ఆర్షవిద్యా తరంగిణి

Inspired by the teachings of

SWAMI PARAMARTHANANDAJI

SRIMADBHAGAVADGITA - FIRST SHATKAM

శ్రీమద్భగవద్గీత – మొదటి షట్కము

స్వామి పరమార్థానంద

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ
అశోచ్యానన్వశోచస్త్వం ప్రజ్ఞావాదాంశ్చ భాషసే ।
గతాసూనగతాసూంశ్చ నానుశోచంతి పండితాః ॥

స్వామి పరమార్థానంద బోధనల స్ఫూర్తితో

వారి ఆశీస్సులతో

తెలుగు సేత – మద్దూరి / కస్తూరి రాజ్యశ్రీ

Second edition – Guru Purnima, 03 July Year 2023 1000 copies
For Copies
Arsha Vidya Tarangini
K V Raghava Rao
C - 804 Aparna Cyberzon
Nallagandla, Hyderabad 500019
Mobile: 9849092368
Email: raghavkasturi@gmail.com
for softcopy
http://telugubhakti.com/telugupages/Adwaitam/Adwaitam.htm

Title – BHAGAVADGITA – FIRST SHATKAM

Sanskrit Support – Sri Desu Chaitanya Krishna
DTP – Sri S Rajendra Kumar 98661 15622

Printed at
Sai Sri Printers
8-3-945, # 21 Pancom Business Centre
Ameerpet, Hyderabad - 500073
e-mail: saisriprinters@yahoo.com
Ph.No.040-23730222,Cell:9985530222 Price Rs. 900

బ్రహ్మయజ్ఞం

ఆర్ష విద్యా తరంగిణి సభ్యులు మావద్ద శ్రద్ధా భక్తులతో ఆత్మవిద్యను అధ్యయనం చేస్తూ, ఆన్‌లైన్‌లో మననం చేసుకుంటూ, తాము నేర్చుకున్న జ్ఞానాన్ని నిదిధ్యాసనద్వారా, జీవితంలో రంగరించుకుంటూ జ్ఞాననిష్ఠలో నిలుస్తున్నారు. రీకాప్‌లకు నేనంటే నేను అని పోటిపడి వేదాంతశాస్త్రాన్ని ఔపోసన పడుతున్నారు. వీరంతా బ్రహ్మవిద్యమీద ఎంతో మక్కువ చూపుతూ, అతిరహస్యమైన బ్రహ్మవిద్యను శీఘ్రంగానే అందుకుంటున్నారు. మన సభ్యులే కాకుండా శాస్త్రంమీద పట్టు ఉన్న ఔత్సాహికులెందరో ఉన్నారు.

భగవద్గీత మొదటి షట్కం రెండవ ముద్రణ అనే ఈ బ్రహ్మయజ్ఞానికి ఇతోధికంగా సహకరించిన వారు –

శ్రీ ఈమని వెంకట్ గారు
శ్రీ కోనేరు రామకృష్ణ గారు
శ్రీమతి యలవర్తి శారద గారు
డా॥ నాయని ఇందిర గారు
శ్రీమతి నున్న సీతా రత్నం గారు
శ్రీమతి కొల్లా ఉషారాణి గారు
శ్రీమతి గంటి సుభద్ర గారు
శ్రీమతి కావలిపురపు సూర్యకుమారి గారు
శ్రీమతి చలసాని రాజ్యలక్ష్మి గారు
శ్రీమతి ప్రాతూరి సత్యవాణి గారు
శ్రీమతి నెమలికంటి హేమమాలిని గారు
శ్రీమతి ఉపాధ్యాయుల సీత గారు
శ్రీమతి నాయని ఉష గారు
శ్రీమతి గరిమెళ్ళ సుమిత్ర గారు
శ్రీమతి గోపరాజు అనూరాధ గారు
శ్రీ ముంజులూరి వెంకట జోగారావు గారు
శ్రీ తల్లపనేని మాలకొండయ్య గారు

శ్రీ అయినంపూడి రూప్ కుమార్ గారు
శ్రీ నాయని రవికిషోర్ గారు
శ్రీ బొంత వెంకట నరసింహమూర్తి గారు
శ్రీ పిరాట్ల సత్యనారాయణ శాస్త్రి గారు
శ్రీమతి మల్లాది శిరీష కుమారి గారు
శ్రీ పిరాట్ల కృష్ణకాంత్ గారు
శ్రీ సర్వేశ్వరకుమార్ గారు
శ్రీ సత్తిరాజు విశ్వనాథ్ గారు
శ్రీమతి వడ్లమాని గిరిజ గారు
శ్రీమతి కోకా నళిని గారు
శ్రీమతి గోనెళ్ళ భారతి గారు
శ్రీమతి రావులపర్తి రాజేశ్వరి గారు
శ్రీమతి పాపినేని శారద గారు
శ్రీమతి తాతినేని స్వర్ణలత గారు
శ్రీమతి గూడ సుందరి గారు
శ్రీమతి వేములపల్లి చూడామణి గారు
శ్రీమతి జాస్తి సరోజిని గారు

శ్రీమతి అంబటి ప్రసన్నలక్ష్మి గారు
శ్రీమతి వలిపే వరలక్ష్మి గారు
శ్రీమతి మానేపల్లి మీనాక్షి గారు
శ్రీమతి గుంటక విష్ణుప్రియ గారు
శ్రీమతి పొదిల యమున గారు
శ్రీమతి ఉయ్యూరు సాయిలక్ష్మి గారు
శ్రీమతి జే సీతా మహాలక్ష్మి గారు
శ్రీమతి ఆగేపాటి రమాదేవి గారు
శ్రీమతి అల్లు పద్మ గారు
శ్రీమతి దండు రమావతి గారు
శ్రీమతి వల్లంకొండ ఉమారాణి గారు
శ్రీమతి బైరెడ్డి రాధిక గారు
డా॥ బోయినేపల్లి యాదగిరి రావు గారు
శ్రీమతి కానాల సుమంగళి గారు
శ్రీ బోయినేపల్లి అనిల్ చంద్ర గారు
శ్రీమతి ఉప్పులూరి అనుపమ గారు
శ్రీమతి బోయినేపల్లి అవంతి గారు
శ్రీమతి యశోద గారు
శ్రీమతి నిమ్మగడ్డ భవాని గారు
శ్రీమతి పేరూరి కృష్ణవేణి గారు
శ్రీమతి భాగవతుల లక్ష్మి గారు
శ్రీమతి శ్రీగిరిరాజు శశిరేఖ గారు

శ్రీమతి నాయని లక్ష్మీకుమారి గారు
శ్రీమతి తురగా పద్మావతి గారు
శ్రీమతి వక్కలగంటి శోభావతి గారు
శ్రీమతి తాతా భవాని గారు
శ్రీమతి మొగిలిశెట్టి రేణుక గారు
శ్రీమతి వెనిగళ్ళ లక్ష్మిప్రభావతి గారు
శ్రీమతి కుర్నాల లక్ష్మి గారు
శ్రీ కేదారశెట్టి సుబ్బారావు గారు
శ్రీ అమర విజయానంద కుమార్ గారు
డా॥ చీదెళ్ళ జ్ఞానేశ్వర్ గారు
శ్రీ పి. వి. ఏ. పి. స్వామి గారు
శ్రీ జీ వి రామకృష్ణ రాజు గారు
డా॥ రాచకొండ నరసింహ శర్మ గారు
శ్రీ చెరుకూరి సుబ్రహ్మణ్యం గారు
శ్రీ తిరుమలశెట్టి మధుసూధన రావు గారు
శ్రీ కాశీబట్ట కృష్ణశాస్త్రి గారు
శ్రీ ఎన్ చౌదరి గారు
శ్రీ నంబూరి సదాశివరావు గారు
శ్రీమతి నంబూరి సరస్వతి గారు
శ్రీమతి ఉల్లి శ్రీలక్ష్మి గారు
శ్రీమతి మాదిరెడ్డి నిర్మల గారు
శ్రీమతి రత్నమాల గారు

వీరంతా సదా బ్రహ్మనిష్ఠలో నిలవాలని, వీరికి, వీరి పిల్లలకూ, మనవళ్ళకూ, మనవరాళ్ళకూ ఆయురారోగ్య ఐశ్వర్యాలను, ఆధ్యాత్మిక చింతనను, వైదికజీవనాన్ని మరింత సమృద్ధిగా ఇవ్వమని ఆ భగవంతుణ్ణి వేడుకుంటున్నాము.

– రాఘవరావు, రాజ్యశ్రీ

ఎందరో మహానుభావులు

ఈ బ్రహ్మయజ్ఞానికి ఎందరో సహాయసహాకారాలందించారు. స్వామీజీల, స్వామినీల ప్రోత్సాహం, పాఠకుల నిరంతర ఆదరణ చెప్పనలవికాదు. ఈ పుస్తకంలో దోషాలు లేకుండా దిద్దిపెట్టిన వారు –

1. శ్రీ దేసు కృష్ణచైతన్య గారు
2. శ్రీ మూల్పూరి విష్ణుప్రసాదు గారు
3. శ్రీమతి దేవరకొండ అరుణ యశోద గారు
4. శ్రీ గరిగిపాటి సత్యనారాయణ మూర్తి గారు
5. శ్రీ తిరుమలశెట్టి రామమోహన్ రావు గారు
6. శ్రీ పిరాట్ల వెంకట సుబ్రహ్మణ్య సత్యనారాయణ శాస్త్రి గారు
7. శ్రీ కర్పూరపు శ్రీధర్ గారు

ప్రింటింగ్‌కు సహాయపడుతున్న **శ్రీవీరమాచనేని వెంకట కృష్ణారావు గారు**, తప్పులు లేకుండా డీటీపి చేస్తున్న **సిరిపురపు రాజేంద్ర కుమార్ గారు** వీరందరికీ మా హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతలు, శతకోటివందనాలు.

రాఘవరావు, రాజ్యశ్రీ

విషయసూచిక

ముందుమాట

॥ ఓం శ్రీ సాయినాథాయ నమః ॥

ఓం సద్గురుభ్యో నమః । ఓం శ్రీకృష్ణపరమాత్మనే నమః । ఓం భగవద్గీతాయై నమః ।

మొదట నేను ఏయే గురువులనుండి భగవద్గీతను నేర్చుకున్నానో వారందరి గురించి చెప్పి వారందరు నా జీవితాన్ని ఎలా తీర్చిదిద్దారో తెలియజేస్తాను.

1952లో మద్రాసులో శ్రీ స్వామి చిన్మయానందజీ జ్ఞానయజ్ఞానికి నాకు ఇంగ్లీషు తెలియకపోయినా, అర్థం కాకపోయినా ఆ సమయంలో యాగశాలలో ఒక గదిలో అఖండ హరేరామ సంకీర్తన చేయటం చూసి క్రమం తప్పక రోజూ వెళ్ళి కూర్చునేదాన్ని. అప్పుడు నాకు 7 సంవత్సరాలే అయినా, భాష రాకపోయినా స్వామీజీ వాగ్ధాటికి, వాక్ప్రవాహానికి ముగ్ధురాలనయిపోయాను. ఎన్నటికైనా గీతార్థాన్ని తెలుసుకోవాలనుకున్నాను.

దీనికసలు బీజం అప్పటికే మా నాయనమ్మగారు రోజూ సాయంత్రాలు గీతలోని 12, 15 అధ్యాయాలు పారాయణ చేయించడం. నా మనస్సులో ఇలా గడగడా చదవటం ఎందుకు? వాటి అర్థం తెలుసుకోవాలనే జిజ్ఞాస కలిగింది. ఆ యజ్ఞంలోనే పూజ్యశ్రీ దయానందస్వామి వారు చిన్మయానందజీని చూసారట. కొద్ది రోజుల్లోనే వారి ఉపన్యాసాలను విని, వారికి Stenographer గా అన్నీ record చేసుకున్నారట. నా పూర్వపుణ్యం వలన నేను కూడా అందులో పాల్గొనడం జరిగింది.

పెద్దయ్యాక వివాహానంతరం గృహస్థాశ్రమ బాధ్యతలు నిర్వర్తిస్తూ ఆ అనుభవాలతో భావపరిణతి చెందడానికి అవకాశం కలిగింది. తరువాత అనుకోని పరిస్థితుల వలన, జిజ్ఞాస పెరిగింది. ఆ సమయంలో పై గురువులిద్దరి చేత పొవాయ్‌లో జరిగిన 3 సం॥రాల కోర్సులో చదివి, చిన్మయ విజ్ఞానమందిరం, హైదరాబాద్‌లో ఆచార్యులుగా ఉన్న శ్రీ స్వరూపానంద సరస్వతిగారి దగ్గర భగవద్గీత నేర్చుకున్నాను. శంకరభాష్యం, శంకరానందీయం ఉపయోగించి భగవద్గీత పూర్తిగా నేర్పించారు. స్వరూపానందజీ నన్ను అనేక విధాలుగా ఉత్సాహపరిచి, కోపించి, నాచే నాలుగుసార్లు అనేకులకు గీతని బోధించేలా చేశారు. దీనివలన ఒక్కొక్కసారీ భగవద్గీతను క్రొత్తకోణంలో చూడడం నేర్చుకున్నాను. తర్వాత నేను ఋషీకేష్‌కి వెళ్ళినప్పుడు పూజ్యశ్రీ దయానందజీ బోధను క్రమంతప్పకుండా 3 నెలలు విన్నప్పుడు నాకర్థమైంది చాలా తక్కువని అనిపించింది, ఇంకా స్వామీజీ వారివద్ద శ్రవణం చెయ్యాలని అడిగాను. స్వామీజీ ఒప్పుకుని ఆనైకట్టి గురుకులానికి రమ్మన్నప్పుడు చాలా సంతోషంతో గురుకులానికి వెళ్ళాను. స్వామీజీ introductionలో మనుష్యులకు guilt and hurt ముఖ్య సమస్య అని "guilt అంటే ఎందుకు చేయకూడనిది చేశాను, ఎందుకు చేయవలిసినది చేయలేదు అన్న బాధ ఇంకా hurt అంటే పరులు నాకెందుకు ఇలా బాధ కలిగించారు, వారు నాకు చేయవలిసినది చేయలేదు అన్న బాధ", **'కిమహంసాధు నాకరవమ్, కిమహం పాపమకరవమితి'** జ్ఞానికి భయం ఉండదని, ఎందుకంటే తను కర్త, భోక్తను కాదని సందేహరహితంగా తెలుసుకున్నందు వలన అని వివరించినప్పుడు అర్థమయి ఆ తైత్తిరీయ ఉపనిషద్ తెలుసుకోవాలని నిశ్చయించుకున్నాను.

2003లో ఋషికేశ్‌లో 3 సం॥ కోర్సుని పూజ్య దయానంద సరస్వతి స్వామీజీ, స్వామి బ్రహ్మవిద్యానందజీ ఆచార్యులుగా ప్రారంభించినప్పుడు నేను అందులో చేరి 3 సం॥లు సంస్కృతము, శంకరభాష్యంతో అనేక ఉపనిషత్తులను నేర్చుకున్నాను. భగవద్గీత కూడా వారి వద్ద నేర్చుకున్నాను. కోర్సు పూర్తవగానే పూజ్య దయానంద స్వామీజీ హైదరాబాదు వెళ్ళి నేర్చుకున్న విద్యని జిజ్ఞాసువులకు పంచమని నాకు సందేహనివృత్తి కలిగేలా, స్పష్టతకోసం చేయమన్నారు. అదెంతో ఉపయోగకరమయింది.

ఋషికేశ్‌నుండి వచ్చినప్పటినుండి శ్రీ స్వామీ పరమార్థానందజీ గారి పూర్తి గీత, వారం వారం online లో వచ్చే ఉపనిషత్తు (భాష్యంతో) వదలక విని రాసుకున్నాను. గీత పరిచయంలో స్వామీజీ సంసారమనే భవరోగానికి రాగము, శోకము, మోహము – ఈ మూడు లక్షణాలు అనీ, వాటి రోగనివారణకు భగవద్గీత ప్రశమనాన్ని చూపుతుందని చెప్పిన మాటలు నా హృదయంలో నాటుకున్నవి.

ఎంతో దర్పంతో, ఉత్సాహంతో శత్రువులైన కౌరవులను నాశనం చేయాలని వచ్చిన అర్జునుడు శ్రీకృష్ణుని (అప్పటికి భగవంతునిగా కాక, రథసారథి వలె) రెండు సైన్యాలకు మధ్య నిలపమని, తాను ఎవరెవరితో యుద్ధం చేయాలో చూడవలెనని ఆదేశించాడు. తాను వనవాసకాలంలో నేర్చుకున్న అస్త్ర, శస్త్ర ప్రయోగం జరుపుటకు చాలా ఉత్సాహముతో తాను సంపాదించిన పాశుపతాస్త్రము, తక్కిన దేవతలందరినుంచి పొందిన అస్త్రశస్త్రాలతో శత్రువులను వధించుటకు ఉబలాటం కనబరిచాడు. తీరా ఇరుసైన్యాల మధ్యనుంచి చూచినపుడు, రెండువైపులా తనకు అందరూ తనవారినిగా జూచి, తాను ఎవరి సుఖంకోసం ఇంత విధ్వంసం జరపడానికి యుద్ధభూమికి వచ్చాడో, వారందరూ ఎదుట కనబడ్డారు. ముఖ్యంగా తనని అతిగా ప్రేమించిన తాత భీష్మాచార్యులు, తన కన్నపుత్రునికన్నా అధికంగా విద్యనిచ్చిన ద్రోణాచార్యులను చూచి, వారినెలా తను వధించగలడని రాగముచేత శోకములో మునిగిపోయాడు.

ఎప్పుడయితే రాగము, శోకము వలన మన బుద్ధిని అజ్ఞానం, మోహం కమ్మేస్తుందో మన బుద్ధి యుక్తాయుక్త వివేకాన్ని కోల్పోతుంది. అందుకే అర్జునుడు తన స్వధర్మమయిన క్షత్రియధర్మాన్ని వదిలి, పరధర్మమైన భిక్షాటన, అంటే సన్న్యాస ఆశ్రమాన్ని స్వీకరిస్తానన్నాడు. అంటే ధర్మాధర్మాల విషయంలో కలిగిన సందిగ్ధమే మోహం. మొదటి అధ్యాయంలో ఈ విధంగా రాగ, శోక, మోహాలు సంసారదుఃఖాలకు కారణమని తెలియజేస్తూ, అర్జునుణ్ణి శ్రీకృష్ణుడు మాట్లాడనిచ్చాడు. తాను మధ్యలో మాట్లాడక అర్జునుని ఆలోచనా విధానంలోని తప్పు తానే తెలుసుకునేటట్లు చేశాడు. అప్పుడు అర్జునుడు దానిని గుర్తించి, తన మోహాన్ని గుర్తించి, శ్రీకృష్ణుని భగవంతునిగా గుర్తించి 'నేను నీకు శిష్యునిగా నమస్కరిస్తున్నాను. నీకు శరణమయిన నాకు శ్రేయస్సును (అంటే సర్వులూ కోరుకునే అత్యంత దుఃఖనివృత్తి, పరమానంద ప్రాప్తి అయిన) మోక్షాన్ని ప్రసాదించమని కోరుతున్నాను' అని ప్రార్థించాడు. కృష్ణుడు వెంటనే మోక్షం గురించి మాట్లాడక, దుఃఖంచేత ఆలోచించలేని అర్జునుణ్ణి అనదగని మాటలతో మేల్కొలిపి, శరణు పొందినవానికి ఆత్మజ్ఞానం బోధించ మొదలుపెట్టాడు. 2వ అధ్యాయం 11వ శ్లోకంలో తను శోక అనర్హమైన విషయాలకు శోకిస్తున్నాడని, పండితులు – అంటే ఆత్మజ్ఞానం కలిగినవారు అలా దుఃఖించరని తెలుపుతూ, ఆత్మ అంటే ఏమిటన్న ప్రశ్నకు బీజరూపంగా జవాబునిచ్చాడు. ఈ శ్లోకంనుంచే

వ్యాసమహర్షి శ్రీకృష్ణుని శ్రీభగవాన్ ఉవాచ అని జగద్గురువుగా పేర్కొన్నారు. 2వ అధ్యాయంలో శ్లోకం 12 నుండి 25 వరకు ఆత్మ లక్షణాలను తెలియజేశారు. ఉన్నదంతా ఒకేఒక సత్యం అని అద్వైతాన్ని బోధించుట మొదలుపెట్టారు. ఆత్మ సత్యమని 12, 13 శ్లోకాల్లో, నిత్యమని, దాని వినాశనాన్ని ఎవరు చేయలేరని, శరీరము అన్తవన్తములే గానీ (మిథ్యారూపం) **శరీరి అయిన ఆత్మ నిత్యమని**, ఎవరైనా ఈ ఆత్మని హన్తా (కర్తా) లేక హననక్రియకు(కర్మ) అనుకుంటే ఇరువురికీ ఆత్మ గురించి తెలియదని బోధించారు. ఎందుకంటే – ఆత్మ చంపబడదు, చంపదు. ఆత్మ ఎప్పుడూ పుట్టలేదు లేక పుట్టి శరీరము నశించినపుడు ఆత్మ మళ్ళీ పుట్టదు.

నీవు ఆత్మ అనుకుంటే అది సత్యం, నిత్యం, అకర్తా, అభోక్తా, అవికారి కనుక నీవు అనవసరంగా దుఃఖిస్తున్నావు. నీవు దేహానివి అంటే స్థూల, సూక్ష్మ శరీరానివని అనుకుంటే, ఎల్లప్పుడూ పుట్టి మరణించేటటువంటి స్వరూపము కలిగినవాడివగుటచే మిథ్యా శరీరాన్ని గూర్చి దుఃఖింప పనిలేదు. ఈ విధంగా దుఃఖకారణం లేదని నిరూపించి, ఆత్మస్వరూపాన్ని తెలియజేశారు.

ఈ విషయం వినడానికి బాగున్నా, మనం కోరుకుంటున్నది అదే అయినా అంతఃకరణ శుద్ధి లేకపోతే అర్థం చేసుకోవడం కష్టమని, 2వ అధ్యాయం 27వ శ్లోకం నుంచి 3, 4 అధ్యాయాలలో కర్మయోగాన్ని వివరించారు. పూజ్యశ్రీ దయానందజీ, **సుఖదుఃఖే సమేకృత్వా –** కర్మఫలాన్ని సమత్వబుద్ధితో స్వీకరించినపుడు, కర్మలు చేస్తున్నప్పుడు మన రాగద్వేషాలననుసరించి కాక, ఈశ్వరుడే అన్ని నియతులని తెలుసుకుని ఆ ఆయా పరిస్థితులలో ఏది ధర్మమో అది చేయడమే ఈశ్వరార్పణం అని చెబుతూ కర్మలు చేసేటప్పుడు **యోగః కర్మసు కౌశలం** అని, కర్మఫలాలు వచ్చినప్పుడు ప్రసాదరూపంలో సమత్వంతో స్వీకరించడమే కర్మయోగమని తెలియచేశారు. ఆ సాధనతో మన రాగద్వేషాల ప్రకారం కాక, ధర్మనియతి ప్రకారం చేయడమే అంతఃకరణ శుద్ధి కలుగచేస్తుంది. అటువంటి మనసులో గురువుగారు చెప్పిన శాస్త్రం తానే ఆత్మ–బ్రహ్మగా తెలుసుకోవచ్చని తెలియజేశారు. ఈ జ్ఞానం వలన మిథ్యా (అధ్యాస) తొలగి, స్వరూపాన్ని బ్రహ్మగా తెలుసుకోవడమే మోక్షమని తెలియజేశారు.

4–6 అధ్యాయాలలో అంతరంగ, బహిరంగ సాధనలు తెలియజేసి శ్రీకృష్ణుడు అర్జునుని ద్వారా మనలను కూడా ముక్తులు చేశారు. ఇంతవరకు 'త్వం' పదవిచారము చేశారు. ఇక 'తత్' పదవిచారణ మొదలవుతుంది. భగవంతుని స్వరూపం తెలియడానికి శాస్త్రమే శరణ్యం. **'శాస్త్రయోనిత్వాత్'** అనే బ్రహ్మసూత్రం ద్వారా దానిమీద ఆధారపడే ఈశ్వర స్వరూపాన్ని మనకు 7 నుండి 12 అధ్యాయాల వరకు వివరించారు. ఈ జ్ఞానం ద్వారా భక్తుడు ఎటువంటి మనస్సుతో ఉంటాడో, అజ్ఞానులకు మార్గదర్శకంగా ఉంటాడో, **అద్వేష్టా సర్వభూతానాం** (12.13) నుండి అధ్యాయం చివరివరకు పరమభక్తుని వర్ణిస్తూ, ఇవన్నీ జ్ఞానీభక్తునికి సహజ లక్షణాలు కనుక, ముముక్షు అయిన సాధకులకు ఈ లక్షణాలన్నీ సాధనలని శ్రీశంకరాచార్యులు వివరించారు. కనుక ఈ 8 శ్లోకాలలోని విలువలు మనందరం పాటించాలి.

ఇలా 'త్వం'పద, 'తత్'పద లక్ష్యాల వివరణ మొదటి రెండు షట్కాలలో చేసి, 'అసి'పదం గురించి అంటే 7–12 అధ్యాయాలలో తెలిపిన ఈశ్వరునికన్నా, 2–6 అధ్యాయాలలో తెలియజేసిన ఆత్మ అభిన్నమని తెలియజేస్తున్నారు. కాని ముందుగా అమానిత్వాది గుణాలు ఉన్నప్పుడే బ్రహ్మాత్మైక్య జ్ఞానం కలుగుతుందని,

అమానిత్వం మొదలైన 20 విలువలను తెలియజేశారు. ఈ విలువలే జ్ఞానసాధనలని, ఇవి లేకపోతే ఉన్నదంతా అవిద్యయే అని తెలియజేశారు.

క్షేత్రం, క్షేత్రజ్ఞులు ఎవరు? అన్ని క్షేత్రాలలోనున్న క్షేత్రజ్ఞుడను తానే అని తెలియజేసి, సర్వాత్మభావాన్ని తెలియజేశారు 13వ అధ్యాయంలో. 14వ అధ్యాయంలో గుణత్రయాలైన సత్త్వ, రజో, తమోగుణాలు అందరి అంతఃకరణాల్లో ఉంటాయని, ఏ గుణం ప్రాధాన్యంగా ఉన్నప్పుడు మనమెలా ప్రవర్తిస్తామో, ఎలా సత్త్వగుణాన్ని పెంపొందించుకోవాలో వివరించారు. మనస్సులో సత్త్వగుణము ఉన్నప్పుడే జ్ఞానం, సంతోషం కలుగుతుంది కనుక ముముక్షువులకు ఎటువంటి ఆహారవ్యవహారాలుండాలో తెలియజేశారు.

మళ్ళీ 15వ అధ్యాయంలో జ్ఞానాన్ని చెప్పారు. శ్రీకృష్ణుడు ఆత్మ చైతన్యరూపంలో తానే అందరి హృదయాలలో ఉన్నానని, తననుంచే అన్ని ఆలోచనలు, జ్ఞానం, అపోహనం అంటే మరపు కనుక అవి తనకు భిన్నంగా లేవని తెలియజేశారు. సర్వవేదాల ద్వారా తెలుసుకోవలసింది తానేననీ, తానే **వేదాంతకృత్, వేదవిత్** అని తెలియజేశారు.

16వ అధ్యాయంలో ఏవి దైవీగుణాలో, ఏవి ఆసురీగుణాలో వివరించి, ఆసురీగుణాలు ఉన్నప్పుడు మానవులు ఎలా ప్రవర్తిస్తారో వివరించారు. దాని వలన విజృంభించే కామ, క్రోధ, లోభాలు నరకానికి ద్వారాలని, వాటిని త్యజించాలని చెప్పారు. చివరగా మనం ఏ కార్యాలు ఎలా చేయాలో, ఎలా చేయగూడదో తెలుసుకోవడానికి శాస్త్రం ప్రమాణమని, కాబట్టి శాస్త్రం చెప్పిన విధానాన్ని తెలుసుకుని మనందరం కర్మ చేయాలని ముగించారు.

17వ అధ్యాయంలో శ్రద్ధ యొక్క ప్రాముఖ్యత **"శ్రద్ధామయోఽయం పురుషః యో యత్ శ్రద్ధః స ఏవ సః"** వాక్యం ద్వారా తెలియజేసి సాత్త్వికశ్రద్ధని పెంపొందించుకోమని చెప్పారు.

18వ అధ్యాయంలో అర్జునుడు మళ్ళీ త్యాగం గొప్పదా, సన్యాసం గొప్పదా అని అడిగినప్పుడు ఇంతవరకు చెప్పిన విషయాలనే మరోమారు ఉటంకిస్తూ అర్జునుడు **'నష్టోమోహః స్మృతిర్లబ్ధా'** నీ మాటలనే ఆచరిస్తాను. అనేంతవరకు బోధించాడు. మనందరం కూడా ఈ భగవద్గీతని మళ్ళీమళ్ళీ అంటే **పౌనఃపున్యేన శ్రవణం** చేస్తూ మనమే మోక్షస్వరూపులమని తెలుసుకుని, మళ్ళీ మళ్ళీ ఆనందిద్దాము. ఆనందమే మన స్వరూపంగా తెలుసుకుందాము. వ్యాసుని ప్రసాదంచేత సంజయుడు ధృతరాష్ట్రుని వద్దే కూర్చున్నా, యుద్ధభూమిలో జరిగిన విషయాలు, వారి సంభాషణలను విని ఆనందించాడు. మనం కూడా ఆ సంవాదాన్ని మళ్ళీ మళ్ళీ మననం చేసుకుంటూ ఆనందిద్దాము.

నాకు పూర్తి గీతను సింహావలోకనం చేసుకునే అవకాశమిచ్చిన శ్రీ రాఘవరావు గారికి, రాజ్యశ్రీ గారికి అనేకమార్లు గీత చదివించిన నా స్నేహితులందరికీ నా కృతజ్ఞతలు, **'గీతాసుగీతా కర్తవ్యాకిమన్యైః శాస్త్రవిస్తరైః'** అన్నట్లు మనందరం గీతను మళ్ళీమళ్ళీ చదువుతూ దానిలోని గూఢార్థాలను తెలుసుకునేలా శ్రీకృష్ణపరమాత్మ మనందరినీ ఆశీర్వదించాలని ప్రార్థిస్తూ ఈ ముందుమాటను పూర్తి చేస్తున్నాను.

ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ!

ఓం శాన్తిః శాన్తిః శాన్తిః ।

స్వామిని శివాత్మానంద సరస్వతి, హైదరాబాద్

స్వామీజీ గంగా ప్రవాహానికి పట్టిన దోసిలి

అనంతశాస్త్రం బహువేదితవ్యమ్ అల్పశ్చ కాలో బహవశ్చ విఘ్నః
యత్సారభూతం తదుపాసితవ్యం హంసోయథా క్షీరమివాంభు మిశ్రః

శాస్త్రం అనంతంగా ఉంది, నేర్చుకోవాల్సింది చాలా ఉంది; సమయం చాలా తక్కువ ఉంది; ఆటంకాలు ఎన్నో వస్తున్నాయి. అన్నీ అధ్యయనం చేసే తీరిక లేకపోతే, ఒక్క భగవద్గీతను అధ్యయనం చేస్తే చాలు. ఎందుకంటే శాస్త్రాల సారాన్ని భగవద్గీతలో చూస్తాము.

మనుష్యులు బాహ్యాముఖంగా పరుగులు తీస్తున్నారు. వారి కోరికలు అనంతంగా ఉన్నాయి. వారికి క్షణం తీరికలేదు అని 1200 సంవత్సరాల క్రితమే శంకరాచార్యులవారు వర్ణించారు. అంటే 21వ శతాబ్దంలో మనుష్యులు ఎలా ప్రాపంచిక విషయాలలో పడి కొట్టుమిట్టాడుతుంటారో, ఆయన 8వ శతాబ్దంలోనే వర్ణించారు. ఎంత ఆశ్చర్యమో చూడండి.

ఇప్పటి కాలమాన పరిస్థితుల్లో, ఈ పరుగుపందెంలో పాల్గొనే హడావుడిలో చాలామంది ఆధ్యాత్మిక చింతన వైపు మొగ్గు చూపటం లేదు. ఈ పరుగుపందెంలో భాగంగా విశాలమైన ఇల్లు, పడవంత కారు, బోలెడు నౌకర్లు ఉండవచ్చేమో కాని, మనస్సు మాత్రం శూన్యంగా ఉండే ప్రమాదముంది. మనస్సు శూన్యంగా ఉండటానికి కారణం – మనలో ఉన్న మలం, విక్షేపం, ఆవరణం.

* * *

కోపంతో ఎగసిపడే అర్జునుడు, శోకంతో కృంగిపోతున్నాడు. బుద్ధి ప్రధానంగా ఉన్న అర్జునుడు మనస్సు చేసే గారడీకి లొంగిపోతున్నాడు. యోధుడైన అర్జునుడు సంసారి అయిపోతున్నాడు. ఇది మొదటి దశ. సంసారం అంటే ఏమిటి? రాగం, శోకం, మోహం. అర్జునునికి రాగం కొత్తగా యుద్ధభూమిలో పుట్టుకురాలేదు. రాగం ఉన్నట్టు మనకు తెలియదు. అందువల్ల రాగాన్ని తగ్గించుకోవటం చాలా కష్టం. మనకసలు ఒకరిమీద రాగం ఉందని కాని, వారితో బంధం చాలా పెనవేసుకుని ఉందని కాని తెలియనే తెలియదు. తెలిసేసరికి చెయ్యిదాటి పోవటంతో ఏమీ చేయలేము.

* * *

ఇప్పుడు చెప్పండి, అజ్ఞానాన్ని తొలగించటానికి ఎన్ని మార్గాలున్నాయి? నాలుగా, రెండా, ఒకటా? ఒక్కటే మార్గముంది. అజ్ఞానం సంసార కారణం కాబట్టి, జ్ఞానమార్గం మాత్రమే దానికి నివృత్తి. అందువల్ల కర్మయోగంవల్ల మోక్షం వస్తుంది; భక్తియోగంవల్ల మోక్షం వస్తుంది; రాజయోగంవల్ల మోక్షం వస్తుంది – ఇవేవీ గురువైన కృష్ణపరమాత్మ ఒప్పుకోడు. శాస్త్రమైన వేదాంతం ఒప్పుకోదు. **మోక్షానికి అనేక మార్గాలున్నాయి అనేది వేదానికి భిన్నం**. భగవద్గీత అనేక మార్గాలను ఒకేసారి చెబుతోంది అనేది పొరపాటు. **భగవద్గీత మోక్షం పొందటానికి ఒకటే మార్గముంది – అది జ్ఞానమార్గం అని చెబుతున్నది**. అనేక మార్గాలు దేనికి ఉన్నాయి? చిత్తశుద్ధి పొందటానికి. కాని మోక్షం పొందటానికి మాత్రం ఒకటే మార్గం ఉంది.

వ్యక్తి ఆత్మ–అనాత్మల మేలు కలయిక – విశ్లేషణ

దీనికి చేయి–కాంతి ఉదాహరణ చూద్దాము.

మీరు చేతిని చూపించి ఇక్కడేముంది అని అడిగితే –

1. చేయి ఉంది
2. చేయి + కాంతి ఉంది
3. అన్నింటినీ ప్రకాశింపజేసే కాంతి ఉంది.

ఇప్పుడు ఆత్మ–అనాత్మలకు అన్వయించి చూద్దాము. నేను ఎవరిని అని అడిగితే –

1. నేను శరీరాన్ని
2. నేను శరీరం + చైతన్యాన్ని
3. నేను సర్వవ్యాపకమైన చైతన్యాన్ని.

* * *

మాయకూ బ్రహ్మకూ మధ్య ఫ్యాషన్ పెరేడ్ పెడితే మాయే గెలుస్తుంది. ఎందుకంటే బ్రహ్మకన్నా మాయ ఎక్కువ ఆకర్షణీయంగా ఉంటుంది. ఆధ్యాత్మికతకన్నా ప్రాపంచికత ఎక్కువ ఆకర్షణీయంగా ఉంటుంది. అందువల్ల ఎవరైనా గీతాబోధకు వెళుతున్నావా, ఇప్పటినుంచీ ఎందుకు, తాతయ్య అయ్యాక వెళ్ళవచ్చులే అని నాలుగుసార్లు చెపితే ఆ ప్రలోభంలో పడిపోతాము.

* * *

జ్ఞానయోగం గొప్పదా, కర్మయోగం గొప్పదా? ఈ రెండింటినీ ఎన్నడూ ఒకదానితో ఒకటి పోల్చకూడదు. కర్మయోగం ముందు పాటించి, అధికారిత్వం పొంది, అప్పుడు జ్ఞానయోగానికి రావాలి. ఇదెలా ఉందంటే – ప్రైమరీ స్కూలుకు వెళతావా, సెకండరీ స్కూలుకు వెళతావా అని అడిగినట్టుంది. కర్మయోగంవల్ల మోక్షం ఎన్నడూ రాదు. కాని అదే సమయంలో కర్మయోగమే జ్ఞానయోగానికి సంసిద్ధులను చేస్తుంది.

అంతేకాదు, కర్మను మానటంవల్ల మోక్షం రాదు; కర్మ మానటం అసాధ్యం, కర్మ మానటం చాలా ప్రమాదకరం కూడా అని మూడు అంశాలు చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ కర్మ గురించి.

* * *

మయి సర్వాణి కర్మాణి సన్న్యస్యాధ్యాత్మచేతసా ।
నిరాశీర్నిర్మమో భూత్వా యుధ్యస్వ విగతజ్వరః ॥ – గీత 3.30

మొత్తం కర్మయోగాన్ని ఒక్క శ్లోకంలో కుదించాడు. ఈ కర్మయోగం జ్ఞానికా, అజ్ఞానికా? అజ్ఞానికే. అర్జునుడు అజ్ఞాని కిందికే వస్తాడు. ఇందులో కర్మయోగానికి ఐదు సూత్రాలు చూస్తాము. అవి –

అధ్యాత్మ చేతసా	– వివేకబుద్ధి
మయి సర్వాణి కర్మాణి సన్న్యస్య	– ఈశ్వరార్పణ బుద్ధి
నిరాశీః	– ప్రసాదబుద్ధి
నిర్మమః	– అమానిత్వబుద్ధి
విగతజ్వరః	– సమత్వబుద్ధి

(శ్లోకంలోని పదాల వరుసక్రమం మార్చాము).

* * *

ఆత్మను అనాత్మలను విడదీసి చూశాక, నాలో ఆత్మ ఉందని చెప్పే బదులు నేను ఆత్మను అని చెప్పగలగాలి. ఇది మొదటి దశ. నేను ఆత్మను అంటే అనేక ఆత్మలు ఉన్నట్టు అర్థం వస్తుంది. ఆత్మ సర్వవ్యాపకం. ఒక మాలలో అనేక పువ్వుల వెనుక ఒకటే దారం ఉన్నట్టుగా, అనేక శరీరాలలో ఒకటే ఆత్మ ఉంది. నిజానికి శరీరాలన్నీ ఆత్మలోనే ఉన్నాయి. ఇది రెండవ దశ.

కానీ ఇక్కడితో మన బోధ పూర్తికాలేదు. బ్రహ్మ సత్యం, జగన్మిథ్య అనే విషయాన్ని జీర్ణించుకుంటేనే వేదాంతబోధ పూర్తి అవుతుంది. కాని ఇది ఎలా జీర్ణించుకోగలము?

* * *

భావాత్ అద్వైతం సదా కుర్యాత్ క్రియాత్ ద్వైతం న కర్హిచిత్

భావంలో ఎప్పుడూ అద్వైతంలో ఉండాలి, వ్యవహారంలో ద్వైతం చూపాలి అని శంకరులవారు అద్భుతంగా చెప్పారు. గురువు దగ్గర అద్వైతశాస్త్రం అధ్యయనం చేశాక, శిష్యుడు వెళ్ళి ఇప్పుడు మనమిద్దరం సమానమే. ఇంతవరకూ నేను మీకు నమస్కారాలు పెట్టాను. ఇప్పుడు మార్పుకోసం మీరెందుకు నాకు నమస్కారం పెట్టకూడదు అన్నాడనుకోండి. ఎలా ఉంటుంది? వ్యవహారంలో గురువు గురువే, శిష్యుడు శిష్యుడే. ఆభరణాలు అన్నింటిలో బంగారమే ఉందనే సమదర్శనం కలిగినా నగను మెడలోనే వేసుకుంటారు, గాజును చేతికే వేసుకుంటారు. దీన్నే వ్యావహారిక భేదం అంటారు లేదా జ్ఞానం అంటారు.

* * *

మా ఫలేషు కదాచన – కాని కర్మఫలంమీద నీకు ఎన్నటికీ అధికారం లేదు. '**మా**' అంటే లేదు. అధికారం లేదు. కర్మఫలంమీద నీకు ఎన్నటికీ అధికారం లేదు అనేసరికి, కొంతమంది దీన్ని తప్పుగా అర్థం చేసుకున్నారు. అంటే భగవానుడు ముందే మన తలరాతను నిర్ణయించేశాడు. మనం ఏం చేసినా లాభం లేదు. కానున్నది కాకమానదు. విధి **బలీయం** అంటారు వీరు. వీరికి ఆధారం ఈ వాక్యం. విధిని నమ్ముతారు.

కర్మ చేయటానికి అధికారం ఉంది, కర్మఫలంలో అధికారం లేదు అని కృష్ణపరమాత్మ చెప్పటంలో అర్థం– కర్మ చేసే చోట బుద్ధిని ఉపయోగించి, తెలివైన మార్గం ఎన్నుకోవాలి. ఫలం వచ్చేచోట కూడా బుద్ధిని ఉపయోగించినా తెలివి ఒక్కటే ఫలాన్నివ్వదు, దానితోపాటు అనేక అంశాలు కలిసివున్నాయి అని గ్రహించాలి. బుద్ధిని ఉపయోగించి ఎన్నుకోగలిగిన పరిస్థితుల్లో, దాన్ని ఉపయోగించుకోవాలి. భగవంతుడిచ్చిన హక్కును

ఎందుకు వదులుకోవాలి? హక్కు ఉన్నచోట వాడాలి. హక్కు లేని చోట, బాధ్యతగా ఒప్పుకోవాలి. ఎక్కడ హక్కు ఉందో, ఎక్కడ బాధ్యతగా ఒప్పుకోవాలో తెలుసుకోవాలి.కర్మఫలం విషయంలో నీకు అధికారం లేదు అంటే **బొత్తిగా అధికారం లేదు అనికాదు అర్థం, నీకు మాత్రమే అధికారం లేదు** అని అర్థం.

* * *

భగవద్గీత బోధ టీవీలో న్యూస్ చదివే పద్ధతిలో ఉంటుంది. న్యూస్‌లో ఏం చేస్తారు? ముందు హెడ్‌లైన్స్ చెప్పి, తర్వాత ఆ విషయాలన్నీ వివరంగా చెప్పి, మళ్ళీ హెడ్‌లైన్స్‌తో ముగిస్తారు. భగవద్గీత కూడా అంతే. రెండవ అధ్యాయంలో భగవద్గీత సారాంశం అంతా చెప్పి 3-17 అధ్యాయాల్లో వాటిని వివరించి, మళ్ళీ 18వ అధ్యాయంలో సారాంశాన్ని చెప్పాడు. దీన్ని సంక్షేప, విస్తార, సంక్షేప పద్ధతి అంటారు.

అలా కర్మయోగం, జ్ఞానయోగాల గురించి రెండవ అధ్యాయంలో టూకీగా చెప్పాడు. ఇప్పుడు వాటిని విస్తారంగా చెప్పాలి. మూడవ అధ్యాయంలో కర్మయోగం గురించి విస్తారంగా చెపితే; నాలుగు, ఐదు అధ్యాయాల్లో జ్ఞానయోగం గురించి విస్తారంగా చెబుతాడు. జ్ఞానయోగం అర్థం చేసుకోవటం కొంచెం కష్టం కాబట్టి దానికి రెండు అధ్యాయాలను కేటాయించాడు.

* * *

ప్రతి అధ్యాయాన్ని ఇలా విభజిస్తారు. ఉదా: ఆరవ అధ్యాయాన్ని ప్రధానంగా ఆరు భాగాలుగా విభజించారు.

1. **బహిరంగ సాధనలు**	**– శ్లోకాలు 1-9, 16,17**
2. **అంతరంగ సాధనలు**	**– శ్లోకాలు 10-15**
3. **ధ్యాన స్వరూపం**	**– శ్లోకాలు 18-32**
4. ధ్యానఫలం	**– శ్లోకాలు 18-32**
5. **ధ్యాన ప్రతిబంధకాలు**	**– శ్లోకాలు 33-36**
6. **యోగభ్రష్టుడు**	**– శ్లోకాలు 37-45**

* * *

స్వామీజీ అంటే పరమార్థానంద స్వామీజీ. ఆయన బోధ చాలా ప్రత్యేకంగా ఉంటుంది. ఒక అంశాన్ని లోతుగా విశ్లేషిస్తారు; క్లిష్టమైన విషయాన్ని చాలా స్పష్టంగా అర్థమయ్యేలా చెబుతారు; కృష్ణపరమాత్మ చెప్పిన బోధను జీవితానికి ఎలా అన్వయించు కోవాలో చూపుతారు; ముఖ్యమైన కాన్సెప్టులను పాయింట్లుగా ముందు చెప్పి, మళ్ళీ వాటిని వివరిస్తారు.

స్వామీజీ గంగా ప్రవాహానికి పట్టిన దోసిలి ఈ ముందుమాట

– మద్దూరి రాజ్యశ్రీ

అక్షరమే ఆయన శ్వాస

అక్షరమే ఆయన శ్వాసగా, ఎమెస్కో రూపశిల్పిగా
అక్షరాలా ఇంటింటా స్వంత గ్రంథాలయం నెలకొల్పి
అక్షరలక్షల సాటి ఎమెస్కో పాకెట్ బుక్స్‌కు శ్రీకారం చుట్టి
అక్షరమక్షరమూ సరస్వతిని తలపించే సాంప్రదాయ సాహితి నొసగి
అక్షరాభిషేకంలో అకస్మాత్తుగా అంతిమశ్వాస విడిచి
అక్షరసీమలో అజరామృతంగా ఆచంద్రతారార్కం వెలుగుతున్న
అక్షరశిల్పి మా నాన్నగారు శ్రీ యం.యన్. రావు గారికి నా అక్షర నివాళులు

యం.యన్.రావు గారిగా ప్రసిద్ధి చెందిన మా నాన్నగారి పూర్తి పేరు మద్దూరి నరసింహారావు గారు. ఆయన పేరులోనే నరసింహం ఉన్నాడు కాని ఆయన ఉగ్రరూపం దాల్చగా మేమెవరం చూసింది లేదు. ఆయన చదివింది మద్రాసు క్రిస్టియన్ కాలేజీలో. ఆ రోజుల్లో **జెంటిల్మెన్ ఆఫ్ క్రిస్టియన్ కాలేజీ** అనేవారు. ఆ జెంటిల్మెన్ పదానికి అక్షరాలా సరిపోతారు.

అందరికీ 'మా ఆవిడ రెండవ క్వాలిఫికేషన్ సెన్సార్ బోర్డ్ మెంబర్,' అని గర్వంగా చెప్పేవారు. 'అదేమిటి అలా చెబుతున్నారు,' అని మేము అడిగితే, 'అప్పుడు వారు మొదటి క్వాలిఫికేషన్ ఏమిటి అని అడగాలి కదా,' అనేవారు. ఆడపిల్లలు కాలేజీ మొహం ఎరగని రోజుల్లో మా అమ్మ బియ్యే మాథమాటిక్స్ చదివి, అందులో గోల్డ్‌మెడల్ పొందింది. ఆ విషయం గొప్పగా చెప్పేవారు. ఆవిడ చదువును, తెలివితేటలను చూసే ఆవిడను పెళ్ళి చేసుకున్నారు. మా అమ్మ పేరు లీలావతి. ఆ రోజుల్లో మాథ్స్‌లో ఛాయిస్ వదలకుండా అన్ని ప్రశ్నలకూ జవాబులిస్తే నూటికి నూటఇరవై (120/100) ఇచ్చేవారట. అలా మా అమ్మకు ఎప్పుడూ మార్కులు వచ్చేవి.

వారిద్దరికీ మేము నలుగురు పిల్లలం. మా అందరినీ సమానంగా చూసేవారు. మా నాన్నకు నేను ఇంట్లో సెక్రటరీని. ఆయన పర్సనల్‌గా రాసే ఉత్తరాలన్నీ నాకు డిక్టేట్ చేసేవారు. అంతేకాదు, ఆయన **'పబ్లిషింగ్ మాన్యువల్'** అని ఒక పుస్తకం రాశారు. దాన్ని యూనివర్సిటీలో టెక్స్ట్‌బుక్‌గా పెట్టారు. అది రాసేటప్పుడు నన్ను తెల్లవారుఝామున లేపి, నాచేత రాయించేవారు. అలాగని ఎన్నడూ బలవంతం పెట్టలేదు. ఎప్పుడైనా నా మొహం నిద్రమత్తుగా కనిపిస్తే, 'పోయి పడుకో,' అనేవారు. సృజనాత్మకత అంటే ఎలా ఉంటుందో, ఒక విషయాన్ని ఎలా వివరించాలో ఆ విధంగా నాలో బీజం వేశారు.

అంతేకాదు, ఎమెస్కో పాకెట్ బుక్స్‌లో పబ్లిష్ చేయమని అనేక రచయితల/రచయిత్రుల నవలలు వచ్చేవి. వాటిని ఎవరైనా చదివి ఆ నవల సారాంశం రాసి, దాన్ని పబ్లిష్ చేయవచ్చో లేదో రాయాలి. దాన్ని రీడర్స్ రిపోర్ట్ అంటారు. నాచేత అది రాయించి, నేను రాసిన మొట్టమొదటి రిపోర్టే చాలా బాగుందని, కేవలం కథలాగా రాసి ఊరుకోకుండా ఆ నవలలోని పాత్రల మనస్తత్వ విశ్లేషణ ద్వారా కథను వివరించానని మెచ్చుకున్నారు. అలా నేనంటూ స్వంతంగా ఏదైనా రాయటానికి శ్రీకారం చుట్టించారు.

నేను మద్రాసులో బియ్యే చదివే రోజుల్లో తెలుగు మేడమ్ సరిగ్గా చెప్పటం లేదని నేను మాటవరసకి చెపితే, నాకు తెలుగు పండితునిచేత తెలుగు చెప్పించారు. నాకు తెలుగులో గోల్డ్‌మెడల్ వచ్చింది.

ఏరించారు సాహిత్యసీమలో అక్షరసుమాలను
ఔపోసన పట్టించారు నాకు అక్షరబ్రహ్మజ్ఞానాన్ని

మేము పెరిగింది తమిళనాడులో అయినా, తేటతేనియ తెలుగుకు నిలయమైన కృష్ణాజిల్లా తెలుగుభాషకు దూరమవకుండా, ఆ భాషను మాకు ఉగ్గుపాలతో పట్టింది మా అమ్మ. తెలుగు, ఆంగ్లభాషలను నేర్పటమే కాదు, విద్యయొక్క విలువ నేర్పించి, మేము నలుగురం ఎమ్మే/ఎమ్మెసీలు చదివేలా చేసింది. నేను ఎమ్మే ఇంగ్లీషు లిటరేచర్ చదివాను. ఇంగ్లీషు లిటరేచర్‌కు మూడు, నాలుగు పుస్తకాలు రిఫర్ చేసి, నోట్సు రాసుకోవాలి. బియ్యే మాథ్స్ చదివిన ఆవిడ, నాకు ఎమ్మే ఇంగ్లీషులో నోట్స్ రాసిపెట్టిందంటే మా అమ్మ మేధస్సు ఎంత గొప్పదో చూడండి. అమ్మ అహర్నిశలూ మా బాగోగుల కోసమే, ముఖ్యంగా మా చదువుల కోసమే పాటుపడేది.

రైలింజనులోకి తీసుకువెళ్ళి, విమానం కాక్‌పిట్‌లోకి తీసుకువెళ్ళి, క్వీన్ ఎలిజెబెత్‌ను చూపించి, అలా కొత్త విషయం ఏదైనా ఉంటే అదేమిటో నేర్చుకుని, దాని లోతులు కొలవాలనే తపనకు ఆవిడే శ్రీకారం చుట్టింది. ఆ కుతూహలమే మావారు నిరంతరం పరమార్థానంద స్వామీజీ బోధలను వింటుంటే, అదేమిటో వినాలని నన్ను ప్రేరేపించింది. కుతూహలం కొద్దీ విన్న నేను, వేదాంతం లోతులు కొలవటానికి తపన చూపించానంటే మా అమ్మే కారణం.

అంతేకాదు, ఆవిడ సినిమా సెన్సార్‌బోర్డ్ మెంబర్‌గా ఆ సినిమాను విశ్లేషించి, ఆ కథ తీరుతెన్నులను, అందులోని లోటుపాట్లను, టైటిల్ జస్టిఫికేషన్‌ను చర్చించేది. ఇప్పుడు చూస్తున్న సన్నివేశంనుంచి రాబోయే సన్నివేశాన్ని ఎలా ఊహించాలో నేర్పింది. ఆ విధంగా విశ్లేషణకు బీజం వేసింది మా అమ్మ లీలావతిదేవి మాకు.

ఉంటేచాలు విశ్లేషణాత్మక బుద్ధి, తీవ్రజిజ్ఞాస

పొందవచ్చు బ్రహ్మవిద్య కూడా బ్రహ్మాండంగా!!

అందరూ ఇన్నేసి పుస్తకాలు ఎలా రాయగలుగుతున్నావు అని అడుగుతుంటే, ఒకసారి వెనక్కి తిరిగి చూసుకుంటే ఇది నా తల్లిదండ్రులు పెట్టిన భిక్షే అని అర్థమైంది. బుడిబుడి అడుగులు వేయించి, చిట్టిపొట్టి మాటలు నేర్పి, చిన్నిచిన్ని భక్తిశ్లోకాలు రంగరించిపోసిన మా అమ్మకు తన చిన్నారి ఇవాళ నలుగురికి అద్వైత వేదాంతాన్ని బోధిస్తున్నదని తెలిస్తే ఆవిడ ఆనందాన్ని మాటల్లో కొలవగలనా?

పబ్లిషర్ అయిన మా నాన్న, నా పుస్తకాలు ఇన్ని (జైకో పబ్లికేషన్స్‌లో కూడా కొన్ని పబ్లిష్ అయ్యాయి) పబ్లిష్ అవుతున్నాయని తెలిస్తే ఎంత మురిసిపోతారో కదా!

– మద్దూరి రాజ్యశ్రీ

కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్

య ఇమం పరమం గుహ్యం మద్భక్తేష్వభిధాస్యతి।
భక్తిం మయి పరాం కృత్వా మామేవైష్యత్యసంశయః॥ గీత 18-68
న చ తస్మాన్ మనుష్యేషు కశ్చిన్మే ప్రియకృత్తమః। గీత 18-69

శ్రీకృష్ణపరమాత్మ గీతను బోధించే ఆచార్యుడంటే తనకు అందరికన్నా చాలా ఇష్టమని, అతను తననే పొందుతాడని, అందులో ఏ మాత్రం సందేహం లేదనీ చెప్పాడు. ఇది అక్షరసత్యం. మావారు రాఘవరావుగారు గీతాబోధ మూలం ఒక సత్సంగంలోను, గీతాభాష్యం ఇంకొక సత్సంగంలోనూ బోధిస్తున్నారు. ఉపనిషత్తులకు పుస్తకరూపాన్ని ఇచ్చినట్టుగానే, భగవద్గీతను కూడా పుస్తకరూపంలోకి తీసుకువద్దామన్న సత్సంకల్పం కలిగింది మా ఇరువురికీ.

ఆ సంకల్పం కలగటమే ఆలశ్యం, పనులు ఎంత చకచకా జరిగిపోయాయంటే, అది నేను మాటలలో వర్ణించలేను. భగవద్గీతకు శ్రీకారం చుట్టాలి అనుకున్న మరుక్షణం అది రాయటానికి వీలుగా మా అమ్మాయి నుంచి, విష్ణుప్రసాదుగారినుంచి బోలెడు పుస్తకాలు, పెన్నులు వచ్చాయి. మా పబ్లిషరు శ్రీకృష్ణారావుగారి చెవిన వేస్తే ఆయన అప్పటికప్పుడు దానికి కావల్సిన ప్రణాళికలన్నీ వేసేశారు. ఆ పుస్తకం ఆకారం, దాని తీరు తెన్నులు అన్నీ చర్చించటమే కాక, మాకొక డీటీపి ఆపరేటరును కూడా సమకూర్చారు. ఆ డీటీపి ఆపరేటరు, శ్రీ రాజేంద్ర కుమార్ గారు, తప్పులు లేకుండా టైపుచేసే నైపుణ్యం కలవారు. భగవద్గీతను మూడు షట్కాలుగా ప్రచురించాలని నిశ్చయించుకున్నాము. భగవద్గీత ప్రచురిస్తున్నామని వినగానే మా సత్సంగ్ సభ్యులు, ఇది చాలా ఖర్చుతో కూడిన విషయమని, పోటీలుపడి ధనం సమకూర్చారు. అన్నింటినీ మించి కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా, మా ఇంట్లో పెయింటింగ్ రూపంలో, మా అల్లుని మిత్రుడు ద్వారా వేంచేసి మా గోడను అలంకరించాడు. అది ప్రత్యేకించి కాఫీపొడరుతో చేసిన అరుదైన చిత్రము.

చివరగా కోవిడ్ భయం రాజ్యమేలుతున్న ఈ లాక్‌డౌన్ సమయంలో, మా ఇంట్లో కొలువైన శ్రీకృష్ణపరమాత్మ నా చెయ్యి పట్టుకుని ఏకబిగిన అలవోకగా అనేక అధ్యాయాలు రాయించేశాడు. అంతేకాదు, మావారిచేత ఇంగ్లీషులో ఆన్‌లైనులో భగవద్గీత చెప్పిస్తున్నాడు.

దానికి తోడు ఆర్ష అవినాష్ బృందం ఇంగ్లీషులో పెట్టిన భగవద్గీత ప్రసంగం రెఫరెన్సు ఉండనే ఉంది. ఇన్ని విధాల కృష్ణపరమాత్మ తన కరుణాకటాక్షాలను కురిపిస్తుంటే, ఇంక వెనక్కి తిరిగి చూడాల్సిన అవసరమే లేకపోయింది.

ఎవరికైనా దైవకృప, గురుకృప కావాలి అంటారు. మా దంపతులకు ఆ రెండూ మిన్నగా ఉన్నాయి. అందువల్లనే ఈ బృహత్కార్యాన్ని చేయగలుగుతున్నాము. భగవద్గీతను పరమార్థానందస్వామి బోధనలను ఆధారంగా చేసుకుని పొందుపరుస్తున్నాము. ఆ మాట గురువుగారికి చెప్పి ఆయన దీవెనలను కోరితే ఆయన రెండు చేతులూ ఎత్తి నిండు మనస్సుతో మీ ప్రయత్నంలో తప్పకుండా సఫలీకృతులవుతారని దీవించారు.

- మద్దూరి రాజ్యశ్రీ

నా స్పందన

భగవద్గీత మనకు సాక్షాత్తూ భగవంతుని ముఖంనుంచి జాలువారిన మోక్షశాస్త్రం. అర్జునుణ్ణి మిషగా పెట్టుకొని శ్రీకృష్ణపరమాత్మ యావత్ మానవాళికి భగవద్గీత రూపంలో దివ్యమైన బోధచేసి మహోపకారం చేశాడు. అర్జునుడు శాస్త్రం తెలిసినవాడు; ధర్మమేమిటో, అధర్మమేమిటో స్పష్టంగా తెలిసినవాడు. కాని యుద్ధరంగంలో పరమపూజ్యులైన తన తాతగారిని, గురువుగారిని చూడగానే నీరుగారిపోయాడు. వీరిని చంపబోతున్నాను అనే ఆలోచనతో తట్టుకోలేని పరిస్థితి ఏర్పడింది.

పైగా, 'ఇది హింస, రక్తపాతానికి దారి తీస్తుంది,' అనడం మొదలు పెట్టాడు. పూర్తిగా మోహంలో పడిపోయాడు. ధర్మాధర్మవివేకం కోల్పోయాడు. భగవద్గీత ఐదువేల సంవత్సరాల క్రితంది. అయినా ఈ రోజుకూ మన సమస్యలను పరిష్కరించగల శక్తి సామర్థ్యాలు కలది. భగవద్గీత నిత్యపారాయణం మన మనస్సును ప్రక్షాళనం చేయగలదు. గీతను అర్థసహితంగా అధ్యయనము చేస్తే ఈశ్వరస్వరూపము, జీవస్వరూపము తెలుస్తుంది. స్వరూపతః జీవుడే ఈశ్వరుడు అని నిర్ధారణ అవుతుంది. ఆ స్వరూపనిష్ఠలో ఉంటే జీవన్ముక్తి, విదేహముక్తి రెండూ కలుగుతాయి. జీవించి ఉన్నంత కాలం ఆంతరస్వేచ్ఛ, ఆనందము, భద్రత, శాంతి కలిగి, ఎటువంటి ఒడిదుడుకులు, ఆందోళన, మానసిక తాపము లేకుండా హాయిగా ఉంటుంది. ప్రసంగవశాత్తు గీతలో అనేక ముఖ్యాంశాలు వస్తాయి. ఆహారనియమాలు, మితమైన నిద్ర, మనోసంయమనం, ఇంద్రియసంయమనం ఇలా ఎన్నో, అవి మన జీవితాన్ని దిశానిర్దేశం చేస్తాయి. గీత అక్షరాలా ఆచరణీయమైన గ్రంథము. భగవద్గీతను అందుకున్నవారి జీవితం ఒక నందనవనంలా ఉంటుంది.

నేను భగవద్గీతను దాదాపు పదిమంది మహాత్ములనుంచి గ్రహించాను. స్వామీ పరమార్థానందవారు చెప్పిన భగవద్గీత సామాన్యులకు కూడా చాలా సులభంగా అర్థమయ్యేలా ఉంటుంది. ఇది మన తెలుగు సోదరులకు అందించాలనే తపనతో, స్వామివారి ముందు మా కోరికను విన్నవించుకున్నాము. వారు సహృదయంతో రెండు చేతులూ ఎత్తి మనసారా దీవించారు. వారి దీవెన, దైవకృప ఫలితమే ఈ రోజు పుస్తకంగా మనముందున్న భగవద్గీత. దీనిలో శ్లోకము, శ్లోకం గురించిన విస్తారమైన వివరణతో పాటు, పదచ్ఛేదము, ప్రతిపదార్థము, అన్వయము కూడా పొందుపరిచాము. ఇది అధ్యయనానికే కాక తిరిగి పాఠముగా చెప్పడానికి కూడ వీలుగా ఉంది. నేను దీనితోనే మళ్ళీ నోట్సు రాసుకోకుండా సులభంగా పాఠం చెప్పగలుగుతున్నాను. స్వామి పరమార్థానందజీ భగవద్గీతను రెండు విధాలుగా చెబుతారు. మొదటిది మూలము, రెండవది భాష్యము. మూలములో శంకరహృదయం సూక్ష్మంగా తెలుస్తుంది. భాష్యం ఇంకా విస్తారంగా ఉంటుంది. ఇది స్వామీజీ బోధించిన భగవద్గీత మూలమునకు తెలుగు అనువాదము.

ఈ జన్మలో దైవప్రసాదంగా ఈ అపురూపమైన మానవశరీరం మనకు దక్కింది. ఇది ఉండగానే శాస్త్రాధ్యయనము చేసి ఆత్మనిష్ఠలో ఉండి జీవన్ముక్తులమయ్యి మరుజన్మ లేకుండా చేసుకుందాము. ఈ గ్రంథము గీతను బోధించే వారికి, స్వాధ్యాయనము చేసేవారికి చాలా అనుకూలంగా ఉంది. ఇది ప్రతి ఆస్తికుని వద్ద తప్పని సరిగా ఉండవలసిన పుస్తకరాజము.

దుర్లభం త్రయమే వైతత్ దైవానుగ్రహహేతుకమ్।

మనుష్యత్వం ముముక్షుత్వం మహాపురుషసంశ్రయః॥ – వివేకచూడామణి

నిజంగా ఎన్ని జన్మల పుణ్యఫలమో స్వామి పరమార్థానందవారు మనకు గురువుగా లభించడం. స్వామీజీ మోక్షం ఇక్కడే ఇప్పుడే అని మాటిమాటికి చాటి చెప్పడమే కాకుండా అక్షరాలా నిశ్చయజ్ఞానాన్ని కలుగజేసి జీవన్ముక్తిని చవిచూపిస్తారు.

వీరు బోధించిన భగవద్గీత మృదుమధుర ద్రాక్షపాకంలాగా, హృదయానికి హత్తుకునేలాగా ఉంటుంది. వీరు విషయాన్ని క్రమబద్ధీకరించి, చక్కటి విశ్లేషణలతో అతి సులభంగా అందరికీ అర్థమయ్యే రీతిలో, తరగతిగదిలో పాఠంలాగా బోధిస్తారు. ఎన్నిసార్లు విన్నా ఇంకా ఇంకా వినాలనిపిస్తుంది.

సాధారణంగా గీతాబోధ శ్రవణానందాన్ని, మానసోల్లాసాన్ని కలుగచేస్తుంది. అందులోనూ వీరు పాఠం చెప్పాక, అందులో విషయాలన్నీ మళ్ళీ తిరిగి చెప్పగలము. ఇంత అమోఘంగా బోధ చేయడం స్వామీజీకే చెల్లింది. దీనికి ప్రత్యక్ష నిదర్శనం మేము కూడా పాఠం చెప్పటమే. స్వామీజీ పాఠమే మేమూ యథాతథంగా తెలుగులో చెబుతున్నాము, అది విని మా సభ్యులు రోజూ తడుముకోకుండా తిరిగి చెబుతున్నారు.

సుస్పష్టంగా గీతలోని అద్వైతామృతవర్షాన్ని మనపై విశేషంగా కురిపించి మనను కృతార్థులను చేస్తున్నారు. వీరు చెప్పిన ఈ గీతాబోధ తెలుగులోకి అనువాదంగా రావటం తెలుగువారందరికీ ఒక గొప్ప వరము. **జ్ఞానమువల్లనే మోక్షము** అనే విషయమును తేటతెల్లము చేస్తూ, కర్మ+ఉపాసన ద్వారా జ్ఞానయోగ్యతను పొంది, శ్రోత్రియుడూ బ్రహ్మ నిష్ఠుడైన గురువును ఆశ్రయించి, ఆత్మబోధను గ్రహించమంటాయి ఉపనిషత్తులు. స్వామి పరమార్థానందవారు అనన్య గురువులు, శ్రోత్రియ బ్రహ్మనిష్ఠులు. వారి శిష్యులమైన మనం ఎంతో అదృష్టవంతులం. వేదాంతంలోని చాలా చాలా క్లిష్టమైన అంశాలు, ఉదాహరణకు– మూడు సత్యాలు, అధ్యారోపము – అపవాదము, వివర్త ఉపాదానము, నిర్గుణ బ్రహ్మ, ఆత్మ, మాయా ఉపాధి – ఇలా ఎన్నో సృజనాత్మకంగా, చక్కటి ఉదాహరణలతో, చాకచక్యంతో, సుళువుగా అర్థమయ్యేలా బోధించే నేర్పుకలవారు. చైతన్యలక్షణాలు గురించి చెపుతూ చేయి–కాంతి అంటూ, విసుగూ విరామం లేకుండా చిరుదరహాసంతో చెబుతారు. వీరు తాత్పర్యనిర్ణయంలో దిట్ట; కాన్సెప్టులు రంగరించి పోయటంలో అందెవేసిన చెయ్యి.

స్వామీజీ బోధించని వేదాంత గ్రంథము లేదనే చెప్పవచ్చు. వీరి ప్రసంగాలు అన్నీ పరిగణిస్తే వేలకొలది గంటలు ఉన్నాయి. బహుశః ఈ అంశము గిన్నీస్ బుక్‌లో రికార్డు చేయదగినది. కోవిడ్ కారణంగా ఆన్ లైన్‌లో వివేకచూడామణి బోధించారు స్వామీజీ . కోవిడ్ కాలంలో కొంత మంచి కూడా జరిగింది. మన సభ్యులు వివేకచూడామణి చాలా ఉత్సాహంగా ఉత్కంఠతో విన్నారు. విని వాటిమీద వాట్సాప్‌లో ప్రశ్నలు వేసుకుని, పోటీలుపడి మరీ సమాధానాలిచ్చారు.

నేను పూర్ణుడను, ఆనందము నా స్వరూపము, నాకు ఏ వెలితిలేదు. స్వరూపతః నేనే పరమాత్మను అనే నిశ్చయాత్మకబుద్ధిని కలుగచేస్తారు. వీరి బోధలతో ప్రపంచవ్యాప్తంగా అనేకమంది ప్రభావితమయి, జీవన్ముక్తులౌతున్నారు. వీరి శిష్యగణం అన్ని దేశాల్లో వ్యాపించి ఉన్నారు. అవును! స్వామీజీ గురించి ఎంత చెప్పినా చాలదు.

ఇక ఈ భగవద్గీత అనువాదకురాలు మద్దూరి రాజ్యశ్రీ, అంటే నా భార్యామణి గురించి. సృష్టి కార్యంకోసం ప్రజాపతులను బ్రహ్మ సృష్టించాడు. అటువంటి ప్రజాపతులలో కర్దముడు ఒకడు. ఆయన సత్సంతానము కలగాలని, అనుకూలవతి అయిన భార్యను ప్రసాదించమని బ్రహ్మకోసం పదివేల సంవత్సరాలు తపస్సు చేశాడు. ఆ తపః ఫలితమే దేవహూతి. కాని నాకు భగవత్ కృపవల్ల, తపస్సు చేయకుండానే అనుకూలవతి, సంస్కారవతి అయిన రాజీ(రాజ్యశ్రీ)ని భార్యగా ప్రసాదించాడు. ఇంక నా ఆధ్యాత్మిక జీవనానికి అడ్డుగోడలు లేవు. సాధారణంగా పుణ్యంకొద్దీ పురుషుడు అంటారు. నా విషయంలో పుణ్యంకొద్దీ నారి అయింది.

అలనాటి పుస్తకప్రచురణ సంస్థ ఎమెస్కో వ్యవస్థాపకులు, ఎం ఎన్ రావ్ గారి ముద్దు బిడ్డ తాను. బియ్యేలో తెలుగులో గోల్డు మెడల్ గ్రహీత, దానికి తోడు ఎమ్మే ఇంగ్లీషు ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీ చెన్నై నుంచి. అటు ఇంగ్లీషులో, ఇటు తెలుగులో సవ్యసాచిలా అనువాదాలు, స్వంత రచనలు 65 పైనే చేసింది. వారి సంస్థలో బాలాంత్రపు నళీనికాంతరావుగారితో సహసంపాదకురాలిగా పనిచేసింది. వందలాది నవలలకు బ్యాక్ కవర్ పేజి మేటర్ రాసింది. www.telugubhakti.com, https://arshaavinash.in, కౌముదిలో, ఎన్నో రచనలు ప్రచురించబడ్డాయి.

మంతెన సత్యనారాయణరాజుగారి నాచురోపతి పుస్తకాలు ఇంగ్లీషులోకి అనువదించింది. వారు అనువాద సరస్వతి బిరుదుతో మొమెంటో బహూకరించారు. పుస్తకప్రపంచములో, శ్రీపీఠములో, ఆంధ్రభూమి వార్తాపత్రికలో, అనేక శీర్షికలు నిర్వహించింది. అందులో కొన్ని ముఖ్యమైనవి – ఎక్కాలే అక్కరలేని లెక్కలు, ఆలిస్ ఇన్ వండర్ లాండ్, మానవీయ విలువలు, యువగీత, పర్సనాలిటీ డెవలప్‌మెంట్ త్రూ గీత, ఆధ్యాత్మిక కథలు.

రాజీ అనువాదాలు చాలా సరళమైన రీతిలో, అందరికీ అర్థమయ్యే భాషలో, తెలుగు నానుడితో, ఒరిజనల్‌కు ధీటుగా ఉంటూ ఇంకా ఇంకా చదివింపచేస్తాయి. జైకో పబ్లిషింగ్ హౌస్ వారికి, మంజుల్ పబ్లిషింగ్ హౌస్ వారికి 25 పుస్తకాలు దాకా ఇంగ్లీషునుంచి తెలుగుకు అనువాదాలు చేసింది. రాబిన్ శర్మ సెల్ఫ్‌హెల్ప్ మెనేజ్‌మెంటు పుస్తకాలు, వేదగణితం, రామాయణం, చాణక్య అర్థశాస్త్రం, షేక్స్‌పియర్ కథలు, పాజిటివ్ థింకింగ్ ఇలా ఎన్నో పుస్తకాలు అనువదించింది. ఇంటరు విద్యార్థులకు వీలుగా వినూత్న పద్ధతులతో ఏష్ట్ ఇంగ్లీషు గ్రామర్ అని ఆమె పుస్తకం ప్రచురితమైంది.

మోక్షశాస్త్రమైన ఈ భగవద్గీతను, స్వామి పరమార్థానందవారు చెప్పిన పద్ధతిలోనే, అంటే ఎక్కడా స్వామీజీ బోధను పలుచన చేయకుండా, స్వంత భావాలు చొప్పించకుండా, యథాతథంగా పదిలంగా మనస్సుకు హత్తుకునేలా రాజీ వివరించింది. ఇది ఒక **Magnum Opus.**

నాకు తెలిసి తెలుగులో ఇంత సులభమైన శైలిలో, లోతైన అర్థాలతో, ఆంతర స్వేచ్ఛను కలుగచేసే భగవద్గీత గ్రంథము మరొకటిలేదు. ఇది అందరూ తప్పక చదవవలిసిన గ్రంథము. ఇది ఆచరణీయ గ్రంథము. దీన్ని చదివి, శ్రీకృష్ణపరమాత్మ వివరించిన విధంగా జీవితాన్ని మలుచుకుని ప్రయోజనాన్ని పొందుతారని ఆశిస్తున్నాను.

ముందు ఎస్పీ ఎమ్ హెచ్ కళాశాల, మచిలీపట్నంలో లెక్చరర్‌గా; తరువాత నాగార్జునా జూనియర్ కాలేజీ హైదరాబాద్‌లో ముప్పయి సంవత్సరాలు ఇంగ్లీషు హెడ్‌గా పనిచేసింది. ఇంటర్వ్యూలో యూనివర్సిటీ నుంచి వచ్చిన సబ్జెక్టు ఎక్స్‌పర్ట్ ఈమె మీకు మంచి ఎస్సెట్ అవుతుందన్నారుట. అక్షరాలా అది నిజమని వారి కరస్పాండెంట్

కమ్ ప్రిన్స్‌పాల్ జగన్మోహన రెడ్డిగారు తరచూ చెప్పేవారు. కాలేజీలో అజాతశత్రువుగా అందరికీ తలలో నాలుకలా వ్యవహరించింది.

ఇక టీచింగ్‌లో తనదైన నవ్యతతో, ఛలోక్తులతో, భాషమీద మంచి పట్టుతో విద్యార్థులను ఆకట్టుకునే విధంగా పాఠం చెప్పేది. ఒక మంచి లెక్చరర్‌గా విద్యార్థుల మనసులలో నిలిచిపోయింది. దానికి తార్కాణం ఎం ఎస్ టీమ్స్‌లో బోధించిన మాండూక్యోపనిషత్, బ్రహ్మసూత్రాలు కూడా. ఇంతవరకు అపజయం చవిచూడని తను మాండూక్యోపనిషత్, బ్రహ్మసూత్రాలు చెప్పడంలో, అపజయాన్ని ఎదురుచూడాల్సి వస్తుందేమోనని శంకించాను. తన సామర్థం శంకించికాదు. వీటిని అర్థం చేసుకోవటానికి చాలా తార్కికమైన సూక్ష్మబుద్ధి ఉండాలి. కాని మాండూక్యోపనిషత్తును ఎన్నో పట్టికల ద్వారా వివరించి, తురీయానికి తొమ్మిది మెట్లు ఎక్కించేసింది.

బ్రహ్మసూత్రాల్లో అనేక వాదోపవాదాలు ఉంటాయి. చివరిరోజు 45 మంది సభ్యులతో, సూత్రధారి, పూర్వపక్షి, సిద్ధాంతుల పాత్రలతో నాటకీయంగా ఒక చిన్న ప్రదర్శన కూడ చేయించింది. రాజీకి అంత రసవత్తరంగా చెప్పగలిగిన సామర్థ్యం ఉంది.

అలుపు సొలుపు లేకుండా, రోజంతా అనువాదాలతో మునిగి తేలుతూ ఉంటుంది. అవికాక తన రీడింగ్, టీవీ చూడడం, ఇంటి పనులు, వంట, నిత్యపూజ, పారాయణం, ఫోన్లు చేయడం ఇలా ఎన్నో ఉన్నాయి. వీటిని కూడా ఏదీ వదలకుండా చాకచక్యంతో చేసుకుపోతుంది. ఎక్కడా దేనికీ లోటు చేయకుండా జీవితాన్ని ఎలా ఆనందంగా గడపాలో బాగా తెలుసు, రాజీకి.

దైవకృప, శాస్త్రకృప, గురుకృప ఉంటే సాధించలేనిది ఏమి ఉండదు. మన ఆర్ష విద్యా తరంగిణి తరపున మొత్తం ప్రస్థానత్రయం (భగవద్గీత, దశోపనిషత్తులు, బ్రహ్మసూత్రాలు – చతుస్సూత్రీ) గ్రంథరూపంలో ముద్రించ గలుగుతున్నాము. ఇవే కాక అద్వైత వేదాంత పరిచయము(తత్త్వబోధ), దృగ్దృశ్యవివేకము, భజగోవిందము అనే ప్రకరణగ్రంథములు, వేదాంత జీవనవిధానము, కైవల్యోపనిషత్ అనే గ్రంథాలు కూడా వచ్చాయి. చివరిదైన మాండూక్యోపనిషత్ సర్వాంగ సుందరంగా అలంకరించుకుని, గీతా జయంతికి, మీముందుకు రాబోతున్నది.

సాధకుల విశేష ఆదరణతో వీటిలో చాలా గ్రంథాలు పునర్ముద్రణకు నోచుకున్నాయి, ఈ భగవద్గీత మొదటి షట్కముతో సహా. ఈ అనువాదాలకు పాఠకులనుంచి మంచి స్పందన, స్వామీజీలనుంచి, స్వామినులనుంచి అమితమైన ప్రోత్సాహం, దీవెనలు అపారంగా లభిస్తున్నాయి.

ఈ బృహత్కార్యానికి ఆర్థిక సహకారం అందిస్తున్న వారికి, సంస్కృతం దిద్ది పెడుతున్న చైతన్యగారికి, అక్షరదోషాలు లేకుండా ప్రూఫ్‌రీడింగ్ చేస్తున్నవారందరికి, పేరుపేరునా శతథావందనాలు. మేము ఏమి తలపెట్టినా మాకు అనేక రకాలుగా అండదండలు మా ప్రాణమిత్రులు విష్ణుప్రసాదుగారు. వారికి కృతజ్ఞతాభివందనములు. ఆ భగవంతుడు వీరికీ, వీరి కుటుంబాలకూ ఆయురారోగ్యాలు, జ్ఞానప్రాప్తికలుగచేయుగాక.

ఎందరో మహానుభావులు అందరికీ శతకోటి వందనములు.

ప్రణామములతో,
మీ రాఘవరావు

శ్రీ గురుభ్యో నమః

శ్రీకృష్ణపరమాత్మనే నమః

"ఓం సహనావవతు సహనౌభునక్తు సహవీర్యం కరవావహై।
తేజస్వినా వధీత మస్తు మా విద్విషావహై॥
ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః"

మానవజన్మము పొందుట అతి దుర్లభము. అటువంటి జన్మమెత్తినందులకు తమ విలువైన సమయమును వృథా చేయకుండా జీవిత తుచ్ఛభోగములకొరకు వెంపర్లాడక, వ్యర్థము చేయకుండుట మానవునికి సమున్నత లక్ష్యము కావలెను.

లౌకిక సుఖములు: ఇవి ఇహలౌకికములైననూ, పారలౌకికములైనను అవి అశాశ్వతములు – కృత్రిమములు. కనుక మానవులు వానియందు విరక్తితో నుండుట, భగవదనుగ్రహప్రాప్తికి, సంసారార్ణవమును తరించుట మొదటి ఆవశ్యకము.

శ్రీకృష్ణభగవానుడే స్వయముగా అర్జునునకు శ్రీమద్భగవద్గీతను ఐదువేల సంవత్సరములకు పూర్వము ఉత్కృష్టమైన రణరంగమున ఆందోళనతోనున్న అర్జునునకు బోధించి, కార్యోన్ముఖుని చేసెను. ఇది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దివ్యవాక్కు. దీని మహిమ అపారము, మహాగంభీరము, మహానిగూఢము కూడ. అందులకే ఇది పరమరహస్యగ్రంథమని పిలువబడినది. దీనిని మాటలలో వర్ణించుటకు సామాన్యులకు సాధ్యము కాదు. జీవిత పర్యంతము అభ్యసించవలసిన గ్రంథరాజము. కనుక చదువరులకు వారి భక్తిశ్రద్ధలకు అనుగుణముగా వారి స్థాయి, వారి జ్ఞాన పరిపక్వమునకు తగ్గట్లు కొత్తగా అర్థమగుచూ, నిగూఢమైనది కూడ తేలికగా అర్థమై, చంచల మనస్కులకు స్వాంతన చేకూర్చును.

శ్రీవ్యాసభగవానుడే శ్రీమద్భగవద్గీతను **"యా స్వయం పద్మనాభస్య ముఖపద్మాత్ వినిః సృతా"** గీత శ్రీ పద్మనాభుడైన విష్ణుభగవానుని ముఖారవిందమునుండి వెలువడినదని నుడివియున్నారు.

అర్జునునితో **"అశోచ్యానన్వశోచస్త్వం"** శోకింపదగని వారికోసం శోకించుచున్నావని మొదలుపెట్టి మానవులు కర్మలు, స్వధర్మములు ఆచరించవలెను, కాని కర్మజన్యములగు ఫలితములందు ఆసక్తి లేక భగవదర్పణకుగాను కర్మలు ఆచరించవలెను అని కృష్ణపరమాత్మ బోధించెను. కర్మఫలితములను ఈశ్వర ప్రసాదమని భావింపవలెను. ఇది సాధకుని హృదయమున భగద్విషయక భక్తిచేత పూర్ణచిత్తమై సాధకము కాగలదు. నమ్రత భావమే అతి ముఖ్యసాధనము. భక్తి, కర్మ, ధ్యాన, రాజయోగములన్నింటికి జ్ఞానమే పరకాష్ఠ. అది అంతర్లీనమై, అర్హతకు తగ్గట్లు ఫలితమొసగును.

సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ ।
అహం త్వా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచః ॥ – 18.66

సమస్త సంశయములను త్యజించి నన్నే (నాస్వరూపుము నందే) నీవు శరణు పొందుము. సర్వపాపముల నుండి నిన్ను విముక్తుని చేసెదను. శోకింపకుము.

శ్రీభగవద్గీత భక్తి, కర్మ, జ్ఞాన, వైరాగ్య, మోక్ష సాధన గ్రంథరాజము. భయశోకవివర్జితం, సంసార మల నాశనం, పూర్వజన్మకృత పాపవినాశనమ్. పునర్జన్మ వర్జితం, సర్వవేద ఉపనిషత్తుల సారము, స్వచ్ఛమైన పితికిన ఆవుపాలవలె, గంగాస్నానము వలె సర్వశ్రేష్ఠము.

దేవదేవుడైన శ్రీకృష్ణపరమాత్మయే నిత్యుడని, ఆదిపురుషుడని, పరమసత్యస్వరూపుడని నారదుడు, అసితుడు, దేవలుడు, వ్యాసుడు వంటి మహామహులే నిర్ధారించియున్నారు. వారు గ్రహించినవన్నియూ సత్యమే అని శ్రీకృష్ణభగవానుడే స్వయముగా ఒప్పుకొనియున్నాడు. "సర్వమేతత్ ఋతం మన్యే". వీరు చెప్పినవన్నీ శాస్త్ర సమ్మతమేనన్నాడు.

శ్రీభగవద్గీత శ్రీకృష్ణభగవానుని వేదజ్ఞానపు పూర్ణస్వరూపమని, నిరాకారుడని, దివ్యపురుషుడని ధృవీకరించి యున్నది.

నిత్యో నిత్యానాం, చేతనశ్చేతనానామేకో బహూనాం యో విదధాతి కామాన్। – కఠ. 2.2.13

అనిత్యవస్తువులోను, నిత్యవస్తువులలోను, చేతన ప్రాణులలో చైతన్యముగా ఉన్నాడని వచించియున్నది.

శ్రీభగవద్గీతయందు చర్చించబడిన ఐదు మూల అంశములు – 1) ఈశ్వరుడు, 2) జీవుడు, 3)జగత్తు 4) బంధము 5) మోక్షము.

మా గురుదంపతులు శ్రీ కస్తూరి వీరరాఘవరావుగారు, శ్రీమతి మద్దూరి/కస్తూరి రాజ్యశ్రీగార్లు ఆదర్శదంపతులు, నిష్ఠాగరిష్ఠులు, నిస్వార్థపరులు, సౌశీల్యురు. ఈ పుణ్యదంపతులు పూజ్యశ్రీ దయానందసరస్వతి స్వామీజీ – ఋషీకేశ్, వారి శిష్యులైన పూజ్యశ్రీ పరమార్థానంద స్వామీజీ – చెన్నై, వద్ద శిష్యరికముతో అనేక సంవత్సరముల పాటు ఉపనిషత్తులు, బ్రహ్మసూత్రాలు, భగవద్గీత బోధనలు పొందిరి. తమ గురువుగారి ప్రసంగభాష్యములకు ముగ్ధులై శ్రీ పరమార్థనంద స్వామీజీ ఆంగ్ల ప్రవచనములను విని తెనుగున అనువదించిరి. వీరు అనువదించినది పదకొండు ఉపనిషత్తులు, ప్రకరణ గ్రంథములైన తత్త్వబోధ, భజగోవిందము, దృగ్దృశ్యవివేకము, వేదాంతజీవనవిధానము. ఈ పుస్తకములను తెలుగు పాఠకుల కొరకు బహుసరళ తెలుగు భాషలో ప్రచురించి యున్నారు. ఇవేకాక పూజ్య గురు సతీమణి మద్దూరి రాజ్యశ్రీగారు విడిగా 25 పుస్తకములు ఆంగ్లభాషనుండి తెనుగునకు అనువదించియున్నారు. ఉపనిషత్తు పుస్తకములు ప్రచురించడమే కాక, వీరిరువురు హైదరాబాద్‌లోని దయాసత్సంగ్–అమీర్‌పేటలోను, ఆర్ష ఆనందకుటీర్–అపర్ణ సరోవర్–నల్లగండ్లలోను, వేదాంత సీనియర్ సిటిజన్ అసోసియేషన్–అపర్ణ కమ్యూన్‌లోను, దాదాపు 200కు పైగా సభ్యులతో కూడిన సత్సంగములకు ఉచితముగా, నిస్వార్థముగా ఉపనిషత్తులను, భగవద్గీతను, ప్రకరణములను తెలుగులోను, ఆంగ్లములోను బోధించుచున్నారు. ఇదియును కాక కరోనా పరిస్థితివల్ల దాదాపు దేశవిదేశాలలో 90 సభ్యులకు ఆన్‌లైన్ ద్వారా ప్రస్థానత్రయమగు

శ్రీమద్భగవద్గీత, ఉపనిషత్తులు, బ్రహ్మసూత్రాలను బోధనలు చేస్తూ వారి గురుదేవుల మన్ననలు పొందుచున్నారు. వీరు రచించిన పుస్తకములు ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క ఆణిముత్యము. ఒకదానిని మించి మరొకటిగా పాఠకులకు అనిపించును.

అద్వైతమాధుర్యముల ప్రసంగములే కాక మా గురువులు శ్రీభగవద్గీత మూలమునకు మూడు షట్కములలో కర్మషట్కము(1-6 అధ్యాయాలు), ఉపాసనషట్కము (7-12 అధ్యాయాలు), జ్ఞానషట్కము (13-18 అధ్యాయాలు) ప్రచురించారు. ఇప్పుడు మొదటి షట్కము మళ్ళీ పునర్ముద్రణకు వచ్చింది.

నా 22వ యేటనే గురోపదేశము (పూజ్య కీ॥శే॥ నిత్యానందుల స్వామీజీ వారు-కపిలకృష్ణ మఠము-చెన్నై) పొంది ధ్యాన, రాజ, కుండలినీ యోగములు అభ్యసించిననూ ఉద్యోగవత్తిడి, తరచుగా ప్రదేశములు మార్పుల కారణముగా వాటిని పెంపొందించలేక పోయిననూ, సత్సంగ సాంగత్యము మాత్రము వీడకయుంటిని. కాని మనస్సున మాత్రము వేదశాస్త్రముపై అధ్యయనము చేయవలెనను ఆర్తి మిగిలిపోయినది.

ఈ తరుణమున వేదాంత సీనియర్ సిటిజన్ ప్రెసిడెంట్ శ్రీ సిరిగిరి ప్రభాకర్‌గారు, గురుదంపతులగు పూజ్యులు రాఘవరావు, రాజ్యశ్రీగార్లను జ్ఞానభిక్ష పెట్టమని అభ్యర్థించగా, వారి వినయ అభ్యర్థనకు అనుగుణముగా మా గురుదంపతులు ప్రసంగించుటకు ఒప్పుకొనిరి. శ్రీ సిరిగిరి ప్రభాకర్‌గారికి మా హృదయపూర్వక ధన్యవాదములు. అప్పటినుంచి ఇప్పటివరకు సుమారు 3 సంవత్సరములుగా నిర్విరామంగా దాదాపు 9 ఉపనిషత్తులు, ప్రకరణ గ్రంథములు, ఆత్మబోధనలు జరుగుచున్నవి.

ఈ స్పందన వ్రాయమని కోరిన మా గురుదంపతులకు పాదాభివందనములు.

పూజ్య గురుదంపతుల బోధనాశైలి ప్రత్యేకము. వీరిరువురు స్వతహాగా కాలేజీల్లో సీనియర్ లెక్చరర్లుగా పనిచేసి పదవీ విరమణ పొందినవారైనందువలన బోధనాశైలి సత్సంగ సభ్యులకు అందరికి బహు సులభతరముగా, బాగుగా అర్థమగునట్లు, ఒక ప్రణాళిక ప్రకారము కొనసాగించుచున్నారు. ముందుగా అద్వైత వేదాంత పరిచయము, శాంతి మంత్రములు, తదుపరి ముండక, కఠ, కేన, ప్రశ్న, ఈశావాస్య, ఐతరేయ, తైత్తిరీయ, ఛాందోగ్య, కైవల్య ఉపనిషత్తులు బోధించి ప్రకరణ గ్రంథములైన దృక్‌దృశ్య వివేకము, అపరోక్షానుభూతి, భజగోవిందము బోధించి, స్వాధ్యాయముకోసం శ్రీరుద్రం, పురుషసూక్తం, గణపతి అథర్వ శీర్షం మొదలగు పారాయణాలు విపులంగా బోధించి, తాము తెనిగించిన "వేదాంత జీవన విధానమును" సత్సంగ సభ్యులకు బాగుగ బోధపరచియున్నారు.

తచ్చిన్తనం తత్కథనమ్ అన్యోన్యం తత్ప్రబోధనమ్
ఏతదేక పరత్వం చ, త దభ్యాసం విదుర్బుధాః – యోగవాసిష్టమ్

చింతనం, ఒకరికి చెప్పుట, పరస్పరబోధనము, మననం – ఇదే బ్రహ్మాభ్యాసమని వసిష్ఠమహర్షి శ్రీరామునికి బోధించినట్లు మా గురుదంపతులు బ్రహ్మాభ్యాసమును మా సత్సంగ సహాధ్యాయులచే చేయించుచున్నారు. ఇటువంటి శ్రోత్రియ బ్రహ్మనిష్ఠులైన గురువులు దొరకడం, సాంగత్యం, సఖ్యత మా పూర్వజన్మ సుకృతంగా భావిస్తున్నాము.

నీ పాదకమల సేవయు. నీ పాదార్చకులతోడి నెయ్యము, నిరంతర అపారభూతదయయూ తామసమందార నాకు దయసేయ గదరే

ఇక గురుదంపతుల మాటలలో మనము శ్రీమద్భగవద్గీతను అధ్యయనము చేద్దాం –

"మోక్షమూలం గురోర్కృప"

ధర్మపరిరక్షణ, ధర్మవ్యాప్తికి నిర్విరామముగా కృషిచేస్తూ, దినకృత్యములతో, గృహస్థాశ్రమము నందుండే అద్వైత వేదాంత సిద్ధాంతములను ఔపోసన పట్టి, దానిని నిస్వార్థముగా ఇతరులకు పంచిపెట్టుచున్న మా గురుదంపతులకు సర్వ అభీష్టములు నెరవేరాలని, సకల ఆయురారోగ్యములు కలగాలని ఆ దేవదేవుని మనసారా వేడుకుంటున్నాను.

"గురోః పరతరం నాస్తి సత్యం సత్యం న సంశయః
గురోః పాదోదకం పీత్వా గురోర్నామ సదా జపేత్"

కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్

శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః

ఓం తత్ సత్

ఇట్లు
సుధీజన విధేయుడు
కృష్ణ శెవ్వాన (కలం పేరు)
(S.R. కృష్ణారావు)
వేదాంత సీనియర్ సిటిజన్ – అపర్ణా కమ్యూన్

నల్లగండ్ల, హైదరాబాద్
30.8.2020

శ్రీగణపతి ప్రార్థన

ఓం గణానాం త్వా గణపతిగ్ం హవామహే
కవిం కవీనాముపమశ్రవస్తమమ్।
జ్యేష్ఠరాజం బ్రహ్మణాం బ్రహ్మణస్పత ఆ నః
శ్రుణ్వన్నూతిభిస్సీద సాదనమ్॥

ప్రణో దేవీ సరస్వతీ వాజేభిర్వాజినీవతీ ।
ధీనామవిత్ర్యవతు । గణేశాయనమః ।
సరస్వత్యైనమః । శ్రీ గురుభ్యోనమః ।
హరిః ఓమ్ ॥

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః॥

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

శ్రీమద్భగవద్గీత

గీతా మాహాత్మ్యమ్

మన భారతీయ సంస్కృతి వైదిక శాస్త్రాన్ని ఆధారంగా చేసుకుని ఏర్పడింది. అందువల్ల మన సంస్కృతిని వైదిక సంస్కృతి అని అనవచ్చు. వైదిక సంస్కృతి అంటే ధర్మపరమైన సంస్కృతి. అందువల్ల వైదిక సంస్కృతిని ఆధారంగా చేసుకున్న జీవన విధానం ధర్మంతో పెనవేసుకుని ఉంటుంది. అంటే దేవునితో అనుసంధానం చెంది ఉంటుంది. అందువల్ల మన సంస్కృతిలో భగవంతుడు చాలా ముఖ్యమైన పాత్ర వహిస్తాడు. పొద్దున్న లేస్తూనే, మన జీవితం దైవచింతనతో మొదలవుతుంది. దేవునికి సుప్రభాతం పాడటంతో మొదలైన దినచర్య అక్కడితో ఆగదు. మనం రోజులో అడుగడుగునా భగవంతునితో అనుసంధానం చెందుతాము.

దంతధావన చేసేటప్పుడు, పూర్వం పందుంపుల్ల వాడేవారు కాబట్టి, వృక్షాలకు దేవత అయిన వనస్పతి దేవతకు ప్రార్థన చేసేవారు. 'ఓ దేవా, నువ్వు నా దంతాలను శుభ్రం చేసేటప్పుడు, అక్కడితో ఆగకుండా, నా మనస్సును కూడా శుభ్రం చేయి.'

స్నానం చేసేటప్పుడు, దాన్ని భగవంతునికి చేసే అభిషేకంగా భావించాలి. అలాగే వస్త్రాలంకరణ చేసుకునేటప్పుడు, రేవతీ దేవతలకు ప్రార్థన చేయాలి. భోజనం చేసేటప్పుడు, ప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరించాలి. అలా రోజంతా రాత్రి పడుకునేదాకా, పడుకునే ముందు, భగవన్నామస్మరణ చేస్తూనే ఉండాలి.

ఆ మాటకొస్తే, మన దినచర్యే కాదు, మన పుట్టుకనే దైవపూజతో మొదలవుతుంది. గర్భాదానమంత్రాల్లో తండ్రి తనను సాక్షాత్తూ పరమేశ్వరునిగా భావిస్తాడు, తల్లి పాలు ఇచ్చేటప్పుడు, తండ్రి సరస్వతీ కృపను కోరుతూ ప్రార్థన చేస్తాడు. సీమంతం, బారసాల వేడుకలు కూడా దైవచింతనతో పెనవేసుకున్నవే. అవన్నీ పెరిగే పుత్రుడు సంస్కారవంతంగా పెరగాలని చేసే ప్రార్థనలు. మరణించేటప్పుడు చేసే కర్మను అంత్యేష్టి కర్మ అంటారు. చివరకు దాన్ని కూడా యజ్ఞంలా భావిస్తారు. జీవించి ఉన్నన్నాళ్ళూ గృహస్థు అనేక యజ్ఞాలు అగ్నిదేవతకు చేస్తే, అతని మరణానంతరం, అతని పుత్రుడు, అదే అగ్నిదేవతకు తన తండ్రిని ఆహుతిగా వేస్తాడు. ఆ విధంగా తల్లిగర్భంలో రూపుదిద్దుకునే ముందునుంచీ, ఆఖరిశ్వాస వదిలేవరకూ, భగవంతునితో అనుసంధానం చెందుతాం మనం. పొద్దున్న లేచినది మొదలు, రాత్రి పడుకునే వరకూ, దైవచింతనతో పెనవేసుకుని ఉంటుంది మన దినచర్య.

ఎందుకు ఇంతలా దైవచింతనతో పెనవేసుకుని ఉండాలి మన జీవితం? ఎందుకంటే మన ప్రాథమిక అనుబంధం భగవంతునితోనే ఉంది అంటుంది శాస్త్రం. భగవంతుడు మన సృష్టికర్త, మనం ఆయననుంచి ప్రాణం పోసుకున్న జీవులం. అంటే భగవంతుడు కారణం, మనం కార్యం. అందువల్ల తండ్రీ–కొడుకుల అనుబంధరీత్యా, కార్య–కారణ సంబంధరీత్యా మనకు భగవంతునితో అనుబంధం ఉంది. మన తల్లిదండ్రులతో

మన అనుబంధం ఈ జన్మకే పరిమితం. పూర్వజన్మలో తల్లిదండ్రులెవరో తెలియదు, మరుజన్మ అంటూ ఉంటే అప్పుడు తల్లిదండ్రులెవరు అవుతారో తెలియదు. అసలు మనము మనుష్యులుగానే పుడతామో లేదో తెలియదు. కాని భగవంతుడు తండ్రిగా, మనం పిల్లలుగా – మనది జన్మజన్మల అనుబంధం. జన్మజన్మలే కాదు, ప్రళయం తరువాత జరిగే సృష్టిలోనూ ఈ అనుబంధం కొనసాగుతూనే ఉంటుంది. ఎప్పటికీ కార్య–కారణ అనుబంధం ఉంటుంది. అదే మానవమాత్రులతో అనుబంధాలు తీసుకుంటే, కొన్ని అనుబంధాలు మరీ తాత్కాలికం. గాలి వీస్తే వీగిపోతాయి మరికొన్ని. ఒకవేళ ఎక్కువ రోజులు ఉన్నా, అవి ఈ జన్మవరకే పరిమితం. అందువల్లనే వేదాలు పదేపదే చెబుతున్నాయి, భగవంతునితో ఉన్న శాశ్వత అనుబంధాన్ని మర్చిపోవద్దు అని. వ్యావహారిక జీవనంలో అనేక బంధాలను పెంచి పోషించుకోవటంలో చాలా సమయం వెచ్చిస్తూ ఉంటాము. ఆ దిశలో ప్రయత్నం చేయండి ఫర్వాలేదు, కాని, ఆ ప్రయత్నంలో ప్రాథమిక అనుబంధాన్ని పోగొట్టుకోకూడదు.

అందువల్ల శాస్త్రం గట్టిగా హెచ్చరిస్తుంది – ఏ క్షణంలో అయితే భగవంతునితో ఉన్న ప్రాథమిక అనుబంధానికి దూరమవుతారో, ఆ క్షణమే మీ జీవితం దుర్భరమవుతుంది, చుక్కాని తెగిన నావలాగా ఉంటుంది. అనేక సమస్యలలో కూరుకుపోతారు.

జీవితంలో అసలైన ఐశ్వర్యం భగవంతుని కృప. లౌకికంగా ఎంత ఐశ్వర్యాన్ని పొందినా, భగవంతుని కృప లేకపోతే, జీవితం సాఫీగా సాగదు. అందువల్ల అనాదిగా వస్తున్న అనుబంధాన్ని మర్చిపోకూడదు.

విపదో నైవ విపదః సంపదో నైవ సంపదః।

విపత్ విస్మరణం విష్ణోః సంపత్ సంస్మరణం హరేః॥

విపత్తు అంటే ఏమిటో, సంపద ఏమిటో శాస్త్రం చాలా చక్కగా వివరిస్తున్నది. విష్ణునామాన్ని విస్మరించటమే విపత్తు; హరినామ సంస్మరణమే సంపద. అందువల్ల వైదిక జీవనవిధానం అంటే ఈ విషయాన్ని జీర్ణించుకుని, ఈ విధమైన సంపదను పెంపొందించుకోవటం. భగవంతునితో మనకున్న అనుబంధాన్ని అర్థం చేసుకుని, పెంచి, పోషించుకోవటమే ధర్మపరమైన, భగవంతునితో అనుసంధానమైన జీవనవిధానం. ఈ జీవనవిధానాన్ని పెంపొందించటానికి మన సంస్కృతి అనేక ధర్మపరమైన కార్యక్రమాలను నిర్దేశించింది.

ఏ అనుబంధమైనా పదికాలాలు నిలవాలంటే ఆ వ్యక్తితో ప్రత్యేకంగా కొంతకాలం గడపాలి. ఇది ప్రాథమిక సూత్రం. ఈ రోజుల్లో అనుబంధాలు వీగిపోతున్నాయి అంటే ఈ ప్రాథమిక సూత్రాన్ని విస్మరించటంవల్లనే. టీవీ చూస్తూ, భార్యతో మాట్లాడితే, అది చాలదు. వేరే ఏ పనీ చేయకుండా, భార్యకు మాత్రమే కొంత సమయాన్ని కేటాయించుకోవాలి. అప్పుడే ఆ అనుబంధం పటిష్ఠంగా ఉంటుంది. ఈ సూత్రం భగవంతునికి కూడా వర్తిస్తుంది. అందువల్ల భగవంతునితో సమయం గడిపేలాగా మనకు కొన్ని పూజలను నిర్దేశించింది. అవి చేయాలంటే ముందు వాటి ప్రాముఖ్యత అర్థం కావాలి. లేకపోతే అది యాంత్రికం అవుతుంది. ఎక్కువ కాలం నిలవదు.

జీవితంలో ఏ విద్య నేర్చుకోవాలన్నా రెండు దశలుంటాయి. ఆ విద్యకు సంబంధించిన థియరీ తెలుసు కోవాలి; దాన్ని సాధన చెయ్యాలి. ఉదాహరణకు సంగీతం నేర్చుకోవాలంటే ఆరోహణం అంటే ఏమిటో అవరోహణం అంటే ఏమిటో తెలియాలి. సపస అంటే ఏమిటో, జంటస్వరాలు అంటే ఏమిటో, ఆదితాళమంటే ఏమిటో,

రూపకతాళం అంటే ఏమిటో, కాంభోజిరాగం అంటే ఏమిటో తెలియాలి. అప్పుడే సాధన అర్థవంతంగా సాగుతుంది– సంగీతమే కాదు, టెన్నిస్ ఆడాలన్నా ఇదే సూత్రం వర్తిస్తుంది. టెన్నిస్ రాకెట్‌ను ఎలా పట్టుకోవాలి, కాలు ఎలా పెట్టాలి, బంతిని ఎలా ఎగరవేయాలి, ఎలా కొట్టాలి – వీటన్నిటినీ డబ్బు ఖర్చు పెట్టి కోచ్ దగ్గర నేర్చుకుంటే, అప్పుడు ఆటలో ఆరితేరతాము.

అలాగని థియరీ నేర్చుకుని, దాన్ని సాధన చేయకపోయినా లాభం లేదు. యోగాసనాలు ఎలా వెయ్యాలో తెలుసు. వాటి వివరాలు తెలుసు. అర్ధమత్స్యేంద్రాసనం, శీర్షాసనం, ధనురాసనం అంటూ రకరకాల ఆసనాల పేర్లు చెప్పేస్తారు కొంతమంది. ఎంతసేపు ఆసనాలు వేస్తావు నువ్వు అని వారిని అడిగితే, క్షణం కూడా వెయ్యరు. ఎంత తెలిసి ఏం లాభం, దాన్ని ఆచరణలో పెట్టలేకపోయాక! అందువల్ల లౌకిక విద్యలో కూడా థియరీ, ప్రాక్టీసు రెండూ రెండు కళ్ళు. రెండూ సమానస్థాయిలో సాగాలి. లేకపోతే అందులో రాణించలేరు.

ఇదే సూత్రం ఆధ్యాత్మిక విద్యకు కూడా వర్తిస్తుంది. దానికి కూడా థియరీ, ప్రాక్టీసు అనే రెండు దశలున్నాయి. థియరీ అంటే శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేయాలి. అందువల్ల పూర్వం ఏ వర్ణానికి చెందినా, చిన్న వయస్సులోనే గురుకులానికి వెళ్ళి కొన్ని సంవత్సరాలపాటు గురుముఖతః శాస్త్రాన్ని అభ్యసించేవారు. ఆ జీవనవిధానాన్ని బ్రహ్మచర్య ఆశ్రమం అనేవారు. వారు తరువాత ఏ విద్య చేపట్టినా శాస్త్ర అధ్యయనం చేసితీరాలి. బ్రహ్మచర్యం ముగిశాక, పెళ్ళి చేసుకుని గృహస్థుగా మారినా కూడా, భగవంతునితో అతని అనుబంధం కొనసాగేలాగా అతని జీవనవిధానం ఉండేది. అందువల్ల ఆ జీవనవిధానాన్ని కూడా గృహస్థాశ్రమం అనేవారు. భగవంతునితో అనుసంధానం చెందితేనే అది ఆశ్రమం అవుతుంది. లేకపోతే శ్రమ అవుతుంది. శ్రమ అంటే ఒత్తిడి, ఆందోళన, గొడవలు, పోట్లాటలు. గృహస్థు జీవనం శ్రమలా ఉంటుందా, ఆశ్రమంలా ఉంటుందా అనేది అతని జీవితం దైవప్రధానంగా ఉంటుందా, లేదా అనే అంశంమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. దైవప్రధానంగా ఉండాలంటే అతను బ్రహ్మచర్య ఆశ్రమం పాటించి, గురువు ద్వారా శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేసి ఉండాలి.

తరువాత, మన శాస్త్రాలను కూలంకషంగా అధ్యయనం చేయాలంటే అది చాలా కష్టమని తెలుసుకున్నారు. ఎందుకంటే మన శాస్త్రం చాలా విస్తారమైనది. 14 రకాల విద్యలు ఉన్నాయి. నాలుగు వేదాలు, మీమాంస శాస్త్రం, ధర్మశాస్త్రం, తర్కశాస్త్రం, పురాణాలు – ఇలా ఎన్నో ఉన్నాయి. ఇవికాక గంధర్వవేదం వంటి నాలుగు ఉపవేదాలు కూడా ఉన్నాయి. మనకేమో అంత తీరిక లేదు. పొద్దున లేచినది మొదలు పరుగులు తీయటమే సరిపోతున్నది. ఇప్పటి సెల్‌ఫోన్ యుగంలో మరీను. గీతాబోధకు వెళ్ళినా, ఆ గంటసేపు కూడా ఫోన్‌ను స్విచ్ఛాఫ్ చేయలేము.

అనంత శాస్త్రం బహు వేదితవ్యం అల్పశ్చ కాలో బహవశ్చ విఘ్నాః।

యత్సారభూతం తదుపాసితవ్యం హంసో యథా క్షీరమివాంబుమిశ్రః॥

అనంతశాస్త్రం – శాస్త్రం అనంతంగా ఉంది; బహు వేదితవ్యం – నేర్చుకోవాల్సింది చాలా ఉంది; అల్పశ్చకాలో– సమయం చాలా తక్కువ ఉంది; బహవశ్చ విఘ్నాః – ఆటంకాలు ఎన్నో వస్తున్నాయి; యత్సారభూతం తదుపాసితవ్యం– అన్నీ అధ్యయనం చేసే తీరిక లేకపోతే, కనీసం శాస్త్రాల సారాన్ని అయినా అధ్యయనం

చేయాలి. ఎలా? హంసో యథా క్షీరమివాంబు మిశ్రః – హంస పాలు నీళ్ళ మిశ్రమాన్నుంచి పాలను విడదీసినట్టుగా. అటువంటి సారం ఎక్కడ దొరుకుతుంది? శాస్త్రాల సారాన్ని భగవద్గీతలో చూస్తాము. సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే చెబుతాడు ఆ విషయాన్ని

స ఏవాయం మయా తేఽద్య యోగః ప్రోక్తః పురాతనః ।
భక్తోఽసి మే సఖా చేతి రహస్యం హ్యేతదుత్తమమ్ ॥ – 4.3

శంకరులవారు తన ఉపోద్ఘాత భాష్యంలో రాస్తారు – మనుష్యులు బాహ్యాముఖంగా పరుగులు తీస్తున్నారు, వారి కోరికలు అనంతంగా ఉన్నాయి, వారికి క్షణం తీరికలేదు. ఆశ్చర్యం చూశారా? ఈ విషయం 1200 సంవత్సరాల క్రితమే వర్ణించారు శంకరులవారు. అంటే 21వ శతాబ్దంలో మనుష్యులు ఎలా ప్రాపంచిక విషయాలలో పడి కొట్టుమిట్టాడుతుంటారో, ఆయన 8వ శతాబ్దంలోనే వర్ణించారు!

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ఉపనిషత్తుల సారాన్ని తీసుకుని, మనకు భగవద్గీత రూపంలో అందించాడు. ఈ ఒక్క గ్రంథాన్ని సరిగ్గా అధ్యయనం చేస్తేనే మన సంస్కృతి, మన వైదిక జీవన విధానం, మన శాస్త్రం, భగవంతునితో మన అనుబంధం, మన ధర్మపరమైన కర్మల వెనకనున్న అంతరార్థం – అన్నీ బాగా అర్థమవుతాయి. అందువల్ల మన ఆచార్యులందరూ ముక్తకంఠంతో చెప్పేదొక్కటే! – ప్రతి ఒక్క భారతీయుడు, ప్రతి ఒక్క హిందువు, కనీసం భగవద్గీతను అధ్యయనం చేసితీరాలి. అది కూడా ఒక క్రమపద్ధతిలో కూలంకషంగా అధ్యయనం చేయాలి. ఒక్కొక్క శ్లోకం అర్థం నేర్చుకుంటూ రావాలి. కనీసం ఒక్కసారైనా మొత్తం భగవద్గీతను నేర్చుకోవాలి. మీలో ఆధ్యాత్మిక చింతన ఉన్నా లేకపోయినా, భారతదేశాన్ని అర్థం చేసుకోవాలంటే, మన సంస్కృతిని అర్థం చేసుకోవాలంటే, తప్పనిసరిగా భగవద్గీతను అధ్యయనం చెయ్యాలి. ఒకవేళ ఆధ్యాత్మిక చింతన ఉంటే ఉపనిషత్తులు కూడా నేర్చుకోవచ్చు, ఒకవేళ ఆధ్యాత్మిక చింతన లేకపోతే, భగవద్గీత అయినా నేర్చుకోవాలి. లేకపోతే మన క్రతువులు అర్థరహితంగా కనిపిస్తాయి. ఇప్పటికే యజ్ఞయాగాదులు పోయాయి. కనీసం గాయత్రీమంత్రం కూడా జపించేవారు అరుదు అయిపోయారు.

ఇప్పటి కాలమాన పరిస్థితుల్లో, ఈ పరుగు పందెంలో పాల్గొనే హడావుడిలో చాలామంది ఆధ్యాత్మిక చింతన వైపు మొగ్గు చూపటం లేదు. ఈ పరుగుపందెంలో భాగంగా విశాలమైన ఇల్లు, పడవంత కారు, చాలా మంది నౌకర్లు ఉండవచ్చేమో కాని, మనస్సు శూన్యంగా ఉండే ప్రమాదముంది. ఎందుకంటే ఐహికసుఖాలు మాయ; మాయ అంటే మిథ్య, శాశ్వతం కావు. మనకు పూర్ణత్వాన్ని ఇచ్చేది ఆధ్యాత్మిక చింతన మాత్రమే.

పూర్వం విద్యార్థులకు గురుకుల సాంప్రదాయం ఉండటంవల్ల, శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేయటానికి అవకాశం ఉండేది. ఇప్పుడు శాస్త్ర అధ్యయనం మాట దేవుడెరుగు, గీతాబోధే అరుదైపోయింది. పుట్టగొడుగుల్లా అనేక సంస్థలు అనేక రంగాల్లో పుట్టుకొస్తున్నాయి కాని భగవద్గీత బోధ, అది కూడా ఒక క్రమపద్ధతిలో చేయటానికి ఎవరూ ఉత్సాహం చూపటం లేదు. ఇటువంటి నేపథ్యంలో ఎవరన్నా భగవద్గీత బోధిస్తున్నా, అటువంటి బోధకు ఎవరన్నా క్రమం తప్పకుండా వెళుతున్నారన్నా వారిని అభినందించక తప్పదు. కాని అదే సమయంలో వారికి ఒక హెచ్చరిక కూడా ఇవ్వక తప్పదు. భగవద్గీత నేర్చుకుంటే చాలదు, దాన్ని అంతరంగంలోకి జీర్ణించుకోవాలి.

గీత నేర్చుకోవటానికే పరిమితమవకూడదు; గీత మీ జీవనవిధానానికి మార్గదర్శి. అందువల్ల నేర్చుకున్న జ్ఞానాన్ని ఆచరణలో పెట్టాలి.

ఆచార్యాత్ పాదమ్ ఆదత్తే పాదం శిష్యః స్వమేధయా
పాదం స బ్రహ్మచారిభ్యః పాదం కాలక్రమేణ చ

మీరు నేర్చుకునే విద్యను నాలుగు భాగాలుగా విభజిస్తే –

ఆచార్యాత్ పాదమ్ ఆదత్తే	– గురువు బోధవల్ల నేర్చుకునేది ఒకవంతు
పాదం శిష్యః స్వమేధయా	– తన స్వంతమేధస్సుతో అర్థం చేసుకునేది ఇంకొక వంతు
పాదం సబ్రహ్మచారిభ్యః	– తన తోటి విద్యార్థులనుంచి గ్రహించేది మూడవ వంతు
పాదం కాలక్రమేణ	– తన ప్రవర్తనవల్ల ఆచరణలో పెట్టేది నాలుగవ వంతు

గీత నేర్చుకున్న విద్యార్థిగా మీ జీవితం ఎలా ఉండాలి? కృష్ణపరమాత్మ అనేక చోట్ల అనేక విలువలను బోధించాడు. అందువల్ల మీ జీవితం ఆ విలువలను ఆచరణలో పెట్టేదిగా ఉండాలి. విలువల గురించిన జ్ఞానాన్ని ఋతం అనీ, దాన్ని ఆచరణలో పెట్టటాన్ని సత్యం అనీ అంటారు. రెండూ ముఖ్యమే. జ్ఞానం, అనుష్ఠానం రెండూ ఉండాలి.

భగవద్గీతలో గీతా మహాత్మ్యమ్ గురించి కూడా ఉంది. అందులో సాక్షాత్తూ విష్ణుమూర్తే, పృథివీ దేవతకు గీతా మహాత్మ్యమ్ గురించి వివరిస్తాడు. గీతాసారం అర్థం అయినా కాకపోయినా, రోజూ 18 అధ్యాయాలు చదివితే మంచిది. 18 అధ్యాయాలు చదివే తీరిక లేకపోతే 9, లేదా 6, లేదా 3, లేదా 1 చదివినా మంచిది. అదీ చదవలేకుంటే ఒక అధ్యాయంలో నాలుగవవంతు లేదా ఒక్క శ్లోకం, లేదా కనీసం అరశ్లోకం చదివినా కూడా మంచిదే అని చెబుతాడు విష్ణుమూర్తి. గీత నేర్చుకుంటే అది జీవనవిధానాన్ని కూడా సూచిస్తుంది కాబట్టి లౌకికంగా, ఆధ్యాత్మికంగా ఎదుగుతారు. నేర్చుకునే తీరికలేదంటే, విష్ణుమూర్తి సూచించినట్టుగా మీ శక్తిమేరకు చదివినా మంచిదే.

కాని సమస్య ఏమిటంటే, దాన్ని పారాయణ చెయ్యకపోగా, కొంతమంది లేనిపోని అపోహలు పెంచుకుంటారు. భగవద్గీత మహాభారతంలో ఒక భాగం కాబట్టి, దాన్ని ఇంట్లో ఉంచుకుంటే గొడవలు వస్తాయి అనుకుంటారు, అక్కడికేదో ఇప్పుడు గొడవలు లేనట్టు. ఆ అపోహను గీతా మాహాత్మ్యమ్‌లో సాక్షాత్తూ విష్ణుమూర్తే తొలగిస్తాడు. ఎక్కడైతే గీతాపారాయణం జరుగుతుందో అక్కడ తనే స్వయంగా ఉంటానని, తక్కిన దేవతలు కూడా ఉంటారనీ, అన్ని పుణ్యనదుల్లో స్నానం చేసిన ఫలితం దక్కుతుందనీ, ఎటువంటి చెడు మీకూ, మీ కుటుంబసభ్యులకూ కలగదనీ తను చెబుతాడు. గీతను పారాయణం చేయలేకపోయినా, గీతా అని పదేపదే ఉచ్చరించినా మేలే జరుగుతుంది. అదీ చేయలేకపోతే భగవద్గీత పుస్తకం ఇంట్లో ఉన్నా మంచిదే. కాని దానితో సరిపెట్టుకోకుండా భగవద్గీతను నేర్చుకుని, పదిమందికి నేర్పిస్తారని ఆశిస్తాము.

సదాశివసమారమ్భామ్। శఙ్కరాచార్యమధ్యమామ్।
అస్మదాచార్యపర్యన్తామ్। వన్దే గురుపరమ్పరామ్॥
శ్రీ గురుభ్యోనమః హరిః ఓం

ఉపోద్ఘాతం

ప్రతిమనిషికీ, అనేక జీవితలక్ష్యాలు ఉంటాయి. అందులో కొన్ని తక్షణ లక్ష్యాలు అయితే, కొన్ని దీర్ఘకాలిక లక్ష్యాలు అవుతాయి. వాటిని తీర్చుకుంటూనో, తీర్చుకోవటానికి ప్రణాళికలు వేసుకుంటూనో ఉంటాడు మనిషి. ఆ లక్ష్యాలు అందరికీ ఒక్కలా ఉండవు. ఒక వ్యక్తి ఇల్లు అమ్ముకోవటానికి తాపత్రయపడుతుంటే, ఇంకొక వ్యక్తి ఇల్లు కొనడానికి తాపత్రయపడతాడు. ఒక వ్యక్తి పెళ్ళి చేసుకోవటానికి నానా తిప్పలు పడుతుంటే, ఇంకొక వ్యక్తి చేసుకున్న పెళ్ళినుంచి బంధవిముక్తుడవటానికి నానా తిప్పలు పడుతుంటాడు. ఆ విధంగా భిన్నంగా ఉంటాయి కోరికలు.

ఈ లక్ష్యాలు కాలక్రమేణా మారుతూ ఉంటాయి కూడా. కొన్ని నెలల కిందట దేనికైతే తీవ్రంగా ప్రయత్నించామో, ఇప్పుడు దానిమీద మోజు పోయింది. ఎవరైనా ఫ్రీగా ఇస్తానన్నా కూడా మనకు అవసరం లేదు. ఈ లక్ష్యాలు తరతరానికీ కూడా మారుతూ ఉంటాయి. కొన్ని దశాబ్దాల కిందట, కంప్యూటర్ మాటే ఎరగరు. అప్పుడు పిల్లలు కంప్యూటర్ గేమ్స్‌కోసం అడిగే అవకాశమే లేదు. ఇప్పటి పిల్లలు కంప్యూటర్లలో పుట్టి పెరుగుతున్నారు. అందువల్ల వారి లక్ష్యాలు వేరు.

ఆ విధంగా లక్ష్యాలు మనిషి–మనిషికీ మారతాయి; కాలక్రమేణా మారతాయి; తరాలనుబట్టీ మారతాయి. ఇంత విస్తారంగా కోరికలూ, లక్ష్యాలూ ఉన్నా, తరచి చూస్తే, ఏ మనిషికైనా, ఏ కాలంలోనైనా, ఏ దేశంలోనైనా, ఏ తరంలోనైనా కొన్ని లక్ష్యాలు ఒకటే అని తెలుస్తుంది. వీటిని మానవాళియొక్క **సార్వజనీన ప్రాథమిక లక్ష్యాలు** అంటారు. ఇవి జంతువులకు కూడా ఉంటాయి కాని అవి వాటికి ప్రకృతి సహజంగా వచ్చినవి. మనిషి విషయంలో అవి బాగా రూపుదిద్దుకున్నాయి. వాటిని మనం మూడు లక్ష్యాలుగా నిర్వచించవచ్చు. అవి – శాంతి, ఆనందం, భద్రత (Peace, Happiness, Security - PHS). వీటిని వివరంగా చూద్దాము.

భద్రత – మనం జీవితం సాఫీగా సాగిపోవాలనుకుంటాము. అలా సాగాలంటే భద్రత కావాలి. తినటానికింత తిండి, ఉండటానికింత చోటు – ఇవి మనుష్యులకూ, పశువులకూ సమానంగా ఉంటాయి. మనిషి వాటికోసం చాలా శ్రమ పడతాడు. మనకు రకరకాల భీమా పథకాలు ఉన్నాయి. ఇల్లు కొంటే ఇంటి భీమా పథకం, కారు కొంటే కారు భీమా పథకం తీసుకుంటాము. ఎందుకు? అవి భద్రంగా ఉండాలని.

శాంతి – మనం కోరే ఇంకో కోరిక శాంతి. ఎంత ఉన్నా శాంతి లేదు అంటారు. అన్నీ ఉన్నా, మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉండదు. ఏదో కొరత వెంటాడుతూనే ఉంటుంది. ఊటీ, కొడైకెనాల్ అందమైన ప్రాంతాల్లో తిరిగినా, ప్రశాంతతకు నెలవైన ఆశ్రమాల్లో ఉన్నా ప్రశాంతత దక్కదు. అందువల్ల మనస్సుకు శాంతి కోరతాము.

ఆనందం – మనం కోరే మరో కోరిక ఆనందం. ఏ లక్ష్యం కోరినా, అది ఆనందాన్ని ఇస్తుందనే ఉద్దేశ్యంతోనే కోరతాము.

ఆ విధంగా మానవజాతి లక్ష్యాలు ఈ మూడే – శాంతి, ఆనందం, భద్రత. కాకపోతే వాటిని పొందే మార్గంలోనే ఆలోచనలు భిన్నంగా ఉంటాయి. కొంతమంది హోదాలో భద్రత వెతుక్కుంటే, మరికొంతమంది మందీమార్బలంలో భద్రత వెతుక్కుంటారు. కొంతమంది ధన కనక వస్తు వాహనాలలో భద్రత ఉందనుకుంటారు. అలాగే ఆనందం నిర్వచనం కూడా మనిషి మనిషికీ మారుతుంది. ఇద్దరు సైనికులు సైన్యంలో తాము ఎందుకు చేరారో చర్చించుకుంటున్నారు.

'నాకు పెళ్ళి కాలేదు, నాకు యుద్ధమంటే ఇష్టం. అందువల్ల నేను సైన్యంలో చేరాను,' అన్నాడు ఒకవ్యక్తి. 'నాకు పెళ్ళి అయింది, నాకు శాంతి అంటే ఇష్టం. అందువల్ల నేను సైన్యంలో చేరాను,' అన్నాడు ఇంకోవ్యక్తి. అంటే ఆనందం అంటే ఏమిటో మీరే ఆలోచించండి.

అసలైన శాంతి, భద్రత, ఆనందాలు ఎక్కడ దొరుకుతాయి? అవి **నీలోనే దొరుకుతాయి** అంటుంది శాస్త్రం. అంతేకాదు ఇంకో పిడుగులాంటి సత్యం చెబుతుంది. అవి నీలో **మాత్రమే** దొరుకుతాయి అంటుంది. అవి నీలోనే దొరుకుతాయి అంటే కొంతమేరకు అంగీకరించవచ్చు కాని నీలో మాత్రమే దొరుకుతాయి అంటే ఆశ్చర్యం వేస్తుంది. మాత్రమే పదానికి గొప్ప అర్థం ఉంది. ఏమిటది? నీలో మాత్రమే దొరుకుతుంది అంటే **బాహ్యప్రపంచంలో దొరకదు** అని అర్థం. అందువల్లనే శాంతి, భద్రత, ఆనందాలకోసం బాహ్యప్రపంచంలో ఎంతగా వెతికినా అవి మీకు దొరకవు. అవి మీనుంచి పారిపోతాయి. ఎందుకు? **వెతికినా దొరకని చోట మీరు వెతుకుతున్నారు** కాబట్టి.

శాస్త్రం ప్రకారం మన ప్రాథమిక సమస్య – మనం మనకు కావాల్సినది దొరకని చోట వెతుకుతున్నాము. అక్కడ ఎంత ప్రయత్నించినా అది దొరకదు. అక్కడ ఉంటేగా, దొరకటానికి! తెలివైన పని, అది దొరికేచోట వెతకాలి. అలా బాహ్యంగా అది దొరకనప్పుడు మనుష్యులు ఎందుకు పదేపదే తప్పు చేస్తున్నారు? ఎందుకు వారి జీవితాన్ని సమస్యల వలయంగా చేసుకుని కష్టాల్లో కూరుకుపోతున్నారు? ఎందుకంటే ఈ మూడు ప్రాథమిక లక్ష్యాలు మనలోనే ఉన్నాయి కాని అవి కప్పబడివున్నాయి. అందువల్ల మనకు తెలియటం లేదు.

ఒక స్వామీజీకి నీటియెద్దడి వచ్చింది. ఆశ్రమం నడపటానికి కావాల్సినంత నీరు లేదు. బయటనుంచి లారీల ద్వారా నీరు తెప్పించుకుంటున్నారు. కాని అలా ఎన్నాళ్ళు? ఈ సమస్యకు పరిష్కారం కనపడనట్టుగా ఉంది. ఒకరోజు తన ఆశ్రమ గుమ్మం దగ్గర నిల్చుని ఆ స్వామీజీ దిగులుపడుతుండగా, అటుగా ఒక ప్రభుత్వ అధికారి వెళు తున్నాడు. అతని చేతిలో నీరు ఎక్కడుందో తెలిపే పరికరం ఉంది. దానితో పరీక్షిద్దామని ఆ అధికారి అనగానే, అతనికి లోపలికి త్రోవ ఇవ్వటానికా అన్నట్టు స్వామీజీ పక్కకు తొలిగారు. ఆయన అంతకు ముందు నిల్చున్నచోట చూస్తే, సరిగ్గా అక్కడే, పెద్ద నీటి వనరులు ఉన్నట్టు తెలిసింది. స్వామీజీ ఆనందానికి అవధులు లేవు. ఆ నీటి సమస్యతో పది సంవత్సరాలు అవస్థ పడ్డారు. అది కూడా ఆశ్రమంలోనే నీటి వనరులను పెట్టుకుని! అదే నీటికోసం బాహ్యంగా పరుగులు తీశారు.

శాస్త్రం, మన పరిస్థితీ సరిగ్గా అలాగే ఉంది అంటున్నది. శాంతి, భద్రత, ఆనందాలు మనలోనే ఉన్నాయి. కాకపోతే వాటిపైన పొరలు, పొరలుగా అనేక మలినాలు కప్పుకుపోయాయి. అయితే ఏంచేయాలి? ఆ స్వామీజీ ఆ భూమిలో పైన ఉన్న మలినాలను తొలగించుకుంటూ నీటిధార పైకి పెల్లుబికి వచ్చేదాకా ఎలా త్రవ్వించారో, అలా మనం కూడా ఈ మూడు వనరులూ దొరికేదాకా, మలినాలను దాటుకుంటూ వెళ్ళి, తవ్వుతూ రావాలి. స్వామీజీ స్వంతంగా నీటిని సృష్టించారా? లేదే! ఉన్న నీటికీ, తనకూ మధ్య అడ్డుగా ఉన్న మూతను తొలగించారు.

మనలోని శాంతి, భద్రత, ఆనందాలను మనకు తెలియకుండా కప్పుతున్న మలినాలు ఏమిటి? అవి కూడా మూడు పొరలుగా ఉన్నాయి – అత్యంత స్థూలమైనది, సూక్ష్మమైనది, అత్యంత సూక్ష్మమైనది. వాటి పేర్లు **మలం, విక్షేపం, ఆవరణం**.

మలం – మలం అంటే మనస్సుకు సంబంధించిన అశుద్ధాలు. వాటిని షడ్వికారాలు అంటారు. అవి కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మాత్సర్యాలు. అంటే అవి వరుసగా కోరిక, కోపం, దురాశ, పాశం, గర్వం, ఈర్ష్య. ఇవి మన ఆంతర ఆనందాన్ని కప్పివేసే మొట్టమొదటి పొర.

విక్షేపం – మనస్సుయొక్క చంచలత్వం. మనస్సు స్థిరంగా లేకుండా, అనునిత్యం బాహ్యంగా పరుగులు తీస్తూ ఉంటుంది. అందువల్ల అంతర్ముఖులమయ్యే అవకాశమే దొరకదు. ఒక కొలనులో నీటి పైభాగం బురదగా ఉన్నా అడుగుభాగాన్ని చూడలేము. అలాగే నీటి పైభాగం ప్రశాంతంగా లేకుండా కదులుతున్నా కూడా అడుగు భాగాన్ని చూడలేము. మనలో ఉన్న రాగద్వేషాలనే మలం బురదతో సమానం. మనస్సుయొక్క చంచలత్వం, చంచలంగా కదులుతున్న నీటితో సమానం. రెండు సందర్భాలలోనూ నీటి అడుగుభాగాన్ని చూడలేనట్టే, రెండు సందర్భాలలోనూ మనమూ మన మనస్సు లోతులను కొలువలేము.

ఆవరణం – అజ్ఞానం మన మనస్సును కప్పివేసింది. ఏమిటా అజ్ఞానం? శాంతి, భద్రత, ఆనందాలు మనలోనే దొరుకుతాయనే జ్ఞానాన్ని తెలుసుకోనివ్వని అజ్ఞానం. మనమే ఆనందస్వరూపులం, మనం పూర్ణం అనే సత్యాలు మనకు తెలియనివ్వటం లేదు.

వీటిని ఎలా పోగొట్టుకోవాలి? వీటికి ఆధ్యాత్మిక సాధనలు చేయాలి. ఒక్కొక్క సాధనను యోగం అంటారు. యోగం అంటే సాధకుణ్ణి, తన లక్ష్యంతో కలిపేలా చేసే సాధన. సాధకుడు అయిన ఒక వ్యక్తిని, అతని లక్ష్యాలైన శాంతి, భద్రత, ఆనందాలతో కలిపేది యోగం. నిధి వెతకటానికి చేసే ప్రయత్నంలో ఆ సాధకుడు తనకు ఎదురైన ఆటంకాలను రకరకాల పరికరాలతో ఎదుర్కొంటాడు. వాటన్నిటినీ ఛేదించుకుంటూ వెళ్ళి, తన అంతిమ లక్ష్యాన్ని చేరుకుంటాడు. రామాయణంలో హనుమంతుడు, సీతారాములను కలిపాడు. రామాయణాన్ని ఆధ్యాత్మిక ప్రయాణంగా అభివర్ణించవచ్చు. ఇప్పుడు ఈ మూడు మలినాలను నివృత్తి చేసే మూడు యోగాలు ఏమిటి?

కర్మయోగేన మల నివృత్తిః ఉపాసనా యోగేన విక్షేప నివృత్తిః, జ్ఞానయోగేన అజ్ఞాన నివృత్తిః

కర్మయోగం ద్వారా మలాన్ని; ఉపాసనయోగం ద్వారా విక్షేపాన్ని; జ్ఞానయోగం ద్వారా అజ్ఞానాన్ని తొలగించవచ్చు. ఈ మూడు యోగాలు కొత్తగా ఏమీ తీసుకురాలేదు. మనలో ముందే నిక్షిప్తంగా ఉన్న నిధిని మనకు చూపిస్తాయి. కొంతమంది వీలునామా రాయకుండా చనిపోతారు. మళ్ళీ వారసులకు వారి ఆస్తిని చేజిక్కించు కోవటం బ్రహ్మప్రళయం అవుతుంది. వారే వారసులని నిరూపించుకోవటానికి బోలెడు తతంగం ఉంటుంది. అంతా అయ్యాక, వారికి కొత్తగా డబ్బు వచ్చిందా? వారికి సర్వహక్కులూ ఉన్న ఆస్తి వారికి దక్కింది. 'స్వరాజ్యం నా జన్మహక్కు, నేను పొందితీరతాను,' అన్నాడు లోకమాన్య తిలక్. అలా శాంతి, భద్రత, ఆనందాలు మన జన్మహక్కు. వాటిని పొందితీరాలి. వాటిని మనలోంచి పొందకుండా అడ్డుపడుతున్న మలం, విక్షేపం, అజ్ఞానాలనే మలినాలను వరుసగా కర్మయోగం, ఉపాసనయోగం, జ్ఞానయోగాలతో తొలగించాలి.

కర్మయోగం – కర్మయోగం అంటే సరియైన కర్మ + సరియైన దృక్పథం. సరియైన కర్మ అంటే సాత్త్విక కర్మ. కామక్రోధలోభమోహమదమాత్సర్యాలను పెంచి పోషించకుండా వాటిని తగ్గించే కర్మను సరియైన కర్మ అంటారు.

సరియైన దృక్పథం అంటే ఈశ్వరార్పణభావన, ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధిభావన. అంటే మనం ఏదైనా కర్మ చేసినప్పుడు మనం కర్తలం అవుతాము. అలాగే ఆ కర్మఫలాలు వచ్చినప్పుడు వాటిని స్వీకరించే మనం భోక్తలం అవుతాము. కర్మయోగం అంటే కర్తగా మనం చేసే ప్రతి పనినీ ఈశ్వరార్పణభావనతో చేయటం, భోక్తగా మనకు వచ్చిన ప్రతి ఫలితాన్నీ ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరించటం.

కర్మయోగంవల్ల మలనివృత్తి అవుతుంది. దాన్నే సానుకూలంగా చెపితే, చిత్తశుద్ధి ఏర్పడుతుంది. అశుద్ధం పోతే శుద్ధం అవుతుంది కదా!

ఉపసనా యోగం – ఉపాసనా యోగం అంటే అనేక ఉపాసనలను చేయటం. ఏ ఉపాసన చేసినా మనస్సు నిశ్చలంగా అవుతుంది. బాహ్యంగా పరుగులు తీసే, చంచలమైన, కుదురులేని, విశ్రాంతిలేని మనస్సుకు కొంత విశ్రాంతి అవసరం. ఉపాసనవల్ల విక్షేపనివృత్తి అవుతుంది. దాన్నే సానుకూలంగా చెపితే, చిత్తనిశ్చలత్వం కలుగుతుంది. చంచలంగా ఉండే మనస్సు నిశ్చలంగా అవుతుంది.

జ్ఞానయోగం – జ్ఞానయోగాన్ని ఆత్మవిచారణ అంటారు. నా స్వస్వరూపాన్ని గురించిన విచారణ. నాకు శాంతి బాహ్యంగా లభిస్తుందా, లేక నేనే శాంతి స్వరూపాన్నా? నాకు భద్రత బాహ్యంగా దొరుకుతుందా లేక నేనే ఆత్మనా? నాకు ఆనందం బాహ్యంగా దొరుకుతుందా, లేక నేనే ఆనందస్వరూపాన్నా? నేను సత్, చిత్ , ఆనంద స్వరూపాన్ని అని తెలుసుకునేలా చేస్తుంది జ్ఞానయోగం. జ్ఞానయోగం అజ్ఞానాన్ని తొలగిస్తుంది. దీన్నే సానుకూలంగా చెపితే, జ్ఞానం కలుగుతుంది.

కర్మయోగం, ఉపాసనా యోగం, జ్ఞానయోగం అనే ఈ మూడు యోగాలను పాటిస్తే, ఈ మూడు రకాల మలినాలూ తొలగుతాయి. ఏదో ఒకటే పాటించవచ్చా అంటే కుదరదు. ఎందుకంటే మనలో మూడు మలినాలూ ఉన్నాయి. అది కూడా చాలా దట్టంగా పేరుకుపోయి ఉన్నాయి. వీటిని పారద్రోలి, మనం వెంపర్లాడే శాంతి, భద్రత, ఆనందాలను మనలోనే వెతుక్కునేందుకు తోడ్పడుతుంది మన శాస్త్రం. ఈ శాస్త్రం పేరు వేదం. మనకు

నాలుగు వేదాలు ఉన్నాయి. అవి అపౌరుషేయాలు. అంటే పురుషబుద్ధినుంచి వచ్చినవి కావు, సాక్షాత్తూ ఆ పరమాత్మనుంచే వచ్చాయి. ఎలాగైతే టీవీకి ట్రాన్స్‌మిషన్ స్టేషన్, రిసీవింగ్ స్టేషన్లు ఉన్నాయో, అలాగే పరమాత్మ ట్రాన్స్‌మిషన్ స్టేషన్, మన ఋషులు రిసీవింగ్ స్టేషన్. పరమాత్మ అందజేసిన వేదాలను ఋషులు అందుకున్నారు.

ఒక్కొక్క వేదంలోనూ నాలుగు భాగాలున్నాయి.

మంత్ర భాగము	– దేవతాసూక్తులు	– అనుగ్రహసిద్ధి	– యోగప్రాప్తి
బ్రాహ్మణ భాగము	– కర్మకాండం	– కర్మయోగం	– మలనివృత్తి
ఆరణ్య భాగము	– ఉపాసనకాండం	– ఉపాసనయోగం	– విక్షేపనివృత్తి
ఉపనిషత్ భాగము	– జ్ఞానకాండం	– జ్ఞానయోగం	– అజ్ఞాననివృత్తి

మంత్రభాగాన్ని సంహిత భాగం అని కూడా అంటారు. ఇందులో అనేక దేవతల ప్రార్థనలు వస్తాయి. ప్రార్థన చేస్తేనే, మన సమస్య ఏమిటో మనకు తెలుస్తుంది. సమస్య తెలిస్తే, పరిష్కారం తేలికగా దొరుకుతుంది. అప్పుడు తక్కిన యోగాలకు వస్తాము. భగవంతుని కృప లేకపోతే, ఎన్నడూ మనం అంతర్ముఖులము అవలేము. ఎప్పటికీ లౌకిక వ్యవహారాల్లో కూరుకుపోయి, బాహ్యంగా శాంతి, భద్రత, ఆనందాలను వెతుకుతూ ఉంటాము. సమస్య ఏమిటని చూశాము? **వెతికినా దొరకని చోట వెతకటం**. బట్టలషాపుకు వెళ్ళి చెప్పులు కావాలంటే దొరుకుతాయా? కాని అలాంటి పనే చేశాడు ఒక బ్రాహ్మణుడు ఒకసారి.

కుంభకోణంలో పన్నెండు సంవత్సరాలకు ఒకసారి మేళా జరుగుతుంది. అక్కడికి లక్షలాది ప్రజలు వస్తారు. మహామఖం కొలనులో స్నానాలు చేస్తారు అందరూ. ఒక బ్రాహ్మణుడు అక్కడ స్నానం చేస్తుండగా అతని చేతికున్న ఉంగరం జారిపడిపోయింది. వెతుకుదామంటే విపరీతమైన జనసందోహం. బయటకు వచ్చేశాడు. వచ్చాక చూస్తే, పక్కనే ఇంకొక కొలను నిర్మానుష్యంగా కనబడింది. 'ఓ, ఇక్కడ హాయిగా వెతుక్కోవచ్చు,' అని మురిసిపోయి, వెతకటం మొదలుపెట్టాడు. అతను వెతకటం చూసి ఎవరో వచ్చి, 'ఏం వెతుకుతున్నావు?' అన్నారు. కారణం చెప్పాడు. అతను కూడా సహాయం చేస్తానన్నాడు. అలా ఒక్కొక్కరూ వచ్చి, వారి వంతు సహాయం వారూ చేయసాగారు. అలా చాలామందే పోగుపడ్డారు. వెతుకుతూనే ఉన్నారు, ఫలితం మాత్రం శూన్యం. చివరకి ఎవరో వచ్చి 'అసలు ఎక్కడ పోగొట్టుకున్నావు నువ్వు?' అన్నాడు. 'ఆ రెండో కొలనులో,' అన్నాడు ఈ అమాయక చక్రవర్తి. 'పిచ్చివాడా, అక్కడ పోగొట్టుకుని ఇక్కడ వెతికితే దొరుకుతుందా?' అని తిట్టాడు అతను. 'ఇక్కడ వెతకటానికి వీలుగా ఉందని వెతుకుతున్నాను,' అన్నాడు మరింత అమాయకంగా. అందరూ ఘొల్లున నవ్వారు. అతన్ని చూచి నవ్వుతాము కాని, మనం చేస్తున్నది మాత్రం ఏమిటి? **వెతికినా దొరకని చోట వెతుకుతున్నాము**. అతను ఉంగరంకోసం వెతికితే మనం శాంతి, భద్రత, ఆనందాలకోసం వెతుకుతున్నాము.

మనం సరియైన చోట వెతకాలంటే, దానికి భగవంతుని అనుగ్రహం కావాలి. అందువల్ల మంత్రభాగం అటువంటి అనుగ్రహాన్ని కలుగజేస్తుంది. మన దృష్టిని భోగంనుంచి యోగం వైపుకు మళ్ళిస్తుంది. నాలుగు వేదాలు ఉన్నాయని చూశాము. అవి ఋగ్వేదం, యజుర్వేదం, సామవేదం, అథర్వణవేదం. మళ్ళీ యజుర్వేదంలో రెండు శాఖలున్నాయి – శుక్లయజుర్వేదం, కృష్ణయజుర్వేదం. అవి నేర్చుకోవాలంటే చాలా కష్టం. అందువల్ల సాక్షాత్తూ ఆ పరమాత్మే మనమీద కరుణా కటాక్షాలు కురిపించి, **వేదాల సారంగా భగవద్గీతను** మనకు అందించాడు.

వేదాల సారం అయిన భగవద్గీతలో 700 శ్లోకాలున్నాయి. ఇది మహాభారతంలో కృష్ణార్జునుల సంవాద రూపంలో వస్తుంది. భగవద్గీతను అధ్యయనం చేస్తే, మొత్తం వేదాలను అధ్యయనం చేసినంత ఫలం దక్కుతుంది. అందువల్ల మన గురువులందరూ, 'మీరు వేదాలనూ, వేదాంతాలనూ (ఉపనిషత్తులనూ) నేర్చుకోకపోయినా ఫర్వాలేదు, కనీసం భగవద్గీతను నేర్చుకోండి,' అంటారు.

భగవద్గీతా కించిదధీతా గంగాజలలవకణికా పీతా
సకృదపి యేన మురారిసమర్చా క్రియతే తస్య యమేన న చర్చా – భజగోవిందమ్

శంకరాచార్యులు తన భజగోవిందంలో చెబుతున్నారు, 'మొత్తం శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేయకపోయినా, కనీసం భగవద్గీతను అధ్యయనం చేయండి.' భగవద్గీత మనకు దిశానిర్దేశం చేస్తుంది. భగవద్గీతమీద అనేక భాషల్లో అనేక వ్యాఖ్యానాలు ఉన్నాయి. శంకరాచార్యులు అద్భుతమైన భాష్యాన్ని రచించారు భగవద్గీతమీద. అలాగే మధుసూదన సరస్వతి అనే గొప్ప ఆచార్యులు కూడా గొప్ప భాష్యం రాశారు. ఆయన తన భాష్యంలో 9 ధ్యానశ్లోకాలు రాశారు.

ఏ బృహత్కార్యం చేపట్టినా, దానికి ఆటంకాలు కలుగకుండా చూసుకోవాలి. అందువల్ల ప్రార్థన చేయాలి. ఈ తొమ్మిది శ్లోకాల్లోనూ ఆయన ఈ నలుగురికి వరుసక్రమంలో నమస్కారాలు చేశారు.

1. మహాభారతానికి – భగవద్గీత మహాభారతంలో ఒక భాగం కాబట్టి
2. భగవద్గీతకు – సాక్షాత్తూ సరస్వతీమాతగా భావించబట్టి
3. వ్యాసాచార్యులకు – మహాభారతాన్ని రచించిన కావ్యకర్త కాబట్టి
4. కృష్ణపరమాత్మకు – జగద్గురువుగా అర్జునుని ద్వారా మానవాళికి బోధ చేశాడు కాబట్టి.

వీరందరి కృపవల్ల, ఈ రోజు మనం కూడా భగవద్గీతను అధ్యయనం చేయగలుగుతున్నాము, చేయబోతున్నాము. అందువల్ల ఈ ధ్యానశ్లోకాలను ముందుగా చూద్దాము.

ధ్యానశ్లోకాలు - వివరణ

శ్లో. 1 ఓం పార్థాయ ప్రతిబోధితాం భగవతా నారాయణేన స్వయం
వ్యాసేన గ్రథితాం పురాణమునినా మధ్యే మహాభారతమ్ ।
అద్వైతామృతవర్షిణీం భగవతీమ్ అష్టాదశాధ్యాయినీమ్
అంబ త్వామనుసందధామి భగవద్గీతే భవద్వేషిణీమ్ ॥

శ్లో. 2 నమోఽస్తు తే వ్యాస విశాలబుద్ధే ఫుల్లారవిందాయతపత్రనేత్ర ।
యేన త్వయా భారతతైలపూర్ణః ప్రజ్వాలితో జ్ఞానమయః ప్రదీపః ॥

శ్లో. 3 ప్రపన్నపారిజాతాయ తోత్రవేత్రైకపాణయే ।
జ్ఞానముద్రాయ కృష్ణాయ గీతామృతదుహే నమః ॥

శ్లో. 4 సర్వోపనిషదో గావో దోగ్ధా గోపాలనందనః ।
పార్థో వత్సః సుధీర్భోక్తా దుగ్ధం గీతామృతం మహత్ ॥

శ్లో. 5 వసుదేవసుతం దేవం కంసచాణూరమర్దనమ్ ।
దేవకీపరమానందం కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్ ॥

శ్లో. 6 భీష్మద్రోణతటా జయద్రథజలా గాంధారనీలోత్పలా
శల్యగ్రాహవతీ కృపేణ వహనీ కర్ణేన వేలాకులా! ।
అశ్వత్థామవికర్ణఘోరమకరా దుర్యోధనావర్తినీ
సోత్తీర్ణా ఖలు పాండవై రణనదీ కైవర్తకః కేశవః ॥

శ్లో. 7 పారాశర్యవచః సరోజమమలం గీతార్థగంధోత్కటం
నానాఖ్యానకకేసరం హరికథా సంబోధనాబోధితమ్ ।
లోకే సజ్జనషట్పదైరహరహః పేపీయమానం ముదా
భూయాద్భారతపంకజం కలిమల ప్రధ్వంసి నః శ్రేయసే ॥

శ్లో. 8 మూకం కరోతి వాచాలం పంగుం లంఘయతే గిరిమ్ ।
యత్కృపా తమహం వందే పరమానందమాధవమ్ ॥

శ్లో. 9 యం బ్రహ్మా వరుణేంద్రరుద్రమరుతః స్తున్వంతి దివ్యైః స్తవైః
వేదైః సాంగపదక్రమోపనిషదైః గాయంతి యం సామగాః ।
ధ్యానావస్థితతద్గతేన మనసా పశ్యంతి యం యోగినో
యస్యాంతం న విదుః సురాసురగణా దేవాయ తస్మై నమః ॥

భగవద్గీత అధ్యయనం చేసేముందు ధ్యానశ్లోకాలను కూడా అధ్యయనం చేయాలి. ధ్యానశ్లోకాల ద్వారా, మన గీతాధ్యయనం నిరాటంకంగా సాగటానికి భగవంతుని కృప వేడుకుంటాము. భగవద్గీత, మహాభారతంలో భాగం కానీ, ధ్యానశ్లోకాలు కావు. ముందే చూసినట్టుగా మధుసూదన సరస్వతి అనే గొప్ప ఆచార్యులు భగవద్గీతమీద గొప్ప భాష్యం రాశారు. దాని పేరు గూఢార్థదీపిక. అద్భుతమైన పేరు! భగవద్గీతలో ఉన్న గూడార్థాన్ని చూపించే దీపం అది. అందులో ఆయన తొమ్మిది ధ్యానశ్లోకాలు రచించారు. దానిలో మహాభారతానికి, భగవద్గీతకు, వ్యాసాచార్యులకు, కృష్ణపరమాత్మకు నమస్కారాలు చేశారని కూడా చూశాము. ముందుగా ఆ ధ్యానశ్లోకాలు అర్థం చూద్దాము. వాటిని పైన చెప్పిన వరుసక్రమంలో మనం మార్చుకుని వాటి అర్థాలు చూద్దాము. అంటే మొదటి నమస్కారం మహాభారతానికి చేయాలి. అది ఏడవ శ్లోకంలో వస్తుంది. ముందు అది చూద్దాము.

1. మహాభారత నమస్కారం

శ్లో. 7 **పారాశర్యవచః సరోజమమలం గీతార్థగంధోత్కటం**
నానాఖ్యానకకేసరం హరికథా సంబోధనాబోధితమ్ ।
లోకే సజ్జనషట్ పదైరహరహః పేపీయమానం ముదా
భూయాద్భారతపంకజం కలిమల ప్రధ్వంసి నః శ్రేయసే ॥

అమలం భారత పంకజమ్– శుద్ధమైన పంకజంలాంటి మహాభారతం; **పారాశర్య వచః సరోజమ్** – పారాశర్యుని (వేదవ్యాసుని) వాగ్ధాటి అనే కొలనులో పుట్టిన కలువపువ్వు; **గీతార్థ గంధోత్కటమ్** – భగవద్గీత అనే సుగంధాలను వెదజల్లుతున్నది; **నానాఖ్యానక కేసరమ్** – అనేక కలువరేకులలాంటి అనేక కథలతో నిండి ఉన్నది; **హరికథా సంబోధనా బోధితమ్** – కృష్ణపరమాత్మ కథలతో పూర్తిగా వికసించి ఉంది; **లోకే సజ్జన షట్పదైః** – లోకం లోని సజ్జనులనే తేనెటీగలు; **అహరహః పేపీయమానం ముదా** – ఆనందంగా ప్రతిరోజూ దానిలోని మధువును గ్రోలుతున్నారు; **ప్రధ్వంసి** – అది కలియుగంలోని మలినాలను ధ్వంసం చేస్తుంది; **భూయాత్ నః శ్రేయసే** – అటువంటి మహాభారతం మాకు మంగళాన్ని చేకూర్చుగాక!

శుద్ధమైన పంకజంలాంటి మహాభారతం; పారాశర్యుని వాగ్ధాటి అనే కొలనులో పుట్టిన కలువపువ్వు; భగవద్గీత అనే సుగంధాలను వెదజల్లుతున్నది. అది అనేక కలువరేకులలాంటి అనేక కథలతో నిండి ఉన్నది; కృష్ణపరమాత్మ కథలతో పూర్తిగా వికసించి ఉంది; లోకంలోని సజ్జనులనే తేనెటీగలు ఆనందంగా ప్రతిరోజూ దానిలోని మధువును గ్రోలుతున్నారు. అది కలియుగంలోని మలినాలను ధ్వంసం చేస్తుంది. అటువంటి మహాభారతం మాకు మంగళాన్ని చేకూర్చుగాక!

దీన్ని వివరంగా చూద్దాము. ముందు నాలుగవ పాదం చూద్దాము.

భారత పంకజం నః శ్రేయసే భూయాత్ – భరతవంశానికి చెందిన కావ్యం కాబట్టి దీన్ని భారతం అన్నారు. భరతవంశం అధికృత్య ప్రవృత్తం మహాభారతం. ఇది ఒక మహాకావ్యం.ఒక లక్ష శ్లోకాలు ఉన్నాయి ఇందులో.

ఇతిహాసః – మహాభారతాన్ని ఇతిహాసం అంటారు. హాసః అంటే జరిగింది; ఇతి అంటే ఇలా; అందువల్ల ఇతిహాసం అంటే ఇలా జరిగింది. ఇతిహాసంలో అలా చరిత్రలో జరిగిన కథను తీసుకుని, అది ఆకర్షణీయంగా ఉండటం కోసం ప్రయత్నిస్తారు.

నః శ్రేయసే భూయాత్ – మాకు శ్రేయస్సుని ఇచ్చుగాక! శ్రేయస్సు అంటే ఆనందం, ఆరోగ్యం, మంగళం. మహాభారతాన్ని మేము అధ్యయనం చేయటంవల్ల మేము శారీరకంగా, మానసికంగా, బుద్ధిపరంగా, ఆధ్యాత్మికంగా ఎదుగుదుముగాక! అంటే మా వ్యక్తిత్వాన్ని తీర్చిదిద్దాలి.

పంకజమ్ – మహాభారతాన్ని పంకజంతో పోల్చారు. పంకజం కన్నులకింపుగా ఉంటుంది, మంచి సువాసనలను వెదజల్లుతుంది, తేనెటీగలకు మధువును అందిస్తుంది. అంత గొప్పది మహాభారతం. తక్కిన పదాలన్నీ మహాభారతాన్ని వర్ణించే విశేషణాలు. ఏమిటవి?

పారాశర్యవచః సరోజమ్ – సరోజం అన్నా కూడా పంకజమే. కొలనులో పుట్టిన కలువపువ్వు. మహాభారతమనే కలువపువ్వు పారాశర్యుని వాగ్ధాటినుంచి పుట్టింది. పారాశర్యుడు అంటే వేదవ్యాసుడు. ఆయన పరాశరుని కుమారుడు కాబట్టి పారాశర్యుడు అయ్యాడు.

అమలమ్ – ఆ కమలం ఎలా ఉంది? అమలంగా ఉంది. బురదలో పుట్టినా, దానికి బురద అంటదు. మలం లేకుండా శుద్ధంగా ఉంటుంది. మహాభారతమనే కమలం కూడా శుద్ధం, దోషరహితం. బోధలో కాని, భాషలో కాని ఎటువంటి దోషాలూ లేవు.

గీతార్థ గంధోత్కటమ్ – అద్భుతమైన సువాసనలవల్ల ఆకర్షణీయంగా ఉంది. ఏమిటా సువాసన? గీతార్థ – భగవద్గీత బోధ. మహాభారతం పంకజం అయితే, భగవద్గీత ఆ పంకజం వెదజల్లే సుగంధం. నిజానికి భగవద్గీతవల్ల మహాభారతానికి ఆకర్షింపబడతారు.

నానాఖ్యానక కేసరం – కలువపువ్వుకు అనేక కలువరేకులు ఉన్నట్టుగా మహాభారతంలో అనేక ఆఖ్యానాలు అంటే కథలు ఉన్నాయి. మహాభారతం ఒకటే పెద్ద కావ్యం అయినా అందులో అనేక కథలున్నాయి. అందులో శకుంతల–దుష్యంతుల కథ ఒకటి. దాన్ని గొప్ప సంస్కృత పండితుడైన కాళిదాసు **అభిజ్ఞాన శాకుంతలమ్** పేరిట రచించాడు. సత్యహరిశ్చంద్రుని కథ ఇంకొకటి. అలా అనేక కథలున్నాయి మహాభారతంలో. ఇటువంటి కథలు మహాభారత గొప్పదనాన్ని మరింత ఇనుమడింప చేస్తాయి.

హరికథా సంబోధనాబోధితమ్ – కలువపువ్వు మొగ్గగానూ ఉంటుంది, పూర్తిగా విచ్చుకునీ ఉంటుంది. మహా భారతం పూర్తిగా వికసించిన కలువపువ్వులా ఉంటుంది. దేనివల్ల విచ్చుకుంది? హరికథలవల్ల. అంటే కృష్ణపరమాత్మ కథలవల్ల. మహాభారతంలో ప్రాథమికంగా భరతవంశం గురించి ఉన్నా అందులో కృష్ణుని లీలలు, ఆటపాటలు, అల్లర్లు అన్నీ చూస్తాము.

సజ్జనషట్ పదైః పేపీయమానమ్ – ఎక్కడ అందమైన పువ్వు ఉంటుందో, దాన్ని వెన్నంటి తావి ఉంటుంది. ఆ మధువును గ్రోలటానికి తేనెటీగలు అక్కడికి ఆకర్షింపబడతాయి. అలాగే మహాభారతంలో జ్ఞాననిధి ఉంది.

ప్రపంచంలో ఉన్న జ్ఞానమంతా దానిలో ప్రోగుచేసుకుంది. మతం, వేదాంతం, మనస్తత్వవిశ్లేషణ, రాజకీయాలు, సాంఘీక జీవనం, మానవ అనుబంధాలు – ఒకటేమిటి ఏది కావాలంటే అది దొరుకుతుంది. ప్రతి ఒక్కదాన్నీ వ్యాసాచార్యులు అద్భుతంగా విశ్లేషించారు. నిజానికి మహాభారతంలో లేనిది వేరే ఎక్కడా లేదు, వేరే ఎక్కడైనా ఉన్నది, మహాభారతంలో లేకుండా లేదు.

ధర్మే చ అర్థే చ కామే చ మోక్షే చ భరతర్షభః యదిహాస్తి తత్ అన్యత్ర యన్నే హాస్తి న తత్ క్వచిత్

మహాభారతంలో చర్చించని అంశం లేదు. అది ఒక విజ్ఞానఘని. ఏ రంగం గురించిన జ్ఞానం కావాలన్నా అందులో ఖచ్చితంగా దొరుకుతుంది. అందువల్ల దాని జ్ఞానామృతం గ్రోలటానికి వచ్చే విద్యార్థులు సజ్జనులు. ఎందుకంటే వారికి తెలుసు, మహాభారతం అంటే కేవలం కథల సముదాయం కాదు; ప్రతి కథ వెనుకా మనస్తత్వవిశ్లేషణ ఉంటుంది, మానవ అనుబంధాలు ఉంటాయి, సృష్టి సత్యాలు ఉంటాయి అని. షట్పదైః అంటే ఆరుకాళ్ళు ఉన్న తేనెటీగలు. సజ్జనులను తేనెటీగలతో పోల్చారు. పేపీయమానం అంటే తేనెను గ్రోలుతారు. ఎప్పుడు?

అహరహః – ఎప్పుడూ; పదేపదే. ఎక్కడ? **లోకే** – ఈ లోకంలో. చదివిన కొద్దీ ఇంకా గూఢార్థాలు అర్థమవుతాయి. ఒకసారి ఒకలా అర్థమైనది, మళ్ళీ చదివితే మరింత లోతుగా అర్థమవుతుంది. అందుకని కొంతమంది మనస్తత్వ శాస్త్రవేత్తలు ప్రత్యేకించి అందులోని పాత్రల మనస్తత్వ విశ్లేషణలు చేస్తారు. కుంతి, ద్రౌపది, కర్ణుడు, దుర్యోధనుడు, ధర్మరాజు – వంటి పాత్రలను అధ్యయనం చేస్తే విలువైన పాఠాలను నేర్చుకోవచ్చు. **ముదా** – ఆనందంగా మహాభారతంలోని తేనెను గ్రోలుతారు. **కలిమల ప్రధ్వంసి** – ఈ మహాభారతమనే కావ్యం ఈ కలికాలానికి చెందిన మలినాలను విధ్వంసం చేస్తుంది. కలి అంటే కలికాలం. కలికాలంలో ధనంకోసం వెంపర్లాట, పోటీతత్త్వం పెరిగిపోయాయి. అందువల్ల ఎక్కడ చూసినా గొడవలు, పోట్లాటలు, విలువలకు విలువ లేకుండా పోతున్నది. అటువంటి వాతావరణంలో మన మనస్సు కూడా కలుషితమైపోతుంది. అటువంటి మలినాలు మనకు అంటకూడదు అంటే మహాభారతమొక్కటే దానికి మందు.

మహాభారతం ఇంట్లో ఉంటే కుటుంబకలహాలు వస్తాయనే అపోహ ఉంది. నిజానికి అది కుటుంబ కలహాలకు చక్కటి మందు. కుటుంబాలలో అనుబంధాలు బీటవారిపోతుంటే, దానివల్ల వారి చిన్నారుల మనస్సులు చెదిరిపోతుంటే, వాటిని అరికట్టటానికి ఒక్కటే మార్గం. వాటిని ధ్వంసం చేసే మహాభారతాన్ని అధ్యయనం చెయ్యటం మన ధర్మం. మహాభారతం కలియుగానికి చెందిన మలినాన్ని ధ్వంసం చేసి, మాకు శక్తిని, శ్రేయస్సును, మంగళాన్ని కలుగజేయుగాక! ఇది మహాభారతానికి చేసే నమస్కారం.

2. భగవద్గీతకు నమస్కారం

శ్లో. 1 **ఓం పార్థాయ ప్రతిబోధితాం భగవతా నారాయణేన స్వయం**
వ్యాసేన గ్రథితాం పురాణమునినా మధ్యే మహాభారతమ్ ।
అద్వైతామృతవర్షిణీం భగవతీమ్ అష్టాదశాధ్యాయినీమ్
అంబ త్వామనుసందధామి భగవద్గీతే భవద్వేషిణీమ్ ॥

అంబ – ఓ తల్లీ; **భగవద్గీతే** – భగవద్గీతా; **త్వామనుసందధామి** – నీకు గౌరవపూర్వకంగా నమస్కారం చేస్తున్నాను;

భగవతా నారాయణేన స్వయమ్ – సాక్షాత్తూ భగవంతుడైన నారాయణునిచేత; **పార్థాయ ప్రతిబోధితామ్**– అర్జునునికి బోధింపబడిన; **పురాణ మునినామ్** – పురాణాలు రచించిన ముని; **వ్యాసేన గ్రథితామ్** – వ్యాసమహర్షి రచించిన; **మధ్యే మహాభారతమ్**– మహాభారతం మధ్యలో ఉన్న; **అద్వైతామృతవర్షిణీమ్**– అద్వైతమనే మకరందాన్ని వర్షింపజేసే; **అష్టాదశాధ్యాయినీమ్** – అష్టాదశ అధ్యాయాలు ఉన్న; **భవద్వేషిణీమ్** – సంసారాన్ని నాశనం చేస్తుంది.

ఓ తల్లీ, భగవద్గీతా, నీకు గౌరవపూర్వకంగా నమస్కారం చేస్తున్నాను; సాక్షాత్తూ భగవంతుడైన నారాయణుని చేత అర్జునునికి బోధింపబడిన, పురాణాలు రచించిన, వ్యాసమహర్షి రచించిన మహాభారతం మధ్యలో ఉన్న, అద్వైతమనే మకరందాన్ని వర్షింపజేసే అష్టాదశ అధ్యాయాలు ఉన్న భగవద్గీత సంసారాన్ని నాశనం చేస్తుంది.

ఇందులో కవి భగవద్గీతను తల్లిగా సంబోధిస్తున్నాడు.

హే అంబ – నువ్వు సరస్వతీదేవివి. నువ్వు నా వ్యక్తిత్వాన్ని తీర్చిదిద్దే తల్లివి. కన్నతల్లి శారీరక పోషణ చూస్తే, సరస్వతీతల్లి ఆంతర్గత ఎదుగుదల చూస్తుంది. తల్లికి తన బిడ్డకు ఏ వయస్సులో ఎటువంటి ఆహారం పెట్టాలో తెలుసు. ముందు ద్రవపదార్థాలు మాత్రమే పెట్టి, నెమ్మదిగా సగం ద్రవం, సగం ఘనం ఉండే పదార్థాలను పెట్టి, చివరకి ఘనపదార్థాలు పెడుతుంది. అలాగే భగవద్గీత అనే తల్లి, ముందు కర్మయోగం అనే జ్ఞానాన్ని ఇచ్చి, తరువాత ఉపాసనా యోగం అనే జ్ఞానాన్ని ఇచ్చి, మనం మానసికంగా ఎదిగామన్న నమ్మకం కలిగాక, ఘనపదార్థం అంటే జ్ఞానయోగాన్ని ఇస్తుంది.

భగవద్గీతే – ఓ తల్లీ, ఓ భగవద్గీతా;

త్వామనుసందధామి – నీకు గౌరవపూర్వకంగా నమస్కారం చేస్తున్నాను. భగవద్గీత గొప్పతనం ఏమిటి?

పార్థాయ ప్రతిబోధితామ్ – పంచపాండవులలో ఒకరైన అర్జునునికి బోధింపబడింది. ఎవరిచే?

భగవతా నారాయణేన స్వయమ్ – సాక్షాత్తూ భగవంతుడైన ఆ నారాయణునిచేత. సర్వశక్తిమంతుడైన భగవంతుడే బోధించటంవల్ల ఈ బోధ సర్వకాలాలకు, సర్వదేశాలకూ వర్తిస్తుంది. ఎవరు రచించారు దీనిని?

వ్యాసేన గ్రథితామ్ – కృష్ణపరమాత్మ చేసిన బోధను వ్యాసాచార్యులు లిఖించారు. వ్యాసాచార్యులు ఎవరో కాదు, సాక్షాత్తూ విష్ణుమూర్తి అవతారం.

ఓం వ్యాసాయ విష్ణురూపాయ వ్యాసరూపాయ విష్ణవే
నమో వై బ్రహ్మనిధయే వాసిష్ఠాయ నమోనమః

వ్యాసాచార్యులు విష్ణుమూర్తి అవతారం కాబట్టి, ఆయన లిఖించిన దానిలో పొరపాట్లు దొర్లవు. పైగా ఆయన ఎవరు?

పురాణమునినా – చాలా అనుభవం ఉన్న ముని. అష్టాదశ పురాణాలను రచించారు ఆయన. భాగవత పురాణం అందులో ఒకటి. భగవద్గీత ఎందులో ఉంది?

మధ్యే మహాభారతమ్ – మహాభారతం మధ్యలో ఉంది. అర్జునుడు యుద్ధరంగంలో నిస్సహాయుడిగా నిలిచినప్పుడు అతనికి బోధగా వెలుగు చూసింది. దాని సారాంశం ఏమిటి?

అద్వైతామృతవర్షిణీమ్ – అద్వైత వేదాంతాన్ని వర్షింపజేస్తుంది. అద్వైతం అంటే ఇంకొకటి లేనిది. సత్యం ఒకటే ఉంటుంది. అందువల్ల సత్యాన్ని అద్వైతం అంటారు; అమృతం అంటే తేనె లేదా జ్ఞానం; వర్షిణీం – కురిపిస్తుంది. అద్వైతమనే జ్ఞానవర్షాన్ని కురిపిస్తుంది. భగవద్గీత ఎంత పెద్దది?

అష్టాదశాధ్యాయినీమ్ – అష్టాదశ అధ్యాయాలు ఉన్నాయి. అంటే 18 అధ్యాయాలు ఉన్నాయి. అందులో 700 శ్లోకాలు ఉన్నాయి.

భవద్వేషిణీమ్ – సంసారాన్ని నాశనం చేస్తుంది. భవః అంటే సంసారం, సంసారం అంటే అసంతృప్తి. మనిషికి ఏదో ఒకదాని గురించి అసంతృప్తి వెంటాడుతూనే ఉంటుంది. అందంగా లేననో, జుట్టు వత్తుగా లేదనో, రంగు లేననో బెంగలు కొన్ని. ఇవి శారీరక బెంగలు. ఇవి కాక కొన్ని మానసిక సమస్యలు. పిల్లలు ప్రేమ చూపించటం లేదనో, కోడలు వచ్చి కొడుకును లొంగదీసుకుందనో బెంగ. అదీ కాదంటే మనం ఎక్కడనుంచి వచ్చాము, ఎక్కడికి వెళతాము, మన జీవితలక్ష్యం ఏమిటి అని అంతుపట్టని ప్రశ్నలతో అసంతృప్తి. అన్ని రకాల అసంతృప్తులూ వెరసి సంసారం అవుతుంది. మోక్షం అంటే ఈ అసంతృప్తులనుంచి విముక్తి పొందటం. పూర్ణత్వభావన. ఇటువంటి పూర్ణత్వాన్ని ఇచ్చే భగవద్గీతకు నా నమస్కారం. భగవద్గీత స్తుతి ఇంకా కొనసాగు తున్నది.

శ్లో. 4 సర్వోపనిషదో గావో దోగ్ధా గోపాలనందనః।

పార్థో వత్సః సుధీర్భోక్తా దుగ్ధం గీతామృతం మహత్ ॥

సర్వోపనిషదో గావో – ఉపనిషత్తులన్నీ ఆవులలాంటివి; **దోగ్ధా గోపాలనందనః** – గోపాలనందనుడైన కృష్ణపరమాత్మ వాటి పాలు పితికాడు; **పార్థో వత్సః** – అర్జునుడు దూడలాంటివాడు; **దుగ్ధం గీతామృతం మహత్** – ఆ పాలు మహత్తరమైన గీతామృతము.

ఉపనిషత్తులన్నీ ఆవులలాంటివి; గోపాలనందనుడైన కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుడు అనే దూడను ముందు పెట్టుకుని, మహత్తరమైన గీతామృతము అనే పాలను పితికాడు.

భగవద్గీత అంటే ఏమిటి? అది కృష్ణపరమాత్మ స్వంతంగా చేసిన బోధ కాదు – వ్యాసాచార్యుని సిద్ధాంతం కూడా కాదు. అది వేదాలసారం. వేదాలు అనాదిగా ఉన్నాయి. అవి అపౌరుషేయాలు. వేద అంతభాగాన్ని ఉపనిషత్తులు అంటారు. ఉపనిషత్తులు ఆత్మజ్ఞానాన్ని బోధిస్తాయి. ఉపనిషత్తులను శ్రుతి గ్రంథాలంటారు, భగవద్గీతను స్మృతి అంటారు. భగవద్గీత ఉపనిషత్తుల సారం. ఈ విషయాన్ని తెలియపరచటానికి, ఇంకొక ఉదాహరణ చూస్తాము. వేదాలను, ముఖ్యంగా ఉపనిషత్తుల భాగాన్ని ఆవుతో పోలుస్తున్నాడు కవి.

సర్వోపనిషదో గావో – నాలుగు వేదాలైన ఋగ్వేద, యజుర్వేద, సామవేద, అథర్వణ వేదాలకు చెందిన వేదాంత

భాగమైన ఉపనిషత్తులన్నీ ఆవులు. కృష్ణపరమాత్మ గోపబాలుడు. ఆయనకు గోవులను ఎలా చూడాలో తెలుసు. ఆయనకు అసలు గోవులనే కాదు, ఉపనిషత్తులనే గోవులను చూడటం కూడా తెలుసు.

దోగ్ధా గోపాలనందనః – గోపాలనందనుడు, ఆవులనుంచి పాలు పితికినట్టుగా, ఉపనిషత్తులనే ఆవులనుంచి వేదాంతసారమనే పాలను పితికాడు.

ఆవు పాలివ్వాలంటే దాని ముందు దాని దూడను నిలబెడతారు. దూడను చూడగానే, ఆవులో ప్రేమ పెల్లుబికి పాలు పొంగుకొస్తాయి. అలా ఉపనిషత్తు అనే ఆవు పాలివ్వటానికి దూడ ఎవరు?

పార్థో వత్సః – అర్జునుడు దూడ. అర్జునుడనే దూడను ముందు నిలబెట్టి కృష్ణపరమాత్మ ఉపనిషత్తు అనే ఆవునుంచి వేదాంతజ్ఞానమనే పాలను పిండాడు. ఆ పాలు ఏమిటి?

దుగ్ధం గీతామృతం మహత్ – భగవద్గీత అనే అమృతం. భగవద్గీత అనే పాలు ఎంతో మహత్తు ఉన్నవి. అటువంటి గీతకు నమస్కారం చేస్తున్నాను.

3. వ్యాసాచార్యులకు నమస్కారం

శ్లో. 2 **నమోఽస్తు తే వ్యాస విశాలబుద్ధే ఫుల్లారవిందాయతపత్రనేత్ర ।**
యేన త్వయా భారతతైలపూర్ణః ప్రజ్వాలితో జ్ఞానమయః ప్రదీపః ॥

వ్యాస విశాలబుద్ధే – విస్తారమైన, లోతైన జ్ఞానం ఉన్న ఓ వ్యాసాచార్యా; **ఫుల్లారవిందాయతపత్రనేత్ర** – పూర్తిగా వికసించిన కలువపువ్వులాంటి అందమైన కన్నులు కలవాడా; **భారతతైలపూర్ణః** – మహాభారతమనే తైలంతో; **త్వయా జ్ఞానమయః ప్రదీపః ప్రజ్వాలితః**– నీ జ్ఞానంతో జ్ఞానజ్యోతిని వెలిగించినవాడా; **నమోఽస్తుతే** – నీకు నమస్కారం చేస్తున్నాను.

విస్తారమైన, లోతైన జ్ఞానం ఉన్న ఓ వ్యాసాచార్యా, పూర్తిగా వికసించిన కలువపువ్వులాంటి అందమైన కన్నులు కలవాడా, మహాభారతమనే తైలంతో, నీ జ్ఞానంతో జ్ఞానజ్యోతిని వెలిగించినవాడా, నీకు నమస్కారం చేస్తున్నాను.

వ్యాసాచార్యుని సంబోధిస్తున్నాడు కవి. వ్యాసుడు అంటేనే వేదాలను నాలుగుగా విభజించి, వేదబోధను 18 పురాణాల ద్వారా విస్తరింపజేసిన వ్యక్తి అని అర్థం. అంటే వ్యాసుడు అంటే విభజించి, విస్తరింపజేసిన వ్యక్తి. ముందు వేదం ఒకటే ఉండేది – దాన్ని మనుష్యులు అర్థం చేసుకోలేకపోతే, వ్యాసాచార్యులు వాటిని క్రోఢీకరించి నాలుగు వేదాలుగా విభజించారు. తరువాత ఒక్కొక్క వేదానికి ఒక్కొక్క శిష్యుణ్ణి ఆచార్యునిగా నియమించి, ఆ వేదం ప్రచారం అయ్యేటట్టుగా కృషి చేశారు.

వ్యాసాచార్యుని అసలు పేరు కృష్ణ. కృష్ణపరమాత్మ పేరు కూడా కృష్ణ. ఈ పేరు వారి శరీరవర్ణంవల్ల వచ్చింది. ద్రౌపదిని కూడా కృష్ణ అంటారు, ఇదే కారణంవల్ల. కృష్ణకూ, వ్యాసాచార్యులకూ మధ్య వ్యత్యాసం తెలియటానికి

వ్యాసాచార్యులను కృష్ణద్వైపాయనుడు అంటారు. అంటే ద్వీపంలో పుట్టిన కృష్ణ. ఈ వ్యాసాచార్యులు ఎటువంటి వారు?

విశాలబుద్ధే – గొప్ప జ్ఞానం ఉన్న ఆచార్యుడివి నువ్వు. గొప్ప జ్ఞానం అంటే అటు విస్తారమైన జ్ఞానం, ఇటు లోతైన జ్ఞానం – రెండూ వస్తాయి. కొంతమందికి అనేక అంశాలు తెలుసు కాని, ఏదీ లోతుగా తెలియదు. మరికొంతమందికి ఒకటే సబ్జెక్టు తెలుసు కాని, దాని లోతులు బాగా కొలుస్తారు. వ్యాసాచార్యులకు అనేక అంశాలమీద, లోతైన జ్ఞానం ఉంది. విశాలబుద్ధే అంటే గొప్ప జ్ఞానం ఉంది.

ఫుల్లారవిందాయతపత్రనేత్ర – పూర్తిగా వికసించిన కలువపువ్వులాంటి అందమైన కన్నులు కలవాడు. వ్యాసాచార్యులు బాహ్యంగా అందంగా లేకపోవచ్చు కాని ఆయన జ్ఞాననేత్రమైన మూడవకన్ను అందాన్ని వర్ణిస్తున్నారు మధుసూదన సరస్వతి.

త్వయా జ్ఞానమయః ప్రదీపః ప్రజ్వాలితః – నువ్వు ఎంత గొప్పవాడివంటే, నీ జ్ఞానంతో నువ్వు జ్ఞానజ్యోతిని వెలిగించావు. దానికి వాడిన నూనె ఏమిటి?

భారతతైల పూర్ణః – మహాభారతమనే నూనెతో. మహాభారతకథతో, జ్ఞానజ్యోతిని వెలిగించావు. ఆ దీపకాంతితో నాలో ఉన్న అజ్ఞానమనే చీకటిని తొలగించుకుంటాను.

నమోఽస్తుతే – అటువంటి వ్యాసాచార్యునికి నమస్కారం చేస్తున్నాను.

4. జగద్గురువు శ్రీకృష్ణపరమాత్మకు నమస్కారం

శ్లో. 3 **ప్రపన్నపారిజాతాయ తోత్రవేత్రైకపాణయే ।**
జ్ఞానముద్రాయ కృష్ణాయ గీతామృతదుహే నమః ॥

ప్రపన్నపారిజాతాయ – పారిజాతవృక్షంలా తనను శరణు కోరినవారికి కోరికలను తీర్చేవాడు; **తోత్రవేత్రైక పాణయే** – ఒక చేత్తో అశ్వాలను అదిలించే పగ్గాలు పట్టుకున్నవాడు; **జ్ఞానముద్రాయ** – ఒకచేత్తో చిన్ముద్ర వేసేవాడు; **గీతామృతదుహే** – గీత అనే అమృతాన్ని పాలలా చిలికినవాడు; **కృష్ణాయ నమః** – అయిన కృష్ణపరమాత్మకు నమస్కారములు.

పారిజాత వృక్షంలా తనను శరణు కోరినవారికి కోరికలను తీర్చేవాడు; ఒక చేత్తో అశ్వాలను అదిలించే పగ్గాలు పట్టుకున్నవాడు; ఒక చేత్తో చిన్ముద్ర వేసేవాడు; గీత అనే అమృతాన్ని పాలలా చిలికినవాడు అయిన కృష్ణపరమాత్మకు నమస్కారములు.

కృష్ణాయ నమః – కృష్ణపరమాత్మకు నమస్కారం. ఎటువంటి కృష్ణపరమాత్మ?

ప్రపన్న పారిజాతాయ – పారిజాతవృక్షం కల్పతరువులాంటిది. ఆ చెట్టు కింద కూర్చుని ఏదైనా కోరిక కోరుకుంటే, కోరినంత మాత్రాన ఆ వృక్షం ఆ కోరిక తీరుస్తుంది. భక్తులకు కృష్ణపరమాత్మ అలాంటి పారిజాతవృక్షం. కోరినదే

తడువుగా భక్తుల కోరికలను తీరుస్తాడు. ధర్మ, అర్థ, కామ, మోక్షాలలో ఏది కోరినా తీరుస్తాడు. దానికి నియమం ఏమిటి? ప్రపన్న – భగవంతుణ్ణి శరణు వేడాలి.

తోత్రవేత్రైకపాణయే – మహాభారతయుద్ధంలో కృష్ణపరమాత్మ అర్జునునికి రథసారథిగా వ్యవహరించాడు. ఒక చేత్తో అశ్వాలను అదిలించే పగ్గాలను పట్టుకున్నాడు. దీన్నిబట్టి, మనం ఒక విషయం నేర్చుకోవాలి. కృష్ణపరమాత్మ సాక్షాత్తూ జగత్తుకు పరమాత్మ అయినా, రథసారథిగా చేయటానికి వెనుకంజ వేయలేదు. అలా మనం చేపట్టిన ఏ వృత్తినైనా తక్కువగా భావించకూడదు. ఏ పని చేసినా అంకితభావం, ప్రేమ, ఉత్సాహం, గర్వంతో చేయాలి.

జ్ఞానముద్రాయ – కృష్ణపరమాత్మ అర్జునునికి రథసారథిమాత్రమే కాదు, ఆత్మజ్ఞానం బోధించిన గురువు కూడా. ఒక చేత్తో పగ్గాలు పట్టుకుంటే, ఇంకొక చేత్తో చిన్ముద్ర వేస్తున్నాడు. దీన్ని జ్ఞానముద్ర అని కూడా అంటారు. ఎందుకంటే ఈ జ్ఞానముద్ర గీతాసారాన్ని అంటే వేదాంతసారాన్ని సూచిస్తుంది. వేదాంతసారం – జీవాత్మ పరమాత్మల ఐక్యం.

మన చూపుడువేలు జీవాత్మను సూచిస్తుంది. ఈ చూపుడువేలును తర్జని అని అంటారు, ఇది బెదిరిస్తుంది, నీ పనిపడతాను అంటుంది. ఇటువంటి జీవుడివల్ల తనకు, తన ద్వారా సమాజానికి కూడా అవస్థే. ఈ జీవుడు శాశ్వతం కాదు. పరమాత్మ శాశ్వతం. మన బొటనవేలు పరమాత్మను సూచిస్తుంది. అశాశ్వతమైన జీవుడు, శాశ్వతమైన పరమాత్మతో కలవకుండా, తక్కిన మూడింటితో కలుస్తాడు. అంటే చూపుడువేలు ఎప్పుడూ తక్కిన మూడు వేళ్ళతో కలిసివుండి, బొటనవేలుకు దూరంగా ఉంటుంది. ఆ మూడువేళ్ళూ మూడు గుణాలను – సత్త్వ, రజ, తమో గుణాలను; మూడు శరీరాలను – స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ శరీరాలను సూచిస్తాయి.

ఆధ్యాత్మిక సాధన అంటే ఈ మూడింటినుంచి జీవాత్మను విడదీసి, పరమాత్మతో కలపాలి. బొటనవేలును పరమాత్మ అని ఎందుకంటాము? బొటనవేలు సహాయ సహకారాలు లేనిదే మనం ఏ పనీ చేయలేము. ఆఖరికి వ్రాయటం కూడా చేయలేము. ఏ విధంగా బొటనవేలు తక్కిన అన్ని వేళ్ళకూ ఆధారమో, అలా పరమాత్మ సృష్టికంతటకూ ఆధారం.

జీవాత్మ సృష్టికంతటకూ ఆధారమైన పరమాత్మతో కలవాలి. మూడు గుణాలనుంచి, మూడు శరీరాలనుంచి విడివడాలి. అవి రెండూ కలిస్తే జీవాత్మ పరమాత్మ ఐక్యం జరుగుతుంది. అంటే చూపుడువేలును, బొటనవేలుతో కలిపి చిన్ముద్ర వెయ్యాలి. అలా చిన్ముద్ర వేస్తే ఒక వృత్తాకారం ఏర్పడుతుంది. వృత్తం దేనికి ప్రతీక? పూర్ణత్వానికి. వృత్తానికి తుది, మొదలు ఉండదు. అంటే వృత్తం ఆద్యంతరహితం. అందువల్ల ఎప్పుడైతే జీవాత్మ పరమాత్మతో ఐక్యం అవుతుందో అప్పుడే అశాశ్వతమైన జీవాత్మ, శాశ్వతమైన పరమాత్మ అవుతుంది; అపూర్ణ జీవాత్మ, పూర్ణం అవుతుంది.

ఆధ్యాత్మ సాధన అంటే బంధకత్వంనుంచి, బంధవిమోచనం పొందటం. మనం ఇప్పుడు చేస్తున్నదీ అదే. కాకపోతే దానికి భిన్నంగా చేస్తున్నాము. చిన్మయానంద స్వామిని రైలుప్రయాణం చేయబోయే ముందు, వేదాంతసారాన్ని రెండు ముక్కల్లో చెప్పమని ఎవరో అడిగారుట! ఆయన **అటాచ్‌మెంట్ అండ్ డిటాచ్‌మెంట్** అని

చెప్పారుట. సరిగ్గా ఇదే మాటలు – బంధకత్వం, బంధవిమోచనం. కాకపోతే మనం చేస్తున్నది వేరు, చెయ్యాలన్నది వేరు. మనం అశాశ్వతమైన వాటితో బంధకత్వం పెంచుకుని, శాశ్వతమైన పరమాత్మనుంచి బంధవిమోచనం చేస్తున్నాము. అసలు చెయ్యాల్సినది శాశ్వతమైన పరమాత్మతో బంధం పెంచుకుని, అశాశ్వతమైన జగత్తునుంచి బంధవిమోచనం పొందాలి. ఈ జ్ఞానాన్ని కృష్ణపరమాత్మ తన చిన్ముద్ర ద్వారా సూచిస్తున్నాడు. అటువంటి గొప్ప జ్ఞానికి, అటువంటి గొప్ప కర్మయోగికి, అటువంటి దయాసాగరునికి మా నమస్కారములు.

సర్వాన్ భక్తాన్ కర్షతి ఆకర్షతి ఇతి కృష్ణః

కృష్ణపరమాత్మ అందరినీ ఆకర్షిస్తాడు. మానవాళికి కృపాకటాక్షాలను కురిపించటం ద్వారా అందరినీ అలరిస్తాడు, ఆకర్షిస్తాడు.

గీతామృతదుహే నమః – అటువంటి కృష్ణపరమాత్మకు మా నమస్కారములు.

శ్లో. 5 వసుదేవసుతం దేవం కంసచాణూరమర్దనమ్ ।
దేవకీపరమానందం కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్ ॥

వసుదేవసుతం – వసుదేవుని పుత్రుడు; **దేవకీ పరమానందం** – తల్లి దేవకికి పరమానందాన్ని చేకూర్చిన వాడు; **కంసచాణూర మర్దనమ్** – కంస, చాణూరులను వధించినవాడు; **జగద్గురుమ్** – జగత్తుకు గురువైనవాడు; **కృష్ణం వందే** – అయిన కృష్ణపరమాత్మకు నమస్కారములు.

వసుదేవుని పుత్రుడు, తల్లి దేవకికి పరమానందాన్ని చేకూర్చినవాడు; కంసుడు, చాణూరులను వధించినవాడు, జగత్తుకు గురువైనవాడు అయిన కృష్ణపరమాత్మకు నమస్కారములు.

ఈ శ్లోకంలో కూడా కృష్ణపరమాత్మకు నమస్కారములు అందజేస్తున్నాడు కవి. కృష్ణపరమాత్మను మూడు స్థాయిల్లో కొలుస్తున్నాడు – కుటుంబసభ్యునిగా, దేశరక్షకునిగా, జగద్గురువుగా.

కృష్ణం వందే – కృష్ణపరమాత్మకు నమస్కారములు.

వసుదేవసుతం దేవం – పరమాత్మ వసుదేవుని పుత్రుడు; అంతేకాదు

దేవకీ పరమానందం – తల్లి దేవకీదేవికి పరమానందాన్ని కలుగజేసేవాడు. ఈ విధంగా తల్లిదండ్రుల జన్మను ధన్యం చేసినవాడు.

మన ధర్మం అక్కడే మొదలవుతుంది. మన కుటుంబసభ్యులకు పరమానందాన్ని కలుగజేసి, తరువాత బయట సమాజానికి సేవ చేయాలి. చాలామంది ఏదో ఒకటే చేస్తారు. అంటే సమాజానికి ఎంతో సేవ చేస్తారు, కుటుంబసభ్యుల దగ్గరికి వచ్చేసరికి వారికి ఓపికా, తీరికా ఉండదు. మరికొంత మంది కుటుంబాన్ని అపురూపంగా చూసుకుంటారు, కాని సమాజాన్ని పట్టించుకోరు. ముందు తరాల గురించి అసలే ఆలోచించరు. కాని కృష్ణపరమాత్మ మూడు విధులను చక్కగా నిర్వర్తించాడు. తల్లిదండ్రులకు ఆనందం కలిగించాడు.

కంసచాణూరమర్దనమ్ – కంసుడు, చాణూరులను రాక్షసులను వధించాడు. తద్వారా దేశానికి మేలు చేశాడు. అధర్మాన్ని పారద్రోలి, ధర్మస్థాపన చేయటానికి అవతారాలు ఎత్తుతాను అని కృష్ణపరమాత్మే చెప్పాడు.

పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్ ।

ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే ॥ – 4.8

ఆ విధంగా భక్తులను రక్షించాడు.

జగద్గురుమ్ – అర్జునునికి భగవద్గీతను బోధించాడు. అర్జునుని ద్వారా ఈ జ్ఞానాన్ని అప్పటి కాలానికే కాక, నేడు ఈ ఇరవై ఒకటవ శతాబ్దానికి కూడా ఉపయోగపడే జ్ఞానబోధ చేశాడు. మహాభారతయుద్ధం ద్వాపర యుగంలో జరిగింది. ఇప్పుడు కలియుగం. అంటే 5000 సంవత్సరాల పైనే అయింది. కాని ఆరోజు చెప్పిన సత్యాలు ఇప్పటికీ పనికివస్తాయి. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ జగద్గురువు అయ్యాడు.

శ్లో. 6 భీష్మద్రోణతటా జయద్రథజలా గాంధారనీలోత్పలా

శల్యగ్రాహవతీ కృపేణ వహనీ కర్ణేన వేలాకులా! ।

అశ్వత్థామవికర్ణఘోరమకరా దుర్యోధనావర్తినీ

సోత్తీర్ణా ఖలు పాండవై రణనదీ కైవర్తకః కేశవః ॥

రణనదీ – ఆ మహాభారత యుద్ధనదికి; **భీష్మద్రోణతటా** – భీష్మద్రోణులు తీరాలు; **జయద్రథజలా** – జయద్రథుడు నీరు; **గాంధార నీలోత్పలా** – గాంధార రాజకుమారుడు నీలికలువపువ్వు; **శల్యగ్రాహవతీ** – శల్యుడు తిమింగలం; **కృపేణ వహనీ** – కృపాచార్యుడు అంతర్వాహిని; **కర్ణేన వేలాకులా** – కర్ణుడు మిన్నంటి ఎగసే అలలు; **అశ్వత్థామ వికర్ణ ఘోరమకరా** – అశ్వత్థామ వికర్ణులు ఘోరమైన మొసళ్ళు; **దుర్యోధనావర్తినీ** – దుర్యోధనుడు సుడిగుండం; **కైవర్తకః కేశవః** – నైపుణ్యంతో పడవ నడిపే కేశవుడివల్ల; **ఉత్తీర్ణా ఖలు పాండవైః** – పాండవులు ఆ రణనదిని దాటారు.

మహాభారత రణనదికి భీష్మద్రోణులు తీరాలు; జయద్రథుడు నీరు; గాంధార రాజకుమారుడు నీలికలువ పువ్వు; శల్యుడు తిమింగలం; కృపాచార్యుడు అంతర్వాహిని; కర్ణుడు మిన్నంటి ఎగసే అలలు; అశ్వత్థామ వికర్ణులు ఘోరమైన మొసళ్ళు; దుర్యోధనుడు సుడిగుండం. అయినా నైపుణ్యంతో పడవ నడిపే కేశవుడివల్ల పాండవులు ఆ రణనదిని దాటారు.

కైవర్తకః కేశవః – కైవర్తకుడు అంటే పడవ నడిపేవాడు. తుఫాను ఎదురైనా పడవను ఒడుపుగా ముందుకు నడుపుతాడు. కృష్ణపరమాత్మకు అటువంటి నైపుణ్యం ఉంది. మహాభారత యుద్ధాన్ని అలా భీకరమైన నదితో పోల్చాడు కవి. అందులో అనేక ప్రమాదాలు పొంచివున్నాయి. పాండవులు అటువంటి భీకరమైన నదిని క్షేమంగా దాటాలి. అది వారికి ఒక పెద్ద పరీక్షా సమయం.

పాండవులకు పరీక్షా సమయం మహాభారత యుద్ధం అయితే, మనకు వేరే రూపంలో పరీక్షా సమయాలు ఎదురవుతూ ఉంటాయి. అలా భయంకరమైన పరిస్థితిలో మునిగిపోయిన వ్యక్తిని ఆర్తపురుషుడు అంటారు.

ఆర్తపురుషుడు అంటే నిస్సహాయస్థితిలో ఉన్న వ్యక్తి. అటువంటి పరిస్థితిలో భగవంతుణ్ణి శరణువేడితే వచ్చి కాపాడుతాడు. అందువల్ల భగవంతుణ్ణి ఆర్తత్రాణపరాయణుడు అంటారు.

భీష్మద్రోణతటా – మహాభారత యుద్ధాన్ని నదితో పోలిస్తే, భీష్మద్రోణులు నదీ తీరాలు. నది ప్రవహించే దిక్కును నదీతీరాలు నిర్ణయించినట్టుగా, మహాభారత యుద్ధమనే నది ప్రవహించే దిక్కును నిర్ణయించే తీరాలు భీష్మద్రోణులు.

జయద్రథజలా – నదిలోని నీరు జయద్రథుడు అనే రాజు. ఆయన సింధుదేశపు రాజు. నది లోతెంతో తెలియనట్టుగా, ఆ రాజుయొక్క పరాక్రమాన్ని కొలవలేము.

గాంధారనీలోత్పలా – గాంధారుడు అంటే శకుని. అతను నీటిలోని నీలికలువ పువ్వులాంటివాడు. గాంధారదేశపు రాజు పేరు సుబలుడు. రాజకుమారుడు శకుని, రాజకుమార్తె గాంధారి. గాంధారి సోదరుడు శకునిని నీలికలువలతో పోల్చాడు కవి. కలువపువ్వులు చాలా ఆకర్షణీయంగా ఉంటాయి కాని వాటి దగ్గరకు వెళితే బురదనీటిలో కూరుకుపోతాము. శకుని దగ్గరకు వెళ్ళినా అంతే ప్రమాదం.

శల్యగ్రాహవతీ – శల్యుడు నీటిలోని తిమింగలం లాంటివాడు. అతను మద్రదేశపు రాజు. పాండురాజు భార్య అయిన మాద్రికి బంధువు. కాని శత్రుసైన్యంలో చేరాడు. అతను కూడా చాలా శక్తివంతమైన రాజు.

కృపేణ వహనీ – కృపాచార్యుడు అంతర్వాహినివంటివాడు. నీటిలో అంతర్వాహిని శక్తి బాహ్యంగా కనపడదు. దగ్గరకు వెళితే మాత్రం ఈడ్చుకుపోతుంది. కృపాచార్యుడు కూడా అంత శక్తివంతుడు. ద్రోణాచార్యుని లాగా కృపాచార్యుడు కూడా పాండవులకు, కౌరవులకు, యాదవులకు విలువిద్యను నేర్పిన గొప్ప విలుకాడు. కాని ఆయన శత్రుసైన్యంలో చేరాడు.

కర్ణేన వేలాకులా – కర్ణుడు తుఫాను సమయంలో అంతెత్తున ఎగసిపడే భీకరమైన అలలవంటివాడు.

అశ్వత్థామ వికర్ణ ఘోరమకరా – మకరం అంటే మొసలి. అశ్వత్థామ, వికర్ణుడు ఘోరమైన మొసళ్ళవంటివారు. అశ్వత్థామ ద్రోణాచార్యుని పుత్రుడు, వికర్ణుడు దుర్యోధనుని సోదరుడు.

దుర్యోధనావర్తినీ – ఆవర్తినీ అంటే సుడిగుండం. సుడిగుండంలో పడితే ప్రాణాలు పోవటమే, వేరే మార్గం లేదు. పెద్ద ఓడలే అందులో పడితే మాయమయిపోతాయి. దుర్యోధనుడు రణనదిలో సుడిగుండంలాంటివాడు.

సోత్తీర్ణా ఖలు పాండవై రణనదీ – ఇటువంటి రణనదినుంచి పాండవులు ఆవలి తీరానికి చేరారు. అసాధ్య మనుకున్నదాన్ని సుసాధ్యం చేశారు. ఎలా? పడవ నడిపేవాని నైపుణ్యంతో. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మను కైవర్తకః కేశవః అన్నారు. దీన్నిబట్టి మనకు అర్థమవుతున్న దేమిటంటే రేపు మనం కూడా ఇటువంటి నిస్సహాయస్థితిలో ఇరుక్కుంటే, మనం కూడా పాండవులలాగా కృష్ణపరమాత్మను శరణువేడితే, తప్పక విజయం పొందుతాము. తలుపులన్నీ మూసుకుపోయాయి అంటే, అన్ని తలుపులూ మూసుకు పోలేదని గుర్తుంచుకోండి. ఆర్తత్రాణ పరాయణుడైన పరమాత్మ వైపు ఉన్న తలుపు మనకోసం తెరిచే వుంది.

శ్లో. 8 **మూకం కరోతి వాచాలం పంగుం లంఘయతే గిరిమ్ ।**
యత్కృపా తమహం వందే పరమానందమాధవమ్ ॥

పరమానందమాధవమ్ – పరమానందాన్ని చేకూర్చే మాధవునికి; **యత్కృపా** – ఆయన కృప; **మూకం వాచాలం కరోతి** – మూగవాణ్ణి ధారాళంగా మాట్లాడేలాగా చేస్తాడు; **పంగుం గిరిమ్ లంఘయతే** – కుంటివాడు ఎత్తైన కొండ ఎక్కేలాగా చేస్తాడు; **తమ్ మాధవమ్ అహం వందే** – అటువంటి మాధవునికి నేను నమస్కరిస్తున్నాను.

ఎవరి కృపయైతే మూగవాణ్ణి ధారాళంగా మాట్లాడేలాగా చేస్తుందో, కుంటివాణ్ణి ఎత్తైన కొండ ఎక్కేలా చేస్తుందో అలాంటి కృపానిధి అయిన పరమానంద మాధవునికి నేను నమస్కరిస్తున్నాను.

పరమానందమాధవం వందే – మాధవునికి నమస్కారములు. మాధవుడు అంటే లక్ష్మీపతి, శ్రీపతి. ఎటువంటి మాధవుడు? పరమానందాన్ని కలుగజేసేవాడు. సాక్షాత్తూ లక్ష్మీదేవే చెంతనున్నవాడు కాబట్టి ఆనందాన్ని కలుగ జేస్తాడు. ఇక్కడ ఐశ్వర్యం అంటే జ్ఞానం. కేవలం ఐశ్వర్యం పరమానందాన్ని ఇవ్వదు. ఒక్కోసారి సమస్యలను కొనితెస్తుంది కూడా. అందువల్ల భగవంతుడు సర్వజ్ఞుడు కాబట్టి, ఆయన పరమానందస్వరూపుడు. ఆయన ఏం చేస్తాడు?

మూకం వాచాలం కరోతి – మూగవాడు అద్భుతంగా మాట్లాడేలాగా చేస్తాడు. ఎప్పుడు? భగవంతుణ్ణి శరణు వేడితే. అంటే భగవంతుడు సర్వశక్తిమంతుడు. తలుచుకుంటే ఏమైనా చేయగలడు, మూగవాడు ధారాళంగా మాట్లాడేలాగా చేయగలడు అంటే అవసరమైతే ధారాళంగా మాట్లాడేవాణ్ణి మూగవానిగా కూడా చేయగలడు. అంతేకాదు –

పంగుం గిరిం లంఘయతే – భగవంతుడు కుంటివాణ్ణి సైతం ఎత్తైన కొండను ఎక్కేలాగా చేయగలడు. కుంటివారు ఎవరెస్ట్ శిఖరాన్ని ఎక్కారంటే వారి ఆత్మస్థైర్యానికి తోడు దైవకృప ఉండటంవల్లనే.

యత్కృపా – ఇదంతా మాధవకృపవల్లనే సాధ్యం.

తం మాధవం అహం (వందే) – అటువంటి మాధవునికి నేను నమస్కారాలు చేస్తున్నాను.

మనకు కొండ ఏమిటి? గీతాధ్యయనం! గీతాబోధకు వెళ్ళి, వారానికొక రోజు చొప్పున వింటే ఎంత లేదన్నా కొన్ని సంవత్సరాలు పడుతుంది నేర్చుకోవటానికి. అన్ని సంవత్సరాలు అధ్యయనం చేయాలంటే, మధ్యలో ఎన్నో ఆటంకాలు రావచ్చు. అన్ని సంవత్సరాలు నేర్చుకోవటం మనవల్ల సాధ్యమవుతుందో, అవదో అనే శంక పెట్టుకోకండి. సాక్షాత్తూ ఆ కృష్ణపరమాత్మే చూసుకుంటాడు. మీరు బోధకు సోమవారం వెళ్ళాలంటే, ఆరోజు ఏమీ ఆటంకాలు కలుగకుండా చూసుకునే బాధ్యత ఆయనదే. అందువల్ల నిశ్చింతగా ముందుకు సాగండి! ఈ ప్రార్థన శ్లోకాలు నేర్చుకునే ఉద్దేశ్యం కూడా అదే!

శ్లో. 9 **యం బ్రహ్మా వరుణేంద్రరుద్రమరుతః స్తున్వంతి దివ్యైః స్తవైః**
వేదైః సాంగపదక్రమోపనిషదైః గాయంతి యం సామగాః ।
ధ్యానావస్థితతద్గతేన మనసా పశ్యంతి యం యోగినో
యస్యాంతం న విదుః సురాసురగణా దేవాయ తస్మై నమః ॥

యం బ్రహ్మా వరుణేంద్రరుద్రమరుతః స్తున్వంతి – ఆ భగవంతుణ్ణి బ్రహ్మ, వరుణుడు, ఇంద్రుడు, మరుతుడు, స్తుతిస్తారు; **దివ్యై స్తవై** – దివ్యమైన స్తోత్రాలతో; **యం సామగాః గాయంతి** – భూలోకంలో సామవేదాన్ని గానం చేస్తారు; **వేదైః** – అన్ని వేదాల ద్వారా భగవంతుణ్ణి స్తుతిస్తారు; **అంగపదక్రమోపనిషదైః** – వేదాంగాలు, పదాలు, పదక్రమాలు, ఉపనిషత్తులు కూడా కీర్తిస్తాయి; **యోగినః యం పశ్యంతి** – గొప్ప యోగులు నిన్ను చూస్తారు; **మనసా తద్గతేన** – నీమీద దృష్టి నిలిపిన మనస్సుతో; **ధ్యానావస్థిత** – ధ్యానంలో; **యస్యాంతం న విదుః సురాసురగణాః**– నీ అసలు స్వరూపం సురాసురులకు తెలియదు; **తస్మై దేవాయ నమః** – అటువంటి దేవునికి నా నమస్కారాలు.

ఆ భగవంతుణ్ణి బ్రహ్మ, వరుణుడు, ఇంద్రుడు, మరుతుడు, దివ్యమైన స్తోత్రాలతో స్తుతిస్తారు. భూలోకంలో సామవేదాన్ని గానం చేస్తారు. అన్ని వేదాల ద్వారా, వేదాంగాల ద్వారా, పదక్రమాల ద్వారా, ఉపనిషత్తుల ద్వారా స్తుతిస్తారు. గొప్ప యోగులు నీమీద దృష్టి నిలిపిన మనస్సుతో ధ్యానంలో నిన్ను చూస్తారు. నీ అసలు స్వరూపం సురాసురులకు తెలియదు. అటువంటి దేవునికి నా నమస్కారములు.

తస్మై దేవాయ నమః – అటువంటి దేవునికి నా నమస్కారములు. ఎటువంటి దేవునికి?

యం బ్రహ్మా వరుణేంద్రరుద్ర మరుతః స్తున్వంతి – ఆ భగవంతుణ్ణి అనేక దేవతలు స్తుతిస్తారు. వారు బ్రహ్మదేవుడు, వరుణుడు, ఇంద్రుడు, రుద్రుడు, మరుతుడు. వీరందరిలోకి బ్రహ్మదేవుడు ప్రథముడు. సాక్షాత్తూ సృష్టికర్త. ఆయనే విష్ణుమూర్తిని కీర్తిస్తున్నాడు అంటే విష్ణుమూర్తి ఎంత గొప్పవాడు! ఎలా కీర్తిస్తున్నారు వీరంతా?

దివ్యైః స్తవైః – దివ్యమైన స్తోత్రాలతో! భాగవతంలో ధృవస్తుతి, కుంతీస్తుతి, రుద్రస్తుతిలాంటి స్తుతులు ఎన్నో ఉంటాయి. వీరంతా విష్ణుమూర్తిని ఉన్నతలోకాల్లో కీర్తిస్తారు. అలాగే భూలోకంలో కూడా భక్తులు కీర్తిస్తారు.

యం సామగాః గాయంతి – సామగానం చేసేవారు ఎవరినైతే స్తుతిస్తారో,

వేదైః – అన్ని వేదాల ద్వారా భగవంతుణ్ణి స్తుతిస్తారు.

అంగపదక్రమోపనిషదైః – వేదాలే కాదు, వేదాంగాలు కూడా కీర్తిస్తాయి. వేదాంగాలు అంటే స్మృతిగ్రంథాలు. ఆరు వేదాంగాలు ఉన్నాయి. వేదాలను వల్లెవేయటానికి వీలుగా పూర్వం అనేక పద్ధతులను తెలివిగా కనుగొన్నారు. అందులో ఒకటి –

పదం – అంటే ప్రతి ఒక్క పదాన్నీ విడివిడిగా పలుకుతారు.

పార్థాయ ప్రతిబోధితాం భగవతా నారాయణేన స్వయమ్

పార్థాయ – ప్రతిబోధితాం – భగవతా – నారాయణేన – స్వయం

క్రమం – రెండేసి పదాలను కలుపుతారు. ఉదా: 1-2, 2-3, 3-4

పార్థాయ ప్రతిబోధితాం – ప్రతిబోధితాం భగవతా – భగవతా నారాయణేన

వీటన్నిటి ద్వారా భగవంతుణ్ణి స్తుతిస్తారు. అంతేకాదు,

యోగినః యం పశ్యంతి – గొప్ప జ్ఞానులు, గొప్ప ఉపాసకులు నిన్ను చూస్తారు, ఎలా?

మనసా తద్గతేన – నీమీద దృష్టి నిలిపిన మనస్సుతో; ఎక్కడ?

ధ్యానావస్థిత – ధ్యానంలో. భక్తులు భగవంతుణ్ణి బాహ్యంగా చూస్తే, యోగులు వారి ఏకాగ్రచిత్తంతో భగవంతుణ్ణి అంతర్గతంగా చూస్తారు.

యస్యాంతం న విదుః సురాసురగణా – దేవతలు, సురులు, అసురులకు కూడా నీ అసలు స్వరూపం తెలియదు. యస్య అంతం. అంతం అంటే పరిమితి. ఎటువంటి పరిమితి? దేశకాల పరిమితులు. భగవంతుడికి పరిమితులు లేవని దేవాసురులకే తెలియదు.

భగవంతుణ్ణి ఒక వ్యక్తిగా శాస్త్రం వర్ణించినా, నిజానికి భగవంతుని అసలు స్వరూపం – రూపంలేని భగవంతుడు. భక్తులు కొలవటానికి సగుణరూపం దాల్చాడు కాని, నిజానికి ఆయన నిర్గుణుడు. అంటే భగవంతుణ్ణి రెండు స్థాయిల్లో కొలుస్తాము. ముందుగా సగుణరూపంలో కొలిచి, ఆ తర్వాత నిర్గుణరూపం అయిన అసలు స్వరూపం అని తెలుసుకునే ఉన్నతస్థాయికి ఎదగాలి. కృష్ణపరమాత్మే, భగవద్గీతలో ఈ రెండు రూపాల గురించి చెబుతాడు. నన్ను ఒక వ్యక్తిగా కృష్ణునిగా, గోకులవాసిగా కొలుస్తారు కొందరు. నిజానికి నేను ఒక వ్యక్తిని కాదు. నాది మాయామానుష వేషం. అసలు నేను సర్వవ్యాపకుణ్ణి, దేశకాల పరిస్థితులకు అతీతుణ్ణి అని చెబుతాడు.

తస్మై నమః – అటువంటి సర్వవ్యాపకుడైన కృష్ణపరమాత్మకు నేను నమస్కారం చేస్తున్నాను.

అటువంటి కృష్ణపరమాత్మ మనందరినీ దీవించి, ఈ గీతాధ్యయనం అనే జ్ఞానసాధన నిర్విరామంగా సాగేలా చేసి, మనను జ్ఞానులను చేయాలని ప్రార్థిస్తున్నాము.

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

అథ ప్రథమోఽ ధ్యాయః - అర్జున విషాదయోగః

(మొదటి అధ్యాయము - అర్జున విషాదయోగము)

మొదటి అధ్యాయాన్ని ఉపోద్ఘాత అధ్యాయం అనవచ్చు. ఎందుకంటే అసలు గీతాబోధ, రెండవ అధ్యాయం నుంచీ, అది కూడా పదకొండవ శ్లోకంనుంచే మొదలవుతుంది. అలాంటప్పుడు మొదటి అధ్యాయం ఎందుకు? అది రెండు అంశాలను ప్రవేశపెడుతుంది – సమస్యను వర్ణిస్తుంది, గురుశిష్యులను పరిచయం చేస్తుంది.

అర్జునుని సమస్య ఏమిటి? సంసారం! సంసారాన్ని మనిషియొక్క ప్రాథమిక సమస్య అనవచ్చు. ఎందుకంటే ఈ సమస్య సర్వజనీన సమస్య, సర్వకాలాలకూ చెందిన సమస్య. దీనికి దేశం, కాలం, వయస్సు, జాతి, కులం, మతం, వర్ణం, ఆశ్రమాలతో సంబంధం లేదు. 5000 సంవత్సరాల ముందు అర్జునుడు ఏ సమస్యనైతే ఎదుర్కొన్నాడో, సరిగ్గా ఇప్పుడు కూడా మానవజాతిని వేధిస్తున్న సమస్య అదే. మానవజాతి ఇంకో 5000 సంవత్సరాలు కొనసాగితే, అప్పుడు కూడా ఇదే సమస్య వెంటాడుతుంది. అందువల్లనే దీన్ని ప్రాథమిక సమస్య అన్నారు.

ఈ ప్రాథమిక సమస్యను శాస్త్రము **సంసారం** అంటుంది. ఈ సమస్యను ఒక రోగంగా చూస్తే, దీన్ని భవరోగం లేదా సంసారరోగం అంటారు. సంసార రోగవిశ్లేషణను మొదటి అధ్యాయంలో చూస్తాము. వ్యాసాచార్యులు దీనిని మొదటి అధ్యాయంలో ఎందుకు చర్చించారు? ఎందుకంటే ఈ సర్వజనీన సమస్యకు పరిష్కారంగా వచ్చినదే గీతాశాస్త్రము. ఈ భవరోగానికి పరిష్కారం గీతలో రెండవ అధ్యాయంలో మొదలయి చివరివరకు కొనసాగుతుంది. అందువల్ల భగవద్గీతను **మోక్షశాస్త్రము** అని కూడా అంటారు. మోక్షశాస్త్రము అంటే మానవజాతి సమస్య అయిన సంసారానికి పరిష్కారం చూపించే శాస్త్రము. అందువల్ల సమస్య ఏమిటో సరిగ్గా అర్థం అయితే కానీ, పరిష్కారంయొక్క ప్రాముఖ్యతను, అవసరాన్ని గుర్తించలేము.

అందువల్ల సంసారవర్ణన ప్రథమ అధ్యాయంయొక్క ప్రథమలక్ష్యం. అందువల్ల ఈ అధ్యాయాన్ని **అర్జున విషాదయోగము** అంటారు. విషాదము అంటే సంసారం. అంటే అర్జున సంసారయోగము. ఒక ప్రత్యేక సందర్భంలో అర్జునుడు ఎదుర్కొన్న సమస్య. అటువంటి సమస్యను ప్రతి ఒక్కరూ ఏదో ఒక సమయంలో ఎదుర్కొంటూనే ఉంటారు. అందువల్ల ఈ సంసారం అంటే ఏమిటో వివరంగా చూద్దాము.

సంసార వర్ణనము – సంసారం అంటే ఏమిటి? మానవజాతి ఎదుర్కొనే ఈ సమస్యను రకరకాలుగా వర్ణించవచ్చు! ఉదాహరణకు ఒక వ్యాధిని రకరకాల వైద్యవిధానాలలో రకరకాలుగా నిర్వచిస్తారు. ఒక రోగి అల్లోపతి వైద్యానికి వెళితే, ఆ డాక్టరు అతని రోగాన్ని జాండిస్ అనో, క్యాన్సర్ అనో నిర్వచిస్తాడు. అదే రోగి ఆయుర్వేదానికి వెళితే,

అక్కడ రోగనిర్ధారణ వేరే విధంగా ఉంటుంది. ఆయుర్వేదంలో వాతం, పిత్తం, కఫం అనే మూడు అంశాలలో ఏదో ఒక అంశంవల్ల రోగం వస్తుంది అంటారు. సమస్య ఒకటే, రోగి ఒక్కడే, కాని దాన్ని చూసిన తీరు వేరు.

అలాగే సంసారమనే సమస్య ఒకటే, కాని దాన్ని భిన్నసందర్భాలలో భిన్నరీతుల్లో వర్ణిస్తారు. ఇక్కడ వ్యాసాచార్యులు ఒక ప్రత్యేక పద్ధతిలో వర్ణించారు. ఆయన సంసారాన్ని మూడు రోగాల కలయికగా అభివర్ణించారు. ఆ మూడు రోగాలు – రాగం, శోకం, మోహం. ఒక్కొక్క పదాన్నీ వివరంగా చూద్దాము.

1. రాగం – ఈ రాగం అనే పదాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. ఇది చాలా ముఖ్యమైన పదం. కృష్ణపరమాత్మ గీతలో పదేపదే వాడతాడు దీనిని. సంగీతప్రియులు ఈ మాటను వింటే ఇది ఏ రాగం – కళ్యాణి రాగమా, కాంభోజి రాగమా అని అడగవచ్చు. ఇది వేదాంత రాగం. రాగం అంటే బంధకత్వం; భావపరంగా ఆధారపడటం.

రాగం గురించి మాట్లాడేటప్పుడు రాగానికీ, ప్రేమకూ మధ్యనున్న సూక్ష్మమైన భేదాలను గ్రహించాలి, ఎందుకంటే రెండూ చూడటానికి ఇంచుమించు ఒక్కలాగా ఉంటాయి. కాని భగవద్గీతలో రాగాన్ని తీవ్రంగా విమర్శిస్తే, ప్రేమను గొప్పగా కీర్తిస్తారు. రాగం సంసారి లక్షణం అయితే, ప్రేమ ముక్తిపొందిన జ్ఞాని లక్షణం. అందువల్ల ఈ రెండింటి మధ్య భేదాలను జాగ్రత్తగా గమనించాలి.

రాగం–ప్రేమల మధ్య వ్యత్యాసాలు –

ఎ) **స్వార్థం–నిస్వార్థం:** రాగం బంధకత్వంతో కూడినది. ఈ బంధకత్వం స్వార్థపూరితమైనది. ఒక వ్యక్తిమీద అభిమానం ఏర్పడితే, అతనితో అనుబంధంవల్ల నాకేమిటి లాభం అని చూస్తాను నేను. అతనికేమిటి లాభం అనేది పట్టించుకోకపోవచ్చు, లేదా దానికి అంతగా ప్రాముఖ్యత నివ్వకపోవచ్చు. అతనివల్ల నేను ఆనందం పొందుతున్నానా లేదా అనే స్వార్థంతో ఆలోచిస్తాను. ప్రేమ విషయంలో అలా కాదు. ఒక వ్యక్తిని నేను ప్రేమిస్తే అతనివల్ల నాకు ఆనందం కలుగుతుందా లేదా అని మాత్రమే చూడకుండా, అతను కూడా ఆనందంగా ఉన్నాడా లేదా అని చూస్తాను. అంటే ఇక్కడ నా ఆనందాన్ని పూర్తిగా నిర్లక్ష్యం చేయాలని కాదు అర్థం, కాని ఎదుటి మనిషి ఆనందాన్ని హరించి నేను ఆనందం పొందాలనుకోను. ఒక్క ముక్కలో చెప్పాలంటే రాగం స్వార్థపూరితమైనది, ప్రేమ నిస్వార్థమైనది.

బి) **తీసుకోవటం–పుచ్చుకోవటం:** ఇది మొదటి లక్షణంవల్ల ఏర్పడుతుంది. రాగంలో నా ఆనందం చూసుకుంటాను అంటే ఏమిటి అర్థం? ఎంతసేపూ నేను ఏం పొందుతాను అనే ఆలోచిస్తాను. కాని ప్రేమ నిస్వార్థమైనది కాబట్టి ఇవ్వటానికీ, ఇంకా అవసరమైతే త్యాగం చేయటానికే ప్రయత్నిస్తాను. ఒక్క ముక్కలో చెప్పాలంటే రాగం తీసుకోవాలని చూస్తే, ప్రేమ ఇవ్వాలని చూస్తుంది.

సి) **షరతులతో కూడినది–బేషరతుగా ఉంటుంది:** ఎప్పుడైతే ఒక అనుబంధంలో నా స్వార్థం చూసుకుంటానో, అప్పుడే ఆ అనుబంధం షరతుతో కూడినది అవుతుంది. నాకు ఆనందం కలుగుతున్నంతసేపే నేనా అనుబంధాన్ని కొనసాగిస్తాను. నాకు ఏ క్షణంలో బాధ కలుగుతుందో ఆ క్షణమే చేతిలో ఉన్న వేడి బంగాళాదుంపను కింద పడేసినట్టుగా, ఆ అనుబంధాన్ని వదులుకుంటాను. ప్రేమకు ఆశించటం లేదు, షరతులు లేవు. ఎదుటి వ్యక్తి

నాకు తగ్గట్టుగా ఉన్నా లేకపోయినా ప్రేమిస్తాను. ఒక్క ముక్కలో చెప్పాలంటే రాగం షరతులతో కూడితే, ప్రేమ బేషరతుగా ఉంటుంది.

డి) **బలహీన మనస్సు-బలమైన మనస్సు:** రాగం బలహీనమైన మనస్సులో పుడుతుంది. మనస్సు శూన్యంగా అనిపిస్తే నాకు ఆనందంగా ఉండదు. అప్పుడు ఆనందంకోసం, బాహ్యంగా పరుగులు తీస్తాను. ఎవరిమీదో ఆ ఆనందంకోసం ఆధారపడతాను. కాని ప్రేమలో, నా మనస్సు నిండుగా ఉంటుంది. నాలోనే కొండంత ప్రేమ ఉంటే, చిటికెడు ప్రేమకోసం నేను ఎక్కడికీ పరుగులు తీయనవసరం లేదు. ప్రేమను కోరే బదులు, నేనే ప్రేమను పంచగలను. ఒక్క ముక్కలో చెప్పాలంటే బలహీన మనస్సునుంచి రాగం పుడితే, బలమైన మనస్సునుంచి ప్రేమ పుడుతుంది.

ఇ) **అధార్మికం-ధార్మికం:** రాగంలో బుద్ధి కప్పబడిపోతుంది. అప్పుడు రాగం అధర్మానికి పాల్పడేలా చేస్తుంది. కాని ప్రేమలో బుద్ధి బాగానే పనిచేస్తుంది. అప్పుడు నా ప్రవర్తన ధార్మికంగానే ఉంటుంది. ఒక్క ముక్కలో చెప్పాలంటే రాగం అధార్మికం, ప్రేమ ధార్మికం.

ఈ విధంగా రాగం సంసారంయొక్క ప్రాథమిక రోగం.

2. శోకం – ఈ రాగంనుంచి ఏర్పడినదే శోకం. శోకం అంటే దుఃఖం. రాగం శోకానికి దారితీయక తప్పదు. బాహ్యవస్తువుమీద నా ఆనందం ఆధారపడితే, ఆ వస్తువు ఎన్నాళ్ళు నిలుస్తుంది? అది మాయమైన మరుక్షణం నాకు శోకం కలుగుతుంది. చేతికర్రను సరదాగా పట్టుకుని నడిచేవారు, ఆ కర్ర లేకపోయినా బాధపడరు కాని, కర్రమీద ఆధారపడి నడిచేవారు, అది లేకుండా ఒక్క అడుగు కూడా ముందుకు వెయ్యలేరు. ఎవరిమీదో భావపరంగా ఆధారపడటం కూడా ఇటువంటి కర్రే! వారు కనుమరుగయితే నీరసం, నిస్పృహ, నిరాశలకు లోనవుతాము. ఇంకా మాట్లాడితే దిగ్భ్రాంతికి లోనవుతాము.

దురదృష్టకరమైన విషయం ఏమిటంటే, నిజానికి ఈ లోకంలో ఏదీ శాశ్వతం కాదు. ఆస్తులు, మనుష్యులు, హోదా, ఐశ్వర్యం, శరీరం – ఏదీ శాశ్వతం కాదు. వీటిలో దేనిమీద నేను ఆధారపడినా కూడా అది అశాశ్వతమే. భవిష్యత్తులో ఏదో ఒకరోజు వాటిని నేను వదులుకోక తప్పదు. కాని అది నన్ను వదిలివెళ్ళి పోయినప్పుడు, నేను కృంగిపోతాను. అందువల్ల ఈ నగ్నసత్యాన్ని ఎదుర్కోవటానికి నువ్వేం ప్రయత్నం చేస్తున్నావు అని ప్రశ్నిస్తున్నది శాస్త్రం!

ఈ సమస్య ప్రతి ఒక్కరం ఎప్పుడో ఒకప్పుడు ఎదుర్కోక తప్పదు. చూస్తూ చూస్తూండగానే వృద్ధాప్యం పైన బడుతుంది. ఒంట్లో శక్తి ఉడిగిపోతుంది. సంపాదించే వయస్సు తీరిపోతుంది – అటువంటి సమయంలో ఆదుకోవటానికి జీవితభీమాలు, ఆరోగ్య పథకాలు, ఎఫ్.డీ.లు ఏర్పాటు చేసుకుంటాము. ఇది ఆర్థిక సమస్యకు చెందినది. కాని భావపరమైన సమస్యకు ఏం ఏర్పాటు చేసుకున్నావంటున్నది శాస్త్రం. దానికి ఏర్పాట్లు చేసుకోకపోతే మానసికంగా కృంగిపోతాము. మనకు దేనిమీద బంధం ఉందో, అది మనకు దక్కకుండా పోయినప్పుడు, ఈ మానసికంగా కృంగిపోవటాన్ని **శోకం** అంటారు.

సమస్య వచ్చినప్పుడు ఏర్పాటు చేసుకోవటం కుదరదంటుంది గీత. వృద్ధాప్యంలో ఆర్థిక భద్రతకోసం ఎప్పుడు ఏర్పాట్లు చేసుకుంటాము? వృద్ధాప్యం పైబడక ముందే కదా! అలాగే మనం కోరుకున్న వస్తువు మనకు దూరమైనప్పుడు తట్టుకోలేము. అది మన దగ్గర ఉండగానే, మనం దాన్ని అనుభవిస్తున్నప్పుడే, ఆ ఎడబాటుకు సంసిద్ధులమై ఉండాలి. దీన్ని ముందుచూపు అంటారు.

యావత్స్వస్థమిదం శరీరమరుజం యావచ్చ దూరే జరా

యావచ్చేన్ద్రియ శక్తిరప్రతిహతా యావత్క్షయోనాయుషః ।

ఆత్మశ్రేయసి తావదేవ విదుషా కార్యః ప్రయత్నమహాన్

సందీప్తే భవనే తు కూప ఖననం ప్రత్యుద్యమః కేదృశః ॥ – భర్తృహరి వైరాగ్యశతకమ్ – 75

యావత్ స్వస్థమ్ ఇదం – నేను శారీరకంగా ఆరోగ్యంగా ఉన్నప్పుడు, మానసికంగా దృఢంగా ఉన్నప్పుడు, ఇంద్రియాలలో పటుత్వం తగ్గనంతవరకూ, కుటుంబసభ్యుల ఆదరాభిమానాలు తగ్గనంతవరకు, వ్యాపారం బాగా కొనసాగుతున్నప్పుడు, అంతా బాగున్నప్పుడు,

ఆత్మశ్రేయసి తావదేవ కార్యః ప్రయత్నో మహాన్ – అటువంటి సమయంలో ముందుచూపు ఉండాలి. సమస్య ముంచెత్తినప్పుడు దాని పరిష్కరించాలనుకోవటం ఇంటికి నిప్పంటుకున్నప్పుడు బావి తవ్వటంలా ఉంటుంది.

అందువల్ల రెండవ భవరోగం – శోకం. రాగంవల్ల ఏర్పడిన శోకం.

3. మోహం – రాగం, శోకాలు ఉన్నప్పుడు బుద్ధి సరిగ్గా పనిచేయదు. బుద్ధిని రాగశోకాలనే మేఘాలు కప్పేస్తాయి. మబ్బు పట్టిన బుద్ధి సరియైన నిర్ణయాలు తీసుకోలేదు. తప్పుడు నిర్ణయాలు సబబుగానూ, సరియైన నిర్ణయాలు తప్పుగానూ అనిపిస్తాయి. ధర్మం అధర్మంగా, అధర్మం ధర్మంగా కనిపిస్తుంది. ఈ భ్రాంతిని మోహం అంటారు.

ఇది ఒక విషమవృత్తంలా అవుతుంది. రాగంవల్ల శోకంలో పడతాను. శోకంవల్ల బుద్ధి కప్పబడుతుంది. బుద్ధి కప్పబడటంవల్ల మోహంలో పడి, తప్పుడు నిర్ణయాలు తీసుకుంటాను. మోహంవల్ల మళ్ళీ రాగం, మళ్ళీ శోకం తప్పదు. నిజానికి బంధకత్వం పోదు. బంధంనుంచి విముక్తి పొందటానికి ప్రయత్నించే బదులు, ఒక బంధంనుంచి ఇంకో బంధంలో పడతాను. అది సిగరెట్టు మానటంకోసం, ముక్కుపొడుం అలవాటు చేసుకున్నట్టు ఉంటుంది – సమస్య ఏమీ పోలేదు. ఒక రోగంనుంచి ఇంకొక రోగానికి మారాను అంతే. ఇది మొదటి అధ్యాయంయొక్క మొదటి అంశం.

ఇలా రాగం–శోకం–మోహం అనే వృత్తంలో పడి తిరగటమే సంసారం. దీన్నుంచి బయటపడి, విముక్తి పొందటమే మోక్షం. అదే గీతాసారం. శారీరకంగా విముక్తి కాదు అది. శారీరక విముక్తి ఎవరూ పొందలేరు. మానసికంగా విముక్తి పొందాలి. దీన్నే మోక్షం అంటారు.

గురుశిష్యులను పరిచయం చేయటం – గురుశిష్యులను ఎందుకు పరిచయం చేయాలి? ఎందుకంటే మన ఉపనిషత్తులలో జరిగే ఆత్మజ్ఞాన బోధ అంతా గురుశిష్యుల సంవాదరూపంలో సాగుతుంది. దీని ముఖ్యోద్దేశం, ఆత్మజ్ఞానాన్ని గురువు ద్వారానే పొందాలి తప్ప, స్వంతంగా నేర్చుకోవటానికి ప్రయత్నించకూడదు.

ఏదైనా అనారోగ్యం చేస్తే స్వంతంగా మనకు తోచిన వైద్యం చేసుకోవటం ఎంత ప్రమాదమో, స్వంతంగా ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి ప్రయత్నించటం కూడా అంతే ప్రమాదం. ఒక చిన్న తలనొప్పి రావటానికి కొన్ని వేల కారణాలు ఉండవచ్చు – సమస్య ఏమిటో తెలియకుండా మందు ఎలా వేసుకుంటాము? అలాగే ఆత్మజ్ఞానం స్వంతంగా పొందటానికి ప్రయత్నిస్తే అది సరిగ్గా అర్థం కాకపోవచ్చు. సరిగ్గా అర్థం కాకపోయినా ఫర్వాలేదు, తప్పుగా అర్థం చేసుకుంటే చాలా ప్రమాదం. అందువల్ల గురువుయొక్క ప్రాముఖ్యతను చెబుతుంది శాస్త్రం. ఆ సందర్భంలో గురువు అర్హతను, శిష్యుని అర్హతలను కూడా వర్ణిస్తుంది. ఏ సందర్భంలో గురుశిష్యులు ఒకచోట చేరారో కూడా చెబుతుంది.

సందర్భం ఏమిటి? మహాభారతయుద్ధం. ధార్మికులైన పాండవులకూ, అధార్మికులైన కౌరవులకూ మధ్య జరగబోయే సంగ్రామం. కౌరవులు అధర్మమార్గంలో వెళుతున్నారని తెలిసినా, వారెన్నో అక్రమాలు చేసినా పాండవులు వెంటనే యుద్ధానికి దిగలేదు. సామదానభేదదండోపాయాలు అంటారు. అంటే సామదానభేద మార్గాలు ఉపయోగించి చూసి, అవి పనిచేయకపోతే దండోపాయానికి రావాలి. పాండవులు అదే చేశారు. **అహింసా పరమో ధర్మః** అంటుంది మన శాస్త్రం. పాండవులు అహింసా మార్గంలోనే ప్రయత్నించారు కాని కుదరలేదు.

శాస్త్రం అహింసను బోధించినా, కొన్ని ప్రత్యేక సందర్భాలలో హింస తప్పదు అంటుంది. అందువల్లనే మన దేవుళ్ళు కృపాసాగరులు అయినా కూడా, వారు ప్రేమ స్వరూపులైనా కూడా, వారందరికీ ఆయుధాలు ఉన్నాయి. కోదండపాణి, పినాకపాణి, సుదర్శనచక్రం వగైరాలు. ఎందుకు? అహింసా మార్గం పని చెయ్యనప్పుడు ధర్మసంరక్షణకోసం, దుష్టులను శిక్షించక తప్పదు. ఒక డాక్టరు అవసరమైతే రోగికి ఒక కాలు కొంతమేరకు తీసేస్తాడు. ఎందుకు? అది మందులతో తగ్గదు, అంతేకాదు, లేకపోతే ఆ రోగికి రోగం ఆ కాలంతా పాకుతుంది. ఇక్కడ డాక్టరు ద్వేషం చూపించినట్టా, జాలి చూపించినట్టా? ఖచ్చితంగా జాలే!

అదే విధంగా దేశంలో అధర్మం పెరిగి పోతున్నప్పుడు, క్షత్రియుడు ముందు అహింసామార్గంలో దాన్ని అణగద్రొక్కటానికి ప్రయత్నించాలి. అయినా కుదరకపోతే ధర్మయుద్ధం చేయక తప్పదు. పాండవులు పదమూడు సుదీర్ఘ సంవత్సరాలు దీర్ఘంగా ఆలోచించి, ఎన్నో వ్యయప్రయాసల కోర్చాక, ధర్మయుద్ధం చేయాలనే నిర్ణయానికి వచ్చారు. దుర్యోధనుడనే రోగాన్ని అంతమొందించాలి. వేరే మార్గం లేదు.

అలా ధర్మయుద్ధంలోకి అడుగుపెట్టారు. ఏమయిందప్పుడు? ఇరుపక్షాల సైన్యాలు కురుక్షేత్రంలో చేరి, యుద్ధానికి సిద్ధమయ్యాక, అర్జునునికి శత్రుసైన్యంయొక్క బలాబలాలను పర్యవేక్షించాలనే కుతూహలం కలిగింది. తన రథసారథి అయిన కృష్ణపరమాత్మను శత్రుసైన్యం ముందు నిలబెట్టమన్నాడు. తీరా చూస్తే, తన ముందు ఉన్నది ఎవరు? దుర్యోధనుడు కాదు! దుర్యోధనుడు అయివుంటే అతను ఇంకా పగతో రగిలిపోయి ఉండేవాడు. కాని అతను చూసింది ఎవరిని? భీష్మ, ద్రోణులను. ఎవరిమీదైతే అతనికి బంధం ఉందో వారిని.

అది వారిమీద బంధమా, ప్రేమా? ఎలా తెలుస్తుంది? బంధానికి, ప్రేమకూ మధ్య చూసిన కొన్ని వ్యత్యాసాలలో ఒక వ్యత్యాసాన్ని గుర్తు తెచ్చుకోవాలి ఇక్కడ. బంధం ఉంటే అధార్మిక ప్రవర్తన, ప్రేమ ఉంటే ధార్మిక ప్రవర్తన చూపుతారు. బంధం ఉన్నచోట మోహం పుడుతుందనీ, మోహం బుద్ధిని కప్పేస్తుందనీ, బుద్ధిని కప్పేయటంవల్ల అతను అధార్మిక నిర్ణయం తీసుకుంటాడనీ చూశాము. అతని బుద్ధి మోహంతో కప్పబడిందని ఎలా తెలుసు? చాలా తేలిక! పదమూడు సంవత్సరాలు దీర్ఘంగా ఆలోచించి మహాభారత యుద్ధం ధర్మయుద్ధం అనే నిర్ణయానికి వచ్చారు. అది రాత్రికి రాత్రి తీసుకున్న నిర్ణయం కాదు. కాని ఇప్పుడు, క్షణిక నిర్ణయానికి వచ్చేశాడు. ఏ యుద్ధాన్నైతే ధర్మయుద్ధంగా భావించి కయ్యానికి కాలు దువ్వాడో, ఇప్పుడా యుద్ధాన్ని అధర్మయుద్ధం అనేస్తున్నాడు అర్జునుడు. అతని దృష్టిలో మార్పు వచ్చింది. ధర్మం అధర్మంగా కనపడుతోంది. అతను మోహంలో పడ్డాడు అని చెప్పటానికి ఇదొక నిదర్శనం.

అంతేకాదు, ఒక క్షత్రియుడు యుద్ధరంగానికి వెన్ను చూపకూడదు. అతను యుద్ధంనుంచి విరమించు కోవటమే కాక, సన్న్యాసం స్వీకరిస్తానన్నాడు. ఇది కూడా అధర్మమే. సమస్యనుంచి పారిపోయి సన్న్యాసం స్వీకరించటం ధర్మం కాదు. అర్జునునికి ఈ విషయం బాగా తెలుసు, అయినా సన్న్యాసం తీసుకుంటానన్నాడు. అంటే అధార్మిక సన్న్యాసాన్ని ధర్మంగా చూస్తున్నాడు; ధర్మయుద్ధాన్ని అధర్మంగా చూస్తున్నాడు. వీటినిబట్టి అతని మనస్సు భ్రాంతిలో పడిందని మనకు స్పష్టంగా తెలుస్తోంది. మనకే కాదు, తరువాత అర్జునునికే, తన మనస్సు భ్రాంతిలో పడిందని స్పష్టంగా తెలుస్తుంది.

కార్పణ్యదోషోపహతస్వభావః పృచ్ఛామి త్వాం ధర్మసమ్మూఢచేతాః ।

యచ్ఛ్రేయః స్యాన్నిశ్చితం బ్రూహి తన్మే శిష్యస్తేఽహం శాధి మాం త్వాం ప్రపన్నమ్ ॥ – 2.7

హే కృష్ణా, నేను పిరికితనానికి లోనై, ధర్మాధర్మవిచక్షణను కోల్పోయాను అన్నాడు. ఎక్కడ అయోమయంలో పడతారో, అక్కడ బంధం ఉన్నట్టే అర్థం. ఉదాహరణకు మీరు ఒక పెద్ద సంస్థ యజమాని. ఎవరో తప్పు చేశారని విన్నారు. వెంటనే వారిని శిక్షించటానికి నిర్ణయించుకున్నారు. కాని కాసేపటికల్లా, ఆ తప్పు చేసింది ఎవరో కాదు, మీ బావమరిదే అని తెలుస్తుంది. అప్పుడు మీరు ఆలోచనలో పడతారు. మీవారు కానంతసేపు ధర్మంగానే ప్రవర్తిస్తారు. స్వంతవారి దగ్గరికి వచ్చేసరికి ధర్మం పక్కకి తొలగిపోతుంది.

మోహం సరిగ్గా ఆలోచించనివ్వదు. ఆపరేషన్లు చేయటంలో ఆరితేరిన వైద్యుడు కూడా, అదే ఆపరేషన్‌ను స్వయంగా తన పుత్రునికి చేయాల్సి వస్తే బెదిరిపోతాడు. ఏకాగ్రత చూపలేడు. అదే విధంగా అర్జునుడు సాక్షాత్తూ తన పితామహుడు అయిన భీష్ముణ్ణి, తన గురుదేవులైన ద్రోణాచార్యుణ్ణి సంహరించటానికి వచ్చానని గ్రహించగానే బెంబేలెత్తిపోయాడు. వారిమీద అతనికున్న రాగం శోకంలోకి, ఆ తరువాత మోహం లోకి దిగింది. మోహంవల్ల నిస్సహాయుడయ్యాడు.

ఎప్పుడైతే తన నిస్సహాయస్థితిని తను గుర్తించాడో వెంటనే కృష్ణపరమాత్మను శరణు వేడాడు. దీన్నిబట్టి శిష్యుని అర్హత ఏమిటో తెలుస్తున్నది. శిష్యునికి తన సమస్య ఏమిటో తెలియాలి. సమస్య అర్థం కాకపోతే, పరిష్కారాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోలేడు.

గురువు అర్హత ఏమిటి? గురువుకు ఆ సమస్య ఉండకూడదు. అంతేకాదు, ఆ సమస్యకు పరిష్కారం కూడా తెలిసివుండాలి. ఆ విధంగా అర్జునునికి తను మోహంలో పడ్డాడని తెలుసు; కృష్ణపరమాత్మకు ఆ మోహం లేకపోగా, దాని పరిష్కారమైన మోక్షమార్గం కూడా తెలుసు. ఆ విధంగా అర్హతలున్న గురుశిష్యులు ఒకచోట చేరితే, ఆధ్యాత్మిక బోధ జరగటానికి పరిస్థితులు అనువుగా ఉన్నాయి. అసలు బోధ రెండవ అధ్యాయం 11వ శ్లోకంనుంచి మొదలవుతుందని చూశాము.

1. సందర్భం శ్లోకాలు 1–19 మొదటి అధ్యాయం అర్జునుని సమస్యను వర్ణిస్తుంది, గురుశిష్యులను పరిచయం చేస్తుంది అని చూశాము. ఈ నేపథ్యంతో శ్లోకాలను చూద్దాము.

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ

శ్లో. 1 **ధర్మక్షేత్రే కురుక్షేత్రే సమవేతా యుయుత్సవః ।**
మామకాః పాండవాశ్చైవ కిమకుర్వత సంజయ ॥
ధర్మక్షేత్రే, కురుక్షేత్రే, సమవేతాః, యుయుత్సవః,
మామకాః, పాండవాః, చ, ఏవ, కిమ్, అకుర్వత, సంజయ ॥

సంజయ	= ఓ సంజయా	మామకాః	= నా వారు
ధర్మక్షేత్రే	= ధర్మక్షేత్రమైన	చ	= ఇంకా
కురుక్షేత్రే	= కురుక్షేత్రమందు	పాండవాః	= పాండుకుమారులు
సమవేతాః	= చేరినవారు	ఏవ	= కలిసి
యుయుత్సవః	= యుద్ధకాంక్షగలవారును (యుద్ధ సన్నద్ధులై ఉన్నవారును) అయిన	కిమ్	= ఏమి
		అకుర్వత	= చేశారు?

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ।
హే సంజయ! ధర్మక్షేత్రే, కురుక్షేత్రే, యుయుత్సవః
సమవేతాః మామకాః పాండవాః చ ఏవ కిమ్ అకుర్వత॥

తా: ధృతరాష్ట్రుడు ఇట్లు ప్రశ్నించెను – ఓ సంజయా। ధర్మక్షేత్రమైన కురుక్షేత్రమునందు యుద్ధమును చేయగోరి ఒకచోట చేరిన నా పుత్రులు, పాండుపుత్రులు ఇంకా ఇతరులు ఏమి చేశారు?

ఈ శ్లోకంలో వ్యాసాచార్యులు యుద్ధసందర్భాన్ని వివరిస్తున్నారు. రెండు సైన్యాలు యుద్ధరంగంలో నిలిచాయి. దుర్యోధనుని సైన్యం ఎక్కువ సంఖ్యలో ఉండటమే కాక శక్తివంతమైనది కూడా. అందులో అనేక అతిరథ, మహారథులు ఉన్నారు. పాండవుల సైన్యం బలంలోనూ, సంఖ్యలోనూ తక్కువే. కాని వారి బలం **కైవర్తకః కేశవః**. వారిని రణనదినుంచి ఖచ్చితంగా దాటించగల గొప్ప నైపుణ్యం ఉన్న కేశవుడు వారివైపు ఉన్నాడు.

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ – ధృతరాష్ట్రుడు అడుగుతున్నాడు. ఎవరిని? సంజయుడిని. ధృతరాష్ట్రుడు కౌరవుల తండ్రి అని, అతను గుడ్డివాడనీ మనకు తెలుసు. అతని గుడ్డితనం అతని అవివేకానికి చిహ్నం. కౌరవులు అధర్మంగా

ప్రవర్తిస్తున్నారని తెలిసి కూడా, వారిమీద ఉన్న రాగం కొద్దీ, వారి అరాచకాలను అరికట్టే ప్రయత్నం చెయ్యలేదు. అతనికి ధర్మాధర్మాలు స్వయంగా తెలియకపోయినా, వాటిని విడమరచి చెప్పే విదురుడు మంత్రిగా ఉన్నాడు. అందువల్ల అన్నీ తెలిసి మరీ ధర్మాన్ని అతిక్రమించాడు. అతని ఆంతర అంధత్వం బాహ్యంగా సూచించబడింది.

అతను గుడ్డివాడైనా, వ్యాసాచార్యుని కృపవల్ల యుద్ధరంగంలో జరుగుతున్న విషయాలను ఎప్పటికప్పుడు తెలుసుకోగలుగుతాడు. సంజయునికి శ్రీకృష్ణపరమాత్మ ప్రత్యేక చూపును ఇచ్చాడు. దాన్ని దివ్యదర్శనం అంటారు. సంజయునికి యుద్ధభూమిలో జరిగే విషయాలు ఈ దివ్యదర్శనమువల్ల కనబడతాయి. అందువల్ల ధృతరాష్ట్రుడు అడుగుతున్నాడు.

సంజయ కిమ్ అకుర్వత – హే సంజయా, వీరిరువురు ఏం చేస్తున్నారు? ఏ ఇరువురు?

మామకాః పాండవాశ్చైవ – నా కుమారులు, పాండుపుత్రులు. కౌరవులు, పాండవులు మాత్రమే కాదు, అనేక దేశాలకు చెందిన అనేక రాజులు కూడా ఇరుపక్షాలలోనూ చేరారు. వారంతా ఎక్కడ ఉన్నారు?

ధర్మక్షేత్రే కురుక్షేత్రే – కురుక్షేత్రంలో యుద్ధసన్నద్ధులై ఉన్నారు. కురుక్షేత్రం ధర్మక్షేత్రం. ధర్మానికి నెలవు.

సమవేతా – ఆ ధర్మక్షేత్రంలో వారంతా ఉన్నారు. ఎందుకు?

యుయుత్సవః – యుద్ధం చేయటానికి చేరారు. ఆ సమయంలో ఏం జరిగింది? సంజయుడు ఇరుపక్షాల సైన్యాలను వివరిస్తున్నాడు.

ఇరుపక్షాల సైన్యాల వర్ణన –

సంజయ ఉవాచ

శ్లో. 2 **దృష్ట్వా తు పాండవానీకం వ్యూఢం దుర్యోధనస్తదా ।**
ఆచార్యముపసంగమ్య రాజా వచనమబ్రవీత్ ॥
దృష్ట్వా, తు, పాండవానీకమ్, వ్యూఢమ్, దుర్యోధనః, తదా,
ఆచార్యమ్, ఉపసంగమ్య, రాజా, వచనమ్, అబ్రవీత్ ॥

తదా	= అప్పుడు	తు	= మరల
రాజా	= రాజైన	ఆచార్యమ్	= ద్రోణాచార్యుని సమీపమునకు
దుర్యోధనః	= దుర్యోధనుడు	ఉపసంగమ్య	= చేరి
వ్యూఢమ్	= వ్యూహరచనతో ఉన్న	వచనమ్	= ఈ మాటను
పాండవానీకమ్	= పాండవసేనను	అబ్రవీత్	= పలికెను
దృష్ట్వా	= చూచి		

సంజయ ఉవాచ।
తదా తు పాండవానీకం వ్యూఢం దృష్ట్వా, రాజా దుర్యోధనః
ఆచార్యమ్ ఉపసంగమ్య (ఇదం) వచనమ్ అబ్రవీత్॥

తా: సంజయుడిట్లు పలికెను – అప్పుడు మహారాజైన దుర్యోధనుడు వ్యూహరచనతో కూడియున్న పాండవుల సేననుచూచి ద్రోణాచార్యుని వద్దకు వెళ్లి ఈ మాటను పలికెను.

సంజయ ఉవాచ – సంజయుడు చెప్పాడు.

రాజా దుర్యోధనః పాండవానీకం దృష్ట్వా – రాజైన దుర్యోధనుడు పాండవ సైన్యాన్ని చూశాడు, అది ఎలా ఉంది?

వ్యూఢమ్ – యుద్ధశాస్త్రానికి అనువుగా వ్యూహరచనతో యుద్ధానికి సిద్ధంగా ఉంది. యుద్ధశాస్త్రంలో సైనికులను ఒక ప్రత్యేక పద్ధతిలో నిలబెడతారు. వాటిని పద్మవ్యూహం, చక్రవ్యూహం, గరుడవ్యూహం అనే పేర్లతో వ్యవహరిస్తారు. అలాంటి వ్యూహరచనలను పరిశీలించాక,

ఆచార్యముపసంగమ్య – దుర్యోధనుడు తన ఆచార్యుణ్ణి సమీపించాడు. అతని ఆచార్యుడు యుద్ధశాస్త్రంలో గురువు. అతను ద్రోణాచార్యుడు.

వచనమ్ అబ్రవీత్ – ఈ విధంగా మాట్లాడాడు.

శ్లో. 3 **పశ్యైతాం పాండుపుత్రాణామ్ ఆచార్య మహతీం చమూమ్ ।**
వ్యూఢాం ద్రుపదపుత్రేణ తవ శిష్యేణ ధీమతా ॥
పశ్య, ఏతామ్, పాండుపుత్రాణామ్, ఆచార్య, మహతీమ్, చమూమ్,
వ్యూఢామ్, ద్రుపదపుత్రేణ, తవ, శిష్యేణ, ధీమతా ॥

ఆచార్య	= ఓ గురువర్యా!	పాండుపుత్రాణామ్	= పాండవులయొక్క
తవ	= మీయొక్క	ఏతామ్	= ఈ
ధీమతా	= తెలివైన వాడు	మహతీమ్	= గొప్పదియైన
శిష్యేణ	= శిష్యుడును అగు	చమూమ్	= సైన్యమును
ద్రుపదపుత్రేణ	= ద్రుపదపుత్రుని (ధృష్టద్యుమ్నుని)చేత	పశ్య	= చూడండి
వ్యూఢామ్	= వ్యూహాకృతిలో నిలుపబడిన		

హే ఆచార్య! తవ ధీమతా శిష్యేణ, ద్రుపద–పుత్రేణ వ్యూఢాం
పాండుపుత్రాణామ్ ఏతాం మహతీం చమూం పశ్య॥

తా: ఓ ఆచార్యా! పాండవుల ఈ గొప్పదియైన సైన్యమును చూడండి. ద్రుపదుని పుత్రుడగు ధృష్టద్యుమ్నుడు దీని వ్యూహమును రచించినాడు. అతడు తెలివైన మీ శిష్యుడే.

ఈ శ్లోకం ముందు దుర్యోధన ఉవాచ కలుపుకోవాలి. అది ప్రత్యేకించి చెప్పలేదు కాని, మనకు అర్థమవుతుంది. పాండవుల సైన్యాన్ని పర్యవేక్షించాక, మూడు శ్లోకాల్లో పాండవుల వైపు ఉన్న ముఖ్యమైన యోధుల పేర్లు చెబుతున్నాడు ద్రోణాచార్యునితో.

పాండుపుత్రాణామ్ ఆచార్య మహతీం చమూమ్ పశ్యైతాం – ఓ ఆచార్యా! పాండవుల ఈ మహాసైన్యాన్ని చూడండి. వారి నాయకుడు ఎవరు?

ద్రుపదపుత్రేణ వ్యూఢాం – ద్రుపదరాజు కొడుకు ధృష్టద్యుమ్నుడు చేసిన వ్యూహరచన అది. అంతేకాదు, అతను ఎవరు?

తవ శిష్యేణ – అతను ఎవరో కాదు మీ శిష్యుడు కూడా! అంతేకాదు,

ధీమతా – తెలివైనవాడు. ఆచార్యుడని కూడా చూడకుండా దుర్యోధనుడు ద్రోణాచార్యుణ్ణి విమర్శిస్తున్నాడు. అతని మాటల గూఢార్థం "చూడండి మీరు తెలివితక్కువగా విలువిద్య ఎవరికి నేర్పారో. ద్రుపదరాజు పుత్రునికి, పాండురాజు పుత్రులకు నేర్పారు. ఇవాళ వారంతా మిమ్మల్ని చంపటానికి మీ ఎదురుగా నిలుచున్నారు.'

ద్రుపదరాజుకు, ద్రోణాచార్యునికి ఒకసారి గొడవ అయింది. ద్రుపదునికి ద్రోణాచార్యుణ్ణి చంపే శక్తిలేదు. అందువల్ల ద్రుపదరాజు ద్రోణాచార్యుణ్ణి చంపగలిగే శక్తివంతమైన పుత్రుడు పుట్టాలని ఒక యజ్ఞం చేశాడు. ఇటువంటి యజ్ఞాలను తామసపూజగా కృష్ణపరమాత్మ ముందు ముందు అభివర్ణిస్తాడు. తామసపూజ ఎదుటి వారిని నాశనం చేసేందుకు చేసే పూజ. రాజసపూజ పూర్తిగా స్వార్థపూరితమైన పూజ. సాత్త్విక పూజ ప్రపంచ శ్రేయస్సుకోసం చేసే పూజ. ద్రుపదుడు అలా తామసపూజను చేస్తే, అగ్నికుండంనుంచి ధృష్టద్యుమ్నుడు ఉద్భవించాడు. ఎందుకు? ద్రోణాచార్యుణ్ణి చంపటానికి.

కాని తమాషా ఏమిటంటే, విలువిద్య నేర్చుకోవటానికి ధృష్టద్యుమ్నుడు ఆ ద్రోణాచార్యుని దగ్గరికే వెళ్ళాడు. అతను తన దగ్గర విద్య నేర్చుకునేది, ఆ శక్తితో తనను చంపటానికే అని తెలిసి కూడా, ద్రోణాచార్యుడు అతనికి విలువిద్య నేర్పాడు. ఎందుకంటే ధర్మశాస్త్రం అలా ఉంది. అర్హత ఉన్న శిష్యుడు వచ్చి విద్య నేర్పమని గురువును కోరితే, గురువుకు ఆ విద్య తెలిస్తే నేను నేర్పను అనకూడదు. పిల్లలు తమను వృద్ధాప్యంలో చూస్తారో లేదో అనే శంక లేకుండా తల్లిదండ్రులు ఎలా పిల్లలను పెంచి పెద్ద చేస్తారో, అలా శిష్యులు తమను ప్రేమగా చూస్తారో లేదో అని చూడకుండా గురువు విద్య నేర్పాలి. కాని ఈ ధర్మసూక్ష్మం తెలియని దుర్యోధనుడు గురువని కూడా చూడకుండా ఆయనను హేళన చేస్తున్నాడు. మీ శిష్యుడు, కాని తెలివిగా శత్రుసైన్యంలో చేరాడు అంటున్నాడు.

శ్లో. 4 **అత్ర శూరా మహేష్వాసా భీమార్జునసమా యుధి ।**
యుయుధానో విరాటశ్చ ద్రుపదశ్చ మహారథః ॥
అత్ర, శూరాః, మహేష్వాసాః, భీమార్జునసమాః, యుధి,
యుయుధానః, విరాటః, చ, ద్రుపదః, చ, మహారథః ॥

అత్ర	= ఈ సేనయందు	శూరాః	= శూరులును అగు
మహేష్వాసాః	= గొప్ప ధనుస్సులుగలవారును	యుయుధానః, చ	= సాత్యకియును
చ	= ఇంకా	విరాటః, చ	= విరాటుడును
యుధి	= యుద్ధమందు	మహారథః	= మహారథుడగు
భీమార్జునసమాః	= భీమార్జునులతో సమానమైన	ద్రుపదః	= ద్రుపదుడును

అత్ర భీమార్జునసమాః యుధి శూరా మహేష్వాసాః, మహారథః
యుయుధానః, విరాటః చ ద్రుపదః చ (సన్తి)॥

తా: ఈ సేనయందు గొప్ప ధనుస్సులుగలవారును ఇంకా యుద్ధమందు భీమార్జునులతో సమానమైన శూరులును అగు సాత్యకియును, విరాటుడును, మహారథుడగు ద్రుపదుడును,

దుర్యోధనుడు పాండవులవైపున్న గొప్ప యోధుల పేర్లు చెబుతున్నాడు.

అత్ర శూరా మహేష్వాసా మహారథః – అక్కడ శూరులు ఉన్నారు. అంటే మన సైన్యం అంటే భయపడని వీరాధివీరులు ఉన్నారు. మహేష్వాస – ఈష్వాస అంటే ధనుస్సు, మహేష్వాసా అంటే గొప్ప ధనుస్సు కలవారు. ఆ ధనుస్సులను దేవతలనుంచి కూడా పొందారు. వారు మహారథులు.

యుద్ధభూమిలో వారి శక్తి సామర్థ్యాలనుబట్టి వారికి బిరుదులు వస్తాయి. అర్ధరథః, రథః, మహారథః, అతిరథః అంటారు.

ఏకోదశ సహస్రానా నాం యోద్ధయే యస్తు ధన్వినామ్
శస్త్ర శాస్త్ర ప్రవిణాశ్చ మహారథః ఇతి స్మృటః

మహారథి అని ఎవరిని అనగలము? ఎవరైతే 10,000 సైనికులతో ఒంటరిగా, ఏకకాలంలో యుద్ధం చేయగలడో, అతనిని మహారథి అంటారు. ఏకకాలంలో ఒంటరిగా 10,000 సైనికులతో యుద్ధం చేయగలడంటే అతను ఎంత పరాక్రమవంతుడో ఊహించుకోండి.

అమితం యోధయే యస్తు సంప్రోక్తే అతిరథిః సః

10,000 సైనికులకన్నా ఎక్కువ మంది సైనికులతో ఏకకాలంలో, ఒంటరిగా యుద్ధం చేయగలిగిన పరాక్రమవంతుణ్ణి అతిరథి అంటారు. పాండవుల సైన్యంలో ఎందరో మహారథులు ఉన్నారని చెబుతున్నాడు దుర్యోధనుడు. అంతేకాదు,

భీమార్జునసమాః యుధి – దాదాపు అందరూ వారి శౌర్యంలో భీమార్జునులకు సమానులు. కొంతమంది పేర్లను పేర్కొంటున్నాడు.

యుయుధానో విరాటశ్చ ద్రుపదశ్చ – యుయుధానుడు సాత్యకికి ఇంకో పేరు; విరాటుడు అంటే విరాటరాజు, ద్రుపదుడు అంటే ద్రౌపదికి తండ్రి, వీరంతా మహారథులు.

శ్లో. 5 **ధృష్టకేతుశ్చేకితానః కాశిరాజశ్చ వీర్యవాన్ ।**
పురుజిత్ కుంతిభోజశ్చ శైబ్యశ్చ నరపుంగవః ॥
ధృష్టకేతుః, చేకితానః, కాశిరాజః, చ, వీర్యవాన్,
పురుజిత్, కుంతిభోజః, చ, శైబ్యః, చ, నరపుంగవః ॥

ధృష్టకేతుః, చ	= ధృష్టకేతుడును	పురుజిత్	= పురుజిత్తు
చేకితానః, చ	= చేకితానుడును	కుంతిభోజః, చ	= కుంతిభోజుడును
వీర్యవాన్	= పరాక్రమవంతుడైన	నరపుంగవః	= నరులలో శ్రేష్ఠుడైన
కాశిరాజః	= కాశీరాజు	శైబ్యః	= శైబ్యుడును (ఉన్నారు)

ధృష్టకేతుః చ, చేకితానః చ, వీర్యవాన్ కాశిరాజః చ,
పురుజిత్ చ, కుంతిభోజః చ, నరపుంగవః శైబ్యః చ (సన్తి) ॥

తా: ధృష్టకేతుడును, చేకితానుడును, పరాక్రమవంతుడైన కాశీరాజు, పురుజిత్తు, కుంతిభోజుడును, నరులలో శ్రేష్ఠుడైన శైబ్యుడును (ఉన్నారు).

ఇంకా కొందరు యోధులను పేర్కొంటున్నాడు. వారు –

ధృష్టకేతుశ్చేకితానః కాశిరాజశ్చ వీర్యవాన్ – ధృష్టకేతువు, చేకితానుడు, వీరుడైన కాశీరాజు. వీర్యవాన్ కాశీరాజుకి వాడిన విశేషణము.

పురుజిత్ కుంతిభోజశ్చ శైబ్యశ్చ నరపుంగవః – పురుజిత్తు, కుంతిభోజుడు, నరులలో శ్రేష్ఠుడైన శైబ్యుడు. నరపుంగవః శైబ్యునికి వాడిన విశేషణము. కుంతిభోజుడు అంటే కుంతీదేవి తండ్రి.

పేర్లు చెబుతున్న కొద్దీ దుర్యోధనుడిలో భయం పెరుగుతున్నది.

శ్లో. 6 **యుధామన్యుశ్చ విక్రాంత ఉత్తమౌజాశ్చ వీర్యవాన్ ।**
సౌభద్రో ద్రౌపదేయాశ్చ సర్వ ఏవ మహారథాః ॥
యుధామన్యుః, చ, విక్రాంతః, ఉత్తమౌజాః, చ, వీర్యవాన్,
సౌభద్రః, ద్రౌపదేయాః, చ, సర్వే, ఏవ, మహారథాః ॥

విక్రాంతః	= పరాక్రమవంతుడైన	సౌభద్రః, చ	= సుభద్ర కుమారుడైన అభిమన్యుడును
యుధామన్యుః, చ	= యుధామన్యుడును	ద్రౌపదేయాః	= ద్రౌపది కుమారులు ఐదుగురును
వీర్యవాన్	= వీరుడైన	సర్వే, ఏవ	= అందరును
ఉత్తమౌజాః	= ఉత్తమౌజుడును	మహారథాః	= మహారథులు (కలరు)

విక్రాంతః యుధామన్యుః చ, వీర్యవాన్ ఉత్తమౌజః చ,
సౌభద్రః ద్రౌపదేయః చ, సర్వ మహారథాః ఏవ (సన్తి) ॥

తా: పరాక్రమవంతుడైన యుధామన్యుడు, బలశాలియగు ఉత్తమౌజుడు, సుభద్రాపుత్రుడగు అభిమన్యుడు, ద్రౌపదియొక్క పుత్రులగు ఉప పాండవులు కూడా ఉన్నారు. వీరందరూ గొప్ప ధనుర్ధారులు, మహారథులు. వీరు యుద్ధములో భీమునితో, అర్జునునితో సమానమైనవారు.

యుధామన్యుశ్చ విక్రాంత – పరాక్రమవంతుడైన యుధామన్యుడు;

ఉత్తమౌజాశ్చ వీర్యవాన్ – వీరుడైన ఉత్తమౌజుడు;

సౌభద్రో ద్రౌపదేయాశ్చ – సౌభద్రుడు అంటే సుభద్ర పుత్రుడైన అభిమన్యుడు, ద్రౌపదేయాశ్చ అంటే ద్రౌపది యొక్క ఐదుగురు పుత్రులూ ఉన్నారు. వారిని ఉపపాండవులు అంటారు. వీరంతా ఎలాంటివారు?

సర్వ ఏవ మహారథాః – వీరంతా మహారథులు.

శ్లో. 7 **అస్మాకం తు విశిష్టా యే తాన్నిబోధ ద్విజోత్తమ ।**
నాయకా మమ సైన్యస్య సంజ్ఞార్థం తాన్ బ్రవీమి తే ॥
అస్మాకమ్, తు, విశిష్టాః, యే, తాన్, నిబోధ, ద్విజోత్తమ,
నాయకాః, మమ, సైన్యస్య, సంజ్ఞార్థమ్, తాన్, బ్రవీమి, తే ॥

ద్విజోత్తమ	= ఓ బ్రాహ్మణోత్తమా	సంజ్ఞార్థమ్	= తెలియుటకోసం
అస్మాకమ్, తు	= మనపక్షము వారైతే	(యే)	= ఎవరయితే
యే	= ఎవరు	మమ	= నా (యొక్క)
విశిష్టాః (సంతి)	= ప్రముఖులై ఉన్నారో	సైన్యస్య	= సేనకు
తాన్	= వారిని	నాయకాః	= నాయకులైయున్నారో
నిబోధ	= తెలిసికొనుము	తాన్	= వారిని గూర్చి
తే	= మీకు	బ్రవీమి	= తెలిపెదను

హే ద్విజోత్తమ! అస్మాకం తు యే విశిష్టాః, మమ సైన్యస్య
నాయకాః తాన్ నిబోధ, తాన్ సంజ్ఞార్థం తే బ్రవీమి॥

తా: ఓ బ్రాహ్మణోత్తమా! మనకు చెందిన ప్రముఖులు ఎవరైతే గలరో వారిని గురించి తమరికి తెలియుటకోసం చెప్పెదను. నా సైన్యముయొక్క నాయకులను గురించి తమరు తెలుసుకొనుడు.

పాండవుల సైన్యాన్ని వర్ణించాక, ఇప్పుడు తనవైపు ఉన్న యోధులను వర్ణించబోతున్నాడు. అంటే ఇరుపక్షాల బలాబలాలను బేరీజు వేస్తున్నాడు. క్రికెట్‌లాంటి ఆటలో కూడా ఆట ఆడే ముందు వారితో ఆడే జట్టు బలాబలాలను ఇరువైపుల వారు బేరీజు వేసుకుంటారు. ఎవరు బ్యాటింగ్ బాగా చేస్తారో, ఎవరు బౌలింగ్ బాగా చేస్తారో తెలుసుకుంటారు.

ద్విజోత్తమ – ద్రోణాచార్యుడు బ్రాహ్మణుడు. నిజానికి వర్ణాశ్రమధర్మం ప్రకారం చూస్తే బ్రాహ్మణుడు క్షత్రియ ధర్మాన్ని పాటించకూడదు, వైశ్యధర్మాన్ని కూడా పాటించకూడదు. అంటే అతను యుద్ధమూ చేయకూడదు, వ్యాపారమూ చేయకూడదు. ఈ ధర్మం అప్పటి కాలమాన పరిస్థితులకు చెందినది. అప్పటి రోజుల్లో బ్రాహ్మణుడికి ఆరు ధర్మాలు ఉన్నాయి.

యజనం యాజనం పఠనం పాఠనం దానం ప్రతిగ్రహః సత్కర్మాణి బ్రాహ్మణ కర్మాణి

యజనం యాజనమ్ – యజనమ్ అంటే యజ్ఞయాగాదులు చేయటం; యాజనమ్ అంటే క్షత్రియులు, వైశ్యులచేత యజ్ఞయాగాదులు చేయించటం.

పఠనం పాఠనమ్ – పఠనమ్ అంటే తను శాస్త్రాన్ని నేర్చుకోవటం; పాఠనమ్ అంటే తక్కినవారికి పాఠాన్ని నేర్పించటం. తక్కినవారికి అంటే తక్కిన వర్ణాల వారికి.

దానం ప్రతిగ్రహః – దానం అంటే తను ఇంకొకరికి దానం చెయ్యవచ్చు; ప్రతిగ్రహః అంటే తను ఇంకొకరినుంచి దానం స్వీకరించవచ్చు.

కాని క్షత్రియుని విషయానికి వచ్చేసరికి అతనికి మూడే ధర్మాలుంటాయి. యజనం, పఠనం, దానం. అంటే అతను యజ్ఞాలు చేయగలడు కాని ఇంకొకరిచేత చేయించకూడదు; తను శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేయవచ్చు కాని ఇంకొకరికి బోధించకూడదు; తను దానం ఇవ్వవచ్చు కాని ఇంకొకరినుంచి స్వీకరించకూడదు.

ద్రోణాచార్యుడు ఈ వర్ణాశ్రమధర్మాన్ని ఉల్లంఘించాడు. అందువల్ల మహాభారత యుద్ధంలోనే సందర్భం వచ్చినప్పుడు భీముడు ద్రోణాచార్యుణ్ణి తీవ్రంగా ఆక్షేపిస్తాడు. బ్రాహ్మణుడికి విలువిద్య నేర్చుకునే హక్కు, నేర్పించే హక్కు ఉంది కాని, క్షత్రియుడిలా యుద్ధం చేసే హక్కు లేదు. అలాంటప్పుడు అతను యుద్ధరంగంలోకి ఎలా దిగాడని నిలదీస్తాడు. దానికి ద్రోణాచార్యుని వద్ద జవాబు లేదు. ఆ ద్రోణాచార్యునితో చెబుతున్నాడు దుర్యోధనుడు.

తాన్ నిబోధ – మన పక్షాన ఉన్న యోధులను కూడా చూడండి!

అస్మాకం తు విశిష్టాః – మన యోధులలో శ్రేష్ఠులను గురించి;

నాయకా మమసైన్యస్య – మన సేనానాయకుల గురించి చెబుతున్నాను. ఎందుకు?

తాన్ సంజ్ఞార్థం తే బ్రవీమి – మీ ఎరుకకోసం ఈ సమాచారం చెబుతున్నాను. మీకు తెలియదని కాదు; కాని బలాబలాలను బేరీజు వెయ్యటానికి చెబుతున్నాను అని అర్థం. ఆ తర్వాత వచ్చే శ్లోకాల్లో వారి పేర్లను చెబుతున్నాడు.

శ్లో. 8 **భవాన్ భీష్మశ్చ కర్ణశ్చ కృపశ్చ సమితింజయః ।**
అశ్వత్థామా వికర్ణశ్చ సౌమదత్తిస్తథైవ చ ॥

భవాన్, భీష్మః, చ, కర్ణః, చ, కృపః చ, సమితింజయః,
అశ్వత్థామా, వికర్ణః, చ, సౌమదత్తిః, తథా, ఏవ, చ

భవాన్, చ	= పూజ్యులైన మీరును	తథా, ఏవ	= అట్లే
భీష్మః, చ	= భీష్మ పితామహుడును	అశ్వత్థామా	= అశ్వత్థామయు
కర్ణః, చ	= కర్ణుడును	వికర్ణ, చ	= వికర్ణుడును
సమితింజయః	= యుద్ధమందు విజయుడగు	సౌమదత్తిః	= సోమదత్తుని కుమారుడగు భూరిశ్రవుడును
కృపః చ	= కృపాచార్యుడును		

భవాన్, భీష్మః చ, కర్ణః చ, సమితింజయః, కృపః చ,
అశ్వత్థామా, వికర్ణః చ, తథా ఏవ సౌమదత్తిః ॥

తా: తమరు, భీష్ముడు, కర్ణుడు, యుద్ధమందు విజయుడగు కృపాచార్యుడు, అశ్వత్థామ, వికర్ణుడు, ఇంకా సోమదత్తుని కుమారుడగు భూరిశ్రవసుడు (మన సేనలో ఉన్నారు).

భవాన్ – మీరు. అందరికన్నా పైన గురువు పేరు చెబుతున్నాడు. తనకే కాదు ఆయన అందరికీ గురువే.

భీష్మశ్చ కర్ణశ్చ కృపశ్చ సమితింజయః – భీష్మాచార్యులు, కర్ణుడు, కృపాచార్యుడు. సమితింజయుడు ఇంకొక పేరు కాదు; ఇది కృపాచార్యుడికి విశేషణము. సమితింజయుడు అంటే సంగ్రామ విజయుడు. అంటే యుద్ధభూమిలో ఎన్నడూ ఓటమి ఎరుగనివాడు. సమితిః అంటే యుద్ధం. జయః అంటే విజయం. యుద్ధభూమిలో ఎప్పుడూ విజయాన్ని చవిచూసినవాడు.

అశ్వత్థామా వికర్ణశ్చ సౌమదత్తిస్తథైవ చ – అశ్వత్థామ, వికర్ణుడు, సోమదత్తుని కుమారుడైన భూరిశ్రవుడు ఇటువైపు ముఖ్యులు. అంతేకాదు, ఇంకా ఉన్నారు అంటున్నాడు.

శ్లో. 9 **అన్యే చ బహవః శూరా మదర్థే త్యక్తజీవితాః ।**
నానాశస్త్రప్రహరణాః సర్వే యుద్ధవిశారదాః ॥
అన్యే, చ, బహవః, శూరాః, మదర్థే, త్యక్తజీవితాః,
నానాశస్త్రప్రహరణాః, సర్వే, యుద్ధవిశారదాః

అన్యే, చ	= ఇతరులు	నానాశస్త్ర ప్రహరణాః	= వివిధములగు శస్త్రాస్త్రములను గలిగియున్నవారును
మదర్థే	= నాకోసం		
త్యక్తజీవితాః	= ప్రాణములను విడుచుటకు సిద్ధముగా ఉన్నవారు	సర్వే	= అందరును
		యుద్ధవిశారదాః	= యుద్ధమందు నిపుణులై
బహవః	= పెక్కుమంది	(సన్తి)	= ఉన్నారు
శూరాః	= శూరులు		

అన్యే చ బహవః శూరాః, సర్వే మదర్థే త్యక్త జీవితాః,
నానాశస్త్రప్రహరణాః యుద్ధవిశారదాః (సన్తి)॥

తా: వీరే గాక ఇతర శూరులు చాలామంది నా ప్రయోజనము నిమిత్తముగా ప్రాణములను విడిచిపెట్టుటకు సిద్ధముగా ఉన్నవారు ఉన్నారు. అనేకములైన శస్త్రములు, అస్త్రములుగల వారందరు యుద్ధములో నిపుణులే.

ముందు చెప్పిన వారు మాత్రమే కాదు ఇంకా ఉన్నారు మనవైపు.

అన్యే చ బహవః శూరాః – ఇంకా ఎందరో శూరులు ఉన్నారు. ఎవరు వారు?

మదర్థే త్యక్తజీవితాః – నాకోసం వారి ప్రాణాలనొడ్డియైనా యుద్ధం చేయటానికి సిద్ధంగా ఉన్నారు.

వారికి కౌరవ పాండవుల గొడవతో సంబంధం లేదు. అయినా దుర్యోధనునిమీద గౌరవం, అభిమానం కొద్దీ, ప్రాణాలకు సైతం తెగించి వచ్చారు. ప్రపంచయుద్ధాలు జరిగింది రెండు దేశాల మధ్యే అయినా, ప్రపంచంలోని దేశాలన్నీ ఏదో ఒక పక్షం వహించటంవల్ల అవి ప్రపంచయుద్ధాలు అయ్యాయి. ఇందులో కూడా అలా అనేక రాజ్యాల రాజులు పాల్గొన్నారు. వారు మామూలు మనుష్యులు కారు.

నానాశస్త్రప్రహరణాః – వారి దగ్గర అనేక రకాల శస్త్రాలు, అస్త్రాలు ఉన్నాయి. ప్రహరణాలు అంటే అస్త్రాలు. శస్త్రాలకూ, అస్త్రాలకూ చిన్న బేధం ఉంది. శస్త్రం అంటే చేతిలో పట్టుకొని యుద్ధం చేసేది. ఉదాహరణకు కత్తి. అస్త్రం అంటే బాణంగా విడుదల చేస్తారు. అనేక దేవతల పేర్లను జపించి విడుదల చేస్తారు. వీటిని క్షిపణులతో పోల్చవచ్చు. క్షిపణులను వైజ్ఞానిక శాస్త్రపరంగా వదిలితే, ఈ అస్త్రాలు మంత్రశాస్త్రపరంగా వదులుతారు. మనకు అగ్నిక్షిపణి ఉంది.

పూర్వం యోధులు అగ్ని అస్త్రం ఉపయోగించేవారు. దానికి వైజ్ఞానిక శాస్త్రంతో సంబంధం లేదు, అగ్నిదేవతకు ప్రార్థన చేసి, అగ్నిదేవతను ఆవాహన చేసేవారు ఆ అస్త్రంమీద. అలా ఒకరు ఆగ్నేయాస్త్రం వదిలితే, ఇంకొకరు వరుణాస్త్రం వదిలేవారు. అలా ఒకరు నాగాస్త్రం వదిలితే, ఇంకొకరు గరుడాస్త్రం వదిలేవారు. అలా వారి దగ్గర, వారి బలాబలాలను చూపుకునే అస్త్రాలు ఉండేవి. రామాయణంలో శ్రీరాముడు ఒక గడ్డిపోచను తీసుకుని, దాని మీదకు బ్రహ్మదేవుణ్ణి ఆవాహన చేసి, దాన్ని వదిలాడు. అది బ్రహ్మాస్త్రం అయింది.

సర్వే యుద్ధవిశారదాః – వీరి దగ్గర అస్త్రశస్త్రాలు ఉండటమే కాదు, వీరంతా యుద్ధవిశారదులు.

శ్లో. 10 **అపర్యాప్తం తదస్మాకం బలం భీష్మాభిరక్షితమ్ ।**
పర్యాప్తం త్విదమేతేషాం బలం భీమాభిరక్షితమ్ ॥
అపర్యాప్తమ్, తత్, అస్మాకమ్, బలమ్, భీష్మాభిరక్షితమ్,
పర్యాప్తమ్, తు, ఇదమ్, ఏతేషామ్, బలమ్, భీమాభిరక్షితమ్ ॥

భీష్మాభిరక్షితామ్	= భీష్మపితామహునిచే రక్షితమైన	ఏతేషామ్	= వీరియొక్క
అస్మాకమ్	= మనయొక్క	ఇదమ్, బలమ్	= ఈ సైన్యము
తత్, బలమ్	= ఆ సేన	పర్యాప్తమ్	= జయము సాధించుటకు సరిపోయేలా ఉంది
న+పర్యాప్తమ్	= వారికి సరిపోదు (సరి తూగదు)		
తు, భీమాభిరక్షితమ్	= అయితే భీమునిచే రక్షింపబడిన		

అస్మాకం భీష్మాభిరక్షితం తద్ బలమ్ అపర్యాప్తం,
ఏతేషాం తు భీమాభిరక్షితమ్ ఇదం బలం పర్యాప్తం (అస్తి) ॥

తా: అందువల్ల భీష్మునిచే పరిరక్షించబడే మన సేన వారికి సరిపోదు (సరి తూగదు). కానైతే, భీమునిచే రక్షించబడే వీరి ఈ సైన్యము జయము సాధించుటకు సరిపోయేలా ఉంది.

ఇరుపక్షాల యోధుల గురించీ చెప్పాక, దుర్యోధనుడు వారి బలాబలాలను బేరీజు వేస్తున్నాడు. దుర్యోధనుని ఉద్దేశ్యంలో కౌరవసైన్యంకన్నా పాండవసైన్యం గొప్పది. దీన్నిబట్టి అతను చాలా భయపడుతున్నట్టు అర్థమవుతున్నది. ద్రోణాచార్యునితో ఇలా అంటున్నాడు –

అస్మాకం బలం అపర్యాప్తం – ఈ సందర్భంలో అపర్యాప్తం అంటే బలహీనం. మన సైన్యం బలహీనంగా ఉంది. శత్రువుని ఎదుర్కొనే బలం లేదు.

భీష్మాభిరక్షితమ్ – భీష్మ పితామహుడే మన సైన్యాన్ని రక్షిస్తున్నా కూడా మన శక్తి చాలదు. భీష్ముడు గొప్ప యోధుడు, అయినా అతనికి భయం పట్టుకుంది.

ఏతేషాం బలం పర్యాప్తం – ఏతేషాం అంటే పాండవుల బలం. బలం అంటే ఇక్కడ సైన్యం. పాండవుల సైన్యం పర్యాప్తంగా ఉంది అంటున్నాడు. ఈ సందర్భంలో పర్యాప్తం అంటే శక్తివంతమైనది. సరైనది.

భీమాభిరక్షితమ్ – అది కేవలం భీమునిచేత రక్షింపబడుతున్నా కూడా, భీష్ముని ముందు భీముడు తక్కువే. అయినా వారి బలమే ఎక్కువగా అనిపిస్తోంది.

దీన్నిబట్టి మానసిక స్థైర్యం గురించి ఒక ముఖ్యమైన విషయాన్ని గ్రహించవచ్చు. ఇరుపక్షాలలో ఎటువైపూ మొగ్గు చూపకుండా, బాహ్యంగా నిలుచుని చూస్తే, కౌరవుల సైన్యమే అత్యంత శక్తివంతమైనదని తేలిగ్గా చెప్పవచ్చు. కౌరవుల సైన్యం 11 అక్షౌహిణులు ఉంటే, పాండవుల సైన్యం 7 అక్షౌహిణులు మాత్రమే ఉంది. ఒక సైన్యంలో ఉన్న రథగజతురగపదాదులనుబట్టి ఒక అక్షౌహిణిగా వ్యవహరిస్తారు. అంటే వరుసగా రథాలు, ఏనుగులు, గుర్రాలు, సైనికులు. వీరి సంఖ్యల వివరాలు మహాభారతంలో వస్తాయి.

సైన్యం పరంగా చూస్తే కౌరవుల సైన్యం ఎక్కువ. అంతేకాదు, బలపరీక్షలో కూడా కౌరవులదే అగ్రస్థానం ఉంటుంది. అటువైపు ఒక్క భీష్మాచార్యుడే చాలు; ఒక్క ద్రోణాచార్యుడే చాలు. ద్రోణాచార్యుడు పాండవులకు గురువు. గురువుకు శిష్యుల బలహీనతలు తెలుసు.శిష్యుల బలహీనత చూసి కొట్టడం తేలిక గురువుకు.

అంతేకాక ఇంకా అనేక యోధులున్నారు – కర్ణుడు, కృపాచార్యుడు, అశ్వత్థామ. అయినా ఎందుకు దుర్యోధనుడు భయపడుతున్నాడు?

తనవైపు ధర్మం లేదు కాబట్టి; తనకు భక్తి లేదు కాబట్టి. ఈ రెండూ లేనిచోట ఆత్మస్థైర్యం కొరవడుతుంది. దుర్యోధనుడు నిరంతరం ధర్మాన్ని ఉల్లంఘిస్తూనే ఉన్నాడు. ధర్మాన్ని ఉల్లంఘిస్తే ప్రాపంచిక సుఖాలు పొందవచ్చేమో కాని, ఆత్మస్థైర్యం కొరవడుతుంది. అదికాక అతనికి ఈశ్వర అనుగ్రహం విలువ తెలియదు.

మనకు తెలిసిన విషయమే – కృష్ణపరమాత్మ సహాయం కోరటానికి దుర్యోధనుడు, అర్జునుడు – ఇద్దరూ వెళ్ళారు. కృష్ణపరమాత్మ తనను కాని, తన సైన్యాన్ని కాని ఎన్నుకోమన్నాడు. పైగా తను యుద్ధం చెయ్యనన్నాడు. అది కూడా అర్జునునికే ముందు అవకాశం ఇచ్చాడు. అర్జునుడు కృష్ణపరమాత్మను ఎన్నుకున్నాడు. దుర్యోధనుడు అతని కోరికకు నవ్వుకున్నాడు. యుద్ధం చేయని కృష్ణుణ్ణి ఎన్నుకుని ఏం చేస్తాడు అనుకున్నాడు కాని అందులోని రహస్యం గ్రహించలేకపోయాడు.

కృష్ణపరమాత్మ ఈశ్వర అనుగ్రహానికి ప్రతీక. ఇంకో విధంగా చూస్తే నీకు ఐశ్వర్యం కావాలా, ఈశ్వర అనుగ్రహం కావాలా అని అడిగినట్టు అర్థం. అర్జునుడు ఈశ్వర అనుగ్రహం ఎంత గొప్పదో గ్రహించాడు కాబట్టి, ఈశ్వర అనుగ్రహం కోరాడు. రాజ్యం పట్టుకు ప్రాకులాడే దుర్యోధనుడు ఐశ్వర్యం కోరాడు. ఫలితం? దుర్యోధనుడు డీలాపడ్డాడు, పాండవులు ధైర్యంగా ఉన్నారు.

దీన్నిబట్టి మనం నేర్చుకోవాల్సిన పాఠం ఏమిటి? జీవితంలో భద్రత కావాలంటే, అంతకంతకూ ఆస్తులు పెంచుకుంటూ పోవటం కాదు, ఒక్కటే మార్గం ఉంది. కృష్ణపరమాత్మే ఆ విషయం చెబుతాడు.

అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే ।
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ ॥ – 9.22

ఓ అర్జునా! పరమేశ్వరుడనైన నన్నే నిరంతరం అనన్యభక్తితో చింతన చేస్తే, వారి యోగక్షేమాలను నేనే చూస్తాను. సెక్యూరిటీ గార్డులు కాదు కావాల్సింది, ఈశ్వరానుగ్రహం కావాలి.

అరక్షితం తిష్ఠతి దైవరక్షితం; సురక్షితం దైవహతం వినశ్యతి

ఈశ్వర అనుగ్రహం లేకపోతే, భక్తి లేకపోతే, నీ ఐశ్వర్యం నీకు రక్షణ నివ్వలేదు. అదే భక్తి ఉంటే, రక్షణ ఉంటుంది. ప్రస్తుతం దైవచింతన లేని దుర్యోధనుడు అభద్రతా భావానికి లోనవుతున్నాడు. మన సైన్యం బలహీనమైనది అన్నమాట అతని బలహీనతకు ప్రతీక.

శ్లో. 11 **అయనేషు చ సర్వేషు యథాభాగమవస్థితాః ।**
భీష్మమేవాభిరక్షంతు భవంతః సర్వ ఏవ హి ॥
అయనేషు, చ, సర్వేషు, యథాభాగమ్, అవస్థితాః,
భీష్మమ్, ఏవ, అభిరక్షంతు, భవంతః, సర్వే, ఏవ, హి ॥

చ	= కావున	సర్వే, ఏవ	= అందరు
సర్వేషు అయనేషు	= అన్ని వ్యూహాత్మక ద్వారములందు	హి	= నిశ్చయముగా
యథాభాగమ్	= మీమీ స్థానములందు	భీష్మమ్, ఏవ	= భీష్మపితామహుని
అవస్థితాః	= నిలిచియున్నవారై	అభిరక్షంతు	= అన్నివైపులనుంచి
భవంతః	= మీరు		రక్షింతురు గాక

భవంతః సర్వే ఏవ హి సర్వేషు అయనేషు చ యథాభాగమ్ అవస్థితాః
భీష్మమ్ ఏవ అభిరక్షంతు ॥

తా: అందువల్ల మీరందరు అన్ని వ్యూహాత్మక ద్వారములందు మీమీ స్థానములందు నిలిచి ఉన్నవారై, భీష్మపితామహుని నిశ్చయముగా రక్షింతురు గాక!

దుర్యోధనుడు అభద్రతా భావానికి లోనైనా కూడా, కనీసం ఒక యోధుడైనా తమ వైపు ఉన్నాడని ధైర్యంగా ఉన్నాడు. ఆయన భీష్మ పితామహుడు. మామూలుగా కూడా చూడండి, ఇంట్లో పెద్దవాళ్ళెవరైనా ఉంటే, కొండంత అండగా అనిపిస్తుంది. వారు ఏమీ చెయ్యలేని పరిస్థితిలో ఉండవచ్చు, మంచంమీద దీర్ఘరోగంతో అవస్థపడుతూ ఉండవచ్చు, కాని వారు ఉన్నారన్న భావనే మనకు మానసిక ధైర్యం ఇస్తుంది. ఇప్పుడు అటువంటి ధైర్యం వచ్చింది దుర్యోధనుడికి.

భీష్మం ఏవ అభిరక్షంతు – మీరందరూ భీష్మపితామహుణ్ణి రక్షించాలి అని తన చుట్టూ ఉన్న వారందరిని, ద్రోణాచార్యుడితో సహా ఆజ్ఞాపిస్తున్నాడు.

భవంతః సర్వ ఏవ హి – మీరందరూ భీష్మపితామహుని రక్షించాలి. ఎలా?

అయనేషు – అయనం అంటే ఒక ప్రత్యేకమైన స్థానం. యుద్ధంలో అది ఒక సాంకేతిక పదం. ముఖ్యంగా వ్యూహరచన చేసినప్పుడు, ఒక్కొక్క యోధుణ్ణి ఒక్కొక్క ప్రత్యేకస్థానంలో నిలబెడతారు. యుద్ధం మధ్యలో ఎంత ప్రమాదం ముంచుకువచ్చినా అక్కడనుంచి కదలకూడదు.

యథాభాగమ్ అవస్థితాః – అంతకుముందు వారిని ఎక్కడ నియమిస్తే అక్కడ స్థిరంగా ఉండి, భీష్ముని రక్షించాలి.

శ్లో. 12 **తస్య సంజనయన్ హర్షం కురువృద్ధః పితామహః ।**
సింహనాదం వినద్యోచ్చైః శంఖం దధ్మౌ ప్రతాపవాన్ ॥
తస్య, సంజనయన్, హర్షమ్, కురువృద్ధః, పితామహః,
సింహనాదమ్, వినద్య, ఉచ్చైః, శంఖమ్, దధ్మౌ, ప్రతాపవాన్ ॥

కురువృద్ధః	= కురువంశమువారిలో వృద్ధుడు	సంజనయన్	= కలిగించుచు
ప్రతాపవాన్	= పరాక్రమవంతుడైన	ఉచ్చైః	= బిగ్గరగా
పితామహః	= భీష్మపితామహుడు	సింహనాదమ్, వినద్య	= సింహగర్జనమొనర్చి
తస్య	= దుర్యోధనునియొక్క హృదయమందు	శంఖమ్	= శంఖమును
		దధ్మౌ	= పూరించెను
హర్షమ్	= సంతోషమును		

తస్య హర్షం సంజనయన్ ప్రతాపవాన్ కురువృద్ధః పితామహః,
ఉచ్చైః సింహనాదం వినద్య శంఖం దధ్మౌ॥

తా: కౌరవులలో వృద్ధుడు, పితామహుడు, ప్రతాపశాలి అగు భీష్మపితామహుడు ఆ దుర్యోధనునకు అధికమగు సంతోషమును కలిగించుచు సింహనాదమును చేసి బిగ్గరగా శంఖమును పూరించెను.

ముందు శ్లోకంతో దుర్యోధన ఉవాచ ముగిసింది. 3–11 వరకు దుర్యోధనుడు మాట్లాడాడు. ఇక్కడనుంచి సంజయుడు మాట్లాడినట్టు అర్థం చేసుకోవాలి. మళ్ళీ సంజయ ఉవాచ.

భీష్ముడు దుర్యోధనుడు ఉన్న నిస్సహాయస్థితిని చూసి, అతనిలో ఉత్సాహాన్ని ప్రేరేపించాలని నిర్ణయించుకున్నాడు. ఇటువంటి నీరసమే పిల్లలకు పరీక్షల ముందు వస్తుంది. అప్పుడు పెద్దలు వారికి ధైర్యం చెప్పాలి.

కురువృద్ధః పితామహః – కురువృద్ధుడు, పితామహుడు అయిన భీష్మాచార్యుడు. ఏం చేశాడు?

తస్య సంజనయన్ హర్షం – దుర్యోధనునిలో ఉత్సాహాన్ని, ధైర్యాన్ని, ఆత్మస్థైర్యాన్ని నింపాడు. ఎలా చేశాడు?

ఉచ్చైః సింహనాదం వినద్య – సింహంలా గట్టిగా గర్జించాడు. ఇంక యుద్ధం ఆలస్యమైనకొద్దీ ఇతను ఇంకా బెంబేలెత్తిపోయేలా ఉన్నాడని గ్రహించి, యుద్ధం ప్రారంభించటానికి సూచనగా,

ప్రతాపవాన్ శంఖం దధ్మౌ – అత్యంత శక్తివంతమైన తన శంఖాన్ని పూరించాడు.

శ్లో. 13 **తతః శంఖాశ్చ భేర్యశ్చ పణవానకగోముఖాః।**
సహసైవాభ్యహన్యంత స శబ్దస్తుములోఽభవత్॥
తతః, శంఖాః, చ, భేర్యః, చ, పణవానకగోముఖాః,
సహసా, ఏవ, అభ్యహన్యంత, సః, శబ్దః, తుములః, అభవత్॥

తతః	= తరువాత	సహసా, ఏవ	= ఒక్కుమ్మడిగా
శంఖాః, చ	= శంఖములును	అభ్యహన్యంత	= మ్రోగినవి
భేర్యః, చ	= నగారాలును	సః, శబ్దః	= ఆ శబ్దము
పణవానక గోముఖాః	= డోళ్ళు, మృదంగములు, కొమ్ము బూరాలు మొదలగునవి	తుములః	= మిక్కిలి భయంకరమైనదిగా
		అభవత్	= అయినది

తతః శంఖాః చ భేర్యః చ పణవ-ఆనక-గోముఖాః ।
సహసా ఏవ అభ్యహన్యంత సః శబ్దః తుములః అభవత్ ॥

తా: తరువాత శంఖములు, భేరీలు, తప్పెటలు, మద్దెలలు, కొమ్ము బూరాలు ఒక్కసారిగా మ్రోగించబడినవి. ఆ శబ్దము సంకులము (దొమ్మి ధ్వని)గా (భయంకరముగా)నుండెను.

భీష్మాచార్యుడు ఎప్పుడైతే తన శంఖాన్ని పూరించాడో, అప్పుడే కౌరవుల పక్షం ఉన్న యోధులందరూ వారి శంఖాలను, వాయిద్యాలను, మృదంగాలను మ్రోగించారు.

తతః శంఖాశ్చ భేర్యశ్చ పణవానకగోముఖాః – మరుక్షణమే శంఖాలు, నగారాలు, డోళ్ళు, మృదంగాలు, గోముఖ వాద్యాలు మొదలైనవి,

సహసైవాభ్యహన్యంత – ఒక్కసారిగా మ్రోగాయి.

స శబ్దస్తుములోఽభవత్ – దిక్కులను పిక్కటిల్లచేసే ఆ శబ్దనాదాలతో ఆకాశమంతా ప్రతిధ్వనిస్తున్నది.

ఈ విధంగా కౌరవులు వారి యుద్ధసంసిద్ధతను తెలియజేశారు. ఇప్పుడు పాండవుల వంతు. వారెలా తెలపాలి? వారు వారి శంఖాలను, మృదంగాలను మ్రోగించాలి.

శ్లో. 14 **తతః శ్వేతైర్హయైర్యుక్తే మహతి స్యందనే స్థితౌ ।**
మాధవః పాండవశ్చైవ దివ్యౌ శంఖౌ ప్రదధ్మతుః ॥
తతః, శ్వేతైః, హయైః, యుక్తే, మహతి, స్యందనే, స్థితౌ,
మాధవః, పాండవః, చ, ఏవ, దివ్యౌ, శంఖౌ, ప్రదధ్మతుః ॥

తతః	= తరువాత	స్థితౌ	= కూర్చొనియున్న
శ్వేతైః	= తెల్లని	మాధవః, చ	= శ్రీకృష్ణపరమాత్ముడును
హయైః	= గుర్రములతో	పాండవః, ఏవ	= పాండుకుమారుడైన అర్జునుడును
యుక్తే	= కూడియున్న	దివ్యౌ	= దివ్యములైన
మహతి	= ఉత్తమమైన	శంఖౌ	= శంఖములను
స్యందనే	= రథమందు	ప్రదధ్మతుః	= పూరించిరి

తతః శ్వేతైః హయైః యుక్తే మహతి స్యందనే స్థితౌ,
మాధవః పాండవః చ ఏవ దివ్యౌ శంఖౌ ప్రదధ్మతుః ॥

తా: తరువాత తెల్లని గుర్రములు పూన్చిన గొప్ప రథమందు ఉన్న శ్రీకృష్ణార్జునులిద్దరూ కూడా దివ్యములైన శంఖములను పూరించిరి.

ఇంతవరకూ దుర్యోధనుని మాటలు విన్నాము. భీష్మాచార్యుణ్ణి చూశాము. వ్యాసాచార్యులు తన వర్ణన ఇప్పుడు పాండవులవైపు తిప్పుతున్నాడు. పాండవులవైపు ధర్మరాజు అగ్రజుడైనా, కృష్ణుణ్ణి చెలికాడు గానే కాక,

అవతారంగా కూడా పాండవులు గుర్తించారు కాబట్టి, కృష్ణపరమాత్మ మొట్టమొదటగా శంఖాన్ని పూరించటంకోసం వేచివున్నారు పాండవులు. అందువల్ల ఇప్పుడు వ్యాసాచార్యులు అర్జునుని రథాన్ని చూపిస్తున్నారు.

తతః శ్వేతైర్హయైర్యుక్తే – ముందుగా గుర్రాలను వర్ణిస్తున్నాడు. ఏ గుర్రాలు? అర్జునుని రథానికి ఉన్న గుర్రాలు. ఎటువంటి గుర్రాలు? తెల్లగుర్రాలు.

కఠోపనిషత్తులో రథకల్పనను చూస్తాము. అందులో మన స్థూలశరీరాన్ని రథంతోనూ, ఇంద్రియాలను గుర్రాలతోనూ, మనస్సును పగ్గాలతోనూ, రథసారథిని బుద్ధితోనూ పోల్చింది ఉపనిషత్తు. గుర్రాలను ఎలా పగ్గాలతో అదుపులో పెడతామో, అలా ఇంద్రియాలను మనస్సుతో అదుపులో పెడతాము. ఇంద్రియాలు జ్ఞానానికి సంకేతం, మన సాంప్రదాయంలో జ్ఞానాన్ని తెల్లరంగుతో సూచిస్తారు. అందువల్ల సరస్వతీదేవిని, జ్ఞానదేవతను, శ్వేతవస్త్రధారిణిగా అభివర్ణిస్తారు.

యా కుందేందు తుషారహార ధవలా యా శుభ్రవస్త్రావృతా

అంతేకాదు, సత్త్వగుణం ద్వారా జ్ఞానాన్ని సూచిస్తారనీ, సత్త్వగుణానికి తెల్లరంగు సంకేతమనీ తర్వాత చూస్తాము. ఇంద్రియాలు జ్ఞానాన్ని సూచిస్తాయనీ, ఇంద్రియాలను గుర్రాలతో పోలుస్తామనీ, ఇక్కడ గుర్రాలు తెల్లరంగులో ఉన్నాయనీ చూశాము. అదీ దాని అంతరార్థం. అర్జునుని రథం ఎలా ఉంది?

మహతి స్యందనే స్థితౌ – అది మామూలు రథం కాదు. అర్జునునికి స్వర్గలోకంలో కానుకగా ఇవ్వబడిన రథం అది. అందువల్ల గొప్ప రథం అది. దానిమీద ఇద్దరు కూర్చుని ఉన్నారు. ఎవరు వారు?

మాధవః పాండవశ్చైవ – మాధవుడు, పాండవుడు. మాధవుడు అంటే కృష్ణుడు. మాధవః అంటే లక్ష్మీపతి. ధ్యానశ్లోకాల్లో చూశాము, లక్ష్మీపతి అంటే కేవలం ఐశ్వర్యమే ఉన్నవాడు కాదు, సర్వజ్ఞుడు అని కూడా వస్తుందని. కృష్ణుణ్ణి మొదటిసారిగా ప్రవేశపెడుతూనే మాధవ పదం వేశాడు. మాధవుడు ముందు ముందు అర్జునునికి జ్ఞానాన్ని బోధించబోతాడు. పాండవ అంటే ఇక్కడ అర్జునుడు. అర్జునుడు రథంలో యజమానిలా కూర్చున్నాడు, కృష్ణుడు రథసారథిగా వచ్చాడు. త్వరలో వారి పాత్రలు మారబోతున్నాయి. వారిరువురూ ఏం చేశారు?

దివ్యౌ శంఖౌ ప్రదధ్మతుః – వారి వారి దివ్యశంఖాలను పూరించారు. పాండవులు కూడా యుద్ధానికి సంసిద్ధమే అని సూచిస్తూ కృష్ణుడు తన శంఖాన్ని పూరించాడు. ఎటువంటి శంఖం? ఇద్దరివీ దివ్యమైన శంఖాలు. వారి వివరాలు తరువాత వచ్చే శ్లోకంలో చూస్తాము.

శ్లో. 15 **పాంచజన్యం హృషీకేశో దేవదత్తం ధనంజయః ।**
పౌండ్రం దధ్మౌ మహాశంఖం భీమకర్మా వృకోదరః ॥
పాంచజన్యమ్, హృషీకేశః, దేవదత్తమ్, ధనంజయః,
పౌండ్రమ్, దధ్మౌ, మహాశంఖమ్, భీమకర్మా, వృకోదరః ॥

హృషీకేశః	= శ్రీకృష్ణుడు	వృకోదరః	= భీమసేనుడు
పాంచజన్యమ్	= పాంచజన్యమను పేరుగల శంఖమును	పౌండ్రమ్	= పౌండ్రమను పేరుగల
ధనంజయః	= అర్జునుడు	మహా శంఖమ్	= మహాశంఖమును
దేవదత్తమ్	= దేవదత్తమను పేరుగల శంఖమును	దధ్మౌ	= పూరించిరి
భీమకర్మా	= భయంకర కృత్యములను చేయునట్టి		

హృషీకేశః పాంచజన్యమ్, ధనంజయః దేవదత్తమ్,
భీమకర్మా వృకోదరః పౌండ్రం మహాశంఖం దధ్మౌ॥

తా: ఇంద్రియాధిపతియగు పరమాత్మ శ్రీకృష్ణుడు పాంచజన్యమనే శంఖమును, ధనంజయుడు దేవదత్తమనే శంఖమును, తోడేలు పొట్టవంటి పొట్టగల భీమసేనుడు పౌండ్రమనే పెద్ద శంఖమును పూరించిరి.

కౌరవులు శంఖాలు పూరించినప్పుడు, **సహసైవ అభ్యహన్యంత** అన్నాడు. అంటే వారి వాద్యాలు దిక్కులను మార్మోగించాయి అన్నాడు. ఇక్కడ పాండవుల వైపు, వరుసగా వారి శంఖాల పేర్లు చెప్పుకువస్తున్నారు వ్యాసాచార్యులు. ముందుగా కృష్ణార్జునులకు ఇంకో పేర్లు ఇస్తున్నారు.

హృషీకేశః – ఇంద్రియాలకు రాజు. హృషీకం అంటే ఇంద్రియాలు. వాటితో మనస్సును కూడా కలుపుకోవాలి. ఈశః అంటే రాజు. హృషీకేశః అంటే ఇంద్రియాలను, మనస్సును సాక్షీభూతంగా చూసే సాక్షిచైతన్యం లేదా ఆత్మ.

శ్రోత్రస్య శ్రోత్రం మనసో మనః – కేన

హృషీకేశుడని ఎందుకన్నారంటే త్వరలోనే కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుని మనస్సు చదివి, అతనికి మనో నిగ్రహాన్ని జ్ఞానం ద్వారా కలిగించ బోతున్నాడు.

పాంచజన్యం(దధ్మౌ) – దధ్మౌ క్రియాపదం లేదు. ప్రతి శంఖానాదానికి ఈ పదాన్ని కలుపుకోవాలి. దధ్మౌ అంటే శంఖాన్ని పూరించాడు. కృష్ణపరమాత్మ శంఖాన్ని పాంచజన్యం అంటారు. పురాణగాథల ప్రకారం రాక్షసులే పాంచజన్యంగా మారారని వస్తుంది. కృష్ణపరమాత్మ పాంచజన్యం శంఖాన్ని పూరించాడు.

దేవదత్తం ధనంజయః – అర్జునుడు దేవదత్తమనే శంఖాన్ని పూరించాడు. ఇక్కడ అర్జునుణ్ణి ధనంజయుడు అంటున్నారు. ధనంజయుడు అంటే చాలా ధనాన్ని జయించినవాడు. ఈ విశేషణాలు కూడా ముఖ్యమైనవే. అర్జునునికి లేనిదంటూ లేదు. చాలా అందగాడు, వీరుడు, కీర్తిమంతుడు, ఐశ్వర్యవంతుడు, ధర్మరక్షకుడు, విజేయుడు, స్వర్గారోహకుడు. అతని పరాక్రమం ఎంత గొప్పదంటే, స్వర్గలోకానికి వెళ్ళి దేవతల రాజైన ఇంద్రునికే యుద్ధంలో సహాయం చేశాడు. అంటే ఇహలోకంలో ఏ ఐశ్వర్యాలనైతే ఏ మానవుడైనా కోరుకుంటాడో, అవన్నీ అర్జునునికి పుష్కలంగా ఉన్నాయి. అంత పుష్కలంగా అన్నీ ఉన్నా, ఒక క్లిష్టపరిస్థితి వచ్చేసరికి తనంతటతాను తన సమస్యను పరిష్కరించుకోలేకపోయాడు.

దీన్నిబట్టి ఒక విషయం స్పష్టంగా అర్థమవుతున్నది. మనిషి దుఃఖాన్ని ఐశ్వర్యం పోగొట్టలేదు. అలా ఐశ్వర్యమే పరిష్కారమయితే, అర్జునునికి అసలు దుఃఖమే కలుగకూడదు. కాని అతను శోకంలో మునిగిపోయాడు. దానికి ఆత్మజ్ఞానమొక్కటే మార్గం! అందువల్ల భగవద్గీత చెప్పకనే చెబుతున్నది – మీరు ఎంతైనా ధనం సంపాదించండి; ఎంతైనా భార్యాపిల్లలకోసం కష్టపడండి; ఎంతైనా పైకి రావాలని శ్రమించండి; కాని ఒక విషయం మాత్రం మర్చిపోకండి. అవేమీ మీ అంతర్గత సమస్యలైన బంధకత్వాన్నీ, భయాన్నీ, దుఃఖాన్నీ పారద్రోలవు.

ధనంజయుడు దేవదత్తం పేరున్న తన శంఖాన్ని పూరించాడు.

వృకోదరః పౌండ్రం దధ్మౌ మహాశంఖం – వృకోదరుడు అంటే భీముడు. వృకం అంటే తోడేలు.

వృకస్య ఉదరం ఇవ యస్య సః వృకోదరః

తోడేలుకున్న ఉదరంలాంటి ఉదరం ఉన్న వ్యక్తిని వృకోదరుడు అంటారు. తోడేలు ప్రత్యేకత ఏమిటి? అది ఎంత తిన్నా, దానికి తృప్తి తీరదు. భీముడు కూడా ఎంతైనా తినగలడు. కొంతమంది అతిగా తింటే ఏమీ పని చేయలేరు. కాని భీముడు అలాకాదు, ఎంత తిన్నా అతను పని కూడా బాగా చేయగలడు.

భీమకర్మా – అద్భుతమైన బిరుదు.

భీమాని భయంకరాణి కర్మాణి యస్య సః భీమకర్మా

భీమ అంటే భయంకరమైన, కర్మ అంటే పనులు. భీమకర్మా అంటే భయంకరమైన పనులు చేసేవాడు. అతను ఎందరో రాక్షసులను సంహరించాడు. తన దగ్గర ఎన్నో అద్భుతమైన ఆయుధాలున్నా కూడా, ఎన్నో సందర్భాలలో వాటిని ప్రయోగించనే లేదు. అతని పక్కన చెట్టో, స్తంభమో, కొండో ఉంటే చాలు దాన్ని అమాంతం ఎత్తేస్తాడు. అటువంటి బలశాలి శంఖం ఎంత గొప్పగా ఉండాలి? దాన్ని మహాశంఖం పౌండ్రం అన్నారు.

మరికొంతమంది శంఖాలను వర్ణిస్తారు వ్యాసాచార్యులు రాబోయే శ్లోకాల్లో.

శ్లో. 16 **అనంతవిజయం రాజా కుంతీపుత్రో యుధిష్ఠిరః ।**
నకులః సహదేవశ్చ సుఘోషమణిపుష్పకౌ ॥
అనంతవిజయమ్, రాజా, కుంతీపుత్రః, యుధిష్ఠిరః,
నకులః, సహదేవః, చ, సుఘోషమణిపుష్పకౌ ॥

కుంతీపుత్రః	= కుంతీదేవియొక్క కుమారుడును	నకులః	= నకులుడు
రాజా	= రాజైన	సహదేవః, చ	= సహదేవుడును
యుధిష్ఠిరః	= యుధిష్ఠిరుడు	సుఘోష	= సుఘోషము, మణిపుష్పకము
అనంత విజయమ్	= అనంతవిజయమను పేరుగల శంఖమును	మణిపుష్పకౌ	అను పేర్లుగల శంఖములను (పూరించిరి)

కుంతీపుత్రః రాజా యుధిష్ఠిరః అనంతవిజయమ్।
నకులః సహదేవః చ సుఘోషమణిపుష్పకౌ॥

తా: కుంతీ పుత్రుడగు ధర్మరాజు అనంతవిజయమనే శంఖమును పూరించెను. ఆయన యుద్ధమందు స్థిరముగా నిలుచును. నకుల సహదేవులు క్రమంగా సుఘోషమణిపుష్పకములనే శంఖములను పూరించిరి.

యుధిష్ఠిరః అనంత విజయం (దధ్మౌ) – ధర్మరాజు పేరు యుధిష్ఠిరుడు. యుధి అంటే యుద్ధభూమి. యుధిష్ఠిరుడు అంటే యుద్ధంలో స్థిరంగా నిలుచువాడు.

రాజా కుంతీపుత్రః – ఈ యుధిష్ఠిరుడు రాజు, కుంతీపుత్రుడు. అతని శంఖం పేరు అనంత విజయం. ఎప్పుడూ విజయాన్నే తెస్తుంది.

నకులః సహదేవశ్చ సుఘోషమణిపుష్పకౌ – నకుల సహదేవులు కూడా వారివారి శంఖాలను పూరించారు. వాటి పేర్లు వరుసగా సుఘోషం, మణిపుష్పకం.

శ్లో. 17 **కాశ్యశ్చ పరమేష్వాసః శిఖండీ చ మహారథః ।**
ధృష్టద్యుమ్నో విరాటశ్చ సాత్యకిశ్చాపరాజితః ॥
కాశ్యః, చ, పరమేష్వాసః, శిఖండీ, చ, మహారథః,
ధృష్టద్యుమ్నః, విరాటః, చ, సాత్యకిః, చ, అపరాజితః ॥

శ్లో. 18 **ద్రుపదో ద్రౌపదేయాశ్చ సర్వశః పృథివీపతే ।**
సౌభద్రశ్చ మహాబాహుః శంఖాన్ దధ్ముః పృథక్ పృథక్॥
ద్రుపదః, ద్రౌపదేయాః, చ, సర్వశః, పృథివీపతే,
సౌభద్రః, చ, మహాబాహుః, శంఖాన్, దధ్ముః, పృథక్, పృథక్ ॥

పృథివీపతే	=	ఓ రాజా!
పరమేష్వాసః	=	శ్రేష్ఠమైన ధనస్సుగల
కాశ్యః, చ	=	కాశీరాజు
మహారథః	=	మహారథుడైన
శిఖండీ, చ	=	శిఖండి
ధృష్టద్యుమ్నః, చ	=	ధృష్టద్యుమ్నుడు
విరాటః, చ	=	విరాటరాజు
అపరాజితః	=	అజేయుడైన
సాత్యకిః	=	సాత్యకి

ద్రుపదః, చ	=	ద్రుపద మహారాజు
ద్రౌపదేయాః, చ	=	ద్రౌపదియొక్క కుమారులు ఐదుగురు
మహాబాహుః	=	గొప్ప బాహువులుగలవాడైన
సౌభద్రః	=	అభిమన్యుడు
సర్వశః	=	అన్నివైపులనుంచి
పృథక్–పృథక్	=	వేర్వేరుగా
శంఖాన్	=	శంఖములను
దధ్ముః	=	పూరించిరి

పరమేష్వాసః కాశ్యః చ మహారథః శిఖండీ చ ।
ధృష్టద్యుమ్నః విరాటః చ అపరాజితః సాత్యకిః చ॥
ద్రుపదః ద్రౌపదేయాః చ, మహాబాహుః సౌభద్రః చ, హే పృథివీపతే!
పృథక్ పృథక్ సర్వశః శంఖాన్ దధ్ముః॥

తా: ఓ ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! గొప్ప ధనుర్ధారియైన కాశీరాజు, మహారథుడగు శిఖండి, ధృష్టద్యుమ్నుడు, విరాటుడు, పరాజయములేని సాత్యకి, ద్రుపదుడు, ద్రౌపది పుత్రులు(ఉపపాండవులు), గొప్ప భుజబలముగల సుభద్రాపుత్రుడగు అభిమన్యుడు అందరు (అన్ని వైపులనుంచి) వేర్వేరుగా శంఖములను పూరించిరి.

కాశ్యశ్చ పరమేష్వాసః – మహాధనుర్ధారి అయిన కాశీరాజు తన శంఖాన్ని పూరించాడు.

శిఖండీ చ మహారథః – భీష్ముని సంహరిస్తానని ప్రత్యేకంగా ప్రతిజ్ఞ చేశాడు శిఖండి. అతను మామూలు యోధుడు కాదు, మహారథుడు. అతను కూడా శంఖాన్ని పూరించాడు.

ధృష్టద్యుమ్నో విరాటశ్చ సాత్యకిశ్చ అపరాజితః – ధృష్టద్యుమ్నుడు, విరాటరాజు, అపరాజితుడైన సాత్యకి;

ద్రుపదో ద్రౌపదేయాశ్చ సర్వశః – ద్రౌపది తండ్రి, ద్రౌపది ఐదుగురు పుత్రులు;

సౌభద్రశ్చ మహాబాహుః శంఖాన్ పృథక్ పృథక్ దధ్ముః – సుభద్రాపుత్రుడు, భుజబలం ఉన్న అభిమన్యుడు – అందరూ వారివారి శంఖాలను వేర్వేరుగా పూరించారు.

పృథివీపతే – ఓ రాజా! సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునికి చెబుతున్నాడు ఈ విధంగా. అప్పుడేమయింది?

శ్లో. 19 **స ఘోషో ధార్తరాష్ట్రాణాం హృదయాని వ్యదారయత్ ।**
నభశ్చ పృథివీం చైవ తుములో వ్యనునాదయన్ ॥
సః, ఘోషః, ధార్తరాష్ట్రాణామ్, హృదయాని, వ్యదారయత్,
నభః, చ, పృథివీమ్, చ, ఏవ, తుములః, వ్యనునాదయన్ ॥

చ	= ఇంకా	పృథివీమ్, ఏవ	= భూమిని గూడ
సః	= ఆ	వ్యనునాదయన్	= ప్రతిధ్వనింపజేయగా
తుములః	= భయంకరమైన	ధార్తరాష్ట్రాణామ్	= ధృతరాష్ట్రుని పుత్రుల
ఘోషః	= నాదము	హృదయాని	= హృదయములు
నభః, చ	= ఆకాశమును	వ్యదారయత్	= కకావికలములుగా అయినవి.

సః తుములః ఘోషః నభః చ పృథివీం చ ఏవ వ్యనునాదయన్,
ధార్తరాష్ట్రాణాం హృదయాని వ్యదారయత్.

తా: సంకులమైన (సర్వము కలిసిపోయిన) ఆ భయంకరమైన ధ్వని ఆకాశమును, భూమిని కూడా ప్రతిధ్వనించునట్లు చేయగా ధృతరాష్ట్రుని పుత్రుల హృదయములు కకావికలములుగా అయినవి.

స ఘోషో ధార్తరాష్ట్రాణాం – ధార్తరాష్ట్రుల గుండెలను అదరగొట్టాయి. ధార్తరాష్ట్రులు అంటే ధృతరాష్ట్రుని పుత్రులు.

నభశ్చ పృథివీం చైవ తుములో వ్యనునాదయన్ – వ్యనునాదయన్ అంటే ప్రతిధ్వనించటం. పాండవులంతా శంఖనాదాలు చేస్తే, భూమ్యాకాశాలు దద్దరిల్లాయి.

హృదయాని వ్యదారయత్ – అక్షరాలా చూస్తే గుండెను అనేక ముక్కలు చేసింది అని అర్థం. అసలే దుర్యోధనుడు తన సైన్యబలం పాండవుల సైన్యబలం ముందు నిలబడలేదని భయపడుతున్న తరుణంలో, ఈ శంఖనాదాలు ఇంకా కృంగిపోయేలా చేశాయి దుర్యోధనుణ్ణి. అతనికి భయం ఎందువల్ల కలిగింది? అతను అధర్మానికి పాల్పడటంవల్ల. అందువల్ల శంఖనాదాన్ని వివరిస్తున్నారు వ్యాసాచార్యులు.

శ్లో. 20 **అథ వ్యవస్థితాన్ దృష్ట్వా ధార్తరాష్ట్రాన్ కపిధ్వజః ।**
ప్రవృత్తే శస్త్రసంపాతే ధనురుద్యమ్య పాండవః ॥
అథ, వ్యవస్థితాన్, దృష్ట్వా, ధార్తరాష్ట్రాన్, కపిధ్వజః,
ప్రవృత్తే, శస్త్రసంపాతే, ధనుః, ఉద్యమ్య, పాండవః ॥

శ్లో. 21 **హృషీకేశం తదా వాక్యమ్ ఇదమాహ మహీపతే ।**
హృషీకేశమ్, తదా, వాక్యమ్, ఇదమ్, ఆహ, మహీపతే,

మహీపతే	=	ఓ రాజా!	తదా	=	అప్పుడు
అథ	=	తరువాత	శస్త్రసంపాతే	=	శస్త్రములను ప్రయోగించుటకు
కపిధ్వజః	=	కపిధ్వజుడైన	ప్రవృత్తే	=	సన్నద్ధుడైన సమయమున
పాండవః	=	అర్జునుడు	ధనుః	=	ధనుస్సును
వ్యవస్థితాన్	=	యుద్ధసన్నద్ధులై నిలిచియున్న	ఉద్యమ్య	=	పైకెత్తి
ధార్తరాష్ట్రాన్	=	ధృతరాష్ట్రునకు సంబంధించిన వారిని	హృషీకేశమ్	=	శ్రీకృష్ణుని (తో)
			ఇదమ్, వాక్యమ్	=	ఈ వాక్యమును
దృష్ట్వా	=	చూచి	ఆహ	=	పలికెను

అథ కపిధ్వజః పాండవః ధార్తరాష్ట్రాన్ వ్యవస్థితాన్ దృష్ట్వా,
శస్త్ర సంపాతే ప్రవృత్తే (సతి) ధనుః ఉద్యమ్య ॥
హే మహీపతే! తదా హృషీకేశమ్ ఇదం వాక్యమ్ ఆహ।

తా: ఓ మహారాజా! తరువాత హనుమంతుని తన ధ్వజమునందుగల పాండుపుత్రుడగు అర్జునుడు యుద్ధమునకు సంసిద్ధులైన ధృతరాష్ట్రపుత్రులను చూచెను. బాణముల ప్రయోగము ఆరంభము కాబోవుచున్నది. అప్పుడాయన ధనుస్సు పైకెత్తి సర్వాంతర్యామియగు శ్రీకృష్ణుని ఉద్దేశించి ఈ మాటను పలికెను.

2. ఒక మలుపు శ్లోకాలు 20–25 శ్లోకం 19 వరకూ మొదటి దశ. 20వ శ్లోకంనుంచి కథ మలుపు తిరగబోతున్నది. సంస్కృతంలో దీన్ని అథ శబ్దంతో సూచిస్తారు. అథ అంటే చెబుతున్న అంశంలో కాని, ఉన్న సందర్భంలో కాని

మార్పును సూచిస్తుంది.ప్రస్తుత పరిస్థితి ఏమిటి? అటు కౌరవులు, ఇటు పాండవులు వారివారి శంఖాలను పూరించారు. అంటే ఇరుపక్షాల వారూ యుద్ధానికి సంసిద్ధులుగా ఉన్నారు. ఆ సూచన ముగియగానే, అసలు యుద్ధం ప్రారంభమవ్వాలి. అంటే బాణాల తూటాలు దూసుకురావాలి.

శస్త్రసంపాతే ప్రవృత్తే – సమయం అనువుగా ఉన్నది. బాణాలు దూసుకు రావాలి. కాని చివరి నిముషంలో అర్జునుని మనస్సులో మెరుపులా ఒక ఆలోచన మెరిసింది. ఈ మెరుపులాంటి ఆలోచనే గొప్ప గ్రంథానికి దారి తీసింది. అది గనుక అర్జునుని మనస్సులో రాకపోయి వుంటే, ఇరుపక్షాల వారూ యుద్ధం చేసి ఉండేవారు. అప్పుడు గీతోపదేశం జరిగివుండేది కాదు; వ్యాసాచార్యులు దీన్ని రచించి ఉండేవారు కాదు, మనం దీనిని నేర్చుకునేందుకు అవకాశం ఉండేది కాదు.

అథ – కాని ఇదంతా ఒక అథ పదంవల్ల జరిగింది. అర్జునునిలో మెరుపులా మెరిసిన ఆలోచన ఏమిటి? శత్రుసైన్యంలో బారులు తీరి ముందు నిలుచున్న వారిని చూడాలనిపించింది. యుద్ధంలో తను సంహరించబోయేవారెవరో చూడాలనుకున్నాడు. ఇది కుటుంబ కలహం, అందువల్ల బంధువులు ఉంటారని తెలుసు. వారిని చివరిసారిగా వీడ్కోలు చెప్పటానికా అన్నట్టుగా చూడాలనుకున్నాడు. ఆ విషయమే కృష్ణపరమాత్మకు చెబుతాడు.

ధార్తరాష్ట్రాన్ వ్యవస్థితాన్ దృష్ట్వా – యుద్ధానికి నడుము బిగించి, సిద్ధంగా ఉన్న ధార్తరాష్ట్రులను చూశాడు అర్జునుడు. దుర్యోధనాదులకు ధార్తరాష్ట్రులు అనే పదం సరిగ్గా సరిపోతుంది. కౌరవులు అంటే మనం కేవలం దుర్యోధనాదులనే తీసుకుంటాము కాని కౌరవులు అంటే కురువంశానికి చెందినవారు. అందువల్ల పాండవులు కూడా కౌరవులలోకే వస్తారు. కాని మనం దుర్యోధనాదులను కౌరవులనీ, ధర్మరాజుని, అతని సోదరులని పాండవులనీ అంటాము. ఇక్కడ వ్యాసాచార్యులు సరియైన పదం వేశారు. దుర్యోధనాదులను ధార్తరాష్ట్రులు అన్నారు. అంటే ధృతరాష్ట్రుని పుత్రులు వారు.

కపిధ్వజః – అర్జునుణ్ణి ఏమన్నారు? కపిధ్వజుడు అన్నారు. తన జండాపై కపిరాజు ఉన్నాడు. కపిరాజు అంటే హనుమంతుడు. హనుమంతుడు వాయుపుత్రుడు, భీముడు కూడా వాయుపుత్రుడు కాబట్టి వీరిరువురూ సోదరులు. హనుమంతుడు చిరంజీవి. అందువల్ల ఆయన రాముని కాలం అయిన త్రేతాయుగంలోనూ, కృష్ణుని కాలం అయిన ద్వాపరయుగంలోనూ కూడా ఉన్నాడు. భీముడు తమ యుద్ధానికి కూడా వచ్చి తమకు విజయం వచ్చేలాగా దీవించమని ఆంజనేయస్వామిని కోరితే అలాగే వచ్చి జండాపైన ఉంటానని మాట ఇచ్చాడు. అందువల్ల హనుమంతుడు కూడా కృష్ణపరమాత్మ చెప్పిన భగవద్గీతను విన్నాడు. అంతకుముందు రాముడు చెప్పిన గీతను విన్నాడు. హనుమంతుడు గీతాభాష్యం చెప్పాడు. దాన్ని హనుమత్ పైశాచ భాష్యం అంటారు. పైశాచ అంటే ఆకారం లేనిది అని అర్థం. అద్భుతమైన భాష్యం అది.

దృష్ట్వా – ఇంతకీ కపిధ్వజుడైన అర్జునుడు వీరందరినీ చూశాడు. చూసి ఏం చేశాడు?

ధనుః ఉద్యమ్య పాండవః – అర్జునుడు ధనుస్సును పైకెత్తి,

హృషీకేశమ్ ఇదం వాక్యమ్ ఆహ – శ్రీకృష్ణునితో ఇలా అన్నాడు.

మహీపతే – సంజయుడు ఇదంతా ధృతరాష్ట్రునికి చెబుతున్నాడు. ఓ మహారాజా అని ఆయనను సంబోధించి చెబుతున్నాడు. సంజయుడు యుద్ధభూమిలో లేడు. కాని ఆయనకున్న దివ్యదృష్టివల్ల అక్కడ జరుగుతున్న విషయాలను, అర్జునుని మనస్సులో ఉన్న విషయాలను కూడా చెప్పగలుగుతున్నాడు.

అర్జున ఉవాచ

శ్లో. 21 **సేనయోరుభయోర్మధ్యే రథం స్థాపయ మేఽచ్యుత ॥**

సేనయోః, ఉభయోః, మధ్యే, రథమ్, స్థాపయ, మే, అచ్యుత ॥

శ్లో. 22 **యావదేతాన్ నిరీక్షేఽహం యోద్ధుకామానవస్థితాన్ ।**
కైర్మయా సహ యోద్ధవ్యమ్ అస్మిన్ రణసముద్యమే ॥

యావత్, ఏతాన్, నిరీక్షే, అహమ్, యోద్ధుకామాన్, అవస్థితాన్,
కైః మయా, సహ, యోద్ధవ్యమ్, అస్మిన్, రణసముద్యమే ॥

అచ్యుత	= ఓ కృష్ణా!	యోద్ధుకామాన్	= యుద్ధాభిలాషులైన
మే, రథమ్	= నా రథమును	ఏతాన్	= ఈ ప్రతియోధులను
ఉభయోః	= ఉభయ పక్షముల	నిరీక్షే	= చక్కగా చూడగలనో
సేనయోః, మధ్యే	= సేనల మధ్య	అస్మిన్	= ఈ
స్థాపయ	= నిలిపియుంచుము	రణసముద్యమే	= మహారణభూమియందు
యావత్	= ఎంతవరకైతే	మయా	= నాతో (నాకు)
అహమ్	= నేను	కైః, సహ	= ఎవరితో
అవస్థితాన్	= రణరంగమున ఉన్న	యోద్ధవ్యమ్	= యుద్ధము చేయవలసియున్నదో

అర్జున ఉవాచ।
హే అచ్యుత! ఉభయోః సేనయోః మధ్యే మే రథం స్థాపయ
యావత్ అహం యోద్ధుకామాన్ అవస్థితాన్ ఏతాన్ నిరీక్ష్యే।
అస్మిన్ రణసముద్యమే మయా కైః సహ యోద్ధవ్యమ్॥

తా: అర్జునుడిట్లు పలికెను – ఇంతలో నేను యుద్ధము చేసే కోరికతో సంసిద్ధులైన వీరిని చూచెదను. ఓ అచ్యుతా! నా రథమును రెండు సేనల మధ్యలో నిలుపుము. ఈ యుద్ధముయొక్క పెద్ద ఉద్యమమునందు నేను ఎవరితో యుద్ధము చేయవలెనో చూచెదను.

శ్లో. 23 **యోత్స్యమానానవేక్షేఽహం య ఏతేఽత్ర సమాగతాః ।**
ధార్తరాష్ట్రస్య దుర్బుద్ధేః యుద్ధే ప్రియచికీర్షవః ॥

యోత్స్యమానాన్, అవేక్షే, అహమ్, యే, ఏతే, అత్ర, సమాగతాః,
ధార్తరాష్ట్రస్య, దుర్బుద్ధేః, యుద్ధే, ప్రియచికీర్షవః ॥

దుర్బుద్ధేః	= దుర్బుద్ధిగలవాడైన	అత్ర	= ఇచ్చట (ఈ సమరభూమియందు)
ధార్తరాష్ట్రస్య	= దుర్యోధనునకు	సమాగతాః	= చేరియున్నారో
యుద్ధే	= యుద్ధమందు	యోత్స్యమానాన్	= యుద్ధసన్నద్ధులైయున్నట్టి వారిని
ప్రియచికీర్షవః	= ప్రియము చేయుటకు	అహమ్	= నేను
యే	= ఎవరెవరు	అవేక్షే	= చూచెదను గాక
ఏతే	= (రాజులుగలరో) వీరు		

దుర్బుద్ధేః ధార్తరాష్ట్రస్య యుద్ధే ప్రియచికీర్షవః,
యే ఏతే అత్ర సమాగతాః యోత్స్యమానాన్ అహమ్ అవేక్షే॥

తా: దుర్బుద్ధిగలవాడైన దుర్యోధనునకు యుద్ధమందు ప్రియము చేయుటకు ఎవరెవరు రాజులు గలరో ఈ సమరభూమియందు చేరియున్నారో యుద్ధసన్నద్ధులైయున్నట్టి వారిని నేను చూచెదను గాక.

అర్జున ఉవాచ – ఇప్పుడు అర్జునుడు కృష్ణపరమాత్మతో మాట్లాడతాడు.

అచ్యుత – ఓ అచ్యుత అని పిలుస్తున్నాడు. అచ్యుత పదానికి మతపరంగా, ఆధ్యాత్మిక పరంగా, నైతికపరంగా గొప్ప అర్థం ఉంది. అచ్యుతుడు అంటే తను ఎన్నడు ఓడిపోడు, తను ఎన్నడూ ఓడించడు. భగవంతుడు సత్యసంకల్పుడు, సర్వశక్తిమంతుడు, సర్వజ్ఞుడు. అందువల్ల ఆయనకు ఓటమి లేదు. అంతేకాదు, ఆయనను నమ్ముకున్నవారికి కూడా ఓటమి లేదు. పాండవులు కృష్ణపరమాత్మమీద పూర్తి భారం వేశారు. వారి నమ్మకాన్ని వమ్ము చెయ్యలేదు కృష్ణపరమాత్మ. **కైవర్తకః కేశవః** అని ధ్యానశ్లోకాల్లో చూశాము. వారిని మహాభారత యుద్ధమనే నదిని దాటించాడు. అలాగే మనము కూడా, మనుష్యులను నమ్ముకోకుండా, భగవంతుణ్ణి నమ్ముకుంటే ఓటమి ఎరగము.

ద్రౌపది ఉదంతమే మనకు తార్కాణం. నిండు సభలో అవమానం జరుగుతుంటే, మహాయోధులైన భర్తలు ఏమీ చెయ్యలేకపోయారు, భీష్మద్రోణులు ఏమీ చెయ్యలేకపోయారు, కృష్ణపరమాత్మను నిండు మనస్సుతో ఎలుగెత్తి పిలిచింది, ఆమెను రక్షించాడు. అలా భగవంతుడు ఎప్పుడూ అండగా ఉంటాడు.

అచ్యుతుడు అంటే ఇంకొక అర్థం నిత్యముక్తుడు. భగవంతుడు సంసారంలో ఎన్నడూ పడడు. ఆయన ఈ ప్రపంచంలోకి వస్తే, దాన్ని పుట్టుక అనము, అవతారము అంటాము. జన్మకూ, అవతారానికీ మధ్య ఉన్న వ్యత్యాసం ఏమిటి? జన్మ అంటే కింద పడటం, సంసారబంధంలో పడటం. అవతారం అంటే కిందకి దిగటం. ఆయన సంసారంలో పడడు, సంసారంలోంచి లేపుతాడు.

స్థాపయ మే రథం – ఓ అచ్యుతా, నా రథాన్ని నిలబెట్టు. ఎక్కడ?

సేనయోరుభయోర్మధ్యే – రెండు సైన్యాల మధ్య. ఎందుకు?

యావత్ ఏతాన్ నిరీక్షే అహమ్ – నేను పరీక్షగా చూడాలి. ఎవరిని?

యోద్ధుకామాన్ అవస్థితాన్ – యుద్ధాభిలాషులై నిలిచివున్న ప్రతిపక్ష యోధులందరినీ చూడాలి,

కైః మయా సహ యోద్ధవ్యమ్ – వారిలో నేను ఎవరితో యుద్ధం చేయాలో చూడాలి.

రణసముద్యమే – ఈ మహాభారత యుద్ధంలో.

యోత్స్యమానానవేక్షేఽ హం య ఏతేఽ త్ర సమాగతాః – దుర్యోధనాదులనే కాదు, దుర్యోధనునికి ప్రియం చేకూర్చటానికి వచ్చిన రాజులందరినీ కూడా నేను ఒకసారి స్పష్టంగా చూస్తాను.

ఇది కేవలం కురు, పాండవుల మధ్య జరిగే కుటుంబ కలహం కాదు. అనేక దేశాల రాజులు ఇటు కౌరవుల వైపో, అటు పాండవుల వైపో చేరారు. అందువల్ల కౌరవులను బలపరుస్తున్న రాజులెవరో తెలుసు కోవాలనుకున్నాడు అర్జునుడు.

యుద్ధే ప్రియచికీర్షవః – వారికి ప్రియం చేకూర్చటానికి, వారివైపు యుద్ధం చేయటానికి వచ్చిందెవరో చూడాలి అన్నాడు. కౌరవులవైపు అని చెప్పేటప్పుడు –

ధార్తరాష్ట్రస్య దుర్బుద్ధేః – ధార్తరాష్ట్రులు అని కౌరవులను పేర్కొనటంలోనే అర్జునుని రక్తం ఎలా మండుతోందో తెలుస్తోంది. లక్కగృహ దహనంనుంచీ కౌరవులు పాండవులను ఎన్నో రకాలుగా హింసించారు. వారిని సంహరించటానికి అనేక మార్గాలను ఉపయోగించారు. అందువల్ల **దుర్బుద్ధి** పదాన్ని వాడాడు.

ఈ దుర్బుద్ధి పదాన్ని గుర్తుంచుకోవాలి. ఇది చాలా ముఖ్యమైన పదం. దుర్బుద్ధి అంటే దుష్టబుద్ధి లేదా అధార్మిక బుద్ధి. దీన్నిబట్టి అర్జునుడు ఈ యుద్ధాన్ని అన్నదమ్ముల మధ్య పోరాటంగా చూడటం లేదని అర్థమవుతుంది. ఇది ధర్మానికి, అధర్మానికి మధ్య పోరాటం. భీష్ముడు గొప్పవ్యక్తి కావచ్చు, ద్రోణుడు గొప్ప వ్యక్తి కావచ్చు, వారు అర్జునునికి పితామహుడు, ఆచార్యులే కావచ్చు కాని వారు అధర్మం వైపు నిలిచారు. అందుకని వారితో యుద్ధం చేయటానికి నిశ్చయించుకునే వచ్చాడు. ఆ క్షణంలో అతనిలో ఏ విధమైన ఆందోళన లేదు. మనస్సును బుద్ధి అదుపులో పెడుతున్నది.

ఎవరి మనస్సైతే బుద్ధియొక్క చెప్పుచేతల్లో ఉంటుందో, అతని నిర్ణయం ధర్మబద్ధంగానే ఉంటుంది. ఎప్పుడైతే భావోద్రేకాలు అదుపు తప్పుతాయో, అప్పుడే బుద్ధిమీద మనస్సు అధికారం చెలాయించటానికి చూస్తుంది.

ఇప్పటిదాకా అర్జునుని పరిస్థితి ఎలా ఉంది? అతని మనస్సు, అతని బుద్ధి అధీనంలో ఉంది. శత్రువులు అధర్మం వైపు ఉన్నారు, తాము ధర్మంకోసం పోరాడుతున్నారు అని స్పష్టంగా తెలుసు. లోకంలో ధర్మానికి పెద్దపీట వెయ్యాలి. అనుబంధాలు అశాశ్వతం, ధర్మం శాశ్వతం. అందువల్ల అనుబంధమా, ధర్మమా అనే సంకట పరిస్థితి ఎదురైనప్పుడు ధర్మానికే ఓటు వెయ్యాలి. మనుధర్మశాస్త్రం అదే చెబుతుంది.

వేదాంతం తరువాత నేర్పిస్తుంది – ఆప్యాయతలు, అనుబంధాలు ఉండటం మంచిదే కాని అవి మన బుద్ధిని కప్పేయకూడదు అని. వేదాంతం నేర్చుకుంటే జ్ఞానికి ఆప్యాయతలు ఉండవనీ, ఎవరైనా అవస్థ పడుతున్నా బెల్లం కొట్టిన రాయిలా ఉంటాడనీ అపోహ పడతారు. కాని నిజానికి జ్ఞాని దయాస్వరూపుడు అని కృష్ణపరమాత్మే చెబుతాడు తరువాత.

అర్జునుడు ముందు చూసినట్టుగా ధర్మయుద్ధం చేయటానికి వచ్చాడు. **యుద్ధం అంటే హింస తప్పదు,** బంధుబలగాన్నీ, స్నేహితులనూ చంపక తప్పదు. అది అర్జునునికి కూడా తెలుసు. అహింసను గొప్ప విలువగా మన ధర్మశాస్త్రం అభివర్ణించినా, దాన్ని అక్షరాలా తీసుకోకూడదు. సందర్భాన్నిబట్టి విలువ మారుతుంది. భగవంతుడు దయాస్వరూపుడైనా కూడా అనవసరమైన జాలి చూపించకూడదు అంటాడు. ధర్మసంస్థాపనార్థం దుష్టులను శిక్షించాలని భగవంతుడే చెప్పాడు.

ఈ నియమం క్షత్రియునికి కూడా వర్తిస్తుంది. మహాభారత యుద్ధంలో వేలాది సైనికులు ప్రాణాలు కోల్పోవచ్చు. కాని అర్జునుడు తన లక్ష్యం విషయంలో స్పష్టంగా ఉన్నాడు.

క్షతాత్ అధర్మాత్ త్రాయతే ఇతి క్షత్రియః

క్షత్రియుడంటే అధార్మిక వ్యక్తులనుంచి సమాజాన్ని రక్షించేవాడు అని అర్థం. అతను **సామదానభేద మార్గాలు ప్రయత్నించి,** అప్పుడూ కుదరకపోతే దండోపాయానికి రావాలి. అర్జునుడు ఇప్పుడు వేడిగా, వాడిగా ఉన్నాడు. కౌరవులు అధార్మికంగా ఉన్నారని చూపటానికి దుర్బుద్ధే అనే పదం వేశాడని చూశాము. అందువల్ల కోపంగా, యుద్ధం చేయటానికి, మొదటిబాణం వదలటానికి సిద్ధంగా ఉన్నాడు. ఈ వేడిలో రథాన్ని ఇరుసేనల మధ్య నిలపమన్నాడు. కృష్ణపరమాత్మ అలాగే నిలిపాడు.

సంజయ ఉవాచ

శ్లో. 24 **ఏవముక్తో హృషికేశో గుడాకేశేన భారత ।**
సేనయోరుభయోర్మధ్యే స్థాపయిత్వా రథోత్తమమ్ ॥
ఏవమ్, ఉక్తః, హృషీకేశః, గుడాకేశేన, భారత,
సేనయోః, ఉభయోః, మధ్యే, స్థాపయిత్వా, రథోత్తమమ్ ॥

శ్లో. 25 **భీష్మద్రోణప్రముఖతః సర్వేషాం చ మహీక్షితామ్ ॥**
ఉవాచ పార్థ పశ్యైతాన్ సమవేతాన్ కురూనితి ॥
భీష్మద్రోణప్రముఖతః, సర్వేషామ్, చ, మహీక్షితామ్,
ఉవాచ, పార్థ, పశ్య, ఏతాన్, సమవేతాన్, కురూన్, ఇతి ॥

భారత!	= ఓ ధృతరాష్ట్రా!	మధ్యే	= మధ్య
గుడాకేశేన	= అర్జునుని చేత	భీష్మద్రోణ ప్రముఖతః	= భీష్మద్రోణాదుల సమక్షమున
ఏవమ్	= ఈ విధముగా	చ	= ఇంకా
ఉక్తః	= చెప్పబడిన	సర్వేషామ్	= సమస్త
హృషీకేశః	= శ్రీకృష్ణుడు	మహీక్షితామ్	= రాజుల యెదుట
ఉభయోః	= ఉభయ పక్షములవారి	రథోత్తమమ్	= ఉత్తమమైన రథమును
సేనయోః	= సేనలయొక్క	స్థాపయిత్వా	= నిలిపి

ఇతి, ఉవాచ	= ఈ విధముగా పలికెను	ఏతాన్	= ఈ
పార్థ!	= ఓ అర్జునా!	కురూన్	= కౌరవులను
సమవేతాన్	= (యుద్ధమునకై) చేరియున్న	పశ్య	= చూడుము

సంజయ ఉవాచ।
హే భారత! ఏవమ్ గుడాకేశేన ఉక్తః హృషికేశః,
ఉభయోః సేనయోః మధ్యే భీష్మ-ద్రోణ- ప్రముఖతః సర్వేషాం చ మహీక్షితామ్
రథోత్తమమ్ స్థాపయిత్వా, హే 'పార్థ! ఏతాన్ సమవేతాన్ కురూన్ పశ్య', ఇతి ఉవాచ।।

తా: సంజయుడిట్లు పలికెను – భరతవంశీయుడగు ఓ ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! నిద్రను జయించిన అర్జునుడు ఇట్లు పలుకగా సర్వాంతర్యామియగు శ్రీకృష్ణుడు ఉత్తమమైన ఆ రథమును రెండు సేనల మధ్యలో, భీష్ముడు–ద్రోణుల యెదుట, మహారాజులందరి యెదుట నిలబెట్టి, శ్రీకృష్ణుడిట్లు పలికెను – ఓ కుంతీ పుత్రా! ఇచ్చట సమావేశమైన ఈ కౌరవులను చూడుము.

అర్జునుడు కోరినట్టుగా, కృష్ణపరమాత్మ రథాన్ని ఇరుసేనల మధ్య నిలిపాడు. తరువాత, ఇద్దరూ మాట్లాడలేదు. ఇప్పుడు, మళ్ళీ సంజయుడు అందుకుని జరిగిన విషయాన్ని వివరిస్తున్నాడు.

సంజయ ఉవాచ – సంజయుడు చెప్పాడు.

ఉక్తః ఏవం హృషీకేశః – ఆ విధంగా ఆజ్ఞాపించబడిన కృష్ణపరమాత్మ. ఎవరిచే?

గుడాకేశేన – అర్జునుని చేత. ఇక్కడ అర్జునుని గుడాకేశునిగా అభివర్ణిస్తున్నాడు. గుడాకేశ అంటే తమోగుణాన్ని జయించినవాడు. తమోగుణం ఉన్న వ్యక్తి గీతాబోధకు అర్హుడు కాదు. అందువల్ల అర్జునునికి గీతను అందుకునే అర్హత ఉంది కాబట్టి బోధించడం జరిగింది అని వ్యాసాచార్యులు పరోక్షంగా సూచిస్తున్నారు.

భారత – సంజయుడు, ధృతరాష్ట్రునిని సంబోధిస్తున్నాడు. కృష్ణపరమాత్మ ఏం చేశాడు?

సేనయోరుభయోర్మధ్యే ఉత్తమం రథం స్థాపయిత్వా – కృష్ణపరమాత్మ ఆ దివ్యరథాన్ని ఇరుపక్షాల యోధుల మధ్య నిలిపాడు. అక్కడ అర్జునుడు ఎవరిని చూశాడు?

సర్వేషాం మహీక్షితామ్ (ప్రముఖతః రథం స్థాపయిత్వా) – రథాన్ని ప్రముఖ రాజులందరి ముందు నిలబెట్టాడు. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ తన లీలను ప్రదర్శించాడు. ఏం చేశాడు?

భీష్మద్రోణప్రముఖతః – భీష్మద్రోణుల ముందు నిలబెట్టాడు. కేవలం అర్జునుణ్ణి పరీక్షించటానికే అలా చేశాడు. ఆ రథాన్ని తీసుకెళ్ళి కర్ణుడు లేదా దుర్యోధనుల ముందు నిలబెట్టి ఉంటే, వెంటనే మహాభారతయుద్ధం జరిగి ఉండేది, గీతాబోధకు అవకాశం ఉండేది కాదు. అర్జునునికి భీష్మద్రోణులమీద అభిమానం ఉందని కృష్ణపరమాత్మకు తెలుసు. అతనికి జ్ఞానబోధ చేయటానికి సిద్ధంగా ఉన్నాడు. అందువల్ల రథాన్ని ఒక చోట నిలిపాక,

ఇతి ఉవాచ – ఇలా అన్నాడు.

పార్థ ఏతాన్ సమవేతాన్ కురూన్ పశ్య – ఓ పార్థా! ఇక్కడ సమావేశమైన ఈ కౌరవవీరులందరినీ చూడు. ఇప్పుడు అర్జునుడు వారిని పరీక్షగా చూడాలి.

శ్లో. 26 **తత్రాపశ్యత్ స్థితాన్ పార్థః పితౄనథ పితామహాన్ ।**
ఆచార్యాన్ మాతులాన్ భ్రాతౄన్ పుత్రాన్ పౌత్రాన్ సఖీంస్తథా ॥
శ్లో. 27 **శ్వశురాన్ సుహృదశ్చైవ సేనయోరుభయోరపి ।**
తత్ర, అపశ్యత్, స్థితాన్, పార్థః, పితౄన్, అథ, పితామహాన్,
ఆచార్యాన్, మాతులాన్, భ్రాతౄన్, పుత్రాన్, పౌత్రాన్, సఖీన్, తథా ॥
శ్వశురాన్, సుహృదః, చ, ఏవ, సేనయోః, ఉభయోః, అపి ।

తాన్ సమీక్ష్య స కౌంతేయః సర్వాన్ బంధూనవస్థితాన్ ॥
శ్లో. 28 **కృపయా పరయావిష్టో విషీదన్నిదమబ్రవీత్ ।**
తాన్, సమీక్ష్య, సః, కౌంతేయః, సర్వాన్, బంధూన్, అవస్థితాన్ ॥
కృపయా, పరయా, ఆవిష్టః, విషీదన్, ఇదమ్, అబ్రవీత్ ।

అథ	=	తరువాత	సఖీన్	=	మిత్రులను
పార్థః	=	అర్జునుడు	శ్వశురాన్, చ	=	పిల్లనిచ్చిన మామలను
తత్ర	=	అక్కడ	సుహృదః, చ	=	మొదలగు ఆత్మీయులను
ఉభయోః	=	ఉభయపక్షముల	ఏవ	=	అందరిని
సేనయోః, అపి	=	సేనలందును	అపశ్యత్	=	చూచెను
స్థితాన్	=	నిలిచియున్న	అవస్థితాన్, తాన్	=	చేరియున్నవారైన
పితౄన్	=	పినతండ్రులను, పెదతండ్రులను	సర్వాన్, బంధూన్	=	బంధువులందరిని
పితామహాన్	=	తాతముత్తాతలను	సమీక్ష్య	=	పరికించి
ఆచార్యాన్	=	గురువులను	సః, కౌంతేయ	=	కుంతీపుత్రుడైన అర్జునుడు
మాతులాన్	=	మేనమామలను	పరయా, కృపయా	=	(ఇక్కడ) మిక్కిలి రాగముతో
భ్రాతౄన్	=	సోదరులను	ఆవిష్టః	=	కూడినవాడై
పుత్రాన్	=	పుత్రులను	విషీదన్	=	శోకించుచు
పౌత్రాన్	=	మనుమలను	ఇదమ్	=	ఈ వచనమును
తథా	=	అలాగే	అబ్రవీత్	=	పలికెను

అథ పార్థః ఉభయోః సేనయోః అపి, తత్ర స్థితాన్ పితౄన్, పితామహాన్, ఆచార్యాన్, మాతులాన్, భ్రాతౄన్, పుత్రాన్, పౌత్రాన్ తథా సఖీన్, శ్వశురాన్, సుహృదః చ ఏవ అపశ్యత్ సః కౌంతేయ, తాన్ సర్వాన్ బన్ధూన్ అవస్థితాన్ సమీక్ష్య పరయా కృపయా ఆవిష్టః, విషీదన్ ఇదమ్ అబ్రవీత్॥

తా: రెండుసేనలందు కూడా తండ్రులు, తాతలు, ఆచార్యులు, మేనమామలు, సోదరులు, కొడుకులు, మనుమలు, మిత్రులు, మామలు, ప్రాణస్నేహితులు కూడా నిలచియున్నారు. అప్పుడు కుంతీపుత్రుడగు అర్జునుడు అక్కడ వారిని చూచెను.ఆ కుంతీపుత్రుడు యుద్ధసన్నద్ధులై ఉన్న ఆ బంధువులందరినీ బాగా చూచి, మిక్కిలి రాగముతో కూడినవాడై శోకించుచు ఈ వచనమును పలికెను.

3. అర్జునుని రాగం సమస్య శ్లోకాలు 26-28(మొదటి పాదం) అథ తత్ర పార్థః అపశ్యత్ – అర్జునుడు, కౌరవుల వైపు చూశాడు. ఎవరిని? తన బంధువులను, స్నేహితులను. సంజయుడు ఒక పెద్ద పట్టికను ఇస్తున్నాడు –

పితౄన్ పితామహాన్ ఆచార్యాన్ మాతులాన్ భ్రాతౄన్ పుత్రాన్ పౌత్రాన్ సఖీన్ – పితౄన్ – తండ్రులను. తండ్రులను అని బహువచనం ఎందుకు వాడాడు సంజయుడు? ధర్మశాస్త్రం ప్రకారం ప్రతి ఒక్కరికీ ఐదుగురు తండ్రులు ఉంటారు.

జనితా చ ఉపనేతా చ యశ్చ విద్యాం ప్రయచ్ఛతి
అన్నదాతా భయత్రాతా పంచైతే పితరస్మృతాః

1. జనితా – జన్మనిచ్చిన తండ్రి; **2. ఉపనేతా** – ఉపనయనం చేసిన వ్యక్తి; **3 యశ్చ విద్యాం ప్రయచ్ఛతి** – గురువు. గురుకుల వాసాన్ని కూడా గర్భావాసంగా పరిగణించేవారు పూర్వం. గర్భావాసం అంటే తల్లిగర్భంలో ఉండటం. మనమంతా పుట్టినప్పుడు ప్రాకృత పురుషులుగా పుడతాము. అంటే మనుష్యశరీరం ఉన్న పశువులుగా ఉంటాము. అంటే బుద్ధి వికసించదు. గురువు విద్యాభ్యాసం చేయించాక, ధర్మాధర్మ విచక్షణ నేర్పించాక మనం సంస్కృత పురుషులం అవుతాము. జంతు ప్రవృత్తినుంచి మనిషి ప్రవృత్తి నేర్చుకుంటాము. గురుకులవాసంలో గాయత్రీదేవిని తల్లిగా, ఆచార్యుణ్ణి తండ్రిగా పరిగణిస్తారు. అందువల్ల అతనిని ద్విజుడు అంటారు. ద్విజుడు అంటే రెండవసారి పుట్టినవ్యక్తి అని అర్థం.

4. అన్నదాత – ఆకలిగా ఉన్నప్పుడు, అన్నం పెట్టి ఆకలి తీర్చిన వ్యక్తి నాలుగవ తండ్రి.

5. భయత్రాత – భయం కలిగినప్పుడు భయాన్ని పోగొట్టిన వ్యక్తి ఐదవ తండ్రి.

పితామహాః **–** తాతలను; ఆచార్యాన్ – ఆచార్యులను; మాతులాన్ – మేనమామలను; భ్రాతౄన్ – సోదరులను; పుత్రాన్ – పుత్రులను; పౌత్రాన్ – మనవళ్ళను; సఖీన్ – సఖులను చూశాడు. సోదరులు అంటే కౌరవులు కూడా సోదర సమానులు, వారి పిల్లలు, వారి మనవళ్ళు తనకు కూడా పిల్లలతో, మనవళ్ళతో సమానం. తరువాత శ్లోకంలో –

శ్వశురాన్ సుహృదశ్చైవ – పిల్లనిచ్చిన మామగార్లు మొదలైన అత్మీయులను చూశాడు. ఎక్కడ?

సేనయోరుభయోరపి – ఉభయసేనలలోనూ చేరియున్నారు వారు.

తాన్ సమీక్ష్య స కౌంతేయః సర్వాన్ బంధూనవస్థితాన్ – యుద్ధానికి వచ్చివున్న బంధువులందరినీ చూశాడు అర్జునుడు. బంధువు అంటే మనకు బంధం ఉన్న వ్యక్తి. బంధాన్ని పాశం అంటారు. పాశం అంటే తాడు.

ఈ పాశమనే తాడును మనమే మన మెడ చుట్టూ బిగించుకుంటాము. మన ఆనందం వారితో మనకున్న బంధంమీద ఆధారపడివుంటుంది. సమీక్ష్య అంటే దగ్గరగా పరిశీలించాడు. వారి మోహాలను అంత దగ్గరగా చూసేసరికి, ఏమయింది? అతని వ్యక్తిత్వంలో పూర్తి మార్పు వచ్చింది. ఏమిటా మార్పు?

కృపయా పరయా ఆవిష్టః – అర్జునుడు బంధంలో కూరుకుపోయాడు. ఇక్కడ కృప అంటే జాలి, కరుణ కాదు. ఇక్కడ కృప అంటే రాగం. జాలి అనేది జ్ఞానికుండే మంచి లక్షణం; అది మనిషిని బంధించదు; కాని రాగం అనేది అజ్ఞానియొక్క బలహీనత. అది అతనిని బంధిస్తుంది. జాలి మంచిగుణం అయితే, రాగం బలహీనత. జాలి జ్ఞాని లక్షణమైతే, రాగం అజ్ఞాని లక్షణం.

ఇక్కడ అర్జునుడు అజ్ఞాని. అందువల్ల కృపను రాగంగా అర్థం చేసుకోవాలి. అందువల్ల రాగేన ఆవిష్టః అని తీసుకోవాలి. ఈ రాగం అతను కోరుకుంటే రాలేదు. ఈ రాగానికి అతను బానిస అయ్యాడు. జ్ఞాని తన భావోద్రేకాలను తన అదుపులో పెట్టుకోగలడు, అజ్ఞాని భావోద్రేకాలకు బానిస అవుతాడు. జ్ఞాని ప్రయత్నపూర్వకంగా, తెలిసి తెలిసి ఒక భావాన్ని అనుభవిస్తాడు. అజ్ఞాని తన ప్రమేయం లేకుండానే భావోద్రేకానికి లోనవుతాడు.

వ్యాసాచార్యులు ఈ విషయాన్ని చూపించటానికి ఆవిష్ట అనే పదం వేశారు. ఆవిష్ట అంటే బానిస అయ్యాడు. చాలామందికి ఒక సందేహం వస్తూ ఉంటుంది. కోపం చూపించకూడదు అంటారు కాని కోపం చూపించక పోతే ఎవరు మాట వింటారు? పనివారు వినరు; పిల్లలు వినరు; ఉద్యోగులు వినరు – ప్రేమగా, నెమ్మదిగా చెపితే పనులు అవవు అంటారు వారు.

దానికి జవాబు ఒక్కటే! కోపాన్ని ప్రదర్శించవచ్చు కాని, కోపానికి బానిస కాకూడదు. అంటే కోపాన్ని మనకు అవసరమైనప్పుడు మనమే పిలిచి, అరవాల్సిన వారిని అరిచాక, మనమే కోపం తగ్గించుకోవాలి. అంటే కోపాన్ని ప్రదర్శించాలి కాని, నిజంగా కోపం తెచ్చుకోకూడదు. అదే జ్ఞానికీ, అజ్ఞానికీ మధ్య ఉండే వ్యత్యాసం. జ్ఞాని కోపాన్ని తన అదుపులో పెట్టుకుంటే, అజ్ఞాని కోపం కోరల్లో చిక్కుకుపోతాడు.

ఇక్కడ అర్జునుడు రాగం అనే కోరల్లో చిక్కుకుపోయాడు. రాగం సంసారంయొక్క ప్రాథమిక సమస్య అని చూశాము. ఎప్పుడైతే, మనిషి రాగం అధీనంలోకి వెళ్ళిపోతాడో, అప్పుడే అతని కవల సోదరుడు కూడా అతనిని ఆక్రమిస్తాడు. ఎవరది?

విషీదన్నిదమబ్రవీత్ – విషీదం అంటే శోకం. ఎక్కడ రాగం ఉంటే అక్కడ శోకం ఉంటుంది. అందువల్ల రాగం ఎంత ఎక్కువ ఉంటే, శోకం కూడా అంత ఎక్కువ ఉంటుంది. అర్జునుని విషయంలో పరయా కృపయా అంటే చాలా ఎక్కువ రాగం ఉంది, అందువల్ల అతని శోకం కూడా ఎక్కువే ఉంటుంది.

అందువల్ల ఇక్కడ అర్జునునిలో పూర్తి మార్పు చూస్తాము. కోపంతో ఎగసిపడే అర్జునుడు, శోకంతో కృంగి పోతున్నాడు. బుద్ధి ప్రధానంగా ఉన్న అర్జునుడు మనస్సు చేసే గారడీకి లొంగిపోతున్నాడు. యోధుడైన అర్జునుడు సంసారి అయిపోతున్నాడు. ఇది మొదటి దశ – గీతాబోధకు వచ్చేముందు, ప్రతి ఒక్కరూ మూడు దశలు

దాటాలి. సైనికుడు సంసారి అవాలి; సంసారి శిష్యుడు అవాలి. ఇప్పటిదాకా సైనికుడు సంసారి అయ్యాడు. ఇంకా సంసారి అర్జునుడు శిష్యుడుగా మారాలి.

ఈ సందర్భం గనుక ఒకవేళ దృశ్యకావ్యం అయివుంటే, ఒకసారి అర్జునుని మొహం, ఇంకొకసారి భీష్మద్రోణుల మొహాలు చూపించి ఉండేవారు. పైగా సన్నివేశానికి తగ్గ నేపథ్య సంగీతం కూడా ఉండేది. అర్జునుడు వారిని చూసి తన బాల్యం గుర్తు తెచ్చుకున్నట్లుగా భీష్మునితో తన ఆటపాటలు, గురువుతో తన శిష్యరికం అన్నీ మనకు చూపించి ఉండేవారు.

కాని ఇది శబ్దకావ్యం. పదాలతోనే సన్నివేశాన్ని చిత్రించాలి. వ్యాసాచార్యులు **కృపయా పరయా ఆవిష్టః** అన్న పదం వేశారు. అక్కడ మనం ఒక్క క్షణం ఆగి, అర్జునునితో మనం కూడా మమేకం చెంది, అతనికి భీష్మద్రోణులతో ఉన్న అనుబంధాన్ని గుర్తుకు తెచ్చుకోవాలి. తాను చిన్నప్పుడు వారి ప్రేమ చూరగొంటే, ఇప్పుడేమో నిర్దాక్షిణ్యంగా వారిమీద బాణాలు ప్రయోగించబోతున్నాడు. యుద్ధంలో తను వారిని సంహరించటం తథ్యం. ఎందుకంటే సాక్షాత్తూ ఆ పరమాత్మే తమవైపు ఉన్నాడు. అలాంటప్పుడు వారిని యుద్ధంలో సంహరించి, ఇంటికి వెళితే వారిరువురూ లేని జీవితాన్ని ఊహించుకోలేక పోతున్నాడు. నిజంగా వారిని అర్జునుడు చంపలేదు. కాని వారు చనిపోతారన్న ఊహే భరించలేక పోతున్నాడు. ఆ ఊహే, అర్జునుని మనస్సులో పెద్ద మార్పు తీసుకువచ్చింది. సంసారంలో పడవేసింది.

సంసారం అంటే ఏమిటి? రాగం, శోకం, మోహం అని అంతకుముందు చూశాము. ఈ మూడింటిలో ఇప్పుడు రెండు చూస్తున్నాము – రాగం, శోకం. ఇక్కడ ఒక విషయం గుర్తుంచుకోవాలి మనం. అర్జునునికి రాగం కొత్తగా యుద్ధభూమిలో పుట్టుకురాలేదు. అంతకుముందు కూడా భీష్మద్రోణులతో బంధం ఉంది, కాని అప్పుడు ప్రకటితమవలేదు. యుద్ధభూమిలో, తనకు బంధం ఉన్న వారిని కోల్పోతానేమోననే ఆలోచనే, అతనిలో అంతవరకూ లోపల ఎక్కడో అణగివున్న బంధాన్ని పైకి తీసుకువచ్చింది. అప్పటికే భవరోగం ఉంది, కాని తెలియలేదు. యుద్ధరంగంలో బయటపడింది.

అందువల్లనే రాగాన్ని తగ్గించుకోవటం చాలా కష్టం. మనకసలు ఒకరిమీద అంత రాగం ఉందని కాని, వారితో బంధం అంతగా పెనవేసుకుని ఉందని కాని తెలియనే తెలియదు. సమస్య ఉందని తెలిస్తేనే కదా, దాని పరిష్కారం గురించి ఆలోచించేది. అది అలా దాక్కుని ఉండి బయట పడేసరికి, దాని తీవ్రత ఎంత ఎక్కువగా ఉంటుందంటే, ఆ పరిస్థితిలో దాన్ని మనం ఎదుర్కోలేము. ముందేమో సమస్య ఉందని తెలియక, ఏమీ చేయము; సమస్య బాహ్యరూపం దాల్చేసరికి, తీవ్రరూపం దాల్చటంతో ఏమీ చేయలేము.

క్యాన్సర్ మహమ్మారి రోగం. అది వచ్చిన వెంటనే తెలియదు. ఆ రోగం ఆరంభదశలో ఉండగా తెలిస్తే నయం చేయవచ్చు అంటారు. కాని తరచు లేతస్థితిలో తెలియదు. ఆ రోగం తెలివిగా లోపల చేయాల్సినంత నష్టాన్నంతా చేసేసి, అప్పుడు బయటపడుతుంది. దాన్ని సెకండరీ స్టేజి అంటారు. అప్పుడు మనమేమీ చేయలేము. అంటే ప్రైమరీ స్టేజిలో తెలియదు కాబట్టి ఏమీ చేయము; సెకండరీ స్టేజిలో తెలిసినా, మన చేయి దాటిపోవటంతో అప్పుడూ ఏమీ చేయలేము.

ఇదే సూత్రం రాగానికి కూడా వర్తిస్తుంది. రాగం మనను సంసారంలో పడవేస్తున్నదని తెలియని దశలో ఏమీ చేయము; అది సంసారంలో పడవేసినట్టు తెలిసేసరికి, ఏమీ చేయలేము. అంటే రెండు సమస్యలు – **ఏమీ చేయము, ఏమీ చేయలేము**. అర్జునుని పరిస్థితి కూడా అలాగే ఉంది. ఏమీ చేయలేడు. ఎంత శోకంలో మునిగిపోయాడు? వ్యాసాచార్యులు పదాలతోనే అతని శోకతీవ్రతను వర్ణిస్తున్నారు.

అర్జున ఉవాచ

శ్లో. 28 **దృష్ట్వేమం స్వజనం కృష్ణ యుయుత్సుం సముపస్థితమ్ ॥**

శ్లో. 29 **సీదంతి మమ గాత్రాణి ముఖం చ పరిశుష్యతి ।**
వేపథుశ్చ శరీరే మే రోమహర్షశ్చ జాయతే ॥

దృష్ట్వా, ఇమమ్, స్వజనమ్, కృష్ణ, యుయుత్సుమ్, సముపస్థితమ్ ॥
సీదంతి, మమ, గాత్రాణి, ముఖమ్, చ, పరిశుష్యతి,
వేపథుః, చ, శరీరే, మే, రోమహర్షః, చ, జాయతే ॥

కృష్ణ!	= ఓ కృష్ణా!	ముఖమ్	= నోరు
సముపస్థితమ్	= (యుద్ధభూమికి) చేరియున్న	పరిశుష్యతి	= ఎండిపోవుచున్నది
యుయుత్సుమ్	= యుద్ధాభిలాషతోనున్న	చ	= ఇంకా
ఇమమ్ స్వజనమ్	= ఈ స్వజనసముదాయమును	మే	= నాయొక్క
దృష్ట్వా	= చూచి	శరీరే	= శరీరమునందు
మమ	= నాయొక్క	వేపథుః	= కంపము
గాత్రాణి	= అంగములు	రోమహర్షః, చ	= గగుర్పాటు గూడ
సీదంతి	= పట్టుతప్పుచున్నవి	జాయతే	= కలుగుచున్నవి
చ	= ఇంకా		

హే కృష్ణ! ఇమం స్వజనం యుయుత్సుం సముపస్థితం దృష్ట్వా
మమ గాత్రాణి సీదంతి, ముఖం చ పరిశుష్యతి ।
మే శరీరే వేపథుః చ, రోమహర్షః చ జాయతే ॥

తా: తన వారిని చూచి అతనికి అతిశయించిన దయ ఆవేశించెను. అతడు ఖేదమును పొందుచున్నవాడై ఇట్లు పలికెను – ఓ శ్రీకృష్ణా! యుద్ధమును చేయగోరి సంసిద్ధులైయున్న ఈ నా బంధుజనులను చూచి నా అవయవములు క్రుంగిపోవుచున్నవి. నా నోరు కూడా ఎండిపోవుచున్నది. నా శరీరములో వణుకు, గగుర్పాటు కూడా కలుగుచున్నవి.

శ్లో. 30 **గాండీవం స్రంసతే హస్తాత్ త్వక్చైవ పరిదహ్యతే ।**
న చ శక్నోమ్యవస్థాతుం భ్రమతీవ చ మే మనః ॥
గాండీవమ్, స్రంసతే, హస్తాత్, త్వక్, చ, ఏవ, పరిదహ్యతే,
న, చ, శక్నోమి, అవస్థాతుమ్, భ్రమతి, ఇవ, చ, మే, మనః ॥

హస్తాత్	= చేతినుంచి	మనః	= మనస్సు
గాండీవమ్	= గాండీవమనే ధనుస్సు	భ్రమతి, ఇవ	= భ్రమించుచున్నట్లున్నది
స్రంసతే	= జారిపోవుచున్నది	అవస్థాతుమ్, చ	= నిశ్చలముగా నిలిచి యుండుటకును
చ, త్వక్ ఏవ	= ఇంకనూ చర్మము	న, శక్నోమి	= సమర్థుడను కాకున్నాను
పరిదహ్యతే	= కాలిపోవుచున్నది		
చ, మే	= అలాగే నాయొక్క		

హస్తాత్ గాండీవం స్రంసతే, త్వక్ చ ఏవ పరిదహ్యతే ।
అవస్థాతుం నచ శక్నోమి, మే మనః చ భ్రమతి ఇవ (భవతి) ॥

తా: చేతినుంచి గాండీవము అనే పేరుగల ధనుస్సు జారిపోవుచున్నది. చర్మము కూడా కాలిపోవుచున్నది. అలాగే నేను నిలబడలేక పోవుచున్నాను. నా మనస్సు భ్రమించుచున్నట్లున్నది.

శ్లో. 31 **నిమిత్తాని చ పశ్యామి విపరీతాని కేశవ ।**
న చ శ్రేయోఽనుపశ్యామి హత్వా స్వజనమాహవే ॥
నిమిత్తాని, చ, పశ్యామి, విపరీతాని, కేశవ,
న, చ, శ్రేయః, అనుపశ్యామి, హత్వా, స్వజనమ్, ఆహవే ॥

కేశవ!	= ఓ కృష్ణా!	స్వజనమ్	= బంధువులను
విపరీతాని	= అశుభసూచకములైన	హత్వా	= చంపుటవల్ల
నిమిత్తాని, చ	= శకునములను గూడ	శ్రేయః, చ	= (ఏ విధమైన) శ్రేయస్సును గూడ
పశ్యామి	= చూచుచున్నాను	న, అనుపశ్యామి	= చూడజాలకున్నాను
ఆహవే	= యుద్ధమందు		

హే కేశవ! నిమిత్తాని విపరీతాని చ పశ్యామి।
ఆహవే చ స్వజనం హత్వా శ్రేయః న అనుపశ్యామి॥

తా: ఓ కేశవా! (బ్రహ్మవిష్ణురుద్రరూపుడు) విపరీతములైన శకునములు నాకు కనబడుచున్నవి. నా బంధువులను యుద్ధములో చంపుటవల్ల శ్రేయస్సు కలుగునని నాకు అనిపించుట లేదు.

4. అర్జునుని శోకం సమస్య శ్లోకాలు 28 (రెండవ పాదం)–35 ఇంతకుముందు శ్లోకాల్లో అంటే 26 నుంచి 28 (28 మొదటి పాదం) వరకూ వ్యాసాచార్యులు సంసారంయొక్క మొదటి లక్షణమైన **రాగాన్ని** చూపించారు. ఇప్పుడు 28 (రెండవ పాదం) నుంచి 35 వరకూ, రెండవ లక్షణమైన **శోకాన్ని** చూపించబోతున్నారు. దాని తరువాత మూడవ లక్షణమైన **మోహాన్ని** చూస్తాము.

ఈ సమస్య ఒక్క అర్జునునికే చెందినది కాదు; సర్వజనీన సమస్య. కాకపోతే ఏ వస్తువుమీద లేదా వ్యక్తిమీద బంధం ఏర్పడుతుందనేది మారుతుంది కాని బంధంవల్ల ఏర్పడే సమస్య మారదు. రాగం ఎంత తీవ్రంగా ఉంటే, శోకం కూడా అంత తీవ్రంగా ఉంటుందని చూశాము. మనస్సు బాగా కలత చెందితే, ఆ బాధ శరీరానికి కూడా పాకుతుంది. మనస్సును బాధిస్తున్న సమస్య చిన్నదైతే, దాన్ని మనస్సులోనే దాచుకుని, పైన పెదవులమీద చిరునవ్వు పులుముకుని, అంతా సవ్యంగా ఉన్నట్టు చెలామణి అయిపోవచ్చు. ఎందుకంటే మనస్సు వేరు, శరీరం వేరు. కాని మనస్సులోని అలజడి తీవ్రరూపం దాలిస్తే మాత్రం, అది స్థూలశరీరానికి కూడా పాకుతుంది.

ఇప్పుడు అర్జునుని రాగం తీవ్రరూపం దాల్చింది కాబట్టి, అది స్థూలశరీరానికి కూడా పాకుతున్నది.

కృష్ణ ఇమం స్వజనం దృష్ట్వా – ఓ కృష్ణా, నేను అంతా నా వారిని చూస్తున్నాను. స్వజనులు అంటే వారు నావారు, నేను వారి వాడిని. దీన్నే ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే, అహంకార, మమకారాలు అంటారు. బంధకత్వం. నేను ఫలానావారికి చెందుతాను; వారు నాకు చెందుతారు. ఈ బంధకత్వాన్నే రాగం అంటారు. ఈ బంధకత్వాన్ని **స్వజనం** పదంతో వర్ణిస్తున్నాడు అర్జునుడు.

ఈ స్వజనం పదం మొదటి అధ్యాయంలో పదేపదే వస్తుంది. ఇది చాలా ముఖ్యమైన పదం. కొంతమందిని స్వజనం అనటంలో తప్పేంలేదు. నిజానికి మనం ఈ ప్రపంచంలో జీవనం కొనసాగిస్తునప్పుడు, కొందరితో బంధం పెంచుకోవటం చాలా సహజమైన ప్రవృత్తి. అంతవరకూ తప్పులేదు. కాని ఆ బంధం రాగంగా తీవ్రరూపం దాల్చి, అది మోహంలోకి దింపితేనే ప్రమాదం. మోహం బుద్ధి విచక్షణను కప్పివేసి, ధర్మాధర్మ విచక్షణ చేయనివ్వదు.

ఇంతకుముందు కౌరవులను ఏమన్నాడు? ధార్తరాష్ట్రులనీ, దుర్బుద్ధి కలవారనీ అన్నాడు. ఆ పదాన్ని గుర్తుంచుకోవాలని చూశాము కూడా. శత్రురాజులందరూ దుర్బుద్ధి ఉన్నవారు; వారు అధార్మిక పురుషుడైన దుర్యోధనునితో చేతులు కలిపారు అన్నాడు. అప్పుడు కోపంగా అని ఉంటాడు. అప్పుడు అతని బుద్ధి పనిచేస్తున్నది. ఎందుకంటే ధర్మాధర్మ వివేకం చూపించాడు.

కాని ఇప్పుడు బుద్ధిస్థాయినుంచి మనస్సు స్థాయికి దిగాడు అర్జునుడు. తార్కికంగా ఆలోచించటం మానివేసి భావోద్రేకంతో మాట్లాడుతున్నాడు. అందువల్ల **అధార్మికులు** అన్న నోటితోనే **స్వజనులు** అంటున్నాడు. అంటే స్వజనులు అనుకునేసరికి వారు చేసిన అధర్మం గుర్తురావటం లేదు.

శంకరాచార్యులు తన భాష్యంలో అర్జునుని సమస్యను ఒక్కముక్కలో విశ్లేషించారు.

అహం యేషాం, మమ ఏతే – నేను వీరి మనిషిని, వీరు నావారు. దీన్నే వేరే మాటలో చెప్పాలంటే రాగం అనవచ్చు. ఈ రాగాన్ని స్వజనం పదంతో సూచించారు వ్యాసాచార్యులు. స్వజనాన్ని చూశాడు అర్జునుడు. వారు అక్కడికి ఎందుకు వచ్చారు?

యుయుత్సుం సముపస్థితమ్ – బంధుత్వాన్ని గుర్తు తెచ్చుకోవటానికి కాదు, పాండవులతో యుద్ధం చెయ్యటానికి. కాని వారిని చూసిన అర్జునుని పరిస్థితి ఎలా ఉంది? చాలా డీలా పడిపోయాడు. శారీరకంగా బాగా కృంగిపోయాడు.

ఈ పరిస్థితి ఒక్కసారిగా రాదు. ఒక్క ఆలోచనవల్ల నష్టం జరగదు. పదేపదే ఆ విషయం గురించి ఆలోచించటంవల్ల నష్టం జరుగుతుంది. కోపం గాని, ఈర్ష్య గాని, నిస్పృహ గాని, ఏదైనా సరే ఒక్క ఆలోచనవల్ల పెరగదు. ఉదాహరణకు ఎవరైనా మనను ఒకమాట అంటే, దాన్ని పదేపదే తలుచుకుంటాము.

ఈ విషయాన్ని దృశ్యకావ్యంలో బాగా చూపిస్తారు. ఒక వ్యక్తిని ఎవరో ఏదో అంటే, అతను ఇటూ–అటూ పచార్లు చేస్తున్నట్టూ, ఆమాట అతని చెవిలో గింగుర్లెత్తుతున్నట్టూ చాలాసార్లు చూపిస్తారు. అది తలచుకొంటున్నకొద్దీ, ఇతని మొహంలో రంగులు మారుతుంటాయి.

అందువల్ల ఒక్క ఆలోచన ఎప్పుడూ హానికరం కాదు. దానికి మన సహకారం కావాలి. దాన్ని పెంచి మనమే పోషిస్తాము. మొదటి ఆలోచన మన చేతిలో లేదు, అది సహజంగా జరుగుతుంది. కాని రెండవ ఆలోచన మన చేతిలో ఉంది. అంటే ఎవరైనా ఏదైనా అంటే వెంటనే మనం బాధపడతాము. అది మొదటి ఆలోచన. అదే బాధను పదేపదే తలుచుకుని కృంగిపోవాలా, దాన్ని పారద్రోలాలా అన్నది మన చేతిలో ఉంది. మనం దాన్ని పట్టించుకోకపోతే నీటి బుడగలా అది పేలిపోతుంది. కాని దానికి మనం సహకారం అందించి, పెంచి పోషిస్తే మాత్రం, అది పెద్ద అలలాగా మారి మనను ముంచెత్తే ప్రమాదముంది. అర్జునుడు ఒక్క ఆలోచనను పెంచి పోషించాడు. దాన్ని అలలాగా చేశాడు. అది అతన్ని ముంచెత్తే పరిస్థితి వచ్చింది. అందువల్ల ఏ చేత్తో అయితే వేలాది రాక్షసులను సంహరించాడో, ఇప్పుడా చేత్తో తన గాండీవాన్ని కూడా పట్టుకోలేకుండా ఉన్నాడు.

సీదంతి మమ గాత్రాణి – నా చేతులు, కాళ్ళు వణుకుతున్నాయి;

ముఖం చ పరిశుష్యతి – నోరు ఎండి పోతోంది. సమస్య మనస్సులో ఉంది, కాని నోరు ఎండిపోతోంది. మీకు అనుమానంగా ఉంటే, ఏదైనా సభలో మాట్లాడటానికి ప్రయత్నించి చూడండి. ప్రసంగమే అవసరం లేదు, ఒక్క నిముషం పట్టే వెల్‌కమ్ స్పీచో, వోట్ ఆఫ్ థ్యాంక్సో అయినా సరే! అంతకుముందు ఎన్నిసార్లు సాధన చేసినా కూడా, మొదటిసారిగా స్టేజీ ఎక్కగానే, మైకు ముందు నిల్చోగానే, జరిగే మొట్టమొదట పని నోరు ఎండి పోతుంది. ఎవరో అద్భుతంగా వర్ణించారు, 'గుండె అంటే పుట్టిన క్షణంనుంచి పనిచేసే అంగం, కాని సభలో ప్రసంగం ఇవ్వటానికి నిల్చుంటే మాత్రం ఆగిపోతుంది.'

వేపథుశ్చ శరీరే మే – శరీరం వణికిపోతోంది;

రోమహర్షశ్చ జాయతే – రోమాలు నిక్కబొడుచుకుంటున్నాయి;

గాండీవం స్రంసతే హస్తాత్	– గాండీవము చేతినుంచి జారిపోతున్నది;
త్వక్ చ ఏవ పరిదహ్యతే	– చర్మం తపించిపోతున్నది;
న చ శక్నోమి అవస్థాతుమ్	– నేను నిల్చోలేకపోతున్నాను;
భ్రమతి ఇవ చ మే మనః	– తల తిరుగుతున్నట్టుగా అనిపిస్తోంది;
నిమిత్తాని చ పశ్యామి విపరీతాని కేశవ	– ఓ కేశవా, అనేక అపశకునాలు కనిపిస్తున్నాయి.

దీన్నిబట్టి అపశకునాలు మన మనస్సు చూపించినవే అని తెలుస్తోంది. మనస్సు దృఢంగా ఉంటే మంచి శకునాలు చూస్తాము; అదే మనస్సు బలహీనంగా ఉంటే, పిల్లి అడ్డంగా పరుగు తీసింది, ఒంటి బ్రాహ్మణుడు ఎదురయ్యాడు అంటూ లేనిపోని అపశకునాలు చూస్తాము. అలాగే అర్జునుడు కూడా అనేక అపశకునాలు చూస్తున్నాడు.

శోకంయొక్క పర్యవసానం ఏమిటి? నిరాశానిస్పృహలు. సముద్రంలో అల్పపీడనం (డిప్రెషన్) ఏర్పడితే వాన కురుస్తుంది. మనస్సులో అల్పపీడనం ఏర్పడితే ఇక్కడా వాన కురుస్తుంది అంటే కన్నీరు వస్తుంది. ఇది శోకంయొక్క తరువాత స్థితి. అర్జునుడు శోకం అంచులో ఉన్నాడు. అందువల్ల –

న చ శ్రేయోఽనుపశ్యామి హత్వా స్వజనమాహవే – యుద్ధంలో నా స్వజనులను చంపటంవల్ల శ్రేయస్సు కలుగుతుందని నాకేమీ అనిపించటం లేదు అంటున్నాడు అర్జునుడు.

నిరాశానిస్పృహల మొట్టమొదటి సూచన ఇది. జీవితానికి అర్థం లేదనిపిస్తుంది. ఇది సంసారంయొక్క సమస్య. ఎవరైనా పోతే, ఇంకెవరికోసం నేను జీవించాలి? ఎవరికోసం తినాలి? ఎవరికోసం నగలు ధరించాలి? ఎవరికోసం ముస్తాబు చేసుకోవాలి? జీవితం శూన్యంగా అనిపిస్తుంది. జీవితానికి అర్థం లేదనిపిస్తుంది. కాని వేదాంతం – సృష్టిలో దేనికైనా అర్థం ఉందంటే, అది నీ ఉనికికే అంటుంది; నీ జీవితానికి అర్థం బాహ్యవస్తువుల్లో కాని మనుష్యుల్లో కాని లేదు అంటుంది. కాని అజ్ఞానంవల్ల మనం ప్రపంచంలో మనుష్యులతోనో, వస్తువులతోనో ఎంతగా బంధం పెంచుకుంటామంటే, వారిమీదే మన ప్రాణాలన్నీ నిలుపుకుంటాము. అందువల్ల వారు ఉంటేనే మన జీవితానికి అర్థముంది అనుకుంటాము.

నిజానికి మనమే తక్కినవారికి అర్థాన్ని కలుగజేస్తున్నాము, కాని మన అజ్ఞానంవల్ల, మన బంధకత్వంవల్ల, వారే మన జీవితాన్ని అర్థవంతంగా చేస్తున్నారు అనుకుంటాము. ఒక సంగీతవిద్వాంసుడు తను సంగీతం పాడలేకపోతే, తన జీవితానికి అర్థం లేదనుకుంటాడు; ఒక క్రీడాకారుడు తను ఆడలేకపోతే, తన జీవితానికి అర్థం లేదనుకుంటాడు. అలా మనం దేనితో బంధం పెంచుకుంటామో అది లేకపోతే మన జీవితం శూన్యం అనుకుంటాము.

వేదాంతం దీన్ని ఒప్పుకోదు. ఎవరూ, ఏదీ మీ జీవితానికి అర్థం ఇవ్వలేదు. మీ జీవితమే అర్థవంతమైనది. మీరే మీ జీవితాన్ని అర్థవంతంగా చేసుకోగలరు కాని, బాహ్యంగా ఏదీ మీ జీవితాన్ని అర్థవంతంగా చెయ్యలేదు.

బాహ్యప్రపంచం ఉన్నా మీ జీవితం అర్థవంతమైనదే; బాహ్యప్రపంచం మొత్తం మాయమయినా కూడా మీ జీవితం అర్థవంతమైనదే. అందువల్ల మీ జీవితాన్ని దేనితోనూ ముడిపెట్టుకోకండి!

ఈ భావనతో మన మనస్సుకు శిక్షణను ఇచ్చుకోవాలి. ఏమిటది? నా జీవితం బాహ్యవస్తువులవల్ల కాదు, నావల్లే అర్థవంతమైనది. అందువల్లనే ఆధ్యాత్మికమైన సాధన చిన్నవయస్సులోనే అవసరం. లేకపోతే మనం దేనిమీద ఆధారపడతామో, అది పడిపోగానే, ఇలాంటి బలహీనత మొదలవుతుంది. అర్జునుడు దానికి సరియైన ఉదాహరణ.

న చ శ్రేయోఽనుపశ్యామి – నాకు శ్రేయస్సు కలుగుతుందని అనిపించటం లేదు అన్నాడు. ఎప్పుడు?

హత్వా స్వజనమాహవే – ఆత్మీయులైన నా బంధువులను యుద్ధమందు చంపుకోవటంవల్ల.

తను యుద్ధభూమికి ఎందుకు వచ్చాడో మర్చిపోయాడు అర్జునుడు. ధర్మసంస్థాపనార్థం వచ్చాడు. ఆ విషయం పక్కకు వెళ్ళిపోయింది; స్వజనులు పైకి వచ్చారు. ఇంతకుముందే చూసినట్టుగా మనుష్యులు శాశ్వతం కాదు; వచ్చిపోతారు, కాని ధర్మం శాశ్వతం. అందువల్ల మనకు దేనితోనైనా బంధం ఉండాలంటే, అది ధర్మంతో ఉండాలి. శాశ్వతధర్మంతో బంధం ఉండాలి కాని, అశాశ్వతమైన జనులతో కాదు.

సస్యమివ మర్త్యః పచ్యతే సస్యమివాజాయతే పునః – కఠ

అశాశ్వతమైన మనుష్యులు అశాశ్వతమైన మనుష్యులను పట్టుకు ప్రాకులాడుతున్నారు. అజ్ఞాని ధర్మంకన్నా మనుష్యులు ముఖ్యం అనుకుంటే, జ్ఞాని అశాశ్వతమైన మనుష్యులకన్నా ధర్మం ముఖ్యం అని తెలుసుకుంటాడు.

శ్లో. 32 **న కాంక్షే విజయం కృష్ణ న చ రాజ్యం సుఖాని చ ।**
కిం నో రాజ్యేన గోవింద కిం భోగైర్జీవితేన వా॥
న, కాంక్షే, విజయమ్, కృష్ణ, న, చ, రాజ్యమ్, సుఖాని, చ,
కిమ్, నః, రాజ్యేన, గోవింద, కిమ్, భోగైః, జీవితేన, వా ॥

కృష్ణ!	= ఓ కృష్ణా!	గోవింద!	= ఓ కృష్ణా!
విజయమ్	= విజయమును	రాజ్యేన	= రాజ్యముతో
న, కాంక్షే	= (నేను) కోరుటలేదు	కిమ్	= ఏమి పని?
చ, రాజ్యమ్, న	= ఇంకా రాజ్యమును సైతము కోరను	వా	= లేక
		భోగైః	= భోగములతో గాని
సుఖాని, చ(న)	= సుఖములను కూడ కోరను	జీవితేన	= జీవితముతో గాని
నః	= మాకు	కిమ్	= ఏమి పని?

హే కృష్ణ ! విజయం న, రాజ్యం చ సుఖాని చ న కాంక్షే!
హే గోవింద! నః రాజ్యేన కిం భోగైః జీవితేన వా కిమ్॥

తా: ఓ శ్రీకృష్ణా! నేను విజయమును, రాజ్యమును, సుఖములను కూడా కోరుట లేదు. ఓ గోవిందా! మాకు రాజ్యముతో గాని, భోగములతో గాని, జీవితముతో గాని పని యేమున్నది? .

ఇక్కడ అర్జునుడు అజ్ఞానంలో ఉన్నాడు. అందువల్ల అయోమయంలో పడ్డాడు.

న కాంక్షే విజయం కృష్ణ న చ రాజ్యం సుఖాని చ – ఓ కృష్ణా, నాకు రాజ్యం కాని, విజయం కాని, సుఖాలు కాని అవసరం లేదు.

కిం నో రాజ్యేన గోవింద కిం భోగైర్జీవితేన వా – ఓ గోవిందా, రాజ్యం పొంది లాభమేమిటి? ఈ భోగాలవల్ల ప్రయోజనం ఏమిటి? ఈ జీవితంవల్ల ప్రయోజనం ఏమిటి అంటున్నాడు. ఎక్కణ్ణుంచి ఎక్కడికి వెళుతున్నాడో చూడండి. స్వజనులు లేకపోయాక జీవించివుండి మాత్రం లాభమేమిటి అంటున్నాడు. కాని ధర్మశాస్త్రం నీ జీవితలక్ష్యం నీ చుట్టూ ఉన్న నలుగురికోసం జీవించటం కాదు, ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగటం అంటుంది. అది మర్చిపోతే కష్టాలు తప్పవు.

శ్లో. 33 **యేషామర్థే కాంక్షితం నో రాజ్యం భోగాః సుఖాని చ ।**
త ఇమేఽవస్థితా యుద్ధే ప్రాణాంస్త్యక్త్వా ధనాని చ ॥
యేషామ్, అర్థే, కాంక్షితమ్, నః, రాజ్యమ్, భోగాః, సుఖాని, చ,
తే, ఇమే, అవస్థితాః, యుద్ధే, ప్రాణాన్, త్యక్త్వా, ధనాని, చ ॥

యేషామ్, అర్థే	= ఎవరికోసం	ఇమే	= వీరును – అందరును
రాజ్యమ్	= రాజ్యము	ధనాని	= సంపదల పైనను
భోగాః	= భోగములు	చ	= ఇంకా
సుఖాని, చ	= సుఖములును	ప్రాణాన్	= ప్రాణముల పైనను
నః	= మాకు	త్యక్త్వా	= ఆశలను వదులుకొని
కాంక్షితమ్	= అభీష్టమో,	యుద్ధే	= యుద్ధమందు
తే	= వారును	అవస్థితాః	= (సంసిద్ధులై) నిలిచియున్నారు

యేషామ్ అర్థే నః రాజ్యం కాంక్షితం, భోగాః సుఖాని చ।
తే ఇమే యుద్ధే ప్రాణాన్ ధనాన్ త్యక్త్వా అవస్థితాః॥

తా: ఎవరికోసం రాజ్యము, భోగములు, సుఖములును మాకు అభీష్టమో, వారును, వీరును – అందరును, సంపదల పైనను ఇంకా ప్రాణముల పైనను ఆశలను వదులుకొని యుద్ధము చేయుటకు (సంసిద్ధులై) నిలిచియున్నారు

ఇక్కడ కూడా అర్జునుడు మహాభారతయుద్ధం ఎందుకు చేస్తున్నాడో మర్చిపోయాడు.

యేషామర్థే కాంక్షితం నో రాజ్యం భోగాః సుఖాని చ – ఈ యుద్ధం ద్వారా మనం రాజ్యాన్ని, సుఖాలను తిరిగి పొందుదామనుకున్నాము. కాని ఇవన్నీ ఎందుకు? యేషామర్థే – భీష్మద్రోణులకోసం. ఎలా బంధంలో పడిపోయాడో

చూడండి. నేను ఈ రాజ్యం తిరిగిపొంది భీష్మద్రోణులకి అంకితం చేద్దామనుకున్నాను అంటున్నాడు. దీన్నిబట్టే అతని బుద్ధిని రాగం కప్పేసిందని అర్థమవుతున్నది.

మహాభారతయుద్ధం చేయటానికి వచ్చినది, రాజ్యం తిరిగిపొంది భీష్మద్రోణులకు అప్పజెప్పటానికి కాదు. మహాభారతయుద్ధం చేసేది అధర్మంతో. ఆ అధర్మం వైపు ఎవరు ఉన్నా కూడా వారిని నాశనం చేయక తప్పదు. భీష్మద్రోణులు దురదృష్టవశాత్తూ అటు చేరినందుకు, వారిని కూడా నిర్దాక్షిణ్యంగా సంహరించాలని నిర్ణయించుకునే వచ్చాడు. యుద్ధరంగంలోకి అడుగుపెట్టినప్పుడు అతని బుద్ధి స్థిరంగానే ఉంది – నిర్ణయం సరిగ్గానే తీసుకున్నాడు.

ఇప్పుడు భీష్మద్రోణులకోసం నేనీ యుద్ధం చేస్తున్నాను అంటున్నాడు. **యేషాం భీష్మద్రోణాదినాం ప్రయోజనాయ ఏవ రాజ్యం భోగాః సుఖాని చ కాంక్షితమ్** అంటున్నాడు. కాని వీరేం చేస్తున్నారు?

ఇమే (అస్మిన్) యుద్ధే అవస్థితాః – కాని వీరు యుద్ధానికి వచ్చివున్నారు. ఎలా?

ప్రాణాన్ త్యక్త్వా ధనాని చ – వారే ప్రాణంమీద, ధనంమీద ఆశ వదులుకుని యుద్ధానికి వచ్చి నిలబడ్డారు.

అర్జునుని వాదన ఏమిటంటే, నేను వారిని చంపి యుద్ధంలో గెలిస్తే, నా విజయాన్ని ఎవరికి చూపించుకోను? ఒక వ్యక్తి దగ్గర డబ్బులు ఉన్నాయి కాని, వాటిని పెట్టుకునేందుకు పర్సు లేదు. అందుకని ఆ డబ్బులు పెట్టి పర్సు కొన్నాడు. ఇప్పుడు సమస్య ఏమిటి? డబ్బులు పెట్టి కొన్న పర్సులో పెట్టుకునేందుకు డబ్బులు లేవు. ఇప్పుడు అర్జునుని పరిస్థితి కూడా అలాగే ఉంది. అతని దగ్గర రాజ్యం లేదు. రాజ్యం పొంది భీష్మద్రోణుల పాదాల చెంత మ్రోకరిల్లాలి. కాని ఆ రాజ్యం పొందాలంటే వారందరినీ చంపాలి. వారిని చంపితే, ఎవరికి చూపించాలి రాజ్యాన్ని? అందువల్ల యుద్ధం చేయటంలో అర్థం లేదు అంటున్నాడు.

శ్లో. 34 **ఆచార్యాః పితరః పుత్రాస్తథైవ చ పితామహాః ।**
మాతులాః శ్వశురాః పౌత్రాః శ్యాలాః సంబంధినస్తథా ॥
ఆచార్యాః, పితరః, పుత్రాః, తథా, ఏవ, చ, పితామహాః,
మాతులాః, శ్వశురాః, పౌత్రాః, శ్యాలాః, సంబంధినః, తథా ॥

ఆచార్యాః	= గురువులు	మాతులాః	= మేనమామలు
పితరః	= పినతండ్రులు, పెదతండ్రులు	శ్వశురాః	= పిల్లనిచ్చిన మామలు
పుత్రాః, చ	= కుమారులును	పౌత్రాః	= మనుమలు
తథా, ఏవ	= అలాగే	శ్యాలాః	= బావమరుదులు
పితామహాః	= తాతలు	తథా, సంబంధినః	= ఇతర బంధువులు (చేరియున్నారు)

ఆచార్యాః, పితరః, పుత్రాః, తథా ఏవ పితామహాః,
మాతులాః, శ్వశురాః, పౌత్రాః, శ్యాలాః, తథా సంబంధినః
(ప్రాణాన్ ధనాని చ త్యక్త్వా యుద్ధే అవస్థితాః)॥

తా: ఆచార్యులు, తండ్రులు, కొడుకులు, తాతలు, మేనమామలు, మామలు, మనుమలు, బావమరుదులు, ఇంకా ఇతర బంధువులు ఇక్కడే ఉన్నారు.

శ్లో. 35 **ఏతాన్న హంతుమిచ్ఛామి ఘ్నతోఽపి మధుసూదన ।**
అపి త్రైలోక్యరాజ్యస్య హేతోః కిం ను మహీకృతే ॥
ఏతాన్, న, హంతుమ్, ఇచ్ఛామి, ఘ్నతః, అపి, మధుసూదన,
అపి, త్రైలోక్యరాజ్యస్య, హేతోః, కిమ్, ను, మహీకృతే ॥

మధుసూదన!	= ఓ మధుసూదనా!	ఏతాన్	= వీరిని (ఈ స్వజనులను)
ఘ్నతః, అపి	= (నేను) చంపబడినను	హంతుమ్	= చంపుటకు
త్రైలోక్యరాజ్యస్య	= (లేక) మూడులోకముల రాజ్యాధిపత్యము	న, ఇచ్ఛామి	= ఇష్టపడను
		మహీకృతే	= భూమండలము కోసమైతే
హేతోః, అపి	= నిమిత్తమైనను	కిమ్, ను	= చెప్పవలసినదేముంది?

హే మధుసూదన! మాం (ఘ్నతః అపి) ఏతాన్,
త్రైలోక్య రాజ్యస్య హేతోః అపి న హంతుమ్ ఇచ్ఛామి।కిం ను మహీకృతే ?

తా: మధుకైటభులనే రాక్షసులను సంహరించిన ఓ మధుసూదనా! వీరు నన్ను చంపుచున్నా నేను వీరిని చంపుటకు ఇష్టపడను. ముల్లోకముల రాజ్యము వచ్చినా నేను వీరిని సంహరించను. ఇక భూలోకరాజ్యము గురించి సంహరించనని వేరుగా చెప్పవలసినదేముంది?

అర్జునుని ముందు ఎవరు నిల్చుని ఉన్నారు? ఎవరెవరిని అర్జునుడు చూశాడో అంతకుముందు (26వ) శ్లోకంలో చూశాము. ఇప్పుడు మళ్ళీ అదే పట్టిక వస్తోంది. దీన్నిబట్టి అర్జునుడు శోకంలో మునిగిపోయాడని తెలుస్తున్నది. ఏదైనా క్లిష్టపరిస్థితి ఎదుర్కోవాల్సి వస్తే, దానికి ముందునుంచే సిద్ధపడి ఉండాలి. లేకపోతే, హఠాత్తుగా ఆ పరిస్థితి ఎదురైతే, తట్టుకోలేరు. ఆ బలం పొందటానికి దైవభక్తి పెంపొందించుకోమంటారు. అర్జునుడు సిద్ధంగా లేడు. అందువల్ల నీరుకారి పోతున్నాడు. అటువంటి పరిస్థితుల్లో ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్కలాగా ప్రవర్తిస్తారు. కొంతమంది గట్టిగా నవ్వుతారు; కొంతమంది ఏడుస్తారు; కొంతమంది అరుస్తారు.

అర్జునుని మాటల ప్రవాహాన్ని నిశ్శబ్దంగా గమనిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అతని మనస్సులో దుఃఖం అంతా ఉప్పెనలా బయటకు వచ్చేయాలి. అలా రావాలంటే, మధ్యలో కృష్ణపరమాత్మ మాట్లాడకూడదు. మనం కృష్ణపరమాత్మ నుంచి ఈ లక్షణం నేర్చుకోవాలి. ఎవరైనా ఇలా మాటల ప్రవాహంలో పడిపోతే, దానికి ఆనకట్ట వెయ్యకుండా వినాలి. తత్త్వబోధ నేర్పించేయకూడదు. అర్జునుడు ఇంకా ఎదుటవున్న తన బంధుకోటిని వివరిస్తున్నాడు.

ఆచార్యాః – గురువులు; **పితరః** – తండ్రులు; **పుత్రాః** – కొడుకులు; **పితామహాః** – తాతలు; **మాతులాః** – మేనమామలు; **శ్వశురాః** – పిల్లనిచ్చిన మామలు; **పౌత్రాః** – మనవలు; **శ్యాలాః** – బావమరదులు; **తథా సంబంధినః**– ఒక్క మాటలో చెప్పాలంటే ఇతర బంధువులు.

ఏతాన్న హంతుమిచ్ఛామి – ఏమైనా జరగనీ, నేను వారిని వధించటానికి ఇష్టపడను. ఈ మాట వింటే వారిమీద జాలితో అన్నట్టు అనిపిస్తుంది కాని నిజానికి అది రాగంతో అన్నమాట! ఈ సూక్ష్మభేదం ముందే చూశాము. రాగం ఉన్నచోట ధర్మాధర్మవిచక్షణ ఉండదు. జాలియొక్క గొప్పదనం ఏమిటంటే, ఎంత జాలివున్నా, ధర్మాన్ని మాత్రం వీడదు. న్యాయమూర్తికి నేరస్థునిమీద ఎంతైనా జాలి వుండవచ్చు కాని అతను ధర్మాన్ని నిలబెట్టాలి. అందువల్ల అతనిమీద జాలి చూపకుండా, అవసరమైతే ఉరిశిక్ష కూడా విధిస్తాడు. అతనికి ఉరిశిక్ష విధించినంత మాత్రాన న్యాయమూర్తికి జాలిలేదని విమర్శించలేరు.

అదేవిధంగా, ఇక్కడ అర్జునుడు జాలి చూపిస్తుంటే, అది చూపించకూడని చోట చూపిస్తున్నాడు. అది స్పష్టంగా రాగం మాత్రమే. దీని గురించి ఇంకా ముందుముందు చూస్తాము.

ఘ్నతోఽపి మధుసూదన – వారిలో ఎవరైనా నన్ను చంపటానికి ప్రయత్నించినా కూడా, నేను మాత్రము వారిని చంపను మధుసూదనా అంటున్నాడు. మధుసూదన పదం సరియైన సందర్భంలో వేశాడు. నువ్వు చంపావంటే ఎవరిని చంపావు? మధుకైటభులనే అసురులను. అందులో ఏమీ కష్టం లేదు. నేను నా స్వజనులను చంపుకోవాలి. ఆ మాటకొస్తే కృష్ణుడు కూడా ధర్మరక్షణకోసం తన కంసమామను చంపాడు. అది చూడటం లేదు అర్జునుడు.

అపి త్రైలోక్యరాజ్యస్య – నాకు మూడులోకాల ఆధిపత్యం వచ్చినా కూడా చంపను. భూలోక, భువర్లోక, సువర్లోకాలను త్రిలోకాలు అంటారు. ఈ మూడు లోకాలను జయించే అవకాశం వచ్చినా నా భీష్మద్రోణుల ముందు అవి తృణప్రాయం.

కిం ను మహీకృతే – అలాంటప్పుడు ఈ భూమండల విషయం గురించి చెప్పేదేముంది? త్రిలోకాల విజయమే వీరి ముందు దిగదుడుపు అంటే ఈ చిన్న రాజ్యవిషయం గురించి ప్రత్యేకించి చెప్పేదేముంది? అందువల్ల నేను భీష్మద్రోణులను ఎన్నుకుంటాను, యుద్ధాన్ని కాదు.

శ్లో. 36 **నిహత్య ధార్తరాష్ట్రాన్నః కా ప్రీతిః స్యాజ్జనార్దన ।**
పాపమేవాశ్రయేదస్మాన్ హత్వైతానాతతాయినః ॥
నిహత్య, ధార్తరాష్ట్రాన్, నః, కా, ప్రీతిః, స్యాత్, జనార్దన,
పాపమ్, ఏవ, ఆశ్రయేత్, అస్మాన్, హత్వా, ఏతాన్, ఆతతాయినః ॥

జనార్దన!	= ఓ జనార్దనా!	ఆతతాయినః	= ఆతతాయులను (మహాపాపిష్ఠులను)
ధార్తరాష్ట్రాన్	= ధృతరాష్ట్ర కుమారులను	హత్వా	= చంపుటవల్ల
నిహత్య	= చంపినచో	అస్మాన్	= మనలను
నః	= మనకు	పాపమ్,	= పాపమే
కా, ప్రీతిః స్యాత్	= ఏమి సంతోషము కలుగును?	ఏవ ఆశ్రయేత్	= చుట్టుముట్టును
ఏతాన్	= ఈ		

హే జనార్దన! ఏతాన్ ధార్తరాష్ట్రాన్ నిహత్య నః కా ప్రీతిః స్యాత్।
ఆతతాయినః హత్వా, అస్మాన్ పాపమ్ ఏవ ఆశ్రయేత్॥

తా: ఓ జనార్దనా! (దుష్టజనులను శిక్షించువాడా!) ధృతరాష్ట్రుని పుత్రులను సంహరించిన మాకు ఏమి ప్రీతి కలుగును? (కలుగదు). మహాపాపిష్టులైన ఈ దుర్మార్గులను సంహరించినచో మాకు పాపమే చుట్టుకొనును.

5. అర్జునుని మోహం సమస్య శ్లోకాలు 36-47 నిహత్య ధార్తరాష్ట్రాన్నః కా ప్రీతిః స్యాజ్జనార్దన – ఓ జనార్దనా, ఈ ధార్తరాష్ట్రులను చంపుటవల్ల నేను ఏం ఆనందం పొందగలను? అంతకు ముందేమన్నాడు?

ధార్తరాష్ట్రస్య దుర్బుద్ధేః యుద్ధే ప్రియచికీర్షవః ॥ – 1.23

దుర్యోధనునికి ప్రీతి కలిగించటంకోసం దుర్బుద్ధితో వచ్చారు వీరంతా అన్నాడు. ఇప్పుడు ఆ దుర్బుద్ధి మాట మర్చిపోయాడు. వారిని చంపితే నాకేమొస్తుంది అంటున్నాడు. మళ్ళీ జనార్దనా అని సంబోధిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మని. జనార్ధనుడంటే దుష్టజనాన్ని సంహరించేవాడు. నీకేం సమస్య లేదు, నువ్వు దుష్టజనులను సంహరిస్తావు, నేను నా స్వజనులను సంహరించాలి. అందువల్ల నేను యుద్ధం చేయను.

ఇప్పటిదాకా అర్జునుని సమస్య శోకం మాత్రమే. ఇప్పుడు ఈ శ్లోకంనుంచి మూడవ దశకు చేరుకుంటున్నాడు, అది మోహం. మోహం అంటే ధర్మ-అధర్మ అవివేకం. ఇది సంసారంయొక్క మూడవ లక్షణం అని చూశాము. దీనివల్ల తప్పుడు నిర్ణయం తీసుకుంటాడు. శ్లోకం 28 నుంచి 35 వరకు శోకం సమస్య అయితే, 36 నుంచి 47 వరకూ అంటే ఈ అధ్యాయం చివరివరకూ మోహం సమస్యను ఎదుర్కొంటున్నాడు అర్జునుడు.

ఎ) అధర్మయుద్ధం – మోహం అంటే ధర్మాధర్మ అవివేకం అని చూశాము. ధర్మం అంటే ఏమిటి? క్షత్రియుని ధర్మం, అధర్మం చేసేవాణ్ణి శిక్షించటం. ఎలాగైతే న్యాయమూర్తి నేరస్తుణ్ణి శిక్షించాలో, అలాగే క్షత్రియుడు అధర్మంగా ప్రవర్తించేవాణ్ణి శిక్షించాలి; దానికోసం అవసరమైతే హింసించాలి. అలా దండించటం పాపం కాదు. నిజానికి పుణ్యం పొందుతాడు. అందువల్ల మహాభారతయుద్ధం అర్జునునికి పుణ్యాన్ని ఇస్తుంది. కృష్ణపరమాత్మే ఆ విషయాన్ని రెండవ అధ్యాయంలో చెబుతాడు. అక్కడ ఈ విషయాన్ని గుర్తుంచుకోవాలి.

యదృచ్ఛయా చోపపన్నం స్వర్గద్వారమపావృతమ్ ।
సుఖినః క్షత్రియాః పార్థ లభంతే యుద్ధమీదృశమ్ ॥ – 2.32

ఓ అర్జునా, ఈ యుద్ధం అదృష్టవంతులైన క్షత్రియులకే లభిస్తుంది. ఈ యుద్ధం స్వర్గధామంలాంటిది. అంటే ఇది పుణ్యకర్మ.

అకీర్తిం చాపి భూతాని కథయిష్యంతి తేఽవ్యయామ్ ।
సంభావితస్య చాకీర్తిః మరణాదతిరిచ్యతే ॥ – 2.34

అంతేకాదు, నువ్వు ఈ యుద్ధరంగంనుంచి పారిపోతే అది నీకు పాపాన్ని కలుగజేస్తుంది. యుద్ధం పుణ్యం, యుద్ధంనుంచి పలాయనం చిత్తగించటం పాపం అని కృష్ణపరమాత్మ చెప్పబోతున్నాడు. కాని ఇప్పుడు అర్జునుడు

ఆ విచక్షణాబుద్ధిని కోల్పోయాడు. అందువల్ల ధర్మం అధర్మంగా కనిపిస్తోంది. అంటే యుద్ధాన్ని పాపంగానూ, యుద్ధంనుంచి పలాయనం చిత్తగించటాన్ని పుణ్యంగానూ భావిస్తున్నాడు.

పుణ్యే పాపదృష్టిః పాపే పుణ్యదృష్టిః అతస్మిన్ తత్ బుద్ధిః ఏవ మోహః

ఈ పుణ్యపాపవిచక్షణను కోల్పోయే మోహబుద్ధిని వ్యాసాచార్యులు అద్భుతంగా వర్ణిస్తున్నారు.

బి) ప్రత్యవాయ పాపం – పాపమ్ ఏవ ఆశ్రయేత్ అస్మాన్ – ఓ కృష్ణా, వీరిని చంపటంవల్ల మనం పాపం మూటగట్టుకుంటున్నాము. ఎవరిని చంపటంవల్ల?

హత్వా ఏతాన్ ఆతతాయినః – ఈ ఆతతాయిలను చంపటంవల్ల. ఇంకొక ఆసక్తికరమైన విషయం. అర్జునుడు ఈ కౌరవులను ఆతతాయిలంటున్నాడు. ఈ పదం ధర్మశాస్త్రంలో వచ్చే సాంకేతిక పదం. పాపాలపట్టిక, వాటి తీవ్రస్థాయిలో వస్తుంది. మద్యం సేవించటం, ధూమపానం, చెడుసావాసం, హత్య చేయటం, హత్య చేయించటం లాంటి అనేక పాపాలను పేర్కొంటుంది ధర్మశాస్త్రం. ఇవేకాక పాతకాలను అంటే తీవ్రమైన పాపాలను పేర్కొంటుంది.

అగ్నిదో గరదశ్చైవ శస్త్ర పాణిర్ధనాపహః।

క్షేత్రదారహరశ్చైవ షడైతే ఆతతాయినః॥

ఆరు రకాల నేరాలు. **అగ్నిదా** – ఇంకొకరి ఇంటిని కాల్చివేయటం; **గరతః** – ఒక వ్యక్తికి విషాన్ని ఇవ్వటం; **అశస్త్రపాణిర్** – చేతిలో ఆత్మరక్షణకు శస్త్రం లేని వ్యక్తిని చంపటం; **ధనాపహః** – ఇంకొకరి సొమ్మును దొంగలించటం; **క్షేత్రదారహరశ్చైవ** – ఇంకొక వ్యక్తి స్థలాన్ని కాని భార్యను కాని అపహరించటం; **షడైతే ఆతతాయినః**– ఈ ఆరూ పాతకాలు. వీటిని చేసేవారిని ఆతతాయిలు అంటారు. అంటే ఇంకొకరి ఇంటిని కాల్చివేయటం; ఒక వ్యక్తికి విషాన్ని ఇవ్వటం; తన చేతిలో ఆత్మరక్షణకు శస్త్రం లేని వ్యక్తిని చంపటం; ఇంకొకరి సొమ్మును దొంగలించటం; ఇంకొక వ్యక్తి స్థలాన్ని కాని భార్యను కాని అపహరించటం పాతకాలు. అటువంటి పాతకాలను చేసినవారిని ఆతతాయిలు అంటారు.

ఆ రోజుల్లో ఇటువంటి ఆతతాయిలకు శిక్ష ఏమిటి? వారికి ఉరిశిక్షే దండన. దుర్యోధనాదులు చేసిన పాతకాలు ఏమిటి? వారు పాండవుల లక్క ఇంటిని తగలబెట్టారు; భీమునికి విషం ఇచ్చారు; ద్రౌపదిని అపహరించారు. అంటే చాలా నేరాలే చేశారు. వారికి దండన వెంటనే ఉరి తీయించాలి. క్షత్రియుడు అటువంటి వారిని ఉరి తీయకపోతే, పాపం పొందుతాడు. కాని అర్జునుడు ఏమంటున్నాడు? ఈ ఆతతాయిలను నేను చంపితే, నేను ప్రత్యవాయ పాపం పొందుతాను అంటున్నాడు. వారు ఆతతాయిలని తెలుసు, వారిని చంపాలని తెలుసు, అయినా ఈ మాట అంటున్నాడూ అంటే అతని బుద్ధిని మోహం ఎలా కప్పేసిందో చూడండి. ఇది మోహం మొదలయిందని చెప్పటానికి సూచన. రాగం అయింది, శోకం అయింది, ఇప్పుడు మోహం ప్రవేశించింది.

శ్లో. 37 **తస్మాన్నార్హా వయం హంతుం ధార్తరాష్ట్రాన్ స్వబాంధవాన్ ।**
స్వజనం హి కథం హత్వా సుఖినః స్యామ మాధవ ॥
తస్మాత్, న, అర్హాః, వయమ్, హంతుమ్, ధార్తరాష్ట్రాన్, స్వబాంధవాన్,
స్వజనమ్, హి, కథమ్, హత్వా, సుఖినః, స్యామ, మాధవ ॥

తస్మాత్	= అందువల్ల	న, అర్హాః	= (వారిని చంపపుటకు)అర్హులము కాము
మాధవ!	= ఓ మాధవా!	హి	= ఎందుకంటే
స్వబాంధవాన్	= మన బంధువులైన	స్వజనమ్	= బంధువులను
ధార్తరాష్ట్రాన్	= ధార్తరాష్ట్రులను	హత్వా	= చంపి
హంతుమ్	= హతమార్చుటకు	కథం, సుఖినః	= ఎలా సుఖము
వయమ్	= మనము	స్యామ	= కలుగుతుంది?

హే మాధవ! తస్మాత్ స్వబాంధవాన్ ధార్తరాష్ట్రాన్, హంతుం వయం న అర్హాః ।
హి స్వజనం హత్వా కథం సుఖినః స్యామ?॥

తా: ఓ మాధవా! (లక్ష్మీపతీ!) కావున మాకు బంధువులైన ధృతరాష్ట్రపుత్రులను వధించుట మాకు తగదు. మా వారిని సంహరించుటవల్ల మాకు సుఖము ఎలా కలుగుతుంది? (కలుగదు).

తస్మాత్ – అందువల్ల. అప్పటికే చాలా వివరంగా వాదనలు ఇచ్చేసినట్టుగా, అర్జునుడు చెబుతున్నాడు.

వయం ధార్తరాష్ట్రాన్ హంతుం న అర్హాః – మనం ధార్తరాష్ట్రులను చంపకూడదు. ఎవరు వీరు?

స్వబాంధవాన్ – మన ఆత్మీయులు, బంధువులు. అంటే బంధువులు అనుకునేసరికి ధర్మశాస్త్రం మారిపోయింది. ఇంతవరకూ ఒక శాస్త్రం; ఇప్పుడు బంధువులు అనుకుంటే ఇంకొక నియమం. జీవితంలో అందరూ చేసేది అదే. కాని మనునీతిశాస్త్రంలో అలా ఉండదు.

స్వజనం హి కథం హత్వా సుఖినః స్యామ మాధవ – ఓ మాధవా! స్వజనులను చంపితే, మనకు సుఖం ఎలా కలుగుతుంది? ముందే చూసినట్టుగా, స్వజనులను అనే పదాన్ని పదేపదే వాడుతున్నాడు. ఈ శ్లోకంలోనే రెండుసార్లు వాడాడు. స్వబాంధవాన్ అన్నాడు, స్వజనం అన్నాడు.

స్వజనులను చంపుకుని ఆనందంగా ఎలా ఉండగలము అంటే దాని అర్థం ఏమిటి? ధర్మం ముఖ్యం కాదు; మన ఆనందంకోసం ధర్మాన్ని కూడా త్యాగం చేయవచ్చు అని అర్జునుడు భావించినట్టు అర్థం. కాని గీతాబోధ ఏమిటి?

స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః పరధర్మో భయావహః

స్వధర్మాన్ని పాటించాలి; పరధర్మాన్ని వదిలివేయాలి. కాని ప్రస్తుతం అర్జునుడు దీనికి భిన్నమైన ఆలోచనలో ఉన్నాడు. ఆనందమయ జీవితంకోసం స్వధర్మాన్ని త్యాగం చేయాలి అనుకుంటున్నాడు.

శ్లో. 38 **యద్యప్యేతే న పశ్యంతి లోభోపహతచేతసః ।**
కులక్షయకృతం దోషం మిత్రద్రోహే చ పాతకమ్ ॥
యద్యపి, ఏతే, న, పశ్యంతి, లోభోపహతచేతసః,
కులక్షయకృతమ్, దోషమ్, మిత్రద్రోహే, చ, పాతకమ్ ॥

యద్యపి	= ఒకవేళ	దోషమ్, చ	= దోషమును
లోభోపహతచేతసః	= లోభముచే భ్రష్టచిత్తులై	మిత్రద్రోహే	= మిత్రద్రోహకారణముగా
ఏతే	= వీరు	పాతకమ్, చ	= (కలుగు) పాపమును
కులక్షయ	= కులనాశము	న, పశ్యంతి	= చూడకున్నవారైనను
కృతమ్	= వల్ల కలుగు		

యది అపి ఏతే లోభః ఉపహత చేతసః
కులక్షయకృతం దోషం, మిత్రద్రోహే చ పాతకం న పశ్యంతి।

తా: ఒకవేళ లోభముచే భ్రష్టచిత్తులై వీరు కులనాశమువల్ల కలుగు దోషమును, మిత్రద్రోహకారణముగా (కలుగు) పాపమును, చూడకున్నవారైనను,

అర్జునుడు పూర్తిగా అయోమయంలో పడిపోయాడు. ఆ విషయం మనకు స్పష్టంగానే తెలుస్తున్నది కాని వచ్చిన చిక్కేమిటంటే, అర్జునుడు తనకు ఇప్పుడు స్పష్టమైన అవగాహన ఉంది అనుకుంటున్నాడు. మనమేమన్నాం? అతనికి యుద్ధభూమికి రాకముందు స్పష్టమైన అవగాహన ఉంది, కాని స్వజనులను చూసి రాగ–శోక–మోహాల్లో పడ్డాడు, అందువల్ల అతని బుద్ధి పదునుగా పనిచేయటం లేదు అన్నాము. కాని అర్జునుడు దానికి పూర్తి భిన్నంగా ఆలోచిస్తున్నాడు. తను యుద్ధభూమికి రాకముందు తన బుద్ధి సందిగ్ధంలో పడింది కాని, యుద్ధభూమికి వచ్చి, స్వజనులను చూశాక, స్పష్టమైన అవగాహన కలిగింది అనుకుంటున్నాడు. ఇలా పొరపాటు పడటం ఒక్క అర్జునుని సమస్య మాత్రమే కాదు, అందరికీ సమానంగా కలిగే సమస్యే.

మనం భావోద్రేకానికి లోనై తప్పుడు నిర్ణయం తీసుకుంటున్నప్పుడు, ప్రపంచమంతా అయోమయంలో పడింది, మనం మాత్రమే సరిగ్గా, స్పష్టంగా ఆలోచించగలుగుతున్నాము అనుకుంటాము. ఇది మనస్సు చేసే గారడీ. మనస్సు మోహంలో పడ్డప్పుడు, అది ఎంత శక్తిని పుంజుకుంటుందంటే, అది బుద్ధిని కూడా కప్పి వేస్తుంది. అలాంటి పరిస్థితిలో బుద్ధి మనస్సుతో పోరాడి గెలవకలేక, బుద్ధిగా మనస్సుకు లొంగిపోతుంది.

'అణగద్రొక్కి చూడు, లేదా అణగిపో,' అని అంటారు. ఒక వ్యక్తితో యుద్ధం చేయటానికి ప్రయత్నించి, అతనితో గెలవలేకపోతే, అతనితో చేతులు కలిపేయాలి. అలాగే మనస్సు చేసే గారడీలను, బుద్ధి సమర్థించే పరిస్థితి ఏర్పడుతుంది. ధూమపానం వ్యసనం అని బుద్ధికి తెలుసు. కాని మనస్సు వదలకుండా దాని వెంట పడుతుంటే, బుద్ధి నెమ్మదిగా ఆ వ్యసనాన్ని సమర్థించటానికి ప్రయత్నిస్తుంది. నేను సిగరెట్టు కాల్చకపోతే,

కంపెనీ ఏమవుతుంది, అందులో పనిచేసే ఉద్యోగులు ఏమవుతారు అని కుంటిసాకులు చెబుతుంది పైపెచ్చు. అలాగే మద్యపానం. అలా మనస్సు చేసే అక్రమాలన్నిటినీ సమర్థించుకుంటూ వస్తుంది పాపం బుద్ధి.

అంతేకాదు, ఆ బుద్ధికి శాస్త్రం తెలిస్తే అందులోంచి కూడా ఉదాహరణలను ఇస్తుంది. ఇదే దయ్యాలు వేదాలు వల్లించటం అంటే. మన శాస్త్రంలో ప్రతివాదనకూ తగ్గ వాక్యాలు ఉంటాయి.

యోగరతో వా భోగరతో వా సంగరతో వా సంగవిహీనః

యస్య బ్రహ్మణి రమతే చిత్తం నందతి నందతి నందత్యేవ – భజగోవిందమ్

నువ్వు యోగివైనా, భోగివైనా మనస్సు బ్రహ్మలో రమించాలి. మద్యపానం, ధూమపానం చేసేవారు ఈ మాటలు ఉటంకిస్తారు. అలాగే గుడికి వెళ్ళటానికి బద్ధకించేవారు దేవుడు సర్వవ్యాపకుడు, నా మనస్సులోనే ఉన్నాడు అంటారు. దానికి శివానందలహరినుంచి ఉటంకిస్తారు –

గుహాయాం గేహే వా బహిరపి వనే వాఽద్రిశిఖరే

జలే వా వాహ్నౌ వా వసతు వసతేః కిం వద ఫలమ్

సదా యస్యైవాంతఃకరణమపి శంభో తవ పదే

స్థితం చేద్యోగోఽసౌ స చ పరమయోగి స చ సుఖీ – శివానందలహరి 12

ఎక్కడ ఉన్నా మనస్సు భగవంతునిమీద నిలిస్తే చాలు అంటారు అందులో. నా మనస్సు భగవంతునిమీదే ఉంది అంటే దాన్ని ఎవరూ అవుననలేరు, కాదనలేరు.

సి) కులక్షయం – ఆ విధంగా అర్జునుని బుద్ధి, అతని మనస్సు చెప్పుచేతల్లోకి వెళ్ళిపోయింది. అందువల్ల యుద్ధంవల్ల జరిగే హాని గురించి మాట్లాడుతున్నాడు అతను. అతను చెప్పే హాని సత్యమే కాని అది అనువైన సమయం కాదు, అనువైన ప్రదేశం కాదు, అది బుద్ధి ఉపయోగించి చెబుతున్న మాటలు అంతకన్నా కావు. కాని 38వ శ్లోకంనుంచీ అర్జునుడు యుద్ధంవల్ల జరిగే కులక్షయం గురించి మాట్లాడుతున్నాడు.

పాపం దుర్యోధనాదులు అయోమయంలో పడి యుద్ధరంగానికి వచ్చారు. కాని మనకు ధర్మాధర్మాలు స్పష్టంగా తెలుసు, స్వజనులతో యుద్ధం చేయటం మంచిదికాదు! మనం యుద్ధరంగంనుంచి తప్పుకుంటే అప్పుడు యుద్ధం జరగదు కదా!

అందువల్ల అర్జునుడు ఏమంటున్నాడు?

ఏతే న పశ్యంతి – ఏతే అంటే దుర్యోధనాదులు. వారు స్పష్టంగా చూడలేకపోతున్నారుట. ఎందువల్ల?

లోభోపహతచేతసః – లోభంవల్ల వారి బుద్ధి సరిగ్గా పనిచేయటంలేదు. అందువల్ల యుద్ధంవల్ల జరిగే నష్టాలు వారికి తెలియటం లేదు. ఏమిటవి? ఇంకా వివరంగా తరువాత చెబుతాడు. ఇక్కడ వాటిని పేర్కొంటున్నాడు.

కులక్షయకృతం దోషమ్ – ఒక కుటుంబంలోని మగవారిని సంహరిస్తే, ఆ కులం అంతరించి పోతుంది. పూర్వం పురుషులే కుటుంబాన్ని పోషించేవారు కాబట్టి, ఆ కుటుంబపెద్ద మరణిస్తే, ఆ కుటుంబం అంతరించి పోతుంది.

అలా యుద్ధంవల్ల ఎన్నో కుటుంబాలు అంతరించి పోతాయి. ఈ నష్టాన్ని దుర్యోధనాదులు గుర్తించలేక పోతున్నారు. అంతేకాదు, ఇంకొక పాపం కూడా జరగబోతున్నది – ఏమిటది?

మిత్రద్రోహే చ పాతకమ్ – మిత్రద్రోహమనే మహాపాతకం కూడా చేయబోతున్నాము. ఎందుకంటే, యుద్ధంలో పాల్గొనటానికి బంధువులే కాదు, మిత్రులు కూడా వచ్చారు. మిత్రుడంటే ఎవరు? ఆపదలో ఆదుకునేవాడు. కాని నేను వారిని చంపబోతున్నాను. అసలు ఎవరినైనా చంపటమే పాపం. మిత్రుణ్ణి చంపటం మహాపాపం. ఈ విషయం దుర్యోధనుడు గుర్తించలేదు, కాని అదృష్టవశాత్తూ మనం గుర్తించాము. అందువల్ల యుద్ధాన్ని విరమిద్దాము. రెండు చేతులూ కలిస్తేనే కదా చప్పట్లు! ఇరుసైన్యాల వారూ పోరాడితేనే కదా యుద్ధం!

అర్జునుడు తను యుద్ధం చేయనంటున్నాడు. ఈ వాదనను 46 వరకూ కొనసాగిస్తున్నాడు. వాదన చూడటానికి సరదాగా ఉంటుంది. యుద్ధంవల్ల కలిగే తీవ్రపరిణామాలను చర్చిస్తున్నాడు.

శ్లో. 39 **కథం న జ్ఞేయమస్మాభిః పాపాదస్మాన్నివర్తితుమ్ ।**
కులక్షయకృతం దోషం ప్రపశ్యద్భిర్జనార్దన ॥
కథమ్, న, జ్ఞేయమ్, అస్మాభిః, పాపాత్, అస్మాత్, నివర్తితుమ్,
కులక్షయకృతమ్, దోషమ్, ప్రపశ్యద్భిః, జనార్దన ॥

జనార్దన!	= ఓ జనార్దనా!	అస్మాత్	= ఈ విధమైన
కులక్షయకృతమ్	= కులక్షయమువల్ల కలుగు	పాపాత్	= పాపమునుంచి
దోషమ్	= దోషమును	నివర్తితుమ్	= నివర్తించుటకు
ప్రపశ్యద్భిః	= చక్కగా తెలుసుకున్న వారమైన	కథమ్	= ఎందుకు
అస్మాభిః	= మనచేత	న, జ్ఞేయమ్	= ఆలోచింపరాదు?

హే జనార్దన! కులక్షయకృతం దోషం ప్రపశ్యద్భిః
అస్మాభిః అస్మాత్ పాపాత్ నివర్తితుం కథం న జ్ఞేయమ్॥

తా: ఓ జనార్దనా! కులక్షయమువల్ల కలుగు దోషమును చక్కగా తెలుసుకున్న వారమైన మనచే ఈ విధమైన పాపమునుంచి నివర్తించుటకు ఎందుకు ఆలోచింపరాదు?

జనార్దన దోషం ప్రపశ్యద్భిః – ఓ జనార్ధనా, మనం యుద్ధంవల్ల జరిగే అరిష్టాలను స్పష్టంగా చూడగలుగు తున్నాము. దుర్యోధనాదుల బుద్ధి సరిగ్గా పనిచేయటం లేదు కాబట్టి, వారు చూడలేకపోతున్నారు. ఏమిటా దోషం?

కులక్షయకృతం (దోషమ్) – ముందు శ్లోకంలో చెప్పిందే మళ్ళీ చెబుతున్నాడు. కులక్షయం జరిగిపోతుంది.

అస్మాభిః – మనచేత;

అస్మాత్ పాపాత్ నివర్తితుం కథం న జ్ఞేయమ్ – కులనాశనంవల్ల కలిగే నష్టాలను తెలిసిన మనం ఎందుకు ఈ పాపాన్ని చేయకుండా ఉండకూడదని కృష్ణపరమాత్మను అడుగుతున్నాడు. కృష్ణపరమాత్మ రథం దారి మళ్ళించాలి

కదా! కృష్ణపరమాత్మ, అర్జునుని మోహావేశానికి, మనస్సులో నవ్వుకుంటూ ఉండవచ్చు, కాని అతను ఏమీ చలనం లేకుండా కూర్చున్నాడు. అర్జునుని కోరిక మేరకు రథాన్ని వెనక్కి తిప్పనూ లేదు, అలాగని అతనితో వాదనకూ దిగలేదు. అలా వాదించాలంటే, అర్జునుడు వినే పరిస్థితిలో ఉండాలి.

వినే స్థితిలో లేనివానికి ఎంత చెప్పినా అది అరణ్యరోదనం అవుతుంది. అంటే అడవిలో ఏడవటం. నిజానికి మన కుటుంబాలలో జరిగేది అదే. వినే పరిస్థితిలో లేనప్పుడు సలహాలు ఇస్తూ ఉంటాము. కృష్ణపరమాత్మకు ఎప్పుడు మాట్లాడాలో తెలుసు. అందువల్ల మౌనంగా వింటున్నాడు. అర్జునుడు వినే స్థితిలో లేకపోగా, ఇంకా ఇంకా మాట్లాడే స్థితిలో ఉన్నాడు.

శ్లో. 40 **కులక్షయే ప్రణశ్యంతి కులధర్మాః సనాతనాః ।**
ధర్మే నష్టే కులం కృత్స్నమ్ అధర్మోఽభిభవత్యుత ॥
కులక్షయే, ప్రణశ్యంతి, కులధర్మాః, సనాతనాః,
ధర్మే, నష్టే, కులమ్, కృత్స్నమ్, అధర్మః, అభిభవతి, ఉత ॥

కులక్షయే	= కులక్షయ కారణముగ	కృత్స్నమ్	= సమస్తమైన
సనాతనాః	= సనాతనములైన	కులమ్	= వంశమందు
కులధర్మాః	= కులధర్మములు	అధర్మః, ఉత	= అధర్మమే
ప్రణశ్యంతి	= నశించిపోవును	అభిభవతి	= వ్యాపించును
ధర్మే, నష్టే	= ధర్మము నశిస్తే		

కులక్షయే సనాతనాః కులధర్మాః ప్రణశ్యంతి।
ఉత ధర్మే నష్టే అధర్మః కృత్స్నం కులమ్ అభిభవతి ॥

తా: కులము నశించగా సనాతనములైన కులధర్మములు నశించును. ధర్మము నశిస్తే అధర్మము కులమంతనూ నిశ్చయముగా వ్యాపించును.

కుటుంబం నాశనమయితే జరిగే పరిణామాలను వివరిస్తున్నాడు అర్జునుడు. సమాజంలో ఆరోగ్యకరమైన కుటుంబాలు లేకపోతే, అంటే కుటుంబంలో పటిష్టమైన అనుబంధాలు లేకపోతే కులధర్మం నశిస్తుంది. ధర్మం లేనిచోట మతం ఉండదు; సంస్కృతి ఉండదు; ఆధ్యాత్మికతకు చోటు ఉండదు. అందువల్ల ధర్మం కానీ, సంస్కృతి కానీ, మతం కానీ, ఆధ్యాత్మికత కానీ పెరగాలంటే కుటుంబం పటిష్టంగా ఉండాలి.

భారతదేశంలో కుటుంబంలో బంధాలు బలంగా పెనవేసుకుని ఉంటాయి. మన శాస్త్రం మనకు ఆరోగ్యకరమైన కుటుంబ జీవనం గురించి నేర్పించింది. ఒక దేశం బాగుండాలంటే, దాన్ని పాలించే ప్రభుత్వం స్థిరంగా ఉండాలి; ఒక జాతి సంస్కృతి నిలబడాలంటే కుటుంబం పటిష్టంగా ఉండాలి.

కులక్షయే ప్రణశ్యంతి – ఎప్పుడైతే కుటుంబాలు నాశనమవుతాయో, అప్పుడే

కులధర్మాః సనాతనాః – సనాతనములైన కులధర్మాలన్నీ నశిస్తాయి.

ధర్మే నష్టే కులం కృత్స్నమ్ – ధర్మం నశించినప్పుడు, కులంలో అధర్మం పెరిగిపోతుంది.

అధర్మోఽ భిభవత్యుత – అధర్మం అంటే అర్థకామాలు మాత్రమే కోరుకుంటారు. డబ్బుకూ, సుఖాలకూ మాత్రమే విలువనిస్తారు. వాటికోసం విలువలను వదులుకోవటానికి కూడా వెనుకాడరు. అటువంటి లౌకిక జీవనవిధానాన్ని అధార్మిక జీవనం అంటారు. అది విలువలను పారద్రోలుతుంది.

శ్లో. 41 **అధర్మాభిభవాత్ కృష్ణ ప్రదుష్యంతి కులస్త్రియః ।**
స్త్రీషు దుష్టాసు వార్ష్ణేయ జాయతే వర్ణసంకరః ॥
అధర్మాభిభవాత్, కృష్ణ, ప్రదుష్యంతి, కులస్త్రియః,
స్త్రీషు, దుష్టాసు, వార్ష్ణేయ , జాయతే, వర్ణసంకరః ॥

కృష్ణ!	= ఓ కృష్ణా!	వార్ష్ణేయ	= కృష్ణా!
అధర్మాభిభవాత్	= అధర్మము (పాపము) అధికమగుటవల్ల	స్త్రీషు	= స్త్రీలు
		దుష్టాసు	= దూషితులైనపుడు
కులస్త్రియః	= కులస్త్రీలు	వర్ణసంకరః	= వర్ణసంకరము
ప్రదుష్యంతి	= మిక్కిలి దూషితలగుదురు	జాయతే	= ఉత్పన్నమగును

హే కృష్ణ! అధర్మ అభిభవాత్ కులస్త్రియః ప్రదుష్యంతి।
హే వార్ష్ణేయ! స్త్రీషు దుష్టాసు వర్ణసంకరః జాయతే ॥

తా: వృష్ణివంశోద్భవుడవగు ఓ శ్రీకృష్ణా! అధర్మము ధర్మమును జయించుటవల్ల కులస్త్రీలు పూర్తిగా చెడిపోయెదరు. కులస్త్రీలు చెడిపోయినచో, వర్ణములందు సాంకర్యమేర్పడును.

పిల్లలలో సంస్కారం పెరగటానికి, విలువలు పెరగటానికి, పటిష్టమైన కుటుంబ జీవనం చాలా అవసరం. ఎందుకంటే వారి మానసిక స్థితి చిన్నవయస్సులో, అంటే ఊహ తెలియని వయస్సులోనే ఏర్పడుతుంది. ఎలాగైతే చిన్న వయస్సులో సరిగ్గా ఆహారం తీసుకోకపోతే, పెద్దయ్యాక ఆరోగ్యం బాగుండదో, అలాగే చిన్నప్పుడు పిల్లలు సరియైన వాతావరణంలో పెరగకపోతే, వారి మనస్సు సరిగ్గా పరిపక్వత చెందదు. దీనిమీద చాలా పరిశోధనలు జరుగుతున్నాయి. ఇంట్లో వాతావరణ ప్రభావం పిల్లల ఎదుగుదలమీద చాలా ఉంటుందని నిరూపించబడింది వాటిలో.

చిన్న వయస్సులో పిల్లలకు మంచేదో, చెడేదో తెలియదు – ఆ వయస్సులో వారికి తల్లిదండ్రులు దేవునితో సమానం. వారి దృష్టిలో తల్లిదండ్రులు సర్వజ్ఞులు, సర్వశక్తిమంతులు. అందువల్ల వారికి తెలియకుండానే తల్లిదండ్రుల అడుగుజాడల్లో నడుస్తారు. వారు ఎటువంటి విలువలను గమనిస్తే, అటువంటి విలువలనే పెంపొందించుకుంటారు. అంతేకాదు, తల్లిదండ్రులు వారినెలా చూస్తే, వారిమీద అభిప్రాయాన్ని అలాగే

పెంచుకుంటారు. వారిని ప్రోత్సహిస్తే, ఉత్సాహంగా పనులు చేస్తారు. వారిని ప్రత్యేకంగా రాజాలాగ చూస్తే, వారికి కూడా వారిమీద గౌరవం ఏర్పడుతుంది. వారిమీద వారికి ఆత్మస్థైర్యం ఏర్పడుతుంది. అలా కాకుండా వారిని ఎప్పుడూ విమర్శిస్తూంటే, వారు ఏదీ సాధించలేకపోగా, ఆత్మన్యూనతాభావనతో బాధ పడతారు. నేను ఏదీ సాధించలేను అని నిశ్చయించేసుకుంటారు. ఎవరిచ్చారు వారికి ఆ భావనను? సాక్షాత్తూ తల్లిదండ్రులే!

ఆరోగ్యకరమైన మనస్సు అంటే తనను తాను గౌరవించుకునే మనస్సు –

ఉద్ధరేదాత్మనాత్మానం నాత్మానమవసాదయేత్ ।
ఆత్మైవ హ్యాత్మనో బంధుః ఆత్మైవ రిపురాత్మనః ॥ – 6.5

నిన్ను నువ్వు కించపరుచుకుంటే, ఎవరూ నిన్ను ఉద్ధరించలేరు. సాక్షాత్తూ ఆ భగవంతుడే దిగివచ్చి నువ్వు మోక్షాన్ని పొందగలవు అని చెప్పినా, మనం భగవంతునితో, నా గురించి నీకు తెలియదు అని వాదిస్తాము. వంద మంది గురువులు వచ్చి చెప్పినా, వారిని జాలిగా చూస్తాము. శాస్త్రం చెప్పినా నమ్మము. ఎందుకు? మనకు ఆత్మస్థైర్యం లేకపోవటంవల్ల. మనం జీవితంలో ఏదైనా సాధించాలంటే ఈశ్వరకృప, శాస్త్రకృప, గురుకృప, ఆత్మకృప ఉండాలి. మొదటి మూడూ సమృద్ధిగానే ఉన్నాయి, కాని ఆత్మకృపే ఉండదు. ఆత్మకృప లేకపోతే ఏదీ సాధించలేము. ఆత్మకృప అంటే మనం సాధించగలమనే నమ్మకం, ఆత్మస్థైర్యం. అది ఉండాలంటే బాల్యంలో ఆ బీజం పడాలి. బాల్యంలో ఆ బీజం పడాలంటే, కుటుంబ వాతావరణం బాగుండాలి.

నేరాలు జరుగుతున్న కారణాలను పరిశీలిస్తే, దాని వెనక నేరస్థునికున్న ఆత్మన్యూనతాభావనే కనిపిస్తుంది. అందువల్ల, మనమీద మనకు గౌరవం ఉండాలి, దాన్ని అహంకారంగా, గర్వంగా చిత్రిస్తారు కొందరు. కాని అహంకారం ఉండాలి, అహంకారం ద్వారా మనస్సును పరిపక్వం చెందించి, ఆ తరువాత అహంకారాన్ని వదులుకోవాలి. అందువల్ల ఆత్మగౌరవం ఉండాలి, అది కుటుంబంవల్లనే సాధ్యం.

మంచి కుటుంబంవల్ల విలువలను పెంపొందించుకుంటారు పిల్లలు. పిల్లలకు ధర్మం బోధించాలి అంటే, వారు ఎలా నేర్చుకుంటారు? తల్లిదండ్రుల జీవనవిధానాన్ని అనుకరించటం ద్వారా. తల్లిదండ్రులు చెడు మాటలు మాట్లాడితే, పిల్లలు కూడా చెడు మాటలే మాట్లాడతారు. తల్లిదండ్రులు మంచి అలవాట్లు నేర్పితే, పిల్లలు అవి నేర్చుకుంటారు.

తల్లిగర్భంలో ఉండగానే, ఆ గర్భస్థ శిశువుకు తనను తల్లీ, తక్కిన కుటుంబ సభ్యులూ ఆనందంగా స్వాగతం పలుకుతారో లేదో తెలుస్తుందిట. అందువల్లనే సీమంతంలాంటి వేడుకలు చేస్తారు. మొట్టమొదటి గురువు తల్లి; తరువాత గురువు తండ్రి, ఆ తరువాత వచ్చే గురువు ఆచార్యుడు. అందువల్లనే మాతృదేవో భవ, పితృదేవో భవ, ఆచార్యదేవో భవ అంటారు. తల్లిదండ్రులు పిల్లలకు అద్భుతమైన గురువులు. పెద్దవారేం చేస్తే, పిల్లలు అది చేయటానికి ప్రయత్నిస్తారు. అందువల్ల తల్లిదండ్రులు సరిగ్గా లేకపోతే వారు వేరే ఎవరినో అనుకరిస్తారు.

పిల్లలకు మంచి విలువలు నేర్పించకపోతే ఎలా ఉంటుందో చూపించటానికి ఇదొక ఉదాహరణ. తల్లి ఒక ఆంగ్ల సంగీతకచేరికి తన పిల్లవాణ్ణి తీసుకువెళ్ళింది. ఆ పిల్లవాడు ఒక వాద్యకారుని చూపించి, 'అతను ఎందుకు

అందరినీ కర్ర చూపించి బెదిరిస్తున్నాడు?' అని అడిగాడుట. 'అది బెదిరించటం కాదు నాన్నా, అతను పాటను వాయిస్తున్నాడు,' అందిట. 'అతను బెదిరించకపోతే, ఆవిడెందుకు అరుస్తోంది?' అన్నాడుట. 'అది అరుపు కాదు నాన్నా, పాట,' అని చెప్పాల్సివచ్చింది. సంగీతం గురించి తెలియకపోతే ఇలాగే ఉంటుంది. ఇది చెప్పాల్సిన బాధ్యత ఎవరిది? తల్లిదండ్రులది. అలా వారు మంచి విలువలు నేర్పాలంటే, ఆ కుటుంబం పదికాలాల పాటు స్థిరంగా ఉండాలి. తల్లిదండ్రుల మధ్య ఆప్యాయతానురాగాలు ఉండాలి. ఇల్లు అంటే సున్నం, ఇటుకలతో కట్టింది కాదు, ఇల్లు అంటే కుటుంబం. మమతానురాగాలు వెల్లివిరిసే అందమైన హరివిల్లు. అటువంటి ప్రేమానురాగాల మధ్య పిల్లలు పెరిగితే, వారి జీవితం ఉన్నతంగా ఉంటుంది.

ఒకసారి స్వామీజీ ఒక ఇంటికి భిక్షకి వెళ్ళినప్పుడు, ఆ కుటుంబం వారి ఏడాదిన్నర బాబును, 'స్వామీజీకి నమస్కారం చెయ్యి,' అన్నారు. స్వామీజీ ఒక కాలు కింద, ఒక కాలు పైన పెట్టుకుని కూర్చున్నారు. ఆ బాబు ఏం చేశాడో తెలుసా? టక్కున పైన ఉన్న స్వామీజీ కాలును లాగి, రెండు కాళ్ళు ఒకచోట పెట్టి, రెండు కాళ్ళమీద తల ఉంచి నమస్కారం చేశాడు. స్వామీజీ ఆశ్చర్యానికి అవధులు లేవు. అంత పాలుగారే పసిబాలుడు, అంత చక్కటి ప్రవర్తన ఎలా చూపగలిగాడు? బామ్మ, తాతగార్ల పెంపకంవల్ల. ఎవరికైనా నమస్కారం చేసేటప్పుడు, వారి పాదాలమీద తల ఉంచి నమస్కారం చేయాలని చూపించేవారు, స్వామీజీ రెండోకాలు అందుబాటులో లేకపోయేసరికి, ఆ పసికందు తనే ఆ కాలును కిందకు దింపాడు. ఇది మాటలతో చెపితే అర్థం చేసుకునే వయస్సు కాదు అతనిది. ఇది ఆచరణలో పెట్టి చూపించాలి.

ఇటువంటి చక్కటి వాతావరణం నెలకొనాలంటే, తల్లిదండ్రుల మాట ఒక్క త్రాటిమీద నడవాలి. వారి మధ్య సఖ్యత లేకపోతే పిల్లవాడికి తల్లి ఒకటి చెబుతుంది, తండ్రి ఒకటి చెబుతాడు. మధ్యలో పిల్లవాడు నలిగి పోతాడు. ఎవరి మాట వినాలి? అతనికి ఇద్దరూ దైవస్వరూపులే! అందువల్ల పిల్లల ముందు యుద్ధం చేసుకోకూడదు, ఒకరినొకరు విమర్శించుకోకూడదు. తల్లి ఏదైనా సలహా ఇస్తే, తండ్రికి నచ్చకపోతే, తల్లిని విడిగా పిల్చి దాని లోటుపాట్లను విడమరిచి చెప్పాలి. అప్పుడు తల్లే తను ఇచ్చిన సలహాను మార్చుకుంటుంది. తల్లి చెప్పిన సలహాను తల్లే మార్చినట్లైతే, పిల్లవాడికి ఏమీ ఇబ్బంది ఉండదు. దాని బదులు తండ్రి మారిస్తేనే అయోమయంలో పడతాడు. తండ్రి కేవలం సలహా మార్చటమే కాదు, కొన్ని కుటుంబాల్లో పరిస్థితి ఇంకా దారుణంగా ఉంటుంది. 'మీ అమ్మ ఒక వెర్రిబాగులది, దానికేమీ తెలియదు, దాని మాట వినకు,' అని తండ్రి, 'మీ నాన్న మిమ్మల్నేమీ పట్టించుకోడు, ఆయనకు ఇంటి వ్యవహారాలేం పట్టవు! అన్నీ నేనే చూస్తున్నాను, ఆయనకేం చెప్పనవసరం లేదు,' అని తల్లి అంటారు. అటువంటి ఇంట్లో పిల్లల పరిస్థితి ఎలా ఉంటుందో చూడండి.

మళ్ళీ తల్లిదండ్రుల్లో కూడా తల్లి పాత్ర ఎక్కువ ఉంటుంది. ఎందుకంటే తల్లి జన్మనిస్తుంది బిడ్డకు. అందువల్ల తల్లితో శారీరకంగా, గర్భంలో ఉన్నప్పటినుంచే అనుబంధం ఉంటుంది పాపాయికి. తరువాత తల్లి పాలు తాగి, తల్లి ఒడిలో ఆటపాటలు నేర్చుకుంటాడు.

అందువల్ల అర్జునుడు అంటున్నాడు, ఒకవేళ కులక్షయం అయితే, స్త్రీలు విలువలకు విలువను ఇవ్వక పోవచ్చు. స్త్రీ విలువలకు ప్రాముఖ్యత నివ్వకపోతే, ఆమె తల్లి అయ్యాక అటువంటి స్త్రీ పెంపకంలో పెరిగిన పిల్లల జీవనవిధానం ఇంకెలా ఉంటుంది? అంటే ఒక స్త్రీవల్ల ముందు తరం కూడా నాశనమవుతుంది.

అధర్మాభిభవాత్ కృష్ణ ప్రదుష్యంతి కులస్త్రియః – ఓ కృష్ణా! అధర్మం పెచ్చుపెరిగి పోయినప్పుడు, కులస్త్రీలు పాడయిపోతారు. అప్పుడేమవుతుంది?

స్త్రీషు దుష్టాసు వార్ష్ణేయ – స్త్రీలు పాడయిపోతే, మొత్తం సమాజం భ్రష్టుపట్టి పోతుంది. ఇక్కడ కూడా కృష్ణపరమాత్మను అద్భుతంగా సంబోధిస్తున్నాడు. వార్ష్ణేయ అంటే వృష్ణి కులంలో పుట్టాడు కృష్ణుడు. అంటే మంచి కుటుంబంలో పుట్టాడు కాబట్టి, అతనికి కుటుంబ విలువలు తెలుసు.

జాయతే వర్ణసంకరః – వర్ణాశ్రమధర్మాలు పోయి, వర్ణసంకరం ఏర్పడుతుంది. ఈ సందర్భంలో వర్ణధర్మం గురించి కొంచెం తెలుసుకోవాలి మనం. మనకు నాలుగు వర్ణాలున్నాయి. అవి బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర వర్ణాలు.

బ్రాహ్మణుడు శాస్త్రపఠనం, పాఠనం, ఆచరణం చేయాలి. అంటే బ్రాహ్మణుడు శాస్త్రం తను నేర్చుకోవాలి, నలుగురికి నేర్పాలి, తను నేర్చుకున్నది ఆచరణలో పెట్టాలి. సత్యం వద నేర్చుకుని, దాన్ని ఆచరణలో పెట్టకపోతే సత్యం వధ అయిపోతుంది. బ్రాహ్మణులు ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు, సంస్కృతిని పెంపొందించటానికి తోడ్పడాలి.

క్షత్రియుడు అంటే రాజు. రాజు దేశాన్ని పరిపాలించి, ప్రజలను రక్షించాలి. వైశ్యుడు వ్యాపారం చేసి ఆర్థికవ్యవస్థకు తోడ్పడాలి. శూద్రుడు పై ముగ్గురికీ తోడ్పడాలి. ఆ విధంగా ఒక్కొక్కరికీ ఒక్కొక్క ధర్మాన్ని ఆపాదించింది శాస్త్రం. దేశంయొక్క నాగరికత దేశంయొక్క స్థూలశరీరంలాంటిది అయితే, దాని సంస్కృతి సూక్ష్మశరీరంలాంటిది. అందువల్ల సంస్కృతి చాలా ముఖ్యం.

ఆ దేశప్రజలందరూ వారి జాతినిబట్టి గానీ, గుణాన్నిబట్టి గానీ ఈ నాలుగింటిలో దేన్నైనా వృత్తిగా ఎన్నుకోవాలి. శాస్త్ర అధ్యయనమో, పరిపాలనో, వ్యాపారమో ఏదో ఒకటి చేయాలి. కాని ఇప్పటి సమాజం ధనానికి విలువనిచ్చేదయితే, అందరూ ధనం ఎక్కువ వచ్చే ఉద్యోగానికో, వ్యాపారానికో ప్రాముఖ్యతనిస్తారు కాని, సాంస్కృతిక ఎదుగుదలకు ప్రాముఖ్యతనివ్వరు – అందరికీ తక్కువ శ్రమతో ఎక్కువ డబ్బు కావాలని ఉంటుంది. అందువల్ల శాస్త్రాలు నేర్చుకోవటానికి ఎవరూ ముందుకు రారు. అంటే బ్రాహ్మణ విధులు నిర్వహించటానికి ఎవరూ ఆసక్తి చూపరు.

వర్ణసంకరం అంటే ప్రతివారు తక్కిన ఉద్యోగాలను ఎన్నుకుంటారు కాని, శాస్త్ర అధ్యయానికి ఎవరూ మొగ్గు చూపరు. పూర్వం బ్రాహ్మణులు యజ్ఞయాగాదులు చేసేవారు. ఇప్పుడు బ్రాహ్మణులు కూడా తక్కిన వర్ణాలకు చెందిన విధులను ఎన్నుకుంటున్నారు కాని శాస్త్రం జోలికి పోవటం లేదు. వారికి సంధ్యావందనం అంటే ఏమిటో తెలియదు, గాయత్రీమంత్రం అంటే ఏమిటో తెలియదు. వర్ణసంకరం అంటే సంస్కృతి మటుమాయమయిపోతుంది.

సంస్కృతికి విలువ నివ్వకపోతే దైవచింతన, ఆధ్యాత్మిక చింతన పోతుంది. చార్వాక సిద్ధాంతం దేశమంతటా ప్రబలిపోతుంది. చార్వాకసిద్ధాంతం – తిను, తాగు, ఆనందించు. వారు పుణ్యపాపాలను, ఆత్మను నమ్మరు.మరణం తరువాత శరీరం కాలిపోతే, దానికి స్వర్గనరకాలేమిటి అంటారు. అలా పతనమై పోతుంది సమాజం.

దీన్నిబట్టి ధర్మం, కుటుంబం ఒకదానితో ఒకటి పెనవేసుకుని ఉన్నాయని అర్థమవుతోంది. కుటుంబం నాశనమయితే ధర్మం నాశనమవుతుంది; ధర్మం నాశనమయితే, ముందు తరంలో వచ్చే కుటుంబం నాశనమవుతుంది. ఈ వృత్తాకార సంబంధం అర్థం చేసుకోవాలంటే, శాస్త్రం చెప్పిన ధర్మసూక్ష్మాలు తెలుసుకోవాలి. అవి మూడు – విలువలు, దృక్పథం, యజ్ఞయాగాదులు.

1. **విలువలు** – సత్యం, అహింస, దయ, ప్రేమ వంటి విలువలను పాటించాలి.
2. **దృక్పథం** – తల్లిదండ్రులను, గురువులను, సమాజంలో పెద్దవారిని గౌరవించాలి. దేవునితో సమానంగా పూజించాలి. వీరినే కాదు పంచభూతాలను కూడా దేవునిగా కొలవాలి.
3. **యజ్ఞయాగాదులు** – ఇప్పుడు వీటి విలువ తగ్గిపోతున్నది కాని యజ్ఞయాగాదులకు పూర్వం బాగా విలువను ఇచ్చేవారు. వీటివల్ల రెండు ప్రయోజనాలున్నాయి. అవి – విలువలను ఆచరణలో చూపుతాయి, సామూహిక పూజలను ప్రోత్సహిస్తాయి.

ఎ) **విలువలను ఆచరణలో చూపుతాయి** – విలువలను పాటించాలి, పెద్దల యెడ భక్తిభావనతో మెలగాలి అని పై రెండు ధర్మాలను చెప్పాము. అవి నేర్చుకోవాలంటే, పిల్లలకు చిన్నవయస్సులో వివరించి చెప్పలేము. ఆచరణలో చూపితే అర్థం చేసుకుంటారు. యజ్ఞయాగాదులు వాటిని ఆచరణలో చూపిస్తాయి.

బి) **సామూహిక పూజలను ప్రోత్సహిస్తాయి** – ఒక కుటుంబం పటిష్టంగా ఉండాలన్నా, సమాజం కలిసికట్టుగా ఉండాలన్నా నలుగురూ కలిసి చేసే యజ్ఞయాగాదులు తోడ్పడతాయి.

రీడర్స్ డైజెస్ట్‌లో కుటుంబం పటిష్ఠంగా ఎలా ఉండాలి అనే అంశంమీద ఒక వ్యాసం వచ్చింది. అందులో ఒక అంశం, కొన్ని క్రతువులను కనిపెట్టండి అని. మన సంస్కృతిలో కొత్తగా క్రతువులను కనిపెట్టనవసరం లేదు, పాటించాలే కాని బోలెడు ఉన్నాయి. అందులో రచయిత చెప్పిన ఒక క్రతువు – అందరూ కలిసి భోజనం చేయండి, తినేముందు అందరూ కలిసి బల్ల చుట్టూ ప్రదక్షిణం చేయండి. కలిసివుండాలి అని ఆచరణ ద్వారా చూపటం ఇది.

నిజానికి యజ్ఞయాగాదులు చేయటంవల్ల అదృష్టఫలం అయిన పుణ్యం కలుగుతుంది. ఇక్కడ దాని గురించి ప్రస్తావించటం లేదు. ప్రస్తుతం సామాజిక, మానసిక లాభాల గురించే మాట్లాడుకుంటున్నాము. అందువల్ల ధర్మం గురించిన ప్రస్తావన వచ్చినప్పుడల్లా మూడింటికే ప్రాముఖ్యత నిస్తాము. అవి – **విలువలు, దృక్పథం, యజ్ఞయాగాదులు**.

యజ్ఞయాగాదులు అంటే కర్మల కింద తీసుకోవచ్చు. కర్మలు ప్రతి ఒక్క మతానికీ మారతాయి. ఎప్పుడైతే కర్మలను పట్టించుకోమో అప్పుడే వర్ణసంకరం జరిగే ప్రమాదముంది. మతాల మధ్య వ్యత్యాసాలు ఈ కర్మలలోనే ఉన్నాయి. విలువలు, దృక్పథం అంశాలు అన్ని మతాల్లోనూ ఒకటే. సత్యం పలకమని అన్ని మతాలూ చెబుతాయి;

పెద్దలను గౌరవించమని అన్ని మతాలు చెబుతాయి. కర్మలు చేయటంలోనే వ్యత్యాసం ఉంది. ఉదాహరణకు మనం పుట్టినరోజున దీపం వెలిగించి హారతి ఇస్తాము పుట్టినరోజు పాపాయికి; అన్యమతస్తులు కేకు కోసేముందు దీపాలు ఆర్పుతారు. కర్మలకు ప్రాముఖ్యత నివ్వనప్పుడు, మతాల మధ్య భేదాలు కూడా అంతరించిపోతాయి. అంటే వర్ణసంకరం జరుగుతుంది.

కుటుంబవ్యవస్థ కర్మలు చేయటానికి కావాలి. వైదికకర్మలను గృహస్థు మాత్రమే చేయగలడు. యజ్ఞయాగాదులు చేశాక దక్షిణ ఇవ్వాలి; అన్నదానంచేయాలి. అవి గృహస్థు మాత్రమే చేయగలడు. ఎందుకంటే తక్కిన మూడు ఆశ్రమాలకు చెందిన బ్రహ్మచారి, వానప్రస్థుడు, సన్న్యాసి – తామే భిక్షాటనం చేసి జీవిస్తారు. వారి దగ్గర ధనం కూడా ఉండదు. అందువల్ల వారు యజ్ఞయాగాదులు చేయలేరు. అందువల్ల యజ్ఞయాగాదులు చేయాలంటే కుటుంబం ఉండితీరాలి.

విలువలు పాటించటానికి, మంచి దృక్పథం పెంచుకోవటానికి కుటుంబం లేకపోయినా ఫర్వాలేదు. కాని అర్థకామ పురుషార్థాలు తీర్చుకోవటానికి కుటుంబవ్యవస్థ కావాలి. అర్థకామాలు భద్రతను, సుఖాలను ఇస్తాయి. కాని ఇప్పుడు కుటుంబానికి విలువ లేకుండా పోతోంది. కుటుంబంవల్ల మూడు ప్రయోజనాలను చూశాము. అవి యజ్ఞయాగాదులు, అర్థ, కామాలు. కాని ఇప్పటి కాలమాన పరిస్థితుల్లో యజ్ఞయాగాదులు మాయమయి పోయాయి. అర్థకామాలు కుటుంబం లేకుండానే దొరుకుతున్నాయి. అందువల్ల పెళ్ళి చేసుకోకుండానే, కలిసి జీవించటమనే సంస్కృతి బయలుదేరింది. కుటుంబ వ్యవస్థయొక్క అవసరాన్నే కాలదన్నుతోంది.

కుటుంబం కొన్ని ప్రాథమిక కర్మలు చేయటానికి కావాలి, అవి మతానికీ మతానికీ మారతాయని చూశాము. మనం ఒక తప్పటడుగు వేస్తే, పిల్లలు రెండు తప్పటడుగులు వేస్తున్నారు. మనం చేయాల్సిన యజ్ఞయాగాదులను మనం మర్చిపోయాము. గాయత్రీజపం, సంధ్యావందనమే మానేశాము. మన పిల్లలు వేరే కులంవారినో, మతస్థులనో పెళ్ళి చేసుకుంటే తప్పేమిటి అంటున్నారు. మనకే మన గోత్రమేమిటో, మనం ఏ వేదానికి చెందుతామో తెలియదు. పితృదేవతలకు శ్రాద్ధకర్మలు చేయటం లేదు. అంటే మనం కర్మలు మానేశాము, మనం కర్మలను మానితే భావితరం వారు విలువలను, దృక్పథాలను కూడా వదిలేస్తున్నారు. ఇప్పటి తరంలో కొందరు కారునో, స్కూటర్‌నో, దుస్తులనో మార్చినట్టుగా భార్యను/భర్తను మారుస్తున్నారు.

వర్ణసంకరం జరుగుతుందని చెబుతున్నాడు అర్జునుడు. అందువల్లనే బ్రాహ్మణ ధర్మాన్ని పాటించి, శాస్త్ర అధ్యయనం చేసేవారు అరుదైపోయారు. అందరూ చార్వాక సిద్ధాంతాన్ని పాటిస్తారు. ఇది ఎక్కడికి దారి తీస్తుంది?

శ్లో. 42 **సంకరో నరకాయైవ కులఘ్నానాం కులస్య చ ।**
పతంతి పితరో హ్యేషాం లుప్తపిండోదకక్రియాః ॥
సంకరః, నరకాయ, ఏవ, కులఘ్నానామ్, కులస్య, చ,
పతంతి, పితరః, హి, ఏషామ్, లుప్తపిండోదకక్రియాః॥

సంకరః = వర్ణసాంకర్యము		లుప్తపిండోదకక్రియాః = పిండోదక క్రియలు లుప్తమైనవారు(ను)	
కులఘ్నానామ్, చ = కులఘాతకులను		ఏషామ్ = వీరియొక్క	
కులస్య = కులమును		పితరః, హి = పితరులు కూడ	
నరకాయ, ఏవ = నరకములో పడవేయును.		పతంతి = అధోగతి పాలవుతారు	

సంకరః కులఘ్నానాం కులస్య చ నరకాయ ఏవ (భవతి)।
హి ఏషాం పితరః లుప్తపిండోదక క్రియాః (సంతః)పతంతి ॥

తా: వర్ణసాంకర్యము కులఘాతకులను, కులమును కూడా నరకములో పడవేయును. వీరి పితరులు కూడా పిండము–తర్పణముల క్రియలు లోపించుటచే నరకములో పడెదరు.

కుటుంబం నాశనమైతే, వర్ణసంకరంతో పాటు మతసంకరం కూడా జరుగుతుంది అంటున్నాడు అర్జునుడు. కర్మలు చేయకపోతే, మతానికి విలువ ఉండదని చూశాము. అప్పుడు హిందూ మతస్తులు, అన్యమతానికి చెందినవారిని పెళ్ళి చేసుకునే అవకాశం ఉంది. అలా జరిగితే మధ్యలో పిల్లవాడు నలిగిపోతాడు. పుట్టిన రోజుకి దీపం వెలిగించాలా, దీపాన్ని ఆర్పాలా? కేకు కోయాలా, ఆయుష్షు హోమం చేయాలా? చర్చికి వెళ్ళాలా, గుడికి వెళ్ళాలా? మొత్తం అయోమయంలో పడిపోతాడు.

కర్మలు ఎందుకు? మన భావాలను ప్రదర్శించేటందుకు కర్మలు చేయాలి. ఈ కర్మలు మతపరంగానే కాదు, దేశపరంగా చూసినా కనిపిస్తాయి. ఉదాహరణకు మన దేశానికి విదేశాలనుంచి వారి నాయకుడు వస్తే, సాదరంగా అతన్ని ఆహ్వానిస్తారు, కరచాలనం చేస్తారు. ఇవేమిటి? కర్మలే! మీకు నమ్మకం కుదరకపోతే ఒలింపిక్ గేమ్స్ చూడండి. వాటిలో అనేక క్రతువులను చూస్తాము. జండా ఎగురవేస్తారు; ప్రత్యేక పద్ధతిలో నడుస్తారు; ఒలింపిక్ కాగడాను ఒక పద్ధతిలో వెలిగిస్తారు; ప్రతిజ్ఞ చేస్తారు. అంతా అయ్యాక, ఆ జండాను దింపి, తరువాత ఏ దేశంలో ఆ క్రీడలు జరుగుతాయో ఆ దేశపు మేయర్‌కు భద్రంగా జండాను అప్పచెప్పుతారు. ఇవన్నీ క్రతువులే. కొందరు క్రతువులను విమర్శిస్తారు కాని క్రతువులు లేకుండా ఎవరూ జీవించలేరు. క్రతువులు పోతే, ఏమవుతుంది?

సంకరో నరకాయైవ – వర్ణసంకరంవల్ల, నరకంలో పడతారు. ఎవరు?

కులఘ్నానాం కులస్య చ – యుద్ధంలో గెలిచినవారు, ఓడిపోయినవారు కూడా. వారు యజ్ఞయాగాదులు చేయనందువల్ల, వారునరకానికి పోతారు.

పతంతి పితరో హ్యేషాం లుప్తపిండోదకక్రియాః – పితృదేవతలకు శ్రాద్ధకర్మలు చేయనందువల్ల వారు కూడా అధోగతి పాలవుతారు.

వేదం మనకు పంచమహాయజ్ఞాలను చేయమని ఆదేశించింది. వాటిలో ఒకటి పితృయజ్ఞం. పితృదేవతల ఆశీస్సులు మన ఎదుగుదలకు ఎంతో అవసరం. అందువల్ల కుటుంబంలో ఏ శుభకార్యం చేపట్టినా కూడా,

ముందు నాందీశ్రాద్ధం అని చేస్తారు. నాందీశ్రాద్ధం అంటే పితృదేవతల ఆశీస్సులను కోరుతూ చేసే క్రతువు. కాని ధర్మం పోయినప్పుడు, కర్మలు పాటించరు. పిండక్రియ, శ్రాద్ధక్రియ, ఉదకక్రియ అంటే తర్పణం వదలటం. లుప్త అంటే చేయకపోవటం. పితృదేవతలకు ఈ కర్మలు చేయరు.

కొంతమంది శ్రాద్ధకర్మలు చేసే బదులు బీదలకు అన్నదానం చేయవచ్చా, వృద్ధాశ్రమాలకు డబ్బులు ఇవ్వవచ్చా అని అడుగుతుంటారు. శాస్త్రం దాన్ని ఒప్పుకోదు. పితృతర్పణాలను చేయకుండా వేరే సేవతో సరిపెట్టకూడదు. కావాలంటే అది కూడా చేయవచ్చు. ఇంతకుముందు చూసినట్టుగా శాస్త్రం పంచమహాయజ్ఞాలు చేయాలి అంటుంది. అవి – బ్రహ్మయజ్ఞం, దైవయజ్ఞం, పితృయజ్ఞం, మనుష్యయజ్ఞం, భూతయజ్ఞం. ఒకదాని బదులు ఒకటి చేయకూడదు. ఐదూ చేయాలి. శ్రాద్ధకర్మలు చేయటం పితృయజ్ఞం కిందికి వస్తే, అన్నదానాలు మనుష్యయజ్ఞం కింద వస్తాయి. కాని పితృయజ్ఞాలు తగ్గిపోతాయి కాబట్టి పితృదేవతలు అధోగతి పాలవుతారు అని అర్జునుడు వాపోతున్నాడు.

అర్జునుడు మాట్లాడుతున్న కాలంలో యజ్ఞయాగాదులకు, శ్రాద్ధకర్మలకు ప్రాముఖ్యతనిచ్చేవారు. అలాంటి రోజుల్లో అవి చేయకపోతే జరగబోయే నష్టం ఊహించి చెబుతున్నాడు అర్జునుడు. వర్ణాశ్రమ ధర్మాన్ని పాటించినా పాటించకపోయినా విలువలను పాటించవచ్చు, మంచి దృక్పథాలను పెంపొందించుకోవచ్చు, కాని వర్ణాశ్రమ ధర్మాలు పాటించకపోతే యజ్ఞయాగాదులను చేయలేము.

శ్లో. 43 **దోషైరేతైః కులఘ్నానాం వర్ణసంకరకారకైః ।**
ఉత్సాద్యంతే జాతిధర్మాః కులధర్మాశ్చ శాశ్వతాః ॥
దోషైః, ఏతైః, కులఘ్నానామ్, వర్ణసంకరకారకైః,
ఉత్సాద్యంతే, జాతిధర్మాః, కులధర్మాః, చ, శాశ్వతాః ॥

ఏతైః	= ఈ విధంగా	శాశ్వతాః	= సనాతనములైన
వర్ణసంకరకారకైః	= వర్ణసాంకర్యములకు హేతువులైన	కులధర్మాః, చ	= కులధర్మములును
దోషైః	= దోషములచే	జాతిధర్మాః	= జాతిధర్మములును
కులఘ్నానామ్	= కులఘాతకులయొక్క	ఉత్సాద్యంతే	= నశించును

కులఘ్నానామ్ ఏతైః వర్ణసంకరకారకైః దోషైః శాశ్వతాః।
జాతిధర్మాః కులధర్మాః చ ఉత్సాద్యంతే।।

తా: కులమును చెడగొట్టువారి ఈ దోషములు వర్ణముల సాంకర్యమును కలిగించుటయే గాక, సనాతనములైన జాతిధర్మములను, కులధర్మములను కూడా పూర్తిగా నశింప చేయును.

వర్ణసంకరకారకైః కులఘ్నానామ్ ఏతై దోషైః – వర్ణసంకరంలాంటి దోషాలవల్ల, యజ్ఞయాగాదులు పాటించక పోవటంవల్ల జరిగే నష్టం ఏమిటి?

జాతిధర్మాః కులధర్మాశ్చ ఉత్సాద్యంతే – కేవలం వర్ణంమీద ఆధారపడి చేసే కర్మలు జరగవు. కులధర్మాలు పాటించటం కుదరదు.

వేదం ప్రకారం, కొన్ని యజ్ఞాలను కొన్ని వర్ణాలవారే చేయగలరు. ఉదాహరణకు రాజసూయయాగం రాజులు మాత్రమే చేయగలరు. బ్రాహ్మణుడు ఈ యజ్ఞాన్ని తను చేయించగలడు కాని, తను చేయకూడదు. అందువల్ల అతను కొన్ని యజ్ఞాలు చేయలేడు. అలాగే ఒక వర్ణంలోనే భిన్నగోత్రాలకు చెందినవారు ఉంటారు. వారి మధ్య కూడా కొన్ని భేదాలుంటాయి. వర్ణసంకరం జరిగితే, కులధర్మాన్ని కూడా పాటించలేడు పిల్లవాడు. అందువల్ల కులధర్మాన్ని గాని, జాతిధర్మాన్ని గాని పాటించలేడు. కర్మలు చేయలేడు.

శాశ్వతాః – ఈ జాతిధర్మాలు, కులధర్మాలు అనాదికాలంనుంచి వస్తున్నాయి. దేన్నైనా నిలబెట్టటం కష్టం కానీ, దాన్ని కూలదోయటం తేలిక. అంత సనాతన ధర్మం కూడా నాశనమైపోతుంది.

శ్లో. 44 **ఉత్సన్నకులధర్మాణాం మనుష్యాణాం జనార్దన।**
నరకేఽ నియతం వాసో భవతీత్యనుశుశ్రుమ ॥
ఉత్సన్నకులధర్మాణామ్, మనుష్యాణామ్, జనార్దన,
నరకే, అనియతమ్, వాసః, భవతి, ఇతి, అనుశుశ్రుమ ॥

జనార్దన!	= ఓ జనార్దనా!	వాసః	= నివాసము
ఉత్సన్నకుల ధర్మాణామ్	= కులధర్మములు నశించినవారైన	భవతి	= అగును
మనుష్యాణామ్	= మనుష్యులకు	ఇతి	= అని
అనియతమ్	= నిరవధికముగా	అనుశుశ్రుమ	= విన్నాము
నరకే	= నరకమందు		

హే జనార్దన! ఉత్సన్నకులధర్మాణాం మనుష్యాణామ్ ।
నరకే అనియతం వాసః భవతి, ఇతి అనుశుశ్రుమ ॥

తా: ఓ జనార్దనా! నశించిన కులధర్మములు గల మనుష్యులు నిశ్చయముగా నరకములో పడెదరని పెద్దలు చెప్పగా విన్నాము.

దాని తర్వాత వచ్చే ఫలం ఏమిటి? ధర్మసూత్రాలు మూడు అనీ, అవి – విలువలు, దృక్పథం, యజ్ఞయాగాదులు అనీ చూశాము. కర్మలు చేయటానికి, అర్థకామాలను తీర్చుకోవటానికీ కుటుంబజీవనం కావాలనీ చూశాము. తరాలు మారుతున్నకొద్దీ దేనికీ కుటుంబజీవనం అవసరం లేదు అనే పరిస్థితి వస్తోంది. పైసా మే పరమాత్మా హై అంటారు.

కుటుంబం కోరుకునేది ఎందుకు? నా వారు అని చెప్పుకునేందుకు, ఒక తోడుకోసం. మనస్సు విప్పిచెప్పుకునేందుకు ఒక ఆలంబన, ఒక ఆధారం, భుజంమీద తలవాల్చి కష్టం, సుఖం చెప్పుకుంటే వినే అమృతహృదయం కావాలి అని ఉంటుంది అందరికీ. కాని కుటుంబంలో బంధాలు బీటలు వారిపోతున్నాయి;

ఎవరిమీద ఎవరికీ నమ్మకం లేదు, ఆప్యాయత అసలే లేదు. భార్యలను ఎలా ప్రేమించాలి అంటూ అనేక వ్యాసాలు వస్తున్నాయి. ఇష్టం ఉన్నా, లేకపోయినా రోజుకొకసారి భార్యకు 'ఐ లవ్ యూ,' చెప్పాలి. భర్తలను ఆకర్షించటానికి భార్యలు చక్కగా ముస్తాబు చేసుకుని ఉండాలి. అంటే ఆఫీసులో ఉద్యోగి ఉద్యోగంనుంచి వెళ్ళిపోకుండా అతన్ని ఎలా రక్షించుకోవాలో అలా భర్త భార్యను; భార్య భర్తను జాగ్రత్తగా చేజారిపోకుండా రక్షించుకోవాలి. ఇప్పటి ఫ్యాషన్ పిల్లలకు తల్లిదండ్రులు నచ్చకపోతే, నేను మీకు విడాకులు ఇస్తున్నాను అని పిల్లలు బెదిరించటం. ఇది మానసిక దౌర్బల్యం.

ఇప్పుడు మనస్సు విప్పి చెప్పుకునేవారు లేక మనస్తత్వశాస్త్రవేత్తలు అంతగా వెలిగిపోతున్నారు. వారు వందలూ, వేలూ తీసుకుని మనుష్యుల కష్టనష్టాలు వింటారు. అంతకు ముందు భర్తకు బాధ కలిగితే భార్యకూ, భార్యకు బాధ వేస్తే భర్తకూ చెప్పుకునేవారు. ఇప్పుడు ఆ దగ్గరితనం లేదు. పిల్లలు కూడా తండ్రిమీద కోపం వస్తే తల్లి ఒడిలోనో, తల్లిమీద అలిగితే తండ్రి భుజం ఎక్కో, ఇద్దరిమీదా అలక వస్తే, బామ్మా తాతయ్యల లాలనలోనో ఓదార్పు పొందేవారు. ఇప్పుడు ఒంటరి కాపురాలు. బామ్మా తాతయ్యలు అందుబాటులో ఉండరు; అమ్మ, నాన్నలకు తీరికలేదు. ఇటువంటి సమస్యలు వ్యక్తిగతంగా ఉంటే, అది సామాజిక సమస్యగా మారి, సమాజంలో నేరాలు, ఘోరాలు పెరిగిపోయే అవకాశాలు ఎక్కువ ఉంటాయి.

మనుష్యాణాం నరకే వాసః – మనుష్యులు నరకంలో పడిపోతున్నారు. మరణించాక కాదు, బ్రతికి ఉండగానే. వారిని అదుపులో పెట్టే కుటుంబ జీవనం లేక, ప్రేమ లేక, ఆప్యాయత పంచేవారు లేక నరకంలో పడుతున్నారు. అంతేకాదు, మరణించాక కూడా.

(నరకే) అనియతం (వాసః) భవతి – ఒక్కటి మాత్రం ఖచ్చితం. నరకంలో పడతారు. ఎందుకు? స్వధర్మం చేయకపోతే, అంటే పితృతర్పణాలు వదలకపోతే. అది శాస్త్రం ప్రకారం ప్రత్యవాయ పాపం కిందకి వస్తుంది. ప్రత్యవాయ పాపంవల్ల నరకానికి పోతారు. ఎవరు చెప్పారు?

ఇతి అనుశుశ్రుమ – ఇది వేదాల్లో పదేపదే చెప్పబడింది. ఎవరు చెప్పారు, నీకెలా తెలుసు అని ఎవరూ ప్రశ్నించకుండా, అర్జునుడు ముందే చెబుతున్నాడు.

ఇదంతా అర్జునుడు ఎందుకు చెప్పుకువస్తున్నాడు? బంధకత్వం, దానివల్ల దుఃఖం, దానివల్ల బుద్ధి నాశనం ఎవరినైనా సంసారంలో పడవేస్తుంది.

రాగం + శోకం + మోహం = సంసారం

శ్లో. 45 **అహెూ బత మహత్పాపం కర్తుం వ్యవసితా వయమ్ ।**
యద్రాజ్యసుఖలోభేన హంతుం స్వజనముద్యతాః ॥
అహెూ, బత, మహత్, పాపమ్, కర్తుమ్, వ్యవసితాః, వయమ్,
యత్, రాజ్యసుఖలోభేన, హంతుమ్, స్వజనమ్, ఉద్యతాః ॥

అహో	= అయ్యో!		యత్	= ఏ మహాపాపమునకైతే
బత	= ఎంత దారుణము!		రాజ్యసుఖలోభేన	= రాజ్యసుఖలోభములచే
వయమ్	= మనము		స్వజనమ్	= స్వజనులను
మహత్ పాపమ్	= మహాపాపమును		హంతుమ్	= చంపుటకు
కర్తుమ్	= చేయుటకు		ఉద్యతాః	= ఉద్యుక్తులమైతిమో
వ్యవసితాః	= సిద్ధమైతిమి			

అహో బత, మహత్పాపం కర్తుం వయమ్ వ్యవసితాః
యత్ రాజ్యసుఖలోభేన స్వజనం హంతుం ఉద్యతాః ॥

తా: అయ్యో! ఎంత పొరపాటు! మనము పెద్ద పాపమును చేయుటకు నిశ్చయించితిమి. అదేమంటే, రాజ్యమునందు, సుఖములందు లోభముచే మన వారిని సంహరించుటకు సంసిద్ధులమైతిమి.

ఇవన్నీ అర్జునుని ఏకపాత్రాభినయం. అతను మహాభారతయుద్ధం చేస్తే కలగబోయే పరిణామాలను ఊహించు కుంటున్నాడు. అటువంటి యుద్ధం వ్యక్తిగత నష్టమే కాదు, సమకాలీన సమాజానికే కాదు, భావితరాలకు కూడా నష్టాన్ని కలుగజేస్తుంది.

అహో బత – అయ్యో! ఇది దారుణం!

మహత్పాపం కర్తుం వయమ్ వ్యవసితాః – ఘోరమైన పాపం చేయటానికి వచ్చాము. ఏమిటా పాపం? ఈ మనుష్యులందరినీ చంపటం. వీరిని చంపటంవల్ల వర్ణసంకరం, జాతిసంకరం, ధర్మసంకరం, పితృదేవతలు అధోగతి పాలవటం – ఇలా వరుసగా ఒకదానితో ఒకటి ముడిపడి అనేక నష్టాలు కలుగుతాయి. ఇంత నష్టం ఎందువల్ల జరుగబోతున్నది?

యద్రాజ్యసుఖలోభేన – మనం బుద్ధిమంతులమై ఉండి కూడా రాజ్యసుఖాలు పొందాలనే దురాశతో వచ్చాము.

స్వజనం హంతుమ్ ఉద్యతాః – ఆ లోభం ఎంతదాకా పోయిందంటే స్వజనులను చంపుకోవటానికి సిద్ధపడ్డాము. మళ్ళీ అర్జునుడు స్వజనులనే పదాన్ని వేశాడు. ఎప్పుడైతే అతను స్వజనులు అంటున్నాడో అప్పుడే అతను ధర్మాధర్మవివేకాన్ని కోల్పోతున్నాడు. పైగా అదృష్టం బాగుండి, ఘోరం జరగకముందే మేలుకున్నామని మురిసి పోతున్నాడు. ఎందుకంటే ఇంకా సమయం మించిపోలేదు. ఇప్పటికన్నా యుద్ధంనుంచి తను విరమించుకోవచ్చు– అందువల్ల ఇలా అంటున్నాడు.

శ్లో. 46 **యది మామప్రతీకారమశస్త్రం శస్త్రపాణయః ।**
ధార్తరాష్ట్రా రణే హన్యుః తన్మే క్షేమతరం భవేత్॥
యది, మామ్, అప్రతీకారమ్, అశస్త్రమ్, శస్త్రపాణయః,
ధార్తరాష్ట్రాః, రణే, హన్యుః, తత్, మే, క్షేమతరమ్, భవేత్ ॥

యది	= ఒకవేళ	రణే	= సమరమందు
అశస్త్రమ్	= శస్త్రములను త్యజించినట్టి	హన్యుః	= చంపినవారైనను (చంపినను)
అప్రతీకారమ్	= ప్రతీకారమును చేయనట్టి	తత్, మే	= అది నాకు
మామ్	= నన్ను	క్షేమతరమ్	= శ్రేయస్కరమే
శస్త్రపాణయః	= శస్త్రములను చేతియందు ధరించిన	భవేత్	= అగును
ధార్తరాష్ట్రాః	= ధార్తరాష్ట్రులు		

యది శస్త్రపాణయః ధార్తరాష్ట్రాః అశస్త్రమ్ అప్రతీకారం
మాం రణే హన్యుః తత్ మే క్షేమతరం భవేత్॥

తా: నేను ఆయుధములను ప్రక్కన పెట్టెదను. నన్ను కొట్టినా తిరిగి కొట్టను. అటువంటి నన్ను ధృతరాష్ట్ర పుత్రులు ఆయుధములను ధరించి యుద్ధమందు సంహరించినచో, అదియే నాకు మరింత క్షేమమును కలిగించును.

అందువల్ల ఈ దుఃఖాన్ని నేను కలుగజేయదలుచుకోలేదు అంటే నేను యుద్ధం చేయబోవటం లేదు అంటాడు అర్జునుడు. కాని అప్పటికే యుద్ధం ప్రారంభించవచ్చున్నట్టుగా ఇరుపక్షాలవారూ శంఖనినాదాలు చేశారు. అందువల్ల దుర్యోధనాదులు తనమీద బాణాలు వదలవచ్చు. అయినా తను వారిని ఎదుర్కోడు. అలా ఎదుర్కోకుండా నిలుచుంటే, అర్జునుడు మరణించవచ్చు కూడా. అయినా ఫర్వాలేదు అంటాడు అర్జునుడు. నేను విల్లంబులు చేతబట్టను, దానివల్ల వారు నన్ను చంపితే సంతోషంగా మరణిస్తాను కాని ఈ మహాపాపానికి ఒడిగట్టను అంటున్నాడు అర్జునుడు.

ధార్తరాష్ట్రా రణే హన్యుః – కౌరవులు మమ్మల్ని సంహరింపటానికి నిశ్చయించుకున్నా కూడా,

మామప్రతీకారమ్ – నేను తిరిగి యుద్ధం చేయను. అప్రతీకారం అంటే తిరిగి యుద్ధం చేయను.

అశస్త్రం శస్త్రపాణయ – శస్త్రాలు లేకుండా నిలబడతాను. వారు శస్త్రాలతో నన్ను చంపవచ్చు. అటువంటి దుర్ఘటన జరిగినా కూడా,

తత్ మే క్షేమతరం భవేత్ – అది నాకు క్షేమతరమే అవుతుంది. నా జీవితాన్ని ధర్మంకోసం త్యాగం చేసినట్టుగా భావిస్తాను. సమాజంకోసం ప్రాణత్యాగం చేసేవారిలా మాట్లాడుతున్నాడు అర్జునుడు.

ఇంతా చెప్పాక, అర్జునుడు చాలా అలసిపోయాడు. ఇంతసేపూ గొప్ప వాగ్ధాటి చూపించి నీరసించిపోయాడు. సంసార లక్షణాలు మూడూ వాటి ద్వారా వచ్చాయి. అవి – రాగం, శోకం, మోహం. అర్జునుడు చెప్పటం ముగించాడు కాని కృష్ణుడు ఇంకా పరమాత్మ రూపం దాల్చలేదు. కృష్ణునికి ఎప్పుడు, ఎలా మాట్లాడాలో తెలుసు. ఇంకా అర్జునుని ఆలోచనా తీరు ముగియలేదని తెలుసు. అందువల్ల కృష్ణుడు కూడా ఏమీ మాట్లాడడు. సంజయుడు అందుకుని ఈ అధ్యాయాన్ని ముగిస్తాడు.

సంజయ ఉవాచ

శ్లో. 47 **ఏవముక్త్వార్జునః సంఖ్యే రథోపస్థ ఉపావిశత్ ।**
విసృజ్య సశరం చాపం శోకసంవిగ్నమానసః ॥
ఏవమ్, ఉక్త్వా, అర్జునః, సంఖ్యే, రథోపస్థే, ఉపావిశత్,
విసృజ్య, సశరమ్, చాపమ్, శోకసంవిగ్నమానసః ॥

సంఖ్యే	= రణభూమియందు	సశరమ్	= బాణములతో కూడిన
శోకసంవిగ్నమానసః	= శోకముచే కలత చెందిన మనస్సుగల	చాపమ్	= ధనుస్సును
		విసృజ్య	= వదిలివేసి
అర్జునః	= అర్జునుడు	రథోపస్థే	= రథములో
ఏవమ్	= ఈ విధంగా	ఉపావిశత్	= చతికిలబడెను
ఉక్త్వా	= పలికి		

సంజయః ఉవాచ।
సంఖ్యే ఏవమ్ ఉక్త్వా శోకసంవిగ్నమానసః అర్జునః
సశరం చాపం విసృజ్య రథోపస్థే ఉపావిశత్।।

తా: సంజయుడిట్లు పలికెను – శోకముచే బాగా కలత చెందిన మనస్సుగల అర్జునుడు యుద్ధరంగమందు ఈ విధముగా పలికి, ధనుస్సును బాణములతో సహా ప్రక్కన పడవేసి, రథములో చతికిలబడెను.

సంజయ ఉవాచ – మహాసంసారికి మారుపేరుగా ఉన్న అర్జునుణ్ణి పూర్తిగా వర్ణిస్తున్నాడు సంజయుడు ఇక్కడ. ఎలా ఉన్నాడు?

శోకసంవిగ్నమానసః – అర్జునుని మనస్సు పూర్తిగా శోకంలో మునిగివుంది; అంటే రాగం, రాగంవల్ల శోకంతో ఉన్నాడు. అంతేకాదు,

సశరం చాపం విసృజ్య – ధనుర్బాణాలను త్యజించాడు. ఇది చూడటానికి, కాయికచర్య. కాని దానివెనుకనున్న గూఢార్థాన్ని గ్రహించాలి. ఒక క్షత్రియుడు ధనుర్బాణాలను చేతబట్టాడంటే ధర్మయుద్ధాన్ని చేయటానికి సిద్ధపడ్డాడని అర్థం. ధర్మసంస్థాపన చేయటం క్షత్రియధర్మం. అటువంటిది ధనుర్బాణాలను త్యజించాడంటే అతను స్వధర్మాన్ని త్యాగం చేయటానికి నిర్ణయించుకున్నాడని అర్థం. అంటే అతను మోహంలో పడ్డాడని తెలుస్తున్నది.

శోకసంవిగ్నమానసః – రాగ, శోకాలకు సంకేతం
విసృజ్య సశరం చాపం – మోహానికి సంకేతం

మోహంయొక్క ఫలితమేమిటి? ధర్మాధర్మవివేకం కోల్పోయి, తప్పుడు నిర్ణయం తీసుకోవటం. ఏమిటా తప్పుడు నిర్ణయం? స్వధర్మాన్ని పరిత్యాగం చేయటం. యుద్ధభూమినుంచి పారిపోయి, సన్న్యాసిగా తపస్సు చేయాలనుకోవటం. ఒక గృహస్థు తన ధర్మాన్ని నిర్వహించాలి. గృహస్థు తన సంసారధర్మాలను నిర్వర్తించాకే

జపాలు చేయాలి. గృహస్థు తన ధర్మాన్ని నిలబెట్టటాన్ని స్వధర్మం అంటారు. దాన్ని చేయకపోతే స్వధర్మ పరిత్యాగం అంటారు. గృహస్థుగా ఉండాల్సిన వ్యక్తి సన్న్యాసం తీసుకుంటానంటే దాన్ని పరధర్మగ్రహణం అంటారు. రెండూ తప్పే. పరధర్మగ్రహణం, స్వధర్మపరిత్యాగం – ఈ రెండింటినీ కలిపి మోహం అంటారు.

ఏవం అర్జునః ఉక్త్వా – ఈ విధంగా అర్జునుడు కృష్ణునితో పలికాక,

రథోపస్థ ఉపావిశత్ – రథంలో వెనుక భాగాన చతికిలబడ్డాడు.

తరువాత అర్జునుని పరిస్థితి ఏమిటి? అతని సమస్యకు పరిష్కారం దొరుకుతుందా అనేది రాబోయే అధ్యాయాల్లో చూస్తాము.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే

శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే అర్జునవిషాదయోగోనామ ప్రథమోఽధ్యాయః

హరి ఓం తత్సత్

కృష్ణార్జునుల సంవాదరూపంలో ఉన్న, ఉపనిషత్తుల సారం అయిన, యోగశాస్త్రం, బ్రహ్మవిద్యలతో కూడిన శ్రీ మద్భగవద్గీతోపనిషత్తులోని, అర్జునవిషాదయోగము అనే మొదటి అధ్యాయము శాశ్వతమైన రక్షకుడు, ఇంద్రియ అగోచరుడు అయిన భగవంతుని కృపవల్ల విజయవంతం అయినది.

ఈ భాగం ప్రతి అధ్యాయం చివర వస్తుంది. అందువల్ల దాని అర్థం కూడా చూద్దాము.

ఓం తత్ సత్ – ఇవి మూడు పదాలు. మూడూ భగవంతునికి చెందినవి. భగవద్గీతలోని మొదటి అధ్యాయాన్ని విజయవంతంగా ముగించగలిగినందుకు కృతజ్ఞతా పూర్వకంగా పలికే మాటలు ఇవి. వీటి అర్థాలు చూద్దాము.

ఓం – ఓం పదానికి అనేక అర్థాలున్నాయి కాని ఇక్కడ తీసుకునే అర్థం రక్షకుడు. **అవతి ఇతి ఓం** – అవతి అంటే రక్షకుడు. భగవంతుడు. ఈ అధ్యాయం పఠించటానికి ఆటంకాలు కలుగకుండా కాపాడినందుకు రక్షకుడు అయ్యాడు.

తత్ – ఇంద్రియ అగోచరుడు, ఇంద్రియాతీతుడు. అంటే ఇంద్రియాలకు అందనివాడు.

సత్ – శాశ్వతం. త్రికాలేపి తిష్ఠతి ఇతి సత్. మూడు కాలాల్లోనూ ఉండేది.

ఇప్పుడు ఓం తత్ సత్ పదాలను కలిపితే, శాశ్వతమైన రక్షకుడు, ఇంద్రియ అగోచరుడు.

ప్రథమోధ్యాయః – మొదటి అధ్యాయం ముగిసింది. దాని పేరు ఏమిటి?

అర్జున విషాదయోగః – అర్జునవిషాదం. విషాదం అంటే శోకం. దీనితో తక్కిన రెండు పదాలనూ కలుపుకోవాలి. అవి రాగం, మోహం. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే అర్జున సంసారయోగం. ఈ అంశం ఎలా చెప్పబడింది?

శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదే – కృష్ణునికి, అర్జునునికి మధ్య సంభాషణ రూపంలో చెప్పబడింది. ఈ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ ఏమీ మాట్లాడకపోయినా, భగవద్గీత మొత్తాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకుని అలా చెప్పబడింది.

సంవాదం అంటే గురుశిష్యుల మధ్య జరిగే సంభాషణ. ఇది వాదన రూపంలో ఉండదు, పోట్లాటకు దారి తీయదు. ఆరోగ్యకరమైన సంభాషణ జరుగుతుంది. గురువుకు శిష్యునిమీద ప్రేమ, దయ ఉంటే శిష్యునికి గురువుమీద గౌరవం, శ్రద్ధ ఉంటాయి. ఈ సంవాదానికి పేరు ఇచ్చారు. ఏమని?

శ్రీమద్భగవద్గీతాసు ఉపనిషత్సు – భగవద్గీత పూర్తిపేరు **శ్రీమద్భగవద్గీతోపనిషత్**. ఉపనిషత్తు అంటే మోక్షాన్ని కలుగజేసే జ్ఞానశాస్త్రం. అందువల్ల ఉపనిషత్తును మోక్షశాస్త్రం అని కూడా అంటారు. ఎటువంటి జ్ఞానం? శ్రీమద్భగవద్గీతాసు – సాక్షాత్తూ భగవంతునిచే బోధింపబడిన శాస్త్రం. భగవంతుడు అంటే ఆరు సద్గుణాలు ఉన్నవాడు.

ఉపనిషత్తులు కృష్ణపరమాత్మ పుట్టకముందే ఉన్నాయి. ఆయన బోధించినది ఉపనిషత్తుల సారం అని ధ్యానశ్లోకాల్లో చూశాము.

సర్వోపనిషదో గావో దోగ్ధాగోపాలనందనః
పార్థో వత్సః సుధీర్భోక్తా దుగ్ధం గీతామృతం మహత్

ఉపనిషత్సు అంటే ఉపనిషత్తుల సారం అని అర్థం. గీత తాత్పర్యం ఏమిటి? రెండు ముఖ్యాంశాలు చర్చించ బడ్డాయి. వేదపూర్వభాగంనుంచీ, వేద అంతభాగంనుంచీ. వేదపూర్వభాగాన్ని కర్మకాండ అనీ, వేద అంత భాగాన్ని జ్ఞానకాండ అనీ అంటారు. కర్మకాండను ధర్మమనీ, జ్ఞానకాండను బ్రహ్మ అనీ అంటారు. అందువల్ల గీతలో రెండు అంశాలు చర్చించబడ్డాయి. ధర్మము, బ్రహ్మ.

కర్మకాండ ధార్మికజీవనవిధానాన్ని సూచిస్తుంది. అటువంటి ధార్మికజీవనవిధానాన్ని పాటిస్తే జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి కలుగుతుంది. జ్ఞానకాండ జ్ఞానాన్ని కలుగజేస్తుంది. మన జీవితంలో మొదటిభాగం మనను జ్ఞానానికి సంసిద్ధులను చేస్తే, రెండవభాగం జ్ఞానాన్ని కలుగజేస్తుంది. జ్ఞానం కలిగాక ఏం చేయాలి అని అడుగకూడదు. తరువాత ఏం చేయాలి అని అడిగితే, ఇప్పుడు ఉన్నదానితో తృప్తి లేదని అర్థం. జ్ఞానం పొందితే కలిగే ఫలం పూర్ణత్వం, సమత్వం.

యోగశాస్త్రం – జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తిని కలుగజేసే కర్మకాండను యోగశాస్త్రం అనీ;

బ్రహ్మవిద్య – జ్ఞానయోగాన్ని కలుగజేసే జ్ఞానకాండను బ్రహ్మవిద్య అనీ అంటారు.

యోగశాస్త్రం + బ్రహ్మవిద్య = భగవద్గీత

అంటే ధర్మము, జ్ఞానము (వేదపూర్వభాగం, వేద అంతభాగం) కలిపి గీత. అటువంటి యోగశాస్త్రం, బ్రహ్మవిద్యల మేలుకలయిక గీతాశాస్త్రం.

ఇది శ్రీమద్భగవద్గీతయందు, ఉపనిషత్తులయందు, బ్రహ్మవిద్యయందు, యోగశాస్త్రమునందు, శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదమునందు అర్జునవిషాదయోగము అనే మొదటి అధ్యాయము.

అధ్యాయము 1 - అర్జున విషాదయోగము సారాంశము

మనం ఆరోగ్యకరమైన జీవనం కొనసాగించాలంటే, రెండు అంశాల విషయాల్లో జాగ్రత్త వహించాలి. ఒకటి బాహ్యమైన శుభ్రత, రెండు మనలో రోగనిరోధక శక్తి.

మనం ఉన్న పరిసరాలు శుభ్రంగా ఉండాలి. కాని అవి ఎంత శుభ్రంగా ఉన్నా కూడా ఆ ప్రాంతాల్లో రోగాలు ఉంటూనే ఉన్నాయి. అంటే ఎటువంటి వాతావరణంలో అయినా రోగక్రిములు ఉంటూనే ఉంటాయి. అందువల్లనే శుచిగా ఉండే దేశాల్లో కూడా ఆపరేషన్ చేసేటప్పుడు అనేక జాగ్రత్తలు తీసుకుంటారు. బాహ్యంగా తీసుకునే జాగ్రత్తలు చాలవు, మన రోగనిరోధక శక్తి కూడా బాగుండాలి. ఇప్పుడు మనం ఈ మాత్రం ఆరోగ్యంగా ఉన్నామంటే దానికి కారణం మనలో ఉన్న రోగనిరోధక శక్తే.

ఒక డాక్టరు ఇలా అన్నాడు, 'ఒక వ్యక్తికి క్షయవ్యాధి ముదిరిపోయినా, అది అంటువ్యాధి అయినా, అతను 20 మంది ఆరోగ్యకరమైన మనుష్యుల నోట్లోకి ప్రత్యక్షంగా గాలి ఊదినా, మహా అయితే నలుగురో, ఐదుగురో ఆ రోగాన్ని పొందుతారు కాని తక్కినవారు ఆరోగ్యకరంగానే ఉంటారు.' ఎందుకంటే అది మనకు భగవంతుడు ఇచ్చిన గొప్ప వరం. ఎటువంటి రోగం ఎదురైనా దాన్ని ఎదుర్కొనే శక్తిని మన శరీరంలో భగవంతుడు ముందే అమర్చాడు. అందువల్ల మనం శారీరక ఆరోగ్యానికి రెండు సూత్రాలను పాటించాలి. బాహ్యశౌచం, ఆంతర రోగనిరోధకశక్తి.

ఒకే వాతావరణంలో ఉన్నా, అందరి ఆరోగ్యం ఒక్కలాగా ఉండదు. ఉదాహరణకు కుళాయి నీళ్ళు తాగినా బాగానే ఉంటారు కొంతమంది, మినరల్ వాటర్ తాగినా అడ్డం పడతారు కొంతమంది. ఎందుకీ వ్యత్యాసం? అది వారి శారీరక ఆరోగ్యంమీద ఆధారపడివుంది. ఒకరికి రోగనిరోధకశక్తి ఎక్కువ ఉంటే, మరొకరికి తక్కువ ఉంటుంది.

ఇదే సూత్రాన్ని మానసిక ఆరోగ్యానికి కూడా విస్తరింపజేయాలి. మానసిక ఆరోగ్యం అంటే మనస్సులో కలిగే భయం, ఆందోళన, కోపం, ఒత్తిడి, ఈర్ష్య, అసూయ, ఆత్మన్యూనతాభావాలు లేకపోవటం; కామక్రోధలోభమోహ మదమాత్సర్యాలు అనే షడ్వికారాలు లేకపోవటం.

మానసిక ఆరోగ్యం గురించి మాట్లాడేటప్పుడు, సాధారణంగా బాహ్యప్రపంచాన్ని నిందిస్తాము. మన బాధకు కారణంగా ఎవరినో వేలెత్తి చూపిస్తాము. భార్యనో, పిల్లలనో, తల్లిదండ్రులనో, ఎవరినో ఒకరిని నిందిస్తాము, కాని అది పొరపాటు. మానసిక ఆరోగ్యానికి కూడా రెండు అంశాలను పరిగణనలోకి తీసుకోవాలి అంటుంది శాస్త్రం. అది బాహ్యప్రపంచం, మన మానసికస్థితి.

మనస్సు ఒక్కటే కారణం కాదు కాని మనస్సు కూడా ఒక ముఖ్యమైన కారణం. మానసికఆరోగ్యం బాగుండాలంటే, బాహ్యంగా చూస్తాము. భార్యనో, పిల్లలనో మార్చటానికి ప్రయత్నిస్తాము, మన చుట్టూ ఉన్నవారిని మార్చటానికి ప్రయత్నిస్తాము, ప్రభుత్వాన్ని కూడా మార్చాలనుకుంటాము. అంటే ఎంతసేపూ బాహ్యంగా చూస్తున్నాము సమస్యను.

కాని మన మనస్సుకు ఎటువంటి పరిస్థితినైనా ఎదుర్కొనే శక్తి ఉందో లేదో గమనించము. మన మానసిక ఆరోగ్యం బాగుంటే, బయట వాతావరణం శుభ్రంగా లేకపోయినా, మన రోగనిరోధకశక్తి ఎంత బాగుంటుందంటే, మనకు ఏ రోగాలూ రావు.

ఆరోగ్యకరమైన శరీరం అని ఎప్పుడు చెప్పగలము? తరచు రోగాలు రాకపోవటం; వచ్చినా వాటి తీవ్రత తక్కువ ఉండటం; అవి ఉండే సమయం తక్కువ ఉండటం; అవి వచ్చివెళ్ళాక అట్టే అవస్థ పడకపోవటం. ఇదే సూత్రాన్ని మనస్సుకు ఉపయోగిస్తే మనస్సు దృఢంగా ఉంటే, ఇంతకుముందు చూసిన భయం, ఆందోళన, కోపం ఒత్తిడి, ఈర్ష్య, అసూయ, ఆత్మన్యూనతలాంటి మానసిక వికారాలు తరచు రావు. తరచు రాకపోతే, కుటుంబం అదృష్టం బాగుంది అని చెప్పవచ్చు. మనకు కోపం ఎక్కువ రాకపోతే, మన మానసిక ఆరోగ్యం మాట ఎలా ఉన్నా కుటుంబం హాయిగా ఉంటుంది. శారీరక ఆరోగ్యవిషయంలో లాగానే, మానసిక ఆరోగ్యము బాగుంటే కోపంలాంటి అనారోగ్యాలు కూడా తరచు రావు, వచ్చినా వాటి తీవ్రత తక్కువగా ఉంటుంది; అవి నిలిచే సమయం కూడా తక్కువ ఉంటుంది.

ఉత్తమే తు క్షణం కోపో మధ్యమే ఘటికాద్వయమ్।
అధమే స్యాదహోరాత్రం పాపిష్టే మరణాంతికః॥

ఉత్తమే తు క్షణం కోపః – ఉత్తమునికి కూడా కోపం వస్తుంది. కాని అతని ఆరోగ్యచిహ్నం ఏమిటి? అతని కోపం క్షణకాలమే ఉంటుంది. వెంటనే మర్చిపోతాడు.

మధ్యమే ఘటికాద్వయమ్ – అంటే మధ్యమునికి కోపం ఒకటిన్నర గంటలు ఉంటుంది.

అధమే స్యాత్ అహోరాత్రమ్ – అధముని కోపం ఒక రాత్రి, పగలు అంటే 24 గంటలు ఉంటుంది.

పాపిష్టే మరణాంతికః – పాపి కోపం అతను మరణించేవరకూ పోదు. అంటే అతను క్షమించనే లేడు.

అందువల్ల ఆరోగ్యకరమైన మనస్సు అంటే కోపం తరచు రానిది, వచ్చినా తీవ్రరూపం దాల్చనిది, ఎక్కువ కాలం కోపం నిలవనిది, కోపం పోయాక దాని ప్రభావం ఉండనిది. కొంతమందికి నిరాశానిస్పృహలు కలిగితే, ఒక పట్టాన పోవు. నెలల తరబడి, సంవత్సరాల తరబడి అందులో కూరుకుపోతారు.

అందువల్ల ఆరోగ్యకరమైన మనస్సుకు రెండు అంశాలు కలవాలి. బాహ్యప్రపంచం, ఆంతరికశక్తి. మనుష్యులు ఎంతసేపూ బాహ్యప్రపంచం గురించే మాట్లాడతారు. ఉద్యోగవాతావరణం బాగుండకపోతే, ఉద్యోగం మారు; భార్యతో పడకపోతే వేరే పెళ్ళి చేసుకో; ఇల్లు బాగుండకపోతే వేరే ఇంటికి మారు అంటూ సలహాలు ఇస్తారు. కాని వేదాంతం మిమ్మల్ని మీరు మార్చుకోండి అంటుంది. మన మానసిక స్థితిని స్థిరపరచుకుంటే, బాహ్యంగా ఎన్ని ఒడిదుడుకులు ఏర్పడినా కూడా మనం చలించము.

బాహ్య అంశాలు కలగజేసే మానసిక ఆందోళనలనుంచి విముక్తి పొందటమే మోక్షం. ఆ విషయం కృష్ణపరమాత్మ రెండవ అధ్యాయంలో చెబుతాడు.

దుఃఖేష్వనుద్విగ్నమనాః సుఖేషు విగతస్పృహః ।
వీతరాగభయక్రోధః స్థితధీర్మునిరుచ్యతే ॥ – 2.56

జ్ఞాని కూడా జీవితంలో సవాళ్ళను, కష్టనష్టాలను ఎదుర్కొంటాడు, కాని అతని మనస్సు స్థిరంగా ఉండటంవల్ల కష్టనష్టాలకు కృంగిపోడు.

భగవద్గీత సారాంశం – బాహ్యప్రపంచాన్ని మార్చటం కాదు, ఆంతరికశక్తిని పెంపొందించటం

భార్యను, ఇంటిని, ఆఫీసును, కారును, ప్రభుత్వాన్ని మార్చమని చెప్పదు గీత. గీత మనలోని ఆంతరికశక్తిని వెతికి పట్టుకుని, దాన్ని దృఢపరచుకునే పద్ధతిని నేర్పి, మానసిక ఆందోళనలను పారద్రోలుతుంది. దీన్ని మోక్షం అంటారు. అందువల్ల భగవద్గీతను **మోక్షశాస్త్రం** అంటారు. రోగనిరోధకశక్తిని పెంపొందిస్తుంది – శారీరకంగా కాదు, మానసికంగా.

ఈ మానసిక శక్తిని ఎవరికి ఇస్తుంది భగవద్గీత? తనకు మానసిక బలహీనత ఉందని గుర్తించినవానికి. తనకు కామక్రోధాలు, రాగద్వేషాలు ఉన్నాయని, అవి తరచు బయటపడుతున్నాయని, వాటివల్ల తనవారు బాధపడతున్నారని గ్రహించినవానికి చెబుతుంది. అంటే తనలోని బలహీనతను గుర్తించాలి, దానినుంచి మనస్సును గట్టిపరచుకోవాలనే ఆసక్తి ఉండాలి.

భగవద్గీత మొదటి అధ్యాయం, అర్జునుడు అలా తన బలహీనతను గుర్తించేలా చేస్తుంది. మనలో బలహీనత ఉందని గుర్తిస్తే, ప్రపంచాన్ని మార్చటానికి ప్రయత్నించే బదులు, మనలో శక్తి పెరగటానికి ప్రయత్నించాలి. శారీరక ఆరోగ్యానికి చ్యవనప్రాశో, టానిక్కో తీసుకుంటాము; మానసిక ఆరోగ్యానికి జ్ఞానమనే టానిక్ తీసుకోవాలి. మొదటి అధ్యాయంలో అర్జునుడు తన బలహీనతను గుర్తించాడు. తరువాత ఆధ్యాత్మిక సాధకునిగా మారి, కృష్ణపరమాత్మను శరణు వేడుతాడు. అప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానమనే టానిక్‌ను ఇస్తాడు. ఇదీ గీతయొక్క నేపథ్యం.

గీత మొదటి అధ్యాయంలో అర్జునుని సమస్యను చూస్తాము.

మొదటి అధ్యాయాన్ని ప్రధానంగా ఐదు భాగాలుగా విభజించ వచ్చు.

1. సందర్భం	–	**శ్లోకాలు 1-19**
2. ఒక మలుపు	–	**శ్లోకాలు 20-25**
3. అర్జునుని రాగం సమస్య	–	**శ్లోకాలు 26-28(మొదటి పాదం)**
4. అర్జునుని శోకం సమస్య	–	**శ్లోకాలు 28(రెండవ పాదం) – 35**
5. అర్జునుని మోహం సమస్య	–	**శ్లోకాలు 36 – 47**

1. సందర్భం శ్లోకాలు 1-19

అర్జునుడు విషాదంలో పడ్డ సందర్భాన్ని వివరిస్తున్నారు వ్యాసాచార్యులు. ఎవరికైనా, ఏదైనా అనారోగ్యం వస్తే ఏమంటారు? 'అదుగో ఆ నదిలో స్నానం చేశాను,' అనో 'ఫలానా కూర తిన్నాను' అనో అంటారు. అలాగే ఇక్కడ అర్జునుడు సంసారమనే సాగరంలో పడ్డ సందర్భాన్ని వివరిస్తున్నారు. సందర్భం మహాభారత యుద్ధభూమి.

కురుక్షేత్రంలో కౌరవులు, పాండవులు యుద్ధం చేయటానికి సమావేశమయ్యారు. యుద్ధభూమికి వచ్చినప్పుడు అర్జునుని వివేకం బాగానే పనిచేస్తున్నది. అతనికి స్వజనులతో యుద్ధం చేయబోతున్నాననే బెంగ లేదు. ఎందుకు? తాము అంతకుముందే దుర్యోధనాదులమీద సామదానభేద ఉపాయాలన్నీ ప్రయోగించారు. చివరి ప్రయత్నంగా శ్రీకృష్ణుడిని రాయబారానికి పంపారు. ఎందుకు? అప్పుడు కూడా సమస్యను సామరస్యంగా పరిష్కరించుకుందామని, కాని వారేం చేశారు? కృష్ణపరమాత్మను చంపటానికి ప్రయత్నించారు. దూతకు హాని చేయకూడదు, కాని వారు దాన్ని లెక్క చెయ్యలేదు. అందువల్ల ధర్మయుద్ధం చేయటానికి, స్పష్టమైన అవగాహనతోనే యుద్ధభూమికి వచ్చాడు అర్జునుడు.

మొదటి 20 శ్లోకాల్లో యుద్ధభూమిలో ఏం జరిగిందో వివరించారు వ్యాసాచార్యులు. ముందుగా దుర్యోధనుడు తన గురువైన ద్రోణాచార్యుని దగ్గరికి వెళ్ళి ఇరువైపుల బలాబలాలు బేరీజు వేసి, తమ సైన్యం బలహీనంగా ఉంది అన్నాడు. నిజానికి నిష్పక్షపాతంగా చూస్తే, దుర్యోధనుని సైన్యం 11 అక్షౌహిణులు ఉంటే, పాండవుల సైన్యం 7 అక్షౌహిణులు మాత్రమే ఉంది. కాని దుర్యోధనుడు డీలా పడ్డాడు అంటే, అతను అధర్మం వైపు ఉన్నాడు. అతని నిరుత్సాహం చూసి, అతనిని ఉత్తేజపరచటానికి భీష్మాచార్యులు తన శంఖాన్ని పూరించారు. అది చూసి ఇరువైపుల యోధులు శంఖనినాదాలు చేశారు. యుద్ధానికి సంసిద్ధతను ఇరువైపుల యోధులు సూచించారు. అంటే అసలు సమయం ఆసన్నమైంది. యుద్ధసన్నాహాలు జరిగాయి.

2. ఒక మలుపు శ్లోకాలు 20-25

ఇంతలో ఒక మెరుపు మెరిసినట్టు అర్జునునికి ఒక ఆలోచన వచ్చింది. తను ఎవరితో యుద్ధం చేయాలో వారిని దగ్గరనుంచి చూడాలనిపించింది. నిజానికి అది అవసరం లేదు. బహుశ అది అనుకోని వరమేమో! చూడటానికి ప్రతికూలనిర్ణయంగా కనిపించినా, దానివల్ల మేలే జరిగింది. అర్జునుడు శోకంలో మునిగిపోయాడు కాని ఆ శోకంవల్లనే, ఇంత గొప్ప బోధ భగవద్గీత రూపంలో వెలువడింది.

అథ వ్యవస్థితాన్ దృష్ట్వా ధార్తరాష్ట్రాన్ కపిధ్వజః ।

ప్రవృత్తే శస్త్రసంపాతే ధనురుద్యమ్య పాండవః ॥ – 1.20

హృషీకేశం తదా వాక్యమ్ ఇదమాహ మహీపతే । – 1.21

అథ పదం మలుపు తెస్తుంది. అథ అంటే చెబుతున్న అంశంలో కాని, ఉన్న సందర్భంలో కాని మార్పును సూచిస్తుంది. కృష్ణా, రథాన్ని ఇరువైపుల సైన్యాల మధ్యలో నిలుపు, నేను వారిని స్పష్టంగా చూస్తాను అన్నాడు.

అప్పటికి కృష్ణుడు గురువు కాదు, అర్జునుడు శిష్యుడు కాదు. అందువల్ల అర్జునుని ఆజ్ఞను పాటించాడు కృష్ణుడు. కాని తన లీల ప్రదర్శించాడు అందులో. రథాన్ని దుర్యోధనుడు, కర్ణుల ముందు నిలిపివుంటే మహాభారతయుద్ధం వెంటనే జరిగివుండేది. భగవద్గీత ఉద్భవించేది కాదు. ఎవరిమీదైతే అర్జునునికి అనురాగం ఉందో, వారి ముందు తీసుకువెళ్ళి నిలిపాడు. పార్థసారథి గీతాచార్యునిగా మారే సందర్భానికి అది బీజం అయింది. కృష్ణుడు జగద్గురువు అయ్యాడు. అర్జునుడు కౌరవులను దగ్గర్నుండి చూసే సందర్భం రెండవ అంశం.

3. అర్జునుని రాగం సమస్య శ్లోకాలు 26-28(మొదటి పాదం)

మూడవ అంశం, అర్జునుని బలహీనత. దాన్ని రాగం అంటారు. ఇది శాస్త్రీయసంగీతంలో చూసే రాగం కాదు, ఇది అనురాగం, బంధకత్వం. బాహ్యవస్తువులమీదో, మనుష్యులమీదో మానసికంగా ఆధారపడటం. దీన్ని బలహీనత అని ఎందుకన్నామంటే, ఎప్పుడైతే బాహ్యవస్తువులమీదో, మనిషిమీదో మనం ఆనందంకోసం ఆధారపడతామో, అవి కనుమరుగైన మరుక్షణం కృంగిపోతాము. అంటే మన ఆనందం బాహ్యప్రపంచంమీద ఆధారపడివుంది. బాహ్యప్రపంచం మన అధీనంలో లేదు. మన కుటుంబసభ్యులు, మన పిల్లలే మన అధీనంలో లేరు – మన అధీనంలో లేనివాటిమీద ఆధారపడితే, మన జీవితం ప్రమాదంలో పడుతుంది. ఎందుకంటే మన ఆనందాన్ని అవి నిశ్చయిస్తాయి.

'మా పిల్లవాడు నా మాట వినటం లేదు, అందువల్ల నాకు దుఃఖం కలుగుతోంది,' అని మనమంటే వేదాంతం, 'మీ సమస్యను ఎలా చెప్పాలో తెలియటం లేదు మీకు,' అంటుంది. మాట వినని కొడుకు కాదుట సమస్య! మరైతే సమస్య ఏమిటి? నా కొడుకు నా మాట వింటే నాకు ఆనందం కలుగుతుంది అనుకోవటం సమస్య. మాట వినని కొడుకు అంటే సమస్యను బాహ్యంగా చూపిస్తున్నాము. అతను నా మాట వినటంమీద నా ఆనందం ఆధారపడివుంది అని మనం అంటే అది తట్టుకోలేని మన మనస్సులో ఉంది సమస్య .

ఇప్పుడు చెప్పండి, సమస్య మనలో ఉందా, బాహ్యంగా ఉందా? మనం ఏ సమస్యను చెప్పినా, వేదాంతం మనం సమస్యను సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవటం లేదు అంటుంది. కరెంటు పోయింది, నాకు బాధ వేసింది అని మనం అంటే, కరెంటు ఉంటే నాకు ఆనందం కలుగుతుంది అనుకోవటం సమస్య. ఈ విధంగా బాహ్యవస్తువు నేను కోరుకున్నట్టు ఉంటే నాకు ఆనందం కలుగుతుంది అనుకోవటం రాగం. రాగం అంటే ఆధారపడటం, బంధం పెంచుకోవటం, వారినుంచి లేదా వాటినుంచి ఏదో ఆశించటం.

అర్జునుడు ఈ రాగం అనే బంధంలో పడిపోయాడు. తన వారు అనుకున్నవారు తనతో శాశ్వతంగా ఉండాలి అనుకున్నాడు. వారు తనతో ఇకముందు ఉండబోరు అనే ఊహనే భరించ లేకపోయాడు. అర్జునుడు భీష్ముడు లేని జీవితాన్ని, ద్రోణుడు లేని జీవితాన్ని, మరికొంతమంది లేని జీవితాన్ని ఊహించుకోలేకపోయాడు. దానివల్ల రాగంలో పడిపోయాడు. ఇది సంసారానికి ప్రాథమిక సూత్రం.

కృపయా పరయావిష్టో విషీదన్నిదమబ్రవీత్ । – 1.28

శరీరపరంగా మనం బాహ్య ప్రపంచంమీద ఆధారపడక తప్పదు. మన ప్రాథమిక అవసరాలైన తిండి, బట్ట, గూడు బాహ్యంగానే దొరుకుతాయి. దానికి ఇతరుల సహాయసహకారాలు అవసరం కూడా. అందువల్ల శారీరక స్వేచ్ఛ గురించి వేదాంతం ఎన్నడూ చెప్పదు. మానసికంగా ఆధారపడవద్దని చెబుతుంది. ఎందుకంటే అది అవసరం లేదు కూడా.

ఆత్మని ఏవ ఆత్మనః తుష్టః

జ్ఞాని ఆత్మలో రమిస్తాడు. ఇది భగవద్గీత సారాంశం. బాహ్యవిషయాలు మనకు అనుకూలంగా ఉన్నా, ప్రతికూలంగా ఉన్నా కూడా ఆనందంగా ఉండగలము అంటుంది గీత. కర్ర పట్టుకుని నడిచే వ్యక్తి, కర్ర లేకపోతే తను విడిగా ఎన్నటికీ నడవలేను అనుకుంటాడు. ధూమపానం చేసే వ్యక్తి అది లేని జీవితాన్నే ఊహించుకోలేడు. నిజానికి అతనే ఉన్నాడు, సిగరెట్టుకి బానిస కాకముందు. అది గుర్తుండదు. అలా త్రాగుడుకు బానిస అవుతారు కొందరు. మందు లేకపోతే జీవితం లేదు అనుకుంటారు. అది కేవలం వారి ఊహ, నిజం కాదు! అలాగే ఎవరిమీదా మానసికంగా ఆధారపడకుండా హాయిగా ఉండగలము. మూడవ అంశం **రాగం సమస్య.**

4. అర్జునుని శోకం సమస్య శ్లోకాలు 28(రెండవ పాదం) – 35

రాగంయొక్క పరిణామం శోకం. దీన్ని విషాదం అని కూడా అంటారు. అందువల్లనే ఈ అధ్యాయానికి అర్జున విషాదయోగం అనే పేరు వచ్చింది. బాహ్యవస్తువుమీద మన ఆనందంకోసం ఆధారపడితే, శోకం తప్పదని చూశాము. ఎందుకు? ఆ బాహ్యవస్తువు శాశ్వతం కాదు. నిజానికి మనం ఆధారపడ్డ వస్తువు మన నుంచి దూరమవనవసరం లేదు, అది దూరమవుతుందేమోననే ఆలోచనే చాలు, మనం దుఃఖంతో కృంగిపోవటానికి. నిజానికి భీష్మద్రోణులు మరణించలేదు; తను యుద్ధం చేస్తే మరణిస్తారు అనే ఊహనే భరించలేకపోయాడు అర్జునుడు.

సిగరెట్టులాంటి అలవాట్లు వదులుకోవటం కష్టమని చూశాము. కాని నిజంగా వదులుకుందామని ప్రయత్నించే అతని అవస్థ చాలా తీవ్రంగా ఉంటుంది. ఆ అలవాటు అలవాటయిన కొత్తల్లో మానటానికి ప్రయత్నిస్తే, కొంచెం తేలికగా మానవచ్చు. దానికి బానిస అయితే, బయట పడటానికి చాలా శ్రమ పడాల్సి ఉంటుంది. అంటే రాగం ఎంత తీవ్రంగా ఉంటే, శోకం అంత ఎక్కువగా ఉంటుంది. అర్జునుని విషయంలో రాగం ఎంత తీవ్రంగా ఉందంటే, శోకం అతని శరీరానికి కూడా ప్రవహించింది.

గాండీవం స్రంసతే హస్తాత్ త్వక్చైవ పరిదహ్యతే ।
న చ శక్నోమ్యవస్థాతుం భ్రమతీవ చ మే మనః ॥ – 1.30

ఆ విధంగా తీవ్రమైన శోకాన్ని పొందాడు అర్జునుడు. నాలుగవ అంశం **శోకం సమస్య.**

5. అర్జునుని మోహం సమస్య శ్లోకాలు 36 – 47

ఈ శ్లోకాల్లో చివరి అంశాన్ని చూస్తాము. రాగం, శోకాల తదుపరి పరిణామం మోహం. మనస్సు కలతచెందేసరికి, బుద్ధి పనిచేయటం మానేస్తుంది. అంటే అవివేకంలో పడిపోతుంది. అర్జునుడు కూడా ఆ అవివేకంలో పడిపోయాడు. యుద్ధం చేయాలా, వద్దా అనేది అతని సమస్య. మోహంవల్ల అనేక తప్పుడు నిర్ణయాలు తీసుకుంటాడు.

ఎ) అధర్మయుద్ధం – ఈ మోహంవల్ల ధర్మయుద్ధాన్ని అధర్మయుద్ధంగా భావించాడు. యుద్ధరంగానికి రాకముందు ఈ అయోమయం లేదు. అతనికి ఇది ధర్మయుద్ధం అని స్పష్టంగా తెలుసు. ఈ యుద్ధం చేయాలనే నిర్ణయాన్ని రాత్రికి రాత్రి తీసుకోలేదు. 13 సంవత్సరాలు అడవిలో అవస్థలు పడుతుండగా, ఆలోచించి తీసుకున్న నిర్ణయం. అది కూడా తను ఒక్కడూ తీసుకోలేదు. ధర్మరాజు, భీముడు, నకులుడు, సహదేవుడు, కృష్ణపరమాత్మ, ద్రౌపది, కుంతిలాంటి ముఖ్యులతో సంవత్సరాల తరబడి చర్చించాక, సంఘటితంగా తీసుకున్న నిర్ణయం అది. అంత స్థిరమైన నిర్ణయం తీసుకున్నాక కూడా, అర్జునుని మనస్సు ఊగిసలాడి, ధర్మయుద్ధాన్ని అధర్మయుద్ధంగా భావించేలా చేసింది.

పాపమేవాశ్రయేదస్మాన్ హత్వైతానాతతాయినః ॥ – 1.36

ఈ వాక్యం అతను మోహంలో పడ్డాడని చూపిస్తున్నది. ఒకపక్క వారిని ఆతతాయిలు అంటూనే, వారిని చంపితే మహాపాపం అన్నాడు. ఇదెలా ఉందంటే, నేరస్థులకు నేను శిక్ష విధిస్తే అది మహాపాపం అని న్యాయాధికారి చెప్పినట్టు ఉంటుంది. నేరస్థుణ్ణి శిక్షించటం తప్పుకాదు. అలాగే అర్జునుడు క్షత్రియుడుగా యుద్ధం చేసి తీరాలి, కాని ఈ నేరస్థులను చంపితే నేను పాపం మూటగట్టుకుంటాను అన్నాడు.

బి) ప్రత్యవాయ పాపం – పాపాలు రెండు రకాలుగా ఉంటాయి. చేయవలసిన కర్మను చేయకపోతే ఒక పాపం, చేయకూడని కర్మను చేస్తే అది ఇంకొక పాపం. చేయవలసిన కర్మను చేయకపోతే దాన్ని ప్రత్యవాయ పాపం అంటారు. అర్జునుడు క్షత్రియుడు కాబట్టి ధర్మయుద్ధం చేయాలి. కాని తాను యుద్ధం చేయను, చేస్తే అది పాపం అవుతుంది అంటున్నాడు. అంటే అతను పాపాన్ని పుణ్యంగా, పుణ్యాన్ని పాపంగా చూస్తున్నాడు. తప్పును ఒప్పుగా, ఒప్పును తప్పుగా చూడటమే మోహం. అంటే ధర్మ–అధర్మ–అవివేకంలో పడిపోయాడు. అతని మోహం ఎంతగా ఉందంటే, అది అతని బుద్ధిలోకి కూడా ప్రవేశించింది.

అసలైతే బుద్ధి చెప్పినట్టు మనస్సు బుద్ధిగా వినాలి. మనస్సు పగ్గాలు బుద్ధి చేతిలో ఉండాలి. కాని మనస్సు రాగం–శోకం–మోహంలో పడిపోతే, దానితో బుద్ధి వాదించలేదు. అణగద్రొక్కిచూడు లేదా అణగిపో సూత్రం ప్రకారం బుద్ధి చెప్పి చూస్తుంది, మనస్సు వినకపోతే, బుద్ధే బుద్ధిగా మనస్సుకు లొంగిపోతుంది. లొంగిపోవటమే కాకుండా, మనస్సు చర్యను సమర్థించటానికి చూస్తుంది. అర్జునుడు ఇప్పుడు అదే స్థితిలో ఉన్నాడు.

సి) కులక్షయం – తన మోహంలో కృష్ణపరమాత్మకు కులక్షయం గురించి పెద్ద ఉపన్యాసం ఇచ్చాడు.

కులక్షయే ప్రణశ్యంతి కులధర్మాః సనాతనాః ।
ధర్మే నష్టే కులం కృత్స్నమ్ అధర్మోఽభిభవత్యుత ॥ – 1.40

ఈ వాదనల్లో కుటుంబంయొక్క ప్రాముఖ్యతను నొక్కివక్కాణించాడు అర్జునుడు. నిజమే, మన సంస్కృతి కుటుంబంమీద ఆధారపడివుంది. అందువల్ల కుటుంబాన్ని గౌరవించని చోట సంస్కృతి నిలబడదు. వెంటనే కాదు, ఒక తరం పడుతుంది. కుటుంబం నశిస్తే ఎలాంటి సమస్యలు వస్తాయో వివరించాడు అర్జునుడు. పితృదేవతలకు తర్పణాలు వదలరు, కర్మలమీద, ధర్మంమీద, యజ్ఞయాగాదులమీద, మతంమీద, భగవంతునిమీద– ఒక్కటేమిటి, అన్నిటిమీదా నమ్మకం పోతుంది ముందు తరాలవారికి. ఇవి నిజమే కాని, అర్జునుడు ఇవి చెప్పాల్సిన సందర్భం కాదు అది. ఐదవ అంశం **మోహం సమస్య.**

రాగం + శోకం + మోహం = సంసారం

బంధకత్వం, దానివల్ల దుఃఖం, దానివల్ల బుద్ధి నాశనం ఎవరినైనా సంసారంలో పడవేస్తుంది. మామూలుగా సంసారి అని లేదా గృహస్థని అంటారు. కాని ఏ ఆశ్రమధర్మంలో ఉన్నా ఈ మూడింటి ప్రభావంలో పడితే అతను కూడా సంసారే అవుతాడు. పక్కా సన్న్యాసి కూడా తన ఆశ్రమంమీద రాగం పెంచుకుని, తన తరువాత ఎవరు చూస్తారు ఆశ్రమాన్ని అనే శోకం పెంచుకుంటే అతను కూడా సంసారే. కాషాయవస్త్రాలలో ఉన్న సంసారి. దానికి భిన్నంగా గృహస్థుగా ఉండి పిల్లలు, మనవళ్ళు ఉన్నా కూడా రాగ–శోక–మోహాలు దరిదాపుల్లోకి రానివ్వని వ్యక్తి విముక్తి పొందినట్టే. భగవద్గీతలో అనేకచోట్ల కృష్ణపరమాత్మ ఈ రెండు విషయాలను నొక్కి చెబుతాడు. సన్న్యాసి అయినా, రాగం ఉంటే సంసారి – సంసారి అయినా ఆంతరిక స్వేచ్ఛ పొందితే సన్న్యాసి– ఆంతరికస్వేచ్ఛ ముఖ్యం.

అర్జునుడు తన సమస్యను కనుగొన్నాడు. ఏమిటది? సంసారం, కాని, దానికి పరిష్కారం వచ్చేముందు, ఇంకో రెండు దశలు దాటాలి అతను. ఏమిటవి? నిస్సహాయత, శరణాగతి. అప్పుడు కృష్ణుడు గీతోపదేశం చేస్తాడు. ఇప్పుడు నాలుగు దశలనూ ఒకసారి చూస్తే – సంసార దుఃఖం, కార్పణ్య అవస్థ, శరణాగతి, ఆత్మబోధ. మొదటి అధ్యాయంలో సమస్యను మాత్రమే చూశాము.

ఇంకా అర్జునుడు నిస్సహాయస్థితికి రాలేదు. మన దైనందిన జీవితంలో కూడా చూడండి – ఏదో ఒక రోగం వచ్చిందని ముందు తెలుసుకుంటాము. అది మొదటిదశ. కాని రోగం రాగానే డాక్టరు దగ్గరికి వెళ్ళము. ముందు స్వంతంగా ఏదో మాత్ర వేసుకుంటాము, లేదా బామ్మ వైద్యం ప్రయత్నిస్తాము. కాదంటే కషాయం తాగి చూస్తాము. అలాగే ఒక సమస్యను కనుగొన్నాక కూడా వెంటనే ఎవరినీ సలహా అడగము. మనమే రకరకాల ఆలోచనలు చేస్తాము. రకరకాల పరిష్కారాలు ప్రయత్నిస్తాము. ఊబిలో కూరుకుపోయిన వ్యక్తిని, అదే ఊబిలో ఉన్న వ్యక్తి రక్షించలేడు. బయట స్థిరంగా ఉన్న భూమిమీద నిలబడ్డ వ్యక్తే రక్షించగలడు. అతనిని నిస్సహాయస్థితిలో సహాయం కోరుతాడు. ఇది రెండవ స్థితి. దీన్ని వేదాంతం దైన్యభావన లేదా కార్పణ్యం అంటుంది.

కార్పణ్యదోషోపహతస్వభావః పృచ్ఛామి త్వాం ధర్మసమ్మూఢచేతాః ।
యచ్ఛ్రేయః స్యాన్నిశ్చితం బ్రూహి తన్మే శిష్యస్తేఽహం శాధి మాం త్వాం ప్రపన్నమ్ ॥ – 2.7

మన సమస్యను మనం పరిష్కరించుకోలేము అనే నిస్సహాయస్థితికి చేరినప్పుడు, ఏం చేస్తాము? దాన్ని తీర్చగల సమర్థుణ్ణి శరణు వేడుతాము. మూడవ దశ శరణు వేడటం. నాలుగవ దశ దానికి పరిష్కారం చూపటం. ఇక్కడ అర్జునుడు మొదటి అధ్యాయంలో మొదటిదశలోనే ఉన్నాడని చూశాము. రెండు, మూడు దశలను రెండవ అధ్యాయం మొదట్లో చూస్తాము. అతను ఆ దశలు కూడా దాటేదాకా కృష్ణపరమాత్మ నోరు విప్పడు. కృష్ణపరమాత్మ నోరు విప్పలేదు కాబట్టి తన నిర్ణయం సబబే అనుకున్నాడు అర్జునుడు. ధనుర్బాణాలను త్యజించి, శోకంతో రథంలో చతికిలబడ్డాడు అర్జునుడు.

ఏవముక్త్వార్జునః సంఖ్యే రథోపస్థ ఉపావిశత్ ।
విసృజ్య సశరం చాపం శోకసంవిగ్నమానసః ॥ – 1.47

శోకంతో ఉన్నాడు అంటే తక్కిన రెండూ కూడా కలుపుకోవాలి. అవి రాగం, మోహం. ఇటువంటి పరిస్థితిలో మొదటి అధ్యాయం ముగిసింది.

ఈ నేపథ్యంతో రెండవ అధ్యాయంలోకి అడుగుపెట్టాలి. రెండవ అధ్యాయాన్ని సంక్షిప్త అధ్యాయం అనవచ్చు. భగవద్గీత సారమంతా ఆ ఒక్క అధ్యాయంలో అద్భుతంగా వస్తుంది.

రెండవ అధ్యాయంలో నాలుగు అంశాలు ఉన్నాయి. అవి – అర్జునుని శరణాగతి, కర్మయోగం, జ్ఞానయోగం, స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణాలు.

1. **అర్జునుని శరణాగతి**

ఎ) సంసార దుఃఖం– అర్జునుడు తన సమస్యను తెలుసుకున్నాడు కాని, ఇంకా నిస్సహాయస్థితికి చేరుకోలేదు. అందువల్ల మొదటిభాగంలో అతనిలోని ఘర్షణను చూస్తాము.

బి) కార్పణ్య అవస్థ– అర్జునుడు యుద్ధరంగంనుంచి విరమించు కుందామని అనుకున్నాడు కాని ఎక్కడో అతని అంతరాత్మ అది తప్పని వేలెత్తి చూపుతోంది. అతనికి వచ్చిన ఆలోచన సరియైనదే అని నమ్మకం కలిగివుండి ఉంటే, వెంటనే యుద్ధభూమినుంచి పారిపోయి ఉండేవాడు. కాని ఎక్కడో ఏదో తప్పనిపిస్తోంది. కొన్ని సంవత్సరాలుగా ప్రణాళిక వేసుకున్న యుద్ధరంగంనుంచి పారిపోవటం సబబేనా? అతని అంతరాత్మ అతను తీసుకున్న నిర్ణయం తప్పనీ, అతను అయోమయంలో పడ్డాడనీ చెబుతున్నది.

అప్పుడు నిస్సహాయస్థితిని అనుభవిస్తాడు. తన సమస్యను తను పరిష్కరించుకోలేనని గ్రహిస్తాడు.

న చైతద్విద్మః కతరన్నో గరీయో యద్వా జయేమ యది వా నో జయేయుః ।
యానేవ హత్వా న జిజీవిషామః తేఽవస్థితాః ప్రముఖే ధార్తరాష్ట్రాః ॥ – 2.6

ఓ కృష్ణా, నేను యుద్ధం చేయటం శ్రేష్ఠమా? లేక చేయకపోవటం శ్రేష్ఠమా? నేను ఎటూ తేల్చుకోలేక పోతున్నాను. ఒకవైపు మేము చేసేది ధర్మయుద్ధం, అందువల్ల నేను యుద్ధం చేయాలి అని బుద్ధి చెబుతున్నది. కాని నా మనస్సు నీ గురువును, నీ స్వజనులను ఎలా చంపుతావంటున్నది. నేనేం చేయాలి? అప్పుడు అర్జునుడు తన నిస్సహాయస్థితిని గుర్తించాడు.

సి) శరణాగతి–

కార్పణ్యదోషోపహతస్వభావః పృచ్ఛామి త్వాం ధర్మసమ్మూఢచేతాః ।
యచ్ఛ్రేయః స్యాన్నిశ్చితం బ్రూహి తన్మే శిష్యస్తేఽ హం శాధి మాం త్వాం ప్రపన్నమ్ ॥ – 2.7

నేను ధర్మాధర్మాల విచక్షణను కోల్పోయాను. ఎప్పుడైతే తన నిస్సహాయతను గుర్తించాడో, ఇంక ఒక్కక్షణం కూడా ఆలస్యం చేయలేదు అర్జునుడు. సాక్షాత్తూ జగద్గురువే అతని కళ్ళ ముందు ఉన్నాడు. మనమంటే గురువును వెతుక్కోవాలి కాని అర్జునునికి ఆ సమస్య లేదు. అందుకని రెప్పపాటుకాలంలో అర్జునుడు 'ఓ కృష్ణా, నాకు శ్రేయస్కరమైనది ఏదో నువ్వే చెప్పు,' అన్నాడు. మూడవదశలోకి వచ్చాడు. శరణాగతి దశ.

డి) ఆత్మబోధ – దానికి కృష్ణపరమాత్మ పరిష్కారం చూపాలి. సంసారమనే రోగానికి **సంసార నివారణ ఔషధం** ఇస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ. గీతాశాస్త్రాన్ని **భవరోగ ఔషధం** అంటారు. అర్జున శరణాగతి మొదటి అంశం.

2. **కర్మయోగం – జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తి** – డాక్టరు దగ్గరకి శుక్లాల జబ్బుతో ఒక వ్యక్తి వెళ్ళాడనుకోండి. డాక్టరు ఏం చేస్తాడు? ముందు అతని ఆరోగ్యం ఎలావుందో పరీక్షిస్తాడు. అంటే ఆపరేషన్ చేయించుకునే యోగ్యత ఉందా లేదా చూస్తాడు. అంటే బిపి, షుగరు ఉన్నాయా, ఉంటే కంట్రోల్లో ఉన్నాయో లేదో చూశాక, అపరేషన్ చేస్తాడు. ఆధ్యాత్మిక సాధనలో జ్ఞానం ఆపరేషన్ అయితే, కర్మయోగం జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి.

3. **జ్ఞానయోగం – బ్రహ్మజ్ఞానప్రాప్తి, జ్ఞాననిష్ఠ.**

4. **స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణాలు – పూర్ణత్వం, సమత్వం** – రాగశోకమోహాలను పోగొట్టుకుని, జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి పొంది, బ్రహ్మజ్ఞాన ఔషధం పొందిన స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణాలు ఎలా ఉంటాయో చూస్తాము.

నందతి నందతి నందత్యేవ – భజగోవిందం

ఆనందమే ఆనందం. శారీరక ఆరోగ్యం ఉన్న వ్యక్తి ఎలా జీవితాన్ని అనుభవిస్తాడో, అలా మానసిక ఆరోగ్యం ఉన్న వ్యక్తి ఆత్మలోనే రమిస్తాడు. పూర్ణత్వాన్ని, సమత్వాన్ని పొందుతాడు.

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

అథ ద్వితీయోఽ ధ్యాయః - సాంఖ్యయోగః

(రెండవ అధ్యాయము - సాంఖ్యయోగము)

భగవద్గీతను **మోక్షశాస్త్రం** అంటారు. ఏదైనా సమస్య ఉంటే, బాహ్యప్రపంచాన్ని మార్చమని కృష్ణపరమాత్మ చెప్పదు. మన హృదయదౌర్బల్యాన్ని ఎలా పోగొట్టుకోవాలో, ఎలా బంధవిముక్తులమవ్వాలో నేర్పిస్తాడు. అంటే మనను అంతర్గతంగా దృఢపరుస్తాడు.

అర్జునుడు తన హృదయదౌర్బల్యాన్ని గుర్తిస్తాడు; ఆధ్యాత్మిక సాధన కోరుతాడు; తరువాత కృష్ణపరమాత్మను శరణు వేడుతాడు; కృష్ణపరమాత్మ ఆత్మబోధ చేస్తాడు. ఇదీ భగవద్గీత నేపథ్యం.

భగవద్గీత రెండవ అధ్యాయం తలమానికమైన అధ్యాయం. ఎందుకంటే అది భగవద్గీత మొత్తానికే ఒక విహంగవీక్షణం. అందువల్ల సాంఖ్యయోగం పేరున్న ఈ అధ్యాయాన్ని గీతాసారంగా పేర్కొనవచ్చు. ఇందులో నాలుగు భాగాలు ఉన్నాయి. అవి – **అర్జునుని శరణాగతి, జ్ఞానయోగం, కర్మయోగం, స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణాలు.**

1. **అర్జునుని శరణాగతి – శ్లోకాలు 1-11.** ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం పొందాలంటే సాధకుడు నాలుగు దశలు దాటాలి – సంసారదుఃఖం, కార్పణ్య అవస్థ, శరణాగతి, ఆత్మబోధ. అర్జునుడు కూడా ఈ నాలుగు దశలూ అనుభవిస్తాడు.

ఎ). మొదటి దశ అయిన సంసారదుఃఖాన్ని మొదటి అధ్యాయంలో చూస్తాము. సంసారదుఃఖాన్ని మూడు ముక్కల్లో అభివర్ణించింది గీత. అవి రాగం, శోకం, మోహం. ఒక వస్తువుమీద బంధం రాగం. రాగవస్తువు జారిపోతుందనే భయం శోకం. రాగశోకాలవల్ల ఏర్పడేది మోహం. దానివల్ల సరియైన నిర్ణయం తీసుకోలేరు. క్షత్రియధర్మం పాటించి యుద్ధం చేయాలా, తనవారిని చంపుకుని పాపం పొందాలా – ఇదీ అర్జునుని సమస్య. దీనిని **సంసారదుఃఖం** అంటారు. ఇది మొదటి దశ.

బి). తను సరియైన నిర్ణయం తీసుకోలేకపోతున్నాడు. ఆ నిస్సహాయస్థితినే వేదాంతం **కార్పణ్య అవస్థ** అంటున్నది.

సి). తను నిస్సహాయస్థితిలో ఉన్నానని గ్రహించి కృష్ణపరమాత్మను వేడుకుంటాడు. నీకు నేను శిష్యుణ్ణి అయ్యాను, నువ్వే నాకు **ఏది శ్రేయస్సో అది చెప్పు** అంటాడు. ఇది **శరణాగతి.**

డి). మొదటి అధ్యాయంలో అర్జునుడు మొదటిదశ పూర్తిచేసి, నిస్సహాయస్థితిలో గాండీవం జారవిడిచి, చతికిలబడ్డాడు. తక్కిన రెండు దశలూ దాటాకే, అతని సమస్యకు పరిష్కారం చూపాలి, కృష్ణపరమాత్మ. ఈ రెండవ అధ్యాయంలో అతను తక్కిన రెండు దశలూ దాటాక, **ఆత్మబోధ** మొదలుపెడతాడు.

గీతాశాస్త్రం నిర్వచనం – సంసారనివారణ ఔషధం భవరోగభేషజం.

2. **జ్ఞానయోగం** – బ్రహ్మజ్ఞాన ప్రాప్తి, జ్ఞాననిష్ఠ
3. **కర్మయోగం** – జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తి
4. **స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణాలు** – పూర్ణత్వం, సమత్వం

శరణాగతిలో మొదటి దశ సంసారమనే భవరోగాన్ని గుర్తించటమని చూశాము. సంసారమంటే రాగ, శోక, మోహాలని కూడా చూశాము. కాని వచ్చిన చిక్కేమిటంటే, సమస్యను గుర్తించాక కూడా, ఆ సమస్యను మనమే పరిష్కరించుకోవటానికి చూస్తాము. కాని సరిగా చేయలేము. సమస్య మనలోనే ఉంది అని గ్రహించకుండా బాహ్యప్రపంచాన్ని నిందిస్తాము. అందువల్ల దాన్ని మార్చటానికి ప్రయత్నిస్తాము. ఒక పేదవాడు తన సమస్యకు కారణం తన పేదరికం అనుకుంటాడు; ఒక బ్రహ్మచారి తన సమస్యకు కారణం తను బ్రహ్మచారిగా ఉండటం అనుకుంటాడు; ఒక గృహస్థు తన సమస్యకు కారణం తనకు పిల్లలు లేకపోవటం అనుకుంటాడు. అందువల్ల ప్రతివారు, సమస్య బాహ్యంగా ఉందనుకుని, అక్కడ పరిష్కారం వెతకటానికి ప్రయత్నిస్తారు.

ఒకవ్యక్తి ఒకసారి బస్సులో ప్రయాణిస్తుంటే అతనికి 'ష్‌ష్‌' అంటూ చప్పుడు వినిపించిందట. బస్సు టైరులో గాలి పోతున్న చప్పుడులా ఉంది అది. తన ప్రక్క ప్రయాణీకుణ్ణి అడిగాడు, 'విన్నావా ఆ చప్పుడు?' అతను, 'ఏ శబ్దమూ లేదే!' అన్నాడు. ఎవరిని అడిగినా, మాకేం వినపడటం లేదన్నారు. ఇలా లాభం లేదని సరాసరి బస్సు డ్రైవరు దగ్గరికే వెళ్ళి హడావుడి చేశాడు. అతని గొడవ పడలేక, డ్రైవరు కిందికి దిగి చూస్తే టైరు నిక్షేపంలా ఉంది. చివరికి అతను ఊరు చేరుకున్నాక, డాక్టరు దగ్గరికి వెళ్ళి పరీక్ష చేయించుకుంటే, ఆ శబ్దం తనలోంచే వస్తోందనీ, తన చెవులే సరిగ్గా పనిచేయటం లేదనీ అర్థమయింది. అతను ఆ శబ్దం బాహ్యంగా వస్తోంది అనుకున్నంతసేపూ అవస్థ పడ్డాడు. ఎప్పుడైతే అనుమానం వచ్చి పరీక్ష చేయించుకోవాలనుకున్నాడో, అప్పుడే డాక్టరు దగ్గరికి వెళ్ళాడు.

అలాగే సంసారం చేసే శబ్దాలైన రాగద్వేషాలు, కామక్రోధాలు, మనలోంచి వచ్చే శబ్దాలే. అవి మనలోంచి వచ్చేవేనని అర్థం కానంతవరకూ బాహ్యప్రపంచాన్ని సరిదిద్దటానికి ప్రయత్నాలు చేస్తూనే ఉంటాము. ఎంత మార్పు చేసినా, సమస్య తీరదు. నిజానికి బాల్యంనుంచి మార్చటానికి ప్రయత్నిస్తూనే ఉన్నాము. మనం తెలివైన వారమైతే, ఒక్కక్షణం ఆగి, ఇన్ని మార్పులు చేస్తున్నా సమస్య ఎందుకు తీరటం లేదు అని ప్రశ్నించుకోవాలి.

కొంతమందికి మంచి ఉద్యోగం ఉంటుంది, ఆరోగ్యం బాగుంటుంది, అందమైన భార్య ఉంటుంది, అయినా ఏదో వెలితి ఉన్నట్టే భావిస్తారు. కొంతమంది పెళ్ళి అయితే ఆనందంగా ఉంటామనుకుంటారు, కాని పరిస్థితిలో ఏమీ మార్పు ఉండదు.

పరీక్ష్య లోకాన్ కర్మచితాన్ బ్రాహ్మణో నిర్వేదమాయాన్నాస్త్యకృతః కృతేన। – ముండకమ్ 1.2.12

తెలివైన వ్యక్తి, ప్రపంచాన్ని పరీక్షించి, సమస్యలు బాహ్యంగా లేవు, తనలోనే ఉన్నాయని గ్రహించాలి. ఇది మొదటిదశ. దానికి తనవల్ల పరిష్కారం దొరకదు అని గ్రహించడం రెండవ దశ. మూడవదశలో శరణాగతి వేడాలి. నాలుగవ దశలో గీతాబోధ వస్తుంది. ఈ దశలు దాటిన వ్యక్తే గీతను ఆకళింపు చేసుకోగలడు. ఈ విషయాన్నే వ్యాసాచార్యులవారు మహాభారత యుద్ధసన్నివేశం ద్వారా పరోక్షంగా చూపించదలచుకున్నారు.

ఎ) సంసార దుఃఖం – మొదటి అధ్యాయంలో అర్జునుడు మొదటిదశను మాత్రమే అనుభవించాడని చూశాము. అంటే అతను తన సమస్య ఏమిటో తెలుసుకున్నాడు. అతనికి రాగం, శోకం, మోహం అనే దోషాలు ఉన్నాయి. సమస్యను తెలుసుకున్నాడు కాని ఇంకా నిస్సహాయస్థితికి రాలేదు. తనే ఆ సమస్యను పరిష్కరించుకోగలననుకున్నాడు. అతను అనుకున్న పరిష్కారం – గాండీవం వదిలేసి యుద్ధభూమినుంచి వెనుతిరిగిపోవాలని. కాని అతని మనస్సు అతని క్షత్రియధర్మాన్ని వీడకూడదని హెచ్చరిస్తున్నది. అతను ధర్మపోరాటం చేయాలి. ఆ విధంగా, నెమ్మదిగా అర్జునుడు తప్పు నిర్ణయంనుంచి సందేహంలో పడ్డాడు.

తప్పు నిర్ణయంనుంచి సందేహంలో పడటమే పెద్ద ఉన్నతి. ఎందుకంటే సందేహం వచ్చినప్పుడు, ఆ సందేహాన్ని తీర్చుకోవటానికి ఎవరి సహాయమైనా కోరతారు. ఏ విషయంలోనైనా మన ప్రయాణం ఇలాగే ఉంటుంది. **తప్పు నిర్ణయం, సందేహం, జ్ఞానం.** దీన్ని **విపర్యయం, సంశయం, జ్ఞానం** అంటారు. విపర్యయం తమోగుణప్రధానం, సంశయం రజోగుణప్రధానం, జ్ఞానం సత్త్వగుణప్రధానం. తమస్సునుంచి రజో గుణానికి, రజోగుణంనుంచి సత్త్వగుణానికి ప్రయాణం సాగుతుంది. రెండవ అధ్యాయం మొదట్లో ఈ ప్రగతిని చూస్తాము.

ఈ నేపథ్యంతో మొదటి శ్లోకంలోకి అడుగుపెడదాము.

సంజయ ఉవాచ

శ్లో. 1 **తం తథా కృపయావిష్టమ్ అశ్రుపూర్ణాకులేక్షణమ్ ।**
విషీదంతమిదం వాక్యమ్ ఉవాచ మధుసూదనః ॥
తమ్, తథా, కృపయా, ఆవిష్టమ్, అశ్రుపూర్ణాకులేక్షణమ్,
విషీదంతమ్, ఇదమ్, వాక్యమ్, ఉవాచ, మధుసూదనః ॥

తథా	= ఆ విధముగా	విషీదంతమ్	= శోకించుచున్నవాడు అయిన
కృపయా	= (ఇక్కడ) రాగంతో	తమ్	= ఆ అర్జునుని గూర్చి
ఆవిష్టమ్	= నిండినవాడు	మధుసూదనః	= శ్రీకృష్ణుడు
అశ్రుపూర్ణాకు	= అశ్రుపూర్ణములై, వ్యాకులపాటుతో	ఇదమ్ వాక్యమ్	= ఈ వాక్యమును
లేక్షణమ్	గూడిన నేత్రములు గలవాడు	ఉవాచ	= పలికెను

తథా కృపయా ఆవిష్టమ్ అశ్రు – పూర్ణ – ఆకుల – ఈక్షణమ్ ।
విషీదంతం తం మధుసూదనః ఇదం వాక్యమ్ ఉవాచ ॥

తా: సంజయుడు పలికెను – ఆ విధముగా రాగంతో ఆవేశించబడి, కళ్ళనిండా నీళ్ళుగలవాడై దుఃఖముతో పరితపిస్తున్న ఆ అర్జునుని ఉద్దేశించి శ్రీకృష్ణుడు (మధుకైటభులను వధించినవాడు) ఈ మాటను పలికెను.

1. **అర్జునుని శరణాగతి – శ్లోకాలు 1-11.** మొదటి అధ్యాయం చివర్లో అర్జునుడు చాలా మాటలు మాట్లాడాక, శోకంలో మునిగిపోయి, తన ధనుర్బాణాలను త్యజించి, రథంలో చతికిలబడ్డాడని చూశాము. అర్జునుడు ఇంక మాట్లాడే పరిస్థితిలో లేడు. ఇంకా కృష్ణపరమాత్మ సహాయం కోరలేదు కాబట్టి, కృష్ణపరమాత్మ కూడా నోరు విప్పలేదు. అందువల్ల సంజయుడు ఈ పరిస్థితిని వివరిస్తూ మాట్లాడుతున్నాడు. అర్జునుడు మాట్లాడీ మాట్లాడీ మూగపోయాడు. కృష్ణపరమాత్మ ఇంకా రంగంలోకి దిగలేదు. అందువల్ల సంజయుడు చెప్పాల్సి వచ్చింది.

తం తథా కృపయావిష్టమ్ – సంసార దుఃఖంలో మునిగిపోయివున్న అర్జునుని విషాదాన్ని గమనించాడు కృష్ణపరమాత్మ. అర్జునుడు సంసారికి ప్రతీక. సంసారి లక్షణం ఏమిటి? **కృపయావిష్టమ్ –** కృప అంటే రాగం. ఈ సందర్భంలో కృపను జాలి లేదా దయగా తీసుకోకూడదు.

జాలి జ్ఞానియొక్క మంచి గుణం; రాగం అజ్ఞానియొక్క చెడు లక్షణం. ఇక్కడ అర్జునుడు అజ్ఞాని, పైగా తన బలహీనతను చూస్తున్నాము మనము. అందువల్ల కృప అంటే దయ అనకూడదు. ఆవిష్టమ్ – ఆ బలహీనతకు లోనయ్యాడు అర్జునుడు.

దయాగుణం ఉన్న వ్యక్తి యజమాని, రాగం ఉన్న వ్యక్తి బానిస. అందువల్ల అర్జునుడు తనకున్నరాగానికి బానిస అయ్యాడు.

అశ్రుపూర్ణాకులేక్షణమ్ – అతని నేత్రాలు అశ్రువులతో నిండివున్నాయి. అందువల్ల సరిగ్గా చూడలేకపోతున్నాడు. కృపయావిష్టమ్ రాగాన్ని సూచిస్తే, అశ్రుపూర్ణాకులేక్షణమ్ శోకాన్ని సూచిస్తుంది.

విషీదంతం – బాధపడుతున్నాడు. అర్జునుడు మాట్లాడే పరిస్థితిలో లేడు, ఇప్పుడు బోధ చేసినా వినే పరిస్థితిలోనూ లేడు. కాని ఈ నిశ్శబ్దాన్ని ఛేదించాలి. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ఏం చేశాడు?

మధుసూదనః ఇదం వాక్యమ్ ఉవాచ – కృష్ణపరమాత్మ ఈ క్రింది మాటలు చెప్పాడు. ఏమని?

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 2 **కుతస్త్వాకశ్మలమిదం విషమే సముపస్థితమ్ ।**
అనార్యజుష్టమస్వర్గ్యమ్ అకీర్తికరమర్జున ॥
కుతః, త్వా, కశ్మలమ్, ఇదమ్, విషమే, సముపస్థితమ్,
అనార్యజుష్టమ్, అస్వర్గ్యమ్, అకీర్తికరమ్, అర్జున ॥

అర్జున	= ఓ అర్జునా!	త్వా, కుతః	= నీకు ఎక్కడనుంచి
విషమే	= తగని సమయములో	సముపస్థితమ్	= వచ్చి పడినది?
ఇదమ్ కశ్మలమ్	= ఇటువంటి మోహము	(యతః)	= ఎందుకంటే, ఇది

అనార్యజుష్టమ్ =	శ్రేష్ఠులచే ఆచరింపబడునది కాదు	అస్వర్గ్యమ్	= స్వర్గమును ఇచ్చునది కాదు
		అకీర్తికరమ్	= కీర్తిని కలిగించునది కాదు

హే అర్జున! అనార్య-జుష్టమ్-అస్వర్గ్యమ్-అకీర్తికరమ్
ఇదం కశ్మలం విషమే త్వా కుతః సముపస్థితమ్॥

తా: శ్రీకృష్ణభగవానుడిట్లు పలికెను - ఓ అర్జునా! నీకు ఈ కలవరపాటు తగని సమయములో ఎక్కడనుంచి (ఎందువలన) వచ్చి పడినది? (ధర్మయుద్ధమునుండి విరమించుట అనే) ఈ మాలిన్యమును శ్రేష్ఠపురుషులు స్వీకరించరు. ఇది స్వర్గప్రాప్తికి విరోధి, అపకీర్తిని కలిగించునది.

ఈ శ్లోకంలోనూ, తరువాత వచ్చే శ్లోకంలోనూ కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుణ్ణి తీవ్రంగా విమర్శిస్తున్నాడు. మామూలు పరిస్థితుల్లో అయితే కృష్ణపరమాత్మ కూడా అలా తీవ్రంగా దండించడు, అర్జునుడు కూడా సహించలేడు. కాని ఈ విపత్కరపరిస్థితిలో అర్జునుడు లేచి నిల్చుని యుద్ధం చేయాలి. గుర్రాలను కొట్టి రథం ముందుకు నడిపే రథసారథిలా, అర్జునుణ్ణి మాటలతో కొడుతున్నాడు.

కుతః ఇదం కశ్మలం సముపస్థితమ్ - ఎక్కడనుంచి ఇటువంటి కల్మషం వచ్చింది నీకు? ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ శారీరక అశుద్ధం గురించి మాట్లాడటం లేదు; మానసిక కల్మషం గురించి మాట్లాడుతున్నాడు.

అర్జునుడు ధైర్యానికి పెట్టింది పేరు. విరాటపర్వంలో ఉత్తరకుమారుడు బెదిరిపోయినప్పుడు, ఉత్తరకుమారునికి ధైర్యం చెప్పటమే కాకుండా, వీరాధివీరులైన భీష్మద్రోణాదులతో ఒంటరిగా యుద్ధం చేసి, గెలుపొందిన ఖ్యాతి పొందాడు. అందువల్ల కౌరవులతో యుద్ధం చేయటం అతనికి కొత్త కాదు. కర్ణుడితో యుద్ధమూ కొత్త కాదు. ఆ మాటకొస్తే సాక్షాత్తూ పరమశివునితోనే యుద్ధం చేసి, శివుని మెప్పు పొందటమే కాక, ఆయననుంచి ప్రత్యేకమైన అస్త్రాన్ని పొందాడు.

అటువంటి అర్జునుడు శోకించటమా? పోనీ అలా అడవిలో శోకించాడంటే అర్థం ఉంది కాని, యుద్ధభూమిలో కూర్చుని బాధపడితే ఎలా?

విషమే (సముపస్థితమ్) - విషమపరిస్థితిలో అంటే తగని సమయంలో. ఇప్పుడు శోకించే సమయమూ కాదు; ఇది శోకించే ప్రదేశమూ కాదు. అటువంటి నిస్సహాయస్థితి గొప్పవారికి రాకూడదు. ఎటువంటి గొప్పవారికి?

అనార్యజుష్టమ్ - ఆర్యపురుషులకు ఇది తగదు. ఆర్యులంటే మనం చరిత్రలో నేర్చుకునే ఆర్యులు, ద్రవిడులు కారు.

కర్తవ్యమ్ ఆచరన్ కర్మ అకర్తవ్యమ్ అనాచరన్ ।
తిష్ఠతి ప్రాకృతాచారే సః వః ఆర్య ఇతి స్మృతః ॥

ఆర్యుడంటే ఎవరో ఈ శ్లోకం నిర్వచిస్తున్నది. ఆర్యుడంటే అతని ప్రవర్తనను సూచించేది.

కర్తవ్యమ్ ఆచరన్ కర్మ – తను చేయాల్సిన కర్మను, సణగకుండా, గొణగకుండా చేసే వ్యక్తి. ఆ కర్మ ఆనందాన్నిచ్చినా, దుఃఖాన్ని కలుగచేసినా పట్టించుకోడు. అతని ఇష్టాయిష్టాలకు చోటు లేదక్కడ.

అకర్తవ్యమ్ అనాచరన్ – ఏది చేయకూడదో అది చేయడు. అది అతనికి ఎంత యిష్టమైనా సరే, ఎంత నచ్చినా సరే.

తిష్ఠతి ప్రాకృతాచారే – ఆచారానికి తగ్గ జీవనాన్ని నడిపేవాడు.

సః వః ఆర్య ఇతి స్మృతః – అటువంటి సాంప్రదాయజీవనాన్ని, అటువంటి ధర్మాచరణ చేసే వ్యక్తిని ఆర్యుడు అంటారు.

అందువల్ల అర్జునుడు క్షత్రియుడుగా తన ధర్మమేమిటో దానిని పాటించాలి. అది తప్పించుకోవాలని చూస్తే అది అనార్యజుష్టమ్ అవుతుంది. అంతేకాదు,

అస్వర్గ్యమ్ – నువ్వు ధర్మాన్ని పాటించలేకపోతే, పుణ్యం రాదు. అందువల్ల స్వర్గానికి కూడా వెళ్ళలేవు. అధార్మిక కర్మ పాపాన్నే ఇస్తుంది.

అకీర్తికరమ్ అర్జున – మరణించాక స్వర్గలోకానికి వెళ్ళలేవు సరికదా, నీకు బ్రతికివుండగా చెడ్డపేరు వస్తుంది. నీకు పుణ్యం రాదు, నీ కీర్తిప్రతిష్ఠలు పోతాయి. ఇటువంటి ప్రతికూల ఆలోచన నీకెలా వచ్చింది?

శ్లో. 3 **క్లైబ్యం మా స్మ గమః పార్థ నైతత్త్వయ్యుపపద్యతే ।**
క్షుద్రం హృదయదౌర్బల్యం త్యక్త్వోత్తిష్ఠ పరంతప ॥
క్లైబ్యమ్, మా, స్మ, గమః, పార్థ, న, ఏతత్, త్వయి, ఉపపద్యతే,
క్షుద్రమ్, హృదయదౌర్బల్యమ్, త్యక్త్వా, ఉత్తిష్ఠ, పరంతప ॥

పార్థ!	= ఓ అర్జునా!	పరంతప	= ఓ పరంతపా!
క్లైబ్యమ్	= నపుంసకత్వమును (పిరికితనమును)	క్షుద్రమ్	= తుచ్ఛమైన
		హృదయ దౌర్బల్యమ్	= హృదయదౌర్బల్యమును
మా, స్మ, గమః	= పొందవద్దు	త్యక్త్వా	= త్యజించి
త్వయి	= నీయందు (నీకు)	ఉత్తిష్ఠ	= లెమ్ము (యుద్ధమునకై నడుము బిగింపుము)
ఏతత్	= ఇది (ఈ పిరికితనము)		
న, ఉపపద్యతే	= కలుగరాదు (తగదు)		

హే పార్థ! క్లైబ్యం మా స్మ గమః। ఏతత్ త్వయి న ఉపపద్యతే ।
హే పరంతప! క్షుద్రం–హృదయ దౌర్బల్యం త్యక్త్వా ఉత్తిష్ఠ ॥

తా: ఓ కుంతీపుత్రా! పిరికితనమును పొందకుము. నీయందు ఈ పౌరుషము లేకపోవుటము తగదు. శత్రువులను తపింపజేసే ఓ అర్జునా! హృదయమునందలి నీచమైన బలహీనతను విడిచిపెట్టి లేచి నిలబడుము.

పార్థా – పార్థా అంటే పృథయొక్క పుత్రుడా. పృథ కుంతికి ఇంకొక పేరు. కౌంతేయలాగానే పార్థా కూడా.

క్లైబ్యం మా స్మ గమః – పిరికితనానికి లోను కావద్దు. క్లీబ అంటే మనస్సుయొక్క బలహీనత. క్లైబ్యం అంటే వీరోచితమైన నిర్ణయాలు తీసుకోలేకపోవటం. క్లిష్టపరిస్థితి ఎదురైనప్పుడు భయపడిపోవటం. అలాంటి బలహీనతకు లోనుగాకు. ఎందుకు?

ఏతత్ త్వయి న ఉపపద్యతే – నీకు అది సరిపోదు.

వేరే ఎవరైనా పిరికితనం చూపించినా అర్థముంది కాని, అది అర్జునునికి తగదు. ఎవరికైనా భయం వేస్తే అర్జునుని పది నామాలు తలుచుకుంటే ధైర్యం వస్తుంది అంటారు. అర్జునా, ఫల్గుణా, పార్థా, కిరీటి అంటూ అర్జునుని పేరు జపిస్తేనే ఎటువంటి భయం వేసే పరిస్థితిలో కూడా ధైర్యం వస్తుంది. అలాంటి అర్జునుడు భయపడటంలో అర్థం ఉందా? అతను సాక్షాత్తూ పరమశివునితోనే యుద్ధం చేశాడు. అందువల్ల ఏం చేయాలి?

క్షుద్రం హృదయ దౌర్బల్యం త్యక్త్వా – ఈ హృదయ దౌర్బల్యాన్ని పారద్రోలు. అది ఎలాంటిది? తుచ్ఛమైనది. అది నీకు అవమానకరం. దాన్ని వదిలేయి.

ఉత్తిష్ఠ – ముందు నువ్వు లేచి నిల్చో. నీ విల్లంబులు పట్టుకోవటానికి, ముందు నువ్వు నిలబడగలగాలి. ఈ విధంగా అర్జునుణ్ణి చెర్నాకోలుతో కొట్టినట్టుగా కొడుతున్నాడు. అతను ఎటువంటి వాడు?

పరంతప – శత్రువులను నాశనం చేసేవాడు. అటువంటి నువ్వు లే, లేచి యుద్ధానికి నడుం బిగించు అంటున్నాడు.

ఇక్కడ మీరు జాగ్రత్తగా గమనిస్తే, కృష్ణపరమాత్మ ఏమీ బోధ చేయలేదు, గీత నేర్పలేదు. జ్ఞానయోగం గురించి కాని, కర్మయోగం గురించి కాని చెప్పలేదు. కేవలం అర్జునునిలో ఉద్రేకం నింపటానికి బలమైన పదాలు వాడాడు అంతే. ఎందుకు బోధ చేయలేదు? దానికి రెండు కారణాలున్నాయి. మొదటిది అర్జునుడు ఇంకా పూర్తిగా కృష్ణపరమాత్మను శరణు వేడలేదు. రెండవది అర్జునుడు వినటానికి సిద్ధంగా లేడు. ఎదుటివ్యక్తి వినే పరిస్థితిలో లేనప్పుడు, ఏదైనా సలహా యిచ్చి లాభం లేదు.

వాచ్యం శ్రద్ధా సమేధస్య పృచ్ఛతస్య విశేషతః ।
శ్రద్ధా హీనస్య తు ప్రోక్తమ్ అరణ్యరుదితోపమః ॥

మీ మాటకు విలువ యిచ్చేవారికే సలహా ఇవ్వాలి. అది కూడా వారు అడిగితేనే ఇస్తే మంచిది. ఎదుటి వారు అడగకుండానో, వారికి మీ మాటమీద విలువ లేకపోతేనో, వారికి సలహా ఇవ్వకండి. అలా ఒకవేళ యిస్తే అది అరణ్యరోదనం అవుతుంది. ఈ ముఖ్యమైన పాఠం కృష్ణపరమాత్మనుంచి నేర్చుకోవాలి. ఆయన సర్వజ్ఞుడు. తలుచుకుంటే అర్జునునికి క్షణంలో బోధించగలడు, కాని బోధించలేదు. ఎందుకు? అర్జునుడు తన బోధను అందుకునే పరిస్థితిలో లేడని ఆయనకు తెలుసు.

కాని మన నిజజీవితంలో మనం సలహా ఇవ్వకుండా ఉండలేము. ఎవరో వచ్చి నేను ముంబై వెళుతున్నాను అనగానే, మనం ఇప్పుడు ముంబై వెళ్ళవద్దు అంటాము. అతను మనను సలహా అడగటానికి రాలేదు,

విషయం చెప్పటానికి వచ్చాడు. కాని మనమేం చేస్తున్నాం? అడగకుండా సలహా ఇచ్చి, అనవసరంగా అతనికి మనమీద ఉన్న గౌరవాన్ని పోగొట్టుకుంటున్నాము.

అర్జునుడు మొదటి అధ్యాయంలో చాలానే మాట్లాడాడు. వరద గోదావరిలా ఆవేశంతో ఉప్పొంగిపోయాడు. ఇప్పుడు నిశ్శబ్దంగా ఉన్నా, అది తాత్కాలికమే అని కృష్ణపరమాత్మ గ్రహించాడు. అంటే అది తుఫాను ముందు ప్రశాంతతగా తోచింది. ఆ పరిస్థితిలో గీత బోధిస్తే మళ్ళీ అర్జునుడు అనేక మాటలు మాట్లాడతాడు. అందువల్ల అర్జునుడు ఇంకా మాట్లాడతాడా, అతని ఆవేశం సద్దుమణిగిందా అని పరీక్షించటానికి కృష్ణపరమాత్మ రెండు మాటలు వేశాడు.

ఈ పరిస్థితి స్వామీజీ తరచూ ఎదుర్కొంటుంటారు. కొంతమంది వారి కష్టసుఖాలను స్వామీజీతో కలబోసుకోవటానికి వస్తారు. ఇరవై ఐదు సంవత్సరాల వైవాహికజీవితంలో వారు పడ్డ కష్టాల వెల్లువ అనంతంగా సాగిపోతుంది. మధ్యలో ఒక్కక్షణం ఆగుతారు. స్వామీజీ ఏదైనా చెప్పటానికి నోరు తెరవగానే, మళ్ళీ ఇంకో ప్రవాహం దూసుకువస్తుంది. ఒక్కోసారి, అంతా వారే మాట్లాడేసి, మీ సలహాకు ధన్యవాదాలు స్వామీ అని చెప్పి వెళ్ళిపోతారు. నిజానికి స్వామీజీ నోరు కూడా తెరిచి ఉండరు; అందువల్ల మనం ఇతరులకు వారి బాధను వ్యక్తపరచుకోవటానికి అవకాశం ఇవ్వాలి.

కృష్ణపరమాత్మకు ఈ మనస్థత్వం బాగానే తెలుసు. అందువల్లనే రెండు కొరడా దెబ్బలలాంటి మాటలు ఝళిపించి వదిలాడు. మళ్ళీ అర్జునుడు ఆవేశంగా అంతా మాట్లాడాక, అప్పుడు శరణు వేడుతాడు. అప్పుడు కూడా ముందు కృష్ణపరమాత్మ ఒక్కక్షణం మౌనంగానే ఉంటాడు. ఎందుకు? మళ్ళీ ఏమైనా అర్జునుడు చెబుతాడేమో చూద్దామని, అర్జునుని మనస్సు వినటానికి సిద్ధంగా ఉందో లేదో చూద్దామని!

నిజజీవితంలో కూడా చూడండి, మీరు ఏదో చెబుతూ పోతుంటారు. కాని ఎదుటి మనిషికి దానిమీద శ్రద్ధ ఉండదు. కావాలంటే ఈ చిన్న పరీక్ష చేసి చూడండి. మీ ప్రయాణం గురించో, ఏదో సంఘటన గురించో చెబుతూ, చెబుతూ మధ్యలో కాసేపు పక్కగదిలోకి వెళ్ళిరండి. మీరు వెనక్కి వచ్చాక మీరు చెబుతున్న విషయాన్ని పూర్తి చేయమని ఎవరూ అడగరు! అలా అడగనప్పుడు మీరు చెప్పినా అది అరణ్యరోదనమే!

అందువల్ల అర్జునుడు వినటానికి సిద్ధంగా ఉన్నాడో లేదో తెలుసుకోవటానికి కృష్ణపరమాత్మ మాటల తూటాలు విసిరి చూశాడు. ఆయన ఊహించినట్టుగానే మళ్ళీ అర్జునునిలో వెల్లువ పొంగిపొరలుతుంది.

అర్జున ఉవాచ

శ్లో. 4 **కథం భీష్మమహం సంఖ్యే ద్రోణం చ మధుసూదన ।**
ఇషుభిః ప్రతియోత్స్యామి పూజార్హావరిసూదన ॥
కథమ్, భీష్మమ్, అహమ్, సంఖ్యే, ద్రోణమ్, చ, మధుసూదన,
ఇషుభిః, ప్రతియోత్స్యామి, పూజార్హౌ, అరిసూదన ॥

మధుసూదన	= ఓ మధుసూదనా!	ద్రోణమ్	= ద్రోణాచార్యుని
అహమ్	= నేను	ప్రతియోత్స్యామి	= ఎదుర్కొని పోరాడగలను?
సంఖ్యే	= రణమందు	(యతః)	= ఎందుకంటే
కథమ్	= ఏ విధముగా	అరిసూదన	= ఓ శత్రుసంహారకా!
ఇషుభిః	= బాణములతో	(తౌ)	= వారిద్దరు
భీష్మమ్	= భీష్మపితామహుని	పూజార్హౌ	= (నాకు) పూజనీయులు
చ	= ఇంకా		

హే మధుసూదన అహం భీష్మం ద్రోణం చ సంఖ్యే ఇషుభిః కథం ప్రతియోత్స్యామి?
హే అరిసూదన! (ఏతౌ) పూజా - అర్హౌ ॥

తా: అర్జునుడిట్లు పలికెను – ఓ శ్రీకృష్ణా! నేను యుద్ధములో భీష్ముని, ద్రోణుని యెదుర్కొని బాణములతో కొట్టి ఏ విధముగా యుద్ధము చేయగలను? (చేయలేను). శత్రువులను సంహరించు ఓ శ్రీకృష్ణా! వారిద్దరు నాకు పూజనీయులు (శత్రువులు కారు).

మళ్ళీ అదే పాట పాడతాడు అర్జునుడు.

కథమ్ అహం భీష్మం ద్రోణం చ ప్రతియోత్స్యామి – నేను భీష్మ పితామహునితోనూ, ద్రోణాచార్యులతోనూ ఎలా యుద్ధం చేయను?

పూజార్హౌ – వారు నాకు పూజనీయులు.

ఇషుభిః – అలాంటి వారిమీద బాణాలు ఎలా వెయ్యగలను?

మధుసూదన – ఓ అరిసూదనా! నువ్వు అనేకమంది రాక్షసులను సంహరించావు. మధు అనే రాక్షసుణ్ణి సంహరించావు. అదేమీ కష్టం కాదు. నేను ఇక్కడ యుద్ధం చేయాల్సింది రాక్షసులతో కాదు; నాకు పూజ్యనీయులైన భీష్మద్రోణాదులతో. అది నావల్ల కాదు.

శ్లో. 5 **గురూనహత్వా హి మహానుభావాన్ శ్రేయో భోక్తుం భైక్ష్యమపీహ లోకే ।**
హత్వార్థకామాంస్తు గురూనిహైవ భుంజీయ భోగాన్ రుధిరప్రదిగ్ధాన్ ॥
గురూన్, అహత్వా, హి, మహానుభావాన్, శ్రేయః, భోక్తుమ్, భైక్ష్యమ్, అపి, ఇహ, లోకే, హత్వా, అర్థకామాన్, తు, గురూన్, ఇహ, ఏవ, భుంజీయ, భోగాన్, రుధిరప్రదిగ్ధాన్ ॥

మహానుభావాన్	= మహానుభావులైన	భోక్తుమ్	= తినుటకు (తినుట)
గురూన్	= గురువులను	శ్రేయః	= శ్రేయస్కరము (అని భావింతును)
అహత్వా	= చంపక		
ఇహ లోకే	= (నేను) ఈ లోకమందు	హి	= ఎందుకంటే
భైక్ష్యమ్ అపి	= బిచ్చమెత్తుకొనియైననూ	గురూన్	= గురుజనులను

హత్వా (అపి) = చంపి అయినా		అర్థకామాన్ = అర్థకామరూపములైన	
ఇహ = ఈ లోకమందు		భోగాన్, ఏవ, తు = భోగములనే	
రుధిరప్రదిగ్ధాన్ = రక్తసిక్తమైన		భుంజీయ = అనుభవింపవలసియుండును గదా!	

హి మహానుభావాన్ గురూన్ అహత్వా, ఇహ లోకే భైక్షం భోక్తుమ్ అపి శ్రేయః ।
గురూన్ హత్వా తు ఇహ ఏవ రుధిర-ప్రదిగ్ధాన్ అర్థకామాన్ భోగాన్ భుంజీయ ॥

తా: ఎందుకంటే, గొప్ప ప్రభావశాలురైన గురువులను హింసించకుండా, దానికి బదులుగా ఈ లోకమందు బిచ్చమెత్తుకొనియైననూ బ్రతుకుటయే మేలు. కాని, గురువులను హింసించి ఈ లోకమందు అనుభవించే సంపదలు, భోగములు రక్తముతో తడిసినవి మాత్రమే.

ఇప్పుడు భీష్మద్రోణాదులకోసం తనకున్న ఇంకో మార్గం గురించి అర్జునుడు ఆలోచిస్తున్నాడు. ఒకవేళ అతను ఈ యుద్ధం చేయకపోయినట్లయితే, అతని పరిస్థితి ఎలా ఉంటుంది? దుర్యోధనుడు వారిని ఈ రాజ్యంలో ఉండనివ్వడు. ఐదు ఊళ్ళు కాదు కదా, సూదిమొన మోపేటంత స్థానం కూడా ఇవ్వనన్నాడు. అప్పుడు పాండవులు అడవిలోకి వెళ్ళి సన్న్యాసాశ్రమమో, వానప్రస్థాశ్రమమో స్వీకరించాలి. ఎందుకు? గృహస్థు భిక్షమెత్తుకుని జీవించకూడదు. తక్కిన ముగ్గురూ అంటే బ్రహ్మచారి, సన్న్యాసి, వానప్రస్థాశ్రమంలోని తపస్వీ గృహస్థును భిక్షమడగాలి. గృహస్థు వీరు ముగ్గురికీ భిక్ష వెయ్యాలి.

అందువల్ల గృహస్థు ఒకవేళ భిక్షమెత్తుకుని జీవిస్తే, అది పాపకర్మ అవుతుంది. అతనికి **ప్రత్యవాయదోషం** అంటుతుంది. చేయవలసిన కర్మ చేయకపోతే కలిగే పాపాన్ని **ప్రత్యవాయదోషం** అంటారు. కాని అర్జునుని లెక్క ప్రకారం భీష్మద్రోణాదులను చంపినా కూడా పాపమే కలుగుతుంది. రెండు పనులూ పాపాలను కలుగజేస్తే, వాటిల్లో ఏది తక్కువ పాపాన్ని కలుగజేస్తుందో చూడాలి.

నిజానికి మన జీవితంలో కూడా ఇలాంటి క్లిష్టపరిస్థితులను ఎదుర్కొంటుంటాము. మంచి, చెడుల మధ్యలో ఏది ఎన్నుకోవాలి అంటే సమస్య లేదు, కాని రెండు చెడు నిర్ణయాల మధ్య ఎన్నుకోవాల్సి వస్తేనే సమస్య. ఇప్పుడు అర్జునుడు ఆ సమస్యతో సతమతమవుతున్నాడు. గురు హత్యా పాపమా, భిక్ష తీసుకునే పాపమా. భిక్ష తీసుకునే పాపమే నయమనుకుంటున్నాడు అర్జునుడు. ముందుకు పోతే నుయ్యి, వెనక్కు పోతే గొయ్యిలాగా ఉంది అతని పరిస్థితి.

శ్రేయో భోక్తుం భైక్ష్యమపీహ లోకే – భిక్షమెత్తుకుని జీవించినా నాకు శ్రేయస్కరమే! ఒక ఇంట్లో అడిగితే అది భిక్ష; అనేక ఇళ్ళలో అడిగితే అది భైక్ష్యం. అది దేనికన్నా శ్రేయస్కరం?

మహానుభావాన్ గురూనహత్వా – గురువులను చంపటం కన్నా! ఆ గురువులు ఎలాంటివారు? మహానుభావులు. గురుహత్య మహాపాపం. అంతేకాదు;

హత్వార్థకామాంస్తు గురూనిహైవ – ఒకవేళ యుద్ధం చేసి, ఆ యుద్ధంలో గురువులను చంపామనుకో! అప్పుడేమవుతుంది?

భుంజీయ భోగాన్ రుధిరప్రదిగ్ధాన్ – భోగాలను అనుభవిస్తాం. రాజ్యాన్ని తిరిగి సంపాదిస్తాము నిజమే! కాని ఆ భోగాలను నిజంగా అనుభవించగలమా? ఆ భోగాలు రక్తసిక్తములైనవి.

అంటే అర్జునుడు రాజ్యభోగాలు అనుభవించినా, వాటి వెనక భీష్మద్రోణాదులు చిందించిన రక్తమే గుర్తుకు వస్తుంది.

అర్జునుడు ఇంకా తన తప్పుడు నిర్ణయాన్ని పట్టుకు ప్రాకులాడుతున్నాడు. ఇంకా తన నిర్ణయం తప్పేమోననే సందేహంలోకి రాలేదు.

అర్జునుడు ఇంకా ధర్మాధర్మ అవివేకంలో ఉన్నాడు. సంసారం అంటే రాగం, శోకం, మోహం అని చూశాము. బాహ్యవస్తువులుమీద మానసికంగా ఆధారపడటం రాగానికి; మనం ఇష్టపడ్డ వస్తువులు, మనుష్యులు పోతారేమోననే నిరంతర ఆందోళన శోకానికి దారితీస్తాయి. రాగశోకాలతో కూడిన మనసు ధర్మాధర్మవిచక్షణను కోల్పోవటం మోహం. అర్జునుడు ఆ మోహంలో పడి సరైన నిర్ణయం తీసుకోలేకపోతున్నాడు.

అర్జునుడు ఒకవేళ భైక్ష్యచర్యం ఎన్నుకుంటే, అర్జునుడు రెండు పాపాలు చేసినవాడు అవుతాడు. ఒకటేమో స్వధర్మాన్ని పరిత్యజించటం, రెండోదేమో పరధర్మాన్ని పరిగ్రహించటం. క్షత్రియుడు అయి ఉండి, యుద్ధం చేయకపోవటం స్వధర్మాన్ని పరిత్యజించటం. దీన్ని ప్రత్యవాయదోషం అంటారని చూశాము. గృహస్థు అయి ఉండి భిక్షాటన చేసి జీవిస్తాననటం పరధర్మాన్ని పరిగ్రహించటం.

అర్జునుడు ఇప్పుడు రెండవ దశకు వచ్చాడు. అది నిస్సహాయస్థితి. దీన్నే కార్పణ్య అవస్థ అంటారని చూశాము. కాని అతను ఇంకా శరణు వేడలేదు. అంటే మూడవదశకు రాలేదు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ కూడా నిస్సహాయంగానే చూస్తున్నాడు. **నేను తేల్చుకోలేకుండా ఉన్నాను. నేను అయోమయంలో పడ్డాను. నాకు దారి చూపు** అని అర్జునుడు అంటే అప్పుడు అర్జునుని దశ తిరుగుతుంది. అలా అర్జునుని దశ తిప్పి, గీతాశాస్త్రం రావటానికి కీలకమైన శ్లోకం ఇప్పుడు రాబోతున్నది. అది చూద్దాము.

శ్లో. 6 **న చైతద్విద్మః కతరన్నో గరీయో యద్వా జయేమ యది వా నో జయేయుః ।**
యానేవ హత్వా న జిజీవిషామః తేఽవస్థితాః ప్రముఖే ధార్తరాష్ట్రాః ॥

న, చ, ఏతత్, విద్మః, కతరత్, నః, గరీయః, యత్, వా, జయేమ, యది, వా, నః, జయేయుః, యాన్, ఏవ, హత్వా, న, జిజీవిషామః, తే, అవస్థితాః, ప్రముఖే, ధార్తరాష్ట్రాః ॥

ఏతత్ చ	= ఇది కూడా	యత్, వా	= ఇంకా (తెలియకున్నది)
న, విద్మః	= తెలియకున్నది	జయేమ	= వారిని మనము జయించెదమా?
నః	= మనకు	యది, వా	= లేక
కతరత్	= రెండింటిలో ఏది (యుద్ధము చేయుట, చేయకుండుట)	నః	= మనలను
		జయేయుః	= వారు జయింతురా?
గరీయః	= శ్రేష్ఠము	యాన్ హత్వా	= ఎవరిని చంపి (మేము)

న, జిజీవిషామః	= జీవించగోరమో	ప్రముఖే	= (మన) ఎదురుగా
తే ఏవ	= వారే (ఆ ఆత్మీయులే)	అవస్థితాః	= నిలిచియున్నారు
ధార్తరాష్ట్రాః	= ధార్తరాష్ట్రులు		

నః కతరత్ గరీయః? యత్ వా (వయం) జయేమ, యది వా (తే) నః జయేయుః ఏతత్ చ న విద్మః ।
యాన్ హత్వా న జిజీవిషామః, తే ఏవ ధార్తరాష్ట్రాః ప్రముఖే అవస్థితాః ॥

తా: ఏది (భిక్షాటనమా, లేక యుద్ధమా?) మాకు హితమో (గొప్పదియో) తెలియకున్నది. మేము విజయమును పొందెదమా? లేక వారు మమ్ములను జయించెదరా? (తెలియకున్నది). ఎవరిని సంహరించి మేము జీవించగోరమో, ఆ ధృతరాష్ట్రపుత్రులు ఎదురుగా నిలిచియున్నారు.

బి) కార్పణ్య అవస్థ – ధార్తరాష్ట్రాః ప్రముఖే తేఽవస్థితాః – నేను పెద్ద అయోమయంలో ఉన్నాను. నాముందు నిలిచింది నాకు ఆత్మీయులైన ధృతరాష్ట్రుని పుత్రులే. వారిని చంపాలని లేదు నాకు. ఎందుకు?

యాన్ ఏవ హత్వా న జిజీవిషామః – వారిని చంపితే, జీవించటానికి కూడా ఇష్టపడను. మనకు అది గొప్ప విజయమే కావచ్చు, కాని మనం విజయగర్వంతో తులతూగలేము. అంతేకాదు, ఇంకో సమస్య కూడా ఉంది. ఏమిటది?

యద్వా జయేమ యది వా నో జయేయుః – ఇది ధర్మయుద్ధమే అయినా, యుద్ధంలో మనం వారిని జయిస్తామో, లేక వారు మనను జయిస్తారో తెలియదు.

అలాగని యుద్ధం వదిలేసి, అడవిలోకి వెళ్ళిపోతే, అప్పుడూ నిశ్చింతగా ఉండలేను. నా స్వధర్మాన్ని పరిత్యజించడమనే అపరాధభావం కృంగదీస్తుంది. నేను ఈ సమస్యలో ఎంతగా మునిగిపోయానంటే, తెలివిగా ఆలోచించలేక పోతున్నాను. నాకు నీ సహాయం కావాలి అనిపిస్తున్నది.

న చైతద్విద్మః – ఏం చేయాలో నాకు తెలియటం లేదు అన్నాడు. కృష్ణపరమాత్మ ఈ మాటకోసమే ఎదురు చూస్తున్నాడు. ఏమిటి తెలియటం లేదు?

కతరన్నో గరీయో – ఈ రెండు మార్గాల్లో ఏది శ్రేష్ఠమో తెలియటం లేదు. ఏమిటా మార్గాలు? యుద్ధం చేయటమా, మానటమా? యుద్ధం చేస్తే స్వధర్మం పాటించినట్టు ఉంటుంది కాని గెలిస్తే గురువధకు దారి తీసినట్టు అవుతుంది. యుద్ధం చేయటం మానేస్తే, తన బంధుమిత్రులను చంపుకోనవసరం లేదు కాని, తన స్వధర్మాన్ని నిర్వర్తించనివాడు అవుతాడు. అందువల్ల ఎటుచూసినా మంచీ ఉంది, చెడూ ఉంది. అందువల్ల ఎటూ తేల్చుకోలేకపోతున్నాను అన్నాడు.

ఈ విధంగా తన నిస్సహాయస్థితిని తెలియజేసి, తరువాత వచ్చే శ్లోకాల్లో శరణుజొచ్చుతాడు.

శ్లో. 7 **కార్పణ్యదోషోపహతస్వభావః పృచ్ఛామి త్వాం ధర్మసమ్మూఢచేతాః ।**
యచ్ఛ్రేయః స్యాన్నిశ్చితం బ్రూహి తన్మే శిష్యస్తేఽహం శాధి మాం త్వాం ప్రపన్నమ్ ॥

కార్పణ్యదోషోపహతస్వభావః, పృచ్ఛామి, త్వామ్, ధర్మసమ్మూఢచేతాః,
యత్, శ్రేయః, స్యాత్, నిశ్చితమ్, బ్రూహి, తత్, మే,
శిష్యః, తే, అహమ్, శాధి, మామ్, త్వామ్, ప్రపన్నమ్ ॥

కార్పణ్యదోషోప హతస్వభావః	= నిస్సహాయత లేదా అయోమయం దోషమునకులోనైన స్వభావము కలిగినవాడనై	తత్	= దానిని
		మే	= నాకు
		బ్రూహి	= చెప్పుము
ధర్మ	= ధర్మవిషయమున	అహమ్	= నేను
సమ్మూఢచేతాః	= మూఢచిత్తుడనై	తే	= నీకు
త్వామ్	= నిన్ను	శిష్యః	= శిష్యుడను
పృచ్ఛామి	= అడుగుచున్నాను	త్వామ్	= నిన్ను
యత్	= ఏ (సాధన)	ప్రపన్నమ్	= శరణు పొందినవాడను
నిశ్చితమ్	= నిశ్చయముగా	మామ్	= (కనుక) నన్ను (నాకు)
శ్రేయః, స్యాత్	= శ్రేయస్కరమో ?	శాధి	= ఆదేశించుము

కార్పణ్య–దోష–ఉపహత–స్వభావః ధర్మ–సమ్మూఢ–చేతాః అహం త్వాం పృచ్ఛామి।
యత్ నిశ్చితం శ్రేయః స్యాత్, తత్ మే బ్రూహి। అహం తే శిష్యః। త్వాం ప్రపన్నం మాం శాధి॥

తా: దైన్యమనే కాలుష్యముచే దూషితమైన స్వభావముగల నా మనస్సు ధర్మము విషయములో వ్యామోహమును చెందియున్నది. నేను నిన్ను అడుగుతున్నాను. ఏది నిశ్చితముగా శ్రేయస్కరమో దానిని నాకు చెప్పుము. నీకు నేను శిష్యుడను. నిన్ను శరణుజొచ్చిన నన్ను ఆదేశించుము.

సి) శరణాగతి –అర్జునుడు **నచైతద్విద్మః** అంటే అది చాలలేదు కృష్ణపరమాత్మకు. అతను ఇంకా స్పష్టంగా ఇప్పుడు అడిగినట్టుగా అడిగేవరకూ ఆగాడు. అజ్ఞానం ఉండటం తప్పుకాదు. మనం పుట్టటమే అజ్ఞానంతో పుట్టాము. ఆ అజ్ఞానం అన్నిటికీ వర్తిస్తుంది, ఆత్మ అజ్ఞానంతో సహా. అందువల్ల అజ్ఞానం కలిగి ఉండటం పాపం కాదు. కాని ఆ అజ్ఞానాన్ని పెంచి, పోషించటం పాపం. అజ్ఞానాన్ని ఒప్పుకోవటం గొప్ప. అర్జునుడు ఇక్కడ నిజాయితీగా తన నిస్సహాయస్థితిని ఒప్పుకున్నాడు.

కార్పణ్యదోషోపహతస్వభావః – స్వభావం అంటే నా అంతఃకరణం. ఇక్కడ బుద్ధి అని తీసుకోవచ్చు. నా బుద్ధి ఉపహత – అంటే పనిచేయటం లేదు. బుద్ధి యొక్క పని ఏమిటి? వివేకం చూపించటం. రెండు వస్తువుల మధ్య ఉన్న మంచిచెడులను బేరీజు వెయ్యటం. సరిగ్గా ధర్మాధర్మ విచక్షణ చేయాల్సిన సమయంలో అర్జునుని బుద్ధి పని చేయటం లేదు. ఎందుకు? అది మోహం అనే మేఘంతో కప్పబడింది. నేను సరిగ్గా ఆలోచించలేక పోతున్నాను. ఎందువల్ల?

కార్పణ్యదోషః – కార్పణ్యం అంటే నిస్సహాయస్థితి, అయోమయం. ఏ విషయంలో అయోమయం?

ధర్మసమ్మూఢచేతాః – ధర్మం గురించి అయోమయం. ధర్మం అంటే అధర్మం కూడా వస్తుంది. ఏది ధర్మం, ఏది అధర్మమో తెలియటం లేదు. ధర్మశాస్త్రం న హింస్యాత్ సర్వభూతాని అంటుంది. ఎవరినీ మనోవాక్కాయ కర్మల ద్వారా హింసించకూడదు అంటుంది.

అహింసా పరమో ధర్మః

దాని ప్రకారం ఎవరినీ చంపకూడదు. ఇక్కడ ఉన్నవారు నావారు, మహానుభావులు, నా గురువులు. అందువల్ల వారిని చంపకూడదు.

అందువల్ల బుద్ధి ఒకవైపు నా వారిని చంపవద్దు అంటున్నది. కాని మరోవైపు దుర్యోధనాదులు అధర్మానికి మారుపేరు, దురదృష్టవశాత్తూ భీష్మద్రోణాదులు అధర్మం వైపు నిలిచారు కాబట్టి వారితో యుద్ధం చేసి తీరాలి అంటున్నది. అందువల్ల ధర్మం గురించి నేను అయోమయంలో పడ్డాను.

అహం పృచ్ఛామి – నోరు తెరచి అడుగుతున్నాను. నాకు చెప్పు.

నా పృష్టః కస్యచిత్ బ్రూయాత్ న చాన్యాయేన పృచ్ఛతః ।

జానన్నపి హి మేధావే జడవల్లోక అచరేత్ మనుమ్ ॥

ఎదుటివ్యక్తి సలహా కోరందే, అది కూడా మనస్ఫూర్తిగా కోరందే, తెలివైన వ్యక్తి సలహా ఇవ్వకూడదు. కాని ఆ ఎదుటివ్యక్తి మన పుత్రుడే అయితే. అతను కోరేదాకా ఆగగలమా? అతను సలహా అడగడు, కాని మనకు ఇవ్వాలనిపిస్తుంది. అప్పుడు అతనికి కొన్ని సూచనలు పంపి చూడాలి. అతను వినే ఉద్దేశ్యంలో ఉంటే సరే సరి. మనం సూచనలు పంపినా వినే ఉద్దేశ్యం లేకపోతే దేవునిమీద భారం వెయ్యటం తప్ప ఏమీ చేయలేము. ఓ దేవా, నా పుత్రునికి మంచి బుద్ధి ఇయ్యి అని ప్రార్థన చేసుకోవాలి. ఇక్కడ అర్జునుడు నోరు తెరచి అడిగేదాకా, కృష్ణపరమాత్మ చెప్పదలుచుకోలేదు. ఇప్పుడు అర్జునుడు నోరు తెరచి అడిగాడు. నాకు చెప్పు అన్నాడు. ఏం చెప్పాలి?

యత్ మే శ్రేయః స్యాత్ – నాకు ఏది శ్రేయస్కరమో దానిని చెప్పు. నేను ఏది మంచో, ఏది చెడో తేల్చుకోలేక పోతున్నాను.

నిశ్చితం (శ్రేయః) – అది కూడా నాకు నిజంగా ఏది మంచిదో అది చెప్పు. అంతేకాదు; నా మనస్సు విప్పి చెబుతున్నాను.

అహం తే శిష్యః – నేను నీకు శిష్యుణ్ణి. ఇంక యజమానిని కాను. శిష్యుడు అంటే శిక్షణ పొందే యోగ్యత ఉన్నవాడు అని అర్థం. అంటే గురువు చెప్పేదాన్ని అందుకునేందుకు సిద్ధంగా ఉన్నవాడు.

ఈ శ్లోకం ఉపోద్ఘాత శ్లోకాల్లో చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం. మొదటి అధ్యాయం మర్చిపోయినా ఫర్వాలేదు, రెండవ అధ్యాయం ఆరవ శ్లోకం దాకా మర్చిపోయినా ఫర్వాలేదు కాని ఈ శ్లోకాన్ని మాత్రం మర్చిపోకూడదు. ఇందులో వీరుడైన అర్జునుడు శిష్యుడుగా మారాడు. **అహం** తే **శిష్యః** అన్నాడు.

శిష్యుని అర్హతను నిర్ణయించేది ఏది? ఏ విధమైన అభిప్రాయమూ ముందే ఏర్పరచుకోకుండా, ఎదుటి వ్యక్తి చెప్పేది అందుకునేందుకు సిద్ధంగా ఉండాలి. నేను ఇప్పటికే 20సార్లు గీత చదివేశాను. ఈ స్వామి చెప్పింది సరిగ్గా ఉందో లేదో పరీక్షిద్దాము అనుకోకూడదు. గురువుకు పరీక్ష పెట్టే దృక్పథం ఉంటే గురువు చెప్పింది అందుకోలేరు. గీతా బోధకు వెళ్ళినప్పుడు చెప్పులు బయట విప్పినప్పుడు, మీరు ముందే ఏర్పరచుకున్న భావాలు, అభిప్రాయాలను కూడా బయట విప్పి వెళ్ళండి. గురువు తప్పు చెబుతున్నాడా, ఒప్పు చెబుతున్నాడా అని బేరీజు వెయ్యకుండా, ఏం చెబుతున్నాడో శ్రద్ధగా వినండి. దీన్ని ఇంగ్లీషులో 'ఓపెన్ మైండ్' అంటారు. 'నాకంతా తెలుసు,' అనుకుని శాస్త్రాధ్యయనం చేయకూడదు.

అంతా విన్నాక మీ ఇష్టం. కాని శ్రవణం చేసేటప్పుడు మాత్రం ఈ ఓపెన్‌మైండ్ ఉండితీరాలి. కర్మవల్ల మోక్షం వస్తుంది. భక్తివల్ల మోక్షం వస్తుంది అని ముందే నిర్ణయించేసుకోకూడదు. గురువు చెప్పేది శ్రద్ధగా వినాలి. ఈ 'ఓపెన్ మైండెడ్‌నెస్'ను శిష్యత్వం లేదా శిక్షాయోగ్యత్వం అంటారు.

శాధి మాం త్వాం ప్రపన్నమ్ – నేను శరణాగతుడను, నాకు ఉపదేశం చేయి అంటున్నాడు. ఓపెన్‌మైండ్ ఉంది అని శిష్యుడు గురువుకు ఎలా చూపగలడు? నమస్కారం చేయటం ద్వారా. మనస్సులో ఉన్న స్నేహభావాన్ని కరచాలనంతో చూపినట్టుగా, గురువును శరణాగతి వేడినప్పుడు పాదాభివందనం చేస్తారు. దీన్ని ప్రపత్తి అంటారు. ప్రపత్తి అంటే శరణాగతి. ఇది మూడవదశ.

మొదటి రెండు దశలు – సంసారదుఃఖం, కార్పణ్య అవస్థ అంటే సమస్యను తెలుసుకోవటం; నిస్సహాయతను తెలుసుకోవటం. ఈ రెండు దశలూ దాటాక శరణాగతి మూడవ దశ. అర్జునుడు అదే చేస్తున్నాడు. అందులోనూ సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మను శరణు వేడుతున్నాడు. కృష్ణుడు ఎవరు?

ప్రపన్నపారిజాతాయ తోత్రవేత్రైక పాణయే ।

జ్ఞానముద్రాయ కృష్ణాయ గీతామృతదుహే నమః ॥ – ధ్యానశ్లోకం

అర్జునుడు అలా శరణు వేడితే, కృష్ణపరమాత్మ గురువు అవుతాడు. ఆ విధంగా అర్జునుడు తాను శిష్యునిగా మారి, కృష్ణుణ్ణి జగద్గురువుగా, గీతాచార్యునిగా మారుస్తాడు. పార్థసారథి, జగద్గురువు కృష్ణపరమాత్మ అవుతాడు. ఆ మార్పు, శ్లోకంలో నాలుగవ పాదంలో జరగనున్నది.

శిష్యుడు అవగానే సరిపోదు. శిష్యుడు అనేక కారణాలవల్ల అవవచ్చు. మంత్రోపదేశం చేయించుకోవటానికి అవవచ్చు. ఒకవేళ అదే అయితే, గురువు ఏదో ఒక మంత్రం ఉపదేశించి పంపిస్తాడు. కాని ఒక విషయం గుర్తుంచుకోండి – మంత్రోపదేశంవల్ల సమస్య పరిష్కారం అవదు; మంత్రోపదేశంవల్ల అజ్ఞానం తొలగదు. మంత్రోపదేశంవల్ల చిత్తశుద్ధి కలుగుతుంది; మనస్సు అలజడి చెందినప్పుడు, తాత్కాలికంగా ఉపశమనం చెందుతుంది.

ఇక్కడ అర్జునునికి కావాల్సింది బోధ. ఏది మంచో, ఏది చెడో విడమర్చి చెప్పాలి. అందువల్ల అర్జునుడు **శాధి** పదం వాడాడు. **శాధి** అంటే నాకు జ్ఞానం ప్రసాదించు; నా అజ్ఞానాన్ని తొలగించు అని అర్థం.

ఒకవేళ కృష్ణపరమాత్మ అతని అజ్ఞానం తొలగించకుండా, అప్పటికి సరిపోయే తాత్కాలిక పరిష్కారం చూపిస్తే ఏమవుతుంది? మళ్ళీ ఇంకో సమస్య వచ్చినప్పుడు, అర్జునుడు మళ్ళీ కృష్ణపరమాత్మ దగ్గరికి పరిగెత్తాల్సి ఉంటుంది. సలహా ఇవ్వటానికి, బోధ చేయటానికి మధ్య ఉన్న వ్యత్యాసం ఏమిటి? సలహా ఇస్తే ఆ వ్యక్తిని నామీదే ఆధారపడేలాగా చేస్తున్నాను. అతను సమస్య వచ్చినప్పుడల్లా, నా దగ్గరకు పరుగెత్తుకు రావాల్సి ఉంటుంది. ఆ ఆధార పడటం ఎంతగా ఉంటుందంటే, చివరికి కాఫీ తాగాలా, టీ తాగాలా అని కూడా అడిగే దశకు వస్తుంది. అందువల్ల సలహా ఇస్తే, సమస్య తాత్కాలికంగా పరిష్కారమవుతుంది కాని, నేను అతన్ని నామీద ఆధారపడేలాగా చేస్తున్నాను. అందువల్ల నిజంగా నేను అతని మంచి కోరేవాడినే అయితే, అతనికి సలహా ఇవ్వకూడదు; అతను స్వయంగా ఎలా నిర్ణయం తీసుకోవాలో నేర్పించాలి. అప్పుడు రేపు అతనికి వేరే సమస్య వచ్చి, నేను అందుబాటులో లేకపోయినా, అతనే స్వయంగా నిర్ణయం తీసుకోగలుగుతాడు.

సలహా ఒక వ్యక్తిని ఆధారపడేలాగా చేస్తే, బోధ ఒక వ్యక్తిని స్వతంత్రునిగా చేస్తుంది. ఈ విషయంగా చైనా దేశపు సామెత ఒకటుంది: ఒక బీదవానికి నువ్వొక చేపను ఇస్తే, ఆరోజు సమస్యను తీర్చినవాడివి అవుతావు; అదే ఆ బీదవానికి చేపలు పట్టటం నేర్పిస్తే అతని సమస్యను శాశ్వతంగా పరిష్కరించినవాడివి అవుతావు. ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ శాశ్వతమైన పరిష్కారాన్ని చూపించటానికి, అర్జునుడు అవకాశం ఇస్తున్నాడు.

శ్లో. 8 **న హి ప్రపశ్యామి మమాపనుద్యాత్ యచ్ఛోకముచ్ఛోషణమింద్రియాణామ్ ।**
అవాప్య భూమావసపత్నమృద్ధం రాజ్యం సురాణామపి చాధిపత్యమ్ ॥
న, హి, ప్రపశ్యామి, మమ, అపనుద్యాత్, యత్, శోకమ్, ఉచ్ఛోషణమ్, ఇంద్రియాణామ్, అవాప్య, భూమౌ, అసపత్నమ్, ఋద్ధమ్, రాజ్యమ్, సురాణామ్, అపి, చ ఆధిపత్యమ్ ॥

హి	= ఎందుకంటే	యత్	= ఏదైతే
భూమౌ	= భూమియందు	మమ	= నాయొక్క
అసపత్నమ్	= నిష్కంటకమైన	ఇంద్రియాణామ్	= ఇంద్రియములను
ఋద్ధమ్	= ధనధాన్యసంపన్నమైన	ఉచ్ఛోషణమ్	= శుష్కింపజేయునట్టి
రాజ్యమ్ చ	= రాజ్యమును	శోకమ్	= శోకమును
సురాణామ్	= దేవతలయొక్క	అపనుద్యాత్	= దూరము చేయగలదో
ఆధిపత్యమ్	= ఆధిపత్యమును	(తత్)	= దానిని (ఆ ఉపాయమును)
అవాప్య, అపి	= పొందియు	న, ప్రపశ్యామి	= చూడకున్నాను

హి భూమౌ అసపత్నమ్ ఋద్ధం రాజ్యమ్ అవాప్య, సురాణాం చ అపి ఆధిపత్యమ్ ।
యత్ మమ ఇన్ద్రియాణామ్ ఉచ్ఛోషణం శోకమ్ అపనుద్యాత్ న ప్రపశ్యామి ॥

తా: ఎందుకంటే, ఇంద్రియములను శుష్కింపజేయు శోకమును పోగొట్టే ఉపాయమేదియో తెలియకున్నది. భూలోకమందు శత్రుబాధ లేని సమృద్ధమైన రాజ్యమును గాని, లేదా దేవేంద్ర పదవిని గాని పొందినా ఈ శోకము తొలగిపోదు. (అని నా అభిప్రాయము).

ఇందులో అర్జునుడు, తన దుఃఖం ఎంత తీవ్రంగా ఉందంటే, దానికి మామూలు పరిష్కారాలు సరిపోవు అంటున్నాడు. వ్యావహారిక పరిష్కారాలు ఎన్నో ఉండవచ్చు, కాని అవి ఆంతర్గత దుఃఖాన్ని కూకటివేళ్ళతో పెకళించలేవు.

యచ్ఛోకముచ్ఛోషణమింద్రియాణామ్ – ఈ శోకం నా ఇంద్రియాలను దహించి వేస్తోంది.

సీదంతి మమ గాత్రాణి ముఖం చ పరిశుష్యతి ।

వేపథుశ్చ శరీరే మే రోమహర్షశ్చ జాయతే ॥ – 1.29

అది నా జ్ఞానేంద్రియాలను, కర్మేంద్రియాలను బలహీనపర్చటమే కాక, నా బుద్ధిని కూడా మందగించి పోయేలా చేస్తోంది. దీన్నించి తప్పించుకునే మార్గం కనబడటం లేదు.

మమ న అపనుద్యాత్ – నాకు దీన్నుంచి పారిపోయే మార్గం కనబడటం లేదు. ఒకవేళ ఇప్పుడు తప్పించుకున్నా, మళ్ళీ నన్ను ఈ శోకం పట్టుకునేటట్టు ఉంది.

అవాప్య భూమావసపత్నమృద్ధం రాజ్యం – ఒకవేళ నేను యుద్ధం చేయటానికి నిశ్చయించుకుంటే యుద్ధం చేసి గెలిచి, అందర్నీ చంపి, నేను రాజ్యాన్ని పొంది, చక్రవర్తిని అవవచ్చు కూడా. అది ఎటువంటి రాజ్యం అవుతుంది? అసపత్నమ్ ఋద్ధం రాజ్యం. అంటే సిరిసంపదలతో కూడిన తిరుగులేని రాజ్యాధికారం అవుతుంది.

అంటే అర్జునుడు ఐశ్వర్యం దుఃఖాన్ని పారద్రోలలేదు అంటున్నాడు. ఎవరో చెప్పినట్టుగా డబ్బుతో మంచాన్ని కొనుక్కోగలరు కాని నిద్రను పొందలేరు; డబ్బుతో ఇంటిని కొనుక్కోగలరు కాని ఆప్యాయతను పొందలేరు; డబ్బుతో మనుష్యులను కొనుక్కోగలరు కాని స్నేహితులను సమకూర్చుకోలేరు. అందువల్ల ఐశ్వర్యం దుఃఖాన్ని తీర్చలేదు.

సురాణామపి చాధిపత్యమ్ – నేను దేవాధిదేవుడైన ఇంద్రుణ్ణి అయినా నా సమస్య పరిష్కరింపబడదు.

దీన్నిబట్టి సంసారం సమస్య, లౌకిక సంపదలవల్ల తీరదు అని తెలుస్తున్నది. ఇదీ ఈ శ్లోకం సారాంశం. దీనికి ఆధారం ముండక మంత్రం –

పరీక్ష్యలోకాన్ కర్మచితాన్ బ్రాహ్మణో నిర్వేదమాయాన్నాస్త్య కృతఃకృతేన ।

తద్విజ్ఞానార్థం స గురుమేవాభిగచ్ఛేత్ సమిత్పాణిః శ్రోత్రియం బ్రహ్మనిష్ఠమ్ ॥ – ముండకమ్ 1.2.12

లౌకిక విజయాలవల్ల మానవ సమస్య తీరదు అని అందరూ గ్రహించాలి. అది గ్రహించి ఆధ్యాత్మిక లక్ష్యం వైపు దృష్టి మళ్ళించాలి. ఆధ్యాత్మిక లక్ష్యం పొందాలంటే గురువు దగ్గరకు వెళ్ళాలి. ఈ వివేకం కొంత మందికి ఇరవై సంవత్సరాలకే వస్తే కొంతమందికి తొంభయ్యో పడిలో పడ్డాక రావచ్చు. కొంతమందికి మరణశయ్యమీద ఉన్నా ఈ గ్రహింపు రాదు. తరువాత వారు వచ్చే జన్మలోనో, మరికొన్ని జన్మలు పొందాకో గ్రహిస్తారు.

అర్జునుడు నాకు దిక్కుతోచటం లేదు, నాకు బోధించు అని శరణు వేడాడు. ఇప్పుడు చెప్పాల్సిందంతా చెప్పి అర్జునుడు నిశ్శబ్దం అయ్యాడు. కృష్ణపరమాత్మ ఇంకా బోధ మొదలుపెట్టలేదు. అందువల్ల సంజయుడు రంగంలోకి దిగుతాడు.

సంజయ ఉవాచ

శ్లో. 9 **ఏవముక్త్వా హృషీకేశం గుడాకేశః పరంతప ।**
న యోత్స్య ఇతి గోవిందముక్త్వా తూష్ణీం బభూవ హ ॥
ఏవమ్, ఉక్త్వా, హృషీకేశమ్, గుడాకేశః, పరంతప,
న, యోత్స్యే, ఇతి, గోవిందమ్, ఉక్త్వా, తూష్ణీమ్, బభూవ, హ ॥

పరంతప	= ఓ రాజా! (ఓ ధృతరాష్ట్రా!)	న, యోత్స్యే	= 'యుద్ధము చేయను'
గుడాకేశః	= అర్జునుడు	ఇతి	= అని
హృషీకేశమ్	= అంతర్యామియైన శ్రీకృష్ణుని (తో)	హ	= స్పష్టముగా
ఏవమ్, ఉక్త్వా	= ఈ విధముగా పలికి	ఉక్త్వా	= పలికి
గోవిందమ్	= గోవిందుని ఉద్దేశించి	తూష్ణీం బభూవ	= మౌనము వహించెను

పరంతప గుడాకేశః హృషీకేశమ్ ఏవమ్ ఉక్త్వా
'న యోత్స్యే' ఇతి గోవిందమ్ ఉక్త్వా తూష్ణీం బభూవ హ ॥

తా: సంజయుడిట్లు పలికెను– శత్రువులను తపింపజేసే ఓ ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! నిద్ర (సోమరితనము)ను జయించిన అర్జునుడు సర్వాంతర్యామియగు శ్రీకృష్ణుని ఉద్దేశించి ఈ విధముగా పలికెను. నేను యుద్ధము చేయను అని అతడు గోవిందునితో పలికి మిన్నకుండెను.

గుడాకేశః ఏవమ్ ఉక్త్వా – ఈ విధంగా, ఈ మాటలు చెప్పి అర్జునుడు కృష్ణపరమాత్మను శరణు వేడాడు. నేను నీ శిష్యుణ్ణి అని చెప్పుకున్నాడు. గీతాశాస్త్రం ఆవిర్భావానికి పునాది పడింది. అర్జునుడు గుడాకేశుడు. అంటే గీతాబోధ వినటానికి అర్హత ఉన్నవాడు అని సంజయుడు పరోక్షంగా సూచిస్తున్నాడు. గుడాక అంటే నిద్ర. నిద్ర తమోగుణాన్ని సూచిస్తుంది. గుడాకేశుడు అంటే తమోగుణాన్ని జయించినవాడు. అంటే సత్త్వగుణ ప్రధానుడు.

సత్త్వగుణ ప్రధానుడు అంటే సాధన చతుష్టయ సంపన్నుడు. నిజానికి ఏ విద్య నేర్చుకోవాలన్నా కూడా ఈ సత్త్వగుణం ఉండాలి. రజోగుణం ఉంటే మనస్సు కుదురుగా ఉండదు. పరుగులు తీస్తూనే ఉంటుంది. గురువు చెప్పేది శ్రద్ధగా వినలేదు. తమోగుణం ఉంటే మనస్సు నిద్రలోకి జారుకుంటూ ఉంటుంది. అందువల్ల వీటిల్లో ఏది ఉన్నా లాభం లేదు. సత్త్వగుణం ఉంటేనే కుదురుగా, శ్రద్ధగా వింటాడు.

హృషీకేశమ్ – ఇది కృష్ణపరమాత్మ వర్ణన. ఆయన ఇంద్రియాలకు, మనస్సుకు అధిపతి. అంటే ఆయనకు అర్జునుని మానసిక పరిస్థితి తెలుసు. అందువల్ల అర్జునుని సమస్య ఎలా తీర్చాలో కూడా తెలుసు.

న యోత్స్య ఇతి గోవిందముక్త్వా – నేను ఈ యుద్ధం చేయను అని అర్జునుడు అన్నాడు అని సంజయుడు చెబుతున్నాడు.

అర్జునుడు చెప్పిన సారాంశం ఒకసారి గుర్తుకు తెచ్చుకుంటే, యుద్ధం చేయటం ధర్మమో, అధర్మమో నాకు తెలియటం లేదు. నాకు యుద్ధం చేయాలనీ లేదు, అలాగని యుద్ధంనుంచి పారిపోవాలనీ లేదు. ఎందుకంటే అలా పారిపోవటం ధర్మమో, అధర్మమో తెలియదు. అందువల్ల నేను ఈ రెండింటిలో ఏదీ చేయను, నీనుంచి బోధ విని, అప్పుడు నిర్ణయం తీసుకుంటాను అన్నాడు. దానికి సమాధానంగా కృష్ణపరమాత్మ తక్కిన అధ్యాయాలు చెబుతాడు. అంతా చెప్పాక 18వ అధ్యాయం చివర్లో కృష్ణపరమాత్మ అడుగుతాడు –

కచ్చిదేతచ్ఛ్రుతం పార్థ త్వయైకాగ్రేణ చేతసా ।
కచ్చిదజ్ఞానసమ్మోహః ప్రణష్టస్తే ధనంజయ ॥ – 18.72

ఓ పార్థా, నువ్వు గీతాశాస్త్రాన్ని ఏకాగ్రతతో విన్నావా? ఓ ధనంజయా, అజ్ఞానంవల్ల పుట్టిన నీ మోహం పూర్తిగా నశించిందా అని అడుగుతాడు. అదృష్టవశాత్తు అర్జునుడు అంటాడు –

నష్టో మోహః స్మృతిర్లబ్ధా త్వత్ప్రసాదాన్మయాచ్యుత ।
స్థితోఽస్మి గతసందేహః కరిష్యే వచనం తవ ॥ – 18.73

ఓ అచ్యుతా! నీ కృపవల్ల నా మోహం పూర్తిగా తొలగింది, స్మృతిని పొందాను. సంశయరహితుణ్ణి అయ్యాను అంటాడు.

కాని ప్రస్తుతం ఏం చేయాలో తేల్చుకోలేని స్థితిలో ఉన్నాను, అందుకని నువ్వు చెప్పు అంటున్నాడు. కృష్ణపరమాత్మకు ఇంకోపేరు గోవిందుడు. గోవిందుడు పదానికి అనేక అర్థాలున్నాయి. ఒక అర్థం జగద్రక్షకుడు. గాం విందతి గోవిందః. ఇంకో అర్థం ధర్మశాస్త్రంలో వచ్చే అర్థం.

పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్ ।
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే ॥ – 4.8

సత్పురుషులను రక్షించటానికి, దుష్టులను శిక్షించటానికి, ధర్మాన్ని సుస్థిరపరచటానికి అవతారం ఎత్తుతాను అని కృష్ణుడు చెప్పాడు. అది ధర్మశాస్త్ర అర్థం. వేదాంతపరంగా ఇంకో అర్థం, గో అంటే ఉపనిషత్తులు, విందః అంటే ఉపనిషత్తుల ద్వారానే తెలుసుకోబడేవాడు. అంటే భగవంతుని అసలు స్వరూపాన్ని ఇంకే మార్గం ద్వారా తెలుసుకోలేము. అటువంటి భగవంతుణ్ణి శరణు వేడాడు.

ఉక్త్వా బభూవ తూష్ణీమ్ – ఇలా చెప్పి మౌనం వహించాడు.

శ్లో. 10 **తమువాచ హృషీకేశః ప్రహసన్నివ భారత ।**
సేనయోరుభయోర్మధ్యే విషీదంతమిదం వచః ॥
తమ్, ఉవాచ, హృషీకేశః, ప్రహసన్, ఇవ, భారత,
సేనయోః, ఉభయోః, మధ్యే, విషీదంతమ్, ఇదమ్, వచః ॥

భారత	= ఓ ధృతరాష్ట్రా!	తమ్	= అతనిని (ఆ అర్జునునితో)
హృషీకేశః	= అంతర్యామియైన శ్రీకృష్ణ భగవానుడు	ప్రహసన్, ఇవ	= మందహాసముతో
		ఇదమ్	= ఈ
ఉభయోః సేనయోః	= ఉభయసేనల	వచః	= వచనమును (మాటలను)
మధ్యే	= మధ్యభాగమున	ఉవాచ	= పలికెను
విషీదంతమ్	= శోకముతో పరితపించుచున్న		

హే భారత! ఉభయోః సేనయోః మధ్యే విషీదంతం తం (అర్జునం)
హృషీకేశః ప్రహసన్ ఇవ ఇదం వచః ఉవాచ॥

తా: భరతవంశీయుడవగు ఓ ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! రెండు సేనల మధ్యయందు ఖేదమును పొందుచున్న ఆ అర్జునుని ఉద్దేశించి సర్వాంతర్యామియగు శ్రీకృష్ణుడు, నవ్వుతున్నాడా అన్నట్లుగా, ఈ మాటను పలికెను.

సంజయుడు కొనసాగిస్తున్నాడు.

భారత – ఓ భరత వంశోద్భవా! అంటే ఓ ధృతరాష్ట్రా!

హృషీకేశః తమ్ ఉవాచ – కృష్ణపరమాత్మ బోధ చేయటానికి అంగీకరించి, అర్జునునికి బోధ చేశాడు. **విషీదంతమిదం వచః** – శోకంతో పరితపిస్తున్న అర్జునుడికి. ఏం చెప్పాడు?

ఇదం వచః – ఈ గీతాశాస్త్రాన్ని బోధించాడు. వచః అంటే మొత్తం గీతాశాస్త్రం 2.11 శ్లోకంతో మొదలయ్యి 18.66 వరకూ కొనసాగుతుంది. 18వ అధ్యాయంలో 78 శ్లోకాలు ఉన్నాయి కాని 66వ శ్లోకంతో గీతాబోధ ముగిసిపోతుంది. దాని తరువాత శ్లోకాలు ఉపసంహారం శ్లోకాలు. ఈ శ్లోకాలు చెప్పినప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ పార్థసారథి కాకుండా, అర్జునునికి గురువు అయ్యాడు. అంతేకాదు, అర్జునుని ద్వారా జగద్గురువే అయ్యాడు. **కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్.** ఎక్కడ బోధించాడు?

సేనయోరుభయోర్మధ్యే – రెండు సైన్యాల మధ్య. రెండు సైన్యాల మధ్య ఉండి, 18 అధ్యాయాలు ఎలా బోధించాడు, అంతవరకూ దుర్యోధనాదులు ఖాళీగా కూర్చున్నారా అంటూ ప్రశ్నలు అడగకూడదు. అంతసేపు కృష్ణపరమాత్మ బోధించాడా, లేక వ్యాసాచార్యులు దాన్ని పెద్దదిగా, విశదీకరించి చెప్పారా అనే విశేషాలు తెలియవు మనకు.

మనం తెలుసుకోవాల్సింది ఒకటే. అర్జునుడు తన సమస్యను తెలుసుకున్నాడు. కృష్ణపరమాత్మను శరణు వేడాడు. మనం కూడా మన సమస్యను తెలుసుకుని, గురువును శరణు వేడితే, మనకు కూడా పరిష్కారం దొరుకుతుంది. చెరకుగడను పిప్పి చేసి, దాని రసం తీసుకుని, చెరకుగడను ఎలాగైతే పారేస్తామో, అలా మొదటి అధ్యాయం తీసుకుని, దాన్ని పిప్పి చేసి, దాని రసం గ్రహించి, దాని విషయం మర్చిపోవాలి. దాని సారం ముందే చూసినట్టుగా నాలుగు దశలు. సమస్యను తెలుసుకోవాలి, నిస్సహాయతను తెలుసుకోవాలి, శరణు వేడాలి, విద్య నేర్చుకుని ముక్తి పొందాలి. ఆ సారం పొందాక, మహాభారతయుద్ధం క్రీ.పూ. 3103లో జరిగిందా, లేదా 5000లో జరిగిందా అని తర్జనభర్జనలు పడకూడదు. అది వదిలేసి, అసలు బోధ ఇప్పుడు మొదలవుతుంది. దానిలోకి అడుగుపెడదాము.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 11 **అశోచ్యానన్వశోచస్త్వం ప్రజ్ఞావాదాంశ్చ భాషసే ।**
గతాసూనగతాసూంశ్చ నానుశోచంతి పండితాః ॥

అశోచ్యాన్, అన్వశోచః, త్వమ్, ప్రజ్ఞావాదాన్, చ, భాషసే,
గతాసూన్, అగతాసూన్, చ, న, అనుశోచంతి, పండితాః ॥

త్వమ్	= నీవు	గతాసూన్	= ప్రాణములు పోయినవారిని గూర్చియు
అశోచ్యాన్	= శోకింపదగనివారిని గూర్చి	చ	= ఇంకా
అన్వశోచః	= శోకించుచున్నావు	అగతాసూన్	= ప్రాణములు పోనివారిని గూర్చియు
చ	= ఇంకా	పండితాః	= పండితులు
ప్రజ్ఞావాదాన్	= ప్రజ్ఞావంతులవలె	న, అనుశోచంతి	= శోకింపరు
భాషసే	= పలుకుచున్నావు (కాని)		

త్వమ్ అశోచ్యాన్ అన్వశోచః। ప్రజ్ఞావాదాన్ చ భాషసే ।
పండితాః గతాసూన్ అగతాసూన్ చ న అనుశోచంతి ॥

తా: శోకింపదగని వారిని గురించి నీవు శోకిస్తున్నావు. పైగా, ప్రజ్ఞావంతులు పలికే పలుకులను పలుకుచున్నావు. పండితులు ప్రాణము పోయినవారిని గురించి, ప్రాణము పోనివారి గురించి కూడా శోకించరు.

డి) ఆత్మబోధ– ఇది చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం. ఎందుకంటే, ఈ శ్లోకంలో మొత్తం గీతాసారం అంతా వచ్చేస్తుంది. ఎవరైనా గీతాసారం ఏమిటి అని అడిగితే, మీరు ఈ శ్లోకం గురించి చెప్పవచ్చు. ఏమిటా సారం? ఆత్మ అజ్ఞానం మన సమస్యలకు కారణం; ఆత్మజ్ఞానమే వాటికి పరిష్కారం. ఆత్మ అజ్ఞానం సంసారకారణం; ఆత్మజ్ఞానం మోక్షకారణం. మోక్షం అంటే సంసారంనుంచి స్వేచ్ఛ పొందటం. ఈ ముఖ్యమైన వాక్యాన్నే మొత్తం గీతాశాస్త్రంలో విశదీకరించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయామ్ ...

బ్రహ్మవిద్య లేదా ఆత్మవిద్య. అది గీతాశాస్త్రం సారం. ఉపనిషత్సారమే గీత. గీతలో అనేక అంశాలు చర్చించబడ్డాయి. కర్మ, ఉపాసన, జపం, పూజ, ధ్యానంలాంటివి ఎన్నో చర్చించబడ్డా, అవన్నీ ముఖ్య అంశమైన ఆత్మవిద్యకు సహకారిక అంశాలే.

ఈ సారాన్ని కృష్ణపరమాత్మ ఎలా అందజేశాడు? చాలా అద్భుతంగా! రెండవ పాదంలో ఆఖరిభాగం చూడండి –

పండితాః నానుశోచంతి – పండితులు అంటే జ్ఞానులు. ఏ విషయంలో జ్ఞానులు? ఏదో విషయంలో కాదు; అక్షరాలా ఆత్మజ్ఞానం విషయంలో జ్ఞానులు. అందువల్ల పండితుడు అంటే ఆత్మజ్ఞాని. అటువంటి ఆత్మజ్ఞానులు అసలు శోకించరు. అంటే దానర్థం ఏమిటి? దీన్నించి ఒక ఉపసిద్ధాంతం గ్రహించవచ్చు. పండితులు శోకించరు, కాని అర్జునుడు అతిగా శోకిస్తున్నాడు. అంటే అర్జునుడు జ్ఞాని కాదు అని చెప్పకనే చెప్పినట్టవుతుంది. అర్జునుని మొహంమీద కొట్టినట్టు చెప్పకుండా, పరోక్షంగా సూచిస్తున్నాడు, 'ఓ అర్జునా, నువ్వు అజ్ఞానివి.'

అంతేకాదు, అర్జునుని ద్వారా మొత్తం మానవాళికి చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏమని? మీరు శోకిస్తున్నారా? అయితే మీరు అజ్ఞానులు అని – ఇది అర్థం చేసుకోవటానికి ఇందాక చూసినట్టుగా ఓపెన్‌మైండ్ ఉండాలి. ఎవరైనా నా మనస్సు ప్రశాంతంగా లేదు, నేను డీలాపడ్డాను, నాకు దుఃఖంగా ఉంది అని అంటే వారి సమస్య ఆత్మ అజ్ఞానం. దాని పరిష్కారం ఆత్మజ్ఞానం పొందటమే.

అదృష్టవశాత్తూ అజ్ఞానం బాక్టీరియాలాంటిది, వైరస్ కాదు. వైరస్‌కు మందులేదు. జలుబుమీద జోక్ ఉంది: జలుబుకు మందు వేసుకుంటే ఒక వారంలో తగ్గుతుంది; మందు వేసుకోకపోతే ఏడురోజులు పడుతుంది. కాని బాక్టీరియాకు మందు ఉంది; అజ్ఞానానికి కూడా మందు ఉంది. అది కూడా ఒకటే మందు ఉంది. అది **జ్ఞానం**.

ఒక గదిలో చీకటి ఉంటే, అది ఎలా తొలగుతుంది? దానికి ఎన్ని పరిష్కారాలు ఉన్నాయి? ఒకటే మార్గం ఉంది. ఆ గదిలో లైటు వేయటమే. అలాగే అజ్ఞానం విషయంలో కూడా ఒకటే మార్గం – **జ్ఞానాత్ ఏవ తు కైవల్యమ్**.

కర్మ మోక్షాన్నిస్తుందా అని ఎవరైనా అడిగితే, మీరు తిరిగి ప్రశ్నించాలి, కర్మ అజ్ఞానాన్ని తొలగించగలదా? కర్మ చేస్తే అజ్ఞానం తొలగుతుంది అనుకుంటే, ఇన్ని స్కూళ్ళు, కాలేజీలు అవసరం లేదు మనకు. ఒకరోజు ఒక పని చేస్తే, కెమిస్ట్రీ అజ్ఞానం తొలగిపోతుంది; ఇంకోరోజు ఇంకో పని చేస్తే బోటనీ అజ్ఞానం తొలగిపోతుంది. అలా జరుగుతుందా? లేదు! అందువల్ల కర్మ అజ్ఞానాన్ని తొలగించలేదు; ధ్యానం అజ్ఞానాన్ని తొలగించలేదు; జపం అజ్ఞానాన్ని తొలగించలేదు; ఆత్మజ్ఞానం పొందటం ఒకటే మార్గం.

అందువల్లనే, ఆ విషయాన్ని కృష్ణపరమాత్మ మొదటి శ్లోకంలోనే నొక్కివక్కాణిస్తున్నాడు. **పండితాః న అనుశోచంతి.** అందువల్ల అర్జునా నువ్వు పండితుడివి అవ్వు. ఏ విషయంలోనూ పండితులు అంటే జ్ఞానులు దుఃఖించరు.

గతాసూన్ అగతాసూన్ చ – వారు జీవించి ఉన్నవారికోసం బాధపడరు; మరణించినవారికోసం బాధ పడరు. మనం దుఃఖించేది ఈ రెండు విషయాలకోసమే. జీవించి ఉన్నవారికోసమో, మరణించినవారికోసమో బాధపడతాము. మనుష్యులకోసమే కాదు, వస్తువుల గురించి కూడా అలాగే బాధపడతాము. అంటే అయిపోయినవాటి గురించో, రాబోయేవాటి గురించో బాధపడతాము. ఈ రెండు విషయాల్లో జాగ్రత్త పడితే, ఇంక బాధపడే అంశం ఇంకేమీ లేదు.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ఈ రెండింటి గురించీ చెబుతున్నాడు. గతాసూన్ అంటే గడచిపోయినవి అంటే గతం; అగతాసూన్ అంటే గడిచిపోనివి అంటే వర్తమానం లేదా భవిష్యత్తు గురించి; న అనుశోచంతి – దుఃఖించరు. నువ్వేం చేస్తున్నావు అర్జునా?

అశోచ్యాన్ అన్వశోచః త్వమ్ – శోకింపదగని వారికోసం శోకిస్తున్నావు. అశోచ్య అంటే వారిమీద జాలి గాని, దుఃఖం కాని చూపించే అర్హత లేనివారు. దుర్యోధనాదులు నీ జాలికి అర్హులు కారు. వారు అధార్మిక మనుష్యులు. అంతేకాదు,

ప్రజ్ఞావాదాంశ్చ భాషసే – నువ్వు తెలివైనవాడిలా మాట్లాడుతున్నావు. నిన్ను నువ్వు తెలివైనవాడిగా భావించుకుని కులక్షయం గురించి, కులధర్మం గురించి, వర్ణసంకరం గురించీ మాట్లాడావు. నిన్ను నువ్వే ఖండించుకుంటున్నావు. అందువల్ల నీకు జ్ఞానం కావాలి.

గతాసూనగతాసూంశ్చ నానుశోచంతి పండితాః

2.జ్ఞానయోగం – శ్లోకాలు 12–38 విశ్లేషణ

ముందు శ్లోకంలో గీతాసారం చెప్పాడని చూశాము. ఇక్కడనుంచి దాన్ని విశదీకరిస్తున్నాడు. కృష్ణపరమాత్మ అంతిమలక్ష్యం ఏమిటి? అర్జునుడు యుద్ధం చేసేలా చేయాలి. ఎందుకంటే, అది అతని తక్షణ సమస్య. జీవిత సమస్య అయిన సంసారాన్ని పరిష్కరించాలి కాని, తక్షణ సమస్య కూడా పరిష్కరించాలి. యుద్ధం చేయాలో, వద్దో కూడా కృష్ణపరమాత్మే చెప్పాలి.

వీటికి దయానందస్వామి రెండు పదాలు వాడతారు – తక్షణ సమస్య, ప్రాథమిక సమస్య. అర్జునునికి ఇప్పుడు తక్షణ సమస్య ఉంది. ఏమిటది? **యుద్ధం చేయాలా, వద్దా?** ఇది తక్షణ సమస్య. ఎందుకంటే ఈ సమస్య ఎప్పుడూ ఉండదు. అంతకుముందు ఎన్నో యుద్ధాలు చేశాడు కాని, అంతకు ముందెన్నడూ ఈ సమస్యను ఎదుర్కోలేదు. అంతేకాదు, ఈ సమస్య సార్వజనీన సమస్య కూడా కాదు. మనం ఎవరితోనూ యుద్ధం చేయాల్సిన అవసరం లేదు. అది క్షత్రియుని సమస్య.

కాని ఈ తక్షణ సమస్య ఇంకో లోతైన సమస్యను పైకి తెచ్చింది. ఏమిటది? రాగం, శోకం, మోహం – ఈ రాగశోకమోహాలు తాత్కాలిక సమస్యలు కావు. అవి శాశ్వత సమస్యలు; అంతేకాదు సార్వజనీన సమస్యలు కూడా.

అంటే ఇప్పుడు అర్జునునికి రెండు సమస్యలు ఉన్నాయి. తక్షణ సమస్య, ప్రాథమిక సమస్య. కృష్ణపరమాత్మ రెండూ పరిష్కరించాలి. దానికి కృష్ణపరమాత్మ మూడు కోణాల్లోంచి పరిష్కారం చూపిస్తున్నాడు. అవి ఆధ్యాత్మిక దృష్టి, ధార్మికదృష్టి, లౌకికదృష్టి.

అంటే ఇది మూడు స్థాయిలున్న వాదన. ఏ స్థాయినుంచి చూసినా, పరిష్కారమార్గం ఒకటే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏమిటా పరిష్కారం? అర్జునుడు యుద్ధం చేయక తప్పదు.

ఈ మూడింటిలో గీతలో ముఖ్యమైన వాదన ఏమిటి? వేదాంతపరమైన వాదన, ప్రాథమిక వాదన. దాని తరువాత స్థాయి ధర్మపరమైన వాదనది. ఆఖరిస్థాయి లౌకికపరమైన వాదనది. ఎందుకు వేదాంతపరమైన వాదనకు ప్రాముఖ్యత నిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ? ఎందుకంటే, అర్జునునికి ధర్మసూక్షాలు తెలియకపోలేదు. అతను సాక్షాత్తూ ధర్మపుత్రునికి సోదరుడు; అంతేకాదు తనే ధర్మశాస్త్రాన్ని ఔపోసన పట్టాడు; కృష్ణపరమాత్మకు ఇష్టసఖుడు. అందువల్ల అతని ప్రాథమిక సమస్య ధర్మం తెలియకపోవటం కాదు. అతని ప్రాథమిక సమస్య ఆత్మ అజ్ఞానం. దానికి వేదాంతజ్ఞానమే సరియైన మార్గం.

12 నుంచి 25 శ్లోకాల వరకూ జ్ఞానబోధ చేస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆత్మవిద్య అంటే ఆత్మతత్త్వం గురించి చెబుతాడు. అందులో అర్జునుడు, భీష్ముడు, ద్రోణుడు, కృష్ణపరమాత్మల స్వరూపం ఏమిటో విశదీకరిస్తాడు. తరువాత ఒకస్థాయి కిందకి దిగివచ్చి, ధర్మపరంగా చెబుతాడు. అలా చూసినా వీరిని చంపటం హింసకాదు; అహింసలోకే వస్తుంది; అది నేరస్థునికి ఉరిశిక్ష విధించటంలాంటిది. అదీ ధర్మం కాదనుకుంటే, ఇంకో అడుగు దిగివస్తాడు. పేరు, ప్రఖ్యాతులు నిలుపుకోవటంకోసమైనా అర్జునుడు యుద్ధం చేసితీరాలి. ఇవీ మూడు కోణాలు.

ఎ). ఆధ్యాత్మిక దృష్టి పరంగా శ్లోకాలు 12-25 – వేదాంతపరంగా చూసేటప్పుడు, ఆత్మ గురించిన ప్రాథమిక విషయాలు కొన్ని గుర్తుకు తెచ్చుకోవాలి. ఇవి తత్త్వబోధలో చూస్తాము (అది వేదాంతంలో ప్రాథమిక శాస్త్రం).

ఆత్మా కః? స్థూలసూక్ష్మకారణశరీరాత్ వ్యతిరిక్తః । పఞ్చకోశాతీతః సన్‌। అవస్థాత్రయ సాక్షీ। సచ్చిదానన్ద స్వరూపః సన్‌। యస్తిష్ఠతి స ఆత్మా ॥

ఆత్మ అంటే ఏమిటి? స్థూల సూక్ష్మ కారణ శరీరాలకు భిన్నమైనది, పంచకోశాలకు అతీతమైనది, అవస్థాత్రయ సాక్షి, సచ్చిదానంద స్వరూపంగా ఏది ఉందో అది ఆత్మ.

అంటే ప్రతివ్యక్తిలో ఒక చైతన్యం ఉంటుంది. దాన్ని 'చిత్' అంటారు. దాని స్వభావమేమిటి?

చైతన్యం శరీరం ఉన్నా లేకపోయినా ఉంటుంది అని చూశాము. శరీరం ఉంటే వ్యక్తచైతన్యం, లేకపోతే అవ్యక్త చైతన్యం అవుతుంది. ఇలా నిత్యమూ ఉండే చైతన్యాన్ని ఆత్మ అంటారు. శరీరాన్ని అనాత్మ అంటారు. శరీరం అంటే మనస్సు కూడా వస్తుంది. బాడీ మైండ్ సెన్స్ కాంప్లెక్స్ అంటారు – అంటే కార్యకరణసంఘాతం. ఆత్మ ఈ శరీరానికి భిన్నంగా ఉంటుంది. దీన్నిబట్టి ప్రతివ్యక్తీ కూడా ఆత్మ, అనాత్మల మేలుకలయిక అని అర్థమవుతున్నది. మీరు ఎవరినైనా చూస్తే, రెండు విషయాలు చూస్తున్నట్టు. అవి ఆత్మ, అనాత్మ.

దీనికి చేయి–కాంతి ఉదాహరణ చూద్దాము.

దీన్ని మూడు దశల్లో అర్థం చేసుకోవాలి. మీరు చేతిని చూపించి ఇక్కడేముంది అని అడిగితే –

1. చేయి ఉంది

2. చేయి + కాంతి ఉంది

3. అన్నింటినీ ప్రకాశింపజేసే కాంతి ఉంది

అని దశలవారీగా నేర్చుకుంటాము. ముందు చేతిని మాత్రమే చూస్తే, మూడవ దశలో చేతిని ప్రకాశింపజేసే కాంతిని చూస్తాము. ఈ విడదీయటం భౌతికంగా చేయము. చేతిని కోసుకోము. కాని అది బుద్ధిలో కలిగే మార్పు.

ఇప్పుడు ఈ దృష్టాంతాన్ని ఆత్మ, అనాత్మలకు అన్వయించి చూద్దాము. నేను ఎవరు అని అడిగితే –

1. నేను శరీరాన్ని

2. నేను శరీరం + చైతన్యాన్ని

3. నేను సర్వవ్యాపకమైన చైతన్యాన్ని

అని దశలవారీగా నేర్చుకుంటాము. ముందు నేను శరీరాన్ని మాత్రమే అనుకుంటాము. తరువాత నేను ఆత్మ, అనాత్మల మేలుకలయికను అని తెలుసుకుంటాము. రెండింటిని విడదీసి చూడగలిగాక, నేను ఆత్మనా, అనాత్మనా? నేను ఆత్మను అని అర్థం చేసుకోవాలి.

నేను శరీరం అనుకుంటే నాకు చావు, పుట్టుకలు ఉన్నాయి. నేను ఆత్మను అని అర్థం చేసుకుంటే నేను శాశ్వతం. నేను శరీరం అనుకుంటే వృద్ధాప్యం, మరణం తప్పదు. ఇవి వద్దనుకుంటే, నా ఉన్నతస్థాయి అయిన ఆత్మకు నేను ఎదగాలి. నేను ఆత్మను అని అర్థం చేసుకున్నాక, నేను నా శరీరాన్ని ద్వేషించకూడదు, అలాగని మమకారమూ పెంచుకోకూడదు. నా శరీరం ద్వారా నేను వ్యవహారం నడుపుతున్నాను. శరీరం పడిపోయినా, నేను శాశ్వతంగా ఉంటాను. ఆ విధంగా అశాశ్వతత్త్వంనుంచి శాశ్వతత్త్వానికి నా దృష్టిని మరలుస్తాను.

అసతో మా సద్గమయ తమసో మా జ్యోతిర్గమయ మృత్యోర్మా అమృతం గమయ

మృత్యోర్మా అమృతం గమయ అంటే మరణంనుంచి శాశ్వతత్త్వానికి వెళతామని కాదు. మరణానికి లోనయ్యే శరీర అభిమానంనుంచి శాశ్వతమైన ఆత్మ నేను అని తెలుసుకుంటాము. శరీరం శాశ్వతం అవలేదు; ఆత్మ శాశ్వతం అవవలిసిన పని లేదు, ఎందుకంటే ఎప్పటికీ అది శాశ్వతం. అయితే ఏది శాశ్వతం అవుతోంది? మన దృష్టి అశాశ్వతమైన శరీరంనుంచి శాశ్వతమైన ఆత్మకు మారుతున్నది. దీన్ని ఆధ్యాత్మిక సాధన అంటారు.

ఇలా అనాత్మనుంచి ఆత్మ వైపుకు మనదృష్టిని మరల్చటానికి శాస్త్రం అనేక మార్గాలను సూచిస్తుంది. అందులో ఒక పద్ధతి **దృగ్దృశ్య వివేకమ్**. దృక్ అంటే చూసే నేను. దృశ్యం అంటే చూడబడే వస్తువు. ఆ చూసే నేను ఎవరో విడమర్చి చెప్పేది వివేకం.

మనలో చూసే అంశాలు మూడు ఉన్నాయి –

బాహ్యప్రపంచం దృశ్యం 1, కన్ను దృక్ – దృక్ 1

కన్ను దృశ్యం 2, మనస్సు దృక్ – దృక్ 2

మనస్సు దృశ్యం 3, సాక్షి దృక్ – దృక్ 3

కన్ను, మనస్సు సాపేక్షిక దృక్కులయితే, సాక్షి ఆత్యంతిక దృక్. అంటే కన్ను జాగ్రత్‌లో పనిచేస్తుంది కాని స్వప్నంలో, సుషుప్తిలో పనిచెయ్యదు. మనస్సు జాగ్రత్‌లో, స్వప్నంలో పనిచేస్తుంది కాని సుషుప్తిలో పడుకుంటుంది. అందువల్ల ఇవి సాపేక్షిక దృక్కులు. కన్ను అంటే అన్ని ఇంద్రియాలనూ తీసుకోవాలి. సాక్షి అంటే సాక్షిచైతన్యం. అది మూడు అవస్థలలోనూ పనిచేస్తుంది. ఆలోచనలు ఉన్న, ఆలోచనలు లేని మనస్సును సాక్షిగా చూస్తుంది. అందువల్ల అది ఆత్యంతికం. అదే ఆత్మ. అది నిత్యచైతన్యం. దీన్నిబట్టి మనకు అర్థమైనది ఏమిటి? మనం ఆబ్జెక్టుగా (అంటే వస్తువుగా) చూడగలిగినదేదీ సబ్జెక్టు అయిన నేను కాదు. ఆబ్జెక్టు అయిన ప్రతిదానికీ రాకపోకలు ఉంటాయి అంటే చావు, పుట్టుకలు ఉంటాయి. వస్తుప్రధాన అనాత్మ ద్వారా నేను చేతన ఆత్మను అని తెలుసుకోవాలి. అంటే నేను స్కూటర్‌ను వాడతాను కాని, నేను స్కూటర్‌ను కాను అని తెలుసుకోవాలి.

ఇటువంటి ఆత్మ గురించి కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు. ఈ శ్లోకాల్లో ఆత్మ లక్షణాలు కొన్నింటిని వెలిబుచ్చుతున్నాడు. అవి ఆత్మ **నిత్యం, సత్యం, సర్వవ్యాపకం, అప్రమేయం, అకర్తా అభోక్తా, నిర్వికారం.**

ఎ) ఆత్మ నిత్యం – ఆత్మ నిత్యం. వ్యక్తరూపంలో ఉన్నా, ఉండకపోయినా ఆత్మ నిత్యం. చేయి, కాంతి ఉదాహరణ తీసుకుంటే, అక్కడ చేయి ఉంటే, కాంతి ఉన్నట్టు తెలుస్తుంది. చేయి లేకపోతే తెలియదు. అంత మాత్రాన కాంతి లేనట్టు కాదు. అలా ఆత్మ నిత్యం.

బి) ఆత్మ సత్యం – ఆత్మకు స్వాభావికమైన ఉనికి ఉంది. అలా అది సత్యం.

సి) ఆత్మ సర్వవ్యాపకం – ఆత్మ సర్వవ్యాపకం. చేతిని తీసుకుంటే దానికి సరిహద్దులు ఉన్నాయి. కాని దాన్ని ప్రకాశింపజేసే కాంతికి సరిహద్దులు లేవు. అది చేతి సరిహద్దులని దాటి ఉంది. అలా ఆత్మ శరీరం సరిహద్దులకే పరిమితమవలేదు. శరీరం బయట కూడా ఉంది. అలా ఆత్మ సర్వగతం, సర్వవ్యాపకం.

డి) ఆత్మ అప్రమేయం – ఆత్మ ఎన్నటికీ అనుభవించబడే వస్తువు కాదు.

ఎవ్వర్ ది ఎక్స్‌పీరియెన్సర్, నెవ్వర్ ది ఎక్స్‌పీరియెన్స్‌డ్

ఎప్పటికీ అనుభవించే నేను అది, ఎన్నటికీ అనుభవించబడే వస్తువును కాను

ఉదాహరణకు కెమెరా విషయమే తీసుకోండి. ఒక ఫోటో చూస్తే అందులో కెమెరా ఉండదు. ఫోటోలో కెమెరా ఉండకపోయినా, కెమెరా ఉందా లేదా అని దానికి ఋజువుకోసం చూస్తామా? చూడము! ఎందుకంటే కెమెరా లేకుండా ఫోటో రాలేదు. అలాగే నన్ను నేను అనుభవించలేను కాని, అన్ని అనుభవాలలోనూ నేను ఉన్నాను. అలా ఆత్మ అప్రమేయం.

ఇ) ఆత్మ అకర్తా అభోక్తా – ఆత్మ పని చేయదు కాబట్టి అకర్తా; పని చేయకపోతే అనుభవించే ఫలం ఉండదు కాబట్టి అభోక్తా. నేను చేయితో ఏదో ముట్టుకుంటాను. ఆ చేతికి మట్టి అంటుకుంటుంది. అప్పుడేమయింది? ముట్టుకోవటం చేతిని కర్త చేసింది, మట్టి అంటుకోవటం చేతిని భోక్త చేసింది. కాని అదే చేతిమీద ప్రసరించే కాంతి దేన్నీ ముట్టుకోనూలేదు, దానికి మట్టి అంటనూ లేదు. ఆ విధంగా కాంతి అకర్తా, అభోక్తా. అలా ఆత్మ కూడా అకర్తా, అభోక్తా.

ఎఫ్) ఆత్మ నిర్వికారం – ఆత్మకు మార్పు లేదు. కాంతి సమక్షంలో చేయి కదిలినా, కాంతి కదలదు. ఇక్కడ చేయిగా, అక్కడ పుస్తకంగా, ఇంకోచోట బల్లగా ప్రకాశింపబడుతుంది. కాని కాంతి మార్పు చెందదు. కాంతి అంటే ట్యూబ్‌లైటు కాంతి తీసుకోకూడదు. సహజసిద్ధంగా ప్రకాశించే కాంతి. అలాగే ఆత్మకు మార్పులేదు.

ఆత్మ నిత్యం, సత్యం, సర్వవ్యాపకం, అప్రమేయం, అకర్తా అభోక్తా, నిర్వికారం.

ఈ సారాంశాన్ని 12 నుంచి 25 శ్లోకాల్లో చూస్తాము. నిజానికి గీత అత్యంత కష్టమైన బోధతో మొదలవుతున్నది. కాని ఎవరికైనా అది కష్టమనిపిస్తే, కృష్ణపరమాత్మ ఒక మెట్టు కిందికి దిగివచ్చి ధార్మికదృష్టితో చెబుతున్నాడు. కాని ఈ ఆత్మ విద్యను ముందుముందు అధ్యాయాల్లో పదేపదే బోధిస్తాడు.

ఈ విద్య ద్వారా కృష్ణపరమాత్మ అందిస్తున్న సారం ఏమిటి? భీష్మద్రోణులకు ఆత్మపరంగా చావు లేదు. అందువల్ల వారి మరణం గురించి అర్జునుడు బాధపడనవసరం లేదు. పైపెచ్చు అర్జునుడు ఎవరు? ఆత్మే. ఆత్మగా అతను అకర్తా. అతను ఎవరినీ చంపలేదు.

చంపేదెవరు? చంపబడేది ఎవరు?

అర్జునుడు చంపటం లేదు; భీష్మద్రోణులు చంపబడటం లేదు. **సర్వమ్ ఆత్మమయం జగత్.** చైతన్య స్వరూపమైన ఆత్మ అకర్తా, అభోక్తా అని చూశాము. అందువల్ల ఒకరు చంపటం, ఇంకొకరు చంపబడటం అంటూ ఉండదు. మన దృష్టిని శరీరం స్థాయినుంచి ఆత్మస్థాయికి మార్చాలి.

ఉదాహరణకు కుండ–మట్టి విషయం తీసుకోండి. కుండను కుండగా చూస్తే, దానికొక తయారైన రోజు ఉంటుంది, నాశనమయ్యే రోజు ఉంటుంది. కాని కుండను కుండగా కాక, మట్టిగా చూస్తే, మట్టి కుండ కాకముందూ ఉంది (మట్టి ఆకారంలాగా); కుండ ఉన్నప్పుడూ ఉంది (కుండ ఆకారంలాగా), కుండ పగిలిపోయినా ఉంటుంది (మళ్ళీ మట్టిగా). అలాగే అల–సముద్రం గురించి కూడా చెప్పవచ్చు. అల ఒక సమయంలో పుడుతుంది, ఒక సమయంలో మరణిస్తుంది; కాని అలను నీరుగా తీసుకుంటే నీరు అల పుట్టక ముందూ ఉంది, అలలోనూ ఉంది, అల సమసిపోయాకా ఉంది. ఇది ఆధ్యాత్మిక దృష్టి. దీన్ని అర్థం చేసుకోవటానికి చాలా సూక్ష్మదృష్టి ఉండాలి. ఆత్మ తప్ప వ్యక్తులు లేరు. ఆత్మే అప్పుడూ ఉంది, ఇప్పుడూ ఉంది, ఎప్పుడూ ఉంటుంది. ఆత్మ మూడు కాలాల్లోనూ ఉంటుంది. **త్రికాలేపి తిష్ఠతి.**

కాని ఈ వాదనను సరిగ్గా అర్థం చేసుకోకపోతే పెద్ద ప్రమాదం ఉంది. ప్రతి నేరస్థుడూ ఎవరినో ఒకరిని చంపేసి, చంపేదెవరు, చంపబడేది ఎవరు అని వాదించే ప్రమాదం ఉంది.

బి) ధార్మిక దృష్టి పరంగా శ్లోకాలు 31 – 33 – కృష్ణపరమాత్మ ధార్మిక దృష్టితో కూడా చెబుతున్నాడు. మామూలుగా అయితే చంపటం హింస, పాపం. కాని ఇక్కడ ఎందుకు చంపుతున్నాడు? **ధర్మసంస్థాపనార్థం!** ఇది ఒక న్యాయమూర్తి ఉరిశిక్ష విధించటంలాంటిది. న్యాయమూర్తి అయ్యో నేను అతనిని చంపుతున్నానే అనుకోకూడదు. అతను ధర్మాన్ని నిలబెట్టటంకోసం, ధర్మం తప్పినవాణ్ణి శిక్షిస్తున్నాడు.

ఆత్మను నమ్మినా, నమ్మకపోయినా అర్జునుడు యుద్ధం చేయటం ధర్మబద్ధమా, ధర్మవిరుద్ధమా అని ఆలోచిస్తే అది ధర్మబద్ధమే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఒక క్షత్రియుని ధర్మం యుద్ధం చేయటం. ధర్మం నిలబెట్టటం కోసం తన ప్రాణాలను పణంగా పెట్టి అయినా యుద్ధం చేయాలి. అందువల్ల ధర్మపరంగా చూసినా అర్జునుడు యుద్ధం చేసితీరాలి. అది పాపం కాదు.

సి) లౌకిక దృష్టి పరంగా శ్లోకాలు 34– 38 – కృష్ణపరమాత్మ ఇంకొక మెట్టు దిగి వస్తున్నాడు. నువ్వు ఆత్మను నమ్మకపోవచ్చు, ధర్మాధర్మాలను నమ్మకపోవచ్చు, పుణ్యపాపాలను నమ్మకపోవచ్చు. సరే వాటిని పక్కనపెట్టు. నీకున్న పేరు ప్రతిష్ఠల గురించి ఆలోచించు. సంఘంలో నీకున్న మర్యాదను గురించి ఆలోచించు. లౌకికపరంగా చూసినా నువ్వు యుద్ధం చేసితీరాలి, లేకపోతే నీకు చెడ్డ పేరు వస్తుంది.

ఈ మూడు కోణాల్లోంచి కృష్ణపరమాత్మ చెప్పాడు. ఇప్పుడు 12 నుంచి 25 వరకూ ఆధ్యాత్మిక దృష్టితో చెప్పాడని చూశాము. అందులోని ముఖ్యాంశాలు మళ్ళీ చూస్తే –

ఆత్మ శరీరంలో ఒక భాగం కానీ, లక్షణం కానీ, దాన్నుంచి ఉత్పత్తి అయిన వస్తువు కానీ కాదు. ఆత్మ శరీరం అంతటా వ్యాపించి దాన్ని ప్రకాశింపజేస్తుంది. శరీరం సరిహద్దులకే పరిమితమవలేదు కాని శరీరం లేకపోతే అవ్యక్తంగా ఉంటుంది. అంటే ఆత్మ నిత్యం. ఆత్మ అకర్తా, అభోక్తా. కర్మ చేయాలంటే, కదలిక ఉండాలి. కదలిక ఉండాలంటే పరిమితి ఉండాలి. ఆత్మకు పరిమితి లేదు కాబట్టి అది అకర్తా. కర్తే కర్మఫలం అనుభవించాలి. ఆత్మ కర్త కాదు కాబట్టి భోక్త కూడా కాలేదు. మీరు తింటే ఇంకొకరికి ఆకలి తీరదు. మీరు చేసిన పనికి ఫలితం మీరే అనుభవిస్తారు. **కర్తా ఏవ భోక్తా భవతి.**

కర్తా ఏవ భోక్తా భవతి చాలా ముఖ్యమైన సూత్రం. ఇది కర్మఫలానికి నిదర్శనం. అందువల్ల మనం అనుభవిస్తున్న ఫలాలకు ఎవరినో నిందించి లాభం లేదు. మనం అనుభవిస్తున్న కర్మఫలం వారి ద్వారా వస్తోంది అంతే.

ఆత్మ నిర్వికారం. శరీరానికి షడ్వికారాలు ఉంటాయి. అస్తి, జాయతే, వర్ధతే, విపరిణమతే, అపక్షీయతే, వినశ్యతి. కృష్ణపరమాత్మ వీటిని నాలుగు దశల్లో వర్ణిస్తాడు – కౌమారం, యౌవనం, వృద్ధాప్యం, దేహాంతరప్రాప్తి. ఆత్మకు ఈ మార్పులు లేవు. అది నిర్వికారం.

ఆత్మ అప్రమేయం. ఆత్మ చూడబడే ఆబ్జెక్టు కాదు, చూసే సబ్జెక్టు. కళ్ళు అన్నిటినీ చూస్తాయి కాని తమను తాము చూసుకోలేవు; ఈ వేలితో అన్నిటినీ ముట్టుకోగలను కాని, ఈ వేలుని ముట్టుకోలేను. నా ఫోనుతో

అందరికీ ఫోను చేయగలను కాని, నాకు నేను చేసుకోలేను. సబ్జెక్టు ఆబ్జెక్టు కాలేదు; చూసే వ్యక్తి చూడబడడు; అనుభవించే వ్యక్తి అనుభవించబడలేదు.

ఎవర్ ది ఎక్స్‌పీరియెన్సర్, నెవ్వర్ ది ఎక్స్‌పీరియెన్స్‌డ్. ఇదీ 12-25ల సారాంశం.

శ్లో. 12 **న త్వేవాహం జాతు నాసం న త్వం నేమే జనాధిపాః ।**
న చైవ న భవిష్యామః సర్వే వయమతః పరమ్ ॥
న, తు, ఏవ, అహమ్, జాతు, న, ఆసమ్, న, త్వమ్, న, ఇమే, జనాధిపాః,
న, చ, ఏవ, న, భవిష్యామః, సర్వే, వయమ్, అతః, పరమ్ ॥

అహమ్	= నేను	జనాధిపాః	= రాజులు
జాతు	= ఒకప్పుడు	న (ఆసన్)	= లేరనునదియును లేదు
న, ఆసమ్	= లేను-అనునది	చ	= ఇంకా
న, తు, ఏవ	= లేనేలేదు	అతః, పరమ్	= ఇకమీదట
త్వమ్	= నీవు	వయమ్, సర్వే	= మనమందరము
న (ఆసీః)	= లేవు-అనునది లేదు	న, భవిష్యామః	= లేకపోవుట అనునది
ఇమే	= ఈ	న, ఏవ	= లేనే లేదు

అహం జాతు న ఆసం (ఇతి) న తు ఏవ, త్వం (జాతు న ఆసీః ఇతి) న,
ఇమే జనాధిపాః (జాతు న ఆసన్ ఇతి) న, అతః పరం చ వయం సర్వే న భవిష్యామః (ఇతి) న ఏవ॥

తా: ఏ కాలమునందైననూ నేను లేను-అనునది లేదు. ఏ కాలమునందైననూ నీవు లేవు-అనునది లేదు. ఏ కాలమునందైననూ ఈ మహారాజులు లేరనునదియును లేదు. (గతములో అందరూ ఉండిరి). మనమందరము ఈ దేహములు పడిపోయిన తరువాత ఉండబోము అనేది కూడా లేనే లేదు. (భవిష్యత్తులో అందరు ఉండెదరు).

ఎ) ఆత్మ నిత్యం- 12వ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ ఆత్మ నిత్యం అని చెప్పదలుచుకున్నాడు. ఆత్మ నిత్యం అని తేలిగ్గా చెప్పి ఉండవచ్చు. కాని దాన్ని చుట్టూ తిరిగి చెబుతున్నాడు. కృష్ణపరమాత్మ చిలిపితనానికి పెట్టింది పేరు. ఆ చిలిపితనాన్ని తన బోధలో కూడా వదులుకోలేదు. అందువల్ల ఆత్మ గతంలోనూ ఉంది, ఇప్పుడూ ఉంది, భవిష్యత్తులోనూ ఉంటుంది అని చెబుతున్నాడు.

త్రికాలేపి తిష్ఠతి – పోనీ అదైనా ప్రత్యక్షంగా చెబుతున్నాడా అంటే ఇక్కడ కూడా చిలిపితనం చూపిస్తున్నాడు.

ఆత్మ లేదు అని చెప్పలేవు అంటున్నాడు. ఆత్మ ఉంది అనకుండా, డబుల్ నెగటివ్ వాడుతున్నాడు. ఆత్మ గతంలో లేదు అనలేవు; ఆత్మ ఇప్పుడు లేదు అనలేవు; ఆత్మ భవిష్యత్తులో ఉండదు అనలేవు అంటున్నాడు.

అహం న ఆసమ్ – అహం అంటే ఆత్మనైన నేను. ఆత్మనైన నేను గతంలో లేను; **(ఇతి న)** – అని అనలేవు. రెండు 'న'లు ఉన్నాయి. న అహం; న ఆసమ్. అంటే నేను గతంలో ఉన్నాను.

న త్వమ్ – నువ్వు గతంలో లేవు అనటం కూడా నిజం కాదు. అంటే నువ్వు కూడా గతంలో ఉన్నావు.

న ఇమే జనాధిపాః – ఈ రాజులు కూడా గతంలో లేరు అనటం నిజం కాదు. అంటే రాజులు గతంలో ఉన్నారు. ఒక్క ముక్కలో చెప్పాలంటే, ఆత్మ గతంలో ఉంది. భవిష్యత్తు మాటేమిటి?

న చైవ న భవిష్యామః – మనం భవిష్యత్తులో ఉండము; **(ఇతి న)** – ఇది కూడా నిజం కాదు. మళ్ళీ డబుల్ నెగటివ్ – మనం భవిష్యత్తులో ఉండము అనేది నిజం కాదు అంటే మనం భవిష్యత్తులో ఉంటాము.

కృష్ణపరమాత్మ ఇప్పటి విషయం గురించి మాట్లాడటం లేదు. ఎందుకు? నువ్వు ఉన్నావా అని అడిగితే, మా ఆవిడని అడిగి చెబుతాను అనరు కదా ఎవరూ? అందువల్ల మనం ఇప్పుడు ఉన్నామా లేదా అనే శంకే లేదు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ఇప్పటిది వదిలేసి, మనకు అనుమానం ఉన్న భూత, భవిష్యత్తు కాలాల గురించే చెబుతున్నాడు. అందువల్ల దీని సారాంశం ఏమిటి? ఆత్మ నిత్యం.

కాని ఎవరైనా నా పుట్టుక ముందు విషయం నేను మాట్లాడలేను అంటే ఇంతకు ముందు ఆత్మ గురించి నేర్చుకున్న విషయం గుర్తుకు తెచ్చుకోవాలి. శరీరం లేకపోయినా ఆత్మ ఉంటుంది కాని, శరీరం లేదు కాబట్టి వ్యవహారం నడుపలేదు. ఫోనులో మాట్లాడుతుండగా, మధ్యలో మాటలు వినిపించకపోతే ఏమంటారు? ఫోను డెడ్ అయింది అంటారు. నేను డెడ్ అయ్యాను అనరు. అలాగే ఒక వ్యక్తి మరణిస్తే, ఏది మరణించింది? అతని శరీరం మరణించింది. ఈ శరీరం ప్రస్తుత ఫోను నంబరు. ఫోనుకు ఈ నంబరు పోతే కొత్త నంబరుకు అప్లై చేస్తారు. అలాగే ఈ శరీరమనే ఫోను నంబరు పోతే, ఇంకో కొత్త శరీరం దొరికేదాకా ఆత్మ ఉంటూనే ఉంటుంది.

సర్వే వయమతః పరమ్ – మనమందరం కూడా ఇకముందు కూడా ఉంటాము.

శ్లో. 13 **దేహినోఽస్మిన్ యథా దేహే కౌమారం యౌవనం జరా ।**
తథా దేహాంతరప్రాప్తిః ధీరస్తత్ర న ముహ్యతి ॥
దేహినః, అస్మిన్, యథా, దేహే, కౌమారమ్, యౌవనమ్, జరా,
తథా, దేహాంతరప్రాప్తిః, ధీరః, తత్ర, న, ముహ్యతి ॥

యథా	= ఎలాగైతే	తథా	= అలాగే
దేహినః	= జీవాత్మకు	దేహంతరప్రాప్తిః	= ఇంకొక దేహము ప్రాప్తించుటయు (కల్గును)
అస్మిన్, దేహే	= ఈ దేహమందు		
కౌమారమ్	= కౌమారము (బాల్యము)	తత్ర	= ఆ విషయమున
యౌవనము	= యౌవనము	ధీరః	= ధీరుడైనవాడు
జరా	= ముసలితనము (కలవో)	న, ముహ్యతి	= మోహమును పొందదు

దేహినః అస్మిన్ దేహే యథా కౌమారం యౌవనం జరా।
తథా దేహాంతర ప్రాప్తిః। తత్ర ధీరః న ముహ్యతి ॥

తా: దేహాభిమానముగల జీవునకు ఈ దేహమందు ఏ విధముగానైతే బాల్యము, యౌవనము, వృద్ధాప్యము కలుగుచున్నవో, అదే విధముగా మరియొక దేహము సంప్రాప్తమగును. వివేకవంతుడు మోహమును పొందడు.

నేను శాశ్వతం అయితే, చావు పుట్టుకలు ఏమిటి? కృష్ణపరమాత్మ చావు పుట్టుకలను శరీరాన్ని మార్చటంగా అభివర్ణిస్తున్నాడు. బట్టలు జీర్ణించుకుపోతే ఎలా వేరే బట్టలు మార్చుకుంటామో, అలా ఈ శరీరం జీర్ణించుకుపోతే, వేరే శరీరాన్ని తీసుకుంటాము. శరీరం ఎలా జీర్ణించుకుపోతుందో ఇందులో వర్ణిస్తున్నాడు.

అస్మిన్ దేహే – ఈ శరీరంలో నాలుగు దశల అనుభవాలు ఉన్నాయి. అందులో కౌమారం, యౌవనం, వృద్ధాప్యం వస్తాయి. శరీరంలో ఈ మార్పులు అవుతున్నప్పుడు, నేను మారతానా? నా పేరు మారుతుందా?

నేను బాల్యం(కౌమారం)లో ఆ స్కూల్లో చదివాను, యౌవనంలో అలా చేశాను అంటూ చెబుతాము. శరీరం మారుతున్నా, మారకుండా ఉన్నది నేను, నేను, నేను. సైన్సు ప్రకారం మన శరీరంలో ఉన్న కణాలన్నీ మారతాయి. శరీరం పూర్తిగా మారుతుంది. జుట్టు తెల్లబడుతుంది, లేదా పూర్తిగా రాలిపోతుంది. దంతాలు రాలిపోతాయి. ఒక్కొక్క అంగమూ చెడిపోతుంది. కొన్ని సందర్భాలలో కిడ్నీ మార్పిడికి కూడా గురవుతుంది. కాని ఇన్ని మార్పులు జరుగుతున్నా, ఇదంతా అవుతున్నది ఎవరికి? నాకు.

దీన్నే మరి కొంచెం సాగదీయమంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అన్ని మార్పులూ అయ్యాక, మొత్తం శరీరాన్ని మార్చమంటున్నాడు.

తథా దేహాంతర ప్రాప్తిః – జీర్ణించుకుపోయిన పాత వస్త్రాన్ని మార్చినట్టుగా, మీరు జీర్ణించుకుపోయిన శరీరాన్ని కూడా ఇంకొక శరీరంతో మార్చారు. అందువల్ల ఆనందంగా ఉండాలి. మీరేమీ పోగొట్టుకోలేదు. **పాత ఇంటిని పడగొట్టి కొత్త ఇంటిని కట్టినట్టు అన్నమాట.** ఆకాశంలో ఏమీ మార్పు లేదు. గోడలు ఇటునుంచి అటు కదిలాయి అంతే. అలాగే చైతన్యం ఆకాశం (స్పేస్) లాంటిది; దానికి శరీరమనే గోడలు వస్తూ ఉంటాయి; శరీరమనే గోడలు పోతూ ఉంటాయి. దేహాంతర ప్రాప్తి అంటే ఇంకో శరీరాన్ని పొందటం. ఇది నాలుగవ దశ.

ధీరస్తత్ర న ముహ్యతి – ధీర అంటే ధీరుడు కాదు వేదాంతంలో. ధీర అంటే వివేకి. నిత్యానిత్యవస్తువివేకం చేసిన వ్యక్తి. న ముహ్యతి అంటే ఈ విషయంలో మోహం పొందడు. అర్జునా ఈ యుద్ధంలో భీష్మశరీరం పోయినా, భీష్మ ఆత్మ పోదు; అలాగే ద్రోణశరీరం పోయినా, ద్రోణ ఆత్మ పోదు. అందువల్ల ఎవరికోసం నువ్వు దుఃఖిస్తున్నావు?

శ్లో. 14 **మాత్రాస్పర్శాస్తు కౌంతేయ శీతోష్ణసుఖదుఃఖదాః ।**
ఆగమాపాయినోఽనిత్యాః తాంస్తితిక్షస్వ భారత ॥
మాత్రాస్పర్శాః, తు, కౌంతేయ, శీతోష్ణసుఖదుఃఖదాః,
ఆగమాపాయినః, అనిత్యాః, తాన్, తితిక్షస్వ, భారత ॥

కౌంతేయ	= ఓ కుంతీపుత్రా!		అనిత్యాః	= అనిత్యములు
శీతోష్ణసుఖ	= శీతోష్ణములను, సుఖదుఃఖములను		భారత	= (కాబట్టి) భారతా! (అర్జునా!)
దుఃఖదాః	కల్గించునవియైన		తాన్	= వాటియందు
మాత్రాస్పర్శాః, తు	= విషయేంద్రియ సంయోగములయితే		తితిక్షస్వ	= సహనము చూపుము
ఆగమాపాయినః	= ఉత్పత్తి వినాశశీలములు (ఇంకా)			

హే కౌంతేయ! మాత్రా–స్పర్శాః తు శీత–ఉష్ణ–సుఖ–దుఃఖ–దాః
ఆగమ అపాయినః, అనిత్యాః హే భారత! తాన్ తితిక్షస్వ ॥

తా: భరతవంశీయుడగు ఓ అర్జునా! ఇంద్రియములకు విషయములతో సంయోగము చెందితే చల్లదనము–వేడి, సుఖము, దుఃఖములను కలుగచేయును. సంయోగములు వచ్చి పోయేవి, నిత్యములు కావు. కాబట్టి వాటియందు సహనము చూపుము.

అనాత్మ అనిత్యం – ఆత్మ నిత్యత్వస్వరూపాన్ని ఎలాగైతే అర్థం చేసుకుని, స్వీకరిస్తామో అలాగే అనాత్మ అనిత్యత్వ స్వరూపాన్ని కూడా అర్థం చేసుకుని, స్వీకరించాలని కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు. మన తెలివితేటలు ఒక వస్తువుయొక్క స్వరూపాన్ని స్వీకరించటంలో వెల్లడి అవుతాయి. ఎందుకు ఒక వస్తువుయొక్క స్వరూపాన్ని స్వీకరించాలి? ఎందుకంటే ఒక వస్తువుయొక్క స్వరూపాన్ని ఎన్నడూ మార్చలేము. ఒక వ్యక్తికి ఉల్లిపాయ వాసన నచ్చలేదు. దాన్ని పోగొట్టటానికి శతవిధాల ప్రయత్నించాడు.

కర్పూరధూళీ రచితాలవాలః కస్తూరికా కుంకుమ లిప్తదేహః ।
సువర్ణకుంభైః పరిషిచ్యమానః నిజం గుణం ముంచతి నో ఫలాండుః ॥

అతను ఫలాండు అంటే ఉల్లిపాయ వాసనను మారుద్దాం అనుకున్నాడుట. అతను కర్పూరంతో ఒక ముద్ద చేసి దాని మధ్యలో ఉల్లిపాయను పెట్టాడుట. ఆ ఉల్లిపాయమీద కస్తూరీ పరిమళాలు అంటే శక్తివంతమైన వాసన ద్రవ్యాలను చల్లాడుట. మళ్ళీ అత్తరు నీటితో దానికి రుద్రాభిషేకం చేసినట్టుగా, అభిషేకం చేశాడుట. మూడు గంటల తరువాత, వాటి మధ్యనుంచి ఉల్లిపాయ తీసుకుని, ముక్కు దగ్గర పెట్టుకుంటే, ఏముంది? ఉల్లిపాయ వాసనే వచ్చింది. అలా, ఒక వస్తువుయొక్క స్వరూపాన్ని ఎన్నటికీ మార్చలేము.

ఒక వస్తువుయొక్క స్వరూపాన్ని మార్చలేమని ఎందుకు అంటున్నాము? దానికి జవాబు చాలా తేలిక. దేన్నైతే మార్చలేమో దాన్నే స్వరూపం అంటారు. ఎందుకు మార్చలేము అనకండి. మార్చలేని దాన్నే స్వరూపం అంటారు. అందువల్ల తెలివైనవ్యక్తి ఒక వస్తువుయొక్క స్వరూపాన్ని మార్చటానికి ప్రయత్నించకుండా, దానిమీద తనకున్న దృక్పథాన్ని మార్చుకుంటాడు. మన దృక్పథాన్ని ఎలా మార్చుకోవాలి? దృక్పథాన్ని మార్చటాన్ని **స్వీకరించటం** అంటారు. ఒక వస్తువుయొక్క స్వరూపాన్ని స్వీకరించాలి. ఇది ఉపాసన. అంటే నేనీ మంత్రాన్ని రోజుకొకసారైనా జపించాలి. ఎంతవరకు? నాకు స్వీకరించే మనస్తత్వం సహజంగా అయ్యేవరకూ.

ఎందుకు స్వీకరించాలి? ఎందుకంటే, మనకున్న సమస్యల్లో అధికశాతం మనం ఒక వస్తువుయొక్క స్వరూపాన్ని స్వీకరించటం లేదు కాబట్టి వస్తున్నాయి. ఎండాకాలం రాగానే, అమ్మో ఎండ దంచేస్తోంది అంటాము. అలా అనేసరికి ఇంకా వేడిగా అనిపిస్తుంది. దాని బదులు సూర్యుని గొప్పతనాన్ని స్వీకరించటం నేర్చుకోండి. భగవంతుని సృష్టి ఎంత అద్భుతం! కొన్ని కోట్ల మైళ్ళ దూరంనుంచి ప్రాణశక్తిని ప్రసాదించే శక్తిని సృష్టించాడు. ఆ శక్తి అన్ని కోట్ల మైళ్ళ దూరంలో ఉండి కూడా, రోజూ భూమి మొత్తాన్ని ప్రకాశింపజేస్తున్నది. అంత కాంతి మనం ఏర్పాటు చేయాలంటే ఎంత విద్యుచ్ఛక్తి కావాలి? అందువల్ల సూర్యరశ్మిని మెచ్చుకోండి.

చెమట పోస్తుంటే, దాన్నీ ఒక అద్భుతంగా స్వీకరించండి! దేవుని సృష్టిలోని అద్భుతాలను చూసి మురిసిపోండి. అంటే సూర్యుని కిరణాలను చూసి భయపడకుండా, మెచ్చుకోండి. చెమట పడితే తిట్టుకోకుండా, ఆనందించండి. అలా మీ ప్రవర్తనను మార్చుకోండి. ఈ స్వీకరించే స్వభావాన్ని నెమ్మదిగా అన్నిటిమీద ప్రసరించండి. ముందు జడవస్తువులతో మొదలుపెట్టి, తర్వాత చేతనవస్తువులకు రండి. అందరికన్నా మనుష్యులను, వారి స్వభావాలను భరించటం కష్టం. కాని దాన్ని స్వీకరించటం నేర్చుకోవాలి. దుఃఖం నిర్వచనం ఏమిటి? **నిజాలను ఒప్పుకోకపోవటం.** **మాత్రా స్పర్శాస్తు కౌంతేయ** – మాత్రా అంటే ఇంద్రియాలు. మా అంటే తెలుసుకోవటం, అనుభవించటం; త్రా అంటే కరణం లేదా పరికరం. మాత్రా అంటే అనుభవం పొందటానికి వాడే కరణం. **నియతి అభిః ఇతి మాత్రా**– ఏమిటా కరణాలు? పంచజ్ఞానేంద్రియాలు. స్పర్శ అంటే విషయవస్తువులు. **స్పృశంతే ఇతి స్పర్శః.** అందువల్ల ఇంద్రియాలు ఉన్నాయి, విషయవస్తువులు ఉన్నాయి. మీకు ఇష్టం ఉన్నా లేకపోయినా కూడా ఇంద్రియాలు, విషయవస్తువులతో జతగూడతాయి. కన్ను అంటే మీకు ఇష్టం లేకపోతే, ఆ వస్తువును చూడకుండా కన్ను మూసుకోవచ్చు. కాని చెవిని మూసుకోలేరు. మీరు వద్దనుకున్నా కూడా, కొన్ని కామెంట్లు మీ చెవిన పడుతూ ఉంటాయి.

కొంతమంది శబ్దాలు వినకూడదని, ఎక్కడో కొండ గుహల్లో ఏకాంతంగా ధ్యానం చేద్దామని వెళతారు. కాని అక్కడ ఉండే శబ్దాలు అక్కడ ఉంటాయి. దోమలు స్వైరవిహారం చేస్తాయి. ఏవో పురుగులు శబ్దాలు చేస్తుంటాయి. అందుకని సమస్యనుంచి ఎక్కడికీ పారిపోలేరు. ఏమిటి చక్కటి పరిష్కారం? పరిస్థితులకు దూరంగా పారిపోకుండా, పరిస్థితులతో జీవించటం నేర్చుకోండి. అలా పారిపోతే మీ నిరోధకశక్తి, మీ బలం తగ్గిపోతాయి. దాని బదులుగా మీరు సమస్యను ఎదుర్కొంటే, మీ నిరోధకశక్తి పెరుగుతుంది. అలా మీలో రోగ నిరోధకశక్తి పెరగటానికే కలరా ఇంజెక్షన్, టైఫాయిడ్ ఇంజెక్షన్లు ఇస్తారు. పరిస్థితిని ఎదుర్కొంటేనే మీ మనస్సును దృఢపరచుకోగలరు. పరిస్థితులు ఏమి ఇస్తాయి?

శీతోష్ణసుఖదుఃఖదాః – అవి వేడి–చల్లదనం, సుఖం–దుఃఖం ఇస్తాయి. అంటే అవి ద్వంద్వప్రవృత్తులు ఉన్నవి. జీవితమంతా ఇలాంటి ద్వంద్వాలతో గడపాలి. అవి రెండూ చెట్టాపట్టాలు వేసుకుని వస్తాయి. మానం వస్తే, అవమానం వస్తుంది. సంయోగం కలిగితే, దాని వెన్నంటి వియోగం వస్తుంది. ఏదైనా పెరిగితే, అది తరుగుతుంది కూడా. పెరుగుట తరుగుట కొరకే అంటారు పెద్దలు. లాభం వస్తే, నష్టం కూడా వస్తుంది. జీవితంలో ఎత్తుపల్లాలు వస్తూనే ఉంటాయి. అది అనాత్మ లక్షణం.

ఆగమాపాయినః అనిత్యాః – ఆగమాపాయి అంటే వాటికి రాకపోకలు ఉన్నాయి. అందుకని అవి వస్తే ఆహ్వానించండి, వెళ్ళిపోతే వాటిని నివారించకండి.

కొన్ని వస్తువులను మనసారా ఆహ్వానించటానికి సిద్ధంగా ఉంటాము, కాని అవి వచ్చినట్టే వచ్చి వెళ్ళిపోతాయి. కొన్ని వస్తువులు శాశ్వతంగా వెళ్ళిపోవాలి అనుకుంటాము కాని అవి మళ్ళీమళ్ళీ వస్తూనే ఉంటాయి. అనిత్యాః అంటే అవన్నీ అశాశ్వతం.

ముందు శ్లోకంలో నిత్య ఆత్మ గురించి మాట్లాడితే, ఈ శ్లోకంలో అనిత్య అనాత్మ గురించి మాట్లాడుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. రెండింటినీ స్వీకరించాలి. శాశ్వతమైన శరీరాన్ని ఆశించలేరు. ఒకానొక సమయంలో **కాయకల్పం** అనే ఒక మందు గురించి మాట్లాడేవారు. దాన్ని తయారు చేయటం చాలా కష్టం. దాన్ని వందసార్లు ముద్దగా చేసి, నీటిలో ముంచి, ఎండబెట్టి మళ్ళీ చేయాలి. అలా కష్టపడి మందు తయారుచేస్తే, అది శరీరాన్ని శాశ్వతంగా చేస్తుందని నమ్మకం. అది పని చేస్తుందా, లేదా చెప్పండి! చాలా తేలిక. అది తయారుచేసినవారు ఇప్పుడు లేరు. ఒకవేళ ఆ మందు నిజంగా పని చేసేటట్టయితే, దాన్ని ముందు ఎవరు వాడి ఉండేవారు? ఖచ్చితంగా దాన్ని కనుగొన్న వ్యక్తులే! వారు శాశ్వతంగా ఉండి ఉండాలి. కాని లేరే! అందువల్ల అలాంటి మందులేం పని చేయవు.

అమెరికాలో కొంతమంది శవాన్ని వెంటనే ఖననం చేయటానికి ఇష్టపడరని ఒక గాలివార్త. ఎందుకు? ఒక కొత్త ఇంజక్షనుని ఎవరైనా కనుక్కుంటే, చనిపోయిన వ్యక్తి లేచి కూర్చుంటాడని ఆశ. దానికోసం లక్షల కొద్దీ డాలర్లను ఖర్చు చేస్తున్నారుట.

అలాంటి వృథా ప్రయాసలేమీ పడకండి. మీ డబ్బును, కాలాన్ని, శక్తిని అనవసరంగా ఖర్చు పెట్టకండి అన్న ఉద్దేశంతో చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. శరీరం పంచభూతాలతో చేయబడింది. అది మళ్ళీ వెళ్ళి పంచభూతాలలో కలవాలి. కలిస్తేనే మంచిది కూడా! మనం తరువాత వచ్చే తరానికి చోటు ఇవ్వాలి. మనం మరణించకుండా అలాగే ఉంటే, కొన్ని శతాబ్దాల తరువాత భూమి పరిస్థితి ఎలా ఉంటుందో ఒక్కసారి ఆలోచించండి! ఇతను పన్నెండవ శతాబ్దానికి చెందినవాడు; ఇతను పదమూడవ శతాబ్దానికి చెందినవాడు అని పరిచయాలు చేసుకోవాల్సి ఉంటుంది.

అందువల్ల అనాత్మ అశాశ్వతం; అనాత్మ అశాశ్వతంగా ఉండి తీరాలి. నిజాన్ని మార్చటానికి ప్రయత్నించకండి. మరి దేన్ని మార్చాలి? మీ దృక్పథాన్ని మార్చాలి. ఏమిటా మార్పు? అనాత్మ ఎప్పుడో ఒకప్పుడు వెళ్ళి తీరాలి. ఈ సత్యం ఒక్క శరీరానికే వర్తించదు, సృష్టిలో ఉన్న ప్రతి ఒక్కదానికీ వర్తిస్తుంది. ఒక అనుభవం వస్తుంది, అది వెళ్ళితీరాలి.

తాంస్తితిక్షస్వ భారత – అంతర్గత శక్తిని పెంపొందించుకో అర్జునా. శారీరక శక్తిని, మానసిక శక్తిని – రెండింటినీ పెంచుకోవాలి. శారీరక శక్తికన్నా, మానసిక శక్తి ఇంకా దృఢంగా ఉండాలి. మనకు కలిగిన నష్టాన్ని భరించే శక్తి ఉండాలి. ఒకవేళ ఆ మానసిక స్థైర్యం లేకపోతే ఏం చేయాలి? భగవంతుణ్ణి, ప్రకృతి సూత్రాలను మార్చమని కోరలేము. అలా ఒక్కొక్కరూ వారికి తగ్గట్టుగా కోరుతూపోతే, భగవంతుడు అయోమయంలో

పడతాడు. ప్రకృతి సూత్రాలను మార్చమని కోరకూడదు, వాటిని భరించే తితిక్షను ఇమ్మని కోరాలి. తితిక్ష అంటే సహనశక్తి. వచ్చిపోయే వాటిని భరించే సహనశక్తిని ఇమ్మని కోరాలి.

సహనశక్తి చూపటమంటే, త్వరగా కోపం తెచ్చుకోకూడదు; త్వరగా తీవ్రంగా స్పందించకూడదు; త్వరగా చిరాకు పడకూడదు; త్వరగా ఎదుటివ్యక్తిని శిక్షించకూడదు. సహనం లేకపోతే, చాలా త్వరగా చిరాకు వస్తుంది; చిరాకు కోపంలోకి దింపుతుంది; కోపం హింసకు దారితీస్తుంది. అంటే సహనం లేకపోవటమే అన్ని సమస్యలకూ మూలకారణమని అర్థమవుతున్నది.

ఇలాంటి పరిస్థితిని ఇంటా, బయటా చూస్తూనే ఉంటాము. పిల్లలను పిలవగానే పలకకపోతే చిర్రుబుర్రులు ఆడతాము. రోడ్డుమీద ఎర్రలైటు పడితే ఆగే ఓపిక లేదు. ఒకవేళ ఆగినా, పచ్చలైటు పడగానే, ముందుగా ఆగిన వ్యక్తి ఏ కారణంవల్లనన్నా వెంటనే బయలుదేరకపోతే, వెనక ఆగిన కార్లన్నీ హెూరుమంటూ హారన్లు మ్రోగించేస్తాయి.

అందువల్ల తితిక్ష చాలా ముఖ్యం. తితిక్ష లేనిదే ఆత్మజ్ఞానం పొందలేము. మోక్షం కూడా పొందలేము అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కొంతమందికి ఆత్మజ్ఞానం కావాలి కాని, దానిని నేర్చుకునే ఓపిక లేదు. ఏదైనా క్రాష్‌కోర్సు ఉందా అని అడుగుతారు. క్లాసులకి వెళ్ళి, తీరిగ్గా నేర్చుకునే ఓపిక లేదు. స్వామీజీ ఇంటికి వెళ్ళి, ఆయన తమ తల తెరిచి, అందులో చిటికెడు ఆత్మజ్ఞానం పోస్తే, బయటకు హ్యాపీగా వెళ్ళిపోవాలి. అలా ఉంటుంది వారి హడావుడి. ఆత్మజ్ఞానానికి ఓపిక లేదు.

ఆ మాటకొస్తే పూర్వం శిష్యులు గురువుతో ఉండి, గురువుకు సేవలు చేసి, పశువులను కాపలా కాసి, కట్టెపుల్లలు తెచ్చి, గురువుకు కృప కలిగితే, విద్య నేర్చుకునేవారు. అలా నేను సేవ చేయను అని అలిగి వెళ్ళిపోతే నష్టపోయేదెవరు? శిష్యుడే! అందువల్లనే ఏదైనా విద్యను లోతుగా అధ్యయనం చేయాలంటే తితిక్ష చాలా అవసరం.

శ్లో. 15 **యం హి న వ్యథయంత్యేతే పురుషం పురుషర్షభ ।**
సమదుఃఖసుఖం ధీరం సోఽమృతత్వాయ కల్పతే ॥
యమ్, హి, న, వ్యథయంతి, ఏతే, పురుషమ్, పురుషర్షభ,
సమదుఃఖసుఖమ్, ధీరమ్, సః, అమృతత్వాయ, కల్పతే ॥

హి	= ఎందుకంటే	ఏతే	= ఇవి (విషయేంద్రియ సంయోగములు)
పురుషర్షభ	= ఓ పురుషశ్రేష్ఠా!	న, వ్యథయంతి	= విచలితుని చేయవో
సమదుఃఖసుఖమ్	= సుఖదుఃఖములను సమానముగా చూచే	సః	= అతడు
యమ్, ధీరం పురుషమ్	= ఏ ధీరుడైన పురుషుని	అమృతత్వాయ	= మోక్షముకోసం
		కల్పతే	= యోగ్యుడగును

హే పురుష-ఋషభ! హి యం సమ-దుఃఖ-సుఖం ధీరం పురుషమ్ ఏతే న వ్యథయంతి।
సః అమృతత్వాయ కల్పతే ॥

తా: పురుషులలో శ్రేష్ఠుడవైన ఓ అర్జునా! ఎందుకంటే ఈ శీతోష్ణాదులచేత విచలితుడు కాని వ్యక్తి ఇంకా సుఖదుఃఖములందు సముడైన వివేకి మోక్షమునకు యోగ్యుడు అగును.

ధీరం పురుషమ్ – ఎవరికైతే వివేకం ఉంటుందో అతడు ధీరుడు. ధీరుడు అంటే ధైర్యవంతుడు కాదు అని చూశాము. ఉపనిషత్తుల్లో ఈ పదం పదేపదే వస్తుంది. అతనికి వివేకం ఉంటుంది. వివేకాన్ని అద్భుతంగా వివరించారెవరో –

ఓ దేవా, మార్చగలిగిన వాటిని మార్చే శక్తిని నాకు ప్రసాదించు;
ఓ దేవా, మార్చలేని వాటిని స్వీకరించే శక్తిని నాకు ప్రసాదించు;
ఓ దేవా, మార్చగలిగినవేవో, మార్చలేనివి ఏవో తెలుసుకోగలిగే విజ్ఞతను నాకు ప్రసాదించు.

కాని మనమేం చేస్తాము? మార్చగలిగిన వాటిని గుడ్డిగా స్వీకరిస్తాము. మార్చలేని వాటిని మార్చటానికి ప్రయత్నిస్తాము. అందువల్ల వేటిని మార్చగలమో, వేటిని మార్చలేమో తెలుసుకోగలిగే విజ్ఞత చాలా అవసరం. మార్చలేని నిజం ఏమిటి? జగత్తుయొక్క మారే స్వరూపాన్ని మార్చలేము. అందువల్ల ధీరుడు ఎవరంటే దేన్ని స్వీకరించాలో, దేన్ని స్వీకరించకూడదో తెలిసిన వివేకవంతుడు. దానివల్ల అతను పొందే లాభం ఏమిటి?

ఏతే న వ్యథయంతి – ఏతే అంటే మాత్రాస్పర్శః. అంటే మారుతున్న జగత్తు అతన్ని బాధపెట్టదు. మారుతున్న జగత్తు అంటే మారే శరీరం, ఇంద్రియాలు, మనస్సు, విషయవస్తువులు అతన్ని బాధపెట్టవు. ఎందుకు? ఒక అందమైన గులాబీపువ్వు వికసించినప్పుడు, దాని అందాన్ని ఆస్వాదిస్తాడు. వేదాంతం పేరు చెప్పి దాని అందాన్ని చూడడు అనుకోకూడదు. అది వికసిస్తే మెచ్చుకుంటాడు. అది వాడిపోతే, దాన్నీ స్వీకరిస్తాడు. గులాబీ వాడిపోయిందని వాపోడు. ఎందుకు? పూచిన పువ్వు వాడిపోక తప్పదనే సత్యం అతనికి తెలుసు కాబట్టి.

సమదుఃఖసుఖమ్ – ఏ సంఘటన అయినా సరే వస్తే దానికి స్వాగతం పలుకుతాడు కాని వెళ్ళిపోతే దాన్ని ఆపడు. అంటే దుఃఖాన్ని, సుఖాన్ని సమంగా తీసుకుంటాడు. అందువల్ల న వ్యథయంతి – వాటి గురించి బాధపడడు. అటువంటి వ్యక్తే వేదాంతాన్ని అభ్యసించగలడు. కలత చెందిన మనస్సు ఏకాగ్రత చూపలేదు. అది ఫిర్యాదు చేస్తూనే ఉంటుంది. ఫిర్యాదు చేసే మనస్సు, చిరాకు పడే మనస్సు తనను తాను తెలుసుకునే ప్రయత్నం చేయలేదు.

సః – ధీరుడైన వ్యక్తికి, తనలో షాక్ అబ్సార్బర్స్ ఉంటాయి. మీ కారు వెళ్ళే రోడ్డు గతుకుల రోడ్డుగా ఉంటే మీకు రెండు మార్గాలు ఉన్నాయి. మీరు వెళ్ళే రోడ్డు బాగుచేసుకుంటూ వెళ్ళటం, లేదా మీ కారుకు షాక్ అబ్సార్బర్లు పెట్టుకోవటం. ఈ రెండింటిలో ఏది తేలికైనదో చెప్పండి. రోడ్డును మీరు ఇవాళ బాగుచేసినా, రేపు పాడవదని నమ్మకం లేదు. పైగా ఎన్ని రోడ్లని బాగుచేస్తారు?

అలాగే మీ చుట్టూ ఉన్నవారిని ఎంతమందిని బాగుచేస్తారు? మీ పక్కింటివ్యక్తిని మార్చగలరా? ఆటో డ్రైవర్ని మార్చగలరా? వారి స్వభావాన్ని, వారి ప్రవర్తనను మార్చలేరు కాని ఒక పని చెయ్యగలరు. మీకు మీ మనస్సులో ఒక షాక్ అబ్సార్బర్‌ని పెట్టుకోగలరు. దానివల్ల మనస్సు స్పందించకుండా ఉండదు కాని, అది భరించగలిగే స్థాయిలోనే ఉంటుంది. **మనస్సు అస్సలు స్పందించకుండా ఉండదు అనటం లేదు మనము.** కాని స్పందించినా, మీకు వచ్చే కోపంయొక్క తీవ్రత తక్కువగా ఉంటుంది. కోపంగా ఉండే సమయం కూడా తగ్గుతుంది.

ఉత్తమే తు క్షణం కోపో, మధ్యమే ఘటికా ద్వయమ్। అధమే స్యాత్ అహోరాత్రం, పాపిష్టే మరణాంతకః॥

ఉత్తమ పురుషునికి కూడా కోపం వస్తుంది కాని అది క్షణం మాత్రమే ఉంటుంది. మధ్యమ పురుషునికి కోపం షుమారుగా గంట, గంటన్నర సేపు ఉంటుంది. అధముని కోపం ఒక రోజంతా అంటే ఆ రాత్రీ పగలు ఉంటుంది. పాపిష్టివాని కోపం మాత్రం అతను జీవించి ఉన్నన్నాళ్ళూ ఉంటుంది. పైగా ఆ విషయం అతను గర్వంగా చెప్పుకుంటాడు.

అందువల్ల తితిక్ష అంటే అసలు కోపం రాదనికాదు; తితిక్ష అంటే తన కోపాన్ని తను అదుపులో పెట్టుకోగలిగినవాడు. అతనే వేదాంతాన్ని నేర్చుకోగలడు. అందువల్ల సః – అతనే; **కల్పతే** – అర్హుడు. దేనికి?

అమృతత్వాయ – అమృతత్వం అంటే మోక్షం లేదా ఆత్మజ్ఞానం. అతనే ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి అర్హుడు.

శ్లో. 16 **నాసతో విద్యతే భావో నాభావో విద్యతే సతః ।**
ఉభయోరపి దృష్టోఽన్తః త్వనయోస్తత్త్వదర్శిభిః ॥
న, అసతః, విద్యతే, భావః, న, అభావః, విద్యతే, సతః,
ఉభయోః, అపి, దృష్టః, అంతః, తు అనయోః, తత్త్వదర్శిభిః ॥

అసతః	= అసద్వస్తువునకు (మిథ్యా వస్తువుకు)	అనయోః ఉభయోః	= ఈ రెండింటి
భావః	= ఉనికి	అపి	యొక్క
న విద్యతే	= లేదు	అంతః	= తత్త్వము
తు	= అయితే	తత్త్వదర్శిభిః	= తత్త్వజ్ఞానులచేత
సతః	= సద్వస్తువునకు (ఉన్నదానికి)	దృష్టః	= చూడబడినది
అభావః	= లేమి (లేకుండుట)		(తెలిసికొనబడినది)
న, విద్యతే	= లేదు		

అసతః భావః న విద్యతే సతః అభావః న విద్యతే ।
తత్త్వదర్శిభిః తు ఉభయోః అపి అనయోః అన్తః దృష్టః ॥

తా: మిథ్యా వస్తువుకు ఉనికి లేదు. సత్యవస్తువుకు లేకుండుట లేదు. ఆత్మతత్త్వము తెలిసినవారు ఈ రెండింటియొక్క స్వరూపమును సాక్షాత్కరించుకున్నవారు.

బి) ఆత్మ సత్యం – ఇంతకు ముందు శ్లోకాల్లో **ఆత్మ నిత్యం** అని చూశాము. ఇప్పుడు ఆత్మ సత్యం, అనాత్మ మిథ్య అని నిరూపిస్తాడు. ఇది చాలా ముఖ్యమైన, చాలా లోతైన శ్లోకం. చాలా సాంకేతిక పదాలు ఉన్న శ్లోకం. అందువల్ల ముందు ఈ శ్లోకం అర్థాన్ని చూసి తరువాత దానిలో ఉన్న పదాలను చూద్దాము.

స్వాభావిక ధర్మం, ఆగంతుక ధర్మం – ప్రతివస్తువుకూ రెండు ధర్మాలు ఉంటాయి. అవి స్వాభావిక ధర్మం, ఆగంతుక ధర్మం. స్వాభావిక ధర్మం అంటే ఆ వస్తువుకు స్వతహాగా ఉన్న ధర్మం. దాని అసలు స్వరూపం అన్నమాట. ఆగంతుక ధర్మం అంటే ఎక్కడ్నుంచో అరువు తెచ్చుకున్న ధర్మం. స్వరూప ధర్మం ఎప్పుడూ ఉంటుంది కాని అరువు తెచ్చుకున్నది ఎల్లకాలం ఉండదు.

స్వాభావిక ధర్మం శాశ్వతం, ఆగంతుక ధర్మం అశాశ్వతం

దీనికొక ఉదాహరణ చూద్దాము. మీరు ఒక గిన్నెలో నీరు పోసి దాన్ని స్టౌమీద పెట్టి, స్టౌ వెలిగించారు. మండుతున్న అగ్నివల్ల కొంచెంసేపటికి గిన్నె వేడెక్కి, నీరు కూడా మసలుతుంది. ఆ మసలుతున్న నీటిలో బంగాళాదుంపను వేశారు. కాసేపటికి అది కూడా వేడెక్కుతుంది. ఇప్పుడు బంగాళాదుంప వేడిగా ఉన్నది కాని, అది దాని స్వాభావిక లక్షణంవల్ల కాదు. అది మసలుతున్న నీటిలో ఉండటంవల్ల నీటివేడిని తీసుకుంది. నీరు స్వతహాగా వేడిగా ఉంటుందా? లేదు. అది వేడిని, వేడెక్కుతున్న గిన్నెనుంచి తీసుకుంది. గిన్నెకు స్వతహాగా వేడి ఉందా? లేదు. అది కూడా మండుతున్న అగ్నిమీద పెట్టబట్టి వేడెక్కింది. అగ్నికి స్వతహాగా వేడి ఉందా? ఇక్కడ లేదనకూడదు. అగ్నితత్త్వమే వేడి. అది దాని స్వభావం.

అగ్నికి వేడి దాని స్వాభావిక ధర్మం; కాని గిన్నెకు, నీటికి, బంగాళాదుంపకూ వేడి ఆగంతుక ధర్మం అయింది. అంటే అవి ఒక దాన్నుంచి ఒకటి వేడిని అరువు తెచ్చుకున్నాయి. గిన్నెలో వేడి ఆగంతుకం; నీటిలో వేడి ఆగంతుకం. బంగాళాదుంపలో వేడి ఆగంతుకం. కాఫీకి స్వతహాగా వేడిగా ఉండే లక్షణముంటే ఫ్లాస్కు అవసరం లేదు.

దీన్నిబట్టి మనం ఒక ప్రకృతి సూత్రాన్ని అర్థం చేసుకోవాలి. ఏదైతే ఆగంతుక లక్షణమో అది అరువు తెచ్చుకున్న లక్షణమని ముందే చూశాము. ఇప్పుడు అరువు తెచ్చుకున్నదేదీ శాశ్వతం కాదని తెలుసుకోవాలి. కొత్తగా వచ్చినదేదీ నిలవదు. నాశనానికి గురి అవుతుంది. **ఆగమాస్యాత్ అపాయి** వచ్చేది, వెళ్ళిపోతుంది. వేడెక్కిన బంగాళాదుంప, వేడినీటిలో ఉన్నంతసేపే వేడిగా ఉంటుంది. బయటకు తీస్తే చల్లారిపోతుంది. గిన్నె స్టౌమీదనుంచి తీయండి, అదీ చల్లారిపోతుంది. అగ్నిని ఇక్కడినుంచి మంచు కురిసే చోటికి తీసుకువెళ్ళండి. అక్కడ కూడా అగ్ని వేడిగానే ఉంటుంది. వాతావరణం తక్కువ టెంపరేచర్‌కి వెళ్ళినా అగ్ని వేడిగానే ఉంటుంది. ఎందుకు? అది అగ్నితత్త్వం కాబట్టి. అగ్ని స్వాభావిక ధర్మం వేడిగా ఉండటం. దీనివల్ల మనం నేర్చుకున్న ప్రకృతిసూత్రం ఏమిటి?

స్వాభావిక ధర్మః న ఆగచ్ఛతి న గచ్ఛతి

ఏదైతే స్వాభావికమో దానికి రాకపోకలు లేవు; ఏదైతే ఆగంతుకమో దానికి రాకపోకలు ఉన్నాయి.

అనాత్మ మిథ్య – ఇప్పుడు జగత్తులో ఏదైనా నాశనమయ్యే వస్తువును తీసుకుందాము. నాశనమయ్యే వస్తువుకు ఉనికి కొన్నాళ్ళే ఉంటుంది. ఏదైతే కొన్నాళ్ళే ఉంటుందో దాన్ని అశాశ్వతమైన వస్తువు అంటారు. శరీరాన్ని అశాశ్వతం అని ఎందుకు అంటారంటే, అది పుట్టుకకు, చావుకు మధ్య కాలంలో మాత్రమే ఉంటుంది. ఈ శరీరానికి ఉనికి, అది పుట్టకముందు లేదు, మరణించాక ఉండదు. ఏ అశాశ్వతమైన వస్తువైనా సరే, కొన్నాళ్ళే ఉంటుంది. కొన్నాళ్ళే అంటే దాని తయారీ రోజునుంచి, అది ముగిసే రోజు దాకానే ఉంటుంది. అంటే ఇప్పుడొక ప్రకృతిసూత్రం నేర్చుకుంటున్నాము. ఏమిటది?

అనిత్యమైన వస్తువులన్నింటికీ ఉనికి కొన్నాళ్ళే ఉంటుంది. దాని ముందూ, తరువాతా ఉండదు.

ఇప్పుడు ఈ సూత్రాన్ని ఉపయోగించి చూద్దాము. అశాశ్వతమైన వస్తువుల ఉనికి ఆగంతుకమా, స్వాభావికమా? స్వాభావికమైతే అగ్ని ఎప్పుడూ వేడిగా ఉన్నట్టుగా, వాటికి ఉనికి ఎప్పుడూ ఉండాలి. అవి కొన్నాళ్ళే ఉంటాయన్న విషయమే వాటి ఉనికి స్వాభావికం కాదు, ఆగంతుకం అని చెతున్నది. దీన్నిబట్టి తెలిసిన విషయమేమిటి?

అనిత్యమైన వస్తువులకు స్వతంత్రంగా ఉనికి లేదు.

వాటి ఉనికి తెచ్చిపెట్టుకున్నది. మేకప్ వేస్తే ఆ అందం ఎంతసేపు ఉంటుంది? మేకప్ ఉన్నంతవరకే ఉంటుంది. మేకప్ పోయిన మరుక్షణం తెచ్చిపెట్టుకున్న అందం మటుమాయమవుతుంది. సహజసౌందర్యం శాశ్వతంగా ఉంటుంది. ప్రకృతి ఒడిలో పెరిగిన శకుంతల అందం సహజసౌందర్యం! మురికినీటిలో ఉన్నా కూడా, సహజసౌందర్యంతో మెరిసిపోతుంది కలువపువ్వు. అశాశ్వతమైన వస్తువులకు సహజంగా ఉనికి లేదు, అరువు తెచ్చుకున్న ఉనికి ఉంది అని చూశాము. దాన్ని మిథ్య అంటారు. అరువు తెచ్చుకున్న ఉనికిని ఆగంతుకం అంటారు. స్వతంత్రంగా ఉన్న ఉనికిని స్వాభావికం అంటారు.

స్వాభావికమైన ఉనికి ఉన్నది సత్యం; ఆగంతుకమైన ఉనికి ఉన్నది మిథ్య.

దీన్ని కుండ–మట్టి ఉదాహరణతో చూద్దాము. మట్టినుంచి కుండ వచ్చింది. కుండకు ఒక ఉనికి ఏర్పడింది. కొన్నిరోజులు ఉంది. తరువాత కుండ పగిలిపోయింది. అంటే కుండ ఉనికిని కోల్పోయింది. కుండ లేదు అంటాము. అంటే కుండ ఉనికి అశాశ్వతమైంది. కొన్నాళ్ళే ఉంది. అశాశ్వతమైన కుండకు స్వతంత్రంగా ఉనికి లేదు. అరువు తెచ్చుకుంది. ఎక్కడనుంచి? మట్టినుంచి. అరువు తెచ్చుకున్న ఉనికిని **ఆగంతుకం** అంటారని చూశాము. ఆగంతుకమైన ఉనికి **మిథ్య** అని కూడా చూశాము.

ఇప్పుడు మట్టి విషయం చూద్దాము. మట్టి కుండ ఏర్పడక ముందూ ఉంది; కుండ ఉన్నప్పుడు కుండలోనూ ఉంది; కుండ పగిలిపోయాకా ఉంది. అంటే మట్టికి రాకపోకలు లేవు. అది శాశ్వతం. దాని ఉనికి కుండనుంచి వచ్చిందా? దాని ఉనికి స్వతంత్రమైనది. కుండకు ఉనికి మట్టినుంచి వచ్చింది కాని, మట్టికి ఉనికి కుండనుంచి రాలేదు. స్వతంత్రంగా ఉనికి ఉంటే దాన్ని **స్వాభావికం** అంటారని చూశాము. స్వాభావికమైన ఉనికి **సత్యం** అని కూడా చూశాము.

మట్టి సత్యం, కుండ మిథ్య.

ఇదే వేదాంతం. వేదాంతబోధ అయిపోయింది. వేదాంతం అంటే ఈ సత్యం, మిథ్యలను అర్థం చేసుకోవటంలోనే ఉంది. పూజ్య స్వామీజీ చెబుతూ ఉంటారు – ఎవరో వేదాంతం ఎన్ని సంవత్సరాలో నేర్చుకున్నాక, స్వామీజీ దగ్గరికి వచ్చి చెబుతారట, "స్వామీజీ, నాకు వేదాంతం అంతా బాగా అర్థమయింది, రెండు విషయాలు తప్ప. సత్యం, మిథ్య మాత్రం అర్థం కాలేదు." వేదాంతం అంతా సత్యం, మిథ్యల గురించే చెబుతుంది. సృష్టి అంతా ఆత్మ, అనాత్మల మేలుకలయిక.

ఆత్మ సత్యం, అనాత్మ మిథ్య.

ఓం తత్సత్. వేదాంతం అయిపోయింది. టన్నుల కొద్దీ పుస్తకాలు చదివినా, అన్నీ చెప్పేది ఈ విషయమే– ఆత్మ సత్యం, అనాత్మ మిథ్య. ఈ నేపథ్యంతో శ్లోకాన్ని చూద్దాము.

అసతః భావః న విద్యతే – భావః అంటే స్వాభావికమైన ఉనికి. అంటే సహజమైన ఉనికి; న విద్యతే – లేదు. సహజమైన ఉనికి లేదు. దేనికి? అసతః – అనిత్యమైనదానికి లేదా మిథ్యా వస్తువుకు సహజమైన ఉనికి లేదు. మన ఉదాహరణ తీసుకుంటే కుండకు స్వాభావికమైన ఉనికి లేదు. అలాగే –

సతః అభావః న విద్యతే – అభావః అంటే ఉనికి లేకపోవటం లేదా నాశనం. ఉనికి లేకపోవటం; న విద్యతే– లేదు. దేనికి? సతః – సత్యమైన దానికి, సహజమైన ఉనికి ఉన్నదానికి. స్వాభావికమైనదానికి ఉనికి లేకపోవటం లేదు అంటే స్వాభావికమైన ఉనికి ఉంది. మన ఉదాహరణ తీసుకుంటే మట్టికి స్వాభావికమైన ఉనికి ఉంది; కుండ పుట్టకముందు, పగిలిపోయాక కూడా దానికి ఉనికి ఉంది కాబట్టి.

అందువల్ల నిత్యవస్తువుకు ఉనికి లేకపోవటం లేదు, అనిత్య వస్తువుకు సహజమైన ఉనికి లేదు. దానికి అసహజమైన ఉనికి ఉంది.

తత్త్వదర్శిభిః దృష్టః – తత్త్వదర్శి అంటే జ్ఞాని. జ్ఞాని ఒక్కడే దీన్ని స్పష్టంగా అర్థం చేసుకుని నిస్సందేహంగా స్వీకరించగలడు.

అంతః – అంతః అంటే వాస్తవ స్వరూపాన్ని. దేనివి?

అనయోః ఉభయోః అపి – సత్యం, మిథ్యా వస్తువుల రెండింటివీ. జ్ఞాని మాత్రమే ఈ సత్యం, మిథ్యలయొక్క వాస్తవ స్వరూపాలను అర్థం చేసుకోగలడు. మట్టి సత్యం, కుండ మిథ్య; ఆత్మ సత్యం, అనాత్మ మిథ్య అని అర్థం చేసుకోగలడు.

కుండతో వ్యవహారం నడుపుతున్నా అది మిథ్య అని తెలుసు; అది ఏ క్షణంలోనైనా పగిలిపోవచ్చుననీ తెలుసు. అందువల్లనే ఏవైనా గాజు వస్తువులను ప్యాక్ చేసి పంపిస్తున్నప్పుడు వాటి బయట గాజు వస్తువు, జాగ్రత్తగా పట్టుకోండి అని రాసి ఉంటుంది. మన శరీరం కూడా అలాంటి గాజువస్తువే. మనస్సు ఇంకా

సున్నితం. ఏ క్షణంలోనైనా విరిగిపోవచ్చు. అందుకే చూడండి, ఎవరైనా మనను బాధపెడితే నా మనస్సు విరిగిపోయింది అంటాము.

మీకు సున్నితమైన మనస్సు ఉంటే, మీవాళ్ళు అర్థం చేసుకుంటారేమో కాని, బాహ్యప్రపంచం ఎందుకు మీతో సున్నితంగా ప్రవర్తిస్తుంది? అది మిమ్మల్ని విమర్శించవచ్చు, తిట్టవచ్చు, మెచ్చుకోవచ్చు, మీమీద పుకార్లు పుట్టించవచ్చు. ఇవన్నీ మీ మనస్సును కలత చెందిస్తాయి. అందువల్ల అనాత్మ స్వరూపం గురించి అర్థం చేసుకోండి. అనాత్మ మార్పు చెందితే, బాధ పడకండి. మీ మనస్సు మారినట్టే తక్కినవారి మనస్సు కూడా మారుతుంది. ఒకప్పుడు మిమ్మల్ని ఎంతో ఇష్టపడ్డవారే, ఇప్పుడు మిమ్మల్ని బాధించవచ్చు. అలా రెండింటి స్వభావం తెలుసుకున్నవాడు జ్ఞాని. దీన్ని **గ్రంథగ్రంథి శ్లోకం** అంటారు. అందువల్ల చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం.

శ్లో. 17 **అవినాశి తు తద్విద్ధి యేన సర్వమిదం తతమ్ ।**
వినాశమవ్యయస్యాస్య న కశ్చిత్ కర్తుమర్హతి ॥
అవినాశి, తు, తత్, విద్ధి, యేన, సర్వమ్, ఇదమ్, తతమ్,
వినాశమ్, అవ్యయస్య, అస్య, న, కశ్చిత్, కర్తుమ్, అర్హతి ॥

అవినాశి	= నాశరహితమైన	అస్య అవ్యయస్య	= శాశ్వతమైన దానియొక్క (ఆత్మయొక్క)
తత్, విద్ధి	= దానిని తెలిసికొనుము		
యేన, తు	= దేనివల్లనైతే	వినాశమ్	= వినాశనమును
ఇదమ్, సర్వమ్	= ఈ జగత్తంతయు (దృశ్యవర్గము)	కర్తుమ్	= చేయుటకు
		కశ్చిత్	= ఎవ్వడును
తతమ్	= వ్యాప్తమైయున్నదో	న, అర్హతి	= సమర్థుడు కాడు

విద్ధి, యేన సర్వమిదం తతమ్, తత్ తు అవినాశి ।
వినాశమ్ అవ్యయస్య అస్య న కశ్చిత్ కర్తుమ్ అర్హతి ॥

తా: ఏ సత్ చే ఈ సర్వము వ్యాప్తమైయున్నదో అది వినాశనము లేనిదని తెలిసికొనుము. వికారములు లేని ఈ సత్‌నకు ఎవ్వడైననూ వినాశనమును కలిగించలేడు.

ఈ శ్లోకంలో ఒక భాగం **ఆత్మ నిత్యం** అనే అంశాన్ని మళ్ళీ సూచిస్తున్నది. కాకపోతే ఈసారి కృష్ణపరమాత్మ వేరే పదం వాడుతున్నాడు.

తత్ అవినాశి – ఆత్మ నిత్యం అనకుండా **తత్ అవినాశి** అంటున్నాడు. వినాశి అంటే నాశనమయ్యేది. అవినాశి అంటే నాశనం కానిది. కుండ–మట్టి తీసుకుంటే, కుండ అనాత్మ, మట్టి ఆత్మ. కుండ నాశనమవుతుంది కాని మట్టి కుండ లేకపోయినా ఉంటుంది. అలాగే అనాత్మ నాశనమవవచ్చు, అవుతుంది కూడా, కాని ఆత్మ అవినాశి.

విద్ధి – విద్ధి అంటే ఓ అర్జునా, ఈ విషయాన్ని స్పష్టంగా అర్థం చేసుకో. ఈ విషయాన్ని జీర్ణించుకో.

అస్య కశ్చిత్ వినాశం కర్తుమ్ న అర్హతి – ఎవరూ ఈ ఆత్మను నాశనం చేయలేరు. భగవంతుడు కూడా నాశనం చేయలేడు. అణుబాంబులు కూడా నాశనం చేయలేవు. భీష్మద్రోణులు ఎవరు? ఆత్మ! కాబట్టి ఆత్మకు నాశనం లేదు. ఇంతవరకూ ముందు శ్లోకంలో చెప్పిన అంశాన్నే మళ్ళీ చెప్పాడు. ఇప్పుడు ఆత్మయొక్క ఇంకొక లక్షణాన్ని చెబుతున్నాడు.

సి) ఆత్మ సర్వవ్యాపకం – యేన సర్వమ్ ఇదం తతమ్ – తతమ్ అంటే వ్యాప్తం. **ఆత్మ సర్వవ్యాపకం.** ఆత్మ నిత్యమే కాదు, ఆత్మ సర్వవ్యాపకం కూడా. ఆకాశం లాగా ఆత్మ సర్వవ్యాపకం. ఆత్మ సర్వవ్యాపకమయితే ఎన్ని ఆత్మలు ఉంటాయి? ఒక్కటే ఉండాలి. ఒక్కటే ఆకాశం ఉన్నట్టుగా, ఒక్కటే ఆత్మ ఉంది – నీలో, నాలో, చీమలో, చెట్టులో, భగవంతునిలో కూడా. శరీరాలు అనేకం కాని ఆత్మ ఒక్కటే. అనేక ఇళ్ళు ఉన్నా, ఆ ఇళ్ళలో అనేక గదులున్నా కూడా, ఆకాశం ఒక్కటే. అనాత్మలు అనేకం, ఆత్మ ఏకం.

అందువల్లనే భగవంతుడు అందరి హృదయాలలో ఉన్నాడు అంటారు. ఏ రూపంలో? ఆత్మగా అన్ని రూపాలలో. అందువల్లనే, మన సాంప్రదాయంలో తోటిమనిషికి నమస్కారం పెడతాము. ఆ నమస్కారం ఎదుటనున్న వ్యక్తికి కాదు, అతనిలో ఉన్న ఆత్మకు. ఈశ్వరస్వరూపానికి ఈ నమస్కారం. శరీరాలు వేరు కాని ఆత్మ ఒక్కటే. మొదట్లో మనకు ఆత్మ అర్థం కాకపోవచ్చు, అందువల్ల భగవంతుడు అనే పదం వేస్తాము. అందువల్ల జగత్తుమీద ఆధారపడవద్దు, భగవంతునిమీద ఆధారపడండి అంటాము. తరువాత, జ్ఞానమార్గానికి వచ్చాక, ఆ భగవంతుడు ఎక్కడో లేడు, ఆ భగవంతుడు **ఆత్మ** అని చెబుతుంది శాస్త్రం. మోక్షం అంటే ఆత్మమీద ఆధారపడటం. ఆ విధంగా జగత్తుమీద ఆధారపడే దశనుంచి, భగవంతునిమీద ఆధారపడే దశకు వచ్చి, ఆత్మమీద ఆధారపడే దశకు రావాలి.

బంధం అంటే అనాత్మమీద ఆధారపడటం. కాని ఇక్కడ ఒక విషయం జాగ్రత్తగా అర్థం చేసుకోవాలి. అనాత్మ మీద ఆధారపడకూడదు అంటే అనాత్మను ద్వేషించమని చెప్పటం లేదు. అనాత్మమీద బంధం పెంచుకోవటం ఎలా సమస్యను సృష్టిస్తుందో, దాన్ని ద్వేషించటం కూడా సమస్యను సృష్టిస్తుంది. ప్రపంచాన్ని కార్డుబోర్డుతో చేసిన కుర్చీతో పోలుస్తారు. ఆ కార్డుబోర్డు కుర్చీ అందంగా ఉంటుంది, అద్భుతంగా ఉంటుంది కాని దానిమీద కూర్చోలేము. అందువల్ల దాన్ని షోకేసులోంచి విసిరివేయనవసరం లేదు. దాన్ని అందంగా అలంకరించి పెట్టుకోవచ్చు కాని దానిమీద కూర్చోవాలని చూడకూడదు. అలాగే ప్రపంచం కూడా. ప్రపంచంలో నానాత్వం ఉంది, అందం ఉంది కాని శాశ్వతత్వం లేదు. శాశ్వతత్వం కావాలంటే ఆత్మమీద ఆధారపడాలి. అందువల్లనే ఆత్మ సత్యం, అనాత్మ మిథ్య.

ఆత్మ నిత్యం అంటే దానికి కాలపరిమితి లేదు; ఆత్మ సర్వవ్యాపకం అంటే దానికి దేశపరిమితి లేదు. సర్వవ్యాపకమైన దానికి రూపం ఉండదు. ఒక వస్తువుకు రూపం ఉంది అంటే దానికి సరిహద్దులు ఉంటాయి. ఒక హాలు ఏ ఆకారంలో ఉందో తెలుసుకోవాలంటే, దాని సరిహద్దులు చూస్తాము. కాని ఆత్మకు ఆకాశంలా ఆకారం లేదు. ఈ విషయం సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. ఎందుకంటే, అందరిలోనూ ఆత్మ ఉంటే, నాకెందుకు కనబడటంలేదు అంటారు కొందరు. కాని ఆత్మను చూడలేము. శరీరానికి ఆకారం ఉంది కాబట్టి శరీరాన్ని

చూడగలము కాని ఆకారం లేని ఆత్మను చూడలేము. ఆకాశాన్ని చూడలేకపోయినా, ఆకాశం ఉందని ఎలా ఒప్పుకుంటామో, అలా ఆత్మను చూడలేకపోయినా ఆత్మ ఉందని తెలుస్తోంది.

శరీరం నశిస్తే, ఆత్మ ఏమవుతుంది? ఈ హాలును పగలగొడితే, ఇందులో ఉన్న ఆకాశం ఏమవుతుంది? ఆకాశం నాశనమవదు, కాకపోతే హాలు లేదు కాబట్టి ఆకాశాన్ని వాడలేము. హాలనే హద్దు ఉండటంవల్ల ఆకాశాన్ని వినియోగించుకోగలుగుతున్నాము. అదే సూత్రం ఆత్మకూ వర్తిస్తుంది. ఆత్మ శరీరమనే మాధ్యమం ద్వారా వ్యవహారాన్ని నడుపుతుంది. శరీరం పడిపోయాక కూడా ఆత్మ ఉంటుంది, కాని వ్యవహారం నడుపలేదు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ అస్య వినాశం కర్తుం న అర్హతి అన్నాడు. అంటే శరీరం నాశనమయినా కూడా ఎవరూ ఆత్మను నాశనం చేయలేరు.

శ్లో. 18 **అంతవంత ఇమే దేహా నిత్యస్యోక్తాః శరీరిణః ।**
అనాశినోఽప్రమేయస్య తస్మాద్యుధ్యస్వ భారత ॥
అంతవంతః, ఇమే, దేహాః, నిత్యస్య, ఉక్తాః, శరీరిణః,
అనాశినః, అప్రమేయస్య, తస్మాత్, యుధ్యస్వ, భారత ॥

భారత	= ఓ అర్జునా!	ఇమే, దేహాః	= ఈ దేహములన్ని
అనాశినః	= నాశరహితమైనది	అంతవంతః	= నశించునవి అని
అప్రమేయస్య	= అప్రమేయ (అనిర్వచనీయ) మైనది	ఉక్తాః	= చెప్పబడినవి
		తస్మాత్	= అందువల్ల
నిత్యస్య	= శాశ్వతమైనది అయిన	యుధ్యస్వ	= యుద్ధము చేయుము
శరీరిణః	= జీవాత్మయొక్క		

అనాశినః అప్రమేయస్య నిత్యస్య శరీరిణః
ఇమే దేహాః అంతవంతః ఉక్తాః। హే భారత! తస్మాత్ యుద్ధ్యస్వ॥

తా: భరతవంశీయుడవగు అర్జునా! నిత్యము, వినాశము లేనిది అగు ఆత్మ ప్రత్యక్షాదిప్రమాణములకు గోచరము కాదు. దేహముగల ఆత్మయొక్క ఈ దేహములు అంతము గలవని చెప్పబడినవి. కావున, యుద్ధము చేయుము.

నిత్యస్య శరీరిణః అనాశినః – ముందు చెప్పిన ముఖ్యభావాన్నే మళ్ళీ చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆత్మ నిత్యం, ఆత్మ అవినాశి. దాన్ని ఎవరూ, ఏ విధంగానూ నాశనం చేయలేరు. శరీరిణః అంటే శరీరంతో దగ్గరగా ఉంది. శరీరి అంటే శరీరంలో ఉన్నది.

ఆత్మ శరీరి. కాని ఇక్కడ జాగ్రత్తగా చూడాలి. అంతకుముందు కృష్ణపరమాత్మ ఏమన్నాడు? ఆత్మ సర్వవ్యాపకం అన్నాడు. ఇక్కడేమో శరీరంలో ఉంది అంటున్నాడు. అంటే శరీరంలో **కూడా** ఉంది అని అర్థం చేసుకోవాలి. అంతటా ఉన్న ఆకాశం, గదిలో కూడా ఉన్నట్టుగా అంతటా ఉన్న ఆత్మ శరీరంలో కూడా ఉంది. గదిలో

ఆకాశాన్ని గదిలోని ఆకాశం అన్నట్టుగా, శరీరంలోని ఆత్మను శరీరి అంటాము. ఇది ఆత్మ స్వరూపం. అనాత్మ విషయం ఏమిటి?

ఇమే దేహా అంతవంతః – ఈ శరీరాలన్నీ నశించేవే. అంతః అంటే మరణం. అందువల్లనే యమధర్మరాజును అంతకః అంటారు. అంత అంటే మరణం; అంతవంత అంటే నశించేవి. అవి అశాశ్వతం. అందువల్ల ఆత్మగా నేను నిత్యం; శరీరంగా నేను అనిత్యం. తెలివైన పని ఏమిటంటే ఆత్మను ఆత్మగా, అనాత్మను అనాత్మగా స్వీకరించటం. అనాత్మ అయిన శరీరంయొక్క మరణం గురించి బాధపడకూడదు; శరీర ధర్మం రాలిపోవటం– అది భీష్మ శరీరం కావచ్చు; ద్రోణుని శరీరం కావచ్చు, కర్ణుని శరీరం కావచ్చు, తల్లి కుంతి శరీరం కావచ్చు; ఆఖరికి కృష్ణపరమాత్మ శరీరం కూడా కావచ్చు. అందువల్లనే కృష్ణపరమాత్మకు జన్మదిన వేడుకలు చేస్తారు. ఆయన అవతారం ముగించిన రోజును మరణం అనకుండా, స్వర్గారోహణం అంటారు. పదం ఏదైనా శరీరానికి రాకపోకలు ఉంటాయి. అందువల్ల, అర్జునా, ఈ నిజాన్ని నువ్వు స్వీకరించక తప్పదు. ఈ విషయాలన్నీ ఇంతకుముందే చెప్పాడు; ఇప్పుడు ఆత్మయొక్క లక్షణం ఇంకొకటి ప్రవేశపెడుతున్నాడు.

డి) ఆత్మ అప్రమేయం – అప్రమేయః – ఆత్మ అప్రమేయం. ప్రమేయం అంటే ఆబ్జెక్టు, అంటే దాని గురించి జ్ఞానం పొందాల్సిన వస్తువు. అప్రమేయం అంటే ఆత్మ ఆబ్జెక్టు కాదు. అందువల్ల ఆత్మను ఎన్నడూ తెలుసుకోలేము. ఆత్మను ఎన్నడూ తెలుసుకోలేము అంటే ఆత్మకు ఉనికి లేదా? **ఆత్మకు ఉనికి ఉంది.** ఉనికి ఉండీ, నేను తెలుసుకోలేని వస్తువెలా అవుతుంది?

దానికి ఉదాహరణ ఫోటో! ఒక ఫోటోలో మనుష్యులు ఉంటారు, కుర్చీలు ఉంటాయి, వస్తువులు ఉంటాయి, కాని ఒకరు మాత్రం కనపడరు. అతను ఉన్నాడు కాని ఫోటోలో లేడు. ఈ ఫోటోలో పదిమంది ఉంటే అక్కడ పదకొండుమంది ఉన్నట్టు అర్థం. అదెలా? ఆ పదకొండవ వ్యక్తి ఫోటో తీసిన **ఫోటోగ్రాఫర్**. ఇప్పటి టెక్నాలజీ ప్రకారం ఆటోమేటిక్ ఫోటో తీశాం అంటారేమో! అప్పుడు కూడా ఫోటోలో లేని వస్తువు ఒకటి ఉంది. ఏమిటది? **కెమెరా!** కెమెరా ఉందా లేదా అని సందేహం అవసరం లేదు. ఫోటో ఉండటమే కెమెరాకి నిదర్శనం. అలాగే ఆత్మ ఉందా లేదా అనే సందేహం అవసరం లేదు. మీకు జరిగే అనుభవాలే ఆత్మ ఉనికికి నిదర్శనం. అందువల్లనే ఆత్మను అప్రమేయం అన్నారు.

ఎవ్వర్ ది ఎక్స్‌పీరియెన్సర్, నెవ్వర్ ది ఎక్స్‌పీరియెన్స్‌డ్
అనుభవించే నువ్వే ఎప్పటికీ అది, అనుభవించబడే వస్తువు కాదు ఎన్నటికీ

ఆత్మ ఎప్పటికీ దృక్, ఎన్నటికీ దృశ్యం కాదు. ఆత్మ ఎప్పటికీ సబ్జెక్టు, ఎన్నటికీ ఆబ్జెక్టు కాదు. దీనికి ఎప్పుడూ చూసే ఉదాహరణ కళ్ళు. మీ కళ్ళతో మీరు ప్రపంచాన్నంతా చూస్తారు కాని, మీ కళ్ళను మీరు సాక్షాత్తుగా చూసుకోలేరు. అలాగే ఆత్మవల్ల అన్నీ చూస్తారు కాని ఆత్మను చూడలేరు. అది అప్రమేయం.

తస్మాద్యుధ్యస్వ భారత – అందువల్ల, ఓ అర్జునా, నువ్వు యుద్ధం చేయి. నువ్వు భీష్ముణ్ణి కాని, ద్రోణాచార్యుణ్ణి కాని, ఎవరిని కాని చంపటం లేదు.

శ్లో. 19 **య ఏనం వేత్తి హంతారం యశ్చైనం మన్యతే హతమ్ ।**
ఉభౌ తౌ న విజానీతో నాయం హంతి న హన్యతే ॥
యః, ఏనమ్, వేత్తి, హంతారమ్, యః, చ, ఏనమ్, మన్యతే, హతమ్,
ఉభౌ, తౌ, న, విజానీతః, న, అయమ్, హంతి, న, హన్యతే ॥

యః	= ఎవరైతే	మన్యతే	= భావించునో
ఏనమ్	= దీనిని (ఈ ఆత్మను)	తౌ, ఉభౌ	= ఆ, ఉభయులును
హంతారమ్	= చంపునట్టి దానినిగా	న, విజానీతః	= తెలిసికొనినవారు (జ్ఞానులు) కారు
వేత్తి	= భావించునో	అయమ్	= ఇది (ఈ ఆత్మ వాస్తవముగా)
చ	= అలాగే	న, హంతి	= (ఎవ్వరినీ) చంపదు
యః	= ఎవరైతే	న, హన్యతే	= (ఎవ్వరిచేతను) చంపబడదు
ఏనమ్	= దీనిని (ఈ ఆత్మను)		
హతమ్	= చంపబడుదానినిగా		

యః ఏనం హంతారం వేత్తి। యః చ ఏనం హతం మన్యతే
తౌ ఉభౌ న విజానీతః, అయం న హంతి న హన్యతే ॥

తా: ఎవరైతే ఈ ఆత్మను సంహరించుదానినిగా తెలుసుకొనునో, ఇంకా ఎవరైతే ఈ ఆత్మను సంహరించబడే దానినిగా భావించునో, వారిద్దరు సరిగా తెలిసినవారు కారు. ఈ ఆత్మ సంహరించుట లేదు, సంహరించబడుట లేదు.

ఇ)ఆత్మ అకర్తా అభోక్తా – ఇంకో ముఖ్యమైన శ్లోకం. ఆత్మ వర్ణనే కొనసాగుతోంది. **ఆత్మ** అకర్తా, అభోక్తా. అకర్తా అంటే కర్మ చెయ్యదు; అభోక్తా అంటే కర్మఫలాన్ని అనుభవించదు. అంటే ఆకాశంలాగా ఏ వ్యవహారమూ నడపదు. ఆకాశంలో (స్పేస్) కూర్చుంటాము మనము. కాని ఆకాశం గురువూ కాదు, వినే శిష్యులూ కాదు. శిష్యులు వాడే కలమూ, పుస్తకమూ కూడా కాదు. అది ఏ కార్యక్రమంలోనూ పాలుపంచుకోదు కాని, ఆకాశం లేకుండా ఏ వ్యవహారమూ కొనసాగదు. **ఆకాశవత్.**

ఇంకొక ఉదాహరణ కాంతి. సూర్యకాంతి సమక్షంలో అనేక వ్యవహారాలు కొనసాగుతాయి. ఒక వస్తువును ఒకరు అమ్ముతారు, ఇంకొకరు కొంటారు. కాంతి అమ్మే వ్యక్తి కాదు, కొనే వ్యక్తి కాదు, అమ్మబడుతున్న వస్తువు కాదు, అమ్మటానికి వాడిన ధనం కాదు. కాంతి ఏ వ్యవహారమూ నడపనప్పుడు కాంతి ఎందుకు, అనవసరం అని కాంతిని తీసేద్దామా? కాంతి లేకపోతే వ్యవహారం నడపలేరు. **ప్రకాశవత్.**

మరొక ఉదాహరణ సినిమా తెర. తెరమీద నటీనటులను చూస్తాము, యుద్ధం జరుగుతుంది, సంగీత నృత్యాలు అవుతాయి, వాన కురుస్తుంది. ఏం జరిగినా తెర అందులో పాలుపంచుకోదు. తెర ప్రమేయం లేనప్పుడు, తెరను తీసేద్దామా? తెరను తీసేస్తే సినిమా నడవలేదు. అలాగే ఆత్మ ఏ వ్యవహారంలోనూ పాలు

పంచుకోదు. అందువల్ల ఆత్మ అకర్తా, అభోక్తా. ఈ భావనను కృష్ణపరమాత్మ ఇంకో పద్ధతిలో చెబుతున్నాడు. అంటే చుట్టూ తిరిగి చెబుతున్నాడు. ఆత్మ అకర్తా అని చెప్పాలనుకుంటున్నాడు. అంటే ఏమిటి? ఆత్మ ఏ పనీ చేయదు. ఏ పనీ అంటే ఏమిటి? ఆత్మ ఎవరినీ చంపదు. అలాగే ఆత్మ అభోక్తా అంటే, ఆత్మను ఎవరూ చంపలేరు. అంటే ఆత్మ ఎవరినీ చంపలేదు; ఆత్మను ఎవరూ చంపలేరు. ఈ భావనను చెప్పాలనుకుంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కాని దాన్ని తనదైన శైలిలో వర్ణిస్తున్నాడు. ఆత్మ చంపుతుంది, ఆత్మ చంపబడుతుంది అని ఎవరైనా అంటే వారు పొరపాటు పడుతున్నారు. ఆత్మ చంపేది కాదు, చంపబడేది కాదు.

య ఏనం వేత్తి హంతారమ్ – ఎవరైనా ఆత్మ చంపుతుంది అనుకుంటే, అంటే ఆత్మ కర్తా అనుకుంటే;

యశ్చైనం హతమ్ మన్యతే – ఎవరైనా ఆత్మ చంపబడుతుంది అనుకుంటే, అంటే ఆత్మ భోక్తా అనుకుంటే దాని అర్థం ఏమిటి?

ఉభౌ తౌ న విజానీతః – ఇద్దరికీ సత్యం తెలియదు. ఇద్దరూ పొరపాటు పడుతున్నారు. ఇద్దరూ తప్పు అయితే, ఏది నిజం?

నాయం హంతి న హన్యతే – అయమ్ ఆత్మా న హంతి – ఆత్మ ఎవరినీ చంపదు. నిజానికి ఆత్మ ఎవరినీ చంపదు అనేకన్నా, ఎవరినీ చంపలేదు అనాలి. ఆకాశం దేనినైనా నాశనం చేయగలదా? లేదు. పంచభూతాల్లో తక్కిన నాలుగూ అంటే వాయువు, అగ్ని, నీరు, పృథివీ నాశనం చేస్తాయి కాని, ఆకాశం చేయదు. అయం అంటే ఆత్మ. అదే విధంగా ఆత్మ ఎవరినీ చంపదు, చంపలేదు.

న హన్యతే – చంపబడలేదు కూడా.

ఈ అకర్తా, అభోక్తా విషయం చాలా ముఖ్యమైనది. గీతలో చెప్పబడిన ఎన్నో అంశాలకు ఆధారం ఈ శ్లోకం. ఆత్మ అకర్తా, అభోక్తా అంటే ఆత్మ కర్మ చేయదు, అందువల్ల కర్మవల్ల వచ్చే కర్మఫలాన్ని అనుభవించదు. **కర్మాపి నాస్తి, కర్మఫలమ్ అపి నాస్తి.** అందువల్ల పుణ్యపాపాలు అంటవు. సంచితకర్మ, ఆగామికర్మ, ప్రారబ్ధకర్మలు అంటవు ఆత్మకు. అందువల్ల సుఖదుఃఖాలు అంటవు. సుఖదుఃఖాలు కర్మఫలం. పుణ్యకర్మఫలం సుఖం అయితే, పాపకర్మఫలం దుఃఖం. ఆత్మకు కర్మఫలం అంటదు కాబట్టి సుఖదుఃఖాలకు అతీతం. ఆత్మకు పునర్జన్మ కూడా లేదు. ఆత్మకు పుట్టుక ఉంటే కదా, మరణం, పునర్జన్మలు ఉండేవి.

మరి అయితే మనం కర్మలు, యజ్ఞాలు, శ్రాద్ధకర్మలు, తర్పణాల గురించి ఎందుకు మాట్లాడుతున్నాము? అవన్నీ సూక్ష్మశరీరానికి చెందుతాయి. సూక్ష్మశరీరమే ఒక లోకంనుంచి ఇంకో లోకానికి ప్రయాణిస్తుంది. సూక్ష్మశరీరానికి పునర్జన్మ ఉంది. అందువల్ల శ్రాద్ధకర్మలు చేయాలి, తర్పణాలు వదలాలి. జ్ఞానికి ప్రయాణం లేదు, పునర్జన్మ లేదు. అతనికి శ్రాద్ధకర్మలు లేవు. జ్ఞానికి సమారాధన చేస్తాము. ఆరోజు ఆ మహాత్ముణ్ణి తలుచుకుంటాము, ఆయన దీవెనలు కోరుతాము. అందువల్ల ఆత్మకు పునర్జన్మ లేదు. ఈ ఉపసిద్ధాంతాలన్నిటినీ కృష్ణపరమాత్మ తరువాత చెబుతాడు.

శ్లో. 20 **న జాయతే మ్రియతే వా కదాచిత్ నాయం భూత్వా భవితా వా న భూయః ।**
అజో నిత్యః శాశ్వతోఽయం పురాణో న హన్యతే హన్యమానే శరీరే ॥
న, జాయతే, మ్రియతే, వా, కదాచిత్, న, అయమ్, భూత్వా, భవితా, వా, న, భూయః,
అజః, నిత్యః, శాశ్వతః, అయమ్, పురాణః, న, హన్యతే, హన్యమానే, శరీరే ॥

అయమ్	= ఇది (ఈ ఆత్మ)	అయమ్	= ఇది (ఈ ఆత్మ)
కదాచిత్	= ఏ కాలమునందైనను	అజః	= జన్మలేనిది
న, జాయతే	= పుట్టదు	నిత్యః	= నిత్యమైనది
వా	= ఇంకా	శాశ్వతః	= శాశ్వతమైనది
న, మ్రియతే	= మరణింపదు	పురాణః	= సనాతనమైనది
వా	= అలాగే	శరీరే	= శరీరము
భూత్వా,	= ఉత్పన్నమై, అస్తిత్వమును	హన్యమానే	= చంపబడుచున్నను
భూయః భవితా, న	పొందునదియు కాదు	న, హన్యతే	= (ఇది) చంపబడదు

అయం కదాచిత్ న జాయతే న వా మ్రియతే, (అయం)భూత్వా భూయః అభవితా వా న ।

అయమ్ అజః నిత్యః శాశ్వతః పురాణః, శరీరే హన్యమానే న హన్యతే ॥

తా: ఈ ఆత్మ ఏ కాలమునందైననూ పుట్టుట లేదు. మరణించుట లేదు. ఈ ఆత్మ ఒకప్పుడు ఉండి మరల భవిష్యత్తులో ఉండబోదు అనేది లేదు. పుట్టుక లేనిది, నిత్యము, శాశ్వతము, సనాతనము అగు లక్షణమీ విధముగా ఉంది. శరీరము చంపబడుచున్నను ఆత్మ చంపబడుట లేదు.

ఎఫ్) ఆత్మ నిర్వికారం– ఇది ఇంకో ముఖ్యమైన శ్లోకం. వీటిలో వేదాంతబోధ వస్తుంది. ఇవన్నీ ఉపనిషత్తుల సారం. అందువల్ల ఈ శ్లోకంయొక్క ఛందస్సు కూడా మారింది. ఆత్మ నిర్వికారం. వికారం అంటే మార్పు; నిర్వికారం అంటే మార్పు లేనిది.

శరీరానికి షడ్వికారాలు, అంటే ఆరు మార్పులు, ఉన్నాయని తత్త్వబోధలో చూస్తాము. అవి అస్తి, జాయతే, వర్ధతే, విపరిణమతే, అపక్షీయతే, వినశ్యతి. అస్తి అంటే తల్లిగర్భంలో ఉండటం; జాయతే–పుట్టటం; వర్ధతే–ఎదగటం; విపరిణమతే–మార్పు చెందటం; అపక్షీయతే–కృశించి పోవటం; వినశ్యతి–మరణించటం. సుమారు ఇరవై సంవత్సరాల వరకు మనం ఎదుగుతూ వస్తాము కాని, 20–50 వరకూ జీవితం సరళరేఖలా సాగిపోతుంది. అంటే పెద్దగా మార్పు ఉండదు. తరువాత సుమారు 50 నుంచి కృశించిపోతాము. మొదట పరుగులు తీసిన మనం పెద్దవయస్సులో లేచి కూర్చోవటమే బ్రహ్మప్రళయం అవుతుంది. చివరికి మరణిస్తాము. ఈ ఆరు మార్పులూ శరీరానికి ఉంటాయి కాని ఆత్మకు కాదు. ఇదీ ఈ శ్లోకంయొక్క సారాంశం. ఇప్పుడు శ్లోకం చూద్దాము.

న జాయతే – ఆత్మకు పుట్టుక లేదు. పుట్టుక సూక్ష్మశరీరానికి ఉంది కాని ఆత్మకు లేదు.

(న) మ్రియతే – ఇక్కడ కూడా న కలుపుకోవాలి. న మ్రియతే అవుతుంది. ఆత్మకు మరణం లేదు. ఎప్పుడు?

కదాచిత్ – ఎన్నడూ లేదు. ఎందుకు?

అయం న భూత్వా – ఎందుకంటే అది ఒక సమయంలో పుట్టలేదు. దానికి పుట్టుక లేదు.

న భవితా – అది ఒక సమయంలో మరణించదు. ఆత్మకు పుట్టుక లేనప్పుడు, మరణం కూడా లేదు. ఒక ఆరంభం లేదు, ఒక ముగింపు లేదు.

అజః – ఆత్మకు పుట్టుక లేదు; **నిత్యః** – ఆత్మకు మరణం లేదు.

శాశ్వతః – కృశించిపోదు. న అంటే నశించదు. అంటే **అపక్షీయ రహితః**; **పురాణః** – ఎదగదు. వృద్ధి రహితః.

ఇంతవరకూ నాలుగు వికారాలు లేవు అని వచ్చాయి. అవి – జన్మరహితః, వృద్ధిరహితః, అపక్షీయరహితః, వినాశరహితః. అంతేకాదు

న హన్యతే హన్యమానే శరీరే – శరీరం మరణించినా, ఆత్మ మరణించదు. శరీరానికి ఒక మంచి ఆకారం తేవాలని, ఆ ఆకారాన్ని అలాగే నిలబెట్టుకోవాలనీ చాలా తపన పడతాము. కాని ఆత్మకు ఆకారమూ లేదు, అది నశించే ప్రసక్తీ లేదు. అంటే ఆత్మకు విపరిణామం కూడా లేదు. దానికి పరిణామాలు లేవు. అందువల్ల ఆత్మను నిర్వికారం అంటారు.

తమాషా ఏమిటంటే, ఆత్మ శరీరంతో అత్యంత సన్నిహితంగా ఉన్నా కూడా, శరీరానికి షడ్వికారాలు ఏర్పడినా, ఆత్మను అవి అంటవు. ఉదాహరణకు కాంతి మన శరీరంతో సన్నిహితంగా ఉన్నా కూడా, శరీరానికి ఏం జరిగినా, దాన్ని అంటిపెట్టుకుని ఉన్న కాంతికి ఏమీ అవదు.

ఇంతవరకూ ఆత్మ లక్షణాలు ఆరు చూశాము. అవి – **ఆత్మ నిత్యం, సత్యం, సర్వవ్యాపకం, అప్రమేయం, అకర్తా అభోక్తా, నిర్వికారం.** తరువాత వచ్చే శ్లోకాలు ఈ లక్షణాలనే ఇంకో రూపంలో వివరిస్తాయి.

శ్లో. 21 **వేదావినాశినం నిత్యం య ఏనమజమవ్యయమ్ ।**
కథం స పురుషః పార్థ కం ఘాతయతి హంతి కమ్ ॥
వేద, అవినాశినమ్, నిత్యమ్, యః, ఏనమ్, అజమ్, అవ్యయమ్,
కథమ్, సః, పురుషః, పార్థ, కమ్, ఘాతయతి, హంతి, కమ్ ॥

పార్థ	= ఓ అర్జునా!	సః	= అతడు (ఆ పురుషుడు)
యః, పురుషః	= ఏ పురుషుడు	కథమ్	= ఏ విధముగా
ఏనమ్	= దీనిని (ఈ ఆత్మను)	కమ్	= ఎవరిని
అవినాశినమ్	= నాశరహితమైన దానినిగా	ఘాతయతి	= చంపించును
నిత్యమ్	= నిత్యమైన దానినిగా	(కథమ్)	= (ఏ విధముగా)
అజమ్	= జన్మలేని దానినిగా	కమ్	= ఎవరిని
అవ్యయమ్	= మార్పులేని దానినిగా	హంతి	= చంపును?
వేద	= తెలిసికొనునో		

హే పార్థ! య ఏనమ్ అవినాశినం నిత్యమ్ అజమ్ అవ్యయం వేద।
సః పురుషః కథం కం ఘాతయతి, కం హంతి?

తా: ఓ కుంతీపుత్రా! అర్జునా! వినాశము లేనిది, నిత్యము, పుట్టుక లేనిది, క్షీణించనిది అగు ఈ ఆత్మను ఎవరైతే తెలుసుకొనునో, అటువంటి వ్యక్తి ఏ విధముగా ఎవరిని చంపును? చంపించును?

వేద – వేద అంటే తెలుసుకోవాలి. సాధకుడు ముఖ్యంగా ఆత్మ గురించి తెలుసుకోవాలి. ఇక్కడ వేద అంటే నాలుగు వేదాలు కాదు. అక్కడ వేదం పదం నామవాచకం – వేదాలను చెబుతుంది. కాని ఇక్కడ వేద అంటే క్రియాపదం. అంటే తెలుసుకోవాలి. ఏం తెలుసుకోవాలి. ఆత్మను తెలుసుకోవాలి. ఎటువంటి ఆత్మను తెలుసుకోవాలి?

అవినాశినం నిత్యమ్ అజమ్ అవ్యయమ్ – అవినాశినం అంటే నాశనం లేనిది. అందువల్ల అది నిత్యం లేదా శాశ్వతం. అజం అంటే జన్మ లేనిది; అవ్యయం అంటే వృద్ధాప్యం లేనిది. ఇటువంటి ఆత్మ గురించి తెలుసుకోవాలి.

ఈ నేర్చుకోవటం రెండు దశల్లో జరుగుతుంది.

ఎ). ఆత్మను, శరీరాన్ని విడదీసి చూడటం నేర్చుకోవాలి. ఆత్మ శరీరంలో ఒక భాగం అనుకుంటాము కాని ఆత్మ స్వతంత్రం. కాంతి ఉదాహరణ చూస్తే కాంతి చేతిమీద ఉంది; చేయి అంతా వ్యాపించి ఉంది; కాని కాంతి చేతికి భిన్నంగా ఉంది. చేయి లేకపోయినా కాంతి ఉంది. అదే విధంగా ఆత్మ శరీరంలో ఉంది; శరీరం అంతా వ్యాపించి ఉంది; కాని ఆత్మ శరీరానికి భిన్నంగా ఉంది. శరీరపతనానంతరం కూడా ఆత్మ ఉంటుంది.

బి). ఆత్మను, శరీరాన్ని విడదీశాక, ఈ రెండింటిలో నేనెవరో తెలుసుకోవాలి. వేదాంతానికి రాకముందు, 'నేను' శరీరం అనుకుంటాము. పైగా నిస్సందేహంగా అనుకుంటాము. నాశనమయ్యే శరీరంతో మమేకం చెందుతాము. అందువల్ల, ఇప్పుడు దేహ అభిమానాన్ని వదులుకుని, నేను ఆత్మను అని అర్థం చేసుకోవాలి. ఇది చాలా కష్టమైన పని. అర్థం చేసుకోవటం కొంచెం తేలికే కాని, అందులో నిలబడగలగటం చాలా కష్టం. దానికి నిదిధ్యాసనం చేయాలి. సముద్రంలో ఐస్‌బర్గ్ చూడటానికి భిన్నంగా ఉన్నా, అది కూడా నీరే. నీటిలోంచి పుట్టింది, నీటిలో తేలుతున్నది, ఎప్పుడో నీటిలోనే లయమయిపోతుంది. అలాగే, మనకు శరీరమనే ఐస్‌బర్గ్ ఉంది. అది కూడా ఎప్పుడో పంచభూతాల్లో లయమయిపోతుంది. **పంచభూతేభ్యః జాతం, పంచభూత్యేభ్యః విలీయతే.**

కాని నేను ఆత్మను, శరీరంలో ఉన్నాను, శరీరం నాశనమయినా కూడా ఉంటాను. ఈ భావనలో నిలబడటాన్ని నిదిధ్యాసనం అంటారు. పాంచభౌతికశరీరం నేను అనుకునే దశనుంచి, చైతన్య ఆత్మను నేను అని అర్థం చేసుకునే దశకు రావాలి. నేను మారుతున్న అనాత్మను కాను, మారని ఆత్మను. జడశరీరాన్ని కాను, చేతన ఆత్మను. ఈ శిక్షణను నిదిధ్యాసనం అంటారు. ఈ నిదిధ్యాసనం చేస్తే ఈ మార్పు సహజంగా, అనుకోకుండా జరుగుతుంది. నేను శరీరాన్ని అనుకోవటం ఇప్పుడెంత సహజమో, నేను ఆత్మను అని అర్థం చేసుకోవటం అప్పుడంత సహజం. దీన్ని **వేద** అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ జీర్ణించుకున్న జ్ఞానం ఉండాలి. ఎందుకు?

ఈ జ్ఞానాన్ని జీర్ణించుకోకముందు ఆత్మ కర్తా, భోక్తా అంటాను. కాని ఎప్పుడైతే ఈ జ్ఞానాన్ని జీర్ణించుకుంటానో అప్పుడే నేను అకర్తా, అభోక్తా అంటాను. ఆత్మకు వాడిన లక్షణాలన్నీ నాకు వాడతాను. ఇంతకుముందు ఆత్మకు వాడిన లక్షణాలేమిటి? ఆత్మ నిత్యం, సత్యం, సర్వవ్యాపకం, అప్రమేయం, అకర్తా, అభోక్తా, నిర్వికారం. ఇప్పుడీ లక్షణాలకు ఆత్మపదం తీసేసి నేను పదం వాడతాను. అంటే నేను నిత్యం, సత్యం, సర్వవ్యాపకం, అప్రమేయం, అకర్తా అభోక్తా, నిర్వికారం.

పార్థ సః పురుషః కథమ్ – ఓ అర్జునా, అటువంటి వ్యక్తి ఏ కర్మనైనా ఎలా చేస్తాడు? అటువంటి వ్యక్తి అంటే ఎటువంటి వ్యక్తి? నేను ఆత్మను అని అర్థం చేసుకున్న వ్యక్తి. అటువంటి జ్ఞాని అకర్తా అవుతాడు.

కర్మ రెండు రకాలుగా ఉంటుంది. ఒకటి ప్రత్యక్ష కర్మ, ఇంకొకటి పరోక్ష కర్మ. ప్రత్యక్ష కర్మ అంటే నేను స్వయంగా చేసేది, పరోక్ష కర్మ అంటే ఇంకొకరిచేత నేను చేయించేది. రెండింటికీ కర్మఫలం ఉంటుంది. ఒక వ్యక్తి ఏదైనా దొంగిలిస్తే, అది నేరం. అదే వ్యక్తి తను దొంగిలించకుండా, వేరే ఎవరినైనా ఆ పనికి నియమించినా కూడా అది నేరమే! అందువల్ల ఆత్మ కర్త కాదు అని చెప్పటానికి కృష్ణపరమాత్మ ఈ రెండు అంశాలనూ చెబుతున్నాడు. **కర్త** అంటే ప్రత్యక్షంగా చేసేవాడు; **కారయిత** అంటే చేయించేవాడు. పనిమనిషి పని చేస్తుంటే, మీరు పని చేయరు కాని దగ్గరుండి పని చేయిస్తారు. అప్పుడు మీరు **కర్త కాదు, కారయిత**. ఆత్మ కూడా కర్త కాదు, కారయిత కాదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

కం హంతి – అటువంటి ఆత్మ ఎవరినన్నా ఎలా చంపగలదు?

కం ఘాతయతి – ఎవరినన్నా ఎలా చంపించగలదు? ఇక్కడ క్రియాపదానికి చంపటం తీసుకున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇది యుద్ధభూమి కాబట్టి ఈ పదం సరిగ్గా సరిపోతుంది. చంపటం పదాన్ని అక్షరాలా తీసుకోకుండా, అన్ని క్రియాపదాలకూ వర్తింపజేసుకోవచ్చు. అందువల్ల, జ్ఞాని అకర్తా. అకర్తా కాబట్టి పుణ్యపాపాలు ఉండవు; పుణ్యపాపాలు ఉండవు కాబట్టి సుఖదుఃఖాలు ఉండవు; సుఖదుఃఖాలు ఉండవు కాబట్టి పునర్జన్మ ఉండదు. అతను బ్రతికి ఉండగా జీవన్ముక్తుడు, మరణించాక విదేహముక్తుడు అవుతాడు. ఇవి అకర్తాయొక్క పరిణామాలు.

శ్లో. 22 **వాసాంసి జీర్ణాని యథా విహాయ నవాని గృహ్ణాతి నరోఽపరాణి ।**
తథా శరీరాణి విహాయ జీర్ణాన్యన్యాని సంయాతి నవాని దేహీ ॥

వాసాంసి, జీర్ణాని, యథా, విహాయ, నవాని, గృహ్ణాతి, నరః, అపరాణి,
తథా, శరీరాణి, విహాయ, జీర్ణాని, అన్యాని, సంయాతి, నవాని, దేహీ ॥

యథా	= ఏ విధముగా	నవాని	= నూతనములైన వానిని (కొత్త వస్త్రములను)
నరః	= మానవుడు	గృహ్ణాతి	= గ్రహించునో
జీర్ణాని	= చిరిగిన (పాత)	తథా	= అదే విధముగా
వాసాంసి	= వస్త్రములను	దేహీ	= జీవాత్మ
విహాయ	= త్యజించి	జీర్ణాని	= పాత
అపరాణి	= ఇతరములైన		

శరీరాణి	= శరీరములను	నవాని	= కొత్త శరీరములను
విహాయ	= వీడి	సంయాతి	= పొందును
అన్యాని	= ఇతరములైన		

యథా నరః జీర్ణాని వాసాంసి విహాయ, అపరాణి నవాని గృహ్ణాతి,

తథా దేహీ జీర్ణాని శరీరాణి విహాయ అన్యాని నవాని సంయాతి॥

తా: ఏ విధముగానైతే మానవుడు చిరిగిన వస్త్రములను విడిచిపెట్టి మరొక కొత్త వస్త్రమును ధరించునో, అదేవిధముగా దేహము గల ఆత్మ శిథిలమైన దేహములను విడిచిపెట్టి మరో కొత్తవాటిని స్వీకరించును.

ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ పునర్జన్మ గురించీ, మరణం గురించీ బోధిస్తున్నాడు. మనం వేసుకున్న వస్త్రాలను మార్చటంలాంటిదే మరణం, పునర్జన్మ కూడా అంటున్నాడు. వస్త్రాలు మన శరీరానికి తొడిగినవి. వస్త్రాలు వేసుకోకముందూ మనం ఉన్నాము; మన శరీరంమీద వస్త్రాలు ఉన్నప్పుడూ మనం ఉన్నాము; ఆ వస్త్రాలను తీసేశాక కూడా మనం ఉన్నాము. అందువల్ల మార్పు దేనికి వచ్చింది? మనం పైన వేసుకున్న వస్త్రాలు మారుతున్నాయి, కాని మనం మారటం లేదు. వస్త్రాలు మార్చినప్పుడల్లా నేను మారిపోయాను అనటం లేదు మనం.

ఇదే సూత్రం ఆత్మకు వర్తిస్తుంది. ఆత్మ, ఈ శరీరమనే వస్త్రాలు ధరించి వ్యవహారం నడపటానికి వస్తుంది. ఈ శరీరమనే వస్త్రాలు శిథిలమైపోతే, ఈ శరీరాన్ని వదిలి, ఇంకో కొత్త శరీరాన్ని తీసుకుంటుంది. అదే అర్థం ఇక్కడ.

నరః జీర్ణాని వాసాంసి విహాయ – జీర్ణమైన వస్త్రాలను ఒక వ్యక్తి త్యజించి; ఏం చేస్తాడు? బయటకు వస్త్రాలు లేకుండా వెళ్ళలేడు కాబట్టి,

నవాని అపరాణి గృహ్ణాతి – ఇంకో కొత్త వస్త్రాలను ధరిస్తాడు. ఎవరూ చూడకుండా, లోపలికి వెళ్ళి మార్చుకుని వస్తాడు. అదే విధంగా,

తథా దేహీ జీర్ణాని శరీరాణి విహాయ – జీవాత్మ, జీర్ణమైన ఈ శరీరాన్ని వదిలి;

అన్యాని సంయాతి – భగవంతుని గ్రీన్‌రూములోకి వెళుతుంది. అక్కడ అనేక వస్త్రాలు ఉంటాయి. బీరువా నిండా మనుష్య శరీరం, జంతు శరీరం, వాటిలో రకాలు ఉంటాయి. వాటిలో ఒక శరీరాన్ని కర్మానుసారం ధరించి మళ్ళీ వ్యవహారం నడపటానికి ప్రపంచంలో అడుగుపెడుతుంది. ఎప్పుడైతే కొత్త వ్యవహారాలు మొదలు పెడుతుందో, మళ్ళీ ఈ వృత్తం కొనసాగుతుంది. సుఖదుఃఖాలు, పుణ్యపాపాలు, పునరపి జననం, పునరపి మరణం. ఇదీ సారాంశం.

ఈ సందర్భంలో తత్త్వబోధలో చూసిన ప్రాథమిక అంశాలు కొన్ని చూడాలి. ఒక వ్యక్తిలో ఐదు అంశాలు ఉంటాయి. అవి స్థూలశరీరం, సూక్ష్మశరీరం, కారణశరీరం, ప్రతిబింబచైతన్యం, బింబచైతన్యం. ఒక వ్యక్తి మరణించినప్పుడు, అతని స్థూలశరీరాన్ని దహనం చేస్తారు లేదా పాతిపెడతారు. అంటే స్థూలశరీరం రాలిపోతుంది.

చివరి అంశం అయిన బింబచైతన్యం సర్వవ్యాపకం. అది శరీరం రాలినా ఉంటుంది. అది సర్వవ్యాపకం కాబట్టి దానికి ప్రయాణం లేదు. చైతన్యంయొక్క లక్షణాలలో ఐదవ లక్షణం ఇక్కడ గుర్తు తెచ్చుకోవాలి.

బింబచైతన్యం శరీరం రాలిపోయినా ఉంటుంది, కాని దాన్ని ప్రతిబింబింపచేసే మాధ్యమం లేదు కాబట్టి అది ఉన్నట్టు తెలియదు.

ఇప్పుడు మూడు అంశాలు మిగిలాయి. సూక్ష్మశరీరం, కారణశరీరం, ప్రతిబింబచైతన్యం. సూక్ష్మశరీరంలో 19 అంగాలు ఉంటాయి. అవి పంచ జ్ఞానేంద్రియాలు, పంచకర్మేంద్రియాలు, పంచప్రాణాలు, చత్వారి అంతఃకరణం. అంతఃకరణం అంటే మనస్సు, బుద్ధి, అహంకారం, చిత్తం. మనస్సు స్వతహాగా జడమయినా కూడా దానికి ప్రతిబింబించే శక్తి ఉంది. అది ప్రతిబింబ మాధ్యమంలా పనిచేసి బింబచైతన్యాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది. దీన్ని ప్రతిబింబ చైతన్యం లేదా చిదాభాస అంటారు. బింబచైతన్యాన్ని చిత్ లేదా చైతన్యం అంటారు. సూక్ష్మశరీరాన్ని అప్పుడప్పుడూ మనస్సుగా వ్యవహరిస్తారు.

ఇప్పుడు మన ప్రశ్నకు వస్తే, ఒక వ్యక్తి మరణించినప్పుడు, ఏది ప్రయాణిస్తుంది? ముందే చూసినట్టుగా, స్థూలశరీరం పడిపోతుంది; బింబ చైతన్యం సర్వవ్యాపకం కాబట్టి దానికి ప్రయాణం లేదు. ఇంక మిగిలినవి మూడు – సూక్ష్మశరీరం, కారణశరీరం, ప్రతిబింబచైతన్యం. ఈ మూడింటినీ కలిపి **జీవాత్మ** అంటారు. అంటే జీవాత్మ ప్రయాణిస్తుంది. అంటే మనస్సుతో కూడిన చిదాభాస ప్రయాణం చేస్తుంది. ఎక్కడికి ప్రయాణం చేస్తుంది? దీనికి కర్మసిద్ధాంతం చూడాలి. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే మన పునర్జన్మ ఏమిటో, ఈశ్వరుడు తనకు తోచినట్టుగా నిర్ణయించడు. ముందు చూసిన వివరణలో ఆత్మ కొత్త వస్త్రాలను ధరిస్తుంది అన్నాము. అంటే ఆత్మ తనకు తోచిన వస్త్రాలను తనంతట తాను వేసుకోలేదు. అయితే ఏది నిర్ణయిస్తుంది?

మనం చేసుకున్న కర్మ నిర్ణయిస్తుంది. మనకున్న సంచితకర్మలు, ఆగామికర్మలనుబట్టి ఈశ్వరుడు కొత్త శరీరాన్ని ఇస్తాడు. పుణ్యం చేసుకుంటే పుణ్యలోకం, పాపం చేసుకుంటే పాపలోకం, రెండూ సమానంగా చేసుకుంటే మనుష్యలోకంలో పుడతాము.

పుణ్యేన పుణ్యం లోకం నయతి
పాపేన పాపముభాభ్యామేవ మనుష్యలోకమ్ – ప్రశ్న 3.7

మనం మనష్యులుగా పుట్టాము కాబట్టి మనం పుణ్యపాపాలను సమానంగా చేశామన్నమాట. ఇంతకీ సూక్ష్మశరీరం చిదాభాసతో పాటు ప్రయాణిస్తుంది కాని సర్వవ్యాపకమైన ఆత్మకు ప్రయాణం లేదు. ఇక్కడ మనం సూక్ష్మశరీరాన్ని చూడటం లేదు, సర్వవ్యాపకమైన ఆత్మను చూస్తున్నాము. ఆత్మకు శరీరమనే తొడుగులు వచ్చి పోతున్నా ఆత్మ నిత్యం, శాశ్వతం.

ఒక చిన్న ఇంటిని పడగొట్టి, దాని స్థానంలో ఇంకో మూడంతస్తుల మేడ కడితే, అందులో ఉన్న ఆకాశం ఏమయింది? అది ఎక్కడికీ ప్రయాణం చేయదు. అక్కడే ఉంటుంది. అలాగే మనుష్యశరీరం పోయినా ఆత్మ

ఉంటుంది; గాడిద శరీరం వచ్చినా ఆత్మ ఉంటుంది. అలా కొత్త శరీరాలు వచ్చినా, పోయినా, ఆత్మ అలాగే ఉంటుంది. అందువల్ల ఆత్మకు పునర్జన్మ లేదు, పునర్మరణం లేదు.

శ్లో. 23 **నైనం ఛిందంతి శస్త్రాణి నైనం దహతి పావకః ।**
న చైనం క్లేదయంత్యాపో న శోషయతి మారుతః ॥
న, ఏనమ్, ఛిందంతి, శస్త్రాణి, న, ఏనమ్, దహతి, పావకః,
న, చ, ఏనమ్, క్లేదయంతి, ఆపః, న, శోషయతి, మారుతః ॥

ఏనమ్	= దీనిని (ఈ ఆత్మను)	ఏనమ్	= దీనిని (ఈ ఆత్మను)
శస్త్రాణి	= శస్త్రములు	ఆపః	= నీరు
న, ఛిందంతి	= ఛేదింపజాలవు	న, క్లేదయంతి	= తడుపజాలదు
ఏనమ్	= దీనిని (ఈ ఆత్మను)	చ	= ఇంకా
పావకః	= అగ్ని	మారుతః	= గాలి
న, దహతి	= దహింపజాలదు	న, శోషయతి	= ఎండిపోవునట్లు చేయజాలదు

ఏనం శస్త్రాణి న ఛిందంతి, ఏనం పావకః న దహతి ।
ఏనమ్ ఆపః న క్లేదయంతి (ఏనమ్) చ మారుతః న శోషయతి ॥

తా: ఈ ఆత్మను ఆయుధములు ఛేదించలేవు. ఈ ఆత్మను అగ్ని కాల్చలేదు. ఈ ఆత్మను జలములైననూ తడుపలేవు. గాలి ఎండిపోవునట్లు చేయజాలదు.

ఆత్మ శరీరంతో సన్నిహితంగా ఉన్నా, శరీరం నాశనమయినా కూడా ఆత్మ నాశనమవదు. శరీరం ఏ విధంగా నాశనమవగలదు? పంచభూతాలలో ఆకాశం తప్ప తక్కిన నాలుగూ శరీరాన్ని బాధించగలవు. కత్తి, శస్త్రంలాంటివి పృథివీతో తయారు చేయబడతాయి. అవి శరీరాన్ని కోయగలవు; నీరు శరీరాన్ని ముంచివేయ గలదు; అగ్ని శరీరాన్ని దహించగలదు; గాలి శరీరంలోని నీటిని ఆరిపోయేటట్టు చేయగలదు. కాని ఈ నాలుగు భూతాలూ ఆత్మనేమీ చేయలేవు.

శస్త్రాణి ఏనం న ఛిందంతి – ఈ ఆత్మను శస్త్రాలు ఛేదింపజాలవు. శస్త్రాలు పృథివీ భూతం.

పావకః ఏనం న దహతి – అగ్ని ఆత్మను దహించలేదు.

ఆపః ఏనం న క్లేదయంతి – నీరు ఆత్మను తడుపలేదు.

మారుతః న శోషయతి – గాలి ఆత్మను ఆరిపోయేటట్టు చేయలేదు. ఆ విధంగా శరీరం అవస్థలకు లోనయినా కూడా, ఆత్మకు ఏమీ కాదు. ముందు చెప్పిన ఆత్మ లక్షణాలకు ఈ శ్లోకాలు వివరణలు.

శ్లో. 24 **అచ్ఛేద్యో౽యమదాహ్యో౽యమ్ అక్లేద్యో౽శోష్య ఏవ చ ।**
నిత్యః సర్వగతః స్థాణుః అచలో౽యం సనాతనః ॥
అచ్ఛేద్యః, అయమ్, అదాహ్యః, అయమ్, అక్లేద్యః, అశోష్యః, ఏవ, చ,
నిత్యః, సర్వగతః, స్థాణుః, అచలః, అయమ్, సనాతనః ॥

అయమ్	= ఇది (ఈ ఆత్మ)	అశోష్యః	= ఎండగొట్టుటకు సాధ్యపడనిది
అచ్ఛేద్యః	= ఛేదించుటకు సాధ్యము కానిది	అయమ్	= ఇది (ఈ ఆత్మ)
అయమ్	= ఇది	నిత్యః	= నిత్యమైనది
అదాహ్యః	= దహింప వీలుకానిది	సర్వగతః	= సర్వవ్యాపి
అక్లేద్యః	= తడుపుటకు శక్యము కానిది	అచలః	= చలింపనిది
చ	= ఇంకా	స్థాణుః	= స్థిరముగా ఉండునది
ఏవ	= నిస్సందేహముగా	సనాతనః	= సనాతనమైనది

అయమ్ అచ్ఛేద్యః అదాహ్యః అయమ్ అక్లేద్యః, (అయమ్) అశోష్య ఏవ చ ।
అయం నిత్యః సర్వగతః స్థాణుః అచలః సనాతనః ॥

తా: ఈ ఆత్మ ఛేదించుటకు శక్యము కానిది. ఈ ఆత్మ దహించ శక్యము కానిది, తడుప శక్యము కానిది. ఎండగొట్టుటకు కూడా శక్యము కానిది. ఈ ఆత్మ నిత్యము, సర్వవ్యాపకము, స్థిరమైనది, చలనము లేనిది, అనాదియైనది.

ఈ శ్లోకంలోని మొదటిపాదం అంతకుముందు చెప్పిన అంశాలను మళ్ళీ చెబుతుంది.

అచ్ఛేద్యః – శస్త్రాలు ఆత్మను ఛేదింపజాలవు.

అదాహ్యః – అగ్ని ఆత్మను దహించలేదు.

అక్లేద్యః – నీరు ఆత్మను తడుపలేదు.

అశోష్యః – గాలి ఆత్మను ఆరిపోయేటట్టు చేయలేదు. అందువల్ల ఆత్మస్వరూపం ఏమిటి?

నిత్యః – నిత్యం. అంటే మనం నిత్యం. మనం కొత్తగా శాశ్వతత్వం తెచ్చుకోనవసరం లేదు. శాశ్వతత్వం మన స్వరూపం. ప్రతివారికీ ఈ భూమీ్మద శాశ్వతంగా నిలిచిపోవాలని ఉంటుంది. సశరీరంగా శాశ్వతంగా ఉండలేరు కాబట్టి, వారి పేరు చిరస్మరణీయంగా ఉండటానికి వారు శాయశక్తులా ప్రయత్నిస్తారు. అందువల్ల తమ మనవళ్ళకు వారిపేరు పెట్టాలని చూస్తారు; లేదా వారి ఫోటోలను కలకాలం ఉంచాలని కోరుకుంటారు; లేదా ఏదైనా సంస్థకు వారి పేరు నిలిచిపోయేలా దానధర్మాలు చేస్తారు.

శరీరం నాశనమయినా కూడా, ఆత్మకు మరణం లేదు. అంటే మనకు మరణం లేదు. ఒకవేళ మనకు ఆనందంగా ఉంటే, అయ్యో నేను ఆనందంగా ఉన్నాను అని ఫిర్యాదు చేస్తామా? నేను ఎందుకింత ఆనందంగా

ఉన్నానో నాకు తెలియటం లేదు, అందుకని బెంగగా ఉంది అంటామా? అదేమిటో తెలియదు; నేను పొద్దున ఆనందంగా ఉన్నాను, మధ్యాహ్నం ఆనందంగా ఉన్నాను; రాత్రి కూడా ఆనందంగా ఉన్నాను. నాకేమయింది అని వాపోతామా? లేదు. ఎందుకు? అది మన సహజస్వభావం. అందువల్లనే కొంచెం కష్టం వచ్చినా, దాన్ని తలుచుకుని, పదేపదే బాధపడతాము. దీన్నిబట్టి మనకు అర్థమయిన ప్రకృతిసూత్రం ఏమిటి? ఏదైతే అసహజమో, దాన్ని వ్యతిరేకిస్తాము.

మన శరీరంలోకి కూడా ఏదైనా కొత్తగా ప్రవేశిస్తే, దాన్ని పారద్రోలటానికి ప్రయత్నిస్తుంది శరీరం. కంటిలో నలుసు పడితే, కన్నీటి రూపంలో దాన్ని పారద్రోలుతుంది. ఏదైనా ముక్కులో దూరితే, తుమ్ములు వస్తాయి. ఏదైనా పడనిది కడుపులోకి వెళితే, వాంతుల ద్వారానో, విరోచనాల ద్వారానో బయటకు వస్తుంది. అందువల్ల కిడ్నీ మార్పిడిలాంటివి చేయటానికి ప్రత్యేకంగా చికిత్స చేయాల్సి ఉంటుంది. కాని తమాషా ఏమిటంటే తల్లి గర్భం దాలిస్తే, శరీరం సహకరిస్తుంది. ఆ గర్భస్థశిశువును పారద్రోలటానికి ప్రయత్నించదు. స్త్రీకి గర్భం రావటం సహజం. అది చిన్న ప్రకృతిసూత్రం అని చూశాము కదా! సహజమైన దాన్ని స్వీకరిస్తాము, అసహజమైన దాన్ని నిరాకరిస్తాము. మరణాన్ని అందరమూ నిరాకరిస్తాము. ఇంకొక్క రోజైనా ఎక్కువ జీవించాలనుకుంటాము. దీన్నిబట్టి అర్థమయ్యేదేమిటంటే, మరణం నా స్వస్వరూపం కాదు, నిత్యత్వం నా స్వస్వరూపం. నేను శాశ్వతంగా ఉంటాను. నాకు కాలపరిమితి లేదు.

సర్వగతః – నేను శాశ్వతమే కాదు, సర్వవ్యాపకం కూడా. అంటే దేశపరిమితి లేదు. నాకు కాలపరిమితి, దేశపరిమితి లేదు. అందువల్ల,

స్థాణుః – మార్పులేదు. నాకు కాలపరిమితి లేదు కాబట్టి, కాలం తెచ్చే మార్పులు నాకు లేవు. నిజానికి ఈ సృష్టిలో ప్రతి ఒక్కదానికీ మార్పులు తెచ్చేది కాలమే. పాపాయిగా ఉంటే ముద్దొచ్చే మనం, వయస్సు పెరిగే కొద్దీ అందాన్ని కోల్పోతాము. రంగు తగ్గుతాము, జుట్టు తెల్లబడుతుంది, లేదా రాలిపోతుంది. నేను నిత్యం అయితే, కాలం నన్నేమీ చెయ్యలేదు, అందువల్ల నేను స్థాణువును. స్థాణువు అంటే ఎప్పుడూ ఒక్కలాగే ఉండటం. **సర్వతః తిష్ఠతి ఇతి స్థాణుః.** శివుని సహస్రనామాల్లో ఒక నామం స్థాణునాథా.

అచలః – కాలపరిమితి లేదు కాబట్టి నాకు మార్పులేదు; దేశపరిమితి లేదు కాబట్టి నాకు చలనం లేదు. పరిమితి ఉన్న జీవే ఒకచోటునుంచి ఇంకొక చోటుకి కదలగలదు. ఆత్మకు ప్రయాణం లేదు. మనం ఒకచోటి నుంచి ఇంకొకచోటికి వెళుతున్నాము కదా, చలనం లేదు అంటారేమిటి అంటే, చలనంలేని నేను ఎవరో తెలుసుకోవాలి. శరీరపరంగా నేను అనిత్యం, అస్థాణువు, చలనం మొదలైనవి వస్తాయి. కాని ఆత్మగా నేను వీటికి భిన్నంగా ఉన్నాను.

సనాతనః – ఎప్పటికీ తాజాగా ఉంటుంది. అందువల్లనే హిందూధర్మాన్ని సనాతనధర్మం అంటారు. మన గ్రంథాలలో రెండే ముఖ్యమైన అంశాలు ఉన్నాయి. ఒకటి ధర్మం, ఇంకొకటి బ్రహ్మ. వేదపూర్వభాగం ధర్మం గురించి వర్ణిస్తే, వేద ఉత్తరభాగం బ్రహ్మ గురించి బోధ చేస్తుంది. ధర్మం గురించిన భాగాన్ని కర్మకాండ అనీ, బ్రహ్మ గురించిన భాగాన్ని వేదాంతం (జ్ఞానకాండ) అనీ అంటారు.

రెండూ నిత్యం. సర్వకాల సర్వావస్థలయందూ ధర్మసూత్రాలు వర్తిస్తాయి. అహింస ముఖ్యమైన ధర్మసూత్రం. ఏమిటా సూత్రం? నన్నెవరైనా ఏదైనా అంటే; నాకు ఎవరైనా చెడు చెస్తే, నేను బాధపడతాను కాబట్టి నేను ఎవరినీ ఏమీ అనకూడదు; నేను ఎవరికీ చెడు చేయకూడదు. అలాగే అందరూ నాతో సత్యం పలకాలనుకుంటాను. అందువల్ల నేను కూడా సత్యమే పలకాలి. సత్యం, అహింసలను ధర్మాలనీ, వాటిని సనాతనం అనీ అంటారు.

బ్రహ్మ గురించి ఏమిటి? శంకరాచార్యులవారి సమయంలో బ్రహ్మ చిన్నగా ఉండి, ఇప్పుడు పెద్దదయిందా? లేదే? బ్రహ్మలోనూ మార్పులేదు; ధర్మంలోనూ మార్పులేదు. అందువల్ల హిందూమతాన్ని సనాతనధర్మం అంటారు. ఈ ధర్మం జీవితంలో పాటించాల్సిన, మార్పులేని విలువలను బోధిస్తుంది; ఈ సృష్టిలో ఉన్న, మార్పులేని సత్యాలను బోధిస్తుంది.

అందువల్ల సనాతనం ఎప్పటికీ తాజాగా ఉంటుంది. అందువల్లనే ఇప్పటికీ గీత నేర్చుకుంటున్నాము. కాని ఫిజిక్స్, కెమిస్ట్రీలు అలాకాదు. మనం నేర్చుకున్నప్పటికీ, ఇప్పటికీ చాలా మార్పులు వచ్చాయి; సిద్ధాంతాలు మారాయి. మందులు కూడా మారిపోతున్నాయి. అందువల్ల వేదం సనాతనం.

శ్లో. 25 **అవ్యక్తోఽయమచింత్యోఽయమ్ అవికార్యోఽయముచ్యతే ।**
తస్మాదేవం విదిత్వైనం నానుశోచితుమర్హసి ॥

అవ్యక్తః, అయమ్, అచింత్యః, అయమ్, అవికార్యః, అయమ్, ఉచ్యతే,
తస్మాత్, ఏవమ్, విదిత్వా, ఏనమ్, న, అనుశోచితుమ్, అర్హసి ॥

అయమ్ = ఇది (ఈ ఆత్మ)
అవ్యక్తః = వ్యక్తము కానిది (ఇంద్రియ గోచరము కానిది)
అయమ్ = ఇది (ఈ ఆత్మ)
అచింత్యః = మనస్సుకు అందనిది
అయమ్ = ఇది (ఈ ఆత్మ)
అవికార్యః = మార్పులేనిది
ఉచ్యతే = (అని) చెప్పబడుచున్నది
తస్మాత్ = అందువలన ఓ అర్జునా!
ఏనమ్ = దీనిని (ఈ ఆత్మను)
ఏవమ్ = ఈ రీతిగా (ఇంతవరకు తెలుపబడినట్లుగా)
విదిత్వా = తెలుసుకొని
అనుశోచితుమ్ = శోకించుటకు
న, అర్హసి = అర్హుడవు కావు (నీవు శోకించుట ఉచితము కాదు)

అయమ్ అవ్యక్తః అచింత్యః అవికార్యః ఉచ్యతే ।
తస్మాత్ ఏనమ్ ఏవం విదిత్వా (త్వం) అనుశోచితుం న అర్హసి ॥

తా: ఈ ఆత్మ ఇంద్రియగోచరముకానిది, ఈ ఆత్మ మనసుకు అందనిది, ఈ ఆత్మ మార్పు లేనిది అని చెప్పబడుచున్నది. కావున, ఈ ఆత్మను నీవీ విధముగా తెలుసుకొనుము. నీవు శోకింప తగవు.

ఈ శ్లోకంతో ఆత్మస్వరూప వర్ణనను ముగిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్ల ముందు శ్లోకాల్లో చెప్పిన భావాలను మళ్ళీ చెబుతున్నాడు.

అవ్యక్తః అయమ్ – అవ్యక్తం అంటే ఇంద్రియాలకు అందనిది. ఇంద్రియ అగోచరం. ఐదు ఇంద్రియాలు శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధాలనే అనుభవించగలవు. కాని ఆత్మ ఏమిటి?

> **అశబ్దమస్పర్శమరూపమవ్యయం**
> **తథాఽరసం నిత్యమగన్ధ వచ్చయత్।** – కఠ 1.3.15

ఆత్మ శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధాలకు అందదు. ఈ ఐదు లక్షణాలు పంచభూతాలకు చెందినవి. ఆత్మ వస్తువు కాదు కాబట్టి, పంచభూతాలతో చెయ్యబడలేదు కాబట్టి ఆత్మను చూడలేము. అందువల్ల ఆత్మ అవ్యక్తం.

అచింత్యః – ఆత్మను నేను చూడలేకపోతే, ఆత్మ గురించి ఆలోచించలేను కూడా. అనుమాన ప్రమాణం కూడా ప్రత్యక్ష ప్రమాణంమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. అనుమానప్రమాణం అంటే తర్కం. అంటే మనస్సుకు కూడా అందదు.

> **న తత్ర చక్షుర్గచ్ఛతి న వాగ్గచ్ఛతి నో మనః।** – కేన 1.3

ఆత్మ గురించి ఆలోచించలేము. ఎందుకంటే ఆత్మ మనస్సుకు కూడా అందదు. అయితే ఆత్మ ఏమిటి? ఆత్మ ఎన్నటికీ ఆబ్జెక్టు కాదు, ఎప్పటికీ సబ్జెక్టు.

> **ఎవ్వర్ ది ఎక్స్‌పీరియెన్సర్, నెవ్వర్ ది ఎక్స్‌పీరియెన్స్‌డ్**
> **ఎప్పటికీ అనుభవించే నేను అది, ఎన్నటికీ అనుభవించబడే వస్తువును కాను**

అవికార్యః – వికారాలు లేనిది. ఈ లక్షణాలన్నీ ముందు చూసినవే. ఆత్మకు శరీరానికుండే షడ్వికారాలు లేవు. **అవ్యక్తం + అచింత్యం = అప్రమేయం.** అప్రమేయం పదాన్ని ముందు చూశాము.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ముగిస్తున్నాడు. ఆత్మ గురించి తెలుసుకున్నాడు అర్జునుడు. ఏమని? భీష్ముడు ఆత్మ, ద్రోణాచార్యుడు ఆత్మ, అర్జునుడు ఆత్మ. ఆత్మను తను చంపలేడు. అందువల్ల తను దుఃఖించనవసరం లేదు.

తస్మాత్ ఏవం విదిత్వా – ఆత్మ గురించి స్పష్టంగా తెలుసుకున్నాక అంటే ఆత్మ చంపదు, చంపబడదు. ఏం చేయాలి?

శోచితుం న అర్హసి – నువ్వు దీనికోసం శోకింపకూడదు. ఎవరి మరణానికీ దుఃఖించకూడదు. దుఃఖించినంత మాత్రాన మరణించిన శరీరం తిరిగిరాదు; శాశ్వతమైన ఆత్మ మరణించదు. ఇవి సత్యాలు. సత్యాన్ని సత్యంగా తెలుసుకో! దాని గురించి శోకించి లాభం లేదు.

ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ మొట్టమొదట చెప్పిన శ్లోకానికి వెళ్ళాలి.

గతాసూనగతాసూంశ్చ నానుశోచంతి పండితాః – పండితులైనవారు శోకించరు. ఈ విషయాన్ని నువ్వు అర్థం చేసుకుంటే, నువ్వు కూడా పండితుడివే. అలాంటప్పుడు, ఇంక దుఃఖం దేనికి? దుఃఖించటం వెర్రితనం, అజ్ఞానం, మోహం.

శ్లో. 26 **అథ చైనం నిత్యజాతం నిత్యం వా మన్యసే మృతమ్ ।**
తథాపి త్వం మహాబాహో నైవం శోచితుమర్హసి ॥
అథ, చ, ఏనమ్, నిత్యజాతమ్, నిత్యమ్, వా, మన్యసే, మృతమ్,
తథాపి, త్వమ్, మహాబాహో, న, ఏవమ్, శోచితుమ్, అర్హసి ॥

మహాబాహో	= ఓ మహాబాహూ!	మృతమ్	= మరణించునట్టిది
అథ, చ	= కాని ఒకవేళ	మన్యసే	= (అని) భావించినచో
త్వమ్	= నీవు	తథాపి	= అవిధముగా కూడా
ఏనమ్	= దీనిని (ఈ ఆత్మను)	ఏవమ్	= ఈ మాదిరిగా
నిత్యజాతమ్	= సర్వదా జన్మించునట్టిది	శోచితుమ్	= శోకించుటకు
వా	= అలాగే	న, అర్హసి	= అర్హుడవు కావు (శోకించుట తగదు)
నిత్యమ్	= సతతము		

అథ చ ఏనం నిత్యజాతం నిత్యం వా మృతం మన్యసే, ।
తథా అపి హే మహాబాహో! (త్వమ్) ఏవం శోచితుం న అర్హసి॥

తా: గొప్ప బాహువులు (భుజబలము) గల ఓ అర్జునా! ఒకవేళ ఈ ఆత్మను నీవు ఎల్లవేళలా పుట్టేదానినిగా, ఎల్లవేళలా మరణించేదానినిగా తలచినా కూడా నీవు ఈ విధముగా శోకించుటకు తగవు.

26వ శ్లోకంనుంచి కృష్ణపరమాత్మ ఊహాజనితమైన వాదన చేస్తున్నాడు. ఒకవేళ అర్జునుడు వేదాంతబోధను అంగీకరించకపోతే, ఇలా ఆలోచించమంటున్నాడు. ఎందుకు? వేదాంతం ఎన్నడూ తన బోధను ఎదుటి వ్యక్తి మీద బలవంతంగా రుద్దదు. గురువు తనకు తెలిసిన విషయాన్ని శిష్యునితో పంచుకుంటాడు. శిష్యుడు అది అర్థం చేసుకుని, నమ్ముతాడు. ఒకవేళ అర్జునుడు ఆత్మ ఉంది అని నమ్మకపోతే, ఏం చేయాలో చెబుతున్నాడు. ఆత్మ అప్రమేయం అని వేదాంతం చెబుతుంది.

ఆత్మ గురించి భిన్నదార్శనికులు అనేక రకాలుగా అర్థం చేసుకుంటారు. బౌద్ధమతంలో ఆత్మ ఉంది అంటారు కాని, ఆత్మ నిత్యం కాదు అంటారు. నిత్యజాతం నిత్యం మృతమ్ అంటారు. దాన్ని క్షణిక విజ్ఞానవాదం అంటారు. ఆత్మ పుడుతుంది, మరణిస్తుంది అంటారు వారు.

చార్వాక సిద్ధాంతులు మనస్సు లేదు, బుద్ధి లేదు, ఆత్మ కూడా లేదు అంటారు. వారి సిద్ధాంతం ప్రకారం శరీరమే ఆత్మ. ఆత్మ అంటే నేను. నేను అంటే శరీరం. శరీరం కాకుండా వేరే ఏదీ లేదు అంటారు. అందువల్ల వారి దృష్టిలో మరణం తరువాత ఏమీలేదు; ప్రయాణించే మనస్సు లేదు; స్వర్గలోక, నరక లోకాలు లేవు. కర్మ, శ్రాద్ధం, పూర్వజన్మ, ఉత్తరజన్మలు ఏమీలేవు. ఆత్మ అంటే శరీరం.

ఇప్పుడు అర్జునుడు బౌద్ధమతస్థులలాగా ఆత్మ క్షణికం అనుకున్నా, చార్వాకులలాగా ఆత్మ శరీరం అనుకున్నా, అర్జునుడు తన కర్తవ్యం నిర్వహించక తప్పదు. ఎందుకు? దానికి కృష్ణపరమాత్మ కారణం చెబుతున్నాడు. దీన్ని **అభ్యుపేత్య వాదన** అంటారు. అంటే ఒక ఊహాజనిత వాదన అని చూశాము.

అథ చ – ఒకవేళ నువ్వు ఆత్మ గురించి ఈ విధంగా అనుకుంటే;

ఏనం నిత్యజాతం – అది నిత్యం పుడుతూ ఉంటుంది;

నిత్యం వా మృతమ్ – నిత్యం మరణిస్తూ ఉంటుంది అని

మన్యసే – నువ్వు భావించినా కూడా!

వేదాంతం ప్రకారం ఆత్మకు చావు, పుట్టుకలు లేవు; కాని వేదాంతాన్ని నమ్మకుండా నాకు చావు, పుట్టుకలు ఉన్నాయి అనుకుంటే కూడా,

తథాపి త్వం మహాబాహో నైవం శోచితుమర్హసి – ఓ అర్జునా, అలా కూడా నువ్వు దీనికోసం శోకించకూడదు. ఎందుకు శోకించకూడదు? కృష్ణపరమాత్మే తరువాత వచ్చే శ్లోకంలో వివరించబోతున్నాడు.

శ్లో. 27 **జాతస్య హి ధ్రువో మృత్యుః ధ్రువం జన్మ మృతస్య చ ।**
తస్మాదపరిహార్యేఽర్థే న త్వం శోచితుమర్హసి ॥

జాతస్య, హి, ధ్రువః, మృత్యుః, ధ్రువమ్, జన్మ, మృతస్య, చ,
తస్మాత్, అపరిహార్యే, అర్థే, న, త్వమ్, శోచితుమ్, అర్హసి ॥

హి	= ఎందుకంటే	ధ్రువమ్	= తప్పదు
జాతస్య	= పుట్టినవానికి	తస్మాత్	= కావున
మృత్యుః	= మరణము	అపరిహార్యే	= తప్పింప శక్యముకాని
ధ్రువః	= నిశ్చయము (తప్పదు)	అర్థే	= విషయమున
చ	= ఇంకా	త్వమ్	= నీవు
మృతస్య	= మరణించినవానికి	శోచితుమ్	= శోకించుటకు
జన్మ	= పుట్టుక	న, అర్హసి	= అర్హుడవు కావు (శోకింపతగదు).

హి జాతస్య మృత్యుః ధ్రువః, మృతస్య చ జన్మ ధ్రువమ్ ।
తస్మాత్ అపరిహార్యే అర్థే త్వం శోచితుం న అర్హసి ॥

తా: ఎందుకంటే పుట్టినవానికి మరణము తప్పదు. మరణించినవానికి కూడా పుట్టుక తప్పదు. కావున, తప్పింప శక్యముకాని ఈ (జన్మమృత్యువుల) విషయమునందు నీవు శోకింపతగదు.

ఈ శ్లోకం చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం. ఎందుకంటే ఇందులో కృష్ణపరమాత్మ అక్షరసత్యం చెబుతున్నాడు. జీవితంలో తప్పించుకోలేని, జరిగితీరే సత్యాన్ని చెబుతున్నాడు. జీవితంలో వేదాంతం నేర్చుకోకపోయినా, ఆత్మ ఉందని నమ్మకపోయినా, ప్రకృతి నియమాల గురించి కొంత కామన్‌సెన్స్ ఉంటే చాలు. ఏమిటా కామన్‌సెన్స్?

పుట్టిన ప్రతిదీ మరణించక తప్పదు. **పుట్టుట గిట్టుట కొరకే** అంటారు పెద్దలు. అందువల్ల మరణం తరువాత ప్రయాణించే మనస్సు ఉందని నమ్మకపోయినా, మరణం తరువాత ఆత్మ శాశ్వతంగా ఉంటుంది అని కూడా నమ్మకపోయినా, నేను శరీరాన్ని అని నమ్మినా, శరీరధర్మం ఏమిటో తెలుసుకోవాలి. శరీరానికి ఒక పుట్టినరోజు ఉంది. ఏ పని చేయాలన్నా, ఎక్కడికి వెళ్ళినా పుట్టినతేదీ అడుగుతారు. **జాతస్య హి ధ్రువో మృత్యుః** – పుట్టిన ప్రతిదీ మరణించక తప్పదు. కళ్ళు మూసుకుంటే సత్యం మారిపోదు. మీరు కళ్ళు మూసుకున్నంత మాత్రాన మీ ఎదురుగా ఉన్న ప్రపంచం చీకటిగా మారిపోదు. పుట్టినది మరణించక తప్పదు అనే సత్యాన్ని మూడు ప్రమాణాల ద్వారా నిరూపిస్తారు.

ఎ). ప్రత్యక్ష ప్రమాణం – పొద్దున్న లేచినప్పటినుంచి ఏ వార్తాపత్రికను తిరగేసినా, వీరు చనిపోయారు, వారు చనిపోయారనే చావు వార్తలనే మోసుకొస్తుంది అది. వారి శరీరం దేనితో చేయబడిందో, దానితోనే మీ తల్లిదండ్రుల శరీరాలు, మీ భార్యాపిల్లల శరీరాలు, ఆఖరికి మీ శరీరం కూడా చేయబడ్డాయి. అన్నీ పంచభూతాలతో చెయ్యబడ్డాయి. తక్కిన పాంచభౌతిక శరీరాలు మరణిస్తుంటే మీదీ, మీ వారిదీ కూడా ఎప్పుడో అప్పుడు మరణించక తప్పదు. ఇది ప్రత్యక్షప్రమాణం.

బి). అనుమాన ప్రమాణం – దేనికి ఆరంభం ఉందో, దానికి అంతం ఉందని అనుమాన ప్రమాణం చెబుతుంది.

యత్ కృతకం తత్ అనిత్యం కృతకత్వాత్ ఘటవత్

ఉత్పత్తి చెందిన ప్రతిదీ నశించక తప్పదు. దానికి కుండ ఉదాహరణ. ఇది అనుమాన ప్రమాణం.

సి). శ్రుతి ప్రమాణం – కర్మనుంచి పుట్టినదేనికైనా ముగింపు ఉంటుంది.

తత్ యథా ఇహ కర్మచిత్ లోకః క్షీయతే ఏవమ్ ఏవ

అమృతః పుణ్యచిత్ లోకః అపి క్షీయతే

శరీరం కర్మవల్ల ఏర్పడింది. కర్మ నూనెలాంటిది. ఎప్పుడైతే కర్మ అనే నూనె అయిపోతుందో, అప్పుడే శరీరం అనే దీపం కొండెక్కుతుంది. కర్మవల్ల ఏర్పడిన ఈ శరీరం మీకు గుర్తున్నా, లేకపోయినా, మీకు గుర్తుంచుకోవాలని ఉన్నా లేకపోయినా, కర్మక్షయమవగానే, శరీరం రాలిపోతుంది. అందువల్ల పుట్టిన శరీరం మరణించక తప్పదు.

మనకు ఈ సూత్రాన్ని నమ్మటానికేమీ అభ్యంతరం లేదు, కాకపోతే దీన్ని మనకూ, మన ఆత్మీయులకూ మాత్రం మనం అన్వయించటానికి ఇష్టపడము. ఎవరైనా మరణిస్తే, పెద్ద వేదాంతులలాగా మాట్లాడతాము. పుట్టినవారు మరణించక తప్పదు అంటాము. అదే మన దగ్గరివారికి వచ్చేసరికి ఏమయింది ఈ సూత్రం? ఒక సూత్రాన్ని అన్వయించటమంటే మన జీవితానికి అన్వయించుకోవటం. మన జీవితానికి అన్వయించుకోకపోతే అది ఎందుకూ పనికిరాని జ్ఞానం అవుతుంది. అందువల్ల ఈ విషయాన్ని కృష్ణపరమాత్మ నొక్కివక్కాణిస్తున్నాడు.

జాతస్య హి ధ్రువో మృత్యుః – ధ్రువం అంటే ఖచ్చితంగా. పుట్టినవారికి మరణం తప్పదు. రాక్షసుల కథలు ఏవన్నా తీసుకోండి. హిరణ్యకశిపుడు, రావణకుంభకర్ణులు ఎవరి కథ విన్నా వారు తీవ్రమైన తపస్సు చేసి బ్రహ్మనో, శివుడినో ప్రత్యక్షం చేసుకునేవారు. వారందరూ అడిగినది ఒకటే వరం. నాకు మృత్యువు లేకుండా

చేయి అని. భగవంతుడు అది సాధ్యం కాదు, వేరే ఏదైనా కోరుకో అనేవాడు. ఇంక వారు హిరణ్యాక్ష వరాలు కోరేవారు. నన్ను పగలు చంపకూడదు, రాత్రి చంపకూడదు; ఆయుధాలతో చంపకూడదు వగైరా. వారి కోరికల్లోని లొసుగులు పట్టుకుని, నరసింహావతారమో, రామావతారమో ఎత్తి వారిని తుదముట్టించాడు భగవంతుడు. ఈ కథలవల్ల అర్థమయింది ఏమిటి? మరణాన్ని ఎవరూ తప్పించుకోలేరు.

చివరికి అవతారాల కథలు తీసుకున్నా రాముడు, కృష్ణుడు పుట్టినరోజులు ఉన్నాయి. వారు తనువు చాలించిన రోజులు ఉన్నాయి. కాకపోతే అవతారాలకు మరణం అనము, **స్వర్గారోహణం** అంటాము. సన్యాసికి కూడా మరణం అనము, సమాధి అంటాము. పదం ఏది వేసినా, సత్యం ఒప్పుకోక తప్పదు. శరీరం ఏర్పడితే అది పోక తప్పదు. అందువల్ల జాతస్య హి ధ్రువో మృత్యుః.

ధ్రువం జన్మ మృతస్య చ – నాణానికి రెండవ వైపు ఇది. జీవునికి మరణం ముగింపు కాదు. ఇది ఒక్క హిందూ మతంలోనే చూస్తాము. తక్కిన మతాల్లో పునర్జన్మ ప్రసక్తి లేదు. మరణం తరువాత ఆ జీవి శాశ్వతంగా స్వర్గానికో, శాశ్వతంగా నరకానికో వెళతాడు అంటారు.

కాని హిందూమతంలో మరణం శాశ్వత ముగింపు కాదు. ఈ జీవికి పునర్జన్మ ఉంటుంది. దేహాంతర ప్రాప్తి నాలుగవ దశగా చూశాము. అందువల్ల ఒక జీవి ఉరిశిక్షను పొందినా, ఆ జీవికి పాపం కొంతమేరకు క్షయమవుతుంది. వచ్చే జన్మలో మెరుగ్గా పుట్టవచ్చు. అందువల్ల మరణించాక ప్రతివ్యక్తీ పుట్టక తప్పదు. దీన్ని పునరపి జననం, పునరపి మరణం వృత్తం అంటారు.

అందువల్ల మనం జీవితంలో నేర్చుకోవాల్సిన మొట్టమొదటి పాఠం ఏమిటి? స్థూలశరీరం ఉన్న జీవికి చావు, పుట్టుకలు తప్పవు. ఎప్పుడైతే ఈ సత్యాన్ని గ్రహిస్తామో, అప్పుడే దీనిని తప్పించుకోవటానికి ప్రయత్నించము. తప్పించుకోవటానికి ప్రయత్నిస్తే దుఃఖం తప్పదు.

తస్మాదపరిహార్యేఽర్థే న త్వం శోచితుమర్హసి – చాలా చాలా ముఖ్యమైన వాక్యం. అపరిహార్యేఽర్థే – అంటే తప్పించుకోలేని పరిస్థితి. పరిష్కారం లేని పరిస్థితి. మనకు ఎన్నుకునే అవకాశం లేని పరిస్థితి. అంటే మనం ఎంత ప్రయత్నం చేసినా, ఫ్రీవిల్ (పురుషబుద్ధి)ని ఉపయోగించినా, మన జ్ఞానం అంతా రంగరించి పోసినా, ఆ భగవంతుని కృపకోసం ఎన్ని ప్రార్థనలు చేసినా, కొన్ని పరిస్థితులను ఎన్నటికీ మార్చలేము. అన్ని పరిస్థితులనూ మార్చలేము అనటం లేదు, కాని కొన్ని పరిస్థితులను మనం మార్చలేము. అలా మార్చలేని పరిస్థితుల్లో ఏం చేయాలి? సర్వస్య శరణాగతి చూపాలి.

నీకు మార్చే శక్తి లేని పరిస్థితులను నువ్వు స్వీకరించు – ఇది గీత బోధించే ముఖ్యమైన సత్యాల్లో ఒకటి. **యాక్సెప్ట్ అండ్ ఎకామడేట్ (Accept and Accommodate)** అంటారు దీన్ని. స్వీకరించాలి అంటే సణుగుతూ, గొణుగుతూ, ఏడుస్తూ, తక్కినవారిని ఏడిపిస్తూ కాదు. చిరునవ్వుతో స్వీకరించాలి; పరిపక్వత చెందిన మనస్సుతో స్వీకరించాలి; ఫిర్యాదు చెయ్యకుండా స్వీకరించాలి; ప్రపంచంమీద ద్వేషం పెంచుకోకుండా, విసుగు చూపించకుండా స్వీకరించాలి. అలా స్వీకరించలేకపోతే అందరిమీదా కోపం వస్తుంది. ఆఖరికి భగవంతుణ్ణి కూడా వదలము. ఆయనను కూడా ద్వేషిస్తాము.

అంతా విని, నాకు ఇటువంటి పరిస్థితిని స్వీకరించాలనే ఉంది కాని, స్వీకరించలేకపోతున్నాను, ఏం చేయాలి అంటారు కొందరు. దానికి ఒకటే మార్గం ఉంది – మీరు స్వీకరించినా, స్వీకరించకపోయినా, పరిస్థితి ఏమీ మారదు. అందువల్ల మీరు స్వీకరించటానికి సిద్ధంగా లేకపోతే, మీ మనస్సును సిద్ధం చేసుకోండి. ఈ విషయాన్ని మీ మనస్సులోకి జీర్ణించుకునేటంతవరకూ దానిమీద ధ్యానం చెయ్యండి. అంతేకాదు, ఈ సత్యాన్ని జీర్ణించుకునే శక్తిని నాకు ఇవ్వమని భగవంతుణ్ణి వేడుకోండి. భగవంతుడు ఎవరో కాదు, మీ ఉన్నత శక్తి, మీ పరాప్రకృతి. భగవంతునికి ప్రార్థన చేయటం ద్వారా మీ అంతర్గత శక్తిని మేలుకొల్పిన వారవుతారు. అందువల్ల జ్ఞానంతో, శరణాగతితో మీ మనస్సును దృఢపరుచుకుని, మీకు ఎన్నుకునే అవకాశంలేని పరిస్థితులను ఎదుర్కొనే మనోధైర్యం పెంపొందించుకోండి.

మన జీవితాన్ని సరిగ్గా విశ్లేషిస్తే మన జీవితంలో మనం ఎన్నుకునే పరిస్థితులకన్నా (Choiceful situations) మనం ఎన్నుకోలేని పరిస్థితులే (Choiceless situations) ఎక్కువ ఉంటాయి. జరిగిపోయిన గతం ఎన్నుకోలేని పరిస్థితి. నేను చేసిన పొరపాట్లను సరిదిద్దుకోలేను. నా పుట్టుక, నేను పుట్టినతేదీ, పుట్టిన ఊరు, నా చదువు, నా కుటుంబం, నా భార్య, నా పిల్లలు – వేటినీ నేను మార్చలేను. నా తల్లిదండ్రులు ఇద్దరూనో, ఏ ఒక్కరో నా చిన్నప్పుడే మరణించి ఉండవచ్చు. ఇద్దరూ ఉన్నా, నేను ఏ హాస్టల్లోనో, వారి ప్రేమకు దూరంగా పెరిగి ఉండవచ్చు. వారు నన్ను ప్రేమగా చూసినా, చూడకపోయినా; వారిలో వారు దెబ్బలాడుకుంటున్నా కూడా నా మనస్సు బెదిరి ఉండవచ్చు. ఇవన్నీ జరిగిపోయిన అంశాలు. వీటిలో ఏ ఒక్కదాన్నీ నేను మార్చలేను. నేను గతాన్ని ఉన్నదున్నట్లుగా స్వీకరించాలి. వీటివల్ల నా మనస్సు దెబ్బతిని ఉంటుంది. ఆ దెబ్బతిన్న మనస్సును కొంతమేరకన్నా సరిచేసుకోవటానికి నేను ప్రయత్నించగలను కాని, సంఘటనలను మార్చలేను. అందువల్ల నా జీవితంలో ఒకవంతు పోయింది. భూత, భవిష్యత్, వర్తమానకాలాలను మూడుగా చూస్తే మూడింటిలో ఒకవంతు పోయింది. అంటే 3 లోంచి 1/3 పోయింది.

మరి వర్తమానం సంగతేమిటి? వర్తమానం కూడా మీ చేతిలో లేదు. వర్తమానం కూడా జరుగుతున్నది. మీరు ఈ పుస్తకం చదువుతున్నారు. ఈ సత్యాన్ని మార్చలేరు, ఎందుకంటే ఇప్పటికే జరుగుతున్న విషయం అది. ఇంకా ముందు పుటలు చదువుతారా లేదా అన్నది మీ ఇష్టం. కాని ఇప్పుడు, ఇది చదువుతున్నారు. ఇది మార్చలేని అంశం. అందువల్ల వర్తమానం కూడా మన చేతిలో లేదు. అంటే 2/3 పోయింది. మన పరిస్థితి ఎంత దారుణంగా ఉందో చూడండి. ఉన్న మూడుభాగాల్లో రెండు పోయాయి.

ఇంక మిగిలిందేమిటి? భవిష్యత్తు. భవిష్యత్తులో ఎన్ని విషయాలలో మనకు నిర్ణయం తీసుకునే అవకాశం ఉంది? చాలా తక్కువ విషయాల్లో! మనకు వయస్సు తరుగుతోందని మనకు అనిపించినా, మనకు ఇష్టమున్నా లేకపోయినా వృద్ధాప్యం, మరణం, విడిపోవటం జరిగిపోతూనే ఉంటాయి. వాతావరణాన్ని కాని, మనష్యులను కాని మనం మార్చలేము. అందువల్ల భవిష్యత్తులో అనేక అంశాలమీద మనకు నిర్ణయం తీసుకునే అవకాశం లేదు. అంటే **గతం మన చేతిలో లేదు, వర్తమానం మన చేతిలో లేదు, భవిష్యత్తులో అధికశాతం మన చేతిలో లేదు.** మరి ఏది మన చేతిలో ఉంది? భవిష్యత్తులోని కొంతభాగంలో ఉంది.

రాత్రి తినాలా, వద్దా అనేది మన చేతిలో ఉంది. అందులోనూ మనకు ఏంపెడితే అది తినాలి. అది మన చేతిలో లేదు కాని కొన్ని విషయాలలో అంటే తినాలా, వద్దా, తింటే ఎంత తినాలి అనే విషయాలలో మనం నిర్ణయించుకోవచ్చు. అందువల్ల ఛాయిస్ ఉన్న సందర్భాలు చాలా తక్కువ ఉంటాయి. ఛాయిస్ లేని సందర్భాలు ఎక్కువ ఉంటాయి. అందువల్ల మనం జీవితంలో నేర్చుకోవాల్సిన మొట్టమొదటి పాఠం ఛాయిస్ లేని సందర్భాలను నిండు మనస్సుతో స్వీకరించటం.

కొన్ని సందర్భాలను మనం మార్చగలము. భగవంతుడు మనకు ఫ్రీవిల్ ఇచ్చాడు. కొన్ని సందర్భాలలో మన తలరాతను కూడా మార్చగలము. పురాణాలలో సావిత్రి కథ, మార్కండేయుని కథలు దీనికి ఉదాహరణలు. మన తలరాతను మార్చగలమా? ఈ ప్రశ్న తరచూ ఉదయిస్తూ ఉంటుంది. దీనికి జవాబు చెప్పేముందు, ఇంకో ప్రశ్నకు జవాబు చూడాల్సి ఉంది. మీరు ఒక డాక్టరు దగ్గరకు వెళ్ళి, 'నాకు కొంత అనారోగ్యం వచ్చింది, నాకు నయమవుతుందా లేదా?' అని అడిగారనుకోండి, డాక్టరు వెంటనే, 'నిక్షేపంలా నయమవుతుంది,' అని హామీ ఇస్తాడా? ఇవ్వడు. 'ముందు మీ అనారోగ్యం ఏమిటో చెప్పండి? అప్పుడు చెబుతాను,' అంటాడు. మీ అనారోగ్య లక్షణాలు విన్నాక, దానికి తగ్గట్టుగా జవాబు చెపుతాడు. కొన్ని రోగాలు తీవ్రరూపం దాల్చవు. వాటికి చిన్న ఆపరేషను చేస్తే జీవితాంతం ఇంక ఆనందంగా ఉండవచ్చు. మరికొన్ని రోగాలు తీసుకుంటే, వాటికి వైద్యం లేదు, కాని జీవితాంతం మందులు వేసుకుంటూ, కొన్ని ఆహారనియమాలు పాటిస్తూ ఉంటే, అవి ఏమీ హాని చేయవు. కొన్ని ముదురు రోగాలు ఉంటాయి. వాటిని నయం చేసే దశ దాటిపోతుంది. అప్పుడు డాక్టరు చేతులెత్తేస్తాడు. దానికి వైద్యం లేదు, నువ్వు ఆరునెలలు, ఎనిమిది నెలల కన్నా ఎక్కువ బ్రతకవు. ఆ సమయంలో దైవప్రార్థన చేసుకో అంటాడు. అంటే రోగతీవ్రతనుబట్టి దానికి పూర్తి చికిత్స ఉంది, కొంత వైద్యం ఉంది, అసలు వైద్యం లేదు.

ఇదే సూత్రం మన తలరాతకు కూడా వర్తిస్తుంది. కొన్ని సందర్భాలలో ప్రాయశ్చిత్త కర్మలు, ప్రార్థనలను చేయటం ద్వారా మన తలరాతను మార్చగలం; కొన్ని సందర్భాలలో తలరాతను మార్చలేము కాని కొంత మేరకు తగ్గించుకోగలము; కొన్ని సందర్భాలలో ఏమీ చేయలేము. కాకపోతే, వచ్చిన చిక్కేమిటంటే మన తలరాత ఏ స్థాయిలో ఉందో మనకు తెలియదు. అందువల్ల దానికి పరిష్కారం ఉందనుకుని, తదనుగుణంగా ప్రవర్తించాలి. ఒకవేళ పరిష్కారం ఉన్నా కూడా, అది రాత్రికి రాత్రి కుదరదు. ఒక తలనొప్పి లేదా కడుపునొప్పిలాంటిది తగ్గటానికే మూడునుంచి ఆరు నెలలు పట్టవచ్చు. అంతవరకూ పరిస్థితి మన చేతిలో లేదు. అందువల్ల మందు వేసుకుంటూ ఉండాలి. అది నయమయ్యేవరకూ దాన్ని చిరునవ్వుతో స్వీకరించాలి. అందువల్ల జీవితంలో పాటించాల్సిన ముఖ్యమైన దృక్పథం మన చేతిలో లేని సమస్యను చిరునవ్వుతో స్వీకరించటం.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు: అపరిహార్యేఽర్థే – నీ చేతిలో లేని పరిస్థితుల విషయంలో, అంటే సత్యం విషయంలో; త్వం శోచితుం న అర్హసి – నీకు శోకించే అర్హత లేదు. ఛాయిస్ ఉందా, అక్కడ కర్మ చేయి; ఛాయిస్ లేదా, దాన్ని స్వీకరించు. అందువల్ల, నీ జీవితం కర్తా, భోక్తల సమ్మేళనం.

నువ్వు దుఃఖించటానికి ఆస్కారం ఏది? నువ్వు కర్తగా ఏదైనా చేస్తావు, లేదా భోక్తగా ఏదైనా స్వీకరిస్తావు. అయితే కర్త లేదా భోక్త. నా భర్తతో నాకు సమస్య, అతను బొత్తిగా మారటం లేదు అంటారు కొందరు. ఆ భర్తను పిలిచి మంచి చెపితే అతను ఏమంటాడు? నా భార్యతో సమస్య, ఆమె బొత్తిగా మారటం లేదు అని అతను అంటాడు. అందువల్ల వారికి ఏం చెప్పగలము? ఇద్దరికీ ఒకరిని ఒకరు స్వీకరించటం నేర్చుకోండి అని తప్ప ఏమీ చెప్పలేము. యాక్సెప్ట్ అండ్ ఎకామడేట్ (Accept and Accommodate). ఇది ఒక్కటే మార్గం. **న త్వం శోచితుమ్ అర్హసి.**

శ్లో. 28 **అవ్యక్తాదీని భూతాని వ్యక్తమధ్యాని భారత ।**
అవ్యక్తనిధనాన్యేవ తత్ర కా పరిదేవనా ॥
అవ్యక్తాదీని, భూతాని, వ్యక్తమధ్యాని, భారత,
అవ్యక్తనిధనాని, ఏవ, తత్ర, కా, పరిదేవనా ॥

భారత	=	ఓ భారతా! (ఓ అర్జునా!)
భూతాని	=	ప్రాణులన్ని
అవ్యక్తాదీని	=	పుట్టుటకు ముందు అవ్యక్తములు
అవ్యక్తనిధనాని, ఏవ	=	మరణించిన పిమ్మట గూడ అవ్యక్తములే
వ్యక్తమధ్యాని	=	జననమరణముల మధ్యకాలములో మాత్రమే ప్రకటితములు (ఇంద్రియ గోచరములు)
తత్ర	=	ఇటువంటి స్థితియందు
కా, పరిదేవనా	=	శోకించుట ఎందుకు?

హే భారత! భూతాని అవ్యక్త–ఆదీని వ్యక్త–మధ్యాని అవ్యక్త–నిధనాని ఏవ, తత్ర పరిదేవనా కా?

తా: భరతవంశీయుడవగు ఓ అర్జునా! ప్రాణులు జన్మకు ముందు ఎలా ఉన్నారో తెలియదు. వాటి మధ్యభాగము ఈ జన్మ కనబడుచున్నది. మరణము తరువాత అవి ఏమగునో తెలియనే తెలియదు. వాటి విషయమై శోకించుట ఎందుకు?

ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ చావు, పుట్టుకల వైనం వివరిస్తున్నాడు. చావు, పుట్టుకల తీరుతెన్నులు అర్థమయితే, మనమీద వాటి ప్రభావం బాగా తగ్గుతుంది. నిజానికి అజ్ఞానంవల్ల చాలా సమస్యలు ఏర్పడతాయి. ఎవరో అన్నారు, 'అజ్ఞానం అనే చీకటిగదిలో నెగెటివ్‌లు డెవలప్ అవుతాయి.' అది అక్షరాలా నిజం! మన మనస్సు తమస్సుతో అంటే చీకటితో నిండి ఉంది. ఆ చీకటిలో రాగద్వేషాలు, కామక్రోధాలు, లోభమోహాలు పెరుగుతున్నాయి. అందువల్ల అర్జునా, జననమరణాల వృత్తం గురించి తెలుసుకో. అప్పుడు నీ భయం పోతుంది లేదా కనీసం తక్కువవుతుంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

జనన మరణాలు అంటే ఏమిటి? నిజానికి, జగత్తులో ఏదీ కొత్తగా పుట్టదు, ఏదీ నాశనమవదు. విజ్ఞానశాస్త్రం ప్రకారం కూడా ఏదీ కొత్తగా పుట్టదు, ఏదీ కొత్తగా నాశనమవదు. భగవంతుడు కూడా ఏమీ కొత్తగా సృష్టించడు. భగవంతుడు సర్వశక్తివంతుడు కదా అనవచ్చు. సర్వశక్తివంతుడు అంటే సాధ్యమైన ప్రతిదీ చెయ్యగలిగిన సమర్థవంతుడు అని అర్థం. ద్రవ్యాన్ని కొత్తగా సృష్టించలేరు.

మరి అయితే జనన, మరణాలు అంటే ఏమిటి? ఒక రూపంనుంచి ఇంకొక రూపానికి మారటం. ఒక కోణంలో చూస్తే పుట్టుక, ఇంకొక కోణంలో చూస్తే చావు. రేపు అనేరోజు పుడితే, ఇవాళ అనేరోజు మరణిస్తుంది. నీరు ఆవిరి అయితే, నీరు మరణించింది, ఆవిరి పుట్టింది. అంటే ఒక రూపంనుంచి ఇంకో రూపానికి మారుతున్నది. శరీరం పుట్టకముందు అవ్యక్తంలో ఉంది, పుట్టాక వ్యక్తంలోకి వచ్చింది.

భూతాని అవ్యక్తాదీని – ప్రాణులన్నీ పుట్టుటకు ముందు అవ్యక్తంగా ఉన్నాయి. ప్రాణులన్నీ సృష్టికి ముందు కూడా ఉన్నాయి. కాని అవ్యక్తరూపంలో ఉన్నాయి. విజ్ఞానశాస్త్రంలో శక్తిరూపంలో ఉన్నాయి అంటే వేదాంతశాస్త్రంలో ప్రకృతిరూపంలో ఉన్నాయి అంటారు. ప్రకృతినే మాయ అనీ, శక్తి అనీ, అవ్యక్తం అనీ అంటారు.

వ్యక్తమధ్యాని భారత – ఓ అర్జునా, కాలక్రమేణా అవి వ్యక్తమవుతాయి. అంటే సకల ప్రాణులలాగా జన్మ పొందాయి. అలా పుట్టినవి కొన్ని సంవత్సరాలు ఉంటాయి. దాని తరువాత?

అవ్యక్తనిధనాన్యేవ – మళ్ళీ అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళిపోతాయి అంటే మరణిస్తాయి. అందువల్ల అవ్యక్తంనుంచి వ్యక్తంలోకి రావటం జన్మ . వ్యక్తంలోంచి అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళిపోవటం మరణం. రెండు భిన్ననామాలు వాడుతున్నాము కాని ఉన్నది ఒకటే వస్తువు. భూతాని అంటే సమస్త ప్రాణులు. అంటే అవి ముందు అవ్యక్తంగా ఉండి, మధ్యలో వ్యక్తమయి, మళ్ళీ అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళిపోతున్నాయి. మనం పుట్టక ముందు మనమేమిటో మనకు తెలియదు! మనం మరణించాక ఏమవుతామో తెలియదు! రెండు పెద్ద తెలియని విషయాల మధ్య, ఒక తెలిసిన ఉనికి, తాత్కాలికంగా ఉంది. ఈ ఉనికిని జీవితం అంటున్నారు.

తత్ర కా పరిదేవనా – అందువల్ల వాటి గురించి పరితపించి ఏమిటి లాభం? అంటే వాటి గురించి పరితపించుట నిష్ప్రయోజనం.

శ్లో. 29 **ఆశ్చర్యవత్పశ్యతి కశ్చిదేనమ్ ఆశ్చర్యవద్వదతి తథైవ చాన్యః ।**
ఆశ్చర్య వచ్చైనమన్యః శృణోతి శ్రుత్వాప్యేనం వేద న చైవ కశ్చిత్ ॥
ఆశ్చర్యవత్, పశ్యతి, కశ్చిత్, ఏనమ్, ఆశ్చర్యవత్, వదతి, తథా, ఏవ, చ, అన్యః,
ఆశ్చర్యవత్, చ, ఏనమ్, అన్యః, శృణోతి, శ్రుత్వా, అపి, ఏనమ్, వేద, న, చ, ఏవ, కశ్చిత్ ॥

కశ్చిత్	= ఎవరో ఒక మహాపురుషుడు	అన్యః	= మరియొక మహాపురుషుడు
ఏనమ్	= దీనిని (ఈ ఆత్మను)	ఆశ్చర్యవత్	= (దీని తత్త్వమును) ఆశ్చర్యకరముగా
ఆశ్చర్యవత్	= ఆశ్చర్యమైనదానినిగా	వదతి	= చెప్పును (వర్ణించును)
పశ్యతి	= చూచును	చ	= అలాగే
చ	= ఇంకా	అనః	= మరియొకరు (యోగ్యుడైనవాడే)
తథా, ఏవ	= అలాగే	ఏనమ్	= దీనిని (ఈ ఆత్మను)

ఆశ్చర్యవత్	= ఆశ్చర్యముగా	శ్రుత్వా, అపి	= విన్నప్పటికిని
శృణోతి	= వినును	ఏనమ్	= దీనిని (ఆత్మను)
చ	= ఇంకా	న, ఏవ, వేద	= తెలిసికొనజాలడు
కశ్చిత్	= ఇంకొకరు		

కశ్చిత్ ఏనమ్ ఆశ్చర్యవత్ పశ్యతి। తథా ఏవ చ అన్యః ఏనమ్ ఆశ్చర్యవత్ వదతి।
ఆశ్చర్యవత్ అన్యః చ ఏనం శృణోతి। శ్రుత్వాపి చ కశ్చిత్ ఏవ న వేద॥

తా: ఒకరు ఈ ఆత్మను ఆశ్చర్యమైనదానిగా భావించుచున్నాడు. మరియొకరు ఈ ఆత్మను ఆశ్చర్యంగా వర్ణిస్తున్నాడు. ఇంకొకరు ఈ ఆత్మను గురించి ఆశ్చర్యంగా వింటున్నాడు. ఇంకొకరు ఈ ఆత్మను గురించి వినికూడా ఏమాత్రము తెలియకున్నాడు.

12వ శ్లోకంనుంచి ఇప్పటివరకూ ఆత్మ స్వరూపాన్ని వివరించాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆత్మ అంటే ఏమిటో, అనాత్మ అంటే ఏమిటో, ఆత్మ అనాత్మలను ఎలా విడదీయాలో చెప్పాడు. అనాత్మ అంటే కార్యకరణసంఘాతమైన మనశ్శరీరాలు. ఆత్మ అనాత్మలు ఒకదానితో ఒకటి పెనవేసుకుని ఉన్నాయి. వాటిని బుద్ధితో విడదీయాలి. నేను అనాత్మ కాదు, ఆత్మను. అనాత్మ మిథ్య; నేను ఈ మిథ్యా అనాత్మకు భిన్నంగా ఉన్నాను అని తెలుసుకోవటమే ఆత్మజ్ఞానం. దీన్ని జ్ఞానయోగం అంటారు లేదా సాంఖ్యయోగం అంటారు. అందువల్లనే ఈ అధ్యాయానికి **సాంఖ్యయోగం** అని పేరు.

ఈ చర్చను 29, 30 శ్లోకాలలో ముగించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అర్జునుని విషాదాన్ని పారద్రోలటానికి ఆత్మజ్ఞానబోధను మొదలుపెట్టాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకు? వేదాంతం ప్రకారం ఆత్మజ్ఞానం ఒకటే దుఃఖాన్ని శాశ్వతంగా పోగొట్టగలదు. వేరే ఏ పద్ధతిని ఉపయోగించినా, అది దుఃఖాన్ని తాత్కాలికంగా తగ్గించగలదు. అది కూడా కొంతమేరకే తగ్గించగలదు. కాని ఆత్మజ్ఞానం పొందితే ఆత్యంతిక దుఃఖనివృత్తి కలుగుతుంది. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ఆత్మజ్ఞానాన్ని శోకనివృత్తికి వాడాడు.

ఈ శ్లోకంలో ఈ జ్ఞానంయొక్క గొప్పతనం గురించి వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆత్మజ్ఞాన మహిమ, ఆత్మజ్ఞాన విభూతి లేదా ఆత్మజ్ఞాన మహాత్మ్యం ఏమిటి? ఎన్నో మహిమలు ఉన్నాయి కాని ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ దీన్ని అత్యంత ఆశ్చర్యకరమైన విషయంగా వర్ణిస్తున్నాడు. ఎందుకు ఆశ్చర్యంగా వర్ణిస్తున్నాడు?

ఎ). తెలిసో తెలియకో, ప్రతి ఒక్కరూ జీవితంలో కొన్ని ప్రాథమిక లక్ష్యాలకోసం పాటుపడతారు. చూడటానికి ఆ లక్ష్యాలు భిన్నంగా ఉండవచ్చు, కాని వాటి ఉద్దేశ్యం ఒకటే. పూర్ణత్వంకోసం పాటుపడతారు. పూర్ణత్వం డబ్బువల్ల వస్తుందని ఒకరనుకుంటే, లౌకికజ్ఞానంవల్ల వస్తుందని ఇంకొకరు, ఉద్యోగంవల్ల వస్తుందని మరొకరు అనుకుంటారు, అంతే తేడా.

బి). అందరూ కోరుకునే ఇంకొక లక్ష్యం భద్రత. డబ్బు లేకపోతే ఒక రకమైన అభద్రతా భావన; డబ్బు ఉంటే ఇంకొక రకమైన అభద్రతా భావన. దేనికి అభద్రతా భావన అన్నది మారుతుంది కాని అభద్రతా భావన మాత్రం మారదు.

సి). అందరూ కోరుకునే మరొక లక్ష్యం ఆనందం.

ఆ విధంగా అందరూ కోరుకునే లక్ష్యాలు – పూర్ణత్వం, భద్రత, ఆనందం. వేదాంతం ప్రకారం ఈ మూడు లక్ష్యాలనూ ఒక పదంతో సూచించవచ్చు. అది ఆత్మ లేదా బ్రహ్మ. నిజానికి ఆత్మ అంటే పూర్ణత్వం; ఆత్మ అంటే భద్రత; ఆత్మ అంటే ఆనందం. అందువల్ల ఎవరైనా తెలిసో తెలియకో వెతికేది ఏమిటి అంటే ఆత్మనే. కాని నువ్వు ఆత్మను వెతుకుతున్నావా అంటే అతను లేదు, అనవచ్చు. కాని పూర్ణత్వాన్ని వెతుకుతున్నావా అంటే అవునంటాడు. అప్పుడు మనం చెబుతాము – నువ్వు వెతికే పూర్ణత్వం, భద్రత, ఆనందం వేరే ఏవో కాదు అది ఆత్మ అని. అందరూ వెతికేది ఏమిటి? **ఆత్మనే.**

ఆ వెతకటంలో ఆశ్చర్యకరమైన విషయం ఏమిటి? అందరూ వెతికే ఆత్మ ఎక్కడో లేదు. అది వెతుకుతున్న వ్యక్తి స్వరూపమే. ఆత్మ వెతకబడుతున్న ఆబ్జెక్టు కాదు; వెతుకుతున్న నేనే ఆత్మను. ఆత్మ అంటే అర్థం నేను. ఆత్మజ్ఞానం అంటే నా గురించిన జ్ఞానం. అందులో గొప్ప ఆశ్చర్యకరమైన విషయం ఏమిటి? ప్రతి ఒక్కరు తమకు తెలియకుండానే, తమ గురించే వెతుకుతున్నారు.

తమ గురించే వెతుకుతున్నామని తెలియక, ప్రపంచం అంతటా వెతుకుతారు. అనేక వ్యాపారాలు చేస్తారు; అనేక విషయాలు నేర్చుకుంటారు; అనేక విజయాలు సాధిస్తారు; కాని ఈ తాపత్రయం అంతా తమను గురించి తెలుసుకోవటానికే అని తెలియక చేస్తారు. దురదృష్టకరమైన విషయం ఏమిటంటే శాంతి, భద్రత, ఆనందం బాహ్యవస్తువుల్లో ఉందనుకుని వెంపర్లాడుతారు కాని తామే శాంతి, భద్రత, ఆనందాలకు ప్రతిరూపమని తెలుసుకోరు.

దీనికి ఈ ఉదాహరణ చెబుతారు ఎప్పుడూ. ఒకసారి ఒక ధనవంతుడు రైలులో దూరప్రయాణం చేస్తున్నాడు. అతని దగ్గర బోలెడు ధనం ఉంది. రోజూ దాన్ని తీసి, లెక్క పెట్టుకుని, మళ్ళీ దాచేసేవాడు. అతనితో పాటు ఒక గజదొంగ కూడా ప్రయాణం చేస్తున్నాడు. వారి సుదీర్ఘప్రయాణం ముగిసేలోపు ఎలాగైనా ఆ డబ్బుని కాజేయాలని దొంగ ఆలోచన. ప్రతిరాత్రీ, ఆ ధనవంతుడు నిద్రపోయాక, అతని జేబుల్లో, అతని దిండు క్రింద, అతని పెట్టెలో, అంతా వెతికేవాడు కాని ఎక్కడా డబ్బు దొరికేది కాదు. మళ్ళీ మర్నాడు పొద్దున్నే చూస్తే, ఆ ధనవంతుడు తీరిగ్గా తన డబ్బు లెక్క పెట్టుకునేవాడు. ఇదెక్కడి చోద్యం? ఈ దొంగగారికి ఎంతకీ విషయం కొరుకుడు పడలేదు. అలా మూడురోజులు జరిగింది.

నాలుగవరోజు, ఇంక ఉండబట్టలేక ముఖాముఖి ఆ ధనవంతుణ్ణే అడిగేశాడు. 'అంత గజదొంగనైన నాకే మీ డబ్బు దొరకలేదు. ఎక్కడ దాచేవారో దయచేసి చెప్పండి,' అన్నాడు. ధనవంతుడు నవ్వి, 'నువ్వు ఎన్నటికీ వెతకనిచోట పెట్టాను,' అన్నాడు. ఏమిటా చోటు? దొంగ దిండు క్రింద. 'ప్రతిరోజూ రాత్రి నువ్వు బాత్రూమ్‌కి వెళ్ళినప్పుడు నీ దిండు క్రింద పెట్టేవాణ్ణి, పొద్దున్న నువ్వు లేచి మళ్ళీ అటు వెళ్ళినప్పుడు తీసేసుకునేవాణ్ణి,' అన్నాడు. ఈ కథ వింటే నవ్వొస్తుంది కాని, మనం నిజానికి చేస్తున్నది అదే. పుట్టినప్పటినుంచి, ఒక్కసారి కూడా మనమే శాంతి, భద్రత, ఆనందాలకు నెలవు అని కొంచెం కూడా తెలుసుకోలేకపోయాము. మనకు అసలు ఆ ఊహే రాలేదు.

బాలస్తావత్క్రీడాసక్తః, తరుణస్తావత్తరుణీసక్తః।
వృద్ధస్తావచ్చిన్తాసక్తః, పరమే బ్రహ్మణి కోఽపి న సక్తః॥ భజగోవిందమ్ 7

బాలుడిగా ఉండగా ఆనందం బొమ్మల్లో, ఆటల్లో ఉందనుకున్నాము. యౌవనంలో స్త్రీలో ఉందనుకున్నాము. వృద్ధాప్యంలో చింతలతో గడుపుతున్నాము. వస్తువుల వెంట, ధనం వెంట, మనుష్యుల వెంట పరుగులు తీశాము కానీ, మన గురించి ఒక్కసారి కూడా ఆలోచించలేదు. అందువల్ల, ఆత్మ గొప్ప రహస్యం అయి కూర్చుంది.

ఎందుకు గొప్ప రహస్యం? ఎందుకంటే ఎన్నడూ నేనే ఆత్మస్వరూపాన్ని, నేనే ఆనందస్వరూపాన్ని అనుకోము కాబట్టి. ఆత్మ గురించి చెప్పినా అది బాహ్యప్రపంచంలో ఒక వస్తువు అనుకుంటాము. ఆత్మ నిత్యం, శాశ్వతం, సర్వవ్యాపకం అన్నా కూడా అటువంటి వస్తువు ఏమై ఉంటుంది అనుకుంటాము. లేదా ధ్యానంలో కూర్చుని ఈ ఆత్మసాక్షాత్కారంకోసం ఎదురుచూస్తాము. ఆత్మ గురించి అంతా స్పష్టంగా విన్నా కూడా, ఎప్పుడు వస్తుందో, ఎప్పుడు వస్తుందో అని ఎదురుచూస్తారు చాలామంది.

ఆత్మ బాహ్యంగా వచ్చే వస్తువు కాదు, ఆత్మ ధ్యానం చేసే వస్తువు కాదు; ధ్యానం చేసే నేను అని అర్థం చేసుకోవాలి. ఎందుకు అలా ఎదురుచూస్తాము? అది మన అలవాటు. లౌకికవిద్యను డైకాటమీ సిస్టమ్ అంటారు. అందులో ఆబ్జెక్టు గురించి నేర్చుకుంటాము. మన విద్యాభ్యాసం అంతా ఈ ఆబ్జెక్టుపరంగా సాగుతుంది. దీన్ని శాస్త్రంలో పరోక్షజ్ఞానం అంటారు. అలా పరోక్షజ్ఞానం అలవాటయి, ఆత్మ కూడా ధ్యానంలో సాక్షాత్కారం అవాలి అనుకుంటారు. దయానందస్వామీజీ అంటారు, 'ధ్యానంలో ఏవైనా శబ్దాలు వినిపించాయి అంటే, నీ పేగులు అరుస్తున్నాయేమో, భోజనం చేసి ధ్యానం చెయ్యి.' కొంతమందికి ఒక జ్యోతి కనబడుతుంది; కొంతమందికి ఏవో శబ్దాలు వినిపిస్తాయి; కొంతమందికి ఏవో ఆకారాలు కనిపిస్తాయి. మనం ఆ అనుభూతులను కొట్టివేయటం లేదు; కాని అది ఆత్మ సాక్షాత్కారంగా భావించవద్దు అంటున్నాము. ఆత్మ అనుభవంలోకి వచ్చేది కాదు. ఆత్మవల్లే అన్నీ అనుభవించ గలుగుతున్నాము. పైగా ఆత్మ నిత్యం. ఆత్మ అనుభవంలోకి వచ్చిందంటే, అది ఎప్పుడో పోతుంది. ఆత్మ ఆగమాపాయి కాదు అంటే వచ్చిపోయేది కాదు.

ఇంకొక సూత్రం ఏమిటి? అనుభవంలోకి వచ్చేది ఏదైనా ఆబ్జెక్టు. అలా అనుభవంలోకి వచ్చే ప్రతిదాన్నీ ఆబ్జెక్టుగా కొట్టివేస్తే, మిగిలేది ఏమిటి? **శూన్యం!** శూన్యం అని అనుకుంటాము. కాని శూన్యం కాదు. శూన్యం ఉంది అని చూసేది ఒకటి ఉంది. అది ఆత్మ. ఇది గురువు కష్టపడి శిష్యుని మేధస్సులోకి చొప్పించాలి.

ఆత్మ ఆనందస్వరూపం అంటే ఆ ఆనందం కోసం అంతటా వెతుకుతాను. గురువు బాహ్యంగా దొరికే వస్తువు కాదు, వెతికే నువ్వే ఆనందస్వరూపుడివి అంటాడు. అందువల్ల ఆత్మ లేదా బ్రహ్మ అంటే వేదాంతం చూపించే కొత్త వస్తువు కాదు. ఆత్మ అంటే నాయొక్క కొత్త హోదా! వేదాంతానికి రాకముందు నాకు భద్రత లేదు, శాంతి లేదు, ఆనందం లేదు అనుకున్నాను – కాని వేదాంతం నాకొక కొత్త హోదాను ఆపాదిస్తున్నది. నేను భద్రత ఉన్న, శాంతి ఉన్న, ఆనందం ఉన్న జీవిని. దీనికి శాస్త్రం ఎప్పుడూ చెప్పే ఉదాహరణ కర్ణదృష్టాంతం. కర్ణుడు కూడా కుంతీపుత్రుడని, కాని అది కురుక్షేత్రయుద్ధం వచ్చేదాకా అతనికి తెలియదని మనకు తెలుసు.

కుంతీపుత్రులు ఐదుగురే అని అతనూ అనుకున్నాడు. ఒక శుభముహూర్తాన, కుంతి పిలిచి నాకు ఐదుగురు కాదు, ఆరుగురు పుత్రులు ఉన్నారు అని చెబుతుంది. వెంటనే ఆరవ పుత్రుణ్ణి నేనా అనే అనుమానమే అతనికి రాదు. ఎందుకు? అతను తాను సూతపుత్రుణ్ణి అనే గట్టి అపోహలో ఉన్నాడు. అందువల్ల ఎవరా ఆరవ పుత్రుడు అని కుతూహలంగా చూస్తాడు. ఎలా ఉంటాడు, రూపురేఖలు ఏమిటి, ఎంత వయస్సు ఉంటుంది లాంటి ఆలోచనలు చెలరేగుతాయి. నువ్వు అతన్ని కలిశావు అని చెప్పగలదా, నువ్వు అతన్ని కలవలేదు అని చెప్పగలదా? రెండూ చెప్పలేదు. కర్ణుడితో నువ్వు నా ఆరవ పుత్రుణ్ణి కలిశావు అనీ చెప్పలేదు, కలవలేదు అనీ చెప్పలేదు. ఎందుకు? ఆరవ పుత్రుడు కర్ణుడే కాబట్టి, అతన్ని తాను కలవలేదు.

అందువల్ల కుంతి ఏమని చెప్పాలి? నువ్వు చూడాలని కోరుకుంటున్న ఆ ఆరవ పుత్రుడివి నువ్వే అని చెప్పాలి. **తత్ త్వమ్ అసి.** కుంతి ఆమాట చెప్పగానే, కర్ణుడు కొత్త వ్యక్తిని గురించి తెలుసుకుంటాడా? లేదు. అది పాత కర్ణుడి గురించే. కాకపోతే అతను కొత్తగా తెలుసుకున్నది ఏమిటి? తనకు తెలిసిన తన గురించి, తనకు తెలియని ఒక కొత్త హోదాను తెలుసుకుంటాడు. నిజం చెప్పాలంటే, అది కొత్త హోదా కూడా కాదు. పాత హోదానే, కాకపోతే ఇన్నాళ్ళు బయటకు రాకుండా, రహస్యంగా ఉండిపోయింది. అది తెలియగానే అతని ముందుకు కొత్తగా ఏదైనా వచ్చివాలిందా? ఏమీ రాలేదు. ఎందుకు? అది అతని గురించే కాబట్టి.

ఆ జ్ఞానం అత్యంత రహస్యజ్ఞానం. నేను కుంతీపుత్రుణ్ణి, నేను సూతపుత్రుణ్ణి కాను. ఇన్నాళ్ళూ కర్ణుణ్ణి క్రుంగదీస్తున్న విషయం అదే. అతను క్షత్రియుడు కాదనే అవమానభారం. అతనిలో చిన్నప్పటినుంచి క్షత్రియ రక్తమే ఉంది. కాని అతను క్షత్రియుడు కాదనుకుని అర్జునుడు నువ్వు క్షత్రియుడవు కాదు కాబట్టి నీతో యుద్ధం చేయనన్నాడు; ద్రౌపది కూడా అతన్ని కించపరిచింది. అలాంటిది కుంతి అతను తన పుత్రుడని చెప్పటంవల్ల 'నేను క్షత్రియుణ్ణి కాను,' అనే అపోహ తొలిగి, 'నేను క్షత్రియుణ్ణి,' అనే జ్ఞానం కలిగింది. శారీరకంగా ఏమైనా మార్పు వచ్చిందా? లేదు! ఏమైనా వింత అనుభవం కలిగిందా? లేదు. సత్యం గురించి ఒక చిన్న నిశ్శబ్దమైన గుర్తింపు.

కాని ఇదే విషయం టీవీలో చూపిస్తే రకరకాల హడావుడులు చేస్తారు. కుంతి ఆ విషయం చెప్పగానే, కర్ణుడి గుండె గట్టిగా కొట్టుకుంటున్నట్టు శబ్దాలతో హోరెత్తించేస్తారు. దాని తర్వాత పదేపదే కుంతి, కర్ణుల మొహాలని దగ్గర్నుంచీ, దూరంనుంచీ, ఇటుపక్కనుంచీ, అటుపక్కనుంచీ జూమ్ చేసి మరీ చూపిస్తారు. కాని ఇదంతా మనస్సులో నిశ్శబ్దంగా జరిగే విషయం అంతే.

అలాగే అహం బ్రహ్మ అస్మి అనేది కూడా మనస్సులో నిశ్శబ్దంగా జరిగే ఒక చిన్న మార్పు. ఇన్నాళ్ళూ నేను ఏమి అనుకున్నాను? నాకు భద్రత లేదు అనుకున్నాను. నేనే భద్రతామూర్తిని అని తెలుసుకున్నాను. నేను పరిచ్ఛిన్నుణ్ణి అనుకున్నాను; నేను పూర్ణుణ్ణి అని అర్థం చేసుకున్నాను. కర్ణుడు ఈ విషయం తెలియకముందు తాను సూతపుత్రుడు అనుకున్నాడు. తెలిశాక, ఒకవేళ అర్జునుడు నువ్వు క్షత్రియుడవు కాదు అన్నా కర్ణుడు తాను క్షత్రియుడనని గర్వంగా చెప్పగలడు. ఆత్మ విషయంలో కూడా అంతే. ఆత్మజ్ఞానం అంత గొప్పది ఎందుకయిందంటే, ఇన్నాళ్ళూ నేను దేనికోసం వెతుకుతున్నానో, అదే నేను! ఈ నేపథ్యంతో శ్లోకాన్ని చూద్దాము.

కశ్చిత్ ఏనమ్ ఆశ్చర్యవత్ పశ్యతి – ఒక విద్యార్థి ఆత్మతత్త్వాన్ని ఆశ్చర్యకరమైనదానిగా చూస్తాడు. ఇన్నాళ్ళూ ఎలా తెలుసుకోలేక పోయాను అనే ఆశ్చర్యం వేస్తుంది. జీవితంలో అనేక సూచనలు అందుతున్నా, వాటిని అందుకోలేక పోయాము. మనం బాల్యంలో ఉండి, చదువుకుంటున్న రోజుల్లో ఏమనుకునేవాళ్ళం? అబ్బ, ఈ పెద్దవారు ఎంచక్కా చదువుకోనవసరం లేదు, హాయిగా ఆఫీసుకి వెళ్ళి ఇష్టం వచ్చినట్టు గడిపేసి, బోలెడు డబ్బు సంపాదించుకు వస్తారు. అదికాక ఇంటికి వచ్చాక, అసలు చదవనవసరం లేదు. తనివితీరా టీవీ చూసుకోవచ్చు. వారికి పరీక్షలు లేవు, మార్కుల గొడవలేదు, బెంగలు లేవు అనుకునేవాళ్ళం. ఇప్పుడు పెద్దయి, ఆ స్థాయికి మనం చేరుకుంటే, అప్పుడనుకున్నట్టుగా హాయిగా ఉంటామా? లేదు. అబ్బ బాల్యం ఎంత బాగుంది, ఆ రోజులే వేరు. బాధ్యతలు లేవు, బెంగలు లేవు. చీకూచింతా లేకుండా గడిపేశాము అనుకుంటాము. పోనీ ఇప్పుడైనా ఆత్మవిద్యకు ప్రయత్నిస్తామా? ఉహు!

ఇప్పుడు చాలా పనులున్నాయి. బాధ్యతలున్నాయి. రిటైరయ్యాక వేదాంతమే వేదాంతం అనుకుంటాము. కాని అప్పుడూ ఏమార్పు ఉండదు. ఉద్యోగంలో ఉండగా కనీసం వారానికి మూడురోజులు వేదాంతబోధలకు వెళితే ఇప్పుడు ఒకరోజు కూడా వెళ్ళే తీరికలేదు. ఎందుకు? ఉద్యోగంలో ఉండగా పనులు ఎవరో ఒకరు చేసి పెట్టేవారు. ఇప్పుడు అన్నీ మనమే చేసుకోవాలి; పిల్లలా రెక్కలొచ్చి దూరదేశాలకు ఎగిరి వెళ్ళిపోయారు. క్షణం తీరిక లేదు.

దీని సారాంశం ఏమిటి? శాంతి, భద్రత, ఆనందాలకోసం సరైనచోట వెతికే ప్రయత్నాన్ని అంతకంతకూ దూరం చేసుకుంటున్నాము. అది అంతకంతకూ దూరమవుతుంటేనైనా మనకు కొంచెం కూడా అనుమానం రావటం లేదు. నేను సరైన మార్గంలోనే ప్రయత్నిస్తున్నానా అనే ఆత్మ విమర్శ చేసుకోవటం లేదు. ఎందుకంటే, ఒకవేళ మనం సరైన మార్గంలో ప్రయత్నం చేస్తే 20 సంవత్సరాల తరువాత, లేదూ 40 సంవత్సరాల తరువాత, అదీకాదూ 60 సంవత్సరాల తరువాతనైనా శాంతిభద్రతలు కలగాలి కదా! అవి అంతకంతకూ దూరమవు తున్నాయంటే ఏమిటి అర్థం? మనం సరైన దిశలో ప్రయత్నించటం లేదు.

మాయయొక్క గొప్పతనం అది! అది మనను నిరంతరం వెతికేలాగా చేస్తుంది! ఒక్కక్షణం కూడా మన వెంపర్లాటలను మానము. ఏదో కాస్త పుణ్యం చేసుకుంటే, వేదాంతంలోకి వస్తాము. వేదాంతంలో కనుగొంటాము. అప్పుడు కలిగే ఆనందానికి అవధులు లేవు. నాలోనే ఆనందం ఉందని తెలియక అరవైఏళ్ళు వృథా చేసుకున్నానా అని ఆశ్చర్యపోతాము.

ఒక బ్రాహ్మణుడు మహామఖం కొలనులో స్నానం చేస్తుండగా, అతని ఉంగరం అందులో జారి పడిపోయింది. అది పండుగరోజు, ఆ కొలను యాత్రికులతో క్రిక్కిరిసి ఉంది. అతను ఉంగరం వెతకాలి, ఎలా? అందువల్ల అతనేం చేశాడు? పక్కనే ఇంకో కొలను ఖాళీగా ఉండటం చూసి అక్కడ వెతకటం మొదలుపెట్టాడు. ఎవరో చూసి, 'ఏం చేస్తున్నావు?' అన్నాడు. 'నా ఉంగరం పోయింది, వెతుకుతున్నాను,' అన్నాడు. పాపం అతను కూడా తోడుగా వెతకటం మొదలుపెట్టాడు. వీరిని చూసి ఒకరొకరూ వచ్చి వెతుకుతున్నారు. అలా చాలామంది అయ్యారు. చివరికి ఇంకొక అతను వచ్చాడు. 'ఏం వెతుకుతున్నారు?' అన్నాడు. విషయం చెప్పారు. 'ఎక్కడ

పోయింది?' అన్నాడు. 'ఆ కొలనులో పోయింది,' అన్నాడు. అతను గట్టిగా నవ్వి, 'వెర్రివాడా, మరి అయితే ఇక్కడెందుకు వెతుకుతున్నావు?' అన్నాడు. 'అక్కడ చీకటిగా ఉంది, పైగా చాలామంది ఉన్నారు,' అన్నాడు అమాయకంగా! ఏమన్నా అర్థముందా? ఒకచోట పోగొట్టుకుని, ఇంకొకచోట వెతికితే ఏమిటి లాభం?

కాని మనం చేస్తున్నదేమీ దానికి భిన్నంగా లేదు. అందరూ కలిసి వేరే కొలనులో వెతికినట్టుగా, మనమందరం బాహ్యప్రపంచంలో శాంతి, భద్రతలకోసం వెతుకుతున్నాము. అవి అక్కడ ఉంటే కదా, దొరకటానికి? వెతకాల్సినచోట వెతికి, అది దొరికితే ఆనందం కలగదా? అందుకే **కశ్చిత్ ఏనమ్ ఆశ్చర్యవత్ పశ్యతి**.

ఆశ్చర్యవద్వదతి తథైవ చాన్యః – ఇంకొక మహాత్ముడు దీని తత్త్వాన్ని ఆశ్చర్యకరంగా వర్ణిస్తాడు.

ఆశ్చర్య వచ్చైనమన్యః శృణోతి – వేరొక పురుషుడు దీనిని ఆశ్చర్యకరమైన విషయంగా వింటాడు.

ఆత్మజ్ఞాన విషయంలో, ప్రతీదీ ఆశ్చర్యకరమైన విషయమే. ఈ భావాన్ని కృష్ణపరమాత్మ కఠోపనిషత్తు లోంచి గ్రహించాడు.

శ్రవణాయాపి బహుభిర్యో న లభ్యః – కఠ 1.2.7

ఈ ఆత్మ గురించి బోధించే గురువు ఒక ఆశ్చర్యం; దాన్ని అందుకునే శిష్యుడు ఇంకొక ఆశ్చర్యం. అన్ని ఆశ్చర్యాల్లోకీ గొప్ప ఆశ్చర్యం కొన్ని సంవత్సరాలు ఈ విద్యను నేర్చుకున్నా కూడా కొంతమందికి అర్థం కాదు; అది ఇంకా ఆశ్చర్యం! వేరే ఎవరి గురించో, వేరే విషయం గురించో చెపితే అర్థం కాకపోతే అందులో కొంత అర్థం ఉంది. కాని శాస్త్రం నా గురించే చెప్పినా నాకర్థం కాకపోవటం ఆశ్చర్యం కాక మరేమిటి? అందువల్ల దీన్ని రహస్యవిద్య అన్నారు. అందరికీ బోధించినా కూడా, అర్థం కాకపోవటంవల్ల రహస్యంగానే మిగిలిపోతుంది.

అందువల్ల గురువు ఒక ఆశ్చర్యం; శిష్యుడొక ఆశ్చర్యం; ఆత్మను అర్థం చేసుకోని వ్యక్తి మరీ ఆశ్చర్యం!

శ్రుత్వాప్యేనం – ఎన్నో సంవత్సరాలు విన్న తరువాత కూడా,

కశ్చిత్ నైవ వేద – కొంతమంది అసలు అర్థం చేసుకోలేరు. ఎందుకు అర్థం చేసుకోలేరు? వారికి ప్రతిదాన్నీ ఆబ్జెక్టుగా చూడటం అలవాటు. అందువల్ల ఆత్మను కూడా ఆబ్జెక్టుగా చూడాలి; ఆబ్జెక్టుగా అనుభవించాలి అనుకుంటారు. ఆత్మకోసం బయట కాని, తన లోపల కాని వెతుకుతారు. ఆత్మ బయటా లేదు, లోపలా లేదు. అంటే ఆత్మ లేనట్టా? ఆ వెతుకుతున్న నేనే ఆత్మను. నన్నూ, ఆత్మనూ కలిపే విభక్తి లేదు. ఆత్మ **లోపల** ఉంది. ఆత్మ బయట **ఉంది** అనే పదాలు రావు. ఆత్మ **నేనే**. ఈ విషయం అర్థమయ్యేదాకా, ఆత్మ చిక్కు విడని సమస్యలాగే ఉండిపోతుంది. ఎప్పుడైతే ఆ చిక్కు విడుతుందో, అప్పుడే అది తేలి అర్థం చేసుకునే అంశం అవుతుంది.

శ్లో. 30 **దేహీ నిత్యమవధ్యోఽయం దేహే సర్వస్య భారత ।**
తస్మాత్ సర్వాణి భూతాని న త్వం శోచితుమర్హసి ॥
దేహీ, నిత్యమ్, అవధ్యః, అయమ్, దేహే, సర్వస్య, భారత,
తస్మాత్, సర్వాణి, భూతాని, న, త్వమ్, శోచితుమ్, అర్హసి ॥

భారత	= ఓ అర్జునా!	సర్వాణి	= సమస్తములైన
అయమ్, దేహీ	= ఈ ఆత్మ	భూతాని	= ప్రాణులను గూర్చి (ఏ ప్రాణి కోసం) అయినను
సర్వస్య	= ప్రతిప్రాణియొక్క		
దేహే	= దేహమందు	త్వమ్	= నీవు
నిత్యమ్	= ఎల్లప్పుడును	శోచితుమ్	= శోకించుటకు
అవధ్యః	= వధించశక్యము కానిది	న, అర్హసి	= అర్హుడవు కావు (శోకింపదగదు)
తస్మాత్	= కావున		

హే భారత! సర్వస్య దేహే అయం దేహీ నిత్యమ్ అవధ్యః,
తస్మాత్ త్వం సర్వాణి భూతాని శోచితుం న అర్హసి ॥

తా: భరతవంశీయుడవగు ఓ అర్జునా! సకల ప్రాణుల దేహమందుగల ఈ ఆత్మ ఏ కాలమందైననూ వధించశక్యము కానిది. కావున, సకలప్రాణుల గురించి నీవు శోకింపదగదు.

ఈ ఆత్మజ్ఞానంయొక్క గొప్పతనాన్ని స్తుతించాక, కృష్ణపరమాత్మ ఈ శ్లోకంతో ఈ అంశాన్ని ముగిస్తున్నాడు. ఇంతవరకూ తను చేసిన బోధయొక్క సారాంశాన్ని చెబుతున్నాడు. ఈ బోధలో రెండు ముఖ్యమైన అంశాలను చెప్పాడు. అవి – శరీరం అనిత్యం, ఆత్మ నిత్యం.

ఎ). **శరీరం అనిత్యం** – మనం అనేక విషయాలను అధిగమించగలమేమో కానీ, మూడు విషయాలను మనం తప్పించుకోలేము. అవి వృద్ధాప్యం, అనారోగ్యం, మృత్యువు. కొంతమేరకు వృద్ధాప్యాన్ని, అనారోగ్యాన్ని కూడా తప్పించుకోగలమేమో కాని మృత్యువును అస్సలు తప్పించుకోలేము. మనం ఈ భూమ్మీద పుడితే, ఈ నగ్నసత్యాన్ని జీర్ణించుకోక తప్పదు. అత్యంత దురదృష్టకరమైన విషయమేమిటంటే, మృత్యుదేవత ఎప్పుడు కబళిస్తుందో తెలియదు.

పరీక్షిత్తు మహారాజు ఏడురోజుల్లో నువ్వు మరణిస్తావన్న శాపం పొందితే ఆయన దుఃఖించాడు అని కొంతమంది అనుకున్నారు కాని నిజానికి ఆయన సంతోషించాడు. ఎందుకు? ఏడురోజులు ఖచ్చితంగా జీవిస్తాను అని తెలుసుకున్నాడు. తక్కినవారికి అలాకాదు, ఎప్పుడు మృత్యువు బారిన పడతారో తెలియదు. అందువల్ల మృత్యువును మనసారా ఆహ్వానించటం మొదటిపాఠం.

బి). **ఆత్మ నిత్యం** – ఈ అనిత్య శరీరం వెనుక, నిత్యమైన నేను ఉన్నాను. కనబడే శరీరం అసలు నేను కాదు; అసలు నేను ఈ దేహానికి వెనుక ఉన్నాను. నన్ను దేహీ అంటారు.

దేహం అనిత్యం దేహీ నిత్యం – ఈ సూత్రం భీష్మద్రోణాచార్యులకు కూడా వర్తిస్తుంది. ఎప్పుడైతే అర్జునుడు వారి మరణానికి మానసికంగా సంసిద్ధుడు అవుతాడో, అప్పుడే వారి మరణం అతనిని బాధించదు. మనం మానవమాత్రులం; చావును దగ్గరనుంచి చూస్తే, అదీ మన ఆత్మీయుల చావును దగ్గరనుంచి చూస్తే మనం కలత చెందటం అత్యంత సహజం.

వేదాంతం నేర్చుకున్నంత మాత్రాన ఈ దుఃఖాన్ని పూర్తిగా పారద్రోలదు కాని, చాలామటుకు మరణాన్ని స్వీకరించి, భరించగలిగే గుండెధైర్యాన్ని ఇస్తుంది. ఒకవేళ మనస్సును కొన్నాళ్ళు బాధించినా, ఆత్మీయుల మరణం తప్పదు, ఇది జీవితంలో ఒక భాగం, వారు ఉన్నా లేకపోయినా, జీవితపయనం కొనసాగించక తప్పదు అని నేర్చుకుంటాము. జీవితం రైలు ప్రయాణంలాంటిది. రైలుపెట్టెలోంచి ఒకరు దిగినా కూడా, రైలు ప్రయాణం ఎవరికోసమూ ఆగదు. అది ముందుకు సాగుతూనే ఉంటుంది. మన జీవితమూ ఎవరితోనూ ఆగిపోదు. ముందుకు సాగుతూనే ఉంటుంది. అందువల్ల ఆత్మీయుల మరణం బాధించినా, అది భరించలేనంత దుఃఖాన్ని కలుగజేయదు. అందువల్ల 'ఓ అర్జునా! నువ్వు కూడా ఈ జ్ఞానాన్ని జీర్ణించుకో,' అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అయం దేహీ నిత్యమ్ అవధ్యః – అయం దేహీ అంటే ఈ ఆత్మ. ముందు శ్లోకాల్లో ఈ ఆత్మలక్షణాలు కొన్ని చూశాము. ఏమిటవి? ఆత్మ నిత్యం, సత్యం, సర్వవ్యాపకం, అప్రమేయం, అకర్తా, అభోక్తా, నిర్వికారం. అవధ్యః అంటే వధించటానికి వీలుకానిది. ఎప్పటికీ శాశ్వతం. నాశనంకానిది. ఎక్కడ ఉంటుంది ఈ ఆత్మ?

సర్వస్య దేహే – ఈ శాశ్వతమైన ఆత్మ, ఈ అవినాశి ఆత్మ, అశాశ్వతమైన, వినాశనం చెందే శరీరంలో ఉంది. దేహి అవధ్యః అయితే, దేహం వధ్యః అవుతుంది. అంటే శరీరం నాశనం చెందుతుంది. అంటే భీష్మ, ద్రోణుల శరీరాలు కూడా మరణిస్తాయి.

మన సమస్య ఏమిటి? పుట్టుట గిట్టుట కొరకే అని తెలుసు; అంటే పుట్టినవారు మరణించక తప్పదు అని తెలుసు; నిజానికి ఎవ్వరైనా మరణిస్తే మనమే ఉదారంగా ఈ సూత్రాన్ని వల్లెవేస్తాము; కాని మనవారు మరణించాల్సి వచ్చినప్పుడు ఈ నగ్నసత్యాన్ని మర్చిపోతాము.

త్వం సర్వాణి భూతాని శోచితుం న అర్హసి – ఎవరు మరణించినా బాధపడకూడదు; ఎవరికి వృద్ధాప్యం వచ్చినా దుఃఖించకూడదు. కాని ఇక్కడ ఒక విషయం సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. అనారోగ్యం రాకతప్పదు అని అంతకు ముందు చూశాము. అందువల్ల మనవారికి అనారోగ్యం వస్తే, అనారోగ్యం రాకతప్పదు అన్నారని, డాక్టరు దగ్గరకు తీసుకువెళ్ళటం మానకూడదు; మందులు ఇప్పించటం మానకూడదు. మనం ఏం చేయాలో ముందు శ్లోకాల్లో చెబుతాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎవరికైనా అనారోగ్యం వస్తే వారికి మనం చేతనైన సహాయం చేసి, మందులు ఇప్పించి, వారిని సంతోషంగా, శాంతిగా ఉండే పరిస్థితులు ఏర్పరచి, వారి మృత్యువును వీలున్నంత వెనక్కి పారద్రోలటానికి మన శాయశక్తులా ప్రయత్నించటం మన ధర్మం. ఇంత చేసినా, మృత్యువు తప్పలేదూ అంటే, దాన్ని జీవితసత్యంగా స్వీకరించక తప్పదు. అందువల్ల ఎన్నడూ శోకించవద్దు. దుఃఖించి నంతమాత్రాన సత్యాన్ని మార్చలేము.

శ్లో. 31 **స్వధర్మమపి చావేక్ష్య న వికంపితుమర్హసి ।**
ధర్మ్యాద్ధి యుద్ధాచ్ఛ్రేయోఽన్యత్ క్షత్రియస్య న విద్యతే ॥
స్వధర్మమ్, అపి, చ, అవేక్ష్య, న, వికంపితుమ్, అర్హసి,
ధర్మ్యాత్, హి, యుద్ధాత్, శ్రేయః, అన్యత్, క్షత్రియస్య, న, విద్యతే ॥

చ	= ఇంకను	క్షత్రియస్య	= క్షత్రియునకు
స్వధర్మం	= (నీ) స్వధర్మమును	ధర్మ్యాత్	= ధర్మయుక్తమైన
అవేక్ష్య	= చూచి	యుద్ధాత్	= యుద్ధముకన్నా
అపి	= అయినను	అన్యత్	= మరియొకటి
వికంపితుమ్	= చలించుటకు (భయపడుటకు)	శ్రేయః	= శ్రేయస్కరమైన కర్తవ్యము
న, అర్హసి	= అర్హుడవు కావు (భయపడదగదు)	న, విద్యతే	= ఉండదు.
హి	= ఎందుకంటే		

స్వధర్మం చ అపి అవేక్ష్య వికంపితుం న అర్హసి ।
హి క్షత్రియస్య ధర్మ్యాత్ యుద్ధాత్ శ్రేయః అన్యత్ న విద్యతే ॥

తా: స్వధర్మమునైననూ పరిగణనలోనికి తీసుకొన్నచో నీవు చలించుట (కర్తవ్యమునుంచి) జారిపోవుట తగదు. ఎందుకంటే, క్షత్రియునకు ధర్మయుక్తమైన యుద్ధముకన్నా హితకరము మరియొకటి లేదు.

ఇంతకుముందు శ్లోకంతో ఆత్మజ్ఞానబోధ ముగిసింది. ఈ బోధను కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుని దుఃఖం పోగొట్టటానికే కాదు, మోహాన్ని తొలగించటానికి కూడా చేశాడు. అర్జునుని మోహం ఏమిటి? యుద్ధం చేయాలా, వద్దా? అతను ఈ ధర్మయుద్ధం చేసితీరాలి. హింస చేయకూడని చోట హింస చేయటం ఎంత తప్పో, హింస చేయాల్సిన చోట అహింస చూపటం కూడా అంతే తప్పు. అందువల్ల, అహింస పాటిస్తానని అర్జునుడు యుద్ధభూమినుంచి తప్పుకోకూడదు. క్షత్రియుని ధర్మం, ధర్మాన్ని రక్షించటం. దానికి అవసరమైతే దండన విధించాలి. ఆ విధంగా హింసాత్మక యుద్ధం ధార్మికపద్ధతి కిందకే వస్తుంది.

అందువల్ల, ఓ అర్జునా, యుద్ధం చేయి అంటున్నాడు. పైగా ఈ విషయాన్ని మూడు కోణాల్లోంచి చెబుతున్నాడు. అవి ఆధ్యాత్మికదృష్టి, ధార్మికదృష్టి, లౌకికదృష్టి అని చూశాము. ఇంతవరకు ఆధ్యాత్మికదృష్టి అయింది. అర్జునునికి ఈ బోధ అర్థమయితే, ఇంక వేరే పరిష్కారం అవసరం లేదు. కాని దురదృష్టవశాత్తు చాలామందికి ఈ బోధ అర్థం కాదు. అది అర్థం అవ్వాలంటే కొంత మానసిక పరిపక్వత అవసరం. ఆ మానసిక పరిపక్వత గనుక లేకపోతే, వేదాంతం సరిగ్గా అర్థమవటం మాట దేవుడెరుగు, దాన్ని అపార్థం చేసుకునే ప్రమాదముంది. ఉదాహరణకు ఆత్మను అకర్తా, అభోక్తా అనీ, అది ఏమీ కర్మ చేయదు కాబట్టి దానికి పుణ్యం, పాపం అంటదు అనీ ముందు శ్లోకాల్లో చూశాము. దీన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోకపోతే, అక్రమాలు చేసేవి చేసేసి, నేను ఆత్మగా అకర్తా, అభోక్తా, కాబట్టి నేను ఏమీ చేయలేదు అని వాదించవచ్చు. అంతేకాదు దేహం అశాశ్వతం, అందువల్ల యుద్ధం చేయి అర్జునా అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

దేహీ నిత్యమవధ్యోఽయం దేహే సర్వస్య భారత – ఇది ఉటంకిస్తారు కూడా. శరీరం ఎలాగూ అశాశ్వతం. శరీరాన్ని చంపితే నష్టం ఏమిటి? అసలు వ్యక్తి ఎలాగూ ఆత్మగా శాశ్వతం అంటారు. అలా ఎవరైనా వాదిస్తే అతను వేదాంతాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోలేదని అర్థం. వేదాంతం ధర్మంతోనే మనగలదు, అందువల్ల ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ ధార్మికదృష్టి పరంగా చెప్పబోతున్నాడు.

బి). ధార్మికదృష్టి పరంగా శ్లోకాలు 31-33 – ధార్మికదృష్టితో చూసినా కూడా, అర్జునుడు ఈ యుద్ధం చేయటం సబబే అని అర్థమవుతుంది. భీష్మద్రోణాదులను సంహరించమంటున్నది, వారి శరీరాలు అనిత్యమని కాదు. వారి శరీరాలు అనిత్యమైనంత మాత్రాన ఎవరికీ వారిని సంహరించే అధికారం లేదు. మరి ఎందుకు చంపమంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ? ఎందుకంటే భీష్మద్రోణులు వారు స్వతహాగా ధర్మపురుషులే అయినా, అధార్మిక పురుషునితో, అంటే దుర్యోధనునితో చేతులు కలిపారు.

స్వధర్మమపి చావేక్ష్య న వికంపితుమర్హసి – అర్జునా, నీకు ఆత్మ గురించి అర్థం కాకపోయినా, ఫర్వాలేదు. కాని నీ స్వధర్మపరంగా చూస్తే, నువ్వు సంకోచించనవసరం లేదు. వారు నీ గురువులు, పితామహులు అని నువ్వు సందేహించవద్దు. ఎందుకంటే ధర్మం ఇంకా ముఖ్యం. ధర్మం శాశ్వతం. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ స్వధర్మం పదం వేశాడు. దీని గురించి కొంచెం చూద్దాము.

ధర్మం రెండు రకాలు – సామాన్యధర్మం, విశేషధర్మం.

సామాన్యధర్మం – ఈ సామాన్యధర్మం సర్వజనీనధర్మం. అంటే అది అందరికీ వర్తిస్తుంది. వర్ణంతో సంబంధం లేదు; జాతితో సంబంధం లేదు; ఆశ్రమంతో సంబంధం లేదు. అందరూ సమానంగా పాటించాల్సిన ధర్మాలను యమనియమాలు అంటారు. యమనియమాలు కలిపి పది ధర్మాలున్నాయి. అహింస, సత్యం, అస్తేయం, బ్రహ్మచర్యం, అపరిగ్రహం – ఇవి ఐదు యమలు. అస్తేయం అంటే దొంగతనం చేయకపోవటం; **'ప్రకృతి మానవ అవసరానికి సరిపోయేటంత అమర్చింది కాని మానవ దురాశకు సరిపోయేటంత అమర్చలేదు,'** అన్నారెవరో. అందువల్ల మనకు అదనంగా సొమ్ము ఉంటే దాన్ని ఇతరులతో పంచుకోవటానికి సిద్ధపడాలి. ఈ పంచుకునే తత్త్వాన్ని అపరిగ్రహం అంటారు.

ఇక ఐదు నియమాలు – శౌచం, సంతోషం, తపస్సు, స్వాధ్యాయం, ఈశ్వరప్రణిధానం.

శౌచం – మనం వేసుకునే దుస్తులు, మనం ఉండే ఇల్లు, మన ఆఫీసు, మన ఇంటిముందు ఉన్న వీధి – అన్నింటినీ శుభ్రంగా ఉంచుకోవాలి. చాలామంది ఇంటిముందు చెత్త పడేస్తూంటారు. వీధితో వారికి సంబంధం లేదు అనుకుంటారు.

సంతోషం – ఉన్నవాటితో తృప్తి చెందటం. తోటివారిని చూసి ఈర్ష్య పడకపోవటం.

తపస్సు – ఆత్మసంయమనం. మనను మనం అదుపులో పెట్టుకోవాలి. సమయపాలన చేయాలి. ఐదు గంటలకు ఎవరన్నా రమ్మంటే ఐదుగంటలకు వెళ్ళాలి. అలా మనం వెళ్ళకపోతే, రెండవసారి సరిగ్గా ఐదు గంటలకు రమ్మని ప్రత్యేకంగా చెపుతారు. అప్పుడూ వెళ్ళకపోతే సరిగ్గా ఐదంటే ఐదింటికే రావాలి అని చెపుతారు. దానికి ఇంక అంతెక్కడ? ఎవరైనా రెండు నెలల ముందు ఫలానా కార్యక్రమం ఉంది అని చెప్పి ఊరుకుంటే, ఎవరూ వెళ్ళరు. పైగా చెప్పినవారినే తప్పుపడతారు. అక్రమం చూడండి. మీరు మళ్ళీ చెప్పలేదు కదా, ఉందో లేదో అని అనుమానం వచ్చింది అంటారు పైపెచ్చు. అలా అలవాటయిపోయింది మన జీవితం. కొంతమంది తామే మళ్ళీ గడియారాన్ని పది నిముషాలు ముందు పెట్టుకుంటారు. అంటే వారిమీద వారికి నమ్మకం లేదన్నమాట. అందువల్ల మనమీద మనకు అధికారం ఉండాలి – ఆలోచనలో, కర్మలో, మాట్లాడటంలో.

స్వాధ్యాయం – శాస్త్ర అధ్యయనం అందరూ చేయాలి. అది సామాన్యధర్మంలోకే వస్తుంది. శాస్త్రం బోధించే ఆచార్యులు ఇంకా ఎక్కువగా అధ్యయనం చేయాలి, కాని అందరూ ప్రాథమికంగా కొన్ని అధ్యయనం చేయాలి. ఎందుకంటే శాస్త్రం మన జీవితవిధానం ఎలా ఉండాలో నిర్దేశిస్తుంది. ఎలా డబ్బు సంపాదించాలో చెబుతుంది. చాలామందికి భార్యా, పిల్లలతో ఎలా వ్యవహరించాలో తెలియదు. అందువల్ల శాస్త్ర అధ్యయనం చేసి తీరాలి.

ఈశ్వరప్రణిధానం – ఏ పని చేసినా ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో చేయాలి; ఆ కర్మకు వచ్చే ఫలాన్ని ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరించాలి. ఇవీ ఐదు నియమాలు.

ఈ యమనియమాలను కలిపి సామాన్యధర్మం అంటారు. విశేషధర్మాన్ని స్వధర్మం అంటారు. ఈ స్వధర్మం వర్ణాశ్రమధర్మాలమీద ఆధారపడివుంటుంది. బ్రాహ్మణుడు ఎక్కడన్నా అన్యాయాన్ని చూస్తే, అతను క్షత్రియునికి చెప్పాలి. ఇప్పటి పరిస్థితుల ప్రకారం కూడా అంతేకదా! ఒక దొంగ దొంగతనం చేస్తూ పట్టుబడితే, అతను చేస్తున్నది తప్పే అయినా, అతన్ని దండించే అధికారం మనకు లేదు. మనం పోలీసుకు అప్పచెప్పాలి. పోలీసుకు అతన్ని దండించే అధికారం ఉంది. అలాగే క్షత్రియుని ధర్మం యుద్ధం చేయటం.

అందువల్ల అర్జునుడు యుద్ధం చేయవచ్చు, చేసితీరాలి కూడా. ధర్మశాస్త్రం, అహింస మన గొప్ప ధర్మం అంటుంది. కాని ధర్మశాస్త్రం, అహింస సామాన్యధర్మమనీ, కాని కొన్ని అసామాన్యపరిస్థితుల్లో రాజు ఎవరినైనా శిక్షించవచ్చు అనీ అంటుంది. అలాగే సత్యం పలకటం సామాన్యధర్మం, కాని కొన్ని విపత్కరపరిస్థితుల్లో అంటే ఆపద్ధర్మపరిస్థితుల్లో అసత్యమాడవచ్చు. అందువల్ల కొన్ని ధర్మాలను నిర్దేశించినా, కొన్ని ప్రత్యేక పరిస్థితుల్లో వాటిని ఉల్లంఘించవచ్చు. సంస్కృతంలో సామాన్యధర్మాలను ఉత్సర్గ అనీ, ఉల్లంఘించగలిగిన పరిస్థితులను అపవాదం అనీ అంటారు. అందువల్ల ప్రతి ఉత్సర్గకూ ఒక అపవాదం ఉంటుంది. ఇంగ్లీషులో కూడా ఎవ్విరి రూల్ హేజ్ ఏన్ ఎక్సెప్షన్ అంటారు.

ఉత్సర్గ ధర్మం ప్రకారం ఎవరినీ చంపకూడదు కాని అపవాద సూత్రం ప్రకారం, చట్టప్రకారం వారిని శిక్షించవచ్చు. సామదానభేదమార్గాలు కుదరనప్పుడు, యుద్ధం తథ్యం. అందువల్లనే దాన్ని ధర్మయుద్ధం అంటారు.

క్షతాత్ అధర్మాత్ త్రాయతే ఇతి క్షత్రియః. క్షతాత్ అంటే అధర్మం. సమాజంలో అధర్మం ఉంటే దాన్నించి సమాజాన్ని రక్షించేవాణ్ణి క్షత్రియుడు అంటారు.

అధర్మంనుంచి సమాజాన్ని ఎలా రక్షిస్తాడు? ముందు అధర్మంగా ప్రవర్తించే వ్యక్తులను మార్చటానికి ప్రయత్నిస్తాడు. వారు మారితే ఫర్వాలేదు, లేకపోతే వారిని ఏరివేయాలి. ఉదాహరణకు డయాబెటిక్ ఫుట్ విషయం తీసుకోండి. పాదం దెబ్బ తిన్నప్పుడు, కుదిరితే దాన్ని మందులతో నయం చేస్తాడు డాక్టరు. రోగం ముదిరిపోయి, ఆ దెబ్బతిన్న పాదంవల్ల తక్కిన అంగాలు కూడా పాడయ్యేటట్టు ఉంటే, రోగతీవ్రతనుబట్టి కాలివేళ్ళనో, పాదాన్నో తొలగిస్తాడు డాక్టరు.

పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్ – 4.8

సత్పురుషులను రక్షించటంకోసం, దుష్టులను శిక్షించాలి. అర్జునుడు క్షత్రియుడు కాబట్టి దుష్టులను శిక్షించాలి. ముందే చూసినట్టుగా దుష్టులను శిక్షించే హక్కు క్షత్రియునికి ఉంది కాని, బ్రాహ్మణులకు కాని, తక్కిన వర్ణాలవారికి కాని లేదు.

స్వధర్మమపి చావేక్ష్య – నీ వర్ణధర్మం ప్రకారం;

న వికంపితుమర్హసి – నీకు భయపడే అర్హత లేదు.

ద్రోణాచార్యుడు జాతిబ్రాహ్మణుడు; అతను యుద్ధం చేయకూడదు. అందువల్ల మహాభారతయుద్ధం మధ్యలో, భీమాదులు ద్రోణాచార్యుని నువ్వు నీ స్వధర్మాన్ని ఉల్లంఘించావు అని దెప్పుతారు. దానికి ద్రోణాచార్యుని దగ్గర జవాబు లేదు. ద్రోణాచార్యుడు గొప్పవిలుకాడు; ఆయనకు విలువిద్య నేర్పే అధికారం ఉందే కాని, యుద్ధం చేసే అధికారం లేదు. అందువల్ల ఆయన యుద్ధం చేస్తే తప్పు. కాని అర్జునుడు క్షత్రియుడు, అందువల్ల అర్జునుడు యుద్ధం చేయకపోతే అది తప్పు. అతను భయపడకూడదు.

అంతేకాదు, ఇటువంటి ధర్మయుద్ధాన్ని గొప్పవరంగా భావించాలి. యుద్ధాన్ని ఒక శాపంగా తీసుకోవద్దు; ధర్మంకోసం నీ జీవితాన్ని అర్పించటానికి యిచ్చిన అవకాశంగా తీసుకో అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. పూర్వం స్వాతంత్ర్యసమరంలో ఎందరో నాయకులు కారాగారానికి సంతోషంగా వెళ్ళివచ్చారు. వారి జీవితాలని ధర్మంకోసం త్యాగం చేసారు.

ధర్మ్యాద్ధి యుద్ధాచ్ఛ్రేయోఽన్యత్ న విద్యతే – ధర్మయుద్ధానికి మించిన శ్రేయస్కరమైన కర్తవ్యం ఇంకొకటి లేదు. ఎవరికి?

క్షత్రియస్య – క్షత్రియునికి. తక్కిన వర్ణాల వారికి కాదు.

శ్లో. 32 **యదృచ్ఛయా చోపపన్నం స్వర్గద్వారమపావృతమ్ ।**
సుఖినః క్షత్రియాః పార్థ లభంతే యుద్ధమీదృశమ్ ॥
యదృచ్ఛయా, చ, ఉపపన్నమ్, స్వర్గద్వారమ్, అపావృతమ్,
సుఖినః, క్షత్రియాః, పార్థ, లభంతే, యుద్ధమ్, ఈదృశమ్ ॥

పార్థ	= ఓ పార్థా!	స్వర్గద్వారమ్	= స్వర్గద్వార(రూప)మైనట్టిది
యదృచ్ఛయా	= అనుకోకుండా (సంకల్పము లేకుండ)	ఈదృశమ్ యుద్ధమ్	= ఇటువంటి యుద్ధము
		సుఖినః	= అదృష్టవంతులైన
ఉపపన్నమ్	= ప్రాప్తించినట్టిది	క్షత్రియాః	= క్షత్రియులకు మాత్రమే
చ	= ఇంకా	లభంతే	= లభించును.
అపావృతమ్	= తెరవబడిన		

హే పార్థ! యదృచ్ఛయా చ ఉపపన్నమ్ ఈదృశమ్ ।
అపావృతం స్వర్గ-ద్వారం యుద్ధం సుఖినః క్షత్రియాః లభంతే ॥

తా: ఓ కుంతీపుత్రా! కోరుకోకుండానే వచ్చిన ఇటువంటి యుద్ధము తెరవబడిన స్వర్గద్వారము. అదృష్టవంతులగు క్షత్రియులకు ఇటువంటి యుద్ధము లభించును.

ఓ అర్జునా, నీకిది గొప్ప అవకాశం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. రాజులు యుద్ధంలో మరణించే అవకాశమున్నా యుద్ధానికి వెనుకాడరు. రాణులు కూడా వారిని వెనక్కు లాగరు. వీరతిలకం దిద్ది సంతోషంగా యుద్ధానికి సాగనంపుతారు.

యదృచ్ఛయా చ ఉపపన్నం – ఓ పార్థా! యాదృచ్ఛికంగా – అంటే అనుకోకుండా నీకీ అవకాశం దక్కింది. యుద్ధం చేసేటప్పుడు **విజయమో, వీరస్వర్గమో** అంటారు. అందువల్ల ఒకవేళ యుద్ధంలో మరణించినా, లౌకికంగా విజయం పొందకపోయినా, శాస్త్రం ప్రకారం అతను స్వర్గలోకానికి వెళతాడు. ధర్మశాస్త్రం ప్రకారం, ధర్మరక్షణకోసం తన జీవితాన్ని త్యాగం చేసిన వ్యక్తి స్వర్గలోకానికి చేరతాడు. దాన్ని వీరస్వర్గం అంటారు.

స్వర్గద్వారం – ఈ ధర్మయుద్ధం స్వర్గానికి ద్వారంలాంటిది. అది కూడా ఎలాంటి ద్వారం?

అపావృతమ్ – ఆ ద్వారం తెరిచి ఉంటుంది. అటువంటి అవకాశం ఎవరికి వస్తుంది?

సుఖినః క్షత్రియాః ఈదృశం యుద్ధం లభంతే – అదృష్టవంతులైన క్షత్రియులకు మాత్రమే లభిస్తుంది. అందువల్ల అర్జునా, ఇటువంటి అవకాశాన్ని వదులుకోవద్దు.

శ్లో. 33 **అథ చేత్త్వమిమం ధర్మ్యం సంగ్రామం న కరిష్యసి ।**
తతస్స్వధర్మం కీర్తిం చ హిత్వా పాపమవాప్స్యసి ॥

అథ, చేత్, త్వమ్, ఇమమ్, ధర్మ్యమ్, సంగ్రామమ్, న, కరిష్యసి,
తతః, స్వధర్మమ్, కీర్తిమ్, చ, హిత్వా, పాపమ్, అవాప్స్యసి ॥

అథ, చేత్	= అయినా కూడా	తతః	= తరువాత
త్వమ్	= నీవు	స్వధర్మమ్, చ	= స్వధర్మమునూ
ఇమమ్	= ఈ	కీర్తిమ్	= కీర్తినీ
ధర్మ్యమ్	= ధర్మయుక్తమైన	హిత్వా	= పోగొట్టుకొని
సంగ్రామమ్	= యుద్ధమును	పాపమ్	= పాపమును
న, కరిష్యసి	= చేయకపోతే	అవాప్స్యసి	= పొందెదవు.

అథ (త్వమ్) ఇమం ధర్మ్యం సంగ్రామం న కరిష్యసి చేత్,
తతః స్వధర్మం కీర్తిం చ హిత్వా పాపమ్ అవాప్స్యసి॥

తా: ఇప్పుడు నీవు ఈ ధర్మబద్ధమైన యుద్ధమును చేయకపోతే దానివల్ల స్వధర్మమును, కీర్తిని కూడా పోగొట్టుకొని పాపమును పొందెదవు.

ముందు శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ ఏమన్నాడు? నువ్వు యుద్ధం చేసి, యుద్ధంలో మరణిస్తే వీరస్వర్గం పొందుతావు అన్నాడు. ఒకవేళ అర్జునుడు, నాకు వీరస్వర్గంమీద మోజులేదు, నేను యుద్ధం చేయను, నావారిని చంపి స్వర్గానికి వెళ్ళాలన్న కోరిక నాకేం లేదు. వారితో ఇక్కడే ఉంటాను అని అనేటట్టయితే, దానికి జవాబు ఈ శ్లోకంలో చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. యుద్ధం చేస్తే వీరస్వర్గం పొందుతావు, కాని యుద్ధం చేయకపోతే నరకానికి పోతావు అంటున్నాడు. ఎందుకు? తన కర్తవ్యాన్ని నెరవేర్చనందుకు!

శాస్త్రం కర్మను రెండు రకాలుగా విభజించింది. వాటిని విహితకర్మలు, నిషిద్ధకర్మలు అంటారు. విహితకర్మలు అంటే చేసి తీరాల్సిన కర్మలు. నిషిద్ధకర్మలు అంటే చేయకూడని కర్మలు. పాపం కూడా రెండు రకాలు. చేసి తీరాల్సిన కర్మలను చేయకపోతే ప్రత్యవాయపాపం కలుగుతుంది. చేయకూడని కర్మలను చేసినా కూడా పాపం కలుగుతుంది.

నిషిద్ధకర్మలు ఏమిటి? ఉదాహరణకు **సురాం న పిబేత్** – సురాపానం చేయకూడదు. నిజానికి వాసన కూడా చూడకూడదు. వాసన చూస్తే తక్కువ స్థాయి పాపం, తాగితే ఎక్కువ స్థాయి పాపం కలుగుతుంది. దీన్ని ఇంగ్లీషులో కమిషన్ అంటారు. అంటే పాపకర్మను చేయటం. దీన్ని నిషిద్ధకరణం అంటారు.

విహితకర్మలు అంటే ఏమిటి? ఉదాహరణకు మనం ఆదాయపన్ను కట్టాలి. అది కట్టకపోతే దానికి శిక్ష ఉంటుంది. నేను చేయని పనికి శిక్ష ఏమిటి అనకూడదు. దీన్ని ఇంగ్లీషులో ఒమిషన్ అంటారు. అంటే చేయాల్సిన కర్మను చేయకపోవటం. దీన్ని విహిత అకరణం అంటారు.

కరచరణకృతం వా కాయజం కర్మజం వా
శ్రవణ నయనజం వా మానసం వా అపరాధమ్
విహితమ్ అవిహితం వా సర్వమ్ ఏతత్ క్షమస్వ

ఇక్కడ అర్జునుడు యుద్ధం చేయకపోతే అది విహిత అకరణం కిందకు వస్తుంది. దాన్ని ప్రత్యవాయపాపం అంటారు.

అథ చేత్త్వమిమం ధర్మ్యం సంగ్రామం న కరిష్యసి – సంగ్రామం అంటే మంచి గ్రామం కాదు; యుద్ధం, ధర్మయుద్ధం. ఒకవేళ నువ్వు ఈ ధర్మయుద్ధం చేయకపోతే ఏమవుతుంది?

పాపమ్ అవాప్స్యసి – పాపం చేసినవాడివవుతావు. పాపఫలితం ఏమిటి? **నరకప్రాప్తి ఏవ ఫలం భవతి.** నరకం పొందుతావు. అందువల్ల, అర్జునా! నీకు స్వర్గలోకంమీద మోహం లేకపోయినా, నరకలోకానికి వెళ్ళకుండా ఉండటానికైనా యుద్ధం చేసి తీరాలి. నరకానికి వెళ్ళటమే కాదు,

తతః స్వధర్మం కీర్తిం చ హిత్వా – నీ స్వధర్మాన్ని, కీర్తిని కూడా కోల్పోతావు. దీన్ని కృష్ణపరమాత్మే తరువాత వివరిస్తాడు. ఇక్కడితో ధార్మికదృష్టి కూడా అయిపోయింది. 31వ శ్లోకంలో మొదలయింది ఇది. ఇది ధర్మయుద్ధం కాబట్టి, అర్జునుడు తన క్షత్రియధర్మం నిలబెట్టుకోవటానికి యుద్ధం చేసి తీరాలన్నాడు.

శ్లో. 34 **అకీర్తిం చాపి భూతాని కథయిష్యంతి తేఽవ్యయామ్ ।**
సంభావితస్య చాకీర్తిః మరణాదతిరిచ్యతే ॥
అకీర్తిమ్, చ, అపి, భూతాని, కథయిష్యంతి, తే, అవ్యయామ్,
సంభావితస్య, చ, అకీర్తిః, మరణాత్ అతిరిచ్యతే ॥

చ	= ఇంకా	చ	= ఇంకా
భూతాని	= సమస్తజనులు	సంభావితస్య	= మంచి పేరుగలవానికి
తే	= నీయొక్క	అకీర్తిః	= అపకీర్తి
అవ్యయామ్	= కలకాలము నిలిచియుండు	మరణాత్	= మృత్యువుకన్నా
అకీర్తిమ్, అపి	= అపకీర్తిని గూర్చి	అతిరిచ్యతే	= అధికమగు దుఃఖము నిచ్చును
కథయిష్యంతి	= చెప్పుకొంటారు		

అపి చ భూతాని తే అవ్యయామ్ అకీర్తిం కథయిష్యంతి।
సంభావితస్య చ అకీర్తిః మరణాత్ అతిరిచ్యతే ॥

తా: ఇంతేగాక, జనులు శాశ్వతమైన నీ అపకీర్తిని చెప్పుకొంటారు. పైగా, మంచి పేరుగలవానికి అపకీర్తి మృత్యువుకన్నా అధికమగు దుఃఖమునిచ్చును.

సి). లౌకిక దృష్టి పరంగా శ్లోకాలు 34-38 – ఆధ్యాత్మిక దృష్టి, ధార్మిక దృష్టి పరంగా పరిస్థితిని వివరించాక, ఇక్కడనుంచి కృష్ణపరమాత్మ లౌకిక దృష్టి పరంగా వివరిస్తున్నాడు. అంటే ఇంకా ఒక మెట్టు దిగి వివరిస్తున్నాడు. ఇప్పటి కాలం వారు నేను పుణ్యపాపాలను నమ్మను అనవచ్చు. ఎందుకంటే అవి అదృష్టం. అదృష్టం అంటే ఇంద్రియ అగోచరం. వాటిని టెలిస్కోప్, మైక్రోస్కోప్‌లలో చూడలేము. పుణ్యపాపాలను నమ్మకపోతే స్వర్గనరకాలను కూడా నమ్మరు. ఆత్మ అంటే ఏమిటో అర్థం కాకపోయినా, స్వర్గనరకాలను నమ్మకపోయినా, అర్జునుడు యుద్ధం చేసితీరక తప్పదు. ఎందుకు? అతను యుద్ధం చేయకపోతే అపకీర్తి పాలవుతాడు.

ఈ రోజుల్లో అందరూ విలువనిచ్చేది కీర్తికే! నలుగురూ ఏమనుకుంటారోననే భయం ఎక్కువ రాజ్యమేలుతోంది. అబ్బాయి ప్రేమించి పెళ్ళి చేసుకుంటానంటే, అతని యిష్టాయిష్టాల గురించి ఆలోచించరు, నలుగురూ దుమ్మెత్తి పోస్తారేమోనని భయపడతారు. మాది నిప్పులు కడిగే వంశం, ఇప్పుడు పుత్రుడు వర్ణసంకరం చేస్తే అందరూ ఆడిపోసుకుంటారని భయపడతారు. కొందరైతే ఇంక బయటకు రావటం కూడా మానేస్తారు. పెళ్ళిళ్ళకు, శుభకార్యాలకు వెళ్ళటం మానేస్తారు. అర్జునుడు క్షత్రియుడు; రాజసికగర్వం ఉంటుంది. అతను కూడా కీర్తి గురించి తాపత్రయపడే అవకాశం ఉంటుంది.

అర్జునుడు గొప్ప విలుకాడు అనే కీర్తి ఉంది. భూలోకంలోనే కాదు, స్వర్గలోకానికి కూడా వెళ్ళి ఇంద్రదేవునికి యుద్ధాల్లో సహాయం చేసి, ఎన్నో విజయాలు పొందాడు. అతనికి విజయంలో తిరుగులేదనే పేరు ప్రఖ్యాతులు పొందాడు. అసలు అతను యుద్ధభూమికి రాకపోయుంటే అది వేరే విషయం. యుద్ధానికి వచ్చి, తీరా అందరినీ చూసి, యుద్ధం చేయకపోతే, అపనిందలు వేస్తారు. అర్జునుడు భీష్మద్రోణులమీద జాలికొద్దీ యుద్ధం చేయనంటున్నాడు

కాని దాన్ని ఎవరూ సరిగ్గా అర్థం చేసుకోరు. అందరూ అన్ని రకాల పుకార్లు పుట్టిస్తారు. 20 శతాబ్దాల తరువాత కూడా అతను యుద్ధంనుంచి పారిపోయాడని నిందలు వేస్తారు. దానిమీద పుంఖానుపుంఖాలుగా కవితలు కూడా రాస్తారు. ఓ అర్జునా, అలాంటి చెడ్డపేరు రావాలని నీకుందా?

ప్రాణం వాపి పరిత్యజ్య మానమేవాభి రక్షతు ।
అనిత్యో భవతి ప్రాణః మానస్తు ఆచంద్రతారకమ్ ॥

ప్రాణంకన్నా మానం ముఖ్యమని చాలామంది అనుకుంటారు. ఎన్ని వార్తలు చదవటం లేదు. పరీక్షలో ఫస్ట్ర్యాంక్ రాలేదని, సెకండ్ ర్యాంక్ వచ్చిందని ఆత్మహత్య చేసుకున్న విద్యార్థుల గురించి చూస్తాము. హఠాత్తుగా వ్యాపారం దెబ్బతిని, ఆస్తి అంతా పోయిన, ఐశ్వర్యవంతుని ఆత్మహత్య ఇంకో వార్త. ఎందుకు? వీరికి మానం ముఖ్యం; అవమానం తట్టుకోలేకపోయారు. మామూలు మనుష్యులకే మానం ఇంత ముఖ్యమయితే, క్షత్రియుడైన అర్జునునికి ఇంకెంత ముఖ్యమై ఉండాలి అది? అవమానమా? వీరస్వర్గమా?

భూతాని కథయిష్యంతి – లోకులందరూ నీ గురించి చిలవలు పలువలుగా చెప్పుకుంటారు.

అకీర్తిం చాపి (కథయిష్యంతి) – నీ అపకీర్తి గురించి చెప్పుకుంటారు. అది కూడా ఎలా?

అవ్యయామ్ – తరతరాలుగా చెప్పుకుంటారు. నువ్వు ఎవరికీ తెలియని అనామకుడవయితే నీ గురించి ఎవరూ పట్టించుకోరు. కాని నీకు కీర్తిప్రతిష్ఠలు చాలా ఉన్నాయి. అలాంటి నీమీద వారు అపనిందలు వేస్తే అది నీకు చాలా అవమానంగా ఉంటుంది.

సంభావితస్య – విలువిద్యలో ఆరితేరి, సవ్యసాచిగా పేరు పొంది, ఎన్నో విజయాలను చవిచూసిన క్షత్రియునిగా నీకు గొప్ప పేరుప్రతిష్ఠలు ఉన్నాయి. అలాంటి నిన్ను హఠాత్తుగా అకీర్తిపాలు చేస్తే;

మరణాత్ అతిరిచ్యతే – అది మరణంకన్నా చాలా బాధాకరమైనది.

శ్లో. 35 **భయాద్రణాదుపరతం మంస్యంతే త్వాం మహారథాః ।**
యేషాం చ త్వం బహుమతో భూత్వా యాస్యసి లాఘవమ్ ॥
భయాత్, రణాత్, ఉపరతమ్, మంస్యంతే, త్వామ్, మహారథాః,
యేషామ్, చ, త్వమ్, బహుమతః, భూత్వా, యాస్యసి, లాఘవమ్ ॥

చ	= ఇంకా	మహారథాః	= ఆ మహారథులు
యేషామ్	= ఎవరి దృష్టిలో	త్వామ్	= నిన్ను
త్వమ్	= నీవు	భయాత్	= భయకారణముగా
బహుమతః	= మిక్కిలి మాన్యుడవు	రణాత్	= యుద్ధమునుంచి
భూత్వా	= అయి (ఉన్నావో)	ఉపరతమ్	= పారిపోయినవానినిగా
లాఘవమ్	= (వారి దృష్టిలో) చులకన	మంస్యంతే	= భావిస్తారు
యాస్యసి	= అవుతావు		

మహారథాః త్వాం భయాత్ రణాత్ ఉపరతం మంస్యంతే ।
యేషాం చ త్వం బహుమతః భూత్వా, లాఘవం యాస్యసి॥

తా: గొప్ప రథికులు నిన్ను భయకారణముగా యుద్ధమునుంచి వెనుతిరిగి పారిపోయావని భావిస్తారు. పైగా, ఎవరైతే నిన్ను గొప్పవానిగా భావించారో, వారికి నీవు లోకువ కాగలవు.

ఇదే విషయాన్ని కృష్ణపరమాత్మ ఇంకా వివరిస్తున్నాడు. అర్జునుడు యుద్ధభూమినుంచి విరమిస్తే, ఎలా ఉంటుంది? అర్జునుడు విరమించడు, కాని ఒకవేళ విరమిస్తే, అందరూ ఏమనుకుంటారు? అర్జునుడు భీష్మద్రోణాదులమీద జాలి, గౌరవం కొద్దీ వెన్ను చూపుదామనుకుంటున్నాడు. కాని ఆ విషయం ప్రపంచానికి పట్టదు. దుర్యోధనాదులు లేనిపోని పుకార్లు పుట్టించవచ్చు.

భయాత్ రణాత్ ఉపరతమ్ – వారు చెప్పే మొట్టమొదటి కారణం, అర్జునుడు భయంవల్ల యుద్ధంనుంచి పారిపోయాడు అంటారు.

మంస్యంతే త్వాం మహారథాః – కౌరవుల పక్షంలో ఉన్న మహారథులందరూ నువ్వు యుద్ధంనుంచి భయంవల్ల పారిపోయావని నిందలు వేస్తారు.

మహాభారతంలో ఎప్పుడూ అవమానంపాలు చెందింది ఎవరంటే కర్ణుడు. పాండవులందరూ, ద్రౌపదితో సహా అతనిలో క్షత్రియరక్తం ఉన్నా కూడా సూతపుత్రుడని అవమానించారు. అవకాశంకోసం పొంచివుంటాడు కర్ణుడు. ఇప్పుడు యుద్ధభూమినుంచి అర్జునుడు వెనుతిరిగితే, ఇంక కర్ణుడికి పట్టపగ్గాలు ఉండవు. అదుగో యుద్ధభూమిలో నన్ను చూశాడు. నేను అతన్ని ఉరిమి చూశాను, దానితో భయపడిపోయాడు. అందువల్లనే వెనుతిరిగాడు అనే ప్రమాదం ఉంది. మహారథులు అంటే కర్ణుడిలాంటి యోధులు అతనిని చులకనగా చూస్తారు.

యేషాం చ త్వం బహుమతో భూత్వా – ఇంతవరకు వారి దృష్టిలో నువ్వు మాన్యుడివి. నీమీద చాలా గౌరవం ఉంది.

లాఘవం యాస్యసి – ఇప్పటినుంచి వారి దృష్టిలో ఎంతో చులకన అవుతావు. అంతేకాదు –

శ్లో. 36 **అవాచ్యవాదాంశ్చ బహూన్ వదిష్యంతి తవాహితాః ।**
నిందంతస్తవ సామర్థ్యం తతో దుఃఖతరం ను కిమ్ ॥
అవాచ్యవాదాన్, చ, బహూన్, వదిష్యంతి, తవ, అహితాః,
నిందంతః, తవ, సామర్థ్యమ్, తతః, దుఃఖతరమ్, ను, కిమ్ ॥

తవ	= నీయొక్క	అవాచ్యవాదాన్	= అనరాని మాటలను
అహితాః	= శత్రువులు	చ	= గూడ
తవ	= నీ	వదిష్యంతి	= పలికెదరు
సామర్థ్యమ్	= సామర్థ్యమును	తతః	= అంతకన్నా
నిందంతః	= నిందించుచు	దుఃఖతరమ్	= అధికమైన దుఃఖము
బహూన్	= అనేకములైన	కిమ్, ను	= ఇంక యేమి ఉంటుంది?

తవ సామర్థ్యం నిందంతః, తవ అహితాః చ బహూన్ అవాచ్య–వాదాన్ వదిష్యంతి।
తతః కిం ను దుఃఖతరమ్॥

తా: ఇంతేగాక, నీ శత్రువులు నీ సామర్థ్యమును (నీవు అసమర్థుడవని) నిందిస్తున్నవారై, అనేకములైన అనరాని మాటలను పలికెదరు. అంతకంటే పెద్ద దుఃఖము యేమి ఉంటుంది?

అర్జునుణ్ణి రెచ్చగొట్టటానికి ఇదే విషయం ఇంకా ఇంకా మాట్లాడుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కృష్ణపరమాత్మ లక్ష్యం ఏదోవిధంగా అర్జునుడు యుద్ధం చేసేలా చేయటం. అందువల్ల అతనికి చురుక్కుమనే పదాలు వేస్తున్నాడు.

తవ అహితాః బహూన్ వదిష్యంతి – తవ అహితాః అంటే నీ శత్రువులు. అతని శత్రువులు అంటే కౌరవులు. వారు నీ గురించి చాలా మాట్లాడతారు. ఏమని?

అవాచ్య వాదాంశ్చ – వారు నీ గురించి అనరాని మాటలను అంటారు. దుర్యోధనుడు రాజు. ప్రజలు అతని చెప్పుచేతల్లో ఉంటారు. అర్జునుడు ఇన్నాళ్ళూ అరణ్యవాసం చేసివచ్చాడు. అందువల్ల దుర్యోధనుడికి ఇతనిమీద దుష్ప్రచారం చేయటం చాలా తేలిక. ఏ విషయంలో చేస్తాడు?

తవ సామర్థ్యం నిందంతః – విలువిద్యలో నీ సామర్థ్యాని నిందిస్తూ నానామాటలు అంటాడు.

తతః దుఃఖతరం ను కిమ్ – అపకీర్తి కంటే బాధాకరమైన విషయం ఏముంటుంది?

అక్షరాలా ఈ వాదన పురాణాల్లో తరచు వింటుంటాము. కైకేయి కోరికను దశరథుడు వెంటనే ఒప్పుకోడు. కైకేయి శతవిధాల ప్రయత్నించినా రాముణ్ణి అరణ్యాలకు పంపించను అంటాడు దశరథుడు. అప్పుడు కైకేయి ఈ బాణం వేస్తుంది. రఘువంశం సత్యవాక్యపరిపాలనకు పెట్టింది పేరు. ఇంతవరకూ ఈ వంశానికి మచ్చలేదు. ఇప్పుడు దశరథుడు ఇచ్చినమాట తప్పితే, రఘువంశానికి అపకీర్తి తెచ్చినవాడవుతాడు అంటుంది. అపకీర్తి కంటే బాధాకరమైన విషయం ఏముంటుంది? దశరథుడు లొంగక తప్పలేదు.

అదే పరిస్థితి కంస మామది కూడా. అశరీరవాణి దేవకికి పుట్టిన అష్టమపుత్రుడు తనను చంపుతాడని వినగానే కంసుడు దేవకిమీద కత్తి దూస్తాడు. అప్పుడు కూడా వసుదేవుడు శతవిధాల కంసునికి నచ్చచెప్పటానికి ప్రయత్నించి విఫలమవుతాడు. ఇంక చివరగా అపకీర్తి కంటే బాధాకరమైన విషయం ఏముంటుంది అంటాడు. నీ వంశానికి ఇన్నాళ్ళూ మంచి పేరు ప్రఖ్యాతులున్నాయి; ఇప్పుడు నువ్వు నీ చెల్లెలిని చంపితే, స్వంత చెల్లెలిని

చంపిన హంతకుడిగా నీ పేరు చరిత్రలో నిలిచిపోతుంది. అలాంటి అపకీర్తి తెచ్చుకుంటావా అంటాడు. దానితో కత్తి లోపల పెడతాడు.

అందువల్ల క్షత్రియునికి మానం చాలా ముఖ్యం. తనకు ఏ కొంచెం అవమానం జరిగినా, ఎక్కడ అహంకారం దెబ్బతిన్నా, యుద్ధంలోకి దిగిపోతాడు. ఆ కారణం పెద్ద కారణం కూడా అవసవసరం లేదు. అందువల్ల క్షత్రియులకు ఉన్న ఈ బలహీనతను వాడుకుంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్లనే **తతః దుఃఖతరం ను కిమ్** అన్నాడు. అపకీర్తికన్నా దుఃఖతరమైనది ఏం ఉంది అంటాడు. అందువల్ల అర్జునుడు ఏం చేయాలి?

శ్లో. 37 **హతో వా ప్రాప్స్యసి స్వర్గం జిత్వా వా భోక్ష్యసే మహీమ్ ।**
తస్మాదుత్తిష్ఠ కౌంతేయ యుద్ధాయ కృతనిశ్చయః ॥
హతః, వా, ప్రాప్స్యసి, స్వర్గమ్, జిత్వా, వా, భోక్ష్యసే, మహీమ్,
తస్మాత్, ఉత్తిష్ఠ, కౌంతేయ, యుద్ధాయ, కృతనిశ్చయః ॥

వా	= ఒకవేళ	భోక్ష్యసే	= అనుభవించెదవు
హతః	= (నీవు) చంపబడినచో	తస్మాత్	= అందువలన
స్వర్గమ్	= స్వర్గమును	కౌంతేయ	= కుంతీకుమారా! (అర్జునా!)
ప్రాప్స్యసి	= పొందగలవు	యుద్ధాయ	= యుద్ధము చేయుటకై
వా	= లేదా	కృతనిశ్చయః	= తిరుగులేని నిశ్చయము గలవాడవై
జిత్వా	= (నీవు యుద్ధమున) జయించినచో	ఉత్తిష్ఠ	= లెమ్ము.
మహీమ్	= భూమండల రాజ్యమును (భోగములను)		

(త్వం) హతః వా స్వర్గం ప్రాప్స్యసి, జిత్వా వా మహీం భోక్ష్యసే।
హే కౌంతేయ! తస్మాత్ యుద్ధాయ కృత-నిశ్చయః ఉత్తిష్ఠ॥

తా: ఒకవేళ యుద్ధమునందు నీవు చంపబడినచో స్వర్గమును పొందగలవు. లేదా యుద్ధమునందు నీవు విజయము సాధించినచో భూమండల రాజ్యభోగాలను అనుభవించగలవు. ఓ కుంతీపుత్రా! కావున, యుద్ధము చేయాలనే తిరుగులేని నిశ్చయముగలవాడవై లేచి నిలబడుము.

అందువల్ల ఓ అర్జునా, నీకు అపకీర్తి రాకూడదంటే, నరకానికి వెళ్ళకూడదనుకుంటే, యుద్ధం చెయ్యి. విజయమో, వీరస్వర్గమో పొందుతావు.

హతః వా(సన్) స్వర్గం ప్రాప్స్యసి - ఒకవేళ యుద్ధభూమిలో మరణిస్తే, నీకు వీరస్వర్గము లభిస్తుంది.

జిత్వా వా మహీం భోక్ష్యసే - ఒకవేళ మరణించకుండా, యుద్ధంలో గెలిచావనుకో, రాజ్యభోగాలను అనుభవించగలవు. నిజానికి 13 సంవత్సరాలుగా అతను తపన పడింది దానికోసమే కదా! అడవిలో అష్టకష్టాలు పడి, ఈరోజుకోసం ఎదురుచూశారు. ఆ విధంగా, ఎలా చూసినా నీకు లాభమే. నువ్వు విజయమో, వీరస్వర్గమో

పొందుతావు. విజయం పొందితే, నీ రాజ్యం నీకు తిరిగివస్తుంది. ఒకవేళ ఓడిపోయినా వీరస్వర్గం పొందుతావు. అందువల్ల నువ్వు ఏం చేయాలి?

తస్మాత్ కౌంతేయ ఉత్తిష్ఠ – అందువల్ల అర్జునా, ముందు నువ్వు లేచి నిలబడు. ఈ మాట ఎందుకు చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ? సమస్య ఎక్కడ ఉందో అక్కడనుంచి మొదలు పెడుతున్నాడు.

ఏవముక్త్వార్జునః సంఖ్యే రథోపస్థ ఉపావిశత్ ।
విసృజ్య సశరం చాపం శోకసంవిగ్నమానసః – 1.47

యుద్ధభూమిలో ధనుర్బాణాలను త్యజించి, రథంలో చతికిలబడ్డాడు. అర్జునుడు లేచి, వెళ్ళిపోతే కష్టం. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ప్రత్యేకించి చెబుతున్నాడు –

యుద్ధాయ కృతనిశ్చయః – యుద్ధం చేయాలనే దృఢనిశ్చయం తీసుకుని లేచి నిలబడు. దీనితో మూడవ స్థాయి వాదన కూడా అయిపోయింది. అవి ఆధ్యాత్మిక దృష్టి, ధార్మిక దృష్టి, లౌకిక దృష్టి. ఏ దృష్టిలో చూసినా అర్జునుడు యుద్ధం చేయక తప్పదు.

ఈ వాదనలన్నీ అయ్యాక, కృష్ణపరమాత్మ అర్జునునికి ఒక సలహా ఇస్తున్నాడు. ఏమిటది? యుద్ధం ఎలా చేయాలో సూచిస్తున్నాడు. మనకు కొన్ని కర్తవ్యాలు ఉంటాయి. వాటిని రెండు తెగలుగా విభజిస్తాము – మనస్సుకు నచ్చిన పనులు, మనస్సుకు నచ్చని పనులు. నచ్చిన పనులను ఎలా చేయాలో, ఎవరికీ చెప్పనవసరం లేదు. వచ్చిన సమస్యల్లా నచ్చని పనులు చేయాల్సి రావటంతోనే! అటువంటి పని ఎలా చేయాలో చెప్పబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ రాబోయే శ్లోకంలో.

శ్లో. 38 **సుఖదుఃఖే సమే కృత్వా లాభాలాభౌ జయాజయౌ ।**
తతో యుద్ధాయ యుజ్యస్వ నైవం పాపమవాప్స్యసి ॥
సుఖదుఃఖే, సమే, కృత్వా, లాభాలాభౌ, జయాజయౌ,
తతః, యుద్ధాయ, యుజ్యస్వ, న, ఏవమ్, పాపమ్, అవాప్స్యసి ॥

జయాజయౌ	= జయాపజయములను	యుద్ధాయ	= యుద్ధమునకై
లాభాలాభౌ	= లాభనష్టములను	యుజ్యస్వ	= సంసిద్ధుడవు కమ్ము
సుఖదుఃఖే	= సుఖదుఃఖములను	ఏవమ్	= ఈ విధముగా (యుద్ధము చేయుటవల్ల)
సమే	= సమముగా	పాపమ్	= పాపమును
కృత్వా	= భావించి	న, అవాప్స్యసి	= (నీవు) పొందవు.
తతః	= తరువాత		

సుఖ–దుఃఖే లాభ–అలాభౌ జయ–అజయౌ సమే కృత్వా తతః యుద్ధాయ యుజ్యస్వ।
ఏవం పాపం న అవాప్స్యసి ॥

తా: సుఖదుఃఖములను, లాభనష్టములను, జయాపజయములను సమముగా చేసి తరువాత యుద్ధమునకై సంసిద్ధుడవు కమ్ము. ఈ విధముగా చేసినచో నీవు పాపమును పొందబోవు.

ఈ శ్లోకంతో కృష్ణపరమాత్మ తన బోధలోని మొదటి భాగాన్ని ముగిస్తున్నాడు. తరువాత కర్మయోగం గురించి చెప్పబోతున్నాడు. ఈ శ్లోకం రెండు భాగాలకూ మధ్యశ్లోకం. కర్మయోగం భగవద్గీతలో ఇంకో ముఖ్యమైన అంశం. 12 నుంచి 25 వరకూ జ్ఞానయోగం లేదా సాంఖ్యయోగం గురించి చాలా విపులంగా చర్చించాడు. ఇంతవరకూ వేదాంతం గురించి చెప్పాడు; ఇప్పుడు ధర్మం గురించి చెప్పబోతున్నాడు.

మొత్తం వేదం రెండు భాగాలుగా విభజించబడింది – వాటిని వేదపూర్వభాగం, వేద అంతభాగం అంటారు. వేదపూర్వభాగం కర్మ గురించి చెపితే, వేద అంతభాగం వేదాంతం గురించి చెబుతుంది. కర్మ జీవనవిధానాన్ని నిర్దేశిస్తే, వేదాంతం జీవనదృక్పథాన్ని నిర్దేశిస్తుంది. ముందు వేదాంతభాగం అయిపోయింది. ఇప్పుడు కర్మయోగం రాబోతున్నది. అంటే బ్రహ్మశాస్త్రం అయిపోయింది, ధర్మశాస్త్రం రాబోతున్నది.

సమత్వం యోగ ఉచ్యతే

కర్మయోగాన్ని ఒక్కముక్కలో చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఒకవ్యక్తి ఈ ప్రపంచంలో సమర్థవంతంగా వ్యవహారం నడపాలంటే దానికి కావాల్సిన ముఖ్యమైన లక్షణం – సమతుల్యత. ఈ విలువను భగవద్గీతలో అనేకచోట్ల నొక్కి వక్కాణిస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ. సమత్వం అంటే మనస్సును స్థిరంగా ఉంచుకోవటం. అంటే జీవితంలో ఎటువంటి పరిస్థితులు ఎదురైనా చలించకపోవటం. ఎంత దుఃఖభూయిష్టమైన పరిస్థితి ఎదురైనా ప్రశాంతంగా ఉండగలగటం.

సమత్వం ఎందుకు ఉండాలంటే మనస్సు స్థిరంగా లేకపోతే, విచక్షణా శక్తి పోతుంది. దానివల్ల అతను తీసుకునే నిర్ణయాలు తప్పుడు నిర్ణయాలు అవుతాయి. అంతేకాదు, ప్రతి అనుభవంనుంచీ నేర్చుకునే సామర్థ్యం కూడా కోల్పోతాడు. జీవితం ఒక విశ్వవిద్యాలయం అనీ, ప్రతి అనుభవం కూడా ఒక పాఠం నేర్పిస్తుందనీ, అందులోనూ ఆనందకరమైన అనుభవాలకన్నా దుఃఖకరమైన అనుభవాలు ఇంకా గొప్ప పాఠాలు నేర్పిస్తాయనీ అంటారు. ఒక కత్తిని మెత్తని ఉపరితలంపై రుద్దితే లాభం లేదు; పదునైన అంచుమీద రుద్దితే, కత్తి కూడా పదునెక్కుతుంది. అలాగే బాధాకరమైన పరిస్థితులనుంచి విలువైన జీవితపాఠాలు నేర్చుకోగలము, కాని అలా నేర్చుకోవాలంటే మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉండాలి. అంతకుముందు, ఒక వ్యక్తి విజయాన్ని అతని తెలివితేటలతో కొలిచేవారు, కాని ఇప్పుడు అతని విజయాన్ని అతని భావోద్రేకాలతో కొలుస్తున్నారు. తెలివితేటలను ఇంటెలిజెంట్ కోషంట్ (ఐ.క్యూ.) అనీ, భావోద్రేకాలను ఎమోషనల్ కోషంట్ (ఇ.క్యూ.) అనీ అంటారు. ఐ.క్యూ. బాగున్న ఒక విద్యార్థి పరీక్షకు బాగా నేర్చుకుని వెళ్ళినా కూడా, ప్రశ్నాపత్రం చూడగానే, అందులో మొదటిప్రశ్న తనకు తెలియకపోతే ఖంగారు పడిపోతాడు. తక్కిన ప్రశ్నలన్నిటికీ జవాబు తెలిసినా కూడా, ఖంగారు పడిపోయి వచ్చినవన్నీ మర్చిపోయి, పరీక్ష చెడగొట్టి వస్తాడు. అదే ఇ.క్యూ. బాగున్న విద్యార్థి ఇలాంటి పరిస్థితిలో చెక్కు చెదరకుండా ఉండి, తనకు తెలిసిన ప్రశ్నలన్నిటికీ బాగా జవాబులు రాసి వస్తాడు. ఈ ఇ.క్యూ.నే కృష్ణపరమాత్మ **సమత్వం** అంటున్నాడు.

సుఖదుఃఖే సమే కృత్వా – అంటే నీ ఇ.క్యూ.ని పెంచుకో. జయాపజయాలను సమానంగా భావించు. మానవ మాత్రుడన్న వాడెవరికీ ఎప్పుడూ విజయమే కలుగదు. ఏ క్రీడాకారుని ప్రశ్నించినా మీకీ విషయం చెబుతారు. నూటికి నూరుశాతం విజయం ఎవరికీ, ఎన్నటికీ రాదు. అందువల్లనే దయానందస్వామీజీ అంటారు: జీవితంలో విజయం సాధించటం అంటే జయాపజయాలను ఎదుర్కొనే సామర్థ్యం తప్ప ఏమీ కాదు. అందువల్ల నీ ధర్మాన్ని నువ్వు నిర్వర్తించు, సమే కృత్వా – నీ మనస్సును సుఖదుఃఖాలలో సమానంగా ఉంచుకో.

లాభాలాభౌ – అలాగే లాభనష్టాలలో కూడా సమానంగా ఉండాలి. ఎవరికీ ఎప్పుడూ లాభమే కలగదు.

జయాజయౌ – జయం, అపజయాలలో కూడా అంతే.

ఇది చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం. ఎప్పుడు ఎలా విజయం సాధించాలో బోధించటం లేదు కృష్ణపరమాత్మ. జయాపజయాలను ఎలా ఎదుర్కోవాలో బోధిస్తున్నాడు. వీటితోపాటు తక్కిన ద్వంద్వాలను కూడా కలుపుకోవాలి. ఉదాహరణకు – మానావమానాలు, జననమరణాలు, వృద్ధిక్షయాలు, శీతోష్ణాలు – అన్నింటినీ సమానంగా భరించాలి. సమానంగా భరించాలి అంటే ఒకదానికి పొంగిపోకూడదు; మరొకదానికి కృంగిపోకూడదు.

తతః – ఈ విధంగా మనస్సును సిద్ధం చేసుకున్నాక;

యుద్ధాయ యుజ్యస్వ – అర్జునా, యుద్ధసన్నద్ధుడవు కమ్ము.

నైవం పాపమవాప్స్యసి – అప్పుడు నీకు పాపములు అంటనే అంటవు. ప్రాపంచిక విషయాలలో జయాపజయాలు, సుఖదుఃఖాలు కలుగుతూనే ఉంటాయి; వాటికి పొంగిపోకుండా, కృంగిపోకుండా ఉండగలిగితే, ఆధ్యాత్మికంగా ఎన్నటికీ ఓడిపోవటమంటూ ఉండదు.

నేను ఎదుగుతాను. అత్యంత క్లిష్టపరిస్థితిలో కూడా ఒక పాఠం నేర్చుకుంటాను. ఏమిటది? నేనిది ఆశించాను అంటే, ఆ తప్పు ప్రపంచానిది కాదు; ఆశించిన నాది. ఒక వ్యక్తి వచ్చి నాకు సహాయం చేస్తాడని నేను ఆశించి, అతను సహాయం చేయకపోతే, నేను ఆ పరిస్థితిని రెండు విధాలుగా ఎదుర్కోవచ్చు. నన్ను మోసం చేసిన వ్యక్తిగా, ఆ వ్యక్తిని నిందించవచ్చు లేదా అటువంటి వ్యక్తినుంచి సహాయాన్ని ఆశించినందుకు నన్ను నేనే నిందించుకోవచ్చు. నేను అది ఎదురుచూడటంవల్ల నాకు ఈ ఆశాభంగం కలిగింది. అందువల్లనే ఎవరో మహానుభావుడు అన్నారు: విపత్కర పరిస్థితులు ఒక వ్యక్తిని తనకు తాను పరిచయం చేస్తాయి. అందువల్ల విపత్కర పరిస్థితులు నా లోటుపాట్లను నాకు చూపిస్తాయి. అంటే ప్రతి అనుభవమూ ఒక పాఠాన్ని నేర్పిస్తుంది.

శ్లో. 39 **ఏషా తేఽభిహితా సాంఖ్యే బుద్ధిర్యోగే త్విమాం శృణు ।**
బుద్ధ్యా యుక్తో యయా పార్థ కర్మబంధం ప్రహాస్యసి ॥
ఏషా, తే, అభిహితా, సాంఖ్యే, బుద్ధిః, యోగే, తు, ఇమామ్, శృణు,
బుద్ధ్యా, యుక్తః, యయా, పార్థ, కర్మబంధమ్, ప్రహాస్యసి ॥

పార్థ	= ఓ పార్థా!	శృణు	= వినుము
ఏషా, బుద్ధిః	= ఈ సమత్వబుద్ధి	యయా	= ఏ (ఆ)
తే	= నీకు	బుద్ధ్యా	= బుద్ధితో
సాంఖ్యే	= జ్ఞానయోగవిషయమందు	యుక్తః	= కూడినవాడవై
అభిహితా	= చెప్పబడినది	కర్మబంధమ్	= కర్మబంధమును
తు, ఇమామ్	= అయితే దీనిని	ప్రహాస్యసి	= పారద్రోలగలవు
యోగే	= కర్మయోగ విషయమునసూ		

హే పార్థ! ఏషా తే సాంఖ్యే బుద్ధిః అభిహితా। యోగే తు ఇమాం(బుద్ధిం) శృణు।
యయా బుద్ధ్యా యుక్తః (త్వమ్) కర్మబంధం ప్రహాస్యసి ॥

తా: పరమార్థవస్తువివేకమనే విషయమందు ఈ జ్ఞానమును నేను నీకు చెప్పితిని. ఇప్పుడు ఈ కర్మయోగమనే విషయమందలి జ్ఞానమును వినుము. ఓ కుంతీపుత్రా! ఈ జ్ఞానము (సమబుద్ధి)తో కూడినవాడవై నీవు కర్మల బంధమునుంచి విముక్తుడవు కాగలవు.

3. కర్మయోగం శ్లోకాలు 39–53 – ఈ శ్లోకం ఒక మధ్యంతర శ్లోకం. ఇక్కడనుంచి కృష్ణపరమాత్మ వేరే విషయంలోకి వెళుతున్నాడు. ఇంతవరకూ జ్ఞానయోగం గురించి చెప్పాడు. దాన్ని ఆత్మానాత్మ వివేకం అని కూడా అంటారు. నా శాంతి, ఆనందం, భద్రతలకోసం బాహ్యప్రపంచంమీద ఆధారపడకుండా, నామీదే ఆధారపడటం నేర్చుకుంటాను ఆత్మజ్ఞానంలో. దీన్ని కృష్ణపరమాత్మ **సాంఖ్యం** అంటున్నాడు.

ఏషా బుద్ధిః అభిహితా సాంఖ్యే – సాంఖ్యం అంటే ఉపనిషత్తు. సాంఖ్యే అంటే ఉపనిషత్తులో విశదీకరించిన సత్యం. ఆ సత్యం దేని గురించి? నా గురించి, అంటే ఆత్మ గురించి. సాంఖ్యం అంటే ఆత్మ, బుద్ధిః అంటే జ్ఞానం. అందువల్ల సాంఖ్యబుద్ధిః అంటే ఆత్మజ్ఞానం. మామూలుగా బుద్ధి అంటే తెలివితేటలు, కాని ఇక్కడ జ్ఞానం. అందువల్ల ఓ అర్జునా, ఇంతవరకూ నీకు నేను ఆత్మజ్ఞానం గురించి చెప్పాను. ఇకనుంచి ఇంకొక జ్ఞానం గురించి చెప్పబోతున్నాను.

యోగే ఇమాం శృణు – ఇకనుంచి కర్మయోగం గురించి చెప్పబోతున్నాను. ఇక్కడ ప్రయాణం జ్ఞానయోగంనుంచి కర్మయోగానికి. కృష్ణపరమాత్మ ఇప్పుడు కర్మయోగం గురించి ఎందుకు చెబుతున్నాడు?

***గతాసూనగతాసూంశ్చ నానుశోచంతి పండితాః* –** అంతకుముందేమో, జ్ఞానయోగం ఒక్కటే జీవిని దుఃఖంనుంచి విముక్తి చేస్తుంది; అది ఒక్కటే దుఃఖమనే రోగానికి నివృత్తి అని చెప్పాడు.

జ్ఞానయోగమొక్కటే మోక్షమార్గమయినప్పుడు; కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానం గురించి ముందే చెప్పేసినప్పుడు, ఇప్పుడు కర్మయోగం గురించి చెప్పటం ఎందుకు? పోనీ కర్మయోగం, మోక్షానికి ఇంకో మార్గం అందామా అంటే కృష్ణపరమాత్మ తేల్చి చెప్పేశాడు, జ్ఞానం ఒక్కటే మోక్షమార్గమని. మరయితే కర్మయోగం ఎందుకు?

జ్ఞానయోగమొక్కటే మోక్షమార్గమయినా కూడా అందరూ జ్ఞానయోగానికి రాలేరు. ఐఐటీ లేదా ఎం.బి.ఏ.లో చేరాలంటే, వాటికి సంబంధించిన ఎంట్రెన్స్ ఎగ్జాములు పాసవ్వాలి. అలాగే జ్ఞానయోగంలోకి అడుగుపెట్టాలంటే దానికి ఎంట్రెన్స్ ఎగ్జామ్ కర్మయోగం. కర్మయోగం, జ్ఞానయోగానికి తొలిమెట్టు. అందువల్ల ఇప్పుడు చెప్పబోయే బోధయొక్క సారాంశం ఇది: కర్మయోగం పాటించు, చిత్తశుద్ధి పొందు, తరువాత జ్ఞానయోగానికి రా, మోక్షం పొందు.

జ్ఞానయోగానికి రానిదే కర్మయోగం అసంపూర్ణం
కర్మయోగం లేనిదే జ్ఞానయోగం అసంభవం

కాని ఇప్పుడొక అపప్రథ ఉంది. ఏమిటది? కలియుగంలో జ్ఞానయోగం పొందటం చాలా కష్టం. అది కష్టం కాబట్టి వేరే ఏదైనా యోగాన్ని ప్రయత్నించండి అంటారు కొందరు. జ్ఞానయోగం కష్టం కాబట్టి, జ్ఞానయోగాన్ని తేలిక చేసుకోండి అంటాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకు? ఎందుకంటే **మోక్షానికి జ్ఞానయోగం తప్ప వేరే మార్గం లేదు**. అయితే జ్ఞానయోగాన్ని ఎలా తేలిక చేసుకోవాలి? మనస్సును సంసిద్ధం చేసుకోవటం ద్వారా. మనస్సును సంసిద్ధం ఎలా చేసుకోవాలి? కర్మయోగం పాటించటం ద్వారా.

జ్ఞానయోగం కూడా గణితశాస్త్రంవంటిదే. కొంతమందికి గణితశాస్త్రం అంటే హడలు. మరికొంతమందికి గణితశాస్త్రం హల్వా తిన్నట్టు ఉంటుంది. అంటే, గణితశాస్త్రం దానంతట అది తేలికా కాదు, కష్టమూ కాదు. మనస్సు సంసిద్ధమైతే అది తేలిక, మనస్సు సంసిద్ధంగా లేకపోతే అది కష్టం. అదే సూత్రం జ్ఞానయోగానికి కూడా వర్తిస్తుంది. అసలు మన వాడుకలో ఏదైనా విద్య కష్టంగా ఉంటే, ఇది బ్రహ్మవిద్యలా ఉంది అంటారు. ఎలాంటి పరిస్థితి వచ్చిందో చూడండి! అందువల్ల మనం వేదాంతాన్ని ఇష్టపడటానికి, కృష్ణపరమాత్మ కర్మయోగాన్ని బోధించబోతున్నాడు. అన్నిటికన్నా గొప్ప బోధ వేదాంతం.

యోగే ఇమాం శృణు – దాన్ని నేర్చుకోవటానికి, అంటే ఈ కర్మయోగాన్ని విను. అప్పుడేమవుతుంది?

బుద్ధ్యాయుక్తః – ఈ కర్మయోగాన్ని నేర్చుకుని, ఆచరణలో పెడితే ఏమవుతుంది?

కర్మబంధం ప్రహాస్యసి – కర్మబంధాలనుంచి విముక్తడవుతావు, అంటే మోక్షం పొందుతావు. మోక్షం అంటే మరణించాక స్వర్గలోకాలకు వెళ్ళటం కాదు; మోక్షం అంటే అన్నిరకాల భావోద్రేకాలనుంచి విముక్తి పొందటం. కామక్రోధాలు, లోభమోహాలనుంచి ముక్తి. ఇవన్నీ మనను సంసారంలో పడవేసి, మనస్సు కలత చెందేలా చేస్తాయి. మోక్షం అంటే మనస్సు శాంతి పొందుతుంది. అటువంటి మోక్షం పొందుతాము. ఇది కర్మయోగానికి ఉపోద్ఘాత శ్లోకం. రాబోయే శ్లోకాల్లో కర్మయోగం గురించి మరింతగా పరిచయం చేయబోతున్నాడు.

శ్లో. 40 **నేహాభిక్రమనాశోఽస్తి ప్రత్యవాయో న విద్యతే ।**
స్వల్పమప్యస్య ధర్మస్య త్రాయతే మహతో భయాత్ ॥
న, ఇహ, అభిక్రమనాశః, అస్తి, ప్రత్యవాయః, న, విద్యతే,
స్వల్పమ్, అపి, అస్య, ధర్మస్య, త్రాయతే, మహతః, భయాత్ ॥

ఇహ	= ఈ కర్మయోగమందు	ధర్మస్య	= ధర్మముయొక్క
అభిక్రమనాశః	= ఆరంభ (బీజ) నాశనము	స్వల్పమ్, అపి	= ఏ కొంచెము సాధనమైనను
న, అస్తి	= ఉండదు	మహతః భయాత్	= జన్మమృత్యురూపమైన గొప్ప భయమునుంచి
ప్రత్యవాయః	= విపరీతఫలరూపదోషము గూడ	త్రాయతే	= కాపాడును
న, విద్యతే	= (ఏ మాత్రము) ఉండదు		
అస్య	= ఈ (కర్మయోగరూపమైన)		

ఇహ అభిక్రమనాశః న అస్తి ప్రత్యవాయః న విద్యతే ।

అస్య ధర్మస్య స్వల్పమపి (అనుష్ఠానమ్) మహతః భయాత్ త్రాయతే॥

తా: ఈ కర్మయోగమందు ప్రారంభించినది చెడిపోవుట గాని, ప్రత్యవాయము (విపరీతఫలము) గాని లేదు. ఈ యోగమనే ధర్మముయొక్క ఫలము అల్పమైననూ పెద్ద సంసారభయమునుంచి కాపాడును.

ఈ శ్లోకాల్లో కర్మయోగాన్ని స్తుతిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కర్మయోగమంటే ఏమిటో ఇప్పుడు చెప్పడు. ఒక్క ముక్కలో చెప్పాలంటే కర్మయోగం అంటే ఆంతర్గత ఎదుగుదల. ప్రాపంచిక విజయంకన్నా ఆంతర్గత ఎదుగుదలకు ప్రాముఖ్యతనిచ్చే జీవన విధానం. ఎందుకంటే భగవద్గీత ప్రాథమికంగా బోధించే సత్యం ఇది: మన మనశ్శాంతి మనకు ఏం ఉంది అన్నదానిమీద ఆధారపడదు; మన మనశ్శాంతి మనమేమిటి అన్నదానిమీద ఆధారపడుతుంది. మనకున్న అత్యంత పెద్ద అపోహ మనకెంత ఎక్కువ ఉంటే, అంత ఎక్కువ శాంతి, భద్రత, ఆనందాలు పొందుతామని. కాని అది తప్పంటుంది గీత. శాంతి భద్రతలు మన స్వభావంమీద ఆధారపడి ఉంటాయి. మనకున్న ఆంతర్గత ఎదుగుదలమీద ఆధారపడి ఉంటాయి.

నిజానికి ఎక్కువ ఉన్నవారికి ఎక్కువ భద్రతా ఏర్పాట్లు చేయాల్సి ఉంటుంది. ఏమీ లేకపోయినా అత్యంత ఆనందంగా ఉన్నవారు ఉన్నారు!

సురమందిరతరుమూల నివాసః, శయ్యా భూతలమజినం వాసః ।

సర్వపరిగ్రహభోగత్యాగః, కస్యసుఖం న కరోతి విరాగః – భజగోవిందమ్ – 18

సన్న్యాసులు, ఋషులకు ప్రాపంచిక సుఖాలు లేవు కాని వారు ఎంతో ఆనందంగా, ఎంతో శాంతిగా ఉన్నారు. అందువల్ల కర్మయోగంలో ఆంతర్గత ఎదుగుదలమీద ఎక్కువగా దృష్టి పెడతాము. ప్రాపంచిక విజయాలకు ఎక్కువ ప్రాముఖ్యతనివ్వము. ప్రాపంచిక విజయాలను పట్టించుకోమని కాదు దాని అర్థం. ఐశ్వర్యానికి, ఆస్తి, అంతస్థులకు గౌరవం ఇస్తాము, కాని అంతర్గత ఎదుగుదలా, బాహ్యవిజయమా అనే మీమాంస వస్తే, కర్మయోగి ఆంతర్గత ఎదుగుదలకే పెద్దపీట వేస్తాడు. కర్మయోగం గురించి వివరంగా తరువాత చూస్తాము; ఇక్కడ కర్మయోగ స్తుతిని చూస్తాము.

ఇహాభిక్రమనాశః న అస్తి – ఇహ అంటే కర్మయోగంలో. కర్మయోగంలో నాశనము అనేది లేదు. కర్మయోగి తను జీవితంలో ఓడిపోయానని ఎన్నడూ భావించడు. ప్రాపంచిక దృష్ట్యా అతను ఓటమి పొందివుండవచ్చు; వ్యాపారంలో దెబ్బతిని ఉండవచ్చు; డబ్బు పోగొట్టుకుని ఉండవచ్చు; ఉద్యోగం పోయి ఉండవచ్చు; లోకం అంతా అతను

ఓటమి పొందాడని కోర్టె కూయవచ్చు, కాని అతని దృష్టిలో అతను ఓడిపోలేదు. ఎందుకంటే అతను బాహ్యంగా ఓడిపోయినా అంతర్గతంగా గెలుపొందాడు. అటువంటి క్లిష్టపరిస్థితులనుంచి అతను ఎంతో విలువైన, ముఖ్యమైన జీవితపాఠాలను నేర్చుకున్నాడు. అందువల్ల కర్మయోగి ఓటమి నెరుగడు.

ప్రత్యవాయో న విద్యతే – అలాగే వ్యతిరేక ఫలితాలు కూడా ఉండవు. ప్రాపంచిక దృష్ట్యా, చేసిన ఏ కర్మకైనా సానుకూల ఫలితం రావచ్చు లేదా ప్రతికూల ఫలితం రావచ్చు. ఒక వ్యాపారం చేబట్టితే, లాభం వస్తే అది సానుకూల ఫలం; నష్టపోతే ప్రతికూల ఫలం. ఒక రోగం వస్తే మందు తీసుకున్నాక రోగం తగ్గితే సానుకూల ఫలం, అది తగ్గకపోగా ఇంకోరోగం వస్తే అది ప్రతికూలఫలం. తలనెప్పికి మాత్ర తీసుకుంటే కడుపునొప్పి వస్తే ప్రత్యవాయఫలం. ఈ రెండు ఫలాలూ లౌకికదృష్ట్యా ఉంటాయి కాని, ఆధ్యాత్మిక సాధకునికి ఎప్పుడూ సానుకూలఫలమే ఉంటుంది. ఎందుకంటే ఏ అనుభవం కలిగినా, కర్మయోగి దానినుంచి పాఠం నేర్చుకుంటాడని చూశాము. ఒక వ్యక్తి ఏడు సంవత్సరాలు సంగీతం నేర్చుకుని మానేశాడు, 'ఎందుకు మానేశావు?' అని అడిగితే, 'నాకు సంగీతం వంటబట్టదని అర్థం అయింది,' అన్నాడుట. అలా ఒక మంచి పాఠం నేర్చుకున్నాడు. ఇకమీదట ఇరుగుపొరుగుని ఇబ్బంది పెట్టడు. అలాంటి సానుకూల ఆలోచన ఉన్న వ్యక్తి ఎదుటివారు తనమీద విసిరిన రాళ్ళతో రాజసౌధాలు నిర్మిస్తాడు. అంటే అతనికి ప్రతికూలఫలం ఉండదు.

స్వల్పమప్యస్య ధర్మస్య – అంతేకాదు, అతను ఏ కొంచెం సాధన చేసినా కూడా, అంతమేరకు మంచి ఫలమే దక్కుతుంది. అదే లౌకికఫలం గురించి చూస్తే, లౌకిక కర్మ పూర్తి అయితేనే అతనికి ఫలితం దక్కుతుంది. ఇది ప్రకృతి నియమం. మనం మంచినీటికోసం పది అడుగుల లోతు తవ్వి, అంతమేరకు నీరు రావాలని ఆశిస్తే, ఫలితం శూన్యం. నీరు ఎంతలోతులో ఉందో, అంతకన్నా లోతుకు వెళ్ళితీరాలి. లేకపోతే ఫలితం దక్కదు. కర్మయోగం విషయంలో అలాకాదు కర్మలో పావువంతు చేసినా, సగం చేసినా కర్మయోగికి ఫలం దక్కుతుంది.

ఉదాహరణకు విష్ణుసహస్రనామపారాయణ విషయమే తీసుకోండి. దాన్ని సకామకర్మగా చేస్తే, అంటే ఒక కోరిక తీరటంకోసం చేస్తే, దానికి పాటించాల్సిన నియమాలన్నీ పాటించి తీరాలి. ఏ సమయంలో, ఎన్నిసార్లు పారాయణం చేయమంటే ఆ సమయంలో అన్నిసార్లు చేసితీరాలి. 11 సార్లు చదవమంటే 10 సార్లు చదివి మానేస్తే ఆశించిన ఫలం రాదు. అంతేకాదు, ఇంత నైవేద్యం పెట్టాలంటే, అందులో ముప్పావువంతు నైవేద్యమే పెడతాను, ముప్పావువంతు ఫలం వస్తే చాలు అనుకుంటే లాభం లేదు. రెండే మార్గాలున్నాయి – కర్మను పూర్తిచేసి, పూర్తి ఫలితం పొందటం, లేదా పూర్తి చేయకుండా అసలేం ఫలితం పొందకపోవటం.

ఇదే విష్ణుసహస్రనామ పారాయణం, ఆంతర ఎదుగుదలకోసం చేస్తున్నారనుకోండి, అది పూర్తి చేయక పోయినా, దానికి తగ్గ ఫలం వస్తుంది (ఈ మాటను పట్టుకుని అరకొరగా చేయకండి). అంటే కర్మ, కర్మ పూర్తి అయితేనే ఫలాన్ని ఇస్తుంది; కర్మయోగం కర్మ పూర్తి అవకపోయినా దానికి తగ్గ ఫలాన్నిస్తుంది.

ఇంకొక సమస్య కూడా ఉంది సకామకర్మ విషయంలో. సకామకర్మ చేసేటప్పుడు, నామాలను సరిగ్గా ఉచ్చరించాలి. ఒక్కోసారి కోరుకున్న ఫలం రాకపోగా, బెడిసికొట్టవచ్చు కూడా. కాని చిత్తశుద్ధికోసం చేస్తున్నప్పుడు, ఇవేవీ లెక్కలోకి రావు.

మహతః భయాత్ త్రాయతే – అంతేకాదు, కర్మయోగం జన్మమృత్యురూప మహాభయంనుంచి కాపాడుతుంది. అందువల్ల అర్జునుణ్ణి కర్మయోగి అవమంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 41 **వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధిః ఏకేహ కురునందన ।**
బహుశాఖా హ్యనంతాశ్చ బుద్ధయోఽవ్యవసాయినామ్ ॥
వ్యవసాయాత్మికా, బుద్ధిః, ఏకా, ఇహ, కురునందన,
బహుశాఖాః, హి, అనంతాః, చ, బుద్ధయః, అవ్యవసాయినామ్ ॥

కురునందన	= ఓ అర్జునా!	బుద్ధయః	= బుద్ధులు
ఇహ	= ఈ (నిష్కామ) కర్మ యోగమందు	హి	= నిశ్చయముగా
వ్యవసాయాత్మికా	= నిశ్చయాత్మకమైన	బహుశాఖాః	= అనేక భేదములుగలిగినవై (చంచలములై)
బుద్ధిః	= బుద్ధి		
ఏకా(భవతి)	= ఒకటిగానే ఉండును	చ	= ఇంకా
అవ్యవసాయినామ్	= (కాని) స్థిరబుద్ధిలేని వివేకహీనులైన సకామ మనుష్యులయొక్క	అనంతాః	= అంతులేని (కోరికలుగలవై ఉండును).

హే కురునందన! ఇహ వ్యవసాయాత్మికా ఏకా బుద్ధిః।
అవ్యవసాయినాం హి బుద్ధయః అనన్తాః బహుశాఖాః చ॥

తా: కురువంశమును ఆనందింపజేసే ఓ అర్జునా! ఈ మోక్షమార్గమునందు నిశ్చయస్వభావము గల బుద్ధి ఒకటిగానే ఉండును. నిశ్చయబుద్ధి లేనివారల బుద్ధులైతే అనేక భేదములు గలవి ఇంకా అంతం లేనివి.

మన ధర్మంలో మనం ఎదుర్కొనే సమస్యల్లో ఒకటి, మన శాస్త్రాలు అనేక ఆధ్యాత్మిక సాధనలను నిర్దేశిస్తాయి. ఎందుకు? మన శాస్త్రాలే చాలా పెద్దసంఖ్యలో ఉన్నాయి. మనకు వేదాలు, ఇతిహాసాలు, పురాణాలు, వాటిమీద భాష్యాలు, ఉపభాష్యాలు ఉన్నాయి. వీటన్నిటినీ క్రోడీకరిస్తే అనేక సాధనలు ఉన్నాయి. అవి పూజ, ధ్యానం, భజన, తీర్థయాత్రలు. మోక్షం పొందటానికి అవి అనేక మార్గాలను సూచిస్తాయి. కొందరు సంగీతంతో మోక్షం పొందవచ్చు అంటే, మరికొందరు భక్తితో మోక్షం పొందవచ్చు అంటారు. ఉపాసన చెయ్యమంటారు ఇంకెవరో! ఏదీ వద్దు నీ ధర్మాన్ని నువ్వు నిర్వర్తించు చాలు, దానితో మోక్షం పొందవచ్చు అంటారు. ఇవికాక టీవీ, వార్తా పత్రికలు అనేక సాధనాలను కీర్తిస్తుంటాయి. ఒకరోజు నేనెవరు అని ఆత్మ విచారణ చేయి చాలు అంటే, ఇంకొకరోజు కుండలినీ ధ్యానం చేయమంటారు. ఇవేవీ కావు, రామనామ జపం చేయి చాలు అని చెప్పి ధ్రువుడు, ప్రహ్లాదుల కథలను ఉటంకిస్తారు.

అందువల్ల దిగ్విజయంగా ఆధ్యాత్మిక సాధన చేయాలంటే, ప్రతి ఒక్క సాధన గురించీ, దాని పాత్ర గురించీ స్పష్టమైన అవగాహన ఉండాలి. దాన్ని ఎలా వినియోగించాలో తెలియకపోతే, దాన్ని దుర్వినియోగం చేసే

ప్రమాదం ఉంది. కృష్ణపరమాత్మ కర్మయోగికి సాధన, సాధ్యాల గురించిన సరియైన జ్ఞానం ఉంది అని చెబుతున్నాడు. సాధ్యసాధన విషయ నిశ్చయజ్ఞానం.

ఇప్పుడు సాధ్య, సాధనల విషయం తీసుకుంటే అంతిమ సాధ్యం వేరే ఉంటుంది, మధ్యంతర సాధ్యం వేరే ఉంటుంది. మీరు ఢిల్లీ వెళ్ళాలనుకుంటే, అది అంతిమలక్ష్యం. దానికోసం ముందు మీరు విమానాశ్రయానికి వెళ్ళాలి. అది ఒక మధ్యంతర లక్ష్యం. దానికోసం కారో, టాక్సీనో ఎక్కి విమానాశ్రయానికి వెళ్ళాలి. ఇది మొదటి మధ్యంతర లక్ష్యం. అందువల్ల ఏది మధ్యంతర లక్ష్యమో, ఏది అంతిమ లక్ష్యమో తెలుసుకోవాలి.

వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధిః – జీవితంలో ఏం కోరుకుంటున్నారో దాని గురించిన స్పష్టత ఉండాలి. చాలామందికి ఆ స్పష్టత ఉండదు. ఏమిటా అంతిమ లక్ష్యం? కృష్ణపరమాత్మ ప్రత్యేకించి చెప్పడు కానీ, ప్రతివ్యక్తీ సహజంగా కోరుకునేది స్వేచ్ఛ. తల్లి చెయ్యి పట్టుకుని నడిచే పిల్లవాడు, కాలిబలం చిక్కగానే చెయ్యి వదిలి పరుగులు తీస్తాడు. జంతువులు కూడా స్వేచ్ఛ కోరుకుంటాయి. కాని మనం చెప్పే స్వేచ్ఛ అది కాదు. ఆంతర్గత స్వేచ్ఛ. ఎవరితో ప్రమేయం లేకుండా నా అంతట నేను ఆనందంగా ఉండాలి.

సర్వం పరవశం దుఃఖం, సర్వమ్ ఆత్మవశం సుఖమ్

ఆధారపడితే దుఃఖం, స్వేచ్ఛగా ఉంటే ఆనందం. అందువల్ల నా అంతిమలక్ష్యం స్వేచ్ఛ. స్వేచ్ఛ కావాలి సరే, స్వేచ్ఛ పొందటానికి సాధన ఏమిటి? కర్మయోగికి ఈ విషయంలో కొంత అవగాహన ఉంటుంది; నేను ముందే ముక్తపురుషుణ్ణి, కాని నేను ఆ స్వేచ్ఛను ఇంకా కనుగొనలేదు. అది జ్ఞానం ద్వారానే పొందగలను అని తెలుసుకుంటాడు. అంటే **స్వేచ్ఛ లక్ష్యం, జ్ఞానం మార్గం**. ఇది అంతిమ లక్ష్యం.

జ్ఞానం పొందటానికి ఏం కావాలి? జ్ఞానయోగ్యత కావాలి. మనం ఫిజిక్స్‌లో ఎమ్మెస్సీ చెయ్యాలంటే, బియ్యెస్సీ ఫిజిక్స్ చదివివుండాలి. వేరే ఏదో చదివి, దీనికి రాలేము. అందువల్ల ఎమ్మెస్సీ లక్ష్యం, బియ్యెస్సీ జ్ఞానయోగ్యత. అలాగే **జ్ఞానం లక్ష్యం, జ్ఞానయోగ్యత మార్గం.**

ఇప్పుడు ఇంకొక సాధన ఉంది. జ్ఞానయోగ్యత లక్ష్యం కావాలంటే, దానికి మార్గమేమిటి? కర్మయోగం. కృష్ణపరమాత్మ కర్మయోగాన్ని సూచిస్తున్నాడు. కర్మయోగం అంటే ఏమిటో తరువాత చెబుతాడు కృష్ణపరమాత్మ. అప్పుడే అదేమిటో చూద్దాము. ఇప్పుడు **జ్ఞానయోగ్యత లక్ష్యం, కర్మయోగం మార్గం** అని తెలుసుకుంటే చాలు. అందువల్ల మన ప్రయాణం ఏమిటి? కర్మయోగమార్గంలో వెళ్ళి, జ్ఞానయోగ్యత లక్ష్యం పొంది; జ్ఞానయోగ్యత మార్గంలో వెళ్ళి జ్ఞానం పొందాలి. అప్పుడు జ్ఞానమార్గంలో వెళ్ళి, స్వేచ్ఛ అనే అంతిమ లక్ష్యాన్ని పొందాలి. కర్మయోగికి ఈ మార్గం గురించిన స్పష్టమైన అవగాహన ఉంటుంది. పూజ, జపం, దానం, యజ్ఞం ఏం చేసినా, అవన్నీ కర్మయోగం కింద వస్తాయి కాని, అవి జ్ఞానయోగం కాదు. అంటే జ్ఞానానికి దారితీయవు.

ఏకా – నిశ్చయాత్మక బుద్ధి ఉంటుంది. ఎవరొచ్చి ఏం చెప్పినా, చలించరు. కర్మయోగి కాని వారు చాలా అవస్థ పడతారు. నాస్తికుల విషయంలో వారు మతం జోలికి రారు కాబట్టి, వారికి అయోమయం లేదు.

అవ్యవసాయినామ్ – కాని ఆస్తికులు అయి ఉండి, ఏం చేయాలో తేల్చుకోలేనివారి పరిస్థితి ఏమిటి?

బహుశాఖాః – వారి బుద్ధి చంచలంగా ఉండి, అనేక మార్గాల వెంట పరుగులు తీస్తుంది. ఎవరో వచ్చి భజన చేయమంటే, అది కొన్నిరోజులు చేస్తారు! ఇంకెవరో వచ్చి కుండలినీ ధ్యానం చేయమంటే దానివైపు మొగ్గు చూపుతారు. మూడోవారు వచ్చి గీతాబోధకు వెళదామంటే నాలుగురోజులు వస్తారు. అలాంటి వారిని బహుశాఖాః అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ అయోమయ పరిస్థితిలో ఒక్కోసారి మతంమీద నమ్మకం పోయి, నాస్తికులుగా మారే ప్రమాదం కూడా ఉంది. వచ్చిన చిక్కేమిటంటే, ఎవరికైనా మతం సరిగ్గా అర్థం కాకపోతే, తన మేధస్సుకు అందలేదు అనుకోరు, మతాన్ని తప్పు పడతారు. 'అబ్బో, నేను చాలా చేశాను కాని ఏమీ ఫలితం దక్కలేదు, జలుబు చేయటం తప్ప,' అని ఒక విమర్శ వదులుతారు. అక్కడికేదో తాము మతపరంగా జీవిస్తే జలుబు రాకూడదన్నట్టు ఉంటుంది, అతని వ్యవహారం! అదేం తర్కం? అందులో అర్థం లేదు.

అదే లౌకిక విషయానికి వచ్చేసరికి, ఏ చిన్నపని చేయాలన్నా బోలెడు సాధన చేస్తారు. కంప్యూటరు వాడటం నేర్చుకోమంటేనే 20,000 దాకా ఖర్చుపెట్టి మరీ ఆరునెలలో, తొమ్మిది నెలలో శిక్షణ పొందుతారు. ఆఖరికి టెన్నిస్ ఆట ఆడాలన్నా కూడా శిక్షణ పొందుతారు. కంప్యూటరు విషయంలో శిక్షణ పొందకుండా దాన్ని వాడితే అది చెడికూర్చుంటుంది. కాని ధర్మం విషయంలో మాత్రం శాస్త్రంనుంచి ఏమీ నేర్చుకోకుండానే, ఆశించిన ఫలితాలు వచ్చేయాలి. ఎలా కంప్యూటరు నేర్చుకోకుండా వాడితే అది పాడవుతుందో, అలా శాస్త్రం నేర్చుకోకుండా సాధనలు చేస్తే, ప్రతికూల ఫలితాలు ఏర్పడవచ్చు. పూర్వకాలం బ్రహ్మచర్య ఆశ్రమంలో ధర్మం గురించిన ప్రాథమిక జ్ఞానం నేర్పించేవారు. ఇప్పుడవి లేవు. అందువల్ల కొందరు ధర్మానికి విలువ ఇవ్వరు; ఇచ్చేవారికి కూడా దాని విలువ ఏమిటో తెలియదు. అటువంటివారిని బహుశాఖాః అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అనంతాః చ – అంతేకాదు, వారికి అనంతమైన భావాలు ఉంటాయి. భగవంతుడు, ప్రపంచం, కర్మ, పూజ, వస్త్రధారణ – వీటన్నిటి గురించి అనంతమైన ప్రశ్నలుంటాయి. ఎందుకు? ప్రాథమిక జ్ఞానం లేకపోవటంవల్ల. **బుద్ధయః (అవ్యవసాయినామ్)–** సత్యం ఒకటే, అయోమయాలు అనేకం. 2+2 కి సరైన జవాబు ఒకటే కాని తప్పుడు జవాబులు ఎన్ని? అనంతం.

శ్లో. 42 **యామిమాం పుష్పితాం వాచం ప్రవదంత్యవిపశ్చితః ।**
వేదవాదరతాః పార్థ నాన్యదస్తీతి వాదినః ॥
యామ్, ఇమామ్, పుష్పితామ్, వాచమ్, ప్రవదంతి, అవిపశ్చితః,
వేదవాదరతాః, పార్థ, న, అన్యత్, అస్తి, ఇతి, వాదినః ॥

శ్లో. 43 **కామాత్మానః స్వర్గపరా జన్మకర్మఫలప్రదామ్ ।**
క్రియావిశేషబహులాం భోగైశ్వర్యగతిం ప్రతి ॥
కామాత్మానః, స్వర్గపరాః, జన్మకర్మఫలప్రదామ్,
క్రియావిశేషబహులామ్, భోగైశ్వర్యగతిమ్, ప్రతి ॥

శ్లో. 44 **భోగైశ్వర్యప్రసక్తానాం తయాఽపహృతచేతసామ్ ।**
వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధిః సమాధౌ న విధీయతే ॥
భోగైశ్వర్యప్రసక్తానామ్, తయా, అపహృతచేతసామ్,
వ్యవసాయాత్మికాబుద్ధిః, సమాధౌ, న, విధీయతే ॥

పార్థ	= ఓ పార్థా!
వేదవాదరతాః	= వేదములలోని ఫలశ్రుతి యందు ప్రీతిగలవారు
అన్యత్	= అందు చెప్పబడిన స్వర్గాది భోగాలకన్నా అధికమైన ఫలము వేరొకటి
న, అస్తి, ఇతి వాదినః	= లేదని వాదించు వారును
కామాత్మానః	= కోరికలతో నిండిన మనస్సులు గలవారును
స్వర్గపరాః	= స్వర్గమే పరమప్రాప్యమను వారును అగు
అవిపశ్చితః	= అవివేకులు
జన్మకర్మ ఫలప్రదామ్	= జన్మరూపకర్మఫలమును ఇచ్చునట్టిదియు
భోగైశ్వర్యగతిం ప్రతి	= భోగైశ్వర్యములను సంపాదించుటకు

క్రియావిశేష బహులామ్	= వివిధ కార్యకలాపములతో కూడినదియు
పుష్పితామ్	= ఫలప్రదముగాని కేవలము చూచుటకు మాత్రమే రమ్యముగానుండునదియు అగు
యామ్, ఇమామ్	= ఏ ఈ
వాచమ్	= వాక్యమును
ప్రవదంతి	= విశేషముగా చెప్పుచున్నారో
తయా	= దానిచేత
అపహృత	= అపహరింపబడిన
చేతసామ్	= మనస్సులు గలవారును
భోగైశ్వర్య	= భోగైశ్వర్యములయందు
ప్రసక్తానామ్	= మిక్కిలి ఆశ గలవారికి
వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధిః	= నిశ్చయమైన బుద్ధి
సమాధౌ	= దైవధ్యానమునందు
న విధీయతే	= కలుగదు

హే పార్థ! వేద-వాద-రతాః, అన్యత్ అస్తి ఇతి వాదినః, అవిపశ్చితః కామ-ఆత్మానః, స్వర్గ-పరాః భోగ-ఐశ్వర్య-గతిం ప్రతి క్రియా-విశేష-బహులాం జన్మ-కర్మ-ఫలప్రదాం యామ్ ఇమాం పుష్పితాం వాచం ప్రవదంతి,తయా-అపహృత-చేతసాం భోగ-ఐశ్వర్య-ప్రసక్తానాం బుద్ధిః వ్యవసాయ - ఆత్మికా (భూత్వా) సమాధౌ న విధీయతే॥

తా: ఓ కుంతీపుత్రా! వివేకజ్ఞానములేనివారు, కోరికలే స్వభావముగా గలవారై (వినుటకు సొంపైన) వాక్కును పలికెదరో, ఆ వాక్కు పుట్టుక అనే కర్మఫలమునిచ్చును. వేదములోని అర్థవాదములపై ప్రీతిగల అట్టివారికి స్వర్గమే పురుషార్థము. (స్వర్గమునిచ్చే కర్మకన్నా) వేరొకటి గొప్పది లేదని వారు చెప్పుచుందురు. ఆ వాక్కు భోగములను, ఐశ్వర్యమును పొందటం అనేక క్రియలతో నిండియుండును. వారు భోగములు, ఐశ్వర్యము

అను వాటియందు గట్టి ఆసక్తి గలవారు. వారి బుద్ధి ఆ వాక్కుచే అపహరించబడినది. (మోక్షమందు) నిశ్చయస్వభావముగల బుద్ధి ఏకాగ్రతయందు నిలబడుట వారికి ఉండదు. (లేదా, నిశ్చయస్వభావముగల జ్ఞానము అంతఃకరణమందు ఉదయించదు).

సరియైన కర్మ – ఈ మూడు శ్లోకాల్లోనూ వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధి లేనివారిని తీవ్రంగా విమర్శిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధి ఉన్నవారు కర్మయోగులు అనీ, అది లేనివారిని కర్మఠులు అనీ అనవచ్చు. ఈ మూడు శ్లోకాలూ అర్థం అవాలంటే, ముందు కొన్ని ప్రాథమిక అంశాలు తెలుసుకోవాలి. వాటిని 17వ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ వివరంగా చెబుతాడు. కృష్ణపరమాత్మ సరియైన కర్మను వివరిస్తున్నాడు. కర్మలను మూడు రకాలుగా విభజిస్తారు. అవి – సాత్త్వికకర్మలు, రాజసకర్మలు, తామసకర్మలు.

సాత్త్విక కర్మలు – సాత్త్వికకర్మలను నిస్స్వార్థకర్మలు అనవచ్చు. ఎందుకంటే అవి ఎక్కువమందికి పనికివచ్చే కర్మలు. అంటే ఇందులో స్వార్థం ఉండదు, సమాజశ్రేయస్సే ప్రాథమికంగా ఉంటుంది. ఇవి నిష్కామకర్మలు. ఇవి ఉత్తమ కర్మలు.

రాజస కర్మలు – రాజసకర్మలు స్వార్థపూరితమైన కర్మలు. ఎంతసేపూ నా నీటు, నా గోటు అనుకుంటాడు కాని ఎదుటివారికోసం పాటుపడడు. వారికి మంచి జరిగినా, చెడు జరిగినా తనకు అనవసరం. తను బాగుపడితే చాలు.

తామస కర్మలు – తామసకర్మలు కూడా స్వార్థపూరితకర్మలే కాని ఇవి రాజసకర్మలకన్నా దారుణం. ఎందుకంటే తను బాగుపడటంకోసం, ఎదుటివారికి హాని చేయటానికి కూడా వెనుకాడరు వీరు. ఎవరి గురించీ పట్టించుకోరు. ఇవి హానికర కర్మలు.

ఈ మూడింటి గురించీ ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే, ఇవి వరుసగా నిస్స్వార్థకర్మలు, స్వార్థపూరితకర్మలు, హానికరకర్మలు. ఈ కర్మలు ఆంతర ఎదుగుదలకు ఎలా తోడ్పడుతాయి?

సాత్త్విక కర్మలు – సాత్త్విక కర్మలు ప్రాథమికంగా ఒక వ్యక్తియొక్క ఆంతర ఎదుగుదలకు తోడ్పడతాయి అంటాయి శాస్త్రాలు. దీనివల్ల ఆంతర ఎదుగుదల అంటే చిత్తశుద్ధి కలుగుతుంది. దీన్నే జ్ఞానయోగ్యత అని కూడా అంటాము. సాత్త్వికకర్మలవల్ల బాహ్య ఉన్నతి కూడా కలగవచ్చు కాని, అవి ముఖ్యం కాదు. ముఖ్యమైన ఫలం ఆంతర ఎదుగుదల, దానితో భాగంగా లౌకిక సుఖాలు.

రాజస కర్మలు – రాజసకర్మలు కూడా కొంతమేరకు ఎదుగుదలకు తోడ్పడతాయి కాని వాటి కొలత వేరు. రాజస కర్మలు ప్రాథమికంగా బాహ్య ఉన్నతికి తోడ్పడతాయి కాని ఆంతర ఎదుగుదల చాలా తక్కువ ఉంటుంది.

తామస కర్మలు – తామసకర్మలలో ఎదుటి వ్యక్తికి హాని చేయటానికి కూడా వెనుకాడదని చూశాము కదా, అందువల్ల అతనికి బాహ్యంగా ఉన్నతి కలుగుతుందేమో కాని, అతనికి ఆంతర ఎదుగుదల కలుగదు సరికదా, అతన్ని ఉన్నచోటే ఉంచకపోగా, ఆధ్యాత్మికంగా కిందకు తోసేస్తుంది.

ఈ మూడింటి గురించీ ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే ఇవి వరుసగా ఎక్కువ ఆంతర ఎదుగుదలకు తోడ్పడతాయి, చాలా తక్కువ ఆంతర ఎదుగుదల కలుగుతుంది, ఆంతర ఎదుగుదల కలగకపోగా కిందికి తోసేస్తాయి.

ఒక వ్యక్తి శాంతి, భద్రత, ఆనందాలు ప్రాపంచిక గెలుపుమీద ఆధారపడతాయా, ఆంతర ఎదుగుదలమీద ఆధారపడతాయా అని ప్రశ్న వేస్తే నిస్సందేహంగా ఆంతర ఎదుగుదలమీదే ఆధారపడతాయి. బాహ్య ఉన్నతి కొంత ఆనందాన్ని, శాంతిని ఇస్తుంది నిజమే కాని శాంతి, ఆనందాలకు ప్రాథమిక కారణం మాత్రం ఆంతర ఎదుగుదలే. ఎందుకు? ఒకవేళ ఒక వ్యక్తికి అన్ని సుఖాలు ఉన్నా, ఆంతర ఎదుగుదల లేకపోతే, అతను వాటిని నిశ్చింతగా అనుభవించలేడు. ఎందుకంటే అతను కొన్ని సందర్భాలలో మనస్సాక్షి నోరు నొక్కి మరీ, విజయాలు సాధించి ఉండవచ్చు. అప్పుడు అతన్ని అపరాధభావన తొలిచేస్తుంది. దీనికి విరుద్ధంగా, బాహ్య ఉన్నతి లేదు కాని, ఆంతర ఎదుగుదల ఉందనుకోండి, అప్పుడా వ్యక్తి నిశ్చింతగా శాంతి, ఆనందాలను పొందుతాడు. కర్మయోగం గురించి నేర్చుకునేటప్పుడు, ఈ విషయాలను గుర్తు పెట్టుకోవాలి.

టూకీగా మళ్ళీ చూస్తే, ఆంతర ఎదుగుదలకు మూడు రకాల కర్మల గురించి తెలుసుకోవాలి; శాంతి, ఆనందాలకు ఆంతర ఎదుగుదలే ప్రాథమికంగా తోడ్పడుతుందని తెలుసుకోవాలి. ఈ విషయాలను దృష్టిలో పెట్టుకునే కృష్ణపరమాత్మ రాజసకర్మలు చేసేవారిని తీవ్రంగా విమర్శిస్తున్నాడు. రాజసకర్మలు అంటే స్వార్థపూరిత కర్మలు చేసేవారు, ఇతరుల గురించి పట్టించుకోనివారని చూశాము. కృష్ణపరమాత్మ తామస కర్మలు చేసేవారిని విమర్శించటం లేదని గమనించాలి. ఎందుకు?

రాజస కర్మలనే విమర్శిస్తున్నప్పుడు, ఇంక తామస కర్మల గురించి వేరే చెప్పాలా? రాజస కర్మల కన్నా తక్కువ స్థాయికి చెందినవి తామసకర్మలు. తామసకర్మలు ఒక వ్యక్తిని కిందకు లాగితే, రాజసకర్మ ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల లేకుండా చేస్తుంది. అందువల్ల రాజసకర్మలను విమర్శిస్తున్నాడు. ఈ మూడు శ్లోకాలూ కలిపి ఒకటే పెద్ద సంస్కృతవాక్యం. అందువల్ల మనం అర్థం చేసుకోవటానికి వీలుగా అక్కడక్కడనుండి ఏరటం జరుగుతుంది.

ఎ). అవిపశ్చితః – ముందుగా స్వార్థపరులమీద విమర్శ. వీరు స్వార్థపరులు, ప్రాపంచిక భోగాలమీద మక్కువ ఉన్నవారు. వీరు వివేకహీనులు. ఎందుకు? ప్రాపంచిక భోగాలు మాత్రమే జీవితాన్ని విజయవంతం చేస్తాయనీ, డబ్బుతో దేన్నైనా సాధించగలమనీ అనుకుంటారు. ఈ భావాన్ని **అవిపశ్చితః** అన్న పదంలో చూస్తాము. కాని గీత ప్రాపంచిక విజయం మాత్రమే చాలదు అంటుంది.

డబ్బుతో మంచాన్ని కొనగలము కాని, నిద్రను కొనలేము
డబ్బుతో మనుష్యులను కొనగలము కాని, ప్రేమను కొనలేము
డబ్బుతో ఎన్నో కొనగలము కాని మరెన్నో కొనలేము.

ఈ విషయం అర్థం కాకపోతే అవివేకులు. వీరు అర్థకామాలే ముఖ్యమైన పురుషార్థాలు అనుకుంటారు. అందువల్ల అవివేకిః, అర్థకామ ప్రధానః, ప్రేయర్థినః,**అవిపశ్చితః. ఇది మొదటి విమర్శ.**

బి). వేదవాదరతాః – వేదాల్లోని కర్మకాండ భాగాల్లో, ప్రాపంచిక భోగాలు పొందటానికి అనేక యజ్ఞయాగాదులు వస్తాయి. వాటిలో ముఖ్యమైనది ఆవహంతీ హోమం.

ఆవహంతీ వితన్వానా కుర్వాణాచీర మాత్మనః – తైత్తిరీయమ్

ఐశ్వర్యం, అన్నపానాదులు, వస్త్రాలు పొందటానికి ఒక యజ్ఞం ఉంది. వేదమే చెప్పింది కాబట్టి, ప్రాపంచిక భోగాలను పొందాలని నిర్దేశిస్తున్నది. వేదం ఐశ్వర్యం వద్దు, ఇల్లు, వస్త్రాలు, ఆహారం వద్దు అని చెప్పదు. వేదం వీటిని నిషేధించదు. కాని వేదం చెప్పేదేమిటంటే, కేవలం వీటితోనే ఆగిపోవద్దు, మనస్సుపరంగా, బుద్ధిపరంగా ఎదగండి అంటుంది. కాని ఈ స్వార్థపూరితమైన, ప్రాపంచిక మనుష్యులు, వేదంలోని ఈ భాగాన్ని చూడరు. **సత్యం వద** చూడరు; ఒకవేళ చూసినా సత్యం వధ చేస్తారు. **ధర్మం చర** చూడరు; ధర్మాన్ని చెరబడతారు. చాలామంది నేను గీత చదువుతున్నాను అదే గొప్ప విషయం అంటారు. కాని గీత చదవటం ప్రాథమిక అవసరం. స్కూలుకు వెళ్ళి చదువుకుంటే మంచి ఉద్యోగం వస్తుంది. గీత నేర్చుకుని వంటబట్టించుకుంటే, మీ గీత బాగుండకపోయినా నిలదొక్కుకునే ఆత్మస్థైర్యం ఇస్తుంది. ఉద్యోగం వచ్చినా, రాకపోయినా; వచ్చిన ఉద్యోగం పోయినా దాన్ని తట్టుకునే ధైర్యాన్ని ఇస్తుంది.

స్కూలు మీ మేధస్సుకు పదును పెడితే, గీత మీ భావోద్రేకాలను తీర్చిదిద్దుతుంది. అంతకుముందు చూసినట్లుగా ఇప్పుడు ఐక్యూకన్నా ఇక్యూ చాలా ముఖ్యం. స్వాధ్యాయం చేయాలి. గీతాబోధ చాలా ముఖ్యం. అందువల్ల గీతాబోధలకు వెళ్ళితీరాలి. కాని ఈ అవివేకులు ఇటువంటి మాటలు చదవరు; కేవలం ఆవహంతీ హోమం గురించి చదువుతారు. **వేదవాదరతాః** అంటే రాజసకర్మరతాః, సకామకర్మరతాః. **ఇది రెండవ విమర్శ.**

సి). నాన్యదస్తీతి వాదినః – జీవితంలో ఉన్నతమైన విషయాలు అంటే నీతిసూత్రాలు, భగవంతుడు, ధర్మం, సేవాతత్పరత గురించి మాట్లాడితే వారికి నచ్చవు. వారి సిద్ధాంతం – తిను, తాగు, సుఖాలలో తేలు. ధర్మం లేదు, మోక్షం లేదు, పురుషార్థం లేదు – **న అన్యత్ అస్తి ఇతి వాదినః**. ఇలాంటి వారి గురించి చెప్పటానికి ఉపనిషత్తు కఠినమైన పదం వేస్తుంది. ప్రమూఢ అంటుంది. మూఢ అంటేనే వెర్రివాడు; ప్రమూఢ అంటే వెర్రివాళ్ళలో వెర్రివాడు. **నాన్యదస్తీతి వాదినః ఇది మూడవ విమర్శ.**

డి). కామాత్మానః – వారు ప్రాపంచిక కోరికలకు మారుపేరు; వారు శారీరక సుఖాలకు మారుపేరు. కృష్ణపరమాత్మ సుఖాలను విమర్శించటం లేదు. ఒక విషయం ఎప్పుడూ గుర్తుంచుకోవాలి. వేదాంతమే ఐహికసుఖాల గురించి చెబుతుంది. మరి దేన్ని విమర్శిస్తుంది? ఈ ఐహికసుఖాలకు అవసరానికి మించి ప్రాముఖ్యతనిస్తే, అది కూడా అంతర్గత, ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలను పట్టించుకోనంతగా ప్రాముఖ్యతనిస్తే విమర్శిస్తుంది. అందువల్లనే కృష్ణపరమాత్మ కామాత్మానః అన్నాడు. అంటే ప్రపంచంలో ఉన్న భోగాలన్నింటినీ తీసుకుని, వాటికే కాళ్ళు, చేతులు వేస్తే, వీరు వాటికి ప్రతీకలుగా నిలుస్తారు. నీ కోరికలు ఏమిటి అని అడిగితే, ఇలాంటివారు ఒక పెద్దపట్టికనే ఇస్తారు. కాని అందులో, పొరపాటున గూడా ధర్మం కాని, మోక్షం కాని ఉండదు. **కామాత్మానః ఇది నాలుగవ విమర్శ.**

ఇ). స్వర్గపరాః – ఆ పట్టికలో అన్నిటికన్నా పైన ఉండేది ఏమిటి? స్వర్గం! ఇప్పటి యువతకు ఎలాగైతే ఎదో విధంగా అమెరికాకు వెళ్ళాలనే కోరిక తీవ్రంగా ఉందో, అలా ఆ రోజుల్లో స్వర్గలోకానికి వెళ్ళాలనే కోరిక తీవ్రంగా ఉండేది. అమెరికానే భూతలస్వర్గంగా వర్ణిస్తే, ఇంక అసలు స్వర్గం ఎలా ఉంటుందో వేరే చెప్పాలా? **స్వర్గపరాః ఇది ఐదవ విమర్శ.**

ప్రాపంచిక భోగాలమీద ఇచ్ఛ ఉన్న స్వార్థపరుల గురించిన ఈ ఐదు వర్ణనలూ వారూ ఎన్నడూ కర్మయోగులు కాలేరని సూచిస్తున్నాయి. ఈ స్వార్థపరులు ఏంచేస్తారు?

ప్రవదంతి – వారు ప్రాపంచిక భోగాలమీద ఇచ్ఛ కలిగి, స్వార్థపరులయి ఉండటమే కాక, వారి సిద్ధాంతాన్ని చాటి చెబుతారు. ఎప్పుడూ ప్రాపంచిక సిద్ధాంతం ఆకర్షణీయంగా ఉంటుంది. అందువల్ల మనలో అంతోయింతో దైవచింతన ఉండి, వారిని మారుద్దామనుకున్నా కూడా, మనకు తెలియకుండా, వారే మనను మార్చివేస్తారు.

గుర్తుంచుకోండి – మాయకూ, బ్రహ్మకూ మధ్య ఫ్యాషన్ పెరేడ్ పెడితే మాయే గెలుస్తుంది. ఎందుకంటే బ్రహ్మకన్నా మాయ ఎక్కువ ఆకర్షణీయంగా ఉంటుంది. ఆధ్యాత్మికతకన్నా ప్రాపంచికత ఎక్కువ ఆకర్షణీయంగా ఉంటుంది. అందువల్ల ఎవరైనా గీతాబోధకు వెళుతున్నావా, ఇప్పటినుంచీ ఎందుకు, తాతయ్య అయ్యాక వెళ్ళవచ్చులే అని నాలుగుసార్లు చెపితే, ఆ ప్రలోభంలో పడిపోతాము.

ఇటువంటివారు ప్రకటనలు ఎలా నిర్విరామంగా వస్తాయో, అలా వారి వాదనలు నిర్విరామంగా వినిపిస్తూ ఉంటారు. మనను ప్రభావితం చేస్తూ ఉంటారు. అందువల్ల అలాంటి ప్రజల వలలో చేపపిల్లలా పడవద్దని మనను హెచ్చరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సత్సఙ్గత్వే నిస్సఙ్గత్వం। నిస్సఙ్గత్వే నిర్మోహత్వమ్।
నిర్మోహత్వే నిశ్చలతత్త్వం। నిశ్చలతత్త్వే జీవన్ముక్తిః (భవతి)॥ – భజగోవిందమ్ 9

అందువల్ల ఎప్పుడూ మంచివారితో స్నేహం ఏర్పరచుకోవాలి.

పుష్పితాం వాచమ్ – వారి మాటలు అందంగా, ఆకట్టుకునేటట్టుగా ఉంటాయి.

క్రియావిశేషబహులామ్ (వాచం ప్రవదంతి) – వారు అనేక ప్రణాళికలను గురించి మాట్లాడతారు. ఇందులో డబ్బు వేస్తే ఇంత లాభం వస్తుంది; అందులో వేస్తే అంత లాభం వస్తుంది అంటూ ప్రణాళికలమీద ప్రణాళికల గురించి చెబుతారు. వైదికభాషలో చెప్పాలంటే, అనేక యజ్ఞాల గురించి చెబుతారు; ఆధునిక భాషలో చెప్పాలంటే అనేక ప్రణాళికల గురించి చెబుతారు. దీని సారాంశం ఏమిటి? వీటివల్ల బొత్తిగా తీరికలేదు. అందువల్ల గీతాబోధకు వెళ్ళే ఖాళీ సమయం లేదు. శని, ఆదివారాలు అసలే తీరిక చిక్కదు. పొరపాటున సంధ్యావందనం చేస్తూంటే, అది కూడా గాలికెగిరిపోతుంది. ప్రార్థన చేసే ప్రశ్నే లేదు. 24 గంటల్లో 25 గంటలు పని చేస్తున్నాము, ఇంక దైవచింతనకు చోటేది అంటారు. ఇవన్నీ దేనికి దారితీస్తాయి?

జన్మకర్మఫలప్రదామ్ – ఒక కర్మ ఇంకో కర్మలోకి, ఇంకో కర్మ మరో కర్మలోకి దారి తీస్తుందని వారికి తెలియదు. ఇదొక విషవలయం, ఒక ఊబి. ఈ కర్మ అనే ఊబిలో చిక్కుకుపోయారా, ఇంక అంతే సంగతులు.

అభిమన్యుడికి పద్మవ్యూహంలోకి వెళ్ళటం తెలుసు కాని, వెనక్కి రావటం తెలియదు. వీరి పరిస్థితీ అంతే. కర్మల్లో కూరుకుపోవటం తెలుసు కాని, వాటినుంచి బయటపడటం చేతకాదు.

వారికి వారు, అలా కర్మల్లో కూరుకుపోయారని తెలుసు. కొంతమంది దీన్నుంచి బయటపడి, రేపటినుంచి గీతాబోధకు వెళ్ళాలని నిర్ణయం తీసుకుంటారు కూడా, కాని ఆ రేపు ఎన్నడూ రాదు. ఆ రేపు వీరికి రాదు కాని, ఎప్పుడో యమధర్మరాజుకు వచ్చేస్తుంది. ఆయన వచ్చి నిశ్శబ్దంగా తన పని తాను చేసుకుపోతాడు. అక్కడితో విషవలయం ముగిసిందా? లేదు! పునరపి జననం, పునరపి మరణం. మళ్ళీ అదే వృత్తం.

పునరపి జననం పునరపి మరణం, పునరపి జననీజఠరే శయనం
ఇహ సంసారే బహు దుస్తారే, కృపాయాఽపారే పాహిమురారే॥ – భజగోవిందమ్ 21

కర్మలు చేయవద్దని గీత చెప్పటం లేదు; కాని గీత చెప్పేది ఒక్కటే – కర్మలు చేయండి, కాని వాటిలోంచి బయటకు ఎలా రావాలో, వచ్చి ఉన్నత సాధనకు ఎలా అంకితమవ్వాలో నేర్చుకోండి. అది నేర్పించటానికే మనకు నాలుగు ఆశ్రమధర్మాలు ఉన్నాయి – బ్రహ్మచర్యం, గార్హస్థం, వానప్రస్థం, సన్యాసం. ఈ ఆశ్రమాల ద్వారా ఒక వ్యక్తి క్రమంగా కర్మల్లో అడుగుపెట్టి, అలాగే క్రమంగా బయటకు వస్తాడు. నిజంగా సన్యాసం స్వీకరించమని కాదు; సన్యసించటం అంటే పరిత్యజించటం. నా అంతట నేను బయటపడితే అది విజయం; యమధర్మరాజు బయటకు లాగితే అది బాధ. కాని ఇటువంటి మనుష్యులకు అది తెలియదు. అందువల్ల జనన, మరణవృత్తంలో పడి కొట్టుమిట్టాడుతుంటారు.

వీరు ఈ కర్మలను ఎందుకు చెబుతారు? చిత్తశుద్ధికోసం చెబితే బాగానే ఉండేది. అవి సాత్త్విక కర్మల కిందకు వస్తాయి. కాని ఈ స్వార్థపరులు అటువంటి మంచివేవీ చెప్పరు. ఒకవేళ ఏదైనా మతపరమైన కర్మను చెప్పినా కూడా, అది కూడా ఏదో ప్రాపంచిక విజయంకోసమే ఉంటుంది.

భోగైశ్వర్యగతిం ప్రతి – వారి లక్ష్యాలు రెండే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి భోగం, ఐశ్వర్యం. భోగం అంటే కామపురుషార్థం; ఐశ్వర్యం అంటే అర్థపురుషార్థం. అంటే నిరంతరం వారి పరుగు అర్థకామాల వెంటే ఉంటుంది. ఈ గుడికి ఏడు శుక్రవారాలు వెళితే ఈ కోరిక తీరుతుంది, ఆ గుడికి మూడు పౌర్ణములు వెళితే మీరనుకున్నవన్నీ నెరవేరతాయి అంటారు. దుర్గగుడికి వెళ్ళండి, ఈ ఫలం పొందండి. శనిగుడికి వెళ్ళండి, ఈ ఫలం పొందండి అంటారే తప్ప ప్రేమ, దయాగుణాలు పెంచుకోండి, భక్తి పెంచుకోండి అననే అనరు. ఇటువంటి వారి పరిస్థితి ఏమిటి?

భోగైశ్వర్య ప్రసక్తానాం – తక్కినవారితో అర్థకామాల గురించి చెప్పటమే కాదు, వారు కూడా అర్థకామాల్లో పూర్తిగా కూరుకుపోతారు. ఎంతమేరకు వాటిమీద బంధం పెంచుకుంటారంటే –

తయాపహృతచేతసామ్ – క్రమేపీ, వారి కోరికలను ధర్మబద్ధంగా తీర్చుకోలేరు. ఎందుకంటే వారి కోరికలు ఒక అడ్డూ ఆపూ లేకుండా పెరిగిపోతాయి. పది కోరికలు వంద, వంద కోరికలు సహస్రం అయిపోతాయి. కోరికలు పెరిగినంత శరవేగంతో కోరికలు తీరవు. ఆ కోరికల తీవ్రత ఎంతగా ఉంటుందంటే, ధర్మపరంగా తీరే మార్గం

లేనప్పుడు, పక్కదారి పట్టించేస్తాయి. అధార్మిక పద్ధతులు అంటే జూదంలాంటి మార్గాలు ఎన్నుకుంటారు. వారి ధార్మికబుద్ధి, విచక్షణా జ్ఞానం, నీతి, నిజాయితి, మంచితనం ఏ గాలికెగిరిపోతాయో తెలియదు. అవినీతి ఎక్కడన్నా రాజ్యమేలుతోందంటే, అది నిరక్షరాస్యులవల్ల కాదు; చదువుకున్న మేధావులవల్ల. వారి ఆత్మసాక్షి వారిని నిలదీసే పరిస్థితిని దాటిపోతారు వారు.

పైగా వారి దగ్గర ఒక తిరుగులేని జవాబుంటుంది. అందరూ చేస్తున్నారు, నేను చేస్తే తప్పేమిటి అంటారు. పెద్దస్థాయిలో పెద్దవారు స్కాములు చేస్తే, చిన్నస్థాయిలో చిన్నవారు డబ్బు దండుకుంటున్నారు. అందువల్ల వివేకశక్తి పోతుంది. పూర్వకాలం పాపభీతి ఉండేది, దానివల్లనైనా అక్రమాలు చేయకుండా ఉండేవారు. ఇప్పుడు ఆ పాపభీతి పూర్తిగా పోయింది. 'పాపమంటే ఏమిటి? పుణ్యమంటే ఏమిటి? దానికి శాస్త్రీయ నిదర్శనం ఏముంది?' అంటారు. పైగా పరమదుర్మార్గుడు అయినా, ఐశ్వర్యంలో ఓలలాడుతున్నవాణ్ణి చూపిస్తారు. 'ఇప్పుడు అనుభవించకపోయినా, నరకానికి పోతావు,' అంటే 'అసలు అలాంటి నరకం ఉందో, లేదో, ఎవరికి తెలుసు? ఒకవేళ నరకానికి వెళ్ళానే అనుకో, ఈ శరీరం ఇక్కడే కాలి బూడిద అవుతుంది కదా, నేను అనుభవించే శిక్షలు నాకెలా తెలుస్తాయి?' అంటాడు. అక్రమాలు చేయటానికి వంద కారణాలు ఉంటాయి, కాని మంచిపని చేయటానికి ఒక్క కారణం ఉండదు వారికి.

వ్యవసాయాత్మికాబుద్ధిః న విధీయతే – అటువంటివారికి ఆలోచనలో స్పష్టత ఉండదు. వారి ప్రాథమిక లక్ష్యాలేమిటో వారికి సరిగ్గా తెలియదు.

సమాధౌ – ఇక్కడ సమాధౌ అంటే బుద్ధిలో. బుద్ధిలో వారికి స్పష్టమైన అవగాహన ఉండదు. ఎందుకు ఉండదో, ఈ మూడు శ్లోకాల్లోనూ వివరంగా చెప్పాడు. ఈ విధంగా స్వార్థపూరితులైన ప్రాపంచిక చింతన ఉన్నవారు ఎన్నడూ కర్మయోగులు కాలేరు అని విమర్శించాడు కృష్ణపరమాత్మ. అయితే కర్మయోగులు ఎవరు కాగలరు? ఇంతవరకూ మనల్ని సంసిద్ధులను చేశాడు. ఇప్పుడు కర్మయోగి గురించి చెప్పబోతున్నాడు.

శ్లో. 45 **త్రైగుణ్యవిషయా వేదా నిస్త్రైగుణ్యో భవార్జున ।**
నిర్ద్వంద్వో నిత్యసత్త్వస్థో నిర్యోగక్షేమ ఆత్మవాన్ ॥
త్రైగుణ్యవిషయాః, వేదాః, నిస్త్రైగుణ్యః, భవ, అర్జున,
నిర్ద్వంద్వః, నిత్యసత్త్వస్థః, నిర్యోగక్షేమః, ఆత్మవాన్ ॥

అర్జున	= ఓ అర్జునా!
వేదాః	= వేదములు
త్రైగుణ్యవిషయాః	= త్రిగుణకార్యరూపములైన భోగములను, వాటి సాధనలను ప్రతిపాదించును
నిస్త్రైగుణ్యః	= ఆ భోగములందును, వాటి సాధనలందును ఆసక్తి లేనివాడవై
నిర్ద్వంద్వః	= హర్షశోకాది ద్వంద్వములు లేనివాడవై
నిత్యసత్త్వస్థః	= నిత్యుడైన పరమాత్మయందే స్థితుడవై

నిర్యోగక్షేమః	= యోగక్షేమములను ఆశింపక		భవ	= కమ్ము
ఆత్మవాన్	= అంతఃకరణమును స్వాధీనమొనర్చు కొనినవాడవు			

హే అర్జున! వేదాః త్రైగుణ్యవిషయాః।
(త్వం) నిస్త్రైగుణ్యః, నిత్యసత్త్వస్థః, నిర్ద్వంద్వః, నిర్యోగక్షేమః ఆత్మవాన్ భవ॥

తా: (కర్మలను బోధించే) వేదములు త్రిగుణాత్మకమగు సంసారమును ప్రతిపాదించును. ఓ అర్జునా! నీవు త్రిగుణాత్మకమగు సంసారమునకు అతీతుడవు కమ్ము. సర్వదా సత్త్వగుణమందున్నవాడవై ద్వంద్వములనుంచి బయటపడుము. యోగక్షేమములను కోరనివాడవై జాగురూకుడవై ఉండుము.

ఇది చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం. కర్మయోగి ఆలోచనాతీరు ఎలా ఉంటుంది? లక్ష్యం ఎలా ఉంటుంది? దృక్పథం ఎలా ఉంటుందివంటి విషయాలను వివరించే శ్లోకం.

త్రైగుణ్యవిషయా వేదాః – వేదాలు అర్థకామాలను తీర్చుకోవటానికి అనేక కర్మలను సూచిస్తాయి. అర్థం అంటే ధనం, కామం అంటే కోరిక. సత్త్వరజస్తమోగుణాల కార్యాలగురించి, సమస్త భోగాల గురించి, వాటిని పొందే సాధనల గురించి వేదాలు సూచిస్తాయి. వేదాలు అర్థకామాలను పూర్తిగా కొట్టిపారేయవు. ఆ లక్ష్యాలను నాలుగు పురుషార్థాలలో పేర్కొన్నాయి కూడా. కాని కర్మయోగి ఏం చేయాలి?

నిస్త్రైగుణ్యో భవ – అర్థకామాలు అవసరమే. ఐశ్వర్యం, ఆనందం మనిషికి కావాలి నిజమే. కాని వాటిలో పడి కొట్టుకుపోకూడదు. మనిషిగా పుట్టినందుకు మనం ఇంకా ఉన్నత లక్ష్యాలని పొందాలి. అవి ధర్మ, మోక్షపురుషార్థాలు. అవి ఆంతర ఎదుగుదలకు తోడ్పడతాయి. ఎందుకంటే, వెనుతిరిగి చూసుకుంటే మనిషియొక్క మనశ్శాంతి అతనికి ఏం ఉంది అన్నదానిమీదకన్నా, అతను ఏమిటి అన్నదానిమీద ఆధారపడివుంటుంది. మనశ్శాంతి ఉంటే భోగమూ, ఐశ్వర్యమూ లేకపోయినా హాయిగా ఉంటాడు. మనశ్శాంతి లేకపోతే భోగమూ, ఐశ్వర్యమూ ఉన్నా బాధపడతాడు. అంటే సుఖంగా దుఃఖిస్తాడు.

అర్థకామాలు ప్రాథమిక లక్ష్యం కాకుండా, ధర్మ, మోక్షాలు ప్రాథమికంగా ఉండాలి. ఉదాహరణకు పెరుగన్నంలో ఆవకాయ నంచుకోవాలి కాని, ఆవకాయలో పెరుగు నంచుకోకూడదు. పెరుగన్నం ముఖ్యమైన ఆహారం, ఆవకాయ దానికి రుచి చేకూర్చటానికి నంచుకునే ఊరగాయ. అంతేకాని, ఆవకాయ ముఖ్యమైన ఆహారమై, పెరుగున్నం పక్కకు తోసేయకూడదు. జీవితంలో ఏది ముఖ్యమో తెలియకపోతే కష్టాలపాలు అవుతాము.

అర్థకామాలను నాలుగు పురుషార్థాలలో చేర్చింది శాస్త్రం. నిజమే కాని జీవితమంతా వాటికే ధారపోయకూడదు.

యుక్తాహార విహారస్య యుక్తచేష్టస్య కర్మసు । – 6.17

ఏంచేసినా మితంగా ఉండాలి. పిల్లలు 24 గంటలూ కార్టూన్లే చూస్తూ ఉంటారని పెద్దలు ఫిర్యాదు చేస్తారు. వారు ఎంతసేపు చూడాలో, ఎంతసేపు చదువుకోవాలో తల్లులకి చక్కటి అవగాహన ఉంటుంది. కాని కృష్ణపరమాత్మ పెద్దలకు వారు ఎంతసేపు ఆనందంలో తేలియాడాలో, ఎంతసేపు ధర్మ, మోక్ష సాధనలు చేయాలో తెలియటం లేదు అంటున్నాడు. గీతాపారాయణం, పూజ, ధ్యానం ఎంతసేపు చేయాలో వారికి తెలియటం లేదు.

కర్మయోగి లక్షణాలు

ఎ). నిస్త్రైగుణ్యో భవ – నిష్కామో భవ అంటే అర్థకామాలకు అనవసరమైన ప్రాముఖ్యతను ఇవ్వద్దు అని. సాంకేతిక పరిభాషలో చెప్పాలంటే, కామ్యకర్మలను తగ్గించాలి. రాజస, తామసకర్మలను తగ్గించి సాత్త్వికకర్మలను పెంచుకోవాలి. రాజసకర్మలో నేను మాత్రమే లాభం పొందుతాను; తామసకర్మలో నేను లాభం పొందుతాను, తక్కినవారు అవస్థ పడతారు; కాని సాత్త్వికకర్మలో నేను మాత్రమే కాదు, తక్కిన వారు కూడా లాభం పొందుతారు. అందువల్ల స్వార్థపూరితమైన కర్మ, కామ్యకర్మ; నిస్స్వార్థపూరితమైన కర్మ సాత్త్వికకర్మ. నిష్కామో భవ అంటే డబ్బుకు సంబంధించిన కర్మలను తగ్గించండి. సరిగ్గా గమనించండి – డబ్బుకు సంబంధించిన కర్మలను పూర్తిగా మానండి అనటం లేదు; కాని కేవలం దానికోసమే మొత్తం సమయాన్ని కేటాయించవద్దు అంటున్నాడు. అర్థకామాలు ప్రాథమిక లక్ష్యాలు కాకుండా మోక్షం ప్రాథమిక లక్ష్యంగా ఉండాలి. ఇది మొదటి సూత్రం. **నిష్కామో భవ.**

బి). నిర్ద్వంద్వో (భవ) – ద్వంద్వాలు అంటే భిన్న అనుభవాలు. నిర్ద్వంద్వో భవ అంటే ఇటువంటి ద్వంద్వాలకు అతీతుడు కావాలి. ద్వంద్వాలు అంటే మానావమానాలు, లాభనష్టాలు, జయాపజయాలు, సుఖదుఃఖాలువంటివి. మీరు కామ్యకర్మలు తగ్గించుకున్నా, అర్థకామాల వెంట పరుగులు తీయటం తగ్గించినా, చేసుకున్న ప్రారబ్ధకర్మవల్ల జీవితంలో ఎన్నో ఒడిదుడుకులు తప్పవు. మీరు వాటిని ఆహ్వానించినా, ఆహ్వానించకపోయినా; వాటికోసం కష్టపడినా కష్టపడకపోయినా ద్వంద్వాలు రాకతప్పవు. అలాంటి ద్వంద్వాలకు అతీతంగా ఎదగాలి. ఎందుకు?

వాటికి అతీతంగా ఎదగకపోతే, అంటే మనస్సును దిటవు పరచుకోకపోతే, ఏ కాస్త కష్టం ఎదురైనా, ఏ చిన్న నొప్పి కలిగినా, వాటికి పరిష్కారమార్గాలు వెతుక్కుంటారు. వాటిని ప్రాయశ్చిత్తకర్మలు లేదా పరిహారకర్మలు అంటారు. అవి కూడా ఒక్కొక్కరు ఒకొక్కలాగా చెబుతారు. వాస్తుశాస్త్రజ్ఞుడు ఒకలా చెపితే, జ్యోతిష్యుడు ఇంకోలా చెబుతాడు. ఒక చిన్నపంటినొప్పితో మీరు వాస్తుశాస్త్రజ్ఞుడి దగ్గరికెళితే, నీ పడకగదిలో అటువైపు కిటికీ ఉంది, దానివల్ల నీకు పంటినొప్పి వస్తోంది, దాన్ని అటునుంచి ఇటు మార్చు అంటాడు. ఒకవేళ వారు చెప్పినట్టు చేస్తే మీ పరిస్థితి మెరుగవుతుందో లేదో చెప్పలేము కాని, వాస్తుసలహాదారులు మాత్రం లబ్ధి పొందుతారు. అలా పరిహార కర్మలు, దోమకాటుకు కూడా, చేసుకుంటూపోతే వాటికి అంతూపొంతూ ఉండదు. ఎందుకంటే మనం చేసిన అక్రమాలకు అంతూపొంతూ లేదు.

అంతేకాదు, ఈ ప్రాయశ్చిత్తకర్మలు చేయటం కూడా కాఫీ తాగటంలాగా వ్యసనం అయిపోతుంది. ముఖ్యమైన వాటికి మాత్రమే చేయటం కాకుండా, జలుబు చేసినా జ్యోతిష్యుడో, వాస్తుశాస్త్రజ్ఞుడి దగ్గరకో పరిగెత్తే అలవాటు ఏర్పడిపోతుంది. అంటే మన జీవితాన్ని తీసుకువెళ్ళి వేరే ఎవరి చేతిలోనో పెట్టినవారము అవుతాము. అందువల్ల అయినదానికీ, కానిదానికీ ప్రాయశ్చిత కర్మలు చేయకూడదు.

సహనం సర్వదుఃఖానామప్రతీకారపూర్వకం
చింతావిలాపరహితం సా తితీక్షా నిగద్యతే – వివేక చూడామణి – 24

మన జీవితాలను ఏదో ఒక గ్రహం ప్రభావితం చేస్తూనేవుంటుంది. కొన్ని మంచి చేస్తాయి, కొన్ని చెడు చేస్తాయి. మనం వాటిని తప్పు పట్టటం లేదు, జ్యోతిశ్శాస్త్రాన్ని నిందించటం లేదు. ప్రతి చిన్నదానికీ పరుగెత్త వద్దంటున్నాము అంతే.

అనారోగ్య విషయంలో కూడా అదే అంటారు. డాక్టర్లు ప్రతి చిన్నదానికీ మందులు వేసుకోవద్దు అంటారు. అలా వేసుకుంటే మనలో ఉన్న రోగనిరోధక శక్తి తగ్గిపోతుంది. రోగనిరోధక శక్తిని పెంచటానికి, ప్రత్యేకించి ఒక రోగాన్ని పంపించి, ప్రయోగం చేస్తారు. రోగం వస్తే, రోగనిరోధక శక్తి పెరుగుతుంది. మనస్సు పరిస్థితీ అంతే. ఎదురుదెబ్బలు తింటేనే, మానసిక స్థైర్యం పెరుగుతుంది. కాని దానికోసం, 'ఓ దేవా! నాకు సమస్యలను ఇవ్వు,' అని ప్రత్యేకించి ప్రార్థన చేయనవసరం లేదు. సమస్యలకు అంతూపొంతూ లేదు; మనం ఎన్నో అక్రమాలు చేసే ఉంటాము; వాటికి తగ్గ బాధలు వస్తూనే ఉంటాయి. అందువల్ల సమస్యలు వచ్చినప్పుడు కృంగిపోకుండా, తట్టుకునే మానసికస్థైర్యం పెంపొందించుకోవాలి. సమత్వం పెంచుకోవాలి. కామ్యకర్మలు, ప్రాయశ్చిత్త కర్మలు చేయటంలోనే శక్తినంతా హరించివేసుకోకూడదు. వాటిని పూర్తిగా మానలేకపోతే వీలున్నంత తగ్గించుకోవాలి. ఇది రెండవ సూత్రం. **నిర్ద్వంద్వో భవ.**

సి). నిత్యసత్త్వస్థో (భవ) – నీ సత్త్వగుణాన్ని నిలబెట్టుకో! సత్త్వగుణం వివేకశక్తిని సూచిస్తుంది; వివేకశక్తి విచక్షణా శక్తిని సూచిస్తుంది. ఏమిటా విచక్షణ? అర్థకామాలకన్నా ధర్మమోక్షాలు ముఖ్యమనే విచక్షణ. మనకు శాంతి భద్రతలు ధర్మమోక్షాలు ఇస్తాయి కాని అర్థకామాలు కావు, అందువల్ల వాటికి అవసరానికి మించిన ప్రాముఖ్యతను ఇవ్వకూడదు. దీన్ని **నిత్యానిత్య వస్తువివేకం** అంటారు. ప్రాపంచిక ఎదుగుదలకన్నా, ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల ముఖ్యం. ఇది సత్త్వగుణంవల్ల కలుగుతుంది. అందువల్ల సత్త్వగుణాన్ని పెంపొందించుకోవాలి. దాన్ని పెంపొందించుకోవటం ఎలా?

ఆధ్యాత్మిక పుస్తకాలు చదవటం, మహాత్ములతో కలిసి తిరగటం, సత్సంగం ఏర్పరచుకోవటం. సత్సంగత్వే నిస్సంగత్వం, నిస్సంగత్వే నిర్మోహత్వం. కొందరి ఇళ్ళలో గదిగదికీ టీవీలు ఉంటాయి. టీవీ చూడందే ఉండలేని పరిస్థితి వస్తుంది ఆ ఇంట్లో పిల్లలకు. టీవీ లేని జీవితాన్ని ఊహించుకోలేరు వారు. వారిని టీవీ అమ్మేయమనటం లేదు మనం. కాని ఒక్కసారి పాతరోజులను గుర్తు తెచ్చుకోమంటున్నాము. టీవీ కాదు సరికదా, మన చిన్నతనంలో రేడియో, ఫోను, ఫ్యానులు కూడా లేకుండా హాయిగా గడపగలిగాము. అంటే పన్నెండవ శతాబ్దానికి వెళ్ళిపోవాలా అనకండి; ఈ సుఖాలు లేకుండా బ్రతకటం అసాధ్యం కాదు అంటున్నాము అంతే. సత్సంగంతో గడిపితే, ఇవి లేకుండా కూడా ఎలా ఆనందంగా ఉండవచ్చో తెలుస్తుంది. సత్సంగం సత్త్వగుణం పెంపొందించుకోవటానికి గొప్పమార్గం. ఇది మూడవ సూత్రం. **నిత్యసత్త్వస్థో భవ.**

డి). నిర్యోగక్షేమ (భవ) – నీ యోగక్షేమాలకోసం ఆరాటపడవద్దు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మన జీవితం సాఫీగా సాగటానికి మనకు కొన్ని ప్రాథమిక వస్తువులు కావాలి. వాటిని **యోగం** అంటారు. **అప్రాప్తస్య ప్రాప్తిః యోగః.** మన దగ్గర లేని వస్తువులను పొందటం. ఉదాహరణకు తిండి, బట్ట, గూడు, మందులు. క్షేమం అంటే మనం పొందిన వస్తువులను కాపాడుకోవటం. **ప్రాప్తస్య రక్షణం క్షేమః.**

ఈ యోగక్షేమాల గురించిన బెంగతోనే మన శక్తినంతా హరించివేసుకుంటున్నాము అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. వృద్ధాప్యం ఎలా ఉంటుంది? పిల్లలు మనల్ని చూస్తారా? మన బంగారం మంచిదే అయినా వచ్చే కోడలుపిల్లో, అల్లుడో వీరిని మార్చేయకుండా ఉంటారా? ఇలా రకరకాల భయాలు. ఈ రోజుల్లో అనారోగ్యం చేస్తే లక్షల్లో ఖర్చవుతుంది. వాటికోసం 30 లక్షల పైనే ప్రోగేసుకోవాలి. అన్నీ బాగున్నా, డబ్బున్నా, పిల్లలు మంచివారైనా, ఆఖరిక్షణంలో పక్కనెవరన్నా ఉంటారో ఉండరో? ఇదొక బెంగ. పొద్దున లేచి వార్తా పత్రిక చూస్తే, నీళ్ళలారీ గుద్ది 17 సంవత్సరాల కుర్రవాని ఆకస్మికమృతి అని పెద్ద అక్షరాలతో వార్తలు. డబ్బు లేకపోతే కష్టం అని డబ్బు పోగేస్తే, దానితో వచ్చే సమస్యలు అనంతం. ఆ డబ్బుకోసం వారి పిల్లలను ఎత్తుకుపోవటమో, వారి ప్రాణాలకే ముప్పు కలిగించటమో చూస్తూనే ఉంటాము. రక్షణకోసం గార్డులను పెట్టుకుంటే వారే చంపిన సందర్భాలు ఉన్నాయి. అందువల్ల రక్షణకు చోటేది?

కృష్ణపరమాత్మ రక్షణకోసం ప్రయత్నించకండి; అసలైన రక్షణ మీ మానసిక స్థైర్యంవల్లనే వస్తుంది అంటున్నాడు. ఆ అంతర్గత రక్షణ మీ భక్తివల్ల కాని మీ జ్ఞానంవల్ల కాని వస్తుంది. కాని జ్ఞానం వచ్చేవరకూ, దేవునిమీద అపారమైన భక్తిని పెంచుకోవాలి.

అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే ।
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ ॥ – 9.22

ఎల్.ఐ.సి. లాంటి ప్రాపంచిక యోగక్షేమాలు పెట్టుకోండి, తప్పులేదు కాని అసలు యోగక్షేమం భగవంతుడు మాత్రమే. అందువల్ల కర్మయోగి అవాలంటే మీ యోగక్షేమాల భారాన్ని దేవునిమీద వేసి నిశ్చింతగా ఉండండి. లేకపోతే మీకు ఆధ్యాత్మిక చింతన చేయటానికి తీరిక ఉండదు; జీవితమంతా రేపేమవుతుందోననే చింతతోనే సాగిపోతుంది.

నిర్యోగక్షేమః భవ అంటే యోగక్షేమాలకు అతీతంగా ఎదగండి. మీ యోగక్షేమాలను మీ ఇష్టదేవతకు అప్పచెప్పేయండి. **తక్కువేమి మనకూ రాముండొక్కడుండు వరకూ!** ఇది ఒక పద్ధతి.

ఇష్టదేవత లేకపోతే, మీ అంతర్గతశక్తిని పెంచుకోండి. మిమ్మల్ని మీరు గట్టిపరుచుకోండి. వేదాంతం ప్రకారం దేవుడు ఎక్కడో లేడు, మీలోనే ఉన్నాడు. అంటే బాహ్యంగా ఉన్న దేవుడినో, అంతర్గతంగా ఉన్న దేవుడినో నమ్ముకోండి. అందువల్ల దేవునిమీద భారం వేసి, బెంగలను పారద్రోలండి. ఎప్పుడో వచ్చే సమస్య గురించి ఇప్పుడు ఆలోచించి అలసిపోకండి. ఇది నాలుగవసూత్రం. **నిర్యోగక్షేమః భవ.**

ఇ). ఆత్మవాన్ (భవ) – ఆత్మవాన్ భవ అంటే జీవితంలో హుషారుగా ఉండాలి. జీవితాన్ని యాంత్రికంగా గడుప కూడదు. చదవటం, ఉద్యోగం చెయ్యటం, పెళ్ళి చేసుకోవటం, పిల్లలను కనటం అన్నీ యాంత్రికంగా చేసేస్తారు. గొర్రెలమందలో వారు ఒక గొర్రెలా ముందుకు సాగిపోతారు చాలామంది. అలా ఉండకూడదు. మీ జీవితాన్ని మనసారా జీవించండి.

శంకరాచార్యులు **అప్రమత్తః భవ** అంటారు. అంటే అజాగ్రత్తగా ఉండవద్దు, అప్రమత్తంగా ఉండండి అంటారు. మీ అంతిమలక్ష్యాన్ని మర్చిపోకూడదు. మీరు ఒక సుదీర్ఘ రైలుప్రయాణం చేస్తున్నారు. మధ్యలో వచ్చే స్టేషన్లలో దిగుతారు, ఏవో కొనుక్కుంటారు, కాని వ్యవహారం నడుపుతున్నంతసేపూ రైలుమీదే దృష్టి పెడతారు. అలాగే మీ జీవితమనే ప్రయాణంలో మీ అంతిమలక్ష్యం గుర్తు పెట్టుకోవాలి. పెళ్ళి చేసుకోవటం, ఉద్యోగం చేయటం, డబ్బు సంపాదించటం – అన్నీ మధ్యలో వచ్చిపోయే స్టేషన్లు. జీవితంలో మధ్యలో వచ్చి పోయే స్టేషన్లు ఆశ్రమాలు – బ్రహ్మచర్య ఆశ్రమం, గృహస్థాశ్రమం, వానప్రస్థాశ్రమం. ఆశ్రమం అంటే జీవితంలో ఒక దశ. ఏ దశలోనూ మైమరచిపోకూడదు; అప్రమత్తంగా ఉండాలి. వేదాంతశాస్త్రం దీన్ని **చిత్తసమాధానం** అంటుంది. **ఇది ఐదవ సూత్రం – ఆత్మవాన్ భవ.**

ఇవి కర్మయోగి లక్షణాలు. అర్జునా నువ్వు కూడా కర్మయోగిలాగా జీవించు.

శ్లో. 46 **యావానర్థ ఉదపానే సర్వతః సంప్లుతోదకే ।**
తావాన్ సర్వేషు వేదేషు బ్రాహ్మణస్య విజానతః ॥
యావాన్, అర్థః, ఉదపానే, సర్వతః, సంప్లుతోదకే,
తావాన్, సర్వేషు, వేదేషు, బ్రాహ్మణస్య, విజానతః ॥

సర్వతః	= అంతట	యావాన్, అర్థః	= ఎటువంటి ప్రయోజనము
సంప్లుతోదకే	= పరిపూర్ణమైన జలాశయము	(అస్తి)	= ఉందునో
(ప్రాప్తే సతి)	= ప్రాప్తించుచుండగా (అందుబాటులో ఉండగా)	విజానతః	= బ్రహ్మతత్త్వము తెలిసిన
		బ్రాహ్మణస్య	= బ్రహ్మజ్ఞానికి
ఉదపానే	= చిన్న జలాశయమందు (మనుష్యునకు)	సర్వేషు, వేదేషు	= సమస్త వేదములందు
		తావాన్	= అంత ప్రయోజనమే (ఉందును)

యావాన్ అర్థః ఉదపానే (తావాన్) సర్వతస్సంప్లుతోదకే (భవతి)।
(తథా యావాన్ అర్థః) సర్వేషు వేదేషు తావాన్ విజానతః బ్రాహ్మణస్య (భవతి)॥

తా: నూతియందు ఎంతటి ఫలము (నీరు త్రాగుట ఇత్యాది) గలదో, అంతటా వ్యాపించియున్న నీరు గల జలాశయమునందు ఆ ఫలము అంతర్గతమై యుండును. వేదములు (వేదవిహితకర్మలు) అన్నింటియందు

ఎంతటి కర్మఫలము గలదో, ఆత్మతత్త్వమునెరింగిన బ్రహ్మజ్ఞానియొక్క మహాఫలములో అది అంతర్గతమై యుండును.

కర్మయోగఫలం – ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ కర్మయోగఫలం గురించి చెబుతున్నాడు. ఫలం చెప్పకపోతే, హాయిగా కాలం గడిపేయకుండా కర్మయోగం ఎందుకు చేయాలి అనిపించవచ్చు. పైగా కర్మయోగం పాటించాలంటే, అప్రమత్తంగా ఉండాలి. అలా కష్టపడితే కలిగే ఫలం ఆశాజనకంగా ఉంటేనే, దానిమీద మోజు ఉంటుంది. ఎవరెస్టు శిఖరాన్ని అధిరోహించటానికి ఎందుకు అంత కష్టపడతారు కొందరు? దాన్ని గెలిస్తే కలిగే ఆనందం ముందు, వారు పడ్డ కష్టం చిన్నదిగా అనిపిస్తుంది కాబట్టి.

కృష్ణపరమాత్మ మోక్షాన్ని ఈ శ్లోకంలో నిర్వచిస్తున్నాడు. ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం పొందిన వ్యక్తికి కలిగే ఆనందం అనంతం. అందులోనే లౌకిక విషయాలవల్ల కలిగే ఆనందం కూడా వస్తుంది. లౌకిక విజయాలు అంటే ధనం, హోదా, అధికారం, భార్య, పిల్లలు – అన్నీ కొంతమేరకు ఆనందాన్ని కలుగజేస్తాయి. ఈ ఆనందాన్ని కొట్టివేయటం లేదు కృష్ణపరమాత్మ. కాకపోతే, ఎప్పుడైతే మోక్షం పొందుతాడో, ఈ లౌకిక విజయాలను పోగొట్టుకోనవసరం లేదు, వాటివల్ల వచ్చే ఆనందం కూడా మోక్షానందంలోనే నిండి నిభిడీకృతమై ఉంది అంటాడు.

కర్మకాండ ప్రాపంచిక ఆనందాలకోసం అనేక కర్మలను సూచిస్తుంది. కాని వీటివల్ల వచ్చే ఒక్కొక్క ఆనందం పరిమితి ఉన్న ఆనందం. ధనంవల్ల కలిగే ఆనందం, భార్యవల్ల కలిగే ఆనందం, పుత్రులవల్ల కలిగే ఆనందం, అధికారంవల్ల కలిగే ఆనందం – అన్నీ పరిచ్ఛిన్న సుఖాలు. జ్ఞానకాండ చెప్పే మోక్షం ఒక్కటే అపరిచ్ఛిన్నసుఖం. అపరిచ్ఛిన్న సుఖంలో పరిచ్ఛిన్న సుఖాలు కూడా వస్తాయి కాబట్టి అతనేమీ కోల్పోడు. ధర్మార్థకామాలు కోరుకుంటే అవి మాత్రమే తీరుతాయి. మోక్షం కలుగదు, కాని మోక్షం కోరుకుంటే ధర్మార్థకామాలు కూడా తీరుతాయి. అపరిచ్ఛిన్నంలో పరిచ్ఛిన్నం వస్తుంది కాని పరిచ్ఛిన్నంలో అపరిచ్ఛిన్నం రాదు. అందువల్ల కర్మయోగం కోరుకుంటే, దాని ఫలం గొప్పగా ఉంటుంది. ఇది సూచించటానికి కృష్ణపరమాత్మ ఒక ఉదాహరణ కూడా ఇస్తున్నాడు.

ఉదపానం – చిన్న జలాశయం. అందులో కొన్ని నీళ్ళే ఉంటాయి.

సర్వతః సంప్లుతోదకే – అన్నివైపులా జలంతో నిండివున్న మహాజలాశయం. అది కూడా ఉప్పునీరు కాదు, స్వచ్ఛమైన నీరు ఉన్న మహాజలాశయం. ఇప్పుడు చిన్న జలాశయంతో ఎక్కువ లాభం పొందలేము. కాని మహాజలాశయంతో, చిన్న జలాశయంతో పొందే ఫలంతో పాటు, అధికఫలం కూడా పొందగలము. అంటే చిన్న తటాకంతో కలిగే లాభం పెద్ద జలాశయంతో కలుగుతుంది కాని, పెద్ద జలాశయంతో కలిగే లాభం చిన్న తటాకంతో పొందలేము. అంటే ముందే చూసినట్టుగా ధర్మార్థ కామాలు మోక్షంలో కూడా తీరుతాయి కాని మోక్షం ధర్మార్థకామాల ద్వారా తీరదు. ఇదీ దీని సారాంశం. ఇప్పుడు ఈ శ్లోకాన్ని చూద్దాము. ఇది చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం.

ఉదపానే – చిన్న తటాకంవల్ల కలిగే ప్రయోజనం ఏదైతే ఉందో;

తావాన్ అర్థః – ఆ లాభాలన్నీ ఇందులో పొందవచ్చు. ఎందుకు?

సర్వతః సంప్లుతోదకే – అంటే పెద్ద జలాశయంతో చిన్న తటాకంతో పొందే ప్రయోజనంతో పాటు అధికఫలం కూడా పొందగలము. అదే విధంగా,

సర్వేషు వేదేషు యావాన్ అర్థః – ఇక్కడ వేదాలు అంటే కర్మకాండ భాగం. కామ్యకర్మ గురించి చెప్పేటప్పుడు అనేక ఫలాలను వర్ణిస్తారు.

ధాన్యం ధనం పశుం బహుపుత్ర లాభమ్

ఈ కర్మకాండ చేస్తే పొందే ఈ ఫలాలన్నీ కూడా,

విజానతః – మోక్షంవల్ల పొందగలడు. మోక్షం పదం మనం కలుపుకోవాలి. ఎవరికి మోక్షం? విజానతః అంటే తెలివైన వ్యక్తికి. అందువల్ల మోక్షాన్ని ఒక పెద్ద జలాశయంతో పోలిస్తే డబ్బు, కుటుంబం, ఉద్యోగం, హోదాలను చిన్న తటాకంతో పోల్చాలి. ఆ తటాకం ఎప్పుడు ఎండిపోతుందో తెలియదు. అందువల్ల వైదికయజ్ఞాలవల్ల పొందగలిగే ఫలాలన్నిటినీ ఒక్క మోక్షజ్ఞానంవల్లనే పొందవచ్చు. అందువల్ల ఓ అర్జునా, నువ్వు తెలివైనవాడివైతే మోక్షాన్ని ఎన్నుకోవాలి. మోక్షం పొందాలంటే కర్మయోగం పాటించాలి. అందువల్ల ముందు కర్మయోగి అవ్వాలి.

బ్రాహ్మణస్య – బ్రాహ్మణుడు అంటే వివేకి. పుట్టుకతో బ్రాహ్మణుడు అయిన వ్యక్తిని జాతి బ్రాహ్మణుడనీ, బ్రాహ్మణకర్మ చేసే వ్యక్తిని కర్మ బ్రాహ్మణుడనీ, సత్త్వగుణం ఉన్న వ్యక్తిని గుణబ్రాహ్మణుడనీ అంటారు. ఇక్కడ బ్రాహ్మణుడంటే గుణబ్రాహ్మణుడు. అందువల్ల వివేకం ఉన్న గుణబ్రాహ్మణుడు, తన విజ్ఞానం ద్వారా తన అంతిమలక్ష్యాన్ని పొందుతాడు.

శ్లో. 47 **కర్మణ్యేవాధికారస్తే మా ఫలేషు కదాచన ।**
మా కర్మఫలహేతుర్భూః మా తే సంగోఽస్త్వకర్మణి ॥
కర్మణి, ఏవ, అధికారః, తే, మా, ఫలేషు, కదాచన,
మా, కర్మఫలహేతుః, భూః, మా, తే, సంగః, అస్తు, అకర్మణి ॥

తే	= నీకు	మా, భూః	= హేతువు కావు
కర్మణి, ఏవ	= కర్మాచరణమందే	తే	= (అట్లే) నీకు
అధికారః	= అధికారము కలదు	అకర్మణి	= కర్మను చేయకపోవుటయందు
ఫలేషు	= కర్మ ఫలములందు	సంగః	= ఆసక్తి
కదాచన, మా	= ఎన్నడును లేదు	మా, అస్తు	= ఉండరాదు.
కర్మఫలహేతుః	= (నీవు) కర్మఫలమునకు		

తే అధికారః కర్మణి ఏవ కదాచన ఫలేషు మా।
కర్మ-ఫల-హేతుః మా భూః తే సంగః అకర్మణి మా అస్తు॥

తా: నీకు కర్మాచరణమందు మాత్రమే అధికారము గలదు. కర్మ ఫలములందు అధికారము ఏనాడైననూ లేదు. నీవు కర్మఫలమునకు కారణము కావు. నీకు కర్మను చేయకపోవుటయందు ఆసక్తి ఉండరాదు!

ఇది చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం. తరచు దీన్ని ఉటంకిస్తుంటారు అందరూ. కర్మయోగసూత్రాలను చూస్తాము ఇందులో. తను చేసే కర్మ గురించీ, ఆ కర్మవల్ల వచ్చే ఫలం గురించీ కర్మయోగికి ఎలాంటి దృక్పథం ఉండాలో నిర్వచిస్తుంది ఇది. కర్మయోగంలో ఈ రెండూ చాలా ముఖ్యం – కర్మ, కర్మఫలం. ఈ రెండింటిమీదా మనకు ఆరోగ్యకరమైన దృక్పథం ఉండాలి. ఆరోగ్యకరమైన దృక్పథం ఉండాలంటే, ముందు దాని గురించిన సరైన జ్ఞానం ఉండాలి. ఒక వ్యక్తిని మనకు ఎవరైనా పరిచయం చేసి, అతనెలాంటివాడో చెప్పమంటే ఏం చెప్పగలం? కొన్నాళ్ళు అతనితో చనువుగా మసలితే, చాలా మంచివాడనో, అనుకున్నంత మంచివాడు కాదనో అర్థమవుతుంది. అంటే అతనిమీద మన దృక్పథం అతన్ని మనం అర్థం చేసుకున్న దాన్నిబట్టి ఉంటుంది.

అందువల్లనే, స్వామీజీ ఎప్పుడూ చెబుతారు – ఒక వస్తువును అర్థం చేసుకోవటంలో మార్పు రాకపోతే, మన దృక్పథంలో మార్పురాదు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ఇక్కడ రెండు ముఖ్యమైన సూత్రాలను ఇస్తున్నాడు.

కర్మణి అధికారః అస్తి – ముందుగా, మనిషికి ఫ్రీవిల్ (పురుషబుద్ధి) ఉందని అర్థం చేసుకోవాలి. మనిషికి ఫ్రీవిల్ ఉందని నిరూపించే ముఖ్యమైన శ్లోకాల్లో ఇది ఒకటి. జంతువులకు ఈ ఫ్రీవిల్ లేదు. ఆవుకు కాని కుక్కకు కాని భవిష్యత్తులో ఏమీ లక్ష్యాలు ఉండవు. మనిషి మాత్రమే బుద్ధిజీవి. ఫ్రీవిల్‌వల్ల మనకు ఆలోచించే శక్తి ఉంది; విచక్షణా శక్తి ఉంది; లక్ష్యాన్ని కోరుకునే శక్తి ఉంది; దానికి తగ్గట్టుగా పనిచేసే శక్తి కూడా ఉంది. మనం కోరుకున్నట్టుగా పనిచేసేందుకు కర్మేంద్రియాలను ఇచ్చాడు. కాకపోతే భగవంతునిలాగా మనం సర్వ శక్తిమంతులము కాము. మన శక్తి మేరకు చాలా విషయాలను సాధించగలము; అందువల్ల కోరుకున్న లక్ష్యాన్ని ఎన్నుకునే అధికారం ఉంది.

మనిషిగా మనకు నాలుగు పురుషార్థాలు ఉన్నాయి – ధర్మార్థ కామమోక్షాలు. పురుషార్థాలకు రెండు అర్థాలున్నాయి – ఫ్రీవిల్, మానవ లక్ష్యాలు. ఫ్రీవిల్ ఉంటేనే లక్ష్యాన్ని ఎన్నుకునే అవకాశం ఉంటుంది కదా! ఫ్రీవిల్, లక్ష్యాలు ఒకదానితో ఒకటి ముడిపడి ఉండటంవల్ల రెండింటినీ కలిపి పురుషార్థాలు అంటారు. ఆ లక్ష్యం ఏదైనా అవవచ్చు – లౌకికమైనా, ఆధ్యాత్మికమైనా సరే. అందువల్ల కర్మను ఆచరించటంలోనే నీకు అధికారం ఉంది.

మా ఫలేషు కదాచన – కాని కర్మఫలంమీద నీకు ఎన్నటికీ అధికారం లేదు. 'మా' అంటే లేదు. అధికారం లేదు. కర్మఫలంమీద నీకు ఎన్నటికీ అధికారం లేదు అనేసరికి, కొంతమంది దీన్ని తప్పుగా అర్థం చేసుకున్నారు. అంటే భగవానుడు ముందే మన తలరాతను నిర్ణయించేశాడు. మనం ఏం చేసినా లాభం లేదు. కానున్నది కాకమానదు. విధి **బలీయం** అంటారు వీరు. వీరికి ఆధారం ఈ వాక్యం. విధిని నమ్ముతారు వీరు.

కొన్ని కంపెనీల్లో ఉద్యోగాలకు దరఖాస్తులు పెట్టుకోమని పేపర్లో ప్రకటనలు ఇస్తారు కాని అది కేవలం కంటితుడుపే! వారి దృష్టిలో ముందే ఎవరో అభ్యర్థి ఉంటాడు. అతనిని నియమించుకునే ముందు ఇలా ప్రకటన ఇవ్వాలి కాబట్టి ఇస్తారు. అలాంటిదే మన విధి కూడా అంటారు. ముందే ఫలం నిర్ణయించబడి ఉంది. మనం చేసే పనులు యాంత్రికమే అవుతాయి కాని వాటి ప్రయోజనమేమీ ఉండదు అంటారు వారు. కాని అది పొరపాటు.

కర్మ చేయటానికి అధికారం ఉంది, కర్మఫలంలో అధికారం లేదు అని కృష్ణపరమాత్మ చెప్పటంలో అర్థం – కర్మ చేసే చోట బుద్ధిని ఉపయోగించి, తెలివైన మార్గం ఎన్నుకోవాలి. ఫలం వచ్చేచోట కూడా బుద్ధిని ఉపయోగించినా తెలివి ఒక్కటే ఫలాన్నివ్వదు, దానితోపాటు అనేక అంశాలు కలిసివున్నాయి అని గ్రహించాలి. బుద్ధిని ఉపయోగించి ఎన్నుకోగలిగిన పరిస్థితుల్లో, దాన్ని ఉపయోగించుకోవాలి. భగవంతుడిచ్చిన హక్కును ఎందుకు వదులుకోవాలి? హక్కు ఉన్నచోట వాడాలి. హక్కు లేని చోట, బాధ్యతగా ఒప్పుకోవాలి. ఎక్కడ హక్కు ఉందో, ఎక్కడ బాధ్యతగా ఒప్పుకోవాలో తెలుసుకోవాలి.

కర్మ విషయే అధికారః అస్తి, కర్మఫల విషయే అధికారః నాస్తి. కర్మచేసే విషయంలో అధికారం ఉంది కాబట్టి, బాగా ఆలోచించి నిర్ణయం తీసుకోవాలి కాని, గుడ్డిగా దూకేయకూడదు. కర్మఫలం స్వీకరించేచోట అధికారం లేదు కాబట్టి, దాన్ని విజ్ఞతతో స్వీకరించాలి. ఇక్కడ కూడా సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి.

కర్మఫలం విషయంలో నీకు అధికారం లేదు అంటే **బొత్తిగా అధికారం లేదు అనికాదు అర్థం, నీకు మాత్రమే అధికారం లేదు** అని అర్థం. కర్మఫలంమీద అధికారం లేదు కాబట్టి మనం చేసే కర్మలు వృథా అనుకోవటం పొరపాటు. ప్రతికర్మకూ, అత్యంత స్వల్పమైన కర్మనుంచీ అత్యంత పెద్దకర్మవరకూ కర్మఫల సిద్ధాంతం ప్రకారం ఫలం ఉండి తీరుతుంది. కాకపోతే ఇందాక చెప్పినట్టుగా ఆ ఫలం ఒక్క మన శ్రమమీదే ఆధారపడి ఉండదు. మన శ్రమ కూడా ఒక కారణం, కాని అది మాత్రమే కారణం కాదు; ఆ ఫలం రావటానికి అనేక కారణాలు కలుస్తాయి. కర్మఫలానికి మన కర్మ పూర్తిగా నిరుపయోగం కాదు; మన కర్మ పూర్తిగా కారణమూ కాదు; అనేక కారణాల్లో అది కూడా ఒక కారణం.

ఒకచోట స్వామీజీ బోధ నిరాటంకంగా సాగుతోందంటే దానికి అనేక కారణాల తోరణాలు ఉంటాయి. ముందుగా స్వామీజీ ఆ బోధకు రావటానికి నిర్ణయించుకోవాలి, దానికి రావాలి. అది ఒక ముఖ్యకారణం. కాని దానితో అయిపోదు, తక్కిన అంశాలు కూడా తోడ్పడాలి. శిష్యులు కూడా రావాలి.

నగ్నః క్షపణః దేశే రజకః కిం కరిష్యతి
కిం వదిష్యంతి కరిష్యంతి వక్తారః శ్రోతా యత్ర న విద్యతే

వినేవారు లేకపోతే గురువు ఎవరికి బోధ చేస్తారు? అందువల్ల ఒక గురువు తనకు గురుత్వం హోదా ఇచ్చినందుకు శిష్యులకు కృతజ్ఞతలు చెప్పుకుంటారు. ఒక చాకలివాడు, ఒక ఊర్లో వ్యాపారం చేసుకుందామని వెళితే, అక్కడ దిగంబరులు ఉంటారని తెలిసింది. ఇంకేం చేస్తాడు? అక్కడనుంచి వేరే ఊరు వెళ్ళిపోతాడు.

ఆ విధంగా, ఒక గీతాబోధ అవాలంటే, గురువు ఒక్కరు ఉంటే చాలదు, గురువు రావాలి, అలాగే శిష్యులు రావాలి, వాతావరణం సహకరించాలి. వాన వస్తే అందరూ రారు; కాస్త వాన వస్తే చాలు కరెంటు పోతుంది; కరెంటు పోకుండా ఉండాలి. బోధ జరగటానికి అనువైన స్థలం కావాలి. ఈ పరిస్థితిని గురువు పరంగా చూస్తే, తను బోధ చేయాలా వద్దా, అంటే ఆ కర్మ చేయాలా వద్దా అనే నిర్ణయం తీసుకునే హక్కు గురువుకు ఉంది. దానికి గురువు తన ఫ్రీవిల్‌ను ఉపయోగిస్తాడు. కాని శిష్యులు రావటం, వాతావరణం సహకరించటం, కరెంటు ఉండటం, బోధ జరిగే చోటు అనుకూలంగా ఉండటంలాంటి అనేక అంతులేని అంశాలు విధిమీద ఆధారపడి ఉంటాయి. దాన్నే ఈశ్వరేచ్ఛ అంటాము. అంటే ఇప్పుడు ఒక గీతాబోధ నిర్విఘ్నంగా జరిగిందీ అంటే దానికి కారణాలు ఏమిటి? **గురువు ఫ్రీవిల్ + ఈశ్వరేచ్ఛ.**

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ఫలితంమీద నీకు అధికారం లేదు అని అంటే దానర్థం ఫలితంమీద నీకు మాత్రమే అధికారం లేదు, దానికి ఈశ్వరేచ్ఛ కూడా తోడవ్వాలి అని. ఈశ్వరేచ్ఛ అంటే అనేక అంశాలు అని చూశాము. అవి ఎన్నో మనం ఊహించలేము. అందువల్లనే వాతావరణశాఖ వారు ఇవాళ వాన కురుస్తుంది అంటే ఫెళ్ళున ఎండ కాస్తుంది. పాపం వారిని తప్పుపట్టటానికి వీలులేదు. వారు 170 అంశాలు పరిగణనలోకి తీసుకున్నా, వారికి అంతుచిక్కని ఇంకేవో కారణాలు ఉంటాయి. వాటిని వారు అదుపులో పెట్టలేరు.

ఇలాంటి ఉదాహరణలు ఎన్నైనా చెప్పవచ్చు. ఒక పంట పండాలంటే విత్తనం ఒక్కటి మంచిది పాతితే చాలదు. దానికి రైతు చాలా అంశాల విషయాల్లో కష్టపడాలి. నేలను దున్నాలి, నీరు పొయ్యాలి, ఎరువులు వెయ్యాలి, చీడపురుగులను పారద్రోలాలి. ఇంతా చేస్తే పండినపంట చేతికి వచ్చేదాకా నమ్మకం లేదు. ఎందుకు? సకాలంలో, తగినంత వాన కురవాలి. ఎక్కువ కురిసినా నష్టమే, అసలు కురకవపోయినా నష్టమే. అలా నష్టం కలుగుతుందని పంట వేయకుండా మానేయడు కదా! పంటవేసి, ఫలితాన్ని దేవునిమీద వేయాలి. పూర్తిగా ఆశావాదిగానూ ఉండకూడదు, పూర్తిగా నిరాశావాదిగానూ ఉండకూడదు.

నిఘంటువులో 'అ' అక్షరం తీసుకుందాము. 'అ' అక్షరం, నావల్లనే ఒక పదం ఏర్పడుతుందా అని అడిగితే దానికి సమాధానం ఏమిటి? కాదు అనే. అ పక్కన ఇంకా కొన్ని అక్షరాలు వచ్చి చేరితేనే దానికి అర్థం. అల, అరటి, అపాయం వగైరా! అ తర్వాత ఏం చేరుతాయో దాన్నిబట్టి 'అ'కు విలువ. ఇది వింటే, పదం ఏర్పడటంలో నా ప్రమేయం లేనప్పుడు నా గొప్పదనం ఏముంది, నేను నిఘంటువులోంచి వెళ్ళిపోతాను అని 'అ' అక్షరం అంటే ఏమిటి పరిస్థితి? అలా అన్ని అక్షరాలూ అలిగి వెళ్ళిపోతే నిఘంటువు అనేదే ఉండదు. అంటే **అక్షరాల విలువ అక్షరాలకు ఉంది, కాని వాటికి విడిగా విలువలేదు**. ఇంకా కొన్ని అక్షరాలతోనో, కనీసం ఇంకొక్క అక్షరంతోనో కలిస్తేనే దానికి విలువ.

మన కర్మఫలాన్ని నిర్ణయించేది ఫ్రీవిల్లా లేక విధి ఆడే వింత నాటకమా? ఈ ప్రశ్న మనుష్యులను తరుచూ వెంటాడుతూ ఉంటుంది. కొంతమంది **శివుడాజ్ఞ లేనిదే చీమైనా కుట్టదు**. నా చేతిలో ఏమీలేదు. నా తలరాతను ఆ భగవంతుడే నిర్ణయిస్తాడు అని వాదిస్తారు. అంటే వారు **విధిని** నమ్ముతారు. ఇంకా కొంతమంది **నీ కర్మకు నువ్వే బాధ్యుడవు** అని నమ్ముతారు. అంతా నా చేతిలో ఉంది. నా విజయానికి నేనే కారణం అని విర్రవీగుతారు.

వీరిది **అహంకారభావం**. వీరిద్దరిలో ఎవరిది సరైన వాదన? ఇద్దరిదీ కాదు. ముందే చెప్పినట్టుగా, **కర్మఫలంలో నీకు అధికారం లేదు అంటే నీకు మాత్రమే అధికారం లేదు** అని అర్థం. తక్కిన అంశాలు ఏమిటో తెలిసినా, వాటిమీద మనకు అధికారం లేదు. ఉదాహరణకు వాన రాకుండా మనం ఆపలేము. అందువల్ల ఫలం ఎలా వస్తుందో ఎన్నటికీ మనం ముందే ఊహించలేము.

ఫలాన్ని మనం ఊహించలేము అని తెలిసినప్పుడు, మన ఆనందాన్ని ఆ ఫలంమీద ఆధారపడేలా చేయ కూడదు. కృష్ణపరమాత్మ ఈ చిన్న పాఠాన్ని నేర్పిస్తున్నాడు. ఊహించలేని అంశాలమీద ఆనందం ఆధారపడితే, ఆనందం కూడా వస్తుందో రాదో ఊహించలేము. ఆనందం వస్తుందో రాదో తెలియకపోతే, జీవితం బాగుంటుందో లేదో తెలియదు. అందువల్ల ఫలం ఆశించకుండా అనుభవంమీద, ఎదుగుదలమీద, కర్మ చేయటంలో కలిగే ఆనందంమీదే దృష్టి పెట్టాలి కాని ఫలంమీద కాదు. అప్పుడు ఎటువంటి ఫలం వచ్చినా మన ఆనందానికి అడ్డురాదు.

ఉదాహరణకు శరీరానికి వ్యాయామం కావాలని ఎవరైనా టెన్నిస్ ఆట ఆడుతున్నారనుకోండి. అప్పుడు అతను ఆట ఆడటంలోనే ఆనందం అనుభవిస్తాడు. ఆటలో గెలువు, ఓటములు అతనిని బాధించవు. అతను ఆడటంవల్ల అతను కోరుకున్న వ్యాయామం కలుగుతున్నది కాబట్టి ఆట ఆడటంలోనే ఆనందం పొందుతాడు. అదేవిధంగా మనం చేసే ప్రతిపనినీ టెన్నిస్ ఆడినంత ఇష్టంగా చేస్తే, మనకు కావాల్సిన ఆనందం పనిలోనే పొందుతాము. అప్పుడు ఫలం అనుకోకుండా వచ్చే ఫలితం.

స్వామీజీ ఒకసారి 90 మంది శిష్యులను అమర్‌నాథ్ యాత్రకు తీసుకువెళ్ళారు. అందులో చాలామంది 70 సంవత్సరాల పైబడ్డ వృద్ధులు. స్వామీజీ అక్కడకు వెళ్ళేముందే, ఆ శిష్యులను సంసిద్ధులను చేశారు – ఆ అమర్‌నాథ్ ఆలయంలో ఉండేది హిమలింగం అనీ; ఒకవేళ ఎండ ఎక్కువగా ఉంటే మంచు కరిగిపోతుందనీ, లింగాకారం ఉండకపోవచ్చనీ చెప్పారు. అంటే ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే వారికి కర్మ చెయ్యటంమీదనే అధికారం ఉంది కాని, ఫలంమీద అధికారం లేదని చెప్పారు.

బోలెడు డబ్బు ఖర్చుపెట్టి, మూడురోజులు అష్టకష్టాలు పడి, 14000 అడుగుల ఎత్తుకు నడిచి వెళ్ళారు. నిజానికి అదంతా హిమాలయాలలో కాబట్టి, కష్టమైనా ప్రయాణమే ఒక మరుపురాని అనుభవం. ఎటుచూసినా మంచుకొండలు, వాటితో పోటీపడుతూ ప్రకృతి అందాలు చిందిస్తుంటే, చూడటానికి రెండుకళ్ళు చాలవు. ప్రకృతి ఆనందాన్ని చూసి మైమరచిపోండి, హిమలింగానికి ప్రాముఖ్యతనివ్వకండి అని చెప్పి మరీ తీసుకెళ్ళారు.

కాని, అదేం దురదృష్టమో, అక్కడ మంచు అంతా కరిగిపోయి, బొత్తిగా లింగమే కనబడలేదు. ఏదో ఒక చిన్న ఆకారంలో ఉంది. స్వామీజీ అంత చెప్పినా, ఆ పరిస్థితి చూసి భోరున ఏడ్చినవాళ్ళే ఎక్కువ. ఇంత ఖర్చుపెట్టి, ఇంత వ్యయప్రయాస కోర్చి, ఆకలిదప్పులు తీర్చుకోలేక, కాలకృత్యాలు తీర్చుకోలేక వచ్చింది ఇందుకా! బాత్రూమ్‌కి ఎక్కడకెళ్ళాలి అని అడిగితే ఆరుబయట చూపించారుట ఎవరికో ఎవరో! **ఆహారం లేదు, భగవానుడు కూడా లేదు** అని ఒకటే వాపోయారు అందరూ. వారు ముందే సంసిద్ధులు కాలేదు కాబట్టి ఆశించని

ఫలాన్ని నవ్వుతూ స్వీకరించలేకపోయారు. స్వామీజీ సంసిద్ధులు అయ్యారు కాబట్టి ప్రయాణాన్ని ఆనందించారు! ప్రకృతి అందాలను ఆస్వాదించారు.

అందువల్ల ఒకపని చెయ్యాలంటే మీ ప్రయత్నం ఉండాలి; ఒక పదం ఏర్పడటానికి ప్రతి అక్షరమూ ఉండాలి; ఒక వ్యక్తి గెలవాలంటే ప్రతి ఒక్కరూ ఓటు వెయ్యాలి. మీరు ఎవరికి ఓటు వేస్తారో అతను గెలవకపోవచ్చు. అతను గెలుస్తాడో లేదో తెలియదు కాబట్టి నేను ఓటు వెయ్యను అనకూడదు. అందువల్ల కర్మఫలంలో నీకు అధికారం లేదు అంటే నీకు మాత్రమే అధికారం లేదు అని అర్థం. బాహ్య విజయం నీ చేతిలో లేదు, కాని ఆంతర్గత ఎదుగుదల నీ చేతిలోనే ఉంది.

కర్మఫలే హేతుః మా భూః – బాహ్యమైన విజయాలమీదే దృష్టి పెట్టకు. ప్రపంచంలో వ్యవహారం నడుపుతున్నప్పుడు నీ దృష్టి డబ్బుమీద, హోదామీద, పేరు ప్రఖ్యాతులమీద ఉండకూడదు. అవన్నీ వస్తాయో రావో తెలియదు. కర్మఫలం అంటే ఇక్కడ ప్రాపంచిక విజయం. హేతువు అంటే ఇక్కడ లక్ష్యం. మన లక్ష్యం ప్రాపంచిక విజయం కారాదు. అదే మన లక్ష్యం అయితే ఏమవుతుంది? ఒకరోజు విజయ శిఖరాలను అధిరోహిస్తాము. ఇంకొకరోజు పాతాళానికి అణగదొక్కబడతాము. వాటిమీద ఆధారపడితే బండ్లు ఓడలు అవుతాయి, ఓడలు బండ్లు అవుతాయి. అయితే దేనిమీద దృష్టి పెట్టాలి? చేసే కర్మమీద, ఆ కర్మ చేస్తున్నప్పుడు కలిగే ఆనందంమీద దృష్టి పెట్టాలి.

మా తే సంగోఽస్త్వకర్మణి – అలాగని కర్మలు చేయటం మానకూడదు. రెండుసార్లు జీవితంలో అపజయాలు చవిచూసేసరికి, విధిరాతను నమ్ముకుని, నిరాశానిస్పృహలకు లోనయి, కర్మ చేయటమే మానేస్తాము. నేను ఏ పని ఆరంభించినా, దారుణంగా నష్టపోతున్నాను, ఇంకెందుకు పని చేయాలి అనే పలాయనవాదం వచ్చేస్తుంది. 'అందువల్ల నేను ఓటములను తప్పించుకోదలుచుకున్నాను,' అంటారు. ఎలాగంటే అసలేపని చేయకుండా! కొంతమంది గొప్పగా 'నేను జీవితంలో ఒక్క ఓటమిని కూడా ఎదుర్కోలేదు తెలుసా?' అంటారు. 'ఏ పని సాధించావు నువ్వు?' అడగండి. ఏమీ చేసివుండరు. ఏదైనా చేస్తే కదా, ఓటమి వచ్చేది. చేయకపోతే, ఓటమి ప్రసక్తే లేదు. అలా పని చేయకపోతే ఓటమిని తప్పించుకోవచ్చేమో కాని, లాభమూ పొందలేరు. అంతర్గత గెలుపు పొందే అవకాశం దొరకదు. ఏదైనా కర్మ చేస్తేనే ప్రాథమిక ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల కలుగుతుంది.

ఆరురుక్షోర్మునేర్యోగం కర్మ కారణముచ్యతే ।
యోగారూఢస్య తస్యైవ శమః కారణముచ్యతే ॥ – 6.3

కర్మ చేస్తే అంతర్గత ఎదుగుదల కలుగుతుంది; సన్న్యసించినా అంతర్గత ఎదుగుదల కలుగుతుంది. అందువల్ల కర్మ చెయ్యటమూ ముఖ్యమే, కర్మను త్యజించటమూ ముఖ్యమే. కర్మ చేయాల్సిన చోట చేయాలి, త్యజించాల్సిన చోట త్యజించాలి. ప్రవృత్తి మార్గమూ ముఖ్యమే, నివృత్తి మార్గమూ ముఖ్యమే. పైన చెప్పిన శ్లోకంలో ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల ప్రారంభదశలో కర్మ చెయ్యటంవల్లనే కలుగుతుంది అని చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. గృహస్థాశ్రమంలో కర్మ చేసితీరాలి; వానప్రస్థాశ్రమం, సన్న్యాసాశ్రమాల్లో కర్మను త్యజించాలి.

జీవితంలో మొదటిదశ కర్మ; రెండవ దశ సన్న్యాసం. అర్జునుడు ఇప్పుడు మొదటిదశలో ఉన్నాడు. అందువల్ల అకర్మణి సంగః మా అస్తు. సమాజంనుంచి పారిపోకూడదు. అందువల్ల చిన్మయానందస్వామి తన దగ్గర విద్యనభ్యసించిన శిష్యులను బయట ప్రపంచంలోకి వెళ్ళి సమాజసేవ చేయమని చెప్పేవారు. ఏదీ చేయకపోతే శాస్త్రాన్ని బోధించమని చెప్పేవారు. అందువల్ల ప్రవృత్తి మార్గం చాలా ముఖ్యం. నీ బాధ్యతనుంచి నువ్వు పారిపోకు. బాహ్య ఎదుగుదలమీద కాకుండా, అంతర్గత ఎదుగుదలమీద దృష్టి పెట్టమంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 48 **యోగస్థః కురు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ధనంజయ ।**
సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః సమో భూత్వా సమత్వం యోగ ఉచ్యతే ॥
యోగస్థః, కురు, కర్మాణి, సంగం, త్యక్త్వా, ధనంజయ,
సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః, సమః, భూత్వా, సమత్వమ్, యోగః, ఉచ్యతే ॥

ధనంజయ	= ఓ ధనంజయా!	యోగస్థః	= యోగమునందు స్థితుడవై
సంగమ్	= ఆసక్తిని	కర్మాణి	= కర్మలను
త్యక్త్వా	= త్యజించి	కురు	= చేయుము
సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః	= కార్యసిద్ధి, అసిద్ధిలలోను	సమత్వమ్	= సమత్వ బుద్ధియే
సమః	= సమబుద్ధి	యోగః ఉచ్యతే	= యోగమని చెప్పబడును
భూత్వా	= కలిగి		

హే ధనంజయ! సంగం త్యక్త్వా, సిద్ధి– అసిద్ధ్యోః సమః భూత్వా, యోగస్థః కర్మాణి కురు।
సమత్వం యోగః ఉచ్యతే ॥

తా: సంపదను జయించిన ఓ అర్జునా! (కర్మనందు) ఆసక్తిని విడిచిపెట్టి కార్యసిద్ధియందు, కార్యము సిద్ధించకపోవుటయందు కూడా సమానముగా ఉండువాడవై, అటువంటి యోగమునందున్నవాడవై కర్మలను చేయుము. ఇట్టి సమానత్వమే యోగమని చెప్పబడును.

జీవితంలో ప్రాపంచిక విజయంమీద సరైన దృక్పథం ఉండాలి. మనకు సరైన దృక్పథం ఉంటే జయాపజయాలకు చలించము. అంతర్గత ఎదుగుదలకు ప్రాముఖ్యతనిచ్చి, వీటికి ఎంతమేరకు ప్రాముఖ్యత నివ్వాలో అంతమేరకే ఇస్తాము. అందువల్ల నష్టం వాటిల్లినా అంతగా కృంగిపోము.

ఒకే రంగంలో పదిమంది ఓడిపోయినా అందరి ప్రతిస్పందనా ఒకేలా ఉండదు. ఒకరు కృంగిపోయి, ఆత్మహత్య చేసుకునే స్థాయికి వెళ్ళవచ్చు; మరొకరు చాలా రాత్రులు నిద్రపోకుండా కృంగిపోవచ్చు; మరొకరు జీవితమన్నాక ఒకసారి గెలుపు, మరొకసారి ఓటమి రాకతప్పదు అనవచ్చు. అతను ఓటమినుంచి కూడా విలువైన పాఠం నేర్చుకుంటాడు. ఏదైనా ప్రమాదం జరిగిందని వింటే, ముందు అలవాటుగా 'ఏమిటి?' అన్నా, మళ్ళీ వెంటనే తట్టుకుని 'అయితే ఏమిటి?' అనగలుగుతాడు.

ఉన్నత శిఖరాలమీద ఉన్న ఒక వ్యాపారవేత్తకు అతని విజయరహస్యం చెప్పమని అడిగారుట పత్రికా విలేఖరులు. 'ఏముంది, సరైన నిర్ణయం తీసుకోవటం,' అన్నాడు. 'సరైన నిర్ణయం ఎలా తీసుకుంటారు?' 'జీవితం నేర్పిన అనుభవం.' 'జీవితం నేర్పిన అనుభవం ఏమిటి?' 'తప్పుడు నిర్ణయాలు తీసుకోవటం.' అంటే, చూడటానికి అది తప్పుడు నిర్ణయంగా ఉన్నా, జీవితపాఠాలను నేర్పిస్తుంది. ఈ అంతర్గత ఎదుగుదలమీద దృష్టి పెట్టి, మనస్సును దృఢం చేసుకోగలగటమే సమత్వం అంటే.

సమత్వం యోగ ఉచ్యతే – ఎవరైతే అంతర్గత ఎదుగుదలకు ప్రాముఖ్యతనిచ్చి, బాహ్యవిజయాలకు ప్రాముఖ్యత నివ్వరో, అతనికి దానివల్ల సమభావం ఏర్పడుతుంది. దాన్నే యోగం అంటారు. వ్యాపారంలో పెద్ద లాభం వచ్చినా పొంగిపోడు, నష్టం వచ్చినా కృంగిపోడు.

> **సంపత్తౌ చ విపత్తౌ చ, మహతామేకరూపతా ।**
> **ఉదయే సవితా రక్తో, రక్తశ్చాస్తమయే తథా ॥**

చిన్న సుభాషితంలో ఎంతో గొప్ప భావన! సంపద కలిగినా, విపత్తు వాటిల్లినా మహాత్ములు ఒకేలా ఉంటారు. ఆకాశంలో సూర్యుడు ఉదయిస్తున్నా, అస్తమిస్తున్నా కూడా ఆకాశం ఎర్రరంగులో ఒకేలా ప్రకాశిస్తుంది. విడిగా ఫోటో చూస్తే, ఆ అరుణిమను చూసి అది సూర్యోదయమో, సూర్యాస్తమయమో చెప్పలేరు. అలా ఉంటారు మహాత్ములు. అలా ఉండగలగటం; **సమత్వం యోగ ఉచ్యతే.** కర్మయోగికి ఉండాల్సిన ముఖ్యలక్షణం మానసిక సమతుల్యత. అందువల్ల అర్జునా ఆ సమతుల్యతను పెంపొందించుకో!

యోగస్థః కర్మాణి కురు – ఆ సమత్వంలో ఉండి, నువ్వు చేయాల్సిన కర్మలను చేయి. ఏ కర్మ చేసినా, అందులో ఎంతో కొంత ప్రమాదం పొంచి ఉండనే ఉంటుంది. దయానందస్వామీజీ రోడ్డు దాటటం కూడా ప్రమాదమే అంటారు. నమ్మకం లేకపోతే ఏ ఆసుపత్రిలోని ఎమర్జెన్సీ వార్డుకి వెళ్ళి చూసినా ఆ నిజం మీ కళ్ళముందు ఉంటుంది. ఒక్కోసారి ఆసుపత్రికే కాదు, సరాసరి ఇంకో లోకానికే తీసుకు వెళుతుంది ఆ కర్మ. అందువల్ల ప్రమాదంలేని జీవితమంటూ లేదు. సాహసం చేయాలి, అదే సమయంలో ఎలా జరిగినా తట్టుకునే సమతుల్యత ఉండాలి. ఎలా?

సంగం త్యక్త్వా – బాహ్యవిజయంనుంచి ఆంతర విజయం వైపు దృష్టి మరల్చటం ద్వారా. సంగం అంటే బంధకత్వం. బంధకత్వం దేనిమీదా? ప్రాపంచిక విజయాలమీద బంధకత్వం. మరి ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల మీద బంధం పెంచుకోవచ్చా? నిక్షేపంగా పెంచుకోవచ్చు అంటున్నది శాస్త్రం. దేనితో బంధమైనా సమస్యలను సృష్టించవచ్చు కాని, బంధాలకు అతీతమైన దానితో బంధం పెంచుకుంటే ఏ సమస్యా ఉండదు. ఆధ్యాత్మిక చింతనమీద బంధం, భగవంతునిమీద బంధం, శాస్త్రంమీద బంధం పెంచుకోండి. అవి ఏమీ ప్రతికూల ఫలితాలనివ్వవు. నిజానికి వాటికి దూరంగా జరిగితేనే సమస్య.

సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః సమో భూత్వా – జయాపజయాలమీద సరైన దృక్పథం పెంచుకుని, సమభావం కలిగివుండు. సిద్ధి అంటే జయం; అసిద్ధి అంటే అపజయం. రెండింటినీ సమానంగా స్వీకరించు. కర్మయోగి అంటే సమభావం

కలిగినవాడు. **సమత్వం యోగ ఉచ్యతే.** కర్మయోగం అంటే ఒక ప్రత్యేకమైన కర్మ కాదు; ఒక ప్రత్యేకమైన మనస్థితి. అందువల్ల అర్జునా నువ్వు కర్మయోగిలా ఉండు.

47, 48 శ్లోకాలలో కృష్ణపరమాత్మ కర్మయోగాన్ని టూకీగా ప్రవేశపెట్టాడు. వీటిని బీజశ్లోకాలు అంటారు. కృష్ణపరమాత్మే ఈ కర్మయోగం అనే అంశాన్ని మూడవ అధ్యాయంలో వివరంగా చర్చిస్తాడు. అందువల్ల మూడవ అధ్యాయం మొత్తం 47, 48 శ్లోకాలమీద విశ్లేషణ అని చెప్పవచ్చు.

మూడవ అధ్యాయంలో కర్మయోగానికి రెండు భాగాలు ఉన్నాయనీ – అవి కర్మ అనీ, యోగం అనీ చూస్తాము. కర్మ అంటే సరియైన కర్మ చేయటం; సాంకేతికంగా చెప్పాలంటే సాత్త్వికకర్మ చేయటం. కాని కర్మయోగంలోని ఈ అంశం గురించి కృష్ణపరమాత్మ ఈ అధ్యాయంలో చెప్పటం లేదు.

యోగం – కర్మయోగంలోని రెండవ పదం యోగం. యోగం అంటే కర్మపట్ల సరియైన దృక్పథం కలిగివుండటం. కర్తగా మనం ఒక పని చేస్తున్నప్పుడు దానిమీద మనకు ఇష్టం ఉండాలి. మనం చేసే ఉద్యోగం మనకు ఇష్టం లేదనుకోండి, ఆ పనిమీద రోజుకి ఎనిమిది గంటలు, వారానికి ఐదురోజులు, నెలకు నాలుగు వారాలు గడపాలి. అలా 25–30 సంవత్సరాలు అందులోనే మునిగితేలాలి. అన్ని సంవత్సరాలు ఒక పనిని ఇష్టం లేకుండా, విసుగ్గా భావించి చేస్తే, అది మన మనస్సును కృంగదీసి, తద్వారా శారీరక ఆరోగ్యాన్ని కూడా దెబ్బ తీస్తుంది. అందువల్ల కర్తగా మనం చేసే పనిమీద ఆరోగ్యకరమైన భావన పెంపొందించుకోవాలి అంటే మనం చేసే పనిని ప్రేమించటం నేర్చుకోవాలి. అప్పుడు ఆ పని విసుగనిపించదు. అలా కర్తగా మన దృక్పథం సరిగ్గా ఉండాలి.

మనం చేసే ప్రతి పనికీ ఫలం కూడా వస్తుంది. మన పనిని మన పై అధికారి గుర్తించి మెచ్చుకోవచ్చు; జీతం కూడా పెంచవచ్చు; లేదా మనను తిట్టటమే కాకుండా, పనిదొంగ అయిన మన జూనియర్‌కు ప్రమోషన్ ఇవ్వవచ్చు. అతనికెలా వచ్చిందనేది వేరే విషయం. భోక్తగా మనం చేసే పనికి ఫలితం మనం ఆశించింది రావచ్చు, ఆశించని ఎదురుదెబ్బ తగలవచ్చు. రెండింటినీ సమానంగా తీసుకోవాలి. అంటే భోక్తగా మనం సమత్వం పాటించాలి. ప్రతిక్షణమూ మనం కర్తగానో, భోక్తగానో ఉంటూనే ఉంటాము, అంటే ఏదైనా కర్మ చేస్తూనో, దానికి వచ్చే ఫలాన్ని అనుభవిస్తూనో ఉంటాము. కర్తా, భోక్తలుగా సమత్వం కలిగివుండటాన్నే యోగం అంటారు. సమత్వం యోగ ఉచ్యతే.

ఈ సమభావన లేకపోతే మనస్సు చాలా ఆందోళన చెందుతుంది. మనస్సును స్థిరపరుచుకోవటంకోసం అనేక సెమినార్లకు వేలకొద్దీ ఖర్చుపెట్టి వెళుతుంటారు చాలామంది. గీత చదివితే ఉచితంగా అద్భుతమైన మార్గం దొరుకుతుంది.

శ్లో. 49 **దూరేణ హ్యవరం కర్మ బుద్ధియోగాద్ధనంజయ ।**
బుద్ధౌ శరణమన్విచ్ఛ కృపణాః ఫలహేతవః ॥
దూరేణ, హి, అవరమ్, కర్మ, బుద్ధియోగాత్, ధనంజయ,
బుద్ధౌ, శరణమ్, అన్విచ్ఛ, కృపణాః, ఫలహేతవః ॥

బుద్ధియోగాత్	= సమత్వ బుద్ధియోగము కన్నా	అన్విచ్ఛ	= వెతుకుము (సమత్వ యోగమును ఆశ్రయింపుము)
కర్మ	= సకామకర్మ	హి	= ఎందుకంటే
దూరేణ, అవరమ్	= మిక్కిలి తక్కువ స్థాయికి	ఫలహేతవః	= కర్మఫలాసక్తితో కర్మలను ఆచరించువారు
(అతః)	= చెందినది కావున	కృపణాః	= దురదృష్టవంతులు
ధనంజయ	= ఓ ధనంజయా!		
బుద్ధౌ	= సమత్వబుద్ధియందే		
శరణమ్	= తరణోపాయమును		

హే ధనంజయ! కర్మ బుద్ధి-యోగాత్ దూరేణ అవరం హి ।
బుద్ధౌ శరణమ్ అన్విచ్ఛ। ఫల-హేతవః కృపణాః ॥

తా: ఓ ధనంజయా! సమత్వ బుద్ధియోగముకన్నా కోరికతో చేసే కర్మ నిశ్చయముగా చాలా తక్కువది. (కర్మయోగరూపమైన) బుద్ధియందు ఆశ్రయమును కోరుకొనుము. కర్మఫలాసక్తితో కర్మలను చేయువారు దురదృష్టవంతులు.

ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ రెండురకాల వ్యక్తుల మధ్య ఉన్న వ్యత్యాసాన్ని ఎత్తి చూపుతున్నాడు. వారు కర్మఠులు, కర్మయోగులు. కర్మఠులు ప్రాపంచిక విజయాలకు మాత్రమే ప్రాముఖ్యతనిస్తే కర్మయోగి ఆంతరవిజయానికి ప్రాముఖ్యతనిస్తాడు. కర్మఠుడు విజయం పొందితే గాలిలో తేలిపోతాడు; ఓడిపోతే పాతాళంలోకి కృంగిపోతాడు. ఒక్కోసారి ఆశించని విజయం కలిగితే, దాన్ని తట్టుకోలేక గుండెపోటు వచ్చి మరణించినవారు లేకపోలేదు.

కర్మ దూరేణ హ్యవరం – సకామకర్మ చేసే కర్మఠుని కర్మ చాలా తక్కువస్థాయికి చెందినది. దేనికన్నా తక్కువ?

బుద్ధియోగాత్ – కర్మయోగి చేసే కర్మయోగంకన్నా. ఇక్కడ బుద్ధియోగం అంటే కర్మయోగం. ఎందుకు కర్మయోగాన్ని బుద్ధియోగం అన్నాడు? ఇంతకుముందే చూసినట్టుగా కర్మయోగం అంటే చేసే కర్మకాదు; దాన్ని తీసుకునే మనస్థితి. వీరిద్దరి మధ్య ఉన్న వ్యత్యాసం కర్మలో లేదు, దృక్పథంలో ఉంది. అందువల్ల కర్మఠుడు ఏం చేయాలి?

బుద్ధౌ శరణమన్విచ్ఛ – అందువల్ల, ఓ అర్జునా, కర్మయోగాన్ని ఆశ్రయించు. బుద్ధౌ అన్నా కర్మయోగమే. అంటే సరైన దృక్పథాన్ని పెంచుకో! అలా కాకపోతే ఏమవుతుంది?

ఫలహేతవః – వారు ఫలాసక్తితో కర్మలు చేస్తారు. పూర్తిగా ప్రాపంచిక విజయాలకే ప్రాముఖ్యతనిస్తారు. అలాంటివారు ఎలా ఉంటారు?

కృపణాః – వారు చాలా దురదృష్టవంతులు. వారు అంతులేని విపరీతమైన ఆందోళన, భీకరమైన అలసట పొందుతారు. అందువల్ల అర్జునా, కర్మయోగం పాటించు.

శ్లో. 50 **బుద్ధియుక్తో జహాతీహ ఉభే సుకృతదుష్కృతే ।**
తస్మాద్యోగాయ యుజ్యస్వ యోగః కర్మసు కౌశలమ్ ॥
బుద్ధియుక్తః, జహాతి, ఇహ, ఉభే, సుకృతదుష్కృతే,
తస్మాత్, యోగాయ, యుజ్యస్వ, యోగః, కర్మసు, కౌశలమ్ ॥

బుద్ధియుక్తః	= సమత్వబుద్ధిగల సాధకుడు	యోగాయ	= సమత్వబుద్ధియోగముకోసం
సుకృతదుష్కృతే	= పుణ్యపాపములను	యుజ్యస్వ	= (నీవు) ప్రయత్నింపుము (సాధన చేయుము)
ఉభే	= రెండింటిని		
ఇహ	= ఈ లోకములో	యోగః	= సమత్వరూపయోగముకోసం
జహాతి	= త్యజించును	కర్మసు	= కర్మలందు
తస్మాత్	= కావున	కౌశలమ్	= నేర్పరితనమే యోగము

ఇహ బుద్ధియుక్తః ఉభే సుకృత-దుష్కృతే జహాతి।
తస్మాత్ యోగాయ యుజ్యస్వ। యోగః కర్మసు కౌశలమ్ ॥

తా: ఈ లోకములో సమత్వబుద్ధితో కర్మలు చేయువాడు పుణ్యపాపములను రెండింటినుంచి విముక్తుడగును. కావున, సమత్వబుద్ధియోగముకోసం సాధన చేయుము. కర్మలందు నేర్పరితనమే యోగము.

50వ శ్లోకంనుంచి కర్మయోగఫలం గురించి చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కర్మయోగంవల్ల కలిగే తక్షణ ప్రయోజనం మనశ్శాంతి కలుగుతుంది. ఆందోళన, ఒత్తిడి, తాకిడులు తగ్గుతాయి కాబట్టి కుటుంబంలో అనుబంధాలు కూడా మెరుగుపడతాయి. ఎందుకంటే ఒక రంగంలో ఒత్తిడి ఉంటే, దాని ప్రభావం ఇంకో రంగంమీద పడుతుంది. ఒకరిమీద చూపాల్సిన కోపం, ఇంకొకరిమీద చూపిస్తాము. కాని కర్మయోగికి కోపం తగ్గుతుంది. మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉంటుంది. ఇది తక్షణ లాభం. కాని గీత తక్షణ లాభం ఇచ్చి ఊరుకోదు. అది శాశ్వతఫలాన్ని కూడా ఇస్తుంది. ఏమిటది? చిత్తశుద్ధిని కలుగజేస్తుంది.

బుద్ధియుక్తః – బుద్ధియుక్తః అంటే కర్మయోగి అంటే బుద్ధి సరిగ్గా ఉన్నవ్యక్తి అంటే సరియైన దృక్పథం ఉన్న వ్యక్తి. జీవితంలో దేనికి ప్రాముఖ్యతనివ్వాలో తెలిసిన వ్యక్తి. అటువంటి వ్యక్తికి ఏమవుతుంది?

అతను చివరకి జ్ఞానయోగి అవుతాడు. కర్మయోగం జ్ఞానయోగానికి దారితీస్తుంది. ఎలా? కర్మయోగి ఎప్పుడో ఒకప్పుడు శాశ్వతమైన ఆనందంకోసం ఆరాటపడతాడు. జీవితంలో ఎదురవుతున్న అనుభవాలను బేరీజు వేసుకుని తను అశాశ్వతమైన వస్తువులనుంచి శాశ్వతమైన ఆనందాన్ని కోరుతున్నానని గ్రహిస్తాడు. క్రీడారంగంలో పదిసార్లు బంగారు కప్పును గెలిచినా, పదకొండవసారి గెలుస్తాడనే ఆశలేదు. క్రికెట్ మ్యాచ్‌లో రెండుసార్లు సెంచరీ కొట్టినా, మూడోసారి కొట్టలేకపోతే కృంగిపోతాడు. ఇటువంటివి గమనించి **తను అశాశ్వతమైన వస్తువులనుంచి శాశ్వతమైన ఆనందం కోరుకుంటున్నానని** తన తప్పును గ్రహిస్తాడు. తను వెతుకుతున్న చోటు తప్పని తెలుసుకుని శాశ్వతమైన దాన్ని వెతుక్కుంటూ వస్తాడు.

ఏదో ఒకరోజు ప్రతి కర్మయోగి జ్ఞానయోగానికి వచ్చి తీరతాడు. ఎందుకంటే అతను చిత్తశుద్ధిని పొందుతాడు. ఎప్పుడైతే చిత్తశుద్ధి పొందుతాడో, అప్పుడే ఆత్మజ్ఞానంమీద శ్రద్ధ పెరుగుతుంది. అంతకుముందు ఆత్మజ్ఞానమా అనే వ్యక్తి దానిమీద ఆసక్తి చూపుతాడు.

యదా హి నేంద్రియార్థేషు న కర్మస్వనుషజ్జతే ।
సర్వసంకల్పసన్న్యాసీ యోగారూఢస్తదోచ్యతే ॥ – 6.4

జ్ఞానయోగంమీద శ్రద్ధ కలిగిన వ్యక్తిని కృష్ణపరమాత్మ యోగారూఢః అంటున్నాడు. ఎప్పుడైతే ఆత్మజ్ఞానంమీద అతనికి ఆసక్తి కలుగుతుందో అప్పుడు అతనికి ఎక్కడికి వెళ్ళినా, ఏంచేసినా దానికి సంబంధించినదే కనిపిస్తుంది. అంతకుముందు లౌకికవిషయాలు అతని దృష్టిని ఆకర్షిస్తే ఇప్పుడు ఆత్మకు సంబంధించిన పుస్తకాలు, ప్రసంగాలు ఆకర్షిస్తాయి. త్వరలోనే సరియైన గురువు వద్దకు వెళతాడు.

తద్విజ్ఞానార్థం స గురుమేవాభిగచ్ఛేత్

అలాంటి గురువు దగ్గరకు వెళితే కర్మయోగంనుంచి జ్ఞానయోగానికి; ధర్మంనుంచి వేదాంతానికి; వేదపూర్వభాగంనుంచి వేద అంతభాగానికి; కర్మకాండనుంచి జ్ఞానకాండకు వస్తాడు.

సుకృతదుష్కృతే జహాతి – జ్ఞానయోగానికి వచ్చి తన స్వస్వరూపాన్ని తెలుసుకుంటే, కర్మఫలాలకు అతీతంగా ఎదుగుతాడు. అతని ఆత్మస్వరూపమేమిటో ఈ అధ్యాయంలోనే 12–25 వరకూ వివరంగా చూశాము. జ్ఞాని తన ఉన్నతస్థాయికి ఎప్పుడైతే ఎదుగుతాడో అప్పుడే అతను పుణ్యపాపాలకు అతీతంగా ఎదుగుతాడు. పుణ్యపాపాలను రెండింటినీ ఈ లోకంలోనే త్యజిస్తాడు. ఎలా? జ్ఞానయోగఫలంవల్ల. జ్ఞానయోగం ఎలా వచ్చింది? కర్మయోగంవల్ల వచ్చింది. అంటే దశలు ఇవి –

కర్మయోగం → జ్ఞానయోగం → జ్ఞానం → సుకృతదుష్కృత త్యాగం

పుణ్యపాపాలకు అతీతంగా ఎదిగితే, అది మోక్షం. కేవలకర్మలో ఉండిపోతే ఎదగలేడు; ఊబిలో చిక్కుకు పోయిన వ్యక్తి అందులోనే తిరుగుతున్నట్టుగా, కర్మ అనే ఊబిలో చిక్కుకుపోయిన వ్యక్తి అందులోనే తిరుగుతుంటాడు. కాని కర్మయోగి ఎప్పుడో అప్పుడు మేలుకుంటాడు. నేనెందుకు పరుగు పందెంలో పాల్గొంటున్నాను, దేనికోసం నా పరుగు అనుకుంటాడు.

తస్మాద్యోగాయ యుజ్యస్వ – కాని ఆ జ్ఞానానికి రావాలంటే, ఇప్పుడు నువ్వు కర్మ చేయాలి అర్జునా. ఇప్పుడే అంతా త్యజిస్తాను అనకూడదు. ఎలాగూ కాలేజీనుంచి బయటకు రావాలి కదా, కాలేజీలో జేరటం ఎందుకు అన్నట్టుంటుంది. అది సరైన వాదన కాదు. కాలేజీలో చేరాలి, చదవాలి, బయటకు రావాలి. జీవితం పొడుగూతా ఇదే సూత్రం వర్తిస్తుంది – కర్మ చేయి, కర్మనుంచి బయటకు రా. యోగాయ యుజ్యస్వ. కర్మయోగం చేయి.

యోగః కర్మసు కౌశలమ్ – కర్మయోగం అంటే కర్మాచరణములో నేర్పరితనం చూపటం.

ఇప్పటివరకూ కర్మయోగానికి రెండు నిర్వచనాలు ఇచ్చాడు కృష్ణపరమాత్మ.

1. సమత్వం యోగ ఉచ్యతే 2. కర్మసు కౌశలం యోగః

కౌశలం అంటే ఏమిటి? ఒక కర్మ చేయటంలో సామర్థ్యం చూపటం కాదు. ఏదైనా పని పదేపదే చేస్తే అందులో సామర్థ్యం పెరుగుతుంది. అదికాదు కౌశలం అంటే.

సరియైన దృక్పథం లేకపోతే, కర్మ మరింత ఒత్తిడిని, ఆందోళనను తీసుకురాగలదు. అవి మరింతగా సంసారంలో కూరుకుపోయేలా చేస్తాయి. కర్మయోగి అదే కర్మను మోక్షం పొందటానికి వినియోగిస్తాడు. తనను బంధించివేసే కర్మను, తనకు మోక్షం కలిగించే కర్మగా మలచుకుంటాడు. ఈ మార్పు, కర్మను మార్చటంవల్ల రాదు, కర్మమీద తన దృక్పథం మార్చటంవల్ల వస్తుంది.

పాము విషం మామూలుగా మనిషి ప్రాణం తీస్తుంది. కాని అదే పాము విషాన్ని మందుగా మారిస్తే, మనిషి ప్రాణాన్ని నిలబెడుతుంది. కర్మ కూడా అంతే. దాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోకపోతే, మనిషి అవస్థ పడవచ్చు, సరిగ్గా అర్థం చేసుకుని కర్మను యోగంగా మలచుకుంటే చిత్తశుద్ధిని కలుగజేసి, తద్వారా జ్ఞాన ఇచ్ఛను కలుగజేసి, తద్వారా మోక్షాన్ని కలుగజేస్తుంది. అందువల్ల కౌశలం అంటే తనను బంధించే కర్మను తనకు స్వేచ్ఛను కలిగించే కర్మగా మార్చుకోవటం. అంతా దృక్పథంలో ఉంది. దృక్పథం మార్చుకుంటే, కర్మయోగి కుశలత ఉన్నవ్యక్తి అవుతాడు.

శ్లో. 51 **కర్మజం బుద్ధియుక్తా హి ఫలం త్యక్త్వా మనీషిణః ।**
జన్మబంధవినిర్ముక్తాః పదం గచ్ఛంత్యనామయమ్ ॥
కర్మజమ్, బుద్ధియుక్తాః, హి, ఫలమ్, త్యక్త్వా, మనీషిణః,
జన్మబంధవినిర్ముక్తాః, పదమ్, గచ్ఛంతి, అనామయమ్ ॥

హి	= ఎందుకంటే	జన్మబంధ	= జన్మరూప బంధములనుంచి
బుద్ధియుక్తాః	= సమత్వబుద్ధి గలవారైన	వినిర్ముక్తాః	ముక్తులై
మనీషిణః	= జ్ఞానులు	అనామయమ్	= వికారరహితమైన
కర్మజమ్	= కర్మలవల్ల ఉత్పన్నమగు	పదమ్	= మోక్షపదమును
ఫలమ్	= ఫలమును	గచ్ఛంతి	= పొందుతారు
త్యక్త్వా	= విడిచిపెట్టి		

హి బుద్ధి-యుక్తాః మనీషిణః కర్మజం ఫలం త్యక్త్వా ।
జన్మ-బంధ-వినిర్ముక్తాః అనామయం పదం గచ్ఛంతి॥

తా: ఎందుకంటే, సమత్వబుద్ధి గలవారైన జ్ఞానులు కర్మలవల్ల పుట్టే ఫలమును విడిచిపెట్టి, జన్మరూప బంధములనుంచి ముక్తులై, వికారరహితమైన మోక్షపదమును పొందుతారు.

కర్మయోగం ద్వారా మోక్షం పొందటానికి ఒక వ్యక్తి దాటాల్సిన దశలు –

ఎ). బుద్ధియుక్తాః – ఇక్కడ బుద్ధి అంటే సరియైన భావన. జీవితంమీద, జీవితంలో ఎదురయ్యే అనేక అనుభవాలమీద సరియైన భావన ఉండాలి. ఈ భావన విచక్షణాశక్తివల్ల వస్తుంది. బాహ్యమైన ఎదుగుదలకన్నా, ఆంతర ఎదుగుదల ముఖ్యం అని గ్రహించగలిగే విచక్షణాశక్తి. జీవితంలో అడుగుపెట్టిన తొలి రోజుల్లో అర్థకామాలకు ఎక్కువ విలువనిస్తాము; కాని మనస్సు పరిణతి చెందాక, వివేకం పొందాక, అర్థకామాలను పూర్తిగా తీసివేయము కాని, ధర్మమోక్షాలు వీటికన్నా ముఖ్యమని గ్రహిస్తాము. శాస్త్రం అర్థకామాలు వద్దని చెప్పదు. అర్థకామాలు విషయసుఖాన్నిస్తే, ధర్మమోక్షాలు ఆత్మసుఖాన్నిస్తాయి .

నవరాత్రుల్లో మనం మూడు రోజులు దుర్గాదేవినీ, తరువాత మూడు రోజులు లక్ష్మీదేవినీ, మిగతా మూడు రోజులూ సరస్వతీదేవినీ కొలుస్తాము. ఎందుకు? మన వైదిక సంప్రదాయం ముగ్గురికి సమానంగా ప్రాముఖ్యతను ఇచ్చింది. దుర్గాదేవి శక్తికి సంకేతం. ఆరోగ్యం, శక్తి రెండూ కావాలి. వేదాంతం ఎన్నడూ శరీరాన్ని పట్టించుకోవద్దు అని చెప్పదు. అనారోగ్యం వస్తే, దానికి వైద్యం చేయించుకోవాలి. లక్ష్మీదేవి సంపదల తల్లి. అంటే డబ్బు కూడా ముఖ్యమే అంటున్నది వేదాంతం. డబ్బును లక్ష్మీదేవిగా చూస్తాము. విష్ణుమూర్తి కూడా తన హృదయంలో పెట్టుకున్నాడు. సరస్వతి చదువుల తల్లి. లౌకికజ్ఞానం, ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానానికి కూడా దేవత.

ఈ ముగ్గురు దేవతలను కొలవమనటంలోని ఉద్దేశ్యం బాహ్య ఎదుగుదలతో పాటు, ఆంతర ఎదుగుదలకు కూడా ప్రాముఖ్యతనివ్వటానికి. అందువల్ల కర్మయోగి అర్థకామాలకు కూడా ప్రాముఖ్యతనిస్తాడు కాని వాటిలోనే మునిగిపోడు. అవి అశాశ్వత ఫలాలనిస్తాయనీ, ధర్మమోక్షాలు శాశ్వత ఫలాలనిస్తాయనీ తెలుసుకుంటాడు. ఈ నిత్యానిత్యవస్తువివేకంవల్ల అతనికి జీవితమంటే సరైన అవగాహన ఉంటుంది. దీన్ని బుద్ధియుక్తాః అంటారు.

బి). కర్మజం ఫలం త్యక్త్వా – కర్మజం ఫలం అంటే కర్మయొక్క లౌకికఫలాలు. త్యక్త్వా అంటే త్యజిస్తాడు. త్యజిస్తాడు అంటే వాటి గురించి అతిగా ఆలోచించడు. ఒకవేళ వాటివల్ల ఫలం వచ్చినా, దాన్ని **అవాంతర ఫలం**గా భావిస్తాడు. అంటే ప్రాథమిక ఫలం కాదు. అతనికి ప్రాథమిక ఫలం ఆంతర విజయం. డబ్బు ఈరోజు వస్తుంది, రేపు పోతుంది; మనుష్యులు ఈరోజు మెచ్చుకుంటారు, రేపు తిడతారు. ఏదైనా అతను పట్టించుకోకుండా, ఆంతర విజయానికే ప్రాముఖ్యతనిస్తాడు.

సి). మనీషిణః (భూత్వా)– ఈ పై రెండు దశలూ, అంతిమ లక్ష్యాన్ని పొందటానికి సరిపోవు. చివరికి ఎవరైనా జ్ఞానయోగానికి వచ్చి తీరాలి. మనిషిగా పుట్టినందుకు మనిషి లక్ష్యం ఏమిటి? అందరూ ఈ ప్రశ్న అడుగుతారు. కాని ఎప్పుడు? పుట్టిన 75 సంవత్సరాలకో, ఇంకా మాట్లాడితే 99 సంవత్సరాలకో!

మనిషిగా మన లక్ష్యం ఏమిటి? అది తెలుసుకోవాలంటే, ప్రకృతిని చూడండి. ఏ చెట్టును చూసినా, ఏ జంతువును చూసినా తెలుస్తుంది. అవి ఏం చేస్తాయి? ఎదుగుతాయి. ఒక చెట్టు విత్తనంనుంచి వచ్చి, చిన్న మొలకలా మొలిచి, అలాఅలా పెరుగుతూ, పెద్ద వృక్షం అవుతుంది. ఆ ఎదిగే సమయంలో మనకు ఆకులు, పువ్వులు, పండ్లు, నీడనూ ఇస్తుంది. చివరికి ఎండిపోయి, రాలిపోతుంది. అలాగే జంతువులు కూడా వాటి

ఆయుష్షు ఉన్నంతవరకూ ఎదిగి, ఆయుష్షు తీరగానే మరణిస్తాయి. అందువల్ల మనం కూడా ఆయుష్షు ఉన్నంత వరకూ ఎదగాలి.

కాని జంతువులకూ, మనకూ మధ్య చిన్న భేదం ఉంది. జంతవులూ, చెట్లూ కేవలం శారీరపరంగా అంటే బాహ్యంగా ఎదుగుతాయి. కాని మనిషి బుద్ధిజీవి. మనిషి బుద్ధిపరంగా ఎదగాలి. శారీరకంగా తేలికగా ఎదుగుతాడు మనిషి. కాని దానికి తగ్గట్టుగా మనస్సు పరంగా, భావపరంగా కూడా ఎదగాలి. దీన్ని విశ్వజనీన ప్రేమ అంటారు. వసుధైక కుటుంబం అనే భావన రావాలి. నేనెవరు? ఈ జగత్తు ఏమిటి? ఈశ్వరుడు ఎవరు? ఈ మూడు ప్రాథమిక ప్రశ్నలు ప్రతి ఒక్కరిలో కలుగుతాయి. వాటికి జవాబు తెలియకుండా బుద్ధిపరంగా ఎదగలేము. బుద్ధిపరంగా ఎదగటమంటే ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగటం. మనీషిణః భూత్వా అంటే అర్థం అది. మనీషి అంటే జ్ఞాని. మనీష అంటే ఆత్మజ్ఞానం. శంకరులవారు మనీషా పంచకం రచించారు. ఆత్మజ్ఞానంమీద ఐదు శ్లోకాలు.

డి). జన్మబంధవినిర్ముక్తాః – ఈ జ్ఞానంవల్ల సంసారబంధంనుంచి విముక్తి పొందుతాడు. సంసారాన్ని అనేక సందర్భాలలో అనేక రకాలుగా వర్ణిస్తారు. గీత మొదటి అధ్యాయంలో బంధాన్ని మూడు పదాలతో వర్ణించాడు. అవి రాగం, శోకం, మోహం. రాగం అంటే బంధం; శోకం అంటే దుఃఖం; మోహం అంటే భ్రాంతి. వీటిని సంసారబంధం అనవచ్చు. లేదా వేదాంతపరంగా చెపితే జన్మ మరణం.

పునరపి జననం పునరపి మరణం పునరపి జననీ జఠరే శయనం. ఈ కర్మయోగి జ్ఞానయోగి అయ్యి, జ్ఞాని అయ్యి, ముక్తి పొందుతాడు. ఎన్నాళ్ళు ముక్తిని అనుభవిస్తాడు అంటే జీవించి ఉన్నన్నాళ్ళు! అటువంటి జీవితం ఎంత ఆనందంగా ఉంటుంది! ఈ జగత్తులోనే తన జీవితం కొనసాగిస్తాడు. ఈ జగత్తు ఏమీ మారిపోదు, కాని అతని జీవితంలో ఏమి జరిగినా చలించడు. రాబోయే శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మే అటువంటి జ్ఞాని పరిస్థితి ఎలా ఉంటుందో వర్ణించబోతున్నాడు. అటువంటి జ్ఞానిని స్థితప్రజ్ఞుడంటారు. అతనికి కలిగే ఆంతర స్వేచ్ఛనే, జీవించి ఉండగానే పొందే శాంతి, ఆనందాలనే జీవన్ముక్తి అంటారు. అతని మనస్సు కూడా తేలికగా అవుతుంది.

అశాంతిగా ఉన్న మనస్సు భారంగా ఉంటుంది. జీవితంలో దేన్నైనా ఎదుర్కొనగలం, ఒక్కదాన్ని తప్ప. ఏమిటది? మన మనోభారాన్ని. మనం ఉన్న ఊరు భారంగా అనిపిస్తే ఆ ఊరునుంచి ఎటైనా వెళ్ళిపోవచ్చు. మనుష్యులు నచ్చకపోతే వారినుంచి పారిపోవచ్చు. కాని మనస్సే సమస్య అయితే ఎక్కడికి వెళతాము? మానస సరోవరం వెళ్ళినా మన మనస్సు మనను శాంతిగా ఉండనివ్వదు. అందువల్ల మన పెద్ద శత్రువు మన మనస్సే, కాని ఆ మనస్సు మనకు భగవంతుడిచ్చిన వరం. దాన్ని తేలికపరిస్తే, ఇక్కడే, ఇప్పుడే ఆనందాన్ని, ప్రేమను, విశ్రాంతిని, దయను అనుభవించగలము. దీన్నే జీవన్ముక్తి అంటారు.

ఇ). అనామయం పదం గచ్ఛంతి – ఎప్పుడైతే ప్రారబ్దకర్మ ముగిసి, ఈ జీవితం చాలిస్తాడో అప్పుడు జ్ఞాని ఈశ్వర ఐక్యం పొందుతాడు. ఇక్కడ పదం అంటే ఈశ్వరుడు. ఈశ్వర ఐక్యం అంటే అతనికి ఇంక పునర్జన్మ ఉండదు. దానిని విదేహముక్తి అంటారు.

ఈ శ్లోకం ఒక పరిపూర్ణ శ్లోకం. కర్మయోగంతో మొదలుపెట్టి, జ్ఞానయోగానికి వచ్చి, జ్ఞానయోగ ఫలమైన జీవన్ముక్తి, విదేహముక్తుల గురించి చెబుతుంది. వీటి వివరాలు కృష్ణపరమాత్మే తర్వాత ఇస్తాడు. రెండవ అధ్యాయం మొత్తం, భగవద్గీతయొక్క సారాంశం అని మర్చిపోకూడదు. అందువల్ల రెండవ అధ్యాయంలో చెప్పిన ప్రతి ఒక్క అంశాన్నీ, కృష్ణపరమాత్మే మూడునుంచి పదిహేడవ అధ్యాయంవరకూ వివరిస్తాడు. 18వ అధ్యాయంలో దాని సారాంశం మళ్ళీ చెబుతాడు.

శ్లో. 52 **యదా తే మోహకలిలం బుద్ధిర్వ్యతితరిష్యతి ।**
తదా గంతాసి నిర్వేదం శ్రోతవ్యస్య శ్రుతస్య చ ॥
యదా, తే, మోహకలిలమ్, బుద్ధిః, వ్యతితరిష్యతి,
తదా, గంతాసి, నిర్వేదమ్, శ్రోతవ్యస్య, శ్రుతస్య, చ ॥

యదా	= ఎప్పుడైతే	శ్రుతస్య	= వినియున్న
తే బుద్ధిః	= నీ బుద్ధి	చ	= ఇంకా
మోహకలిలమ్	= మోహమనెడి ఊబిని (అవివేకము అనే ఊబినుంచి)	శ్రోతవ్యస్య	= వినవలసిన (కర్మ ఫలములందు)
వ్యతితరిష్యతి	= పూర్తిగా బయటపడునో	నిర్వేదమ్	= వైరాగ్యమును
తదా	= అప్పుడే	గంతాసి	= పొందెదవు

యదా తే బుద్ధిః మోహ-కలిలం వ్యతితరిష్యతి ।
తదా శ్రోతవ్యస్య శ్రుతస్య చ నిర్వేదం గంతాసి॥

తా: ఎప్పుడైతే నీ బుద్ధి అవివేకమనే కాలుష్యమును దాటివేయునో, అప్పుడు వినవలసియున్న ఇంకా వినియున్న కర్మఫలములందు వైరాగ్యమును పొందగలవు.

52, 53 శ్లోకాలు 51వ శ్లోకానికి వివరణలు. కర్మయోగం జ్ఞానయోగానికి ఎలా తీసుకువెళుతుందో 52లో చెపితే, జ్ఞానయోగం మోక్షాన్ని ఎలా ఇస్తుందో 53వ శ్లోకం చెబుతుంది. అంటే రెండు భాగాలుగా వివరిస్తున్నది. కర్మయోగం ఏం చేస్తుంది?

బుద్ధిః మోహకలిలం వ్యతితరిష్యతి – బుద్ధి తన అయోమయంనుంచి బయట పడుతుంది. బుద్ధికి విచక్షణ, స్పష్టత ఏర్పడుతుంది. అంతకుముందు మోక్షం అంటే ఏదో సన్న్యాసులు మాత్రమే పొందేది అనుకుంటారు. ఇప్పుడు జీవితంలో అర్థకామాలకు ప్రాముఖ్యతనివ్వాలో, మోక్షానికి ప్రాముఖ్యతనివ్వాలో తెలుసుకుంటారు. మోక్షం అంటే ఎక్కడికో వెళ్ళిపోయి, కాషాయవస్త్రాలు ధరించాలి అనుకుంటారు ముందు. కాని ఇప్పుడు మోక్షం అంటే మానసిక పరిపక్వత అని తెలుసుకుంటారు. అవివేకం మోహంలోకి దారితీస్తుంది. ఈ అవివేకాన్నే కలిలం అంటారు. కలిలం అంటే అశుద్ధం. జీవితం గురించి, జీవితంలోని ముఖ్యమైన విషయాల గురించిన అవివేకం దాటి కర్మయోగి అవుతాడు. అప్పుడేమవుతుంది?

తదా గంతాసి నిర్వేదమ్– ఎప్పుడైతే ఈ మోహం పోతుందో, ఎప్పుడైతే నిత్యానిత్యవస్తువివేకం ఏర్పడుతుందో, అప్పుడే వైరాగ్యం వస్తుంది. నిర్వేదం అంటే వైరాగ్యం. వివేకంయొక్క సహజ పరిణామం వైరాగ్యం. దేనిమీద వైరాగ్యం?

శ్రోతవ్యస్య శ్రుతస్య చ – శ్రోతవ్యస్య అంటే కర్మకాండ భాగంలో విన్న అంశాలమీద. కర్మకాండ బాహ్యంగా బోలెడు భద్రత దొరుకుతుందని హామీ ఇస్తుంది. మంచి ఇల్లు, మంచి ఉద్యోగం, మంచి పిల్లలు, మరణించాక స్వర్గలోకం – అన్నీ దొరుకుతాయంటుంది. కాని కర్మయోగికి పరిపక్వత వచ్చాక, దేనిమీద ఆధారపడినా, అది శాశ్వతం కాదని తెలుస్తుంది. అది పోకముందే పోతుందేమోనని భయం కలుగుతుంది. పూర్వం టెలిగ్రాములు ఉండేవి. టెలిగ్రామ్ వచ్చిందంటే ఎవరైనా పోయారేమోనని భయం. ఎందుకు? బాహ్యవస్తువులు, మనుష్యులు, సంఘటనలు, ప్రదేశాలు అశాశ్వతాలు. అందువల్ల బాహ్యంగా దేనిమీదనన్నా ఆధారపడితే **భయం** వేస్తుంది.

బాహ్యంగా ఆధారపడటం మానేసి, మనమీదే ఆధారపడటం నేర్చుకోవాలి. అలా నామీద ఆధారపడలేను అంటే కనీసం భగవంతునిమీద ఆధారపడటం నేర్చుకోవాలి. అలా మన ప్రయాణం జగత్తుమీద ఆధారపడటంనుంచి భగవంతునిమీద ఆధారపడటం వరకు; భగవంతునిమీద ఆధారపడటంనుంచి మనమీదే ఆధారపడటం వరకూ సాగాలి. శారీరకంగా జగత్తుమీద ఆధారపడక తప్పదు. దాన్ని తప్పించుకోలేము; కాని మానసికంగా ఆధారపడితే ప్రమాదం. అందువల్ల కర్మయోగికి నిర్వేదం వస్తుంది.

వైరాగ్యం అంటే సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. వైరాగ్యం వస్తుంది అంటే మనం జగత్తును ద్వేషించము. జగత్తును ప్రేమిస్తూనే ఉంటాము, తోటివారికి సహాయం చేస్తూనే ఉంటాము; కాకపోతే మనం ఎవరినుంచీ సహాయం కోరము. అందువల్ల నిర్వేదం అంటే ద్వేషం కాదు. నిర్వేదం అంటే స్వేచ్ఛగా ఉండటం నేర్చుకోవటం. శ్రోతవ్యస్య శ్రుతస్య చ అంటే తనకు తెలిసిన, తెలియని బాహ్యవస్తువులు. వాటిమీద వైరాగ్యం పెంచుకుని, వాటిమీద ఆధారపడటం మానేస్తాడు కర్మయోగి. మతపరమైన జీవనం గడిపితే, ఇదీ లాభం. ఇది మొదటిదశ. రెండవ దశ ఏమిటి?

శ్లో. 53 **శ్రుతివిప్రతిపన్నా తే యదా స్థాస్యతి నిశ్చలా ।**
సమాధావచలా బుద్ధిస్తదా యోగమవాప్స్యసి ॥
శ్రుతివిప్రతిపన్నా, తే, యదా, స్థాస్యతి, నిశ్చలా,
సమాధౌ, అచలా, బుద్ధిః, తదా, యోగమ్, అవాప్స్యసి ॥

శ్రుతివిప్రతిపన్నా	= శ్రుతుల నానావిధ వచనములను వినుటవల్ల	నిశ్చలా	= నిశ్చలముగా
		అచలా	= స్థిరముగా
తే	= నీయొక్క	స్థాస్యతి	= నిలుచునో
బుద్ధిః	= బుద్ధి	తదా	= అప్పుడే
యదా	= ఎప్పుడయితే	యోగమ్	= యోగమును (మోక్షమును)
సమాధౌ	= పరమాత్మయందు	అవాప్స్యసి	= (నీవు) పొందగలవు

యదా (శ్రుతి-వి(ప్రతిపన్నా తే బుద్ధిః నిశ్చలా(భూత్వా) ।
సమాధౌ అచలా స్థాస్యతి, తదా యోగమ్ అవాప్స్యసి ॥

తా: (శ్రుతులచే అనేక వచనములను వినడంవల్ల పరిపరివిధాలు పోతున్న నీ బుద్ధి ఎప్పుడైతే విక్షేపము లేకుండా, వికల్పములు లేకుండా ఆత్మయందు స్థిరమై నిలుచునో, అప్పుడు మోక్షము పొందగలవు.

ఎప్పుడైతే ఒక వ్యక్తి స్వేచ్ఛ కోరుకుంటాడో, శాస్త్రం అతనికి చెబుతుంది, 'నిజం చెప్పాలంటే నువ్వు బాహ్య(ప్రపంచంమీద దేనికీ ఆధారపడనవసరం లేదు. నీలోనే అంతులేని భ(ద్రత ఉంది, పరిపూర్ణత ఉంది, ఆనందం ఉంది.' నీటి కొరత ఉండి, మనం నీటికోసం అల్లాడిపోతుంటే, ఎవరో వచ్చి, ఎందుకింత కష్టపడతారు, మీ స్థలంలోనే నీరు ఉంది, ఫలానా చోట తవ్వండి అంటే ఎంత ఆనందం వేస్తుంది? అలా మన స్థలంలోనే నీరు పడితే, మనకు నీటి సమస్య తీరటమే కాక, తక్కినవారికి కూడా నీటి సమస్యను తీర్చగలుగుతాము.

అలాగే ఎవరైనా వచ్చి నువ్వు ఆనందంకోసం ఎక్కడో ఎందుకు వెతుకుతావు, నువ్వే ఆనందానికి నెలవు, నువ్వే (ప్రేమమూర్తివి అని చెపితే, మనం గుప్పెడు (ప్రేమకోసం నలుగురినీ (బతిమాలుకోనవసరం లేదు. నాకు కాస్త (ప్రేమను పంచు, నాకు భ(ద్రతనివ్వు, నాకు ఆనందాన్నివ్వు, నాకు శాంతినివ్వు అని భిక్షాపా(త్ర పుచ్చుకుని వేడుకోనవసరం లేదు. దానికి బదులుగా మనమే ఎదురు చెప్పవచ్చు – 'నువ్వు నన్ను (ప్రేమిస్తావో లేదో అది నీ సమస్య; నాలో కరిగిపోని (ప్రేమతత్త్వం ఉంది. దానివల్ల నీలో లోపాలున్నా కూడా, నేను నిన్ను భేషరతుగా (ప్రేమిస్తున్నాను.'

(శ్రుతివి(ప్రతిపన్నా – అందువల్ల ఎప్పుడైతే నాలోనే పూర్ణత్వం, అభయత్వం, ఆనందం ఉన్నాయని తెలుసుకుంటానో అప్పుడే ఒక పెద్ద మార్పు కలుగుతుంది. మూడురోజులుగా జలుబుతో బాధపడుతుంటే, ఎలా ఉన్నావు అని అడిగే నాథుడే లేడు అని వాపోయే పరిస్థితి పోతుంది. (శ్రుతి చెప్పిన అనేక వాక్యాలు వినటంవల్ల, వేదాల్లోని కర్మకాండలోని వాక్యాలు వినటంవల్ల బాహ్యంగా ఆనందం వెతుక్కునే వ్యక్తి, కర్మకాండనుంచి జ్ఞానకాండకు వస్తే, ఆనందం బాహ్యవస్తువుల్లో లేదు, తనలోనే ఉందని తెలుసుకుంటాడు.

యదా సమాధౌ స్థాస్యతి – ఇక్కడ సమాధి అంటే ఆత్మ. ఎటువంటి ఆత్మ? పూర్ణ ఆత్మ; (ప్రేమస్వరూపమైన ఆత్మ.

ఒకవేళ మీరు ఒకరోజు ఏదో గొప్ప విజయం సాధించారనుకోండి! ఆ రోజు మీ హృదయం పూర్తిగా ఆనందంతో నిండిపోయివుంటుంది. ఆ క్షణంలో ఎవరిమీదా కోపం రాదు సరిగదా, వారు తప్పు చేసినా క్షమించే మంచిగుణం కలుగుతుంది. రోజూ ఆటోవాడితో ఐదురూపాయలకోసం గొంతు చించుకుని పోట్లాడే మీరు, ఆరోజు అతను అడక్కుండానే పదిరూపాయలు ఎక్కువ ఇస్తారు. ఆరోజు త్యాగబుద్ధి, క్షమాగుణం, దయాగుణం కలుగుతాయి. అహం పూర్ణః, నేను పూర్ణుణ్ణి అనిపిస్తుంది ఆరోజు. కాని ఇదంతా ఎంతసేపు? ఆ ఒక్కరోజు మా(త్రమే. తాత్కాలిక పూర్ణత్వం అది.

అదే ఆత్మయొక్క పూర్ణత్వాన్ని, జ్ఞానం ద్వారా అర్థం చేసుకుంటే, ఆ ఆనందం శాశ్వతంగా ఉంటుంది. ఈ పూర్ణత్వభావన కొత్తదేమీ కాదు. మీరు ఏదో ఒక సందర్భంలో అనుభవించే ఉంటారు. కోరుకున్న ఉద్యోగం దొరికినప్పుడో; మంచిభార్య దొరికినప్పుడో, సుపుత్రుడు కలిగినప్పుడో పూర్ణత్వం పొంగిపొరలి, తెలియకుండానే క్షమాగుణం, జాలి కలుగుతాయి. అటువంటి పూర్ణత్వం ఎప్పుడూ ఉంటుంది. అందువల్ల సమాధౌ స్థాస్యతి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

పూర్ణే అభయే అదృశ్యే అనాత్మే అనిరుద్ధే అనిలయే
అభయం ప్రతిష్ఠాం విందతే

ఆత్మజ్ఞానం కలగాలంటే రెండు ఆటంకాలు తొలగాలి. వీటిని తరువాత వివరంగా చూస్తాము కాని ఇక్కడ అవేమిటో చూద్దాము. వాటిని సంశయం, విపర్యయం అంటారు. సంశయం అంటే నేనేమిటీ, పూర్ణుడను అవటం ఏమిటీ అనే సంశయం. విపర్యయం అంటే వాసనలు. అంటే మనలో సంవత్సరాల తరబడీ కూరుకు పోయిన వాసనలు. నాకు ఆనందం బాహ్యావస్తువుల్లోనే దొరుకుతుంది అనుకోవటం.

సిగరెట్టుకు బానిస అయిన వ్యక్తి, అసలు సిగరెట్టు కాల్చకుండా ఉండలేని జీవితాన్ని ఊహించుకోలేడు. లక్షలాది ప్రజలు సిగరెట్టు కాల్చకుండా హాయిగా జీవిస్తున్నారు. అసలు సిగరెట్టనేది ఒకటి ఉందని కూడా కొంతమందికి తెలియదు. ఎవరిదాకానో ఎందుకు, అతనే సిగరెట్టు జోలికి రాకముందు, హాయిగానే ఉన్నాడు. కాని ఇప్పుడు అటువంటి జీవితాన్ని ఊహించుకోలేక పోతున్నాడు. అతను సాక్షాత్తూ పరబ్రహ్మ. కాని అతని జీవితాన్ని కాసిని పొగాకు గింజలు నియంత్రిస్తున్నాయి. అనంతం అయిన వ్యక్తిని పరిమితమైన వస్తువు శాసిస్తోంది. సిగరెట్టు కాకపోతే కాఫీ. కాఫీగత ప్రాణులు కాఫీ లేకపోతే ఉండలేడు. అందువల్ల ఆత్మజ్ఞానం పొందాక కూడా అతనిలో ఈ విపరీతభావనలు పోవు. సంశయం, విపర్యయం జ్ఞానానికి పెద్ద ఆటంకాలు.

నిశ్చలాః (తిష్ఠతి), అచలాః (తిష్ఠతి) – నిశ్చల అంటే సంశయరహితః తిష్ఠతి; అచల అంటే విపర్యయరహితః తిష్ఠతి. అటువంటి వ్యక్తిని స్థితప్రజ్ఞుడు అంటారు. స్థితప్రజ్ఞుడు అంటే తనమీద తాను తప్ప, ఎవరిమీదా ఆధారపడని వ్యక్తి.

తదా యోగమ్ అవాప్స్యసి – అప్పుడు మాత్రమే, ఆ వ్యక్తి యోగాన్ని పొందుతాడు. అంటే మోక్షాన్ని పొందుతాడు. బ్యాంకులో లక్షలు మూలుగుతున్నా భావపరంగా మనం బికారులం. కానీ ఇప్పుడు గుప్పెడు ప్రేమకోసం ఎవరినీ బ్రతిమాలనవసరం లేదు.

దీనితో గీతాబోధలో ముఖ్యమైనది ముగిసింది. అర్జునుడు ఏమైనా ప్రశ్న అడుగుతాడేమోనని కాసేపు ఆగుతాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకంటే వేదాంతం గుడ్డిగా నమ్మమని చెప్పదు, అర్థం చేసుకోమంటుంది. అర్థం చేసుకోవాలంటే, శిష్యునికి సందేహాలు మిగిలిపోకూడదు. అందువల్ల ఆచార్యుడు, శిష్యుడు ప్రశ్న అడిగే అవకాశం ఇస్తాడు.

రెండవ అధ్యాయంలో 11-53 శ్లోకాల్లో మొత్తం వేదాంతబోధను సంక్షిప్తంగా చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. రెండు అంశాలను చర్చించాడు. 11-38 శ్లోకాల వరకు జ్ఞానయోగం గురించి చెపితే, 39-53 శ్లోకాల వరకు కర్మయోగం గురించి చెప్పాడు. ఈ పునాదిమీద 16 అంతస్థుల భవంతి కడతాడు. అందువల్ల మనలో కూడా ఈ పునాది బాగా పడాలి. గీతలో రాబోయే అధ్యాయాలను బాగా అర్థం చేసుకోవాలంటే 11-53 శ్లోకాలను బాగా గుర్తు పెట్టుకోవాలి.

కర్మయోగం అంటే సరైన కర్మ చేయటం + సరైన దృక్పథం ఉండటం అని చూశాము. కర్మయోగం అంటే ధర్మపరమైన జీవనం గడపటం. కర్మయోగంవల్ల చిత్తశుద్ధి కలిగి, జ్ఞానయోగానికి వస్తాడు. జ్ఞానయోగం అంటే నేను శరీరం కాదు, నేను మనస్సు కాదు, నేను ఆత్మను అని తెలుసుకోవటం. రెండు అద్దాలతో కళ్ళజోడు ఉన్నట్టుగా ఆత్మ అయిన నేను మనస్సు, శరీరం అనే రెండు అద్దాలతో వ్యవహారం నడుపుతున్నాను. సుషుప్తిలో ఈ రెండూ పడుకుంటాయి, వ్యవహారం నడవదు. వ్యవహారం నడవకపోయినా, సాక్షిచైతన్యం (ఆత్మ) అయిన నేను ఉంటాను. నా స్వరూపం ఈ చైతన్యం, నా ఆగంతుక స్వరూపం మనశ్శరీరాలు. అవి పని చేస్తున్నంతసేపూ నేను ప్రపంచంతో వ్యవహారం నడుపుతాను. అవి పడుకున్నప్పుడు వ్యవహారం నడవదు. అంతమాత్రాన నేను లేనట్టు కాదు. వ్యవహారాలు వస్తాయి, పోతాయి, నేను మాత్రం నిత్యం, శాశ్వతం.

న జాయతే మ్రియతే వా కదాచిత్ - 2.20
అచ్ఛేద్యోఽ యమదాహ్యోఽ యమ్ అక్లేద్యోఽ శోష్య ఏవ చ - 2-24

ఈ జ్ఞానాన్ని ఆత్మజ్ఞానం అంటారు. ఆత్మజ్ఞానం సంసారంనుంచి, మరణభయంనుంచి ముక్తిని కలిగిస్తుంది. నేను శరీరం కాదు అని తెలిస్తే, శరీరం రాలిపోతే భయమెందుకు?

వేదాంతసారం - కర్మయోగం పాటించు, చిత్తశుద్ధి పొందు, జ్ఞానయోగం పాటించు, ఆత్మజ్ఞానం పొందు, మోక్షాన్ని పొందు. ఇదే గీతాసారం కూడా!

ఈ విషయాలను వివరించేముందు అర్జునునికి ఏవైనా సందేహాలున్నాయా అని ఆగాడు కృష్ణపరమాత్మ. అర్జునుడు మంచి శిష్యుడు. కృష్ణపరమాత్మ ఆగేదాకా, మధ్యలో అడ్డుపడకుండా విన్నాడు. ఇప్పుడు ఒక ప్రశ్నను వేస్తాడు. అది రెండవ అధ్యాయంలో నాలుగవ అంశం. ఆ ప్రశ్నేమిటో చూద్దాము.

అర్జున ఉవాచ

శ్లో. 54 **స్థితప్రజ్ఞస్య కా భాషా సమాధిస్థస్య కేశవ ।**
స్థితధీః కిం ప్రభాషేత కిమాసీత వ్రజేత కిమ్ ॥
స్థితప్రజ్ఞస్య, కా, భాషా, సమాధిస్థస్య, కేశవ,
స్థితధీః కిమ్, ప్రభాషేత, కిమ్, ఆసీత, వ్రజేత, కిమ్ ॥

కేశవ	= ఓ కేశవా!	స్థితధీః	= స్థిరబుద్ధి గలవాడు
సమాధిస్థస్య	= సమాధియందు స్థితుడై	కిమ్ ప్రభాషేత	= ఏ విధముగా మాట్లాడును?
స్థితప్రజ్ఞస్య	= పరమాత్మ ప్రాప్తినందిన స్థిరబుద్ధి గల పురుషునియొక్క	కిమ్ ఆసీత	= ఏ విధముగా కూర్చుండును?
భాషా, కా	= లక్షణమేమి?	కిమ్ వ్రజేత	= ఎలా నడుచును?

అర్జున ఉవాచ ।
హే కేశవ! సమాధిస్థస్య స్థితప్రజ్ఞస్య కా భాషా?
స్థితధీః కిం ప్రభాషేత? కిమ్ ఆసీత? కిం వ్రజేత?॥

తా: కేశిని సంహరించిన ఓ శ్రీకృష్ణా! సమాధియందు స్థితుడై దృఢమైన ఆత్మానాత్మవివేకముగల మహాత్ముని గురించి జనులు ఏమని వర్ణించెదరు? అటువంటి స్థితప్రజ్ఞుడు ఏ విధముగా మాటలాడును? ఏ విధముగా కూర్చుండును? ఎలా నడుచును? అతని వ్యవహారమెలా ఉండును?

గీత నేర్చుకోవటంవల్ల నిజజీవితంలో ఏమైనా ప్రయోజనముంటుందా? నేను గీత నేర్చుకున్నాను అని చెపితే చాలదు, అది నాకు ఎలా ఉపయోగపడుతుంది అనుకుంటారు కొంతమంది. ఎందుకంటే ఈరోజుల్లో నానుడి, **'టైమ్ ఈజ్ మనీ'**. మరణం తరువాత స్వర్గలోకానికి వెళతావంటే పెద్దగా శ్రద్ధ ఉండదు. ఇప్పుడు తనకు ఏ విధంగా ఉపయోగపడుతుందన్నది ప్రశ్న. అలాగే అర్జునుడు కూడా అడుగుతున్నాడు.

4. స్థితప్రజ్ఞ లక్షణాలు శ్లోకాలు 54 –72 కృష్ణపరమాత్మ చెప్పినట్టుగా ఎవరైనా కర్మయోగం పాటించి, చిత్తశుద్ధి పొంది, జ్ఞానయోగానికి వచ్చి, జ్ఞానం పొందారనుకుందాము. జ్ఞానం పొందటమే కాదు, నిశ్చయజ్ఞానం పొందిన వ్యక్తిని జ్ఞాని అంటారని చూశాము. అటువంటి జ్ఞానికి అర్జునుడు ప్రత్యేక బిరుదునిస్తున్నాడు.
స్థితప్రజ్ఞస్య– అతనిని స్థితప్రజ్ఞుడు అంటున్నాడు. ప్రాజ్ఞుడు అంటే జ్ఞాని. స్థితప్రజ్ఞుడు అంటే సంశయరహిత జ్ఞానం పొందిన వ్యక్తి. అటువంటి వ్యక్తికి ఇంకో బిరుదు కూడా ఇస్తున్నాడు. ఏమిటది?

సమాధిస్థస్య – సమాధి అంటే ఆత్మ అని ఇంతకుముందు కూడా చూశాము. సమాధిస్థస్య అంటే ఆత్మనిష్ఠ. అంటే జ్ఞాననిష్ఠలో ఉన్న వ్యక్తి. తన దైనందిన జీవితంలో కూడా తన స్వస్వరూపాన్ని మర్చిపోని వ్యక్తి. జ్ఞాననిష్ఠలో లేని విద్యార్థి నేర్చుకుంటున్నంతసేపూ తాను సచ్చిదానంద ఆత్మననీ, తను శరీరం కాదు, మనస్సు కాదనీ బాగానే అర్థం చేసుకుని, తల ఊపుతాడు. కాని బయటకు వచ్చి చెప్పులు వేసుకోగానే తన పాత వాసనలు అంటే అహంకారం, చింతలు, పరిమితులు, వ్యావహారిక సమస్యలు అన్నీ అతని మనస్సులో దూరిపోతాయి. అందువల్ల ఆత్మజ్ఞానం పొందగానే సరిపోదు, ఒక క్లిష్టపరిస్థితి ఎదురైనప్పుడు జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడగలగాలి. అలా నిలబడగలిగిన వ్యక్తిని సమాధిస్థితుడు అంటారు.

స్థితధీః – ఈ రెండు దశలనూ విజయవంతంగా దాటిన వ్యక్తికి ఇంకొక బిరుదునిస్తున్నాడు. అది స్థితధీః స్థితధీ అన్నా స్థితప్రజ్ఞ అన్నా ఒకటే. ధీః అంటే జ్ఞానం. స్థితధీః అంటే నిస్సంశయ జ్ఞానం కలిగిన వ్యక్తి. అతనికి జ్ఞానం

ఒక సత్యం. అది శాస్త్రం చెప్పే ఒక సమాచారం కాదు. 2+2=4 ఎంత సత్యమో, అహం బ్రహ్మ అస్మి కూడా అంతే సత్యం అతనికి. అటువంటి వ్యక్తిని స్థితధీః అంటారు.

జ్ఞానికి అర్జునుడు మూడు పదాలను వాడాడు – స్థితప్రజ్ఞుడు, సమాధిస్థితుడు, స్థితధీ. ఇప్పుడు అటువంటి జ్ఞాని లక్షణాలేమిటో చెప్పు కృష్ణా అంటున్నాడు.

కా భాషా – జ్ఞాని లక్షణాలు ఎలా ఉంటాయి?
కిం ప్రభాషేత – ఎదుటివారితో ఎలా మాట్లాడతాడు?
కిమాసీత – ఎలా కూర్చుంటాడు?
వ్రజేత కిమ్ – ఎలా నడుస్తాడు?

ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణాలేమిటి? జ్ఞాని అంటే ఏదో అసాధారణంగా ఉంటాడు అనుకుంటారు కొందరు. అందరిలాగే అతనూ ఉంటే, జ్ఞానెలా అవుతాడు? ఏదో మార్పు ఉండిఉండాలి. అలా అర్జునుడు జ్ఞాని లక్షణాలు అడిగాడు. తరువాత వచ్చే శ్లోకంనుంచీ కృష్ణపరమాత్మ జవాబు వస్తుంది.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 55 **ప్రజహాతి యదా కామాన్ సర్వాన్ పార్థ మనోగతాన్ ।**
ఆత్మన్యేవాత్మనా తుష్టః స్థితప్రజ్ఞస్తదోచ్యతే ॥
ప్రజహాతి, యదా, కామాన్, సర్వాన్, పార్థ, మనోగతాన్,
ఆత్మని, ఏవ, ఆత్మనా, తుష్టః, స్థితప్రజ్ఞః, తదా ఉచ్యతే ॥

పార్థ	= ఓ పార్థా!		ఆత్మనా	= ఆత్మ ద్వారా
యదా	= ఎప్పుడైతే		ఆత్మని ఏవ	= ఆత్మయందే
మనోగతాన్	= మనస్సునందున్న		తుష్టః	= సంతుష్టుడగునో
సర్వాన్	= సమస్తములైన		తదా	= అప్పుడే
కామాన్	= కోరికలను		స్థితప్రజ్ఞః	= (అతడు) స్థితప్రజ్ఞుడు
ప్రజహాతి	= (మానవుడు) పూర్తిగా త్యజించునో, (ఇంకా)		ఉచ్యతే	= అని పిలవబడతాడు

శ్రీభగవానువాచ।
హే పార్థ! యదా (నరః) మనోగతాన్ సర్వాన్ కామాన్ ప్రజహాతి,
ఆత్మని ఏవ ఆత్మనా తుష్టః(భవతి), తదా స్థితప్రజ్ఞః ఉచ్యతే ॥

తా: శ్రీ భగవానుడు పలికెను – ఓ అర్జునా! మనస్సునందలి కోరికలన్నియును పూర్తిగా తొలగిపోయి, ఆత్మ ద్వారా ఆత్మయందు సంతుష్టుడైనవానిని, అనగా పరమాత్మ సంయోగమువల్ల ఆత్మానందమును పొందిన వానిని స్థితప్రజ్ఞుడని అంటారు.

స్థితప్రజ్ఞ లక్షణాలను వివరించే ఈ శ్లోకాలు చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకాలు. శంకరాచార్యులు, తక్కిన ఆచార్యులు వీటిని తరచు ఉటంకిస్తుంటారు. ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు ఈ భాగం ఒక మార్గదర్శిలా పనిచేస్తుంది.

యాని స్థితప్రజ్ఞస్య లక్షణాని తాని ముముక్షోః సాధనాని

స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణాలు ఏవి ఉన్నాయో, అవి ముముక్షువులకు సాధనాలుగా తోడ్పడతాయి అంటారు శంకారాచార్యులు. ఇది మొదటి ప్రయోజనం.

ఇంకొక ప్రయోజనం కూడా ఉంది. ఈ జ్ఞానమార్గంలోకి వచ్చాక, ఈ జ్ఞానం నాకెంతవరకూ అబ్బింది? నేను జ్ఞానిని అయ్యానా, లేదా? ఈ ప్రశ్న ప్రతిఒక్కరికీ ఉదయిస్తుంది. నేను జ్ఞానిని అయితే, ఇంక నేర్చుకోవటం ఆపేయవచ్చా? నా మొహంలో ఒక తేజస్సు వస్తుందా? శారీరకంగా ఏమైనా మార్పు వస్తుందా? లేదా స్వామీజీలాంటివారు, ఫలానావ్యక్తి జ్ఞాని అయ్యాడు, అతన్ని గౌరవించండి, కుదిరితే పాదపూజ చేయండి అని ఏమైనా సర్టిఫికేట్ ఇస్తారా? ఇలా అనేక ప్రశ్నల పరంపరలు వస్తాయి. ఇప్పుడు ఈ స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణాలు చూసి, ఎవరికి వారు ఆత్మపరీక్ష చేసుకోవచ్చు.

హెచ్చరిక – కాని ఇక్కడ ఒక హెచ్చరిక చేస్తున్నాము. ఈ భాగాన్ని మిమ్మల్ని మీరు పరీక్ష చేసుకోవటానికి వాడండి తప్పితే ఎదుటివారిని పరీక్షించటానికి వాడకండి. ముఖ్యంగా మీ కుటుంబసభ్యులను పరీక్షించకండి. ఇది మిమ్మల్ని మీరు మార్చుకోవటానికి వాడుకోండి అంతే.

జ్ఞానసాధనలు – ఈ భాగంలోనే, కృష్ణపరమాత్మ ఇంకొక అంశాన్ని కూడా చర్చిస్తున్నాడు. దాన్ని స్థితప్రజ్ఞుడు అవటానికి సాధనలు అంటారు. అంటే స్థితప్రజ్ఞుడు అవటానికి చేయాల్సిన సాధనలు. అంటే ఇక్కడ రెండు చూస్తాము – స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణాలు, స్థితప్రజుడు అవటానికి సాధనలు. కాని ఈ సాధనలన్నింటినీ కృష్ణపరమాత్మ వివరంగా చర్చించడు. ఒకటి మాత్రం స్పష్టం చేశాడు. కర్మయోగం పాటించి జ్ఞానయోగానికి రావాలి. అందులో ఎన్నుకునే అవకాశం లేదు. ఇప్పుడు జ్ఞానయోగంలో మూడు సాధనలు చేయాలి. వాటిని శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు అంటారు.

ఆత్మా వా అరే ద్రష్టవ్యః శ్రోతవ్యః మంతవ్యః నిదిధ్యాసితవ్యః – బృహదారణ్యకమ్

ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేయాలని ఉపనిషత్తులు చెబుతాయి.

ఎ). శ్రవణం – ఒక క్రమపద్ధతిలో, క్రమం తప్పకుండా, కొన్ని సంవత్సరాలపాటు, శ్రోత్రియ బ్రహ్మనిష్ఠ అయిన ఆచార్యుని వద్ద శాస్త్ర అధ్యయనం చేయాలి. శాస్త్రాన్ని, అది కూడా సమర్థవంతమైన గురువు ద్వారా నేర్చుకోవాలి. స్వంతంగా నేర్చుకోవటానికి ప్రయత్నిస్తే సరిగ్గా అర్థం కాకపోగా, తప్పుగా అర్థం చేసుకునే ప్రమాదముంది. శాస్త్రం, గురువు అద్దంలాంటివారు. మన మొహాన్ని మనం ప్రత్యక్షంగా చూసుకోలేము కాబట్టి, అద్దంలో చూసుకుంటాము. చూడటానికి బాహ్యంగా ఉన్న అద్దంలో చూస్తున్నట్టు కనిపించినా, అద్దంలో మన మొహాన్నే మనం చూస్తున్నాము. అలాగే, మనను మనం తెలుసుకోవాలంటే, మనం ప్రత్యేకమైన దర్పణాన్ని ఉపయోగించాలి. దాన్ని గురుశాస్త్ర ఉపదేశం అంటారు. చూడటానికి శాస్త్రం బాహ్యంగా ఉన్నా, ఆ బాహ్యదర్పణంలో మన

ఆత్మస్వరూపాన్ని తెలుసుకుంటాము. అందువల్ల శ్రవణం ఆత్మజ్ఞానం కలుగజేస్తుంది. మన స్వస్వరూపాన్ని తెలియజేసి, మనకున్న అజ్ఞానాన్ని తొలగిస్తుంది.

బి). మననం – శ్రవణం దశలో అనేక సందేహాలు కలుగుతాయి. వేదాంతం తన బోధను మనమీద బలవంతంగా రుద్దదు. గురువు మనను అల్లించో, బెల్లించో చెప్పడు. గురువు నువ్వు బ్రహ్మావు అని చెపితే, దాన్ని గుడ్డిగా నమ్మమనడు. శిష్యుడు అర్థం చేసుకునేదాకా, అతనికి ఎన్ని సందేహాలు కలిగినా ఓపికగా మళ్ళీమళ్ళీ చెబుతాడు. ఆత్మ గురించి అర్థం చేసుకోవాలి అంటే, బుద్ధితో అర్థం చేసుకోవాలి. బుద్ధి ప్రతిదీ తార్కికంగా ఆలోచిస్తుంది. దాన్ని మనం తేలిగ్గా మోసగించలేము. గురువు కర్రను చూపించి, ఇది ఏనుగు అంటే, బుద్ధి మనను ఒప్పుకోనివ్వదు. అయ్యో, గురువుకేమయింది అని బాధపడేలా చేస్తుంది తప్ప గురువు మాటను గుడ్డిగా ఒప్పుకోనివ్వదు. మనం ప్రపంచంలో దేన్నైనా మోసం చేయగలం గాని, బుద్ధిని మాత్రం కాదు. అందువల్ల బుద్ధిలో నిశ్చయజ్ఞానం కలగాలి.

మననం అంటే నిశ్చయజ్ఞానం లేదా నిస్సంశయజ్ఞానం. నేను శరీరం కాదు, నేను మనస్సు కాదు, నేను వాటి ద్వారా వ్యవహారం నడుపుతున్న ఆత్మను అని బుద్ధి బుద్ధిగా ఒప్పుకుంటే అది మననం. అంటే మననంలో జ్ఞానపరమైన ఆటంకాలు తొలగుతాయి. ఈ జ్ఞానం ఏదో సమాచారమో, ఒక భావనో కాదు, **ఒక సత్యం**.

సి). నిదిధ్యాసనం – బుద్ధిలో నిశ్చయజ్ఞానం కలగగానే సరిపోదు. అది మానసికశక్తిగా మారాలి. ఎందుకంటే మన నిజజీవితంలో బుద్ధికన్నా, మనస్సును ఎక్కువగా వాడతాము. బుద్ధిని వాడేది చాలా తక్కువ. చదువుకునే రోజుల్లో కూడా చాలా తక్కువగా వాడతాము బుద్ధిని. కాని మనస్సును మేలుకుని ఉన్నంతసేపూ వాడుతూనే ఉంటాము. పొద్దున లేస్తూనే కాఫీ కావాలి. కాఫీ రాకపోతే కోపం ముంచుకొస్తుంది. ఎవరిమీదో చిందులు వేస్తాము. కారు నడుపుదామంటే, ఒక పట్టాన స్టార్ట్ అవదు. రోడ్డుమీద వెళుతుంటే ఎవరో మన పక్కనుంచీ దూసుకుపోతారు, గీతాబోధకు అందరికన్నా ముందువెళ్ళి, ముందు వరుసల్లో కూర్చుంటే, ఎవరో పొడుగతను ఆలశ్యంగా వచ్చి, మనముందు, మనకు అడ్డంగా కూర్చుంటాడు; ఆఫీసుకు వెళితే అక్కడ ఏవో చికాకులు. అలా రోజంతా చికాకు, కోపం, ఆందోళన, బెంగ, దుఃఖం – ఏదో ఒక భావోద్రేకం రాజ్యమేలుతూనే ఉంటుంది. క్షణక్షణం ఈ భావాలు మనను పట్టి కుదిపేస్తుంటాయి.

అందువల్ల మన భావోద్రేకాలను పారద్రోలి, మనస్సును దిటవుపరచుకోకపోతే, మనం నేర్చుకున్న ఆత్మజ్ఞానం ఒకమూల ఉండిపోయి, మన జీవితం ఎప్పటిలాగే మనను అల్లకల్లోల పరుస్తుంది. అందువల్ల వేదాంతం మనకు ఉపయోగకరంగా ఉండాలంటే, జ్ఞానాన్ని మానసికశక్తిగా మలచుకోవాలి. జ్ఞానాన్ని ప్రజ్ఞ అనీ, మానసిక శక్తిని స్థితప్రజ్ఞత అనీ అంటారు. అంటే ప్రజ్ఞ నుంచీ స్థితప్రజ్ఞతకు రావాలి. అంటే మన అణువుఅణువులోనూ ఈ జ్ఞానం జీర్ణించుకుపోవాలి. ఈ జ్ఞానం ప్రతిక్షణమూ, ముఖ్యంగా క్లిష్టపరిస్థితుల్లో మనకు తోడ్పడేటట్టుగా ఉండాలి. జీవితం ప్రశాంతంగా ఉంటే వేదాంతం ఎవరికి కావాలి? అల్లకల్లోలంగా ఉన్నప్పుడే కావాలి. అలా జ్ఞానాన్ని ప్రజ్ఞగా మార్చుకున్న వ్యక్తిని జ్ఞాననిష్ఠలో లేదా ఆత్మనిష్ఠలో ఉన్నాడనీ, అతన్ని జీవన్ముక్తుడనీ అంటారు.

జీవితంలో గొప్ప హోదాలో ఉన్నవారు, ధనవంతులలో కొందరు ఈ మానసిక స్థైర్యం లేక డీలా పడిపోతారు. అంటే వారికి ఐక్యూ ఉంది కాని ఇక్యూ లేదు. అందువల్ల ఐక్యూ ఉంటే చాలదు, ఇక్యూ కూడా ఉండాలి. బుద్ధిలో కలిగిన ప్రజ్ఞను, మనస్సులో స్థితప్రజ్ఞతగా మలచుకోగలగాలి. ఇది ఒక దేశంనుంచి ఇంకో దేశానికి వెళ్ళటంలాంటిది. మీరు ఇక్కడ కోటీశ్వరులు కావచ్చు, కాని అమెరికా వెళితే చేతిలో డాలర్లు లేకపోతే, అక్కడ వ్యవహారం నడపలేరు. అందువల్ల రూపాయలను డాలర్లుగా మార్చుకుని వెళతారు. ఇక్కడా అంతే. జ్ఞానాన్ని మానసికస్థైర్యంగా మార్చుకుంటారు.

నెగటివ్‌లను చీకటిగదిలోనే ఫోటోగా డెవలప్ చేస్తారు అన్నారు ఎవరో. అలాగే మనలో కూడా నెగటివ్‌లు చీకటిలోనే డెవలప్ అవుతాయి. మనలోని నెగటివ్‌లు కామక్రోధలోభమోహమదమాత్సర్యాలు; చీకటిగది అజ్ఞానంతో నిండిన మనస్సు. మనం జ్ఞానం పొందితే మనస్సులోని చీకటి తొలగిపోతుంది. దానితో నెగటివ్‌లు కూడా పోతాయి. నిదిధ్యాసనం అంటే మానసిక ఆటంకాలను తొలగించుకోవటం.

శ్రవణ, మననాల ద్వారా ప్రజ్ఞ పొందితే, నిదిధ్యాసనం ద్వారా ప్రజ్ఞను, స్థితప్రజ్ఞగా మలచుకుంటాడు జ్ఞాని.

ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ రెండు అంశాలను చర్చించబోతున్నాడని చూశాము. అవి – ప్రజ్ఞను స్థితప్రజ్ఞగా మలచుకోవటం ఎలా? స్థితప్రజ్ఞుని మానసిక స్థితి ఎలా ఉంటుంది?

స్థితప్రజ్ఞుని మనస్సు జీవన్ముక్తిని అనుభవిస్తుంది. జ్ఞాని మనస్సు తేలికగా, దూదిపింజలా ఆనందంగా ఉంటుంది. చాలామంది జ్ఞానికి మనస్సు ఉండదు అనుకుంటారు. అది పొరపాటు. జ్ఞానికి మనస్సు ఉంటుంది; కాకపోతే ఆ మనస్సు బాధించదు; అజ్ఞానంతో నిండి ఉండదు; సమస్యలకు పుట్టినిల్లుగా ఉండదు. మనస్సు ఎంత తేలిగ్గా ఉంటుందంటే, అసలు మనస్సు ఉన్నట్టే అతనికి తెలియదు. మీరే గమనించండి, శరీరంలో ఏ భాగమైనా ఆరోగ్యవంతంగా ఉంటే దాన్ని పట్టించుకోము. కాలు బాగున్నంతసేపూ కాలుని పట్టించుకోము. మోకాలినొప్పి వచ్చి, నా గురించి జాగ్రత్త తీసుకోమని అది పదేపదే చెపితే, అప్పుడు జాగ్రత్త పడతాము. చీనా సామెత – చెప్పు సరిగ్గా సరిపోతే అది ఉన్నట్టే తెలియదు. చెప్పులు లేకుండా నడుస్తున్నట్టుంటుంది. అలాగే మనస్సు చింతలు, బెంగలు, భయాలు కొల్లలుగా కలుగజేస్తున్నప్పుడు దాని ఉనికిని వద్దన్నా తప్పించుకోలేము. ఇప్పుడు మనస్సు ఎంత తేలికవుతుందంటే, అది ఉన్నట్టే తెలియదు. అందువల్ల జ్ఞానికి మనోనాశం అవుతుంది అంటారు. నిజంగా మనోనాశం అవదు. అద్భుతమైన మనస్సును అనుభవిస్తాడు. ఏమిటా అద్భుతమైన మనస్సు? కృష్ణపరమాత్మ వివరించబోతున్నాడు. ఇప్పుడు శ్లోకం చూద్దాము.

స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణాలు – 1. ఆత్మని ఏవ ఆత్మనా తుష్టః – ఇది జ్ఞానియొక్క మొదటి లక్షణం. జ్ఞాని తనలోనే తాను తృప్తిపడతాడు. అతని ఆనందానికి బాహ్య అంశాలు అవసరం లేదు. శరీరంగా బాహ్యవిషయాలమీద ఆధారపడక తప్పదు. అంటే తిండి, బట్టకోసం బాహ్యవస్తువులమీద ఆధారపడతాడు కాని, భావోద్రేకాల దగ్గరికి వచ్చేసరికి, గుప్పెడు ప్రేమను పంచమని భిక్షాపాత్రను పట్టుకుని ఎవరినీ యాచించడు. జ్ఞాని తనే ప్రేమానురాగాలను పంచుతాడు తప్ప ఎవరినుంచీ ప్రేమానురాగాలను కోరడు. ఎంత అద్భుతమైన దృక్పథం!నన్ను ప్రేమించావా

మంచిది, ప్రేమించలేదా మరీ మంచిది అంటాడు. అంతేకాని ఎవరినుంచీ వరాలు కోరడు! వరాలు కోరితే వారు ఎమోషనల్ బ్లాక్‌మెయిల్ చేస్తారు. నేను కోరినట్టు ఉండమంటారు వారు.

జ్ఞాని బాహ్యప్రపంచానికి అతీతంగా ఎదుగుతాడు. బాహ్యవస్తువులూ, పరిస్థితులమీదే కాదు, మనుష్యులమీద కూడా ఆధారపడడు. అంతదాకా ఎందుకు తన శారీరక పరిస్థితిమీదే ఆధారపడడు. వృద్ధాప్యం వచ్చినా, జుట్టు తెల్లబడినా, పూర్తిగా బట్టతల వచ్చినా, మొహంలో ముడతలు ఏర్పడినా చలించడు. అతని ఆనందం అతని శారీరకస్థితిమీద ఆధారపడిలేదు. అందువల్ల జ్ఞానంయొక్క మొట్టమొదటి సంకేతం ఏమిటి? ఆత్మతృప్తి.

2. సర్వాన్ కామాన్ ప్రజహాతి – కోరికలను త్యజిస్తాడు. ఎప్పుడైతే తనలోనే పరిపూర్ణత ఉందని జ్ఞాని తెలుసుకుంటాడో, దాని సహజపరిణామం ఏమిటి? కోరికలన్నిటినీ త్యజిస్తాడు. కోరికలు ఎందుకు కలుగుతాయి? వేదాంతం ఈ సమస్యకు కారణం చక్కగా కనుగొన్నది. ఎవరైనా చేతికర్ర ఎందుకు కోరుకుంటారు? తన కాళ్ళలో శక్తి లేనప్పుడు, తన శక్తిని పూర్తి చేసుకోవటానికి చేతికర్రను పట్టుకుంటారు. అలాగే నేను పరిపూర్ణుడను అని తెలియకముందు పూర్ణత్వం పొందటంకోసం దేనివల్ల పూర్ణత్వం వస్తుందనుకుంటానో దానికోసం వెంపర్లాడతాను. ఇల్లు, భార్య, మగపిల్లవాడు, మనవడు – అలా అనేక కారణాలలో పూర్ణత్వాన్ని వెతుక్కుంటాను. అంటే కామం అనారోగ్యం కాదు, అది అపూర్ణత్వభావన లక్షణం.

జ్ఞాని ఆనందం తనలోనే వెతుక్కుంటాడు కాబట్టి, అతను పూర్ణత్వంకోసం ఆరాటపడడు. ఒక వస్తువును మనం వాడతాము కాని అది అవసరం కాకపోవచ్చు. పొద్దున్నే వాకింగ్‌కి వెళ్ళే వ్యక్తి ఒక చిన్న కర్రను పట్టుకుని వెళ్ళవచ్చు కాని అతనికి అది అవసరం కాదు. ఎలా చెప్పగలము? అది పడిపోయినా, అతను మామూలుగా నడవగలడు. కాని చేతికర్రను వాడేవ్యక్తి, అది లేకపోతే కిందపడిపోతాడు.

జ్ఞాని కూడా నలుగురిలో తిరుగుతాడు కాని వారు చిన్న కర్రలాంటి వారు, చేతికర్రలాంటి వారు కాదు. అంటే ఆ మనుష్యులు ఉన్నా లేకపోయినా, అతను చలించడు. అందువల్ల కామం అంటే అపూర్ణత్వభావనవల్ల ఏర్పడిన ఆధారపడే తత్త్వం. అందువల్ల కోరికలన్నిటినీ త్యజిస్తాడు. ఈ కోరికలు ఎక్కడ ఉన్నాయి?

మనోగతాన్ – ఈ కోరికలన్నీ మనస్సులో ఉన్నాయి. నులిపురుగులలాగా మనస్సును తొలిచేస్తుంటాయి. మానససరోవరం వెళ్ళినా కూడా వదలవు. జ్ఞాని ఈ కోరికలను త్యజించగలడు. అందని ద్రాక్షపళ్ళు పుల్లన సిద్ధాంతం కాదు. కోరికలను రెండు విధాలుగా త్యజిస్తాము. వాటిని అణగద్రొక్కటం ద్వారా, పూర్ణత్వం ద్వారా. అందని ద్రాక్షపళ్ళు పుల్లన విషయంలో ప్రయత్నించి, ద్రాక్ష అందకపోతే ఆ కోరికను అణగద్రొక్కుకుంటాము కాని వేరే ఎవరికో అంది తెచ్చియిస్తే, ఎగిరి గంతేసి తీసుకుంటాము. కాని కోరికలను త్యజించటం పూర్ణత్వాన్ని కనుక్కోవటం ద్వారా రావాలి. అది సహజంగా జరగాలి.

ఇక్కడ కోరికలు లేకపోవటం అనే పదాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. శాస్త్రం రెండు రకాల కోరికల గురించి చెబుతుంది. కొన్ని కోరికలు శాస్త్రం అంగీకరిస్తుంది, కొన్నిటిని అంగీకరించదు. మూడు షరతులకు లోబడివున్న కోరికలను శాస్త్రం అంగీకరిస్తుంది.

ఎ) ధార్మిక కోరికలు – కోరికలు ధర్మబద్ధంగా ఉండాలి. పిల్లలు బాగా చదువుకోవాలి, వృద్ధిలోకి రావాలి అని కోరుకోవటం మన ధర్మం. నిజానికి అలా కోరుకోవాలి కూడా. శాస్త్రం అలాంటి కోరికను అంగీకరిస్తుంది. అలాగే ఇల్లు కట్టుకోవాలి, డబ్బు సంపాదించాలి, వస్తువులు సమకూర్చుకోవాలిలాంటి కోరికలు తప్పులేదు, కాని వాటిని ధర్మబద్ధంగా, న్యాయపరంగా తీర్చుకోవాలి. దొంగతనం చేయకూడదు.

బి) పరిమితి ఉన్న కోరికలు – పరిమితి ఉండాలి అంటే, ఆ కోరికలు మరీ ఎక్కువగా ఉంటే, జీవితమంతా వాటిని తీర్చుకోవటంతోనే సరిపోతుంది. ఆధ్యాత్మిక చింతన చేయటానికి తీరిక చిక్కదు. మీరు క్షణం తీరిక లేకుండా ఎంత బిజీగా ఉన్నా కూడా ఆధ్యాత్మిక వ్యక్తిత్వానికి కొంత సమయాన్ని కేటాయించుకోవాలి అంటుంది శాస్త్రం. అది ఏ రూపంలోనైనా ఉండవచ్చు – శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేయవచ్చు; మీరు అధ్యయనం చేసినదాన్ని మననం చేసుకోవచ్చు; ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాన్ని పారాయణం చేయవచ్చు. ప్రతి వ్యక్తి కూడా ఆధ్యాత్మిక, ప్రాపంచిక వ్యక్తిత్వాల మేలుకలయిక. అలాంటప్పుడు కేవలం ప్రాపంచిక చింతనతోనే కాలం గడిపితే, అతని వ్యక్తిత్వం పరిపూర్ణవ్యక్తిత్వం అవదు.

అందువల్ల కోరికలు హద్దులు దాటితే, ఆధ్యాత్మిక దృక్పథం అలవడక, జీవితం ప్రమాదంలో పడుతుంది. ఏ పని చేస్తున్నా, అది అశాశ్వతమనీ, అముఖ్యమనీ, అసలు లక్ష్యం దైవచింతన అనీ గుర్తుంచుకోవాలి. మీరు ప్రపంచ ప్రఖ్యాతి చెందినా, వ్యాపారంలో ఆరితేరినా ఒక విషయం మాత్రం ఎన్నడూ మర్చిపోకూడదు. మీ ఆధ్యాత్మిక వ్యక్తిత్వాన్ని మర్చిపోకూడదు. అందువల్ల మీ కోరికలు ఎన్ని ఉన్నా, కొంత సమయాన్ని జ్ఞానయోగానికి అవసరమైన శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలకు కేటాయించండి. అంత తీరిక లేదంటారా, **కనీసం గీతాబోధకు వెళ్ళండి** (కనీసం గీతాబోధను చదవండి).

సి) బంధకత్వం లేని కోరికలు – బంధకత్వం లేకుండా కోరికలు ఉండటం కష్టం కాని చాలా ముఖ్యం. బంధకత్వం ఉన్న కోరికలకూ, బంధకత్వం లేని కోరికలకూ మధ్య ఏమిటి వ్యత్యాసం? బంధకత్వం ఉన్న కోరిక అయితే, ఆ కోరిక తీర్చుకోవటానికి మనం ప్రయత్నం చేస్తాము కాని, అది తీర్చుకోవటం మన చేతిలో లేదు.

కర్మణ్యేవాధికారస్తే మా ఫలేషు కదాచన

మన పిల్లల గురించి అద్భుతమైన ప్రణాళికలు వేసుకోవచ్చు. డాక్టరవాలనీ, లక్షల్లో డబ్బు సంపాదించాలనీ, మనలను ప్రపంచం అంతా తిప్పి తీసుకురావాలనీ అనుకోవచ్చు. కాని ఆ కలలు తీరతాయనే నమ్మకం లేదు. మనం సర్వజ్ఞులం, సర్వశక్తిమంతులం కాదు. ఆ కల కలలాగా తేలిపోవచ్చు. అంటే బంధకత్వం ఉన్న కోరిక టైమ్‌బాంబ్‌లాంటిది. అది ఎప్పుడు పేలుతుందో అని హడలిపోయినట్టుగా, మన కోరికలు తీరుతాయో లేదోనని హడలిపోతూ ఉంటాము.

బంధకత్వం లేని కోరికలంటే, ఆ టైమ్‌బాంబ్‌ను చెదరగొట్టగలిగే తెలివి ఉండటం. ఇందులో కూడా కోరికలు కోరతాము, దానికోసం చాలా కష్టపడతాము, దానికోసం భగవానుని కృప కూడా కోరతాము, కాని

ఇన్ని చేసినా మనం కోరినట్టుగా, మన కోరికలు తీరకపోవచ్చు. అటువంటి పరిస్థితి ఎదురైనప్పుడు, కృంగిపోకుండా, దాన్ని కూడా స్వీకరించగలగాలి. అదే టైమ్‌బాంబ్‌ను చెదరగొట్టటమంటే.

ఈ మానసిక స్థైర్యం ఒక టీవీ కార్యక్రమాన్ని చూడటానికి కూడా కావాలి. ఫుట్‌బాల్ మ్యాచో, వింబుల్‌డన్ ఫైనలో చూడాలనుకుని దానికి కావాల్సిన ఏర్పాట్లన్నీ ముందునుంచీ చేసుకున్నారు – బంధువులెవరూ రాకుండా చేసి పాప్‌కార్న్‌లాంటి చిరుతిళ్ళు దగ్గరపెట్టుకుని, టీవీ ముందు కూర్చుంటే కరెంటు పోయింది. ఏం చేస్తారు? దీనికి కూడా సిద్ధమవాలి. ఈ మానసిక స్థైర్యం, జ్ఞానంవల్ల కలుగుతుంది. అది కోరికను, బంధకత్వం లేని కోరికగా మారుస్తుంది.

శాస్త్రంలో ఇలాంటి కోరికను శుద్ధకామం అంటారు. శుద్ధకామం అంటే ఈ మూడు లక్షణాలనూ పూర్తి చేసేది – అంటే ధర్మబద్ధమైన, పరిమితి ఉన్న, బంధకత్వం లేని కోరికలు. ఇటువంటి శుద్ధకామాలు ఎన్నైనా ఉండవచ్చు. జ్ఞానులకు కూడా ఇటువంటి శుద్ధకామాలు ఉంటాయి. అవి లేకపోతే శంకరాచార్యులవారు ఇన్ని భాష్యాలు రాసి ఉండేవారు కాదు. ఆయన లోకసంగ్రహంకోసం రాశారు. అది కూడా కోరికే! శంకరాచార్యులకే కాదు, భగవంతునికి కూడా కోరిక ఉంది. అందువల్లనే సృష్టి చేశాడు.

సోఽకామయత బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి
స తపోఽతప్యత స తపస్తప్త్వా ఇదగ్ం సర్వమ్ అసృజత – తైత్తిరీయమ్

దీనికి శంకరాచార్యులు అద్భుతమైన భాష్యం రాశారు. భగవంతునికి కూడా కోరిక ఉంటే, అది బంధకత్వం కాదా అని ఆయనే ప్రశ్న వేసి, ఆయనే జవాబు వ్రాశారు. భగవంతునియొక్క, జ్ఞానియొక్క కోరికలు శుద్ధకామాలు. జ్ఞానికి కోరికలు ఉండవు అని ఈ అధ్యాయం చెబుతున్నది. కోరికలు ఉండవు అంటే బంధించే కోరికలు ఉండవు. కోరిక తీరిందా సంతోషం, తీరలేదా మరీ సంతోషం. ఐదురోజుల క్రికెట్ సీరీస్‌లో మూడు మ్యాచ్‌లు ఇండియా గెలిచేసిందనుకోండి; 4, 5 మ్యాచ్‌లు ఇండియా ఏ మాత్రం ఆందోళన లేకుండా ఆడుతుంది. దీన్ని జ్ఞానిలక్షణం అంటారు.

జ్ఞానిని అర్థం చేసుకోవాలంటే, ఆ సీరీస్‌లోని 4, 5 మ్యాచ్‌లు చూడండి. ఇండియా ఆ మ్యాచ్‌లు కూడా శ్రద్ధగా ఆడుతుంది. రికార్డులు బద్దలుకొడుతుంది. ఆత్మన్యేవాఽత్మనా తుష్టః. ఆ గేములు గెలిస్తే బోనస్ వచ్చినట్టు. లేకపోయినా, వరల్డ్‌కప్ గెలవనే గెలుస్తారు. జ్ఞాని కూడా అంతే. ఇంకా మాట్లాడితే, వారికన్నా ఎక్కువ. వారు ఆ ఒక్క సిరీసే అలా నిశ్చింతగా ఆడతారు. జ్ఞాని ప్రతిపనీ అలాగే చేస్తాడు. తను చేసిన కర్మ ఫలించినా, ఫలించకపోయినా చలించడు. అందువల్ల ప్రజహాతి యదా కామాన్ అంటే ప్రజహాతి యదా అశుద్ధ కామాన్. జ్ఞాని అశుద్ధ కోరికలను త్యజించి, శుద్ధమైన కోరికలనే కోరతాడు.

ఈ శ్లోకం చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం. ఎందుకంటే తక్కిన శ్లోకాలన్నీ ఈ శ్లోకానికి వ్యాఖ్యానం. అందువల్ల దీన్ని సూత్రశ్లోకమనీ, తక్కినవాటిని వ్యాఖ్యాన శ్లోకాలనీ అంటారు.

శ్లో. 56 **దుఃఖేష్వనుద్విగ్నమనాః సుఖేషు విగతస్పృహః ।**
వీతరాగభయక్రోధః స్థితధీర్మునిరుచ్యతే ॥
దుఃఖేషు, అనుద్విగ్నమనాః, సుఖేషు, విగతస్పృహః,
వీతరాగభయక్రోధః, స్థితధీః, మునిః, ఉచ్యతే ॥

దుఃఖేషు	= దుఃఖములు ప్రాప్తించినప్పుడు	వీతరాగభయక్రోధః	= రాగభయ క్రోధములను త్యజించినవాడును అగు
అనుద్విగ్నమనాః	= మనస్సునందు ఉద్వేగమునకు లోనుకాని వాడును (క్రుంగిపోని వాడును)	మునిః	= మననశీలుడు
		స్థితధీః	= స్థితప్రజ్ఞుడు
సుఖేషు	= సుఖములు కలిగినప్పుడు	ఉచ్యతే	= అనబడును.
విగతస్పృహః	= పొంగిపోనివాడును		

దుఃఖేషు అనుద్విగ్నమనాః, సుఖేషు విగత-స్పృహః,
వీత-రాగ-భయ-క్రోధః మునిః స్థితధీః ఉచ్యతే ॥

తా: దుఃఖములందు సంక్షోభము చెందని మనస్సు గలవాడు, సుఖములందు పొంగిపోనివాడును, తొలగిపోయిన ఆసక్తి, భయము, క్రోధముగల మననశీలి స్థితప్రజ్ఞుడనబడుచున్నాడు.

జ్ఞాని పరిస్థితులకు ఎలా స్పందిస్తాడు; అది కూడా ప్రతికూల పరిస్థితులకు ఎలా స్పందిస్తాడు? దీన్నిబట్టి జ్ఞానికి కూడా ప్రతికూలపరిస్థితులు తప్పవని అర్థమవుతున్నది. జ్ఞానియైనా, అజ్ఞానియైనా ప్రారబ్ధకర్మతో పుడతాడు. నిజానికి మనం ప్రారబ్ధకర్మవల్లనే పుట్టాము. మరణించేవరకూ ఆ ప్రారబ్ధకర్మవల్ల కలిగే పుణ్యపాపాలు అనుభవించక తప్పదు. జ్ఞాని అకర్తా, అభోక్తాగా పనిచేస్తాడు కాబట్టి కొత్తగా వచ్చే ఆగామికర్మలు అంటవు. కాని జ్ఞానం పొందకముందు చేసిన కర్మఫలాలు అతనికి అనుకూల పరిస్థితులుగానో, ప్రతికూల పరిస్థితులుగానో వస్తాయి. అలా వచ్చినప్పుడు అతను ఎలా ఉంటాడు?

అనుద్విగ్నమనాః -చలించని మనస్సుకలవాడు. జ్ఞాని మనస్సు ఎంత బలంగా ఉంటుందంటే, అతనికి జ్ఞానమనే షాక్అబ్సార్బర్ ఉంది. అందువల్ల అతను చలించడు. మనస్సు గట్టిగా ఎలా అవుతుంది? ఆ మార్పు రాత్రికి రాత్రి రాదు. అది నెమ్మదిగా జరుగుతుంది. గీతాశాస్త్రం మీకు వంటబట్టిందో లేదో పరీక్షించుకోవాలంటే ఏం చేయాలి? స్వామీజీ దానికొక పరీక్షను సూచిస్తారు. దాన్ని FIR అంటారు. అవి Frequency, Intensity, Recovery time. అంటే వరుసగా ఎంత తరచుగా కోపం వస్తోంది, దాని తీవ్రత ఎంత, ఎంత త్వరగా కోపంనుంచి బయటపడతారు అనేది పరీక్ష చేసుకోవాలి.

మళ్ళీ ఒక హెచ్చరిక. ఈ జ్ఞాననిష్ఠా సూచికను మీమీద ప్రయోగించుకోండి, కాని మీ స్నేహితులు లేదా కుటుంబసభ్యులమీద ప్రయోగించకండి. అది దుర్వినియోగం చేయటమవుతుంది. మీ ఆత్మపరీక్షకు పనికి వస్తుంది.

ఎ). ఎంత తరచు కోపం వస్తోంది? కోపం అంటే కోపం ఒక్కటే కాదు, భావోద్రేకాలు. ఎంత తరచు కోపమో, చిరాకో వస్తోంది? ఇది గమనించటానికి ఒక డైరీ కూడా పెట్టుకోవచ్చు. కాకపోతే మొదట్లో ఎంతసేపు మీరు ప్రశాంతంగా ఉన్నారో రాసుకోవటం తేలిక. ఎందుకంటే చాలామందికి చిరాకుపడే సందర్భాలు ఎక్కువ, ప్రశాంతంగా ఉండే సమయం తక్కువగా ఉంటుంది. చిన్న కారణం దొరికితే చాలు విరుచుకుపడిపోతారు. వారు ఏ ధ్యానంలోనో కూర్చున్న కాసేపే తక్కినవారికి ప్రశాంతత. వారు కొడుకుమీద, భార్యమీద, పనివాడిమీద, కొత్తవ్యక్తిమీద – అందరిమీదా విరుచుకుపడుతూనే ఉంటారు. దాన్ని నెమ్మదిగా తగ్గించు కోవాలి.

బి). దాని తీవ్రత ఎంత? మనసు చికాకు పడినప్పుడు దాని తీవ్రత ఎంత ఉందో ఎలా తెలుస్తుంది? దాని తీవ్రత తక్కువ ఉంటే, అది మనస్సులో చిన్న అలజడి రేపి, సద్దుమణిగి పోతుంది. కాని దాని తీవ్రత ఎక్కువై నప్పుడు వాగింద్రియానికి పాకి, మాటల తూటాలు వదిలేలా చేస్తుంది. ఇంకా తీవ్రరూపం దాలిస్తే, వాగింద్రియాన్ని కూడా దాటి స్థూలశరీరాన్ని కూడా చలింపజేస్తుంది. శరీరం వణుకుతుంది, కోపంతో రొప్పుతుంది, కొంతమంది పళ్ళు పటపటా కొరుకుతారు, పెదవులు వణుకుతాయి. అర్జునుడు చెప్పాడు కదా!

సీదంతి మమ గాత్రాణి ముఖం చ పరిశుష్యతి ।
వేపథుశ్చ శరీరే మే రోమహర్షశ్చ జాయతే ॥ – 1.29

తీవ్రత స్థాయినిబట్టి మనస్సు ఒక్కటే బాధపడుతుంది; లేదా వాగింద్రియానికి కూడా చేరుతుంది; మరీ ఎక్కువ ఉంటే శరీరం కూడా కంపిస్తుంది.

సి). ఎంత త్వరగా కోపంనుంచి బయటపడతారు? ఏదైనా ప్రతికూలపరిస్థితి ఏర్పడినప్పుడు, మళ్ళీ మీరు మామూలు మనిషి కావటానికి ఎంత సమయం తీసుకుంటారు? తీవ్రత ఎక్కువ ఉంటే, అది తగ్గటానికి ఎక్కువ సమయమే పడుతుంది. అసలు బలహీనతే బలంగా ఉంటే, అది తగ్గకపోగా, అది చాలా తీవ్రరూపం దాలుస్తుంది. కొంతమందికి ఒక రోజంతా కోపం ఉంటే, కొంతమందికి ఒక ఏడాది, కొంతమందికి పది సంవత్సరాలు ఉంటుంది. కొంతమంది అయితే జీవితాంతం ఆ కోపాన్ని పోషిస్తారు. వారికి అది తగ్గనే తగ్గదు. జ్ఞానం భావోద్రేకాలను బలహీనపరచి, మనస్సును దిటవు పరిస్తే ఈ మూడూ తగ్గుతాయి.

3. దుఃఖేషు అనుద్విగ్నమనాః – సమత్వం పాటిస్తాడు. జ్ఞాని దుఃఖం వస్తే కృంగిపోడు. మనస్సు బలంగా ఉంటుంది. మనస్సు ప్రతికూల పరిస్థితులకే కాదు, సానుకూల పరిస్థితులకు కూడా తీవ్రంగా స్పందించవచ్చు. ప్రతికూల పరిస్థితుల్లో మనస్సు పాతాళంలోకి కృంగిపోతే, సానుకూల పరిస్థితుల్లో మనస్సు ఆకాశాన్ని అందుకుంటుంది. రెండూ ప్రమాదమే. ఒకవ్యక్తి ఎన్నికల్లో ఎన్నిసార్లు నిలుచున్నా ఓడిపోతూనే ఉన్నాడు. అలా విసుగుచెందని విక్రమార్కుడిలా ప్రయత్నం చేస్తూనే ఉన్నాడు. 27 సార్లు ఓడిపోతూనే ఉన్నాడు. కాని 28వ సారి గెలిచాడు. అతను ఆ గెలుపు వస్తుందనుకోలేదు. ఆ ఆనందాన్ని తట్టుకోలేక గుండెపోటు వచ్చి మరణించాడు. అందువల్ల గుండెపోటు చెడు సంఘటనలకే వస్తుందనుకోనవసరం లేదు. శరీరం రెండు విపరీత భావనలనూ తట్టుకోలేదు. జ్ఞాని ఎవరు?

సుఖేషు విగతస్పృహః – సానుకూల పరిస్థితులు వచ్చినా, పొంగిపోడు. ఎందుకు? సానుకూల పరిస్థితులు వస్తే అనుభవించవచ్చు, తప్పులేదు. కాని దానికి కూడా రాకపోకలు ఉన్నాయనే విషయం మర్చిపోడు. మనం సత్యాన్ని మర్చిపోకూడదు. విచక్షణాశక్తి కోల్పోతే, మోహంలో పడిపోతాము. జీవితంలో ప్రతిపరిస్థితి కూడా రాకపోకలకు గురి అవుతుంది అని విచక్షణాశక్తి చెబుతుంది.

4. వీతరాగభయక్రోధః – రాగం, భయం, క్రోధాలనుంచి విడివడతాడు. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే ప్రాథమిక భావోద్రేకాలు లేని వ్యక్తి. మొదటిది రాగం. దీన్ని బంధకత్వం అంటారు. ఇది ప్రాథమిక సమస్య. జ్ఞానికి బంధకత్వం ఉండదు. ప్రేమ మంచిగుణమే దాన్ని వేదాంతం కూడా స్తుతిస్తుంది కాని, ఆ ప్రేమలో బంధకత్వం చూపిస్తే విమర్శిస్తుంది. ప్రేమకు, బంధకత్వానికీ మధ్య రెండు భేదాలు ఉన్నాయి.

ఎ). బంధకత్వం బలహీనమైన మనస్సువల్ల ఏర్పడుతుంది. బంధం పెంచుకుంటే ఆ అనుభవంనుంచి ఎప్పుడూ నేను ప్రేమను ఆశిస్తాను. ఎదుటివ్యక్తి నానుంచి ఏం పొందుతాడో నాకనవసరం; నాకేం లాభమో చూస్తాను. అంటే ఎంతసేపూ నావైపే ఆలోచిస్తాను. ఇది బలహీనత బలంగా ఉన్న మనస్సు పరిస్థితి. మనస్సు బలంగా ఉంటే అనుబంధం రెండువైపులా ఆలోచిస్తాను. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే ప్రేమలో నేనేం ఇవ్వగలను అని చూస్తే బంధకత్వంలో నేనేం పొందగలను అని ఆశిస్తాను.

బి). బంధకత్వంలో నేను ఎదుటి మనిషినుంచి ప్రేమను ఆశిస్తున్నాను కాబట్టి, అతన్ని నా స్వాధీనంలో ఉంచు కోవాలని చూస్తాను. ఈ అతి ప్రేమ అతని స్వేచ్ఛను అణగద్రొక్కుతుంది. ప్రేమలో అలా కాదు, నేనెలా స్వేచ్ఛగా ఉండాలనుకుంటానో, అలా నన్ను ప్రేమించే వ్యక్తికి కూడా తన వ్యక్తిత్వం ఉండాలనీ, తను స్వేచ్ఛగా ఉండాలనీ ఆశిస్తాను. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే బంధకత్వంలో ప్రేమ బంధిస్తే, ప్రేమలో ప్రేమ స్వేచ్ఛనిస్తుంది.

రాగం అంటే బంధకత్వం. సంసారంలో ఇది మొట్టమొదటి గుణం. మొదటి అధ్యాయంలో సంసారం అంటే రాగం, శోకం, మోహం అని చూశాము. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ సంసారాన్ని రాగం, భయం, క్రోధం అంటున్నాడు. సంసారానికి ఇవి ఇంకో మార్గం.

రాగం అంటే బంధకత్వం అని చూశాము – రాగం భయానికి దారితీస్తుంది. రాగంవల్ల ఒక వ్యక్తి లేదా ఒక వస్తువుమీద ఆధారపడతాము. ఎంత ఎక్కువ ఆధారపడితే అంత ఎక్కువ అభద్రతా భావన పెరుగుతుంది. భగవంతుడు తప్ప, ఈ జగత్తులో ఏదీ భద్రతనివ్వలేదు. మనం చేసే ప్రాథమిక తప్పు భద్రతలేని మనం భద్రతకోసం భద్రతలేని ఇంకోదానిమీద ఆధారపడుతున్నాము. అభద్రత+అభద్రత=ఎక్కువ అభద్రత. అది భద్రతనిస్తుందని ఏ లెక్క ప్రకారం అనుకుంటున్నాము? మన సమస్యలను మనం పరిష్కరించుకోలేక పోవటానికి కారణం, ప్రయత్నలోపం కాదు; దిశానిర్దేశం లేక. మహారాజును కలుసుకోవాలని గంటల తరబడి నడిచి, రాజును చేరుకోలేకపోయానని మనను మనం తిట్టుకుని, భగవంతుణ్ణి నిందిస్తే లాభం లేదు. మనం వెళ్ళింది రాజు ఉన్న మార్గం వైపు కాదు. ఇంకోవైపు వెళ్ళితే, ఎంత ప్రయత్నం చేసినా రాజును చేరుకోలేము సరికదా, గమ్యంనుంచి అంతకంతకు దూరమవుతాము.

ప్రయత్నం పదంలో యత్నం అంటే శ్రమపెట్టటం. ప్ర అంటే సరియైన దారి. అందువల్ల ప్రయత్నం అంటే సరియైన దారిలో సరియైనంత మేరకు యత్నం. భద్రత కావాలంటే చింతచెట్టు కొమ్మను పట్టుకోవాలి కాని, ములగ కొమ్మను కాదు. చింతచెట్టు కొమ్మ భగవంతుడు. ఎప్పటికీ భద్రతనిచ్చే భగవంతునిలో భద్రతను కనుగొనాలి. కాని భగవంతునిలో భద్రతను వెతుక్కోక, భద్రతలేని వస్తువుల్లో వెతుక్కుంటున్నాము. నీళ్ళలో మునిగిపోతున్న వ్యక్తి గడ్డిపోచను పట్టుకున్నట్టు ఉంటుంది అది. దీన్ని రాగం అంటారు. అజ్ఞానంతో ఆధార పడటాన్ని రాగం అంటారు. రాగం, భయానికి దారితీస్తుంది.

యత్ర యత్ర రాగః తత్ర తత్ర భయః

ఈ భయం నిరంతరం కొనసాగుతుంది. చిన్న టెలిగ్రాం వస్తే భయంతో గుండెజారిపోతుంది. మంచి ఆలోచనే రాదు.

భయం క్రోధానికి దారితీస్తుంది. రాగం ఎంత తీవ్రంగా ఉంటే క్రోధం అంత తీవ్రంగా ఉంటుంది. దేన్నైనా గట్టిగా పట్టుకోవాలనుకుంటే ఏదో చిన్న ఆటంకం వస్తుంది. దాంతో మనకు కోపం తీవ్రరూపం దాలుస్తుంది. ఒక వ్యక్తి మనతో ఉండాలనుకుంటే అతను మననుంచి పారిపోదామనుకుంటాడు, దాంతో మనకు కోపం వస్తుంది. అలా రాగం భయానికి, భయం క్రోధానికి దారితీస్తుంది. ఈ మూడూ అన్నదమ్ములలాంటివి. జ్ఞాని రాగానికి అతీతుడు అవుతాడు కాబట్టి, అతనికి భయం ఉండదు.

అభయం ప్రతిష్ఠాం విన్దతే

మోక్షం అంటే వేరే లోకానికి వెళ్ళటం కాదు. మోక్షాన్ని అభయంగా నిర్వచిస్తుంది శాస్త్రం.

యదా హ్యేవైష ఏతస్మిన్నదృశ్యేఽనాత్మ్యేఽనిరుక్తే
ఽనిలయనేఽభయం ప్రతిష్ఠాం విన్దతే – తైత్తిరీయమ్ 2.7

ఆత్మ అజ్ఞానం ఉన్నంతవరకూ భయం తప్పదు. ఆత్మజ్ఞానం ఒక్కటే మార్గం అభయం పొందటానికి. జ్ఞాని నాలుగవ లక్షణం – రాగం, భయం, క్రోధాలు లేనివాడు.

రాగం, భయం, క్రోధాలు తొలగిపోతాయి అంటే ఎంత అద్భుతం! గీత నేర్చుకుంటే, ఇంతమంచి లాభం కలుగుతుందంటే, వెంటనే నేర్చుకోవాలనే ఆశ కలగదూ? పైగా ఇవి తొలగిపోయి, నిశ్చింతగా జీవన్ముక్తిని అనుభవిస్తున్న జ్ఞానిని వర్ణిస్తున్నాడు.

స్థితధీర్మునిరుచ్యతే – ఇలా రాగం, భయం, క్రోధాలను వీడిన వ్యక్తిని స్థితప్రజ్ఞుడు అంటారు. అటువంటి వ్యక్తిని ముని అంటారు. ముని అంటే అడవిలో ఉండి, జటాఝూటాలు ధరించి, కళ్ళు మూసుకుని తపస్సు చేసే వ్యక్తి మాత్రమే కాదు. బాహ్యంగా మార్పు కాదు, ఆంతర్గత మార్పు రావాలి. అటువంటి మార్పు వస్తే సంసారబంధం నుంచి విముక్తుడవుతాడు. అతను సంసారం మధ్యలో ఉంటాడు; వ్యవహారాలు నడుపుతాడు కాని ముని అవుతాడు. మననాత్ మునిః. సరియైన జ్ఞానం ఉన్న వ్యక్తి ముని.

అతను ముని ఎలా అయ్యాడు? స్థితధీః. తన జ్ఞానంవల్ల. ఎటువంటి జ్ఞానం? అతనికి మానసిక స్థైర్యం ఇచ్చే జ్ఞానం. స్థితధీః, స్థితప్రజ్ఞకు ఇంకొక పదం. అతను బుద్ధిపరంగా జ్ఞాని; మనస్సు పరంగా స్థితప్రజ్ఞుడు. ఆత్మజ్ఞానం కేవలం నమ్మకం కాదు, జ్ఞానంలో స్పష్టత ఉంటుంది. అందువల్ల ఎవరన్నా అతని జ్ఞానాన్ని ప్రశ్నించినా కూడా దాన్ని బుద్ధిపరంగా వివరించగలడు. అలాగే మనస్సుపరంగా భావోద్రేకాలకు అతీతుడు అవుతాడు కాబట్టి మానసిక ప్రశాంతతను పొందుతాడు.

శ్లో. 57 **యః సర్వత్రానభిస్నేహః తత్తత్ ప్రాప్య శుభాశుభమ్ ।**
నాభినందతి న ద్వేష్టి తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ॥
యః, సర్వత్ర, అనభిస్నేహః, తత్, తత్, ప్రాప్య, శుభాశుభమ్,
న, అభినందతి, న, ద్వేష్టి, తస్య, ప్రజ్ఞా, ప్రతిష్ఠితా ॥

యః	= ఎవరైతే	న, అభినందతి	= ప్రసన్నుడు కాడో
సర్వత్ర	= అంతటా	న, ద్వేష్టి	= ద్వేషింపడో
అనభిస్నేహః	= మమతాసక్తులు లేనివాడై	తస్య	= అతనియొక్క
తత్, తత్	= ఆ యా	ప్రజ్ఞా	= బుద్ధి
శుభాశుభమ్	= శుభాశుభములను	ప్రతిష్ఠితా	= స్థిరమైయుండును
ప్రాప్య	= పొంది		

యః సర్వత్ర అనభిస్నేహః, తత్ తత్ శుభ–అశుభం ప్రాప్య।
న అభినందతి, న ద్వేష్టి, తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా॥

తా: ఎవరైతే సర్వమునందు మమతాసక్తులు లేనివాడై ఉండునో, ఆయా శుభ–అశుభములను పొంది అభినందించడో ఇంకా ద్వేషించడో, అటువంటివాని ప్రజ్ఞ ప్రతిష్ఠితమైనది (అతడు స్థితప్రజ్ఞుడు).

ఇంకా స్థితప్రజ్ఞ లక్షణాలను వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

5. సర్వత్ర అనభిస్నేహః – దేనిమీదా మమతాసక్తులు లేని వ్యక్తి. ఏ వ్యక్తితోనూ, ఏ పరిస్థితిలోనూ, ఏ వస్తువుతోనూ బంధం పెంచుకోడు జ్ఞాని. అజ్ఞానికి శరీరమంతా జిగురు ఉన్నట్టుగా ఉంటుంది. ఎందుకంటే ఎక్కడికి వెళితే అక్కడ అతుక్కుపోతాడు. స్నేహః అంటే సంస్కృతంలో రెండు అర్థాలున్నాయి. ఒకటి జిగురు (గమ్), ఇంకొకటి స్నేహం. మనం వాడుకలో జిడ్డులా అతుక్కుపోయాడు, ఎంతకీ పోవటం లేదు అంటాము.

మనకు వ్యక్తిమీదే కాదు, వస్తువుమీద కూడా మమకారం ఉంటుంది. పదిరోజులు ఒక ప్రసంగానికి వెళితే, రోజూ ఒకేచోటులో కూర్చుంటాము. వేరే ఎవరైనా కూర్చున్నా లేపుతాము. అక్కడ కూర్చుని వింటేనే బాగా అర్థమవుతుంది అంటాము. అలాగే కాఫీ మనస్సుకు ఇష్టమని తాగటం మొదలుపెడితే, అది శారీరక అవసరంగా మారుతుంది నెమ్మదిగా. కాఫీ తాగకపోతే తలనెప్పి వస్తుంది. అదీ మన పరిస్థితి. ప్రతివస్తువుతోనూ, ప్రతివ్యక్తితోనూ జిగురువేసి అంటించినట్టు అతుక్కుపోతాము.

పూర్వం పరమహంస పరివ్రాజకాచార్యులు ఉండేవారు. వారు అందరితోనూ మాట్లాడతారు కాని, ఎవరితోనూ అనుబంధం పెంచుకోరు. ఒకచోటునుంచి ఇంకొకచోటుకి తిరుగుతుంటారు. ఈ మానసిక స్వేచ్ఛనే అనభిస్నేహత్వం అంటారు. కొన్ని యంత్రాలకు స్క్రూలు ఉంటాయి. వాటిలో కొన్నిటిని విడదీయవచ్చు, కొన్నిటిని విడదీయలేము. జ్ఞాని విడదీయగలిగిన స్క్రూలాంటి వ్యక్తి. అతను ఎవరితోనైనా కలవగలడు, ఎవరినుంచైనా విడిపోగలడు. అందరితో కలుపుగోలుగా సంభాషిస్తాడు. ఎవరినీ మిస్సవడు. ఎవరైనా నన్ను మిస్సవుతున్నావా అంటే, అతని మనస్సు కష్టపెట్టకూడదని అవుతున్నాను అంటాడే కాని నిజంగా అవడు. అందువల్ల సర్వత్ర అనభిస్నేహః.

తత్తత్ ప్రాప్య శుభాశుభమ్ – శుభం వచ్చినా, అశుభం వచ్చినా చలించడు. ఈ అంశం కూడా చాలా ముఖ్యం. జ్ఞానికి కొత్తగా పుణ్యపాపాలు అంటకపోవచ్చు కాని, అతను జ్ఞానం పొందకముందు అజ్ఞాని. ఈ జన్మలోనూ, అంతకుముందు జన్మల్లోనూ సంసారి. అందువల్ల ప్రారబ్ధకర్మ ఇంకా ఉంటుంది. తిరుగుతున్న ఫ్యానును ఆపాక కూడా కొంతసేపు తిరిగి అప్పుడు ఆగుతుంది. అందువల్ల జ్ఞానికి జ్ఞానం పొందాక కూడా ప్రారబ్ధకర్మ ఉంటుంది. అంటే జ్ఞాని కూడా తనకు అనుకూలమైన పరిస్థితులనూ, ప్రతికూలమైన పరిస్థితులనూ అనుభవించక తప్పదు. వీటిని శుభాశుభం ప్రాప్య అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శుభం అంటే అనుకూలపరిస్థితులు; అశుభం అంటే ప్రతికూలపరిస్థితులు. కొంతమంది జ్ఞానిని మెచ్చుకుంటే, మరికొంతమంది జ్ఞానిని విమర్శిస్తారు. సమాజానికి గొప్ప సేవ చేస్తున్నావని కొంతమంది అంటే, వేదాంతం చెప్పి సమాజాన్ని చెడగొడుతున్నావు అంటారు మరికొందరు. అంతేకాదు, ఆరోగ్యం బాగుంటుంది, ఆరోగ్యం కుంటుపడుతుంది. అయినా అతని దృక్పథం ఏమిటి?

నాభినందతి న ద్వేష్టి – అనుకూల పరిస్థితులు వస్తే ఆనందం చూపించడు; ప్రతికూలపరిస్థితులు వస్తే ద్వేషం పెంచుకోడు. దీన్ని అంతకుముందు చూసిన **సమత్వం** అనవచ్చు. అందువల్ల ఈ శ్లోకం ఇంచుమించుగా ముందు శ్లోకంలాంటిదే.

కాని ఇక్కడ ఒక విషయాన్ని బాగా అర్థం చేసుకోవాలి. జ్ఞాని ఎటువంటి పరిస్థితులకూ కృంగిపోడు; ఎవరేమన్నా చలించడు అంటే దీన్ని చాలామంది అపార్థం చేసుకుంటారు. ఎటువంటి పరిస్థితి వచ్చినా చలించకూడదు అనేసరికి, ఎదుటివ్యక్తి దీన్ని అవకాశంగా తీసుకుని, మన నెత్తికెక్కి తొక్కుతాడు అంటారు వారు. ఎవరేమన్నా చలించకూడదు అంటే, అది మంచితనంలా కనబడకుండా చవటతనంలా కనబడే అవకాశం ఉంది అంటారు. అంతకుముందు ఎవరేమంటే వారికి ధీటుగా జవాబిచ్చాను కాబట్టి వారు తగ్గేవారు; ఇప్పుడు మీరేమన్నా అనండి నేను బదులుచెప్పను, నవ్వుతూ స్వీకరిస్తాను, మిమ్మల్ని నిందించను అంటే వెర్రివానిగా జమకట్టే అవకాశం ఉంది. అందువల్ల మంచివాడు అనకుండా, వెర్రివాడు అనరా?

వేదాంతం ఎన్నడూ ప్రతికూల పరిస్థితులను, విమర్శలను నోరు మూసుకుని స్వీకరించమని చెప్పదు. ఎక్కడిదాకానో ఎందుకు, భగవద్గీతలోనే కృష్ణపరమాత్మ అర్జునునికి ఏం చెబుతున్నాడు? అధర్మాన్ని సహించకు, యుద్ధం చేయి అర్జునా అంటున్నాడు. వేదాంతం అంటే ఎదుటివారు చేసిన అక్రమాన్ని కాని, అధర్మాన్ని కాని

మారుమాట్లాడకుండా స్వీకరించటం కాదు. అయితే వేదాంతం ఏం చెబుతున్నది? ఏ పరిస్థితి వచ్చినా, దానికి మూడు రకాల స్పందనలు చూపించే అవకాశం ఉంటుంది.

ఎ). అసంకల్పిత చర్య – ఏదైనా జరిగితే, అసంకల్పితంగా ప్రతిస్పందించటం. అంటే వెంటనే స్పందించేయటం. ఈ స్పందనలో ఆలోచన ఉండదు; ఆలోచించే తీరికే ఉండదు; బుద్ధిని ఉపయోగించే ప్రసక్తి అసలే లేదు; మంచిచెడులు బేరీజు వేసే తీరిక లేదు. అప్పుడేది తోస్తే అది అనేయటం.

బి). నిస్సహాయంగా స్వీకరించటం – ఎదుటివారు ఏమన్నా నిస్సహాయంగా స్వీకరించటం. వారు అన్నమాటను మౌనంగా పడి, ఎదురుతిరిగి ఏమీ చేయకపోవటం. ఇది తెలివితక్కువ పని.

సాధారణంగా ఈ రెండింటిలో ఏదో ఒక స్పందన చూపిస్తాము మనం. రెండూ రెండు విపరీతమైన స్పందనలు. ఒకదానిలో బొత్తిగా మనస్సును ఉపయోగించకపోతే, ఇంకొకదానిలో మనస్సు బలహీనమైపోతుంది. వేదాంతం రెండు రకాల స్పందనలూ మంచివి కావు అంటుంది. ఎందుకు? తీవ్రంగా స్పందించటంవల్ల ఎదుటివ్యక్తి భయపడిపోయి, మనకు కావాల్సిన పనులు చేయవచ్చేమో కాని, అది మన శారీరక ఆరోగ్యానికి పెద్ద ముప్పు తెచ్చిపెడుతుంది. ఈ స్పందన మనం వేసుకునే ఏంటీబయాటిక్స్‌లాంటిది. ఏంటీబయాటిక్స్ వేసుకుంటే, వెంటనే రోగం తగ్గవచ్చేమో కాని, కాలక్రమేణా అనేక సైడ్‌ఎఫెక్ట్స్ వస్తాయి. ఇదీ అంతే. వెంటనే మన పని అవవచ్చేమో కాని, కాలక్రమేణా మన ఆరోగ్యం దెబ్బతింటుంది. మనస్సు దెబ్బతిని, ఒత్తిడికి గురై, అది శారీరక రుగ్మతకు దారితీస్తుంది. అందువల్ల ఇది బలమైన స్పందనగా కనిపించినా, బలహీనత కిందే వస్తుంది. మనకు మనోనిగ్రహం లేనట్టు తెలుస్తుంది. అలాగని ఎదురు తిరగకుండా, రెండవ పద్ధతి ప్రకారం నిస్సహాయంగా స్వీకరిద్దామా అంటే అది కూడా తప్పే అంటున్నది శాస్త్రం. అధర్మాన్ని మౌనంగా స్వీకరించకూడదు. అయితే ఏం చేయాలి?

సి) తెలివిగా స్పందించటం – శాస్త్రం అటు అసంకల్పితచర్య చేయవద్దు, ఇటు నిస్సహాయంగాను స్వీకరించ వద్దు; ఆగి, బుద్ధిని ఉపయోగించి, కొంచెం సమయం వెచ్చించి, సరియైన నిర్ణయం తీసుకోవాలి అంటుంది. ముందు పరిస్థితిని బేరీజు వేయాలి – ఆ పరిస్థితికి పరిష్కారమార్గం ఉందా, లేదా? పరిష్కారం లేకపోతే, దాన్ని నవ్వుతూ స్వీకరించేటట్టుగా మనస్సును గట్టి పరచుకోవాలి. అదెలాగన్నది ముందు ముందు చూద్దాము. పరిష్కారం లేని పరిస్థితిని మార్చటానికి ప్రయత్నించకండి; దాన్ని మార్చలేమా అనకండి, దాని నిర్వచనమే మార్చలేని పరిస్థితి అని.

అందువల్ల తెలివిగా స్పందించండి. తెలివైన స్పందన అంటే పరిస్థితిని మార్చటానికి సమయాన్ని దుర్వినియోగం చేయకండి, మనస్సును దిటవుపరుచుకునే ప్రయత్నం చేస్తే, అది మనస్సును కృంగదీయదు. దీన్ని తెలివైన స్పందన అంటారు. పరిష్కారం ఉన్న పరిస్థితి అయితే, బాగా ఆలోచించి సరియైన నిర్ణయం తీసుకోవాలి. సామదానభేదదండోపాయాలు ఉన్నాయి కాని దండోపాయం చివరి పరిష్కారం. దండోపాయం ఉపయోగించాల్సి వచ్చిన పరిస్థితి వస్తే ఉపయోగించక తప్పదు. ముక్కుమీద గుద్దాల్సివస్తే, గురిచూసి గుద్దండి.

గురి తప్పకూడదు. కాని మొదటే దండోపాయం ఉపయోగించవద్దు అంటుంది శాస్త్రం. కోర్టు కూడా ఒక వ్యక్తికి ముందే ఉరిశిక్షను విధించదు. ఇరుపక్షాల వాదప్రతివాదనలు విన్నాక, సాక్ష్యాలను పరిశీలించాక, పరిస్థితిని బేరీజువేసి, అప్పుడు ఉరిశిక్ష వేస్తుంది. ఆ నిర్ణయానికి రావటానికి ఏడు సంవత్సరాలు పట్టవచ్చు, పది సంవత్సరాలు పట్టవచ్చు. అది జ్ఞాని లక్షణం.

కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞాని. దుర్యోధనునితో అనేక మార్గాలు ప్రయత్నించి, అవి పనిచేయకపోతేనే ధర్మయుద్ధం తప్పదన్నాడు. అది తప్ప వేరే మార్గం లేదు. భీష్మద్రోణులు చెడువైపు తలవొగ్గితే, వారినీ శిక్షించక తప్పదు. ఇదీ స్పందన. అందువల్ల వేదాంతం మొదటి రెండు పద్ధతులనూ కాకుండా, మూడవ పద్ధతి పాటించమంటుంది. ఈ పద్ధతిలో రెండు దశలున్నాయి. పరిస్థితిని మార్చలేకపోతే, ధైర్యంగా దాన్ని స్వీకరించాలి. మార్చగలిగితే, మార్చటానికి సరైన కర్మ చేయాలి. పరిహారకర్మలు చేయాల్సివస్తే చేయవచ్చు, తప్పులేదు. శాస్త్రమే వాటిని సూచించింది. మార్చలేని పరిస్థితుల గురించి వాపోతూ కూర్చోకూడదు. ఇదీ స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణం.

స్థితప్రజ్ఞుడు ఎటువంటి పరిస్థితి వచ్చినా ఎందుకు చలించడు? ఏదీ శాశ్వతం కాదు అని తెలుసు కాబట్టి. ఆనందం వస్తే పొంగిపోడు ఎందుకంటే అది శాశ్వతం కాదు అని అతనికి తెలుసు. దుఃఖం వస్తే కృంగిపోడు ఎందుకంటే అదీ శాశ్వతం కాదు కాబట్టి. **ఇది కూడా వెళ్ళిపోతుంది.** ఈ సత్యం అతనికి తెలుసు. ఒక వ్యక్తి నానుంచి వెళ్ళిపోతే నా జీవితం నిరర్థకం అనుకుంటే ఆ భావనను **మేఘావృతభావన** అంటారు. అంటే అతని ఆలోచనాశక్తిని మమకారం అనే మేఘం కప్పివేసింది. దానివల్ల అతను సరిగ్గా ఆలోచించలేక పోతున్నాడు.

స్వామీ చిన్మయానంద అద్భుతంగా చెబుతారు: **మనమంతా ఈ భూమ్మీదకు ఒంటరిగా వచ్చాము, ఒంటరిగా ప్రయాణం చేయాలి, చివరకు ఒంటరిగానే ఈ భూమిని వదిలి వెళ్ళిపోవాలి.** వంటరితనంనుంచి వంటరితనానికి మన పయనం. జీవితమంటే ఏకాకిగా బ్రతకటం. నిజానికి మనలో ఒక రహస్యపు కోణం ఉంటుంది. కొన్ని భావాలను ఎంతో చనువుగా ఉన్నవారితో కూడా పంచుకోలేము. అలాంటప్పుడు ఎవరో లేకపోతే, జీవితం శూన్యం అనుకోవటం మేఘావృతభావనే. అన్నీ బాగుంటే దేవుణ్ణి, ధర్మాన్ని, ఆధ్యాత్మికతను కూడా మర్చిపోతాము. ఇది కూడా మేఘావృతభావనే. జ్ఞానిని ఏ మేఘం కప్పదు.

కర్మయోగి వేరు, జ్ఞాని వేరు. కర్మయోగికి కర్మయోగానికి సంబంధించిన జ్ఞానమే ఉంటుంది. అతను ఈశ్వరార్పణభావనతో కర్మ చేస్తాడు కాని తనే బ్రహ్మననే జ్ఞానం పొందడు. అందువల్ల జ్ఞాని అంటే జీవాత్మ-పరమాత్మ ఐక్యజ్ఞానం పొందిన వ్యక్తి. ఈ జ్ఞానాన్ని 12-25 శ్లోకాల్లో చూశాము. 54వశ్లోకంలో అటువంటి జ్ఞాని లక్షణాలేమిటని అర్జునుడు అడిగాడు.

జ్ఞాని పొందే జ్ఞానం ఏమిటి? నేను ఆత్మను, ఆత్మ అకర్తా అభోక్త, ఏకం, సర్వగతం, నిత్యం, సత్యం. నేను అటువంటి ఆత్మను అని తెలుసుకోవటం ప్రజ్ఞ అనీ, బుద్ధిలో పొందిన ఆ జ్ఞానాన్ని, మనస్సులో దింపుకుని ఆ జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడటాన్ని స్థితప్రజ్ఞత అంటారనీ చూశాము. అటువంటి స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణాలు ఇంతవరకూ చెప్పుకొచ్చాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి మళ్ళీ టూకీగా చూస్తే -

1. **ఆత్మని ఏవ ఆత్మనా తుష్టః** – తనలోనే తాను తృప్తి పడతాడు.
2. **సర్వాన్ కామాన్ ప్రజహాతి** – కోరికలను త్యజిస్తాడు.
3. **దుఃఖేష్వనుద్విగ్నమనాః** – సమత్వం పాటిస్తాడు.
4. **వీతరాగభయక్రోధః** – రాగం, భయం, క్రోధాలనుంచి విడివడతాడు.
5. **సర్వత్ర అనభిస్నేహః** – దేనిమీదా మమతాసక్తులు పెంచుకోడు.

శ్లో. 58 **యదా సంహరతే చాయం కూర్మోఽంగానీవ సర్వశః ।**
ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేభ్యః తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ॥
యదా, సంహరతే, చ, అయమ్, కూర్మః, అంగాని, ఇవ, సర్వశ,
ఇంద్రియాణి, ఇంద్రియార్థేభ్యః, తస్య, ప్రజ్ఞా, ప్రతిష్ఠితా ॥

చ	= ఇంకా	ఇంద్రియార్థేభ్యః	= ఇంద్రియార్థములనుంచి
కూర్మః	= తాబేలు	ఇంద్రియాణి	= ఇంద్రియములను
సర్వశః	= అన్ని వైపులనుంచి	(సంహరతే)	= అన్ని విధముల ఉపసంహరించుకొనునో
అంగాని	= (తన) అంగములను		
సంహరతే, ఇవ	= ముడుచుకొనునట్లు	తస్య	= (అప్పుడు) అతనియొక్క
యదా	= ఎప్పుడైతే	ప్రజ్ఞా	= బుద్ధి
అయమ్	= ఈ పురుషుడు	ప్రతిష్ఠితా	= స్థిరమైనది (అని భావింపవలెను)

కూర్మ అంగాని ఇవ, యదా అయమ్ ఇంద్రియ–అర్థేభ్యః ఇంద్రియాణి సర్వశః సంహరతే, (తదా) తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా చ ॥

తా: ఎప్పుడైతే ఇతను,తాబేలు అవయవములు వలె, అన్ని విధములుగా ఇంద్రియములను ఇంద్రియముల విషయములనుంచి ఉపసంహరించునో, వాని ప్రజ్ఞ స్థిరమైనది.

i). స్థితప్రజ్ఞ సాధనలు– ఇక్కడనుంచి కృష్ణపరమాత్మ తను చెప్పే అంశాన్ని మారుస్తున్నాడు. అది – బుద్ధిలో కలిగిన జ్ఞానంతో మనస్సులో రేగే భావోద్రేకాలను పారద్రోలి, మనస్థైర్యం ఎలా పెంపొందించుకోవాలి? ఇంతకుముందు శ్లోకంలో జ్ఞానాన్ని పొంది, ఆ జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడ్డ స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణాలు చూశాము. ఇప్పుడు అలా జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడాలంటే, ఆ సాధకుడు ఏ సాధన చేయాలో చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆత్మజ్ఞానంవల్ల మనస్థైర్యం ఎలా పెంచుకోవాలో చెప్పటానికి మూడు సాధనలు చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి – నిదిధ్యాసనం, ఇంద్రియనిగ్రహం, మనోనిగ్రహం.

1. నిదిధ్యాసనం – అహమ్ ఆత్మ అస్మి, అహం పూర్ణః అస్మి, అహం శుద్ధః అస్మి, అహం నిత్యః అస్మి – జ్ఞానంలో ఈ విషయాలు నేర్చుకుంటాము. ఇన్నాళ్ళు మనం శాంతిభద్రతలు బాహ్యప్రపంచంలో పొందుతామని, పూర్ణత్వం వాటివల్లే వస్తుందనీ పొరపాటు పడుతూ వస్తున్నాము. అది పొరపాటు అనుకోలేదు ఎప్పుడూ.

ఇంతముందే చెప్పినట్టుగా, సిగరెట్టు కాల్చే అలవాటు ఉన్న వ్యక్తి, దానికి ఎంతగా బానిస అయిపోతాడంటే, సిగరెట్టు కాల్చకుండా ఉండలేని జీవితాన్ని ఊహించుకోలేడు. రెండు అంగుళాల వస్తువు, ఆరడుగుల వ్యక్తిని తనకు బానిస చేసుకుంది. సిగరెట్టు కాల్చకుండా లక్షలాది మనుష్యులు ఉన్నారంటే నమ్మలేడు; ఎవరిదాకానో ఎందుకు అతనే సిగరెట్టుకు బానిస అవకముందు నిక్షేపంగా లేడా? కాని అది ఒప్పుకోడు. ఎందుకు? అతను ఒక వ్యసన జీవనవిధానానికి అలవాటు పడిపోయాడు. ఆ అలవాటును ఎన్నడూ ప్రశ్నించడు. అలాగే మీరు కొన్ని వస్తువులు ఉంటేనో, కొంతమంది ఆప్యాయతలు ఉంటేనో జీవితం పరిపూర్ణంగా ఉంటుందనే అపోహలో ఉంటారు. వారు లేని జీవితం అసాధ్యం అనుకుంటారు. ఆ వాసన అంత బలంగా ఉంది. ఇప్పుడు ఆ వాసనను పారద్రోలాలి. ఎలా? నేను ఆనందంగా ఉండటానికి నాకా వస్తువులు, మనుష్యులు అవసరం లేదని పదేపదే మీ మనస్సుకు చెప్పుకోవాలి.

ఈ విషయం పరీక్షించుకోవటానికి, ఒంటరిగా ఎక్కడికన్నా వెళ్ళి వారం రోజులు ఉండి రండి. నిజానికి జంటగా వెళ్ళినదానికన్నా ఎక్కువ ఆనందం పొందినట్టుగా గ్రహిస్తారు. ఈ మాట వెనక్కి వచ్చాక ఇంట్లో చెప్పనవసరం లేదు. మీకు మీరు తెలుసుకుంటే చాలు. ఈ బూజు పట్టిన భావననుంచి బయటకు రండి. ఎవరూ లేకపోయినా ఆనందంగా ఉండగలరని అర్థం చేసుకోండి. శారీరక ఆరోగ్యంకోసం కూడు, గూడు, గుడ్డ అవసరమే, కాదనటం లేదు. కాని మానసిక ఆరోగ్యానికి ఎవరూ అవసరం లేదు. ఈ మాట పదేపదే వల్లె వేసుకోండి. దీన్ని నిదిధ్యాసనం అంటారు. మీ స్వేచ్ఛను మీరు ఒప్పుకోవటం.

తల్లి చేయి పట్టుకోందే నడవలేను అనుకుంటుంది పసిపాప; సైకిలు ఎవరో పట్టుకోకపోతే నడపలేను అనుకుంటాడు బాలుడు. కాని నెమ్మదిగా ఈ పనులు తమంతట తాము చేయటం నేర్చుకుంటారు పిల్లలు. ఇంకా పెద్దలమయిన మనమే ఆధారపడటం మానటం లేదు. ఆధారపడే అలవాటును చెదరగొట్టటమే నిదిధ్యాసనం. దీనికి వేదాంతం తోడ్పాటు ఉంది. వేదాంతం పదేపదే చెబుతుంది: నువ్వు శరీరానివి కాదు, శరీరానికి సహాయం కావాలి; నువ్వు మనస్సు కాదు; నువ్వు బుద్ధి కాదు; నువ్వు ఆత్మవు. ఆత్మ నిత్యం, పరిపూర్ణం, స్వతంత్రం. ఈ భావనలో నిలబడటమే నిదిధ్యాసనం.

అంటే వేదాంతబోధ వారానికి ఒకసారి విని ఊర్కోకూడదు. ఆ విన్నదాన్ని జీర్ణించుకోవాలి. గురువు బోధ చెయ్యగలడు కాని దాన్ని జీర్ణించుకునేది శిష్యుడే. దానికోసం కొంత సమయాన్ని కేటాయించుకోవాలి. నిదిధ్యాసనం చేయటంకోసం మన గురువులు రాసిన ఎన్నో శ్లోకాలు ఉన్నాయి.

మనోబుద్ధ్యహంకార చిత్తాని నాహం
న చ శ్రోత్రజిహ్వే న చ ఘ్రాణనేత్రే।
న చ వ్యోమ భూమిర్న తేజో న వాయుః,
చిదానందరూపః శివోఽహం శివోఽహమ్ ॥ – నిర్వాణషట్కమ్

ఇది ఒక సాధన.

2. ఇంద్రియనిగ్రహం – ఇంద్రియాలను నిగ్రహించుకోవాలి. మనం నేర్చుకున్న ఆత్మజ్ఞానం స్థిరంగా నిలిచి, మనకు ఆత్మస్థైర్యం ఇచ్చేవరకూ, తీవ్రమైన రాగద్వేషాలకు లోనుకాకూడదు. తీవ్రమైన భావోద్రేకాలు వేదాంతాన్ని జీర్ణించుకోనివ్వకుండా అడ్డుపడతాయి. ఒక మొక్కను పాతినప్పుడు, మొదట్లో దాన్ని అపురూపంగా చూసుకోవాలి లేదా మేక వచ్చి దాన్ని తినిపోతుంది. ఆ మొక్క పెరిగి పెద్దవృక్షం అయ్యాక మేక కాదు కదా, పెద్ద ఏనుగును దానికి కట్టినా, అదేమీ చెయ్యలేదు ఆ వృక్షాన్ని. అలాగే జ్ఞానం పొందిన కొత్తలో దాన్ని జాగ్రత్తగా కాపాడుకోవాలి. కొత్తగా ఫ్లోరింగ్ వేసినప్పుడు, అది గట్టిపడేదాకా, దానిమీద ఎవరూ నడవకూడదు. అది గట్టిపడ్డాక, ఏనుగు నడిచినా ఏమీకాదు. జ్ఞానం గట్టిపడకముందు, మనస్సు ఏ కాస్త కలత చెందినా, అది జ్ఞానాన్నే చెదర గొట్టగలదు. అందువల్ల భావోద్రేకాలను అదుపులో పెట్టుకోవాలి. దానికి ఇంద్రియాలను అదుపులో పెట్టుకోవాలి. ఎందుకు?

మనస్సుకు జగత్తులో ప్రత్యక్షంగా అనుబంధం లేదు. ఇంద్రియాలు ద్వారాలలాంటివి. వాటి ద్వారా బయట ప్రపంచంలోని విషయాలు మనస్సులోకి చొరబడతాయి. ఆ ద్వారాలు ఐదు – శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధాలు. ఈ ఐదింటిలో ఏదైనా మీ మనస్సును చెదరగొట్టవచ్చు. మీ అబ్బాయి ఎక్కడికో వెళతానంటే, మీరు వద్దన్నారు. అయినా అతను వినకుండా నేను వెళ్ళితీరతానన్నాడు. వేదాంతపరిభాషలో అది కేవలం శబ్దం. కాని ఆ శబ్దం మీ మనస్సును కాలుష్యం చేస్తుంది. అతను అన్న రెండు మాటలను చిలవలు, పలువలు చేసి అతను అనని అర్థాలను ఊహించుకుని, ఎప్పుడెప్పుడో అతను మీమాట వినని సందర్భాలను గుర్తు తెచ్చుకుని అంతలా వాపోతారు. శంకరాచార్యులు కూడా అంత భాష్యం వ్రాయరు అంత చిన్నదానికి. అలా మూడు రోజులు బాధపడీ, పడీ డీలా పడిపోతారు. ఇదంతా దేనివల్ల జరిగింది? మీ అబ్బాయి అన్న రెండు మాటలవల్ల. అలా ఒక్కొక్క ఇంద్రియం మనస్సులో ఏదో దూర్చి, దాన్ని బాధిస్తుంది.

ఎన్నడూ వాదనలోకి దిగకూడదు. వాదనలు చాలా కలత చెందిస్తాయి. రాగద్వేషాలను, కామక్రోధాలను, లోభమోహాలను రెచ్చగొట్టే పని ఏదీ చేయకూడదు. ఎవరైనా వాదిస్తుంటే, మీరు భావోద్రేకానికి గురి అయ్యేటట్టుంటే, వారికి సున్నితంగా చెప్పి, వాదనలోకి దిగకుండా తప్పించుకోండి. చిన్మయానందస్వామి అంటారు, 'వాదనలో కాంతికన్నా వేడి పుడుతుంది'. కాంతి జ్ఞానానికి సంకేతం. వాదనలో ఎవరూ ఏమీ నేర్చుకోరు. మనం వాదిస్తున్నంతసేపూ, ఎదుటివ్యక్తి తనెలా వాదించాలో ఆలోచించుకుంటూ ఉంటాడు, మనమూ అంతే! నాకు వాదించటం ఇష్టంలేదని మీరు చెప్పినా, అతను ఇంకా వాదన కొనసాగిస్తుంటే, అక్కడనుంచి లేచి వెళ్ళిపోండి. దీన్ని ఇంద్రియనిగ్రహం అంటారు. దీన్నే దమం అని కూడా అంటారు.

3. మనోనిగ్రహం – మనోనిగ్రహం అంటే ఆలోచనాతీరును క్రమబద్ధం చేసుకోవటం. మీరు ఎవరితోనో మాట్లాడుతున్నారు, మీ ప్రమేయం లేకుండానే మాటలు వాదనలోకి దిగాయి. ఆ వాదనలో భాగంగా ఎదుటి వ్యక్తి నీకు బుద్ధిలేదు అన్నాడు. ఆ మాటతో మీ అహం దెబ్బతింది. మీరు అక్కడనుంచి లేచి వచ్చేశారు. కాని నీకు బుద్ధిలేదు మాట మీ చెవుల్లో పదేపదే గింగుర్లెత్తుతోంది. నాకు బుద్ధిలేదు అంటాడా, నాకు బుద్ధిలేదు అంటాడా! స్వయానా మా అబ్బాయి అలా అంటాడా! దీనికి అంతూ–పొంతూ ఉండదు.

ఆ సంఘటనలో మళ్ళీమళ్ళీ జీవించటంవల్ల కోపం ఇంతెత్తున పేరుకుపోతుంది. కోపమే కాదు, ఏ భావోద్రేకం అయినా సరే మనం పేర్చుకున్నదే.

ఏ సంఘటన కూడా ఏ భావననూ ఒక్కక్షణంలో ఏర్పరచలేదు. ఎంత దారుణమైన సంఘటన అయినా కూడా, మొదటిసారి విన్నప్పుడు, అది సమాచారం మాత్రమే. దానంతట అది ఏ భావననూ కలుగజేయదు. దానిమీద మనం పేర్చుకువస్తున్న ఆలోచనలు ఉద్రేకాన్ని కలుగజేస్తాయి. డబ్బంతా పోయింది, రేపెలా గడుస్తుంది; డబ్బంతా పోయింది, రేపెలా గడుస్తుంది? ఈ ఆలోచనమీద గంటలు, రోజులు, వారాలు నిలవటంతో అది చాలా శక్తివంతమైన భావోద్రేకాలకు దారితీస్తుంది. కోపం, నిరాశానిస్పృహలు, దుఃఖంలాంటి తీవ్రమైన భావనలన్నీ ఈ విధంగా ఏర్పడినవే.

ఒక్క ఆలోచన భావోద్రేకం కాదు. ఆలోచనల పరంపర భావోద్రేకం. ఆలోచనల పరంపర మన చేతుల్లో ఉంది. దాన్ని తలచుకుంటే ఆపగలశక్తి మనకుంది. దీన్నే మనోనిగ్రహం అంటారు. ఒక సంఘటన భావోద్రేకాలను కలుగజేసేటట్టయితే, దాని గురించిన ఆలోచనలను పక్కకు నెట్టేసి, మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉన్నప్పుడు, దాన్ని పైకి తీసి, దాన్నుంచి విలువైన పాఠాన్ని నేర్చుకుని, మళ్ళీ మర్చిపోవాలి. మనస్సును వేధించే ఆలోచనలమీద ఎక్కువ సమయం గడపకూడదు. దీనిని మనోనిగ్రహం అంటారు.

ఇంద్రియనిగ్రహం, మనోనిగ్రహం పాటిస్తే, మనస్సు కలత చెందదు; ప్రశాంతంగా ఉన్న సుప్తచేతన మనస్సులోకి ఈ జ్ఞానం ఊరుతుంది. మనం నేర్చుకున్న జ్ఞానం మన అణువు అణువులోనూ ప్రవేశించాలి. అప్పుడే అది మన జీవితాన్ని మార్చివేస్తుంది.

స్థితప్రజ్ఞకు మూడు సాధనలు – నిదిధ్యాసనం, ఇంద్రియనిగ్రహం, మనోనిగ్రహం.

ఇంద్రియనిగ్రహం – ఈ మూడింటిలో కృష్ణపరమాత్మ ముందు ఇంద్రియనిగ్రహం గురించి చెబుతున్నాడు. అది 58–61 శ్లోకాల్లో వస్తుంది. ఈ సాధన ఎవరికి? జ్ఞానం పొంది, ప్రజ్ఞ పొంది కూడా స్థితప్రజ్ఞుడు కాని వ్యక్తికి. స్థితప్రజ్ఞుడు అంటే జ్ఞాననిష్ఠలో ఉన్న వ్యక్తి అని చూశాము. స్థితప్రజ్ఞునికి ఇంద్రియనిగ్రహం అవసరం లేదు. ఎందుకు? అతని జ్ఞానం ఎంత స్థిరంగా ఉందంటే, అతను బలమైన వృక్షంలా మారతాడు.

ఇక్కడ ఇంద్రియనిగ్రహం పాటించటానికి కృష్ణపరమాత్మ తాబేలు ఉదాహరణనిస్తున్నాడు. జంతువులకు కొమ్ములో, గోళ్ళో ఏదో ఒకటి ఉంటుంది, తమను తాము రక్షించుకోవటానికి. కాని తాబేలుకు యుద్ధం చేయటానికి ఏ ఆయుధమూ లేదు. అందువల్ల అది తేలికగా చనిపోయే ప్రమాదముంది. అలా కాకుండా ఉండటానికి, భగవంతుడు దానికి రక్షణ కవచాన్నిచ్చాడు. దాని పైభాగం గట్టిగా ఉంటుంది. అది యథేచ్ఛగా సంచరిస్తూ, ప్రకృతి అందాలను ఆస్వాదిస్తూ ఉంటుంది. కాని ఏ కాస్త ప్రమాదాన్ని ఆమడదూరంలో పసికట్టినా, తక్షణం తన నాలుగుకాళ్ళను, తలను ఆ రక్షణకవచంలోకి లాగేసుకుంటుంది. ఐదు సంఖ్య ముఖ్యం. ఎందుకంటే, ఈ ఐదూ మన ఐదు జ్ఞానేంద్రియాలకు సంకేతం. అలా ప్రమాదం మాయమయ్యేవరకూ తల దాచుకుని, తరువాత బయటకు తెచ్చి, మళ్ళీ ప్రయాణం కొనసాగిస్తుంది.

స్థితప్రజ్ఞతకు రాని జ్ఞాని, అలా తాబేలులాగా, ప్రమాదం పసిగట్టగానే ఆ సన్నివేశంలో ముడుచుకుపోవాలి. రాగద్వేషాలు, కామక్రోధాలు తొంగిచూసే అవకాశం కనిపించగానే, అంటే తనకు సహజంగా వాదనలోకి దిగని మనస్తత్వం ఉన్నా, ఎదుటివ్యక్తి వాదనలోకి లాగుతున్నట్టు తెలియగానే వెనుకంజ వెయ్యాలి. లేకపోతే అతని పరిస్థితి టూత్‌పేస్ట్‌లాగా అయిపోతుంది. టూత్‌పేస్ట్ ఒకసారి బయటకు వస్తే, దాన్ని ఎంత ప్రయత్నించినా లోపలికి తోయలేము. అలాగే ఒకసారి వాదనలోకి దిగితే, దానిలోంచి బయటపడటం చాలా కష్టం. కావాలంటే ఇవాళ సాయంకాలమే ప్రయత్నించి చూడండి. మీ యింట్లోనే ఎవరో ఒకరు మీతో వాదనలోకి దిగుతూనే ఉంటారు. వారితో కయ్యానికి కాలు దువ్వకుండా, ఆగటానికి ప్రయత్నించండి.

కూర్మః అంగాని సంహరతే – తాబేలు తన ఐదు అంగాలను లోపలికి లాగుకొంటుంది.

సర్వశః – అన్నివైపులనుంచీ. ఎప్పుడు? ఎప్పుడూ కాదు. కళ్ళు మూసుకుని నడవలేము. కళ్ళు తెరచి నడిస్తేనే, రోడ్డు ప్రమాదాలు అనేకం. ఇంక కళ్ళు మూసుకుని నడిస్తే జరిగే ప్రమాదాల గురించి వేరే చెప్పాలా? ఎప్పుడు అంటే, ప్రమాదం ఎదురైనప్పుడు. మనకు ప్రమాదం ఎటునుంచి వస్తుంది? టీవీనుంచి. టీవీలో మంచి కార్యక్రమాలూ ఉన్నాయి; మనస్సును కలుషితం చేసే కార్యక్రమాలూ ఉన్నాయి. అవి చూసి, మనస్సును నియంత్రించుకునే కన్నా, అసలు చూడకుండా ఉంటే మంచిది. ఎందుకు? రోగం వచ్చాక మందు వేసేకన్నా, రోగం రాకుండా జాగ్రత్త పడటం మంచిది. అలాగే సినిమా పత్రికలు ఉన్నాయి, వాటినిండా పుకార్లు, వాటివల్ల మనం పొందే లాభం ఏమీ లేదు.

ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేభ్యః – అందువల్ల జ్ఞానం పొందిన వ్యక్తి కూడా, ఇంద్రియాలను తెలివిగా, జాగ్రత్తగా వెనక్కు లాక్కోవాలి. ఎందుకంటే, చెడువైపు పోకుండా ఉండటం తేలిక. ఒకసారి వెళ్ళాక, పరిస్థితి మన చేయి జారిపోతుంది. మందు, మత్తుమందు, సిగరెట్టు – ఏదైనా సరే. వద్దని మొదటిసారి చెప్పినప్పుడు మనం బలంగా వ్యతిరేకిస్తాము. కాని రెండవసారి అది బలం పుంజుకుంటుంది, మనం బలహీనులమయి పోతాము. ఇంద్రియలోలత్వం రామాయణంలో వాలి లాంటిది. వాలితో ముఖాముఖి యుద్ధం చేసి ఎవరూ గెలవలేరు. ఎందుకు? ఎదుటి వ్యక్తికున్న బలంలో సగం వాలికి వెళ్ళిపోతుంది. అలాగే ఏదైనా వ్యసనం ముందు మనం నిల్చుంటే, అది మనలో సగం శక్తిని హరించివేస్తుంది. అందువల్ల గట్టిగా దానిని నిరాకరించ లేకపోతున్నాము. అందువల్ల వాటికి ముందే 'నో' చెప్పగలగాలి.

తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా – అప్పుడే ప్రజ్ఞ ఉన్న జ్ఞాని, స్థితప్రజ్ఞుడు అవుతాడు.

శ్లో. 59 **విషయా వినివర్తంతే నిరాహారస్య దేహినః ।**
రసవర్జం రసోఽప్యస్య పరం దృష్ట్వా నివర్తతే ॥
విషయాః, వినివర్తంతే, నిరాహారస్య, దేహినః,
రసవర్జమ్, రసః, అపి, అస్య, పరమ్, దృష్ట్వా, నివర్తతే ॥

నిరాహారస్య	= ఇంద్రియముల ద్వారా విషయములను గ్రహింపని	అస్య	= ఈ స్థితప్రజ్ఞునియొక్క
దేహినః	= పురుషునియొక్క	రసః అపి	= ఆసక్తి కూడ
విషయాః	= శబ్దాది విషయములు	పరమ్	= పరమాత్మను
వినివర్తంతే	= నివృత్తములగును	దృష్ట్వా	= చూచి (తత్త్వపరంగా)
రసవర్జమ్	= (కాని) వాటియందలి ఆసక్తి మాత్రము పోదు	నివర్తతే	= నివృత్తమగును.

నిరాహారస్య దేహినః విషయాః రసవర్జం వినివర్తంతే ।
అస్య రసః అపి పరం దృష్ట్వా నివర్తతే ॥

తా: ఇంద్రియములను శబ్దాది విషయములనుంచి నివృత్తము చేసిన మానవునకు విషయములైతే తొలగిపోవును. కాని, విషయములయందలి రాగము తొలగిపోదు. ఈ స్థితప్రజ్ఞునకు పరమాత్మ తత్త్వపరంగా సాక్షాత్కారము కారణముగా రాగము కూడా తొలగిపోవును.

ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ వ్యసనాన్ని రెండురకాలుగా అభివర్ణిస్తున్నాడు. ఇంద్రియాలు లొంగిపోవటం, మనస్సు లొంగిపోవటం. ఇంద్రియాలను బయటకు లాగినా, మనస్సు త్వరగా ఆ వ్యసనంనుంచి బయటపడదు. అందువల్ల చాలామంది ఏదైనా ఒక వ్యసనాన్ని మానినా, దాన్నించి మనస్సును దిటవు పరచుకోవటం చేతకాక, మళ్ళీ దానికి బానిసలైపోతారు. అందువల్ల, మనస్సు విషయంలో చాలా జాగ్రత్త పడాలి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

విషయా వినివర్తంతే – దేనికైతే ఒక వ్యక్తి బానిస అవుతాడో, ఆ వస్తువును అతని ఇంద్రియాలు స్వీకరించకపోతే, అది అతనికి బాహ్యంగా దూరమవుతుంది.

రసవర్జమ్ – కాని, వాటిపై ఆసక్తి ఇంకా మిగిలివుంటుంది. కొంతమంది తొందరపడి సన్న్యాసం స్వీకరించి ఋషీకేశ్‌కో, ఉత్తరకాశీకో వెళ్ళిపోతారు. కాని అక్కడికొచ్చిన గృహస్థును చూసినప్పుడు అతనిమీద ఈర్ష్యపడి, తను అనవసరంగా త్వరపడ్డానని బాధపడతారు. అటువంటి సన్న్యాసుల గురించి కృష్ణపరమాత్మ నాలుగవ అధ్యాయంలో మాట్లాడబోతున్నాడు. అంటే వారు శారీరకంగా సన్న్యాసి వేషధారణ వేశారే కాని, మానసికంగా సన్న్యసించలేదు. అటువంటివారు ఎన్నో సమస్యలను ఎదుర్కొంటారు. దానికన్నా ప్రపంచంలోనే ఉండి, పరిణతి చెంది, దాన్నుంచి దానికి అతీతంగా ఎదగాలి. ఇంద్రియ నిగ్రహం వేరు, ఇంద్రియాలను అణగద్రొక్కటం వేరు. అణగద్రొక్కటం చాలా ప్రమాదకరం. వాటిమీద రాగం త్వరగా పోదు. అందువల్ల కోరికలకు అతీతంగా ఎదగాలి. వస్తువులు పోయాక, వాటిమీద రాగం కూడా పోవాలి. అది పోవాలంటే మనస్సులో ఏర్పడిన శూన్యాన్ని ఆధ్యాత్మిక ఆనందంతో నింపాలి. అది శ్రేష్ఠమైన ఆనందం.

నిజానికి చాలామంది సన్న్యాసిని చూసి జాలిపడతారు. అతను టీవీ చూడలేదు, రకరకాల దుస్తులు ధరించలేదు, ఆనందాలను అనుభవించలేడు అని అనుకుంటారు. కాని అతను జ్ఞానంవల్ల పొందిన ఆనందం ఈ చిన్ని,

అశాశ్వతమైన ఆనందాలకన్నా ఎన్నోరెట్లు ఎక్కువ. కాని ఆ అసలు, సిసలు ఆనందాన్ని కనుగొనేటంత వరకూ, ఈ తపన పోదు.

పరం దృష్ట్వా – పరదర్శనం అంటే ఆత్మజ్ఞానం దృఢపడితే. అతను పొందే ఆనందం ముందు ఈ లౌకిక ఆనందాలు దిగదుడుపే! కృష్ణపరమాత్మే అంతకుముందు శ్లోకాల్లో చెప్పాడు, మంచినీటి సరస్సును కనుగొన్న వ్యక్తి చిన్న సరస్సుల వెంటబడడు. కుళాయి తిప్పితే, పంచభూతాల్లో ఏదో ఒకటి వస్తుంది. ఒకసారి గాలి వస్తుంది, ఒకసారి నీరు వస్తుంది, ఒకసారి రాళ్ళు, మట్టి వస్తాయి. నీళ్ళు వస్తాయో రావో ఖచ్చితంగా చెప్పలేము.

నివర్తతే – ఆత్మజ్ఞానం పొందితే, ఈ ఆసక్తి తొలగిపోతుంది. మంచినీరు దొరికితే, చిన్న సరస్సు జోలికి ఎలా పోడో, ఆత్మజ్ఞానమనే ఆనందం పొందిన వ్యక్తి, చిన్నచిన్న ఆనందాలకోసం వెంపర్లాడడు.

అంతమాత్రాన అతను లౌకిక విషయాలను ఆనందించడు అనుకోకూడదు. అది అపోహ మాత్రమే. పెళ్ళిళ్ళకు, పుట్టినరోజు వేడుకలకు వెళతాడు. ఎవరైనా జోక్ వేస్తే నవ్వుతాడు, మొహం చిటపటలాడించడు. అందువల్ల ఆధ్యాత్మిక ఆనందం కలిగితే, లౌకిక ఆనందాలను అనుభవించకూడదు అనుకోకూడదు. ఇవన్నీ బోనస్ ఆనందాలు. అవి వచ్చినా ఆనందమే, రాకపోయినా ఆనందమే. ముందే చూసినట్టుగా, ఐదు సీరీస్‌లో మూడు వరుసగా గెలిస్తే, ఆట ఆడటం మానరు భారతజట్టు. పైగా అంత ఉత్సాహంతోనూ ఆడతారు. కాకపోతే, అది ఓడితే డీలాపడిపోరు. అందువల్ల జ్ఞాని లౌకిక ఆనందాలను అనుభవిస్తాడు, కాని అదే పరమ ఆనందం అనుకోడు; అవి వచ్చినా పొంగిపోడు, రాకపోయినా కృంగిపోడు.

శ్లో. 60 **యతతో హ్యపి కౌంతేయ పురుషస్య విపశ్చితః ।**
ఇంద్రియాణి ప్రమాథీని హరంతి ప్రసభం మనః ॥
యతతః, హి, అపి, కౌంతేయ, పురుషస్య, విపశ్చితః,
ఇంద్రియాణి, ప్రమాథీని, హరంతి, ప్రసభమ్, మనః ॥

కౌంతేయ	= ఓ అర్జునా!	విపశ్చితః	= బుద్ధిమంతుడైన
హి	= ఆసక్తి నశింపని కారణమున	పురుషస్య	= పురుషునియొక్క
ప్రమాథీని	= కవ్వం చిలుకుతున్నట్టుగా	మనః అపి	= మనస్సును గూడ
ఇంద్రియాణి	= ఇంద్రియములు	ప్రసభమ్	= బలవంతముగా
యతతః	= ప్రయత్నించునట్టి	హరంతి	= లాగికొనిపోవును.

హే కౌన్తేయ! ప్రమాథీని ఇంద్రియాణి యతతః విపశ్చితః అపి,
పురుషస్య మనః ప్రసభం హరంతి హి ॥

తా: ఓ కుంతీపుత్రా! ఆసక్తి నశింపని కారణముచే మానవుడు వివేకజ్ఞానము గలవాడై ప్రయత్నము చేయుచుండ వచ్చును. అయిననూ, కవ్వం చిలుకుతున్నట్టు కలచివేసే స్వభావముగల ఇంద్రియములు వాని మనస్సును బలవంతముగా లాగివేయును.

ఈ శ్లోకంలో ఇంద్రియనిగ్రహం అనుకున్నంత తేలిక కాదని నిరూపిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దీన్నుంచి మనం రెండు పాఠాలు నేర్చుకోవాలి. ఒకటి, ఇంద్రియనిగ్రహం చేసే ప్రయత్నంలో మనం మొదట్లో ఓడిపోవచ్చు. మనం ఆ విషయంలో అపరాధభావనతో కృంగిపోనవసరం లేదు. ఇది మొదటి పాఠం. కాని అదే సమయంలో మనం అప్రమత్తతతో ఉండాలి. ఇది రెండవ పాఠం. అంటే కృంగిపోకూడదు, ఏమారిపోకూడదు. చాలా జాగ్రత్తగా ఉండాలి. మనం మాట్లాడేది, చూసేది, వినేది – అన్నీ జాగ్రత్తగా గమనించాలి.

ఇంద్రియాణి ప్రమాథీని – ప్రమాథీని అంటే మథించే కవ్వంలాంటివి ఇంద్రియాలు. మజ్జిగ చిలికే కవ్వం, మజ్జిగని చిలికినట్టుగా, మన ఇంద్రియాలు మన మనస్సనే మజ్జిగను తీవ్రంగా చిలుకుతాయి. అది కూడా ఒకటి కాదు, రెండు కాదు, ఐదు ఇంద్రియాలు. ఒక వ్యక్తి ఎప్పుడో ఏదో మాట అంటే, దాన్ని సంవత్సరాల తరబడి గుర్తుంచుకుంటాము. నిజానికి సగం సమస్యలు మాటలు, మాటలు, మాటలే! ఐదు ఇంద్రియాలలో రెండు ఇంద్రియాలు చాలా శక్తివంతమైనవి. అవి కళ్ళు, చెవులు.

మనః హరంతి – అవి మనస్సును వేదాంతంనుంచి తీసుకువెళ్ళిపోతాయి. ఒక గంటసేపు వేదాంతాన్ని ఏకాగ్రతతో విన్నా కూడా, మీరు లేచేముందు, ఎవరో ఏదో మాట అంటారు. అంతసేపు విన్న వేదాంతం గాలికెగిరి పోతుంది. ఆ ఒక్కమాట మనస్సును తీవ్రంగా గాయపరుస్తుంది. అందువల్ల ఇంద్రియాలు మనస్సును తీసుకువెళ్ళిపోతాయి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దేన్నుంచి? గీతాబోధనుంచి; ఉపనిషత్తుల బోధనుంచి. వారిమీద కస్సుమని లేస్తారు. నువ్వు నేర్చుకున్న పాఠం ఇదేనా, నీ గురువు ఇదే చెప్పాడా అంటే, ఇంకా ముంచుకొస్తుంది కోపం. ఏమాత్రం అజాగ్రత్తగా ఉన్నా వేదాంతం గాలికెగిరిపోతుంది. అందువల్ల, వేదాంతాన్ని జీర్ణించుకోవాలంటే, జాగ్రత్తగా ఉండండి.

యతతః అపి – ఇంద్రియ నిగ్రహంమీద శ్రద్ధ ఉన్నా, కాస్త ఏమారితే చాలు, ఇంద్రియాలు ఎటో లాగేస్తాయి. ఆధ్యాత్మ రామాయణంలో ఆ విషయం చూస్తాము. సీతాదేవి ఎప్పుడూ రామునితోనే ఉంటుంది. రాముడు ఆత్మానందానికి సంకేతం. మారీచుడు, బంగారులేడి, ఇంద్రియ లోలత్వానికి సంకేతం. ఇరవైనాలుగ్గంటలూ రామునితోనే ఉండే సీతే, ఒక్క నిముషం బంగారులేడిని చూసి ముచ్చటపడింది. దాని ఫలితం? ఆ వ్యామోహం సీతను చాలాకాలం శ్రీరామునికి దూరం చేసింది; అంటే ఆత్మానందానికి దూరం చేసింది. అందువల్ల ఆత్మ మనతోనే ఎప్పుడూ ఉన్నా, జగత్తనే బంగారులేడి మనను ఆకర్షించగలదు. కృష్ణపరమాత్మ ఇంకొక పదం కూడా వాడుతున్నాడు.

విపశ్చితః – విపశ్చిత అంటే జ్ఞాని. గీతను, ఉపనిషత్తులను అధ్యయనం చేసిన జ్ఞాని కూడా, ఒక్క నిముషం బలహీనతకు లోనయితే, దారితప్పే అవకాశం ఉంది. అందువల్ల చాలా అప్రమత్తతతో ఉండాలి.

శ్లో. 61 **తాని సర్వాణి సంయమ్య యుక్త ఆసీత మత్పరః ।**

వశే హి యస్యేంద్రియాణి తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ॥

తాని, సర్వాణి, సంయమ్య, యుక్తః, ఆసీత, మత్పరః,

వశే, హి, యస్య, ఇంద్రియాణి, తస్య, ప్రజ్ఞా, ప్రతిష్ఠితా ॥

తాని, సర్వాణి	= ఆ సమస్తములైన ఇంద్రియములను	యస్య	= ఎవనియొక్క
సంయమ్య	= వశమునందుంచుకొని	ఇంద్రియాణి	= ఇంద్రియములు
యుక్తః	= సమాహితచిత్తుడైనవాడు	వశే	= వశమందు (ఉండునో)
మత్పరః	= నేనే పరమలక్ష్యముగా	తస్య	= అతనియొక్క
ఆసీత	= ధ్యానమునందు కూర్చొనవలెను	ప్రజ్ఞా	= బుద్ధియే
హి	= ఎందుకంటే	ప్రతిష్ఠితా	= స్థిరమైయుండును

తాని సర్వాణి సంయమ్య యుక్తః మత్పరః ఆసీత।
హి యస్య వశే ఇంద్రియాణి తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా॥

తా: వాటినన్నింటినీ నియంత్రించి ఏకాగ్రచిత్తుడై నేనే పరమలక్ష్యముగా గలవాడై స్థిరముగా నుండవలెను. ఎందుకంటే, ఎవనికి ఇంద్రియములు వశములో ఉండునో, అటువంటి వాని ప్రజ్ఞ ప్రతిష్ఠితమైనది (అతడు స్థితప్రజ్ఞుడు).

తాని సర్వాణి సంయమ్య ఆసీత – ఓ అర్జునా, అన్ని ఇంద్రియాలనూ నీ వశంలో ఉంచుకో. మనం వాటికి బానిస కాకూడదు. మనం ఒక కారు నడుపుతుంటే, కారు చక్రాలు మనం కోరినట్టు వెళ్ళాలి కాని, వాటికి తోచినట్టు వెళ్ళకూడదు. అలాగే కుక్కను వాకింగ్‌కు తీసుకువెళితే, ఒక్కోసారి అది మనను పరుగులు పెట్టిస్తుంది. చూసేవారికి ఎవరు యజమానో తెలియదు.

అలాగే ఇంద్రియాలు అటువంటి కుక్కలు. మనం వాటిని నడిపించాలి. అవి మనను నడిపించకూడదు. వాటిని అదుపులో పెట్టుకోవాలి కాని అణగద్రొక్కకూడదు. అణగద్రొక్కటానికీ, అధీనంలో ఉంచుకోవటానికీ మధ్య చిన్న భేదం ఉంది. అణగద్రొక్కటం అంటే మనం నమ్మినా నమ్మకపోయినా పాటించటం. ఏకాదశిరోజు మనంతట మనం ఉపవాసం ఉంటే అది ఇంద్రియాలను అధీనంలో ఉంచుకోవటం; బలవంతంగా ఉండాల్సి వస్తే అది అణగద్రొక్కటం. అందువల్ల దమం అంటే ఇంద్రియాలను అదుపులో పెట్టటం. ఎందుకు?

యస్యేంద్రియాణి వశే – అలా ఎవరైతే ఇంద్రియాలను తన అధీనంలో పెట్టుకుంటాడో, అటువంటి వ్యక్తి,

ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా (భవతి) – ఆత్మజ్ఞానం త్వరగా జీర్ణించుకుంటాడు. వేదాంతం బాగా అర్థమవుతుంది. ఇక్కడ ప్రజ్ఞ అంటే ఆత్మజ్ఞానం. ఆత్మజ్ఞానంలో నెలకొని ఉంటాడు. దీనితో మొదటి సాధన అయిన దమం అయింది.

ఈ శ్లోకంలోనే రెండవ సాధనను పేర్కొంటాడు.

నిదిధ్యాసనం – యుక్తః మత్పరః ఆసీత – నామీదే బుద్ధిని స్థిరంగా ఉంచు అంటాడు కృష్ణపరమాత్మ. నామీద అంటే రెండు అర్థాలు వస్తాయి. సగుణ ఈశ్వరుడు, నిర్గుణబ్రహ్మ. భగవద్గీతలో కృష్ణపరమాత్మ తనను తాను వ్యక్తిగా కాకుండా, అన్ని జీవుల్లోనూ ఉన్న ఆత్మగా వివరించుకున్నాడు. భాగవతంలో గోపికలు కూడా అదే అంటారు.

అఖిల దేహినాం అంతరాత్మ దృక్

నువ్వు అందరి దేహాల్లో ఉన్న అంతరాత్మవు అంటారు. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ ఆత్మధ్యానాన్ని నిర్దేశిస్తున్నాడు. మత్పరః అంటే నీలో ఉన్న ఆత్మగా నన్ను గుర్తించు

మనోబుద్ధ్యహంకార చిత్తాని నాహం
చిదానందరూపః శివోఽహం శివోఽహమ్ – నిర్వాణషట్కమ్

అందువల్ల ఆత్మధ్యానం చేయి. ఒకవేళ ఆత్మ గురించి తెలియకపోతే, కృష్ణధ్యానం చేయి. ఈ ఆత్మధ్యానం చేయటం తేలిక కాదు. అందువల్ల యుక్త పదం వాడాడు కృష్ణపరమాత్మ. ధ్యానం చేయమని చెబుతున్నాడు. మనస్సు బాహ్యంగా పరుగులు తీస్తుంది. బాహ్యంగా పరుగులు తీసే మనస్సును పట్టి నిలిపి, అంతర్ముఖం చేయాలి. దీని ద్వారా రెండవ సాధన అయిన నిదిధ్యాసనం గురించి చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఇప్పుడు ముఖ్యమైన మూడవ సాధన రాబోతున్నది.

శ్లో. 62 **ధ్యాయతో విషయాన్ పుంసః సంగస్తేషూపజాయతే ।**
సంగాత్ సంజాయతే కామః కామాత్ క్రోధోఽభిజాయతే ॥
ధ్యాయతః, విషయాన్, పుంసః, సంగః, తేషు, ఉపజాయతే,
సంగాత్, సంజాయతే, కామః, కామాత్, క్రోధః, అభిజాయతే ॥

విషయాన్	= శబ్దాది విషయములను	సంగాత్	= ఆసక్తివల్ల
ధ్యాయతః	= చింతన చేయుచుండునట్టి	కామః	= విషయవాంఛ
పుంసః	= పురుషునకు	సంజాయతే	= ఉత్పన్నమగును
తేషు	= ఆ శబ్దాదివిషయములయందు	కామాత్	= కోరికవల్ల (ఆ కోరిక తీరనప్పుడు)
సంగః	= ఆసక్తి	క్రోధః	= కోపము
ఉపజాయతే	= ఏర్పడును	అభిజాయతే	= కలుగును

విషయాన్ ధ్యాయతః పుంసః తేషు సంగః ఉపజాయతే।
సంగాత్ కామః సంజాయతే కామాత్ క్రోధః అభిజాయతే ॥

తా: ఇంద్రియభోగములను గురించి ఏకాగ్రంగా చింతన చేసే వ్యక్తికి వాటియందు ఆసక్తి ఉత్పన్నమగును. ఆసక్తినుంచి కోరిక, కోరికనుంచి క్రోధము పుట్టును.

మనోనిగ్రహం – ఈ శ్లోకంనుంచీ, మనోనిగ్రహం గురించి చెప్పబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇంద్రియనిగ్రహంతో పోలిస్తే మనోనిగ్రహం ఇంకా కష్టం. ఇంద్రియాలు స్థూల అంగాలు. అందువల్ల వాటిని తేలికగా అదుపులో పెట్టగలరు. మనకు ఏదైనా చూడటం ఇష్టం లేకపోతే కళ్ళు మూసుకోవచ్చు; ఏదైనా వినటం ఇష్టం లేకపోతే చెవులు మూసుకోవచ్చు లేదా అక్కడనుంచి లేచి వెళ్ళిపోవచ్చు. కాని మనస్సు విషయం అలా కాదు. మనం

గీతాబోధ వింటున్నా కూడా, బోధ మధ్యలోంచి మనస్సు ఏ సముద్రం దగ్గరకో వెళ్ళి వస్తుంది. అందువల్ల మనోనిగ్రహం లేదా శమం చాలా కష్టం.

ఎ). విషయధ్యానం– మనం జగత్తులో వ్యవహారం నడుపుతున్నప్పుడు ఇంద్రియాల ద్వారా, ఎన్నో విషయాలు మన మనస్సులోకి ప్రవేశిస్తాయి. మనం ఇంద్రియనిగ్రహం పాటించినా కూడా, పక్కవారు దేని గురించో మాట్లాడుతుంటే, అది వద్దనుకున్నా మన చెవిలో పడుతుంది. అలాగే మనం సినిమాలు చూడటం మానినా, రోడ్డుమీద సినిమా పోస్టర్లు వద్దన్నా మన కంట్లో పడతాయి. అంటే మన మనస్సులోకి ప్రపంచం తొంగి చూడకుండా ఆపలేము. వస్తువు మన ఎదురుగుండా లేకపోయినా, మనం దానికి దూరంగా వచ్చినా కూడా, దానిమీద ధ్యాస పోదు. **ధ్యాయతో విషయాన్ పుంసః** తమాషా ఏమిటంటే ఈశ్వరధ్యానం చేయటం కష్టం కాని విషయధ్యానంలో మనమంతా ఆరితేరాము. దీనికి పద్మాసనం వేసుకుని, ప్రత్యేకంగా కూర్చోకుండానే ఆ ఆలోచన దూసుకు వస్తుంది. అంతేకాదు, ఆ ఆలోచనే మనలో నిరంతరం ఉంటుంది. అది డబ్బు ధ్యానం కావచ్చు, ఇంటి ధ్యానం కావచ్చు, మరేదన్నా కావచ్చు. విషయం అంటే ఇంద్రియాలు చూసే వస్తువులు.

వేదాంతం ప్రకారం విషయధ్యానాన్ని మన విచక్షణా శక్తిని ఉపయోగించి మొగ్గతొడకగ ముందే తొలగించి వేయాలి. ఒక వస్తువును చూస్తే, దాని గురించి పదేపదే ధ్యానం చేయాల్సిన అవసరం ఉందా లేదా అని బేరీజు వేయాలి. దాని గురించిన కలలు, ఆరోగ్యకరమైనవో, కావో నిర్ణయించుకోవాలి. ఒక వస్తువు గురించి వచ్చిన మొదటి ఆలోచన చాలా బలహీనంగా ఉంటుంది. అప్పుడు మనస్సును దాన్నుంచి మరలించటం తేలిక కాని, దాన్ని వదిలేశామో, మన పని అయిపోయినట్టే. చిన్న బుడగలాగా మొదలైన ఆలోచన అంతకంతకూ పెరిగి, ఒక మహాశక్తివంతమైన అలగా మారుతుంది. రెండవదశ ఏమిటి?

తేషు సంగః ఉపజాయతే – ఆ వస్తువుమీద ఆసక్తి కలుగుతుంది. అది ఉంటే నాకు ఆనందం కలుగుతుంది అనుకుంటాము. కాని ప్రపంచం ఆనందమూ కలుగజేయదు, దుఃఖమూ కలుగజేయదు అంటుంది వేదాంతం. మరి అయితే ప్రపంచం ఏమిటి? ప్రపంచం ప్రపంచమే. అంతే. మనమే దానికి రంగులు పులుముతున్నాము. ఆనందం కలుగజేస్తుంది, దుఃఖంలో ముంచెత్తుతుంది అంటున్నాము. మనకు శాస్త్రీయ సంగీతం ఇష్టం. పిల్లలేమో పాశ్చాత్యసంగీతాన్ని ఇష్టపడతారు. ఆ సంగీతాన్ని భరించలేము మనము. పైగా తలనెప్పి వస్తోంది, ఆపేయండి అని వారిని అరుస్తాము. ఇప్పుడు చెప్పండి, పాశ్చాత్యసంగీతం ఆనందహేతువా, దుఃఖహేతువా? అది మనం చూసే దృష్టినిబట్టి ఉంటుంది.

బి). విషయసంగం– మనస్సు చేసే గారడీ చూడండి! దేన్నైనా పదేపదే వింటే, దాన్ని మెచ్చుకునే స్వభావం ఉంటుంది. చివరికి మనకు విసుగు పుట్టించే ప్రకటనకున్న రాగం కూడా పదిసార్లు వినేసరికి మనకు తెలియకుండానే ఆ రాగాన్ని కూనిరాగం తీస్తాము. మనకు అదంటే చచ్చే చిరాకు, కాని మనమేం చేస్తున్నాము? మనమే పాడుతున్నాము. మనస్సుకు ఆ శక్తి ఉంది. అది బాగుంది, ఆకర్షణీయంగా ఉంది అంటాము. ఆ దృక్పథాన్ని **విషయసంగం** అంటారు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ **విషయధ్యానాత్ సంగః జాయతే** అంటున్నాడు. దానిమీద రాగం, అది కూడా తప్పులేదు. అది అందంగా ఉంది అంటున్నారంతే. గులాబీ పువ్వు అందంగా ఉంది అంటే

అది ఈశ్వర విభూతి. మనం భగవంతుణ్ణి కీర్తిస్తున్నాము. అక్కడితో ఆగితే బాగానే ఉంటుంది. కాని మనం ఒక అడుగు ముందుకు వెళతాము.

అది బాగుంది, బాగుంది అని పదిసార్లు అనుకుని అది నాచేతిలో ఉంటే ఇంకా బాగుంటుంది అనుకుంటాము. అక్కడితో ఆగుతామా? లేదు. నాకది కావాలి; నాకది కావాలి అని పదేపదే దాని ధ్యానం చేస్తాము. చివరికి ఏ దశకు వెళతామంటే, అది లేకపోతే నేను ఉండలేను అంటాము. ఆ వస్తువు లేకపోతే, ఆ వ్యక్తి లేకపోతే, ఆ పరిస్థితి లేకపోతే నేను జీవించలేను. దానికోసం ఏదైనా చేయటానికి కూడా సిద్ధమే. దీన్నేమంటారు?

సి). విషయకామం – కామః – కామం అంటే కోరిక. కామం అంటే ఆ కోరికకు పూర్తిగా బానిస అయిపోవటం. నేను పూర్ణుణ్ణి, నేను అద్వితీయాన్ని, నాకు భిన్నంగా ఏమీలేదు అని నేర్చుకున్న వేదాంతబోధ అంతా గాలికి ఎగిరిపోతుంది. బాహ్యవస్తువు ఏదీ నాకు శాశ్వతమైన ఆనందాన్నివ్వలేదు, నేను ఆనందస్వరూపుణ్ణి అని నేర్చుకున్నదంతా మర్చిపోయి, ఆ వస్తువు లేదా ఆ వ్యక్తి లేకపోతే నేను జీవించలేను అనే నిర్ణయానికి వచ్చేస్తాము. దీన్ని **విషయకామం** అంటారు.

సంగాత్ కామః సంజాయతే – అందువల్ల, తీవ్రమైన కోరిక పుడుతుంది. అంటే విషయధ్యానం విషయసంగత్వానికి, విషయసంగత్వం విషయకామానికి దారితీస్తుంది. అప్పుడేమవుతుంది?

డి). క్రోధం– కామాత్ క్రోధోఽభిజాయతే – ఆ కోరిక తీరకపోతే కోపం వస్తుంది. దీన్ని **క్రోధం** అంటారు. సమస్య అంతకంతకూ తీవ్రరూపం దాలుస్తుంది. కామంవల్ల కోరిక తీరవచ్చు, తీరకపోవచ్చు, కృష్ణపరమాత్మ కోరిక తీరని మార్గం గురించి చెబుతున్నాడు.

ఈ రోజుల్లో ప్రతిదానికీ చాలా పెద్ద పోటీ ఉంది. ఒక వస్తువు మనం కొనాలని బజారు వెళితే, క్షమించండి, ఇప్పుడే ఎవరో తీసేసుకున్నారు దాన్ని అంటారు. పోనీ, ఇంకొకటి ఇవ్వండి అంటే, అదొక్కటే ఉంది అంటారు. తీరని కోరిక కోపంగా మారుతుంది. నిజానికి, కోపమే కోరికకు ఇంకొక రూపం. అందువల్ల తీరని కోరికవల్ల, కోపం వస్తుంది. వ్యాపారంలో తనకు అడ్డు వచ్చినవారిని అణగద్రొక్కటానికి అనేక మార్గాలను కొందరు ఉపయోగించటం చూస్తూనే ఉంటాము. దీనికి కారణం, వారి తీవ్రమైన కోరిక. తీవ్రమైన కోరిక ఉన్న వ్యక్తి ఎటువంటి పని చేయటానికి కూడా జంకడు. ఇది ఒక పరిస్థితి.

కోరిక తీరిన వాని పరిస్థితి ఏమిటి? కృష్ణపరమాత్మ దానిని ఇక్కడ చర్చించడు కాని అతని పరిస్థితి ఎలా ఉంటుందో జగద్విదితమే. ఒక కోరిక తీరితే, ఇంకో కోరిక పుట్టుకొస్తుంది. వందలు ఉంటే వేలు కావాలని అనిపిస్తుంది; వేలు ఉంటే లక్షలు; లక్షలు ఉంటే కోట్లు కావాలనిపిస్తుంది. ఆశకు అంతెక్కడ? అందువల్లనే జూదగాళ్ళు జూదంలో కొంత ఎక్కువ డబ్బు వచ్చినా, జూదం ఆడటం ఆపరు. ఇంకా ఇంకా వస్తుందనే ఆశతో ఇంకా ఇంకా ఆడతారు. ఎవరిదాకానో ఎందుకు, సాక్షాత్తూ ధర్మరాజే జూదానికి బానిస అయ్యాడు. మహాభారతంనుంచి నేర్చుకోవాల్సిన ముఖ్యమైన పాఠాల్లో ఇది ఒకటి; చెడు వ్యసనాలకు బానిస అయితే, అది ధార్మికుణ్ణి కూడా నాశనం చేస్తుంది. అందువల్ల తీరిన కామం లోభానికి దారితీస్తుంది. కాని కృష్ణపరమాత్మ

దాని గురించి మాట్లాడటం లేదు. తీరని కామం క్రోధానికి దారితీస్తుందని చెబుతున్నాడు. ఇప్పటిదాకా నాలుగు దశలు చూశాము –

విషయధ్యానం → విషయసంగం → విషయకామం → క్రోధం.

క్రోధానికి విషయక్రోధం అనకూడదు. క్రోధం వస్తే ఏమవుతుంది?

శ్లో. 63 **క్రోధాద్భవతి సమ్మోహః సమ్మోహాత్ స్మృతివిభ్రమః ।**
స్మృతిభ్రంశాద్బుద్ధినాశో బుద్ధినాశాత్ ప్రణశ్యతి ॥
క్రోధాత్, భవతి, సమ్మోహః, సమ్మోహాత్, స్మృతివిభ్రమః,
స్మృతిభ్రంశాత్, బుద్ధినాశః, బుద్ధినాశాత్, ప్రణశ్యతి ॥

క్రోధాత్	= క్రోధమువల్ల	స్మృతిభ్రంశాత్	= స్మృతి భ్రమవల్ల
సమ్మోహః	= అత్యంతమైన మోహము	బుద్ధినాశః	= బుద్ధి (జ్ఞానశక్తి) నశించును
భవతి	= ఉత్పన్నమగును	బుద్ధినాశాత్	= బుద్ధిబలము నశించుటవల్ల
సమ్మోహాత్	= ఆ వ్యామోహమువల్ల	ప్రణశ్యతి	= (ఆ పురుషుడు తన సహజ స్థితినుంచి) పతనమగును
స్మృతివిభ్రమః	= స్మృతి (జ్ఞాపకశక్తి) భ్రమ ఏర్పడును		

క్రోధాత్ సమ్మోహః భవతి సమ్మోహాత్ స్మృతి విభ్రమః।
స్మృతిభ్రంశాత్ బుద్ధినాశః బుద్ధినాశాత్ ప్రణశ్యతి ॥

తా: క్రోధమునుంచి సమ్మోహము (మూఢభావము), సమ్మోహమునుంచి స్మృతివిభ్రమము, స్మృతి(జ్ఞాపకశక్తి) భ్రష్టమగుటవల్ల బుద్ధియొక్క వినాశనమగును.బుద్ధినాశమువల్ల వ్యక్తి వినాశము (పతనము)ను పొందును.

ఇ). సమ్మోహం –క్రోధాత్ సమ్మోహః భవతి – మనస్సు క్రోధం కోరల్లో చిక్కుకుంటే, వ్యామోహం కలుగుతుంది. దీన్ని **సమ్మోహం** అంటారు. అంటే విచక్షణాశక్తి కోల్పోతాము. మంచీ, మర్యాదా మర్చిపోతాము. మనమెవరమో, మనముందు ఉన్నది ఎవరో మర్చిపోతాము. అది తల్లి, తండ్రి, గురువు, తాత, వయోవృద్ధుడు – ఎవరైనా పట్టించుకోము.

క్రుద్ధః పురుషః గురుమపి ఆక్షేపతి, మాతరమపి తాడయతి

శంకరాచార్యులు వేరే సందర్భంలో చెబుతారు, కోపంగా ఉన్న వ్యక్తి గురువును కూడా గట్టిగా అరుస్తాడు. తల్లిని కూడా కొడతాడు. తరువాత వారికి క్షమాపణ చెప్పవచ్చు, అది వేరే విషయం, కాని కోపంలో మాత్రం ముందు, వెనకలు చూడడు. అందువల్ల –

ఎఫ్). స్మృతివిభ్రమం – సమ్మోహాత్ స్మృతివిభ్రమః – సమ్మోహంవల్ల మనం నేర్చుకున్నదంతా మర్చిపోతాము. మనం గీత ఎందుకు నేర్చుకుంటున్నాము? నలుగురిలో గొప్ప చెప్పుకోవటానికో, కాలక్షేపం అవటానికో కాదు. మన జీవితంలో ఏదైనా క్లిష్టపరిస్థితి ఎదురైనప్పుడు, ఈ బోధ మనను ఆదుకోవటానికి.

అలా ఉపయోగించుకోలేకపోతే, మనం కర్ణునిలాగా అవుతాము. కర్ణునికి ఎన్నో ప్రత్యేకమైన మంత్రాలు వచ్చు, కాని అతను అవసరమైనప్పుడు వాటిని వినియోగించుకోలేదు. అలా అతనికి శాపం ఉంది. పిల్లలు కూడా చూడండి, ఇంట్లో అన్ని జవాబులూ చెబుతారు, రాస్తారు కాని పరీక్షహాలులో కూర్చునేసరికి మనస్సు మొద్దుబారిపోతుంది, ఏమీ గుర్తురాదు. బయటకు వచ్చాక, మళ్ళీ వాటంతట అవే గుర్తుకొస్తాయి.

అలా మన మనస్సునుంచి మనం గీత ద్వారా పొందిన జ్ఞానమంతా మటుమాయమయిపోతుంది. ఒక్కోసారి కంప్యూటర్‌లో వైరస్ చేరినట్టుగా, మన మనస్సనే కంప్యూటర్‌ను కోపమనే వైరస్ పట్టుకుంటుంది. అందువల్ల నేర్చుకున్న జ్ఞానమంతా తాత్కాలికంగా మర్చిపోతాడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దీన్ని **స్మృతివిభ్రమం** అంటారు. అక్కడ కూడా జాగ్రత్తపడక పోతే ఏమవుతుంది?

జి). బుద్ధినాశం– స్మృతిభ్రంశాత్ బుద్ధినాశః – జ్ఞానం ఎప్పుడైతే మర్చిపోతామో, అప్పుడే బుద్ధి శాశ్వతంగా పోతుంది. ఇంతకు ముందు సమ్మోహం పదం వాడాడు. అంటే విచక్షణాశక్తిని తాత్కాలికంగా కోల్పోతాము. దీన్ని **బుద్ధినాశం** అంటారు. అంటే ఈ విచక్షణాశక్తిని శాశ్వతంగా పోగొట్టుకుంటాము. ఎప్పుడైతే, దాన్ని శాశ్వతంగా పోగొట్టుకుంటామో, అప్పుడింక మనం వెనక్కి తిరిగివచ్చే అవకాశం ఉండదు. ఎందుకంటే మనకు ఇంక బుద్ధి పనిచేయదు. దానివల్ల ఏమవుతుంది?

హెచ్). ప్రణశ్యతి– బుద్ధినాశాత్ ప్రణశ్యతి – బుద్ధి నాశనమయితే, మనము మన మానవస్థితినుంచి పతనమవుతాము. దీన్ని **ప్రణశ్యతి** అంటున్నాడు. ఎప్పుడైతే బుద్ధి పనిచేయటం మానేస్తుందో, అప్పుడు మనకూ, పశువుకూ భేదం ఉండదు. ఒక గాడిద గాండ్రించాలనుకుంటే పక్కన ఏమవుతుందో పట్టించుకోదు. మనం కూడా అలా పక్కన ఎవరున్నారో చూసుకోకుండా, భార్యమీదో, పిల్లలమీదో అరిస్తే, పశువుకూ, మనకూ భేదం ఉండదు. కోపం రావచ్చు, వద్దనటం లేదు. కాని దాన్ని వెంటనే ప్రకటించకుండా, నిగ్రహించుకోగలగాలి. ఏది తోస్తే అది చేస్తే అది పశుప్రవృత్తి; ఆలోచించి చేస్తే అది మనుష్యప్రవృత్తి. పశుప్రవృత్తి ఉంటే పురుషార్థాల జోలికి పోము. పురుషార్థాలు సాధించకపోతే, మనిషిగా పుట్టినా, మన జీవితం వృథా.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ గట్టిగా చెబుతున్నాడు – క్షణికావేశంతో ఏపనీ చేయవద్దు. ఆలోచించి చేయండి. ఈ రెండు శ్లోకాల్లో మనిషి పతనానికి ఎనిమిది జారుడు మెట్లను వర్ణిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

విషయ ధ్యానం → విషయ సంగం → విషయ కామం → క్రోధం →
సమ్మోహం → స్మృతి విభ్రమం → బుద్ధినాశం → ప్రణశ్యతి

దీనకంతటికీ మూలకారణం ఏమిటి? విషయధ్యానం. అందువల్ల మనోనిగ్రహం పెంపొందించుకోవాలి.

శ్లో. 64 **రాగద్వేషవియుక్తైస్తు విషయానింద్రియైశ్చరన్ ।**
ఆత్మవశ్యైర్విధేయాత్మా ప్రసాదమధిగచ్ఛతి ॥
రాగద్వేషవియుక్తైః, తు, విషయాన్, ఇంద్రియైః, చరన్,
ఆత్మవశ్యైః, విధేయాత్మా, ప్రసాదమ్, అధిగచ్ఛతి ॥

తు	=	కాని	విషయాన్	=	విషయములను
విధేయాత్మా	=	అంతఃకరణము అదుపులోగల సాధకుడు	చరన్	=	సేవించుచున్ననూ
ఆత్మవశ్యైః	=	తన వశములోనున్న	ప్రసాదమ్	=	అంతఃకరణ ప్రసన్నతను (అధీనమును)
రాగద్వేషవియుక్తైః	=	రాగద్వేషరహితములైన	అధిగచ్ఛతి	=	పొందును
ఇంద్రియైః	=	ఇంద్రియముల ద్వారా			

విధేయ ఆత్మా తు రాగ-ద్వేష-వియుక్తైః ఆత్మ-వశ్యైః
ఇంద్రియైః విషయాన్ చరన్ ప్రసాదమ్ అధిగచ్ఛతి॥

తా: దీనికి భిన్నముగా రాగద్వేషములు లేకుండా తనకు వశములై ఉండే ఇంద్రియములతో శబ్దాది విషయములను సేవిస్తున్న సాధకుని మనస్సు అతని అధీనములో ఉండును. అతడు మనః ప్రసన్నతను పొందును.

ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ మళ్ళీ ఇంద్రియనిగ్రహం అంశానికి వస్తున్నాడు. ఎందుకంటే, మూడూ ముఖ్యమే అయినా ఇంద్రియనిగ్రహం వాటిలో ఇంకా చాలా ముఖ్యం. ఇంద్రియనిగ్రహం లేకపోతే ప్రపంచం మొత్తం మన మనస్సులోకి దూరిపోతుంది.

ఇంద్రియైః విషయాన్ చరన్ – ఇంద్రియాల ద్వారా విషయవస్తువులు చూడకుండా ఉండలేము. మనం కళ్ళు, చెవులు మూసుకుని నడవలేము కాబట్టి, ఏదో ఒకటి ఏదో ఒక ఇంద్రియం ద్వారా మనస్సులోకి దూరకుండా ఉండదు. వాటిని లోపలికి రానివ్వచ్చు. కాని ఒక జాగ్రత్త తీసుకోవాలి. ఏమిటది?

రాగద్వేషవియుక్తైః – కాని వాటిమీద రాగద్వేషాలను పెంచుకోకూడదు. ఇంద్రియాలకు ఆ గుణం ఉంటుంది. అందువల్ల మనం చాలా జాగ్రత్తగా ఉండాలి. ఒక వస్తువు మనకు ఆనందం ఇస్తుందనుకోవటం రాగం, ఒక వస్తువు మనకు దుఃఖం ఇస్తుందనుకోవటం ద్వేషం. రెండూ తప్పే. అటువంటి తప్పుడు అవగాహన కలగకుండా మనం జాగ్రత్తపడాలి. గులాబీపువ్వు అందాన్ని ఆస్వాదించాలి, కాని అది నా స్వంతం అవాలని ఆశించకూడదు. రాగద్వేషాలను పెరగనివ్వకూడదు.

గీతాబోధకు వెళితే, నాలుగురోజులు ఒకచోట కూర్చుంటే, దానిమీద రాగం ఏర్పడుతుంది. రోజూ అక్కడే కూర్చోవాలనిపిస్తుంది. ఎవరైనా అక్కడ కూర్చుంటే వారితో పోట్లాడతాము కూడా. అలా దేనికీ బానిస కాకూడదు. మధ్యమధ్యలో వేరేచోట కూర్చోవాలి.

ఆత్మవశ్యైః – ఇంద్రియాలను మన వశంలో ఉంచుకోవాలి అంటే ఇంద్రియాలు, మనస్సు మాట వినేలాగా చేసుకోవాలి. ఇక్కడ ఆత్మ అంటే బుద్ధి, విచక్షణాశక్తి. మద్యపానం సేవించకూడదని శాస్త్రం చెబుతున్నది. వైద్యులు కూడా ఆరోగ్యానికి మంచిదికాదు అంటున్నారు. అలాంటప్పుడు, దాన్ని ఎన్నడూ ముట్టుకోకుండా ఉండగలిగే శక్తిని పెంపొందించుకోవాలి.

మొదటిసారే మనం 'నో' గట్టిగా చెప్పగలగాలి. అప్పుడు మనం చెప్పలేకపోతే, అది వాలిలాగా మనశక్తిని సగం హరించివేస్తుంది. ఇంక దానికి బానిస అయిపోతాము. మనను సమర్థించుకోవటానికి ఇది నా ప్రారబ్ధం అంటాము. ఇది అక్రమం. చేజేతులా చేసుకుని ప్రారబ్ధాన్ని నిందించటం ఎందుకు? ఇదే సూత్రం సిగరెట్టుకు, మాంసాహారానికీ కూడా వర్తిస్తుంది. అన్నిటికీ 'నో' చెప్పగలగాలి, ఆ మాటమీద నిలబడగలగాలి.

విధేయాత్మా – ఆత్మనిగ్రహం ఉన్న వ్యక్తి అని అర్థం. ఇక్కడ కూడా ఆత్మ అంటే సచ్చిదానంద ఆత్మకాదు; ఆత్మ అంటే మనస్సు. తన ఇంద్రియాలను తన చెప్పుచేతలో ఉంచుకున్న వ్యక్తి. అటువంటి వ్యక్తి ఎలా ఉంటాడు?

ప్రసాదమధిగచ్ఛతి – ఇక్కడ ప్రసాదం అంటే తినే ప్రసాదం కాదు, ప్రసాదం అంటే శాంతి. నిజానికి దేవుని ప్రసాదం తింటే మనశ్శాంతి కలుగుతుంది కాబట్టి పరోక్షంగా ప్రసాదం పదం కూడా సరిపోతుంది అనవచ్చు. అందువల్ల ఇంద్రియనిగ్రహం ఉన్న వ్యక్తి మనశ్శాంతిని పొందుతాడు. అతని మనస్సులో కల్లోలాలు చెలరేగవు.

ఏదైనా వాదనలో వేడి పెరిగితే, అతను ఆ విషయం గ్రహించి, వాదన ఆపేస్తాడు. ఒక్కోసారి వాదనల్లో జ్ఞానం కలగదు, వేడి మాత్రమే పుడుతుంది. ఆవేశంలో ఉన్న వ్యక్తి, ఎదుటివ్యక్తి మంచి చెప్పినా గ్రహించే స్థితిలో ఉండడు. వేదాంతి ఇది గ్రహిస్తాడు. వెంటనే వాదనను ఆపేస్తాడు. కావాలంటే మీరూ ప్రయత్నించి చూడండి. మీకో, ఎదుటివ్యక్తికో కోపం తీవ్రరూపం దాలుస్తోందని మీరు గ్రహించగానే వాదన ఆపేయండి. అలా ఆపిన ఐదు నిముషాలకే, మీకు కోపం తగ్గి ప్రశాంతత కలుగుతుంది. వాదన తీవ్రతనుబట్టి కూడా కోపం తగ్గే సమయం ఉంటుంది.

మన వాదన మధ్యలో ఆపితే, ఓడిపోయామనే అపోహ ఎదుటివ్యక్తికి కలగవచ్చు. అది సరికాదు. మనదే నూటికి నూరుశాతం నిజమని తెలిసినా, ఎదుటివ్యక్తి విననప్పుడు ఆగటం విజ్ఞత. అతను నువ్వు ఓడిపోతున్నావు కాబట్టి ఆపుతున్నావని గేలి చేసినా మనమేమీ బాధపడనవసరం లేదు. ఎదుటివ్యక్తి సందేశం తీసుకోవటంలో ఓడిపోయాడు. అందువల్ల మనస్సు కల్లోలపడకుండా ఉండేలా చూసుకోవాల్సిన బాధ్యత మనకు చాలా ఉంది. అందువల్లనే ప్రసాదమధిగచ్ఛతి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఇంద్రియాలను బాహ్యప్రపంచంలోకి వదిలినప్పుడు, జాగరూకతతో ఉండాలి. కఠోపనిషత్తులో రథకల్పన వస్తుంది. శరీరాన్ని రథంతోనూ, ఇంద్రియాలను గుర్రాలతోనూ, మనస్సును పగ్గాలతోనూ, బుద్ధిని రథసారథితోనూ పోలుస్తుంది ఉపనిషత్తు అందులో. ఇప్పటి కాలమాన పరిస్థితుల ప్రకారం, శరీరాన్ని కారుతోనూ, ఇంద్రియాలను కారు చక్రాలతోనూ, మనస్సును స్టీరింగుతోనూ, కారు నడిపే డ్రైవరును బుద్ధితోనూ పోల్చవచ్చు. కారును ఎంత వేగంగా నడిపినా, అవసరమైనప్పుడు వేగం తగ్గించగలిగే నైపుణ్యం ఉండాలి డ్రైవరుకు. అలా శరీరాన్ని, ఇంద్రియాలను, మనస్సును అదుపులో ఉంచుకోగలిగిన వ్యక్తి మనస్సును సమతుల్యంగా ఉంచుకోగలడు. అతనికి భావోద్రేకాలు అంత వేగంగా కలగవు. ఒకవేళ కోపం వచ్చినా త్వరగా బయట పడగలడు.

శ్లో. 65 **ప్రసాదే సర్వదుఃఖానాం హానిరస్యోపజాయతే ।**
ప్రసన్నచేతసో హ్యాశు బుద్ధిః పర్యవతిష్ఠతే ॥
ప్రసాదే, సర్వదుఃఖానామ్, హానిః, అస్య, ఉపజాయతే,
ప్రసన్నచేతసః, హి, ఆశు, బుద్ధిః, పర్యవతిష్ఠతే ॥

ప్రసాదే	= అంతఃకరణ ప్రసన్నత ప్రాప్తించినంతనే	ప్రసన్నచేతసః	= ప్రసన్న మనస్కుడైన కర్మయోగియొక్క
అస్య	= ఇతనియొక్క	బుద్ధిః	= బుద్ధి
సర్వదుఃఖానామ్	= సమస్త దుఃఖములకును	ఆశు, హి	= శీఘ్రముగానే (వెంటనే)
హానిః ఉపజాయతే	= అభావము కలుగును, సమస్త దుఃఖములును తొలగిపోవును	పర్యవతిష్ఠతే	= పరమాత్మయందే పూర్తిగా స్థిరమగును

ప్రసాదే అస్య సర్వ–దుఃఖానాం హానిః ఉపజాయతే ।
ప్రసన్న–చేతసః హి బుద్ధిః ఆశు పర్యవతిష్ఠతే ॥

తా: వీనికి ప్రసాదము లభించగా సకల దుఃఖములు దూరమగును. ఏలయనగా, ప్రసన్నమైన మనస్సు గలవానికి బుద్ధి శీఘ్రముగా అంతటా ఆత్మస్వరూపముగా నిశ్చలమగును.

సమత్వబుద్ధి ఉంటే కలిగే ప్రయోజనమేమిటో వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ ఈ శ్లోకంలో. ముందే చూసినట్లుగా ప్రసాదం అంటే మనం తినే ప్రసాదం కాదు, సమత్వం. దీన్నే ప్రసన్నచిత్తం అనీ, శాంతి అనీ కూడా అనవచ్చు. ప్రసాదం రెండురకాల లాభాలను కలుగజేస్తుంది. ఏమిటవి?

ఎ). సర్వదుఃఖానాం హానిః అస్య ఉపజాయతే– అన్ని దుఃఖాలు నశిస్తాయి. సమత్వం అన్ని దుఃఖాలను నశింపజేస్తుంది అంటే, సమత్వం ఆనందాన్ని తీసుకువస్తుంది అని అర్థం.

వేదాంతం ప్రకారం ఆనందం బాహ్యప్రపంచంలో లేదు. బాహ్యప్రపంచం మనకు ఇసుమంతైనా ఆనందాన్ని ఇవ్వలేదు. ఇది ఒక సూత్రం. రెండవసూత్రం, బాహ్యప్రపంచం మనకు ఆనందాన్ని ఇవ్వనవసరం లేదుకూడా! ఎందుకు? మనమే ఆనందస్వరూపులం కాబట్టి. ఒక కుక్క ఎండిన ఎముకను కొరుకుతుంటే, దాని పళ్ళలోంచి రక్తం కారుతుంది. అది ఆ రక్తం ఎముకనుంచి వస్తోందనుకుంటుంది. ఎందుకు? ఆ ఎముక కొరకక ముందు రక్తం లేదు, కొరికాకే వచ్చింది కాబట్టి. దీన్ని కుక్క తర్కం అంటారు.

వేదాంతం, మనమేమీ తక్కువ తినలేదు అంటున్నది. మనం కూడా ఒక వస్తువును పొందితే ఆనందం కలుగుతుంది అనుకుంటున్నాము. ఎందుకు? ఆ వస్తువును పొందకముందు ఆనందం లేదు, పొందాక ఆనందం కలిగింది కాబట్టి, ఆ వస్తువులోనే ఆనందం ఉంది అనుకుంటున్నాము. వేదాంతం, ఆ వస్తువు కూడా ఆ ఎముక లాంటిదే అంటున్నది. ఎముకలో ఇసుమంతైనా రక్తం లేనట్టే, వస్తువులో ఇసుమంతైనా ఆనందం లేదు. ఎముక,

తనలో లేని అంటే కుక్కలోనే ఉన్న రక్తాన్ని బయటకు తెచ్చినట్టుగా, వస్తువు మనలోనే ఉన్న ఆనందాన్ని బయటకు తెస్తుంది. ఎలా? తాత్కాలికంగా, మన మానసిక చికాకులను పక్కన పెట్టటం ద్వారా!

మానసిక చికాకులు మన ఆనందానికి అడ్డుపడుతున్నాయి. ఇంద్రియాలను, మనస్సును అదుపులో పెట్టుకుంటే, మానసిక చికాకులు తొలగిపోయి, మన ఆత్మానందం వెలికివస్తుంది. అందువల్ల ప్రసాదచిత్తం ఉంటే అన్ని దుఃఖాలూ సమసిపోతాయి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎప్పుడైతే చికాకులు పోతాయో, అప్పుడే శాంతి పొందుతాము అని ముందు శ్లోకంలో చెప్పాడు. అందువల్ల **శాంతి బాహ్యంగా లేదు, మనలోంచే వస్తుంది**. ఇది లాభం!

బి). ప్రసన్నచేతసః బుద్ధిః పర్యవతిష్ఠతే – బుద్ధి ప్రసన్నంగా ఉంటే, ఆత్మజ్ఞానం బలంగా నెలకొని ఉంటుంది. మనం ఎంత ఆహారం తీసుకున్నామన్నది కాదు లెక్క, ఎంత ఆహారం జీర్ణించుకున్నామన్నది లెక్క. అలాగే ఎంత నేర్చుకున్నామన్నది కాదు ముఖ్యం, ఎంత జీర్ణించుకున్నామన్నది ముఖ్యం. మనస్సు స్థిరంగా ఉంటే, జ్ఞానం బాగా జీర్ణించుకోబడుతుంది. బుద్ధిః అంటే జ్ఞానం, ప్రజ్ఞ. పర్యవతిష్ఠతే అంటే ప్రజ్ఞ, స్థితప్రజ్ఞగా మారుతుంది. ప్రజ్ఞకు స్థితప్రజ్ఞకు మధ్య వ్యత్యాసం ఏమిటి? స్థితప్రజ్ఞ ఉంటే మన దైనందిన జీవితంలో క్లిష్టపరిస్థితిని ఎదుర్కొనేటందుకు అందుబాటులో ఉంటుంది.

శ్లో. 66 **నాస్తి బుద్ధిరయుక్తస్య న చాయుక్తస్య భావనా ।**
న చాభావయతః శాంతిః అశాంతస్య కుతః సుఖమ్ ॥
న, అస్తి, బుద్ధిః, అయుక్తస్య, న, చ, అయుక్తస్య భావనా,
న, చ, అభావయతః, శాంతిః, అశాంతస్య, కుతః, సుఖమ్ ॥

అయుక్తస్య	= ఇంద్రియములను, మనస్సును వశమునందుంచుకొననివాని యందు	న	= కలుగదు
బుద్ధిః	= నిశ్చయాత్మక బుద్ధి	చ	= ఇంకా
న, అస్తి	= ఉండదు	అభావయతః	= పరమాత్మ భావన లేనివానికి
చ	= ఇంకా	శాంతిః	= శాంతి
అయుక్తస్య	= అయుక్తుడైన వానియొక్క (అంతఃకరణమందు)	న	= లభింపదు
భావనా	= పరమాత్మ భావనయును	అశాంతస్య	= శాంతి లేనివానికి
		సుఖమ్	= సుఖము
		కుతః	= ఏ విధముగా లభించును?

అయుక్తస్య బుద్ధిః న అస్తి, అయుక్తస్య చ భావనా న (అస్తి),
అభావయతః చ శాన్తిః న (అస్తి), అశాన్తస్య సుఖం కుతః ॥

తా: చిత్తసమాధానము లేనివానికి ఆత్మస్వరూపమునకు చెందిన జ్ఞానము ఉండదు. చిత్తసమాధానము లేనివానికి ఆత్మజ్ఞానమునందు భావన (తీవ్రమగు ఇచ్ఛ) ఉండదు. ఆత్మజ్ఞానమునందు తీవ్రమైన ఇచ్ఛ లేనివానికి మనశ్శాంతి ఉండదు. మనశ్శాంతి లేనివానికి సుఖమెక్కడిది? (సుఖము లేదు).

ఈ శ్లోకంలో శమము, దమములను పాటించాలని వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. జ్ఞానం పొందాలంటే శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చెయ్యాలని చూశాము. శమదమాలు అంటే ఇంద్రియ నిగ్రహం, మనోనిగ్రహాలు. అవి లేకపోతే వాటిని సరిగ్గా పాటించలేము.

శ్రవణం అంటే గురువు దగ్గర శాస్త్రపఠనం చేయటం. ఒక గురువు బోధిస్తుంటే, వెళ్ళి గీత వినాలనుకుంటేనే మీ బుద్ధి మంచి నిర్ణయం తీసుకున్నట్టే. మీ బుద్ధి గీతాశ్రవణం మీకు మంచిది అనే మంచి నిర్ణయం చెప్పింది. అంతవరకూ బాగుంది కాని అదొక్కటే చాలదు. అక్కడికి వెళ్ళి కూర్చున్నాక, మనస్సు ఊరంతా తిరిగి వస్తే, అంతదూరం మీరు వెళ్ళి కూడా లాభం లేదు.

ఒకసారి స్వామీజీ బోధ అంతా అయ్యాక, ఒకావిడ స్వామీజీ దగ్గరకి వెళ్ళి ఆయనకు ఒక పిన్ను ఇచ్చారుట. అది ఎందుకో అర్థం కాక, స్వామీజీ బిత్తరపోయారట. స్వామీజీ అంగవస్త్రాన్ని పదేపదే సర్దుకుంటున్నారనీ, దానికి పిన్ను పెట్టుకుంటే, ఆయన ఇబ్బంది పడకుండా, తన బోధను నిరాటంకంగా కొనసాగించవచ్చనీ సూచించారుట. అంటే దానర్థం ఏమిటి? ఆమె స్వామీజీ చెప్పినదేమీ వినలేదు, ఆయన అంగవస్త్రాన్ని గమనించటంతోనే సరిపోయిందామెకు.

గీతను పురాణం విన్నట్టుగా వినలేరు. గీత కష్టమైన అంశం కాబట్టి, దాన్ని పూర్తి ఏకాగ్రతతో వినాలి. ఉపనిషత్తు ఎలా ఒక్కొక్క దశ దాటుకుంటూ వచ్చి ఆత్మజ్ఞానం కలుగజేస్తుందో, అలాగే ఉపనిషత్తుల సారం అయిన గీత కూడా దశలవారీగా ఆత్మజ్ఞానాన్ని కలుగజేస్తుంది. మధ్యలో ఏ ఒక్కదశ మిస్సయినా, తరువాత దశ అర్థం కాదు. అంటే మనస్సును దానిమీదే నిలపాలి.

ఒకసారి చిన్మయానందస్వామిజీ ఉత్తరకాశీలో వారికి క్యాంపు ఏర్పాటుచేశారు. అక్కడకి మిలటరీ ఆఫీసర్లు వచ్చారు. చిన్మయానంద స్వామివారి బోధ వినాలని వచ్చారు. కాని వారు వారి బూట్లు టకటక లాడించుకుంటూ, హాలులోకి వచ్చేసరికి వారందరి దృష్టీ స్వామినుంచి ఆఫీసర్లమీదకు మళ్ళింది. అప్పుడు చిన్మయానందస్వామి వేదాంత విద్యార్థులు ఎలా ఉండాలో వివరించారు –

కాకదృష్టి బకధ్యానం శ్వాననిద్రా తథైవ చ ।
అల్పాహారం జీర్ణవస్త్రమ్ ఏవం విద్యార్థిలక్షణమ్॥

విద్యార్థి ఎవరు? **కాకదృష్టి** – కాకికున్న ఏకాగ్రత ఉండాలి; **బకధ్యానం** – కొంగ నది ఒడ్డున తపస్సు చేస్తున్నట్టు నిలుచుని చేప రాగానే, వంగి టక్కున పట్టుకుంటుంది. అలాటి ధ్యానం చేయాలి; **శ్వాననిద్రా** – చిన్న అలికిడి అయినా లేస్తుంది కుక్క. అలాంటి నిద్ర పోవాలి; **అల్పాహారం** – చాలా తక్కువ తినాలి; **జీర్ణవస్త్రమ్** – సామాన్యమైన దుస్తులు ధరించాలి; **ఏవం విద్యార్థిలక్షణమ్** – ఇవి విద్యార్థి లక్షణాలు.

మీ ముందు ఎవరైనా నడుస్తున్నా, గురువు బోధ చేస్తున్నంతసేపూ మీ దృష్టిని మరల్చకూడదని చెబుతుండేవారు చిన్మయానందస్వామి. అలా దృష్టిని మరల్చకపోతే, మీకు ఏకాగ్రత ఉన్నట్టు అర్థం. అందువల్ల అలా ఏకాగ్రతతో వినాలంటే శమ, దమాలు ఉండాలి. విన్నది మననం చేసుకోవాలంటే శమము, దమము ఉండాలి. నిదిధ్యాసనంలో ప్రజ్ఞను, స్థితప్రజ్ఞగా మలుచుకోవాలంటే శమము, దమము కావాలి. శమ, దమాలు ఉన్న వ్యక్తిని యుక్తపురుషుడు అంటారు. అయుక్తపురుషుడు అంటే ఇంద్రియనిగ్రహం, మనోనిగ్రహం లేని వ్యక్తి.

అయుక్తస్య బుద్ధిః న అస్తి – ఇంద్రియనిగ్రహం, మనోనిగ్రహం లేని వ్యక్తికి శ్రవణ, మననాలు సాధ్యం కావు. గీతా పరిభాషలో చెప్పాలంటే ప్రజ్ఞ సాధ్యం కాదు. బుద్ధిః నాస్తి అంటే ప్రజ్ఞ నాస్తి.

శ్రవణ మనన జన్య ప్రజ్ఞా న సంభవతి

అయుక్తస్య భావనా (అపి న అస్తి) – భావన అంటే నిదిధ్యాసనం. నిదిధ్యాసనం అంటే ఏమిటో మనం చూడలేదు. దీన్ని వివరంగా కృష్ణపరమాత్మే ఆరవ అధ్యాయంలో చర్చిస్తాడు. అప్పుడు దాని గురించి చూద్దాము. శమ, దమాలు లేకపోతే శ్రవణ, మననాలే కాదు, నిదిధ్యాసనం కూడా సాధ్యం కాదు. ఈ మూడు సాధ్యం కాకపోతే, దాని పర్యవసానం ఏమిటి?

అభావయతః శాంతిః న (అస్తి) – ఈ మూడూ చేయని వ్యక్తికి శాంతి కూడా ఉండదు. గుర్తుంచుకోండి, గీతాబోధ కాలేజీ విద్యలాగా, నేర్చుకుని వదిలేసేది కాదు. అందువల్లనే స్వామీజీ ప్రవచనం, ఉపన్యాసం, ప్రసంగం పదాలను ఉపయోగించటానికి ఇష్టపడరు. ప్రవచనం వేరు, బోధ వేరు. బోధ క్లాస్‌రూమ్ టీచింగ్‌లాగా ఉంటుంది. ఎక్కడ బోధ ఉంటుందో, అక్కడ ఏకాగ్రత అవసరం. కాలేజీ విద్యలాగా ఒక క్రమపద్ధతిలో సాగుతుంది. కాని కాలేజీ చదువులకు ఒక డిగ్రీ వస్తుంది. ఇక్కడ గీతాబోధయొక్క ఉద్దేశ్యం కేవలం డిగ్రీ ఇచ్చి పంపించేయటం కాదు, నేర్చుకున్న విషయం జీవితపాఠం. అది మనలో ఒక పూర్తి మార్పును తీసుకువస్తుంది. మన దృక్పథంలో మార్పు తెస్తుంది; మన ఆలోచనా తీరులో మార్పు తెస్తుంది; మనను మనం అర్థం చేసుకునే తీరులో మార్పు తెస్తుంది; మనం జగత్తును అర్థం చేసుకునే తీరులో మార్పు తెస్తుంది. అటువంటి మార్పు మనశ్శాంతిని తెస్తుంది. గీతాధ్యయనంవల్ల ఆచరణలో మార్పు వస్తుంది. దాని ఫలంగా శాశ్వతమైన శాంతి కలుగుతుంది. అందువల్ల గీతాధ్యయనం చేసి, శాశ్వతమైన శాంతిని పొందాలి. అది చేయని వారికి శాంతి లేదు.

అశాంతస్య కుతః సుఖమ్ – మనశ్శాంతి లేనివానికి సుఖం ఎలా కలుగుతుంది? మనశ్శాంతి లేని వ్యక్తికి ఆత్మానందం కలగదు. ఎందుకంటే ఆత్మానందం ప్రశాంతమైన మనస్సులోనే ప్రతిబింబిస్తుంది. అద్దం కదులుతుంటే, ఎలా మన ప్రతిబింబం సరిగ్గా ఏర్పడదో, అలాగే మనస్సనే అద్దం కలత చెందుతూ, స్థిరంగా లేకపోతే ఆత్మానందం అందులో ప్రతిబింబించదు.

ఎలాగైతే మీ ముఖాన్ని పరిశుద్ధమైన అద్దంలో చూడగలరో, అలాగే ఆత్మానందాన్ని ప్రసన్నమైన మనస్సులో చూడగలరు.

ప్రశాంతతను వేరే విధంగా పొందినా కూడా, అది శాశ్వతమైన శాంతి కాదు. 'నేను ఫలానా ఆశ్రమానికి వెళ్ళి, అక్కడ శాంతి పొందాను,' అని మీరు చెప్పినా అది భూతకాలం అవుతుంది. పొందాను అంటే అక్కడ ఉండగా పొందారు, ఇప్పుడు లేదు ఆ శాంతి. అలా దేనిద్వారా శాంతి పొందినా అది పోయేదే కాని నిలిచేది కాదు.

ఆత్మజ్ఞానం ఒక్కటే శాశ్వతమైన శాంతినివ్వగలదు.

తేషాం శాంతిః శాశ్వతీ న ఇతరేషామ్ – కఠ 2.2.13

ఆత్మజ్ఞానం లేకపోతే, ఎలా శాంతి, ఆనందం పొందగలవు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 67 **ఇంద్రియాణాం హి చరతాం యన్మనోఽ నువిధీయతే ।**
తదస్య హరతి ప్రజ్ఞాం వాయుర్నావమివాంభసి ॥
ఇంద్రియాణామ్, హి, చరతామ్, యత్, మనః, అను, విధీయతే,
తత్, అస్య, హరతి, ప్రజ్ఞామ్, వాయుః, నావమ్, ఇవ, అంభసి ॥

హి	= ఎందుకంటే	ఇంద్రియాణామ్	= ఇంద్రియములలో
అంభసి	= నీటియందు (సంచరించు)	మనః	= మనస్సు
నావమ్	= నావను	యత్, అను	= ఏ ఇంద్రియముతో
వాయుః హరతి,	= వాయువు ఎలా హరించునో	విధీయతే	కూడియుండునో
ఇవ	(నెట్టివేయునో)	తత్	= ఆ ఒక్క ఇంద్రియమే
చరతామ్	= (అలాగే) శబ్దాది విషయములందు చరించుచున్నట్టి	అస్య	= ఈ అయుక్తుడైన పురుషునియొక్క
		ప్రజ్ఞామ్ (హరతి)	= బుద్ధిని హరించును

చరతామ్ ఇంద్రియాణాం హి యత్ మనః అనువిధీయతే,
తత్ అస్య ప్రజ్ఞామ్ అంభసి హరతి వాయుః నావమ్ ఇవ॥

తా: ఎందుకంటే ఇంద్రియములు తమ తమ విషయములయందు ప్రవర్తిల్లుచుండగా, వాటి వెనుక ఏ మనస్సు ప్రవర్తిల్లునో, ఆ మనస్సు వీని వివేకప్రజ్ఞను, నీటియందలి నావను గాలి వలె, నశింపజేయును.

ఈ శ్లోకంలోనూ, తర్వాత వచ్చే శ్లోకంలోనూ కృష్ణపరమాత్మ ఇంద్రియనిగ్రహం గురించి నొక్కి వక్కాణిస్తున్నాడు. ఇంద్రియ నిగ్రహం లేకపోతే, అది మనస్సులో ఆత్మజ్ఞానం కలగనివ్వదు. మనం పనిగట్టుకుని వెళ్ళి, ఒక బోధలో కూర్చున్నా కూడా కళ్ళు, చెవులు ఎటో వెళ్ళిపోతే, జ్ఞానం కలుగదు. అరిగిపోయిన గ్రామఫోను రికార్డులో పాట సరిగ్గా రాదు. మధ్యమధ్యలో ఆగిపోతుంది. అలా మనస్సు అర్థం చేసుకున్న విషయాలలో మధ్యలో ఖాళీలు ఏర్పడతాయి. ఒక విషయం వివరించటానికి గురువు ఒక జోక్ చెపితే, జోక్ గుర్తుండిపోతుంది కాని, ఆ జోక్ ఏ సందర్భంలో చెప్పారో గుర్తుండదు. జోక్‌ని ఊరగాయలా వాడుకోవాలి. ఊరగాయను

పెరుగన్నంలో నంచుకు తినాలి తప్ప, ఊరగాయలో పెరుగు నంచుకోకూడదు. అలాగే జోక్‌ను గీతలోని కాన్సెప్టును అర్థం చేసుకోవటానికి గుర్తుంచుకోవాలే తప్ప, అదే ముఖ్యమనుకోకూడదు. ఇంద్రియాలను అదుపులో పెట్టుకోకపోతే, జ్ఞానం పొందలేము. ఒకవేళ పొందినా, అదుపుతప్పిన ఇంద్రియాలు ఆ జ్ఞానాన్ని దొంగలించివేస్తాయి. సరిగ్గా మనకు ఆ జ్ఞానం అవసరమైన క్లిష్టపరిస్థితుల్లో మనకు అందుబాటులో లేకుండా చేస్తాయి.
ఇంద్రియాణాం హి చరతాం యన్మనోఽ_ను విధీయతే – చరతాం అంటే గడ్డి మేస్తున్న ఆవు అంతటా కదులు తున్నట్టు; ఇంద్రియాలు కనుక అంతటా తిరుగుతుంటే, మనః అనువిధీయతే – మనస్సు కూడా వాటి వెనుక వెళితే, ఏమవుతుంది?

కన్ను వెళ్ళిన వైపు మనస్సు వెళ్ళవచ్చా? మనస్సు వెళ్ళిన వైపు మనిషి వెళ్ళవచ్చా?

అలా కన్ను వెంట మనస్సు, మనస్సు వెంట మనిషీ వెళితే ఏమవుతుంది?
తత్ అస్య ప్రజ్ఞాం హరతి – జ్ఞానం కలగదు. కలిగినా అది దొంగలించబడుతుంది. అంటే ఇంద్రియాలు ఆత్మజ్ఞానాన్ని దొంగిలించివేస్తాయి. అంటే శ్రవణం దశలో జ్ఞానాన్ని పొంది కూడా, దైనందిన జీవితంలో ఆ జ్ఞానం క్లిష్టపరిస్థితిలో ఉపయోగ పడకపోతే, దాన్ని ఇంద్రియాలనే దొంగలు అపహరించినట్లే!

ఇది వివరించటానికి కృష్ణపరమాత్మ ఒక ఉదాహరణను ఇస్తున్నాడు. ఒక పడవలో ప్రయాణించే వ్యక్తి, ఎటు వెళ్ళాలో నిశ్చయించుకోవాలి. తన గమ్యానికి తన పడవను చేర్చేందుకు అతనికి తెప్పలు కావాలి. అతని దగ్గర తెప్పలు లేకపోతే ఏమవుతుంది? గాలి తనకు ఇష్టమొచ్చినట్టు ఆ నావను తీసుకుపోతుంది. ఇటు తీసుకువెళ్ళనా అని నావికుణ్ణి అడగదు. అది అడ్డదిడ్డంగా తీసుకువెళ్ళి, ఏ బండరాయికో పడవను ఢీకొట్టేలా చేసి, పడవతో సహా పడవలో ఉన్న వ్యక్తిని కూడా ముంచేయగలదు. అలాగే అదుపులో లేని ఇంద్రియాలు, మనస్సు కూడా ఒక వ్యక్తిని ఎటుపడితే అటు అతన్ని లాక్కువెళ్ళి, అతన్ని ముంచివేయవచ్చు!

బుద్ధినాశాత్ ప్రణశ్యతి

వాయుర్నావమివాంభసి – అదుపులో లేని మనస్సును వాయువుతోనూ, జ్ఞానాన్ని నావతోనూ పోలుస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. జ్ఞానాన్ని నావతో ఎందుకంటే, జ్ఞానమనే నావ, సంసారమనే సాగరానికి ఆవలి ఒడ్డుకు తీసుకు వెళుతుంది. కాని గాలిలాంటి మనస్సు, జ్ఞానమనే నావను నాశనం చేస్తుంది. నావను నాశనం చేస్తే, నావలో ప్రయాణం చేసే ప్రయాణీకుడు కూడా నాశనమవుతాడు. ఇదంతా ఎందువల్ల జరుగుతున్నది? ఇంద్రియనిగ్రహం, మనోనిగ్రహం లేకపోవటంవల్ల. దీన్ని తరువాత వచ్చే శ్లోకంలో ముగిస్తున్నాడు.

శ్లో. 68 **తస్మాద్యస్య మహాబాహో! నిగృహీతాని సర్వశః ।**
ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేభ్యః తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ॥
తస్మాత్, యస్య, మహాబాహో, నిగృహీతాని, సర్వశః,
ఇంద్రియాణి, ఇంద్రియార్థేభ్యః, తస్య, ప్రజ్ఞా, ప్రతిష్ఠితా ॥

తస్మాత్	=	అందువల్ల	సర్వశః	=	అన్ని విధముల
మహాబాహో	=	ఓ అర్జునా!	నిగృహీతాని	=	నిగ్రహింపబడునో
యస్య	=	ఎవరియొక్క	తస్య	=	అతనియొక్క
ఇంద్రియాణి	=	ఇంద్రియములు	ప్రజ్ఞా	=	బుద్ధి
ఇంద్రియార్థేభ్యః	=	ఇంద్రియ విషయములనుంచి	ప్రతిష్ఠితా	=	సుస్థిరమగును

తస్మాత్ హే మహాబాహో! యస్య ఇంద్రియాణి ఇంద్రియ–అర్థేభ్యః సర్వశః నిగృహీతాని।

తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా॥

తా: గొప్ప బాహువులు గల ఓ అర్జునా! కావున, ఎవరి ఇంద్రియములైతే ఇంద్రియముల విషయములైన శబ్దాదులనుంచి అన్ని ప్రకారములుగా నిగ్రహించబడినవో, అతనియొక్క బుద్ధి సుస్థిరమగును.

ఈ శ్లోకంతో స్థితప్రజ్ఞ సాధనల అంశాన్ని ముగిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

తస్మాత్ – అందువల్ల. ఎందువల్ల? ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు ఇంద్రియనిగ్రహం ప్రముఖపాత్ర వహిస్తుంది కాబట్టి.

యస్య ఇంద్రియాణి నిగృహీతాని సర్వశః– సాధకుడు ఇంద్రియాలను అన్నివిధాలా నిగ్రహించుకోవాలి.

ఇంద్రియార్థేభ్యః – ఇంద్రియ విషయవస్తువులనుంచి మనం పదేపదే ఒక విషయం గుర్తుంచుకోవాలి ఇక్కడ. కృష్ణపరమాత్మ ఇంద్రియాలను అదుపులో పెట్టుకో మంటున్నాడు కాని, అణగద్రొక్కమనటం లేదు. అదుపులో పెట్టటం వేరు, అణగద్రొక్కటం వేరు. మనదేశం మనను ఇంద్రియాలను అణగద్రొక్కమంటోందని అపోహ పడతారు పాశ్చాత్యులు. అందువల్ల అణగద్రొక్కవద్దంటారు వారు.

రెండూ ప్రమాదమే! అణగద్రొక్కటం ఎంత ప్రమాదమో, వాటిని గాలికి వదిలేయటమూ ప్రమాదమే. గీత అణగద్రొక్కమనటం లేదు; బుద్ధిని ఉపయోగించి అదుపులో పెట్టుకోమంటున్నది. గలగలా ప్రవహించే నదిని ఆపితే, వరదలు వస్తాయి; ఆపకపోతే వృథాపోతుంది. అందువల్ల నదిని ఆపకూడదు, సముద్రంలో వృథాగా కలవనివ్వకూడదు. దానికి ఆనకట్ట కట్టి, మనకు కావాల్సిన మార్గంలోకి తిప్పాలి. ఇంద్రియాలను కూడా అంతే. వాటిని అణగద్రొక్కకూడదు; గాలికీ వదిలేయకూడదు; వాటిని బుద్ధితో నియంత్రించి, మనకు కావాల్సిన వైపుకు నిర్దేశించుకోవాలి. అంటే ఇంద్రియాలకు, మనస్సుకు దిశానిర్దేశం చేయాలి. దాన్ని నిగ్రహం అంటారు.

ఏకాగ్రత చూపటం కష్టమేమీ కాదు. పిల్లలకు అది అమోఘంగా ఉంటుంది. ఒక చీమ పాకుతుంటే, దాన్ని తదేకంగా చూస్తారు. మధ్యలో తల్లి గావుకేకలు వేసినా వినిపించదు అంటే చీమ సమాధిలో ఉంటారు వారు. అంతేకాదు వారి జ్ఞాపకశక్తి కూడా అమోఘం. ఫోటో తీసినట్టుగా, ఒక విషయం వారి మనస్సులో నిలిచిపోతుంది. ఏదైనా ఒక్కసారి వింటే చాలు, ఇట్టే పట్టేస్తారు వారు. ఒక పాట ఒక్కసారి వింటే చాలు, పాడేస్తారు. అలాంటి వారికి గీత నేర్పిస్తే, దాన్ని కూడా ఇట్టే నేర్చేసుకుంటారు. కాని మనం ఎదిగే తతంగంలో ఈ రెండింటినీ

కోల్పోయాము. ఏకాగ్రత లేదు, అఖండమైన జ్ఞాపకశక్తీ లేదు. మనకు లేక కాదు, మనం వినియోగించుకోవటం లేదు. అందువల్ల సాధకుడు ఇంద్రియనిగ్రహం పాటించాలి.

తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా – అప్పుడు అతను జ్ఞానాన్ని పొందగలడు; పొందిన జ్ఞానాన్ని జీర్ణించుకోగలడు కూడా!

ఇక్కడిదాకా అంటే స్థితప్రజ్ఞ భాగంలో కృష్ణపరమాత్మ రెండు అంశాలను చర్చించాడు. అవి స్థితప్రజ్ఞ లక్షణాలు (55–57), స్థితప్రజ్ఞ సాధనలు (58–68). ఇప్పుడు, అంటే 69వ శ్లోకంనుంచి మళ్ళీ స్థితప్రజ్ఞ లక్షణాలకు వస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. స్థితప్రజ్ఞుడు అంటే సాధనలు అయిపోయి, సిద్ధ పురుషుడు అయిన వ్యక్తి. సాధకుడు అంటే ప్రజ్ఞను స్థితప్రజ్ఞగా మలచుకునే దశలో ఉన్న వ్యక్తి; సిద్ధపురుషుడు అంటే పూర్తిగా మారిన వ్యక్తి.

శ్లో. 69 **యా నిశా సర్వభూతానాం తస్యాం జాగర్తి సంయమీ ।**
యస్యాం జాగ్రతి భూతాని సా నిశా పశ్యతో మునేః ॥
యా, నిశా, సర్వభూతానామ్, తస్యామ్, జాగర్తి, సంయమీ,
యస్యామ్, జాగ్రతి, భూతాని, సా, నిశా, పశ్యతః, మునేః ॥

సర్వభూతానామ్	= సమస్త ప్రాణులకును	యస్యామ్	= నశ్వరమైన ఏ సాంసారిక సుఖప్రాప్తియందు
యా	= ఏదైతే		
నిశా	= రాత్రియో (రాత్రితో సమానమో)	భూతాని	= సకల ప్రాణులును
తస్యామ్	= దానియందు (ఆ నిత్య జ్ఞానరూపపరమానంద ప్రాప్తియందు)	జాగ్రతి	= మేల్కొనియుండునో
		పశ్యతః	= పరమాత్మతత్త్వము తెలిసిన
		మునేః	= జ్ఞానికి
సంయమీ	= స్థిత ప్రజ్ఞుడైన యోగి	సా	= అది
జాగర్తి	= మేల్కొనియుండును	నిశా	= రాత్రి (రాత్రితో సమానము)

యా సర్వభూతానాం నిశా, తస్యాం సంయమీ జాగర్తి।
యస్యాం భూతాని జాగ్రతి, సా పశ్యతః మునేః నిశా॥

తా: ఏదైతే సకలప్రాణులకు రాత్రియో, జితేంద్రియుడగు యోగి దానియందు తెలివిగానుండును. దేనియందైతే ప్రాణులు తెలివిగానుండునో, పరమార్థదర్శియగు జ్ఞానికి అది రాత్రి.

ii). స్థితప్రజ్ఞ లక్షణాలు – 69 నుంచి 72 వరకు ఈ సిద్ధపురుషుని గురించి చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

69, 70 శ్లోకాలు చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకాలు. ముందు చూసినట్టుగా, ఈ శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణాలను కీర్తిస్తున్నాడు. జ్ఞానిని స్తుతించటానికి, అజ్ఞానితో పోలుస్తున్నాడు అతనిని. ఆ విధంగా జ్ఞానికి–అజ్ఞానికి, ముక్తపురుషునికి–సంసారికి మధ్య ఉన్న వ్యత్యాసాన్ని ఎత్తి చూపుతున్నాడు.

కృష్ణపరమాత్మ చెప్పాలనుకుంటున్న అంశం ఇది – జ్ఞాని, అజ్ఞాని – ఇద్దరూ కూడా ఒకే జగత్తును చూస్తారు. జ్ఞానికి హఠాత్తుగా ప్రపంచం మారిపోదు. జగత్తు ముందెలా ఉందో ఇప్పుడూ అలాగే ఉంటుంది; మనుష్యులు

కూడా ముందెలా ఉంటారో ఇప్పుడూ అలాగే ఉంటారు. వేదాంతం జగత్తును మార్చటానికి ప్రయత్నించదు; వేదాంతం మనుష్యులను మార్చటానికి ప్రయత్నించదు. ఎందుకంటే అవి సాధ్యమయ్యే పనులు కావు. అయితే వేదాంతం ఏం చేస్తుంది? మనను మారుస్తుంది. మనం ప్రపంచాన్నీ, మనుష్యులనూ, పరిస్థితులనూ చూసే తీరును మారుస్తుంది. అంటే మన దృక్పథాన్ని మారుస్తుంది.

జ్ఞానికి జ్ఞానం పొందాక కూడా ప్రపంచం అలాగే ఉంటుంది; సమస్యలు అలాగే ఉంటాయి; మనుష్యులు అలాగే ఉంటారు. మోసగాళ్ళు, అబద్ధాలకోరులు, లంచగొండులు, దొంగలు, అవమానపరిచేవారు – అందరూ అలాగే ఉంటారు. ఇవి కాక, జ్ఞానికి ఉండే ప్రారబ్ధకర్మ అలాగే ఉంటుంది.

మనకు మూడు రకాల కర్మలుంటాయి. సంచితకర్మలు, ప్రారబ్ధకర్మలు, ఆగామికర్మలు. సంచితకర్మలు అంటే జన్మజన్మలలో మనం ప్రోగుచేసుకున్న పుణ్య, పాపకర్మల ఫలాలన్నీ (ఒక సంచీలో) మోసుకువస్తాయి ఈ జన్మలోకి. వాటిలో కొన్ని ప్రారబ్ధకర్మలుగా మారి ఈ జన్మ ఏర్పడటానికి దోహదం చేస్తాయి. ప్రారబ్ధకర్మ ఉన్నంతవరకూ ఈ భూమ్మీద నిలిచి ఉంటాము. అది రాలిపోయిన మరుక్షణం మనం కూడా రాలిపోతాము. ఆగామికర్మలు అంటే ఈ జన్మలో మనం చేసుకున్న పుణ్య, పాపాల ఫలం. జ్ఞాని విషయానికి వస్తే అతను జ్ఞానం పొందేసరికి, అతని జ్ఞానాగ్ని సంచితకర్మలను దహించివేస్తుంది; జ్ఞానం పొందాక తను అకర్తా, అభోక్తా అని అర్థం చేసుకుంటాడు కాబట్టి, కొత్తగా వచ్చే ఆగామికర్మలు రావు. ప్రారబ్ధకర్మలు ఉంటాయి. అవి అయ్యేదాకా ఈ భూమ్మీద ఉంటాడు, కాకపోతే అవి కూడా అతన్ని బాధించవు. ఎందుకంటే అతను తన జ్ఞానాన్ని ఉపయోగించి, నేను శరీరం కాదు, మనస్సు కాదు అని అర్థం చేసుకుంటాడు. అందువల్ల మనశ్శరీరాలకు కలిగే బాధలు అతన్ని బాధించవు.

జ్ఞానాగ్ని దగ్ధ కర్మాణమ్ – 4.19

జ్ఞాని, అజ్ఞాని ఇద్దరూ ఒకే జగత్తులో జీవిస్తున్నప్పుడు, వారి స్పందనలో ఏమిటి వ్యత్యాసం? ఈ ప్రశ్నకు జవాబునిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. జ్ఞాని, అజ్ఞానుల స్పందన ఒకదానికొకటి పూర్తి భిన్నంగా ఉంటుంది. దానికి కృష్ణపరమాత్మ ఒక ఉదాహరణనిస్తున్నాడు కాని, దాన్ని చూసే ముందు మరోరెండు, తేలికగా అర్థమయ్యే, ఉదాహరణలు చూద్దాము.

ఉదాహరణ 1 – సముద్రపుటొడ్డున కూర్చున్న జ్ఞాని, అజ్ఞాని

ఇద్దరు వ్యక్తులు సముద్రపుటొడ్డున కూర్చుని తదేకంగా సముద్రాన్ని చూస్తున్నారనుకుందాం. సముద్రంలో అలలు ఎగసిపడుతున్నాయి; ఒకదాన్ని మించి ఇంకొకటి పైకి లేచి, ఒడ్డుకు పోటీపడి వస్తున్నాయి. ఒడ్డుకు వచ్చేసరికి అలలు తమ రూపాన్ని కోల్పోతున్నాయి. ఇదీ పరిస్థితి. ఇద్దరూ ఎగసిపడుతున్న అలలనే చూస్తున్నారు. కాని వారి దృక్పథంలో పెద్ద వ్యత్యాసం ఉంది.

జ్ఞానికి అల జ్ఞానం ఉంది. అంటే అల అంటే నామరూపమే కాని, దానికి అధిష్ఠానం నీరు. ఎన్ని అలలు వచ్చి, మాయమయిపోయినా, వాటి నామరూపాలు పోతాయే కాని, వాటికి అధిష్ఠానమైన నీరుకు మరణం

లేదు, అది శాశ్వతం. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే జ్ఞాని చూసేది **నామరూపాత్మకమైన అలను కాదు, అద్వైత నిత్య జలాన్ని.**

అల సత్యజ్ఞానం లేని అజ్ఞాని ఏంచేస్తాడు? అలల నామరూపాలే చూస్తాడు. తల్లి అల, తండ్రి అల, తాత అల, భార్య అల, పిల్లవాడి అల – ఇలా అనేకపేర్లు పెట్టుకుని, అనేక బంధాలను పెంచుకుంటాడు. నానాత్వాన్ని చూస్తాడు. ఒక అల పుడితే ఎంత బాగా ఎగసిపడుతోంది అని మురిసిపోయి కేరింతలు కొడతాడు. అది తీరానికి వచ్చి, అల రూపం పోతే బాధపడిపోతాడు. అంటే అతని మనస్సు ఒకసారి అంబరాన్ని అంటితే, ఇంకొకసారి తను కూర్చున్న ఇసుకలోకి జారిపోతుంది. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే అజ్ఞాని చూసేది **నామరూపాత్మకమైన అలను, ద్వైత అనిత్య తరంగాన్ని.**

ఇద్దరూ చూస్తున్నది ఒకటే, కాని భావనలో ఆకాశమంత వ్యత్యాసం ఉంది. చిన్న 'అ' అటూ, ఇటూ మారిస్తే పెద్ద వ్యత్యాసం.

జ్ఞాని చూసేది – అద్వైత నిత్య జలం
అజ్ఞాని చూసేది – ద్వైత అనిత్య తరంగం
అద్వైతం నిత్యం, ద్వైతమ్ అనిత్యం.

ఉదాహరణ 2 – సినిమా చూస్తున్న జ్ఞాని, అజ్ఞాని

ఇద్దరు వ్యక్తులు ఒక సినిమా చూడటానికి వెళ్ళారు. సినిమా మొదలవక ముందు ఖాళీగా ఉన్న తెరను చూశారు. సినిమా మొదలయ్యాక తెరమీద ఆడుతున్న సినిమాను చూశారు. అనేక పాత్రధారులు వచ్చి పోతున్నారు, అనేక సంఘటనలు జరిగిపోతున్నాయి; యుద్ధాలు జరిగి రక్తం ఏరులై ప్రవహిస్తోంది, వాన హోరున కురుస్తోంది; ఇళ్ళను కాల్చి వేస్తున్నారు, చివరికి కథానాయిక మరణిస్తుంది. ఇదీ సినిమా. ఇద్దరూ ఒకే సినిమాని చూశారు. కాని వారి దృక్పథంలో పెద్ద వ్యత్యాసం ఉంది.

జ్ఞానికి తెర జ్ఞానం ఉంది. అంటే సినిమా తాత్కాలికంగా తెరమీద ఆడే బొమ్మలే కాని, వాటికి అధిష్ఠానంగా కదలని, శాశ్వతమైన తెర ఉందని తెలుసు. సినిమాలో రక్తం ఏరులై ప్రవహించినా, వాన హోరున కురిసినా, అగ్ని ఇళ్ళను దహించివేసినా, తెరకేమీ కాదని తెలుసు. కథానాయిక మరణించినా అది నిజం కాదని తెలుసు. ఆమె బాగా మరణించింది అంటాడు. అంటే మరణించినట్టుగా బాగా నటించింది అంటాడు. అంటే అతను కూడా సినిమాను ఆనందిస్తాడు, కాని బయటకు రాగానే, అందులోని సన్నివేశాలను మర్చిపోతాడు. అంటే జ్ఞానికి **అద్వైత దృష్టి** ఉంది. అంటే అతనికి తెర జ్ఞానం పోలేదు.

అజ్ఞాని సినిమా చూసే ముందు కనబడ్డ ఖాళీ తెరని మర్చిపోతాడు. సినిమాలో మమేకం చెందుతాడు. నవ్వుతాడు, ఏడుస్తాడు, భయపడతాడు, నాయకుణ్ణి ఎవరో చంపటానికి వెనకనుంచి వస్తుంటే 'అయ్యో, వెనక్కి తిరిగి చూడు, వాడు నిన్ను పొడుస్తాడు,' అని అరిచినా అరుస్తాడు. ఇవన్నీ నిజం కాదు, నీడ అని మర్చిపోతాడు.

సినిమాకు అధిష్ఠానమైన తెరను మర్చిపోయి, పైపై నీడలతో మమేకం చెందుతాడు. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే అజ్ఞానికి అద్వైత దృష్టి లేదు, **ద్వైత దృష్టి** ఉంది.

అద్వైత దృష్టి అంటే ఏమిటి? ఆభరణాలు అనేకం, కాని వాటి అధిష్ఠానం బంగారం; అలలు అనేకం, కాని వాటి అధిష్ఠానం నీరు; వస్తువులు అనేకం, కాని వాటి అధిష్ఠానం చెక్క. ఎవరైతే నామరూపాత్మక వస్తువులను దాటి, వాటి అధిష్ఠానాన్ని చూస్తారో, వారు జ్ఞాని. నామరూపాత్మక జగత్తును చూసి, అందులో మమేకం చెందే వ్యక్తి అజ్ఞాని. అతను సంసారి. అందువల్ల **అజ్ఞానికి ద్వైత దృష్టి, జ్ఞానికి అద్వైత దృష్టి** ఉన్నాయి. ఎక్కడ? ఒకటే నామరూపాత్మక జగత్తులో!

ఇప్పుడు శ్లోకంలోకి వెళ్ళేముందు, కృష్ణపరమాత్మ ఇచ్చిన ఉదాహరణను విశ్లేషిద్దాము. ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ అజ్ఞానిని గుడ్లగూబతోనూ, జ్ఞానిని మనిషితోనూ పోలుస్తున్నాడు. జాగ్రత్తగా చూడండి! ఇక్కడ రెండు పోలికలు ఉన్నాయి. అజ్ఞానిని గుడ్లగూబతోనూ, జ్ఞానిని మనిషితోనూ పోలుస్తున్నాడు. కాకపోతే ఇది ప్రత్యక్షంగా చెప్పలేదు. ఇంకో రెండు పోలికలు కూడా ఉన్నాయి ఇందులోనే. పగలును అద్వైతంతోనూ, రాత్రిని ద్వైతంతోనూ పోలుస్తున్నాడు. అంటే ఇప్పుడు మనకు నాలుగు పోలికలు ఉన్నాయి.

అజ్ఞాని గుడ్లగూబలాంటివాడు; జ్ఞాని మనిషిలాంటివాడు.
పగలు అద్వైతంలాంటిది; రాత్రి ద్వైతంలాంటిది.

ఇప్పుడు వీటి ఆధారంగా నాలుగు వాక్యాలను చూద్దాము.

1. మనిషి పగలు మేలుకుని ఉండి, మనిషి రాత్రి పడుకుంటాడు.
2. గుడ్లగూబ పగలు నిద్రపోయి, గుడ్లగూబ రాత్రి మేలుకుని ఉంటుంది.

ఇప్పుడు వీటిని వాటి పోలికలతో చూస్తే, విషయం తేలికగా అర్థమవుతుంది. మనిషి=జ్ఞాని; పగలు=అద్వైతం.
మనిషి పగలు మేలుకుని ఉంటాడు = జ్ఞాని అద్వైతానికి మేలుకుని ఉంటాడు.
మనిషి = జ్ఞాని; రాత్రి = ద్వైతం.
మనిషి రాత్రి పడుకుంటాడు = జ్ఞాని ద్వైతానికి పడుకుంటాడు.

ఈ రెండూ కలిపితే, మన మూడవ వాక్యం వస్తుంది.

3. జ్ఞాని అద్వైతానికి మేలుకుని ఉంటాడు, జ్ఞాని ద్వైతానికి పడుకుంటాడు.

అంటే జ్ఞాని అద్వైతంలో నెలకొని ఉంటాడు అంటే మొదటి ఉదాహరణలో చూసినట్టుగా జ్ఞాని అలలతో మమేకం చెందక, అలలకు అధిష్ఠానమైన నీరును చూస్తాడు. అందువల్ల ద్వైతంతో జ్ఞాని మమేకం చెందడు.

ఇప్పుడు రెండవ వాక్యాన్ని చూద్దాము. గుడ్లగూబ= అజ్ఞాని; పగలు=అద్వైతం.
గుడ్లగూబ పగలు నిద్రపోతుంది = అజ్ఞాని అద్వైతానికి నిద్రపోతాడు.
గుడ్లగూబ రాత్రి మేలుకుని ఉంటుంది = అజ్ఞాని ద్వైతానికి మేలుకుని ఉంటాడు.

ఈ రెండూ కలిపితే, మన నాలుగవ వాక్యం వస్తుంది.

4. అజ్ఞాని అద్వైతానికి నిద్రపోతాడు, అజ్ఞాని ద్వైతానికి మేలుకుని ఉంటాడు.

అంటే అజ్ఞాని ద్వైతభావనలోనే నెలకొని ఉంటాడు; జగత్తులోని నానాత్వంతో మమేకం చెందుతాడు కాని, జగత్తుకు అధిష్ఠానమైన బ్రహ్మను తెలుసుకోడు.

అజ్ఞాని ద్వైతజగత్తును చూస్తే, జ్ఞాని అద్వైతబ్రహ్మను తెలుసుకుంటాడు.

దీనికి చెక్కతో చేసిన ఏనుగు ఉదాహరణనిస్తారు మామూలుగా. ఒక గుడిలో చెక్క ఏనుగుని చూసి, అది నిజమని భ్రమించి ఒక చిన్నపిల్లవాడు భయంతో వెనుకకి పారిపోబోయాడు. అతని తండ్రి నచ్చచెప్పి, దగ్గరకు తీసుకువెళ్ళి, తను పక్కన ఉన్నానని, భయం లేదని బుజ్జగించి, ఏనుగును ముట్టుకునేలాగా చేస్తాడు. పిల్లవాడికి ఏనుగును ముట్టుకోగానే అది నిజం ఏనుగు కాదని, చెక్కబొమ్మ అనీ తెలిసింది. చూడండి, ముందు ఏనుగు అని భయపడ్డ పిల్లవాడు, దాన్ని ముట్టుకున్నాక, ఒక బొమ్మగా దాన్ని తేల్చిపారేశాడు. అంటే మొదట భ్రమలో ఉన్నాడు, తరువాత భ్రమను కొట్టిపారేశాడు.

మనమూ అంతే. జగత్తు గురించిన భ్రమలో ఉన్నాము. జగత్తు యొక్క అధిష్ఠానమైన బ్రహ్మను తెలుసుకుంటే భ్రమనుంచి బ్రహ్మదృష్టి పొందుతాము.

బ్రహ్మను సరిగ్గా అర్థం చేసుకోకపోతే అది జగత్తు
జగత్తును సరిగ్గా అర్థం చేసుకుంటే అది బ్రహ్మ

ఎప్పుడైతే బ్రహ్మను అర్థం చేసుకుంటామో అప్పుడే సర్వం బ్రహ్మమయం జగత్తు అంటాము. బ్రహ్మను చూస్తే, జగత్తు కనబడదు; జగత్తును చూస్తే బ్రహ్మ తెలియదు. జగత్తు నామరూపాత్మక మిథ్యా జగత్తు అని అర్థం చేసుకోవాలి. ఇప్పుడు ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాన్ని చూద్దాము.

సర్వభూతానాం యా నిశా – సర్వభూతానాం అంటే అజ్ఞానులు, యా అంటే అద్వైతం; నిశా అంటే రాత్రి. అంటే అజ్ఞానులకు అద్వైతం రాత్రిలాగా ఉంటుంది. అద్వైతం పగలులాంటిది, కాని దానికి వారు నిద్రపోతున్నారు. నిశా అంటే నిద్రపోతున్నారు. అజ్ఞానులు అద్వైతసత్యానికి నిద్రపోతున్నారు అంటే అద్వైతసత్యాన్ని తెలుసుకోలేక పోతున్నారు. ఇది **4ఎ. అజ్ఞాని అద్వైతానికి నిద్రపోతాడు.**

తస్యాం సంయమీ జాగర్తి – సంయమీ అంటే జ్ఞాని. తస్యాం అంటే అద్వైతం; జాగర్తి అంటే మేలుకుని ఉండటం. జ్ఞాని అద్వైతానికి మేలుకుని ఉంటాడు. జ్ఞాని అద్వైతానికి మేలుకుని ఉంటే, ఆ అద్వైతమనే పగలుకు, గుడ్లగూబలాంటి అజ్ఞానులు నిద్రపోతున్నారు. ఇది **3ఎ. జ్ఞాని అద్వైతానికి మేలుకుని ఉంటాడు.**

యస్యాం జాగ్రతి భూతాని – యస్యాం అంటే ద్వైతం; భూతాని అంటే అజ్ఞానులు; జాగ్రతి అంటే మేలుకుని ఉంటారు. అంటే అజ్ఞానులందరూ ద్వైతభావనకు మేలుకుని ఉంటారు; మిథ్యనామరూపాలతో మమేకం చెందుతారు. ఇది **4బి. అజ్ఞాని ద్వైతానికి మేలుకుని ఉంటాడు.**

సా పశ్యతో మునేః నిశా – నిశా అంటే పడుకుని ఉంటాడు. అంటే జ్ఞాని ద్వైతభావనకు పడుకుంటాడు. ముని అంటే జ్ఞాని. ఇది **3బి.జ్ఞాని ద్వైతానికి పడుకుంటాడు.**

అంటే ఈ శ్లోకం సారాంశం – జ్ఞాని అద్వైతభావనతో నెలకొని ఉంటే, అజ్ఞాని ద్వైతభావనలో మునిగిపోయి ఉంటాడు. జ్ఞాని అంతటా నిత్యాన్ని, శాశ్వతత్వాన్ని చూస్తే, అజ్ఞాని అంతటా అనిత్యాన్ని, అశాశ్వతత్వాన్ని చూస్తాడు. జనన, మరణాలకు చలించిపోతాడు. ఇది ఒక ఉదాహరణ – రాత్రి–పగలు; గుడ్లగూబ–మనిషి.

దీన్ని **గ్రంథగ్రంథి శ్లోకం** అంటారు. అందువల్ల చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం. అర్థం చేసుకోవటానికి చాలా కష్టమైన శ్లోకం కూడా!

వ్యాసాచార్యులు మహాభారతం రచించాలనుకున్నప్పుడు, రాసిపెట్టటానికి ఎవరైనా కావాల్సివచ్చారు. ఆయన ఆ బృహత్కార్యానికి గణపతిని ఎన్నుకున్నారు. వ్యాసాచార్యులు గణపతితో చెప్పారుట 'నేను చెబుతూ పోతుంటే, నువ్వు రాస్తూ పోతుండాలి.' గణపతి దానికి అంగీకారం తెలియజేస్తూనే, ఒక షరతుని విధించారుట 'సరే నేను వ్రాస్తాను, కాని నేను చాలా వేగంగా రాస్తాను, నా వేగానికి తగ్గట్టుగా మీరు కూడా చెప్పాలి. మీరు ఎక్కడన్నా ఆగిపోతే, నేను వెళ్ళిపోతాను!' వ్యాసాచార్యులు కూడా దానికి అంగీకరిస్తూనే ఒక షరతును విధించారుట. 'నీ వేగానికి తగ్గట్టే చెబుతాను కాని నువ్వు రాసేది గుడ్డిగా రాసుకుపోకూడదు. ఆ శ్లోకాన్ని అర్థం చేసుకుని రాయాలి.' ఒప్పందం కుదిరింది. ఆ శ్లోకాలు సిద్ధంగా లేవు. శరవేగంగా వ్యాసాచార్యుల మేధస్సులోంచి, గణపతి ధాటికి తట్టుకుంటూ రావాలి. అందువల్ల ఎక్కడైనా వ్యాసాచార్యులు ఆలోచించాల్సి వచ్చినప్పుడు, ఒక క్లిష్టమైన శ్లోకాన్ని వదిలేవారుట! గణపతి దాన్ని అర్థం చేసుకుని రాయాలిగా! ఆయన తన మేధస్సుకు పదునుపెట్టి అర్థం చేసుకునేలోపు, వ్యాసాచార్యులు దాదాపు 100 శ్లోకాలతో సిద్ధంగా ఉండేవారు. అటువంటి శ్లోకాలను గ్రంథిశ్లోకాలు అంటారు.

గ్రంథి అంటే ముడి. గణపతి తన మేధస్సును ఉపయోగించి చిక్కుముడిని విప్పాలి. ఆయన్నలా చిక్కుల్లో పెట్టి, తను చిక్కకుండా తప్పించుకున్నారు వ్యాసాచార్యులు. అటువంటి గ్రంథిశ్లోకాలు భగవద్గీతలో అక్కడక్కడా ఉన్నాయి. అవి –

1. నాసతో విద్యతే భావో నాభావో విద్యతే సతః।	–2.16
2. యా నిశా సర్వభూతానాం తస్యాం జాగర్తి సంయమీ।	–2.69
3. కర్మణ్యకర్మ యః పశ్యేత్ అకర్మణి చ కర్మ యః।	–4.18
4. మయా తతమిదం సర్వం జగదవ్యక్తమూర్తినా।	–9.4

శ్లో. 70 **ఆపూర్యమాణమచలప్రతిష్ఠం సముద్రమాపః ప్రవిశంతి యద్వత్ ।**
తద్వత్ కామా యం ప్రవిశంతి సర్వే స శాంతిమాప్నోతి న కామకామీ ॥
ఆపూర్యమాణమ్, అచలప్రతిష్ఠమ్, సముద్రమ్, ఆపః, ప్రవిశంతి, యద్వత్,
తద్వత్, కామాః, యమ్, ప్రవిశంతి, సర్వే, సః, శాంతిమ్, ఆప్నోతి, న, కామకామీ ॥

యద్వత్	=	ఎలాగయితే	సర్వే, కామాః	=	సకలకోరికలు
ఆపః	=	(వేర్వేరు నదులయొక్క) జలములు	యమ్	=	ఏ స్థితప్రజ్ఞునియందు
ఆపూర్యమాణమ్	=	అన్నివైపుల పరిపూర్ణమైన	ప్రవిశంతి	=	(ఎటువంటి మార్పులులేక) లీనమగునో
అచలప్రతిష్ఠమ్	=	నిశ్చలముగానున్న	సః	=	ఆ పురుషుడు
సముద్రమ్	=	సముద్రమును	శాంతిమ్	=	పరమశాంతిని
ప్రవిశంతి	=	(ఏ మాత్రము చలించజేయు కుండగనే) ప్రవేశించునో	ఆప్నోతి	=	పొందును
			కామకామీ	=	భోగేచ్ఛగలవాడు
తద్వత్	=	అదే విధంగా,	న	=	శాంతిని పొందజాలడు

ఆపూర్యమాణమ్ అచల-ప్రతిష్ఠం సముద్రం యద్వత్ ఆపః ప్రవిశంతి,
తద్వత్ యం సర్వే కామా ప్రవిశంతి, సః శాంతిమ్ ఆప్నోతి, కామ-కామీ న॥

తా: అన్ని వైపులనుంచి నీరు ప్రవహించి నింపుతూ ఉన్నా సముద్రముయొక్క స్థితిలో మార్పు ఉండదు. అదే విధంగా, ఎవరి అభిముఖముగా కోరికలు అన్నీ (వికారమును కలిగించకుండా) ప్రవేశిస్తూ ఉంటాయో, అతడు శాంతి (మోక్షము)ను పొందును. భోగములను కోరువాడు మోక్షమును పొందడు.

ముందు శ్లోకం గ్రంథిశ్లోకం కాబట్టి, ఈ శ్లోకం తేలిగ్గా అర్థమయ్యేలా చెప్పాడు. ఇక్కడ జ్ఞానిని సముద్రంతో పోలుస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ. సముద్రం గొప్పతనం ఏమిటి? అది **పూర్ణమ్, స్వతంత్రమ్, అసంగమ్.**

పూర్ణమ్- సముద్రంలో నీళ్ళు ఇంకిపోవటమంటూ ఉండదు. నదులు ఒక్కోసారి ఎంతగా ఎండిపోతాయంటే అక్కడ పిల్లలు క్రికెట్టు ఆడుకుంటారు; లేదా ఎవరో గుడిసెలు వేసేసుకుంటారు అక్కడ. అలా నదులు, వాగులు, బావులు ఎండిపోతాయి కాని, సముద్రం ఎప్పుడూ **పూర్ణంగా**, నీరుతో నిండి ఉంటుంది.

స్వతంత్రమ్ - సముద్రాన్ని నదులు నింపలేవు; వానలు నింపలేవు. ఒకవేళ నది సముద్రం ముందు గొప్పలు పోయిందనుకోండి - నావల్లనే నీకు పూర్ణత్వం వచ్చింది అని, సముద్రం దానితో వాదనకు దిగదు, దాని అమాయకత్వానికి చిరునవ్వు నవ్వి ఊరుకుంటుంది. ఎందుకు? సముద్రానికి తెలుసు, అంతలా మిడిసి పడుతున్న నదికి తనే సృష్టి, స్థితి, లయ కారణమని. తననుంచి మేఘాలు నీరు తీసుకుని, వర్షంగా కురిస్తే నది పుడుతుంది. తనలోనే చివరికి నది లయమవుతుంది. నదిమీద సముద్రం ఆధారపడిలేదు, నదే సముద్రంమీద ఆధారపడి ఉంది. అందువల్ల నదులు వచ్చినా ఆనందమే, నదులు రాకపోయినా ఆనందమే.

అసంగమ్ - పవిత్రమైన గంగానదీ సముద్రంలోనే కలుస్తుంది; అశుద్ధమైన నదులూ సముద్రంలోనే కలుస్తాయి. కాని సముద్రం సముద్రమే. దాని స్వచ్ఛతకేమీ భంగం వాటిల్లదు.

అదేవిధంగా జ్ఞాని **పూర్ణత్వం**తో ఉంటాడు. తనను ఎవరో మెచ్చుకుంటున్నారనో, తనను ఎవరో గౌరవిస్తున్నారనో, తనను ఎవరో ఆరాధిస్తున్నారనో పొంగిపోడు. అది సముద్రం మనస్తత్వం. కొంతమంది మా పిల్లలు మేము

గీచిన గీత దాటరు అని మురిసిపోతారు. ఆ మురిపెం ఎన్నాళ్ళో ఉండదు! అజ్ఞానులకు నది మనస్తత్వం ఉంటుంది కాబట్టి వారికి ఎన్నడూ పూర్ణత్వభావన కలుగదు. ఒకవేళ పూర్ణత్వం కలిగినా కూడా అది బాహ్యవస్తువుల మీద ఆధారపడి ఉంటుంది. అందువల్ల అజ్ఞానులందరూ సంసారులే. జ్ఞాని పరిస్థితి అలా కాదు. అతని మనస్సు ఎన్నడూ పూర్ణమే. అద్భుతమైన అనుభవాలు కలిగాయా సంతోషం; కలగలేదా దుఃఖం లేదు.

యః సర్వత్రానభిస్నేహః తత్తత్ ప్రాప్య శుభాశుభమ్ ।
నాభినందతి న ద్వేష్టి తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ॥ – 2.57

మంగళకరమైన అనుభవాలు కలిగినా, అమంగళకరమైన అనుభవాలు కలిగినా; మానావమానాలు జరిగినా, జయాపజయాలు కలిగినా సమభావనతో ఉంటాడు జ్ఞాని. ఇప్పుడు ఈ శ్లోకాన్ని చూద్దాము. ముందు ఉదాహరణను వివరిస్తున్నాడు.

ఆపూర్యమాణమ్ – ఎప్పటికీ పరిపూర్ణం, స్వతంత్రం.

అచలప్రతిష్ఠమ్ – నదులు వచ్చిపోయినా, చలించదు. నీరు ఆవిరైనా, నదులు కలిసినా చెక్కు చెదరదు.

ఆపః ప్రవిశంతి – అనేక నదులు వచ్చి కలుస్తాయి సముద్రంలో. ఏం జరిగినా సముద్రం ఎప్పుడూ పూర్ణమే.

ఇప్పుడు దీన్ని జ్ఞానితో కలపాలి.

యం కామాః ప్రవిశంతి – జ్ఞానియొక్క సముద్రంలాంటి మనస్సులో అనేక అనుభవాలు ప్రవేశిస్తాయి. ఇక్కడ కామం అంటే విషయవస్తువులు. కొంతమంది మెచ్చుకుంటారు, కొంతమంది తిడతారు; జ్ఞాని దేనికీ పొంగిపోడు, దేనికీ కృంగిపోడు. అతని మనస్సెలా ఉంటుంది?

స శాంతిమాప్నోతి – అతని మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉంటుంది. ఎప్పుడూ పరమశాంతిని పొందుతాడు.

న కామకామీ – అజ్ఞాని అలాకాదు. కామకామీ అంటే బాహ్యవస్తువులమీద ఆధారపడ్డ వ్యక్తి. ఒక చిన్న వస్తువు కొన్నా, ఎదుటివారినుంచి మెప్పును ఆశిస్తారు కొంతమంది. ఎక్కడ కొన్నావు, ఎంతకు కొన్నావు అనే ప్రశ్నలు అడిగితే మురిసిపోతారు. అంతేకాదు, అడక్కపోతే డీలా పడిపోతారు. అదే జ్ఞాని అయితే సమత్వం చూపిస్తాడు.

సముద్ర ఉదాహరణ రెండవ ఉదాహరణ. ఈ శ్లోకం గుర్తుంచుకుంటే మంచిది. మీకు జ్ఞానం వచ్చిందో లేదో పరీక్షించుకోవటానికి, బాగా ఉపయోగపడుతుంది ఇది. లిట్మస్ టెస్ట్‌లాంటిది. ఎవరైనా పొగిడితే పొంగిపోయి, తిడితే కృంగిపోతున్నారా? చెక్కు చెదరకుండా ఉన్నారా?

శ్లో. 71 **విహాయ కామాన్ యః సర్వాన్ పుమాంశ్చరతి నిఃస్పృహః ।**
నిర్మమో నిరహంకారః స శాంతిమధిగచ్ఛతి ॥
విహాయ, కామాన్, యః, సర్వాన్, పుమాన్, చరతి, నిఃస్పృహః,
నిర్మమః, నిరహంకారః, సః, శాంతిమ్, అధిగచ్ఛతి ॥

యః, పుమాన్	= ఏ పురుషుడు	నిఃస్పృహః	= స్పృహారహితుడై
సర్వాన్, కామాన్	= సమస్తమైన కోరికలను	చరతి	= చరించునో
విహాయ	= త్యజించి	సః	= అతడే
నిర్మమః	= మమతారహితుడై	శాంతిమ్	= శాంతిని
నిరహంకారః	= అహంకారరహితుడై	అధిగచ్ఛతి	= పొందును

యః పుమాన్ సర్వాన్ కామాన్ విహాయ, నిస్పృహః
నిర్మమః నిరహంకారః (భూత్వా) చరతి, సః శాంతిమ్ అధిగచ్ఛతి ॥

తా: ఏ మానవుడైతే సకలములైన కామనలను విడిచిపెట్టి తృష్ణలేనివాడు, మమకారములేనివాడు, అహంకారము లేనివాడుగా సంచరించునో, అటువంటివాడు శాంతిని పొందును.

సమత్వం– ఇంకా జ్ఞానియొక్క మనస్థితి గురించే వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దీన్నిబట్టి మనకొక విషయం స్పష్టంగా అర్థమవుతుంది. మోక్షం అంటే ఏవో సిద్ధులు పొందటం కాదు, మోక్షం అంటే సమతుల్యభావన ఉండటం. సమతుల్యభావన మనకేమీ కొత్తకాదు. కాకపోతే అది మన పొరుగువారి విషయంలో పాటిస్తాము.

జీవన్ముక్తి అంటే ఏమిటి? పొరుగువారి విషయంలో చూపే సమతుల్యతను మన విషయంలో చూపగలగటం. దీన్ని **నైబరైజేషన్** అంటారు. ఇప్పుడు, మన పొరుగువారికి ఒక సమస్య వస్తే, మనమేం చేస్తాం? వెళ్ళి ఓదారుస్తాము, వారి కష్టంలో పాలుపంచుకుంటాము, మంచి సలహా కూడా ఇస్తాము కాని మనం కృంగిపోము, బెంబేలు పడిపోము. వారి సమస్యను సాక్షీభూతంగా చూస్తాము. నిజానికి అలా సాక్షీభూతంగా చూడటంవల్లనే, మన మనస్సు స్థిరంగా ఉండి, ఆ సమస్యకు చక్కని పరిష్కారం చూపగలుగుతున్నది. మన సమస్యకు కూడా చెక్కు చెదరకుండా, అలాగే సాక్షీభూతంగా చూడగలిగితే, మనం జీవన్ముక్తులం. అందువల్ల జీవన్ముక్తి అంటే మనస్సుయొక్క ప్రశాంత స్థితి. అజ్ఞానికి ఇలాంటి ప్రశాంతత అరుదుగా వచ్చిపోతే, జ్ఞాని ఎప్పుడూ అలాంటి ప్రశాంతతలోనే నెలకొని ఉంటాడు.

యః పుమాన్ సర్వాన్ నిఃస్పృహః – పుమాన్ అంటే జ్ఞాని. నిఃస్పృహః అంటే ఆనందంకోసం బాహ్యవస్తువులమీద ఆధారపడడు. ఆధారపడడు అంటే బాహ్యవస్తువులను త్రోసిపుచ్చుడు, వాటిని అనుభవిస్తాడు; అనుబంధాలను చవిచూస్తాడు; కాని వాటితో మమేకం చెందడు. అనుబంధాలు ఉంటే ఆనందిస్తాడు; తెగిపోయినా దుఃఖించడు. అనుబంధం అంటేనే ఇద్దరు వ్యక్తుల మధ్య బంధం. ఒకరికి ఆ అనుబంధంమీద మక్కువ ఉన్నా ఇంకొకరికి ఉండకపోవచ్చు.

ఈ రోజుల్లో ఈ అనుబంధాలు శాశ్వతంగా నిలవటం గగనమై పోతున్నది. భార్యాభర్తల్లో ఎవరోఒకరు విడాకులు కోరుకుంటున్నారు. అలా అనుబంధం వీగిపోతే, మనస్సు చెదిరిపోతుందని మనస్తత్వ శాస్త్రవేత్తలు చెబుతున్నారు. అది కూడా చిన్న కారణాలకే వీగిపోతున్నాయి. ముక్కు బాగాలేదనో, పొడుగుజుట్టు లేదనో గొడవ పడుతున్నారు. కాని జ్ఞానికి ఆ బాధ లేదు. అతను నిఃస్పృహః – ఎవరినుంచీ ఏమీ ఆశించదు.

(కామాన్ సర్వాన్) విహాయ – కామం అంటే విషయవస్తువులని చూశాము. విషయవస్తువులు, వ్యక్తులమీద ఆధారపడటం మానేసి తిరుగుతాడు జ్ఞాని ఈ ప్రపంచంలో.

నిర్మమో నిరహంకారః – అహంకారం అంటే శరీరంతో మమేకం చెందటం. 'నేను' శరీరం అనుకోవటం. జ్ఞాని శరీరంతో మమేకం చెందడు. ఎందుకంటే ఈ శరీరం పంచభూతాలతో తయారుచేయబడిందనీ, ఎప్పటికన్నా మళ్ళీ ఈ పంచభూతాలలో కలిసిపోవాల్సిందేననీ తెలుసు అతనికి. నిరహంకారః అంటే శరీర అభిమానం లేదు. నిర్మమ అంటే నాది అనే భావన లేదు. జ్ఞాని ఏదీ తనది అని మమకారం పెంచుకోడు. ఈ ప్రపంచంలో ఉన్న వస్తువులన్నీ, ఈ శరీరంతో సహా, తనకు తాత్కాలికంగా ఇవ్వబడ్డాయనీ, ప్రకృతి ఎప్పుడు కోరుకుంటే అప్పుడు వెనక్కి ఇచ్చివేయాలనీ, అతనికి తెలుసు. తను కోరుకున్నప్పుడు కాదు, ప్రకృతి కోరుకున్నప్పుడు అని అతనికి తెలుసు. తన శరీరమే తనది కానప్పుడు, తక్కిన వస్తువులు తనవెలా అవుతాయి?

సంసార నిర్వచనం రెండు ముక్కల్లో చెప్పవచ్చు. **అహంకారం, మమకారం**. అంటే అహం, మమ లేదా నేను, నాది. ఈ శరీరం నేను అనే అహంకారం, వీరంతా నావారు, ఈ ఆస్తి నాది, ఈ వస్తువులు నావి అనే మమకారం. జ్ఞానికి ఈ రెండూ పోతాయి కాబట్టి నిర్మమో నిరహంకారః అవుతాడు. నేను శరీరాన్ని కాను అని తెలుసు. ఏదీ నాదికాదు అని తెలుసు. ఈ దృక్పథంతో వస్తువులను అనుభవిస్తాడు.

స శాంతిమధిగచ్ఛతి – అతను శాంతిని పొందుతాడు. అంటే బాగా ఆనందిస్తాడు. ఇప్పుడు ఆఖరి శ్లోకానికి వస్తున్నాము.

శ్లో. 72 **ఏషా బ్రాహ్మీ స్థితిః పార్థ నైనాం ప్రాప్య విముహ్యతి ।**
స్థిత్వాస్యామంతకాలేఽపి బ్రహ్మనిర్వాణమృచ్ఛతి ॥
ఏషా, బ్రాహ్మీ, స్థితిః, పార్థ, న, ఏనామ్, ప్రాప్య, విముహ్యతి,
స్థిత్వా, అస్యామ్, అంతకాలే, అపి, బ్రహ్మనిర్వాణమ్, ఋచ్ఛతి ॥

పార్థ	= ఓ పార్థా!	న, విముహ్యతి	= (యోగి ఎన్నడును) మోహితుడు కాడు
ఏషా	= ఇదియే	అంతకాలే, అపి	= అంత్యకాలమునందును
బ్రాహ్మీ	= బ్రహ్మప్రాప్తిని పొందిన	అస్యామ్	= ఈ బ్రాహ్మీస్థితియందు
స్థితిః	= పురుషునియొక్క స్థితి	స్థిత్వా	= స్థితుడై
ఏనామ్	= దీనిని	బ్రహ్మనిర్వాణమ్	= బ్రహ్మానందమును
ప్రాప్య	= పొందిన పిదప	ఋచ్ఛతి	= పొందును

హే పార్థ! ఏషా బ్రాహ్మీ స్థితిః, ఏనాం ప్రాప్య న విముహ్యతి,
అంతకాలే అపి అస్యాం స్థిత్వా బ్రహ్మ–నిర్వాణమ్ ఋచ్ఛతి ॥

తా: ఓ కుంతీపుత్రా! ఇది బ్రాహ్మీస్థితి, అంటే బ్రహ్మనిష్ఠ. దీనిని పొందినవాడు వ్యామోహమును (అనాత్మను ఆత్మయని భ్రమించుట) పొందదు. మరణసమయమునందైననూ బ్రహ్మనిష్ఠయందు నిలిచి బ్రహ్మానందమును పొందును.

ఇటువంటి స్థితప్రజ్ఞత ఎలా ఏర్పడుతుంది? ఆత్మజ్ఞానం పొందటంవల్ల. ఆత్మజ్ఞానాన్ని, ఈ అధ్యాయంలోనే 12-25 శ్లోకాల్లో వివరించాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ శ్లోకాలు, వీటి సారాంశం మన మనస్సులో స్థిరపడిపోవాలి. అప్పుడు మనం కూడా స్థితప్రజ్ఞులమవుతాము.

బ్రహ్మీస్థితి – ఈ శ్లోకాల్లోని సారాంశాన్ని అర్థం చేసుకుని, జీర్ణించుకున్న జ్ఞాని, స్థితప్రజ్ఞతను పొందుతాడు. బ్రహ్మీస్థితి అంటే స్థితప్రజ్ఞత లేదా జీవన్ముక్తి. దీని గొప్పదనం ఏమిటి?

ఏనాం ప్రాప్య న విముహ్యతి – నైనాం ని, న + ఏనాం గా విడదీయాలి. ఎప్పుడైతే జ్ఞాని ఇటువంటి బ్రహ్మీస్థితిని పొందుతాడో, అప్పుడే అతను ఇంక తిరిగి సంసారంలో పడే ప్రశ్నే లేదు. అతనిలో ఇంక ఎటువంటి ఘర్షణ ఉండదు. జ్ఞానం కలిగేదాకా, ఈ ఘర్షణ తప్పదు.

టు బి ఆర్ నాట్ టు బీ, దట్ ఈజ్ ది క్వశ్చిన్ – షేక్స్‌పియర్

చేయాలా, వద్దా, పెళ్ళి చేసుకోవాలా, వద్దా – అన్నీ సమస్యలే.

అస్యాం స్థిత్వా – అంతేకాదు, అతను జీవన్ముక్తిని అనుభవిస్తాడు. ఎంతకాలం? ఈ భూమ్మీద జీవించి ఉన్నంత కాలం. ప్రారబ్ధకర్మ ముగిసి, అతను మరణించినప్పుడు ఏమవుతుంది?

అంతకాలేఽపి బ్రహ్మనిర్వాణమృచ్ఛతి – మరణించాక విదేహముక్తి పొందుతాడు. అంటే పరబ్రహ్మలో ఐక్యమవుతాడు అంటే అతనికి పునరపి జననం, పునరపి మరణం ఉండదు. అతని స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ శరీరాలు – స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ ప్రపంచాలలో కలసిపోతాయి. అదే అజ్ఞాని విషయంలో స్థూలశరీరం మాత్రమే కలుస్తుంది, లేదా అగ్నిలో దహనమవుతుంది. సూక్ష్మ, కారణ శరీరాలు ప్రయాణం చేస్తాయి, ఇంకొక జన్మను ఎత్తటానికి. జ్ఞాని జీవించి ఉండగా జీవన్ముక్తి, మరణించాక విదేహముక్తి పొందుతాడు.

ఈ ఆత్మజ్ఞానాన్ని ఏ వయస్సులోనైనా పొందవచ్చు. బాల్యం, యవ్వనం, వృద్ధాప్యంలో ఎప్పుడైనా పొందవచ్చు. ఎప్పుడు పొందినా మోక్షం తథ్యం. ఈ విధంగా ఆత్మజ్ఞానఫలమైన జీవన్ముక్తి, విదేహముక్తులతో స్థితప్రజ్ఞ అంశాన్ని, రెండవ అధ్యాయాన్ని ముగిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే సాంఖ్యయోగోనామ ద్వితీయోఽధ్యాయః

హరి ఓం తత్సత్

ఇది శ్రీమద్భగవద్గీతయందు, ఉపనిషత్తులయందు, బ్రహ్మవిద్యయందు, యోగశాస్త్రమునందు, శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదమునందు సాంఖ్యయోగము అనే రెండవ అధ్యాయము.

అధ్యాయము 2 - సాంఖ్యయోగము సారాంశము

రెండవ అధ్యాయాన్ని ప్రధానంగా నాలుగు భాగాలుగా విభజించవచ్చు. అవి -

1. **అర్జునుని శరణాగతి - శ్లోకాలు 1-10**
2. **జ్ఞానయోగం - శ్లోకాలు 11-38**
3. **కర్మయోగం - శ్లోకాలు 39-53**
4. **స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణాలు - శ్లోకాలు 54-72**

1. **అర్జునుని శరణాగతి శ్లోకాలు 1-10**- అర్జునుని శరణాగతిని అర్థం చేసుకోవాలంటే మొదటి అధ్యాయంలో జరిగిన విషయం గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. ఎందుకంటే అదే అంశం కొనసాగుతున్నది ఇందులో కూడా. రణరంగంలో తన సమస్యను కనుగొన్నాడు అర్జునుడు. అతని సమస్య సంసారం. సంసారాన్ని అనేక విధాలుగా వర్ణిస్తారు. ఇక్కడ మూడు పదాలతో వర్ణించవచ్చు. అవి రాగం, శోకం, మోహం.

i) **రాగం** - రాగం అంటే బంధకత్వం. ఇది ఒక్క అర్జునుని సమస్య మాత్రమే కాదు, మానవాళినంతటినీ పట్టిపీడించే సమస్య. దేనిమీద బంధం పెంచుకుంటారో ఆ వస్తువు మారుతుంది కాని, బంధం అనే సమస్య మాత్రం అందరికీ ఉంటుంది. ఇది ప్రాథమిక సమస్య. అర్జునునికి కూడా ఎప్పుడూ ఉంది కాని, దాని తీవ్రతను అతను మొదటి అధ్యాయంలో గుర్తించాడు. **కృపయా పరయాऽఽవిష్టః** - ఇక్కడ రాగానికి కృప అనే పదం వేశారు వ్యాసాచార్యులు.

ii) **శోకం** - ఎప్పుడైతే రాగం ఉంటుందో, అప్పుడు దాని సహజపర్యవసానం శోకం అవుతుంది. అంటే విషాదం ఏర్పడుతుంది. ఆ విషాదం రెండు కారణాలవల్ల ఏర్పడవచ్చు. మనకు దేనిమీదైతే అనుబంధం ఏర్పడుతుందో, దాన్ని పోగొట్టుకోవటానికి ఎన్నటికీ ఇష్టపడము. సృష్టి నియమం ప్రకారం ఏదీ శాశ్వతంగా ఉండదనే నగ్నసత్యం మన బుద్ధికి తెలుసు, కాని మనస్సు మాట వినదు. రాగం చూపించే మనస్సు అది అనునిత్యం మనతోనే ఉండాలనే ఆశాపాశాన్ని చూపిస్తుంది. అందువల్ల ఆ వస్తువు మననుంచి నిజంగా దూరమయినా, అవుతుందన్న భయం వేసినా కూడా శోకం ఏర్పడుతుంది.

అర్జునుడు భీష్మద్రోణులతో అనుబంధం పెంచుకున్నాడు. వారిని పోగొట్టుకోలేదు. కాని యుద్ధభూమిలో తను చేయబోయే యుద్ధాన్ని, అందులో వీరిద్దరి మరణాన్ని ఊహించుకునే కలత చెందుతాడు. వారు లేకుండా తను జీవించి ఉంటానన్న ఊహనే భరించలేకపోతాడు. భీష్మద్రోణులు తననుంచి దూరమవుతారనే ఆలోచనే అతన్ని దుఃఖంలో ముంచెత్తింది.

iii) **మోహం** - ఎప్పుడైతే రాగం, శోకాల కోరల్లో చిక్కుకుంటాడో, అప్పుడే మంచిచెడులను విశ్లేషించే శక్తిని కోల్పోతాడు. ధర్మాధర్మాల అవివేకంలో పడిపోతాడు. మనస్సు ఘర్షణకు లోనవుతుంది. రాగ, శోక, మోహాలనే ఈ మూడింటినీ కలిపి సంసారం అంటారని చూశాము.

తను ఈ సమస్యను ఎదుర్కొంటున్నట్టు గ్రహించటమేకాక, తానే పరిష్కరించుకుందామనుకున్నాడు అర్జునుడు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మకు దానిమీద సుదీర్ఘంగా ప్రసంగించాడు. మొదటి అధ్యాయంలో వీరిద్దరి పాత్రలు తారుమారవుతాయి. అర్జునుడు వక్త, కృష్ణపరమాత్మ శ్రోత అయ్యాడు. పాపం కృష్ణపరమాత్మ అదంతా ఓపిగ్గా విన్నాడు.

అర్జునుడు ఆ యుద్ధం చేయటం భావ్యం కాదనీ, అది అధర్మం కిందికి వస్తుందనీ, అందువల్ల యుద్ధం చేయకుండా మానేయటమే గొప్ప పరిష్కారమనీ, తనకు తానే నిశ్చయించేసుకున్నాడు. అతనే అన్నీ నిర్ణయించు కుంటున్నప్పుడు, తనెందుకు మధ్యలో తలదూర్చటమని, కృష్ణపరమాత్మ మౌనంగా ఉండిపోయాడు. ఈ పరిస్థితిలో మొదటి అధ్యాయం ముగిసింది.

రెండవ అధ్యాయంలో అర్జునుని దుఃఖం కొనసాగుతుంది. రెండవ అధ్యాయం ప్రారంభంలోనే అర్జునుడు తన నిస్సహాయతను గుర్తిస్తాడు. దాన్ని **కార్పణ్యదోషం** అంటారు. మన నిస్సహాయతను గుర్తించకపోతే, మనం దేవుణ్ణి పూర్తిగా శరణు వేడము.

అలా అర్జునుడు మొదటి అధ్యాయంలో తన సమస్యను గుర్తించాడు, రెండవ అధ్యాయంలో దానికి తను చూపే పరిష్కారం సరికాదు అని తెలుసుకుని నిస్సహాయస్థితికి చేరుకున్నాడు. నిస్సహాయస్థితిలో ఏం చేస్తాము? ఎవరినైనా శరణు వేడతాము. నీటిలో మునిగిపోతున్న వ్యక్తి దేన్నైనా పట్టుకుందామని చూస్తే, తన చుట్టూ ఉన్నవారు కూడా తనతోపాటే మునిగిపోతున్నారు. అలాంటివారు గడ్డిపోచతో సమానం. ఇద్దరూ మునిగి పోతారు. ఆ విషయంలో అర్జునుడు అదృష్టవంతుడు.

పార్థాయ ప్రతిబోధితాం భగవతా నారాయణేన స్వయమ్. అతనికి అందుబాటులో సాక్షాత్తూ ఆ నారాయణుడే ఉన్నాడు. అతనిని శరణు వేడుతాడు అర్జునుడు.

> **కార్పణ్యదోషోపహతస్వభావః పృచ్ఛామి త్వాం ధర్మసమ్మూఢచేతాః ।**
> **యచ్ఛ్రేయః స్యాన్నిశ్చితం బ్రూహి తన్మే శిష్యస్తేఽహం శాధి మాం త్వాం ప్రపన్నమ్ ॥** – 2.7

ఈ అధ్యాయంలో ఇది ముఖ్యమైన శ్లోకం.

శిష్యస్తేఽహం – నేను నీ పాదాలను శరణు వేడుతున్నాను. అంటే దీని అర్థం ఏమిటి? నేనేమీ పరిష్కారాలను చూపను. నా మనస్సును శూన్యం చేసి, నీ ముందు ఉంచుతున్నాను. నీ బోధతో దాన్ని నింపు అని అర్థం. అందువల్ల ఒక శిష్యునికి ఉండాల్సిన ప్రాథమిక అర్హత – మనస్సును ఖాళీగా ఉంచి గురువుకు అర్పణ చేయాలి. ముందే ఖాళీగా ఉంటే సమస్య లేదు, కాని కొంతమంది అనేక సిద్ధాంతాలను విని, అనేక తప్పుడు అభిప్రాయాలతో మనస్సును నింపేసుకుంటారు.

మనస్సు ఖాళీగా ఉంచుకోవాలనే సూచనగా సన్న్యాసికి శిరోముండనం చేస్తారు. ఒక్కొక్క వెంట్రుక, ఒక్కొక్క తప్పుడు సిద్ధాంతానికి ప్రతీక. అంటే మనం ఎంతగా తప్పుడు సిద్ధాంతాలలో కూరుకుపోయామో ఒకసారి

ఊహించుకోండి. అంతేకాదు, మన తప్పుడు సిద్ధాంతాలతో గురువును కూడా బేరీజు వేస్తాము. మన భావాలకు తగ్గట్టుగా, బోధను స్వీకరిస్తాము. అలా లాభం లేదు. వాటన్నిటినీ పక్కకు పెట్టాలి.

ఇక్కడ అర్జునుడు శిష్యుడుగా మారాడు. యజమానిగా రథం ఎక్కిన అర్జునుడు శిష్యుడు అయ్యాడు. రథసారథిగా వచ్చిన కృష్ణుడు గీతోపదేశ కర్తగా మారాడు. **కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్.** పార్థసారథి జగద్గురువవుతాడు. దీనివల్ల ఒక విషయం తెలుస్తున్నది. జ్ఞాని తనంతట తాను గురువు అవడు, ఒక శిష్యుడు జ్ఞానం బోధించమని కోరితే గురువు అవుతాడు. శిష్యుడు ఎలా కోరాలి? సాష్టాంగనమస్కారం చేయాలి. అది అతని అణకువను సూచిస్తుంది. **తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన.** అర్జునుడు క్షత్రియుడు, ధనంజయుడు, ఎన్నో బిరుదులు పొందినవాడు కాని శ్రీకృష్ణుణ్ణి శరణు వేడాడు.

శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునికి ఎందుకు బోధించాడు? ధర్మరాజు, భీముడు, నకులుడు, సహదేవుడు, భీష్ముడు, ద్రోణుడు, దుర్యోధనుడు – వీరికెవరికీ ఎందుకు బోధించలేదు అని సందేహం వస్తుంది మనకు. దానికి జవాబు ఒక్కటే. వీరెవరూ **శిష్యస్తేఽ హం** అనలేదు. ఒకవేళ దుర్యోధనుడు శిష్యస్తేఽ హం అని ఉంటే, కృష్ణపరమాత్మ అతనికి కూడా బోధించి ఉండేవాడు.

మొదటి అధ్యాయం అంతా, రెండవ అధ్యాయం 10వ శ్లోకం వరకూ, ఉపోద్ఘాత ప్రకరణం. గీతాబోధ అంతవరకూ ప్రారంభమవలేదు. అసలు గీతాశాస్త్రం 11వ శ్లోకం నుంచి మొదలవుతుంది.

2. **జ్ఞానయోగం శ్లోకాలు 11–38** – దీన్ని సాంఖ్యయోగం అని కూడా అంటారు. జ్ఞానయోగం, సాంఖ్యయోగం పర్యాయపదాలు. ఈ భాగం చాలా ముఖ్యమైనది. ఇది చాలా ముఖ్యమైనది కాబట్టే ఈ అధ్యాయానికి **సాంఖ్యయోగం** అనే పేరు వచ్చింది. ఈ జ్ఞానయోగం సారాంశాన్ని ఇక్కడే కాదు, భగవద్గీత మొత్తంలో గుర్తు పెట్టుకోవాలి. ఈ భాగాన్ని పదేపదే నెమరువేసుకోవాలి. ఎందుకంటే తక్కిన అధ్యాయాలనే భవంతి, జ్ఞానయోగమనే పునాది నుంచే లేచింది. 11 నుంచి 38 శ్లోకాలు, ముఖ్యంగా 11 నుంచి 25 శ్లోకాలు ఉపనిషత్తుల సారం.

ఈ భాగంలో కృష్ణపరమాత్మ జీవియొక్క స్వరూపాన్ని నిర్వచిస్తాడు. జీవస్వరూపం గురించి కృష్ణపరమాత్మ ఎందుకు మాట్లాడాడంటే, దురదృష్టవశాత్తూ మనకు మన స్వస్వరూపం తెలియదు. మనం భౌతికశాస్త్రం, రసాయనశాస్త్రం, సంగీతం, నృత్యం నేర్చుకోవటంలోనే జీవితమంతా గడిపేస్తాము, ఆయా రంగాల్లో పరిశోధనలు చేస్తాము కాని, మన గురించి మనకు తెలియదు, తెలుసుకోవటానికి ప్రయత్నించము కూడా.

మనకు కొన్ని అపోహలు ఉన్నాయి. నేను శరీరాన్ని, నేను మనస్సును అని పొరపాటు పడతాము. కాని వాటిని అపోహలుగా విశదీకరించాడు కృష్ణపరమాత్మ.

వాసాంసి జీర్ణాని యథా విహాయ నవాని గృహ్ణాతి నరోఽ పరాణి ।

తథా శరీరాణి విహాయ జీర్ణాన్యన్యాని సంయాతి నవాని దేహీ ॥ – 2.22

ఈ శరీరం మనం ధరించే తాత్కాలిక దుస్తులలాంటిది. మనం మరణించినప్పుడు ఈ శరీరాన్ని వదిలి, ఇంకొక శరీరాన్ని ధరిస్తాము. మీకేమైనా సందేహం ఉంటే, మీ నిద్రావస్థను, అందులోనూ సుషుప్తిని గమనించండి.

సుషుప్తిలో శరీరాన్ని, మనస్సును పక్కన పెట్టి, గాఢనిద్ర పోతారు. అంటే మనశ్శరీరాలతో వ్యవహారం నడవటం లేదు. కాని చైతన్యపరంగా మీరు జీవించే ఉన్నారు. అంటే ఈ మనశ్శరీరాలు కళ్ళద్దాలలాంటివి. వాటిని వాడి మీరు ప్రపంచాన్ని చూస్తారు. తర్వాత, పడుకునే ముందు వాటిని తీసి పక్కన పెట్టేస్తారు. అలాగే మనశ్శరీరాలనే కళ్ళద్దాలతో ఈ ప్రపంచంలో వ్యవహారం నడుపుతారు. పడుకున్నప్పుడు వీటిని తీసి పక్కన పెట్టేస్తారు, అంటే వ్యవహారం నడపరు. అంటే వీటిని వాడుతున్నారు, తీస్తున్నారు. అవి మీరు వ్యవహారం నడపటానికి పనికివస్తాయి కాని, అవి మీరు కాదు.

నేను మనశ్శరీరాలను కాకపోతే నేనెవరిని? **నేను చైతన్య స్వరూపాన్ని.** త్వం చిత్ రూపః, త్వం చైతన్య స్వరూపః, త్వం జ్ఞాన స్వరూపః, త్వం విజ్ఞాన స్వరూపః, త్వం ప్రజ్ఞానస్వరూపః. అన్నీ పర్యాయపదాలు. చిత్, చైతన్యం, జ్ఞానం, విజ్ఞానం, ప్రజ్ఞానం – అన్నీ **చైతన్యం**. చైతన్యస్వరూపమేమిటి?

ఈ చైతన్యం లేదా దేహి, లేదా శరీరీ నా అసలు స్వరూపం. చైతన్యంయొక్క ఆరు ముఖ్య అంశాలను చర్చించాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి **ఆత్మ నిత్యం, సత్యం, సర్వవ్యాపకం, అప్రమేయం, అకర్తా అభోక్తా, నిర్వికారం.**

i) **ఆత్మ నిత్యం** – ఆత్మ నిత్యం. మనశ్శరీరాలు నిత్యం కాదు, ఆత్మ నిత్యం.

ii) **ఆత్మ సత్యం** – ఆత్మ సత్యం, అనాత్మ మిథ్య. అనాత్మకు, ఆత్మ లేకుండా విడిగా ఉనికి లేదు. మట్టి–కుండ ఉదాహరణ తీసుకుంటే, కుండకు స్వతంత్రంగా ఉనికి లేదు. మట్టినుంచి అరువు తెచ్చుకుంది. మట్టి, కుండ ఉన్నా లేకపోయినా, మూడు కాలాల్లోనూ ఉంటుంది.

నాసతో విద్యతే భావో నాభావో విద్యతే సతః ।
ఉభయోరపి దృష్టో౽ంతః త్వనయోస్తత్త్వదర్శిభిః ॥ – 2.16

చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం ఇది.

iii) **ఆత్మ సర్వవ్యాపకం** – ఆత్మ సర్వగతం – చేయి తీసుకుంటే, దానికి సరిహద్దులు ఉన్నాయి. కాని దాన్ని ప్రకాశింపజేసే కాంతికి సరిహద్దులు లేవు. అది చేయి సరిహద్దులని దాటి ఉంది. కాని కాంతి చేతిమీద వ్యక్తం అవుతుంది, చేతి బయట అవ్యక్తంగా ఉంటుంది.

iv) **ఆత్మ అప్రమేయం** – ఆత్మ ఎన్నటికీ అనుభవించబడే వస్తువు కాదు. కెమెరా లేకుండా ఫోటో రాలేదు. అలా అన్ని అనుభవాలలోనూ నేను ఉన్నాను. అంటే ఆత్మ ఎప్పటికీ చూసే నేను, ఎన్నటికీ చూడబడే వస్తువు కాదు.

v) **ఆత్మ అకర్తా అభోక్తా** – ఈ రెండింటినీ కలిపి చూస్తాము. ఆత్మ పని చేయదు కాబట్టి అకర్తా, పని చేయకపోతే అనుభవించే ఫలం ఉండదు కాబట్టి అభోక్తా. ఆత్మ కర్మ, కర్మఫలాలకు అతీతం.

న పుణ్యం న పాపం న సౌఖ్యం న దుఃఖం, న మంత్రో న తీర్థో న వేదా న యజ్ఞాః
అహం భోజనం నైవ భోజ్యం న భోక్తా, చిదానందరూపః శివో౽హం శివో౽హమ్ – నిర్వాణషట్కమ్ 4

vi) **ఆత్మ నిర్వికారం** – ఆత్మకు మార్పులేదు.

న జాయతే మ్రియతే వా కదాచిత్ నాయం భూత్వా భవితా వా న భూయః ।
అజో నిత్యః శాశ్వతోఽ యం పురాణో న హన్యతే హన్యమానే శరీరే ॥ – 2.20

ఇది చాలా ముఖ్యమైన నిర్వచనం. కృష్ణపరమాత్మ దీనిని నొక్కి వక్కాణించాలనుకున్నాడు. అందువల్ల దీని ఛందస్సు మార్చాడు. శరీరానికి కలిగే షడ్వికారాలు ఆత్మకు లేవు. **అస్తి, జాయతే, వర్ధతే, విపరిణమతే, అపక్షీయతే, వినశ్యతి.** కృష్ణపరమాత్మ వీటిని నాలుగు దశలుగా వర్ణించాడు. అవి కౌమారం, యౌవనం, వృద్ధాప్యం, దేహాంతర ప్రాప్తి. ఆత్మకు ఈ మార్పులు లేవు. అది నిర్వికారం. ఆత్మకు ఈ మార్పులు లేవని తెలిస్తే దేహాభిమానం పోతుంది, మృత్యుభయం ఉండదు.

ఆత్మస్వరూపాన్ని తెలుసుకుని, నేను ఆ ఆత్మను అని తెలుసుకోవటమే ఆత్మజ్ఞానం.

3) **కర్మయోగం శ్లోకాలు 39–53** – జ్ఞానయోగం శాశ్వత పరిష్కారాన్ని చూపించినా, దాన్ని అర్థం చేసుకోవటానికి సూక్ష్మబుద్ధి ఉండాలి. అందువల్ల అందరూ తేలిగ్గా అర్థం చేసుకోలేరు. కృష్ణపరమాత్మే చెప్పాడు ఆ విషయాన్ని

ఆశ్చర్యవత్పశ్యతి కశ్చిదేనమ్ ఆశ్చర్యవద్వదతి తథైవ చాన్యః ।
ఆశ్చర్య వచ్చైనమన్యః శృణోతి శ్రుత్వాప్యేనం వేద న చైవ కశ్చిత్ ॥ – 2.29

ఆత్మజ్ఞానం పొందటం చాలా కష్టం. ఎన్నో సంవత్సరాలు దాని గురించి అధ్యయనం చేసినా, మనస్సును సంసిద్ధం చేసుకోకపోతే, అర్థం కాదు. అలా జ్ఞానయోగం కష్టం అనో, అర్థం కావటం లేదనో, తమకు అవసరం లేదనో అనుకునేవారికి, కృష్ణపరమాత్మ ధైర్యం చెప్పాడు ఈ అధ్యాయంలో. జ్ఞానప్రాప్తి పొందటం కష్టమయితే, జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తిని పొందండి అన్నాడు. జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తిని ఎలా పొందాలి? కర్మ యోగాన్ని పాటించటం ద్వారా.

జ్ఞానం–లక్ష్యం, జ్ఞానయోగ్యత–మార్గం
జ్ఞానయోగ్యత–లక్ష్యం, కర్మయోగం–మార్గం

అందువల్ల కర్మయోగం మార్గంలో వెళ్ళి, జ్ఞానయోగ్యత లక్ష్యం పొంది, జ్ఞానయోగ్యత మార్గంలో వెళ్ళి జ్ఞానం లక్ష్యం పొందాలి.

కర్మయోగం = సరియైన కర్మ + సరియైన దృక్పథం

i) **సరియైన కర్మ** – కృష్ణపరమాత్మ మనిషి చేసే కర్మలను మూడు రకాలుగా విభజించాడు.

సాత్త్వికకర్మలు – సాత్త్విక కర్మలను నిస్వార్థ కర్మలు అనవచ్చు. ఎందుకంటే అవి ఎక్కువమందికి పనికివచ్చే కర్మలు. అంటే ఇందులో స్వార్థం ఉండదు, సమాజశ్రేయస్సే ప్రాథమికంగా ఉంటుంది. ఇవి నిష్కామకర్మలు. ఇవి ఉత్తమకర్మలు.

రాజసకర్మలు – రాజస కర్మలు స్వార్థపూరితమైన కర్మలు. వీరు నా నీటు, నా గోటు అనుకుంటారు, కాని ఎదుటివారికోసం పాటుపడరు. ఎదుటివారికి మంచి జరిగినా, చెడు జరిగినా వీరికి అనవసరం. తాము బాగుపడితే చాలు. ఎవరో అన్నారట, ఎదుటివారికి సహాయం చేయకు అని. ఎందుకు అంటే,'అతను కష్టపడాలని భగవంతుడు నిర్దేశించాడు, అటువంటి వ్యక్తికి మనం సహాయం చేస్తే అది భగవంతుని ఇచ్ఛకు భిన్నంగా వ్యవహరించినట్టు ఉంటుంది.' కాబట్టి స్వార్థపూరితకర్మను రాజసికకర్మ అంటారు. ఇది మధ్యమకర్మలు.

తామసకర్మలు – తామసకర్మలు కూడా స్వార్థపూరిత కర్మలే కాని ఇవి రాజసకర్మలకన్నా దారుణం. ఎందుకంటే తను బాగుపడటంకోసం, ఎదుటివారికి హాని చెయ్యటానికి కూడా వెనుకాడరు వీరు. ఎవరి గురించీ పట్టించుకోరు. ఇవి హానికర కర్మలు.

ఈ మూడింటి గురించీ ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే, ఇవి వరుసగా నిస్వార్థ కర్మలు, స్వార్థపూరిత కర్మలు, హానికర కర్మలు.

కర్మయోగి సాత్త్వికకర్మకు ఎక్కువ ప్రాధాన్యతనిచ్చి, రాజసకర్మలు తక్కువగా చేసి, తామసకర్మలను అస్సలు చేయడు. ఇది సరియైన కర్మ.

ii) **సరియైన దృక్పథం** – ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో కర్మ చేయటం, ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో కర్మఫలాన్ని స్వీకరించటం.

ఎ). ఈశ్వరార్పణ బుద్ధి – ఏ పని చేసినా ప్రేమగా, శ్రద్ధగా చేయాలి. లేకపోతే, అది మనం చేసే పనిని అవమానపరచినట్టు అవుతుంది. భగవంతుణ్ణి అవమానపరచినట్టు అవుతుంది. కృష్ణపరమాత్మే తర్వాత చెబుతాడు ఆ విషయాన్ని –

> **ముక్తసంగోఽ నహంవాదీ ధృత్యుత్సాహసమన్వితః ।**
> **సిద్ధ్యసిద్ధ్యోర్నిర్వికారః కర్తా సాత్త్విక ఉచ్యతే ॥** – 18.26

చేస్తున్న పనిని ప్రేమించటం నేర్చుకోవాలి. మనం ప్రేమించిన పని దొరకకపోతే, మనం చేస్తున్న పనిని ప్రేమించాలి. ఎంత చిన్నపని అయినా, దాన్ని శ్రద్ధగా, ప్రేమగా చేయాలి. అది ఎప్పుడు సాధ్యం? ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో చేస్తే సాధ్యం. అది ఎంత యాంత్రికంగా చేసేపని అయినా, ఈశ్వరునికి అర్పిస్తామంటే, దాన్ని నిర్లక్ష్యం చేయలేము. కర్తగా ఇదీ మన కర్తవ్యం.

బి). ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి – మనం ఏ పని చేసినా, దానికి ఒక ఫలం వస్తుంది. మనం ఎంత శ్రద్ధగా ఒక పనిని చేసినా, దాన్ని విమర్శించేవారే ఎక్కువ ఉంటారు. పిల్లలను ఎంత ఆప్యాయంగా పెంచినా, తమను తల్లిదండ్రులు సరిగ్గా పెంచలేదనే వారు అనుకుంటారు.

ఒక పిల్లవాడు, 'పిల్లలను పెంచటం ఎలా?' పుస్తకాన్ని చదువుతున్నాడుట. తండ్రి అడిగాడుట, 'నువ్వింకా చిన్నపిల్లవాడివే కదా, అప్పుడే ఎందుకు ఈ పుస్తకం చదువుతున్నావు?' 'మీరు నన్ను సరిగ్గా పెంచుతున్నారో లేదో తెలుసుకోవటానికి చదువుతున్నాను,' అన్నాడట ఆ గడుగ్గాయి. అందువల్ల ఎంత బాగా చూసినా ఒక్కోసారి

దానికి గుర్తింపు ఉండదు. అందువల్ల ఎటువంటి ఫలం వచ్చినా దాన్ని ఈశ్వరప్రసాదంగా తీసుకోవాలి. భోక్తగా ఈ దృక్పథం ఉండాలి.

సరియైన దృక్పథం = ఈశ్వరార్పణ బుద్ధి + ఈశ్వరప్రసాద బుద్ధి

కర్మయోగ ఫలం – కర్మయోగ ఫలం గురించి కూడా చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. కర్మయోగం మోక్షాన్నివ్వదు. ఈ విషయం చాలా స్పష్టంగా అర్థం చేసుకోవాలి. కృష్ణపరమాత్మ గాని, శాస్త్రం గాని కర్మయోగం మోక్షమార్గం అని ఎన్నడూ చెప్పదు. మరి అయితే కర్మయోగం ఎందుకు? **జ్ఞానయోగ యోగ్యతాప్రాప్తి** ఇవ్వటానికి. ఈ యోగ్యత పొందాకే, జ్ఞానయోగంలోకి అడుగుపెట్టగలము.

యదా తే మోహకలిలం బుద్ధిర్వ్యతితరిష్యతి ।
తదా గంతాసి నిర్వేదం శ్రోతవ్యస్య శ్రుతస్య చ ॥ – 2.52

తత్త్వబోధ పరిభాషలో చెప్పాలంటే కర్మయోగం పాటించటంవల్ల సాధన చతుష్టయ సంపత్తిని పొందుతాము.

4. స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణాలు – శ్లోకాలు 54-72 – స్థితప్రజ్ఞుడంటే కర్మయోగం పాటించి, జ్ఞానయోగ్యత పొంది, జ్ఞానయోగం పాటించి జ్ఞానం పొంది, ఆ జ్ఞాననిష్ఠలో నెలకొని ఉన్న వ్యక్తి. జ్ఞానాన్ని పొందితే ప్రజ్ఞ వస్తుంది. ఏమిటా జ్ఞానం? నేను ఆత్మను, మనశ్శరీరాలు అనాత్మ. స్థితప్రజ్ఞ అంటే బుద్ధిలో పొందిన ఈ జ్ఞానాన్ని మనస్సులో స్థిరపరుచుని, క్లిష్టపరిస్థితిని ఎదుర్కొనే గుండె ధైర్యం కలిగి ఉండటం. ప్రజ్ఞ అంటే జ్ఞానం; స్థితప్రజ్ఞ అంటే మానసిక స్థైర్యం. ఈ స్థితప్రజ్ఞ భాగంలో రెండు ఉపభాగాలున్నాయి – స్థితప్రజ్ఞుడు అవటం ఎలా, స్థితప్రజ్ఞ లక్షణాలు ఏమిటి? అంటే స్థితప్రజ్ఞ సాధనలు, స్థితప్రజ్ఞ లక్షణాలు.

i) స్థితప్రజ్ఞ సాధనలు – వేదాంతం నేర్చుకున్నాక, దాన్ని మానసిక స్థైర్యంగా ఎలా మలుచుకోవాలి? గీతాబోధ వింటున్నంతసేపూ బాగా అర్థమయినట్టే ఉంటుంది, కాని బయటకు వచ్చాక, మన శోకం మనను వదలటం లేదు అనుకుంటాము. అంటే శ్రవణంవల్ల ప్రజ్ఞ వస్తుంది కాని స్థితప్రజ్ఞత రాదు. దీనికి గురువేమీ చేయలేడు. మనమే పాటుపడాలి. గురువు అజ్ఞాః ను ప్రజ్ఞాః గా మార్చగలడు అంటే అజ్ఞానిని ప్రాజ్ఞుడిగా చేయగలడు. కాని శిష్యుడు కృషి చేయకపోతే, అది ఒక మూల ఉండిపోతుంది; రాగద్వేషాలు, కామక్రోధాలు వాటి పాటున అవి రాజ్యమేలుతూనే ఉంటాయి. అలా అయ్యేసరికి గీత నేర్చుకుని కూడా ఏమీ ప్రయోజనం పొందలేదు అని అపోహ పడతారు. స్థితప్రజ్ఞత పొందటానికి కృష్ణపరమాత్మ మూడు సాధనలను చెప్పాడు. అవి – ఇంద్రియ నిగ్రహం, మనోనిగ్రహం, నిదిధ్యాసనం.

ఎ). ఇంద్రియ నిగ్రహం – గీత నేర్చుకునే ముందే ఈ ఇంద్రియ నిగ్రహం ఉండాలి, కాని మనం వెనుక ద్వారం నుంచి వచ్చేస్తాము. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ హెచ్చరించాడు ఈ అధ్యాయంలో. ఇంద్రియ నిగ్రహం ఎందుకు ఉండాలి? ఇంద్రియ నిగ్రహం లేకపోతే ఇంద్రియాల ద్వారా మనస్సులోకి ఏది చొరబడినా, మనకు దానిమీద అధికారం ఉండదు. అనవసరమైన అంశాలు బోలెడు చోటు చేసుకుంటే, వేదాంతాన్ని అర్థం చేసుకోలేము. ఇంద్రియనిగ్రహం అంటే ఇంద్రియాలను బలవంతంగా అణగద్రొక్కటం కాదు, వాటిని అదుపులో పెట్టుకోవటం.

ఇంద్రియాలను వాటి ఇష్టారాజ్యానికి వదిలివేయటం ఎంత తప్పో, వాటిని బలవంతంగా అణగద్రొక్కటం కూడా అంతే తప్పు.

బి). మనోనిగ్రహం – మనస్సులో కలిగే ఆలోచనలను అదుపులో పెట్టుకోవటం. కొన్ని ఆలోచనలను మనం ప్రయత్నపూర్వకంగా చేస్తాము కాని, చాలా ఆలోచనలు మన ప్రమేయం లేకుండా మనస్సులోకి దూసుకు వచ్చేస్తాయి – మనం గీత వింటున్నా సరే, ధ్యానం చేస్తున్నా సరే! ఎందుకంటే ఆలోచనలను మన సుప్తచేతన మనస్సే కాదు, మన పూర్వజన్మ కూడా నిర్ణయిస్తుంది. అందువల్ల ఒక్కోసారి మనకొచ్చిన భీకరమైన, చెత్త ఆలోచనకు మనమే ఆశ్చర్యపోతాము. నేనేనా ఇలా ఆలోచిస్తున్నది అని విస్తుపోతాము. అదృష్టం బాగుండి, మనస్సులో ఉన్న ఆలోచనలు ఎవరికీ తెలియవు అని తృప్తి పడతాము కూడా.

కృష్ణపరమాత్మ ఆలోచనలను రానివ్వండి, ఫర్వాలేదు అన్నాడు. ఎందుకంటే ఆలోచన రావటం మన చేతిలో లేదు. కాని ఒకటి మాత్రం మన చేతిలో ఉంది. ఏమిటది? వచ్చిన ఆలోచనను తరిమికొట్టాలా, దాన్ని పెంచి పోషించాలా అన్నది మన అదుపులో ఉంది.

అకీర్తిం చాపి భూతాని కథయిష్యంతి తేఽవ్యయామ్ ।
సంభావితస్య చాకీర్తిః మరణాదతిరిచ్యతే ॥ – 2.34

చెడు ఆలోచన వచ్చిందని అపరాధభావనతో కృంగిపోనవసరం లేదు. కాని ఆ చెడు ఆలోచన వచ్చిందే తడవుగా, దాన్ని త్రుంచిపారేయాలి. అదీ మనోనిగ్రహమంటే!

సి). నిదిధ్యాసనం – మనం నేర్చుకున్న బోధను పదేపదే తలుచుకోవాలి. దాని గురించిన పుస్తకం చదవవచ్చు, ఎవరితోనైనా చర్చించవచ్చు, నేర్చుకున్నదాన్ని పదేపదే వినవచ్చు, కళ్ళు తెరుచుకునో, కళ్ళు మూసుకునో ఆ జ్ఞాననిష్ఠలో ఉండాలి. ఇది ఎలా చేయాలో వివరంగా ఆరవ అధ్యాయంలో చూస్తాము. రెండవ అధ్యాయం ఉపోద్ఘాత అధ్యాయం అని చూశాము.

ii) స్థితప్రజ్ఞ లక్షణాలు – కృష్ణపరమాత్మ చాలా లక్షణాలను చెప్పాడు కాని మనం ఉదాహరణకు రెండు లక్షణాలను చూద్దాము –

ఎ). పూర్ణత్వం – ఈ జ్ఞానం పొందటంవల్ల మనకు పూర్ణత్వభావన ఏర్పడుతుంది. అందువల్ల, మనను బంధించే కోరికలేమీ కలుగవు. కర్మ చేయటం మానము కాని కర్మ చేశాక విజయం పొందినా మంచిదే, పొందక పోయినా మంచిదే. జయాపజయాలకు పొంగిపోము, కృంగిపోము. ఇటువంటి కర్మలను బంధించని కర్మలు అంటారు. పూర్ణత్వభావనవల్ల, జీవితంలో ఏమీ లోటు ఉండదు.

బి). సమత్వం – రాగద్వేషాలకు, కామక్రోధాలకు అతీతంగా ఎదుగుతాము. భయం, కోపం అలలు మన మనస్సును కల్లోలపరచవు. దీనికి ఉదాహరణగా సముద్రం గురించి చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. నదులు వచ్చి కలిసినా సముద్రం పొంగిపోదు, వేడికి నీరు ఆవిరయిపోయినా సముద్రం కృంగిపోదు.

స్థితప్రజ్ఞుడు పూర్ణత్వం, సమత్వం అనుభవిస్తాడు. అటువంటి స్థితప్రజ్ఞుడు యథేచ్ఛగా సంచరిస్తాడు, అతన్ని ఏదీ బంధించదు. జీవించి ఉండగా జీవన్ముక్తి, మరణించాక విదేహముక్తి పొంది, జనన మరణాల చక్రాల నుంచి విముక్తి పొందుతాడు.

ఆ విధంగా రెండవ అధ్యాయంలో నాలుగు అంశాలు చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి – అర్జునుని శరణాగతి, జ్ఞానయోగం, కర్మయోగం, స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణాలు.

– గమనించవలసిన ముఖ్య విషయం –

భగవద్గీత మోక్షశాస్త్రం, ఉపనిషత్తుల సారం. ఇది పరమ గోప్యమైనది. దీనిలోని అర్థం గురుముఖతః గ్రహించాలి. చాలా సందర్భాలలో నిఘంటువులోని అర్థాలు కాక లక్ష్యార్థాలు తీసుకోవాల్సి ఉంటుంది. ఉదాహరణకు శ్లోకం 2- 20 చూడండి.

శ్లో. 20 **న జాయతే మ్రియతే వా కదాచిత్ నాయం భూత్వా భవితా వా న భూయః ।**
అజో నిత్యః శాశ్వతోఽయం పురాణో న హన్యతే హన్యమానే శరీరే ॥

న జాయతే – ఆత్మకు పుట్టుక లేదు. పుట్టుక శరీరానికి ఉంది కాని ఆత్మకు లేదు. (వాచ్యార్థం)

న మ్రియతే – ఆత్మకు మరణం లేదు. (వాచ్యార్థం)
ఇదే మళ్ళీ అజః, నిత్యః పదాలలో వస్తోంది.

అజః – ఆత్మకు పుట్టుక లేదు **(న జాయతే** వాచ్యార్థం); **నిత్యః** – ఆత్మకు మరణం లేదు. **(న వినశ్యతి** లక్ష్యార్థం)

నిత్యః అన్నా, **శాశ్వతః** అన్నా, **పురాణః** అన్నా ఇంచుమించుగా ఒకే అర్థం వస్తుంది. అలా ఒకే అర్థం తీసుకుంటే పునరుక్తి దోషం వస్తుంది. అటువంటి సందర్భాలలో శంకర భగవత్పాదులు లక్ష్యార్థాలతో భాష్యం చెబుతారు.

శాశ్వతః – (న అపక్షీయతే) క్షీణించదు; (లక్ష్యార్థం) **పురాణః – (న వర్ధతే)** ఎదగదు. వృద్ధి రహితః.(లక్ష్యార్థం).

న హన్యతే – (న విపరిణమతే) అంటే ఆత్మకు విపరిణామం కూడా లేదు. దానికి పరిణామాలు లేవు. అందువల్ల ఆత్మను నిర్వికారం అంటారు. (లక్ష్యార్థం)

శరీరానికి షడ్వికారాలు, అంటే ఆరు మార్పులు, ఉన్నాయి, **అస్తి, జాయతే, వర్ధతే, విపరిణమతే, అపక్షీయతే, వినశ్యతి.** ఆత్మకు ఈ షడ్వికారాలు ఉండవు అని పునరుక్తి దోషం లేకుండా భాష్యం చెప్పారు. ఆత్మ జన్మరహితం, మరణరహితం, వృద్ధిరహితం, అపక్షీయరహితం వినాశరహితం.

ఈవిధంగా కొన్ని శ్లోకాలలో, ప్రతిపదార్థంలో వాచ్యార్థం చెప్పినా, వివరణలో శంకరభాష్యంలోని లక్ష్యార్థాలు ఇవ్వబడ్డాయి.

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

అథ తృతీయోఽ ధ్యాయః - కర్మయోగః

(మూడవ అధ్యాయము - కర్మయోగము)

అర్జున ఉవాచ

శ్లో. 1 **జ్యాయసీ చేత్ కర్మణస్తే మతా బుద్ధిర్జనార్దన ।**
తత్కిం కర్మణి ఘోరే మాం నియోజయసి కేశవ ॥
జ్యాయసీ, చేత్, కర్మణః, తే, మతా, బుద్ధిః, జనార్దన,
తత్, కిమ్, కర్మణి, ఘోరే, మామ్, నియోజయసి, కేశవ ॥

జనార్దన!	= ఓ జనార్దనా!	కేశవ!	= ఓ కేశవా!
కర్మణః	= కర్మకన్నా	మామ్	= నన్ను
బుద్ధిః	= జ్ఞానము	ఘోరే	= భయంకరమైన
జ్యాయసీ	= శ్రేష్ఠమైనదని	కర్మణి	= (ఈ) యుద్ధకార్యమందు
తే	= నీ	కిమ్	= ఎందుకు
మతా, చేత్	= అభిప్రాయమైనచో	నియోజయసి	= నియోగించుచున్నావు?
తత్	= అటువంటి స్థితిలో		

జనార్దన! కర్మణః బుద్ధిః జ్యాయసీ తే మతా చేత్ ।
తత్ కేశవ! మాం ఘోరే కర్మణి కిం నియోజయసి ॥

తా: అర్జునుడు పలికెను – ఓ జనార్దనా! కేశవా! కర్మకన్నా జ్ఞానమే శ్రేష్ఠమైనదని నీ అభిప్రాయమైనచో, భయంకరమైన ఈ యుద్ధకార్యమందు నన్నేల నియోగించుచున్నావు?

1. ఉపోద్ఘాతం శ్లోకాలు 1–7: గీతలో మూడవ అధ్యాయం, అర్జునుని ప్రశ్నతో మొదలవుతుంది. రెండవ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ చేసిన బోధ ఆధారంగా వచ్చిన ప్రశ్న అది. కృష్ణపరమాత్మ స్పష్టంగానే చెప్పినా కూడా, అర్జునునికి సందేహం కలిగింది. దానికి కారణం ఇది – రెండవ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానయోగంతో తన బోధను మొదలుపెట్టాడు.

అశోచ్యానన్వశోచస్త్వం ప్రజ్ఞావాదాంశ్చ భాషసే ।
గతాసూనగతాసూంశ్చ నానుశోచంతి పండితాః ॥ – 2.11

ఇందులో ముఖ్యాంశం – **పండితాః న అనుశోచంతి** – తెలివైన వారు జీవితంలో దుఃఖించరు. దీని ద్వారా కృష్ణపరమాత్మ దుఃఖమనే సమస్యకు పరిష్కారం జ్ఞానమొక్కటే అని నొక్కివక్కాణించాడు. అంటే అజ్ఞానమే దుఃఖహేతువు అనే అర్థం గ్రహించవచ్చు. ఇది వేదాంతంయొక్క పునాది.

అజ్ఞానాత్ దుఃఖం జ్ఞానాత్ సుఖమ్

అజ్ఞానం దుఃఖహేతువు, జ్ఞానం సుఖప్రాప్తి

ఆ విధంగా తన బోధ ప్రారంభంలోనే జ్ఞానం గురించి గట్టిగా చెప్పి, అదే అధ్యాయం చివర్లో కూడా జ్ఞానం గురించే విపులంగా చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. అర్జునుడు జ్ఞానం పొందిన స్థితప్రజ్ఞుడి లక్షణాలేమిటి అని అడిగితే చాలా విపులంగా, 18 శ్లోకాల్లో వివరించుకొచ్చాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఏషా బ్రాహ్మీ స్థితిః పార్థ నైనాం ప్రాప్య విముహ్యతి ।

స్థిత్వాస్యామంతకాలేఽపి బ్రహ్మనిర్వాణమృచ్ఛతి ॥ – 2.72

ఆ విధంగా జ్ఞానికి జీవితంలో ఎన్నడూ మోహం ఉండదు. జ్ఞానం దుఃఖానికి పరిష్కారం మాత్రమే కాదు, జీవితంలో కలిగే అనేక సంఘర్షణలకు మందు కూడా. అర్జునుని ప్రాథమిక సమస్యలు రెండు – దుఃఖం, సంఘర్షణ. కృష్ణపరమాత్మ ఈ రెండింటికీ అంటే దుఃఖానికీ, మోహానికీ కూడా జ్ఞానమే మందు అన్నాడు. అందువల్ల అర్జునుడు సహజంగానే జ్ఞానమనే మందు వేసుకోవాలనుకున్నాడు. జ్ఞానమెలా పొందుతాము? గురువునో, గురుకులాన్నో వెతుక్కుంటూ వెళ్ళాలి.

రెండవ అధ్యాయం మొదట్లో, చివర్లో జ్ఞానం గురించి గట్టిగా చెప్పినా, ఆ అధ్యాయం మధ్యలో కర్మ గురించి వివరంగా చెప్పాడు.

కర్మణ్యేవాధికారస్తే మా ఫలేషు కదాచన ।

మా కర్మఫలహేతుర్భూః మా తే సంగోఽస్త్వకర్మణి ॥ – 2.47

యోగస్థః కురు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ధనంజయ ।

సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః సమో భూత్వా సమత్వం యోగ ఉచ్యతే ॥ – 2.48

ఈ మధ్యభాగంలో, కృష్ణపరమాత్మ గట్టిగా చెప్పాడు – **కర్మాణి కురు** – అర్జునా కర్మలు చేయి. ఇప్పుడు అర్జునుడు ఏది పాటించాలి? కర్మయోగమా, జ్ఞానయోగమా? ఇప్పుడు ఉన్న పరిస్థితిలో చూస్తే సహజంగానే అర్జునునికి కర్మ మానేసి జ్ఞానానికి వెళ్ళాలని ఉంది. పలాయనవాదం చిత్తగించాలని ఉంది. అర్జునుడు క్షత్రియుడు; విలువిద్యలో ఆరితేరిన వాడు; స్వతహాగా యుద్ధం చేయటమంటే ఇష్టమున్నవాడు; అందులోనూ పదమూడేళ్ళగా మహాభారత యుద్ధంకోసం కళ్ళు కాయలు కాచేలా ఎదురుచూసినవాడు; దానికి తగ్గ యుద్ధసన్నాహాలు చేసి ఉన్నవాడు; కాని ప్రస్తుతం తన ముందు యుద్ధభూమిలో తన గురువైన ద్రోణాచార్యుణ్ణి, తన పితామహుడైన భీష్మాచార్యుణ్ణి చూసేసరికి మోహం ఆవేశించింది. అందువల్ల ఇప్పుడు అతను కర్మ చేయటానికి అంటే తన కర్తవ్యాన్ని వహించటానికి సిద్ధంగా లేడు.

అందువల్ల ఇదే మంచి అవకాశం. విల్లంబులు క్రిందపడేసి, ఏదైనా గురుకులానికి వెళ్ళి గీత, ఉపనిషత్తులు నేర్చుకుంటే బాగుంటుంది. కాని కృష్ణపరమాత్మ చెప్పిన ఇంకొక బోధ అతణ్ణి కట్టి పడేస్తున్నది – **యోగస్థః కురు కర్మాణి.**

అర్జునా, నీ విధిని నువ్వు నిర్వర్తించు. ప్రస్తుత పరిస్థితిలో అర్జునుని విధి ఏమిటి? యుద్ధం చేయాలి. జ్ఞాన బోధ చేసి, అందువల్ల కర్మ చేయి అంటున్నాడు. ఇదెలా సాధ్యం? ఇదెలా ఉందంటే – ఇదిగో ఇది 500 రూపాయల నోటు, ఇది 100 రూపాయల నోటు; 500 విలువ ఎక్కువ, అందువల్ల నువ్వు 100 తీసుకో అన్నట్టు ఉంది. ఇది అర్థం లేకుండా పరస్పర విరుద్ధంగా ఉంది.

కాని మనం కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుణ్ణి నిజంగా అయోమయంలో పడేశాడో లేదో చూడాలి. మనం కూడా తొందరపడి అర్జునునితో చేతులు కలపకూడదు. రెండవ అధ్యాయాన్ని మనం సరిగ్గా విశ్లేషిస్తే, కృష్ణపరమాత్మ సరిగ్గానే చెప్పాడు, అర్జునుడే సరిగ్గా అర్థం చేసుకోలేదు అని తెలుస్తుంది. అర్జునుడు అడిగిన ప్రశ్న అందరూ ఎప్పుడూ అడుగుతూనే ఉంటారు – జ్ఞానయోగం గొప్పదా, కర్మయోగం గొప్పదా? దానికి ఇంకా కొన్ని కలుపుతారు కూడా వారు. భక్తియోగం గొప్పదా, రాజయోగం గొప్పదా అంటారు. ఇంకా కొంతమంది కుండలినీ యోగం గురించి చెబుతారు. కర్మయోగ మార్గం, జ్ఞానయోగ మార్గం, భక్తియోగ మార్గం, రాజయోగమార్గం అన్నీ మోక్షానికి దారి తీస్తాయనీ, వాటిలో బాగున్నది ఎన్నుకుందామనీ అనుకుంటారు అందరూ.

అర్జునుడు కూడా అదే పొరపాటు చేశాడు. జ్ఞానయోగం, కర్మయోగాల్లో జ్ఞానయోగం మెరుగైనదనీ, అది పాటిస్తే కర్మయోగం పాటించనవసరం లేదనీ అనుకున్నాడు.

ఇక్కడే మనం చాలా జాగ్రత్తగా వేదాంతబోధను గ్రహించాలి. కర్మయోగాన్ని, జ్ఞానయోగాన్ని ఎన్నడూ ఒకదానితో ఒకటి పోల్చకూడదు. ఇదెలా ఉందంటే – ప్రైమరీ స్కూలుకు వెళతావా? సెకండరీ స్కూలుకు వెళతావా? అని అడిగినట్టుంది. రెండూ అవసరమే; ఒకదాని తరువాత ఒకటి చేయాలి. ఈ రెండింటిలో ఏది వాడవచ్చు అనే అవకాశం ఉన్నచోట పోలిక వస్తుంది. కాని రెండవ అధ్యాయం సరిగ్గా అధ్యయనం చేసి ఉంటే, కర్మయోగం, జ్ఞానయోగాల్లో ఏదో ఒకటి కాదు, రెండూ తప్పనిసరిగా చేయాల్సిన సాధనలని అర్థమవుతుంది. కర్మయోగం ముందు పాటించి, అధికారిత్వం పొంది, అప్పుడు జ్ఞానయోగానికి రావాలి.

జ్ఞానయోగానికి రానిదే కర్మయోగం అసంపూర్ణం

కర్మయోగం లేనిదే జ్ఞానయోగం అసంభవం

ఈ విషయాన్ని సుస్పష్టంగా చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ రెండవ అధ్యాయంలో –

యదా తే మోహకలిలం బుద్ధిర్వ్యతితరిష్యతి ।

తదా గంతాసి నిర్వేదం శ్రోతవ్యస్య శ్రుతస్య చ ॥ – 2.52

అర్జునా! ముందు నువ్వు కర్మయోగం పాటించి, నీ మనస్సును సిద్ధం చేసుకోవాలి – **మోహకలిలం వ్యతితరిష్యతి** – మనస్సును శుద్ధి చేసుకోవాలి. అది అన్నం తినేముందు చేయి కడుక్కోవడంలాంటిది. నేను చేయి కడుక్కోవాలా?

అన్నం తినాలా? అని ఎవరైనా అడిగితే, అన్నం తిను అని మీరు చెప్పారనుకోండి; ఆ వ్యక్తి చేయి కడుక్కోకుండా, అన్నం తినేసి వెళ్ళిపోతాడు. అది ప్రమాదకరం. పోనీ చేయి కడుక్కో అని చెపితే చేయి మాత్రం కడుక్కుంటాడు, అన్నం తినడు. అందువల్ల ఈ రెండింటిలో ఏదో ఒకటి చేసే అవకాశం ఎలా లేదో, కర్మయోగం, జ్ఞానయోగాల్లో కూడా లేదు. కర్మయోగం చేయి కడుక్కోవటం వంటిది; జ్ఞానయోగం అన్నం తినటం వంటిది. అందువల్ల రెండూ సమానంగా ముఖ్యమే. అలా అయితే నేను ముందు తిని, తరువాత చేయి కడుక్కుంటాను అనకూడదు. తినేముందు చేయి కడుక్కోవటం ముఖ్యం; తిన్నాక ఎలాగూ కడుక్కుంటారు, అది వేరే విషయం. అందువల్ల రెండూ ముఖ్యమే.

రెండింటిలో ఏది అనే ప్రశ్నే లేదు. అర్జునా! కర్మ చెయ్యి అని కృష్ణపరమాత్మ అంటే అక్కడ కర్మ చేయకపోయినా ఫర్వాలేదు అనే ప్రశ్నేలేదు. అది జ్ఞానయోగానికి ముందు మెట్టు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ బోధ ఇది – అర్జునా! కర్మ చేయి, చిత్తశుద్ధి పొందు, జ్ఞానం పొందు, మోక్షం పొందు. ఇదే గీతా సారాంశం –

కర్మ చెయ్యి, చిత్తశుద్ధి పొందు, జ్ఞానం పొందు, మోక్షం పొందు

ఈ అంశాన్ని కృష్ణపరమాత్మ స్పష్టంగానే చెప్పాడు. అర్జునుడే సరిగ్గా వినలేదు. వినకుండా కృష్ణపరమాత్మను తప్పు పడుతున్నాడు. దీన్ని **ఫిల్టర్డ్–లిజనింగ్** అంటారు. అర్జునుడే కాదు, ప్రతి విద్యార్థీ చేసే పని అదే. అతను క్లాసుకు వచ్చేముందే కొన్ని సిద్ధాంతాలను ఏర్పరచుకుని వస్తాడు. కొంతమందేమో కలియుగంలో జ్ఞానయోగంకన్నా భక్తియోగమే మంచిదని వింటారు; మరి కొంతమందేమో కర్మయోగంకన్నా భక్తియోగం గొప్పదనుకుంటారు. అలా ఒక ఉద్దేశ్యంతో వినేటప్పుడు, వారికి నచ్చిన అంశాల గురించి స్వామీజీ మాట్లాడితే, ఇవాళ స్వామీజీ బాగా మాట్లాడారు అంటారు. తల్లీ, పిల్లలు స్వామీజీ క్లాసుకు వస్తుంటారు. స్వామీజీ ఒక్కోసారి పిల్లల పరంగా మాట్లాడతారు; ఒక్కోసారి తల్లుల పరంగా మాట్లాడతారు. ఎవరి పరంగా మాట్లాడితే వారు దాన్ని బాగా గుర్తు పెట్టుకుంటారు, వారికది నచ్చుతుంది కాబట్టి. దీన్నే ఫిల్టర్డ్–లిజనింగ్ అంటారు.

అర్జునుని విషయం తీసుకుంటే, అతను కర్మ వద్దనుకుంటున్నాడు. అందువల్ల అతను సరిగ్గా వినలేదు. కృష్ణపరమాత్మ కర్మ అవసరం, జ్ఞానం అవసరం అన్నాడు. కాని సరిగ్గా వినకపోవటంవల్ల అర్జునుడు ఈ ప్రశ్న వేశాడు. కృష్ణపరమాత్మ గొప్పదనం చూడండి. నువ్వు సరిగ్గా వినలేదు అనలేదు. శిష్యుడు నువ్వు సరిగ్గా చెప్పలేదు అంటే గురువు తిరిగి శిష్యుణ్ణి నిందించలేదు. అదే గురువు ప్రత్యేకత! ఆ ప్రశ్నను శ్రద్ధగా విన్నాడు. తెలివైన ప్రశ్నగా భావించాడు. సరిగ్గా వినకపోవటంవల్ల వచ్చిన ప్రశ్నగా తీసుకోలేదు. మళ్ళీ ఓపికగా కర్మయోగమంతా వివరించాడు. ఆ విధంగా మూడవ అధ్యాయం కర్మయోగం గురించి చెపితే; నాలుగు, ఐదు అధ్యాయాలు జ్ఞానయోగం గురించి చెబుతాయి. ఈ నేపథ్యంతో అర్జునుని ప్రశ్నను చూద్దాము.

అర్జున ఉవాచ – అర్జునుడు అడిగాడు. ఏమని? హే జనార్దనా!

బుద్ధిః జ్యాయసీ కర్మణః – బుద్ధి అంటే ఆత్మజ్ఞానం. సంస్కృతంలో ఒక్కొక్క పదానికి ఒక్కొక్క సందర్భాన్నిబట్టి అర్థం మారుతుంది. బుద్ధి అంటే జ్ఞానాన్నిచ్చే పరికరం అవవచ్చు; జ్ఞానం పొందాల్సిన వస్తువు అవవచ్చు; జ్ఞానమే అవవచ్చు. సందర్భంబట్టి మారుతుంది. అలా ఇక్కడ బుద్ధి అంటే జ్ఞానం, అది కూడా ఆత్మజ్ఞానం.

ఈ ఆత్మజ్ఞానం కర్మకన్నా శ్రేష్ఠంగా ఉన్నట్టుంది. ఎందుకు? కృష్ణపరమాత్మ రెండవ అధ్యాయంలో జ్ఞానం గురించి మొదట్లోనూ, చివర్లోనూ మాట్లాడాడు; పైగా జ్ఞానమే దుఃఖానికీ, మోహానికీ కూడా మందు అన్నాడు. అర్జునుడు ఇది నేను చెప్పలేదు; నువ్వే అన్నావు అని చెబుతున్నాడు.

తే మతా – ఇది నీ బోధ. కాని నువ్వు ఏం చేస్తున్నావు? జ్ఞానం గురించి అంత గొప్పగా చెప్పి, స్థితప్రజ్ఞుడి లక్షణాలను అంత బాగా వర్ణించి, ఇప్పుడు నన్నేం చేయమంటున్నావు?

మాం ఘోరే కర్మణి కిమ్ నియోజయసి – ఏదైనా ఆశ్రమానికి వెళ్ళమని చెప్పేబదులు, యుద్ధం చేయమంటున్నావు. కాని కర్మ చేస్తే జ్ఞానం రాదని తెలుసు కదా!

కర్మ చేసే వాటిని కర్మేంద్రియాలు అంటారు. వాటివల్ల జ్ఞానం రాదు. మీకేదైనా అనుమానం ఉంటే ప్రతిరోజూ మీ గదిని ఒక గంటసేపు కడిగి చూడండి. దానివల్ల ఏం జ్ఞానం పొందారో ఆలోచించండి! చార్మినార్ ఎక్స్‌ప్రెస్ ఎప్పుడొస్తుందో తెలుసుకోవాలంటే, అరగంట సేపు పరుగెడితే తెలుస్తుందా? కర్మ జ్ఞానాన్ని ఇవ్వదు. అలాంటప్పుడు కర్మ చేయమని చెప్పి ఏమిటి లాభం? పోనీ అదేమైనా సంతోషకరమైన కర్మా అంటే అదీ కాదు. అర్జునునికి అప్పుడు అది ఇష్టమైన కర్మ కాదు.

అందువల్ల నువ్వు స్పష్టంగా చెప్పకుండా, నన్నెందుకు తికమక పెడుతున్నావు అంటున్నాడు.

జనార్దన, కేశవ పేర్లతో కృష్ణపరమాత్మను సంబోధించాడు.

శ్లో. 2 **వ్యామిశ్రేణేవ వాక్యేన బుద్ధిం మోహయసీవ మే ।**
తదేకం వద నిశ్చిత్య యేన శ్రేయోఽహమాప్నుయామ్ ॥
వ్యామిశ్రేణ, ఇవ, వాక్యేన, బుద్ధిమ్, మోహయసి, ఇవ, మే,
తత్, ఏకమ్, వద, నిశ్చిత్య, యేన, శ్రేయః, అహమ్, ఆప్నుయామ్ ॥

వ్యామిశ్రేణ, ఇవ	= కలగాపులగముగా ఉన్న	శ్రేయః	= శ్రేయస్సును
వాక్యేన	= (నీ) మాటలతో	ఆప్నుయామ్	= పొందుదునో
మే	= నా	తత్, ఏకమ్	= అటువంటి ఒక మార్గమును (కర్మమునో, జ్ఞానమునో)
బుద్ధిమ్	= బుద్ధిని		
మోహయసి, ఇవ	= భ్రమింపజేయుచున్నట్లు ఉన్నావు		
యేన	= దేనిచేత	నిశ్చిత్య	= నిశ్చయముగా
అహమ్	= నేను	వద	= చెప్పుము

వ్యామిశ్రేణ ఇవ వాక్యేన మే బుద్ధిం మోహయసి ఇవ ।
తత్ నిశ్చిత్య ఏకం వద యేన అహం శ్రేయః ఆప్నుయామ్ ॥

తా: కలగాపులగమువంటి నీ మాటలతో నా బుద్ధి భ్రమకు లోనగునట్లు చేయుచున్నావు. కనుక నాకు శ్రేయస్కరమైన ఒక మార్గమును నిశ్చయముగా తెల్పుము.

అర్జునుని ప్రశ్న కొనసాగుతున్నది.

వ్యామిశ్రేణేవ వాక్యేన – చూడటానికి పరస్పర విరుద్ధంగా ఉన్న వాక్యాలవల్ల; ఏమిటా వాక్యాలు? జ్ఞానాన్ని మెచ్చుకుని, కర్మ చేయి అని చెప్పటం.

ఎన్నికల ప్రచారంలో ఒక పార్టీని బాగా మెచ్చుకుని, అందువల్ల రెండవ పార్టీకి ఓటు వేయండి అంటే ఎలా ఉంటుంది? అలా ఉంది అర్జునుని పరిస్థితి. అసలే మోహంలో పడి, అయోమయ పరిస్థితిలో ఉన్నాడు. దానికి తోడు కృష్ణపరమాత్మ మరింత తికమక పెడుతున్నాడు.

బుద్ధిం మోహయసి – నీ వాక్యాలవల్ల నా బుద్ధిని తికమక పెడుతున్నావు. ఇక్కడ బుద్ధి అంటే బుద్ధే. అంతకు ముందు శ్లోకంలో బుద్ధి అంటే జ్ఞానం అన్నాము; ఇక్కడ బుద్ధి అంటే బుద్ధే. అందువల్లనే మనం శాస్త్రం నేర్చుకోవటానికి గురువు అవసరం అని చెబుతారు.

ఇవ – ఇక్కడ అర్జునుడు వాడిన ఒక ముఖ్యమైన పదాన్ని గమనించాలి మనం. ఇవ పదం వేశాడిక్కడ. ఇవ అంటే ఉన్నట్టుగా. ముందు శ్లోకంలో నువ్వు సరిగ్గా చెప్పలేదు అన్నాడు. కాని ఇక్కడికి వచ్చేసరికి తన తప్పు తెలుసుకున్నాడు. స్నేహితుడు, శ్రేయోభిలాషి, కరుణామూర్తి, గురువు అయిన శ్రీకృష్ణపరమాత్మ తనను ఎలా తికమక పెట్టగలడు? కృష్ణునిమీద అపారమైన భక్తిశ్రద్ధలు ఉన్నాయి అర్జునునికి. అందువల్ల నీ వాక్యాలు నన్ను అయోమయంలో పడేస్తున్నాయి అన్నాడు. గురువును తప్పు పట్టకూడదు. గురువుమీద శ్రద్ధ ఉండాలి. అలాగని గురువేది చెపితే దాన్ని గుడ్డిగా స్వీకరించనవసరం లేదు. అయితే ఏం చేయాలి? గురువుకు చెప్పాలి; మీ బోధ సరిగ్గా ఉన్నా, నాకది తార్కికంగా అనిపించటం లేదు. అందువల్ల నాకు దయచేసి మళ్ళీ చెప్పండి. గురువు మళ్ళీ చెప్పింది, మళ్ళీ శ్రద్ధగా వినాలి. అప్పటికీ అర్థం కాకపోతే మళ్ళీ వినాలి. అలా ఎన్నిసార్లు?

మనం సరిగ్గా అర్థం చేసుకునేటంత వరకూ. సరిగ్గా అర్థం చేసుకున్నామని ఎప్పుడు తెలుస్తుంది? అందులో తార్కికంగా తప్పేమీ లేదని మనకు తెలిసినప్పుడు. మనకు తర్కప్రధానంగా ఒక గ్రంథం ఉంది. అది **బ్రహ్మసూత్రాలు**. దాన్ని న్యాయప్రస్థానం అని కూడా అంటారు. న్యాయం అంటే తర్కం. అందులో మనకు కలిగే సందేహాలన్నిటికి తర్కం ద్వారా జవాబులు దొరుకుతాయి. మన మతం కేవలం శ్రద్ధ మాత్రమే పెట్టుకోమనదు; విషయం అర్థం అయ్యేలా వివరిస్తుంది. అందువల్ల మనం ఒప్పుకునేదాకా, ఎన్ని ప్రశ్నలైనా అడగవచ్చు.

అందువల్ల అర్జునుడు, కృష్ణపరమాత్మను తప్పు పట్టకుండా, నీ వాక్యాలు పరస్పర విరుద్ధంగా ఉన్నట్టుగా ఉన్నాయి, కాని నేను నిన్ను కాదనలేను అంటున్నాడు.

తదేకం వద నిశ్చిత్య యేన – అందువల్ల వాటిలో ఏదో ఒకదాని గురించి స్పష్టంగా చెప్పు. అంతేకాని, జ్ఞానాన్ని పొగిడి, అందువల్ల కర్మ చేయి అనకు. ఏదో ఒకటి చెప్పు – ఈ సూత్రాన్ని నిజజీవితంలో చాలామంది పాటిస్తారు. కొంతమంది స్వామీజీ దగ్గరికి వెళ్ళి, 'స్వామీజీ, నాకు క్లాసులు అవసరం లేదు; లేవగానే నేనేం చేయాలో చెప్పండి చాలు,' అంటారు. నేటి జీవితం మరీ యాంత్రికంగా తయారయిపోయింది. ఉద్యోగంలోనూ ఎక్కువగా బుద్ధిని ఉపయోగించాల్సిన పని ఉండదు. ఆఫీసులో యాంత్రికంగా పని చేసీ చేసీ, అలసిపోయి,

మళ్ళీ యాంత్రికంగా ఏదో పుస్తకానికో, టీ.వీ.కో అతుక్కు పోతాము. బుద్ధి ఉపయోగించాల్సిన పరిస్థితి బొత్తిగా తగ్గిపోతోంది.

ఒకవేళ బుద్ధిని ఉపయోగించాల్సిన పరిస్థితి ఎదురైనా, స్వామీజీ దగ్గరకు పరుగెడతారు. స్వామీజీ అన్నానగర్‌లో ఇల్లు కొనమంటారా, అడయార్‌లో ఇల్లు కొనమంటారా అంటారు. ఆఖరికి ఈ డ్రెస్సు వేసుకోవాలా? ఆ డ్రెస్సు వేసుకోవాలా తేల్చుకోలేరు కొందరు. వారు ఆలోచించాల్సిన పని లేకుండా స్వామీజీ 10 లేక 20 నియమాలు ఇస్తే హాయిగా పాటించేయవచ్చని చూస్తారు.

వేదాంతం **వివేకం** ఉపయోగించాలని ప్రత్యేకించి చెబుతుంది. శంకరులవారు **వివేకచూడామణి** అని ఒక గ్రంథాన్ని వ్రాశారు. పశువులకు, మనకు మధ్య ఉన్న భేదం ఈ వివేకమే. మనం బుద్ధిని ఉపయోగించకపోతే, మనం మనుష్యరూపంలో తిరుగుతున్న పశువుల క్రిందికి వస్తాము. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ సలహా ఇవ్వడు. మన శాస్త్రం గొప్పతనం ఏమిటంటే, అది ముందు సలహా ఇస్తుంది కాని తరువాత సలహాలు ఇవ్వటం మానేస్తుంది.

సలహాలివ్వటం, కేవలబోధ చేయటం ఏ సాంప్రదాయంలోనైనా మంచిది కాదంటారు దయానంద స్వామీజీ. అలా సలహాలిస్తేనో, కేవలబోధ చేస్తేనో, మనం చేయాల్సిన పనులను వరుసగా ఎవరో చెప్పటం అవుతుంది. మన మెదడుకు మేత పెట్టే అవసరం కానీ, అవకాశం కానీ ఉండదు. అందువల్ల మనకు కావాల్సింది **జ్ఞానబోధ** అంటారు పూజ్యస్వామీజీ.

సత్యం వద అని చెపితే అది కేవలం బోధ అవుతుంది. దాని బదులు సత్యం ఎంత విలువైనదో, సత్యం పలకటంవల్ల కలిగే మంచి ఏమిటో, సత్యం పలకక పోవటంవల్ల కలిగే హాని ఏమిటో, దాన్ని మన జీవితంలో ఒక విలువగా ఎలా మలుచుకోవాలో మనకు ఎవరైనా చెపితే, వారు మనకు సత్యం గురించిన సంపూర్ణజ్ఞానాన్ని ఇచ్చిన వారవుతారు. సత్యం పలకాలో, వద్దో మనం తేల్చుకోవాలి. అందువల్ల కేవలబోధ చేస్తే అది ప్రాథమికం, పైపై మాటలు అవుతుంది. అదే జ్ఞానబోధ చేస్తే, అది పదికాలాలు నిలుస్తుంది. కాని అర్జునుడు కర్మో, జ్ఞానమో ఏదో తేల్చి చెప్పు అంటున్నాడు. కృష్ణపరమాత్మ అలా తేల్చి చెప్పేస్తే మనకు 18 అధ్యాయాల గీత వచ్చేది కాదు.

మనం చదువుకునే రోజుల్లో, ఏ టెన్నిసన్ కవితలో నేర్చుకోవాల్సి వచ్చినప్పుడు ఏమనుకుని ఉంటాము? 'ఈ టెన్నిసన్ తీరికగా కూర్చుని ఈ కవితలు ఎందుకు వ్రాశాడు? అతను రాశాడు కాబట్టి, మనం చదవాల్సి వస్తోంది.' అలా కృష్ణపరమాత్మ అర్జునా! యుద్ధం చేయి అని ఉంటే 18 అధ్యాయాలు ఉండేవికావు కదా అనిపించవచ్చు. కాని కృష్ణపరమాత్మ పద్ధతి అదికాదు. ఆయన పద్ధతి సలహా ఇవ్వటం కాదు; నిజబోధ చేయటం కాదు; ఆయన పద్ధతి జ్ఞానబోధ చేయటం. జ్ఞానబోధవల్లనే మార్పు వస్తుంది. మనిషిలో మార్పు వస్తేనే, ఏం చేయాలో తెలుసుకోగలుగుతాడు. లేకపోతే అన్నానగర్‌లో ఇల్లు కొనాలా, అడయార్‌లో ఇల్లు కొనాలా అని గురువును అడగాల్సి వస్తుంది. అప్పుడు గురువు కాస్తా కన్సల్టెంట్ అవుతాడు.

కృష్ణపరమాత్మ అలా కన్సల్టెంట్ అవదలుచుకోలేదు.

అహం శ్రేయః ఆప్నుయామ్ – నేను నీ సలహాను శ్రద్ధగా పాటిస్తాను. అప్పుడు నాకు శ్రేయస్సు కలుగుతుంది అంటే మోక్షం వస్తుంది.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 3 **లోకేఽస్మిన్ ద్వివిధా నిష్ఠా పురా ప్రోక్తా మయానఘ ।**
జ్ఞానయోగేన సాంఖ్యానాం కర్మయోగేన యోగినామ్ ॥
లోకే, అస్మిన్, ద్వివిధా, నిష్ఠా, పురా, ప్రోక్తా, మయా, అనఘ,
జ్ఞానయోగేన, సాంఖ్యానామ్, కర్మయోగేన, యోగినామ్ ॥

అనఘ!	= పాపరహితుడా!	సాంఖ్యానామ్	= సాంఖ్యయోగులకు
అస్మిన్, లోకే	= ఈ లోకమందు	జ్ఞానయోగేన	= జ్ఞానయోగము ద్వారా
ద్వివిధా, నిష్ఠా	= రెండు విధములగు నిష్ఠలు	యోగినామ్	= యోగులకు
మయా	= నాచేత	కర్మయోగేన	= కర్మయోగము ద్వారా (నిష్ఠ కలుగును)
పురా, ప్రోక్తా	= ఇంతకుముందే చెప్పబడినవి		

అనఘ! అస్మిన్ లోకే సాంఖ్యానాం జ్ఞానయోగేన యోగినాం కర్మయోగేన
ద్వివిధా నిష్ఠా పురా మయా ప్రోక్తా ॥

తా: శ్రీభగవానుడు పలికెను – ఓ అనఘా! అర్జునా! ఈ లోకమున రెండు నిష్ఠలు గలవని ఇంతకుముందే చెప్పి ఉన్నాను. వానిలో సాంఖ్యయోగులకు జ్ఞానయోగము ద్వారా, యోగులకు కర్మయోగము ద్వారా నిష్ఠ కలుగును.

దయానంద స్వామీజీ తరచూ ఒక వాక్యం చెబుతుంటారు – **ఒక విలువయొక్క విలువకు మీరు విలువను ఇచ్చినప్పుడు ఆ విలువ ఒక విలువ అవుతుంది**. చూడటానికి మాటల గారడీలా ఉన్నా, చాలా విలువైన వాక్యం. సత్యం వద అని మనకు ఎవరైనా చెపితే దానికి విలువను ఇవ్వము మనం. అలా నిజబోధ చేయిటంవల్ల విలువ గురించి చెబుతున్నారే తప్ప, ఆ విలువయొక్క విలువ గురించి తెలియదు. అదే జ్ఞానబోధ చేస్తే, విలువయొక్క విలువ తెలుస్తుంది. ఒక విలువ గురించి చెప్పటానికి అరక్షణం చాలు. కాని ఆ విలువయొక్క విలువ గురించి చెప్పాలంటే చాలాసేపు పడుతుంది. అలాగే కర్మయోగం ఇది, జ్ఞానయోగం ఇది అని చెప్పటానికి అరక్షణం చాలు. కాని ఎందుకు రెండు యోగాలూ ముఖ్యం; ఎందుకు వీటిలో ఏదో ఒకటి పాటించకూడదు; ఎందుకు ముందు కర్మయోగం పాటించాక జ్ఞానయోగానికి రావాలి – ఇవన్నీ వివరంగా చెప్పాలంటే చాలా సమయం పడుతుంది. కృష్ణపరమాత్మ ఈ జ్ఞానబోధ చేయాలనుకున్నాడు. అందువల్ల – నేను చెబుతున్నాను, పోయి యుద్ధం చేయి అనలేదు.

ఎందుకు కర్మయోగం ముఖ్యమో చెప్పబోతున్నాడు. అందువల్ల ఈ శ్లోకంతో మొదలు పెడుతున్నాడు. ఇది చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం. ఈ శ్లోకం ఈ అధ్యాయానికి పునాది. శంకరాచార్యులవారు తన భాష్యంలో దీన్ని తరచు ఉటంకిస్తుంటారు. ఈ శ్లోకంయొక్క భావాన్ని మనం సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి.

శాస్త్రం చెప్పేదేమిటంటే, కర్మయోగమా, జ్ఞానయోగమా అనే ద్వైధీభావనకు చోటు లేదు. రెండూ తప్పనిసరిగా చేయాలి – చేతులు కడుక్కుని, అన్నం తిన్నట్టుగా; కర్మయోగం చేసి జ్ఞానయోగానికి రావాలి. చేతులు కడుక్కున్నంత మాత్రాన ఆకలి తీరదు. కర్మయోగం చేసినంత మాత్రాన సంసారం పోదు; అది మనను జ్ఞానానికి సిద్ధం చేస్తుంది. కర్మయోగంవల్ల మోక్షం ఎన్నడూ రాదు; కాని అదే సమయంలో కర్మయోగం మాత్రమే జ్ఞానయోగానికి సంసిద్ధులను చేస్తుంది. కర్మయోగంవల్ల జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తి వస్తుంది; జ్ఞానయోగంవల్ల మోక్షం వస్తుంది.

మనమందరం అయోగ్యులుగా పుట్టాము. అంటే జ్ఞానయోగానికి అనర్హులం. ఎలా చెప్పగలరు? చాలా తేలిక! శాస్త్రమే జ్ఞానయోగాన్ని వేద అంతభాగంలో పెట్టింది. ఒకవేళ మనం జ్ఞానయోగానికి అర్హులమయితే, శాస్త్రం దాన్ని వేదపూర్వభాగంలో పెట్టి ఉండేది. అప్పుడు కర్మయోగం వేద అంతభాగానికి వెళుతుందా? కర్మయోగమే ఉండదు. ఎందుకంటే జ్ఞానయోగం తరువాత కర్మయోగం అవసరం లేదు. అప్పుడు వేదం మొత్తం జ్ఞానయోగమే అయి ఉండేది. వేద అంతభాగంలో జ్ఞానం ఉందన్న కారణమే, మనం అయోగ్యులమని చెప్పకనే చెబుతున్నది. మనం అయోగ్యులమంటే 99.99% అయోగ్యులం. ఎక్కడో ఒకరిద్దరు మహానుభావులు ఉంటారు. వారు వేదపూర్వభాగానికి వెళ్ళనవసరం లేకుండానే వేద అంతభాగానికి రాగలరు. దానికి గొప్ప ఉదాహరణ – రమణ మహర్షి. ఆయన చిన్నవయస్సులోనే తిరువణ్ణామలై వెళ్ళిపోయారు. కర్మయోగం చేయకుండానే జ్ఞానం పొందారు.

రామానుజం స్కూలుకు వెళ్ళకుండానే మాథమేటిక్స్‌లో జీనియస్ అయ్యారు. అలా మనుషుల్లో చెదురు మదురుగా, అన్ని దశలూ దాటకుండా గొప్పదనాన్ని సాధించిన మహానుభావులు, మేధావులు లేకపోలేదు. కాని వారితో మనం సాటి కాదు. వారు పూర్వజన్మలో హోమ్‌వర్క్ చేసేశారు. వారు అసాధారణ వ్యక్తులు. అందువల్ల సాధారణ వ్యక్తులమైన మనం ఒక్కొక్క దశా దాటుకుంటూ రావాలి. మనం కర్మయోగమనే దశ దాటాలి. ఆ దశ వివరాలు ఈ అధ్యాయంలో చూస్తాము. అలా మన మనస్సును సిద్ధం చేశాక, జ్ఞానయోగానికి వచ్చి తీరాలి. జ్ఞానయోగానికి వచ్చి మోక్షం పొందాలి.

అందరూ కర్మయోగం, జ్ఞానయోగం రెండూ పాటించి తీరాలి. ఇది మొదటి పాఠం. శాస్త్రం చెప్పే నియమం ఇంకొకటి ఉంది. రెండురకాల జీవన విధానాలు ఉన్నాయి. ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ నిష్ఠ అనే పదాన్ని వాడాడు. నిష్ఠ అంటే ఇక్కడ అర్థం ఆశ్రమం లేదా జీవనవిధానం. మన సాంప్రదాయంలో నాలుగు ఆశ్రమధర్మాలు ఉన్నాయి. అవి – బ్రహ్మచర్యం, గార్హస్థం, వానప్రస్థం, సన్న్యాసం. ఇక్కడ రెండింటి మధ్య చర్చ. అవి గృహస్థాశ్రమం, సన్న్యాసాశ్రమం.

గృహస్థాశ్రమాన్ని ప్రవృత్తి నిష్ఠ అనీ సన్న్యాసాశ్రమాన్ని నివృత్తి నిష్ఠ అనీ అంటారు. గృహస్థాశ్రమం కర్మయోగానికీ, సన్న్యాసాశ్రమం జ్ఞానయోగానికీ నిర్దేశింపబడ్డాయి. గృహస్థుగా ఉంటే జ్ఞానం అసాధ్యం అనలేము. ఎందుకంటే మనమంతా జ్ఞానం పొందుతున్నాము కదా! అలాగే సన్న్యాసాశ్రమంలో కూడా కొంతమేరకు కర్మ ఉంటుంది. కాని గృహస్థాశ్రమం కర్మప్రధాన ఆశ్రమం; సన్న్యాసాశ్రమం జ్ఞానప్రధాన ఆశ్రమం.

ఇప్పుడు ఈ ఆశ్రమ ధర్మాలు అర్థమయితే, ఒక వ్యక్తి తన జీవితాన్ని మూడు మార్గాల్లో నిర్దేశించుకోవచ్చు.

ఆశ్రమ ధర్మాన్ని ఎన్నుకునే అవకాశం ఉంది –

1. గృహస్థాశ్రమాన్ని స్వీకరించి, కర్మయోగాన్ని పాటించి, చిత్తశుద్ధి పొంది, సన్న్యాసాశ్రమానికి మారి, జ్ఞానయోగాన్ని పాటించి మోక్షాన్ని పొందటం. గృహస్థాశ్రమం– కర్మయోగం – చిత్తశుద్ధి – సన్న్యాసాశ్రమం – జ్ఞానయోగం – మోక్షం.

2. గృహస్థాశ్రమాన్ని స్వీకరించి, కర్మయోగాన్ని పాటించి, చిత్తశుద్ధి పొంది, సన్న్యాసాశ్రమానికి రాకుండానే, గృహస్థుగా ఉంటూనే, జ్ఞానయోగాన్ని పాటించి మోక్షాన్ని పొందటం. అంటే ఇందులో ఆశ్రమం మారరు. రెండు సాధనలూ ఒక ఆశ్రమంలోనే చేస్తారు. గృహస్థాశ్రమం – కర్మయోగం – చిత్తశుద్ధి – జ్ఞానయోగం– మోక్షం.

3. బ్రహ్మచర్యంనుంచి గృహస్థాశ్రమాన్ని స్వీకరించకుండా, సరాసరి సన్న్యాసాశ్రమాన్ని స్వీకరించటం. అందులో కూడా కర్మలు ఉంటాయి కాని అవి వేరు. సన్న్యాసాశ్రమ కర్మలు చేస్తూ, చిత్తశుద్ధి పొంది, జ్ఞానయోగాన్ని పాటించి, మోక్షం పొందటం. సన్న్యాసాశ్రమం – కర్మయోగం – చిత్తశుద్ధి – జ్ఞానయోగం – మోక్షం.

ఈ మూడు మార్గాల్లో రెండు గృహస్థాశ్రమంనుంచి వస్తే, ఒకటి సరాసరి సన్న్యాసాశ్రమానికి రావటం. ఎలా వచ్చినా కర్మ తప్పనిసరి. కాకపోతే సన్న్యాసి చేసే కర్మలు, గృహస్థు చేసే కర్మలూ భిన్నంగా ఉంటాయి. సన్న్యాసి యజ్ఞాలు చేయలేడు; తనే భిక్ష స్వీకరిస్తాడు కాబట్టి అన్నదానం చేయలేడు. కాని అతను చేసే కర్మలు కొన్ని ఉంటాయి. అందులో జపం ఒకటి.

యజ్ఞానాం జప యజ్ఞోస్మి – గురుశుశ్రూష చేయాలి. చాతుర్మాస్య వ్రతాలు పాటించాలి.

మీ దగ్గర స్క్రూడ్రైవరు, కత్తి ఉన్నాయనుకోండి. మామూలుగా స్క్రూడ్రైవరుతో స్క్రూని బిగిస్తారు; కత్తితో కూరలు కోస్తారు. అవునా? కాని ఒకవేళ మీ దగ్గర ఒక పండు ఉంది కాని కత్తి లేదు, స్క్రూడ్రైవర్ మాత్రమే ఉంది అనుకోండి. అప్పుడేం చేస్తారు? దాని పని పండుకోయటం కాకపోయినా, ఎలాగోలా దానితో పండును కోస్తారు. అవునా? అలాగే స్క్రూడ్రైవర్ వాడాల్సిన సమయంలో కత్తే ఉంది. కత్తితోనే ఆ పని ఎలాగోలా సాధిస్తారు. అలాగే గృహస్థాశ్రమం నిజానికి కర్మప్రధానం కాని దానిలో ఉంటూనే మీరు జ్ఞానం పొందగలరు. కాకపోతే ఎన్నో సమస్యలను ఎదుర్కోవాల్సి ఉంటుంది. అలాగే సన్న్యాసాశ్రమం జ్ఞానప్రధానం కాని దాన్ని కర్మవల్ల కలిగే చిత్తశుద్ధికి ఉపయోగించవచ్చు. అందువల్ల ఆశ్రమధర్మాలను సరిగా పాటించి, రెండు సాధనలూ చేసి, మోక్షం పొందాలి.

అందువల్ల అర్జునా! నీకు కర్మయోగం అవసరం. దానికోసం నీ ధర్మాన్ని నువ్వు నిర్వర్తించాలి. నీ ధర్మం యుద్ధం చేయటం. అందువల్ల నీ విల్లంబులు తీసుకుని, యుద్ధం చేయి.

కృష్ణపరమాత్మ ఆ విధంగా ప్రవేశపెట్టిన అంశాలు రెండు. ఒకటి సాధన, ఇంకొకటి ఆశ్రమ ధర్మం. సాధనను యోగం అనీ, జీవన విధానాన్ని నిష్ఠ అనీ అన్నాడు. సాధన విషయంలో మనకు ఎన్నుకునే అవకాశం లేదు, ఎందుకంటే మోక్షం పొందటానికి కర్మయోగం, జ్ఞానయోగం రెండూ కావాలి.

జీవన విధానంలో గృహస్థాశ్రమాన్ని ప్రవృత్తి మార్గం అనీ, సన్న్యాసాశ్రమాన్ని నివృత్తి మార్గం అనీ అంటారు. కర్మయోగం పాటించటానికి గృహస్థాశ్రమం అనువైనది. ఎందుకంటే కర్మయోగానికి అన్నీ కావాలి. డబ్బు, ఇల్లు, మనుష్యులు. గృహస్థు డబ్బు సంపాదించవచ్చు, ఆస్తులు సమకూర్చు కోవచ్చు, బంధుకోటి ఉండవచ్చు. వీటిద్వారా అతను కర్మలు తేలిగ్గా చేయగలుగుతాడు. అందువల్ల ఒక వ్యక్తి గృహస్థాశ్రమాన్ని పాటించి, కామక్రోధలోభమోహాలను తొలగించుకుంటూ, చిత్తశుద్ధిని పెంపొందించుకోవచ్చు. ఎలాగైతే ఒక కత్తిని బండరాయిమీద రుద్ది పదునుగా చేస్తామో, అలా జీవితంలో ఒడుదుడుకులు అనే బండరాయిమీద మనస్సనే కత్తి పదునెక్కుతుంది. అందువల్ల గృహస్థాశ్రమాన్ని పాటించండి అంటుంది వేదం.

మళ్ళీ అదే వేదం గృహస్థాశ్రమంనుంచి సన్న్యాసాశ్రమానికి మారమంటుంది. ఎందుకు? అది జ్ఞాన సముపార్జనకు అనువుగా ఉంటుంది. ఎందుకంటే సన్న్యాసికి బాధ్యతలు లేవు, బంధాలు లేవు, యోగక్షేమాలు లేవు. యోగం అంటే ఆస్తులు సమకూర్చుకోవటం. క్షేమం అంటే సముపార్జించిన ఆస్తులను పరిరక్షించుకోవటం. సన్న్యాసి దగ్గర ఏమీ ఉండకూడదు. అపరిగ్రహం అంటారు. సన్న్యాసికి పండక్కి బట్టలు కొనాలనే బాధ లేదు; అందువల్ల ఎక్కడ డిస్కౌంట్ సేల్ ఉందా అనే వెంపర్లాట లేదు. ఏ షాంపూ కొనాలి, ఏ నూనె కొనాలనే బాధ లేదు; జుట్టే లేదు కాబట్టి. అతనికి రెండే మార్గాలు ఉన్నాయి. అయితే పూర్తిగా జుట్టు తీసేయటం, లేకపోతే గడ్డాలు పెంచుకోవటం. రెంటికీ మధ్యలో వేరే మార్గం లేదు.

అలాగే ఆశ్రమ ధర్మాలు కూడా ఇద్దరికీ వేర్వేరుగా ఉంటాయి. గృహస్థు నమకం, చమకం, విష్ణుసహస్రనామం లాంటివి పారాయణం చేయాలి. సన్న్యాసి పారాయణం ఉపనిషత్తు, బ్రహ్మసూత్రాలు, భాష్యాలు మాత్రమే.

జీవన విధానం కూడా ఇద్దరికీ వేర్వేరుగా ఉంటాయి. సన్న్యాసి కేవలం జ్ఞానసముపార్జన చేయాలి అంతే. దానికి ఖర్చేం లేదు. గృహస్థు కర్మలు చేయాలి. అది చాలా ఖర్చుతో కూడిన వ్యవహారం. సన్న్యాసి ఆఖరికి వంట కూడా చేసుకోకూడదు. అందుకే సన్న్యాసిని నిరగ్ని అంటారు. అగ్ని ఉండకూడదు అతని చుట్టుపక్కల. అగ్నికర్మలకు వంటశాల చిహ్నం. వంటశాల వస్తే, బొద్దింకలను ఎలా పారద్రోలాలా అంటూ బొద్దింక ధ్యానమే సరిపోతుంది. మరి ఆకలి వేస్తే ఆహారం ఎలా? వేదం భిక్షాటన చేసి, ఆహారం స్వీకరించమంటోంది. **భవతీ భిక్షాం దేహి** అని అడిగి, వచ్చిన ఆహారాన్ని భుజించి, అక్కడితో ఆ విషయం మర్చిపొమ్మంటుంది. ఆ విధంగా ప్రవృత్తి మార్గాన్ని గృహస్థుకూ, నివృత్తిమార్గాన్ని సన్న్యాసికీ నిర్దేశించింది వేదం. ఇది ఒక రకం మార్గం.

రెండవరకం మార్గం మనమంతా పాటిస్తున్న మార్గం. గృహస్థాశ్రమంలో ఉంటూనే జ్ఞానయోగం పాటించటం.

మూడవ రకం మార్గం గృహస్థాశ్రమానికి రాకుండానే సరాసరి సన్న్యాసాశ్రమాన్ని స్వీకరించటం. సన్న్యాసాశ్రమంలో మనస్సును శుద్ధి చేసుకునే అవకాశాలు చాలా తక్కువగా ఉంటాయి. అతని చేతిలో డబ్బులు ఉండవు కాబట్టి కర్మ చేయడు, దానధర్మాలు చేయడు, సంఘసేవ చేయలేడు. అలా అవకాశాలు తక్కువగా ఉన్నా కూడా చిత్తశుద్ధి పొందగలడు.

మొదటి మార్గంలో రెండు ఆశ్రమాలూ పాటిస్తే, రెండవ మార్గంలో గృహస్థాశ్రమంలోనే ఉండి సన్న్యాసాశ్రమం జోలికి పోడు; మూడవ పద్ధతిలో గృహస్థు అవనే అవడు. మూడవది కష్టం కాబట్టి అర్జునా! నువ్వు మొదటి రెండింటిలో ఏదైనా ఒకటి పాటించు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మొదటి రెండింటిలో ఏ ఒక్కటి పాటించినా కూడా ప్రస్తుతం గృహస్థుగా ఉండాలి. అందువల్ల యుద్ధభూమినించి పారిపోలేడు; గృహస్థుగా ఉండాలి, చిత్తశుద్ధి పొందాలి, జ్ఞానం పొందాలి. ఇలా వస్తుంది బోధ. ఈ నేపథ్యంతో మూడవ శ్లోకం చూద్దాము.

ద్వివిధా నిష్ఠా మయా ప్రోక్తా – నేను రెండు రకాల జీవనవిధానాల గురించి చెప్పాను. (సాధనల గురించి చెప్పటం లేదు) ఎప్పుడు?

పురా – పూర్వం. ఎక్కడ?పరమాత్మ చెప్పడు. అది మనం పూరించుకోవాలి. వేదం ద్వారా చెప్పాడు. భగవద్గీతలో కొత్తగా ఏమీ చెప్పడు. వేదాలసారాన్ని చెబుతాడు. వైదిక సాంప్రదాయాన్ని, వైదిక జీవనవిధానాన్ని, వైదిక బోధను పునరుద్ధరించటానికి బోధిస్తున్నాడు. అందువల్ల ఎప్పుడు చెప్పాడు అంటే బ్రహ్మను సృష్టించగానే బ్రహ్మకు వేదాలనందించాడు.

> **యో బ్రహ్మాణం విదధాతి పూర్వం యో వై వేదాంశ్చ ప్రహిణోతి తస్మై ।**
> **తగ్ం హ దేవమాత్మ బుద్ధి ప్రకాశం, ముముక్షుర్వై శరణమహం ప్రపద్యే ॥** – శాంతి మంత్రం

భగవంతుడు బ్రహ్మను సృష్టించి, వేదాలను ఇచ్చాడు. అందువల్ల బ్రహ్మకు నాలుగు తలలు ఉన్నాయి. వాటిని వేదాలుగా భావిస్తాము. చతుర్ముఖబ్రహ్మ అంటాము. ఆ వేదాల్లో ప్రవృత్తి మార్గం, నివృత్తి మార్గం ఉన్నాయి. ఓ అర్జునా! వాటి గురించే నీకు ఇప్పుడు చెబుతున్నాను.

అనఘ – హే అర్జునా! అఘ అంటే పాపం; అనఘ అంటే పాపరహితం. స్వచ్ఛమైన మనస్సు కల అర్జునా! ఈ రెండు జీవనవిధానాలను నేను ప్రవేశపెట్టాను. ఎక్కడ?

అస్మిన్ లోకే – మనుష్యజాతిలో. జంతువులకు వర్ణాశ్రమధర్మాలు లేవు. మనుష్యులకే ఉన్నాయి. ఏమిటవి?

సాంఖ్యానాం – ఒకటి సన్న్యాసుల జీవనవిధానం. ఇక్కడ సాంఖ్య అంటే సన్న్యాసి. నివృత్తిమార్గం. వారి జీవనవిధానం ఎటువంటిది?

జ్ఞానయోగేన – అందులో జ్ఞానం పొందటం ఒకటే లక్ష్యం. వేరే ధర్మమేమీ లేదు. సన్యాసం స్వీకరించగానే యజ్ఞోపవీతాన్ని కూడా తీసివేస్తాడు. ఆ యజ్ఞోపవీతాన్ని పరమ పవిత్రంగా బ్రహ్మచర్య ఆశ్రమంలో స్వీకరించి, గృహస్థాశ్రమంలో పరిరక్షించుకుంటూ, గాయత్రీ మంత్రం జపిస్తూ వస్తాడు. కానీ యజ్ఞోపవీతం తీయగానే, గాయత్రీ మంత్రం కూడా పఠించడు. ఆ గాయత్రీ మంత్రం కూడా ఓంకారంలో లయమయిపోతుంది. గాయత్రీ మంత్రంలోని మూడు పాదాలు, మూడు అక్షరాలుగా కుదించబడతాయి సన్న్యాసికి –

తత్సవితుర్వరేణ్యం – **అ**
భర్గోదేవస్య ధీమహి – **ఉ**
ధియో యోనః ప్రచోదయాత్ – **మ**

అ + ఉ + మ = ఓం. ఓంకార జపం చేస్తే చాలు. గాయత్రీ మంత్రం జపించే సమయం కూడా జ్ఞాన సముపార్జనకే వెచ్చించాలి. సైంటిస్టును చూడండి, అతను కేవలం అతని ప్రయోగాలమీదే ఏకాగ్రత చూపాలని ప్రభుత్వం అతనికి అన్ని సదుపాయాలను ఏర్పాటు చేస్తుంది. అతనికి వేరే ఏ వ్యాపకమూ లేకపోతే పరిశోధనమీదే శ్రద్ధ చూపగలడు. అతనికి రాత్రీ, పగలూ కూడా ఉండదు. ఎప్పుడు కావాలంటే అప్పుడు ల్యాబ్‌లోకి వెళ్ళే వీలు ఉంటుంది.

ఒక జ్ఞానికి వీలైనన్ని సదుపాయాలను కలుగజేసే సమాజం, తెలివైన సమాజం. మన వైదిక సమాజం తెలివైన సమాజం; అందువల్ల సన్న్యాసి సంపాదించనవసరం లేదంది. అతని జీవితలక్ష్యం వేదాధ్యయనం చేయటం, నలుగురికీ నేర్పించటం. ఇటువంటి సమాజం మనకు ఉండటంవల్లనే మనకు ఒక గ్రంథాలయం నిండిపోయేటంత లోతైన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలు ఉన్నాయి. మనం నేర్చుకుంటున్న ఈ భగవద్గీత పైపై పొర మాత్రమే. నిజంగా మన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాల లోతులు కొలవాలంటే అది మైళ్ళ కొద్దీ తవ్వుకుంటూ వెళ్ళాలి. అన్నిటికన్నా గొప్పదైన **బ్రహ్మసూత్రాలు** కూడా ఐస్‌బర్గ్‌కు ఒక కొన మాత్రమే అని చెప్పవచ్చు.

ఆ రోజుల్లో ప్రెస్సులు, పుస్తకాలు, ముద్రణలు లేకపోయినా మనకింత విస్తారమైన శాస్త్రసంపద ఎలా వచ్చింది? వేదం జ్ఞానానికే ప్రాముఖ్యత నిచ్చింది. సన్న్యాసికి కావాల్సిన ఏర్పాట్లన్నీ చేసింది. అతనికి వేరే వ్యాపకం ఉండకూడదు. కేవలం పరిశోధన, పరిశోధన, పరిశోధన మాత్రమే. కాకపోతే ఇక్కడ పరిశోధన స్వస్వరూపంమీద.

గీతాభాష్యం అని ఒక పుస్తకం ఉంది – ఇప్పటికీ అది అందుబాటులో ఉంది. గీతమీద 8, 9 భాష్యాలు ఉన్నాయి అందులో. మనకు భాష్యం రాయటం మాట దేవుడెరుగు, ఒక భాష్యం అధ్యయనం చేసే తీరికే లేదు.

స్వామీజీ దగ్గర బ్రహ్మసూత్రాలమీద నాలుగు సంపుటాలు ఉన్న పుస్తకం ఉంది. బ్రహ్మసూత్రాలు 555 సూత్రాలు ఉన్నాయి. సూత్రం అంటే చాలా చిన్న వాక్యం. ఒక్కొక్క పుస్తకం ఒక తలగడ అంత పెద్దది. నాలుగు సంపుటాల్లో 9 భాష్యాలు ఉన్నాయి. స్వామీజీ నాలుగవ సంపుటి చివర్లో తిరగేస్తుంటే, 9వ భాష్యం తక్కిన 8 భాష్యాలకూ సారాంశం అని గ్రహించారు. చివరిపుటకు వస్తే, దానితో **నాలుగవ సూత్రంమీద భాష్యం ముగిసింది** అనే వాక్యం కనబడింది. 555 సూత్రాలు ఉంటే, నాలుగు సూత్రాలకే నాలుగు సంపుటాలు ఎలా రాయగలిగారు? ఎలాగంటే, వారు కేవలం తర్కం, మీమాంస, వ్యాకరణం, వేదాలు వీటిమీదే పూర్తి ఏకాగ్రత చూపేలా చేసింది నాటి సమాజం.

అందువల్ల, కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు, ఓ అర్జునా! అటువంటి సన్న్యాసులకు ఒక జీవనవిధానం ఏర్పాటు చేయబడింది. జ్ఞానయోగమే వారి లక్ష్యం. కాని అందరూ అంతలా అంకితమవలేరు. అందువల్ల రెండవ రకం మనుష్యుల గురించి చెబుతున్నాడు.

యోగినామ్ – కొంతమంది బహిర్ముఖంగానే ఉంటారు. వారికి చుట్టూ మనుష్యులు ఉండాలి; ఏకాంతం అంటే భయం. ఒక్కరోజు సెలవు వచ్చినా ముందే ఎక్కడికి వెళ్ళాలో ప్రణాళికలు వేసేసుకుంటారు – ఏ సినిమాకి

వెళ్ళాలి, ఎవరిని ఇంటికి పిలవాలి, ఏ క్యాసెట్టు తెచ్చుకోవాలి వగైరా. ఇలాంటి వారికోసం శివరాత్రి రోజు ఇంకా ఎక్కువ సినిమాలు వేస్తారు. వీరికి జ్ఞానంమీద ఆసక్తి లేదు; అటువంటి వారికి పనేం లేకపోతే కాలం స్థంభించిపోతుంది. అందువల్ల వారికి ఒకటి నిర్దేశించాను అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏమిటది?

కర్మయోగేన – పంచమహాయజ్ఞాలతో కూడిన కర్మయోగ జీవితాన్ని నిర్దేశించాడు. పంచమహాయజ్ఞాలంటే ఏమిటో తరువాత చూద్దాము.

ఆ విధంగా రెండురకాల జీవనవిధానాలున్నాయి.

శ్లో. 4 **న కర్మణామనారంభాత్ నైష్కర్మ్యం పురుషోఽశ్నుతే ।**
న చ సన్న్యసనాదేవ సిద్ధిం సమధిగచ్ఛతి ॥
న, కర్మణామ్, అనారంభాత్, నైష్కర్మ్యమ్, పురుషః, అశ్నుతే,
న, చ, సన్న్యసనాత్, ఏవ, సిద్ధిమ్, సమధిగచ్ఛతి ॥

పురుషః	= మానవుడు	చ	= ఇంకా
కర్మణామ్	= కర్మలను	సన్న్యసనాత్, ఏవ	= కర్మలను త్యజించినంత
అనారంభాత్	= ఆచరింపకుండుటవల్ల		మాత్రమున
నైష్కర్మ్యమ్	= నైష్కర్మ్యమును అనగా మోక్షమును	సిద్ధిమ్	= మోక్షమును
న, అశ్నుతే	= పొందదు	న సమధిగచ్ఛతి	= పొందజాలడు

కర్మణామ్ అనారమ్భాత్ పురుషః నైష్కర్మ్యం న అశ్నుతే ।
చ సన్న్యసనాత్ ఏవ సిద్ధిం న సమధిగచ్ఛతి ॥

తా: మనుష్యుడు కర్మలను ఆచరింపకపోవడంవల్ల నైష్కర్మ్యము అనగా మోక్షము అతనికి లభింపదు. అలాగే కేవలము కర్మలను త్యజించినంత మాత్రమున సిద్ధిని అనగా మోక్షమును అతడు పొందజాలడు.

ఎటువంటి జీవన విధానాన్ని ఎన్నుకున్నా కూడా, రెండు సాధనలు చేసి తీరాలని కృష్ణపరమాత్మ చెప్పాడు. ఒక సాధన చిత్తశుద్ధిని కలగజేసే కర్మయోగ సాధన; ఇంకొక సాధన జ్ఞానాన్ని కలగజేసే జ్ఞానయోగ సాధన. కాని రెండవ సాధన నేటి ప్రపంచంలో కనుమరుగై పోతున్నది. అందువల్ల మీరెవరితోనైనా నేను వేదాంత బోధకు వెళుతున్నానని చెబితే, వారు ఏమిటీ వేదాంతమా, బోధా అని మీకేసి ఎగాదిగా చూస్తారు. పైగా ఎన్నో సంవత్సరాలుగా నేర్చుకుంటున్నామని మీరు చెపితే, అంత నేర్చుకునేందుకు ఏముంది అంటారు.

అసలు ఏం నేర్చుకుంటారో కూడా తెలియదు. వేదాంతం అంటే ఒక క్రమపద్ధతిలో, కొన్ని సంవత్సరాల పాటు, ఒక సమర్థవంతమైన ఆచార్యుని దగ్గర నేర్చుకుని, దాన్ని లోతైన అవగాహనతో మననం చేసుకోవాలి. కాని అది అదృశ్యమైపోతున్నది. మనం దాన్ని వెనకకు తీసుకురావటానికి ప్రయత్నిస్తున్నాము. స్వామీజీ బోధలకు క్రమం తప్పకుండా వెళ్ళేవారు, అనంత సాగరమైన శాస్త్రాన్ని చూసి ఆశ్చర్యపోతారు. స్వామీజీ, ఇంత నేర్చుకోవాలని తెలియదు, ఇందులో గూఢార్థం ఉందనీ తెలియదు. మీరు ఒకొక్క శ్లోకాన్ని 20 నిమిషాలు, ఒక్కోసారి

40 నిమిషాలు వివరిస్తున్నారు. అది కూడా ఒక్క భాష్యానిది. ఒకవేళ తొమ్మిది భాష్యాలూ వినాలంటే ఒక్క శ్లోకమే 10–12 క్లాసులు పడుతుందేమో అంటారు.

స్వామీజీ స్వయంగా ఆశ్రమంలో శిక్షణ పొందుతున్న రోజుల్లో కొన్ని శ్లోకాలకు, ఉదాహరణకు –

సర్వాధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ – 18.66
క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత – 13.2
కర్మణ్యకర్మ యః పశ్యేత్ అకర్మణి చ కర్మ యః – 4.18

శంకరభాష్యం నేర్చుకోవాలంటేనే ఒక్కొక్క శ్లోకానికి 15 రోజులు పట్టేది. ఇది శంకరభాష్యానికి మాత్రమే. ఆ భాష్యంలో ఒక్క వాక్యానికి 15 వాక్యాలు రాస్తారు మరికొందరు.

ఒక జీవితకాలమంతా శాస్త్రం నేర్చుకున్నా కూడా, అందులో వందోవంతు మాత్రమే నేర్చుకుని ఉంటారు. అది కూడా అనుమానమే! అందువల్ల మన శాస్త్రం అంత గొప్పది. దానిలో కొంతైనా తప్పనిసరిగా నేర్చుకోవాలి. కృష్ణపరమాత్మ ముందు కర్మయొక్క ప్రాముఖ్యత గురించి వివరించాక, తరువాత జ్ఞానం గురించి చెబుతాడు. అందువల్ల, అర్జునా! నువ్వు కర్మనుంచి తప్పించుకోకూడదు అంటాడు. కర్మను ఎందుకు నిర్లక్ష్యం చేయకూడదో చెప్పటానికి మూడు కారణాలు చూపిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈ శ్లోకంలో మొదటి కారణం వస్తుంది.

1. **కర్మను మానటంవల్ల మోక్షం రాదు** – కర్మ చేయటంనుంచి తప్పించుకుంటేనో, కర్మ చేయటం మానితేనో మోక్షం రాదు; సంసారంనుంచి తప్పించుకోలేరు. ధర్మాన్ని, కుటుంబాన్ని వదిలి పారిపోతే శాంతి దొరకదు. దూరపు కొండలు నునుపు అంటారు. సమస్యలనుంచి పారిపోతే పరిష్కారం దొరకదు. ఎందుకంటే సమస్య ఎక్కడో బాహ్యంగా లేదు. అది మీలో అంతర్గతంగా ఉంది అంటుంది శాస్త్రం. అజ్ఞాని ఎక్కడ ఉన్నా సంసారాన్ని అనుభవిస్తూనే ఉంటాడు; జ్ఞాని ఎక్కడ ఉన్నా శాంతి పొందుతూనే ఉంటాడు. సమస్య లోపల ఉంది కాని వచ్చిన చిక్కేమిటంటే సమస్య కుటుంబంలో ఉందనుకుని, దాన్నుంచి పారిపోవాలని చూస్తారు.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ చెప్పిన మొట్టమొదటి సూత్రం కర్మ చేయటం మానివేస్తే, మోక్షం అంటే శాంతి రాదు.

కర్మణామనారంభాత్ – కర్మలు, బాధ్యతలు, ధర్మాలు, సేవలు చేయకుండా తప్పించుకోవటంవల్ల;

పురుషః న అశ్నుతే – మనిషి పొందలేడు. ఏం పొందలేడు?

నైష్కర్మ్యం – ఇదొక సాంకేతిక పదం. అంటే మోక్షం లేదా శాంతి. కర్మలు మానేయటంవల్ల మోక్షం రాదు.

కాని శాస్త్రంలో కొన్ని మంత్రాల్లో సన్న్యాసం ద్వారా మోక్షం పొందవచ్చు అని వస్తుంది. ఉదాహరణకు –

న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగేనైకే అమృతత్వమానశుః

కృష్ణపరమాత్మ కర్మ మానితే మోక్షం రాదు అంటున్నాడు. అంటే వేదాన్ని కాదంటున్నాడా అనే సందేహం కలగవచ్చు అర్జునునికి. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ తన వాక్యాన్ని వివరిస్తున్నాడు. సన్న్యాసంవల్ల మోక్షం వస్తుంది అని చెప్పిన చోటల్లా, **జ్ఞానసహితత్యాగేన అమృతత్వమానశుః** అని కలుపుకోవాలంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కేవలం సన్న్యాసం స్వీకరిస్తే చాలదు; దానికి జ్ఞానం తోడవ్వాలి. ఎలా చెప్పగలము? ఇంకో ఉపనిషత్ వాక్యం దాన్ని నిరూపిస్తుంది.

వేదాంత విజ్ఞాన సునిశ్చితార్థా, సన్న్యాసయోగాద్ యతయః శుద్ధసత్త్వాః।
తే బ్రహ్మలోకేషు పరాంతకాలే, పరామృతాః పరిముచ్యంతి సర్వే॥

సన్న్యాసం గొప్పదే; కాని కేవలం కాషాయ వస్త్రాలు ధరిస్తేనో, ఆశ్రమవాసం చేస్తేనో, హిమాలయాలకు వెళ్ళిపోతేనో చాలదు. **వేదాంత విజ్ఞాన సునిశ్చితార్థా** – వేదాంత విద్య నేర్చుకుంటేనే సన్న్యాసం ఫలిస్తుంది. వేదాంతం నేర్చుకోకుండా, కేవలం సన్న్యాసి అయితే అది పెద్ద సమస్య అయి కూర్చుంటుంది. ఆ విషయం కూడా కృష్ణపరమాత్మ తర్వాత చెబుతాడు. తన భావాన్ని రెండవ పాదంలో వివరిస్తున్నాడు.

సన్న్యసనాదేవ – కేవలం సన్న్యాసం స్వీకరించినంత మాత్రాన;

సిద్ధిం న సమధిగచ్ఛతి – మోక్షం ఎన్నటికీ పొందలేడు. సిద్ధి అంటే ఇక్కడ మోక్షం. మొదటి పాదంలోని నైష్కర్మ్యం, రెండవ పాదంలోని సిద్ధి, రెండు పదాల అర్థం ఒక్కటే – మోక్షం.

కృష్ణపరమాత్మ ఇక్కడ చెప్పదలుచుకున్నది, సన్న్యాసం మోక్షాన్నిచ్చి తీరదు. అలాంటి అవకాశమే ఉంటే సామూహికంగా ఉపనయనాలు, వివాహాలు చేసినట్లుగా సామూహికంగా సన్న్యాసి మేళాలు కూడా నడిపి, ఒక 200 కాషాయవస్త్రాలు పంచేయవచ్చు. బయటకి రాగానే మోక్షం వస్తుంది – ఇంక కష్టపడి గీత నేర్చుకోవటం ఎందుకు? అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ **సన్న్యాసనాదేవ** అంటున్నాడు. ఏవ ముఖ్యం ఇక్కడ. ఏవ అంటే సన్న్యాసం స్వీకరించినంత మాత్రాన **సిద్ధిం న సమధిగచ్ఛతి** మోక్షం రాదు. మరేం చేస్తే వస్తుంది? జ్ఞానం పొందితేనే వస్తుంది. ఇది మొదటి వాదన. రెండవ వాదన తరువాత వచ్చే శ్లోకంలో వస్తుంది.

శ్లో. 5 **న హి కశ్చిత్ క్షణమపి జాతు తిష్ఠత్యకర్మకృత్ ।**
కార్యతే హ్యవశః కర్మ సర్వః ప్రకృతిజైర్గుణైః ॥
న, హి, కశ్చిత్, క్షణమ్, అపి, జాతు, తిష్ఠతి, అకర్మకృత్,
కార్యతే, హి, అవశః, కర్మ, సర్వః, ప్రకృతిజైః, గుణైః ॥

హి	= నిస్సందేహముగా	న, తిష్ఠతి	= ఉండదు
కశ్చిత్	= ఏ మనుష్యుడైనను	హి	= ఎందుకంటే
జాతు	= ఒకానొకప్పుడును	సర్వః	= ప్రతిమనుష్యుడును (మనుష్యులందరునూ)
క్షణమ్, అపి	= క్షణకాలము గూడ		
అకర్మకృత్	= కర్మను చేయనివాడై		

ప్రకృతిజైః, గుణైః	= ప్రకృతి జనితములైన గుణములచేత	కర్మ	= కర్మను (చేయుటకు)
అవశః	= అవశుడై (అవశముగనే)	కార్యతే	= బాధ్యుడగుచున్నాడు

కశ్చిత్ జాతు క్షణమపి అకర్మకృత్ న హి తిష్ఠతి ।
ప్రకృతిజైః గుణైః సర్వః హి అవశః కర్మ కార్యతే ॥

తా: ఏ మనుష్యుడైనను ఏ కాలమునందైనను క్షణమాత్రము గూడ కర్మను ఆచరింపకుండ ఉండలేదు. ఇందు ఎటువంటి సందేహమునకును తావులేదు. ఎందుకంటే మనుష్యులందరును ప్రకృతి జనితములైన గుణములకు లోబడి కర్మలను చేయుటకు బాధ్యులగుదురు. ప్రతివ్యక్తియు కర్మను ఆచరింపవలసియే యుండును.

ఇందులో రెండవ వాదన వస్తుంది.

2. **కర్మ మానటం అసాధ్యం** – ముందేమన్నాడు? కర్మ మానటంవల్ల మోక్షం రాదు అన్నాడు. ఇప్పుడు అసలు కర్మ మానటం అసాధ్యం అంటున్నాడు. తన స్వభావం ప్రకారం కర్మ చేయకుండా ఏ వ్యక్తీ ఉండలేదు.

క్షణమపి అకర్మకృత్ న తిష్ఠతి – ఒక్క క్షణం కూడ, ఏ కర్మా చేయకుండా ఎవరూ ఉండలేరు. కాయిక కర్మ మానుతారేమో కాని మానసిక కర్మ మానలేరు. నిజానికి కాయిక కర్మ చేయటం మాని, ఇలా ధ్యానం చేయటానికి కూర్చుంటారో లేదో, సాధారణంగా నిదానంగా కదిలే ఆలోచనలు దూసుకు వస్తాయి. మనస్సు వేగంగా పరుగెడుతూ ప్రపంచమంతా ఒక్క క్షణంలో చుట్టి వస్తుంది. ఒక కవి జపం గురించి అద్భుతంగా చెప్పాడు, 'నాలుకలో నామాలు తిరుగుతాయి; చేతిలో జపమాల తిరుగుతుంది, మనస్సు ప్రపంచం అంతా తిరుగుతుంది.' మూడూ తిరుగుతాయి.

అందువల్ల జాతు క్షణమపి అకర్మకృత్ న తిష్ఠతి – క్షణం కూడా నిశ్చలంగా ఉండలేడు. ఎందుకు?

సర్వః ప్రకృతిజైః గుణైః కార్యతే – ప్రకృతియొక్క మూడు గుణాలవల్ల ఏదో ఒక కర్మ చేసి తీరాలి ఎవరైనా. ప్రకృతి అంటే మాయ. మాయవల్ల సృష్టి జరిగింది. మాయలో మూడు గుణాలు ఉన్నాయి. ఆ మూడు జగత్తుకు వచ్చాయి. బంగారంనుంచి ఆభరణాలు చేస్తే, బంగారంలో ఏం ఉంటే అవి నగలలోకి కూడా వస్తాయి. బంగారంలో రాగి ఉంటే ఆభరణంలో రాగి వస్తుంది; బంగారంలో వెండి ఉంటే ఆభరణంలో వెండి వస్తుంది.

కార్యే కారణగుణాః అనువర్తంతే – కారణంలో ఏ గుణాలు ఉంటే, అవి కార్యంలోకి వస్తాయి – ఇది సూత్రం. తల్లితండ్రుల గుణాలు పిల్లలకు వస్తాయి అంటారు. వీటినే జన్యు లక్షణాలు అంటారు. అలా కొన్ని లక్షణాలు, కొన్ని రోగాలతో సహా పిల్లలకు వస్తాయి. అలాగే మాయకు మూడు గుణాలు ఉంటే సృష్టి అంతటా కూడా మూడు గుణాలు ఉంటాయి. మనుష్యుల్లో ఈ గుణాల్లో ఏది ఎక్కువ ఉంటే దానికి తగ్గట్టుగా వారు ప్రవర్తిస్తారు. సత్వరజతమో గుణాల్లో ఏది ప్రధానంగా ఉంటే అలా ప్రవర్తిస్తారు, అలా ప్రవర్తించక తప్పదు.

అవశః (కార్యతే) – నిస్సహాయంగా చేస్తారు. మనను మనం గమనించుకుంటే ఇది మనకే తెలుస్తుంది. ఏదైనా ప్రసంగం వింటున్నా కూడా మనం స్థిరంగా కూర్చోము. కాలో చేయో కదుపుతాము. గోళ్ళు కొరుకుతాము, చేతిలో ఉన్న కలం తిప్పుతాము లేదా వేరే ఏదైనా చేస్తాము. ఒక ప్రసంగం మొదట్లో అందరికీ కాగితాలు పంచి, అది అయ్యాక వెనక్కి తీసుకుంటే, ఆ కాగితాలు రకరకాల ఆకారాల్లో వెనక్కి తిరిగి వస్తాయి. పడవ, పక్షి ఆకారాల్లో రావచ్చు, లేదా ముక్కలుగా చిరిగి రావచ్చు. కొంతమంది బయట లాన్‌లో కూర్చుంటే గడ్డి పీకుతుంటారు. నడుస్తుంటే కొమ్మలు తెంపుతూ ఉంటారు. అదీ మనస్సుయొక్క స్వరూపం. అందువల్ల కర్మ మానటం అసాధ్యం. మనం చేయగలిగింది ఆ కర్మను తగ్గించటమో, వాటి దిశ మార్చటమో మాత్రమే. కర్మయోగంలో మన శక్తిని సరియైన దిశలో తీసుకువెళ్ళటమే కృష్ణపరమాత్మ లక్ష్యం. పిల్లలు కుదురుగా కూర్చోలేరు అంటాము కాని ముందు మనమే కూర్చోలేము. అందువల్ల కర్మ మానటం కాదు, కర్మయొక్క దిశానిర్దేశం చేయటమే మన లక్ష్యం.

ధ్యానంలో మనస్సును శూన్యం చేయటానికి ప్రయత్నిస్తారు కొందరు, కాని అది పెద్ద తప్పు. ఎందుకంటే మనస్సు పని, పని చేయటం ఆపటం కాదు; పని చేస్తూనే ఉండటం. అందువల్ల వేదాంత ధ్యానంలో ఆలోచనను ఆపటం కాదు; మనస్సును నిశ్చలం చేయటం కాదు; మనస్సుయొక్క దిశానిర్దేశం చేయటం. ఒక ధ్యానం నిర్దేశిస్తే, దానికి సంబంధించిన ఆలోచనను చేయమంటుంది.

కృష్ణపరమాత్మ కర్మ మానటం అసాధ్యం అంటున్నాడు. ఎక్కడికి వెళ్ళినా కొత్తరకం కర్మ చేస్తారు. సన్న్యాసం స్వీకరించి, హృషీకేశ్ వెళ్ళినా మీరు రాజసిక వ్యక్తి అయితే అక్కడ సన్న్యాసుల సంఘం స్థాపిస్తారు. అక్కడ మంచే చేస్తారు. రక్తదానం చేస్తారు. అదే వ్యాపారలక్షణం ఉంటే రుద్రాక్షల వ్యాపారం మొదలుపెడతారు, ఇండోనేషియానుంచి తెప్పించి మరీ.

కర్మ మానటం అసాధ్యం అని చెప్పటానికి ఒక కథ కూడా ఉంది.

ఒక ఆలయంలో ఒక సన్న్యాసి ఏమీ చేయకుండా కూర్చునేవాడుట. ఆయనకు దేవునికి పెట్టిన నైవేద్యంలోంచి కొంచెం భిక్షగా వేసేవారుట. అలా కొన్నాళ్ళు గడిచింది. ఇంతలో కొత్త ధర్మకర్త వచ్చాడు. ఆయన పరిస్థితులను మెరుగు పరచాలని, ఆలయ ఖర్చులు తగ్గించాలని కంకణం కట్టుకున్నాడు. ఎంతమందికి ఉచితంగా భోజనం పెడుతున్నారో చూస్తే, అందులో ఖాళీగా కూర్చున్న ఈ సన్న్యాసి కూడా ఉన్నాడు. అతను ఏమీ చేయనప్పుడు అతనికి ఎందుకు దండగగా భోజనం పెట్టటం, ఆ ఖర్చు తగ్గిద్దామనుకున్నాడు ధర్మకర్త. పూజారులకు ఆ స్వామి అంటే గౌరవం. అందువల్ల మీరే ఒకసారి మాట్లాడి చూడండి అన్నారు వారు ఆ ధర్మకర్తతో.

ధర్మకర్త వెళ్ళి సన్న్యాసితోనే మాట్లాడాడు. నువ్వేమీ ఆలయానికి సహాయపడనప్పుడు, నీ కెందుకు అనవసరంగా భోజనం పెట్టాలని ప్రశ్నించాడు. ఆ స్వామి ఏమీ చేయకుండా ఉండటమే పెద్ద పని చేయటం అన్నాడు. అదేం పెద్ద పని అన్నాడు ధర్మకర్త. అలా అయితే ఒక వారం నాతో పాటు నువ్వు కూడా ఖాళీగా కూర్చో అని సవాలు విసిరాడు సన్న్యాసి. అదేమైనా కష్టమా అనుకుని నవ్వుకున్నాడు ధర్మకర్త.

మర్నాడు వెళ్ళి సన్న్యాసి పక్కన కూర్చున్నాడు. ఒక గంట గడిచింది. నెమ్మదిగా ధర్మకర్తకు అసహనం మొదలయింది. అటు ఇటు చూశాడు. ఎవరో అవస్థ పడుతుంటే వారికి సహాయ పడటానికి లేవబోయాడు. సన్న్యాసి అతన్ని ఆపి కూర్చోపెట్టాడు. ఇంకొక రెండు గంటలు గడిచాయి. ధర్మకర్త ఎంత అసహనంగా తయారయ్యాడంటే, అక్కడినుంచి పారిపోయాడు. వెంటనే పూజారుల దగ్గరికి వెళ్ళి, ఆ ఖాళీగా కూర్చున్న సన్న్యాసికి రోజూకన్నా రెట్టింపు ఆహారం పెట్టండి అని ఆజ్ఞ జారీ చేశాడు. ఇప్పుడు నాకు అర్థం అయింది – పని చెయ్యటం కన్నా, చెయ్యకుండా ఖాళీగా కూర్చోవటం ఇంకా కష్టమని అన్నాడు. స్వభావంయొక్క తాకిడి ఉంటుంది.

అందువల్ల కర్మ మానటం అసాధ్యం. ఇది కృష్ణపరమాత్మ చేసిన రెండవ వాదన.

శ్లో. 6 **కర్మేంద్రియాణి సంయమ్య య ఆస్తే మనసా స్మరన్ ।**
ఇంద్రియార్థాన్ విమూఢాత్మా మిథ్యాచారః స ఉచ్యతే ॥
కర్మేంద్రియాణి, సంయమ్య, యః, ఆస్తే, మనసా, స్మరన్,
ఇంద్రియార్థాన్, విమూఢాత్మా, మిథ్యాచారః, సః, ఉచ్యతే ॥

యః	= ఎవడైతే	ఆస్తే	= ఉందునో
కర్మేంద్రియాణి	= సమస్తేంద్రియములను	సః, విమూఢాత్మా	= ఆ మూఢుడు
సంయమ్య	= (బాహ్యముగా) అదుపు చేసి	మిథ్యాచారః	= దంభా (కపటా)చారము గలవాడు అని
మనసా	= మనస్సు ద్వారా	ఉచ్యతే	= చెప్పబడుచున్నాడు
ఇంద్రియార్థాన్	= శబ్దాదివిషయములను		
స్మరన్	= చింతించుచు		

యః కర్మేన్ద్రియాణి సంయమ్య మనసా ఇన్ద్రియార్థాన్ స్మరన్
ఆస్తే సః విమూఢాత్మా మిథ్యాచారః ఉచ్యతే ॥

తా: బలవంతముగా, బాహ్యముగా ఇంద్రియవ్యాపారములను నిగ్రహించి, మానసికముగా ఇంద్రియ విషయములను చింతించునట్టి మూఢుణ్ణి మిథ్యాచారి అనగా దంభాచారుడు అని అంటారు.

ఇందులో మూడవ వాదన వస్తుంది.

3. **కర్మ మానటం చాలా ప్రమాదకరం కూడా.** ఆత్మజ్ఞానం, మోక్షం కలగటం మాట దేవుడెరుగు, అది విరుద్ధమైన ఫలితాన్ని ఇవ్వచ్చు కూడా. ఒక వ్యక్తి ఐహిక సుఖాలను, ఐహిక కోరికలను పూర్తిగా త్యజించ గలిగినప్పుడే వేదాంతంమీద పూర్తిగా ఏకాగ్రత చూపగలడు.

ప్రతి ఒక్కరికీ కోరికలు ఉంటాయి. ఆ కోరికలు కూడా ఎదుగుతూ వస్తాయి. ముందు ప్రాథమిక కోరికలు ఉంటాయి. అంటే తిండి, బట్ట కోరుకుంటారు. అవి తీరాక సరదాలు తీరాలనుకుంటారు. అవీ తీరాక ప్రేమించబడాలనుకుంటారు. నేనెవరినైనా ప్రేమించాలి, నన్నూ ఎవరైనా ప్రేమించాలి. ఎలా ఉన్నావు అని

ఆప్యాయంగా అడిగే ఒక తోడు కావాలి. జలుబు చేస్తే, నీ జలుబు తగ్గిందా? అని అభిమానంగా అడిగేవారు కావాలి. అలా అడిగేవారు లేకపోతే నాకెవరూ లేరనే బాధతో కృంగిపోతారు.

మనిషి మనస్సులో అనేక స్థాయిలు ఉంటాయి. స్థూలస్థాయిలో అహం రాజ్యమేలుతుంది. అందరూ నన్ను గుర్తించాలని తహతహలాడుతూ ఉంటుంది. అందువల్ల ఒక ఇల్లు కట్టుకుని, దాని ముందు అతనిపేరు తాటికాయంత అక్షరాలతో రాసి, అది కనబడటానికి దానిపైన ట్యూబ్‌లైట్ పెడతాడు. లైటుని మించి పేరు కనబడాలనే తాపత్రయమన్నమాట. కొంతమంది, పిల్లలు పెద్దవారయి, తమ కాళ్ళమీద తాము నిలబడితే భరించలేరు. పిల్లలు స్వతంత్రంగా నిర్ణయాలు తీసుకుంటే, అదీ పెళ్ళి విషయంలో తామే ప్రేమించి పెళ్ళి చేసుకుంటామంటే తట్టుకోలేరు. పిల్లలు దూరమయిపోతున్నట్టు, తమని పట్టించుకోనట్టు బాధ పడతారు. వారి అహం దెబ్బ తింటుంది. అహంకారం పడిపోయే ముందు, అహంకారం పరిపక్వం చెందాలి.

అహంకారం ఎదగటం, పరిపక్వత చెందటం – సమాజంలో ఉండి, ఏదైనా సాధిస్తేనే జరుగుతుంది. కనీసం పెళ్ళి చేసుకుని, పిల్లలనుకన్నా కూడా ఏదో సాధించినట్టే. ఈ అవసరాలేమీ తీరకుండానే సన్యాసం స్వీకరించేస్తే, తను పొందలేని విషయాలమీదే ఉంటుంది దృష్టి అంతా. అయ్యో నేను పెళ్ళి చేసుకుని ఉండాల్సింది అనుకుంటాడు, ముఖ్యంగా ఎవరైనా జంటను చూసినప్పుడు.

పైగా మన సమాజంలో విశేషం ఏమిటంటే సన్యాసమార్గం వన్‌వే ట్రాఫిక్. అంటే గృహస్థు సన్యాసం స్వీకరించగలడు, సన్యాసి మళ్ళీ గృహస్థుగా మారటానికి వీలులేదు. అందువల్ల దయానంద స్వామీజీ చెబుతూ ఉండేవారు – ఆయన ఉత్తరకాశీకి వెళ్ళి సాధువులతో, సన్యాసులతో మాట్లాడేటప్పుడు, వారు ఈయన భవిష్యత్తులో ఏమవుదామనుకుంటున్నావని అడిగేవారు. పూజ్య స్వామీజీ నేను సన్యాసం స్వీకరించాలనుకుంటున్నాను అనేవారుట. ఆ నిర్ణయం మాత్రం తీసుకోవద్దు అనేవారుట తక్కిన సన్యాసులు.

ఒక స్వామి అయితే నేను నా భార్యతో పోట్లాడి సన్యాసం స్వీకరించాను! అది కూడా ఒకరోజు పొద్దునే కాఫీ ఇవ్వటం ఆలశ్యం చేసిందన్న చిన్న కారణానికి. ఇక్కడికి వచ్చాక, మొదటి రోజు హిమాలయాలను చూస్తుంటే అద్భుతంగా ఉంది, ఇక్కడే ఉండిపోవాలనుకున్నాను. కానీ రెండవ రోజు, మూడవ రోజు, నాలుగవ రోజు – అవే హిమాలయాలు, అదే గంగ! పోనీ భిక్ష తీసుకుందామని వెళితే అదే భిక్ష. దాల్ రోటీ పొద్దున, రోటీ దాల్ రాత్రి! వేరే మార్గం లేదు. ఇంట్లో అయితే నాలుగు రకాలు దొరుకుతాయి. అందువల్ల తొందరపడి నిర్ణయాలు తీసుకోకు అన్నాడు.

అందువల్ల అహంకారం తగ్గకపోతేనూ, పరిపక్వత రాకపోతేనూ, జీవితంలో ఎన్నో విషయాలు కోల్పోతారు. సన్యాసం స్వీకరించినవారి దగ్గరికి వచ్చినవారంతా తమ సమస్యలు చెప్పుకుంటారే తప్ప, మీకేమైనా సమస్యలున్నాయా అని స్వామిని అడగరు. అందువల్ల, సన్యాసం స్వీకరించినా మనస్సు సిద్ధంగా లేకపోతే జీవితం అయోమయంలో పడిపోతుంది. బాహ్యంగా వైరాగ్యం ఉన్నా, మానసికంగా ఐహికసుఖాలనే తలుచుకుంటాడు. అటువంటి జీవితం గడిపేవారిని మిథ్యాచారి అంటారు.

గృహస్థు విషయం తీసుకుంటే, అతనికి అనేక బాధ్యతలు ఉంటాయి. దానికి సంబంధించిన బెంగలు కూడా ఉంటాయి. అందువల్ల మనస్సు ఎప్పుడూ సందడిగానే ఉంటుంది. సన్న్యాసికి బాధ్యతలు లేవు, బెంగలు లేవు, లక్ష్యాలు లేవు, ప్రణాళికలు లేవు, అందువల్ల మనస్సుకు పనేం లేదు. ఆత్మజ్ఞానం ఇంకా పొందలేదు కాబట్టి ఆత్మమీద ధ్యానం చేయలేడు. వేరే మంచి పనులేమీ చేయలేడు. దాంతో అతని మనస్సు ఖాళీ అవుతుంది. అతను అణచుకున్న కోరికలు ఎగసి పడతాయి, ముఖ్యంగా తన చుట్టూ ఉన్నవారు అనేక విధాలుగా ఆనందిస్తుంటే. అతను కాషాయ వస్త్రాలు ధరించాడు కాబట్టి, ఆ సరదాలను అతను తీర్చుకోవటం సమాజం హర్షించదు కాబట్టి, ఊహల్లో తేలి పోతుంటాడు. అలా ఊహలు పరాకాష్ఠ చేరుకునేసరికి అతను సన్న్యాసి ఆశ్రమధర్మాన్నైనా ఉల్లంఘిస్తాడు లేదా అణగదొక్కటంవల్ల డిప్రెషన్‌లోకైనా వెళ్ళిపోతాడు.

పరీక్ష్య లోకాన్ కర్మచితాన్ బ్రాహ్మణో నిర్వేదమాయాన్నాస్త్యకృతః కృతేన ।

తద్విజ్ఞానార్థం స గురుమేవాభిగచ్ఛేత్ సమిత్పాణిః శ్రోత్రియం బ్రహ్మనిష్ఠమ్ ॥ – ముండకమ్ 1.2.12

వేదాంతం ఐహికసుఖాలను అణగద్రొక్కుకోక ముందు; వాటికి అతీతంగా ఎదగమంటుంది. వైరాగ్యం అంటే ఇహలోక కోరికలకు అతీతంగా ఎదగటం. అలా ఎదగకుండా కేవలం అణగద్రొక్కుకున్నవారిని మిథ్యాచారి అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. బాహ్యంగా మాత్రమే సన్న్యాసి, కాని అర్థకామాలు అతన్ని వీడలేదు. అటువంటి వ్యక్తి మనస్సు రెండుగా చీలుతుంది. ఇప్పుడు శ్లోకం చూద్దాము.

కర్మేంద్రియాణి సంయమ్య – శారీరకంగా అర్థకామాలనుంచి విడివడతాడు కాని,

మనసా ఇంద్రియార్థాన్ స్మరన్ – తనను తాను, ప్రపంచాన్ని మోసం చేస్తున్నాడు. సమాజం అతను ధ్యానం చేస్తున్నాడు అనుకుంటుంది. కాని అతని మనస్సుకు మాత్రమే తెలుసు అతను దేనిమీద ధ్యానం చేస్తున్నాడో.

మిథ్యాచారః – ఒక ఆచార్యుడు అలాంటి వ్యక్తిని చేపతో పోలుస్తాడు. చేప మంచినీటిలో తిరుగుతుంది కాని, నీటిలో ఉన్న వ్యర్థపదార్థాన్ని తింటుంది. అలాగే మంచి ఆశ్రమంలో ఉంటాడు కాని మనస్సు చెడు తలంపులనే తింటుంది. అటువంటి వ్యక్తిని మిథ్యాచారి అంటారు.

విమూఢాత్మా – మోహంలో ఉన్నాడు; అయోమయంలో ఉన్నాడు; తనకేం కావాలో తనకే తెలియదు.

ఇంద్రియార్థాన్ మనసా స్మరన్ – అని కలపాలి

ఇంద్రియార్థాన్ విమూఢాత్మా మిథ్యాచారః స ఉచ్యతే

అందువల్ల ఓ అర్జునా! కర్మ మానేయటం ఇంకా ప్రమాదకరం. ఇది మూడవ వాదన. ఆ మూడూ టూకీగా మళ్ళీ ఒకసారి చూద్దాము.

1. కర్మ మానటంవల్ల మోక్షం రాదు

2. కర్మ మానటం అసాధ్యం

3. కర్మ మానటం చాలా ప్రమాదకరం కూడా

అందువల్ల కర్మ చేయాలి. ఎటువంటి కర్మ చేయాలి? తరువాత వచ్చే శ్లోకంనుంచి వస్తుంది.

శ్లో. 7 **యస్త్వింద్రియాణి మనసా నియమ్యారభతేఽర్జున ।**
కర్మేంద్రియైః కర్మయోగమ్ అసక్తః స విశిష్యతే ॥
యః, తు, ఇంద్రియాణి, మనసా, నియమ్య, ఆరభతే, అర్జున,
కర్మేంద్రియైః, కర్మయోగమ్, అసక్తః, సః, విశిష్యతే ॥

తు	= కాని	అసక్తః	= అనాసక్తుడై
అర్జున!	= ఓ అర్జునా!	కర్మేంద్రియైః	= సమస్త ఇంద్రియములచేత
యః	= ఎవరైతే	కర్మయోగమ్	= కర్మ యోగమును
మనసా	= మనస్సు ద్వారా	ఆరభతే	= ఆచరించునో
ఇంద్రియాణి	= ఇంద్రియములను	సః	= అతడు
నియమ్య	= వశపరచుకొని	విశిష్యతే	= శ్రేష్ఠుడగును

అర్జున! యః తు మనసా ఇంద్రియాణి నియమ్య ।
అసక్తః కర్మేంద్రియైః కర్మయోగమ్ ఆరభతే సః విశిష్యతే ॥

తా: కాని, అర్జునా! మనస్సుతో ఇంద్రియములను వశపరచుకొని, అనాసక్తుడై ఇంద్రియముల ద్వారా కర్మ యోగాచరణమును కావించు పురుషుడు శ్రేష్ఠుడు.

కృష్ణపరమాత్మ గృహస్థాశ్రమాన్ని కీర్తిస్తున్నాడు. గృహస్థాశ్రమంలో, సమాజంలో ఉంటూ, సమాజానికి సేవ చేసే అవకాశం ఉంటుంది. ఒక పక్క తన అర్థకామాలను తీర్చుకుంటూ ఇంకో పక్క సమాజసేవ చేయాలంటుంది శాస్త్రం.

ఇయం సీతా మమ సుతా సహధర్మచరీ తవ

భార్యను సహధర్మచారిణి అంటారు. అంటే పెళ్ళి చేసుకునేది కేవలం అర్థకామాలను తీర్చుకోవటంకోసం కాదు, ధర్మబద్ధంగా సమాజానికి సేవ చేయటానికి. ఎటువంటి జీవితం గడపాలి?

ఇంద్రియాణి మనసా నియమ్య – గృహస్థుగా ముందు తన ఇంద్రియాలను నియంత్రించుకోవాలి. గృహస్థు అర్థకామాలను తీర్చుకోగలడు కాని సన్యాసి తీర్చుకోలేడని చూశాము. అర్థకామాలంటే ఏమిటి? అర్థం అంటే భద్రత, అది అనేక విధాలుగా వస్తుంది – డబ్బు, ఆస్తి, ఇల్లు, హోదా, పేరు, వగైరా. కామం అంటే సరదాలు తీర్చుకోవటం. గృహస్థు అర్థకామాలను తీర్చుకోవాలి, కాని ఒక షరతుమీద. ఏమిటది? ఇంద్రియాలను నియంత్రించటం ద్వారా అంటే ధర్మాన్ని ఉల్లంఘించకుండా చేయాలి.

అందరికీ కోరికలు తీర్చుకునే స్వేచ్ఛ ఉంది. అది శారీరకంగా అయినా, మానసికంగా అయినా సరే! సినిమాకు వెళ్ళాలంటే వెళ్ళొచ్చు, తప్పులేదు. కాని రోజుకు మూడు సినిమాలు చూడకూడదు. ఎప్పుడన్నా ఒకసారి వెళ్ళవచ్చు. సన్యాసి అలా కూడా వెళ్ళకూడదు. కాని సినిమాకు వెళ్ళేముందు మిమ్మల్ని మీరు ఒక ప్రశ్న వేసుకోవాలి! అది ధర్మపరంగా ఉందా, అతిగా ఉందా? ధర్మపరమైన కోరిక కూడా అతిగా ఉండకూడదు.

అమృతం కూడా ఎక్కువ తీసుకుంటే విషమవుతుంది. దీనికి ఊరగాయ ఉదాహరణ చూడండి. ఊరగాయ అన్నంలోకి తీసుకునే సైడ్ డిష్. దాన్నే అన్నంలా తినేయకూడదు. అలాగే అర్థకామాలు ప్రధానం కాదు; ధర్మం ప్రధానం. మనం ఇచ్చేది ఎక్కువగానూ, మనం తీసుకునేది తక్కువగానూ ఉండాలి. సమాజంనుంచి మనం తీసుకునే దానికన్నా, సమాజానికి మనం ఇచ్చేది అధికంగా ఉండాలి. అలా ఉన్న వ్యక్తిని ధార్మికపురుషుడు అంటారు.

అతిగా చేసే పనిని తగ్గించేలా ఇంద్రియ నిగ్రహం ఎలా చేస్తారు? మనసా – మనస్సు ద్వారా. అంటే వివేకం చూపాలి. ఏది మంచి, ఏది చెడు; ఏది ఎక్కువగా చేస్తున్నారు అని బుద్ధి చెబుతుంది. బుద్ధి నియంత్రిస్తుంది. నియంత్రించటం వేరు, అణగద్రొక్కటం వేరు. ఉదాహరణకు, పరవళ్ళు తొక్కే నదిని ఆపితే, అది అణగద్రొక్కటం అవుతుంది. దాన్ని బలవంతంగా ఆపితే అది మరింత ఎగిసిపడి, గట్టు తెంచుకుని ఆ ప్రాంతాన్ని ముంచెత్తుతుంది. అలా అని నదిని ఆపకపోతే అది అలా ప్రహహిస్తూపోయి, సముద్రంలో కలిసిపోతుంది. ఆ నీరు ఎవరికీ ఉపయోగకరంగా ఉండదు. అందువల్ల ఆనకట్ట కట్టాలి కాని ఆ నీటిని అవసరమైన వైపు వదలాలి.

అదే విధంగా ఇంద్రియాలను అణగద్రొక్కకూడదు; అలాగని అవి పోయిన చోటికల్లా మనస్సు, మనస్సు వెంట మనము పోకూడదు. వాటిని నియంత్రించాలి, సరియైన చోట వదలాలి. జ్ఞానేంద్రియాలను నియంత్రించాక,

కర్మేంద్రియైః కర్మయోగమ్ ఆరభతే – అన్ని ఇంద్రియాల ద్వారా కర్మయోగం పాటించాలి. గృహస్థు కర్మయోగం పాటించాలి. అది కూడా ఎలా?

అసక్తః – బంధకత్వం లేకుండా. ఇంద్రియాలకు తాను లోబడకుండా, వాటిని ఒక మార్గంగా చూడాలి తప్ప, వాటినే లక్ష్యంగా చూడకూడదు. గృహస్థాశ్రమం కూడా అంతిమలక్ష్యం కాదు. పెళ్ళి చేసుకోవటం, పిల్లలను కనటం అంతిమ లక్ష్యం కాదు; ఎప్పుడో ఒకరోజు మనను యమధర్మరాజు వారినుంచి విడదీసి తీసుకువెళ్ళిపోతాడు. అంతలోపే మనం బంధవిముక్తులం అవ్వాలి. యమధర్మరాజు వస్తే, నన్ను బలవంతంగా తీసుకువెళ్ళనవసరం లేదు. నేను రావటానికి సిద్ధమే అని చెప్పగలగాలి. ఇదీ బంధకత్వం లేకపోవటమంటే. మనం వాడుతున్న దేనిమీదా బంధం పెంచుకోకపోవటం. దీన్ని అసక్తః అంటారు.

స విశిష్యతే – కర్మయోగాన్ని పాటించే వ్యక్తి శ్రేష్ఠంగా ఉంటాడు. ఎవరికన్నా శ్రేష్ఠంగా ఉంటాడు? పరిపక్వత రాని సన్న్యాసి కన్నా శ్రేష్ఠంగా ఉంటాడు. అతను రెంటికీ చెడ్డ రేవడి అవుతాడు. అటు పూర్తిగా అన్నీ త్యజించలేడు, ఇటు వేదాంత శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసనలు చేయలేడు. వేదాంతాన్ని ఇష్టపడితే సన్న్యాసాశ్రమం అద్భుతంగా ఉంటుంది. లేకపోతే అవస్థగా ఉంటుంది. అందువల్ల పరిణతి చెందని సన్న్యాసికన్నా గృహస్థే ఉత్తమం.

శ్లో. 8 **నియతం కురు కర్మ త్వం కర్మ జ్యాయో హ్యకర్మణః ।**
శరీరయాత్రాఽపి చ తే న ప్రసిద్ధ్యేదకర్మణః ॥
నియతమ్, కురు, కర్మ, త్వమ్, కర్మ, జ్యాయః, హి, అకర్మణః,
శరీరయాత్రా, అపి, చ, తే, న, ప్రసిద్ధ్యేత్, అకర్మణః ॥

త్వమ్	= నీవు	జ్యాయః	= శ్రేష్ఠము
నియతమ్	= విధ్యుక్తమైన	చ	= ఇంకా
కర్మ	= కర్తవ్యకర్మను	అకర్మణః	= కర్మలనాచరించక పోవుటచే
కురు	= చేయుము	తే, శరీరయాత్రా	= నీ శరీరనిర్వహణ
హి	= ఎందుకంటే	అపి	= కూడా
అకర్మణః	= కర్మలనాచరింపకుండుటకన్నా	న, ప్రసిద్ధ్యేత్	= కొనసాగదు
కర్మ	= కర్మలను చేయుటయే		

త్వం నియతం కర్మ కురు అకర్మణః హి కర్మ జ్యాయః ।
తే శరీరయాత్రా చ అపి అకర్మణః న ప్రసిద్ధ్యేత్ ॥

తా: నీవు శాస్త్రవిహిత కర్తవ్యకర్మలను ఆచరింపుము. ఎందుకంటే కర్మలను చేయకుండుటకన్నా చేయుటయే ఉత్తమము. కర్మలను ఆచరింపనిచో నీ శరీరనిర్వహణము గూడ సాధ్యము గాదు.

ముందు శ్లోకంలో కర్మయోగం శ్రేష్ఠమైనది అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కానీ ప్రతి సూత్రానికీ ఒక ఎక్సెప్షన్ ఉంటుంది. దాన్ని పట్టించుకోకూడదు. కొంతమంది గృహస్థాశ్రమానికి రాకుండానే సన్న్యాసాశ్రమం స్వీకరించి జ్ఞానం పొంది, మోక్షం పొందగలరు. నిజానికి శాస్త్రం అది ఎక్సెప్షన్ కూడా కాదు అంటుంది. వారు పూర్వజన్మలోనే గృహస్థాశ్రమ ధర్మాలను నెరవేర్చేశారు. అందువల్ల వారు గృహస్థాశ్రమాన్ని దాటేసినట్టు కాదు. అది పూర్వజన్మలోంచి తీసుకురాబడింది. అంతే.

ముందు శ్లోకంలో కర్మయోగం గురించి చెప్పాడు కాబట్టి కర్మయోగమంటే ఏమిటో వివరిస్తున్నాడు 8వ శ్లోకంనుంచీ. రెండవ అధ్యాయంలో కర్మయోగాన్ని టూకీగా నిర్వచించాడు కృష్ణపరమాత్మ.

కర్మణ్యేవాధికారస్తే మా ఫలేషు కదాచన ।
మా కర్మఫలహేతుర్భూః మా తే సంగోఽస్త్వకర్మణి ॥ – 2.47

యోగస్థః కురు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ధనంజయ ।
సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః సమో భూత్వా సమత్వం యోగ ఉచ్యతే ॥ – 2.48

2. కర్మయోగం శ్లోకాలు 8-20 (మొదటి పాదం): ఈ భాగం చాలా ముఖ్యమైనది. దీనివల్లనే ఈ అధ్యాయానికి కర్మయోగం అనే పేరు వచ్చింది.

అంతకు ముందు కూడా చూసినట్లుగా గీతాబోధ ఉపనిషత్తుల సారం. వేదాలకన్నా గీత ఆధునిక కాలానికి చెందినదైతే, గీతకన్నా ఇప్పటి కాలం ఆధునిక కాలం. అప్పుడు పుస్తకరూపంలో బోధ లేదు; ఇప్పుడు పుస్తకాలు ఉన్నాయి. అప్పటి బోధకి ఇప్పుడు చెప్పే ఉదాహరణలు ఆధునిక కాలానికి చెందినవి ఉంటాయి. అంతేకాని, కర్మయోగం గురించి ఎప్పుడో ఉపనిషత్తులో వచ్చింది.

కుర్వన్నేవేహ కర్మాణి జిజీవిషేచ్ఛతగ్ం సమాః ।
ఏవం త్వయి నాన్యథేతోఽస్తి న కర్మ లిప్యతే నరే ॥ – ఈశావాస్యోపనిషత్తు 2

తమేతం వేదానువచనేన బ్రాహ్మణా వివిదిషంతి
యజ్ఞేన దానేన తపసా అనాశకేన – బృహదారణ్యకోపనిషత్తు

ఈ రెండూ మొత్తం కర్మయోగానికి ఆయువుపట్టు మంత్రాలు. కృష్ణపరమాత్మ కూడా వీటిని ఆధారంగా చేసుకునే చెబుతున్నాడు. శ్లోకానికి వెళ్ళేముందు, కర్మయోగం అంటే ఏమిటో చూద్దాము. (ఇది రెండో అధ్యాయంలో కూడా చూశాము)

కర్మయోగంలో రెండు పదాలు ఉన్నాయి. ఒకటి కర్మ. రెండవది యోగం. కర్మ అంటే సరియైన పని చేయటం. యోగం అంటే సరియైన దృక్పథం ఉండటం. దేనిమీద? చేసే పనిమీద, దానివల్ల కలిగే ఫలితంమీద. ఇప్పుడు వీటిని వివరంగా చూద్దాము.

కర్మ – కర్మ అంటే సరియైన పని చేయటం అని చూశాము. కర్మలను మూడు రకాలుగా విభజించింది శాస్త్రం. అవి – సాత్త్వికకర్మ, రాజసకర్మ, తామసకర్మ. సాత్త్వికకర్మ ఉత్తమం, రాజసకర్మ మధ్యమం, తామసకర్మ అధమం. అందువల్ల కర్మయోగి సాత్త్వికకర్మలను ఎక్కువగా, రాజసికకర్మలను తక్కువగానూ చేయాలి. తామసికకర్మలను చేయకూడదు.

సాత్త్వికకర్మ – సాత్త్వికకర్మ ఉత్తమకర్మ. దీనివల్ల ఎక్కువ మంది లాభం పొందుతారు. నేను కూడా లాభం పొందవచ్చు, తప్పేం లేదు. కాని ఆ లాభం నా ఒక్కడికే కాక, అందరికీ వస్తుంది. ఒక వ్యాపారవేత్త తన వ్యాపారంలో లాభం పొందితే, తన లాభాన్ని తానే అనుభవించాలనుకోకుండా, తన ఐశ్వర్యాన్ని అందరితో పంచుకుంటాడు. అటువంటి వ్యక్తిని అందరూ దీవిస్తారు. చాలా డబ్బు సంపాదించాలని కోరుకోవటం తప్పు కాదు, కాని దాన్ని నలుగురికీ పంచాలి. అప్పుడు అందరూ మనను దీవిస్తారు. అందువల్ల సాత్త్విక కర్మ అంటే దానివల్ల చాలామంది ప్రయోజనం పొందుతారు. దీన్ని **నిష్కామ కర్మ** అంటారు. సాత్త్విక కర్మలో నేను ఇచ్చేది ఎక్కువ, తీసుకునేది తక్కువ ఉంటుంది. శాస్త్రం ప్రకారం ఎక్కువ తీసుకునే వ్యక్తి ఓడిపోయినట్టు, ఎక్కువ ఇచ్చే వ్యక్తి గెలిచినట్టు, కాని ప్రాపంచిక సూత్రం ప్రకారం తక్కువ పని చేసి, ఎక్కువ డబ్బు పొందే వ్యక్తి గెలుపొందినట్లు.

రాజసకర్మ – రాజసకర్మ మధ్యమ కర్మ. దీనివల్ల లాభం పొందే వారు చాలా తక్కువ. మేమిద్దరం, మాకిద్దరులాగా నా కుటుంబం మాత్రం లాభం పొందితే చాలు. ఇది స్వార్థపూరితమైన కర్మ. అందువల్ల నేను ఎక్కువ లాభం పొందుతాను. మహా అయితే నా భార్య, పిల్లలు లాభం పొందుతారు, నా తల్లితండ్రులను కూడా పట్టించుకోను. వారిని వృద్ధాశ్రమాల్లో దింపేసి, చేతులు దులిపేసుకుంటాను. వృద్ధాశ్రమాల గురించి ఎన్నో దయనీయగాథలు వింటాము. తల్లో, తండ్రో చనిపోయారని ఆశ్రమం వారు చెప్పినా, చివరిచూపు చూడటానికి కూడా రాకుండా, అంత్యక్రియలు కూడా మీరే జరిపేయండి అని చెప్పే ఘనులు ఉన్నారు. అందువల్ల రాజసకర్మ స్వార్థపూరితమైన కర్మ. బావిలో కప్ప మనస్తత్వం.

తామసకర్మ – తామస కర్మ అధమ కర్మ. ఇది ఇతరులను బాధపెట్టే కర్మ. నా లాభంకోసం, ఎదుటివారిని బాధ పెట్టటానికి కూడా వెనుకాడను. నా ఇష్టం వచ్చినట్లు రేడియో గాని, టి.వి. గాని పెద్దగా పెట్టేస్తాను. ఇరుగు పొరుగుకు ఇబ్బందేమో అని కూడా చూడను. మన దేశంలో అలా ఎక్కడ పడితే అక్కడ మైకులు పెట్టి వాటిల్లో ఏవో ఒకటి పెట్టేస్తుంటారు. ఒక్కోసారి విష్ణుసహస్రనామం పారాయణమే కావచ్చు కాని నేను అదే సమయంలో ధ్యానంలో కూర్చుంటే అది నా ఏకాగ్రతకు భంగం కలిగించవచ్చు. అందువల్ల ఇతరులకు ఇబ్బంది కలిగించే ఏ కర్మ అయినా కూడా అది తామసకర్మ. రాజసకర్మలో కూడా స్వార్థం ఉంటుంది! కాని దానికీ తామసకర్మకూ చిన్న భేదం ఉంటుంది. రాజస కర్మలో నా లాభం నేను చూసుకుంటాను కాని ఇతరులకు హాని కలుగజేయను. తామసకర్మలో అలా కాదు. నా స్వార్థంకోసం ఇతరులకు హాని కలుగజేస్తాను.

నిష్కామ కర్మ సాత్త్విక కర్మ, స్వార్థపూరిత కర్మ రాజస కర్మ, హానికరమైన కర్మ తామస కర్మ. సాత్త్విక కర్మలో ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతిని అతి శీఘ్రంగా పొందితే, రాజసకర్మలో నిదానంగా కలిగితే, తామస కర్మవల్ల ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతి రాకపోగా, దానికి దూరంగా పోతాడు. తామస కర్మవల్ల ప్రాపంచిక సుఖాలు, ఐశ్వర్యం పొందుతాడేమో కాని, శాస్త్రం అతను అధోగతి పాలవుతాడు అంటున్నది. ఎందుకంటే అతను అంతకంతకూ శాస్త్రానికి దూరంగా తొలగిపోతాడు. అందువల్ల సాత్త్వికకర్మను పెంచుకుంటూ పోవాలి. రాజసకర్మను తగ్గించాలి, తామసకర్మను అసలు చేయకూడదు.

సాత్త్విక కర్మ అంటే ఏమిటి? శాస్త్రమే సాత్త్విక కర్మలను నిర్దేశించింది. సకామకర్మలు ఎన్నయినా చేయవచ్చు కాని, సాత్త్విక నిష్కామకర్మ చేసి తీరాలి. దాన్ని **పంచమహాయజ్ఞాలుగా** పేర్కొంది. వాటిలో ఏదో ఒకటి కాదు, అన్నీ చేసి తీరాలి. ఏవి ఎంత చేయాలి అనేది మనిషినిబట్టి మారుతుంది కానీ, చేయటం మాత్రం అన్నీ చేసి తీరాలి. కొన్ని చేస్తే ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల రెండురెట్లు, నాలుగు రెట్లు వేగంగా సాగుతుంది. సాత్త్విక కర్మ మనస్సుకు సబ్బు వంటిది. మనస్సులో పట్టిన రాగద్వేషాలు, కామక్రోధాలు అనే మురికిని పారద్రోలుతుంది.

పంచమహాయజ్ఞాలు

1. దేవయజ్ఞం: మీ జీవితంలో ధర్మపరమైన కర్మ ఉండితీరాలి. మీరు ఎంత బిజీగా ఉన్నా కూడా, రోజులో కొంతభాగం ప్రార్థనకు అంకితం చేయాలి. ఏం ప్రార్థన చేయాలి అనేది మీ ఇష్టం. మీ వర్ణాశ్రమ ధర్మాన్నిబట్టి, మీ వంశాన్నిబట్టి మీ ప్రార్థన చేస్తారు. అగ్నిహోత్రం, సంధ్యావందనం, రామనామజపం ఏదైనా చేయవచ్చు. కొంతమంది గుడికి వెళతారు. స్వామీజీ నేను ప్రయాణం చేస్తూ, ప్రార్థన చేయవచ్చా? అని అడుగుతారు కొంతమంది. అప్పుడు కూడా చేయవచ్చు. కాని అది అదనంగా చేసే ప్రార్థన అవుతుంది. ప్రత్యేకించి కొంత సమయాన్ని భగవంతునికోసం కేటాయించుకోవాలి. అప్పుడే దేవయజ్ఞంమీద మీకు గౌరవం ఉన్నట్టు.

ఎవరైనా అతిథులు మీ ఇంటికి వచ్చారనుకోండి! వారితో ఎలా మాట్లాడతారు? ఇల్లు తుడుచుకుంటూనో, మీ పనులు చేసుకుంటూనో మాట్లాడరు కదా! వారి పక్కన కూర్చుని, ప్రత్యేకంగా వారితో మాట్లాడతారు. లేకపోతే వారిని అవమానపరిచినట్టు అవుతుంది అనుకుంటారు. దైవయజ్ఞం కూడా అంతే. కొంత సమయం

జపానికో, ప్రార్థనకో కేటాయించాలి. తరువాత మీ ఇష్టం – బస్సులో కాని, వేరే ఎక్కడైనా కాని చేయవచ్చు. అది అదనం అవుతుంది. అలా దైవయజ్ఞం అంటే దేవుని పూజ, జపం.

2. పితృయజ్ఞం: పితృదేవతలను పూజించటం. విదేశాల్లో ఫాదర్స్‌డే, మదర్స్‌డే ఉంది. మనం మన పితృదేవతలను స్మరించుకోకపోతే వారికి కృతజ్ఞత చూపించని వారమవుతాము. ఈరోజు మనం ఇలా చక్కగా ఉన్నామంటే దానికి పితృదేవతలే కారణం. అందువల్ల వారికి శ్రాద్ధకర్మలు పెట్టడం, తర్పణాలు వదలటం చేయాలి.

3. ఋషియజ్ఞం: దీన్నే బ్రహ్మయజ్ఞం అని కూడా అంటారు. మన శాస్త్రాలను కాపాడుకోవటం. మన శాస్త్రంవల్లనే మన సాంప్రదాయం ఇంత పురాతనమైనది, ఇంత గొప్పది అయింది. మనకు అతి పురాతనమైన ఋగ్వేదం, యజుర్వేదాలు ఉన్నాయి కాని వాటిల్లో ఏమున్నాయో తెలియదు. వాటిని ఋషులు మనకు అందజేశారు. అందువల్ల వాటిని పదికాలాల పాటు నిలబెట్టటానికి, నలుగురికీ అందజేయటానికి మనవంతు కృషి మనం చేయాలి. అది ప్రత్యక్షంగా కానీ, పరోక్షంగా కానీ చేయవచ్చు. విష్ణుసహస్రనామం, భగవద్గీత, ఉపనిషత్తులు, సూక్తులు, భాగవతం, రామాయణం – వీటిల్లో ఏదైనా పారాయణం చేయవచ్చు. రామాయణం మొత్తం చదవలేకపోయినా, రోజుకు కొంతభాగం చదివితే అది బ్రహ్మయజ్ఞం అవుతుంది.

ఋతం చ స్వాధ్యాయ ప్రవచనే చ, సత్యం చ స్వాధ్యాయ ప్రవచనే చ
తపశ్చ స్వాధ్యాయ ప్రవచనే చ, దమశ్చ స్వాధ్యాయ ప్రవచనే చ
శమశ్చ స్వాధ్యాయ ప్రవచనే చ, అగ్నయశ్చ స్వాధ్యాయ ప్రవచనే చ
అగ్నిహోత్రం చ స్వాధ్యాయ ప్రవచనే చ, అతిథయశ్చ చ స్వాధ్యాయ ప్రవచనే చ ॥ – తైత్తిరీయమ్

అన్ని సార్లు చెప్పటంలోని ఉద్దేశ్యం – మీరు శాస్త్రం అధ్యయనం చేయటమే కాదు. దాన్ని తరువాత తరానికి అందజేయాలి కూడా. మీరు వెళ్ళి సభల్లో ప్రసంగించనవసరం లేదు. మీ పిల్లలకు అందజేసినా చాలు. మన భారతదేశంలో పురాణాలు మన తల్లిదండ్రుల దగ్గరనుంచి నేర్చుకున్నాము. ఇప్పటి తల్లిదండ్రులు మాకంత తీరికలేదు, అందువల్ల అమరచిత్ర కథలు కొని ఇచ్చాము అంటారు. వేదపారాయణం చేసినా, స్మృతి, ఇతిహాస, పురాణాలు పారాయణం చేసినా బ్రహ్మయజ్ఞం క్రిందకి వస్తుంది.

ఈ బ్రహ్మయజ్ఞాన్ని నిజంగా ఒక యజ్ఞం లాగా కూడా చేస్తారు కొంతమంది. ఈ మంత్రాన్ని పఠిస్తారు –

ఋగ్వేదం తర్పయామి, యజుర్వేదం తర్పయామి
సామవేదం తర్పయామి, అథర్వణ వేదం తర్పయామి
ఇతిహాస పురాణం తర్పయామి, కల్పం తర్పయామి, వ్యాకరణం తర్పయామి
సర్వాన్ ఋషీన్ తర్పయామి, సర్వాన్ ఋషిపత్నీగ్ం తర్పయామి ॥

వ్యాకరణానికి, ఋషులకు, ఋషిపత్నులకు కూడా పూజ చేస్తున్నాము. దీన్ని బ్రహ్మయజ్ఞం అంటారు. ఇది చేసి తీరాలి. ఎంతసేపన్నది మీ ఇష్టం.

4. మనుష్య యజ్ఞం: సాంఘిక సంక్షేమసేవలన్నీ మనుష్యయజ్ఞంలోకి వస్తాయి. అన్నదానం చేయటం, అనాథాశ్రమానికి దానాలు ఇవ్వటం, పాతబట్టలు పంచిపెట్టడం, వృద్ధాశ్రమంలోని వృద్ధులతో కొంత సమయం గడపటం, పాఠశాలలు కట్టించటం – అన్నీ మనుష్యయజ్ఞంలోకి వస్తాయి. వేదం, అన్నదానానికి పెద్దపీట వేస్తుంది.

శ్రాద్ధకర్మ చేయాల్సిన రోజున, అది చేయకుండా బీదవారికి అన్నదానం చేయవచ్చా అని అడుగుతుంటారు కొందరు. శ్రాద్ధకర్మలు పితృయజ్ఞంలోకీ, అన్నదానం మనుష్యయజ్ఞంలోకీ వస్తాయి. ఒకదాని బదులు ఒకటి చేయలేరు. అలా చేసే అవకాశమే ఉంటే శాస్త్రమే వీటిల్లో ఏదో ఒకటి చేయండి అని ఉండేది. పరీక్ష పేపర్లో ఛాయిస్ ఉంటుంది కాని పంచమహాయజ్ఞాల్లో ఉండదు. అన్నీ చేయాలి. వేదాల్లో వస్తుంది ఈ విషయం.

పంచమవేదే మహాయజ్ఞా సతతి ప్రజాయంతే సతతి
సంతిష్ఠంతే దేవయజ్ఞా పితృయజ్ఞా మనుష్యయజ్ఞో భూత
యజ్ఞో బ్రహ్మయజ్ఞా ఇతి ।

వేదమే ఈ పంచమహాయజ్ఞాలను నిర్వచించింది. మనుష్యయజ్ఞం విషయంలో కూడా కొందరు పొరపాటు పడుతుంటారు. మానవసేవే మాధవసేవ అన్నారు కాబట్టి, దేవుడికి పెట్టే ఖర్చు, అభిషేకాలు మానేసి మనుష్యులకు సేవ చేయవచ్చు కదా అంటారు కొందరు. ఇందాక చెప్పినట్టే దేవునికి చేసే ఖర్చు దేవయజ్ఞం కింద వస్తుంది; మనిషికి పెట్టే ఖర్చు మనుష్యయజ్ఞం కింద వస్తుంది. ఒకదాని బదులు ఇంకొకటి చెయ్యకూడదు. పైపెచ్చు వారు ఆ ఈక్వేషను రెండవ వైపు చూడటం లేదు అంటారు స్వామీజీ. మానవసేవే మాధవసేవ అంటే, మాధవసేవే మానవసేవ కూడా కదా! దేవునికి పెట్టిన ఖర్చు మానవాళి మొత్తానికి అందుతుంది.

5. భూతయజ్ఞం: పరిసరాలను పరిరక్షించటం భూతయజ్ఞం క్రిందికి వస్తుంది. జంతువులను ప్రేమించాలని చెప్పటానికే మన దేవుళ్ళ వాహనాలుగా అనేక జంతువులు ఉన్నాయి. వాటిని వాహనంగా చూస్తే, వాటిమీద మనకు గౌరవం పెరుగుతుంది. చెట్లను పూజించాలి. ఒక చెట్టు నరకాల్సి వస్తే అధమపక్షం ఇంకొక చెట్టును నాటాలి.

అశ్వత్థో వటవృక్ష చందన తరుర్మన్దారకల్పద్రుమౌ ।
జమ్బూ నిమ్బకదమ్బచూతసరలా వృక్షాశ్చ య క్షీరిణః ।
సర్వే తే ఫల సంయుతాః ప్రతిదినం రాజన్తి యత్రానిశం ।
రమ్యం చైత్ర రథం చ నన్దనవనం కుర్వన్తు నో మంగళం ॥

ఈ చెట్లన్నిటినీ తలుచుకుని, అవి నా జీవితానికి తోడ్పడుతున్నాయని తెలుసుకోవటం భూతయజ్ఞం. దీనికి సూచనగా పూర్వం అందరూ ఆవుకు, తులసిచెట్టుకు పూజ చేసేవారు. ఈ రెండూ జంతువులకు, చెట్లకు సంకేతాలు. శకుంతల కణ్వమహర్షి ఆశ్రమంనుంచి వెళ్ళిపోయేటప్పుడు ఆమె మనుష్యులు, చెట్లు జంతువులు అందరికీ, అన్నిటికీ వీడ్కోలు చెప్పిందని కాళిదాసు చాలా అద్భుతంగా వర్ణిస్తాడు. ఆమెకొక లేడిపిల్ల అంటే

చాలా ముద్దు. శకుంతల వెళ్ళిపోతుంటే ఆ లేడిపిల్ల ఆమె కొంగు పట్టుకుని లాగిందట. శకుంతల ఆప్యాయంగా వెనక్కి తిరిగిందట. కణ్వమహర్షి చెట్లతో ఇలా అంటాడుట –

పాతుం న ప్రథమం వ్యవస్యతి జలం యుష్మాత్ స్వపేతేషు యా ...

ఓ వృక్షాల్లారా, శకుంతల వెళ్ళిపోతున్నది. ఇప్పటిదాకా ఆమె మిమ్మల్ని తన పిల్లల్లాగా అపురూపంగా చూసుకుంది. దయజేసి, ఆమెని మీరిప్పుడు దీవించండి. ఈ మాట విని చెట్లు తలలు వంచి దీవించాయి. వైజ్ఞానిక శాస్త్రపరంగా కూడా చెట్లకు భావాలుంటాయని నిరూపిస్తున్నారు. చెట్లని నరికితే బాధ పడతాయనీ, నీరు పోస్తే పులకిస్తాయనీ అంటారు. ఇదంతా భూతయజ్ఞం కిందికి వస్తుంది.

ముందే చెప్పినట్టుగా ఈ పంచమహాయజ్ఞాలు చేసి తీరాలి. వీటిలో ఏదో ఒకటి కాదు, అన్నీ చేయాలి. వీటిని సాత్త్వికకర్మ అంటారు. ఇటువంటి జీవనం గడిపిన వ్యక్తి సమాజానికి మేలు చేస్తాడు. జనాభాని తగ్గించండి, వృక్ష సంపదని పెంచండి అంటారు. ఎందుకు? చెట్లు సత్వగుణం ఉన్నవి, మనుష్యులు తామసగుణం ఉన్నవారు. మనిషి వాతావరణానికి బరువు; చెట్లు రక్షణ. అందువల్ల మనం కర్మయోగి జీవితం గడపాలి.

కర్మ – పంచమహాయజ్ఞాలు, సాత్త్వికకర్మ

యోగం – యోగం అంటే సరియైన దృక్పథం. మీరు చేసే కర్మను చిన్నచూపు చూస్తే, ఎంత గొప్ప కర్మ చేసినా మీకు ఫలితాన్ని ఇవ్వదు.

ఈశ్వరార్పణ బుద్ధి – ఏంచేసినా ఈశ్వరార్పణ బుద్ధితో చేయాలి. ఏంచేసినా, దేవుడికి అంకితం ఇస్తున్నట్లుగా చేయాలి. అది రాజసకర్మ అయినా సరే, సాత్త్వికకర్మ అయినా సరే! ఉదాహరణకు సమాజసేవ చేస్తున్నా, మీరు గొప్పగా మురిసిపోయి, అహంకారం పెంచుకోకూడదు. ఆ సేవను వినయంతో, అటువంటి అవకాశం దేవుడు మీకు ఇచ్చినందుకు కృతజ్ఞతతో చేయాలి. బీదవారికి ఏదైనా ఇస్తున్నప్పుడు కూడా అతన్ని నారాయణునిగా భావించాలి. అందుకే వారిని దరిద్రనారాయణులు అంటారు. మానవసేవే మాధవసేవ అంటారు. కృష్ణపరమాత్మ దీని గురించి 9వ అధ్యాయంలో మళ్ళీ చెబుతాడు.

యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్జుహోషి దదాసి యత్ ।
యత్తపస్యసి కౌంతేయ తత్కురుష్వ మదర్పణమ్ ॥ – 9.27

ఆహారం తీసుకున్నప్పుడు కూడా మీలో ఉన్న వైశ్వానరాగ్నికి అర్పించాలి. కాయేన వాచా కూడా యాంత్రికంగా చదువుకుపోతాము. దాన్ని అర్థం చేసుకుని మన భావనలో మార్పు తెచ్చుకోవాలి. బల్ల తుడవటం లాంటి, మామూలు పనిని కూడా ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో చేస్తే, దాన్ని శ్రద్ధగా చేస్తాము. దేవునికి నిర్లక్ష్యంగా చేయము కదా? అదే బాస్‌కోసం చేస్తే ఆ అంకితభావన ఉండదు. కర్తగా నా భావన ఈశ్వరార్పణబుద్ధిగా ఉండాలి.

ఈశ్వరప్రసాద బుద్ధి – మనం ఏపని చేసినా, దానికి ఏదో ఒక ఫలం వస్తుంది. అది స్వార్థపూరితమైన కర్మ అయినా సరే, నిస్వార్థమైన సేవ అయినా సరే! మనం నిస్వార్థసేవ చేస్తున్నా కూడా విమర్శించేవారు ఉంటారు.

పేపర్లలో పేరు రావటంకోసం చేస్తున్నాడు అంటారు. వారు విమర్శించకపోయినా, ఒక్కోసారి మనకే వృథాగా చేస్తున్నామనిపిస్తుంది. అతనికోసం అంత చేశాను, కాని అది అంతా బూడిదలో పోసిన పన్నీరయిపోయిందని బాధపడతాము. అందువల్ల, ఏం వచ్చినా ప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరించమంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

భోక్తగా నా భావన ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధిగా ఉండాలి.

యోగః – కర్మాణి ఈశ్వరార్పణ బుద్ధ్యా ఏవం కర్మఫలే ప్రసాద బుద్ధ్యా కుర్యుః
యోగం – కర్తగా కర్మలు ఈశ్వరార్పణ బుద్ధితో చేయటం, భోక్తగా ఈశ్వర ప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరించటం.

సమత్వం – ఇలా చేస్తే మనం పొందే లాభం సమత్వం. కర్తగా భోక్తగా కూడా. ఎలా?

కర్తగా సమత్వం – మన కర్మలన్నీ ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో చేస్తే, మనం చేసే పనులను ఇష్టమైనవి, కష్టమైనవిగా విభజించము. జీవితంలో మనం ఎన్నో కర్మలు చేయాలి; అందులో కొన్ని తప్పని సరిగా చేసి తీరాల్సినవి ఉంటాయి. అలాంటప్పుడు అన్నీ ఇష్టమైన కర్మలుగా ఉండవు.

ఒక్కోసారి వృద్ధులను చూసుకోవాల్సి ఉంటుంది. అది ఇష్టంగా ఉండదు. ఎందుకంటే మనకు శారీరక శ్రమతో పాటు బోలెడు ఖర్చుతో కూడిన వ్యవహారమది. ఒక్కోసారి ఓ దేవా! వారిని వారి బాధనుంచి విముక్తి చేయి అని ప్రార్థిస్తాము. పేరుకు వారి గురించి అంటున్నా, మన బాధనుంచి కూడా విముక్తి చేయమని చెప్పకనే చెప్పినట్టవుతుంది. అందువల్ల కష్టమైన పనులు కొన్ని చేస్తాము. అలాగే ఆఫీసుకు వెళ్ళే భర్తకు సెలవురోజు వస్తే మొహం వెలిగిపోతుంది; ఆఫీసుకు వెళ్ళనవసరం లేదు, ఇంట్లో ఉండవచ్చని ఆనందం. అదే అన్ని రోజులూ ఇంట్లోనే ఉండే భార్యకు అది కష్టం. వంటింట్లోనే మగ్గిపోతున్నాను, నాకు విముక్తి లేదా? ఒక్కరోజైనా బయటకు తీసుకు వెళ్ళరా అని వాపోతుంది. అదే ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో చేస్తే మన పనులను ఇష్టమైన పని, కష్టమైన పని అంటూ విభజించము. ఏది చేసినా ఇష్టంగానే చేస్తాము. దీన్నే కృష్ణపరమాత్మ **సమత్వం** అంటున్నాడు. సణుగుతూ, గొణుగుతూ, తిట్టుకుంటూ పని చేసేవారు, వారు చిరాకు పడటమే కాక, అందరికీ వారి చిరాకుని ఉచితంగా పంచుతారు. కాని కర్మయోగి అలా కాదు.

ముక్తసంగోఽనహంవాదీ ధృత్యుత్సాహసమన్వితః – 18.26

కర్మయోగి మొహం ఉత్సాహంతో చిందులు వేస్తుంది. స్వామీ చిన్మయానందులవారు ఒక సలహా ఇస్తుండేవారు. **చిరునవ్వులు చిందించండి.** చూడటానికి చాలా తేలికగా ఉన్నట్టు ఉంటుంది కాని చాలా ముఖ్యమైన, చాలా కష్టమైన పని. ఏం చేసినా చిరునవ్వు నవ్వుతూ చేయడం.

భోక్తగా సమత్వం – ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో కర్మఫలాన్ని స్వీకరించగలిగితే, ఏదొచ్చినా మన మంచికే అనుకోగలుగుతాము. ఏదొచ్చినా న్యాయంగానే ఇచ్చాడనుకుంటాము. ఇప్పుడు మనం చాలా మంచివారుగా ఉండి (ఉన్నామనుకుంటున్నాము) కూడా అవస్థ పడుతున్నామంటే కర్మసిద్ధాంతమే దానికి కారణం. శాస్త్రం చెబుతుంది, మనకొచ్చే ఫలం ఈ జన్మలో చేసిన కర్మలదే కాదు, పూర్వజన్మ కర్మల ఫలం కూడా అని. మనం క్రమం

తప్పకుండా అక్రమాలు చేస్తున్నామంటారెవరో. అలా మనం ఎప్పుడో చేసిన అక్రమాల ఫలితమే ఇప్పుడు పడే అవస్థలు. అవి మనకు తెలియదు కాబట్టి, భగవంతుడు ఏది ఇచ్చినా న్యాయంగానే ఇస్తాడు, ఆయన అక్రమం చేయడు అని అర్థం చేసుకుంటాము, ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి ఉంటే.

క్రికెట్‌లో అంపైర్ ఏం చెపితే అది న్యాయం. దానికి తిరుగులేదు. అతను తప్పు చెప్పినా, అతని మాట సుగ్రీవాజ్ఞ. అంపైర్ అవుట్ అంటే బాట్స్‌మన్ మారు మాట్లాడకుండా తను ఆడుతున్న ఆటనుంచి వెళ్ళిపోవాలి. ఈ అంపైర్ మాటకే అంత విలువుంటే సర్వాంతర్యామి అయి, అంతటా కళ్ళుండి చూస్తున్న అంపైర్ గాడ్ అవుట్ అంటే మనం మారు మాట్లాడే అవకాశం ఎక్కడ ఉంది? ఆ అవుట్ ఏదైనా కావచ్చు – అనారోగ్యం, వృద్ధాప్యం, బంధం, విడిపోవడం, మృత్యువు కూడా కావచ్చు. వాటిని ప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరించటం. ఒకవేళ స్వీకరించే ధైర్యం లేకపోతే, దానికి కూడా భగవంతునికి ప్రార్థన చేయటమే. ఓ భగవంతుడా! నాకు నువ్వేమిచ్చినా నీ ప్రసాదంగా స్వీకరించే ప్రసాదబుద్ధిని ఇవ్వు అని.

భోక్తగా ఏదొచ్చినా స్వీకరించటంవల్ల కలిగే లాభం సమత్వం. బుద్ధి అంటే ఇక్కడ మామూలుగా వాడే నిశ్చయాత్మక బుద్ధి అర్థం కాదు. బుద్ధి అంటే దృక్పథం. ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో కర్మ చేసి, ప్రసాదబుద్ధితో ఫలాన్ని స్వీకరిస్తే సమత్వం వస్తుంది.

సమత్వం యోగముచ్యతే

కర్మయోగ ఫలం – ప్రాపంచిక ప్రయోజనాలు వస్తే రావచ్చు, రాకపోతే రాకపోవచ్చు; కర్మయోగం ప్రాపంచిక ప్రయోజనాలు వచ్చి తీరుతాయని చెప్పదు. నిజానికి, సాధారణంగా వచ్చి తీరుతాయి పరోక్షఫలంగా. కాని వాటిమీద మనం దృష్టి పెట్టకూడదు. ఎందుకంటే పరోక్షఫలంమీద మనం దృష్టి పెడితే, అది ముఖ్య ఫలమైపోతుంది. అందువల్ల ప్రాపంచిక ప్రయోజనాలమీద దృష్టి పెట్టకూడదు.

అందువల్ల కర్మయోగ ఫలం – ఆధ్యాత్మిక అభివృద్ధి చాలా వేగంగా కలుగుతుంది. ఆధ్యాత్మిక అభివృద్ధి అయినట్టు ఎలా తెలుస్తుంది? ఆత్మజ్ఞానంమీద శ్రద్ధ ఏర్పడుతుంది. శ్రద్ధ కలగటమే కాదు, తేలిగ్గా ఆత్మజ్ఞానం పొందుతాము కూడా.

కర్మయోగం టూకీగా –

కర్మ	**= సరియైన కర్మ**	**= పంచమహాయజ్ఞాలు + సాత్త్వికకర్మ**
యోగం	**= సరియైన దృక్పథం**	**= ఈశ్వరార్పణ బుద్ధి + ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి**
కర్మయోగం	**= సరియైన కర్మ**	**+ సరియైన దృక్పథం**
కర్మయోగ ఫలం	**= ఆధ్యాత్మ ఎదుగుదల**	**= ఆత్మజ్ఞానంమీద శ్రద్ధ.**

ఈ నేపథ్యంతో ఒక్కొక్క శ్లోకాన్నీ చూద్దాము. ఏ శ్లోకానికదే ఒక ఆణిముత్యం.

అకర్మణః కర్మ జ్యాయః – ఏమీ చేయకుండా ఉండటంకన్నా కర్మ చేయటం శ్రేష్ఠం.

ఇంతకు ముందు శ్లోకంలో చూశాము. పనిచేయకుండా ఖాళీగా ఉంటే మనస్సు పరిపరి విధాల పోతుంది. జ్ఞాని ఖాళీగా ఉండగలడు గాని, అజ్ఞాని ఉండలేడు. నిశ్శబ్దంగా ఉన్న ప్రదేశంలో ఇద్దరు మనష్యులు రెండు రకాలుగా స్పందిస్తారు. ఒకవ్యక్తి ఆశ్రమంలాగా ప్రశాంతంగా ఉంది అంటాడు. ఇంకొక వ్యక్తి స్మశానంలాగా నిశ్శబ్దంగా ఉంది అంటాడు. నిశ్శబ్దం ఒకటే, కాని పరిణతి చెందిన వ్యక్తి ఏకాంతం అనుకుని మురిసిపోతే, అజ్ఞాని ఒంటరితనం అని బాధపడతాడు. బాహ్యంగా పరిస్థితి ఒకటే, కాని వారి మానసిక స్థితులు భిన్నంగా ఉన్నాయి. అందువల్ల పని చేయకపోవటంకన్నా చేయటం శ్రేష్ఠం అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంతేకాదు –

అకర్మణః శరీరయాత్రాఽపి చ తే న ప్రసిద్ధ్యేత్ – పని చేయకపోతే, ప్రపంచంలో జీవించటం కూడా కష్టమయిపోతుంది అన్నాడు. ప్రాథమిక అవసరాలైన తిండి, బట్ట, గూడు కూడా దొరకవు పని చేయకపోతే. వాటికోసం నేను పని చేయనవసరం లేదు, మాకు తాతలు సంపాదించి పెట్టిన ఆస్తి ఉంది, కూర్చుని తిన్నా తరగదు అని ఎవరైనా వాదిస్తే, శాస్త్రం, వీరికి అంతా ఉండి, తినటం, పడుకోవటం తప్ప ఏమీ చేయనవసరం లేదు అనుకున్నా, శారీరక ఆరోగ్యంకోసమైనా పని చేయాలంటుంది. తిని కూర్చుంటే, కొవ్వు పెరిగి పోతుంది. కారు, సౌకర్యాలు అన్నీ ఉన్నా, అన్నీ విడిచిపెట్టి గంటసేపు నడవమంటాడు డాక్టరు. అందువల్ల పనిచేయక తప్పదు.

త్వం కర్మ కురు – అర్జునా! పని చెయ్యి. ఎటువంటి పని? **నియతమ్** – శాస్త్రం నిర్దేశించిన కర్మలు చేయి. ఏమిటవి? పంచమహాయజ్ఞాలు. మీరు ఏంచేసినా ప్రపంచానికి సేవ చేయాలి. మీరు తినండి, ఆనందించండి, సంగీతనృత్యాలను ఆస్వాదించండి, అర్థకామాల వెంట పరుగులు తీయండి, కాని ఒకటి మాత్రం తప్పనిసరిగా చేసి తీరండి. దేశానికి సేవ చేయండి. ఏం చేస్తారు అనేది మీకున్న శక్తినిబట్టి, మీ వనరులనుబట్టి, మీ ఆర్థిక స్తోమతనుబట్టి ఉంటుంది. అది విద్యాదానం అవచ్చు, అన్నదానం అవచ్చు, కాలదానం కూడా అవచ్చు.

అమెరికాలో మీరు ఎవరితోనైనా కాసేపు గడిపితే, మీ సమయాన్ని నాకు ఇచ్చినందుకు ధన్యవాదాలు అంటారు. నిజంగా అది మంచి పద్ధతి. ఎవరికైనా మీ సమయాన్ని వెచ్చించి, వారి కష్టసుఖాలను వారు మీతో కలబోసుకునే అవకాశం ఇస్తే, అది కూడా చాలా మంచి దానం. ఎవరినైనా చూసి చిరునవ్వులు చిందిస్తే అదీ మంచిదే. ఆ చిరునవ్వు పొందటంకోసం మనుష్యులు వందల కొద్దీ మైళ్ళు ప్రయాణిస్తారు. అందువల్ల పంచమహాయజ్ఞాలు చేయాలి. వీటిని కృష్ణపరమాత్మ నియతం కర్మ అన్నాడు.

ఇక్కడ ఒక ముఖ్యమైన విషయాన్ని గమనించాలి. ఈ సాత్త్వికకర్మను లేదా పంచమహాయజ్ఞాలను భిన్నకోణాల్లోంచి చూడవచ్చు. ఒక్కొక్క కోణంలో ఒక్కొక్క పేరు వస్తుంది దానికి, అంటే ఆ సందర్భాన్నిబట్టి. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ వాటిని **నియతం కర్మ** అంటున్నాడు. నియతం అంటే అది ఈశ్వర ఆజ్ఞ. ఎప్పుడైతే ఈశ్వర ఆజ్ఞ అంటామో, అప్పుడే దానిలో భయం చోటు చేసుకుంటుంది. ఆజ్ఞను ఉల్లంఘిస్తే దానికి శిక్ష ఉంటుంది. ప్రభుత్వం, చట్టం మన మంచికోసమే ఉన్నా, ప్రభుత్వంకోసం కొన్ని చట్టాలను పాటిస్తాము. ఇన్‌కంటాక్స్ కట్టకపోతే ఫైను పడుతుంది కాబట్టి కడతాము. ట్రాఫిక్ నియమాలను పాటించకపోతే పెనాల్టీ పడుతుంది కాబట్టి పాటిస్తాము. అప్పటికీ చుట్టుపక్కల పోలీసు లేకపోతే సిగ్నలును పాటించని వారెందరో!

ఈ నియమాలు మన మంచికోసం పెట్టబడినవే; మనలో పరిపక్వత ఉంటే మనంతట మనమే పాటిస్తాము. అలాగే మనలో పరిపక్వత ఉంటే మనంతట మనమే పంచమహాయజ్ఞాలు చేస్తాము. ఎందుకంటే మనకు సమాజంలో హక్కులే కాదు, బాధ్యతలు కూడా ఉన్నాయని తెలుసుకుంటాము. 'దేశం నాకేమిచ్చింది అని అడక్కు, దేశానికి నువ్వేమిచ్చావో ఆలోచించు,' అన్నారెవరో! పరిపక్వత లేనివ్యక్తి తనంతట తాను చేయడు కాబట్టి, శాస్త్రం ఈ పంచమహాయజ్ఞాలను చేసి తీరాలని బెదిరిస్తున్నది. పైగా ఇవి చేయకపోతే పాపం వస్తుంది అంటున్నది.

విహితం వా అవిహితం వా సర్వం ఏతత్ క్షమస్వ
జయజయ కరుణాబ్దే శ్రీమహాదేవ శంభో

విహితం అంటే చేసి తీరాల్సిన కర్మలు. అవిహితం అంటే చేయకూడని కర్మలు. చేసి తీరాల్సిన కర్మ చేయకపోయినా, చేయకూడని కర్మలు చేసినా పాపం వస్తుంది. పంచ మహాయజ్ఞాలు చేసి తీరాల్సిన కర్మలు. ఇవి చేయకపోతే వచ్చే పాపాన్ని ప్రత్యవాయపాపం అంటారు. దీనివల్ల కిందకి దిగజారి, మోక్షానికి దూరంగా వెళ్ళిపోతాము.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ బెదిరింపు భాష వాడుతున్నాడు. అర్జునా! నా ఆజ్ఞ, కర్మయోగం పాటించమని. అందువల్ల అది పాటించు అని కర్ర పుచ్చుకుని చెబుతున్నట్టుగా చెబుతున్నాడు. పోలీసు ఉంటే కాని కొందరిలో భయం ఉండనట్టుగా. భయం ఉంటేనే కాని కర్మయోగం పాటించము. నియతం అన్నా, విధి అన్నా విహితం అన్నా ఒకటే. నా ఆజ్ఞను పాటించు అన్నాడు.

కర్మయోగాన్ని ఈశ్వర ఆజ్ఞగా పాటించాలి – **ఇది కర్మయోగసూత్రం 1**

శ్లో. 9 **యజ్ఞార్థాత్ కర్మణోఽన్యత్ర లోకోఽయం కర్మబంధనః ।**
తదర్థం కర్మ కౌంతేయ ముక్తసంగః సమాచర ॥
యజ్ఞార్థాత్, కర్మణః, అన్యత్ర, లోకః, అయమ్, కర్మబంధనః,
తదర్థమ్, కర్మ, కౌంతేయ, ముక్తసంగః, సమాచర ॥

కౌంతేయ	= ఓ కౌంతేయా! (అర్జునా)	కర్మబంధనః	= కర్మబంధములలో చిక్కుకొనును
యజ్ఞార్థాత్	= యజ్ఞార్థము చేయబడు	ముక్తసంగః	= (కనుక) ఆసక్తిరహితుడవై
కర్మణః	= కర్మలు గాక	తదర్థమ్	= యజ్ఞార్థము
అన్యత్ర	= ఇతర కర్మలలో నిమగ్నులగుటవల్ల	కర్మ	= కర్తవ్యకర్మను
అయమ్, లోకః	= ఈ లోకము (మనుష్య సముదాయము)	సమాచర	= చక్కగా ఆచరింపుము

యజ్ఞార్థాత్ కర్మణః అన్యత్ర అయం లోకః కర్మబంధనః ।
కౌంతేయ! ముక్తసంగః తదర్థం కర్మ సమాచర ॥

తా: ఓ అర్జునా! యజ్ఞార్థము చేయబడు కర్మలలో గాక ఇతర కర్మలందు నిమగ్నులగుటవల్ల మనుష్యులు కర్మబంధములలో చిక్కుకొనుదురు. కనుక నీవు ఆసక్తిరహితుడవై యజ్ఞార్థమే కర్తవ్యకర్మలను చక్కగా ఆచరింపుము.

ముందు శ్లోకంలో ఈశ్వర ఆజ్ఞ లేదా ఈశ్వరవిధి, అది పాటించకపోతే ప్రత్యవాయపాపం అంటుకుంటుందని బెదిరించాడు. ఇప్పుడు అదే విషయాన్ని మెరుగ్గా చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంతకు ముందు ఈశ్వర ఆజ్ఞగా చేయమంటే, ఇప్పుడు ఈశ్వరయజ్ఞంగా చేయమంటున్నాడు. ఆధునికయుగంలో పిల్లలను బెదిరించవద్దు, భయపెట్టవద్దు అంటున్నారు. అలా భయపెడితే పిల్లల మనస్సు ముడుచుకుపోయి, సరిగ్గా ఎదగలేరు, సరిగ్గా నేర్చుకోలేరు అంటున్నారు శాస్త్రవేత్తలు. అందువల్లనే మన పెద్దలు సామదానభేదదండోపాయాలు అని చెప్పారు. దండోపాయం చివరి మార్గం. ఇవేమీ పని చేయకపోతే అప్పుడు వాడాలి.

యజ్ఞార్థాత్ కర్మణః – అలాగే కృష్ణపరమాత్మ కూడా కర్మయోగం ఈశ్వరయజ్ఞంలా చేయాలి అంటున్నాడు. జీవితాన్ని ఒక పూజగా మలుచుకోవాలి. మామూలుగా మనం పొద్దున 15 నిముషాల సేపు చేసే పూజే పూజ అనుకుంటాము. అది కూడా మొక్కుబడిగా చేస్తాము. కాని కృష్ణపరమాత్మ ముందు అది చేసినా, మీ జీవితాన్నే పూజగా మలుచుకోండి అంటున్నాడు.

ఆత్మా త్వం గిరిజా మతిః సహచరాః ప్రాణాః శరీరం గృహం
పూజా తే విషయోపభోగరచనా నిద్రా సమాధిస్థితిః ।
సంచారః పదయోః ప్రదక్షిణవిధిః స్తోత్రాణి సర్వా గిరో
యద్యత్ కర్మ కరోమి తత్తదఖిలం, శంభో! తవారాధనమ్ – శివమానస పూజ 4

ఓ దేవా, నా జీవితమే నీకు అర్పిస్తున్నాను.

ఓ మాతా, నేనెక్కడికి వెళ్ళినా అది నీకు చేసే ప్రదక్షిణగా భావించు తల్లీ. అలాగే ఏం తిన్నా బ్రహ్మార్పణం అనుకోవాలి. భగవంతుడు అంటే ఉండాల్సింది భయం కాదు, భక్తి. ఈశ్వరార్పణ బుద్ధితో చెయ్యటం కర్మయోగం. మనం చేసే పనే ప్రార్థన.

భూః పాదౌ యస్య నాభిర్వియదసురనిలశ్చంద్రసూర్యౌ చ నేత్రే ।
కర్ణావాశా శ్శిరో ద్యౌర్ముఖమపి దహనో యస్య వాస్తేయమబ్ధిః ॥ – విష్ణుసహస్రనామమ్

ఈ జగత్తు భగవంతుడు. అందువల్ల మీ పనిని భగవంతునికి అర్పించాలంటే ఆలయానికి వెళ్ళనవసరం లేదు, మీ ఆఫీసునే ఆలయంగా భావించండి; మీ కర్మను భావనలో భగవంతునికి అర్పించండి. యజ్ఞార్థం కర్మ, కర్మయోగం యజ్ఞం. ఇటువంటి దృక్పథంవల్ల లాభం ఏమిటి?

అన్యత్ర అయం లోకః కర్మబంధనః – అన్యత్ర – అలా కాకపోతే ఏమిటి? కేవలకర్మలో ఉన్న లోపం చూపిస్తున్నాడు. మీ కర్మను పూజగా మలుచుకోకపోతే ఏమవుతుంది? కర్మబంధనః – మీరు చేసే ప్రతికర్మ మీకు బంధం అవుతుంది. ప్రార్థనగా చేసే కర్మ మోక్షానికి దారి తీస్తే, ప్రార్థనగా చేయని కర్మ బంధంలో పడవేస్తుంది. ఎందుకు

బంధం? సరిగ్గా అవుతుందో లేదో, పిల్లవాడికి సీటు వస్తుందో రాదో, నేను అమెరికా వెళ్ళగలనో లేదో, ఈ కాంట్రాక్టు వస్తుందో రాదో – ఇలా సవాలక్ష బెంగలు.

ఇప్పుడు ఎక్కడ చూసినా ఒత్తిడి, ఒత్తిడి. స్ట్రెస్ మేనేజ్‌మెంట్ కోర్సులు పెడతారు దాన్ని తప్పించుకోవటానికి. స్ట్రెస్ మేనేజ్‌మెంట్ కోర్సు నడిపే వ్యక్తికే పెద్ద స్ట్రెస్. కోర్సు సవ్యంగా నడప గలనో లేదో, అనుకున్నంత మంది వస్తారో రారో, వగైరా. ఈ రోజుల్లో స్ట్రెస్ ఎంతగా పెరిగి పోయిందంటే దానివల్ల బి.పి., షుగర్, కొలెస్ట్రాల్ అన్నీ పెరిగిపోయి కూర్చుంటున్నాయి. జీతం బాగా పెరిగింది నిజమే కాని ఏం లాభం? కడుపు నిండా తిండి తినలేరు. తీపి తినకూడదు, ఉప్పు తగలకూడదు, నూనె పదార్థాలు అసలే ముట్టుకోకూడదు. ఈ ఒత్తిడి, ఈ అనారోగ్యాలు పోవాలంటే ఒకటే మార్గం, మీ జీవితాన్ని ఒక ప్రార్థనగా మలుచుకోండి. ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో పనిచేయండి; ప్రసాదబుద్ధితో వచ్చిన ఫలాన్ని స్వీకరించండి.

ముందు శ్లోకంలో ఆజ్ఞగా చెపితే, ఇక్కడ కృతజ్ఞత చూపమంటున్నాడు. దేవునిమీద భయంతో కాదు, కృతజ్ఞతతో పనులు చేయాలి. అసలు విలువలు పాటించకపోవటంకన్నా, దేవునిమీద భయంతో విలువలు పాటించటం మంచిదే. తరువాత రెండవ దశకి రావాలి. దేవుని సృష్టి ఎంత అద్భుతంగా ఉందో గమనిస్తే, దేవునికి కృతజ్ఞత చూపకుండా ఉండలేరు. రాకెట్‌లో రెండవసారి వెళ్ళిన వ్యక్తి ఈ విషయాన్ని గొప్పగా చెప్పాడు. సృష్టిని మెచ్చుకునే వ్యక్తి, భగవంతుణ్ణి నమ్మకుండా ఉండలేడు. భగవంతునికి ప్రార్థన చేయకుండా ఉండలేడు.

మన కృతజ్ఞత పొద్దున లేస్తూనే మొదలవుతుంది. భూదేవిమీద పాదం మోపుతున్నందుకు క్షమాపణ కోరుకుంటాము.

సముద్రవసనే దేవి పర్వతస్తనమండలే విష్ణుపత్ని
నమస్తుభ్యం పాద స్పర్శం క్షమస్వ మే

స్నానం చేసేటప్పుడు నీటికి నమస్కారం చేస్తాము.

గంగే చ యమునే చైవ గోదావరి సరస్వతి
నర్మదే సింధుకావేరీ జలేస్మిన్ సన్నిధిం కురు

సంధ్యావందనంలో కూడా నీటిమీద ధ్యానం వస్తుంది.

అపో వా ఇదం సర్వం విశ్వా భూతాన్యాపః ప్రాణా వా ఆపః
పశవ ఆపోఽన్నమాపోఽమృతమాపః సమ్రాడాపో విరాడాపః
స్వరాడాపశ్ఛన్దాగ్ంస్యాపో జ్యోతీగ్ంష్యాపో యజూగ్ంష్యాపః
సత్యమాపస్సర్వా దేవతా ఆపో భూర్భువస్సువరాపః ॥

మన మనుగడకు నీరు ఆధారం. అది కూడా ఎలా చేయాలి?

ముక్త సంగః సమాచర – ఏమీ ఆశించకుండా చేయాలి.

అందువల్ల దేవుడిచ్చిన ఈ కానుకకు కృతజ్ఞత చెప్పుకుంటాము. తర్వాత వాయువుకు నమస్కారం. ప్రాణవాయువు లేకపోతే మనం జీవించలేము!

నమో బ్రహ్మణే నమస్తే వాయో త్వమేవ ప్రత్యక్షం బ్రహ్మాసి

అలాగే అగ్నిని కూడా పూజిస్తాము. యజ్ఞం చేసే ముందు అగ్నిదేవతకు ప్రార్థన ఉంటుంది.

అగ్నిమీళే పురోహితం యజ్ఞస్య దేవమృత్విజమ్

సంధ్యావందనంలో ఆకాశానికి నమస్కరిస్తాము.

ప్రాచ్యై దిశే నమః దక్షిణాయై దిశే నమః ప్రతీ చ్యై దిశే నమః
ఉదీచ్యై దిశే నమః ఊర్ధ్వాయనమః అధరాయ నమః
అంతరిక్షాయ నమః భూమ్యై నమః బ్రహ్మణే నమః
విష్ణవే నమః మృత్యవే నమః

పంచభూతాలన్నీ కూడా భగవంతుని కానుకలు మనకు. అందువల్ల భగవంతునికి అర్పణ చేయాలి. మీరు చేసే కర్మ మీకు మోక్షాన్నివ్వవచ్చు; మిమ్మల్ని సంసారమనే కారాగృహంలో పడవేయవచ్చు. అదే దీని ప్రత్యేకత. అది పాము విషం వంటిది. పాము కాటేస్తే మనిషి ప్రాణానికే ముప్పు; అదే విషాన్ని తీసి మందుగా వాడితే ఒక ప్రాణాన్ని కాపాడుతుంది. ఇప్పుడు చెప్పండి పాము విషం ప్రాణం తీస్తుందా, ప్రాణం పోస్తుందా? దాన్ని ఎలా వాడుతామో, దాన్నిబట్టి ఉంటుంది. అదే సూత్రం కర్మకు కూడా వర్తిస్తుంది.

కర్మ దానంతట అదే మోక్షాన్నివ్వదు, బంధించదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దాన్ని మనం చేసే తీరులో ఉంది. భక్తితో కూడిన కర్మ మోక్షాన్నిస్తే, భక్తిలేని కర్మ బంధంలో పడవేస్తుంది. ఇది కర్మయోగం యొక్క ప్రాథమిక సూత్రం.

పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి । 9-26

పని + భక్తి = యజ్ఞం; పని − భక్తి = కర్మ. యజ్ఞం మోక్షాన్నిస్తే కర్మ బంధిస్తుంది.

కర్మణా బధ్యతే జన్తుః.

తదర్థం కర్మ (కురు) – కౌంతేయా! అందువల్ల నీ పనులను ప్రార్థనగా చేయి. మీ కుటుంబసభ్యులు గుర్తించకపోయినా, మెచ్చుకోకపోయినా బాధపడకండి. రోజూ కమ్మగా వంట చేసిపెడితే మెచ్చుకోరు కాని, ఒక్కరోజు ఒక కూరలో కొంచెం ఉప్పు తక్కువైతే విమర్శిస్తారు. ఇది మానవ నైజం. అందువల్ల మెప్పుకోసం ఆశించకండి. మెప్పుకోసం ఎదురుచూస్తే, మీకు ఆ పనిమీద ఆసక్తి పోతుంది. అదే ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో చేస్తే, ఆనందం కలుగుతుంది. ఇతరుల మెప్పువల్ల కాదు, చేసే పనివల్లే ఆనందం కలుగుతుంది.

మమోపాత్త సమస్త దురితక్షయ ద్వారా శ్రీ పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థమ్ – దీన్ని భగవదార్పణభావనతో చేస్తున్నందుకు నాకు ఆనందంగా ఉంది.

శాస్త్రం చెప్పే విధి, సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. కుటుంబసభ్యులనుంచి మెప్పు పొందాలని ఎదురు చూడకండి అంటుంది శాస్త్రం. అదే సమయంలో, మీరు ఎదుటివారిని మెచ్చుకోవటం మీ కర్తవ్యం అంటుంది. ఇది సరిగ్గా అర్థం చేసుకోని వారు – నేను ఎవరినీ మెచ్చుకోను, గీత మెచ్చుకోనవసరం లేదు అంటుంది అంటారు.

గీత నువ్వు మెప్పు ఆశించకు, కాని నువ్వు మెచ్చుకో అంటుంది. భార్య భర్తనుంచి మెప్పు ఆశించకూడదు కాని భార్య భర్తను మెచ్చుకోవాలి. అలాగే భర్త కూడా. ఇది మన సంస్కృతి గొప్పదనం. మనకు హక్కులు లేవు, బాధ్యతలే ఉన్నాయి. అంటే మనం పాటించాల్సిన ధర్మాలే ఉన్నాయి. కాని దాని గొప్పతనం ఏమిటంటే మనం మన ధర్మం పాటిస్తే, ఎదుటివారికి వారి హక్కు తీరుతుంది. అందువల్ల మన సమాజం ధర్మంమీద ఆధారపడివుంది.

దయానంద స్వామీజీ అద్భుతంగా చెబుతారు – ఎక్కడ ధర్మం పాటిస్తామో అక్కడ అణకువ వస్తుంది; ఎక్కడ హక్కుకు ప్రాధాన్యతనిస్తామో, అక్కడ గొడవ వస్తుంది; కోర్టు వస్తుంది; విడాకులు వస్తాయి; అన్నీ వస్తాయి.

శ్లో. 10 **సహయజ్ఞాః ప్రజాః సృష్ట్వా పురోవాచ ప్రజాపతిః ।**
అనేన ప్రసవిష్యధ్వమ్ ఏష వోఽ_స్త్విష్టకామధుక్ ॥
సహయజ్ఞాః, ప్రజాః, సృష్ట్వా, పురా, ఉవాచ, ప్రజాపతిః,
అనేన, ప్రసవిష్యధ్వమ్, ఏషః, వః, అస్తు, ఇష్టకామధుక్ ॥

ప్రజాపతిః	=	ప్రజాపతియైన బ్రహ్మ
పురా	=	కల్పాదియందు
సహయజ్ఞాః	=	యజ్ఞసహితముగా
ప్రజాః	=	ప్రజలను
సృష్ట్వా	=	సృజించి
ఉవాచ	=	పలికెను
(యూయమ్)	=	మీరు
అనేన	=	ఈ యజ్ఞము ద్వారా
ప్రసవిష్యధ్వమ్	=	వృద్ధి చెందుడు
ఏషః	=	ఈ యజ్ఞము
వః	=	మీకు
ఇష్టకామధుక్	=	ఇష్టభోగములను ఇచ్చునది
అస్తు	=	అగుగాక!

పురా ప్రజాపతిః సహయజ్ఞాః ప్రజాః సృష్ట్వా ।
అనేన ప్రసవిష్యధ్వమ్ । ఏషః వః అస్తు ఇష్టకామధుక్ (ఇతి ఉవాచ) ॥

తా: కల్పాదియందు బ్రహ్మదేవుడు యజ్ఞసహితముగా ప్రజలను సృష్టించి, 'మీరు ఈ యజ్ఞముల ద్వారా వృద్ధిచెందుడు. ఈ యజ్ఞములు మీకు కామధేనువు వలె కోరిన కోర్కెలనెల్ల తీర్చును,' అని పల్కెను.

ఇటువంటి జీవితాన్ని వేదమే నిర్దేశించింది. ఇలా జీవితాన్ని యజ్ఞంలా జీవించటం మన మంచికోసమే చెప్పింది. వేదాలు సృష్టితో పాటు వచ్చాయి, మనకు మాన్యువల్‌లాగా ఉపయోగపడటానికి. మనం ఏదైనా వస్తువు కొంటే దానితో ఒక మాన్యువల్ వస్తుంది కదా! కంటిలో వేసుకునే మందు కొన్నా కూడా, దానితో పాటు ఒక చిన్న పత్రం ఇస్తారు. దాన్ని ఎలా వాడాలో 25 భాషల్లో చెబుతారు. ఎందుకు? తయారు చేసిన వ్యక్తికే దాన్ని సరిగ్గా ఎలా వాడాలో తెలుస్తుంది కాబట్టి. ఆ సూచనలు ఎవరికోసం ఇస్తున్నాడు? అతని లాభం కోసమా? కానే కాదు, మన మేలుకోసం.

ఈ ప్రపంచాన్ని సృష్టించింది ఎవరు? మానవమాత్రుడు కాదు. మనిషి అయోమయాన్ని సృష్టించగలడు కాని సృష్టిని కాదు. ఇంత అద్భుతమైన సృష్టి రహస్యాలు తెలుసుకోవటానికే మన మేధస్సు సరిపోవటం లేదంటే, ఇంక సృష్టించే అవకాశం ఎక్కడ? అందువల్ల భగవంతుడు ఈ అద్భుతమైన ప్రపంచాన్ని సృష్టించాడు. ఈ ప్రపంచాన్ని మనం సరిగ్గా ఉపయోగించుకుని పూర్తి లాభం పొందాలని సదుద్దేశంతో మనకు వేదాలనే మాన్యువల్‌ను జత పరిచాడు. పూర్తి లాభం పొందాలంటే ఏమిటి? ధర్మార్థకామాలే కాకుండా, మోక్షం కూడా పొందాలని.

యో బ్రహ్మాణం విదధాతి పూర్వం యో వై వేదాంశ్చ ప్రహిణోతి తస్మై ।
తగ్ంం హ దేవమాత్మబుద్ధిప్రకాశం, ముముక్షుర్వై శరణమహం ప్రపద్యే ॥ – శాంతి మంత్రమ్

అందువల్ల వేదాలనే మాన్యువల్ పాటించి, యజ్ఞంలా జీవించండి అప్పుడు మీరు వృద్ధిలోకి వస్తారు. లేదంటే మీ నాశనానికి మీరే కారకులవుతారు. అదే అర్థం ఇక్కడ.

ప్రజాపతిః సహయజ్ఞాః ప్రజాః సృష్ట్వా – ప్రజాపతి అంటే బ్రహ్మదేవుడు. జీవరాశులన్నిటినీ, మనుష్యజాతి తోపాటు యజ్ఞాలను కూడా సృష్టించాడు. ఎప్పుడు?

పురా – చాలాకాలం ముందు; సృష్టి చేసినప్పుడు, మనుష్యులకు మాత్రమే వేదాలను ఇచ్చాడు. జంతువులకు ఇవ్వలేదు. ఎందుకు? వాటికి ఇష్టం వచ్చినట్టు చేసే ఫ్రీవిల్ ఇవ్వలేదు. వాటిని ముందే ప్రోగ్రామ్ చేసి సృష్టించాడు. చెట్లు, జంతువులు వాటి వాటి ధర్మాలను నిర్వర్తిస్తాయి. అడవిలో మనిషి కాలు పెట్టనంత వరకూ, అది ప్రకృతి ధర్మానికి అనుగుణంగా ఉంటుంది. సముద్రంలో కూడా అంతే.

సముద్రంలో లెమింగో అనే జీవరాశులు ఉంటాయి. వాటికి వాటి సంతతి బాగా ఎక్కువయి పోయినప్పుడు, అది వాటి ఇన్‌స్టింక్ట్ ద్వారా తెలుసుకుని, వాటిలో కొన్ని ఆత్మహత్య చేసుకుంటాయి, జనాభా సంఖ్యను అరికట్టటానికి. ప్రకృతిలో హార్మనీ ఉండటంకోసం అవి ఆత్మత్యాగం చేస్తాయి! మనమూ జనాభా సంఖ్యను అరికట్టటంకోసం చూస్తాము. కాని మనం పూర్తిగా స్వార్థపరులం. నాకు పిల్లలు కావాలి, మీకనవసరం అంటాము. అందువల్లనే దేవుడు జంతువులకివ్వకుండా, మనుష్యులకు ఇచ్చాడు వేదాలను.

మనుష్యులకు ఫ్రీవిల్‌ను కూడా ఇచ్చాడు. అది తక్కిన శక్తులలాగా మంచీ చేయగలదు, వినాశనమూ చేయగలదు. చిన్మయానంద స్వామి ఈ విషయం గురించి ఒక అద్భుతమైన ఉదాహరణ చెబుతుండేవారు. రెండు గదుల్లో కొంతమందిని బంధించారు. రెండు గదుల్లోనూ ఆహారం ఉంది కాని వారి మోచేతులను

చెక్కబద్దతో కట్టారు. వారు చేతులను వంచలేరు, నోటితోనూ అందుకోలేరు. అలా ఏర్పాటు చేశారు. ఒకగదిలో అవస్థ పడుతూ కూర్చుంటే ఇంకో గదిలోంచి కేరింతలు కొడుతున్నారు. కారణమేమిటా అని తొంగిచూస్తే, రెండవగదిలో ఒకరినోట్లో ఇంకొకరు ఆహారం పెడుతున్నారు. అందువల్ల మనిషి స్వార్థంతో మరణించనూవచ్చు, ఆనందంగా ఇంకొకరితో పంచుకోనూవచ్చు. తలుచుకుంటే మోక్షం పొందవచ్చు లేదా నరకం సృష్టించవచ్చు.

అనేన ప్రసవిష్యధ్వమ్ – అనేన అంటే కర్మయోగంతో కూడిన జీవితం. వేదాలలో చెప్పిన జీవితం. అటువంటి జీవితం పాటించటంవల్ల ప్రసవిష్యధ్వం. మీరు విజేతలు అవుదురు గాక! (అన్నాడు బ్రహ్మదేవుడు.)

పోటీపడే జీవితానికీ, సహకారం అందించే జీవితానికీ మధ్య భేదాన్ని చక్కగా వర్ణించారు ఎవరో! పోటీపడే జీవితంలో స్వార్థం రాజ్యమేలుతుంది. ఎవరితోనూ ఏమీ పంచుకోరు. పోటీ మనస్తత్వం ఉంటేనే బాగా పైకి వస్తాడు అంటారు కాని శాస్త్రం ఒప్పుకోదు. పోటీ మనస్తత్వం ఉన్నచోట గెలిచి తీరాలనే పట్టుదల వస్తుంది. ఆ గెలుపుకోసం మోసం చేయటానికి కూడా వెనుకాడరు కొందరు. పోటీ పడటం మాత్సర్యం కింద వస్తుంది. కామక్రోధలోభమోహమదమాత్సర్యాలు మనిషి పతనానికి దారితీసే ఆరు దుష్టగుణాలు. వీటిని అరిషడ్వర్గాలు అంటారు. పోటీ మనస్తత్వాన్ని పంచుకునే మనస్తత్వంగా మలుచుకోమంటుంది వేదం. ఎదుటివారు గెలుపొందుతుంటే చూసి మనం ఈర్ష్య పడకూడదు.

ఏష ఇష్టకామధుక్ అస్తు – కామధేనువు క్షీరసాగరమథనంలో వచ్చింది. ఏం కోరుకుంటే అది ఇచ్చేది కామధేనువు. అది మానవ మేధస్సుకు చిహ్నంగా చెప్పబడింది. మానవ మేధస్సు ఏం కోరుకుంటే అది సాధించగలదు. ఎక్కడో జరుగుతున్న క్రికెట్‌మ్యాచ్‌ను మీ ఇంట్లో హాయిగా కూర్చుని చూడగలుగుతున్నారంటే టెలివిజన్‌ను కనిపెట్టిన మానవమేధస్సే దానికి కారణం. ఈ కామధేనువు ఇచ్చే పాలు – అర్థ, కామ, ధర్మాలు. అంతేకాదు, మీరు పరిపక్వత చెంది, అధికారి అయితే మోక్షం కూడా ఇవ్వగలదు. తెలివిగా జీవించటం కామధేనువు. కర్మయోగం కామధేనువు.

ఏష కర్మయోగః ఏషః యజ్ఞః ఇష్ట కామధుక్ వః – వః అంటే మీకు. అందువల్లనే వేదం ప్రాపంచిక విజయాలను సాధించవద్దనదు. అందువల్ల టీ.వీ. కంప్యూటర్, రాకెట్ – వీటిలో దేన్నీ ఖండించదు. నిజానికి అవన్నీ కూడా భగవంతుడిచ్చిన కానుకలు. వేదం విజ్ఞానశాస్త్రానికి వ్యతిరేకత చూపదు. నిజానికి దానివల్ల మీరు ఇంట్లో కూర్చునే వేదాంతబోధను వినవచ్చు.

వేదం చెప్పేది ఒకటే. ప్రాపంచిక విజయాలు పొందండి, కాని దానికే అంకితమై పోకండి. దానితో సమానంగా ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు కూడా పాటుపడండి. అది లేకపోతే, ప్రాపంచిక విజయం దారుణంగా మారిపోతుంది. ఎందుకంటే ప్రతివ్యక్తి కూడా ఆత్మ, అనాత్మల మేలుకలయిక. అందువల్ల జీవితంలో ఎదుగుదల కూడా సమానంగా ఉండాలి. అంటే ప్రాపంచికంగానూ, ఆధ్యాత్మికంగానూ కూడా ఎదగాలి.

ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల అంటే ఏమిటి? **ఆత్మజ్ఞానం పొందటం.** నేను ఆత్మను, నేను జగత్తుకు అధిష్ఠానాన్ని. ఆధ్యాత్మికంగా సర్వాత్మభావన వస్తుంది. అదే అనాత్మ పరంగా కుదరదు. శారీరకంగా, ఒక పరిధిని మించి

అవలేము, అవకూడదు కూడా; మానసికంగా ఒక పరిధిని మించి ఎదగలేము; బుద్ధిపరంగా కూడా ఒక స్థాయిని మించి ఎదగలేము; ఆత్మపరంగా ఉన్నదంతా ఆత్మే అని తెలుసుకుంటాము. అందువల్ల ధర్మార్థ కామాలతో పాటు ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి చేసే సమానమైన ప్రయత్నాన్ని కర్మయోగం అంటారు. అందువల్ల కామధేనువు అవండి.

శ్లో. 11 **దేవాన్ భావయతానేన తే దేవా భావయంతు వః ।**
పరస్పరం భావయంతః శ్రేయః పరమవాప్స్యథ ॥
దేవాన్, భావయత, అనేన, తే, దేవాః, భావయంతు, వః,
పరస్పరమ్, భావయంతః, శ్రేయః, పరమ్, అవాప్స్యథ ॥

అనేన	= ఈ యజ్ఞము ద్వారా (మీరు)	(ఏవమ్)	= ఈ విధముగా
దేవాన్	= దేవతలను	పరస్పరమ్	= పరస్పరము
భావయత	= తృప్తిపరచండి	భావయంతః	= సంతృప్తి పరచుకొనుచు
తే, దేవాః	= ఆ దేవతలు	(యూయమ్)	= మీరు
వః	= మిమ్ములను	పరమ్, శ్రేయః	= పరమశ్రేయస్సును
భావయంతు	= వృద్ధిపరచుదురు గాక!	అవాప్స్యథ	= పొందగలరు

అనేన దేవాన్ భావయత తే దేవాః వః భావయన్తు ।
పరస్పరం భావయన్తః పరం శ్రేయః అవాప్స్యథ ॥

తా: 'ఈ యజ్ఞముల ద్వారా మీరు దేవతలను తృప్తిపరచండి. మరియు ఆ దేవతలు మిమ్ములను అనుగ్రహింతురు. నిస్స్వార్థభావంతో మీరు పరస్పరము సంతృప్తిపరుచుకొనుచు పరమ శ్రేయస్సును పొందగలరు,' అని పల్కెను.

కర్మయోగాన్ని యజ్ఞంలా చేయమన్న భావననే ఇంకా కొనసాగిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కర్మయోగం పాటించటం వల్ల దేవతలను తృప్తి పరుస్తున్నారు. దేవతలంటే ప్రకృతి శక్తులకు అధిష్ఠానదేవతలు. వర్షానికి అధిష్ఠానదేవత ఇంద్రుడు; సముద్రాలకు అధిష్ఠానదేవత వరుణుడు. మనం ప్రకృతిలో మమేకం చెందటం ద్వారా అధిష్ఠాన దేవతలు తృప్తి పడతారు. అంటే ప్రకృతి ధర్మాలను మనం ఉల్లంఘించటం లేదు.

అలా ప్రకృతికి అనువుగా జీవించటంవల్ల, ఆ దేవతలు తృప్తి చెంది, బదులుగా మనను దీవిస్తారు. మనకు అన్నీ సమృద్ధిగా ఇస్తారు. మన మతంయొక్క గొప్పతనం అది. మనం ప్రకృతితో సహజీవనం చేస్తాము. ప్రకృతిని పూజిస్తాము. వైజ్ఞానిక శాస్త్రం అలా కాదు, ప్రకృతిని జయించాలి అంటుంది. ఎవరెస్ట్ శిఖరాన్ని జయించాడు అంటుంది. శిఖరం చేరుకుంటే అది జయం. మనం జయం మాట వాడము. నిజానికి జయించాల్సిన అవసరం లేదు కూడా. ప్రకృతి మన శత్రువు అయితే కదా జయించాలి! జగత్తు మనకు సమస్యలు ఇవ్వటానికి రాలేదు. మనమూ, ప్రకృతీ పరస్పరసహకారం అందించుకోవాలి.

తే దేవా భావయంతు వః – వారు మిమ్మల్ని తృప్తి పరుస్తారు. ఎలా? వర్షాలు సమృద్ధిగా కురుస్తాయి; ఋతువులు సక్రమంగా వస్తాయి.

వైజ్ఞానిక శాస్త్రం సాంకేతిక పదాలతో చెబుతుంది. చెట్లను నరికితే ప్రకృతివైపరీత్యాలు జరుగుతాయి; వర్షాలు సకాలంలో పడవు అంటారు. అదే శాస్త్రపరంగా చూస్తే ప్రకృతి అంతటా భగవంతుడు ఉన్నాడు అంటుంది. చెట్లు భగవంతుని శరీరంమీద ఉన్న జుట్టు; నదులు భగవంతునికి రక్తనాళాలు. అందువల్ల చెట్లను నరికితే, భగవంతునికి హాని చేస్తున్నట్టు; నదులను కాలుష్యం చేస్తే భగవంతుని రక్తాన్ని కాలుష్యం చేసినట్టు. దీని అర్థం ప్రకృతిని గౌరవించండి; ప్రకృతికి హాని చేయకండి అని.

అనేన (కర్మయోగేన) దేవాన్ భావయత – కర్మయోగం ద్వారా మీరు దేవతలను తృప్తి పరచండి.

కాళిదాసు ఒక అద్భుతమైన మంగళాష్టకం రాశారు.

అశ్వత్థో వటవృక్షచన్దన తరుర్మన్దారకల్పద్రుమౌ।

పొద్దున్న లేవగానే వృక్షాలన్నిటికీ నా నమస్కారాలు. అవి ఎంత ముఖ్యమైనవో నాకు తెలుసు. అలాగే నదులన్నిటికీ నా నమస్కారాలు.

పరస్పరం భావయంతః – దేవతలను మీరు తృప్తిపరుస్తే వారు తిరిగి మిమ్మల్ని తృప్తి పరుస్తారు.

పరం శ్రేయః అవాప్స్యథ – అన్నీ పొందుదురు గాక. అన్నీ అంటే నాలుగు పురుషార్థాలను పొందుతారు.

యు.ఎన్.ఓ. చేసిన ఒక పరిశోధనలో ప్రపంచంలో ఉత్పత్తి చెందే ఆహారాన్ని, ప్రపంచంలో ఉన్న జనాభాని బేరీజు వేచి చూస్తే, ఉన్న అవసరాలకు, పండే పంట సమృద్ధిగా సరిపోతుందనీ, ఎవరూ ఆకలితో అలమటించనవసరం లేదనీ తెలిసింది. అందువల్ల సమస్య ఆహారం లేకపోవటం కాదు, ఉన్న ఆహారాన్ని అందరికీ సరిగ్గా పంచకపోవటం. కొన్నిచోట్ల అతిగా తింటే, కొన్నిచోట్ల అసలే లేదు.

శాస్త్రం ఆహారం తీసుకోండి, కాని అతిగా తినకండి అంటుంది. మనషి తన ఆరోగ్యంకోసం అన్నాన్ని తింటాడు. కాని అదే మనిషి అదే అన్నాన్ని ఎక్కువగా తింటే, ఆ అన్నమే మనిషిని తింటుంది. అన్నం రెండు రకాలుగా పనిచేస్తుంది. ఆద్యతి – మనిషిచేత తినబడుతుంది; అదిద్య భూతాని – మనిషిని తింటుంది. మనిషిని తింటుంది అంటే అనారోగ్యం పాలు చేస్తుంది. అందువల్ల మన సమస్య ఆహారం లేకపోవటం కాదు, ఉన్నదాన్ని నలుగురికీ పంచక పోవటం. 'మనిషి అవసరానికి సరిపడా ఆహారం ఉంది కాని మనిషి దురాశకి సరిపడా ఆహారం లేదు,' అన్నారెవరో! అందువల్ల దురాశ పడకండి, ఎక్కువ వస్తే నలుగురితో పంచుకోండి, సమాజసేవ చేయండి. నిస్వార్థంగా నలుగురితో పంచుకోవటమే కర్మయోగం. కర్మయోగం ద్వారా నాలుగు పురుషార్థాలను పొందుతారు.

భగవంతుడు ఈ శరీరాన్ని, ఈ జగత్తును మనకు కానుకగా ఇచ్చాడు. చిన్మయానంద స్వామీ ఈ కానుకను మనం భగవంతునికి తిరిగి ఇచ్చేటప్పుడు సరిగ్గా ఇవ్వాలంటారు. దీన్ని దుర్వినియోగం చేస్తే భగవంతుడు బాధపడతాడు. దీన్ని పరోపకారానికి వాడాలి.

పరోపకారాయ వహన్తి నద్యః పరోపకారాయ దుహన్తి గావః
పరోపకారాయ ఫలన్తి వృక్షాః పరోపకారార్థమ్ ఇదం శరీరమ్

వృక్షాలు ఇతరులకోసం ఫలాలను ఇస్తాయి. మనం పండుకోసం చెట్టును రాయి వేసి కొట్టినా, అది తిరిగి పండును ఇస్తుంది. అలాగే ఆవు పాలు మనకోసం ఇస్తుంది. నదులు మనకోసం ప్రవహిస్తాయి. ప్రకృతిని చూసి అర్థం చేసుకోవచ్చు, భగవంతుడు ఈ శరీరం ఎందుకు ఇచ్చాడో. పరోపకారం చేయటంకోసమే ఇచ్చాడు.

అందువల్ల మనం ఈ శరీరాన్ని సమాజసేవ చేయటానికి ఉపయోగిస్తే, ఈ మనస్సుతో ఇతరులను ప్రేమిస్తే, ఈ బుద్ధితో జ్ఞానాన్ని నలుగురితో పంచుకుంటే, అది ఈశ్వరపూజ అవుతుంది. ఇలా పూజ చేయటంవల్ల, నాలుగు పురుషార్థాలు పొందుతాము. మనం అడక్కపోయినా వాటిని పొందుతాము.

శ్లో. 12 **ఇష్టాన్ భోగాన్ హి వో దేవా దాస్యంతే యజ్ఞభావితాః ।**
తైర్దత్తానప్రదాయైభ్యో యో భుంక్తే స్తేన ఏవ సః ॥

ఇష్టాన్, భోగాన్, హి, వః, దేవాః, దాస్యంతే, యజ్ఞభావితాః,
తైః, దత్తాన్, అప్రదాయ, ఏభ్యః, యః, భుంక్తే, స్తేన, ఏవ, సః ॥

యజ్ఞభావితాః	= యజ్ఞముల ద్వారా సంతృప్తి చెందిన	తైః	= ఆ దేవతలచే
		దత్తాన్	= ఇయ్యబడిన భోగములను
దేవాః	= దేవతలు	యః	= ఎవరైతే
వః	= మీకు	ఏభ్యః	= వీరికి
ఇష్టాన్	= ఇష్టములైన	అప్రదాయ	= ఇవ్వకుండా
భోగాన్	= భోగములను	భుంక్తే	= అనుభవించునో
హి	= నిశ్చయముగా	సః	= అతడు
దాస్యంతే	= ప్రసాదించెదరు	స్తేనః, ఏవ	= దొంగయే

యజ్ఞభావితాః దేవాః వః ఇష్టాన్ భోగాన్ దాస్యన్తే ।
తైః దత్తాన్ ఏభ్యః అప్రదాయ యః భుంక్తే సః హి స్తేనః ఏవ ॥

తా: యజ్ఞముల ద్వారా సంతృప్తిని పొందిన దేవతలు మీకు (మానవులకు) అయాచితముగనే ఇష్టములైన భోగములను ప్రసాదించెదరు. ఈ విధంగా దేవతలచే అనుగ్రహింపబడిన ఈ భోగములను ఆ దేవతలకు నివేదన చేయక తానే అనుభవించువాడు నిజంగా దొంగే.

ఈశ్వరయజ్ఞంలా జీవితాన్ని గడిపితే, ఏది కోరుకుంటే, దాన్ని భగవంతుడు ఇస్తాడని కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు. నాకు ధర్మార్థకామాలు వద్దు అంటే మోక్షాన్ని ఇస్తుంది కర్మయోగం; నాకు ధర్మార్థకామాలే కావాలంటే వాటినే ఇస్తుంది కర్మయోగం. అంటే కర్మయోగం రెండు వైపులా పదునున్న కత్తిలాంటిది లేదా టూ-ఇన్-వన్‌లాంటిది. టూ-ఇన్-వన్ లో రేడియో కావాలంటే రేడియో వస్తుంది; టేప్‌రికార్డర్ కావాలంటే అది వస్తుంది. అలా కర్మయోగం - ఐశ్వర్యం కావాలంటే ఐశ్వర్యం, మోక్షం కావాలంటే మోక్షం ఇస్తుంది.

కొంతమంది మాకిప్పుడే మోక్షం వద్దు అంటుంటారు. మాకు ఇంకా చిన్నపిల్లలు ఉన్నారు; మాకు అనేక బరువు బాధ్యతలున్నాయి అంటారు వారు. అటువంటి వారిని విమర్శించడు కృష్ణపరమాత్మ. కాకపోతే ఒక షరతు విధిస్తున్నాడు. సరే, మీకు మోక్షం వద్దంటే, ఏమీ తప్పులేదు. ధర్మార్థకామాలే కావాలనుకుంటే వాటినే కోరండి, కాని ఒక షరతు. మీ ధర్మార్థకామాలను కర్మయోగ పద్ధతి ద్వారా పాటించండి, కాని అనైతిక మార్గంలో మాత్రం వద్దు అంటున్నాడు. నైతిక విలువలు పాటిస్తూ, ధర్మబద్ధమైన పనుల ద్వారా మీ లక్ష్యాలను సాధించుకోండి. అడ్డదారులు తొక్కకండి.

దేవాః దాస్యంతే – దేవతలు మీకు కావాల్సింది ఇస్తారు.

ధనం ధాన్యమ్ పశుమ్ బహుపుత్ర లాభమ్ శతసంవత్సరం దీర్ఘమాయుః

దేవతలు మీకు వీటన్నిటినీ కురిపిస్తారు. ఎప్పుడు? **యజ్ఞభావితాః** – ఈ దేవతలను కర్మయోగం ద్వారా పూజిస్తే, కర్మయోగి ప్రకృతికి హాని చేయడు, అందువల్ల ప్రకృతి ఋతువులు సక్రమంగా వస్తాయి. మన జీవితం మొత్తం వర్షంమీదే ఆధారపడివుంది. అతివృష్టి వచ్చినా, అనావృష్టి వచ్చినా కూడా మన పంటలకు ఇబ్బంది; మన ఆర్థిక వ్యవస్థ దెబ్బతింటుంది.

కాలే వర్షతు పర్జన్యః పృథివీ సస్యశాలినీ

వర్షాలు సకాలంలో కురిస్తే, పృథివి సస్యశ్యామలంగా ఉంటుంది. ఎవరో అన్నారు 'ప్రకృతిలో ఆకుపచ్చ మాయమయితే, ఎర్రగా వుంటుంది.' చెట్లు నరికేస్తే, గాలి కాలుష్యం చెంది, ఎర్రగా మారుతుంది. అంటే ఆరోగ్యం దెబ్బతింటుంది.

దేశోఽయం క్షోభరహితో బ్రాహ్మణా సంతు నిర్భయాః

దేశం సుభిక్షంగా ఉండాలి. బ్రాహ్మణులు నిర్భయంగా ధార్మిక జీవనవిధానాన్ని గడపాలి.

దేశమంతా అవినీతిపరులున్నప్పుడు, ఏ ఒక్కరు నీతిగా ఉందామన్నా తక్కినవారు ఉండనివ్వరు; లేదా ఏడిపిస్తారు. అందరూ ధార్మిక జీవనాన్ని గడిపితేనే దేశం ఆరోగ్యకరంగా ఉంటుంది. అందువల్లనే కృష్ణపరమాత్మ చెప్పాడు– కర్మయోగం పాటించండి, దేవతలు మీకు అన్ని పురుషార్థాలు ఇస్తారు అని.

ఇక్కడ ఒక సందేహం రావచ్చు. ఏమిటది? నేనొక పనిని చేస్తే, దానికి తగ్గ ఫలితం వస్తుంది. నేనొక విత్తనాన్ని నాటితే, భూమి దాన్ని మొలకెత్తేలా చేస్తుంది, విత్తనానికి మొలకెత్తే గుణం ఉంటుంది. అందువల్ల **ప్రకృతిలో ఉన్న సూత్రాలు చాలు** నాకు కర్మఫలాన్ని ఇవ్వటానికి. అలాంటప్పుడు, కర్మఫలదాతగా వేరే **భగవంతుణ్ణి కొలవటం ఎందుకు**? దానికి శాస్త్రం ఇచ్చే జవాబు – **ఈ ప్రకృతి సూత్రాలను ఇచ్చింది భగవంతుడు.** మీరు బాగా పంట పండటానికి కావాల్సిన ఏర్పాట్లన్నీ చేశారు; భూమి చదును చేశారు; విత్తనం నాటారు; ఎరువులు వేశారు; పురుగుల మందు జల్లారు; నీరు పోశారు. ప్రకృతి సూత్రంవల్ల భూమినుంచి పంట వచ్చింది. కాని ఆ సూత్రం ఎక్కడినుంచి వచ్చింది? భగవంతునినుంచి.

స్వామీజీ మైక్రోఫోను పెట్టుకుని ప్రసంగం ఇస్తున్నారంటే, ఒక శాస్త్రజ్ఞుని ప్రతిభవల్ల. ఆ శాస్త్రజ్ఞుడు మైక్రోఫోనును కనుక్కోవటంవల్ల. నిజమే, అది మానవమేధస్సుకు చిహ్నం. కాని అతను మైక్రోఫోనును కనిపెట్టగలిగాడంటే ప్రకృతిలో శబ్దాన్ని పెద్దది చేయగలిగే సూత్రం ఉండటంవల్ల. అలాగే దూరదర్శన్. దూరదర్శన్‌ను మనిషి కనుక్కోగలిగాడంటే, దానికి సంబంధించిన సూత్రం ప్రకృతిలో ఉండటంవల్ల. అందువల్ల ప్రకృతిలో ఉన్న సూత్రాలు కర్మఫలాలను ఇచ్చినట్టు కనబడినా, ఆ సూత్రాలను ప్రసాదించినది భగవంతుడు. అందువల్ల మనం కొత్తగా ఏదైనా సూత్రాన్ని కనుగొంటే, దానికి భగవంతునికి లేదా దేవతలకు కృతజ్ఞత చూపాలి. నా బుద్ధి కనుగొన్నదంటే, ఆ బుద్ధిని ఇచ్చింది భగవంతుడే. నా మహిమ నా బుద్ధిలో లేదు, సూత్రాలను కనుగొనటంలో లేదు, ఉన్న సూత్రాలను పట్టుకోవటంలో ఉంది.

అందువల్ల, కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు. ఒక సూత్రాన్ని కనుగొన్నప్పుడల్లా, భగవంతుడు ఆ సూత్రాన్ని ఇచ్చాడని గుర్తుంచుకోండి అని. అందువల్లనే మనం భోజనం చేసేముందు బ్రహ్మార్పణం అంటూ పూజ చేస్తాము. నేను పంట పండించాను లేకపోతే పండించిన పంటను కొనుక్కున్నాను, నేనెందుకు భగవంతునికి ప్రార్థించాలి అనకూడదు. పండించే సూత్రం ఉంది కాబట్టి పండించగలిగారు ఎవరైనా! అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు, మీరు ఏమీ చేయనవసరం లేదు, ఏదైనా అనుభవిస్తున్నప్పుడు, ఆ అనుభవం జరిగేలా చేసిన భగవంతుణ్ణి ఒక్కసారి తలుచుకోండి చాలు.

మన ఆరోగ్యం కూడా అనేక రసాయన సూత్రాలమీద ఆధారపడి ఉంది. ఇష్టం వచ్చినట్టు నోటికి అడ్డూ ఆపూ లేకుండా తినేస్తాము. లోపల ఏం జరుగుతుందో క్షణం కూడా ఆలోచించము. కాని దానికి ఒక అద్భుతమైన సూత్రం పెట్టాడు ఆ భగవంతుడు. అది తిన్న ఆహారాన్ని అరిగించి, పోషక పదార్థాలను శరీరంలో అన్ని భాగాలకూ అందజేసి, ప్రతిరోజూ వ్యర్థపదార్థాలను శరీరంనుంచి బయటకు వెళ్ళేలా చేస్తుంది. జ్వరం వస్తే తిట్టుకుంటాము కాని అది కూడా భగవంతుని కృపే! శరీరంలో ఉన్న టాక్సిన్లను పోగొట్టటానికి శరీర ఉష్ణోగ్రతను పెంచుతాడు. అలాగే దగ్గు వచ్చినప్పుడు దేవుణ్ణి తిట్టుకోకండి; గొంతుని సరిచేసే తెలివైన పద్ధతి అది. అందువల్ల దేవుణ్ణి స్తుతించండి.

సూత్రాలను మనం సృష్టించలేదు. ఉన్న సూత్రాలను మనం పట్టుకుంటున్నాము అంతే. దానికి కృతజ్ఞతలు చెప్పకపోతే, మనం దొంగలతో సమానం.

తైః దత్తాన్ – దేవతలు మనకు అనేక వస్తువులను దీవెనలుగా కురిపించారు. ధర్మార్థకామమోక్షాలను ఇచ్చారు. తిండి, బట్ట, నీరులను ఇచ్చారు. ఎలా ఇచ్చారు? పరోక్షంగా, సూత్రాల ద్వారా. మనం వాటిని పట్టుకోగలిగినప్పుడు, ఏం చేయాలి? కృతజ్ఞతలు చెప్పాలి. మన శాస్త్రంలో అన్ని పాపాలకూ ప్రాయశ్చిత్తకర్మలు ఉన్నాయి కాని కృతజ్ఞత చూపకపోతే ప్రాయశ్చిత్తకర్మ లేదు. **కృతఘ్నే నాస్తి నిష్కృతిః**

ఏభ్యః అప్రదాయ – ఏభ్యః అంటే దేవేభ్యః, దేవతలకు; అప్రదాయ – తిరిగి చేయటం. కృతజ్ఞతలు చూపకుండా ప్రాపంచిక విషయాలను అనుభవిస్తే; **స్తేన ఏవ సః** – దొంగలతో సమానం. ఎలా చూపాలి? భగవంతుడేమీ ధనధాన్యాలు అడగటం లేదు. కేవలం తినేముందు తనకు నైవేద్యం పెట్టమంటున్నాడు. నివేదనం అంటే

కృతజ్ఞత చూపటం, ఇవ్వటం కాదు. అందువల్ల మన సంప్రదాయంలో మన జీవితంలోని ప్రతిక్షణమూ పూజ్యనీయమే! మనకు దైనందిన జీవితం వేరూ, పూజ వేరూ కాదు. ఏ పని చేపట్టినా, భగవంతుని తలుచుకుని చేస్తాము. ఇల్లు కట్టే ముందు, భూపూజ చేస్తాము. డ్రైవరు బస్సు నడిపే ముందు, భగవంతునికి నమస్కారం పెట్టుకుంటాడు. దైవప్రార్థన లేని జీవితం కేవలకర్మ! దైవప్రార్థన తోడైన జీవితం కర్మయోగం.

అందువల్ల కర్మ ఈశ్వరయజ్ఞంలా చేయాలి. **ఇది కర్మయోగసూత్రం 2**

శ్లో. 13 **యజ్ఞశిష్టాశినః సంతో ముచ్యంతే సర్వకిల్బిషైః ।**
భుంజతే తే త్వఘం పాపా యే పచంత్యాత్మకారణాత్ ॥
యజ్ఞశిష్టాశినః, సంతః, ముచ్యంతే, సర్వకిల్బిషైః,
భుంజతే, తే, తు, అఘమ్, పాపాః, యే, పచంతి ఆత్మకారణాత్ ॥

యజ్ఞశిష్టాశినః	= యజ్ఞశిష్టాన్నమును భుజించినట్టి	ఆత్మకారణాత్	= తమ శరీరపోషణకోసమే
సంతః	= సత్పురుషులు	పచంతి	= (అన్నమును) వండుకొందురో
సర్వకిల్బిషైః	= సర్వపాపములనుంచి	తే, తు	= వారైతే
ముచ్యంతే	= ముక్తులగుదురు	అఘమ్	= పాపమునే
యే, పాపాః, (తు)	= ఏ పాపాత్ములైతే	భుంజతే	= భుజింతురు

యజ్ఞశిష్టాశినః సన్తః సర్వకిల్బిషైః ముచ్యన్తే
యే తు ఆత్మకారణాత్ పచంతి తే పాపాః అఘం భుంజతే ॥

తా: యజ్ఞశిష్టాన్నమును తిను శ్రేష్ఠపురుషులు అన్ని పాపములనుంచి ముక్తులయ్యెదరు. తమ శరీరపోషణ కోసమే ఆహరమును సిద్ధపరచు (వండు)కొను పాపులు పాపమునే భుజింతురు.

కర్మయోగ సూత్రం 3 – కర్మయోగాన్ని చిత్తశోధకంగా మలుచుకోవాలి. మోక్షం కోరే వ్యక్తి మాత్రమే ఈ సూత్రాన్ని పట్టుకోగలడు. మోక్షం పొందటానికి ఒక్కటే మార్గం ఉంది. అది ఆత్మజ్ఞానం పొందటం. అది తప్ప వేరే మార్గం లేదు.

నాన్యః పన్థా అయనాయ విద్యతే

మోక్షం పొందటానికి ఆత్మజ్ఞానం పొందటం ఒక్కటే మార్గమయినా, చిత్తశుద్ధి లేకపోతే ఆత్మజ్ఞానం పొందలేమని శాస్త్రం చెబుతుంది. ఆలయంలో దైవప్రతిష్ఠ చేసేముందు, ఆ ప్రదేశాన్ని శుద్ధి చేయటానికి, అనేక పూజలు చేస్తారు. అలాగే ఆత్మజ్ఞానం పొందే ముందు చిత్తశుద్ధి పొందాలి. చిత్తశుద్ధి పొందకుండా వేదమంత్రాలు నేర్చుకుంటే, వేదం నన్ను శుద్ధి చేయటం మాట దేవుడెరుగు, నేను వేదాన్ని కలుషితం చేస్తాను. అందువల్ల వేదం నేర్చుకునే ముందు, ఉపనయన సంస్కారం పొందాలి. సంస్కారం అంటే శుద్ధి చేసే తతంగం.

ఒక గోడమీద రంగు వేయటానికి కూడా, దాని ముందు శాండ్ పేపర్‌తో దాన్ని శుద్ధి చేస్తారు. అలాగే, మనస్సనే గోడనుంచి రాగద్వేషాలు, కామక్రోధాలు, లోభమోహాలు, మదమాత్సర్యాలనే మలినాలను పోగొట్టాలి.

దానికి వాడే శాండ్‌పేపర్ కర్మయోగం. చిత్తశుద్ధి కోరుకునే సాధకుడు, ప్రాపంచిక ప్రయోజనాలకోసం పాటుపడడు. కర్మయోగం ద్వారా ధనప్రాప్తి కలగవచ్చు, కలగకపోవచ్చు కాని చిత్తశుద్ధి కలిగి తీరుతుంది.

ఈశ్వరార్పితం నేచ్ఛయా కృతం
చిత్తశోధకం ముక్తిసాధకమ్ – ఉపదేశ సారమ్ 3.

ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో కర్మ చేస్తే, చిత్తశుద్ధి కలిగి, మోక్షసాధన అవుతుంది అది.

నేహాభిక్రమనాశోఽస్తి ప్రత్యవాయో న విద్యతే ।
స్వల్పమప్యస్య ధర్మస్య త్రాయతే మహతో భయాత్ ॥ – 2.40

కర్మయోగానికి ఓటమి లేదు. ఒక వ్యాపారం చేస్తే, అందులో లాభం పొందితే, విజయం సాధించినట్టు; లేకపోతే ఓటమి పొందినట్టు అంటారు. కాని కర్మయోగంలో అలా కాదు.

యజ్ఞ శిష్టాశినః సంతః – ఎవరైతే వారి జీవితాన్ని ప్రార్థనగా మలుచుకుని, వచ్చిన ఫలాన్ని ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరిస్తారో,

సర్వకిల్బిషైః ముచ్యంతే – పాపాలన్నింటినుంచీ విడవడతాడు.

మనం ఒక పుస్తకం కొన్నప్పుడు, దానిమీద ఏదైనా రాసి ఉంటే, దాన్ని తిరిగి ఇచ్చేసి, ఇంకోటి కొంటాము. కాని అదే పుస్తకాన్ని తీసుకువెళ్ళి స్వామీజీచేత సంతకం పెట్టించుకుంటాము. అలాగే ఎవరైనా ఏదైనా కొంచెం తిని ఇస్తే, ఎంగిలి అని దాన్ని తీసుకోము. కాని దేవుని ప్రసాదం అని ఏదైనా ఇస్తే, మనం తీపి తినకూడని పరిస్థితి అయినా, కొంచెం భక్తిగా తీసుకుంటాము.

పాపాన్ని శాస్త్రం ఎలా నిర్వచిస్తుంది? ఆత్మజ్ఞానానికి అడ్డు పడేదేదైనా పాపమే. ధనం ఉండి, ఆధ్యాత్మికతకు రాకపోతే అది పాపం. దాని బదులుగా ధనం లేకపోయినా, ఆధ్యాత్మిక చింతన ఉంటే పేదరికం వరం అవుతుంది. అందువల్ల ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు తోడ్పడేది పుణ్యం, దానికి ఆటంకం కలుగజేసేది పాపం.

ఆధ్యాత్మిక చింతనకు ప్రాథమిక ఆటంకం ఏది? **మోహం.** అవివేకం. ఏమిటా అవివేకం? జగత్తు నాకు ఆనంద హేతువు లేదా దుఃఖహేతువు అనుకోవటం అవివేకం. ఎందుకు? నిజంగా ఆనందం బాహ్యవస్తువులో ఉంటే ఆ వస్తువు అందరికీ ఆనందాన్ని సమానంగా ఇవ్వాలి కదా! సంగీతం విషయమే తీసుకోండి – పాశ్చాత్యసంగీతం ఒకరికి ఆనందం కలుగజేస్తే, సాంప్రదాయ సంగీతం ఇంకొకరికి వీనులవిందుగా ఉంటుంది. ఇప్పుడు చెప్పండి, ఆనందం సంగీతంలో ఉందా; మీలో ఉందా? మీలోనే ఉంది. ప్రపంచం దుఃఖహేతువూ కాదు, ఆనంద హేతువూ కాదు. ప్రపంచాన్ని తప్పుపట్టి, దాన్ని మార్చాలని మీరు ప్రయత్నం చేస్తుంటే, మీరు మోహంలో ఉన్నట్టు అర్థం. ప్రపంచాన్ని కొంతమేరకు మార్చినా, ఆ మార్పు శాశ్వతం కాదు. అందువల్ల ప్రపంచంలో ఆనందం ఉంది అనుకోవటం మోహం.

ఈ మోహం పోవాలంటే, నాకు ఆనందాన్ని కలుగజేసేది ప్రపంచం కాదు, నా దృక్పథం అని మీరు అర్థం చేసుకోవాలి. మీరు ప్రపంచాన్ని చూచిన తీరులో మీకు ఆనందం లేదా దుఃఖం కలుగుతున్నది. అందువల్ల మీరు మార్చాల్సింది ప్రపంచాన్ని కాదు. మీ దృక్పథాన్ని. మీ దృక్పథంలో మార్పు, జ్ఞానంవల్లనే కలుగుతుంది. ప్రపంచాన్ని తప్పు పట్టకుండా మీరు జ్ఞానం వైపు మొగ్గు చూపితే మీరు ఆధ్యాత్మిక సాధకులు అవుతారు. ఆనందంకోసం బాహ్యవస్తువుల వెంట పరుగులు తీయటం మోహం. దీన్ని ఖండిస్తూ శంకరులవారు అద్భుతమైన రచన చేశారు. అదే భజగోవిందం. దాన్ని **మోహ ముద్గరః** అని కూడా అంటారు. ముద్గరః అంటే సుత్తి. మీ మోహాన్ని సుత్తితో కొట్టి నాశనం చేస్తుంది భజగోవిందం. ఒక్కొక్కటిగా విశ్లేషించుకుంటూ వస్తారు శంకరులవారు. ఆనందం దేనిలో ఉంది? మీ కుటుంబంలోనా, ధనంలోనా?

> **యావద్విత్తోపార్జనసక్తః తావన్నిజపరివారో రక్తః**
> **పశ్చాజ్జీవతి జర్జరదేహే వార్తాం కోఽపి న పృచ్ఛతి గేహే** – భజగోవిందమ్

మీ కుటుంబమంతా మిమ్మల్ని గౌరవించేది మీ సంపాదన ఉన్నంత వరకే! అందువల్ల కర్మయోగి ఈ మోహంనుంచి బయటపడాలి. అతను తను చేయాల్సింది ప్రపంచాన్ని మార్చటం కాదు, జ్ఞానం పొందాలని అర్థం చేసుకుంటాడు. అలా చేయనివారి పరిస్థితి ఏమిటి?

భుంజతే తే త్వఘం పాపాః – కర్మయోగి కానివారిని కృష్ణపరమాత్మ తీవ్రంగా విమర్శిస్తున్నాడు. వారు పాపం తింటున్నారంటున్నాడు. ఎవరు?

ఆత్మకారణాత్ పచంతి – కేవలం తమకోసమే వండుకునే వారు. ఇక్కడ వంట అంటే అన్ని కర్మలూ వస్తాయి. పంచమహాయజ్ఞాల్లో ఒకటిగా మనుష్యయజ్ఞాన్ని చూశాము. మన సాంప్రదాయం ప్రకారం అతిథికి భోజనం పెట్టకుండా మనం మాత్రమే తినకూడదు. అందువల్ల కంచి శంకరాచార్యులు ఒక మార్గం సూచిస్తున్నారు. ప్రతిరోజూ అతిథికి భోజనం పెట్టలేకపోతే, వంట చేసేముందు, రోజుకొక గుప్పెడు బియ్యం తీసి పక్కన పెట్టి, నెల లేదా ఆరునెలల తర్వాత, అన్నదానం జరిగేచోటుకు తీసుకువెళ్ళి అది ఇవ్వాలి. అన్నదానం చాలా ముఖ్యం. అందువల్ల అన్నదానం చేయకుండా తినేవారు తినేది కూరన్నమో, చారు అన్నమో కాదు, తీవ్రమైన పాపాన్నిచ్చే అన్నం. స్వార్థపరుడు అంతకంతకూ ఆత్మజ్ఞానానికి దూరం తొలగిపోతుంటే, నిస్వార్థపరుడు ఆత్మజ్ఞానానికి దగ్గరవుతాడు. ఆ విధంగా కర్మయోగం పవిత్రుణ్ణి చేస్తుంది.

శ్లో. 14 **అన్నాద్భవంతి భూతాని పర్జన్యాదన్నసంభవః ।**
యజ్ఞాద్భవతి పర్జన్యో యజ్ఞః కర్మసముద్భవః ॥
అన్నాత్, భవంతి, భూతాని, పర్జన్యాత్, అన్నసంభవః,
యజ్ఞాత్, భవతి, పర్జన్యః, యజ్ఞః, కర్మసముద్భవః ॥

భూతాని	= ప్రాణులన్నియు	పర్జన్యః	= వర్షము
అన్నాత్	= అన్నమునుంచి	యజ్ఞాత్, భవతి	= యజ్ఞమువల్ల కలుగును
భవంతి	= ఉత్పన్నములగును	యజ్ఞః	= యజ్ఞము (ఇక్కడ పుణ్యము)
పర్జన్యాత్	= వర్షమువల్ల	కర్మసముద్భవః	= విహితకర్మలవల్ల ఏర్పడును
అన్నసంభవః	= అన్నోత్పత్తియగును		

భూతాని అన్నాత్ భవన్తి । పర్జన్యాత్ అన్నసమ్భవః ।
పర్జన్యః యజ్ఞాత్ భవతి । యజ్ఞః కర్మసముద్భవః ॥

తా: ప్రాణులన్నియును అన్నమునుంచి ఉత్పన్నములగును. వర్షమువల్ల అన్నోత్పత్తి యగును. వర్షము యజ్ఞము (పుణ్యము)వల్ల కలుగును. పుణ్యము విహితకర్మలవల్ల ఏర్పడును.

కర్మయోగం సూత్రం 4 – కర్మయోగాన్ని ధర్మాచరణగా చేయాలి. 14, 15 శ్లోకాల్లో కర్మయోగాన్ని ధర్మంగా వర్ణిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. సృష్టిలో సమతుల్యతను నిలిపేది ధర్మం.

మనం ద్వీపంలా ఒంటరిగా లేము. సమాజంలో ఒక భాగంగా ఉన్నాము. మనకు ఇష్టం ఉన్నా లేకపోయినా మనం సృష్టిలో ఒక భాగం; తోటి మనుష్యులతో, జంతువులతో, ప్రకృతితో సహజీవనం చేయాలి. ప్రకృతిలో అడవులు, నదులు, పర్యావరణం అన్నీ వస్తాయి. మన జీవనం ఋతువులతో ముడిపడి ఉంది.

మనిషి తప్ప తక్కినవన్నీ ముందే ప్రోగ్రామ్ చేయబడి వస్తాయని ఇంతకు ముందు కూడా చూశాము. చెట్లు ఎవరికీ హాని చేయవు. జంతువులు పర్యావరణాన్ని కలుషితం చేయవు. మనుష్యజాతికి మాత్రమే ఫ్రీవిల్ ఇవ్వటంవల్ల, తద్వారా మనిషి బుద్ధిని ఉపయోగించటంవల్ల, అతని ధీశక్తివల్ల విశ్వాన్నంతటినీ స్వర్గంగా మలచగలడు, లేదా సర్వనాశనం చేయగలడు. పులులు, సింహాలు రెచ్చిపోయినా ఏమీ భీభత్సం జరగదు. మనిషి రెచ్చిపోతేనే ప్రమాదం.

అందువల్ల మనం దేవుణ్ణి నమ్మినా నమ్మకపోయినా, మోక్షాన్ని నమ్మినా నమ్మకపోయినా, పుణ్యాన్ని నమ్మినా నమ్మకపోయినా, చిత్తశుద్ధిని నమ్మినా నమ్మకపోయినా, ప్రకృతిలో సమతుల్యత నిలపటం కోసమైనా కర్మయోగాన్ని పాటించాలి. సృష్టి అంతా లయబద్ధంగా ఉందని ఒప్పుకుని తీరాలి. ఎందుకంటే ప్రతిక్షణమూ సృష్టిలోని ప్రతిదీ ఒకదానితో ఒకటి ముడిపడి ఉందని చూపిస్తుంది. అందువల్ల మనం జీవితాన్ని బాధ్యతారహితంగా నడపలేము.

ప్రతిదీ ఒక వృత్తాకారంలో జరుగుతుంది. ఉదాహరణకు మనం ఆక్సిజన్‌ను పీల్చుకుని కార్బన్‌డైఆక్సైడ్‌ను వదిలితే, వృక్షాలు కార్బన్‌డైఆక్సైడ్ పీల్చుకుని ఆక్సిజన్‌ను వదులుతాయి. కాని మనమేం చేస్తున్నాము? ఆ చెట్లనన్నిటినీ నిర్దాక్షిణ్యంగా కొట్టివేస్తున్నాము. ఒక ఇంటిని పడగొట్టి 32 ఫ్లాట్లని కట్టేసుకుంటున్నాము. దానికోసం ఆ ఇంటి ఆవరణలోనూ, బయటా ఉన్న మహావృక్షాలను కూకటివేళ్ళతో సహా పెకళించి వేస్తున్నాము. ఆ వృత్తాన్ని చీలుస్తున్నాము. దానివల్ల నష్టపోయేది ఎవరు? మనమే!

ఇటువంటి వృత్తాలు ఎన్నో ఉన్నాయి. పదార్థం, శక్తి ఒక వృత్తం. కృష్ణపరమాత్మ ఇంకొక వృత్తం తీసుకున్నాడు ఉదాహరణగా. ఏమిటది? శ్లోకంలో చూద్దాము.

అన్నాద్భవంతి భూతాని – అన్ని జీవరాశులూ అన్నంనుంచి పుట్టాయి. ఇది మనకు ప్రత్యక్షంగా కూడా అనుభవమే. అన్నం తినకపోతే, నీరసించి పోతాము. ఈ శరీరం అన్నంనుంచి పుట్టింది. భూతాని అంటే అన్ని జీవరాశులు. అన్నం అంటే అన్నమే కాదు, ఆహారం.

పర్జన్యాదన్నసంభవః – వానవల్ల అన్నం వస్తుంది. వానమీదే పంటలు ఆధారపడి ఉంటాయి. అతివృష్టి, అనావృష్టిల్లో ఏదొచ్చినా పంట సరిగ్గా పండదు.

యజ్ఞాద్భవతి పర్జన్యః – పుణ్యంవల్ల వాన కురుస్తుంది. ఇక్కడ యజ్ఞం అంటే అపూర్వం లేదా అద్భుతం. కనపడని అంశంవల్ల వాన కురుస్తుంది. అందువల్ల దానిని అదృష్టం అనీ పుణ్యం అనీ అంటారు. పుణ్యంవల్ల వానలు కురవటం ఏమిటి? ఏదో కట్టుకథలా ఉందే అనకండి. పుణ్యం అంటే ప్రకృతిలో సమతుల్యత ఉంటేనే సకాలంలో వర్షాలు కురుస్తాయి. ఋతువులు ప్రకృతిలోని సమతుల్యతకు ప్రతీకలు. వాటిలో వానలనుబట్టి ప్రకృతిలో సమతుల్యత గురించి చెప్పేవారు పూర్వం. ఇప్పుడు దాన్ని విజ్ఞానశాస్త్రపరంగా వర్ణిస్తున్నాము. చెట్లు కొట్టేస్తున్నాము కాబట్టి మేఘాలు సరిగ్గా ఏర్పడవనీ, అందువల్ల వానలు కురవటం లేదనీ, అందువల్ల అడవులను ధ్వంసం చేయకూడదనీ అంటారు. దీన్నే పూర్వం యజ్ఞం అన్నారు.

యజ్ఞః కర్మసముద్భవః – యజ్ఞం ఎలా వస్తుంది? కర్మయోగంవల్ల అవుతుంది. ప్రకృతిని పరిరక్షిస్తేనే, సృష్టిని గౌరవిస్తేనే, పుణ్యం కలుగుతుంది. మనం కొత్తగా ఏమీ సమతుల్యతని తీసుకురానవసరం లేదు. ప్రకృతిలో ముందే ఉంది. మనం చేయాల్సిందల్లా దాన్ని చెడగొట్టకుండా ఉండటమే. కొంతమంది చూడండి, ఏదైనా పని చేస్తుంటే సహాయం చేస్తామని వచ్చి, అదంతా చెత్తగా చేసి పెడతారు. వారు మన పనిలో వేలు పెట్టకపోవటమే వారు చేసే కొండంత మేలు మనకు.

మనం ఏదైనా నది దగ్గరికి వెళితే ఏం చేస్తాం? చల్లగా ఉందేమోనని ముందు కాలుపెట్టి చూస్తాము. శాస్త్రం అలా కాదు, ముందు నమస్కారం చేయండి, తరువాత ప్రోక్షణం చేయండి, ఆ తర్వాత నీటిలోకి దిగండి అంటున్నది. కొంతమందికి నీటిలో ఉమ్మేసే అలవాటు ఉంది. అలా చేయకూడదు. నీటిని, గాలిని, అగ్నిని పూజించాలి. అందువల్ల గౌరవంతో కూడిన జీవనం, కర్మయోగంతో కూడిన జీవనం, ఈ సమతుల్యతను నిలబెడుతుంది. తమిళంలో ఒక సామెత ఉంది – ప్రకృతిమీద గౌరవం ఉన్న వ్యక్తి ఒక్కరున్నా కూడా అతనికోసమన్నా వాన కురుస్తుంది.

ఇప్పుడు వృత్తం మళ్ళీ ఒకసారి చూస్తే – మనం అన్నంనుంచి పుట్టాము. అన్నం వాననుంచి పుట్టింది. వాన పుణ్యంనుంచి పుట్టింది. పుణ్యం కర్మనుంచి పుట్టింది. కర్మ ఎక్కడనుంచి వచ్చింది? నానుంచే వచ్చింది. ఆ విధంగా కర్మ, నేను ఒకదానిమీద ఒకటి పరస్పరం ఆధారపడివున్నాము. అందువల్ల నేను ప్రపంచంలో జీవించాలంటే, ప్రపంచానికి నావంతు ధర్మం నేను నెరవేర్చాలి. అప్పుడే వృత్తం పూర్తి అవుతుంది. నేను తింటూంటే నేను తీసుకుంటున్నాను; నేను పనిచేస్తే నేను ఇస్తున్నాను; ఈ విధంగా వృత్తం పూర్తి అవుతుంది.

ఆ విధంగా పుణ్యం కర్మనుంచి వచ్చింది తరువాత కర్మ నానుంచి అంటే సర్వభూతాలనుంచి వచ్చింది అని కలుపుకోవాలి. అలా వృత్తం అవుతుంది. వృత్తం పూర్తవ్వాలంటే ఇవ్వటం, తీసుకోవటం రెండూ ఉండాలి. ఇది మామూలు అంశమైన ఆహారం విషయంలోనే చూడవచ్చు. రోజుకు మూడుసార్లు ఆహారం తీసుకుంటే దానికి తగ్గ వ్యాయామం చేయాలి. లేకపోతే ఆరోగ్యం దెబ్బ తింటుంది. ఇది ఆరోగ్యవృత్తం. అలాగే ఏదైనా జ్ఞానం పొందితే, దాన్ని నలుగురితో పంచుకోకపోతే బ్రహ్మరాక్షసులవుతారని పూర్వం శపించేవారు కూడా. ఇది జ్ఞానవృత్తం. నన్ను ఎవరైనా ప్రేమిస్తే, నేను నా ప్రేమను మళ్ళీ అందరికీ పంచాలి. ఇది భావపరమైన వృత్తం.

మనకు ఇవ్వటం తెలీదు, పుచ్చుకోవటమే తెలుసు. ఫ్రీగా వస్తే ఫినాయిల్ కూడా త్రాగుతాడని సామెత. అలాంటి అలవాటు ఉన్న ఒక వ్యక్తి జ్యోతిష్కుని దగ్గరకు వెళ్ళాడట. ఆ జ్యోతిష్కుడు నీకు శని వస్తున్నాడు అంటే వచ్చింది తీసుకోవటమే అలవాటు ఉన్న అతను, 'ఓ! రానివ్వండి, సంతోషం,' అన్నాడుట. అందువల్ల మనకు తీసుకోవటం ప్రత్యేకించి నేర్పనవసరం లేదు. ఇవ్వటమే నేర్పాలి.

ఇవ్వటమనే ఈ జీవనవిధానాన్ని వేదాలు బోధించాయి. ఈ వేదాలను ఈశ్వరుడు ఇచ్చాడు.

తస్మాత్ సర్వగతం బ్రహ్మ – అందువల్ల ఈ వైదికబోధ సర్వవ్యాపకం. వైదికసంప్రదాయం ఎక్కడెక్కడ ఉంటే, అక్కడంతా వైదికబోధ ఉంటుంది. ముఖ్యంగా –

నిత్యం యజ్ఞే ప్రతిష్ఠితమ్ – ఎక్కడ యజ్ఞం జరుగుతుందో; ఎక్కడ త్యాగం ఉందో; ఎక్కడ దానం ఉందో అక్కడ వైదికబోధ నెలకొని ఉంటుంది.

శ్లో. 15 **కర్మ బ్రహ్మోద్భవం విద్ధి బ్రహ్మాక్షరసముద్భవమ్ ।**
తస్మాత్ సర్వగతం బ్రహ్మ నిత్యం యజ్ఞే ప్రతిష్ఠితమ్ ॥
కర్మ, బ్రహ్మోద్భవమ్, విద్ధి, బ్రహ్మ, అక్షరసముద్భవమ్,
తస్మాత్, సర్వగతమ్, బ్రహ్మ, నిత్యమ్, యజ్ఞే, ప్రతిష్ఠితమ్ ॥

కర్మ	= కర్మ (సముదాయము)	తస్మాత్	= అందువల్ల
బ్రహ్మోద్భవమ్	= వేదములనుంచి ఉత్పన్నము లైనవనియు	సర్వగతమ్	= సర్వవ్యాపియైన
బ్రహ్మ	= వేదము(లు)	బ్రహ్మ	= పరమాత్మ
అక్షర సముద్భవమ్	= నాశరహితుడైన పరమాత్మనుంచి ప్రకటితము లైనవనియు	నిత్యమ్	= సర్వదా
విద్ధి	= తెలుసుకొనుము	యజ్ఞే	= యజ్ఞమునందు
		ప్రతిష్ఠితమ్	= ప్రతిష్ఠితుడైన వానినిగా (తెలుసుకొనుము)

కర్మ బ్రహ్మోద్భవం విద్ధి బ్రహ్మ అక్షరసముద్భవమ్ ।
తస్మాత్ సర్వగతం బ్రహ్మ యజ్ఞే నిత్యం ప్రతిష్ఠితమ్ ॥

తా: వేదాలు విహితకర్మలకు మూలములు. వేదాలు నిత్యుడైన పరమాత్మనుంచి ఉద్భవించినవని తెలుసుకొనుము. అందువల్ల సర్వవ్యాప్తియు, అవ్యయుడును అయిన పరమాత్మ సర్వదా యజ్ఞములయందే ప్రతిష్ఠితుడై యున్నాడు.

ఏ కర్మ చేస్తే మంచిది? ఏది ప్రకృతికి హానికరం? ఇదెలా తెలుస్తుంది మనకు? ఉదాహరణకు రిఫ్రిజిరేటర్లు వచ్చి స్త్రీలకు ఎంతో ఉపయోగకరంగా ఉన్నాయి. కాని అవి ప్రకృతికి హాని చేస్తున్నాయి. అలాగే కార్లు, వాహనాలు. ఇవన్నీ ప్రకృతికి హానికరం.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ నేను సూచించిన జీవనవిధానాన్ని పాటించండి అంటున్నాడు. మతపరమైన జీవనవిధానానికి ఇప్పుడు కారణం తెలియకపోవచ్చు, కాని శాస్త్రం చెప్పిందంటే అది ప్రకృతిని దృష్టిలో పెట్టుకుని చెప్పినదే.

కర్మ బ్రహ్మోద్భవం విద్ధి – వేదాలు జీవనవిధానాన్ని సూచించాయి. ఇక్కడ బ్రహ్మ అంటే వేదాలు. అందువల్ల కర్మ గురించి మనకు వేదాలవల్ల తెలుస్తుంది. వేదాలు అపౌరుషేయాలు – సాక్షాత్తు ఆ భగవంతుణ్ణుంచే వచ్చాయి. పురుషబుద్ధినుంచి వచ్చిన జ్ఞానాన్ని, తర్వాత వచ్చిన వేరెవరో ఖండిస్తారు. అది శాశ్వతం కాదు. శాస్త్రం అలా కాదు. అది కొన్నివేల సంవత్సరాలనుంచి నిలబడి వుంది. అందులో ఏదైనా పొరపాటు దొరికితే, ఆ పొరపాటు దానిది కాదు; సరిగ్గా అర్థం చేసుకోలేని మన బుద్ధిది.

బ్రహ్మాక్షరసముద్భవమ్ – వేదాలు ఈశ్వరుణ్ణుంచి వచ్చాయి. అక్షరం అంటే భగవంతుడు; బ్రహ్మ అంటే వేదాలని ముందు చూశాము. అందువల్ల ఈ వైదిక బోధ సర్వవ్యాపకం. వైదిక సంప్రదాయం ఎక్కడెక్కడ ఉంటే, అక్కడంతా వైదికబోధ ఉంటుంది. ఎక్కడ యజ్ఞం జరుగుతుందో; ఎక్కడ త్యాగం ఉందో; ఎక్కడ దానం ఉందో అక్కడ వైదికబోధ నెలకొని ఉంటుంది.

భగవంతుణ్ణుంచి, ఈ వేదాలను, వారి సత్త్వగుణంచేత ఋషులు అందుకున్నారు.

శతేషు జాయతే శూరః సహస్రేషు చ పండితః
వక్తా శతసహస్రేషు దాతా భవతి వా న వా

వందల మందిలో ఒక్కరు ధైర్యంగా ఉంటారు; వేలాది మందిలో ఒక్కరు నిజమైన పండితుడుగా ఉంటారు; లక్షల మందిలో ఒక్కరే అసలైన వక్త అవుతాడు. కాని అసలైన దాత విషయమేమిటి? సృష్టి మొత్తంలోకి ఒక్క వ్యక్తి ఉంటే ఉండవచ్చు, లేకపోతే లేకపోవచ్చు.

కర్మయోగం = ఇవ్వటం

న కర్మణా ప్రజయా ధనేన త్యాగేనైకే అమృతత్వమానశుః
పరేణ నాకం నిహితం గుహాయాం విభ్రాజదేతద్యతయో విశంతి ॥ – కైవల్యమ్ 3

ఇవ్వటం నేర్చుకుంటేనే, చివరగా ఆత్మజ్ఞానం కలిగినప్పుడు, అహంకారాన్ని కూడా ఇవ్వగలుగుతాము. ముందుగా మమకారాన్ని వదులుకుంటాము. దాన్ని దానం అంటారు; తర్వాత అహంకారాన్ని వదులుకుంటాము.

కర్మయోగం = మమకార త్యాగం; జ్ఞానయోగం = అహంకార త్యాగం

శ్లో. 16 **ఏవం ప్రవర్తితం చక్రం నానువర్తయతీహ యః ।**
అఘాయురింద్రియారామో మోఘం పార్థ స జీవతి ॥
ఏవమ్, ప్రవర్తితమ్, చక్రమ్, న, అనువర్తయతి, ఇహ, యః,
అఘాయుః, ఇంద్రియారామః, మోఘమ్, పార్థ, సః, జీవతి ॥

పార్థ!	= ఓ పార్థా!	న, అనువర్తయతి	= అనుసరింపడో (తన కర్తవ్యమును పాటింపడో)
యః	= ఎవరైతే		
ఇహ	= ఈ లోకమున	సః	= అతడు (అటువంటి)
ఏవమ్	= ఈ విధముగా (పరంపరగా)	ఇంద్రియారామః	= ఇంద్రియసుఖలోలుడైనవాడు
ప్రవర్తితమ్	= ప్రచలితమైన	అఘాయుః	= పాపాత్ముడు
చక్రమ్	= సృష్టిచక్రమును	మోఘమ్, జీవతి	= వ్యర్థముగా జీవించును

హే పార్థ! ఏవం ప్రవర్తితం చక్రం యః ఇహ న అనువర్తయతి ।
సః ఇంద్రియారామః అఘాయుః మోఘం జీవతి ॥

తా: ఓ అర్జునా! ఇట్లు పరంపరాగతముగా కొనసాగుచున్న సృష్టిచక్రమునకు అనుకూలంగా ప్రవర్తింపనివాడు అనగా తన కర్తవ్యములను పాటింపక ఇంద్రియ సుఖలోలుడైనవాడు పాపి. వాని జీవితం వ్యర్థము.

ఈ విధంగా కర్మయోగం అంటే ఇవ్వటం, కర్మ అంటే తీసుకోవటం. కర్మయోగి తాను ఎంత ఎక్కువగా ఇవ్వగలిగితే అంత ఎక్కువగా విజయవంతమయినట్టుగా భావిస్తాడు. అదే కేవల కర్మచేసే వ్యక్తి ఎంత ఎక్కువగా దాచుకోగలిగితే అంత ఎక్కువగా విజయవంతమయినట్టుగా భావిస్తాడు. పురాణాలు ఇలాంటి కర్మయోగులను కీర్తిస్తాయి. ఉదాహరణకు శిబిచక్రవర్తి.

ఎవరో గీతా సారాంశాన్ని ఆ పదాన్ని తిరగేసి చూడవచ్చు అన్నారు. గీతా, గీతా, గీతా, గీ... తా...గీ... తాగీ. త్యాగీ అంటే విజయవంతమైన వ్యక్తి. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ఎక్కువ తీసుకుని తక్కువ ఇచ్చే వ్యక్తిని గట్టిగా విమర్శిస్తున్నాడు. అటువంటి వారిని పాపులన్నాడు.

ఏవం ప్రవర్తితం చక్రం – ఈ విధంగా ఇలా ఇచ్చి పుచ్చుకోవటాల ద్వారా విశ్వంలోని చక్రం నడుస్తున్నది. చక్రం అంటే విశ్వంలోని సమతుల్యత, ఈ విధంగా నడుస్తున్నది. ఏ విధంగా? ఇచ్చి పుచ్చుకోవడం సమపాళ్ళలో ఉంది. ఇంకా చెప్పాలంటే ఇవ్వటం ఎక్కువా, తీసుకోవటం తక్కువగా నడుస్తున్నది.

యః న అనువర్తయతి – ఒకవేళ ఎవరైనా ఇలా నడుచుకోకపోతే,

అఘాయుః – అఘాయు అంటే అతని జీవితం పాపపంకిలం; అతను ఒక పాపి.

ఇంద్రియారామః – ఇంద్రియలోలుడు. ఇంద్రియాలకు బానిస.

మోఘం పార్థ స జీవతి – ఓ పార్థా! అటువంటి వ్యక్తి జీవితం వ్యర్థముగా గడుస్తుంది.

అతని జీవితం వ్యర్థం. అతనివల్ల అతనికీ, సమాజానికీ కూడా ఏమీ లాభం లేదు. అతనికి ఎందుకు ప్రయోజనం లేదంటే, ఇంద్రియాలకు లోనయి సుఖాలలో మునిగి తేలుతుంటాడు కాబట్టి. జీవితంలో ఏమీ సాధించలేడు. తిని, తాగి, పిల్లలని కంటే అదేం పెద్ద ఘనకార్యం కాదు. ఎందుకంటే ఆ పనిని జంతువులు కూడా చేస్తాయి. ఆరోగ్యకరమైన దీర్ఘాయుష్షు కలిగివుండటం ఘనకార్యమేమీ కాదని వివేకానందులవారు ఎక్కడో అన్నారు. ఎందుకంటే తాబేలు 350 సంవత్సరాలు జీవిస్తుంది. కొబ్బరిచెట్టు కూడా ఎన్నో సంవత్సరాలు జీవిస్తుంది. అందువల్ల ఎన్నో సంవత్సరాలు బ్రతికాను; నాకు ముగ్గురు కొడుకులు, నలుగురు కూతుర్లు ఉన్నారు; నాకు 24 మనవళ్ళు, 72 మునిమనవళ్ళు ఉన్నారని మురిసిపోవటంలో అర్థం లేదు. అదేమీ ఘనవిజయం కాదు. ఎందుకంటే పందులకు ఇంకా పెద్దకుటుంబాలు ఉంటాయి.

అటువంటి వ్యక్తి జీవితం అతనికీ బరువే, సమాజానికీ బరువే. ఎందుకంటే అతను ఏమీ ఇవ్వటంలేదు. అటువంటి వ్యక్తి మరణిస్తే జాలి చూపకపోగా, భూభారం తగ్గిందని సంతోషిస్తారు బంధుకోటి. అసలు విజయం కర్మలోనూ, మోక్షంలోనూ ఉంది.

కొన్ని జంతువులు బ్రతికినా, మరణించినా మేలు చేసేవిగా ఉంటాయి. దానికి ఉదాహరణ ఏనుగు. ఏనుగు బ్రతికినా, మరణించినా ఎంతో ఉపయోగకరంగా ఉంటుంది. కొన్ని జంతువుల చర్మం, పళ్ళు, జుట్టు, కొమ్ములు అనేక వాటికి వాడతారు. కాని మనిషో? పైన చెప్పినటువంటి వ్యక్తి జీవించినా లాభంలేదు; మరణించినా ప్రయోజనం లేదు. తన జీవితంలో ధర్మం పాటించి, తరువాత మోక్షం పొందితేనే దానికి విలువ. అందువల్ల అది పాటించని వారి జీవితం వృథా అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 17 **యస్త్వాత్మరతిరేవ స్యాత్ ఆత్మతృప్తశ్చ మానవః ।**
ఆత్మన్యేవ చ సంతుష్టః తస్య కార్యం న విద్యతే ॥
యః, తు, ఆత్మరతిః, ఏవ, స్యాత్, ఆత్మతృప్తః, చ, మానవః,
ఆత్మని, ఏవ, చ, సంతుష్టః, తస్య, కార్యమ్, న, విద్యతే ॥

తు	= కాని	ఆత్మని, ఏవ	= ఆత్మయందే
యః, మానవః	= ఏ మనుజుడు	సంతుష్టః	= సంతుష్టుడై
ఆత్మరతిః, ఏవ	= ఆత్మయందే రమించునో	స్యాత్	= ఉండునో
చ	= ఇంకా	తస్య	= అతనికి
ఆత్మతృప్తః	= ఆత్మయందే తృప్తిచెందునో	కార్యమ్	= ఎటువంటి కర్తవ్యమూ
చ	= అదే విధంగా	న, విద్యతే	= (మిగిలి) ఉండదు

యః తు మానవః ఆత్మరతిః ఏవ ఆత్మతృప్తః చ ఆత్మని ఏవ సన్తుష్టః చ స్యాత్।
తస్య కార్యం న విద్యతే ॥

తా: ఆత్మజ్ఞానమును పొందిన జ్ఞానియైన మహాత్ముడు నిత్యమైన ఆత్మయందే రమించును. అతడు పూర్ణకాముడు. కనుక ఆత్మయందే తృప్తినొందును. అతడు ఆత్మయందే నిత్యసంతుష్టుడు. అటువంటి వానికి ఎటువంటి కర్తవ్యమును ఉండదు.

ఈ మంత్రంలో, తర్వాత వచ్చే మంత్రంలో కృష్ణపరమాత్మ కర్మయోగంయొక్క ప్రయోజనం గురించి చెబుతున్నాడు. ఒక విషయం చాలా స్పష్టంగా గుర్తుంచుకోవాలి. గీత కాని, వేదం కాని కర్మయోగమే అంతిమలక్ష్యం అని ఎన్నడూ చెప్పదు. కర్మయోగం జ్ఞానాన్నివ్వదు కాబట్టి కర్మయోగం మోక్షాన్ని ఇవ్వదు; అందువల్ల కర్మయోగాన్ని అంతిమలక్ష్యంగా చూడకూడదు. అలాగని కర్మయోగం అప్రయోజనం అని కూడా అనకూడదు. ఎందుకంటే కర్మయోగం మాత్రమే చిత్తశుద్ధిని ఇవ్వగలదు. అందువల్ల ఎవరైనా సరే, ముందు కర్మయోగం పాటించి, చిత్తశుద్ధి పొంది, దాని తరువాత ఇంకా ఉన్నతమైన సాధనకు వెళ్ళాలి.

ఇక్కడే అందరూ పొరపాటు పడుతుంటారు. కర్మయోగమే మోక్షాన్నిస్తుంది అనుకుంటారు. అలా కాదని ఇక్కడ స్పష్టంగా చూపిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అయితే ఏది తరువాత వచ్చే దశ? **జ్ఞానయోగం!** సమాజానికి సేవ చేసి, చిత్తశుద్ధి పొంది, కర్మయోగం మాని లేదా తగ్గించి, ఆత్మ విచారణ మొదలుపెట్టాలి. ముందే చూసినట్టుగా మన ప్రాథమిక సమస్య ఆత్మ అజ్ఞానం. ఆత్మ అజ్ఞానం తొలగించుకుంటే కాని ఎంత ఆధ్యాత్మిక సాధన చేసినా లాభం లేదు. అందువల్ల కర్మయోగంనుంచి ఎదగాలి.

ఆరురుక్షోర్మునేర్యోగం కర్మ కారణముచ్యతే।
యోగారూఢస్య తస్యైవ శమః కారణముచ్యతే ॥ – 6.3

కర్మయోగంనుంచి జ్ఞానయోగానికి రావాలి. తల్లిగర్భంలో శిశువు తొమ్మిది నెలలు ఉంటుంది. ఆ తొమ్మిది నెలలు ఆ శిశువుకు ఎంతో ముఖ్యమైన కాలం. ఆ తల్లిగర్భం శిశువు ఎదుగుదలకు తోడ్పడుతుంది. కాని తొమ్మిది నెలలు దాటాక, అదే తల్లిగర్భం శిశువుకు ఆటంకం అవుతుంది. అందువల్ల ఆ శిశువు బయటకు రావటానికి ప్రకృతే ఏర్పాటు చేసింది. శిశువు ఎదుగుదల ఇంక బయట జరగాలి, లోపల కాదు.

అదే విధంగా కర్మయోగం తల్లిగర్భంలాంటిది; దాన్నుంచి బయటకు రావాలి. మొదటి దశను ప్రవృత్తి మార్గమనీ, రెండవ దశను నివృత్తి మార్గమనీ అంటారు. ప్రవృత్తి మార్గంలో బాహ్యాముఖంగా ఉంటే, నివృత్తి మార్గంలో అంతర్ముఖులవుతాము. అంతర్ముఖులయ్యాక **నేనెవరు** ప్రశ్నను వేసుకోవాలి.

ఇంతవరకూ జీవితం యాంత్రికంగా గడుపుతూ వచ్చాము. అందరూ చేస్తున్నారు కాబట్టి మనమూ చేస్తున్నాము. ఎల్.కె.జి.నుంచి పది దాకా చదివి, తరువాత ఇంటర్మీడియట్, తరువాత ఇంజనీరింగ్ చేసి, ఉద్యోగం సంపాదించి, పెళ్ళి చేసుకుని, పిల్లలను కని, వారికి చదువులు చెప్పించి, వారికి పెళ్ళిళ్ళు చేసి – అలా సాగిపోతుంది యాంత్రికంగా! ఇప్పటికైనా ప్రశ్న వేసుకోవాలి.

కస్త్వం కోఽహం కుత ఆయాతః, కా మే జననీ కో మే తాతః ॥

ఇతి పరిభావయ సర్వమసారమ్, విశ్వం త్యక్త్వా స్వప్నవిచారమ్ ॥ – భజగోవిందమ్ 23

జీవితం అంటే ఏమిటి? నా స్వరూపమేమిటి? నేనెందుకు ఈ భూమ్మీదకు వచ్చాను? నా అంతిమలక్ష్యం ఏమిటి? ఈ ప్రశ్నలకు జవాబులు జ్ఞానయోగంలో దొరుకుతాయి.

ఈ జ్ఞానయోగం వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనల ద్వారా కలుగుతుంది. ఆ జ్ఞానాన్ని పొంది, అర్థం చేసుకుని, జీర్ణించుకుంటే నా అసలు స్వరూపం తెలుస్తుంది. నేను పూర్ణుడను అని అర్థమవుతుంది. అది తెలిస్తే జీవితంలో పోరాటం ముగిసిపోతుంది.

ఉదాహరణకు పూరీ విషయమే తీసుకోండి. పూరీని నూనెలో వేస్తే అది నూనెలో పరుగులు పెడుతుంది. పరుగులు పెడుతుండగా పొంగుతూ వస్తుంది. ఎప్పుడైతే పూర్తిగా పొంగుతుందో అప్పుడే దాని పరుగులు ఆగిపోతాయి. **ఆత్మన్యేవ ఆత్మనః తుష్టః.** అది పూర్ణత్వాన్ని పొందేసింది. పూర్ణత్వం పదాన్ని కుదిస్తే పూరీ. అందువల్ల మీరు పూరీని ఎప్పుడు తిన్నా, మీ జీవితలక్ష్యమైన పూర్ణత్వాన్ని అది గుర్తు చేస్తున్నదని అర్థం చేసుకోండి. అది పూర్ణత్వం పొందేదాకా పూరీ పరుగులు తీసినట్టుగా మీరు కూడా పరుగులు తీస్తున్నారు.

జ్ఞానయోగానికి రానిదే కర్మయోగం అసంపూర్ణం

కర్మయోగం లేనిదే జ్ఞానయోగం అసంభవం

అందువల్ల కర్మయోగం పాటించి, జ్ఞానయోగానికి వచ్చి, మోక్షం పొందండి. కర్మయోగం గురించి వివరంగా చెప్పి, జ్ఞానయోగం గురించి టూకీగా చెప్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇప్పుడు శ్లోకం చూద్దాము.

మానవః – జ్ఞానయోగిని మానవః అంటారు.

అతను తెలివైన వ్యక్తి. ఎందుకంటే అతను సమస్యను సరిగ్గా అర్థం చేసుకున్నాడు. దయానంద స్వామీజీ అద్భుతంగా చెబుతారు **'సమస్య నువ్వే, పరిష్కారము నువ్వే.'** ఇంతవరకూ సమస్య బాహ్యంగా ఉంది అనుకుంటున్నాము– కుటుంబసభ్యులతో, ఉద్యోగంతో, పరిస్థితులతో. కాని తెలివైన వ్యక్తి ఆత్మవిచారణకు వచ్చి, గురుశాస్త్ర ఉపదేశం ద్వారా నేర్చుకుంటాడు. గురువు ద్వారా శాస్త్రం నేర్చుకున్నప్పుడు ఒక మహాఅద్భుతాన్ని కనుగొంటాడు; కనీ వినీ ఎరుగని విషయాన్ని కనుగొంటాడు. ఇంతవరకూ వేటికోసం బాహ్యంగా పరుగులు పెట్టాడో, అవి తనలోనే ఉన్నాయని అర్థం చేసుకుని ఆశ్చర్యపోతాడు.

భద్రత కావాలనుకుంటే, తను భద్రతకు ప్రతీక

పూర్ణత్వం కావాలనుకుంటే, తను పూర్ణపురుషుడు

శాంతి, ఆనందం కావాలనుకుంటే, తను శాంతికి నిలయం, ఆనందస్వరూపుడు

ఆత్మరతిరేవ స్యాత్ – అంతకు ముందు బాహ్యవస్తువులతో ఆనందపడ్డాడు. ఇప్పుడు అంటే ఆత్మజ్ఞానం పొందాక ఆనందంగా ఉన్నాడు. ఆ ఆనందం బాహ్యవస్తువులనుంచి వచ్చింది కాదు. తనలోనే ఆనందం పొందేవాడు. అది అతని స్వస్వరూపం.

ప్రజహాతి యదా కామాన్ సర్వాన్ పార్థ మనోగతాన్ ।
ఆత్మన్యేవాత్మనా తుష్టః స్థితప్రజ్ఞస్తదోచ్యతే ॥ – 2.55

ఆత్మతృప్తశ్చ – తన విషయంలో పూర్తిగా తృప్తి చెందుతాడు. ఇంకా ఎక్కువ కావాలనుకోడు. ఎందుకంటే అతను పూర్ణుడు. పూర్ణత్వం అంటే అనంతం. అనంతాన్ని మించి ఇంకోటి లేదు. లౌకిక ప్రపంచంలో ఎంత సాధించినా దానికన్నా ఉన్నతమైనదేదో ఉంటుంది.

ఆత్మన్యేవ చ సంతుష్టః – అతను ఆత్మలోనే తృప్తి చెందుతాడు. బాహ్యవస్తువులమీద ఆధార పడడు. నేను ఆనందాన్నిచ్చే వస్తువుల్లో ఒకణ్ణి కాను, నేనే ఆనందస్వరూపుడను అని తెలుసుకుంటాడు.

తస్య కార్యం న విద్యతే – దాని తరువాత అతని జీవితంలో ఏ విధమైన పోరాటం ఉండదు. దాని తరువాత ఏం చేసినా పూర్ణత్వంకోసం చేయడు. పూర్ణత్వంతో చేస్తాడు.

ఇదే జ్ఞానికీ, అజ్ఞానికీ మధ్య వ్యత్యాసం. జ్ఞాని పూర్ణత్వంతో చేస్తే, అజ్ఞాని పూర్ణత్వంకోసం పని చేస్తాడు. పూర్ణత్వంకోసం చేసే పనిని సంసారం అంటారు. పూర్ణత్వంతో చేసే పనిలో ఆనందం ఉంటుంది. దాన్ని లీల అంటారు. అందువల్లనే రామలీల, కృష్ణలీల పదాలు వాడతారు.

శ్లో. 18 **నైవ తస్య కృతేనార్థో నాకృతేనేహ కశ్చన ।**
న చాస్య సర్వభూతేషు కశ్చిదర్థవ్యపాశ్రయః ॥
న, ఏవ, తస్య, కృతేన, అర్థః, న, అకృతేన, ఇహ, కశ్చన,
న, చ, అస్య, సర్వభూతేషు, కశ్చిత్, అర్థవ్యపాశ్రయః ॥

తస్య	= అటువంటి మహాపురుషునకు	చ	= అలాగే
ఇహ	= ఈ లోకమున	సర్వభూతేషు	= సమస్త ప్రాణులందును
కృతేన	= కర్మాచరణమువల్ల	అస్య	= ఇతనికి
కశ్చన, అర్థః	= ఏ ప్రయోజనమూ	కశ్చిత్	= ఏ
న (అస్తి)	= ఉండదు	అర్థ వ్యపాశ్రయః	= స్వార్థసంబంధమూ
అకృతేన	= కర్మ చేయకుండుటవల్ల	న (అస్తి)	= ఉండదు
ఏవ, న (అస్తి)	= (ప్రయోజనమూ) ఉండదు		

ఇహ కృతేన తస్య అర్థః న ఏవ, అకృతేన (అపి) కశ్చన ।
అస్య (అర్థః) న, (తథా) సర్వభూతేషు చ (అస్య) కశ్చిత్ అర్థవ్యపాశ్రయః న ॥

తా: అటువంటి మహాత్ముడు ఈ జగత్తునందు కర్మలు చేయుటవల్ల, చేయకుండుటవల్ల అతనికి ఏ ప్రయోజనమూ ఉండదు. అతనికి సర్వప్రాణులతోను స్వార్థపరమైన సంబంధము ఏ విధముగను, ఏమాత్రము ఉండదు.

జ్ఞానయోగి ఆంతరస్వేచ్ఛను కనుగొంటాడు. బాహ్యంగా ఎన్నటికీ స్వేచ్ఛను పొందలేము. ఎందుకంటే శారీరకంగా మనం అనేక బాహ్యవిషయాలమీద ఆధారపడతాము. మనకు ఆహారం కావాలి, వస్త్రాలు కావాలి, నిలువ నీడ కావాలి, ఆఖరికి రోడ్డుమీద కారు ప్రయాణం చేస్తున్నా కూడా ట్రాఫిక్ నియమాలు పాటించాలి. నిజానికి శారీరక స్వేచ్ఛను కోరకూడదు; శారీరకంగా ఉన్న పరిమితులను ఇష్టపూర్వకంగా అంగీకరించి, నియమాలను పాటించాలి. అప్పుడది బంధకత్వం అవదు. బాహ్యంగా నియమాలు ఉన్నాయని అంగీకరించటమే స్వేచ్ఛ. కాని ఆంతరంగా చూస్తే పూర్తిగా స్వేచ్ఛను పొందగలము. ఆ అంతరస్వేచ్ఛను మోక్షం అంటారు.

ఈ జ్ఞాని ఎంత స్వేచ్ఛగా ఉంటాడంటే అతను పనిచేసినా బాధపడడు, చేయకపోయినా బాధపడడు. కొంతమంది పనిచేయకుండా ఒకక్షణం ఖాళీగా కూర్చోలేరు. వారికి సెలవు వస్తోందంటేనే భయం. ఆరోజు ఏం పనులు చేయాలో వంద ప్రణాళికలు ముందే వేసుకుంటారు. అలాంటి వారిని 'నీకు నడుం నొప్పి ఉంది, ఒక నెల మంచం దిగకు,' అంటే వారి పని అయిపోతుంది.

ఇంకోరకం మనుష్యులు ఉంటారు. వారు ఇటు చెంబు తీసి అటు పెట్టరు. దాహం వేస్తున్నా లేవరు. ఎవరైనా అటువైపు వచ్చేదాకా చూసి, వారిని నీళ్ళు తెచ్చిపెట్టమంటారు. కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞాని ఈ రెండు కోవలకూ చెందడని చెబుతున్నాడు.

తస్య కృతేన అర్థః న – జ్ఞాని కర్మ ద్వారా ఏమీ ఫలాన్ని ఆశించడు.

న అకృతేన ఇహ కశ్చన – పని చేయకపోవటంవల్ల కూడా ఏమీ ఫలాన్ని ఆశించడు. అంటే అతను పనిమీద కాని, పని చేయకపోవటంమీద కాని ఆధారపడడు.

మనకు వృద్ధాప్యం ఒక పెద్ద బెంగ. కనులు కనపడవు; చెవులు వినపడవు; ఎవరితోనైనా మాట్లాడదామంటే వారు మనను చూస్తూనే ఆమడదూరం పారిపోతారు. ఆర్థికంగా ఏలోటూ లేకపోవచ్చు కాని మానసికంగా ఒంటరితనం భరించలేనిది. వయస్సు పెరుగుతున్నకొద్దీ మనుషులు దూరమవుతూ వస్తారు. మరణం కొంతమందిని దూరం చేస్తే, వేరే కారణాలు మరికొంతమందిని దూరం చేస్తాయి. పెంపుడు కుక్క చనిపోతే చాలారోజులు కృంగిపోతారు కొంతమంది. ఒక భర్త అయితే వచ్చే జన్మలో మా ఆవిడ పెంపుడు కుక్కగా పుట్టాలనుకుంటాడు. ఎందుకు? ఆవిడ ఎక్కడికైనా వెళ్ళి రాగానే భర్త తిన్నాడో, తాగాడో చూడకుండా కుక్కకు ఏమైనా పెట్టావా, లేదా? అని అడుగుతుందిట.

న చాస్య సర్వభూతేషు కశ్చిదర్థవ్యపాశ్రయః – సృష్టి మొత్తంలో జ్ఞాని ఎవరిమీదా ఆధారపడడు.

అందువల్ల మన ప్రయాణం ప్రపంచంమీద ఆధారపడటంనుంచి దేవునిమీద ఆధారపడటం దశకు వచ్చి, దేవునిమీద ఆధార పడటం దశనుంచి మనమీద మనం ఆధారపడటం దశకు రావాలి.

ప్రపంచంమీద ఆధారపడటం – కేవలకర్మ

దేవునిమీద ఆధారపడటం – కర్మయోగం

మనమీద మనం ఆధారపడటం – జ్ఞానయోగం

సంసారంనుంచి భక్తికి, భక్తినుంచి జ్ఞానానికీ మన ప్రయాణం. జ్ఞానంయొక్క పరాకాష్ఠ గురించి చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. జ్ఞాని ఎవరిమీదా ఆధారపడడు.

శ్లో. 19 **తస్మాదసక్తః సతతం కార్యం కర్మ సమాచర ।**
అసక్తో హ్యాచరన్ కర్మ పరమాప్నోతి పూరుషః ॥
తస్మాత్, అసక్తః, సతతమ్, కార్యమ్, కర్మ, సమాచర,
అసక్తః, హి, ఆచరన్, కర్మ, పరమ్, ఆప్నోతి, పూరుషః ॥

తస్మాత్	= అందువల్ల	పూరుషః	= మనుష్యుడు
సతతమ్	= ఎల్లప్పుడును	అసక్తః	= ఆసక్తిరహితుడై
అసక్తః	= ఆసక్తిరహితుడవై	కర్మ	= కర్మ(ల)ను
కార్యమ్, కర్మ	= కర్తవ్యకర్మను	ఆచరన్	= ఆచరించుచు
సమాచర	= చక్కగా ఆచరింపుము	పరమ్	= పరమాత్మను
హి	= ఎందుకంటే	ఆప్నోతి	= పొందును

తస్మాత్ అసక్తః సతతం కార్యం కర్మ సమాచర ।
హి పూరుషః అసక్తః కర్మ ఆచరన్ పరమ్ ఆప్నోతి ॥

తా: అందువలన నీవు నిరంతరము ఆసక్తిరహితుడై కర్తవ్యకర్మలను చక్కగా ఆచరింపుము. ఎందుకంటే కర్మఫలములందు అభిమానము వీడి కర్మలను సదా ఆచరించు మనుష్యునకు పరమాత్మ ప్రాప్తి కలుగును.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ అర్జునునికి సలహా ఇస్తున్నాడు. అర్జునా! ఇప్పుడు నీ లక్ష్యం చాలా స్పష్టంగా ఉంది. మోక్షం అంటే భావపరంగా పూర్తి స్వేచ్ఛ. పూర్ణత్వం నీ లక్ష్యం. ఎందుకంటే దానికోసమే మన పోరాటమంతా. తెలిసో తెలియకో అంతర్గత స్వేచ్ఛకోసమే మన పోరాటమంతా. ఆ అంతర్గత స్వేచ్ఛ, ఆత్మజ్ఞానం పొందితేనే సాధ్యం.

అందువల్ల స్వేచ్ఛ కావాలంటే ఆత్మజ్ఞానం పొందాలి. ఆత్మజ్ఞానం పొందాలంటే చిత్తశుద్ధి కావాలి. చిత్తశుద్ధి అంటే రాగద్వేషాలనుంచి స్వేచ్ఛ పొందాలి. అశుద్ధం అంటే మోహం. ఆ మోహం ప్రపంచం ఆనందహేతువు లేదా దుఃఖహేతువు అనుకోవటంనుంచి వస్తుంది. ప్రపంచం ఆనందహేతువు లేదా దుఃఖహేతువు అనుకున్నన్నాళ్ళు ప్రపంచాన్ని మార్చటానికి ప్రయత్నిస్తూ, ఓడిపోతూ ఉంటారు.

అజ్ఞాత అహం దుఃఖ హేతుః, జ్ఞాత అహం సుఖ హేతుః

అర్థం చేసుకోని నేను దుఃఖానికి కారణాన్ని; అర్థం చేసుకున్న నేను సుఖానికి కారణాన్ని. ఈ విషయం అర్థం చేసుకునే వరకూ మోహంలో ఉంటాను; ప్రపంచాన్ని మార్చటానికి ప్రయత్నిస్తూ ఉంటాను. ఈ మోహం కర్మయోగంవల్ల పోతుంది.

మన ప్రయాణం టూకీగా –

కర్మయోగం పాటించి, చిత్తశుద్ధి పొందాలి

జ్ఞానయోగం పాటించి, పూర్ణత్వం అర్థం చేసుకుని మోక్షం పొందాలి.

తస్మాత్ – అందువల్ల.

కార్యం కర్మ సమాచర – కర్మయోగం పాటించు.

అందువల్ల కర్మయోగంతో నీ ప్రయాణాన్ని మొదలుపెట్టు. కార్యం అంటే మన ధర్మం. ఈ సందర్భాలలో అర్జునుని ధర్మం ఏమిటి? మహాభారతయుద్ధం చేయటం. అది ఎలా చేయాలి?

అసక్తః – భవిష్యత్తు గురించి భయపడకుండా, గతం గురించి కలత చెందకుండా, వర్తమానంలో ఉండి ఏం చేయాలో దాన్ని మనస్ఫూర్తిగా చేయాలి.

సతతమ్ – అలా ఎప్పుడూ ఉండాలి.

అసక్తో హ్యాచరన్ కర్మ – నువ్వు చేయాల్సిన కర్మను సరియైన దృక్పథంతో చేస్తే;

పరమాప్నోతి పూరుషః – మోక్షం పొందుతావు.

పరం అంటే మోక్షం. అటువంటి తెలివైన కర్మయోగి సరియైన దృక్పథంతో పనిచేసి, తప్పకుండా మోక్షం పొందుతాడు. కాని వెంటనే కాదు. ప్రయాణం గుర్తుంచుకోండి: కర్మయోగం – చిత్తశుద్ధి – జ్ఞానయోగం – ఆత్మజ్ఞానం – మోక్షం. అందువల్ల అర్జునా! విల్లంబులు తీసుకుని యుద్ధం చేయి.

శ్లో. 20 **కర్మణైవ హి సంసిద్ధిమ్ ఆస్థితా జనకాదయః ।**
లోకసంగ్రహమేవాపి సంపశ్యన్ కర్తుమర్హసి ॥

కర్మణా, ఏవ, హి, సంసిద్ధిమ్, ఆస్థితాః, జనకాదయః,
లోకసంగ్రహమ్, ఏవ, అపి, సంపశ్యన్, కర్తుమ్, అర్హసి ॥

జనకాదయః	=	జనకుడు మొదలగు జ్ఞానులు గూడ	హి	=	కావున
కర్మణా, ఏవ	=	(ఆసక్తిరహిత) కర్మాచరణము ద్వారానే	లోకసంగ్రహమ్	=	లోకహితమును
సంసిద్ధిమ్	=	పరమసిద్ధిని	సంపశ్యన్, అపి	=	దృష్టియందుంచు కొనుచూ
ఆస్థితాః	=	పొందియుండిరి	కర్తుమ్, ఏవ	=	(కర్మ) చేయుటకే
			అర్హసి	=	(నీవు) తగియున్నావు

హి జనకాదయః కర్మణా ఏవ సంసిద్ధిమ్ ఆస్థితాః ।
అపి లోకసంగ్రహమ్ ఏవ సమ్పశ్యన్ కర్తుమ్ అర్హసి ॥

తా: జనకుడు మొదలగు జ్ఞానులు గూడ ఆసక్తిరహితముగా కర్మలను ఆచరించుటవల్లనే పరమసిద్ధిని పొందిరి. కావున నీవును లోకహితార్థమై కర్మలను ఆచరించుటయే సముచితము.

ఇది విన్నాక అర్జునుడు ఇంకా సందేహంలో పడవచ్చు. ఈ సందేహం చాలామందికి ఉంటూనే ఉంటుంది. గృహస్థుగా ఉంటూ, మోక్షం ఎలా పొందుతాము అంటారు. ఎందుకంటే గృహస్థుకు బోలెడు బరువు బాధ్యతలు ఉంటాయి. గృహస్థాశ్రమంనుంచి బయటకు వచ్చి, సన్న్యాసం స్వీకరిస్తేనే మోక్షం గురించి ఆలోచించవచ్చు అనుకుంటారు. అర్జునుని పరిస్థితి కూడా అలాగే ఉంది.

గృహస్థుకన్నా కూడా రాజు బాధ్యత ఇంకా ఎక్కువ ఉంటుంది కదా! రాజుకి దేశం గురించి బాధ్యత ఉంటుంది. దూరపు కొండలు నునుపు అంటారు. ఏ ఆశ్రమానికుండే అవస్థ ఆ ఆశ్రమానికి ఉంటుంది. కొంతమంది సన్న్యాసులను అడిగితే, పొరపాటున కూడా సన్న్యాసం తీసుకోవద్దని సలహా ఇస్తారు. పైగా సన్న్యాసాశ్రమం తీసుకుంటే వెనక్కి రాలేరు. అది ఒన్‌వే ట్రాఫిక్. సన్న్యాసి సన్న్యాసాన్ని సన్యసించలేడు.

జీవితంలో ప్రతిదశనీ ఆశ్రమం అంది శాస్త్రం. ఆశ్రమంలో సన్న్యాసి మాత్రమే జీవించడు. గృహస్థు నడిపే జీవితాన్ని కూడా గృహస్థాశ్రమం అంటుంది. దీని ఉద్దేశ్యం మనం ఆశ్రమాన్ని ఇల్లుగా, ఇంటిని ఆశ్రమంగా మలుచుకోవచ్చు. ఇంటికీ ఆశ్రమానికీ మధ్య ఉన్న వ్యత్యాసం ఏమిటి? దానిమీద ఉన్న బంధకత్వంలో ఉంది తేడా. బంధకత్వం ఉంటే అది ఇల్లు; బంధకత్వం లేకపోతే అది ఆశ్రమం. సన్న్యాసికి బంధకత్వం ఉండదు కాబట్టి, ఆయన నివసించేదాన్ని ఆశ్రమం అంటారు. అందువల్ల ఈ రెండింటి మధ్య భేదం బాహ్యంగా లేదు. అందులో నివసించే వారివల్ల ఉంది.

అందువల్ల గృహస్థులు కూడా ఆ ఆశ్రమంలో ఉంటూనే మోక్షాన్ని పొందగలరు అని కృష్ణభగవానుడు చెబుతున్నాడు. నిజానికి ఈ శ్లోకం గృహస్థులను స్తుతించే శ్లోకం. గొప్ప రాజులు, ఒకపక్క రాజ్యబాధ్యతలను వహిస్తూనే, మోక్షం పొందారు. అందరికీ తెలిసిన, ఉపనిషత్తుల్లో పేర్కొన్న, అటువంటి రాజు జనకుడు. ఆయనను రాజర్షి అంటారు.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో రాజులు జ్ఞానులయి ఉన్న సందర్భాలు చూస్తాము. దానికి ఒక ఉదాహరణ గార్గ్య – అజాతశత్రువుల సంవాదం. అజాతశత్రువు రాజు. గార్గ్యుడు బ్రాహ్మణుడు. గార్గ్యుడు బ్రహ్మ గురించి చెబుతానని అజాతశత్రువు దగ్గరికి వెళతాడు. కాని ఆయనకు తెలిసింది సగుణబ్రహ్మ మాత్రమే. నిర్గుణబ్రహ్మ గురించి తెలియదు. **ఏతావన్ను** – ఇంతేనా నీకు తెలిసింది అన్నాడు రాజు. ఎందుకంటే నిర్గుణ బ్రహ్మజ్ఞానం పొందకపోతే ఆ జ్ఞానం అసంపూర్ణం. **ఉపత్వాయానీతి** – అంత పండితుడు గార్గ్యుడు వెంటనే అజాతశత్రువును తనకు నిర్గుణబ్రహ్మ గురించి బోధించమన్నాడు. **ప్రతిలోమం చైతద్యద్ బ్రాహ్మణః క్షత్రియ ముపేయాదబ్రహ్మ మే వక్ష్యతీతి** – ఒక బ్రాహ్మణుడు, ఒక క్షత్రియుణ్ణి బ్రహ్మజ్ఞానం బోధించమని కోరటం విరుద్ధంగా ఉంది. అయినా ఫర్వాలేదు. **వ్యేవ త్వా జ్ఞపయిష్యామి** – నేను నీకు బోధిస్తాను అంటాడు. అలాగే జనకుడు కూడా బాధ్యతగల గృహస్థుగా ఉంటూ, కర్మయోగం పాటించి, చిత్తశుద్ధి పొంది, జ్ఞానం పొంది, మోక్షం పొంది, నలుగురికి బోధించగలిగాడు. అందువల్ల అర్జునా! నువ్వు జీవితంనుంచి పారిపోనవసరం లేదు, గృహస్థాశ్రమంలో ఉంటూనే జ్ఞానం పొందవచ్చు.

జనకాదయః – జనకుడు, అశ్వపతి, అజాతశత్రువు మొదలైన రాజులు;

సంసిద్ధిమ్ ఆస్తితాః – మోక్షం పొందారు. ఎలా?

కర్మణా ఏవ – బాధ్యతలు నిర్వర్తిస్తూ గృహస్థాశ్రమంలోనే ఉంటారు. వారిలాగా అర్జునుడు కూడా ధర్మయుద్ధం చేస్తూ, గృహస్థాశ్రమంలో ఉంటూ, జ్ఞానం పొంది, గృహస్థజ్ఞాని అవవచ్చు. నాల్గవ అధ్యాయంలో **గృహస్థజ్ఞాని** గురించి కృష్ణపరమాత్మ చెబుతాడు.

ఈ ఉదాహరణతో అర్జునునికి ధైర్యం నూరిపోయటంతో కర్మయోగం అయిపోయింది. ఈ శ్లోకంలోని రెండవ పాదంనుంచి వేరే విషయాన్ని చర్చించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆ కొత్త అంశం ఎందుకు చెప్పబోతున్నాడో తెలుసుకోవాలి ముందు.

3. జ్ఞాని విధులు శ్లోకాలు 20 (రెండవ పాదం) – 29

17,18వ శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ కర్మయోగం చిత్తశుద్ధి పొందటానికి, తరువాత జ్ఞానం పొందటానికి ముఖ్యమని చెప్పాడు.అతను జ్ఞానం పొందాక ముక్తి పొందుతాడని, అప్పుడు అతనికి కర్మయోగం చేసి తీరనవసరం లేదనీ చెప్పాడు. ఎందుకంటే జ్ఞానం పొందాక అతను ముక్తపురుషుడు అవుతాడు. అలాంటప్పుడు కర్మయోగం తప్పనిసరి కాదు. లక్ష్యం పొందేవరకే మార్గం అవసరం, లక్ష్యం పొందిన జ్ఞానికి కర్మ అవసరం లేదు.

నైవ తస్య కృతేనార్థో నాకృతేనేహ కశ్చన ।
న చాస్య సర్వభూతేషు కశ్చిదర్థవ్యపాశ్రయః ॥ – 3.18

జాగ్రత్తగా గమనించండి; కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానికి **కర్మ అవసరం లేదు అన్నాడు కాని, కర్మ చేయకూడదు అనలేదు**. అంటే కర్మ చేస్తే చేయవచ్చు, లేకపోతే లేదు. రమణమహర్షిలాగా మౌనంగా ఉండవచ్చు లేదా శంకరాచార్యులలాగా ఎక్కువగా హుషారుగా ఉండవచ్చు. ఇది విని అర్జునుడు తను కూడా జ్ఞానిగా భావించి, కర్మసన్న్యాసం చేయవచ్చు. జ్ఞానాన్ని కొలిచే పరికరం ఏదీలేదు. వయస్సు కాని, గడ్డం కాని, వేషధారణ కాని నిరూపించలేదు. జ్ఞానమే దానికి కొలత. ఆ జ్ఞానం ఎదుటివారికి తెలియదు కాబట్టి, ఫలానా వ్యక్తిని జ్ఞాని అని గుర్తించలేము. అది ఎవరికి వారే గ్రహించుకోవాలి.

నాకు జ్ఞానం వచ్చింది, నేను కర్మలు చేయను అని అర్జునుడు అంటాడేమోనని కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞాని కూడా కర్మలు చేయాలని చెబుతాడు. ఎందుకు?

లోకసంగ్రహమేవాపి సంపశ్యన్ కర్తుమర్హసి – లోక సంగ్రహంకోసం. జ్ఞాని సమాజంలో ఉన్నాడు. తనకోసం కాకపోయినా, లోకంకోసం కర్మ చేయాలి. లోకానికి మేలు చేయటంకోసం చేయాలి. ఈ అంశాన్ని కృష్ణపరమాత్మ ప్రవేశపెడుతున్నాడు. ఇది మన సాంప్రదాయంలో ఉన్న ఒక ప్రాథమిక సూత్రాన్ని ఆధారం చేసుకుని చెప్పినది.

మన సాంప్రదాయంలో ధార్మికజీవనవిధానం గురించి తెలుసుకోవటానికి మూడు మార్గాలు ఉన్నాయి. ధార్మికజీవనం తెలియకపోతే ఇష్టం వచ్చినట్టు ప్రవర్తిస్తారు. వారు రాగద్వేషాలకు అనుగుణంగా ప్రవర్తిస్తారు. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే మంచి, చెడు విచక్షణ లేని చిన్నపిల్లల లాగా ప్రవర్తిస్తారు. చిన్నపిల్లలు ఎవరైనా

వారిని ఎత్తుకోగానే వారి బట్టలు తడిపేస్తారు. వారికి ఆ తేడా తెలియదు. అలా తనకు తోచినట్టు ప్రవర్తించేవ్యక్తిని **ప్రాకృత పురుషుడు** అంటారు. ధర్మం ఎరిగి ప్రవర్తించే వ్యక్తిని **సంస్కృత పురుషుడు** అంటారు. సంస్కృత పురుషుడుగా ఉండాలంటే, మీకు తోచింది చేయకూడదు, ధర్మమైనది చేయాలి. ధర్మాధర్మాలు ఎలా తెలుస్తాయి? మూడు మార్గాలు ఉన్నాయి.

1. **శ్రుతి** – వేదంలోని పూర్వమీమాంస సూత్రాలు చెబుతాయి.

అథాఽతో ధర్మజిజ్ఞాసా

వేదాలు అపౌరుషేయాలు. సాక్షాత్తూ ఆ పరమాత్మనుంచి వచ్చాయి. పురుషబుద్ధినుంచి వచ్చిన జ్ఞానం మారుతూ ఉంటుంది. ఇవాళ మంచి అన్నదాన్ని, రేపు విజ్ఞానశాస్త్రం తప్పుగా నిరూపిస్తుంది.

2. **స్మృతి** – స్మృతి అంటే వేదాలనుంచి వచ్చిన శాస్త్రములు. రామాయణభారతాలు. కొన్ని వందల సంవత్సరాల ముందు ఉన్న ధర్మసూత్రాల్లో కొన్ని ఇప్పుడు పాటించలేము. ఉదాహరణకు శాస్త్రం బాత్‌రూమ్ 50 అడుగుల దూరంలో ఉండాలంటుంది. ఇప్పుడు ఉన్న చిన్న ఇళ్ళలో అది పాటించాలంటే పక్కవారి ఇంటికి వెళ్ళాలి. అందువల్ల శాస్త్రాన్ని క్షుణ్ణంగా అర్థం చేసుకుని, నేటి కాలమాన పరిస్థితులకు అనుగుణంగా చెప్పగలిగేవారు, సమాజశ్రేయస్సు కోరేవారు కావాలి.

యే తత్ర బ్రహ్మణాః సమ్మర్శినః యుక్తా ఆయుక్తాః
అలూక్షా ధర్మకామాస్స్యుః యథా తే తత్ర వర్తేరన్
తథా తత్ర వర్తేథాః ఏష ఆదేశః ఏష ఉపదేశః – తైత్తిరీయమ్

3. **శిష్టాచార్యులు** – ధర్మానికి ప్రతీకలుగా నిలిచినవారు. వారు ధర్మాన్ని పాటిస్తారు కాబట్టి, వారిని ఆదర్శంగా తీసుకోవచ్చు.

ఈ మూడింటిలోనూ మూడవ మార్గం ఎక్కువ శక్తివంతమైనది. ఎందుకంటే తక్కిన రెండూ అక్షరరూపంలో చూస్తే, మూడవదాన్ని అక్షరాలా చూస్తాము. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ శిష్టాచార్యులను శ్రేష్ఠాచార్యులు అంటున్నాడు. ఈ శ్రేష్ఠాచార్యులు ఎవరు? తల్లి, తండ్రి, గురువు. ఊహ తెలియని వయస్సులో తల్లిదండ్రుల ప్రభావం ఉంటుంది. తరువాత గురుకులవాసం వెళ్ళినప్పుడు గురువును దగ్గరగా గమనించటంవల్ల గురువు ప్రభావం ఉంటుంది.

స్వామీజీ ఒకప్పుడు అందరికీ క్యాసెట్లు పంచేవారు. ఒకరెవరో ఆ క్యాసెట్టు పోగొట్టుకుని ఆ విషయం చెప్పటానికి భయంభయంగా వచ్చారుట. స్వామీజీ 45 నిముషాలు తిడతారనుకుంటే, ఆయన చిరునవ్వు నవ్వి ఏం ఫర్వాలేదన్నారుట. స్వామీజీ కోపం తెచ్చుకోకూడదని సంవత్సరాల తరబడి చెప్పే మాటలకు ప్రతీకగా నిలబడేసరికి, ఆ శిష్యుడు ఆ సన్నివేశాన్ని మర్చిపోలేకపోయాడు. గంటల తరబడీ ఇచ్చే సలహాకన్నా ఒక్కక్షణం చేసే పని ప్రభావం చాలా ఉంటుంది. అది ఒక పాఠంగా మనస్సులో నిలిచిపోతుంది.

యథా మాతృమాన్ పితృమాన్ ఆచార్యవాన్ బ్రవేతి తథా షైవలి రాహ – బృహదారణ్యకోపనిషత్తు

శిష్టాచార్యులు తల్లి, తండ్రి, గురువు. వీరు కాక రాజు కూడా. అర్జునుడు ఒక బాధ్యతాయుతమైన స్థానంలో ఉన్నాడు. విలువిద్యలో ఆరితేరినవాడు, స్వర్గానికి వెళ్ళివచ్చినవాడు, శక్తిమంతుడు. ప్రజలు అతను ఏం చేస్తే అది ఆచరించటానికి సిద్ధంగా ఉంటారు.

దురదృష్టవశాత్తు ప్రజలు చెడు పనులు అనుసరించటానికి మొగ్గు చూపుతారు. విశ్వామిత్రుడు, దుర్వాసుడు ఎన్నో మంచి పనులు చేశారు. కాని ప్రజలు వాళ్ళు చేసిన చెడ్డ పనులకు ప్రాముఖ్యతనిస్తారు. దుర్వాసునికి కోపం ఎక్కువ అంటారు. విశ్వామిత్రుడు మేనక వెంట పడ్డాడంటారు. కాని విశ్వామిత్రుడు గాయత్రి మంత్రాన్ని దర్శించాడు. అందువల్ల అర్జునుడు శ్రేష్ఠాచార్యుడుగా ఉండాలి. శ్రేష్ఠాచార్యుని లక్షణాలు ఈ శ్లోకాల్లో చూస్తాము.

శ్లో. 21 **యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠః తత్తదేవేతరో జనః ।**
స యత్ప్రమాణం కురుతే లోకస్తదనువర్తతే ॥
యత్, యత్, ఆచరతి, శ్రేష్ఠః, తత్, తత్, ఏవ, ఇతరః, జనః,
సః, యత్, ప్రమాణమ్, కురుతే, లోకః, తత్, అనువర్తతే ॥

శ్రేష్ఠః	= శ్రేష్ఠపురుషుడు	సః	= అతడు
యత్, యత్	= ఏమేమి	యత్, ప్రమాణమ్	= దేనిని ప్రమాణముగా
ఆచరతి	= ఆచరించునో	కురుతే	= చేయునో (స్వీకరించునో)
ఇతరః, జనః	= ఇతర జనసముదాయము	లోకః	= లోకము
తత్, తత్, ఏవ	= అటువంటి దానినే	తత్, అనువర్తతే	= దానిననుసరించి ప్రవర్తించును
(ఆచరతి)	= ఆచరించును		

యత్ యత్ శ్రేష్ఠః ఆచరతి తత్ తత్ ఏవ ఇతరః జనః ఆచరతి ।
సః యత్ ప్రమాణం కురుతే లోకః తత్ అనువర్తతే ॥

తా: శ్రేష్ఠుడైన పురుషుని ఆచరణమునే (ప్రవర్తననే) ఇతరులును అనుసరింతురు. అతడు నిల్పిన (ప్రతిష్ఠించిన) ప్రమాణములనే లోకులందరును పాటించెదరు.

ఇవన్నీ నేర్చుకుని, పాటించటానికి ఉపయోగపడే మంత్రాలు.

శ్రేష్ఠః యత్ యత్ ఆచరతి – శ్రేష్ఠమైన పురుషుడు ఏది ఆచరిస్తే,

ఇతరః జనః తత్ ఏవ (ఆచరతి) – ఇతరులు అదే ఆచరిస్తారు.

తండ్రి పొద్దున్నే లేచి దీపారాధన చేసి పూజ చేస్తే, పుత్రుడు కూడా అదే చేస్తాడు. అదే తండ్రి పొద్దున్నే సిగరెట్టు కాలిస్తే, పుత్రుడు కూడా పెన్నో, పెన్సిలో నోట్లో పెట్టుకుని సిగరెట్టు కాలుస్తున్నట్టు చేస్తాడు.

సః యత్ ప్రమాణం కురుతే – శ్రేష్ఠపురుషుడు ప్రమాణంగా ఏం చేస్తే

లోకస్తదనువర్తతే – లోకం మొత్తం దాన్ని ఆచరిస్తుంది.

పుస్తకాలలో నేర్చుకున్నదానికన్నా, ప్రత్యక్షంగా చూసినదాని ప్రభావం ఎక్కువగా ఉంటుంది. పుస్తకాలు ఆడియో అయితే, పెద్దల జీవనవిధానం వీడియో. ఒక్కపని, వేలాది పుస్తకాలతో సమానం. **సత్యం వద** అని పిల్లవాడు తండ్రినుంచీ, పుస్తకాలనుంచీ నేర్చుకుంటాడు. కాని తండ్రికి ఒక ఫోను వస్తే, 'నేను లేనని చెప్పు,' అంటాడు కొడుకుతో. అప్పుడు బాబు పరిస్థితి ఎలా ఉంటుందో ఒక్కసారి ఆలోచించండి! సత్యహరిశ్చంద్రుడి కథలు గాలికెగిరిపోతాయి. తండ్రి చెప్పిన అబద్ధమే మిగులుతుంది. ఇలాంటివి పుస్తకాలకే పరిమితం కాబోలు, జీవితంలో **సత్యం వధ** పాటించాలి కాబోలు అనుకుంటాడు.

అలాగే తల్లి కూడా! తల్లి గర్భంలో ఉండగానే తల్లి ఆలోచనలు పుట్టబోయే పాపాయికి తెలుస్తాయిట. తల్లి తనను ఆప్యాయంగా స్వీకరిస్తుందో, ఇప్పటికే చాలామంది పిల్లలు ఉండి, తను భారంగా రాబోతున్నదో తెలుస్తుందిట. పాపాయి రాకకోసం అందరం ఆనందంగా ఎదురు చూస్తున్నామని తెలియజేసే వేడుకలే సీమంతం, బాలసారెలు.

అంతేకాదు, తల్లిదండ్రులు పోట్లాడుకుంటుంటే పాపాయికి వారి భాష అర్థం కాకపోయినా, వాతావరణం వేడెక్కటం తెలుస్తుంది. అందువల్ల మొదటి గురువులు తల్లిదండ్రులు, తరువాత ఆచార్యుడు.

శ్లో. 22 **న మే పార్థాస్తి కర్తవ్యం త్రిషు లోకేషు కించన ।**
నానవాప్తమవాప్తవ్యం వర్త ఏవ చ కర్మణి ॥
న, మే, పార్థ, అస్తి, కర్తవ్యమ్, త్రిషు, లోకేషు, కించన,
న, అనవాప్తమ్, అవాప్తవ్యమ్, వర్తే, ఏవ, చ, కర్మణి ॥

పార్థ!	= ఓ పార్థా!	చ	= ఇంకా
మే	= నాకు	అవాప్తవ్యమ్	= పొందదగిన వస్తువేదియునూ
త్రిషు, లోకేషు	= ముల్లోకములందును	అనవాప్తమ్, న	= పొందబడకుండా లేదు
కించన, కర్తవ్యమ్	= ఎటువంటి కర్తవ్యమూ	కర్మణి, ఏవ	= (అయినను నేను) కర్మయందే
న, అస్తి	= లేదు	వర్తే	= ప్రవర్తిల్లుచున్నాను

పార్థ! మే త్రిషు లోకేషు కించన కర్తవ్యం న అస్తి ।
అనవాప్తమ్ అవాప్తవ్యం చ న (అస్తి) ॥ కర్మణి వర్తే ఏవ ॥

తా: ఓ అర్జునా! ఈ ముల్లోకములందును నాకు కర్తవ్యము అనునది లేదు. అలాగే పొందదగిన వస్తువులలో ఏదియును నేను పొందనిదియును లేదు. అయినను నేను కర్మలయందే ప్రవర్తిల్లుచున్నాను.

ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ తననే ఉదాహరణగా చూపుతున్నాడు. తల్లి, తండ్రి, గురువులే కాదు ఇంకా కొంతమంది శ్రేష్ఠులను చూపించాలి. పురాణాల్లో పాత్రలను తీసుకుంటే ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్క మంచి లక్షణానికి ప్రతీకలు.

ఉదాహరణకు హనుమంతుడు పిల్లలందరికీ పెద్ద హీరో. ఒక సూపర్‌మేన్. తేలికగా సముద్రాన్ని దాటేశాడు. రాముడు ఒక కొమ్మ తెమ్మంటే మొత్తం కొండనే తీసుకువచ్చాడు. రాక్షసులను దోమలను చంపినట్టు చంపాడు.

ఇలాంటి సాహసోపేతమైన కథలు పిల్లలు ఇష్టపడతారు. కాని అతని కథ ద్వారా శాస్త్రం కొన్ని ముఖ్యమైన విలువలను కూడా నేర్పిస్తుంది.

ఆంజనేయస్వామి సీతమ్మవారికోసం వెతికే ప్రయత్నంలో రావణుడి అంతఃపురంలోకి కూడా వెళతాడు. అక్కడ ఎందరో అంతఃపుర స్త్రీలను చూస్తాడు. అయ్యో, అంతఃపురంలోకి వెళ్ళానే! పెద్ద తప్పు చేశానే అని ముందు బాధపడతాడు. తర్వాత తను ఏ దురుద్దేశంతోనూ వెళ్ళలేదనీ, సీతమ్మవారిని వెతకటానికే వెళ్ళానని, తనను తాను ఓదార్చుకుంటాడు. నిజమే గదా! ఆవుని వెతకాలంటే ఆవుల మందలోనే వెతకాలి; సీతను వెతకాలంటే స్త్రీల మధ్యలోనే వెతకాలి. నేను నా తల్లిని వెతుకుతున్నానన్నాడు. దీన్నిబట్టి పరస్త్రీలను ఎలా చూడాలో తెలుస్తుంది. పరస్త్రీలను తల్లితో సమానంగా చూడాలి. ఇది ఒక విలువ.

ఇంత వెతికినా సీతాదేవి కనబడక పోయేసరికి, ఆంజనేయస్వామికి తన తప్పు తెలిసివచ్చింది. 'నేను నా గురించి గొప్పగా భావించుకున్నాను, నేను వెతకగలననుకున్నాను, కాని నా స్వామి కరుణ లేనిదే నేను సాధించలేను,' అని తెలుసుకున్నాడు. అప్పుడు కళ్ళు మూసుకుని ప్రార్థించాడు.

నమోస్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ దేవ్యై చ తస్యై జనకాత్మజాయై

నమోస్తు రుద్రేంద్రయమానిలేభ్యః నమోస్తు చంద్రార్కమరుద్గణేభ్యః

దీన్నిబట్టి మానవశక్తి ఒక్కటే చాలదు, దైవకృప కూడా తోడవ్వాలని అర్థమవుతుంది. ఇది ఇంకొక విలువ.

లక్ష్మణుడు మానవాళికి ఇంకొక ఆదర్శ పురుషుడు. అతను సాక్షాత్తూ ఆదిశేషుడు. శక్తిమంతుడు. సుగ్రీవుడు కొన్ని నగలు చూపించి అవి సీతాదేవివేమో చూడమని లక్ష్మణుణ్ణి అడిగితే, లక్ష్మణుడు అన్నాడు –

నాహం జానామి కేయూరే నాహం జానామి కంకణే

నూపురే త్వపి జానామి నిత్యం పాదాభివందనాత్

నాకు సీతాదేవి కేయూర కంకణాలు తెలియవు, నేను ఎన్నడూ తల పైకెత్తి ఆమె మొహం వైపు చూడలేదు, కాని రోజూ పాదాభివందనాలు చేస్తుండటంవల్ల కాలి అందెలను మాత్రం గుర్తు పట్టగలను అన్నాడు.

ఆ విధంగా పురాణాల్లో ఎందరో ఆదర్శపురుషులు ఉన్నారు. వారు గొప్ప శక్తిమంతులు, పండితులు, భక్తులు. వారు ధనాన్ని, గురువును, పరస్త్రీలను, ఇతరులను ఎంతో గౌరవంగా చూసేవారు. అటువంటి ఆదర్శపురుషులు లేకపోతే నేటి టీ.వీ. హీరోలు, సినిమా హీరోల ప్రభావం ఎక్కువై పోతుంది. నలుగురినీ ప్రభావితం చేసే ఇటువంటివారు ఆదర్శవంతంగా లేకపోతే చెడు ప్రభావం పడుతుంది.

కృష్ణపరమాత్మ తన ఉదాహరణే చెబుతున్నాడు. ఆయన అవతారపురుషుడు. జ్ఞానికన్నా ఎక్కువ. జ్ఞాని ముందు సంసారిగా ఉండి, తరువాత జ్ఞానం పొందుతాడు. కాని అవతారపురుషుడు ముందే జ్ఞాని. తను జ్ఞాని అయినా అర్జునుని రథసారథిగా వచ్చాడు. రథసారథి చేసే పనులన్నీ చేశాడు. స్వధర్మం పాటించాలి కాబట్టి చేస్తాడు. గృహస్థుగా స్వధర్మం పాటించాలి కాబట్టి కుచేలుడు వస్తే, అతిథి దేవోభవ సూత్రాన్ని పాటించాడు. అతనికి పాదపూజ చేశాడు. దుష్టశిక్షణకోసం తన మామ కంసుణ్ణి చంపాడు.

పార్థ మే త్రిషు లోకేషు కర్తవ్యం న అస్తి – నాకు మూడు లోకాల్లోనూ సాధించాల్సింది ఏమీ లేదు. కృష్ణపరమాత్మ చిత్తశుద్ధి పొందటానికి కర్మలు చేయనవసరం లేదు. ఎందుకంటే భగవంతునిగా ఆయన **నిత్యశుద్ధుడు**. జ్ఞానిగా నిత్యశుద్ధుడు.

నానవాప్తమవాప్తవ్యమ్ – నేను సాధించని పురుషార్థం అంటూ ఏదీ లేదు. ధర్మార్థకామమోక్షాలనే నాలుగు పురుషార్థాలు నాలో ఒక భాగం. అందువల్లనే దేవుణ్ణి భగవాన్ అంటారు. భగ అంటే ఆరు రకాల ఐశ్వరం; వాన్ అంటే ఉన్నవాడు. ఆరు రకాల ఐశ్వరం ఉన్నవాడు భగవాన్.

ఐశ్వరస్య సమగ్రస్య వీర్యస్య యశసః శ్రియః
జ్ఞానవైరాగ్యయోశ్చైవ షణ్ణాం భగ ఇతీరణః

ఐశ్వర్యం అంటే అధికారం; ఈశ్వరుడు అంటే రాజు; ఐశ్వర్యం అంటే అన్నిటికీ అధికారి; వీర్యం–ధైర్యం; యశః–కీర్తి; శ్రియః–ఐశ్వర్యం; జ్ఞానం, వైరాగ్యం; సమగ్రస్య – ఈ ఆరు సమగ్రంగా ఉన్నాయి. నా దగ్గర కొన్ని రూపాయలు ఉంటే అది 'భగ' అవదు. పనివారిమీద అధికారం ఉంటే అది 'భగ' అవదు. పైన చెప్పిన ఆరు పూర్తిస్థాయిలో ఉండాలి. అందువల్ల భగవంతుడు సాధించాల్సింది ఏమి లేదు. ఇంతవరకూ సాధించనిదీ ఏమీ లేదు. కాని కృష్ణపరమాత్మ ఏమంటున్నాడు?

వర్త ఏవ చ కర్మణి – కాని నేను కర్మలు చేస్తూనే ఉన్నాను. నా వర్ణాశ్రమధర్మం ప్రకారం చేస్తున్నాను. వర్ణం–క్షత్రియ వర్ణం, ఆశ్రమం–గృహస్థాశ్రమం. ఈ రెండు ధర్మాలూ నిర్వర్తిస్తూనే ఉన్నాను. నేనే నా ధర్మాన్ని తప్పించుకోలేనప్పుడు, ఓ అర్జునా! నువ్వు జ్ఞానివయినా కూడా నీ ధర్మాన్ని నెరవేర్చక తప్పదు.

శ్లో. 23 **యది హ్యహం న వర్తేయం జాతు కర్మణ్యతంద్రితః ।**
మమ వర్త్మానువర్తంతే మనుష్యాః పార్థ సర్వశః ॥
యది, హి, అహమ్, న, వర్తేయమ్, జాతు, కర్మణి, అతంద్రితః,
మమ, వర్త్మ, అనువర్తంతే, మనుష్యాః, పార్థ, సర్వశః ॥

హి	= ఎందుకంటే	న, వర్తేయమ్	= ప్రవర్తింపకున్నచో (గొప్ప హాని కలుగును, ఎందుకంటే)
పార్థ	= ఓ పార్థా!		
యది	= ఒకవేళ	మనుష్యాః	= మనుజులు
జాతు	= ఎప్పుడైనను	సర్వశః	= అన్నివిధములా
అహమ్	= నేను	మమ	= నాయొక్క
అతంద్రితః	= సావధానుడనై	వర్త్మ	= మార్గమునే
కర్మణి	= కర్మయందు	అనువర్తంతే	= అనుసరించెదరు

యది హి అహమ్ అతన్ద్రితః కర్మణి జాతు న వర్తేయమ్ ।
(తర్హి) హే పార్థ! మనుష్యాః సర్వశః మమవర్త్మ అనువర్తన్తే ॥

తా: ఓ పార్థా! ఎప్పుడైనను నేను సావధానుడనై కర్మలందు ప్రవర్తింపకున్నచో లోకమునకు గొప్ప హాని సంభవించును. ఎందుకనగా మనుష్యులందరును అన్ని విధాల నా మార్గమునే అనుసరింతురు.

పెద్దవారు బాధ్యతగా ప్రవర్తించకపోతే దాని పర్యవసానమేమిటో ఇందులో చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. సమాజం నాయకులనుకున్నవారిని గుడ్డిగా, గొర్రెలమందలా అనుసరిస్తుంది. సరియైన మార్గదర్శకులు లేకపోతే వారికి నచ్చిన వారిని అనుసరించటంవల్ల అంతా అయోమయంగా ఉంటుంది. దీన్నే సంకరః అని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఉదాహరణకు రోడ్డుమీద ఎర్రలైటు వెలిగి, అన్ని వాహనాలు ఆగిన సమయంలో ఎవరో దాన్ని పట్టించుకోకుండా ముందుకు దూసుకువెళితే ఏమవుతుంది? అందరూ అతనిలాగా ట్రాఫిక్ నిబంధనలను ఉల్లంఘిస్తారు. అలా అనేక స్థాయిల్లో నియమ ఉల్లంఘనలు జరిగిపోతుంటాయి.

యది హి అహం న వర్తేయమ్ – ఒకవేళ నేను నా ధర్మాన్ని సరిగ్గా నిర్వర్తించకపోతే; అది కూడా ఎలా?

జాతు కర్మణి అతంద్రితః – కర్మను శ్రద్ధగా చేయకపోతే;

మమ వర్త్మానువర్తంతే మనుష్యాః – అందరూ నన్ను అనుసరిస్తారు;

సర్వశః – అన్ని విధాలుగా.

మనకి ఒక పనివల్ల ప్రత్యక్షంగా ప్రయోజనం కలగదని తెలిసీ, ఇతరులకోసం ఆ పని చేస్తుంటే మామూలుగా మనం ఏం చేస్తాం? దాన్ని అంత శ్రద్ధగా చేయము. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ఆ పనిని శ్రద్ధగా చేయాలని చెబుతున్నాడు. మనం ప్రత్యక్షంగా లాభం పొందకపోయినా, మన కుటుంబసభ్యులకు మార్గదర్శకులం అవుతున్నాము. అదే గొప్ప విషయం.

పైగా, అందరూ కృష్ణపరమాత్మను అనుసరించటానికి చూస్తారు. దొంగలు కూడా కృష్ణపరమాత్మ వెన్న దొంగలించాడని చెబుతారు. కృష్ణపరమాత్మ ఎన్నో మంచి పనులు చేశాడు. కాని మనుష్యులు వారికి కావాల్సినవే తీసుకుంటారు. వర్త్మ అంటే జీవనవిధానం. రామాయణం అంటే రామునియొక్క అయణం, అంటే రాముడు పాటించిన మార్గం.

ప్రజలు ఎంత గుడ్డిగా ఎదుటివారిని అనుసరిస్తారో చూపటానికి ఒక కథను చెబుతారు. ఒకసారి ఒక బ్రాహ్మణుడు రామేశ్వరం వెళ్ళాడు. అతనికొక రాగిచెంబు ఉంది. సముద్రస్నానానికి వెళ్ళేముందు ఆ రాగిచెంబును ఎక్కడన్నా భద్రంగా దాచాలనుకున్నాడు. ఇసుకలో దాన్ని దాచాడు. కాని కొంతదూరం వెళ్ళాక అతనికి అనుమానం వచ్చింది. ఇంత విశాలమైన ప్రాంతంలో ఎక్కడ దాచానో ఎలా తెలుస్తుంది అనుకున్నాడు. అనుకున్న వెంటనే దానిపైన శివలింగంలా ఇసుకతో చేశాడు. ఇంకేదైనా ఆకారమయితే ఎవరి దృష్టినైనా ఆకర్షిస్తుందేమోననే భయంతో శివలింగం చేశాడు. కాని అదే పెద్ద ముప్పు తెచ్చి పెట్టింది.

అతని తరువాత స్నానానికి వచ్చిన వ్యక్తి సముద్రంలో బ్రాహ్మణుణ్ణి, ఇసుకలో శివలింగాన్ని చూశాడు. ఓహో! స్నానం చేసేముందు ఇక్కడ రామేశ్వరంలో ఇలా సైకతలింగం చేయాలి కాబోలు అనుకున్నాడు. వెంటనే అతను కూడా ఇంకో శివలింగం చేశాడు. తర్వాత వచ్చినతను ఏం చేశాడో, వేరే చెప్పాలా? అలా ఆ బ్రాహ్మణుడు స్నానం చేసి బయటకు వచ్చేసరికి వందల కొద్దీ శివలింగాలు ఉద్భవించాయి. అందులో అతని శివలింగం, దానికింద ఉన్న రాగిచెంబు ఏది? తన బాధను వెల్లడిస్తూ ఇలా అన్నాడు ఆ బ్రాహ్మణుడు –

గతానుగతికో లోకాః న లోకా పరమార్థికాః
సేతే సైకత లింగేన నష్టమ్మే తామ్ర భాజనమ్

జనుల గొర్రెలమంద స్వభావంవల్ల నేను సముద్రపుటుడ్డున చేసిన సైకతలింగం ఏదో తెలియటం లేదు. ఈ గొర్రెలమంద స్వభావం ఒక్కోసారి మరీ వింతగా కూడా ఉంటుంది. ఎవరో చిరిగిన జీన్స్‌ప్యాంట్ వేసుకుంటే అది ఫ్యాషన్. కొత్త జీన్స్‌ప్యాంట్‌ని కొని, తుపాకీలతో దానికి చిల్లులు పొడిచి మరీ అమ్ముతారు. పైగా వాటికి ఖరీదెక్కువ కూడా. అలాగే మిగిలిపోయిన ఆహారంతో ఎవరో ఏదో కొత్త వంటకం చేస్తే, మనుష్యులు పనిగట్టుకుని ఆహారాన్ని మిగిల్చి, ఆ వంటకం చేయటం నేర్చుకుంటారు. అందువల్ల పెద్దలు జాగ్రత్తగా ఉండాలి.

శ్లో. 24 **ఉత్సీదేయురిమే లోకా న కుర్యాం కర్మ చేదహమ్ ।**
సంకరస్య చ కర్తా స్యామ్ ఉపహన్యామిమాః ప్రజాః ॥
ఉత్సీదేయుః, ఇమే, లోకాః, న, కుర్యామ్, కర్మ, చేత్, అహమ్,
సంకరస్య, చ, కర్తా, స్యామ్, ఉపహన్యామ్, ఇమాః, ప్రజాః ॥

చేత్, అహమ్	= ఒకవేళ నేను	సంకరస్య	= సాంకర్యమునకు
కర్మ	= కర్మను	కర్తా	= కర్తను
న, కుర్యామ్	= చేయనిచో	స్యామ్	= అగుదును
ఇమే, లోకాః	= ఈ లోకములు	ఇమాః, ప్రజాః	= ఈ ప్రజలందరినీ
ఉత్సీదేయుః	= కష్టనష్టముల పాలగును	ఉపహన్యామ్	= కష్టముల పాలుచేసిన వాడనగుదును
చ	= ఇంకా (నేను)		

అహం కర్మ న కుర్యాం చేత్ ఇమే లోకాః ఉత్సీదేయుః ।
సంకరస్య కర్తా స్యామ్ ఇమాః ప్రజాః చ ఉపహన్యామ్ ॥

తా: నేను కర్మలను ఆచరించుట మానినచో ఈ లోకములన్నియును నశించును. అంతేగాదు, లోకములందు అల్లకల్లోలములు (సాంకర్యములు) చెలరేగును. ప్రజానష్టము వాటిల్లును. అప్పుడు అందులకు నేనే కారకుడనయ్యెదను.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు, నేను నా స్వధర్మాన్ని పరిత్యజిస్తే, తక్కినవారు కూడా వారి స్వధర్మాన్ని పరిత్యజిస్తారు. స్వధర్మం కూడా పంచమహాయజ్ఞాలలోకి వస్తుంది. దాని పరిణామాలు వెంటనే రావు. ఆఖరికి

ఆరోగ్యవిషయంలో కూడా. ఆరోగ్యాన్ని పట్టించుకోకపోతే, ముందు కొన్ని సూచనలను ఇస్తుంది. అప్పుడూ పట్టించుకోకపోతే దాని ఫలితం దారుణంగా ఉంటుంది.

పర్యావరణ విషయంలో కూడా అంతే. ఒక మనిషి తన ఇంటి ముందు చెట్టును కొట్టివేస్తే, రాత్రికి రాత్రే ఆ ఊరిలోని ప్రజలందరూ చచ్చిపోరు, కాని అన్ని ఇళ్ళు పడగొట్టి వందలకొద్దీ ఫ్లాట్లు కట్టేస్తే మనుష్యులు పెరిగిపోతారు, చెట్లు తగ్గిపోతాయి.

ముంబైలో చెంబూర్ అనే ప్రాంతంలో పొగమంచు ఎప్పుడూ ఉంటుంది. రసాయనాల కాలుష్యంవల్ల ఏర్పడింది ఈ పొగమంచు. దానివల్ల అనేక ఆరోగ్యసమస్యలను ఎదుర్కొంటుంటారు అక్కడి ప్రజలు. దానికి పరిష్కారం లేదు. ఇదే పరిస్థితి దేశమంతా ఉంటే ఎలా ఉంటుందో ఒక్కసారి ఊహించండి! అందువల్ల సృష్టిని నాశనం చేస్తే దాని ఫలితాలు అనుభవించక తప్పదు.

ఇమే లోకాః ఉత్సీదేయుః – అందువల్ల అందరూ నాశనమవుతారు, వెంటనే కాకపోయినా తరువాత అయినా.

కర్మ అహం న కుర్యాం చేత్ – నేను నా ధర్మాన్ని నెరవేర్చకపోతే, నేను ఆదర్శంగా ఉండక పోతే, ఏమవుతుంది?

సంకరస్య చ కర్తా స్యామ్ – వర్ణాశ్రమధర్మాల విషయాల్లో పూర్తి అయోమయంలో పడిపోతారు.

ఇమాః ప్రజాః (అహమ్) ఉపహన్యామ్ – ఈ ప్రజలందరినీ నేను కష్టాలపాలు చేసినవాడినవుతాను.

ఈ వర్ణాశ్రమధర్మాల గురించి నాల్గవ అధ్యాయంలో వస్తుంది. అప్పుడు వివరంగా చూద్దాము. కాని ఇప్పుడు ఒక అంశం చూడాలి. ఒక వృత్తిని ఎన్నుకోవాలంటే రెండు పద్ధతుల్లో ఎన్నుకోవచ్చు అంటుంది శాస్త్రం.

1. **గుణాన్నిబట్టి కర్మ** – ఇష్టాన్నిబట్టి వృత్తిని ఎన్నుకోవటం. అలా ఇష్టమైన కర్మ చేస్తే, దాన్ని శ్రద్ధగా చేస్తాము. జీతంకోసం చేస్తే శనివారం ఎప్పుడొస్తుందా అని ఎదురుచూస్తాము. అదే మనకిష్టమైన పని చేస్తే అలసట అనేదే తెలియదు.

2. **జాతినిబట్టి కర్మ** – జాతినిబట్టి వృత్తిని ఎన్నుకోవటం. దానిలో ఒక లాభం ఉంది. పుట్టినప్పటినుంచి తండ్రి చేసే పని చూస్తూ ఉండటంవల్ల అతి తేలికగా నేర్చుకుంటారు. డాక్టరు కొడుకు పెన్నో, పెన్సిలో తీసుకుని ఇంజక్షన్ ఇస్తున్నానంటాడు. సంగీతవిద్వాంసుని కొడుకు చిన్నప్పటినుంచే సంగీతంలో ప్రావీణ్యం సంపాదిస్తాడు. అలా నాలుగు తరాలుగా సంగీతవిద్వాంసులు అయినవారు ఉన్నారు.

కాని ఏది ఎన్నుకున్నా డబ్బుకోసం మాత్రం ఎన్నుకోవద్దంటుంది శాస్త్రం. ఒకప్పుడు ఎక్కడ చూసినా బ్యాంకు ఉద్యోగాలకోసం ఆరాటపడేవారు. ఇప్పుడు ఎక్కడ చూసినా కంప్యూటర్ రాజ్యమేలుతున్నది. బ్రాహ్మణులు తక్కిన వర్ణాల ధర్మాలకు వెళుతున్నారు కాని బ్రాహ్మణధర్మాన్ని పాటించటం లేదు. అంటే వేదాలు నేర్చుకోవటం లేదు. ఆ మాటకొస్తే గాయత్రీమంత్రమే గుర్తుండని పరిస్థితి వస్తున్నది. బ్రాహ్మణుడు నా పుత్రుడు మాత్రం సన్న్యాసి అవకూడదు అంటాడు. సంస్కృతం జోలికే ఎవరూ పోవటం లేదు. కాలేజీల్లో నేర్చుకున్నా, అది నేర్చుకున్నట్టు

అవదు. ఎందుకు? వారు 98 మార్కులు వస్తాయని నేర్చుకుంటారు అంతేకాని భాషమీద మక్కువతో కాదు. పైగా సంస్కృతం పరీక్ష ఇంగ్లీషులో రాయవచ్చు. అందువల్ల తేలికగా రాసేస్తారు.

అందువల్ల స్వధర్మం గుణంమీద కాని, జాతిమీద కాని ఆధారపడి నెరవేర్చాలి కాని, డబ్బుమీద ఆధారపడి చేయకూడదు. అర్జునా! నీకిష్టం ఉన్నా లేకపోయినా, నీ క్షత్రియధర్మాన్ని నెరవేర్చు. నీ గుణం కూడా క్షత్రియగుణమే. అందువల్ల నీ ధర్మాన్ని పాటించు.

శ్లో. 25 **సక్తాః కర్మణ్యవిద్వాంసో యథా కుర్వంతి భారత ।**
కుర్యాద్విద్వాంస్తథాసక్తః చికీర్షుర్లోకసంగ్రహమ్ ॥
సక్తాః, కర్మణి, అవిద్వాంసః, యథా, కుర్వంతి, భారత,
కుర్యాత్, విద్వాన్, తథా, అసక్తః, చికీర్షుః, లోకసంగ్రహమ్ ॥

భారత!	= ఓ అర్జునా!	విద్వాన్	= విద్వాంసుడు కూడ
కర్మణి, సక్తాః	= కర్మయందు ఆసక్తులైన	లోకసంగ్రహమ్	= లోకహితమును
అవిద్వాంసః	= అజ్ఞానులు	చికీర్షుః	= చేయగోరువాడై
యథా	= ఏ విధముగా	తథా	= ఆ విధముగానే
కుర్వంతి	= (కర్మలను) ఆచరింతురో	కుర్యాత్	= (కర్మలను) ఆచరింపవలెను
అసక్తః	= ఆసక్తిరహితుడైన		

భారత! యథా అవిద్వాంసః కర్మణి సక్తాః కుర్వన్తి ।
తథా లోకసంగ్రహం చికీర్షుః విద్వాన్ అసక్తః (సన్ కర్మ) కుర్యాత్ ॥

తా: ఓ అర్జునా! అజ్ఞానులు కర్మలయందు ఆసక్తులై వాటిని ఆచరించినట్లుగా విద్వాంసుడు (జ్ఞాని) కూడా లోకహితార్థమై ఆసక్తిరహితుడై కర్మలను ఆచరింపవలెను.

అజ్ఞాని కర్మ చేయాలి, జ్ఞాని కూడా కర్మ చేయాలి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కాకపోతే వారి లక్ష్యాల్లో వ్యత్యాసం ఉంటుంది. అజ్ఞాని చిత్తశుద్ధి, జ్ఞానం, మోక్షం దశలవారీగా పొందటానికి కర్మ చేస్తాడు. జ్ఞానికి ఈ మూడూ ఉన్నాయి. అతను సమాజానికి ఆదర్శప్రాయంగా నిలవటానికి కర్మ చేస్తాడు.

ఇద్దరూ కర్మ చేస్తారు కాని వారి దృక్పథాల్లో వ్యత్యాసం ఉంటుంది. జ్ఞాని అంటే ఎవరో ముందు అర్థం చేసుకోవాలి. జ్ఞానం అంటే రెండు, రెండు కూడితే నాలుగు అని నేర్చుకునే లౌకికజ్ఞానం కాదు. ఆ విధంగా అందరం జ్ఞానులమే. శాస్త్రం ప్రకారం జ్ఞానం అంటే, నా స్వరూపం పూర్ణత్వం, నా స్వరూపం భద్రత, నా స్వరూపం ఆనందం అని అర్థం చేసుకోవటం. నేను కోరే శాంతి, భద్రత, ఆనందాలు నా స్వస్వరూపం. అహం పూర్ణః అస్మి, అహం అమృతః అస్మి. నేను బాహ్యంగా ఆనందంకోసం పరుగులు తీయనవసరం లేదు.

అజ్ఞానికి ఈ విషయం తెలియదు కాబట్టి బాహ్యవస్తువుల వెంట పరుగులు తీస్తాడు. తను అసంపూర్ణుడనుకుని, పూర్ణత్వంకోసం ప్రాకులాడతాడు. ఆనందంకోసం అలమటిస్తాడు. దేనితోనో బంధం పెంచుకుంటాడు. దేనిమీదో

ఆధారపడతాడు. అందువల్ల వీరిద్దరి దృక్పథాల్లో చాలా వ్యత్యాసం ఉంటుంది. అజ్ఞాని ఆనందంకోసం కర్మ చేస్తాడు; జ్ఞాని ఆనందంతో కర్మ చేస్తాడు.

ఆనందంకోసం కర్మ చేస్తే నేను మహాసంసారిని
ఆనందంతో కర్మ చేస్తే నేను ముక్తుణ్ణి

ఆనందంకోసం కర్మ చేస్తే, ఆ కర్మ కష్టం అవుతుంది. అదే కర్మ ఆనందంతో చేస్తే అది లీల అవుతుంది. చాలామంది ఆనందంకోసం చేస్తారు కాబట్టి జీవితం ఎలా ఉంది అంటే, 'ఆ! ఏదో సాగుతోంది,' అంటారు. అన్ని భాషల్లో ఇంచుమించు ఇలాగే ఉంటుంది. చల్తాహై అంటారు హిందీలో.

కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞాని గురించి మాట్లాడేటప్పుడు, ఇక్కడ గృహస్థ జ్ఞాని గురించి మాట్లాడుతున్నాడని మర్చిపోకూడదు. గృహస్థ జ్ఞాని ధర్మపరమైన ఆ కర్మలను మానకూడదు. చాలామంది స్వామీజీని అడుగుతుంటారు, 'మేము భగవద్గీత శిష్యులం కదా, మేము సంధ్యావందనం చేయటం, శ్రాద్ధకర్మలు చేయటం మానేయవచ్చా?' దానికి సూత్రం ఇది: కర్మను తగ్గించుకుని, కొంతభాగం చేయాలి. అంటే రోజుకి మూడు, నాలుగు గంటలు పూజ చేసే అలవాటు ఉంటే, దాన్ని కొన్ని గంటలు తగ్గించి, వేదాంతం నేర్చుకోవటంలో గడపవచ్చు అంతే కాని ఆ తగ్గించిన సమయాన్ని టి.వి. చూడటంలో గడపకూడదు. గృహస్థుగా ఉంటే తన ధర్మాన్ని పూర్తిగా త్యజించకూడదు.

అజ్ఞాని బంధం పెంచుకుని కర్మ చేస్తే, జ్ఞాని బంధం పెంచుకోకుండా కర్మ చేస్తాడు. ముందే చెప్పినట్టుగా ఒకరు ఆనందంకోసం కర్మ చేస్తే, ఇంకొకరు ఆనందంతో కర్మ చేస్తారు. **ఆత్మన్యేవాత్మనా తుష్టః**

జ్ఞాని ఎప్పుడూ ఆనందంలో ఉంటాడు. జ్ఞానికి బంధం లేదు, అజ్ఞానికి ఉంది. ఇది ముఖ్య భేదం. దీన్నే సాంకేతికంగా తరువాత వచ్చే శ్లోకాల్లో వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 26 **న బుద్ధిభేదం జనయేదజ్ఞానాం కర్మసంగినామ్ ।**
జోషయేత్ సర్వకర్మాణి విద్వాన్ యుక్తః సమాచరన్ ॥
న, బుద్ధిభేదమ్, జనయేత్, అజ్ఞానామ్, కర్మసంగినామ్,
జోషయేత్, సర్వకర్మాణి, విద్వాన్, యుక్తః, సమాచరన్ ॥

యుక్తః = పరమాత్మస్వరూపమందు నిశ్చలముగా ఉండునట్టి
విద్వాన్ = జ్ఞాని
కర్మసంగినామ్ = శాస్త్రోక్త కర్మలందు ఆసక్తులైన
అజ్ఞానామ్ = అజ్ఞానులకు
బుద్ధిభేదమ్ = బుద్ధియందు భ్రమను (కర్మలందు అశ్రద్ధను)
న, జనయేత్ = కల్గింపరాదు
సర్వకర్మాణి = (స్వయముగా) విధ్యుక్త కర్మలను అన్నింటిని
సమాచరన్ = చక్కగా ఆచరించుచు
జోషయేత్ = ఆచరింపజేయవలెను

విద్వాన్ కర్మసంగినామ్ అజ్ఞానాం బుద్ధిభేదం న జనయేత్ ।
(కిన్తు) యుక్తః సమాచరన్ సర్వకర్మాణి జోషయేత్ ॥

తా: పరమాత్మస్వరూపమందు నిశ్చలస్థితిని పొందిన జ్ఞాని శాస్త్రవిహితకర్మలను ఆసక్తితో ఆచరించు అజ్ఞానుల బుద్ధులను భ్రమకు లోనుచేయరాదు. అనగా కర్మలయందు వారికి అశ్రద్ధను కలిగింపరాదు. పైగా తాను కూడా శాస్త్రవిహితములైన సమస్త కర్మలను చక్కగా చేయుచు వారితో గూడ అలాగే చేయింపవలెను.

ఇక్కడ జ్ఞానికి ఒక ముఖ్యమైన సలహా ఇస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నిజానికి జ్ఞానికి ఈ సలహా అవసరం లేకపోయినా, కృష్ణపరమాత్మ ఒక విషయాన్ని స్పష్టం చేస్తున్నాడు. శంకరాచార్యులవారు తరచు ఈ శ్లోకాన్ని ఉటంకిస్తుంటారు.

మనం శాస్త్రాధ్యయనం చేస్తే, అందులో ఒక ప్రత్యేకత కనబడుతుంది. ఆ ప్రత్యేకత ఏమిటంటే పరస్పర విరుద్ధమైన భావాలు చెబుతున్నట్టుగా ఉంటుంది. జాగ్రత్తగా చూడండి. చెబుతుంది అనటం లేదు. **చెబుతున్నట్టుగా ఉంటుంది** అంటున్నాము. అంటే నిజానికి విరుద్ధంగా లేదు. ఎందుకలా ఉందంటే మనశాస్త్రం ఏదో ఒక స్థాయి వారికి చెప్పదు. అన్ని రకాల సాధకులకు చెబుతుంది.

డాక్టరు కూడా అంతే కదా! రోగికి తగ్గట్టుగా సలహా ఇస్తాడు. చిక్కిపోతున్న రోగిని బాగా తినమంటాడు. లావెక్కుతున్న రోగిని ఆహారం తగ్గించమంటాడు. దీన్ని సాంకేతికపరంగా చెప్పాలంటే **అధికారి భేదం** అంటారు. ఒకరి ఆహారం ఇంకొకరికి విషం అంటారు గదా! అలాగే ఒకరికి సరిపోయిన పద్ధతి ఇంకొకరికి సరిపోదు. అందువల్ల శాస్త్రం ఒకచోట కొన్ని విషయాలను స్తుతిస్తే, ఇంకోచోట వాటిని తీవ్రంగా విమర్శిస్తుంది. ఉదాహరణకు వేదపూర్వభాగంలో కర్మకాండను బాగా స్తుతిస్తుంది.

తదేతత్ సత్యమ్ మన్త్రేషు కర్మాణి కవయో యాన్యపశ్యంస్తాని త్రేతాయాం బహుధా సన్తతాని।
తాన్యాచరథ నియతం సత్యకామాః ఏష వః పన్థాః సుకృతస్య లోకే॥ – ముండకమ్ 1.2.1

కర్మ చేయమని గట్టిగా చెబుతుంది. అదే ఉపనిషత్తులో అదే అధ్యాయంలో కొన్ని మంత్రాల తరువాత దాన్ని తీవ్రంగా విమర్శిస్తుంది.

ప్లవా హ్యేతే అదృఢా యజ్ఞరూపాః అష్టాదశోక్తమవరం యేషు కర్మ ।
ఏతచ్ఛ్రేయో యేఽభినన్దన్తి మూఢాః జరామృత్యుం తే పునరేవాపి యన్తి ॥

కర్మలు చేసేవారిని మూఢులు అంది. అలాగే నిత్యకర్మలు చేయమని ఒకచోట చెబుతుంది.

అగ్నిహోత్రం చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ అతిథయశ్చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ
మానుషం చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ ప్రజా చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ
ప్రజనశ్చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ ప్రజాతిశ్చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ – తైత్తిరీయమ్

ఇంకోచోట కర్మవల్ల అమృతత్వం పొందలేవు అంటుంది.

న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగేనైకే అమృతత్వమానశుః
పరేణ నాకం నిహితం గుహాయాం విభ్రాజతే యద్యతయో విశంతి ॥ – కైవల్యమ్ 3

ఒకచోట గృహస్థాశ్రమాన్ని కీర్తిస్తూ, ఇంకోచోట భార్యా పిల్లలవల్ల మోక్షం రాదు అంటుంది. అందువల్ల ఇటువంటి పరస్పరవిరుద్ధమైన వాక్యాలను చూస్తే వేదాలను అందుకున్న ఋషులే సందిగ్ధంలో పడ్డారు అనుకునే ప్రమాదం ఉంది.

ఇలా పరస్పరవిరుద్ధంగా కనిపించే విషయాలను ఎలా పరిష్కరించాలి? దీనికి ఒకటే మార్గం ఉంది. ఒకచోట అది వరంగా ఉంటే, అదే వస్తువు ఇంకోచోట ఆటంకం అవుతుంది. ఉదాహరణకు తల్లిగర్భంలోని శిశువు విషయమే తీసుకోండి. మొదటి తొమ్మిది నెలలు ఆ శిశువు తల్లి గర్భంలోనే పెరగగలదు. అక్కడ కావాల్సిన రక్షణ ఉంటుంది శిశువుకు. అందువల్లనే, ఒకవేళ శిశువు తొమ్మిది నెలలలోపే పుడితే, ఇంక్యుబేటర్‌లో పెడతారు. అంటే తల్లిగర్భంలో ఉండే రక్షణను ఏర్పాటు చేస్తారు.

కాని తల్లిగర్భంలోనే బాగుంది, అంతా తల్లి చూసుకుంటుంది అని శిశువు అక్కడే ఉండిపోదు గదా! శిశువూ ఉండలేదు, తల్లీ భరించలేదు. త్యాగేనైకే – దేన్ని త్యాగం చేయాలి? తల్లి గర్భాన్ని! ప్రకృతే ఏర్పాటు చేసింది, సమయమాసన్నమవగానే శిశువు బయటకు రావటానికి! ఇప్పుడు తల్లిగర్భం ఆటంకమా, వరమా అని అడిగితే మీ జవాబు ఏమిటి? తొమ్మిది నెలలూ వరం, ఆ తరువాత దాని ఎదుగుదలకు ఆటంకం.

ఇదే సూత్రం జీవితంలో అన్నింటికీ వర్తిస్తుంది. ప్రాథమిక దశలో ఎదుగుదలకు అవసరమైనది, తరువాత అవసరం ఉండదు. అరటిపండు విషయం తీసుకోండి! అది పండుగా అవటానికి దాని తొక్క అవసరం. అది పక్వమవనప్పుడు, ఆ తొక్కను తీయలేము. కాని అదే పండయ్యాక, ఆ తొక్కని తీసేసి తింటాము. ఇది పండవటానికి తొక్క ఉపయోగపడిందని తొక్కతోపాటు తినము కదా! తొక్క కూడా తేలికగా వస్తుంది.

త్ర్యంబకం యజామహే సుగంధిం పుష్టివర్ధనమ్ ।
ఉర్వారుకమివ బంధనాత్ మృత్యోర్ముక్షీయ మాఽమృతాత్ ॥ – మృత్యుంజయ మంత్రమ్

ఓ దేవా! నేను ఒక ఆశ్రమంలో అడుగుపెట్టాను. నేను అక్కడ నేర్చుకుని, ఎదిగి, దాన్నుంచి బయటకు వచ్చేలాగా చేయి. బ్రహ్మచర్య ఆశ్రమంలో అడుగుపెట్టి, విద్య నేర్చుకుని, దాన్నుంచి బయటకు వచ్చి, గృహస్థాశ్రమంలో అడుగుపెట్టాలి. అలాగే వానప్రస్థ, సన్న్యాసాశ్రమాలు కూడా. దీని ఉద్దేశ్యం – జీవితంలో ప్రతిదానికీ విలువ కొంతవరకే ఉంటుంది.

కర్మ కూడా, ఆధ్యాత్మిక సాధకునికి తల్లిగర్భంలాగే ఉంటుందంటాడు కృష్ణపరమాత్మ. శారీరకంగా ఎదిగినా కూడా, ఆధ్యాత్మికంగా పసిపాపాయిలమే! అందువల్ల కర్మ అనే గర్భంలో అడుగుపెట్టండి, ఎన్నో కర్మలు చేయండి, సమాజానికి సేవ చేయండి, పంచమహాయజ్ఞాలు చేయండి, అంతర్గతంగా ఎదగండి అంటున్నది శాస్త్రం. అది కర్మ గొప్పదనం. కాని ఆ కర్మను ఎన్నాళ్ళు చేయాలి? శాశ్వతంగా కర్మతో బంధం పెంచుకోకూడదు–

కృతిమహోదధౌ పతనకారణం ఫలమశాశ్వతం గతి నిరోధకమ్

కర్మలు చేస్తుంటే అది ఒక ఊబి. అందులో అంతకంతకూ కూరుకుపోతారు. అదెలా ఉంటుందంటే, పులితోక పట్టుకున్నట్టుంటుంది. మీరు పులితోకను పట్టుకున్నారనుకోండి, అది మిమ్మల్ని పట్టుకోవటానికి గుండ్రంగా తిరుగుతూ ఉంటుంది. దాన్ని తప్పించుకోవటానికి మీరు కూడా గుండ్రంగా తిరుగుతూనే ఉంటారు. మీరు అలసిపోవాలే గాని అది అలసిపోదు. మీరు ఆ తోకను వదిలితే కాని పరుగు ఆపలేరు.

కర్మ కూడా పులితోక వంటిదే. అందువల్ల కొంతసేపు దాన్ని పట్టుకోండి. కాని తరువాత దానిని వదిలేసి వేదాంత శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసనలకు ఎలా రావాలో తెలుసుకోండి. కాని ఈ విషయంలో జ్ఞాని బహిరంగసభలో చెప్పేటప్పుడు జాగ్రత్త వహించాలని కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు. కర్మను వదిలేయమని చెప్పినప్పుడు, విన్నవారిలో పరిపక్వత ఉంటే, ఇది అద్భుతమైన సలహా. ఎందుకంటే అది వదిలేసి శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలకు వస్తాడు. కాని మిథ్యాచారుని విషయం అంతకు ముందు చూశాము కదా!

కర్మేంద్రియాణి సంయమ్య య ఆస్తే మనసా స్మరన్ ।
ఇంద్రియార్థాన్ విమూఢాత్మా మిథ్యాచారః స ఉచ్యతే ॥ – 3.6

పరిపక్వత లేని ఒక వ్యక్తి కర్మను పరిత్యజించాడనుకోండి! ఏమవుతుంది? అతను కుటుంబబాధ్యతలను నెరవేర్చలేడు, ఎందుకంటే, కర్మను పరిత్యజించాడు. కాని వేదాంతానికి వచ్చేటంత బుద్ధి కుశలత లేదు. అటు కర్మా లేదు, ఇటు జ్ఞానానికీ రాలేదు. ఖాళీ సమయం చాలా ఉంది. ఏం చేస్తాడు దానితో? ఆనందాలలో తేలియాడతాడు. అందువల్ల అందరినీ కర్మ మానమని చెప్పవద్దంటాడు కృష్ణపరమాత్మ.

జాగ్రత్తగా వినండి! మీరు ఎవరినైనా వేదాంతం నేర్చుకోమని చెపితే, వారిని వారి పూజలూ, జపాలూ కొనసాగించమని చెప్పాలి.

న జనయేత్ కర్మసంగినామ్ బుద్ధిభేదమ్ – కర్మసంగి అంటే ఇంకా కర్మమీద, దాని ఫలాలమీద ఆసక్తి ఉన్నవాడు. అటువంటి వారిని సందిగ్ధంలో పడేయవద్దు. వారికి వైరాగ్యం నేర్పించవద్దు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

కృష్ణపరమాత్మ కర్మచేసేవారిని కించపరచటం లేదు. వారు చేస్తున్నది తప్పు కూడా కాదు. బెలూన్‌కోసం ఏడుస్తున్న బాబుతో నీకు 500 రూపాయలిస్తాను, దానితో నువ్వు ఎన్ని బెలూన్లనైనా కొనుక్కోగలవు అంటే అతను ఒప్పుకోడు. బెలూనే కావాలని మారాం చేస్తాడు. ఆ నోటుని పొరపాటున చేతిలో పెడితే, దాన్ని చింపి పోగులు పెడతాడు కూడా! మీకు తీరిక ఉంటే మీరు కూడా బాబుతో కలిసి బెలూన్‌తో ఆడండి, కాని 25వ పుట్టినరోజునాడు కూడా ఆ బాబు బెలూనే కావాలన్నాడంటే మాత్రం అది చింతించాల్సిన సందర్భమే.

అలాగే చాలామంది కూడా ఆధ్యాత్మిక బాబులు. వారికి ధనం, పేరు, ప్రఖ్యాతలు కావాలి. ఆధ్యాత్మిక బాబుల్లాగా ఉండటం పాపమేమీ కాదు. అందువల్ల అలాంటివారిని ప్రోత్సహించమంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎవరైనా శిష్యుడు వచ్చి స్వామీజీతో 'స్వామీజీ, నేను గీత నేర్చుకుంటున్నాను, కాని నాకు బాగా ధనం సంపాదించాలని ఉంది, తప్పా?' అని అడిగితే, స్వామీజీ అంటారు గదా, తప్పే అంటే అతను మర్నాటినుంచి గీత క్లాసుకి రాడు. అతనికి పేరు ప్రఖ్యాతులమీద మోజుంటే అతన్ని విమర్శించి ఇంకో న్యూనతా భావాన్ని సృష్టించకూడదు. ఇప్పటికే

మనిషికి బోలెడు న్యూనతా భావాలు ఉంటాయి. దీన్ని **ఆధ్యాత్మ న్యూనతా భావన** అంటారు. అందువల్ల శాస్త్రం, ధనం సంపాదించమనే చెబుతుంది, కాని అది ధర్మబద్ధంగా ఉండాలి.

ధర్మావిరుద్ధో భూతేషు కామోఽస్మి భరతర్షభ – 7.11

నేను ధర్మబద్ధమైన కోరికల్లో ఉన్నాను అంటాడు కృష్ణపరమాత్మ.

చాలామంది స్వామీజీతో అంటుంటారు, 'వేదాంతం కాలేజీ విద్యార్థులకు బోధించాలి; మేము డెబ్బయోపడిలో పడ్డాము, మేము నేర్చుకుని పెద్దగా లాభంలేదు. ఎందుకంటే మేము అంతిమ ప్రయాణానికి టికెట్టు కొనుక్కుని సిద్ధంగా ఉన్నాము.' కాలేజీ విద్యార్థులకు బోధించేటప్పుడు అర్థకామాలు పొందటానికి ప్రయత్నించండి, తప్పులేదు కాని వాటిని ధర్మబద్ధంగా సాధించండి అని చెప్పాలి. వాటికి విలువలను జోడించండి, భక్తిని కలపండి, అప్పుడు వీటిని పాటించండి అనాలి. అర్థకామాల వెంట పరుగులు తీసాక వారే ఒకరోజు గ్రహిస్తారు.

పరీక్ష్య లోకాన్ కర్మచితాన్ బ్రాహ్మణో నిర్వేదమాయాన్నాస్త్యకృతః కృతేన ।
తద్విజ్ఞానార్థం స గురుమేవాభిగచ్ఛేత్ సమిత్పాణిః శ్రోత్రియం బ్రహ్మనిష్ఠమ్ ॥ – ముండకమ్ 1.2.12

యదా తే మోహకలిలం బుద్ధిర్వ్యతితరిష్యతి ।
తదా గంతాసి నిర్వేదం శ్రోతవ్యస్య శ్రుతస్య చ ॥ – 2.52

అందువల్లనే గురువు కావాలి. శాస్త్రాన్ని సరిగ్గా నేర్చుకుంటే అందులో పరస్పరవిరుద్ధమైన భావనలు లేవని తెలుస్తుంది. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు – కర్మను విమర్శించవద్దు, పూజలను ఆక్షేపించవద్దు, ఆలయాలకు వెళితే ఆటంకపరచవద్దు. ధనంమీద మోజు ఉంటే ఖండించవద్దు. కాకపోతే ఒకమాట కలపండి 'నువ్వు కొంత సొమ్మును ఏదైనా ఆశ్రమానికి దానం చేయి.'

బుద్ధిభేదం న జనయేత్ – వైరాగ్యాన్ని నొక్కి చెప్పి, వారిని అయోమయంలో పడవేయవద్దు. వైరాగ్యం బలవంతపెడితే వచ్చేది కాదు, దానంతట అదే వస్తుంది.

ఇప్పుడు కూడా మీకు బెలూన్‌మీద మోజుందా? లేదు కదా? బెలూన్‌మీద మోజు పోవటానికి మీరేం చేసారు? నాకు బెలూన్‌మీద మోజు పోవాలని ధ్యానం చేశారా? లేదే? మీకు మళ్ళీ ఎవరైనా బెలూన్ చూపిస్తే 'అయ్యో, నాకు బెలూన్ చూపించకండి, నేను దాన్ని వదిలేశాను, చూస్తే మళ్ళీ నాకు మోజు కలుగుతుంది,' అంటారా? లేదే? ఆ బెలూన్‌తో పిల్లలతో కలిసి ఆడవచ్చు కూడా కాని ఇప్పుడు మీకు దానిమీద రాగమూ లేదు, ద్వేషమూ లేదు! దీన్నే పరిణతి అంటారు; అతీతంగా ఎదగటం అంటారు; వైరాగ్యం కలగటం అంటారు. బలవంతంగా వైరాగ్యం తెప్పించటానికీ, సహజపరిణతికీ మధ్య వ్యత్యాసం ఏమిటి? మొదటి సందర్భంలో వ్యక్తి ఆముదం తాగిన మొహం పెడతాడు; చిరునవ్వు చెరిగిపోతుంది; ఏదో కోల్పోయినట్టుగా ఉంటాడు. అందువల్ల పరిణతి చెందాక స్వయంగా వైరాగ్యం పెంచుకోవాలి. అంతవరకూ, వేదాంతంతో పాటు పూజలను కూడా ప్రోత్సహించండి.

జోషయేత్ – అందువల్ల మీ పూజలు మానవద్దని జ్ఞాని కాని, ఆధ్యాత్మిక గురువు కాని చెప్పాలి. కొంతమంది మేమసలు పూజ చేస్తే కదా, మానే ప్రసక్తి వచ్చేది అంటారు. పూజలు చేస్తూంటే మానకండి; చేసే ప్రసక్తే లేకపోతే కనీసం గాయత్రీ జపం చేయండి. మాకు ఉపనయనం అవలేదు అంటే గాయత్రీ జపం రెండు రకాలుగా చేస్తారు. ఉపనయనం అయినవారు చేసే పద్ధతి, అవనివారు చేసే పద్ధతి. అలా రెండో పద్ధతిలో చేయండి. అందువల్ల పూజ, జపం, పారాయణం మానవద్దు. కనీసం మానసపూజ చేయండి.

విద్వాన్ (జోషయేత్) – విద్వాన్ అంటే గృహస్థజ్ఞాని. అతను అజ్ఞానులందరినీ కర్మ చేయమని ప్రోత్సహించాలి. ఎలా ప్రోత్సహించాలి? కేవలం మాటలతో కాదు, చేతలతో చేసి చూపాలి. వంద మాటలకన్నా ఒక చేత చాలు అని సామెత. 'సత్యం వద' అని మీరు వందసార్లు చెప్పి, ఒక్కసారి అబద్ధం చెప్పినా చాలు, ఇన్నిసార్లు చెప్పిన మాట విలువ పోతుంది.

సమాచరన్ (జోషయేత్) – గృహస్థజ్ఞాని కేవలం మాటలతో చెప్పటం కాదు, స్వయంగా ఆచరించి చూపాలి. శంకరాచార్యులు పూజ చేయనవసరం లేదు. ఆయన ఒక సన్న్యాసి. కాని శంకరమఠాల్లో పూజలు జరుగుతున్నాయంటే, అవి వచ్చిన సందర్శకులకు ఆదర్శంగా నిలవటంకోసం. సమాచరన్ అంటే అతను ఆచరణ చేసి చూపాలి. అది కూడా ఎలా? చేయాలి కాబట్టి అని, యాంత్రికంగా కాదు.

యుక్తః – మనస్ఫూర్తిగా చెయ్యాలి. అంకితభావంతో చెయ్యాలి. శ్రద్ధగా చెయ్యాలి. అలా జ్ఞాని తాను అంకితభావంతో చేస్తూ ఇతరులచేత చేయించాలి.

శ్లో. 27 **ప్రకృతేః క్రియమాణాని గుణైః కర్మాణి సర్వశః ।**
అహంకారవిమూఢాత్మా కర్తాఽహమితి మన్యతే ॥
ప్రకృతేః, క్రియమాణాని, గుణైః, కర్మాణి, సర్వశః,
అహంకారవిమూఢాత్మా, కర్తా, అహమ్, ఇతి, మన్యతే ॥

కర్మాణి	= కర్మలన్నియును	అహంకార	= అంతఃకరణమందు అహంకార
సర్వశః	= అన్ని విధముల	విమూఢాత్మా	మోహితుడైన అజ్ఞాని
ప్రకృతేః, గుణైః	= ప్రకృతి గుణముల ద్వారా	అహం, కర్తా, ఇతి	= 'నేనే కర్తను' అని
క్రియమాణాని	= చేయబడుచుండును	మన్యతే	= తలంచును

ప్రకృతేః గుణైః కర్మాణి సర్వశః క్రియమాణాని ।
అహంకార విమూఢాత్మా అహం కర్తా ఇతి మన్యతే ॥

తా: వాస్తవముగా కర్మలన్నియును అన్ని విధముల ప్రకృతి గుణముల ద్వారానే చేయబడుచుండును. అహంకార విమూఢాత్ముడు (అహంకారముచే మోహితమైన అంతఃకరణము గల అజ్ఞాని) 'ఈ కర్మలకు నేనే కర్తను,' అని భావించును.

ఈ రెండు శ్లోకాలు కూడా (27, 28) చాలా ముఖ్యమైనవి. వీటిలో మొత్తం ఉపనిషత్తుల సారం వస్తుంది. ఇవి ఈ మూడవ అధ్యాయంలో ముఖ్యమైన శ్లోకాలే కాదు, మొత్తం గీతలోనే ముఖ్యమైన శ్లోకాలు. వీటిలో జ్ఞాని చేసే కర్మకూ, అజ్ఞాని చేసే కర్మకూ మధ్యనున్న సాంకేతిక భేదాన్ని చూపిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ముందు ఈ శ్లోకాల సారాంశాన్ని చూద్దాము.

ప్రతివ్యక్తిలోనూ రెండు 'నేను'లు ఉన్నాయి. వాటిని పెద్ద నేను, చిన్న నేను అంటారు. సంస్కృతంలో చిన్ననేనును అహంకారమనీ, పెద్దనేనును ఆత్మ అనీ అంటారు. ఆత్మని సాక్షి అనీ, చైతన్యస్వరూపం అని కూడా అంటారు. కృష్ణపరమాత్మ తరచు పురుషః అనే పదాన్ని వాడతాడు. పురుషః అనే పదం సాంకేతిక పదం. పురుషః అంటే పురుషుడు కాదు, ఆత్మ.

ఈ ఆత్మ లేదా చైతన్యంకు ఐదు లక్షణాలు ఉన్నాయి.

1. చైతన్యం – శరీరంలో ఒక భాగం కాని, లక్షణం కాని, దాన్నుంచి ఉత్పత్తి అయిన వస్తువు కాని కాదు.
2. చైతన్యం – స్వతంత్రవస్తువు. అది శరీరం అంతటా వ్యాపించి, దాన్ని ప్రకాశింపచేస్తుంది.
3. చైతన్యం – శరీరసరిహద్దులకే పరిమితమవలేదు.
4. చైతన్యం – శరీరం నాశనమయితే నాశనమవదు. శరీరపతనానంతరం కూడా చైతన్యం ఉంటుంది.
5. చైతన్యం – శరీరం లేకపోయినా ఉంటుంది కాని కనబడదు. దాన్ని ప్రతిబింబింపచేసే మాధ్యమం లేదు కాబట్టి అది కనిపించదు. అంతమాత్రాన చైతన్యం లేనట్టు కాదు.

ఈ చైతన్యాన్ని వివరంగా రెండవ అధ్యాయంలో 12 నుంచి 25 శ్లోకాల గురించి చూచినప్పుడు చూశాము. దీనికొక ఉదాహరణ కూడా చూద్దాము. అది కాంతి–పుస్తకం.

1. కాంతి – పుస్తకంలో ఒక భాగం కాని, లక్షణం కాని, దాన్నుంచి ఉత్పత్తి అయిన వస్తువు కాని కాదు.
2. కాంతి – స్వతంత్ర వస్తువు. అది పుస్తకం అంతటా వ్యాపించి, దాన్ని ప్రకాశింపచేస్తుంది.
3. కాంతి – పుస్తకం సరిహద్దులకే పరిమితమవలేదు.
4. కాంతి – పుస్తకం నాశనమయితే నాశనమవదు. పుస్తక పతనానంతరం కూడా కాంతి ఉంటుంది.
5. కాంతి – పుస్తకం లేకపోయినా ఉంటుంది కాని కనబడదు. దాన్ని ప్రతిబింబింపచేసే మాధ్యమం లేదు కాబట్టి అది కనిపించదు. అంతమాత్రాన కాంతి లేనట్టు కాదు.

అందువల్లనే చైతన్యాన్ని జ్యోతి అని కూడా అంటారు. ఈ చైతన్యం నా అసలునేను. ఆధ్యాత్మిక సాధకులు ఈ అసలునేనును తెలుసుకుని, అదే నేనుగా స్వీకరించాలి. ఎందుకంటే, ఎప్పుడైతే నేను చైతన్యాన్ని అని అర్థం చేసుకుంటానో అప్పుడే నేను శాశ్వతం అవుతాను.

అసతో మా సద్గమయ తమసో మా జ్యోతిర్గమయ మృత్యోర్మా అమృతం గమయ – జ్ఞాని దేశకాలపరిచ్ఛిన్నం లేని బ్రహ్మను తాను అని అర్థం చేసుకుంటాడు.

అహంకారం లేదా చిన్న నేను అంటే ఏమిటి? అది ముఖ్యంగా మనస్సు. అది పరిచ్ఛిన్నమైనది, శరీరంలో ఉన్నది. చైతన్యంవల్ల చేతనం పొందినది. చైతన్యంవల్ల చేతనం పొందింది అని ఎందుకంటున్నామంటే, మనస్సు స్వతహాగా జడం! కాని చైతన్యం పొంది కర్తగా అయి, సుఖదుఃఖాలను అనుభవిస్తున్నది. ఈ అహంకారమే మరణమప్పుడు ఈ శరీరాన్ని వదిలి, ఇంకొక శరీరాన్ని తీసుకుంటుంది. అలా అహంకారం పునరపి జననం, పునరపి మరణం పొందుతూ ఉంటుంది.

మనలో ఈ రెండు నేనులూ ఉన్నప్పుడు నేను దుఃఖభూయిష్ఠమైన అహంకారంగా కొనసాగాలా? నా స్వస్వరూపాన్ని తెలుసుకోవాలా? అది మనచేతిలోనే ఉంది. మనం అనేక హక్కుల గురించి పోరాడుతాము– భర్త హక్కు, పిల్లల హక్కులు వగైరా కాని మనిషిగా మనకొక పెద్ద హక్కు ఉంది – మోక్షం పొందే హక్కు.

ఒక అబ్బాయికి తండ్రి ఆస్తి ఒక కోటి రూపాయలు ఉన్నాయి. అది ఆ అబ్బాయికే వస్తాయి కాని, ఆ ఆస్తి వివరాల కాగితాలు ఎక్కడ ఉన్నాయో తెలియదు. అందువల్ల అతను బీదవాడిగా జీవితం గడుపుతాడు. ఎవరో వచ్చి మీ నాన్నకు కోటి రూపాయలు ఉన్నాయి అని చెపితే, నాకేం డబ్బులు వద్దు, నాకిలా ముష్టి ఎత్తుకోవటమే బాగుంది అన్నాడనుకోండి, అతన్ని చూసి జాలి పడటం తప్ప మనమేం చేయలేము.

నిజానికి మనం ఆ కుర్రవానిలానే ప్రవర్తిస్తున్నాము. కొంచెం ప్రేమకోసం, కొంచెం భద్రతకోసం, కొంచెం శాంతికోసం అందరినీ బ్రతిమాలుతున్నాము. కోట్లకొద్దీ ఆస్తి ఉంది, లంకంత ఇల్లు ఉంది, రెండు మూడు కార్లు ఉన్నాయి అయినా భిక్షాటన చేస్తున్నాము. ఎందుకు? కాసింత ప్రేమకోసం! మా పిల్లలకు మాతో గడిపేందుకు క్షణం తీరిక లేదు అని వాపోతాము. కాని వేదాంతం మనకు కోటి రూపాయల ఆస్తిని ఇస్తున్నది, పత్రాలతో సహా! లౌకిక జీవితంలో కోటి రూపాయల ఆస్తి ఉన్నా, నలుగురు పిల్లలు ఉంటే వారు పంచుకునేసరికి ఒక్కొక్కరికీ పాతిక లక్షలే వస్తాయి. కాని వేదాంతంలో అలా కాదు. అది ఇచ్చే ఆస్తి అనంతం. అనంతాన్ని సగం నీకు, సగం నాకు అనలేము. అనంతంలోంచి అనంతం తీసినా అనంతమే ఉంటుంది.

పూర్ణమదః పూర్ణమిదం పూర్ణాత్ పూర్ణముదచ్యతే ...

ప్రేమకోసం అలమటించే బదులు, మీరే ప్రేమను పంచండి. మీ చైతన్యస్వరూపాన్ని మీరు అర్థం చేసుకోండి అంటున్నది వేదాంతం. అహంకారం వీడి చైతన్యానికి రండి అంటున్నది.

శాస్త్రం అహంకారం పదాన్ని రెండు భిన్నసందర్భాలలో భిన్న అర్థాలతో వాడుతుంది. ధర్మశాస్త్రం ప్రకారం అహంకారం అంటే గర్వం; వినయానికి భిన్నమైన పదం. కాని వేదాంతంలో అహంకారం అంటే గర్వం కాదు. అహంకారమంటే కార్యకరణసంఘాతం. దీన్నే బాడీమైండ్ కాంప్లెక్స్ అంటారు. ఈ కార్యకరణసంఘాతం జడమైన పంచభూతాలతో చేయబడింది కాబట్టి, అది కూడా జడమే! కార్యకరణసంఘాతానికి ప్రతీక అయిన మనస్సు కూడా జడమే. అది చేతనత్వం చూపుతున్నదంటే, దానికి కారణం అరువు తెచ్చుకున్న చైతన్యం.

ఈ గదిలో రెండు ఫ్యానులున్నాయి. చూడటానికి రెండూ ఒకటిగానే ఉన్నా, ఒకటి తిరుగుతున్నది; ఇంకొకటి తిరగటం లేదు. అంటే దాని అర్థమేమిటి? తిరుగుతున్న ఫ్యాను వెనుక కనబడని అంశమేదో ఉందన్నమాట.

దాన్నే విద్యుచ్ఛక్తి అంటారు. అది అర్థమయితే, మనస్సు విషయం కూడా అర్థమవుతుంది. బల్లను మనం ఏంచేసినా దానికి కోపం రావటం లేదు కాని, మనస్సుకు మాత్రం చటుక్కున కోపం వస్తుంది. ఎందుకు? అది చైతన్యంనుంచి చేతనాన్ని అరువు తెచ్చుకుంది కనుక. దీన్ని **స అభాస** అంటారు. దీన్నే **అహంకారం** అంటారు. దానికి చేతనాన్ని అరువు ఇచ్చే చైతన్యాన్ని **ఆత్మ** అంటారు. ఆత్మ నా స్వరూపం; అహంకారం నా ఆగంతుక స్వరూపం.

ఆత్మ, అహంకారాల మధ్య అనేక భేదాలున్నాయి. అవి – అహంకారం అల్పం, ఆత్మ అనంతం; అహంకారం అనిత్యం, ఆత్మ నిత్యం; అహంకారం సవికారం, ఆత్మ నిర్వికారం; అహంకారం కర్త భోక్త, ఆత్మ అకర్త అభోక్త; అహంకారం సంసారి, ఆత్మ అసంసారి.

మనందరిలోనూ ఈ ఆత్మ, అహంకారాలు రెండూ ఉంటాయి. ఎవరికీ కేవలం అహంకారం మాత్రమే ఉండదు. ఎందుకంటే ఆత్మ లేనిదే అహంకారానికి ఉనికి లేదు. అహంకారాన్ని చిన్ననేను అనీ, ఆత్మను పెద్దనేను అనీ అంటారని చూశాము. ఇప్పుడు శాస్త్రం ఏది మీ స్వభావంగా భావిస్తారో అది మీ ఇష్టం అంటున్నది. కాకపోతే అహంకారానికి ఓటు వేస్తే, (నిజానికి మనం చేస్తున్నది అదే) సంసారానికి సిద్ధంగా ఉండండి అంటున్నది శాస్త్రం. ఎందుకంటే అహంకారానికి ఇంకోవైపు సంసారం ఉంటుంది. ఈ రెండూ ఒక నాణానికి బొమ్మ, బొరుసు లాంటివి. అందువల్ల మీరు అహంకారం వైపు మొగ్గు చూపితే, సంసారం వైపు మొగ్గు చూపినట్టే! అహంకారానికి ప్రారబ్ధకర్మ, సంచితకర్మ, ఆగామికర్మలు ఉంటాయి. ప్రారబ్ధకర్మ క్షయం అయినా, ఆగామి కర్మలు పోగుచేసుకునే అవకాశం ఉంటుంది. ఒకవేళ ఆగామికర్మలు పోగుచేసుకోకపోయినా జన్మజన్మలనుంచీ పోగుచేసుకు వస్తున్న సంచితకర్మ ఉండనే ఉంది. అందువల్ల అహంకారం జీవితంలోని ఒడిదుడుకులను ఎదుర్కోక తప్పదు. అహంకారానికి మోక్షం సాధ్యం కాదు!

దీనికి ఒకటే పరిష్కారం ఉంది. అక్బరు దర్బారులో బీర్బల్‌కు ఒక సమస్య ఇచ్చాడు ఒకసారి. ఒక గీత గీసి, దాన్ని ముట్టుకోకుండా, చెరపకుండా, దాన్ని చిన్నది చేయాలన్నాడు. అతను దాన్ని చాలా తేలిగ్గా పరిష్కరించాడు. పక్కన ఇంకో పెద్దగీత గీశాడు. ఇచ్చిన గీతను ముట్టుకోలేదు కాని, పక్కన పెద్దగీత ఉండటంవల్ల అది చిన్నదిగా కనబడుతుంది. గృహిణులు కూడా ఈ పద్ధతి పాటిస్తుంటారు – ఒక్కోసారి సాంబారులో ఉప్పు ఎక్కువయిందనుకోండి, అందులోని ఉప్పు తీయలేరు, కాని దాని రుచి తగ్గించటానికి కొంచెం నీరు కలుపుతారు. అంటే ఉప్పును ముట్టుకోకుండా ఉప్పును తగ్గించారు.

ఇది వేదాంత పద్ధతి. అహంకారం సంసారంనుంచి తప్పించుకోలేదు. సంసారం ఉంటే చావు పుట్టుకలు, అనారోగ్యాలు, రాగద్వేషాలు అన్నీ వెన్నంటే ఉంటాయి. అవతార పురుషులే వీటిని తప్పించుకోలేరు, ఇంక మానవమాత్రుల విషయం వేరే చెప్పాలా? అందువల్ల దీనికి ఒక్కటే పరిష్కారం ఉంది అన్నాం కదా! ఏమిటది? దాని పక్కన పెద్దగీత గీయటమే! పెద్దగీత గీయటం అంటే మన ఉన్నతనేను గురించి తెలుసుకోవటం. నేను నిత్యశుద్ధ ముక్తస్వభావుణ్ణి; ఆనందస్వరూపుణ్ణి; అనంతుణ్ణి; సర్వవ్యాపకుణ్ణి; నేను అహంకారాన్ని కాను అని అర్థం చేసుకుంటే సమస్యలు అల్పంగా కనిపిస్తాయి.

కొంతమంది దీనగాథలు కథల్లో చదువుతుంటాము. నియంత ఉన్న రాజ్యాల్లో కొంతమంది దారుణంగా బాధలు పడతారు. ఆహారం ఉండదు, డబ్బులు ఉండవు, శరీరం దెబ్బలతో వాచిపోయి ఉంటుంది. అలాంటి దీనస్థితిలో అష్టకష్టాలు పడి పొరుగురాజ్యానికి చేరుకుంటారు. అక్కడికి చేరగానే స్వేచ్ఛను అనుభవిస్తారు. ఆ స్వేచ్ఛ ముందు అంతకుముందు పడ్డ బాధలన్నీ దూదిపింజల్లా ఎగిరిపోతాయి.

అదేవిధంగా ఎప్పుడైతే జ్ఞాని తన ఉన్నతస్థాయి గురించి అర్థం చేసుకుంటాడో, అప్పుడే తను పడ్డ బాధలన్నీ గాలికి ఎగిరిపోతాయి. శారీరక, మానసిక బాధలు ఏవీ బాధించవు. అదే అజ్ఞాని విషయానికి వచ్చేసరికి ఉన్నతస్థాయికి ఎదగడు కాబట్టి ప్రతి ఒక సమస్య భూతద్దంలోంచి కనిపిస్తుంది. ఉప్పు ఎక్కువ ఉన్న సాంబారును నోట్లో పెట్టుకోలేనట్టు సమస్యలు ఎక్కువ ఉన్న సంసారాన్ని భరించలేడు.

ఈ వ్యత్యాసం గురించి వివరించ దలుచుకున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. 27వ శ్లోకంలో అహంకారానికి లొంగిన అజ్ఞాని గురించి చెప్పబోతున్నాడు. అతనికి ఒక బిరుదు కూడా ఇస్తున్నాడు. సంగీతవిద్వాంసునికి సంగీత శిఖామణి అని బిరుదు ఇచ్చినట్టుగా అజ్ఞానశిఖామణికి కృష్ణపరమాత్మ **అహంకార విమూఢాత్మా** అని బిరుదును ఇస్తున్నాడు. 28వ శ్లోకంలో జ్ఞాని గురించి చెబుతున్నాడు. ఈ శ్లోకంలో కొన్ని సాంకేతిక పదాలు ఉన్నాయి. వాటిని మనం స్పష్టంగా అర్థం చేసుకోవాలి.

ప్రకృతిః – ప్రకృతి పదానికి అనేక అర్థాలున్నాయి. ఇక్కడ అర్థం **మాయ**. అంటే ప్రాథమిక వస్తువు.

గుణః – ఇక్కడ గుణః అంటే కార్యం, వికారం. ప్రకృతిః అంటే వస్తువు, గుణః అంటే కార్యం. అందువల్ల ప్రకృతేః గుణైః అంటే వస్తువునుంచి వచ్చిన కార్యం. సృష్టిలో ఉన్న ఏ జడపదార్థమైనా కూడా వస్తువునుంచి వచ్చిన కార్యమే. గడియారం ప్రకృతిగుణం; పుస్తకం ప్రకృతిగుణం.

ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ దృష్టిలో ప్రకృతిగుణం అంటే గడియారమో, పుస్తకమో కాదు. కార్యకరణసంఘాతం. అది జడం. అది పంచభూతాలనుంచి ఏర్పడిందనీ, సూక్ష్మపంచభూతాలు మాయ (ప్రకృతి)నుంచి ఏర్పడ్డాయనీ తత్త్వబోధలో చూశాము. అందువల్ల శరీరం, మనస్సు జడమైనా, మనస్సుకు చైతన్యాన్ని ప్రతిబింబించే లక్షణం ఉండటంవల్ల, ఇవి చేతనత్వం పొందాయి. అందువల్ల ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే అహంకారాన్ని ప్రతిబింబ చైతన్యం అనీ, ఆత్మను బింబచైతన్యం అనీ అంటారు. విద్యుచ్ఛక్తివల్ల ఫ్యాను తిరిగినట్టుగా అరువు తెచ్చుకున్న చైతన్యంవల్ల శరీరం, మనస్సు చైతన్యవంతం అయ్యాయి. ఈ ప్రకృతి గుణాన్నే అహంకారం అంటారు. అందువల్ల ప్రకృతిగుణం లక్ష్యార్థం అహంకారం, అంటే ప్రతిబింబ చైతన్యంతో కూడిన కార్యకరణ సంఘాతం. ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాన్ని చూద్దాము.

కర్మాణి ప్రకృతేః గుణైః క్రియమాణాని – కర్మలన్నీ ప్రకృతి గుణాలే చేస్తాయి. ప్రకృతి గుణాలు అంటే కార్యకరణ సంఘాతం. కార్యకరణసంఘాతం అంటే అహంకారం. అందువల్ల కర్మలన్నీ అహంకారంవల్లనే జరుగుతాయి.

సర్వశః – ఎల్లప్పుడూ, ఎటువంటి పరిస్థితిలోనూ అహంకారమే కర్మలు చేస్తుంది. దీనివల్ల గ్రహించే అర్థమేమిటి? అహంకారం మాత్రమే పని చేస్తుంది అంటే ఆత్మ పని చేయదు. స్వామీజీ ప్రసంగం ఇచ్చే గదిలో కాంతిని

తీసుకుంటే ఈ విషయం అర్థమవుతుంది. ఆ గదిలో జరిగే కార్యకలాపాలన్నీ ఆ గదంతా వ్యాపించిన కాంతి చలువవల్లే జరుగుతున్నాయి. శిష్యులు వస్తున్నారు, కాంతి చూపుతున్నది దాన్ని; శిష్యులు చుట్టుపక్కల చూస్తున్నారు, కాంతి చూపుతున్నది దాన్ని; కొంతమంది పుస్తకం చూస్తున్నారు, కాంతి చూపుతున్నది దాన్ని; కొంతమంది నోట్సు రాసుకుంటున్నారు, కాంతి చూపుతున్నది దాన్ని; ఎవరిదో పెన్ను మొరాయిస్తున్నది, కాంతి చూపుతున్నది దాన్ని. ఆ విధంగా అక్కడ జరుగుతున్న కార్యక్రమాలనన్నిటినీ కాంతి చూపుతున్నది కాని, అది గదిలోకి రాదు, గదిలోంచి వెళ్ళదు, కూర్చోదు, నిల్చోదు, పెన్ను తీసుకోదు, నోట్సు రాయదు. ఒక్క ముక్కలో చెప్పాలంటే ఏ పనీ చేయదు.

కాంతి ఏ పనీ చేయనప్పుడు ఎందుకు అనవసర ఖర్చు అని మీరు లైట్లు ఆర్పేసారనుకోండి, ఏమవుతుంది అప్పుడు? ఏమీ అవదు. అంటే ఏ పనీ అవదు. కాంతి తనంతట తాను పని చేయదు; కాని కాంతి సమక్షంలోనే అన్ని పనులూ అవుతాయి. ఇదే సూత్రం ఆత్మకు కూడా వర్తిస్తుంది. ఆత్మ ఏ పనీ చేయదు; కాని ఆత్మ సమక్షంలోనే అహంకారం అన్ని పనులూ చేస్తుంది.

అహంకారవిమూఢాత్మా – అజ్ఞానులందరూ ఈ అహంకారం అనే మోహంలో పడుతున్నారు. కర్తా-భోక్తా అహంకారంలో పడిపోయి, అదే నేను అనుకుంటున్నారు. వారు దాని మోహంలో ఎంతగా పడిపోయారంటే, వారు అసలు ఉన్నత స్వభావం గురించి ఆలోచించే తీరిక లేకుండా ఉన్నారు. ఇదెలా ఉందంటే, బిచ్చమెత్తుకునే వ్యక్తి దగ్గరకెళ్ళి నువ్వెందుకిలా బిచ్చమెత్తుకుంటున్నావు, అక్కడ గుడిసెల్లో నీకొక స్వంత గుడిసె ఉంది, దాని కింద లంకెబిందెలు ఉన్నాయి, వెళ్ళి తవ్వుకో అని ఎవరన్నా చెప్పినా, 'పోవయ్యా! నాకు అక్కడదాకా వెళ్ళి లంకెబిందెలు తవ్వుకునే తీరికలేదు, నేను అడుక్కోవాలి,' అన్నట్టుంది.

మీకు ఆస్తిపత్రాలు సిద్ధంగా ఉన్నాయి. వేదం వచ్చి చెబుతున్నది 'మోక్షం మీ జన్మహక్కు. దాన్ని కోరండి,' అని. తిలక్ 'స్వాతంత్ర్యం నా జన్మహక్కు' అన్నాడు. శాస్త్రం 'ఆధ్యాత్మ స్వాతంత్ర్యం మీ జన్మహక్కు,' అంటున్నది.

ఉత్తిష్ఠత జాగ్రత ప్రాప్య వరాన్నిబోధత

కాని స్వాతంత్ర్యంకోసం లేచే తీరిక ఎవరికీ లేదు. అహంకారం వెంట పరుగులు తీయటమే సరిపోతుంది. శిష్యులు రావటానికి అనువుగా స్వామీజీ రకరకాల సమయాల్లో బోధ చేస్తారు. ఒకరోజు పొద్దున్నే చెపితే; ఇంకోరోజు పదకొండు గంటలకు చెబుతారు; మరోచోట ఆదివారం చెబుతారు; ఊహు, అందరూ రాలేరు. పోనీ ఆడియో ఫైల్స్ ఉన్నాయి, కొని, మీకు తీరుబడి ఉన్నప్పుడు వినండి అంటే వారికి తీరుబడే ఉండదు. ఈ ఆడియో ఫైల్స్‌ను ఇంటికి పంపి, తీసుకువెళ్ళే సదుపాయం ఏమయినా ఉందా అంటారు. లేదా మూడు నెలల పాటు అద్దెకు తీసుకోవచ్చా అంటారు. ఏది చెప్పండి, వారికేదో కుంటిసాకు సిద్ధంగా ఉంటుంది. అటువంటి వారికోసం మనం నిశ్శబ్దంగా దేవునికి ప్రార్థన చేయటం తప్ప చేయగలిగిందేమీ లేదు. అహంకారం వారిని కర్మల్లో కూరుకుపోయేలా చేస్తుంది. అటువంటి వ్యక్తిని అహంకారవిమూఢాత్మా అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నేను ఈ బాధాతప్తమైన అహంకారాన్నా, లేక దీనికన్నా ఉన్నతుణ్ణా అనే ప్రశ్న వేసుకోనివ్వదు వారిని.

కస్త్వం కోహం కుత ఆయాతః, కా మే జననీ కో మే తాతః ॥
ఇతి పరిభావయ సర్వమసారమ్, విశ్వం త్యక్త్వా స్వప్నవిచారమ్ ॥ – భజగోవిందం

ప్రాథమిక ప్రశ్నలు వేసుకునే తీరిక లేదు. ఒక సినిమాకి వెళ్ళినప్పుడు సినిమా మొదలయ్యే ముందు తెరను చూస్తాము. కాని సినిమా మొదలయ్యాక అందులో ఎంతగా లీనమైపోతామంటే తెర ఉందనే విషయమే మర్చిపోతాము. నిజమైన తెరను పట్టించుకోము, నిజంకాని తారలను చూస్తూ వారి కష్టసుఖాలలో మమేకం చెందుతూ, ఏడుస్తూ, నవ్వుతూ ఉంటాము.

కర్తా అహమ్ ఇతి మన్యతే – నేను కర్తను అనుకుంటాడు అజ్ఞాని. అజ్ఞాని అహం కర్తా, అహం భోక్తా అనుకుంటాడు కాని అహం బ్రహ్మ అస్మి అని తెలుసుకోనే తెలుసుకోడు.

ఆర్ద్రం జ్వలతి జ్యోతిరహమస్మి.... జుహోమి స్వాహా

అన్నీ అద్భుతమైన మంత్రాలు. కాని ఈ విమూఢుడు తెలుసుకోలేడు. విమూఢుడు అంటే మూఢుల్లో కెల్లా మూఢుడు. శాస్త్రం రెండు పదాలూ వాడుతోంది. వీరి మధ్య భేదం ఇలా ఉంటుంది. ఒక వ్యక్తి గోడలో మేకు కొడుతున్నాడు. ఎంతకీ గోడలోకి దూరకపోతే, మేకు కేసి చూశాడుట. మేకు యొక్క సూదిమొన తనవైపూ, దాని తల గోడవైపూ ఉంది. తన పక్కనున్నవాడితో అన్నాడుట కదా, 'ఒరేయ్, ఇది చూశావా! ఈ మేకును తయారుచేసిన వాడికెంత బుర్రలేదో కదా! మేకు తలనేమో గోడవైపు, సూదిమొన ఇటువైపు తయారుచేశాడు,' అన్నాడు. లేచివచ్చి దాన్ని చూసిన వాడి చెలికాడు, 'అరేయ్, వాడు సరిగ్గానే చేశాడు, నువ్వే సరిగ్గా కొట్టటం లేదు. ఈ మేకును కొట్టాల్సింది ఈ గోడకు కాదు,' అని చెప్పి ఆ మేకును అలాగే పట్టుకొని ఎదురు గోడకు వెళ్ళాడు. మొదటివాడు మూఢుడయితే, వాణ్ణి సరిదిద్దినవాడు విమూఢుడు. కృష్ణపరమాత్మ అజ్ఞానిని నువ్వు మామూలు మూఢుడివి కాదు, విమూఢుడివి అంటున్నాడు. ఇదీ అజ్ఞాని చేసే కర్మ.

జ్ఞాని చేసే కర్మ ఎలా ఉంటుంది?

శ్లో. 28 **తత్త్వవిత్తు మహాబాహో గుణకర్మవిభాగయోః ।**
గుణా గుణేషు వర్తంత ఇతి మత్వా న సజ్జతే ॥

తత్త్వవిత్, తు, మహాబాహో, గుణకర్మవిభాగయోః,
గుణాః, గుణేషు, వర్తంతే, ఇతి, మత్వా, న, సజ్జతే ॥

తు	= అయితే	గుణాః	= గుణములన్నియు
మహాబాహో!	= ఓ అర్జునా!	గుణేషు	= గుణములందే
గుణకర్మ	= గుణవిభాగ, కర్మ	వర్తంతే	= ప్రవర్తిల్లును
విభాగయోః	విభాగములయొక్క	ఇతి, మత్వా	= అని తలంచి
తత్త్వవిత్	= తత్త్వము తెలిసికొన్న జ్ఞానయోగి	న, సజ్జతే	= ఆసక్తుడు కాదు

మహాబాహో! గుణకర్మ విభాగయోః తత్త్వవిత్ తు ।
గుణాః గుణేషు వర్తన్తే ఇతి మత్వా న సజ్జతే ॥

తా: కాని, అర్జునా! గుణవిభాగతత్త్వమును, కర్మవిభాగతత్త్వమును తెలిసికొన్న జ్ఞానయోగి గుణములే గుణములందు ప్రవర్తిల్లుచున్నవని భావించి, వాటియందు ఆసక్తుడు కాడు.

ఇంతవరకూ అజ్ఞాని విషయం చూశాము. అజ్ఞాని అహంకారమే తను అనుకుని, తన ఉన్నతస్థాయిని తెలుసుకోలేకున్నాడు. తనకు తెలియదు, చెబితే వినడు. అంటే వినిపించుకోడు. అదీ అజ్ఞాని పరిస్థితి.

మరి జ్ఞాని మాటేమిటి? జ్ఞానికి కూడా అహంకారం ఉంటుంది. ఈ విషయం స్పష్టంగా అర్థం చేసుకోవాలి. అహంకారమంటే ఏమిటి? కార్యకరణసంఘాతం అన్నాం. కార్యకరణసంఘాతం అంటే ఏమిటి? శరీరం–మనస్సు. జ్ఞానికి శరీరం లేకపోతే బోధ ఎలా చేస్తాడు? అతని ప్రారబ్ధకర్మకు తగ్గ శరీరం అతనికి ఉంటుంది.

జ్ఞానికి మనస్సు ఉంటుందా? ఇదొక పెద్ద అయోమయం. వేదాంతంలో జ్ఞానికి **మనోనాశః** అనే పదం వాడతారు. అందువల్ల ఈ అయోమయం. నిజానికి జ్ఞానికి అద్భుతమైన మనస్సు ఉంటుంది. కృష్ణపరమాత్మే ఇంకోచోట దాన్ని గొప్పగా వర్ణిస్తాడు –

అద్వేష్టా సర్వభూతానాం మైత్రః కరుణ ఏవ చ ।
నిర్మమో నిరహంకారః సమదుఃఖసుఖః క్షమీ ॥ – 12.13

జ్ఞానిది జాలిగుండె. జాలి ఎక్కడ ఏర్పడుతుంది? మనస్సులో! మరి మనోనాశః ఎందుకు అన్నారు? అది లక్ష్యార్థం. ఏదైతే ఆరోగ్యంగా ఉందో, దాన్ని మనం బరువుగా భావించము. ఇది కూడ అందమైన సిద్ధాంతం. మనవేళ్ళు బాగుంటే వాటికేసి కూడా చూడము. అదే గోరుచుట్టు వస్తే పదేపదే చూసుకుంటాము. భారంగా అనిపిస్తుంది. బట్టలు అతికినట్టు సరిపోతే వాటి ధ్యాసే ఉండదు; మరీ బిగుతుగా ఉంటే ఇబ్బందిగా పదిసార్లు కదులుతాము. చెప్పుల విషయమూ అంతే; శరీరం విషయమూ అంతే. శరీరం ఆరోగ్యంగా ఉన్నంతసేపూ శరీరం ఉన్నట్టు దృష్టి రాదు. అలాగే జ్ఞాని మనస్సు విషయం కూడ. జ్ఞానికి రాగద్వేషాలు, కామక్రోధాలు ఉండవు కాబట్టి మనస్సు తేలిగ్గా ఉంటుంది. కాబట్టి మనోనాశః అన్నారు.

శాస్త్రాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోనివారికి మనస్సు భారంగా ఉంటుంది, సరిగ్గా అర్థం చేసుకుంటే ఎంతమాత్రమూ భారం కాదు. ఇదంతా ఎందుకు చూస్తున్నామంటే జ్ఞానికి కూడా శరీరం ఉంటుంది, జ్ఞానికి కూడా మనస్సు ఉంటుంది. కాని జ్ఞాని తన ఉన్నతస్థితి గురించి తెలుసుకుంటాడు కాబట్టి అతని అహంకారం అతనికి భారంగా ఉండదు.

శాస్త్రం జ్ఞానిని వేయించిన గింజతో పోలుస్తుంది. దగ్ధ బీజవత్. వేయించిన గింజ నాశనమవదు, ఉంటుంది, తినటానికి ఇంకా రుచిగా ఉంటుంది. కాని ఎంత మాత్రమూ మొలకెత్తదు. అలాగే జ్ఞాని అహంకారం కూడా అన్ని పనులూ చేస్తుంది. అది కూడా తింటుంది, మాట్లాడుతుంది, ప్రయాణాలు చేస్తుంది. కాని సంసారంలోకి మొలకెత్తదు. దీనికి బంధకత్వం ఉండదు. ఈ **అహంకారం అలంకారం** మాత్రమే. దీనికి ప్రతీక ఈశ్వరుడు. భయపెట్టే పామును తన మెడలో భూషణంగా ధరిస్తాడు. అలా అహంకారమనే పాము జ్ఞానికి అలంకారం మాత్రమే. ఇప్పుడు శ్లోకం చూద్దాము.

మహాబాహో! తత్త్వవిత్తు – ఓ అర్జునా! జ్ఞానికి సత్యం తెలుసు. తత్త్వం పదాన్ని రెండు రకాలుగా విడదీయవచ్చు. ఇక్కడ దాన్ని ఒక పదంగాను, ఒక సఫిక్స్‌గాను విడదీయాలి. తత్+త్వమ్. అంటే సత్యం. తత్త్వవిత్ అంటే సత్యం తెలిసినవాడు. దేని సత్యం?

గుణకర్మవిభాగయోః – ఇక్కడ కూడా సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. గుణ అంటే అంతకు ముందు శ్లోకంలో చూసిన అర్థమే. ప్రకృతిగుణం. ప్రకృతిగుణం అంటే అహంకారం అని చూశాము. అహంకారాన్ని కర్త అని కూడా అంటారు. జ్ఞానికి కర్మలన్నీ కర్త అయిన అహంకారానికి చెందినవేనని స్పష్టంగా తెలుసు. ఆత్మకు ఏ కర్మ అంటదని తెలుసు.

చేయి–కాంతి ఉదాహరణ గుర్తు పెట్టుకోండి. మీరు చేతిని కదిపినప్పుడు, కదలిక చేతిది మాత్రమే; కాంతిది కాదు. కాంతి కదలదు, కదలలేదు. అది సర్వవ్యాపకంగా ఉంది. అదే విషయం ఆత్మ–అనాత్మలకు వర్తిస్తుంది. అహంకారం అనాత్మ. ఆత్మ నిత్యం, సర్వగతం, స్థాణువు, సనాతనం. పునర్జన్మ గురించి మాట్లాడేటప్పుడు అది అహంకారానికి వర్తిస్తుంది. అహంకారం ఒక లోకంనుంచి ఇంకో లోకానికి ప్రయాణిస్తుంది.

జ్ఞానికి, కర్మలు అహంకారానికి చెందినవనీ, ఆత్మ అకర్తా, అభోక్తా అని తెలుసు. అంతేకాదు, అహంకారం పని చేయకుండా ఖాళీగా కూర్చోదనీ తెలుసు. గృహస్థాశ్రమం వదిలేసి, సన్యాసాశ్రమంలోకి వెళ్ళినా పనులు చేస్తూనే ఉంటుంది. కాకపోతే పేర్లు మారతాయి అంతే. ఆహారం ఇప్పుడూ తినక మానదు – కాకపోతే ఇప్పుడు దాన్ని భిక్ష అంటాడు. అందువల్ల జ్ఞాని అహంకారానికి ఇవ్వాల్సిన ప్రాముఖ్యతను ఇస్తాడు కాని దానికి అనవసరమైన ప్రాముఖ్యతను ఇవ్వడు. శారీరక ఆరోగ్యం బాగుండాలన్నా కూడా అహంకారం పని చేయాలి. ఏ భాగాన్ని వాడకపోతే, ఆ భాగం పనిచేయదు. ఇప్పుడు ఆయుష్షు పెరిగింది. దానికి తగ్గ ఆరోగ్యం కూడా ఉండాలి. అందువల్ల మనం శారీరకంగా, మానసికంగా పనులు చేస్తూనే ఉండాలి.

అందువల్ల అహంకారం కర్తగా ఉండితీరాలి. అహంకారం కర్తగా ఉన్నన్నాళ్ళూ భోక్తగా కూడా ఉండక తప్పదు. అందువల్ల అహంకారం స్థాయిలో జీవితం అనేక కర్మల, అనేక కర్మఫలాల సముదాయం. కొన్ని కర్మఫలాలు ఆనందాన్ని కలుగజేస్తే, కొన్ని కర్మఫలాలు దుఃఖాన్ని లేదా బాధను కలుగజేస్తాయి. ఇదంతా అహంకారం తీరుతెన్నులు; దీన్ని తప్పించుకోలేము అని జ్ఞానికి తెలుసు.

గుణాగుణేషు వర్తంతే – గుణః అంటే కార్యకరణసంఘాతం అనీ, అంటే అహంకారం అనీ చూశాము. మొదటి గుణ పదం అహంకారానికి చెందినది. ప్రపంచం కూడా కార్యమే. వస్తువునుంచి వ్యష్టి వచ్చాడు, జగత్తు కూడా వచ్చింది.

వ్యష్టిలోనూ, జగత్తులోనూ మూడు గుణాలు ఉన్నాయి. వ్యక్తి జగత్తులో వ్యవహారం నడుపుతూనే ఉంటాడు. వ్యవహారం నడిపినప్పుడు ఆనందమూ కలుగుతుంది, దుఃఖమూ కలుగుతుంది.

జగత్తు ఆనందం కలుగజేయటం లేదు అని జగత్తునుంచి పారిపోలేము. హృషీకేశ్ వెళ్ళినా, ఉత్తరకాశీ వెళ్ళినా, బదరీనాథ్ వెళ్ళినా, మనుష్యులు చాలామందే ఉంటారు. అందువల్ల పారిపోవటానికి ప్రయత్నించి లాభం లేదు; జగత్తులో వ్యవహారం నడపక తప్పదని గ్రహించాలి. జ్ఞాని ఆ విషయాన్ని అర్థం చేసుకుంటాడు.

ఎందుకు జ్ఞాని అహంకారాన్ని, జగత్తుతో వ్యవహారాన్ని నడపనిస్తాడు? ఎందుకంటే ఏ కర్మ ఫలం వచ్చినా అది తననేమీ చేయదు, తను ఉన్నతస్థాయికి చెందినవాడని తనకు తెలుసు కాబట్టి. కలలో కలిగిన బాధలేవీ

ఇలలో ఉన్న మనిషిని ఏమీ చేయలేనట్టే, తెర మీద జరిగే సన్నివేశాలేవీ తెరను ఏమీ చేయలేనట్టే, అహంకారానికి కలిగిన సుఖదుఃఖాలేవీ చైతన్యమైన తనను ఏమీ చేయలేవని తెలుసుకుంటాడు.

ఇతి మత్వా న సజ్జతే – ఈ విషయం తెలుసుకుని, జ్ఞాని చలించడు. జ్ఞాని బంధకత్వం లేకుండా ఉండగలడు. తన అహంకారాన్ని సాక్షీభూతంగా చూడగలడు.

లోకంలో ఎవరైనా మరణిస్తే, మనం చలించము. పైగా గీతలోంచి వాక్యాలు చెబుతాము.

జాతస్య హి ధృవో మృత్యుః ।

అదే మన దగ్గరవారి మరణం సంభవిస్తేనో! మనం బెంబేలెత్తి పోతాము. వేదాంతం జీవనసత్యాలనేమీ మార్చదు. వేదాంతం సాక్షీభూతంగా చూడటం నేర్పిస్తుంది అంతే. దగ్గరవారి మృత్యువును కూడా సాక్షీభూతంగా చూడటం నేర్పిస్తుంది. **జాతస్య హి ధృవో మృత్యుః** – ప్రకృతి నియమం అయితే అది మన వారికి కూడా వర్తిస్తుంది. కాని అప్పుడు దేవుడికి జాలి, దయ లేదని దేవుణ్ణి నిందిస్తాము. అంటే సమస్య దేవునిలో కాదు, సమస్య మనలోనే ఉంది. మనకు సాక్షీభూతంగా చూడటం రాదు.

మనకు రెండు రకాల సూత్రాలు ఉన్నాయి. ఒకటి ఎదుటివారికి, ఇంకొకటి మనకు. ఎదుటి వారు సరియైన సమయానికి మరణించాలి; మనవారు మాత్రం ఎప్పటికీ ఉండాలి. దేవుని దర్శనంలో మనవంతు వచ్చేవరకూ ముందువారు జరగటం లేదని తిట్టుకుంటాము. అదే మనవంతు వచ్చేసరికి ఎవరైనా మనను తోస్తే చికాకు పడిపోతాము. దేవుని దగ్గర గంటన్నా ఉండాలి అనుకుంటాము. అంటే మనకొక నియమం, వారికొక నియమమూ! అందువల్ల దేవుని నియమాలను అంగీకరించలేము.

జ్ఞాని అలా కాదు. అతను ప్రకృతి నియమాలననుసరించి జరిగే దేనికీ బాధపడడు. వృద్ధాప్యం వచ్చిందా – చిరునవ్వుతో స్వీకరిస్తాడు; ఆరోగ్యం పాడయిందా – బాధపడడు; బంధం తెగిపోతోందా– కృంగిపోడు. ఇలా ఏదొచ్చినా చిరునవ్వుతో స్వీకరించటాన్ని **జీవన్ముక్తి** అంటారు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు ఇతి మత్వా – ఈ జ్ఞానంతో, న సజ్జతే – జ్ఞాని చలించడు.

శ్లో. 29 **ప్రకృతేర్గుణసమ్మూఢాః సజ్జంతే గుణకర్మసు ।**
తానకృత్స్నవిదో మందాన్ కృత్స్నవిన్న విచాలయేత్ ॥

ప్రకృతేః, గుణసమ్మూఢాః, సజ్జంతే, గుణకర్మసు,
తాన్, అకృత్స్నవిదః, మందాన్, కృత్స్నవిత్, న, విచాలయేత్ ॥

ప్రకృతేః	= ప్రకృతియొక్క	అకృత్స్నవిదః	= మిడిమిడి జ్ఞానముగల
గుణసమ్మూఢాః	= గుణములచే మోహితులైనవారు	మందాన్	= మందబుద్ధులను
గుణకర్మసు	= గుణములందును, కర్మలందును	కృత్స్నవిత్	= జ్ఞాని
సజ్జంతే	= ఆసక్తులైయుందురు	న, విచాలయేత్	= భ్రమకు గురిచేయరాదు
తాన్	= అటువంటి		

ప్రకృతేః గుణసమ్మూఢాః గుణకర్మసు సజ్జన్తే ।
తాన్ అకృత్స్నవిదః మందాన్ కృత్స్నవిత్ న విచాలయేత్ ॥

తా: ప్రకృతి గుణములచే పూర్తిగా మోహితులైన మనుష్యులు ఆ గుణములందును, కర్మలందును మిక్కిలి ఆసక్తులగుదురు. అటువంటి మిడిమిడి జ్ఞానముగల మందబుద్ధులైన అజ్ఞానులను పూర్తిగా తెలిసిన జ్ఞాని భ్రమకు గురిచేయరాదు.

కృష్ణపరమాత్మ మళ్ళీ అజ్ఞాని విషయానికి వస్తున్నాడు. 27వ శ్లోకంలో చెప్పిన భావాన్నే మళ్ళీ మొదటి పాదంలో చెబుతున్నాడు.

ప్రకృతేర్గుణసమ్మూఢాః – అజ్ఞాని సాక్షిచైతన్యంలా చూడలేడు.

ప్రకృతిగుణ = కార్యకరణసంఘాతం = అహంకారం. ఈ విషయం మర్చిపోకూడదు. సమ్మూఢః అంటే అజ్ఞాని అని చూశాము. అందువల్ల అజ్ఞాని పూర్తిగా మోహంలో పడిపోతాడు. ఇంతకు ముందు చెప్పినట్టు అతనికి రెండు సూత్రాలు ఉంటాయి. తన అహంకారానికి ఒకటి, ఇతరుల అహంకారానికి ఇంకొకటి. దీన్ని మోహం అంటారు. ఈ మోహంవల్ల ఏమవుతుంది?

గుణకర్మసు సజ్జంతే – వారు పూర్తిగా అహంకారంలోనూ, అది చేసే కర్మలోనూ మునిగి పోతారు. ఇక్కడ కూడా గుణ అంటే అహంకారం. వారు ఈ కర్మల్లో ఎంత లోతుగా మునిగి పోతారంటే నేను ఈ కర్తా భోక్తా అహంకారాన్నా లేక ఇంతకన్నా ఉన్నతస్థాయి నాకు ఏమన్నా ఉందా అని ప్రశ్నించుకునే తీరిక ఉండదు.

బాలస్తావత్క్రీడాసక్తః, తరుణస్తావత్తరుణీసక్తః ।
వృద్ధస్తావచ్చిన్తాసక్తః పరమే బ్రహ్మణి కోఽపి న సక్తః – భజగోవిందమ్

బాల్యంలో ఆటలు, యవ్వనంలో స్త్రీలోలత్వం, వృద్ధాప్యంలో చింతలతో జీవితమంతా గడిచిపోతుంది. ఇంక గీత నేర్చుకునే సమయమేది? అహంకారమే వారిమీద రాజ్యమేలుతున్నది.

అటువంటి వారిని జ్ఞాని ఏం చేయాలి? ఎటువంటి వారిని? అజ్ఞానంవల్ల, అహంకారంలో కూరుకుపోయిన వారిని. అటువంటి వారిని కర్మలు వదిలేసి హృషీకేశ్‌కో, ఉత్తరకాశీకో వెళ్ళిపొమ్మని సలహా ఇవ్వకూడదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కర్మలు బంధిస్తాయి. కర్మఫలాలు సంసారంలో పడవేస్తాయి. నిజమే కాని, అహంకారాన్ని పరిపక్వం చేయటానికి ప్రాథమికంగా కర్మలు కావాలి. అందువల్ల ఏ కర్మ అయితే బంధాన్ని కలుగజేస్తుందో అదే కర్మ అహంకారం పండటానికి తోడ్పడుతుంది.

అరటిపండు ఉదాహరణ ముందు కూడా చూశాము. అది పచ్చిగా ఉండగా తోలు వలవలేము. కాని అది పరిపక్వం చెందగానే తేలిగ్గా వలవగలము. ఎందుకు? అప్పుడు తోలుతో పనిలేదు. తోలువల్లనే అది పండయింది కాబట్టి దాన్ని తోలుతో తింటాను అనకూడదు. ఓ దేవా! అన్ని బంధాలూ ఉంచు, కుటుంబం ఒక తోలు. ఒక వ్యక్తి పెళ్ళి కాకముందు పిల్లల పెంపకానికి ఐదు సిద్ధాంతాలను తయారు చేసుకున్నాడుట. కాని నిజంగా పిల్లలు

పుట్టాక ఏ సిద్ధాంతమూ పనిచేయలేదు. ఇప్పుడు ఐదుగురు పిల్లలు, సిద్ధాంతాలు మటుమాయం. గృహస్థాశ్రమం, జీవాత్మ పరిపక్వం చెందటానికి ఒక తోలు. బాహ్యంగా అన్నింటినీ త్యజించలేకపోయినా, అంతర్గతంగా బంధవిముక్తులం కావాలి. అందువల్ల జ్ఞాని సంసారాన్ని త్యజించమని సలహా ఇవ్వకూడదు. సంసారంలో ఉంటూ, కర్మయోగాన్ని పాటించమని చెప్పాలి.

పరిపక్వం చెందినట్టు ఎలా తెలుస్తుంది? సాధనచతుష్టయసంపత్తివల్ల తెలుస్తుంది. అది ఎలా పొందాలో, కృష్ణపరమాత్మ ముందు ముందు చర్చిస్తాడు.

తాన్ మందాన్ కృత్స్నవిత్ న విచాలయేత్ – జ్ఞాని అజ్ఞానిని అయోమయంలో పడేయకూడదు. కృత్స్నవిత్ అంటే జ్ఞాని. కృత్స్నమ్ అంటే సంపూర్ణజ్ఞానం. సంపూర్ణజ్ఞానం అంటే అహంకారం గురించిన జ్ఞానం, ఆత్మ గురించిన జ్ఞానం – రెండూ పొందినవాడు. మందః అంటే అజ్ఞాని. అతనికి సగం జ్ఞానమే ఉంటుంది. అతనికి అహంకారం గురించి మాత్రమే తెలుసు.

అకృత్స్నవిదః (మందః) – కృష్ణపరమాత్మ అజ్ఞానిని మందుడు అంటున్నాడు. అతనికి అహంకారం గురించి మాత్రమే తెలుసు కాబట్టి.

> **న జాయతే మ్రియతే వా కదాచిత్ నాయం భూత్వా భవితా వా న భూయః ।**
> **అజో నిత్యః శాశ్వతోఽయం పురాణో న హన్యతే హన్యమానే శరీరే ॥** – 2.20

ఈ ఆత్మ గురించి వారికి తెలియదు. అందువల్ల వారు అజ్ఞానులు. న విచాలయేత్ – జ్ఞాని సన్న్యాసం గురించి చెప్పి వారిని ఇబ్బంది పెట్టకూడదు. అందువల్లనే మన సాంప్రదాయంలో సన్న్యాసం గురించి బహిరంగంగా చెప్పరు. పరిపక్వం చెందని వ్యక్తి సన్న్యాసం స్వీకరిస్తే, అటువంటి వ్యక్తి సన్న్యాసానికీ, శాస్త్రానికీ, తనకూ, సమాజానికీ – అందరికీ ప్రమాదమే. అందువల్లనే ఆ వ్యక్తిని పూర్తిగా గమనించాకనే సన్న్యాసం ఇప్పిస్తారు.

ఈ విషయాన్ని దయానందస్వామి అద్భుతంగా చెబుతారు. ఎవరైనా వచ్చి 'స్వామీ! నేను సన్న్యాసం స్వీకరించాలా?' అని అడిగితే 'వద్దు,' అనేస్తారు టక్కున. అతని ప్రశ్నలోనే అతనికి స్వీకరించే ఉద్దేశ్యం లేదని అర్థమవుతుంది. అందువల్ల అజ్ఞానికి సన్న్యాసాన్ని ఎన్నడూ బోధించవద్దు. అతని కర్తవ్యం నెరవేర్చేలాగా చేయండి. అతను పరిపక్వం చెందాక, అతను బంధాలను వదులుకోనవసరం లేదు. బంధాలే అతన్ని వదిలిపోతాయి. బెలూన్‌మీద మక్కువ ఎలా సహజంగా మాయమయిందో, అలాగే బంధాలు కూడా వాటంతట అవే మాయమవుతాయి. పిల్లవాడిగా ఉన్నప్పుడు ఏ వస్తువులకోసం మీరు తపన పడ్డారో, వాటిమీద మోజు సహజంగానే పోతుంది. అది కూడా చాలా సహజంగా, మీకు తెలియకుండానే పోతుంది. నాకు బెలూన్ మమకారం పోయింది అని మీరు గ్రహించరు, వార్తా పత్రికల్లో ప్రకటించరు.

అందువల్ల జ్ఞాని అజ్ఞానిని అయోమయంలో పడేయకూడదు.

శ్లో. 30 **మయి సర్వాణి కర్మాణి సన్న్యస్యాధ్యాత్మచేతసా ।**
నిరాశీర్నిర్మమో భూత్వా యుధ్యస్వ విగతజ్వరః ॥
మయి, సర్వాణి, కర్మాణి, సన్న్యస్య, అధ్యాత్మచేతసా,
నిరాశీః, నిర్మమః, భూత్వా, యుధ్యస్వ, విగతజ్వరః ॥

అధ్యాత్మచేతసా	= అంతర్యామినైన నాయందు లగ్నమైన మనస్సు ద్వారా	నిరాశీః	= ఆశారహితుడవు
		నిర్మమః	= మమతారహితుడవు
సర్వాణి, కర్మాణి	= సమస్త కర్మలను	విగతజ్వరః	= సంతాపరహితుడవు
మయి	= నాయందు	భూత్వా	= అయి
సన్న్యస్య	= సమర్పించి	యుధ్యస్వ	= యుద్ధమొనర్చుము

మయి అధ్యాత్మచేతసా సర్వాణి కర్మాణి సంన్యస్య నిరాశీః ।
నిర్మమః విగతజ్వరః భూత్వా యుధ్యస్వ ॥

తా: అంతర్యామిని, పరమాత్మను అయన నాయందే నీ చిత్తమును ఉంచి, కర్మలనన్నింటినీ నాకే అర్పించి, ఆశా మమతా సంతాపములను వీడి, యుద్ధము చేయుము.

ముందు శ్లోకంతో జ్ఞానికి కృష్ణపరమాత్మ ఇచ్చే సలహా అయిపోయింది. అది 20వ శ్లోకంలోని రెండవపాదంలో మొదలయి 29 వరకూ వచ్చింది. అంతకుముందు అజ్ఞానులకు సలహా ఇచ్చాడు. అజ్ఞానులు కర్మను చిత్తశుద్ధి కోసం చేస్తే, జ్ఞానులు లోకసంగ్రహంకోసం చేయాలి. **చిత్తశుద్ధికోసం అజ్ఞాని చేసే కర్మను కర్మయోగం** అంటారు. జ్ఞాని చేసే కర్మను కర్మయోగం అనరు. కర్మయోగి పదం అజ్ఞానికే వాడతారు. జ్ఞాని చేసే కర్మను జ్ఞాని లీల అని లేదా జ్ఞాని కర్మ అని అంటారు.

4. కర్మ యోగప్రాముఖ్యత శ్లోకాలు 30-35. ఇప్పుడు మళ్ళీ కర్మయోగం అంశానికి వస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మొత్తం కర్మయోగాన్ని ఒక్క శ్లోకంలో కుదించాడు. ఈ కర్మయోగం జ్ఞానికా, అజ్ఞానికా? ఇప్పుడే చూశాము - కర్మయోగం అజ్ఞానికే! అర్జునుడు అజ్ఞాని కిందికే వస్తాడు. అందువల్ల నీ ధర్మాన్ని కర్మయోగంగా ఆచరించు అని చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ అర్జునునికి.

కర్మయోగానికి ఆయువుపట్టు శ్లోకం - కర్మయోగాన్ని 5 సూత్రాలుగా లేదా 5 అంశాల కార్యక్రమంగా నిర్వచిస్తున్నాడు. కర్మయోగం సంక్షిప్తంగా వస్తున్నది కాబట్టి ఇది చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం. ఆ ఐదు ఒక వరుస క్రమంలో వచ్చేటట్టుగా, మనం శ్లోకాన్ని మలుచుకుంటున్నాము.

కర్మయోగానికి 5 సూత్రాలు -1. **వివేకబుద్ధి** 2. **ఈశ్వరార్పణ బుద్ధి** 3. **ప్రసాద బుద్ధి** 4. **అమానిత్వం** 5. **సమత్వం**

1. **వివేకబుద్ధి - అధ్యాత్మచేతసా** - నిత్యానిత్యవస్తువివేకం. దీన్నే **వివేకబుద్ధి** అంటారు శంకరులవారు. కర్మయోగి అవాలంటే జీవితంలో ఏది ముఖ్యమో ముందు అది తెలుసుకోవాలి. దానికి నిత్యానిత్యవస్తువివేకం చేయాలి.

నిత్యవస్తువు మోక్షం; అనిత్యవస్తువు ధర్మార్థకామాలు. మీ జీవితం అర్థవంతంగానూ, ప్రయోజనకరంగానూ, విలువైనదిగానూ ఉండాలంటే మీరు మోక్షానికి ప్రాధాన్యత ఇవ్వాలి.

యః ఆత్మానం విదిత్వా అస్మాత్ లోకాత్ ప్రైతి సః బ్రాహ్మణః – బృహదారణ్యకోపనిషత్తు

ఎవరైతే తన జీవితాన్ని ఆత్మజ్ఞానంకోసం వినియోగిస్తారో, ఎవరైతే ఆత్మజ్ఞానం పొందాక మరణిస్తారో, అతన్నే **బ్రాహ్మణుడు** అంటారు. అంతే కాదు, అలా ఆత్మజ్ఞానం పొందకుండా మరణించినవారిని **కృపణుడు** అంటారు. అందువల్ల మోక్షం ముఖ్యసాధనగా ఉండాలి. ధర్మార్థకామాలను వద్దనటం లేదు, అది బాగా గుర్తుపెట్టుకోండి; మనస్సు విశ్రాంతి పొందటానికి సరదాలు ఉండాలి. దాన్ని కామం అంటారు. మంచి గురువును పొందటానికి పుణ్యం ఉండాలి. అందువల్ల ధర్మార్థకామాలను వదులుకోకూడదు. కాని అవే అంతిమలక్ష్యాలు కాదు. అవి అంతిమలక్ష్యమైన మోక్షం పొందటానికి మార్గాలు అని అర్థం చేసుకోవాలి. ధనమే మీ అంతిమలక్ష్యం అనుకుంటే, మీరు ఎన్నటికీ కర్మయోగి అవలేరు. కర్మయోగికి ధనం మార్గం మాత్రమే; లక్ష్యం కాదు.

ఆహారార్థం కర్మకుర్యాదజస్రమ్
స్యాదాహారః ప్రాణసంధారాణార్థం
ప్రాణాధార్యాః తత్త్వజిజ్ఞాసనార్థమ్
తత్త్వమ్ జ్ఞేయమ్ యేన భూయో న దుఃఖమ్

ఆహారార్థం కర్మకుర్యాదజస్రమ్ – ఆహారంకోసం పని చేసి తీరాలి; తిండి తినటం ఎందుకు?

స్యాదాహారః ప్రాణసంధారాణార్థం – తిండి తినటం జీవించి ఉండటం కోసం.

ప్రాణధార్యాః తత్త్వజిజ్ఞాసనార్థమ్ – జీవించి ఉండటం ఆత్మజ్ఞానం పొందటంకోసం. ఆత్మజ్ఞానం పొందటం ఎందుకు?

తత్త్వమ్ జ్ఞేయమ్ యేన భూయో న దుఃఖమ్ – ఆత్మజ్ఞానం పొందటం దుఃఖం పోగొట్టుకోవటానికి, అంటే మోక్షం పొందటంకోసం.

మొదటి సూత్రం – వివేక బుద్ధి

2. **ఈశ్వరార్పణ బుద్ధి – మయి సర్వాణి కర్మాణి సన్న్యస్య–** ఇక్కడ సన్న్యాస పదాన్ని జాగ్రత్తగా అర్థం చేసుకోవాలి. మామూలుగా సన్న్యాసం అంటే పరిత్యజించటం. కాని ఇక్కడ అర్పించటం. ఏమిటి అర్పించటం? సర్వాణి కర్మాణి – చేసే కర్మలన్నీ. ఎవరికి? మయి – (భగవంతుడు చెబుతున్నాడు) నాకు. ఈశ్వరార్పణ బుద్ధితో మీరు చేసే కర్మలన్నిటినీ అర్పించండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

యద్యత్ కర్మకరోమి తత్తదఖిలమ్ శంభో తవారాధనం – ఓ ఈశ్వరా! నేను ఏంచేసినా అది నీ ఆరాధనే! మన మతంలో భగవానుడు ఎక్కడో లేడు, సృష్టిలోని ప్రతివస్తువులోనూ ఉన్నాడు. అందువల్ల కర్మయోగం చేయాలంటే ఎక్కడికో వెళ్ళనవసరం లేదు. ఏంచేసినా ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో చేస్తే చాలు.

ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో చేస్తే కలిగే ప్రయోజనమేమిటి?

మనం చేసే ప్రతి పనిని అద్భుతంగా చేయటానికి ప్రయత్నిస్తాము. స్వామీజీకి ఏదైనా పెట్టాలంటే ఎలా శ్రద్ధ పెట్టి చేస్తామో, అలా ఏ పనిచేసినా ప్రేమతో చేస్తాము. పనినే ఆరాధనగా మలుచుకుంటాము. ఎప్పుడైతే ఆధ్యాత్మిక లక్ష్యం మన ప్రాథమిక లక్ష్యమవుతుందో అప్పుడే మనం చిత్తశుద్ధికోసం పాటుపడాలి. చిత్తశుద్ధి పొందటానికి ఒకటే మార్గం – భగవంతునితో అనుసంధానం పొందటమే. అది ఎలా చేయాలి? చేసే ప్రతి పనిని ఆరాధనగా చేయాలి.

రెండవ సూత్రం – ఈశ్వరార్పణ బుద్ధి

3. **ప్రసాదబుద్ధి– నిరాశీః** – నిరాశీః అంటే ఇక్కడ ఫలితం గురించి బెంగ పెట్టుకోకపోవటం. ఈ విషయాన్ని కూడా సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. కృష్ణపరమాత్మ ఫలితం గురించి ప్రణాళిక వేసుకోవద్దు అనటం లేదు; ఫలితం గురించి బెంగ పెట్టుకోవద్దు అంటున్నాడు అంతే.

ఎక్కడికన్నా వెళ్ళాలంటేనే ప్రణాళిక వేస్తారు. బస్టాండుకు వెళ్ళి 'ఏ బస్సు వెళుతుంది,' అంటే అతను మిమ్మల్ని తిరిగి ప్రశ్నిస్తాడు, 'మీరు ఎక్కడికి వెళ్ళాలి?' అందువల్ల **మీరు చేసే ప్రతి ఒక్క పని కూడా మీరు పొందాలనుకున్న లక్ష్యంమీద ఆధారపడి ఉంటుంది.** అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ప్రణాళికను ఖండించటం లేదు. బెంగపడటాన్ని ఖండిస్తున్నాడు.

ప్రణాళిక వేరు, బెంగ వేరు. ప్రణాళిక మీరు కావాలని చేసే కర్మ. మీకిష్టమైనప్పుడు మీరు చేయవచ్చు. ఏ కాశీకో వెళ్ళాలనుకుంటే నలుగురితో చర్చించి, నాలుగు రకాల ఆలోచనలు చేసి, చివరికి ఒక ప్రణాళిక వేసుకోవచ్చు. ప్రణాళిక మీరు చేయవచ్చు, చేయకపోవచ్చు, తరువాత మార్చుకోవచ్చు కూడా. కాని బెంగపడటం అలా కాదు. అది మీ చేతిలో లేదు. ఒకవేళ మీరు ప్రయత్నపూర్వకంగా చేయగలిగితే మీకు సలహా ఇవ్వవచ్చు– సరే అయితే రేపు 6–6.30 వరకూ పద్మాసనంలో కూర్చుని ముందు మీ పెద్దకొడుకు గురించి, తరువాత తండ్రి గురించి, ఆ తరువాత రెండవ అమ్మాయి గురించి ఐదేసి నిముషాల పాటు వరుసగా ఆందోళన చెందండి. కాని అది మీ అసంకల్పిత ప్రతిచర్య.

ప్రణాళిక మిమ్మల్ని సమర్థవంతులుగా చేస్తే, ఆందోళన చెందటం మీ సమర్థతను తగ్గించి వేస్తుంది. రెండూ భవిష్యత్తుకు సంబంధించినవే కాని ఒకటి మిమ్మల్ని సమర్థవంతులను చేస్తే, ఇంకోటి మీ సమర్థతను తగ్గించివేస్తుంది. వేదాంతం ప్రణాళిక వేయటాన్ని విమర్శించటం లేదు; వేదాంతం బెంగను విమర్శిస్తున్నది.

నిరాశీః అంటే ఆందోళన వదిలేసి కర్తృత్వం చేయమంటున్నది. ప్రణాళిక వేయండి. దాన్ని ఆచరణలో పెట్టండి, తక్కినది భగవంతునికి వదిలివేయండి. ఆందోళన పడకుండా ఎలా ఉండగలము? చెప్పటం తేలికే కాని ఆచరణలో పెట్టటం కష్టం అంటారు కొంతమంది. ధ్యానంలో కూర్చుంటే భగవంతుడు పలుకుతాడో లేదో కాని ఆందోళన ముందు దూసుకు వచ్చేస్తుంది అంటారు. ఆందోళన ఎందుకు వస్తుందంటే భవిష్యత్తును ఎదుర్కొనే ధైర్యం లేక. అందువల్ల దానికి ఒకటే మార్గముంది. భవిష్యత్తును ఎదుర్కొనే సంసిద్ధతను పెంచుకోవాలి. కాశీకి

అన్ని ఏర్పాట్లు చేసుకున్నాను, కాని అనుకోనిది జరిగితేనో అంటారు. మంచి జరగాలని ఆశించండి, చెడు జరిగినా స్వీకరించే సంసిద్ధతను పెంచుకోండి.

ఏ కర్మ చేసినా దానికి ఫలం ఉండితీరుతుంది. ఫలం లేని కర్మ అంటూ ఉండదు. కాకపోతే ఎటువంటి ఫలితం వస్తుందో మనకు తెలియదు. కర్మయోగి ఎటువంటి ఫలం వచ్చినా స్వీకరించే సంసిద్ధతను పెంచుకోవాలి. ఎందుకంటే భగవంతుడు మనకు ఎన్నడూ అన్యాయం చేయడు. మనం అనుకున్నది అనుకున్నట్టుగా జరగకపోతే, పొరపాటు భగవంతునిలో లేదు, నేను వేసుకున్న లెక్కలో ఉంది. మానవ కంప్యూటర్ తప్పు చేస్తుందేమో కాని, భగవంతుని కంప్యూటర్‌లో తప్పులుండవు. అందువల్ల ఏదొచ్చినా చిరునవ్వుతో స్వీకరించగలగాలి. దీన్నే ప్రసాదబుద్ధి అంటారు.

మూడవ సూత్రం – ప్రసాద బుద్ధి

4. **అమానిత్వం–నిర్మమః–** మమకారం లేకపోవటం. ఏదైనా విజయం సాధించగానే, అంతా నావల్లే జరిగింది. నేను చక్కగా ప్రణాళిక వేశానంటూ గొప్పలు పోతాము. అదే విఫలమయితే ఎవరో ఒకరి మీదకు తోసేస్తాము.

కృష్ణపరమాత్మ విజయం నీ ఒక్కడివల్లనే అనుకోకు అంటున్నాడు. ఏ విజయం తీసుకున్నా దాని వెనక అనేక అంశాలుంటాయి, మీ అధీనంలో లేని అంశాలు కూడా ఉంటాయి. అవి మీకు అనుగుణంగా ఉంటే విజయం సాధిస్తారు, లేకపోతే విఫలమవుతారు. మీకు తెలియని అంశాలతో పోలిస్తే, మీ ప్రమేయం చాలా తక్కువ. అందువల్ల విజయం వస్తే పొంగిపోండి, నేను గెలిచాను అని చెప్పండి కాని గెలిచాను తరువాత ఫుల్‌స్టాప్ పెట్టకుండా కామా పెట్టి, ఈశ్వర అనుగ్రహంవల్ల అని చెప్పండి. మీకు తెలియకుండా ఉన్న అనేక అంశాలను కలిపి ఈశ్వర అనుగ్రహం అనవచ్చు. వినయం చూపండి. గర్వం చూపకండి.

ఒక వేదాంతం క్లాసుకు మీరు వెళ్ళి వినాలంటే అనేక అంశాలు తోడవ్వాలి. మీరు శ్రమ పెట్టి వెళ్ళి వినాలి. కాని దానితో ఆగదు – కరెంటు ఉండాలి, అధ్యాత్మిక, అధిభౌతిక, అధిదైవిక ఆటంకాలు అనేకం ఉండవచ్చు. మీ ప్రయత్నం లేదనటం లేదు. పురుషార్థం ఉంది ఖచ్చితంగా. కాని దాని శాతం ఈశ్వర అనుగ్రహంతో పోలిస్తే చాలా తక్కువ. అందువల్ల వినయం, లేదా మమత్వ అభావం చూపాలి. దీన్ని అమానిత్వం అంటాడు కృష్ణపరమాత్మ పదమూడవ అధ్యాయంలో. నేను కష్టపడి పనిచేశాను, అది ఈశ్వరకృపవల్ల అని చెప్పగలగాలి.

నాలుగవ సూత్రం – అమానిత్వం

5. **సమత్వం – విగత జ్వరః –** ఈ అంశం ముందు చెప్పిన నాలుగు అంశాల సహజ పరిణామమే. మొదటి నాలుగూ పాటిస్తే ఐదవది దానంతట అదే అలవడుతుంది. అయినా అది కూడా ముఖ్యం కాబట్టి, కృష్ణపరమాత్మ దానిని కూడా చెబుతున్నాడు. అది విగతజ్వరం. జ్వరం రెండు రకాలు – ఒకటి స్థూలశరీరజ్వరం లేదా కాయిక జ్వరం; ఇంకొకటి మానసజ్వరం. అది ఒత్తిడి, అలసటవల్ల వస్తుంది. మనం దేని గురించైనా తీవ్రంగా ఆలోచించినప్పుడు మెదడు వేడెక్కిపోయింది అంటాము కదా! విగతజ్వరం అంటే సమత్వం –

సమత్వం యోగ ఉచ్యతే

మీరు కర్తా, భోక్తలు కాబట్టి, ఈ రెండింటిలోనూ మీ సమత్వం దెబ్బ తింటుంది. మీకు ఇష్టంలేని ఉద్యోగం చేస్తే, మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉండదు. చదివింది ఒకటి, చేయాలనుకున్నది ఒకటి, చేయాల్సి వస్తున్నది ఇంకొకటి. కుటుంబంకోసం ఇష్టం లేకపోయినా ఆ పని చేయాల్సివస్తుంది. కర్తగా అలా ఇష్టంలేని పని చేస్తే, అనేక రోగాలు వస్తాయి. అందువల్ల చేస్తున్న పనిని ఇష్టపడేలా చేసుకోండి. ఆ ఉద్యోగంలోనే ఏదైనా కొత్తగా, ఉత్సాహం కలిగేలా చేయండి. **ధృత్యుత్సాహసమన్వితః** (18వ అధ్యాయం) అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఉత్సాహానికి మారుపేరులా ఉండాలి. అప్పుడు కర్తగా సమత్వం ఏర్పడుతుంది.

రెండవ సమస్య భోక్తగా వస్తుంది. వచ్చిన ఫలం మీకు నచ్చినట్టు ఉండదు. దానికోసం అందరినీ విమర్శిస్తారు. ఆఖరికి ఆ దేవుణ్ణి కూడా దుయ్యబడతారు. అందువల్ల వచ్చినదానిని ప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరించాలి. భగవంతుడు అన్యాయం చేయడు, మీకు ఎంత కష్టం కలిగినా, అది న్యాయమే అని అనుకోవాలి. దానిని చిరునవ్వుతో స్వీకరించాలి. ఇలా అంటే కొంతమంది, 'అది న్యాయమే, భగవంతుడు అన్యాయం చేయడని తెలుసు, కాని నేను భరించలేను,' అంటారు. దానికి పరిష్కారంగా ఆ భగవంతుణ్ణే శరణు వేడాలి. 'ఓ దేవా! నువ్వు చేసింది సబబే, కాని దాన్ని స్వీకరించే గుండెధైర్యం నాకు లేదు. దాన్ని నవ్వుతూ స్వీకరించే ధైర్యాన్ని నాకు ఇవ్వు,' అనాలి. దీన్ని విగతజ్వరం అంటారు. అర్జునునికి కర్తగా సమస్య ఉంది. తన ఆత్మీయులను, గురువులను సంహరించాలి –

గురూనహత్వా హి మహానుభావాన్
శ్రేయో భోక్తుం భైక్ష్యమపీహ లోకే – 2.5

ఒకవేళ యుద్ధంలో జయించినా ఆనందంగా ఉండలేడు. ఎందుకంటే అతని ఆనందం అనేకమంది రక్తం చిందించటంవల్ల వస్తుంది.

యుధ్యస్వ – కాని అర్జునునికి వేరే మార్గం లేదు. అతను యుద్ధం చేసితీరాలి; విజయమో, వీరస్వర్గమో పొందితీరాలి. అందువల్ల సమత్వం పాటించి తీరాలి.

ఐదవ సూత్రం – సమత్వం

ఈ ఐదు సూత్రాలూ టూకీగా – వివేకబుద్ధి, ఈశ్వరార్పణబుద్ధి, ప్రసాదబుద్ధి, అమానిత్వం, సమత్వం. సంవత్సరానికి ఒకటి చొప్పున పాటించినా కూడా పాటించి తీరాల్సిన కర్మయోగం.

శ్లో. 31 **యే మే మతమిదం నిత్యమనుతిష్ఠంతి మానవాః ।**
శ్రద్ధావంతోఽనసూయంతో ముచ్యంతే తేఽపి కర్మభిః ॥
యే, మే, మతమ్, ఇదమ్, నిత్యమ్, అనుతిష్ఠంతి, మానవాః,
శ్రద్ధావంతః, అనసూయంతః, ముచ్యంతే, తే, అపి, కర్మభిః ॥

యే, మానవాః	= ఏ మనుష్యులు	అనుతిష్ఠంతి	= అనుసరింతురో
అనసూయంతః	= దోషదృష్టి లేనివారై	తే, అపి	= వారు
శ్రద్ధావంతః	= శ్రద్ధగలవారై	కర్మభిః	= కర్మలనుంచి
మే, ఇదమ్, మతమ్	= నా, ఈ మతమును	ముచ్యంతే	= ముక్తులవుతారు
నిత్యమ్	= సర్వదా		

యే మానవాః శ్రద్ధావంతః అనసూయంతః ఇదం మే మతం నిత్యమ్ ।
అనుతిష్ఠంతి, తే అపి కర్మభిః ముచ్యన్తే ॥

తా: దోషదృష్టి లేకుండ శ్రద్ధాయుక్తులై నా ఈ మతమును అనుసరించు మానవులు సమస్త కర్మబంధములనుంచి ముక్తులవుతారు.

ఇప్పుడొచ్చే రెండు శ్లోకాల్లోనూ కర్మయోగం పాటిస్తే కలిగే లాభమేమిటి, పాటించకపోతే కలిగే నష్టమేమిటి వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ మంత్రంలో లాభం గురించి చెబుతున్నాడు.

ఇదం మతం మానవాః అనుతిష్ఠంతి – నా ఈ బోధను ఎవరైతే పాటిస్తారో. ఇదం మతం అంటే నా ఈ బోధను. ఏమిటా బోధ? కర్మయోగం! ఎప్పుడు?

నిత్యమ్ – ఎల్లప్పుడూ. ఎలా పాటిస్తారు?

శ్రద్ధావంతః – ఈ బోధమీద శ్రద్ధతో. ఇది జరిగి తీరుతుంది అనే నమ్మకంతో. కర్మయోగం పాటిస్తే వచ్చే ఫలితాలు కంటికి కనబడేవి కావు. మీ జుట్టు పెరుగుతుంది, మీ బరువు తగ్గుతుందిలాంటి ఫలితాలు చెప్పలేము. అందులోనూ నిష్కామకర్మ చేస్తే కలిగే ఫలం అదృష్టపుణ్యం. అది మీకు మీరే గమనించాలి.

అనసూయ – అసూయ లేకుండా. వేదపరిభాషలో అసూయ అంటే మానసికంగా విమర్శ చేయటం. ఎంతసేపూ ఎదుటివారిలో తప్పులు పట్టటం. దయానందస్వామీజీ ప్రూఫ్‌రీడర్స్ మైండ్ ఉండకూడదు అంటారు. ప్రూఫ్‌రీడర్ ఉద్యోగం తప్పులు పట్టటం. దానికోసమే జీతమివ్వబడతాడు అతను. కాని నిజజీవితంలో అదిచేయకూడదు. మీ అబ్బాయి ప్రోగ్రెస్ రిపోర్టు తెచ్చాడు. మ్యాథ్స్‌లో 100%, ఇంగ్లీషులో 98%, సైన్సులో 95%, సోషల్లో 68%. మీరేం చేస్తారు? అద్భుతం, మ్యాథ్స్‌లో నూటికి నూరు వచ్చాయి అనరు. సోషల్లో ఎందుకు తగ్గింది అని తిట్టిపోస్తారు. ఆ పిల్లవాడు మానసికంగా కృంగిపోకపోతే, నిజంగా అతనిమీద దైవకృప ఉన్నట్టు అర్థం. మీ వాదనేమో నేనలా మెచ్చుకుంటూపోతే వాడికి గర్వం వచ్చి, చదవటం మానేస్తాడు అని. కాని తిడితే కృంగిపోయే ప్రమాదముంది. అందువల్ల విమర్శించకూడదు.

శాస్త్రాన్ని ఎన్నడూ తప్పుపట్టకూడదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. శాస్త్రాన్ని తప్పుపడితే శాస్త్రమేమీ నష్టపోదు, ఋషులేమీ నష్టపోరు, భగవంతుడు కూడా ఏమీ నష్టపోడు. భగవంతునికేమీ సర్టిఫికెట్లు అవసరం లేదు. అందువల్ల నష్టపోయేది మనమే. అందువల్ల అసూయ ఉండకూడదు.

పరగుణేషు దోషః ఆవిష్కరణమ్

ఒకవేళ గీతలో నాకు దోషాలు కనబడితే ఏం చేయాలి? గుడ్డిగా స్వీకరించాలా? నేను బుద్ధిజీవిని, తార్కికంగా ఆలోచిస్తాను అనేవారికి రెండు జవాబులు ఉన్నాయి.

1. **తప్పులొదిలేసి, ఒప్పులు చూడండి** – నిజంగానే తప్పులున్నాయనుకుందాం. అలా ఉంటే, తప్పులు వొదిలేసి, అందులో ఉన్న అందమైన బోధను చూడండి అంటాము. బంగారు గనుల్లో బంగారం దొరికినప్పుడు అది స్వచ్ఛమైన బంగారంగా ఉండదు. అది స్వచ్ఛమైనది కాదని పారేస్తామా? లేదే! టన్నుల కొద్దీ ఖనిజాలను శుద్ధి చేస్తే కొన్ని గ్రాముల బంగారం మిగులుతుంది. అయినా దాన్ని వదులుకోము. ఎందుకంటే బంగారానికి మనమిచ్చే విలువ అంత ఎక్కువ. అలాగే గీతలో కూడా అవసరమైనవి స్వీకరించి, అనవసరమనుకున్నది వదిలేయాలి.

యాన్యనవద్యాని కర్మాణి। తాని సేవితవ్యాని। నో ఇతరాణి।
యాన్యస్మాకగ్ం సుచరితాని। తాని త్వయోపాస్యాని – తైత్తిరీయం – శీక్షావల్లీ

ఋషులే చెబుతున్నారు – మాలో నచ్చినదేదైనా ఉంటే తీసుకోండని.

2. **తప్పులుంటే మళ్ళీ శ్రద్ధగా చదవండి** – ఒకవేళ మీకు శాస్త్రంలో ఏమైనా తప్పులు కనబడితే, మీరు శాస్త్రాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోనట్టు. శాస్త్రంలో తప్పేం లేదు, మీ శ్రద్ధలోనే లోటుంది. మీ బుద్ధి సరిపోలేదు. అందువల్ల ఈసారి సాంప్రదాయ గురువు సహాయంతో మళ్ళీ చదివితే ఆ శంకలు తీరుతాయి.

అనసూయ అంటే అలా తప్పులెన్నకుండా శ్రద్ధగా శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేయటం. ఇది చాలా ముఖ్యమైన విలువ. ఈ పదాన్ని కృష్ణపరమాత్మ పదేపదే వాడతాడు. గీతని అధ్యయనం చేయటానికి కావాల్సిన నాలుగు అధికారాల్లో అనసూయ లక్షణం ఒకటి. ఈ అనసూయ లక్షణంతో కర్మయోగాన్ని పాటించిన వారికి ఏమవుతుంది?

తే కర్మభిః ముచ్యంతే – వారు కర్మలనుంచి విడివడతారు. అంటే కర్మఫలాలనుంచి కూడా విడివడతారు. అంటే జీవన్ముక్తులవుతారు.

కాని ఒక గమనిక కలపాలి ఇక్కడ – కర్మయోగంవల్ల మోక్షం పొందుతారని వచ్చింది. కాని కర్మయోగం చిత్తశుద్ధిని మాత్రమే కలుగజేస్తుందని, మోక్షాన్ని ఇవ్వదని ముందే చూశాము. అందువల్ల కర్మయోగం మోక్షాన్నిస్తుందంటే మధ్య దశలను మనం కలుపుకోవాలి. కర్మయోగం చిత్తశుద్ధిని కలుగజేస్తుంది. తద్వారా గురుప్రాప్తి, గురువు ద్వారా శాస్త్రాన్ని శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసనల ద్వారా నేర్చుకునే అవకాశం కలిగి మోక్షం పొందుతాడు.

శ్లో. 32 **యే త్వేతదభ్యసూయంతో నానుతిష్ఠంతి మే మతమ్ ।**
సర్వజ్ఞానవిమూఢాంస్తాన్ విద్ధి నష్టానచేతసః ॥
యే, తు, ఏతత్, అభ్యసూయంతః, న, అనుతిష్ఠంతి, మే, మతమ్,
సర్వజ్ఞానవిమూఢాన్, తాన్, విద్ధి, నష్టాన్, అచేతసః ॥

తు	= కాని	తాన్, అచేతసః	= అటువంటి మూర్ఖులను
యే	= ఎవరైతే	సర్వజ్ఞాన, విమూఢాన్	= విపరీత జ్ఞానోపహతులైన వారిగా
అభ్యసూయంతః	= దోషారోపణ చేయువారై	నష్టాన్	= భ్రష్టులైనవారిగా
మే, ఏతత్, మతమ్	= నా, ఈ మతమును (ఉపదేశమును)	విద్ధి	= తెలిసికొనుము
న, అనుతిష్ఠంతి	= ఆచరింపరో		

యే తు ఏతత్ అభ్యసూయన్తః మే మతం న అనుతిష్ఠన్తి ।
తాన్ సర్వజ్ఞానవిమూఢాన్ అచేతసః నష్టాన్ విద్ధి ॥

తా: కాని నాయందు దోషారోపణ చేయుచు, నా ఈ ఉపదేశమును అనుసరింపని మూర్ఖులు సమస్త జ్ఞాన విషయములందును మోహితులై (విపరీత జ్ఞానోపహతులై) భ్రష్టులై, కష్టనష్టముల పాలయ్యెదరని తెలుసుకొనుము.

కృష్ణపరమాత్మ బోధను పాటించేవారి గురించి, అంతకుముందు శ్లోకంలో చెప్పి, ఇప్పుడు పాటించనివారి గురించి చెప్పుతున్నాడు. ఏదైనా మంచి విషయం పాటించటం కష్టం, పాటించక పోవటం తేలిక. మన ఇష్టం వచ్చినట్టు జీవిస్తే దాన్ని ప్రాకృతజీవనం అంటారు. శాస్త్రం విధించిన జీవన విధానంలో జీవిస్తే దాన్ని సంస్కృత జీవనం అంటారు. కర్మయోగం ప్రకారం జీవిస్తే అది సంస్కృతజీవనం. అది ఏటికి ఎదురీతవంటిది.

కొండ కిందకి దిగటం తేలిక. కొండ ఎక్కటం కష్టం.

యే మే మతమ్ న అనుతిష్ఠంతి – ఎవరైతే నా ఈ బోధను పాటించరో; ఎందుకు?

అభ్యసూయంతః – గీతాబోధలో తప్పులు పట్టటంవల్ల. వారు ఇది ఎప్పుడో ద్వాపరయుగానికి చెందినది, కలియుగానికి కాదు అని అంటారు.

సర్వజ్ఞానవిమూఢాన్ – అటువంటివారు విమూఢులు. ఏ విషయంలో? సర్వజ్ఞానంలో. జ్ఞానాన్ని రెండుగా విభజిస్తారు – అపరావిద్య, పరావిద్య. ధర్మాధర్మాల గురించి చెప్పే జ్ఞానాన్ని అపరావిద్య అనీ, ఆత్మానాత్మల గురించి చెప్పే జ్ఞానాన్ని పరావిద్య అనీ అంటారు. అపరావిద్యను వేదపూర్వభాగం, పరావిద్యను వేద అంతభాగం బోధిస్తాయి. వీరికి పరావిద్య తెలియదు, అపరావిద్య కూడా తెలియదు.

అచేతసః – ఇటువంటి వారు అంటే శాస్త్రాన్ని అర్థం చేసుకోనివారు,

నష్టాన్ విద్ధి – ఆధ్యాత్మికంగా నష్టపోతారని తెలుసుకో.

శాస్త్రం కొన్ని విధులని విధించినప్పుడు, దాన్ని మీరు సానుకూలంగా తీసుకోవచ్చు లేదా ప్రతికూలంగా తీసుకోవచ్చు. ఉదాహరణకు మీరు డాక్టరు దగ్గరకు వెళితే ఆయన మీరు రోజూ వ్యాయామం చేయాలి, ఒక గంటసేపు నడవాలి అని చెప్పాడనుకోండి. బొత్తిగా నడకే అలవాటులేని మీకు గంటసేపు నడవటం ప్రయాసతో

కూడినపనే. కాని ఆయన అది ఎందుకు చెప్పాడు? మీ మేలు కోసమా? ఆయన మేలుకోసమా? ఈ చిన్న విషయం అర్థం చేసుకుంటే డాక్టరుని తప్పు పట్టరు. శాస్త్రం విషయంలో కూడా అంతే.

మాతృపితృసహస్రేభ్యోఽపి హితైషిణా వేదేనోపదిష్టమ్ – శ్రుతి (వేదం) వెయ్యి తల్లులతో సమానం అంటున్నారు శంకరులవారు తన కఠోపనిషత్తు భాష్యంలో. తల్లి, తన పిల్లవానికి హాని చేసేది ఏదీ చెప్పదు; శ్రుతి కూడా అలా తన పిల్లలైన మనష్యులకు ఎన్నడూ హాని చేయదు. ఆ విషయం గ్రహించక, నా స్వాతంత్ర్యం పోతుంది, నా ఇష్టం వచ్చినట్టు ప్రవర్తిస్తాను అని ప్రతికూలంగా మాట్లాడేవారు ఆధ్యాత్మికంగా నష్టపోతారు. ఉన్నదొకటే జీవితం, దాన్ని వ్యర్థపరచుకోకూడదు. మళ్ళీ మనుష్యజన్మ ఎత్తుతామో లేదో తెలియదు. అందువల్ల జీవితాన్ని వృథా పరచుకోకూడదు.

శ్లో. 33 **సదృశం చేష్టతే స్వస్యాః ప్రకృతేః జ్ఞానవానపి ।**
ప్రకృతిం యాంతి భూతాని నిగ్రహః కిం కరిష్యతి ॥
సదృశమ్, చేష్టతే, స్వస్యాః, ప్రకృతేః, జ్ఞానవాన్, అపి,
ప్రకృతిమ్, యాంతి, భూతాని, నిగ్రహః, కిమ్, కరిష్యతి?

భూతాని	= ప్రాణులన్నియు	సదృశమ్	= తగినట్లుగా
ప్రకృతిమ్, యాంతి	= తమ స్వభావములకు లోబడి కర్మలను చేయుచుందును	చేష్టతే	= క్రియలను ఆచరించును
		నిగ్రహః	= (అర్థములేని) పట్టుదల
జ్ఞానవాన్, అపి	= జ్ఞానియు	కిమ్, కరిష్యతి	= ఏమి చేయును?
స్వస్యాః, ప్రకృతేః	= తన ప్రకృతికి		

జ్ఞానవాన్ అపి స్వస్యాః ప్రకృతేః సదృశం చేష్టతే ।
భూతాని ప్రకృతిం యాన్తి నిగ్రహః కిం కరిష్యతి? ॥

తా: సమస్త ప్రాణులు తమతమ ప్రకృతులను అనుసరించి (స్వభావములకు లోబడి) కర్మలు చేయుచుందును. జ్ఞానియు తన ప్రకృతిని (స్వభావమును) అనుసరించియే క్రియలను ఆచరించును. ఎవ్వరైనను పట్టుబట్టి కర్మలను ఎలా త్యజింపగలరు?

శాస్త్రం నిర్ణయించిన మేరకు మనం ఒక ప్రత్యేకమైన వ్యక్తిత్వంతో పుడతాము. ప్రాథమికంగా మూడు గుణాలు. అవి – సత్త్వ, రజో, తమో గుణాలు. వీటిలో దేని మోతాదు ఎక్కువుంటే దానికి తగ్గట్టుగా ఉంటుంది మన వ్యక్తిత్వం. సత్త్వగుణం జ్ఞానాన్ని సూచిస్తే, రజోగుణం కర్మలు చేయటాన్ని సూచిస్తే, తమోగుణం ఈ రెండింటికీ భిన్నం. ఏ పనీ చేయనివ్వదు. ఈ మూడు గుణాలను ఆధారంగా చేసుకుని మానవాళిని నాలుగు తెగలుగా విభజించింది శాస్త్రం. బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రులుగా. వీటి గురించి వివరంగా నాలుగవ అధ్యాయంలో చూస్తాము. ఇప్పుడు తెలుసుకోవాల్సింది కొంతమంది జ్ఞానం పొందితే, కొంతమంది హుషారుగా కర్మలు చేస్తుంటే, మరికొంతమంది మందకొడిగా ఉంటారు. మన వ్యక్తిత్వానికి తగ్గ ఉద్యోగాన్ని ఎన్నుకుంటే ఏ బాధా

ఉండదు. మనం చేసే పని మన వ్యక్తిత్వానికి తగ్గదిగా ఉంటే, దాన్ని మనం ప్రేమిస్తాము. అందువల్ల మన గుణానికి తగ్గట్టుగా మన పనిని చేయమంటుంది శాస్త్రం.

అందువల్లనే విశ్వామిత్రుడు క్షత్రియునిగా పుట్టినా ఆయనలో సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉండటంవల్ల బ్రహ్మర్షి అయ్యాడు. ద్రోణాచార్యుడు బ్రాహ్మణుడు, క్షత్రియునిలా మహాభారతయుద్ధంలో యుద్ధం చేయటానికి వచ్చాడు. అర్జునుడు క్షత్రియునిగా పుట్టాడు, పైగా క్షత్రియధర్మానికి ప్రతీకగా ఉన్నాడు; పదమూడేళ్ళ అరణ్యవాసంలో కందమూలాలు తిన్నప్పుడు, తపస్సు చేసుకుంటూ అరణ్యంలోనే ఉండిపోదామనుకోలేదు. ప్రతిక్షణమూ మహాభారత సంగ్రామానికి సిద్ధమవుతూనే ఉన్నాడు. అర్జునునికి యుద్ధమంటే ఇష్టమే! కాని ఇప్పుడు మోహంలో పడి తాత్కాలిక వైరాగ్యం వచ్చింది.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ నీ స్వభావం ప్రకారం చేయి అంటున్నాడు.

స్వస్యాః ప్రకృతేః సదృశం చేష్టతే – ఎవరి ప్రకృతి ప్రకారం వారు ప్రవర్తిస్తారు. ఇక్కడ ప్రకృతి అంటే సత్త్వరజస్తమో గుణాల్లో ఏది ఎక్కువ ఉంటే దాని ప్రకారం ప్రవర్తిస్తారు. అది మనిషి మనిషికీ భిన్నంగా ఉంటుంది. ముగ్గురు పిల్లలను ఒక గదిలో అనేక వస్తువుల మధ్య వేసి వారిని ఒంటరిగా వదిలి, ఏంచేస్తున్నారో చాటుగా చూడండి. ఒక బాబు సుద్దముక్క తీసుకుని రాయటమో, బొమ్మలు గీయటమో చేస్తే; ఇంకో బాబు మృదంగం వాయించటానికి ప్రయత్నిస్తే; మరో బాబు స్క్రూడ్రైవర్ తీసుకుని బొమ్మలను బాగుచేయటానికి ప్రయత్నిస్తాడు. అలా వారికి దేనిమీద మక్కువ ఉందో గమనించి, దానిలో వారు వృద్ధిలోకి వచ్చేలా చేయవచ్చు.

(సదృశం చేష్టతే స్వస్యాః ప్రకృతేః) జ్ఞానవానపి – జ్ఞాని జీవితం కూడా అతని ప్రకృతిమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. జ్ఞానుల జీవితచరిత్రలు చదివితే, అందరూ జ్ఞానులే అయినా, అందరి జ్ఞానం సమానంగానే ఉన్నా వారి జీవనవిధానం భిన్నంగా ఉంటుంది. ఒక జ్ఞాని సమాజంనుంచి దూరంగా వెళ్ళిపోయి ఏ గుహలోనో ఒంటరిగా కూర్చోటానికి ఇష్టపడతాడు. ఇంకొక జ్ఞాని బయటకు వచ్చి, ఆశ్రమాలు లేదా సంస్థలు నెలకొల్పి, పుస్తకాలు రాయటం చేస్తాడు. వీరిలో ఏ జ్ఞాని గొప్ప? సమాజానికి సేవచేసే జ్ఞానా, సమాజంనుంచి దూరంగా వెళ్ళిన జ్ఞానా అంటే ఇద్దరూ గొప్పే. ఏం చేసినా జ్ఞాని జ్ఞానే! జ్ఞాని సమక్షమే ఒక పెద్ద వరం. మౌనంగా ఉన్న జ్ఞాని, ఇలా మౌనంగా కూడా ఉండవచ్చు అని పరోక్షంగా బోధిస్తున్నాడు. అందువల్ల జ్ఞాని జీవితం కూడా వారి వ్యక్తిత్వాన్నిబట్టి ఉంటుంది.

దయానంద స్వామీజీ, దేవుళ్ళకు కూడా భిన్నప్రవృత్తులు ఉంటాయని సరదాగా చెబుతారు. దేవుళ్ళు వాడే సంగీత వాయిద్యాలు చూస్తే వారి స్వభావానికి సంకేతాలుగా ఉంటాయి. సరస్వతీదేవి వీణ వాయిస్తుంది; కృష్ణపరమాత్మ వేణునాదాన్ని గ్రోలుతాడు.

ప్రకృతిమ్ యాంతి భూతాని – అన్ని జీవాలు, వాటి స్వభావం ప్రకారం ప్రవర్తిస్తాయి. ఇక్కడ భూతాని అంటే జీవులు, పంచభూతాలు కాదు. జీవుల్లో జంతువులు, చెట్లు కూడా వస్తాయి. పులి స్వభావం వేరు, ఆవు స్వభావం వేరు.

నిగ్రహః కిం కరిష్యతి – నీ స్వభావాన్ని ఎందుకు అణగద్రొక్కుతావు? నీ ప్రకృతి ప్రకారం వెళ్ళు.

అర్జునునిలాంటి వారు ఏ హృషీకేశ్‌కో వెళ్ళి సన్న్యాసం స్వీకరించినా, వారిలో ఉన్న నాయకత్వపు లక్షణం వారిని ఊరికే ఉండనివ్వదు. అక్కడొక సన్న్యాసుల సంఘం పెట్టి, దేనికో దానికి పోరాటం సాగిస్తారు. కర్మయోగం చేసేపనిమీద ఆధారపడి ఉండదు, దృక్పథంమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. బ్రాహ్మణుడు తన ధర్మాన్ని నిర్వర్తించాలంటే భగవంతునికి పూలు సమర్పిస్తాడు. క్షత్రియుని ధర్మం యుద్ధంలో శత్రువులను హతమార్చటం. రెండు ధర్మాలను కూడా ఈశ్వరార్పణభావనతో చేయవచ్చు.

యత్కరోషి యదశ్నాసి .యజ్జుహోషి దదాసి యత్ – 9.27

శ్లో. 34 **ఇంద్రియస్యేంద్రియస్యార్థే రాగద్వేషౌ వ్యవస్థితౌ ।**
తయోర్న వశమాగచ్ఛేత్ తౌ హ్యస్య పరిపన్థినౌ ॥
ఇంద్రియస్య, ఇంద్రియస్య, అర్థే, రాగద్వేషౌ, వ్యవస్థితౌ,
తయోః, న, వశమ్, ఆగచ్ఛేత్, తౌ, హి, అస్య, పరిపన్థినౌ ॥

ఇంద్రియస్య,	= ప్రతి ఇంద్రియ	న, అగచ్ఛేత్	= లోను కారాదు
ఇంద్రియస్య, అర్థే	విషయమునందు	హి, తౌ	= ఎందుకంటే ఆ రెండును
రాగద్వేషౌ	= రాగద్వేషములు	అస్య	= ఇతనియొక్క (హితమునకు)
వ్యవస్థితౌ	= దాగియుండును	పరిపన్థినౌ	= విఘ్నములను కల్గించు శత్రువులు
తయోః వశమ్	= వాటి వశమునకు		

ఇంద్రియస్య అర్థే ఇంద్రియస్య రాగద్వేషౌ వ్యవస్థితౌ ।
తయోః వశం న ఆగచ్ఛేత్ తౌ హి అస్య పరిపన్థినౌ ॥

తా: ప్రతి ఇంద్రియార్థమందు(ప్రతి ఇంద్రియవిషయమునందు) రాగద్వేషములు దాగియున్నవి. మనుష్యుడు ఈ రెండింటికిని వశము కాకూడదు. ఎందుకంటే ఈ రెండే మానవుని శ్రేయస్సునకు విఘ్నకారకములు, మహాశత్రువులు.

ఇంతకుముందు శ్లోకం చూస్తే, మనకు ఒక సందేహం కలగవచ్చు. ఏమిటది? అందరూ వారి ప్రకృతి లేదా స్వభావం ప్రకారం ప్రవర్తిస్తారు అన్నాడు. జ్ఞానులను కూడా వదల్లేదు. దయానందస్వామి దేవుళ్ళు కూడా భిన్నస్వభావాలు చూపిస్తారని చక్కగా వివరిస్తారు. సృష్టికర్త బ్రహ్మ రజోగుణం; స్థితికర్త విష్ణుమూర్తి సత్త్వగుణం; లయకర్త శివుడు తమోగుణం ఉపయోగిస్తారు అన్నారు. జాగ్రత్తగా చూడండి – తమోగుణం ఉంది అనటం లేదు, తమోగుణం ఉపయోగిస్తారు అన్నాము.

పైగా కృష్ణపరమాత్మ ముందు శ్లోకంలో నిగ్రహః కిమ్ కరిష్యతి అన్నాడు. అంటే పరోక్షంగా నీ స్వభావాన్ని అదుపులో పెట్టలేవు అంటున్నాడు.

దీనివల్ల కలిగే సందేహం ఏమిటి? మనకొక స్వభావం ఉండి, ఆ స్వభావాన్ని అదుపులో పెట్టలేని పరిస్థితి ఉంటే, మనకు అసలు ఫ్రీవిల్ లేదని చెప్పినట్టు అవుతుంది. నీ స్వభావాన్ని ఎలా అదుపులో పెట్టగలవు అంటే అది ప్రశ్న కాదు, దాన్ని అదుపులో పెట్టలేవు అని అర్థం. ఏం చేసినా అసలు స్వభావం పోదు.

కర్పూరధూళి రచితాఽలవాలః కస్తూరికాకుంకుమలిప్తదేహః

సువర్ణకుంభైః పరిశిచ్యమానో నిజం గుణం ముంచతి కిం పలాండుః

పలాండుః అంటే ఉల్లిపాయ. ఒకవ్యక్తి పలాండుయొక్క స్వభావాన్ని మారుద్దామనుకున్నాడు. వాసన ద్రవ్యమైన కర్పూరాన్ని ఒక పాత్రగా చేసి, ఉల్లిపాయను దాని మధ్యలో పెట్టాడు. ఆ ఉల్లిపాయమీద కుంకుమ, కస్తూరి లేహ్యం (సుగంధ ద్రవ్యాలు) పూశాడు. దానికి పన్నీరుతో అభిషేకం చేశాడు. అడుగున కర్పూరం, మధ్యలో కస్తూరి ద్రవ్యాలు, పైన పన్నీరు. 45 నిమిషాల తరువాత ఉల్లిపాయను తీసుకుని ముక్కు దగ్గర పెట్టుకుంటే ఏముంది? ఉల్లిపాయ వాసనే వస్తున్నది! నిజమ్ గుణమ్ – నిజస్వరూపం పోలేదు.

ఉల్లిపాయకు తన స్వభావమున్నట్టుగా, మనందరికీ మన స్వభావాలు ఉన్నాయి. మన స్వభావాన్ని అదుపులో పెట్టుకోలేమని కృష్ణపరమాత్మ అంటే మనకసలు ఫ్రీవిల్ లేనట్టా? మనను మార్చుకోలేమా? ఈ సందేహం రావచ్చు. దానికి జవాబు ఈ శ్లోకంలో ఇస్తున్నాడు. మనిషికి ఫ్రీవిల్ ఉందని నిరూపించే శ్లోకం ఇది. అందువల్ల ఇది చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం. జంతువులకూ, చెట్లకూ లేవు. మనిషి ఒక్కడే ప్రణాళిక వేసి, దాన్ని ఆచరణలో పెట్టగలడు. మనిషి ఒక్కడే తనను తాను సరిదిద్దుకోగలడు, మెరుగు పెట్టుకోగలడు. ఎలా?

ఇంద్రియస్యేంద్రియస్యార్థే రాగద్వేషౌ వ్యవస్థితౌ – మనకు ప్రాథమికంగా ఒక స్వభావం ఉంటుంది. ఆ స్వభావాన్ని బట్టే మన మనస్సులో ఆలోచనలు ఏర్పడతాయి. ఈ ఆలోచనలు కొనసాగితే, ఈ ఆలోచనలు బలంగా రూపుదిద్దుకుంటే, అవి మాటలుగా మారతాయి. ఆ తరువాత అవే ఆచరణలోకి మారతాయి. అలా మనకు మూడు స్థాయిలున్నాయి. స్వభావంనుంచి ఆలోచన; ఆలోచననుంచి పదాలు; పదాలనుంచి కర్మ. అంటే స్వభావం, వృత్తి, వాక్కు, కర్మ.

ఈ స్వభావం ఆలోచనలను ఉత్పత్తి చేస్తుంది. ఎటువంటి ఆలోచనలను? రాగద్వేషౌ వ్యవస్థితౌ – మీ స్వభావంవల్ల ప్రపంచాన్ని రెండుగా విభజిస్తారు. అవి మీకు నచ్చే అంశాలు, నచ్చని అంశాలు. స్వభావం రాగద్వేషాలవృత్తులను ఉత్పత్తి చేస్తుంది కాబట్టి, వాటి రాకమీద మీకేమీ అధికారం లేదు. మీ ప్రమేయం లేకుండా అవి మనస్సులో చోటు చేసుకుంటాయి. ఏదైనా ఊరు వెళ్ళినా, కొన్ని మిమ్మల్ని ఆకర్షిస్తాయి, కొన్ని మీకు నచ్చవు. కొంతమంది కలిసి బయట ఊరుకు వెళ్ళినా, ఒకరు మసాలాదోశ తినటానికి, ఇంకొకరు పూల దుకాణానికి, మరొకరు బంగారం దుకాణానికి పరుగులు తీస్తే, నాలుగో వ్యక్తి ఏమీ చేయకుండా అలా నిలుచుండిపోతాడు. ఇదంతా స్వభావంవల్ల జరుగుతుంది. దాన్ని తప్పించుకోలేరు. నిజానికి మనమంతా రాగద్వేషాల మూటలం. ఇంటర్వ్యూలలో కూడా చూడండి, ఆ ప్రశ్నలన్నీ మీ రాగద్వేషాలమీద ఆధారపడి ఉంటాయి. మీకే పుస్తకం ఇష్టం, మీకే వ్యక్తి ఇష్టం, మీకే ప్రాంతం ఇష్టం వగైరా. **నిజానికి ఒక వ్యక్తిని వర్ణించాలంటే అతని ఇష్టాయిష్టాలను చర్చించకుండా చేయలేరు.**

వ్యవస్థితౌ – అంటే ఉండి తీరతాయి. అతని స్వభావానికి తగ్గట్టుగా రాగద్వేషాలు ప్రతి ఒక్కరిలో ఉండి తీరతాయి. అది ప్రకృతిసహజం. దాన్ని ఎవరూ తప్పించుకోలేరు. దేవుళ్ళు కూడా దీనికి భిన్నంగా లేరని చూశాము. ధ్యానశ్లోకాలు వారు వేసుకునే ఆభరణాలను, వస్త్రాలను, ఆయుధాలను వర్ణిస్తాయి.

యాకుందేందు తుషారహార ధవళా యా శుభ్రవస్త్రావృతా యా వీణా ...

సరస్వతీదేవికి తెల్లని వస్త్రాలు ఇష్టం. వీణ వాయిస్తుంది.

తమాషా ఏమిటంటే వేదాంతానికి వచ్చాక కూడా, శిష్యులు స్వామీజీని అడుగుతుంటారు 'స్వామీజీ, మీకు ఏ వేదాంతగ్రంథం ఇష్టం? గీత, ఉపనిషత్తులు, బ్రహ్మసూత్రాలు, పంచదశి, వివేకచూడామణి – వీటిల్లో ఏదిష్టం?' ఒకవేళ ఫలానాది ఇష్టమంటే మళ్ళీ అందులో ఏ అధ్యాయం ఇష్టం, ఏ మంత్రం లేదా శ్లోకం ఇష్టం అంటారు.

ఆ విధంగా ఆలోచన రావటం మన చేతిలో లేదు. **ఆలోచన మన స్వభావాన్నిబట్టి వస్తుంది.** కాకపోతే ఈ ఆలోచనను పెంచి పోషించాలా, మొగ్గగానే తుంచేయాలా అనేది మన చేతిలో ఉంది. అందువల్ల మొదటి ఆలోచన రాకుండా ఆపలేము, కాని వచ్చాక దాన్ని కొనసాగించాలా, సమర్థించాలా, దాన్నించి తెలివిగా మన బుద్ధిని మరలించాలా? ఇది మన చేతిలో ఉంది. మన ఫ్రీవిల్‌లో ఇది మొదటి దశ. **ఆలోచనలను పెంచి పోషించాలా, వద్దా?**

ఏ ఆలోచనలనైతే పెంచి పోషిస్తామో అవే అంతకంతకూ బలమవుతాయి. ఎప్పుడైతే అవి బలమవుతాయో, అప్పుడే అవి మాటల రూపంలో బయటకు వస్తాయి. ఎవరినైనా మనం పదేపదే మనస్సులో తిట్టుకుంటుంటే, ఏదో ఒక దుర్ముహూర్తాన మనకు తెలియకుండా ఆ మాటలు బయటకు దూసుకు వచ్చేస్తాయి. మనం ఒక పదం వాడామంటే అది అప్రయత్నంగా కాదు. అది ఆలోచనల సౌధం. ఐస్‌బర్గ్ కొనవంటిది – ఒక వ్యక్తిని కోపంగా తిడుతున్నామంటే అది అనుకోకుండా జరగలేదు; అతనిమీద కోపం గంటల తరబడి లేదా రోజుల తరబడి రూపుదిద్దుకుంటున్నది. ఆలోచనలు రాకుండా మనం చేయలేము కాని, ఆలోచనలను అదుపులో పెట్టుకోవటం ద్వారా మన మాటలను మనం అదుపులో పెట్టుకోగలము. మన ఫ్రీవిల్‌లో ఇది రెండవ దశ. **ఆలోచనలను అదుపులో పెట్టటం ద్వారా మన మాటలను అదుపులో పెట్టగలము.**

మన అధీనంలో ఉన్న మూడవదశ మనం చేసే కర్మ. ఈ ఆలోచనలే కర్మలోకి దిగుతాయి. సూక్ష్మాతి సూక్ష్మమైన ఆలోచన ఫలితమే స్థూలాతి స్థూలమైన కర్మ లేదా చర్య. ఆలోచన వచ్చినప్పుడు, మనం దాన్ని అదుపులో పెట్టగలిగితే, మన చర్యలను కూడా అదుపులో పెట్టగలము.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు –

ఫ్రీవిల్ రెండవ ఆలోచనను అదుపులో పెట్టగలదు
ఫ్రీవిల్ పదాలను అదుపులో పెట్టగలదు
ఫ్రీవిల్ చర్యలను అదుపులో పెట్టగలదు

కాని ఫ్రీవిల్ మొదటి ఆలోచనను అదుపులో పెట్టలేదు, అది స్వభావంనుంచి వచ్చింది కాబట్టి. అందువల్ల చెడు ఆలోచనలు వస్తే మనం తప్పు చేసినట్టు భావించనవసరం లేదు. కాని ఆ చెడు ఆలోచనలను పెంచి పోషించకుండా జాగ్రత్త పడాలి. మన వివేకం ఉపయోగించి, ఆ ఆలోచనల మంచిచెడ్డలను బేరీజు వేసి, చెడు అయితే మొగ్గలోనే త్రుంచివేయాలి.

తయోర్న వశమాగచ్ఛేత్ – ఆ ఆలోచనల వశంలో పడకు. వాటి వశంలో ఎప్పుడు పడతాము? వాటిని పెంచి పోషిస్తేనే. వాటిని మనం వద్దని నిశ్చయించుకుంటే, అవి మనల్నేమీ చేయలేవు.

దీనికొక అద్భుతమైన ఉదాహరణను ఇస్తారు. ఒక మంట ఉంటే, అది చాలా చిన్నదిగా ఉంటే, గాలి దానికి శత్రువు. గాలి ఆ మంటను ఆర్పేస్తుంది. అదే మంట అడవిలో ఒక పెద్ద జ్వాలగా మండుతుంటే, గాలి దాన్ని ఏమీ చేయలేదు. పైగా శత్రువును ఎదుర్కోలేకపోతే, శత్రువుతో చేయి కలుపు సూత్రం ప్రకారం, చిన్నమంటకు శత్రువైన గాలి, పెద్ద జ్వాలకు తోడయి, దాన్నింకా ప్రజ్వలంగా మండేలా చేస్తుంది.

ఇదే సూత్రం మన ఆలోచనలకు కూడా వర్తిస్తుంది. ఆలోచన చిన్నమంటలా బలహీనంగా ఉన్నప్పుడు, మన బుద్ధి దాన్ని అరికట్టగలదు. కాని అది పెరిగి పెద్దదయితే మాత్రం, అది మనకు వ్యసనంగా మారితే మాత్రం బుద్ధి ఏమీ చేయలేదు. దానికే బుద్ధి బానిస అవుతుంది. అందువల్ల రాగద్వేషాలకు లోనుకాకూడదు, వాటిని మొగ్గలోనే త్రుంచివేయాలి.

రెండు విషయాలను మొగ్గలోనే త్రుంచివేయాలట – శత్రువు, వ్యాధి. శత్రువును వదిలేస్తే, అతను బలం పుంజుకుంటాడు. అలాగే వ్యాధిని మొదట్లోనే నయం చేయించుకోకపోతే, అది ఏ క్యాన్సరులోకో దిగే ప్రమాదముంది. మనలో అంతర్గతంగా ఉన్న కామక్రోధాది శత్రువులను మొగ్గలోనే త్రుంచివేయాలి. లేకపోతే

తౌ హ్యస్య పరిపన్థినౌ – అవి మన ఆధ్యాత్మిక మార్గంలో శత్రువులవుతాయి.

ఈ శ్లోకం సారాంశం –

మొదటి ఆలోచన మాత్రమే మన అధీనంలో లేదు.
కాని రెండవ ఆలోచన, మాటలు, చర్యలు మన అధీనంలో ఉన్నాయి.

వాటిని ఫ్రీవిల్‌తో అదుపులో పెట్టగలము.

శ్లో. 35 **శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్ స్వనుష్ఠితాత్ ।**
స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః పరధర్మో భయావహః ॥
శ్రేయాన్, స్వధర్మః, విగుణః, పరధర్మాత్, స్వనుష్ఠితాత్,
స్వధర్మే, నిధనమ్, శ్రేయః, పరధర్మః, భయావహః ॥

స్వనుష్ఠితాత్ = బాగుగా ఆచరింపబడిన		స్వధర్మే = స్వధర్మమునందు	
పరధర్మాత్ = ఇతరుల ధర్మముకన్నా		నిధనమ్ = మరణము (అయినను)	
విగుణః = గుణరహితమే అయినను		శ్రేయః = శ్రేయస్కరము	
స్వధర్మః = స్వధర్మము		పరధర్మః = ఇతరుల ధర్మము	
శ్రేయాన్ = అత్యుత్తమమైనది		భయావహః = భయమును గొలుపునది	

స్వనుష్ఠితాత్ పరధర్మాత్ విగుణః స్వధర్మః (అపి) శ్రేయాన్ ।

స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః । పరధర్మః భయావహః ॥

తా: పరధర్మమునందు ఎన్నో సుగుణములు ఉన్నను స్వధర్మమునందు అంతగా సుగుణములు లేకున్నను చక్కగా అనుష్ఠింపబడు ఆ పరధర్మముకన్నా స్వధర్మాచరణమే ఉత్తమము. స్వధర్మాచరణమునందు మరణించుటయు శ్రేయస్కరమే. పరధర్మాచరణము భయావహము.

ఈ శ్లోకంతో కర్మయోగానికి ముక్తాయింపు పలుకుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏ పని చేసినా రెండు అంశాలను దృష్టిలో పెట్టుకుని చేయాలి – స్వభావం, ధర్మం. స్వభావాన్ని ప్రకృతి అని కూడా అంటారు. అర్జునుని ప్రకృతి రజోగుణ ప్రకృతి. యుద్ధం చేయటం అతని ప్రకృతి. దాన్ని గౌరవించాలి. కాని అది ధర్మపరంగా ఉండాలి.

శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్ స్వనుష్ఠితాత్ – పరిపూర్ణంగా పాటించిన పరధర్మం కన్నా అసంపూర్ణంగా పాటించిన స్వధర్మమే మేలు! ఉదాహరణకు రోడ్డుమీద కారులో వెళుతున్నారు మీరు. మీరు ఎంతదూరం వెళ్ళినా సమస్య లేదు, కాని ట్రాఫిక్ సిగ్నల్సును పాటించాలి. మీ ప్రయాణం మీ ప్రకృతిని సూచిస్తే, ట్రాఫిక్ సిగ్నల్సు ధర్మాన్ని సూచిస్తాయి. మీ ప్రయాణం ఈ రెండింటికీ తగ్గట్టుగా ఉండాలి. అలాగే మీ జీవితపయనం కూడా మీ స్వభావానికీ, ధర్మానికీ తగ్గట్టుగా ఉండాలి. స్వభావం, ధర్మాల మేలు కలయికను **స్వధర్మం** అంటారు. సరిగ్గా చేయకపోయినా ఫర్వాలేదు కాని స్వధర్మాన్ని పాటించాలి.

ఒక ధనికుని ఇంట్లో ఒక గూర్ఖా ఉండేవాడు. ఒకరోజు పొద్దున్నే ఆ ధనికుడు ఢిల్లీకి వెళ్ళబోతుంటే, ఆ గూర్ఖా పరుగుపరుగున వచ్చి, ఆయనను వెళ్ళవద్దనీ, తనకు ఆయన విమానం కూలి, ఆయన మరణించినట్లుగా పీడకల వచ్చిందనీ చెప్పాడు. ఆ కల తెల్లవారుఝూమున వచ్చిందని విని, ఆ ధనికుడు కూడా వెళ్ళటానికి సంకోచించాడు. తెల్లవారుఝూమున వచ్చే కలలు నిజమవుతాయంటారని విన్నాడు. అలాగే వెళ్ళలేదు. ఆ పనివాడి కల నిజమయింది కూడా!

అలాగే ఆయన వెళ్ళాల్సిన విమానం కూలి కొందరు మరణించారు. తన ప్రాణాన్ని కాపాడినందుకు యజమాని తనను మెచ్చుకుంటాడని ఆశించాడు గూర్ఖా. అతను ఆశించినట్టే యజమాని పిలిచి అతన్ని మెచ్చుకుని, డబ్బు కూడా ఇచ్చాడు. కాని అతను మురిసిపోయేలోగా, ఇవాల్టినుంచి నిన్ను పనిలోంచి తీసేస్తున్నాను అన్నాడు. కారణం? అతను పరధర్మం చేయటమే! పరధర్మం పరిపూర్ణంగా చేశాడు. యజమాని ప్రాణాలు కాపాడాడు కాని గూర్ఖాగా తన ధర్మం (మేలుకుని ఉండటం) నిర్వర్తించలేదు. అందువల్ల పరిపూర్ణ పరధర్మం, అసంపూర్ణ స్వధర్మంకన్నా తక్కువ స్థాయికి చెందుతుంది.

స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః – స్వధర్మం నిర్వర్తించటంలో మరణించాల్సి వచ్చినా ఫర్వాలేదు.

పరధర్మో భయావహః – పరధర్మం ఆచరిస్తే తనకూ, తక్కినవారికి కూడా అది హానికరం.

దీనితో కర్మయోగం అంశం పూర్తయింది. ఇప్పుడు అర్జునుడు ఒక ప్రశ్న వేస్తాడు; దానికి కృష్ణపరమాత్మ అద్భుతంగా జవాబు చెబుతాడు.

అర్జున ఉవాచ

శ్లో. 36 **అథ కేన ప్రయుక్తోఽయం పాపం చరతి పూరుషః ।**
అనిచ్ఛన్నపి వార్ష్ణేయ బలాదివ నియోజితః ॥
అథ, కేన, ప్రయుక్తః, అయమ్, పాపమ్, చరతి, పూరుషః,
అనిచ్ఛన్, అపి, వార్ష్ణేయ, బలాత్, ఇవ, నియోజితః ॥

వార్ష్ణేయ!	= ఓ కృష్ణా!	బలాత్, నియోజితః ఇవ	= బలవంతము చేయబడినట్లుగా
అథ	= మరి	కేన, ప్రయుక్తః	= ఎవరిచే ప్రేరితుడై
అయమ్, పూరుషః	= ఈ పురుషుడు	పాపమ్	= పాపము(ల)ను
అనిచ్ఛన్, అపి	= ఇష్టపడకున్నను	చరతి	= ఆచరించును

వార్ష్ణేయ అథ కేన ప్రయుక్తః అయం పూరుషః అనిచ్ఛన్ అపి ।
బలాత్ నియోజితః ఇవ పాపం చరతి ॥

తా: అర్జునుడు పలికెను – ఓ కృష్ణా! మానవుడు తనకు ఇష్టం లేకున్నను ఇతరులు బలవంతము చేసినట్లుగా దేని ప్రభావముచే ప్రేరితుడై పాపములను చేయుచుండును?

5. కామక్రోధ లక్షణాలు, నివారణ శ్లోకాలు 36–43. కర్మయోగం అంటే **ఈశ్వరార్పణ రూపేణ స్వధర్మ అనుష్ఠానం.** అందువల్ల కర్మయోగి ధర్మాన్ని పాటించాలి. ధర్మం అంటే విలువలను పాటించాలి. విలువలను ప్రత్యేకించి ఎవరూ బోధించనవసరం లేదు. దయానందస్వామీజీ, దొంగకు కూడా విలువలు తెలుసు అంటారు. ఎందుకు? దొంగతనం తప్పని అతనికి తెలియటంవల్లనే, తను చేసే దొంగతనాలను అర్ధరాత్రి చేస్తాడు. పైగా ఇంకో దొంగతో కలిసి దోచుకున్న డబ్బును, రెండో దొంగ తీసుకుని పారిపోతే, నా డబ్బును అతను దొంగలించుకుపోయాడు అంటాడు. అందువల్ల ధర్మం తెలియకపోవటం కాదు సమస్య. అందరికీ ధర్మం తెలుసు. ఎదుటివారు నాకు ఏది చేయకూడదనుకుంటానో, అది నేను వారికి చేయకూడదు. అదే ధర్మం అంటే. నన్ను ఎవరూ హింసించకూడదనుకుంటే, నేను ఎవరినీ హింసించకూడదు. నన్ను ఎవరూ ద్వేషించకూడదనుకుంటే, నేను ఎవరినీ ద్వేషించకూడదు.

జానామి ధర్మం న చ మే ప్రవృత్తిః, జానామి అధర్మం న చ మే నివృత్తిః

అన్నాడు దుర్యోధనుడు. నాకు ధర్మమేదో తెలుసు, కాని నేను పాటించలేకుండా ఉన్నాను; అధర్మమేమిటో తెలుసు, కాని అదే చేస్తున్నాను.

కేనాపి దేవేన హృది స్థితేన, యథా నియుక్తోఽస్మి తథా కరోమి

నాలో ఏదో శక్తి ఉన్నట్టుంది. అది నా అంతరాత్మకు విరుద్ధంగా నాచేత పని చేయిస్తున్నది అన్నాడు.

అందువల్ల ధర్మాన్ని పాటించాలనే సదుద్దేశం ఉన్నా కూడా మనుష్యులచేత చెడుపనులు చేయించే ఆ శక్తి ఏమిటి? కొంతమంది దేవుడే చేయిస్తున్నారనుకుంటారు. **శివుడాజ్ఞ లేనిదే చీమైనా కుట్టదు** అంటారు. కొంతమంది ఎవరో రాక్షసుడు చేయిస్తున్నాడనుకుంటారు. మరి కొంతమంది గ్రహాలను నిందిస్తారు. అంటే ఎవరో ఒకరిమీదకు నింద వెయ్యాలని చూస్తారు.

అనిచ్ఛన్నపి – అధర్మం చేయాలని లేకపోయినా కూడా;

అయం పాపం చరతి పూరుషః – అధర్మం చేస్తారు.

బలాదివ నియోజితః – ఏదో తెలియని బలమైన శక్తివల్ల బలవంతంగా చేసినట్టు కనిపిస్తారు.

అథ కేన ప్రయుక్తః – ఏ శక్తివల్ల అధర్మం చేస్తున్నారు?

వార్ష్ణేయ – ఓ కృష్ణా!

అర్జునుని ప్రశ్న ఇది – అధర్మం చేయాలని లేకపోయినా, ఏ శక్తివల్ల మనుష్యులు అధర్మం చేస్తున్నారు?

ఎవరైనా నుదిటిమీద తుపాకి పెట్టి ఏదైనా బలవంతం చేసినట్టుగా, ఏ శక్తి అబద్ధం చెప్పు, అక్రమాలు చేయి అని ప్రేరేపిస్తున్నది? ఈ ప్రశ్న చాలా ముఖ్యమైన ప్రశ్న. ఈ సందేహం ఎప్పుడో అప్పుడు మనందరికీ కూడా కలుగుతుంది.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 37 **కామ ఏష క్రోధ ఏష రజోగుణసముద్భవః ।**
మహాశనో మహాపాప్మా విద్ధ్యేనమిహ వైరిణమ్ ॥
కామః, ఏషః, క్రోధః, ఏషః, రజోగుణసముద్భవః,
మహాశనః, మహాపాప్మా, విద్ధి, ఏనమ్, ఇహ, వైరిణమ్ ॥

రజోగుణసముద్భవః	= రజోగుణమునుంచి ఉత్పన్నమైన	మహాపాప్మా	= మిక్కిలి పాపిష్ఠిది
ఏషః, కామః	= ఈ కామమే	ఇహ	= ఈ విషయమున
క్రోధః	= క్రోధము	ఏనమ్	= దీనిని
ఏషః	= ఇది	వైరిణమ్	= శత్రువుగా
మహాశనః	= ఎంత తిన్నను తృప్తిలేనిది (తిండిపోతు)	విద్ధి	= తెలుసుకొనుము

రజః గుణసముద్భవః మహాపాప్మా మహా అశనః ఏషః కామః ।
ఏషః క్రోధః (అస్తి, త్వం) ఏనమ్ ఇహ వైరిణం విద్ధి ॥

తా: శ్రీభగవానుడు పలికెను – రజోగుణమునుంచి ఉత్పన్నమగునదే కామము. ఇదియే క్రోధరూపమును దాల్చును. ఇది మహాశనము. భోగానుభవములతో ఇది చల్లారునది గాదు. పైగా అంతులేని పాపకర్మా చరణములకు ఇదే ప్రేరకము. కనుక ఈ విషయమున దీనిని పరమశత్రువుగా తెలుసుకొనుము.

ఈ శ్లోకంనుంచి చివరి శ్లోకం వరకూ కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుని ప్రశ్నకు జవాబు చెబుతున్నాడు. మిమ్మల్ని అదుపులో పెట్టే శక్తి బాహ్యంగా లేదు. మీలోనే ఉంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆ శక్తి పేరు అజ్ఞానం. అజ్ఞానం కూడా రెండుస్థాయిల్లో ఉంది. మొదటిస్థాయిలో ధర్మ అధర్మ అజ్ఞానం ఉంటే, పైస్థాయిలో ఆత్మ అనాత్మల అజ్ఞానం ఉంది. అంటే ధర్మాధర్మ, ఆత్మానాత్మ అజ్ఞానమే మనని అదుపులో పెడుతున్న రాక్షసుడు. రాక్షసుడు పదం వాడాలంటే, అజ్ఞానమే రాక్షసుడు. వేరే ఏ శక్తీ లేదు.

కాకపోతే, కృష్ణపరమాత్మ అజ్ఞానం పదం వాడడు. ఎందుకంటే మనకు అజ్ఞానం అర్థం కాదు. అజ్ఞానం రెండు శక్తులుగా విడివడి మనను ఆడిస్తున్నది – ఒకటి కామం, ఇంకొకటి క్రోధం. అందువల్ల రాబోయే శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ కామక్రోధాలను వివరించబోతున్నాడు. దాన్ని మూడు అంశాలుగా చెప్పబోతున్నాడు. అవి – 1. కామక్రోధస్వరూపం; 2. కామక్రోధకారణం; 3. కామక్రోధపరిహారం.

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ – కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు. ధర్మాన్ని పాటించనివ్వకుండా చేసే శత్రువేమిటి?

కామ ఏష క్రోధ ఏష – కామం అంటే కోరిక. క్రోధం అంటే కోపం. ఏష అంటే ఇది. దగ్గరగా ప్రతి ఒక్కరూ అనుభవించేవి ఇవి. కోరిక అంటే ఏమిటో బాహ్యంగా చెప్పనవసరం లేదు. అలాగే కోపం కూడా. ముక్కుమీదే ఉంటుంది కోపం చాలామందికి. అవకాశం చూసి, ఛెంగున ఒక గెంతు గెంతుతుంది. అందువల్ల ఏష అనే సర్వనామం వాడాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి ఎలా పుడతాయి?

రజోగుణసముద్భవః – రజోగుణంనుంచి పుడతాయి. ప్రతి ఒక్కరిలో మూడు గుణాలుంటాయని చూశాము. అవి సత్త్వరజస్తమో గుణాలు. వాటి గురించి వివరంగా 14వ అధ్యాయంలో చూద్దాము. వీటిని ధార్మిక జీవనానికి అడ్డుపడే శక్తులుగా ఎందుకు అభివర్ణిస్తున్నాడు? కారణం ఇదీ –

మహాశనః – కామం స్వరూపం మహాశనం. అక్షరాలా చూస్తే మహాశనం అంటే అతిగా తినేవాడు. బకాసురుడులాగా తింటున్నావంటారు. కోరికలు కూడా అంతే. వాటికి అంతూ పొంతూ ఉండవు. ఎన్ని కోరికలు తీర్చుకున్నా కొత్త కోరికలు పుట్టుకొస్తూనే ఉంటాయి. చేతిలో డబ్బులే లేనప్పుడు వంద ఉంటే చాలనుకుంటాము. కాని వంద చేతిలో పడగానే లక్షలు కావాలనుకుంటాము. లక్షలు వస్తే చక్రవర్తి, చక్రవర్తి అయితే ఇంద్ర పదవి, ఇంద్ర పదవి వస్తే బ్రహ్మ పదవి – ఇలా ఆశలు ఊరుతూనే ఉంటాయి. ఎందుకిలా కోరికలు అనంతంగా సాగుతున్నాయి? ఇవన్నీ ఒక ప్రాథమిక కోరికమీద ఆధారపడి ఉన్నాయి. ఏమిటది? **అపూర్ణత్వం.** నాకేదో తక్కువైంది. ఇల్లు, భార్య, పిల్లలు, ఉద్యోగం, డబ్బు – ఇలా ఏ కోరిక కోరుకున్నా, అవి పైపై కోరికలే, వాటి వెనుక ఒకటే ప్రాథమిక కోరిక బలంగా ఉంది – నేను పూర్ణుణ్ణి అవాలి. అందువల్ల ఏ కోరిక తీరినా, పూర్ణత్వం వచ్చినట్టు అనిపించదు. అశాశ్వమైన వస్తువులు, శాశ్వతమైన ఆనందాన్ని ఇవ్వవు అంటుంది వేదాంతం.

అశాశ్వతం + అశాశ్వతం = అశాశ్వతం

అది శాశ్వతం అవదు. అందువల్ల మన ప్రయత్నమే అసంబద్ధంగా ఉంది. అశాశ్వతమైన నేను అశాశ్వతమైన వస్తువులు పొంది, శాశ్వతానందాన్ని పొందాలనుకుంటున్నాను.

ఆనందం గురించిన అపోహ = మీకు తీరిన కోరికలు / మీకున్న కోరికలు – స్వామి చిన్మయానంద

మీకు 10 కోరికలుంటే, అందులో నాలుగు తీరితే మీ ఆనందం 4/10 అవుతుంది. అలా అయితే పదవ కోరిక తీరేసరికి 10/10 అయి, పూర్ణానందం అవాలి కదా! కాని అవదు. ఎందుకంటే పదవ కోరిక తీరేసరికి మీకు కోరికలు 1000 అయిపోతాయి. అప్పుడు ఆనందం ఎంత? 10/1000. అంటే ఆనందం దొరకదు. అందువల్ల అవస్థ పడుతూనే ఉంటారు. అందువల్ల కోరికను **మహాశనం** అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ కోరికల్లో ఎంతగా మునిగిపోతారంటే, గీత క్లాసుకు వెళ్ళటానికి కాని, ప్రార్థన చేయటానికి కాని, గుడికి వెళ్ళటానికి కాని, మతగ్రంథాలు చదవటానికి కాని తీరికే ఉండదు. మతపరమైన జీవితం గడిపితేనో, ఆధ్యాత్మగ్రంథాలు చదివితేనో ప్రాథమిక సమస్య ఎక్కడుందో తెలుస్తుంది. కాని మీ కోరిక మీ శత్రువు అవుతుంది. అది మిమ్మల్ని ప్రాపంచిక అంశాల వైపుకు లాగేస్తున్నది.

పరాంచి ఖాని వ్యతృణత్స్వయంభూః తస్మాత్పరాఙ్ పశ్యతి నాన్తరాత్మన్ ।
కశ్చిద్ధీరః ప్రత్యగాత్మనామైక్షదావృత్తచక్షురమృతత్వమిచ్ఛన్ ॥ – కఠ 2.1.1

మన ఇంద్రియాలు బాహ్యముఖంగా ఉండటంవల్ల బాహ్యప్రపంచాన్నే చూస్తున్నాము. అంతర్ముఖుల మవటం లేదు. ఇంద్రియజన్య కోరికలు మనలను బహిర్ముఖులను చేస్తున్నాయి. క్రోధం కూడా ఒక సమస్య. అది మనలో హింసాప్రవృత్తిని కలుగజేస్తుంది. హింస చేయటం పాపం.

శ్రూయతాం ధర్మసర్వస్వం శ్రుత్వా చ అవధార్యతామ్।
ఆత్మనః ప్రతికూలాని పరేశాం న సమచరేత్॥ – మహాభారతమ్

ధర్మరాజుకు చేయబడ్డ బోధ ఇది. ధర్మశాస్త్రం మొత్తం చెబుతున్నాను నీకు. ఇది విని బాగా గుర్తుంచుకో. నీకు ఏది బాధ కలిగిస్తుందో, ఆ పనిని నువ్వు ఇతరులకు చేయకు. ధర్మసూత్రాన్ని ఇంతకన్నా సూక్ష్మంగా ఎవరూ చెప్పలేరు.

పరోపకారః పుణ్యాయ పాపాయ పరపీడనం

ఎదుటివారికి మంచి చేస్తే అది పుణ్యం, వారిని హింసిస్తే అది పాపం. కోపం వస్తే మాట తూలుతాము, చెయ్యి కూడా చేసుకుంటాము.

మహాపాప్మా – కోపం వస్తే పాపం చేస్తాము. అది ఆధ్యాత్మిక నిచ్చెననుంచి మనను కిందకు తోస్తుంది. కోరిక ఒక వ్యక్తిని బహిర్ముఖం చేస్తే, కోపం అతన్ని ఆవేశపరుణ్ణి చేస్తుంది. ఈ రెండు గుణాలున్న వ్యక్తి ధర్మాన్ని పాటించలేడు, కర్మయోగాన్ని పాటించలేడు. అందువల్ల ఈ రెండూ శత్రువులు.

వైరిణమ్ విద్ధి – ఈ రెండూ, కామక్రోధాలు, నీ శత్రువులని తెలుసుకో!

ఇదే విషయాన్ని గీతలో తరచు చెబుతూనే ఉంటాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శక్నోతీహైవ యః సోఢుం ప్రాక్శరీరవిమోక్షణాత్ ।
కామక్రోధోద్భవం వేగం స యుక్తః స సుఖీ నరః ॥ – 5.23

ఈ శరీరాన్ని విడవకముందే, కామక్రోధాదులను అదుపులో పెట్టగలగాలి.

త్రివిధం నరకస్యేదం ద్వారం నాశనమాత్మనః
కామఃక్రోధస్తథా లోభః తస్మాదేతత్త్రయం త్యజేత్ – 16.21

నరక ద్వారాలు మూడు ఉన్నాయి. అవి కామ క్రోధ లోభాలు. అందువల్ల ఇవి మనుష్యులకు శత్రువులు.

ఇక్కడ ఒక విషయం గమనించాలి మనం. కామక్రోధాలు రెండయితే, వాటికి ద్వివచనం వాడాలి కృష్ణపరమాత్మ. సంస్కృతంలో ఏకవచనం, బహువచనమే కాక ద్వివచనం కూడా ఉంది. కాని ఇక్కడ ఏకవచన పదాలే వాడాడు. **ఏషః, రజోగుణసముద్భవః, వైరిణమ్** – ఎందుకంటే ఈ రెండింటినీ కలిపి ఒకటే అంశంగా చూస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నిజం కూడా అంతే. అవి రెండు భిన్న అంశాలు కాదు; ఒక నాణేనికి ఉన్న రెండు వైపులు. ఎలా చెప్పగలము?

రెండవ అధ్యాయంలో చూశాము. కోరిక తీరకపోతే కోపం వస్తుంది; తీరితే లోభం కలుగుతుంది. ఇక్కడ మొదటి భాగమే తీసుకుంటాము. కోరిక తీరకపోతే కోపం వస్తుంది. అందువల్ల కామానికి మారుపేరు క్రోధం. పైగా కోరిక ఎంత తీవ్రంగా ఉంటే క్రోధం అంత ఎక్కువగా వస్తుంది. వారం తరువాత రాబోయే క్రికెట్ మ్యాచ్ చూడటానికి అన్ని ఏర్పాట్లు చేసుకున్నారు – సెలవు పెట్టారు, చిరుతిండి ఏర్పాటు చేసుకున్నారు, ఎవరూ రాకుండా ముందే చెప్పుకున్నారు, అంతా అయింది అనుకుని ఆరోజు తీరిగ్గా సోఫాలో కూర్చుంటే ఆ రోజంతా పవర్‌కట్ అని అప్పుడే తెలుస్తుంది. అప్పుడెంత కోపం వస్తుందో మీకే తెలుసు!

ఈ కోపాన్ని ఎలా ఎదుర్కోవాలో వచ్చే శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు.

శ్లో. 38 **ధూమేనావ్రియతే వహ్నిః యథాదర్శో మలేన చ ।**
యథోల్బేనావృతో గర్భః తథా తేనేదమావృతమ్ ॥
ధూమేన, ఆవ్రియతే, వహ్నిః, యథా, ఆదర్శః, మలేన, చ,
యథా, ఉల్బేన, ఆవృతః, గర్భః, తథా, తేన, ఇదమ్, ఆవృతమ్ ॥

యథా	= ఏ విధముగా	ఆదర్శః	= అద్దము
ధూమేన	= పొగతో	ఆవ్రియతే	= కప్పబడియుండునో
వహ్నిః, చ	= అగ్నియు	యథా	= ఎలా
మలేన	= దుమ్ముతో	ఉల్బేన	= మావి (మాయ) చే

గర్భః	= గర్భము	తేన	= ఆ కామముచే
ఆవృతః	= కప్పబడియుండునో	ఇదమ్	= ఈ జ్ఞానము
తథా	= అలాగే	ఆవృతమ్	= కప్పబడియుండును

యథా ధూమేన వహ్నిః యథా మలేన ఆదర్శః చ ఆవ్రియతే।
యథా ఉల్బేన గర్భః ఆవృతః (ఆవ్రియతే), తథా తేన ఇదమ్ ఆవృతమ్ ॥

తా: పొగచే అగ్నియు, ధూళిచే అద్దము, మావిచే గర్భము కప్పివేయబడునట్లు, జ్ఞానము కామముచే ఆవృతమై యుండును.

ఇంతకుముందు శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ కామం ఎలా మన శత్రువో అభివర్ణించాడు. కామం, క్రోధం రెండు భిన్నమైనవి కావనీ, కామమే క్రోధంగా మారుతుందనీ చూశాము. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ కామం గురించే వివరిస్తున్నాడు.

కోరిక అనే అనారోగ్యాన్ని నయం చేయాలంటే, ముందు ఆ అనారోగ్యం ఎలా సమస్యను సృష్టిస్తుందో చూడాలి. కామం మన వివేకశక్తిని, తార్కికబుద్ధిని, ఆలోచనాశక్తిని కప్పివేస్తుంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కఠోపనిషత్తులో బుద్ధిని రథం నడిపే రథచోదకునితో పోలుస్తాడు యమధర్మరాజు. ఎలాగైతే రథచోదకుడు ఆ వాహనం ఎటు వెళ్ళాలో నిర్ణయిస్తాడో, అలాగే మన బుద్ధి మనం ఎటు వెళ్ళాలో నిర్ణయించాలి. మనం ఆధ్యాత్మిక చింతన చేయాలా? వ్యవహారికంలో మునిగితేలాలా? ఏది ముఖ్యం? ఇది బుద్ధి నిశ్చయించాలి.

కామం ఏం చేస్తుంది?

తేన ఇదమ్ ఆవృతమ్ – తేన అంటే కామంవల్ల; ఇదమ్ – జ్ఞానం లేదా వివేకశక్తి; ఆవృతమ్ – కప్పబడింది. కామంవల్ల వివేకశక్తి కప్పబడింది. ఎలా కప్పబడిందో చూపటానికి మూడు ఉదాహరణలిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ధూమేనావ్రియతే వహ్నిః – పొగవల్ల అగ్ని కప్పబడింది. ఎందుకు ఈ ఉదాహరణ ఇచ్చాడు? అగ్ని ఒక జ్యోతి. అది అంతటినీ ప్రకాశింపజేయగలదు, కాని దట్టమైన పొగ దాన్ని కప్పేయటంవల్ల, అగ్ని తను చేసే పనిని అంటే అంతటినీ ప్రకాశింపజేసే పనిని చేయలేకపోతున్నది. ఇది మొదటి ఉదాహరణ.

యథాదర్శో మలేన చ – అద్దం మట్టితో కప్పబడింది. అద్దాన్ని మట్టి కప్పితే అద్దం తను చేసే పనిని అంటే మన మొహాన్ని ప్రతిబింబింపజేసే పనిని చేయలేకపోతున్నది. ఇది రెండవ ఉదాహరణ.

యథోల్బేనావృతో గర్భః – గర్భస్థ శిశువు గర్భంలో కప్పబడింది. గర్భస్థ శిశువును గర్భం కప్పితే శిశువు తను చేసే పనిని అంటే ఏ పనినీ చేయలేకపోతున్నది. ఇది మూడవ ఉదాహరణ.

అదే విధంగా బుద్ధి కోరికతో కప్పబడింది. బుద్ధిని కోరిక కప్పితే, బుద్ధి తను చేసే పనిని అంటే వివేకాన్ని ఉపయోగించే పనిని చేయలేక పోతున్నది. ఈ మూడు ఉదాహరణలకూ ప్రత్యేకత ఉంది.

1. అగ్నిని పొగ కప్పినప్పుడు ఆ పొగను తొలగించటం తేలిక. కొంచెం ఆ పొగను ఊదితే పొగ మాయమవుతుంది.
2. అద్దాన్ని మట్టి కప్పినప్పుడు అలా పొగను ఊదినట్టు ఊదితే పోదు. ఒక గుడ్డ తెచ్చి దాన్ని తుడవాలి. ఒక్కోసారి తడిగుడ్డతో తుడవాలి. అవసరమైతే గట్టిగా ఒత్తి తుడవాలి. అందువల్ల ఇది మొదటిదానికన్నా కష్టం.
3. గర్భస్థ శిశువును గర్భం కప్పినప్పుడు ఆ శిశువేమీ చేయలేదు. ఆ శిశువు గర్భంలో తొమ్మిదినెలలు పెరిగి బయటకు వచ్చేదాకా ఆగాలి. అప్పుడే అది ఏమైనా చేయగలదు.

అదే విధంగా కోరికలు కూడా మూడు రకాలు.

1. కొన్ని కోరికలను వివేకబుద్ధితో తేలికగా పారద్రోలగలము. నిజానికి మనకున్న అన్ని కోరికలనూ తీర్చనవసరం లేదు.
2. కొంచెం తీవ్రంగా ఉన్న కోరికకు బుద్ధి పనిచేయదు. ఆ కోరిక తీర్చుకోవాల్సిందే. దానికి పాఠం అనుభవం ద్వారా నేర్చుకోవలసిందే.
3. మరీ తీవ్రంగా ఉన్న కోరిక విషయంలో చూస్తూ కూర్చోవాల్సిందే. ఏమీ చేయలేము. బెలూన్‌మీద కోరిక ఉన్న పిల్లవాడికి సర్ది చెప్పలేము. అతనికి ఆ కోరిక పోయేదాకా, వేచి చూడాల్సిందే! అలాగే కొంతమంది బ్రహ్మచర్య ఆశ్రమం, గృహస్థాశ్రమం, వానప్రస్థాశ్రమాలు అనుభవించి తీరాల్సిందే! కొంతమంది కోరిక అప్పుడు కూడా తీరదు; ఎన్నో జన్మలు ఎత్తుతూనే ఉండాలి.

తంబూరశ్రుతిలాగా నాకు కావాలి, నాకు కావాలి అనే కోరిక ఉంటూనే ఉంటుంది. వస్తువుమీద కోరిక మారుతుందేమో కాని, కావాలనే కోరిక మారదు. ఒకటి తీరితే ఇంకోటి కావాలి. సంగీతంలో రాగాలు మారతాయి కాని శ్రుతి మారదు. అలాగే కోరిక మారదు. అజ్ఞానంవల్ల కామక్రోధాలు ఏర్పడితే, వాటివల్ల ధర్మాన్ని ఉల్లంఘిస్తున్నాము. ఇంగ్లీషులో కామా (,) అంటే ఫుల్‌స్టాప్ లేదు అని అర్థం. అలాగే కామానికి కూడా కామా తప్ప ఫుల్‌స్టాప్ లేదు. కామం బుద్ధిని కప్పేస్తుందని చూశాము.

రావణాసురుడు గొప్ప శివభక్తుడు. సాక్షాత్తూ శివుడే అతన్ని దీవించాడు. వేదాలు నేర్చుకున్నాడు. అయినా అతని కోరిక అతని బుద్ధిని కప్పేసింది. ఎంతమంది చెప్పినా వినలేదు.

క్రోధాద్భవతి సమ్మోహః సమ్మోహాత్ స్మృతివిభ్రమః ।

స్మృతిభ్రంశాద్బుద్ధినాశో బుద్ధినాశాత్ ప్రణశ్యతి ॥ – 2.63

రెండవ అధ్యాయంలో చెప్పిన సమ్మోహాన్ని 38లో ఆవరణ శక్తిగా వివరిస్తున్నాడు. అగ్నిని పొగ కప్పినట్టుగా, అద్దాన్ని దుమ్ము కప్పినట్టుగా, గర్భస్థ శిశువును గర్భం కప్పినట్టుగా, వివేకబుద్ధిని కోరిక తాత్కాలికంగా కప్పేస్తుంది. ఆ సమయంలో అధర్మంగా ప్రవర్తిస్తాడు.

కామోఽకార్షీత్, మన్యురకార్షీత్ నమో నమః – సంధ్యా వందనమ్

ఓ భగవంతుడా, కోరికవల్ల, క్రోధంవల్ల నేను ధర్మాన్ని ఉల్లంఘించాను.

కామోఽ కార్షీత కామః కరోతి నాఽ హమ్ కరోమి కామః కర్తా నాఽ హం కర్తా
కామః కారయితా నాఽ హమ్ కారయితా ఏషా తే కామకామాయ స్వాహా

కామానికి ఆహుతి సమర్పిస్తున్నాను. ఎందుకు? అది ఎలాగన్నా నన్ను వదిలి వెళ్ళాలన్న ఆశతో.

మన్యురకార్షీత్ నమో నమః, మన్యుః అకార్షీత్
మన్యుః కరోతి నాహం కరోమి, మన్యుః కర్తా నాహం కర్తా
మన్యుః కారయితా నాహం కారయితా
ఏషా తే మన్యో మన్యవే స్వాహా

అలా కామక్రోధాలకు పూజ చేస్తాము. అవి జంట రాక్షసులు. పురాణాల్లో చూడండి. జంట రాక్షసులను చూస్తాము – మధుకైటభులు; రావణ కుంభకర్ణులు; హిరణ్యకశిప హిరణ్యాక్షులు. వారు పురాణాల్లో వచ్చే రాక్షసులు మాత్రమే కాదు. వారు మనలో ఉన్న కామక్రోధాలకు ప్రతిరూపాలు. అందువల్ల ఉపాకర్మ యందు 108 లేదా 1008 సార్లు కామోఽ కార్షీత జపం చేస్తారు. ఎందుకంటే ఈ రెండూ వారి వివేకబుద్ధిని కప్పివేస్తున్నాయి కాబట్టి. ఇదే విషయం 39వ శ్లోకంలో ఇంకా వివరించబడింది.

శ్లో. 39 **ఆవృతం జ్ఞానమేతేన జ్ఞానినో నిత్యవైరిణా ।**
కామరూపేణ కౌంతేయ దుష్పూరేణానలేన చ ॥
ఆవృతమ్, జ్ఞానమ్, ఏతేన, జ్ఞానినః, నిత్యవైరిణా,
కామరూపేణ, కౌంతేయ, దుష్పూరేణ, అనలేన, చ ॥

చ	= ఇంకా	జ్ఞానినః	= జ్ఞానికి
కౌంతేయ!	= ఓ అర్జునా!	నిత్యవైరిణా	= నిత్యవైరి అయిన
అనలేన	= అగ్నివంటిది	ఏతేన	= ఈ కామముచే
దూష్పూరేణ	= పూరింపసాధ్యము కానిది	జ్ఞానమ్	= జ్ఞానము
కామరూపేణ	= కామరూపాత్మక మైనది	ఆవృతమ్	= కప్పబడి ఉంటుంది

కౌంతేయ! నిత్యవైరిణా ఏతేన దుష్పూరేణ కామరూపేణ ।
చ అనలేన జ్ఞానినః జ్ఞానమ్ ఆవృతమ్ ॥

తా: ఓ అర్జునా! కామము అగ్నితో సమానమైనది. అది ఎన్నటికిని చల్లారదు. జ్ఞానులకు అది నిత్యవైరి. అది మనుష్యుని జ్ఞానమును కప్పివేయుచుండును.

ఇంతకుముందు శ్లోకంలో **తథా తేనేదమావృతమ్** అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దాన్ని ఈ శ్లోకంలో వివరిస్తున్నాడు. కామక్రోధాలు రెండు భిన్న అంశాలు కాదు. ఒకటే అని ముందే చూశాము. ఒకే బొమ్మని రెండు కోణాల్లో

చూసినట్టు ఊహించుకోవాలి. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ కామాన్ని వర్ణిస్తున్నాడు, దాన్నే క్రోధానికి కూడా అన్వయించుకోవాలి. ఎటువంటి కామం?

దుష్పూరేణానలేన చ – కోరికను అగ్నితో పోలుస్తున్నాడు. అగ్ని ఎక్కడ ఉంటే, అక్కడ ఆ ప్రాంతాన్ని కాని, ఆ వ్యక్తిని కానీ దహించివేస్తుంది. అలాగే కామం కూడా అది ఎక్కడ ఉంటే ఆ ప్రాంతాన్ని దహించివేస్తుంది. కామం ఉండేది మనస్సులో. అందువల్ల ఆ మనస్సును దహించివేస్తుంది. ఎలా?

అనలేన – అగ్నిలాగా. అనలః ఎందుకు? అలం అంటే తృప్తి. అనలం అంటే తృప్తి లేకపోవటం. అగ్నిలో ఎంత ఆజ్యం పోసినా తృప్తి చెందదు. ఎన్ని ఆహుతులు వేసినా అగ్ని చల్లారకపోగా, ఇంకా ప్రజ్వలంగా మండుతుంది. అదే విధంగా మీ కోరిక తీరిస్తే, అది చల్లారకపోగా, ఇంకా ఎక్కువగా కోరికలను కోరుతుంది.

ఒక వ్యక్తికి ఒకరోజు ఎగ్జిబిషన్‌లో ఏదో లక్కీడిప్ తగిలింది. అందులో అతనికి వాచీ వచ్చింది. చాలా మురిసిపోయాడు. కాని ఆ మురిపెం ఒకరోజు కూడా మిగలలేదు. ఎందుకు? మర్నాడు అదే లక్కీడిప్‌లో స్కూటర్ ఇచ్చారు. ఆరోజు గెలిచివుంటే స్కూటర్ వచ్చేది కదా అని వాపోయాడు. అసలు లేనేలేని స్కూటర్ పోయిందని బాధపడుతున్నాడు తప్ప వచ్చిన వాచీని చూసి మురిసిపోవటం లేదు. దీన్నే కామం అంటారు. అందువల్ల అది దుష్పూరేణ అయింది. ఎటువంటి అగ్ని?

కామరూపేణ – ఎన్నటికీ తీరని కోరిక రూపంలో ఉంది.

జ్ఞానినః నిత్యవైరిణా – జ్ఞానులకు ఆ కోరిక నిత్యవైరి.

ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ ఒక అద్భుతమైన విషయాన్ని చెబుతున్నాడు. కోరిక శాస్త్రం నేర్చుకునేవారికి, అంటే గీత నేర్చుకునేవారికి నిత్యశత్రువు అంటున్నాడు. అంటే గీత నేర్చుకోనివారికి కాదుట! ఎందుకు? గీత నేర్చుకోనివారికి, కోరిక చెడ్డదని తెలియదు. అందువల్ల దాన్ని చిన్నచూపు చూడరు. వారికి వచ్చిన కోరికలను తీర్చుకుంటూ, వాటి ఫలితాలను అనుభవిస్తూ ఉంటారు. వారికి తప్పు చేస్తున్నామన్న భావన ఉండదు. కాని గీత నేర్చుకునేవారికి, ఆ అపరాధ భావన ఉంటుంది. అదెలా?

ఉదాహరణకు ఒక వ్యక్తికి మధుమేహం ఉంది కాని అతనికి ఆ విషయం తెలియదనుకుందాము. అప్పుడా వ్యక్తి ఏం చేస్తాడు? హాయిగా జిలేబీలను, లడ్డూలను తింటాడు. తరువాత అవి తినటంవల్ల చక్కెర పెరిగి, అవస్థ కలిగితే, అవస్థ పడతాడు. అంటే అతను తిన్నాకే అవస్థ పడతాడు. మధుమేహం ఉందని తెలిసినవ్యక్తి ఏం చేస్తాడు? తనకు చక్కెరవ్యాధి ఉందని తెలుసు, స్వీటు తినకూడదని తెలుసు, అయినా కోరిక అధిగమిస్తుంది. చటుక్కున జిలేబీలను, లడ్డూలను తినేస్తాడు. అతని పరిస్థితి ఎలా ఉంటుంది? స్వీటు తినకముందు, తిన్నాకా కూడా అవస్థ పడతాడు. ముందేమో అపరాధభావన, తరువాతేమో అవస్థ. మొదటి వ్యక్తికి ఆ తర్వాత కలిగే అవస్థే ఉంటుంది కాని అపరాధభావన ఉండదు.

అందువల్ల గీత నేర్చుకోనివారు అజ్ఞానంలో ఉండటంవల్ల, తరువాత మాత్రమే అవస్థ పడతారు. కాని గీత నేర్చుకుంటున్నవారు, ముందు అపరాధభావనకు లోనవుతారు. అందువల్ల అయితే పూర్తి అజ్ఞానంలో అన్నా ఉండాలి

లేదా పూర్తిగా ఆ విషయం తెలియనైనా తెలియాలి. మిడిమిడి జ్ఞానం ఉంటే ప్రమాదం. అందువల్ల సగం తెలిసిన వ్యక్తికి సమస్య. ఏమిటా సమస్య?

జ్ఞానమావృతమ్ – ఆ కోరికవల్ల వివేకశక్తి కప్పబడుతుంది. ఆధ్యాత్మిక విద్యార్థికి, గొప్ప ఐశ్వర్యం వివేకబుద్ధే. అతని ఆధ్యాత్మిక జీవనంలో మొదటిభాగం కర్మయోగం. అక్కడ ధర్మాధర్మాల వివేకం చూపించాలి. ఏది ధర్మమో, ఏది అధర్మమో తెలియాలి. ఆ వివేకం చూపటానికి బుద్ధి కావాలి. కర్మయోగం దాటి జ్ఞానయోగానికి వస్తే ఆత్మానాత్మ వివేకం చూపించాలి. ఏది సత్యమో, ఏది మిథ్యో తెలియాలి. దానికీ బుద్ధి కావాలి. వ్యవహారిక ఐశ్వర్యం ఉన్నా లేకపోయినా, ఆధ్యాత్మిక ఐశ్వర్యమైన ఈ బుద్ధి ఉండాలి. సాధనచతుష్టయసంపత్తిలో ఇది చాలా ముఖ్యమైనది. కామం అనే దొంగ; వివేకశక్తిని దొంగిలిస్తుంది. దాన్నుంచి జాగ్రత్తగా మనను మనం కాపాడుకోవాలి.

శ్లో. 40 **ఇంద్రియాణి మనో బుద్ధిరస్యాధిష్ఠానముచ్యతే ।**
ఏతైర్విమోహయత్యేష జ్ఞానమావృత్య దేహినమ్ ॥
ఇంద్రియాణి, మనః, బుద్ధిః, అస్య, అధిష్ఠానమ్, ఉచ్యతే,
ఏతైః, విమోహయతి, ఏషః, జ్ఞానమ్, ఆవృత్య, దేహినమ్ ॥

ఇంద్రియాణి	=	ఇంద్రియములు	ఏషః	=	ఇది (ఈ కామము)
మనః	=	మనస్సు	ఏతైః	=	మనస్సు,బుద్ధి,ఇంద్రియములతో
బుద్ధిః	=	బుద్ధి	జ్ఞానమ్	=	జ్ఞానమును
అస్య	=	దీనికి	ఆవృత్య	=	కప్పివేసి
అధిష్ఠానమ్	=	నివాసస్థానము అని	దేహినమ్	=	జీవాత్మను
ఉచ్యతే	=	చెప్పబడును	విమోహయతి	=	మోహితముగా జేయును

ఇంద్రియాణి మనః బుద్ధిః అస్య అధిష్ఠానముచ్యతే ।
ఏషః ఏతైః జ్ఞానమావృత్య దేహినం విమోహయతి ॥

తా: ఇంద్రియములు, మనస్సు, బుద్ధి ఈ కామమునకు నివాసస్థానములు. ఇది (ఈ కామము) మనస్సు, బుద్ధి, ఇంద్రియముల ద్వారా జ్ఞానమును కప్పివేసి, జీవాత్మను మోహితునిగా చేయును.

ఇప్పుడు మనం ముముక్షువులం, జిజ్ఞాసులం. కామం మన శత్రువు. కామానికీ, మనకూ మధ్య యుద్ధం జరుగుతున్నది. ఈ యుద్ధంలో గెలవటమెలా? దానికి కృష్ణపరమాత్మ యుద్ధం ఉదాహరణే తీసుకున్నాడు. అర్జునుడు క్షత్రియుడు కాబట్టి, యుద్ధం ద్వారా చెబుతున్నాడు.

రెండు దేశాల మధ్య యుద్ధం జరగబోతున్నది. రెండు దేశాలు ఒకదానికొకటి చాలా దూరంగా ఉన్నాయి. అప్పుడు ఒకదేశం రెండో దేశానికి దగ్గరగా ఉన్న ఇంకో దేశంతో మైత్రి ఏర్పరుచుకుని, అక్కడ తన స్థావరం నెలకొల్పుతుంది. అక్కడ తన ఆయుధాలను, తన విమానాలను పెట్టుకుని, అక్కణ్ణుంచి యుద్ధం చేస్తుంది.

అందువల్ల శత్రుదేశం, ఈ దేశాన్ని ఎదుర్కోవాలంటే, ఈ స్థావరాలను నాశనం చేస్తే చాలు. దాని బలం వీగిపోతుంది.

ఇదే సూత్రం కామానికి కూడా వర్తిస్తుంది. కామం దాని స్థావరాలను ఎక్కడ నెలకొల్పింది? మూడు స్థావరాలున్నాయంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏమిటవి?

1. **ఇంద్రియాణి** – ఐదు జ్ఞానేంద్రియాలు మొదటి స్థానం.

ఎందుకంటే అవే మొట్టమొదట విషయ వస్తువులను మనకు పరిచయం చేస్తాయి. టీ.వీ. కార్యక్రమాల మధ్యలో ప్రకటనలు వస్తాయి. అవి ఒక వస్తువు గురించి పదేపదే హోరెత్తించేస్తాయి. సూపర్‌సేల్ ఉంది అనో, 30% డిస్కౌంట్ అనో, రెండు కొంటే మూడు ఉచితమనో ఊదర గొట్టేస్తాయి.

2. **మనః** – మనస్సు. రెండవ స్థానం.

ప్రకటన వచ్చేది అరనిముషంసేపో, ఇంకా తక్కువ క్షణాలో! కాని ఇంద్రియాలనుంచి మనస్సు దాన్ని అందుకుని, దానిలో రికార్డు చేసుకుంటుంది. మామూలు టేప్‌రికార్డరు దీనిముందు ఎందుకూ పనికిరాదు. మీరు ఎక్కడో, ఏ ఊరో వెళ్ళినప్పుడు, గీత గుర్తుకు వస్తుందో రాదో కాని, ఇది మాత్రం మీకు అన్ని వివరాలతో పాటు గుర్తుకువస్తుంది.

ఇది ఒక రిలే రేసులాంటిది. ఇంద్రియాలు పట్టుకుని, మనస్సుకు అప్పజెప్తాయి. ఇంక అక్కడినుంచి వాసనామయ మనస్సు గొడవ చేయటం మొదలుపెడుతుంది. ముందు అది బాగుంది, అది బాగుంది అంటుంది; తరువాత అది కొంటే బాగుంటుంది, అది కొంటే బాగుంటుంది అంటుంది; ఆ తరువాత నాకు కావాలి, నాకు కావాలి అంటుంది; చివరికి అది లేకపోతే నేను బ్రతకలేను అంటుంది. ఎక్కడ మొదలై, ఎక్కడ తేలిందో చూశారా? అది లేకుండా ఇన్నాళ్ళు బ్రతికాము, కాని ఆ వస్తువు ఉన్నట్టు ఊహించుకుంటేనే బాగున్నట్టు అనిపిస్తుంది. కాబట్టి ఆ వస్తువు లేకపోతే ఉండలేము అనే పరిస్థితికి వస్తాము. స్కూటర్ నడపడంరాని వ్యక్తి స్కూటర్ పోయినట్టు బాధపడ్డట్టే ఉంటుంది మన పని కూడా.

3. **బుద్ధిః** – బుద్ధి లేదా వివేకబుద్ధి మూడవ స్థానం.

బుద్ధి తప్పుడు నిర్ణయం తీసుకోవటం ద్వారా ఆ కోరికకు తోడ్పడుతుంది. ఏమిటా తప్పుడు నిర్ణయం? బాహ్యవస్తువు నాకు ఆనందాన్నిస్తుంది అనుకోవటం. వేదాంతం ప్రకారం ఇది చాలా పెద్ద తప్పు. ఎందుకంటే బాహ్యవస్తువు కాని, వ్యక్తి కాని మనకు ఆనందాన్ని ఇవ్వలేరు, దుఃఖాన్ని ఇవ్వలేరు.

అహమేవ సుఖహేతుః అహమేవ దుఃఖహేతుః

నేనే సుఖదుఃఖాలు రెండింటికీ ఎలా కారణమవుతాను? దానికి రజ్జుసర్పభ్రాంతి ఉదాహరణ ఇస్తుంది వేదాంతం. చీకట్లో తాడుని చూచి పాము అనుకుంటాను. అది నాకు భయాన్ని లేదా దుఃఖాన్ని కలుగజేస్తుంది. అది పాము కాదు తాడు అని తెలిశాక నాకు దుఃఖం పోయి సుఖం కలుగుతుంది. అలాగే నేను ఆనందస్వరూపం అని తెలుసుకోలేక, దుఃఖాలను అనుభవిస్తున్నాను.

అర్థం చేసుకుంటే నేను సుఖహేతువును, అర్థం చేసుకోకపోతే నేను దుఃఖహేతువును

ప్రపంచం విషయమేమిటి? అది దుఃఖహేతువా? సుఖహేతువా? రెండూ కాదు. ప్రపంచం సుఖహేతువైతే నాకు ఏ వస్తువు ఆనందాన్ని ఇస్తుందో, అదే వస్తువు అందరికీ సమానంగా సుఖాన్ని ఇవ్వాలి. కాని అలా అవటం లేదు కదా! ఒక వ్యక్తికి తన ఇల్లు అమ్మి డబ్బులు వస్తే ఆనందం కలుగుతుంది. ఇంకొక వ్యక్తికి అదే ఇల్లు కొంటే ఆనందం కలుగుతుంది. ఒక వ్యక్తి ఒక స్త్రీని పెళ్ళి చేసుకుంటే దుఃఖం కలిగి, ఆమెకు విడాకులిస్తాడు. ఇంకో వ్యక్తి అదే స్త్రీని పెళ్ళి చేసుకుని ఆనందిస్తాడు. అంటే ఒకరికి ఆనందహేతువైన వస్తువు, ఇంకొకరికి దుఃఖహేతువు అవుతున్నది. దీన్నిబట్టి ఆనందం వస్తువులో లేదు అని తెలుస్తున్నది.

సుఖహేతుత్వం, దుఃఖహేతుత్వాలను నేనే వస్తువులమీద ఆరోపించుకుంటున్నాను. అందువల్ల బాహ్యవస్తువుల్లో ఆనందం వెతుక్కుంటున్నాను.

ఇంద్రియాలు వస్తువులను పరిచయం చేస్తాయి. మనస్సు దానిమీద తపనను పెంచుతుంది.
బుద్ధి అది ఆనందహేతువనే తప్పుడు నిర్ణయం చేస్తుంది.

ఇంద్రియాణి మనో బుద్ధిరస్యాధిష్ఠానముచ్యతే – అస్య – కామంయొక్క అధిష్ఠానాలు; ఏతైః – ఈ మూడు అంటే ఇంద్రియాలు, మనస్సు, బుద్ధి – కామానికి అధిష్ఠానాలు;

ఏషః విమోహయతి – ఈ కోరికలు బుద్ధిని మోహంలో పడవేస్తాయి. ఎవరిని?

దేహినమ్ – ఈ వ్యక్తిని; ఎలా?

జ్ఞానమ్ ఆవృత్య – జ్ఞానాన్ని కప్పివేయటం ద్వారా.

అంతకుముందు చూశాము, వివేకబుద్ధి ఉన్న అతనికి విషయవస్తువు ఆనందహేతువు కాకపోగా, దుఃఖహేతువు అని తెలుస్తుంది. ఎందుకంటే ఆ వస్తువుకు మూడు దోషాలు ఉన్నాయి –

1. **దుఃఖమిశ్రితత్వం** – ఒక వస్తువు పొందటంలో దుఃఖం ఉంది; దాన్ని నిలబెట్టకోవటంలో దుఃఖం ఉంది; అది పోతే ఇంకా ఎక్కువ దుఃఖం కలుగుతుంది.

2. **అతృప్తికరత్వం** – ఎంత పొందినా తృప్తిలేదు. వాచీ ఉచితంగా పొందినా, అతనికి తృప్తి లేదు, పొందని స్కూటర్ గురించిన బాధ తప్ప.

3. **బంధకత్వం** – ఒక వస్తువుమీద ఆధారపడ్డకొద్దీ, దానిమీద బంధం ఎక్కువవుతుంది. దానిమీద ఆధారపడకుండా ఉండలేము. కర్రలు పట్టుకుని నడుస్తున్నన్నాళ్ళూ కాళ్ళకు బలం చేకూరదు; కర్రలు వదిలేసి స్వతంత్రంగా నడిస్తేనే బలం వస్తుంది.

జ్ఞానికి విషయవస్తువుల్లో ఈ మూడు దోషాలు ఉన్నాయని తెలుసు కాని, కోరికతో కళ్ళు మూసుకుపోయిన వ్యక్తికి తెలియదు. ఇంతవరకూ కామం ఎలా మనను ఆక్రమిస్తుందో, దాని స్థావరాలేమిటో చూశాము; ఇప్పుడు వాటిని ఎలా ఎదుర్కోవాలో చూస్తాము.

శ్లో. 41 **తస్మాత్ త్వమింద్రియాణ్యాదౌ నియమ్య భరతర్షభ ।**
పాప్మానం ప్రజహి హ్యేనం జ్ఞానవిజ్ఞాననాశనమ్ ॥
తస్మాత్, త్వమ్, ఇంద్రియాణి, ఆదౌ, నియమ్య, భరతర్షభ,
పాప్మానమ్, ప్రజహి, హి, ఏనమ్, జ్ఞానవిజ్ఞాననాశనమ్ ॥

తస్మాత్	= అందువలన	జ్ఞానవిజ్ఞాన	= జ్ఞానవిజ్ఞానములను
భరతర్షభ!	= ఓ అర్జునా!	నాశనమ్	నశింపజేయునట్టి
త్వమ్	= నీవు	ఏనమ్, పాప్మానమ్	= మహాపాపియైన ఈ కామమును
ఆదౌ	= మొదట	హి	= అవశ్యముగా
ఇంద్రియాణి	= ఇంద్రియములను	ప్రజహి	= సంహరింపుము
నియమ్య	= అదుపుచేసి		

భరతర్షభ! తస్మాత్ త్వమ్ ఆదౌ ఇంద్రియాణి నియమ్య ।
జ్ఞానవిజ్ఞాన నాశనమ్ ఏనం పాప్మానం ప్రజహి హి ॥

తా: కావున ఓ అర్జునా! మొదట ఇంద్రియములను వశపరచుకొనుము. పిదప జ్ఞానవిజ్ఞానములను నశింపజేయునట్టి మహాపాపియైన ఈ కామమును అవశ్యముగా సర్వశక్తులనొడ్డి రూపుమాపుము.

కామం ఒక వ్యక్తిని మోహంలో పడవేస్తున్నది కాబట్టి కామాన్ని ఎలా జయించాలో తెలుసుకోవాలి.

జ్ఞానవిజ్ఞాననాశనమ్ – కామం జ్ఞానాన్ని, విజ్ఞానాన్ని నాశనం చేస్తుందంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆత్మజ్ఞానం, ఆత్మవిజ్ఞానం రెండూ కూడా కామంవల్ల నాశనమవుతాయి. రెండు సాంకేతిక పదాలను వాడుతున్నాడు ఇక్కడ– జ్ఞానం, విజ్ఞానం. రెండూ ఆత్మకు చెందినవే. ఆత్మజ్ఞానాన్ని రెండు దశల్లో పొందుతాము – మొదటి దశను జ్ఞానమనీ, రెండవ దశను విజ్ఞానమనీ అంటారు.

జ్ఞానం – ఇది ప్రారంభదశ. ప్రారంభదశలో గురువు ఆత్మానాత్మవివేకం చూపిస్తాడు. దేహేంద్రియ మనోబుద్ధులు అనాత్మ అనీ, చైతన్యం ఆత్మ అనీ చెబుతాడు.

చైతన్యం లక్షణాలు ఐదు. అవి –

1. చైతన్యం – శరీరంలో ఒక భాగం కాని, లక్షణం కాని, దాన్నుంచి ఉత్పత్తి అయిన వస్తువు కాని కాదు.
2. చైతన్యం – స్వతంత్ర వస్తువు. అది శరీరం అంతటా వ్యాపించి, దానిని ప్రకాశింపచేస్తుంది.
3. చైతన్యం – శరీరం సరిహద్దులకే పరిమితమవలేదు.
4. చైతన్యం – శరీరం నాశనమయితే నాశనమవదు. శరీర పతనానంతరం కూడా చైతన్యం ఉంటుంది.
5. చైతన్యం – శరీరం లేకపోయినా ఉంటుంది కాని కనబడదు. దాన్ని ప్రతిబింబింపచేసే మాధ్యమం లేదు కాబట్టి అది కనిపించదు. అంతమాత్రాన చైతన్యం లేనట్టు కాదు.

ఇది పదేపదే విన్నాక, శిష్యుడు ఒక విషయం అర్థం చేసుకుంటాడు. **తను శరీరం అనీ, తన శరీరంలో ఆత్మ ఉంది** అనీ అనుకుంటాడు.

విజ్ఞానం – ఆ దశనుంచీ పై దశకు రావాలి. ఏమిటది? నేను శరీరం, నాలో ఆత్మ ఉంది దశనుంచి, **నేను ఆత్మను, నాకు శరీరం ఉంది** దశకు రావాలి. శరీరం నేను వాడే మాధ్యమం. జాగ్రదావస్థలో శరీరం ద్వారా నేను వ్యవహారం నడుపుతాను; సుషుప్తిలో వ్యవహారం నడపను. మైక్రోస్కోప్ వాడితే సూక్ష్మక్రిములను చూడగలను; అది పక్కన పెడితే చూడలేను. అలాగే బాడీస్కోప్ వాడితే ప్రపంచాన్ని చూడగలను; లేకపోతే లేదు. అందువల్ల నేను శరీరాన్ని కాను, శరీరాన్ని వాడే ఆత్మను.

వాసాంసి జీర్ణాని యథా విహాయ నవాని గృహ్ణాతి నరోఽపరాణి ।

తథా శరీరాణి విహాయ జీర్ణాన్యన్యాని సంయాతి నవాని దేహీ ॥ – 2.22

వస్త్రాలను మార్చినట్టుగా, శరీరాన్ని మారుస్తాను. ఈ విషయం అర్థం చేసుకోవటానికి శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేయాలి. నేను ఆత్మ అని అర్థం చేసుకోగలగటం విజ్ఞానం.

నాలో ఆత్మ ఉంది అని తెలుసుకోవటం జ్ఞానం లేదా పరోక్ష జ్ఞానం. నేను ఆత్మను అని అర్థం చేసుకోవటం విజ్ఞానం లేదా అపరోక్ష జ్ఞానం.

ముందే విజ్ఞానం రాదు. ముందు నాలో ఆత్మ ఉంది అని అర్థం చేసుకుంటాము. ఏదైనా జ్ఞానం పొందాలన్నా, తరువాత విజ్ఞానం పొందాలన్నా కూడా అవి బుద్ధిలోనే జరగాలి; మనం బుద్ధిగా గీతా క్లాసులకు వెళ్ళాలి. లేకపోతే మనను కోరికలు 26 గంటలు (ఓవర్ టైం) పీడిస్తాయి. మనం కామానికి బానిస అయితే, గీత వినే తీరక ఉండదు; కామమే మనకు బానిస అయితే మనకు సమయం దొరుకుతుంది. అందరూ శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేసి తీరాలి. చాలామందికి గీతను వృద్ధాప్యంలోనే నేర్చుకోవాలనే అపోహ ఉంది. రిటైర్ అయి, ఏమీ పని లేనప్పుడు నేర్చుకోవచ్చులే అనుకుంటారు. కామంతో మునిగి తేలుతున్నప్పుడు **'టైమ్ ఈజ్ మనీ'** అంటారు. **టైమ్ ఈజ్ మోక్ష** అనుకోరు ఎవరూ? టైమ్ లోనే జ్ఞానం పొందుతారు. గీత అధ్యయనానికి వెళ్ళే ఆ గంట, ఎక్కడైనా పనిచేస్తే ఇంకొంచెం డబ్బు వస్తుందనే ఉద్దేశ్యంలో ఉంటారు కొంతమంది. అందువల్ల కామం జ్ఞానవిజ్ఞానాన్ని నాశనం చేస్తుందన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

భజగోవిందం భజగోవిందం గోవిందం భజ మూఢమతే – భజగోవిందం

కామం మోజులో పడ్డ మనిషిని మూఢమతి అంటున్నాడు శంకరులవారు. మూఢమతి అంటే మోహంలో పడ్డవాడు అని అర్థం. మోహం అంటే అవివేకం. ఏ విషయంలో అవివేకం? నాలుగు పురుషార్థాలలో దేనికి ప్రాముఖ్యతనివ్వాలో తెలియని అవివేకం. ఎంతసేపూ అర్థ కామాల వెంట పరుగు తీస్తారు తప్ప మోక్షానికి రావాలనుకోరు. ధర్మార్థకామాలను ప్రేయోమార్గమని, మోక్షాన్ని శ్రేయోమార్గమని అంటారు. మనకు ప్రియమైనది ప్రేయోమార్గం, మనకు శ్రేయస్కరమైనది శ్రేయోమార్గం. ఈ వ్యత్యాసాన్ని తెలుసుకున్న వ్యక్తిని వివేకి అంటారు.

వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధిః ఏకేహ కురునందన । – 2.41

జీవితలక్ష్యం ఎలా ఉండాలో ఇంత స్పష్టంగా ఉన్నా, అవివేకులు అర్థకామాలకే ప్రాముఖ్యతనిస్తారు. దీన్ని రాగద్వేషాల సమస్య అంటారు. దీన్నే కృష్ణపరమాత్మ **కామక్రోధాల సమస్య** అన్నాడు. ఇదంతా నేను అసంపూర్ణుడను అని అనుకోవటంవల్ల వస్తోంది.

1. తాత్కాలిక పరిష్కారం – ఈ కామాన్ని ఎదుర్కోవటానికి మొదటిమెట్టుగా మూడు మార్గాలనిచ్చాడు కృష్ణపరమాత్మ. దీన్ని **ఫస్ట్ ఎయిడ్ పద్ధతి** అనవచ్చు. ఫస్ట్ ఎయిడ్, ప్రాథమిక చికిత్స. ముందుగా అది అవసరమే కాని అక్కడితో ఆగిపోకూడదు, ఆసుపత్రికి తీసుకువెళ్ళి, సరియైన చికిత్స పొందేలాగా చేయాలి.

తస్మాత్ త్వమింద్రియాణ్యాదౌ నియమ్య భరతర్షభ – కామానికి ఫస్ట్ ఎయిడ్ పద్ధతి పాటించి దాని స్థావరాలను నాశనం చేయి. ఆ పద్ధతి – దమము, శమము, వివేకము.

ఎ. **దమము** – దమము అంటే ఇంద్రియ నిగ్రహం. ఇంద్రియాల ద్వారా మనస్సులోకి వెళ్ళేవాటిని ఇంద్రియాల దగ్గరే ఆపటం. కళ్ళముందు బోర్డు పెట్టుకోవాలి – **అనుమతి లేనిదే ప్రవేశం లేదు**. నా మనస్సు ఒక చెత్తబుట్ట కాదు, ఏది పడితే అది అందులోకి వెళ్ళటానికి. అలా ఇంద్రియాలను నిగ్రహించుకోవాలి.

బి. **శమము** – శమము అంటే మనోనిగ్రహం. ఒకసారి ఒక విషయం మనస్సులోకి వెళితే, మనస్సు ఆలోచనలను సృష్టిస్తుంది. ఈ ఆలోచనలను నేను గమనించి, అవసరమైతే వాటిని మొగ్గలోనే తుంచివేయాలి. ఎందుకంటే ఆలోచనలనుంచే నా మాటలు వస్తాయి. నా మాటలనుంచే నా పనులు వస్తాయి. శత్రువును, రోగాన్ని మొగ్గలోనే తుంచాలి అంటారు. ఇక్కడ శత్రువు అంతరశత్రువు. ఒక చెడు ఆలోచన నా ఆధ్యాత్మిక జీవనానికి అడ్డం పడవచ్చు. అందువల్ల మనస్సును నియంత్రించుకోవాలి.

సి. **వివేకము** – వివేకము అంటే ఆలోచించటం. ఆలోచన విషయంలో రెండు తప్పులు చేస్తాము– ఆలోచించకుండా తప్పులు చేస్తాము; ఆలోచించి మరీ తప్పులు చేస్తాము. తలుపులు కిందికి ఉన్నాయి, వంగి నడవమంటే ఒక వ్యక్తి అతి జాగ్రత్తగా ఎక్కడినుంచో వంగి నడుస్తూ వచ్చి, సరిగ్గా తలుపు దగ్గరకు వచ్చేసరికి తల ఎత్తాడుట! ఏముంది? చటుక్కున తల కొట్టుకుని బొప్పి కట్టింది. ఆలోచించి మరీ తప్పులు చేయటమంటే అది.

వివేకమంటే ఏమిటి? నిత్యానిత్యవస్తువివేకం చేయటం. బాహ్యంగా ఉన్న వస్తువు అశాశ్వతమనీ, అశాశ్వతమైన వస్తువు శాశ్వతమైన శాంతి భద్రతల నివ్వలేదనీ తెలుసుకోవాలి. ఎందుకంటే **అశాశ్వతం + అశాశ్వతం = అశాశ్వతం.** మొత్తం విశ్వాన్ని మీ చేతిలో పెట్టినా మీరు పరిపూర్ణులు కాలేరు.

న విత్తేన తర్పణీయో మనుష్యః

ఎంత ప్రాపంచిక ఐశ్వర్యం ఉన్నా అది అసంపూర్ణమే. ఈ విషయం తెలుసుకోవటానికి మీకు పి.హెచ్.డి.లు అవసరం లేదు. ఇంకా మీకు అనుమానంగా ఉంటే, అందరికన్నా ఎక్కువగా ధనకనకవస్తువాహనాలు ఉన్న ఎవరినైనా మీరు ప్రశ్నించి చూడండి. అతనికి ఏదో ఒక కొరత ఉండి తీరుతుంది!

తప్పుగా అర్థం చేసుకున్న ప్రపంచం దుఃఖహేతువు

సరిగ్గా అర్థం చేసుకున్న నేను సుఖస్వరూపుడను

ఆ విధంగా దమము, శమము, వివేకము – మూడూ వరుసగా ఇంద్రియాలను, మనస్సునూ, బుద్ధినీ అదుపులో పెడతాయి. ఈ మూడింటిలో మొట్టమొదట ఏది పాటించాలి? ఇంద్రియాలలో నోటిని అదుపులో పెడితే తక్కిన ఇంద్రియాలు వాటంతట అవే అదుపులోకి వస్తాయి. నోరు అంటే మాట్లాడే నోరు, తినే నోరు – రెండూ వస్తాయి.

పాప్మానం ప్రజహి హ్యేనం – అలా వాటిని అదుపులో పెట్టటం ద్వారా, కామాన్ని అదుపులో పెట్టు.

జ్ఞానవిజ్ఞాననాశనమ్ – ఆ కామం ఎటువంటిదో ముందే చూశాము. జ్ఞానవిజ్ఞానాలను కప్పివేసే మోహం.

శ్లో. 42 **ఇంద్రియాణి పరాణ్యాహుః ఇంద్రియేభ్యః పరం మనః ।**
మనసస్తు పరా బుద్ధిః యో బుద్ధేః పరతస్తు సః ॥
ఇంద్రియాణి, పరాణి, ఆహుః, ఇంద్రియోభ్యః, పరమ్, మనః,
మనసః, తు, పరా, బుద్ధిః, యః, బుద్ధేః, పరతః, తు, సః ॥

ఇంద్రియాణి	= ఇంద్రియములు	పరమ్	= శ్రేష్ఠమైనది, సూక్ష్మమైనది
పరాణి	= (విషయవస్తువులకన్నా) శ్రేష్ఠములు, బలీయములు, సూక్ష్మములు	మనసః, తు	= మనస్సుకన్నా
		బుద్ధిః, పరా	= బుద్ధి శ్రేష్ఠమైనది
		తు	= ఇంకా
ఆహుః	= (అని) అందురు	యః	= ఏదైతే
ఇంద్రియేభ్యః	= ఇంద్రియములకన్నా	బుద్ధేః, పరతః	= బుద్ధికన్నా శ్రేష్ఠమైనదో
మనః	= మనస్సు	సః	= అది (ఆత్మ)

ఇంద్రియాణి పరాణి ఆహుః ఇంద్రియేభ్యః మనః పరమ్ ।
మనసః తు బుద్ధిః పరా యః తు బుద్ధేః పరతః సః ॥

తా: విషయవస్తువులకన్నా, ఇంద్రియములు బలీయములు, సూక్ష్మములు, శ్రేష్ఠములు అని పేర్కొందురు. ఇంద్రియములకన్నా మనస్సు, దానికన్నా బుద్ధి శ్రేష్ఠమైనవి. ఆ బుద్ధికన్నా అత్యంత శ్రేష్ఠమైనది, సూక్ష్మమైనది ఆత్మ.

శమ, దమ, వివేకాలు – ఫస్ట్ఎయిడ్ వంటివే అని చూశాము. అవి తాత్కాలికంగా ఉపశమనం కలగజేస్తాయే కాని శాశ్వత పరిష్కారాన్ని ఇవ్వవు. మందుల్లో కూడా రెండు రకాలు ఉంటాయి. తాత్కాలిక ఉపశమనం, శాశ్వత పరిష్కారం. దగ్గు వస్తే దగ్గు మందు వేసుకుంటారు. అది తాత్కాలికంగా మీ దగ్గును తగ్గిస్తుంది అంతే. అలాగే శమ దమ వివేకాలు పాటించి తీరాలి కాని అక్కడితో ఆగకూడదు. శాశ్వతపరిష్కారం వెతుక్కోవాలి.

2. శాశ్వత పరిష్కారం – ఆత్మజ్ఞానం మాత్రమే శాశ్వత పరిష్కారాన్ని ఇవ్వగలదు. అలా ఎలా చెప్పగలరు? దానికి వెనక ఉన్న తర్కం ఇది: ఏదైనా కోరిక ఎందుకు కలుగుతున్నది? అపూర్ణత్వంవల్ల. ఎన్ని ఉన్నా ఇంకా ఏదో లేదు అనే కొరత. తంబూరశ్రుతి లాగా నాకు కావాలి, నాకు కావాలి శ్రుతి ఉంటూనే ఉంటుంది.

ఎన్నాళ్ళు? నేను పూర్ణుడుని అని అర్థం చేసుకునేంత వరకు! పూర్ణత్వభావన కలగగానే, అపూర్ణత్వం పోతుంది. అపూర్ణత్వం పోగానే, కోరికలు కూడా పోతాయి. పూర్ణత్వం అంటే నేను పరిపూర్ణుణ్ణి. నాకు ఏ కోరికా లేదు.

నైవ తస్య కృతేనార్థో నాకృతేనేహ కశ్చన ।

న చాస్య సర్వభూతేషు కశ్చిదర్థవ్యపాశ్రయః ॥ – 3.18

అలాగే రెండవ అధ్యాయంలో

ప్రజహాతి యదా కామాన్ సర్వాన్ పార్థ మనోగతాన్ ।

ఆత్మన్యేవాత్మనా తుష్టః స్థితప్రజ్ఞస్తదోచ్యతే ॥ – 2.55

నేను పరిపూర్ణుణ్ణి అయితే, నాకేమీ అవసరం లేదు. అంతా వైభోగమే! నీ చుట్టూ ఉన్నదాన్నంతటినీ వైభోగంగా మలచుకోవటమే వైభోగం అంటారు దయానందస్వామీజీ. ఉంటే ఆనందించు, లేకపోతే బాధపడకు. అది వైభోగం! ఏదైనా లేకపోతే దాన్ని కావాలనుకుంటే అది అవసరం అవుతుంది. అది అవసరం అనుకుంటే అది సంసారం; అది వైభోగం అనుకుంటే మోక్షం.

మన శరీరం ఒక వైభోగం; మన కళ్ళు, మన పళ్ళు, మన జుట్టు అన్నీ వైభోగమే! అలా ఆత్మజ్ఞానం పొందితేనే అనుకోగలము. అందువల్ల కామ–క్రోధాల సమస్యకు అంతిమ పరిష్కారం ఆత్మజ్ఞానం అని చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ 42, 43 శ్లోకాల్లో. ఆత్మజ్ఞానం పొందాలంటే ఆత్మ అంటే ఏమిటో తెలియాలి. కఠోపనిషత్తులో రెండు మంత్రాల్లో ఆత్మ గురించిన అద్భుతమైన నిర్వచనం వస్తుంది.

ఇంద్రియేభ్యః పరా హ్యర్థా అర్థేభ్యశ్చ పరం మనః ।

మనసస్తు పరా బుద్ధిః బుద్ధేరాత్మా మహాన్పరః ॥ – కఠ 1.3.10

మహతః పరమవ్యక్తమవ్యక్తాత్పురుషః పరః ।

పురుషాన్న పరం కించిత్ సా కాష్ఠా సా పరా గతిః ॥ – కఠ 1.3.11

ఈ రెండు మంత్రాలను ఒక్క శ్లోకంలోకి కుదించాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆత్మని నిర్వచించిన ఈ పద్ధతిని **అరుంధతీ దర్శన న్యాయం అనీ శాఖాచంద్ర న్యాయం** అనీ అంటారు.

అరుంధతీ నక్షత్రాన్ని చూపించాలంటే ఏం చేస్తారు? ముందు ఆకాశం వైపు చూపించి, ఆ నక్షత్రాలను చూడు అంటారు; తరువాత ఒక గాలిపటంలా ఉన్న నక్షత్రాల కూటమిని చూడు అంటారు. ఆకాశంలో నాలుగు నక్షత్రాలు గాలిపటం ఆకారంలో ఉండి, తోకలాగా మూడు నక్షత్రాలు ఉంటాయి. తరువాత ఆ తోకను చూడు అంటారు. ఆ తరువాత తోకలో ఉన్న మధ్య నక్షత్రాన్ని చూడు అంటారు. ఆ మధ్య నక్షత్రం పక్కన, దానికన్నా చిన్నగా ఉండి, మిణుకుమిణుకు మని మెరుస్తున్న నక్షత్రమే అరుంధతీనక్షత్రం అని చివరకి చెప్తారు.

శాఖాచంద్ర న్యాయం కూడా అంతే. ఒక పెద్ద చెట్టును చూపిస్తారు. దాని కొమ్మలను చూడు అంటారు. ఆకాశందాకా విస్తరించిన కొమ్మలను చూడు అంటారు. ఆ చిటారుకొమ్మల మధ్యలో గుండ్రంగా ఉండి, మిలమిల మెరుస్తున్నదే చంద్రుడని చెబుతారు.

ఇదే పద్ధతి ద్వారా ఉపనిషత్తు ఆత్మదర్శనం చేయిస్తుంది. దాన్ని పంచకోశవివేకం అంటారు. అరుంధతి దర్శనన్యాయం వంటిదే ఇది. స్థూలమైన వస్తువునుంచి సూక్ష్మాతి సూక్ష్మమైన వస్తువుకు చేసే ప్రయాణం ఇది. ఇక్కడ వాడిన పదం **పరా**. ఇది చాలా ముఖ్యమైన పదం. పరా పదాన్ని అక్షరాలా తీసుకుంటే దానికన్నా ఎక్కువ అని అర్థం. అలా స్థాయి పెంచుకుంటూ వస్తారు. ఒకదానికన్నా ఇంకొకటి ఎక్కువ అని చెప్పుకుంటూ వచ్చి, అన్నిటికన్నా ఎక్కువ లేదా అన్నిటికన్నా శ్రేష్ఠం ఆత్మ అని నిరూపిస్తుంది ఉపనిషత్తు.

పరా పదానికి ఇంకో ప్రత్యేకత కూడా ఉంది. కఠోపనిషత్తు భాష్యంలో శంకరులవారు దానికి మూడు అర్థాలు ఇస్తారు –

పరా – దానికన్నా శ్రేష్ఠమైంది; **మహతః** – దానికన్నా విస్తీర్ణమైనది; **ప్రత్యగాత్మా భూతశ్చ** – దానికన్నా నాకు మరింత దగ్గరైనది. ఈ దశలను గుర్తుపెట్టుకుని మన ప్రయాణం చేయాలి.

అంతేకాదు, నాలుగవ అంశం ఇంకొకటి ఉంది. సూక్ష్మతర అంశం, స్థూలతర అంశంకన్నా శక్తివంతమైనది. అందువల్ల సూక్ష్మతర అంశం, దానికన్నా తక్కువ అంశాన్ని అదుపులో పెడుతుంది. ఈ వివరాలను దృష్టిలో పెట్టుకుని ఈ స్థాయిలను చూద్దాము.

ఇంద్రియాణి పరాణ్యాహుః – విషయవస్తువులకన్నా ఇంద్రియాలు శ్రేష్ఠం. ఎందుకు? ఇంద్రియాలు చూస్తేనే విషయవస్తువులకు ఉనికి ఉంటుంది. కళ్ళు లేని వ్యక్తికి కంటికి కనబడే రూపాలు కనబడవు కదా! అంటే అతనికి వాటి ఉనికి లేనట్టే. అందువల్ల బాహ్యవస్తువులకన్నా ఇంద్రియాలు శ్రేష్ఠం.

ఇంద్రియేభ్యః పరం మనః – ఇంద్రియాలకన్నా మనస్సు శ్రేష్ఠం. ఇంద్రియాల వెనక మనస్సు లేకపోతే అవి పనిచేయవు.

ఉదాహరణకు మీరు ఎవరో బంధువును దింపుకోవటానికి స్టేషనుకు వెళతారు. అక్కడ ఎంతమంది మీ కళ్ళముందు తిరుగుతున్నా మీరు పట్టించుకోరు. మీ ఆలోచనంతా ఆ దిగబోయే వ్యక్తిమీదే ఉంటుంది. అందువల్ల ఎవరో తెలిసిన మొహం కనబడి, మీకు చిరునవ్వులు చిందించినా, మీరు తిరిగి నవ్వరు సరికదా, అటు చూడను కూడా చూడరు. వారు అతిగా ఊహించుకునే వ్యక్తులయితే, చూశావా, ఆరోజు అతన్ని ఫలానా వ్యక్తితో చూశాను, అతనికీ నాకూ పడదు. అతనేవేవో ఇతనికి నామీద నూరిపోసి ఉంటాడు. అందుకే నన్ను చూసి కూడా చూడనట్టు మొహం తిప్పేసుకున్నాడు అనుకుంటారు. నిజానికి జరిగిందేమిటి? మీరు అతన్ని చూడనేలేదు. అందువల్ల ఒక్కోసారి కొందరు అభావంగా చూసినట్టు అనిపిస్తుంది. అందువల్లనే మీరు ఏదైనా ప్రసంగానికి వెళ్ళినా, మీ మనస్సు బాగుండకపోతే, ఆ వక్త మాట్లాడే మాటలు ఏవో శబ్దంగా వినిపిస్తాయి తప్ప అవి అర్థం కావు.

అన్యత్రమనా అభూవం నాఽదర్శమన్యత్రమనా అభూవం నాఽశ్రౌషమితి ।
మనసా హ్యేవ పశ్యతి మనసా శృణోతి ॥ – బృహదారణ్యకమ్ 1.5.3

అందువల్ల ఖచ్చితంగా మనస్సువల్లనే మీరు చూస్తున్నారు, వింటున్నారు. కన్ను, చెవులు, వాటి వెనక మనస్సు ఉంటేనే పనిచేస్తాయి.

మనసస్తు పరా బుద్ధిః – మనస్సుకన్నా శ్రేష్ఠమైనది బుద్ధి.

మనస్సుకు రెండు ధర్మాలున్నాయి. **సంకల్ప వికల్పాత్మకం మనః.** చేయాలా, వద్దా అనే సంశయంలో పడవేస్తుంది మనస్సు. అది ఒక ధర్మం. రెండవది రాగద్వేషాలకు నిలయం మనస్సు. మనకు కలిగే అనేక భావోద్రేకాలకు కారణం మనస్సు. బుద్ధి అంటే నిశ్చయాత్మక బుద్ధి. డోలాయమానంగా ఊగే మనస్సుకు, మంచిచెడ్డలు చెప్పి, ఇది చేయమని నిశ్చయంగా చెప్తుతుంది బుద్ధి. బుద్ధిలో జ్ఞానం కలుగుతుంది. జ్ఞానంవల్ల మంచి, చెడులు బేరీజు వేసే విచక్షణ కలుగుతుంది.

అశోచ్యానన్వశోచస్త్వం ప్రజ్ఞావాదాంశ్చ భాషసే ।

గతాసూనగతాసూంశ్చ నానుశోచంతి పండితాః ॥ – 2.11

జ్ఞాని రాగద్వేషాల మోహంలో పడడు. జాగ్రత్తగా చూడండి; జ్ఞానికి రాగద్వేషాలు ఉండవు అనటం లేదు, జ్ఞాని రాగద్వేషాలతో కృంగిపోడు. రాగద్వేషాలు లేకపోతే అతనికీ రాయికీ తేడా ఉండదు. రాగద్వేషాలు ఉంటాయి కాని వాటికి కృంగిపోడు. ఎందుకంటే, అతనికి వాటితో ఎలా వ్యవహరించాలో తెలుసు. అతనికి కలిగిన జ్ఞానంవల్ల అజ్ఞానజనిత ఈర్ష్యాసూయలను, కామక్రోధాలను జయించగలడు.

అందువల్ల, బుద్ధివల్ల మనస్సుకున్న రెండు లక్షణాలనూ అదుపులో పెట్టవచ్చు. బుద్ధిలో ఉన్న జ్ఞానంవల్ల మనస్సులో ఉన్న సంశయాలను పారద్రోలవచ్చు. బుద్ధిలో ఉన్న జ్ఞానంవల్ల అజ్ఞానజనిత రాగద్వేషాలను అణగద్రొక్కవచ్చు. కఠోపనిషత్తులో అందమైన **రథకల్పన** చూస్తాము. అందులో శరీరాన్ని రథంతోనూ, ఇంద్రియాలను గుర్రాలతోనూ, మనస్సును పగ్గాలతోనూ, బుద్ధిని రథసారథితోనూ పోల్చారు. రథసారథి పగ్గాలను, పగ్గాల ద్వారా గుర్రాన్ని, గుర్రాల ద్వారా అది వెళ్ళే మార్గాలనూ అదుపులో పెడతాడు. అలాగే బుద్ధి మనస్సునూ, తద్వారా ఇంద్రియాలనూ అదుపులో పెడుతుంది. మనోమయకోశంకన్నా విజ్ఞానమయకోశం శ్రేష్ఠం.

యో బుద్ధేః పరతస్తు సః – బుద్ధికన్నా శ్రేష్ఠమైనది ఆత్మ. సః అంటే ఆత్మ.

ఆత్మవల్లనే నా బుద్ధిలో ఉన్న జ్ఞానమూ, అజ్ఞానమూ కూడా తెలుస్తున్నది. నాకు ఇంగ్లీషు తెలుసు అని తెలుస్తోంది; నాకు చైనా భాష రాదనీ తెలుస్తోంది. నా బుద్ధికి ఏది తెలుసో, ఏది తెలియదో నాకు తెలుస్తోంది. అంటే తెలియటం, తెలియక పోవటం బుద్ధియొక్క లక్షణాలు. అవి నాకు తెలుస్తున్నాయి. కాబట్టి నేను బుద్ధి కాదు. **నేను శరీరం కాదు, నేను ఇంద్రియాలు కాదు, నేను మనస్సు కాదు, నేను బుద్ధి కాదు.** ఈ నాలుగూ నేను తెలుసుకునే ఆబ్జెక్టులు.

దయానందస్వామీజీ కంటి డాక్టరుతో తన అనుభవం గురించి చాలా హాస్యంగా చెబుతారు. అమెరికాలో ఆధునిక పరికరాలున్న కంటిడాక్టరు దగ్గరికి వెళ్ళారట. ఆయన కూడా ఖాళీ ఫ్రేము పెట్టి, రకరకాల అద్దాలు మారుస్తూ, ఇప్పుడు కనిపిస్తోందా, ఇప్పుడు కనిపిస్తోందా అని అడుగుతూ వచ్చారుట. ఆయనకే తెలుస్తుంది

తనకు దేనివల్ల కనిపిస్తుందో అనుకున్నారట. కాని ఆయన స్వామీజీనే కనిపిస్తోందా అని అడగటంవల్ల ఒక విషయం అర్థమయిందట. తన కన్నుకున్న చూసే శక్తి, తన చెవికున్న వినికిడి శక్తి తనకే తెలుస్తుంది అని.

అంధత్వమందత్వపటుత్వ ధర్మాః సౌగుణ్యవైగుణ్యవశాద్ధి చక్షుషః – వివేక చూడామణి 101

కనులు పూర్తిగా పనిచేయకపోవటం, కొంచెం పనిచేయటం, సూదంటురాయిలా పనిచేయటం– అన్నీ నాకు తెలుస్తున్నాయి. ప్రపంచం ఆబ్జెక్టు, శరీరం ఆబ్జెక్టు. ఇంద్రియాలు ఆబ్జెక్టు, మనస్సు ఆబ్జెక్టు, బుద్ధి ఆబ్జెక్టు. మరి నేను? నేను ఆబ్జెక్టు కాదు. **ఎప్పటికీ సబ్జెక్టునే.**

సబ్జెక్టు అయిన నేను ఎన్నటికీ ఆబ్జెక్టుగా చూడబడలేను. నేను ఎన్నటికీ చూడబడలేకపోతే, నేను ఉన్నానో లేదో ఎలా తెలుస్తుంది? నేను ఉన్నట్టు చెప్పటానికి నిదర్శనమేమిటి? నిదర్శనం అవసరం లేదు. నా కంటి ముందు ఆబ్జెక్టు ఉందంటేనే సబ్జెక్టు అనే నేను ఉన్నట్టే అర్థం. నా కళ్ళను నేను చూసుకోలేను. కళ్ళు ఉన్నట్టు నిదర్శనం ఏమిటి? ఎదుటివారిని నేను చూడగలగటమే దానికి నిదర్శనం.

ఒక ఫోటోలో తొమ్మిదిమంది ఉంటే, అక్కడ కనీసం పదిమంది ఉండి ఉండాలంటారు ఒకరు. సెల్ఫీ తీసుకుని ఉండచ్చు కదా అంటారు ఇంకొకరు. సెల్ఫీ తీసుకున్నా, ఫోనులో కెమెరాతో తీసివుంటారు కదా! అంటే కెమేరా ఉన్నట్టా, లేనట్టా? కెమేరా ఫోటోలో లేదు, కాని దాని ఉనికిని శంకించలేము. అలాగే నా ఉనికిని నేను ఎన్నడూ శంకించనవసరం లేదు. దేని ఉనికివల్ల అన్నింటి ఉనికీ తెలుస్తోందో, దేని ఉనికినైతే ఎన్నడూ శంకించనవసరం లేదో అదే ఆత్మ. ఈ ఆత్మను నేనుగా గుర్తించాలి. అలా గుర్తిస్తే ఏమవుతుంది? తర్వాత వచ్చే శ్లోకంలో వస్తుంది.

శ్లో. 43 **ఏవం బుద్ధేః పరం బుద్ధ్వా సంస్తభ్యాత్మానమాత్మనా ।**
జహి శత్రుం మహాబాహో కామరూపం దురాసదమ్ ॥
ఏవమ్, బుద్ధేః, పరమ్, బుద్ధ్వా, సంస్తభ్య, ఆత్మానమ్, ఆత్మనా,
జహి, శత్రుమ్, మహాబాహో, కామరూపమ్, దురాసదమ్ ॥

ఏవమ్	= ఈ విధముగా	సంస్తభ్య	= వశపరచుకొని
బుద్ధేః	= బుద్ధికన్నా	మహాబాహో!	= ఓ మహాబాహో!
పరమ్	= సూక్ష్మము, బలీయము, శ్రేష్ఠమైనది ఆత్మయని	దురాసదమ్	= దుర్జయమైన
		కామరూపమ్	= కామమనెడి
బుద్ధ్వా	= తెలిసికొని	శత్రుమ్	= శత్రువును
ఆత్మనా	= బుద్ధి ద్వారా	జహి	= నిర్మూలింపుము
ఆత్మానామ్	= మనస్సును		

మహాబాహో! ఏవం (ఆత్మానం) బుద్ధేః పరం బుద్ధ్వా ।
ఆత్మనా ఆత్మానం సంస్తభ్య కామరూపం దురాసదం శత్రుం జహి ॥

తా: ఈ విధముగా బుద్ధికన్నా ఆత్మ పరమైనదని అనగా సూక్ష్మము, బలీయము, మిక్కిలి శ్రేష్ఠము అయినదని తెలిసికొని, ఓ మహాబాహో! బుద్ధి ద్వారా మనస్సును వశపరచుకొని, దుర్జయ శత్రువైన కామమును నిర్మూలింపుము.

ఏవం బుద్ధేః పరం బుద్ధ్వా – అందువల్ల, అర్జునా! నీ అంతిమలక్ష్యం ఈ చైతన్యతత్త్వాన్ని తెలుసుకోవటమే! ఈ ఆత్మ లేదా చైతన్యతత్త్వం ఎటువంటిది? బుద్ధికన్నా శ్రేష్ఠమైనది. ఈ ఆత్మ నేను అని స్వీకరించగలగాలి. ఈ చైతన్యానికున్న ఐదు లక్షణాలను ఇంతకుముందు చూశాము.

దీనికి ఉదాహరణగా చేయి–కాంతి తీసుకుంటాము.

ఇక్కడేముంది అని చేతిని చూపించి అడిగితే చేయి ఉంది అంటాము కాని కాంతి గురించి చెప్పము. కాంతి చేతికి భిన్నంగా ఉండి, చేయి అంతటా వ్యాపించి, దాన్ని ప్రకాశింపచేస్తుంది. అది చేతివరకే కాక, సర్వవ్యాపకంగా ఉంటుంది – అలాగే చైతన్యం కూడా సర్వవ్యాపకం.

చైతన్యం అనేది ఒకటి ఉందనీ, అది సర్వవ్యాపకమైనదనీ తెలుసుకుంటే చాలదు; ఆ **చైతన్యం నేనే** అని స్వీకరించాలి. సోపాధిక శరీరం నేను కాదు; నిరుపాధిక చైతన్యాన్ని నేను అని జీర్ణించుకోవాలి. మార్పు అంటే లావు శరీరాన్ని సన్నగా చేయటం కాదు; మార్పు అంటే ఈ శరీరం నేనునుంచి శరీరానికి అతీతంగా ఎదిగి, నేను నిరాకారబ్రహ్మను అనగలగాలి. అయితే మనోబుద్ధి అహంకారాలు ఏమిటి? నేను నా అవసరానికి కళ్ళజోడు వాడతాను కాని, నేను కళ్ళజోడు కాదు. అలాగే నిరాకారమైన నేను, వ్యవహారం నడపటానికి సాకారమైన శరీరాన్ని, మనస్సును వాడతాను, సుషుప్తిలో అవి పడుకుంటాయి కాబట్టి వ్యవహారం నడపను. కాని నేను ఉన్నాను.

సుషుప్తిలో నేను ఉన్నాను అని చెప్పటానికి ఏమిటి నిదర్శనం? నిద్రపోతే ఒకవేళ అది శాశ్వత నిద్ర అయ్యేటట్టయితే, ఎవరూ నిద్రపోరు. ఏదో విధంగా మేలుకుని కూర్చుంటారు. నిద్రలో వ్యవహారం నడిపే నేను లేను కాని; వ్యవహారం నడపని, నిర్వికారమైన నేను ఉన్నాను.

శరీరాన్ని, మనస్సును వాడతాను, పక్కన పెడతాను
అవి నాకు పరికరాలే కాని అవి నేను కాదు. – మనోబుద్ధ్యహంకార చిత్తాని నాఽహమ్

ఇదీ వేదాంత బోధ. తరువాత ఏం చేయాలి?

ఆత్మనా ఆత్మానం సంస్తభ్య – ఈ కొత్త నేనును స్వీకరించి, పాత భావాలను పారద్రోలాలి. నా పాత భావాలు ఏమిటి? నేను పరిమిత, బాధాతప్త అశాశ్వత జీవిని. పుట్టినప్పటినుంచి నేను పరిచ్ఛిన్నుడను, అశాశ్వతుడను అనే తెలుసు నాకు. ఆనందం నాలో దొరుకుతుందని తెలియదు; అందువల్ల బాహ్యవస్తువుల వెంట పరుగులు తీశాను.

ఈ ఆలోచనా విధానాన్ని మార్చుకుని జ్ఞాననిష్ఠలో ఉండాలి. అంటే ఈ బోధను జీర్ణించుకోవాలి. రెండవ అధ్యాయంలోని పదం వాడాలంటే **స్థితప్రజ్ఞ భావనలో** ఉండాలి. ప్రజ్ఞకూ స్థితప్రజ్ఞకూ మధ్య ఏమిటి తేడా?

ప్రజ్ఞ అంటే గీతాబోధ వింటున్నంతవరకూ ఆ బోధలో ఉండి; బయటకు వచ్చి, చెప్పులు వేసుకోగానే పాత బాధలు, కష్టాలు, నష్టాలు, దుఃఖాలు, కోపాలు, తాపాలు దూసుకు రావటం. స్థితప్రజ్ఞత అంటే క్లాసులో ఉండి బోధ వింటున్నప్పుడు మాత్రమే కాక, ఎప్పటికీ ఆ జ్ఞాననిష్ఠలో ఉండగలగటం. జీవితంలో ఒక కష్టం ఎదురైనప్పుడు ఆ జ్ఞానం ఆదుకుంటే అది జ్ఞాననిష్ఠ.

ఆ జ్ఞాననిష్ఠలో ఎలా ఉండాలి? నిదిధ్యాసనం చేయటం ద్వారా! నిదిధ్యాసనం అంటే ఈ బోధలో నిలబడటం. దానికోసం పదేపదే శ్రవణం చేయవచ్చు, మననం చేసుకోవచ్చు. ఎవరితోనైనా చర్చించవచ్చు, నేర్చుకున్నది వ్రాయవచ్చు, ఎవరికన్నా బోధించవచ్చు. ఏం చేశారన్నది కాదు ముఖ్యం ఎంతసేపు అందులో నిలిచారన్నది ముఖ్యం.

ఇక్కడ ఆత్మ అంటే మనస్సు. ఆత్మానం సంస్తభ్య అంటే మనస్సును మనస్సుతో అదుపులో పెట్టుకోవాలి. అంటే నిదిధ్యాసనం ద్వారా ఆ బోధలో నిలబడాలి. నిదిధ్యాసనం అంటే కళ్ళు మూసుకుని చేసే ధ్యానం కాదు.

జహి శత్రుం మహాబాహో – ఎప్పుడైతే నేను ఈ చైతన్యాన్ని అని అర్థం చేసుకుంటావో, అప్పుడు పూర్ణత్వం పొందుతావు. అర్జునా, శరీరానికి పరిమితి ఉంది కాని చైతన్యమైన నాకు పరిమితి లేదు. నేను పూర్ణుడను అని అర్థం చేసుకుంటే కోరికలకు చోటేది? అందువల్ల ఓ అర్జునా! నువ్వు శత్రువును నాశనం చేయి. ఏ శత్రువు?

కామరూపమ్ – తీరని కోరికరూపంలో ఉన్న శత్రువు. ఎటువంటి కోరిక?

దురాసదమ్ – అర్థం కాని కామం. ఎందుకు? చాలామందికి కామం అంటే ఏమిటో తెలియదు. అందువల్ల దాన్ని పొందాలనే చూస్తారు. పూర్ణత్వభావన ఏర్పడితేనే ఈ కామం పోతుంది. ఇది శాశ్వతమైన పరిష్కారం.

దమము – శమము – వివేకము – తాత్కాలిక పరిష్కారం
ఆత్మజ్ఞానం – శాశ్వత పరిష్కారం.

కామాన్ని తొలగిస్తే, క్రోధం తానంతట అదే తప్పుకుంటుంది.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే కర్మయోగో నామ తృతీయోఽధ్యాయః

హరి ఓం తత్సత్

ఇది శ్రీమద్భగవద్గీతయందు, ఉపనిషత్తులయందు, బ్రహ్మవిద్యయందు, యోగశాస్త్రమునందు, శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదమునందు కర్మయోగము అనే మూడవ అధ్యాయము.

అధ్యాయము 3 – కర్మయోగము సారాంశము

ఈ అధ్యాయం పేరు కర్మయోగం. పేరుకు తగ్గట్టుగానే ఈ అధ్యాయం కర్మయోగాన్ని కీర్తిస్తుంది. దీనికి ఆధారం అర్జునుడు వేసిన ప్రశ్న. అర్జునుని ప్రశ్నకు ఆధారం రెండవ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ చేసిన బోధ.

రెండవ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానయోగం, కర్మయోగం – రెండింటి గురించీ చెప్పినా, జ్ఞానయోగం గురించి ఎక్కువ చెప్పాడు. నిజానికి కృష్ణపరమాత్మ బోధ మొదలవటమే జ్ఞానయోగంతో మొదలవుతుంది.

అశోచ్యానన్వశోచస్త్వం ప్రజ్ఞావాదాంశ్చ భాషసే ।
గతాసూనగతాసూంశ్చ నానుశోచంతి పండితాః ॥ – 2.11

జ్ఞానులు ఎలా ప్రవర్తిస్తారో చెప్పాడు.

ఏషా బ్రాహ్మీ స్థితిః పార్థ నైనాం ప్రాప్య విముహ్యతి ।
స్థిత్వాస్యామంతకాలేఽపి బ్రహ్మనిర్వాణమృచ్ఛతి ॥ – 2.72

స్థితప్రజ్ఞుడు బ్రహ్మీస్థితిలో ఉంటాడు అని మళ్ళీ జ్ఞానయోగంతో ముగించాడు. ఆ విధంగా కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానయోగంతో మొదలుపెట్టి, జ్ఞానయోగంతో ముగించి, మధ్యలో కర్మయోగం గురించి చెప్పి, అర్జునా యుద్ధం చెయ్యి అన్నాడు.

యోగస్థః కురు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ధనంజయ ।
సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః సమో భూత్వా సమత్వం యోగ ఉచ్యతే ॥ – 2.48

అర్జునా, కర్మ చేయి. కృష్ణపరమాత్మ స్పష్టంగానే చెప్పినా, అర్జునుడు సరిగ్గా వినకపోవటంవల్ల అతనికి సందేహం కలుగుతుంది. ఏమిటా సందేహం?

జ్ఞానయోగం గొప్పదయితే, జ్ఞానయోగంవల్లనే మోక్షం కలిగేటట్లయితే, తనను కర్మ చేయమని ఎందుకు అడుగుతున్నాడు? జ్ఞానయోగాన్ని మెచ్చుకుంటే జ్ఞానం పొందమని చెప్పాలి; కర్మయోగాన్ని మెచ్చుకుంటే కర్మ చేయమని చెప్పాలి. కాని జ్ఞానయోగాన్ని మెచ్చుకుని కర్మ చేయమని ఎందుకు చెప్పడం? ఒక వస్తువును బాగా మెచ్చుకుని, అందువల్ల ఇంకో వస్తువు కొనండి అన్నట్టు ఉంది. అందువల్ల ఈ అధ్యాయం అర్జునుని సందేహంతో మొదలయింది.

మూడవ అధ్యాయాన్ని ప్రధానంగా ఐదు భాగాలుగా విభజించవచ్చు. అవి –

1. ఉపోద్ఘాతం	**శ్లోకాలు 1–7**
2. కర్మయోగం	**శ్లోకాలు 8–20 (మొదటి పాదం)**
3. జ్ఞాని విధులు	**శ్లోకాలు 20 (రెండవ పాదం) – 29**

4. కర్మ యోగప్రాముఖ్యత **శ్లోకాలు 30-35**
5. కామక్రోధ లక్షణాలు, నివారణ **శ్లోకాలు 36-43**

1. ఉపోద్ఘాతం శ్లోకాలు 1-7

అర్జునుడు జ్ఞానయోగం గొప్పదా; కర్మయోగం గొప్పదా; జ్ఞానయోగం గొప్పదైతే నన్ను యుద్ధం చేయమని ఎందుకంటున్నావు అని అడిగాడు.

ఈ ఉపోద్ఘాత శ్లోకాల్లో, కృష్ణపరమాత్మ కొన్ని ప్రాథమిక అంశాలను విశదీకరించాడు. అవి రెండు సాధనలు, రెండు జీవనవిధానాలు.

సాధనలు – అందరూ కర్మయోగం, జ్ఞానయోగం రెండూ పాటించి తీరాలి – జ్ఞానయోగం కావాలా; కర్మయోగం కావాలా అనే అంశంలో మనకు ఎన్నుకునే అవకాశం లేదు. ఎందుకు? మోక్షం పొందటానికి కర్మయోగం ఒక మార్గం, జ్ఞానయోగం ఒక మార్గం అయితే ఈ రెండింటిలో ఏది బాగుంది అని అడగవచ్చేమో కాని శాస్త్రం ఆ అవకాశం ఇవ్వలేదు. **జ్ఞానయోగంవల్లనే మోక్షం లభిస్తుంది** అని నొక్కి వక్కాణిస్తుంది శాస్త్రం. రెండు ప్యాంట్లు ఉంటే ఏది వేసుకోను అనుకోవచ్చు, అలాగే రెండు షర్టులలో ఏది వేసుకోను అనుకోవచ్చు కాని షర్టు వేసుకోనా, ప్యాంటు వేసుకోనా అనుకోలేరు కదా! ఇదీ అంతే!

మీకు మోక్షం కావాలా వద్దా అనే అంశంలో మీకు ఎన్నుకునే అవకాశం ఉంది. మోక్షం కావాలనుకుంటే మాత్రం జ్ఞానయోగం ఒక్కటే మార్గం. జ్ఞానయోగానికి రావాలంటే దానికి అర్హత ఉండాలి. ఆ అర్హత సాధన చతుష్టయ సంపత్తి. అంటే చిత్తశుద్ధి పొందాలి. సాధన చతుష్టయ సంపత్తిని కర్మయోగం ద్వారానే పొందగలము. అందువల్ల కర్మయోగం కూడా పాటించాలి.

మన శాస్త్రం బోధించిన చక్కని రాజమార్గము – కర్మయోగం పాటించి, చిత్తశుద్ధిని పొంది, జ్ఞానయోగానికి వచ్చి, మోక్షం పొందాలి. దీనిలో అయోమయానికి ఆస్కారం లేదు.

ఇంక వేరే ఏ యోగం గురించి మాట్లాడినా కూడా, అది కర్మయోగంలోకే వస్తుంది – అష్టాంగయోగం, జపయోగం, ధ్యానం ఏదైనా సరే.

జీవనవిధానాలు – ఆశ్రమ ధర్మాన్ని ఎన్నుకునే అవకాశం ఉంది. గృహస్థాశ్రమాన్ని ప్రవృత్తి మార్గమనీ, సన్న్యాసాశ్రమాన్ని నివృత్తి మార్గమనీ అంటారు. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ **నిష్ఠ** అనే పదాన్ని వాడాడు. నిష్ఠ అంటే ఇక్కడ అర్థం ఆశ్రమం లేదా జీవనవిధానం. ఈ రెండు ఆశ్రమధర్మాల్లో ఏదైనా పాటించి చిత్తశుద్ధి పొందవచ్చు.

ఈ రెండు ఆశ్రమాల్లో ఏది మెరుగైనది అంటే కృష్ణపరమాత్మ గృహస్థాశ్రమమే మెరుగైనది అన్నాడు. ఎందుకంటే పరిణతి చెందని సన్న్యాసికన్నా గృహస్థే ఉత్తమం. ఇందులో ముఖ్యమైన మంత్రం.

లోకేఽస్మిన్ ద్వివిధా నిష్ఠా పురా ప్రోక్తా మయానఘ ।
జ్ఞానయోగేన సాంఖ్యానాం కర్మయోగేన యోగినామ్ ॥ – 3.3

రెండు ఆశ్రమధర్మాలు ఉన్నాయి. ఏదైనా పాటించు కాని సాధనలు మాత్రం రెండూ చేయి. కర్మయోగం పాటించి, చిత్తశుద్ధిని పొంది, జ్ఞానయోగానికి వచ్చి, మోక్షం పొందాలి.

2. కర్మయోగం శ్లోకాలు 8-20 (మొదటి పాదం)

కర్మయోగం అంటే ఏమిటి? ఇందులో రెండు పదాలు ఉన్నాయి - కర్మ+యోగం. కర్మ అంటే సరియైన పని చేయటం; యోగం అంటే సరియైన దృక్పథం ఉండటం. అందువల్ల కర్మ యోగమంటే

సరియైన కర్మ + సరియైన దృక్పథం.

కర్మ - కర్మలను మూడు రకాలుగా విభజించింది శాస్త్రం.

1) **సాత్త్విక కర్మ** - దీనివల్ల ఎక్కువమంది లాభం పొందుతారు, నేను కూడా లాభం పొందవచ్చు. ఇది ఉత్తమకర్మ.

2) **రాజస కర్మ** - దీనివల్ల నేను లాభం పొందుతాను, మహా అయితే నా కుటుంబసభ్యులు లాభం పొందుతారు. ఇది మధ్యమ కర్మ.

3) **తామస కర్మ** - నేను లాభం పొందటానికి, ఎదుటివారిని బాధ పెట్టటానికి కూడా వెనుకాడను. ఇది అధమ కర్మ.

కర్మయోగి సాత్త్విక కర్మలను ఎక్కువ చేస్తూ, రాజస కర్మను తగ్గించుకుంటూ, తామసిక కర్మలను పూర్తిగా మానాలి. సాత్త్విక కర్మలను శాస్త్రమే నిర్దేశించింది. వాటిని పంచమహా యజ్ఞాలుగా పేర్కొంది. అవి వరుసగా- దేవయజ్ఞం, పితృయజ్ఞం, ఋషియజ్ఞం, మనుష్యయజ్ఞం, భూతయజ్ఞం. అవి కూడా నిష్కామంగా చేయాలి.

కర్మ అంటే పంచమహాయజ్ఞాలు, సాత్త్విక కర్మ, నిష్కామ కర్మ

యోగం - యోగం అంటే సరియైన దృక్పథం. దీన్ని సమత్వం అంటారు. దీనికి రెండు పద్ధతులు సూచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

1) **ఈశ్వరార్పణ బుద్ధి** - ఏం చేసినా, దేవుడికి అంకితం ఇస్తున్నట్టుగా చేయాలి. అప్పుడు ఏ పని చేసినా, మనస్ఫూర్తిగా చేస్తాము.

2) **ఈశ్వరప్రసాద బుద్ధి** - మనం ఏ పని చేసినా దానికి ఏదో ఒక ఫలం వస్తుంది. అది మనకు నచ్చవచ్చు, నచ్చకపోవచ్చు. దాన్ని ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరిస్తే బాధపడము. నేనింత మంచివాడినైనా కూడా నాకే ఎందుకు ఇన్ని కష్టాలు వచ్చాయి అనుకుంటాము. ఈ కష్టాలు ఇప్పటి పని ఫలితమే కాదు. పూర్వజన్మఫలితం కూడా అవవచ్చు అని మర్చిపోతాము. ధర్మరాజు, నలుడు ఇలా మహామహులే ఎన్నో అవస్థలు పడ్డారు.

ఇలా కర్తగా ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో చేయటం, భోక్తగా ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరించటాన్ని సమత్వం అంటారు.

అందరూ కర్మయోగాన్ని పాటించి తీరాలని చెబుతూ, కృష్ణపరమాత్మ నాలుగు భిన్నకోణాల్లోంచి కర్మయోగాన్ని అద్భుతంగా వర్ణిస్తాడు.

1. **కర్మయోగాన్ని ఈశ్వర ఆజ్ఞగా పాటించాలి** – ఈ పంచమహాయజ్ఞాలను ఈశ్వర విహితకర్మలుగా చేయాలి. ప్రభుత్వం, చట్టం మన మంచికోసమే ఉన్నా, ప్రభుత్వంకోసం కొన్ని చట్టాలను పాటిస్తాము. పోలీసు చుట్టుపక్కల లేకపోతే సిగ్నలును పాటించని వారెందరో! పరిపక్వత లేనివ్యక్తి తనంతట తాను చేయడు కాబట్టి శాస్త్రం ఈ పంచమహాయజ్ఞాలను చేసి తీరాలని చెబుతోంది. పైగా ఇవి చేయకపోతే ప్రత్యవాయపాపం వస్తుందని బెదిరిస్తుంది కూడా.

2. **కర్మయోగాన్ని ఈశ్వరయజ్ఞంలా చేయాలి** – మనం పరిపక్వత చెందిన వారమైతే, కర్మలను భయంతో చేయనవసరం లేదు, ఈశ్వరునికి కృతజ్ఞత చూపేలా చేయవచ్చు. స్వామీ చిన్మయానంద అద్భుతంగా చెబుతారు– దేవుడు నీకీ జీవితాన్ని కానుకగా ఇచ్చాడు. ఈ జీవితాన్ని నువ్వెలా జీవిస్తావన్నది నువ్వు దేవునికి తిరిగి ఇచ్చే కానుక. నువ్వు ఏం చేసినా, ఏం సాధించినా, అది భగవంతునికి నువ్వు చూపే కృతజ్ఞత. అందువల్ల కర్మయోగాన్ని యజ్ఞంలా మలుచుకోవాలి.

3. **కర్మయోగాన్ని చిత్తశోధకంగా మలచుకోవాలి** – కర్మయోగాన్ని ఆజ్ఞగా పాటించినా పాటించకపోయినా, యజ్ఞంలా చేసినా చేయకపోయినా, చిత్తశుద్ధి పొందటానికి కర్మయోగం అద్భుతమైన మార్గం. కర్మయోగం మనస్సునుంచి రాగద్వేషాలు, కామక్రోధాలు, లోభమోహాలు, మదమాత్సర్యాలనే మలినాలను పోగొట్టుతుంది. అందువల్ల కర్మయోగాన్ని చిత్తశోధకంగా మలచుకోవాలి.

4. **కర్మయోగాన్ని ధర్మాచరణగా చెయ్యాలి** – ప్రకృతిలో సమతుల్యత నిలపటంకోసమైనా కర్మయోగాన్ని పాటించాలి. సృష్టి అంతా లయబద్ధంగా ఉందని ఒప్పుకుని తీరాలి. పదిమంది కలిసి గీతాధ్యయనం చేస్తుంటే అందరూ కలిసి ముక్తకంఠంతో చదవాలి. ఒక్కళ్ళు తప్పుగా చదివినా, అపశ్రుతి దొర్లుతుంది. కర్మయోగి ప్రకృతిలో సమతుల్యతను చూస్తాడు.

ఈ నాలుగు కోణాల్లో ఎలా పాటించినా, కర్మయోగాన్ని పాటించాలి.

3. జ్ఞాని విధులు శ్లోకాలు 20 (రెండవ పాదం) – 29

జ్ఞాని విధులు చెప్పటం ద్వారా కృష్ణపరమాత్మ ఒక ఉపసిద్ధాంతాన్ని కూడా చెబుతున్నాడు. జ్ఞాని నిజానికి ఏమీ సాధన చేయనవసరం లేదు. ఎందుకంటే అతను సాధ్యాన్ని (లక్ష్యాన్ని) పొందేశాడు. అతనికి విధినిషేధాలు లేవు. కాని అతనికి ఏమీ విధినిషేధాలు లేకపోయినా, ప్రపంచంలో ఉన్న అజ్ఞానులకు కావాలి కాబట్టి, జ్ఞాని వారికి మార్గదర్శిగా నిలుస్తాడు కాబట్టి, వారికోసమైనా అతను కర్మ చేయాలి. ప్రపంచానికి ఆదర్శపురుషుడు కావాలి.

యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠః తత్తదేవేతరో జనః ।

స యత్ప్రమాణం కురుతే లోకస్తదనువర్తతే ॥ – 3.21

పిల్లలు ఎవరినో ఒకరిని అనుకరిస్తారు. సినిమా నటులు, క్రీడాకారుల ఫోటోలు గోడలకు తగిలించుకుని, వారి వేషభాషల దగ్గరనుంచి అన్నీ అనుకరిస్తారు. అందువల్ల జ్ఞానికి ఆదర్శంగా ప్రవర్తించాల్సిన బాధ్యత ఉంది. ఇది ప్రాథమిక బోధ.

దీనివల్ల చెప్పిన ఉపసిద్ధాంతం ఏమిటి? పిల్లలను ప్రభావితం చేసే వారందరినీ కూడా హెచ్చరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. పిల్లలమీద నలుగురి ప్రభావం ఉంటుంది – తల్లి, తండ్రి, గురువు, రాజు. ఇక్కడ రాజు అంటే నాయకుడు అనుకోవచ్చు. పిల్లలకు ఈ నలుగురూ చెప్పే మంచిమాటకన్నా, వారి జీవితం ఆదర్శప్రాయంగా ఉండాలి. ఎందుకంటే పిల్లలు వారికి తెలియకుండానే పెద్దవారిని అనుకరిస్తారు. గంటల కొద్దీ చెప్పే ఉపన్యాసాల కన్నా, ఒక నిముషం సేపు పాటించే ఆచరణ ప్రభావం ఎక్కువ.

4. కర్మ యోగప్రాముఖ్యత శ్లోకాలు 30–35

30వ శ్లోకం ఈ అధ్యాయం మొత్తానికే ఆయువు పట్టు.

మయి సర్వాణి కర్మాణి సన్న్యస్యాధ్యాత్మచేతసా ।

నిరాశీర్నిర్మమో భూత్వా యుధ్యస్వ విగతజ్వరః ॥ – 3.30

కర్మయోగిగా మారటానికి 5 సూత్రాల కార్యక్రమాన్ని ఇచ్చాడు కృష్ణపరమాత్మ.

1. **వివేక బుద్ధి – అధ్యాత్మ చేతసా–** మోక్షం ముఖ్యసాధనగా ఉండాలి. ధర్మార్థ కామాలను వద్దనటం లేదు కాని అవే అంతిమలక్ష్యాలు కాదు. అవి అంతిమలక్ష్యమైన మోక్షం పొందటానికి మార్గాలు అని అర్థం చేసుకోవాలి.

2. **ఈశ్వరార్పణబుద్ధి – మయి సర్వాణి కర్మాణి సన్న్యస్య –** చేసే కర్మలనన్నిటినీ ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో చేయాలి. చేసే ప్రతి పనిని ఆరాధనగా చేయాలి. ఇది మంచిపని, ఇది చెడ్డపని అనుకోకూడదు.

3. **ప్రసాద బుద్ధి – నిరాశీః –** ఎటువంటి కర్మఫలం వచ్చినా దానికి సంసిద్ధంగా ఉండాలి. ఎందుకంటే భవిష్యత్తు మీ చేతిలో లేదు. అంతా నేనే నిర్ణయిస్తాను అనుకుంటే అది గర్వం అవుతుంది; నా చేతిలో ఏమీ లేదు, అంతా భగవంతుడే నిర్ణయిస్తాడు అనుకుంటే అది విధిని నమ్మినట్టవుతుంది. మీ భవిష్యత్తును కొంతమేరకు మీరు నిర్ణయిస్తారు కాని మీరు కాకుండా మీ భవిష్యతును నిర్ణయించటంలో అనేక అంశాలు తోడవుతాయి. అందువల్ల ఏదొచ్చినా స్వీకరించగలగాలి. దీన్ని **ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి** అంటారు. ఓ దేవా, ఏది రావాలని రాసిపెట్టి ఉంటే అది రానీ. కాకపోతే అది నాకు అనుకూలంగా లేకపోతే, దాన్ని చిరునవ్వుతో స్వీకరించే బుద్ధిని నాకు ఇవ్వు అని అనుకోగలగాలి. అలా సంసిద్ధత ఉంటే, ఏమీ ఆందోళన ఉండదు. ప్రణాళిక వేరు, బెంగ వేరు.

4. **అమానిత్వం – నిర్మమః –** ఏదైనా విజయం సాధించగానే, అంతా నావల్లే జరిగిందని పొంగిపోకూడదు. మీరు కాకుండా మీ విజయానికి అనేక అంశాలు తోడ్పడతాయి. అన్నింటినీ కలిపి దైవం అనండి; ఏదో శక్తి అనండి; ఏదైనా అనండి. అందువల్ల విజయం పొందితే అణకువ చూపండి. దీన్ని **నిర్మమః** అంటారు. నేనేమీ చేయలేదు, అననవసరం లేదు, కాని అంతా నేనే చేశాను అని గర్వపడకూడదు. దీన్ని **అమానిత్వం** అంటారు. ఓటమిని చిరునవ్వుతో స్వీకరించటం; విజయంలో వినయం చూపటం కర్మయోగి లక్షణాలు.

5.సమత్వం – **విగతజ్వరః** – దీన్నే **సమత్వం** అని కూడా అంటారు. మొదటి నాలుగూ పాటిస్తే, ఐదవది దానంతట అదే అలవడుతుంది. ఏదొచ్చినా సమత్వం పాటించండి. కష్టం వస్తే కృంగిపోకండి; సుఖం వస్తే పొంగిపోకండి.

ఈ ఐదు సూత్రాలు టూకీగా – వివేకబుద్ధి, ఈశ్వరార్పణబుద్ధి, ప్రసాదబుద్ధి, అమానిత్వం, సమత్వం. ఎవరైతే ఈ ఐదు సూత్రాల కర్మయోగాన్ని పాటిస్తారో వారు ఆధ్యాత్మిక విజయం పొందుతారు.

యే మే మతమిదం నిత్యమనుతిష్ఠంతి మానవాః ।
శ్రద్ధావంతోఽనసూయంతో ముచ్యంతే తేఽపి కర్మభిః ॥ – 3.31

యే త్వేతదభ్యసూయంతో నానుతిష్ఠంతి మే మతమ్ ।
సర్వజ్ఞానవిమూఢాంస్తాన్ విద్ధి నష్టానచేతసః ॥ – 3.32

5. కామక్రోధ లక్షణాలు, నివారణ శ్లోకాలు 36-43

అర్జునుడు అడిగిన ఇంకో ప్రశ్నకు కృష్ణపరమాత్మ జవాబు చెప్తున్నాడు. అర్జునుని ప్రశ్న ఇది – కర్మయోగం ఇంత గొప్పదని తెలిసినా కూడా ఏ శక్తి బలవంతం చేసినట్టుగా మనుష్యులు పాపాలు చేస్తున్నారు?

ఆ శక్తిని కామక్రోధాలుగా అభివర్ణిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. వీటినే రాగద్వేషాలు అని కూడా అనవచ్చు. మనం ఆత్మ-అనాత్మల కలయికలం. అందువల్ల అర్థకామాలూ అవసరమే; ధర్మమోక్షాలూ అవసరమే. రెండింటినీ సమతుల్యం చేసుకోవాలి. కాని మనం ఎంతసేపూ వ్యావహారిక సుఖాలైన అర్థకామాల వెంటే పరుగులు తీస్తాము. ఎందుకు? మన రాగద్వేషాలు మనను ప్రేరేపిస్తాయి. అర్థకామాలు ఎంత ప్రాముఖ్యత వహిస్తాయంటే, ఆధ్యాత్మిక చింతన చేసేందుకు తీరిక లేదు మనకు.

బాలస్తావత్క్రీడాసక్తః తరుణస్తావత్తరుణీసక్తః ।
వృద్ధస్తావచ్చిన్తాసక్తః పరమే బ్రహ్మణి కోఽపి న సక్తః ॥ – భజగోవిందమ్

అందువల్ల మనకు ఆటంకాలు మనలో కలిగే కామక్రోధాలు. కాని కృష్ణపరమాత్మ క్రోధాన్ని విడిగా వివరించదు. కామం తీరకపోతే క్రోధం కలుగుతుంది కాబట్టి, కామాన్ని అరికడితే చాలు. ఐదువందల కోట్ల డాలర్లు ఉన్నా తృప్తి ఉండదు మనుష్యులకు. కోరికలు పుడుతూనే ఉంటాయి. తంబూరశ్రుతి లాగా నాకు కావాలి, నాకు కావాలి అనే కోరిక ఉంటూనే ఉంటుంది.

కామాన్ని అరికట్టే మార్గాలు – కామాన్ని రెండు దశల్లో అరికట్టాలి. మొదటిది తాత్కాలిక పరిష్కారం. రెండవది శాశ్వత పరిష్కారం.

1. **తాత్కాలిక పరిష్కారం** – దీన్ని ఫస్ట్ ఎయిడ్ ట్రీట్‌మెంట్ అనవచ్చు. అది మూడు అంశాలను నియంత్రించటం ద్వారా జరుగుతుంది.

ఎ) **దమము** – దమము అంటే ఇంద్రియనిగ్రహం. చూచిన ప్రతిదాన్నీ మనస్సులోకి చొరపడనివ్వకూడదు. కళ్ళముందు బోర్డు పెట్టుకోవాలి – **అనుమతి లేనిదే ప్రవేశం లేదు.**

బి) **శమము** – శమము అంటే మనోనిగ్రహం.

ధ్యాయతో విషయాన్ పుంసః సంగస్తేషూపజాయతే । – 2.62

మనస్సు నిముషంలో సంగత్వం పెంచేసుకుంటుంది. ఒక వస్తువును, ఒక వ్యక్తిని మొదట ఇష్టపడితే ఇంక వాటికి జిగురువేసి అంటించినట్టుగా అతుక్కుపోతారు. ఆ వస్తువు లేదా ఆ వ్యక్తి లేకపోతే నేను జీవించలేను అనే పరిస్థితి వస్తుంది. అందువల్ల అలా అతుక్కుపోవాలని ఉంటే ఉన్నతమైన దానికి అంటే **గీతాబోధకు** అతుక్కుపోండి.

సి) **వివేకము** – వివేకము అంటే ఆలోచించటం. బాహ్యంగా ఉన్న వస్తువు అశాశ్వతమనీ, అశాశ్వతమైన వస్తువు శాశ్వతమైన శాంతిభద్రతలను ఇవ్వలేవనీ తెలుసుకోవాలి.

ఎందుకంటే అశాశ్వతం + అశాశ్వతం = అశాశ్వతం.

తప్పుగా అర్థం చేసుకున్న ప్రపంచం దుఃఖహేతువు
సరిగ్గా అర్థం చేసుకున్న నేను సుఖస్వరూపుడను

దయానందస్వామీజీ అద్భుతంగా చెబుతారు **'సమస్య నువ్వు, పరిష్కారం నువ్వే!'** వివేకం అంటే నిత్యానిత్య వస్తువివేకం చేయటం. అలా దమము, శమము, వివేకము పాటించటం ద్వారా కామాన్ని తాత్కాలికంగా ఉపశమనం చేయవచ్చు.

2. **శాశ్వత పరిష్కారం** – శాశ్వత పరిష్కారం **ఆత్మజ్ఞానం మాత్రమే**. ఏదైనా కోరిక ఎందుకు కలుగుతున్నది? అపూర్ణత్వంవల్ల.
ఆత్మన్యేవ ఆత్మనః తుష్టః

ఆనందం నాలోనే ఉంది అని అర్థం చేసుకుంటే నన్ను ప్రేమిస్తున్నావా, నన్ను ప్రేమిస్తున్నావా అని ఎవరినీ ప్రేమకోసం అర్థించము. ఇతరులు నన్ను ప్రేమించినా, ప్రేమించకపోయినా నేను ఆనందస్వరూపుడను; నేను ఇతరులకు ప్రేమను పంచిపెడతాను అని తెలుసుకోగలుగుతాము.

ఏవం బుద్ధేః పరం బుద్ధ్వా సంస్తభ్యాత్మానమాత్మనా ।
జహి శత్రుం మహాబాహో కామరూపం దురాసదమ్ ॥ – 3.43

నేను పూర్ణుడను అని అర్థం చేసుకుంటే, కోరికలకు చోటేది? కామాన్ని అరికడితే, క్రోధం దానంతట అదే మాయమవుతుంది.

ఈ విధంగా కర్మయోగం గురించి కృష్ణపరమాత్మ బోధించటంవల్ల ఈ మూడవ అధ్యాయాన్ని కర్మయోగం అంటారు.

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

అథ చతుర్థోఽధ్యాయః - జ్ఞానకర్మసన్న్యాసయోగః

(నాల్గవ అధ్యాయము - జ్ఞానకర్మసన్న్యాసయోగము)

భగవద్గీత మొదటి అధ్యాయంలో అర్జునుని ద్వారా వ్యాసాచార్యులు సంసారంయొక్క సమస్యను వెలిబుచ్చారు. ఆ సమస్య మూడు రూపాల్లో ఉంటుంది – రాగం, శోకం, మోహం.

రాగం – బాహ్యవస్తువులమీద భావపరంగా ఆధారపడతాము

శోకం – భావపరంగా ఆధారపడటంవల్ల మనస్సు బాధపడుతుంది

మోహం – రాగం, శోకాలవల్ల బుద్ధి సరిగ్గా పనిచేయదు

అర్జునుడు ఈ మూడు దశల్లో పడిపోయినప్పుడు, ముందు తనే తన సమస్యను పరిష్కరిద్దామనుకున్నాడు, కాని సాధ్యం కాలేదు. అప్పుడు ఒక తెలివైన పని చేశాడు. భగవంతుణ్ణి శరణువేడి, ఆయనను గురువుగా స్వీకరించాడు.

భగవద్గీతలో కృష్ణపరమాత్మను భగవంతునిగా కాకుండా, గురువుగా చూస్తాము.

వసుదేవసుతం దేవం కంసచాణూరమర్దనమ్
దేవకీపరమానందం కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్ – ధ్యానశ్లోకాలు

అర్జునుడు తెలివిగా కృష్ణపరమాత్మను శరణు వేడాడు. కృష్ణుడు కూడా గురువుగా జవాబు చెప్పటానికి సిద్ధపడ్డాడు. రెండవ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుని సమస్యకు సమాధానం ఇవ్వటం మొదలుపెట్టాడు. **ఆత్మజ్ఞానం మాత్రమే సంసారంనుంచి విముక్తి కలిగించగలదు.** ఇదీ కృష్ణపరమాత్మ బోధ సారాంశం. అందువల్ల భగవద్గీతను **ఆత్మవిద్య** అని కూడా అంటారు. గీతలో అనేక అంశాలు చర్చించాడు. ఆఖరికి ఆహారనియమాలు కూడా వదలలేదు. కాని ముఖ్యాంశం జ్ఞానం. అందువల్ల గీతను **మోక్షశాస్త్రం** అని కూడా అంటారు.

వ్యవహిత పృథనాముఖం నిరీక్ష్య స్వజనవధాద్విముఖస్య దోషబుద్ధ్యా
కుమతిమహరదాత్మవిద్యయా యశ్చరణరతిః పరమస్య తస్య మేఽస్తు – భీష్మస్తుతి శ్లోకమ్ 1-9-36

భీష్మాచార్యులు కృష్ణపరమాత్మతో చెబుతాడు, 'ఓ దేవా! నువ్వు అర్జునుని సమస్యను ఆత్మవిద్య ద్వారా పారద్రోలావు.' అందువల్ల భగవద్గీత భక్తిశాస్త్రం, కర్మశాస్త్రం, యోగశాస్త్రం కాదు. **భగవద్గీత జ్ఞానశాస్త్రం.**

రెండవ అధ్యాయం మొత్తం భగవద్గీతయొక్క సారాంశం. రాగ, శోక, మోహాలను పోగొట్టటానికి రెండు దశల్లో ఆధ్యాత్మిక సాధనను చెయ్యాలన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి – కర్మయోగం, జ్ఞానయోగం. ఒకటి ప్రవృత్తిమార్గం, ఇంకొకటి నివృత్తిమార్గం. కర్మయోగం అనాత్మ గురించి చెపితే, జ్ఞానయోగం ఆత్మ గురించి చెబుతుంది.

ఈ రెండింటి గురించీ టూకీగా రెండవ అధ్యాయంలో చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. కర్మయోగం చిత్తశుద్ధిని కలుగజేస్తుంది. ఈ సందర్భంలో కృష్ణపరమాత్మ ఒక విషయాన్ని సుస్పష్టంగా తేటతెల్లం చేశాడు. కర్మయోగం దానంతట అది మోక్షాన్ని ఇవ్వలేదు. చిత్తశుద్ధిని మాత్రమే కలుగజేస్తుంది; దాని తరువాత జ్ఞానయోగానికి రావాలి. కర్మయోగం కర్మను ఎలా సరియైనరీతిలో చేయాలో, ఎలా సరియైన దృక్పథంతో చేయాలో నేర్పిస్తుంది. ఈశ్వరార్పణబుద్ధిని, ప్రసాదబుద్ధిని కలుగజేస్తుంది.

దాని తరువాత జ్ఞానయోగానికి వచ్చి ఆత్మవిచారణ చేయాలి. అది కూడా సమర్థవంతమైన గురువు దగ్గర శాస్త్రాన్ని నేర్చుకోవాలి. అది కూడా శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనల ద్వారా నేర్చుకోవాలి. ఈ రెండు యోగాల గురించీ టూకీగా చెప్పాడు కాబట్టి వాటిని వివరంగా చెప్పదలచుకున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

భగవద్గీత బోధ టీవీలో న్యూస్ చదివే పద్ధతిలో ఉంటుంది. న్యూస్‌లో ఏం చేస్తారు? ముందు హెడ్‌లైన్స్ చెప్పి, తరువాత ఆ విషయాలన్నీ వివరంగా చెప్పి, మళ్ళీ హెడ్‌లైన్స్‌తో ముగిస్తారు. భగవద్గీత కూడా అంతే. రెండవ అధ్యాయంలో భగవద్గీత సారాంశం అంతా చెప్పి, 3-17 అధ్యాయాల్లో వాటిని వివరించి, మళ్ళీ 18వ అధ్యాయంలో సారాంశాన్ని చెప్పాడు. దీన్ని **సంక్షిప్త, విస్తార, సంక్షిప్త పద్ధతి** అంటారు. అలా కర్మయోగం జ్ఞానయోగాల గురించి రెండవ అధ్యాయంలో టూకీగా చెప్పాడు. ఇప్పుడు వాటిని విస్తారంగా చెప్పాలి. మూడవ అధ్యాయంలో కర్మయోగం గురించి విస్తారంగా చెపితే; నాలుగు, ఐదు అధ్యాయాల్లో జ్ఞానయోగం గురించి విస్తారంగా చెబుతాడు. జ్ఞానయోగం అర్థం చేసుకోవటానికి కొంచెం కష్టం కాబట్టి, దానికి రెండు అధ్యాయాలను కేటాయించాడు. మూడవ అధ్యాయాన్ని కర్మయోగం అంటారని చూశాము. నాల్గవ అధ్యాయాన్ని **జ్ఞానకర్మసన్న్యాసయోగము** అంటారు. అలా ఎందుకంటారో తరువాత చూద్దాము.

ఈ నేపథ్యంతో నాల్గవ అధ్యాయంలోకి అడుగు పెడదాము. ఇందులోనూ, ఐదవ అధ్యాయంలోనూ జ్ఞానయోగం గురించి వస్తుంది. వీటిని బాగా అర్థం చేసుకోవాలంటే ముందు రెండవ అధ్యాయంలో చెప్పిన జ్ఞానయోగ భాగాన్ని ఒకసారి గుర్తుకు తెచ్చుకోవాలి. 12 నుంచి 30 వరకూ శ్లోకాలు జ్ఞానయోగం గురించిన సంక్షిప్త బోధ.

న త్వేవాహం జాతు నాసం న త్వం నేమే జనాధిపాః ।
న చైవ న భవిష్యామః సర్వే వయమతః పరమ్ ॥ – 2.12

దేహీ నిత్యమవధ్యోఽయం దేహే సర్వస్య భారత ।
తస్మాత్ సర్వాణి భూతాని న త్వం శోచితుమర్హసి ॥ – 2.30

వీటి మధ్యనున్న శ్లోకాల్లో జ్ఞానయోగం గురించి చెప్పబడింది. ఇప్పుడు మనం చూడబోయేది వీటి వ్యాఖ్యానం.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 1 **ఇమం వివస్వతే యోగం ప్రోక్తవానహమవ్యయమ్ ।**
వివస్వాన్ మనవే ప్రాహ మనురిక్ష్వాకవేఽబ్రవీత్ ॥
ఇమమ్, వివస్వతే, యోగమ్, ప్రోక్తవాన్, అహమ్, అవ్యయమ్,
వివస్వాన్, మనవే, ప్రాహ, మనుః, ఇక్ష్వాకవే, అబ్రవీత్ ॥

అహమ్	= నేను	మనవే	= (తన కుమారుడైన వైవస్వత) మనువునకు
ఇమమ్, అవ్యయమ్	= ఈ శాశ్వతమైన	ప్రాహ	= బోధించెను
యోగమ్	యోగమును	మనుః	= (ఆ) మనువు
వివస్వతే	= సూర్యునకు	ఇక్ష్వాకవే	= (తన కుమారుడైన) ఇక్ష్వాకునకు
ప్రోక్తవాన్	= చెప్పియున్నాను	అబ్రవీత్	= ఉపదేశించెను.
వివస్వాన్	= సూర్యుడు		

శ్రీభగవానే ఉవాచ
అహమ్ ఇమమ్ అవ్యయం యోగం వివస్వతే ప్రోక్తవాన్ ।
వివస్వాన్ మనవే ప్రాహ । మనుః ఇక్ష్వాకవే అబ్రవీత్ ।

తా: శ్రీభగవానుడు ఇట్లు పలికెను – నేను నిత్యసత్యమైన ఈ యోగమును సూర్యునకు చెప్పియున్నాను. సూర్యుడు తన పుత్రుడైన వైవస్వతమనువునకు దీనిని బోధించెను. ఆ మనువు తన కుమారుడైన ఇక్ష్వాకునకు ఉపదేశించెను.

1. అవతార రహస్యం: శ్లోకాలు 1 –12: కృష్ణపరమాత్మ ఉద్దేశ్యం జ్ఞానయోగం గురించి విస్తారంగా చెప్పటమే అయినా, అసలు విషయంలోకి అడుగు పెట్టేముందు, 1 నుంచి 12 శ్లోకాల వరకూ వేరే రెండు అంశాల గురించి చెప్పబోతున్నాడు. అవి – **గీతాస్తుతి; అవతార రహస్యం.** 13వ శ్లోకంనుంచి అసలు బోధ మొదలవుతుంది.

ఎ) **గీతాస్తుతి** – గీత వేదాల సారం. కృష్ణపరమాత్మ గీతాబోధను తన స్వంతబోధగా చెప్పుకోవటం లేదు. వేదాలను అపౌరుషేయాలు అంటారు. అవి సాక్షాత్తూ భగవంతుణ్ణుంచే వచ్చాయి. ఋషులు వాటిని తమ సత్త్వగుణంతో అందుకున్నారు. అప్పటినుంచి ఇది గురుపరంపరగా వస్తున్నది. కాని మధ్యకాలంలో మనుష్యులలో వాటిమీద శ్రద్ధ తగ్గింది. ఇది సాక్షాత్తూ పరమాత్మనుంచే వచ్చింది కాబట్టి, మానవాళికి మేలు చేయటంకోసం, ఆ బోధను పునరుద్ధరించే బాధ్యత కూడా పరమాత్మమీదే ఉంది.

అందువల్ల భగవంతుడు కృష్ణునిగా అవతారమెత్తాడు. కృష్ణావతారం కంసవధకోసం మాత్రమే కాదు. అది ముఖ్యకారణం కాదు. నిజానికి కంసుని వధించటానికి పరమాత్మ క్రిందికి దిగి రానవసరం లేదు. కంసుని తలమీద ఒక మెరుపు మెరిపిస్తే చాలు. దానికోసం గర్భవాసం, కారాగారవాసం, అసురుల వధలు చేయాల్సిన పని లేదు. వేదాలను పునరుద్ధరించటంకోసం భగవంతుడు కృష్ణునిగా అవతారమెత్తాడు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ

అర్జునునితో అంటాడు – నా ప్రాథమిక బాధ్యత **జగద్గురువు**గా బోధించటం. ఓ అర్జునా! నీ ద్వారా నేను మొత్తం మానవాళికి బోధ చేస్తున్నాను. అందువల్ల గీతాబోధ చివర్లో కృష్ణపరమాత్మ ప్రత్యక్షంగానే చెబుతాడు 'ఓ అర్జునా! నాకు అందరూ ఇష్టమే, కాని గీతాబోధ చేసేవారంటే మరీ ఇష్టం'. స్వామీజీ అంటారు, 'కృష్ణపరమాత్మ నన్ను ఇంకా ఎక్కువగా ప్రేమించటానికి కారణం నేను గీత క్లాసులు తీసుకుంటున్నాను.' (సంవత్సరమంతా, చెన్నై మహానగరంలో ఎక్కడో ఒకచోట స్వామీజీ గీతాబోధ చేస్తూనే ఉంటారు. గీత ఎన్నిసార్లు చెప్పి ఉంటారో లెక్కలేదు.) కృష్ణపరమాత్మ అవతారం ఎత్తింది గీతాచార్యునిగా అవటానికి. గీత అంటే వేదాల సారం. ఇది గీతామాహాత్మ్యమ్.

> **సర్వోపనిషదో గావో దోగ్ధా గోపాలనందనః**
> **పార్థో వత్సః సుధీర్భోక్తా దుగ్ధం గీతామృతం మహత్** – ధ్యానశ్లోకాలు

ఉపనిషత్తులు ఆవు అయితే, గీత దాన్నుంచి వచ్చే పాలు; కృష్ణపరమాత్మ ఆ పాలను పిండే గోపాలుడు. అందువల్లనే ప్రతి అధ్యాయం చివర **ఇతి శ్రీ మద్భగవద్గీతాసు ఉపనిషత్సు** అని వస్తుంది. ఇప్పుడు శ్లోకం చూద్దాము.

అహమ్ ఇమం యోగం ప్రోక్తవాన్ – ఓ అర్జునా! ఇదే బోధను నేను ఇంతకు ముందు వేదాల రూపంలో చేశాను. ఇప్పుడు వేరే పేరుతో చెబుతున్నాను. యోగం అంటే ఇక్కడ యోగద్వయం – కర్మ, జ్ఞాన యోగాలు. ఎవరికి చెప్పాడు?

వివస్వతే – ఈ జ్ఞానాన్ని సూర్యభగవానునికి చెప్పాను. సూర్యభగవానుణ్ణి **వివస్వాన్** అంటారు. వివః అంటే అన్నం; వివస్వాన్ అంటే అన్న ప్రదాత. సూర్యుడు పరోక్షంగా వానలు కురిపించటం ద్వారా మనకు అన్నం సమృద్ధిగా దొరికేలా చేస్తాడు. ఈ విషయాన్ని 9వ అధ్యాయంలో చెబుతాడు.

> **తపామ్యహమహం వర్షం నిగృహ్ణామ్యుత్సృజామి చ ।**
> **అమృతం చైవ మృత్యుశ్చ సదసచ్చాహమర్జున ॥** – 9.19

సూర్యుడే సముద్రంనుంచి నీటిని గ్రహించి, వానరూపంలో కురిపించి, పంటలు పండేలా చేస్తాడు. అందువల్ల మనకు ఆహారాన్ని ప్రసాదించేది సూర్యుడే, వృక్షాలకు ప్రాణశక్తిని ఇచ్చేది కూడా సూర్యుడే.

వివః అన్నమ్ అస్య అస్తి ఇతి వివస్వాన్ – ఈ సూర్యభగవానునికి బోధ చేశాను. ఎటువంటి బోధ?

అవ్యయమ్ – ఎన్నటికీ నాశనం లేని బోధ. శాశ్వతమైనది. అవ్యయమ్ అంటే సనాతనం. అందువల్ల మన ధర్మాన్ని **సనాతన ధర్మం** అంటారు.

అంటే భగవంతుడు మహావిష్ణువు సూర్యభగవానునికి బోధించాడు. అతను ఏం చేశాడు?

వివస్వాన్ మనవే ప్రాహ – వివస్వుడు తన పుత్రుడైన మనువుకు చెప్పాడు. అతను సూర్యవంశానికి చెందినవాడు. రాముని పరంపరను సూర్యవంశమనీ, సీత పరంపరను చంద్రవంశమనీ అంటారు.

సూర్యవంశ సముద్భూతం, సోమవంశ సముద్భవామ్
పుత్రం దశరథస్యాద్యం, పుత్రీం జనక భూపతేః

వైవస్వత మనువుచేత కలియుగం నడుపబడుతున్నది. వైవస్వతమనువు నడుపుతున్నాడు కాబట్టి ఈ యుగాన్ని వైవస్వతమన్వంతరం అంటారు. మనం మనువు పుత్రులం, అందువల్ల మానవులం. మనువు ఏం చేశాడు?

మనురిక్ష్వాకవేఽబ్రవీత్ – మనువు, ఇక్ష్వాకునకు బోధించాడు. మన సాంప్రదాయంలో ఆధ్యాత్మ జ్ఞానం రెండు పరంపరలుగా వస్తున్నది. ఒకటి క్షత్రియపరంపర, ఇంకొకటి బ్రాహ్మణపరంపర. బ్రాహ్మణపరంపరలో సనక, సనాతన, సనందన, సనత్కుమారులు వస్తారు. వివసుడు, మనువు, ఇక్ష్వాకుడు లాంటివారు క్షత్రియ పరంపరలోకి వస్తారు. కృష్ణపరమాత్మ క్షత్రియపరంపరను ఎందుకు చెబుతున్నాడంటే గురుశిష్యులిద్దరూ క్షత్రియ పరంపరకు చెందినవారు కాబట్టి.

శ్లో. 2 **ఏవం పరంపరాప్రాప్తమిమం రాజర్షయో విదుః ।**
స కాలేనేహ మహతా యోగో నష్టః పరంతప ॥
ఏవమ్, పరంపరాప్రాప్తమ్, ఇమమ్, రాజర్షయః, విదుః,
సః, కాలేన, ఇహ, మహతా, యోగః, నష్టః, పరంతప ॥

పరంతప!	= ఓ పరంతపా! (అర్జునా)	విదుః	= తెలుసుకున్నారు
ఏవమ్	= ఈ విధముగా	సః, యోగః	= ఆ యోగము
పరంపరాప్రాప్తమ్	= పరంపరగా ప్రాప్తించిన	మహతా, కాలేన	= చాలాకాలము క్రిందటనే
ఇమమ్	= ఈ యోగమును	ఇహ	= ఈ భూలోకమందు
రాజర్షయః	= రాజర్షులు	నష్టః	= లుప్తమయింది.

హే పరన్తప! ఏవం పరమ్పరా–ప్రాప్తమ్ ఇమమ్ (యోగం)
రాజర్షయః విదుః । సః యోగః మహతా కాలేన ఇహ నష్టః ।

తా: ఓ పరంతపా! (అర్జునా!) ఈ విధముగ పరంపరా ప్రాప్తమైన ఈ యోగమును రాజర్షులు తెలుసుకున్నారు. కాని, అనంతరము ఈ యోగము కాలక్రమమున భూలోకమందు లుప్తమయింది.

ఏవం పరంపరాప్రాప్తమ్ – పరంపరగా వస్తున్న ఈ బోధ. ఈ బోధ గంగానదిలా వస్తున్నది. మన సాంప్రదాయంలో గంగను జ్ఞానంతో పోలుస్తారు. రెండూ శాశ్వతమైనవి; గంగ శివుని జటాఝూటంనుంచి వచ్చింది, జ్ఞానం కూడా సదాశివుణ్ణుంచి మొదలైంది; గంగ శరీరాన్ని శుద్ధం చేస్తే, జ్ఞానం మనస్సును శుద్ధం చేస్తుంది.

మలనిర్మోచనం పుంసాం జలస్నానం దినే దినే ।
సకృత్ గీతాంభసి స్నానం సంసారమలనాశనమ్ ॥

శ్రీ గీతామాహాత్మ్యమ్‌లో విష్ణుమూర్తి గీతను చదివితే కలిగే ఫలం వివరిస్తాడు. రోజూ 18 అధ్యాయాలూ చదివితే మంచిది. కాని మాకెక్కడ తీరికుంది అనకుండా రోజుకు 9 చదివినా, 6 చదివినా, 3 చదివినా, 2 చదివినా, 1 అధ్యాయం చదివినా మంచిది అంటాడు. అక్కడ కూడా ఆగడు, రోజుకు ఒక అధ్యాయంలో నాల్గవవంతు లేదా 5 శ్లోకాలు, 4 శ్లోకాలు, 3 శ్లోకాలు, 2 శ్లోకాలు, 1 శ్లోకం, కనీసం అర్ధశ్లోకం చదివినా చాలంటాడు. చూడండి ఎక్కడినుంచి ఎక్కడికి వచ్చాడో. 18 అధ్యాయాలనుంచి సగం శ్లోకం చదివినా పుణ్యం అంటున్నాడు.

గేయం గీతానామసహస్రం ధ్యేయం శ్రీపతిరూపమజస్రమ్ – భజగోవిందమ్

అలా భగవద్గీత గురుశిష్యపరంపరగా వస్తోంది. ఎవరు పొందారు ఆ జ్ఞానాన్ని?

రాజర్షయః విదుః – రాజర్షులందరూ ఈ జ్ఞానాన్ని పొందారు. మనం చిన్న కుటుంబం నడుపుతూనే క్షణం తీరిక లేదు అంటాము. రాజులు రాజ్యభారాన్ని మోస్తూ ఆత్మజ్ఞానాన్ని పొందారు. మనస్సుంటే మార్గముంటుంది. బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో చాలామంది గురువులూ, శిష్యులూ రాజర్షులే! అజాతశత్రువు గురువు, జనకుడు శిష్యుడు. అందువల్ల రాజుగా ఉంటూ జ్ఞానం పొందవచ్చు.

కాని కాలక్రమేణా ఈ ఆత్మవిద్య అంతరించి పోతున్నది – అనేక టీవీ ఛానల్లు వచ్చేసాయి. టీవీ ఎరుగని రోజుల్లో ఐదువేల సంవత్సరాల ముందే కృష్ణపరమాత్మ మనుష్యులకు దీనిమీద శ్రద్ధ తగ్గటం గురించి మాట్లాడుతున్నాడు.

పరంతప – హే అర్జునా; **సః యోగః నష్టః** – ఈ బోధ భూమినుంచి అంతరించిపోయింది లేదా ప్రాముఖ్యత తగ్గింది.

మహతా కాలేన – కాలక్రమేణ. కాలక్రమేణ ఈ బోధ నశించిపోయింది.

శ్లో. 3 **స ఏవాయం మయా తే౭ద్య యోగః ప్రోక్తః పురాతనః ।**
భక్తో౭సి మే సఖా చేతి రహస్యం హ్యేతదుత్తమమ్ ॥
సః, ఏవ, అయమ్, మయా, తే, అద్య, యోగః, ప్రోక్తః, పురాతనః,
భక్తః, అసి, మే, సఖా, చ, ఇతి, రహస్యమ్, హి, ఏతత్, ఉత్తమమ్ ॥

(త్వమ్)	= నీవు
మే, భక్తః	= నా భక్తుడవు
చ	= ఇంకా
సఖా, అసి, ఇతి	= ప్రియసఖుడవు, కనుక
సః, పురాతనః	= ఆ ప్రాచీనమైన
యోగః, ఏవ	= యోగమే
అయమ్	= ఇది (ఈ యోగము)
అద్య	= నేడు
మయా	= నాచేత
తే	= నీకు
ప్రోక్తః	= చెప్పబడుచున్నది
హి	= ఎందుకంటే
ఏతత్	= ఇది
ఉత్తమమ్	= మిక్కిలి ఉత్తమమైనది
రహస్యమ్	= గోప్యమైనది.

సః ఏవ అయం పురాతనః యోగః మయా అద్య తే ప్రోక్తః ।
(త్వం) మే భక్తః సఖా చ అసి ఇతి, హి ఏతత్ ఉత్తమం రహస్యమ్ ।

తా: ఈ యోగము ఉత్తమమైనది. రహస్యముగా ఉంచదగినది. నీవు నాకు భక్తుడవు, ప్రియసఖుడవు. కనుక, మిక్కిలి పురాతనమైన ఈ యోగమును నేడు నీకు వివరిస్తున్నాను.

ఈ బోధను రక్షించటం నా కర్తవ్యం. ఈ మానవాళికి ఈ బోధను తెలియజేసిందే నేను కాబట్టి, దాన్ని అంతరించి పోకుండా రక్షించే బాధ్యత కూడా నాదే! అందువల్ల ఈ బోధను నీకు చేయటానికి నిశ్చయించుకున్నాను. నిన్ను మానవాళికి ప్రతీకగా ఎంచుకున్నాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సః ఏవ పురాతనః యోగః మయా ప్రోక్తః – సః ఏవ అంటే అదే యోగం. ఏమిటా యోగం? కర్మ, జ్ఞాన యోగం. దీన్నే వేదం అంటారు. వేదాన్ని రెండు భాగాలుగా విభజిస్తారు – వేదపూర్వభాగం, వేద అంతభాగం. వేదపూర్వభాగాన్ని కర్మకాండ అనీ, వేద అంతభాగాన్ని జ్ఞానకాండ అనీ అంటారు. కర్మకాండ చిత్తశుద్ధిని ఇస్తే, జ్ఞానకాండ జ్ఞానాన్ని ఇస్తుంది. ఈ యోగద్వయాన్ని నేను చెప్పాను. ఎప్పుడు? పురాతనః – పూర్వం. ఇది చాలా పురాతనమైనది.

ఇందులోని గొప్పతనమేమిటంటే వైదిక ఋషులు కూడా ఈ జ్ఞానం మేము కనుక్కున్నాము అనరు. వారు కూడా పూర్వం మా గురువులు చెప్పారు అంటారు.

ఇతి శుశ్రుమ ధీరాణాం యే నస్తద్విచచక్షిరే – ఈశావాస్యమ్ 10

దీన్నిబట్టి ఈ బోధ ఆరంభమెప్పుడో చెప్పలేము. మహా అయితే వేదాల ప్రారంభం ఎప్పుడో చెప్పగలము అంతే. అందువల్ల నేను పురాతన ఆచార్యుడను అని చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. అయితే తన బోధ చేయటానికి అర్జునుణ్ణే ఎందుకు ఎన్నుకున్నాడు? దీనికి జవాబు చాలా తేలిక. అర్జునుడు అడిగాడు కాబట్టి, చెప్పాడు! ధర్మరాజు అడిగినా సంతోషంగా చెప్పి ఉండేవాడు. కాని ధర్మరాజు అడగలేదు; భీముడు అడగలేదు; ద్రోణుడు అడగలేదు.

కార్పణ్యదోషోపహతస్వభావః పృచ్ఛామి త్వాం ధర్మసమ్మూఢచేతాః ।
యచ్ఛ్రేయః స్యాన్నిశ్చితం బ్రూహి తన్మే శిష్యస్తేఽహం శాధి మాం త్వాం ప్రపన్నమ్ ॥ – 2.7

నేను నీకు శిష్యుణ్ణి, నాకు చెప్పు అన్నాడు. శిష్యుడవటానికి ఉండాల్సిన అర్హతేమిటి? శ్రద్ధా, భక్తి.
శ్రద్ధా భక్తి జ్ఞానయోగాదవైహి.

భక్తః అసి మే – ఓ అర్జునా, నువ్వు నా భక్తుడివి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంతేకాదు,

సఖా చ ఇతి – నా సఖుడవు కూడా. నువ్వు అడగకపోయినా నేను నీకు చెప్పి ఉండేవాణ్ణి. ఎందుకంటే నువ్వు నా స్నేహితుడివి. స్నేహితుడు తప్పు చేస్తుంటే, అది ఎత్తి చూపాల్సిన బాధ్యత స్నేహితునికి ఉంది.

పాపాత్ నివారయతి యోజయతే హితాయ
గుహ్యం నిగుహ్యతి గుణాన్ ప్రకటీకరోతి
ఆపద్గతం చ న జహాతి దదాతి కాలే
సన్మిత్ర లక్షణమిదం ప్రవదంతి సంతః – నీతి శతకమ్

స్నేహితుడు తప్పు చేస్తుంటే అతనికి అది ఎత్తి చూపాలి. వినకపోతే వదిలేయాలి. కృష్ణపరమాత్మ నువ్వు నా భక్తుడవు, నా స్నేహితుడవు కూడా కాబట్టి నీకు బోధ చేద్దామనుకుంటున్నాను అన్నాడు. ఎటువంటి బోధ?

ఏతత్ ఉత్తమం రహస్యమ్ – అది ఈ జగత్తులో అత్యంత రహస్యమైనది. ఆత్మజ్ఞానాన్ని అత్యంత రహస్యమైనదాన్నిగా పరిగణిస్తారు. ఎందుకంటే మనలో అతి దగ్గరగా ఉన్నదాన్ని మనం అసలు పట్టించుకోము.

ఒక దొంగ ఒక ధనవంతునితో కలిసి రైలులో నాలుగైదు రాత్రులు ప్రయాణం చేశాడు. ప్రతి రోజూ పొద్దున్న ఆ ధనవంతుడు దొంగ ఎదురుగా డబ్బు లెక్క పెట్టుకునేవాడు. రాత్రి దాచేవాడు. రాత్రి ఆ దొంగ వెతికితే, డబ్బు దొరికేది కాదు. ఇంక ఉండబట్టలేక దొంగ ధనవంతుడినే అడిగేశాడు. అతను చెప్పాడు, 'నేను రాత్రి నీ దిండు కింద పెట్టి పడుకునేవాణ్ణి, పొద్దున్నే తీసేసుకునేవాణ్ణి. నీవు నీ దిండు కింద తప్ప అంతా వెతికావు.'

మనం చేసేది అదే. జీవితంలో ప్రశాంతత లేదు అనుకుంటాము. దానికోసం బాహ్యంగా వెతుకుతాము. మనలోనే ఉందని తెలుసుకోము. అందువల్ల దీన్ని ఉత్తమ రహస్యం అంటారు. మీ పరుగులు ఆపి, మా దగ్గరకు రండి, మీకు శాంతి ఎక్కడ దొరుకుతుందో చెబుతాము అంటారు ఋషులు. కాని మనకు పరుగులు ఆపి, వినే తీరిక లేదు. గీతాబోధ పదవీ విరమణ అయ్యాక వినాలి అనుకుంటాము. అదెలా ఉంటుందంటే – ఒక వ్యక్తి చార్ ధామ్ యాత్ర చేసివచ్చాక అతనికి స్వెట్టరు, షాల్ ఇచ్చినట్టు ఉంటుంది. **గీత మన జీవనవిధానాన్ని బోధిస్తుంది**; జీవితమంతా గడిపేశాక చివర్లో విని ఏం లాభం?

అర్జున ఉవాచ

శ్లో. 4 **అపరం భవతో జన్మ పరం జన్మ వివస్వతః ।**
కథమేతద్విజానీయాం త్వమాదౌ ప్రోక్తవానితి ॥
అపరమ్, భవతః, జన్మ, పరమ్, జన్మ, వివస్వతః,
కథమ్, ఏతత్, విజానీయామ్, త్వమ్, ఆదౌ, ప్రోక్తవాన్, ఇతి ॥

భవతః, జన్మ	= మీ జన్మ	ఆదౌ	= కల్పాదియందు (సూర్యునకు)
అపరమ్	= ఇటీవలిది	ఏతత్	= ఈ యోగమును
వివస్వతః, జన్మ	= సూర్యుని జన్మ	ప్రోక్తవాన్	= చెప్పావు
పరమ్	= అతి ప్రాచీనమైనది (కల్పాది యందు జరిగినది)	ఇతి	= అని
		కథమ్	= (నేను) ఎలా
త్వమ్	= నీవు	విజానీయామ్	= తెలిసికొనగలను?

అర్జునః ఉవాచ!

భవతః జన్మ అపరం, వివస్వతః జన్మ పరం, (అతః) త్వమ్

ఆదౌ ఏతత్ ప్రోక్తవాన్ ఇతి కథం విజానీయామ్?

తా: అర్జునుడు పలికెను – కృష్ణా! నీ జన్మ ఇటీవలిదే. సూర్యుని జన్మ కల్పాదియందు జరిగినది. అంటే అతి ప్రాచీనమైనది. కనుక, నీవు సూర్యునకు దీనిని ఉపదేశించుట ఎలా సాధ్యపడును? దీనిని నేను ఎలా అంగీకరించాలి?

ముందు మూడు శ్లోకాల్లో, కృష్ణపరమాత్మ గీతామాహాత్మ్యం గురించి చెప్పాడు. అది వేదాలసారం అని చూశాము. అందువల్లనే గీతను **స్మృతి గ్రంథము** అంటారు. వేదాన్ని **శ్రుతి** అంటారు. పరమాత్మనుంచి ఋషులు విన్నారు కాబట్టి, అది శ్రుతి అయింది. వారు విన్న వేదాల సారం అంటే విన్నదాన్ని వారి స్మృతిపథంలోంచి తీసి, ఇచ్చారు కాబట్టి గీతను **స్మృతి** అంటారు.

నిగమ కల్పతరోర్గలితం ఫలమ్ శుఖముఖాదమృతద్రవసంయుతం

పిబత భాగవతం రసమాలయం ముహురహో రసికా భువి భావుకాః – భాగవతమ్

నిగమకల్పతరోర్ – వైదిక చెట్టు వైదిక జ్ఞానాన్ని ఉత్పత్తి చేసింది; భాగవతజ్ఞానాన్ని శుకమహర్షి తీసుకుని, జీర్ణించుకుని ఇచ్చాడు. అంటే జీర్ణమయి వచ్చిన సగం సారాన్ని మనం జీర్ణించుకుంటే చాలు. అలా గీత స్మృతి గ్రంథము అయింది.

బి). అవతార రహస్యం – ఇప్పుడు రెండవ అంశంలోకి అడుగుపెట్టబోతున్నాము. అది అర్జునుడు వేసిన ప్రశ్నకు జవాబుగా వస్తుంది. కృష్ణపరమాత్మ చెప్పిన విషయంమీద అర్జునునికి ఒక సందేహం కలిగింది. ముందు కృష్ణపరమాత్మ చెప్పిన విషయమేమిటి?

నేను సూర్యభగవానునికి చేసిన బోధే, ఇప్పుడు నీకు చేయబోతున్నాను అన్నాడు. సూర్యభగవానుడు ఎప్పుడో సృష్టి మొదట్లోనే వస్తాడు. కృష్ణపరమాత్మ దేవకీపుత్రుడు, ఇంచుమించుగా తన వయస్సువాడు; అందువల్లనే కృష్ణుడే అన్నట్టుగా తన సఖుడు సూర్యభగవానునికి చెపితే, తనకు చెప్పలేదు; తనకు చెపితే అప్పుడు చెప్పగలిగి ఉండేవాడు కాదు. కాలప్రమాణం కుదరటం లేదు. అందువల్ల అదెలా సాధ్యం? ఇదీ అతని సందేహం. ఇప్పుడు శ్లోకం చూద్దాం.

అర్జున ఉవాచ – అర్జునుడు అడిగాడు. ఏమని?

భవతః జన్మ అపరమ్ – నీ జన్మ ఈ మధ్య జరిగింది; కాని సూర్యభగవానుడో?

పరం జన్మ వివస్వతః – సూర్యభగవానుని పుట్టుక ఇప్పుడు కాదు, వందలు కాదు, వేల సంవత్సరాల ముందు జరిగింది. ఆయన సృష్టి ఆదినుంచి ఉన్నాడు.

కథమ్ ఏతత్ విజానీయామ్ – ఈ రెండు వాక్యాలనూ నేనెలా జీర్ణించుకోగలను? ఏమిటా రెండూ? ఒకటి, తనకు ఇప్పుడు బోధిస్తున్నాడు. అందులో సందేహం లేదు. కంటికి కనపడుతున్నది. కాని జీర్ణించుకోలేనిది ఏమిటి?

త్వమ్ ఆదౌ (వివస్వతః) ప్రోక్తవాన్ – కృష్ణుడు సూర్యునికి అంతకు ముందు బోధించాడనే విషయాన్ని విశ్వసించటం ఎలా?

కృష్ణపరమాత్మను పూర్తిగా కాదనలేదు, అలాగని స్వీకరించనూ లేదు. తన గురువుగా కృష్ణపరమాత్మమీద శ్రద్ధ ఉంది. కాని ఈ విషయం కొరుకుడు పడటం లేదు.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 5 **బహూని మే వ్యతీతాని జన్మాని తవ చార్జున ।**
తాన్యహం వేద సర్వాణి న త్వం వేత్థ పరంతప ॥
బహూని, మే, వ్యతీతాని, జన్మాని, తవ, చ, అర్జున,
తాని, అహమ్, వేద, సర్వాణి, న, త్వమ్, వేత్థ, పరంతప ॥

పరంతప!	= ఓ పరంతపా!	వ్యతీతాని	= గడిచాయి
అర్జున!	= ఓ అర్జునా!	తాని, సర్వాణి	= వాటిని అన్నింటిని
మే, చ, తవ	= నావి, నీవి	అహమ్, వేద	= నేను ఎరుగుదును
బహూని, జన్మాని	= అనేక జన్మలు	త్వం, న, వేత్థ	= నీకు తెలియదు

శ్రీభగవానువాచ
హే పరన్తప అర్జున! మే తవ చ బహూని జన్మాని వ్యతీతాని,
తాని సర్వాణి అహం వేద, త్వం న వేత్థ ।

తా: శ్రీ భగవానుడు తెలిపెను – ఓ పరంతపా! అర్జునా! నాకును నీకును అనేక జన్మలు గడిచాయి. కాని, వాటిని అన్నింటిని నేను ఎరుగుదును. నీకు తెలియదు.

అర్జునుని ప్రశ్నకు జవాబుగా కృష్ణపరమాత్మ అవతార విశేషాలను చెబుతున్నాడు. ఇది మన వైదిక సాంప్రదాయంలో విశేష అంశం. కృష్ణపరమాత్మ దేవుని అవతారానికి, మనుష్య పుట్టుకకూ మధ్యనున్న భేదాన్ని వివరిస్తున్నాడు ఇందులో. మనిషి పుట్టుకను జన్మ అనీ, దేవుని పుట్టుకను అవతారం అనీ అంటాము. ఈ జన్మ, అవతారాల మధ్య మూడు ప్రాథమిక భేదాలు ఉన్నాయి. శ్లోకంలోకి వెళ్ళేముందు అవేమిటో చూద్దాము.

అవి – కారణ భేదం, స్వరూప భేదం, కార్యభేదం

1. **కారణ భేదం** – జీవుని పుట్టుకకూ, దేవుని అవతారానికీ మధ్య కారణంలోనే భేదం ఉంది. జీవుడు అవిద్య లేదా అజ్ఞానంవల్ల పుడతాడు. జీవుడు అజ్ఞానంవల్ల 'నేను' అనే అహంకారంలో ఉంటాడు. అహంకారంవల్ల నేను కర్త అనుకుంటాడు. కర్తగా కొన్ని కర్మలు చేస్తాడు. ఆ కర్మలకు కర్మఫలాలు వస్తాయి. అంటే పుణ్యపాపాలు కలుగుతాయి. పుణ్యపాపాలవల్ల సుఖదుఃఖాలు అనుభవించాలి. సుఖదుఃఖాలు అనుభవించటానికి పునరపి

జననం, పునరపి మరణం పొందుతూ ఉంటాడు. అందువల్ల ఈ జన్మలో మనుష్యజన్మకు కారణం – అజ్ఞానం, అహంకారం, కర్త, కర్మ, కర్మఫలం, పుణ్యపాపం, సుఖదుఃఖాలు, పునర్జన్మ. అందువల్ల మనిషి జన్మను కింద పడటం అంటారు.

అదే ఈశ్వరుని విషయానికి వచ్చేసరికి ఈశ్వరుడు సర్వజ్ఞుడు. తన జ్ఞానంవల్ల కిందకి రావాలని తనే నిశ్చయించుకుంటాడు. వచ్చి ఏంచేస్తాడు? తరువాత చూద్దాం. ఇప్పుడు మనం చూడాల్సింది ఎందుకు వచ్చాడు అన్నది. జీవిజన్మ అజ్ఞాన జనితం అయితే, ఈశ్వరుని అవతారం జ్ఞానజనితం. ఈశ్వరుని అవతారం దయతో, జ్ఞానంతో, కావాలని, తెలిసి చేస్తున్న అవతరణ. మనషి జన్మను **కింద పడటం** అంటే, భగవంతుని అవతారాన్ని **కిందకు దిగటం** అంటారు.

2. **స్వరూపభేదం** – జీవుని జన్మ అజ్ఞానంవల్ల ఏర్పడుతుంది కాబట్టి, జీవుడు సంసారిగా కొనసాగుతాడు. అతను ఏడుస్తూ పుడతాడు అంటే పుట్టటమే దుఃఖంతో పుడతాడు, ఆ దుఃఖమే జీవితాంతం కొనసాగుతుంది. అతను నిస్సహాయుడు; బాధాతప్తహృదయుడు, బానిస.

సమానే వృక్షే పురుషో నిమగ్నోఽ నిశయా శోచతి ముహ్యమానః – ముండకమ్ – 3.1.2

కాని ఈశ్వరుడు జ్ఞానంతో శరీరధారణ చేస్తాడు కాబట్టి అతనికి సంసారం అంటదు. భగవానుడు బద్ధుడు కాదు. అందువల్ల భగవానుడు **నిత్యముక్తస్వరూపుడు** అయితే జీవుడు బద్ధస్వరూపుడు.

అవతార శరీరానికీ, జీవశరీరానికీ మధ్య ఇంకో భేదం ఉంది. ఏమిటది? జీవశరీరం సరాసరి మాయనుంచి పుట్టలేదు. మాయ అంటే ప్రకృతి. ప్రకృతి లేదా మాయనుంచి పంచభూతాలు వస్తాయి. వాటినుంచి మానవశరీరం వస్తుంది. అందువల్ల జీవశరీరాన్ని **పాంచభౌతిక శరీరం** అంటారు. అదే ఈశ్వరుని విషయానికి వచ్చేసరికి, మాయనుంచి సరాసరి ఈశ్వర అవతారశరీరం వస్తుంది. అందువల్ల అవతారశరీరాన్ని **మాయిక శరీరం** అంటారు.

మాయిక శరీరమంటే మాయనుంచి స్థూలశరీరం; పాంచభౌతిక శరీరం అంటే మాయనుంచి పంచభూతాలు, పంచభూతాలనుంచి స్థూలశరీరం. అందువల్ల రెండవ భేదం చూస్తే జీవునిది **సంసారిక పాంచభౌతిక శరీరం**; ఈశ్వరునిది **ముక్తమాయిక శరీరం**. అందువల్ల భగవంతునిది **మాయామానుష వేషం** అంటారు.

3. **కార్యభేదం** – జీవుడు పుట్టేది కేవలం పుణ్యపాపాలను క్షయం చేసుకోవటానికి. జీవునికి గత జన్మలనుంచి పోగుచేసుకు వచ్చిన పుణ్యపాపాలను సంచితకర్మలు అంటారని చూశాము. అందులో కొన్ని ఫలించి ప్రారబ్ధకర్మగా మారతాయి. వాటిని అనుభవించటానికి ఈ భూమ్మీదకు వస్తాడు. ప్రారబ్ధకర్మను సుఖదుఃఖ అనుభవం ద్వారా క్షయం చేసుకోగలడు. సుఖదుఃఖాలను అనుభవించాలంటే, దానికి స్థూలశరీరం కావాలి. అందువల్ల జీవికి ఉన్న ప్రారబ్ధకర్మ నిశ్చయిస్తుంది, అతను ఎలాంటి శరీరం పొందాలో! పుణ్యం ఎక్కువ ఉంటే మంచి శరీరం, మంచి తల్లిదండ్రులు, మంచి వాతావరణం ఉంటాయి. పాపం ఎక్కువ ఉంటే అనారోగ్యం, బాధాకర పరిస్థితులు ఉంటాయి. **పుణ్యపాపక్షయంకోసం** జీవుడు పుడతాడు.

అవతారం విషయంలో అజ్ఞానం లేదు; అందువల్ల సంసారం లేదు అని చూశాము. అందువల్ల పుణ్యపాప క్షయం చేసే ప్రశ్న లేదు. అందువల్ల ఈశ్వరుడు **పుణ్యపాప అతీతుడు**. లోకసంగ్రహంకోసం అవతారం ఎత్తుతాడు. ఈశ్వరుని రాకను **లీలగా** వర్ణిస్తారు.

పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్ ।
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే ॥ – 4.8

అందువల్ల ఈశ్వరుడు **ధర్మ సంస్థాపనార్థం** అవతారం ఎత్తుతాడు. శిష్టరక్షణ, దుష్టశిక్షణ చేయటానికి వస్తాడు ఈ భూమ్మీదకు. అందువల్ల ఎటువంటి శరీరం అనేది ఆయన వచ్చే దుష్టశిక్షణనుబట్టి ఉంటుంది. అందువల్లనే పురాణాల్లో ప్రతి అవతారం ముందు దేవతలు వెళ్ళి భగవానునికి మొర పెట్టుకోవటం చూస్తూంటాం. ఉదాహరణకు రావణసంహారం చేయాలి – రావణాసురుడు కోరిన వరం ఏమిటి? మనిషి తప్ప నన్ను ఎవరూ చంపకూడదు అన్నాడు. మనుష్యులు తనను చంపలేరనుకున్నాడు. రావణాసురుణ్ణి చంపటంకోసం మనిషి అవతారం ఎత్తాడు. అవతారం ఉద్దేశ్యం ఏమిటి? ధర్మసంస్థాపన.

అలాగే హిరణ్యకశిపుని విషయానికి వచ్చేసరికి అతని హిరణ్యాక్షవరాలకు తగ్గ అవతారాన్ని ఎత్తాల్సి వచ్చింది. మనిషి కాదు, జంతువు కాదు అన్నాడు. అందువల్ల నరసింహావతారం ఎత్తాల్సి వచ్చింది. ఆయుధాలు వాడకూడదు అన్నాడు. తన గోళ్ళనే ఆయుధాలుగా వాడాడు.

అంతేకాదు, ఒక్కోసారి భక్తుడు భగవానుని ఒకరూపంలో చూడాలని కోరుకోవచ్చు. ఒక అమాయకుడు భగవంతుణ్ణి ఏ రూపంలో కొలవాలని ఆలయపూజారిని అడిగాడు. ఆయన ఏదో చికాకులో ఉండి దున్నపోతు రూపంలో కొలవమన్నాడు. దాన్ని ఈ అమాయకుడు ఉపదేశంగా స్వీకరించి, అలాగే భక్తితో కొలవసాగాడు. భగవానుడు ఆ పూజారికి, తద్వారా జగత్తుకు పాఠం నేర్పాలనుకున్నాడు. తనను ఏ రూపంలోనైనా కొలవవచ్చు అని నిరూపించదలుచుకున్నాడు.

ఒకరోజు పూజారులు ఉత్సవవిగ్రహాలను బయటికి తీయటానికి ప్రయత్నిస్తుంటే, అవి ఎంతకీ కదలటం లేదు. ఈ అమాయకుడు వెళ్ళి అక్కడ దున్నపోతు కొమ్ము మీకు అడ్డు వస్తున్నది. ఆ విగ్రహాలను కొంచెంగా వంచి తీయండి అన్నాడు. ముందు అతన్ని అదిలించినా, తరువాత అలా వంచితే తీయగలిగారు. అలా భగవంతుడు, భక్తుణ్ణి అనుగ్రహించటంకోసం ఏ రూపునన్నా దాల్చగలడు.

ఈ మూడు భేదాలు మళ్ళీ టూకీగా చూస్తే: కారణ భేదం – జీవి జన్మ అజ్ఞానంవల్ల, ఈశ్వరుని అవతారం జ్ఞానంవల్ల; స్వరూప భేదం – జీవి సంసారి, ఈశ్వరుడు అసంసారి; జీవిది భౌతిక శరీరం, ఈశ్వరునిది మాయిక శరీరం; కార్యభేదం – జీవిది పుణ్యపాపక్షయంకోసం, ఈశ్వరునిది లోక సంగ్రహంకోసం.

అవతారానికి అజ్ఞానం లేదు కాబట్టి మూడు కాలాలూ తెలుస్తాయి. అతను సర్వజ్ఞుడు. జీవునికి తన పూర్వజన్మ ఏమిటో తెలియదు, భవిష్యత్తులో రాబోయే జన్మ ఏమిటో తెలియదు.

ఒక వ్యక్తిది అవతారమా, జన్మా అనే విషయం ఎలా తెలుస్తుంది? తెలిసే మార్గం లేదు, ఎక్కడైతే శాస్త్రం ఎవరినైతే అవతారంగా వర్ణిస్తుందో, అతనిదే అవతారంగా స్వీకరిస్తాము. శాస్త్రం ప్రకారం రామునిది అవతారం; కృష్ణునిది అవతారం. శాస్త్రం చెపితే తెలుసుకోవాలే తప్ప ఒక వ్యక్తిది అవతారమని నిరూపించనూ లేము, కాదని కొట్టి పారేయనూ లేము.

సిద్ధులు ఉంటే అది అవతారం క్రిందకి వస్తుందా? రాదు. రాక్షసులకు బోలెడు అసాధారణమైన సిద్ధులుంటాయి. ఇంద్రజిత్తు అనేక శరీరాలను దాల్చగలడు; అతను తనకి తోచినప్పుడు అంతర్ధానమవగలడు. కొన్ని సాధనలు చేస్తే మనిషి కూడా కొన్ని సిద్ధులను పొందగలడు. అందువల్ల సిద్ధులనుబట్టి అవతారం అనలేము.

అలాగే పరిమితులనుబట్టి కూడా అవి అవతారాలు కావని కొట్టి వేయలేము. రాముణ్ణి అవతారంగా, నిస్సందేహంగా అందరూ కొలుస్తారు. కాని చాలాచోట్ల అతను మానవమాత్రునిగా ప్రవర్తించాడు. సీత జాడను తెలుసుకోవటానికి వానరులను నలుదిశలకూ పంపించాడు. అవతారం సర్వజ్ఞుడు అనే సిద్ధాంతం ప్రకారం అతను ఆంజనేయస్వామిని సరాసరి లంకకే పంపించి ఉండేవాడు. అలాగే కష్టపడి వారధి కట్టకుండా సముద్రంమీంచి నడిచి వెళ్ళిపోయి ఉండేవాడు. అందువల్ల సిద్ధులు ఉన్నంత మాత్రాన అవతారపురుషులు అవరు, లేనంత మాత్రాన కాకపోరు.

కృష్ణపరమాత్మ అవతారంగా అర్జునునికి మోక్షాన్ని ఇవ్వటం లేదు. గురువుగా మోక్షమార్గాన్ని బోధిస్తున్నాడు. కాకపోతే కృష్ణపరమాత్మ అవతారం అని అందరికీ తెలుసు.

పరిత్రాణాయ సాధూనామ్ – సత్పురుషులను రక్షించటానికి అవతారమెత్తాడు. ఇదీ అవతారమహిమ. ఆ విషయం ఈ శ్లోకాల్లో చెబుతున్నాడు. ఇప్పుడు శ్లోకం చూద్దాము.

బహూని మే వ్యతీతాని జన్మాని తవ చార్జున – ఓ అర్జునా! నీకూ, నాకూ అనేక జన్మలు గడిచాయి. కాని తేడా ఏమిటి?

అహం తాని సర్వాణి వేద – నేను సర్వజ్ఞుణ్ణి. అందువల్ల నాకు నా ముందు అవతారాల గురించి కూడా తెలుసు.

త్వం న వేత్థ – కాని నీకు నీ గతజన్మల గురించి తెలియదు.

పరంతప – ఓ అర్జునా,

అవతారానికీ, జన్మకీ – కృష్ణుడు సాక్షాత్తూ పరమాత్మ కాబట్టి, తన ముందు అవతారాల గురించి తెలుసు. ఇది కారణభేదం.

శ్లో. 6 **అజోఽపి సన్నవ్యయాత్మా భూతానామీశ్వరోఽపి సన్ ।**
ప్రకృతిం స్వామధిష్ఠాయ సంభవామ్యాత్మమాయయా ॥
అజః, అపి, సన్, అవ్యయాత్మా, భూతానామ్, ఈశ్వరః, అపి, సన్,
ప్రకృతిమ్, స్వామ్, అధిష్ఠాయ, సంభవామి, ఆత్మమాయయా ॥

(అహమ్)	= నేను	సన్, అపి	= అయినను
అజః	= జన్మరహితుడను	స్వామ్, ప్రకృతిమ్	= నా ప్రకృతిని
అవ్యయాత్మా	= శాశ్వతుడను	అధిష్ఠాయ	= అధీనములో ఉంచుకొని
సన్, అపి	= అయినను	ఆత్మమాయయా	= నా యోగమాయచే
భూతానామ్	= సమస్త ప్రాణులకు	సంభవామి	= అవతరించుచుందును.
ఈశ్వరః	= ఈశ్వరుడను		

(అహం) అజః అవ్యయ–ఆత్మా అపి సన్, భూతానామ్ ఈశ్వరః అపి సన్,
స్వాం ప్రకృతిమ్ అధిష్ఠాయ, ఆత్మ–మాయయా సమ్భవామి ।

తా: నేను జన్మరహితుడను, శాశ్వతుడను, సమస్త ప్రాణులకు ఈశ్వరుడను. అయినను నా ప్రకృతిని అధీనములో ఉంచుకొని, నా యోగమాయచే అవతరించుచుందును.

ఈ శ్లోకంలో అవతారస్వరూపాన్ని వర్ణిస్తున్నాడు.

(అహమ్) అజః – నాకు పుట్టుక లేదు. **న జాయతే ఇతి అజః**

అవ్యయాత్మా – నాకు మార్పు లేదు. అజః అంటే జన్మవర్జితః, అవ్యయాత్మా అంటే జరామరణ వర్జితః; నాశనం లేదా మరణం లేదు. అంటే సంసారం లేదు.

భూతానామ్ ఈశ్వరః – సమస్తప్రాణులకు ఈశ్వరుణ్ణి. నాకు చావు, పుట్టుకలు లేకపోగా, నేనే అందరికీ అధిష్ఠాన దేవుణ్ణి. నేను స్వతంత్రుణ్ణి. నేను నిస్సహాయంగా కిందికి తోయబడలేదు. కావాలని నేనే కిందికి దిగివచ్చాను. ఎలా వచ్చాను?

ప్రకృతిం స్వామ్ అధిష్ఠాయ – ప్రకృతిని నా అధీనంలో పెట్టుకుని వచ్చాను.

సంభవామి – నేను శరీరం తీసుకుంటాను. ఎలా?

ఆత్మమాయయా – మాయాతత్త్వం సహాయంతో, మాయిక శరీరాన్ని పొందుతాను.

జీవిశరీరం పాంచభౌతికం కాని అవతారం మాయిక శరీరం. ఇది స్వరూపభేదం. భగవానునికి గర్భవాసం కూడా అవసరం లేదు. నరసింహావతారం చూడండి. గర్భవాసం చేయలేదు.

శ్లో. 7 **యదా యదా హి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత ।**
అభ్యుత్థానమధర్మస్య తదాత్మానం సృజామ్యహమ్ ॥
యదా, యదా, హి, ధర్మస్య, గ్లానిః భవతి, భారత,
అభ్యుత్థానమ్, అధర్మస్య, తదా, ఆత్మానమ్, సృజామి, అహమ్ ॥

భారత!	= ఓ అర్జునా	భవతి	= అవుతుందో
యదా, యదా	= ఎప్పుడెప్పుడు	తదా, హి	= అప్పుడే
ధర్మస్య	= ధర్మమునకు	అహమ్	= నేను
గ్లానిః	= హాని	ఆత్మానమ్	= నా రూపమును (స్వయంగా)
అధర్మస్య	= అధర్మమునకు	సృజామి	= ప్రకటించుచుందును
అభ్యుత్థానమ్	= వృద్ధి		

హే భారత! యదా యదా హి ధర్మస్య గ్లానిః, అధర్మస్య (చ)
అభ్యుత్థానం భవతి, తదా అహమ్ ఆత్మానమ్ సృజామి ।

తా: ఓ భారతా! (అర్జునా!) ధర్మమునకు హాని కలిగినప్పుడును, అధర్మము మితిమీరి పెరిగి పోవుచున్నప్పుడును నన్ను నేను సృజించుకొందును. అంటే సాకారరూపముతో ఈ లోకమున అవతరింతును.

ఈ శ్లోకంలో అవతార ఉద్దేశ్యం ఇవ్వబడింది. ముందు శ్లోకంలో స్వరూపం చూశాము. ఇప్పుడు ఉద్దేశ్యం. ఉద్దేశ్యం ఏమిటి?

యదా యదా హి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత – ఓ అర్జునా! ఎప్పుడు ధర్మానికి హాని కలిగినా,

అధర్మస్య అభ్యుత్థానమ్ – అధర్మం పెరిగిపోయినా,

తదాత్మానం సృజామ్యహమ్ – అప్పుడు నన్ను నేను సృష్టించుకుంటాను.

మన శరీరంలో సహజంగా రోగనిరోధక శక్తి ఉంది. కంట్లో దుమ్ము పడితే, కన్నీళ్ళు వస్తాయి. తిన్నదేదైనా పడకపోతే విరోచనాలు వస్తాయి. ఇవి ఎప్పుడూ రావు. ఎప్పుడెప్పుడు సమస్య వస్తే అప్పుడు వస్తాయి. అదే సూత్రం విశ్వానికి వర్తిస్తుంది. విశ్వం భగవంతుని శరీరం. ఆ శరీరంలో ఎప్పుడెప్పుడు సమస్య వస్తే, అప్పుడప్పుడు భగవంతుడు అవతారం ఎత్తుతాడు.

ఆయుర్వేద శాస్త్రంలో ఆరోగ్యాన్ని ధాతుసమ్యం అనీ, అనారోగ్యాన్ని ధాతువైషమ్యం అనీ అంటారు. అన్ని అంశాల మధ్య సమతుల్యత ఉంటే అది ఆరోగ్యం. అలా సమష్టిపరంగా ఉండే సమతుల్యతను ధర్మం అంటారు. ఈ సమతుల్యతే విశ్వాన్ని రక్షిస్తుంది.

ధర్మో విశ్వస్య జగతః ప్రతిష్ఠా లోకే ధర్మిష్ఠ ప్రజా ఉపసర్పంతి ధర్మేణ పాపమపనుదతి
ధర్మే సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాద్ధర్మం పరమం వదన్తి – మహానారాయణోపనిషత్తు 79.7

ధర్మం మాత్రమే ప్రపంచంయొక్క ఆరోగ్యం; అదే ప్రపంచాన్ని నిలబెడుతుంది. భగవానుడు ఈ జగత్తును సృష్టించాడు. అందువల్ల దాన్ని నిలబెట్టే బాధ్యత కూడా ఆయనదే. ఆయన సృష్టికర్త మాత్రమే కాదు, స్థితికర్త కూడా. అందువల్ల నేను స్థితికర్తగా వస్తాను అంటున్నాడు. ఎప్పుడు వస్తాడు? ధర్మానికి హాని కలిగినప్పుడు. ఆయన తనంతట తాను, కావాలని శరీరాన్ని ధరిస్తాడు అంటే లోకసంగ్రహంకోసం అవతరిస్తాడు.

అదే జీవికీ, అవతారానికీ మధ్య భేదం. మన శరీరధారణ మన ఇష్టం కొద్దీ జరగలేదు. మన ప్రారబ్ధకర్మవల్ల వచ్చింది మనకు మన శరీరం. ఇది కార్యభేదం.

శ్లో. 8 **పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్ ।**
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే ॥
పరిత్రాణాయ, సాధూనామ్, వినాశాయ, చ, దుష్కృతామ్,
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ, సంభవామి, యుగే, యుగే ॥

సాధూనామ్	= సత్పురుషులయొక్క	ధర్మ	= ధర్మమును
పరిత్రాణాయ	= పరిరక్షణకోసం	సంస్థాపనార్థాయ	= సుస్థిరమొనర్చుటకు
దుష్కృతామ్	= దుష్టులయొక్క	యుగే, యుగే	= ప్రతియుగమందును
వినాశాయ	= వినాశనముకోసం	సంభవామి	= (నేను) అవతరింతును
చ	= ఇంకా		

సాధూనాం పరిత్రాణాయ, దుష్కృతాం వినాశాయ,
ధర్మ–సంస్థాపన–అర్థాయ చ, (అహమ్) యుగే యుగే సమ్భవామి ।

తా: సత్పురుషులను పరిరక్షించుటకును, దుష్టులను రూపుమాపుటకును, ధర్మమును సుస్థిరమొనర్చుటకును నేను ప్రతియుగమందును అవతరించుచుందును.

భగవానుడు ఎలా ధర్మాన్ని నిలబెడతాడు? ఎలా అధర్మాన్ని నాశనం చేస్తాడు? ధర్మాన్ని పాటించేవారిని రక్షించటం ద్వారా ధర్మాన్ని నిలబెడతాడు.

ధార్మికపురుషాణాం రక్షణేన ధర్మః రక్షితః భవతి

విజ్ఞాన శాస్త్రాన్ని పెంపొందించాలంటే శాస్త్రజ్ఞులను పెంపొందించాలి; సంగీతాన్ని నిలబెట్టాలంటే సంగీత విద్వాంసులను రక్షించుకోవాలి; అలాగే ధర్మాన్ని నిలబెట్టాలంటే ధార్మికపురుషులను పరిరక్షించుకోవాలి.

సాధూనాం పరిత్రాణాయ – నేను ధార్మికపురుషులను రక్షించటంకోసం అవతారం ఎత్తుతాను. అధర్మాన్ని ఎలా నాశనం చేస్తాడు?

అధార్మిక పురుషాణాం నాశనేన అధర్మః నష్టో భవతి

వినాశాయ చ దుష్కృతామ్ – దుష్టులను నాశనం చేయటం ద్వారా అధర్మాన్ని నాశనం చేస్తాను. **శిష్టరక్షణం; దుష్టశిక్షణం.**

భీష్మద్రోణతటా జయద్రథజలా గాంధారనీలోత్పలా
శల్యగ్రాహవతీ కృపేణ వహనీ కర్ణేన వేలాకులా
అశ్వత్థామవికర్ణఘోరమకరా దుర్యోధనావర్తినీ
సోత్తీర్ణా ఖలు పాండవై రణనదీ కైవర్తకః కేశవః – ధ్యానశ్లోకాలు 5

తార్కికంగా ఆలోచిస్తే కౌరవుల సైన్యం సంఖ్యాపరంగా, శక్తిపరంగా కూడా బలమైనది. శక్తే కాదు, కుయుక్తులు కూడా తెలిసినవారు దుర్యోధనుడు, శకుని. ఒక్క భీష్మాచార్యులే పాండవుల సైన్యాన్ని చీల్చి చెండాడగలడు. ద్రోణాచార్యుడు పాండవులకు గురువు కాబట్టి గురువుగా ఆయనకు తన శిష్యుల బలహీనతలు తెలుసు. ఇన్ని విశేషాలు వీరి వైపు ఉన్నా కౌరవులు ఎందుకు గెలవలేదు? పాండవులు ఎందుకు గెలిచారు? **కైవర్తకః కేశవః–** కేశవుడు వారివైపు ఉండబట్టి. ఆయన శిష్టరక్షణం, దుష్టశిక్షణం చేయబట్టి.

అధార్మిక పురుషులను రెండు రకాలుగా శిక్షించవచ్చు. దుష్టశిక్షణకు సామదానభేదదండోపాయాలు అంటారు. అంటే ముందు దండోపాయం జోలికి పోకుండా సామదానభేదాల ద్వారా ఆ వ్యక్తిలో మార్పు తీసుకురావచ్చు. అధర్మంనుంచి ధర్మం వైపుకు నడిపించవచ్చు. భగవంతుడు ఆ పని ఎప్పుడూ చేస్తాడు. రావణాసురుణ్ణి, 'ఇవాళ పోయి, రేపు రా,' అన్నాడు భగవంతుడు.

దుర్యోధనుడికి కూడా ఒక అవకాశం ఇచ్చాడు. తను దూతగా వెళ్ళి, పాండవులకు ఐదు ఊర్లన్నా ఇమ్మని అడిగితే, ఐదు ఊర్లు కాదు కదా సూదిమొన మోపేంత స్థలం కూడా ఇవ్వనన్నాడు. **తస్మాత్ యుధ్యస్వ భారత–** అర్జునా, యుద్ధం చేయి అన్నాడు.

భగవంతుడు ధర్మాన్ని ఇంకో పద్ధతిలో కూడా నిలబెడతాడు. అదెలా? క్షత్రియులను, బ్రాహ్మణులను రక్షించటం ద్వారా. వీరిద్దరూ వీరి పద్ధతిలో ధర్మాన్ని నిలబడతారు. క్షత్రియుడు అధార్మికవ్యక్తిని శిక్షించటం ద్వారా ధర్మాన్ని రక్షిస్తాడు. బ్రాహ్మణుడు ధర్మాన్ని బోధించటం ద్వారా ధర్మాన్ని రక్షిస్తాడు. బ్రాహ్మణుడు తన బోధ ద్వారా విలువలను పెంపొందిస్తాడు. దయానంద స్వామీజీ అద్భుతంగా అంటారు: **ఒక విలువయొక్క విలువకు మీరు విలువనిచ్చినప్పుడు, ఆ విలువను విలువ అంటారు.**

భగవంతుని అవతారం చూస్తే, కృష్ణపరమాత్మ రెండూ చేశాడు. ధర్మరాజులాంటి ధర్మపురుషులను రక్షించాడు; దుర్యోధనుడివంటి అధర్మపురుషులను చంపించాడు. ఇది కృష్ణునియొక్క క్షత్రియధర్మం. గీత బోధించటం ద్వారా ధర్మాన్ని నిలబెట్టాడు.

ధర్మసంస్థాపనార్థాయ – తను అవతారం ఎత్తటానికి వెనకనున్న ఉద్దేశ్యం చెప్పాడు. ధర్మాన్ని రక్షించటానికి! విష్ణుమూర్తి ఎత్తిన పది అవతారాల్లో రామావతారం, కృష్ణావతారం శ్రేష్ఠమైనవి. రామావతారంలో తానే ధర్మానికి ప్రతీకగా నిలిచాడు. రాముని చరిత్రను రామాయణం అంటారు. అంటే రామ+అయనం. రాముడు గడిపిన జీవనవిధానం.

కృష్ణపరమాత్మ ధర్మాన్ని బోధించాడు. అందువల్ల **రాముడు చేసింది చేయండి, కృష్ణుడు చెప్పింది చేయండి అంటారు**. కృష్ణుడు వెన్న దొంగిలించాడు, ఆయనకు ఎనిమిది మంది భార్యలు ఉన్నారు అనకండి. ఆయన చెప్పిన బోధను పాటించండి.

సంభవామి యుగే యుగే – ప్రతియుగంలో నేను అవతారం ఎత్తుతాను.

ఇక్కడ అక్షరాలా ప్రతి ఒక్క యుగంలో వస్తాను అని కాదు అర్థం. ఎప్పుడు అవసరమైతే అప్పుడు వస్తాను అని అర్థం. ఒకయుగంలోనే పదిసార్లు అవసరం ఏర్పడవచ్చు; ఇంకో యుగంలో అసలు అవసరమే రాకపోవచ్చు; అందువల్ల షరతు ఏమిటంటే, ఎప్పుడు అవసరమైతే అప్పుడు వస్తాడు.

శ్లో. 9 **జన్మ కర్మ చ మే దివ్యమ్ ఏవం యో వేత్తి తత్త్వతః ।**
త్యక్త్వా దేహం పునర్జన్మ నైతి మామేతి సోఽర్జున ॥
జన్మ, కర్మ, చ, మే, దివ్యమ్, ఏవమ్, యః, వేత్తి, తత్త్వతః,
త్యక్త్వా, దేహమ్, పునః, జన్మ, న, ఏతి, మామ్, ఏతి, సః, అర్జున ॥

అర్జున!	= ఓ అర్జునా!	వేత్తి	= తెలుసుకొనునో
మే, జన్మ	= నా అవతారము(లు)	సః	= అతడు
కర్మ, చ	= కర్మ(లు)	దేహమ్, త్యక్త్వా	= తనువును చాలించిన పిదప
దివ్యమ్	= దివ్యము(లు)	పునః, జన్మ, న, ఏతి	= మరల జన్మను పొందడు
ఏవమ్, యః	= ఇలా ఎవరైతే	మామ్, ఏతి	= నన్నే చేరును
తత్త్వతః	= తాత్త్వికముగా		

హే అర్జున! యః మే దివ్యం జన్మ కర్మ చ ఏవం తత్త్వతః వేత్తి,
సః దేహం త్యక్త్వా, పునః జన్మ న ఏతి, (కిన్తు సః) మామ్ ఏతి ।

తా: ఓ అర్జునా! నా జన్మ (అవతారములు)లు, కర్మలు దివ్యములు. అంటే నిర్మలములు. అలౌకికములు. ఈ తత్త్వరహస్యమును తెలిసికొనినవాడు తనువును చాలించిన పిదప మరల జన్మించడు సరికదా, నన్నే చేరును.

మోక్షమార్గం – ముందు మంత్రంతో ఉపోద్ఘాతం అయిపోయింది. అంటే గీతాస్తుతి, అవతారస్వరూపం అయిపోయాయి. ఇప్పుడు ఈ శ్లోకంనుంచి అసలు అంశానికి వస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అది మోక్షమార్గం.

యచ్ఛ్రేయః స్యాన్నిశ్చితం బ్రూహి తన్మే
శిష్యస్తేఽహం శాధి మాం త్వాం ప్రపన్నమ్ – 2.7

అర్జునుడు అడిగాడు, 'ఓ కృష్ణా, నాకు నిజంగా శ్రేయస్కరమైనది ఏదో అది చెప్పు'.

ఈశ్వర స్వరూప జ్ఞానాత్ మోక్ష సిద్ధిః – ఈశ్వరజ్ఞానం మోక్షాన్నిస్తుంది. ఇక్కడ ఒక విషయం గ్రహించాలి మనం. కృష్ణపరమాత్మ రెండవ అధ్యాయంలో ఆత్మజ్ఞానం పొందితే మోక్షం లభిస్తుందన్నాడు.

ఆత్మన్యేవాత్మనా తుష్టః స్థితప్రజ్ఞస్తదోచ్యతే – 2.55

ఇక్కడేమో ఈశ్వరజ్ఞానం పొందితే మోక్షం లభిస్తుంది అంటున్నాడు. ఇప్పుడు ఏది నిజం? ఆత్మజ్ఞానం పొందితేనా? ఈశ్వరజ్ఞానం పొందితేనా? మోక్షం విషయం వచ్చేసరికి శాస్త్రం ఒక్కటే మార్గం ఉందంటుంది.

ఎలా ఈ సమస్యను పరిష్కరించటం? ఎలాగంటే ఈశ్వరుడు వేరు, నేను వేరు కాదు. జీవ ఈశ్వర ఐక్యజ్ఞానం మోక్షాన్ని ఇస్తుంది.

దీనికి ఉదాహరణ, అల-సముద్రం. అల చూడటానికి చిన్నదైనా, దాని అసలు స్వరూపం ఏమిటి? నీరు. అలాగే సముద్రం చూడటానికి పెద్దదైనా, దాని అసలు స్వరూపం ఏమిటి? నీరు. అందువల్ల అల స్వరూపం గురించి మాట్లాడినా, సముద్రం స్వరూపం గురించి మాట్లాడినా మనం మాట్లాడేది ఒక్కదాని గురించే! **అది నీరు.**

అలాగే నా గురించి మాట్లాడినా, ఈశ్వరుని గురించి మాట్లాడినా మా ఇద్దరి అసలు స్వరూపం ఏమిటి? **సచ్చిదానంద స్వరూపం**. ఎవరైనా నాకు దేవుడు అర్థమయ్యాడు, కాని నా గురించి తెలియలేదు అన్నా; నాకు నా గురించి అర్థమయింది, కాని దేవుడి గురించి తెలియలేదు అన్నా ఈ సామెత గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. ఎవరో కాటుక గురించి నాకు తెలియదా – అది పసుపులాగా తెల్లగా ఉంటుంది అన్నాడట. అంటే అతనికి కాటుక, పసుపు, తెలుపు రంగు ఈ మూడూ తెలియవన్నమాట.

యః వేత్తి – ఒకవేళ ఎవరైనా తెలుసుకుంటే! ఏమిటి?

మే జన్మ – నా జన్మను. అంటే నా అవతారస్వరూపాన్ని. కృష్ణుని అవతారస్వరూపం ఏమిటి? ఆయన శరీరం దాల్చిన కృష్ణుడు కాదు. అసలు కృష్ణస్వరూపం వేరే ఉంది.

అజోఽపి సన్నవ్యయాత్మా భూతానామీశ్వరోఽపి సన్ – 4.6

అసలు కృష్ణతత్త్వానికి చావు, పుట్టుకలు లేవు. కనబడే సగుణ కృష్ణ వెనుక నిర్గుణ బ్రహ్మ ఉంది.

దివ్యం కర్మ – ఎవరైతే భగవంతుని లీలలను తెలుసుకుంటారో! ఏమిటా లీల?

పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్ – 4.8

తత్త్వతః – తన నిజమైన స్వరూపాన్ని తెలుసుకుంటే; ఏమవుతుంది?

త్యక్త్వా దేహం పునర్జన్మ నైతి మామేతి సోఽర్జున – మామ్ ఏతి – నన్నే పొందుతాడు. ఓ అర్జునా, అతనికి పునర్జన్మ ఉండదు. అంటే అతనికి మోక్షం లభిస్తుంది.

భాగవతం చదివితే తెలుస్తుంది. గోపికలు మొదట్లో కృష్ణుని ఒక వ్యక్తిగా, గోపబాలకునిగా, అందగాడిగా ఆరాధించారు.

అధరం మధురం వదనం మధురం నయనం మధురం హసితం మధురం

హృదయం మధురం గమనం మధురం మధురాధిపతే రఖిలం మధురం

కాని, తరువాత అదే గోపికలు కృష్ణపరమాత్మను ఆత్మగా వర్ణించారు.

న ఖలు గోపికానన్దనో భవన్ అఖిల దేహినామ్ అంతరాత్మదృక్

ఓ కృష్ణా! ఇప్పుడు నువ్వెవరో మాకు తెలుసు; నువ్వు గోపాలనందనుడవు కావు; అందరి శరీరాలలో ఉన్న ఆత్మ చైతన్యానివి. ఎందుకు ఈ శరీరం తీసుకున్నావు అంటే –

విఖన సార్థితో విశ్వగుప్తయే సఖ ఉదేయివాన్ సాత్వతం కులే – గోపికాగీతమ్ 4

నీ భక్తులు కోరారు కాబట్టి, నువ్వు తాత్కాలికంగా ఈ మాయిక శరీరాన్ని దాల్చావు. ఈ జగత్తును దీవించటానికి వచ్చావు గాని, ఈ శరీరం నీ అసలు స్వరూపం కాదని మాకు తెలుసు. ఈ జ్ఞానాన్ని **తత్త్వజ్ఞానం** అంటారు. ఎవరైతే ఈ తత్త్వజ్ఞానాన్ని పొందుతారో, వారు మోక్షాన్ని పొందుతారు. ఆ మోక్షమేమిటి?

సః మామ్ ఏతి – మరణం తరువాత నాలో ఐక్యం చెందుతారు. అంటే ఈశ్వర ఐక్యం పొందుతారు.

శ్లో. 10 **వీతరాగభయక్రోధా మన్మయా మాముపాశ్రితాః ।**
బహవో జ్ఞానతపసా పూతా మద్భావమాగతాః ॥
వీతరాగభయక్రోధాః, మన్మయాః, మామ్, ఉపాశ్రితాః,
బహవః, జ్ఞానతపసా, పూతాః, మద్భావమ్, ఆగతాః ॥

వీతరాగ, భయక్రోధాః	= రాగభయ క్రోధరహితులు	జ్ఞానతపసా	= జ్ఞానరూప తపస్సుచే
మన్మయాః	= నాయందే అనన్యభక్తితో స్థితమైనవారు	పూతాః	= పవిత్రులై
		మద్భావమ్	= నా స్వరూపమును
మామ్, ఉపాశ్రితాః	= నన్ను ఆశ్రయించినవారు (అగు)	ఆగతాః	= పొందియుండిరి
బహువః	= పెక్కుమంది భక్తులు		

వీత–రాగ–భయ–క్రోధాః, మన్మయాః మామ్ ఉపాశ్రితాః,
జ్ఞాన–తపసా పూతాః, బహవః మద్భావమ్ ఆగతాః ।

తా: ఇదివరలో గూడా సర్వదా రాగభయ క్రోధరహితులైనవారు, దృఢమైన భక్తి తాత్పర్యములతో స్థిరబుద్ధి గలిగి, నన్ను ఆశ్రయించిన భక్తులు పెక్కుమంది జ్ఞానతపస్సంపన్నులై, పవిత్రులై నా స్వరూపమును పొంది యుండిరి.

దైవాన్ని అర్థం చేసుకోవటం రెండు దశల్లో జరుగుతుంది. ముందు సగుణ ఈశ్వరుణ్ణి అర్థం చేసుకుంటే, తర్వాత నిర్గుణ ఈశ్వరుణ్ణి అర్థం చేసుకోగలుగుతాము. దీన్ని ఏడవ అధ్యాయంనుంచి ఇంకా విపులంగా చూస్తాము. సగుణ ఈశ్వర దర్శనాన్ని కూడా రెండు దశల్లో వర్ణిస్తారు.

మొదటిది ఏకరూప ఈశ్వరదర్శనం. భగవంతుణ్ణి ఒక రూపంలో కొలవటం. అది ఏ రూపమన్నా అవచ్చు– రాముడు, కృష్ణుడు, దేవి, ఏదైనా. అది కూడా మీరు ఏ బంధంతో పిలిచినా పలుకుతాడు – తల్లిగా, తండ్రిగా, తనయునిగా, గురువుగా – ఏదైనా సరే! కొంతమంది భగవంతునితో మాట్లాడతారు; ఆత్మీయునిగా తలుస్తారు. కొంతమంది భగవంతునికి పడకగది, దోమతెర కూడా ఏర్పాటు చేస్తారు. అలాంటి వారికి భగవంతుడు

రాతివిగ్రహమో, కంచు విగ్రహమో కాదు, ఒక ప్రాణమున్న దేవుడు. అలా ఆత్మీయంగా కొలిచినకొద్దీ భగవంతునికి మరింత దగ్గరవుతారు. దీన్ని **ఏకరూప ఈశ్వరభక్తి** అంటారు.

తర్వాత దాన్ని పెంచి విశ్వరూప ఈశ్వరభక్తిగా మలచుకోవాలి. భగవంతుడు ఒక్క రూపంలో లేడు; నిజానికి విశ్వమంతా ఆయన రూపమే.

భూః పాదౌ యస్య నాభిర్ వియదసురనిలశ్చంద్ర సూర్యౌ చ నేత్రే

గీతలోనే 11వ అధ్యాయంలో ఇది చూస్తాము. ఏకరూప ఈశ్వరుణ్ణుంచి, విశ్వరూపదర్శనం చేస్తాము. కాని రెండూ సగుణ ఈశ్వరభక్తే అవుతుంది. దీన్నుంచి మూడవ దశకు రావాలి. అది **అరూప ఈశ్వర భక్తి** లేదా **నిర్గుణ ఈశ్వర జ్ఞానం**.

అందరూ మూడు దశలూ అనుభవించాలి. ఈరోజే మిమ్మల్ని సగుణ ఈశ్వరుడైన కృష్ణపరమాత్మను వదిలి నిర్గుణబ్రహ్మకు రమ్మనటం లేదు. అలా సగుణ ఈశ్వరుణ్ణుంచి నిర్గుణబ్రహ్మకు రావటం చాలా కష్టం. అందువల్ల ఎవరినైనా బలవంతపెడితే వారు చాలా బాధపడతారు. కాలక్రమేణా వారిలో పరిపక్వత వచ్చిన కొద్దీ వారే నేర్చుకుంటారు.

మీ చిన్నప్పుడు మీరు బెలూను కావాలని పేచీపెట్టి ఉంటారు. ఇప్పుడు పెట్టరు కదా! ఎలా బెలూనుమీద మీకు తెలియకుండానే అభిమానం పోయిందో, అలా మీకు తెలియకుండానే మీ మనస్సు **ఏకరూప ఈశ్వరభక్తినుంచి అనేకరూప ఈశ్వరభక్తికి** ఎదుగుతుంది. ఒక సాధకుడు ప్రయాణించే ఆ దశలను చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ ఈ శ్లోకంలో –

వీతరాగభయక్రోధాః – మొదటి దశ ఈశ్వరభక్తి చూపించి, కర్మయోగాన్ని పాటించటం. చేసే పనులను **ఈశ్వరార్పణ బుద్ధితో** చేయటం. వచ్చిన కర్మఫలాన్ని **ఈశ్వర ప్రసాదబుద్ధి**తో స్వీకరించటం.

యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్జుహోషి దదాసి యత్ – 9.27

భగవంతునికి ఆహారాన్ని అర్పించి తినటంవల్ల మనం రోజూ ఇంట్లో వంట చేయాలి అంటారు పూజ్యస్వామీజీ. వారానికి ఒకసారి వండి, మైక్రోవేవ్‌లో వెచ్చబెడితే మనమూ, మన కుటుంబసభ్యులూ తినగలమేమో కాని భగవంతునికి దాన్ని అర్పించలేము కదా! గృహస్థాశ్రమం ఉన్నదే అందుకు – భగవంతునికి అర్పించాలని.

అటువంటి కర్మయోగంతో కూడిన జీవితం గడపటంవల్ల మనస్సులో ఉన్న మలినాలు పోతాయి. ఏమిటవి? రాగం, భయం, క్రోధం. రాగం అంటే బంధం. ఇన్నాళ్ళు మనం ఆనందానికి ప్రపంచంమీద ఆధారపడ్డాము. ఇది మొదటిదశ. కర్మయోగంలో ప్రపంచం మనకు శాశ్వతమైన ఆనందాన్ని ఇవ్వలేదని గ్రహించి దేవునిమీద ఆధారపడటం నేర్చుకుంటాము అంటే ప్రపంచంమీద ఆధారపడటంనుంచి దేవునిమీద ఆధారపడటం.ఇది రెండవదశ.

ప్రపంచం అశాశ్వతం. ఎవరితో నైనా రేపు వస్తాము అని అంటాము కాని ఆ రేపు అనే రోజు వస్తుందో రాదో తెలియదు. ఎవరైనా అకస్మాత్తుగా మరణించారని వింటే, మనమేం అంటాము? అయ్యో, నిన్ననే చూశానే; నిన్ననే ఆయనతో మాట్లాడానే అంటాము. జీవితం అశాశ్వతం, భగవంతుడు మాత్రమే శాశ్వతం. అందువల్ల ప్రాపంచిక వస్తువులమీద రాగాన్నుంచి భగవానునిమీద రాగంగా మలుచుకోవాలి.

దాని తరువాత మూడవ దశకు రావాలి. అంటే భగవానునిమీద ఆధారపడటంనుంచి, మనమీద మనం ఆధారపడే స్థాయికి రావాలి. ప్రపంచంమీద ఆధారపడటంనుంచి, భగవంతునిమీద ఆధారపడటంనుంచి, నామీదే ఆధారపడటం. ఎందుకంటే చైతన్యపరంగా ఆ భగవంతుడు నేనే అని అర్థం చేసుకోవటం.

అలా రాగం పోతే, భయం తగ్గుతుంది. ఎంత ప్రేమ ఉంటే, అంత భయం దాన్ని వెన్నంటే ఉంటుంది. అందువల్లనే కుటుంబసభ్యుల్లో ఎవరైనా ఇంటికి రావటం ఆలస్యమైతే, మనస్సు పరిపరి విధాల పోతుంది. ఒక్క మంచి ఆలోచన కూడా రాదు సరికదా, వారికి ఏదైనా ఏక్సిడెంట్ అయిందేమోనని కంగారు పడతాము. పూర్వం టెలిగ్రాములు ఉండేవి. టెలిగ్రామ్ రాగానే మనస్సు ఏదో కీడు శంకించేది. అందువల్ల, దాన్ని తెరవను కూడా తెరవకుండానే శోకాలు పెట్టేవారు కొందరు. తీరా చించి చూస్తే, అందులో ఏ పెళ్ళి శుభవార్తో ఉండేది. ఆ విధంగా రాగంవల్ల భయం కలుగుతున్నది కాబట్టి, రాగం పోతే భయం తగ్గుతుంది; క్రోధం తగ్గుతుంది.

ఎందరో ఆధ్యాత్మ మార్గాన్ని పాటించి, మోక్షాన్ని పొందారు. కాబట్టి మనం మోక్షం పొందటం కూడా అసాధ్యం కాదు. ఈ శ్లోకంలో దానికి పాటించాల్సిన సాధనల గురించి మాట్లాడుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మన్మయా – నా గురించి తపన. నేను అంటే ఈశ్వరుడు. మనస్సు అంతా ఈశ్వరమయంగా ఉండాలి. ఛెస్‌లో కాని టెన్నిస్‌లో కాని ప్రథమశ్రేణికి చేరుకోవాలంటే 24 గంటలూ తన లక్ష్యం గురించే ఆలోచిస్తూ ఉండాలి. అలా ఆధ్యాత్మిక చింతనలో వచ్చినవారు 24 గంటలూ దైవచింతనతోనే గడపాలి.

మొదట దేవుణ్ణి బాహ్యంగా కొలవాలి. ప్రపంచదృష్టినుంచి ఈశ్వరదృష్టికి రావాలి. ఈశ్వరదృష్టినుంచి ఆత్మదృష్టికి రావాలి. ఆత్మదృష్టి అంటే జీవ ఈశ్వర ఐక్యం అర్థం చేసుకోవాలి. నాలుగు పురుషార్థాలలో ఉత్తమమైన మోక్ష పురుషార్థం పొందాలంటే అది అంత తేలిక వ్యవహారం కాదు. ఎన్నో ఆటంకాలను ఎదుర్కోవాల్సి ఉంటుంది. మంచిపని చేద్దామని మొదలు పెట్టగానే మొదట వచ్చేదే ఆటంకం.

దేవదానవులు అమృతం చిలకటానికి ప్రయత్నించినప్పుడు ఎన్ని ఆటంకాలు ఎదుర్కొన్నారో తెలుసు కదా! ఆటంకాలే కాదు – మధ్యలో ఎన్నో ప్రలోభాలు కూడా వచ్చాయి. అయినా వారు చలించలేదు. అమృతం వచ్చేదాకా చిలుకుతూనే ఉన్నారు. అంతేకాదు, అడుగడుగునా దైవసహాయం కోరుతూనే ఉన్నారు.

మాముపాశ్రితాః – మన ప్రయత్నం మనం చేయాలి నిజమే. కాని దానికి ఈశ్వరకృప కూడా తోడవ్వాలి. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ నా సహాయం కోరండి అంటున్నాడు.

మన్మయా పదం మనం ఫ్రీవిల్‌ను ఉపయోగించాలి అని సూచిస్తే, మాముపాశ్రితా పదం ఈశ్వర అనుగ్రహం కోరాలి అని సూచిస్తున్నది. ఇప్పుడు మన ఆధ్యాత్మిక ప్రయాణానికి కావాల్సిన రెండు ఇంజనులు సిద్ధంగా

ఉన్నాయి. ముందువైపు ఉన్న ఇంజను ఫ్రీ విల్, వెనక ఉన్న ఇంజను ఈశ్వర అనుగ్రహం. ఇప్పుడు వాహనం సిద్ధం! ఎటువైపు వెళ్ళాలి?

వీతరాగభయక్రోధాః – మన ఆంతర బలహీనతలను జయించాలి. రాగం, భయం, క్రోధాలను జయించాలి.

రాగః – రాగం అంటే బంధం; దాన్ని వెన్నంటే ఉంటుంది ద్వేషం. అందువల్ల ముందు ఈ రాగద్వేషాలను పారద్రోలాలి. ఈ రాగద్వేషాలు ప్రపంచాన్ని పొరపాటుగా అర్థం చేసుకోవటంవల్ల కలుగుతాయి. ప్రపంచం నాకు ఆనందం కలుగజేస్తోంది అనుకుంటే రాగం ఏర్పడుతుంది; ప్రపంచం నన్ను బాధపెడుతోంది అనుకుంటే ద్వేషం కలుగుతుంది.

సుఖహేతు బుద్ధిః రాగకారణమ్, దుఃఖహేతు బుద్ధిః ద్వేషకారణమ్

వేదాంతం ప్రకారం ప్రపంచం సుఖహేతువు కాదు, దుఃఖహేతువు కాదు. **అజ్ఞానికి ప్రపంచం దుఃఖహేతువు, జ్ఞానికి ప్రపంచం ఆనందస్వరూపం.** ఈ సత్యం నేను అర్థం చేసుకోనంతవరకూ, ప్రపంచంతో అవస్థలు పడుతూనే ఉంటాను. లేని వస్తువులు పొందే ప్రయత్నంలో సగం జీవితం, ఉన్న వస్తువులను వదుల్చుకునే ప్రయత్నంలో సగం జీవితం గడిచిపోతుంది. సమస్య బాహ్యంగా లేదు, నాలోనే ఉంది; నేను తెలుసుకుని నేను కళ్ళు తెరిచేసరికి నా వయస్సు 99కి చేరుకుంటుంది. దీనివల్ల మళ్ళీ జన్మ ఎత్తుతాను. మళ్ళీ జీవితం అట్టడుగు స్థాయినుంచి మొదలవుతుంది.

తెలివైన వ్యక్తి సమస్య నాలోనే ఉందని తెలుసుకుంటాడు. అందువల్ల **వీతరాగః** – రాగద్వేషాలను ఎలా అదుపులో పెట్టుకోవాలో తెలుసుకుంటాడు. కోరికలన్నిటినీ బంధకత్వం చూపని కోరికలుగా మలుచుకోవాలి. ఇది మొదటి దశ.

భయః – రాగంయొక్క ఫలితం భయం. ఎక్కడ ప్రేమ ఉంటే అక్కడ భయం ఉంటుంది. నేను ప్రేమించేవారు ఆలస్యంగా వస్తే అనేక భయాలు.

క్రోధాః – నేను కోరుకున్న వస్తువును పొందనివ్వకుండా ఎవరైనా అడ్డుపడితే వారిమీద కోపం. ఆ కోపం కూడా నా కోరికమీద ఆధారపడివుంటుంది. నాకు ఒక వస్తువు ఎంత ఇష్టమైతే, అది అందకపోతే అంత ఎక్కువ కోపం వస్తుంది.

రాగం, ద్వేషం, భయం, క్రోధం – ఈ నాలుగూ జతగా వస్తాయి. అందువల్ల ఆధ్యాత్మజీవనంలో వాటిని అదుపులో పెట్టుకోవటం నేర్చుకోవాలి. ఎలా అదుపులో పెట్టాలి?

భవిష్యత్తులో జరగబోయే అంశాలకు నేను తోడ్పడగలనే కాని, నేను వాటిని నిర్దేశించలేను అని అర్థం చేసుకోవాలి. నేను సహాయపడగలనే కాని, నేను నియంత్రించలేను. ఈ జ్ఞానం కలిగితే చాలు, అది నా కోపాన్ని తగ్గిస్తుంది.

ఒకవేళ ఈ సత్యాన్ని అర్థం చేసుకునే తెలివితేటలు లేకపోతే **దేవుణ్ణి శరణాగతి వేడటం** ఇంకో పద్ధతి. 'ఓ దేవా, భవిష్యత్తు నా చెప్పుచేతల్లో లేదు, కనీసం తప్పించుకోలేని విషయాన్ని తట్టుకునేందుకు తగినంత శక్తినివ్వు,' అని వేడుకోవాలి. తెలివైనవ్యక్తి తప్పని పరిస్థితికి సిద్ధపడతాడు. అది ఎలా సిద్ధపడతాడు అన్నది అతని స్థాయిని బట్టి ఉంటుంది. అర్థం చేసుకునే తెలివితేటలు ఉంటే తన జ్ఞానంమీద ఆధారపడతాడు, అర్థం చేసుకునే తెలివితేటలు లేకపోతే దేవుణ్ణి శరణు వేడటం ద్వారా సిద్ధపడతాడు. తీవ్రమైన బంధాన్ని, తీవ్రమైన ద్వేషాన్ని, తీవ్రమైన భయాన్ని, తీవ్రమైన కోపాన్ని జయించిన వ్యక్తిని వీతరాగభయక్రోధాః అంటారు.

శాస్త్రంలో ఇలా కామక్రోధాలు జయిస్తే దాన్ని శుద్ధ అంతఃకరణం అంటారు. ఈ నాలుగింటినీ – రాగ, ద్వేష, భయ, క్రోధాలను – జయించిన వాని అంతఃకరణం శుద్ధంగా ఉంటే, వాటికి బానిస అయిన మనస్సు కల్మషంతో కూడి ఉంటుంది. కర్మయోగం వీటిని జయించే మార్గం చూపుతుంది.

మనస్సు శుద్ధం అయ్యాక, ఏమిటి పరిస్థితి? మోక్షం వస్తుందా? రాదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇప్పుడు మనస్సు **శుద్ధచిత్తం** అయింది కాని జ్ఞానచిత్తం అవలేదు. కర్మయోగం చిత్తశుద్ధిని ఇవ్వగలదు కాని జ్ఞానాన్ని ఇవ్వలేదు. మనస్సులోని రాగద్వేషాలను పారద్రోలాక, జ్ఞానంకోసం ప్రత్యేకంగా కృషి చేయాలి.

జ్ఞానం దానంతట అదే రాదు. ఏ జ్ఞానమూ దానంతట అదే రాదు. ఫిజిక్స్ జ్ఞానం పొందాలంటే దానంతట అది రాదు. ఒక కాలేజీలో చేరాలి; అక్కడ చెప్పింది అర్థం కాకపోతే ట్యూషన్‌కు వెళ్ళాలి; కష్టపడి చదవాలి. అలాంటిది ఆత్మజ్ఞానం గురించి వేరే చెప్పాలా?

జ్ఞానతపసా – ఆధ్యాత్మజ్ఞానం కూడా దానంతట అదే రాదు. దానికోసం కష్టపడాలి. ఒక తపస్సులా చేయాలి. క్రమం తప్పకుండా గీతాబోధకో, ఉపనిషత్తు క్లాసుకో వెళ్ళటం ఆషామాషీ వ్యవహారం కాదు. అనేక ఆటంకాలు వస్తుంటాయి – బంధువులు వస్తారు, ఫోను వస్తుంది, కారు టైరు పంక్చరు అవుతుంది, అయినా ఒక తపస్సులా నేర్చుకోవాలి. జ్ఞానతపస్సునే జ్ఞానయోగం అని కూడా అంటారు. జ్ఞానం వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనల ద్వారా పొందుతారు.

పూతా – ఈ జ్ఞానం పొందినవారు పూర్తిగా పవిత్రులయ్యారు. రాగద్వేషాలను పారద్రోలితే కొంత చిత్తశుద్ధి కలుగుతుంది; కామక్రోధాలను పారద్రోలితే కొంత చిత్తశుద్ధి కలుగుతుంది; దీనివల్ల జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తి కలుగుతుంది. కాని అసలు కాలుష్యం లేదా ప్రాథమిక కాలుష్యం ఏమిటి? **అజ్ఞానం!** జ్ఞానయోగం ద్వారా చిత్తంలోని కాలుష్యం పూర్తిగా పోతుంది. గనుల్లో దొరికిన బంగారాన్ని ఎన్నో దశల్లో శుద్ధి చేస్తేనే కాని స్వచ్ఛమైన బంగారం అవదు. స్థూలమైన మలినాన్ని పోగొట్టడానికి స్థూలమైన పద్ధతి వాడితే, సూక్ష్మాతి సూక్ష్మమైన మలినాన్ని పోగొట్టడానికి సూక్ష్మాతి సూక్ష్మమైన పద్ధతిని వాడాలి.

మనలో మలినం మూడు స్థాయిల్లో ఉంది. అవి మలం, విక్షేపం, ఆవరణాలు. **మలం** అతి స్థూల స్థాయిలో ఉంది. అవి మనలో కలిగే రాగద్వేషాలు. రెండవ స్థాయి **విక్షేపం**. అది సూక్ష్మ స్థాయిలో ఉంది. అది నిలకడలేని, చలించే మనస్సు. మూడవ స్థాయి **ఆవరణం**. ఇది సూక్ష్మాతి సూక్ష్మమైనది. అది అజ్ఞానం. మూడు మలినాలను తొలగించటానికి మూడు పద్ధతులు ఉపయోగించాలి.

కర్మయోగం మలాన్ని; ఉపాసనయోగం విక్షేపాన్ని; జ్ఞానయోగం ఆవరణాన్ని తొలగిస్తాయి. కర్మయోగం ఆవరణాన్ని తొలగించలేదు; జ్ఞానయోగం మలాన్ని తొలగించలేదు. ఒక్కొక్క మెట్టు ఎక్కుతూ రావాలి. అవి వాడే క్రమం కూడా ముఖ్యం. జ్ఞానయోగంతో మొదలుపెట్టి, కర్మయోగంతో ముగించటం సాధ్యం కాదు. కర్మయోగంతో మొదలుపెట్టాలి. తరువాత జ్ఞానయోగానికి రావాలి.

బహవః – ఎందరో తమను తాము పునీతులను చేసుకున్నారు. మూడు దశల్లోనూ శుద్ధి పొందారు. అది కూడా ఒక్కళ్ళో, ఇద్దరో కాదు. అనేకమంది.

మద్భావమ్ ఆగతాః – మలినాలన్నిటినీ పోగొట్టుకున్నాక, ఏం పొందారు? వారు భగవంతుణ్ణి చేరలేదు; వారు భగవంతుణ్ణి కలువలేదు; వారు మలినం లేని నేను దేవుడు అని తెలుసుకున్నారు.

మలినం లేని జీవాత్మ పరమాత్మ; మలినంతో కూడిన పరమాత్మ జీవాత్మ. కాని మొదట్లో ఒక వ్యక్తికి ఈ విషయం తెలియదు. అందువల్ల భగవంతుడు ఎక్కడో ఉన్నాడు; ఆయన్ని కొలుస్తే శివలోక ప్రాప్తి కలుగుతుంది అని చెబుతారు. కాని అసలు జ్ఞానం పొందితే జీవాత్మ పరమాత్మల ఐక్యం అర్థమవుతుంది. నేను ఇంతసేపూ వెతుకుతున్నది నన్నే అని అర్థమవుతుంది. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ వారు నా స్వరూపాన్ని పొందారు అంటున్నాడు. వారు నన్ను చేరారు అనటం లేదు; నా స్వరూపాన్ని పొందారు అంటున్నాడు. కృష్ణపరమాత్మ స్వరూపం ఏమిటి? **సత్యం జ్ఞానమ్ అనంతం బ్రహ్మ.** పరిపూర్ణత; భద్రత.

అందువల్ల ఈ నాలుగు దశలూ పాటించాలి. వాటిని టూకీగా చూస్తే –

1. **మన్మయా** – ఆధ్యాత్మిక లక్ష్యాలు అంతిమ లక్ష్యాలుగా ఉండాలి.
2. **మాముపాశ్రితాః** – ఈ ప్రయాణంలో తోడుకోసం ఈశ్వరుణ్ణి శరణు వేడాలి.
3. **వీతరాగభయక్రోధాః** – చిత్తశుద్ధిని పొందటం – రాగ,ద్వేష, భయ, క్రోధాలను పారద్రోలటం ద్వారా
4. **జ్ఞానతపసా** – ఆత్మజ్ఞానం పొందటం – శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనల ద్వారా.

మద్భావమ్ ఆగతాః – వారు మలినం లేని నేను దేవుడు అని తెలుసుకున్నారు.

శ్లో. 11 **యే యథా మాం ప్రపద్యంతే తాంస్తథైవ భజామ్యహమ్ ।**
మమ వర్త్మానువర్తంతే మనుష్యాః పార్థ సర్వశః ॥
యే, యథా, మామ్, ప్రపద్యంతే, తాన్, తథా, ఏవ, భజామి, అహమ్,
మమ, వర్త్మ, అనువర్తంతే, మనుష్యాః, పార్థ, సర్వశః ॥

పార్థ!	= ఓ పార్థా!	అహమ్	= నేను
యే	= ఎవరు	తాన్	= వారిని
మామ్	= నన్ను	తథా, ఏవ	= ఆ విధంగా
యథా ప్రపద్యంతే	= ఏ విధంగా సేవించెదరో	భజామి	= అనుగ్రహింతును

మనుష్యాః	= మనుష్యులందరు	వర్త్మ	= మార్గమును
సర్వశః	= వివిధరీతులలో	అనువర్తంతే	= అనుసరింతురు
మమ	= నాయొక్క		

యే యథా మాం ప్రపద్యన్తే, తాన్ తథా ఏవ అహం భజామి ।
హే పార్థ! మనుష్యాః సర్వశః మమ వర్త్మ అనువర్తన్తే ।

తా: పార్థా! భక్తులు నన్ను సేవించిన రీతికి అనుగుణముగా నేను వారిని అనుగ్రహింతును. మనుష్యులందురు వివిధ రీతులలో నా మార్గమునే అనుసరింతురు.

ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ ఇంకో అద్భుతమైన అంశాన్ని చెబుతున్నాడు. ఆధ్యాత్మిక సాధన మన అంతిమ లక్ష్యంగా ఉండాలని సూచిస్తున్నాడు. కాని అది బలవంతంగా ఎవరి నెత్తిమీదా రుద్దటం లేదు. నాకు మోక్షం వద్దని ఎవరైనా అంటే శాస్త్రం బలవంతపెట్టదు.

నిజానికి ఎవరైనా ప్రయత్నించేది మోక్షంకోసం. ఎవరు ఏది కోరుకున్నా, దాని వెనక ఉండే లక్ష్యం **స్వేచ్ఛ**. ఎవరైనా ఒక కారు కొన్నారంటే బస్సుల్లో వెళ్ళి, ఆటోల్లో వెళ్ళి, వాటిమీద ఆధారపడటంవల్ల అనేక సమస్యలను ఎదుర్కొని, తనకంటూ ఒక స్వంతవాహనం ఉంటే తన ఇష్టం వచ్చినట్టు వెళ్ళవచ్చనే ఉద్దేశ్యంతోనే కొన్నారు. ఆ కారు కూడా సతాయించటం మొదలుపెడితే వేరే మార్గం వెతుక్కుంటారు. దానివెనక కారణం ఏమిటి? **స్వేచ్ఛ**. ఎవరికైనా కావాల్సింది **స్వేచ్ఛ, స్వేచ్ఛ**.

ఒక్కోసారి పిల్లలు గుక్కపెట్టి ఏడుస్తారు. వారికేం కావాలో వారికే తెలియదు. కాని ఏదో కావాలని ఏడుస్తారు. తల్లి కష్టపడి తెలుసుకుని అది ఇస్తుంది. అలాగే మనకు కూడా ఏం కావాలో మనకు తెలియదు. శాస్త్రం ఓపికగా ఆగుతుంది. మనను ఒత్తిడికి గురిచేయదు. 'నువ్వు స్వేచ్ఛను కోరుకుంటున్నావు, నీకు అర్థమైతే మంచిదే. అర్థం కాకపోతే అర్థకామాల వెంట పరుగులు తియ్యి. స్వర్గలోకానికి వెళ్ళు, అన్ని ప్రయత్నాలు చేయి. చివరికి విసిగి వేసారిపోయి నా దగ్గరకు వస్తే నేను తిట్టను, ముందే చెప్పాను అయినా నువ్వు వినలేదు అనను, నీకు సహాయం చేయటానికి సిద్ధంగా ఉన్నాను,' అంటుంది శాస్త్రం.

శాస్త్రం ఎన్నడూ కామ్యకర్మలు చేయకూడదు అనలేదు. నిజానికి శాస్త్రమే ఎన్నో కామ్యకర్మలను వివరించింది. ధనకనకవస్తువాహనాలు ఏం కావాలన్నా కూడా వాటికి తగ్గ పూజలు, యజ్ఞాలు ఉన్నాయి. ఆవహంతీ హోమం చేస్తే పుష్కలంగా ధనం సమకూరుతుంది. స్వర్గలోకానికి వెళ్ళాలని ఉందా, హాయిగా వెళ్ళి రమ్మంటుంది. కృష్ణపరమాత్మ అంటున్నాడు 'నేను నాలుగు పురుషార్థాలను ఇచ్చాను. వాటిని పొందే మార్గాలను ఇచ్చాను. వాటిని పొందటానికి నీకు సహాయపడటానికి కూడా నేను సిద్ధంగా ఉన్నాను. మోక్షం కావాలంటేనే సహాయపడతాను అనుకోకు.'

యే యథా మాం ప్రపద్యంతే – ఎవరు ఏ కోరిక కోరితే నేను ఆ కోరికను తీరుస్తాను. అంతిమ లక్ష్యమైన మోక్షం ఉండగా, చిన్న కోరికలు కోరుతున్నావేమిటి అని విమర్శించను.

పిల్లవాడు బెలూను అడిగితే అది రెండు నిముషాల్లో పేలిపోతుంది, దాన్ని ఎందుకు కోరుతున్నావు అనదు తల్లి. అలాగే కొని ఇస్తుంది. ఎప్పుడో ఒకప్పుడు, పిల్లవాడే దాని మోజునుంచి బయటపడతాడని ఆశిస్తుంది. అలాగే కృష్ణపరమాత్మ కూడా తల్లిలాగా సహాయపడటానికి సిద్ధంగా ఉన్నాడు.

కాకపోతే ఒక షరతును విధిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆ కోరికలు ధర్మబద్ధంగా ఉండాలి; వాటిని తీర్చుకునే మార్గం కూడా ధర్మబద్ధంగా ఉండాలి. నిజానికి అనుభవించటం జీవితంలో ఒక భాగం. కాని శాస్త్రం ఒక హెచ్చరిక చేస్తున్నది. అనుభవించేటప్పుడు జాగ్రత్త వహించమంటుంది. దేన్నైనా అనుభవించవచ్చు కాని, దానికి బానిస కాకూడదు. ఏ కోరికతో వచ్చినా నేను పారిజాతవృక్షంలా వారిని కరుణిస్తాను.

తాంస్తథైవ భజామ్యహమ్ – వారు కోరిన వస్తువులే వారికి ఇస్తాను. ఆకలితో ఉన్న వ్యక్తికి అన్నం పెట్టాలి కాని తత్త్వబోధ నేర్పిస్తే లాభం లేదు.

మమ వర్త్మానువర్తంతే – వారికి నచ్చిన రీతిలో నన్ను కొలుస్తున్నారు.

మనుష్యాః పార్థ సర్వశః – వారికి ఏం కావాలంటే దాన్ని వారికి అనుగ్రహిస్తాను.

శ్లో. 12 **కాంక్షంతః కర్మణాం సిద్ధిం యజంత ఇహ దేవతాః ।**
క్షిప్రం హి మానుషే లోకే సిద్ధిర్భవతి కర్మజా ॥
కాంక్షంతః, కర్మణామ్, సిద్ధిమ్, యజంతే, ఇహ, దేవతాః,
క్షిప్రమ్, హి, మానుషే, లోకే, సిద్ధిః, భవతి, కర్మజా ॥

ఇహ, మానుషే, లోకే	= ఈ మనుష్యలోకమందు	యజంతే	= పూజింతురు
కర్మణామ్	= కర్మలయొక్క	హి	= ఎందుకంటే
సిద్ధిమ్	= ఫలమును	కర్మజా, సిద్ధిః	= కర్మలను ఆచరించుటవల్ల కలుగు ఫలము
కాంక్షంతః	= కోరుకొనువారు		
దేవతాః	= (ఇతర) దేవతలను	క్షిప్రమ్, భవతి	= (వారికి) శీఘ్రముగా లభించును

కర్మణాం సిద్ధిం కాంక్షన్తః (మనుష్యాః) ఇహ దేవతాః యజన్తే,
హి మానుషే లోకే కర్మజా సిద్ధిః క్షిప్రం భవతి ।

తా: ఈ లోకమున కర్మఫలమును ఆశించువారు ఇతర దేవతలను పూజింతురు. ఎందుకంటే అలా చేయుటచే కర్మలవల్ల కలుగు సిద్ధి వారికి శీఘ్రముగా లభించును.

కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు. వేదాల్లో నేను రెండు మార్గాలను నిర్దేశించాను. వేదపూర్వభాగం కర్మకాండను సూచిస్తే, వేద అంతభాగం జ్ఞానకాండను సూచిస్తుంది. రెండు మార్గాలూ వాటికి తగ్గ ఫలితాలను ఇస్తాయి. ఏమిటా ఫలాలు?

కర్మఫలం అనిత్యం. కర్మఫలం అనిత్యమే కాకుండా మూడు దోషాలతో కూడి ఉంది. అవి – దుఃఖమిశ్రితత్వం, అతృప్తికరత్వం, బంధకత్వం. ఏదైనా సాధించాలంటే దానికి అవస్థ పడాలి, దాన్ని నిలబెట్టుకోవటం ఇంకా కష్టం. అది పోతే భరించలేని కష్టం. అందువల్ల కర్మఫలం దుఃఖమిశ్రితత్వం. ఎంత సాధించినా తృప్తి ఉండదు– అతృప్తికరత్వం. వాటిమీద అంతకంతకూ బంధం పెంచుకుంటాము – బంధకత్వం. అందువల్ల కర్మఫలం అనిత్యం.

జ్ఞానఫలం నిత్యం. మీకు నిత్యఫలం కావాలంటే కర్మ చేయటంవల్ల రాదని చెబుతుంది జ్ఞానకాండ. ఎందుకు? ఒక కర్మ చేస్తే దానికొక ఆరంభం ఉంటుంది. ఆరంభం ఉన్నదానికి అంతం ఉంటుంది. అంటే కాలపరిమితి ఉంటుంది. అందువల్ల పూర్ణత్వం అనే ఫలం ఏ కర్మవల్లా రాదు; అది జ్ఞానంవల్ల మాత్రమే సాధ్యం. పూర్ణత్వం ఉన్నదానికి కాలపరిమితి ఉండదు. అందువల్ల జ్ఞానఫలం నిత్యం.

విచారకరమైన విషయమేమిటంటే, వేదాల్లో ఈ విషయం స్పష్టంగా చెప్పబడినా, కర్మఫలాలు అనిత్యం అని తెలిసినా చాలామంది మనుష్యులు కర్మమార్గాన్నే ఎన్నుకుంటున్నారు. అంత తెలిసి తెలిసీ దాన్నే ఎందుకు ఎన్నుకుంటున్నారు? కర్మమార్గం పాటించటం తేలిక. దానికి చిత్తశుద్ధి అవసరం లేదు; సాధన చతుష్టయ సంపత్తి అవసరం లేదు. జ్ఞానమార్గానికి రావాలంటే రాగద్వేషాలను వదలండి అంటే జ్ఞానమార్గాన్నే వదలటానికి సిద్ధపడతారు మనుష్యులు. నాకు కొంతమందిని ద్వేషించటం ఇష్టం అంటారు పైగా.

కర్మణాం సిద్ధిం కాంక్షంతః – కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు; చాలామందికి కర్మఫలంమీదే ఆసక్తి ఎక్కువ. ధర్మార్థకామపురుషార్థాలని ప్రేయోమార్గం అంటారు కఠోపనిషత్తులో. చాలామంది ఈ ప్రేయోమార్గాన్నే ఎన్నుకుంటారు.

శ్రేయశ్చ ప్రేయశ్చ మనుష్యమేతః తౌ సంపరీత్య వివినక్తి ధీరః

శ్రేయోహి ధీరోఽభి ప్రేయసో వృణీతే ప్రేయో మందో యోగక్షేమాద్వృణీతే – కఠ – 1.2.2

మనుష్యుల ముందు స్వయంవరంలోలాగా ప్రేయోమార్గం, శ్రేయోమార్గం రెండూ నిలుచుంటాయి. తెలివైన వ్యక్తి శాశ్వతమైన ఫలాన్నిచ్చే శ్రేయోమార్గాన్ని ఎన్నుకుంటే, మందబుద్ధి ఉన్న వ్యక్తి అశాశ్వతమైన ఫలాన్నిచ్చే ప్రేయోమార్గాన్ని ఎన్నుకుంటాడు. ఎందుకు అశాశ్వతఫలాన్ని ఎన్నుకుంటాడు?

కర్మజా సిద్ధిః క్షిప్రం భవతి – ఎందుకంటే కర్మఫలం త్వరగా వస్తుంది.

జ్ఞానమార్గంలో జ్ఞానఫలం బాగుంటుంది; జ్ఞానం పొందటం కూడా తేలిక కాని జ్ఞానం పొందే ముందు అర్హత పొందటం కష్టం. ఇది పెళ్ళివంటిది. పెళ్ళి రెండు నిముషాల్లో జరిగిపోతుంది. కాని దాని ముందు సంబంధం వెతకటం, జాతకాలు కుదరటం, కట్నకానుకలు మాట్లాడుకోవటం, ఏర్పాట్లు చేయటంలాంటి అనేక దశలున్నాయి. అవి చాలాకాలం పడతాయి.

అలాగే జ్ఞానం ఒక్క వాక్యంతో వస్తుంది. **తత్త్వమసి. నువ్వు దేని గురించైతే వెతుకుతున్నావో అదే నువ్వు.** నీ వెతుకులాట మానేసి, నీ అసలు స్వరూపాన్ని స్వీకరించు. ఇది వేదాంత బోధ. కాని దీన్ని జీర్ణించుకోవటానికి

చాలా సంవత్సరాలు లేదా చాలా జన్మలు పడుతుంది. పూర్వజన్మసుకృతం ఉంటే కాని వేదాంతబోధకు రాలేరు. గీత నేర్చుకుంటున్నారంటేనే, మీకు పూర్వజన్మ సుకృతం ఉందని అర్థం.

మానుషే లోకే – చిత్తశుద్ధి పొందాలంటే చాలాకాలం పడుతుంది. అందువల్ల మనుష్యులు అశాశ్వతమైన ఫలాన్నిచ్చే కర్మను కోరుకుంటున్నారు.

శ్లో. 13 **చాతుర్వర్ణ్యం మయా సృష్టం గుణకర్మవిభాగశః ।**
తస్య కర్తారమపి మాం విద్ధ్యకర్తారమవ్యయమ్ ॥
చాతుర్వర్ణ్యమ్, మయా, సృష్టమ్, గుణకర్మవిభాగశః,
తస్య, కర్తారమ్, అపి, మామ్, విద్ధి, అకర్తారమ్, అవ్యయమ్ ॥

గుణకర్మ	= గుణ, కర్మల	తస్య	= ఆ సృష్టికి
విభాగశః	= విభజనను అనుసరించి	కర్తారమ్, అపి	= కర్తను అయినప్పటికిని
చాతుర్వర్ణ్యమ్	= బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర రూప (నాలుగు) వర్ణముల సమూహము	అవ్యయమ్	= శాశ్వతుడ (పరమేశ్వరుడ)నైన
		మామ్	= నన్ను
		అకర్తారమ్	= అకర్తనుగా
మయా	= నాచేత	విద్ధి	= తెలుసుకొనుము
సృష్టమ్	= సృష్టింపబడినది		

మయా గుణ–కర్మ–విభాగశః చాతుర్వర్ణ్యం సృష్టమ్,
తస్య కర్తారమ్ అపి మామ్ అవ్యయమ్ అకర్తారం విద్ధి ।

తా: బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర వర్ణముల వారిని వారి గుణకర్మలననుసరించి వేర్వేరుగా సృష్టించితిని. ఈ సృష్టి కార్యక్రమమునకు నేనే కర్తనైనను, శాశ్వతుడను పరమేశ్వరుడను అయిన నన్ను వాస్తవముగా 'అకర్తను'గా తెలిసికొనుము.

ఇంతవరకూ కృష్ణపరమాత్మ రెండు లక్ష్యాలను గురించి చెప్పాడు – లౌకిక లక్ష్యాలు, ఆధ్యాత్మిక లక్ష్యాలు. దాని తరువాత రెండు రకాల మార్గాల గురించి చెప్పాడు – కర్మమార్గం, జ్ఞానమార్గం. ఆ తరువాత వాటిని పాటించే మనుష్యుల గురించి కూడా చెప్పాడు.

ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ వేదాలను భిన్నలక్ష్యాలు అయిన లౌకిక, ఆధ్యాత్మిక లక్ష్యాలను తీర్చుకోవటానికి మాత్రమే కాక ఆ రెండూ తీర్చుకునే జీవనవిధానాన్ని కూడా ఇచ్చానంటున్నాడు. అది చాలా తెలివైన మార్గం. ఎందుకంటే సాధారణంగా ఈ రెండు లక్ష్యాలూ పూర్తిగా భిన్నమైనవి. లౌకిక లక్ష్యాలను తీర్చుకుందామని చూస్తే అది బాహ్యవస్తువులమీద ఆధారపడటం అవుతుంది. కోరికలు తీరిన కొద్దీ, ఇంకా ఇంకా కావాలనిపిస్తుంది. ఇంకా ఇంకా వాటిమీద ఆధారపడటం అవుతుంది. అదే మోక్షం విషయానికి వచ్చేసరికి నామీదే నేను ఆధారపడతాను. ఒకటి ఆధారపడటం, ఇంకొకటి విముక్తి పొందటం. ఒకటి సంపాదించటం, ఇంకొకటి త్యజించటం. ఒకటి బంధం, ఇంకొకటి బంధవిముక్తి.

దూరమేతే విపరీతే విషూచీ అవిద్యా యా చ విద్యేతి జ్ఞాతా – కఠ 1.2.4

అలా ఇవి భిన్నంగా ఉన్నా, నేను ఒక ప్రత్యేకమైన జీవనవిధానాన్ని ఏర్పరచాను. దానివల్ల మీరు రెండు లక్ష్యాలనూ పొందవచ్చు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సిగరెట్టు కాల్చే వ్యక్తికి ఎక్కడ చూసినా, ఏ పుస్తకం చదివినా సిగరెట్టు కాల్చటం మంచిది కాదని కనిపిస్తుంది. అవి చదివీ చదివీ మానేశాను అన్నాడుట. ఏం మానేశావు అంటే పుస్తకాలు చదవటం మానేశాను అన్నాడు. ప్రేయోమార్గంమీద కోరిక కూడా అలాగే ఉంటుంది. ధర్మ అర్థకామాలను కోరటం ప్రేయోమార్గమంటారు. ఆ మార్గం మనకు ప్రియమైనది. మోక్షం శ్రేయోమార్గం ఎందుకంటే అది మనకు శ్రేయస్కరమైనది. అందువల్ల వేదం మనకు తెలివిగా షుగర్ కోటెడ్ పిల్ ఇస్తుంది. అది మందే అయినా తీపిగా ఉండటంవల్ల ఇష్టంగా ఎలా తీసుకుంటామో అలా ఈ మార్గాన్ని ఇష్టంగా పాటిస్తాము.

అందువల్ల వేదం కూడా మన కోరికలను తీర్చుకోవటానికి ప్రోత్సాహం ఇస్తుంది. కాని కొన్ని నియమాలను విధిస్తుంది. ఆ నియమాలను పాటిస్తే, దానిలో గొప్పతనం ఏమిటంటే మనకు తెలియకుండానే, మనం బలవంతంగా అణచుకోనవసరం లేకుండానే, ఈ ప్రాపంచిక సుఖాల వెంట పరుగులు తీయటం మానతాము. అంతేకాదు, వాటి బదులు మోక్షమార్గం ఒక్కటే పాటించదగినది అని కూడా తెలుసుకుంటాము.

అలా క్రమేపీ ఆధ్యాత్మికతకు రావటానికి వేదం సూచించిన మార్గం – వర్ణాశ్రమ ధర్మం.

2. జ్ఞానకర్మసన్న్యాసయోగం: శ్లోకాలు 13–24: ఈ 13వ శ్లోకంనుంచి కృష్ణపరమాత్మ అసలు అంశంలోకి అడుగు పెట్టబోతున్నాడు. అది **జ్ఞానకర్మసన్న్యాసం**. ఇది కృష్ణపరమాత్మ ఎందుకు చెబుతున్నాడో, ఆ సందర్భం ఒకసారి గుర్తుకు తెచ్చుకోవాలి. అర్జునుడు కర్మ చేయటానికి ఇష్టపడటం లేదు. తన ఆత్మీయులను చంపాల్సి వస్తుంది కాబట్టి యుద్ధంనుంచి విరమించు కోవాలనుకున్నాడు. సన్న్యాసిగా ఉంటాను అన్నాడు. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ అర్జునునికి కర్మ గురించి ఉన్న భయాన్ని పారద్రోలాలి.

న హి కశ్చిత్ క్షణమపి జాతు తిష్ఠత్యకర్మకృత్

ఎ) కర్మయోగం శ్లోకాలు 13–17 వరకు కర్మయోగం గురించి చూస్తాము. ఎవరూ కూడా కర్మ చేయకుండా ఒక్క క్షణం కూడా ఉండలేరు. చేసే కర్మ మారుతుందేమో కాని కర్మ మానలేరు. మీరు ఏ ఆశ్రమధర్మంలో ఉన్నా సరే – బ్రహ్మచారి, గృహస్థు, వానప్రస్థుడు, సన్న్యాసి – కర్మ తప్పదు. ఏ జాతికి చెందినా సరే – బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర – కర్మ తప్పదు. గృహస్థాశ్రమం వదిలేసి సన్న్యాసాశ్రమం స్వీకరించినా కర్మ తప్పదు. అక్కడ ఆశ్రమనిర్వహణ చేయాల్సి ఉంటుంది. కర్మకు ముగింపు మరణంతోనే. అప్పుడు తక్కినవారందరూ మరింత ఎక్కువ కర్మ చేయాలి – శవానికి దహనసంస్కార ఏర్పాట్లు చేయాలి.

సృష్టిని చూడండి – అత్యంత చిన్న అణువునుంచి, అత్యంత పెద్ద భూమి దాకా అన్నీ నిరంతరం తిరుగుతూనే ఉన్నాయి. వ్యష్టిస్థాయిలో, సమిష్టిస్థాయిలో కర్మ ఉంది. కర్మ తప్పదు, అందువల్ల కర్మను స్వీకరించటం నేర్చుకోవాలి.

కాని వచ్చిన చిక్కేమిటంటే కర్మతో పాటు కొన్ని సైడ్‌ఎఫెక్ట్స్ వస్తాయి. కర్మ చేయటమంటే ఒక బాధ్యతను చేపట్టటం – ఆ బాధ్యత సక్రమంగా నిర్వర్తించగలనో లేదో అనే ఆందోళన, చేస్తుండగా ఒత్తిడి, చేశాక అనుకున్న ఫలం రాకపోతే నిరాశ. అందువల్ల కర్మ చేసేముందు, చేస్తుండగా, చేశాక కూడా మానసిక ఆందోళన ఉంటుంది. అందువల్ల కర్మ మానేద్దామనుకున్నాడు అర్జునుడు. అది కాదు పరిష్కారం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కర్మ చేస్తే సైడ్ ఎఫెక్ట్స్ ఉంటాయి, తప్పదు. కాని వాటికి ఏదో పరిష్కారమార్గం చూడాలి.

ఏమిటా పరిష్కార మార్గం? దానికి మూడవ అధ్యాయంలో ఒక పరిష్కారమార్గం ముందే సూచించాడు. అది **కర్మయోగం** పద్ధతి. ఇప్పుడు ఈ అధ్యాయంలో అసలు పరిష్కారాన్ని సూచించబోతున్నాడు – అది **జ్ఞానయోగం**. జ్ఞానం ఒక్కటే పరిష్కారం. దాని ద్వారా ప్రపంచంలో ఏక్టివ్‌గా ఉండవచ్చు, అయినా కర్మవల్ల, కర్మఫలాలవల్ల బంధింపబడకుండానూ ఉండవచ్చు.

పనసపండును కోయాలంటే దానికి చాకచక్యం కావాలి. చేతికి, కత్తికి కొబ్బరినూనె రాసి పండును కోయాలి. అప్పుడు మనకు ఆ పండు అంటుకోదు. కర్మకు కూడా ఇదే సూత్రం పాటించాలి.

కర్మణా బధ్యతే జంతుః – కర్మ మనుష్యులను బంధిస్తుంది. అది తప్పించుకోవాలంటే జ్ఞానం అనే కొబ్బరినూనె రాయాలి. ఇదీ మనం చూడబోయే అంశం – ఎలా జ్ఞానం పొందాలి, జ్ఞానంవల్ల కర్మకూ, కర్మఫలానికీ బందీలు కాకుండా ఎలా ఉండగలమనే వివరణ.

జ్ఞానం ఎంత శక్తివంతమైనదో చూపటానికి కృష్ణపరమాత్మ తననే ఉదాహరణగా చూపుతున్నాడు. ఒకవేళ ఏదైనా గుహలో ఉన్న జ్ఞాని విషయం చెపితే, నేనూ అక్కడికి వెళ్ళి కూర్చుంటా అనే ప్రమాదముంది. కృష్ణపరమాత్మ కూడా తన జీవితంలో ఎన్నో ఒడిదుడుకులను ఎదుర్కొన్నాడు. అయినా కర్మ గాని, కర్మఫలం గాని అతనికి అంటలేదు.

తస్య కర్తారమపి మాం విద్ధి – నా కర్మలనుంచి నేను తప్పించుకోలేదు. నా కర్మలన్నీ నేను చేశాను.

అకర్తారమ్ (మాం విద్ధి) – అంతరంగంలో అకర్తాగా ఉండే తెలివి ఉంది అని తెలుసుకో. అంతరంగంలో అకర్తా అంటే కర్మవల్ల బంధింపబడకుండా ఉండగలగటం. కర్మే కాదు కర్మఫలం కూడా అంటదని తరువాత వచ్చే శ్లోకంలో చెబుతాడు. **అవ్యయమ్ –** అవ్యయమ్ అంటే నిర్వికారం. **నిర్వికారః అహమ్ అస్మి.**

భగవంతుని ధర్మాలు ఏమిటి? భగవంతుడు సృష్టి, స్థితి, లయకారుడు. అంతేకాదు తను సృష్టించిన జగత్తు సమతుల్యంతో ఉండటానికి మనుష్యులకు ఒక జీవనవిధానాన్ని కూడా నిర్దేశించాడు. మనం ఒక వస్తువు కొంటే దానితో ఒక యూజర్ గైడ్ వస్తుంది. అంటే దాన్ని ఎలా వాడాలో వివరించి చెప్పే మాన్యువల్ అది. భగవంతుడు కూడా అలాగే మనని సృష్టించి ఊరుకోలేదు. మనం ఈ జగత్తులో సమతుల్యతను ఎలా పాటించాలో నిర్దేశించే మాన్యువల్‌ను కూడా ఇచ్చాడు. దాన్నే **వేదాలు** అంటారు.

వ్యక్తి ఇష్టాయిష్టాలకు, సమాజం ఇష్టాయిష్టాలకు మధ్య ఘర్షణ రావచ్చు. కాని వేదాలు అలాంటి ఘర్షణకు చోటు లేకుండా, ఒక నిర్దిష్టమైన జీవనవిధానాన్ని నిర్దేశించినాయి. దాన్ని **వర్ణాశ్రమ వ్యవస్థ** అంటారు. వ్యవస్థ అంటే పద్ధతి, జీవనవిధానం. వర్ణమూ, ఆశ్రమమూ కలగలిపిన జీవనవిధానం.దాని గురించి చూద్దాము.

వర్ణాశ్రమధర్మాలు

వర్ణ వ్యవస్థ అంటే సమాజాన్ని విభజించిన పద్ధతి. దానివల్ల సమాజంలో సమతుల్యత ఏర్పడి, ఆ సమాజం ఎదుగుతుంది. సమాజం అంటే మనచుట్టూ ఉన్న నలుగురు మాత్రమే కాదు; మన ఊరు, మనదేశం, మన ఖండం, విశ్వం అంతా వస్తుంది.

ఆశ్రమ వ్యవస్థ అంటే వ్యక్తి జీవితంలో పాటించాల్సిన నాలుగు అవస్థలు. ఇది వ్యక్తి ఎదుగుదలకు తోడ్పడుతుంది. నేను ఎదిగి సంఘానికి హాని చేయకూడదు. అలాగని సంఘానికి మేలు చేసి నా కుటుంబాన్ని నష్టపరచకూడదు. ఇప్పుడు రెండో విషయం జరుగుతున్నది. బాహ్యంగా విజయం సాధించినవారి కుటుంబం చాలా నష్టపోతున్నది. వారి పిల్లలు చాలా అవస్థ పడుతున్నారు. రెండూ మంచి పద్ధతులు కావు. నేను ఎదగాలి, నాతోపాటు సామాజిక ఎదుగుదలకు తోడ్పడాలి.

ఆశ్రమవ్యవస్థ వ్యక్తి ఎదుగుదలకు సహాయపడితే, వర్ణవ్యవస్థ అతని సామాజిక అవసరాలను చూసుకుంటుంది. ఈ వర్ణాశ్రమవ్యవస్థలో కృష్ణపరమాత్మ ఇక్కడ వర్ణవ్యవస్థ గురించి చెబుతున్నాడు కాని ఆశ్రమవ్యవస్థ గురించి చెప్పటం లేదు.

అందువల్ల ఆశ్రమవ్యవస్థ అంటే ఏమిటో సూక్ష్మంగా చూద్దాము. ఆశ్రమవ్యవస్థలో నాలుగు దశలున్నాయి. బ్రహ్మచర్యాశ్రమం, గృహస్థాశ్రమం, వానప్రస్థాశ్రమం, సన్యాసాశ్రమం. ఆశ్రమ పదం వాడటంలో ఉద్దేశ్యం, ప్రతి ఒక్క దశలోనూ మనం అంతర్గతంగా, ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగాలి. ఆర్థికంగా మాత్రం ఎదిగితే చాలదు.

బ్రహ్మచర్యాశ్రమం – ఇది మొదటి దశ. ఇక్కడ విద్య నేర్చుకుంటాడు. ఈ దశలో విద్యార్థి గురుకులవాసిగా ఉంటాడు. గురువు రెండు లక్ష్యాలను బోధిస్తాడు. ప్రాపంచిక సుఖాలైన తిండి, బట్ట, గూడు పొందటానికి సమృద్ధిగా ధనం కావాలి. వేదాలు ప్రాపంచిక సుఖాలు వద్దని చెప్పవు, కాని దానితో పాటు అంతర్గతంగా ఎదగాలని నేర్పిస్తాడు గురువు. అంతర్గతంగా ఎదగటానికి ఆధ్యాత్మిక సాధన అవసరం. మొదటి దశలోనే గురువు ద్వారా రెండు లక్ష్యాల గురించీ నేర్చుకుంటాడు.

గృహస్థాశ్రమం – గురుకులంలో నేర్చుకున్న విద్యను ఆచరణలో పెట్టే దశ గృహస్థాశ్రమం. ఎలా ఆచరణలో పెడతాడు? ముందుగా కర్మయోగప్రధానంగా ఉంటుంది. గృహస్థుకు ఎన్నో పొందాలని ఉంటుంది. ఇది కావాలి, అది కావాలి అనుకుంటాడు. వేదాలు అన్నీ సాధించు అంటాయి. చాలామందిలో మన మతం గురించిన ఒక అపోహ ఉంది. హిందూమతం వైరాగ్యం అంటే పరిత్యజించటమే నేర్పిస్తుంది అనుకుంటారు. అది తప్పు. హిందూమతం ఐహికంగా ఎదగటం కూడా నేర్పిస్తుంది.

ఆవహంతీ వితన్వానా కుర్వాణాఽ చీరమాత్మనః। వాసాంసి మమ గావశ్చ।

అన్నపానే చ సర్వదా। తతో మే శ్రియమావహ – తైత్తిరీయమ్

నాకు సమృద్ధిగా ఐశ్వర్యం, వస్త్రాలు, అన్నపానాదులు కావాలి అంటాడు.

యశో జనేఽసాని స్వాహా। శ్రేయాన్ వస్యసోఽసాని స్వాహా – తైత్తిరీయమ్

నేను ప్రఖ్యాతి చెందుగాక! ఐశ్వర్యవంతులకన్నా ఐశ్వర్యవంతుణ్ణి అవుగాక! ఇది గృహస్థాశ్రమ జీవనవిధానం. కాని ఏంచేసినా దానితో ఆధ్యాత్మిక చింతనను కలపాలంటుంది శాస్త్రం. భగవన్నామస్మరణతో రోజు ప్రారంభమవ్వాలి. భగవన్నామస్మరణతో రోజు ముగియాలి. అలా కర్మలు చేస్తే అతను చిత్తశుద్ధి పొందుతాడు. ముందు తనకోసం కర్మలు చేసేవాడు, ఇప్పుడు లోకంకోసం చేస్తాడు.

సర్వే భవంతు సుఖినః సర్వే సంతు నిరామయాః

సకామకర్మ ప్రధానంగా ఉండే గృహస్థాశ్రమం క్రమేపీ నిష్కామకర్మ ప్రధానంగా మారుతుంది. పంచమహా యజ్ఞాలు చేస్తాడు. పూజలు చేయటం ద్వారా దేవయజ్ఞం; పితృదేవతలకు తర్పణాలు వదలటం ద్వారా పితృయజ్ఞం; వేదాలను బోధించటం ద్వారా బ్రహ్మయజ్ఞం; సమాజసేవ చేయటం ద్వారా మనుష్యయజ్ఞం; పరిసరాలను పరిరక్షించటం ద్వారా భూతయజ్ఞం చేస్తాడు.

వానప్రస్థాశ్రమం – ఇంతవరకూ బహిర్ముఖంగా ఉన్న గృహస్థు ఇప్పుడు అంతర్ముఖుడవుతాడు. ఈ ఆశ్రమజీవనంలో **ఉపాసన ప్రధానంగా** ఉంటుంది. ఇంట్లోనే ఉండి అంతర్ముఖుడవవచ్చు లేదా బయటకు వెళ్ళవచ్చు.

సన్న్యాసాశ్రమం – ఇంటినుంచి వెళ్ళిపోయి సన్న్యాసం స్వీకరించవచ్చు; లేదా ఇంట్లోనే ఉండి వైరాగ్యం పెంచుకోవచ్చు. కుటుంబ సభ్యుల బాధ్యతలను మానసికంగా ఈశ్వరునికి అర్పిస్తాడు. ఇది **జ్ఞాన ప్రధానంగా** ఉంటుంది.

అంటే ఒక వ్యక్తి జీవితం కర్మప్రధానంనుంచి ఉపాసనప్రధానంకి మారి తరువాత జ్ఞానప్రధానానికి మారుతుంది. ఎవరైతే ఈ నాలుగు దశలూ దాటుతాడో అతను తను వ్యక్తిగా ఎదగటమే కాకుండా, సమాజ శ్రేయస్సుకు కూడా పాటుపడిన వ్యక్తి అవుతాడు. అందువల్ల ఒక వ్యక్తి నిజంగా ఆ ఆశ్రమాలలోకి వెళ్ళినా, వెళ్ళకపోయినా, మానసికంగా ఈ దశలన్నీ దాటాలి. ఇది ఆశ్రమ వ్యవస్థ.

వర్ణ వ్యవస్థ – ఇంకో వ్యవస్థ వర్ణవ్యవస్థ. దీన్నే **చాతుర్వర్ణ్యం మయాసృష్టమ్** అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నేను ఆశ్రమ వ్యవస్థే కాదు, వర్ణవ్యవస్థను కూడా ఇచ్చానంటున్నాడు. నాలుగు వర్ణాలు ఉన్నాయి. అవి – బ్రాహ్మణవర్ణం, క్షత్రియవర్ణం, వైశ్యవర్ణం, శూద్రవర్ణం.

ఈ విభజన మూడు కోణాల్లో జరిగింది – జాతి, గుణ, కర్మల ఆధారంగా.

గుణ విభాగం – ఇది స్వభావాన్నిబట్టి ఏర్పడుతుంది. ప్రతి వ్యక్తిలోనూ ప్రాథమికంగా మూడు గుణాలు ఉంటాయంటుంది శాస్త్రం. వాటిని **సత్త్వరజస్తమో గుణాలు** అంటుంది. ఏ గుణం ప్రధానంగా ఉంటే ఆ గుణాన్నిబట్టి వర్ణవిభజన జరుగుతుంది. ముందు ఆ గుణాల లక్షణాలేమిటో చూద్దాము.

ఈ గుణాల గురించి మళ్ళీ 14వ అధ్యాయంలో చూస్తాము. సత్త్వగుణం బుద్ధి కుశలతను, జ్ఞానాన్ని సూచిస్తుంది. రజోగుణం ఉన్నవారు హుషారుగా పనులు చేస్తారు. ఒక్క క్షణం ఖాళీగా కూర్చోరు. ఉత్సాహం ఉరకలేస్తుంది వారిలో. తమోగుణం ఎక్కువగా ఉన్నవారు మందకొడిగా, నిద్రమత్తుగా ఉంటారు. ఏ పనీ చేయరు. అంతర్గత చలాకీతనం ఉండదు. అంటే బుద్ధీ పదునుగా ఉండదు. బాహ్యంగానూ చలాకీగా ఉండరు.

ధ్యానం చేసేటప్పుడు వారు బాహ్యంగా పని చేయటం లేదు కాని మనస్సు చలాకీగా ఉంటుంది; వారు పరుగులు తీసేటప్పుడు మనస్సు చలాకీగా ఉండదు కానీ శరీరం చలాకీగా ఉంటుంది. అదే నిద్ర పోయేటప్పుడు మనస్సు, శరీరం రెండూ పడుకుంటాయి. తమోగుణం ఉన్నవారు నిద్రపోతున్నట్టు అర్థం.

మొదటిరకం వారిలో సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉంటుంది. దానికన్నా తక్కువ స్థాయిలో రజోగుణం ఉండి, చాలా తక్కువగా తమోగుణం ఉంటుంది. ఇటువంటి వ్యక్తిని **గుణబ్రాహ్మణుడు** అంటారు. అతను ఏ కులంలో పుట్టినా సత్త్వగుణప్రధానంగా ఉంటే అతను గుణబ్రాహ్మణుడే. అతని గుణాలు ఈ వరుసక్రమంలో ఉంటాయి. సత్త్వరజస్తమోగుణాలు. **సరత** అనవచ్చు. ఇతను అంతర్ముఖుడిగా, తెలివైనవాడుగా ఉంటాడు.

రెండోరకం వారిలో రజోగుణం ప్రధానంగా ఉంటుంది. దానికన్నా తక్కువ స్థాయిలో సత్త్వగుణం, చాలా తక్కువ స్థాయిలో తమోగుణం ఉంటుంది. ఇటువంటి వ్యక్తిని **గుణక్షత్రియుడు** అంటారు. ఇతను చాలా హుషారుగా కర్మలు చేస్తాడు. బహిర్ముఖుడిగా ఉండి సమాజానికి సేవ చేస్తాడు. అతను చేసే కర్మలవల్ల అతను కూడా బాగుపడవచ్చు కాని, సమాజం పొందే లాభమే ఎక్కువ వుంటుంది. అతని గుణాలు ఈ వరుస క్రమంలో ఉంటాయి. రజ సత్త్వ తమో గుణాలు. **రసత** అనవచ్చు.

మూడవరకం వారిలో రజోగుణం ప్రధానంగా ఉంటుంది కాని మధ్యస్థాయిలో తమోగుణం ఉండి, చాలా తక్కువగా సత్త్వగుణం ఉంటుంది. ఇటువంటి వ్యక్తిని **గుణవైశ్యుడు** అంటారు. ఇతను కూడా గుణక్షత్రియునిలాగే చాలా హుషారుగా, పనులు చేస్తాడు కాని వీరిద్దరి మధ్య చిన్న భేదం ఉంటుంది. గుణవైశ్యునిలో సత్త్వగుణం చాలా తక్కువగా ఉంటుంది కాబట్టి అతను చేసే కర్మలు ఎక్కువ స్వార్థపూరితంగా ఉంటాయి. గుణక్షత్రియుడు నిస్వార్థంగా కర్మలు చేస్తే, గుణవైశ్యుడు స్వార్థంతో కర్మలు చేస్తాడు. ఇతని గుణాలు ఈ వరుస క్రమంలో ఉంటాయి. రజ తమో సత్త్వ గుణాలు. **రతస** అనవచ్చు. వీరు ధార్మిక పనులు చేసినా అందులో కూడా స్వార్థం ఉంటుంది. కొంతమంది తీర్థయాత్రలు ఏర్పాటు చేస్తారు. కాని అక్కడ కూడా స్వార్థం చూపించి, తీసుకున్న డబ్బుకు తగ్గ న్యాయం చేయరు. వారు చేసే వసతి, భోజనసదుపాయాలు చాలా దారుణంగా ఉంటాయి.

నాల్గవరకం వారిలో తమోగుణం ప్రధానంగా ఉంటుంది. రజోగుణం కాస్త తక్కువ స్థాయిలో, సత్త్వగుణం చాలా తక్కువ స్థాయిలోనూ ఉంటుంది. ఇటువంటి వ్యక్తిని **గుణశూద్రుడు** అంటారు. రజ, సత్త్వ గుణాలు తక్కువ స్థాయిల్లో ఉంటాయి కాబట్టి మనస్సు హుషారుగా ఉండదు, శరీరం చలాకీగా ఉండదు. మందకొడిగా ఉంటారు. ఇతను ఏదైనా పనంటూ చేస్తే, అది యాంత్రికంగా, ఆలోచనా రహితంగా ఉంటుంది. అతని గుణాలు ఈ వరుస క్రమంలో ఉంటాయి. తమో రజ సత్త్వ గుణాలు. **తరస** అనవచ్చు.

కర్మ విభాగం – ఈ విభజన, వారు చేసే వృత్తినిబట్టి ఉంటుంది. బుద్ధికి సంబంధించిన ఉద్యోగాలన్నీ బ్రాహ్మణకర్మ కిందికి వస్తాయి అంటుంది శాస్త్రం. ఉదాహరణకు విద్యాబోధ, రీసెర్చి. అవి బుద్ధికి సంబంధించినవి. అపరావిద్య, పరావిద్య రెండూ వస్తాయి దీని కింద. టీచర్లు, వేద గురువులు, వేదాంత గురువులు, కాలేజీ లెక్చరర్లు అందరూ **కర్మబ్రాహ్మణులు**.

రెండోరకం కర్మ పరిపాలన. యాజమాన్యం వహించటం, చట్టం, ధర్మం, నియంత్రించటం, రక్షణ, పరిపాలన క్షత్రియకర్మలు. క్షత్రియకర్మలను చేసేవారిని **కర్మక్షత్రియులు** అంటారు.

మూడవరకం కర్మ ఆర్థిక వ్యవస్థకు సంబంధించినది. వ్యాపారం, వ్యవసాయం వైశ్యకర్మలు అంటారు. వైశ్వకర్మలను చేసేవారిని **కర్మవైశ్యులు** అంటారు.

నాల్గవరకం కర్మ పై ముగ్గురికీ తోడ్పడే కర్మ. పై మూడు కర్మలకు బుద్ధి అవసరం. వారు అనేక రంగాల్లో పనులు ప్రణాళికలు వేస్తారు. వాటిని అమలులో పెట్టేవారు కావాలి. వీరు తక్కినవారు వేసిన ప్రణాళికలను యాంత్రికంగా అమలు పెడతారు. ఇలాంటి కర్మను శూద్రకర్మ అంటారు. శూద్రకర్మను చేసే వారిని **కర్మశూద్రులు** అంటారు.

ఇక్కడ ఒక విషయం గమనించాలి. కర్మబ్రాహ్మణుడు గుణబ్రాహ్మణుడు కావచ్చు, కాకపోవచ్చు. కర్మబ్రాహ్మణుడు గుణబ్రాహ్మణుడు అయితీరాలని నియమమేమీ లేదు. ఒక వ్యక్తి వేదాలను బోధిస్తూండవచ్చు. కర్మపరంగా అతను కర్మబ్రాహ్మణుడు అవుతాడు. కాని ఆ వేదాలను అమ్మి లాభం చేకూర్చుకోవాలనుకుంటే అతను గుణవైశ్యుడు అవుతాడు. అందువల్ల ఒకే వ్యక్తి కర్మబ్రాహ్మణుడు, గుణబ్రాహ్మణుడు అవవచ్చు, కాకపోవచ్చు.

జాతి విభాగం – ఇది పుట్టుకవల్ల ఏర్పడిన విభాగం. సంస్కృతంలో పుట్టుకను జన్మ లేదా జాతి అంటారు. బ్రాహ్మణునికి పుట్టిన వ్యక్తి జాతి బ్రాహ్మణుడు అవుతాడు. జాతి బ్రాహ్మణుడు పరిపాలన వైపు మొగ్గ చూపితే అతను కర్మక్షత్రియుడు అవుతాడు. అందులో లాభం పొందాలని చూస్తే గుణవైశ్యుడు అవుతాడు. అంటే అతను జాతిబ్రాహ్మణుడు, కర్మక్షత్రియుడు, గుణవైశ్యుడు అవుతాడు.

హెచ్చుతగ్గులు – ఈ నాలుగు వర్ణాల్లో ఏమైనా హెచ్చుతగ్గులు ఉన్నాయా? జాతిపరంగా హెచ్చు తగ్గులు లేవు. అందరినీ సమానంగా గౌరవించాలి. అలాగే కర్మపరంగా కూడా హెచ్చుతగ్గులు లేవు. అన్ని కర్మలూ అవసరమే. గురువు కావాలి, పరిపాలకుడు కావాలి, వ్యాపారి కావాలి, పనులు చేసిపెట్టేవాడు కావాలి. అందరూ సమానమే అని చెప్పటానికి పురుషసూక్తం ఈ నాలుగు వృత్తులనూ శరీరంలోని నాలుగు అంశాలతో పోలుస్తుంది.

బ్రాహ్మణోఽస్య ముఖమాసీత్ బాహూరాజన్యః కృతః ఊరూ తదస్య యద్వైశ్యః పద్భ్యాగ్ం శూద్రో అజాయత

బ్రాహ్మణోస్య ముఖమ్ ఆసీత్ – ముఖం అంటే వాక్కు, వాక్కు జ్ఞానానికి సంకేతం. సమాజానికి జ్ఞానబోధ చేసేవారు ఎంతో ముఖ్యం.

బాహూ రాజన్యఃకృతః – రాజ్యాన్ని పరిరక్షించేవారు కావాలి. చేతులు రక్షణకు సంకేతం.

ఊరూ తదస్య యద్వైశ్యః – ఊరువులు సంపదకు సంకేతం. ఊరువులు ఆరోగ్యంగా ఉంటేనే మనిషి తిరగగలిగినట్టు. ఆర్థిక వ్యవస్థ బాగుంటేనే సమాజం బాగుంటుంది.

పద్భ్యాగ్ం శూద్రో అజాయత – పాదాలు పనులకు సంకేతం. పాదాలు మనిషిని తీసుకు వెళ్ళినట్టు, సమాజానికి పనులు కర్మశూద్రులు చేస్తారు.

దీన్నిబట్టి శరీరంలో ప్రతి ఒక్క అంగమూ ఎలా ముఖ్యమో, అలా ప్రతి ఒక్క వర్ణమూ ముఖ్యమేనని తెలుస్తున్నది. పూజారి, సైనికుడు, వ్యాపారుడు, కాయకష్టం చేసేవాడు – అందరూ ముఖ్యమే. అందువల్ల ఎలా జాతిపరంగా హెచ్చుతగ్గులు లేవో, అలాగే కర్మపరంగా కూడా హెచ్చుతగ్గులు లేవు.

గుణపరంగా మాత్రమే హెచ్చుతగ్గులు ఉన్నాయంటుంది శాస్త్రం. ఉన్నతమైన నడవడిక ఉన్న వ్యక్తి ఖచ్చితంగా సంఘం గౌరవించతగ్గ వ్యక్తి. అతన్ని ఆరాధించాలి, పూజించాలి. గుణపరంగా హెచ్చుతగ్గులు ఉంటే, ఎవరు ఎక్కువ? ఎవరు తక్కువ? దీనికి జవాబు చాలా తేలిక. గుణబ్రాహ్మణుడు ఖచ్చితంగా గుణక్షత్రియునికన్నా ఎక్కువ; గుణక్షత్రియుడు ఖచ్చితంగా గుణవైశ్యునికన్నా ఎక్కువ; గుణవైశ్యుడు గుణశూద్రునికన్నా ఎక్కువ. దీన్నిబట్టి అందరికన్నా ఎక్కువ ఎవరు? **గుణబ్రాహ్మణుడు.** అతను పుట్టింది ఏ జాతిలోనైనా, అతని కర్మ ఏదైనా గుణపరంగా అతనిని గౌరవించాలి.

గుణబ్రాహ్మణుణ్ణి ఎందుకు గౌరవించాలి? ఎందుకంటే అతను సాత్త్విక పురుషుడు. అతనిలో ఆత్మజ్ఞానం మెండుగా ఉంటుంది. ఆత్మజ్ఞానం ఉంటే ముక్తపురుషుడు అవుతాడు. అందువల్ల గుణబ్రాహ్మణుడు ఈశ్వరసమీపంలో ఉంటాడు.

గుణక్షత్రియుడు కొంచెం తక్కువస్థాయిలో ఉంటాడు. అతను సమాజానికి నిస్వార్థంగా సేవ చేస్తాడు. నిజమే కాని దానివల్ల అతను మోక్షం పొందలేడు. అతను మోక్షానికి రెండు దశల దూరంలో ఉన్నాడు. అతను నిస్వార్థసేవనుంచి ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి రావాలి. అంటే రజోగుణంనుంచి సత్త్వగుణానికి రావాలి.

గుణవైశ్యుడు మూడు దశల దూరంలో ఉంటాడు. అతను చాలా హుషారుగా ఉంటాడు నిజమే కాని అతని కర్మలన్నీ స్వార్థంతో కూడినవే. అతను స్వార్థపూరితమైన సేవనుంచి నిస్వార్థ సేవ చేసే స్థాయికి ఎదిగి, నిస్వార్థసేవ చేసే స్థాయినుంచి ఆత్మజ్ఞానం పొందే స్థాయికి రావాలి. అంటే రజోగుణంనుంచి సత్త్వగుణంలోకి రావాలి.

గుణశూద్రుడు అట్టడుగు స్థాయిలో ఉంటాడు. అతను నిస్వార్థమైన సేవ కాదు కదా, స్వార్థపూరితమైన సేవ కూడా చేయడు. జ్ఞానం అసలే లేదు. సేవ, జ్ఞానం రెండూ లేకపోవటంతో ఇతను జంతువుకు దగ్గరగా ఉంటాడు. అతను దేవునికి దగ్గరగా రావాలంటే గుణశూద్రుణ్ణుంచి గుణవైశ్యునిగా మారి, గుణవైశ్యుణ్ణుంచి గుణక్షత్రియునిగా మారి, గుణక్షత్రియుణ్ణుంచి గుణబ్రాహ్మణునిగా మారి, అప్పుడు ఈశ్వర ఐక్యం పొందాలి.

అందువల్ల గుణబ్రాహ్మణుణ్ణి గౌరవించాలని మన శాస్త్రాలు ఘోషిస్తున్నాయి. మన పురాణాల్లో కూడా నందనార్ల కథలు ఉన్నాయి. వారు జాతిబ్రాహ్మణులు కాకపోయినా, భగవంతుడు పూజారి కలలో కనిపించి, వారిని గౌరవించమని చెప్పిన కథలు ఉన్నాయి. అలాగే 63 నాయనార్ కథలు ఉన్నాయి మనకు. అందులో చాలామంది జాతిబ్రాహ్మణులు కారు, వారు గుణబ్రాహ్మణులు.

అందువల్ల జాతిపరంగా, కర్మపరంగా హెచ్చుతగ్గులు లేవు కాని, గుణపరంగా హెచ్చుతగ్గులు ఉన్నాయి. గుణబ్రాహ్మణుణ్ణి గౌరవించటమే కాదు, మనమందరం కూడా గుణబ్రాహ్మణులం కావాలంటున్నది శాస్త్రం.

ఎన్నుకునే స్వేచ్ఛ – ఇప్పుడు జాతి గుణ కర్మ బ్రాహ్మణులవటంలో ఎక్కడన్నా మనం నిర్ణయం తీసుకునే అవకాశం ఉందా? జాతిపరంగా మనమేమీ చేయలేము. మనం ఏదో ఒక కులంలో పుట్టేశాము. జాతిబ్రాహ్మణులుగానో, జాతిక్షత్రియులుగానో, జాతివైశ్యులుగానో, జాతిశూద్రులుగానో పుట్టేశాము. ఇందులో ఎలాగూ స్థాయిభేదాలు లేవని చూశాము కూడా.

గుణపరంగా మారవచ్చా? మనం ఒకవేళ గుణశూద్రుడు అయితే గుణబ్రాహ్మణుడిగా అవవచ్చా? గుణబ్రాహ్మణుడిగా నిక్షేపంగా అవవచ్చు, నిజానికి అవాలి కూడా అని ఇంతకుముందే చూశాము. అసలు మనకున్న సాధనలన్నీ గుణపరంగా ఈ మార్పులు పొందటానికే. నిజానికి తమోగుణం మన జన్మహక్కు.

ఆలస్యం హి మనుష్యాణాం శరీరస్థో మహాన్రిపుః

బద్ధకం మన స్థూలశరీరంయొక్క స్వరూపలక్షణం. ఈ విషయం శాస్త్రమే చెబుతున్నది. ఎందుకు? మన సూక్ష్మశరీరం పంచభూతాలయొక్క సత్త్వరజోగుణాలనుంచి ఏర్పడితే, మన స్థూలశరీరం తమోగుణంనుంచి ఏర్పడింది. తమోగుణంనుంచి ఏర్పడటంవల్లనే ఈ బద్ధకం. కూర్చున్న చోటే పనులు అయిపోవాలనే మనస్తత్వం ఉంటుంది. ఆఖరికి మంచినీళ్ళు కావాలన్నా కూడా ఎవరైనా అటు వెళుతుంటే, నాక్కూడా కాసిని నీళ్ళు తెచ్చిపెట్టు అంటాము. అందువల్ల ఆ తమోగుణాన్ని వదిలించుకోకపోతే మనకూ ఆ జంతువుకూ మధ్య ఏమీ భేదం లేదంటుంది శాస్త్రం.

అందువల్ల మన ఎదుగుదల ఎలా ఉండాలి? తమోప్రధానగుణంనుంచి రజోప్రధానగుణానికి మారాలి. అలా మారటానికే శాస్త్రం అనేక యజ్ఞయాగాదులను నిర్దేశించింది. ఎందుకంటే ఈ యజ్ఞయాగాదులకు చాలా కాయిక శ్రమ ఉంటుంది. పదిసార్లు ఒంగిలేవాలి, సాష్టాంగనమస్కారాలు చేయాలి. అందువల్ల మనస్సు మొరాయించినా, ఈ కార్యక్రమాలన్నీ చేయాలి. తెల్లవారుఝామునే లేచి, గుడికి వెళ్ళి, నమస్కారాలు చెయ్యాలి. అప్పుడు తమోగుణంనుంచి రజోగుణానికి వస్తాము.

తరువాత రజోగుణంనుంచి సత్త్వగుణానికి రావాలి. కొంతమంది ఎంత సూపర్ ఏక్టివ్‌గా ఉంటారంటే వారికి గీతాక్లాసులకు వెళ్ళే తీరిక ఉండదు. అలా క్షణం ఖాళీగా కూర్చోని వారిని వర్కహాలిక్స్ అంటారు. కాని అక్కడితో ఆగిపోకూడదు. సమాజానికి ఇన్నాళ్ళు సేవచేశారు బాగానే ఉంది, ఇప్పుడన్నా కాస్త ఆగి, అంతర్ముఖులు కావాలి. ఆత్మజ్ఞానం పొందాలి. రజోగుణంనుంచి సత్త్వగుణానికి మారటానికి శాస్త్రం ఉపాసనకాండాన్ని నిర్దేశించింది. కర్మకాండ తమోగుణంనుంచి రజోగుణానికి మారటానికి తోడ్పడితే; ఉపాసనాకాండ రజోగుణంనుంచి సత్త్వగుణానికి మారటానికి తోడ్పడుతుంది. దాని తరువాత జ్ఞానకాండ సత్త్వగుణంనుంచి నిర్గుణానికి లేదా గుణాతీతానికి ఎదగటానికి తోడ్పడుతుంది. అందువల్ల మనం గుణబ్రాహ్మణుడు అయ్యి, గుణాతీతంగా ఎదగాలి. అందువల్ల గుణబ్రాహ్మణుడిగా అవటానికి మనకు ఎన్నుకునే అవకాశం ఉంది.

కర్మ విభాగంలో ఎన్నుకునే అవకాశం ఉందా? దానిలో కూడా అవకాశం ఉంది. మనం ఒక వృత్తిని రెండు అంశాలనుబట్టి ఎన్నుకోవచ్చు. జాతినిబట్టి కాని, గుణాన్నిబట్టి కాని ఎన్నుకోవచ్చు. బ్రాహ్మణుని ఇంటిలో పుట్టిన వ్యక్తి బ్రాహ్మణవృత్తిని ఎన్నుకోవచ్చు లేదా గుణాన్నిబట్టి క్షత్రియవృత్తిని ఎన్నుకోవచ్చు.

జాతిపరంగా ఎన్నిక – జాతిపరంగా ఎన్నుకుంటే ఒక ప్రయోజనముంది. ఏమిటది? ఏది ఎన్నుకోవాలనే సమస్య ఉండదు. మనకు పెద్ద సమస్య సరియైన నిర్ణయం తీసుకోవటం. అదే ఏ జాతిలో పుడితే, ఆ జాతిపరంగా ఎన్నుకుంటే ఈ సమస్య ఉండదు. అంతేకాదు, చిన్న వయస్సునుంచే దాంట్లో శిక్షణ ఉంటుంది. సంగీతవిద్వాంసుల ఇంట్లో పుట్టిన బాబు, తల్లిగర్భంలో ఉన్నప్పటినుంచే సంగీతం వింటూవుంటాడు. ఏ వృత్తి తీసుకున్నా, క్రీడాకారుని విషయం తీసుకున్నా కూడా చిన్న వయస్సునుంచే సాధన కావాలి. అంతేకాదు ఆహారనియమాలు కూడా తోడవ్వాలి. బ్రాహ్మణుని ఆహారం వేరు, క్షత్రియుని ఆహారం వేరు. బ్రాహ్మణుని సాత్త్విక ఆహారం తింటే అతను సైనికుడు కావటానికి అవసరమైన బలం చాలదు.జాతిపరంగా ఎన్నుకుంటే ఒక సమస్య కూడా ఉంది. జాతిపరంగా ఎన్నుకున్న వృత్తి ఒకవేళ అతనికి ఇష్టం లేకపోతే, అతని పరిస్థితి దారుణంగా ఉంటుంది.

గుణపరంగా ఎన్నిక – గుణపరంగా ఎన్నుకున్నా కూడా లాభనష్టాలు ఉంటాయి. ప్రయోజనం ఏమిటంటే, మనకిష్టమైన వృత్తి మనం ఎన్నుకుంటే, ఆ పని చేయటంలో ఆనందం పొందుతాము. మన ప్రారబ్ధకర్మను తిట్టుకోము. కాని దీనివల్ల ఒక నష్టం కూడా ఉంది. చిన్నప్పటినుంచీ శిక్షణ ఉండదు. ఏది ఎన్నుకోవాలో తెలియదు ముందు. మామూలు విషయాల్లోనే తర్జనభర్జనలు పడతాము. హొటల్‌కెళ్ళి దోశ చెప్పాక, పక్కబల్లమీద వ్యక్తి పూరీ తింటుంటే అయ్యో అది చెప్పి ఉండాల్సింది అనుకుంటాము. ఇది మానవనైజం. అందువల్లనే కొంతమంది అనేక ఉద్యోగాలు మారుతుంటారు కూడా.

చాలాకాలం, జాతినిబట్టి కర్మ ఉండేది. కాని గతంలో కూడా కొంతమంది వేరే ఎన్నుకున్న సందర్భాలు లేకపోలేదు. ద్రోణాచార్యుడు జాతిబ్రాహ్మణుడు, కాని క్షత్రియధర్మమైన యుద్ధం చేయటానికి వచ్చాడు. విశ్వామిత్రుడు జాతిక్షత్రియుడు, కాని ధ్యానం, తపస్సు చేశాడు. గుణబ్రాహ్మణుడయ్యాడు.

జాతిపరంగా ఎన్నుకోండి, కర్మపరంగా వృత్తిని ఎన్నుకోండి, కాని ధర్మపరంగా జీవించండి అంటున్నది శాస్త్రం. డబ్బుకోసం ఆ వృత్తిని ఎన్నుకోవద్దంటున్నది. ఆ విధంగా మనకు ఏ జాతిలో పుట్టాలి అనే అంశంలో ఎన్నుకునే అవకాశం లేదు కాని గుణం, కర్మల విషయంలో ఎన్నుకునే అవకాశం ఉంది. ఈ వర్ణవ్యవస్థను వేదాలు విధించాయి; ఆ వేదాలను మానవాళికి భగవంతుడు అందించాడు.

భగవంతునిగా కృష్ణుడు ఇక్కడ వర్ణాలను సృష్టించాను అంటున్నాడు. ఈ నేపథ్యంలో శ్లోకం మళ్ళీ చూద్దాము. **చాతుర్వర్ణ్యం మయా సృష్టం గుణకర్మవిభాగశః** – గుణ, కర్మల ఆధారంగా నేను నాలుగు వర్ణాలను సృష్టించాను. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ ప్రత్యేకించి జాతిభేదం గురించి చెప్పలేదు. ఎందుకంటే ఆ కాలంలో జాతినిబట్టి కర్మ ఉండేది. బ్రాహ్మణజాతికి చెందిన బ్రాహ్మణుడు బ్రాహ్మణవృత్తినే స్వీకరించేవాడు. కలియుగంలోనే మూడు విభజనలు జరుగుతున్నాయి. నిజానికి కృష్ణపరమాత్మ చెప్పాలనుకున్న అంశం ఇది కాదు.

కృష్ణపరమాత్మ చెప్పాలనుకున్నది – నేను కూడా కర్మ చేస్తాను కాని నన్ను కర్మ బంధించదు అని. పరమాత్మ సృష్టికర్త, స్థితికర్త, లయకర్త, వేదాలకర్త. వేదాల ద్వారా ధర్మకర్త. అందువల్ల ఎప్పుడూ కర్మ చేస్తూనే ఉంటాడు. కాని దానిలోని అద్భుతం ఏమిటంటే, అంత కర్మ చేసినా అతన్ని ఏ మాత్రం కర్మ బంధించదు.

అర్జునుడు కర్మ బంధిస్తుంది కాబట్టి, కర్మనుంచి పారిపోవాలనుకుంటున్నాడు. అందువల్ల అర్జునా, కర్మనుంచి పారిపోవాలని చూడకు అని చెప్పాలనుకుంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అర్జునుడు పుట్టుకవల్ల జాతిక్షత్రియుడు. అంతేకాదు, అతను గుణపరంగా కూడా క్షత్రియుడే. అర్జునుని వంటివారు అడవిలోకి వెళ్ళినా నాయకుడు కాకుండా ఉండలేదు. అందువల్ల అతను కర్మను వదల్లేదు; వదలనవసరం లేదు కూడా. కర్మ చేసినా కూడా శాంతియుతంగా ఉండవచ్చు.

తస్య కర్తారమపి – నేను అనేక కర్మలను చేస్తున్నా కూడా ఒక విషయం అర్థం చేసుకో. ఏమిటది?

అకర్తారం మాం విద్ధి – నేను ఆ కర్మలకు బద్ధుణ్ణి కాను అని తెలుసుకో.

అవ్యయమ్ – నిర్వికారంగా ఉన్నాను. వాటికి అతీతంగా ఉన్నాను.

శ్లో. 14 **న మాం కర్మాణి లింపంతి న మే కర్మఫలే స్పృహా ।**
ఇతి మాం యోఽభిజానాతి కర్మభిర్న స బధ్యతే ॥
న, మామ్, కర్మాణి, లింపంతి, న, మే, కర్మఫలే, స్పృహా,
ఇతి, మామ్, యః, అభిజానాతి, కర్మభిః, న, సః, బధ్యతే ॥

కర్మఫలే	= కర్మఫలమందు	యః	= ఎవరైతే
మే, స్పృహా, న	= నాకు ఆసక్తి లేదని	మామ్	= నన్ను
మామ్	= నన్ను	అభిజానాతి	= తెలిసికొనునో
కర్మాణి	= కర్మలు	సః, కర్మభిః	= అతడు కర్మలచేత
న, లింపంతి, ఇతి	= అంటవు అని	న, బధ్యతే	= బంధింపబడడు.

కర్మ–ఫలే మే స్పృహా న (అతః) కర్మాణి మాం న లింపంతి ।
ఇతి యః మామ్ అభిజానాతి, సః కర్మభిః న బధ్యతే ।

తా: నాకు కర్మఫలాసక్తి లేదు. కావున కర్మలు నన్నంటవు. ఈ విధముగా నా తత్త్వమును తెలిసినవారు కర్మబద్ధులు కారు.

కర్మ నన్ను బంధించదు అని ముందు చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇక్కడ కర్మే కాదు, కర్మఫలం కూడా నన్ను బంధించదు అంటున్నాడు.

న మాం కర్మాణి లింపంతి – కర్మలు నన్ను బంధించవు;

భగవంతుడు కర్మసిద్ధాంతం ప్రకారం మీకు ఏది రాసిపెట్టి ఉంటే అది ఇస్తాడు, మీరు ఏది కావాలనుకున్నారో అది మీ రాతలో లేకపోతే ఇవ్వడు.

మీకు ఏది రాసిపెట్టి ఉంటే అది ఇస్తాడు అని అంటే ఇక్కడ ఒక విషయాన్ని జాగ్రత్తగా గమనించాలి. ఒక పనియొక్క ఫలితం గురించిన ప్రణాళిక వేయటం వేరు, దాని గురించి బెంగపడటం వేరు. శాస్త్రం ఎన్నడూ ప్రణాళిక వేయవద్దని చెప్పదు. ఆ మాటకొస్తే ప్రణాళిక వేయకుండా ఏ పనీ చేయలేరు కూడా. ఒక ఊరు వెళ్ళాలంటే దానికి రైలు టికెట్టో, విమానం టికెట్టో కొనాలి. ప్రణాళిక లేకపోతే పని సవ్యంగా అవదు.

వేదాంతం ప్రణాళిక వేయవద్దు అనదు. నిజానికి ప్రణాళిక వేస్తేనే మీరు మరింత సమర్థవంతంగా అవుతారు. ఫలితం గురించి బెంగపడితే సమర్థత తగ్గుతుంది. ప్రణాళిక వేయటం సమర్థతను పెంచితే, బెంగ పడటం సమర్థతను తగ్గిస్తుంది. కాని మీరు ప్రణాళిక వేస్తున్నారో, బెంగ పడుతున్నారో మీకెలా తెలుస్తుంది? చాలామంది బెంగను ప్రణాళికగా పొరపడతారు.

రెండింటికీ మధ్య సూక్ష్మభేదం ఉంది. ప్రణాళిక మీరు కోరి, ప్రయత్నపూర్వకంగా చేసే చర్య. మీరు కోరుకున్న సమయంలో ప్రణాళిక వేసుకోవచ్చు. బెంగ విషయం అలా కాదు. అది మీకు తెలియకుండా యాంత్రికంగా జరుగుతుంది. సాయంకాలం ఆరునుంచి ఏడువరకూ బెంగ పడతాను అని మీరు ప్రత్యేకించి సమయాన్ని కేటాయించలేరు.

అందువల్ల ఒకసారి ప్రణాళిక వేసి, దాన్ని ఆచరణలో పెట్టటానికి నిర్ణయించుకున్నాక, అది జరుగుతుందో లేదోనని బెంగ పడకండి. టికెట్టు కొన్నాక ఇవాళ రైలు వెళుతుందో లేదో అని బెంగ పడకూడదు.

కర్మణ్యేవాధికారస్తే మా ఫలేషు కదాచన

అందువల్ల భగవంతుని బోధను మనం సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. బెంగ పడకూడదు, ప్రణాళిక వేయవచ్చు.

న మే కర్మఫలే స్పృహా – నాకు కర్మఫలాసక్తి లేదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆయన తీసుకున్న ప్రత్యేక మందు ఏమిటి? జ్ఞానం. హోరున వాన కురుస్తుంటే, మీరు వానను ఆపలేరు కాని, రెయిన్‌కోట్ వేసుకుని వెళితే తడవకుండా వెళ్ళగలరు. జ్ఞానం శక్తి; జ్ఞానం రక్షణ; జ్ఞానం అన్ని సమస్యలకూ పరిష్కారం. ఆఖరికి శారీరక సమస్యలను కూడా తొలగిస్తుంది. ఎందుకంటే జ్ఞానం మన మానసిక ఆరోగ్యాన్ని మెరుగు పరుస్తుంది. మన అనారోగ్యానికి సగం కారణం మానసిక దౌర్బల్యమే కాబట్టి, ఎప్పుడైతే మానసిక ఆరోగ్యం మెరుగు పడుతుందో, అప్పుడే శారీరక ఆరోగ్యం కూడా మెరుగు పడుతుంది.

విష్ణుమూర్తి చేతిలో సుదర్శనచక్రం ఉంటుంది. దర్శనం అంటే జ్ఞానం; సుదర్శనం అంటే సరియైన జ్ఞానం. ఈ సుదర్శనచక్రంతో సంసారాన్ని నాశనం చేయవచ్చు. అజ్ఞానంవల్ల ఏర్పడిన సంసారాన్ని; సంసారంవల్ల ఏర్పడిన పుణ్యపాపాలను; పుణ్యపాపాలవల్ల ఏర్పడిన సుఖదుఃఖాలను అన్నిటినీ నాశనం చేయవచ్చు. ఈ సుదర్శనచక్రం కేవలం నాకు చెందిందే కాదు, మీరు కూడా పొందవచ్చు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మాం ఇతి యః అభిజానాతి – ఎవరైతే నా ఈ రహస్యం తెలుసుకుంటారో; ఏమిటా రహస్యం? కర్మనుంచి స్వేచ్ఛ కాదు; కర్మ చేస్తున్నా కూడా స్వేచ్ఛ పొందవచ్చు. బాధ్యతనుంచి స్వేచ్ఛ కాదు; బాధ్యత ఉన్నా కూడా స్వేచ్ఛ పొందవచ్చు.

ఏమిటా జ్ఞానం?

జ్ఞానం జ్ఞానం అంటున్నాడే తప్ప అదేమిటో ఇంకా చెప్పలేదు కృష్ణపరమాత్మ. 18 నుంచి 24 వరకూ జ్ఞానం గురించిన వివరణ వస్తుంది. ఎవరైతే ఆ ఆత్మజ్ఞానం పొందుతారో –

సః కర్మభిర్న బధ్యతే – వారు కర్మబద్ధులు కారు. ఎలాగైతే భగవంతుడు కర్మకు బందీ కాడో, అలాగే జ్ఞాని కూడా కర్మకు బందీ కాడు.

ఈత కొట్టడం రాని వ్యక్తి స్విమ్మింగ్‌పూల్‌లో మరణించినా మరణించవచ్చు. కాని ఈత వచ్చిన మనిషికి అది క్రీడారంగం అవుతుంది. నీళ్ళలో చాలాసేపు ఆడుకుంటాడు. అలాగే కర్మ స్విమ్మింగ్‌పూల్ వంటిది. దానంతట అది ఆనందాన్నివ్వదు. దానంతట అది ప్రమాదాన్నివ్వదు. దానిలోకి దిగే ముందు అతనికున్న సంసిద్ధతనుబట్టి, నేర్పునుబట్టి ఉంటుంది. జ్ఞానికి కర్మ ఒక క్రీడ; అజ్ఞానికి కర్మ ఒక బంధం. అందువల్లనే భగవంతుడు అవతారం ఎత్తినప్పుడు చేసే కర్మలను **లీల** అంటాము. రాక్షససంహారం కూడా లీలే. జ్ఞానికి కూడా ప్రతి ఒక్క చర్యా **లీలే**. లీల అంటే ఆట.

శ్లో. 15 **ఏవం జ్ఞాత్వా కృతం కర్మ పూర్వైరపి ముముక్షుభిః ।**
కురు కర్మైవ తస్మాత్ త్వం పూర్వైః పూర్వతరం కృతమ్ ॥
ఏవమ్, జ్ఞాత్వా, కృతమ్, కర్మ, పూర్వైః, అపి, ముముక్షుభిః,
కురు, కర్మ, ఏవ, తస్మాత్, త్వమ్, పూర్వైః, పూర్వతరమ్, కృతమ్ ॥

పూర్వైః	= ప్రాచీనులైన	త్వమ్	= నీవును
ముముక్షుభిః అపి	= ముముక్షువులచేత గూడ	పూర్వైః	= ప్రాచీనులచేత
ఏవమ్	= ఈ విధముగా	పూర్వతరమ్, కృతమ్	= నిరంతరము చేయబడుచు వచ్చిన
జ్ఞాత్వా	= తెలిసికొనబడి		
కర్మ, కృతమ్	= కర్మలు చేయబడినవి	కర్మ, ఏవ	= కర్మలనే
తస్మాత్	= అందువల్ల	కురు	= చేయుము

ఏవం జ్ఞాత్వా పూర్వైః ముముక్షుభిః అపి కర్మ కృతమ్ ।
తస్మాత్ త్వం పూర్వైః పూర్వతరం కృతమ్ ఏవ కర్మ కురు ।

తా: ఓ అర్జునా! ప్రాచీనులైన ముముక్షువులు ఈ విధంగా (నా తత్త్వ రహస్యమును) తెలుసుకొని కర్మల నాచరించిరి. కావున, నీవును ఆ పూర్వులవలెనే నిష్కామభావముతో కర్మల నాచరింపుము.

ఈ జ్ఞానం రహస్యజ్ఞానమే అయినా ఇది పరంపరగా వస్తూనే ఉంది. మీ పూర్వీకులు ఈ జ్ఞానం పొందారని కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు.

పూర్వైః ముముక్షుభిః ఏవం జ్ఞాత్వా – ఓ అర్జునా! ప్రాచీనులైన ముముక్షువులు ఈ విధంగా (నా తత్త్వరహస్యాన్ని) తెలుసుకున్నారు. తెలుసుకుని ఏం చేశారు? కర్మలనుంచి పారిపోలేదు. వారు గృహస్థులుగా ఉండి, రాజ్యభారాన్ని నిర్వహించేవారు.

కర్మ కృతమ్ – కర్మలు చేసారు కాని, అంతర్గతంగా శాంతిని పొందారు. నీ పూర్వీకులు చేయగా లేనిది, నువ్వు కూడా ఎందుకు కర్మలు చేయకూడదు?

తస్మాత్ త్వమ్ అపి కర్మ ఏవ కురు – అందువల్ల నువ్వు కూడా కర్మ చేయి. గృహస్థాశ్రమంలోనే ఉండి కర్మ చేయి. సన్న్యాసాశ్రమం స్వీకరించనవసరం లేదు. సమస్యలొస్తే పారిపోయి సన్న్యాసం స్వీకరించటం గొప్పకాదు; అది పలాయనవాదం అవుతుంది. జ్ఞానంకోసం తపనతో స్వీకరించాలి. అందువల్ల అర్జునుడు కర్మ చేయాలి. ఎటువంటి కర్మ?

పూర్వైః పూర్వతరం కృతమ్ – నీ పూర్వీకులు ఏ కర్మలు చేశారో, ఆ కర్మలు చేయి. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ జాతిపరమైన కర్మను సూచిస్తున్నాడు. పూర్వం కర్మలు జాతిపరంగానే ఉండేవి కాబట్టి అవి సూచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 16 **కిం కర్మ కిమకర్మేతి కవయోఽప్యత్ర మోహితాః ।**
తత్తే కర్మ ప్రవక్ష్యామి యద్ జ్ఞాత్వా మోక్ష్యసేఽశుభాత్ ॥
కిమ్, కర్మ, కిమ్, అకర్మ, ఇతి, కవయః, అపి, అత్ర, మోహితాః,
తత్, తే, కర్మ, ప్రవక్ష్యామి, యత్, జ్ఞాత్వా, మోక్ష్యసే, అశుభాత్ ॥

కర్మ, కిమ్	= కర్మ అంటే ఏమిటి?	యత్, జ్ఞాత్వా	= (కావున) దేనిని తెలిసికొని (నీవు)
అకర్మ, కిమ్	= అకర్మ అంటే ఏమిటి?	అశుభాత్	= కర్మబంధమునుంచి
ఇతి, అత్ర	= (అను) ఈ విషయము నిర్ణయించుటలో	మోక్ష్యసే	= విముక్తి పొందుదువో?
		తత్, కర్మ	= ఆ కర్మతత్త్వమును
కవయః, అపి	= బుద్ధిమంతులు	తే	= నీకు
మోహితాః	= మోహితులగుచున్నారు	ప్రవక్ష్యామి	= వివరించుచున్నాను

'కిం కర్మ, కిమ్ అకర్మ' ఇతి అత్ర కవయః అపి మోహితాః ।
తత్ కర్మ తే ప్రవక్ష్యామి, యత్ జ్ఞాత్వా అశుభాత్ మోక్ష్యసే ।

తా: కర్మ అంటే ఏమిటి? అకర్మ అంటే ఏమిటి? ఈ విషయమును నిర్ణయించుటలో విద్వాంసులు సైతము తికమక పడుచున్నారు. కావున, కర్మతత్త్వమును నీకు చక్కగా వివరించుచున్నాను. దానిని తెలిసికొని నీవు అశుభములనుంచి అంటే కర్మబంధములనుంచి ముక్తుడవయ్యెదవు.

కృష్ణపరమాత్మ అన్ని సమస్యలకూ పరిష్కారం జ్ఞానమేనని చెప్పబోతున్నాడు. ఏ జ్ఞానం? **కర్మ స్వరూపజ్ఞానం.** కర్మ అంటే ఏమిటి, అది ఎక్కడ మొదలవుతుంది, కర్మ ఎవరికి చెందుతుంది. మనం కర్మ మనకు చెందుతుంది

అనుకుంటున్నాము. అందువల్ల కర్మ గురించిన విచారణ అవసరం. మనం దాని విషయం పట్టించుకోవటం లేదు. ఆ మాటకొస్తే చాలా విషయాలను పట్టించుకోము.

కొన్ని శతాబ్దాలు భూమి కదలటం లేదనీ, సూర్యుడు భూమి చుట్టూ తిరుగుతున్నాడనీ అనుకునేవారు. ఒక శాస్త్రజ్ఞుడు వచ్చి భూమే సూర్యుని చుట్టూ తిరుగుతున్నదని చెపితే, ముందు ఎవరూ అతన్ని నమ్మలేదు. చాలా బాధలు పెట్టారు. తరువాత ఎప్పుడో అంగీకరించారు. అలాగే ఆపిల్ పండు కిందపడితే తీసుకు తింటున్నామే కాని, ఎందుకు కిందకే పడుతున్నది, ఎందుకు పైకి వెళ్ళదు అని ఆలోచించలేదు. ఎవరో శాస్త్రజ్ఞునికి మాత్రమే ఆ ఆలోచన వచ్చింది. అలాగే మనం పట్టించుకోకుండా వదిలేసిన అనేక విషయాలలో కర్మ విషయం ఒకటి.

కర్మ అంటే ఏమిటి? ఎవరు చేస్తున్నారు ఆ కర్మను? మనమే చేస్తున్నాము అనుకుంటున్నాము మనము. కాని కృష్ణపరమాత్మ ఓ అర్జునా, కర్మను చేసేది నువ్వు కాదు అంటున్నాడు. కాని పైన ఉదహరించిన సందర్భాలలో శాస్త్రజ్ఞుల మాటలను ఎలా జనులు నమ్మలేదో, ఇది కూడా వెంటనే నమ్మలేరు. అనేక సంవత్సరాలు వేదాంతశ్రవణం చేస్తే నమ్మకం కుదురుతుంది. ఓ అర్జునా, కర్మ స్వరూపజ్ఞానం మాత్రమే దీనికి పరిహారం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఇది తెలుసుకోవటం ఏమీ తేలిక కాదని కూడా చెప్పేశాడు.

కవయః అపి మోహితః – కవయః అంటే కవులు కాదు; పండితులు, గొప్ప జ్ఞానం ఉన్నవారు. వారు కూడా సరిగ్గా చెప్పలేక, తికమక పడుతున్నారు. దేని గురించి?

అత్ర – ఈ విషయంలో; ఏమిటా విషయం? **కిం కర్మ** – కర్మ అంటే ఏమిటి? **కిమ్ అకర్మ** – అకర్మ అంటే ఏమిటి? **తత్** – తస్మాత్. కర్మ ఇంత జటిలమైన విషయం కాబట్టి; **తే కర్మ ప్రవక్ష్యామి** – నీకు కర్మ స్వరూపం గురించి చెబుతాను. ఈ విషయం ఏదో కేవలం జ్ఞానం పొందటానికి మాత్రమే కాదు, జీవితంలో అన్వయించటానికి కూడా పనికి వస్తుంది. ఏమిటా ఉపయోగం?

యద్ జ్ఞాత్వా మోక్ష్యసే – ఈ జ్ఞానం పొందటంవల్ల ముక్తిని పొందుతావు. దేన్నుంచి?

అశుభాత్ – అన్ని రకాల అశుభాలనుంచి ముక్తి పొందుతావు. అశుభం అంటే అమంగళం; అమంగళం అంటే బెంగ, ఆత్రుత, దుఃఖం, ఒత్తిడి, ఈర్ష్యలాంటి భావోద్రేకాలవల్ల కలిగే బాధ. ఒకే పని ఒకరికి దుఃఖం కలిగిస్తే, ఇంకొకరికి ఆనందం కలిగిస్తుంది.

ఒక మహానుభావుడు, నువ్వు థర్మామీటర్‌లా ఉంటావా, థర్మోస్టాట్‌లా ఉంటావా అన్నాడు. థర్మామీటర్ పరిసరాలనుబట్టి మారుతుంది. థర్మోస్టాట్ పరిసరాలను అదుపులో పెడుతుంది. జ్ఞాని పరిస్థితులను అదుపులో పెడితే, అజ్ఞాని పరిస్థితులకు బానిస అవుతాడు. అందువల్ల ఈ జ్ఞానం పొందితే, పరిస్థితుల ప్రభావానికి లోను కాకుండా, థర్మోస్టాట్‌లా నిలబడ గలుగుతారు. కర్మకు, కర్మఫలాలకు కూడా లొంగరు. సంసారంనుంచి విముక్తి పొందుతారు.

శ్లో. 17 **కర్మణో హ్యపి బోద్ధవ్యం బోద్ధవ్యం చ వికర్మణః ।**
అకర్మణశ్చ బోద్ధవ్యం గహనా కర్మణో గతిః ॥
కర్మణః, హి, అపి, బోద్ధవ్యమ్, బోద్ధవ్యమ్, చ, వికర్మణః,
అకర్మణః, చ, బోద్ధవ్యమ్, గహనా, కర్మణః, గతిః ॥

కర్మణః అపి	= కర్మయొక్క తత్త్వముగూడ	వికర్మణః, చ	= వికర్మ లక్షణము గూడ
బోద్ధవ్యమ్	= తెలిసికొనదగినది	బోద్ధవ్యమ్	= తెలుసుకొనదగినది
చ, అకర్మణః, అపి	= అలాగే అకర్మయొక్క స్వరూపము గూడ	హి	= ఎందుకంటే
		కర్మణః, గతి	= కర్మయొక్క గతి (తత్త్వము)
బోద్ధవ్యమ్	= తెలుసుకొనదగినది	గహనా	= అతి నిగూఢమైనది

కర్మణః (తత్త్వమ్) హి అపి బోద్ధవ్యమ్। వికర్మణః చ (తత్త్వమ్) బోద్ధవ్యమ్।
(తథా) అకర్మణః చ (తత్త్వమ్) బోద్ధవ్యమ్। కర్మణః గతిః గహనా ॥

తా: కర్మతత్త్వము తెలుసుకోవాలి, అలాగే అకర్మస్వరూపము కూడ తెలుసుకోవాలి. వికర్మ లక్షణములను కూడా తెలిసికొనుట చాలా అవసరము. ఎందుకంటే, కర్మతత్త్వము అతి నిగూఢమైనది.

కర్మ గురించే కాదు, కర్మకు చెందిన మరో రెండు అంశాల గురించి కూడా చెబుతాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే మొత్తం మూడు విషయాలు చెబుతాడు –

కర్మణో హ్యపి బోద్ధవ్యం – కర్మ తత్త్వం గురించి తెలుసుకోవాలి.

వికర్మణః చ బోద్ధవ్యం – వికర్మ అంటే విపరీతకర్మ లేదా నిషిద్ధకర్మ. నిషిద్ధకర్మ గురించి కూడా తెలుసుకోవాలి.

అకర్మణశ్చ బోద్ధవ్యం – అకర్మస్వరూపం గురించి కూడా తెలుసుకోవాలి. అకర్మ అంటే కర్మ చేయకపోవటం.

అందువల్ల కర్మ, వికర్మ, అకర్మల గురించి తెలుసుకోవాలి. ఎందుకు తెలుసుకోవాలి? జ్ఞానం దానంతట అది రాదు. జ్ఞానం పొందటానికి కృషి చేయాలి.

కర్మణః గతిః గహనా – గహనా అంటే సూక్ష్మమైనది. గతి అంటే స్వరూపం. గతికి అనేక అర్థాలున్నాయి కాని ఇక్కడ ఈ సందర్భంలో గతి అంటే స్వరూపం. అందువల్ల కర్మణః గతిః గహనా అంటే కర్మయొక్క స్వరూపం అతి సూక్ష్మమైనది. అంటే గురుశాస్త్ర ఉపదేశం లేకుండా ఎన్నటికీ అర్థం చేసుకోలేనిది.

ఇంతవరకూ జ్ఞానానికి ఉపోద్ఘాతం ఇచ్చాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇప్పుడు అసలు విషయంలోకి అడుగుపెట్టబోతున్నాడు. ఏమిటా జ్ఞానం? తరువాత వచ్చే శ్లోకంలో చూస్తాము.

శ్లో. 18 **కర్మణ్యకర్మ యః పశ్యేత్ అకర్మణి చ కర్మ యః ।**
స బుద్ధిమాన్ మనుష్యేషు స యుక్తః కృత్స్నకర్మకృత్ ॥
కర్మణి, అకర్మ, యః, పశ్యేత్, అకర్మణి, చ, కర్మ, యః,
సః, బుద్ధిమాన్, మనుష్యేషు, సః, యుక్తః, కృత్స్నకర్మకృత్ ॥

యః	= ఎవరయితే	సః	= అతడు
కర్మణి	= కర్మయందు	మనుష్యేషు	= మనుష్యులలో
అకర్మ, పశ్యేత్	= అకర్మను దర్శించునో	బుద్ధిమాన్	= బుద్ధిశాలి
యః, చ	= ఎవరైతే	సః, యుక్తః	= అటువంటి యోగి
అకర్మణి	= అకర్మయందు	కృత్స్న కర్మకృత్	= సమస్త కర్మలను చేయువాడు
కర్మ	= కర్మను (దర్శించునో)		

యః కర్మణి అకర్మ పశ్యేత్ అకర్మణి చ యః కర్మ (పశ్యేత్) సః
మనుష్యేషు బుద్ధిమాన్, సః యుక్తః, (సః) కృత్స్న-కర్మ-కృత్ ।

తా: కర్మయందు 'అకర్మ'ను, అకర్మయందు 'కర్మ'ను దర్శించువాడు మానవులలో బుద్ధిశాలి. అతడు యోగి ఇంకా సమస్త కర్మలు చేయువాడు.

బి). జ్ఞానయోగం - శ్లోకాలు18-24 ఈ శ్లోకాల్లో మనిషి సమస్యలన్నిటికీ జ్ఞానాన్ని పరిష్కారంగా చూపించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ నాల్గవ అధ్యాయానికి ఈ భాగం చాలా ముఖ్యమైన భాగం. ఈ అధ్యాయానికే కాదు, మొత్తం గీతకే ముఖ్యమైన భాగం. ఎక్కడెక్కడ జ్ఞానబోధ ఉందో, అదంతా ముఖ్యమే. ఎందుకంటే అది ఉపనిషత్తుల సారం. అందువల్లనే ప్రతి అధ్యాయం చివర **ఇతి శ్రీ మద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు** అంటారు. ఈ జ్ఞానకాండ గురించి ఉండటంవల్లనే గీతను ఉపనిషత్తు అంటారు.

ఉపనిషత్తుల సారం కర్మయోగం కాదు, భక్తియోగం కాదు, అష్టాంగయోగం కాదు, జ్ఞానయోగం. ఈ జ్ఞానాన్నే భగవద్గీతలో కొన్నిచోట్ల చూస్తాము. రెండవ అధ్యాయంలో 12-25 వరకూ చూశాము. ఇప్పుడు కూడా 18-24 వరకూ చూస్తాము. చాలా ముఖ్యమైన భాగాలు ఇవి.

గ్రంథ గ్రంథి శ్లోకం- ఈ 18వ శ్లోకం ఇంకా ముఖ్యమైనది. అది ముఖ్యమైనదే కాక చాలా క్లిష్టమైనది కూడా. దాన్ని అర్థం చేసుకోవటం చాలా కష్టం. కృష్ణపరమాత్మ వ్యతిరేక పదాలు వేస్తున్నాడు, మన మెదడుకు మేతనివ్వటానికి. అలాంటివి లేకపోతే గీతాధ్యయనం లోతుగా సాగదు. ఈ శ్లోకంలోని వాక్యాల అర్థం అక్షరాలా తీసుకుంటే - **బుద్ధిశాలి కర్మలో అకర్మను, అకర్మలో కర్మను చూస్తాడు అని వస్తుంది**. ఉన్నదున్నట్టుగా చూస్తే బుద్ధిశాలి అవుతాడు కాని, ఉన్నదాన్ని వేరే విధంగా చూస్తే బుద్ధిశాలి ఎలా అవుతాడు? ఒక పుస్తకాన్ని పుస్తకంగా చూస్తే, నేను బుద్ధిశాలిని కాని; పుస్తకాన్ని మైకుగా చూస్తే ఎలా అవుతాను? అలాగే కర్మను కర్మగా, అకర్మను అకర్మగా చూస్తే అర్థం ఉంది కాని కర్మను అకర్మగా, అకర్మను కర్మగా ఎలా చూడాలి? అందువల్లనే భాష్యకారులైన శంకరాచార్యులు ఇలాంటి సందర్భాలలో చాలా విపులంగా విశ్లేషిస్తారు. వారి పుణ్యమా అని మనం బాగా అర్థం చేసుకోగలుగుతున్నాము. ఇటువంటి శ్లోకాలను **గ్రంథ గ్రంథి శ్లోకాలు** అంటారు. అంటే గ్రంథంలో వచ్చే చిక్కుముడి శ్లోకాలన్నమాట. ఇటువంటి సందర్భం రెండవ అధ్యాయంలో వచ్చినప్పుడు దాని కారణం చూశాము.

వ్యాసాచార్యులు మహాభారత రచన చేసినప్పుడు మహాగణపతిని లేఖకునిగా ఉండమని కోరారు. మహాగణపతి అందుకు అంగీకరించాడు కాని ఒక షరతు విధించాడు. నేను చాలా త్వరగా రాస్తాను, మధ్యలో ఆగాల్సి వస్తే మాత్రం ఇంక రాయను అన్నాడు. వ్యాసాచార్యులు దేన్నో చూసి చెప్పటం కాదు; ఆయన మేధస్సులోంచి చెప్పాలి. అందువల్ల ఆయన కూడా ఒక షరతు విధించారు. సరే అలాగే త్వరగా చెప్తాను కాని నువ్వు రాసిన ప్రతిదాన్నీ అర్థం చేసుకుని రాయాలన్నారు. అలా ఆయన ఆగి ఆలోచించాల్సిన సందర్భం వచ్చినప్పుడు ఒక చిక్కుముడి శ్లోకాన్ని వదిలే వారన్నమాట. గణపతి ఆగి దాన్ని అర్థం చేసుకోవటానికి ప్రయత్నించేలోపు వ్యాసాచార్యులు ఇంకో వంద శ్లోకాలతో సిద్ధంగా ఉండేవారు. గీత మహాభారతంలో భాగం కాబట్టి, గీతలో కూడా నాలుగు గ్రంథ గ్రంథి శ్లోకాలు ఉన్నాయి.

నాసతో విద్యతే భావో నాభావో విద్యతే సతః ।
ఉభయోరపి దృష్టోఽన్తః త్వనయోస్తత్త్వదర్శిభిః ॥ – 2.16
యా నిశా సర్వభూతానాం తస్యాం జాగర్తి సంయమీ ।
యస్యాం జాగ్రతి భూతాని సా నిశా పశ్యతో మునేః ॥ – 2.69
కర్మణ్యకర్మ యః పశ్యేత్ అకర్మణి చ కర్మ యః ।
స బుద్ధిమాన్ మనుష్యేషు స యుక్తః కృత్స్నకర్మకృత్ ॥ – 4.18
న చ మత్స్థాని భూతాని పశ్య మే యోగమైశ్వరమ్ ।
భూతభృన్న చ భూతస్థో మమాత్మా భూతభావనః ॥ – 9.5

ఇప్పుడు మనం చూస్తున్నది వీటిలో మూడవశ్లోకం. చూడటానికి వ్యతిరేక పదాలున్నట్టు ఉన్నాయి. వేదాంత ప్రాథమిక బోధ అర్థమయితే ఈ తికమక ఉండదు.

వేదాంత ప్రాథమిక బోధ – ప్రతి వ్యక్తిలోనూ రెండు భాగాలుంటాయి. అవి – ఆత్మ, అనాత్మ. మనశ్శరీరాలను కార్యకరణసంఘాతం అంటారని చూశాము. ఈ కార్యకరణసంఘాతాన్ని అనాత్మ అనీ, దీనికి భిన్నంగా ఉండి, దేహం అంతటా వ్యాపించి, దేహానికి చైతన్యాన్ని ఇచ్చే దాన్ని ఆత్మ అనీ అంటారు. ఉదాహరణకు ఒక బల్బు తీసుకుంటే, బల్బులో రెండు అంశాలున్నాయి. అవి బల్బు, ఫిలమెంటు. ఈ రెండింటి వెనక కనపడని విద్యుచ్ఛక్తి ఉంది. అది ఫిలమెంటు పోయినా కూడా ఉంటుంది. బల్బు ఫ్యూజ్ అయినప్పుడు, విద్యుచ్ఛక్తి పోదు. బల్బుకు బల్బు శక్తి విద్యుచ్ఛక్తివల్లనే వచ్చింది. బల్బులు అనేకం, విద్యుచ్ఛక్తి ఏకం. ఇప్పుడు ఇదే సూత్రాన్ని మన ఆత్మ, అనాత్మలకు వర్తింపజేద్దాము.

బల్బు స్థూలశరీరం, ఫిలమెంటు సూక్ష్మశరీరం. ఈ రెండూ కలిపి అనాత్మ. ఈ బల్బుని కనపడని విద్యుచ్ఛక్తి ప్రకాశింప జేసినట్టుగా, కనబడని చైతన్యం ఈ అనాత్మకు చేతనతత్త్వాన్ని ఇస్తున్నది. ఎలాగైతే బల్బులు అనేకం, విద్యుచ్ఛక్తి ఏకమో – అలాగే అనాత్మలు అనేకం, ఆత్మ ఏకం. పోలిక ఎంతవరకూ తీసుకోవాలో అంతవరకే తీసుకోవాలి. కరెంటు పోయినట్టుగా చైతన్యం కూడా పోతుందనకూడదు.

మనశ్శరీరాలను దేహమనీ, చైతన్యాన్ని దేహీ అనీ అంటారు. మనశ్శరీరాలను అనాత్మ అనీ, చైతన్యాన్ని ఆత్మ అనీ అంటారు. అనాత్మను అహంకారం అని కూడా అంటారు. ఈ విషయాలన్నీ రెండవ అధ్యాయంలో చూశాము. అక్కడ ఆత్మ–అనాత్మల మధ్య కొన్ని భేదాలను కూడా చూశాము. అనాత్మ అనిత్యం, అనేకం, సగుణం, సవికారం, కర్తాభోక్తా అయితే ఆత్మ నిత్యం, ఏకం, నిర్గుణం, నిర్వికారం, అకర్తా అభోక్తా అని చూశాము. ఈ భేదాలు చూస్తున్నప్పుడు ఒక భేదాన్ని ప్రత్యేకంగా చూశాము. ఇక్కడ కూడా అదే చూస్తాము. ఏమిటది?

ఆత్మ, ఆకాశంలాగా సర్వవ్యాపకం కాబట్టి కర్మ చేయలేదు. ఏదైనా కాయికకర్మ చేయాలంటే కాయిక కదలిక ఉండాలి. దాన్ని చలనాత్మకం కర్మ అంటారు. కదలలేనిది కర్మ చేయలేదు. అందువల్ల ఆకాశం అకర్త.

కృష్ణపరమాత్మ ఇక్కడ ప్రత్యేకించి చెప్పాలనుకున్న అంశం – **ఆత్మ అకర్త**. ఆత్మ కర్మను త్యజించనవసరం లేదు.ఆత్మ కర్మే చేయనప్పుడు, త్యజించే ప్రసక్తి ఎక్కడ వస్తుంది? నాకు పది ఎకరాల భూమి ఉంటే, దాన్ని నేను త్యజించగలను. నాకసలు భూమే లేకపోతే దేన్ని త్యజిస్తాను? అందువల్ల **ఆత్మ ఎప్పటికీ అకర్త. ఇది మొదటిపాఠం.**

అనాత్మ ఎప్పటికీ కర్త. ఇది రెండవ పాఠం. మనశ్శరీరాలను అహంకారం అని కూడా అంటారని చూశాము కదా! అహంకారం పరిమితి ఉన్నది. పంచభూతాలతో చేయబడిన వస్తువు. వస్తువు నిరంతరం కదులుతూనే ఉంటుంది. గోడ చూడటానికి స్థిరంగా ఉన్నా కూడా, విజ్ఞాన శాస్త్రపరంగా అది అనేక న్యూట్రాన్లు, ప్రోటాన్లు, ఎలక్ట్రాన్ల సముదాయం. ఎలక్ట్రాన్లు ఎప్పుడూ కదులుతూనే ఉంటాయి. అందువల్ల బాహ్యంగా కదలిక తెలియకపోయినా, సూక్ష్మంగా కదలిక ఉంటూనే ఉంటుంది.

ఒక పాశ్చాత్య శాస్త్రజ్ఞుడు నటరాజ విగ్రహాన్ని విశ్లేషిస్తూ నటరాజు ఎప్పుడూ నృత్య భంగిమలోనే ఉంటాడు అన్నాడు. ఎలా చెప్పాడు? నటరాజు జటాఝూటాలు ఎప్పుడూ భూమికి సరళరేఖలోనే ఉంటాయి. నటరాజు నృత్యం చేస్తుంటేనే అలా జటాఝూటాలు లేవటానికి ఆస్కారం ఉంటుంది. నటరాజు విశ్వరూప ఈశ్వరుడు. విశ్వమంతా కదులుతూనే ఉంటుందని చెప్పటానికి ఇది సంకేతం. అత్యంత చిన్నవైన ఎలక్ట్రాన్లు కదులుతూనే ఉంటాయి, అత్యంత పెద్దదైన భూమి ప్రదక్షిణం చేస్తూనే ఉంటుంది.

అందువల్ల అనాత్మస్థాయిలో కదలిక ఎన్నడూ ఆగదు. అది నిరంతరం కొనసాగుతూనే ఉంటుంది. అనాత్మ కదలనట్టు కనిపించినా, అవ్యక్తరూపంలో కదలిక ఉంటూనే ఉంటుంది. అందువల్ల **అనాత్మ ఎప్పటికీ కర్త**.

కృష్ణపరమాత్మ చెప్పదలుచుకున్న అంశం ఏమిటి? అనాత్మస్థాయిలో కర్మను త్యజించలేము; ఆత్మస్థాయిలో కర్మను త్యజించనవసరం లేదు. తెలివైన వ్యక్తి ఏం చేయాలి? అనాత్మస్థాయిలో కర్మను స్వీకరించాలి. కర్మ నుంచి పారిపోకూడదు. ఆత్మస్థాయిలో నేను అకర్తను, నేను ఆనందస్వరూపుడను అని అర్థం చేసుకోవాలి. **ఆత్మస్థాయిలో నేను అకర్తను, అనాత్మస్థాయిలో నేను కర్తను** అని తెలుసుకోవటమే జ్ఞానం.

ఈ అధ్యాయం పేరు జ్ఞానకర్మసన్న్యాసయోగం. అంటే జ్ఞానాన్ని, కర్మను సన్న్యసించమని కాదు అర్థం. **జ్ఞానంతో కర్మను సన్న్యసించమని అర్థం.** ఆత్మగా నేను అకర్తను అని అర్థం చేసుకోవటం. ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాన్ని చూద్దాము.

కర్మణ్యకర్మ యః పశ్యేత్ – తెలివైన వ్యక్తి ఆత్మ అకర్త అని తెలుసుకుంటాడు. ఆత్మ శాంతిస్వరూపం అని తెలుసుకుంటాడు. అనాత్మ స్థాయిలో కర్మలు చేస్తున్నా కూడా, కర్మలు ఆపటంవల్ల శాంతి పొందను, కర్మలు చేస్తూ కూడా శాంతి పొందుతాను అని అర్థం చేసుకుంటాడు. చాలామంది బాధ్యతలన్నీ తీరాక లేదా పదవీవిరమణ చేశాక క్రమం తప్పకుండా గీతా క్లాసులకు వెళదామనుకుంటారు. కాని పదవీ విరమణ అయ్యాక అంతకుముందు వెళ్ళే ఒక్క క్లాసుకు కూడా వెళ్ళలేరు. అందువల్ల అలలు ఆగాక స్నానం చేద్దామనుకోవటం ఎంత అర్థం లేని మాటో, బాధ్యతలు తీరాక ఖాళీ దొరుకుతుందనుకోవటం కూడా అంత అర్థం లేని మాటే! కర్మలు ముగిశాక తీరిక దొరుకుతుందనుకోకండి; కర్మల మధ్యలోనే తీరికను వెతుక్కోండి.

అంతర్గత అకర్మ అంటే ఆత్మస్థాయిలో అకర్తగా ఉండటం, బాహ్యకర్మ అంటే అనాత్మస్థాయిలో కర్తగా ఉండటం. అందువల్ల కర్మణి అంటే అనాత్మ; అకర్మణి అంటే ఆత్మ.

యః పశ్యేత్ – ఇప్పుడు అర్థం స్పష్టంగా వస్తుంది. అనాత్మ చేసే కర్మల మధ్య కర్మ చేయని ఆత్మను చూడాలి. చేయి–కాంతి ఉదాహరణ గుర్తు తెచ్చుకోండి. కదిలే చేతి వెనక కదలని కాంతి ఉంది. కాంతివల్లనే చేయి తెలుస్తున్నది, కాని చేయి కదిలినా కాంతి కదలటం లేదు. అలాగే మనస్సు, శరీరం నిరంతరం పనిచేస్తున్నా కూడా వాటి వెనకనుంచి వాటికి చైతన్యాన్ని ఇస్తున్న ఆత్మ కదలదు.

సినిమాలో తెరమీద పాత్రలు తీవ్రంగా కదులుతారు కాని తెర కదలదు. తెర కూడా కదిలితే, సినిమాను చూడలేము. అందువల్ల కదలని తెరమీద దృష్టి పెట్టి, కదిలే సినిమాను ఆనందించండి. అలాగే **కదలని ఆత్మమీద దృష్టి పెట్టి కదిలే అనాత్మను ఆనందించండి. ఇది మొదటి భాగం**. రెండవ భాగం ఏమిటి?

అకర్మణి చ కర్మ యః (పశ్యేత్) – బుద్ధిశాలి అకర్మలో కర్మను చూస్తాడు. అదెలా సాధ్యం? శరీరం, మనస్సులు విశ్రాంతి చెందుతున్నట్టు కనిపించినా కూడా, నిజంగా విశ్రాంతి తీసుకున్నట్టు కాదు. నిద్రలో కర్మలు లేవనలేము. అవి అవ్యక్తంగా ఉన్నాయి. కర్మ అంటే కనపడే కర్మ; అకర్మణి అంటే అవ్యక్తంగా ఉన్న కర్మ. తెలివైన వ్యక్తి కనపడని అంటే అవ్యక్తంగా ఉన్న కర్మను కదలకుండా ఉన్నట్టు కనబడుతున్న మనస్సు, శరీరాల్లో చూస్తాడు. అనాత్మ ఎప్పటికీ కర్తే, ఆత్మ ఎప్పటికీ అకర్తే. ఈ విషయం బుద్ధిశాలి తెలుసుకోవాలి.

అభిమన్యునికి పద్మవ్యూహంలోకి వెళ్ళటం తెలుసు కాని, బయటకు రావటం తెలియదు. మన పరిస్థితీ అంతే. మనకు కర్మల్లోకి వెళ్ళటం తెలుసు కాని, వాటినుంచి బయటపడటం తెలియదు. అంతకుముందు చూసినట్టుగా అది పులితోక పట్టుకుని తిరిగినట్టు ఉంటుంది. ఆ తోకను పట్టుకున్నా, వదిలినా ప్రమాదమే. పట్టుకుంటే గిర్రున తిరుగుతూనే ఉండాలి. వదిలితే అది మనను తినేస్తుంది. అలా మనం అనేక కర్మల్లో కూరుకుపోయాము. ఆ కర్మలను ఆనందిస్తుంటే సమస్య లేదు; వాటిలో కూరుకుపోయామంటేనే సమస్య. వాటినుంచి శాంతి పొందాలనుకుంటాము. ఎప్పటికీ శాంతినిచ్చేది ఒక్కటే ఉంది; అది నా ఆత్మ స్వరూపం. నా శాంత స్వరూపంనుంచి అంతర్గతశక్తి పొందటం తెలుసుకుంటే, కర్మను చేస్తూ కూడా ఆనందం పొందగలను.

మనోబుద్ధ్యహంకార చిత్తాని నాహం న చ శ్రోత్రజిహ్వే న చ ఘ్రాణనేత్రే
న చ వ్యోమభూమిః న తేజో న వాయుః చిదానందరూపః శివోఽహం శివోఽహమ్

నేను చిదానందరూపాన్ని. మనోబుద్ధి అహంకారాలు కాదు. ఈ ఆనందాన్ని మనం ప్రతిరోజూ అనుభవించేలా చేస్తున్నాడు భగవంతుడు. ఎప్పుడు? సుషుప్తిలో! సుషుప్తిలో మన శరీరం పడుకుంటుంది; మనస్సు పడుకుంటుంది; ఇంద్రియాలు పడుకుంటాయి; మనం కర్త కాదు; మనం భోక్త కాదు. మన స్వస్వరూపంలో లయమవుతాము. ఏమిటా స్వస్వరూపం? ఆనందస్వరూపం. సుషుప్తిలో నిర్విషయ ఆత్మానందాన్ని అనుభవిస్తాము. కాకపోతే సుషుప్తినుంచి లేచిన మరుక్షణం, మళ్ళీ మన సమస్యలు వెనక్కి వస్తాయి.

కాని జ్ఞానికి అలాకాదు. అతనికి ఆత్మానందం ఎల్లప్పుడూ ఉంటుంది.

స బుద్ధిమాన్ మనుష్యేషు – అటువంటి వ్యక్తి మనుష్యులందరిలోకి బుద్ధిశాలి.
స యుక్తః – అతనే అసలైన యోగి. **కృత్స్నకర్మకృత్** – అతను పరిపూర్ణుడు.

ఆత్మ అనాత్మలను అహం, అహంకారం అని కూడా అంటారు. మనస్సు అహంకారం. అది పాంచభౌతికం కాబట్టి స్వతహాగా జడం. కాని మనస్సుకు చైతన్యాన్ని ప్రతిబింబింపజేసే శక్తి ఉంది. చిత్‌యొక్క ప్రతిబింబాన్ని చిదాభాస అంటారు. చిదాభాస సహిత మనస్సును అహంకారం అంటారు. ఈ అహంకారమే కర్తా, భోక్తా. అహంకార లక్షణం కర్మ చేయటం. అది క్షణం కూడా ఖాళీగా కూర్చోలేదు. కర్మ చేస్తే కర్మఫలాన్ని అనుభవించక తప్పదు. కర్మఫలాలు పుణ్య పాపరూపంలో వస్తాయి. ఈ పుణ్యపాపాలన్నీ ఈ జన్మలోనే క్షయమవవు. అందువల్ల క్షయమవని పుణ్యపాపాలు వచ్చే జన్మకు తీసుకు వెళ్ళబడతాయి.

ఒకవ్యక్తి మరణించినప్పుడు చిదాభాసతో కూడిన మనస్సు అంటే అహంకారం అతని శరీరాన్ని విడిచి ప్రయాణం చేస్తుంది. అహం లేదా ఆత్మకు ప్రయాణం లేదు. అది సర్వవ్యాపకం కాబట్టి. కాకపోతే ప్రతిబింబించే మాధ్యమం అయిన మనస్సు లేదు కాబట్టి ఆత్మ ఉన్నట్టు తెలియదు. ఎలాగైతే బల్బులో ఫిలమెంటు మాడితే విద్యుచ్ఛక్తి ఉన్నట్టు తెలియదో, అలా మరణించిన వ్యక్తిలో ఆత్మ ఉన్నా కూడా, అహంకారం లేదు కాబట్టి తెలియదు. ఈ అహంకారమే ఇంకొక శరీరాన్ని తీసుకుని, ఈ పుణ్యపాపాలను క్షయం చెయ్యటానికి ప్రయత్నిస్తుంది. కాని ఆ తతంగంలో మరికొన్ని కొత్త పుణ్యపాపాలు వచ్చి చేరతాయి. అందువల్ల అహంకారాన్ని ఆపలేము. అహంకారం నేను కాదు, నేను అహం అని తెలుసుకుని ఉన్నతస్థాయికి ఎదగాలి.

ఎప్పుడైతే అహంకారాన్ని పట్టుకు పాకులాడటం మానతామో, అప్పుడు దాని శక్తి తగ్గుతుంది. అది దాని తోకాడించలేదు. కొంతమంది కుక్కలను తీసుకువెళుతుంటారు. కాని ఒక్కోసారి చూస్తే వారు కుక్కలను తీసుకువెళతున్నారో, కుక్క వారిని తీసుకువెళుతున్నదో అర్థం కాదు. ఎందుకంటే కుక్క వేగంగా పరుగెదుతుంది, వీరు కుక్క వెనకాల పరిగెత్తాల్సి వస్తుంది. అజ్ఞాని పరిస్థితి కూడా అలాగే ఉంటుంది. అతను అహంకారం వెంట పరిగెత్తాల్సి ఉంటుంది.

జ్ఞాని విషయంలో అలాకాదు. అతను మనుష్యులలో బుద్ధిశాలి. అహంకారానికి బానిస కాదు. అహంకారాన్ని తన అధీనంలో పెట్టుకుంటాడు. స యుక్తః – అతను యోగి. అతను స్వామి. స్వామి పదాన్ని సాధారణంగా సన్న్యాసికి వాడినా, నిజానికి స్వామి అంటే తన అహంకారాన్ని అదుపులో పెట్టగలిగినవాడు.

కృత్స్నకర్మకృత్ – అతను కృతకృత్యుడయ్యాడు. అన్నీ సాధించాడు అని అర్థం. ఎందుకు జ్ఞానిని కృతకృత్యుడు అంటారు? ఎవరైనా ఏదైనా సాధించాలని ఎందుకు అనుకుంటాడు? పూర్ణత్వం పొందాలనే ఉద్దేశ్యంతో కోరుకుంటాడు. ఆటలో పూర్ణత్వం పొందాలని ఒకరనుకుంటే, ఉద్యోగంలో పూర్ణత్వం పొందాలని ఇంకొకరు అనుకుంటారు.

కాని అహంకారపరంగా ఎన్నటికీ పూర్ణత్వాన్ని పొందలేము. పరిమితి+పరిమితి=పరిమితి. పరిమితి ఉన్న అహంకారం ఎన్నటికీ పూర్ణత్వం పొందలేదు. అందువల్ల జీవితం ఒక ఓటమి అవుతుంది. ఎందుకు ఓటమి అవుతుంది అంటే మనం వెళ్ళే మార్గం తప్పుగా ఉంది. జ్ఞాని విషయంలో అతను అహంకారానికి పరిమితి ఉందని తెలుసుకుని, అది పూర్ణత్వం పొందాలని ఎన్నడూ ప్రయత్నించడు. అహంకారాన్ని ఉన్నదున్నట్టుగా స్వీకరిస్తాడు.

పూర్ణత్వం కావాలనుకుంటే తన దృష్టిని అహంకారంనుంచి అహానికి మళ్ళిస్తాడు. అహం అంతకుముందూ పూర్ణమే, ఇప్పుడూ పూర్ణమే, ఎప్పటికీ పూర్ణమే. అందువల్ల జ్ఞాని ఉన్నతస్థాయిలో పూర్ణత్వాన్ని అనుభవిస్తాడు; అనాత్మ స్థాయిలో కర్మలు చేస్తాడు. అందువల్ల అతనిలో ఏ చింతా లేదు. పూర్ణత్వాన్ని ఎప్పుడూ అనుభవిస్తాడు. ఈ పని పూర్తయితే పూర్ణత్వం పొందుతాను అనుకోడు. అతనికి అటువంటి భ్రాంతులు ఉండవు. కృత్స్నకర్మకృత్ అంటే జ్ఞాని తన ఉన్నతస్థాయిలో పూర్ణత్వం పొందాడు అని అర్థం.

శ్లో. 19 **యస్య సర్వే సమారంభాః కామసంకల్పవర్జితాః ।**
జ్ఞానాగ్నిదగ్ధకర్మాణం తమాహుః పండితం బుధాః ॥
యస్య, సర్వే, సమారంభాః, కామసంకల్పవర్జితాః,
జ్ఞానాగ్నిదగ్ధకర్మాణమ్, తమ్, ఆహుః, పండితమ్, బుధాః ॥

యస్య సర్వే	=	ఎవరియొక్క శాస్త్ర సమ్మతములైన	జ్ఞానాగ్నిదగ్ధ కర్మాణమ్	=	ఎవరి కర్మలన్నీ జ్ఞానాగ్నిచే భస్మమగునో
సమారంభాః	=	కర్మలన్నియు	తమ్	=	ఆ మహాపురుషునిని
కామసంకల్ప వర్జితాః	=	కామసంకల్పరహితములై (జరుగునో)	బుధాః	=	జ్ఞానులు
			పండితమ్, (ఇతి)	=	పండితుడని
			ఆహుః	=	అంటారు

యస్య సర్వే సమారమ్భాః కామ–సఙ్కల్ప–వర్జితాః, తం
జ్ఞాన–అగ్ని–దగ్ధ–కర్మాణం బుధాః పణ్డితమ్ ఆహుః ।

తా: ఎవరి కర్మలన్నీ, శాస్త్రసమ్మతములై, కామసంకల్ప వర్జితములై జరుగునో, అలాగే ఎవరి కర్మ లన్నియును జ్ఞానాగ్నిచే భస్మమగునో, అటువంటి మహాపురుషునిని జ్ఞానులు పండితుడని అంటారు.

19 నుంచి 24 శ్లోకాల వరకూ, 18వ శ్లోకంమీద వ్యాఖ్యానం. జ్ఞాని పూర్ణత్వం పొందితే, అతనిలో కర్మ చేయాలన్న కోరిక ఉంటుందా అనే సందేహం వస్తుంది చాలామందికి. ఎందుకంటే సాధారణంగా, ఏదైనా కోరికతో ఒకపని చేస్తాము. ఒక వస్తువుమీద కోరిక, అది లేదన్న అసంతృప్తి ఆ పనిని చేయటానికి మనను

ప్రేరేపిస్తుంది. ఎప్పుడైతే మనం తృప్తిగా ఉంటామో, అప్పుడు దానికోసం ఎందుకు ప్రయత్నిస్తాము? ఎటువంటి సిద్ధాంతమో చూడండి! అసంతృప్తిగా ఉంటేనే పనులు చేసి, విజయాన్ని సాధిస్తాము అనుకుంటాము. కృష్ణపరమాత్మ అది తప్పని నిరూపిస్తున్నాడు. తృప్తిగా ఉండి కూడా పనులు చేయవచ్చు అంటున్నాడు.

నిజానికి అసలైన సేవాతత్పరత పరిపూర్ణత్వంనుంచే వస్తుంది. ఆ పూర్ణత్వం కనుక లేకపోతే, దానికి కొంత స్వార్థమనే పూత వస్తుంది. మరి పూర్ణత్వం ఉంటే, కర్మ చేసేలా ఏది ప్రేరేపిస్తుంది? **దయాగుణం** ప్రేరేపిస్తుంది అంటుంది శాస్త్రం. ఒక వ్యక్తి జ్ఞానం పొందినకొద్దీ, అతనికి చిత్త వైశాల్యత పెరుగుతుంది. వసుధైక కుటుంబభావన కలుగుతుంది. దయాగుణం అతని స్వభావమవుతుంది. ఎలాగైతే ఒక తల్లికి తన పిల్లలమీద సహజసిద్ధంగా ప్రేమ ఉంటుందో, అలాంటి ప్రేమ జ్ఞానికి మొత్తం ప్రపంచంమీద ఉంటుంది. ఎలాగైతే అగ్నినుంచి వేడిని విడదీయలేమో; ఎలాగైతే సూర్యుణ్ణుంచి సూర్యకాంతిని విడదీయలేమో; అలాగే జ్ఞానినుంచి ప్రేమతత్త్వాన్ని విడదీయలేము. అందువల్ల జ్ఞానిని **అహేతుక దయాసింధు** అంటారు. ఏమీ కారణం లేకుండానే దయ కురిపిస్తాడు.

తల్లి పిల్లవానిమీద ప్రేమ బేషరతుగా చూపిస్తుంది. అతను ఆడమంటే అతనితో ఆడుతుంది; తనకిష్టమై ఆడదు; పిల్లవాడికోసం ఆడుతుంది. అలాగే జ్ఞాని కూడా తనకోసం కర్మ చేయడు. కృష్ణపరమాత్మ మూడవ అధ్యాయంలో చెప్పినట్టుగా **లోకసంగ్రహం**కోసం చేస్తాడు. ఇది అక్షరాలా భగవంతుని అవతారంలాంటిది. భగవంతుడు లోకానికి అవసరమైనప్పుడు అవతారం ఎత్తుతాడు. జ్ఞాని కూడా లోకానికి అవసరమైన పని చేస్తాడు. జ్ఞాని, అజ్ఞాని ఇద్దరూ పనులు చేస్తే, వారి మధ్య భేదం ఏమిటి?

కామసంకల్పవర్జితాః – జ్ఞానికి అసంతృప్తి ఉండదు. ఏదో కావాలనే తపనతో పని చేయడు.

నైవ తస్య కృతేనార్థో నాకృతేనేహ కశ్చన – 3.18

కర్మ చేయకపోయినా అతను పూర్ణుడుగానే ఉంటాడు. అందువల్ల కామవర్జితా – అతనికి కోరికలు లేవు. అందువల్ల సంకల్ప వర్జితా – అందువల్ల భవిష్యత్తు గురించిన ప్రణాళికలు కూడా లేవు. ఇప్పుడు ఏదో కొరత ఉందనుకుని, భవిష్యత్తులో అది పొందితే ఆనందంగా ఉంటామని అనుకుంటాము మనము. స్వంత ఇల్లు ఉంటే ఆనందం కలుగుతుంది అనుకుంటాము. అంటే ఇప్పటి పరిస్థితిలో తృప్తిగా లేము. అందువల్ల గాలిలో మేడలు కడతాము. అవన్నీ అసంతృప్తిగా ఉన్న నేను లక్షణాలు.

దయానంద స్వామీజీ అద్భుతంగా చెబుతారు; నన్ను నేను కాదనుకున్నాను. నన్నే నేను స్వీకరించలేనప్పుడు, ప్రపంచాన్ని కూడా స్వీకరించలేను. ప్రతి ఒక్క వ్యక్తినీ, ప్రతి ఒక్క ఉద్యోగాన్నీ, ప్రతి ఒక్క పరిస్థితినీ, అందరినీ, అన్నిటినీ విమర్శిస్తాను. సమస్య ప్రపంచంలో లేదు. నాలో ఉంది. నన్ను నేను కాదనటం, ప్రపంచాన్ని కాదనటం ద్వారా ప్రకటితమవుతున్నది. అదే నన్ను నేను స్వీకరిస్తే, ప్రపంచాన్ని కూడా స్వీకరిస్తాను. జ్ఞాని తనను తాను స్వీకరిస్తాడు కాబట్టి ప్రపంచాన్ని కూడా స్వీకరిస్తాడు. అతను పగటికలలు కనడు. ఉన్నదానితో తృప్తిగా ఉంటాడు. వర్తమానంలో జీవిస్తాడు. ఏంచేసినా, ఏం చేయాల్సి వచ్చినా ఆనందంగా చేస్తాడు. అందువల్ల **అతని ప్రయాణం విచారంనుంచి ఆనందానికి ఉండదు; ఆనందంనుంచి ఆనందానికి, ఇంకా ఆనందానికే ఉంటుంది.**

ఎంత అద్భుతమైన మానసిక స్థితి! సంతోషంగా గెలుస్తాడు; సంతోషంగా ఓడిపోతాడు.

పరిస్థితులకూ, పూర్ణత్వానికీ సంబంధం లేదు. పరిస్థితులు అహంకారం స్థాయికి చెందినవి; పూర్ణత్వం ఉన్నతమైన స్థాయికి చెందినది. ఉపనిషత్తు భాషలో చెప్పాలంటే పరిస్థితులు వ్యావహారిక సత్యానికి చెందినవి; పూర్ణత్వం పారమార్థిక స్థాయికి చెందినవి. జ్ఞాని ఈ రెండు స్థాయిలనూ కలుపడు. అందువల్ల పగటికలలు కనడు.

జ్ఞానాగ్నిదగ్ధకర్మాణమ్ – ఇంకో ఆసక్తికరమైన విషయం జరుగుతోంది. జ్ఞాని పారమార్థిక స్థాయిలో ఉంటాడు కాబట్టి అతనికి పుణ్యపాపాలు అంటవు.

అహంకారవిమూఢాత్మా కర్తాఽహమితి మన్యతే – 3.27

అహంకారంతో తాదాత్మ్యం చెందితేనే, అంటే సంకల్పం ఉంటేనే పుణ్యపాపాలు కలుగుతాయి. జ్ఞాని అహంకారంతో తాదాత్మ్యం చెందదు కాబట్టి అతనికి పుణ్యపాపాలు అంటవు. అందువల్ల జ్ఞానికి ఆగామి కర్మలు రావు. కర్మాణం దగ్ధ – కర్మలన్నీ ఇక్కడే దగ్ధమయిపోతాయి.

జ్ఞానిని వేయించిన విత్తనంతో పోలుస్తారు. వేయించిన విత్తనం తక్కిన విత్తనాలలాగానే ఉంటుంది. కాని దాన్నించి చెట్టు మొలకెత్తదు. తక్కిన అన్ని అంశాలు ఉంటాయి కాని చెట్టు మొలకెత్తదు. అలాగే జ్ఞాని అహంకారం వేయించిన గింజలా ఉంటుంది. వ్యవహారం నడపటానికి అహంకారం ఉంటుంది. నువ్వెవరు అంటే అతను అహంకారం గురించే చెబుతాడు. కాని అహంకారంవల్ల సంసారంలో కూరుకుపోడు. విత్తనాన్ని వేయించటానికి అగ్నిని వాడితే, అహంకారాన్ని వేయించటానికి జ్ఞానాగ్నిని వాడాలి. జ్ఞానాగ్నివల్ల జ్ఞాని సంచితకర్మలు దగ్ధమవుతాయి.

తమాహుః పండితమ్ – అటువంటి వ్యక్తిని పండితుడు అంటారు. ఆత్మజ్ఞానం పొందిన వ్యక్తిని పండితుడు అంటారు. కృష్ణపరమాత్మ తను బోధ మొదలుపెట్టిన మొట్టమొదటి శ్లోకాన్ని అర్జునునికి గుర్తు చేయటానికి ఇక్కడ పండితం పదం వేశాడు.

అశోచ్యానన్వశోచస్త్వం ప్రజ్ఞావాదాంశ్చ భాషసే ।

గతాసూనగతాసూంశ్చ నానుశోచంతి పండితాః ॥ – 2.11

ఆ పండితః పదాన్ని ఇక్కడ వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎవరా పండితుడు? తన అహంకారాన్ని వేయించి, తనకు దుఃఖాన్ని కలగకుండా చేసినతను.

న అనుశోచంతి – వేయించిన అహంకారం దుఃఖాన్ని కలుగజేయలేదు. అందువల్ల అటువంటి జ్ఞానిని పండితుడు అంటారు. ఎవరు?

బుధాః – జ్ఞానులు. ఒక శాస్త్రజ్ఞునికి నోబెల్‌ప్రైజ్ ఇవ్వాలంటే ఆ రంగంలో నిష్ణాతులైన తక్కిన శాస్త్రజ్ఞులే అతని అర్హతని నిర్ణయించగలరు. అలాగే ఒక వ్యక్తిని జ్ఞాని అనాలంటే తక్కిన జ్ఞానులే అనగలరు.

శ్లో. 20 **త్యక్త్వా కర్మఫలాసంగం నిత్యతృప్తో నిరాశ్రయః ।**
కర్మణ్యభిప్రవృత్తోఽపి నైవ కించిత్ కరోతి సః ॥
త్యక్త్వా, కర్మఫలాసంగమ్, నిత్యతృప్తః, నిరాశ్రయః,
కర్మణి, అభిప్రవృత్తః, అపి, న, ఏవ, కించిత్, కరోతి, సః ॥

కర్మఫలాసంగమ్	= సమస్త కర్మలందును, వాటి ఫలములందును ఆసక్తిని	సః	= అటువంటి పురుషుడు
త్యక్త్వా	= (సర్వథా) వీడి	కర్మణి	= కర్మలందు
నిరాశ్రయః	= ప్రాపంచిక ఆశ్రయ రహితుడై	అభిప్రవృత్తః	= పూర్తిగా ప్రవర్తించినా
నిత్యతృప్తః	= (పరమాత్మ యందే) నిత్య తృప్తిని పొందిన	అపి	= అయినా
		కించిత్, ఏవ	= ఏ కొంచెము గూడ
		న, కరోతి	= (వాస్తవముగా) చేయువాడు కాడు

(యః) కర్మ-ఫల-అసంగం త్యక్త్వా నిత్య-తృప్తః నిరాశ్రయః,
సః కర్మణి అభిప్రవృత్తః అపి న ఏవ, కిఞ్చిత్ కరోతి ।

తా: సమస్త కర్మలందును వాటి ఫలితములందును సర్వథా ఆసక్తిని వీడి, ప్రాపంచిక ఆశ్రయరహితుడై, పరమాత్మయందే నిత్యతృప్తుడైన పురుషుడు, కర్మలను చక్కగా ఆచరించినా వాస్తవముగా వాటికి (కర్మలకు) కర్త కాడు.

జ్ఞానికి కోరిక ఉండదు, సంకల్పం ఉండదు, దుఃఖం ఉండదు. ఒక్క ముక్కలో చెప్పాలంటే జ్ఞాని ఒక ముక్త పురుషుడు. జ్ఞాని పరిస్థితులకు బానిస కాదు, పరిస్థితులను తనకు బానిసగా చేసుకుంటాడు. ఎవరైనా ఇటువంటి జ్ఞాని కావచ్చు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. జ్ఞాని పరిస్థితులు ఎలా ఉన్నా, తను ఎక్కడ ఉన్నా ముక్తపురుషుడు కాగలడు. కాని అజ్ఞాని బద్రీనాథ్‌లోని గొప్ప ఆశ్రమంలో ఉన్నా దుఃఖంలోనే మునిగి తేలుతాడు. అందువల్ల ఒక వ్యక్తి జ్ఞాని కాగలడా లేదా అన్నది ఆశ్రమధర్మం కాని, వర్ణం కాని నిర్ణయించదు.

చాండాలోఽస్తు స తు ద్విజోఽస్తు గురురిత్యేషా మనీషా మమ

మనీషా పంచకంలో చండాలుడు కూడా జ్ఞాని అయితే జీవన్ముక్తుడు కాగలడు, అదే అజ్ఞాని అయితే గొప్ప బ్రాహ్మణుడు అయినా కూడా సంసారి అవుతాడు అన్నారు శంకరులవారు. అందువల్ల జ్ఞాని అవటానికి ఆశ్రమం, వర్ణం, లింగం, వృత్తి, దేశం – ఏదీ అడ్డురాదు. ఎవరైనా, ఎక్కడైనా జ్ఞానం పొందవచ్చు.

ఈ శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ రెండు రకాల జ్ఞానులను వర్ణిస్తున్నాడు – గృహస్థ జ్ఞాని, సన్న్యాస జ్ఞాని. సన్న్యాసి అయినా, గృహస్థు అయినా జ్ఞానం పొందవచ్చు. గృహస్థుగా ఉండి మోక్షం పొందవచ్చు. 21వ శ్లోకంలో సన్న్యాసి జ్ఞాని గురించి చెపితే 20, 22, 23, 24 శ్లోకాల్లో గృహస్థ జ్ఞాని గురించి చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎటువంటి గృహస్థు? రెండవపాదం చూడండి.

కర్మణి అపి అభిప్రవృత్తః – గృహస్థు ప్రపంచంలో ఉంటూ, పంచమహాయజ్ఞాలు చేస్తూ, బాధ్యతలను నిర్వర్తిస్తూ ఉంటాడు. గృహస్థ జ్ఞాని అనేక కర్మలను చేస్తూ ఉండాలి. కాని తేడా ఏమిటి?

నిత్యతృప్తః – ఎప్పుడూ తృప్తిగా ఉంటాడు. పిల్లవాడి బాధ్యత తీరాలి; పిల్లవాడి చదువు అవాలి; అతని పెళ్ళి కావాలి; అతనికి అమ్మాయి పుట్టాలి, అబ్బాయి కూడా పుట్టాలి అంటూ కోరికలు పెంచుకుంటూ పోడు. జ్ఞాని ఆనందంతో కర్మలు చేస్తాడు, ఆనందంకోసం చేయడు. అతని ఆనందం ఎక్కడ ఉంది? అతనిలోనే ఉంది. అతనికి యు.పి.ఎస్. ఉంది. మామూలుగా యు.పి.ఎస్. అంటే అన్‌ఇంటరప్టెడ్ పవర్ సప్లై. ఇప్పటి తరానికి ప్రేమ కావాలి. ఎవరో ఒకరు ఐ లవ్ యు అని చెబుతూనే ఉండాలి. అందువల్లనే ఇప్పుడు ఫాదర్స్‌డే, మదర్స్‌డే, సిస్టర్స్‌డే అంటూ హడావుడి చేస్తున్నారు. కార్డులు, కానుకలు ఇస్తున్నారు. ఈ కార్డులేమీ రాకపోతే నిరాశ, ఒంటరితనం చుట్టుముట్టుతాయి.

జ్ఞాని విషయంలో అలా కాదు. కార్డులు వచ్చినా సంతోషమే, రాకపోయినా సంతోషమే. మనుష్యులు చుట్టూ ఉన్నా సంతోషమే, లేకపోయినా సంతోషమే. **మీరు ఎదుటివారికి చేయూత నిస్తే అది ప్రేమ. మీరు ఎదుటివారి నుంచి ప్రేమను కోరితే అది బంధకత్వం.** అటువంటి బంధాలు ఉండవు జ్ఞానికి. అందువల్ల అతను నిత్యతృప్తుడు. **అహం పూర్ణః అస్మి.** అతని యు.పి.ఎస్. **అన్‌ఇంటరప్టెడ్ పూర్ణత్వం సప్లై.** అటువంటి పూర్ణత్వం ఉంటే –

నిరాశ్రయః – ఎవరిమీదా భావపరంగా ఆధారపడడు. చేతికర్ర పట్టుకుని నడిస్తే, మనకు శారీరకశక్తి లేనట్టు; బాహ్యవస్తువులమీద, మనుష్యులమీద ఆధారపడితే మానసికశక్తి లేనట్టు అర్థం. ఈ బలహీనత అజ్ఞానంవల్ల ఏర్పడుతుంది. ఈ బలం జ్ఞానంనుంచే వస్తుంది. అందువల్లనే జ్ఞాని నిరాశ్రయుడు. జ్ఞాని భావపరంగా ప్రపంచంమీద ఆధారపడడు. శారీరకంగా ఆధారపడక తప్పదు. కూడు, గుడ్డ, తిండికోసం ప్రపంచంమీద ఆధారపడక తప్పదు. అలాగే చేతికర్రమీద కూడా ఆధారపడక తప్పదు.

అందువల్ల **శారీరకంగా ఆధారపడటం సంసారం కాదు; మానసికంగా ఆధారపడటమే సంసారం**. ఎందుకంటే ఎవరైనా నా చెయ్యి పట్టుకోవాల్సి వచ్చిన పరిస్థితి వస్తే, నాకు ఎవరైనా పట్టుకుంటే చాలదు. ఫలానా వ్యక్తే పట్టుకోవాలి, ఫలానా వ్యక్తే నాకు అన్నం తినిపించాలి అనుకుంటాను మామూలుగా. కాని జ్ఞాని విషయంలో అలాకాదు. అతను నిరాశ్రయుడు.

అతను కర్మచేసి ఫలాన్ని ఆశిస్తాడు కాని, ఆశించిన ఫలం పొందకపోతే నిరాశ చెందడు. ముందే చూశాము, ప్రణాళిక వెయ్యటం వేరు; ఫలం గురించి బెంగపడటం వేరని. పిల్లలను ఫలానా స్కూల్లో చేర్చాలని, వారు వృద్ధిలోకి రావాలని అనేక కలలు కంటాము. కాని అవి తీరకపోయినా కృంగిపోడు జ్ఞాని. దయానందస్వామి అద్భుతంగా చెబుతారు – **ఓటమికి సంసిద్ధులు కావటమే విజయం**. ఓటమిని ఎదుర్కోవటానికి సిద్ధపడాలి. ఓటమిని తట్టుకోలేకపోతే చాలా కష్టం.

కర్మఫలాసంగం త్యక్త్వా – సంగం అంటే ఆధారపడటం, బెంగ పడటం, ఆందోళన చెందటం. త్యక్త్వా – జ్ఞాని వీటిని వదిలివేస్తాడు. ఇటువంటి ఆరోగ్యకరమైన మనస్సుతో, ఇటువంటి సంసిద్ధతతో జ్ఞాని పనిచేస్తాడు. అతని పరిస్థితి ఎలా ఉంటుంది?

నైవ కించిత్ కరోతి సః – నిజానికి అటువంటి జ్ఞాని ఏ కర్మా చేయడు అని చెప్పవచ్చు. ఇటు వేదాంతపరంగా, అటు మానసికంగా కూడా. వేదాంతపరంగా అతను కర్మలో అకర్మను చూస్తాడు కాబట్టి, తను ఉన్నతస్థాయిలో ఉంటాడు కాబట్టి, తనను తాను కర్తా అనుకోడు. మానసికంగా దేనితోనూ బంధకత్వం పెంచుకోడు కాబట్టి బెంగలేదు, ఆందోళన లేదు, నిద్రలేని రాత్రులు గడపడు. అందువల్ల అతనికి అతను చేసే పనులు భారం కావు.

శ్లో. 21 **నిరాశీర్యతచిత్తాత్మా త్యక్తసర్వపరిగ్రహః ।**
శారీరం కేవలం కర్మ కుర్వన్ నాప్నోతి కిల్బిషమ్ ॥
నిరాశీః, యతచిత్తాత్మా, త్యక్తసర్వపరిగ్రహః,
శారీరమ్, కేవలమ్, కర్మ, కుర్వన్, న, ఆప్నోతి, కిల్బిషమ్ ॥

యతచిత్తాత్మా	=	అంతఃకరణమును, శరీరేంద్రియములను జయించినవాడును	కేవలమ్	=	కేవలము
			శారీరమ్, కర్మ	=	శారీరిక కర్మలను
			కుర్వన్	=	ఆచరించుచును
త్యక్తసర్వపరిగ్రహః	=	సమస్త భోగసామాగ్రిని పరిత్యజించిన వాడును	కిల్బిషమ్	=	పాపము(ల)ను
			న, ఆప్నోతి	=	పొందడు
నిరాశీః	=	ఆశారహితుడైన వాడును (అగు సాంఖ్యయోగి)			

నిరాశీః యత–చిత్త–ఆత్మా త్యక్త–సర్వ–పరిగ్రహః, కేవలం
శారీరం కర్మ కుర్వన్ కిల్బిషం న ఆప్నోతి ।

తా: అంతఃకరణమును, శరీరేంద్రియములను జయించినవాడు, సమస్త భోగసామాగ్రిని పరిత్యజించినవాడు, ఆశారహితుడు అయిన సాంఖ్యయోగి కేవలము శారీరక కర్మలను ఆచరించుచు పాపములను పొందడు.

ఎ). సన్న్యాస జ్ఞాని– ఈ శ్లోకంలో సన్న్యాస జ్ఞానిని గురించి మాట్లాడుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

త్యక్తసర్వపరిగ్రహః – ఈ సన్న్యాస జ్ఞాని తన వస్తువులను, తనవారినీ పరిత్యజించాడు. అంటే బంధుత్వాలను కూడా పరిత్యజించాడు.

నిరాశీః – ఇది లేదే అనే చింత ఉండదు. అన్నీ వదిలివేసుకున్నాక, వాటిని గురించి బెంగ పడితే, వదిలేసి లాభం లేదు.

కర్మేంద్రియాణి సంయమ్య య ఆస్తే మనసా స్మరన్ ।
ఇంద్రియార్థాన్ విమూఢాత్మా మిథ్యాచారః స ఉచ్యతే ॥ – 3.6

బలవంతంగా ఇంద్రియాలను నిగ్రహించినవారిని మిథ్యాచారి అంటారని చూశాము. ఇంద్రియాలను బలవంతంగా నిగ్రహించకూడదు. ఇష్టంగా ఇంద్రియ విషయాలను పరిత్యజించాలి. అలా వదిలిన సన్యాసికి ఏ కొరతా ఉండదు.

యతచిత్తాత్మా – మనస్సునూ, శరీరాన్నీ జయించిన వ్యక్తి. శరీరం సుఖాలకు అలవాటు పడితే, మనస్సు సన్యసించినా శరీరం ఏ.సి. కోరుకుంటుంది. అందువల్ల సన్యాసం స్వీకరించే వ్యక్తి శరీరాన్ని కూడా అదుపులో పెట్టుకోగలగాలి. ఇక్కడ ఆత్మా అంటే శరీరం; సచ్చిదానంద ఆత్మ కాదు. చిత్తం అంటే మనస్సు.

శారీరం కేవలం కర్మ కుర్వన్ – అతను శారీరకంగా చేయాల్సిన కర్మలను చేస్తాడు. సన్యాసాశ్రమానికి, గృహస్థాశ్రమానికి కూడా లాభనష్టాలున్నాయి. గృహస్థుకు కుటుంబసభ్యులనుంచి, ఆస్తులవల్ల భద్రత ఉంటుంది, కాని దానికి తగ్గ బాధ్యతలు కూడా ఉంటాయి. సన్యాసికి బాధ్యతలు ఉండవు, భద్రత కూడా ఉండదు. గృహస్థు యల్ ఐ సీ మీద భద్రతకోసం ఆధారపడితే, సన్యాసి దేవుడుమీద ఆధారపడతాడు.

అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే ।
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ ॥ – 9.22

అందువల్ల సన్యాసి కర్మ చేస్తాడు కాని ఫిర్యాదులు లేవు, కోరికలు లేవు.

కిల్బిషం న ఆప్నోతి – అతను ఏమీ కర్మఫలం పొందదు. కిల్బిషం అంటే అసలు అర్థం పాపం. పాపం అంటే కర్మఫలం. అతను అకర్తగా చేస్తాడు కాబట్టి అతనికి పాపం అంటదు; పుణ్యం కూడా అంటదు. ఇది సన్యాస జ్ఞాని గురించి.

శ్లో. 22 **యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టో ద్వంద్వాతీతో విమత్సరః ।**
సమః సిద్ధావసిద్ధౌ చ కృత్వాపి న నిబధ్యతే ॥
యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టః, ద్వంద్వాతీతః, విమత్సరః,
సమః, సిద్ధౌ, అసిద్ధౌ, చ, కృత్వా, అపి, న, నిబధ్యతే ॥

యదృచ్ఛా	= అప్రయత్నముగా అమరిన	సిద్ధౌ, అసిద్ధౌ, చ	= సిద్ధి, అసిద్ధులందును
లాభ సంతుష్టః	= లాభములతో సంతుష్టుడైన వాడు	సమః	= సమదృష్టి కలిగియుండు వాడు అగు కర్మయోగి
విమత్సరః	= అసూయ లేనివాడు	కృత్వా, అపి	= కర్మలను చేయుచును
ద్వంద్వాతీతః	= హర్షశోకాది ద్వంద్వములకు అతీతుడు	న, నిబధ్యతే	= బంధింపబడదు

యదృచ్ఛా–లాభ–సన్తుష్టః ద్వన్ద్వ–అతీతః విమత్సరః సిద్ధౌ
అసిద్ధౌ చ సమః, కృత్వా అపి న నిబధ్యతే ।

తా: తాను కోరకుండగనే లభించిన పదార్థములతో (అప్రయత్నముగా అమరిన లాభములతో) సంతుష్టుడైనవాడు, అసూయలేనివాడు, హర్షశోకాది ద్వంద్వములకు అతీతుడు అయినవాడు సిద్ధియందును, అసిద్ధియందును సమదృష్టి కలిగియుండును. అట్టి కర్మయోగి కర్మలనాచరించుచున్నను వాటి బంధములలో చిక్కుపడడు.

బి). గృహస్థ జ్ఞాని– ఈ శ్లోకం గృహస్థ జ్ఞానికి, సన్న్యాస జ్ఞానికి ఇద్దరికీ వర్తిస్తుంది. కాని మనం గృహస్థుకు చెప్పినట్టుగా తీసుకోవచ్చు. జీవితం గురించి గృహస్థు దృక్పథం ఎలా ఉంటుంది?

యదృచ్ఛాలాభ సంతుష్టః – తన కర్మలకు ఫలంగా ఏది వచ్చినా సంతుష్టుడవుతాడు. ఒక విషయం జీవితాంతం గుర్తుంచుకోవాలి మనం. మన భవిష్యత్తులో జరిగే అంశాలమీద మనకు పూర్తిగా అధికారం లేదు.

కాని ఇక్కడ చాలా జాగ్రత్తగా ఉండాలి. ఎందుకంటే రెండు విపరీత ధోరణులు కనబడతాయి. కొంతమంది వారి భవిష్యత్తు పూర్తిగా వారి చేతుల్లోనే ఉందనుకుంటారు. అహంకారంతో చెలరేగిపోతారు. ఎప్పుడో దేవుని నుంచి ఎదురుదెబ్బ తింటారు. భవిష్యత్తును మానవమాత్రుడు పూర్తిగా నిర్దేశించలేడు. మితిమీరిన ఆత్మ విశ్వాసం ఒక విపరీత ధోరణి.

ఇంకొక విపరీతధోరణి విధిని నమ్మటం. ఏదీ మన చేతిలో లేదు, ఎలా రాసిపెట్టి ఉంటే అలా జరుగుతుంది అంటారు వీరు. మొదటిరకం మనుష్యులు నూటికి నూరుశాతం బాధ్యత వహిస్తే, రెండవరకం మనుష్యులు అసలు ఏమాత్రం బాధ్యత వహించరు. రెండు ధోరణులూ తప్పే అంటుంది గీత. అయితే అసలు ధోరణి ఏమిటి?

నా భవిష్యత్తును నేను పూర్తిగా నిర్దేశించలేను కాని, నా భవిష్యత్తును నేను ప్రభావితం చెయ్యగలను. నా పాత్ర ప్రముఖమైన పాత్ర. మరి తక్కిన పాత్రలు ఏమిటి? చాలా ఉన్నాయి. వాతావరణంనుంచి ఎక్కడో జరిగే యుద్ధం దాకా అనేక అంశాలు తోడవుతాయి. అంటే దీనర్థం ప్రపంచంలో అన్నీ ఒకదానితో ఒకటి పెనవేసుకుని ఉంటాయి. అందువల్ల నా భవిష్యత్తును నిర్దేశించే అంశాలు ఎన్నో ఉన్నాయి. అన్నీ చెప్పుకుంటూ రావటం కష్టం కాబట్టి, వాటన్నిటినీ కలిపి ఒక పెద్ద సంచీలో వేసి దైవం అంటాము. దైవం అనండి; ఈశ్వర ఇచ్ఛ అనండి; ప్రారబ్ధకర్మ అనండి – ఏదైనా ఒకటే.

మన దృక్పథం ఎలా ఉండాలి? మన శాయశక్తులా మనం ప్రయత్నం చేయాలి. కాని మన ప్రయత్నం అయ్యాక ఎటువంటి ఫలితం వచ్చినా స్వీకరించటానికి సిద్ధంగా ఉండాలి. దీన్ని యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టః అంటారు. యదృచ్ఛా అంటే కర్మఫలంగా ఏది వచ్చినా, లాభ – ఆ లాభంతో, సంతుష్ట – తృప్తి పడాలి. కొంతమంది భాష్యకారులు యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టః ని రెండుసార్లు చదవాలి అంటారు. అంటే ఏది వచ్చినా స్వీకరిస్తాడు. అనుకున్నది రాకపోయినా కూడా స్వీకరిస్తాడు అని అర్థం.

మళ్ళీ ఇక్కడ కూడా ఒక విషయాన్ని జాగ్రత్తగా అర్థం చేసుకోవాలి. ఏది వచ్చినా కర్మఫలంగా స్వీకరించాలి, ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరించాలి అని అంటే దానర్థం పరిస్థితిని మెరుగు పరుచుకోవటానికి ప్రయత్నించకూడదు అని కాదు. ఓటమి వస్తే ఆ విషయంలో మీరేమీ చేయలేరు, అందువల్ల ఓటమిని స్వీకరించాలి. కాని అదే సమయంలో, తరువాత చేసే పనిమీద మీకు అధికారం ఉంది. దానికోసం ఏం చేయాలో అది చేయాలి. అందువల్ల వర్తమానాన్ని ఉన్నదున్నట్టుగా స్వీకరించండి; భవిష్యత్తుకోసం పాటుపడండి. బెంగపడినంత మాత్రాన వర్తమానాన్ని మార్చలేరు, భవిష్యతును కూడా మార్చలేరు.

వర్తమానాన్ని స్వీకరించాలి; భవిష్యత్తుకోసం కష్టపడాలి – ఇదీ గీత బోధించే సూక్ష్మతత్త్వం. వర్తమానంతో గతాన్ని కూడా కలుపుకోవాలి. గతాన్నీ, వర్తమానాన్నీ స్వీకరించండి; భవిష్యత్తుకోసం కష్టపడండి. రెండింటి గురించీ ఆందోళన చెందకండి. అందువల్లనే కృష్ణపరమాత్మ **అశోచ్యానన్వశోచస్త్వం** అన్నాడు.

ద్వంద్వాతీతః – ద్వంద్వాలకు అతీతంగా ఉన్నాడు. ఈ ద్వంద్వాలను కృష్ణపరమాత్మ రెండవ అధ్యాయంలో వర్ణించాడు –

దుఃఖేష్వనుద్విగ్నమనాః సుఖేషు విగతస్పృహః ।
వీతరాగభయక్రోధః స్థితధీర్మునిరుచ్యతే ॥ – 2.56

యః సర్వత్రానభిస్నేహః తత్తత్ ప్రాప్య శుభాశుభమ్ ।
నాభినందతి న ద్వేష్టి తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ॥ – 2.57

జీవితమంటేనే ద్వందాలతో కూడిన విభిన్న అనుభవాలను ఎదుర్కోవడం. ద్వంద్వాతీతః అంటే ఈ ద్వంద్వాలకు అతీతంగా ఎదిగినవాడు. అతీతంగా ఎదిగాడు అంటే ఎలా ఎదిగాడు? ఎక్కడికి వెళ్ళినా అవి తప్పవు. సుఖదుఃఖాలు, లాభనష్టాలు, రాగద్వేషాలు ఉంటూనే ఉంటాయి. వాటిని తప్పించు కోలేము. అవి మనను కలత పెట్టకుండా చూసుకోవాలి.

ఎలా చూసుకోవాలి? గుర్తుంచుకోండి, పనసపండు కోసేటప్పుడు చేతికి, కత్తికి కొబ్బరినూనె రాసుకుని ఆ పండు కోయటం మొదలుపెడతాము. అలాగే, ద్వంద్వ విషయాలున్న ప్రపంచంలోకి అడుగు పెట్టేటప్పుడు జ్ఞానమనే కొబ్బరినూనెను రాసుకుంటే వాటికి అతీతంగా ఎదుగుతాము.

విమత్సరః – పోటీతత్త్వాన్ని అధిగమించినవాడు. నేటి ప్రపంచంలో పోటీతత్త్వం ఉంటేనే పైకి వస్తాడని అంటారు కాని శాస్త్రం దాన్ని అంగీకరించదు. పోటీతత్త్వంవల్ల పైకి వస్తారేమో కాని, దానివల్ల చెడు ప్రభావం ఎక్కువగా ఉంటుంది. మనను దాటి ముందుకు వెళ్ళినవాడిమీద పగ, ద్వేషం, ఈర్ష్య ఏర్పడుతాయి. అతన్ని మోసం చేసి అయినా, అతన్ని దాటుకుపోవాలి అనిపించవచ్చు. అలా చేయలేకపోతే కృంగి కృశించిపోవచ్చు. ఏదైనా ప్రమాదమే. అందువల్ల శాస్త్రం ప్రేమతో, సహకారంతో గెలవాలి కాని మాత్సర్యంతో కాదు అంటుంది. అందువల్లనే మనిషికి ఉన్న ఆరు శత్రువులలో మాత్సర్యాన్ని కలిపింది. అవి – కామక్రోధలోభమోహమదమాత్సర్యాలు. జ్ఞానికి మాత్సర్యం లేదు కాబట్టి అతను విమత్సరుడు అవుతాడు. ఎవరైనా గెలిస్తే మనస్ఫూర్తిగా అభినందిస్తాడు.

సమః సిద్ధావసిద్ధౌ చ – సిద్ధి అంటే విజయం; అసిద్ధి అంటే ఓటమి; సమ అంటే సమత్వం. వేదాంతం ప్రకారం **విజయం అంటే గెలుపు ఓటములను సమానంగా స్వీకరించటం**. అదీ అసలైన విజయం అంటే. ఎవరూ జీవితంలో నూటికి నూరుపాళ్ళు విజయం సాధించలేరు. విజయం సాధించటం ఎలా అని చాలామంది చాలా పద్ధతులు నేర్పిస్తుంటారు; కాని నూటికి నూరుపాళ్ళు విజయం రాదు. అది అసాధ్యం. ఒకవేళ అలా వస్తుందంటే ఆ రహస్యం కృష్ణపరమాత్మ బోధించి ఉండేవాడు.

కృష్ణపరమాత్మ విజయం గురించి బోధించలేదు. జ్ఞానాన్ని బోధించాడు. జ్ఞానం ఎందుకు బోధించాడు? ఎప్పుడూ విజయం పొందటానికి కాదు. జీవితంలో ఎదురయ్యే విపరీత పరిస్థితులను కూడా ఎదుర్కొనే ధైర్యం కలిగించటానికి. ఓటమి రావటంకోసం ప్రయత్నించనవసరం లేదు. అది ఎలాగూ సహజంగానే వస్తుంది; విజయంకోసం ప్రయత్నించాలి నిజమే. కాని జ్ఞానం అంటే గెలుపు ఓటములు రెండింటికీ నేను సిద్ధం అని తెలియజెప్పటం. అటువంటి వ్యక్తికి సమత్వం ఉంటుంది.

కృత్వాపి – అటువంటి వ్యక్తి గృహస్థుగా బోలెడు కర్మలు చేస్తున్నా కూడా **న నిబధ్యతే** – ఆ కర్మలవల్ల బంధింపబడడు. దాన్ని ఒక ఆటగా తీసుకుంటాడు. ఒకవేళ సన్న్యాసిని తీసుకున్నా సన్న్యాసి కూడా ఆశ్రమాన్ని నడపాలి, అందులోనూ అనేక ఒడిదుడుకులు ఉంటాయి; అయినా అతను బాధపడడు. జ్ఞానికి కర్మ లీలలాగా అంటే ఆటలాగా ఉంటుంది. అజ్ఞానికి కర్మ బాధ కలుగ జేస్తుంది. ఇద్దరు చేసే కర్మా ఒకటే. కాని జ్ఞానికి అది లీల; అజ్ఞానికి అది యుద్ధం.

శ్లో. 23 **గతసంగస్య ముక్తస్య జ్ఞానావస్థితచేతసః ।**
యజ్ఞాయాచరతః కర్మ సమగ్రం ప్రవిలీయతే ॥
గతసంగస్య, ముక్తస్య, జ్ఞానావస్థితచేతసః,
యజ్ఞాయ, ఆచరతః, కర్మ, సమగ్రమ్, ప్రవిలీయతే ॥

గతసంగస్య	= సర్వథా ఆసక్తిరహితుడు	యజ్ఞాయ	= కేవలము యజ్ఞార్థమే
ముక్తస్య	= దేహాభిమానము, మమకారము ఏ మాత్రమూ లేనివాడు	ఆచరతః	= కర్మలను ఆచరించువాడు అగు పురుషునియొక్క
జ్ఞానావస్థితచేతసః	= పరమాత్మ జ్ఞానమందే నిరంతరము మనస్సును లగ్నమొనర్చిన వాడు	సమగ్రమ్, కర్మ	= కర్మలన్ని
		ప్రవిలీయతే	= విలీనములగును.

గత–సంగస్య జ్ఞాన–అవస్థిత–చేతసః యజ్ఞాయ ఆచరతః
ముక్తస్య కర్మ సమగ్రం ప్రవిలీయతే ।

తా: ఎందుకంటే, ఆసక్తి, దేహాభిమానము, మమకారము ఏ మాత్రమూ లేనివాడు, పరమాత్మ జ్ఞానమందే నిరంతరము మనస్సును లగ్నమొనర్చిన వాడు, కేవలము యజ్ఞార్థమే కర్మలను ఆచరించువాడును అగు మనుష్యునియొక్క కర్మలన్ని పూర్తిగా విలీనములగును అంటే మిగిలియుండవు.

ఈ శ్లోకం కూడా గృహస్థ జ్ఞానిని వర్ణిస్తున్నది. ఈ శ్లోకాలన్నీ కూడా చాలా ముఖ్యం. చాలామంది మోక్షం పొందాలంటే గృహస్థాశ్రమాన్ని వదిలేసి సన్యాసం స్వీకరించాలనే అపోహలో ఉంటారు. గృహస్థులు కూడా జ్ఞానులు అవచ్చు అని వారు గొప్పగా చూపించుకోగలిగే శ్లోకాలు ఇవి. బాహ్యంగా సన్యాసం స్వీకరించనవసరం లేదు కాని ఆంతరసన్యాసం స్వీకరించి తీరాలంటాడు కృష్ణపరమాత్మ.

గత సంగస్య – గృహస్థ జ్ఞాని వస్తువులమీద బంధకత్వాన్ని త్యజిస్తాడు. దేన్నీ తన స్వంతంగా భావించడు. అంతా ఈశ్వరార్పణం చేసేస్తాడు. 'ఇప్పుడు నేను ఏది అనుభవిస్తున్నా కూడా నేను తాత్కాలికంగా అనుభవించటానికి భగవంతుడు ఇచ్చిన కానుక. వాటితో నేను కలిసి ఉండటంవల్ల వాటి అభివృద్ధికి నేను తోడ్పడుతాను, నా అభివృద్ధికి అవి తోడ్పడుతాయి. అవన్నీ ఆయన ఇచ్చినవే కాబట్టి, ఎప్పుడు కావాలనుకుంటే అప్పుడు వెనక్కి తీసేసుకునే హక్కు ఆయనకి ఉంది. నా శరీరంమీద కూడా అంతే హక్కుంది,' అనుకుంటాడు.

అందువల్ల జ్ఞాని భగవంతుడు తనకు కానుకలు ఇచ్చినందుకు కృతజ్ఞతాభావంతో ఉంటాడు. తన వారిని ప్రేమిస్తాడు, వారి బాధ్యత వహిస్తాడు, తన ధర్మం నెరవేరుస్తాడు కాని ఎప్పుడూ మనస్సులో వారు భగవంతునికి చెందుతారని గుర్తుంచుకుంటాడు. అందువల్ల వస్తువులను వాడతాడు కాని, వాటికి బందీ అవడు.

ముక్తస్య – వస్తువులతో సంబంధం ఉండటం వేరు, వస్తువులమీద బంధం పెంచుకోవటం వేరు. జ్ఞాని బంధం పెంచుకోడు కాబట్టి ముక్తపురుషుడు. ఎప్పుడైతే నావి అనుకున్నవి ఏమీ నావి కావు; అవి భగవంతునికి చెందుతాయని అని అర్థం చేసుకుంటాడో అప్పుడే అతనిలో ఒక నిశ్చింత ఏర్పడుతుంది; అందువల్ల ముక్తపురుషుడు అవుతాడు. ఆందోళననుంచి స్వేచ్ఛ పొందుతాడు. అందువల్ల స్వేచ్ఛ అంటే ఎక్కడో వింతలోకంలో పొందే వింతవస్తువు కాదు. స్వేచ్ఛ అంటే ఒత్తిడినుంచి స్వేచ్ఛ; ఆందోళననుంచి స్వేచ్ఛ; అభద్రతాభావననుంచి స్వేచ్ఛ.

జ్ఞానావస్థితచేతసః – ఈ స్వేచ్ఛ ఎలా వచ్చింది? జ్ఞానంలో నెలకొని ఉండటంవల్ల. అతను పొందిన జ్ఞానం ఏమిటి? తను ఆత్మ, ఈ ప్రపంచం అంతా అనాత్మ. ప్రపంచమంతా పంచభూతాలనుంచి ఏర్పడింది. శరీరం కూడా పాంచభౌతికమే. 'పంచభూతాలనుంచి వచ్చిన ఈ శరీరం ఎప్పుడో ఒకప్పుడు పంచభూతాలలో కలిసిపోవాల్సిందే. అలాంటప్పుడు అది నా స్వంతమని ఎలా అంటాను? నేను తాత్కాలికంగా ఈ ప్రపంచంతో వ్యవహారం నడపటానికి నాకు ఇవ్వబడింది ఈ శరీరం.' ఈ వివేకం అతనిలో వైరాగ్యం పెంచుతుంది. ఈ వేదాంతబోధను అతను ఎన్నడూ మర్చిపోడు.

యజ్ఞాయ కర్మ ఆచరతః – అటువంటి వ్యక్తి అన్ని కర్మలనూ యజ్ఞంలా చేస్తాడు. యజ్ఞం అంటే ఈశ్వరపూజ. అన్ని పనులనూ ఈశ్వరపూజగా చేస్తాడు. అదే అజ్ఞాని విషయం వచ్చేసరికి అపూర్ణభావనతో చేస్తాడు. ఈ కర్మ చేస్తే ఈ ఫలం వస్తుంది; నేను ఈ లాభం పొందుతాను అనుకుంటాడు. అజ్ఞాని ఆనందంకోసం కర్మ చేస్తాడు; జ్ఞాని ఆనందంతో కర్మ చేస్తాడు. అదీ వీరిద్దరి మధ్యనున్న సూక్ష్మభేదం. ఒకరు **ఆనందంకోసం**, ఇంకొకరు **ఆనందంతో** కర్మలు చేస్తారు. జ్ఞాని కర్మలు ఏమవుతాయి?

సమగ్రం ప్రవిలీయతే – అతని కర్మలన్నీ విలీనమవుతాయి. అంటే అతనికి ఆగామికర్మలు అంటవు. అతను వేయించిన విత్తనంలా ఉంటాడని చూశాము. వేయించిన విత్తనం మిగతా విత్తనాలలాగే ఉంటుంది చూడటానికి, కాని మొలకెత్తలేదు. అలాగే జ్ఞాని కర్మ కూడా అజ్ఞాని కర్మలాగా ఉంటుంది చూడటానికి, కాని చిన్న భేదం ఉంది. ఏమిటది? అజ్ఞాని కర్మ పుణ్యపాపాలను కలుగజేస్తే, జ్ఞాని కర్మ దేన్నీ కలుగజేయదు.

శ్లో. 24 **బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మ హవిర్బ్రహ్మాగ్నౌ బ్రహ్మణా హుతమ్ ।**
బ్రహ్మైవ తేన గంతవ్యం, బ్రహ్మకర్మసమాధినా ॥
బ్రహ్మ, అర్పణమ్, బ్రహ్మ, హవిః, బ్రహ్మాగ్నౌ, బ్రహ్మణా, హుతమ్,
బ్రహ్మ, ఏవ, తేన, గంతవ్యమ్, బ్రహ్మకర్మసమాధినా ॥

అర్పణమ్, బ్రహ్మ	= యజ్ఞకర్మలందు వాడబడే స్రుక్ స్రువాది సాధనములు బ్రహ్మము	హుతమ్	= హోమము చేయబడినది బ్రహ్మము
హవిః, బ్రహ్మ	= హోమద్రవ్యము	తేన, బ్రహ్మకర్మ	= ఆ బ్రహ్మరూపకర్మయందు స్థితుడైన
బ్రహ్మణా	= బ్రహ్మరూపకర్త ద్వారా	సమాధినా	= యోగి ద్వారా
బ్రహ్మాగ్నౌ	= బ్రహ్మరూపాగ్నియందు	గంతవ్యమ్	= పొందదగినది (ఫలము) కూడ
		బ్రహ్మ, ఏవ	= బ్రహ్మమే

బ్రహ్మ అర్పణం బ్రహ్మ హవిః బ్రహ్మ–అగ్నౌ బ్రహ్మణా హుతం,
బ్రహ్మ–కర్మ–సమాధినా తేన బ్రహ్మ ఏవ గన్తవ్యమ్ ॥

తా: యజ్ఞకార్యములందు వాడబడే స్రుక్కు స్రువాది సాధనములు బ్రహ్మము. హోమము చేయబడు ద్రవ్యము బ్రహ్మము. అగ్నియు బ్రహ్మము. యజ్ఞము నాచరించు కర్తయు బ్రహ్మము. హవనక్రియలు బ్రహ్మము. ఈ బ్రహ్మకర్మయందు స్థితుడై యుండు యోగి ద్వారా పొందదగిన యజ్ఞఫలము గూడ బ్రహ్మమే.

ఈ శ్లోకంతో కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానం అంశాన్ని ముగిస్తున్నాడు. ఇది చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం; చాలా లోతైన శ్లోకం. ఇది కేవలం భోజనం చేసేముందు మాత్రమే చదివే శ్లోకం కాదు. కొన్నిచోట్ల భోజనం చేసేముందు చదువుతారు కాని దానిలో లోతైన వేదాంతబోధ ఉంది. అందువల్ల ముందు దాని ప్రాముఖ్యత చూద్దాము.

ఇంతవరకూ జ్ఞానం అంటే ఆత్మానాత్మ వివేకంగా చూపించాడు కృష్ణపరమాత్మ. ప్రతి వ్యక్తిలోనూ ఆత్మ, అనాత్మ అని రెండు అంశాలుంటాయనీ, ఆత్మకు ఐదు లక్షణాలుంటాయనీ చూశాము. ఆత్మ–అనాత్మల భేదాన్ని లేదా చేతన–అచేతన విభాగాన్ని రెండవ అధ్యాయంలో 12 నుంచి 25 వరకు, ఈ అధ్యాయంలో 18 నుంచి చూశాము.

ఆత్మ–అనాత్మలను విడదీసి చూడటం మొదటి దశ. దాని తరువాత ఆ ఆత్మను నేనే అని అర్థం చేసుకోవాలి. నాలో ఆత్మ ఉందని చెప్పే బదులు నేను ఆత్మను అని చెప్పగలగాలి. నేను ఆత్మను అని చెప్పగలిగాక, ఆత్మకు చెప్పిన ఐదు లక్షణాలను నాకు అన్వయించి చెప్పాలి.

నేను శరీరంలో ఒక భాగం కాదు. దాన్నుంచి ఉత్పత్తి చెందలేదు, శరీరం లక్షణాలు నాకు లేవు. శరీరం లేకపోయినా నేను ఉంటాను.

అచ్ఛేద్యోఽయమ్; అక్లేద్యోయమ్; అశోష్య ఏవ చ; న హన్యతే హన్యమానే శరీరే.

శరీరం పడిపోయినా నేను ఆత్మగా ఉంటాను కాని ఈ ప్రపంచంతో వ్యవహారం నడపలేను. ఎందుకంటే వ్యవహారం నడిపే శరీరం ఉండదు కాబట్టి. నిద్రలో నేను వ్యవహారం నడపను. ఎందుకంటే నేను లేను అనలేను, నా మనస్సు, శరీరాలు పనిచేయటం లేదు కాబట్టి. **నేను ఆత్మను అని అర్థం చేసుకోవాలి. ఇది రెండవ దశ.**

నేను ఆత్మను అంటే అనేక ఆత్మలు ఉన్నట్టు అర్థం వస్తుంది. ఆత్మ సర్వవ్యాపకం. ఒక మాలలో అనేక పువ్వుల వెనక ఒకటే దారం ఉన్నట్టుగా, అనేక వస్తువులలో ఒకటే ఆకాశం ఉన్నట్టుగా, అనేక శరీరాలలో ఒకటే ఆత్మ ఉంది. నిజానికి శరీరాలన్నీ ఆత్మలోనే ఉన్నాయి. నాలో ఆత్మ ఉంది దశనుంచి ఆత్మలోనే శరీరాలన్నీ ఉన్నాయి దశకు చేరుకోవాలి. **శరీరాలు అనేకం, ఆత్మ ఏకం. ఇది మూడవ దశ.**

కాని ఇక్కడితో మన బోధ పూర్తికాలేదు. నేను ఆత్మ, తక్కినదంతా అనాత్మ అని అర్థం చేసుకున్నా కూడా, మన జ్ఞానం అసంపూర్ణమే. ఎందుకు? మనం ఇంకా ద్వైతంలోనే ఉన్నాము. అద్వైతానికి రాలేదు. ఇన్నాళ్ళు **నేను శరీరం** అనుకునే స్థాయినుంచి **నేను ఆత్మను** అని అర్థం చేసుకునే స్థాయికి ఎదగటమే ఒక పెద్దగెంతు!

కాని **బ్రహ్మసత్యం, జగన్మిథ్యా** అనే విషయాన్ని జీర్ణించుకుంటేనే వేదాంతబోధ పూర్తి అవుతుంది. కంటికి అక్షరాలా కనపడే జగత్తును ఎలా మిథ్య అని కొట్టి పారేస్తాము? అది అంత తేలికగా జీర్ణించుకోలేము. ఇది ఉపనిషత్తుల్లో వివరంగా వస్తుంది కాని గీతలో అంత స్పష్టంగా రాదు. నిజానికి ఒకటి రెండు చోట్లే ఈ ప్రసక్తి వస్తుంది. ఈ శ్లోకం ఆ ఒకటి రెండు చోట్లలో ఒకటి. ఏమిటా బోధ? **సాక్షిగా చూసే నాకు భిన్నంగా ఈ జగత్తు లేదు. ఇది నాలుగవ దశ.**

ఇదెలా జీర్ణించుకోగలమంటే, వేదాంతం ఒక్కటే ఉదాహరణను ఇస్తుంది. అది మన స్వప్న దృష్టాంతం. స్వప్నంలో మనకు భిన్నంగా, బాహ్యంగా స్వప్నప్రపంచాన్ని చూస్తాము. అది ఎంత వాస్తవికంగా ఉంటుందంటే, అవి చూసి భయపడతాము కూడా. పీడకలలు అంటాము వాటిని. కలలో పులి వెంటాడినట్టు వస్తుంది. అది పెద్దపులి; భయంకరంగా ఉంటుంది; మనం భయంతో ప్రాణాలు అరచేతిలో పెట్టుకుని పరిగెడతాము. కలలో గురువు కనపడి, అది కల; నీనుంచే ఈ పులి వచ్చింది; నువ్వే నీ కలను సృష్టించావు; నీలోనే ఆ కల లయమవుతుంది అని చెప్పినా, కలలో ఉన్నంతసేపూ కలలోని గురువు మాట నమ్మము. ఎప్పుడు నమ్ముతాము? నిద్రనుంచి లేవగానే!

అదే విధంగా ఈ జాగృత్ ప్రపంచం కూడా ఒక కలే! అది రెండవ కల; దాన్నుంచి మేలుకో అంటుంది శాస్త్రం.

ఉత్తిష్ఠత! జాగ్రత! ప్రాప్యవరాన్ నిబోధతః – మన కలను ప్రాతిభాసిక కల అంటే జాగ్రత్ ప్రపంచాన్ని వ్యావహారిక కల అంటున్నది శాస్త్రం. అంటే ఆత్మకు భిన్నంగా ఏదీ లేదు.

ఈ జాగ్రత్ ప్రపంచాన్ని వ్యావహారిక కల అని ఎలా అంటున్నదో గీతలో మనకు వివరంగా రాదు. బ్రహ్మసత్యం, జగన్మిథ్యా వివరించటానికి ఉపనిషత్తు ఒక ప్రత్యేక పద్ధతిని ఉపయోగిస్తుంది. దాన్ని **కార్య–కారణ సంబంధం** అంటారు.

ఆత్మకారణం, అనాత్మకార్యం. అనాత్మ అంటే నా శరీరం, నా మనస్సు, మొత్తం ప్రపంచం. అనాత్మ కార్యం అంటే నా దృక్పథంలో మార్పు వస్తుంది. ఎలా? కారణం లేకుండా కార్యానికి విడిగా ఉనికి లేదు. బంగారం లేనిదే ఆభరణాలకు విడిగా ఉనికి లేదు. ఆభరణాలు అనేకం, బంగారం ఏకం. అలాగే నదులు, సముద్రాలు, కొలనులు అనేకం; కాని వాటి అన్నిటి వెనకనున్న నీరు ఒకటే. ఆభరణాల విషయంలో సర్వత్ర ఏకస్వర్ణదర్శనం చేస్తే; నదుల విషయంలో సర్వత్ర ఏకజలదర్శనం చేస్తాము. అలాగే నానాత్వం ఉన్న జగత్తులో జ్ఞాని **సర్వత్ర ఆత్మ దర్శనం** చేస్తాడు. దీన్ని **ఆత్మ ఏకత్వదర్శనం** అంటారు.

సర్వభూతస్థమాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని సంపశ్యన్ బ్రహ్మ పరమం యాతి నాన్యేన హేతునా।

– కైవల్యమ్ 1.10

అదే భావన ఇక్కడ కూడా చూస్తాము.

బ్రహ్మకర్మసమాధినా – నానాత్వం ఉన్న ప్రపంచంలో ఏకత్వం చూసే వ్యక్తిని **బ్రహ్మకర్మసమాధి** అంటారు. ఇది జ్ఞానికి ఇచ్చిన బిరుదు. అనేక ఆభరణాలను బాహ్యంగా చూస్తున్నా కూడా వాటన్నిటి సారం బంగారమే అని తెలుసుకుంటాము. దాన్ని స్వర్ణ సమాధి అంటారు. సమాధి అంటే సత్యంలో నెలకొని ఉండటం. బ్రహ్మకర్మ సమాధి అంటే ఏ కర్మ చేస్తున్నా కూడా బ్రహ్మసత్యంలో నెలకొని ఉండటం.

ఒక వ్యక్తి ఢిల్లీకి ప్రయాణిస్తున్నాడు – మధ్యలో వచ్చే అనేక స్టేషన్లలో దిగుతాడు; నీళ్ళు, పుస్తకాలు, తినుబండారాలు అనేకం కొంటాడు. డబ్బు ఇచ్చి మర్చిపోకుండా చిల్లర కూడా తీసుకుంటాడు. కాని ఇన్ని వ్యవహారాలు చేస్తున్నా తను చివరగా వెళ్ళాల్సింది ఢిల్లీకి అని మర్చిపోడు. ఇక్కడ పది నిముషాలే ఆగుతుంది, నేను త్వరగా వెళ్ళాలి అనుకుంటాడు. అంటే చేతన మనస్సుతో ఏ వ్యవహారం నడుపుతున్నా కూడా సుప్తచేతన మనస్సులో ఢిల్లీ చింతన ఉంటూనే ఉంది. దీన్నే జ్ఞాననిష్ఠ లేదా ఆత్మనిష్ఠ లేదా బ్రహ్మనిష్ఠ అంటారు. బ్రహ్మ అన్నా, ఆత్మ అన్నా ఒకటే అని చూశాము. అటువంటి జ్ఞాననిష్ఠలో ఉన్న వ్యక్తిని బ్రహ్మకర్మసమాధి అంటారు.

ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ అటువంటి జ్ఞాననిష్ఠలో ఉన్న జ్ఞాని గురించి మాట్లాడుతున్నాడు. అతను సన్న్యాస జ్ఞాని గురించి మాట్లాడుతున్నాడా? గృహస్థ జ్ఞాని గురించి మాట్లాడుతున్నాడా? గృహస్థు గురించి.

గృహస్థు జ్ఞాని అయినా కూడా నిత్యం చేసే అగ్నిహోత్ర కర్మ చేస్తాడు. అతను నిత్యనైమిత్తిక కర్మలు మానలేడు. అందువల్ల ఈ శ్లోకంలో నిత్యనైమిత్తిక కర్మలు చేస్తున్న జ్ఞాని గురించి చెబుతున్నాడు. అతను అలా కర్మలు చేస్తున్నా కూడా సర్వం బ్రహ్మమయం జగత్తు అనే నిష్ఠలో ఉంటాడు. ఈ నిష్ఠను ఇక్కడ వర్ణిస్తున్నాడు.

బ్రహ్మార్పణమ్ – అర్పణం అంటే ఆహుతులు వేయటానికి వాడే చెక్క గరిటెలు. వాటిని స్రుక్కు, స్రువం అంటారు. అర్పణం మాటకు అనేక అర్థాలున్నాయి కాని ఇక్కడ స్రుక్కు, స్రువంగా తీసుకోవాలి. వాటిని బ్రహ్మగా చూస్తాడు జ్ఞాని.

భావాత్ అద్వైతం సదా కుర్యాత్, క్రియాత్ అద్వైతం కశ్చిత్ న కుర్యాత్।

వ్యవహారపరంగా గాజుకు, గొలుసుకు మధ్యనున్న వ్యత్యాసం తెలుసు. గాజులు చేతికి, గొలుసు మెడలోనూ వేసుకుంటాము. కాని మనస్సులో మాత్రం సర్వం స్వర్ణమయం. అలాగే జ్ఞాని వ్యవహారం నడుపుతాడు.

బ్రహ్మ హవిః – ఆ స్రుక్కు, స్రువాలలో వాడే ద్రవ్యం బ్రహ్మ. అది నెయ్యి అయినా అవచ్చు, పాలు అయినా అవచ్చు.

బ్రహ్మాగ్నౌ – అగ్ని కూడా బ్రహ్మే!

బ్రహ్మణా హుతమ్ – ఆ యజ్ఞం చేసే వ్యక్తి కూడా బ్రహ్మే.

బ్రహ్మైవ తేన గంతవ్యమ్ – యజ్ఞం చేసిన వ్యక్తికి పుణ్యఫలంగా స్వర్గలోకప్రాప్తిని చెబుతుంది వేదం. జ్ఞానికి స్వర్గంమీద మోహం లేదు. ఎందుకు? స్వర్గం కూడా బ్రహ్మే! అక్కడ ఉండే పాండురంగడు ఇక్కడ ఉన్నాడు. ఎవరనుకుంటారు?

బ్రహ్మకర్మసమాధినా – బ్రహ్మనిష్ఠలో ఉన్న జ్ఞాని అనుకుంటాడు. దీన్ని సర్వత్ర బ్రహ్మదర్శనం అంటారు.

బ్రహ్మైవేదమమృతం పురస్తాద్ బ్రహ్మ పశ్చాత్ – ముండకమ్ – 2.2.11

ఉన్నది ఒక్కటే బ్రహ్మ. తక్కినవన్నీ నామ రూపాలు మాత్రమే.

శ్లో. 25 **దైవమేవాపరే యజ్ఞం యోగినః పర్యుపాసతే।**
బ్రహ్మాగ్నావపరే యజ్ఞం యజ్ఞేనైవోపజుహ్వతి ॥
దైవమ్, ఏవ, అపరే, యజ్ఞమ్, యోగినః, పర్యుపాసతే,
బ్రహ్మాగ్నౌ, అపరే, యజ్ఞమ్, యజ్ఞేన, ఏవ, ఉపజుహ్వతి ॥

అపరే	= ఇతరులు (కొందరు)	బ్రహ్మాగ్నౌ	= పరబ్రహ్మ పరమాత్మ రూప అగ్నియందు
యోగినః	= యోగులు	యజ్ఞేన, ఏవ	= (అభేదదర్శనరూప) యజ్ఞము ద్వారా మాత్రమే
దైవమ్, యజ్ఞమ్, ఏవ	= దైవపూజా రూప యజ్ఞమునే	యజ్ఞమ్	= ఆత్మరూపయజ్ఞమును
పర్యుపాసతే	= చక్కగా అనుష్ఠింతురు	ఉపజుహ్వతి	= ఆచరింతురు
అపరే	= మరికొందరు		

అపరే యోగినః దైవమ్ ఏవ యజ్ఞం పర్యుపాసతే, అపరే
బ్రహ్మ-అగ్నౌ యజ్ఞేన యజ్ఞమ్ ఏవ ఉపజుహ్వతి ।

తా: కొందరు యోగులు దైవపూజారూపయజ్ఞమును చక్కగా అనుష్ఠింతురు. మరికొందరు యోగులు బ్రహ్మాగ్నియందు అంటే పరబ్రహ్మ పరమాత్మరూపాగ్నియందు అభేద దర్శనరూపయజ్ఞము ద్వారా ఆత్మ రూపయజ్ఞమును ఆచరింతురు.

3 జ్ఞానసాధన, ఫలాలు శ్లోకాలు 25-42 – ముందు శ్లోకంతో జ్ఞానం గురించిన వివరణ అయిపోయింది. 25 నుంచి 33 వరకు జ్ఞానస్తుతి వస్తుంది. దీనికి ఒక ప్రత్యేక పద్ధతిని వాడుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అనేక సాధనలను చెప్పి, చివరగా జ్ఞానసాధన అన్నిటికన్నా గొప్పదని నిరూపించబోతున్నాడు.

ఎ) జ్ఞానయజ్ఞసాధనలు – శ్లోకాలు 25-33 మన హిందూమతంలో అనేక సాధనలున్నాయి. ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్కటి గొప్పది అంటారు. నామజపం, ధ్యానం, యోగాసనం, తీర్థయాత్రలు, దానం – ఇలా ఎన్నో ఉన్నాయి. కృష్ణపరమాత్మ వాటిల్లో 12 ఎన్నుకున్నాడు. ఈ సాధనలన్నిటికీ యజ్ఞం మాట కలిపాడు. జపయజ్ఞం, ధ్యానయజ్ఞం, ఉపవాసయజ్ఞం, యాత్రయజ్ఞం, ప్రాణాయామయజ్ఞం వగైరా. ఎందుకంటే అన్ని యజ్ఞాల్లోనూ సమానంగా ఉన్న అంశం – భగవానుడు. అన్నిటిలోనూ –

మమోపాత్త సమస్త దురితక్షయ ద్వారా శ్రీ పరమేశ్వరప్రీత్యర్థమ్

అంటాము. మనలోని మలినాలు పోగొట్టి, మనకు భగవానుడు చిత్తశుద్ధి కలుగజేయాలని కోరుకుంటాము.

యజ్ఞం అంటే అగ్ని, ఆహుతులు ఉండితీరాలని లేదు. ఆఖరికి మన ఇంటిని శుభ్రం చేస్తున్నప్పుడు కూడా, ఇంటిని దేవాలయంగా భావిస్తే, దేవాలయాన్ని శుభ్రం చేసినట్టు అవుతుంది. అందువల్ల మన దృక్పథం మారాలి. ప్రతిదీ ఒక పూజలాగా చేస్తే, మనం శుద్ధి పొందుతాము. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ అన్నిటినీ యజ్ఞం అంటున్నాడు.

ఆఖరికి భోజనం చేయటం కూడా యజ్ఞమే! మన ఉదరంలోకి భగవంతుణ్ణి ఆవాహన చేస్తే, తినటం కూడా యజ్ఞమే! 15వ అధ్యాయంలో నేను అందరి ఉదరంలోనూ ఉంటానని చెబుతాడు. దీన్ని ప్రాణాగ్నిహోత్ర యజ్ఞం అంటారు. ఆ విధంగా అత్యంత స్థూలవిషయమైన భోజనం చేయటం దగ్గరనుంచి, అత్యంత గొప్ప విషయమైన జ్ఞానం దాకా, అన్నీ యజ్ఞాలే. శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేయటం కూడా ఒకవిధమైన యజ్ఞమే.

అందువల్లనే గీత గురించిన ప్రవచనాలను **జ్ఞానయజ్ఞం** అంటారు. చిన్మయానందస్వామి మొట్టమొదట వాడారు ఈ జ్ఞానయజ్ఞం పదాన్ని. కృష్ణపరమాత్మ ఈ యజ్ఞాలన్నిటినీ పేర్కొన్నాక, బ్రహ్మజ్ఞానయజ్ఞం అన్నిటికన్నా గొప్ప ఆధ్యాత్మిక సాధన అని చెప్పబోతున్నాడు. ఎందుకు గొప్పదో కూడా కృష్ణపరమాత్మే తరువాత కారణాన్ని చెబుతాడు; కాని ఇక్కడ ఒక విషయాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. కృష్ణపరమాత్మ తక్కిన యజ్ఞాలవల్ల ఏమీ ప్రయోజనం లేదని అనటం లేదు. అన్నీ ఉపయోగపడే సాధనలే, కాని ఏవీ ప్రత్యక్షంగా భగవంతుని దగ్గరకు

తీసుకువెళ్ళవు. అవి గీతాబోధకు తీసుకువెళతాయి. అందువల్ల జ్ఞానం మాత్రమే మోక్షాన్నిస్తుంది కాబట్టి జ్ఞానయజ్ఞాన్ని సాక్షాత్ సాధన అనీ, తక్కిన సాధనలను పరంపర సాధనలనీ అంటారు.

ఉదాహరణకు చీకటిగా ఉన్న గదినుంచి చీకటిని పారద్రోలాలంటే ఒక దీపం తెచ్చి, అందులో నూనె పోసి, వత్తులు వేసి, అగ్గిపెట్టె తెస్తారు. అవన్నీ అవసరమే కాని, వాటివల్ల చీకటి పోదు; ఆ దీపాన్ని వెలిగించాలి; అప్పుడే చీకటి పోతుంది. అందువల్ల పైన చెప్పినవన్నీ పరంపర సాధనలు అయితే, జ్యోతి సాక్షాత్ సాధన. ఇవి లేకుండా జ్యోతి వెలగదు. అలాగే తక్కిన సాధనలు లేకుండా జ్ఞానసాధన సాధ్యం కాదు.

జ్ఞానయోగానికి రానిదే కర్మయోగం అసంపూర్ణం
కర్మయోగం లేనిదే జ్ఞానయోగం అసంభవం

అందువల్ల తక్కిన సాధనలు ఎన్ని చేసినా, ఎప్పుడో అప్పుడు జ్ఞానానికి వచ్చితీరాలి. నాకు జ్ఞానం వద్దు, కర్మలే చేస్తానంటే చేయండి. కాని ఇప్పుడు కాకపోతే కొన్ని సంవత్సరాల తరువాతైనా, కొన్ని జన్మల తరువాతైనా జ్ఞానానికి రావాలి. జ్ఞానంవల్లనే మోక్షం పొందుతారు. ఇదీ ఈ శ్లోకాల సారాంశం. అనేక యజ్ఞాల గురించి చెప్పబోతున్నాడు. ముందు మనం జ్ఞానయజ్ఞం తీసుకుందాము. అది రెండవపాదంలో వస్తుంది.

1. **జ్ఞానయజ్ఞం** – మామూలుగా యజ్ఞం చేసేటప్పుడు అగ్నిలో ఆహుతులు వేస్తారు. జ్ఞానయజ్ఞాన్ని యజ్ఞం అంటే అందులో అగ్ని ఏది? ఆహుతులు ఏమిటి? పరమాత్మ అగ్ని, జీవాత్మ లేదా అహంకారం ఆహుతులు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

బ్రహ్మాగ్నావపరే యజ్ఞం యజ్ఞేనైవోపజుహ్వతి – పరమాత్మ అగ్ని; అహంకారం ఆహుతి. గీతాధ్యయనం ద్వారా జీవాత్మ, పరమాత్మల ఐక్యం అర్థం చేసుకోవాలి. ఉదాహరణకు అల విషయం తీసుకుంటే ఒక అల తను చిన్న అలను అనుకుంటే, తనకు పరిమితి ఉందనీ; చావుపుట్టుకలు ఉన్నాయనీ బాధపడుతుంది. ఒక గురువు ద్వారా తను చిన్న అల కాదనీ, తనలోనూ సముద్రంలోనూ ఉన్నది నీరేనని తెలుసుకుంటుంది. అంటే తను నీరు ఉన్న చిన్న అల కాదు, నీటిగా సముద్రానికే అధిష్ఠానం అని తెలుసుకుంటుంది.

న జాయతే మ్రియతే వా కదాచిత్ నాయం భూత్వా భవితా వా న భూయః ।
అజో నిత్యః శాశ్వతోఽయం పురాణో న హన్యతే హన్యమానే శరీరే ॥ – 2.20

ఎంత మార్పు వస్తుందో చూడండి! నేను చిన్న అలను అని బాధపడే స్థాయినుంచి, నేను నీరుగా అధిష్ఠానాన్ని అని అర్థం చేసుకునే స్థాయికి వస్తుంది.

అలాగే మనం ఏం చేయాలి? యజ్ఞమ్ ఉపజుహ్వతి – ఇక్కడ యజ్ఞం జీవాత్మ లేదా అహంకారం. ఈ జీవాత్మను ఎందులో ఆహుతిగా వెయ్యాలి? బ్రహ్మాగ్నౌ – పరమాత్మలో వెయ్యాలి. జీవాత్మను పరమాత్మలో వెయ్యాలంటే అక్షరాలా వెయ్యటానికి లేదు. అల విషయంలో ఏం జరిగింది? అల ముందు తను అల అనుకుంది; తరువాత తను నీరు అని తెలుసుకుంది. అంటే అర్థం చేసుకోవటంలో వచ్చిన మార్పు అది.

ఇక్కడ ఆహుతి వేయటం అనేది పూర్తిగా బుద్ధికి సంబంధించిన పని. అర్థం చేసుకోవటంలో కలిగే మార్పు. అంతకుముందు ఆభరణాలను చూసే మనం, ఆభరణాలన్నింటిలోనూ ఉన్నది బంగారమే అని అర్థం చేసుకున్నాక, ఆభరణాల వెనకనున్న బంగారాన్ని చూస్తాము. ఈ బుద్ధిలో కలిగే ఈ మార్పును జ్ఞానయజ్ఞం అంటారు. ఎవరు చేస్తారు ఆ పని? **యజ్ఞేనైవ** – జీవాత్మే చేస్తుంది. అందువల్ల ఈ వాక్యాన్ని ఇలా చదవాలి – జీవాత్మ, జీవాత్మనే పరమాత్మ అనే అగ్నిలో ఆహుతిగా వేస్తుంది. దీన్ని జ్ఞానయజ్ఞం అంటారు.

నవవిధభక్తిలో ఆఖరిభక్తి ఆత్మ నివేదనం. అవి వరుసగా – శ్రవణం, కీర్తనం, విష్ణుస్మరణం, పాదసేవనం, అర్చనం, వందనం, దాస్యం, సఖ్యం, ఆత్మనివేదనం. తక్కిన సేవల్లో మనం పండ్లు, పాలు లాంటి ద్రవ్యాలను ప్రసాదంగా సమర్పిస్తాము. ఏదైనా సమర్పించినప్పుడు మన అహంకారం పెరుగుతుంది కూడా. నేను భగవంతునికి ఇన్ని లక్షలు ఇచ్చాను అంటాము. ప్రతి దానానికీ ఆర్భాటం చేసి ఫోటోలు తీయించుకుంటాము. కాని ఆత్మనివేదన అంటే మనను మనమే నివేదించుకోవటం. అలా ఆత్మనివేదన చేసిన భక్తుణ్ణి నువ్వు ఏమిచ్చావు అంటే నేను విడిగా లేనప్పుడు, నేను ఇచ్చే ప్రసక్తి ఎక్కడ వస్తుంది అంటాడు. ఈ ఆత్మనివేదన జ్ఞానం ద్వారానే సాధ్యమవుతుంది. **సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ** అర్థం ఇదే. ఆత్మనివేదన రూపంలో జ్ఞాన యోగ భక్తి చూపించు. **జ్ఞానయజ్ఞం** మొదటి యజ్ఞం.

2. **దైవయజ్ఞం–** మొదటిపాదంలో దైవయజ్ఞం గురించి వస్తుంది.

యోగినః అపరే దైవం యజ్ఞం పర్యుపాసతే – కొంతమంది దైవయజ్ఞం చేస్తారు. దైవయజ్ఞం అంటే అగ్నిహోత్ర యజ్ఞం లేదా పూజ. అనేక దేవతలను ఆవాహన చేస్తారు. అందరూ జ్ఞానయజ్ఞానికి రాలేరు. కొందరు దైవయజ్ఞాన్నే ఇష్టపడతారు.

శ్లో. 26 **శ్రోత్రాదీనీంద్రియాణ్యన్యే సంయమాగ్నిషు జుహ్వతి ।**
శబ్దాదీన్ విషయానన్య ఇంద్రియాగ్నిషు జుహ్వతి ॥
శ్రోత్రాదీని, ఇంద్రియాణి, అన్యే, సంయమాగ్నిషు, జుహ్వతి,
శబ్దాదీన్, విషయాన్, అన్యే, ఇంద్రియాగ్నిషు, జుహ్వతి ॥

అన్యే	= కొందరు యోగులు	అన్యే	= మరికొందరు యోగులు
శ్రోత్రాదీని	= శ్రోత్రాది సమస్త	శబ్దాదీన్	= శబ్దాది సమస్త
ఇంద్రియాణి	= ఇంద్రియములను	విషయాన్	= విషయములను
సంయమాగ్నిషు	= సంయమన రూపాగ్నులందు	ఇంద్రియాగ్నిషు	= ఇంద్రియ రూపాగ్నులందు
జుహ్వతి	= హోమము చేయుదురు	జుహ్వతి	= హవనము చేయుదురు.

అన్యే శ్రోత్ర–ఆదీని ఇన్ద్రియాణి సంయమ–అగ్నిషు జుహ్వతి, అన్యే
శబ్ద–ఆదీన్ విషయాన్ ఇన్ద్రియ–అగ్నిషు జుహ్వతి ।

తా: కొందరు యోగులు శ్రోత్రాది–ఇంద్రియములను సంయమన రూపాగ్నులయందు హోమము చేయుదురు. మరికొందరు యోగులు శబ్దాది సమస్త విషయములను ఇంద్రియరూపాగ్నులందు హవనము చేయుదురు. అంటే – యోగులు మనోనిగ్రహము ద్వారా ఇంద్రియములను అదుపు చేయుదురు. తత్ఫలితముగా శబ్దాది విషయములు ఎదురుగా ఉన్నను లేకున్నను వాటి ప్రభావము వారి ఇంద్రియములపై ఏ మాత్రమూ ఉండదు.

ఈ శ్లోకంలో మరిరెండు యజ్ఞాలు చూస్తాము.

3. **దమయజ్ఞం** – దమం అంటే ఇంద్రియనిగ్రహం. ఇంద్రియనిగ్రహం వేరు, ఇంద్రియాలను అణగద్రొక్కటం వేరు. గుర్తుంచుకోండి, శాస్త్రం ఎప్పుడూ ఇంద్రియాలను అణగద్రొక్కమని చెప్పదు. ఎందుకంటే ఇంద్రియాలకు బానిస అవటం ఎంత ప్రమాదకరమో, ఇంద్రియాలను అణగద్రొక్కటం కూడా అంతే ప్రమాదకరం.

అణగద్రొక్కటం ఎవరో బలవంతపెడితే జరుగుతుంది. ఇంద్రియనిగ్రహం మీ స్వయం నిర్ణయంతో జరుగుతుంది. ఉదాహరణకు మీరు ఏకాంతం కోరుకుని, మీ అంతట మీరు ఒక గదిలో తలుపు వేసుకుని గంటసేపు కూర్చుంటే అది ఇంద్రియనిగ్రహం అవుతుంది. అదే ఎవరో మిమ్మల్ని బలవంతంగా ఒకగదిలో తలుపువేసి గంటసేపు కూర్చోబెడితే అది అణగద్రొక్కటం అవుతుంది.

ఇక్కడ ఇంద్రియసంయమనం అంటే బలవంతంగా కాదు, మీ ఇష్టపూర్వకంగా మీరు కొన్ని వదులుకోవటానికి సిద్ధపడటం. దీన్ని దమం అంటారు. ఇది వివేకంతో కూడిన, ఇచ్ఛాపూర్వకమైన నిగ్రహం; బలవంతంగా చేసేది కాదు. దీన్ని కూడా యజ్ఞం అంటారు. దీన్ని దమయజ్ఞం అంటారు.

శ్రోత్రాదీనీంద్రియాణ్యన్యే సంయమాగ్నిషు జుహ్వతి – ఇక్కడ కూడా నిజంగా యజ్ఞం జరగటం లేదు. ఒక వ్యక్తి ఇంద్రియనిగ్రహం పాటిస్తే, అదుపు తప్పిన ఇంద్రియాలను ఆహుతిగా వేసినట్టు అర్థం. యజ్ఞంలో నెయ్యివేస్తే, నెయ్యి కనపడదు. అలాగే ఈ యజ్ఞంలో అదుపుతప్పిన ఇంద్రియాలు మాయమవుతాయి. వాటి స్థానంలో అదుపులోకి వచ్చిన ఇంద్రియాలు వస్తాయి. అంటే అదుపు తప్పిన ఇంద్రియాలనే ఆహుతులను, అదుపులో ఉన్న ఇంద్రియాలనే యజ్ఞంలో వేస్తారు.

4. **విషయభోగ యజ్ఞం** – ఇంతకుముందు యజ్ఞంలో ఇంద్రియనిగ్రహం చూశాము. ఇంద్రియాలు అదుపు తప్పితే, అవి మీకు యజమాని అయి కూర్చుంటాయి; మీరు వాటికి బానిసనవుతారు. అలా బానిస అవుతున్నట్టు తెలిస్తే, సాధకుడిగా మీరు వాటిని అదుపులో పెట్టుకోవాలి. మీరు కాఫీకి బానిస కాకూడదు. మీకిష్టమైనప్పుడు తాగాలి. నాలుక పీకుతున్నదని తాగితే, మీరు నాలుకకు బానిస అయినట్టు అర్థం. అలాంటప్పుడు వారం రోజులు కాఫీ తాగనని నియమం పెట్టుకోవాలి. అలా నియమం పెట్టుకున్నప్పుడు నాలుక మిమ్మల్ని ఆడించకూడదు.

అలా మీ ఇంద్రియాలను అదుపులో పెట్టుకుని, ఇంద్రియ విషయ వస్తువులను అనుభవిస్తారు. అంతకుముందు ఇంద్రియాలు కోరినవాటికి 'నో' అని చెప్పటం ఒక యజ్ఞం. ఇప్పుడు వాటి విషయ వస్తువులను అనుభవించటం ఇంకొక యజ్ఞం. ఈ యజ్ఞంలో హోమకుండం ఇంద్రియాలు; అందులో వేసే ఆహుతులు – విషయ వస్తువులు.

సప్త ప్రాణాః ప్రభవంతి తస్మాత్ సప్తార్చిషః సమిధః సప్తహోమాః ।
సప్త ఇమే లోకా ఏషు చరంతి ప్రాణా గుహాశయా నిహితాః సప్త సప్త ॥ – ముండకమ్ 2.1.8

ముండకోపనిషత్తు ఐదు ఇంద్రియాలను ఏడుగా వర్ణిస్తుంది. అవి రెండు కళ్ళు, రెండు చెవులు, రెండు నాసికాపుటలు, ఒక నోరు. కళ్ళనే హోమకుండంలో అనేక రంగు, రూపాలను వేస్తారు. చెవులనే హోమకుండంలో అనేక శబ్దాలను వేస్తారు. అలా ఏదో ఒక హోమకుండంలో ఏదో ఒక ఆహుతి వేస్తూనే ఉంటారు. ఆ విధంగా తినటం కూడా ఒక యజ్ఞమే!

అన్యే శబ్దాదీన్ విషయాన్ జుహ్వతి – మరికొంతమంది శబ్దంలాంటి విషయాలను హోమంలో వేస్తారు. శబ్దాదీన్ అంటే శబ్దం, స్పర్శ, రూపం, రసం, గంధం. మీ రోజువారీ కార్యక్రమాలను యాగంలా మలుచుకోవటానికి ఒక అద్భుతమైన ప్రార్థన ఉంది.

ఆత్మాత్వం గిరిజా మతిః సహచరాః ప్రాణాః శరీరం గృహం
పూజా తే విషయోపభోగరచనా నిద్రా సమాధి స్థితిః
సంచారః పదయోః ప్రదక్షిణవిధిః స్తోత్రాణి సర్వాగిరో
యద్యత్ కర్మ కరోమి తత్తదఖిలం శంభో తవారాధనమ్॥ – శివ మానసపూజ

ఓ శివశంభో, నువ్వు నాలో ఆత్మగా ఉన్నావు. నా మనస్సు పార్వతీదేవి, నా ప్రాణాలు శివగణాలు, నా అనుభవాలన్నీ నీకు ఆహుతులు. నేను రోజూ ఎక్కడికి నడిచినా అది నీ ప్రదక్షిణం, నేను ఏం మాట్లాడినా అది నీ స్తుతి, నేను చేసే ప్రతిపని కూడా నీ ఆరాధనే! ఈ ఆరాధన ఎప్పుడు సాధ్యం? నా దృక్పథం మారితే సాధ్యం! భగవంతుడు నాలో ఉన్నాడు అనే దృక్పథం అలవరచుకోవాలి. అప్పుడు నేను చూసేది, తినేది, వినేది అన్నీ భగవంతునికి అర్పించే పువ్వులు అవుతాయి. నిజానికి దీన్ని దృక్పథం అంటే చాలదు; అది నిజం కూడా! భగవంతుడు ఎవరు? చైతన్యం. ఆ చైతన్యం నాలో ఉంది; అందువల్ల నేనేం చేసినా అది చైతన్యానికి చెందుతుంది. శబ్దం చేస్తే అది శబ్దజ్ఞానం అవుతుంది; స్పర్శ అనుభవిస్తే అది స్పర్శజ్ఞానం అవుతుంది.

శ్లో. 27 **సర్వాణీంద్రియకర్మాణి ప్రాణకర్మాణి చాపరే ।**
ఆత్మసంయమయోగాగ్నౌ జుహ్వతి జ్ఞానదీపితే ॥
సర్వాణి, ఇంద్రియకర్మాణి, ప్రాణకర్మాణి, చ, అపరే,
ఆత్మసంయమయోగాగ్నౌ, జుహ్వతి, జ్ఞానదీపితే ॥

అపరే	= మరికొందరు యోగులు	జ్ఞానదీపితే	= జ్ఞానముచే ప్రకాశితమైన
సర్వాణి,	= ఇంద్రియ కర్మలను	ఆత్మసంయమ	= ఆత్మసంయమ
ఇంద్రియకర్మాణి	అన్నింటిని	యోగాగ్నౌ	యోగరూపాగ్నియందు
చ	= ఇంకా	జుహ్వతి	= హవనము చేయుచుందురు
ప్రాణకర్మాణి	= ప్రాణక్రియలను అన్నింటిని		

అపరే జ్ఞాన-దీపితే ఆత్మ-సంయమ-యోగ-అగ్నౌ సర్వాణి
ఇన్ద్రియ-కర్మాణి ప్రాణ-కర్మాణి చ జుహ్వతి ।

తా: మరికొందరు యోగులు ఇంద్రియముల క్రియలను, ప్రాణముల క్రియలను అన్నింటిని జ్ఞానముచే ప్రకాశితమైన ఆత్మసంయమయోగరూపాగ్నిలో హవనము చేయుచుందురు. అటువంటి వారు పూర్తిగా పరమాత్మయందే స్థితులై యుందురు. అప్పుడు ప్రాణ-ఇంద్రియక్రియల ప్రభావము వారిపై ఏ మాత్రమూ ఉండదు. ఎందుకంటే వారి బుద్ధియందు పరమాత్మ మాత్రమే నిలిచియుండును.

ఈ శ్లోకంలో మరొక యజ్ఞం చూస్తాము.

5. **ఆత్మసంయమయజ్ఞం** – ఆత్మ సంయమయజ్ఞం అంటే మనోయజ్ఞం. ఇది ఇంద్రియనిగ్రహంకన్నా కష్టతరమైనది. ఎందుకు? మీ కంటికి నచ్చని విషయం ఒకటి ఎదురుగా ఉంటే, మీరు కళ్ళు మూసుకోవచ్చు. కర్ణకఠోరమైన శబ్దాలు వినిపిస్తుంటే చెవులు మూసుకోవచ్చు లేదా అక్కడినుంచి వెళ్ళిపోవచ్చు. కాని మనస్సు విషయంలో అలాకాదు. అక్కడినుంచి వెళ్ళినా, ఆలోచన వదలదు. కొంతమంది ఈ యజ్ఞాన్ని పాటిస్తారు.

ఈ మనోనిగ్రహం పాటిస్తే పది ఇంద్రియాలూ మీ ఆధీనంలో ఉంటాయి. కన్ను, ముక్కు, చెవి, నోరు, చర్మాలు – పంచజ్ఞానేంద్రియాలు; వాక్కు, పాణి, పాదం, పాయు, ఉపస్థలు – పంచ కర్మేంద్రియాలు. ఈ పదీ వాటిష్టం వచ్చినట్టు ప్రవర్తిస్తాయి. వీటిని దుష్ట అశ్వాలు అంటుంది కఠోపనిషత్తు. వాటిని అదుపులో పెట్టగలిగింది ఎవరు? మనస్సు! అందువల్ల మనస్సును అదుపులో పెట్టగలిగితే, తక్కినవన్నీ అవే మాట వింటాయి. ఒక్క నోరుని అదుపులో పెడితేనే తక్కిన ఇంద్రియాలు లొంగుతాయి. నోరు అంటే తినే నోరు, మాట్లాడే నోరు కూడా. దీన్ని ఇంద్రియనిగ్రహం లేదా దమం అంటారు. నోటిని కూడా అదుపులో పెట్టేది మనస్సు. దీన్ని మనోనిగ్రహం లేదా శమం అంటారు.

సర్వాణి ఇంద్రియకర్మాణి – జ్ఞానేంద్రియాలు చేసే అన్ని కర్మలనూ; **ప్రాణకర్మాణి చ** – అంటే కర్మేంద్రియాలు చేసే అన్ని పనులనూ; **అపరే** – మరికొందరు; **ఆత్మసంయమ యోగాగ్నౌ** – మనస్సనే అగ్నిలో వేస్తారు. మనస్సును అదుపులో పెట్టకుండా ఇంద్రియాలను మాత్రం అదుపులో పెట్టాలని చూస్తే అది శాశ్వతపరిష్కారం కాదు. పిల్లలను బలవంతంగా అదుపులో పెట్టినట్టు ఉంటుంది అది. అలా నియంత్రించబడిన పిల్లలు తల్లిదండ్రులు ఎదురుగా ఉన్నంతసేపే బుద్ధిగా ఉంటారు. తరువాత వారిష్టం వచ్చినట్టు ప్రవర్తిస్తారు. అందువల్ల బలవంతం చేయకూడదు. మనస్సుకు నచ్చచెప్పాలి. వివేకం ద్వారా వచ్చే వైరాగ్యమే పదికాలాలు నిలుస్తుంది.

మనస్సును అదుపులో పెట్టటమంటే ఆలోచనలను అదుపులో పెట్టటం. ఆలోచనల సంఖ్యను, ఆలోచనల తీరును కూడా అదుపులో పెట్టాలి. ముందు సంఖ్యను తగ్గించుకుంటే, తీరుతెన్నులు గమనించటం తేలిక అవుతుంది. సంఖ్య ఎక్కువ ఉంటే నాణ్యత గమనించటం కష్టమవుతుంది. ఇది రోజంతా చేస్తూ ఉండాలి కాబట్టి కొంచెం కష్టమే. దీన్ని **శమయజ్ఞం** అంటారు.

శ్లో. 28 **ద్రవ్యయజ్ఞాస్తపోయజ్ఞా యోగయజ్ఞాస్తథాపరే ।**
స్వాధ్యాయజ్ఞానయజ్ఞాశ్చ యతయః సంశితవ్రతాః ॥
ద్రవ్యయజ్ఞాః, తపోయజ్ఞాః, యోగయజ్ఞాః, తథా, అపరే,
స్వాధ్యాయజ్ఞానయజ్ఞాః, చ, యతయః, సంశితవ్రతాః ॥

అపరే	= కొందరు	చ	= ఇంకా
ద్రవ్యయజ్ఞాః	= ద్రవ్యసంబంధ యజ్ఞములను	సంశితవ్రతాః	= అహింసాది తీవ్రవ్రతములను చేపట్టిన
తపోయజ్ఞాః	= (కొందరు) తపోరూప యజ్ఞములను	యతయః	= యత్నశీలురైన వారు
తథా	= అలాగే	స్వాధ్యాయజ్ఞాన యజ్ఞాః	= స్వాధ్యాయరూప జ్ఞాన యజ్ఞములను ఆచరింతురు.
యోగయజ్ఞాః	= (కొందరు) యోగరూప యజ్ఞములను		

అపరే సంశితవ్రతాః ద్రవ్య–యజ్ఞాః తపో–యజ్ఞాః యోగ–యజ్ఞాః
తథా చ స్వాధ్యాయ–జ్ఞాన–యజ్ఞాః యతయః (సన్తి) ।

తా: కొందరు ద్రవ్యసంబంధ యజ్ఞములను, మరికొందరు తపోరూపయజ్ఞములను, కొందరు యోగరూప యజ్ఞములను చేయుదురు. మరికొందరు అహింసాది తీవ్రవ్రతములను చేపట్టి, యత్నశీలురై స్వాధ్యాయరూప జ్ఞానయజ్ఞములను ఆచరింతురు.

ఈ శ్లోకంలో ఐదు ఆధ్యాత్మిక సాధనలను ఇస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి వరుసగా ద్రవ్యయజ్ఞం; తపోయజ్ఞం; యోగయజ్ఞం; స్వాధ్యాయయజ్ఞం; జ్ఞానయజ్ఞం.

6. **ద్రవ్యయజ్ఞం** – ద్రవ్యయజ్ఞం అంటే దానయజ్ఞం. దానం అంటే ధనమే ఇవ్వాలని నియమం లేదు. వస్త్రాలు ఇవ్వవచ్చు; జ్ఞానం ఉచితంగా పంచవచ్చు; మీ సమయాన్ని ఇతరులకు వెచ్చించవచ్చు; నాలుగు మంచి మాటలు చెప్పి రోగిని ఓదార్చవచ్చు. ఇది చాలా ముఖ్యమైన దానం. ఎందుకంటే సృష్టిలో ప్రతిదీ ఒక ప్రవాహంలా సాగుతుంది. ఏదీ నిశ్చలంగా ఒకచోట ఉండదు.

నది విషయమే తీసుకోండి – అది కొండలనుంచి నీరు తీసుకుని సముద్రానికి ఇస్తుంది. ఒకపక్క తీసుకుని, మరొకపక్క ఇస్తుంది. సముద్రమూ అంతే! ఒకపక్క తీసుకుని, మేఘాలకు ఇస్తుంది. మేఘమూ అంతే నీరు తీసుకుని కొండలకు ఇస్తుంది. మళ్ళీ ఆ నీరు నదిగా మారుతుంది. అంటే అంతా ఒక వృత్తంలా సాగుతున్నది. ఇదే కాదు, ఏదైనా అంతే! ఆహారం ఒక వృత్తం. ప్రాణవాయువు ఒక వృత్తం.

మీరు లోభిగా ఉండి ఇవ్వకపోతే ఆ వృత్తం తెగిపోతుంది. వృత్తం అంటే తీసుకోవాలి, ఇవ్వాలి. కోటికి పడగలెత్తుతున్నా సరే కొంతమందికి ఇవ్వాలని ఉండదు. హారతి పళ్ళెంలో ఒక్కరూపాయి వెయ్యటానికి కూడా మనస్సు రాదు. ఒక రూపాయి వేసి, అర్ధరూపాయి వెనక్కి తీసుకుంటారు.

ఏవం ప్రవర్తితం చక్రం నానువర్తయతీహ యః – 3.16

ఇలా పరంపరగా సాగుతున్న చక్రాన్ని పాటించకపోతే, చలనం ఆగిపోతుంది. బీదా గొప్పల మధ్య భేదం పెచ్చుపెరిగి పోతుంది. దానివల్ల దొంగతనాలు, దోపిడీలు, అరాచకత్వాలు పెరిగిపోతాయి. బలవంతంగా తీసుకుంటే అది సరైన పద్ధతి కాదు; ఇష్టంగా ఇస్తే అది దానం. ఏ మతం కూడా బలవంతంగా తీసుకోమనదు. ఇష్టంగా ఇవ్వమంటుంది.

యజ్ఞదానతపఃకర్మ న త్యాజ్యం కార్యమేవ తత్ – 18.5

తమేతం వేదాను వచనేన బ్రాహ్మణా వివిదిషంతి యజ్ఞేన దానేన తపసా అనానకేన – బృహదారణ్యకం

ఉపనిషత్తూ, కృష్ణపరమాత్మ కూడా నొక్కి వక్కాణించే మూడు సాధనలు ఇవి; అంటే యజ్ఞం, దానం, తపస్సు. అందువల్లనే పూర్వకాలం ఎక్కువ డబ్బు ఉంటే మహారుద్రం లేదా అతిరుద్రం ఇంకా మహాయజ్ఞాలు చేసేవారు. యజ్ఞంలో భాగంగా దానం చేసేవారు. విడిగా దానం చేస్తే గర్వంగా కనిపిస్తుంది; అదే యజ్ఞంలో ఒక భాగంగా చేస్తే అణకువ కనిపిస్తుంది. పైగా యజ్ఞం చేస్తే అన్నదానం, దక్షిణదానం, వస్త్రదానం, పుస్తకదానం, క్షేత్రదానం, స్వర్ణదానం ఇలా అనేక దానాలు చేయటానికి ఆస్కారం ఉంటుంది. అందువల్లనే పూర్వం వివాహాన్ని కూడా కన్యాదానం అనేవారు.

7. **తపోయజ్ఞం** – తపస్సు అంటే ఇంద్రియాలను అదుపులో పెట్టటం. **నా ఇంద్రియాలను నేను అదుపులో పెట్టుకోవటానికి నేను ఇష్టపూర్వకంగా పాటించే వైరాగ్యం.** ఇందులో ప్రతిపదమూ ముఖ్యమే. కొంతమంది ఇవాళ నాకు ఏకాదశి అంటారు. ఎందుకని అడిగితే, ఇంట్లో వంట చేయలేదు అంటారు. అంటే వంట చేస్తే తినేవారే. అప్పుడది ఉపవాసం అవదు; తినకపోవటం అవుతుంది. ఉపవాసం చేస్తే ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల ఉంటుంది; ఆనందం ఉంటుంది; తినలేక పోతే ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల ఉండదు సరికదా పైపెచ్చు నొప్పి, బాధ ఉంటాయి.

మీరు రోజూ వాడే వాటికి 'నో' చెప్పగలగటం తపస్సు. అయ్యప్ప దీక్షలో ఈ అంశం చూస్తాము. దిండు వాడరు; నేలమీద పడుకుంటారు; చెప్పులు వేసుకోరు; ఏకభుక్తం ఉంటారు కాని ఇవేవీ వారిని బాధించవు. ఎందుకు? వారంతట వారు ఇష్టపడి, మెడలో మాల వేసుకుని, ఈ దీక్షను స్వీకరిస్తారు. అలాగే శివరాత్రి రోజున ఆహారం తీసుకోకుండా, నిద్ర పోకుండా ఉంటారు. అన్ని వ్రతాలూ తపోయజ్ఞం కింద వస్తాయి.

8. **యోగయజ్ఞం** – పతంజలి యోగశాస్త్రంలో చెప్పిన అష్టాంగయోగాలు వస్తాయి. మన పంచకోశాల్లో నాలుగు కోశాలను అదుపులో పెట్టటానికి అష్టాంగయోగం ఉపయోగపడుతుంది. అన్నమయకోశానికి యోగాసనం; ప్రాణమయకోశానికి ప్రాణాయామం; మనోమయకోశానికి ధ్యానం; విజ్ఞానమయకోశానికి జ్ఞానం ఉపయోగ పడతాయి.

ఒక పాట కచేరీలో అన్ని వాయిద్యాలు, సంగీత విద్వాంసుడు ఒక శ్రుతిలో ఉంటేనే ఆ కచేరీ రాణిస్తుంది. అలాగే మన జీవితం కచేరీ అయితే మనసొక వాయిద్యం; ఇంద్రియాలు, శరీరం తక్కిన వాయిద్యాలు. అన్నీ

ఏకత్రాటిమీద నడిస్తేనే అది ఇంపైన సంగీతం అవుతుంది లేదా కర్ణకఠోరంగా ఉంటుంది. అష్టాంగయోగం ద్వారా ఇది సాధ్యం.

9. **స్వాధ్యాయయజ్ఞం** – స్వాధ్యాయయజ్ఞం అంటే శాస్త్ర పారాయణం. పారాయణం అంటే శాస్త్రాన్ని చదవటం, నేర్చుకోవటం వస్తుంది; దీన్ని కంఠతా పట్టటమూ వస్తుంది. ముందు చదవటం నేర్చుకోవాలి. లేకపోతే అక్షరశుద్ధి ఉండదు. తరువాత కంఠతా పట్టాలి. దాని అర్థం తెలుసుకోవాలంటే ముందు అది కంఠతా రావాలి. ఉదాహరణకు గీతలోని ఈ నాల్గవ అధ్యాయమే తీసుకోండి – ఇందులోని శ్లోకాలు కంఠతా రాకపోతే, వాటి పూర్తి అర్థం తెలియదు. ఒక వ్యక్తిని చాలా దగ్గరగా చూస్తే అతని పూర్తి మొహం తెలియదు. కన్ను చూస్తే చెవి కనబడదు; చేయి చూస్తే కాలు కనబడదు. పూర్తి మొహం చూడాలంటే దూరంగా నిల్చుని చూడాలి.

అలాగే గీత నాల్గవ అధ్యాయం నేర్చుకుంటున్నప్పుడు చివరి శ్లోకాలకి వెళితే, మొదటి శ్లోకాలు మర్చిపోతారు. అదే ఆ అధ్యాయం కంఠతా వస్తే మొత్తం అధ్యాయం సారాంశం తెలుస్తుంది. మొదట్లో అవతారం గురించి ఎలా చెప్పాడో, ఆత్మానాత్మ వివేకం ఎలా చూపించాడో, అదంతా గుర్తుకొస్తుంది.

కాని ఇప్పటి కాలమాన పరిస్థితుల్లో గీతాబోధకు వచ్చేవారిని గీత కంఠతా పట్టిరండి అంటే క్లాసులకు రావటం మానేస్తారు. అందువల్లనే అధ్యాయం చివర్లో సారాంశం ఇవ్వటం జరుగుతున్నది. మన సాంప్రదాయంలో సారాంశం ఇచ్చే పద్ధతి లేదు. మొత్తం అధ్యాయం కంఠతా వస్తే, సారాంశం దానంతట అదే గుర్తుకొచ్చేస్తుంది.

ఇలా నేర్చుకోవటానికి వీలుగా మనకు శాస్త్రం రెండురకాలుగా ఉంది. అవి – సూత్రాలు, శ్లోకాలు. సూత్రాలు అంటే అతి చిన్న వాక్యాలు.

అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా, జన్మాద్యస్య యతః, శాస్త్రయోనిత్వాత్, తత్తు సమన్వయాత్ – బ్రహ్మ సూత్రాలు.

ఈ నాలుగూ బ్రహ్మసూత్రాల్లో మొదటి నాలుగు సూత్రాలు. తరువాత రకం శ్లోకం పద్ధతి. గీతను ఒక రాగంలో పాడవచ్చు. అలా పాడగలిగితే, తేలిగ్గా గుర్తుంటుంది. అలా సూత్రాలు, శ్లోకాలు కంఠతా పట్టటానికి వీలుగా ఇవ్వబడ్డాయి. అందువల్లనే పూర్వం పుస్తకాలు కాని, వ్రాత ప్రతులు కాని ఉండేవి కావు. ఏది చదివితే అది కంఠతా రావాలి. ఇప్పటికీ కొన్ని ఆశ్రమాల్లో బ్రహ్మచారికి ఆ నియమం ఉంది.

కంఠతా పట్టటంలోని ఇంకో గూఢార్థం ఉంది. ఏమిటది? అది పారాయణం చేసీ చేసీ దానర్థం తెలుసుకోవాలనే తపన బయలుదేరుతుంది.

10. **జ్ఞానయజ్ఞం** – జ్ఞానయజ్ఞం అంటే అధ్యయనం చేసిన శాస్త్రంయొక్క అర్థం తెలుసుకోవటం. విశ్లేషణ, విచారణ అంటారు దీన్ని. ముందు యజ్ఞంలో కేవలం పారాయణం చేయటం మాత్రమే. దాన్ని **శబ్దగ్రహణం** అంటారు; జ్ఞానయజ్ఞంలో అర్థం తెలుసుకుంటారు కాబట్టి దీన్ని **అర్థగ్రహణం** అంటారు.

అందువల్లనే పూర్వం స్వాధ్యాయనాన్ని లేత వయస్సులోనే మొదలుపెట్టేవారు. అంటే ఐదవ సంవత్సరం నుంచే ప్రారంభించేవారు. చిన్న వయస్సులో నేర్చుకోవటం, గుర్తుపెట్టుకోవటం తేలిక. 15 ఏళ్ళ లోపు మొత్తం వేదం కంఠతా వచ్చేస్తుంది. అప్పుడు అర్థం తెలియదు. తరువాత జ్ఞానయజ్ఞానికి వస్తే తెలుస్తుంది.

ఇక్కడ ఒక సందేహం రావచ్చు మీకు. ఈ పన్నెండు యజ్ఞాల జాబితా మొదలుపెట్టినప్పుడే, మొట్టమొదటి యజ్ఞాన్నే జ్ఞానయజ్ఞం అన్నారు. ఇప్పుడు మళ్ళీ జ్ఞానయజ్ఞం అంటున్నాము. అదెలా సాధ్యం? పునరుక్తిదోషం అంటదా? దానికీ, దీనికీ చిన్న భేదం ఉంది. మొదటి జ్ఞానయజ్ఞం పరావిద్యకు చెందినది; ఈ జ్ఞానయజ్ఞం అపరావిద్యకు చెందినది. అంటే కర్మకాండ భాగం, తర్కశాస్త్రం, మీమాంసా శాస్త్రం, వ్యాకరణ శాస్త్రం అన్నీ అపరావిద్యలోకి వస్తాయి. ఇప్పుడు శ్లోకం చూద్దాము.

ద్రవ్యయజ్ఞాస్తపోయజ్ఞా యోగయజ్ఞాస్తథాపరే స్వాధ్యాయజ్ఞానయజ్ఞాశ్చ – మరి కొంతమంది ద్రవ్యయజ్ఞం, తపోయజ్ఞం, యోగయజ్ఞం, స్వాధ్యాయయజ్ఞం, జ్ఞానయజ్ఞం చేస్తారు.

యతయః – ఈ యజ్ఞాలు చేసేవారిని యతులు అంటారు. నిజానికి యతి అంటే సన్న్యాసి. గొప్ప సన్న్యాసిని యతిరాజు అంటారు. కాని ఇక్కడ యతి అంటే ఆధ్యాత్మిక సాధకుడు. ఈ సాధన ఆషామాషీగా ఉండదు. తపన ఉంటుంది. అతను గృహస్థు అయినా కూడా, ఈ సాధనకు చాలా ప్రాముఖ్యతనిస్తాడు.

సంశితవ్రతాః – వారికి తపన ఉండటమే కాదు; తీవ్రంగా దాన్ని అమలులో పెడతారు. ఏకాదశి రోజు ఏమీ తినకూడదు అని నిశ్చయించుకుంటే ససేమిరా తినరు. ఆత్మసంయమనం లేకపోతే ఆధ్యాత్మిక సాధన అసాధ్యం. అందువల్లనే కృష్ణపరమాత్మ అటువంటి సాధకుణ్ణి మెచ్చుకుంటున్నాడు.

శ్లో. 29 **అపానే జుహ్వతి ప్రాణం ప్రాణేఽపానం తథాపరే ।**
ప్రాణాపానగతీ రుద్ధ్వా ప్రాణాయామపరాయణాః ॥
అపానే, జుహ్వతి, ప్రాణమ్, ప్రాణే, అపానమ్, తథా, అపరే,
ప్రాణాపానగతీ, రుద్ధ్వా, ప్రాణాయామపరాయణాః ॥

అపరే	= కొందరు యోగులు	అపానమ్	= అపానవాయువును (హవనము చేయుదురు)
అపానే	= అపానవాయువునందు	ప్రాణాయామ	= ప్రాణాయామ
ప్రాణమ్	= ప్రాణవాయువును	పరాయణాః	= పరాయణులైనవారు
జుహ్వతి	= హోమము చేయుదురు	ప్రాణాపానగతీ	= ప్రాణాపాన గమనములను
తథా	= అలా మరికొందరు యోగులు	రుద్ధ్వా	= నిలిపి
ప్రాణే	= ప్రాణవాయువునందు		

అపానే ప్రాణం ప్రాణే అపానం జుహ్వతి । (తథా అపరే)
ప్రాణ–అపాన–గతీ రుద్ధ్వా ప్రాణాయామ–పరాయణాః (సన్తి) ।

తా: కొందరు యోగులు అపానవాయువునందు ప్రాణవాయువును, మరికొందరు ప్రాణవాయువునందు అపానవాయువును హవనము చేయుదురు.

ఈ శ్లోకంలో ఇంకొక యజ్ఞం చూస్తాము.

11. **ప్రాణమయ యజ్ఞం** – ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ ప్రాణమయ యజ్ఞం గురించి మాట్లాడుతున్నాడు. ఇది కూడా చాలా ముఖ్యమైన సాధన. మన పంచకోశాలను మళ్ళీ ఒకసారి చూస్తే అవి వరుసగా అన్నమయకోశం, ప్రాణమయకోశం, మనోమయకోశం, విజ్ఞానమయకోశం, ఆనందమయకోశం. ప్రాణమయకోశం అన్నమయకోశానికీ, మనోమయకోశానికీ మధ్యలో ఉంది. అందువల్ల ఎవరైనా ప్రాణాయామం చేసి, ప్రాణమయకోశాన్ని అదుపులో పెట్టుకోగలిగితే ఇటు అన్నమయకోశం, అటు మనోమయకోశం – రెండూ బాగుపడతాయి. ప్రాణం బాగుంటే శారీరక ఆరోగ్యం, మానసిక ఆరోగ్యం రెండూ కుదుట పడతాయి. అందువల్లనే పూజల్లో భాగంగా ప్రాణాయామం చేయిస్తారు.

ఈ ప్రాణాయామాన్ని రెండురకాలుగా చేయవచ్చు. అవి – శారీరక వ్యాయామం, ఆధ్యాత్మిక సాధన. వేదం దాన్ని ఆధ్యాత్మిక సాధనగా చేయమంటుంది. అంటే ప్రాణాయామం చేసేటప్పుడు, ఏదైనా దైవనామస్మరణ చేయాలి. ప్రాణాయామానికి మంత్రం జోడిస్తే దాన్ని సగర్భ ప్రాణాయామం అంటారు; కేవలం ప్రాణాయామమే చేస్తే అగర్భ ప్రాణాయామం అంటారు. రెండవ పద్ధతిలో మీ శారీరక ఆరోగ్యమే మెరుగుపడుతుంది కాని, ఆధ్యాత్మిక ఆరోగ్యం మెరుగుపడదు. అందువల్ల దైవనామస్మరణ జోడిస్తేనే ప్రాణాయామం **ప్రాణమయ యజ్ఞం** అవుతుంది.

కుండలిని శక్తిని లేపటం కూడా ఒక విధమైన ప్రాణశక్తే! కుండలినిని ముడుచుకుని పడుకున్న పాముతో పోలుస్తారు. కుండలిని శక్తి అంటే స్థితిజశక్తి. ఈ స్థితిజశక్తి మనకు అన్ని కోశాల్లోనూ ఉంటుంది. అన్నమయకోశంలో మనకు పరుగుపెట్టే శక్తి ఉంటుంది. కాని మనం నడవనే నడవము; ఇంక పరుగులు తీసే శక్తి ఎలా తెలుస్తుంది? ముందు నడవటం మొదలుపెట్టి, నెమ్మదిగా ఆ శక్తిని తట్టిలేపితే, అది వెలువడుతుంది.

అలాగే మనోమయకోశంలో కూడా స్థితిజశక్తి ఉంటుంది. కాని ఇప్పుడు మనం ఈ సెల్‌ఫోన్‌లకు, ట్యాబ్‌లకు ఎంతగా అలవాటు పడిపోయామంటే మన పేరడిగినా అందులో చూసి చెప్పాల్సొచ్చే పరిస్థితి వస్తోంది. ప్రాణాయామం చేస్తే కుండలినీ శక్తి విడుదలయి, కొన్ని సిద్ధులు రావచ్చు. కాని ఇది వ్యావహారిక స్థాయికి చెందినది అంటే అనాత్మస్థాయికి చెందినది. కుండలినీ శక్తికీ, ఆత్మజ్ఞానానికీ సంబంధం లేదు. అన్నమయకోశంలో పరుగుపెట్టే శక్తిని తట్టి లేపటంతో మోక్షం రాదుకదా! ఇదీ అంతే! అక్కడ అన్నమయకోశంలో అయితే, ఇక్కడ ప్రాణమయ కోశంలో శక్తిని తట్టిలేపుతారు. అంతే! సిద్ధులు మోక్షసాధనాలు కావు. అవి మాయలోకి వస్తాయి. మోక్షం కావాలనుకునేవారు ఈ సిద్ధులు పొందగానే తేలికగా వాటి వలలో పడిపోతారు. అలా పడకూడదు.

ప్రాణాయామం ఉద్దేశ్యం ఏమిటి? చిత్తశుద్ధి, చిత్త ఏకాగ్రతను పెంచుతుంది. మనస్సును శాంతపరచి, సునాయాసంగా ఊపిరి పీల్చుకునేటందుకు తోడ్పడుతుంది. ఈ ప్రాణాయామం మూడు రకాలుగా చేయవచ్చు– పూరక ప్రాణాయామం, రేచక ప్రాణాయామం, కుంభక ప్రాణాయామం.

పూరక ప్రాణాయామంలో ఊపిరి పీల్చుకోవటానికి ప్రాముఖ్యతనిస్తాము. బాగా ఊపిరి పీల్చుకుని, ఊపిరితిత్తులలో (కడుపులో కాదు) బాగా గాలి నింపాలి. పూరకం అంటే నింపటం. రేచక ప్రాణాయామంలో శ్వాస వదలటం. రేచకం అంటే ఖాళీ చేయటం. ఊపిరితిత్తులను పూర్తిగా ఖాళీ చెయ్యాలి. కుంభక ప్రాణాయామంలో

గాలిని స్థంభింపచేయటం. ఈ కుంభకంలో రెండురకాలున్నాయి – అంతరకుంభకం, బాహ్యకుంభకం. అంతరకుంభకంలో గాలిని లోపల కుంభిస్తే, బాహ్యకుంభకంలో గాలిని బయట కుంభిస్తారు. అన్నిరకాల ప్రాణాయామాలు యజ్ఞమే!

అపానే ప్రాణం జుహ్వతి – ఇది పూరక ప్రాణాయామాన్ని సూచిస్తుంది. కొంతమంది అపానానికి ప్రాముఖ్యతనిస్తారు. ఇక్కడ అపానం అంటే ఉచ్ఛ్వాసక్రియ; ప్రాణం అంటే నిశ్శ్వాసక్రియ. కొంతమంది అపానంలో ప్రాణాన్ని ఆహుతిగా వేస్తారు అంటే ఉచ్ఛ్వాసక్రియలో నిశ్శ్వాసక్రియను ఆహుతిగా వేస్తారు. అంటే నిశ్శ్వాసక్రియ లేదని అర్థం వస్తుంది. దీన్ని పూరకం అంటారు.

ప్రాణే అపానం – దీన్ని రేచక ప్రాణాయామం అంటారు. కొంతమంది ఉచ్ఛ్వాసను నిశ్శ్వాస క్రియలో వేస్తారు. అంటే ప్రాణంలో అపానాన్ని వేస్తారు.

ప్రాణాపానగతీ రుధ్వా – కొంతమంది రెండూ ఆపేస్తారు. అంటే పూరకం, రేచకం రెండూ ఆపి, కుంభక ప్రాణాయామం చేస్తారు. మనస్సు మరీ అలజడిగా ఉన్నప్పుడు కుంభక ప్రాణాయామం చేస్తే మంచిది.

మనస్సు అలజడి చెందినప్పుడు జ్ఞానంతో ప్రశాంతత పొందటం మంచి పద్ధతి. కాని ఇదెలా ఉంటుందంటే పిచ్చి కుదిరితే కాని పెళ్ళి కుదరదు; పెళ్ళి కుదిరితే కాని పిచ్చి కుదరదు సామెతలా ఉంటుంది. మనస్సు అలజడి చెందితే జ్ఞానం పొందలేము; జ్ఞానం పొందకపోతే మనస్సు అలజడి తగ్గదు. దీనికి అనువైన మార్గం ప్రాణాయామం చేయటం.

రోడ్డుమీద ప్రమాదం జరిగిన వ్యక్తికి ముందుగా ఫస్ట్ఎయిడ్ చేయాలి. అక్కడితో ఆగితే ప్రాణానికే ముప్పు. తరువాత ఆసుపత్రికి తీసుకువెళ్ళాలి. ఎలాగూ తీసుకువెళతాము కదాని ఫస్ట్ ఎయిడ్ చేయకపోతే అక్కడికక్కడే ప్రాణం పోవచ్చు. అలాగే అలజడిగా ఉన్న మనస్సుకు ప్రాణాయామం ఫస్ట్ఎయిడ్లాంటిది. అది కొంచెం కుదుటపడ్డాక, జ్ఞానమార్గమనే ఆసుపత్రికి తీసుకువెళ్ళాలి. అందువల్ల ప్రాణమయ యజ్ఞం కూడా ముఖ్యమే.

ప్రాణాయామాన్ని ప్రాణ+యమః అనకూడదు; ప్రాణ+ఆయామః అనాలి. యమధర్మరాజు జనాభా సంఖ్యను నియంత్రిస్తే, ప్రాణ ఆయామం ప్రాణాన్ని నియంత్రిస్తుంది. ప్రాణాన్ని నియంత్రించటం ద్వారా తక్కిన నాలుగు ప్రాణాలైన అపానం, వ్యానం, ఉదానం, సమానం కూడా నియంత్రించబడతాయి. అంటే జీర్ణక్రియ, రక్తప్రసరణ క్రియ, విసర్జన క్రియలు బాగుపడతాయి.

శ్లో. 30 **అపరే నియతాహారాః ప్రాణాన్ ప్రాణేషు జుహ్వతి ।**
సర్వేఽ ప్యేతే యజ్ఞవిదో యజ్ఞక్షపితకల్మషాః ॥
అపరే, నియతాహారాః, ప్రాణాన్, ప్రాణేషు, జుహ్వతి,
సర్వే, అపి, ఏతే, యజ్ఞవిదః, యజ్ఞక్షపితకల్మషాః ॥

అపరే	= మరికొందరు	ఏతే, యజ్ఞవిదః	= యజ్ఞవిదులైన ఈ సాధకులు
నియతాహారాః	= నియమితాహార నిష్ఠితులై	సర్వే, అపి	= అందరూ
ప్రాణాన్	= ప్రాణములను	యజ్ఞక్షపిత	= యజ్ఞముల ద్వారా
ప్రాణేషు	= ప్రాణములందు	కల్మషాః	పాపములను రూపుమాపినవారు
జుహ్వతి	= హోమము చేయుదురు		

అపరే నియత-ఆహారాః ప్రాణాన్ ప్రాణేషు జుహ్వతి। ఏతే సర్వే అపి
యజ్ఞవిదః యజ్ఞ-క్షపిత-కల్మషాః (సన్తి)।

తా: ఇంకను కొందరు నియమితాహార నిష్ఠితులై, ప్రాణాయామ పరాయణులైనవారు ప్రాణాపానగమనములను నిలిపి, ప్రాణములను ప్రాణములయందే హవనము చేయుదురు. యజ్ఞవిదులైన ఈ సాధకులందరూ యజ్ఞముల ద్వారా పాపములను రూపుమాపుదురు.

ఇప్పుడు ఆఖరి యజ్ఞం చూస్తాము.

12. **ఆహార నియమ యజ్ఞం** – ఆహార నియమాన్ని రెండు దశల్లో చేయాలి. అవి – తినే కొలతలో, వస్తు నాణ్యతలో. ఎంత తినాలనే విషయాన్ని 6వ అధ్యాయంలోను, ఏం తినాలనేది 17వ అధ్యాయంలోను వివరిస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ. అప్పుడు వాటి గురించి వివరంగా చూద్దాము. ముందు ఎక్కువసార్లు తినటం, రోజంతా ఏదో తింటూ ఉండటం తగ్గించాలి. తరువాత రాజసిక ఆహారంనుంచి సాత్త్విక ఆహారానికి రావాలి.

అపరే నియతాహారాః – కొంతమంది ఆహారం విషయంలో నియమం పాటిస్తారు. దీనివల్ల ఏమవుతుంది?

ప్రాణాన్ ప్రాణేషు జుహ్వతి – ఆహార నియమాలు పాటించకపోతే పంచప్రాణాల శక్తి తగ్గుతుంది. అవి అనారోగ్యకరంగా అవుతాయి. అందువల్ల ఎవరైతే ఆహార నియమాన్ని పాటిస్తారో, వారి పంచప్రాణాలు మళ్ళీ ఆరోగ్యాన్ని పుంజుకుంటాయి. అందువల్ల అనారోగ్య పాణాలను ఆరోగ్యప్రాణాల్లో ఆహుతిగా వేస్తారు. ఆహుతిలో వేసింది నాశనమవుతుంది. అందువల్ల ప్రాణాలు మళ్ళీ ఆరోగ్యాన్ని పుంజుకుంటాయి. జీర్ణక్రియ, రక్తప్రసరణక్రియ అన్నీ బాగుంటాయి.

సర్వేఽప్యేతే యజ్ఞవిదః – ఈ 12 సాధనలనూ పాటించేవారు గొప్ప సాధకులు. వారు పొందే ఫలమేమిటి?

యజ్ఞక్షపితకల్మషాః – యజ్ఞాల ద్వారా వారి కల్మషాలను నాశనం చేస్తారు. ఏమిటవి? కామక్రోధాలు, లోభమోహాలు, మదమాత్సర్యాలు.

ఈ పన్నెండు సాధనలనూ యజ్ఞాలని పిలవటానికి రెండు నియమాలను పాటించాలని చూశాము. ఒకటి ఆయా సాధనలలో దైవాన్ని జోడించాలి. దైవనామస్మరణ లేకుండా చేస్తే వారి శారీరక ఆరోగ్యం మెరుగుపడవచ్చు;

మానసిక ఆరోగ్యం బాగుపడవచ్చు కాని ఆధ్యాత్మిక సాధన మాత్రం కుదరదు. ఆఖరికి ఆహారం తినటం కూడా యజ్ఞంగా మలుచుకోవచ్చు. ఎలా? ఆ ఆహారాన్ని ఈశ్వరునికి అర్పించటం ద్వారా.

రెండవ నియమం: ఆ సాధన ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకోసమే చేయాలి. ఈ సాధనలను లౌకిక లక్ష్యాలకు కూడా వాడవచ్చు. ఇప్పుడు మేనేజ్‌మెంట్ కోర్సులలో గీతాసాధనలు ప్రవేశపెడుతున్నారు. వారు చేసే పనులను మరింత మెరుగ్గా చేయటంకోసం చేస్తున్నారు; తప్పేం లేదు. కాని దాన్ని యజ్ఞంగా పిలువలేము. ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు తోడ్పడితేనే అది యజ్ఞం అవుతుంది.

ఆహారం తినటం కూడా యజ్ఞంలా చేయవచ్చు అని చూశాము. నిజానికి ఉపవాసం కూడా ఒక విధమైన యజ్ఞమే! ఎందుకు? ఉప అంటే సమీపం. వాసం అంటే ఉండటం. ఉపవాసం అంటే సమీపంగా ఉండటం. దేనికి సమీపంగా ఉండటం? ఆహారానికి కాదు, భగవానునికి సమీపంగా ఉండటం. ఇంద్రియ విషయాలకు దూరంగా ఉండి, ఆ రోజన్నా భగవానునికి సమీపంగా ఉండాలి. కాని మనమేం చేస్తున్నాం? శివరాత్రి రోజు జాగరణ అంటూ రాత్రిపూట వేసే ప్రత్యేక సినిమాలు చూస్తాము. అది అసలైన పద్ధతి కాదు. ఉపవాసం, జాగరణ చేసేటప్పుడు జపమో, పారాయణో, పూజో చేయాలి.

దీనితో 12 యజ్ఞాలు అయిపోయాయి. అందరూ అన్ని యజ్ఞాలు చేయాలన్న నియమమేమీ లేదు. ఎసిడిటీ సమస్య ఉన్నవారు ఉపవాసముంటే అవస్థ పడతారు. ఉపవాసంలో కూడా రకాలుంటాయి. కొంతమంది నీరు కూడా తాగకుండా ఉంటారు. దాన్ని నిర్జల ఉపవాసం అంటారు. కొంతమంది పాలు, పండ్లు తిని ఉంటారు.

మనిషై పుట్టాక కొన్ని యజ్ఞాలు చేయాలి. ఇక్కడ యజ్ఞం అంటే ఆత్మ సంయమనం. ఉదాహరణకు ఆహారవిషయమే తీసుకోండి! కొంతమంది ఏది పడితే అది, ఎప్పుడుపడితే అప్పుడు తినవచ్చు అనుకుంటారు. అలా చేస్తే, మనిషికీ, పశువుకూ బేధం లేదు. అందువల్ల ఈ యజ్ఞవిధులను నియమించింది శాస్త్రం. యజ్ఞోపవీతం వేసిందే అందుకు. ఒకటో అంతకన్నా ఎక్కువో యజ్ఞాలను పాటించటానికి వేసింది యజ్ఞోపవీతం. అవి పాటించకపోతే యజ్ఞోపవీతం వేసీ ఫలితముండదు.

స్వామీ చిన్మయానంద అద్భుతంగా చెబుతారు: ముందు పశుప్రవృత్తి ఉన్న మనిషిగా జీవితం మొదలుపెట్టినా, వీలున్నంత త్వరలో మనిషి ప్రవృత్తి ఉన్న మనిషిగా ఎదగాలి. అక్కడితో ఆగిపోకూడదు. ఈ యజ్ఞాల్లో దేన్నైనా పాటించి, వీటిద్వారా ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి అర్హత సంపాదించి, ఆత్మజ్ఞానం పొంది, దైవప్రవృత్తి ఉన్న మనిషిగా ఎదగాలి. జంతుప్రవృత్తినుంచి మనుష్య ప్రవృత్తికి, మనుష్యప్రవృత్తినుంచి దైవప్రవృత్తికి రావాలి.

సర్వే అపి యజ్ఞవిదః (భవన్తి) – వీరిని ద్విజులు అంటారు. మనిషి రెండుసార్లు పుడతాడు – మామూలు పుట్టుక ఒకటి, శాస్త్రప్రకారం నడుచుకోవటం రెండవది. అలా నడుచుకునే వ్యక్తిని ద్విజుడు అంటారు. ద్విజుడే తరువాత బ్రహ్మ అవుతాడు. అంటే పుట్టుక లేనివాడు అవుతాడు. పన్నెండు యజ్ఞాలు చెప్పినంత మాత్రాన పన్నెండే ఉన్నాయనుకోకూడదు. అవి కొన్ని ఉదాహరణలుగా ఇచ్చాడు.

శ్లో. 31 **యజ్ఞశిష్టామృతభుజో యాంతి బ్రహ్మ సనాతనమ్ ।**
నాయం లోకోఽ స్త్యయజ్ఞస్య కుతోఽ న్యః కురుసత్తమ ॥
యజ్ఞశిష్టామృతభుజః, యాంతి, బ్రహ్మ, సనాతనమ్,
న, అయమ్, లోకః, అస్తి, అయజ్ఞస్య, కుతః, అన్యః, కురుసత్తమ ॥

కురుసత్తమ!	= కురుశ్రేష్ఠుడవైన ఓ అర్జునా!	యాంతి	= పొందుచున్నారు
యజ్ఞశిష్టామృతభుజః	= యజ్ఞపూత శేషమైన అమృతమును అనుభవించు యోగులు	అయజ్ఞస్య	= యజ్ఞము చేయనివానికి
		అయమ్, లోకః	= ఈ లోకమే
		న, అస్తి	= సుఖప్రదము కాదు
సనాతనమ్	= సనాతనుడైన	అన్యః	= (ఇంక) పరలోక(విషయ)ము
బ్రహ్మ	= పరబ్రహ్మమును	కుతః	= ఎక్కడిది?

హే కురుసత్తమ! యజ్ఞ-శిష్ట-అమృత-భుజః సనాతనం బ్రహ్మ యాన్తి
అయజ్ఞస్య అయం లోకః న అస్తి, కుతః అన్యః ।

తా: ఓ కురుసత్తమా! (అర్జునా!) యజ్ఞపూతశేషమైన అమృతమును అనుభవించు యోగులకు సనాతనుడును, పరబ్రహ్మమును అగు పరమాత్మయొక్క లాభము కలుగును. యజ్ఞము చేయనివారికి ఈ మర్త్యలోకమే సుఖప్రదము కాదు. ఇంక పరలోకవిషయము చెప్పనేల?

శాస్త్రం ప్రకారం మనం సూర్యోదయం ముందే లేవాలి. ఎందుకంటే సూర్యుడు సాక్షాత్తూ భగవానునియొక్క ప్రత్యక్షరూపం. ఆయన మనను దీవించటానికి వస్తున్నాడు. సూర్యభగవానుడు మన అతిథిగా వస్తుంటే మనం ఆయనకన్నా ముందు సిద్ధంగా ఉండాలి. బెడ్‌కాఫీ తాగటం, పొద్దున్నే టీవీ చూడటం, వార్తాపత్రికలు చదవటం మన సాంప్రదాయం కాదు. పొద్దున్న లేస్తూనే స్నానం చేయాలి. స్నానమే ఒక పెద్ద యజ్ఞం. ఎందుకంటే, స్నానం చేయటంవల్ల రెండు లాభాలున్నాయి.

ఒకటి శరీరానికి పట్టిన దుమ్మును వదిలిస్తుంది; రెండవది మనస్సుకు పట్టిన మలినాన్ని వదిలిస్తుంది. మనం ఏపని చేసినా దానివల్ల మనస్సులో కల్మషం పేర్చుకుంటున్నాము. కోపం, అసూయ, ఆందోళనలాంటి భావాలు పేరుకుపోతున్నాయి. అందువల్ల ఈ మలినాన్ని కూడా వదిలించుకోవాలి. మనకు స్నానం చేసేటప్పుడు జపించాల్సిన ప్రత్యేకమంత్రాలు ఉన్నాయి.

వరుణదేవుడు నీటికి అధిష్ఠానదేవుడు. అఘమర్షణసూక్తంలో- ఓ వరుణా! నేను నిన్న అతిగా తిన్నాను. నా పాపాన్ని కడిగివెయ్యి అని వస్తుంది. ఈ ప్రార్థన తెలియకపోయినా ఫర్వాలేదు. ఏదో ఒక నామజపమో, స్తోత్రమో చేయాలి. అలా చేశాక ఏదైనా తింటే దాన్ని బ్రేక్‌ఫాస్ట్ అంటారు. కాని ఇప్పుడు ఆ మాటకు అర్థం లేకుండాపోయింది. 24 గంటలూ తింటూనే ఉంటే, ఫాస్ట్‌ని బ్రేక్‌చేసే అవకాశమేది? అసలు చాలామందికి ఆకలి అంటే ఏమిటో తెలియదు. పేగులు అరవటం అంటే ఏమిటో తెలియదు.

యజ్ఞశిష్టామృతభుజః – స్నానం చేసి, పూజ చేసాక తినేది యజ్ఞశిష్టం అవుతుంది. ఎంత ఆకలిమీద ఉన్నా కూడా అది చటుక్కున తినేయకూడదు. ఏదైనా ప్రార్థన చేయాలి. బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మహవిః శ్లోకం చెప్పాలి. అది తెలియకపోతే కనీసం నారాయణ, నారాయణ అనాలి. అప్పుడు తినే ఆహారం యజ్ఞశిష్టం అవుతుంది. ఈ యజ్ఞప్రసాదం అమృతం అవుతుంది.

ఎందుకు ఈ ఆహారం అమృతం అవుతుంది? ఇది మోక్షకారణభూత యజ్ఞప్రసాదం కాబట్టి. భుజః అంటే దీన్ని తినేవారు. నిజానికి అలా తింటే మీకే మీ మనస్సులో మార్పు తెలుస్తుంది. కొన్నాళ్ళు మీ ఇష్టం వచ్చినట్లు తిని చూడండి (నిజానికి మనం చేస్తున్నది అదే). తరువాత ఈ విధమైన క్రమశిక్షణ పాటించి, ఆహారం యజ్ఞప్రసాదంలా తీసుకుని చూడండి. మీకే మనస్సు తేలికగా అనిపిస్తుంది.

సనాతనం బ్రహ్మ యాంతి – వారు బ్రహ్మను పొందుతారు; వారు మోక్షాన్ని పొందుతారు. ఎలా పొందుతారు? మనం ఇంతకుముందు 12 యజ్ఞాలను చూశాము. అందులో ఒకటి జ్ఞానయజ్ఞం అనికూడా చూశాము. అందువల్ల ఎవరైనా ముందు 11 యజ్ఞాలు పాటిస్తే, అవే అతనిని జ్ఞానమార్గానికి తీసుకువస్తాయి. అది చాలా శక్తివంతమైనది. అంటే అవే అతనిలో జ్ఞానం పొందాలనే ఇచ్ఛను ఏర్పరుస్తాయి. మతపరమైన జీవనం గడిపితే, అది ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం పొందాలనే కోరికను పెంపొందిస్తుంది. ఎప్పుడైతే జ్ఞానం పొందాలన్న కోరిక కలుగుతుందో, అప్పుడే తక్కిన ఏర్పాట్లన్నీ భగవంతుడే చూసుకుంటాడు; గురువును ఏర్పరుస్తాడు, నేర్చుకునేందుకు అనువైన వాతావరణాన్ని ఏర్పరుస్తాడు. అప్పుడు జ్ఞానం పొందటం తేలిక అవుతుంది. దాని ఫలితంగా సనాతనబ్రహ్మను పొందుతాడు. ఆ విధంగా ఈ యజ్ఞాలు చేసేవారిని కృష్ణపరమాత్మ స్తుతిస్తున్నాడు. వీరిని కర్మయోగులు అంటారు.

ఈ కర్మయోగులను స్తుతించాక ఒక్క యజ్ఞం కూడా చేయని వారిని కృష్ణపరమాత్మ తీవ్రంగా విమర్శిస్తున్నాడు.

అయజ్ఞస్య – ఏ యజ్ఞాన్నీ చేయనివారు కొందరుంటారు. వారికి మానవహక్కులంటే ఏమిటో సరిగ్గా తెలియదు. నేనెందుకు శాస్త్రాన్ని పాటించాలి, నేనెందుకు గురువు మాట వినాలి, నేను ఏం చేయాలనుకుంటే అది చేసే స్వేచ్ఛ నాకుంది అనుకుంటారు. అనారోగ్యం వచ్చినప్పుడు డాక్టరు ఏవన్నా నియమాలు పాటించాలని చెపితే, తన మంచికోసమే చెబుతున్నాడని అనుకోరు కొందరు. అలాగే శాస్త్రం, గురువు మన మంచికోసమే చెబుతున్నారని అనుకోరు మరికొందరు. అలా ఇష్టం వచ్చినట్లు జీవించేవారిని కామచారులు, కామవాదులు, కామభక్షులు అంటారు. అటువంటి వారి పరిస్థితి ఏమిటి?

అయం లోకః న అస్తి – ఇహలోక సుఖాలే దొరకవు. ఎందుకంటే ఇష్టం వచ్చినట్లు ప్రవర్తించే వారి జీవితంలో ముందస్తుగా శారీరక ఆరోగ్యం దెబ్బతింటుంది. అది మానసిక అలజడికి దారి తీస్తుంది. అప్పుడు ఎంత డబ్బు ఉన్నా కూడ వృథా అవుతుంది. సుఖం అనుభవించలేడు.

కుతః అన్యః – ఇహలోకసుఖాలే పొందలేనప్పుడు, ఇంక స్వర్గలోకసుఖాలను ఎలా పొందగలరు? ఇహలోక సుఖం లేదు, పరలోకసుఖం లేదు, ఇంక మోక్షసుఖం గురించి ఖచ్చితంగా మాట్లాడే అవకాశమే లేదు.

శ్లో. 32 **ఏవం బహువిధా యజ్ఞా వితతా బ్రహ్మణో ముఖే ।**
కర్మజాన్ విద్ధి తాన్ సర్వాన్ ఏవం జ్ఞాత్వా విమోక్ష్యసే ॥
ఏవమ్, బహువిధాః, యజ్ఞాః, వితతాః, బ్రహ్మణః, ముఖే,
కర్మజాన్, విద్ధి, తాన్, సర్వాన్, ఏవమ్, జ్ఞాత్వా విమోక్ష్యసే ॥

ఏవమ్	= ఈ ప్రకారముగనే	కర్మజాన్	= మనోవాక్కాయ కర్మల ద్వారా సుసంపన్నమగునని
బహువిధాః	= బహువిధములైన	విద్ధి	= తెలిసికొనుము
యజ్ఞాః	= యజ్ఞములు	ఏవమ్, జ్ఞాత్వా	= ఇలా తెలిసికొని
బ్రహ్మణః, ముఖే	= వేదము(ల) ద్వారా	విమోక్ష్యసే	= విముక్తుడవయ్యెదవు
వితతాః	= వివరించబడ్డాయి		
తాన్, సర్వాన్	= వాటినన్నింటిని		

ఏవం బహువిధాః యజ్ఞాః బ్రహ్మణః ముఖే వితతాః (సన్తి, త్వమ్)
తాన్ సర్వాన్ కర్మజాన్ విద్ధి। ఏవం జ్ఞాత్వా (త్వమ్) విమోక్ష్యసే ।

తా: ఈ ప్రకారముగనే ఇంకను బహువిధములైన యజ్ఞములు వేదములలో విస్తృతముగా వివరింపబడినవి. ఈ యజ్ఞములనన్నింటిని త్రికరణశుద్ధిగా (మనోవాక్కాయములచే) ఆచరించినప్పుడే అవి సుసంపన్నము అగునని తెలిసికొనుము. ఇట్లు ఈ కర్మతత్త్వమును తెలిసికొని, అనుష్ఠించుటవల్ల నీవు ప్రాపంచిక (కర్మ) బంధములనుంచి సర్వథా విముక్తుడయ్యెదవు.

ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ ఈ 12 యజ్ఞాలు మాత్రమే లేవు, ఇంకా చాలా ఉన్నాయని చెబుతున్నాడు. గీత వేదాలసారం అని అందరికీ తెలిసిందే. అందువల్ల వేదాల్లో ఉన్న అనేక యజ్ఞాల్లోంచి ఇవి ఉదాహరణల కింద ఇవ్వబడ్డాయి. గీత వేదాల సారం అని కృష్ణపరమాత్మే చెప్పాడు.

స కాలేనేహ మహతా యోగో నష్టః పరంతప ॥ – 4.12

హే అర్జునా! వైదికజ్ఞానం హరించిపోతున్నది, నేను దాన్ని పునరుద్ధరిస్తున్నాను అన్నాడు.

ఏవమ్ – అంతకుముందు చెప్పిన 12 యజ్ఞాలలో; **బహు విధా యజ్ఞాః** – అనేక యజ్ఞాలు ఉన్నాయి. అవేమిటో తెలుసుకోవాలంటే వేదాలకు వెళ్ళాలి. నిజానికి తెలుసుకున్న వాటిల్లో కొన్నన్నా అనుష్ఠానం చేస్తే, తక్కినవి తెలుసుకున్న దానికన్నా ఎక్కువ. యోగాసనాలు వేస్తే ఫలానా లాభాలుంటాయని తెలుసుకుని లాభం లేదు. అవి వేస్తేనే లాభం.

బ్రహ్మణః ముఖే వితతాః – బ్రహ్మముఖం అంటే వేదాలు. అందులో అనేక యజ్ఞాలు చెప్పబడ్డాయి. అన్ని యజ్ఞాలు ఎందుకంటే అందరి సామర్థ్యం ఒక్కలాగే ఉండదు కాబట్టి. లేచి నిల్చోవటమే కష్టమయ్యే వ్యక్తిని సూర్యనమస్కారాలు చేయమంటే ఎలా చేస్తాడు? అలాంటి వ్యక్తి మానసయజ్ఞం చేయాలి. కొన్ని యజ్ఞాలకు డబ్బు కావాలి. డబ్బు లేకపోతే బాధపడనవసరం లేదు, జపయజ్ఞం చేయవచ్చు. దానివల్ల రెండు విధాల లాభం

పొందవచ్చు – ఒకటి దైవనామస్మరణ చేస్తున్నారు; ఇంకొకటి ఆ కాసేపు అన్నా మీ బాధనుంచి ఇతరులు తప్పించుకుంటారు. 24 గంటలూ కబుర్లు చెప్పి, విసిగించే నోరుకు వేరే పని అప్పజెప్పటంవల్ల మీకూ, ఇతరులకూ కూడా లాభమే! అందువల్లనే కృష్ణపరమాత్మ – **యజ్ఞానాం జపయజ్ఞోస్మి** – అంటాడు పదవ అధ్యాయంలో. ఆ విధంగా వారి ఆశ్రమధర్మానికి కూడా తగ్గట్టుగా యజ్ఞాలు ఇవ్వబడ్డాయి.

ఈ యజ్ఞాలన్నింటినీ రెండు రకాల యజ్ఞాలుగా విభజించవచ్చు – జ్ఞానయజ్ఞం, కర్మయజ్ఞం. పూజ, జపం, ప్రాణాయామం, అష్టాంగయోగం, ఆఖరికి ఉపాసన కూడా కర్మయజ్ఞం క్రిందికే వస్తాయి. కర్మయోగం పాత్ర ఏమిటో, జ్ఞానయోగం పాత్ర ఏమిటో స్పష్టంగా తెలుసుకోవాలి. మీరు ఎక్కడికన్నా ప్రయాణం చేసేటప్పుడు ఎటు వెళ్ళాలో తెలియాలి. అంతేకాదు ఆ వైపు ఎంత మేరకు వెళ్ళాలో కూడా తెలియాలి. అలాగే ఈ రెండు యోగాలు ఎటు తీసుకువెళతాయో, ఎంత మేరకు తీసుకువెళతాయో తెలుసుకోవాలి.

కర్మయజ్ఞంలో ఏ యజ్ఞం పాటించినా కూడా అది చిత్తశుద్ధిని కలుగజేసి, జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తిని ఇస్తుంది. చిత్తశుద్ధి పొందటానికి మీకు అనేక మార్గాలున్నాయి కాని జ్ఞానం పొందటానికి ఒకటే మార్గముంది.

తమేవం విద్వాన్ అమృత ఇహ భవతి। నాన్యః పంథా అయనాయ విద్యతే – పురుషసూక్తం

సంపశ్యన్ బ్రహ్మ పరమం యాతి నాన్యేన హేతునా – కైవల్యం

తం ఆత్మస్థం యేఽనుపశ్యన్తి ధీరాః తేషాం శాన్తిః శాశ్వతీ నేతరేషాం – కఠ 2.2.13

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ బోధ ఏమిటి?

ఏదైనా కర్మయజ్ఞం చేయండి, చిత్తశుద్ధి పొందండి; జ్ఞానయజ్ఞం చేయండి, మోక్షం పొందండి

తాన్ సర్వాన్ కర్మజాన్ విద్ధి – సర్వాన్ అంటే జ్ఞానయజ్ఞం తప్ప తక్కిన అన్ని యజ్ఞాలు, కర్మయజ్ఞాలని తెలుసుకో. కర్మయజ్ఞంవల్ల కలిగే లాభనష్టాలు తెలుసుకోవాలి. లాభం ఏమిటి? చిత్తశుద్ధి పొందుతారు. నష్టం ఏమిటి? అది జ్ఞానం ఇవ్వలేదు. అంతకుముందు మనం అశుద్ధ అజ్ఞానిగా ఉంటే, కర్మయజ్ఞం చేశాక శుద్ధ అజ్ఞాని అవుతాము. అష్టాంగయోగం కూడా జ్ఞానాన్ని ఇవ్వలేదు. నిర్వికల్పసమాధి కూడా జ్ఞానాన్ని ఇవ్వలేదు. జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తిని ఇస్తుంది. జ్ఞానయజ్ఞం పూర్తిగా వేరే అంశం. అదేమిటో ఇప్పుడు చెప్పడు.

ఏవం జ్ఞాత్వా – ఈ విధంగా తెలుసుకుని అంటే కర్మయజ్ఞం చిత్తశుద్ధిని ఇస్తుంది; జ్ఞానయజ్ఞం మోక్షాన్నిస్తుంది; కాబట్టి మీరు రెండూ పాటించాలని తెలుసుకుని;

విమోక్ష్యసే – కేవలం తెలుసుకుంటే చాలదు; కర్మయజ్ఞాన్ని చేసి చిత్తశుద్ధి పొంది, జ్ఞానయజ్ఞాన్ని చేసి జ్ఞానం పొంది మోక్షం పొందాలి.

శ్లో. 33 **శ్రేయాన్ ద్రవ్యమయాద్యజ్ఞాత్ జ్ఞానయజ్ఞః పరంతప ।**
సర్వం కర్మాఖిలం పార్థ జ్ఞానే పరిసమాప్యతే ॥
శ్రేయాన్, ద్రవ్యమయాత్, యజ్ఞాత్, జ్ఞానయజ్ఞః, పరంతప,
సర్వం, కర్మ, అఖిలమ్, పార్థ, జ్ఞానే, పరిసమాప్యతే ॥

పరంతప! పార్థ!	= ఓ పరంతపా! ఓ పార్థా!	శ్రేయాన్	= మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది
ద్రవ్యమయాత్	= ద్రవ్యములతో ఆచరింపబడు	అఖిలమ్, సర్వమ్, కర్మ	= కర్మలన్నియు
యజ్ఞాత్	= యజ్ఞముకన్నా	జ్ఞానే	= జ్ఞానమునందు
జ్ఞానయజ్ఞః	= జ్ఞానయజ్ఞము	పరిసమాప్యతే	= పరిసమాప్తమగును

హే పరన్తప! ద్రవ్యమయాత్ యజ్ఞాత్ జ్ఞాన-యజ్ఞః శ్రేయాన్ ।
హే పార్థ! సర్వమ్ అఖిలం కర్మ జ్ఞానే పరిసమాప్యతే ।

తా: ఓ పరంతపా! అర్జునా! ద్రవ్యమయ యజ్ఞముకన్నా జ్ఞానయజ్ఞము మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది. కర్మలన్నియు జ్ఞానమునందే పరిసమాప్తమగును.

ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానయజ్ఞాన్ని స్తుతిస్తున్నాడు.

జ్ఞానయజ్ఞః శ్రేయాన్ – జ్ఞానయజ్ఞం శ్రేష్ఠమైనది. దేనికన్నా?

ద్రవ్యమయాత్ యజ్ఞాత్ – ద్రవ్యయజ్ఞాలకన్నా శ్రేష్ఠమైనది. ద్రవ్యయజ్ఞం అంటే తక్కిన పదకొండు యజ్ఞాలు. అవే కాక కర్మయజ్ఞం కింద వచ్చే ఏ యజ్ఞమైనా కూడా ద్రవ్యంతో కూడిన యజ్ఞమే అవుతుంది. ఏ యజ్ఞం చేసినా, ఆఖరికి పారాయణం చేసినా, చివర్లో ఒక పూజతో దాన్ని ముగించాలి; పూజ అంటే దానికి సంబంధించిన ద్రవ్యాలు కావాలి. ఎందుకు జ్ఞానయజ్ఞాన్ని శ్రేష్ఠం అన్నాడు?

సర్వం కర్మాఖిలం పార్థ జ్ఞానే పరిసమాప్యతే – ఈ వాక్యాన్ని రెండురకాలుగా వ్యాఖ్యానించవచ్చు. మొదటి అర్థం అన్ని కర్మలు జ్ఞానంతో ముగుస్తాయి.

జ్ఞానయోగానికి రానిదే కర్మయోగం అసంపూర్ణం.

ఒకవ్యక్తి కూరలు, వాటికి సంబంధించిన వస్తువులు అన్నీ తెచ్చి, చాలా ఓపిగ్గా పెద్దవంట చేసి, భోజనం చేయకపోతే ఎలా ఉంటుంది? భోజనం చేయకపోతే పడిన శ్రమంతా బూడిదలో పోసిన పన్నీరు అవుతుంది. అలాగే జ్ఞానయోగానికి రానిదే కర్మయోగం అసంపూర్ణం.

జ్ఞానయోగానికి రావాలంటుంది కాని, ఎప్పుడు రావాలో నొక్కి వక్కాణించదు వేదం. ఆ విషయం మిమ్మల్నే నిర్ణయించుకోమంటుంది. ఇవాళే రండి అనదు. మీకు జ్ఞానంమీద ఆసక్తి లేదు; పూజలు, జపాలు కొనసాగిస్తాను అంటే – సరే మీయిష్టం, తరువాతే రండి అంటుంది. ఆ తరువాత ఎప్పుడు? పది సంవత్సరాల తరువాత కావచ్చు, వచ్చే జన్మలో కావచ్చు, పది జన్మల తరువాత కావచ్చు. కాని ఎప్పుడో అప్పుడు రాకతప్పదు. అలా రాకపోతే మీ శ్రమ అంతా పరిమితినుంచి పరిమితి వైపు ప్రయాణానికి వెచ్చించినట్టు అవుతుంది. అది కదలని సైకిలుమీద కూర్చుని తొక్కినట్టు ఉంటుంది. ఎన్ని గంటలు తొక్కినా సైకిలు ఎక్కడికీ వెళ్ళదు. అలాగే ఎన్ని కర్మలు చేసినా శాశ్వతఫలం రాదు. అశాశ్వతమైన కర్మలు అశాశ్వతమైన ఫలాలనే ఇస్తాయి. జ్ఞానయజ్ఞం ఒక్కటే మోక్షానికి ప్రత్యక్ష సాధనం. అందువల్ల ఓ పార్థా! అన్ని కర్మలూ జ్ఞానయజ్ఞంలో పరిసమాప్తమవుతాయి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

దీనివల్ల ఒక ముఖ్య విషయం అర్థం చేసుకోవాలి. జ్ఞానయజ్ఞమే సాక్షాత్ కారణం అనగానే, కర్మయజ్ఞాలు పరోక్షకారణాలు అవుతాయి కదా! అలా అయితే నేను కర్మయజ్ఞాలు చేయటం ఎందుకు; సరాసరి జ్ఞానయజ్ఞానికి వెళ్ళిపోతాను అనవచ్చు ఎవరైనా! అంటే అది కుదరదు. అంతకుముందు జ్ఞానయోగానికి రానిదే, కర్మయోగం అసంపూర్ణం అని చూశాము. దానికి ఇంకో వాక్యం కలుపుకోవాలి ఇప్పుడు.

కర్మయోగం లేనిదే జ్ఞానయోగం అసంభవం

దీనికి దగ్గర దారులు లేవు. ఎలాగూ అందరూ చివరికి యూనివర్సిటీకి వెళతారు కదా, దానికోసం ప్రైమరీ స్కూలు, సెకండరీ స్కూలు – ఇవన్నీ చదవటం ఎందుకు, నేను సరాసరి యూనివర్సిటీకి వెళతానంటే ఎలా ఉంటుంది? అలా వెళ్ళలేడు. ఒకవేళ ఐదు సంవత్సరాలకు వెళ్ళి యూనివర్సిటీలో కూర్చున్నా ఒక్కముక్క అర్థం కాదు.

యూనివర్సిటీకి వెళ్ళందే స్కూలు విద్య అసంపూర్ణం – స్కూలు విద్య లేనిదే యూనివర్సిటీకి వెళ్ళటం అసంభవం

అందువల్ల సూక్ష్మంలో మోక్షం రాదు. కర్మయజ్ఞం చేయాలి, జ్ఞానయజ్ఞం చేయాలి, అప్పుడు మోక్షం పొందుతారు. ఇది ఒక అర్థం.

రెండవ అర్థం కర్మఫలాలన్నీ జ్ఞానఫలంలో వస్తాయి. సమాప్యతే అంటే అంతర్భవతి. కర్మకన్నా జ్ఞానం ఎందుకు శ్రేష్ఠం అంటే కర్మఫలాలు కూడా జ్ఞానఫలాలతో కలిసివస్తాయి. ఎలా? దీనికి వెనకున్న తర్కం ఇది. కర్మ చేస్తే ఒక ఫలం వస్తుంది కదా. కర్మ అశాశ్వతం కాబట్టి, దాని ఫలం కూడా అశాశ్వతం అని చూశాము కదా! ఇప్పుడు జ్ఞానఫలం ఏమిటి? మోక్షం. అది శాశ్వతఫలం. అహం పూర్ణః అస్మి; బ్రహ్మ అస్మి; సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ అస్మి. ఇది జ్ఞానం. నేను అనంతమైన బ్రహ్మను అయినప్పుడు, నాకు వచ్చే ఫలం అనంతం, శాశ్వతం.

అశాశ్వతమైన ఫలాన్ని శాశ్వతమైన ఫలంతో కలపవచ్చు. కాని శాశ్వతమైన ఫలాన్ని అశాశ్వతఫలంతో కలపవచ్చా? లేదు! తమిళనాడును ఇండియాలో కలుపగలం కాని తమిళనాడులో ఇండియాను కలపలేం కదా! అందువల్ల జ్ఞానే అంటే జ్ఞానఫలంవల్ల అంటే పూర్ణఫలంవల్ల సర్వం కర్మ, సర్వం ఫలమ్ అంతర్భవతి. ఈ విషయం కృష్ణపరమాత్మ రెండవ అధ్యాయంలో చెప్పాడు.

యావానర్థ ఉదపానే సర్వతః సంప్లుతోదకే ।
తావాన్ సర్వేషు వేదేషు బ్రాహ్మణస్య విజానతః ॥ – 2.46

అన్ని వైపులా జలాలతో నిండివున్న మహాజలాశయం అందుబాటులో ఉంటే, చిన్న కొలనుతో ఏమిటి అవసరం? జ్ఞానఫలం మహాజలాశయంతో సమానమైతే. కర్మఫలాలు చిన్న కొలనులు. ఆ విధంగా చూసినా కూడా జ్ఞానం శ్రేష్ఠమే.

మళ్ళీ రెండు కారణాలు టూకీగా చూస్తే – మోక్షం పొందటానికి జ్ఞానం సాక్షాత్ కారణం కాబట్టి జ్ఞానం శ్రేష్ఠం. జ్ఞానఫలంలో కర్మఫలాలు కూడా వస్తాయి కాబట్టి జ్ఞానం శ్రేష్ఠం.

జ్ఞానయజ్ఞం గురించి ఇంతగా చెప్పేసరికి, సహజంగానే ఆ జ్ఞానయజ్ఞం ఎలా చేయాలనే కుతూహలం ఏర్పడుతుంది. ఎలా చేయాలో తరువాత వచ్చే శ్లోకంలో చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 34 **తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయా ।**
ఉపదేక్ష్యంతి తే జ్ఞానం జ్ఞానినస్తత్త్వదర్శినః ॥
తత్, విద్ధి, ప్రణిపాతేన, పరిప్రశ్నేన, సేవయా,
ఉపదేక్ష్యంతి, తే, జ్ఞానమ్, జ్ఞానినః, తత్త్వదర్శినః ॥

తత్త్వదర్శినః	= పరమాత్మ తత్త్వమును తెలిసిన	ప్రణిపాతేన	= (వారికి) సాష్టాంగనమస్కారము చేయుట ద్వారా
జ్ఞానినః	= జ్ఞానులు	సేవయా	= సేవలొనర్చుట ద్వారా
జ్ఞానమ్	= తత్త్వజ్ఞానమును	పరిప్రశ్నేన	= వినయముతో ప్రశ్నించుటవల్ల
తే	= నీకు	తత్	= ఆ తత్త్వజ్ఞానమును
ఉపదేక్ష్యంతి	= ఉపదేశించెదరు	విద్ధి	= (నీవు) తెలిసికొనుము

ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయా తత్త్వ–దర్శినః జ్ఞానినః
జ్ఞానం తే ఉపదేక్ష్యన్తి తత్ (త్వమ్) విద్ధి ।

తా: నీవు తత్త్వమును దర్శించిన జ్ఞానుల వద్దకు వెళ్ళి, ఆ జ్ఞానమును తెలిసికొనుము. వారికి సాష్టాంగ నమస్కారము చేయుట ద్వారా, సేవలొనర్చుట ద్వారా, వినయముతో ప్రశ్నించుటవల్ల పరమాత్మతత్త్వమును చక్కగా నెరింగిన జ్ఞానులు సంప్రీతులై, నీకు ఆ పరమాత్మ తత్త్వజ్ఞానమును ఉపదేశించెదరు.

బి). జ్ఞానం పొందే మార్గం – శ్లోకం 34 జ్ఞానయజ్ఞాన్ని స్వంతంగా చేయలేమని ప్రత్యేకించి చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. తక్కిన యజ్ఞాలను స్వంతంగా చేయవచ్చు కాని జ్ఞానయజ్ఞాన్ని స్వంతంగా పొందలేము. దానికి బాహ్యంగా సహాయం కావాలి. అవి శాస్త్రం, గురువు.

ఆత్మజ్ఞానం మనకు తెలిసిన ప్రమాణాల ద్వారా పొందలేము. ఎందుకంటే అవన్నీ బాహ్యప్రపంచాన్ని చూపించటానికే పనికివస్తాయి. బాహ్యప్రపంచాన్ని చూసే కన్నునే మనం స్వయంగా చూడలేము. మన కన్నును మనం చూసుకోవాలంటే దానికి ఒక్కటే మార్గముంది. ఏమిటది? దర్పణం వాడటమే! అద్దంలో చూసుకోవాలి మన కన్నును. స్థూలమైన దర్పణం, మన స్థూలశరీరాన్ని మాత్రమే చూపగలదు. సూక్ష్మశరీరంలో ఉన్న మనస్సునే చూపలేదు, ఇంక ఆత్మను ఎలా చూపించగలదు? అందువల్ల ఆత్మను చూడటానికి **శాస్త్రదర్పణం** కావాలి. శాస్త్రం మన ఆత్మస్వరూపాన్ని వివరిస్తుంది.

కన్నును అద్దంలో మాత్రమే చూడగలమన్నాము. కాని ఆ అద్దం చూడటం చేతకాకపోతే కన్నును చూసుకోలేము. అద్దం ఉన్నవైపు కాకుండా, చెక్క ఉన్నవైపు చూస్తే మొహం కాని, కన్ను కాని కనబడదు. అలాగే అద్దంమీద దుమ్ము పేరుకుపోయినా కూడా కనబడదు. అద్దం ఎలా వాడాలో తెలియాలి. అలాగే శాస్త్రమనే అద్దం ఎలా వాడాలో కూడా తెలియాలి. అది గురువే చూపించగలడు. శాస్త్రం చెప్పినదాన్ని గురువు విడమరిచి చెపితే, బాగా అర్థమవుతుంది.

అద్దంమీద దుమ్మును తుడిచినట్టుగా, మన మనస్సులో ఉన్న దుమ్మును గురువు దులుపుతాడు. అంటే మనకున్న అజ్ఞానాన్ని, సందేహాలను గురువు తీరుస్తాడు. గురువు సహాయం లేకుండా స్వంతంగా నేర్చుకోవటానికి ప్రయత్నిస్తే, శాస్త్రం సరిగ్గా అర్థం కాకపోయినా ఫర్వాలేదు కాని తప్పుగా అర్థం చేసుకునే ఆస్కారం ఉంది. అది చాలా పెద్ద ప్రమాదం. అందువల్ల గురువు ద్వారానే శాస్త్ర ఉపదేశాన్ని పొందాలి.

గురువు దగ్గర నేర్చుకోకుండానే జ్ఞానం పొందినవారు లేరా అనవచ్చు మీరు. కాని అది అందరికీ వర్తించదు. అలాంటివారు ధన్యజీవులు. ఏదైనా ఒక సూత్రం చెప్పినప్పుడు ఆ సూత్రాన్ని తీసుకోవాలి కాని దానికి ఉన్న ఎక్సప్షన్లు (మినహాయింపులు) తీసుకోకూడదు. శాస్త్రం వారు గతజన్మలో జ్ఞానం పొంది ఉండవచ్చు అంటుంది.

గురువు అంటే మూడు రకాల గురువులు ఉన్నారు. మంత్రోపదేశం చేసే గురువు, ప్రేరణనిచ్చే గురువు, బోధ చేసే గురువు. ఈ ముగ్గురు గురువుల మధ్య ఉన్న భేదాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి మనం. మంత్రోపదేశం సుమారు అరగంటలో అయిపోతుంది. శిష్యుడు పాదపూజ చేస్తాడు, గురువు ఒక మంత్రాన్ని బోధిస్తాడు. అందులో ప్రశ్నలు అడిగే అవకాశం లేదు. ఎందుకంటే అందులో జ్ఞానం పొందేది లేదు.

ప్రేరణ కలిగించే గురువు శిష్యునిలో ఉత్సాహం కలుగజేయటానికి ప్రయత్నిస్తాడు. కృష్ణపరమాత్మ మంత్రోపదేశం చేయలేదు. ప్రేరణ కలిగించి, బోధ చేశాడు.

క్లైబ్యం మా స్మ గమః పార్థ నైతత్త్వయ్యుపపద్యతే ।
క్షుద్రం హృదయదౌర్బల్యం త్యక్త్వోత్తిష్ఠ పరంతప ॥ – 2.3

ఓ అర్జునా! పిరికితనానికి లోనుకావద్దు. నీకిది ఉచితం కాదు. తుచ్ఛమైన ఈ హృదయదౌర్బల్యాన్ని విడిచిపెట్టు అని ముందు ప్రేరేపించాడు. కాని అక్కడితో ఊరుకోలేదు. వేదాంతాన్ని బోధించాడు. అది కూడా ఒక క్రమపద్ధతిలో. ఎలా ఫిజిక్స్ కాని కెమిస్ట్రీ కాని ఒక క్రమపద్ధతిలో నేర్చుకుంటామో, శాస్త్రం కూడా అలాగే నేర్చుకోవాలి. బోధ ఉన్న చోట ప్రశ్నలకు, సందేహాలకు చోటు ఉంటుంది. గుడ్డిగా నమ్మరు. శిష్యుడు అనేక ప్రశ్నలు వెయ్యవచ్చు.

ఆ బోధను శ్రద్ధగా వినాలి. అందువల్లనే కృష్ణపరమాత్మ అనేకచోట్ల శృణు, శృణు, శృణు అంటాడు. ఆత్మజ్ఞానం కథ విన్నట్టు వింటూపోతే కుదరదు. కథ వినేటప్పుడు మెదడుకు మేత పెట్టనవసరం లేదు. కాని ఒక బోధ వింటున్నప్పుడు శ్రద్ధగా వినాలి. ఒకదానితో ఒకటి సమన్వయం కుదరాలి. ఒకచోట జ్ఞానంవల్లనే మోక్షం పొందగలవని చెప్పి, ఇంకోచోట నాలుగు మార్గాల ద్వారా మోక్షం పొందవచ్చని గురువు చెప్పకూడదు. గురువు సరిగ్గా బోధించాలి.

శిష్యుడు ప్రశ్నలు అడగగలగాలి. అర్జునుడు మూడవ అధ్యాయంలో ప్రశ్నలు అడిగాడు, ఈ అధ్యాయంలో అడిగాడు, చాలాచోట్ల అడిగాడు. చివరికి 18వ అధ్యాయంలో కూడా అడిగాడు. దీని అర్థం ఏమిటి? వేదం ఒక క్రమపద్ధతిలో చెప్పబడే శాస్త్రం; దాన్ని అర్థం చేసుకోవాలి, ఆలోచించాలి, ప్రశ్నలు వేయాలి, జీర్ణించుకోవాలి.

ఫిజిక్స్‌లో ఒక సూత్రాన్ని చెప్పాలంటే అది చెప్పి దానిమీద జపం చేయండి అనరు. దాన్ని విడమర్చి చెబుతారు. అలాగే వేదాంతంలో కూడా అహం బ్రహ్మ అస్మి అనే సూత్రం చెప్పాలంటే అది చెప్పి దాన్ని జపం చేయండి అనరు, దాన్ని విశ్లేషించి, విడమర్చి చెబుతాడు గురువు. సోహం పదాన్ని జపం చేయండి అని ఒకవేళ గురువు చెపితే, సోహం, సోహం, శోకం అనేస్తారు చివరికి. పైగా దాన్ని శోకమస్మి అంటారు. అంటే నేను శోకం అనుకుంటారు. అసలు అర్థం నాలో ఉన్న చైతన్యం, బ్రహ్మలో ఉన్న చైతన్యం ఒకటే! ఈ విషయాన్ని జపం చేస్తేనో, నమ్మితేనో కుదరదు. ఈ విషయాన్ని అర్థం చేసుకుని, జీర్ణించుకోవాలి. అది అర్థమయి, జీర్ణించుకుంటే బోధ పూర్తయినట్టు అర్థం. అన్ని అధ్యాయాల్లో వివరించాక, చివర్లో అర్జునుడు అంటాడు –

నష్టో మోహః స్మృతిర్లబ్ధా త్వత్ప్రసాదాన్మయాచ్యుత – 18.73

ఓ కృష్ణా! నా మోహం పోయింది; నాకు నీ బోధ చక్కగా అర్థమయింది అంటాడు.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ఈ 34వ శ్లోకంలో చెబుతున్నది బోధ చేసే గురువు గురించి.

జ్ఞానినః తత్త్వదర్శినః – ఈ వేదాంత శాస్త్రాన్ని బాగా అర్థం చేసుకుని, బాగా బోధించగలిగిన గురువు. జ్ఞానం ఉండటం ఒక ఎత్తు; దాన్ని సరిగ్గా బోధించగలగటం ఇంకో ఎత్తు. జ్ఞానం ఉండగానే సరిపోదు, దాన్ని సరిగ్గా విడమర్చి చెప్పగలగాలి. అటువంటి గురువును **శ్రోత్రియః బ్రహ్మనిష్ఠః** అంటుంది ముండకోపనిషత్తు. బ్రహ్మనిష్ఠ అంటే జ్ఞానం ఉన్న వ్యక్తి! శ్రోత్రియం అంటే బాగా చెప్పగలగిన వ్యక్తి. అటువంటి శ్రోత్రియ బ్రహ్మనిష్ఠ గురువునే కృష్ణపరమాత్మ **జ్ఞానినః తత్త్వదర్శినః** అంటున్నాడు. తత్త్వదర్శి అంటే బ్రహ్మనిష్ఠలో ఉన్న వ్యక్తి. నేను బ్రహ్మను అనే విషయం, అంటే అహం బ్రహ్మ అస్మి – తను అర్థం చేసుకుని జీర్ణించుకున్న గురువే శిష్యునికి తత్త్వమసి అని చెప్పగలడు. అంటే నువ్వు బ్రహ్మవు అని చెప్పగలుగుతాడు.

అంతేకాదు, అతను జ్ఞానినః కూడా. అంటే బోధ చేయగలిగిన శక్తి ఉన్న వ్యక్తి. సంప్రదాయ పద్ధతిలో చెబుతాడు.

ఇతి శుశ్రుమ పూర్వేషాం యే నస్తద్ వ్యాచచక్షిరే – కేన. 4

ఎవరూ ఈ విషయం బోధించలేరు అంటూనే, కేనోపనిషత్తులో గురువు, కాని మా గురువు బోధించినట్టుగా నేను నీకు బోధిస్తాను అంటాడు. ఇటువంటి గురువును సంప్రదాయవిత్ అంటారు.

అసంప్రదాయవిత్ మూర్ఖవత్ ఉపేక్షణీయః

ఒకవ్యక్తి గొప్ప జ్ఞాని అయినా కూడా అతను గురుపరంపరను పాటించకపోతే, అతన్ని బోధ చేసే గురువుగా తీసుకోకూడదు అంటారు శంకరులవారు. వారిని మంత్రోపదేశం చేసే గురువుగానో, ప్రేరణనిచ్చే గురువుగానో

చూడవచ్చు తప్పు, బోధ చేసే గురువుగా చూడకూడదు. అందువల్ల శ్రోత్రియబ్రహ్మనిష్ఠ అయిన గురువు దగ్గరకే వెళ్ళాలి. ఆ గురువు ఏం బోధిస్తాడు? ఆత్మవిద్య బోధిస్తాడు.

గురువు చెబుతాడు సరే మనకు అది అందుకునే అర్హత ఉందా? ఒక పాత్రలో పాలు పొయ్యాలంటే ఆ పాత్ర అనువుగా ఉండాలి. అందులో చిల్లులు ఉండకూడదు. అది సరిగా లేకపోతే పాలు విరిగిపోవచ్చు కూడా. అలాగే మన మనస్సు సిద్ధంగా లేకపోతే ఆ జ్ఞానం సరిగా పొందలేము. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ మూడు అర్హతలను వివరిస్తున్నాడు. ఏమిటవి? **జిజ్ఞాస, వినయం, సేవ.** ఈ జ్ఞానం పొందాలనే తీవ్రమైన తపన ఉండాలి. ఈ జ్ఞానమే జీవితంలో నా సమస్యలను పారద్రోలగలదని తెలుసుకోవాలి – ఇది జిజ్ఞాస. రెండవది వినయం. నా అజ్ఞానాన్ని వినయంగా ఒప్పుకోవాలి. ఇదే చాలా కష్టం. వినయం చూపాలంటే అహంకారాన్ని తగ్గించుకోవాలి. నాకే అన్నీ తెలుసు, నేను అనేక పుస్తకాలను చదివాను అని గొప్పలు చెప్పుకునే వ్యక్తి గురువు దగ్గరకు వెళ్ళలేడు. శిష్యునికి వినయం ఉందో లేదో ఎలా తెలుస్తుంది?

తత్ విద్ధి – గురువు దగ్గరికి వెళితే, ఆయన ఒక క్రమపద్ధతిలో బోధ చేస్తాడు. సరే, కాని శిష్యుడు ఎలా వెళ్ళాలి? **ప్రణిపాతేన** – గురువు దగ్గరకు వెళ్ళి సాష్టాంగనమస్కారం చేయాలి. అది ఎప్పుడు చేయగలడు? శిష్యుడు వినయంగా ఉన్నప్పుడు.

కాని గురువు దగ్గరకు వచ్చి సాష్టాంగనమస్కారం చేసిన ప్రతిశిష్యునికీ జిజ్ఞాస ఉంటుందని చెప్పలేము. చాలామంది ఆచార్యుల దగ్గరకు వెళ్ళి బారులుతీర్చి నిల్చుంటారు. ఎందుకు? వారి సమస్యలను చెప్పుకోవటానికి. మూడవ అబ్బాయికి పెళ్ళి కాలేదనో, రెండవ అబ్బాయికి అమెరికాకి వీసా రాలేదనో, స్థలం తగాదాల్లో పడిందనో, కడుపునొప్పి తగ్గటం లేదనో చెప్పుకుంటారు. పాత్రనెరిగి దానం చేయాలి అంటారు. అలా సమస్యలతో వచ్చిన శిష్యుడికి నువ్వు బ్రహ్మవనో, నువ్వు శరీరానివి కావనో చెపితే వారు వినరు.

పరిప్రశ్నేన – అందువల్ల శిష్యుడు జ్ఞానం కావాలని అడగాలి అంటాడు కృష్ణపరమాత్మ. ప్రణిపాతం చేయాలి. ప్రణిపాతం వినయాన్ని సూచిస్తే, పరిప్రశ్న జిజ్ఞాసను సూచిస్తుంది.

సేవయా – ఇంకొక ముఖ్యలక్షణం సేవ చేయటం. గురువుకు సేవ చేయాలి. గురువుకు ఎందుకు సేవ చేయాలి? అలా చేయటంవల్ల రెండు విధాల ప్రయోజనం ఉంది. శిష్యుడు గురువు దగ్గరికి వచ్చి, అక్కడే ఉండి నేర్చుకుంటాడు కాబట్టి, అతనికి వేరే కర్మలు ఏవీ చేసే అవకాశం ఉండదు. కర్మ చేస్తే చిత్తశుద్ధి పొందుతారని చూశాము కదా! చిత్తశుద్ధి పూర్తిగా పొందకపోతే గురువుకు సేవ చేయటంవల్ల పొందుతారు. ఒకలాభం **చిత్తశుద్ధి పొందటం**.

ఇంకొక లాభం గురుశిష్యుల మధ్య **అనుబంధం** ఏర్పడుతుంది. మనం కొత్తగా ఏదైనా ప్రసంగానికి వెళితే, ప్రసంగం శ్రద్ధగా వినకుండా ఎంతమంది వచ్చారు, ఏ వయస్సువారు ఎక్కువగా ఉన్నారు, అది కూడా స్త్రీలా, పురుషులా వంటి విషయాలను బేరీజు వేస్తాము. అంటే ఆ వాతావరణానికి అలవాటు పడటానికి కొంత

సమయం పడుతుంది. పర్వతారోహణ చేసేవారు ఒకేసారి 29000 అడుగుల ఎత్తు ఉన్న శిఖరానికి చేరుకోరు. ముందు బేస్‌క్యాంపులో కొన్ని రోజులుండి, అక్కడ వాతావరణానికి అలవాటుపడ్డాక నెమ్మది నెమ్మదిగా ఎక్కుతారు.

అలాగే గురువు కూడా శిష్యుల స్థాయికి తగ్గట్టుగా బోధిస్తాడు. ఎలా చెపితే వారికి అర్థమవుతుంది, ఏ జోక్ చెపితే వారు ఆస్వాదిస్తారు తెలుసుకుంటాడు గురువు. అలా గురుశిష్యుల మధ్య అనుబంధం ఏర్పడటానికి కొంత సమయం పడుతుంది. శిష్యుడు సేవ చేయటం ద్వారా ఒకరినొకరు బాగా అర్థం చేసుకుంటారు.

పరమార్థానంద స్వామీజీ, దయానంద స్వామీజీ దగ్గర ఆశ్రమంలో ఉండి, మూడేళ్ళ కోర్సు చేస్తున్నప్పుడు పూజ్య స్వామీజీ వీరిని నోట్సు వ్రాయమనేవారట. అదే పద్ధతిని పరమార్థానంద స్వామీజీ కూడా మొదట్లో పాటించేవారట. శిష్యులు నోట్సు రాయటంవల్ల వారికి ఎంత అర్థమయింది, ఏది అర్థం కాలేదు తెలుస్తుంది గురువుకు. సరిగ్గా అర్థం కాకపోయినా ఫర్వాలేదు, ఒక్కోసారి తప్పుగా అర్థం చేసుకుంటారు.

ఒకసారి స్వామీజీ కుండలినీ యోగం గురించి మాట్లాడుతూ – అది కొన్ని సిద్ధులను ఇస్తుంది కాని జ్ఞానాన్ని ఇవ్వదు. మనకు జ్ఞానమే కావాలని చెప్పారుట. కాని ఎవరో శిష్యుడు హిందూ పేపర్‌లో రాసాడుట– కుండలినీ యోగం మోక్షసాధనమని స్వామీజీ చెప్పారని. అందువల్ల గురుశిష్యుల మధ్య అనుబంధం సరిగ్గా ఉండి, జ్ఞానం సరిగ్గా పొందాలంటే గురుశుశ్రూష దోహదం చేస్తుంది.

శ్లో. 35 **యద్ జ్ఞాత్వా న పునర్మోహమ్ ఏవం యాస్యసి పాండవ ।**
యేన భూతాన్యశేషేణ ద్రక్ష్యస్యాత్మన్యథో మయి ॥
యత్, జ్ఞాత్వా, న, పునః, మోహమ్, ఏవమ్, యాస్యసి, పాండవ,
యేన, భూతాని, అశేషేణ, ద్రక్ష్యసి, ఆత్మని, అథో, మయి ॥

పాండవ!	= ఓ అర్జునా	భూతాని	= సమస్త భూతములను
యత్, జ్ఞాత్వా	= దేనిని తెలిసికొని	అశేషేణ	= నిశ్శేషముగా
పునః	= మరల	ఆత్మని	= (మొదట) నీ ఆత్మయందును
ఏవమ్, మోహమ్	= ఇటువంటి మోహమును	అథో	= తరువాత
న, యాస్యసి	= పొందవో	మయి	= పరమాత్మనైన నాలో
యేన	= ఏ జ్ఞానప్రభావముచేత	ద్రక్ష్యసి	= చూడగలవు

హే పాణ్డవ! యత్ జ్ఞాత్వా (త్వమ్) పునః ఏవం మోహం
న యాస్యసి, యేన భూతాని అశేషేణ ఆత్మని అథో మయి ద్రక్ష్యసి ।

తా: ఓ అర్జునా! ఈ తత్త్వజ్ఞానము నెరింగినచో మరల ఇటువంటి వ్యామోహములో చిక్కుకొనవు. ఈ జ్ఞానప్రభావముతో సమస్త ప్రాణులను నీలో సంపూర్ణముగా చూడగలవు. తరువాత పరమాత్మనైన నాలో చూడగలవు.

సి) జ్ఞానఫలం – శ్లోకాలు 35-37 ముందు శ్లోకం వరకూ జ్ఞానయజ్ఞ సాధనలు, జ్ఞానం పొందే మార్గం చూశాము. ఇప్పుడు జ్ఞానఫలం గురించి చెప్పబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. భిన్నసందర్భంలో భిన్నఫలాలు చెబుతాడు. ఇక్కడ ఈ శ్లోకంలో రెండు ఫలాలు చెబుతున్నాడు.

అవి మోహనాశనం, జీవ-ఈశ్వర ఐక్యదర్శనం.

1. **మోహనాశనం –** మోహనాశనం అవటంవల్ల జీవితంలో పడే ఘర్షణలు పోతాయి. అర్జునుడు కృష్ణపరమాత్మను ఎందుకు శరణు వేడాడు? అతని ఘర్షణవల్లనే. అర్జునునికి ధర్మశాస్త్రం తెలుసు. దుర్యోధనాదులు ఆతతాయిలని అతనికి తెలుసు. అతనే వాడాడు ఆ పదాన్ని. ఆతతాయిలు అంటే ఉరిశిక్ష విధింపబడాల్సిన గొప్ప నేరస్థులు. సామదాన పద్ధతులన్నీ వాడి చూశాడు దుర్యోధనునితో. అయినా అతను పెడచెవిన పెట్టాడు. అలాంటప్పుడు అతనికి దండనే శిక్ష.

అది తెలిసీ అర్జునుని మనస్సులో ఘర్షణ వచ్చింది. దీన్నిబట్టి ఒక విషయం స్పష్టంగా తెలుస్తున్నది. ఎంత జ్ఞానం ఉన్నా, అది మోహంతో కూడితే, ఘర్షణ తప్పదు. ఘర్షణకు మూలకారణం మోహం. మోహం అంటే బంధం. భీష్మద్రోణులమీద ఉన్న బంధం, అర్జునుణ్ణి మోహంలో పడవేసింది. వారు ఈ భూమ్మీద ఉండబోరు అనే విషయాన్ని అతను స్వీకరించలేక పోతున్నాడు. వారు తన చేతిలో మరణిస్తారు అనే నిజాన్ని ఎదుర్కోవటానికి సిద్ధంగా లేనప్పుడు, అడవిలోనే ఎందుకు ఉండిపోలేదు? దానికీ సిద్ధంగా లేడు. ఘర్షణ ఎప్పుడు వస్తుంది? రెండు నిర్ణయాల మధ్య నలిగినప్పుడు వస్తుంది.

భవిష్యత్తును ఎదుర్కోవటానికి సిద్ధంగా లేనప్పుడు వస్తుంది. అది మోహంవల్ల వస్తుంది. కొన్ని నిర్ణయాలు తీసుకోకతప్పదు. దానికి తగ్గ ఫలం అనుభవించక తప్పదు. నిర్ణయం తీసుకోకుండా కొన్నాళ్ళు కాలయాపన చేయటానికి చూస్తాము. తరువాతన్నా తీసుకోవాలిగా? పెళ్ళి చేసుకోవాలా, వద్దా? అమెరికా వెళ్ళాలా, వద్దా? ఈ ఉద్యోగం చేయాలా, వద్దా? సన్యాసి అవాలా, వద్దా? ఏ నిర్ణయం తీసుకున్నా అది సాహసంతో కూడిన వ్యవహారమే. ఫలితం ఎలా ఉంటుందో అనే భయంతో నిర్ణయం తీసుకోవటానికి వెనుకంజ వేస్తాము.

ఎప్పుడైతే ఆత్మజ్ఞానం పొందుతామో, అప్పుడే భవిష్యత్తును ఎదుర్కోవటానికి సిద్ధంగా ఉంటాము. మనం తీసుకునే నిర్ణయం మనకు నచ్చిన ఫలం తీసుకురావచ్చు, నచ్చని ఫలం తీసుకురావచ్చు. కాని జ్ఞాని తీసుకోవాల్సిన నిర్ణయాన్ని ఆలశ్యం చేయడు – ఏదొచ్చినా సమభావంతో స్వీకరిస్తాడు. పెళ్ళి చేసుకోవాలనుకుంటే, వెంటనే చేసుకుంటాడు, మీనమేషాలు లెక్కపెట్టడు.

యద్ జ్ఞాత్వా పాండవ – జ్ఞానం జీవితంలో నిర్ణయాలు తీసుకునే శక్తినిచ్చి, ఘర్షణను తొలగిస్తుంది. అందువల్ల ఈ జ్ఞానం పొందటంవల్ల, ఓ అర్జునా!

మోహం న యాస్యసి – మళ్ళీ ఎన్నడూ నువ్వు మోహంలో పడవు. ఎన్నడూ ఘర్షణకు లోను కావు.

ఏవమ్ – ఇప్పుడు నీకున్న మోహం ఉండదు. ఎందుకన్నాడు ఆ మాట? అర్జునుడే చెప్పుకున్నాడు.

న చైతద్విద్మః కతరన్నో గరీయో యద్వా జయేమ యది వా నో జయేయుః – 2.6

హే కృష్ణా! యుద్ధం చేయటం శ్రేష్ఠమో, చేయకపోవటం శ్రేష్ఠమో అర్థం కావటం లేదు. యుద్ధంలో వారిని మనం జయిస్తామో, లేక వారు మనను జయిస్తారో కూడా తెలియదు. అందువల్ల ఏ నిర్ణయం తీసుకోవాలో తేల్చుకోలేక పోతున్నాను. అటువంటి స్థితినుంచి ఆత్మజ్ఞానం పొందటంవల్ల స్థిరంగా ఉంటాడు. ఇటువంటి మోహంలో మళ్ళీ చిక్కుకోడు.

2. **జీవ ఈశ్వర ఐక్యదర్శనం – యేన భూతాన్యశేషేణ ద్రక్ష్యస్యాత్మన్యథో మయి** – జీవాత్మ పరమాత్మ ఐక్యదర్శనం కలుగుతుంది. ఇది రెండవ ఫలం. కాని కృష్ణపరమాత్మ ఈ ఐక్యాన్ని ప్రత్యక్షంగా చెప్పడు. పరోక్షంగా చెబుతాడు.

ఈ జ్ఞానం పొందాక సమస్త ప్రాణులను నీలో చూడగలవు అంటున్నాడు. తరువాత ఇంకొక వాక్యం చెబుతున్నాడు. సమస్త ప్రాణులను నాలో చూడగలవు అంటున్నాడు. అది అర్థం చేసుకోగలము. భగవంతుణ్ణి విశ్వాధారం, గగనసదృశం అంటాము. ఆకాశం లాగా భగవంతుడు సర్వవ్యాపకుడు, సర్వాధారం. సర్వప్రాణులను భగవంతునిలో చూస్తావు; సర్వప్రాణులను నీలో చూస్తావు. ఇప్పుడు ఈ రెండు వాక్యాలను కలిపితే ఏం అర్థం వస్తుంది? **నువ్వు భగవంతుడివి.**

అల, సముద్రం ఒక్కటే అని చెప్పినట్టువుతుంది. అంత చిన్న అల, అంత పెద్ద సముద్రం ఒకటే ఎలా అవుతాయి? అలలో ఉన్నదీ నీరే, సముద్రంలో ఉన్నదీ నీరే! వాటి స్వరూప దృష్ట్యా రెండూ ఒకటే. అలాగే నేను స్వరూపదృష్ట్యా చైతన్యాన్ని. భగవంతుడు స్వరూపదృష్ట్యా చైతన్యం. అలా చైతన్యపరంగా జీవాత్మ పరమాత్మ ఐక్యం చూస్తాము.

అశేషేణ భూతాని ఆత్మని ద్రక్ష్యసి – సమస్త ప్రాణులను నీలో చూస్తావు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.
అథో మయి – నాలో కూడా చూస్తావు. ఆత్మని అంటే ఇక్కడ వ్యష్టి. మయి అంటే సమష్టి. సమస్త జగత్తును సమష్టిలో చూస్తావు, అది వ్యష్టికి భిన్నంగా లేదు.

శ్లో. 36 **అపి చేదసి పాపేభ్యః సర్వేభ్యః పాపకృత్తమః ।**
సర్వం జ్ఞానప్లవేనైవ వృజినం సంతరిష్యసి ॥
అపి, చేత్, అసి, పాపేభ్యః, సర్వేభ్యః, పాపకృత్తమః,
సర్వమ్, జ్ఞానప్లవేన, ఏవ, వృజినమ్, సంతరిష్యసి ॥

(త్వమ్)	= నీవు	జ్ఞానప్లవేన, ఏవ	= జ్ఞానమనెడి నౌక ద్వారా
సర్వేభ్యః, పాపేభ్యః,	= పాపులందరి	సర్వమ్, వృజినమ్	= సమస్త పాపసముద్రమును
అపి	కన్నా	సంతరిష్యసి	= పూర్తిగా దాటగలవు
పాపకృత్తమః,	= అధికముగా పాపములను		
అసి, చేత్	చేసినవాడవైతే		

(త్వమ్) సర్వేభ్యః పాపేభ్యః అపి పాప-కృత్తమః అసి చేత్ సర్వం
వృజినం జ్ఞాన-ప్లవేన ఏవ సన్తరిష్యసి ।

తా: ఒకవేళ పాపాత్ములందరికన్నా నీవు ఒక మహాపాపివి అయినచో, జ్ఞాననౌక సహాయముతో పాపసముద్రమునుంచి నిస్సందేహముగా పూర్తిగా బయట పడగలవు.

ఇంతకుముందు జ్ఞానంవల్ల కలిగే రెండు ఫలాలను చూశాము. అవి **మోహనాశనం, జీవ ఈశ్వర ఐక్యదర్శనం.** ఇప్పుడు మూడవది చూస్తాము. అది **సర్వపాప నాశనం.**

3. **సర్వపాప నాశనం** – ఆత్మజ్ఞానం పొందితే అన్ని పాపాలూ దగ్ధమవుతాయి. అలా వేరే ఏ మార్గంలోనూ దగ్ధమవవు.

పాపాలను కడిగే ఇంకో మార్గం ప్రాయశ్చిత్త కర్మలు చేయటం. కాని మనం జన్మజన్మలనుంచి ప్రోగుచేసుకున్న పాపాలను దగ్ధం చేయాలంటే ఎన్ని ప్రాయశ్చిత్త కర్మలు చేయాలి? మన పాపాల మూట వందకోట్ల హిమాలయాల కన్నా ఎత్తుగా ఉంది. వీటన్నిటికీ ఎప్పటికి ప్రాయశ్చిత్త కర్మలు చేయగలము? ఒక పాపకర్మకు ఒక ప్రాయశ్చిత్తకర్మ చేయాలి. అది ఒక సమస్య. అదికాక ఒకపక్కనుంచి చేసిన పాపకర్మలకు ప్రాయశ్చిత్తకర్మలు చేస్తూ వస్తుంటే, ఇంకోపక్కనుంచి కొత్త పాపాలను పోగుచేసుకు వస్తున్నాము. అంతేకాదు కొన్ని పాపకర్మలు చేయటానికి తక్కువ సమయం పడుతుంది కాని దాని ఫలాన్ని జన్మజన్మలకూ అనుభవించాల్సి ఉంటుంది.

ఉదాహరణకు పెళ్ళి చేసుకుని, ఆ తరువాత భార్యను వదిలేస్తే అది మహాపాపం కింద వస్తుంది. ధర్మశాస్త్రం ప్రకారం ఆ వ్యక్తి ఆ పాపఫలాన్ని ఏడు జన్మల వరకూ అనుభవిస్తాడుట! ఏడు జన్మలలోనూ అతను స్త్రీగా పుట్టి, అతని భార్య పడ్డ అవస్థలు అతను పడతాడు. అంటే ఈ జన్మలో చేసిన కర్మను, ఏడు జన్మలు అనుభవించాల్సి ఉంటుంది.

ఈ పాపాలను పెద్ద సముద్రంతో పోలుస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అలా పాపాలు జన్మజన్మలకూ పేరుకు పోతుంటాయి.

వృజినమ్ – కృష్ణపరమాత్మ ఈ పాపాలను ఒక మహాసముద్రంతో పోలుస్తున్నాడు. ఆ పాపాలను జ్ఞానం దగ్ధం చేస్తుంది. సంచిత పాపాలనే కాదు, ఆగామి పాపాలను కూడా నాశనం చేస్తుంది. అర్జునుడు గొప్ప పాపాత్ముడు కాదు. అయినా విషయం వివరించటంకోసం కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు –

అపి చేదసి సర్వేభ్యః పాపేభ్యః పాపకృత్తమః – ఒకవేళ పాపాత్ములందరికన్నా కూడా నువ్వు ఒక మహాపాపివి అయి ఉన్నాకూడా;

సర్వం సంతరిష్యసి – సర్వపాపం సంతరిష్యసి. నువ్వు బెంగ పడనవసరం లేదు. నీకు అపరాధభావన ఉండనవసరం లేదు. వీటన్నిటినీ నువ్వు అవలీలగా దాటగలవు. అంటే కొత్త పాపాలు చేయవచ్చా అనకూడదు. జ్ఞానం కలిగితే, అది పాతపాపాలను నాశనం చేయటమే కాదు, కొత్తపాపాలను చేయనివ్వదు కూడా.

జ్ఞానప్లవేన ఏవ (సంతరిష్యసి) – ప్లవః అంటే నౌక. జ్ఞానమనే నౌకతో మహాసాగరాన్ని దాటవచ్చు. వృజినం అంటే పాపసాగరం. అందువల్ల జ్ఞానం పొందటంవల్ల పాపనాశనం జరుగుతుంది.

శ్లో. 37 **యథైధాంసి సమిద్ధో౽గ్నిః భస్మసాత్కురుతే౽ర్జున ।**
జ్ఞానాగ్నిః సర్వకర్మాణి భస్మసాత్కురుతే తథా ॥
యథా, ఏధాంసి, సమిద్ధః, అగ్నిః, భస్మసాత్, కురుతే, అర్జున,
జ్ఞానాగ్నిః, సర్వకర్మాణి, భస్మసాత్, కురుతే, తథా ॥

అర్జున!	= ఓ అర్జునా!	తథా	= అలాగే
యథా	= ఎలాగైతే	జ్ఞానాగ్నిః	= జ్ఞానమనెడి అగ్ని
సమిద్ధః, అగ్నిః	= ప్రజ్వలిస్తున్న అగ్ని	సర్వకర్మాణి	= కర్మలను అన్నింటిని
ఏధాంసి	= సమిధలను	భస్మసాత్, కురుతే	= భస్మమొనరించును
భస్మసాత్, కురుతే	= భస్మమొనర్చునో		

హే అర్జున! యథా సమిద్ధః అగ్నిః ఏధాంసి భస్మసాత్ కురుతే,
తథా జ్ఞాన–అగ్నిః సర్వ–కర్మాణి భస్మసాత్ కురుతే ।

తా: ఓ అర్జునా! ప్రజ్వలిస్తున్న అగ్ని సమిధలను భస్మము చేసినట్లు జ్ఞానమను అగ్ని కర్మలనన్నింటిని భస్మమొనరించును.

4. **సర్వకర్మ నాశనం** – ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ కర్మనాశనం గురించి చెబుతున్నాడు. ఇది నాలుగవ ఫలం. సర్వకర్మ నాశనం జరుగుతుంది. ఇక్కడ కర్మ అంటే కర్మఫలం. శాస్త్రం మూడు రకాల కర్మఫలాల గురించి మాట్లాడుతుందని తెలుసు కదా! అవి – సంచితకర్మఫలం, ప్రారబ్ధకర్మఫలం, ఆగామికర్మఫలం.

సంచిత కర్మఫలం అంటే గతజన్మల్లో ప్రోగుచేసుకుని ఈ జన్మకు తీసుకువచ్చిన పుణ్యపాపాలు. ఆ సంచిత కర్మలోంచి కొన్ని కర్మలు ఫలించి ఈ జన్మను ఇస్తాయి. దాన్ని ప్రారబ్ధకర్మ అంటారు. ప్రారబ్ధకర్మ పుణ్యపాపాలు ఉన్నంతవరకూ ఈ జన్మ ఉంటుంది. అవి క్షయమవగానే, ఈ జీవితం పడిపోతుంది. ఈ జన్మలో కొత్తగా కొన్ని కర్మలు చేస్తాము. వాటివల్ల మరికొన్ని పుణ్యపాపాలు వచ్చి చేరతాయి. వీటిని ఆగామి కర్మ పుణ్యపాపాలు అంటారు. ఈ ఆగామికర్మల్లో కొన్ని వాటి తీవ్రతనుబట్టి ప్రారబ్ధకర్మలుగా మారుతాయి. మరికొన్ని సంచితకర్మల్లో కలుస్తాయి. వాటివల్ల పునరపి జననం, పునరపి మరణం పొందుతూ ఉంటాము.

ఇక్కడ అన్ని కర్మలూ దగ్ధమవుతాయి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. సంచితకర్మలు జ్ఞానాగ్నిలో దగ్ధమవుతాయి, ఆగామి కర్మలు అంటవు. ప్రారబ్ధకర్మ క్షయమవుతుంది. జ్ఞాని తను శరీరం కాదని తెలుసుకుంటాడు కాబట్టి కర్మలను నేను చేస్తున్నాను అనుకోడు. అతను అకర్తా, అభోక్తగా ఉంటాడు కాబట్టి, అతనికి ఆగామికర్మ పుణ్యపాపాలు అంటవు. ప్రారబ్ధకర్మ క్షయమవుతుంది అంటే అతను ప్రారబ్ధకర్మకు చలించడు.

జ్ఞాని ప్రారబ్ధకర్మకు చలించడు అని చెప్పటానికి అనేక ఉదాహరణలు చూడవచ్చు. ఒకటి ముందే చూశాము. పనసపండును కోసేముందు చేతికి, కత్తికి నూనె రాసుకుంటే, దానిలోని జిగురు అంటుకోదు. అలాగే ఎలక్ట్రీషియన్ చేతికి గ్లవ్స్ తొడుక్కుంటే, లైవ్ వైరును పట్టుకున్నా అతనికేమీ కాదు. కారు గతుకుల రోడ్డుమీద వెళుతున్నా, కారులో షాక్అబ్సార్బర్స్ ఉంటే ప్రయాణం చేసే వ్యక్తికి ఏమీ తెలియదు. హెూరున వాన కురుస్తుంటే, రెయిన్‌కోటు వేసుకువెళితే ఆ వ్యక్తి వానలో తడవడు. ఈ ఉదాహరణలన్నింటిలోనూ పరిస్థితి అలాగే ఉంది, పరిస్థితిని ఏమీ మార్చలేదు. కాని దాన్ని ఎదుర్కోవటానికి తనను తాను సిద్ధం చేసుకున్నాడు వ్యక్తి. అలాగే జ్ఞానికి జ్ఞానమనే షాక్ అబ్సార్బర్స్ ఉండటంవల్ల, ప్రారబ్ధకర్మ తెచ్చే పుణ్యపాపాలకు అతను చలించడు. అంటే అతను నాకే ఎందుకు వచ్చిందని బాధపడుతూ కూర్చోడు. తప్పించుకోలేని పరిస్థితిని కూడా నవ్వుతూ స్వీకరిస్తాడు. అందువల్ల జ్ఞానికి ప్రారబ్ధకర్మ ఉన్నా, అతని దృష్టిలో అది లేనట్టే.

ఆ విధంగా సంచితకర్మ నాశనమవుతుంది; ఆగామికర్మ అంటదు; ప్రారబ్ధకర్మ నాశనమయినట్టుగా అనిపిస్తుంది. ఇదీ ఈ శ్లోకం సారాంశం. ఇందులో జ్ఞానాన్ని పెద్ద జ్వాలతో పోలుస్తున్నాడు. జ్ఞానం అగ్ని; మనం చేసే కర్మలన్నీ అగ్నిలో వేసే అన్నిరకాల వస్తువులూను. అందువల్లనే ఆ అగ్నిని పెద్దగా మండుతున్న జ్వాల అన్నాడు. పెద్ద జ్వాలలో ఎటువంటి కట్టెను వేసినా అది కాలిపోతుంది. అలాగే జ్ఞానాగ్నిలో అన్ని కర్మలూ దగ్ధమవుతాయి.

అగ్నిః యథా ఏధాంసి భస్మసాత్ కురుతే – అగ్ని అన్ని రకాల సమిధలను, కట్టెలను బూడిద చేస్తుంది. కాని అది ఎటువంటి అగ్ని అయి ఉండాలి?

సమిద్ధః అగ్నిః – బాగా ప్రజ్వలిస్తున్న అగ్ని అయి ఉండాలి. ఒకవేళ అది చిన్నమంట అయి, దానిమీద పెద్ద కుర్చీ గాని, బల్ల గాని వేస్తే, దాన్ని దగ్ధం చేసే బదులు ఆ మంటే ఆరిపోతుంది. అందువల్ల అగ్నిలో ఏదైనా వేసేముందు ఆ అగ్ని బాగా మండేలాగా చూడాలి.

అలాగే మీరు వేదాంతం వింటున్న కొత్తల్లో జ్ఞానం పొందుతారు కాని అది ఒక చిన్నమంటగా మాత్రమే ఉంటుంది. ఈ మిడిమిడి జ్ఞానంతో తక్కిన పుస్తకాలు చదివితే, ఉన్న సందేహాలు తీరక పోగా, మీరు పొందిన గీతాజ్ఞానమనే అగ్నిని ఆర్పివేస్తాయి అవి. **అందువల్ల మీకు జ్ఞాననిష్ఠ కలిగే వరకూ, ఒక ప్రత్యేకమైన ఆచార్యుని వద్ద, ఒక ప్రత్యేకమైన పరంపరలో విద్యను కొనసాగించాలి.** అనేకమంది ఆచార్యుల ప్రసంగాలు విన్నా, అనేక పుస్తకాలు చదివినా, మిమ్మల్ని అయోమయంలో పడవేయవచ్చు. అందువల్ల ఒక ఆచార్యుని వద్ద నేర్చుకుని, ఏదైనా సందేహాలుంటే ఆ ఆచార్యుణ్ణి అడిగి తెలుసుకుంటే మీ జ్ఞానాగ్ని బాగా ప్రజ్వలిస్తున్న అగ్నిలాగా అవుతుంది. శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేస్తే జ్ఞానాగ్ని బాగా ప్రజ్వలిస్తుంది.

సర్వకర్మాణి భస్మసాత్కురుతే – జ్ఞానాగ్ని అన్ని కర్మలను భస్మం చేస్తుంది.

ముందు శ్లోకంలో **సర్వపాప నాశనం** అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ శ్లోకంలో **సర్వకర్మ నాశనం** అంటున్నాడు. ఈ రెండింటికీ మధ్య ఉన్న భేదమేమిటి? పాపం అన్నా కూడా కర్మే. మరి ఏమిటి భేదం అంటే, ముందు శ్లోకంలో పాపం అంటే పాపమే. పాపాలన్నీ నాశనమవుతాయి. కాని ఈ శ్లోకంలో కర్మ పదం వాడటంవల్ల కర్మవల్ల

వచ్చే **పాప, పుణ్యాలు** రెండూ చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే జ్ఞానాగ్నిలో పాపాలే కాదు, పుణ్యాలు కూడా దగ్ధమవుతాయి అంటున్నాడు.

ఎందుకంటే, పుణ్యకర్మలు కూడా సంసారంలోకే వస్తాయి. పుణ్యకర్మలు స్వర్గలోకానికి తీసుకు వెళతాయి. అక్కడే శాశ్వతంగా ఉండిపోతే బ్రహ్మాండంగా ఉంటుంది. కాని –

క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి

పుణ్యఫలం హరించిపోగానే మళ్ళీ భూలోకంలో పుడతాము అని కృష్ణపరమాత్మ చెప్పాడు. కఠోపనిషత్తులో భూలోకంలో కాని, ఇంకా హీనతరమైన లోకాల్లో కాని పుట్టవచ్చు అని వస్తుంది.

అమెరికా వెళ్ళివచ్చిన వారు ఇండియాకు తిరిగిరాగానే, దోమలు కుట్టి చంపేస్తున్నాయని బాధ పడతారు. జ్ఞానికి ఆ బాధ లేదు; దోమలతో సహజీవన సౌభాగ్యాన్ని అనుభవిస్తాడు. జ్ఞానికి దోమ కుడితే ఏమీ అనిపించదు. అమెరికానే భూతల స్వర్గంగా అభివర్ణిస్తారు. అలాంటిచోటునుంచి మన దేశానికి వస్తేనే నరకంలో పడ్డట్టు బాధపడితే, నిజంగా స్వర్గలోకానికి వెళ్ళి, అనేక సంవత్సరాలు స్వర్గసుఖాలు అనుభవించి, దాన్నుంచి వేరే జన్మ ఎత్తాల్సివస్తే ఎలా ఉంటుందో చూడండి!

వేదాంతం ప్రకారం పాపం వెంటనే దుఃఖాన్ని కలుగజేస్తే, పుణ్యం దుఃఖాన్ని తరువాత కలుగజేస్తుంది. అందువల్ల వేదాంతం ప్రకారం పుణ్యం కూడా బంధమే!

తదా విద్వాన్ పుణ్యపాపే విధూయ నిరంజనః పరమం సామ్యముపైతిః – ముండకమ్ 3.1.3

సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ – 18.66

మోక్షం అంటే పుణ్యపాపాలు తొలగిపోవటం.

జ్ఞానాగ్నిః సర్వకర్మాణి – అంటే జ్ఞానమనే అగ్ని పుణ్యపాపకర్మఫలాలను రెండింటినీ భస్మం చేస్తుంది. అందువల్ల ఈ ఫలాన్ని **సర్వపుణ్యస్యపి నాశః** అని కూడా అనవచ్చు.

శ్లో. 38 **న హి జ్ఞానేన సదృశం పవిత్రమిహ విద్యతే ।**
తత్స్వయం యోగసంసిద్ధః కాలేనాత్మని విందతి ॥

న, హి, జ్ఞానేన, సదృశమ్, పవిత్రమ్, ఇహ, విద్యతే,
తత్, స్వయమ్, యోగసంసిద్ధః, కాలేన, ఆత్మని, విందతి ॥

ఇహ	= ఈ జగత్తునందు	కాలేన	= దీర్ఘకాలము వరకు
జ్ఞానేన, సదృశమ్	= జ్ఞానముతో సమానముగా	యోగసంసిద్ధః	= కర్మయోగము ద్వారా శుద్ధ అంతఃకరణముగలవాడు
పవిత్రమ్	= పవిత్రమైనది	స్వయమ్	= స్వయముగనే
హి	= నిస్సందేహముగా	ఆత్మని	= ఆత్మజ్ఞానమును
న, విద్యతే	= (ఏదియును) లేదు	విందతి	= పొందును
తత్	= ఆ జ్ఞానమును		

హి ఇహ జ్ఞానేన సదృశం పవిత్రం న విద్యతే। తత్ (జ్ఞానమ్)
స్వయం యోగ-సంసిద్ధః కాలేన ఆత్మని విన్దతి।

తా: ప్రపంచమున జ్ఞానముతో సమానముగా పవిత్రమైనది మరియొకటి లేనేలేదు. శుద్ధాంతఃకరణముగల సాధకుడు చాలా కాలము కర్మయోగాచరణము చేసి, ఆత్మయందు అదే జ్ఞానమును స్వయముగా పొందగలడు.

ముందు శ్లోకంతో జ్ఞానఫలం అయిపోయింది. నాలుగు జ్ఞానఫలాలు చూశాము. ఇంకా కొన్ని ఫలాలు ఉన్నాయి కాని అవి తక్కిన సందర్భాలలో చూస్తాము.

డి) జ్ఞానసాధనలు– శ్లోకాలు 38–42 ఇప్పుడు నాలుగు సానుకూల సాధనల గురించి, మూడు వ్యతిరేక సాధనల గురించి చెబుతున్నాడు. చేయవలసిన వాటిని, చేయకూడని వాటిని గురించి చెబుతున్నాడు. మొదటి పాదంలో ఈ జ్ఞానంయొక్క గొప్పదనం గురించి వస్తుంది.

జ్ఞానేన సదృశం పవిత్రమిహ న హి (అస్తి) – ఈ ప్రపంచంలో జ్ఞానంతో సమానమైనది, పవిత్రమైనది ఇంకొకటి లేదు. మరికొన్ని పవిత్రమైన అంశాలున్నాయి. అవి – గంగాస్నానం, ప్రాయశ్చిత్త కర్మ, నామజపం. ఇవన్నీ పాపాలను కడిగివేయగలవు కాని అవి జ్ఞానంతో సమానం కావు. ఎందుకు? ఎందుకంటే, వేదాంతం ప్రకారం ప్రాథమిక పాపం **అజ్ఞానం**. జంధ్యాలపౌర్ణమినాడు చెప్పే సంకల్పంలో **అనాది అవిద్యా వాసనయా** అని వస్తుంది. అవిద్యా అంటే అజ్ఞానం.

ప్రాయశ్చిత్తకర్మ గోహత్య, శిశుహత్య, సువర్ణస్తేయం, సురాపానాల పాపాలను తొలగిస్తుంది కాని అజ్ఞానాన్ని తొలగించదు. అలాగే గంగాస్నానం పాపాన్ని తొలగిస్తుంది కాని అజ్ఞానాన్ని తొలగించదు. అలా గనుక గంగాస్నానానికి అజ్ఞానాన్ని తొలగించే శక్తి ఉంటే, ఇన్ని సంవత్సరాలుగా జ్ఞానబోధ చేయాల్సిన అవసరం లేదు; అప్పుచేసైనా అందరినీ తీసుకువెళ్ళి, బలవంతంగానైనా గంగలో స్నానం చేయించవచ్చు.

మలనిర్మోచనం పుంసాం జలస్నానం దినే దినే।
సకృత్ గీతామ్భసి స్నానం సంసారమలనాశనమ్ ॥

గంగాస్నానం పాపాన్ని కడిగితే, జ్ఞానగంగా స్నానం సంసారాన్ని తొలగించగలదు. అందువల్ల నహి జ్ఞానేన సదృశం పవిత్రమ్ – జ్ఞానంతో సమానంగా పవిత్రమైనది ఇంకొకటి లేదు. ఇప్పుడు సాధన విషయం.

1. **యోగం – యోగ సంసిద్ధః –** సంసిద్ధః అంటే అర్హత ఉన్నవ్యక్తి; సంసిద్ధుడై ఉన్న వ్యక్తి; చిత్తశుద్ధి పొందిన వ్యక్తి; జ్ఞానమనే విత్తనం, మోక్షవృక్షంగా పెరిగి తనకు ఆనంద ఫలమిస్తుందని సంసిద్ధుడైన వ్యక్తి. భూమిలో విత్తనాన్ని నాటేముందు భూమిని చదును చేయాలి; నీరు జల్లాలి; అలా కొన్ని జాగ్రత్తలు తీసుకోవాలి. అలాగే జ్ఞానమనే విత్తనం మనస్సనే భూమిలో పెరగటానికి మనస్సును సిద్ధం చేయాలి. మనస్సును ఎలా సిద్ధం చేయాలి? యోగం ద్వారా చేయాలి. ఈ యోగం రెండు విధాలు – **కర్మయోగం, ఉపాసనయోగం**.

నిజానికి మన వైదిక సాంప్రదాయమే మనం ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి మార్గాన్ని సిద్ధం చేసింది. వేదం మనకు ఆత్మజ్ఞానం కావాలా అని అడగదు. తల్లి తన పిల్లలకు ఏది మంచో ఎలా నిర్ణయిస్తుందో, అలా వేదం మనకు ఆత్మజ్ఞానం మంచిదని నిశ్చయించి, ఆ మార్గంలో వెళ్ళటానికి మన మనస్సును సిద్ధం చేసుకోవటానికి మార్గనిర్దేశం కూడా చేసింది. వేదం గొప్పతనం, దాని ప్రాథమిక ఉద్దేశ్యం ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలే అయినా కూడా, అది వ్యావహారిక ఎదుగుదలను నిర్లక్ష్యం చేయలేదు. అందువల్ల యోగ సంసిద్ధః అంటే ధర్మపరమైన జీవన విధానానికి సిద్ధపడ్డ మనస్సు కలవాడు. అలా సిద్ధపడితే అదే అతని శారీరక ఆరోగ్యం, మానసిక ఆరోగ్యం, భావపర ఆరోగ్యం, నైతిక ఆరోగ్యం, బుద్ధిపర ఆరోగ్యం – అలా అన్నిటినీ సమన్వయ పరుస్తూ, అన్నిటినీ సమకూరుస్తుంది. వైదికభాషలో చెప్పాలంటే అతన్ని సాధనచతుష్టయ సంపన్నుణ్ణి చేస్తుంది.

తత్ విందతి – అతను జ్ఞానం పొందుతాడు. ఎక్కడ పొందుతాడు ఈ జ్ఞానాన్ని?

ఆత్మని – స్వచ్ఛమైన మనస్సులో. ఏ జ్ఞానమైనా కూడా బుద్ధిలోనే కలగాలి. ఆత్మలో కాదు. ఈ జ్ఞానం పొందటానికి ఎంతకాలం పడుతుంది? కృష్ణపరమాత్మ ఇంత కాలంలో అని హామీ ఇవ్వదలచుకోలేదు. ఎందుకంటే, లౌకిక విద్యలో కూడా, కాలేజీలో అధ్యాపకుడు విద్య నేర్పించగలడు కాని ఎన్ని ప్రయత్నాల్లో ఆ విద్యార్థి పాసవుతాడో చెప్పలేడు. ఒకవ్యక్తి సి.ఎ. పరీక్ష 27 సార్లు రాశాడుట. అన్నిసార్లూ ఫెయిలవుతూ వస్తున్నాడు. 27వ సారి రాసి బయటకు వచ్చాక, ఒకచోట 'జీసస్ నెవ్వర్ ఫెయిల్స్' అనే బోర్డు చూశాడుట. అతను వెళ్ళి దాని కింద 'లెట్ హిమ్ ట్రై సి.ఎ.' అని రాశాడుట. అతను ఎంతగా విసిగిపోయాడంటే, జీసస్ కూడా ఆ పరీక్ష ఫెయిలవుతాడని నిర్ణయించేసుకున్నాడు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ఇంత కాలంలో పొందుతాడు అని చెప్పలేదు. **కాలేనాత్మని విందతి** – అంటే కొంతకాలంలో పొందుతాడు అని అర్థం. ప్రయాణం చేసేటప్పుడు ఇంకా ఎంతదూరం ఉందని అడగకండి, ప్రయాణాన్ని ఆస్వాదించండి. అలాగే జ్ఞానమార్గంలో ప్రయాణం చేసేటప్పుడు కూడా ఇంకా ఎప్పుడు మోక్షం పొందుతాను అని అడగకండి. ఆస్వాదించండి.

శ్లో. 39 **శ్రద్ధావాన్ లభతే జ్ఞానం తత్పరః సంయతేంద్రియః ।**
జ్ఞానం లబ్ధ్వా పరామ్ శాంతిమచిరేణాధిగచ్ఛతి ॥
శ్రద్ధావాన్, లభతే, జ్ఞానమ్, తత్పరః, సంయతేంద్రియః,
జ్ఞానమ్, లబ్ధ్వా, పరామ్, శాంతిమ్, అచిరేణ, అధిగచ్ఛతి ॥

సంయతేంద్రియః	= జితేంద్రియుడు	జ్ఞానమ్, లబ్ధ్వా	= (ఈ) జ్ఞానమును పొంది
తత్పరః	= సాధన పరాయణుడు	అచిరేణ	= తత్క్షణముననే
శ్రద్ధావాన్	= శ్రద్ధ గలవాడు	పరామ్, శాంతిమ్	= పరమశాంతిని
జ్ఞానమ్	= ఈ తత్త్వజ్ఞానమును	అధిగచ్ఛతి	= పొందును
లభతే	= పొందును		

శ్రద్ధావాన్, తత్పరః, సంయత-ఇన్ద్రియః జ్ఞానం లభతే ।
జ్ఞానం లబ్ధ్వా అచిరేణ పరాం శాన్తిమ్ అధిగచ్ఛతి ।

తా: జితేంద్రియుడు, సాధన పరాయణుడు శ్రద్ధాళువైన మనుజునకు ఈ భగవత్తత్త్వజ్ఞానము లభించును. ఆ జ్ఞానము కలిగిన వెంటనే అతడు భగవత్తత్త్వరూపమైన పరమశాంతిని పొందును.

ఈ శ్లోకంలో మరికొన్ని సాధనలు చూస్తాము.

2. **శ్రద్ధ** – శాస్త్రంమీద నమ్మకం పెట్టుకోవాలి. శాస్త్రం చెప్పింది స్పష్టంగా అర్థం కాకపోయినా; దాంట్లో ఏవైనా సందేహాలు వచ్చినా, శాస్త్రంమీద శ్రద్ధ పోగొట్టుకోకూడదు. ఆ సందేహాలను పక్కనపెట్టి వింటూనే వుండాలి. ఇది నేను నమ్మలేను; ఇది నాకు స్పష్టంగా అర్థం కాలేదు అనిపించినా, కనీసం గీత చివరివరకూ అధ్యయనం చేయాలి. **అలా ఆపకుండా వింటూపోతే, చివరికొచ్చేలోపు ఆ సందేహాలు వాటంతట అవే తీరతాయి.** అంతదాకా ఆగలేకపోతే, గురువును ప్రశ్నలు అడగండి. గురువు ప్రశ్నలకు భయపడడు. జవాబులు చెప్పటానికి ఎప్పుడూ సిద్ధంగానే ఉంటాడు. వేదాంతవిజ్ఞానం అర్థం చేసుకోవాలంటే సందేహాలను తీర్చుకోవాలి. మీకు సందేహాలు రాకపోయినా గురువు సందేహం కలుగజేసి, దాన్ని తీరుస్తాడు. (కొన్ని చోట్ల స్వామీజీ మీకిక్కడ ఒక సందేహం రావాలి, ఒకవేళ మీకు రాకపోయినా నేనే ఆ సందేహాన్ని చెప్పి, జవాబు చెబుతాను అంటారు.)

సందేహాలు తీర్చటానికి ప్రత్యేకంగా కొన్ని గ్రంథాలున్నాయి. వాటిని సిద్ధిగ్రంథాలు అంటారు. మనం ఎటువంటి ప్రశ్నలను వేయాలో అవే సూచిస్తాయి. అందువల్ల ఏదైనా అర్థం కాకపోతే, శాస్త్రాన్ని ప్రశ్నించకూడదు. మనం సరిగ్గా అర్థం చేసుకున్నామా లేదా అని చూడాలి.

శ్రద్ధావాన్ లభతే జ్ఞానమ్ – అందువల్ల శ్రద్ధ ఉన్న వ్యక్తికే జ్ఞానం కలుగుతుంది. శ్రద్ధవల్ల నిశ్చయజ్ఞానం కలుగుతుంది. ఈ నిశ్చయజ్ఞానం గురువుకూ కలుగుతుంది; శిష్యునికీ కలుగుతుంది. వేదాంతం నిశ్చయజ్ఞానాన్ని, సంపూర్ణజ్ఞానాన్ని ఇస్తుంది.

3. **తపన** – తపన ఉన్న విద్యార్థికి ఈ జ్ఞానం కలుగుతుంది. **తత్పరః** అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. గురువును ప్రశ్నలు అడగాలి అన్నారు కదా అని ఏది పడితే అది అడగకూడదు. ఒక నెలంతా గీతాబోధ చెప్పాక, గురువు ఏదైనా సందేహాలుంటే అడగండి అంటే – గుడిలో ప్రదక్షిణలు ఎందుకు చేస్తారు అని అడిగితే గురువుకు ఎలా ఉంటుంది? ప్రశ్న అడగాలి అంటే ముందు విషయం అర్థం కావాలి. అంటే శిష్యుడు మననం చేయాలి.

మననం చేయకపోతే, న్యాయబద్ధమైన ప్రశ్నలు ఉదయించవు. మననం చేయకపోతే అసలు సందేహాలే రావు, లేదా అర్థంలేని సందేహాలు కలుగుతాయి. తత్పరః అంటే తపన ఉండాలి. హోమ్‌వర్క్ చేయాలి; పూర్తి ఏకాగ్రతతో వినాలి. ఈ ఏకాగ్రత లేకపోతే గీతాబోధవల్ల లాభం పొందదని చెప్పలేము. ఏవో కొన్ని విషయాలు అర్థమవుతాయి; కనీసం కొన్ని జోక్స్ తెలుస్తాయి; ప్రాణాయామం గురించి కాని వేరే ఏదైనా విషయం గురించి కాని తెలుస్తాయి. తపన లేకపోతే ఆశించిన ఫలం రాదు. జ్ఞానం పొందలేరు. అందువల్ల నేర్చుకోవాలన్న తపన ఉండాలి.

4. **ఇంద్రియనిగ్రహం** – ఇంద్రియనిగ్రహం ఉండాలి. దీన్ని **సంయతేంద్రియః** అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఒక గంటసేపు క్లాసు వినాలంటే పూర్తి ఏకాగ్రత చూపాలి. వేదాంతం ఒక శాస్త్రం. అది ఒక క్రమపద్ధతిలో నేర్చుకోవాలి. ఒకదానిమీద ఆధారపడి ఇంకొకటి వస్తుంది. అందువల్ల ఏకాగ్రతతో వినకపోతే విషయం అర్థం కాదు.

జ్ఞానం లబ్ధ్వా – అందువల్ల ఆత్మజ్ఞానం పొందాలంటే **శ్రద్ధ, తపన, ఇంద్రియనిగ్రహం** ఉండాలి. ఇవి ఉంటే ఆ వ్యక్తి జ్ఞానం పొందుతాడు. జ్ఞానం పొందితే కలిగే ఫలం ఏమిటి?

పరామ్ శాంతిమ్ అధిగచ్ఛతి – పరమశాంతిని పొందుతాడు. ఫలం ఎప్పుడో మరణించాక వస్తుందనటం లేదు. ఇక్కడే, ఇప్పుడే ఫలం పొందుతాడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. గీత మీకు మానసిక ప్రశాంతత చేకూరుస్తుంది. అది కూడా మామూలు శాంతి కాదు; **పరమశాంతి**. ఇది నిజంగా పొందుతామా అని అడగకండి. ప్రతిజ్ఞాని తన అనుభవంలోంచి చెబుతాడు – తాను పరమశాంతిని పొందినట్టుగా. ఎప్పుడు పొందుతాడు?

అచిరేణ – వీలున్నంత త్వరగా పొందుతాడు. మీరు పొందిన జ్ఞానం, మీకు జ్ఞానఫలాన్నివ్వాలంటే మీ అలవాట్లు సమస్యలకు అతీతంగా ఎదగాలి. మీ అలవాట్ల గురించి కృష్ణపరమాత్మ ఆరవ అధ్యాయంలో చర్చిస్తాడు. జ్ఞానం పొందినంత మాత్రాన మీకున్న అలవాట్లు పోవు.

ఉదాహరణకు మీరు మీ టూత్‌బ్రష్‌ను, పేస్టును మీ బాత్రూమ్‌లో పడమర దిక్కునుంచి తూర్పు వైపుకు మార్చారనుకోండి. అప్పుడేమవుతుంది? మీరు బాత్రూమ్‌లోకి వెళ్ళగానే మీకు తెలియకుండానే, అప్రయత్నంగానే, మీ చెయ్యి పడమర దిక్కుకి వెళుతుంది. అది తూర్పుదిక్కులో ఉంది అని మీకు తెలుసా లేదా? చక్కగా తెలుసు! ఎవరో వాస్తు బాగోలేదు, అటునించి ఇటు మార్చు అంటే మీరే స్వయంగా మార్చారు. ఇక్కడ సమస్య ఏమిటి? **అజ్ఞానం కాదు, అలవాటు**.

అందువల్ల మీ కర్మలు, మీ స్పందనలు రెండు అంశాలమీద ఆధారపడి ఉంటాయి. ఒకటి మీ జ్ఞానం, ఇంకొకటి మీ వాసనలు. మీ సమస్యను జ్ఞానం కొంతవరకు పరిష్కరిస్తుంది కాని మీ వాసనలు లేదా మీ అలవాట్లు అడ్డు పడుతుంటాయి. మీ అలవాట్లను మీరు ప్రయత్నపూర్వకంగా మార్చుకోవాలి. ఆత్మన్యూనతా భావన, ఈర్ష్య, కోపం, చిరాకు, ఒంటరితనం భావాలను తొందరగా పారద్రోలలేరు. అవి ఎంతగా మీలో కూరుకుపోయి ఉన్నాయంటే మీరు ఒక్కొక్కదాన్ని విడివిడిగా అతి ప్రయత్నంమీద పారద్రోలాలి. అది ఎంతసేపట్లో సాధ్యం అవుతుందన్నది మీ శ్రద్ధమీద, మీరు దానికి కేటాయించే సమయంమీద, మీరు దానికిచ్చే ప్రాముఖ్యతమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ఎంతసేపట్లో అవుతుందో చెప్పడు – కాని మీరు మారతారు, మారాలి. మారకపోతే మీ కుటుంబసభ్యులే నువ్వు గీత నేర్చుకుని ఏం సాధించావు అంటారు.

శ్లో. 40 **అజ్ఞశ్చాశ్రద్ధధానశ్చ సంశయాత్మా వినశ్యతి ।**
నాయం లోకోఽస్తి న పరో న సుఖం సంశయాత్మనః ॥

అజ్ఞః, చ, అశ్రద్దధానః, చ, సంశయాత్మా, వినశ్యతి,
న, అయమ్, లోకః, అస్తి, న, పరః, న, సుఖమ్, సంశయాత్మనః ॥

అజ్ఞః	= వివేకహీనుడు	సంశయాత్మనః	= సంశయాత్మునకు
చ	= ఇంకా	అయమ్, లోకః	= ఈ లోకము
అశ్రద్దధానః	= శ్రద్ధారహితుడు	న, అస్తి	= ఉండదు
సంశయాత్మా	= సంశయంతో ఉన్నవాడు	న, పరః, చ	= పరలోకమూ ఉండదు
వినశ్యతి	= భ్రష్టుడై నశించును	న, సుఖమ్	= సుఖము ఉండదు

అజ్ఞః చ అశ్రద్దధానః చ సంశయ–ఆత్మా వినశ్యతి ।
సంశయాత్మనః అయం లోకః న అస్తి, న పరః (లోకః), న (చ) సుఖం (అస్తి) ।

తా: అవివేకియు, శ్రద్ధారహితుడును అయిన సంశయాత్ముడు పరమార్థ విషయమున అవశ్యము భ్రష్టుడే యగును. అటువంటి సంశయాత్మునకు ఈ లోకమందు గాని, పరలోకమందుగాని సుఖము ఉండదు.

ఇంతవరకూ కొన్ని సాధనలు చెప్పాడు. మనం పెంపొందించుకోవాల్సిన కొన్ని సానుకూల లక్షణాలను చెప్పాడు. ఇప్పుడు మనం పారద్రోలాల్సిన మూడు వ్యతిరేక లక్షణాల గురించి చెబుతున్నాడు. అవి – **అజ్ఞానం, అశ్రద్ధ, సంశయం**.

1. **అజ్ఞానం** – వ్యావహారిక జీవనంలో కూడా అజ్ఞానం పనికిరాదు. రైల్వేస్టేషన్‌కు వెళ్ళాలంటే ఏదైనా రోడ్డు మూసేసారా, ఆ రోజు ఆ రైలు వెళుతోందా అనే కనీసవిషయాలు తెలియాలి. కొంతమంది నేను వేదాంతానికి వచ్చాను కాబట్టి నేను వార్తాపత్రికలు చదవను అంటారు. వాటిలో అనేక అనవసరమైన విషయాలు ఉంటే ఉండవచ్చు గాక, కాని అవసరమైన విషయాలు కూడా ఉంటాయి. అందువల్ల వ్యావహారిక జీవితం బాగా సాగించాలంటే దాని గురించిన జ్ఞానం ఉండాలి.

2. **అశ్రద్ధ** – శాస్త్రంమీద శ్రద్ధ ఉండదు కొందరికి.

3. **సంశయం** – సంశయాత్మక బుద్ధి ఉన్నతను ఈ ముగ్గురిలోకీ ఎక్కువగా అవస్థ పడతాడు. ఇతన్ని ఇంగ్లీషులో **డౌటింగ్ థామస్** అంటారు. ఇతను ఎందుకు ఎక్కువగా అవస్థ పడతాడు?

అజ్ఞానం ఉన్న వ్యక్తిని తీసుకుందాం ముందు – అతనికి లౌకికజ్ఞానం లేదు కాని, శాస్త్రంమీద శ్రద్ధ ఉంది. అతను అజ్ఞానంవల్ల ఇహలోకసుఖాలను పొందలేక పోవచ్చు కాని శాస్త్రంమీద శ్రద్ధవల్ల పరలోకసుఖాలు పొందుతాడు. శాస్త్రం చెప్పిన కర్మలు తూచా తప్పకుండా పాటిస్తాడు కాబట్టి స్వర్గలోకానికి వెళ్ళి, అక్కడ సుఖాలను పొందుతాడు.

ఇక రెండవరకం వ్యక్తి దగ్గరకు వస్తే – అతను శాస్త్రాన్ని నమ్మడు. కర్మ, పుణ్యం, పాపం, స్వర్గం, నరకం – ఇవేమీ లేవు పొమ్మంటాడు. కాని లౌకికజ్ఞానం మెండుగా ఉంది. అందువల్ల అతను ఇహలోక సుఖాలను బాగా అనుభవిస్తాడు. కాని శాస్త్రంమీద శ్రద్ధ లేదు కాబట్టి శాస్త్రం చెప్పిన కర్మలు చేయడు కాబట్టి, పరలోకసుఖం ఉండదు. అంటే అజ్ఞాని పరలోకసుఖాలను పొందితే, శ్రద్ధలేని వ్యక్తి ఇహలోకసుఖాలను పొందుతాడు. కాని సంశయాత్మక బుద్ధి ఉన్నతను మాత్రం రెంటికీ చెడ్డ రేవడవుతాడు.

శాస్త్రం చెప్పింది అవుతుందో లేదోననే సంశయంవల్ల పరలోకసుఖం పొందడు. ఇహలోకజ్ఞానం ఉన్నా కూడా అతను సందేహాల పుట్ట అవటంవల్ల అనేక సందేహాలు కలుగుతాయి. గీతాబోధలో కూర్చున్నాక ఇంటితాళం సరిగ్గా వేసానా లేదా అనే సందేహం కలుగుతుంది. అంతే ఇంక ఆరోజు గీతాబోధ మెదడులోకి ఎక్కదు. లౌకిక విషయాలమీదే ఇన్ని సందేహాలుంటే, పుణ్యపాపాలమీద ఇంకెంత సందేహం ఉండాలి? అందువల్ల అతనికి ఇహలోకసుఖమూ లేదు, పరలోకసుఖమూ లేదు. ఇప్పుడు శ్లోకం చూద్దాము.

అజ్ఞశ్చాశ్రద్ధధానశ్చ సంశయాత్మా వినశ్యతి – ఈ ముగ్గురు వ్యక్తులు ప్రతికూల లక్షణాలు ఉండటంవల్ల జీవితంలో నష్టపోతారు. ఎవరు వారు? అజ్ఞాని, శ్రద్ధ లేనివాడు, సంశయాత్ముడు నష్టపోతారు. వీరిలో ఎక్కువగా నష్టపోయేది ఎవరు? సంశయాత్ముడు. ఎందుకు?

అయం లోకః న అస్తి, న పరః (లోకః) – అతనికి ఇహలోక సుఖమూ ఉండదు; పరలోక సుఖమూ ఉండదు. మరి మోక్షం మాటేమిటి? ఇహలోక పరలోక సుఖాలే లేనివానికి మోక్షానికి తావేది? అందువల్ల సంశయం మనకు పెద్ద శత్రువు. కుటుంబ సభ్యులమీద, తోటి ఉద్యోగులమీద నమ్మకం ఉండాలి. పిల్లలు ఉద్యోగరీత్యా విదేశాలకు వెళతారు. వారి ప్రవర్తనమీద నమ్మకం ఉండాలి. ఎవరినీ నమ్మకపోతే మనం జీవించలేము. ఒక్కోసారి మన నమ్మకం వీగిపోవచ్చు కూడా. అయినా నమ్మకం పెట్టుకోవటం మానకూడదు. వేదాంతం నేర్చుకుంటే ఏమైనా లాభం వస్తుందా లేదా అనే సందేహం ఉంటే – నేర్చుకుని లాభం లేదు.

న సుఖం సంశయాత్మనః – అందువల్ల సంశయాలు పేరుకుపోయిన వ్యక్తికి సుఖం ఉండదు.

శ్లో. 41 **యోగసన్న్యస్తకర్మాణం జ్ఞానసంఛిన్నసంశయమ్ ।**
ఆత్మవంతం న కర్మాణి నిబధ్నంతి ధనంజయ ॥
యోగసన్న్యస్తకర్మాణమ్, జ్ఞానసంఛిన్నసంశయమ్,
ఆత్మవంతమ్, న, కర్మాణి, నిబధ్నంతి, ధనంజయ ॥

ధనంజయ! = ఓ ధనంజయా! (అర్జునా)
యోగసన్న్యస్త = విధ్యుక్త కర్మలను
కర్మాణమ్ = ఆచరించుచు వాటిని భగవదర్పణము చేయువాడును
జ్ఞానసంఛిన్న = వివేకము ద్వారా
సంశయమ్ = సంశయములను అన్నింటిని తొలగించు కొనినవాడును
ఆత్మవంతమ్ = అంతఃకరణమును వశమునందు ఉంచుకొనిన వాడును అగువానిని
కర్మాణి = కర్మలు
న, నిబధ్నంతి = ఏమాత్రము బంధింపవు

హే ధనఞ్జయ! యోగ–సంన్యస్తకర్మాణం జ్ఞానసఞ్ఛిన్నసంశయమ్
ఆత్మవన్తం కర్మాణి న నిబధ్నన్తి ।

తా: ఓ ధనంజయా! (ఓ అర్జునా!) విధిపూర్వకముగా కర్మలను ఆచరించుచు కర్మఫలములను అన్నింటిని భగవదర్పణము చేయుచు, వివేకము ద్వారా సంశయములను అన్నింటిని తొలగించుకొనుచు, అంతఃకరణమును వశమునందుంచుకొనిన వానిని కర్మలు బంధింపజాలవు.

ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానసాధనకు, దాని ఫలానికి ముక్తాయింపు పలుకుతున్నాడు.

యోగసన్న్యస్త కర్మాణమ్ – యోగః అంటే జ్ఞానం. ఏ జ్ఞానం? నేను ఆత్మను; నేను అకర్తను అనే జ్ఞానం. అకర్తృత్వజ్ఞానాన్ని ఇక్కడ యోగం అంటున్నాడు. ఈ యోగం పాటించటంవల్ల కర్మలన్నిటినుంచీ మనం విముక్తి పొందుతాము. కర్మలు మనశ్శరీరాలకు చెందుతాయి కాని ఆత్మ అయిన నాకు చెందవు అని తెలుసుకుంటాము. వాటి ద్వారా వ్యవహారం నడుపుతాము కాని వాటితో బంధం పెంచుకోము. **ఇది శ్రవణదశ.**

జ్ఞానసంఛిన్నసంశయమ్ – ఇప్పుడు మనన దశ. మననం ద్వారా మనలో ఉన్న సందేహాలను నాశనం చేశాము. నిశ్చయజ్ఞానం పొందాము. ఆత్మ గురించిన నిశ్చయజ్ఞానం కలిగితే చాలు, వేరే ఎవరికీ మనం నచ్చచెప్పాల్సిన పని లేదు. మన మనస్సును మనం ప్రశ్నించుకోవాలి – నువ్వు ఆత్మస్వరూపమని అర్థం చేసుకున్నావా అని. ఒకవేళ బుద్ధి ఒప్పుకోకపోతే దానికి నమ్మకం కలిగేవరకూ శ్రవణం చేస్తూనే ఉండాలి. మననం అంటే నిశ్చయజ్ఞానం. **ఇది మననదశ.**

ఆత్మవంతమ్ – జ్ఞానం పొందగానే సరిపోదు, ఆ జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడ గలగాలి. నోట్సులో రాసుకుంటేను, సీ.డీ.ల్లోకి ఎక్కించుకుంటేను చాలదు. మనకొక సమస్య వచ్చినప్పుడు ఈ జ్ఞానాన్ని దానికి అన్వయించుకోగలగాలి. అందువల్ల ఆత్మవాన్ అంటే అప్రమత్తంగా ఉండే వ్యక్తి, జ్ఞాననిష్ఠలో ఉండే వ్యక్తి. 24 గంటలూ ఆ జ్ఞానం అతనిలో తాజాగా ఉండాలి. అతను ఏ వ్యవహారం నడుపుతున్నా కూడా ఈ విషయం మర్చిపోకూడదు. **ఇది నిదిధ్యాసనదశ.**

కర్మాణి న నిబధ్నంతి – శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేసిన వ్యక్తిని కర్మలు బంధించలేవు.

శ్లో. 42 **తస్మాదజ్ఞానసంభూతం హృత్స్థం జ్ఞానాసినాత్మనః ॥**
ఛిత్త్వైనం సంశయం యోగమ్ ఆతిష్ఠోత్తిష్ఠ భారత ॥
తస్మాత్, అజ్ఞానసంభూతమ్, హృత్స్థమ్, జ్ఞానాసినా, ఆత్మనః,
ఛిత్త్వా, ఏనమ్, సంశయమ్, యోగమ్, ఆతిష్ఠ, ఉత్తిష్ఠ, భారత ॥

తస్మాత్	= అందువల్ల	ఏనమ్, అజ్ఞాన	= ఈ అజ్ఞాన జనితమైన
భారత!	= ఓ అర్జునా!	సంభూతమ్	
హృత్స్థమ్	= (నీ) హృదయమందున్న	ఆత్మనః, సంశయమ్	= నీ సంశయమును

జ్ఞానాసినా	= వివేకమనె ఖడ్గముచే	ఆతిష్ఠ	= స్థితుడవు కమ్ము
ఛిత్త్వా	= ఛేదించి	ఉత్తిష్ఠ	= యుద్ధమునకై లెమ్ము
యోగమ్	= సమత్వరూపకర్మయోగమందు		

హే భారత! తస్మాత్ అజ్ఞాన–సమ్భూతం హృత్స్థమ్ ఆత్మనః
ఏనం సంశయం జ్ఞాన–అసినా ఛిత్త్వా యోగమ్ ఆతిష్ఠ, (యుద్ధాయ చ) ఉత్తిష్ఠ।

తా: కావున, ఓ భారతా! (అర్జునా!) నీ హృదయమందుగల అజ్ఞానజనితమైన ఈ సంశయమును వివేకజ్ఞానమను ఖడ్గముతో రూపుమాపి, సమత్వరూపకర్మయోగమందు స్థితుడవై యుద్ధమునకు సన్నద్ధుడవగుము.

ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ, అర్జునునికి ప్రత్యక్షంగా సలహా ఇస్తున్నాడు. ఓ అర్జునా! నువ్వు కూడా నీ సందేహాలనుంచి బయటపడు. అదే నీకు పెద్ద శత్రువు. నీకు రెండు ముఖ్యమైన పాఠాలు నేర్పాను. **కర్మయోగం పాటించు, చిత్తశుద్ధి పొందు; జ్ఞానయోగం పాటించు, జ్ఞానం పొందు, విముక్తి పొందు.** ఇది గీతయొక్క ప్రాథమిక బోధ. కర్మయోగం జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తికి; జ్ఞానయోగం జ్ఞానం పొందటానికి. అందువల్ల ఇంక నీ సందేహాలను పారద్రోలు.

జ్ఞానాసినాత్మనః సంశయం ఛిత్త్వా – కర్మయోగం గురించీ, జ్ఞానయోగం గురించిన నీ సందేహాలన్నిటినీ జ్ఞానమనే కత్తితో రూపుమాపు. ఈ సందేహాలు ఎటువంటివి?

అజ్ఞానసంభూతమ్ – సందేహాలన్నీ అజ్ఞానంవల్ల ఏర్పడుతాయి. అందువల్ల, జ్ఞానమనే కత్తితో అజ్ఞానజనిత సందేహాలను రూపుమాపు. అతని సందేహాలు ఏమిటి? యుద్ధం చేయాలా, వద్దా? గృహస్థుగా ఉండాలా, సన్న్యాసం స్వీకరించాలా? కర్మయోగం పాటించాలా, జ్ఞానయోగం పాటించాలా? వీటన్నింటి గురించిన సందేహాలు తొలగించుకో. ఎందుకు?

హృత్స్థమ్ – ఆ సందేహాలు నీ మనస్సులో ఏర్పడ్డాయి కాబట్టి నువ్వే వాటిని తొలగించుకోవాలి. గురువు నీకు తోడ్పడగలడే కాని, వాటిని నాశనం చేయటం శిష్యుడే చేయాలి. ఒక మనిషి 64 గుర్రాలను నీటి దగ్గరకు తీసుకువెళ్ళగలడు కాని, 64 మంది ఒక గుర్రానికి నీళ్ళు త్రాగించలేరు. గురువు శ్రుతి ప్రమాణం, యుక్తి ప్రమాణం, అనుభవప్రమాణాల ద్వారా సంశయనివృత్తి చేయగలడు కాని వాటిని తన మనస్సులోంచి శిష్యుడే పారద్రోలగలడు.

యోగమ్ ఆతిష్ఠ – కర్మయోగం పాటించు. అదే నీ ప్రస్తుత పరిస్థితికి సరియైన మార్గం. సన్న్యాసాశ్రమానికి ఇప్పుడు నువ్వు తగవు. గృహస్థుగానే ఉండి, నీ ధర్మాన్ని నిర్వర్తించు. ఆ ధర్మం చేదుగా ఉండవచ్చు, నీ వారిని చంపాల్సి రావచ్చు. కాని తప్పదు.

ఉత్తిష్ఠ భారత – అర్జునా లే, నీ గాండీవం తీసుకో, నీ ధర్మాన్ని నెరవేర్చు.

ఇక్కడితో ఈ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ బోధ ముగిసింది.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే జ్ఞాన, కర్మ సన్న్యాసయోగోనామ చతుర్థోఽధ్యాయః

హరి ఓం తత్సత్

ఇది శ్రీమద్భగవద్గీతయందు, ఉపనిషత్తులయందు, బ్రహ్మవిద్యయందు, యోగశాస్త్రమునందు, శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదమునందు జ్ఞాన, కర్మ, సన్న్యాసయోగము అనే నాలుగవ అధ్యాయము.

స్వామీజీ ఆణిముత్యాలు

సమిద్ధః అగ్నిః – బాగా ప్రజ్వలిస్తున్న అగ్ని అయి ఉండాలి. ఒకవేళ అది చిన్నమంట అయి, దానిమీద పెద్ద కుర్చీ గాని, బల్ల గాని వేస్తే, దాన్ని దగ్ధం చేసే బదులు ఆ మంటే ఆరిపోతుంది. అందువల్ల అగ్నిలో ఏదైనా వేసేముందు ఆ అగ్ని బాగా మండేలాగా చూడాలి.

అలాగే మీరు వేదాంతం వింటున్న కొత్తల్లో జ్ఞానం పొందుతారు కాని అది ఒక చిన్నమంటగా మాత్రమే ఉంటుంది. ఈ మిడిమిడి జ్ఞానంతో తక్కిన పుస్తకాలు చదివితే, ఉన్న సందేహాలు తీరక పోగా, మీరు పొందిన గీతాజ్ఞానమనే అగ్నిని ఆర్పివేస్తాయి అవి. **అందువల్ల మీకు జ్ఞాననిష్ఠ కలిగే వరకూ, ఒక ప్రత్యేకమైన ఆచార్యుని వద్ద, ఒక ప్రత్యేకమైన పరంపరలో విద్యను కొనసాగించాలి.** అనేకమంది ఆచార్యుల ప్రసంగాలు విన్నా, అనేక పుస్తకాలు చదివినా, మిమ్మల్ని అయోమయంలో పడవేయవచ్చు. అందువల్ల ఒక ఆచార్యుని వద్ద నేర్చుకుని, ఏదైనా సందేహాలుంటే ఆ ఆచార్యుణ్ణి అడిగి తెలుసుకుంటే మీ జ్ఞానాగ్ని బాగా ప్రజ్వలిస్తున్న అగ్నిలాగా అవుతుంది. శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేస్తే జ్ఞానాగ్ని బాగా ప్రజ్వలిస్తుంది.

అధ్యాయము 4 - జ్ఞానకర్మసన్న్యాసయోగము సారాంశము

నాల్గవ అధ్యాయాన్ని ప్రధానంగా మూడు భాగాలుగా విభజించవచ్చు. అవి -

1. అవతార రహస్యం	**శ్లోకాలు**	**- 1 -12;**
2. జ్ఞానకర్మ సన్న్యాస యోగం	**శ్లోకాలు**	**- 13-24;**
3. జ్ఞానసాధన ఫలాలు	**శ్లోకాలు**	**- 25-45**

1. అవతార రహస్యం - శ్లోకాలు 1-12: ఈ శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ ఈశ్వర అవతారానికీ జీవజన్మకూ మధ్యనున్న భేదాలను చూపించాడు. చూడటానికి రెండూ ఒకేలా ఉంటాయి. కొన్ని అవతారాల్లో భగవంతుడు కూడా తల్లిదండ్రులకు పుడతాడు; పుట్టినరోజు ఉంటుంది; మనుష్యులలాగానే పెరుగుతాడు. కాని అవతారానికీ, జీవునికీ చాలా భేదాలు ఉన్నాయి. అవి తెలుసుకోవాలి. ఈ అధ్యాయంలో మూడు భేదాలను చూశాము. అవి కారణభేదం, స్వరూపభేదం, కార్యభేదం.

1. **కారణభేదం** - మనుష్యజన్మకు కారణం అజ్ఞానం అయితే, ఈశ్వర అవతారానికి కారణం సర్వజ్ఞత్వం. జీవుడు అజ్ఞానంవల్ల నేను చేస్తున్నాననుకుంటాడు. కర్తగా కర్మలు చేసి, పుణ్యపాపాలు పొంది, వాటిని అనుభవించటానికి పునరపి జననం, పునరపి మరణం పొందుతూ ఉంటాడు. ఈ జన్మలో మనుష్యజన్మకు కారణం- అజ్ఞానం, అహంకారం, కర్త, కర్మఫలం, పుణ్యపాపం, సుఖదుఃఖాలు, పునర్జన్మ.

ఈశ్వరుని విషయానికి వచ్చేసరికి ఈశ్వరుడు సర్వజ్ఞుడు. ఈశ్వరుని అవతారం దయతో, జ్ఞానంతో, కావాలని తెలిసిచేస్తున్న అవతరణ. మనిషిజన్మను **కింద పడటం** అంటే, భగవంతుని అవతారాన్ని **కిందకు దిగటం** అంటారు.

2. **స్వరూపభేదం** - ఈ స్వరూపభేదంలో రెండు భేదాలున్నాయి. ఒకటి- జీవుడు అజ్ఞానంవల్ల జన్మనెత్తుతాడు కాబట్టి అతను బద్ధస్వరూపుడు. ఈశ్వరుడు జ్ఞానంతో శరీరధారణ చేస్తాడు కాబట్టి అతను నిత్యముక్తస్వరూపుడు. రెండు- జీవిశరీరం పంచభూతాలనుంచి ఏర్పడుతుంది. అందువల్ల దాన్ని పాంచభౌతిక శరీరం అంటారు. కాని ఈశ్వరుని విషయంలో మాయనుంచి వస్తుంది కాబట్టి దాన్ని మాయిక శరీరం అంటారు. అందువల్ల భగవంతునిది మాయా మానుషవేషం అంటారు.

3. **కార్యభేదం** - జీవుడు పుట్టేది కేవలం పుణ్యపాపాలను క్షయం చేసుకోవటానికి. పుణ్యపాపాలను క్షయం చేసుకోవాలంటే, సుఖదుఃఖాలను అనుభవించాలి; సుఖదుఃఖాలను అనుభవించాలంటే శరీరం కావాలి.

శరీరం వినా సుఖం వా దుఃఖం వా అనుభోక్తుం నైవ శక్యతే

కాని ఈశ్వరుని విషయంలో అలా కాదు. ఆయన పుణ్యపాపాలకు అతీతుడు. జగత్తును ఉద్ధరించటానికి అవతారం ఎత్తుతాడు. అందువల్ల ఈశ్వరుని రాకను లీలగా వర్ణిస్తారు. దుష్టశిక్షణ, శిష్టరక్షణ చేయటానికి వస్తాడు.

యదా యదా హి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత ।
అభ్యుత్థానమధర్మస్య తదాత్మానం సృజామ్యహమ్ ॥ – 4.7

ఈశ్వరుడు సృష్టికర్త, స్థితికర్త. ఆయన మనం ధర్మబద్ధంగా జీవనం నడపటానికి వేదాలనే మాన్యువల్‌ను ఇచ్చాడు. మనం వాటిని పాటించి, ధర్మబద్ధంగా జీవనం నడపాలని ఆశిస్తాడు. కాని ధర్మానికి గ్లాని కలిగినప్పుడు, ఆయన అవతారం ఎత్తాల్సి ఉంటుంది.

అవతారంలో రెండు పద్ధతుల్లో ధర్మసంస్థాపన చేస్తాడు. ఉదాహరణకు డాక్టర్లు చేసే వైద్యమే తీసుకోండి. కొన్ని సందర్భాలలో ఏదైనా అవయవం పాడయితే, ఆ అవయవాన్ని తీసేస్తారు. పాడయిన గాల్‌బ్లాడర్, యుటిరస్ వంటివి తీసేస్తారు. కాని అలా ఎన్నని తీస్తూపోతారు? చివరికి అంగాలు లేకుండా శరీరమనే బ్యాగు మాత్రమే మిగులుతుంది. రెండవ పద్ధతి – అనారోగ్యం తగ్గటానికి మందులు ఇస్తారు. తలనొప్పిగా ఉంటే శిరచ్ఛేదం చేయలేరు గదా! ఆ నొప్పి తగ్గటానికి మందు ఇస్తారు. భగవంతుడు కూడా ఈ రెండురకాల వైద్యాలూ చేస్తాడు.

నరసింహావతారంలో రాక్షససంహారం చేశాడు. కాని కొన్ని అవతారాల్లో రెండు రకాలుగానూ ధర్మసంస్థాపన చేశాడు. అంటే రాక్షససంహారమూ చేశాడు, జ్ఞానబోధనూ చేశాడు. అది రెండు అవతారాల్లో చేశాడు. అందువల్ల ఈ రెండు అవతారాలు చాలా ముఖ్యం. అవి రామావతారం, కృష్ణావతారం.

రామావతారంలో తనే ధర్మానికి ప్రతీకగా నిలిచాడు; కృష్ణావతారంలో ధర్మాన్ని బోధించాడు. రామాయణం అంటే రామ+అయనం; రాముడు నడిచిన మార్గం. అందువల్ల **రాముడు నడిచిన మార్గంలో నడవండి, కృష్ణుడు చెప్పిన బాటలో వెళ్ళండి** అంటారు. కృష్ణుడు చేసిన పనులు చేయకండి, కృష్ణుడు చెప్పిన బోధను ఆకళింపు చేసుకోండి. లేదు మేము కృష్ణుడు నడిచిన బాటలో నడుస్తాము, కృష్ణుడు వెన్న దొంగతనం చేసినట్టుగా మేమూ దొంగతనం చేస్తామంటే అలాంటివారికి ఒక్కటే జవాబు! దొంగతనం చేసేముందు కృష్ణుడు చిటికెన వేలితో గోవర్ధన పర్వతం ఎత్తాడు కదా, మీరు కూడా ఎత్తండి అనాలి. కృష్ణపరమాత్మ చెప్పాడు – శాస్త్రం మటుమాయమవుతున్నది కాబట్టి దాన్ని అంతరించి పోకుండా రక్షించే బాధ్యత కూడా నాదే అన్నాడు.

స ఏవాయం మయా తేఽద్య యోగః ప్రోక్తః పురాతనః – 4.3

నేను వైదిక ధర్మాన్ని మళ్ళీ నిలబెట్టటంకోసం నీకు చెబుతున్నాను అన్నాడు. అవతార రహస్యం గురించి చెప్పాక, ఒక అందమైన వాక్యంతో ఈ విషయాన్ని ముగించాడు.

జన్మ కర్మ చ మే దివ్యమ్ ఏవం యో వేత్తి తత్త్వతః ।
త్యక్త్వా దేహం పునర్జన్మ నైతి మామేతి సోఽర్జున ॥ – 4.9

ఎవరైతే భగవంతుని గురించి పూర్తిగా తెలుసుకుంటారో, వారు ముక్తిని పొందుతారు. ఇక్కడ గుర్తించాల్సిన విషయం పూర్తిగా తెలుసుకోవటం. ఎందుకంటే భగవంతుని స్వరూపాలు రెండు ఉన్నాయి – సగుణరూపం, నిర్గుణం. నిర్గుణబ్రహ్మకు జననమరణాలు లేవు.

అజాయమానో బహుధా విజాయతే – పురుషసూక్తం

పుట్టకుండా పుట్టాడుట భగవంతుడు. అదెలా? భగవంతుని స్వరూపదృష్ట్యా, చైతన్యదృష్ట్యా, భగవంతునికి పుట్టుక లేదు. సగుణరూపానికే ఉంది. హే అర్జునా! నేను ఎన్నడూ పుట్టలేదు, పుట్టినట్టుగా ఉన్నాను.

అజోఽపి సన్నవ్యయాత్మా భూతానామీశ్వరోఽపి సన్ – 4.6

సగుణబ్రహ్మ, నిర్గుణబ్రహ్మలను ఏడవ అధ్యాయంలో అపరాప్రకృతి, పరాప్రకృతిగా వర్ణిస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ అవతారవర్ణన గీతలో వేరే ఎక్కడా చూడము.

2. జ్ఞానకర్మసన్న్యాసయోగం – శ్లోకాలు 13-24: ఈ అంశం మొత్తం గీతకే ముఖ్యాంశం. సృష్టిని చూడండి – అత్యంత చిన్న అణువునుంచి, అత్యంత పెద్ద సూర్యుడు దాకా అన్నీ నిరంతరం తిరుగుతూనే ఉన్నాయి. కాని ఆత్మ ఎప్పటికీ అకర్త. అనాత్మ ఎప్పటికీ కర్త. ఈ భాగంలో రెండు రకాల కర్మసన్న్యాసం గురించి వివరించాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఎ) సన్న్యాస జ్ఞాని – ఈ విధమైన సన్న్యాసంలో ఒక వ్యక్తి తన కర్మలను త్యజించి సన్న్యాసం స్వీకరిస్తాడు. ఆశ్రమధర్మాల్లో ఇది నాలుగవ ధర్మం కిందకు వస్తుంది. ఇది బాహ్యసన్న్యాసం. దీనికి దీక్ష తీసుకోవాలి, ఇంట్లో ఉండకూడదు.

బి) గృహస్థ జ్ఞాని – ఇంకొక రకం సన్న్యాసంలో బాహ్యంగా ఏమీ మార్పు ఉండదు. అది పూర్తిగా అంతర్గతం. తామరాకుమీద నీటిబొట్టులాగా, సమాజంలో అందరి మధ్య ఉంటాడు. కాని దేనికీ చలించడు.

అనాత్మస్థాయిలో కదలిక ఎన్నడూ ఆగదు. అది నిరంతరం కొనసాగుతూనే ఉంటుంది. అనాత్మ కదలనట్టు కనిపించినా, అవ్యక్తరూపంలో కదలిక ఉంటూనే ఉంటుంది. అందువల్ల **అనాత్మ ఎప్పటికీ కర్త**. అనాత్మస్థాయిలో కర్మను త్యజించలేము; ఆత్మస్థాయిలో కర్మను త్యజించనవసరం లేదు. తెలివైన వ్యక్తి ఏం చెయ్యాలి? అనాత్మస్థాయిలో కర్మను స్వీకరించాలి. కర్మనుంచి పారిపోకూడదు. ఆత్మస్థాయిలో నేను అకర్తను, నేను ఆనందస్వరూపుడను అని అర్థం చేసుకోవాలి. **ఆత్మస్థాయిలో నేను అకర్తను, అనాత్మస్థాయిలో నేను కర్తను** అని తెలుసుకోవటమే జ్ఞానం.

ఈ జ్ఞానం పొందాలంటే వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేయాలి. జ్ఞానయోగం ద్వారా కర్మల నుంచి అంతర్గతంగా విముక్తి పొందటాన్ని అంతరసన్న్యాసం అంటారు. దీనికి కృష్ణపరమాత్మ ఇచ్చిన పేరు **జ్ఞానకర్మసన్న్యాసం.** దీని అర్థం జ్ఞానం, కర్మ రెండూ త్యజించమని కాదు. జ్ఞానేన కర్మసన్న్యాసః అంటే జ్ఞానం ద్వారా కర్మను సన్న్యసించమని.

అది మీ ఇల్లు అమ్మి, అందులోనే అద్దెకున్నట్టు ఉంటుంది. మీరుండే ఇల్లు మీ స్వంతం అయినప్పుడు, గోడకు మేకు కొట్టాలన్నా కూడా పదిసార్లు ఆలోచిస్తారు. అదే అద్దెఇంట్లో ఉంటే క్షణం కూడా ఆలోచించరు. ఇప్పుడు మీ ఇల్లును ఎవరికో అమ్మేశారు కాని అందులోనే ఉంటున్నారు అనుకుందాము. ఇల్లు అదే, వస్తువులు అవే. కాని మీ దృక్పథంలో పెద్ద మార్పు వచ్చింది. కేవలం చిన్న సంతకం పెట్టారు, మీ ఆలోచన మారిపోయింది.

జ్ఞాని కూడా అదే చేశాడు. జ్ఞాని కూడా తన శరీరమనే ఇంటిని భగవానునికి అమ్మేశాడు. కాని ఆ శరీరానికి ధర్మకర్తగా వ్యవహరిస్తున్నాడు. ఈ శరీరంతో వ్యవహారాలు నడుపుతాడు కాని తను అంతర్గత సన్న్యాసం చేస్తాడు. దీన్నే **జ్ఞానకర్మ సన్న్యాసం** అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇందులోని శ్లోకాలన్నీ అద్భుతమైనవి.

యస్య సర్వే సమారంభాః కామసంకల్పవర్జితాః ।
జ్ఞానాగ్నిదగ్ధకర్మాణం తమాహుః పండితం బుధాః ॥ – 4.19

ఎంత మార్పు వస్తుందో అతనిలో! అతనేమీ రాయిలా మారడు. అతను కూడా గెలుపు ఓటమిలను చవిచూస్తాడు. కాని వాటి ప్రభావం అతనిమీద ఎక్కువగా ఉండదు. త్వరగా వాటినుంచి కోలుకుంటాడు.

త్యక్త్వా కర్మఫలాసంగం నిత్యతృప్తో నిరాశ్రయః। – 4.20

జ్ఞాని పనులు చేస్తాడు కాని, వాటికి చలించడు. ఈ జ్ఞాని గురించి వర్ణించేటప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ గృహస్థ జ్ఞాని గురించీ, సన్న్యాస జ్ఞాని గురించీ చెప్పాడు.

కర్మణ్యభిప్రవృత్తోఽపి నైవ కించిత్ కరోతి సః ॥ – 4.20

బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మ హవిర్బ్రహ్మాగ్నౌ బ్రహ్మణా హుతమ్ ।
బ్రహ్మైవ తేన గంతవ్యం, బ్రహ్మకర్మసమాధినా ॥ – 4.24

నిజానికి బ్రహ్మార్పణం శ్లోకం గృహస్థ జ్ఞాని గురించిన వర్ణన. మొత్తం భగవద్గీతలోనే దాన్ని చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకంగా పరిగణిస్తారు. అది భోజనం ముందు పఠిస్తారనే కాదు, గృహస్థ జ్ఞాని గురించి చెబుతుంది కాబట్టి. దీన్నిబట్టి ఏ ఆశ్రమంలో ఉన్నా మోక్షం పొందవచ్చని అర్థమవుతుంది. నిజానికి జ్ఞానం పొందకపోతే సన్న్యాసాశ్రమ జీవనం చాలా భారంగా సాగుతుంది. గృహస్థు – జ్ఞాని అవచ్చు, అజ్ఞాని గానే ఉండిపోవచ్చు, అతను నష్టపోయేదేమీ లేదు. కాని సన్న్యాస జ్ఞాని కాకపోతే చాలా అవస్థ పడతాడు.

3. జ్ఞానసాధన ఫలాలు – శ్లోకాలు 25–42

శ్లోకాలు 25–34 వరకు జ్ఞానస్తుతి వస్తుంది. దీనికి ఒక ప్రత్యేక పద్ధతిని వాడుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అనేక సాధనలను చెప్పి, చివరగా జ్ఞానసాధన అన్నిటికన్నా గొప్పదని నిరూపించబోతున్నాడు.

ఎ) జ్ఞానయజ్ఞసాధనలు– శ్లోకాలు 25–33 ఈ శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ 12 యజ్ఞాల గురించి ప్రస్తావించాడు. అవి టూకీగా – **జ్ఞానయజ్ఞం–** జీవాత్మ పరమాత్మల ఐక్యం నేర్చుకోవటం. ఇది పరావిద్య; **దైవయజ్ఞం** – దేవునికి చేసే పూజలు; **దమయజ్ఞం** – ఇంద్రియనిగ్రహం; **విషయభోగయజ్ఞం** – చేసే పనులను ఈశ్వరార్పణ భావనతో చేయటం; **శమయజ్ఞం** – మనోనిగ్రహం; **ద్రవ్యయజ్ఞం** – దానం; **తపోయజ్ఞం** – ఏదీ అతిగా చేయక పోవటం; **యోగయజ్ఞం** – పతంజలి చెప్పిన అష్టాంగయోగం; **స్వాధ్యాయయజ్ఞం** – శాస్త్రాన్ని పారాయణం చేయటం; **జ్ఞానయజ్ఞం** – అపరావిద్య నేర్చుకోవటం; **ప్రాణమయయజ్ఞం** – ప్రాణాయామాన్ని చేయటం; **ఆహారనియమయజ్ఞం–** ఏం తినాలి, ఎంత తినాలి తెలుసుకుని తినటం.

అన్నింటిలోకి ముఖ్యమైన సాధన ఏమిటి? జ్ఞానయజ్ఞం. శాస్త్రం ద్వారా ఆత్మజ్ఞానం పొందటం. ఇది ఎందుకు చాలా ముఖ్యమైనదంటే - జ్ఞానం ద్వారానే మోక్షం పొందగలము. తక్కిన సాధనలన్నీ సహకారీ సాధనలే.

అందువల్ల జ్ఞానయోగం సాక్షాత్తు సాధన అయితే, తక్కిన సాధనలు సహకారీ సాధనలు. ఆ విషయం కృష్ణపరమాత్మే చెప్పాడు.

శ్రేయాన్ ద్రవ్యమయాద్యజ్ఞాత్ జ్ఞానయజ్ఞః పరంతప ।
సర్వం కర్మాఖిలం పార్థ జ్ఞానే పరిసమాప్యతే ॥ - 4.33

హే అర్జునా! జ్ఞానయజ్ఞమే మోక్షసాధన, తక్కిన సాధనల విషయంలో ఏదో ఒకటో, ఏవో కొన్నో ఎన్నుకోవచ్చు. కాని జ్ఞానయజ్ఞం విషయంలో ఎన్నుకునే అవకాశం లేదు. ఎప్పుడో అప్పుడు జ్ఞానయజ్ఞానికి వచ్చితీరాలి. ఒక గుడిలోకి తూర్పుద్వారంనుంచో, పడమరద్వారంనుంచో, దక్షిణద్వారంనుంచో, ఉత్తరద్వారంనుంచో వెళ్ళవచ్చు. కాని గర్భగుడిలోకి మాత్రం ఒక్కమార్గమే ఉంటుంది. అలాగే చిత్తశుద్ధి పొందటానికి ఏ యజ్ఞమైనా ఎన్నుకోవచ్చు, కాని మోక్షం పొందటానికి ఒక్క మార్గమే ఉంది.

బి) జ్ఞానంపొందే మార్గం- శ్లోకం 34 జ్ఞానాన్ని స్వంతంగా పొందలేము. మన మొహం చూసుకోవటానికి ఎలా దర్పణం వాడతామో, అలా ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి శాస్త్రదర్పణం వాడాలి. ఇందులో గురువుయొక్క ప్రాముఖ్యత గురించి కూడా ప్రస్తావించాడు. గురువుల్లో మూడు రకాలు ఉంటారని చూశాము. వారు - మంత్రోపదేశం చేసే గురువు; ప్రేరణనిచ్చే గురువు; బోధ చేసే గురువు. ఈ ముగ్గురు గురువుల మధ్య ఉన్న భేదాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి మనం. బోధ చేసే గురువు దగ్గరకు వెళ్ళాలి అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయా । ఉపదేక్ష్యంతి తే జ్ఞానం జ్ఞానినస్తత్త్వదర్శినః ॥ - 4.34

ఆ గురువు దగ్గరకు వెళ్ళి నమస్కారం చేయాలి, ప్రశ్నలు వెయ్యాలి, సేవలు చేయాలి. మొదటి రెండింటివల్ల శిష్యునికున్న జిజ్ఞాస, వినయం తెలుస్తాయి. సేవ చేయటంవల్ల గురుశిష్యుల మధ్య అనుబంధం పెరుగుతుంది.

సి) జ్ఞానసాధనలు- శ్లోకాలు 35-37 ఇందులో నాలుగు సానుకూల సాధనల గురించి, మూడు వ్యతిరేక సాధనల గురించి కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు.

1. యోగం - యోగ సంసిద్ధః కాలేనాత్మని విందతి -జ్ఞానమనే విత్తనం మనస్సనే భూమిలో పెరగటానికి మనస్సును సిద్ధం చేయాలి. మనస్సును ఎలా సిద్ధం చేయాలి? యోగం ద్వారా చేయాలి. ఈ యోగం రెండు విధాలు - **కర్మయోగం, ఉపాసనయోగం.**

2. శ్రద్ధ- శాస్త్రంమీద నమ్మకం పెట్టుకోవాలి. ఏవైనా సందేహాలు కలిగినా వింటూపోతే చివరికొచ్చేసరికి ఆ సందేహాలు వాటంతట అవే తీరతాయి. వేదాంతం నిశ్చయజ్ఞానాన్ని ఇస్తుంది.

శ్రద్ధావాన్ లభతే జ్ఞానం తత్పరః సంయతేంద్రియః ।
జ్ఞానం లబ్ధ్వా పరామ్ శాంతిమచిరేణాధిగచ్ఛతి ॥ - 4.39

3. **తపన – తత్పరః** అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. తపన ఉన్న విద్యార్థికి ఈ జ్ఞానం కలుగుతుంది. కొంతమంది గీతాక్లాసులకు వెళ్ళటానికి సిగ్గు పడతారు. ఈ ముసలివయస్సులో వీరు నేర్చుకుంటున్నారేమిటా అని ఎవరైనా నవ్వుతారేమోనని బెరుకు. అలాంటివి పట్టించుకోని తపన ఉండాలి. తపన లేకపోతే ఆశించిన ఫలం రాదు. జ్ఞానం పొందలేరు.

4. **ఇంద్రియనిగ్రహం – సంయతేంద్రియః** అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇంద్రియనిగ్రహం ఉండాలి.

అజ్ఞశ్చాశ్రద్ధధానశ్చ సంశయాత్మా వినశ్యతి – ఈ ముగ్గురు వ్యక్తులు ప్రతికూల లక్షణాలు ఉండటంవల్ల జీవితంలో నష్టపోతారు. అజ్ఞాని, శ్రద్ధ లేనివాడు, సంశయాత్ముడు నష్టపోతారు. వీరిలో ఎక్కువగా నష్టపోయేది సంశయాత్ముడు.

డి) జ్ఞానఫలం – శ్లోకాలు 38–42 కృష్ణపరమాత్మ నాలుగు ఫలాలను పేర్కొన్నాడు. అవి మోహనాశనం, జీవ ఈశ్వర ఐక్యదర్శనం. సర్వపాపనాశనం, సర్వకర్మ నాశనం,

1. మోహనాశనం– మోహనాశనం అవటంవల్ల జీవితంలో పడే ఘర్షణలు పోతాయి. ఘర్షణకు మూలకారణం మోహం. మోహం అంటే బంధం. ఎప్పుడైతే ఆత్మజ్ఞానం పొందుతామో, అప్పుడు భవిష్యత్తును ఎదుర్కోవటానికి సిద్ధంగా ఉంటాము.

2. జీవ ఈశ్వర ఐక్యదర్శనం– జీవఈశ్వర ఐక్యదర్శనం అవుతుంది. అల, సముద్రం ఒకటే అని చెప్పినట్టవుతుంది. అంత చిన్న అల, అంత పెద్ద సముద్రం ఒకటే ఎలా అవుతాయి? అలలో ఉన్నదీ నీరే, సముద్రంలో ఉన్నదీ నీరే. అలాగే స్వరూపదృష్ట్యా నేనూ, భగవంతుడూ ఒకటే. ఇద్దరం ఒకటే చైతన్యస్వరూపం.

3. సర్వపాపనాశనం –ఆత్మజ్ఞానం పొందితే అన్ని పాపాలూ దగ్ధమవుతాయి. **జ్ఞానప్లవేన ఏవ సంతరిష్యసి –** ప్లవః అంటే నౌక. జ్ఞానమనే నౌకతో మహాసాగరాన్ని దాటవచ్చు. వృజినం అంటే పాపసాగరం.

4. సర్వకర్మనాశనం–సంచితకర్మలు దగ్ధమవుతాయి; ఆగామి కర్మలు అంటవు; ప్రారబ్ధకర్మలు చలింపచేయవు. అలా పాపనాశనం అవుతుంది. సర్వకర్మనాశనంలో పాపాలే కాదు, పుణ్యాలు కూడా నాశనమవుతాయి. పుణ్యకర్మలు కూడా పునర్జన్మనిస్తాయి కాబట్టి జ్ఞానికి పునర్జన్మ లేకుండా, పుణ్యకర్మలు కూడా నాశనమవుతాయి.

కర్మాణి న నిబధ్నంతి – శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేసిన వ్యక్తిని కర్మలు బంధించలేవు.

కర్మయోగం జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తికి; జ్ఞానయోగం జ్ఞానం పొందటానికి కావాలి.

కృష్ణపరమాత్మ బోధ సారాంశం కర్మయోగం పాటించు, చిత్తశుద్ధి పొందు, జ్ఞానయోగం పాటించు, జ్ఞానం పొందు, విముక్తి పొందు.

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

అథ పంచమోఽధ్యాయః - కర్మసన్న్యాసయోగః

(ఐదవ అధ్యాయము - కర్మసన్న్యాసయోగము)

ఇంతవరకూ అయిన అధ్యాయాలలో అంటే 2,3,4 లలో కృష్ణపరమాత్మ ప్రాథమికంగా రెండు అంశాలను చర్చించాడు. అవి – సాధన, నిష్ఠ.

సాధన – సాధన విషయంలో ఎన్నుకునే అవకాశం లేదు. ప్రతి ఒక్కరూ కర్మయోగం పాటించి, చిత్తశుద్ధి పొంది, జ్ఞానయోగానికి వచ్చి మోక్షం పొందాలని చూశాము. కర్మయోగం పాటించాలా, జ్ఞానయోగం పాటించాలా అనే అంశంలో మనకు ఎన్నుకునే అవకాశం లేదు. ఎందుకు? కర్మయోగం సాధన, జ్ఞానయోగం సాధ్యం. అలాగే జ్ఞానయోగం సాధన, మోక్షం సాధ్యం. కర్మయోగంవల్ల మోక్షం రావటం లేదు.

ఇప్పుడు కర్మయోగం, జ్ఞానయోగాల మధ్యనున్న అనుబంధాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. కర్మయోగం సాధన అయితే జ్ఞానయోగం సాధ్యం అని చూశాము. సాధన సాధ్యాల మధ్య ఎన్నుకోవటం ఉండదు. రెండు సాధనలు ఉంటే ఏది ఎన్నుకోవాలనే సమస్య వస్తుంది. దీనికి ఉదాహరణగా ప్యాంటు, షర్టుల విషయం చూశాము. రెండు ప్యాంటుల మధ్య ఏది వేసుకోవచ్చుననే సమస్య వస్తుంది, రెండు షర్టుల మధ్య ఏది వేసుకోవచ్చుననే సమస్య వస్తుంది కాని ప్యాంటు, షర్టులలో ఏవి వేసుకోను అనే ప్రశ్నే రాదు. ఎందుకు? అవి రెండూ ఒకకోవకి చెందినవి కావు. అలాగే కర్మయోగం, జ్ఞానయోగం కూడా ఒకకోవకి చెందినవి కావు.

ఇప్పుడు కర్మయోగం సాధన, జ్ఞానయోగం సాధ్యం అని చూశాము కదా! సాధ్యం కావాలంటే సాధన చేయక తప్పదు. అలాగే సాధన చేయటానికి నిశ్చయించుకున్నామంటే సాధ్యం కూడా కోరాలి. ఉదాహరణకు ఎటువెళ్ళాలో తేల్చుకోకుండా బస్సు ఎక్కి లాభమేమిటి? అలాగే ఎక్కడికి వెళ్ళాలో తేల్చుకున్నాకే ఏ బస్సు ఎక్కాలో, దానికి తగ్గ బస్సు ఎక్కాలి.

ఒక డాక్టరు దగ్గరికి వెళ్ళి నాకు కడుపునొప్పిగా ఉందని చెపితే, ఆయన దానికి తగ్గ మందు ఇస్తాడు. అప్పుడు నాకు మందు వద్దు, నాకు కడుపునొప్పి తగ్గాలి అంతే అని అన్నామనుకోండి! డాక్టరు ఏం చేస్తాడు? ముందు కడుపునొప్పికి మందు మానేసి, మన పిచ్చికి తగ్గ మందు ఇస్తాడు. అందువల్ల సాధన ఎన్నుకుంటే దానికి సాధ్యం ఉండితీరాలి. అలాగే సాధ్యం కోరుకుంటే దానికి తగ్గ సాధన చేయాలి. రెండూ ఒకదానితో ఒకటి పెనవేసుకుని ఉన్నాయి. ఒకటి వస్తే, రెండోది వచ్చి తీరుతుంది. అందువల్ల కర్మయోగం పాటించాలా, జ్ఞానయోగం పాటించాలా అని ఎన్నడూ అడగకండి. అది అర్థంలేని ప్రశ్న.

కర్మయోగం సాధన, జ్ఞానయోగం సాధ్యం

ఇదే సూత్రం జ్ఞానయోగానికీ, మోక్షానికీ కూడా వర్తిస్తుంది. జ్ఞానయోగం సాధన, మోక్షం సాధ్యం. ఒకవ్యక్తి తండ్రి పరంగా చూస్తే కొడుకు, కొడుకు పరంగా చూస్తే తండ్రి. అంటే ఆయనకు రెండు హోదాలు ఉన్నాయన్నమాట. జ్ఞానయోగానికి కూడా ఇదే సూత్రం వర్తిస్తుంది. కర్మపరంగా చూస్తే సాధ్యం, మోక్షపరంగా చూస్తే సాధన.

అందువల్ల ఎవరైనా జ్ఞానయోగం సాధనా, సాధ్యమా అని అడిగితే వారికి జవాబు చెప్పకూడదు, దేనిపరంగా అడుగుతున్నారని ఎదురు ప్రశ్నించాలి.

ఇదే విషయం కృష్ణపరమాత్మ పదేపదే చెబుతున్నాడు.

యదా తే మోహకలిలం బుద్ధిర్వ్యతితరిష్యతి ।
తదా గంతాసి నిర్వేదం శ్రోతవ్యస్య శ్రుతస్య చ ॥ – 2.52

శ్రుతివిప్రతిపన్నా తే యదా స్థాస్యతి నిశ్చలా ।
సమాధావచలా బుద్ధిస్తదా యోగమవాప్స్యసి ॥ – 2.53

ఈ రెండు శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ చాలా స్పష్టంగా చెప్పాడు. కర్మయోగం జ్ఞానయోగానికి దారితీస్తే, జ్ఞానయోగం మోక్షానికి దారితీస్తుంది. సాధనవిషయంలో ఇదీ బోధ. ఇంత స్పష్టంగా కృష్ణపరమాత్మ చెప్పినా, ఇప్పటికీ ఈ రెండింటి విషయంలో పొరపాటు పడుతుంటారు చాలామంది. వారు మోక్షానికి కర్మయోగం, జ్ఞానయోగాల్లో ఏదో ఒకటి పాటించవచ్చు అనుకుంటారు. వాటిని మోక్షానికి రెండు మార్గాలు అనుకుని, కర్మమీద శ్రద్ధ ఉన్న వ్యక్తి కర్మ ద్వారా మోక్షం పొందితే, తెలివి ఎక్కువ ఉన్న వ్యక్తి జ్ఞానం ద్వారా మోక్షం పొందవచ్చు అనుకుంటారు. శంకరాచార్యులు కూడా ఈ ఆలోచన అనేక సందర్భాలలో తప్పని వివరించారు.

కర్మయోగం మోక్షానికి దారి తీయదు, జ్ఞానయోగం మాత్రం మోక్షాన్ని ఇస్తుంది.

ఇదీ సాధన గురించిన బోధ.

నిష్ఠ – ఇది జీవనవిధానానికి చెందినది. రెండు మార్గాలున్నాయి. అవి **ప్రవృత్తిమార్గం, నివృత్తిమార్గం**. ప్రవృత్తి మార్గాన్ని గృహస్థాశ్రమంలో పాటిస్తే, నివృత్తిమార్గాన్ని సన్న్యాసాశ్రమంలో పాటిస్తారు. ఈ రెండు ఆశ్రమ ధర్మాలూ ప్రతి ఒక్కవ్యక్తికీ అందుబాటులో ఉంటాయి. పూర్వకాలంలో గురుకులవాసంలో విద్యనభ్యసించిన బ్రహ్మచారికి విద్య ముగించాక, ఈ రెండు ఆశ్రమాల గురించీ చెబుతారు. అతను పెళ్ళి చేసుకుని గృహస్థుగా ధర్మం నెరవేర్చవచ్చు లేదా అక్కడనుంచే సన్న్యాసం స్వీకరించవచ్చు. ఇలా జీవనవిధానాన్ని నిష్ఠ అంటారు.

ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ చెప్పిన విషయాన్ని బాగా అర్థం చేసుకోవాలి. **సాధన విషయంలో వికల్పం లేదు** అంటే ఎన్నుకునే అవకాశం లేదు. కాని **నిష్ఠ విషయంలో వికల్పం ఉంది** అంటే ఇందాక చూసినట్టుగా బ్రహ్మచారి గృహస్థుగా మారవచ్చు లేదా సన్న్యాసిగా మారవచ్చు.

ఏది ఎన్నుకున్నా కూడా రెండు సాధనలూ చేయాలి. అంటే రెండు ఆశ్రమాల్లోనూ రెండు సాధనలూ చేయాలి. ఆ చేసే కర్మనుబట్టి ఆశ్రమం అనే పేరు వచ్చింది. గృహస్థాశ్రమ ధర్మం గృహస్థుకు కర్మయోగం అయితే సన్న్యాసాశ్రమ ధర్మం సన్న్యాసికి కర్మయోగం అవుతుంది. ఇద్దరూ పూజలూ, పారాయణాలూ, ప్రార్థనలూ చేస్తారు. కాకపోతే వారు చేసే ప్రార్థనల్లో తేడా ఉంటుంది. వారు పాటించే పద్ధతిలో తేడా ఉంటుంది. గృహస్థు యజ్ఞోపవీతం వేసుకుంటే, సన్న్యాసి దండం పట్టుకుంటాడు. గృహస్థు సగుణబ్రహ్మను ప్రార్థిస్తే, సన్న్యాసి ఉపనిషత్తు మంత్రాలు జపిస్తాడు. గృహస్థు ఓం నమశ్శివాయ, ఓం నమో నారాయణాయ అంటూ జపాలు చేస్తే; సన్న్యాసి ఓంకారం జపిస్తాడు. గృహస్థు విష్ణుసహస్రనామాలు చదివితే, సన్న్యాసి ఉపనిషత్తులో మహావాక్య మంత్రాలను జపిస్తాడు.

కాని ఇద్దరికీ కర్మయోగం తప్పదు. ఎందుకు? ఇద్దరికీ జ్ఞానయోగానికి కావాల్సిన చిత్తశుద్ధి పొందటానికి అర్హత కావాలి. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ చెప్పాడు – **ఏ ఆశ్రమ జీవితమన్నా తీసుకోండి, కాని స్వధర్మాన్ని పాటించండి**. స్వధర్మాన్ని పాటించటాన్నే **కర్మయోగం** అంటారు. అది పాటించాక జ్ఞానయోగానికి రావాలి. దాన్ని **వేదాంత విచారణ** అంటారు. దానికి ఇద్దరూ కూడా గురువు వద్దకు వెళ్ళి, శాస్త్రాన్ని నేర్చుకుని మోక్షం పొందాలి. **నిష్ఠ విషయంలో వికల్పం ఉంది.**

ఈ రెండు ఆశ్రమధర్మాల్లో ఏది బాగుందని అడిగితే రెండింటిలోనూ లాభనష్టాలు ఉన్నాయి. గృహస్థాశ్రమంలో నాకేం లాభం కనపడటం లేదు అనకండి, లేకపోతే ఇంతమంది ఇందులోకి రానే రారు; కళ్యాణ మంటపాలను రెండు సంవత్సరాల ముందునుంచే ఏర్పాటు చేసుకోరు. ముందు గృహస్థాశ్రమంలో లాభనష్టాలేమిటో చూద్దాము.

లాభం – పంచమహాయజ్ఞాలు చేయటానికి, తద్వారా సమాజసేవ చేయటానికి గృహస్థాశ్రమం చాలా సదుపాయంగా ఉంటుంది. అదికాక అనేక రకాల భద్రతలకు ఆస్కారం ఉంటుంది. ధనకనకవస్తువాహనాలు ఉంటాయి; పిల్లలు ఉంటారు; బంధుమిత్రులు ఉంటారు.

నష్టం – హక్కులు ఉన్నచోట బాధ్యత కూడా ఉంటుంది. పిల్లలు మనని చూడాలంటే వారిని ప్రయోజకులుగా తీర్చిదిద్దే బాధ్యత ఎక్కువగా ఉంది. వారికి ఎల్.కే.జీ.లో సీటు సంపాదించటం దగ్గరనుంచీ పెళ్ళి చేసేదాకా అనేక బాధ్యతలుంటాయి. బాధ్యతలను వెన్నంటి టెన్షన్ ఉంటుంది. పిల్లలు ప్రయోజకులవుతారో లేదో?

గృహస్థాశ్రమంలో భద్రత ఉండటం లాభం, టెన్షన్ నష్టం.

సన్న్యాసాశ్రమంలో లాభనష్టాలేమిటో చూద్దాము.

లాభం – సంసారం లేదు, ఆస్తి లేదు, బంధాలు లేవు కాబట్టి టెన్షన్ లేదు.

నష్టం – గృహస్థుకు ఉండే భద్రత లేదు. ఇల్లు, వాకిలి, ఆస్తిపాస్తులు సమకూర్చుకోలేదు.

సన్న్యాసాశ్రమంలో బాధ్యత లేకపోవటం లాభం, భద్రత లేకపోవటం నష్టం.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ రెండు ఆశ్రమాలనూ స్తుతించాడు నాల్గవ అధ్యాయంలో –

త్యక్త్వా కర్మఫలాసంగం నిత్యతృప్తో నిరాశ్రయః ।
కర్మణ్యభిప్రవృత్తోఽపి నైవ కించిత్ కరోతి సః ॥ – 4.20

నిరాశీర్యతచిత్తాత్మా త్యక్తసర్వపరిగ్రహః ।
శారీరం కేవలం కర్మ కుర్వన్ నాప్నోతి కిల్బిషమ్ ॥ – 4.21

ఒక శ్లోకం గృహస్థాశ్రమంలో ఉండి మోక్షం పొందిన జ్ఞాని గురించి చెపితే, ఇంకొక శ్లోకం సన్న్యాసం స్వీకరించిన జ్ఞాని గురించి చెబుతుంది. అంటే దీనర్థం ఏమిటి?

ఏ ఆశ్రమంలోకి అన్నా వెళ్ళండి, కాని రెండు సాధనలూ పాటించి మోక్షం పొందండి. ఇది కృష్ణపరమాత్మ బోధ సారాంశం.

కాని అర్జునుడు మళ్ళీ అయోమయంలో పడ్డాడు. రెండూ బాగున్నాయంటే రెండింటిల్లో ఏది ఎన్నుకోవాలి? అసలే అతను సందిగ్ధంలో ఉన్నాడు. అతని మనస్సు సన్న్యాసం స్వీకరించమంటోంది, స్వజనులను చంపవద్దంటున్నది. అతను అతని గృహస్థ ధర్మం పాటించాలా, సన్న్యాసం స్వీకరించాలా?

మామూలుగా రెండింటి మధ్య ఎన్నుకోవాలంటే పెద్ద చిక్కే ఎవరికైనా! అబ్బాయికి ఒకటే యూనివర్సిటీలో సీటు వస్తే ఏ సమస్యా లేదు. అదే రెండు యూనివర్సిటీల్లో సీటు వస్తే ఏది ఎన్నుకోవాలి? ఐదుగురు అబ్బాయిల జాతకాలతో మీ అమ్మాయి జాతకం భేషుగ్గా కుదిరితే, ఏ పెళ్ళికొడుకుని ఎన్నుకోవాలి? ఇది పెద్ద సమస్య! స్వంతంగా నిర్ణయం తీసుకోవటానికి జంకుతారు. ఎందుకంటే మీ నిర్ణయాలవల్ల కలిగే పరిణామాలను తట్టుకునే శక్తి ఉండదు.

ఇప్పుడు అర్జునుని పరిస్థితీ అలాగే ఉంది. కృష్ణపరమాత్మ సన్న్యాసం గురించి చాలా స్పష్టంగా చెప్పాడు. కాని తమాషా ఏమిటంటే అంత స్పష్టంగా చెప్పినా కూడా అర్జునుడు కొంత అయోమయంలో పడగలిగాడు. నిజానికి అంత సర్వజ్ఞుడైన కృష్ణపరమాత్మనే నిస్సహాయస్థితిలో వేశాడు. ఎందుకంటే 18వ అధ్యాయంలో కూడా ఇదే ప్రశ్న వేస్తాడు.

సన్న్యాసస్య మహాబాహో తత్త్వమిచ్ఛామి వేదితుమ్ ।
త్యాగస్య చ హృషీకేశ పృథక్ కేశినిషూదన ॥ – 18.1

ఇక్కడ ఐదవఅధ్యాయంలో కూడా ఇదే సన్న్యాసం గురించి అడుగుతున్నాడు. ఈ నేపథ్యంతో ఐదవ అధ్యాయంలోకి అడుగుపెడతాము. దీనిపేరు కర్మ సన్న్యాసయోగం. సన్న్యాసం గురించిన చర్చ వస్తుంది కాబట్టి ఆ పేరు వచ్చింది.

అర్జున ఉవాచ

శ్లో. 1 **సన్న్యాసం కర్మణాం కృష్ణ పునర్యోగం చ శంససి ।**
యచ్ఛ్రేయ ఏతయోరేకం తన్మే బ్రూహి సునిశ్చితమ్ ॥

సన్న్యాసమ్, కర్మణామ్, కృష్ణ, పునః, యోగమ్, చ, శంససి,
యత్, శ్రేయః, ఏతయోః, ఏకమ్, తత్, మే, బ్రూహి, సునిశ్చితమ్ ॥

కృష్ణ!	= ఓ కృష్ణా	యత్	= ఏది
కర్మణామ్, సన్న్యాసమ్	= (ఒకసారి) కర్మసన్న్యాసమును	సునిశ్చితమ్	= నిశ్చయముగా
పునః	= మరొకసారి	మే, శ్రేయః	= నాకు శ్రేయస్కరమో
యోగమ్ చ,	= కర్మయోగమునూ	తత్, ఏకమ్	= ఆ ఒక్కదానిని
శంససి	= ప్రశంసించుచున్నావు	బ్రూహి	= తెలుపుము
ఏతయోః	= ఈ రెండింటిలో		

అర్జున ఉవాచ
హే కృష్ణ! కర్మణాం సన్న్యాసం, పునఃయోగం చ శంససి ।
ఏతయోః యత్ ఏకం శ్రేయః తత్ మే సునిశ్చితం బ్రూహి ॥

తా: అర్జునుడు పలికెను – ఓ కృష్ణా! ఒక్కసారి కర్మసన్న్యాసమును, మరొకసారి కర్మయోగమును ప్రశంసించుచున్నావు. నిశ్చయముగా ఈ రెండింటిలో నాకు ఏది శ్రేయస్కరమో చెప్పుము.

1. నిష్కాద్వయం శ్లోకాలు 1–6– ఇంత స్పష్టంగా కృష్ణపరమాత్మ చెప్పినా కూడా, అర్జునుడు అయోమయంలో పడ్డాడని చూశాము కదా! అందువల్ల అర్జునుని ప్రశ్నతో మొదలవుతుంది ఈ అధ్యాయం. ఓ కృష్ణా నువ్వు రెండు ఆశ్రమాలనూ మెచ్చుకుంటున్నావు.

యోగం చ శంససి – గృహస్థాశ్రమాన్ని మెచ్చుకుంటున్నావు. మన హిందూధర్మంలో గృహస్థాశ్రమాన్ని బాగా స్తుతిస్తారు. ఎందుకు? గృహస్థు సమాజానికి మూలస్తంభం. అతనిమీదే తక్కిన మూడు ఆశ్రమాలూ ఆధారపడి ఉంటాయి. కొన్ని సాంప్రదాయాల్లో సన్న్యాసులను కీర్తిస్తూ, గృహస్థుల దగ్గరకు వెళ్ళకండి, మీరు కూడా బంధాలు పెంచుకుంటారు అంటారు. కాని నిజం కాదు. మన వైదిక సాంప్రదాయం గృహస్థును కీర్తిస్తుంది. అసలు ఆ జీవనవిధానాన్ని కూడా ఆశ్రమం అని పిలవటంలోనే దాని గొప్పదనం తెలుస్తున్నది. అది కూడా ఆధ్యాత్మిక జీవనానికి తోడ్పడుతుంది.

యోగం అంటే కర్మనిష్ఠ. కర్మనిష్ఠ అంటే గృహస్థుయొక్క జీవనవిధానం. శంససి అంటే మెచ్చుకుంటున్నావు. మూడవ అధ్యాయంలో జనక మహారాజు ఉదాహరణ చెప్పాడు. నాలుగవ అధ్యాయంలో 20వ మంత్రంలో కూడా మెచ్చుకున్నాడని చూశాము.

సన్న్యాసం కర్మణాం చ శంససి – సన్న్యాసిని కూడా మెచ్చుకున్నావు. (దాని వెంటనే 4.21 చూశాము)

గృహస్థు గురించి చెప్పినప్పుడు – **కర్మణ్యపి ప్రవృత్తః** అన్నాడు. కర్మలో మునిగి తేలుతున్నవాడు అన్నాడు. సన్న్యాసి గురించి చెప్పినప్పుడు – **త్యక్తసర్వపరిగ్రహః** అన్నాడు. అంటే అన్నీ వదులుకున్న వ్యక్తి అన్నాడు. అంటే కర్మణాం సన్న్యాసం శంససి, యోగం చ. శంకరులువారు యోగం చ, అనుష్ఠానం చ శంససి అని కలిపారు. అంటే ఓ కృష్ణా నువ్వు కర్మయోగాన్నీ మెచ్చుకుంటున్నావు; కర్మ సన్న్యాసాన్నీ మెచ్చుకుంటున్నావు.

యత్ శ్రేయః ఏతయోః ఏకమ్– ఇప్పుడు ఈ రెండింటిలో నేను ఏది పాటించాలో నువ్వే చెప్పు. రెండూ బాగున్నాయి, ఏదైనా ఫర్వాలేదు అనవద్దు అంటున్నాడు. కర్మ అనుష్ఠానం, కర్మత్యాగం రెండూ రెండు భిన్నమార్గాలు. సమాజంలో ఉంటే సన్న్యాసం కుదరదు; సన్న్యాసం స్వీకరిస్తే సమాజంలో ఉండలేము. అందువల్ల రెండూ పాటించలేము. అందువల్ల ఈ రెండు జీవనవిధానాల్లో ఏదో ఒకటి చెప్పు. ఇక్కడ జాగ్రత్తగా గమనిస్తే, రెండు సాధనల్లో ఏదో ఒకటి చెప్పు అనటం లేదు; రెండు జీవనవిధానాల్లో ఏదో ఒకటి చెప్పు అంటున్నాడు.

సునిశ్చితం తన్మే బ్రూహి – ఏదైనా ఫర్వాలేదని దాటేయకు. ఏదోఒకటి తేల్చిచెప్పు అంటున్నాడు. నువ్వు కొంత సమయం తీసుకున్నా ఫర్వాలేదు, నాకు జవాబు కావాలి. ఇదీ అర్జునుని ప్రశ్న. కృష్ణపరమాత్మ మళ్ళీ మొత్తం చెప్పాలి. దానికి ఎంత ఓపిక కావాలో ఊహించుకోండి!

ఒక సంగీత విద్వాంసుడు గంటసేపు తోడిరాగంలో పాడితే, తల ఊపుతూ విన్న పెద్దమనిషి హఠాత్తుగా లేచి, మీరు తోడిరాగంలో బాగా పాడతారని విన్నాను. నాకోసం దయచేసి అందులో పాడగలరా అని అడిగాడుట! అంతవరకూ తక్కినవారందరూ నిద్రపోతున్నారు, ఈయన ఒక్కడే శ్రద్ధగా వింటున్నాడనుకుని మురిసిపోతున్న ఆ సంగీత విద్వాంసుడు మూర్ఛపోకపోతే అతని అదృష్టం.

అలాగే ఉంది కృష్ణపరమాత్మ పరిస్థితి కూడా. మూడు అధ్యాయాల్లోనూ నేను చెప్పుకొచ్చింది అదే అనలేదు. అర్జునునిమీద అభిమానం కొద్దీ, మళ్ళీ మొదటినుంచీ చెప్పుకొస్తున్నాడు.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 2 **సన్న్యాసః కర్మయోగశ్చ నిఃశ్రేయసకరావుభౌ ।**
తయోస్తు కర్మసన్న్యాసాత్ కర్మయోగో విశిష్యతే ॥
సన్న్యాసః, కర్మయోగః, చ, నిఃశ్రేయసకరౌ, ఉభౌ,
తయోః, తు, కర్మసన్న్యాసాత్, కర్మయోగః, విశిష్యతే ॥

సన్న్యాసః	= సన్న్యాసము	తయోః	= ఆ రెండింటిలో
చ	= ఇంకా	కర్మసన్న్యాసాత్	= కర్మసన్న్యాసముకన్నా
కర్మయోగః	= కర్మయోగము	కర్మయోగః	= (సాధన సులభమైన) కర్మయోగము
ఉభౌ	= (అను) ఈ రెండును	విశిష్యతే	= శ్రేష్ఠమైనది
నిఃశ్రేయసకరౌ	= పరమశ్రేయస్సును గూర్చునవియే		
తు	= అయితే		

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ
సన్న్యాసః కర్మయోగః చ ఉభౌ నిఃశ్రేయసకరౌ ।
తయోః తు కర్మసన్న్యాసాత్ కర్మయోగః విశిష్యతే ॥

తా: శ్రీకృష్ణభగవానుడు పలికెను – కర్మసన్న్యాసము, కర్మయోగము అను ఈ రెండును పరమకల్యాణదాయకములే. కాని, ఈ రెండింటిలోను కర్మసన్న్యాసముకన్నా కర్మయోగము సాధనయందు సుగమమగుటవల్ల శ్రేష్ఠమైనది.

ముందుగా కృష్ణపరమాత్మ రెండు ఆశ్రమాలూ సమానంగా మంచివే అంటున్నాడు. ఎందుకంటే రెండింటిలోనూ లాభనష్టాలుంటాయని ఇంతకుముందే చూశాము. ప్రపంచమే అంత! అందుకే ప్రపంచాన్ని **ద్వంద్వప్రపంచం** అంటారు. అంటే ప్రపంచంలో ఏదీ పూర్తిగా మంచిదీ కాదు, పూర్తిగా చెడ్డదీ కాదు. అద్దె ఇంట్లో ఉంటే మంచిదా, స్వంత ఇంట్లో ఉంటే మంచిదా అంటే దేనికుండే లాభనష్టాలు దానికుంటాయి.

కర్మయోగః సన్న్యాసః చ ఉభౌ నిఃశ్రేయసకరౌ – కర్మయోగం, సన్న్యాసయోగం – ఈ సాధనలు రెండూ పాటించటానికి మంచివే. ఏమిటా సాధనలు? కర్మయోగ సాధన, జ్ఞానయోగ సాధనలు.

గృహస్థాశ్రమంలో కర్మయోగం సమర్థవంతంగా పాటించవచ్చు కాని, జ్ఞానయోగానికి అనేక ఆటంకాలు ఎదురవుతాయి. గృహస్థుకు ఉన్న అనేక అనుబంధాలవల్ల పెళ్ళిళ్ళకు, చావులకు వెళ్ళాల్సివుంటుంది. బంధువులు, స్నేహితులు వస్తూవుంటారు. ఫోన్లు నిరంతరం మ్రోగుతుంటాయి. అందువల్ల కుదురుగా గంటసేపు ఇంట్లో కూర్చుని నేర్చుకోవటానికి కుదరదు; గీతాబోధకు వెళ్ళటమూ కుదరదు. సరిగ్గా బయలుదేరబోయేముందు ఎవరో వస్తారు. వారికోసం క్లాసు మానేయాల్సివుంటుంది. సన్న్యాసికి ఈ బంధాలు ఉండవు కాబట్టి అతనికి జ్ఞానం పొందటానికి ఆటంకాలు ఉండవు; కాని అతను మంచికర్మలు చేసే అవకాశాలు తక్కువ ఉంటాయి. అతనికి కావాల్సిన వనరులు ఉండవు.

రెండింటిలోనూ లాభనష్టాలు ఉంటాయి. కాబట్టి ఏదైనా పాటించవచ్చు. నిశ్రేయస అంటే మోక్షం. రెండింటిలోనూ ఈ సాధన పాటించి, మోక్షం పొందవచ్చు. రెండూ సమానమే అయినప్పుడు, ఎక్కువ తక్కువల గురించి చెప్పలేము. కాకపోతే ఒకవ్యక్తి మానసిక పరిస్థితిని బట్టి ఏ జీవనవిధానం సరిపోతుందో నిర్ణయించవచ్చు. లౌకికవిద్యలోనే ఒకరికి గణితశాస్త్రం అంటేనే భయం, ఇంకొకరు అందులో దిట్ట. అందువల్ల అతను ఏ గ్రూపు తీసుకోవాలి అంటే అతనికి ఉన్న శ్రద్ధనిబట్టి చెప్పాలి.

అలాగే సన్న్యాసాశ్రమానికి ఒక స్వభావం ఉండాలి. సన్న్యాసం స్వీకరించటం అందరివల్లా కాదు. సన్న్యాసాశ్రమం బాగుంటుందా, బాగుండదా అంటే అది ఆ వ్యక్తి స్వభావంబట్టి ఉంటుంది. అతను అందుకు సంసిద్ధుడయితే బాగుంటుంది; లేకపోతే బాగుండదు.

తయోస్తు కర్మసన్న్యాసాత్ కర్మయోగో విశిష్యతే – ఈ రెండింటిలో సన్న్యాసాశ్రమంకన్నా గృహస్థాశ్రమమే మేలైనది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎవరికి? ఎక్కువమందికి. బ్రహ్మచర్యంనుంచి గృహస్థాశ్రమానికి రావాలి. ఇది

సామాన్యసూత్రం. కాని ఎవరన్నా సన్న్యాసాశ్రమానికి రావాలంటే రావచ్చు. ఇది విశేషసూత్రం. అది కూడా గురువు ద్వారానే స్వీకరించాలి.

శిష్యుడు సన్న్యాసం స్వీకరించటానికి సిద్ధంగా లేడని గురువు గ్రహిస్తే, అతనికి వెంటనే సన్న్యాసదీక్ష ఇవ్వడు గురువు. ఎందుకంటే, సన్న్యాసం స్వీకరించటమనేది వన్‌వే ట్రాఫిక్. అందులోకి వెళ్ళటానికే కాని వెనక్కి తిరిగి రావటానికి ఉండదు. గృహస్థు సన్న్యాసి అవగలడు కాని సన్న్యాసి గృహస్థు అవలేడు. అలా వెనక్కి తిరిగిరాలేని విషయాలలో నిర్ణయాలు ఆచితూచి తీసుకోవాలి. అందువల్ల కర్మయోగః విశిష్యతే అన్నాడు. గృహస్థాశ్రమమే శ్రేష్ఠమైనది అన్నాడు.

అందువల్లనే గీత జనబాహుళ్యానికి వర్తిస్తే, ఉపనిషత్తు పరిపక్వత చెందిన మనుష్యులకు అంటారు. గీత గృహస్థాశ్రమాన్ని స్తుతిస్తే, ఉపనిషత్తు సన్న్యాసాశ్రమాన్ని స్తుతిస్తుంది.

న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగేనైకే అమృతత్త్వమానశుః – కైవల్యమ్ 3

అంతేకాదు ఉపనిషత్తులకు శంకరభాష్యం చదివితే, ఆయన సన్న్యాసాశ్రమాన్ని ఇంకా కీర్తిస్తారు. మనిషి అంటే సన్న్యాసి అని శంకరులవారి ఉద్దేశ్యం. అదే గీత విషయం తీసుకుంటే కృష్ణుడు సంసారి; అర్జునుడు సంసారి; ఇది రాసిన వ్యాసుడు సంసారి. అందువల్ల సంసారిని స్తుతిస్తారు ఇందులో.

కర్మయోగమా, జ్ఞానయోగమా అనే విషయంలో వికల్పం లేదు కాని జీవనవిధానంలో వికల్పం ఉందని చూశాము కదా! జీవనవిధానాన్ని మూడు రకాలుగా ఎన్నుకోవచ్చు. అవి –

ఎ). గృహస్థుగా ఉండి, కర్మ, జ్ఞానయోగాలను పాటించటం.

బి). బ్రహ్మచర్యంనుంచి గృహస్థుగా మారకుండా సరాసరి సన్న్యాసం స్వీకరించి, అక్కడ చిత్తశుద్ధి పొంది, జ్ఞానం పొందటం.

సి). బ్రహ్మచర్యంనుంచి గృహస్థాశ్రమానికి వచ్చి, కర్మయోగం పాటించి, తరువాత సన్న్యాసం స్వీకరించి, జ్ఞానయోగం పాటించటం.

నిజానికి వేదాలు వర్ణించే వర్ణాశ్రమధర్మాల్లో మూడవ పద్ధతినే సూచిస్తారు. కాని నేటి కాలమానపరిస్థితికి తగ్గట్టుగా దీనికి చిన్న మార్పు వస్తుంది. గృహస్థాశ్రమంలోనే ఉండి కర్మయోగం, జ్ఞానయోగం రెండూ పాటించటం.

కాని గృహస్థాశ్రమంలో ఉంటూ అనేక సమస్యలను ఎదుర్కొంటూ, ఆధ్యాత్మిక సాధన చేయటం ఎలా అనే సందేహం వస్తుంది వెంటనే. దానికి జవాబు వచ్చే శ్లోకంలో వస్తుంది.

శ్లో. 3 **జ్ఞేయః స నిత్యసన్న్యాసీ యో న ద్వేష్టి న కాంక్షతి ।**
నిర్ద్వంద్వో హి మహాబాహో సుఖం బంధాత్ ప్రముచ్యతే ॥
జ్ఞేయః, సః, నిత్యసన్న్యాసీ, యః, న, ద్వేష్టి, న, కాంక్షతి,
నిర్ద్వంద్వః, హి, మహాబాహో, సుఖమ్, బంధాత్, ప్రముచ్యతే ॥

మహాబాహో	= ఓ అర్జునా!	జ్ఞేయః	= తెలిసికొనదగినవాడు
యః	= ఎవరైతే	హి	= ఎందుకంటే
న, ద్వేష్టి	= ఎవరినీ ద్వేషింపడో	నిర్ద్వంద్వః	= రాగద్వేషాది ద్వంద్వరహితుడు
న, కాంక్షతి	= దేనినీ ఆశింపడో	సుఖమ్	= సుఖముగా
సః	= అటువంటి కర్మయోగి	బంధాత్	= సంసారబంధములనుంచి
నిత్యసన్న్యాసీ	= సదా సన్న్యాసిగా	ప్రముచ్యతే	= ముక్తుడగును

యః న ద్వేష్టి, న(చ) కాంక్షతి, సః నిత్య-సంన్యాసీ యః,
మహాబాహో! హి నిర్ద్వన్ద్వః బన్ధాత్ సుఖం ప్రముచ్యతే ॥

తా: మహాబాహో! ఎవరినీ ద్వేషింపని, దేనినీ కాంక్షింపని కర్మయోగిని నిత్యసన్న్యాసిగా తెలుసుకొనవలెను. ఎందుకంటే రాగద్వేషాది ద్వంద్వములను అధిగమించినవాడు అవలీలగా సంసారబంధాలనుంచి ముక్తుడగును.

కృష్ణపరమాత్మ గృహస్థాశ్రమం శ్రేష్ఠమైనది అన్నాడు కదా, రెండు ఆశ్రమాలలోని లాభాలు పొందేమార్గం ఏదైనా ఉందా? అంటే మనం గృహస్థుగా ఉంటూ, సన్న్యాసాశ్రమంలో ఉండే లాభం పొందగలమా? ఒకవేళ అర్జునుడు అలా ఆలోచిస్తున్నాడేమో! ఒకవేళ అలా ఆలోచిస్తే, దానికి ఒక మార్గముంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మీ రాగద్వేషాలను అదుపులో పెట్టుకుంటే గృహస్థాశ్రమం భారంగా అనిపించదు అంటున్నాడు. సన్న్యాసికి బంధాలు ఉండవు కాబట్టి రాగద్వేషాలు చూపించే అవకాశం ఉండదు. కాని గృహస్థుకు అలాకాదు. అనేక బంధాలు ఉంటాయి. పిల్లల పెళ్ళిళ్ళు అయినకొద్దీ బంధాలు పెరుగుతూ వస్తాయి. అందువల్ల సహజంగా రాగద్వేషాలు కూడా పెరుగుతూ వస్తాయి. రాగద్వేషాలంటే మీ ఇష్టాయిష్టాలు. మీ ఇష్టాయిష్టాలు తీరినా, తీరకపోయినా సమత్వం పాటించగలిగితే, మీరు మోక్షాన్ని జయించినట్టే. దానికి చాలా శక్తి కావాలి.

నివృత్త రాగస్య గృహం తపోవనమ్ – ఎవరైతే తన రాగద్వేషాలను అదుపులో పెట్టుకోవటం నేర్చుకుంటాడో అతని ఇల్లు ఒక తపోవనంలాంటిది. రాగద్వేషాలను ఎలా అదుపులో పెట్టుకోవాలో ఇక్కడ చెప్పడు కృష్ణపరమాత్మ. రాగద్వేషాలు ఎవరికైనా ప్రాథమిక సమస్య. మనకు సంబంధించిన ప్రతిదానిమీద మనకు రాగమో, ద్వేషమో ఉంటుంది. మనం ఉండే ఇంటిమీద రాగం, మన కుటుంబసభ్యులమీద రాగం ఉంటాయి. వారు మనం ఆశించినట్టుగా లేకపోతే మనం బాగా కలత చెందుతాము. అందుకని ఈ రాగద్వేషాలను అదుపులో పెట్టుకోవటం నేర్చుకోవాలి.

యో న ద్వేష్టి న కాంక్షతి – ద్వేష్టి ద్వేషాన్ని, కాంక్షతి రాగాన్ని సూచిస్తాయి. ఏ తెలివైన వ్యక్తి ఎవరినీ ద్వేషించకుండా, దేనినీ కాంక్షించకుండా ఉంటాడో, అతను నిత్యసన్న్యాసి. ఒక సన్న్యాసికి ఎంత శాంతి ఉంటుందో, గృహస్థుకు కూడా అంత శాంతి ఉంటుంది. సన్న్యాసికి కుటుంబం గురించిన చింత ఉండదు. గృహస్థు కూడా రాగద్వేషాలను

అదుపులో పెట్టుకుంటే సన్న్యాసి పొందే ప్రశాంతతను పొందగలదు. కాకపోతే సన్న్యాసి కాషాయవస్త్రం ధరిస్తాడు; గృహస్థు కాషాయవస్త్రం ధరించడు. అంతే తేడా.

స నిత్యసన్న్యాసీ – అటువంటి గృహస్థు నిత్యసన్న్యాసిగా ఉంటాడు. ఇది నిరూపించడానికి జనకమహారాజు ఉదాహరణ చెబుతారు. జనకమహారాజు కొందరు సన్న్యాసులతో కలిసి వేదాంతం నేర్చుకుంటున్నాడుట. కొందరు సన్న్యాసులకు గృహస్థులమీద చిన్నచూపు ఉంటుంది. అందువల్ల వారి గురువు వారికి జనక మహారాజు గొప్పతనం చూపించాలనుకున్నాడు.

ఒకరోజు రాజసౌధం, సన్న్యాసుల కుటీరాలు కూడా తగలబడిపోతున్నాయన్న వార్త వచ్చింది. సన్న్యాసులు ఉన్నది చిన్న కుటీరంలో, వారికున్నది ఒక జత కౌపీనం. అయినా ఆ వార్త వినగానే క్లాసునుంచి అందరూ పరుగులు పెట్టారు. తీరా వెళ్ళి చూస్తే అది నిజం కాదనీ, గాలివార్తనీ తెలిసింది. వెనక్కి తిరిగివెళితే క్లాసు నిరాటంకంగా సాగుతోంది, ఒక్కడే శిష్యుడితో. ఆ ఒక్కరూ జనకమహారాజు. అందువల్ల కౌపీనవస్త్రం ఉన్నంత మాత్రాన సన్న్యాసి అవాలని లేదు.

జటిలో ముండీ లుంచితకేశః కాషాయాంబరబహుకృతవేషః

పశ్యన్నపి చ న పశ్యతి మూఢః ఉదరనిమిత్తం బహుకృతవేషః – భజగోవిందమ్ 14

ఒక వ్యక్తి బాహ్యంగా సన్న్యాసి కాకపోయినా, అంతర్గత వైరాగ్యం పొందవచ్చు. అందువల్ల గృహస్థు తన రాగద్వేషాలను నియంత్రించగలిగితే, అతను ఆంతరసన్న్యాసి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇక్కడ ఒక విషయం గమనించాలి మనం. కృష్ణపరమాత్మ అసలు రాగద్వేషాలు ఉండకూడదు అనటం లేదు. మానవమాత్రుడెవరికీ రాగద్వేషాలు ఉండకుండా ఉండవు. ఆ మాటకొస్తే మన దేవుళ్ళకే రాగద్వేషాలు ఉన్నాయని దయానంద స్వామీజీ అద్భుతంగా వర్ణిస్తారు.

సరస్వతీదేవి వేణువుని, కృష్ణపరమాత్మ వీణను ఎన్నుకోలేదు. వారి ఇష్టాయిష్టాల ప్రకారం వారి సంగీత వాయిద్యాలను, వారి వాహనాలను ఎన్నుకున్నారు.

ఇంద్రియస్యేంద్రియస్యార్థే రాగద్వేషౌ వ్యవస్థితౌ। – 3.34

అందువల్ల ప్రతి ఒక్కరికీ ఇష్టాయిష్టాలు ఉంటాయి. నిజానికి మీ స్వరూపమే మీ ఇష్టాయిష్టాలమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. ప్రత్యేక వ్యక్తులను ఇంటర్వ్యూ చేసేటప్పుడు మీకు ఏ వ్యక్తి ఇష్టం, మీకు ఏ పుస్తకం ఇష్టం, మీకు ఏ సంగీతం ఇష్టం అంటూ ప్రశ్నలు వేస్తారు. అందువల్ల రాగద్వేషాలు ఉండకూడదు అనటం లేదు కృష్ణపరమాత్మ, కాకపోతే వాటికి బానిస కావద్దంటున్నాడు అంతే! మీ కోరికలు తీర్చుకోగలిగితే సంతోషం! తీర్చుకోలేకపోతే కృంగిపోకూడదు. రాగద్వేషాలను నియంత్రించటమంటే కోరికలను బంధించకుండా ఉంచే కోరికలుగా మలుచుకోవాలి.

కోరికల గురించి మూడవ అధ్యాయంలో చూశాము. కోరికలను **ధర్మబద్ధమైనవాటిగానూ, బంధింపని కోరికలుగానూ** మలుచుకోవాలి. పిల్లలు బాగా చదవాలనీ, వృద్ధిలోకి రావాలనీ కోరుకోవటంలో తప్పులేదు. కాని అవి నెరవేరకపోతే దాన్ని ఎదుర్కొనే ఆత్మస్థైర్యం ఉండాలి.

మహాబాహో – ఓ అర్జునా!; **నిర్ద్వంద్వో హి** – ఎవరైతే ద్వంద్వ ప్రవృత్తులున్న ఈ రాగద్వేషాలను నియంత్రిస్తారో! రాగద్వేషాలు, లాభనష్టాలు, మానావమానాలు, సంయోగవియోగాలు – ఇవన్నీ ద్వంద్వంలోకి వస్తాయి. వాటిని అదుపులో పెట్టగలిగిన వ్యక్తి నిర్ద్వంద్వ వ్యక్తి అవుతాడు.

బంధాత్ ప్రముచ్యతే – అటువంటి వ్యక్తి ఖచ్చితంగా మోక్షం పొందుతాడు. సన్న్యాసాశ్రమానికి వెళ్ళకుండానే, గృహస్థాశ్రమంలో ఉంటూనే మోక్షం పొందుతాడు. ఎలా? కర్మయోగం, జ్ఞానయోగం అనే ఈ రెండు సాధనలు చేయటం ద్వారా. పూర్వం వేదాంతం నేర్చుకోవాలంటే హృషీకేష్‌కి వెళ్ళాల్సి వచ్చేది. ఇప్పుడు గీతా క్లాసులు అనేకచోట్ల ఉన్నాయి (మద్రాసు వాస్తవ్యులకి పరమార్థానంద స్వామీజీయే స్వయంగా చెబుతారు). ఇలాంటి క్లాసులు గురుకులం వంటివి. వాటిని సరిగ్గా వినియోగించుకోండి. గృహస్థాశ్రమంలో ఉంటూ జ్ఞానయోగం పాటించండి. అది కూడా ఎలా?

సుఖం – సుఖంగా. క్లాసు అవగానే ఇంటికి వెళ్ళి భోజనం చేయవచ్చు. సన్న్యాసాశ్రమంలో ఉండే అవస్థలు ఎదుర్కోనవసరం లేదు. పైపెచ్చు జ్ఞానం పొందవచ్చు. అందువల్ల సుఖంగా అంటే శ్రమపడకుండా, మోక్షం పొందవచ్చు.

శ్లో. 4 **సాంఖ్యయోగౌ పృథగ్బాలాః ప్రవదంతి న పండితాః ।**
ఏకమప్యాస్థితః సమ్యగుభయోర్విందతే ఫలమ్ ॥
సాంఖ్యయోగౌ, పృథక్, బాలాః, ప్రవదంతి, న, పండితాః,
ఏకమ్, అపి, ఆస్థితః, సమ్యక్, ఉభయోః, విందతే, ఫలమ్ ॥

బాలాః	= అవివేకులు	ఏకమ్, అపి	= ఆ రెండింటిలో ఏ ఒక్కదాని యందైనా
సాంఖ్యయోగౌ	= సన్న్యాసయోగము, కర్మయోగము		
పృథక్	= వేర్వేరు ఫలములను ఇచ్చేవిగా	సమ్యక్, ఆస్థితః	= బాగుగా స్థితుడైనవాడు
ప్రవదంతి	= చెప్పుచుందురు	ఉభయోః, ఫలమ్	= రెండింటి ఫలమగు పరమాత్మను
న, పండితాః	= పండితులు అలా చెప్పరు		
(హి)	= ఎందుకంటే	విందతే	= పొందును

సాంఖ్యయోగౌ పృథక్ (ఇతి) (యే) బాలాః ప్రవదన్తి, న పణ్డితాః ।
ఏకమ్ అపి సమ్యక్ ఆస్థితః (పురుషః) ఉభయోః ఫలం విన్దతే ॥

తా: సాంఖ్య, కర్మయోగములు వేర్వేరు ఫలములను ఇచ్చునని అవివేకులు చెబుతారు. పండితులలా పలకరు. ఆ రెండింటిలో ఏ ఒక్కదానినైనను బాగుగా (విధివిధానముగా) ఆచరించినవాడు, ఈ రెండింటి ఫలస్వరూపమైన పరమాత్మను పొందును.

రెండు ఆశ్రమాలూ సమానంగా ఫలితాన్ని ఇస్తాయి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నిజానికి మనకు ఉన్నవి నాలుగు ఆశ్రమధర్మాలు. కాని కృష్ణపరమాత్మ ఇక్కడ రెండింటినే తీసుకున్నాడు. అవి గృహస్థాశ్రమం, సన్న్యాసాశ్రమం.

గృహస్థాశ్రమాన్ని ప్రవృత్తిమార్గమనీ, సన్యాసాశ్రమాన్ని నివృత్తిమార్గమనీ అంటారు. ఒకటి ఎక్కువా, ఒకటి తక్కువా అనుకోకూడదు.

బాలాః ప్రవదంతి – ఎవరైనా ఒకటి ఎక్కువ అంటే, అతన్ని అజ్ఞాని అంటారని గట్టిగా చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. బాలాః అంటే చిన్నపిల్లలు; అంటే మానసిక పరిపక్వత లేనివారు. జ్ఞానం లేనివారు. ప్రవదంతి అంటే మాట్లాడతారు. అలాంటి మాటలు విననవసరం లేదు. ఏమంటారు వారు?

సాంఖ్యయోగౌ పృథక్ – సాంఖ్య అంటే సన్యాసాశ్రమం; యోగ అంటే గృహస్థాశ్రమం; పృథక్ అంటే భిన్నం. ఒకటి కాదు. సన్యాసాశ్రమం, గృహస్థాశ్రమం సమానం కాదు అని మానసిక పరిపక్వత లేనివారు అంటారు. తెలివైన వారు ఏమంటారు?

న పండితాః – పండితులు అలా అనరు. అందువల్లనే మన సాంప్రదాయంలో సన్యాస గురుశిష్యపరంపర ఉంది; గృహస్థ గురుశిష్యపరంపర కూడా ఉంది.

> **శ్రీ శంకరాచార్యమథాస్య పద్మపాదం చ, హస్తామలకం చ శిష్యమ్ ।**
> **తం తోటకం వార్తికకారమన్యాన్ అస్మద్గురూన్ సంతతమానతోస్మి ॥**
> ఈ గురుపరంపరలో సన్యాస గురుశిష్యపరంపర వస్తుంది.

> **భృగుర్వై వారుణిః వరుణం పితరముపససార**
> **అధీహి భగవో బ్రహ్మేతి। తస్మాత్ ఏతత్ ప్రోవాచ** – తైత్తిరీయమ్

భృగువు పుత్రుడు, వరుణుడు తండ్రి. తండ్రి పుత్రునికి బోధించాడు.

> **శ్వేతకేతుర్హారుణేయ ఆస తం హ పితోవాచ** – ఛాందోగ్యమ్ 6.1.1

ప్రసిద్ధమైన తత్త్వమసి మహావాక్యాన్ని తండ్రి పుత్రునికి చెప్పాడు.

ఆ విధంగా శాస్త్రం రెండురకాల పరంపరల గురించీ చెబుతుంది. దీనివల్ల జ్ఞానం ఏ ఆశ్రమంలో ఉండి అయినా పొందవచ్చని అర్థమవుతుంది.

ఏకమప్యాస్థితః – అందువల్ల ఏదో ఒక జీవనవిధానాన్ని ఎన్నుకోమంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆ జీవనవిధానం మన ఆలోచననుబట్టి, మన ప్రారబ్ధకర్మనుబట్టి కూడా ఉంటుంది. అందువల్ల ఎవరైనా సన్యాసం స్వీకరించాలనుకుంటే అతని జాతకం కూడా చూస్తారు. ఏదేమైనా, ఏ ఆశ్రమంలో ఉన్నా, ఆ ఆశ్రమధర్మాన్ని నిర్వహించాలి. బాహ్యంగా కాషాయవస్త్రం వేసుకుని, శిరోముండనం చేయిస్తే చాలదు. ఆంతరసన్యాసం కావాలి.

సమ్యక్ ఉభయోర్విందతే ఫలమ్ – ఏ ఆశ్రమంలో ఉన్నా, ఆ ఆశ్రమధర్మాన్ని సమర్థవంతంగా పాటిస్తే, ఆ వ్యక్తి రెండు ఆశ్రమాలకూ సమానంగా ఉన్న ఫలాన్ని పొందుతాడు. ఏమిటా సమాన ఫలం? జ్ఞానం!

శ్లో. 5 **యత్సాంఖ్యైః ప్రాప్యతే స్థానం తద్యోగైరపి గమ్యతే ।**
ఏకం సాంఖ్యం చ యోగం చ యః పశ్యతి స పశ్యతి ॥
యత్, సాంఖ్యైః, ప్రాప్యతే, స్థానమ్, తత్, యోగైః, అపి, గమ్యతే,
ఏకమ్, సాంఖ్యమ్, చ, యోగమ్, చ, యః, పశ్యతి, సః, పశ్యతి ॥

యత్, స్థానమ్	= ఏ పరంధామము	సాంఖ్యమ్	= జ్ఞానయోగమును
సాంఖ్యైః	= జ్ఞానయోగులచేత	చ	= ఇంకా
ప్రాప్యతే	= పొందబడునో	యోగమ్	= కర్మయోగమును
తత్	= ఆ స్థానము	ఏకమ్	= ఫలవిషయమున ఒక్కదానినిగా
యోగైః, అపి	= కర్మయోగులచేతనూ	పశ్యతి	= చూచునో
గమ్యతే	= పొందబడును	సః, చ	= అతడే
యః	= ఏ పురుషుడు	పశ్యతి	= నిజముగా చూచువాడు (నిజమైన ద్రష్ట)

యత్ స్థానం సాంఖ్యైః ప్రాప్యతే, తత్ యోగైః అపి గమ్యతే ।
యః సాంఖ్యం చ యోగం చ ఏకం పశ్యతి, స (ఏవ) పశ్యతి ॥

తా: జ్ఞానయోగులు పొందు పరంధామమునే కర్మయోగులును పొందుదురు. జ్ఞానయోగఫలమును, కర్మయోగ ఫలమును ఒక్కటిగా చూచువాడే యథార్థమును గ్రహించును.

ఇదే భావాన్ని ఈ శ్లోకంలో కూడా కొనసాగిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సాంఖ్యైః స్థానం ప్రాప్యతే – సాంఖ్యః అంటే సన్న్యాసులు; స్థానం అంటే మోక్షం. సన్న్యాసులు మోక్షం పొందుతారు. ఎలా? కర్మయోగం, జ్ఞానయోగాలు పాటించటం ద్వారా. కర్మయోగం చిత్తశుద్ధికి అని చూశాము. సన్న్యాసి చేసే కర్మలు కూడా వేరే అని చూశాము. సన్న్యాసి మోక్షం పొందుతాడు అనగానే, అర్జునుడు – అయితే నేను సన్న్యాసం స్వీకరిస్తాను అనే ప్రమాదం ఉంది. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ఏమంటున్నాడు?

తత్ యోగైః అపి గమ్యతే – తత్ అంటే ఆ స్థానం; ఆ స్థానం అంటే మోక్షం, లక్ష్యం. యోగైః అంటే గృహస్థులు. సన్న్యాసులు ఏ మోక్షాన్ని పొందుతారో గృహస్థులు కూడా అదే మోక్షాన్ని పొందుతారు. సన్న్యాసుల మోక్షం ఎక్కువా కాదు, గృహస్థుల మోక్షం తక్కువా కాదు. మోక్షం అంటేనే అనంతం. అనంతాల్లో రెండు అనంతాలు ఉండవు.

ఏకం సాంఖ్యం చ యోగం చ – సన్న్యాసులు పొందే మోక్షం, గృహస్థులు పొందే మోక్షం రెండూ ఒకటే. ఏకం అంటే ఏకఫలం.

యః పశ్యతి స పశ్యతి – ఆశ్రమయోః ఏక ఫలత్వం యః పశ్యతి, సః పశ్యతి. రెండు ఆశ్రమాలకు ఒకటే ఫలం అని గ్రహించిన వ్యక్తే తక్కినవారు తప్పుగా చూస్తున్నారని తెలుసుకోగలడు.

రెండు ఒకటే అని ఎందుకు కృష్ణపరమాత్మ నొక్కివక్కాణిస్తున్నాడు? ఏ కాస్త అవకాశం దొరికినా అర్జునుడు యుద్ధభూమినుంచి పారిపోయేలా ఉన్నాడు. అతను పారిపోకుండా చూసే బాధ్యత ఉంది కృష్ణపరమాత్మకు.

శ్లో. 6 **సన్న్యాసస్తు మహాబాహో దుఃఖమాప్తుమయోగతః ।**
యోగయుక్తో మునిర్బ్రహ్మ నచిరేణాధిగచ్ఛతి ॥
సన్న్యాసః, తు, మహాబాహో, దుఃఖమ్, ఆప్తుమ్, అయోగతః,
యోగయుక్తః, మునిః, బ్రహ్మ, నచిరేణ, అధిగచ్ఛతి ॥

తు	= అయితే	ఆప్తుమ్	= పొందుట
మహాబాహో!	= ఓ మహాబాహో!	దుఃఖమ్	= కష్టము
అయోగతః	= కర్మయోగమును అనుష్ఠింపక	మునిః	= భగవత్స్వరూపమును మననము చేయు
సన్న్యాసః	= సన్న్యాసము (శరీరేంద్రియ మనస్సుల ద్వారా జరుగు కర్మలన్నింటి యందును కర్తృత్వమును త్యజించుట)	యోగయుక్తః	= కర్మయోగి
		బ్రహ్మ	= పరబ్రహ్మ పరమాత్మను
		నచిరేణ	= శీఘ్రముగా
		అధిగచ్ఛతి	= పొందును

హే మహాబాహో! అయోగతః సన్న్యాసః తు దుఃఖమ్ ఆప్తుమ్,
యోగ-యుక్తః మునిః నచిరేణ బ్రహ్మ అధిగచ్ఛతి ।

తా: కాని, ఓ అర్జునా! కర్మయోగమును అనుష్ఠింపక సన్న్యాసము అంటే మనస్సు, ఇంద్రియములు, శరీరముల ద్వారా జరుగు కర్మలన్నింటియందును కర్తృత్వమును త్యజించుట – కష్టము. భగవత్స్వరూపమును మననము చేయు కర్మయోగి పరబ్రహ్మపరమాత్మను శీఘ్రముగా పొందగలడు.

ఈ శ్లోకంలో కొత్త విషయం ప్రవేశపెడుతున్నాడు. రెండు ఆశ్రమాలూ సమానమే, వాటిని బాహ్యంగా చూస్తే! విశ్వవిద్యాలయంలో ఫిజిక్స్, కెమిస్ట్రీ, మ్యాథ్స్ అన్ని కోర్సులూ సమానమే. ఒకటి ఎక్కువ, ఒకటి తక్కువ అనలేము. కాని మనం దేన్ని తేలిగ్గా నేర్చుకోగలమన్నది మన మనోస్థాయినిబట్టి, మన బుద్ధినిబట్టి ఉంటుంది. అలాగే అన్ని వాతావరణాలు ఒకటే. కాని కొందరు చలిని తట్టుకోగలిగితే, కొందరు ఎండను తట్టుకోగలుగుతారు.

అందువల్ల రెండు స్థాయిలూ సమానమే అయినా మనిషి మానసిక పరిపక్వతనుబట్టి కొంత తేడా ఉంటుంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మానసిక పరిపక్వత ఉంటే సన్న్యాసాశ్రమం అద్భుతం; అవి లేకపోతే మాత్రం సమస్యే. అందరూ సన్న్యాసి దగ్గరికి వచ్చి నన్ను ఒంటరితనం బాధిస్తోంది అని తమ సమస్యలు చెప్పుకుంటారే తప్ప ఎవరూ మీకెలా ఉంది, ఒంటరిగా అనిపిస్తోందా అని అడగరు.

ఒంటరితనాన్ని ఇష్టపడితే అది ఆశ్రమప్రశాంతతగా అనిపిస్తుంది. అదే ఒంటరితనం బాధ పెడితే అది స్మశాననిశ్శబ్దంగా అనిపించి భయపెడుతుంది. పెళ్ళి చేసుకుని అమెరికా వెళ్ళి, భర్త ఆఫీసుకు వెళితే భయంకరమైన ఒంటరితనాన్ని, చీమ చిటుక్కుమన్నా వినిపించేటంత నిశ్శబ్దాన్ని భరించలేక పోయింది ఒక స్త్రీ. చాలా డిప్రెషన్‌కు లోనయి, భర్తకు విడాకులిచ్చేదాకా వెళ్ళింది పరిస్థితి. ఎవరో మద్రాసుకు వచ్చేయమని సలహా ఇచ్చారు. ఇప్పుడా జంట మద్రాసులో ఉంది. భర్త ఆఫీసుకు వెళ్ళిపోయినా, రణగొణ ధ్వనులకేం లోటులేదు.

జ్ఞానం సతాం మానమదాది నాశనం, కేషాంచిదేతన్మదమానకారణమ్ ।
స్థానం వివిక్తం యమినాం విముక్తయే, కామతురాణామతికామకారణమ్ ॥ – భర్తృహరి. వైరాగ్య. 77

పరిణతి చెందిన వ్యక్తికి నిశ్శబ్దం ఒక వరం. అతను ఆత్మబ్రహ్మ గురించి ఆలోచించగలుగుతాడు. అదే నిశ్శబ్దం ఇంకొక అతనికి భరించలేనిది కావచ్చు. అందువల్ల సన్న్యాసాశ్రమాన్ని ఆనందించటానికి, మానసిక పరిపక్వత కావాలి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మహాబాహో సన్న్యాసః దుఃఖమ్ ఆప్తుమ్ అయోగతః – ఓ అర్జునా! సన్న్యాసాశ్రమ జీవనం గడపటం అంత తేలిక కాదు. సమస్యలున్నాయని గృహస్థాశ్రమంనుంచి సన్న్యాసాశ్రమంలోకి దూకితే అది – పెనం మీంచి పొయ్యిలో పడ్డట్టే. మానసిక పరిపక్వత వచ్చి సన్న్యాసం తీసుకుంటే బాధలేదు. లేకపోతే దుఃఖమే.

యోగయుక్తో మునిః – మునిః అంటే ఏకాంతాన్ని ఇష్టపడే వ్యక్తి.

మననాత్ మునిః; మౌనాత్ మునిః

మునికి రెండు అర్థాలున్నాయి – ధ్యానాన్ని ఇష్టపడే వ్యక్తి; ఏకాంతాన్ని ఇష్టపడే వ్యక్తి అని వస్తుంది. చాలామంది ఏకాంతాన్ని ఇష్టపడరు. ఎవరూ దొరక్కపోతే వారిలో వారు మాట్లాడుకునే వారు కూడా ఉంటారు.

బ్రహ్మ అధిగచ్ఛతి – కాని మౌనాన్ని ఇష్టపడే అటువంటి సన్న్యాసి బ్రహ్మను పొందుతాడు. అంటే మోక్షాన్ని పొందుతాడు. ఎప్పుడు?

నచిరేణ – వీలున్నంత త్వరలో.

కృష్ణపరమాత్మ సలహా ఏమిటంటే చాలామందికి గృహస్థాశ్రమమే అనువైనది, చాలా కొద్దిమందికి మాత్రమే సన్న్యాసాశ్రమం అనువైనది. మనస్సు పరిపక్వత చెందకుండా సన్న్యాసం స్వీకరిస్తే వారు చాలా అవస్థ పడతారు. అందువల్ల గృహస్థాశ్రమమే క్షేమం.

శ్లో. 7 **యోగయుక్తో విశుద్ధాత్మా విజితాత్మా జితేంద్రియః ।**
సర్వభూతాత్మభూతాత్మా కుర్వన్నపి న లిప్యతే ॥
యోగయుక్తః, విశుద్ధాత్మా, విజితాత్మా, జితేంద్రియః,
సర్వభూతాత్మభూతాత్మా, కుర్వన్, అపి, న, లిప్యతే ॥

విజితాత్మా	= (ఇక్కడ) శరీరమును జయించినవాడు		సర్వభూతాత్మభూతాత్మా	=	సర్వప్రాణులలో ఆత్మ స్వరూపుడైన పరమాత్మను తన ఆత్మగా కలవాడునగు
జితేంద్రియః	= ఇంద్రియాలను జయించినవాడు		యోగయుక్తః	=	కర్మయోగి
విశుద్ధాత్మా	= మనస్సును వశము నందుంచుకొనినవాడును		కుర్వన్, అపి	=	కర్మలను ఆచరించుచున్నను
			న, లిప్యతే	=	ఆ కర్మలు వానిని అంటవు

యోగయుక్తః విశుద్ధాత్మా విజితాత్మా జితేన్ద్రియః ।
సర్వభూతాత్మభూతాత్మా, కుర్వన్ అపి న లిప్యతే ॥

తా: శరీరమును జయించినవాడు, ఇంద్రియాలను జయించినవాడు, మనస్సును జయించినవాడును, సర్వప్రాణులలో ఆత్మస్వరూపుడైన పరమాత్మను తన ఆత్మగా కలవాడు అగు కర్మయోగి కర్మలను ఆచరించుచున్నను ఆ కర్మలు వానిని అంటవు.

ముందు శ్లోకంవరకూ రెండు ఆశ్రమాలనూ పోల్చి, రెండింటిలోనూ లాభనష్టాలు ఉన్నాయనీ, రెండూ సమానంగా మోక్షాన్ని ఇస్తాయనీ, కాని ఎక్కువమందికి గృహస్థాశ్రమమే మెరుగైనదనీ భగవంతుడు చెప్పాడు. అక్కడితో రెండురకాల జీవనవిధానాల గురించిన చర్చ ముగిసింది.

2. **సాధనద్వయం – శ్లోకాలు 7–21** రెండు సాధనలు ఉన్నాయి. అవి – కర్మయోగ, జ్ఞానయోగ సాధనలు. **ఎ). కర్మయోగ సాధన** – శ్లోకాలు 7–12 ఈ శ్లోకంనుంచి, ఏ విధమైన జీవన విధానంలో ఉన్నా కూడా పాటించాల్సిన సాధనల గురించి చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవన్నీ ఈ ఒక్క శ్లోకంలో అద్భుతంగా చెప్పబడ్డాయి. కృష్ణపరమాత్మ గృహస్థుని దృష్టిలో పెట్టుకుని సాధనలు చెబుతున్నాడు. ఎందుకంటే ఈ రెండూ సమానమే అయినా గృహస్థాశ్రమం శ్రేష్ఠమని చెప్పాడు కాబట్టి. ఏమిటా సాధనలు?

1. **యోగయుక్తః** – కర్మయోగ యుక్తః – మూడవ అధ్యాయంలో వివరించినట్టుగా ముందు కర్మయోగి అవ్వాలి. కర్మయోగి అంటే తన లౌకిక లక్ష్యాలను, ఆధ్యాత్మిక లక్ష్యాలను సమతుల్యం చేసే వ్యక్తి. కర్మయోగి ఎంతసేపూ ధనం వెంట పరుగులు తీయడు. కర్మయోగికి రెండురకాల జీవనాలు గడపాలని తెలుసు. పంచమహాయజ్ఞాలు లౌకిక జీవనంలో చేయాలి, ఆంతర్గత ఎదుగుదలకోసం ఆధ్యాత్మిక చింతన చేయాలి. జీవితం అర్థకామప్రధానమే కాదు – ధర్మమోక్షాలను కూడా పాటించాలి. ఈ రెండింటినీ సమతుల్యం చేయాలి. ఉద్యోగరీత్యా నిచ్చెనలో ఎత్తుకు ఎదగాలి తప్పులేదు; కాని ఆధ్యాత్మిక చింతను దూరం చేయకూడదు.

ఆదివారం గీతాబోధకు రావటమే బ్రహ్మప్రళయం; మధ్యలో గీతను పట్టుకునే తీరిక లేదు అంటారు కొందరు. కాని దానికి ఇంకా ఎక్కువ సమయం కేటాయించటానికి ప్రయత్నించాలి; దానికోసం భగవంతుణ్ణి ప్రార్థించాలి కూడా.

ఊర్వారుకమ్ ఇవ బంధనాత్ మృత్యోర్ముక్షీయ మాஉమృతాత్

దోసకాయ పక్వం చెందేవరకూ తీగకు ఆనుకుని ఉంటుంది. ఎప్పుడైతే అది పక్వం చెందుతుందో అప్పుడే తీగ దాన్నుంచి విడివడుతుంది. అలా లౌకిక విషయాలకు అంటుకుని ఉన్నా కూడా సమయం ఆసన్నమయినప్పుడు విడివడాలి. దీన్ని యోగయుక్తం అంటారు. ఆంతర ఎదుగుదలకు ప్రాముఖ్యత నివ్వటం.

నాకు ఏముంది అనుకునేకన్నా, నేను ఏమిటి అనే విషయానికి ప్రాముఖ్యత నివ్వాలి. ఆరంభంలో నాకు ఏమున్నాయి అనే విషయంమీదే శ్రద్ధ వహిస్తాము, నేను ఏమిటో పట్టించుకోము. రానురాను మన దృక్కోణం మారాలి. తనకంటూ ఏమీ లేకపోయినా పూర్ణుడు అతను అని జ్ఞానిని వివరిస్తారు శంకరులవారు. అందువల్ల నాకు ఏముంది అనుకునేకన్నా, నేను ఏమిటి అనేది ముఖ్యం. ఈ విషయం అర్థమయితే, నేను కర్మయోగిగా మొదలయినట్టే.

మొదటి దశ ఏమిటి? యోగయుక్తం. కర్మయోగి అవటం. యోగః అంటే కర్మయోగః. యోగయుక్తః అంటే **కర్మయోగేన యుక్తః** కర్మయోగీ భవ. కర్మయోగి అయినట్టు సూచన ఏమిటి? కృష్ణపరమాత్మే మూడు సూత్రాల కార్యక్రమాన్ని ఇచ్చాడు మూడవ అధ్యాయంలో –

మయి సర్వాణి కర్మాణి సన్న్యస్యాధ్యాత్మచేతసా ।
నిరాశీర్నిర్మమో భూత్వా యుధ్యస్వ విగతజ్వరః ॥ – 3.30

కర్మయోగి అవాలంటే మూడు నియమాలను పాటించాలి. ఆధ్యాత్మిక చింతనకు ప్రాధాన్యత నివ్వాలి; చేసే ప్రతి పనీ ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో చేయాలి; వచ్చిన ప్రతిఫలాన్నీ ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరించాలి. అటువంటి వ్యక్తిని యోగయుక్తః అంటారు. సమాజం మీరు లౌకికంగా ఎంత ఎదిగారు అని చూస్తే, వేదాంతం ఆధ్యాత్మికంగా ఎంత ఎదిగారు అని చూస్తుంది. కర్మయోగం మీకు లౌకికంగా ఉన్నతిని తీసుకురాకపోవచ్చు కాని, వేదాంతపరంగా తీసుకువస్తుంది. ఏమిటా ఉన్నతి?

2. **విశుద్ధాత్మా** – శుద్ధమైన మనస్సు. శుద్ధమైన మనస్సు అంటే కామక్రోధలోభమోహమదమాత్సర్యాలకు అతీతంగా ఉన్న మనస్సు. అనారోగ్యకరమైన ఆలోచనలను కృష్ణపరమాత్మ ఆసురీసంపత్తి అంటాడు 16వ అధ్యాయంలో. కర్మయోగం పాటిస్తే ఆసురీసంపత్తి తొలగి, దైవీసంపత్తి పెరుగుతుంది.

అభయం సత్త్వసంశుద్ధిః జ్ఞానయోగవ్యవస్థితిః ।
దానం దమశ్చ యజ్ఞశ్చ స్వాధ్యాయస్తప ఆర్జవమ్ ॥ – 16.1

3. **విజితాత్మా జితేంద్రియః** – ఇక్కడ ఆత్మ అంటే శరీరం. విశుద్ధాత్మాలో ఆత్మ అంటే మనస్సు. పక్కపక్కనే వాడిన రెండు పదాల్లోని ఆత్మ పదానికి రెండు అర్థాలు. విశుద్ధాత్మా అంటే శుద్ధమైన మనస్సు; విజితాత్మా అంటే శరీరాన్ని జయించినవాడు; జితేంద్రియః అంటే ఇంద్రియాలను జయించినవాడు.

విజితాత్మా, జితేంద్రియః రెండు పదాలూ ముఖ్యమే. అది నదిని సరిగ్గా వాడటం వంటిది. నదిని సరిగ్గా వాడాలంటే రెండు పనులు చేయాలి. పరవళ్ళు తొక్కుతూ ప్రవహిస్తున్న నదిని సముద్రంలో చేరకుండా ఆనకట్ట కట్టాలి. కాని ఆనకట్ట కట్టి, ఆపిన నదిని సరియైన దిశలో మళ్ళించకపోతే అది ఆనకట్టను తెంచుకుని బయటకు

ప్రవహిస్తుంది. అందువల్ల నది నీటిని నిల్వ ఉంచాలి; మంచిమార్గంలో ప్రవహింపచేయాలి. అలాగే మనలో శారీరకశక్తి ఉంది; ఇంద్రియ శక్తి ఉంది; మానసిక శక్తి ఉంది; ధీశక్తి ఉంది. నిజానికి మనకు ఎంతో శక్తి ఉంది కాని దాన్ని అనవసరంగా వృథా చేసేస్తున్నాము. ఇటువంటి శక్తిని నిల్వచేసి, సరియైన దిశలో పంపిస్తే దాన్ని శక్తులను నిర్దేశించటం అంటారు. అటువంటి వ్యక్తి విశుద్ధాత్మా అవుతాడు, జితేంద్రియుడు అవుతాడు.

ఎప్పుడైతే ఒకవ్యక్తి తన ఇంద్రియాలను, మనస్సును శుద్ధి పరచుకుని, ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి అర్హత సంపాదిస్తాడో అటువంటి వ్యక్తిని **జ్ఞానయోగ్యతా పురుషః** అంటారు. జ్ఞానం పొందటానికి ఉండవలసిన అర్హత ఏమిటి? మనస్సును, ఇంద్రియాలను జయించటం.

వేదపూర్వభాగం అంతా ఈ జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి కలుగచేస్తుంది. ఎప్పుడైతే జ్ఞానయోగ్యత వస్తుందో, అప్పుడు ఆధ్యాత్మికత వస్తుంది. అది వేద అంతభాగంనుంచి వస్తుంది. కర్మకాండనుంచి జ్ఞానకాండకు వెళ్ళాలి.

సర్వభూతాత్మభూతాత్మా (భవతి) – కర్మయోగి జ్ఞానయోగిగా మారతాడు. బహిర్ముఖుడుగా ఉన్నవాడు, అంతర్ముఖుడు అవుతాడు. జ్ఞానయోగంవల్ల ఏం జ్ఞానం పొందుతాడు? దాన్ని కృష్ణపరమాత్మ ఒక్కవాక్యంలో చెప్పేశాడు. అది చాలా ముఖ్యమైన వాక్యం – సర్వభూతాత్మభూతాత్మా.

జ్ఞానయోగంలో మూడు దశలున్నాయి. అవి –

ఎ). నేను శరీరంకన్నా భిన్నంగా ఉన్న ఆత్మను. కాంతి, చేతికి సన్నిహితంగా ఉన్నా, కాంతి చేతికి భిన్నంగా ఉంది. చెయ్యి అక్కడ పెట్టినా, తీసేసినా కాంతి ఉంటూనే ఉంటుంది. అలాగే నేను శరీరానికి భిన్నంగా ఉన్న ఆత్మను అంటే, శరీరం ఉన్నా, లేకపోయినా ఆత్మ ఉంటుంది. ఇదంతా వివరంగా రెండవ అధ్యాయంలో 12వ శ్లోకంనుంచి 25వ శ్లోకంవరకు చూశాము.

బి). ఈ ఆత్మ నా శరీరంలో మాత్రమే గాదు, అన్ని శరీరాల్లోనూ ఉంది. ఒకే కాంతి చేతిమీదా, పుస్తకంమీదా, బల్లమీదా పడుతుంది. వస్తువులు అనేకం; వాటిమీద పడే కాంతి ఏకం. రూపం ఉన్న వస్తువులమీద రూపం లేని కాంతి పడుతున్నది. అలాగే శరీరాలు అనేకం; వాటిలో ఉన్న ఆత్మ ఏకం. సర్వవ్యాపకమైన, అరూపమైన ఆత్మ రూపమున్న అన్ని శరీరాల్లోనూ ఉంది.

మూడవదశ కృష్ణపరమాత్మ ఇప్పుడు చెప్పడు. మనం కూడా అప్పుడే చూద్దాము.

సర్వభూతాత్మభూతాత్మా అంటే జ్ఞానయోగి, నేను నా శరీరంలోనూ, తక్కిన అన్ని శరీరాల్లోనూ ఉన్న ఆత్మను అని తెలుసుకుంటాడు. సర్వభూత ఆత్మను, ఏక భూత ఆత్మను కాదు. భూతం అంటే శరీరం. సర్వభూత ఆత్మ అంటే నాలోనే కాదు, అన్ని శరీరాల్లోనూ ఉన్నాను.

సర్వభూతస్థమాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని ।
ఈక్షతే యోగయుక్తాత్మా సర్వత్ర సమదర్శనః ॥ – 6.29

యో మాం పశ్యతి సర్వత్ర సర్వం చ మయి పశ్యతి ।
తస్యాహం న ప్రణశ్యామి స చ మే న ప్రణశ్యతి ॥ – 6.30

ఈ వివరాలు మళ్ళీ ఆరవ అధ్యాయంలో చూస్తాము. ఇప్పుడు నేను నాలోనూ, అన్ని శరీరాల్లోనూ ఉన్న ఆత్మను అని జ్ఞానయోగి తెలుసుకుంటాడని అర్థం చేసుకుంటే చాలు. ఈ జ్ఞానం పొందితే, కలిగే ఫలమేమిటి? అతనికి దేహ అభిమానం పోతుంది.

ఇంతవరకూ నేను శరీరాన్ని అనుకుంటున్నాను. అంత ప్రత్యక్షంగా నేను శరీరాన్ని అనకపోయినా, నేను నా గురించి ఇచ్చే వివరాలన్నీ శరీరానికి సంబంధించినవే. నా వయస్సు ఇంత; నేను ఫలాన వారి పుత్రుడను అంటూ చెప్పే వివరాలన్నీ దేహానికి సంబంధించినవే. ఇప్పుడు నేను శరీరానికి భిన్నంగా ఉన్న ఆత్మను అని తెలియటంవల్ల శరీరంనుంచి విడివడతాను. ఎప్పుడైతే శరీరం నేను కాదు అని అర్థం చేసుకుంటానో, అప్పుడే కర్మలు నేను చేస్తున్నాననే భావన కూడా పోతుంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

దేహ అభిమాన త్యాగం, కర్మ అభిమాన త్యాగానికి దారి తీస్తుంది. ఎందుకు? కర్మలన్నీ శరీరానికి చెందినవే. ధర్మి అభిమానం ధర్మ అభిమానానికి దారి తీస్తుంది. నిజానికి శంకరులవారు ఈ ప్రాథమిక వాక్యంతో తన బ్రహ్మసూత్ర భాష్యం మొదలు పెడతారు. మన సమస్యలన్నీ మనకున్న రెండు అభిమానాలవల్ల ఏర్పడుతున్నాయి– ఒకటి శరీరంతో మమేకం చెందటం; ఇంకొకటి శరీరధర్మాలతో మమేకం చెందటం. వేదాంతం ఈ అభిమానాలను పారద్రోలటానికి కంకణం కట్టుకుంది.

కుర్వన్నపి న లిప్యతే – జ్ఞాని ఏ కర్మవల్లా చలించడు. ఏ కర్మతోనూ మమేకం చెందడు. కుర్వన్నపి – కర్మ చేస్తున్నా కూడా చలించడు. కారు గంటకు 80 కిలోమీటర్ల వేగంతో వెళుతున్నా కారులో కూర్చున్న మీకు ఆయాసం రాదు. అలాగే జ్ఞానికి కర్మ అభిమానం ఉండదు. దీన్ని **అహంకార అభిమాన అభావం** అంటారు. దీన్ని మూడవ అధ్యాయంలో చూశాము.

ప్రకృతేః క్రియమాణాని గుణైః కర్మాణి సర్వశః ।
అహంకారవిమూఢాత్మా కర్తాఽహమితి మన్యతే ॥ – 3.27

శరీరంతో మమేకం చెందిన వ్యక్తి కర్త అవుతాడు, దాని ఫలితంగా భోక్త కూడా అవుతాడు. అటువంటి వ్యక్తిని విమూఢాత్మా అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

తత్త్వవిత్తు మహాబాహో గుణకర్మవిభాగయోః ।
గుణా గుణేషు వర్తంతే ఇతి మత్వా న సజ్జతే ॥ – 3.28

దానికి భిన్నంగా జ్ఞాని తన శరీరాన్ని తనకు భిన్నంగా చూడగలుగుతాడు. తక్కిన శరీరాలు ఈ భూమ్మీదకు వచ్చిపోయినట్టుగా తన శరీరం కూడా ఎప్పుడో వెళ్ళిపోతుందని అర్థం చేసుకుంటాడు. మామూలుగా మనం ఎవరో చనిపోతే వైరాగ్యం ప్రదర్శిస్తాము కాని జ్ఞాని తన శరీరంమీద వైరాగ్యం పెంచుకుంటాడు. వైరాగ్యం

పెంచుకుంటే ప్రకృతి సూత్రాలను స్వీకరిస్తాము. వైరాగ్యం లేకుండా మమకారం ఉంటే ప్రకృతి సూత్రాలమీద కోపం, ద్వేషం పెంచుకుంటాము.

జ్ఞాని అలా కాదు. అతను ప్రకృతి సూత్రాలను అంగీకరిస్తాడు. ఈ శరీరం షడ్వికారాలకు లోనవుతుందని అర్థం చేసుకుంటాడు. అవి – అస్తి, జాయతే, వర్ధతే, విపరిణమతే, అపక్షీయతే, వినశ్యతి – దీన్నే వైరాగ్యం అంటారు. న లిప్యతే అంటే అతను చలించడు. ఈ భావాన్నే తర్వాత వచ్చే శ్లోకాల్లో ఇంకా వివరంగా చెబుతున్నాడు.

శ్లో. 8 **నైవ కించిత్ కరోమీతి యుక్తో మన్యేత తత్త్వవిత్ ।**
పశ్యన్ శృణ్వన్ స్పృశన్ జిఘ్రన్నశ్నన్ గచ్ఛన్ స్వపన్ శ్వసన్ ॥
న, ఏవ, కించిత్, కరోమి, ఇతి, యుక్తః, మన్యేత, తత్త్వవిత్,
పశ్యన్, శృణ్వన్, స్పృశన్, జిఘ్రన్, అశ్నన్, గచ్ఛన్, స్వపన్, శ్వసన్ ॥

శ్లో. 9 **ప్రలపన్ విసృజన్ గృహ్ణన్నున్మిషన్ నిమిషన్నపి ।**
ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేషు వర్తంతే ఇతి ధారయన్ ॥
ప్రలపన్, విసృజన్, గృహ్ణన్, ఉన్మిషన్, నిమిషన్, అపి,
ఇంద్రియాణి, ఇంద్రియార్థేషు, వర్తంతే, ఇతి, ధారయన్ ॥

తత్త్వవిత్, యుక్తః	=	తత్త్వజ్ఞుడైన సాంఖ్యయోగి	గృహ్ణన్	=	గ్రహించుచు
పశ్యన్	=	చూచుచు	ఉన్మిషన్	=	కనులను తెరచుచు
శృణ్వన్	=	వినుచు	నిమిషన్, అపి	=	మూయుచును
స్పృశన్	=	స్పృశించుచు	ఇంద్రియాణి	=	ఇంద్రియములు
జిఘ్రన్	=	ఆఘ్రాణించుచు	ఇంద్రియార్థేషు	=	తమతమ శబ్దాది విషయములందు
అశ్నన్	=	తినుచు			
గచ్ఛన్	=	నడుచుచు	వర్తంతే, ఇతి	=	ప్రవర్తించుచున్నవని
స్వపన్	=	నిద్రించుచు	ధారయన్	=	తలంచుచు
శ్వసన్	=	శ్వాసక్రియలను నడుపుచు	కించిత్, న	=	నేను ఏ కొంచెమూ
ప్రలపన్	=	భాషించుచు	ఏవ, కరోమి	=	(ఏమియు) చేయుట లేదు
విసృజన్	=	త్యజించుచు	ఇతి, మన్యేత	=	అని భావించును

యుక్తః పశ్యన్, శృణ్వన్, స్పృశన్, జిఘ్రన్, అశ్నన్,
గచ్ఛన్, స్వపన్, శ్వసన్, ప్రలపన్, విసృజన్, గృహ్ణన్, ఉన్మిషన్,
నిమిషన్ అపి ఇన్ద్రియాణి ఇన్ద్రియ–అర్థేషు వర్తన్తే ఇతి ధారయన్
కించిత్ న ఏవ కరోమి ఇతి మన్యేత ।

తా: తత్త్వజ్ఞుడైన సాంఖ్యయోగి చూచుచు, వినుచు, స్పృశించుచు, ఆఘ్రాణించుచు, భుజించుచు, నడుచుచు, నిద్రించుచు, శ్వాసక్రియలను నడుపుచు, భాషించుచు, త్యజించుచు, గ్రహించుచు, కనులను తెరుచుచు, మూయుచు ఉన్నను ఇంద్రియములు తమ తమ విషయములందు వర్తించుచున్నవనియు, తానేమియు చేయుటలేదనియు భావించును.

ఇప్పుడు జ్ఞాని జీవనవిధానం గురించి వివరిస్తున్నాడు. అతను కర్మయోగం, జ్ఞానయోగం పాటించి జ్ఞానం పొందాడు. అతను గృహస్థజ్ఞాని అన్నా కావచ్చు, సన్న్యాసజ్ఞాని అన్నా కావచ్చు. నాలుగవ అధ్యాయంలో ఇద్దరి గురించి చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శంకరాచార్యులనే తీసుకోండి – ఆయన దేశమంతటా అనేకసార్లు పర్యటించారు. అది కూడా కాలినడకన. అనేక మతాలను స్థాపించారు; షణ్మతస్థాపన చేశారు; ఎందరితోనో వాదప్రతివాదనలు చేశారు; ఎన్నో శ్లోకాలు రాశారు; ఎన్నో భాష్యాలు రాశారు. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే ఆయన గృహస్థుకన్నా చాలా ఎక్కువగా కర్మలు చేశారు. కాని గృహస్థజ్ఞాని, సన్న్యాసజ్ఞానుల్లోనూ సమానంగా ఉన్న లక్షణమేమిటి? **వైరాగ్యం**.

నైవ కించిత్ కరోమి – ఆత్మ స్వరూపం ఏ పనీ చేయదు. అది అకర్త. అందువల్ల అభోక్త కూడా. చేయి కదిలితే కాంతి కూడా కదిలినట్టుగా అనిపిస్తుంది కాని నిజానికి అది కదలదు. జ్ఞాని తను అకర్తా, అభోక్తా అని తెలిసి కూడా, తను చేయవలసిన విధిని నిర్వర్తిస్తాడు. అతనికి ఏమీ వ్యక్తిగత కోరిక లేదు. అతను పూర్ణపురుషుడు, కృతకృత్యుడు. అలాంటప్పుడు అతన్ని పని చేయటానికి ఏది ప్రేరేపిస్తుంది? సమాజంమీద దయ, జాలి ప్రేరేపిస్తాయి. అజ్ఞానపూర్వకమైన సమాజంకోసం, అవస్థ పడుతున్న జగత్తుకోసం పనిచేస్తాడు. ప్రేమ, దయలను అతను అలవరచుకోనవసరం లేదు. జ్ఞానం అతనిలో సహజంగా ఉన్న ప్రేమను వెలికితీస్తుంది.

దయానంద స్వామీజీ అద్భుతంగా చెబుతారు – మనం ప్రేమను కష్టపడి పెంపొందించుకోనవసరం లేదు. ఎందుకంటే మనం స్వతహాగా ప్రేమమూర్తులం. మన సహజగుణం జాలి, దయ. కాని మనం దాన్ని మన స్వార్థంతో కప్పేశాము. స్వార్థం, మన శరీర అభిమానంవల్ల ఏర్పడింది. ఎప్పుడైతే దేహ అభిమానాన్ని పారద్రోలుతామో, కప్పబడివున్న జాలి, దయాగుణాలు వాటంతట అవే వెలికివస్తాయి.

ఈ జాలి, దయాగుణాలు ఎలా వెలికివస్తాయి? కర్మరూపంలో వస్తాయి. ధనం కావాల్సిన వారికి ధనసహాయం చేస్తాము; జ్ఞానం కావాల్సినవారికి జ్ఞానం ప్రసాదిస్తాము.

భుక్తి ముక్తి ప్రదాతా చ తస్మై శ్రీగురవేనమః

ఏం చేసినా ధార్మికంగా చేస్తాము. దేహ అభిమానం అధార్మిక పనులు చేయిస్తే, దేహ అభిమాన త్యాగం ధార్మికపనులు చేయిస్తుంది. మళయాళంలో ఒక అద్భుతమైన శ్లోకం ఉంది. దానర్థం – "ఓ దేవా! నాకు 'నేను' అనే భావన పడకూడదు. ఒకవేళ 'నేను' అనిపిస్తే, ఆ 'నేను' మొత్తం సృష్టితో మమేకం చెందాలి." మొత్తం జగత్తుతో నేను మమేకం చెందితే, నేను దేవుణ్ణి అవుతాను. అప్పుడు నేను ఏంచేసినా దేవుడు చేసినట్టు అవుతుంది.

దేవుడు ఎన్నడూ అధర్మం చేయడు కాబట్టి జ్ఞాని కూడా ఎన్నడూ అధర్మం చేయడు. అందువల్ల అతను కర్మలు చేస్తూనే ఉంటాడు. ఏం కర్మలు చేస్తాడు?

పశ్యన్ శృణ్వన్ స్పృశన్ జిఘ్రన్ అశ్నన్ – ఈ ఐదు పదాలు పంచజ్ఞానేంద్రియ కర్మలను సూచిస్తాయి. చూడటం, వినటం, స్పర్శించటం, వాసన చూడటం, రుచి చూడటం. ఈ పనులన్నీ జ్ఞాని చేస్తూనే ఉంటాడు. అలాగే కర్మేంద్రియాలను కూడా పని చేయిస్తాడు. ఏమిటవి?

గచ్ఛన్ స్వపన్ శ్వసన్ ప్రలపన్ విసృజన్ గృహ్ణన్ ఉన్మిషన్ నిమిషన్ – ఇవన్నీ కర్మేంద్రియాల పనులు. గచ్ఛన్ – నడుస్తాడు; స్వపన్ – నిద్రిస్తాడు; ప్రలపన్ – మాట్లాడతాడు; విసృజన్ – విసర్జన క్రియ చేస్తాడు; గృహ్ణన్ – తీసుకుంటాడు; శ్వసన్ – శ్వాసక్రియలు జరుపుతాడు; ఉన్మిషన్ నిమిషన్ – కళ్ళు తెరిచి, మూస్తాడు. ఈ చర్యలన్నీ చేస్తూనే ఉంటాడు. వాటిలో ఏ మార్పూ ఉండదు. జ్ఞానం పొందాక చేతితో నడవడు; తలక్రిందులుగా నడవడు; ముక్కుతో తినడు. అంతా మామూలుగానే ఉంటుంది.

స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణాలు ఎలా ఉంటాయని అర్జునుడు రెండవ అధ్యాయంలో అడిగాడు. జ్ఞానిలో ఏదో భిన్నప్రవర్తన ఎదురు చూస్తాము.

స్థితప్రజ్ఞస్య కా భాషా సమాధిస్థస్య కేశవ ।
స్థితధీః కిం ప్రభాషేత కిమాసీత వ్రజేత కిమ్ ॥ – 2.54

స్థితప్రజ్ఞుడు ఎలా మాట్లాడతాడు, ఎలా కూర్చుంటాడు, ఎలా నడుస్తాడు అని అడిగాడు. జ్ఞాని జ్ఞానం పొందటంవల్ల అతని దృక్పథంలో గొప్ప మార్పు వస్తుంది. అందువల్ల పరిస్థితులను ఎదుర్కోవటంలో గొప్ప మార్పు వస్తుంది కాని కర్మ చేయటంలో బాహ్యంగా ఏ మార్పూ కనబడదు.

ఏదైనా చిన్న సమస్య ఎదురైతే, అజ్ఞాని వారాల తరబడి బాధపడతాడు; కాని జ్ఞాని బాధ పడడు. ఒక జ్ఞాని ఏదో సమస్య గురించి వినగానే ముందు కంగారుగా 'ఏమిటీ?' అన్నాడుట. కాని వెంటనే నిలదొక్కుకుని, తను నేర్చుకున్న జ్ఞానాన్ని గుర్తు తెచ్చుకుని 'అయితే ఏమిటి?' అన్నాడుట. అదీ తేడా – అజ్ఞానికీ, జ్ఞానికీ. జీవితంలో అనేక ఒడిదుడుకులు వస్తూవుంటాయి, పోతూవుంటాయి.

ఒక వ్యక్తికి గుండెజబ్బు వచ్చి చావుబతుకుల్లో ఉన్నాడు. అతన్ని ఒక డాక్టరు నయం చేస్తున్నాడు. ఆ సమయంలో ఆ రోగికి పదిలక్షల లాటరీ టికెట్టు తగిలింది. అతని కుటుంబసభ్యులు ఈ విషయం అతని చెవిన వేయటానికి జంకారుట. అసలే అంతంత మాత్రంగా కొట్టుకుంటున్న అతని గుండె కాస్తా చటుక్కున ఆగి కూర్చుంటుందేమోనని భయపడ్డారుట. విషయం విన్న డాక్టరు వారికి నచ్చచెప్పి, తను రోగికి నెమ్మదిగా శుభవార్త వినిపిస్తానన్నాడుట. అన్నట్టుగానే ఆ కబురూ, ఈ కబురూ చెప్పి నెమ్మదిగా, 'నీకు 10 లక్షల లాటరీ తగిలితే ఏంచేస్తావు,' అన్నాడట. అతను తడుముకోకుండా, 'మీ దయవల్లనే నేను బతికి బయటపడ్డాను. అందులో 5 లక్షలు మీకు కానుకగా సమర్పించుకుంటాను,' అన్నాడుట. ఆ మాట విని డాక్టరు గుండె ఆగి మరణించాడుట. డాక్టరుకు షాకు తగిలింది. కాని జ్ఞానికి అలాంటి షాకులు ఉండవు. ఒకవేళ ఏమిటి అన్నా, అయితే ఏమిటి దశకు వెంటనే వచ్చేస్తాడు.

గీత అంటే 'ఏమిటి?'నుంచి 'అయితే ఏమిటి?' దశకు చేరుకోవటం

ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేషు వర్తంతే – పాంచభౌతికాలతో చేయబడిన ఈ శరీరం పాంచభౌతిక ప్రపంచంతో వ్యవహారం జరిపితీరాలని అర్థం చేసుకుంటాడు. కొంతమంది ప్రపంచంనుంచి పారిపోతేనే శాంతి దొరుకుతుంది అనుకుంటారు. కళ్ళు మూసుకుని యోగముద్రలో కూర్చోవాలనుకుంటారు లేదా నిర్వికల్ప సమాధిలోకి వెళ్ళాలి అనుకుంటారు కాని ప్రారబ్ధకర్మ ఎక్కువసేపు సమాధిలో కూర్చోనివ్వదు.

పునశ్చ జన్మాంతరకర్మయోగాత్ స ఏవ జీవః స్వపితి ప్రబుద్ధః – కైవల్యమ్ 1.14

జ్ఞాని ఇంద్రియాలను, ఇంద్రియవిషయాలతో వ్యవహారం నడపనిస్తాడు. ఇంద్రియాలు, విషయవస్తువులతో వర్తిస్తున్నప్పుడు దానికి తగ్గ ప్రతిచర్య ఉంటుందని గ్రహిస్తాడు. ఉదాహరణకు వాతావరణం వేడిగా ఉంటే చెమట పోస్తుంది; వాతావరణం చల్లగా ఉంటే దోమలు కూడా వస్తాయి. ఇవేవీ తప్పించుకోలేము.

ఇతి ధారయన్ – ధారయన్ అంటే జ్ఞాని తాను చేసే అన్ని వ్యవహారాలలోనూ ఈ విషయం గుర్తుంచుకుంటాడు.

తత్త్వవిత్ యుక్తః మన్యేత – తత్త్వవిత్ అంటే జ్ఞాని; యుక్తః అంటే జాగరూకతో ఉన్న వ్యక్తి. జీవితాన్ని యాంత్రికంగా గడిపితే గీత తోడ్పడదు. అదే జాగరూకతో వ్యవహరిస్తే ఈ జ్ఞానం అన్నివేళలా తోడుగా ఉంటుంది. అటువంటి వ్యక్తిని యుక్తః అంటారు. ఏం గుర్తుంచుకుంటాడు ఎప్పుడూ?

(అహం) నైవ కించిత్ కరోమి – నేను కొంచెం కూడా ఏమీ చేయటం లేదు. నేను ఆత్మను.

శ్లో. 10 **బ్రహ్మణ్యాధాయ కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా కరోతి యః ।**
లిప్యతే న స పాపేన పద్మపత్రమివాంభసా ॥
బ్రహ్మణి, ఆధాయ, కర్మాణి, సంగమ్, త్యక్త్వా, కరోతి, యః,
లిప్యతే, న, సః, పాపేన, పద్మపత్రమ్, ఇవ, అంభసా ॥

యః	= ఎవరైతే	అంభసా	= జలబిందువులచే
కర్మాణి	= కర్మలనన్నింటిని	పద్మపత్రమివ	= పద్మపత్రము వలె
బ్రహ్మణి, ఆధాయ	= భగవదర్పణము గావించి	పాపేన	= పాపము(ల)చే
సంగమ్, త్యక్త్వా	= ఆసక్తిని త్యజించి	న, లిప్యతే	= తాకబడదు (పాపములు
కరోతి	= (కర్మలను) ఆచరించుచున్నాడో		ఆ పురుషునికి ఏ మాత్రము
సః	= ఆ పురుషుడు		అంటవు)

యః సఙ్గమ్ త్యక్త్వా కర్మాణి, బ్రహ్మణి ఆధాయ కరోతి,
సః పద్మ-పత్రమ్ అమ్భసా ఇవ, పాపేన న లిప్యతే ।

తా: కర్మలనన్నింటిని భగవదర్పణము గావించి, ఆసక్తిరహితముగా కర్మల నాచరించు వానిని తామరాకుపై నీటిబిందువులవలె పాపములు అంటవు.

జ్ఞానికి ఏమవుతుందో ముందు రెండు శ్లోకాల్లో చూశాము. జ్ఞాని తను పారమార్థిక సత్యమని అంటే ఆత్మ అని తెలుసుకుంటాడు. ఎప్పుడైతే తన ఉన్నతస్థాయికి ఎదుగుతాడో, అనాత్మస్థాయికి చెందిన కష్టనష్టాలు అతనికి చాలా చిన్నవిగా అనిపిస్తాయి. అవి జ్ఞానిని ఏమాత్రం చలింపజేయలేవు.

స్వాతంత్ర్య పోరాటం సలిపిన వీరులగాథలు చూడండి! వారిని కొట్టారు, హింసించారు, అండమాన్ జైలులో పెట్టారు, కాని వారు **వందేమాతరం** నినాదం మానలేదు. వారి శరీరానికి నొప్పి కలగలేదా? కలిగింది. కాని వారు దాన్ని పట్టించుకోలేదు. వారిలో రెండు **నేనులు** ఉన్నారు. శారీరక నేను, భారతీయుడనైన నేను. భారతీయుడైన నేను పడే బాధల ముందు శరీరమైన నేను పడే బాధలు తక్కువనుకున్నారు వారు. ఆ బాధలు ఉన్నాయి, కాని ఆ నొప్పి పెద్దనొప్పి ముందు చిన్నదయిపోయింది. ఒక కప్పులో ఉప్పునీరు ఉంటే, దానిలోని ఉప్పదనం పోగొట్టాలంటే ఏం చేయాలి? నీటిలో కరిగిపోయిన ఉప్పును ఆవిరి చేయలేము; కాని దానిలో ఇంకా ఎక్కువ నీరు పోస్తే, ఆ ఉప్పు తక్కువవుతుంది. అది పోదు కాని తక్కువగా ఉన్నట్టు అనిపిస్తుంది.

అలాగే జ్ఞానికి శారీరక బాధలు ఉండవని కాదు అర్థం. అనారోగ్యం వస్తే శారీరక బాధలు తప్పవు. గుర్తుంచుకోండి: **జ్ఞానం శారీరక బాధలనుంచి విముక్తి కలిగించదు**. శారీరక బాధలను సంసారం అనికూడా అనరు. మన మానసిక బాధలను సంసారం అంటారు. ఏదైనా వస్తే **నాకే ఎందుకు వచ్చింది** అని వాపోతాము. జ్ఞాని అలా చేయడు. ఒక చిన్న పిల్లవాణ్ణి చూడండి, అనారోగ్యం వస్తే – నాకే ఎందుకు వచ్చింది అనుకోడు; దీనివల్ల ఎంత ఖర్చు అవుతుంది, ఇంకెంత అవస్థ పడాలిలాంటి మానసిక బెంగలు పెట్టుకోడు. ఓపిక లేకపోతే పడుకుంటాడు, ఓపిక ఉంటే జ్వరం ఉన్నా లేచి ఆడుకుంటాడు. జ్ఞాని కూడా శారీరక బాధలకు మానసిక బెంగలను జత చేయడు.

స్వాతంత్ర్యయోధులలాగా ప్రవర్తిస్తాడు జ్ఞాని. ఒక్కొక్క దెబ్బ తగిలినకొద్దీ స్వాతంత్ర్యయోధులు **వందేమాతరం** అని అరిచారు. నేను ఒక వ్యక్తిని అనుకునేకన్నా, నేను ఒక భారతీయుణ్ణి అని అనుకోగలిగినందుకు వారు దెబ్బలు తట్టుకోగలిగారు. అలాంటిది నేను ఒక ఆసియాఖండవాసిని, నేనొక మానవుణ్ణి, నేనొక జీవిని, నేను బ్రహ్మను అనుకుంటే ఆ నొప్పి అంతకంతకూ తగ్గుతూ వస్తుంది. జ్ఞాని అహంకారాన్ని జయించే విధానం ఇది.

కాని ఈ జ్ఞానం పొందాలంటే, మన ఉన్నతస్థితిని అర్థం చేసుకోవాలి. అది చాలా సూక్ష్మమైన సత్యం. ఆత్మ, ఆత్మ అంటున్నారు, అసలు నిజంగా ఆత్మ ఉందా? లేక అది మీ ఊహాగానమా అని ప్రశ్నించేవారికి జవాబు ఈ శ్లోకం. నీ ఉన్నతస్థితిని చేరుకునేవరకూ నీ ఇష్టదేవత ప్రార్థన చేయి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్లనే మనం ప్రపంచంమీద ఆధారపడటంనుంచి దేవునిమీద ఆధారపడటం నేర్చుకుని, దేవునిమీద ఆధారపడటంనుంచి ఆత్మమీద ఆధారపడటం నేర్చుకోవాలి.

ప్రపంచంమీద ఆధారపడటంనుంచి దేవునిమీద ఆధార పడటం – కర్మయోగం
దేవునిమీద ఆధారపడటంనుంచి ఆత్మమీద ఆధార పడటం – జ్ఞానయోగం

ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానయోగంనుంచి కర్మయోగానికి దిగివస్తున్నాడు. ఎవరికైనా ద్వైతభక్తి తేలిక; అద్వైతం కష్టం. అద్వైతానికి త్వరగా రాలేనంటే, మన శాస్త్రం బలవంతపెట్టదు, తొందర పెట్టదు. మీకు కావాల్సిన సమయం తీసుకోండి, ఈ జన్మలో కాకపోతే వచ్చే జన్మలో రండి అంటుంది.

కర్మాణి బ్రహ్మణ్యాధాయ – నీ ఉన్నతస్థితిని కనుగొనేవరకూ సగుణబ్రహ్మమీద ఆధారపడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. బ్రహ్మణి అంటే సగుణబ్రహ్మ. సగుణబ్రహ్మ ఎవరు? నీ ఇష్టదేవత. ఆ ఇష్టదేవతకు నీ కర్మలన్నీ అర్పించు. ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో కర్మలు చేయి. నిష్కామకర్మ అయినా, సకామకర్మ అయినా ఈశ్వరునికి అర్పించు. కొంతమంది చూడండి – ఏదైనా సంస్థనుంచి కొంచెం ధనం అవార్డుగా వస్తే, మళ్ళీ ఆ సంస్థకే దాన్ని కానుకగా సమర్పిస్తారు.

కర్మను ఎలా ఈశ్వరునికి అర్పించాలి?

యత్ యత్ కర్మ కరోమి తత్ తత్ అఖిలం శంభో తవారాధనమ్ – ఇదొక సంకల్పం. ఈ సంకల్పం కర్మను ఆరాధనగా మారుస్తుంది. ఇలా ఈశ్వరార్పణభావనతో చేయటంవల్ల రెండు ప్రయోజనాలున్నాయి. ఒకటి, చేసేపనిని శ్రద్ధగా, మనస్ఫూర్తిగా చేస్తాము. రెండు, ఈశ్వరుణ్ణి తలుచుకుని చేయటంవల్ల కర్మపూజ అవుతుంది, పూజ చిత్తశుద్ధిని కలుగజేస్తుంది.

కర్మఫలం గురించి ఎలా ఉండాలి మన ఆలోచన? కర్మలు రెండు రకాలుగా చేస్తాము. కొన్ని కర్మలు కేవలం ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకే తోడ్పడతాయి. ఉదాహరణకు సంధ్యావందనం. సంధ్యావందనం చేయటంవల్ల లౌకిక ప్రయోజనం కలుగదు. అలాగే పంచమహాయజ్ఞాలు. వాటిని నిత్యనైమిత్తక కర్మలు అనీ, విహితకర్మలు అనీ అంటారు. ఇవి చిత్తశుద్ధి కలుగజేస్తాయి. వీటి ఫలితం ఎలా ఉన్నా, మనను బాధించవు. ఎందుకంటే వీటివల్ల లౌకికసుఖాలు కలుగవు.

ఇంకొకరకం కర్మలను సకామకర్మలు అంటారు. వీటిలో మనం ఒక ఫలితాన్ని ఆశిస్తాము. ఒక కంపెనీలో పనిచేస్తుంటే, జీతం పెరగాలని కోరుకుంటాము. అవన్నీ కామ్యకర్మల క్రింద వస్తాయి. ఇదంతా వివరంగా మూడవ అధ్యాయంలో చూశాము. ఈశ్వరునికి అర్పించి, ఈశ్వరప్రసాదంగా తీసుకోవాలి. జీతం దేవుని దగ్గర పెట్టి, మళ్ళీ తీసుకుంటాము. కొత్త బట్టలు దేవుని దగ్గర పెట్టి కట్టుకుంటాము. కొత్త ఇంటికి దేవుని ఫోటోతో గృహప్రవేశం చేస్తాము. కొత్త పుస్తకంలో స్వామీజీ సంతకం పెట్టించుకుని వెనక్కి తీసుకుంటాము.

నిష్కామకర్మలో ఏ ఫలితాన్నీ ఆశించము కాబట్టి, ఏ సమస్యా లేదు. సకామకర్మలో కూడా ఈశ్వరార్పణ బుద్ధితో చేసి, ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరిస్తే జీవితం ప్రశాంతంగా సాగుతుంది. ఏం జరిగినా ఈశ్వరేచ్ఛ అని అర్థం చేసుకుంటాము. అప్పుడు ఫలితం ఎలావున్నా బాధపడము. దేవుడు ఎన్నడూ అన్యాయం చేయడు. ఒకవేళ అన్యాయం చేసినట్టు కనబడినా కూడా, మనకు సరిగ్గా అర్థం కాలేదని అర్థం చేసుకోవాలి. ఒక ఫలం రావటం వెనుక అనేక అంశాలు ఉన్నాయని తెలుసుకోవాలి. మనం పొందిన ఫలం మనకు రావాల్సిన ఫలం, మనకు కావాల్సిన ఫలం కాకపోవచ్చు.

సంగం త్యక్త్వా – కర్మఫలం ఆశించకుండా. దేవుడు అన్యాయం చేయడు అని అర్థం చేసుకుంటే, భవిష్యత్తు గురించిన ఆందోళన ఉండదు. ప్రతిగృహస్థుకూ ఉండే పెద్ద సమస్య అదే – ఆందోళన. నాకేమయినా ఫర్వాలేదు కాని నా మనవడికి ఏమీ కాకూడదు.

లోకా సమస్తా మత్పౌత్రశ్చ సుఖినో భవంతు

ప్రపంచం మొత్తంలో, నా మనవడు సుఖంగా ఉండాలి. మనవడు సమస్త లోకంలో లేడా? కర్మయోగం అంటే ఈ మనవడి గురించిన ప్రత్యేక బెంగ ఉండదు. మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉంటుంది.

కర్మయోగి భవిష్యత్తు గురించిన ప్రణాళికలను వేస్తాడు. కాని ఫలం ఏదొచ్చినా ఆందోళన చెందడు. అందువల్ల అర్జునా నీ కర్మలను ఈశ్వరునికి అర్పించి, ఫలం గురించి ఆశించకు. దానివల్ల కలిగే ఫలం ఏమిటి?

స పాపేన న లిప్యతే – ఏ పాపమూ అతన్ని అంటదు. చిత్తశుద్ధికోసం ప్రార్థన చేస్తే, ఆ కర్మ సరిగ్గా చేయకపోయినా ఏ పాపమూ అంటదు. కాని అదే కామ్యకర్మగా చేస్తే ఆ పూజ సరిగ్గా చేయకపోతే అనుకున్న ఫలం రాకపోగా, ఒక్కోసారి బెడిసికొట్టవచ్చు కూడా. కాని కర్మయోగికి ఆ పాపభయం ఉండదు. అందువల్ల అతని జీవితం ఎలా ఉంటుంది?

పద్మపత్రమ్ అంభసా ఇవ – తామరాకుమీద నీటిబొట్టులా ఉంటుంది. గృహస్థాశ్రమంలో ఉంటూ కూడా, చెక్కుచెదరని చిరునవ్వుతో ఉంటాడు.

శ్లో. 11 **కాయేన మనసా బుద్ధ్యా కేవలైరింద్రియైరపి ।**
యోగినః కర్మ కుర్వంతి సంగం త్యక్త్వాత్మశుద్ధయే ॥
కాయేన, మనసా, బుద్ధ్యా, కేవలైః, ఇంద్రియైః, అపి,
యోగినః, కర్మ, కుర్వంతి, సంగమ్, త్యక్త్వా, ఆత్మశుద్ధయే ॥

యోగినః	= కర్మయోగులు		
సంగమ్	= మమతాసక్తులను	బుద్ధ్యా	= బుద్ధిచేత
త్యక్త్వా	= వీడి	కాయేన, అపి	= శరీరముచేత
కేవలైః	= కేవలము	ఆత్మశుద్ధయే	= చిత్తశుద్ధికోసమే
ఇంద్రియైః	= ఇంద్రియములచేత	కర్మ, కుర్వంతి	= కర్మలను ఆచరింతురు
మనసా	= మనస్సుచేత		

యోగినః ఆత్మ–శుద్ధయే కాయేన, మనసా, బుద్ధ్యా, కేవలైః ఇంద్రియైః
అపి సంగం త్యక్త్వా కర్మ కుర్వన్తి ।

తా: కర్మయోగులు మమతాసక్తిరహితులై కేవలం ఇంద్రియాలు, మనస్సు, బుద్ధి, శరీరాల ద్వారా అంతఃకరణ శుద్ధికై కర్మలను ఆచరింతురు.

కర్మయోగం ఏ స్థాయిలోనైనా చేయవచ్చంటాడు కృష్ణపరమాత్మ. అది కాయికం, వాచికం, మానసం ఏదైనా కావచ్చు. ఏది కుదిరితే అది చేయవచ్చు. అంతేకాదు –

పత్రం పుష్పం ఫలం తోయమ్

ఈ నాలుగూ కాదు, ఈ నాలుగింటిలో ఏదైనా ఇవ్వవచ్చు. కాని భక్తితో చేయాలి. ఎవరూ నేను చాలా బిజీగా ఉన్నాను, నేను కర్మయోగం చేయలేను అనలేరు. బిజీగా ఉన్నారు కాబట్టే కర్మయోగం చేయాలి. అది కూడా కాయికమో, వాచికమో, మానసికమో చేయవచ్చు. మనుష్యులకు ఉన్న పెద్దజబ్బు బద్ధకం. అందుకని ఎక్కడికో వెళ్ళి ఎందుకు పూజలు చేయాలి, ఈశ్వరుడు అంతటా ఉన్నాడు కదా అంటారు. పైగా పత్రం, పుష్పం, ఫలం, తోయం చాలన్నాడు అంటారు.

కాయేన మనసా బుద్ధ్యా ఇంద్రియైరపి – ఇంద్రియాల ద్వారా కాయిక, వాచిక, మానస కర్మలు చేస్తారు. బుద్ధ్యా అంటే వేదాంతవిచారణ చేస్తారు.

యోగినః కర్మ కుర్వంతి – కర్మయోగులు కర్మ చేస్తారు. ఈశ్వరునికోసం చేస్తారు.

కేవలైః – కేవలైః నాల్గింటికీ కలుపుకోవాలి. ఈ పదం చాలా ముఖ్యం. కేవలైః అంటే **అభిమాన వర్జితైః** అంటే అభిమానం చూపకుండా కర్మయోగులు కర్మ చేస్తారు. మామూలుగా మనం విజయం సాధిస్తే అంతా నా గొప్పతనం అనుకుని విర్రవీగుతాము; ఓటమి పొందితే దాన్ని ఇతరులమీదకు తోసేస్తాము. విజయం గర్వాన్ని కలిగిస్తే, ఓటమి నిరాశానిస్పృహలను కలిగిస్తుంది. అందువల్ల కేవలైః అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈ విజయం భగవంతుని కృపవల్లే కలిగింది, ఎందుకంటే ఈ ఇంద్రియాలు, ఈ మనస్సు, ఈ బుద్ధి కూడా భగవంతుని కానుకే అనుకోవాలి.

నిరాశీర్నిర్మమో భూత్వా యుధ్యస్వ విగతజ్వరః – 3.30 విజయంలో కూడా అణకువగా ఉండాలి.

కర్మయోగి ఆందోళన లేకుండా ఉంటాడు. ఇప్పుడు ఎక్కడ చూసినా ఆందోళన రాజ్యమేలుతోంది. అది తగ్గించటానికి అనేకమంది అనేక మార్గాలు సూచిస్తున్నారు – ప్రాణాయామం, యోగా, ప్రకృతిదర్శనం వగైరా. ఇక్కడ సంధ్యావందనం చెయ్యమంటే చెయ్యలేరు, ఎక్కడికో వెళ్ళి 500 డాలర్లు ఖర్చుపెట్టి, ప్రశాంతంగా కూర్చుని ప్రాణాయామం నేర్పిస్తారంటే వెళతారు. **వైదికమార్గం పాటిస్తే సమస్యలే ఉండవు.**

సంగం త్యక్త్వా – భవిష్యత్తు గురించిన ఆందోళన ఉండదు.

ఆత్మశుద్ధయే – ఈ సాధనలన్నీ దేనికోసం? ఆత్మశుద్ధికోసం. ఇక్కడ ఆత్మ అంటే మనస్సు. అందువల్ల ఆత్మశుద్ధి అంటే చిత్తశుద్ధి లేదా మనశ్శుద్ధి. అంతేకాని నిజంగా ఆత్మశుద్ధి కాదు.

సచ్చిదానంద ఆత్మ నిత్యశుద్ధ ఆత్మ. ఆత్మ పదానికి అనేక సందర్భాలలో అనేక అర్థాలు వస్తాయి. అందువల్లనే శాస్త్రాన్ని గురువు ద్వారానే నేర్చుకోవాలంటారు.

మీమాంస శాస్త్రం ద్వారా ఏ పదానికి ఏ సందర్భంలో ఏ అర్థమొస్తుందో నిరూపిస్తారు. అలాగే యోగినః పదం కూడా. ఇక్కడ యోగినః అంటే కర్మయోగినః, కాని ఆరవ అధ్యాయంలో యోగి అంటే ధ్యానయోగి. ఇక్కడ ఆత్మశుద్ధి అంటే చిత్తశుద్ధి అని ఎందుకు తీసుకోవాలి? కృష్ణపరమాత్మ స్పష్టంగా చెప్పాడు. కర్మయోగం చిత్తశుద్ధిని ఇస్తుంది కాని జ్ఞానాన్ని ఇవ్వదు అని.

చిత్తస్య శుద్ధయే కర్మ న తు వస్తూపలబ్ధయే – వివేక చూడామణి. 11

కర్మవల్ల చిత్తశుద్ధి కలుగుతుంది కాని జ్ఞానం కలగదు.

శ్లో. 12 **యుక్తః కర్మఫలం త్యక్త్వా శాంతిమాప్నోతి నైష్ఠికీమ్ ।**
అయుక్తః కామకారేణ ఫలే సక్తో నిబధ్యతే ॥
యుక్తః, కర్మఫలమ్, త్యక్త్వా, శాంతిమ్, ఆప్నోతి, నైష్ఠికీమ్,
అయుక్తః, కామకారేణ, ఫలే, సక్తః, నిబధ్యతే ॥

యుక్తః	= నిష్కామకర్మయోగి	అయుక్తః	= సకామపురుషుడు
కర్మఫలమ్	= కర్మఫలము(ల)ను	కామకారేణ	= వాంఛల ప్రేరణలచే
త్యక్త్వా	= త్యజించి	ఫలే, సక్తః	= కర్మఫలాసక్తితో (కర్మలను ఆచరించి)
నైష్ఠికీమ్, శాంతిమ్	= భగవత్ప్రాప్తిరూపమైన శాంతిని		
ఆప్నోతి	= పొందును	నిబధ్యతే	= బద్ధుడగును

యుక్తః కర్మఫలం త్యక్త్వా నైష్ఠికీం శాన్తిమ్ ఆప్నోతి ।
అయుక్తః కామకారేణ ఫలే సక్తః నిబధ్యతే ॥

తా: నిష్కామకర్మయోగి కర్మఫలములను త్యజించి, భగవత్ప్రాప్తిరూపమైన శాంతిని పొందును. కర్మఫలాసక్తుడైన సకామపురుషుడు, కర్మఫలాసక్తితో కర్మలనాచరించి బద్ధుడగును.

ఇది మరొక అద్భుతమైన శ్లోకం. చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం కూడా. కర్మయోగం శాంతినిస్తుంది, జ్ఞానయోగం కూడా శాంతినిస్తుంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కాని కర్మయోగం ఇచ్చే శాంతి సాపేక్షికశాంతి మాత్రమే. జ్ఞానయోగమే ఆత్యంతిక శాంతిని ఇస్తుంది.

కర్మయోగం ఫస్ట్ఎయిడ్ వంటిది; ఫస్ట్ఎయిడ్ అంటే ఏమిటి? అది పూర్తి చికిత్స కాదు, దాని తర్వాత సెకండ్ ఎయిడ్ అంటే ముఖ్యమైన చికిత్స ఉంది. అలాగే కర్మయోగం ఫస్ట్ఎయిడ్ చేస్తుంది. అంటే జ్ఞానయోగానికి రావటానికి అవసరమైన శాంతిని ఇస్తుంది; జ్ఞానయోగం అసలైన చికిత్స చేస్తుంది.

యుక్తః శాంతిమాప్నోతి – యుక్తః అంటే కర్మయోగి. కర్మయోగేన యుక్తః. గీతలో ఈ యుక్తః పదం కూడా అనేకసార్లు అనేక అర్థాలతో వస్తుంది. ఇక్కడ కర్మయోగి అని అర్థం. అతనికి ఏ ఫలం వస్తుంది? శాంతి పొందుతాడు. ఇప్పుడు అందరూ మనస్సుకు స్థిమితం లేదు అంటున్నారు. దానికి మందు కర్మయోగం.

కర్మయోగం శాంతిని కలుగజేస్తుంది. డబ్బు, ఇల్లు, వస్తువులు సుఖాలను ఇస్తాయి కాని శాంతిని ఇవ్వవు. శాంతిని కర్మయోగమే ఇవ్వగలదు. ఎలా ఇస్తుంది?

నైష్ఠికీమ్ – కర్మయోగ నిష్ఠవల్ల పుట్టిన శాంతి. కర్మయోగానికి అంకితమవటంవల్ల. ఎలా అంకితమయ్యాడు?

కర్మఫలం త్యక్త్వా – కర్మఫలం గురించిన చింతను వదులుకోవటం ద్వారా. అంతకుముందు సంగం త్యక్త్వా అంటే ఇప్పుడు కర్మఫలం త్యక్త్వా అంటున్నాడు.

భవిష్యత్తు ప్రణాళిక వేయటంకోసం భవిష్యత్తు గురించి ఆలోచిస్తే అది లాభదాయకంగా ఉంటుంది. భవిష్యత్తులో రాబోయే ఆటంకాల గురించి తెలివిగా ఆలోచిస్తే, ఇప్పుడు వర్తమానంలో సమర్థవంతంగా ప్రణాళికలు వెయ్యగలను. అదే భవిష్యత్తు గురించి ఆందోళన చెందితే, నా సమర్థత దెబ్బ తింటుంది. అంటే భవిష్యత్తు నన్ను సమర్థవంతుణ్ణి చేయగలదు; నాలో ఆందోళన పెంచగలదు.

అలాగే గతం కూడా. గతంనుంచి నేను పాఠాలు నేర్చుకుంటే, నేను వర్తమానంలో సమర్థవంతంగా పనిచేయగలను. గతం గురించి వాపోతూ కూర్చుంటే, ఇప్పుడు నా సమర్థత దెబ్బ తింటుంది.

ఆ విధంగా భవిష్యత్తు, గతాలను ప్రణాళిక వేసుకోవటానికి ఉపయోగిస్తే, నా సమర్థత పెరుగుతుంది. వాటి గురించి చింతిస్తూ కూర్చుంటే, నా సమర్థత కుంటుపడుతుంది. కర్మయోగి అలా కాకుండా గతాన్ని సమర్థవంతంగా వినియోగించుకుని, భవిష్యత్తు గురించిన భయాన్ని పారద్రోలుతాడు. అప్పుడు అతనికి భవిష్యత్తు బరువు కాదు.

అయుక్తః – దానికి భిన్నంగా కర్మయోగి కాని అతని పరిస్థితి ఏమిటి? అతను భూతకాలం చూసి కృంగిపోతాడు. ఒక ఓటమి రాగానే, తన జీవితం ఓటములపాలు అవుతుంది అనుకుంటాడు. నిరాశలో కృంగిపోయి, అంతా విధి ఆడుతున్న వింత నాటకమని అంతా విధిమీదకు తోసేస్తాడు. భవిష్యత్తులో ఏం జరుగుతుందోనని ఆందోళన చెందుతాడు.

ఫలే సక్తః – ఎంతసేపూ ఫలం గురించి బెంగపడతాడు. జీవితం అంటేనే ప్రమాదాలతో కూడినది అనుకోడు. ఈ రోజుల్లో రోడ్డు దాటటమే ఒక పెద్ద యమగండం. అందువల్ల పొంచివున్న ప్రమాదాల గురించి ఆలోచిస్తూ కూర్చుంటే ముందుకు సాగలేడు. ఆ ప్రమాదాలనుంచి భద్రత కావాలంటే భగవంతుణ్ణి శరణు వేడటం ఒక్కటే మార్గం.

> **అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే ।**
> **తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ ॥** – 9.22

అసలైన జీవనసురక్ష ఎల్.ఐ.సీ. పాలసీ కాదు, భగవంతుడు. ఎల్.ఐ.సీ.లు తీసుకోకూడదని కాదు దాని అర్థం, భగవంతుణ్ణి శరణు వేడమని. భగవంతుణ్ణి శరణు వేడితే, పెద్ద నిశ్చింత కలుగుతుంది.

కామకారేణ – కర్మయోగి కాని వ్యక్తి తన కోరికల బలంవల్ల, ఫలంమీద ఆశ కొద్దీ,

నిబధ్యతే – కర్మలు ఆచరించి బద్ధుడవుతాడు. సంసారంలో కూరుకుపోతాడు. అందువల్ల అర్జునా! కర్మఠుడు అవకు, కర్మయోగి అవు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 13 **సర్వకర్మాణి మనసా సన్న్యస్యాస్తే సుఖం వశీ ।**
నవద్వారే పురే దేహీ నైవ కుర్వన్ న కారయన్ ॥
సర్వకర్మాణి, మనసా, సన్న్యస్య, ఆస్తే, సుఖమ్, వశీ,
నవద్వారే, పురే, దేహీ, న, ఏవ, కుర్వన్, న, కారయన్ ॥

వశీ, దేహీ	=	అంతఃకరణమును వశము నందుంచుకొని, సాంఖ్య యోగమును ఆచరించు పురుషుడు
న, కుర్వన్	=	కర్మలను ఆచరింపక
న, కారయన్, ఏవ	=	ఆచరింప జేయకయే
నవద్వారే, పురే	=	నవద్వారములుగల శరీరమను పురమందు
సర్వకర్మాణి	=	సమస్త కర్మలను
మనసా	=	మానసికముగా
సన్న్యస్య	=	త్యజించి
సుఖమ్	=	సుఖముగా
ఆస్తే	=	పరమాత్మస్వరూపమున స్థితుడై యుండును

వశీ దేహీ సర్వ–కర్మాణి మనసా సంన్యస్య, నవ–ద్వారే పురే,
న ఏవ కుర్వన్, న కారయన్ సుఖమ్ ఆస్తే ।

తా: అంతఃకరణమును వశమునందుంచుకొని, సాంఖ్యయోగమును ఆచరించు పురుషుడు కర్మలను ఆచరింపకయే, ఆచరింపజేయకయే, నవద్వారములుగల శరీరమందు సమస్త కర్మలను మానసికంగా త్యజించి, పరమాత్మ స్వరూపమున స్థితుడై, ఆనందమును అనుభవించును.

శ్లోకాలు 7–12 వరకూ కర్మయోగంయొక్క ప్రాముఖ్యతను నొక్కి వక్కాణిస్తూ, దాన్ని పాటించటానికి కావాల్సిన అనేక సాధనలు చెప్పుకొచ్చాడు కృష్ణపరమాత్మ.

బి) జ్ఞానయోగసాధన – శ్లోకాలు 13–21 కృష్ణపరమాత్మ ఈ శ్లోకాల్లో జ్ఞానయోగం గురించి చెప్పబోతున్నాడు. చాలామందికి జ్ఞానయోగం గురించి తెలియనే తెలియదు. జ్ఞానయోగం పాటించితీరాలని అసలే తెలియదు. నేను గొప్ప భక్తుణ్ణి, పూజలు క్రమం తప్పకుండా చేస్తాను; విలువలకు విలువనిస్తాను; ఉన్నతమైన జీవనం గడుపుతాను; దానితో మోక్షం రాదా? శాస్త్రం చదవటం ఎందుకు అంటారు చాలామంది.

కృష్ణపరమాత్మ మీరు చేసేవన్నీ ముఖ్యమే కాని దానితో జ్ఞానం రాదు అంటాడు. **జ్ఞానయోగానికి ఎప్పుడు వస్తారన్నది మీ ఇష్టం, కాని జ్ఞానయోగానికి వచ్చి తీరాలి.** ఇప్పుడు వస్తారా, రిటైరయ్యాక వస్తారా, వచ్చేజన్మలో వస్తారా మీ ఇష్టం. కాని జ్ఞానం పొందందే మోక్షం రాదు. ఐదవ అధ్యాయం సారాంశం ఆత్మజ్ఞానం. కర్మయోగం గురించి ముందు చెప్పినా, ఇది ప్రాథమికంగా జ్ఞానయోగం గురించి చెబుతుంది. జ్ఞానయోగం అంటే ఏమిటి?

తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయా ।
ఉపదేక్ష్యంతి తే జ్ఞానం జ్ఞానినస్తత్త్వదర్శినః ॥ – 4.34

జ్ఞానయోగమంటే సమర్థవంతమైన గురువు వద్ద, ఒక క్రమపద్ధతిలో, క్రమం తప్పకుండా కొన్ని సంవత్సరాలపాటు వేదాంతశ్రవణం చేయటం. కర్మకాండ ధర్మం గురించి చెబుతుంది. కర్మకాండ చిత్తశుద్ధిని కలుగజేస్తుంది, కాని ఆత్మజ్ఞానం ఇవ్వదు. వేదాంతశాస్త్రమే ఆత్మజ్ఞానం బోధిస్తుంది.

నేనెవరు? జగత్తు అంటే ఏమిటి? పరమాత్మ ఎవరు? నాకు–జగత్తుకు ఉన్న అనుబంధం ఏమిటి? నాకు–పరమాత్మకు ఉన్న అనుబంధం ఏమిటి? జగత్తుకు–పరమాత్మకు ఉన్న అనుబంధం ఏమిటి? నేను ఎందుకు పుట్టాను? ఈ ప్రశ్నలన్నిటికీ వేదాంతశాస్త్రంలో జవాబు వస్తుంది. వేదాంతం ప్రాథమికంగా ఆరు అంశాలను చర్చిస్తుంది. అవి – జీవుడు, జగత్తు, ఈశ్వరుడు, బంధం, ముక్తి, సాధనలు. వీటిని ముందు చెప్పినట్టుగా ఒక క్రమపద్ధతిలో, కొంతకాలం పాటు ఒక గురువు వద్ద నేర్చుకోవాలి. ఇలా నేర్చుకుంటే ఏం జ్ఞానం పొందుతాడో దానికి జవాబు రెండవ అధ్యాయంలో చూశాము– నేను శరీరం కాదు; నేను మనస్సు కాదు; నేను మనశ్శరీరాల ద్వారా వ్యవహారం నడుపుతున్న ఆత్మను. నా శరీరం మరణించినా, నాకు మరణం లేదు; కాకపోతే నేను శరీరం లేకుండా వ్యవహారం నడపలేను కాబట్టి నేను నడిపే వ్యవహారం ఆగిపోతుంది.

ప్రతిరాత్రీ సుషుప్తిలో ఈ విషయం అనుభవిస్తూనే ఉంటాను. శరీరం, మనస్సు పని చేయకపోయినా, నేను నిద్రలో మరణించను. అలా ఒకవేళ నిద్రలో మరణించేటట్టయితే, కళ్ళలో కారం కొట్టుకునయినా లేచే వుంటాను. కాని నిద్ర నా మరణం కాదని తెలుసు కాబట్టే నిశ్చింతగా ఎక్కడన్నా నిద్రపోతాను. నేను శుద్ధ చైతన్యాన్ని (ఆత్మను). నేను అకర్తా, అభోక్తాను. కాంతి చేతిమీద పడినప్పుడు, కాంతి కదిలినట్టు కనిపించినా, నిజానికి కాంతి సర్వవ్యాపకం. దానికి కదలిక లేదు. అందువల్ల జ్ఞానయోగి ఏం చేస్తాడు?

అతను అకర్తా ఆత్మ అని గ్రహిస్తాడు. జ్ఞాని దృక్పథంలో మార్పు వస్తుంది. అన్ని కర్మలూ మనస్సు, శరీరం చేస్తాయి కాని నేను చేయనని తెలుసుకుంటాడు. అంటే జ్ఞాని అన్ని కర్మలనూ పరిత్యజిస్తాడు. ఇది వివరంగా రెండవ అధ్యాయంలోనూ, మూడవ అధ్యాయంలోనూ చూశాము.

అవి మళ్ళీ ఒకసారి క్లుప్తంగా చూద్దాము.

1. మనలో రెండు అంశాలు ఉన్నాయి. అవి ఆత్మ, అనాత్మ. అనాత్మను అహంకారమనీ, చిదాభాససహిత కార్యకరణసంఘాతమనీ అంటారు. ఇది కర్తా, భోక్తా. దీనికి సంచిత, ప్రారబ్ధ, ఆగామి కర్మలున్నాయి. ఈ అహంకారమే లోకాలకు ప్రయాణిస్తుంది.

2. రెండవ అంశం ఆత్మ లేదా చైతన్యం లేదా సాక్షి చైతన్యం లేదా చిత్. చైతన్యం లక్షణాలు ఏమిటి?
   - కాంతి చెయ్యి అంతటా ఉన్నా చేతికి భిన్నంగా ఉన్నట్టుగా, చైతన్యం శరీరమంతటా ఉన్నా శరీరానికి భిన్నంగా ఉంది.
   - కాంతి ఏకం, వస్తువులు అనేకం అయినట్టుగా; చైతన్యం **ఏకం**, శరీరాలు అనేకం.

- కాంతి సర్వగతం, చైతన్యం **సర్వగతం**.
- చేయి లేకపోయినా కాంతి ఉన్నట్టుగా, శరీరం లేకపోయినా చైతన్యం ఉంటుంది. అందువల్ల చైతన్యం **నిత్యం**.
- చెయ్యి కదిలినా కాంతి కదలనట్టుగా, శరీరం షడ్వికారాలకు లోనయినా, చైతన్యానికి మార్పు లేదు. చైతన్యం **నిర్వికారం**.
- చేయి ఏ పనిచేసినా కాంతి ఏ పనీ చేయనట్టుగా, శరీరం ఏ పని చేసినా చైతన్యం మంచి కర్మలూ, చెడు కర్మలూ ఏవీ చేయదు. శరీరం కర్తా, భోక్తా అయినా చైతన్యం **అకర్తా అభోక్తా**. అందువల్ల పుణ్యపాపాలు కూడా అంటవు. చైతన్యం అకర్తా అయితే కర్మఫలం అనుభవించే భోక్తా కూడా అవదు.

యః కర్తా భవతి సః భోక్తా భవతి; యః కర్మణాం కర్తా భవతి సః కర్మఫలానాం భోక్తా భవతి.

కర్త, భోక్త అవుతాడు. జ్ఞాని ఎప్పుడైతే తను ఆత్మనని అర్థం చేసుకుంటాడో, అప్పుడు అతనికి అహంకారం చిన్న విషయంగా, ప్రాముఖ్యత లేని విషయంగా తోస్తుంది. అంతకుముందు అహంకారంతో మమేకం చెందినప్పుడు, కర్తగా అనేక పనులు చేపట్టి, వాటిగురించి ఆందోళన చెందటం చేసేవాడు. కాని జ్ఞానం పొందాక ఆ ఆందోళన తేలిపోతుంది.

నేలమీద నిల్చుని కొబ్బరిచెట్టును చూస్తే, అది చాలా పెద్దదిగా అనిపిస్తుంది. కాని అదే చెట్టును, ఎత్తైన కొండమీంచి చూస్తే, చాలా చిన్నదిగా అనిపిస్తుంది. జీవితసమస్యలు కూడా అంతే. అహంకారపరంగా చూస్తే, అవి చాలా పెద్ద సమస్యలు, కాని ఆత్మపరంగా చూస్తే చాలా చిన్న సమస్యలు. జ్ఞాని తన అహంకారానికి ఉన్న సమస్యలను తప్పించుకోలేడు. కాని చూసే దృక్పథం మార్చాడంతే. అప్పుడు భరించలేనంత పెద్దవిగా కనిపించిన సమస్యలే, ఇప్పుడు సూదితో గుచ్చితే కలిగేటంత నొప్పిని కూడా కలిగించటం లేదు.

నేను శరీరం అనుకుంటే నా శరీరం గురించి బెంగ; నేను ఆత్మను అని అర్థం చేసుకుంటే అనేక వేల శరీరాల్లో ఇదొకటి. భూమ్మీదనుంచి ఒక మట్టిరేణువు మాయమయినట్టుగా, నా శరీరం మాయమవుతుంది. అందువల్ల కర్మ, పుణ్యపాపాలు అన్నీ వాటి ప్రాముఖ్యతను కోల్పోతాయి. కలలో ఉన్నంతసేపు ఎంతో భయపెట్టిన కల, నిద్రలేచాక తేలిపోతుంది.

జ్ఞానికీ, అజ్ఞానికీ మధ్యనున్న భేదమేమిటి? జ్ఞాని నేను ఆత్మను అంటాడు; అజ్ఞాని నేను అహంకారాన్ని అంటాడు. గీతలో జ్ఞాని గురించి చెప్పిన వర్ణన అంతా ఆత్మకు వర్తిస్తుంది; అజ్ఞాని గురించిన చెప్పిన వర్ణన అంతా అహంకారానికి వర్తిస్తుంది. అందువల్ల మీరేమిటి అనేది, మీరు దేనితో మమేకం చెందుతారు అనే అంశంమీద ఆధారపడి వుంటుంది. అహంకారంతో మమేకం చెందితే మీరు సంసారి; ఆత్మతో మమేకం చెందితే మీరు అసంసారి.

ఈ శ్లోకంలో జ్ఞాని ఆత్మతో మమేకం చెందుతాడని కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు. ఈ శ్లోకం చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం. శంకరులవారు దీన్ని తరచు ఉటంకిస్తుంటారు – జ్ఞాని ఆత్మతో మమేకం చెందుతాడు కాబట్టి

నేను శరీరం అనడు, నేను శరీరంలో ఉన్నాను అంటాడు. నేను శరీరంలో ఉండి, ఈ శరీరాన్ని చైతన్యవంతం చేస్తున్నాను అంటాడు. ఇప్పుడు శ్లోకాన్ని చూద్దాము.

సర్వకర్మాణి మనసా సన్న్యస్య – అన్ని కర్మలనూ జ్ఞాని పరిత్యజిస్తాడు. గుర్తుంచుకోండి – జ్ఞాని కర్మలను పరిత్యజించడు; నేను కర్మలు చేస్తున్నాను అనే భావనను పరిత్యజిస్తాడు. కర్మలమీద, అవి చేసే శరీరంమీద ఉండే అభిమానాన్ని పరిత్యజిస్తాడు. దీన్ని **దేహ అభిమానత్యాగం** అంటారు. ఎలా పరిత్యజిస్తాడు?

మనసా – ఇక్కడ మనసా అంటే జ్ఞానేన. జ్ఞానంవల్ల. ఏమిటా జ్ఞానం? నేను శరీరాన్ని కాదు, నేను ఆత్మను.

వశీ (సర్వకర్మాణి సన్న్యస్య) – వశీ అంటే జ్ఞాని. అతను స్వామి అవుతాడు. నేను శరీరంగా పరిస్థితులకు బానిసను. నేను ఆత్మగా, పరిస్థితులు నాకు బానిస. స్వప్నప్రపంచంలో ఉండగా, నేను అందులో ఒక వ్యక్తిని. కాని ఆ స్వప్నంనుంచి లేచాక, నేను ఆ స్వప్నానికి సృష్టికర్తను. 'నేను' ఎవరో మారితే, చాలా పెద్ద తేడా వస్తుంది.

సుఖమ్ ఆస్తే – జ్ఞాని జీవితాన్ని సుఖంగా గడుపుతాడు. త్ర్యంబకం యజామహే మంత్రం అందరికీ తెలిసిందే. ఇది ఎవరికైనా బాగుండనప్పుడు, మృత్యువును జయించటానికి పఠిస్తారు. నిజానికి ఆ మంత్రం అసలు అర్థం మృత్యువును జయించటం కాదు, మృత్యువును జయించలేము కూడా. మరి ఎలా జయిస్తారు? నేను జననమరణాలు లేని ఆత్మను, నేను మృత్యువు కోరల్లో చిక్కే శరీరాన్ని కాను, శరీరానికి మరణం తప్పదని నేర్చుకోవటమే ఈ మంత్రం ఉద్దేశ్యం. ఎప్పుడైతే ఈ విషయం నేర్చుకుంటామో, అప్పుడే మృత్యుభయం పోతుంది. మనస్సు తేలిక అవుతుంది.

మనస్సు భయాలతో కృంగిపోతున్నప్పుడు భారంగా ఉంటుంది. ఎక్కడికెళ్ళినా మనస్సు వస్తుంది. మానస సరోవరానికి వెళ్ళినా వస్తుంది. మనస్సును అదుపులో పెట్టుకోవటానికి అనేక చెడుమార్గాలు పాటిస్తారు. మందు తాగటం ఒకటి. కాని ఆత్మజ్ఞానం పొందితే ఈ భారం తొలుగుతుంది. తక్కినవారు వృద్ధాప్యంలో తనను ఎవరు చూసుకుంటారు అనే బెంగతో కృంగిపోతారు. కాని జ్ఞానికి ఏ బెంగా ఉండదు. ఎందుకంటే ఆత్మకు ఈ సమస్యలు ఉండవు. అందువల్ల అతను సుఖంగా ఉంటాడు.

నవద్వారే పురే – జ్ఞాని ఎక్కడ ఉన్నాడు? తొమ్మిది ద్వారాలున్న పురంలో పురస్వామిగా ఉన్నాడు. పురం అంటే స్థూలశరీరం. స్థూలశరీరాన్ని ఒక చిన్నరాజ్యంతో పోల్చాడు. బాహ్యంగా ఉన్న చర్మం–కోటగోడలు. చుట్టూ గోడలుంటే బాహ్యప్రపంచంతో ఎలా వ్యవహారం జరుపుతాము? దానికి ద్వారాలు ఉండాలి. మన శరీరానికి నవద్వారాలు ఉన్నాయి. అందులో ఏడు శిరస్సులోనూ, రెండు కిందా ఉన్నాయి.

రెండు కళ్ళు, రెండు చెవులు, రెండు ముక్కు రంధ్రాలు, ఒక నోరు – ఇవి శిరస్సులో ఉన్న ఏడు రంధ్రాలు. వీటి ద్వారా జగత్తులోని శబ్దస్పర్శరూపరసగంధాలను (అదే వరుసలో లేవు) తెలుసుకుంటాము. కింద రెండు ద్వారాలున్నాయి అన్నాము కదా అవి బయటకు వెళ్ళే గేట్లు. అవి విసర్జన గేట్లు. వన్‌వే ట్రాఫిక్

గేట్లు అవి. కాని టూవే ట్రాఫిక్ గేటు కూడా ఉంది. అది నోరు. మనం మాట్లాడుతున్నప్పుడు లోపలినుంచి భావాలు బయటకు వస్తాయి. ఆహారం తీసుకుంటున్నప్పుడు అదే నోరు లోపలికి ఆహారాన్ని పంపిస్తుంది.

పురమేకాదశద్వారమజస్యావక్రచేతసః – కఠ 2.2.1

కఠోపనిషత్తులో పదకొండు ద్వారాలున్నాయని యమధర్మరాజు చెబుతాడు. కాని కృష్ణపరమాత్మ అందులోంచి తొమ్మిదే తీసుకున్నాడు. ఎందుకు? తక్కిన రెండూ వీటిలాగా నిత్యం పనిచేయవు. అవి నాభి, బ్రహ్మరంధ్రం. పుట్టినప్పుడు నాభి గురించి వస్తుంది. ఉపాసకుడు మరణించినప్పుడు అతని ప్రాణం బ్రహ్మరంధ్రం చీల్చుకుని వెళుతుంది. పురం ఉంటే పురవీధులు ఉండాలి కదా! మన రక్తనాళాలు పురవీధులు. పంచప్రాణాలు అందులో పని చేసేవారు. ఈ పురరాజు ఆత్మ. జ్ఞాని ఆత్మతో మమేకం చెందుతాడు కాబట్టి జ్ఞానిని తన శరీరానికి యజమాని అంటాము. అందువల్ల దేహీ అంటే ఆత్మ, నవద్వారే పురే – నవద్వారాలున్న శరీరమనే పురంలో ఉంది. ఏ పని చేస్తుంది?

నైవ కుర్వన్ – ఆత్మ అకర్తా. ఏ పనీ చేయదు. కాంతి సమక్షంలో అన్ని పనులూ అవుతాయి. ఒక ప్రసంగం ఉంటే కుర్చీలు అమర్చి, కార్పెట్ పరచి, మైకుని సిద్ధం చేస్తారు. మనుష్యులు వచ్చి కూర్చుంటారు. కాంతి ఏ పనీ చేయదు. కాంతి సమక్షంలో పనులన్నీ అవుతాయి. దీన్నే సాక్షీభూతంగా చూడటం అంటారు. కాంతి ఏ పనీ చేయదు కాబట్టి మంచిపనుల మంచి ఫలితమూ రాదు; చెడు పనుల చెడు ఫలితమూ రాదు. ఒకే కాంతి సమక్షంలో ఒక వైద్యుడు ఆపరేషన్ చేయవచ్చు; ఒక దొంగ దొంగతనం చేయవచ్చు. కాని కాంతికి ఆపరేషన్ చేసిన పుణ్యమూ అంటదు, దొంగతనం చేసిన పాపమూ అంటదు. ఈ పనులు కాంతి సమక్షంలో అవుతాయి. కాని కాంతి పని చేయదు. **అకర్తృత్వే సతి ప్రకాశత్వం సాక్షిత్వమ్.** అందువల్ల పని చేయకుండా, ప్రకాశింప జేయటాన్ని సాక్షీభావం అంటారు, జ్ఞాని సాక్షిగా మిగులుతాడు.

న కారయన్ – తను పని చేయడు. ఎవరిచేతా కూడా చేయించడు. ఏదైనా పని చేయాలంటే, అందులో రెండు రకాలుంటాయి. కొన్ని ప్రత్యక్షంగా చేస్తాము. కొన్ని పరోక్షంగా చేస్తాము. పరోక్షంగా చేయటమంటే మనం చేయకుండా, ఇంకొకరిచేత చేయించటం. ప్రత్యక్షంగా చేసేవారిని **కర్తా** అనీ, పరోక్షంగా చేయించేవారిని **కారయితా** అనీ అంటారు. అందుకే చూడండి – హత్య కేసుల్లో, హత్య చేసినవ్యక్తే కాకుండా, హత్య చేయించిన వ్యక్తి కూడా నేరస్థుని క్రిందకే వస్తాడు.

ఆత్మను సరిగ్గా అర్థం చేసుకోక కొందరు ఏదైనా నేరం చేసినా కూడా నేను చేయలేదు; ఆత్మ లేదా భగవంతుడు చేయించాడు, నేను భగవంతుని చేతిలో కీలుబొమ్మను మాత్రమే అని కప్పదాటు వ్యవహారం చూపిస్తారు. నేను నేరం చేయలేదు, నా ద్వారా భగవంతుడు చేయించాడు అంటే ఎవరికి పాపం వస్తుంది? పరికరానికా, దాన్ని వాడిన వ్యక్తికా? ఇప్పుడు ఒక వ్యక్తి ఎవరినో కత్తితో చంపితే శిక్ష ఎవరికి వేస్తారు? కత్తికా? దాన్ని వాడిన వ్యక్తికా? దాన్ని వాడిన వ్యక్తికి వేస్తారు. అలా భగవంతుడు నన్ను పరికరంగా వాడుకున్నాడు అంటే శిక్ష ఆత్మకు లేదా భగవంతునికి పడాలి అంటారు వారు.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ స్పష్టంగా చెబుతున్నాడు – భగవంతుణ్ణి నిందించవద్దు; ఆత్మను కూడా నిందించవద్దు. ఆత్మ ఎవరినీ ఏ పనీ చేయమని ప్రేరేపించదు. ఆత్మ నేరస్థుణ్ణి నేరం చెయ్యమనీ కోరదు; సాధువును ఉన్నతమైన పనిని చేయమనీ కోరదు. కాంతిలాగా ఆత్మ కూడా సాక్షీభూతంగా చూస్తుంది అంతే! కాంతి సమక్షంలో మంచిపనులూ జరుగుతాయి, చెడు పనులూ జరుగుతాయి. కాని **ఆత్మ అన్యత్ర ధర్మాత్ అన్యత్ర అధర్మాత్**. ఆత్మ ధర్మాధర్మాలకు అతీతం. పుణ్యపాపాలకు అతీతం. అందువల్ల ఆత్మ కర్తా కాదు, కారయితా కూడా కాదు.

శ్లో. 14 **న కర్తృత్వం న కర్మాణి లోకస్య సృజతి ప్రభుః ।**
న కర్మఫలసంయోగం స్వభావస్తు ప్రవర్తతే ॥
న, కర్తృత్వమ్, న, కర్మాణి, లోకస్య, సృజతి, ప్రభుః,
న, కర్మఫలసంయోగమ్, స్వభావః, తు, ప్రవర్తతే ॥

ప్రభుః	= పరమేశ్వరుడు (ఆత్మ)	న (సృజతి)	= సృజింపడు
లోకస్య, కర్తృత్వమ్	= మానవుల కర్తృత్వమును	తు	= అయితే
న, సృజతి	= సృజింపడు(దు)	స్వభావః	= (వీటన్నిటియందు) ప్రకృతియే
కర్మాణి	= (వారి) కర్మలను		
న (సృజతి)	= సృజింపడు	ప్రవర్తతే	= ప్రవర్తిల్లును
కర్మఫలసంయోగమ్	= కర్మఫల సంయోగమును		

ప్రభుః లోకస్య కర్తృత్వం న సృజతి, కర్మాణి న (సృజతి) ।
కర్మఫలసంయోగం న (సృజతి) స్వభావః తు ప్రవర్తతే ॥

తా: పరమేశ్వరుడు(ఆత్మ) మానవులయొక్క కర్తృత్వమును గాని, వారి కర్మలను గాని, కర్మఫలసంయోగమును గాని సృజింపడు(దు). వీటన్నిటియందు ప్రకృతియే ప్రవర్తిల్లును. అంటే గుణాలే గుణములందు ప్రవర్తిల్లుచుండును.

ప్రభుః న సృజతి – ఆత్మ ఏమీ చేయదు. ప్రభుః అంటే యజమాని, ఆత్మ. న సృజతి అంటే ఏమీ సృష్టించదు. ఏమిటవి?

కర్తృత్వం – కర్తృత్వాన్ని సృష్టించదు. శరీరానికి, మనస్సుకు అంటే అహంకారానికి స్వతహాగా కర్తృత్వభావన ఉంటుంది. దానికి ఆత్మ కారణం కాదు. ఎందుకు? రెండవపాదంలో కృష్ణపరమాత్మ చెబుతాడు, అప్పుడు చూద్దాము.

కర్మాణి న (సృజతి) – ఆత్మ కర్మలను కూడా సృష్టించదు.

న కర్మఫలసంయోగం – ఆత్మ కర్మఫలం కూడా సృష్టించదు. ఆత్మ కర్తను సృష్టించదు; కర్మను సృష్టించదు; కర్తకూ, కర్మఫలానికి మధ్య సంయోగాన్ని కూడా సృష్టించదు. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే – ఆత్మ ఏ పనీ చేయదు. ఆత్మ ఏ పనీ చేయకపోతే ఈ కర్మలన్నీ ఎవరు చేస్తున్నారు? ఎవరు వీటికి బాధ్యులు?

స్వభావస్తు ప్రవర్తతే – అది శరీరంయొక్క స్వభావం; మనస్సుయొక్క స్వభావం. వాటి స్వభావరీత్యా అవి పనిచేస్తున్నాయి. విద్యుచ్ఛక్తి సమక్షంలో అన్ని వస్తువులూ పనిచేస్తాయి. ఫ్యానుకు స్వభావరీత్యా తిరిగేగుణం ఉంది, విద్యుచ్ఛక్తి దాన్ని తిరగమని చెప్పదు; రేడియోకు, టెలివిజన్లకు వాటివాటి స్వతఃసిద్ధమైన పనులు ఉంటాయి. వాటి ప్రకారం అవి పనులు చేసుకుపోతాయి.

అలాగే మనస్సు తన పనులు తాను చేసుకుపోతుంది; శరీరం తన పనులు తాను చేసుకుపోతుంది; ఇంద్రియాలు వాటి పనులు అవి చేసుకుపోతాయి; ఆత్మ అన్నింటినీ సాక్షీభూతంగా చూస్తూ ఉంటుంది అంతే! కాంతి సాధువు చేసిన మంచి పనికీ బాధ్యత వహించదు; నేరస్థుడు చేసిన చెడ్డపనికీ బాధ్యత వహించదు అని చూశాము కదా! అందువల్ల కాంతిని నిందించకూడదు; అలాగని కాంతి అవసరం లేదనీ చెప్పకూడదు. ఎందుకంటే కాంతి సమక్షంలోనే ఆయా వ్యక్తులు వారి స్వభావానికి తగ్గట్టుగా పనులు చేయగలుగుతున్నారు.

శ్లో. 15 **నాదత్తే కస్యచిత్పాపం న చైవ సుకృతం విభుః ।**
అజ్ఞానేనావృతం జ్ఞానం తేన ముహ్యంతి జంతవః ॥
న, ఆదత్తే, కస్యచిత్, పాపమ్, న, చ, ఏవ, సుకృతమ్, విభుః,
అజ్ఞానేన, ఆవృతమ్, జ్ఞానమ్, తేన, ముహ్యంతి, జంతవః ॥

విభుః	= సర్వవ్యాపక భగవంతుడు(ఆత్మ)	అజ్ఞానేన	= అజ్ఞానముచేత
కస్యచిత్	= ఏ ఒక్కనియొక్క	జ్ఞానమ్	= జ్ఞానము
పాపమ్, న, ఆదత్తే	= పాపకర్మమును గ్రహింపదు	ఆవృతమ్	= ఆవరింపబడును
చ	= ఇంకా	తేన	= ఆకారణముచేత
సుకృతమ్, ఏవ	= పుణ్యకర్మలను	జంతవః	= ప్రాణులు (మానవులు)
న, (ఆదత్తే)	= గ్రహింపదు (కాని)	ముహ్యంతి	= మోహితులగుచున్నారు

విభుః కస్యచిత్ పాపం న ఆదత్తే, (విభుః కస్యచిత్) సుకృతం న చ ఏవ (ఆదత్తే) ।
అజ్ఞానేన జ్ఞానమ్ ఆవృతమ్, తేన జన్తవః ముహ్యన్తి ॥

తా: సర్వవ్యాపియైన భగవంతుడు(ఆత్మ) ప్రాణుల పుణ్యపాప కర్మలలో దేనికీ భాగస్వామి కాదు. అజ్ఞానముచే జ్ఞానము కప్పబడియుండుటవల్ల ప్రాణులు మోహితులగుచుందురు.

ముందు శ్లోకాల్లో ఆత్మ కర్తా కాదు, కారయితా కాదు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ శ్లోకంలో ఆత్మ భోక్తా కూడా కాదు అంటున్నాడు. దానికి ఏమీ పుణ్యపాపాలు అంటవు.

న పుణ్యం న పాపం న సౌఖ్యం న దుఃఖం, న మంత్రో న తీర్థం న వేదా న యజ్ఞః
అహం భోజనం నైవ భోజ్యం న భోక్తా, చిదానందరూపః శివోఽహం శివోఽహమ్

పుణ్యం, పాపం, భోజనం, భోజ్యం, భోక్తా ఏదీ కాదంటే నేనెవరు?

చిదానంద రూపః శివోఽ హం శివోఽ హమ్.

కస్యచిత్ పాపం న ఆదత్తే – ఆత్మకు పాపం అంటదు. పాపం అంటదు సరే, పుణ్యం మాట ఏమిటి?

న చ ఏవ సుకృతమ్ – ఆత్మకు పుణ్యం కూడా అంటదు.

విభుః – విభుః అంటే ఆత్మ. సర్వవ్యాపకమైన ఆత్మ.

ఆత్మా అసంగ స్వరూపో ఆకాశవత్

ఆకాశం వాన కురిస్తే తడవదు; ఆకాశం అగ్నిజ్వాల ఏర్పడితే కాలదు. అలాగే ఆకాశంలాగా సర్వవ్యాపకమైన ఆత్మ పాపంవల్ల అశుద్ధం అవదు; పుణ్యంవల్ల శుద్ధి పొందదు.

ఒక నేరస్థుడు ఒక పెద్ద నేరం చేసి పారిపోతే, పోలీసులు అతన్ని పట్టి బంధించి కోర్టుకు తీసుకువచ్చారుట. అతనికి శిక్ష విధించే ముందు, అతను ఈ శ్లోకాన్ని ఉటంకించాడుట. నేను ఏ కర్మనూ చేయను; నేను పుణ్యకర్మను కానీ పాపకర్మను కాని చేయను; నేను ఎవరినీ చంపలేదు; అందువల్ల నాకు శిక్ష వెయ్యకూడదు; నా సమక్షంలో నా శరీరం కర్మ చేసింది కాని నేను చేయలేదు కాబట్టి నన్ను శిక్షించకండి అన్నాడుట. దయ్యాలు వేదాలు వల్లించటం అంటే ఇదే.

అదృష్టం బాగుండి న్యాయాధికారి కూడా గీత చదివాడు. అందువల్ల ఆయన అన్నాడు కదా, 'నువ్వు చెప్పింది అక్షరాలా నిజం. నువ్వు ఆత్మవు; నువ్వు అకర్తా, అభోక్తావు; నువ్వేం నేరం చేయలేదు కాబట్టి నిన్ను శిక్షించను; నువ్వు సర్వవ్యాపకుడవు కాబట్టి నిన్ను కారాగారంలో కూడా పెట్టలేను. కాని నీ సమక్షంలో నీ శరీరం నేరం చేసింది కాబట్టి, నేను నీ శరీరాన్నే బంధిస్తున్నాను. అది నువ్వు స్వీకరించాలి.'

తప్పుపని చేసినప్పుడు నేను శరీరం కాదని చెప్పగలిగినప్పుడు; చేసిన తప్పుపనికి శరీరం శిక్ష అనుభవించాల్సి వచ్చినప్పుడు దాన్ని కూడా స్వీకరించగలగాలి. కాని మనమేం చేస్తాం? తప్పు చేసినప్పుడు నేను శరీరం కాదు అంటున్నాము; దానికి శిక్ష పడినప్పుడు నేను శరీరం అని బాధ పడుతున్నాము. అందువల్ల వస్తుంది సమస్య. శరీరంతో విడివడితే కర్తా, భోక్తాగా విడివడాలి. మమేకం చెందితే కర్తా, భోక్తాగా మమేకం చెందాలి. ఒకటి అవును, ఒకటి కాదు అంటే వస్తుంది సమస్య.

అందువల్ల శరీరస్థాయిలో కర్మ ఉంది; కర్మఫలం ఉంది; కర్మసూత్రాలున్నాయి. శరీరస్థాయిలో నేను ధార్మికంగా ప్రవర్తించాలి; ఆత్మస్థాయిలో నేను పుణ్యపాప అతీతస్వరూపాన్ని అని అర్థం చేసుకోవాలి. అందువల్ల ఆత్మ, అనాత్మలను కలిపేయకూడదు.

ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ ఆత్మస్థాయిలో మాట్లాడుతున్నాడు. నేను అకర్తనూ, అభోక్తను. నేను అకర్తా, అభోక్తా అయితే ఎందుకు అవస్థపడుతున్నాను? దేహ అభిమానంవల్ల; అహంకారంతో మమేకం చెందటంవల్ల.

అహంకారవిమూఢాత్మా కర్తాఽ హమితి మన్యతే ॥ – 3.27

దేహ అభిమానంవల్ల కర్తా, భోక్తా అనుకుంటున్నాను. దేహ అభిమానం ఎందుకు ఉంది? అజ్ఞానంవల్ల.

అజ్ఞానేన ఆవృతం జ్ఞానమ్ – మన ఉన్నతమైన స్వరూపం గురించిన జ్ఞానం లేక మనం అవస్థలు పడుతున్నాము.

జ్ఞానం అంటే ఏమిటో సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. జ్ఞానం అంటే ఆత్మజ్ఞానం. వేదాంతపరిభాషలో జ్ఞానం అంటే **జీవాత్మ పరమాత్మ ఐక్యజ్ఞానం**.

కర్మయోగం పాటించేముందు కూడా జ్ఞానం కావాలి. కర్మ గురించిన జ్ఞానం; ఈశ్వరార్పణబుద్ధిని గురించి జ్ఞానం కావాలి. అందువల్ల కర్మయోగం పాటించేముందు కూడా జ్ఞానం కావాలి కాని, ఆ జ్ఞానాన్ని ఆత్మజ్ఞానం అనరు. కర్మయోగంలో ఆత్మస్వరూపం గురించి మాట్లాడము; జీవాత్మ, పరమాత్మల ఐక్యం గురించి అసలే మాట్లాడము. అందువల్ల కర్మయోగం పాటిస్తే మోక్షం రాదు. కర్మయోగం గురించిన జ్ఞానం పొంది, కర్మయోగాన్ని పాటించి, చిత్తశుద్ధి పొంది, ఆత్మజ్ఞానం పొందాలి. ఆత్మజ్ఞానం పొందితే, మోక్షం పొందుతాము.

గీతలో జ్ఞానం గురించి మాట్లాడినప్పుడల్లా, అది ఒక్క జ్ఞానం గురించే అని అర్థం చేసుకోవాలి. అది అద్వైతజ్ఞానం; జీవాత్మ పరమాత్మ ఐక్యజ్ఞానం. తక్కిన జ్ఞానాలేవీ దీనిలోకి రావు. ఇది అహంకార వ్యతిరిక్త ఆత్మజ్ఞానం. అహంకారం నా చిన్నస్థాయికి చెందినది. ఆత్మ నా ఉన్నతస్థాయికి చెందినది. మనకున్న సమస్యలన్నీ క్రిందస్థాయికి చెందినవి. నా ఈ ఉన్నతస్థాయి గురించి తెలియకపోవటంవల్ల కలుగుతున్నాయి ఈ సమస్యలన్నీ.

కలలో ఒక వ్యక్తి చాలా అవస్థ పడుతున్నాడు. ఉన్న డబ్బంతా పోయింది; వీధుల్లో బికారిగా తిరుగుతున్నాడు; భోజనంకోసం అందరినీ అర్థిస్తున్నాడు; అందరూ చీదరించుకుంటున్నారు. ఈ అవస్థనుంచి అతను తప్పించుకోవాలంటే ఏం చేయాలి? ఆ కలనుంచి లేవాలి. నిజానికి అతను కడుపు నిండుగా భోజనం చేసి, చక్కగా ఏ.సీ. గదిలో పడుకున్నాడు. అది అతని అసలు స్వరూపం. కలలో పడ్డ అవస్థ, అతని క్రిందిస్థాయియొక్క అనుభవం. స్వప్నం ప్రాతిభాసిక సత్యం అయితే, జాగ్రత్ ప్రపంచం వ్యావహారిక సత్యం. ప్రాతిభాసిక సత్యం చాలా తక్కువసేపు ఉంటుంది. కలలో ఉన్నంతసేపూ అదే నిజమా అన్నట్టుగా ఉంటుంది. కాని కలనుంచి లేచాక ఆ నిజం కరిగిపోతుంది.

వేదాంతం జాగ్రత్ ప్రపంచం కూడా ఒక కలే అంటుంది. దాన్నించి మనం మన ఉన్నతస్థాయికి లేస్తే ఈ స్వప్నం కూడా కరిగిపోతుంది. అంటే వ్యావహారిక సత్యంనుంచి పారమార్థిక సత్యానికి ఎదిగితే, వ్యావహారిక సత్యం కూడా కలలా అనిపిస్తుంది.

బ్రహ్మైవాహమిదం జగచ్చ సకలం చిన్మాత్రవిస్తారితం
సర్వం చైతదవిద్యయా త్రిగుణయాఽశేషం మయాకల్పితం – మనీషా పంచకమ్ 2

ఈ సర్వజగత్తునూ, ఈ చిన్న స్థూలశరీరాన్నీ సృష్టించిన ఆ పరబ్రహ్మను నేను; ఈ జగత్తును, ఈ శరీరాన్ని సృష్టించాక, నేను ఈ శరీరంలోకి అనుప్రవేశం చేసి, జీవితమనే నాటకం నడపటానికి వచ్చాను. నిజానికి

మనమందరం భగవంతుని అవతారాలమే! ప్రతి ఒక్క ఉపనిషత్తులోనూ వస్తుంది, భగవంతుడు సృష్టి చేశాక, అందులోకి అనుప్రవేశం చేశాడని.

కాని అనుప్రవేశం చేశాక, జీవితమనే నాటకాన్ని నడిపే బదులు, ఈ నాటకంలో లీనమై పోయాడు. ఎలాగైతే స్వప్నాన్ని సృష్టించి, అందులోకి అనుప్రవేశం చేసిన జాగ్రత్ పురుషుడు అది తను సృష్టించిన స్వప్నం అని మరిచిపోయి, అందులో అవస్థపడతాడో; అలాగే ఈ జాగ్రత్ ప్రపంచాన్ని సృష్టించి, అందులో అనుప్రవేశం చేసిన మనం (పరమాత్మ) ఇది మనం సృష్టించిన రెండవ స్వప్నం అని మరిచిపోయి, ఇందులో అవస్థలు పడుతున్నాము.

ఉత్తిష్ఠత! జాగ్రత! ప్రాప్యవరాన్నిబోధత – కఠ. 1.3.14

లే, నీ నిజ స్వరూపానికి మేలుకో అంటున్నాడు ఆచార్యుడు. పిల్లలు చూడండి, లేవమంటే లేచినట్టే లేచి అటుతిరిగి పడుకుంటారు. పిల్లలే ఎందుకు? కొందరు పెద్దలు కూడా లేచి, కూర్చుని, బెడ్‌కాఫీ తాగి, మళ్ళీ పడుకుని నిద్రపోతారు. అలాగే మనం ప్రతి వేదాంతక్లాసులోనూ ఆత్మ స్వరూపానికి లేస్తాము కాని క్లాసవగానే మళ్ళీ నిద్రపోతాము. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ అజ్ఞానేన ఆవృతం జ్ఞానమ్ అంటున్నాడు. ఈ అజ్ఞానంవల్ల ఎలా ఉన్నాము?

జంతవః ముహ్యంతి – కృష్ణపరమాత్మ మనలను మనుష్యులు అని కూడా అనటం లేదు; జంతువులు అంటున్నాడు.

పునః పునః జాయతే ఇతి జంతుః – మళ్ళీ మళ్ళీ పుట్టేది జంతువు. ఎప్పుడైతే నేను శరీరంతో మమేకం చెందుతానో, అప్పుడే నాకు పునరపి జననం, పునరపి మరణం ఉంది. జ్ఞాని తను శరీరం కాదని అర్థం చేసుకుంటాడు కాబట్టి అతను జంతువు కాదు; చావు పుట్టుకలు లేవు.

న జాయతే మ్రియతే వా కదాచిత్ నాయం భూత్వా భవితా వా న భూయః ।

అజో నిత్యః శాశ్వతోఽయం పురాణో న హన్యతే హన్యమానే శరీరే ॥ – 2.20

నేను జంతువును కాను; నాకు చావు పుట్టుకలు లేవు; నేను అజః; నేను జన్మరహితబ్రహ్మను. కాని ఈ జ్ఞానం పొందక, మనం అజ్ఞానంవల్ల అనేక సమస్యల్లో కూరుకుపోతున్నాము. ఈ 15వ శ్లోకం చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం. ఎందుకంటే ఇందులో కృష్ణపరమాత్మ మన సంసారమనే రోగానికి కారణ నిర్ధారణ చేస్తున్నాడు. అజ్ఞానంవల్ల ఈ జంతువులు మోహంలో పడిపోతున్నాయి. శరీరంతో మమేకం చెందితే, దానివల్ల కలిగే ఫలితాలు అనేకం. అందులో కొన్ని –

1. **దేశ పరిమితి** – నేను పరిమితి చెందిన వ్యక్తిని అవుతాను. నాకు దేశపరంగా పరిమితి ఉందనుకోవటంవల్ల అనేక ఊర్లు తిరుగుతూ ఉంటాను.

2. **కాల పరిమితి** – ఎప్పుడైతే నేను శరీరం అనుకుంటానో, అప్పుడే దానికి కాలపరిమితి వస్తుంది. ఎప్పుడో అప్పుడు మరణించాల్సి ఉంటుంది. కాని దానికి మనం సిద్ధంగా ఉండము. ఒక వ్యక్తి తన వీలునామాలో నాకేదైనా రోగం వస్తే నాకు నయం చేయించనవసరం లేదని రాశాడు. కానీ తీరా నిజంగా రోగం వచ్చినప్పుడు,

ఎందుకైనా మంచిదని కుటుంబసభ్యులు డాక్టరు దగ్గరకు వెళదామా అంటే ఏమైనా చేసి నన్ను బ్రతికించండి అన్నాడు ఆ ఆశావాది; అలా ఉంటుంది. చివరి మనవడి ఉపనయనం చూశాక మరణించాలి అనుకుంటాము. ఒకవేళ ఆ కోరిక కూడా తీరితే, ఇంకో కోరిక పొంగుకు వస్తుంది. వీటన్నిటినీ **మోహం** అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. **జంతవః ముహ్యంతి సంసారమ్ అనుభవంతి.**

ఈ శ్లోకంలో సమస్యకు కారణం తెలిసింది. మోహం కారణం. దానికి వైద్యం ఏమిటి? అది తరువాత వచ్చే శ్లోకంలో వస్తుంది. అది కూడా చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం.

శ్లో. 16 **జ్ఞానేన తు తదజ్ఞానం యేషాం నాశితమాత్మనః ।**
తేషామాదిత్యవత్ జ్ఞానం ప్రకాశయతి తత్పరమ్ ॥
జ్ఞానేన, తు, తత్, అజ్ఞానమ్, యేషామ్, నాశితమ్, ఆత్మనః,
తేషామ్, ఆదిత్యవత్, జ్ఞానమ్, ప్రకాశయతి, తత్పరమ్ ॥

తు	= అయితే	తేషామ్	= వారికి
యేషామ్	= ఎవరియొక్క	జ్ఞానమ్	= ఆ జ్ఞానము
తత్, అజ్ఞానమ్	= ఆ అజ్ఞానము	తత్పరమ్	= పరమాత్మను
ఆత్మనః, జ్ఞానేన	= పరమాత్మ తత్త్వజ్ఞానముచేత	ఆదిత్యవత్	= సూర్యునివలె
నాశితమ్	= నశింపజేయబడునో	ప్రకాశయతి	= ప్రకాశింపజేయును

యేషాం తు తత్ ఆత్మనః అజ్ఞానం జ్ఞానేన నాశితమ్ ।
తేషామ్ జ్ఞానమ్ ఆదిత్యవత్ తత్ పరం ప్రకాశయతి ॥

తా: కాని, వారి (ప్రాణుల) అజ్ఞానము పరమాత్మ తత్త్వజ్ఞానప్రాప్తి ద్వారా తొలగిపోవును. అప్పుడు ఆ జ్ఞానము వారికి పరమాత్మను సూర్యునివలె ప్రకాశింపజేయును.

ఇందులో సమస్యకు పరిష్కారం చూస్తాము. మన సంసారానికి మూలకారణం అజ్ఞానం. అజ్ఞానేన ఆవృతం జ్ఞానం. అజ్ఞానం మూలకారణం అయితే పరిష్కారం ఏమిటి? ఆ అజ్ఞానాన్ని తొలగించటమే. ఒక బాక్టీరియావల్ల ఒకరోగం వచ్చిందని నిర్ధారణ అయితే, ఆ బాక్టీరియాని సంహరించే మందు వాడతారు. ఇక్కడ అజ్ఞానం బాక్టీరియా అయితే, దాన్ని తొలగించే మందు ఏదో తెలుసుకోవాలి.

అజ్ఞానమనే బాక్టీరియాకు ఉన్నదొకటే మందు. అది జ్ఞానం. **అజ్ఞానాన్ని జ్ఞానంతోనే తొలగించగలము.** శంకరాచార్యులు ఒక ఉదాహరణనిస్తారు – చీకటిని వెలుగుతోనే తొలగించగలము. చీకటిని తొలగించటానికి ఎన్ని మార్గాలు ఉన్నాయి? ఆ గదిని ఊడిస్తే చీకటిని తొలగించగలమా? చీకటి పోగొట్టటానికి చీకట్లో కూర్చుని యోగాసనాలు వేస్తే చీకటిని తొలగించగలమా? చీకట్లో కూర్చుని విష్ణుసహస్రనామం చదివితే చీకటిని తొలగించగలమా? ఒక విషయం గమనించండి, ఈ కర్మలనేమీ కించపరచటం లేదు; వాటి విలువ వాటికుంది, కాని ఎవరైనా ఈ కర్మలు చేయండి అని చెపితే లాభం లేదు. ఇవేవీ చీకటిని తొలగించలేవు. ఇవి చీకటికి వ్యతిరేకమైన కర్మలు కావు. చీకటికి వ్యతిరేకం వెలుతురు మాత్రమే.

అవిరోధితయా కర్మ నాఽవిద్యాం వినివర్తయేత్।
విద్యావిద్యాం నిహంత్యేవ తేజస్తిమిరసంఘవత్ – ఆత్మబోధ. 3

ఈ విషయాన్ని ఆత్మబోధలో చక్కగా వివరించారు శంకరులవారు. ఎంత అద్భుతమైన శ్లోకం! కర్మ అజ్ఞానానికి భిన్నంగా లేదు అంటారు ఇందులో. అందువల్ల కర్మ అజ్ఞానాన్ని నాశనం చేయలేదు. ఏ అజ్ఞానాన్నీ నాశనం చేయలేదు. ఒకవేళ నాకు ఫిజిక్స్‌లో అజ్ఞానం ఉంది. ఫిజిక్స్‌లో అజ్ఞానం కాలేజీలో గంటసేపు నడిస్తే తొలగుతుందా? ఫిజిక్స్ ప్రొఫెసర్‌కు అర్చన చేస్తే తొలగుతుందా? పూజ, అర్చన, ఉపాసన, ప్రదక్షిణ – అన్నీ కర్మలే అని గుర్తుంచుకోండి. ఏ కర్మకు తగ్గ ఫలం ఆ కర్మకు ఉంటుంది. కర్మలు అనవసరం అని చెప్పటానికి వీలులేదు. కాని కర్మలు అజ్ఞానం తొలగించలేవు. ఫిజిక్స్ అజ్ఞానం ఉంటే ఫిజిక్స్ నేర్చుకోవాలి. వేరే మార్గం లేదు.

కర్మ అవిద్యయా న నివర్తతే అంటున్నారు శంకరులవారు. లౌకికకర్మ చేసినా, వైదిక కర్మ చేసినా లాభం లేదు. కొంతమంది నేను పొద్దున్నే మూడుగంటలకు లేస్తాను, గుడికి వెళతాను, పారాయణం చేస్తాను, సంధ్యావందనం చేస్తాను, యజ్ఞాలు చేస్తాను అని చెబుతారు. ఇవేవీ చెడు కాదు; అద్భుతమైన కర్మలు. కాని ఇవేవీ అజ్ఞానాన్ని మాత్రం తొలగించలేవు. మరి ఏం చేస్తాయి? చిత్తశుద్ధిని కలిగిస్తాయి. అజ్ఞానాన్ని తొలగించటానికి జ్ఞానం పొందాలి.

ఇప్పుడు చెప్పండి, అజ్ఞానాన్ని తొలగించటానికి ఎన్ని మార్గాలున్నాయి? నాలుగా, రెండా, ఒకటా? ఒక్కటే మార్గముంది. అజ్ఞానం సంసార కారణం కాబట్టి, జ్ఞానమార్గం మాత్రమే దానికి నివృత్తి. అందువల్ల కర్మయోగం వల్ల మోక్షం వస్తుంది; భక్తియోగంవల్ల మోక్షం వస్తుంది; రాజయోగంవల్ల మోక్షం వస్తుంది – ఇవేవీ గురువైన కృష్ణపరమాత్మ ఒప్పుకోడు. శాస్త్రమైన వేదాంతం ఒప్పుకోదు. **అనేక మార్గాలున్నాయి అనేది వేదానికి వ్యతిరిక్తం.** భగవద్గీత అనేక మార్గాలను ఒకేసారి చెబుతోంది అనేది పొరపాటు. అనేక మార్గాల పరిమితులను చెబుతున్నది. **భగవద్గీత మోక్షం పొందటానికి ఒకటే మార్గముంది – అది జ్ఞానమార్గం అని చెబుతున్నది.** అనేక మార్గాలు దేనికి ఉన్నాయి? చిత్తశుద్ధి పొందటానికి. కాని మోక్షం పొందటానికి మాత్రం ఒకటే మార్గం ఉంది.

నాన్యః పంథా అయనాయ విద్యతే – పురుషసూక్తం

ఒక ఆలయంలోకి ప్రవేశించటానికి అనేక మార్గాలు ఉండవచ్చు. కాని గర్భగుడిలోకి తీసుకువెళ్ళేది ఒక్కటే మార్గం. అలాగే జ్ఞానమార్గానికి రావటానికి అనేక మార్గాలున్నాయి కాని, మోక్షానికి ఒకటే మార్గముంది. **తమేవం విద్వాన్** – విద్వాన్ అంటే జ్ఞాని. జ్ఞాని ఒక్కడే మోక్షం పొందుతాడు.

జ్ఞానేన తు తదజ్ఞానం నాశితమ్ – జ్ఞానం మాత్రమే ఆ అజ్ఞానాన్ని నాశనం చేస్తుంది. మళ్ళీ ఒక ప్రశ్న ఉదయిస్తుంది ఇక్కడ. ఏ జ్ఞానం? ఏదో ఒక జ్ఞానం ఏదో ఒక అజ్ఞానాన్ని తొలగించదు. ఫిజిక్స్ అజ్ఞానం, కెమిస్ట్రీ జ్ఞానం పొందితే పోతుందా? ఫిజిక్స్ జ్ఞానం మాత్రమే ఫిజిక్స్ అజ్ఞానాన్ని తొలగించగలదు. ఫిజిక్స్‌లోనో, కెమిస్ట్రీలోనో పిహెచ్‌డి పొంది, ఆత్మజ్ఞానం పొందకపోతే, అటువంటి వ్యక్తిని చదువుకున్న అజ్ఞాని అంటుంది

వేదాంతం. తక్కినవారు చదువురాని అజ్ఞానులు అవుతారు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ చాలా జాగ్రత్తగా తన పదాలను వాడుతున్నాడు.

(ఆత్మనః) జ్ఞానేన తత్ (ఆత్మనః) అజ్ఞానం నాశితం (భవతి) – ఆత్మజ్ఞానంవల్లనే ఆత్మ అజ్ఞానం నాశనమవుతుంది.

అలా అయితే, ఆత్మజ్ఞానం పొందటమెలా? కృష్ణపరమాత్మ దానికి ఇక్కడ జవాబు చెప్పడు. నాల్గవ అధ్యాయంలో చెప్పేశాడు కాబట్టి, దాన్ని ఇక్కడ గుర్తు తెచ్చుకోవాలి.

తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయా ।
ఉపదేక్ష్యంతి తే జ్ఞానం జ్ఞానినస్తత్త్వదర్శినః ॥ – 4.34

ఏమిటా పద్ధతి? చాలాసార్లు చూసిందే! వేదాంతశ్రవణం చేయాలి. శ్రవణం అంటే ఒక క్రమపద్ధతిలో, క్రమం తప్పకుండా, కొన్ని సంవత్సరాలపాటు ఒక సమర్థవంతమైన గురువువద్ద శాస్త్ర అధ్యయనం చేయాలి. ఆ జ్ఞానం పొందితే ఏమవుతుంది? ఆ విషయం చెబుతున్నాడిక్కడ.

తేషాం – ఆ జ్ఞానులకు; **జ్ఞానం తత్పరం ప్రకాశయతి** – ఆ జ్ఞానం వారికి వారి ఉన్నతస్థితిని తెలియజేస్తుంది. ఒక టార్చిలైటు ఎలాగైతే ఒక వస్తువును ప్రకాశింప చేస్తుందో, అలాగే ఆత్మజ్ఞానం నా ఉన్నత స్థితిని ప్రకాశింపజేస్తుంది. ఎటువంటి ఉన్నతస్థితి? నా గురించిన అద్భుతమైన నిజాలు! నేను శుద్ధస్వరూపుడను, ఒక నిజం! నాకు నిత్యభద్రత ఉంది, ఒక నిజం! నేను పూర్ణం, ఒక నిజం! ఆ మాటకొస్తే జీవితంలో నేను ఏయే అద్భుతవిషయాలకోసం వెంపర్లాడతానో అవన్నీ నాలోనే ఉన్నాయి అంటుంది. నీకు ప్రేమకావాలా, నువ్వే ప్రేమతత్త్వానివి అంటుంది. నీలో కరిగిపోనంత ప్రేమ ఉంది. ఎవరినీ నన్ను ప్రేమించమని బ్రతిమాలనవసరం లేదు. నిజానికి ఎవరైనా నేను నిన్ను ప్రేమించటం లేదన్నా కూడా, నువ్వు నిశ్చింతగా చెప్పవచ్చు; అది నీ సమస్య; నువ్వు నన్ను ప్రేమించినా ప్రేమించకపోయినా నేను నిన్ను ప్రేమిస్తున్నాను; నిన్నే కాదు ఈ ప్రపంచం మొత్తాన్ని ప్రేమిస్తున్నాను అని చెప్పవచ్చు.

అద్వేష్టా సర్వభూతానాం మైత్రః కరుణ ఏవ చ ।
నిర్మమో నిరహంకారః సమదుఃఖసుఖః క్షమీ ॥ – 12.13

ఆత్మజ్ఞానం నువ్వు ఈ అద్భుతమైన ప్రేమతత్త్వానివి అంటుంది. ఎలా? కృష్ణపరమాత్మ దానికి ఒక ఉదాహరణ ఇస్తున్నాడు.

ఆదిత్యవత్ – సూర్యునిలాగా. మీరు సూర్యోదయానికి ముందు నగరంలో నడుస్తున్నారనుకోండి. ఎక్కడ గతుకులు ఉన్నాయో, ఎక్కడ గుంతలున్నాయో తెలియదు. మీరు వాటిలో పడే ప్రమాదముంది. అదే సూర్యోదయం తరువాత నడిస్తే ఇవన్నీ స్పష్టంగా కనిపిస్తాయి కాబట్టి మీరు పడే సమస్య లేదు. అలాగే జీవితమనే ప్రయాణంలో అంతర్గతచీకటి ఉండటంవల్ల నిత్యం పడుతూనే ఉన్నారు. కాని జ్ఞానికి అంతర్గతచీకటి తొలగటంవల్ల జీవితంలో కిందపడే ప్రసక్తే లేదు. క్రిందపడడు అంటే బెంగ, చింత, ఆందోళనలాంటి బాధలు లేవు.

శ్లో. 17 **తద్బుద్ధయస్తదాత్మానః తన్నిష్ఠాస్తత్పరాయణాః ।**
గచ్ఛంత్యపునరావృత్తిం జ్ఞాననిర్ధూతకల్మషాః ॥
తద్బుద్ధయః, తదాత్మానః, తన్నిష్ఠాః, తత్పరాయణాః, గచ్ఛంతి,
అపునరావృత్తిమ్, జ్ఞాననిర్ధూతకల్మషాః ॥

తదాత్మానః	=	తద్రూపమును పొందిన	జ్ఞాననిర్ధూత	=	జ్ఞానసాధనతో
తద్బుద్ధయః		మనోబుద్ధులు గలవారును	కల్మషాః		పాపరహితులై
తన్నిష్ఠాః	=	ఆ పరమాత్మయందే నిరంతరము ఏకీభావముతో స్థితులైనవారును	అపునరావృత్తిమ్	=	పునరావృత్తిరహితమైన పరమగతిని
తత్పరాయణాః	=	తత్పరాయణులును అగు పురుషులు	గచ్ఛంతి	=	పొందుదురు

తద్బుద్ధయః తదాత్మానః తన్నిష్ఠాః తత్పరాయణాః ।
జ్ఞాననిర్ధూతకల్మషాః అపునరావృత్తిం గచ్ఛన్తి ॥

తా: తద్రూపమును పొందిన మనోబుద్ధులు గలవారై, పరమాత్మయందే నిరంతరం ఏకీభావంతో స్థితులై, తత్పరాయణులైన పురుషులు జ్ఞానసాధనతో పాపరహితులై, పునరావృత్తి రహితమైన పరమగతిని పొందుదురు.

ఇంకో అద్భుతమైన శ్లోకం. నిజానికి 13 నుంచి 21 వరకూ అన్ని శ్లోకాలూ అద్భుతమైన శ్లోకాలే! ఈ శ్లోకంలో ఆధ్యాత్మికరంగంలో పైకి రావటానికి చెయ్యాల్సిన సాధనలను చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి ఒక వరుసక్రమంలో వచ్చేలాగా వాటిని మనం పేర్చుకుందాము.

1. **తత్పరాయణాః** – తత్ పరాయణాః అంటే నా ఉన్నతస్థితి. నా జీవితంలో నా అంతిమ లక్ష్యంగా ఉండాలి. ఇప్పుడు నేను తక్కువస్థాయిలో ఉన్న అహంకారంతో మమేకం చెందుతున్నాను. నేను అహంకారంతో ఎప్పుడైతే మమేకం చెందుతానో, అప్పుడే నా ఆనందం అనేక బాహ్యవస్తువులమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. నా భార్య అలా ఎందుకు ఉంది, నా పిల్లలు అలా ఎందుకున్నారు అని బాధపడుతూ ఉంటాను. అంతేకాదు, కుటుంబం పెరిగిన కొద్దీ, బంధాలు పెరుగుతూ వస్తాయి. వాటితో పాటు బాధలు కూడా పెరుగుతూ వస్తాయి. **సర్వం పరవశం దుఃఖం.** బాహ్యవస్తువులమీద ఆధారపడితే దుఃఖమే మిగులుతుంది.

ప్రపంచాన్ని మార్చలేము అని 90 సంవత్సరాలకు తెలుసుకుంటాము. అప్పటికి ఒంట్లో ఓపికంతా అయిపోతుంది. అందువల్ల తెలివైన లక్ష్యం ఏమిటి? మనం ఆనందంగా, భద్రతతో ఉండాలి. అవి బాహ్యవస్తువులవల్ల రావు, బాహ్యవస్తువులు ఎలా ఉన్నా ఆనందంగా ఉండాలి. దీన్ని **అంతర్గత స్వేచ్ఛ** అంటారు. **నిజానికి ఈ అంతర్గత స్వేచ్ఛనే మోక్షం అంటారు.** మోక్షం అంటే ఎక్కడో అడివిలోకి వెళ్ళాలనో, మరణం తర్వాత పొందాలనో అనుకోకండి. **మోక్షం అంటే పరిస్థితులు మనం ఆశించినట్టుగా లేకపోయినా కూడా మనం ఆనందంగా ఉండగలగటం.**

దీనివల్ల ప్రయోజనం ఏమిటి? భవిష్యత్తు అంటే భయం వేయదు. భవిష్యత్తు మన పూర్ణత్వాన్ని ప్రభావితం చేయలేదు అని తెలుస్తుంది.

ఆపూర్యమాణమచలప్రతిష్ఠం సముద్రమాపః ప్రవిశంతి యద్వత్ ।

తద్వత్ కామా యం ప్రవిశంతి సర్వే స శాంతిమాప్నోతి న కామకామీ ॥ – 2.70

సముద్రం తన పూర్ణత్వానికి నదులమీద ఆధారపడదు. నదులు మేమే నీకు నీటిని ఇస్తున్నాము అంటే సముద్రం ఏమంటుంది? ఏమీ అనదు. ఎందుకంటే సముద్రానికి తెలుసు – నిజానికి నదులకే నీరును సముద్రం వానరూపంలో ఇస్తున్నదని. అందువల్ల నదులు సముద్రంలో ప్రవహించినా, లేకపోయినా సముద్రం ఎప్పుడూ పూర్ణమే! అంతేకాదు అందులోకి పవిత్రమైన గంగానదీ ప్రవహిస్తుంది, చిన్ననదీ ప్రవహిస్తుంది. కాని సముద్రానికి ఏమీ అవదు. నా ఉన్నత స్థితి కూడా అంతే. ఆత్మనైన నేను సముద్రంతో సమానం. నాలో కలిసే నదులు, నాకు కలిగే అనేక అనుభవాలు. మంచి అనుభవాలు వస్తాయి; చెడు అనుభవాలు వస్తాయి; కాని సముద్రంలాగా నేను ఎప్పటికీ పూర్ణుణ్ణి.

ఎప్పుడైతే నేను ఈ పూర్ణత్వాన్ని అర్థం చేసుకుంటానో, అప్పుడే నా లక్ష్యం మారుతుంది. ప్రపంచాన్ని మార్చటానికి ప్రయత్నించే బదులు, నన్ను నేను మార్చుకోవటానికి ప్రయత్నిస్తాను. ఎటువంటి మార్పు? ఆధారపడే అహంకారం స్థాయినుంచి, నిత్యముక్త అయిన ఆత్మస్థాయికి ఎదుగుతాను. ఇంతవరకూ నేను లౌకిక విషయాలలో కొట్టుమిట్టాడుతూ, అశాంతి పాలవుతున్నాను. ఇప్పుడు నేనేం చేయాలో నాకు తెలుసు. తత్పరాయణాః – నా జీవితానికి ఒక మార్గం ఏర్పడింది.

ఎప్పుడైతే నా ఉన్నతస్థితిని తెలుసుకుంటానో అప్పుడే నేను అసంగత్వం అలవరచుకుంటాను. ఆకాశంలో అన్నీ ఉన్నా, ఎలా ఆకాశానికి దేనితోనూ సంగత్వం లేదో, ఆత్మగా నాకు కూడా దేనితోనూ సంగత్వం లేదు. తెరమీద సినిమా ఆడుతున్నా, తెర అసంగం. తెరమీద కురిసే వాన తెరను తడపలేదు; సినిమాలో ఎగిసే మంటలు తెరను కాల్చలేవు. అలాగే నేను కూడా అందరితో ఉంటాను, కాని ఎవరితోనూ బంధం లేదు. ఈ అంతరసన్న్యాసం జ్ఞానంవల్లనే వస్తుంది. దీన్ని విద్వత్ సన్న్యాసం అంటారు. ఈ అధ్యాయాన్ని సన్న్యాసయోగం అని కూడా అంటారు. జ్ఞానంద్వారా ఆంతర సన్న్యాసం.

2. **తద్బుద్ధయః** – ఇక్కడ బుద్ధి అంటే జ్ఞానం. తద్బుద్ధి అంటే ఆత్మజ్ఞానం. నా లక్ష్యం ఏర్పడ్డాక ఏం చేస్తాను? ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి వస్తాను. ఇక్కడ కర్మయోగం గురించి చెప్పలేదు కాని అది కలుపుకోవాలి. కర్మయోగం పాటించి, జ్ఞానయోగానికి రావాలి. జ్ఞానయోగంలో ఏం పొందుతాను? నా ఉన్నతస్థితిని తెలుసుకుంటాను.

నా ఉన్నతస్థితి గురించి తెలుసుకుంటే సరిపోదు, నేను అంత తేలిగ్గా దానితో మమేకం చెందను. నా అహంకారంతోనే లయమవుతూ వస్తాను. ఎందుకంటే ఎన్నో సంవత్సరాలుగా నా మనశ్శరీరాలతో మమేకం అయి ఉన్నాను. అది అంత తేలిగ్గా పోదు. పూరిగుడిసెల్లో, మురిక్కాలవల దగ్గర ఉండే బీదవారికి జీవనం ఉన్నతంగా ఉండాలని ప్రభుత్వం వారికి ఉచితంగా ఇళ్ళు పంచి పెడుతుంది. కాని వారేం చేస్తారు? ఆ ఇళ్ళు తీసుకుని, ఎవరికో అద్దెకిచ్చేసి, దర్జాగా వారి పాత జీవితంలో కొనసాగుతారు.

మనలో ఆ బానిసత్వం పేరుకుపోయింది. అంతెందుకు, ఆంగ్లేయుల పరిపాలనే బాగుందనేవారు ఉన్నారు ఇప్పటికీ. బానిసమనస్తత్వం తరతరాలుగా పేరుకుపోయింది. అందువల్లనే నేను ఆత్మను అనుకోకుండా నేను అహంకారాన్ని అనుకుంటాను. దీన్ని వాసన అంటారు. **దేహాత్మ వాసన** ఇది.

అందువల్ల ఆత్మజ్ఞానం పొందాక ఏమంటాను? నేను సంసారిని కాని నాకొక ఉన్నత నేను ఉంది. అది ఆత్మ. అది ముక్తి పొందింది అంటాను. ఆ ఉన్నత నేను ఎక్కడో ఉన్నట్టుగా అనుకుంటాను. దానివల్ల ప్రయోజనం లేదు. దాన్నుంచి తరువాత సాధనకు రావాలి. ఏమిటది? నేను భర్తను, నేను తండ్రిని, నేను విద్యాధికుణ్ణి అంటూ చెప్పుకునే అహంకారపు ప్రశంసలను మానాలి. కొంతమంది నేను గొప్ప భక్తుణ్ణి, దేవుడికి కొంతభూమి దానం చేశానని గొప్పలు చెబుతారు. కొంతమంది నేను సన్న్యాసిని, అన్నీ పరిత్యజించాను అంటారు. శాస్త్రం, 'నువ్వు అన్నీ పరిత్యజించావు – నిజమే కానీ, నేను అన్నీ పరిత్యజించాను అనే భావనను పరిత్యజించలేదు,' అంటుంది.

త్యజ ధర్మమ్ అధర్మం చ । ఉభే సత్యానృతే త్యజ ॥

ఉభే సత్యానృతే త్యక్త్వా । యేన త్యజతి తత్ త్యజ ॥

అన్నీ పరిత్యజించాక! 'నేను గొప్ప త్యాగిని' అనే అభిమానాన్ని కూడా పరిత్యజించమంటుంది శాస్త్రం. కాని అది తేలిక కాదు. నేను గీత నేర్చేసుకున్నాను. ఒక గర్వం! నాకు బ్రహ్మసూత్రాలు తెలుసు; ఇంకొక గొప్ప! ఆ గర్వం చాలా శక్తివంతమైనది. అది అంత తేలికగా పోదు. అందువల్ల అహంకారం నేనునుంచి ఆత్మ నేనుకు; ఆపేక్షిక నేనునుంచి ఆత్యంతిక నేనుకు మారాలి.

3. **తదాత్మానః** – నిజానికి ఇదే చాలా కష్టమైన పని. నేను ఉన్నతస్థితికి చెందిన ఆత్మను అని అర్థం చేసుకోవటం చాలా తేలిక. కాని అహంకార అభిమానాన్ని ఒదులుకోవటం చాలా కష్టం. అందువల్లనే కృష్ణపరమాత్మ తత్ ఆత్మనః అంటున్నాడు. తత్ ఆత్మనః అంటే ఉన్నత నేనుతో మమేకం చెందటం. అందువల్లనే పూర్వం ఆశ్రమధర్మాల్లో సన్న్యాసాశ్రమధర్మాన్ని చెప్పేవారు. ఎందుకంటే సన్న్యాసం స్వీకరిస్తే బంధాలు తెంపుకోవటం తేలిక. ఒక్కొక్క బంధం ఒక్కొక్క విధమైన అహంకారాన్ని పెంచుతుంది. భార్య ఉంటే భర్త అనే అహంకారం; పుత్రుడు ఉంటే తండ్రిననే అహంకారం పెరుగుతాయి.

న తాతో న మాతా న గురుర్ నైవ శిష్య నబంధుః న మిత్రమ్ – తండ్రి, తల్లి, గురువు, శిష్యుడు ఎవరూ లేరు; వారంతా శరీరానికి చెందినవారు. అలాగని ఈ విషయం వినగానే, ఇంటికి వెళ్ళి ఇవాళ్టినుంచీ నువ్వు నా భార్యవు కావు, నేను నీ భర్తను కాను అని చెప్పకూడదు. భర్త పాత్రలో ఉంటూ, భర్తగా ప్రేమను చూపిస్తూ, ఇది నేను వేసే వేషం మాత్రమే అనే నిష్ఠలో ఉండాలి. పొద్దున్న లేస్తూనే నా పాత్రను గుర్తు తెచ్చుకోవాలి; రాత్రి పడుకునేటప్పుడు ఇది నా పాత్ర అని గుర్తుంచుకోవాలి.

4. **తన్నిష్ఠాః** – అలా నేను ఉన్నతమైన ఆత్మను అని ఆత్మలోనే రమించటాన్ని తన్నిష్ఠ అంటారు. అంతకు ముందు నేను శరీరాన్ని, నాకు ఆత్మ వుంది అన్నాను. ఇప్పుడు నేను ఆత్మస్వరూపాన్ని అని అర్థం చేసుకున్నాను.ఇప్పుడు నా మాటను మార్చాలి. ఏమని? నేను ఆత్మను, నాకు వ్యవహారం నడపటానికి శరీరం ఉంది. అది ఎప్పుడైనా దేవుడు నాకు ముందు చెప్పకుండా తీసుకువెళ్ళిపోవచ్చు. నేను శాశ్వతమైన ఆత్మను. దేవుడు నన్ను ఎన్నడూ

తీసుకువెళ్ళడు; తీసుకువెళ్ళలేడు. నేను తండ్రిని, నేను భర్తను అనేవన్నీ నేను వేసే పాత్రలు మాత్రమే. ఈ నిదిధ్యాసనంలో ఎప్పుడూ ఉండాలి. దానికి వీలుగా శంకరులవారు అనేక శ్లోకాలు వ్రాశారు. వీటిని నిదిధ్యాసన శ్లోకాలు అంటారు.

మనో బుద్ధ్యహంకార చిత్తాని నాహం
న చ శ్రోత్రజిహ్వే న చ ఘ్రాణనేత్రే
న చ వ్యోమభూమిః న తేజో న వాయుః
చిదానందరూపః శివోఽహం శివోఽహం

ఈ శరీరం, ఈ ఇంద్రియాలు, ఈ మనస్సు, ఈ బుద్ధి అన్నీ నేను వ్యవహారం నడపటానికి ఇవ్వబడ్డాయి కాని నేను ఇవేమీ కాను. నేను వాటి వెనకనున్న చైతన్యాన్ని. ఈ సూత్రాన్ని నేను పదేపదే వల్లెవేస్తే నాకు అది సహజంగా అబ్బుతుంది. బ్రహ్మచారి పెళ్ళి చేసుకుని గృహస్థు అయిన కొత్తలో గృహస్థు అయ్యానని జీర్ణించుకోవటానికి కొంత సమయం పడుతుంది కాని తరువాత అది అతనిలో స్థిరంగా ఉండిపోతుంది. కలలో కూడా గృహస్థుగానే కలగంటాడు. ఈ ప్రయత్నరహిత జ్ఞానాన్ని జ్ఞాననిష్ఠ అంటారు.

నాకు జ్ఞాననిష్ఠ కలిగిందో, లేదో ఎలా తెలుస్తుంది? కష్టకాలంలో నా ప్రమేయం లేకుండా నాకు ఆ జ్ఞానం గుర్తుకువస్తే నేను ఆ జ్ఞాననిష్ఠలో ఉన్నట్టు అర్థం. నా జ్ఞానం అంతా నేను రాసుకున్న నోట్సులోనూ, నేను రికార్డు చేసుకున్న క్యాసెట్టులోనూ ఉంది; నాకు అవసరానికి అందకపోతే ఆ జ్ఞానం ఉండి కూడా ఏమిటి లాభం?

పుస్తకస్య చ యా విద్యా పరహస్తే చ యద్ధనమ్ ।
కార్యకాలే సమాయాతే నసా విద్యా నతద్ధనమ్ ॥

పుస్తకాల్లో ఉన్న విద్య, పరుల చేతిలో ఉన్న ధనము, అవసరమైనప్పుడు ఆ విద్యకాని, ఆ ధనం కాని నన్ను ఆదుకోవు. అవి ఎప్పుడూ నాకు అందుబాటులో ఉండాలి. అలా నా ప్రమేయం లేకుండా, దానంతట అది నాకు గుర్తుకువస్తే ఆ జ్ఞానాన్ని జ్ఞాననిష్ఠ అంటారు. బాహ్యంగా మార్పు త్వరగా వస్తుంది కాని అంతర్గత మార్పు త్వరగారాదు. అది వచ్చేలాగా ఆ నిష్ఠలో ఉండాలి.

జ్ఞానం పొందే నాలుగు దశలు –

1. **జ్ఞానయోగం విలువ తెలుసుకోవటం**
2. **నాకు ఆత్మ వుంది అని తెలుసుకోవటం**
3. **నేను ఆ ఉన్నతమైన ఆత్మను అని స్వీకరించటం**
4. **ఈ జ్ఞానం నాలో అప్రయత్నంగా స్వాభావికంగా స్థిరపడటం**

ఈ నాలుగు దశలనూ దాటినవారిని **బ్రహ్మనిష్ఠులు** లేదా **జ్ఞాననిష్ఠులు** అంటారు. అటువంటి వారికి ఏమి వస్తుంది?

జ్ఞాననిర్ధూతకల్మషాః – అన్ని కల్మషాలూ జ్ఞానంవల్ల నిర్మూలించబడతాయి. మూడు కల్మషాలు ఉంటాయి. అవి **అజ్ఞానం, సంశయం, విపర్యయం**.

1) అజ్ఞానం అంటే ఆత్మ గురించిన అజ్ఞానం
2) సంశయం అంటే శాస్త్రం నేర్చుకున్నాక కూడా కలిగే కొన్ని సందేహాలు
3) విపర్యయం అంటే అహంకార అభిమానవాసనలు

ఈ మూడూ కల్మషాల కింద వస్తాయి. అవి నిర్ధూతం అంటే జ్ఞానశక్తివల్ల తొలగించబడతాయి. దీన్ని జీవన్ముక్తి అంటారు. ఈ జ్ఞానం పొందినవారు ఇక్కడే, ఇప్పుడే జీవన్ముక్తిని అనుభవిస్తారు. ఎంతకాలం? వారి ప్రారబ్ధకర్మ ఉన్నంతకాలం.

అపునరావృత్తిం గచ్ఛంతి – వారు మరణించాక మళ్ళీ పుట్టరు. ఈ శరీరం రాలిపోయాక (వారిది మరణం అనరు, వారు ఆత్మ కాబట్టి దానికి మరణం లేదు కాబట్టి) వారు విదేహముక్తి పొందుతారు. అపునరావృత్తి అంటే విదేహముక్తి. వారికి పునరపి జననం, పునరపి మరణం ఉండదు.

శ్లో. 18 **విద్యావినయసంపన్నే బ్రాహ్మణే గవి హస్తిని ।**
శుని చైవ శ్వపాకే చ పండితాః సమదర్శినః ॥
విద్యావినయసంపన్నే, బ్రాహ్మణే, గవి, హస్తిని,
శుని, చ, ఏవ, శ్వపాకే, చ, పండితాః, సమదర్శినః ॥

పండితాః	= జ్ఞానులు	శుని	= కుక్కయందు
విద్యావినయ సంపన్నే	= విద్యతో, వినయంతో ఒప్పుచున్న	శ్వపాకే చ	= కుక్క మాంసము తినువానియందు
బ్రాహ్మణే, చ	= బ్రాహ్మణునియందు	సమదర్శినః ఏవ	= సమదృష్టినే కలిగియుందురు
గవి	= గోవునందు		
హస్తిని	= ఏనుగునందు		

పండితాః విద్యావినయసంపన్నే బ్రాహ్మణే, గవి, హస్తిని,
శుని చ శ్వపాకే చ ఏవ సమదర్శినః (సంతి)

తా: జ్ఞానులు విద్యావినయసంపన్నుడైన బ్రాహ్మణునియందు, గోవునందు, ఏనుగునందు, కుక్కయందు, కుక్క మాంసము తినువానియందు సమదృష్టినే కలిగియుందురు.

ఈ రెండు శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానఫలం గురించి చెబుతున్నాడు. వేదాంతం ప్రకారం మన సమస్య ప్రపంచంవల్ల కాదు; మనుష్యులవల్ల కాదు. ఎందుకంటే అదే ప్రపంచంలో, అదే మనుష్యుల మధ్య మోక్షం పొందిన జ్ఞానులు కూడా జీవిస్తున్నారు.

సంపూర్ణం జగదేవ నందనవనం సర్వేఽపి కల్పద్రుమా
గాంగం వారి సమస్తవారి నివహః పుణ్యాః సమస్తాః క్రియాః ।
వాచః ప్రాకృతసంస్కృతాః శ్రుతిశిరో వారాణసీ మేదినీ
సర్వావస్థితిరస్య వస్తువిషయా దృష్టిః పరబ్రహ్మణి ॥ – ధన్యాష్టకమ్ 10

ఒక జ్ఞానికి ఈ ప్రపంచం నందనవనం; వృక్షాలు కామధేనువు; అన్ని ప్రదేశాలూ వారణాసి; అన్ని నదులూ గంగానది. అంటే ప్రపంచం అలాగే వుంది, మనుష్యులు అలాగే ఉన్నారు, కాని జ్ఞాని ఆనందం పొందుతున్నాడు. అంటే సమస్య ప్రపంచంలో లేదు. మనం చూసే దృష్టిలో ఉంది. అందువల్ల వేదాంతం ప్రపంచాన్ని మార్చదు; మన దృక్కోణాన్ని మార్చుతుంది.

ప్రపంచం అద్దంలా ఉంటుంది! అద్దంలో నన్ను నేనే చూసుకుంటాను. అలాగే ప్రపంచంలో కూడా నన్ను నేనే చూసుకుంటాను. అంటే ప్రపంచం ఎలా ఉంది అని నలుగురిని అడిగితే, నలుగురు నాలుగు రకాలుగా చెపుతారు. ఎందుకు? ఎవరికేది ఇష్టమయితే దాన్నే ప్రపంచంలో వెతుక్కుంటారు. అందంగా అలంకరించుకునే మోజు ఉన్నవారు, ప్రపంచంలో కూడా ఎవరెలా అలంకరించుకున్నారో చూస్తారు. అందంమీద ఇష్టం ఉన్నవారు, అందమైన వారిని చూస్తారు. మంచితనం ఉన్నవారు మంచితనం ఉన్నవారిని గుర్తిస్తారు; తెలివైనవారు తెలివైనవారిని వెతుకుతారు. ఈ విషయం రమణమహర్షి సద్దర్శనంలో అద్భుతంగా వివరించారు.

చివరికి మనం చూసే దేవుణ్ణి కూడా మన ఇష్టాయిష్టాలకు తగ్గట్టుగానే చూస్తాము. అందం చూసే భక్తుడు దేవుణ్ణి సుందరాకారునిగా కీర్తిస్తాడు; తెలివిమీద మక్కువ ఉంటే దేవుణ్ణి సర్వజ్ఞుడిగా కొలుస్తాడు; సగుణజీవి సగుణ ఈశ్వరుణ్ణే కొలుస్తాడు; నేను నిర్గుణచైతన్యం అని అర్థం చేసుకునే జ్ఞాని దేవుణ్ణి కూడా నిర్గుణచైతన్యంగా అర్థం చేసుకుంటాడు. అందువల్ల నన్ను నేను ఎలా అర్థం చేసుకుంటే, ప్రపంచాన్ని, ఆఖరికి భగవంతుణ్ణి కూడా, అలాగే అర్థం చేసుకుంటాను.

కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞాని తనను తాను ఆత్మగా చూస్తాడంటున్నాడు. అప్పుడు అతను తక్కినవారిని కూడా ఆత్మగానే చూస్తాడు. నేను ఆత్మను, నాకు వ్యవహారం నడపటానికి శరీరం ఉంది అని ఎలా అంటాడో, అందరినీ అలాగే చూస్తాడు. అందువల్ల ఈ జ్ఞానంవల్ల కలిగే ఫలమేమిటి? **సర్వత్ర సమదర్శనం.** ఈ సమదర్శనం మామూలు కళ్ళతో కాదు – జ్ఞాననేత్రంతో, దివ్యచక్షువులతో.

సర్వత్ర సమమ్ అసంగం సచ్చిదానందం చైతన్యం పశ్యతి – పిల్లవాని చేతిలో ఉన్న ఐదువందల నోటుకూ, మీ చేతిలో ఉన్న ఐదువందల నోటుకూ మధ్యనున్న భేదమేమిటి? పిల్లవానికి అది ఒక కాగితం ముక్క మాత్రమే. దాన్ని చింపటమో, పారేయటమో లేదా నోట్లో పెట్టుకోవటమో చేస్తాడు. కాని మీరు దాన్ని విలువైన డబ్బుగా చూస్తారు. మీరు కాగితాన్ని చూడరని కాదు, కాని ఆ కాగితం వెనక మీరు ఇంకోటి చూస్తారు. అది జ్ఞానం వలన వచ్చిన దృష్టి. అదే విధంగా జ్ఞానిదృష్టి సమదృష్టి, అజ్ఞానిదృష్టి విషమదృష్టి. జ్ఞానిది అభేదదృష్టి, అజ్ఞానిది భేదదృష్టి. ఇదీ ఈ శ్లోకంయొక్క సారాంశం. ఈ సమదృష్టి అసంకల్పితంగా ఏర్పడుతుంది.

పండితాః సమదర్శినః – ఇక్కడ పండితః అంటే జ్ఞాని, ఆత్మజ్ఞాని. సాధారణంగా పండితుడు పదాన్ని ఏ విద్యలో అన్నా ఆరితేరిన వ్యక్తిని వర్ణించటానికి వాడతారు. ఉదాహరణకు అతను హిందీ పండితుడు అంటారు. కానీ గీతలో పండితుడు అంటే ఆత్మజ్ఞాని. నిజానికి కృష్ణపరమాత్మ తను చెప్పిన మొట్టమొదటి శ్లోకంలోనే **నానుశోచంతి పండితాః** అన్నాడు. ఇక్కడ దానికి వివరణ వస్తుంది. పండితుడు అంటే సమదర్శనం ఉన్నవాడు.

మామూలు కళ్ళతో కాదు అన్న విషయం మర్చిపోకూడదు. మామూలుగా అతను కూడా అనేక రంగులూ, రూపాలూ చూస్తాడు. మామూలు కళ్ళకు అన్నీ ఒక్కలాగే కనిపిస్తే, కంటి వైద్యానికి వెళ్ళాల్సివుంటుంది. అదే జ్ఞాననేత్రంతో సమత్వం చూస్తే, మోక్షం పొందినట్టు అర్థం. ఈ విషయాన్ని గమనించండి – సమదర్శనం అంటే సమ ఆత్మదర్శనం. ఎక్కడ చూస్తాడు ఈ సమత్వం? కృష్ణపరమాత్మ ఒక పెద్ద పట్టిక ఇస్తున్నాడు.

విద్యావినయసంపన్నే బ్రాహ్మణే – ఒకవైపు గొప్ప వ్యక్తి బ్రాహ్మణుడు. బ్రాహ్మణుడు అంటే జాతి బ్రాహ్మణుడు కాదు, సత్త్వగుణ ప్రధానబ్రాహ్మణుడు. నిజానికి బృహదారణ్యంలో ఎవరైతే బ్రహ్మజ్ఞానో, అతనే అసలైన బ్రాహ్మణుడు అని వస్తుంది. అందువల్ల బ్రాహ్మణుడు అంటే జ్ఞాని.

తస్మాద్బ్రాహ్మణః పాండిత్యం నిర్విద్య బాల్యేన తిష్ఠాసేత్ బాల్యం చ పాండిత్యం చ నిర్విద్యాఽథ మునిః అమౌనం చ మౌనం చ నిర్విద్యాథ బ్రాహ్మణః – బృహదారణ్యకమ్ 3.5.1

ఎవరైతే శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనల ద్వారా బ్రహ్మనిష్ఠలో ఉంటాడో, అతనిని మాత్రమే బ్రాహ్మణుడు అనగలము.

ఇక్కడ బ్రాహ్మణుణ్ణి ఎలా వర్ణించాడు కృష్ణపరమాత్మ? విద్యావినయసంపన్నే అన్నాడు. సంపన్నుడు అయినవాడు. దేనివల్ల? విద్యవల్ల. **విద్యాదానం సర్వదానాత్ ప్రధానమ్.** తక్కిన సంపదలతో పరిమితి ఉన్న వస్తువులనే కొనగలము కాని విద్య అనే సంపదతో శాశ్వతమైన మోక్షాన్ని పొందగలము.

ద్రవిణగ్ం సవర్చసం। సుమేధ, అమృతోక్షితః। ఇతి త్రిశంకోర్వేదానువచనమ్ – తైత్తిరీయమ్

ఈ జ్ఞానాన్ని ద్రవిణం అంటే సంపద అన్నారు. బ్రాహ్మణుడు జ్ఞానమనే సంపద ఉన్నవాడు. ఆ జ్ఞానంతో పాటు వినయం కూడా ఉంది. వినయం అంటే అమానిత్వం. వినయం లేకపోతే విద్యరాదు. నీరు పైనుంచి క్రిందికి ప్రవహించినట్టుగా జ్ఞానం వినయం ఉండి, గురువుకు వంగిన వ్యక్తికి ప్రవహిస్తుంది.

గవి – గవి అంటే ఆవు. మన సాంప్రదాయంలో ఆవును సత్త్వగుణప్రధాన జంతువుగా పరిగణిస్తారు. అందువల్ల గోపూజ చేస్తారు. అందరు దేవతలూ గోవు శరీరంలో ఉంటారుట. అందువల్ల ఇప్పటికీ గోప్రదక్షిణ చేస్తారు. ఆవుకు ప్రదక్షిణ చేస్తే దేవతలందరికీ చేసినంత పుణ్యం వస్తుంది.

హస్తిని – ఏనుగు. మన సాంప్రదాయంలో ఏనుగుకు కూడా పెద్దపీట వేశారు. ఆలయాల్లో ఏనుగుకు పూజ చేస్తారు.

శుని – మన సాంప్రదాయంలో అన్నిటికన్నా హీనమైన జాతి కుక్క. అందువల్లనే మన పూర్వీకుల దగ్గర ఆవులు ఉండేవి కాని, కుక్కలు ఉండేవి కావు.

శ్వపాకేః – అక్షరాలా తీసుకుంటే కుక్కమాంసం తినేవాడు. మన సాంప్రదాయంలో మాంసభక్షణం చేయరాదు. ఎందుకంటే అది హింసతో కూడినది. అలాగే సురాపానం కూడా చేయకూడదు, ముఖ్యంగా ఆధ్యాత్మిక చింతన ఉన్నవారు. మాంసభక్షణాన్ని తామసికకర్మగా చూస్తారు. అది తమోగుణాన్ని పెంపొందిస్తుంది. మాంసభక్షకుల్లో కూడా కుక్కమాంసం తినేవారు ఇంకా తక్కువ జాతివారు.

పండితాః సమదర్శినః**–** కృష్ణపరమాత్మ ఒకవైపు అందరూ చాలా గౌరవించే బ్రాహ్మణుణ్ణీ, ఇంకొకవైపు అందరూ చిన్నచూపు చూసే కుక్కమాంస భక్షకుణ్ణీ తీసుకుని మధ్యలో కొన్ని జంతువులను పెట్టాడు. ఈ పట్టికలో చెట్లను కూడా తీసుకోవచ్చు. ఇవన్నీ చూడటానికి పూర్తి భిన్నంగా ఉన్నవి. వాటి శరీరనిర్మాణం వేరు, వారికి ఇచ్చే ప్రాముఖ్యత వేరు, వారి గుణం వేరు. స్థూల, సూక్ష్మశరీరాల పరంగా ఇవన్నీ భిన్నంగా ఉన్నాయి. కాని అన్నింటిలోనూ సమానంగా ఉన్నదేమిటి? **ఆత్మ**. సర్వత్ర అంటే **సర్వేషు శరీరేషు సమదర్శినః**.

కాని ఇక్కడ ఒక విషయం జాగ్రత్తగా గమనించాలి మనం. జ్ఞానికి సమదర్శనం ఉంది అంటే అది అతని మనస్సులో, అతని సుప్తచేతనమనస్సులోనే ఉంది. సంగీతకచేరీలో తంబూరాశ్రుతి వినిపిస్తూనే ఉన్నట్టుగా, అతని మనస్సులో ఈ సర్వదర్శనం తంబూరాశృతిలాగా మ్రోగుతూనే ఉంటుంది, కాని వ్యవహారం నడిపేటప్పుడు భేదాలు చూస్తాడు. అలా చూడకపోతే ఏమవుతుంది? గ్లాసులో నీళ్ళు ఇస్తే, సర్వత్ర సమదర్శనం చూడాలని గ్లాసును తాగలేడు కదా! గ్లాసుని గ్లాసుగానే చూస్తాడు, నీటిని నీరుగానే చూస్తాడు. వ్యవహారంలో మనిషిని మనిషిగా, పుస్తకాన్ని పుస్తకంగా, నీరుని నీరుగా చూస్తాడు. వ్యవహారంలో భేదం తప్పదు. అందువల్ల వ్యవహారంలో ధర్మశాస్త్రం పాటించాలి.

భావాద్వైతం సదా కుర్యాత్ క్రియాద్వైతం న కర్హిచిత్ ।
అద్వైతం త్రిషు లోకేషు నాద్వైతం గురుణా సహ ॥

భావంలో ఎప్పుడూ అద్వైతంలో ఉండాలి, వ్యవహారంలో ద్వైతం చూపాలి అని శంకరులవారు అద్భుతంగా చెప్పారు. గురువు దగ్గర అద్వైతశాస్త్రం అధ్యయనం చేశాక, శిష్యుడు వెళ్ళి ఇప్పుడు మనమిద్దరం సమానమే, ఇంతవరకూ నేను మీకు నమస్కారాలు పెట్టాను, ఇప్పుడు మార్పుకోసం మీరెందుకు నాకు నమస్కారం పెట్టకూడదు అన్నాడనుకోండి, ఎలా ఉంటుంది? వ్యవహారంలో గురువు గురువే, శిష్యుడు శిష్యుడే. అందువల్ల సమదర్శనం సుప్తచేతన మనస్సులో ఉండాలి.

ఆభరణాలు అన్నింటిలో బంగారమే ఉందనే సమదర్శనం కలిగినా నగను మెడలోనే వేసుకుంటారు; గాజును చేతికే వేసుకుంటారు; ఉంగరాన్ని వేలికే పెట్టుకుంటారు. దీన్నే వ్యావహారిక భేదం అంటారు. దీన్నే జ్ఞానం అంటారు.

శ్లో. 19 **ఇహైవ తైర్జితః సర్గో యేషాం సామ్యే స్థితం మనః ।**
నిర్దోషం హి సమం బ్రహ్మ తస్మాద్ బ్రహ్మణి తే స్థితాః ॥
ఇహ, ఏవ, తైః, జితః, సర్గః, యేషామ్, సామ్యే, స్థితమ్, మనః,
నిర్దోషమ్, హి, సమమ్, బ్రహ్మ, తస్మాత్, బ్రహ్మణి, తే, స్థితాః ॥

యేషాం, మనః	= ఎవరి మనస్సు	బ్రహ్మ	= పరమాత్మ
సామ్యే, స్థితమ్	= సమభావమందు స్థితమై యుండునో	నిర్దోషమ్	= దోషరహితుడు
		సమమ్	= సముదు(అధిష్ఠానము)
తైః	= వారిచే	తస్మాత్	= అందువల్ల
ఇహ, ఏవ	= ఈ జన్మయందే	తే	= వారు (అటువంటి జ్ఞానులు)
సర్గః	= జగత్తంతయు	బ్రహ్మణి, స్థితాః	= పరమాత్మయందు స్థితులు అంటే వారు త్రిగుణాతీతులు, జీవన్ముక్తులు
జితః	= జయింపబడినది యగును		
హి	= ఎందుకంటే		

యేషాం మనః సామ్యే స్థితం, తైః సర్గః ఇహ ఏవ జితః ।
హి బ్రహ్మ నిర్దోషం సమమ్, తస్మాత్ తే బ్రహ్మణి స్థితాః ॥

తా: సర్వత్ర సమభావస్థితమనస్కులు ఈ జన్మయందే సంపూర్ణజగత్తును జయించిన వారగుదురు. అంటే– ప్రాపంచిక విషయాతీతస్థితికి చేరుదురు. పరమాత్మ దోషరహితుడు, అధిష్ఠానము. సమభావస్థితమనస్కులైన జ్ఞానులు పరమాత్మయందు స్థితులు. కనుక, వారు త్రిగుణాతీతులు, జీవన్ముక్తులు.

ఇది ఇంకొక అద్భుతమైన శ్లోకం. నిజానికి 13 నుంచి 21 వరకూ అన్నీ అద్భుతమైన శ్లోకాలే అని చూశాము. కాని ఇది ఇంకా ముఖ్యమైన శ్లోకం. ఎందుకంటే ఇది మన సిద్ధాంతంలో ఉన్న ఒక పెద్ద చర్చకు జవాబు చెబుతుంది. **జ్ఞాని ఇక్కడే, ఇప్పుడే జీవన్ముక్తి పొందుతాడు.** ఇదీ దీని సారాంశం.

చాలామంది జీవించి ఉండగా మోక్షం కలగదు అంటారు. వారి ఉద్దేశ్యంలో మోక్షం మరణానంతరమే కలుగుతుంది, అది కూడా ఊర్ధ్వలోకాలకు వెళ్ళాక మోక్షం వస్తుంది. శివలోకప్రాప్తిని లేదా విష్ణులోకప్రాప్తిని మోక్షం అంటారు వారు. కాని అద్వైతంలో ఇక్కడే, ఇప్పుడే మోక్షం కలుగుతుంది. ఈ సిద్ధాంతాన్ని నొక్కివక్కాణించే శ్లోకం ఇది. ఆ విషయం కృష్ణపరమాత్మ గట్టిగా చెబుతున్నాడు.

ఇహైవ – ఇహ అంటే ఇక్కడే, ఇప్పుడే. ఇక్కడే, ఇప్పుడే మోక్షం సాధ్యం. ఎవరికి?

తైః – తైః అంటే అభేద దృష్టి లేదా సమదృష్టి ఉన్నవారు. అంటే జ్ఞానులు. **సర్గఃజితః** – సర్గః అంటే పునరపి జననం, పునరపి మరణం వృత్తాన్ని అంటే సంసారాన్ని; జితః – జయించిన వారు. మొత్తం వాక్యం కలిపితే, **జ్ఞానులు ఇక్కడే ఇప్పుడే సంసారాన్ని జయిస్తారు**. అంటే వారిని సంసారం బాధించదు. ఎందుకు? వారి దృక్కోణం మారింది కాబట్టి.

అల ఉదాహరణ చూద్దాము. ఒక అల తను చిన్న అల అనుకుంటే అంతా బాధలే! తను సముద్రంలో పుట్టిందనీ, దానికొక పుట్టినరోజు ఉందనీ, ఎప్పుడో మరణం తప్పదనీ, అలాగే తన తక్కిన అలస్నేహితులు, బంధువులూ వదిలి వెళ్ళిపోతారనీ బాధపడుతుంది. గాలిని చూస్తే అల అల్లల్లాడిపోతుంది. గాలి తనను అంతం చెయ్యటానికే వచ్చిందనుకుంటుంది.

అదే అలకు తను అల కాదనీ, నీరు అనీ తెలిస్తే దాని ఆలోచన ఎలా ఉంటుంది? దాని దృక్కోణం మారుతుంది. తను ఒక చిన్న అలను, గట్టిగా గాలివీస్తే రాలిపోతాను, ఒడ్డుకు వెళితే చనిపోతాను అనుకునే అల – నేను చిన్న అలను కాదు, మొత్తం సముద్రానికే నీరుగా అధిష్ఠానాన్ని అని అర్థం చేసుకుంటుంది. ఎంత పెద్ద మార్పో చూడండి. చిన్న అల ఎక్కడ, పెద్ద సముద్రం ఎక్కడ? ఎప్పుడైతే రెండింటిలోనూ ఉన్నది నీరే, ఆ నీరుని నేనే అని అల తెలుసుకుంటుందో, అప్పుడు దానికి ప్రాణభయం ఉండదు. గాలిని చూస్తే భయం వేయదు. గాలివల్లే తనకు ఈ నామం, రూపం వచ్చాయని, అవి పోయినా తను నీరుగా శాశ్వతమనీ తెలుసుకుంటుంది. జ్ఞానం పొందిన అల ఆలోచన అలా ఉంటుంది. జ్ఞాని పరిస్థితి కూడా అలాగే ఉంటుంది.

న జాయతే మ్రియతే వా కదాచిత్ నాయం భూత్వా భవితా వా న భూయః।

నాకు చావు పుట్టుకలు లేవు. నేను సుషుప్తిలో వ్యవహారం నడపక పోయినా, నేను ఉన్నాను. **వ్యవహారం లేనంత మాత్రాన నేను లేనట్టు కాదు.** అలాగే ఈ స్థూలశరీరం లేకపోయినా, ఆత్మగా నేను ఉంటాను. అందువల్ల మరణభయం పోతుంది. అందువల్ల సర్గఃజితాః అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. సంసారాన్ని జయించారు వారు. ఎవరు వారు?

యేషాం మనః సామ్యే స్థితమ్ – ఎవరి మనస్సైతే సమదర్శనంలో నెలకొని ఉన్నదో వారు. అల ఒక్క క్షణం తను నీరు అని మర్చిపోయినా, ప్రాణభయం ఉంటుంది. అలాగే జ్ఞాని ఎప్పుడూ జ్ఞాననిష్ఠలో ఉండాలి; కాని వ్యవహారంలో ద్వైతంలో ఉండాలని చూశాము. ఎవరైనా నువ్వెవరు అని అడిగితే –

స్థూలసూక్ష్మకారణశరీరాత్ వ్యతిరిక్తః పంచకోశాతీతః సన్ అవస్థాత్రయసాక్షీ సచ్చిదానంద స్వరూపః సన్ యస్తిష్ఠతి స ఆత్మా – అని చెపితే, అడిగినవారు వెంటనే అక్కడినుంచి పారిపోతారు. అందువల్ల అందరూ చెప్పినట్టే నేను ఫలానా అని తన వివరాలు చెప్పాలి. అలా సమదర్శనం చేస్తే ఆ సమవస్తువు ఎలా ఉంటుంది?

సమం బ్రహ్మ – సమం అంటే అన్నింటిలోనూ అధిష్ఠానంగా ఉన్న బ్రహ్మ లేదా చైతన్యం. ఇంగ్లీషులో మన గురించి ఏదైనా చెప్పాలంటే **ఐ యామ్** అని మొదలుపెడతాం. ఐ యామ్ తర్వాత అనేక వివరాలు కలుపుతాము. కాని అన్నింటిలోనూ సమానంగా ఉన్నది ఏమిటి? ఐ యామ్. **ఐ అంటే చిత్ రూపం.** ఎందుకంటే చైతన్యం ఉన్న వస్తువే 'ఐ' అనగలదు. బల్ల ఐ అనలేదు. **యామ్ అంటే సత్ రూపం.** అంటే ఉనికి. ఐ యామ్ అంటే చిత్ రూపం, సత్ రూపం. అన్నింటికీ సమానంగా ఉన్నది సత్ చిత్. ఆ సమవస్తువును అంటే సత్ చిత్‌ను బ్రహ్మ అంటారు. ఈ చైతన్యం అన్నింటిలోనూ సర్వవ్యాపకంగా ఉంది. అలకు పరిమితి ఉంది కాని నీరుకు లేదు. ఎందుకంటే నీరు అన్ని అలల్లోనూ ఉంది. అలాగే మనస్సుకు దేశపరిమితి ఉంది, శరీరానికి దేశపరిమితి ఉంది,

కాని చైతన్యం అన్ని శరీరాల్లోనూ, అన్ని మనస్సులోనూ ఉంది. అటువంటి చైతన్యం ఎంత పెద్దది? అది బ్రహ్మ. బ్రహ్మ అంటే అనంతం. ఈ అనంతమైన బ్రహ్మ అన్నింటిలోనూ ఉంది. దాని స్వరూపం ఎలా ఉంది?

నిర్దోషమ్ – ఆ బ్రహ్మ ఎప్పుడూ శుద్ధం. ఎప్పుడూ ఆనందస్వరూపం. ఈ నిత్యశుద్ధ ఆత్మను వదిలేసి అశాశ్వతమైన, అశుద్ధమైన శరీరాన్ని పట్టుకుని ఎందుకు ప్రాకులాడుతారు? జ్ఞాని అలా చేయటం లేదు.

తస్మాద్ బ్రహ్మణి తే స్థితాః – జ్ఞాని ఎప్పుడూ బ్రహ్మలో నెలకొని ఉంటాడు. జ్ఞాని తను సత్ చిత్ ఆనందబ్రహ్మ అని, తను నిత్యశుద్ధబుద్ధముక్తస్వరూపుడు అని తెలుసుకుంటాడు.

ఈ జ్ఞానం రెండు దశల్లో పొందుతాడని చూశాము. తను నేను మనశ్శరీరాలను కానని, శరీరంలో ఉండి శరీరానికి భిన్నంగా ఉన్న ఆత్మనని గ్రహిస్తాడు. తరువాత ఈ ఆత్మ సర్వవ్యాపకమైనదని, అందరిలోనూ ఉందని తెలుసుకుంటాడు. అందువల్ల ఎదుటివారిని శరీరంగా కాక, ఆత్మగా చూస్తాడు. వారు కూడా నామరూపాలున్న ఆత్మస్వరూపం అని అర్థం చేసుకుంటాడు. తను శుద్ధ ఆత్మ కాబట్టి, తక్కినవారు కూడా శుద్ధ ఆత్మ అని తెలుసుకుంటాడు. తను శుద్ధ ఆత్మ అని గ్రహించాక, అశుద్ధమైన శరీరం స్థాయికి రాడు. అందువల్ల బ్రహ్మనిష్ఠలో ఉంటాడు. శరీరానికి అవసరమైనంత వరకూ పోషణ చేస్తాడు కాని శరీరంతో మమేకం చెందదు.

శ్లో. 20 **న ప్రహృష్యేత్ ప్రియం ప్రాప్య నోద్విజేత్ ప్రాప్య చాప్రియమ్ ।**
స్థిరబుద్ధిరసమ్మూఢో బ్రహ్మవిద్బ్రహ్మణి స్థితః ॥
న, ప్రహృష్యేత్, ప్రియమ్, ప్రాప్య, న, ఉద్విజేత్, ప్రాప్య, చ, అప్రియమ్,
స్థిరబుద్ధిః, అసమ్మూఢః, బ్రహ్మవిత్, బ్రహ్మణి, స్థితః ॥

ప్రియమ్, ప్రాప్య	= ప్రియమును పొంది	అసమ్మూఢః	= మోహవివశుడు కానివాడును అగు
న, ప్రహృష్యేత్	= పొంగిపోడు		
చ	= అలాగే	బ్రహ్మవిత్	= బ్రహ్మవేత్త
అప్రియమ్, ప్రాప్య	= అప్రియమును పొంది	బ్రహ్మణి	= పరబ్రహ్మమందు
న, ఉద్విజేత్	= ఉద్వేగమునకు లోనుకాడు	స్థితః	= ఏకీభావస్థితుడైయుండును
స్థిరబుద్ధిః	= నిశ్చలమైన బుద్ధిగలవాడును		

ప్రియం ప్రాప్య న ప్రహృష్యేత్, అప్రియం ప్రాప్య చ న ఉద్విజేత్,
(ఏవం) స్థిర–బుద్ధిః, అసమ్మూఢః, బ్రహ్మవిత్ బ్రహ్మణి స్థితః ।

తా: ప్రియలాభములకు పొంగిపోనివాడును, అప్రియములు ఎదురైనప్పుడు కృంగిపోనివాడును, స్థిరమైన బుద్ధిగలవాడును, మోహవివశుడు కానివాడును అయిన బ్రహ్మవేత్త పరమాత్మయందు సదా ఏకీభావస్థితి యందుండును.

జ్ఞాని జ్ఞానం పొందాక కూడా అదే ప్రపంచంలో ఉండాలి. ఎందుకంటే జ్ఞాని జీవన్ముక్తిని పొందుతాడు. జీవన్ముక్తి అంటే ఇక్కడే, ఇప్పుడే మోక్షం పొందటం. అజ్ఞానికి ఏ సూత్రాలు ఉన్నాయో జీవన్ముక్తునికి కూడా అవే

సూత్రాలున్నాయి. ఏమిటవి? దేశ, కాల, ప్రారబ్ధాలు. ఈ మూడూ మన జీవితాన్ని ప్రభావితం చేస్తాయి. దేశం అంటే మనచుట్టూ ఉన్న వాతావరణం, ప్రజలు. మనకు ఇష్టమున్నా లేకపోయినా వారితో కలిసి గడపక తప్పదు. రెండవది కాలం. మనకిష్టం ఉన్నా లేకపోయినా కాలం పరుగులు తీస్తూనే ఉంటుంది.

దినయామిన్యౌ సాయంప్రాతః శిశిరవసంతౌ పునరాయాతః

కాలః క్రీడతి గచ్ఛత్యాయుః తదపి న ముంచత్యాశావాయుః – భజగోవిందమ్

పగలు, సాయంత్రం అవుతుంది; శిశిర, వసంత ఋతువులు వస్తూనే ఉంటాయి; వయస్సుమీద పడతూ ఉంటుంది. కీళ్ళనెప్పులు మొదలవుతాయి; జుట్టు తెల్లబడుతుంది.

మూడవ అంశం ప్రారబ్ధం. దేశకాలాలు ఇద్దరు వ్యక్తులకు ఒకటే అయినా వారి పరిస్థితి భిన్నంగా ఉంటుంది. ఒకే ఊర్లో, ఒకే ఇంట్లో, ఒకే వయస్సువారున్నా ఒకరు ఉత్సాహంతో చిందులు తొక్కుతుంటే, ఇంకొకరు లేచి కూర్చోటానికి కూడా కష్టపడతారు. ఎందుకు? దానికి ఒకటే కారణం. అది వారి ప్రారబ్ధకర్మ.

అందువల్ల జ్ఞాని కూడా ఈ మూడింటినీ తప్పించుకోలేడు. జ్ఞాని కూడా జీవితంలో ఒడిదుడుకులను భరించక తప్పదు. అలాంటప్పుడు జ్ఞానం పొంది ఏమిటి లాభం అనవచ్చు. పరిస్థితి ఒకటే అయినా దానికి స్పందించే విషయంలో భేదం ఉంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. **జ్ఞానం పరిస్థితిని మార్చదు కాని జ్ఞాని క్లిష్టపరిస్థితులను ఎదుర్కొనే ఆత్మస్థైర్యాన్ని ఇస్తుంది.** ఈ సమత్వమే ఆత్మజ్ఞానంయొక్క ఫలం.

ప్రియం ప్రాప్య – ప్రారబ్ధం బాగున్నప్పుడు మంచి జరుగుతుంది. కాని జ్ఞాని వాటివల్ల పొంగిపోడు. ఈ అనుభవాలన్నీ దేశకాల ప్రారబ్ధాలవల్ల కలుగుతాయని, అవి వచ్చిపోయేవనీ తెలుసుకుంటాడు. జ్ఞాని వాటిని మెచ్చుకోడని కాదు అర్థం. అతను వాటికి పొంగిపోడు. ఏమిటి రెండింటికీ మధ్య తేడా? మంచి జరిగితే అతను ఆనందిస్తాడు, కాని ఆనందంలోనే మునిగిపోడు. అందులో మమేకం చెందితే, ఆ ఆనందం పోగానే శూన్యం ఏర్పడుతుంది. జ్ఞానికి ఆనందం ఉన్నా, లేకపోయినా తేడా అనిపించదు.

ఆపూర్యమాణమచలప్రతిష్ఠం సముద్రమాపః ప్రవిశంతి యద్వత్ ।

తద్వత్ కామా యం ప్రవిశంతి సర్వే స శాంతిమాప్నోతి న కామకామీ ॥ – 2.70

సముద్రంలో నీరు పెరుగుతూ, తరుగుతూ ఉంటుంది. ఎండాకాలంలో నీరు ఆవిరైపోతుంది. వానాకాలంలో నదులు వచ్చి కలుస్తూంటాయి. నీరు ఆవిరైనా, నీరు వచ్చి కలిసినా సముద్రం ఎప్పటికీ పూర్ణంగానే ఉంటుంది.

న ప్రహృష్యేత్ (ప్రియం ప్రాప్య) – అందువల్ల జ్ఞాని మంచి జరిగినా పొంగిపోడు. ఇదే సూత్రాన్ని అప్రియానికి వర్తిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అప్రియం ప్రాప్య న ఉద్విజేత్ – మంచి జరిగినా పొంగిపోడు, చెడు జరిగినా కృంగిపోడు. దీనికి గొప్ప ఉదాహరణ శ్రీరాముడు. ఒకరోజు పట్టాభిషేకం చేస్తారనే వార్త వచ్చింది. శ్రీరాముడు విన్నాడు, పొంగిపోలేదు. మర్నాడు పట్టాభిషేకం చేయటం లేదు సరికదా, వనవాసం చేయాలన్నారు. దానికీ కృంగిపోలేదు. ఊరు ఊరంతా అట్టుడికి పోయింది కాని అసలైన వ్యక్తి చెక్కుచెదరలేదు.

న వనం గన్తుకామస్య త్యజతశ్చ వసుంధరామ్ ।
సర్వలోకాతిగస్యేవ లక్ష్యతే చిత్తవిక్రియః ॥ – రామాయణం అయోధ్య. 19.33

అడవిలోకి వెళ్ళాలన్నా కూడా రాముడు సమత్వబుద్ధి చూపాడు అంటున్నారు వాల్మీకి మహర్షి. లక్ష్మణుడు మండిపడ్డాడు. తండ్రి అని కూడా చూడకుండా తండ్రిని దుర్భాషలాడాడు. అయోధ్యా నగరాన్ని మట్టుపట్టించి నిన్ను రాజుని చేస్తానన్నాడు. నగరమే లేకపోయాక, దేనికి రాజవుతాడు రాముడు? అందువల్లనే కోపంలో ఏం మాట్లాడుతున్నామో మనకు తెలియదు. అప్పుడు రాముడు ప్రారబ్ధకర్మ గురించి చెబుతాడు. మార్చలేని పరిస్థితిని ప్రారబ్ధంగా వివరించాడు శ్రీరాముడు.

పరిస్థితిని మార్చలేమని గ్రహించినప్పుడు, మార్చలేని పరిస్థితిని మార్చటానికి ప్రయత్నించే బదులు మన గుండె దిటవు చేసుకునే ప్రయత్నం చేయాలి. ఏ విధంగా చూసినా మన ప్రయత్నం కావాలి. మార్చగలిగే పరిస్థితి అయితే, పరిస్థితిని మార్చటానికి శ్రమపడాలి; మార్చలేని పరిస్థితి అయితే మన మనస్సును గట్టిపరుచుకునేందుకు శ్రమపడాలి. బాధపడి కృంగిపోవటంవల్ల పరిస్థితి మెరుగుపరచలేము; కోపం తెచ్చుకున్నా పరిస్థితిని మెరుగుపరచలేము. అందువల్ల జ్ఞానికి ఎటువంటి పరిస్థితినన్నా ఎదుర్కొనే ధైర్యం ఉంటుంది. ఎందుకు?

బ్రహ్మవిత్ – అతను బ్రహ్మవిత్ కాబట్టి. బ్రహ్మవిత్ అంటే ఆత్మవిత్. ఆత్మవిత్ అంటే ఆత్మ జ్ఞానం పొందినవ్యక్తి. అతనికి ఎటువంటి ఆత్మజ్ఞానం ఉంది? కేవలం జ్ఞానం పొందితే చాలదు; ఆ జ్ఞాననిష్ఠలో నెలకొని ఉండాలి. కొందరు సంవత్సరాల తరబడి వేదాంతం నేర్చుకుంటున్నా కూడా క్లిష్టపరిస్థితి ఎదురైనప్పుడు 'నాకే ఎందుకు?' అన్న ప్రశ్న వెంటనే తన్నుకు వచ్చేస్తుంది. ఏదైనా క్లిష్టపరిస్థితి వస్తే, అది నావల్లే వచ్చింది, నేను ఈ జన్మలో చేసిన పాపంవల్లనో, లేదంటే కిందటి జన్మలో చేసిన పాపంవల్లనో వచ్చింది ఇప్పటి దుఃఖం పూర్వ కర్మఫలం అని అనుకోవాలని 108574 సార్లు వల్లెవేస్తారు. కర్మ సిద్ధాంతం అద్భుతంగా ఉంది, బాగా అర్థమయింది అని తల ఊపుతారు, కాని సమస్య రాగానే బెంబేలెత్తి పోతారు. నాకే ఎందుకు అనేస్తారు. నాకే ఎందుకు ప్రశ్న ఉదయించకపోతే, ఆత్మజ్ఞాన నిష్ఠలో ఉన్నట్టు అర్థం. అలా ఉండకపోతే, దాన్ని ఎదుర్కోవటానికి రెండు రకాలుగా ప్రయత్నం చేయాలి. ఏమిటవి? మార్చగలిగిన పరిస్థితి అయితే మార్చటానికి ప్రయత్నం చేయాలి; మార్చలేని పరిస్థితి అయితే దాన్ని స్వీకరించటానికి గుండె దిటవు చేసుకోవాలి.

అందువల్ల కేవలం జ్ఞానం పొందితే చాలదు. ఆ జ్ఞానంలో దృఢంగా నెలకొని ఉండాలి. కర్మ సిద్ధాంతం జీర్ణించుకో గలగాలి.

స్థిరబుద్ధిః – జ్ఞానంలో నెలకొని ఉండాలని కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు. బుద్ధి అంటే జ్ఞానం. స్థిర అంటే నిస్సంశయం. స్థిరబుద్ధిః అంటే నిస్సంశయ జ్ఞానం. నేను శరీరానికి భిన్నంగా ఉన్న ఆత్మను. ఈ జ్ఞానంలో నేను నెలకొని ఉన్నానా అని మనను మనం ప్రశ్నించుకోవాలి. ఎదుటివారికి నచ్చచెప్పనవసరం లేదు, మనం అర్థం చేసుకుని, నమ్మితే చాలు. ఒకవేళ నేను ఇంకా నమ్మలేకపోతే ఏం చేయాలి? ఆ నమ్మకం కలిగేదాకా వేదాంతశ్రవణం చేయాలి. ఎన్నాళ్ళు శ్రవణం చేయాలి?

నేను శరీరానికి భిన్నంగా ఉన్న ఆత్మను అనే నమ్మకం కలిగేదాకా చేయాలి. ఈ జన్మలో నమ్మలేకపోతే, వచ్చే జన్మలో కూడా శ్రవణం చేయాల్సి ఉంటుంది. కాని నమ్మకం, నిస్సంశయజ్ఞానం ముఖ్యం.

కర్మ సిద్ధాంతాన్ని నమ్మాలి. ఏదీ పొరపాటుగా, అనుకోకుండా జరగదు. ప్రతిదీ కర్మ సిద్ధాంతంవల్లనే జరుగుతుంది. ఒకవేళ ఏదైనా అనుభవం నాకు అన్యాయంగా అనిపించినా, అది నిజంగా అన్యాయం కాదు. నాకు పూర్తి విషయం తెలియదు. ఈ జన్మలో ఏం చేశాను అనేదే నాకు సరిగ్గా తెలియదు, అలాంటప్పుడు ముందు జన్మల్లో ఏం చేశానో ఎలా తెలుస్తుంది? దాని గురించిన పూర్తి అవగాహన లేకుండా న్యాయాన్యాయాల గురించి మాట్లాడే అధికారం నాకెక్కడ ఉంది?

జ్ఞానులు కూడా అనేక అనారోగ్యాలు అనుభవించారు. కొంతమంది నేను గీతాబోధకు వెళుతున్నాను, అందువల్ల నాకు జలుబు చేయదు అనుకుంటారు. అది పొరపాటు. అలాంటి ఆలోచన ఉంటే, ఆ ఆలోచనను మానుకుంటే మంచిది. **జ్ఞానం శారీరక బాధను తప్పించదు, శారీరక బాధను తట్టుకునే ఆత్మస్థైర్యాన్ని ఇస్తుంది.** ఈ విషయం మర్చిపోవద్దు. రమణమహర్షి, రామకృష్ణ పరమహంస వంటి జ్ఞానులు కూడా శారీరక బాధలను అనుభవించారు.

శ్రవణేన బ్రహ్మవిత్ భవతి మననేన స్థిరబుద్ధిః భవతి

శ్రవణం చేస్తే జ్ఞానం పొందుతాము; మననం చేస్తే నిస్సంశయ జ్ఞానం కలుగుతుంది. శ్రవణంలో గురువు చెప్పింది వింటాము; మననంలో మనకు కలిగే సందేహాలను తీర్చుకుంటాము. వేదాంతం ఎన్ని ప్రశ్నలైనా వెయ్యటానికి అవకాశం ఇస్తుంది. అందువల్లనే గీత 18 అధ్యాయాలు నడిచింది. అన్నీ అయ్యాక నష్టో మోహః స్మృతిర్లబ్ధా అంటాడు అర్జునుడు. దీన్ని స్థిరబుద్ధి అంటారు.

నిస్సంశయజ్ఞానం పొందినా కూడా ఇంకొక సమస్య ఉంది. మన వాసనలు తరువాత పోవు. ఆ జ్ఞాననిష్ఠలో నెలకొని ఉండాలి. దాన్ని నిదిధ్యాసనం అంటారు. దాని గురించి వివరంగా తర్వాత వచ్చే అధ్యాయంలో చూస్తాము.

అసమ్మూఢః – మనకు కలిగిన నిస్సంశయ జ్ఞానంలో నెలకొని ఉండటాన్ని అసమ్మూఢః అంటారు. అంటే విపరీత భావనలు లేకుండా ఉండాలి.

ఆ విధంగా మూడు దశలు చెప్పబడ్డాయి. శ్రవణం ద్వారా **బ్రహ్మవిత్** అవుతాడు; మననం ద్వారా **స్థిరబుద్ధి** పొందుతాడు; నిదిధ్యాసనం ద్వారా **అసమ్మూఢుడు** అవుతాడు. అంటే శ్రవణం ద్వారా జ్ఞానం పొంది, మననం ద్వారా సందేహాలను తీర్చుకుని, నిదిధ్యాసనం ద్వారా వాసనలను పారద్రోలి, జ్ఞాననిష్ఠలో ఉంటాడు. అటువంటి జ్ఞాని పొందే లాభం ఏమిటి?

న ప్రహృష్యేత్ ప్రియం ప్రాప్య నోద్విజేత్ ప్రాప్య చాప్రియమ్

బ్రహ్మణి స్థితః – అటువంటి జ్ఞానిని జీవన్ముక్తుడు, లేదా రెండవ అధ్యాయంలో వర్ణించిన స్థితప్రజ్ఞుడు అంటారు.

శ్లో. 21 **బాహ్యస్పర్శేష్వసక్తాత్మా విందత్యాత్మని యత్సుఖమ్ ।**
స బ్రహ్మయోగయుక్తాత్మా సుఖమక్షయమశ్నుతే ॥
బాహ్యస్పర్శేషు, అసక్తాత్మా, విందతి, ఆత్మని, యత్, సుఖమ్,
సః, బ్రహ్మయోగయుక్తాత్మా, సుఖమ్, అక్షయమ్, అశ్నుతే ॥

బాహ్యస్పర్శేషు	= లౌకిక విషయములందు	విందతి	= పొందును
అసక్తాత్మా	= అనాసక్తమైన అంతఃకరణము గల సాధకుడు	సః	= (తరువాత) అతడు
ఆత్మని	= ఆత్మయందు (స్థిరమైన)	బ్రహ్మయోగ యుక్తాత్మా	= పరమాత్మ ధ్యానయోగమందు అభిన్న భావస్థితుడై
యత్, సుఖమ్	= ఎటువంటి జ్ఞానజనితమైన సాత్త్వికానందము కలదో	అక్షయమ్, సుఖమ్	= అక్షయానందమును
(తత్)	= దానిని	అశ్నుతే	= పొందును (అనుభవించును)

బాహ్యస్పర్శేషు అసక్తాత్మా ఆత్మని యత్ సుఖం విన్దతి ।
సః బ్రహ్మయోగయుక్తాత్మా అక్షయం సుఖమ్ అశ్నుతే ॥

తా: ప్రాపంచిక విషయాలందు అనాసక్తమైన అంతఃకరణముగల సాధకుడు ఆత్మస్థితధ్యానజనితమైన సాత్త్వికాత్మానందమును పొందును. తరువాత, అతడు పరమాత్మ ధ్యానయోగమందు అభిన్నభావస్థితుడై అక్షయానందమును అనుభవించును.

ఈ జ్ఞానం పొందటంవల్ల జ్ఞానిలో కలిగే మార్పును వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి సర్వత్రసమదర్శనం, జీవన్ముక్తి, స్థితప్రజ్ఞత్వం. వాటిని వరుసగా 18, 19, 20 శ్లోకాల్లో చూస్తూ వచ్చాము. ఇప్పుడు ఈ శ్లోకంలో ఆనందస్వరూపం చూస్తాము.

జ్ఞాని ఆత్మానందాన్ని పొందుతాడు. ఒక ఆశ్రమంలో ఒకప్పుడు నీటికి ఇబ్బందిగా ఉండేది. వారు లక్షలు ఖర్చుపెట్టి బయటనుంచి పైపులైను వేయించుకున్నా, ఫలితం లేకపోయింది. నీరు తెప్పించుకునేవారు. ఒకరోజు ఆ ఆశ్రమానికి ఒక ఇంజనీరు వచ్చాడు. నీరు భూమిలో ఎక్కడ ఉందో చూపించే ఒక యంత్రం ఉంది అతని దగ్గర. దానితో చూస్తే, ఆశ్రమం ముందు వాకిట్లోనే నీటివనరు ఉందని తెలిసింది. అక్కడి స్వామీజీ ఆనందానికి అవధులు లేవు. అంతవరకూ ఆశ్రమంలో నీరు లేదా? ఉంది, కాని ఉందని తెలియలేదు. అందువల్ల బాహ్యప్రపంచంమీద ఆధారపడాల్సి వచ్చింది. దానివల్ల పడే బాధలు ఎదుర్కోవాల్సి వచ్చింది.

అలా మనలోనే ఆనందమనే నిధి ఉంది. అది మన స్వరూపం.

ఆనందం బ్రహ్మణో విద్వాన్। న బిభేతి కదాచనేతి – తైత్తిరీయమ్

జ్ఞానికి తన పూర్ణత్వాన్ని ఎలా అనుభవించాలో తెలుసు. అజ్ఞానులు బయట ప్రపంచంమీద ఆధారపడితే, జ్ఞాని తనమీదే ఆధారపడతాడు. జ్ఞాని బయట వస్తువులను ద్వేషించడు. బయట వస్తువులవల్ల దొరికే ఆనందాలన్నీ ఆత్మానందంలో ఉన్నాయంటాడు కృష్ణపరమాత్మ.

యావానర్థ ఉదపానే సర్వతః సంప్లుతోదకే ।
తావాన్ సర్వేషు వేదేషు బ్రాహ్మణస్య విజానతః ॥ – 2.46

అన్ని అనాత్మ ఆనందాలనూ కలిపినా కూడా వాటన్నిటికన్నా శ్రేష్ఠం ఆత్మానందం. అనాత్మ అంటే విషయవస్తువులు. అవి పరిమితమైనవి. పరిమితమైనవి + పరిమితమైనవి = పరిమితమైనవి. అందువల్ల పరిమితమైన ఆనందాలు ఎన్ని కలిపినా కూడా అవన్నీ కూడా పరిమితమైనవే. వాటన్నిటికన్నా శ్రేష్ఠం ఆత్మానందం.

స బ్రహ్మయోగయుక్తాత్మా – బ్రహ్మయోగం అంటే బ్రహ్మజ్ఞానం. బ్రహ్మజ్ఞానం అంటే నేను బ్రహ్మను అనే జ్ఞానం. ఆత్మ అంటే ఇక్కడ మనస్సు. మనం యు.పి.ఎస్. వాడతాం. అంటే అన్ఇంటరప్టెడ్ పవర్ సప్లై కాని జ్ఞానికి యు.ఎ.ఎస్. ఉంటుంది. అంటే అన్ఇంటరప్టెడ్ ఆనంద సప్లై. అది ఆత్మకు కనెక్ట్ చేయబడి ఉంటుంది. దాన్ని 24 గంటలూ వాడతాడని కాదు అర్థం. అనాత్మ ఉంటే, దాన్ని అనుభవిస్తాడు. మనుష్యులు ఉంటే వారితో గడుపుతాడు; లేకపోతే వారు లేరని బాధపడడు. యు.ఎ.ఎస్.కు కనెక్ట్ అవుతాడు.

ఆత్మన్యేవాత్మనా తుష్టః. – 2–55

నైవ తస్య కృతేనార్థో నాకృతేనేహ కశ్చన ।
న చాస్య సర్వభూతేషు కశ్చిదర్థవ్యపాశ్రయః ॥ – 3.18

అటువంటి జీవితం ఎంత అద్భుతంగా ఉంటుందో చూడండి!

అక్షయం సుఖమ్ అశ్నుతే – పూర్ణత్వం పొందుతాడు. మహాభారతంలో ద్రౌపది దగ్గర అక్షయపాత్ర ఉందని విన్నాము. అలా జ్ఞానికి ఆత్మ అనే అక్షయపాత్ర ఉంది. అది ఎప్పుడూ ఆనందాన్ని ఇస్తూనే ఉంటుంది. అన్ని లౌకిక ఆనందాలూ ఈ ఆత్మానందంవల్ల వస్తాయని అంటాడు కృష్ణపరమాత్మ. తినే ఆనందం, సంగీతం వినే ఆనందం అన్నీ కలుగుతాయి. కొంతమంది సన్యాసులను చూసి జాలిపడతారు, వారికి లౌకిక సుఖాలు లేవనుకుని. కాని ఆత్మానందం ఉంటే, లౌకిక ఆనందం పొందడని కాదు అర్థం. నిజానికి అజ్ఞాని ఎన్ని ఆనందాలు పొందినా ఇంకా ఏదో కొరత ఉంటూనే ఉంటుంది.

బాహ్యస్పర్శేష్వసక్తాత్మా – ఈ జ్ఞాని బాహ్యసుఖాలమీద ఆసక్తి చూపడు. జాగ్రత్తగా చూడండి! జ్ఞాని **వాటిని ద్వేషించడు**. ద్వేషం కూడా ఒక బలహీనతే. బంధం ఎలా బలహీనతో, ద్వేషం కూడా ఒక బలహీనతే. సన్న్యాసికి రుచికరమైన భిక్ష దొరికితే ఆనందిస్తాడు. అసక్తః అంటే వాటిమీద తపన ఉండదు. బాహ్యస్పర్శ అంటే విషయానందం; బాహ్యవస్తువులతో పొందే ఆనందం. అసక్త ఆత్మ. ఇక్కడ కూడా ఆత్మ అంటే మనస్సు. అసక్తః అంటే తపన లేకపోవటం. ఈ జ్ఞానికి బాహ్యవిషయాలమీద ఆసక్తిలేదు. అతను ఆత్మానందం పొందుతాడు. అది అక్షయం.

శ్లో. 22 **యే హి సంస్పర్శజా భోగా దుఃఖయోనయ ఏవ తే।**
ఆద్యంతవంతః కౌంతేయ న తేషు రమతే బుధః ॥
యే, హి, సంస్పర్శజాః, భోగాః, దుఃఖయోనయః, ఏవ, తే,
ఆద్యంతవంతః, కౌంతేయ, న, తేషు, రమతే, బుధః ॥

కౌంతేయ!	= ఓ అర్జునా!	హి	= నిస్సందేహముగా
యే, సంస్పర్శజాః భోగాః	= విషయేంద్రియసంయోగము వల్ల ఉత్పన్నములగు భోగములు ఏవి గలవో	దుఃఖయోనయః, ఏవ	= దుఃఖహేతువులే
		ఆద్యంతవంతః	= (అవి) ఆదియు, అంతము గలవి (అనిత్యములు)
తే	= (భోగలాలసులకు సుఖములుగ భాసించు) ఆ భోగములు అన్నియు	బుధః	= వివేకి
		తేషు	= వాటియందు
		న, రమతే	= రమింపడు

కౌన్తేయ! యే హి సంస్పర్శజాః భోగాః తే దుఃఖయోనయః ఆద్యన్తవన్తః ఏవ।
తేషు బుధః న రమతే ॥

తా: విషయేంద్రియ సంయోగమువల్ల ఉత్పన్నములగు భోగములన్నియును భోగలాలసులకు సుఖములుగా భాసించినను అవి నిస్సందేహముగా దుఃఖహేతువులే. ఆద్యంతములుగలవి. అంటే అనిత్యములు. కావున, ఓ అర్జునా! వివేకి వాటియందు ఆసక్తుడు కాడు.

3. జ్ఞానసాధన, ఫలం శ్లోకాలు 22–26 – శ్లోకాలు 13 నుంచి 21 వరకూ జ్ఞానయోగం గురించి చర్చించాడు కృష్ణపరమాత్మ. జ్ఞానయోగం ఈ అధ్యాయంయొక్క సారాంశమనీ, జ్ఞానయోగాన్ని ఇక్కడ సన్న్యాసయోగం అంటారనీ, అందువల్ల ఈ అధ్యాయానికి సన్న్యాసయోగం అనే పేరు వచ్చిందనీ చూశాము.

ఈ శ్లోకంనుంచీ రెండు అంశాలు చర్చించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి జ్ఞానసాధన, జ్ఞానఫలం. గీతలో అనేక సందర్భాలలో అనేక మానసిక సాధనలు చర్చించబడతాయి. ఈ శ్లోకంలోనూ, తరువాత వచ్చే శ్లోకంలోనూ మానసిక సంసిద్ధత గురించీ, రాగద్వేషాలను అదుపులో పెట్టుకునే పద్ధతి గురించీ చెబుతున్నాడు.

ఈ శ్లోకంలో మనిషికి ఉన్న ప్రాథమిక సమస్య గురించి చర్చిస్తున్నాడు. మనిషి బంధంలో కూరుకుపోతున్నాడు. దాన్నే సంసారం అంటాము. బంధవిముక్తి పొందాలనే తీవ్రమైన కోరిక ఉండాలి మనిషికి.

సంస్పర్శజా భోగాః – సంయోగంవల్ల ఏర్పడిన ఆనందం. సంస్పర్శ అంటే సంయోగం; జః అంటే దాన్నించి పుట్టిన; భోగా అంటే ఆనందం. రెండు కలవటంవల్ల కలిగిన ఆనందం. ఏ రెండూ? ఇంద్రియాలూ, విషయవస్తువులూ. ఇంద్రియాలు ఐదు – కళ్ళు, చెవులు, ముక్కు, నోరు, చర్మం. ఈ ఐదు ఇంద్రియాల ద్వారా ప్రపంచాన్ని చూస్తాము. అందువల్ల విషయ వస్తువులు కూడా ఐదు. శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధాలు. కేవలం విషయవస్తువులు ఉంటే ఆనందం రాదు; అలాగే కేవలం ఇంద్రియాలు ఉన్నా ఆనందం కలగదు. ఈ రెండూ ఒకదానితో ఒకటి కలవాలి. ఈ ప్రపంచం మొత్తం సంస్పర్శజా భోగాన్ని ఇస్తుంది.

విషయవస్తువులు అంటే కేవలం వస్తువులే కాదు – మనుష్యులు, పరిస్థితులు కూడా వస్తాయి. మనకు నచ్చిన మనుష్యులతో గడిపితే ఆనందం కలుగుతుంది. కృష్ణపరమాత్మ ఈ ఆనందం అద్భుతమే కాని, దాన్ని వెన్నంటే దుఃఖం కూడా ఉంటుందంటున్నాడు. అందమైన గులాబీని వెన్నంటి ముళ్ళు ఉన్నట్టే, ప్రతి భోగం వెనకా శోకం కూడా ఉంటుంది.

ఉపనిషత్తుల్లో చూస్తాము – ప్రతి కర్మఫలంలో మూడు బాధలుంటాయి. అవి – కోరుకున్న వస్తువును పొందటంలో ప్రయాస; పొందిన వస్తువును పదికాలాల పాటు నిలబెట్టుకోవాలనే తపన, దానికి పడే కష్టం; అది పోతే బాధపడటం. మూడూ ఒకదాన్ని మించి ఒకటి బాధాకరం. పొందటం దుఃఖం అయితే, నిలబెట్టుకోవటం దుఃఖతరం అయితే, పోగొట్టుకోవటం దుఃఖతమం. **ఆర్జనే దుఃఖం, రక్షణే దుఃఖతరం, నాశే దుఃఖతమం.**

దుఃఖయోనయ ఏవ తే – అన్ని విషయ ఆనందాలూ దుఃఖమిశ్రితత్వం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. శుద్ధమైన ఆనందం అంటూ ఏదీలేదు. ప్రతి ఒక్క ఆనందం కూడా ఒక నాణెంలాంటిది. నాణేనికి రెండు వైపులు ఉన్నట్టే ప్రతి సుఖానికీ, దుఃఖం కూడా మిశ్రితమై ఉంటుంది. దీనికి కారణం ఏమిటి?

ఆద్యంతవంతః కౌంతేయ – కృష్ణపరమాత్మ దానికి కారణం కూడా ఇస్తున్నాడు. విషయవస్తువులమీద ఆనందాలన్నిటికీ ఒక ప్రారంభం ఉంది – అది ఒక వ్యక్తితో అనుబంధం కాని, ఒక వస్తువును పొందటం కాని. అందువల్ల దానికి ఆది ఉంది. ప్రకృతినియమం ఏమిటి? ఆరంభం ఉన్న ప్రతి దానికీ అంతం కూడా ఉంటుంది. ఆది అంతవంతః. ఒక వస్తువు రావటం ఆనందదాయకమైతే, అది వెళ్ళిపోతే దుఃఖాన్ని కలుగజేస్తుంది. ఒకవేళ వెళ్ళటం ఆనందదాయకమైతే, రావటం దుఃఖాన్ని కలుగజేస్తుంది. **కొంతమంది మనుష్యులు వచ్చి ఆనందాన్ని కలుగజేస్తారు; కొంతమంది మనుష్యులు వెళ్ళి ఆనందాన్ని కలుగజేస్తారు.**

చిన్న సూత్రం అంతే! ప్రతి వస్తువుకూ రాకపోకలు ఉన్నాయి. రాక ఆనందం కలిగిస్తే, పోక దుఃఖాన్ని కలిగిస్తుంది; లేదా రావటం దుఃఖాన్ని కలిగిస్తే, అది వెళ్ళటం ఆనందాన్ని కలిగిస్తుంది. ఆది అంతవంతః కౌంతేయ అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ ప్రాథమిక సూత్రాన్ని గ్రహించమంటున్నాడు. ఏమిటది? వస్తువులు, మనుష్యులు మనకు కలుగజేసే ఆనందం వెన్నంటి దుఃఖం ఉంటుంది. అంటే ప్రతి ఆనందం **దుఃఖమిశ్రితత్వం**.

సమస్య ఏమిటి? నాకు ఒక వస్తువు కాని మనిషి కాని ఆనందాన్ని, దుఃఖాన్ని కలుగజేస్తున్నారు. నేను ఆ వస్తువును పొందితే నాకు ఆనందం కలుగుతోంది. బాగానే వుంది. కాని ఆ వస్తువు పోతే దుఃఖం కలుగుతుంది. ఆ దుఃఖాన్ని నేను తట్టుకోలేకుండా ఉన్నాను. నా మనస్సు దానికి సిద్ధంగా లేదు. నా మనస్సు సిద్ధంగా లేదు కాబట్టి అది పోతే నాకు బాధ కలుగుతున్నది.

ఈ బాధ పోవాలంటే ఏం చేయాలి? వస్తువు పొందితే కలిగే ఆనందం, అది పోతే పోతోంది కాబట్టి అది పొందకుండా ఉంటే సరిపోతుంది కదా అనుకుంటారు కొందరు. కొన్నాళ్ళు ఆనందం పొంది, ఆ తరువాత దుఃఖం అనుభవించకుండా, అసలు ఆ వస్తువునే పొందకుండా ఉంటే సరిపోదా? కాని అలా అని ఏమీ పొందకుండా ఉంటే మనస్సు శూన్యంగా ఉంటుంది. ఒంటరితనం బాధిస్తుంది, ఏకాకిగా అనిపిస్తుంది.

ఏ విధంగా చూసినా బాధే. అది పొందితే పోతుందనే బాధ, పొందకపోతే ఏమీ లేదనే బాధ. పని ఎక్కువ ఉన్నా బాధే, పనిలేకపోయినా బాధే! వస్తువులు ఉన్నా బాధే, లేకపోయినా బాధే!

ఇప్పుడు రెండు సమస్యలు ఉన్నాయి. వస్తువు పొందితే సుఖం+దుఃఖం కలుగుతున్నాయి. పొందకపోతే శూన్యతాభావం ఏర్పడుతున్నది. ఈ సమస్యను ఎలా పరిష్కరించాలి? దీనికి రెండు మార్గాలున్నాయి.

1. **పూర్ణత్వం పెంపొందించుకోవటం** – మనుష్యులకు ఉన్న సమస్యను శంకరులవారు ఒక్క వాక్యంలో చెప్పారు: **అహం యేషాం మమ ఏతే** – వీరు నావారు, నేను వారివారిని. ఈ బాహ్యమైన బంధాల జోలికి పోకుండా నాలోనే పూర్ణత్వముందని అర్థం చేసుకోవటం. **ఆత్మన్యేవాత్మనా తుష్టః.** జ్ఞాని ఆత్మలోనే రమిస్తాడు. బాహ్యవస్తువులు ఉన్నా లేకపోయినా చలించడు. అందువల్ల బాహ్యవస్తువులను వదిలేసి, నాలోనే పూర్ణత్వం వెతుక్కోవటం మొదటి మార్గం.

2. **ఆత్మస్థైర్యం పెంచుకోవటం** – నేను నా వారిని వదులుకోలేను; నా వస్తువులను వదులుకోలేను అంటే కృష్ణపరమాత్మ, అలా అయితే వాటి వెన్నంటి వుండే దుఃఖాన్ని ఎదుర్కొనేందుకు అవసరమైన ఆత్మస్థైర్యాన్ని పెంపొందించుకోమంటున్నాడు. పిల్లలు కావాలంటే మంచిదే! కాని వారు అల్లరి చేసినా, చేయకపోయినా; వృద్ధిలోకి వచ్చినా, రాకపోయినా; మాట విన్నా, వినకపోయినా తట్టుకునే మానసిక స్థైర్యం ఉండాలి.

వస్తువులను వదులుకుంటే పూర్ణత్వం పెంపొందించుకోవటం; కావాలి అనుకుంటే ఆత్మస్థైర్యం పెంచుకోవటం. ఈ రెండు మార్గాలే ఉన్నాయి ఎవరికైనా. నేను రెండూ పాటించను అంటే సుఖదుఃఖాల ఆటుపోట్లను తట్టుకుంటూ ఉండాలి. సరే పూర్ణత్వం ఎలా పొందాలి, లేదా ఆత్మస్థైర్యం ఎలా పొందాలి అంటే రెండింటికీ ఒకటే మార్గముంది. అది **ఆత్మజ్ఞానం**. అదీ దాని గొప్పతనం. ఆత్మజ్ఞానం ఒకేసారి రెండూ కలుగజేస్తుంది. జ్ఞానం పొందాక, వస్తువులను వద్దనుకుంటే పూర్ణత్వాన్ని ఇస్తుంది; లేదూ వదులుకోను అంటే ఆత్మస్థైర్యాన్ని ఇస్తుంది.

అజ్ఞానంలో ఉన్నంతసేపూ, ఒక వస్తువు ఉన్నా సమస్యే, లేకపోయినా సమస్యే. అదే జ్ఞానం పొందితే వస్తువు ఉన్నా బాధలేదు, లేకపోయినా బాధలేదు. ఎందుకంటే ప్రపంచం సుఖదుఃఖాల మేలుకలయిక అని తెలుసు.

బుధః తేషు న రమతే – జ్ఞాని ఎవరంటే ప్రపంచం ఇచ్చే సుఖాలకు పొంగిపోడు; దుఃఖాలకు కృంగిపోడు. ప్రపంచం దుఃఖమిశ్రితత్వం అని తెలుసు అతనికి.

శ్లో. 23 **శక్నోతీహైవ యః సోఢుం ప్రాక్శరీరవిమోక్షణాత్ ।**
కామక్రోధోద్భవం వేగం స యుక్తః స సుఖీ నరః ॥
శక్నోతి, ఇహ, ఏవ, యః, సోఢుమ్, ప్రాక్, శరీరవిమోక్షణాత్,
కామక్రోధోద్భవమ్, వేగమ్, సః, యుక్తః, సః, సుఖీ, నరః ॥

యః	= ఏ సాధకుడు	సోఢుమ్	= సహించుటకు
ఇహ	= ఈ జన్మయందు	శక్నోతి	= సమర్థుడగుచున్నాడో
శరీరవిమోక్షణాత్	= శరీరమును	సః, నరః	= ఆ సాధకుడు
ప్రాక్, ఏవ	= విడువకముందే	యుక్తః	= నిజమైన యోగి
కామక్రోధోద్భవమ్,	= కామక్రోధాదులవల్ల	సః	= అతడే
వేగమ్	కలిగిన ఉద్వేగమును	సుఖీ	= నిజమైన సుఖి

యః శరీరవిమోక్షణాత్ ప్రాక్ ఇహ కామక్రోధోద్భవం వేగం సోఢుం శక్నోతి, సః ।
నరః యుక్తః, సః సుఖీ (భవతి) ॥

తా: ఈ శరీరమును విడువకముందే అంటే జీవించియుండగానే కామక్రోధాదుల ఉద్వేగములను అదుపులో నుంచుకొనగల సాధకుడే నిజమైన సుఖి, యోగి.

ముందు శ్లోకంలో మానసిక సంసిద్ధత గురించి చూశాము. ఈ శ్లోకంలో రాగద్వేషాలను అదుపులో పెట్టుకునే పద్ధతి గురించి చెబుతున్నాడు.

రాగద్వేషాలను కామక్రోధాలని కూడా అంటారు. రాగం అంటే కొన్ని వస్తువులమీద మమకారం; ద్వేషం అంటే కొన్ని వస్తువులను ఇష్టపడక పోవటం. వేదాంతం ప్రకారం రెండూ తప్పుడు ఆలోచననుంచి ఏర్పడినవే. ఒక వస్తువుమీద ఎప్పుడు రాగం ఏర్పడుతుంది? అది నాకు శాశ్వతమైన ఆనందం, భద్రతలను ఇస్తాయనే భావనవల్ల ఏర్పడుతుంది. కాని అది తప్పు. ఎందుకు? ముందు శ్లోకంలో చూశాము.

ఆద్యంతవంతః కౌంతేయ. ఏదీ శాశ్వతం కాదు; మారుతుంది. అలాగే ద్వేషం కూడా తప్పుడు ఆలోచనే. ప్రపంచం నిజంగా దుఃఖభూయిష్టమైతే ఆనందస్వరూపులైన జ్ఞానులు ఈ ప్రపంచంలో జీవించలేరు.

ఇంకో విధంగా చూసినా, ప్రపంచం నిజంగా దుఃఖభూయిష్టమైతే అందరూ సమానంగా దుఃఖంలో మునిగిపోవాలి. ఒక ఇంట్లోనే పాశ్చాత్యసంగీతం పెడితే పిల్లలు కేరింతలు కొడతారు; పెద్దవారు భరించలేరు. ఒకే సంగీతం ఒకరికి ఆనందం; ఇంకొకరికి దుఃఖం కలుగజేస్తోంది. అంటే ఆ ఆనందం, దుఃఖం వస్తువులో ఉందా, మనిషిలో ఉందా? వస్తువులో లేదు. వేదాంతం చెబుతున్నది – **మీరే ప్రపంచాన్ని ఆనందహేతువు చేస్తున్నారు; మీరే ప్రపంచాన్ని దుఃఖహేతువు చేస్తున్నారు**.

ఈ విషయం మనం గ్రహించనంతవరకూ, ప్రపంచాన్ని నిందిస్తూనే ఉంటాము. అంతేకాదు, ప్రపంచాన్ని మార్చటానికి ప్రయత్నిస్తాము. ప్రపంచాన్ని మనకు తగ్గట్టుగా ఎన్నడూ మార్చలేము. ఒకవేళ మార్చినా అది ఎప్పటికీ అలాగే ఉండదు. ఒకవేళ అన్నీ మనకు తగ్గట్టుగా ఉన్నా కూడా, మనకు ఎప్పటికీ భయమే. ఏదో చెడుదృష్టి పడుతోంది, ఈ ఉన్న ఆనందం పోతుందని భయపడతాము. ఆ చెడు దృష్టి తాకకుండా నల్లతాడో, తాయెత్తో కడతాము. అంటే దీని అర్థమేమిటి? ఈ ఆనందం శాశ్వతం కాదు, ఎప్పుడో అప్పుడు కరిగిపోతుందని మనకూ తెలుసు.

అందువల్ల సమస్య ఎక్కడ ఉంది? ప్రపంచంలో లేదు, మనలోనే ఉంది. మనమే రాగద్వేషాలను అదుపులో పెట్టుకోవాలి. మనం రాగద్వేషాలనే కళ్ళజోడుతో చూస్తే, ప్రపంచం మన ఊహలకు తగ్గట్టుగా ఉంటుంది. రాగద్వేషాలనే కళ్ళజోడు తీసి చూస్తే, ప్రపంచం ఉన్నదున్నట్టుగా ఉంటుంది. దేవుడు సృష్టించిన ప్రపంచంలా ఉంటుంది. దేవుని సృష్టిలో సుఖదుఃఖాలు లేవు. సూర్యోదయం ఆనందాన్నిస్తుందా, దుఃఖాన్నిస్తుందా? లేచి పనులు చేసుకునే వారికి ఆనందాన్నిస్తుంది, ఇంకా నిద్రపోదామనుకునేవారికి దుఃఖాన్నిస్తుంది. జ్ఞాని దానికి తన ఆనందాన్ని, దుఃఖాన్ని కలపడు. సూర్యోదయం, సూర్యాస్తమయం; చావు పుట్టుకలు; పెరుగుదల, తరుగుదల; బంధం, బంధ విముక్తి అన్నిటినీ సమదృష్టితో చూస్తాడు.

జీవసృష్టినుంచి ఈశ్వరసృష్టికి రమ్మంటుంది వేదాంతం. దాని తరువాత అసృష్టి అంటే సృష్టి లేకపోవటానికి రావాలి. చివరి దానికి రావటం కష్టం. దాని సంగతి తరువాత చూద్దామంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. జీవసృష్టి అంటే ప్రపంచాన్ని మనకళ్ళతో అంటే మన భావాలకు తగ్గట్టుగా చూడటం. ఈశ్వరదృష్టి అంటే ప్రపంచాన్ని ఉన్నదున్నట్టుగా చూడటం. **జీవసృష్టినుంచి ఈశ్వరసృష్టికి రమ్మంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.** అది కూడా అంత తేలిక కాదు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ జీవితమంతా రాగద్వేషాలను నియంత్రించటం నేర్చుకోవాలంటున్నాడు. ముందు అవి అదుపులో పెట్టుకుంటే వేదాంతం నేర్చుకోవటం తేలిక.

శరీర విమోక్షణాత్ ప్రాక్ – శరీరం పడిపోయేలోపు అంటే మరణించేలోపు;

శక్నోతి సోఢుమ్ – ఒక వ్యక్తి అదుపులో ఉంచుకోగలిగితే; వేటిని?

కామక్రోధోద్భవం వేగమ్ – వేగం అంటే శక్తివంతమైన ప్రభావం. దేనివి? కామ, క్రోధాలవి. కృష్ణపరమాత్మ కామక్రోధాలను పూర్తిగా పారద్రోలమనటం లేదు; వాటిని నియంత్రించుకోమంటున్నాడు. మూడవ అధ్యాయంలో కూడా ఈ విషయాన్ని చర్చించాడు. కామక్రోధాలు ఉండి తీరతాయి. వాటిని ఎలా నియంత్రించాలో తెలియాలి. శరీరం అన్నాక చిన్నచిన్న అనారోగ్యాలు వస్తూనే ఉంటాయి. కాస్త వాతావరణంలో మార్పు వస్తేనే దగ్గు, జలుబు వస్తుంటాయి. శరీరం పూర్తి ఆరోగ్యంగా ఉండదు. ఆరోగ్యం అంటే అనారోగ్యం కలిగినా బాధించనంతగా ఉండి, జీవనయానం కొనసాగించగలిగేటట్టు చేసేది.

మనస్సు పరంగా చూస్తే కూడా అంతే. రాగద్వేషాలు వస్తూనే ఉంటాయి. కాని వాటికి మనం బానిస అవకుండా, వాటిని మనకు బానిసలుగా చేసుకోవాలి.

స యుక్తః – ఎవరైతే ఈ రాగద్వేషాలను మరణించేలోపు అదుపులో పెట్టుకోగలుగుతాడో అతన్ని యోగి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మీ సంస్థను, మీ కుటుంబాన్ని అదుపులో పెట్టటానికి ప్రయత్నించే ముందు, మిమ్మల్ని మీరు అదుపులో పెట్టుకోవటానికి ప్రయత్నించండి. అలా తనను నియంత్రించుకోగలిగిన వ్యక్తిని యుక్తః అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అతను తెలివైనవాడు, అతనే వేదాంతాన్ని అర్థం చేసుకోగలడు. భావపరంగా అతను ప్రశాంతంగా ఉంటాడు.

సః ఏవ నరః – అతను తెలివైనవాడే కాదు, అతనే మానవుడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. తన బుద్ధిని అదుపులో పెట్టుకోలేకుండా ఏది తోస్తే అది చేసేవాడు మనిషే కాదు. పక్కన గీతాబోధ జరుగుతుంటే, కుక్క అరిస్తే ఎవరూ పట్టించుకోరు. ఎందుకంటే ఇక్కడ గీతాబోధ జరుగుతోంది, నేను అరవకూడదనే విచక్షణ కుక్కకు ఉండదు. కాని అదేచోట ఒక మనిషి ఇష్టం వచ్చినట్టు అరిస్తే, కొంచెం కూడా ఇంగితజ్ఞానం లేదా అంటారు. అటువంటి వ్యక్తిని నరుడు అనటానికి వీలులేదు అంటాడు కృష్ణపరమాత్మ. నరః వా అనే సందేహం కలుగుతుంది. 'నరః వా' పదాన్ని పదేపదే అంటే వానరుడు అవుతుంది. అందువల్ల రాగద్వేషాలను అదుపులో పెట్టుకున్నవాడే నరుడు. అంతేకాదు –

సః సుఖీ – అతనొక్కడే ఆనందంగా జీవితాన్ని గడపగలడు. అతనొక్కడే అంతర్గతంగా ఎదగగలడు. తక్కినవారికి రాగద్వేషాలు ఉంటాయి. వాటివల్ల ఆనందం, దుఃఖాలు మారుతూ ఉంటాయి. రాగద్వేషాలను అదుపులో పెట్టుకోలేకపోతే వేదాంతం ఎలా వంటబడుతుంది? జ్ఞానయోగం ఎలా పాటిస్తాడు?

అందువల్ల ముందు ఆత్మసంయమనం నేర్చుకోవాలి. రాగద్వేషాలను అదుపులో పెట్టటం నేర్చుకోవాలి. ఆత్మజ్ఞానం బుద్ధిలో కలుగుతుంది. కాని మనస్సు స్థిరంగా ఉంటేనే, బుద్ధి పని చేస్తుంది. భావోద్రేకాలతో మనస్సు అల్లకల్లోలం చెందితే బుద్ధి పనిచేయదు. గీతాబోధకు వెళ్ళొద్దని ఇంట్లో ఎవరైనా అంటే, వారితో పోట్లాడి గీతాబోధకు వెళ్ళినా మనస్సు రాయి విసిరిన కొలనులాగా ఉంటుంది. అటువంటి స్థితిలో వేదాంతం మెదడులోకి ఎక్కదు.

శ్లో. 24 **యోఽన్తఃసుఖోఽన్తరారామః తథాఽన్తర్జ్యోతిరేవ యః ।**
స యోగీ బ్రహ్మనిర్వాణం బ్రహ్మభూతోఽధిగచ్ఛతి ॥
యః, అంతస్సుఖః, అంతరారామః, తథా, అంతర్జ్యోతిః, ఏవ, యః,
సః, యోగీ, బ్రహ్మనిర్వాణమ్, బ్రహ్మభూతః, అధిగచ్ఛతి ॥

యః	= ఏ పురుషుడు	అంతర్జ్యోతిః	= ఆత్మజ్ఞానము కలవాడో
ఏవ	= నిశ్చయముగా	సః	= ఆ (జ్ఞాని)
అంతఃసుఖః	= సమష్టి, అంతరాత్మయందు సుఖించువాడును	బ్రహ్మభూతః	= పరమాత్మయందు నిష్ఠ కలిగినవాడై
అంతరారామః	= ఆత్మయందు రమించువాడును	యోగీ	= జ్ఞానయోగి
తథా	= అలాగే	బ్రహ్మ నిర్వాణమ్	= మరణానంతరం విదేహముక్తి
యః	= ఎవడు	అధిగచ్ఛతి	= పొందును

యః అన్తఃసుఖః అన్తరారామః తథా చ అన్తర్జ్యోతిః ఏవ,
సః యోగీ బ్రహ్మనిర్వాణం బ్రహ్మభూతః అధిగచ్ఛతి ॥

తా: (సమష్టి) అంతరాత్మయందే సుఖించువాడును, ఆత్మయందే రమించువాడును, ఆత్మజ్ఞానియైన వాడును అగు సాంఖ్యయోగి, పరమాత్మయందు ఏకీభావస్థితుడై, బ్రహ్మనిర్వాణమును పొందును.

ఇంతకుముందు రెండు శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ సాధనల గురించి మాట్లాడాడు. ఇప్పుడు ఈ శ్లోకంనుంచి జ్ఞానఫలం గురించి చెప్పబోతున్నాడు. ఒక వ్యక్తి తన రాగద్వేషాలను అదుపులో పెట్టుకున్నాడనుకుందాము. అంటే వస్తువులు ఉన్నా బాధపడడు; లేకపోయినా బాధపడడు. వీటిని అదుపులో పెట్టుకోలేని వ్యక్తి వస్తువులు ఉన్నా బాధపడతాడు; లేకపోయినా బాధపడతాడు. పైగా అతనొక్కడే బాధపడడు; తన చుట్టూ ఉన్నవారిని కూడా ఏడిపిస్తాడు. కాని, ఇప్పుడు ఒకతను రాగద్వేషాలను అదుపులో పెట్టుకుని, తరువాత ఆత్మజ్ఞానానికి వచ్చి పూర్ణత్వం పొందాడనుకుందాము. అటువంటి వ్యక్తి జీవితం ఎలా ఉంటుంది?

యః అంతః సుఖః – తనలోనే పూర్ణత్వాన్ని కనుగొన్న అతను జ్ఞాని అవుతాడు. అంతః అంటే అంతరాత్మ అంటే సత్యం. పూర్ణత్వమే తన అసలు స్వరూపం లేదా ఆత్మ స్వరూపం అని తెలుసుకుంటాడు. అతనికి ఆనందం బాహ్యంగా లేదు, తనలోనే ఉంది. ఆత్మజ్ఞానంవల్ల లాభమేమిటి?

(అంతః సుఖః) అంతరారామః అంతర్జ్యోతిరేవ యః – జ్యోతి అంటే తెలుసుకోవటం. తన ఆత్మ గురించి, తన పూర్ణత్వం గురించి తెలుసుకున్న వ్యక్తి; తనను గురించి తాను ఎన్నడూ మర్చిపోని వ్యక్తి. అంటే ఏమిటి? వస్తువులు ఉన్నా ఆనందమే, లేకపోయినా ఆనందమే; మనుష్యులతోనూ ఉండగలడు, ఒంటరిగానూ ఉండగలడు. ఏం చేస్తున్నా తన అంతర్గత స్వేచ్ఛను మాత్రం ఎన్నడూ మర్చిపోడు.

స యోగీ – అటువంటి వ్యక్తే అసలైన యోగి. యోగి అంటే జ్ఞాని. అతని పరిస్థితి ఎలా ఉంటుంది?

బ్రహ్మభూతః అధిగచ్ఛతి – బ్రహ్మతో ఏకమవుతాడు. ఏకమవుతాడు అంటే నిజంగా వెళ్ళి కలవడు; అతను తాను బ్రహ్మ కాక వేరే ఏమీ కాదని తెలుసుకుంటాడు. బ్రహ్మ అంటే పూర్ణత్వం. జ్ఞాని తాను పూర్ణుడనని, తను ఆనందంగా ఉండటానికి, తనకు భద్రతనివ్వటానికి బాహ్యంగా ఏదీ అవసరం లేదని తెలుసుకుంటాడు. దీన్ని బ్రహ్మత్వం అంటారు. ఎన్నాళ్ళు ఈ ఆనందం పొందుతాడు? అతను జీవించి ఉన్నన్నాళ్ళు. అతని ప్రారబ్ధకర్మ ముగిశాక, అతని శరీరం రాలిపోతుంది. అప్పుడతనికి ఏమవుతుంది? ఏమీ అవదు. అతను నేను శరీరాన్ని కాను; నేను మనస్సును కాను అని తెలుసుకుంటాడు. కాబట్టి అంతకుముందు శరీరం ఉన్న చైతన్యం అయితే, మరణం తరువాత ఏమవుతాడు?

బ్రహ్మనిర్వాణమ్ – శరీరం లేని చైతన్యం అవుతాడు. అంటే విదేహముక్తి పొందుతాడు. మరణించక ముందూ ముక్తపురుషుడే; మరణించాక కూడా ముక్తపురుషుడే.

శ్లో. 25 **లభంతే బ్రహ్మనిర్వాణమ్ ఋషయః క్షీణకల్మషాః ।**
ఛిన్నద్వైధా యతాత్మానః సర్వభూతహితే రతాః ॥
లభంతే, బ్రహ్మనిర్వాణమ్, ఋషయః, క్షీణకల్మషాః,
ఛిన్నద్వైధాః, యతాత్మానః, సర్వభూతహితే, రతాః ॥

క్షీణకల్మషాః	= పాపరహితులును	యతాత్మానః	= నిశ్చల స్థితిలో మనస్సును పరమాత్మయందు లగ్నము చేసినవారును అగు
ఛిన్నద్వైధాః	= జ్ఞాన ప్రభావమున సమస్త సంశయముల నివృత్తిని సాధించిన వారును	ఋషయః	= బ్రహ్మవేత్తలు
సర్వభూతహితే రతాః	= సర్వప్రాణుల హితమును గోరువారును	బ్రహ్మనిర్వాణమ్	= బ్రహ్మనిర్వాణమును (శాంతబ్రహ్మను)
		లభంతే	= పొందుదురు

క్షీణకల్మషాః ఛిన్నద్వైధాః యతాత్మానః ।
సర్వభూతహితే రతాః ఋషయః బ్రహ్మ నిర్వాణం లభన్తే ॥

తా: పాపరహితులును, జ్ఞానప్రభావమున సమస్త సంశయముల నివృత్తిని సాధించినవారును, సర్వప్రాణుల హితమును గోరువారును, నిశ్చలస్థితిలో మనస్సును పరమాత్మయందు లగ్నము చేసినవారును అగు బ్రహ్మవేత్తలు బ్రహ్మనిర్వాణమును పొందుదురు.

ఈ శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానయోగఫలం గురించి చెబుతున్నాడు. అది చెబుతూ, ఆధ్యాత్మిక సాధనలో ఉన్న అనేక దశలను వర్ణిస్తున్నాడు. జ్ఞానయోగం మోక్షం పొందటానికి అంతిమమార్గం కాని జ్ఞానయోగానికి రావటానికి అనేక దశలు దాటుకుంటూ రావాలి. బస్సుమీద ఎక్కడినుంచి ఎక్కడికి వెళుతుందో, మధ్యలో ఏ స్టాపులు వస్తాయో రాసి ఉన్నట్టుగా, ఇక్కడ మనం దాటాల్సిన దశలను చూస్తాము. ఆ దశలు వరుసగా వచ్చేందుకు వీలుగా, ఈ శ్లోకాన్ని తిరిగి అమర్చుకుందాము.

1. **సర్వభూతహితే రతాః** – విలువలు పాటించటం. అక్షరాలా తీసుకుంటే అందరి మంచి కోరుతాడని వస్తుంది. ఎదుటివారి బాధ అర్థమయేటంతగా విశాలహృదయం ఏర్పరచుకోవాలి. ఎదుటివారి బాధ అర్థమయితేనే వారిని బాధించడు. దీన్నే దయాగుణం అంటారు. దీన్నే ప్రాథమిక లక్షణంగా భావిస్తారు. దీనిమీద ఆధారపడి తక్కిన విలువలు ఏర్పడుతాయి. ఎదుటివారి కష్టసుఖాల్లో పాలుపంచుకోగలగాలి. ముందు భార్యతో మొదలుపెట్టాలి. నేనునుంచి మేమిద్దరం అనే భావన రావాలి. దాని తరువాత పిల్లలకు ఆ ప్రేమ పంచాలి. వారి భావాలను అర్థం చేసుకోవాలి. అలా తన ప్రేమను పెంచుకుంటూ పోవాలి – తోటి మానవులమీద, సమాజంమీద, చెట్లమీద, జంతువులమీద కూడా. అటువంటి వ్యక్తి అహింసకు రూపుదిద్దినట్టుగా ఉంటాడు. ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలలో అహింసను మహావ్రతంగా పరిగణిస్తారు.

పతంజలి అష్టాంగయోగంలో యమనియమాల్లో చెప్పిన మొదటి విలువ అహింస. శారీరకంగా, మానసికంగా, వాచికంగా ఎవరినీ బాధించకూడదు. శంకరులవారు సర్వభూతహితే రతాః కి హింస చేయనివాడు అన్నారు. ఇటువంటి వ్యక్తి ఇతరులకు **హాని చేయడు** అని కాదు అర్థం; ఇటువంటి వ్యక్తి ఇతరులకు **హాని చేయలేడు**. ఎందుకంటే వారి బాధ అతనికి బాగా అర్థమవుతుంది.

అందువల్ల మోక్షం పొందాలంటే పాటించాల్సిన మొట్టమొదటి నియమం – విలువలను పాటించటం అంటే పంచమహాయజ్ఞాలు చేయటం లేదా నిష్కామకర్మ చేయటం. అది దేనికి దారి తీస్తుంది?

2. క్షీణకల్మషాః – ఎవరైతే పంచమహాయజ్ఞాలను పాటిస్తారో, అంటే ఎవరైతే కర్మయోగాన్ని పాటిస్తారో, వారు పాపరహితులు అవుతారు. వేదాంతం ప్రకారం పాపం నిర్వచనం ఏమిటి? ఆధ్యాత్మిక ప్రయాణానికి అడ్డుపడేది ఏదైనా పాపమే! ఆధ్యాత్మికతమీద మనకు శ్రద్ధ ఏర్పడకపోతే అది కూడా పాపమే. మనకు పుణ్యం ఉంటేనే ఆధ్యాత్మిక చింతన కలుగుతుంది.

ఈశ్వర అనుగ్రహాత్ ఏవ పుంసామ్ అద్వైత వాసనా

గీత చదవాలి, వినాలి అనే కోరిక కలగటానికి కూడా ఈశ్వర అనుగ్రహం కావాలి.

కోరిక ఉండగానే సరిపోదు, దానికి అనేక ఆటంకాలు ఎదురవుతాయి; కుటుంబపరిస్థితి, ఆరోగ్యం, బాహ్యవిషయాలు, ఏదో ఒకటి! ఇవన్నీ కూడా పాపాలే. నిష్కామకర్మ చేస్తే, ఈ ఆటంకాలన్నీ తొలగిపోతాయి. ఎలా? సూర్యుడు ఉదయించగానే చీకటి తొలగినట్టుగా. అందువల్ల క్షీణకల్మషాః అంటే పాపాలనే ఆటంకాలు తొలగుతాయి.

3. **యతాత్మానః** – మనం చేసుకున్న పుణ్యంవల్ల ఆధ్యాత్మికతమీద శ్రద్ధ ఏర్పడగానే, దానికోసం ప్రయత్నించాలి. మోక్షాన్ని నాలుగు పురుషార్థాలలో ఒకటిగా ఎందుకు పేర్కొన్నారు? దానికోసం మనం ప్రయత్నించాలి కాబట్టి. మనకు మోక్షం రావాలా, వద్దా అని దేవుడు నిర్ణయించడు. ఒకవేళ దేవుడు నిర్ణయించేటట్టయితే, కొందరికి మోక్షం వచ్చి, కొందరికి రాదు. అప్పుడు దేవుడు పక్షపాతవైఖరి చూపించినట్టు అవుతుంది.

దేవుని అనుగ్రహం అందరిమీదా సమానంగా ఉంది. మనం ఆ అనుగ్రహాన్ని ఉపయోగించుకోవటానికి సిద్ధంగా ఉన్నామా అన్నది ప్రశ్న.

సమోఽహం సర్వభూతేషు న మే ద్వేష్యోఽస్తి న ప్రియః – 9.29

నేను సకల భూతాలలోనూ సమభావంతో వ్యాపించియున్నాను. నాకు అప్రియుడు కాని, ప్రియుడు కాని ఎవ్వరూ లేరు అంటాడు కృష్ణపరమాత్మ. కొంతమంది మోక్షం పొందారు, కొంతమంది పొందలేదు అంటే అది కృష్ణపరమాత్మ తప్పు కాదు; కొందరు ఆయన అనుగ్రహాన్ని ప్రయత్నపూర్వకంగా పొందారు. యతాత్మానః అంటే అర్థం అది. ఎవరైతే సరియైన మార్గంలో ప్రయత్నం చేస్తారో, వారు కావాల్సిన అర్హతను పొందుతారు. వివేకం దానంతట అది రాదు; వైరాగ్యం దానంతట అది రాదు; శమాది షట్కసంపత్తి దానంతట అది రాదు. మనమేం చేస్తాము? మనం కొంచెం కూడా ప్రయత్నం చెయ్యకుండా, అంతా భగవంతునిమీద తోసేస్తాము. పైగా శివుడాజ్ఞ లేనిదే చీమైనా కుట్టదు అంటాము. మన బద్ధకానికి అది తోడ్పడే వాక్యం. కాని కృష్ణపరమాత్మే చెబుతున్నాడు: యతాత్మానః – నువ్వు ప్రయత్నం చేయాలి.

4. **ఋషయః** – జ్ఞానం పొందటానికి అవసరమైన అర్హతలు పొందగానే సరిపోదు, జ్ఞానం పొందటానికి కూడా ప్రయత్నం చేయాలి. జ్ఞానం కూడా దానంతట అది రాదు. మనం ప్రయత్నం చేయాలి. ఏమిటా ప్రయత్నం?

తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయా – గురువు దగ్గరకు వెళ్ళి, గురువు ద్వారా శాస్త్రం నేర్చుకోవాలి. ఋషయః అంటే జ్ఞానినః అంటే జ్ఞాని అవుతారు. ఈ సందర్భంలో ఋషి అంటే జ్ఞాని. ఋషి అంటే కాషాయవస్త్రం ధరించి, గడ్డం పెంచిన వ్యక్తి అని కాదు అర్థం. ఆత్మతత్త్వాన్ని నేర్చుకున్న జ్ఞాని అని అర్థం. సమాజంలో ఉన్న జ్ఞాని ఋషి అవుతాడు; సన్యాసివేషం వేసినా జ్ఞానం పొందకపోతే ఋషి కాలేడు.

5. **ఛిన్నద్వైధాః** – నిశ్చయజ్ఞానం కలుగుతుంది. సంశయంతో కూడిన జ్ఞానం ఉన్నా ఒకటే, లేకపోయినా ఒకటే. అది అజ్ఞానంతో సమానం. సందేహాలు తీరితే అది నిశ్చయజ్ఞానం.

వేదాంతానికి వచ్చిన కొత్తలో ఏదీ నమ్మలేనట్టుగా ఉంటుంది. ఎదురుగా కనిపిస్తున్న ప్రపంచం నిజంగా లేదు, అది మిథ్య అంటుంది. కంటికే కనపడని బ్రహ్మ సత్యం అంటుంది. అక్కడితో ఊరుకోకుండా నువ్వు, ఆ బ్రహ్మ ఒకటే అంటుంది. అందుకని ఏదైనా ఒప్పుకుంటాను కాని, ఈ మూడే ఒప్పుకోను అంటే లాభం లేదు. ఎందుకు? వేదాంతసారమే ఈ మూడు వాక్యాలూ –

బ్రహ్మసత్యం జగన్మిథ్యా జీవో బ్రహ్మైవ నాపరః

అందువల్లనే వేదాంతాన్ని మూడు దశల్లో నేర్చుకోవాలని చూశాము. అవి శ్రవణం, మననం, నిదిధ్యాసనం.

ఎ). శ్రవణం – ఒక క్రమపద్ధతిలో, క్రమం తప్పకుండా, కొన్ని సంవత్సరాలపాటు సమర్థవంతమైన గురువు వద్ద శాస్త్ర అధ్యయనం చేయటం. ఈ దశలో గురువు చెప్పింది శ్రద్ధగా వినాలి. ప్రశ్నలు అడగకూడదు. శ్రవణంలో జ్ఞానం కలుగుతుంది.

బి). మననం – ఈ దశలో శిష్యుడు తనకు కలిగిన సంశయాలను తీర్చుకోవాలి. తోటి విద్యార్థులను అడిగో, తన నోట్సునే మళ్ళీ చూసుకునో, గురువును ప్రశ్నలు అడిగో, మళ్ళీమళ్ళీ శ్రవణం చేసో సందేహాలు తీర్చుకోవాలి. శ్రవణంలో జ్ఞానం కలిగితే, మననంలో నిశ్చయజ్ఞానం కలుగుతుంది. దీన్నే ఇక్కడ ఛిన్నద్వైధాః అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇతరులకు నచ్చచెప్పనవసరం లేదు, మనకు నమ్మకం కుదిరితే చాలు.

సి). నిదిధ్యాసనం – నిశ్చయజ్ఞానం కలిగితే చాలదు, ఆ జ్ఞాననిష్ఠలో ఉండగలగాలి. దాన్ని నిదిధ్యాసనం అంటారు.

6. **బ్రహ్మనిర్వాణం లభంతే** – అటువంటి వ్యక్తి బ్రహ్మలో లయమవుతాడు. ఈ పదాన్ని ముందు శ్లోకంలో కూడా చూశాము. అక్కడ కూడా దీని వివరణ చూశాము. బ్రహ్మలో లయమవుతాడు అంటే శారీరకంగా కాదు. శారీరకంగా అంటే బ్రహ్మ ఎక్కడో ఉన్నట్టు, జ్ఞాని మరెక్కడో ఉన్నట్టు; నదులు వెళ్ళి సముద్రంలో కలిసినట్టుగా, జ్ఞాని వెళ్ళి కలుస్తాడని కాదు అర్థం. బ్రహ్మ సర్వవ్యాపకం అయినప్పుడు, బ్రహ్మను ఎక్కడికో వెళ్ళి కలిసే ప్రసక్తి లేదు.

బ్రహ్మలో లయమవటమంటే నేను బ్రహ్మకు దూరంగా ఉన్నాను అనే అపోహను వదులుకోవటం. అజ్ఞానంవల్ల ఏర్పడుతుంది ఈ అపోహ. అజ్ఞానజనిత అపోహను పోగొట్టుకోవటమే లయమవటం.

ఈ శ్లోకంలో చెప్పిన దశలను మళ్ళీ టూకీగా చూస్తే – విలువలను పాటించటం, పాపరహితులం కావటం, మానవ ప్రయత్నం చెయ్యటం, జ్ఞానం పొందటం. దాన్ని నిశ్చయజ్ఞానంగా మలచుకోవటం. గీత నేర్చుకోవాలంటే, ఏవో సాకులు చెప్పకూడదు.

త్యజేత్ ఏకం కులస్యార్థే గ్రామస్యార్థే కులం త్యజేత్ ।
గ్రామం జనపదస్యార్థే ఆత్మార్థే పృథివీం త్యజేత్ ॥

ఒక కుటుంబాన్ని రక్షించటానికి ఒక వ్యక్తిని త్యాగం చేయవచ్చు; ఒక గ్రామాన్ని రక్షించటానికి ఒక కుటుంబాన్ని త్యాగం చేయవచ్చు; ఒక దేశాన్ని రక్షించటానికి ఒక గ్రామాన్ని త్యాగం చేయవచ్చు; మోక్షం పొందటానికి అన్నిటినీ త్యాగం చేయాలి. ఈ దశలన్నీ దాటివస్తే కలిగే ఫలం ఏమిటి? విదేహముక్తి పొందుతాడు.

శ్లో. 26 **కామక్రోధవియుక్తానాం యతీనాం యతచేతసామ్ ।**
అభితో బ్రహ్మనిర్వాణం వర్తతే విదితాత్మనామ్ ॥
కామక్రోధవియుక్తానామ్, యతీనామ్, యతచేతసామ్,
అభితః, బ్రహ్మనిర్వాణమ్, వర్తతే, విదితాత్మనామ్ ॥

కామక్రోధ	= కామక్రోధ	యతీనామ్	= జ్ఞానులకు
వియుక్తానామ్	= రహితులును	అభితః	= అంతట
యతచేతసామ్	= చిత్తమును జయించిన వారును	బ్రహ్మనిర్వాణమ్	= పరబ్రహ్మ పరమాత్మయే
విదితాత్మనామ్	= పరబ్రహ్మ పరమాత్మ సాక్షాత్కారమును పొందిన వారును అగు	వర్తతే	= పరిపూర్ణుడైయుండును (గోచరించును)

కామక్రోధవియుక్తానాం యతచేతసాం విదితాత్మనామ్ ।
యతీనామ్ అభితః బ్రహ్మనిర్వాణం వర్తతే ॥

తా: కామక్రోధ రహితులును, చిత్తవృత్తులను జయించినవారును అయి, పరబ్రహ్మ పరమాత్మ సాక్షాత్కారమును పొందిన జ్ఞానులకు అంతటను శాంత పరబ్రహ్మ పరమాత్మయే గోచరించును.

విషయాన్ని మరింత స్పష్టంగా చెప్పటానికి ఇంతకు ముందు శ్లోకంలో చెప్పిన భావాన్నే మళ్ళీ చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇక్కడ కూడా ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు దశలను చూస్తాము.

1. **కామక్రోధ వియుక్తానామ్** – కామక్రోధాలను జయించటం. ఒక వస్తువుమీద కోరికను కామం అనీ, అది పొందలేకపోతేనో, అది పోతేనో కలిగే కోపాన్ని క్రోధం అంటారనీ చూశాము. కామం క్రోధానికి దారితీస్తుందని, వీటి గురించి వివరంగా మూడవ అధ్యాయంలో చూశాము.

కామ ఏష క్రోధ ఏష రజోగుణసముద్భవః ।

మహాశనో మహాపాప్మా విద్ధ్యేనమిహ వైరిణమ్ ॥ – 3.37

వేదాంతంలోని ప్రాథమిక సూత్రం తెలిస్తే ఈ కామక్రోధాలను అదుపులో పెట్టుకోవటం తేలిక. ఏమిటా ప్రాథమిక సూత్రం? నా ఆనందం **నాకు ఏది ఉంది** అనే దానిమీద ఆధారపడిలేదు. **నేను ఎవరు** అనేదానిమీద ఆధారపడివుంది. ఎప్పుడూ నేను ఎవరు అని ఆలోచించాలి తప్ప నాకు ఏది ఉంది అని చూడకూడదు. ఇది అర్థమైతే, యోగక్షేమాల గురించిన బెంగ తీరుతుంది. లేకపోతే జీవితమంతా కోరికలు తీర్చుకోవటంలోనే సరిపోతుంది. ఆధ్యాత్మిక చింతనకు చోటు ఉండదు. యోగం అంటే ఏదైనా సంపాదించటం, క్షేమం అంటే దాన్ని నిలబెట్టుకోవటం. యోగక్షేమాలకోసం పాటుపడి, అన్నీ తీరాయి అనుకున్నాక; వేదాంతం నేర్చుకుందామనుకుంటే బుద్ధికున్న పదును తగ్గుతుంది. అందువల్ల కామక్రోధాలను తగ్గించుకోవటం నేర్చుకోవాలి. ఇది మొదటిదశ. దీన్ని **వైరాగ్యం** పెంచుకోవటం అంటారు.

2. యతచేతసామ్ – మనస్సును అదుపులో పెట్టుకోవటం. ఆధ్యాత్మిక ప్రయాణం మనస్సు ద్వారా చేయాలి. మనస్సు ఏకాగ్రత చూపగలగాలి. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే శమాది షట్క సంపత్తి కలిగివుండాలి. కఠోపనిషత్తులో ఆధ్యాత్మిక ప్రయాణాన్ని రథంతో పోలుస్తాడు యమధర్మరాజు. శరీరం రథం; గుర్రాలు ఇంద్రియాలు, కళ్ళాలు మనస్సు; రథసారథి బుద్ధి. అన్నీ బాగుంటేనే కాని ప్రయాణం సజావుగా సాగదు. అలాగే మన శరీరం, ఇంద్రియాలు, మనస్సు, బుద్ధి అన్నీ సవ్యంగా ఉంటేనే కాని ఆధ్యాత్మిక ప్రయాణం సాగదు. దీన్ని యతచేతసామ్ అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇది రెండవ దశ. **దీన్ని శమాదిషట్క సంపత్తిని** అలవరచుకోవటం అంటారు.

3. యతీనాం – యతి అవటం. అక్షరాలా యతి అంటే సన్న్యాసి అవటం. పూర్వం బ్రహ్మచర్య ఆశ్రమం, సన్న్యాసాశ్రమం కేవలం శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేయటానికే కేటాయించేవారు. వారికి ఇంక వేరే ఏమీ ధర్మం ఉండేదికాదు. అందువల్ల సన్న్యాసి అవ్వాలంటే ఎలా సన్న్యాసాశ్రమంలో కేవలం శాస్త్రాధ్యయానికే ప్రాముఖ్యతనిచ్చారో, ఇప్పుడు కూడా అలాగే ప్రాముఖ్యతనివ్వాలి అని అర్థం. మోక్షం, జ్ఞానం – వీటికే ప్రాముఖ్యతనిస్తేనే సన్న్యాసి అనవచ్చు. ఇది మూడవ దశ. దీన్ని **ముముక్షుత్వం** అంటారు.

4. విదితాత్మనామ్ – నిశ్చయజ్ఞానం పొందటం. వివేక వైరాగ్యాలను అలవర్చుకుని, శమాదిషట్క సంపత్తిని పెంచుకుని, తీవ్ర ముముక్షుత్వం పెంచుకున్న వ్యక్తిని **సాధన చతుష్టయ సంపన్నుడు** అంటారు. అతను శ్రవణ మననాల ద్వారా జ్ఞానం పెంచుకుంటాడు. ఇంతకుముందు శ్లోకంలోనే చూశాము – శ్రవణం జ్ఞానాన్ని కలుగజేస్తుందనీ, మననం నిశ్చయజ్ఞానాన్ని కలుగజేస్తుందనీను. అందువల్ల విదితాత్మనామ్ అంటే నిశ్చయజ్ఞానం పొందిన జ్ఞాని. ఇది నాల్గవ దశ. దీన్ని **నిశ్చయజ్ఞానం పొందటం** అంటారు.

5. బ్రహ్మనిర్వాణం వర్తతే – బ్రహ్మలో లయమవుతారు. నిశ్చయజ్ఞానం పొందిన జ్ఞానికి కలిగే ఫలం ఇది. దీన్ని కూడా ముందు శ్లోకంలో చూశాము. బ్రహ్మలో లయమవటమంటే నేను బ్రహ్మకు దూరంగా ఉన్నాననే అపోహను వదులుకోవటం. శారీరకంగా లయం కావటం కాదు; బుద్ధిలో మార్పు కలగటం.

అభితః – అభితః అంటే రెండు రకాలుగా. మరణాత్ పూర్వం అపి, మరణానంతరమపి. మరణం ముందు, తరువాత కూడా బ్రహ్మలో లయమవుతాడు. ముందు పొందేదాన్ని జీవన్ముక్తి అనీ, తరువాత పొందేదాన్ని విదేహముక్తి అనీ అంటారు.

దానికి శాస్త్రం ఇచ్చే ఉదాహరణ ఘటాకాశం మఠాకాశంలో కలవటం. ఒక కుండ ఉంటే, కుండలోనూ ఆకాశం ఉంది; బయటా ఆకాశం వుంది. ఆకాశం గురించి నేర్చుకుంటే అది అఖండమనీ, దాన్ని భాగాలుగా విడగొట్టలేమనీ తెలుసుకుంటాము. అప్పుడు కుండలో ఆకాశం, కుండ బయట ఆకాశం అంటూ రెండు విడిగా లేవు. కుండ వున్నా, కుండ లేకపోయినా ఆకాశంలో భాగాలు లేవు. అలాగే చైతన్యం నాలోనూ ఉంది, బయటా ఉంది. శరీరం ఉన్నా లేకపోయినా చైతన్యం ఏకం, సర్వవ్యాపకం. ఈ జ్ఞానం పొందితే శరీరం ఉంటే దాన్ని **జీవన్ముక్తి** అనీ; శరీరం రాలిపోతే దాన్ని **విదేహముక్తి** అనీ అంటారు. జ్ఞానం రెండు ఫలాలనూ ఇస్తుంది. ఇది ఐదవ దశ. జ్ఞానఫలం పొందుతారు.

ఈ శ్లోకంలోని దశలను టూకీగా చూస్తే – వైరాగ్యం పెంచుకుని, శమాదిషట్క సంపత్తిని అలవరచుకుని, ముముక్షుత్వం పెంచుకుని, శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేస్తే నిశ్చయజ్ఞానం కలుగుతుంది. దానివల్ల జీవన్ముక్తి, విదేహముక్తి కలుగుతాయి.

శ్లో. 27 **స్పర్శాన్కృత్వా బహిర్బాహ్యాన్ చక్షుశ్చైవాంతరే భ్రువోః ।**
ప్రాణాపానౌ సమౌ కృత్వా నాసాభ్యంతరచారిణౌ ॥
స్పర్శాన్, కృత్వా, బహిః, బాహ్యాన్, చక్షుః, చ, ఏవ, అంతరే, భ్రువోః,
ప్రాణాపానౌ, సమౌ, కృత్వా, నాసాభ్యంతరచారిణౌ ॥

బాహ్యాన్, స్పర్శాన్	= బాహ్యవిషయభోగములను	నాసాభ్యంతర	= నాసికా రంధ్రములందు
బహిః ఏవ, కృత్వా	= బయటికి పారద్రోలి	చారిణౌ	చరించుచున్న
చ	= ఇంకా	ప్రాణాపానౌ	= ప్రాణాపానవాయువులను
చక్షుః	= దృష్టిని	సమౌ, కృత్వా	= సమముగా చేసి
భ్రువోః, అంతరే	= భ్రూమధ్యమున (నిలిపి)		

బాహ్యాన్ స్పర్శాన్ బహిః కృత్వా చక్షుః చ భ్రువోః అన్తరే ఏవ (కృత్వా) ।
నాసాభ్యన్తరచారిణౌ ప్రాణాపానౌ సమౌ కృత్వా ॥

తాత్పర్యం తరువాత శ్లోకంలో చూద్దాము.

ఇంతకుముందు శ్లోకంతో జ్ఞానఫలం ముగిసింది. అది జీవన్ముక్తి, విదేహముక్తి అని చూశాము. నిజానికి దానితో ఐదవ అధ్యాయం అయిపోయిందని చెప్పవచ్చు. కృష్ణపరమాత్మ ఇందులో జ్ఞానయోగం గురించి చెప్పదలుచుకున్నాడు. అందువల్ల జ్ఞానం గురించీ, జ్ఞానఫలం గురించీ చెప్పేశాడు. అవి అయిపోయాయి.

4. ధ్యానం- శ్లోకాలు 27-29 కృష్ణపరమాత్మ ఇంకొక అంశాన్ని ప్రవేశపెట్టి దాన్ని ముగిస్తున్నాడు. మూడు శ్లోకాల్లో ధ్యానం గురించి, దాని ఫలం గురించి చెప్పబోతున్నాడు. దాన్ని తరువాత వచ్చే అధ్యాయంలో వివరించబోతున్నాడు. గీతాబోధను అర్థం చేసుకుని, జీర్ణించుకోవటానికి ధ్యానం అవసరం. ఈ జ్ఞానం పైపైన ఏర్పడితే చాలదు, అది మన సుప్తచేతన మనస్సులో స్థిరపడాలి. ఎందుకంటే, మన జీవితంలో మనం చూపించే అనేక భావోద్రేకాలు మనం తెలిసి తెలిసీ చూపేవి కావు. ఎలా చెప్పగలుగుతున్నాము? ఎన్నో సందర్భాలలో తీవ్రంగా స్పందించేశాక, ఎందుకిలా చేశాను, ఎందుకిలా అన్నాను అని చాలా బాధ పడతాము. మనం తెలిసి తెలిసీ చేయకపోతే, ఎలా చేశాము? మన సుప్తచేతన మనస్సు ప్రవర్తించింది అలా.

మనం గీత నేర్చుకుని, పొందిన జ్ఞానం అంతా చేతన మనస్సులోనే ఉండిపోతోంది గాని సుప్తచేతన మనస్సులోకి వెళ్ళటం లేదు. అందువల్ల సుప్తచేతన మనస్సులో పాత సంసారి, అజ్ఞాని అలాగే తిష్ఠవేసుకుని కూర్చుని ఉంటాడు. అందువల్ల మన ప్రవర్తనలో ఏమీ మార్పురాదు. గీతాబోధను మన సుప్తచేతన మనస్సులోకి పంపిస్తే, అందులో జీర్ణించుకుంటే, మనకు తెలియకుండా చేసే పనుల్లో కూడా గీతాబోధ ప్రభావం ఉంటుంది.

అలా పంపాలంటే ఏం చేయాలి? ఈ జ్ఞానాన్ని మన ప్రవర్తనలో పూర్తిగా మలచుకోవాలి. కాఫీలో పంచదారను పూర్తిగా కలిపినట్టుగా. కాఫీలో పంచదార వేసి, దాన్ని కలుపుకోకుండా తాగితే ఏమవుతుంది? కాఫీ తీయగా ఉండదు. పంచదార వేయలేదని భార్యమీద చిందులు వేస్తాము. మళ్ళీ నాలుగు చెంచాల పంచదార వేసుకుని తాగినా కూడా కాఫీ తియ్యగా ఉండదు. ఎందుకు? పంచదారను కాఫీలో కలిసేలాగా చెంచాతో కలిపితే కదా! పంచదార కాఫీలో అడుగునా, మధ్యలో, పైనా అంతటా ఉండాలంటే దాన్ని బాగా కలపాలి. అలాగే మనం నేర్చుకున్న జ్ఞానం, దురదృష్టవశాత్తు మన మనస్సులో ఒకమూల ఉండిపోతోంది. దాన్ని అంతటా కలపాలంటే ధ్యానం చేయాలంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ధ్యానం చేసేముందు పాటించాల్సిన విషయాలు, ధ్యానం చేసే పద్ధతి, ధ్యానఫలం – ఈ మూడూ ఇక్కడ టూకీగా చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈ శ్లోకంలో ధ్యానం చేసేముందు పాటించాల్సిన విషయాలు చెబుతున్నాడు. కొన్ని దశలను మనం ఊహించుకోవాలి. అవి తరువాత వివరంగా వస్తాయి. ఒక వ్యక్తి సుఖస్థిర ఆసనంలో కూర్చున్నాడు. అతని శరీరం విశ్రాంతిగా ఉందని ఊహించుకోవాలి. దాని తరువాత అతను ఏం చేయాలి?

ప్రాణాపానౌ సమౌ కృత్వా – ఉచ్ఛ్వాస, నిశ్వాసలను సమానంగా చేయాలి. మనస్సుయొక్క స్థితి, ఊపిరి పీల్చటం ఒకదానితో ఒకటి పెనవేసుకుని ఉంటాయి. అందువల్లనే మనలో భావోద్రేకాలు ఎక్కువైనప్పుడు శ్వాస కూడా వేగంగా పీలుస్తాము. అంటే శ్వాసను నియంత్రించగలిగితే, మన మనస్సును కూడా నియంత్రించగలము. అందువల్లనే ఏదైనా పూజ చేసేముందు, ప్రాణాయామం చేయాల్సివుంటుంది.

నాసాభ్యంతరచారిణౌ – ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసలను ముక్కు రంధ్రాలలో సమానం చేయాలి.

చక్షుశ్చైవాంతరే భ్రువోః – ఇంద్రియాలను బాహ్యప్రపంచంనుంచి వెనుకకు లాగాలి. ఇంద్రియాల్లో ముఖ్యమైనది కన్ను కాబట్టి, దాన్ని భ్రుకుటిమీద నిలపాలి. తక్కిన వివరాలు తరువాత అధ్యాయంలో వస్తాయి. అప్పుడు వివరంగా చూద్దాము.

బాహ్యాన్ స్పర్శాన్ బహిః కృత్వా – బాహ్యవిషయవస్తువుల ఆలోచనలను మనస్సులోంచి పారద్రోలాలి. వస్తువులు అంటే మనుష్యులు కూడా వస్తారని చూశాము. అంటే బాహ్యవిషయాల గురించి, మనుష్యులతో ఉన్న అనుబంధం గురించి ఆలోచించకూడదు. మానసిక సన్న్యాసి అవ్వాలి. అన్ని అనుబంధాలూ పక్కనపెట్టి, భగవంతునితో మాత్రమే అనుసంధానం చెందాలి. బాహ్య ఆలోచనలు ధ్యానభావనల ద్వారా పారద్రోలాలి. ఇవి ప్రాథమిక అంశాలు. ఇంకా కొన్ని ఉన్నాయి.

శ్లో. 28 **యతేంద్రియమనోబుద్ధిః మునిర్మోక్షపరాయణః ।**
విగతేచ్ఛాభయక్రోధో యః సదా ముక్త ఏవ సః ॥
యతేంద్రియమనోబుద్ధిః, మునిః, మోక్షపరాయణః,
విగతేచ్ఛాభయక్రోధః, యః, సదా, ముక్తః, ఏవ, సః ॥

యతేంద్రియ మనోబుద్ధిః	=	మనోబుద్ధీంద్రియములను జయించినటువంటి	విగతేచ్ఛా భయక్రోధః	=	ఇచ్ఛాభయక్రోధరహితుడైన వ్యక్తి
యః	=	ఎవరైతే	సః	=	అతడు
మోక్షపరాయణః	=	మోక్షపరాయణుడై	సదా	=	సర్వదా
మునిః	=	మననశీలుడై	ముక్తః, ఏవ	=	ముక్తుడే యగును

యః మునిః యతేన్ద్రియమనోబుద్ధిః మోక్షపరాయణః ।
విగతేచ్ఛాభయక్రోధః సః సదా ముక్తః ఏవ ॥

తా: బాహ్యవిషయభోగములను చింతన చేయక వాటిని పారద్రోలవలెను. దృష్టిని భ్రూమధ్యమందు స్థిరముగా ఉంచవలెను. నాసికయందు ప్రసరించుచున్న ప్రాణాపానవాయువులను సమస్థితిలో నడుపవలెను. ఈ ప్రక్రియల ప్రభావమున మనస్సు, బుద్ధి, ఇంద్రియములు సాధకుని వశములోనికి వచ్చును. ఇటువంటి సాధనవల్ల మోక్షపరాయణుడైన ముని ఇచ్ఛాభయక్రోధరహితుడై సదా ముక్తుడగును.

ఇంద్రియాలను, మనస్సును, బుద్ధిని అదుపులో పెట్టుకుని, ఇచ్ఛ, భయం, క్రోధాలను నియంత్రించుకుని, మోక్షమే అంతిమలక్ష్యంగా భావించి, ఎవరైతే ధ్యానం చేస్తారో వారు సదా ముక్తులవుతారు.

యతేంద్రియ మనోబుద్ధిః – ఇంద్రియాలు, మనస్సు, బుద్ధి – వీటిని బాహ్యప్రపంచంనుంచి విడదీయాలి. అప్పుడు ధ్యానం చేయటానికి అవి అందుబాటులో ఉంటాయి.

విగతేచ్ఛాభయక్రోధః – భావోద్రేకాలనుంచి విడివడాలి. ఇచ్ఛ అంటే కోరిక; క్రోధం అంటే కోపం; కోరిక, భయం, కోపాలను మనస్సులోంచి పారద్రోలాలి. అప్పుడు మనస్సు ఒక్కదాని గురించే ఆలోచిస్తుంది. ఏమిటది?

మునిర్మోక్షపరాయణః (భవేత్) – ముని అంటే ధ్యానం చేసే వ్యక్తి. అతను శాస్త్రంలో వర్ణించిన మోక్షాన్ని తన స్వరూపంగా ధ్యానం చేయాలి. ఆ బోధలో నిలిస్తే;

సదా సః ముక్త ఏవ (భవతి) – అప్పుడు అతనిలో ఈ బోధ నెలకొని ఉంటుంది. అతను ఏ పని చేస్తున్నా, అతని సుప్తచేతన మనస్సులో గీతాబోధ ఎప్పుడూ ఉంటుంది.

శ్లో. 29 **భోక్తారం యజ్ఞతపసాం సర్వలోకమహేశ్వరమ్ ।**
సుహృదం సర్వభూతానాం జ్ఞాత్వా మాం శాంతిమృచ్ఛతి ॥
భోక్తారమ్, యజ్ఞతపసామ్, సర్వలోకమహేశ్వరమ్,
సుహృదమ్, సర్వభూతానామ్, జ్ఞాత్వా, మామ్, శాంతిమ్, ఋచ్ఛతి ॥

మామ్	= నన్ను(భగవంతుణ్ణి)	సుహృదమ్	= ఆత్మీయునిగా
యజ్ఞతపసామ్	= యజ్ఞములకు, తపస్సులకు	జ్ఞాత్వా	= ఆ దేవునిమీద ధ్యానం చేస్తే
భోక్తారమ్	= భోక్తగా	శాంతిమ్	= (భక్తుడు) పరమశాంతిని
సర్వలోక మహేశ్వరమ్	= సమస్త లోకములకు, లోకేశ్వరులకును అధిపతిగా	ఋచ్ఛతి	= పొందును
సర్వభూతానామ్	= సకల ప్రాణులకును		

యజ్ఞతపసాం భోక్తారం సర్వలోకమహేశ్వరమ్ ।
సర్వభూతానాం సుహృదం మాం జ్ఞాత్వా శాన్తిమ్ ఋచ్ఛతి ॥

తా: భగవంతుడు యజ్ఞములకు, తపస్సులకు భోక్త. సమస్త లోకములకు లోకేశ్వరులకు అధిపతి. సమస్త ప్రాణులకును ఆత్మీయుడు. అంటే అవ్యాజదయాస్వరూపుడు. పరమప్రేమస్వరూపుడు. ఈ భగవత్తత్త్వము తెలిసిన భక్తునకు పరమశాంతి లభించును.

దేనిమీద ధ్యానం చేయాలి? నామీద అంటే భగవంతునిమీద అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎటువంటి భగవంతుడు?

యజ్ఞతపసాం భోక్తారమ్ – పూజలన్నీ అందుకునే వ్యక్తి; యజ్ఞాలు, తపస్సులు అందుకునే వ్యక్తి.

సర్వలోకమహేశ్వరమ్ – సమస్త లోకాలకు అధిపతి. ఎక్కడ ఉన్నాడు?

సుహృదం సర్వభూతానాం మామ్ – దేవుడు ఎక్కడో లేడు. సమస్త ప్రాణుల హృదయాలలో నెలకొనివున్నాడు.

జ్ఞాత్వా – ఆ దేవునిమీద ధ్యానం చేస్తే;

శాంతిమృచ్ఛతి – శాంతి పొందుతారు. అంటే జీవన్ముక్తి, విదేహముక్తి రెండూ పొందుతారు. ఇది టూకీగా చెప్పాడు. ఇందులో ప్రతిపదాన్నీ మళ్ళీ వివరంగా చెబుతాడు.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే కర్మ సన్న్యాసయోగోనామ పంచమోऽధ్యాయః

హరి ఓం తత్సత్

ఇది శ్రీ మద్భగవద్గీతయందు, ఉపనిషత్తులయందు, బ్రహ్మవిద్యయందు, యోగశాస్త్రమునందు, శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదమందు కర్మసన్న్యాసయోగము అనే ఐదవ అధ్యాయము.

✧—✧

స్వామీజీ ఆణిముత్యాలు –

ఈ జ్ఞానం పొందాలంటే, మన ఉన్నతస్థితిని అర్థం చేసుకోవాలి. అది చాలా సూక్ష్మమైన సత్యం. ఆత్మ, ఆత్మ అంటున్నారు, అసలు నిజంగా ఆత్మ ఉందా? లేక అది మీ ఊహాగానమా అని ప్రశ్నించేవారికి జవాబు ఈ శ్లోకం –

బ్రహ్మణ్యాధాయ కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా కరోతి యః ।
లిప్యతే న స పాపేన పద్మపత్రమివాంభసా ॥ 5.10

నీ ఉన్నతస్థితిని చేరుకునేవరకూ నీ ఇష్టదేవత ప్రార్థన చెయ్యి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్లనే మనం ప్రపంచంమీద ఆధారపడటంనుంచి దేవునిమీద ఆధారపడటం నేర్చుకుని, దేవునిమీద ఆధారపడటం నుంచి ఆత్మమీద ఆధారపడటం నేర్చుకోవాలి.

ప్రపంచంమీద ఆధారపడటంనుంచి దేవునిమీద ఆధారపడటం	**– కర్మయోగం**
దేవునిమీద ఆధారపడటంనుంచి ఆత్మమీద ఆధారపడటం	**– జ్ఞానయోగం**

అధ్యాయము 5 – కర్మసన్న్యాసయోగము సారాంశము

కృష్ణపరమాత్మ గీతా సారాంశం మొత్తాన్ని 2,3,4 అధ్యాయాలలో చెప్పేశాడు. ఐదవ అధ్యాయంలో తను ఆ మూడు అధ్యాయాలలో చెప్పిన సారాన్ని మళ్ళీ చెప్పాడు. అందువల్ల ఈ అధ్యాయం చిన్నదే అయినా, గీతాసారం అంతా ఇందులో వస్తుంది కాబట్టి, చాలా ముఖ్యమైన అధ్యాయం.

ఈ అధ్యాయాన్ని ప్రధానంగా నాలుగు అంశాలుగా విభజించవచ్చు. అవి –

1. నిష్ఠాద్వయం	**శ్లోకాలు**	**1–6**
2. సాధనద్వయం	**శ్లోకాలు**	**7–21**
3. జ్ఞానసాధన, ఫలం	**శ్లోకాలు**	**22–26**
4. ధ్యానం	**శ్లోకాలు**	**27–29**

1. **నిష్ఠాద్వయం – శ్లోకాలు 1–6** ప్రతి వ్యక్తికీ రెండు రకాల జీవనవిధానాలున్నాయి. అవి గృహస్థాశ్రమం, సన్న్యాసాశ్రమం. గృహస్థు సమాజంలో ఉంటూ, అన్నిటినీ అనుభవిస్తాడు. సన్న్యాసి సమాజాన్ని, ఆస్తులను త్యజించి ఒంటరి జీవితాన్ని గడుపుతాడు. గృహస్థాశ్రమాన్ని ప్రవృత్తిమార్గమనీ, సన్న్యాసాశ్రమాన్ని నివృత్తి మార్గమనీ అంటారు. కృష్ణపరమాత్మ ఈ రెండు ఆశ్రమాల గురించే చెబుతున్నాడు. ఎందుకంటే తక్కిన రెండింటినీ ఈ రెండింటికీ సిద్ధంచేసే ఆశ్రమాలని చెప్పవచ్చు. బ్రహ్మచర్యంనుంచి గృహస్థాశ్రమానికీ; వానప్రస్థంనుంచి సన్న్యాసాశ్రమానికీ వస్తారు. అందువల్ల ఈ రెండింటినీ పట్టించుకోవటం లేదు. రెండే నిష్ఠలు ఉన్నాయని మూడవ అధ్యాయంలో చెప్పాడు.

లోకేఽస్మిన్ ద్వివిధా నిష్ఠా పురా ప్రోక్తా మయానఘ। – 3.3

ఈ జీవన విధానాలు వేదాల్లో చెప్పబడ్డాయి. కాని అర్జునుడు సన్న్యాసాశ్రమం విషయంలో అయోమయంలో పడ్డాడు. మోక్షం పొందటానికి సన్న్యాసం స్వీకరించి తీరాలా? కృష్ణపరమాత్మ ఈ సందేహాన్ని ఇందులో తీరుస్తాడు.

నిష్ఠ విషయంలో వికల్పం ఉంది.

రెండు ఆశ్రమాలలో ఏదైనా పాటించవచ్చు.

సాంఖ్యయోగౌ పృథగ్బాలాః ప్రవదంతి న పండితాః।
ఏకమప్యాస్థితః సమ్యగుభయోర్విందతే ఫలమ్ ॥ – 5.4

బ్రహ్మచర్యం తరువాత గృహస్థు అవచ్చు, లేదా సన్న్యాసం స్వీకరించవచ్చు. ఈ రెండు ఆశ్రమధర్మాల్లో ఏది బాగుందని అడిగితే రెండింటిలోనూ లాభనష్టాలున్నాయి. గృహస్థాశ్రమంలో భద్రత ఉన్నట్టు కనిపిస్తుంది, అనుబంధాలుంటాయి. అది లాభం. కాని హక్కులతో పాటే బాధ్యతలు కూడా ఉంటాయి. బాధ్యతలను వెన్నంటి

ఆందోళన ఉంటుంది. అది నష్టం. సన్న్యాసాశ్రమంలో అనుబంధాలు ఉండవు కాబట్టి బాధ్యతలు ఉండవు. బాధ్యతలు ఉండవు కాబట్టి వాటిని వెన్నంటి ఆందోళన ఉండదు. కాబట్టి అది లాభం. కాని ఆస్తిపాస్తులు ఉండవు, నా వారు ఉండరు, భద్రత ఉండదు, ఏకాకిగా జీవించాల్సి ఉంటుంది. అది నష్టం. అందువల్ల రెండింటిలోనూ లాభనష్టాలు ఉంటాయి.

మామూలుగా రెండింటి మధ్య ఎన్నుకోవాలంటే పెద్ద చిక్కే ఎవరికైనా! ఎందుకంటే వారు తీసుకున్న నిర్ణయాలవల్ల కలిగే పరిణామాలను తట్టుకునే శక్తి ఉండదు. అందువల్ల అర్జునుడు కృష్ణపరమాత్మనే రెండు జీవనవిధానాల్లో ఏదో ఒకటి తేల్చి చెప్పమని అడిగాడు.

తయోస్తు కర్మసన్న్యాసాత్ కర్మయోగో విశిష్యతే – 5.2

చాలామందికి గృహస్థాశ్రమమే క్షేమమని చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సన్న్యాసస్తు మహాబాహో దుఃఖమాప్తుమయోగతః – 5.6

మనస్సు పరిపక్వత చెందకుండా సన్న్యాసం స్వీకరిస్తే వారు చాలా అవస్థ పడతారు. అందువల్ల గృహస్థాశ్రమమే క్షేమమన్నాడు.

నిష్ఠాద్వయంలో ఎన్నుకునే అవకాశం ఉంది.

2. సాధనద్వయం – శ్లోకాలు 7-21 రెండు సాధనలు ఉన్నాయి. అవి – కర్మయోగ సాధన, జ్ఞానయోగ సాధన.

ఎ). కర్మయోగ సాధన – శ్లోకాలు 7-12 ఆశ్రమధర్మం విషయంలో ఎన్నుకునే అవకాశముంది కాని, సాధన విషయంలో ఎన్నుకునే అవకాశం లేదని గట్టిగా చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ విషయం బాగా అర్థం చేసుకోవాలి, ఎందుకంటే అది జ్ఞానం విషయంలో ఉన్న అనేక అపోహలను తొలగిస్తుంది. కొంతమంది జ్ఞానం పొందటానికి అనేక మార్గాలున్నాయని అనుకుంటారు. అవి – కర్మయోగం, భక్తియోగం, రాజయోగం, కుండలినీయోగం, సంగీత మార్గం. వేదం ఎక్కడా ఈ వాదనలను సమర్థించదు. భగవద్గీత కూడా ఈ వాదనలను సమర్థించదు. సాధన విషయంలో ఎన్నుకునే అవకాశం లేదు. కర్మయోగమూ పాటించాలి, జ్ఞానయోగమూ పాటించాలి.

రెండూ పాటించాలంటే ఒకేసారి పాటించాలా, ఒకదాని తరువాత మరొకటి పాటించాలా? ఒకదాని తరువాత ఒకటి పాటించాలని కృష్ణపరమాత్మ చెప్పాడు. దాన్ని **క్రమసముచ్చయం** అంటారు. ఒకదాని తరువాత ఒకటి పాటించాలంటే ఏది ముందు, ఏది వెనుక? జ్ఞానయోగంతో మొదలుపెట్టి, కర్మయోగానికి రావచ్చా? అలా కుదరదు. ముందు కర్మయోగం పాటించాక, జ్ఞానయోగానికి రావాలి. ఎందుకు?

కర్మయోగం పాటించి, చిత్తశుద్ధి పొంది; జ్ఞానయోగానికి వచ్చి, జ్ఞానం పొంది; మోక్షాన్ని పొందాలి. ఇదీ వరుస.

అంటే కర్మయోగి శాస్త్రాన్ని అస్సలు నేర్చుకోకూడదని కాదు అర్థం. అతను గీతాక్లాసులకు వెళ్ళవచ్చు. కాకపోతే కర్మయోగికి కర్మ ప్రధానంగా ఉంటుంది. అలాగే జ్ఞానయోగికి జ్ఞానం ప్రధానంగా ఉంటుంది.

కర్మయోగాన్ని మూడవ అధ్యాయంలో వివరంగా చర్చించాడు. ఇక్కడ దాన్ని టూకీగా చెప్పాడు.

కర్మయోగం = సరియైన కర్మ + సరియైన దృక్పథం

సరియైన కర్మ – సరియైన కర్మ కిందికి నిష్కామకర్మలు లేదా సాత్త్విక కర్మలు వస్తాయి. ఇందులో ఎక్కువమంది మేలు పొందుతారు. రెండవరకం కర్మలు సకామకర్మలు లేదా రాజసిక కర్మలు. ఇందులో లాభం పొందేవారు తక్కువ వుంటారు. నేను, మహా అయితే నా కుటుంబం బాగు పడుతుంది. మూడవరకం కర్మలు నిషిద్ధకర్మలు లేదా తామస కర్మలు. ఇందులో నేను బాగా లాభం పొందుతాను కాని ఎదుటివారికి హాని చేస్తాయి ఆ కర్మలు. ఇవి ఆధ్యాత్మిక చింతనకు తోడ్పడకపోగా, ఇవి పాటిస్తే నన్ను ఇంకా కిందికి లాగుతాయి. అందువల్ల కర్మయోగి ఎక్కువగా సాత్త్వికకర్మలను, కొంచెం తక్కువగా రాజసికకర్మలను చేయాలి. తామసికకర్మలను కుదిరితే పూర్తిగా మానేయాలి, కనీసం చాలా తక్కువ చేయాలి.

సరియైన దృక్పథం – ఇందులో రెండు దశలున్నాయి.

ఈశ్వరార్పణ భావన– ఈశ్వరార్పణభావనతో కర్మలు చేయాలి.

బ్రహ్మణ్యాధాయ కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా కరోతి యః ।
లిప్యతే న స పాపేన పద్మపత్రమివాంభసా ॥ – 5.10

ఈ అధ్యాయంలో చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకమిది. దీన్ని శంకరులవారు తరచు ఉటంకిస్తూ వుంటారు. సాత్త్విక, రాజస, తామస కర్మల్లో ఏ కర్మను చేసినా కూడా ఆ కర్మను ఈశ్వరునికి అర్పించాలి. తామసకర్మను వీలున్నంతవరకూ మానాలని చూశాము. కాని ఒకవేళ చేయాల్సి వచ్చినా, దాన్ని భగవంతునికి అర్పిస్తే, ఏదో ఒక శుభముహూర్తాన వారు ఆ తామసకర్మలు చేయకుండా ఉండేలా భగవంతుడే వారి బుద్ధిని మారుస్తాడు.

అందువల్ల శంకరుల వారు 18వ అధ్యాయంలో ఒకచోట ఇలా చెబుతారు – ఒకవేళ నిషిద్ధ కర్మలను చేయాల్సివచ్చినా దాన్ని భగవంతునికి అర్పించి చేస్తే, ఆ నిషిద్ధకర్మను చేయాల్సిన అవసరం లేకుండా భగవంతుడే చూసుకుంటాడు. దేవునితో అనుసంధానం చేస్తే, దేవుడు మన బుద్ధిని మార్చగలడు. అందువల్ల కర్మలను ఈశ్వరార్పణభావనతో చేయాలి.

ఈశ్వరప్రసాద బుద్ధి – మనం చేసే సాత్త్విక, రాజస, తామస కర్మలకు ఏ ఫలం వచ్చినా కూడా దాన్ని ఈశ్వరప్రసాద బుద్ధితో స్వీకరించాలి. ఎందుకంటే మన జీవితంలో మనం పొందే ప్రతి అనుభవం కూడా మనం చేసుకున్న కర్మల ఫలితమే అని కర్మసిద్ధాంతం చెబుతుంది. ఒక్కోసారి మనం చాలా బాధలు పడుతుంటాము; వెనక్కి తరచి చూసుకుంటే, మనమేమీ పాప కర్మలు చేసివుండము. అప్పుడు మనకు సందేహం వస్తుంది. నేను తెలిసి తెలిసి ఎవరికీ పాపం చేయలేదు, నాకు ఎందుకు ఈ కష్టమొచ్చింది అని. దీనికి జవాబు – మనం అనుభవించే ఫలం మనం చేసుకున్న కర్మఫలం అన్నమాట అక్షరాలా నిజమే. కాకపోతే ఆ పాపకర్మ ఈ జన్మలోనిదే కానవసరం లేదు, మనం ఎన్నో జన్మలుగా సంచితకర్మలుగా మోసుకొస్తున్న పాపకర్మఫలాన్ని ఇప్పుడు మనం మంచివారిమైనా కూడా అనుభవిస్తున్నాము.

పూర్వజన్మ కర్మలు మనకు తెలియవు, ఈ జన్మలో చేసిన కర్మలు గుర్తుండవు కాని కర్మఫలదాత అయిన ఈశ్వరునికి తెలుసు. అందువల్ల మనకు ఏది జరిగినా, అది మనకు నచ్చనిది కాకపోవచ్చేమో కాని మనకు కానిది మాత్రం కాదు. అందువల్ల భగవంతుణ్ణి 'నాకే ఎందుకు?' ప్రశ్న ఎన్నడూ వేయకూడదు. అలా అడిగితే భగవంతుణ్ణి పరోక్షంగా పక్షపాతవైఖరి ఉందని నిందించినట్టు అవుతుంది. అందువల్ల 'నాకే ఎందుకు?' అని అడగకుండా, 'ఓ దేవా, నేను అనుభవిస్తున్నది నేను చేసుకున్న కర్మల ఫలితం అని నాకు తెలుసు. వీటిని భరించి, వీటినుంచి నేను విలువైన పాఠాలను నేర్చుకునే శక్తిని నాకు ప్రసాదించు,' అని ప్రార్థించాలి. అంటే తామరాకుమీద నీటిబొట్టులా ఉండగలగాలి. **కర్మయోగం = సరియైన కర్మ + సరియైన దృక్పథం**

ఇలా కర్మయోగం పాటించటంవల్ల కలిగే ఫలమేమిటి? దాని ఫలం చిత్తశుద్ధి కలుగుతుంది; ప్రాపంచిక సుఖాలమీద కోరిక తగ్గి, ఆధ్యాత్మిక చింతన పెరుగుతుంది. గీతమీద, శాస్త్రంమీద శ్రద్ధ పెరుగుతుంది. ఏదో ఆషామాషీగా నేర్చుకోకుండా మనస్ఫూర్తిగా, తపనతో నేర్చుకుంటాము. ఈ కర్మయోగాన్ని సన్న్యాసీ పాటించాలి, గృహస్థూ పాటించాలి. కాకపోతే వారు చేసే కర్మలు భిన్నంగా ఉంటాయి. కర్మయోగ దశలను కూడా కృష్ణపరమాత్మ వివరించాడు.

బి). జ్ఞానయోగ సాధన – శ్లోకాలు 13–21: జ్ఞానయోగానికి అందరూ వచ్చి తీరాలి. కొంతమంది జ్ఞానయోగం బాగుండదు, భక్తియోగంలో ఆర్ద్రత ఉంటుంది. భక్తిలో కన్నీరు కారుస్తాము అనుకుంటారు. ఇవన్నీ అపోహలు. జ్ఞానయోగం గురించి ఏడవ అధ్యాయంనుంచి వివరంగా చూస్తాము. అప్పుడు జ్ఞానయోగం, భక్తియోగాల గురించి చూద్దాము. ఇప్పుడు తెలుసుకోవాల్సిన అంశం గృహస్థు కాని, సన్న్యాసి కాని జ్ఞానయోగానికి వచ్చితీరాలి.

జ్ఞానయోగం – జ్ఞానయోగం అంటే ఏమిటి? జ్ఞానయోగం అంటే వేదాంతవిచారణ. దాన్ని వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనల ద్వారా చేస్తాము.

శ్రవణం – ఒక క్రమపద్ధతిలో క్రమం తప్పకుండా కొన్ని సంవత్సరాల పాటు ఒక సమర్థవంతమైన గురువు వద్ద శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేయాలి. ఇందులో ప్రతి ఒక్క పదమూ ముఖ్యమే. ఒక క్రమపద్ధతిలో అంటే గీతలో ఒక అధ్యాయం తరువాత ఒక అధ్యాయాన్ని వరుసగా నేర్చుకోవాలి. ఎప్పుడో 1955లో 17వ అధ్యాయం ప్రసంగం విన్నాను, 1982లో మూడవ అధ్యాయం ప్రసంగం విన్నాను అంటే కుదరదు. ఒక వరుసక్రమంలో చదవాలి.

క్రమం తప్పకుండా, అంటే ఒక పద్ధతిలో నేర్చుకోవాలి. ప్రతి ఆదివారం గీతాబోధ ఉంటే ప్రతి ఆదివారమూ మానకుండా వెళ్ళాలి. కొన్ని సంవత్సరాలు అలా నేర్చుకోవాలి. ఎందుకంటే వేదాంతం అర్థం చేసుకోవటం, చేసుకున్నా దాన్ని జీర్ణించుకోవటం చాలా కష్టం.

ఒక సమర్థవంతమైన గురువు వద్ద నేర్చుకోవాలి. ఒకటే గురువు దగ్గర నేర్చుకుంటే మంచిది. తక్కిన గురువులు బాగా చెప్పరని కాదు, కాని ఒక్కొక్క గురువు ఒక్కొక్క పద్ధతిలో చెబుతారు. ఆ గురువు వాడే పదాలు కూడా వేరేగా ఉంటాయి.

శాస్త్రాన్ని నేర్చుకోవాలి. శాస్త్రం అంటే మళ్ళీ ధర్మశాస్త్రం కాదు; పురాణాలు కూడా కావు. రామాయణం ధర్మశాస్త్రం కిందకు వస్తుంది. రామాయణంలో ఆత్మ జ్ఞానబోధ రాదు. అందువల్ల వేదాంతశాస్త్రవిచారణ చెయ్యాలి.

అలా చేయటంవల్ల కలిగే జ్ఞానం ఏమిటి?

ఆత్మజ్ఞానం – నా అసలు స్వరూపం గురించి చెబుతుంది. ఆత్మ అంటే చైతన్యస్వరూపం అని రెండవ అధ్యాయంలో చూశాము. చైతన్యం లక్షణాలు చాలాసార్లు చూశాము.

- చైతన్యం శరీరంలో ఒకభాగం కాని, ఒక లక్షణం కాని, దాన్నుంచి ఉత్పత్తి చెందింది కానీ కాదు.
- చైతన్యం స్వతంత్ర వస్తువు. అది శరీరం అంతటా వ్యాపించి, శరీరాన్ని చైతన్యవంతం చేస్తుంది.
- చైతన్యం శరీరం సరిహద్దులకే పరిమితమవలేదు.
- చైతన్యం శరీరం పడిపోయినా ఉంటుంది.
- చైతన్యం సర్వవ్యాపకమైనా శరీరం అనే మాధ్యమం లేక తెలియదు, అంతమాత్రాన చైతన్యం లేనట్టు కాదు.

చైతన్యం సర్వవ్యాపకం అని చూశాము కదా. కృష్ణపరమాత్మ చైతన్యం, ఆకాశంలా సర్వవ్యాపకమనీ, అందువల్ల ఆకాశంలా కర్మలు చేయదనీ చెప్పాడు.

నవద్వారే పురే దేహీ నైవ కుర్వన్ న కారయన్।। – 5.13
న కర్తృత్వం న కర్మాణి లోకస్య సృజతి ప్రభుః। – 5.14

ఆకాశం సమక్షంలో పనులు అయినట్టుగా, చైతన్యం సమక్షంలో పనులు అవుతాయి కాని చైతన్యం తను చెయ్యదు, ఇంకొకరిచేత చేయించదు. దీనికి ఇంకో ఉదాహరణ కాంతి. కాంతి సమక్షంలో చేయి కదులుతుంది కాని కాంతి కదలదు, కర్మ చేయదు.

చైతన్యం అకర్త కాబట్టి అభోక్త కూడా. కర్మ చేయదు కాబట్టి కర్మ చేయటంవల్ల కలిగే పుణ్యపాపాలు చైతన్యానికి అంటవు.

న కర్మఫలసంయోగం స్వభావస్తు ప్రవర్తతే।। – 5.14
నాదత్తే కశ్యచిత్పాపం న చైవ సుకృతం విభుః। – 5.15

నాకు పుణ్యమూ లేదు, పాపమూ లేదు. ఆత్మ చైతన్యమైన నేను పుణ్యపాపాలకు అతీతం.

కాంతి–చేయి ఉదాహరణలో మూడు దశలు చూస్తాము.

ఎ). ఇక్కడేముంది అంటే ముందు చేయి ఉందని చెబుతాము.

బి). చేతితో పాటు చేతిని ప్రకాశింపచేసే కాంతి ఉంది అంటాము.

సి). చేయి ఉన్నా లేకపోయినా కాంతి ఉంది అంటాము.

ఇదే సూత్రాన్ని శరీరం–ఆత్మకు వర్తించి చూద్దాము.

ఎ). నేనెవరు అంటే శరీరం అంటాము.
బి). శరీరంలో ఆత్మ ఉంది. అది శరీరాన్ని ప్రకాశింప జేస్తుంది అంటాము.
సి). శరీరం ఉన్నా లేకపోయినా ఆత్మ ఉంటుంది అంటాము.

ఈ మూడు దశలూ కలిపి ఆత్మజ్ఞానంలో మొదటిదశగా చెప్పవచ్చు. ఆత్మజ్ఞానంలో మూడు దశలున్నాయి. అవి– 1) శరీరంలో ఆత్మ ఉంది. 2) నేను శరీరం కాదు, ఆత్మను. 3) (తరువాత చూస్తాము).

అందువల్ల శరీరంలో ఆత్మ ఉంది అని నేర్చుకుంటే, జ్ఞానం పూర్తి అవదు. నేను ఆత్మను అని అర్థం చేసుకోవాలి. నేనెవరు అంటే నేను ఫలానా, నా వయస్సు ఇంత, నా తండ్రిపేరు ఇది, అంటూ బోలెడు వివరాలు ఇస్తాము.

ఇప్పుడు ఆత్మజ్ఞానం పొందాక, నేనెవరు అనే ప్రశ్నకు నేను శరీరం అనకుండా, **నేను శరీరం అంతటా ఉన్న ఆత్మను** అని చెప్పగలగాలి. శరీరానికి రాకపోకలు ఉన్నాయి; నేను ఈ ప్రపంచంలో వ్యవహారాలు నడపటానికి దేవుడు తాత్కాలికంగా నాకు ఇచ్చిన కానుక ఈ శరీరం. ఆత్మజ్ఞానం అంటే ఏమిటి?

నేను శరీరాన్ని కాదు. నేను శరీరంలో ఉన్న ఆత్మను. దీనివల్ల కలిగే ఫలమేమిటి? సమత్వం ఏర్పడుతుంది అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నేను ఎప్పుడైతే ఆత్మను అని అర్థం చేసుకుంటానో, అప్పుడే ఎదుటివారిని కూడా ఆత్మగా చూస్తాను. ఇద్దరమూ ఆత్మ అంటే, మా మధ్య ఏమీ భేదం లేదు.

విద్యావినయసంపన్నే బ్రాహ్మణే గవి హస్తిని ।
శుని చైవ శ్వపాకే చ పండితాః సమదర్శినః ॥ – 5.18

ఈ సర్వత్ర సమదర్శనం ఆత్మజ్ఞానం పొందితేనే చేయగలము. లేకపోతే అది పైపై మాటలే అవుతాయి కాని హృదయపూర్వకంగా రాదు. అందరూ ఒకటే అంటాము, మళ్ళీ హత్యలు జరుగుతూనే ఉంటాయి.

ఇంకొక లాభం – **మృత్యుభయం పోతుంది**. నేను శరీరం అనుకుని, శరీరంతో మమేకం చెందినన్నాళ్ళూ నాకు మృత్యుభయం ఉంటుంది. ఎప్పుడైతే నేను శాశ్వతమైన ఆత్మను, ఈ శరీరం నాకొక తాత్కాలిక వేషమని అర్థం చేసుకుంటానో, అప్పుడే మృత్యుభయం పోతుంది. శరీరం అన్నాక చావు, పుట్టుకలు ఉంటాయి అని తెలుస్తుంది. అలా జ్ఞానం సంసారంనుంచి విడుదల చేస్తుంది.

3.జ్ఞానసాధన, ఫలం – శ్లోకాలు 22–26: జ్ఞానయోగ ఫలాలు మూడని వివరించాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి– వైరాగ్యం, జీవన్ముక్తి, విదేహముక్తి.

వైరాగ్యం – ఆధ్యాత్మిక సాధనలు ఎన్నో ఉన్నాయి కాని ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ ఒక విలువను స్తుతించాడు. అది వైరాగ్యం.

సర్వం పరవశం దుఃఖం సర్వమ్ ఆత్మవశం సుఖమ్

బాహ్యవస్తువులమీద నా ఆనందంకోసం ఆధారపడితే, అవి ఆనందాన్ని ఇవ్వవు. బాహ్యవస్తువులేవీ నా అధీనంలో లేవు. వాతావరణం, దేశం, ప్రభుత్వం, మనుష్యులు, పరిస్థితులు ఏవీ నా అధీనంలో ఉండవు. నా భార్య, పిల్లలే నా మాట వింటారన్న నమ్మకం లేదు. అందువల్ల బాహ్యవస్తువుల్లో ఆనందం ఉందనుకుని వాటి వెంట పరుగులు తీస్తే లాభం లేదు. దయానంద స్వామీజీ ఈ విషయాన్ని అద్భుతంగా చెబుతారు –

సమస్య నువ్వే, పరిష్కారమూ నువ్వే

అశాశ్వతమైన విషయాలమీద, శాశ్వతమైన ఆనందంకోసం ఆధారపడతాను. దానికి జవాబు ఏమిటి? ఆధారపడటంనుంచి స్వేచ్ఛ వైపుకు ప్రయాణించాలి.

న ప్రహృష్యేత్ ప్రియం ప్రాప్య నోద్విజేత్ ప్రాప్య చాప్రియమ్ ।
స్థిరబుద్ధిరసమ్మూఢో బ్రహ్మవిద్బ్రహ్మణి స్థితః ॥ – 5.20

నా శాంతి, నా తృప్తి, నా పూర్ణత్వంకోసం నామీదే ఆధారపడాలి. నామీద అంటే అనాత్మ అయిన నామీద కాదు; ఆత్మ అయిన నామీద.

యస్త్వాత్మరతిరేవ స్యాత్ ఆత్మతృప్తశ్చ మానవః ।
ఆత్మన్యేవ చ సంతుష్టః తస్య కార్యం న విద్యతే ॥ – 3.17

మనుష్యులు నా చుట్టూ ఉన్నా ఆనందమే, లేకపోయినా ఆనందమే. వారిమీద మానసికంగా ఆధారపడను. ఇది వైరాగ్యం.

జీవన్ముక్తి – జీవన్ముక్తి అంటే అంతర స్వేచ్ఛ. అది కూడా ఇక్కడే, ఇప్పుడే. ఎందుకు ఆంతర స్వేచ్ఛ అంటున్నాము? బాహ్యంగా స్వేచ్ఛ కుదరదు. బాహ్యంగా ప్రపంచంలో ఉన్న నియమాలు, నిబంధనలు పాటించితీరాలి. కారు నడుపుతుంటే, నేను జీవన్ముక్తుడను, నా ఇష్టం వచ్చినట్టు వెళతాను అనలేము. ట్రాఫిక్ నియమాలు పాటించితీరాలి. అందువల్ల శారీరకంగా, బాహ్యంగా ఆధారపడక తప్పదు కాని, ఆంతరంగా అన్ని రకాల బంధాలనుంచి విముక్తి కలుగుతుంది. అప్పుడు స్థితప్రజ్ఞుడవుతాను.

వీతరాగభయక్రోధః స్థితధీర్మునిరుచ్యతే – 2.56

ఇది జీవన్ముక్తి.

విదేహముక్తి – జ్ఞాని జీవన్ముక్తి పొంది, అలా ఎన్నాళ్ళు ఉంటాడు? అతని ప్రారబ్ధకర్మ ముగిసే వరకు, అతని శరీరం ఉంటుంది. జ్ఞాని అది కూడా అనుకోడు. ఎందుకంటే, అతను ఇంక శరీరంతో మమేకం చెందడు. తక్కినవారు అంటారు – ప్రారబ్ధకర్మ ఉన్నవరకూ జీవిస్తాడని. ప్రారబ్ధకర్మ ఉన్నంతవరకూ జీవిస్తాడు, అది ముగిశాక, ఈ శరీరం రాలిపోతుంది. దాన్ని విదేహ ముక్తి అంటారు. కృష్ణపరమాత్మ దాన్ని **బ్రహ్మనిర్వాణమ్** అన్నాడు.

లభంతే బ్రహ్మనిర్వాణమ్ ఋషయః క్షీణకల్మషాః – 5.25

జ్ఞానఫలం మూడుగా చూశాము. వైరాగ్యం, జీవన్ముక్తి, విదేహముక్తి. ఇక్కడితో ఐదవ అధ్యాయంలోని ముఖ్యబోధ ముగిసింది.

4. **ధ్యానం శ్లోకాలు 27-29**– చివరి మూడు శ్లోకాల్లో ధ్యానం అంశాన్ని ప్రవేశపెట్టాడు కృష్ణపరమాత్మ. ధ్యానం చేసేముందు పాటించాల్సిన విషయాలు, ధ్యానం చేసే పద్ధతి, ధ్యానఫలం – ఈ మూడూ ఇక్కడ టూకీగా చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. దీన్ని తర్వాత వచ్చే అధ్యాయంలో వివరిస్తాడు. అందువల్ల వీటిని ధ్యానబీజశ్లోకాలు అంటారు.

ఈ అధ్యాయాన్ని సన్న్యాసయోగం లేదా కర్మసన్న్యాసయోగం అంటారు. సన్న్యాసం అంటే ఏమిటో అర్జునునికి వివరించాడు కృష్ణపరమాత్మ. బాహ్యసన్న్యాసం ముఖ్యం కాదు; ఆంతర సన్న్యాసమే అసలు సన్న్యాసం. బాహ్యసన్న్యాసం తీసుకుతీరాలని లేదు; కాని ఆంతరసన్న్యాసం పొంది తీరాలి.

ఒక్క క్షణం వేదాంతశ్రవణం చేస్తేనే చాలు –

ఈ భూమండలంమీద ఉన్న అన్ని తీర్థాలలో స్నానం చేయటంవల్ల లభించిన పుణ్యం,
ముక్కోటి దేవతలు ఒక్కసారిగా వచ్చి అనుగ్రహించిన పుణ్యం,
అందరి పితృదేవతలకు శ్రాద్ధం ద్వారా వచ్చే పుణ్యం,
ఈ సమస్త భూమండలాన్ని దానం చేస్తే వచ్చే పుణ్యం,
ఈ భూమండలంలో ఉన్న అన్ని యాగాలు, యజ్ఞాలు చేయటంవల్ల వచ్చే పుణ్యం,
ఒక్క నిముషం కాదు, **ఒక్క క్షణం వేదాంతశ్రవణం చేస్తేనే చాలు** ఈ అయిదు
పుణ్యాలు కలిపి చేసినంత పుణ్యం వస్తుంది.

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

అథ షష్ఠోఽ ధ్యాయః - ఆత్మసంయమయోగః

(ఆరవ అధ్యాయము - ఆత్మసంయమయోగము)

ఆరవ అధ్యాయమును ధ్యానయోగము అనీ ఆత్మసంయమయోగము అనీ అంటారు. ఆత్మసంయమం అన్నా కూడా ధ్యానమే. అందువల్ల ఆరవ అధ్యాయం ఒక ముఖ్యమైన ఆధ్యాత్మసాధన అయిన ధ్యానం గురించి చాలా విపులంగా, కూలంకషంగా చర్చిస్తుంది.

అధ్యాయంలోకి అడుగుపెట్టే ముందు, శాస్త్రం ధ్యానం గురించి చెప్పిన కొన్ని ప్రాథమిక సూత్రాలను చూద్దాము. ఎందుకంటే భగవద్గీత ఉపనిషత్తుల సారం కాబట్టి, ఆధ్యాత్మిక సాధనలో ధ్యానం ఎలా తోడ్పడుతుందో తెలుసుకోవాలి. ధ్యానం ఎలా తోడ్పడుతుందో తెలుసుకునేముందు ధ్యానం ఏ విషయాలకోసం చేయకూడదో తెలుసుకోవాలి. ఎందుకంటే ధ్యానం గురించి చాలా అపోహలున్నాయి. అందువల్ల ముందు ఆ అపోహలను తొలగిద్దాము.

1. **ధ్యానం మోక్షమార్గం కాదు** – మోక్షం పొందటానికి ధ్యానం చేయమని చెప్పదు శాస్త్రం. ఎందుకంటే శాస్త్రం ప్రకారం మోక్షం సాధ్యవస్తువు కాదు, సిద్ధవస్తువు. మనం ముందే ముక్తపురుషులం. నాలుగు పురుషార్థాలలో మోక్షం ఒకటిగా ఇవ్వబడింది కదా అని అడగవచ్చు. మోక్షం పొందాల్సిన మార్గం కాదు, ముందే ముక్తపురుషులమని అర్థం చేసుకోవటానికి తోడ్పడుతుంది. ఉపనిషత్తులు స్పష్టంగా చెబుతున్నాయి, జ్ఞానమే మోక్షమార్గం అని.

ఆ మాటకొస్తే జ్ఞానం కూడా మోక్షమార్గం కాదు. జ్ఞానం మోక్షం స్వతఃసిద్ధమని, మనం ముందే ముక్తపురుషులమనే సత్యాన్ని వెల్లడిచేస్తుంది.

త్వమేవ విద్వాన్ అమృత ఇహ భవతి

అంతే కాదు, జ్ఞానంవల్లనే మోక్షం అంటుంది. ఎక్కడా ధ్యానంవల్ల మోక్షం వస్తుంది అనలేదు.

జ్ఞానాత్ ఏవ తు కైవల్యమ్

2. **ధ్యానం జ్ఞానప్రమాణం కాదు** – ధ్యానంవల్ల జ్ఞానం రాదు. శాస్త్రాలు జ్ఞానం పొందటానికి ఆరు ప్రమాణాలు ఉన్నాయని ఘోషిస్తాయి. అవి ప్రత్యక్షప్రమాణం, అనుమానప్రమాణం, ఉపమానప్రమాణం, అర్థాపత్తిప్రమాణం, అనుపలబ్ధిప్రమాణం, శాస్త్రప్రమాణం. ఈ ఆరింటిలో ధ్యానం లేదు. అందువల్ల ధ్యానం జ్ఞానప్రమాణం కాదు. జ్ఞానం అంటే లౌకిక జ్ఞానం, ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం రెండూ వస్తాయి. అందువల్ల ఏ జ్ఞానాన్ని కూడా ధ్యానంవల్ల పొందలేము.

3. **ధ్యానం సిద్ధులు పొందటానికి కాదు** – ఆధ్యాత్మసాధనకి, సిద్ధులు పొందటానికి ధ్యానం చేయమని చెప్పదు శాస్త్రం. ఎందుకు? ఏ అనుభవమైనా సరే, అది బాహ్యప్రపంచానికి సంబంధించినది, దానికి పరిమితి

ఉంటుంది. అనుభవం అంటేనే దానికి కాలపరిమితి ఉంటుంది; అలా కాలపరిమితి ఉన్న అనుభవం కాలపరిమితి ఉన్న బాహ్యప్రపంచానికే చెందుతుంది. మామూలు అనుభవాలు మామూలు బాహ్యప్రపంచానికి చెందితే, అసాధారణ అనుభవాలు అసాధారణ ప్రపంచానికి చెందుతాయి. సిద్ధులు అంతే! సిద్ధులు సిద్ధప్రపంచానికి చెందుతాయి. అనుభవించే వ్యక్తి, అనుభవించబడే మహిమ కాలేదు! అనుభవించే సబ్జెక్ట్, సాధారణ లేదా అసాధారణ అనుభవాల ఆబ్జెక్ట్ ఎన్నటికీ కాలేదు.

ఇక్కడ ఒక విషయం జాగ్రత్తగా గమనించాలి. సిద్ధులు, మహిమలు పొందలేరని కాని, అవి లేవని కాని అనటం లేదు మనం. కాని అవి బాహ్యప్రపంచానికి చెందినవి అవుతాయి. అంటే ఆబ్జెక్టుకు చెందుతాయి కాని సబ్జెక్టుకు, అంటే నాకు, చెందవు. అందువల్ల అవి ఆత్మజ్ఞానంలోకి రావు. ఆత్మజ్ఞానంలోకి రావు కాబట్టి, ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానంలోకి రావు. ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానంలోకి రావంటే, లౌకిక జ్ఞానంలోకి వస్తాయి.

లౌకిక జ్ఞానంలోకి వస్తే అవి మోక్షాన్ని ఇవ్వలేవు. అందువల్ల మోక్షం కోరే వ్యక్తి సిద్ధుల వెంట పడకూడదు, పడలేడు. ఎందుకంటే ఆ సిద్ధులతో మురిసిపోయాడంటే, బాహ్య ప్రపంచంలోనే ఉండిపోతాడు; పరిమితి ఉన్న ప్రపంచంలోనే ఉండిపోతాడు; అనాత్మతోనే మమేకం చెందుతాడు; సంసారిగానే కొనసాగుతాడు.

గౌడపాదాచార్యులు శంకరులవారి గురువుకు గురువులు. గౌడపాదాచార్యులు, మాండూక్య ఉపనిషత్తులో సిద్ధుల గురించి ప్రస్తావిస్తూ, ఒకవేళ అలాంటి సిద్ధులు వస్తే వాటిని ఆబ్జెక్టులుగా తిరస్కరించమంటారు. ఎందుకంటే అవి అనాత్మ కిందకు వస్తాయి; అవి ఆత్మకు చెందవు.

న ఆస్వాదయేత్ సుఖం తత్ర నిస్సంగః ప్రజ్ఞయా భవేత్

ఇలాంటి సిద్ధులు కలిగితే, మనమొక ప్రశ్న వేసుకోవాలి. ఇది సబ్జెక్టా, ఆబ్జెక్టా? అనుభవం వచ్చింది, అనుభవం వెళ్ళింది అంటేనే అది బాహ్యప్రపంచానికి చెందినదని తెలుస్తోంది. అనుభవించే వ్యక్తికి రాకపోకలు లేవు. అందువల్ల ఆత్మ, మహిమలతో కూడిన అనుభవం కాదు, ఆత్మ అలాంటి అనేక సాధారణ, అసాధారణ అనుభవాల వెనక ఉంది. ఆత్మజ్ఞానం కోరే వ్యక్తి, ఆత్మ గురించి తెలుసుకోవాలి కాని, అలాంటి అనుభవాలమీద శ్రద్ధ చూపకూడదు. అందువల్ల ధ్యానం సిద్ధులు పొందటానికి కాదు.

ధ్యానం మోక్షమార్గం కాదు; ధ్యానం జ్ఞాన ప్రమాణం కాదు; ధ్యానం సిద్ధులు పొందటానికి కాదు. ధ్యానం ఈ మూడూ పొందటానికి కాకపోతే– మరి ఎందుకు? ధ్యానానికి రెండు పాత్రలున్నాయి. అవి జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తి, నిదిధ్యాసనం. వాటిని ఉపాసనా ధ్యానం, నిదిధ్యాసన ధ్యానం అంటారు.

ఉపాసనా ధ్యానం – జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తి: ధ్యానం మనస్సును ఆధ్యాత్మిక సాధనకు సిద్ధం చేస్తుంది; మనస్సును శుద్ధి చేస్తుంది; ఏకాగ్రతను పెంపొందిస్తుంది. నేలలో విత్తనం నాటే ముందు, నేలను చదును చేసి, నీరు పోసి, అవసరమైతే ఎరువులు వేసి, దాన్ని సిద్ధం చేస్తారు. అలా ధ్యానం జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తికి మనస్సును సిద్ధం చేస్తుంది.

ధ్యానం ఒక్కటే మనస్సును సిద్ధం చేస్తుంది అనటం లేదు. మనస్సును సిద్ధం చేసే మార్గాలు అనేకం ఉన్నాయి. అందులో ధ్యానమార్గం ఒకటి. సిద్ధం చేసే ధ్యానాన్ని **ఉపాసనా ధ్యానం** అంటారు.

సిద్ధం చేసే ధ్యానం జ్ఞానం ముందు రావాలా, తరువాత రావాలా? సిద్ధం చేయటం అన్న పదంలోనే ఉంది, అది జ్ఞానం ముందు రావాలి. అన్నం తినేముందు చేతులు, కంచం శుభ్రం చేసుకున్నట్టుగా, జ్ఞానం పొందేముందు మనస్సును సిద్ధం చేస్తుంది. మనస్సును సిద్ధం చేశాక, జ్ఞానం పొందాలి. జ్ఞానం ఎలా పొందాలి? ధ్యానం ద్వారానా? ధ్యానం జ్ఞానాన్నివ్వదని ఇంతకు ముందే చూశాము. అది ప్రమాణం కూడా కాదని చూశాము.

మనం చాలాసార్లు చూశాము, లోకాన్నంతా చూసేకళ్ళను మనం ప్రత్యక్షంగా చూడలేము. టెలిస్కోప్, మైక్రోస్కోప్‌ల ద్వారా కూడా చూడలేము. దానికి ఒకటే మార్గముంది. అది అద్దం. కళ్ళను చూడటానికి 12 సంవత్సరాలు ప్రయత్నించినా, 12000 సంవత్సరాలు ప్రయత్నించినా చూసుకోలేము. అద్దం ఒకటే దానికి మార్గం. అలాగే ఆత్మ గురించి తెలుసుకోవాలంటే ఎన్ని సంవత్సరాలు ధ్యానంలో కూర్చున్నా జ్ఞానం పొందలేము. కంటికి అద్దం వాడినట్టుగా, ఆత్మకు **శబ్దప్రమాణం** వాడాలి. దీన్నే శాస్త్రప్రమాణం అనీ, ఉపదేశప్రమాణం అనీ అంటారు.

అద్దం ఉండగానే సరిపోదు, దాన్ని సరిగ్గా వాడటం కూడా తెలియాలి. అలాగే శాస్త్రం ఉండగానే సరిపోదు. దాన్ని సరిగ్గా వాడటం కూడా తెలియాలి.

తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయా ।

ఉపదేక్ష్యంతి తే జ్ఞానం జ్ఞానినస్తత్త్వదర్శినః ॥ – 4.34

శాస్త్రాన్ని శ్రవణమననాల ద్వారా నేర్చుకోవాలి. శ్రవణ, మననాలను వేదాంతవిచారణ అనీ, జ్ఞానయోగం అనీ, ఆధ్యాత్మయోగం అనీ, బ్రహ్మజిజ్ఞాస అనీ అంటారు. శ్రవణ, మననాల నిర్వచనం అంతకుముందు కూడా చూశాము.

శ్రవణం – ఒక క్రమపద్ధతిలో, క్రమం తప్పకుండా, కొన్ని సంవత్సరాలపాటు ఒక సమర్థవంతమైన గురువు వద్ద శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేయాలి. అలా చేస్తే ఆత్మజ్ఞానం కలుగుతుంది. అద్దంలో చూస్తే కళ్ళు కనిపించినట్టుగా వేదాంతశ్రవణం చేస్తే ఆత్మజ్ఞానం కలుగుతుంది.

మననం – ఈ దశలో శిష్యుడు తనకు కలిగిన సంశయాలను తీర్చుకోవాలి. శ్రవణం దశలో గురువు చెప్పింది శ్రద్ధగా వినాలి. ప్రశ్నలు అడగకూడదు. సందేహాలు కలిగితే అవి రాసి పక్కన పెట్టుకోవాలి. మననం దశలో తోటి విద్యార్థిని అడిగో, గురువును అడిగో సందేహాలు తీర్చుకోవాలి. గురువుమీద గౌరవం ఉన్నా, కొన్ని విషయాలు వెంటనే స్వీకరించలేము. అవి గురువును తరువాత అడిగి తెలుసుకోవాలి. గురువు సంతోషంగా ఆ సందేహాలను తీరుస్తాడు.

జీవితంలో మనం వేటికోసం వెతుకుతున్నామో అవన్నీ 'నువ్వే' అంటుంది శాస్త్రం. శాంతికోసం వెతికితే, నువ్వే శాంతికి ప్రతీకవు అంటుంది. నాకు పూర్ణత్వం కావాలంటే నువ్వు పూర్ణుడివి అంటుంది. సత్యంకోసం అన్వేషిస్తే

నువ్వే సత్యం అంటుంది. పైగా చూసే నువ్వు సత్యం, నువ్వు చూస్తున్నది మిథ్య అంటుంది. ఆ విధంగా మనకు సంశయసహిత జ్ఞానం కలుగుతుంది. అలా సంశయాలతో కూడిన జ్ఞానం ఉన్నా లేనట్టే అవుతుంది.

ఒక వైరు ఒకచోట వేలాడుతుంటే, అది లైవ్ వైరా అని ఎవరినన్నా అడిగితే, 99% లైవ్ వైరు కాదు అని అతనంటే, దాన్ని ముట్టుకోవటానికి సాహసిస్తామా? అంటే అతని జ్ఞానం సంశయసహిత జ్ఞానం. అది లాభం లేదు. మననం దశ నిశ్చయజ్ఞానాన్ని లేదా సంశయరహిత జ్ఞానాన్ని కలుగజేస్తుంది.

ఆచార్యాత్ పాదమ్ ఆదత్తే పాదం శిష్యః స్వమేధయా
పాదం స బ్రహ్మచారిభ్యః పాదం కాలక్రమేణ చ

మనం పొందే జ్ఞానంలో ఒకవంతు ఆచార్యునినుంచి నేర్చుకుంటే, రెండవవంతు మన మేధస్సు ద్వారా పొందితే, మూడవవంతు తోటి విద్యార్థుల ద్వారా నేర్చుకుంటే, నాల్గవవంతు కాలక్రమేణా వస్తుందని అర్థం.

అలా మననం దృఢజ్ఞానాన్ని బుద్ధిలో కలుగజేస్తుంది. **మనసి వేద ఆప్తవ్యం**. బుద్ధి ద్వారానే జ్ఞానం పొందగలము; శరీరం జ్ఞానం పొందలేదు; ఆత్మజ్ఞానాన్ని పొందలేదు.

ఏషోఽణురాత్మా చేతసా వేదితవ్యః – ముండకమ్

చేతస అంటే బుద్ధి. ఆ బుద్ధి క్షురకుని కత్తిలాగా పదునుగా ఉండాలి.

దృశ్యతే త్వగ్ర్యయా బుద్ధ్యా సూక్ష్మయా సూక్ష్మదర్శిభిః – కఠ

ఏ జ్ఞానమైనా సరే బుద్ధిద్వారానే పొందాలి; బుద్ధికి ఒకటే భాష తెలుసు. ఏమిటది? సందేహాలను కలిగించటం. అందువల్ల ఆ సందేహాలను తొలగించుకుని నిశ్చయజ్ఞానం ఏర్పరచుకోవాలి. నేను జగత్కారణం బ్రహ్మను. ఈ నిశ్చయజ్ఞానం నాకు కలగాలి. తక్కినవారు నేను చెప్పేది నమ్మినా నమ్మకపోయినా నాకు సంబంధం లేదు. ఈ జ్ఞానం నన్ను దీవించాలంటే నేను నమ్మాలి.

దీనికి చిన్మయానంద స్వామీజీ ఒక కథ చెబుతారు. ఒక వ్యక్తికి తానొక పురుగుననే గట్టి నమ్మకం ఉండేదిట. అతన్ని మానసిక శాస్త్రవేత్త దగ్గరికి తీసుకువెళ్ళారు. ఆ శాస్త్రవేత్త అతని పక్కన కూర్చుని, అద్దాన్ని తెప్పించి, ఒక పురుగును తెచ్చి, అద్దంలో అతని మొహం చూపి, పురుగును చూపి, ఈ రెండింటికీ మధ్య భేదాన్ని విడమర్చి చెప్పాడు. అతి కష్టంమీద ఆ వ్యక్తిని తాను పురుగు కాదనీ, మనిషనీ ఒప్పించాడు. తన విజయానికి మురిసిపోయినంత సమయం పట్టలేదు. ఆ వ్యక్తి ఇలా గేటు దాటీ దాటకుండానే వెనకకు పరుగెత్తుకువచ్చాడు. ఏమిటని కారణం అడిగితే, అక్కడ ఒక పక్షి కనబడిందిట. అతని భయం పక్షులు తనను తింటాయని. మానసిక శాస్త్రవేత్త, 'నువ్వు పురుగువు కాదు కదా, మనిషివి కదా. మళ్ళీ ఎందుకు భయపడతావు,' అన్నాడు. కాని అతనన్నాడు కదా, 'నేను మనిషినని నాకు తెలుసు కాని, మీరు పక్షికి నయం చేయలేదు కాబట్టి దానికి నేను మనిషినని తెలియదు కదా.'

ఆత్మజ్ఞానం అలా కాదు. నేను శాశ్వతమైన ఆత్మను అని నాకు తెలిస్తే చాలు, తక్కిన ప్రపంచమంతా తాము అశాశ్వతమైన అనాత్మ అనుకున్నా నాకేం నష్టం లేదు. నాకు నేను జగత్కారణ బ్రహ్మ అని తెలిస్తే చాలు.

మయ్యేవ సకలం జాతం మయి సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్

మయి సర్వం లయం యాతి తద్బ్రహ్మాద్వయమస్మ్యహమ్ – కైవల్యమ్ 19

నేను బ్రహ్మను; నేనే జగత్తు సృష్టికర్తను; నేనే జగత్తు స్థితికర్తను; నాలోనే జగత్తు లయమవుతుంది. దీన్ని ఆత్మజ్ఞానం అంటారు. ఆత్మజ్ఞానం ఎలా కలుగుతుంది? శ్రవణమననాల ద్వారా. ఎటువంటి జ్ఞానం కలుగుతుంది? దృఢజ్ఞానం, నిస్సంశయ జ్ఞానం కలుగుతుంది.

ఈ నిస్సంశయ జ్ఞానం మోక్షాన్ని కలుగజేస్తుంది. దాన్నే జీవన్ముక్తి అంటారని చూశాము. జీవన్ముక్తిని వివరంగా రెండు, మూడు, నాలుగు అధ్యాయాల్లో చూశాము. రాగద్వేషాలనుంచి, కామక్రోధలోభమోహ మదమాత్సర్యాలనుంచి స్వేచ్ఛ పొందటం జీవన్ముక్తి. బాహ్యపరిస్థితి ఎలా ఉన్నా కూడా అంతర్గతంగా స్వేచ్ఛ పొందటం. అటువంటి వ్యక్తిని ఋషి అంటారు.

ఋషి అంటే బాహ్యపరిస్థితులు ఎలా ఉన్నా బాధపడని వ్యక్తి; తను ఎదుటివారిని బాధ పెట్టని వ్యక్తి. అంటే జీవితంలో ఒడిదుడుకులకు తను చలించడు; ఎవరినీ తను బాధ పెట్టడు.

యస్మాన్నోద్విజతే లోకో లోకాన్నోద్విజతే చ యః – 12.15

దీన్ని సమత్వం అనీ, దయ అనీ, శాంతి అనీ, ప్రేమ అనీ ఏదైనా అనండి. కాని ఈ విధమైన జీవన్ముక్తి పొందుతాడు ఈ జ్ఞానంవల్ల.

నిదిధ్యాసన ధ్యానం – కాని ఇక్కడ ఒక చిన్న సమస్య ఎదురవుతున్నది. నిజానికి ఈ జ్ఞానం జీవన్ముక్తిని కలుగజేయాలి, కాని మనం మన మానసిక సమస్యలకు దూరం కావటంలేదు. ఎప్పుడైతే ఈ నిశ్చయజ్ఞానం కలుగుతుందో అప్పుడే ఆ జ్ఞానఫలం కూడా అనుభవించాలి. కాని అది జరగటం లేదు. అంతకుముందు ఉన్న రాగద్వేషాలు అలాగే ఉన్నాయి; అంతకుముందు ఉన్న నిరాశానిస్పృహలు చెక్కు చెదరలేదు; అంతకుముందు ఉన్న సంసారం తగ్గలేదు.

శాస్త్రమేమో నిశ్చయజ్ఞానం కలిగితే మనం మారతామనీ, రాగద్వేషాలు పోతాయనీ అంటున్నది. అనుభవాన్ని చూస్తే ఆ మార్పు కలగటం లేదు. ఎందుకు? అంటే ఎక్కడో ఏదో ఆటంకం ఉందన్న మాట! ట్యాంకు నిండా నీళ్ళున్నాయి, కుళాయి తెరిచే వుంది, నీరు క్రిందికి తేలిగ్గా ప్రవహించాలి. అయినా నీరు రావటం లేదంటే ఏమిటి కారణం? ట్యాంకులో నీళ్ళు నిండుగానే ఉన్నాయి, కుళాయి తెరిచే ఉందని మళ్ళీ చూశాము. అయినా రావటం లేదంటే కుళాయిలో ఏదో ఆటంకం ఉందన్నమాట!

అలాగే బుద్ధిలో నిశ్చయజ్ఞానం సమృద్ధిగా ఉంది, మార్పు తెచ్చే ఫలం అందివ్వగలదు; అయినా మార్పు రావటం లేదంటే, మార్గమధ్యంలో ఏదో ఆటంకం ఉంది. బుద్ధినుంచి కిందకు మనస్సులోకి ప్రవహించటానికి మనస్సులో ఆటంకం కలుగుతోంది. మనస్సులో సంవత్సరాల తరబడి పాతుకుపోయిన పాత అలవాట్లు అడ్డం పడుతున్నాయి. మన గురించి మనకు కొన్ని భావాలు ఎన్నో ఏళ్ళుగా వేళ్ళూనిపోయాయి. వాటిని **విపరీత భావనలు** అంటారు. ఇవి మన సుప్తచేతన మనస్సులో లోతుగా నాటుకుపోయాయి.

నలుగురు పిల్లలు ఉన్న ఇంట్లో, పెద్దవాడు తెలివైనవాడని అతనిని మెచ్చుకుంటే, తక్కినవారికి వారికి తెలియకుండానే ఆత్మన్యూనతా భావన ఏర్పడిపోతుంది. అలాగే మనకు తెలియకుండానే, మనలో రాగద్వేషాలు, కామక్రోధాలు పాతుకుపోయాయి. అవి మనను జీవన్ముక్తులు కాకుండా అడ్డం పడుతున్నాయి. ఈ విపరీతభావనలను పారద్రోలటానికి చేసే ధ్యానాన్ని **నిదిధ్యాసనం** అంటారు.

ఆ విధంగా రెండు రకాల ధ్యానాన్ని చూశాము. శ్రవణ, మననాల ముందు చేసే ధ్యానాన్ని **ఉపాసనాధ్యానం** అనీ, శ్రవణమననాలు చేసి నిశ్చయజ్ఞానం పొందాక, విపరీతభావనలను పారద్రోలటానికి చేసే ధ్యానాన్ని **నిదిధ్యాసనం** అనీ అంటారు.

అందువల్ల మొత్తం ఆధ్యాత్మిక ప్రయాణాన్ని మూడు దశల్లో వర్ణించవచ్చు. అవి – **ఉపాసన, జ్ఞానయోగం,** “ ~<6d ö+. ఉపాసన అంటే సగుణ ఈశ్వరధ్యానం. ఉపాసన జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తిని లేదా సాధనచతుష్టయ సంపత్తిని ఇస్తుంది. జ్ఞానయోగం అంటే శ్రవణమననాలు అని చూశాము. ఆ జ్ఞానాన్ని జీర్ణించుకోవటానికి చేసేదాన్ని నిదిధ్యాసనం అంటారు.

నిదిధ్యాసనంలో మళ్ళీ రెండు రకాల ధ్యానాలున్నాయి. అవి – **వేదాంతజీవన విధానం, మహావాక్య ధ్యానం**. వేదాంతజీవన విధానంలో వేదాంతం ప్రకారం జీవనాన్ని నడుపుతాము. అంటే వేదాంతంలో నేర్చుకున్నదాన్ని అమలులో పెడతాము. రెండవరకంలో వేదాంతంలో నేర్చుకున్న మహావాక్యాలను తీసుకుని, వాటిమీద ప్రత్యేకంగా కొంత సమయాన్ని వినియోగించటం. నేను అశాశ్వతుణ్ణి అనే బాధ కలిగినప్పుడు – **న జాయతే మ్రియతే వా కదాచిత్ –** వాక్యం తీసుకుని దానిమీద ధ్యానం చేయాలి. అంటే నేను అశాశ్వతమైన శరీరాన్ని కాను; అశాశ్వతమైన శరీరంలో ఉన్న శాశ్వతమైన ఆత్మను; నాకు చావుపుట్టుకలు లేవు అనుకోవాలి. అంటే నా గురించి ప్రతికూల భావన వచ్చినప్పుడు, వేదాంత వాక్యాలను తీసుకుని, నా ఉన్నతస్థితిమీద ధ్యానం చేయాలి. దీన్ని **ఆత్మధ్యానం** అంటారు. ఇది నా సుప్తచేతనంలోకి జీర్ణమవాలి. నా కలలో కూడా నేను అద్భుతంగా ఉండాలి.

కాని నిదిధ్యాసనం గురించి కొంతమందికి ఒక అపోహ ఉంది. నేను శరీరం కాదు, నేను మనస్సు కాదు, నేను ఇంద్రియాలు కాదు, వీటన్నిటినీ సాక్షీభూతంగా చూసే సాక్షిచైతన్యాన్ని అనే నిశ్చయజ్ఞానం కలుగుతుంది శ్రవణ, మననాల తరువాత. కాని దాని తరువాతే పొరపాటు పడతారు. మననంలో నిశ్చయజ్ఞానం కలిగాక, నిదిధ్యాసనంలో బ్రహ్మ అనుభవం పొందాలి అనుకుంటారు. కాని శాస్త్రాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకుంటే బ్రహ్మ అనుభవం పొందటానికి నిదిధ్యాసనం చేయమనదు శాస్త్రం.

జీవితంలో ఏదైనా అనుభవం పొందనవసరం లేదంటే అది ఒక్కటే! అది బ్రహ్మ అనుభవం.

ప్రతిబోధ విదితం మతమ్ – కేన

ప్రతి అనుభవం కూడా బ్రహ్మ అనుభవంవల్లనే అవుతుంది. కళ్ళు ఉన్నాయా లేవా అని ప్రత్యేకంగా చూడనవసరం లేదు. ఎందుకు? కళ్ళవల్లనే మీరు చూసే ప్రతిదానినీ చూడగలుగుతున్నారు. అలాగే ఈ గదిలో కాంతి ఉందా అని మీరు ప్రత్యేకించి ఎటూ తలతిప్పి చూడనవసరం లేదు. ఒక వ్యక్తి ఈ గదిలో ఉన్నాడా లేడా అంటే తలతిప్పి చూడాలి కాని, కాంతి అంతటా ఉంది. నిజానికి కాంతివల్లనే ఆ వ్యక్తిని చూడగలుగుతున్నారు.

అలాగే చైతన్యం స్వయంప్రకాశకం. చైతన్యంవల్లనే తక్కిన అనుభవాలు అవుతున్నాయి. అందువల్ల బ్రహ్మ అనుభవంకోసం ప్రయత్నించనవసరం లేదు. మరి దేనికోసం ప్రయత్నించాలి? **బ్రహ్మజ్ఞానఫల అనుభవంకోసం** ప్రయత్నించాలి.

జ్ఞానం విషయంలో మూడు అంశలుంటాయి. **బ్రహ్మజ్ఞానం, బ్రహ్మ అనుభవం, బ్రహ్మజ్ఞానఫల అనుభవం.**

- బ్రహ్మజ్ఞానం శ్రవణ, మననాల ద్వారా పొందుతాము.
- బ్రహ్మ అనుభవం పొందనవసరం లేదు, బ్రహ్మ అనుభవంవల్లనే తక్కిన అనుభవాలను పొందుతాము.
- బ్రహ్మజ్ఞానఫల అనుభవం నిదిధ్యాసనం ద్వారా పొందుతాము.

ఈ విషయాలను స్పష్టంగా అర్థం చేసుకోవాలి. బ్రహ్మజ్ఞానఫల అనుభవం ఏమిటి? శాంతి, తృప్తి, అభయం పొందటం. అవి మనం పొందిన జ్ఞానాన్ని జ్ఞాననిష్ఠగా మలుచుకుంటే పొందుతాము. అది నిదిధ్యాసన ద్వారా సాధ్యమవుతుంది. ఉపాసనలు రెండు రకాలు అని చూశాము. ఒకటి ఉపాసనాధ్యానం అనీ, రెండవది నిదిధ్యాసనం అనీ చూశాము. ఉపాసనాధ్యానం జ్ఞానం పొందక ముందు, నిదిధ్యాసనం జ్ఞానం పొందాక చేస్తాము.

ఇప్పుడు ఆరవ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ వివరించబోయేది నిదిధ్యాసనం గురించి. దీన్నే **నిదిధ్యాసనయోగం** అంటారు. ఆరవ అధ్యాయంలో ధ్యానాన్ని ఐదు అంశాలుగా విభజించవచ్చు. అవి – బహిరంగ సాధనలు, అంతరంగ సాధనలు , ధ్యానస్వరూపం, ధ్యానఫలం, ధ్యానప్రతిబంధకాలు. అవేమిటో టూకీగా చూద్దాము.

1. **బహిరంగ సాధనలు** – వీటిని సామాన్య సాధనలు అనికూడా అంటారు. ఈ సాధనలు ఎప్పుడూ, అంటే రోజంతా, పాటించాలి. కేవలం ధ్యానం చేసేముందే కాదు.
2. **అంతరంగ సాధనలు –** ఈ సాధనలను ధ్యానం చేసేముందు పాటించాలి. వీటిని విశేష సాధనలు అనికూడా అంటారు.
3. **ధ్యానస్వరూపం** – ధ్యానం అంటే ఏమిటో చూస్తాము. ధ్యానం అంటే దేనిమీదైనా ధ్యానం చేయటమా? దేనిమీదైనా ఏకాగ్రత చూపటమా, లేదా ఆలోచనారహితంగా ఉండటమా అంటే మనోనాశనం చేయటమా. ఏమి చేయాలి? అదేమిటో ధ్యానస్వరూపంలో చూస్తాము.
4. **ధ్యానఫలం** – ధ్యానం చేయటంవల్ల కలిగే ఫలమేమిటి? శరీరం తేలికగా అవుతుందా, ఎదుటివారి మనస్సును చదవగలుగుతారా?
5. **ధ్యానప్రతిబంధకాలు** – ధ్యానం చేయటానికి కూర్చుంటే కొన్ని ప్రతిబంధకాలు ఏర్పడతాయి. ముఖ్యంగా మంచి నిద్ర వస్తుంది లేదా మనస్సు పరిపరి విధాల పోతుంది. వాటిని నివారించే మార్గాలు చూస్తాము.

ఈ ఐదు అంశాలలో కృష్ణపరమాత్మ బహిరంగ సాధనలతో మొదలు పెడుతున్నాడు. ఎందుకు? మీకున్నది ఒకటే మనస్సు. వ్యవహారాలు నడిపేదీ అదే, ధ్యానం చేసేదీ అదే. వ్యవహారాలు నడిపే మనస్సు అనేక భావోద్రేకాలకు లోనవుతుంది. కోపం, చిరాకు, నిరాశ – ఇలా అనేక భావాలు చోటు చేసుకుంటాయి. అదే

మనస్సుతో ధ్యానానికి కూర్చుంటారు. ఉదాహరణకు ఆటోరిక్షా అతనితో పెద్ద గొడవ జరిగిందనుకోండి. దాని ప్రభావం మీ మనస్సుమీద తీవ్రంగా ఉంది. మీరు ధ్యానంలో కూర్చోగానే ముందుగా మీ మనస్సు ముందు నాట్యం చేసేది ఆ ఆటోరిక్షా అతనే! అలా మీకు కలిగిన ఆనందమో, దుఃఖమో మిమ్మల్ని ప్రభావితం చేస్తూనే వుంటుంది.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ మనసును అదుపులో పెట్టుకోవాలి అంటున్నాడు. దీన్ని **సమత్వం** అంటారు. సమత్వం అంటే అసలు భావోద్రేకాలు ఉండకూడదని కాదు అర్థం. అసలు భావోద్రేకాలు లేకపోతే మీకూ, ఆ గోడకూ మధ్య ఏమీ భేదం ఉండదు. అందువల్లనే చూడండి, పిల్లలను తల్లి దండ్రులు తిడుతున్నప్పుడు వారు ప్రతిస్పందన చూపకపోయినా వారికి కోపం వస్తుంది. ఇంకా తిడతారు. 'ఎందుకలా బెల్లం కొట్టిన రాయిలా కూర్చుంటావు? నిన్నే అంటున్నాను,' అంటారు. అందువల్ల సమత్వం అంటే దుఃఖం కలిగినా కృంగిపోకూడదు; ఆనందం కలిగినా పొంగిపోకూడదు. ఒకపని చేస్తున్నంతసేపూ దానిలో లీనమవ్వాలి; అది అయ్యాక రెండో పనిలోకి వెళ్ళేసరికి మళ్ళీ మనస్సు అందులో లీనమవటానికి సిద్ధపడాలి. దీన్ని **మనోనిగ్రహం** లేదా సమత్వం అంటారు.

బహిరంగ సాధనలలో ఈ సమత్వం ఒకటి. ఇది ఒకటే కాదు, ఇంకా తక్కినవి కూడా ఉన్నాయి కాని కృష్ణపరమాత్మ దీన్ని నొక్కి వక్కాణిస్తున్నాడు.

> **యోగస్థః కురు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ధనంజయ ।**
> **సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః సమో భూత్వా సమత్వం యోగ ఉచ్యతే ॥** – 2.48

మూడవ అధ్యాయంలో కర్మయోగాన్ని సమత్వం పొందేమార్గంగా వర్ణించాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ అధ్యాయంలో కూడా మొదటి నాలుగు శ్లోకాల్లో కర్మయోగాన్ని జీవనవిధానంగా అభివర్ణిస్తాడు. కర్మయోగం పాటించటంవల్ల సమత్వం పొందుతారు. దానివల్ల ధ్యానం చేయటానికి వచ్చినప్పుడు, మీ మనస్సును నియంత్రించుకో గలుగుతారు. మీ కోపం, చిరాకు, నిరాశలు పక్కనపెట్టి మనస్సును ధ్యానం చెయ్యటానికి సిద్ధం చేయగలుగుతారు. కర్మయోగం అంటే ఏమిటో వివరంగా ముందే చూశాము. ఇక్కడ కర్మయోగాన్ని ధ్యానయోగం చేయటానికి మొదటి సాధనగా కృష్ణపరమాత్మ వివరించబోతున్నాడు.

ఇక్కడ ఒక విషయం గమనించాలి మనం. ఈ అధ్యాయాన్ని ఐదు అంశాలుగా విభజించవచ్చని మనం చూశాము కాని, కృష్ణపరమాత్మ అంత స్పష్టంగా విభజన చేసి చెప్పడు. అందువల్ల ఇవి చెదురుమదురుగా ఉంటాయి. వాటిని మనం పోస్ట్‌మాన్‌లా ఏరుకోవాలి. అన్ని ఊర్లకు వచ్చిన ఉత్తరాలను ఏ ఊరుదా ఊరుకు విడదీస్తాడు పోస్ట్‌మాన్. మనం అలా ఈ అధ్యాయంలో శ్లోకాలను విడదీసుకోవాలి (ఆ గురుతరబాధ్యతను మన గురువుగారు స్వామీ పరమార్థానందవారు స్వీకరించారు, కాబట్టి మనకు మార్గం సుగమం అయింది).

ఈ నేపథ్యంతో, మనం అధ్యాయంలోకి అడుగుపెడదాము.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 1 **అనాశ్రితః కర్మఫలం కార్యం కర్మ కరోతి యః ।**
స సన్న్యాసీ చ యోగీ చ న నిరగ్నిర్నచాక్రియః ॥
అనాశ్రితః, కర్మఫలమ్, కార్యమ్, కర్మ, కరోతి, యః,
సః, సన్న్యాసీ, చ, యోగీ, చ, న, నిరగ్నిః, న, చ, అక్రియః ॥

యః	= ఏ పురుషుడు	చ	= కాని
కర్మఫలమ్	= కర్మఫలమును	నిరగ్నిః	= కేవలము అగ్నికార్యములను త్యజించినవాడు
అనాశ్రితః	= ఆశ్రయింప (ఆశింప)ని వాడై		
కార్యమ్, కర్మ	= కర్తవ్యకర్మను	న	= సన్న్యాసి కాదు
కరోతి	= ఆచరించునో	చ	= అలాగే
సః	= అతనే	అక్రియః	= కేవలము క్రియలను త్యజించినవాడు
సన్న్యాసీ	= నిజమైన సన్న్యాసి		
చ	= ఇంకా	న	= (యోగి) కాదు
యోగీ	= నిజమైన యోగి		

యః కర్మఫలమ్ అనాశ్రితః కార్యం కర్మ కరోతి ।
సః సన్న్యాసీ చ యోగీ నిరగ్నిః న అక్రియః చ న॥

తా: ఏ పురుషుడు కర్మలను ఫలాపేక్ష లేకుండా చేస్తాడో, అతనే నిజమైన సన్న్యాసి, యోగి. అగ్నిహోత్రాదులను విడిచినంతమాత్రాన సన్న్యాసికాడు, కర్మలు చేయనంత మాత్రాన యోగి కాడు.

1. **బహిరంగ సాధనలు – శ్లోకాలు 1–9, 16,17** ఈ అధ్యాయం కృష్ణపరమాత్మ తనంతట తను బోధ చేయటంతో మొదలవుతుంది. మొదటి శ్లోకంలో బహిరంగ సాధన గురించి చెబుతున్నాడనీ, కర్మయోగం బహిరంగ సాధన అనీ చూశాము. కర్మయోగి అంటే ఎవరు? ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ వివరించిన తీరు చూద్దాము.

సమత్వం – బహిరంగ సాధన 1 – కర్మయోగి అంటే ఆధ్యాత్మిక సాధనకు విలువనిచ్చిన వ్యక్తి. అతను లౌకికసుఖాలకు ప్రాముఖ్యతనివ్వడు. కొంత లౌకికసుఖం నష్టపోయినా ఫర్వాలేదు కాని ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలే ముఖ్యం అనుకుంటాడు. అర్థకామాలను విమర్శించడు కాని వాటికి ఎక్కువ ప్రాధాన్యతనివ్వడు. ధర్మ మోక్షాలకు ప్రాధాన్యతనిస్తాడు. మజ్జిగన్నంలో ఆవకాయ వేసుకుంటారు కొందరు. అందులో ఏది ముఖ్యం? మజ్జిగన్నం ముఖ్యం. మజ్జిగలో రుచిగా ఉండటంకోసం ఆవకాయ నంజుకుంటారు. ఆవకాయ వంటివి ధనం, సుఖం. ధనం సంపాదించవచ్చు, సుఖాలు పొందవచ్చు కాని అవి ముఖ్యం కాదు. ఎక్కువ సమయాన్ని, ఎక్కువ శక్తిని, ఎక్కువ ప్రణాళికను ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు కేటాయించాలి. అటువంటి వ్యక్తిని కర్మయోగి అంటారు.

అనాశ్రితః కర్మఫలం – కర్మఫలం అంటే లౌకిక కర్మఫలం. అంటే అర్థకామాలవల్ల వచ్చిన ఫలం. అవి వస్తే అభ్యంతరం లేదు. కాని వాటికోసం ఆధ్యాత్మికతను త్యాగం చేయడు. కర్మఫలం అనాశ్రితః అంటే కర్మఫలానికి ఎక్కువ ప్రాముఖ్యత నివ్వని వ్యక్తిని కర్మయోగి అంటారు. అతను ఎటువంటి కర్మలు చేస్తాడు?

కార్యం కర్మ కరోతి యః – కార్యం కర్మ అంటే శాస్త్రం విధించిన కర్మలు, అవి కూడా ముఖ్యంగా అంతర్గత ఎదుగుదలకు పనికివచ్చే కర్మలు. శాస్త్రం కొన్ని కర్మలను తిని, తాగి, ఆనందించటానికి చెపితే, కొన్ని కర్మలను చిత్తశుద్ధి పొందటానికి చెప్పింది. చిత్తశుద్ధి పొందటానికి చేసే కర్మలు పంచమహాయజ్ఞాలని చూశాము. మొదటిరకం కర్మల్లో నేను మాత్రమే లాభం పొందితే, పంచమహాయజ్ఞాలు చేయటంవల్ల సమాజం ఎక్కువ లాభం పొందుతుంది. నేను కూడా లాభం పొందుతాను. వీటిని కార్యం కర్మలు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. వీటిని నిత్యనైమిత్తిక కర్మలనీ, విహితకర్మలనీ, నిష్కామకర్మలనీ, పంచమహాయజ్ఞాలనీ, కర్తవ్యకర్మలనీ కూడా అంటారు. ఈ కర్మలు నిస్వార్థంగా ఉంటాయి, అంతర్గత ఎదుగుదలకు తోడ్పడుతాయి.

ఈ నిష్కామకర్మలవల్ల లౌకిక లాభం ఎక్కువగా ఉండదు. ఉదాహరణకు సంధ్యావందనం. సంధ్యావందనం చేస్తే ఆఫీసులో జీతం పెరగదు. ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల ఉంటుంది. కాని అది సూక్ష్మంగా ఉంటుంది, అది తెలియదు. అందువల్ల చాలామంది ఈ నిష్కామకర్మలను వదిలేసి, కామ్యకర్మలనే చేస్తారు. ఎవరైనా గీతాబోధకు వెళుతున్నామని చెపితే, దానివల్ల ఏమిటి లాభం, జీతం పెరుగుతుందా అని అడుగుతారు కొందరు. కాని గీతాబోధకు వెళ్ళటంవల్ల మీరు పొందే లాభం కంటికి కనబడే లాభం కాదు, లౌకిక లాభం కాదు. కాని దానివల్ల మీ దృక్పథంలో మార్పు వస్తుంది. మీరు ప్రపంచాన్ని చూసే తీరులో, దేవుణ్ణి చూసే తీరులో, మిమ్మల్ని మీరు చూసుకునే తీరులో సూక్ష్మమైన మార్పు వస్తుంది. **ఆ మార్పు వచ్చి తీరుతుంది**. జాగ్రత్తగా గమనిస్తే మీకే తెలుస్తుంది.

సన్న్యాసీ చ – కర్మయోగి పంచమహాయజ్ఞాలు చేస్తాడు. అటువంటి వ్యక్తిని కృష్ణపరమాత్మ సన్న్యాసి అంటున్నాడు. అతను కుటుంబాన్ని త్యజించలేదు; కాషాయవస్త్రాలు ధరించలేదు; కాని లౌకిక సుఖాలను త్యజించాడు. లౌకిక సుఖాలలో ఎక్కువగా ఓటమిని పొందుతారు; కాని కర్మయోగి ఓటమి పొందినా బాధపడడు. ఎందుకు? ఓటమి పొందినా కూడా అంతర్గత ఎదుగుదల ఉంటుంది. ఏది వచ్చినా అతను ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరిస్తాడు.

సుఖదుఃఖే సమే కృత్వా లాభాలాభౌ జయాజయౌ। – 2–38

సుఖదుఃఖాలను, లాభనష్టాలను, జయాపజయాలను సమానంగా భావిస్తాడు. ప్రతి అనుభవంలోంచీ పాఠం నేర్చుకుంటాడు.

స యోగీ చ – అతను ధ్యాతతో సమానం. ధ్యాత అంటే ధ్యానం చేసే వ్యక్తి. కర్మయోగి అక్షరాలా ధ్యానం చేయకపోయినా కూడా అతన్ని ధ్యాతగా పరిగణిస్తారు. ఎందుకు? ఒక అంశంమీద ఏకాగ్రతను చూపటాన్ని ధ్యానం అంటారు. కర్మయోగి గతం గురించి బాధపడడు; భవిష్యత్తు గురించి ఆందోళన చెందడు. అతని మనస్సు పూర్తిగా ప్రస్తుతంలోనే లీనమైవుంటుంది.

కర్మయోగి భవిష్యత్తు గురించి ప్రణాళికలు వేస్తాడు, కాని వాటిని ఆచరణలో పెట్టటం మొదలు పెట్టాక, ఇంక వాటి ఫలితం గురించి ఖంగారు పడడు. అందువల్ల అతను ఎప్పుడూ ఏకాగ్రచిత్తంలో ఉంటాడు. ధ్యానంలో కళ్ళు మూసుకుని ఏకాగ్రత చూపితే, కర్మయోగి కళ్ళు తెరుచుకుని ఏకాగ్రత చూపిస్తాడు. దీన్ని ధ్యానం అని ఎందుకంటామంటే, ధ్యానంలో భగవంతుణ్ణి తలచుకుంటాము. కర్మయోగంలో కూడా ఏం చేసినా భగవంతుణ్ణి తలుచుకుంటాడు.

మయి సర్వాణి కర్మాణి సన్న్యస్యాధ్యాత్మచేతసా ।
నిరాశీర్నిర్మమో భూత్వా యుధ్యస్వ విగతజ్వరః ॥ – 3.30

బ్రహ్మణ్యాధాయ కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా కరోతి యః ।
లిప్యతే న స పాపేన పద్మపత్రమివాంభసా ॥ – 5.10

అలా కర్మయోగి కళ్ళు తెరుచుకుని, పూర్తి ఏకాగ్రతతో భగవంతుని తలుచుకుంటాడు కాబట్టి దాన్ని ధ్యానం అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంతేకాదు, ఇంకో అడుగు ముందుకేస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

న నిరగ్నిః – అగ్ని అంటే ఇక్కడ కర్మలు. నిరగ్నిః అంటే కర్మలను త్యజించినవాడు. అంటే ఆశ్రమ సన్న్యాసి. బాహ్యంగా సన్న్యాసం స్వీకరించిన వ్యక్తిని నిరగ్నిః అంటారు. న నిరగ్నిః అంటే ఆశ్రమసన్న్యాసం స్వీకరించినా, అతను బాహ్యవస్తువులను మర్చిపోలేకపోతే, సన్న్యాసి కాలేడు. దానికి భిన్నంగా కర్మయోగి గృహస్థుడైనా కూడా నిజమైన సన్న్యాసి. ఎందుకంటే అతని మనస్సు ఏకాగ్రత చెందివుంది.

న చ అక్రియః – అక్రియః అంటే బాహ్యంగా ధ్యానం చేసే వ్యక్తి. ఒక వ్యక్తి ఒక ఏకాంత ప్రదేశంలో కూర్చుని, స్థిరంగా, నిటారుగా కూర్చుని, కళ్ళు మూసుకుని జపమాల తిప్పుతుండవచ్చు గాక! అతని చెయ్యి యాంత్రికంగా జపమాలను తిప్పుతుంది; నోరు అంతకన్నా యాంత్రికంగా నామజపం చేస్తుంది కాని మనస్సు మాత్రం ప్రపంచమంతా చుట్టివస్తుంది. ఇటువంటిది ధ్యానం కాదు. గృహస్థు ధ్యానం చేయకుండా పూర్తిగా పనిలోనే నిమగ్నమైనా అతను ధ్యానం చేస్తున్నట్టు. అందువల్ల నిరగ్నిః, అక్రియ సన్న్యాసి కాదు, కర్మయోగి మాత్రమే సన్న్యాసి.

శ్లో. 2 **యం సన్న్యాసమితి ప్రాహుః యోగం తం విద్ధి పాండవ ।**
న హ్యసన్న్యస్తసంకల్పో యోగీ భవతి కశ్చన ॥
యమ్, సన్న్యాసమ్, ఇతి, ప్రాహుః, యోగమ్, తమ్, విద్ధి, పాండవ,
న, హి, అసన్న్యస్తసంకల్పః, యోగీ, భవతి, కశ్చన ॥

పాండవ!	= ఓ అర్జునా!	హి	= ఎందుకంటే
యమ్	= దేనిని	అసన్న్యస్తసంకల్పః	= సంకల్పత్యాగము చేయనివారు
సన్న్యాసమ్, ఇతి	= సన్న్యాసము అని	కశ్చన	= ఎవరైనా
ప్రాహుః	= చెప్పుదురో	యోగీ, న, భవతి	= యోగి కాలేడు
తమ్, యోగమ్, విద్ధి	= అది యోగంగా తెలుసుకొనుము		

హే పాండవ! యం సన్న్యాసమ్ ఇతి ప్రాహుః తం యోగం విద్ధి ।
కశ్చన అసన్న్యస్త సంకల్పః యోగీ న భవతి హి ॥

తా: పాండుపుత్రుడవగు ఓ అర్జునా! దేనినైతే మహాత్ములు సన్న్యాసమని చెప్పెదరో, అదియే యోగమని తెలిసికొనుము. ఎందుకంటే, (ప్రాపంచిక) సంకల్పములను విడిచిపెట్టనివారు ఎవరైనా యోగి కాడు.

ముందు శ్లోకంలో కర్మయోగే అసలైన సన్న్యాసి, కాషాయవస్త్రాలు ధరించిన వ్యక్తి కాదు అన్నాడు. ఈ శ్లోకంలో ఆ వాక్యాన్ని నిరూపిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అసలైన సన్న్యాసం అంటే ఏమిటి? ఆత్మజ్ఞానం శరీరానికి సంబంధించినది కాదు, ఆత్మజ్ఞానం బుద్ధికి సంబంధించినది. అందువల్ల శరీరానికి కొన్ని మార్పులు చేసి మాత్రం లాభం ఏమిటి? మనస్సును అదుపులో పెట్టుకోలేకపోతే కష్టం. పైపెచ్చు ఎందుకు సన్న్యాసం తీసుకున్నామా అని బాధపడే సందర్భాలు రావచ్చు. వచ్చిన చిక్కేమిటంటే, సన్న్యాసం వన్‌వే ట్రాఫిక్. గృహస్థు సన్న్యాసం స్వీకరించగలడు కాని, సన్న్యాసి మళ్ళీ గృహస్థు కాలేడు.

అందువల్ల సన్న్యాసం అంటే మనస్సు పడే ఆందోళనను పరిత్యజించటం. ముఖ్యంగా భవిష్యత్తును గురించిన ఆందోళన బెంబేలెత్తిస్తుంది చాలామందిని. రేపేమవుతుంది అనేది పెద్ద బెంగ. తను బ్రతికి భార్య పోయినా, భార్య బతికి తను పోయినా, ఇద్దరూ పోయి పిల్లలు బతికినా, పిల్లలు ఎలా బ్రతుకుతారన్న బెంగ పెద్దవారికి. దీన్ని సంకల్పం అంటారు. ఈ సమస్యను తీర్చుకోకుండా, ఆత్మజ్ఞానానికి వచ్చినా మనస్సు దానిమీద నిలవదు. కొంతమందికి గీతాబోధకు వెళ్ళినా, బోధయ్యాక ఆటో దొరుకుతుందో లేదోననే బెంగతోనే సరిపోతుంది. గీతాబోధ కూడా సరిగ్గా వినలేరు. అందువల్ల సన్న్యాసి అవనీ, గృహస్థు అవనీ, భవిష్యత్తు గురించి బెంగపడుతూ కూర్చుంటే ఆత్మజ్ఞానం పొందలేరు. అందువల్ల భవిష్యత్తును గురించిన బెంగను త్యజించటమే అసలైన సన్న్యాసం.

కర్మయోగి ఆ విధంగా అసలైన సన్న్యాసి. భవిష్యత్తు గురించి ప్రణాళిక వెయ్యటం వేరు, బెంగ పడటం వేరు అని అనేకసార్లు చూశాము. ప్రణాళికను మనకు కావాల్సిన సమయంలో వేయవచ్చు. బెంగ అలా కాదు. బెంగ పడటానికి ఫలానా సమయాన్ని కేటాయించుకున్నానని చెప్పలేరు. ప్రణాళిక వర్తమానంలో మిమ్మల్ని సమర్థవంతంగా చేస్తే, బెంగ మిమ్మల్ని అసమర్థులను చేస్తుంది. ఎవరైతే ఈ బెంగను పారద్రోలుతారో అతను కాషాయవస్త్రాలను ధరించినా, ధరించకపోయినా నిజమైన సన్న్యాసి. దీన్ని సంకల్ప సన్న్యాసం అంటారు.

గృహస్థును మెచ్చుకోవటం ద్వారా కృష్ణపరమాత్మ కర్మయోగాన్ని మెచ్చుకుంటున్నాడు. కర్మయోగాన్ని మెచ్చుకోవటం ద్వారా సమత్వాన్ని మెచ్చుకుంటున్నాడు. ఆ విధంగా గృహస్థును, తద్వారా కర్మయోగాన్ని, తద్వారా సమత్వాన్ని మెచ్చుకుంటున్నాడు. అలా సమత్వం ఉన్న గృహస్థే నిజమైన సన్న్యాసి అంటున్నాడు పైపెచ్చు. కాషాయవస్త్రాలు ధరించిన సన్న్యాసికన్నా, సమత్వం ఉన్న గృహస్థు అసలైన సన్న్యాసి అనేసరికి శంకరాచార్యులు అక్కడ భాష్యం రాసేటప్పుడు కొంచెం ఇబ్బంది పడ్డారు. ఎందుకంటే శంకరులవారు ఏమాత్రం అవకాశం దొరికినా, సన్న్యాసాన్ని కీర్తిస్తారు. అసలు మనిషి అంటేనే సన్న్యాసి అని రాస్తారు ఆయన. మనిషి సన్న్యాసి అవాలని ఆయనకు చాలా ఇష్టం. అంతగా సన్న్యాసానికి ప్రాముఖ్యతనిస్తారు.

అందువల్ల ఇక్కడ గృహస్థును, కృష్ణపరమాత్మ మెచ్చుకుంటుంటే, ఆయన ఒక గమనిక కలిపారు దానికి. సన్న్యాసిమీద విమర్శను నిజంగా తీసుకోవద్దన్నారు. గృహస్థును మెచ్చుకోవటంకోసం సన్న్యాసిని విమర్శిస్తున్నట్టు కనిపిస్తున్నారే కాని, నిజానికి కృష్ణపరమాత్మ ముఖ్య ఉద్దేశ్యం సన్న్యాసిని విమర్శించటం కాదు అన్నారు. దీన్ని శాస్త్రంలో **న హి నిందా న్యాయం** అంటారు. ఒక విషయాన్ని మెచ్చుకోవటానికి, ఇంకొకదాన్ని విమర్శిస్తారు. అక్కడ మెచ్చుకుంటున్న అంశానికి ప్రాముఖ్యతనివ్వాలి కాని, విమర్శిస్తున్నదానికి కాదు. ఇక్కడా అంతే. గృహస్థును మెచ్చుకుంటున్నాడు.

మొదటి శ్లోకంలో గృహస్థ కర్మయోగిని మెచ్చుకున్నాక, రెండవ శ్లోకంలో ఎందుకు తాను గృహస్థును అసలు సన్న్యాసి అంటున్నాడో వివరిస్తాడు. నిజం చెప్పాలంటే, గృహస్థును సన్న్యాసి అనలేము. అతను దేన్నీ త్యజించలేదు. తన ఇంట్లో, తనవారి మధ్య, తన ఆస్తిపాస్తులను అనుభవిస్తూ ఉన్నాడు. బంధాలను ఒదులుకోలేదు. సన్న్యాసి అంటే త్యజించినవాడు. గృహస్థు దేన్ని త్యజించినట్టు?

సన్న్యాసి అంటే త్యజించినవాడు అని చూశాము. కాని దేన్ని త్యజించాడో చెప్పరు. గృహస్థు ఇల్లు, వాకిలి; భార్యా, పుత్రులు; ఆస్తిపాస్తులు త్యజించి ఉండకపోవచ్చు కాని, అతను భవిష్యత్తు గురించిన బెంగను త్యజిస్తాడు. దీన్ని **సంకల్ప సన్న్యాసం** అంటారని చూశాము.

యం సన్న్యాసమితి ప్రాహుః యోగం తం విద్ధి పాండవ – ఓ అర్జునా, సన్న్యాసం అంటే నాలుగవ ఆశ్రమధర్మం స్వీకరించటం కాదు. సన్న్యాసం అంటే కర్మయోగం పాటించటం. కర్మయోగం పాటిస్తే, సన్న్యాసి పొందే లాభాలను పొందవచ్చు, గృహస్థు పొందే లాభాలను కూడా పొందవచ్చు.

భగవద్గీత గృహస్థుని ఉద్దేశించి చెప్పినది. గురువు కృష్ణపరమాత్మ మహాగృహస్థు, శిష్యుడు అర్జునుడు మహాగృహస్థు. దీన్ని రచించిన వ్యాసాచార్యులు కూడా గృహస్థే. అందువల్ల గీతలో ఎక్కడా సన్న్యాసం స్వీకరించమని కృష్ణపరమాత్మ బోధించడు. అందువల్ల గృహస్థులకు ఇది ఆణిముత్యం, ముఖ్యంగా ఈ అధ్యాయం.

న హ్యసన్న్యస్తసంకల్పో యోగీ భవతి కశ్చన – ఎవరైనా కర్మయోగి అవాలనుకుంటే, అతను సంకల్ప సన్న్యాసం చేసి తీరాలి. సంకల్పం అంటే భవిష్యత్తుమీద బెంగ అని చూశాము. భవిష్యత్తుమీద బెంగ ఎక్కువయితే, వర్తమానంలో సరిగ్గా కర్మ చేయలేడు. అందువల్ల సంకల్పాన్ని త్యజించిన వ్యక్తే కర్మయోగి; అటువంటి కర్మయోగిని సంకల్ప సన్న్యాసి అనవచ్చు.

శ్లో. 3 **ఆరురుక్షోర్మునేర్యోగం కర్మ కారణముచ్యతే ।**
యోగారూఢస్య తస్యైవ శమః కారణముచ్యతే ॥
ఆరురుక్షోః, మునేః, యోగమ్, కర్మ, కారణమ్, ఉచ్యతే,
యోగారూఢస్య, తస్య, ఏవ, శమః, కారణమ్, ఉచ్యతే ॥

యోగమ్,	= యోగారూఢ స్థితిని	యోగారూఢస్య	= యోగారూఢుడైన
ఆరురుక్షోః	పొందగోరు	తస్య	= ఆ పురుషునకు
మునేః	= మననశీలుడైన పురుషునకు	శమః, ఏవ	= సర్వసంకల్పరాహిత్యమే
కర్మ	= నిష్కామకర్మాచరణమే	కారణమ్	= (మోక్షప్రాప్తికి) మూలము (సాధన)గా
కారణమ్	= కారణమని	ఉచ్యతే	= చెప్పబడుచున్నది
ఉచ్యతే	= చెప్పబడుచున్నది		

యోగమ్ ఆరురుక్షోః మునేః కర్మ కారణమ్ ఉచ్యతే ।
యోగారూఢస్య తస్య ఏవ శమః కారణమ్ ఉచ్యతే ॥

తా: యోగారూఢ స్థితిని పొందగోరు మననశీలుడైన పురుషునకు నిష్కామకర్మాచరణమే కారణమని చెప్పబడుచున్నది. యోగారూఢుడైన ఆ పురుషునకు సర్వసంకల్పరాహిత్యమే (మోక్షప్రాప్తికి) మూలము (సాధన)గా చెప్పబడుచున్నది.

ఇప్పుడు మనను ఒక ప్రశ్న వేధిస్తుంది. కర్మయోగం ఎన్నాళ్ళు పాటించాలి? కర్మయోగమే మన అంతిమ లక్ష్యమా లేక అది ఇంకొక లక్ష్యానికి మార్గమా? నిజానికి దీనికి జవాబు ముందు అధ్యాయంలోనే చూశాము. కర్మయోగం అంతిమలక్ష్యం కాదు. కర్మయోగం జ్ఞానాన్నివ్వదు. **జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తిని** ఇస్తుంది. అంటే సాధన చతుష్టయ సంపత్తిని, సంసిద్ధమైన మనస్సును ఇస్తుంది. కర్మయోగంవల్ల ఒక లాభమూ ఉంది, దానికొక పరిమితీ ఉంది. దాన్ని మనం సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి.

కర్మయోగంమీద రెండు విపరీత ధోరణులు కనిపిస్తాయి. కొంతమంది కర్మయోగమే అంతిమలక్ష్యంగా భావిస్తారు. వారు జ్ఞానాన్ని నమ్మరు. వారి ఉద్దేశ్యం ప్రకారం కర్మయోగం చేస్తూ పోతే, ఒక శుభముహూర్తాన వారి బుద్ధిలో ఒక వెలుగు వెలిగి, జ్ఞానోదయం అవుతుంది అనుకుంటారు. వీరిది ఒక విపరీత ధోరణి అయితే, మరికొంతమంది అసలు కర్మయోగం పాటించనవసరం లేదు అంటారు. ఎందుకు? కర్మయోగం పాటించటం ఎందుకు, దాన్ని వదలటం ఎందుకు అంటారు. వారి వాదన ఎలా ఉందంటే, కాలేజీలో చేరినా, ఎలాగూ కొన్నాళ్ళయ్యాక కాలేజీ వదిలేస్తాము కదా, అలాంటప్పుడు కాలేజీలో చేరటం ఎందుకు, దాన్ని వదలటం ఎందుకు అన్నట్టు ఉంది. ఇది ఇంకో విపరీతధోరణి. కృష్ణపరమాత్మ కర్మయోగం పాటించి, చిత్తశుద్ధి పొందాక దాన్ని వదిలేయాలి అంటున్నాడు.

యోగమ్ ఆరురుక్షోః – ఇక్కడ యోగం పదాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. గీతలో యోగం పదం అనేకచోట్ల, అనేక అర్థాలతో వస్తుంది. సందర్భాన్నిబట్టి, దానికి తగ్గ అర్థాన్ని తీసుకోవాలి. అందువల్ల ఇక్కడ యోగం అంటే జ్ఞానయోగం లేదా ధ్యానయోగం. జ్ఞానయోగానికి రావాలంటే, దానికి ముందు సాధన చతుష్టయ సంపన్నుడై ఉండాలి. ధ్యానం మొట్టమొదటి అధ్యాయంలోనో, రెండవ అధ్యాయంలోనో రాలేదు. ఆరవ అధ్యాయంలో వచ్చింది. ఎందుకు? ఎవరైనా ధ్యానం చేయాలంటే మొదటి ఐదు అధ్యాయాలను అధ్యయనం చేయాలి.

పతంజలి యోగసూత్రాల్లో కూడా అంతే! దాన్ని అష్టాంగయోగం అంటారు. అందులో యమ, నియమ, ఆసన, ప్రాణాయామ, ప్రత్యహార, ధారణ అనే ఆరుదశలు దాటాక ఏడవది ధ్యానం, ఎనిమిదవది సమాధి.

చాలామందికి జ్ఞానంమీద శ్రద్ధ ఉండదు. ముందే ధ్యానం నేర్చేసుకోవాలనుకుంటారు. అందువల్ల స్వామీజీతో కొంతమంది చెబుతారట, 'మేము మొదటి ఐదు అధ్యాయాలకు రాము, మీరు ఆరవ అధ్యాయం ఎప్పుడు చెబుతారో చెప్పండి, అప్పుడు వస్తాము.' అంతేకాదు, వారి ఫోనునంబరు కూడా ఇస్తారట. ఆరవ అధ్యాయం ఒక్కటీ విని, వదిలేయాలని వారి ఆలోచన. అలా ఆరవ అధ్యాయం ఒక్కటే చాలనుకుంటే, కృష్ణపరమాత్మ అదొక్కటే ఇచ్చి ఉండేవాడు కదా! ఎందుకు శ్రమపడి, ముందు ఐదు అధ్యాయాల్లో బోధ చేశాడు? ఐదు అధ్యాయాలను నేర్చుకున్నాక, ధ్యానం చేయాలని ఆయన ఉద్దేశ్యం. ఈ ధ్యానాన్ని నిదిధ్యాసనం అంటారు.

మేము జ్ఞానం పొందము, మాకు కేవలం ధ్యానం నేర్పించండి అనే వారికి రామనామమో, కృష్ణనామమో నేర్పించి, మనస్సులో జపించమని చెప్పాలి. ధ్యానయోగానికి రావాలంటే మాత్రం కర్మయోగం పాటించి తీరాలి. పతంజలి యోగసూత్రాల్లో ఉన్న యమనియమాలను కర్మయోగంతో పోల్చవచ్చు. యమనియమాలు అంటే విధినిషేధాలు. ఏవి చేయాలో, ఏవి చేయకూడదో నిర్దేశిస్తాయి అవి. యోగం ఆరురుక్షోః అంటే జ్ఞానయోగం పాటించటానికి చిత్తశుద్ధిని పొందాలంటే ఏంచేయాలి?

కర్మ కారణముచ్యతే – ముందు కర్మయోగం పాటించాలి. అందువల్లనే వేదాలు కర్మతో మొదలవుతాయి. ఉపాసనతో మొదలవలేదు, నిదిధ్యాసనంతో మొదలవలేదు.

కర్మయోగం ఎన్నాళ్ళు పాటించాలి? శాశ్వతంగా పాటించనవసరం లేదు; సాధన చతుష్టయ సంపత్తిని పొందాక, కర్మనుంచి ఎదగాలి.

యోగారూఢస్య – యోగారూఢః అంటే చిత్తశుద్ధిని లేదా సాధన చతుష్టయసంపత్తిని పొందిన వ్యక్తి. తల్లిగర్భంలో ఉన్న శిశువు అక్కడే బాగుందని అక్కడే శాశ్వతంగా ఉండిపోదు. ప్రకృతి అతన్ని బయటకు తెస్తుంది. అలాగే కాలేజీలో చేరిన వ్యక్తి, కాలేజీ, ఉపాధ్యాయులు నచ్చారని అక్కడే శాశ్వతంగా ఉండిపోడు. పరీక్షలు రాసి, ఉత్తీర్ణుడయి, సమయం అయిపోగానే బయటకు వస్తాడు.

పోల్‌వాల్ట్ చేసే వ్యక్తి, కర్రను పట్టుకుని పరుగెత్తుకు వచ్చి, గోడ దగ్గరకు రాగానే కర్రను వదిలేసి, గోడమీంచి ఒక్క గెంతు గెంతుతాడు. అయ్యో నన్ను ఇంతదూరం తెచ్చింది కదా అని కర్ర వదలకపోతే గెంతలేడు. అలాగని ఎలాగూ కర్రను వదిలేస్తాను కదా అని, కర్ర లేకుండా పరిగెడితే, కొంచెం కూడా ఎత్తుకు ఎగరలేడు. అంటే కర్రను పట్టుకోవాలి, సరియైన సమయంలో వదలాలి. అలాగే అనుబంధంలోకి అడుగుపెట్టాలి, అందులో ఎదగాలి, దాన్నుంచి బయటకు రావాలి. గురుశిష్యుల సంబంధం కూడా శాశ్వతం కాదు. ఎప్పుడో అప్పుడు ఆ సంబంధం వీగిపోక తప్పదు. అందువల్ల యోగారూఢస్య అంటే సాధన చతుష్టయ సంపన్నస్య. అతను ఏం చేయాలి?

శమః కారణముచ్యతే – కర్మనుంచి విడివడాలి. కర్మను త్యజించటం రెండు రకాలుగా చేయవచ్చు.

1. సన్న్యాసం స్వీకరించటం ద్వారా – ఉపనయనం ఎలా ఒక క్రతువులాగా చేస్తారో, అలాగే సన్న్యాసం స్వీకరించటానికి కూడా ఒక క్రతువును పాటించాలి. మనం చేస్తున్న ఒక ఉద్యోగాన్ని ఎప్పుడు పడితే అప్పుడు వదిలేయలేము. మూడునెలల నోటీసు ఇవ్వాలి, రాజీనామా చేయాలి. అలాగే వైదిక కర్మలనుంచి బయటకు రావాలంటే, మన ఇష్టం వచ్చినట్టు బయటకు వచ్చేయకూడదు; దానికొక తతంగం ఉంటుంది. దాన్ని సన్న్యాసవిధి అంటారు. అందులో కొన్ని మంత్రాలు పఠిస్తారు. సన్న్యాసం స్వీకరించే వ్యక్తి, తనను ఈ యజ్ఞాలనుంచి విముక్తుణ్ణి చేయమని కోరాలి. అది కూడా ఏవో అక్రమాలు చేయటానికి కాదు. జ్ఞానసాధనకోసం అనుమతి కోరటం.

2. కర్మలను తగ్గించుకోవటం ద్వారా – ఇతను గృహస్థాశ్రమంలోనే ఉంటాడు కాని, కర్మలను తగ్గించుకుంటాడు. వేరేవారికి ఆ కర్మలను అప్పచెబుతాడు. శరీరం శుష్కించిపోతున్నా, ఆస్తిమీద మమకారం పోదు కొందరికి. అది తగ్గించుకుని, కాలక్రమేణా బాధ్యతలను ఇంకొకరికి అప్పచెప్పాలి. ఒక విధమైన వానప్రస్థ ఆశ్రమజీవితం ఇది.

అంటే సన్న్యాసి అవటమో, వానప్రస్థజీవితాన్ని గడపటమో చేయాలి. ఎలా చేసినా దీని ముఖ్య ఉద్దేశ్యం బాహ్యాముఖంగా ఉండటం తగ్గించుకోవాలి. ఎందుకంటే బాహ్యాముఖంగా ఉన్న మనస్సు ఆత్మవిచారణ చేయలేదు.

అంతర్ముఖ సమారాధ్యా బహిర్ముఖ సుదుర్లభా

ముందుగానే అంతర్ముఖం కానవసరం లేదు. ముందు కర్మయోగం పాటించి, చిత్తశుద్ధి పొంది, అప్పుడు కర్మను త్యజించాలి.

కర్మను త్యజించాక ఏం చేయాలి? శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేయాలి.

శ్లో. 4 **యదా హి నేంద్రియార్థేషు న కర్మస్వనుషజ్జతే ।**
సర్వసంకల్పసన్న్యాసీ యోగారూఢస్తదోచ్యతే ॥
యదా, హి, న, ఇంద్రియార్థేషు, న, కర్మసు, అనుషజ్జతే,
సర్వసంకల్పసన్న్యాసీ, యోగారూఢః, తదా, ఉచ్యతే ॥

యదా	= ఎప్పుడయితే	తదా	= అప్పుడు
ఇంద్రియార్థేషు	= శబ్దాది విషయములందు	సర్వసంకల్ప సన్న్యాసీ	= సమస్త సంకల్పములను త్యజించిన పురుషుడు
న, అనుషజ్జతే	= ఆసక్తుడు కాడో		
కర్మసు, హి	= కర్మలందును	యోగారూఢః	= యోగారూఢుడు
న, (అనుషజ్జతే)	= ఆసక్తుడు కాడో	ఉచ్యతే	= అనబడును

యదా హి న ఇంద్రియార్థేషు న కర్మసు అనుషజ్జతే ।
తదా సర్వసంకల్పసన్న్యాసీ యోగారూఢః ఉచ్యతే ॥

తా: ఎప్పుడైతే ఇంద్రియముల విషయములందు ఇంకా కర్మలందు నిశ్చితముగా ఆసక్తిని కలిగియుండడో, సకలములైన (ప్రాపంచిక)సంకల్పములను విడిచిపెట్టిన అతడు అప్పుడు (ధ్యాన)యోగమును అధిరోహించినవాడు అని చెప్పబడును.

ముందు శ్లోకంలో కర్మయోగాన్ని పాటించి, చిత్తశుద్ధి పొంది, తరువాత కర్మను త్యజించాలన్నాడు. అంటే ప్రవృత్తి మార్గంనుంచి నివృత్తి మార్గానికి రావాలన్నాడు. బాగానేవుంది కాని మనం చిత్తశుద్ధి పొందాము, కర్మను వదిలి జ్ఞానానికి రావాల్సిన అర్హతను పొందాము అని ఎలా తెలుస్తుంది? కాలేజీలో అంటే పరీక్షలు పెడతారు, పాసవుతాము, బయటకు వస్తాము. ఒక్కోసారి వెంటనే పాసవకపోయినా, ఎప్పుడో ఒకప్పుడు పాసవుతాము. అలాగే తల్లిగర్భంలో ఉన్న శిశువు సమయం పరిపక్వం కాగానే, బయట ప్రపంచంలోకి వస్తుంది.

కాని కర్మయోగమనే తల్లిగర్భంలో ఉన్న శిశువు ఎప్పుడు బయటకు రావాలి? 17 సంవత్సరాల, 8 నెలల, 23 రోజుల తరువాత రావాలి అని ఏదైనా కాలనిర్దేశం ఉందా? లేదు. ఎందుకంటే ఆంతర పరిపక్వత అందరికీ సమానంగా రాదు. కొంతమందికి టక్కున వస్తే, కొంతమందికి 95 సంవత్సరాలకు కూడా రాదు.

అఙ్గం గలితం పలితం ముణ్డం దశనవిహీనం జాతం తుణ్డమ్
వృద్ధోయాతి గృహీత్వా దణ్డం తదపి న ముఞ్చత్యాశాపిణ్డమ్ – భజగోవిందమ్ 15

తలలు బోడులైన తలపులు బోడులవునా అంటారు. శరీరం శుష్కించిపోయి, అడుగు తీసి అడుగు వేయటమే కష్టంగా ఉన్న ఒక వృద్ధుణ్ణి, 'తాతా! పెళ్ళి చేసుకుంటావా?' అంటే 'నాకెవరు పిల్లనిస్తార్రా?' అంటాడే గాని, 'ఈ వయస్సులో పెళ్ళేమిటి?' అనడు. అందువల్ల చిత్తశుద్ధి అందరికీ ఒకేలాగా కలగదు. కాని మనను మనం పరీక్షించుకోవటానికి కృష్ణపరమాత్మ ఒక లిట్మస్ టెస్ట్‌ను చూపిస్తున్నాడు.

యదా హి నేంద్రియార్థేషు న కర్మస్వనుషజ్జతే – మనస్సు పరిపక్వత చెందిన మనిషి ఇంద్రియభోగాల తపన నుంచి విడివడతాడు. అంటే అర్థకామాలమీద తపనను వదులుకుంటాడు. **తపన** పదం ముఖ్యం. శాస్త్రం అర్థకామాలను పొందవద్దనదు, కాని అవి తపనగా మారకూడదు అంటుంది. అర్థకామపురుషార్థాలు డబ్బును, సుఖాలను ఇస్తాయి. కొంతమంది లేస్తూనే ఏం తిందామా అని చూస్తారు. బ్రేక్‌ఫాస్ట్ అవగానే, మధ్యాహ్నం భోజనం ఏమిటి, మధ్యాహ్నం భోజనం అవగానే రాత్రి భోజనం ఏమిటి? ఇదే యావ. ఏ విధంగా సుఖాల్లో మునిగితేలుదామా, ఏ విధంగా డబ్బు సంపాదిద్దామా – ఇవే ఆలోచనలు నిరంతరం. అటువంటి వారు గంటసేపు గీతాబోధలో కూర్చునే బదులు, ఏదైనా పనిచేస్తే డబ్బు వస్తుంది కదా అని ఆలోచిస్తారు. అర్థకామాలు ఉండటం తప్పులేదు, కాని అవి తీరకపోయినా కృంగిపోకూడదు. ఇక్కడ సూక్ష్మమైన భేదం ఉంది, అది గ్రహించాలి. అర్థకామాలను కోరటం వేరు, వాటి అవసరం వేరు. వాటిని కోరవచ్చు కాని వాటికి బానిస అవకూడదు.

ఇంద్రియార్థేషు న అనుషజ్జతే అంటే ఇంద్రియభోగాలతో మమేకం చెందడు. జాగ్రత్తగా గమనించండి, ఇంద్రియభోగాలను ద్వేషించడు, వాటివెంట పరుగులు తీయటం ఎంత తప్పో, వాటిని ద్వేషించటం కూడా అంతే తప్పు. వాటిమీద మమకారం పెంచుకోకూడదు. ఇంద్రియభోగాలు వచ్చినా రాకపోయినా సమత్వం పాటించాలి.

దయానందస్వామీజీ గోళీలాటను ఉదాహరణగా చెబుతారు. చిన్నప్పుడు మనం గోళీలాట ఒక తపనగా ఆడి ఉంటాము. ఎప్పుడో దానిమీద మోజు పోయింది. గోళీలతో ఆడటం ఆపేశాము. ఎన్నో సంవత్సరాలు గడిచిపోయాక, మనవడు వచ్చి, 'తాతా, గోళీలాడదాం రా,' అని తీసుకువెళతాడు. 'నేను మానేశానురా, ఇప్పుడు వాటిని చూస్తే మళ్ళీ నాకు వాటిమీద మమకారం ఏర్పడుతుంది,' అనము. మనవడితో సమానంగా, హుషారుగా, కేరింతలు కొడుతూ, ఓడిపోతున్నట్లు నటిస్తూ, గెలుస్తూ ఆటలాడుతుంటాము. ఇంతలో ఎవరో వస్తారు. 'అయ్యో నేను గెలుస్తుండగా వచ్చాడే, పానకంలో పుడకలా ఇప్పుడు తయారయ్యాడేమిటి?' అని తిట్టుకోము, నిరాశ పడిపోము. ఆడితే హుషారుగా ఆడతాము, మానాల్సి వచ్చినా అంతే హుషారుగా మానతాము. దీన్నే కర్మకు అతీతంగా ఎదగటం అంటారు. దీన్నే వైరాగ్యం అంటారు. దీన్నే పరిపక్వత చెందటం అంటారు.

కర్మసు అంటే అర్థకామ సాధనలు. అర్థం అంటే డబ్బు, కామం అంటే కోరికలు. అర్థకామ పురుషార్థాలు లక్ష్యం అయితే, ఆ లక్ష్యం పొందటానికి చేసే కర్మలు మార్గం. పరిపక్వత చెందిన వ్యక్తికి లక్ష్యంమీద బంధం ఉండదు, ఆ లక్ష్యాన్ని తీర్చే మార్గంమీదా బంధం ఉండదు. ఒకవేళ ఏదైనా బంధం అంటూ ఉంటే, మోక్ష పురుషార్థంమీదే ఉంటుంది. ధర్మపురుషార్థానికి కూడా అతీతంగా ఎదుగుతాడు. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే వైరాగ్యం, పొందుతాడు.

సర్వసంకల్ప సన్న్యాసీ – అటువంటి వైరాగ్యం ఉన్న వ్యక్తిని సర్వసంకల్ప సన్న్యాసి అంటారు.

సర్వసంకల్ప సన్న్యాసికి డబ్బు కావాలని తెలుసు. డబ్బును ప్రోగేసి పెట్టుకుంటాడు కూడా. ఈ రోజుల్లో మాస్టర్ చెకప్ చేయించాలంటేనే పదివేల పైనే అవుతోంది. ఇంక బైపాస్ సర్జరీ, మోకాలికి ఆపరేషన్ అంటే లక్షల్లో వ్యవహారం. వాటికోసం డబ్బు సిద్ధం చేసుకోవాలి కాని నాకు గుండెజబ్బు వస్తుందేమో, నాక్కూడా మోకాలి నొప్పి వస్తుందేమోనని బెంబెలెత్తిపోకూడదు. భద్రత అనేది బాహ్యంగా లేదు, ఆంతరంలో ఉంది అని కృష్ణపరమాత్మ చెబుతాడు. అభద్రతా భావన మనలో ఉంటే, మనకు ఎంత లక్షల ఆస్తి ఉన్నా అది పోదు, నిజానికి ఇంకా ఎక్కువ అవుతుంది. అందువల్ల భద్రతా భావన మనలోంచి రావాలి.

అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే ।
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ ॥ – 9.22

డబ్బు, ఎఫ్.డి.లు, షేర్లు, ఇన్స్యూరెన్స్‌లు ఎన్నైనా పెట్టుకోండి, కాని వాటివల్ల భద్రత రాదని స్పష్టంగా అర్థం చేసుకోండి. మీ యోగక్షేమాలను నాకు వదిలేయండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

నిజానికి ఒక వ్యక్తి సన్న్యాసాశ్రమాన్ని స్వీకరిస్తే అతని భవిష్యత్తు మాటేమిటి? అతనికి ఆస్తుపాస్తులు ఉండవు; బంధుత్వాలు ఉండవు, వృద్ధాప్యం ఎలా ఉంటుందో తెలియదు. కాని సన్న్యాసికి భద్రత దేన్నించి వస్తుంది? భగవంతునినుంచి.

యోగారూఢస్తదోచ్యతే – కర్మయోగి భగవంతుణ్ణుంచి ఇటువంటి భద్రతను కోరగలిగే స్థితికి చేరుకుంటే, అతను సన్న్యాసితో సమానం. వేదాంతం నేర్చుకోవటానికి సంసిద్ధుడు. అందువల్ల యోగారూఢస్తదోచ్యతే. ఈ శ్లోకంతో

బహిరంగ సాధనల్లో ఒకటి ముగిసింది. అది సమత్వం పాటించటం. మనం జీవితంలో అనేక అనుభవాలను పొందుతాము. వాటిమీద మనకు అధికారం ఉండదు. ఎందుకంటే మన అనుభవాలు బాహ్యప్రపంచంమీద ఆధారపడి ఉంటాయి. మనకు బాహ్యప్రపంచంమీద అధికారం లేదు అంటే మన కుటుంబవ్యక్తుల ప్రవర్తన మీద కూడా మనకు అధికారం లేదు. మన కుటుంబసభ్యులే రేపటి రోజున ఎలా ప్రవర్తిస్తారో మనము ఊహించలేము. 50 సంవత్సరాలు భార్యతో కాపురం చేశాక కూడా, ఒక అనూహ్య పరిస్థితిలో ఆమె ప్రవర్తన చూసి ఆశ్చర్యపోతాడు భర్త. ఇదే సూత్రం భర్తకు కూడా వర్తిస్తుంది. అంటే బాహ్యప్రపంచం ఎలా ఉంటుందో మనం ఊహించలేము, దాన్ని అదుపులో పెట్టలేము. దాన్ని అదుపులో పెట్టలేము కాబట్టి, మన చేతిలో ఉన్న పని మనం చేయాలి. అదృష్టవశాత్తూ, ఆ పరిస్థితులకు మనం చూపే స్పందనను మనం నియంత్రించుకోగలము. ఆ నియంత్రణ కర్మయోగం పాటించటంవల్ల వస్తుంది. కర్మయోగం పాటిస్తే సమత్వం ఏర్పడుతుంది.

సుఖదుఃఖే సమే కృత్వా లాభాలాభౌ జయాజయౌ ।
తతో యుద్ధాయ యుజ్యస్వ నైవం పాపమవాప్స్యసి ॥ – 2.38

రెండవ అధ్యాయంలోనే సమత్వం ఎలా పాటించాలో చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. కొంతమంది స్కూటర్నో, బైక్‌నో చాలా వేగంగా నడుపుతారు. బండిని ఇటూ, అటూ ఒంపుతారు, కాని దాన్నించి కిందపడరు. బ్యాలన్స్ తప్పకుండా, సరియైన సమయానికి నిలదొక్కుకుని ముందుకు సాగుతారు. దీన్నే సమత్వం అంటారు. భావపరమైన ఉద్రేకాలకు లోనుగాకుండా, మనస్థైర్యం కలిగి ఉండటాన్ని సమత్వం అంటారు. **మానసిక ఆరోగ్యం సమత్వం. అది కర్మయోగంవల్ల సాధ్యం. దానికి అండ సాక్షాత్తూ భగవానుడు.** ఇక్కడితో బహిరంగ సాధన ఒకటి ముగిసింది.

సమత్వం – బహిరంగ సాధన 1

శ్లో. 5 **ఉద్ధరేదాత్మనాత్మానం నాత్మానమవసాదయేత్ ।**
ఆత్మైవ హ్యాత్మనో బంధుః ఆత్మైవ రిపురాత్మనః ॥
ఉద్ధరేత్, ఆత్మనా, ఆత్మానమ్, న, ఆత్మానమ్, అవసాదయేత్,
ఆత్మా, ఏవ, హి, ఆత్మనః, బంధుః, ఆత్మా, ఏవ, రిపుః, ఆత్మనః ॥

ఆత్మనా	=	(ప్రతివ్యక్తియు) తనచేత	హి	=	ఎందుకంటే
ఆత్మానమ్	=	తనను	ఆత్మా, ఏవ	=	(మనుష్యుడు) తానే
ఉద్ధరేత్	=	(సంసార సముద్రమునుంచి) ఉద్ధరించు కోవాలి	ఆత్మనః	=	తనకు
			బంధుః	=	బంధువు
ఆత్మానమ్	=	తనను	ఆత్మా, ఏవ	=	తానే
న, అవసాదయేత్	=	(తాను) అధోగతిలో పడవేయకూడదు	ఆత్మనః	=	తనకు
			రిపుః	=	శత్రువు

ఆత్మనా ఆత్మానమ్ ఉద్ధరేత్, ఆత్మానం న అవసాదయేత్ ।

ఆత్మా ఏవ హి ఆత్మనః బంధుః ఆత్మా ఏవ ఆత్మనః రిపుః ॥

తా: తనచే తనను ఉద్ధరించు కోవాలి. తనను పతితునిగా చేసుకోరాదు. ఎందుకంటే, తానే తనకు బంధువు. తానే తనకు శత్రువు.

ఆత్మకృప – బహిరంగ సాధన 2 ఈ శ్లోకం చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం. ఎందుకంటే మనిషికి ఫ్రీవిల్ ఉందని ఖచ్చితంగా నిరూపించే శ్లోకం.

ఈ విషయమై పెద్ద వాదోపవాదనలు ఉన్నాయి. విధా, మతా? మన భవిష్యత్తును నిర్ణయించేది ఏది? **విధి ఆడుతున్న వింత నాటకమా, మనసు చేసే గారడీనా?**

కొంతమంది విధి అంటారు. మనను సృష్టిచేసి ఈ భూమ్మీదకు మనను వదిలినప్పుడే మన నుదుటిమీద, మన తలరాతను రాసి పంపించాడు ఆ సృష్టికర్త బ్రహ్మ. కాబట్టి మనమేం చేసినా, ఆ తలరాతను మార్చలేము. మనం విధి చేతిలో తోలుబొమ్మలం. తోలుబొమ్మలాటలో ఆ బొమ్మలు యజమాని ఆడించినట్టు ఎలా ఆడుతాయో, అలా ఆ భగవంతుడు ఆడించినట్టు మనం ఆడుతాము, అందువల్ల మనం విధిని తప్పించుకోలేము అంటారు వారు. ఇలాంటి వాదనలవల్లనే, మన భారతదేశంమీద ఒక అపప్రధ ఉంది. వీరు విధిని నమ్ముతారు అని.

ఇంకా కొంతమంది ఫ్రీవిల్‌నే నమ్ముతారు కాని విధిని నమ్మరు. తాము కష్టపడి పైకి వచ్చాము కాని ఇందులో భగవంతుని ప్రమేయం ఏమీలేదు అంటారు. కాని రెండూ తప్పే.

మన భవిష్యత్తును రెండూ నిర్ణయిస్తాయి. శాస్త్రం విధి ఒక్కటే కారణం అని ఎన్నడూ చెప్పదు. శాస్త్రం విధి అనే పదం వాడిందంటే, విధియొక్క అర్థం మన ప్రారబ్ధకర్మ, మన పూర్వకర్మఫలం. అదేకాక, మనిషికి ఫ్రీవిల్ కూడా ఉందని చెబుతుంది. ఈ ఫ్రీవిల్ జంతువులకు లేదు, చెట్లకు లేదు. వాటికి పుణ్య, పాపాలు లేవు.

ఫ్రీవిల్ లేదు, విధే మనను ఆడిస్తోందనేవారికి మన సమాధానం ఒకటే. విధి అంటే ప్రారబ్ధకర్మ అని చూశాము. ఆ ప్రారబ్ధకర్మ రెండు రకాలుగా ఉంటుంది – పుణ్యప్రారబ్ధకర్మ, పాపప్రారబ్ధకర్మ. మనిషి పుణ్యప్రారబ్ధకర్మ ఉంటే ఫ్రీవిల్ ఉందని ఒప్పుకుంటాడు. పాపప్రారబ్ధకర్మ ఉంటే, ఫ్రీవిల్‌ను ఒప్పుకోడు. కృష్ణపరమాత్మ, పుణ్యప్రారబ్ధకర్మ ఉండి, ఫ్రీవిల్‌ను ఒప్పుకునేవారికి బోధ చేస్తున్నాడు. ఎందుకంటే ఫ్రీవిల్ గురించి శాస్త్రం చెప్పింది.

ఫ్రీవిల్ ఉంటే, ప్రారబ్ధకర్మ ప్రభావం ఉండదు అనేవారు ఇంకొకరకం అని చూశాము. శాస్త్రం దాన్ని కూడా ఒప్పుకోదు.

ప్రారబ్ధకర్మ + ఫ్రీవిల్ = కర్మఫలం

ప్రారబ్ధకర్మ అంటే మనం జన్మజన్మలుగా మోసుకువస్తున్న మన పుణ్యపాపఫలం. ఫ్రీవిల్ అంటే ఈ జన్మలో మన బుద్ధిని ఉపయోగించి, మనం ఇష్టపూర్వకంగా ఎన్నుకునే కర్మ. అంటే విధి+మతి = గతి. విధి, మతి కలిసి మన గతిని నిర్ణయిస్తాయి.

ఇప్పుడు ఏది ఎక్కువ? విధా, మతా? దీనికి జవాబు లేదు అనేది మన జవాబు. రెండూ ఎప్పుడూ పని చేస్తూనే ఉంటాయి. రెండూ కలిసి పనిచేస్తున్నప్పుడు ఒకదాని శక్తి ఇంకొక దాని శక్తికన్నా ఎక్కువగా ఉండవచ్చు. విధి అంటే మన గతజన్మల కర్మఫలం అని చూశాము. ఆ కర్మలు మనం ఒకే తీవ్రతతో చేసి ఉండము కాబట్టి వాటి కర్మఫలం కూడా మారుతుంది. మూడు రకాల కర్మఫలాలు ఉన్నాయి. అవి **ప్రబలప్రారబ్ధం, మధ్యమప్రారబ్ధం, దుర్బలప్రారబ్ధం**. అదే విధంగా మనం వాడే ఫ్రీవిల్‌లో కూడా భేదం ఉంటుంది. కొన్ని పనులను ఆషామాషీగా చేస్తాము, కొన్ని పనులను కొంత శ్రద్ధపెట్టి చేస్తాము, కొన్ని పనులను ఒక తపనతో చేస్తాము. అందువల్ల వీటి ఫలితంలో కూడా హెచ్చుతగ్గులు ఉంటాయి.

ఎ) **ప్రబల ప్రారబ్ధకర్మ** – ప్రారబ్ధకర్మ తీవ్రంగా ఉన్నప్పుడు, ఫ్రీవిల్ నిస్సహాయంగా అయిపోతుంది. ప్రబల ప్రారబ్ధకర్మను అది తప్పించలేదు, మనకు దాన్ని ఎదుర్కొనే గుండెధైర్యాన్ని ఇవ్వగలదు అంతే. తుఫాను వస్తోందని తెలిస్తే శాస్త్రజ్ఞులు ఏం చేస్తారు? వారు తుఫానును ఆపలేరు, కాని తగు జాగ్రత్తలు తీసుకోవటంవల్ల, దానివల్ల కలిగే నష్టాలను తెలివిగా తగ్గించగలరు.

బి) **మధ్యమ ప్రారబ్ధకర్మ** – ప్రారబ్ధకర్మ మధ్యమంగా ఉంటే, ఫ్రీవిల్ దాన్ని ఆపనూలేదు, దాన్ని రానివ్వనూ లేదు, కాని దాని తీవ్రతను తగ్గించగలదు.

సి) **దుర్బల ప్రారబ్ధకర్మ** – ప్రారబ్ధకర్మ బలహీనంగా ఉంటే, దాన్ని ప్రాయశ్చిత్త కర్మలతో తప్పించుకోవచ్చు. అంటే అది రాకుండా ఆపవచ్చు. అంటే ప్రబలకర్మకు వైద్యం లేదు, దుర్బలకర్మకు వైద్యం ఉంది.

ఇది అక్షరాలా మన అనారోగ్యం వంటిదే. ఒక డాక్టరు దగ్గరికి వెళ్ళి, 'డాక్టర్ నాకు అనారోగ్యం చేసింది,' అంటే డాక్టరు ముందే నయం చేస్తాననో, చేయననో చెప్పడు. ముందు తాను పరీక్ష చేసి, మరికొన్ని పరీక్షలు చేయించి, రోగనిర్ధారణకు వస్తాడు. ప్రారబ్ధకర్మలలో మూడు స్థాయీ భేదాలున్నట్లే, మన రోగాల్లో కూడా మూడు స్థాయీ భేదాలు ఉంటాయి. ఇప్పుడు మనం వెనకనుంచి చూస్తే, ఏ అపెండిసైటిస్‌లాంటి రోగమో వస్తే, అది దుర్బలప్రారబ్ధకర్మ వంటిది. అంటే చాలా చిన్నది. ఆపరేషన్ చేస్తాడు డాక్టరు. దాని తరువాత వ్యక్తి చిరంజీవిగా పదికాలాలు బ్రతుకుతాడు. మధ్యమ ప్రారబ్ధకర్మలాంటిది డయాబెటీస్, బి.పి. వంటివి. వాటిని ఆపనూ లేము, పోగొట్టనూ లేము, కాని మందులతోనూ, కొన్ని ఆహార నియమాలతోనూ వాటివల్ల అవస్థ పడకుండా బ్రతికినంతకాలం వాటిని భరిస్తూ, హాయిగా జీవితం గడిపేయవచ్చు. ఇకపోతే క్యాన్సర్ లాంటి వ్యాధి భయానకం. అది ప్రబల ప్రారబ్ధకర్మ. దాని ప్రభావాన్ని ఆపనూలేము. దానికి సరియైన మందూలేదు. దాన్ని ఎదుర్కొనే గుండెధైర్యాన్ని అలవరచుకోవాలి అంతే.

ఇదే సూత్రం ప్రారబ్ధకర్మ, ఫ్రీవిల్‌ల విషయంలో వర్తిస్తుంది. మన భవిష్యత్తును పూర్తిగా ప్రారబ్ధకర్మ నిర్ణయించదు, పూర్తిగా ఫ్రీవిల్ కూడా నిర్ణయించదు. ఫ్రీవిల్‌ను ఉపయోగించి, మనమే సరియైన పురుషార్థాన్ని ఎన్నుకోవాలి. ఇదుగో, మోక్షం తీసుకో అని పైనుంచి పరమేశ్వరుడు మోక్షాన్ని పడవేయడు. పురుషార్థాల్లో ఒకటి అది. దాన్ని మనమే ఎన్నుకోవాలి.

అర్జునుడు తన భవిష్యత్తును నిర్దేశించుకోవాలి. ఎప్పుడైతే అర్జునుడు తన ఫ్రీవిల్‌ను ఉపయోగించటానికి నిర్ణయించుకుని, భవిష్యత్తును నిర్దేశించుకుంటాడో అప్పుడే కృష్ణపరమాత్మ అతనికి సహాయపడటానికి సిద్ధమవుతాడు. తమ ప్రయత్నం తాము చేసేవారికే సహాయపడగలడు భగవంతుడు. గురువు బోధను జీర్ణించు కోవటానికి శిష్యుడు సంసిద్ధుడు అయితేనే, అది ఒంటబడుతుంది. నేను ఏమీ నేర్చుకోలేను, అనవసరంగా గురువు అవస్థపడుతున్నాడు అనుకుంటే గురువుకు కంఠశోషే మిగులుతుంది. అందువల్ల ముందు మనమీద మనకు నమ్మకం ఉండాలి.

అందువల్ల ఆస్తికుడు అంటే తనమీద తనకు నమ్మకం ఉన్నవాడు అంటారు స్వామీ వివేకానంద. భగవంతుని మీద నమ్మకం, గురువుమీద నమ్మకం, శాస్త్రంమీద నమ్మకం తరువాత వచ్చే దశలు. మనమీద మనకు నమ్మకం ఉంటేనే వాటి విలువ.

జీవితంలో ఏ రంగంలో రాణించాలన్నా కూడా, మనకు ఉన్న పరికరాలు నాలుగు – **శరీరం, ఇంద్రియాలు, మనస్సు, బుద్ధి**. ఇంద్రియాలు అంటే పంచజ్ఞానేంద్రియాలు, పంచకర్మేంద్రియాలు. మనస్సు అంటే రాగద్వేషాలకు లోనయ్యే మనస్సు. ఆ మనస్సు ఆరోగ్యకరమైన భావాలతో మనని ఉద్ధరించవచ్చు లేదా రాగద్వేషాలతో కృంగిపోయేలా చేయవచ్చు. అలాగే బుద్ధి. నిశ్చయాత్మకబుద్ధి అంటారు దీన్ని. బుద్ధి మంచి నిర్ణయం తీసుకుని, మనను మంచిదారిలో నడిపించవచ్చు, లేదా మనస్సు ప్రభావంలో పడి, తప్పుడు నిర్ణయాలు తీసుకుని, మన పతనానికి దారితీయవచ్చు.

ఈ నాలుగు పరికరాలను కలిపి, ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ వాటిని **ఆత్మ** అంటున్నాడు. ఆత్మ అంటే శరీరం, ఇంద్రియాలు, మనస్సు, బుద్ధి. కార్యకరణసంఘాతం అంటారు. 'బాడీమైండ్ సెన్స్‌కాంప్లెక్స్' అంటారు. ఇవి మంచి పరిస్థితిలో ఉంటే, మనం ఏ లక్ష్యాన్నైనా సాధించవచ్చు. అన్ని భాగాలూ చక్కగా ఉన్న కారుతో పోల్చవచ్చు దీనిని. కారుచక్రాలు బాగుండకపోయినా, కారుని నడిపే వ్యక్తి త్రాగివున్నా, గమ్యం చేరకుండా ఆసుపత్రి పాలయ్యే ప్రమాదం ఉంది.

కఠోపనిషత్తులో రథకల్పన వస్తుంది. అందులో శరీరాన్ని రథంతోనూ, ఇంద్రియాలను గుర్రాలతోనూ, మనస్సును పగ్గాలతోనూ, బుద్ధిని రథసారధితోనూ పోలుస్తారు. రథసారధి వీటిని తన అదుపులో పెట్టుకుంటే గమ్యం చేరుకుంటాడు. పెట్టుకోకపోతే గమ్యం తప్పిపోతాడు. ఆ విధంగా మనకున్న పరికరాలన్నిటినీ ఏకత్రాటిమీద నడపాలి. సంగీతకచేరీకి వెళ్ళిచూడండి. కచేరీకి అరగంట ముందే కచేరీ చేసేవారు వచ్చి, వారివారి వాయిద్యాలను ఏకశ్రుతిలో అమర్చుకుంటారు. మనకు చూడటానికి ఏకశ్రుతిలో ఉన్నట్టే అనిపిస్తుంది కాని, వారికి చాలా సూక్ష్మమైన భేదాలు కనిపిస్తాయి. అవి ఏకశ్రుతికి వచ్చేదాకా, ఆ వాయిద్యాలను సరిచేస్తూనే ఉంటారు. ఒక చిన్న సంగీతకచేరీకే వాయిద్యాలను అంతసేపు ఏకశ్రుతిలో అమర్చాలంటే, మన జీవితమనే సంగీతకచేరీకి మనమెంత కష్టపడాలి? మన పరికరాలు ఏకశ్రుతిలో లేకపోతే మన సంగీతకచేరీ మనకూ కర్ణకఠోరంగా ఉంటుంది, మనవారికీ కర్ణకఠోరంగా ఉంటుంది.

ఉద్ధరేదాత్మనాత్మానం నాత్మానమవసాదయేత్ – నీ పరికరాలను శ్రుతి చేసుకో. పరికరాలంటే శరీరం, ఇంద్రియాలు, మనస్సు, బుద్ధి అని చూశాము. శరీరం ఆరోగ్యంగా ఉండాలి; మన జీవన లక్ష్యమేమిటో స్పష్టంగా తెలియాలి. 57 ఏళ్ళు వచ్చి కూడా వారి జీవితలక్ష్యం ఏమిటని అడిగితే కొందరి దగ్గర జవాబు ఉండదు. అలా ఏమీ తెలియకుండానే జీవితాన్ని ముగించివేసే వారెందరో! అందువల్ల ఒక్కొక్క పరికరమూ ఆరోగ్యంగా ఉండాలి; ఒకదానితో ఒకటి పొంతన కలిగివుండాలి. సంగీతవిద్వాంసుడు ఒక రాగంలో పాడితే, పక్క వాయిద్యాలవారు, మరో రాగంలో వాయిస్తే, అక్కడ ఎవరూ మిగలరు. వీరు ఎవరికి వారు వారి రంగాల్లో నిష్ణాతులై ఉండవచ్చు గాక, నలుగురు కలిసి కచేరీ చేసేటప్పుడు, అందరి రాగం ఒకటే అయి ఉండాలి.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ చెప్పిన మొట్టమొదటి అంశం – మన పరికరాలను శ్రుతి చేసుకోవాలి. దీన్ని జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి అనవచ్చు, అధికారిత్వం అనవచ్చు. అందువల్ల వాటిని శ్రుతి చేసుకోవాలి. ఇక్కడ ఒక ప్రత్యేకత గమనించాలి మనం. బాహ్యంగా ఉన్న సంగీత వాయిద్యాలను శ్రుతి చేయ్యాలంటే ఏం చేస్తాం? మన చేతుల్తో వాటిని శ్రుతి చేస్తాము. ఇప్పుడు మనలో ఉన్న పరికరాలను శ్రుతి చేయాలంటే ఏం చేయాలి? వాటికి వేరే పరికరాలు ఉండవు. ఒకవేళ ఉంటే, ఒక పరికరానికి ఇంకో పరికరం, దానికి ఇంకో పరికరం కావాలి. అలా పెంచుకుంటూ పోవటాన్ని ఇన్ఫినిట్ రిగ్రెస్ ప్రోబ్లమ్ (Infinite regress problem) అంటారు.

ఆత్మనా ఆత్మానం ఉద్ధరేత్ – నీ పరికరాలను ఆ పరికరాలతోనే సరిదిద్దుకో. శరీరాన్ని శరీరంతో, మనస్సును మనస్సుతో, బుద్ధిని బుద్ధితో చక్కదిద్దుకోవాలి.

న ఆత్మానం అవసాదయేత్ – నీ పరికరాలను ఎన్నడూ బలహీనపరచుకోకు. అది అనారోగ్యకరమైన దృక్పథం. ప్రాథమిక బలహీనత – నేను జీవితంలో ఎదగలేను. అది నావల్ల కాదు. ఒక వివేకానందుడు, ఒక శంకరాచార్యులు, ఒక రమణమహర్షి లాంటివారు విజయం సాధించగలరు, నాలాంటి అల్పులు కారు. వారిని పూజించాలి అనుకోవటం మిమ్మల్ని మీరు కించపరుచుకోవటం. వారిని అసాధారణ వ్యక్తులుగా కొలిచి, మీరు బద్ధకంగా, మొండివారుగా నిలిచిపోకూడదు. మీరెందుకు అసాధారణ మనుష్యులు అవలేరు? అబ్బే, వారు అసాధారణ మనుష్యులు, నేను సాధారణమనిషిని అనుకుంటారు కాబట్టి అవలేరు.

దీన్ని ఆత్మన్యూనతా భావన అంటారు. ఎన్నడూ అటువంటి భావాన్ని పెంపొందించుకోవద్దు. మిమ్మల్ని మీరు కించపరచుకోవద్దు. ఎన్నడూ నిరాశావాదిగా మారవద్దు. ఆశావాదిగా ఉండండి. దీన్ని ఆత్మస్థైర్యం అంటారు. దానికి ప్రయత్నం చేయాలి. ఏ విషయంలో విజయం సాధించాలన్నా, ఆఖరికి ఆధ్యాత్మిక రంగంలో సాధించాలన్నా కూడా ఆత్మస్థైర్యం, ప్రయత్నం ఉండితీరాలి. దీన్నే ఇంకా సమర్థిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఆత్మైవ హ్యాత్మనో బంధుః – ఆత్మ అంటే సచ్చిదానంద ఆత్మ కాదు, మీ పరికరాలు అని చూశాము. అంటే శరీరం, ఇంద్రియాలు, మనస్సు, బుద్ధి అని చూశాము. వీటిని కార్యకరణసంఘాతం అనీ, బాడీమైండ్ సెన్స్ కాంప్లెక్స్ అంటారనీ కూడా చూశాము. మీ అసలు స్నేహితుడు మీ ఆత్మే. గురువు, శాస్త్రం, చివరికి భగవంతుడు కూడా పరోక్షంగా తోడ్పడగలరు కాని ప్రత్యక్షంగా ఉద్ధరించుకోవాల్సింది మీరే.

మన పిల్లలు ఆటలపోటీలో పరుగులు తీస్తున్నారనుకోండి. తల్లిదండ్రులుగా మనం బయటనుంచి వారి పరుగును చూస్తూ, అరుస్తూ, కేరింతలు కొడుతూ, చప్పట్లు కొడుతూ వారిని ఉత్సాహపరుస్తాము కాని వారి బదులు మనం పరిగెత్తలేము కదా! జీవితమనే పరుగుపందెంలో కూడా అంతే! మనమే పరుగులు తీయాలి. గురువు, శాస్త్రం, భగవంతుడు చప్పట్లు కొట్టి మనను ప్రోత్సహిస్తారు. అందువల్ల నువ్వే నీకు నిజమైన స్నేహితుడు.

ఆత్మైవ రిపురాత్మనః – నువ్వే నీకు నిజమైన శత్రువువు కూడా! అంటే నువ్వే నీకు స్నేహితుడివి, నువ్వే నీకు శత్రువువు. నువ్వు నీకు స్నేహితుడిగా ఉంటే ప్రపంచమంతా నీతో స్నేహంగా ఉంటుంది. నీకు నువ్వే శత్రువుగా మారితే, ప్రపంచం కూడా నీకు శత్రువుగా మారుతుంది. అందువల్ల నువ్వెలా ఉన్నావన్నది ముఖ్యం.

ఆత్మకృప – బహిరంగ సాధన 2

శ్లో. 6 **బంధురాత్మాత్మనస్తస్య యేనాత్మైవాత్మనా జితః ।**
అనాత్మనస్తు శత్రుత్వే వర్తేతాత్మైవ శత్రువత్ ॥
బంధుః, ఆత్మా, ఆత్మనః, తస్య, యేన, ఆత్మా, ఏవ, ఆత్మనా, జితః,
అనాత్మనః, తు, శత్రుత్వే, వర్తేత, ఆత్మా, ఏవ, శత్రువత్ ॥

యేన, ఆత్మనా	= ఏ జీవాత్మ ద్వారా	అనాత్మనః	= మనస్సుతో, ఇంద్రియములతో గూడిన శరీరమును జయింపని వానికి
ఆత్మా	= మనస్సుతో, ఇంద్రియములతో గూడిన శరీరము	ఆత్మా, ఏవ	= తానే
జితః	= జయింపబడినది యగునో	శత్రువత్	= శత్రువువలె
తస్య, ఆత్మనః	= అటువంటి జీవాత్మకు	శత్రుత్వే	= శత్రుత్వమందు (లక్ష్య సాధనకు అవరోధముగా)
ఆత్మా, ఏవ	= తానే	వర్తేత	= వర్తించును
బంధుః	= మిత్రుడు		
తు	= ఇంకా		

యేన ఆత్మనా ఏవ ఆత్మనా జితః, తస్య ఆత్మనః బంధుః ఆత్మా ।
అనాత్మనః తు శత్రుత్వే ఆత్మా ఏవ శత్రువత్ వర్తేత ॥

తా: ఎవరైతే తానే తనచేతనే జయించబడినవాడో, వానికి తానే తనకు బంధువు. దీనికి భిన్నముగా, తనను జయించని వానికి శత్రువువలె తానే శత్రుభావమునందు ఉండును.

ఆత్మనియంతృత్వం – బహిరంగ సాధన 3

ముందు శ్లోకంలో నీ కార్యకరణసంఘాతమే నీకు మిత్రుడు, నీకు శత్రువు కూడా అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దాన్నే ఇక్కడ వివరిస్తున్నాడు. నేనే స్నేహితుణ్ణి, శత్రువునూ కూడా ఎలా అవుతాను? అది పరస్పరవిరుద్ధంగా లేదూ? ఒక వ్యక్తి స్నేహితుడన్నా అవాలి, శత్రువన్నా అవ్వాలి. రెండూ కాలేదు. అలాంటప్పుడు నాకు నేనే శత్రువూ, మిత్రుడూ – రెండూ ఎలా అవుతాను? దానికి ప్రకృతిసూత్రం చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మనం జీవితంలో వాడే ఏ పరికరమైనా కూడా మనకు అటు మిత్రుడూ, ఇటు శత్రువూ కూడా. అది కత్తి అవచ్చు, విద్యుచ్ఛక్తి అవచ్చు, అణుశక్తి అవచ్చు లేదా గ్యాస్ సిలిండర్ అవచ్చు. ఒక పరికరాన్ని సరిగ్గా వాడితే, అందులోని మెళుకువలు నేర్చుకుంటే, అది మనకు మిత్రుడు. దాన్ని వాడటం రాకపోతే శత్రువు. విద్యుచ్ఛక్తి కాంతిని ఇస్తుంది, ఒక్కోసారి షాక్ కొట్టించి, మరణం సంభవించేలా చేస్తుంది. అలాగే గ్యాస్ కూడా. అది ఎంత ఉపయోగకరమో, అంత హానికరం కూడా. గ్యాస్ లీకయి, గ్యాస్ సిలిండర్ పేలి, ప్రాణాలు పోగొట్టుకున్నవారెందరో! అణుశక్తి ఎంత ఉపయోగకరమో, అంత దారుణంగా హిరోషిమా, నాగసాకీలను తుడిచిపెట్టి వేసింది. మన గమ్యం సురక్షితంగా చేర్చే కారు రోడ్డు ప్రమాదానికి గురిచేసి, అక్కడి కక్కడే ప్రాణం పోయేలా చేస్తుంది.

అదే విధంగా మనం సరిగ్గా వినియోగించుకోగలిగితే, మన కార్యకరణసంఘాతం మనకు మిత్రుడు, వాడలేకపోతే శత్రువు. మనం వాటిని అదుపులో పెట్టకుండా శరీరం, ఇంద్రియాలు, మనస్సు కోరిందల్లా ఇస్తూ పోతూంటే, వాటిని అదుపులో పెట్టుకోవాల్సింది పోయి, వాటికి బానిసలైపోతాము. చివరికి ఎటువంటి పరిస్థితి వస్తుందంటే, వాటితో ముందుకూ పోలేము, వెనక్కీ రాలేము. ఏ వ్యసనమయినా అంతేకదా! ఆ వ్యసనం కొనసాగిస్తే, అది మనను నాశనం చేస్తుంది, అలాగని దాన్ని త్యజించటానికి చూస్తే, దానికి అలవాటు పడ్డ శరీరం అనారోగ్యాన్ని కలుగజేస్తుంది. ఈ పరిస్థితికి కారకులెవరు? మనమే.

బంధురాత్మాత్మనస్తస్య యేనాత్మైవాత్మనా జితః – అంతా ఆత్మమయంగా ఉంది. దాన్ని తేలిగ్గా చెప్పాలంటే నీ పరికరాలను, నువ్వు అదుపులో ఉంచుకుంటే, అవి నీకు స్నేహితులు. జితః అంటే జయించినవాడు. ఇంద్రియాలను అదుపులో పెట్టుకున్నవాడు. ముందే చూసినట్టుగా ఇంద్రియాలను అదుపులో పెట్టటమంటే, వాటిని బలవంతంగా అణగద్రొక్కటం కాదు. ఇంద్రియాలను ఆపకూడదు, ఆపనవసరం లేదు కూడా. వాటిని సరియైన మార్గంలోకి తిప్పాలి. అలా చేస్తే ఇంద్రియనిగ్రహం ఉన్నట్టు అర్థం.

అనాత్మనః తు – అనాత్మ అంటే అదుపులో లేని శరీరం, ఇంద్రియాలు, మనస్సు, బుద్ధి. ఇక్కడ అనాత్మ పదం అర్థం ప్రత్యేకంగా ఉంది. ఎందుకంటే ఇక్కడ అనాత్మ అంటే **అజితాత్మ**. అజితాత్మ అంటే ఇంద్రియాలను అదుపులో పెట్టుకోలేని వ్యక్తి. అతని ఇష్టానుసారం వ్యవహరించే వ్యక్తి. అటువంటి వ్యక్తికి,

ఆత్మా ఏవ శత్రువత్ వర్తేత – అతని కార్యకరణసంఘాతమే శత్రువులాగా ప్రవర్తిస్తుంది. మన దేశంలోనే నక్సలైట్లు అరాచకం చేస్తుంటే వారిమీద బాంబులు వెయ్యలేము. మనదేశమే అవస్థ పడుతుంది. అలాగే మనలోనే శత్రువులు స్వైరవిహారం చేస్తుంటే, వారిని అదుపులో పెట్టటం చాలా కష్టం. అందువల్ల ఇప్పుడు ఎక్కడ చూసినా ముందు ఆత్మనియంత్రణకు ఎక్కువ ప్రాధాన్యత ఇస్తున్నారు. మనను మనం నియంత్రించు కోలేకపోతే, దేన్నీ నియంత్రించలేము. కుటుంబాన్ని కాని, సంస్థను కాని, దేశాన్ని కాని నియంత్రించలేము.

ఆత్మనియంతృత్వం – బహిరంగ సాధన 3.

దీని సారాంశం అదుపులో పెట్టుకున్న పరికరాలు స్నేహితులు, అదుపులో పెట్టుకోలేని పరికరాలు శత్రువులు. ఇప్పటివరకూ కృష్ణపరమాత్మ మూడు బహిరంగ సాధనలను చెప్పాడు. అవి – సమత్వం, ఆత్మకృప, ఆత్మ నియంతృత్వం. అవి చాలా ముఖ్యం కాబట్టి వాటిని మళ్ళీ ఒకసారి చూద్దాము.

1. **సమత్వం** – రోజువారీ వ్యవహారంలో సమత్వం పాటించాలి. ఒకవేళ మనస్సు తీవ్రంగా స్పందిస్తే, ఆ స్పందనలు మనస్సులో స్థిరపడిపోయి, ధ్యానం చేసేటప్పుడు అవి బయటకు వస్తాయి. సమత్వం అలవరచు కోవటానికి కర్మయోగం పాటించాలి.

2. **ఆత్మకృప** – తనమీద తనకు నమ్మకం లేని వ్యక్తికి బాహ్యంగా సహాయం అందించినా అందుకోలేదు. అతనికి ఈశ్వరకృప, గురుకృప, శాస్త్రకృప ఏవీ పనిచేయవు. నేను ఆధ్యాత్మిక మార్గంలో పయనించి, నేను విజయం సాధిస్తాను అనుకునే నమ్మకం ఉండాలి. దీన్నే ఆత్మకృప అంటారు.

విధిని నమ్ముకునే వ్యక్తులకు మనం ఏమీ బోధించలేము. ప్రతీదీ భగవంతుడిమీద వేసేసి వారు తప్పుకుంటారు. నాకు మోక్షం రావాలని రాసిపెట్టివుంటే, నేను మోక్షం పొందుతాను, లేకపోతే పొందలేను అంటారు. వారి వాదన తమాషాగా ఉంటుంది. 'భగవంతుడు నాకు మోక్షాన్నివ్వాలని సంకల్పించుకుంటే **నా ప్రయత్నం అవసరం లేదు**. కాదూ, నాకు మోక్షాన్నివ్వకూడదు అని భగవంతుడు సంకల్పించుకుంటే, **నా ప్రయత్నం ఫలించదు**. ఎలా చూసినా, నేను ప్రయత్నించి లాభం లేదు.' కృష్ణపరమాత్మ దీనిని అంగీకరించదు, నిజానికి, ప్రయత్నం మాత్రమే మనం భగవానుని కృప పొందటానికి తోడ్పడుతుంది.

3. **ఆత్మ నియంతృత్వం** – నాకున్న పరికరాలు, ఈ శరీరం – అన్నీ భగవంతుడు నాకు ఇచ్చినవే. ధర్మార్థ కామమోక్షాలన్నిటినీ నేను పొందగలను, నేను నా పరికరాలను సరిగ్గా వాడితే. అవి సరిగ్గా వాడాలంటే, ముందుగా నా శరీరం, ఇంద్రియాలు, మనస్సు, బుద్ధి – అన్నీ ఆరోగ్యకరంగా ఉండాలి. అవి ఆరోగ్యకరంగా లేకపోతే నేను ఏమీ సాధించలేను సరికదా, అవి నాకు భారంగా తయారవుతాయి. రెండవ విషయం, అవి అన్నీ ఏకత్రాటిమీద నడవాలి. బుద్ధి గీతాబోధకు వెళదామంటే, మనస్సు దానికి అంగీకరించాలి. మనస్సు, బుద్ధితో ఏకీభవించకపోతే, గీతాబోధకు వెళ్ళి కూడా ప్రయోజనం ఉండదు. ఎంతమంది వచ్చారు, ఎవరెటువంటి దుస్తులు ధరించారు అనే విషయాలమీద శ్రద్ధ చూపుతుంది మనస్సు. అందువల్ల ఇంద్రియాలు బాగుండాలి, ఒకే శ్రుతిలో ఉండాలి.

శ్లో. 7 **జితాత్మనః ప్రశాంతస్య పరమాత్మా సమాహితః ।**
శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు తథా మానావమానయోః ॥

జితాత్మనః, ప్రశాంతస్య, పరమాత్మా, సమాహితః,
శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు, తథా, మానావమానయోః ॥

శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు	= శీతోష్ణసుఖదుఃఖములందును	జితాత్మనః	= స్వాధీనమైన ఆత్మ గలవాని యొక్క (జ్ఞానమందు)
తథా	= అలాగే	పరమాత్మా	= పరమాత్మ
మానావమానయోః	= మానావమానములందును	సమాహితః	= చక్కగా స్థితుడై యుండును
ప్రశాంతస్య	= అంతఃకరణవృత్తులు నిశ్చలముగా ఉన్నట్టి		

జితాత్మనః ప్రశాంతస్య పరమాత్మా, శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు
తథా మానావమానయోః సమాహితః (భవతి)॥

తా: శీతోష్ణసుఖదుఃఖములందును, మానావమానములందును అంతఃకరణ వృత్తులు నిశ్చలముగా ఉన్నట్టి స్వాధీనమైన ఆత్మగలవానియొక్క పురుషుని జ్ఞానమందు పరమాత్మ చక్కగా స్థితుడై యుండును. అంటే, పరమాత్మ తప్ప అతని జ్ఞానమందు అన్యమేదియూ ఉండదు.

ఒక వ్యక్తి తనను తాను నియంత్రించుకున్నాడనుకుందాము. కృష్ణపరమాత్మ పరిభాషలో చెప్పాలంటే జితాత్మ అయ్యాడనుకుందాము. అటువంటి అతను ప్రశాంతచిత్తుడు అవుతాడు. తనను తాను నియంత్రించుకున్నట్టు అతనికి ఎలా తెలుస్తుంది?

జితాత్మనః ప్రశాంతస్య – అలా గెలిస్తే అతను ప్రశాంతచిత్తుడు అవుతాడు.

మనమీద మనం ఎంత విజయం సాధిస్తే, అంత ఎక్కువ ప్రశాంతంగా ఉంటుంది జీవితం. అదే మనకు మనం చేసుకునే పరీక్ష. మన ఇంద్రియాలను గెలవకపోతే, మనస్సు అల్లకల్లోలంగా ఉంటుంది. దానిమీద మనకేం అధికారం ఉండదు. అందువల్ల జితాత్మ ప్రశాంతపురుషుడవుతాడు. అటువంటి వ్యక్తిని కృష్ణపరమాత్మ యోగారూఢః అన్నాడు. అతను సాధన చతుష్టయ సంపన్నుడు అవుతాడు, జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తి పొందుతాడు, కాని మోక్షం పొందడు. ఈ విషయంలో రాజీ పడము. మోక్షం పొందాలంటే ఆత్మజ్ఞానం పొందాలి. అందువల్ల ఆత్మనియంత్రణ చేసుకున్న వ్యక్తికి ఆత్మజ్ఞాన యోగ్యతాప్రాప్తి కలుగుతుంది.

ఈ జ్ఞానయోగ్యత లేకపోతే, జ్ఞానం పొందినా దానివల్ల ప్రయోజనం పొందలేడు. యోగ్యత పొందిన వ్యక్తికి జ్ఞానం చాలా తేలిగ్గా కలుగుతుంది. బుద్ధిలో మూడు రకాలు ఉంటాయి – కర్పూరబుద్ధి, బొగ్గుబుద్ధి, అరటిదూట బుద్ధి. కర్పూరం వెలిగించగానే అంటుకుంటుంది. కర్పూరబుద్ధి ఉన్న శిష్యులను ఉత్తమవిద్యార్థులు అంటారు. వారు చెప్పగానే ఠక్కున నేర్చేసుకుంటారు.

నాహం మన్యే సువేదేతి నో న వేదేతి వేద చ – కేన

కేనోపనిషత్తులో విద్యార్థి వెంటనే అర్థం చేసుకున్నాడు. ఆత్మను ఆబ్జెక్టుగా తెలుసుకోలేము, సబ్జెక్టు అయిన నేనే ఆత్మను అని చెప్పాడు.

బొగ్గును వెలిగిస్తే ఎక్కడో ఒకమూల అంటుకుంటుంది. దాన్ని జాగ్రత్తగా విసిరి, దాన్ని రక్షిస్తే, కాసేపటికి మంట బాగా వస్తుంది. బొగ్గుబుద్ధి ఉన్న విద్యార్థిని మధ్యమ అధికారి అంటారు. వేదాంతం నాకు బాగా అర్థమయింది కాని, నిజజీవితంలో పాటించటం కష్టం అంటాడు.

అరటిదూటను మంట ముందు పెడితే అది మండదు సరిగదా, వెలిగేమంటను కూడా అది ఆర్పేస్తుంది. అరటదూట బుద్ధి ఉన్న విద్యార్థిని అధమ అధికారి అంటారు. అటువంటి విద్యార్థి తను నేర్చుకోకపోగా, గురువే తనకొచ్చిన విద్యను మర్చిపోయేలా చేస్తాడు.

పరమాత్మా సమాహితః – అలా సంసిద్ధత పొందిన శిష్యునికి పరమాత్మ చాలా స్పష్టంగా అర్థమవుతాడు.

మహావాక్య శ్రవణ మాత్రేణ జ్ఞానం భవతి

గురువు చెప్పీచెప్పగానే, బోధను గ్రహిస్తాడు. వెంటనే అర్థం చేసుకుంటాడు.

ఆత్మజ్ఞానం పొందటం చాలా తేలిక. బదరీయాత్ర చేయటంకన్నా తేలిక. సరిగ్గా బోధను అర్థం చేసుకుంటే చాలా తేలిక. ఎందుకంటే అది ఎప్పుడూ అందుబాటులో ఉండే చైతన్యం కాబట్టి. ఒకవేళ అది ఏదో ఒక సమయంలోనే పొందగలిగే ఒక అసాధారణ వస్తువైతే, దానికోసం కష్టపడాలి. ఉదాహరణకు దేవతలను, ఉన్నత లోకాలను చూడాలంటే మనస్సు ఉన్నతస్థాయిలోకి వెళ్ళాలి. అంటే సమాధిలోకి వెళ్ళాలి. కాని ఆత్మను జాగ్రదావస్థలోనే పొందవచ్చు. ఆత్మ అంటే చైతన్యతత్త్వం. అది జాగ్రద్, స్వప్న, సుషుప్తి – మూడు అవస్థల్లోనూ ఉంటుంది. మనస్సులో ఆలోచనలతో పాటు ఉంటుంది.

మీరు ఒక ప్రసంగం వింటూవుంటే, మనస్సులో రెండు విషయాలు ఉన్నాయి. మీరు విన్న ప్రతి పదమూ మీ మనస్సులో ఒక ఆలోచనను సృష్టిస్తుంది. ఆ ఆలోచనను మీరు గ్రహిస్తారు. ఆ పదాలను మీరు అర్థం చేసుకున్నా, చేసుకోకపోయినా; వాటిని మీరు స్వీకరించినా, స్వీకరించకపోయినా, ఆలోచనలు మారుతూ ఉంటాయి. కాని ఆ మారుతున్న ఆలోచనల వెనక మారని నిరంతర తత్త్వం ఒకటి ఉంది. అదే చైతన్యతత్త్వం. మీకు మొదటి ఆలోచన వచ్చినట్టు తెలుస్తున్నది; రెండవ ఆలోచన వచ్చినట్టు తెలుస్తున్నది; మూడవ ఆలోచన వచ్చినట్టు తెలుస్తున్నది. కాని తెలుసుకుంటున్న చైతన్యం మారటం లేదు.

ఒక గదిలో కాంతి ఉండటంవల్ల మనుష్యులు ఆ గదిలోకి వచ్చినా తెలుస్తున్నది; వెళ్ళిపోయినా తెలుస్తున్నది. మనుష్యులు వచ్చిపోతున్నా, కదలకుండా నిరంతరం కాంతి అందుబాటులో ఉంటుంది. అలాగే ఆలోచనలు ఉన్నా లేకపోయినా చైతన్యం నిరంతరం అందుబాటులో ఉంటుంది. అందువల్ల చైతన్యాన్ని గుర్తించటానికి మనం ఎక్కడికో వెళ్ళనవసరం లేదు. మామూలు జాగ్రదావస్థలో మనకు అందుబాటులో ఉంది. మనం చేయవలసిందల్లా మన దృష్టిని ఆలోచననుంచి, చైతన్యం వైపు మళ్ళించటమే. దీనికి ఎప్పుడూ చేయి – కాంతి ఉదాహరణను చూస్తాము.

చేయి చూపించి ఇక్కడేముంది అని అడిగితే –

1. చేయి ఉంది అంటాము,
2. చేయి+కాంతి ఉంది అంటాము,
3. చేయి ఉన్నా లేకపోయినా కాంతి ఉంది అంటాము.

అంటే కేవలం చేతిని చూసే దశనుంచి, కాంతివల్లనే చేతిని చూస్తున్నామని గ్రహించి ఇంకొక అడుగు ముందుకు వెళతాము. చేయి వచ్చిపోయే వస్తువు. చేయి ఉన్నా లేకపోయినా కాంతి నిరంతరం ఉంటుంది.

ఇదే సూత్రం చైతన్యానికి వర్తింపజేస్తాము.

మనస్సులో ఏం ఉంది అని అడిగితే –

1. ఆలోచనలు ఉన్నాయి అంటాము,
2. ఆలోచనలు+చైతన్యం ఉంది అంటాము,
3. ఆలోచనలు ఉన్న అలోచనలు లేని మనస్సును సాక్షిగా చూసే చైతన్యం ఉంది అంటాము.

అంటే కేవలం ఆలోచనలను చూసే దశనుంచి (క్రోధ ఆలోచన, లోభ ఆలోచన వగైరా) ఆలోచనలను చూసే సాక్షిచైతన్యం ఒకటి ఉందని గ్రహించి, ఇంకొక అడుగు ముందుకు వెళతాము. ఆలోచనలు వచ్చిపోతుంటాయి. జాగ్రద్, స్వప్నాల్లో ఆలోచనలు వస్తూవుంటాయి. సుషుప్తిలో ఆలోచనలు ఉండవు. ఆలోచనలు వస్తున్నట్టూ తెలుస్తున్నది. ఆలోచనలు లేవనీ తెలుస్తున్నది. అంటే ఆలోచనలు ఉన్న, ఆలోచనలు లేని మనస్సును ఒకటి సాక్షిగా చూస్తున్నది. అదే చైతన్యం, అదే ఆత్మ. ఆలోచనలనుంచి, ఆలోచనలను చూసే చైతన్యాన్ని చూడటం నేర్చుకోవాలి.

అందువల్ల వేదాంతం అంటే మారుతున్న ఆలోచనలనుంచి, మారని చైతన్యం వైపు దృష్టి మరల్చేలా చేసేది. అది ఎప్పుడు సాధ్యం? మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉంటేనే! మనస్సు అల్లకల్లోలంగా ఉంటే, బాహ్యాముఖంగా ఉంటే, అది మారుతున్న ఆలోచనలు, మారుతున్న బెంగల వెంట పరుగులు తీస్తుంది కాని, దాని వెనక నిశ్చలంగా ఉన్న చైతన్యాన్ని గ్రహించదు. అందువల్ల మనస్సును విశ్రాంతిగా ఉంచాలంటే చాలా శ్రమ పడాలి. చాలా హుషారుగా ఉన్న మనస్సు, ఒక్కక్షణం కూడా వృథా కాకుండా ఏదోఒకటి సాధించాలని పరుగులు తీస్తుంది. వేదాంతానికి ప్రశాంతచిత్తం కావాలి. గురువు చెప్పేది ప్రశాంతంగా వినాలి. బాహ్యాముఖంగా ఉన్న మనస్సు ఏకాగ్రత చూపలేదు.

ప్రతిబోధ విదితం మతమ్ – కేన

మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉంటే ఆత్మ ప్రతి అనుభవంలోనూ తెలుస్తుంది. దానికోసం ప్రత్యేకంగా ధ్యానం చేయనవసరం లేదు. కాంతి ఉందా లేదా తెలుసుకోవటానికి ప్రత్యేకంగా ధ్యానం చేయాలా? అవసరం లేదు. ఏదైనా వస్తువును చూడగలుగుతున్నామంటేనే అక్కడ కాంతి ఉన్నట్టు అర్థం. అలాగే ఆత్మ అనుభవంకోసం ప్రత్యేకంగా ప్రయత్నించనవసరం లేదు. ఏదైనా అనుభవం పొందగలుగుతున్నామంటే అత్మ ఉన్నట్టు అర్థం.

సమాహితః పదం వేశాడు కృష్ణపరమాత్మ. సమాహిత అంటే ఎప్పుడూ అనుభవంలోకి వచ్చేది. ప్రశాంతచిత్తం ఉన్నవ్యక్తిని నీకు చైతన్యం అనుభవంలోకి వస్తోందా అని అడిగితే, అతను మనను తిరిగి ప్రశ్నిస్తాడు, 'చైతన్యం అనుభవంలోకి రానిదెప్పుడు?'

చైతన్యాన్ని రెండు దశల్లో గుర్తించాలి.

1. ఆలోచననుంచి చైతన్యం వైపుకు దృష్టిని మరల్చటం. దీన్ని ఇంతకుముందే చూశాము (చేయి–కాంతి ఉదాహరణతో). మారుతున్న ఆలోచనల వెనక మారని చైతన్యం ఉందని తెలుసుకున్నాము.

2. చైతన్యం ఉందని తెలుసుకుంటే చాలదు. ఎందుకంటే అలాగైతే నేను కార్యకరణసంఘాతాన్ని. నాకు ఒక చైతన్యం ఉంది అనుకుంటాము ముందు. ఇప్పుడు ఈ భావనని తిరగేసి చూడాలి అంటున్నది వేదాంతం. నేను మనశ్శరీరాలను, నాకు చైతన్యం ఉంది అని చెప్పేబదులు – నేను చైతన్యాన్ని, నాకు (వ్యవహారం నడపటానికి) మనశ్శరీరాలు ఉన్నాయి అని చెప్పగలగాలి. ఈ పెద్ద మార్పు రావాలి మన దృక్పథంలో.

నిజానికి నిదిధ్యాసనం చేయవలసింది ఈ మార్పు రావటంకోసం. ఇన్నాళ్ళూ నేను ఎవరు అంటే నా మనశ్శరీరాల వివరాలే చెబుతాను. ఇప్పుడు నేను ఎవరు అంటే ఏం చెప్పాలి?

స్థూల సూక్ష్మ కారణ శరీరాత్ వ్యతిరిక్తః, అవస్థాత్రయ సాక్షీ, పంచకోశ విలక్షణః, సచ్చిదానందస్వరూపః సన్ యః తిష్ఠతి స ఆత్మా

చైతన్యం ఐదు సూత్రాలు మళ్ళీ ఒకసారి గుర్తుకు తెచ్చుకోవాలి.

చైతన్యం గురించిన వర్ణన ఇది. ఆ చైతన్యమే నా స్వరూపం. నేను చైతన్యస్వరూపాన్ని అని మన దైనందిన అనుభవంలో కూడా తెలుసుకోవచ్చు. సుషుప్తిలో కూడా మనం ఉన్నాము కాని, వ్యవహారం నడపము. వ్యవహారం ముగిసినంత మాత్రాన, మన ఉనికి ముగిసినట్టు కాదు. అలా వ్యవహారం ముగింపు, మన ఉనికికి ముగింపు అయితే, నిద్రలో మనం మరణించినట్టు అవుతుంది. కాని నిద్రలో మనం మరణించలేదని, మనకు తెలుసు. మనం అక్షరాలా జీవించి ఉన్నట్టే అర్థం. ఇదే సూత్రం మరణానికి కూడా వర్తిస్తుంది. మనం మరణించాక కూడా, వ్యవహారం నడపము. కాని అక్కడ కూడా వ్యవహారం లేనంత మాత్రాన చైతన్యం లేనట్టు కాదు. వ్యవహారం నడిపే మనశ్శరీరాలు వస్తూవుంటాయి, పోతూవుంటాయి కాని, చైతన్యమైన మనం నిత్యం ఉంటాము.

దీన్ని ఆత్మజ్ఞానం అంటారు. దీన్ని స్వస్వరూపం తెలుసుకోవటం అంటారు. మన అసలు స్వరూపం తెలుసుకుంటే ఏమవుతుంది?

శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు (సమః భవతి) – ఇది తెలుసుకుంటే ద్వంద్వాలు బాధించవు. శీతోష్ణములు, సుఖదుఃఖాలు బాధించవు. అంతేకాదు –

తథా మానాఽవమానయోః – మానావమానాలు కూడా బాధించవు. ఎవరైనా అవమానం చేసినా, పిల్లలు ఏదైనా అన్నా, క్రుంగిపోము. అవమానం భరించలేక ఆత్మహత్య చేసుకునేవారు కూడా ఉంటారు. మన జీవితంలో ఈ ద్వంద్వాలు ఎప్పుడూ బాధిస్తుంటాయి. జ్ఞానిని ఈ ద్వంద్వాలు బాధించవు. జ్ఞానం వాటిని ఎదుర్కొనే మనస్థైర్యాన్ని ఇస్తుంది. అందువల్ల శీతోష్ణసమఃభవతి; సుఖదుఃఖేషు సమఃభవతి; మానావమానయోః సమఃభవతి. సమః అంటే చలించకపోవటం.

శ్లో. 8 **జ్ఞానవిజ్ఞానతృప్తాత్మా కూటస్థో విజితేంద్రియః ।**
యుక్త ఇత్యుచ్యతే యోగీ సమలోష్టాశ్మకాంచనః ॥
జ్ఞానవిజ్ఞానతృప్తాత్మా, కూటస్థః, విజితేంద్రియః,
యుక్తః, ఇతి, ఉచ్యతే, యోగీ, సమలోష్టాశ్మకాంచనః ॥

జ్ఞానవిజ్ఞానతృప్తాత్మా	=	అంతఃకరణమందు జ్ఞానవిజ్ఞానములు నిండియున్నట్టి	సమలోష్టాశ్మ కాంచనః	=	మట్టిని, రాతిని, బంగారమును సమానముగా చూచువాడు అగు
కూటస్థః	=	వికారరహితుడును	యోగీ	=	యోగి
విజితేంద్రియః	=	ఇంద్రియములను జయించిన వాడు	యుక్తః, ఇతి	=	పరమాత్మ ప్రాప్తినందినవాడు అని
			ఉచ్యతే	=	చెప్పబడును

జ్ఞానవిజ్ఞానతృప్తాత్మా కూటస్థః విజితేంద్రియః ।
సమలోష్టాశ్మకాంచనః యోగీ యుక్తః ఇతి ఉచ్యతే ॥

తా: పరమాత్మప్రాప్తి పొందిన యోగియొక్క అంతఃకరణమందు జ్ఞానవిజ్ఞానములు నిండియుండును. అతడు వికారరహితుడు, ఇంద్రియాదులను పూర్తిగా వశపరచుకొనినవాడు. అతడు మట్టిని, రాతిని, బంగారమును సమానముగా చూచును.

సాధన చతుష్టయ సంపన్నుడు, జ్ఞానాన్ని రెండు దశల్లో పొందుతాడు. అవి జ్ఞానం, విజ్ఞానం.

పాప్మానం ప్రజహి హ్యేనం జ్ఞానవిజ్ఞాననాశనమ్ – 3.41

కామక్రోధాల గురించి చెప్పినప్పుడు, కామం జ్ఞానవిజ్ఞానాలను నశింపచేస్తుంది అని చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ రెండు పదాల అర్థాలు సందర్భాన్నిబట్టి మారుతూ ఉంటాయి. ముందు శ్లోకాల్లో వచ్చిన అర్థం ఆధారంగా ఇక్కడ చూద్దాము. చైతన్యం గురించి రెండు దశల్లో నేర్చుకుంటామని చూశాము.

1. నేను మనశ్శరీరాలను. నాకు ఒక చైతన్యం ఉంది.
2. నేను చైతన్యాన్ని, నాకు (వ్యవహారం నడపటానికి) మనశ్శరీరాలు ఉన్నాయి.

మొదటిదశ జ్ఞానం. అంటే ముందు చైతన్యం ఉందని కూడా తెలియదు. ఇప్పుడు, ఒక చైతన్యం ఉంది, అది మనశ్శరీరాలకు భిన్నంగా ఉంది, అది శరీరం అంతటా వ్యాపించి, శరీరానికి చైతన్యాన్ని ఇస్తుంది అని తెలుసుకోవటం జ్ఞానం.

రెండవదశ విజ్ఞానం. నేను చైతన్యాన్ని, మనశ్శరీరాలను నా వ్యవహారాలు నడపటానికి వాడతాను అని తెలుసుకోవటం విజ్ఞానం. నా కళ్ళజోడులోని రెండు అద్దాల ద్వారా ప్రపంచాన్ని చూసి, దానితో వ్యవహారం నడుపగలుగుతాను. కళ్ళజోడు తీసేస్తే, నేను వ్యవహారం నడుపలేను కాని **నేను ఉన్నాను**. అదే విధంగా నా మనశ్శరీరాలు నేను జాగ్రద్, స్వప్నావస్థల్లో వ్యవహారాలు నడపటానికి వాడే కళ్ళజోడు. సుషుప్తిలో వాటిని తీసేస్తాను. వాటిని వాడకపోతే, నేను వ్యవహారం నడపలేను కాని నేను ఉన్నాను. అంటే మనశ్శరీరాలు ఒక పరికరమే కాని, నేను కాదు. ఈ జ్ఞానాన్ని విజ్ఞానం అంటారు.

జ్ఞానవిజ్ఞాన తృప్త ఆత్మ – జ్ఞాన విజ్ఞానాలతో నిండిన వ్యక్తిని పరిమితులు బాధించవు. జ్ఞానాన్ని పరోక్షజ్ఞానం అనీ, విజ్ఞానాన్ని అపరోక్షజ్ఞానం అనీ అంటారు.

మనశ్శరీరాలనుంచి మన దృష్టిని చైతన్యం వైపు మరలిస్తే సంసారం బాధించదు. కొంతమంది ఎందుకు దృష్టిని మరల్చాలి అని ఎదురు ప్రశ్నిస్తారు. 'కష్టపడి నేను ఆత్మను అని నేర్చుకోవటం ఎందుకు? దాని తరువాత అవస్థపడి నేను శరీరం కాదని తెలుసుకుని, దానిమీద మమకారాన్ని త్యజించటం ఎందుకు?' పైగా, 'నేను శరీరం అనుకుంటే నాకు హాయిగానే ఉంది,' అంటారు. సరే, మీ యిష్టం, అలాగే ఉండండి. మా బలవంతం ఏమీ లేదు అంటుంది వేదాంతం.

కాని శరీరంతో మమేకం చెందితే మాత్రం మూడు భయాలను నిరంతరం ఎదుర్కోక తప్పదు అంటుంది. అవి– మృత్యుభయం, వృద్ధాప్యం, అనారోగ్యం. ఒకటంటే భయం లేకపోయినా, ఇంకొకటి కబళించి వేయకుండా ఉండదు. మృత్యుభయం ఎప్పుడూ వెంటాడుతూనే ఉంటుంది. మన గురించి మనకు భయం లేకపోయినా, మన ఆత్మీయులు మరణిస్తారేమోననే భయం వెంటాడుతుంది. నిజానికి సంసారం అంటేనే మృత్యుభయం.

ఇలా భయాలతో కొనసాగుతాను, నాకు బాగానే ఉంది అనుకుంటే, మీకు వేదాంతం అవసరం లేదు. కాని ఇవి నన్ను బాధిస్తున్నాయి అనుకుంటే మాత్రం వాటిని పారద్రోలే విధానం చూడండి. దురదృష్టవశాత్తూ అన్ని అనారోగ్యాలనూ పరిపూర్ణంగా నయం చేసే మందులు మనకింకా రాలేదు. ఒక్కోసారి తలనొప్పికి మాత్ర వేసుకుంటే అది పోయీ పోకుండా, కడుపునొప్పి వస్తుంది. అందువల్ల అనారోగ్యాలకు మందు లేదు. వృద్ధాప్యానికి మందులేదు. వృద్ధాప్యాన్ని పరిశోధించే శాస్త్రాన్ని జెరన్టాలజీ (gerontology) అంటారు. వాళ్ళు చిన్నవయస్సులో శ్రమ మొదలుపెట్టి, ఇంకా పరిశోధిస్తూనే ఉన్నారు. వారిలో కొంతమందికి వృద్ధాప్యం వచ్చింది, కొంతమంది మరణించారు కూడా. అందువల్ల శరీరానికి మరణం లేకుండా చేసే మందు ఇంతవరకూ రాలేదు.

మృత్యువు, వృద్ధాప్యం, అనారోగ్యం – అనే మూడు ప్రాథమిక సమస్యలకు పరిష్కారం లేదు. ఈ సమస్యలకు మీరు చిరునవ్వుతో ఎదుర్కోవటానికి సిద్ధంగా ఉంటే సమస్య లేదు. లేదంటే వేదాంతానికి వచ్చి, మీరు ఈ కృశించే శరీరం కాదు; మారే మనస్సు కాదు, మీరు నిత్యశుద్ధ ముక్తస్వభావులు అని తెలుసుకోండి. మీ స్వస్వరూపం తెలపటానికి వేదాంతం, **'మే ఐ హెల్ప్ యూ'** బోర్డు పెట్టుకుని సిద్ధంగా ఉంటుంది. వేదాంతం నేర్చుకోవటంవల్ల ప్రయోజనం ఏమిటి? మృత్యుభయం పోతుంది. ఎప్పుడైతే నేను శరీరాన్ని కాదు, నేను ఆత్మను అని అర్థం చేసుకుంటారో అప్పుడే వచ్చిపోయే ఈ శరీరంమీద మమకారం పోతుంది. జ్ఞానవిజ్ఞాన తృప్త అంటే ఈ విజ్ఞానం పొందిన వ్యక్తి తృప్తిగా ఉంటాడు. ఇటువంటి జ్ఞానాన్ని ఎవరు పొందగలరు?

విజితేంద్రియః – ఇంద్రియాలను జయించినవ్యక్తి. ఇంద్రియాలు అంటే ఇక్కడ శరీరం, ఇంద్రియాలు, మనస్సు, బుద్ధిని జయించినవాడు. అటువంటి వ్యక్తి జ్ఞానవిజ్ఞానతృప్త ఆత్మ అవుతాడు. ఆత్మ అంటే ఈ విజ్ఞానంతో పూర్తిగా తృప్తి చెందిన మనస్సు కలవాడు.

కూటస్థః – తన జీవితంలో ఏం జరిగినా ఏమీ చలించని వ్యక్తి. ఇది ఇంకొక సమస్య. మన భవిష్యత్తులో రేపేం జరగబోతున్నదో మనం ఊహించలేము. రేపటిదాకా ఎందుకు, ఈ రాత్రి; రాత్రి దాకా ఎందుకు మరుక్షణం ఏం జరుగుతుందో మనకు తెలియదు. కొన్ని విషయాలను ఊహించగలిగినా, వాటిని నివారించలేము. తుఫాను హెచ్చరికలు చేయగలరు కాని అది రాకుండా నివారించలేరు. అందువల్ల భవిష్యత్తు ఊహించలేనిది; ఒకవేళ ఊహించగలిగినా నివారించలేనిది. అందువల్ల దాని గురించి నిరంతరం ఆందోళన చెందుతూనే ఉంటాము.

ఇటువంటి ఊహించలేని సంఘటనలనుంచి మనకు రక్షణకవచం ఏమిటి? విజ్ఞానం మాత్రమే దానికి రక్షణ కవచం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కూటస్థః అంటే రాయి లాంటి దృఢమైన మనస్సు కల వ్యక్తి. అందువల్లనే మన సాంప్రదాయంలో అబ్బాయికి ఉపనయనం చేసేటప్పుడూ, అమ్మాయికి పెళ్ళి చేసేటప్పుడూ, ఒక ప్రత్యేకమైన క్రతువు చేస్తారు. ఆ క్రతువును **అశ్మారోహణం** అంటారు. అంటే రాయిమీద కాలు పెట్టటం. ఒక రాయి పెట్టి, అబ్బాయిని దానిమీద కాలు పెట్టమంటారు. అలాగే పెళ్ళి సమయంలో అమ్మాయిని కూడా దాని మీద కాలు పెట్టమంటారు. అప్పుడు చదివే మంత్రాలు ఇవి –

అతిష్ఠేమమశ్మానం అశ్మా ఇవ త్వం స్థిరో భవ

ఓ అబ్బాయి/అమ్మాయి! ఈ రాతిమీద కాలుపెట్టు. జీవితంలో ఎటువంటి పరిస్థితులు ఎదురైనా తట్టుకునే ఆత్మస్థైర్యాన్ని ఇవ్వమని ప్రార్థించు.

అబ్బాయి ఉపనయనం అయ్యాక గురుకులం వెళ్ళాలి. అక్కడ అనేక తోటి విద్యార్థులతో కలిసి మెలగాలి. అమ్మాయి విషయంలో తన స్వగృహం వదిలి, పూర్తిగా కొత్తవారితో కలిసి, మెలిసి ఉండటానికి వెళుతోంది. గుండె దిటవు పరచుకోకపోతే, ప్రతి విషయం కూడా మనస్సును కలత పరుస్తుంది.

యుక్త ఇత్యుచ్యతే – అలా మనస్థైర్యం పెంచుకున్న వ్యక్తిని యోగి అంటారు. యోగాసనాల్లో ఆరితేరిన వ్యక్తిని కూడా యోగి అంటారు కాని ఇక్కడ యోగి అంటే ఈ విజ్ఞానాన్ని పెంపొందించుకున్న వ్యక్తి. అటువంటి వ్యక్తి మనస్సెలా ఉంటుంది?

సమలోష్టాశ్మకాంచనః – అతని మనస్సు మూడు విషయాలను సమానంగా చూస్తుంది. **లోష్ట** అంటే మట్టి; **అశ్మ** అంటే రాయి; **కాంచనః** అంటే బంగారం. అంటే బొత్తిగా విలువ లేనిదానిని; చాలా విలువైన దానిని; ఈ రెండింటికీ మధ్యలో వచ్చే వాటిని కూడా అతను సమదృష్టితో చూస్తాడు.

సమత్వం అంటే అన్నీ ఒక్కలాగే చూస్తాడా? అన్నీ ఒక్కలాగే కనిపిస్తే, కంటికి ఏదో జబ్బు ఉన్నట్టు అర్థం. ఒక్కలాగే చూస్తాడు అంటే వాటిమీద రాగద్వేషాలు ఉండవు అని అర్థం. అతనికి మట్టి విలువా తెలుసు, బంగారం విలువా తెలుసు. వాటిని వాటి విలువకు తగ్గట్టే వాడతాడు కూడా, కాని వాటి మీద రాగద్వేషాలు పెంచుకోడు. మన హోదాని పెంచే వస్తువుమీద రాగం, మన హోదాను తగ్గించేదాని మీద ద్వేషం కలుగుతాయి. కాని జ్ఞానికి ఈ రాగద్వేషాలు ఉండవు. ఎందుకంటే జ్ఞానికి పూర్ణత్వం, బాహ్యవస్తువులనుంచి రాదు. అంటే అతనికి పూర్ణత్వం ఆత్మీయులనుంచో, ధనంనుంచో, హోదానుంచో రాదు. అందువల్ల ఆ వస్తువులు ఉన్నా లేకపోయినా నేను పూర్ణుణ్ణే అని తెలుసుకుంటాడు. సముద్రం ఎప్పటికీ నిండుగా ఉన్నట్టుగా, జ్ఞాని ఎప్పటికీ పూర్ణత్వంతో ఉంటాడు.

అందువల్ల వస్తువులు వచ్చినా పొంగిపోడు; పోయినా కృంగిపోడు.

ఆగతే స్వాగతం కుర్యాత్, గచ్ఛన్తం న నివారయేత్

పిల్లలు మనమీద ఆధారపడితే మనకు ఆనందం; వారు స్వతంత్రులు అయినా, మననుంచి వెళ్ళిపోయినా మనకు దుఃఖం. అంటే పిల్లలు మనమీద ఆధారపడటం మీద మనం ఆధారపడ్డాం. ఎంత వింతైన పరిస్థితో చూడండి. వారు మనమీద ఆధారపడకపోతే, మనకు కోపం వస్తుంది. ఎందుకంటే ఈ భావన మీద మనం ఆధారపడ్డాం. విజ్ఞానం మనను స్వతంత్రులను చేస్తుంది. మానసికంగా స్వతంత్రులను చేస్తుంది.

ప్రపంచం మనను బంధించటం లేదు అంటుంది వేదాంతం. ప్రపంచానికి మనను బంధించే శక్తి లేదు, బాధించే శక్తి లేదు. మనమే దానికా శక్తిని ఇస్తున్నాము. అంటే ఆ శక్తి ప్రపంచంలో లేదు మనలోనే ఉంది. ఆత్మజ్ఞానం ఈ విశ్లేషణనిస్తుంది. దీన్నే అనేక రకాలుగా చెబుతారు. కృష్ణపరమాత్మ దీనిని **సర్వత్ర సమదర్శనః** అంటున్నాడు. అనేక భిన్న ఆభరణాలు ఉన్నా కూడా, అన్నింటిలోనూ సమానంగా ఉన్నది ఏమిటి? బంగారం. వాటికి నామరూపభేదాలు ఉన్నాయి కాని, వస్తుపరంగా భేదం లేదు. వాటిని నామరూపాల్లో చూస్తే వాటిలో నానాత్వం చూస్తాము, వాటి వెనుకనున్న బంగారాన్ని చూస్తే ఏకత్వం చూస్తాము. అదే సూత్రం ప్రపంచానికి వర్తిస్తుంది. ప్రపంచాన్ని నామరూపాలుగా చూస్తే దానిలో నానాత్వం చూస్తాము; వాటి వెనకనున్న బ్రహ్మను చూస్తే, ఏకత్వం చూస్తాము. **నిత్యం, సారం, సత్యం**. ఈ సమదర్శనాన్ని ఐదవ అధ్యాయంలో కూడా చూశాము.

విద్యావినయసంపన్నే బ్రాహ్మణే గవి హస్తిని ।
శుని చైవ శ్వపాకే చ పండితాః సమదర్శినః ॥ – 5.18

ఇహైవ తైర్జితః సర్గో యేషాం సామ్యే స్థితం మనః ।
నిర్దోషం హి సమం బ్రహ్మ తస్మాద్ బ్రహ్మణి తే స్థితాః ॥ – 5.19

ఈ సమదర్శనం ఏర్పడిన జ్ఞాని ఏదైనా నష్టం వాటిల్లినా 'ఏమిటి?'నుంచి 'అయితే ఏమిటి?' స్థితికి వస్తాడు. ఏమిటి అంటే సంసారం; అయితే ఏమిటి అంటే మోక్షం. **అయితే** అనే ఒక్క పదం అద్భుతమైన మార్పు తీసుకువస్తుంది.

శ్లో. 9 **సుహృన్మిత్రార్యుదాసీనమధ్యస్థద్వేష్యబంధుషు ।**
సాధుష్వపి చ పాపేషు సమబుద్ధిర్విశిష్యతే ॥
సుహృన్మిత్రార్యుదాసీనమధ్యస్థద్వేష్యబంధుషు,
సాధుషు, అపి, చ, పాపేషు, సమబుద్ధిః, విశిష్యతే ॥

సుహృన్మిత్రార్యుదాసీన మధ్యస్థద్వేష్యబంధుషు	= సుహృదులు, మిత్రులు, శత్రువులు, ఉదాసీనులు, మధ్యస్థులు, ద్వేషింప దగినవారు, బంధువులు మొదలగు వారియందును	సాధుషు, చ	= సత్పురుషులందును
		పాపేషు, అపి	= పాపులందును
		సమబుద్ధిః	= సమానభావముగలవాడు
		విశిష్యతే	= మిక్కిలి శ్రేష్ఠుడు

సుహృత్ మిత్ర అరి ఉదాసీన మధ్యస్థ ద్వేష్య బంధుషు ।
సాధుషు అపి చ పాపేషు సమబుద్ధిః విశిష్యతే ॥

తా: హితకారి, మిత్రుడు, శత్రువు, ఉదాసీనుడు, మధ్యస్థుడు, ద్వేషించదగినవాడు, బంధువు అను వారియందు సత్పురుషులయందు, ఇంకా పాపులయందు కూడా సమమైన బుద్ధి గలవాడు మిక్కిలి శ్రేష్ఠుడు.

ఇంతకుముందు శ్లోకంలో జ్ఞానికి సమత్వం జడవస్తువులమీద ఉందని చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. సమలోష్టాశ్మకాంచనఃలో అన్నీ జడవస్తువులు. ఈ శ్లోకంలో అచేతనప్రపంచం విషయంలోనే కాదు, చేతన ప్రపంచం విషయంలో కూడా అదే సమదర్శనం ఉంటుందని చూపిస్తున్నాడు. ఎందుకంటే చేతన ప్రపంచం విషయంలో, ముఖ్యంగా మనుష్యుల విషయంలో సమత్వం చూపించటం చాలా కష్టం. మనుష్యులతో కలిసి, మెలిసి తిరిగేటప్పుడు రాగద్వేషాలు, కామక్రోధాలు ఏర్పడే అవకాశాలు మెండుగా ఉంటాయి, ఎందుకంటే వారినుంచి మనం చాలా ఆశిస్తాము. కాని జ్ఞాని మనుష్యులను అందరినీ సమానంగా చూస్తాడు. అది చూపించటానికి మనుష్యుల్లో అనేక రకాల వారిని తీసుకున్నాడు.

అంతకుముందు అధ్యాయంలో కూడా కొన్ని తెగల జీవరాశులను తీసుకున్నాడు – బ్రాహ్మణుడు, ఆవు, ఏనుగు, కుక్క, కుక్క మాంసభక్షకుణ్ణి తీసుకున్నాడు. ఇక్కడ, మనుష్యుల్లోనే భిన్నరకాల వారిని చూపిస్తున్నాడు.

సుహృత్ – మంచివారు. అందరికీ మంచి కోరేవారు. **స్వభావేన హిత ఆశంశి.** ఎవరికే అవసరం వచ్చినా, నేనున్నానని వెంటనే వెళ్ళి సహాయం చేస్తాడు. స్వభావేన అంటే భేషరతుగా లేదా నిస్వార్థంగా సేవ చేస్తాడు.

మిత్ర – ఇతను కూడా మంచివాడే కాని స్వభావేన హిత ఆశంశి సూత్రం ఇతనికి వర్తించదు. **స్నేహ భావేన హిత ఆశంశి.** తనకు తెలిసినవ్యక్తి అయితే సహాయం చేస్తాడు, తెలియకపోతే చేయడు. ఎదుటివ్యక్తి తెలిసినా, తెలియకపోయినా సహాయం చేస్తాడు మొదటి వ్యక్తి.

అరి – అంటే శత్రువు. సంధిని సరిగ్గా విడదీస్తే శ్లోకంలో కనబడుతుంది. అర్యుదాసీన = అరి+ఉదాసీన. పరోక్షం అప్రియః. మన ఎదురుగుండా ఉండడు. కాని మనకు శత్రువు.

ఉదాసీన – ఉదాసీనంగా ఉండే వ్యక్తి. అంటే ఇతను మంచీ చేయడు, చెడూ చేయడు. అసలు మన ఉనికినే పట్టించుకోడు. ఇద్దరు మనుష్యుల మధ్య గొడవ అవుతుంటే, ఎవరి వైపూ సహాయానికి వెళ్ళడు, మధ్యలో కల్పించుకోడు.

మధ్యస్థ – వివిధ మానయోః హిత ఆశంసి. ఇద్దరు వ్యక్తులు గొడవ పడుతుంటే. ఇద్దరి బాగూ కోరుకునే వ్యక్తి. ఎవరో ఒకరి బాగే కోరుకుంటే అతను పక్షపాతి అవుతాడు. కాని ఇద్దరి బాగూ కోరుకుంటే మధ్యస్థుడు అవుతాడు.

ద్వేష్య – ద్వేష యోగ్యః. అతని ప్రవర్తన అతనిని ద్వేషించేలాగా ఉంటుంది. ద్వేషించబడే యోగ్యతను పెంపొందించుకుంటాడు. **అరిః పరోక్షమ్ అప్రియః, ద్వేష్యః ప్రత్యక్షమ్ అప్రియః.**

బంధుషు– బంధువు, అంటే మనకు చుట్టం. **బధ్యతే ఇతి బంధుః.** బంధుత్వంద్వారా కుటుంబంతో అనుబంధం ఉన్న వ్యక్తి.

సాధుషు – ధార్మిక పురుషుడు. అంతకు ముందు సుహృత్ అనే పదం చూశాము. సుహృత్ అంటే మంచివాడనీ, ఇతరులకు సహాయపడేవాడనీ చూశాము. కాని ఇతరులకు ఎప్పుడు సహాయపడగలరు? వారికి అవసరం ఉంటే! కాని తన సహాయం అవసరం ఉన్నా లేకపోయినా, విలువలకు విలువనిచ్చి జీవితం గడిపే వ్యక్తిని సాధువు అంటారు.

పాపేషు – సాధువు ధార్మిక పురుషుడు అయితే, పాపి అధార్మిక పురుషుడు అవుతాడు.

ఇవి ఉదాహరణలు మాత్రమే. నిజానికి ఎన్నో రకాల మనుష్యులు ఉంటారు, తీరిగ్గా గమనిస్తే! ఇటువంటి వారిని జ్ఞాని ఎలా చూస్తాడు?

సమబుద్ధిర్విశిష్యతే – అందరినీ సమానబుద్ధితో చూస్తాడు.

అందరినీ సమబుద్ధితో ఎలా చూడగలము? ఒకతను నేరస్థుడు, ఒకతను సాధువు అయితే ఇద్దరినీ ఒకేలాగా ఎలా చూడగలము? అంటే నేరస్థుడికి కూడా నమస్కారం పెట్టాలా అని అడగవచ్చు! సమబుద్ధిని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. దీన్ని వివరంగా ఐదవ అధ్యాయంలోనే చూశాము కాని ఇది ముఖ్యమైన అంశం కాబట్టి, దాని వివరణ మళ్ళీ ఒకసారి చూద్దాము. ఈ సమత్వాన్ని రెండు కోణాల్లోంచి చూడవచ్చు:

1. **వేదాంతపరంగా** – జ్ఞాని అందరినీ ఆత్మస్వరూపంగా చూస్తాడు. అంటే వారి స్వస్వరూపాన్ని చూస్తాడు. వారివారి వ్యక్తిత్వాల్లో వ్యత్యాసాలు అనాత్మవల్ల ఏర్పడతాయి; మనశ్శరీరాలవల్ల ఏర్పడుతాయి. కాని మనశ్శరీరాలకు భిన్నంగా, వాటికి అతీతంగా పరమాత్మ ఉన్నాడు. పరమాత్మ అందరిలోనూ సమానంగా ఉన్నాడు. అందువల్ల అందరూ స్వతహాగా మంచివారే. ప్రపంచంలో నేరస్థుడంటూ ఎవరూ లేరు. వేదాంతపరంగా ప్రతి ఒక్కరూ పరమాత్మస్వరూపులు. ఇటువంటి పరమాత్మ స్వరూపంమీద అశుద్ధం ఆరోపించబడింది. ఆ అశుద్ధాన్ని తొలగిస్తే, అత్యంత ఘోరమైన నేరస్థుడు కూడా ప్రేమించదగ్గవాడే.

వివేకచూడామణిలో దీనికొక అద్భుతమైన ఉదాహరణనిస్తున్నారు శంకరులవారు. చందనం ముక్క స్వతహాగా మంచి గంధపు పరిమళాన్ని వెదజల్లుతుంది. అంటే దానికి స్వతహాగా మంచి పరిమళం ఉంది. అలాంటి చందనం చెక్కను వాడకుండా ఎక్కువ రోజులు అలాగే దాస్తే దానిమీద కొంత తేమ ఏర్పడి, ఒక విధమైన దుర్గంధం వస్తుంది. చందనాన్ని పైపైన చూసి, పారేస్తే అది పెద్ద పొరపాటు చేసినట్టు అర్థం. దానికి కావల్సిందంతా, కొంచెం దాన్ని రుద్దటమే! పైన ఏర్పడిన పొట్టు అంతా తీసేస్తే, దాని స్వరూపమైన చందనపు పరిమళాన్ని మళ్ళీ కొనసాగిస్తుంది.

అలాగే, మనమందరం అజ్ఞానంవల్ల, పొరపాటువల్ల అనారోగ్యకరంగా ప్రవర్తిస్తున్నాము. అజ్ఞానంవల్ల రాగద్వేషాలకు, కామక్రోధాలకు లోనవుతున్నాము. వీటిని తొలగించవచ్చు. నిజానికి ప్రతి నేరస్థునిమీద ఇలాంటి పొర ఏర్పడింది. ఆ మాటకొస్తే, ప్రతి ఒక్కరిలోను ఇంతో, అంతో నేరప్రవృత్తి ఉంటుంది. ఈ విషయం జ్ఞాని గుర్తిస్తాడు కాబట్టే, అతని స్వభావం అందరూ ప్రేమమూర్తులే, అందరినీ ప్రేమించాలి అంటుంది. అద్వేష్టా సర్వభూతానామ్ – ఈ సృష్టిలో ఎవరూ ద్వేషింపతగినవారు కాదు. అందువల్ల వారు తప్పు చేసినా వారిని

ప్రేమించాలి. వారు చేసిన తప్పును కూడా ద్వేషించకూడదు, ఆ తప్పును శిక్షించాలి. సామదానభేదదండోపాయాల్లో అవసరమైతే దండన కూడా చేయాలి. కాని ఆ దండనను ద్వేషభావంతో విధించకూడదు.

అందువల్ల జ్ఞాని సమత్వం పాటిస్తాడు. అందరూ సత్యం శివం సుందరం ఆత్మ అంటాడు. నేరస్థుణ్ణి, సాధువునూ ఒక్కలాగే చూస్తాడు. అంతమాత్రాన నేరస్థుణ్ణి శిక్షించడనుకోకూడదు. తల్లి తన పిల్లలను ఎంత ప్రేమించినా, ఎలాగైతే అవసరమైతే వారిని శిక్షిస్తుందో, అలాగే జ్ఞాని కూడా వారిని శిక్షిస్తాడు. ఇది **వేదాంతదృష్టి.**

2. **మనస్సు పరంగా** – సమత్వం అంటే రాగద్వేషాలనుంచి విముక్తి. ఎందుకు రాగద్వేషాలకు అతీతంగా ఎదుగుతాడు? ఎందుకంటే రాగద్వేషాలు బంధకత్వాన్ని సూచిస్తాయి. బంధకత్వం అంటే, ఒక వస్తువు ఉనికిమీద ఆధారపడటం. ఒక వ్యక్తిమీద మనకు ప్రేముంటే, అతను ఎప్పుడూ మనతోటే ఉండాలని కోరుకుంటాము. ఇది రాగం. ఒక వ్యక్తిమీద ద్వేషముంటే, అతన్ని చూస్తేనే మనకు కంపరం పుడుతుంది. అతని ఉనికిని కూడా భరించలేము. ఆ వ్యక్తి ఉండకూడదని కోరుకుంటాము. ఇది ద్వేషం. అంటే రాగద్వేషాలు అంటే ఒక వ్యక్తి రాకమీద, మరొక వ్యక్తి పోకమీద ఆధారపడటం. జ్ఞానికి రాగద్వేషాలు ఉండవు కాబట్టి, అతనికి ఒక వ్యక్తి వచ్చినా బంధకత్వం లేదు; ఇంకొక వ్యక్తి వెళ్ళకపోయినా బంధకత్వం లేదు. అందువల్ల–

సాధుష్వపి చ పాపేషు సమబుద్ధిర్విశిష్యతే

తొమ్మిదవ శ్లోకంతో కృష్ణపరమాత్మ బహిరంగ సాధన అనే అంశాన్ని తాత్కాలికంగా ముగించాడు. బహిరంగ సాధన పాటిస్తే, ఆత్మజ్ఞానం చాలా తేలికగా వస్తుంది. దానివల్ల ప్రపంచం గురించిన అతని దృక్పథం మారుతుంది. దానివల్ల సమత్వం ఏర్పడుతుంది. అందువల్ల ఆత్మజ్ఞానం పొంది, దృక్పథం మార్చాలంటే, బహిరంగ సాధనతో మొదలుపెట్టాలి. మొదటి బహిరంగసాధన కర్మయోగం. ఈ అంశాన్ని మళ్ళీ ఇదే అధ్యాయంలో తరువాత కొనసాగిస్తాడు. ఇప్పుడు అంతరంగ సాధన అంశం మొదలుపెట్టబోతున్నాడు. ఇది 10–15 శ్లోకాలలో వస్తుంది.

2. **అంతరంగ సాధనలు – శ్లోకాలు 10–15.** ధ్యానం ప్రారంభించే ముందు పాటించాల్సిన కొన్ని ప్రత్యేక సాధనలు ఇవి. బహిరంగ సాధనలు ప్రతివ్యవహారంలోనూ పాటించాలి, అంతరంగ సాధనలు సరిగ్గా ధ్యానం చేయబోయే ముందు పాటించాలి. వీటిని పాటిస్తే ధ్యానం ఫలితం బాగుంటుంది. లేకపోతే, ధ్యానానికి కూర్చుంటాము కాని ధ్యానం తప్ప ఏవేవో చేస్తాము. ధ్యానం సరిగ్గా చేస్తేనే ప్రశాంతత చేకూరుతుంది, లేకపోతే చేకూరదు.

ఇలాంటి అంతరంగ సాధనలను కృష్ణపరమాత్మ ఎనిమిది చెబుతున్నాడు. అవి ఒక వరుస క్రమంలో లేవు, మనం వాటిని ఈ వరుస క్రమంలో పేర్చుకుంటాము. ఆ వరుస – దేశం, కాలం, ఆసనం, శరీరస్థితి, ప్రాణ సామ్యం, ఇంద్రియ నిగ్రహం, మనోనిగ్రహం, బుద్ధి నిశ్చయం. వాటిని వరుసగా చూద్దాము.

ఎ). దేశం – ధ్యానం చేసే ప్రదేశం.

(1) **ఏకాంత ప్రదేశం –** ఆ ప్రదేశం వీలున్నంత ప్రశాంతంగా ఉండాలి. మైకుల రొదలు, కుక్కల అరుపులు లేకుండా ఉండాలి. జనబాహుళ్యానికి వీలున్నంత దూరంగా వెళ్ళాలి.

(2) **ఏకాకీ** – ధ్యానం ఒంటరిగా చేయాలి. నలుగురితో కలిసి చేస్తే, ధ్యానం సాగకపోగా, కబుర్లతో కడుపు నింపేయవచ్చు.

(3) **ఆధ్యాత్మికంగా శుద్ధప్రదేశం** – బాహ్యంగా శుద్ధంగా ఉండాలి. అది తెలిసిందే. లేకపోతే దోమలో, చిన్న పురుగులో కుట్టే ప్రమాదముంది. అది కాక ఆ ప్రదేశాన్ని చూడగానే ధ్యానం చేయాలన్న భావన కలగాలి. ఆశ్రమానికో, ఆలయానికో, పూజగదికో వెళితే అప్రయత్నంగా చేతులు జోడించి, భగవంతుణ్ణి తలుచుకుంటాము. శుభ్రంగా ఉందికదా అని భోజనాల గదిలో ధ్యానం మొదలుపెడితే, అది శివధ్యానం బదులు వడధ్యానమో, ఇడ్లీధ్యానమోగా మారే ప్రమాదముంది.

శంకరాచార్యులు దీనికి ఇంకొక అంశం కలుపుతారు. సహజంగా ఆధ్యాత్మికతను పెంచే గంగానదీతీరంలో చేయవచ్చు; గంగ దగ్గరకు వెళ్ళలేకపోతే, ధ్యానం చేసే చోట దేవుని పటమో, మహాత్ముని పటమో పెట్టుకుని, దీపం వెలిగించి, ధ్యానం చేయవచ్చు అంటారు.

బి). కాలం – ధ్యానం చేసే సమయం. దీన్ని కృష్ణపరమాత్మ ప్రస్తుతించడు కాని మనం కలుపుకోవాలి. మన సాంప్రదాయంలో ధ్యానం చేయటానికి ప్రాతఃకాలం మంచి అనువైన సమయం అంటారు. ఎందుకు? నిన్నటి బెంగలు నిద్రలో తగ్గుతాయి, నేటి బెంగలు ఇంకా శ్రీకారం చుట్టుకోలేదు. ఎన్ని బెంగలు ఉన్నా, వాటిని మర్చిపోవటానికి భగవంతుడు ఇచ్చిన గొప్ప వరం – నిద్ర. అవి పూర్తిగా సమసిపోకపోయినా, నిద్రవల్ల తాత్కాలిక ఉపశమనం కలుగుతుంది. పొద్దున్న లేవగానే కొత్త సమస్యలు తలకెత్తవు. అందువల్ల వార్తాపత్రిక చదవక ముందే ధ్యానం చేయాలి.

నిన్నటి సమస్యలు పోయి, నేటి సమస్యలు ఇంకా రాని సంధికాలాన్ని సాత్త్వికకాలం అంటారు, లేదా బ్రహ్మీ ముహూర్తం అంటారు. మనస్సు సాత్త్వికస్థితిలో ఉంటుంది. బాగా నిద్రపోయారు కాబట్టి తామసిక స్థితిలో ఉండదు; ఇంకా కార్యక్రమాలు చేపట్టలేదు కాబట్టి రాజసిక స్థితి మొదలవదు. సూర్యోదయం అయ్యాక మీరు రాజసికంగా మారుతారు, సూర్యాస్తమయం అవుతుంటే తామసికంగా మారుతారు.

కుదిరితే బ్రహ్మీముహూర్తం చాలా మంచిది, కాని అప్పుడే చేసితీరాలన్న నియమమేమీ లేదు. ఎప్పుడైనా చెయ్యవచ్చు. అది మధ్యాహ్నం రెండు కాని, అర్ధరాత్రి పన్నెండు కానీ. కాకపోతే మనస్సు సాత్త్వికంగా ఉండాలి. మనస్సు అటు రాజసికంగానూ కాకుండా, ఇటు తామసికంగానూ కాకుండా ఉండాలి. అలాంటి సాత్త్విక స్థితి అంటూ నాకెప్పుడూ ఉండదు అనుకుంటే, మీరే ఒక నిర్ణీత సమయాన్ని ఎన్నుకుని, అప్పుడు సాత్త్వికంగా ఉండేటట్టు సాధన చేయండి.

ధ్యానం ఎంతసేపు చేయాలి? దానికి కూడా ఖచ్చితంగా ఇంతసేపు చేయాలని లేదు. ఎంతసేపు చేశారనేది కాదు ముఖ్యం, ఎంత బాగా చేశారనేది ముఖ్యం. మూడేళ్ళు చేశాక, వెనక్కి తిరిగి చూసుకుంటే అందులో 60 శాతం నిద్రపోయి ఉంటారు, 30–40% అనేక విషయాల గురించి బెంగపడి ఉంటారు. అందువల్ల ఊరికే గంటల తరబడి చేసి లాభం లేదు. 15–20 నిముషాలు చేసినా, సవ్యంగా చేస్తే చాలు.

సి). ఆసనం – ఎక్కడ కూర్చోవాలి? దీన్నిబట్టి, నిలుచుని చేయకూడదని అర్థమవుతున్నది. ఇది మొదటి అంశం. నిల్చుని చేస్తే, మధ్యలో నిద్రవచ్చి తూలితే, కిందపడి తలబద్దలయ్యే ప్రమాదముంది. అందుకని కూర్చుని చెయ్యాలి. మళ్ళీ కూర్చోవటం కూడా కింద కూర్చోవాలని చెప్పము. ఎందుకంటే, మోకాళ్ళు నెప్పి ఉంటే, కింద కూర్చోలేరు. పూర్వకాలంలో కుర్చీలు ఉండి ఉండకపోవచ్చు. అందుకని కుర్చీ ప్రస్తావన రాలేదు. కింద కూర్చోగలిగితే మంచిదే కాని కూర్చోలేకపోతే, ఎక్కడ కూర్చుంటే సదుపాయంగా ఉంటుందో, అక్కడ కూర్చోవచ్చు.

ఆసనానికి మూడు వరుసలు ఉండాలని చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దర్భాసనం వేసి, దానిమీద జింక చర్మం పరచి, దానిపైన ఒక వస్త్రాన్ని వెయ్యాలి. పైగా ఆ ఆసనం మరీ గట్టిగా ఉండకూడదు, మరీ మెత్తగా ఉండకూడదు. మరీ మెత్తగా ఉంటే, నడుం ఒంగుతుంది, నిటారుగా నిలవదు. మరీ గట్టిగా ఉంటే నొప్పి వేస్తుంది. అప్పుడు మీ ధ్యానం ఈశ్వరధ్యానం కాకుండా నొప్పిధ్యానం అవుతుంది. అలాగే అది మరీ ఎత్తుగా ఉండకూడదు, మరీ కిందికి ఉండకూడదు. మరీ ఎత్తుగా ఉంటే, మీరు కిందపడవచ్చు, మరీ లోతుగా ఉంటే, పురుగులు కుట్టవచ్చు. ఈ రోజుల్లో జింకచర్మాలు దొరకవు. జింకచర్మాలు ఇంట్లో ఉంచుకోవడం చట్టపరంగా నిషిద్ధం కూడా. వాటి బదులు దర్భాసనం గాని వేరేవి గాని దొరుకుతాయి. వాటిని వాడవచ్చు.

డి). శరీరస్థితి – కదలకుండా, నిశ్చలంగా కూర్చోవాలి. కిందభాగం ఎక్కువ ఉంటే, అంటే కాళ్ళు వీలున్నంత వెడల్పుగా పెడితే, నిశ్చలంగా కూర్చోవటానికి వీలుంటుంది. అంతేకాదు, శరీరాన్ని, మెడను, శిరస్సును నిటారుగా ఉంచాలి. అలాగని బిగుసుకుపోకూడదు. విశ్రాంతిగా ఉండాలి.

ఇ). ప్రాణసామ్యం – శ్వాస కూడా సమానంగా, మెత్తగా, విశ్రాంతిగా రావాలి. ఎందుకంటే మన ఆలోచనలకూ, శ్వాసకూ మధ్య అనుబంధం ఉంటుంది. ఆలోచనలు అంటే జ్ఞానశక్తి, శ్వాసపీల్చటం క్రియాశక్తి; కాని ఈ రెండూ మాయాశక్తితో పెనవేసుకుని ఉన్నాయి. అందువల్ల రెండింటికీ ఒకదానితో ఒకటి అనుబంధం ఉంది. ఉదాహరణకు నాలుగు కాళ్ళు ఉన్న ఒక బల్లను ఒక కాలు పట్టి లాగితే, తక్కిన మూడు కాళ్ళూ కదులుతాయి. ఎందుకంటే అవి పైన ఉన్న చెక్క ద్వారా కలిసివున్నాయి. అలాగే శ్వాస సరిగ్గా లేకపోతే, ఆలోచనలు సరిగ్గా ఉండవు. శ్వాస సమంగా, మృదువుగా, నిదానంగా ఉంటే, మనస్సు కూడా ప్రశాంతంగా ఉంటుంది. అందువల్లనే మన మనస్సు బాగా కలత చెందినప్పుడు, ఊపిరి కూడా వేగంగా వస్తుంది. ఈ దశను కూడా కృష్ణపరమాత్మ ఇక్కడ చెప్పడు కాని, ఐదవ అధ్యాయంలో చెప్పేశాడు.

స్పర్శాన్ కృత్వా బహిర్బాహ్యాన్ చక్షుశ్చైవాంతరే భ్రువోః ।
ప్రాణాపానౌ సమౌ కృత్వా నాసాభ్యంతరచారిణౌ ॥ – 5.27

ప్రాణాపాన వాయువులను సమస్థితిలో నడపాలి.

ఎఫ్). ఇంద్రియ నిగ్రహం – ఇంద్రియాలకు మనస్సును ప్రభావితం చేసే శక్తి ఉంది. ఎందుకంటే ఇంద్రియాలనే ద్వారాలద్వారా ప్రపంచం మనస్సులోకి అడుగుపెడుతుంది. ఇవి ఐదు ద్వారాలు. శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధాలు. మీరిలా ధ్యానానికి కూర్చోగానే, ఎవరో మసాలాదోశ చేస్తున్నట్టు ముక్కు వాసన పసిగట్టి, వెంటనే మనస్సుకు చేరవేస్తుంది. మనస్సుకు ఇష్టం ఉందో, లేదో పట్టించుకోదు. దానివల్ల మళ్ళీ ఈశ్వరధ్యానం దోశె

ధ్యానంగా మారే ప్రమాదముంది. అందువల్ల ప్రయత్నపూర్వకంగా ఇంద్రియాలను నిగ్రహించుకోమంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. తను ప్రత్యేకంగా కన్ను గురించి చెపుతున్నాడు. ఎందుకంటే అన్నింటిలోకి కన్ను చాలా శక్తివంతమైన ఇంద్రియం.

పైగా కన్నుని అదుపులో పెట్టుకోవటం చాలా కష్టం కూడా. కన్ను తెరిచి ఉంటే ఎదురుగా ఉన్న వస్తువును చూడక మానదు. మీముందు ఒక చీమ వెళుతుంటే, చీమలకిష్టమైన స్వీటు గుర్తుకువస్తుంది. అక్కడనుంచి అలా అలా ఎక్కడికో వెళ్ళిపోతుంది మనస్సు. పోనీ అని కళ్ళు మూసుకుందామా అనుకుంటే, నిద్ర ముంచుకు వచ్చేస్తుంది. ఎందుకంటే కళ్ళు మూసుకుంటే, అది నిద్రపోవాలని సంకేతం పంపినట్టు అవుతుంది.

అందువల్ల కళ్ళను పూర్తిగా తెరిచీ ఉంచక, పూర్తిగా మూయక, అర్ధనిమీలిత నేత్రంగా ఉంచాలి. అంటే కంటితో నాసికాగ్రభాగాన్ని చూడాలి.

జి). మనోనిగ్రహం – ఒక్కొక్క అంతర సాధనకు వెళ్ళినకొద్దీ, అది మరింత కష్టమవుతూ వస్తుంది. మనస్సును నిగ్రహించుకోవటం చాలా కష్టం. ధ్యానం చేసే 15 నిముషాలు మీరు వేసే పాత్రలన్నీ మర్చిపోవాలి. నేను తండ్రిని, నేను భర్తను, నేను ఉద్యోగిని, నేను వ్యాపారవేత్తను – ఇటువంటి పాత్రలను తాత్కాలికంగా మర్చిపోవాలి. వాటితో పెనవేసుకుని ఉన్న బాధ్యతలను, బెంగలను కూడా మర్చిపోవాలి. ఆ కాసేపు మానసిక సన్న్యాసం స్వీకరించాలి. అప్పుడు అన్ని పాత్రలనూ, అన్ని బాధ్యతలనూ సన్న్యసించాలి. ఏదైనా బంధం ఉండి తీరాలంటే భగవంతునితోనో, గురువుతోనో బంధం గుర్తుపెట్టుకోండి. ఈ ఇద్దరితో ఏ సమస్యా ఉండదు. ఒకవేళ గురువుతో కూడా ఏదైనా సమస్య ఉంటే, గురువును కూడా ఆ కాసేపు త్యజించండి.

కైవల్యోపనిషత్తులో గురువును తలుచుకోమని వస్తుంది. ఎందుకంటే గురువును తలుచుకుంటే, గురువు చేసిన బోధ గుర్తుకువస్తుంది. అందువల్ల భక్తుడిగానో, శిష్యునిగానో, సన్న్యాసిగానో ధ్యానం చేయండి.

> **అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే**
> **తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్** – 9.22

మీ బాధ్యతలను ఆ కాసేపు భగవంతునికి అప్పజెప్పండి.

హెచ్). బుద్ధినిశ్చయం – ఈ ధ్యానం మీకు తోడ్పడుతుందని మీ బుద్ధికి నచ్చచెప్పుకోవాలి. ధ్యానంయొక్క ప్రయోజనం గురించి తెలియకుండా ధ్యానం చేస్తే అది యాంత్రికంగా మారుతుంది. కొంతమంది పూజ, సంధ్యావందనం ఎవరో తరుముకు వస్తున్నట్టు హడావుడిగా చేసి ముగిస్తారు. అలా చేయకూడదు. అలాగే ధ్యానంలో కూర్చుని ఆరోజు చేసే పనులను ప్రణాళిక వేసుకోకూడదు. అప్పుడది ప్రణాళికా సమయం అవుతుంది. శాస్త్ర అధ్యయనం చేస్తే మీకే తెలుస్తుంది నిదిధ్యాసనం ఎంత అవసరమో. అప్పుడు మీరే బుద్ధికి నచ్చచెప్పుకుంటారు. ఈ నమ్మకంతో అనువైన ప్రదేశంలో, అనువైన సమయంలో, అనువైన ఆసనంలో కూర్చుని ఇంద్రియాలను, మనస్సును నియంత్రించుకుని, బుద్ధికి నచ్చచెప్పుకుని ధ్యానానికి కూర్చోవాలి. గుర్తుంచుకోండి, ఈ ఎనిమిది దశలు అసలు ధ్యానం కాదు; అవి **ధ్యానానికి మిమ్మల్ని సంసిద్ధులను** చేసే అంతరంగ సాధనలు మాత్రమే.

ఒకసారి ఆ ఎనిమిది అంశాలనూ మళ్ళీ చూద్దాము – దేశం, కాలం, ఆసనం, శరీరస్థితి, ప్రాణసామ్యం, ఇంద్రియనిగ్రహం, మనోనిగ్రహం, బుద్ధినిశ్చయం. వీటిని అంతరంగ సాధనలు అంటారు. ముందే చూసినట్టుగా కృష్ణపరమాత్మ ఇదే వరుసలో వర్ణించడు, ఒక్కోసారి కొన్ని అంశాలను మళ్ళీ చెబుతాడు. ఈ నేపథ్యంతో శ్లోకాలను చూద్దాము.

శ్లో. 10 **యోగీ యుంజీత సతతమ్ ఆత్మానం రహసి స్థితః ।**
ఏకాకీ యతచిత్తాత్మా నిరాశీరపరిగ్రహః ॥
యోగీ, యుంజీత, సతతమ్, ఆత్మానమ్, రహసి, స్థితః,
ఏకాకీ, యతచిత్తాత్మా, నిరాశీః, అపరిగ్రహః ॥

యతచిత్తాత్మా	= శరీరేంద్రియ మనస్సులను వశమందుంచుకొనిన వాడును	రహసి	= నిర్జనప్రదేశమున
		స్థితః	= ఉన్నవాడై
నిరాశీః	= ఆశారహితుడు	ఆత్మానమ్	= ఆత్మను
అపరిగ్రహః	= భోగసామాగ్రిని ప్రోగు చేయని వాడును అగు	సతతమ్	= నిరంతరము
		యుంజీత	= పరమాత్మయందు లగ్నము చేయవలెను
యోగీ	= యోగి		
ఏకాకీ	= ఒంటరిగా		

యోగీ రహసి స్థితః, ఏకాకీ, యతచిత్తాత్మా, నిరాశీః, అపరిగ్రహః (చ సన్)
సతతమ్ ఆత్మానం యుంజీత ॥

తా: ధ్యానయోగి ఎల్లవేళలా రహస్యస్థానమునందు ఏకాంతముగా ఉన్నవాడై మనస్సు, దేహములను నిగ్రహించి కోరికలు లేకుండా భోగసాధనములను ప్రోగు చేయకుండా పరమాత్మయందు లగ్నము చేయవలెను.

ఈ శ్లోకంతో తన వివరణ మొదలు పెడుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

యోగీ సతతమ్ యుంజీత – ధ్యానం చేసే వ్యక్తి ధ్యానాన్ని ప్రతిరోజూ చేయాలి. శారీరక వ్యాయామం ఎలా రోజూ చేయాలో అలా మానసిక ధ్యానం ప్రతిరోజూ చేయాలి. ఏదో ఒక నెల కొన్నిరోజులు చేసి, ఆ తరువాత మూడు నెలల తర్వాత మళ్ళీ నాలుగు రోజులు చేస్తానంటే కుదరదు. అలా చేయటంవల్ల ప్రయోజనం కలుగదు. దేనినైనా క్రమం తప్పకుండా చేయాలి. సతతం అంటే క్రమం తప్పకుండా.

ఆత్మానం – ఆత్మ అంటే మనస్సు. మనస్సును ధ్యానంమీద లగ్నం చేయాలి. ఎక్కడ?

రహసి స్థితః – ఏకాంత ప్రదేశంలో. అంటే ఎవరూ రానిచోట. ఎంతమంది చేయాలి?

ఏకాకీ – ఒక్కడే చేయాలి. రెండోవ్యక్తి ఉంటే ఏకాగ్రత కుదరదు.

వీటితో మొదటి అంతరంగ సాధన వచ్చింది.

ఎ) **దేశం** – ఏకాంత ప్రదేశంలో ఒంటరిగా చేయాలి.

బి) **కాలం** – ఎప్పుడు చేయాలి? కృష్ణపరమాత్మ చెప్పలేదు. మనం కలుపుకోవాలి. **సాత్త్విక కాలే యుంజీత.** మనస్సు సాత్త్విక స్థితిలో ఉన్నప్పుడు చేయాలి. ఇది **కాలం** గురించి. మనస్సు, శరీరం ఎలా ఉండాలి?

యతచిత్తాత్మా – ఇక్కడ ఆత్మ అంటే శరీరం, చిత్తం అంటే మనస్సు. యత అంటే స్వాధీనపరుచుకోవటం. అంటే మనశ్శరీరాలను స్వాధీన పరుచుకోవాలి.

అందువల్లనే పతంజలి యోగసూత్రాల్లో ధ్యానం మొట్టమొదటే చెప్పరు. దాంట్లో కూడా ఎనిమిది దశలు వస్తాయి. అవి యమ, నియమ, ఆసన, ప్రాణాయామ, ప్రత్యాహార, ధారణ, **ధ్యాన**, సమాధి. అంటే ఏడవ దశలో వస్తుంది. కృష్ణపరమాత్మ కూడా వీటన్నిటి గురించీ ప్రస్తావిస్తాడు. యమనియమాలు అంటే సత్ప్రవర్తనను నిర్దేశిస్తాయి. సత్ప్రవర్తన లేకపోతే మనస్సు ఏకాగ్రత చూపలేదు. ఆసనం అంటే శారీర దారుఢ్యం. కాలికి సరియైన చెప్పులుంటే, చెప్పులు వేసుకున్న మాటే మర్చిపోతాము. అవే చెప్పులు కరుస్తున్నట్టయితే, మనస్సు మాటిమాటికీ అటు వెళుతుంది. అలాగే శరీరం ఆరోగ్యంగా ఉన్నంతసేపూ దాన్ని పట్టించుకోము. అందువల్ల ఆసనం శారీరక దారుఢ్యంకోసం చెప్పబడింది. దాన్ని కృష్ణపరమాత్మ యతచిత్తాత్మా అంటున్నాడు. యోగాసనాలు వేసి శరీరాన్ని ఆరోగ్యకరంగా ఉంచుకోవాలి – ప్రాణాయామం కూడా శరీర ఆరోగ్యానికి తోడ్పడుతుంది.

నిరాశీః – ఆశ అంటే కోరిక; నిరాశీః అంటే కోరిక లేకపోవటం. కోరిక ఉండకూడదు అంటే బంధించే కోరికలు ఉండకూడదు. బంధించని ధర్మపరమైన కోరికలు ఎన్నైనా ఉండవచ్చు అంటుంది శాస్త్రం. పిల్లలు పైకి రావాలి, ప్రయోజకులు అవ్వాలి అనే కోరిక చట్టబద్ధమైన కోరిక, కాని దాన్ని బంధించని కోరికగా మలుచుకోవాలి.

బంధించని కోరిక అంటే మన మనస్సును ఆందోళన పడకుండా చేసే కోరిక. అలా ఆందోళన పడకుండా ఉండాలంటే ఏం చేయాలి? దానికి ఒక్కటే మార్గం ఉంది. అది **శరణాగతి** కోరటం. 'ఓ దేవా! నా పిల్లల భవిష్యత్తును నీ చేతిలో పెడుతున్నాను. నువ్వే వారి బాగోగులు చూడాలి. నేను చేయగలిగింది, చేయాల్సింది అంతా చేస్తున్నాను కాని నా చేతిలో లేని, వారిమీద ప్రభావం చూపే అంశాలు ఎన్నో ఉన్నాయి. అది కాక వారి ప్రారబ్ధకర్మ కూడా తోడవుతుంది. వారి భవిష్యత్తును తీర్చిదిద్దే అనేక అంశాలలో నేను ఒక అంశం మాత్రమే. తక్కిన అంశాలు నా చేతిలో లేవు.' ఇలా శరణు వేడి, మన బాధ్యతను మనం నెరవేర్చి తక్కినది భగవంతునికి వదిలివేయాలి. అలా చేస్తే అవి బంధించని కోరికలు అవుతాయి. బంధించని కోరికలు, విషపూరితమైన కోరికలు కావు. విషపూరితమైన కోరికలు మనస్సును తినేస్తాయి. అందువల్ల, ధ్యానం చేసేటప్పుడైనా, మన కోరికలను భగవంతుని పాదాల చెంత వదిలివేయమంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అలా చేస్తే మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉంటుంది.

అపరిగ్రహః – పరిగ్రహః అంటే ఆస్తులను సమకూర్చుకోవటం. అపరిగ్రహః అంటే ఆస్తులను సమకూర్చుకోని వ్యక్తి. సౌఖ్యాలు ఎక్కువైన కొద్దీ, వాటిని కాపాడుకోవటమ్మీదే ధ్యాస ఎక్కువ ఉంటుంది. యోగాన్ని వెన్నంటే క్షేమం ఉంటుంది. నిజానికి మన బెంగలన్నీ ఈ రెండింటి గురించే! యోగం అంటే ఆస్తులను సమకూర్చుకోవటం,

క్షేమం అంటే వాటిని నిలబెట్టుకోవటం. ఏదైనా పొందేదాకా ఒక తపన, పొందాక దాన్ని నిలబెట్టు కోవాలనే తపన. ఈ రెండింటినీ తగ్గించుకోవాలి. యోగాన్ని తగ్గించుకోవటం నిరాశీ; క్షేమాన్ని తగ్గించుకోవటం అపరిగ్రహం. నిరాడంబర జీవితం గడపాలి.

నిజానికి అపరిగ్రహం పదాన్ని సన్న్యాసంగా నిర్వచిస్తారు శంకరులవారు. ఆస్తిపాస్తులను తగ్గించుకుని ప్రపంచాన్ని త్యజించాలి. ప్రపంచాన్ని త్యజించి, సన్న్యాసి అయినా కూడా కొన్ని వస్తువులు ఉంటాయి. కౌపీనం, పాదుకలు, రుద్రాక్షలు వగైరా. ఏవివున్నా వాటిమీద అభిమానం పెంచుకోకూడదు. అవి భగవంతునికి చెందినవి అనుకోవాలి నిరంతరం. నిజం చెప్పాలంటే, వాటిమీద మనను ధర్మాధికారిగా నియమించాడు. వాటిని మన అవసరానికి వాడుకోవటానికి తాత్కాలికంగా ఇచ్చాడు. ఎప్పుడు కావాలంటే అప్పుడు వెనక్కి తీసేసుకునే హక్కు ఆయనకుంది.

అందువల్ల మనం ధ్యానం చేసేటప్పుడు, మన దగ్గర ఏమున్నా, వాటిని తాత్కాలికంగా త్యజించి, అవి ఏవీ నావి కావు అనుకోవాలి. అనుబంధాలను కూడా తాత్కాలికంగా త్యజించాలి. పిల్లలు కూడా భగవంతుని పిల్లలు, వారితో ఉండే అద్భుతమైన అవకాశాన్ని మనకు దయతో ఇచ్చాడు. ప్రేమను పంచటమెలాగో నేర్చుకోవటానికి ఇచ్చాడు. మనకు ఎవరూ తోడు లేకపోతే, ఎవరిని ప్రేమిస్తాము? ప్రేమ స్వరూపాన్ని ఎలా తెలుసుకుంటాము? 'పిల్లలు నానుంచి పుట్టారు అనుకోకుండా నా ద్వారా ఈ ప్రపంచంలోకి వచ్చారు అనుకోవాలి,' అన్నారు ఎవరో! నానుంచి అంటే నావారు అనే బంధం ఏర్పడిపోతుంది. నా ద్వారా అంటే భగవంతుని పిల్లలు అనుకుంటాము. ధర్మకర్తగా ప్రవర్తిస్తాము.

గుర్తుంచుకోండి, ఇవన్నీ ధ్యానం చేయటానికి అంతరంగ సాధనలు. ఇవే ధ్యానం కాదు!

శ్లో. 11 **శుచౌ దేశే ప్రతిష్ఠాప్య స్థిరమాసనమాత్మనః ।**
నాత్యుచ్ఛ్రితం నాతినీచం చైలాజినకుశోత్తరమ్ ॥
శుచౌ, దేశే, ప్రతిష్ఠాప్య, స్థిరమ్, ఆసనమ్, ఆత్మనః,
న, అత్యుచ్ఛ్రితమ్, న, అతినీచమ్, చైలాజినకుశోత్తరమ్ ॥

శుచౌ, దేశే	=	పరిశుభ్రమైన ప్రదేశమున	న, అతినీచమ్	=	మరీ లోతుగా లేనిది
చైలాజిన కుశోత్తరమ్	=	క్రమముగా దర్భాసనమును, జింక చర్మమును వస్త్రమును (ఒకదానిపై నొకటి) పరుచబడినట్టిది	ఆత్మనః, ఆసనమ్	=	తన ఆసనమును
			స్థిరమ్	=	స్థిరముగా
			ప్రతిష్ఠాప్య	=	ఏర్పరుచుకొని
న, అత్యుచ్ఛ్రితమ్	=	మిక్కిలి ఎత్తుగా లేనట్టిది			

శుచౌ దేశే, న అతి ఉచ్ఛ్రితం, న అతినీచం చైల అజిన కుశ ఉత్తరమ్
ఆత్మనః స్థిరం ఆసనం ప్రతిష్ఠాప్య, తత్ర ఆసనే ఉపవిశ్య॥

తా: తనకు స్థిరమైన ఆసనమును శుద్ధమైన ప్రదేశమందు స్థాపించుకొనవలెను. దర్భలపై కృష్ణమృగచర్మము, దానిపై వస్త్రముగల ఆ ఆసనము మరీ యెత్తుగా గాని, మరీ లోతుగా గాని ఉండరాదు. ఆ ఆసనముపై

కూర్చుండి మనస్సును ఏకాగ్రము చేసి చిత్తము–ఇంద్రియముల వ్యాపారములనరికట్టి అంతఃకరణ శుద్ధికోసం (ధ్యాన) యోగమునభ్యసించవలెను.

శుచౌ దేశే – మళ్ళీ దేశం గురించిన ఇంకొక వివరణ ఇస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ముందు శ్లోకంలో ఏకాంత ప్రదేశంలో ఏకాకిగా ధ్యానం చేయాలన్నాడు. ఇప్పుడు ఆ ప్రదేశం ఎలా ఉండాలో వివరిస్తున్నాడు (వాటిని ఒక వరుస క్రమంలో ఏర్చికూర్చారు మన స్వామీజీ). ఆ ఏకాంత ప్రదేశం శుచిగా, ఆధ్యాత్మిక చింతనకు అనువుగా ఉండాలి. ఆధ్యాత్మిక చింతనకు అనువుగా అంటే, అక్కడికి వెళ్ళగానే ఆధ్యాత్మిక భావన కలగాలి మనలో. అలాంటి ప్రదేశం సహజంగా ఉంటే మంచిదే, లేకపోతే దాన్ని ఏర్పరచుకోవాలి. దైవపటాలు పెట్టో, మంచి పుస్తకాలు పెట్టో, దీపం వెలిగించో, అగరుబత్తి వెలిగించో దాన్ని అనువుగా మలుచుకోవాలి.

సి) ఆసనం– ఇప్పుడు మూడవ అంశానికి వస్తున్నాడు. అది ఆసనం. **ఆసనం** ఎలా ఉండాలి?

చైలాజినకుశోత్తరమ్ – ఆసనం మూడు పొరలుగా ఉండాలి. కుశ ఉత్తరమ్ – మొదటి పొర కుశగడ్డి లేదా దర్భాసనం. ఇప్పుడు దర్భాసనాలు తయారు చేస్తున్నారు. కుశగడ్డి పొడుగ్గా ఉంటుంది. దాని కొన గుచ్చుకునేలా ఉంటుంది. అందువల్ల కుశాగ్రబుద్ధి అంటారు. కుశయొక్క అగ్రభాగం ఉన్నంత సూక్ష్మంగా బుద్ధి ఉంది అని అర్థం. ఇటువంటి ఆసనం ఏకాగ్రతను కలుగజేస్తుంది. అజినం – జింకచర్మం. ఇది కూడా పవిత్రమైనది. వైదిక విద్యార్థికి ఉపనయనం చేసేటప్పుడు అతను అజినాన్ని కూడా ధరించాలి. దానికి సంబంధించిన మంత్రం కూడా ఉంది. అంటే జింకచర్మాన్ని వస్త్రంగానూ ధరిస్తాడు, ఆసనంగానూ వాడతాడు.

ఇయం దురుక్తాత్ పరిబద్ధమానా చర్మమ్ వరూథం
పునతీ న ఆగాత్ ప్రాణాపానాభ్యామ్ బలమ్ ఆభరన్తి॥

నన్ను ప్రతికూల శక్తులనుంచి ఈ జింకచర్మం రక్షించాలని ఈ ప్రార్థన అర్థం.

ఈ రెండింటిమీద మూడవ పొర. చైలం – చైలం అంటే వస్త్రం. వస్త్రం ఎందుకంటే జింకచర్మంమీద వెంట్రుకలు ఉంటాయి; అవి ధ్యానం చేసేటప్పుడు గుచ్చుకుని, ఏకాగ్రతను చెడగొట్టవచ్చు. అంటే కుశ ఉత్తరమ్, అజినం, చైలం – ఈ మూడూ కలిసి ఆసనం. శంకరులవారు ఇది వేసుకునే వరుస కూడా ముఖ్యం అంటారు. వాటిని తిరగేసి వేస్తే కుశం పైన వస్తుంది, అది గుచ్చుకుంటుంది.

ఇప్పుడు జింకచర్మం, కుశోత్తరం ఎక్కడ దొరుకుతాయని మనం ఖంగారు పడనవసరం లేదు. దానికోసం జింకను చంపనవసరం లేదు. పైగా అది నేరం. చెప్పిన విషయాన్ని అక్షరాలా పాటించకుండా, దాని వెనుకనున్న అర్థాన్ని గ్రహించాలి. దీని అర్థం ఒక ఆసనంమీద కూర్చోవాలి. అది మరీ గట్టిగా ఉండకూడదు, మరీ మెత్తగా ఉండకూడదు. అంతే. ఒకవేళ ఇవి ఉంటే మంచిదే, లేకపోయినా మంచిదే! ఈ ఆసనం ఎక్కడ ఉండాలి?

నాత్యుచ్ఛ్రితం నాతినీచం – మరీ ఎత్తుగా ఉండకూడదు, మరీ కిందకి ఉండకూడదు. మరీ ఎత్తుగా ఉంటే, మీరు కిందపడవచ్చు, మరీ లోతుగా ఉంటే పురుగులు కుట్టవచ్చు.

ఆత్మనః – ఆత్మ అంటే సచ్చిదానంద ఆత్మ కాదు; సచ్చిదానంద ఆత్మకు ఆసనం అవసరం లేదు. అది సర్వవ్యాపకం. ఇక్కడ ఆత్మనః అంటే ఎవరి ఆసనం వారిదే. ఇంకొకరిది వాడకూడదు. దీన్ని శాస్త్రవిధి అంటారు. ఆ ఆసనాన్ని ఏం చేయాలి?

స్థిరమ్ ఆసనం ప్రతిష్ఠాప్య – స్థిరంగా ఉండేలా పెట్టుకోవాలి. ఎందుకంటే, చెక్కపలకమీద కూర్చుంటే అది స్థిరంగా ఉండదు. కాసేపయ్యాక, అది ఊగటం మొదలుపెడుతుంది. అందువల్ల స్థిరమైన స్థానాన్ని ఏర్పరచుకోవాలి.

ఇప్పటిదాకా మూడు చూశాము – దేశం, కాలం (మనం కలుపుకున్నాము), ఆసనం.

శ్లో. 12 **తత్రైకాగ్రం మనః కృత్వా యతచిత్తేంద్రియక్రియః ।**
ఉపవిశ్యాసనే యుంజ్యాత్ యోగమాత్మవిశుద్ధయే ॥
తత్ర, ఏకాగ్రమ్, మనః, కృత్వా, యతచిత్తేంద్రియక్రియః,
ఉపవిశ్య, ఆసనే, యుంజ్యాత్, యోగమ్, ఆత్మవిశుద్ధయే ॥

తత్ర, ఆసనే	= ఆ ఆసనముపై	ఏకాగ్రమ్, కృత్వా	= ఏకాగ్రమొనర్చి
ఉపవిశ్య	= కూర్చుండి	ఆత్మవిశుద్ధయే	= అంతఃకరణశుద్ధికోసం
యతచిత్తేంద్రియ క్రియః	= చిత్తేంద్రియ క్రియలను వశమునందుంచుకొని	యోగమ్	= యోగమును
మనః	= మనస్సును	యుంజ్యాత్	= అభ్యసింపవలెను

మనః ఏకాగ్రం కృత్వా, యత–చిత్త–ఇన్ద్రియ–క్రియః (సన్) ।
ఆత్మ విశుద్ధయే యోగం యుంజ్యాత్ ॥

తా: ఆ ఆసనముపై కూర్చొని, చిత్తేంద్రియ వ్యాపారములను వశమునందుంచుకొని, ఏకాగ్రతగల మనస్సుతో అంతఃకరణశుద్ధికోసం ధ్యానయోగమును సాధన చేయవలెను.

తత్ర ఆసనే ఉపవిశ్య – ఏ ఆసనాన్ని స్థిరంగా అమర్చుకున్నారో ఆ ఆసనం మీద కూర్చోవాలి.

యతచిత్తేంద్రియక్రియః – అన్ని వ్యవహారాలను త్యజించాలి. చిత్తం అంటే మనస్సు; ఇంద్రియం అంటే కర్మేంద్రియాలు, జ్ఞానేంద్రియాలు కూడా; క్రియ అంటే అవి చేసే పనులు; యత అంటే వాటిని అదుపులో పెట్టుకోవాలి. ప్రయత్నపూర్వకంగా మనస్సును, ఇంద్రియాలను నియంత్రించుకోవాలి. మన ఉద్యోగ జీవితంలో ఎంతమందినో కలుస్తాము. ఒకరితో మాట్లాడుతుండగా, ఇంకొకరు వస్తే బయట కూర్చోపెడతాము. రెండో వారిని లోపలికి దూసుకు రానివ్వము. ఇదే సూత్రాన్ని ఇప్పుడు మనస్సు విషయంలో కూడా పాటించాలి. మనస్సుకు సందేశం ఇచ్చుకోవాలి, 'ఈ సమయం నాది. నేను ధ్యానం చేసుకోవాలి. వేరే ఆలోచనలను జొరపడనివ్వకు.'

మనస్సును బాహ్యముఖంనుంచి లాగితే చాలదు; ధ్యానవిషయం వైపు మళ్ళించాలి. గలగల పారే నదికి ఆనకట్ట కడితే చాలదు. దాన్ని పంటపొలాల వైపు తరలించాలి. లేకపోతే ఆనకట్ట కట్టి ఆపిన నీరు వృథా

పోతుంది. అలాగే మనస్సు కూడా గలగల పారే గోదావరి; ఒక్కక్షణం ఊరికే ఉండదు. దాన్ని ఒకవైపు నుంచి లాగితే, మరోవైపు మళ్ళించాలి. ఇక్కడ ధ్యానం వైపు మళ్ళించాలి.

ఏకాగ్రమ్ – ఏకాగ్రత చూపాలి. ధ్యానం భూతద్దం లాంటిది. సూర్యకిరణాలు మామూలుగా పడితే, వాటి శక్తి ఎక్కువ ఉండదు; కాని వాటిని ఒక భూతద్దం మీదకి పడేలాగా చేస్తే, వాటి శక్తి ఎంత ఎక్కువ అవుతుందంటే, ఆ వేడికి ఎదుటి వస్తువు కాలుతుంది. మామూలు సూర్యకాంతి చెయ్యలేని పనిని,ఒకచోటికి చేర్చబడిన సూర్యకాంతి చేస్తుంది. నిజానికి, పూర్వం అలా సూర్యకాంతినుంచి అగ్నిని రాజేసేవారు. అరణిమథనం ఇంకో పద్ధతి.

మనః (ఏకాగ్రం) కృత్వా – మనస్సును ఏకాగ్రం చేసుకొని;

యోగం యుంజ్యాత్ – ధ్యానం చేయాలి. యోగం అంటే ధ్యానం. ధ్యానం ఎందుకు చేయాలి?

ఆత్మ విశుద్ధయే – ఇక్కడ ఆత్మ అంటే మనస్సు; విశుద్ధి అంటే శుద్ధి పొందటం. ధ్యానం చిత్తశుద్ధికోసం చేయాలి.

దీన్నుంచి ఒక విషయం స్పష్టంగా అర్థమవుతున్నది. కృష్ణపరమాత్మ, జ్ఞానం పొందటానికి ధ్యానం నిర్దేశించటం లేదు. **వేదాంతశాస్త్ర విచారేణ జ్ఞానోత్పత్తిః.** అందువల్ల ధ్యానం కొత్త జ్ఞానాన్ని ఇవ్వలేదు, ఇవ్వదు, ఇవ్వబోదు కూడా. మరి ధ్యానం ఎందుకు చేయాలి? మనస్సులో ఉన్న మలినాలను పోగొట్టుకోవటానికి చేయాలి. మలినాలు రెండు రకాలు – మలం, విక్షేపం.

మలం అంటే అనారోగ్యకరమైన ఆలోచనలు చేయటం. రాగద్వేషాలు, కామక్రోధాలు, లోభమోహాలు, మదమాత్సర్యాలను మలం అంటారు. విక్షేపం అంటే మనస్సు బాహ్యముఖంగా చూడటం; మనసు కుదురుగా లేకపోవటం.

మలవిక్షేప రూప అశుద్ధి నివృత్త్యర్థం ధ్యానాభ్యాసః

మలవిక్షేపాలను తొలగించుకోవటంకోసం ధ్యానం చేయాలి. మనస్సును శుద్ధి చేసుకున్న తరువాత జ్ఞానం కోసం శాస్త్రాధ్యయనం చేయాలి. అంటే ఈ ధ్యానం జ్ఞానం పొందక ముందు చేసే ధ్యానం. ధ్యానం రెండు రకాలని ఇంతకుముందు చూశాము. అవి ఉపాసన, నిదిధ్యాసనం. జ్ఞానం పొందకముందు, జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి కోసం చేసే ధ్యానాన్ని ఉపాసన అంటారు. శ్రవణమననాలు చేసి జ్ఞానం పొందాక కూడా ధ్యానం చేయాలి. దాన్ని వేదాంతధ్యానం అనీ, నిదిధ్యాసనం అనీ అంటారు. అది ఎందుకు చేయాలి? ఇది కూడా ఒక మలినాన్ని పోగొడుతుంది.

ఎందుకంటే కొన్ని జన్మలుగా మనకు దేహ అభిమానం ఉంటుంది. ఆ వాసనలతో పుడతాము మనము. ఈ వాసనలను **విపరీతభావన** అనీ **విపర్యయ** అనీ అంటారు. ఈ వాసనలు మనలో ఉన్నంతవరకూ ఎంత జ్ఞానం పొందినా లాభం లేదు. ఇవి అంత తొందరగా పోవు. ఉదాహరణకు మనం ఇంట్లో వస్తువులను అటూ, ఇటూ మారుస్తుంటాము. ఇటు ఉన్న పుస్తకాల బీరువాను అటు పెట్టామనుకోండి. అప్పుడేం చేస్తాము? ఏదైనా పుస్తకం కావాలంటే, అంతకుముందు పుస్తకాల బీరువా ఉన్నవైపే వెళతాము. అంటే మనకు బీరువా ఇంకోచోట

ఉందనే జ్ఞానం లేకనా? ఉంది. ఎందుకంటే ఆ బీరువాని జరిపింది మనమే కాబట్టి. అయినా ఎందుకు వెళుతున్నామంటే, దాన్ని అలవాటులో పొరపాటు అంటారు. కొన్ని సంవత్సరాలుగా ఒకవైపు దాన్ని పెట్టి, ఉన్నట్టుండి కొత్తచోటికి మార్చాము కాని మనం దాన్ని మరిచాము. అందుకే పాత అలవాట్లు తొందరగా పోవు అని సామెత.

అదే విధంగా దేహం నేను కాదు అనే విషయం ఎంతగా నేర్చుకున్నా, ఎంతగా అర్థం చేసుకున్నా దేహ అభిమానం ఒక పట్టాన పోదు. ఆ పాత అలవాటును ప్రయత్నపూర్వకంగా పోగొట్టుకోవాలి. నిదిధ్యాసనం దానికి తోడ్పడుతుంది. ధ్యానంలో కూర్చుని నేను దేహం కాదు అని పదేపదే స్మరించుకోవాలి. ఆత్మ విశుద్ధయే అంటే ఈ దేహ అభిమానాన్ని పోగొట్టుకోవటం. ఈ నిదిధ్యాసనలో కూడా కొత్తగా జ్ఞానాన్ని పొందము. శ్రవణ, మననాల్లో పొందిన జ్ఞానాన్ని జీర్ణించుకోవటానికి దీన్ని చేస్తాము. జ్ఞానం ముందు చేసే ధ్యానం ఒక విధంగా శుద్ధి చేస్తే, తరువాత చేసే నిదిధ్యాసనం ఇంకో విధంగా శుద్ధి చేస్తుంది.

శ్లో. 13 **సమం కాయశిరోగ్రీవం ధారయన్నచలం స్థిరః ।**
సంప్రేక్ష్య నాసికాగ్రం స్వం దిశశ్చానవలోకయన్ ॥
సమమ్, కాయశిరోగ్రీవమ్, ధారయన్, అచలమ్, స్థిరః,
సంప్రేక్ష్య, నాసికాగ్రమ్, స్వమ్, దిశః, చ, అనవలోకయన్ ॥

కాయ శిరోగ్రీవమ్	= శరీరమును, శిరస్సును, మెడను	స్థిరః	= స్థిరముగా నున్నవాడై
సమమ్	= నిటారుగా	స్వమ్, నాసికాగ్రమ్	= తన నాసికాగ్రముపై
అచలమ్	= నిశ్చలముగా	సంప్రేక్ష	= దృష్టిని ఉంచి
ధారయన్	= ఉంచుచు (ఉంచి)	దిశః, అనవ	= చూపులను దిక్కుల వైపునకు
చ	= ఇంకా	లోకయన్	పోనీయక ఉంచవలెను

స్థిరః (భూత్వా) కాయ శిరః గ్రీవమ్ అచలం సమం ।
ధారయన్ స్వం నాసికాగ్రం సంప్రేక్ష్య, చ దిశః అనవలోకయన్ ॥

తా: నడుము, తల, మెడల సముదాయమును సమముగా, కదలిక లేకుండా నిలబెట్టువాడై (బుద్ధి యందు) స్థిరుడై తన ముక్కు కొనను బాగుగా చూస్తున్నాడా యన్నట్లు దిక్కులను చూడనివాడై (ధ్యానమును అభ్యసించవలెను).

ధ్యానం చేసే విధానంలో మరికొన్ని వివరాలు చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇంతకుముందు శ్లోకాల్లో కింద కూర్చుని ధ్యానం చేయగలిగితే బాగుంటుందనీ, కానీ కింద కూర్చోలేకపోతే పైన కూడా కూర్చోవచ్చునీ చూశాము. కింద కూర్చుంటే బాగుంటుందంటే, కూర్చోలేకపోయినా ఫర్వాలేదు అని అర్థం. కింద కూర్చుని తీరాలి అని నియమం లేదు. ఈజీ ఛైర్‌లో కూర్చున్నా, వెల్లకిలా పడుకున్నా కూడా ఫర్వాలేదు. కాని అలా చేస్తే నిద్ర ముంచుకువచ్చే ప్రమాదముంది. అందువల్ల ఎలా కూర్చున్నా, ధ్యానం చేయాలి. అది ముఖ్యం.

తక్కిన నియమాలన్నీ సూచనలే కాని షరతులు కావు. ఎందుకు? ఇక్కడ ముఖ్యమైనది ధ్యానం కానీ, కూర్చునే విధానం కాదు. ఇప్పుడు, ఒక కోటీశ్వరుడు, తన కొడుకు బాగా చదివి పైకి రావాలని దానికి అనుకూలమైన వనరులన్నింటినీ అట్టహాసంగా అమరుస్తాడు. తనకంటూ ఒక గదిని ఏర్పరచి, ప్రత్యేకంగా బల్ల, కుర్చీలు వేయించి, బల్లమీద కాంతి పడేలా చిన్న దీపాన్ని అమర్చిపెడతాడు. ఇవన్నీ ఉంటే అతను చదివి తీరతాడా? ఇవన్నీ బాహ్యాడంబరాలు. ఇవి నియమాలు కావు. ఎందుకు? ఇవి ఉన్నంత మాత్రాన అతను తెలివైన విద్యార్థి అయిపోడు, ఇవి లేని వ్యక్తి మొద్దుగా మారిపోడు. వీధి దీపంలో చదివి, ఉన్నత శిఖరాలను అధిరోహించిన వారెందరో ఉన్నారు. అటు చదువు కాని, ఇటు ధ్యానం కానీ మనస్సుకు సంబంధించినవి; బాహ్యవిషయాలు వాటికి తోడ్పడే సహకారీసాధనలు. అవి ఇలాగే ఉండితీరాలన్న నియమం లేదు. అందువల్ల ఎక్కడైనా కూర్చోవచ్చు. కిందభాగం విశాలంగా ఉంటే, కుదురుగా కూర్చోవటానికి వీలుగా ఉంటుంది. పైభాగం ఎలా ఉండాలి?

డి) శరీరస్థితి – సమం కాయశిరోగ్రీవమ్ – పైభాగం నిటారుగా ఉండాలి. కాయం అంటే శరీరం. వెన్నునుంచి మెడ దాకా ఉన్న భాగాన్ని కాయం అంటారు; గ్రీవమ్ అంటే మెడ; శిరః అంటే తల. ఈ మూడూ నేలనుంచి నిటారుగా ఒక సరళరేఖలా ఉండాలి. నేలకు 90^0ల్లో అంటే ఒక లంబరేఖలా ఉండాలి. ఇది కూడా అంత తేలికగా అలవడదు. సాధన చేయాలి.

అలా పైభాగం నిటారుగా ఉంటే, శ్వాస సమానంగా, తేలిగ్గా వస్తుంది. మనం, మనుష్యులం, నిటారుగా నడుస్తాము. రెండు కాళ్ళమీద నిలబడతాము. జంతువులు నాలుగుకాళ్ళమీద నడుస్తాయి. అంటే అవి అడ్డంగా పెరుగుతాయి. మనం నిలువుగా పెరుగుతాము కాబట్టి దీని ఖరీదు చెల్లించాలి మనం. బరువంతా వెన్నెముకమీద పడుతుంది. అందువల్ల కూర్చునే విధానం సరిగ్గా లేకపోతే నడుం నొప్పి వస్తుంది. ఇప్పుడు ఉద్యోగాల్లో రోజుకి 8–10 గంటలు అదేపనిగా కూర్చుని పనిచేయాలి కాబట్టి, ఏ కుర్చీలో కూర్చుంటే బాగుంటుంది, ఎలా కూర్చోవాలి అనే విషయాల్లో పరిశోధన కూడా జరుగుతున్నది. అలాగే సంగీతవిద్వాంసులు కూడా గంటల తరబడి కూర్చుని పాడాలి. వారి పాట నాభినుంచి రావాలి. దానికి వారు నిటారుగా కూర్చోకపోతే, సరిగ్గా పాడలేరు. **సమం కాయశిరోగ్రీవం ధారయన్.**

అచలం స్థిరః – నిటారుగా కూర్చోవటమే కాదు, కదలకుండా స్థిరంగా కూర్చోవాలి. ఇది శరీరస్థితి గురించి.

ఇ) ఇంద్రియనిగ్రహం– ఇప్పుడు ఇంద్రియాల పరిస్థితి గురించి వస్తుంది. ఇంద్రియాలను వాటి విషయ వస్తువులనుంచి దృష్టి మళ్ళించాలి. అది ఎలా చేస్తాము? చెవులంటే మూసుకోవటమో, దూది పెట్టుకోవటమో చెయ్యవచ్చు. కాని ముక్కు మూసుకోలేము కదా! అందువల్ల ఇంద్రియాలను నిగ్రహించుకోవాలి అంటే మనస్సును ఇంద్రియాలనుంచి వెనక్కి లాగాలి. ఈ ఇంద్రియాలన్నింటిలోకి అత్యంత శక్తివంతమైనది కన్ను. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ప్రత్యేకించి కన్ను గురించి చెబుతున్నాడు.

దిశశ్చానవలోకయన్ – దిక్కులు చూడకూడదు. మనస్సు అస్థిరంగా ఉంటే, కళ్ళు ఇటూ, అటూ చూస్తాయి. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ అచలం స్థిరః అన్నాడు అంతకుముందు. తలను స్థిరంగా పెట్టుకోవాలి. తల స్థిరంగా ఉన్నా కూడా, కనుగుడ్లు తిరగవచ్చు, భరతనాట్యంలో తిప్పినట్టుగా. అయితే కళ్ళనేం చేయాలి?

స్వం నాసికాగ్రం సంప్రేక్ష్య – ముక్కు చివర దృష్టిని నిలపాలి. ఇంద్రియాల పని ఏదో ఒకదాన్ని చూడటం. అందువల్ల మనం వాటిని, అవి చూసేవాటిని చూడవద్దంటే, మరి ఏం చూడాలి అంటాయి అవి. చిన్నపిల్లల మనస్తత్వం అన్నమాట. పిల్లలు చూడండి, ఒక్కక్షణం కుదురుగా కూర్చోరు. వారు అల్లరి చేయకూడదంటే, వారికి ఏదో పని ఇచ్చి కూర్చోబెట్టాలి.

ముక్కు చివర చూడాలంటే ఎవరి ముక్కు చివరను చూడాలి? అంతకుముందు శ్లోకంలో ఏమన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ? ఏకాకీ అన్నాడు. అంటే ఒంటరిగా ధ్యానం చేయమన్నాడు. ఒంటరిగా ధ్యానం చేస్తే ఎవరి ముక్కు చివరను చూస్తాము? మనదే! ఎవరో తుంటరి ప్రశ్న వేశారు 'జపాన్‌వారికి చప్పిడి ముక్కు ఉంటుంది కాబట్టి, ఇది ముక్కు చివర అని చెప్పలేము. అలాంటివారి మాటేమిటి?' దానికి జవాబు ఒక్కటే! ముందే చెప్పినట్టు ఈ వివరాలన్నీ సూచనలు మాత్రమే. నిబంధనలు కాదు. వాటిని అక్షరాలా తీసుకోకుండా వాటి అర్థాన్ని గ్రహించాలి. ముక్కుచివర చూస్తుంటే, కన్నులు అరమోడ్పులు అవుతాయి. అంటే దానర్థం ధ్యానసమయంలో అరమోడ్పు కన్నులు ఉండాలి అని. శంకరాచార్యులు ఈ విషయంలో ఒక వివరణ కూడా ఇస్తారు. ముక్కుచివర చూడమంటే, దాన్నే పట్టుకు కూర్చోకూడదు. అది ముక్కు ధ్యానం అవుతుంది, ముక్కు ధ్యానంవల్ల చిత్తశుద్ధి కలగదు. కన్నులను సగం మూయాలి. అది ఇంద్రియనిగ్రహానికి సూచన.

ఎఫ్) ప్రాణసామ్యం– ఈ సందర్భంలో ప్రాణసామ్యం గురించి అంటే శ్వాసమీద ధ్యాస గురించి చర్చించడు. ఐదవ అధ్యాయంలో దీని గురించి ప్రస్తావించాడు. అది ఇక్కడికి తెచ్చుకోవాలి.

> **స్పర్శాన్‌కృత్వా బహిర్బాహ్యాన్ చక్షుశ్చైవాంతరే భ్రువోః ।**
> **ప్రాణాపానౌ సమౌ కృత్వా నాసాభ్యంతరచారిణౌ ॥** – 5.27

ఈ శ్లోకం చూడగానే శ్వాస మాట పక్కనపెట్టి, ఒక ద్వైదీభావన కలుగుతుంది. ఎందుకంటే ఇందులో దృష్టిని భ్రూమధ్య భాగంలో ఉంచమన్నాడు. అంటే భ్రుకుటి మధ్యలో చూడమన్నాడు. అంటే ఇప్పుడు భ్రుకుటి మధ్యలో చూడాలా, ముక్కు చివరభాగాన్ని చూడాలా? కృష్ణపరమాత్మ రెండూ చెప్పాడంటేనే ఎలా చూసినా ఫర్వాలేదని అర్థం. ఇందులో గ్రహించాల్సిన అర్థం ఏమిటి? కళ్ళు మీ మనస్సును చెదరగొట్టకుండా, కళ్ళను సగం మూసుకోవాలి.

ప్రాణాపానౌ సమౌ కృత్వా – ప్రాణాపానవాయువులను సమస్థితిలో నడపాలి. అంటే ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసలు సమానంగా, నిదానంగా, సాఫీగా ఉండాలి.

నిజానికి ప్రాణవీక్షణ ఒక మంచి సాధన అంటారు. ప్రాణాయామం వేరు, ప్రాణవీక్షణం వేరు. ప్రాణాయామంలో శ్వాసను సమతుల్యంగా పీల్చటం. ప్రాణవీక్షణం అంటే శ్వాస మీద ధ్యాస పెట్టటం. శ్వాసని పీల్చి, వదిలే చర్యను గమనించటం. అలా గమనిస్తేనే శ్వాస సమానంగా, నిదానంగా, సాఫీగా ఉంటుంది.

ఇంతవరకూ ఎనిమిది నియమాల్లో ఆరు చూశాము. అవి దేశం, కాలం, ఆసనం, శరీరస్థితి, ఇంద్రియ నిగ్రహం, ప్రాణసామ్యం. ఇంకా రెండు మిగిలాయి. అవి మనోనిగ్రహం, బుద్ధి నిశ్చయం. వాటిని రాబోయే శ్లోకాల్లో చూస్తాము.

శ్లో. 14 **ప్రశాంతాత్మా విగతభీః బ్రహ్మచారివ్రతే స్థితః ।**
మనః సంయమ్య మచ్చిత్తో యుక్త ఆసీత మత్పరః ॥
ప్రశాంతాత్మా, విగతభీః, బ్రహ్మచారివ్రతే, స్థితః,
మనః, సంయమ్య, మచ్చిత్తః, యుక్తః, ఆసీత, మత్పరః ॥

యుక్తః	= ధ్యానయోగి	మనః	= మనస్సును
బ్రహ్మచారివ్రతే	= బ్రహ్మచర్య వ్రతము నందు	సంయమ్య	= వశము నందుంచుకొని
స్థితః	= ఉన్నవాడై	మచ్చిత్తః	= నాయందే చిత్తముగలవాడును
విగతభీః	= భయములేనివాడై	మత్పరః	= మత్పరాయణుడును అయి
ప్రశాంతాత్మా	= ప్రశాంతమైన అంతఃకరణము గలవాడై	ఆసీత	= ఉండవలెను

ప్రశాంత ఆత్మా విగత భీః బ్రహ్మచారివ్రతే స్థితః ।
మనః సంయమ్య మత్ చిత్తః మత్పరః యుక్తః ఆసీత ॥

తా: ప్రసన్నమైన అంతఃకరణము గలవాడు, తొలగిపోయిన భయము గలవాడు, బ్రహ్మచారియొక్క వ్రతమునందు నిలిచియున్నవాడు, నాయందే చిత్తము గలవాడు అగు యోగి మనస్సును ఏకాగ్రము చేసి నేనే పరమలక్ష్యముగా గలవాడై (ధ్యానమునందు) నిలిచియుండవలెను.

జి) మనోనిగ్రహం– ఇందులో మనోనిగ్రహం గురించి చూస్తాము. మనస్సు రెండు కారణాలవల్ల కలత చెందుతుంది. గతం గురించిన చింత, భవిష్యత్తు గురించిన బెంగ.

గతంలో అనేక పనులు చేసి ఉంటాము. అవన్నీ అనుభవాలు లేదా వాసనల రూపంలో మన చిత్తంలో చోటు చేసుకుని అక్కడ స్థిరనివాసం ఏర్పరచుకుంటాయి. ఆ అనుభవాల్లో అపరాధభావన, కోపం, చిరాకు, ద్వేషం భావనలు నిండివుంటాయి. పగలంతా పనుల్లో కూరుకుపోయినప్పుడు, మనస్సు సందడిగా ఉండి, వీటి గురించి ఆలోచించే తీరిక ఉండదు దానికి. కాని పనులన్నీ మానుకుని, వాటినుంచి మనస్సును వెనక్కి లాగి, ఇలా ప్రశాంతంగా కూర్చుందామనుకుంటామో లేదో, సుప్తచేతన మనస్సులో ఉండిపోయిన గత అనుభవాలు, వాటి తాలూకు భావోద్రేకాలు ఒకదానితో ఒకటి పోటీపడి బయటకు వస్తాయి.

కృష్ణపరమాత్మ ఇటువంటి స్థితిని ఎలా అదుపులో పెట్టాలో నేర్చుకోవాలంటున్నాడు. గతానికి గొళ్ళెం పెట్టేయమంటున్నాడు. గత అనుభవాలనుంచి పాఠం నేర్చుకోగలిగితే మంచిదే, దానివల్ల మనస్సు పరిపక్వత చెందుతుంది కూడా. కాని అలా పాఠం నేర్చుకోలేకపోతే, అవి చాలా బాధపెడతాయి. అందువల్ల వాటినుంచి నేర్చుకోవాల్సిన పాఠాన్ని నేర్చుకుని, వాటిని భగవంతునికి అప్పచెప్పేయాలి. అంటే బాధాకరమైన అనుభవం, ఓటమి, అవమానం – ఏది కలిగినా, దాన్ని భగవంతుని పాదాల చెంత పెట్టి, 'ఓ దేవా, వీటిని నువ్వు నా అంతర్గత ఎదుగుదలకోసమే ఇచ్చావు,' అని చెప్పాలి. అలా చెప్పగలిగితే గత అనుభవాలమీద అపరాధభావన ఉండదు; కోపం రాదు; ద్వేషం కలగదు.

గతం గురించిన చింత – గతం రెండు విధాలుగా పనిచేయగలదు. అది మంచీ చేయగలదు; చెడూ చేయగలదు. పాఠం నేర్చుకుందాము అనుకుంటే మంచి చేస్తుంది. పాఠం నేర్చుకోకుండా అవమానం, ద్వేషం, ఆత్మన్యూనతాభావన, అపరాధభావన, కోపం, చిరాకులతో కాలిపోతుంటే చెడు చేస్తుంది. ఇవన్నీ కలిసి గతం మన భుజాలమీద బండరాయిలా కూర్చుంటుంది. దానివల్ల అడుగు కూడా ముందుకు వెళ్ళలేము. ఒక్కొక్క అనుభవమూ వెనక్కులాగుతుంది. కొందరు అంటుంటారు – 'గతం మర్చిపోవటమా, అది కలలోని మాట. మర్చిపోవటం సంగతి దేవుడెరుగు, ఆ వ్యక్తిని నేను నా జన్మలో క్షమించలేను. ఎవరినైనా క్షమించ గలనేమో కాని, ఈ వ్యక్తిని మాత్రం కాదు, అతని పేరు తలుచుకుంటేనే నా బి.పి. పెరిగిపోతుంది.' కాని, ఒక్క విషయం గుర్చుంచుకోవాలి మనం. మనం ఎవరినైనా ద్వేషిస్తే, **నష్టపోయేది ద్వేషింపబడే వ్యక్తి కాదు, ద్వేషించే మనమే**. ద్వేషింపబడే వ్యక్తికి మన ద్వేషం ఎన్నడూ ఆటంకం కాదు. ఆమాటకొస్తే ఒక్కోసారి అతనికి మనం అతనిని ద్వేషిస్తున్నామని కూడా తెలియదు. ఇంకా మాట్లాడితే, ఆ వ్యక్తి ఎప్పుడో ఈ లోకం విడిచి వెళ్ళిపోయి ఉంటాడు కూడా. అలాంటి వ్యక్తిని ద్వేషిస్తే, అవస్థ పడేది ఎవరు? మనమే. అందువల్ల ఎవరినీ ద్వేషించకూడదు.

కొన్ని ముఖ్యమైన రోజుల్లో ఖైదీలను విడుదల చేసి, వారికి స్వేచ్ఛనిచ్చినట్టుగా, మీరు ద్వేషిస్తూ మీ మనస్సనే జైలులో బంధించిన మీ శత్రువులను కూడా విడుదల చేసి, మీ కళ్ళ ముందుకు తీసుకువచ్చి, మిమ్మల్ని నేను క్షమిస్తున్నాను అని చెప్పి చూడండి! మీ మనస్సుమీదనుంచి వేయి టన్నుల బరువు ఒక్కసారిగా దిగిపోయినట్టుగా భావిస్తారు. ఒక్కసారిగా మనస్సు తేలిక అవుతుంది. ప్రశాంత ఆత్మ అంటే అది! ప్రతి ఒక్క అనుభవం కూడా మిమ్మల్ని వజ్రంలా సానపెట్టటానికే అని నేర్చుకుంటే, గతం గురించిన చింత తొలగుతుంది.

భవిష్యత్తు గురించిన బెంగ – కొంతమందికి గతం గురించిన చింత లేదు కాని, భవిష్యత్తు గురించిన బెంగ ఉంటుంది. పిల్లలు ఎలా ఉంటారో, మనవడికి కోరుకున్న కాలేజీలో సీటు వస్తుందో లేదో అని బెంగ పడుతూ ఉంటారు. గతాన్ని భగవానుని పాదాలమీద ఉంచినట్టే, భవిష్యత్తును కూడా భగవంతునికి అప్పజెప్పేయాలి. 'ఓ దేవా! నాకు భవిష్యత్తులో ఏం జరగనున్నా, అది నేను చేసుకున్న పుణ్యపాపాల ఫలమే అని నాకు తెలుసు. భవిష్యత్తులో రాబోయేదాన్ని నేను తప్పించుకోలేను. అందువల్ల దానికి అడ్డం పడకుండా, నా భవిష్యత్తును నేను సాదరంగా ఆహ్వానిస్తాను. అది సానుకూలంగా రానీ, ప్రతికూలంగా రానీ!'

భవిష్యత్తు అంటే మన కుటుంబ సభ్యులు కూడా వస్తారు. పిల్లల భవిష్యత్తును మనం నిర్దేశించలేము. వారి మంచి భవిష్యత్తుకు మనవంతు భాగంగా మనం పునాది వెయ్యగలము కాని, వారి దశ ఎలా తిరుగుతుందో మనం చెప్పలేము. అందువల్ల మన ప్రార్థన ఇలా ఉండాలి. 'ఓ దేవా, నా భవిష్యత్తు ఎలా ఉన్నా, దాన్ని తట్టుకునే శక్తిని నాకివ్వు. దాన్ని తట్టుకునే శక్తే కాదు, దానినుంచి పాఠం నేర్చుకునేలా చేయి.'

కష్టాలనుంచి పాఠం నేర్చుకోవాలంటే మనస్సు సాత్వికంగా ఉండాలి. అందువల్ల సాత్త్విక మనస్సును కోరుకోవాలి. దానివల్ల పాఠం నేర్చుకుని, అనుభవాన్ని మర్చిపోగలుగుతాము. హంస పాలు తీసుకుని, నీరుని వదిలేసినట్టుగా, మనం కూడా పాఠం నేర్చుకుని, బాధను వదిలేయాలి. లేదా చెరుకుగడలో రసం పీల్చి, పిప్పిని వదిలేసినట్టుగా, ప్రతి అనుభవంయొక్క సారాన్ని తీసుకుని, అనుభవాన్ని వదిలివేయాలి.

మన మనస్సుకు ఒక బోర్డు పెట్టుకోవాలి – **ఆగతే స్వాగతం కుర్యాత్**. ఏదొచ్చినా సుస్వాగతం చెప్పగలగటం. అలాంటి మనస్సు ఉంటే, భవిష్యత్తు మీద బెంగ ఉండదు. మనస్సు విశ్రాంతిగా ఉంటుంది. అందువల్ల ధ్యానంలో భవిష్యత్తు మీద బెంగను పారద్రోలమంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ నేపథ్యంలో శ్లోకాన్ని చూద్దాము.

విగతభీః – భీః అంటే భయం, బెంగ, ఆందోళన; విగత అంటే వదిలేసినవాడు. అంటే గతం క్రుంగదీయదు; భవిష్యత్తు భయపెట్టదు. అంటే దానర్థం వర్తమానం పూర్తిగా మన అందుబాటులో ఉంది. దాన్ని ధ్యానానికి వినియోగించుకోవాలి. అలా వర్తమానం సాధారణంగా అందుబాటులో ఉండదు; ఎందుకంటే వర్తమానంలో గతం గురించి వాపోవటమో, భవిష్యత్తు గురించి భయపడటమో చేస్తూ ఉంటాము.

ప్రశాంతాత్మా – గతం, భవిష్యత్తుల గురించిన ఆలోచనలు వదిలివేసిన వ్యక్తి ప్రశాంతంగా ఉంటాడు.

బ్రహ్మచారివ్రతే స్థితః – బ్రహ్మచర్యం పాటించిన వ్యక్తి. బ్రహ్మచర్యం పదాన్ని అనేక సందర్భాల్లో అనేక విధాలుగా నిర్వచిస్తాము. ఒక అర్థం – శాస్త్ర అధ్యయనం చేసే వ్యక్తి. ఎందుకంటే బ్రహ్మ అంటే శాస్త్రం లేదా వేదాలు; చారి అంటే ఒక జీవనవిధానాన్ని గడపటం. శాస్త్రం నేర్చుకోవటానికి, శాస్త్రాన్ని బాగా అధ్యయనం చేయటానికి, శాస్త్రాన్ని వంటబట్టించుకోవటానికి విద్యార్థికి శాస్త్రం అనేక నిబంధనలు విధిస్తుంది. వాటన్నిటిని కలిపి బ్రహ్మచర్యం అంటారు. అతను పాటించాల్సిన అనేక నిబంధనలలో ముఖ్యమైనది, విద్యార్థి ముగ్గురితో తప్ప వేరే ఎవరితో అనుబంధం పెంచుకోకూడదు. ఆ ముగ్గురూ – భగవంతుడు, గురువు, శాస్త్రం. శాస్త్రాన్ని గురువు ద్వారా నేర్చుకుంటాడు. ఆ బోధ నిరాటంకంగా సాగటానికి భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తాడు.

సహనాఽవవతు సహనౌ భునక్తు, సహవీర్యం కరవావహై, తేజస్వినాఽవధీతమస్తు.

ఇవి తప్ప వేరే అనుబంధాలు ఉండకూడదు. ఈ మూడు అనుబంధాలకు సంకేతంగా (శిఖ)పిలక పెడతారు బ్రహ్మచారికి. తరువాత సన్న్యాసాశ్రమానికి వెళ్ళేముందు, ఆ శిఖను కూడా తీసేస్తారు. ఆ మూడు బంధాలను కూడా వదులుకోవాలనే సూచన అది.

న బంధుర్న మిత్రం గురుర్నైవ శిష్యః

అద్వైతం అర్థం చేసుకుంటే అనుబంధానికి ఆస్కారం లేదు. ఎందుకంటే అనుబంధం ఉండాలంటే, అధమపక్షం రెండు కావాలి.

ఏకః శివః కేవలోఽహం

ఉన్నది ఒక్కటే బ్రహ్మ. సన్న్యాసాశ్రమంలో కూడా జ్ఞానం పొందాలంటే ప్రాపంచిక అనుబంధాలు ఉండకూడదు. అంటే అధ్యయనం ఉన్నప్పుడల్లా, బాహ్య అనుబంధాలను వదులుకోమంటుంది మన సాంప్రదాయం. ఖంగారు పడకండి. అనుబంధాలను వదులుకోమంటే శాశ్వతంగా వదులుకోవాలని కాదు అర్థం. శాస్త్రం నేర్చుకుంటున్న గంటా, ధ్యానం చేస్తున్న అరగంటా, అనుబంధాలను పక్కన పెట్టాలి. నేను భర్తను, నేను తండ్రిని, నేను ఉద్యోగిని అనే భావనలు చోటు చేసుకోకూడదు. ధ్యానం చేస్తున్న కాసేపు మానసిక సన్న్యాసాన్ని స్వీకరించాలి.

అంత్యాశ్రమస్థః సకలేంద్రియాణి నిరుధ్య భక్త్యా స్వగురుం ప్రణమ్య – కైవల్యోపనిషత్తు

అంత్యాశ్రమస్థః – ధ్యానం చేసేటప్పుడు గృహస్థుగా ఉండవద్దు. గృహస్థు అంటే గృహంలో ఉండే వ్యక్తి అని అర్థం, కాని నిజానికి జరుగుతున్నది దీనికి భిన్నంగా ఉంది. అంటే గృహస్థు ఇంట్లో ఉండాల్సింది పోయి, అతని మనస్సులో గృహం నిండివుంది. అంటే ఋషీకేష్ వెళ్ళినా, ఇంటిని తనతో పాటు (మనస్సులో) పైసా ఖర్చు లేకుండా తీసుకువెళతాడు. ఇంటినే కాదు, ఇంట్లో పిల్లలను, మనవలను అందరినీ తీసుకువెళతాడు.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ఐదవ అధ్యాయం చివర్లో అన్నాడు – స్పర్శాన్ కృత్వా బహిర్బాహ్యాన్. బాహ్య వస్తువులన్నిటినీ వదిలివేయాలి. భార్యను, పిల్లలను బయటకి పంపాలి – ఇంటినుంచి కాదు సుమా! మీ మనస్సునుంచి. అది కూడా తాత్కాలికంగా! దీన్ని బ్రహ్మచర్యవ్రతం అంటారు. తాత్కాలికంగా అన్నిటినీ వదులుకుని, మానసిక సన్న్యాసం స్వీకరించటాన్ని బ్రహ్మచర్యవ్రతం అంటారు. అలా చేస్తే అంతులేని శాంతి పొందినట్టు గ్రహిస్తారు. ఎందుకు? ఎందుకంటే మన మనస్సును కొన్ని వందల ముక్కలు చేసి, ఒక్కొక్క ముక్కలో ఒక్కొక్క బంధాన్ని నింపుకున్నాము.

మనః సంయమ్య – కృష్ణపరమాత్మ మనస్సుని సంయమం చేయమంటున్నాడు. అంటే ఈ బంధాలనుంచి తాత్కాలికంగా విడిపడమంటున్నాడు. అలా సన్న్యసించాక ఏం చేయాలి?

మచ్చిత్తో – నీ జీవితంలో ప్రాథమిక అనుబంధంమీద మనస్సును పెట్టు. అంటే భగవంతునితో అనుసంధించుకో. అన్ని అనుబంధాలూ పెంచుకుంటాము కాని భగవంతునితో అనుబంధం పెంచుకోము. అరనిముషమైనా భగవంతుని చరణకమలాలమీద దృష్టి పెట్టాలని ఎవరో రాశారు.

భగవంతునితో అనుబంధం ఒక్కటే జన్మజన్మలకూ కొనసాగుతుంది; మిగతావన్నీ వచ్చిపోయే బంధాలు. కానీ ఈ శాశ్వత అనుబంధాన్ని మనం పట్టించుకోవటం లేదు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు – తాత్కాలికంగానైనా ఈ అనుబంధాన్ని పెంచుకోమని. భగవంతుడు ఈ జగత్తుకు సృష్టి, స్థితి, లయకారకుడు. నదులు సముద్రంనుంచి పుట్టి, సముద్రంలో లయమయినట్టుగా మనం భగవంతుణ్ణుంచి పుట్టి, భగవంతునిలో లయమవుతాము. ఎందుకు పుట్టామో, మన అంతిమలక్ష్యమేమిటో, ఎన్నడూ మరవకూడదు. ఎన్ని పనులు చేస్తున్నా, అంతిమలక్ష్యాన్ని మర్చిపోకూడదు. అందువల్ల నామీదే దృష్టి పెట్టు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

యుక్తః – ఏకాగ్రతతో కూడిన మనస్సు కలవాడై,

ఆసీత – ధ్యానంలో కూర్చోవాలి. ధ్యానలక్ష్యం ఏమిటి?

మత్పరః – భగవంతుని ధ్యానవస్తువుగానే కాకుండా, జీవితంయొక్క అంతిమలక్ష్యంగా భావించాలి. అంటే ముముక్షువుగా అయ్యి, ధ్యానం చేయాలి.

శ్లో. 15 **యుంజన్నేవం సదాత్మానం యోగీ నియతమానసః ।**
శాంతిం నిర్వాణపరమాం మత్సంస్థామధిగచ్ఛతి ॥

యుంజన్, ఏవమ్, సదా, ఆత్మానమ్, యోగీ, నియతమానసః,
శాంతిమ్, నిర్వాణపరమామ్, మత్‌సంస్థామ్, అధిగచ్ఛతి ॥

నియతమానసః	=	మనోనిగ్రహము గలవాడగు
యోగీ	=	యోగి
ఏవమ్	=	ఈ ప్రకారముగా
ఆత్మానమ్	=	ఆత్మను
సదా	=	నిరంతరము
యుంజన్	=	(పరమేశ్వరుడనైన నా స్వరూపము నందే) లగ్నమొనర్చుచు
మత్సంస్థామ్	=	నాయందు స్థితమైయున్న
నిర్వాణ పరమామ్	=	పరమానందమునకు పరాకాష్ఠ రూపమైన
శాంతిమ్	=	శాంతిని
అధిగచ్ఛతి	=	పొందును

ఏవం సదా ఆత్మానం యుంజన్ నియత మానస ః యోగీ
నిర్వాణ పరమాం మత్ సంస్థాం శాంతిమ్ అధిగచ్ఛతి ॥

తా: నిగ్రహించబడిన మనస్సుగల యోగి ఈ విధముగా సర్వకాలములందు మనస్సును సమాహితము చేయువాడై, నాయందు నిలిచి ఉండే శాంతిని పొందును. ఆ శాంతికి పరమలక్ష్యము మోక్షమే.

ఇలా ఎన్నాళ్ళు ధ్యానం చేయాలి? క్రమం తప్పకుండా, ప్రతిరోజూ, చాలాకాలం చేయాలి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

యోగీ సదాత్మానం యుంజన్ – యోగి అంటే ధ్యానం చేసే సాధకుడు. ఆత్మ అంటే ఇక్కడ సచ్చిదానంద ఆత్మ కాదు, మనస్సు; యుంజన్ అంటే మనస్సును లగ్నం చెయ్యాలి. దేనిమీద – భగవంతునిమీద. మనస్సును లగ్నం చేయటమంటే ఆలోచనలను భగవంతునిమీద నిలపటం.

ఏవమ్ – ఆ విధంగా; అంతకు ముందు శ్లోకంలో వివరించిన విధంగా, ధ్యానం చేసే సాధకుడు భగవంతునిమీద ధ్యానం చేయాలి. ఎటువంటి భగవంతుడు? అంతకుముందు చూసినట్టుగా మన శాస్త్రం భగవంతుణ్ణి మూడు స్థాయిల్లో వర్ణిస్తుంది. ఏకరూప ఈశ్వరుడు, అనేకరూప ఈశ్వరుడు, అరూప ఈశ్వరుడు. ఈ మూడు రకాలు ఎందుకు? భక్తుల స్థాయిల్లో భేదాలు ఉన్నాయి కాబట్టి. ఇవి వరుసగా మంద, మధ్యమ, ఉత్తమభక్తులకు నిర్దేశింపబడ్డాయి.

ఏకరూప ఈశ్వరుడు – ఇది మందభక్తి స్థాయి. దేవుణ్ణి ఒక వ్యక్తిగత భగవంతునిగా కొలుస్తారు; వారివారి ఇష్టాలనుబట్టి, రామరూపం, కృష్ణరూపం, దేవీరూపం.

అనేకరూప ఈశ్వరుడు – ఇది మధ్యమభక్తి స్థాయి. దీన్ని విశ్వరూప ఈశ్వరుడు అని కూడా అంటారు.

భూఃపాదౌ యస్య నాభిర్వియదసురనిలః చంద్ర సూర్యౌచ నేత్రే

సూర్యచంద్రులు భగవంతుని కళ్ళు. (దీన్ని వివరణ తరువాత చూస్తాము).

అరూప ఈశ్వరుడు – ఇది ఉత్తమభక్తి స్థాయి. ఉపనిషత్తులను అధ్యయనం చేసి, పైస్థాయికి వచ్చిన భక్తునికి శాస్త్రం అరూప ఈశ్వరధ్యానం నిర్దేశిస్తుంది. ఏకరూప ఈశ్వరుణ్ణుంచి, అనేకరూప ఈశ్వరునికి వచ్చి అరూప

ఈశ్వరునికి వస్తాడు. ధ్యానవస్తువు, ధ్యానం చేసే వ్యక్తుల మధ్య భేదం పోతుంది. ద్వైతం అద్వైతంగా మారుతుంది; భేద ఉపాసననుంచి అభేద ఉపాసనగా మారుతుంది. మొదటి రెండు ఉపాసనలు భేద ఉపాసనలు. అరూప ఈశ్వరునికి వచ్చేసరికి –

ధ్యాతృ ధ్యాన ధ్యేయ భేద పరేణాత్మని విద్యతే
చిదాన్తైక రూపత్వాత్ దీప్యతే స్వయమేవహి

ధ్యానం చేసే వ్యక్తి, ధ్యానం, ధ్యానవస్తువు అంటే భిన్నవస్తువులు ఉండవు. అంతా అద్వైతమే.

అయితే, ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ ఈ మూడు రూపాల్లో ఏ రూపాన్ని సూచిస్తున్నాడు? **అరూప ఈశ్వర ధ్యానాన్ని** నిర్దేశిస్తున్నాడు. అంటే అత్యున్నతమైన ధ్యానాన్ని నిర్దేశిస్తున్నాడు. ఎలా తెలుసు అనకండి, కృష్ణపరమాత్మే తరువాత వివరిస్తాడు. అందువల్ల మత్పరః అంటే ఆత్మ స్వరూపమైన నామీదే ధ్యానం చేయండి. ఎలా చేయాలి?

నియతమానసః – మనస్సును అదుపులో పెట్టుకుని, అంటే మనస్సు చెదరకుండా ఉంచి, ధ్యానం చేయాలి. అలా చేస్తే ఏం వస్తుంది?

శాంతిమ్ అధిగచ్ఛతి – శాంతిని పొందుతాడు. ధ్యానం ఎంత ఎక్కువ చేస్తే అంత ఎక్కువ శాంతిని పొందుతాడు. ఎక్కడనుంచి వస్తుంది శాంతి?

మత్సంస్థామ్ (అధిగచ్ఛతి) – నానుంచి, అంటే పరమాత్మనుంచి, శాంతిని పొందుతాడు.

బాహ్యవస్తువులనుంచి శాంతిని పొందాలనుకుంటే, ఆ వస్తువులు తారుమారయినప్పుడల్లా మన మనస్సు కూడా తారుమారు అవుతుంది. మనుష్యులతో అనుబంధంమీద ఆధారపడితే, అనుబంధం ఎప్పుడో వీగిపోవచ్చు; ఉద్యోగంమీద ఆధారపడితే, ఉద్యోగంలో సమస్యలు రావచ్చు. అదే భగవంతునిమీద ఆధారపడితే, శాంతిని కోల్పోయే ప్రసక్తే లేదు. అందువల్ల భగవంతునిమీద ఆధారపడితే, శాంతి నిత్యం ఉంటుంది.

తమాత్మస్థం యేఽనుపశ్యన్తి ధీరాః తేషాం శాంతిః శాశ్వతీ నేతరేషామ్ – కఠ 2.2.13

భగవంతుని మీద ఆధారపడ్డవారే, శాశ్వతమైన శాంతిని పొందుతారు, ఇతరులు పొందరు.

నిర్వాణపరమామ్ – బ్రతికి ఉండగా శాంతిని పొందుతాడు అంటే జీవన్ముక్తిని పొందుతాడు, మరణించాక విదేహముక్తిని పొందుతాడు. విదేహముక్తి అంటే పునరపి మరణం, పునరపి జననం వృత్తంనుంచి విడివడతాడు.

శ్లో. 16 **నాత్యశ్నతస్తు యోగోఽస్తి న చైకాంతమనశ్నతః ।**
న చాతిస్వప్నశీలస్య జాగ్రతో నైవ చార్జున ॥
న, అతి, అశ్నతః, తు, యోగః, అస్తి, న, చ, ఏకాంతమ్, అనశ్నతః,
న, చ, అతిస్వప్నశీలస్య, జాగ్రతః, న, ఏవ, చ, అర్జున ॥

అర్జున!	= ఓ అర్జునా!	న	= కలుగనేరదు
యోగః	= ధ్యానయోగము	అతి స్వప్నశీలస్య చ	= మిక్కిలి నిద్రించు వానికినీ
అతి, అశ్నతః, తు	= అతిగా భుజించు వానికిని	జాగ్రతః, చ	= పూర్తిగా మేల్కొనియుండు వానికినీ
న, అస్తి	= కలుగనేరదు		
ఏకాంతమ్	= ఏ మాత్రము	న, ఏవ	= కలుగనే కలుగదు
అనశ్నతః, చ	= భుజింపని వానికినీ		

హే అర్జున ! అతి అశ్నతః తు న యోగః అస్తి ఏకాంతమ్ అనశ్నతః చ న ।
అతి స్వప్న శీలస్య చ న జాగ్రతః చ న ఏవ ॥

తా: ఓ అర్జునా! అధికముగా తినువానికి, అసలు తిననివానికి, అధికముగా నిద్రించువానికి, అధికముగా మెలకువగా ఉండువానికి కూడా యోగము కుదరదు.

ముందు శ్లోకంతో తాత్కాలికంగా అంతరంగసాధనల గురించి ఆపాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇంకా బుద్ధినిశ్చయసాధన గురించి చెప్పలేదు. అది తర్వాత వస్తుంది. ఇప్పుడు 16, 17 శ్లోకాల్లో మళ్ళీ బహిరంగసాధనల అంశానికి వస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. బహిరంగసాధనలంటే రోజంతా పాటించాల్సిన సామాన్యసూత్రాలు.

మధ్యేమార్గం – బహిరంగ సాధన 4 – ఈ రెండు శ్లోకాల్లో ఏదీ అతిగా చేయకూడదని, ప్రతిదానికీ మితం ఉండాలనీ చెబుతున్నాడు. అతిగా పేపరు చదవటం, అతిగా టీవీ చూడటం కూడా వ్యసనాలు అయిపోతాయి. అవి ఆధ్యాత్మిక సాధనకు అడ్డుపడతాయి. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ మూడు అంశాలలో మితం పాటించాలి అంటున్నాడు. అవి – ఆహారం, పని, నిద్ర.

అతి అశ్నతః యోగః న అస్తి – అతిగా తినేవ్యక్తి ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగలేడు. ముఖ్యంగా ధ్యానం చేయలేడు. అతిగా తింటే ఆరోగ్యమూ చెడుతుంది.

కొన్నిచోట్ల తిండిలేక కొందరు మరణిస్తే, మరికొన్ని చోట్ల తిండి ఎక్కువై కొందరు మరణిస్తున్నారు. నిజానికి అఘమర్షణ సూక్తం ఉంది, మహానారాయణోపనిషత్తులో. అఘ అంటే పాపం; మర్షణం అంటే నాశనం చేయటం; సూక్తం అంటే ప్రార్థన. స్నానం చేసేటప్పుడు మనం చేసిన పాపాలను నాశనం చేయమని కోరుతూ చేసే ప్రార్థన ఇది. అంటే పాపాలను కడిగేసుకుని, కొత్త పాపాలకు సిద్ధం కమ్మనికాదు దీనర్థం. ఆ విధంగా స్నానం చేస్తూ శారీరక మలినాలను కడగటమే కాక, పాపాలను కూడా కడుగుతాము.

ఆ సూక్తంలో అనేక పాపాలు వస్తాయి. అందులో ఒకటి **అతి అశ్నతః** – నిన్న నేను చేసిన అనేక పాపాల్లో ఒకటి అతిగా తినటం. మూడుపూటలా కడుపు నిండా తినటమే కాక, మధ్యమధ్యలో అనేక చిరుతిళ్ళు లాగించటం లేదా బాల్చీడు పాప్‌కార్న్ తినటం; ఏదీ లేకపోతే చూయింగ్ గమ్ నమలడం – ఇదీ మనం చేస్తున్నది. తిండికీ, తిండికీ మధ్యలో తిండి. అలా అతిగా తినటం అనారోగ్యకరమే కాక, పాపకారణం కూడా అంటున్నది శాస్త్రం.

అందువల్ల అతిగా తినవద్దు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కాని అతిగా తినటం అంటే ఏమిటి? ఇదొక పెద్ద ప్రశ్న. కొందరికి అది అతి అనిపిస్తే కదా ఆపేది! పూర్వం కింద బాసింపెట్టు వేసుకుని కూర్చుని తినేవారు కాబట్టి, కొంతభాగం కడుపు మూసుకుపోయి, కడుపునిండా తినేవారు కాదు. ఇప్పుడు బల్లమీద కూర్చుని భోజనం చేయటం కాబట్టి, చాలా ఎక్కువ తినేస్తున్నాము. అందుకని శాస్త్రం ఒక కొలతను చెబుతున్నది.

పూరయేత్ అశనే అర్ధం తృతీయే ఉదకేన తు
వాయుసంచరణార్థాయ చతుర్థమ్ అవశేషయేత్

మన కడుపును నాలుగు భాగాలుగా చేయాలి, అంటే మానసికంగా చేయాలి. అందులో రెండు భాగాలను అన్నంతో నింపాలి; మూడవ భాగాన్ని నీటితోనో, మజ్జిగతోనో నింపాలి; నాలుగవ భాగాన్ని అలా వదిలేయాలి. మితభుక్, హితభుక్ అంటారు.

కాని కడుపులో రెండు భాగాలు నిండేంత అన్నం తినాలంటే ఎంత అన్నం తినాలి? ఇది ఇంకో సందేహం. దీనికి ఏదైనా కొలత ఉందా? దీనికి రెండు పద్ధతులున్నాయి. ఇంకా కొంచెం తినగలను అనిపించగానే, తినటం ఆపేయాలి. ఇది చాలా తేలిక పద్ధతి. లేదు నాకు స్పష్టంగా లేదు అనుకుంటే, శాస్త్రీయపద్ధతి ఉంది – అది శ్రేష్ఠమైన పద్ధతి. ఒకరోజు మీ కడుపు బాగా నిండేటంత తినండి. ఉదాహరణకు మీరు 12 దోశెలు తినగలరనుకుందాము. దాన్ని సగం చేయండి. అంటే మర్నాడు 6 దోశెలే తినండి. తినకముందు నీరసం; తిన్నాక భుక్తాయాసం అని సామెత ఉంది. తినకముందు నీరసం ఉంది అంటే అర్థముంది; కాని గొంతుదాకా తినటం ఎందుకు, తరువాత ఆయాసపడటమెందుకు? అందువల్ల అతిగా తినకూడదు. మితాహారం పాటించాలి. ఈ నియమం పాటించకపోతే, ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగలేరు.

న ఏకాంతమ్ అనశ్నతః – అసలు తినకుండా కూడా ఉండవద్దు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కొంతమంది కటిక ఉపవాసం చేస్తారు. చిన్నవయస్సులో అలా కటిక ఉపవాసం ఎక్కువ రోజులు చేసినవారు, పెద్దయ్యాక అనేక అనారోగ్యాలపాలు అవుతారు. ముఖ్యంగా అల్సర్ వస్తుంది. అందువల్ల ఒకవేళ ఉపవాసం ఉండాలంటే ఏకాదశికో, ఏ శివరాత్రికో ఉండాలి. అది కూడా కటిక ఉపవాసం ఉండాలా, ఫలాహారం చేయాలా, ఏదైనా ద్రవ్యాలు తాగాలా, పండ్లు తినాలా అంటే పండ్లు తినవచ్చు అంటుంది శాస్త్రం. ఏదేమైనా ఉపవాసం కూడా అతిగా చేయకూడదు. అనశ్నతః అంటే అసలేమీ తిననివ్యక్తి. అతను కూడా ధ్యానం చేయలేడు. ఎందుకంటే కన్నులు మూసుకుంటే, ఈశ్వరధ్యానం బదులు ఇడ్లీధ్యానం చేస్తాడు. అందువల్ల అతిగా తినకూడదు, అతిగా ఉపవాసం ఉండకూడదు.

న చ అతిస్వప్నశీలస్య – అలాగే నిద్ర విషయం కూడా. అతిగా నిద్రించే వ్యక్తి ధ్యానం చేయలేడు;

జాగ్రతో నైవ – అసలు నిద్రపోని వ్యక్తి కూడా ధ్యానం చేయలేడు. ఎన్నో గంటలు ధ్యానం చేయాలనుకుని రాత్రి రెండు, మూడు గంటలు మాత్రమే పడుకుంటే, అది శరీరానికి సరిపోదు. శరీరానికి అవసరమైన నిద్రపోకుండా ధ్యానం చేస్తేనో, వేదాంతబోధకు వెళితేనో, శరీరం రెండింటినీ పట్టించుకోక, మిమ్మల్ని హాయిగా పడుకునేలా

చేస్తుంది. అందువల్ల శరీరానికి అవసరమైనంత మేరకు నిద్రను ఇవ్వండి. అది మనిషి, మనిషికీ మారుతుంది. సాధారణంగా ఏడుగంటలు నిద్ర ఉండాలి. అది వయస్సునుబట్టి, శరీరతీరునుబట్టి కొంచెం అటూ, ఇటూగా మారుతుంది. అలా అవసరమైనది ఇవ్వకపోతే,

యోగః న అస్తి – ధ్యానంలో విజయం సాధించలేరు.

శ్లో. 17 **యుక్తాహారవిహారస్య యుక్తచేష్టస్య కర్మసు ।**
యుక్తస్వప్నావబోధస్య యోగో భవతి దుఃఖహా ॥
యుక్తాహారవిహారస్య, యుక్తచేష్టస్య, కర్మసు,
యుక్తస్వప్నావబోధస్య, యోగః, భవతి, దుఃఖహా ॥

యుక్తాహార–	=	యుక్తమైన (తగిన) ఆహార	యుక్తస్వప్నావ–	=	నిద్రయందును, మేల్కొని యుండుట యందును
విహారస్య	=	విహారములు గలవాడును	బోధస్య		యథా యోగ్యముగ ఉండువాడును అగు
కర్మసు		కర్మాచరణముల యందు			మనుష్యునకు
యుక్తచేష్టస్య	=	యోగ్యముగ	దుఃఖహా	=	దుఃఖనాశకమగు
		ప్రవర్తించువాడును	యోగః	=	ధ్యానయోగము
			భవతి	=	అగును (సిద్ధించును)

యుక్త ఆహార విహారస్య, కర్మసు యుక్త చేష్టస్య ।
యుక్త స్వప్న అవబోధస్య యోగః దుఃఖహా భవతి॥

తా: నియమిత ఆహారము ఇంకా విహారము, కర్మల విషయంలో నియత ప్రవృత్తి, నియత నిద్ర–మెలకువగల వానికి యోగము సిద్ధించి, దుఃఖమును పోగొట్టును.

అదే అంశం కొనసాగుతున్నది.

యుక్తాహార – మితమైన ఆహారం;

విహారః – మితమైన వినోదం.

మనిషి మనస్సుకు కొంత మార్పుకావాలి. మనస్సు ఎంతసేపూ ఒకే విషయంమీద ఏకాగ్రత చూపలేదు. కాసేపు చదవగానే, కాస్త విశ్రాంతిని కోరుకుంటుంది. శాస్త్రం దీన్ని అంగీకరిస్తుంది కూడా. కాని దాన్ని కూడా మితంగా చేయాలి అంటుంది శాస్త్రం. పెరుగన్నంలో ఊరగాయ నంచుకోవాలి కాని ఊరగాయలో పెరుగన్నం నంచుకోకూడదు. అదేవిధంగా పనిచేస్తూ మధ్యలో విశ్రాంతి తీసుకోవాలి కాని, విశ్రాంతి తీసుకుంటూ మధ్యలో కాస్త పని చేయకూడదు. ఒకప్పుడు టీవీ ఉన్న కారణం వార్తలు చూపించటానికి, జ్ఞానాన్ని పెంపొందించటానికీ, వినోదాన్ని అందించటానికీను. ఇప్పుడు మొదటి రెండూ గాలికెగిరిపోయాయి. వినోదమే వినోదం ఏ ఛానెల్ చూసినా. కొందరి ఇళ్ళల్లో అయితే టీవీ నిర్విరామంగా మోగుతూనే ఉంటుంది. పొద్దున్న లేవగానే మొదలయితే, దాన్ని కట్టేసేది రాత్రి పడుకునే ముందే!

యుక్తచేష్టస్య కర్మసు – కర్మాచరణలో కూడా మితంగా ఉండాలి. ఉద్యోగాన్ని అంకితభావంతో చేయటం మెచ్చుకోవాల్సిన అంశమే కాని అదే జీవితలక్ష్యం అన్నట్టు పగలూ, రాత్రీ చేస్తే కుటుంబంలో అనుబంధాలు దెబ్బతింటాయి. కుటుంబమే చెదిరిపోవచ్చు కూడా. మందు తాగటం ఎలా వ్యసనమో, అతిగా పని చేయటం కూడా వ్యసనమే. మొదటి తెగవారిని ఆల్కహాలిక్స్ అంటే రెండవ తెగవారిని వర్కహాలిక్స్ అంటారు. అదీ తప్పే. కుటుంబం పటిష్టంగా ఉండాలంటే కలిసి గడిపే సమయం చాలా ముఖ్యం. ఉపనిషత్తుల మాట దేవుడెరుగు, గీత వినటానికే ఎక్కడా సమయం చిక్కటం లేదు, చాలామందికి.

దురదృష్టవశాత్తూ, ఇప్పుడు శాస్త్రం ఎక్కువగా ఎక్కడా కనిపించటం లేదు. పుస్తకాలు, వారపత్రికలూ ఎంతసేపూ విజయానికి సోపానాలు ఎలా వెయ్యాలో, వ్యక్తిత్వవికాసం ఎలా పొందాలో, జీవితంలో నిచ్చెన మెట్లు ఎక్కి, ఎలా విజయశిఖరాన్ని అధిరోహించాలో చెబుతాయి కాని, ఆధ్యాత్మికత గురించి చెప్పవు. శాస్త్రం నిరంతరం మీ జీవనలక్ష్యం ధర్మార్థకామాలు కావు, మోక్షం మీ జీవనలక్ష్యం అని చెబుతుంది. కాని ఆ హెచ్చరికను వినే తీరికెక్కడ? శాస్త్రం 'మే ఐ హెల్ప్ యూ?' అని బోర్డు పట్టుకుని నిల్చుంటుంది. కాని దాన్ని చూసేదెవరు?

అందువల్ల మనం కొంత సమయాన్ని సత్సంగాలకో, మహాత్ములను కలవటానికో, గీతాధ్యయనానికో, ఆశ్రమానికి వెళ్ళటానికో, తీర్థయాత్రలకు వెళ్ళటానికో వెచ్చించాలి. అప్పుడు మన జీవితలక్ష్యం గుర్తుకువస్తుంది. అందువల్లనే కర్మసు యుక్తచేష్టస్య అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే కర్మలను కూడా మితంగా చేయాలి.**యుక్తస్వప్నావబోధస్య** – నిద్రపోవటం, కలలు కనటం, మేలుకుని ఉండటంలో కూడా అతిగా చేయకుండా మితంగా ఉండాలి. అతిగా నిద్రపోకూడదు; అసలు నిద్రపోకుండా ఉండకూడదు. అటువంటి మితమైన జీవనవిధానాన్ని పాటించే వ్యక్తికి ఏం అవుతుంది?

యోగః భవతి దుఃఖహా – ఈ వాక్యాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. యోగం దుఃఖం కలుగజేస్తుంది అని కాదు అర్థం. 'హా' అంటే నాశనం చేసేది. హంతి, నాశయతి ఇతి దుఃఖహా. దుఃఖాన్ని నాశనం చేస్తుంది. అంటే శాంతిని కలుగజేస్తుంది. అంటే ధ్యానం దుఃఖాన్ని నాశనం చేసి, శాంతిని కలుగజేస్తుంది. ఎవరికి? ఏదైనా మితంగా చేసేవ్యక్తికి. మితంగా చేయనివారికి ధ్యానం తలనొప్పి వ్యవహారం అవుతుంది.

3. ధ్యానస్వరూపం – శ్లోకాలు 18–28   శ్లోకం 18 ఉపోద్ఘాతం

ఇంతకు ముందు శ్లోకాల్లో బహిరంగసాధనల గురించి చెప్పాక, కృష్ణపరమాత్మ రాబోయే శ్లోకాల్లో ధ్యానస్వరూపం, ఫలం గురించి చెప్పబోతున్నాడు. ధ్యానస్వరూపం అంటే ధ్యానం ఎలా చేయాలో చెబుతుంది; ఫలం అంటే ధ్యానంవల్ల రాబోయే ప్రయోజనం. ఈ రెండూ పతంజలి యోగసూత్రాలకు దగ్గరగా ఉన్నాయి. పతంజలి ఒక గొప్ప ఋషి. ఆయన మనకు యోగశాస్త్రాన్ని ఇచ్చారు. అందులో రెండు భాగాలున్నాయి. వాటిని **యోగదర్శనం** అనీ **యోగ అభ్యాసం** అనీ అంటారు.

యోగదర్శనం అంటే యోగాభ్యాసం గురించిన సిద్ధాంతం. ఈ యోగదర్శనాన్ని మన వేదాంతం ఒప్పుకోదు. బ్రహ్మసూత్రాల్లో వ్యాసాచార్యులు పతంజలి యోగసూత్రాల్లోని, యోగదర్శనాన్ని ఖండిస్తారు. ఎందుకంటే అది

మన వేదాంతపరంగా లేదు. దాని సిద్ధాంతాన్ని ఒప్పుకోకపోయినా, యోగ అభ్యాసాన్ని ఒప్పుకుని, స్వీకరిస్తాము మనము. శంకరాచార్యులు, వ్యాసాచార్యులు కూడా పతంజలి యోగ అభ్యాసాన్ని మనం స్వీకరిస్తామనీ, యోగ దర్శనాన్ని స్వీకరించమనీ చెబుతారు. అందువల్ల యోగ అభ్యాసాన్ని మన పురాణాల్లో చూస్తాము. భాగవతంలో పతంజలి యోగసూత్రాలనుంచే యోగాభ్యాసాన్ని వివరించటం జరిగింది. అలాగే భగవద్గీతలో ఆరవ అధ్యాయంలో కూడా వ్యాసాచార్యులు పతంజలి యోగసూత్రాలనుంచి అంశాలు తీసుకున్నారు.

పతంజలి యోగసూత్రాలను మన సాంప్రదాయంలో చూస్తాము కాబట్టి, అది చాలా ఉపయోగకరమైన పద్ధతి కాబట్టి, పతంజలి యోగసూత్రాల గురించి ఇక్కడ చూద్దాము. ఈ పద్ధతిని **అష్టాంగయోగం** అని అంటారు. ధ్యానం చేసే ఎనిమిది మెట్లు. ఇది మన మొత్తం వ్యక్తిత్వాన్ని ఏకత్రాటిమీదకు తీసుకువస్తుంది. అన్నమయకోశం, స్థూలశరీరం గురించీ; ప్రాణమయకోశం, శక్తిని గురించీ; మనోమయకోశం, మనస్సును గురించీ; విజ్ఞానమయకోశం, బుద్ధిని గురించీ చెబుతాయి. అన్నిటినీ ఏకత్రాటిమీద నడుపుతుంది. ఆ ఎనిమిది దశలూ– యమ, నియమ, ఆసన, ప్రాణాయామ, ప్రత్యాహార, ధారణ, ధ్యానం, సమాధి.

ఎ, బి) యమనియమాలు–

యమ, నియమాలు – యమ అంటే హింసవర్జనం, అసత్యవర్జనం, స్తేయవర్జనం, మైథునవర్జనం, పరిగ్రహవర్జనం; నియమం అంటే శౌచం, సంతోషం, తపస్సు, స్వాధ్యాయం, ఈశ్వరప్రణిధానం

ఐదు నియమాల్లో, చివరి మూడు నియమాలను (తపస్సు, స్వాధ్యాయం, ప్రణిధానం) కలిపి క్రియాయోగం అంటారు. కర్మయోగానికి మరో పేరు క్రియాయోగం.

తపస్సు + స్వాధ్యాయం + ఈశ్వర ప్రణిధానం = క్రియాయోగం = కర్మయోగం.

ఒక సంస్థ క్రియాయోగాన్ని విస్తరింపజేస్తోంది, SRF (Self-Realization Fellowship) పేరిట.

ఈ యమ, నియమాలు కలిసి మనను నైతికంగా, విలువలకు విలువనిచ్చే వ్యక్తులుగా, సంస్కారం ఉన్న వ్యక్తులుగా, మర్యాదస్తులుగా చేస్తాయి. యమ, నియమాలు బహిరంగ సాధనల కిందకి వస్తాయి. అనైతికంగా ప్రవర్తించే వ్యక్తి ధ్యానంలో ప్రశాంతంగా కూర్చోలేడు. ఎందుకంటే, అతను చేసిన తప్పుడు చర్యలే అతన్ని బాధిస్తుంటాయి.

సి) ఆసనం – ఒక ఆసనంలో కదలకుండా, స్థిరంగా కొంతసేపు కూర్చోగలగాలి. దానికి కూడా కొంత శిక్షణ కావాలి. ఒకప్పుడు అందరూ తేలికగా క్రింద కూర్చునేవారు; ఇప్పుడు చిన్నపిల్లలు కూడా కూర్చోలేకపోతున్నారు. జీవనవిధానం మారింది. ఇరవై నిముషాలసేపు కాళ్ళు ఇటూఅటూ కదపకుండా, కుదురుగా ఒక పద్ధతిలో కూర్చోగలగటమే ఆసనసిద్ధి. ఇది అన్నమయకోశానికి చెందినది.

డి) ప్రాణాయామం – ప్రాణాయామం ప్రాణమయకోశానికి చెందినది. ప్రాణాయామం అంటే, శ్వాసను క్రమబద్ధీకరణం చేయటం. ఈ అంశాన్ని కృష్ణపరమాత్మ ఐదవ అధ్యాయంలో పేర్కొన్నాడు. పంజరంలో బంధించబడ్డ

పక్షి ఎలాగైతే పంజరంనుంచి ఎగిరిపోలేదో, అలాగే ప్రాణాయామం అనే పంజరంలో బంధించబడ్డ మనస్సు, శరీరాన్ని వదిలి బయటకు వెళ్ళలేదు.

ఇ) ప్రత్యాహారం – ఇంద్రియ నిగ్రహం. బాహ్యముఖంగా ఉన్న ఇంద్రియాలను బాహ్యవస్తువులనుంచి విడదీసి, అంతర్ముఖం చేయటం. కళ్ళ విషయంలో ఇంతకుముందు శ్లోకాల్లో చూశాము. కన్ను నాసికాగ్రాన్ని చూడాలని చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇంద్రియనిగ్రహాన్ని దమము అంటారని తత్త్వబోధలో చూశాము. దాన్నే ఇక్కడ ప్రత్యాహారం అంటోంది యోగశాస్త్రం.

యమనియమాలు బహిరంగసాధనలని ఇంతకుముందే చూశాము. ఆసనం, ప్రాణాయామం, ప్రత్యాహారాలు అంతరంగ సాధనలు. బహిరంగసాధనలు అంటే రోజంతా పాటించేవనీ, అంతరంగసాధనలు అంటే ధ్యానం చేసేముందు పాటించేవనీ మర్చిపోకూడదు. చివరి మూడూ అంటే ధారణ, ధ్యానం, సమాధి – ధ్యానస్వరూపాన్ని వర్ణిస్తాయి. ధ్యానం ఎలా చేయాలో నిర్దేశిస్తాయి. ఈ మూడింటినీ కలిపి పతంజలి **ఆత్మసంయమం** అన్నారు. త్రయం ఏకత్ర సంయమః. ఈ మూడింటినీ కలిపి ధ్యానం అంటారు. ఈ చివరి మూడూ అంటే – ధారణ, ధ్యానం, సమాధి గురించే కృష్ణపరమాత్మ చెప్పబోతున్నాడు.

ఎఫ్) ధారణ – ధారణ అంటే ఏకాగ్రత చూపటం. ఒక ఫోటో తీస్తున్నప్పుడు ఎవరి ఫోటో తీస్తున్నామో ఆ వ్యక్తి మొహం సరిగ్గా కెమెరా మధ్యలోకి వచ్చేలాగా అమర్చాలి. అలా చేయటానికి ఏకాగ్రత చూపాలి. అందువల్ల బాహ్య ప్రపంచంనుంచి దృష్టిని మరల్చి, ధ్యానం చేసే వస్తువుమీద దృష్టి నిలపాలి. దేనిమీద ధ్యానం చేయాలి? వేదాంత శ్రవణ, మననం చేయకముందు చేసే ధ్యానాన్ని ఉపాసన అంటారనీ, అది ఇష్టదైవంమీద చేయవచ్చనీ చూశాము. యోగశాస్త్రంలో అనేక చక్రాల గురించి కూడా వివరిస్తారు.

మూలాధారాంబుజారూఢా పంచవక్త్రాఽస్థి సంస్థితా ।
ఆజ్ఞాచక్రాబ్జనిలయా శుక్లవర్ణా షడాననా ॥ – లలితా సహస్రనామమ్

అమ్మవారిని ఒక్కొక్క చక్రంమీద ఊహించుకుని దృష్టిని నిలపాలి. ఉపాసన చక్రంమీదే చేసి తీరాలన్న నియమమేమీ లేదు. అది బాహ్యంగా ఉన్న దేవత ఫోటోమీదో, ఆకృతిమీదో కావచ్చు. లేదా సూర్యుడు, అగ్నిమీద కావచ్చు. దేనిమీద చేసినా, అది భగవంతునికి సంబంధించినదై ఉండాలి. అది నియమం. అలా చేస్తేనే అది ధ్యానం అవుతుంది.

నాస్తికధ్యానం చెల్లదు. దేవుని పరంగా చేయని ధ్యానం, ధ్యానమే కాదు. అది ఏకాగ్రత చూపటానికి చేసే సాధన అవుతుంది అంతే. ఉదాహరణకు ఒక బొమ్మగీసి, దాని మధ్యలో చుక్కపెట్టి, రెప్ప వేయకుండా దానిమీద దృష్టి నిలిపితే అది ఏకాగ్రతకు చేసే అభ్యాసం అవుతుంది కాని, ధ్యానంలోకి రాదు. ధ్యానం అనాలంటే, అది భగవంతునిమీద ధ్యానం అవాలి. ధ్యానం నిర్వచనం ఇది –

సగుణ బ్రహ్మవిషయ మానస వ్యాపారః

మనస్సుకు సంబంధించింది ఏదైనా ధ్యానం కిందికి వస్తుందంటే మన ఆందోళన కూడా ధ్యానం కిందికి వస్తుంది. అందువల్ల మనస్సుకు సంబంధించినదై ఉండాలి, భగవంతునిమీద చేయాలి.

దీన్నిబట్టి ఇంకొక విషయం కూడా స్పష్టమవుతున్నది. మనస్సును శూన్యం చేయమనటం లేదు. ఆలోచనలు ఉండాలనే చెబుతున్నాము. కాకపోతే మన దైనందిన జీవనంలో, మన ఆలోచనలు వ్యవహారిక రంగంమీద ఉంటే, ధ్యానంలో మన ఆలోచనలు ఆధ్యాత్మిక రంగంమీద ఉంటాయి. అందువల్ల ధారణ అంటే ధ్యానవస్తువుమీద దృష్టి నిలపటం.

జి) ధ్యానం – ధ్యానం అంటే ధ్యానవస్తువుమీద మనస్సును నిలపటం. ధారణ, ధ్యానం ఇంచుమించు ఒకటే. ధారణ అంటే ఒక వస్తువుమీద దృష్టి పెట్టటం; ధ్యానం అంటే ఆ దృష్టిని దానిమీదే నిలపటం. ఉదాహరణకు ఒక ఫోటో తీయాలంటే, ముందు ఒక వ్యక్తిమీదో, ఒక వస్తువుమీదో దృష్టి పెట్టటం, తరువాత ఏకాగ్రత చెదరకుండా, ఫోటో తీసేవరకూ దానిమీదే కెమెరా దృష్టిని నిలపటం. కాని ఒక వస్తువుమీద తదేక లగ్నంతో దృష్టి నిలపటం సాధ్యం కాదు, మనస్సు జారిపోయి, ఎక్కడికో వెళ్ళిపోతుంది. అలా చంచలమైన మనస్సును ఎలా నిలపాలి? కృష్ణపరమాత్మ చెబుతాడు, దాన్ని వెనక్కి లాగాలి; మళ్ళీ అది వెళ్ళిపోతుంది. మారాం చేసే చిన్నపిల్లవాణ్ణి వెనక్కి లాగినట్టే మనస్సును కూడా వెనక్కి లాగాలి.

యతో యతో నిశ్చరతి మనశ్చంచలమస్థిరమ్ ।
తతస్తతో నియమ్యైతత్ ఆత్మన్యేవ వశం నయేత్ ॥ – 6.26

అలా జారిపోతున్న మనస్సును వెనక్కి లాగటమే ధ్యానం. ఫ్రీవిల్ ఉపయోగించి, ప్రయత్నపూర్వకంగా ఆలోచనలను వెనక్కి లాగి, మొదట్లో ఓడిపోయి, మళ్ళీ వెనక్కి లాగటం. మనస్సును నిలపటానికి చేసే ఈ తతంగాన్ని ధ్యానం అంటారు. ఎక్కడ నిలపాలి? ధ్యానవస్తువుమీద నిలపాలి.

హెచ్) సమాధి – చంచలంగా పరుగులు తీస్తున్న మనస్సును ధ్యానవస్తువుమీద నిలబెట్టటం ధ్యానం అని చూశాము. సమాధిలో ధ్యానవస్తువులో సహజంగా స్థిరపడటం జరుగుతుంది. ఇంకా ఈ స్థితిలో పరధ్యానం ఉండదు; ధ్యానంలో చిన్నయుద్ధం చేయాలి మనస్సుతో. సమాధిలో యుద్ధం ముగిసి, మనస్సు నిలకడ చెందుతుంది.

విజాతీయ ప్రత్యయ అనంతర సజాతీయ ప్రత్యయ ప్రవాహః

అంటే భిన్న ఆలోచనల ఆటంకం లేకుండా సజాతీయ ఆలోచనల ప్రవాహం. సమాధి అంటే ఒకేమాదిరి ఆలోచనల ప్రవాహం. ఒకేమాదిరి ఆలోచనలు అంటే దేవుని గురించిన ఆలోచనలు; అది ఒకటే ఆలోచన అవసరం లేదు; కాని ప్రతి ఆలోచన దైవసంబంధమైనదై ఉండాలి. ఉదాహరణకు మనం దేవుని చిత్రాన్ని చూస్తాము. ముందు దేవుని మొహం చూడవచ్చు; తరువాత కళ్ళు చూడవచ్చు, ఆ తరువాత చేతులు చూడవచ్చు. అంటే చూసే వస్తువు ఒకసారి కళ్ళు అయితే, ఇంకోసారి చేతులు అయ్యాయి. కాని రెండూ ఒకరికి చెందినవే. అంటే దేవునికి చెందినవే!

అదే విధంగా ఒకసారి భగవంతుణ్ణి సర్వజ్ఞునిగా భావిస్తే, ఇంకోసారి సర్వశక్తిమంతునిగా కొలవవచ్చు. రెండూ రెండు భిన్నశక్తులు అయినా ఒకటే దేవునికి చెందినవి. ఆ విధంగా ఆలోచనలు మారవచ్చు, కాని ఆలోచనలు, ధ్యానం దేని మీద చేస్తున్నామో, దాన్నుంచి చెదరకూడదు. దీన్ని సజాతీయ ప్రత్యయ ప్రవాహం అంటారు. అంటే విజాతీయ ఆలోచనలను పారద్రోలి సజాతీయ ఆలోచనలను నిలుపుకోవటం. విజాతీయ ఆలోచనలు అంటే ఏమిటి? మీరు గురువాయూరప్పను చూస్తే, ఆయన చేతిలో వెన్నను చూశారనుకోండి. అప్పుడు దేవుణ్ణుంచి మీ ఆలోచన వెన్నమీదకు మారుతుంది. అక్కడినుంచి వెన్న ఖరీదు ఎంతుందో అనుకుంటారు. అక్కడ్నుంచి ధరలు మండిపోతున్నాయని అనుకుని దానికి ప్రభుత్వాన్ని తిట్టుకుంటారు. ఒకవేళ మళ్ళీ దేవునికేసి చూసినా ఆయన వేణువును చూస్తారు ఈసారి. అక్కడ్నుంచి విజాతీయ ఆలోచన ప్రవాహం ఇలా సాగిపోతుంది. ఫలానా వ్యక్తి వేణువు వాయిస్తుండేవాడు కదా, ఇప్పుడు వాయిస్తున్నాడో లేదో; ఆ రోజుల్లో పెళ్ళి సంబంధాలు చూస్తుండేవాడు, పెళ్ళయిందో లేదో, ఇప్పుడు ఎక్కడ ఉన్నాడో – అలా ఎక్కడెక్కడికో మనస్సు వెళ్ళిపోతే దాన్ని విజాతీయ ప్రత్యయం అంటారు.

ఆజ్య ధారయా స్రోతసా సమం సరల చింతనం విరలతఃపరం – ఉపదేశసారమ్

ఆజ్య ధారయా అంటే నేతి ప్రవాహం.నేతిచెంబునుంచి నేయి కిందపడి ప్రవహిస్తున్నప్పుడు, ఒకే ధారలాగ బయటకు వస్తుంది. మధ్యలో ఖాళీ ఉండదు. అలా, సజాతీయప్రత్యయప్రవాహాన్ని సమాధి అంటారు. ఇంచుమించుగా ధారణ, ధ్యానం, సమాధిల అర్థాలు ఒకటే. వాటి తాత్పర్యం ఏమిటి? భగవంతునిమీదే దృష్టి నిలపాలి. ఇంతవరకూ ఉపాసన గురించి చూశాము.

నిదిధ్యాసనం ఎలా చేయాలి? నిదిధ్యాసనం అంటే వేదాంత శ్రవణ, మననాలు చేసి నిశ్చయజ్ఞానం పొందాక చేసే ధ్యానం. ఇక్కడ ధ్యానవస్తువు ఏకరూప ఈశ్వరుడు కాదు. ఇక్కడ ధ్యానవస్తువు నిర్గుణబ్రహ్మ. **అహం బ్రహ్మ అస్మి.** నేను పరమాత్మను అనే జ్ఞానాన్ని జీర్ణించుకున్నాక, ఆ జ్ఞానంలో నిలబడటానికి చేసే ధ్యానం ఇది.

నిదిధ్యాసనంలో ఆలోచనలు ఉండాలి; మనస్సు శూన్యం చేయకూడదు; మనస్సు ఉండాలి; ఆలోచనల ప్రవాహం ఉండాలి. ఎటువంటి ఆలోచన? అహం బ్రహ్మ అస్మి ఆలోచన. కావాలంటే వేరే సజాతీయ ఆలోచనలు తీసుకురావచ్చు – అహం శుద్ధోఽస్మి; అహం ముక్తోఽస్మి; అహం అనంతోఽస్మి. నేను శుద్ధుణ్ణి, నేను ముక్తుణ్ణి, నేను అనంతుణ్ణి అనే ఈ ఆలోచనలన్నీ ఒక ధ్యానవస్తువుకు చెందినవి. ఏమిటది? ఆత్మస్వరూపం. హఠాత్తుగా నేను భర్తను అనే ఆలోచన దూసుకువస్తే, అది విజాతీయ ఆలోచన అవుతుంది. అలాగే నేను పుత్రుణ్ణి, నేను తండ్రిని అనే ఆలోచనలను ధ్యానం చేసే కాసేపూ పక్కన పెట్టేయాలి. అహం శుద్ధచైతన్యం అస్మి; చిదానంద రూపః అస్మి; శివోఽహం శివోఽహం అస్మి. ఇది నిదిధ్యాసనం.

మొదటిరకం ధ్యానాన్ని ఉపాసన అంటారని చూశాము. అక్కడ భగవంతుడు ధ్యానవస్తువుగా బయట ఉన్నాడు. రెండవ రకం ధ్యానంలో అంటే నిదిధ్యాసనంలో భగవంతుడు నాకు భిన్నంగా లేడు. అందువల్ల ధ్యానవస్తువు మారవచ్చేమో కానీ, ధ్యానం చేసే పద్ధతి మారదు. ధ్యానవస్తువుమీదనే ఆలోచనల ప్రవాహం కొనసాగాలి.

ఇవి అష్టాంగయోగంలో ఉన్న ఎనిమిది దశలు. ఈ ఎనిమిది దశలూ పాటిస్తే ఏమవుతుంది? యోగశాస్త్రంలో దీన్ని వివరంగా చర్చిస్తారు. ఎనిమిదవ దశ అయిన సమాధిలో భగవంతునిమీద ధ్యానం చేస్తాము అని చూశాము. ఆ ధ్యానం ప్రయత్నపూర్వకంగా చెయ్యాలని, ఫ్రీవిల్ ఉపయోగించాలనీ కూడా చూశాము. ఆ ధ్యానంలో మనం వేరూ, భగవంతుడు వేరూ అని చూస్తాము. భగవంతుడు ధ్యానవస్తువు, మనం సాధకులము. అంటే సబ్జెక్టు అయిన నేను, ఆబ్జెక్టు అయిన భగవంతునికి భిన్నంగా ఉన్నాను. దీన్ని సవికల్పసమాధి అంటారు.

ఈ ఎనిమిది దశలూ పాటించి, సవికల్ప సమాధిలోకి వస్తే, దాని ఫలం నిర్వికల్పసమాధి. దీన్ని తొమ్మిదవ దశ అనకూడదు. ఎనిమిది దశలు పాటిస్తే వచ్చే ఫలం నిర్వికల్ప సమాధి. అది ఎలా వస్తుంది?

ఉదాహరణకు మనం ఒక సినిమాకు వెళ్ళాము. మొదట్లో సినిమా వేరు, మనం వేరు, మనం సినిమాహాల్లో ఉన్నాము అనే భేదాన్ని చూస్తాము. కాని సినిమా జోరుగా సాగుతుండగా, మనం సినిమాలో ఎంతగా లీనమైపోతామంటే, మనం కూడా ఆ సినిమాలో ఒక భాగమైపోతాము. దీన్ని **తన్మయత్వం** అంటారు. ఎవరినో పులి తరుముతుంటే, మనని తరుముతున్నట్టే భావిస్తాము. సినిమాలో ఎవరో కొట్టుకుంటుంటే, మనం పక్కవారిని కొడతాము. అంటే సబ్జెక్టు–ఆబ్జెక్టుల మధ్య ఉన్న భేదాన్ని తాత్కాలికంగా మర్చిపోతాము.

ధ్యాతృ ధ్యాయాన్ పరిత్యజన క్రమాత్ ఏకైక గోచరమ్।

నివాద దీపవత్ చిత్తం సమాధిత అభిధీయతే॥

ధ్యానం చేసే మనం, ధ్యానవస్తువుతో ఐక్యం చెందుతాము. అందులో ఎంతగా లీనమైపోతామంటే మనం ఎక్కడ ఉన్నామో, ఏం చేస్తున్నామో – అన్నీ మర్చిపోతాము. అటువంటి మైమరపును నిర్వికల్పసమాధి అంటారు. నిర్వికల్ప సమాధిలో కూడా ఆలోచనలు ఉంటాయి; సాధకుడు ఉంటాడు; కాని తన్మయత్వంవల్ల ఆ భేదం తెలియదు.

వృత్తయస్తి తథానీమజ్ఞాతా అవ్యక్త గోచరః।

స్మరణాత్ అనుమీయంతే యుద్ధి తస్య సముత్థితాత్॥ – పంచదశీ

ఆలోచనారహిత స్థితి గురించి ఎన్నడూ చెప్పము అంటారు విద్యారణ్యులవారు. నిర్వికల్ప సమాధిలో కూడా ఆలోచనలు ఉంటాయి, కాని తన్మయత్వంలో ఉండటంవల్ల ఆలోచనలు ఉన్నట్టే తెలియదు. మైమరచి పోయాను అంటారు దీనినే.

నిర్వికల్పసమాధి – అష్టాంగయోగ ఫలం; సవికల్ప సమాధి ఎనిమిదవ దశ కాబట్టి నిర్వికల్ప సమాధిని తొమ్మిదవ దశ అనకూడదు. ఇది గమ్యం; ఇది ఫలం. టూకీగా మళ్ళీ అష్టాంగయోగంలో ఎనిమిది దశలు – యమ, నియమ, ఆసన, ప్రాణాయామ, ప్రత్యాహార, ధారణ, ధ్యాన, సవికల్పసమాధి. వీటి ద్వారా పయనిస్తే చేరుకునే గమ్యం – నిర్వికల్పసమాధి.

ఈ భాగంలో కృష్ణపరమాత్మ ధారణ, ధ్యానం, సమాధుల గురించే చెబుతున్నాడు. అది కూడా నిదిధ్యాసనం గురించే చెబుతున్నాడు. ఏకరూప ఈశ్వరధ్యానం లేదా ఉపాసన గురించి చెప్పటం లేదు.

ఆత్మసంస్థం మనః కృత్వా న కించిదపి చింతయేత్ – 6.25

కేవలం నా ఆత్మస్వరూపాన్ని నిరూపించే ఆలోచనలనే పోషిస్తాను నేను. అలా ఆత్మస్వరూపాన్ని వర్ణించే మంత్రాలు చాలానే ఉన్నాయి –

మనోబుద్ధ్యహంకార చిత్తాని నాహం।
న చ శ్రోత్రజిహ్వే న చ ఘ్రాణనేత్రే।
న చ వ్యోమభూమిర్న తేజో న వాయుః।
చిదానందరూప శివోఽహం, శివోఽహమ్॥

నేను శరీరం కాదు, నేను మనస్సు కాదు, నేను ఇంద్రియాలు కాదు, నేను ఆలోచనలను కూడా కాదు. నేను సాక్షి చైతన్యాన్ని, నేను చిదానంద రూపాన్ని. ఇలాంటి మంత్రాలు ఫాస్ట్‌ఫుడ్ లాంటివి. ఇవి ఫాస్ట్‌ఫుడ్ వేదాంతిక్ రెస్టారెంట్‌లో దొరుకుతాయి. అక్కడ మనం తినటానికి అవి సిద్ధంగా ఉంటే, ఇక్కడ మనం ధ్యానం చెయ్యటానికి ఇవి సిద్ధంగా ఉంటాయి.

కృష్ణపరమాత్మ దాన్ని నిశ్చలంగా వెలిగే దీపంతో పోలుస్తున్నాడు. దీపాన్ని గాలి చొరబడని చోట పెడితే, ఎంత గాలి వీచినా, దీపం మిణుకుమిణుకు మనదు. స్థిరంగా ఉంటుంది. అలాగే ధ్యానంలో మనస్సు స్థిరంగా నిలబడితే, అది చలించదు. నేను అసంగుణ్ణి, నాకు బంధకత్వం లేదు అని పదేపదే ధ్యానిస్తే, నేను బంధవిముక్తిడిని అవుతాను. ఈ విషయాలన్నీ 18, 19 శ్లోకాల్లో వస్తాయి.

ఎ) ధారణ – కృష్ణపరమాత్మ ధారణ, ధ్యానం, సమాధుల గురించే చెబుతున్నాడనీ, వాటి మధ్య సూక్ష్మమైన భేదం ఉందనీ చూశాము. ఆ భేదాన్ని మళ్ళీ ఒకసారి వివరంగా చూద్దాము. ధారణ అంటే ఒక విషయం మీద దృష్టి పెట్టటం అన్నాము. ఉదాహరణకు ఒక చెట్టుమీద దృష్టి పెడితే, చెట్టు గురించిన ఆలోచన ఏర్పడుతుంది. దాన్ని **వృక్ష ఆకారవృత్తి** అంటారు. అలాగే ఘటాకారవృత్తి అంటే కుండమీద దృష్టి పెట్టటం. ఈశ్వర ఆకార వృత్తి అంటే ఈశ్వరునిమీద దృష్టి పెట్టటం. ఆత్మాకారవృత్తి అంటే ఆత్మమీద దృష్టి పెట్టటం.

తత్ ఆకార వృత్తి ఏవ తత్ తత్ విషయ ధారణా

ఏ వస్తువుమీద దృష్టి పెడితే, ఆ వస్తువు గురించిన వృత్తి ఏర్పడుతుంది. దీన్ని ధారణ అంటారు.

బి) ధ్యానం – ఒక ఆలోచన క్షణం మాత్రమే ఉంటుంది. ఇంకో ఆలోచన ఏర్పడుతుంది. అందువల్ల మొదట వృక్షాకార వృత్తి ఉంటే, రెండవ ఆలోచన కూడా వృక్షం గురించే చేయాలి. దాన్ని ధ్యానం అంటారు. ధ్యానం ప్రయత్నపూర్వకంగా చేయాలి. అలా శ్రద్ధపెట్టి ఒకే విషయానికి సంబంధించిన ఆలోచన చేస్తూ వస్తుంటే, దానిమీద దృష్టి నిలబడుతుంది. దీన్ని సజాతీయ ప్రత్యయప్రవాహం అంటారు. మొదట్లో అలా ప్రయత్నం చేసి ఒకే విషయంమీద ఆలోచనలను నిలబెట్టితే, కొన్నాళ్ళయ్యాక అది అలవాటుగా మారి, మనస్సు దానికి అతుక్కు పోతుంది.

సి) సమాధి– ఎప్పుడైనా మీరు అఖండనామ భజనకు వెళితే ఈ విషయం అర్థమవుతుంది. అఖండనామ భజనలో ఒకే నామాన్ని విడవకుండా, ఆగకుండా చేస్తారు. మనస్సు ఆ మంత్రాన్ని వదలకుండా గంటసేపు చేస్తే, అది మీకు తెలియకుండానే మీ సుప్తచేతన మనస్సులో స్థిరపడిపోతుంది. అందువల్ల మీరు ఇంటికెళ్ళి, వేరే పనులు చేసుకుంటున్నా కూడా, మీరు అఖండంగా జపించిన నామమే మీ మనస్సులో మారుమ్రోగుతుంటుంది. అంతెందుకు, పొద్దున్నే టీవీలో ఒక ప్రకటనను పదేపదే చూస్తే, మీకు యిష్టంలేకపోయినా ఆ పాట మనస్సులో స్థిరపడి పోతుంది. మీకు తెలియకుండానే మీరు అదే పాటను పాడుతుంటారు. మనస్సుకు ఆ ప్రత్యేకత ఉంది. అది వాసనల రూపంలో, అన్నీ నిక్షిప్తం చేసుకుంటుంది.

ఉదాహరణకు సైకిలు గట్టిగా తొక్కితే, కొంతసేపయ్యాక అది ఊపు అందుకుని, దాని చక్రం దానంతట అదే తిరుగుతుంది. అలాగే ఆలోచనల చక్రం కూడా తిరుగుతుంది. మీ ప్రమేయం లేకుండానే ఆలోచన ఏర్పడితే దాన్ని సూక్ష్మవృత్తి అంటారు. (వృత్తి అంటే ఆలోచన.) ఉదాహరణకు మీ ప్రమేయం లేకుండా రోజంతా మీ మనస్సులో వచ్చే **ఓం నమశ్శివాయ** మంత్రం సూక్ష్మవృత్తి. అటువంటి సూక్ష్మవృత్తి ఏర్పడుతోందని కూడా మీకు తెలియదు. ఎందుకంటే, మీ దృష్టిని మీరు దానిమీద పెట్టటం లేదు కాబట్టి. సుషుప్తిలో సబ్జెక్టు–ఆబ్జెక్టు భేదం లేదు. కాని ఈ సూక్ష్మవృత్తి ఉంటుంది. సూక్ష్మవృత్తి ఉందని ఎలా తెలుసు? అది ఉండటంవల్లనే నిద్రనుంచి లేచాక, నేను బాగా నిద్రపోయాను అంటారు.

సబ్జెక్టు–ఆబ్జెక్టు భేదం లేదు అంటే అసలు లేకుండా లేదు, కాని అది అవ్యక్తస్థితిలో ఉంది. ఈ స్థితిని నిర్వికల్ప సమాధి అంటారు. నీటిలో ఉప్పు వేస్తే, అది కరిగిపోతుంది. ప్రత్యక్ష ప్రమాణమైన కన్నుకు ఉప్పు ఉన్నట్టు తెలియదు. కాని నీటి రుచి చూస్తే ఉప్పు ఉన్నట్టే తెలుస్తుంది. అలాగే నిర్వికల్ప సమాధిలో ఆలోచనలు ఉన్నాయి కాని అవి అవ్యక్తంగా ఉన్నాయి. ఈ నేపథ్యంతో 18వ శ్లోకం చూద్దాము.

శ్లో. 18 **యదా వినియతం చిత్తమాత్మన్యేవావతిష్ఠతే ।**
నిఃస్పృహః సర్వకామేభ్యో యుక్త ఇత్యుచ్యతే తదా ॥
యదా, వినియతమ్, చిత్తమ్, ఆత్మని, ఏవ, అవతిష్ఠతే,
నిఃస్పృహః, సర్వకామేభ్యః, యుక్తః, ఇతి, ఉచ్యతే, తదా ॥

వినియతమ్	= బాగుగా నిగ్రహింపబడిన	సర్వకామేభ్యః	= సమస్త భోగములనుంచి
చిత్తమ్	= చిత్తము	నిఃస్పృహః	= స్పృహ (వాంఛా) రహితుడైన
యదా	= ఎప్పుడు	(పురుషః)	= పురుషుడు
ఆత్మని, ఏవ	= పరమాత్మయందే	యుక్తః, ఇతి	= యోగయుక్తుడు అని
అవతిష్ఠతే	= స్థిరముగ నుండునో	ఉచ్యతే	= చెప్పబడును
తదా	= అప్పుడు		

యదా వినియతం చిత్తమ్ ఆత్మని ఏవ అవతిష్ఠతే ।
సర్వకామేభ్యః నిస్పృహః తదా యుక్తః ఇతి ఉచ్యతే ॥

తా: ఎప్పుడైతే విశేషముగా నిగ్రహించబడిన చిత్తమును తన స్వరూపమునందు మాత్రమే నిలిచి ఉంచునో, అప్పుడు సకలములైన కామ్యములనుంచి తొలగిపోయిన తృష్ణగల ఆ యోగి యుక్తుడు అనబడును.

వినియతం చిత్తమ్ – మనస్సును బాహ్యవస్తువులనుంచి వెనక్కు లాగాలి. వినియతమ్ అంటే వెనక్కు లాగటం. మనస్సును వెనక్కు లాగటం అంటే మనస్సు శారీరకంగా ఎక్కడికో వెళ్ళినట్టు, దాన్ని గట్టిగా పట్టుకొని, లాక్కు వచ్చినట్టు ఊహించుకోకూడదు. ఆఫీసునుంచి మనస్సును వెనక్కు లాగు అంటే మనస్సు ఆఫీసులో భద్రపరచి, మళ్ళీ తీసుకోవటం మర్చిపోయినట్టు కాదు అర్థం. అంటే ఆఫీసు ఆకారవృత్తి ఉంది మనస్సులో. ఆఫీసు గురించిన ఆలోచనను పారద్రోలాలి.

అలాగే ఆత్మధ్యానం చేయాలంటే, మనస్సును అనాత్మనుంచి వెనక్కు లాగాలి. అంటే అనాత్మకు సంబంధించిన ప్రతి ఒక్క ఆలోచనను, బాహ్యప్రపంచానికి సంబంధించిన ప్రతి ఒక్క ఆలోచనను పారద్రోలాలి. ఇల్లు, భార్య, డబ్బు వగైరాల వాటి గురించిన ఆలోచనలను పారద్రోలాలి. అనాత్మను మూడు వస్తువులుగా విభజించవచ్చు– బాహ్యప్రపంచం, శరీరం, మనస్సు. ఈ మూడు అనాత్మల గురించిన ఆలోచనను పారద్రోలితే, మనస్సును పూర్తిగా వశపరచుకున్నట్టు భావించవచ్చు. అది ఎలా జరుగుతుంది?

సర్వకామేభ్యః నిఃస్పృహః – అనాత్మమీద మమకారం పోగొట్టుకునే శక్తిని పెంపొందించుకోవటం ద్వారా. ఎందుకంటే మీ ఆలోచనలు ఎంతసేపూ అనాత్మ చుట్టూనే తిరుగుతాయి. పుత్రునిమీద మమకారం ఉంటే, అది పుత్ర ఆకారవృత్తి అవుతుంది. ఎక్కడికి వెళ్ళినా, ఆఖరికి బదిరీనాథ్‌కి వెళ్ళినా కూడా పుత్రుని గురించిన ఆలోచనే వెంటాడుతుంది. ధ్యానానికి కూర్చున్నా కూడా ఆ బంధంతోనే కూర్చుంటారు. అటువంటప్పుడు, ధ్యానం తప్ప, తక్కినవన్నీ జరుగుతాయి.

ఈ మమకారాన్ని పోగొట్టుకోవటమెలా? ఇది ఇంతకుముందు చూశాము. కృష్ణపరమాత్మ కూడా ఈ విషయాన్ని భగవద్గీతలో అనేకచోట్ల ప్రస్తావిస్తాడు. అప్పుడు చూద్దాము. అందువల్ల అనాత్మ వృత్తి నుంచి విడిపడ్డాక మనస్సు ఖాళీ అవుతుంది.

ఆత్మని ఏవ అవతిష్ఠతే – అనాత్మ వృత్తినుంచి విడిపడిన మనస్సును ఆత్మమీద లగ్నం చెయ్యాలి. ఉదాహరణకు మీ చేతిలో ఒక పుస్తకం ఉందనుకోండి; అప్పుడు ఎవరో ఇంకొక పుస్తకం ఇచ్చారు. చిన్నదే అయితే దానితో పాటు పట్టుకోవచ్చు. అది కూడా పెద్ద పుస్తకం అయితే ఏంచేస్తారు? చేతిలో ఉన్న పుస్తకాన్ని ఏ బల్లమీదో పెట్టి, ఈ పుస్తకాన్ని అందుకుంటారు. అలాగే అనాత్మ ధ్యానంలో ఉన్న మనస్సునుంచి అనాత్మను పారద్రోలనిదే, ఆత్మ వృత్తిని పంపలేరు.

మనస్సును ఆత్మ మీద నిలపాలి అంటే ఆ మాటను అక్షరాలా తీసుకోకూడదు. ఒక పుస్తకం బల్ల మీద ఉంటే బల్ల మీద ఉంది అంటాము; ఒకవేళ అక్కడ లేకపోతే ఎక్కడనుంచో తెచ్చి, బల్లమీద పెట్టి, పుస్తకం బల్లమీద ఉంది అని చెప్పవచ్చు. కాని ఆత్మ విషయంలో ఇది అక్షరాలా జరగదు. ఆత్మ ఎక్కడో ఉంది, మనస్సు ఎక్కడో ఉంది; అక్కడనుంచి ఆత్మను లాగి, మనస్సులో ఫెవికాల్ వేసి బలంగా నిలిపాము అనలేము. ఎందుకు? ఆత్మ సర్వవ్యాపకం కాబట్టి, ఆత్మనుంచి మనస్సు ఎన్నడూ విడిగా లేదు. నిజానికి మనస్సును ఆత్మమీద పెట్టటం

కాదు, ఆత్మలోనే అన్నీ ఉన్నాయి, మనస్సుతో సహా! మనస్సును ఆత్మ మీద నిలపాలి అంటే ఆలోచనను దాని మీద నిలపాలి. ఆత్మాకార వృత్తిలోనే ఉండాలి.

అందువల్లనే నిదిధ్యాసనం అంటే ఆలోచనలు లేకుండా చేయటం కాదు అని పదేపదే చెప్పటం జరుగుతుంది. యోగశాస్త్రం మనస్సును శూన్యం చేయటం గురించి చెబుతుంది కాని వేదాంతం అది స్వీకరించదు. మనస్సును శూన్యం చేయలేమని కాదు దానర్థం. చేసి లాభం లేదు. ఏదైనా ప్రయోజనం ఉంటే మీ మనస్సుకు విశ్రాంతి కలుగుతుంది. కాని అది కాదు మనం ఇక్కడ కోరేది.

అందువల్ల మనస్సు శూన్యం చేయటానికి ప్రాముఖ్యతనివ్వము. ఆలోచనకు ప్రాముఖ్యతనిస్తాము. కాకపోతే, అది ఏ ఆలోచన అన్నది తెలుసుకోవాలి. అది ఆత్మ గురించిన వృత్తి అయి ఉండాలి. నేను చైతన్య తత్త్వాన్ని; ఈ చైతన్యంవల్లనే నాకు ప్రపంచం తెలుస్తున్నది, శరీరం తెలుస్తున్నది, మనస్సు తెలుస్తున్నది, ఆలోచన తెలుస్తున్నది, ఆలోచన లేదని కూడా తెలుస్తున్నది. అంటే ఆలోచనలు ఉన్న, ఆలోచనలు లేని మనస్సును సాక్షీభూతంగా చూసే చైతన్యాన్ని నేను.

కాంతి–చేయి ఉదాహరణలో చూశాము. చేతిని కాంతి ప్రకాశింపజేస్తుంది. కాని చేయి ఇటూ, అటూ కదిలినా కాంతికేమీ అవదు. అంటే కాంతి, చేతిని ప్రకాశింపజేస్తుంది కాని కాంతి చేతివల్ల ఏమీ అవదు. అదే విధంగా చైతన్యం మనస్సులో ఉన్న ఆలోచనను ప్రకాశింపజేస్తుంది. కాని ఆలోచనలు చైతన్యాన్ని ఏమీ చేయలేవు. అంటే ఆత్మ అసంగం. ఆత్మ అంటే నేను అని చూశాము కాబట్టి అహం అసంగః – ఇది ఒక వృత్తి. అహం సాక్షి– ఇది ఇంకొక వృత్తి. ఆలోచనలు వస్తాయి, పోతాయి కాని నాకు రాకపోకలు లేవు.

ఒక గదిలోకి మనుష్యులు వస్తారు, కాంతి ఆ వచ్చిన మనుష్యులను ప్రకాశింపజేస్తుంది. కాసేపయ్యాక, అందరూ వెళ్ళిపోతారు, కాంతి ఖాళీ అయిన గదినీ ప్రకాశింపజేస్తుంది. అంటే మనుష్యులు ఉన్న, మనుష్యులు లేని గదిని కాంతి ప్రకాశింపజేస్తుంది. మన మనస్సు గదిలాంటిది; ఆలోచనలు మనుష్యుల లాంటివి; చైతన్యం కాంతిలాంటిది. నాకు రాకపోకలు లేవు. ఆలోచనలు వచ్చి, పోతాయి కాని నేను వచ్చిపోను. ఇలా ఆత్మ గురించిన ఆలోచనలను **అఖండాకార వృత్తి** అంటారు. ఇలా ఆత్మ గురించిన ఆలోచనలు చేస్తే ఆత్మలో స్థిరబడినట్టు. ఆత్మ గురించిన ఆలోచనల్లో స్థిరబడినట్టు. అందువల్ల నిదిధ్యాసనలో ఆలోచనలను శూన్యం చేసే ప్రసక్తి లేదు. ఆత్మ గురించిన ఆలోచనలను ఎన్నైనా చేయవచ్చు.

అహం ఏకః, అహం అసంగః, అహం రూపరహితః, అహం అరూపః, అహం సాక్షీ, అహం నిత్యః, అహం శుద్ధః

వీటిని ఆత్మధ్యానం అంటారు.

ఆత్మని ఏవ అవతిష్ఠతే – మనస్సు ఆత్మ గురించిన ఆలోచనలను చేస్తూ, ఆత్మలో స్థిరబడుతుంది. అటువంటి స్థితిని ఏమంటారు?

యుక్త ఇత్యుచ్యతే – దీన్ని యోగం అనీ, సమాధి అనీ అంటారు.

సమాధిలో రెండు రకాలున్నాయి. అవి – సవికల్ప సమాధి, నిర్వికల్ప సమాధి. ప్రయత్నపూర్వకంగా చేస్తే అది సవికల్ప సమాధి. ఎందుకంటే అందులో అహంకారం పనిచేస్తుంది. నిర్వికల్ప సమాధి మన ప్రయత్నం లేకుండా ఏర్పడుతుంది. ఉదాహరణకు సైకిలు తొక్కుతున్నప్పుడు, మొదట్లో శ్రమపడాలి. మనం తొక్కాలి దాన్ని, కాని కొంతసేపయ్యాక, మన ప్రమేయం లేకుండానే చక్రం తిరుగుతుంది. అంటే మనం అప్పుడు నిర్వికల్ప సమాధిలోకి వెళ్ళినట్టు. దాన్ని **యుక్తః** అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. యుక్తః అంటే అందులో లీనమవటం.

ఇక్కడ ఒక విషయం మర్చిపోకూడదు. నిదిధ్యాసనం చెయ్యాలంటే వేదాంతశ్రవణం చేసి ఉండాలి. నిదిధ్యాసనం అంటే ఆత్మధ్యానం అని చూశాము. ఆత్మ నిత్యం, ఆత్మ ఏకం, ఆత్మ సర్వగతం, ఆత్మ చైతన్యస్వరూపం ఆలోచనల్లో నిలవాలంటే వాటి గురించి ముందు సరియైన అవగాహన ఉండాలి. వేదాంత శ్రవణం చేసేముందు చేసే ధ్యానాన్ని ఉపాసన అంటారని కూడా చూశాము. ఒకవేళ శ్రవణం చేసినా ఆ విషయాలను మీరు సరిగ్గా అర్థం చేసుకోకపోతే, ఆత్మ ధ్యానానికి రాకూడదు, మళ్ళీ గురువు ద్వారా శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేయాలి. ఎంతవరకు? ఆత్మ గురించి సరిగ్గా అర్థమయ్యేదాకా! ఎందుకంటే గురువు చెప్పిన దానిమీద మనస్సును నిలబెట్టాలి.

బదరీనాథ్‌మీద మీకు ఆలోచన ఉండాలంటే, బదరీనాథ్‌కి వెళ్ళి, అక్కడ ప్రత్యక్షంగా మంచు పర్వతాలయిన హిమాలయాలను దర్శించి ఉండాలి. అప్పుడు మీ ఊరిలో ఫెళ్ళున ఎండ కాస్తుంటే, చల్లటి మంచు పర్వతాలను తలచుకుని ఆ ఆనందంలో తిరిగి నిలబడవచ్చు.

అదే సూత్రం ధ్యానానికి వస్తుంది. ధ్యానం అంటే కొత్త వస్తువుమీద ధ్యానం చేయటం కాదు. ముందే మీకు తెలిసిన విషయాన్ని ఆలోచన ద్వారా మళ్ళీ సృష్టిస్తారు. అందువల్ల వేదాంత విద్య నేర్చుకున్న శిష్యుడు, గురువు చేసిన బోధను ఒకసారి గుర్తుకు తెచ్చుకుంటాడు. ఒకే విషయంమీద మనస్సు నిలిస్తే దాన్ని సజాతీయ ప్రత్యయ ప్రవాహం అంటారని కూడా చూశాము. ఒక ఆలోచనలో చాలాసేపు నిలిస్తే, మీకు తెలియకుండానే ఆ ఆలోచనే మీలో తిరుగుతూ ఉంటుంది. దాన్ని నిర్వికల్పసమాధి అంటారు. ప్రయత్నపూర్వకంగా చేసే ధ్యానం సవికల్పసమాధి. నిర్వికల్పసమాధిలో మనస్సు ఎలా ఉంటుంది? తరువాత వచ్చే శ్లోకంలో ఒక ఉదాహరణను చూస్తాము.

శ్లో. 19 **యథా దీపో నివాతస్థో నేంగతే సోపమా స్మృతా ।**
యోగినో యతచిత్తస్య యుంజతో యోగమాత్మనః ॥

యథా, దీపః, నివాతస్థః, న, ఇంగతే, సా, ఉపమా, స్మృతా,
యోగినః, యతచిత్తస్య, యుంజతః, యోగమ్, ఆత్మనః ॥

నివాతస్థః = వాయుప్రసారము లేనిచోట ఉన్న

దీపః = దీపము	యోగమ్ = ధ్యానయోగమును
యథా = ఎలా	యుంజతః = అనుష్ఠించుచున్న
న, ఇంగతే = చలింపకయుండునో	యోగినః = యోగియొక్క
సా = అటువంటి	యతచిత్తస్య = నిగ్రహింపబడిన చిత్తమునకు
ఉపమా = పోలిక (దృష్టాంతము)	స్మృతా = భావింపబడినది
ఆత్మనః = పరమేశ్వరునియొక్క	

యథా నివాతస్థః దీపః న ఇంగతే సా ఉపమా,
ఆత్మనః యోగమ్ యుంజతః యత-చిత్తస్య యోగినః స్మృతా॥

తా: నిగ్రహించబడిన చిత్తముగలవాడై ఆత్మ (యందు) సమాధిని అనుష్ఠించే యోగికి, ఏ విధముగానైతే గాలి లేని చోట ఉన్న దీపము కదలదో, అదే పోలికతో మనస్సు ఆత్మయందు స్థిరమై ఉండును.

ఏమిటా ఉదాహరణ? ఒక దీపాన్ని వెలిగించి, దాన్ని గాలిలో పెడితే ఏమవుతుంది? అది చిరుగాలికి రెపరెపలాడుతుంది. గాలి ఎటు వీస్తే అటు జ్యోతి వెళుతుంది. ధ్యానంలో కూడా మన మనస్సు ఆ దీపం వంటిది. ఆలోచన అనే గాలి ఎటు వీస్తే అటు వెళుతుంది. మనం ఆలోచించాల్సిన ఆత్మ గురించి ఆలోచిద్దామన్నా కూడా, అది ఎక్కువసేపు నిలవదు. తమాషా ఏమిటంటే, మనస్సు మన ప్రమేయం లేకుండానే ఎటో వెళ్ళిపోతుంది. వచ్చే సంవత్సరంలో డబ్బు మరికొంత పోగేసి, అమ్మాయి పెళ్ళి చేయాలి; అప్పుడు నిశ్చింతగా గీతాబోధలకు వెళ్ళవచ్చు - ఇలా ఎటెటో వెళ్ళిపోతుంది. ఎవరో వచ్చి కాలింగ్‌బెల్ కొడితే తప్ప మనస్సు స్థిరంగా లేదని కూడా మనకు తెలియదు.

ఇప్పుడు గాలికి రెపరెపలాడుతున్న దీపం పైన ఒక గాజుపలక పెడితే, ఆ దీపం రెపరెపలాడటం మానేసి స్థిరంగా వెలుగుతుంది. ఇలా స్థిరంగా నిలబడే దీపాన్ని ఉదాహరణగా తీసుకోవచ్చు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దీపం అఖండాకార వృత్తితో సమానం. దీపం స్థిరంగా ఉన్నట్టు, మన ఆత్మాకార వృత్తి, అనాత్మాకార వృత్తివల్ల చెదరకుండా ఉండాలి.

దీపానికైతే గాజుపలక పెడతాము. మనస్సుకు ఏ గాజుపలకని పెట్టాలి? దానికి భక్తి, వైరాగ్యం అనే గాజు పలకను పెట్టాలి

అభ్యాసేన తు కౌంతేయ వైరాగ్యేణ చ గృహ్యతే - 6.35

కృష్ణపరమాత్మ దీన్ని ముందు ముందు వివరంగా చర్చిస్తాడు.

మన చింతలు దేని గురించి? భవిష్యత్తు గురించి. భవిష్యత్తు రెండురకాలు. సహజంగా వచ్చే భవిష్యత్తు, మనం ఊహించుకున్న భవిష్యత్తు. సహజంగా వచ్చే భవిష్యత్తుకన్నా మనం ఊహించుకునే భవిష్యత్తు భయంకరంగా ఉంటుంది. ఇప్పుడు నేను బాగానే ఉన్నాను కాని, ఒకవేళ హఠాత్తుగా నాకే ప్రమాదమో ముంచుకువస్తే ఎలా? నా కొడుకేమో ఎక్కడో అమెరికాలో ఉన్నాడు. అప్పుడెలా? ఇది అహంకారపరంగా బెంగ.

మన గురించి లేకపోయినా మనవారి గురించి బెంగ ఉంటుంది. వారు ఎలా పైకి వస్తారు? వారికి నేను కావాల్సింది ఇవ్వగలనా? ఇది మమకారపరంగా బెంగ. వారు మనం లేకపోయినా బాగానే ఉంటారు కాని మన ఈ అహంకార, మమకారాలే మనను ప్రశాంతంగా ఉండనివ్వవు. దీని గురించి మరింత వివరంగా మరోచోట చూద్దాము. ఇప్పుడు భక్తి, వైరాగ్యాలనే గాజుపలకలతో మనస్సును సంరక్షించుకోవాలి అని తెలుసుకుంటే చాలు.

నివాతస్థః దీపః యథా – గాలి వీచని చోట దీపం నిశ్చలంగా వెలుగుతుంది.
న ఇంగతే – నిశ్చలంగా ఉంటుంది.
సా ఉపమా స్మృతా – ఈ ఉదాహరణ దీనికి ప్రతీక. దేనికి?
యతచిత్తస్య – అదుపులో ఉన్న మనస్సుకు. అటువంటి మనస్సు ఏంచేస్తుంది?

ఆత్మనః యోగం యుంజతః – యోగం అంటే ధ్యానం; ఆత్మధ్యానం చేస్తుంది. యుంజతః అంటే సాధన చేస్తుంది. స్థిరంగా ఉన్న దీపంలాగా అదుపులో ఉండి మనస్సు ఆత్మధ్యానం చేస్తుంది. దీనిని సమాధి అంటారు. ఈ విధంగా ధ్యానస్వరూపాన్ని చూశాము 18, 19 శ్లోకాలలో.

సమాధి శ్లోకాలు 20–23– దానికి ఏడు నిర్వచనాలు ఉన్నాయి. వీటిలో ధ్యానంయొక్క ఆఖరిదశను చెప్పబోతున్నాడు. దాన్ని నిర్వికల్పసమాధి అంటారు. అష్టాంగయోగంలో ఎనిమిది దశలను పాటిస్తే వచ్చే ఫలం నిర్వికల్ప సమాధి. దశలను అంగాలనీ, ఫలాన్ని అంగీ అనీ అంటారు. ఈ నిర్వికల్పసమాధిని అందువల్ల అష్టాంగయోగఫలం అంటారు.

ఈ నిర్వికల్ప సమాధి అన్ని రంగాల్లోనూ వస్తుంది. దానికి ప్రత్యేకంగా సిద్ధులేమీ అవసరం లేదు. నిజానికి చిన్నపిల్లలుగా ఉన్నప్పుడు, మనకు అది సహజంగానే ఉంటుంది. అప్పుడు ఒక చీమనో, బొద్దింకనో పట్టుకోవాలని ప్రయత్నిస్తే, ఎవరు అడ్డుపడినా, ఆ ప్రయత్నం మానము. కాని మనం ఎదుగుతున్నకొద్దీ, ఆ సహజస్థితిని కోల్పోతాము. ఆందోళనలో మునిగిపోతాము. అలాంటప్పుడు గీతాబోధకు వెళ్ళినా మనం ఏకాగ్రత చూపలేము. అలాగని మనకు ఏకాగ్రత లేదా అంటే క్రికెట్‌మ్యాచ్ చూస్తున్నప్పుడు ఆ విషయం తెలుస్తుంది. భారతదేశం, పాకిస్తాన్‌ల మధ్య క్రికెట్ ఆటలో అది చివరిబంతి, చివరి వికెట్ అయితే, ఎంత తదేక దృష్టితో చూస్తామో, పక్కన పిడుగుపడ్డా ఎలా చలించమో ప్రత్యేకించి చెప్పనవసరం లేదు.

అందువల్ల నిర్వికల్ప సమాధిలోకి వెళ్ళటానికి మనకు ప్రత్యేకించి సిద్ధులు అవసరం లేదు, మనకు సహజసిద్ధంగా ఉన్న లక్షణాన్ని పెంపొందించుకుంటే చాలు. దాన్ని ఉపయోగించి, నిదిధ్యాసనంలో నిర్వికల్పసమాధిలోకి వెళ్ళాలి.

శ్లో. 20 **యత్రోపరమతే చిత్తం నిరుద్ధం యోగసేవయా।**
యత్ర చైవాత్మనాత్మానం పశ్యన్నాత్మని తుష్యతి ॥
యత్ర, ఉపరమతే, చిత్తమ్, నిరుద్ధమ్, యోగసేవయా,
యత్ర, చ, ఏవ, ఆత్మనా, ఆత్మానామ్, పశ్యన్, ఆత్మని, తుష్యతి ॥

యోగసేవయా	= ధ్యానయోగ సాధనచే	చ	= ఇంకా
నిరుద్ధమ్	= నిగ్రహింపబడిన	యత్ర	= ఏ స్థితియందు (పరమాత్మను ధ్యానించుటవల్ల పవిత్రమైన)
చిత్తమ్	= చిత్తము	ఆత్మనా	= సూక్ష్మబుద్ధి ద్వారా
యత్ర	= ఏ స్థితియందు	ఆత్మానమ్	= పరమాత్మను
ఉపరమతే	= ఉపరతిని పొందునో		

పశ్యన్	= (యోగి) చూచుచు (సాక్షాత్కారింప జేసికొనుచు)	ఆత్మని, ఏవ	= ఆ పరమాత్మయందే
		తుష్యతి	= సంతుష్టుడగునో

యోగసేవయా నిరుద్ధం చిత్తం యత్ర ఉపరమతే ।

చ ఏవ యత్ర ఆత్మనా ఆత్మానం పశ్యన్ ఆత్మని తుష్యతి ॥

తా: ఏ కాలమునందైతే యోగముయొక్క అనుష్ఠానముచే నిరోధించబడిన చిత్తము ఉపరతిని పొందునో, ఏ కాలమునందైతే అంతఃకరణముచే చైతన్య–ఆత్మను దర్శించువాడై తనయందే సంతోషమును పొందునో.

ఈ శ్లోకంలో సమాధికి రెండు నిర్వచనాలను చూస్తాము. అవి – చిత్త ఉపరమం, ఆత్మదర్శనం.

ఉపరమతే – చిత్త ఉపరమం అంటే మనస్సును ప్రశాంతంగా చేయటం. దీన్ని సమాధిగా అభివర్ణించవచ్చు. సమాధికి అనేక అర్థాలున్నాయి. అందులో ఒకటి **సమాధీః యస్మిన్ స సమాధిః**. సమా అంటే ప్రశాంతమైన, అలలు లేని నిశ్చల కొలనులా ఉంది అని అర్థం. గాలి వీచనప్పుడు, కొలనుకేసి చూస్తే, చిన్న బుడగలు కూడా లేకుండా నిశ్చలంగా ఉంటుంది.

కాళిదాసు తన కవితలో నిశ్చల కొలను గురించి మాట్లాడుతూ, దాన్ని జ్ఞానియొక్క మనస్సుతో పోల్చాడు. సాధారణంగా ఆ పోలిక ఇటునుంచి అటు ఉంటుంది. పూర్వం జ్ఞానులు ఎక్కువమంది ఉండేవారు కాబట్టి, పోల్చటానికి అందుబాటులో ఉండేవారు. ఇప్పుడు జ్ఞానులు తక్కువ కాబట్టి, వారిని వర్ణించటానికి మానస సరోవరంలా ఉంది వారి మనస్సు అని మనం చెప్పాలి. ధీ అంటే మనస్సు. మనస్సు ఎలా ఉంది? సమా – ప్రశాంతంగా ఉంది. మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉంటుంది. ఇది ఒక అర్థం సమాధికి. ఇంకొక అర్థం వేరే సందర్భంలో చూద్దాము.

మనస్సు ఎలా ప్రశాంతంగా ఉంది? ప్రశాంతత చేకూర్చే మందులు వేసుకోవటంవల్ల కాదు, ప్రత్యేకమైన సాధన చేయటంవల్ల. ఏమిటా సాధన?

చిత్తం నిరుద్ధమ్ – మొత్తం అనాత్మ ప్రపంచంనుంచి మనస్సును వెనక్కు లాగటంవల్ల బంధుత్వాలనుంచి, మనం వేసే పాత్రలనుంచి మనస్సు వెనక్కి లాక్కోవాలి. నేను భర్తను కాను, నేను తండ్రిని కాను అనుకోవాలి. ఒక్కొక్క పాత్రకు సంబంధించి కొన్ని సమస్యలుంటాయి. ఆనందాలు లేవా అనకండి! ఆనందాలు కూడా ఉంటాయి కాని ధ్యానం చేసేటప్పుడు, ఆనందాలు రావు, సమస్యలే గుర్తుకొస్తాయి. అందువల్ల పాత్రలు బాధలు గుర్తు చేస్తాయి కాబట్టి, వాటినుంచి ఆ కాసేపన్నా వెనక్కి రావాలి.

న మే మృత్యు శంకా న మే జాతి భేదః।

పితా నైవ మే నైవ మాతా న జన్మ॥

బంధువు లేదు, తండ్రి లేదు అనుకోవాలి. శాశ్వతంగా కాదు, తాత్కాలికంగా, అది కూడా ధ్యానం చేసేటంతసేపూ. దీన్ని నిరోధః అంటారు. అది ఎలా చేయాలి?

యోగసేవయా – అష్టాంగయోగం పాటించటం ద్వారా. ఎందుకంటే అష్టాంగయోగం ప్రత్యేకించి దీనికోసం తీర్చిదిద్దబడింది. కొన్ని కుర్చీలను ప్రత్యేకం నడుంనొప్పి రాకుండా ఉండేలా తీర్చిదిద్దామంటారు ప్రకటనల్లో. అలా అష్టాంగయోగం ప్రత్యేకంగా తీర్చిదిద్దబడింది. సేవ అంటే అభ్యాసం, సాధన. యోగసేవయా అంటే యమ, నియమ, ఆసన, ప్రాణాయామ, ప్రత్యాహారాలను సాధన చేయటం.

ఎ) చిత్త ఉపరమం – ఈ ఐదు అంగాలను అంతరంగ, బహిరంగసాధనలు అంటారు. అవి సాధన చేస్తే చిత్తం నిరుద్ధం – మనస్సు అదుపులో ఉంటుంది. అదుపులో ఉన్న మనస్సు ఉపరమతే – ప్రశాంతంగా ఉంటుంది. దీన్ని చిత్త ఉపరమం అంటారు. **సమాధి యొక్క మొదటి నిర్వచనం చిత్త ఉపరమం.**

బి) ఆత్మదర్శనం – ఇది రెండవ నిర్వచనం. మనస్సును ప్రశాంతపరచటమే కాదు మన లక్ష్యం. మనస్సును ప్రశాంతంగా ఉంచటమే చేస్తే అది తాత్కాలికమైన నిశ్చలత్వం అవుతుంది కాని ఆధ్యాత్మిక నిశ్చలత్వం రాదు. మనం ఇక్కడ మాట్లాడేది నిదిధ్యాసనం గురించి అని మర్చిపోకూడదు. నిదిధ్యాసనం చేయాలంటే మనస్సును శాంతపరచి ఊర్కోకూడదు, ఆ ప్రశాంత మనస్సులోకి వేదాంతబోధను తీసుకురావాలి.

మనోబుద్ధ్యహంకార చిత్తాని నాహం।

న చ శ్రోత్రజిహ్వే న చ ఘ్రాణనేత్రే॥

ఈ మంత్రం అర్థం తెలుసుకుని దీన్ని సాధన చేయాలి. లేకపోతే అది కేవలం పారాయణం అవుతుంది. ఈ మంత్రం అహం శివః అస్మి, మంగళస్వరూపః అస్మి, పూర్ణస్వరూపః అస్మి, ఆనంద స్వరూపః అస్మి అంటుంది. అంటే మనస్సు శూన్యంగా లేదు, అందులో ఆత్మ గురించిన ఆలోచనలు ఉన్నాయి. వాటిని సజాతీయప్రత్యయ ప్రవాహం అంటారని చూశాము.

ఆత్మానం పశ్యన్ – ఆత్మను చూడాలి. వేదాంతశ్రవణంలో గురువు బోధించిన ఆత్మను చూడాలి. అంటే శ్రవణంలో శాస్త్రం, గురువు ఏ ఆత్మ లక్షణాలైతే చెప్పారో, వాటిని ధ్యానంలో గుర్తుకు తెచ్చుకోవాలి. అందువల్లనే వేదాంత శ్రవణం చేయనిదే, వేదాంతధ్యానం (నిదిధ్యాసనం) సాధ్యం కాదని పదేపదే చెప్పేది. ఆత్మమీద ధ్యానం చేయాలి అనుకుంటున్నాను కాని ఆత్మ అంటే ఏమిటో తెలియదు అని ఎవరన్నా అంటే, అది వేదాంతధ్యానం కాదు. అతని ఇష్టం వచ్చినట్టు ఆత్మ గురించి ఊహించుకోకూడదు. వేదాంతధ్యానం చేయాలంటే, దానికి ముందు వేదాంతబోధ వినితీరాలి. అందువల్ల ఆత్మానం పశ్యన్ అంటే ఆత్మను చూడటం. ఆత్మను ఎక్కడ చూస్తాడు?

ఆత్మని – తన మనస్సులో. మనస్సులో ఆత్మను చూస్తాడు. అంటే శ్రవణంలో విన్న ఆత్మలక్షణాలను, మనస్సులో పునశ్చరణ చేసుకుంటాడు. వి.సి.ఆర్.లో మీరు ఏమీ రికార్డు చేయకుండా, వి.సి.పి. బటన్ నొక్కితే ఏమీ రాదు. అందులో ఏదైనా ఉంటే, అది మళ్ళీ ప్లే అవుతుంది. అలాగే శ్రవణం వి.సి.ఆర్. శ్రవణంలో విని, మనస్సులో నిక్షిప్తం చేస్తే, ధ్యానంలో కూర్చున్నప్పుడు మనస్సులో నిక్షిప్తమైన ఆ బోధ, బయటకు వస్తుంది. నిదిధ్యాసనం కళ్ళు మూసుకుని చేయవచ్చు లేదా కళ్ళు తెరుచుకుని చేయవచ్చు, కాని ఆవు తను తిన్న ఆహారాన్ని నెమరువేసుకున్నట్టుగా మనం విన్న బోధను నెమరు వేసుకోవాలి.

ఆత్మనా – మనస్సు ద్వారా. ఇక్కడ ఆత్మ పదాలు మూడు ఉన్నాయి. ఆత్మానం అంటే ఆత్మను; ఆత్మని అంటే మనస్సులో; ఆత్మనా అంటే మనస్సు ద్వారా. మొత్తం కలిపితే, **మనస్సు ద్వారా, ఆత్మను మనస్సులోనే తెలుసుకోవాలి.** ఆత్మ మనస్సులో ఉంది అంటే ఎలా ఉంది? మన ఆలోచనలను సాక్షిగా చూసే చైతన్యంలా ఉంది.

సాక్షిచైతన్యరూపేణ అంతఃకరణే ఆత్మానం అంతఃకరణేన పశ్యతి

సాక్షిచైతన్యంగా మనస్సులోని ఆత్మను మనస్సు చూస్తుంది. **సమాధియొక్క రెండవ నిర్వచనం ఆత్మదర్శనం.**

దీనివల్ల కలిగే లాభం ఏమిటి? ప్రశాంత మనస్సులో ఆత్మదర్శనం చేస్తే దాని ప్రభావం చాలా ఎక్కువ ఉంటుంది. ఉదాహరణకు గోడ గడియారం 24 గంటలూ టిక్కుటిక్కుమంటూనే ఉంటుంది. కాని పగలంతా దాని చప్పుడే వినబడదు మనకు. తక్కిన అనేక శబ్దాల రణగొణధ్వనిలో ఆ శబ్దం మరుగున పడిపోతుంది. కాని ప్రశాంత వాతావరణంలో, మనం ప్రశాంతచిత్తంతో కూర్చున్నప్పుడు టిక్కు టిక్కు శబ్దం చాలా కొట్టొచ్చినట్టుగా వినిపిస్తుంది. అంటే ఇప్పుడు అది గట్టిగా శబ్దం చేస్తోందా? లేదే! పాపం అది రాత్రీ పగలూ ఒకే స్థాయిలో తన పని తాను చేసుకుపోతోంది. కాని మనకు తక్కిన శబ్దాలన్నీ సద్దుమణిగాక కానీ దాని శబ్దం తెలియటం లేదు.

అలాగే నిదిధ్యాసనంలో తక్కిన శబ్దాలన్నిటినీ నిలిపివేస్తాము. మనం వేసే ఒక్కొక్క పాత్ర ఒక్కొక్క బెంగను, దానికి సంబంధించిన ఒక్కొక్క శబ్దాన్ని తీసుకుని వస్తుంది. ఈ బెంగలన్నింటినీ తాత్కాలికంగా పక్కనపెట్టి, ప్రశాంతచిత్తంలో ఆత్మజ్ఞానాన్ని తీసుకువస్తే, దాని ప్రభావం ఎక్కువగా ఉంటుంది.

ఇంకో ఉదాహరణ నిండుపున్నమి రాత్రి. పున్నమిరాత్రి 5.30 లేదా 6 గంటలకే ఆకాశంలో పూర్ణచంద్రుడు కనిపిస్తాడు. కాని అప్పుడు అంత ప్రకాశవంతంగా ఉండడు. నెమ్మదిగా వెన్నెల కురిపిస్తూ వస్తాడు. వెన్నెల కాంతిని పూర్తిగా అనుభవించాలంటే, మధ్యరాత్రి లేచి బయటకు రావాలి. మధ్యరాత్రిలో లేచి బయటకు వచ్చినప్పుడు తల పైకెత్తి ప్రత్యేకించి చందమామను చూడనవసరం లేదు. ఎందుకు? వెన్నెల పుచ్చపువ్వులా అంతటా విరబూస్తుంది. భూమ్మీద ఎటు చూసినా వెన్నెల కాంతులను అలంకరించుకున్నట్టుగా ఉంటుంది. అంటే చంద్రుడు అర్ధరాత్రి మాత్రమే బాగా ప్రకాశిస్తాడా? లేదు! ఆయన వెన్నెలకాంతి ఒక్కలాగే ఉంటుంది రాత్రంతా. కాని చందమామ రాగానే వెన్నెలకాంతి ఎందుకు తెలియదంటే, ఇంకా సూర్యకాంతి వైదొలగలేదు. పూర్తిగా చీకటి పడలేదు.

అదేవిధంగా శ్రవణంలోనే వేదాంతబోధ అర్థమవుతుంది. కాని ఆ బోధను ప్రశాంత మనస్సులో గుర్తుకు తెచ్చుకుంటే, ఆ బోధ ప్రభావం అంతకంతకూ ఎక్కువగా ఉంటుంది. అందువల్ల మనస్సు ద్వారా ఆత్మను మనస్సులో చూస్తాము. ఆత్మ దర్శనం సమాధియొక్క రెండవ నిర్వచనం. దీనివల్ల కలిగే ఫలమేమిటి?

తుష్యతి – పూర్ణత్వం పొందుతాము. లౌకిక వ్యవహారాలు నడిపేటప్పుడు, నేను ఎప్పుడూ అపూర్ణుడినే, ఆ నేను ఆత్మను అని అర్థం చేసుకుంటే నేను ఎప్పుడూ పూర్ణుడినే. నా ఆత్మస్వరూపాన్ని గుర్తుకు తెచ్చుకుంటే, నా పూర్ణత్వాన్ని ఆహ్వానిస్తున్నాను. ఆత్మన్యేవ ఆత్మనా తుష్టః – ఆత్మదర్శనంవల్ల ఆనందం పొందుతున్నాను.

శ్లో. 21 **సుఖమాత్యంతికం యత్తత్ బుద్ధిగ్రాహ్యమతీంద్రియమ్ ।**
వేత్తి యత్ర న చైవాయం స్థితశ్చలతి తత్త్వతః ॥
సుఖమ్, ఆత్యంతికమ్, యత్, తత్, బుద్ధిగ్రాహ్యమ్, అతీంద్రియమ్,
వేత్తి, యత్ర, న, చ, ఏవ, అయమ్, స్థితః, చలతి, తత్త్వతః ॥

అతీంద్రియమ్	= ఇంద్రియగోచరము కానిదియు	వేత్తి	= అనుభవించునో
బుద్ధిగ్రాహ్యమ్	= పవిత్రమైన సూక్ష్మబుద్ధి ద్వారా మాత్రమే గ్రహింపదగినదియు	చ	= ఇంకా
		(యత్ర) స్థితః	= దేనియందు స్థితుడైన
ఆత్యంతికమ్	= నిరవధికమైన	అయమ్	= ఈ యోగి
యత్, సుఖమ్	= ఏ బ్రహ్మానందముకలదో	తత్త్వతః	= పరమాత్మస్వరూపమునుంచి
తత్	= దానిని (ఆ బ్రహ్మానందమును)	న, ఏవ, చలతి	= ఎన్నడునూ విచలితుడు కాడో
యత్ర	= ఏ స్థితియందు		

యత్ర యత్ తత్ బుద్ధిగ్రాహ్యమ్ అతీంద్రియమ్ ఆత్యన్తికమ్ ।
సుఖం వేత్తి, (యత్ర) చ స్థితః అయం తత్త్వతః న ఏవ చలతి ॥

తా: ఏ అనంతమగు సుఖము గలదో అది బుద్ధిచే గ్రహించదగినది. ఇంద్రియములకు అతీతమైనది. ఏ కాలమునందైతే యోగికి అటువంటి సుఖము (అనుభవరూపముగా)తెలియునో, తన స్వరూపము నందు ఉన్నవాడై ఈ యోగి స్వరూపమునుంచి చలించడో.

ఈ శ్లోకంలో మరో రెండు నిర్వచనాలు చూస్తాము. అవి – ఆత్యంతిక సుఖం, తత్త్వనిష్ఠ లేదా స్థితప్రజ్ఞ.

సి) ఆత్యంతిక సుఖం – సుఖమాత్యంతికమ్. అంటే పరిమితి లేని, సుఖం అంటే ఆనందం. ఆనందం అంటే పూర్ణత్వం. దీన్ని ఆత్మానందం అంటారు. ఆత్మానందం వేరు, కోశానందం వేరు. కోశానందం అంటే మన అనుభవంలోకి వచ్చే లౌకిక ఆనందాలు. వాటికి దేశకాలవస్తుపరిమితి ఉంటుంది. అనుభవంలోకి వచ్చే ప్రతి ఒక్క ఆనందానికీ కాలపరిమితి ఉంటుంది. ఆరోజు నేను గొప్ప ఆనందాన్ని అనుభవించాను అంటాము. ఆరోజు అని చెప్పటంవల్ల అది ఇప్పుడు లేదు అని చెప్పకనే చెప్పినట్టయింది.

కాలపరిమితే కాదు, నాణ్యతలో కూడా భేదం ఉంటుంది. ఏదైనా పాటకచేరీకి వెళితే, ఆరోజు ఇంకా బాగా పాడాడు, ఇవాళ అంతబాగా పాడలేదు అంటాము. విషయానందంలో తారతమ్య భేదాలు ఉంటాయి. వాటిని ప్రియ, మోద, ప్రమోదాలు అంటారు. ఒక మామిడిపండును చూస్తే నాకు ఆనందం కలుగుతుంది. దాన్ని ప్రియం అంటారు. ఆ మామిడిపండును కొని నా ఎదురుగా పెట్టుకుంటే కలిగే ఆనందాన్ని మోదం అంటారు. దాన్ని తింటే కలిగే ఆనందాన్ని ప్రమోదం అంటారు. అలా విషయానందం లేదా కోశానందంలో తారతమ్యాలు ఉంటాయి. కాని ఆత్మానందంలో ఈ హెచ్చుతగ్గులు లేవు. ఈ ఆనందానికి పరిమితులు లేవు. ఈ ఆనందం సమాధిలోనే కలిగితే మళ్ళీ అది పరిమితమైనది అయిపోతుంది.

ఎవరో అంటారు, 'నాకు సమాధిలో అత్యంత గొప్ప ఆనందం కలిగింది, కాని అంత ఆనందాన్ని అనుభవించి, బైటకు వస్తే, చాలా బాధ వేసింది. ఒకేసారి వందలకొద్దీ తేళ్ళు కుట్టినంత బాధ అది.' అటువంటి ఆనందం ఉండి మాత్రం ఏమిటి లాభం? అందువల్ల మనం అటువంటి ఆనందం గురించి మాట్లాడటం లేదు. మరి ఎటువంటి ఆనందం?

బుద్ధిగ్రాహ్యమ్ – బుద్ధి అంటే జ్ఞానం. జ్ఞానం పొందటంవల్ల కలిగిన ఆనందం. ఏమిటా జ్ఞానం? నేను పూర్ణుడను. ఎప్పుడు? నేను అంతకుముందూ పూర్ణుణ్ణే, ఇప్పుడూ పూర్ణుణ్ణే, ఇకముందూ పూర్ణుణ్ణే. ధ్యానంలోనూ, ధ్యానం ముగిశాకా కూడా పూరుణ్ణే.

జ్ఞానంనుంచి వచ్చిన ఆనందం శాశ్వతానందం. ఎందుకంటే జ్ఞానానికి కాలపరిమితి లేదు; జ్ఞానాన్ని ప్రాపంచిక అనుభవం పారద్రోలలేదు. 2+2=4 జ్ఞానం మనకు ఉంది. ఈ జ్ఞానం మనం ఆనందంగా ఉన్నప్పుడు ఉంటుందా, దుఃఖంలో ఉన్నప్పుడు ఉంటుందా? ఆనందంగా ఉన్నప్పుడూ ఉంటుంది, దుఃఖంలో ఉన్నప్పుడూ ఉంటుంది. ఏ అనుభవమూ దాన్ని పారద్రోలలేదు. అలాగే జ్ఞానంనుంచి వచ్చిన ఆనందాన్ని లేదా పూర్ణత్వాన్ని ఏ అనుభవమూ పారద్రోలలేదు. దీన్ని ఆత్యంతిక సుఖం అంటారు. ఇది బుద్ధిలో కలిగిన జ్ఞానం.

అతీంద్రియమ్ – అందువల్ల ఇంద్రియసుఖాలకు అతీతం. ఇంద్రియాలవల్ల కలిగే విషయానందానికి కాల పరిమితి ఉంది.

సమాధియొక్క మూడవ నిర్వచనం ఆత్యంతిక సుఖం

వేత్తి – దీన్ని మొదటి పాదంతో కలుపుకోవాలి. ఆనందాన్ని అనుభవిస్తాడు అనటం లేదు, తెలుసుకుంటాడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దీన్నిబట్టి ఆనందం జ్ఞానం రూపంలో ఉందని తెలుస్తున్నది.

డి) తత్త్వనిష్ఠ లేదా స్థితప్రజ్ఞ –

యత్ర అయం స్థితః న తత్త్వతః చలతి – ఎవరైతే, ఈ ఆత్మలో నిలబడతారో, వారు అనాత్మలోకి చలించరు.

మీరు సైకిలు తొక్కటం నేర్చుకునే కొత్తలో ఎవరో పక్కనుండి నేర్పిస్తారు. ఫుట్‌బాల్ గ్రౌండ్‌లోకి ఎవరూ ఆడనప్పుడు వెళ్ళి, అక్కడ సాధన చేస్తారు. పక్కనున్న అతను అనేక విధివిధానాలు చెబుతాడు – హ్యాండిల్‌బార్‌ను ఇలా పట్టుకోవాలి, ఎదురుగా చూడాలి, నిటారుగా కూర్చోవాలి – ఇన్ని చెప్పి, పక్కనే అతను సైకిలు పట్టుకుని నడుస్తున్నా కూడా, దబ్బున కిందపడతారు. అయినా వదలకుండా సాధన చేస్తూనే ఉంటారు. మధ్య మధ్యలో పడుతూనే ఉంటారు. కాని కొంచెం పట్టు చిక్కుతుంది. ఎందుకు? సైకిల్ నిష్ఠలోనే ఉండటంవల్ల.

నెమ్మదిగా అక్కడనుంచి జనసంచారం లేని రోడ్డుమీదకు వచ్చి సైకిలు తొక్కుతారు. అలా సైకిల్ నిష్ఠలో ఆరితేరాక, నడిబజారులోకి వచ్చేస్తారు. అక్కడ నడిస్తేనే ఏక్సిడెంట్లు అయ్యే ప్రమాదముంది. అలాంటి చోట ఒక చేతితో సైకిలు పట్టుకుని, ఇంకో చేతితో అనేక వస్తువులు పట్టుకుని, పక్క సైకిల్‌మీద వస్తున్న స్నేహితునితో బాతాఖానీ కొడుతూ నడుపుతారు మీ సైకిలును. అప్పుడు పక్కనుంచి ఆటోరిక్షా దూసుకువచ్చినా, చిన్నపాపాయి

మీ సైకిలు ముందుకు వచ్చినా, మిన్ను విరిగి మీదపడినా, మీరు మాత్రం కిందపడరు. దీన్ని నిష్ఠ అంటారు. ఇదే సూత్రాన్ని ఆత్మజ్ఞానానికి వర్తింపజేయాలి. ఆత్మనిష్ఠలో నిలబడితే, ఎన్ని సమస్యలు చుట్టుముట్టినా, ప్రపంచం తలక్రిందులైనా, మీరు చెక్కుచెదరరు. దీన్ని తత్త్వనిష్ఠ అంటారు.

తత్త్వం అంటే ఇక్కడ ఆత్మ. న చలతి అంటే తన ఉన్నత స్వభావంనుంచి చలించని వ్యక్తి. ఆత్మనిష్ఠలో ఉన్న వ్యక్తికి జీవితం ఒక నాటకంగా మారుతుంది. అనేక పాత్రలు ధరించే వ్యక్తి తన అసలు రూపాన్ని మర్చిపోడు. ఒకవేళ మర్చిపోతే, అతన్ని గ్రీన్‌రూమ్‌కి తీసుకువెళ్ళి అతని అసలు స్వరూపాన్ని గుర్తు చెయ్యాలి. అలా గ్రీన్‌రూమ్‌కి వెళ్ళి, అసలు స్వరూపాన్ని గుర్తు తెచ్చుకోవటాన్ని నిదిధ్యాసనం అనవచ్చు. అలా నిదిధ్యాసనంలోకి ఎన్నిసార్లు వెళ్ళాలి? తన స్వరూపంలో నిలబడగలిగేంతవరకూ.

పశ్యన్ శృణ్వన్ స్పృశన్ జిఘ్రన్నశ్నన్ గచ్ఛన్ స్వపన్ శ్వసన్ – 5.8

ఏ పని చేస్తున్నా కూడా, తన అసలు స్వరూపాన్ని మర్చిపోడు జ్ఞాని.

యత్ర స్థితః (సన్) – ఏ సమాధిలో ఉండి, తన స్వరూపంనుంచి చలించడో, దాన్ని సహజసమాధి అంటారు. దాన్ని ప్రయత్నపూర్వకంగా సాధన చేస్తే దాన్ని సమాధి అంటారు; అనాయాసంగా అందులో నిలబడగలిగితే దాన్ని సహజసమాధి అంటారు. నడిబజారులో సైకిలు తొక్కే వ్యక్తి, సైకిలును ప్రయత్నపూర్వకంగా తొక్కడు, అతను సహజసమాధిలో ఉంటాడు. అలా ఆత్మనిష్ఠలో నిలబడాలి.

సమాధియొక్క నాలుగవ నిర్వచనం తత్త్వనిష్ఠ లేదా స్థితప్రజ్ఞ.

శ్లో. 22 **యం లబ్ధ్వా చాపరం లాభం మన్యతే నాధికం తతః ।**
యస్మిన్ స్థితో న దుఃఖేన గురుణాపి విచాల్యతే ॥
యమ్, లబ్ధ్వా, చ, అపరమ్, లాభమ్, మన్యతే, న, అధికమ్, తతః,
యస్మిన్, స్థితః, న, దుఃఖేన, గురుణా, అపి, విచాల్యతే ॥

యమ్, లాభమ్	=	ఏ ప్రయోజనమును	యస్మిన్	=	పరమాత్మ ప్రాప్తిరూపమైన ఏ అవస్థయందు
లబ్ధ్వా	=	పొంది			
తతః, అధికమ్	=	దానికన్నా అధికముగా	స్థితః	=	స్థితుడైయుండు యోగి
అపరమ్	=	మరియొక దానిని	గురుణా, దుఃఖేన, అపి	=	తీవ్రమైన దుఃఖమువల్ల కూడ
న, మన్యతే	=	విశ్వసింపడో			
చ	=	ఇంకా	న, విచాల్యతే	=	చలింపబడడో

యం చ లబ్ధ్వా తతః అధికమ్ అపరం లాభం న మన్యతే,
యస్మిన్ స్థితః గురుణా అపి దుఃఖేన న విచాల్యతే ॥

తా: దేనినైతే పొంది మరియొక దానికన్నా గొప్పదిగా విశ్వసింపడో, దేనియందైతే నిలిచియున్నవాడై పెద్ద దుఃఖముచేతనైననూ చలింపబడడో.

ఇందులో మరో రెండు నిర్వచనాలను చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి – ఆత్యంతిక లాభం, ఆత్యంతిక దుఃఖ నివృత్తి.

ఇ) ఆత్యంతిక లాభం – ఎప్పుడైతే ఒక వ్యక్తి తన పూర్ణత్వాన్ని స్వీకరిస్తాడో, అప్పుడే అతనికి జీవితంలో ఏమీ కొరత ఉండదు. కొరత లేదు, ప్రశాంతత ఉంది అని చెప్పగలుగుతాడు. కొరత ఉండదు కాబట్టి, జీవితంలో ఏలోటూ ఉండదు. పూర్ణత్వం వల్ల ఏది అనుభవించినా అది సౌఖ్యమే అవుతుంది. సౌఖ్యానికీ, అవసరానికీ మధ్య చిన్న భేదం ఉంది. సౌఖ్యం అంటే ఏదైనా వస్తువు ఉంటే దాన్ని అనుభవిస్తాము, లేకపోతే లేదని బాధపడము. అవసరం అంటే ఏదైనా వస్తువు ఉంటే దాన్ని అనుభవిస్తాము కాని దాని విలువ తెలియదు, లేకపోతే మాత్రం దాని విలువ తెలుస్తుంది. అప్పుడు బాధపడతాము. సౌఖ్యంలో అది లేకపోతే బాధ లేదు; అవసరంలో అది ఉంటే దాని ఆనందం తెలియదు.

మీకు కారు లేదు. ఎవరో ఒకరోజు పిలిచి లిఫ్ట్ ఇచ్చారు. ఆరోజు సుఖంగా కారులో వెళ్ళారు. అయ్యో మర్నాటినుంచి నటరాజా సర్వీస్ (నడిచి వెళ్ళటం) చేయాలే అని బాధపడరు. ఇది సౌఖ్యం. మీరు కారులో పుట్టిపెరిగారు. ప్రతిరోజూ దర్జాగా కారులో వెళ్ళి వస్తున్నారు. కారులో తిరుగుతున్న ఆనందం మీకు తెలియదు. ఉన్నట్టుండి కారు పోయింది. నడిచో, బస్సులోనో వెళ్ళాలి. అప్పుడు బాధవేస్తుంది. అది భరించలేరు. అది అవసరం.

జ్ఞానికి జీవితంలో ప్రతిదీ సౌఖ్యమే. ఏదైనా ఉంటే, దాన్ని దర్జాగా అనుభవిస్తాడు; లేకపోతే లేదని బాధపడడు. దయానందస్వామీజీ ఋషీకేష్‌లోని సన్న్యాసుల గురించి చెబుతారు. వారి భోజనం ఏమిటి అంటే పొద్దున్న దాల్, రోటీ. రాత్రి రోటీ, దాల్. ఎప్పుడైనా ఏ దాతలైనా ముందుకు వస్తే ఆరోజు వారికి గులాబ్‌జామ్, పూరీ లాంటి రుచికరమైనవి పెడతారు. ఆరోజు వారు ఇష్టంగా తింటారు. కాని మర్నాడు వారి రోటీ దాలే తినాలని తెలుసు వారికి. దానికేమీ బాధపడరు వారు. దీన్ని స్వేచ్ఛ అంటారు. యం లబ్ధ్వా – ఈ పూర్ణత్వాన్ని స్వీకరించాక;

అపరం లాభం – జీవితంలో ఉన్న మరే ఇతర లాభాలను;

న అధికం మన్యతే – గొప్పగా భావించడు. అవి ఉన్నా లేకపోయినా ఏమీ వ్యత్యాసం ఉండదు. ఈ లాభం ముందు తక్కిన లాభాలన్నీ చిన్నవిగా అనిపిస్తాయి. దీన్ని **ఆత్యంతిక లాభం** అంటారు.

సమాధియొక్క ఐదవ నిర్వచనం ఆత్యంతిక లాభం.

ఎఫ్) ఆత్యంతిక దుఃఖనివృత్తి – ఆత్యంతిక లాభం పొందిన జీవితంలో దుఃఖం అంటే ఏమిటో తెలియదని చూశాము. అత్యంత క్లిష్టపరిస్థితి కూడా అతన్ని కుదిపేయదు. ఎందుకంటే అతనికి ఒక విషయం స్పష్టంగా తెలుసు. ఏమిటది? అనాత్మ అంటే జగత్తు, తన మనశ్శరీరాలని తెలుసు. అంతేకాదు, అనాత్మస్థాయిలో సుఖదుఃఖాలు వచ్చి పోతాయని తెలుసు. శరీరపరంగా ఎటువంటి అవస్థలైనా రావచ్చు, ఆఖరికి మృత్యువు కూడా తప్పదని తెలుసు. అలాగే మనస్సు పరంగా, ప్రపంచ పరంగా, అనేక వికారాలు వచ్చి పోతాయని తెలుసు. అటువంటివి

వచ్చి పోతాయని తెలుసు కాబట్టి ఏదైనా జరిగితే ముందు బాధపడి 'ఏమిటి?' అని అడిగినా, మరుక్షణం నిలదొక్కుకుని, 'అయితే ఏమిటి?' అనే స్థాయికి రాగలుగుతాడు. దీన్ని ఆత్యంతిక దుఃఖనివృత్తి అంటారు.

యస్మిన్ స్థితః – ఈ ఆత్మనిష్ఠలో నిలవటంవల్ల,

న విచాల్యతే – కలత చెందదు. దేనివల్ల,

గురుణా దుఃఖేన అపి – అత్యంత పెద్ద బాధ కలిగినా కూడా, చలించడు. అవన్నీ జీవితంలో వచ్చిపోయేవని తెలుసు. ఇక్కడ గురు అంటే గురువు కలుగజేసే దుఃఖం కాదు. గురువు నామవాచకం కాదు, విశేషణం. అత్యంత గొప్ప దుఃఖం. అంత గొప్ప దుఃఖం కూడా బాధించదు.

సమాధియొక్క ఆరవ నిర్వచనం ఆత్యంతిక దుఃఖనివృత్తి.

శ్లో. 23 **తం విద్యాద్దుఃఖసంయోగవియోగం యోగసంజ్ఞితమ్ ।**
స నిశ్చయేన యోక్తవ్యో యోగోఽనిర్విణ్ణచేతసా ॥
తమ్, విద్యాత్, దుఃఖసంయోగవియోగమ్, యోగసంజ్ఞితమ్,
సః, నిశ్చయేన, యోక్తవ్యః, యోగః, అనిర్విణ్ణచేతసా ॥

దుఃఖసంయోగ వియోగమ్	= దుఃఖరూపసంసార బంధముల నుంచి విముక్తిని కలిగించు		సః, యోగః	= ఆ యోగము
తమ్	= అటువంటి స్థితిని		అనిర్విణ్ణచేతసా	= విసుగులేని చిత్తముతో (ధైర్యోత్సాహములతో)
యోగసంజ్ఞితమ్	= యోగమను పేరుతో		నిశ్చయేన	= నిశ్చయముగా
విద్యాత్	= తెలుసుకొనవలెను		యోక్తవ్యః	= సాధన చేయదగినది

తం దుఃఖ సంయోగః వియోగం యోగసంజ్ఞితం విద్యాత్ ।
సః యోగః అనిర్విణ్ణ చేతసా నిశ్చయేన యోక్తవ్యః ॥

తా: అటువంటి దుఃఖములతో సంయోగముయొక్క వియోగమును యోగమనే పేరు గలదిగా తెలియవలెను. ఉద్వేగము (నిరాశ)లేని మనస్సుతో యోగి ఆ యోగమును (దృఢ) నిశ్చయముగా సాధన చేయదగినది.

జి) దుఃఖసంయోగవియోగం – ఇందులో 7వ నిర్వచనం చూస్తాము. ఇది మూడవ నిర్వచనంవల్ల కలిగే సందేహాన్ని పారద్రోలుతుంది. మూడవ నిర్వచనం ఏమిటి? **ఆత్యంతిక సుఖం.** ఈ సమాధి ధ్యానం చేస్తే ఆత్యంతిక సుఖం వస్తుంది అనుకుంటే మనం పెద్ద పొరపాటు చేసినట్టే. ఎందుకు? ఏదైనా ఒక కాలంలో వచ్చింది అంటేనే, మరో కాలంలో పోతుంది అని అర్థం.

జాతస్య హి ధ్రువో మృత్యుః ధ్రువం జన్మమృతస్య చ

ధ్యానంలో వచ్చిన ఏ ఆనందమైనా కూడా, ధ్యానం ఉన్నంతసేపే ఉంటుంది. ధ్యానం ముగియగానే, సమాధి ఆనందం కూడా పోతుంది. అందువల్లనే వేదాంతం ఎన్నడూ సిద్ధుల గురించి గొప్పగా చెప్పదు. సిద్ధులు కూడా ఒక కాలంలో వచ్చి, ఒక కాలంలో పోతాయి. నిర్వికల్ప సమాధిలో గొప్ప ఆనందం పొందామన్నవారు, బయటకు వచ్చాక, వందలకొద్దీ తేళ్ళు కుట్టినంత బాధ కలిగింది అని అంటారు. ఆ ఆనందాన్ని వెన్నంటే, ఈ బాధ ఉంటుంది అంటే ఎవరు మాత్రం ఆ ఆనందాన్ని కోరుకుంటారు?

కృష్ణపరమాత్మ చెప్పే ఆత్యంతిక సుఖం వచ్చిపోయేది కాదు. అది ఆత్యంతిక సుఖం అవాలంటే అది ఒక కాలంలో, ఒక ప్రదేశంలో, ఒక పరిస్థితిలో వచ్చిపోయేది కాదు. ఆత్యంతికం అంటే ఎప్పుడూ ఉండేది. ఇక్కడ, ఇప్పుడు కూడా ఉంది ఆ ఆనందం.

అయితే ఆ ఆత్యంతిక ఆనందం పొందటం ఎలా? అంతా విని ఈ ప్రశ్న అడగటంలో అర్థం లేదు. ఆనందాన్ని **పొందాము** అంటే దాన్ని పోగొట్టుకుంటాము. అందువల్ల వేదాంతంలో ఆత్యంతిక ఆనందప్రాప్తి అంటే మన స్వరూపంమీద ఆపాదించిన దుఃఖాన్ని పోగొట్టటం. ఆనందప్రాప్తి = దుఃఖనివృత్తి. కొత్తగా ఆనందం రాదు, మన స్వరూపమైన ఆనందాన్ని మేఘంలా కప్పిన ఆటంకాలను తొలగించటం.

ఇది అక్షరాలా ఒక వైద్యుడు మనకు చేసిన వైద్యంలాంటిది. వైద్యుడు మనకు కొత్తగా ఆరోగ్యాన్ని ఇవ్వడు. ఆరోగ్యం మన స్వరూపం; అనారోగ్యం ఆగంతుకం; అది కొత్తగా వచ్చి చేరింది. అందువల్ల వైద్యుడు మనకు వైద్యం చేస్తే, మనకు ఆరోగ్యం కొత్తగా రాదు. మన ఆరోగ్యానికి ఆటంకం కలిగించిన ఆగంతుకాన్ని తొలగిస్తాడు. అందువల్లనే సంస్కృతంలో ఆరోగ్యాన్ని సహజత్వంగా వర్ణిస్తారు. స్వస్థతః అంటారు. స్వస్థతః అంటే మన స్వస్వరూపంలో ఉండటం. ఆరోగ్యాన్ని స్వాస్థ్యం అంటారు.

అలాగే ఆనందం మన స్వస్వరూపం; అందువల్ల ఆనందం అనుభవిస్తున్నామంటే కొత్తగా ఏమీ పొందటం లేదు. మన స్వస్వరూపంలో ఉన్నాము. దుఃఖం మన తప్పుడు ఆలోచనలవల్ల, పొరపాటువల్ల మనం కొనితెచ్చుకున్నది. వేదాంతం ద్వారా దుఃఖాన్ని ఆత్మజ్ఞానమనే వైద్యంతో పోగొడతారు. వారానికి ఒకటి, రెండు వేదాంత బోధలకు వెళితే, దుఃఖం మటుమాయమవుతుంది; ఆనందం కొత్తగా రాదు; ఆనందం మన స్వరూపమని అర్థం చేసుకుంటాము.

దుఃఖసంయోగవియోగమ్ – సమాధి అంటే పూర్ణత్వం అనే సహజస్థితిలో నిలవటం. అది ఎలా? అసహజమైన దుఃఖాన్ని నివారించటం ద్వారా. ఏ దుఃఖాన్ని చూసినా అది అసహజంగానే కనిపిస్తుంది. ఎందుకు? అది మన శరీరానికో, మన మనస్సుకో, బాహ్యప్రపంచానికో చెందినది అవుతుంది కాని ఆత్మకు చెందినది కాదు. ఆత్మస్వరూపం ఏమిటి?

చిదానందరూపః శివోఽహం శివోఽహమ్

అందువల్ల దుఃఖసంయోగవియోగం అంటే ఏమిటి? దుఃఖంతో ఏర్పరచుకున్న సంయోగంనుంచి వియోగం చెందటం. అంటే మనం మన అజ్ఞానంవల్ల దుఃఖంతో అనుబంధాన్ని పెంచుకుంటున్నాము. ఇప్పుడు జ్ఞానం

పొంది, ఆ తప్పుడు అనుబంధాన్ని త్యజిస్తాము. దానివల్ల కొత్తగా ఆనందంతో అనుబంధం పెంచుకోము. ఎందుకంటే ఆనందం మన స్వస్వరూపం. **సమాధియొక్క ఏడవ నిర్వచనం దుఃఖసంయోగవియోగం.**

ఇక్కడితో ఏడు నిర్వచనాలు అయిపోయాయి. ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ వేదాంత శిష్యులందరికీ ఒక సలహా ఇస్తున్నాడు.

స నిశ్చయేన యోక్తవ్యః – ఈ యోగాన్ని బహిరంగ సాధనలతో సాధన చేయాలి. ధ్యానానికి వచ్చే ముందు అంతరంగ సాధనలు చేయాలని చూశాము. ఈ సాధనలను చేయకపోతే, ఏమీ మార్పురాదు. గీతాధ్యయనం కేవలం జ్ఞానం పొందటానికి చేసేది కాదు; గీతాధ్యయనం చేయటంవల్ల వ్యక్తిత్వంలో మార్పు రావాలి. మార్పు రాకపోతే గీత నేర్చుకుని, ఉపనిషత్తులు నేర్చుకుని, బ్రహ్మసూత్రాలు కూడా నేర్చుకున్నా ఏమీ ప్రయోజనం లేదు. అందువల్ల స నిశ్చయేన యోక్తవ్యః అంటే ధృడచిత్తంతో సాధన చేయాలి.

వేదాంతం అంటే తేలిక నిర్వచనం ఏమిటో తెలుసా? మనకి తీరిక లేకపోతే తేలికగా వదిలేసేది వేదాంతం. మనకు దేనికైనా సమయం ఉంటుంది కాని వేదాంతానికి ఉండదు. దేన్నీ వదులుకోలేము కాని వేదాంతాన్ని తేలిగ్గా వదిలేస్తాము. అందువల్ల అది మానకూడదు. ఈ ధ్యానం చేసి తీరాలి. ఎలా?

అనిర్విణ్ణచేతసా – నిరాశానిస్పృహలకు లోను కాని మనస్సుతో, ప్రతికూల ఆలోచనలకు తావివ్వని మనస్సుతో, విసుగు చెందని మనస్సుతో చేయాలి. ఎందుకంటే, ఇలా ధ్యానానికి కూర్చుంటామో లేదో, ఎక్కడో సుప్తచేతనంలోకి వెళ్ళిపోయిన మన బాధలు, దూసుకుంటూ పైకి వచ్చేస్తాయి. పగలంతా పని హడావుడిలో పడిపోయి వాటిని పట్టించుకోము. కాస్త ప్రశాంతంగా కూర్చునేసరికి, అవి మేమున్నామంటూ వచ్చేస్తాయి. కొడుకు గురించి బెంగో, కూతురు గురించిన ఆందోళనో, ఈ మధ్యనే చనిపోయిన బంధువు గురించిన చింతో పైకి వస్తుంది. అందువల్ల ధ్యానంలో కూర్చున్నంతసేపు ధ్యానం గురించి తప్ప తక్కిన అన్ని ఆలోచనలు చేస్తూ ఉంటాము. దానివల్ల ఒక విధమైన నిరాశానిస్పృహలకు లోనవుతాము.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు. నీరసించి పోకండి, ఈ బోధ మీద నిలబడ గలగటానికి కొంత సమయాన్ని కేటాయించుకోండి. వెంటనే విజయం సాధించకపోవచ్చు, ఫర్వాలేదు, సమయం కేటాయించుకుని, పదే పదే ప్రయత్నించండి. అభ్యాసం కావాలి. అందువల్ల నిరాశానిస్పృహలకు లోను కాని మనస్సుతో, నీరసించిపోని మనస్సుతో, ఆశాజనకమైన ఆలోచనలున్న మనస్సుతో, ఉత్సాహకరమైన మనస్సుతో ఈ ధ్యానాన్ని సాధన చేయండి.

ఈ వేదాంత ధ్యానం గురించి నేర్చుకునేటప్పుడు ఒక విషయం మర్చిపోకూడదు. కృష్ణపరమాత్మ వేదాంతధ్యానాన్ని జ్ఞానం పొందటానికి చెప్పటం లేదు. ఎందుకంటే ధ్యానం ఆత్మజ్ఞానాన్ని ఇవ్వలేదు. బ్రహ్మసూత్రభాష్యంలో శంకరులవారు స్పష్టంగా చెబుతారు – ఆత్మజ్ఞానం గురు, శాస్త్ర ఉపదేశంవల్లనే పొందగలమని. శ్రవణం దశలో ఆత్మజ్ఞానం పొందలేకపోతే, వేరే ఏ మార్గంలోనూ పొందలేము. శ్రవణంవల్ల జ్ఞానం కలుగకపోతే మళ్ళీ శ్రవణం చేయాలి; మళ్ళీ శ్రవణం చేసినా జ్ఞానం కలుగకపోతే మళ్ళీ శ్రవణం చేయాలి; మళ్ళీ శ్రవణం చేసినా

జ్ఞానం కలుగకపోతే మళ్ళీ శ్రవణం చేయాలి. ఒకవేళ ఈ జన్మలో జ్ఞానం కలుగకపోతే, వచ్చేజన్మలో మళ్ళీ శ్రవణం చేయాలి.

వేదాంత వాక్యాదేవ ఆత్మజ్ఞానం ఉదేతి

వేదాంత వాక్యాలను శ్రవణం చేస్తేనే ఆత్మజ్ఞానం కలుగుతుంది. అందువల్ల ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి ధ్యానాన్ని సూచించలేదు. ధ్యానం ఎందుకు? పొందిన జ్ఞానాన్ని జీర్ణించుకోవటానికి. జీర్ణించుకున్న జ్ఞానమే ఫలిస్తుంది. ఎంత తిన్నారన్నది కాదు ముఖ్యం, ఎంత జీర్ణించుకున్నారన్నది ముఖ్యం. చిన్మయానంద స్వామి అంటారు, 'నువ్వు పది ఉపనిషత్తులు నేర్చుకున్నావు సరే, అందులో ఎన్ని ఉపనిషత్తులను నువ్వు జీర్ణించుకున్నావు?' ఒక్క ఉపనిషత్తే నేర్చుకుని, దాన్ని జీర్ణించుకున్నా చాలు.

అందువల్ల నిదిధ్యాసనంలో జ్ఞానాన్ని మనలో నిలబెట్టుకోవటం చేస్తాము. శ్రవణం వి.సి.ఆర్. అయితే నిదిధ్యాసనం వి.సి.పి. శ్రవణంలో నేర్చుకున్నది నిదిధ్యాసనంలో చోటుచేసుకుంటుంది.

నిదిధ్యాసనానికి మూడు దశలు చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ – **ధారణ, ధ్యానం, సమాధి.** మనస్సును వేదాంత బోధ వైపు మళ్ళించటం ధారణ, ఆ బోధమీదే నిలపటం ధ్యానం, అలా మనస్సును అప్రయత్నంగా అహం బ్రహ్మాస్మిమీద నిలబెడితే అది నిర్వికల్పసమాధి. అష్టాంగయోగం చేస్తే దాని ఫలం నిర్వికల్పసమాధి. ఆ నిర్వికల్ప సమాధికి కృష్ణపరమాత్మ ఏడు నిర్వచనాలను ఇచ్చాడు. అవి – **చిత్త ఉపరమం, ఆత్మదర్శనం, ఆత్యంతిక సుఖం, తత్త్వనిష్ఠ, ఆత్యంతిక లాభం, ఆత్యంతిక దుఃఖనివృత్తి, దుఃఖసంయోగవియోగం.**

శ్లో. 24 **సంకల్పప్రభవాన్ కామాన్ త్యక్త్వా సర్వానశేషతః ।**
మనసైవేంద్రియగ్రామం వినియమ్య సమంతతః ॥
సంకల్పప్రభవాన్, కామాన్, త్యక్త్వా, సర్వాన్, అశేషతః,
మనసా, ఏవ, ఇంద్రియగ్రామమ్, వినియమ్య, సమంతతః

సంకల్ప	= సంకల్పములనుంచి	మనసా	= మనస్సు ద్వారా
ప్రభవాన్	పుట్టే	ఇంద్రియ గ్రామమ్	= ఇంద్రియ సముదాయమును
సర్వాన్, కామాన్	= కోరికలనన్నింటిని	సమంతతః, ఏవ	= అన్నివైపులనుంచి
అశేషతః	= నిశ్శేషముగా	వినియమ్య	= చక్కగా (పూర్తిగా) నిగ్రహించి
త్యక్త్వా	= త్యజించి		

సంకల్పప్రభవాన్ సర్వాన్ కామాన్ అశేషతః త్యక్త్వా,
మనసా ఏవ ఇంద్రియగ్రామం సమంతతః వినియమ్య॥

తా: (ప్రాపంచిక) సంకల్పమునుంచి పుట్టే కోరికలనన్నింటినీ విడిచిపెట్టి, ఇంద్రియముల సముదాయమును అన్ని వైపుల (విషయముల)నుంచి విశేషముగా మనస్సు (వివేకబుద్ధి) తోనే నిగ్రహించి (నిగ్రహించవలెను).

20–23 శ్లోకాల వరకూ ధ్యానఫలం గురించి చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. కాని అంతటితో తృప్తి చెందక మళ్ళీ వెనక్కి వెళ్ళి ధ్యానస్వరూపం గురించి చెబుతున్నాడు ఇక్కడ. ధ్యానస్వరూపాన్ని ధారణ, ధ్యానం, సమాధిగా అంతకుముందు చూశాము. కాని ఆ విషయాన్ని నొక్కి వక్కాణించటానికి మళ్ళీ చెబుతున్నాడు. ధ్యానంలో మనం చేయవలసిన మొట్టమొదటి పని ఏమిటి? మనస్సును బాహ్యప్రపంచంనుంచి అంటే కుటుంబసభ్యులు, వ్యాపారవిషయాలు, శరీరం, గతం, వర్తమానాలనుంచి వెనక్కు లాక్కోవాలి.

కామాన్ సర్వాన్ త్యక్త్వా – ఇక్కడ కామం అంటే భవిష్యత్ ప్రణాళికలు, ఆశలు. మనం ఎంతసేపూ భవిష్యత్తులో జీవిస్తాము, వర్తమానం పట్టించుకోము. ఇవాళ, రేపులో జీవిస్తాము, రేపు ఆ మర్నాడులో జీవిస్తాము. అలా ఎప్పటికీ తరువాత రోజు గురించే ఆలోచిస్తాము. అందువల్ల యమధర్మరాజు వచ్చి, 'పద పోదాం,' అంటే 'అయ్యో, నేను ఎంతసేపూ ప్రణాళికలు వేస్తున్నాను కాని నిజంగా జీవించలేదు, ఇంకొన్నాళ్ళు జీవించి వస్తాను,' అని అన్నా కూడా, 'వచ్చే జన్మలో జీవిద్దువు గాని లే, పద,' అంటాడు. అందువల్ల ఇన్నాళ్ళు వేసిన ప్రణాళికలు, కన్న కలలు చాలు. కనీసం ఒక 20 నిముషాలు మీ భవిష్యత్ ప్రణాళికలను పక్కనపెట్టండి. ఏది జరగాలని రాసివుంటే అది జరుగుతుంది. మిన్ను విరిగిమీద పడ్డా చలించకండి. **ఏమీ జరగదు.**

కామాన్ త్యక్త్వా – మీ ఆలోచనలన్నీ కాసేపు త్యజించండి. నాకూ వదలాలనే ఉంది, కాని ఎలాగో తెలియటం లేదు అంటే, దానికి జవాబు చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సంకల్పప్రభవాన్ – ప్రభవాన్ కామ పదానికి విశేషణం. ప్రభవాన్ మన సంకల్పంనుంచి పుట్టింది.

ఏ ఆలోచన కూడా మొదటే బలంగా ఉండదు. అది ముందు చాలా బలహీనంగా పుడుతుంది. ఒక చిన్న అల దానంతట అది తరంగంగా మారదు. దానికి గాలి తోడయితేనే తరంగంగా మారుతుంది. అలాగే మన భవిష్యత్ ప్రణాళికలు కూడా ముందు ఒక బలహీనమైన ఆలోచనగా మొదలవుతాయి. దాన్ని మనమే పెంచి పోషిస్తాము. ఆలూ లేదు చూలూ లేదు కొడుకు పేరు సోమలింగం అంటారు. అలా పెళ్ళన్నా కాకుండానే రాబోయే భార్య గురించి, కొనబోయే ఇల్లు గురించి, పుట్టబోయే పిల్లల గురించి కలలుకంటూ ఉంటాడు.

ధ్యాయతో విషయాన్ పుంసః సంగస్తేషూపజాయతే ।
సంగాత్ సంజాయతే కామః కామాత్ క్రోధోఽభిజాయతే ॥ – 2.62

అలాగే కోపం, అలాగే ఈర్ష్య. ఒక్క ఆలోచనవల్ల కోపం రాదు. ఒక్క ఆలోచనవల్ల ఈర్ష్య పుట్టదు. దానిమీద పదేపదే ఆలోచించటంవల్ల అది కోపంగానో, ఈర్ష్యగానో బయటపడుతుంది. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ దాన్ని మొగ్గలోనే త్రుంచివేయమంటున్నాడు. భవిష్యత్తు ఎంత శూన్యంలా కనిపించినా, ఎన్నడూ నిస్పృహకు లోనుగాకూడదు. సంకల్పం అంటే మన సహకారం. ప్రతి ఒక్క ప్రతికూల ఆలోచన కూడా మనం ప్రోత్సహించినదే. నిజానికి, ముందు ఒక ప్రతికూల ఆలోచన మనకు తెలియకుండా చోటు చేసుకుంటుంది. కాని అది పెరిగి పెద్దదయిందంటే మాత్రం దానికి మన సంతకమే కారణం. దానికి అనుమతినిచ్చి మర్యాదలు చేశాము. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ దానికి సంతకం పెట్టకండి అంటున్నాడు. ఎందుకంటే ఒకసారి సంతకం పెట్టారంటే మాత్రం ఇంక మీ మనస్సులో

ఆరోగ్యకరమైన ఆలోచనలకు చోటులేదు. సర్వాన్ సంకల్పప్రభవాన్ కామాన్ త్యక్త్వా – భవిష్యత్ ప్రణాళికలను పెంచి పోషించకండి. మొగ్గలోనే త్రుంచేయండి.

ఇంద్రియగ్రామం వినియమ్య – బాహ్యప్రపంచం మీ మనస్సులోకి వెళ్ళటానికి ద్వారాలు ఇంద్రియాలు. అందువల్ల ఇంద్రియాలను బాహ్యప్రపంచంనుంచి వెనక్కు తీసుకోండి. ఇక్కడ గ్రామం అంటే పల్లెటూరు కాదు. ఏదైనా ఒక గుంపును గ్రామం అంటారు. పల్లెటూరులో కొన్ని ఇళ్ళుంటాయి, కొందరు మనుషులుంటారు కాబట్టి గ్రామం అంటారు. అందువల్ల ఇంద్రియగ్రామం అంటే ఇంద్రియాల సముదాయాన్ని; వినియమ్య అంటే బాహ్యప్రపంచంనుంచి వెనక్కి తీసుకోవాలి.

సమంతతః – పూర్తిగా. ఎలా తీసుకోవాలి?

మనసా ఏవ – మనస్సు ద్వారానే ఇంద్రియాలను నిగ్రహించాలి. దాని తరువాత ఏం చేయాలి? కృష్ణపరమాత్మ గుర్తు చేస్తున్నాడు.

శ్లో. 25 **శనైః శనైరుపరమేత్ బుద్ధ్యా ధృతిగృహీతయా ।**
ఆత్మసంస్థం మనః కృత్వా న కించిదపి చింతయేత్ ॥
శనైః, శనైః, ఉపరమేత్, బుద్ధ్యా, ధృతిగృహీతయా,
ఆత్మసంస్థమ్, మనః, కృత్వా, న, కించిత్, అపి, చింతయేత్ ॥

శనైః, శనైః	= క్రమక్రమముగా (అభ్యసించుచు)	ఆత్మసంస్థమ్	= పరమాత్మయందు
ఉపరమేత్	= ఉపరతిని పొందవలెను	కృత్వా	= స్థిరమొనర్చి
ధృతిగృహీతయా	= ధైర్యయుక్తమైన	కించిత్, అపి	= పరమాత్మను తప్ప మరి దేనిని కూడ
బుద్ధ్యా	= బుద్ధి ద్వారా		
మనః	= మనస్సును	న, చింతయేత్	= స్మరింపరాదు

ధృతిగృహీతయా బుద్ధ్యా శనైః శనైః ఉపరమేత్।
మనః ఆత్మసంస్థం కృత్వా, కించిత్ అపి న చింతయేత్ ॥

తా: ధైర్యముతో కూడుకున్న బుద్ధితో మెల్లమెల్లగా ఉపరతిని చేయవలెను (ప్రాపంచిక సంకల్పములను తగ్గించుకోవలెను). మనస్సును ఆత్మ (స్వరూపము)నందు విలీనము చేసి, దేనిని కూడ స్మరింపరాదు.

బాహ్యప్రపంచంనుంచి మనస్సును ఒక్కసారిగా ఆత్మ వైపు మళ్ళించలేము అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. బాహ్యప్రపంచం అత్యంత స్థూలమైనది; ఆత్మ అత్యంత సూక్ష్మమైనది. అత్యంత స్థూలంనుంచి అత్యంత సూక్ష్మం వైపుకు ఒక్కసారిగా ప్రయాణం చేయలేము. ఒకవేళ మొదటి అంతస్థుకు వెళ్ళాలంటే త్రివిక్రముడిలాగా ఒక్కసారి కాలుని మొదటి మెట్టునుంచి ఆఖరి మెట్టుమీద పెట్టలేము. దానికి మధ్యలో కొన్ని మెట్లున్నాయి.

అలాగే బాహ్యప్రపంచంనుంచి ఆత్మ వైపుకు దృష్టి మళ్ళించాలంటే అరుంధతీ నక్షత్రన్యాయం లేదా శాఖాచంద్ర న్యాయం ఉపయోగించాలి.

అరుంధతీ నక్షత్ర న్యాయం – కొత్త పెళ్ళికొడుకు, తన భార్యకు అరుంధతీ నక్షత్రాన్ని చూపించాలి. ముందు గుంపులుగా ఉన్న నక్షత్రాలను చూపించి, నెమ్మదిగా గాలిపటం ఆకారంలో ఉన్న నక్షత్రాల సముదాయాన్ని చూపిస్తాడు. గాలిపటం తోకకు మూడు నక్షత్రాలుంటాయి. వాటిని చూపించి, మళ్ళీ మధ్యలో ఉన్న నక్షత్రాన్ని చూడమంటాడు. అది కూడా కాదు అరుంధతీ నక్షత్రం. దాని పక్కనే మినుకుమినుకు మంటూ ఇంకో చిన్న నక్షత్రం ఉంటుంది. దాన్ని అరుంధతీ నక్షత్రం అంటారు. అలా ఆకాశం, నక్షత్రాలు, సప్తఋషుల నక్షత్రాలు, వసిష్ఠ నక్షత్రం చూపించాక అరుంధతీ నక్షత్రాన్ని చూపించటంవల్ల దీన్ని అరుంధతీ నక్షత్రన్యాయం అంటారు.

శాఖాచంద్ర న్యాయం – ఇది కూడా అరుంధతీ నక్షత్రన్యాయంలాంటిదే. ముందు పెద్ద చెట్టును చూపించి, దాని చిటారుకొమ్మని చూడమని, ఆ చిటారుకొమ్మల మధ్యలో ఆకాశంలో నెలవంక ఆకారంలో ఉన్నదాన్ని చూపించి అదే చంద్రుడు అంటారు. అలా ఆత్మ గురించి తెలుసుకోవాలంటే శాస్త్రం వాడే పద్ధతుల్లో **పంచకోశవివేకం** ఒకటి.

పంచకోశవివేకం – పంచకోశాలు అంటే అన్నమయకోశం, ప్రాణమయకోశం, మనోమయకోశం, విజ్ఞాన మయకోశం, ఆనందమయకోశం.

ముందుగా మనస్సును బాహ్యంగా ఉన్న స్థూలప్రపంచంనుంచి మళ్ళించాలి. ప్రపంచంలో ఉన్నదేదీ నాది కాదు అని అర్థం చేసుకోవాలి. ఒక గంటసేపు, కొంత సొమ్ము చెల్లించి, కంప్యూటర్‌నో, ఇంటర్‌నెట్‌నో వాడినట్టుగా, ఈ ప్రపంచం కూడా మన ఆనందంకోసం తాత్కాలికంగా ఇవ్వబడింది. ఆ ప్రపంచంలో భార్య, పిల్లలు, మనవళ్ళు, ఆస్తిపాస్తులు అన్నీ వస్తాయి. ఇవన్నీ మనం అంతర్గతంగా ఎదగటానికి తాత్కాలికంగా ఇవ్వబడ్డాయి.

మనమేమో నేను, నాది అనే భావనలో మునిగిపోతాము ఎంతసేపూ. అహంకార, మమకారాలే మన సంసారానికి మూలకారణాలు. మన అనుబంధం ఒక్క పరమాత్మతోనే శాశ్వతం, వేరే ఎవరితోనూ కాదు. మనం లేకపోతే మనవారు ఉండలేరనుకుంటాము. కాని మనం లేకపోయినా వారు హాయిగానే ఉంటారనే చేదు నిజాన్ని జీర్ణించుకోక తప్పదు. బల్లి పైకప్పుమీద తలక్రిందులుగా నడుస్తూ, నేనే ఈ పైకప్పుకు ఆధారం అనుకుంటుంది. అది ఎంత హాస్యాస్పదమైన విషయమో, ఇది కూడా అంతే. అందువల్ల బాహ్యప్రపంచాన్ని వదిలి అన్నమయకోశానికి రావాలి. అన్నమయకోశం అంటే స్థూలశరీరం. ప్రాణమయకోశంలో పంచప్రాణాలు, పంచకర్మేంద్రియాలు వస్తాయి. మనోమయకోశంలో పంచజ్ఞానేంద్రియాలు, మనస్సు వస్తాయి. మనస్సును చత్వారి అంతఃకరణాని అంటారు. అంటే మనస్సును నాలుగు భాగాలుగా వర్ణిస్తారు. అవి మనస్సు, చిత్తం, అహంకారం, బుద్ధి. మనోమయకోశంలో చిత్తం, అహంకారంతో కూడిన మనస్సు వస్తుంది. విజ్ఞానమయకోశంలో పంచజ్ఞానేంద్రియాలు, బుద్ధి వస్తాయి. ఆనందమయకోశంలో కారణశరీరం వస్తుంది. కారణశరీరంలో, సుషుప్తి అవస్థలో మనకు ఏ బాధా తెలియదు.

అరుంధతీ నక్షత్రన్యాయం లోనూ, శాఖాచంద్రన్యాయం లోనూ స్థూలవస్తువునుంచి ఒక్కొక్క అడుగూ దానికన్నా సూక్ష్మవస్తువు వైపు చూస్తూ వెళతాము. అలాగే పంచకోశవివేకం కూడా చెయ్యాలి. ఈ ప్రయాణం అంతర్గతంగా సాగుతుంది. బాహ్యప్రపంచంనుంచి స్థూలశరీరానికి వచ్చి, దాన్నించి సూక్ష్మశరీరానికి వచ్చి అందులోని

ఇంద్రియాలు, మనస్సు, బుద్ధులను దాటుకుంటూ కారణశరీరానికి వచ్చి, దాన్ని దాటి పంచకోశాలకు అతీతంగా ఉన్న ఆత్మను తెలుసుకుంటాము. అది సర్వవ్యాపకం, సూక్ష్మాతిసూక్ష్మం అని అర్థం చేసుకుంటాము.

నాకు భిన్నంగా కనిపించేదేదీ నేను కాదు. స్థూలశరీరానికి కలిగే మోకాలినొప్పి నాకు తెలుస్తున్నది. మనస్సులో ఆలోచనలు వస్తున్నా, పోతున్నా నాకు తెలుస్తున్నాయి. నాకు కలిగే రాగద్వేషాలు నాకు తెలుస్తున్నాయి. అయితే నేనెవరు?

వీటన్నిటినీ సాక్షీభూతంగా చూసే చైతన్యాన్ని నేను. దీన్ని పంచకోశవివేకం అంటారు. ఈ చివరిదశ సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమైన దశ. ఇది ఒక క్రమపద్ధతిలో చేసుకురావాలి.

శనైః శనైః బుద్ధ్యా– క్రమక్రమంగా, మెల్లమెల్లగా చేయాలి. అది కూడా బుద్ధిని ఉపయోగించి చేయాలి. ఎటువంటి బుద్ధి?

ధృతిగృహీతయా – చివరిదాకా ప్రయాణం కొనసాగించే ధైర్యం ఉన్న బుద్ధితో. లేకపోతే మీ ప్రయాణం స్థూలశరీరం దగ్గరే ఆగిపోవచ్చు. స్థూలశరీరం అనగానే దానికి వచ్చిన నడుమునొప్పి, మీరు డాక్టరు దగ్గరికి వెళ్ళటం, ఆయన ఏవో జాగ్రత్తలు చెప్పటం, ఇలా ఎటెటో వెళ్ళిపోతుంది మనస్సు. పోనీ అది దాటి మనస్సుకు ఎలాగో వచ్చినా మనస్సులో వచ్చే అనేక ఆలోచనల ప్రవాహంలో కొట్టుకుపోవచ్చు. ఆలోచనలు నాకు తెలుస్తున్నాయి అంటే నేను మనస్సు కాను, నేను ఆత్మను అని స్వీకరించగలగాలి. తరువాత ఏం చెయ్యాలి? ఆత్మ దగ్గరకు వచ్చాక మీ ప్రయాణం ముగిసింది.

ఆత్మసంస్థం మనః కృత్వా – ఆత్మ దగ్గరకు వచ్చాక. ఆత్మయొక్క లక్షణాలమీద మనస్సు నిలబడుగాక! ఆత్మ లక్షణాలు అంతకుముందు కొన్ని చూశాము. అవి –

- నేను శరీరానికి భిన్నంగా ఉన్న చైతన్యాన్ని
- నేను శరీరం అంతటా వ్యాపించి, శరీరానికి చైతన్యాన్ని ఇస్తున్నాను
- నేను శరీరం లోపలే కాదు, శరీరం బయటా ఉన్నాను
- నాలోనే అన్ని శరీరాలూ ఉన్నాయి
- నేను నిర్గుణ, నిష్కల, నిత్య, నిరంజన, నిరాకార, నిర్వికల్ప చైతన్యాన్ని.

ఈ నిర్వచనాలన్నీ గురువు ద్వారా, శాస్త్రంనుంచి నేర్చుకుంటారు. నిదిధ్యాసనంలో వీటిల్లో ఏదో ఒకటి తీసుకుని దానిమీద ధ్యానం చేయాలి. శ్రవణం చేయందే నిదిధ్యాసనం చేయలేము అని పదేపదే చెప్పటం అందుకే. నిర్గుణం, నిత్యం, అసంగం, సత్యం పదాలు ముందు అర్థం అవాలి.

అహం అసంగ చైతన్యోఽస్మి

ఈ వాక్యాన్ని తీసుకుని దానిమీద ధ్యానం చేయాలి.

మనః ఆత్మసంస్థం కృత్వా అంటే అదీ అర్థం.

మనస్సు ఆత్మలో నిలబడాలి అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మనస్సు ఆత్మలో నిలబడటం అంటే ఏమిటో ఇంతకు ముందు కూడా చూశాము కానీ, ఇది చాలా ముఖ్యమైన అంశం కాబట్టి, మళ్ళీ ఒకసారి చూద్దాము.

ఇప్పుడు ఒక క్లిప్పు, బల్ల తీసుకుంటే క్లిప్పు ఎక్కడో ఉంది, బల్ల ఎక్కడో ఉంది. క్లిప్పును తీసుకెళ్ళి బల్లమీద పెడతారు. అంటే దీనికి ఒక క్రియ చేశారు. అలా ఆత్మ ఎక్కడో ఉంది, మనస్సు మరెక్కడో ఉంది. మనస్సును అలా అలా తీసుకువచ్చి, ఆత్మలో నిలపాలి అనుకుంటే అది సాధ్యం కాదు. ఆత్మ సర్వవ్యాపకం కాబట్టి, అది మనస్సుకు దూరంగా ఎక్కడో లేదు. నిజానికి ఆత్మకు దూరంగా ఏదీ లేదు. అన్నీ ఆత్మలోనే ఉన్నాయని చూశాము.

మనస్సును ఆత్మలో నిలబెట్టాలి అంటే మనస్సులో ఉన్న ఆలోచనలు ఆత్మ గురించి ఉండాలి. మీ మనస్సు బదరీనాథ్‌కో, మీ ఇంటికో వెళ్ళిపోయింది అంటే ఏమిటి అర్థం? మనస్సు అక్షరాలా మీరు లేకుండా ఎక్కడికీ వెళ్ళదు. కాని మనస్సులో ఉన్న ఆలోచనలు ఒకసారి బదరీనాథ్‌కి, ఇంకోసారి ఇంటికీ వెళ్ళివస్తాయి. మనస్సు ఆత్మలో నిలబడాలి అంటే అహం ఆత్మ స్వరూపః అస్మి అని ప్రయత్నపూర్వకంగా ఆలోచన చేయాలి. ఆలోచనలు మారుతున్నా, చైతన్యమైన నేను మారను. ఆత్మ గురించి చేసే ఆలోచనలను అఖండాకార వృత్తి అంటారు. అటువంటి ఆలోచనలే పెట్టుకోండి.

న కించిదపి చింతయేత్ – ఇంక వేరేదేని గురించీ కొంచెం కూడా ఆలోచించవద్దు. సాంకేతిక పరిభాషలో చెప్పాలంటే విజాతీయ ప్రత్యయ అనంతరీయ సజాతీయ ప్రత్యయ ప్రవాహః.

అనాత్మ గురించిన ఆలోచనలను తప్పించి, ఆత్మ గురించిన ఆలోచనలు చేయటమే ధ్యానం. నిజానికి గంటసేపు మీరు గీతాబోధ వింటే, ఆ గంటా మీ మనస్సు ఆత్మస్వరూపం గురించే వింటున్నది. అంటే మీరు వేరే ఆలోచనలు పెట్టుకోకుండా శ్రద్ధపెట్టి వినటమే ఒకవిధమైన ధ్యానం. దానికోసం ప్రత్యేకంగా నిటారుగా కూర్చుని, కళ్ళు మూసుకుని, ఒంటరిగా కూర్చుని, ప్రత్యేకించి ధ్యానం చేయటం లేదు. కాని ఏకాగ్రతతో వింటే ధ్యానం చేసినట్టే! అందువల్ల శ్రవణం అంటే ఒక విధమైన ధ్యానం; ధ్యానం అంటే శ్రవణాన్ని తిరిగి గుర్తుతెచ్చుకోవటం.

ఉపరమేత్ – ఈ ధ్యానంలో క్రమంగా అనాత్మ ఆలోచనలను పరిత్యజించాలి. ఎందుకంటే, ఇందులో మీరు చేసే ధ్యానం ఆత్మమీద. ఇక్కడ ధ్యానవస్తువు ధ్యానం చేసే సాధకుడే! అంటే సాధకుడు తన స్వరూపంమీద ధ్యానం చేస్తాడు కాబట్టి అంటే సబ్జెక్టుమీద ధ్యానం చేస్తాడు కాబట్టి, ఆబ్జెక్టుల గురించిన ఆలోచనలను క్రమంగా పారద్రోలాలి.

ఆబ్జెక్టులు మూడు – బాహ్యప్రపంచం, శరీరం, మనస్సు. బాహ్యప్రపంచంనుంచి శరీరానికి తేలికగా రాగలనేమో కాని, అక్కడినుంచి మనస్సుకు వస్తే, అనేక భావోద్రేకాలు పట్టి ఆపేస్తాయి. నా నిరాశానిస్పృహలు, కోపం, భయం, ఈర్ష్య, అసూయ, ఆందోళన – ఇవన్నీ ఒక్కసారిగా పైకి వస్తాయి. జాగ్రదావస్థలో వ్యవహారాలు నడపటంలో తలమునకలై ఉండటంవల్ల, ఈ భావోద్రేకాలు అణచబడి ఉంటాయి. కాస్త ఖాళీగా ధ్యానంలో కూర్చోగానే ఇవన్నీ దూసుకువస్తాయి. వాటిలో కొన్ని భావోద్రేకాలను నేను అదుపులో పెట్టుకోగలను కాని, మరి

కొన్నిటిని పెట్టలేను. అందువల్ల భావోద్రేకాలు వచ్చి తీరతాయి. కాని ఒక విషయం గుర్తు పెట్టుకోవాలి. ఈ భావోద్రేకాలు మనస్సుకు చెందినవి; నేను మనస్సు కాదు. అప్పుడు వేదాంతధ్యానంలో భావోద్రేకాలను అదుపులో పెట్టటానికి ప్రయత్నించను. వేదాంతధ్యానంలో మనస్సులో వచ్చిపోయే ఆ ఆలోచనలను, సాక్షీభూతంగా చూస్తాను. అవి నాకు ఆబ్జెక్టుగా తెలుస్తున్నాయి కాబట్టి నేను మనస్సును కాను. నేను శరీరాన్ని ఎలా కానో, మనస్సును కూడా కాను.

కొంతమంది మాకు ధ్యానంలో మంచి భావనలు కలుగుతాయి అంటారు. మంచిదే! కాని ఒక విషయం మర్చిపోకూడదు. ఆ మంచి భావాలు కూడా మనస్సుకు చెందినవి; మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉంటే వస్తాయి, మనస్సు ప్రశాంతంగా లేకపోతే మాయమవుతాయి అంటే, అవి శాశ్వతం కాదు. అందువల్ల ఆ భావనలు కూడా అనాత్మ అయిన మనస్సుకు చెందినవి కాని, నాకు చెందినవి కాదు అనుకోవాలే కాని వాటితో మమేకం చెందకూడదు.

మాండూక్య కారికల్లో, గౌడపాదాచార్యులు ధ్యానంలో ఇలాంటి మంచి భావనలు వస్తే అవి ధ్యానానికి అడ్డు పడతాయి అంటారు. ఈ ఆటంకాలను ఆయన **రసాస్వాదం** అంటారు. రసం అంటే ఆనందం; ఆస్వాదం అంటే అనుభవించటం. ఈ ప్రశాంతభావన మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉన్నప్పుడు వస్తుంది. మనం ధ్యానం చేసేది దేనిమీద? ప్రశాంతంగా ఉన్న ఈ పరిస్థితిమీద కాదు; ప్రశాంతంగా ఉన్న ఈ పరిస్థితిని సాక్షీభూతంగా చూస్తున్న ఆత్మమీద. ఈ సాక్షిచైతన్యం ఈ ప్రశాంతత రాకముందూ ఉంది; ప్రశాంతతలోనూ ఉంది; అది పోయాకా ఉంటుంది.

వేదాంతధ్యానం ప్రత్యేక అనుభవాలో, సిద్ధులో పొందటానికి కాదు. వేదాంతధ్యానం నా స్వరూపంలో నిలబడటానికి. అందువల్ల ఏదైనా ప్రత్యేక అనుభవం కలిగినా, దానితో మమేకం చెందకూడదు. అది కూడా విషయవస్తువువల్ల కలిగే ఆనందమే. ఐస్‌క్రీమ్ తింటున్నంతసేపు ఆనందంగా ఉంటుంది, కాని ఎంతసేపు? అది అయిపోతే, ఆనందం కూడా అయిపోతుంది. అలాగే ధ్యానంలో ప్రత్యేక అనుభవం కలిగినా, అది ఉన్నంతసేపే ఆనందం ఉంటుంది. అది కూడా ఒకరకమైన బంధమే!

వేదాంతధ్యానం ఎప్పుడు ఫలిస్తుంది? వేదాంతబోధను జీర్ణించుకుని దానిమీద ధ్యానం చేస్తే! ఏమిటా బోధ? నేను ఆలోచనలు ఉన్న, ఆలోచనలు లేని మనస్సును సాక్షీభూతంగా చూసే చైతన్యాన్ని. అందువల్ల ఎటువంటి సాధారణ, అసాధారణ అనుభవాలు ఎదురైనా అవి మనస్సుకు చెందినవి కాని నాకు చెందినవి కావు.

ఈ వేదాంతధ్యానం గీతాబోధ లేదా ఉపనిషత్తులు విన్నవారే చేయగలరు కాని, గీత నేర్చుకోకుండా ధ్యానం చేయాలనుకుంటే తక్కిన ధ్యానాలు ఏమైనా చేయవచ్చు కాని ఇది మాత్రం చేయలేరు. అంతేకాదు దీనికి బుద్ధిని ఉపయోగించాలి. వచ్చిపోయేది ఏదీ ఆత్మ కాదు అని గ్రహించాలి. ఆత్మస్థైర్యంతో అనాత్మనుంచి విడివడాలి. తర్వాత మనస్సును ఆత్మయందు నిలబెట్టాలి. అంటే మనస్సులోని ఆలోచనలను ఆత్మమీద పెట్టాలి అని చూశాము. ఆత్మమీద ఆలోచనలు ఎలా ఉండాలి?

- నేను చైతన్య స్వరూపుణ్ణి.
- నేను మనశ్శరీరాలంతటా వ్యాపించి, వాటికి చేతనాన్ని ఇస్తున్నాను.
- మనశ్శరీరాలు నేను వ్యవహారం నడపటానికి తోడ్పడతాయి.
- వాటికి రాకపోకలు ఉన్నాయి కాని అవి లేకపోయినా నేను ఉన్నాను, కాకపోతే, నేను వ్యవహారం నడపలేను.
- సుషుప్తిలో మనశ్శరీరాలు పడుకున్నా, చైతన్యం అయిన నేను ఉన్నాను.
- నేను నిత్య, ముక్త, శుద్ధచైతన్యాన్ని.

ఇలాంటి ఆలోచనలను ఆత్మమీద చేస్తే వాటిని అఖండాకారవృత్తి అంటారని చూశాము. ఎందుకంటే ఇక్కడ సబ్జెక్టు–ఆబ్జెక్టు విభజన లేదు. ఆలోచించేది ఎవరు? నేనే! ఆలోచన దేని గురించి? నా గురించే!

న కించదపి చింతయేత్ – అలా ఆత్మమీద మనస్సును నిలిపాక, వేరే ఇతర ఆలోచనలేమీ కొంచెం కూడా చేయకూడదు. వేరే ఇతర ఆలోచనలు అంటే, ఆత్మకు భిన్నంగా ఉన్న ఆలోచనలు. కొంతమంది అసలు ఏ ఆలోచనలూ ఉండకూడదు అంటున్నారనుకుంటారు. అది నిజం కాదు. ఆత్మ గురించి ఆలోచన **చేసి తీరాలి**. లేకపోతే అది అంతర్ సమాధి లేదా జడసమాధి లేదా అజ్ఞానసమాధి అవుతుంది. అలా చేస్తే మనస్సు విశ్రాంతి చెందుతుంది తప్ప రావలసిన ఫలం రాదు. అందువల్ల ఆలోచన వద్దు అంటే అనాత్మ గురించిన ఆలోచన వద్దు. ఆత్మ గురించిన ఆలోచన ఉండితీరాలి.

శ్లో. 26 **యతో యతో నిశ్చరతి మనశ్చంచలమస్థిరమ్ ।**
తతస్తతో నియమ్యైతత్ ఆత్మన్యేవ వశం నయేత్ ॥
యతః, యతః, నిశ్చరతి, మనః, చంచలమ్, అస్థిరమ్,
తతః, తతః, నియమ్య, ఏతత్, ఆత్మని, ఏవ, వశమ్, నయేత్ ॥

అస్థిరమ్	= స్థిరముగా నిలువని	తతః, తతః	= ఆయా విషయములనుంచి (మనసును)
చంచలమ్	= చంచలమైన	నియమ్య	= నియమించి
ఏతత్, మనః	= ఈ మనస్సు	ఆత్మని, ఏవ	= ఆత్మస్వరూపమందే
యతః, యతః	= ఏయే శబ్దాది విషయముల కారణముగా	వశమ్, నయేత్	= స్థిరపరచ వలెను
నిశ్చరతి	= నిలకడలేక సంచరించునో		

చంచలమ్ అస్థిరమ్ మనః యతః యతః నిశ్చరతి ।
తతః తతః ఏతత్ నియమ్య, ఆత్మని ఏవ వశం నయేత్ ॥

తా: చంచలము, అస్థిరమగు మనస్సు ఏయే శబ్దాది విషయముల కారణముగా నిలకడలేక సంచరించునో, ఆయా విషయములనుంచి (మనసును) నియమించి ఆత్మస్వరూపమందే స్థిరపరచ వలెను.

శాస్త్రం నేర్చుకుంటున్నప్పుడు, గురువు ఆత్మస్వరూపం గురించి చెబుతున్నప్పుడు, జాగ్రత్తగా అర్థం చేసుకోవాలి. గురువు, నువ్వు చైతన్యస్వరూపుడివి అంటే శిష్యుడు మళ్ళీ నువ్వు చైతన్యస్వరూపుడివి అనకూడదు. నేను చైతన్యస్వరూపుణ్ణి అని అర్థం చేసుకోవాలి. అంటే గురువు తత్త్వమసి అని చెపితే శిష్యుడు అహం బ్రహ్మ అస్మి అనగలగాలి. అలా శిష్యుడు అర్థం చేసుకోగలిగితే, శ్రవణమే ధ్యానం అవుతుంది. నిదిధ్యాసనం ఎలా చేయాలి అంటే ఉన్న అనేక మార్గాల్లో పదేపదే వినటం ఒక మార్గం. ధ్యానంలో ఏం చేస్తారు? ఏకాంతంగా, నిటారుగా కూర్చుని, అర్ధనిమీలిత నేత్రాలతో ధ్యానం చేయాలి. ఇవన్నీ సహకారీ సాధనలు. కాని అసలు సాధన ఏమిటి? ఆత్మాకారవృత్తి. అందువల్ల శ్రవణం కూడా నిదిధ్యాసనకు తోడ్పడుతుంది. అందువల్ల ధ్యానం అంటే విడిగా కూర్చుని ప్రత్యేకించి చేయటం కాదు. మనస్సును ఆత్మబోధమీద నిలపటం.

ఈ శ్లోకంలో మనస్సును బోధమీద నిలిపేటప్పుడు మనస్సు చలించే అవకాశం ఉంది అని చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అర్జునుడే తరువాత చెబుతాడు మనసు చంచలంగా ఉంది కృష్ణా అంటూ.

చంచలం హి మనః కృష్ణ ప్రమాథి బలవద్దృఢమ్ ।
తస్యాహం నిగ్రహం మన్యే వాయోరివ సుదుష్కరమ్ ॥ – 6.34

ఇది ఒక్క అర్జునునికి మాత్రమే వచ్చే సమస్య కాదు. ఇది మనుష్యులందరికీ వస్తుంది. అందువల్లనే ఇది గీతలో చోటు చేసుకుంది.

అస్థిరం చంచలం మనః నిశ్చరతి – సహజంగా నిలకడలేని, చంచలమైన మనస్సు ప్రాపంచిక విషయాల వెంట పరుగు తీస్తుంది. నిశ్చరతి అంటే తల్లి ఒడిలో ఉన్న పాపలేచి పరిగెత్తినట్టుగా, మనస్సు పరుగులు తీస్తుంది. ఉదాహరణకు మీరు ధ్యానం చేస్తుంటే కారు హారన్ వినిపిస్తుంది బయటనుంచి. వెంటనే సర్వీసు చేయించటానికి మీ కారు ఇవ్వటం గుర్తుకొస్తుంది; ఇంకా ఎన్నాళ్ళు ఈ కుంటికులాసం కారుతో గడుపుతాను, కొత్తది కొనుక్కోవాలి అనిపిస్తుంది. కొత్తది అంటే మారుతి బాగుంటుందా, ఇండికా బాగుంటుందా– ఇలా సాగిపోతుంది మీ ఆలోచనా ప్రవాహం. దానితో మీ ఆత్మధ్యానం కాస్తా కారు ధ్యానం అయి కూర్చుంటుంది. కాని బాధపడకండి, ఇది సహజం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

యతః యతః – ఏదైనా బాహ్యవస్తువు మీదికి మనస్సు పరుగులు తీస్తుంది. అది వస్తువే అవసరం లేదు, మనుష్యులు కూడా అవవచ్చు – భార్యనో, తండ్రినో, పిల్లవాణ్ణో తలుచుకోవచ్చు. ఇంకా మాట్లాడితే కుక్క మీదకి కూడా పోవచ్చు ఆలోచన. భాగవతంలో జడభరతుని కథ చూస్తాము. ఆయన రాజ్యాన్ని, కుటుంబాన్ని పరిత్యజించి వచ్చి, ఆశ్రమంలో కూర్చుని, ఒక లేడిపిల్లమీద మక్కువ పెంచుకున్నాడు. మరణించే సమయంలో కూడా లేడి గురించే ఆలోచిస్తూ మరణించాడు. అందువల్ల మరు జన్మలో లేడిగా పుట్టాడు. అలా మనస్సు దేనిమీదైనా చలిస్తే ఏం చేయాలి?

తతః తతః నియమ్య – మనస్సును ఆ వస్తువునుంచి వెనక్కు తీసుకురావాలి. ఏ వస్తువూ నాకు సంబంధించినది కాదు, భగవంతుడు అసలు యజమాని, నేను కాదు అని అర్థం చేసుకోవాలి. నాది, నావారు అనుకుంటే

మమకారం పెరుగుతుంది. అలా అంటే ఇప్పుడు మీకున్న ఇల్లు, కారు అమ్మేయమని కాదు అర్థం. వాటిని అనుభవిస్తున్నా కూడా, వాటిమీద మమకారం పెంచుకోకుండా, అవి భగవంతుడు నేను అనుభవించటానికి నాకు తాత్కాలికంగా ఇచ్చాడు, ఏ క్షణంలోనైనా తిరిగి తీసుకోవచ్చు అనే నగ్నసత్యాన్ని జీర్ణించుకోవాలి. ఒక స్కూలు నచ్చినంత మాత్రాన, ఆ స్కూల్లోనే ఉండిపోతాననకూడదు. అందువల్ల దేనిమీదా మమకారం పెంచుకో కూడదు. నాది, నావారు అనుకుంటేనే వారిమీద తపన ఏర్పడుతుంది. ఆ తపన మనస్సును నిశ్చలంగా ధ్యానం చేసుకోనివ్వదు.

అందువల్ల తతః తతః నియమ్య అంటే ఓ భగవంతుడా అన్నీ నీవే అని చెప్పగలగాలి. తన్ మన్ ధన్ సబ్ కుచ్ తేరా. ఈ మాట పెదవులనుంచి రాకూడదు, మనస్సు పొరల్లోంచి రావాలి. అన్నీ అంటే అన్నీ – భార్య, పిల్లలు, శరీరం, మనస్సు కూడా. ఇవి నాకు వద్దు అనటం లేదు, ఇవి నా స్వంతం కాదు అనగలగాలి. దాని తరువాత ఏం చేయాలి?

ఆత్మని ఏవ వశం నయేత్ – మనస్సును ఆత్మలోకి తీసుకురావాలి. అఖండాకారవృత్తి అభ్యాసం చేయాలి.

శ్లో. 27 **ప్రశాంతమనసం హ్యేనం యోగినం సుఖముత్తమమ్ ।**
ఉపైతి శాంతరజసం బ్రహ్మభూతమకల్మషమ్ ॥
ప్రశాంతమనసమ్, హి, ఏనమ్, యోగినమ్, సుఖమ్, ఉత్తమమ్,
ఉపైతి, శాంతరజసమ్, బ్రహ్మభూతమ్, అకల్మషమ్ ॥

హి	= ఎందుకంటే	ఏవమ్, యోగినమ్	= ఈ యోగి
ప్రశాంతమనసమ్	= ప్రశాంతమైన మనస్సు కలవాడును	ఉత్తమమ్	= సర్వశ్రేష్ఠమైన
అకల్మషమ్	= పాపరహితుడును	సుఖమ్	= బ్రహ్మానందము
శాంతరజసమ్	= ప్రాపంచిక విషయములందు ఆసక్తి తొలగిన వాడును	ఉపైతి	= పొందును
బ్రహ్మభూతమ్	= పరమాత్మయందు ఏకీభావము పొందినవాడును అగు		

ప్రశాంత మనసం శాంతరజసమ్ అకల్మషం బ్రహ్మభూతమ్
ఏనం యోగినం హి ఉత్తమం సుఖమ్ ఉపైతి॥

తా: చల్లారిన రజోగుణము కలిగి, కల్మషములు లేనివాడై ప్రశాంతమైన మనస్సు గల ఈ యోగి నిశ్చయముగా ఉత్తమమగు ఆనందము పొందును. ఈ యోగి బ్రహ్మయైనవాడు.

శ్రవణ మననాల్లో నిశ్చయజ్ఞానం కలుగుతుంది. కాని అది చాలదు. బ్రహ్మనిష్ఠలో నిలబడాలంటే నిదిధ్యాసనం చేయాలి. శ్రవణ, మననాలు చేశాక, సమస్య అజ్ఞానంలో లేదు, సమస్య మన అలవాట్లలో ఉంది. ఎన్నో

సంవత్సరాలుగా పాతుకుపోయిన అలవాట్లను పారద్రోలాలి. ఇలా అలవాటు గురించి దయానందస్వామీజీ సరదాగా చెబుతారు. స్వామీజీ ఎవరితో కారులో వెళ్ళినా ముందు సీట్లో కూర్చునేవారు. ఇండియాలో ఎవరితోనైనా వెళ్ళినప్పుడు కారుకు ఎడమపక్క తలుపు తీసుకుని కార్లో కూర్చునేవారు, కుడివైపు స్టీరింగ్ ఉంటుంది కాబట్టి. అదే అమెరికా వెళ్ళినప్పుడు, అదే అలవాటుతో ఎడమపక్క తలుపుతీసి కూర్చుందామంటే, స్టీరింగ్ అటు ఉంటుంది. అప్పుడు గుర్తొస్తుందిట, 'ఓహ్! నేను అమెరికాలో ఉన్నాను, ఇక్కడ స్టీరింగ్ ఎడమపక్క ఉంటుంది. అందువల్ల నేను కుడిపక్క కూర్చోవాలి.'

ఈ ప్రవర్తన ఎందువల్ల వచ్చింది? అజ్ఞానంవల్లనా, అలవాటువల్లనా? అమెరికాలో ఎడమపక్క స్టీరింగు ఉంటుందని తెలుసు, కాని అలవాటులో పొరపాటుగా అటువైపే వెళ్ళేవారు. అందువల్ల మనలో అనాదిగా పేరుకుపోయిన వాసనలు పోవాలంటే నిదిధ్యాసనం చేయాలి. వేదాంతం నేర్చుకున్నాక వేదాంత చక్షువుతో మనం చూసే సమస్యలను చూడాలి. అప్పుడు సమస్య సమస్య కానేకాదు. అది ఒక సంఘటన మాత్రమే. అలా జరగటానికి అనేక కారణాలు ఉంటాయి, మన ప్రారబ్ధకర్మతో సహా.

ప్రపంచాన్ని మనం చూసే తీరులో నాలుగు దశలుంటాయని లౌకిక విషయాల్లో చెబుతారు.

1. యు ఆర్ ఓకే, అయామ్ నాట్ ఓకే. నీకే సమస్యా లేదు, అన్నీ నాకే ఉన్నాయి అనుకుంటాము.
2. యు ఆర్ నాట్ ఓకే, అయామ్ ఓకే. వారితో కొన్నిరోజులు సన్నిహితంగా గడిపాక, వారికన్నా మన జీవితమే మెరుగ్గా ఉంది అనిపిస్తుంది.
3. యు ఆర్ నాట్ ఓకే, అయామ్ నాట్ ఓకే. మళ్ళీ కొన్నిరోజులయ్యాక ఎవరూ ఆనందంగా లేరు, నాకూ ఆనందం లేదు, నీకూ ఆనందం లేదు అనుకుంటాము. వీటిల్లో ఎక్కడో ఆగిపోతాము కాని సాధారణంగా నాలుగవ దశ దాకా రాము.
4. యు ఆర్ ఓకే, అయామ్ ఓకే. నాకూ సమస్య లేదు, నీకూ సమస్య లేదు అనుకోగలగాలని లౌకికంగా నేర్పిస్తారు.

మనం వేదాంతంలోకి వచ్చాక, ఈ నాలుగవ దశకు తేలికగానే చేరుకోగలము. అక్కడ నిజంగా సమస్య లేదు, మనం చూసే దృక్కోణంలో ఉందని తెలుసుకుంటాము. ఇద్దరు వ్యక్తులు కలిసి ఒక వ్యాపారం చేస్తున్నారు. ఆ ఏడాది లాభం 5% వచ్చినా చాలు అనుకున్నాడు ఒక వ్యక్తి; 15% రావాలి అనుకున్నాడు రెండవ వ్యక్తి. వారికి వచ్చిన లాభం ఎంత? 10%. మొదటి వ్యక్తేమో అనుకున్నదానికన్నా ఎక్కువ లాభం వచ్చిందని మురిసిపోతే, రెండవ వ్యక్తేమో అనుకున్నదానికన్నా తక్కువ లాభం వచ్చిందని కృంగిపోతాడు. ఫలితం ఇద్దరికీ ఒకటే, కాని ఒకరేమో దాన్ని విజయంగా భావిస్తే, ఇంకొకరు దాన్నే ఓటమిగా భావించారు. అందువల్ల మనకు వచ్చే ఫలాలకు మనం బిరుదులు ఇచ్చుకుంటాము – ఆనందపరిచే ఫలం; దుఃఖంలో ముంచేసే ఫలం.

వేదాంతం మనం ఉన్న పరిస్థితులను మళ్ళీ సరిగ్గా అర్థం చేసుకోమంటుంది.

పరిస్థితులవల్ల ఆనందంగా లేను, పరిస్థితులు ఎలా ఉన్నా ఆనందంగా ఉంటాను.

దీనికి ఉదాహరణ ఒక స్వామీజీ. ఆయనకు డయాబెటీస్‌వల్ల కళ్ళు పోయాయి. కాని దానికి బెంబేలెత్తి పోకుండా, ఆనందంతో చిందులు తొక్కుతున్నాడు. 'మా గురువాయూరప్ప, నువ్వు చూసిన చెడు విషయాలు చాలులే. ఇంకా చూడనవసరం లేదు అన్నాడు. దేవుడు నా గుండెలోనే నెలకొని ఉన్నాడు. నేనెప్పుడు కావాలంటే అప్పుడు ఆయనను చూసుకోగలను. పైగా కళ్ళున్నవారు ధ్యానం చేయాలంటే అర్ధనిమీలిత నేత్రాలతో భ్రుకుటిమధ్య కాని, నాసికాగ్రాన్ని కాని చూడాలి. నాకా కష్టంలేదు.' అంతేకాదు, ఒక వైద్యుడు నువ్వు వైద్యం చేయించుకుంటే నీకు చూపు వస్తుంది అని చెప్పినా కూడా ససేమిరా వద్దు అనేశాడు.

అంటే పరిస్థితి అలాగే ఉంది, కాని దాని గురించి చింతపడకుండా, దాన్ని తేలిక చేశాడు. పగటిపూట ఆకాశంకేసి చూస్తే నక్షత్రాలు కనపడవు. అంతమాత్రాన అప్పుడు నక్షత్రాలు లేనట్టా? చక్కగా ఉన్నాయి, కాని సూర్యకాంతి ఎంత ఎక్కువగా ఉంటుందంటే, దానిముందు నక్షత్రాలు చిన్నబోతాయి. దీన్ని అభిభూతం అంటారు. అలాగే, వేదాంతం సూర్యకాంతిలాంటి కొత్త దర్శనం చేయిస్తుంది; ఆ దర్శనంలో మిమ్మల్ని సమస్యల్లా భయపెట్టినవన్నీ వెలవెలబోతాయి.

గీత నేర్చుకుంటే, ఉన్న సమస్యలు పారిపోవు. శారీరక అనారోగ్యం ఉంటే, అది కొనసాగుతుంది. కుటుంబ సభ్యులు బాధిస్తుంటే, వారేం మారరు. అంతకన్నా ఎక్కువగా బాధించవచ్చునేమో కూడా! కాని మీ దృక్పథం మారుతుంది. ఒక జ్యోతిష్కుడు 'నీకు ఆరునెలలు శని ప్రభావం ఉంటుంది.' అన్నాడు ఎవరితోనో. అతను ఆశగా 'అయితే ఆరునెలల తర్వాత నాకు మంచికాలం వస్తుందా?' అన్నాడు. 'అబ్బే, అప్పటికి నీ సమస్యలను భరించటం నేర్చుకుంటావు,' అన్నాడు.

అదేవిధంగా, మీ సమస్యలు అలాగే ఉంటాయి. వేదాంతం మీ అహంకారాన్ని కరిగించి వేస్తుంది. మీకు కలిగే పూర్ణత్వభావన ముందు అది ముడుచుకుపోతుంది. ఈ అభిభూతభావనను నిదిధ్యాసనంలో పెంపొందించుకోవాలి. ఎంతమేరకు అంటే నక్షత్రాలు పగటిపూట ఉన్నా లేనట్టే ఉన్నట్టుగా, సమస్యలు ఉన్నా లేనట్టే భావించగలగాలి.

రేపన్నరోజు ఏం జరుగుతుంతో, మీకూ తెలియదు, నాకూ తెలియదు. ఈ సమస్య జ్ఞానికి కూడా ఉంటుంది. అతను ఆశ్రమం పెట్టుకుంటే, అది వృద్ధి చెందుతుందో లేదో తెలియదు. అందువల్ల సమస్య చెక్కు చెదరకుండా సమస్యగానే ఉంది, కాకపోతే అంతకుముందు ఏదైనా సమస్య వస్తే బెంబేలెత్తి పోయేవాడు. అదే జ్ఞానం పొందాక అయితే, అది మన చేతిలో లేదు, జరిగేదేదో జరగకమానదు అని అర్థం చేసుకుంటాడు. అందువల్ల జ్ఞాని మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉంటుంది. ఆందోళన పడటంనుంచి జ్ఞాని బయటపడ్డాడంటే, దానికి కారణం భవిష్యత్తు అతనికి తెలిసిందని కాదు, భవిష్యత్తు అగమ్యగోచరంగా ఉన్నా కూడా చలించడు. దీన్ని జ్ఞానఫలం అంటారు. దీన్ని జీవన్ముక్తి అంటారు. అందువల్ల నిదిధ్యాసనం అంటే మనస్సును శూన్యం చేయటం కాదు, సిద్ధులు పొందటం కాదు! పరిస్థితులను ఉన్నది ఉన్నట్టుగా స్వీకరించటం.

భాగవతంలో ఒక సందర్భంలో యాదవులు వారిలో వారు హెూరాహెూరీ పోట్లాడుకుంటూ, ఒకరి నొకరు చంపుకుంటూ ఉంటే కృష్ణపరమాత్మ సాక్షీభూతంగా చూస్తున్నాడు. కృష్ణపరమాత్మ ఒక చెట్టుకు ఆనుకుని, చేతులు ఆ చెట్టుమీద వేసి, చెక్కు చెదరని చిరునవ్వుతో ఆ సంఘటనను చూస్తున్నాడు. భగవంతుడు కూడా మార్చలేని సంఘటన అది. భగవంతుడు ఎవరు? సర్వశక్తివంతుడు, సర్వజ్ఞుడు. అయినా చిరునవ్వుతో ఎందుకు చూస్తున్నాడు? వారు అలా చంపుకుంటుంటే ఆనందంతో చూస్తున్నాడా? అది మార్చలేని పరిస్థితి. అది వారికి ఇవ్వబడిన శాపం. మార్చగలిగిన పరిస్థితి అయితే తప్పకుండా చర్య తీసుకుంటాడు. అలాగే జ్ఞాని కూడా. తిరుగులేని పరిస్థితిని కూడా సమభావంతో స్వీకరిస్తాడు. మార్పు ఎక్కడ వచ్చింది? చుట్టూ ఉన్న ప్రపంచంలోనా, మనుష్యులలోనా, శరీరంలోనా? లేదు. నేను ఆనందస్వరూపుడను, నేను పూర్ణుడను అన్న జ్ఞానం కలగటంవల్ల వచ్చింది. ఈ నేపథ్యంతో 27వ శ్లోకం చూద్దాము.

ఇటువంటి ధ్యానం చేయటంవల్ల కలిగే ఫలమేమిటి? ఇప్పుడు వచ్చే శ్లోకాల్లో ధ్యానఫలం వస్తుంది.

ప్రశాంతమనసం హి ఏనం ఉత్తమం సుఖమ్ ఉపైతి – ఈ ధ్యానం చేసిన వ్యక్తికి అత్యంత గొప్ప శాంతి కలుగుతుంది. ఈ శాంతి ఉత్తమమైనది. ఎందుకంటే అది బేషరతుగా వచ్చే ఆనందం.

వేదాంతబోధలో ఒక ముఖ్యమైన విషయం గుర్తుంచుకోవాలి. ఏదైనా ఉంటే భద్రత వస్తుంది అనుకుంటే అది శాశ్వతమైన భద్రతను ఇవ్వదు. డబ్బు ఉంటేనే భద్రత కలుగుతుంది అనుకుంటే డబ్బు శాశ్వతం కాదు కాబట్టి డబ్బు పోతే, భద్రత కూడా పోతుంది. భద్రత పోతే శాంతి కూడా మటుమాయమవుతుంది. కాని నిదిధ్యాసనంవల్ల వచ్చే ఆనందం ఉత్తమ ఆనందం. ఎందుకంటే అది నిరపేక్ష ఆనందం. ఎవరైనా జ్ఞానిని నువ్వింత ఆనందంగా ఎలా ఉండగలుగుతున్నావంటే, అతను ఏమంటాడు? ఆనందం నా స్వరూపం అంటాడు. అగ్నిని నువ్వు వేడిగా ఎందుకున్నావు అంటే ఉష్ణం నా స్వరూపం అంటుంది. కాని నీరును వేడిగా ఎందుకు ఉన్నావు అంటే, అగ్నితో కలిసి ఉన్నాను కాబట్టి వేడిగా ఉన్నాను అంటుంది. అంటే అది దాని స్వరూపం కాదు, కాసేపయ్యాక ఆ వేడి తగ్గిపోతుంది. కాని అగ్ని వేడి అలాగే ఉంటుంది. అట్లాగే జ్ఞాని తన స్వస్వరూపంలో నిలుస్తాడు. డబ్బు ఉన్నా, లేకపోయినా ఆనందంగానే ఉంటాడు. ఇల్లు ఉన్నా లేకపోయినా ఆనందంగానే ఉంటాడు. మనుష్యులు ఉన్నా లేకపోయినా ఆనందంగానే ఉంటాడు. జుట్టు ఉన్నా, జుట్టు ఊడిపోయినా ఆనందంగానే ఉంటాడు. ఇదీ అతనికి వచ్చే ఫలం.

నేను పూర్ణం అని చెప్పినప్పుడు, ఆ 'నేను' ఎవరో మర్చిపోకూడదు. నేను శరీరం కాదు, నేను ఇంద్రియాలు కాదు, నేను మనస్సు కాదు, నేను బుద్ధి కాదు. నేను ఆత్మను.

జ్ఞాని అంటే శ్రవణ, మననాలు మాత్రమే చేసిన వ్యక్తి కాదు జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడగలిగిన వ్యక్తి. అంటే జీవితంలో ఎటువంటి పరిస్థితి ఎదురైనా, ఈ జ్ఞానాన్ని అక్కడ ఉపయోగించగలిగే వ్యక్తి. ఒక హాలు రూపురేఖలు మార్చాలంటే, ప్రతి ఒక్క ఇటుకా తీసి, మళ్ళీ వేరే ఆకృతిలో పెట్టాలి.

అదేవిధంగా మన జీవితం మారాలంటే, మన మనస్సులో ఉన్న ప్రతి ఒక్క ఆలోచనా మారాలి. జీవితం అంటేనే ఆలోచనల పరంపర! దుఃఖం ఒక ఆలోచన, ఈర్ష్య ఒక ఆలోచన, నిరాశ ఒక ఆలోచన. ఒక్క ఆలోచన జీవితాన్ని నిర్దేశించదు. కాని జీవితం అంటే ఆలోచనల పరంపర. అందువల్ల జీవితాన్ని మార్చాలంటే ఆలోచనల పరంపరను మార్చాలి. అలా మార్చటానికి సమయం కావాలి, ప్రయత్నం కావాలి. జ్ఞాని ఆ పని చేస్తాడు. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ అలాంటి జ్ఞానిని నిర్వచిస్తున్నాడు. ప్రశాంత మనసు అంటే అతని మనస్సు అనారోగ్యకరమైన ఆలోచనలకు దూరంగా ఉంది. ఆందోళన, భయం, ఈర్ష్యలాంటి అనారోగ్యకరమైన ఆలోచనలలో ప్రతి ఒక్కదాన్నీ అతను ప్రయత్నపూర్వకంగా పట్టుకుని అదుపులో పెట్టుకున్నాడు. అందువల్ల అతను ఆలోచనా రహితుడు కాదు, ఆలోచనలు ఉంటాయి కాని ఆలోచనలకు బందీ కూడా కాదు.

గీతాబోధకు వెళితే, స్వామీజీ చెప్పే ప్రతి వాక్యమూ మీలో ఒక ఆలోచనను కలుగజేస్తుంది. స్వామీజీ చెప్పిన భావాన్ని ఆలోచనగా మలుచుకుంటారు. ఇప్పుడు చెప్పండి, ఆ ఆలోచన మీకు భారంగా ఉందా? ఒకవేళ నిజంగా అది భారంగా ఉంటే, మీరసలు ఆ బోధకు వెళ్ళనే వెళ్ళరు. అందువల్ల **ఆలోచన సంసారం కాదు**. ఆలోచనలను పారద్రోలనవసరం లేదు. జ్ఞానిని 12వ అధ్యాయంలో దయ గల వ్యక్తిగా అభివర్ణిస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ. దయ ఒక ఆలోచనా తీరు. దయ సంసారం కాదు; ప్రేమ సంసారం కాదు; జాలి సంసారం కాదు; ఇటువంటి ఆలోచనను సాత్త్విక వృత్తి అంటారు. సాత్త్విక వృత్తి మీకు భారం కాదు; మనస్సును తేలిక పరుస్తుంది.

అశాంతి ఉంటే మనస్సు భారంగా ఉంటుంది. మనస్సును ప్రశాంతంగా చేసుకోవటం మీ చేతిలో ఉంది. మనోనాశనం చేయకూడదు, మనస్సు ఉండాలి, మనస్సు భగవంతుడు మీకు ఇచ్చిన కానుక. మనస్సుతోనే, మనస్సును బాధించే అనారోగ్యకరమైన ఆలోచనలను పారద్రోలండి.

శాంతరజసమ్ – జ్ఞాని మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉంటుంది. ఎందువల్ల? రాజసవృత్తిని పారద్రోలటంవల్ల. రాజసవృత్తి అంటే ఏమిటి? మనస్సును కల్లోలపరిచే కామక్రోధలోభమోహమదమాత్సర్యాలు. పక్కింటి అబ్బాయికి మంచి మార్కులు వచ్చాయి, మీ అబ్బాయి ఫెయిలయ్యాడు. దానికోసం ఈర్ష్యతో రగిలిపోవటం ఎందుకు? తారతమ్యాలు ఉండి తీరతాయి. ఇది సృష్టి ధర్మం. ఆ అబ్బాయిని అభినందించండి.

నిదిధ్యాసనం దానికి తోడ్పడుతుంది. కొన్ని శరీరాలు ఆరోగ్యకరంగా ఉంటాయి; కొన్ని శరీరాలు ఎప్పుడూ అస్వస్థతకు లోనవుతాయి. అలాగే కొందరు చాలా తెలివిగా ఉంటారు, మరికొందరు మందకొడిగా ఉంటారు. అది ప్రకృతి సహజం అయినప్పుడు బాధపడటం ఎందుకు? ఎవరితోనైనా పోల్చుకోవటం ఎందుకు?

అకల్మషమ్ – కల్మషమ్ అంటే తామసవృత్తి; తామసవృత్తి అంటే మోహవృత్తి. జ్ఞానికి కల్మషం ఉండదు.

పంచదశిలో విద్యారణ్యులవారు ఈ వృత్తులను నిర్వచిస్తారు. సాత్త్విక వృత్తిని శాంతవృత్తి అనీ; రాజసవృత్తిని ఘోరవృత్తి అనీ, తామసవృత్తిని మూఢవృత్తి అనీ అంటారు.

శాంతరజసమ్ అంటే రాజసం ఉన్న మనస్సు కాదు, రాజసం, తామసం తక్కువగానూ, సాత్త్వికం ఎక్కువగానూ ఉన్న మనస్సు. సాత్త్విక మనస్సును ప్రశాంత మనస్సు అంటారు.

యోగి – యోగి అంటే ధ్యానం చేసే జ్ఞాని. ఈ మార్పు తప్పకుండా వచ్చితీరాలి. సమస్యను మర్చిపోవటం లేదు. ఎందుకంటే సమస్యను మర్చిపోయి లాభం లేదు. అది నివురు గప్పిన నిప్పులా ఉండి, ఎప్పుడో సమయం చూసుకుని భగ్గుమంటుంది. మనం ఏదైనా సమస్యతో బాధపడుతున్నప్పుడు ఏం చేస్తాము? స్వామీజీ దగ్గర భోరుమని ఏడుస్తాము. వారు స్విస్‌బ్యాంక్ అక్కౌంట్. మన సమస్యలను నలుగురికీ చాటిచెప్పరు.

మనం సమస్యను అణగద్రొక్కకుండా, వేదాంతం టార్చ్‌లైటు వేసుకుని దాన్ని వెతికి పట్టుకోవాలి. దానికి నిదిధ్యాసనం అవసరం. పద్మాసనంలోనే కూర్చోవాలి, నిటారుగా శిరస్సు, శరీరం ఒక గీతలాగా ఉండాలి అనే నియమాలేవీ వర్తించవు నిదిధ్యాసనానికి. మన అబ్బాయి బాగా చదువుకోవటం మన లక్ష్యం. అతను నిటారుగా కూర్చుని చదువుతున్నాడా, ఈజీ ఛెయిర్‌లో కూర్చున్నాడా అన్నది అనవసరం.

నిదిధ్యాసనానికి కూడా ఇదే నియమం వర్తిస్తుంది. పొందిన జ్ఞానాన్ని గుర్తు తెచ్చుకుని ఆ నిష్ఠలో నిలబడ గలగాలి. అది సముద్రపుటొడ్డున నడుస్తూ కూడా చేయవచ్చు. ఒకచోట కుదురుగా కూర్చుని చేయాలనే నియమమేదీ లేదు. అటువంటి యోగి లేదా నిదిధ్యాసకుడు ఏమవుతాడు?

బ్రహ్మభూతమ్ – బ్రహ్మతో ఐక్యం అవుతాడు. ఈ మాటను అక్షరాలా తీసుకోకూడదు. బ్రహ్మ ఎక్కడో కూర్చున్నాడు, ఇతను ప్రయాణంచేసి వెళ్ళి కలుస్తాడు అనుకోకూడదు. బ్రహ్మభూతం అంటే అనాత్మలో మమేకం చెందే బదులు, తన ఆత్మస్వరూపం తెలుసుకోవటం. నేను శరీరం కాదు, ఇంద్రియాలు కాదు, మనస్సు కాదు, ఇవన్నీ వ్యవహారం నడపటానికి పనికివచ్చే పరికరాలు; నేను ఈ పరికరాల వెనుకనున్న చైతన్యాన్ని అని అర్థం చేసుకోవటం. నేను ఎవరో తెలుసుకోవటం బ్రహ్మభావన. దీనివల్ల ఫలమేమిటి? **ఉత్తమం సుఖమ్ ఉపైతి** – ఉత్తమసుఖం పొందుతాడు.

శ్లో. 28 **యుంజన్నేవం సదాత్మానం యోగీ విగతకల్మషః ।**
సుఖేన బ్రహ్మసంస్పర్శమ్ అత్యంతం సుఖమశ్నుతే ॥
యుంజన్, ఏవమ్, సదా, ఆత్మానమ్, యోగీ, విగతకల్మషః,
సుఖేన, బ్రహ్మసంస్పర్శమ్, అత్యంతమ్, సుఖమ్, అశ్నుతే ॥

విగతకల్మషః	= పాపరహితుడగు	సుఖేన	= సుఖముగా (హాయిగా)
యోగీ	= (ఆ) యోగి	బ్రహ్మసంస్పర్శమ్	= పరబ్రహ్మ పరమాత్మ ప్రాప్తి రూపమైనదియు
ఏవమ్	= ఈ విధంగా	అత్యంతమ్	= అనంతమైనదియు నగు
సదా	= సర్వకాలములందు	సుఖమ్	= ఆనందమును
ఆత్మానమ్	= ఆత్మను	అశ్నుతే	= అనుభవించును
యుంజన్	= (పరమాత్మయందే) లగ్న మొనర్చుచు		

ఏవం సదా ఆత్మానం యుంజన్ యోగీ విగతకల్మషః ।
బ్రహ్మసంస్పర్శమ్ అత్యంతం సుఖం సుఖేన అశ్నుతే ॥

తా: తొలగిపోయిన కల్మషములుగల యోగి ఈ విధముగా సర్వకాలములందు చిత్తమును ఏకాగ్రము చేయువాడై పరబ్రహ్మతో సమ్మేళనముగల అనంతమగు ఆనందమును అనాయాసముగా పొందును.

అదే ఆలోచన కొనసాగుతున్నది. అంతకుముందు **ఉత్తమం సుఖమ్ ఉపైతి** అంటే ఇక్కడ **అత్యంతం సుఖమశ్నుతే** అంటున్నాడు. ఈ వ్యక్తి పొందుతాడు. ఏ వ్యక్తి? యోగి. అతను అంతులేని ఆనందాన్ని, శాంతిని, పూర్ణత్వాన్ని పొందుతాడు. ఈ శాంతి జ్ఞానం కాదు, జ్ఞానఫలం. నిదిధ్యాసనం ఏం చేస్తుంది? నిదిధ్యాసనం శాంతిని ప్రత్యక్షంగా కలుగజేయదు. జ్ఞానం పొందితే శాంతి కలిగితీరాలి, కాని మనకు ఎందుకు కలుగటం లేదు? మనలో సంవత్సరాల తరబడీ కూరుకుపోయిన ఆలోచనాతీరువల్ల.

ఇంటిపైన ట్యాంకులో నీళ్ళు ఉంటే అవి కిందికి ఇంట్లోకి వస్తాయి. ఎందుకు? భూమ్యాకర్షణ శక్తివల్ల. దీని కోసం ప్రత్యేకంగా పూజలు చేయనవసరం లేదు. కుళాయి తిప్పితే కిందికి వస్తాయి. అంటే మీరు కుళాయి తిప్పటంవల్ల, సహజంగా కిందికి పారే నీరుకి ఉన్న ఆటంకం తొలగించారన్నమాట.

అలాగే జ్ఞానం అంటే శాంతి. బుద్ధిలో కలిగిన జ్ఞానం, మనస్సులోకి శాంతిరూపంలో ప్రవహించాలి. అలా ప్రవహించలేదు అంటే, మనం కుళాయి కట్టేశామన్నమాట. నిదిధ్యాసనం పాత అలవాట్లు అనే కుళాయిని తెరచి, శాంతి ప్రవహించటానికి తోడ్పడుతుంది. ప్రవహిస్తుందంటే అక్షరాలా శాంతి ఎక్కడ్నుంచో దూసుకువచ్చి, కళ్ళ ద్వారా ప్రవహిస్తుంది అని అర్థం చేసుకోకూడదు. శాంతి కలుగుతుంది అని అర్థం.

అంతకుముందు ఏ పరిస్థితి అయితే అశాంతిని కలుగజేసిందో, అదే పరిస్థితి ఇప్పుడు అంతగా బాధించదు. ఈ మార్పు కూడా రాత్రికి రాత్రి వచ్చేయదు. మీరు నిదిధ్యాసనం చేస్తూ ఉండగా, ఒక శుభముహూర్తాన ఏ 12.37కో శాంతి కట్టలు తెంచుకుని ప్రవహించదు. ఆ మాటకొస్తే ఏ మార్పు కూడా రాత్రికి రాత్రి కలుగదు. మీరు 80 కేజీలకు బరువు పెరిగారంటే ఒక్కసారిగా ఏ 50నుంచో పెరిగేయరు. కొంచెం కొంచెంగా పెరుగుతూ వస్తారు. వేదాంతం కూడా అంతే.

అత్యంతం సుఖమ్ అశ్నుతే – ప్రయత్నపూర్వకంగా ధ్యానం చేస్తే, త్వరలోనే అది వంటబట్టి, తేలిగ్గా పూర్తి శాంతిని పొందుతారు. ఎవరు?

యోగీ – అంటే నిదిధ్యాసనం చేసే సాధకుడు. ఈ మార్పుకోసం ఎక్కువ సమయాన్ని వెచ్చించే వ్యక్తి ఈ మార్పును ఎలా తెస్తాడు?

ఏవమ్ ఆత్మానం సదా యుంజన్ – ఫిజియోథెరపీలో చేతి కదలికలు పదేపదే చేస్తుంటే, చేయి పని చేయటం మొదలు పెడుతుంది. ఇది సైకోథెరపీలాంటిది. దీనికి చాలా సమయం పడుతుంది. చేయి స్థూలం అయితే, మనస్సు చాలా సూక్ష్మం. మనస్సులో మార్పు తీసుకురావటం అంత నిముషాలమీద జరగదు. ఏవం అంటే

ఈ విధంగా. ఏ విధంగా? ముందు చెప్పిన విధంగా! ఆత్మ అంటే ఇక్కడ మనస్సు; యుంజన్ అంటే మనస్సును క్రమబద్ధీకరణం చెయ్యటం; ఆలోచనా తీరుని మార్చటం. కాకపోతే శ్రవణ, మననాల ద్వారా నేర్చుకున్న జ్ఞానం తోడుగా తీసుకుని మార్చటం. అలా చేస్తే ఏమవుతుంది?

విగతరాగ కల్మషః – అన్ని విపరీతభావనలూ పోతాయి. అనారోగ్యకరమైన ఆలోచనలను విపరీతభావనలు లేదా విపర్యయ అంటారు. కోపం, నిరాశ భావనలు అనారోగ్యకరమైన ఆలోచనలు. కల్మష అంటే విపరీతభావన. విగత అంటే పోతాయి. ఎప్పుడు?

సదా – ఈ ధ్యానం ఎప్పుడూ చేస్తూ ఉండాలి. సమయం దొరికినప్పుడల్లా ఒకచోట కూర్చుని ఏ విషయాలు నన్ను ఇబ్బంది పెడుతున్నాయి; ఏవి సంవత్సరాల తరబడీ నాలో కూరుకుపోయి ఉన్నాయి అని విశ్లేషించుకోవాలి.

ఆరోగ్యవిషయంలో కూడా చూడండి; ఏదైనా అనారోగ్యం వస్తే ఒకటి, రెండు మాత్రలు వేసుకుంటే తగ్గి పోతుంది ఒక్కోసారి. ఒక్కోసారి ఆసుపత్రిలో చేరి, ఏ ఆపరేషనో చేయించుకోవాల్సి ఉంటుంది. మనస్సు పరిస్థితి కూడా అంతే. ఉన్న పరిస్థితి మార్చగలిగిన పరిస్థితా, మార్చలేని పరిస్థితా? మార్చగలిగిన పరిస్థితి అయితే, దాని గురించి బెంగ పడుతూ కూర్చునే బదులు మార్చటానికి ప్రయత్నించండి. మార్చలేని పరిస్థితి అయితే, ముందు అది మార్చలేని పరిస్థితి అని గ్రహించాలి. ఆ విషయం గ్రహించాక, దాని గురించి పదేపదే వాపోయే బదులు, దాన్ని తట్టుకుని నిలబడగలిగేందుకు నేనేం మారగలను అని ఆలోచించి, ఆ విధంగా ప్రయత్నిస్తే ఫలితం ఉంటుంది.

మీరు కెమెరాతో ఒక ఫోటో తీస్తున్నారు. ఫోటో బాగా రావాలంటే, ఇంకొంచెం దూరం జరగాలని అనిపిస్తే, ఏం చేస్తారు? ఫోటో తీసుకుంటున్న వ్యక్తిని కొంచెం వెనక్కి వెళ్ళమంటారు. కాని ఆ ఫోటో కొడైకెనాల్ కొండల్లో తీస్తుంటేనూ, ఆ వ్యక్తి అప్పటికే కొండ చివరన నిలుచుని ఉంటేనూ, అతన్ని జరగమనకుండా మీరే వెనక్కి జరుగుతారు. కావల్సింది దూరం. ఎవరు జరుగుతారన్నది ముఖ్యం కాదు.

ఇక్కడ కూడా అంతే. మీరు మార్చలేని పరిస్థితి ఎదురైతే, దాన్ని జరగమనలేరు కాబట్టి, మీ మనస్సును జరగమనండి, అంటే మనస్సును దిటవు పరుచుకోండి. అలా కుదిరితే ప్రపంచాన్ని మార్చండి, లేదూ మీరే మారండి. అంతేకాని దాని గురించి వాపోతూ కూర్చుంటే లాభం లేదు. సదా అంటే క్రమం తప్పకుండా చేయాలి, పెద్ద సమస్యలకు ప్రత్యేకంగా శ్రద్ధ చూపాలి. అలా చేస్తే ఈ యోగి అత్యంతం సుఖం అశ్నుతే. అది చేయటం కష్టమా?

సుఖేన (అశ్నుతే) – అసలు కష్టం కాదు. చాలా తేలిక; కాకపోతే ప్రయత్నం చేయాలి. ప్రారంభంలో ఏదైనా కష్టంగానే ఉంటుంది. మనకు కింద కూర్చునే అలవాటు లేకపోతే, ఒక్కసారిగా కింద కూర్చోవాలంటే తాతలు దిగివస్తారు. సుఖేన అంటే అనాయాసంగా, తేలిగ్గా వేదాంతంలో ఎదుగుతాము. దాని ఫలితాన్ని అనుభవిస్తాము కూడా.

మొదట అనుభవంలోకి వచ్చే ఫలం **జీవన్ముక్తి**. మనశ్శాంతి కలుగుతుందని చూశాము. అది ఎక్కడో బాహ్యంగా లేదు. మనకు మనశ్శాంతి కలిగిందో లేదో ఎవరు చెబుతారు? ఎవరూ చెప్పరు. మనకే ఇప్పుడే, ఇక్కడే అనుభవమవుతుంది. ఇది కృష్ణపరమాత్మ ఇచ్చే గ్యారంటీ కార్డు. సుఖేన అశ్నుతే. ఈ ఆనందం ఎక్కడనుంచి వస్తుంది? బాహ్యప్రపంచంనుంచి కాదు.

బ్రహ్మసంస్పర్శమ్ – బ్రహ్మతో నాకున్న అనుబంధంవల్ల. నా బ్రహ్మస్వరూపాన్ని స్వీకరించటంవల్ల. బ్రహ్మ అంటే ఆత్మ. ఆత్మ అంటే నా ఉన్నతస్థాయి; నా ఉన్నతస్థాయిని నేను తెలుసుకోవటంవల్ల కలిగిన ఆనందం ఇది. సంస్పర్శమ్ పదాన్ని అక్షరాలా తీసుకుంటే సంస్పర్శ అంటే బ్రహ్మతో స్పర్శ. అంటే బ్రహ్మ దగ్గరగా ఉండి, బ్రహ్మనుంచి ఆనందం ప్రవహిస్తుంది అని అర్థం చేసుకోకూడదు. సంస్పర్శమ్ అంటే నా స్వరూపాన్ని స్వీకరించటంవల్ల ఆనందం పొందుతాను అని అర్థం.

అంటే, జ్ఞాని బాహ్యప్రపంచంలో ఆనందం పొందకూడదా? శాస్త్రం అలా ఏమీ నిషేధించలేదు. ధార్మిక ఆనందాన్ని దేన్నైనా పొందవచ్చు. ఒక వీనులవిందైన సంగీతకచేరీకి వెళితే, దాన్ని ఆస్వాదించవచ్చు. దాన్ని విషయానందం అంటారు. జ్ఞాని బ్రహ్మానందం పొందితే, విషయానందం పొందకూడదని ఎక్కడా లేదు. అతను ఒక జెనరేటర్ తనలో ఉన్నట్టుగా ఉంటాడు. బయట కరెంటు ఉన్నంతవరకూ వాడతాము. కరెంటు పోతే, జనరేటరును వాడతాము. అలాగే జ్ఞాని విషయానందం ఉన్నంతవరకూ దాన్నుంచి ఆనందం పొందుతాడు. అది లేకపోతే, బ్రహ్మానందంలోకి తేలికగా వెళ్ళిపోతాడు.

ఆత్మను మూడు స్థాయిల్లో అర్థం చేసుకోవాలి.

1. దేహ విలక్షణ ఆత్మ – దేహానికి వ్యతిరిక్తంగా ఉంది ఆత్మ
2. దేహ అంతర్యామి – ఆత్మ దేహంలో ఉంది
3. సర్వదేహ ఆధారః – ఆత్మలోనే అన్ని దేహాలూ ఉన్నాయి

ఈ జ్ఞానాన్ని జీర్ణించుకుని సదా అందులోనే నిలబడగలగాలి. సమస్యలు వచ్చినప్పుడు గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. బ్యాంకులో మనం డబ్బు వేస్తేనే, క్లిష్టసమయంలో ఆ డబ్బును వాడుకోగలము. అలాగే, క్లిష్టసమయంలో ఈ జ్ఞానాన్ని వాడుకోవాలంటే నిదిధ్యాసనం ద్వారా ఈ జ్ఞానాన్ని జీర్ణించుకోవాలి. అందువల్ల ఎంత ఎక్కువ నిదిధ్యాసనం చేస్తే, అంత ఎక్కువ ఫలితాన్ని పొందగలుగుతాము. ఈ యోగి అలా చేశాడు.

శ్లో. 29 **సర్వభూతస్థమాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని ।**
ఈక్షతే యోగయుక్తాత్మా సర్వత్ర సమదర్శనః॥
సర్వభూతస్థమ్, ఆత్మానమ్, సర్వభూతాని, చ, ఆత్మని,
ఈక్షతే, యోగయుక్తాత్మా, సర్వత్ర, సమదర్శనః ॥

యోగయుక్తాత్మా	=	సర్వవ్యాప్తమైన అనంత చైతన్యమందు ఏకీభావ స్థితి రూపయోగ యుక్తమైన మనస్సుగలవాడును	ఆత్మానమ్	=	తన ఆత్మను
			సర్వభూతస్థమ్	=	సర్వప్రాణులందును స్థితమైయున్నట్లుగను
			చ	=	ఇంకా
సర్వత్ర	=	అంతటను (అన్నింటిని)	సర్వభూతాని	=	ప్రాణులను అన్నింటిని
సమదర్శనః	=	సమభావముతో చూచు వాడును అగు యోగి	ఆత్మని, ఈక్షతే	=	తన ఆత్మయందు (కల్పితములుగను) చూచును

యోగయుక్త ఆత్మా సర్వత్ర సమదర్శనః, ఆత్మానం సర్వభూతస్థం
సర్వభూతాని చ ఆత్మని ఈక్షతే॥

తా: యోగముతో కూడిన చిత్తముగలవాడు, సకలప్రాణులందు సమభావముతో తన ఆత్మను సర్వప్రాణుల యందును చూచును. ప్రాణులను అన్నింటిని తన ఆత్మయందు చూచును.

యోగయుక్తాత్మా – ఈ జ్ఞాని పేరు యోగయుక్తాత్మా. ఆత్మ అంటే మనస్సు; జ్ఞాని మనస్సు ఈ జ్ఞానంతో పూర్తిగా నిండివుంది. మీ మనస్సులో ఏ జ్ఞానం ఎక్కువగా నిండివుంటే, ఏది చూసినా, ఏది విన్నా ఆ పరిధిలోనే ఆలోచిస్తారు. మీరు సంగీతప్రియులైతే, ఒక పాపాయి ఏడుపులో కూడా సరిగమపదనిసలే వినిపిస్తాయి. అంటే ఏడుపు కూడా ఆలాపనగా వినిపిస్తుంది.

మీరు ఒక చెట్టు కింద కూర్చుంటే, ఒక ఆపిల్‌పండు కిందపడితే మీరేం చేస్తారు? అది తీసుకుని చక్కగా తింటారు. కాని న్యూటన్ ఏం చేశాడు? అతనిలోని శాస్త్రజ్ఞుడు బయటకు వచ్చాడు. దాన్నుంచి ప్రకృతి సూత్రాన్ని కనుగొన్నాడు. మీరు ఇంజనీరు అయితే, మరోలా ఉంటుంది ఆలోచన. వేదాంతి అయితే వేదాంతపరంగా ఉంటుంది ఆలోచన. అందువల్ల యుక్తః అంటే ఆత్మజ్ఞానంతో నిండిపోవటం. ఎందువల్ల? యోగేన – నిదిధ్యాసనంలోనే ఎప్పుడూ ఉండటంవల్ల. అంటే వేదాంతధ్యానంవల్ల మనస్సు వేదాంతంలో పూర్తిగా రమిస్తున్న వ్యక్తి.

4. ధ్యానఫలం శ్లోకాలు 29–32 సర్వత్ర సమదర్శనః – సర్వత్ర ఆత్మదర్శనం. ఎప్పుడూ ఆత్మలో రమిస్తుండటంవల్ల, మనుష్యులతో సంభాషణలు జరుపుతున్నా కూడా వారిలోని ఆత్మను అంటే వారి స్వస్వరూపాన్ని చూస్తాడు. ఒక దండలో కనపడకుండా ఉన్న దారం ఆ పూలనన్నిటినీ ఎలా కలిపి ఉంచుతుందో, అలా ఆత్మ అన్నిటిలో చైతన్యతత్త్వంగా అన్ని జీవుల్లో ఉంటుంది. జ్ఞాని మనుష్యులలోని ఈ ఆత్మను చూస్తాడు. చూస్తాడు అంటే అక్షరాలా చూస్తాడు అని కాదు, అర్థం చేసుకుంటాడు.

అలాగని మనుష్యుల మధ్య ఉన్న తేడాలను గమనించడా అంటే చక్కగా గమనిస్తాడు. వారిలో ఉన్న ఉద్రేకాలను, తెలివితేటలను గమనిస్తాడు. కాని వాటితో పాటు వారందరిలో ఏకత్వాన్ని కూడా చూస్తాడు. బంగారు ఆభరణాలలో

ఈ సమత్వాన్ని మనం జాగ్రత్తగా పాటిస్తాము. అది గాజు అవనీ, గొలుసు అవనీ, ఉంగరం అవనీ, దాంట్లో బంగారం ఉందనీ, దాన్ని జాగ్రత్తగా కాపాడుకోవాలనీ తెలుసు. తెలుసని ఎలా తెలుసు? ఎందుకంటే దాన్ని భద్రంగా బీరువాలో దాచుకుంటాము కాబట్టి. అంటే ఆభరణాలన్నిటిలోనూ బంగారం దర్శనం చేస్తున్నాము, నామ, రూపాల భేదాలను అధిగమించి. దాన్నే సర్వత్ర సమదర్శనం అంటారు. సర్వత్ర సమదర్శనః, యోగ యుక్తాత్మా, జ్ఞాననిష్ఠ – అతను కేవలం జ్ఞానే కాదు, జ్ఞాననిష్ఠలో నెలకొని ఉన్నాడు.

సర్వభూతస్థం ఆత్మానం – అతని దర్శనం ఎలా ఉంటుంది? ప్రతి జీవిలోనూ ఆత్మను చూస్తాడు. ఎలాగైతే ప్రతి గదిలోనూ, ప్రతి కుండలోనూ, ప్రతి కప్పులోనూ ఆకాశం ఉందని చూస్తామో, అలా ఆత్మ ప్రతి ఒక్కరిలోనూ ఉంది. దీన్ని సర్వ అంతర్యామిత్వదర్శనం అంటారు. అంతేకాదు, దీన్ని ఇంకోవిధంగా కూడా చూస్తాడు. ఏమిటది?

సర్వభూతాని చ ఆత్మని – గదిలో ఆకాశం ఉందన్న దశనుంచి ఆకాశంలోనే అన్ని గదులూ ఉన్నాయి అనగలిగే దశకు వెళ్ళాలని చూశాము. అలాగే అన్ని శరీరాల్లోనూ ఆత్మ ఉందనే దశనుంచి, ఆత్మలోనే అన్ని శరీరాలూ ఉన్నాయి అనగలిగే దశకు వెళతాడు. సర్వభూతాని అంటే అన్ని శరీరాలు. ఆత్మకు నాశనం లేదు, అనాత్మకు నాశనం ఉంది అని తెలుసుకుంటాడు. మనకు ఉన్నవి రెండు ఛానెళ్ళు. ఆత్మ ఛానెల్ ఒకటి, అనాత్మ ఛానెల్ ఇంకొకటి. దేనిలో ఏది వెతుక్కోవాలో జ్ఞానికి తెలిసినట్టు అజ్ఞానికి తెలియదు. జ్ఞానికి ఆనందం కావాలంటే, నానాత్వం కావాలంటే, అందాన్ని ఆస్వాదించాలంటే అనాత్మ ఛానెల్‌కి వెళతాడు. భద్రత కావాలంటే, శాంతి కావాలంటే ఆత్మ ఛానెల్‌కి వెళతాడు. అదే అజ్ఞాని విషయానికి వచ్చేసరికి, అశాశ్వతమైన విషయాలనుంచి శాశ్వతమైన భద్రత కోరుకుంటాడు. అశాశ్వతమైన విషయాలు, అశాశ్వతమైన మనుష్యులు, అశాశ్వతమైన బాంధవ్యాలు శాశ్వతమైన భద్రతను ఇవ్వలేవని తెలియకపోవటం ఫలితంగా నిరాశానిస్పృహలకు లోనవుతాడు అజ్ఞాని.

నాసతో విద్యతే భావో నాభావో విద్యతే సతః ।
ఉభయోరపి దృష్టోఽన్తః త్వనయోస్తత్త్వదర్శిభిః ॥ – 2.16

అనిత్యమైనదానికి ఉనికి లేదు. నిత్యమైన దానికి లేమి లేదు. జ్ఞానికి ఏది ఎక్కడ వెతుక్కోవాలో తెలుసు. ఆకలి వేస్తే ఆత్మకు వెళ్ళడు. భవతీ భిక్షాం దేహి అంటాడు. శాశ్వతత్త్వం కావాలంటే, శరీరానికి వెళ్ళడు, బాంధవ్యానికి వెళ్ళడు. అందువల్ల సర్వభూతస్థం ఆత్మానం పశ్యతి; సర్వభూతాని ఆత్మని చ పశ్యతి; సర్వత్ర సమదర్శనః జ్ఞాననిష్ఠ. ఎలా పొందాడు ఈ జ్ఞాననిష్ఠ. వేదాంతంలో కాలం గడపటంవల్ల పొందాడు.

శ్లో. 30 **యో మాం పశ్యతి సర్వత్ర సర్వం చ మయి పశ్యతి ।**
తస్యాహం న ప్రణశ్యామి స చ మే న ప్రణశ్యతి ॥
యః, మామ్, పశ్యతి, సర్వత్ర, సర్వమ్, చ, మయి, పశ్యతి,
తస్య, అహమ్, న, ప్రణశ్యామి, సః, చ, మే, న, ప్రణశ్యతి ॥

యః	= ఏ పురుషుడైతే	పశ్యతి	= చూచునో
సర్వత్ర	= సకల ప్రాణులందును	తస్య	= ఆ పురుషునకు
మామ్	= ఆత్మరూపమున వ్యాపించియున్న నన్ను (వాసుదేవుని)	అహమ్	= నేను
పశ్యతి	= చూచునో	న, ప్రణశ్యామి	= కనబడకుండా ఉండను
చ, సర్వమ్	= అలాగే సమస్తప్రాణులను	సః, చ	= అతడును
మయి	= నాయందు	మే	= నాకు
		న, ప్రణశ్యతి	= కనబడకుండా ఉండదు

యః మాం సర్వత్ర పశ్యతి, సర్వం చ మయి పశ్యతి ।
తస్య అహం న ప్రణశ్యామి, సః చ మే న ప్రణశ్యతి ॥

తా: ఎవరైతే సర్వమునందు నన్ను చూచునో, ఇంకా సర్వమును నాయందు చూచునో, అటువంటి వానికి నేను కనబడకుండా ఉండను. అతడు కూడా నాకు కనబడకుండా ఉండడు.

ఈ శ్లోకంలో భక్తి గురించి కొంచెంగా చెప్పి వదిలేస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇంతవరకూ భక్తి మాట ఎత్తలేదు. ఏడవ అధ్యాయంలోనే భక్తి గురించి వస్తుంది. కాని ఇక్కడ కొంచెంగా దాన్ని వర్ణిస్తున్నాడు. ఆత్మను అన్నింటిలో చూడటమే భక్తికి పరాకాష్ఠ అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఆత్మ సర్వవ్యాపకం, అన్ని శరీరాల్లోనూ ఉంది.
ఆత్మ నా శరీరంలో కూడా ఉంది. అది నా స్వరూపం.
అంటే నేను సర్వవ్యాపకమైన ఆత్మను.

ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ ఇంకొక విషయం చెబుతున్నాడు.

సర్వత్ర ఆత్మదర్శనం = సర్వత్ర ఈశ్వరదర్శనం.
సర్వత్ర ఈశ్వరదర్శనం చేయటం భక్తి పరాకాష్ఠ.

ఇది ఆత్మజ్ఞానంవల్లనే సాధ్యం. ఎందుకంటే ఆత్మజ్ఞానానికి రాకముందు, భగవంతుడు అంతటా ఉన్నాడని తెలియదు. ఆయనకి ఒక నామం, రూపం ఇస్తాము. ఒక లోకం ఇస్తాము, కాలపరిమితి ఇస్తాము. భగవంతుడు నాకు దర్శనం ఇచ్చాడు అని మురిసిపోతాము కాని, ఇచ్చినట్టే ఇచ్చి మాయమయిపోయి, మనను దుఃఖంలో ముంచెత్తుతాడు.

భాగవతంలో గోపికాగీతం ఉంటుంది. అందులో గోపికలు కృష్ణుడు తమను వదిలి వెళ్ళిపోయాడని విలపిస్తారు. భగవంతుని కొలవటం, ఆయన దర్శనంకోసం ఆరాటపడటం తప్పనటం లేదు, కాని దానివల్ల మనం భగవంతునికి పరిమితులు విధిస్తున్నాము. దాన్ని అపరాభక్తి, ద్వైతభక్తి, భేదభక్తి అంటారు. దీన్నుంచి ఒక అడుగు పైకివెళ్ళి, పరావిద్య నేర్చుకుంటే పరాభక్తి ఏర్పడుతుంది. భగవంతుడు సర్వవ్యాపకుడు, అంతటా ఉన్నాడు అని నేర్చుకుంటాము.

ఒక దైవాన్ని మన వ్యక్తిగత దైవంగా కొలిస్తే ఆ ఆకారాన్ని మాయామానుషవేషం అంటారు. కృష్ణపరమాత్మే ఈ విషయాన్ని మరోచోట చెబుతాడు.

అవజానన్తి మాం మూఢాః మానుషీం తనుమ్ ఆశ్రితమ్– నా పరమభావం తెలియక నేనొక రూపం ఉన్న మనిషని అనుకుంటారు అంటాడు కృష్ణపరమాత్మ. పరమాత్మ ఉన్నతరూపం ఏమిటి? ఆత్మస్వరూపం.

ఆత్మదర్శనం = ఈశ్వరదర్శనం.

యః మాం సర్వత్ర పశ్యతి – యః అంటే ఏమిటి? ముందు శ్లోకంలో చెప్పబడిన జ్ఞాని. ఆ జ్ఞాని అంతటా ఆత్మను చూస్తాడు అన్నాడు అందులో. అదే జ్ఞాని పరమాత్మను అంతటా చూస్తాడు అంటున్నాడు ఇక్కడ. ఈ రెండు శ్లోకాలను కలిపితే, అర్థం ఏమిటి? ఆత్మను అంతటా చూడటమంటే భగవంతుణ్ణి అంతటా చూడటం! ఆత్మ చైతన్యస్వరూపమైతే, భగవంతుడు కూడా చైతన్యస్వరూపుడు. జన్మాష్టమి రోజు పుట్టి, మరొకరోజు పరమపదించిన అతను మామూలు వ్యక్తి కాదు. కృష్ణపరమాత్మ అసలు స్వరూపం అది కాదు. కృష్ణుణ్ణి భగవంతునిగా పూజించటంలో తప్పులేదు, కాని వేదాంతం అక్కడితో ఆగవద్దంటుంది. అయితే ఏం చేయాలి?

యః మాం సర్వత్ర పశ్యతి – సర్వత్ర అంటే అన్ని శరీరాల్లో. భగవంతుడు అన్ని శరీరాల్లోనూ చైతన్యస్వరూపుడిగా ఉన్నాడు. శరీరంయొక్క చైతన్యం తెలుస్తోందంటే, భగవంతుడు తెలుస్తున్నాడన్నమాట. ఈ విషయాలు కృష్ణపరమాత్మే ఇంకొకచోట చెబుతాడు తర్వాత. భగవంతుణ్ణి చూడటానికి కళ్ళు మూసుకోనవసరం లేదు. నిజానికి భగవంతుణ్ణి అన్ని జీవరాశుల్లోని చైతన్యస్వరూపంగా అనుభవిస్తున్నాము. అందరిలోనూ భగవంతుణ్ణి చూడటమే కాదు, దానికి రెండోవైపు కూడా చూస్తాడు. అంటే ఏమిటి? భగవంతునిలోనే అందరినీ చూస్తాడు. అందరినీ అంటే అన్ని శరీరాలనీ చూస్తాడు.

విశ్వాధారం గగన సదృశమ్ – భగవంతుణ్ణి ఆకాశంతో పోలిస్తే, ఆయన ఆకారం ఏమిటి? సర్వవ్యాపక పరమాత్మ, నిర్గుణబ్రహ్మ. మరి అయితే దేవుణ్ణి సాకారంగా ఎందుకు కొలుస్తున్నాము? నిర్గుణబ్రహ్మను అర్థం చేసుకోవటానికి మనస్సు సూక్ష్మంగా అవాలి. మనస్సు సూక్ష్మంగా అయ్యేవరకు కృష్ణుడు, రాముడు, దేవి అనే ఏదో ఒకరూపంలో కొలిచి, చివరకు నిరాకారబ్రహ్మను అర్థం చేసుకోవాలి. జ్ఞాని అలా పరమాత్మను అంతటా చూస్తాడు.

ఇలా పరమాత్మను తనతో సహా అందరిలో ఉన్న ఆత్మగా కొలవటంవల్ల కలిగే లాభమేమిటి? ఎప్పటికీ భగవంతునితోనే ఉంటాము. భగవంతుడు ప్రత్యక్షమై, అభయహస్తం చూపి, వరమివ్వాలి అని ఎదురు చూడము. అంతేకాదు, మనయిష్టం వచ్చినప్పుడు భగవంతుణ్ణి పిలుస్తాము.

అస్మిన్ హరిద్రబింబే సుముఖ మహాగణపతిం ధ్యాయామి, ఆవాహయామి

ఏదో చిన్న ప్రసాదం పెట్టి **యథాస్థానం ప్రతిష్ఠాపయామి** అని పంపించేస్తాము. అలా సంధ్యావందనంలో గాయిత్రీదేవిని ఆవాహనం చేసి, మళ్ళీ వెనక్కి పంపిస్తాము. ఆ విధంగా భగవంతుణ్ణి దేశ, కాల, వస్తుపరిమితి

ఉన్న, వచ్చి పోయే నామరూపాలున్న భగవంతునిగా కొలుస్తాము కాని, నిజానికి సర్వవ్యాపకమైన భగవంతునికి రాకపోకలు లేవు.

తస్య అహం న ప్రణశ్యామి – అటువంటి జ్ఞానీ భక్తునినుంచి నేనెప్పటికీ వెళ్ళిపోను. అతనికి నేను అదృశ్యుణ్ణి కాను. అటువంటి జ్ఞానిని ఎవరూ బెదిరించలేరు. నిన్ను వదిలి వెళ్ళిపోతాను అని ఎవరైనా అన్నా కూడా, అతనిలో భగవంతుడు ఉండటంవల్ల ఇటువంటి బెదిరింపులకు చెక్కు చెదరడు. పోతే పో అంటాడు. నన్ను వదిలిపోని భగవంతుడు నాతో ఉండగా నాకేమిటి తక్కువ అంటాడు.

ఒక రాజుని అతని మంత్రి భగవంతునికన్నా మీరే ఎక్కువ అని చెబుతాడు. ఎలాగంటే భగవంతుడు చేయలేని పని రాజు చేయగలడు. ఏమిటది? రాజుకు ఎవరిమీదైనా కోపం వస్తే వారికి దేశబహిష్కరణ శిక్ష విధించగలడు కాని, భగవంతుడు విధించలేడు. ఎందుకు? భగవంతుడు సర్వవ్యాపకుడు, ఆయనలేని చోటంటూ లేదు. అందువల్ల ఆయన మనను తన పరిధి దాటి బయటకు పంపలేడు. ఆయన అంటున్నాము కాని నిర్వికార బ్రహ్మ విషయానికి వచ్చేసరికి ఆడా మగా భేదం కూడా లేదు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ అటువంటి జ్ఞానినుంచి నేనెప్పుడూ అదృశ్యమవను అంటున్నాడు. అంతేకాదు,

స చ మే న ప్రణశ్యతి – అతడు కూడా నాకు అదృశ్యుడు కాడు. మాది విడదీయని బంధం. తక్కిన రకాల భక్తుల్లో, భగవంతుడు వచ్చిపోతాడు కాని, జ్ఞానీ భక్తుడి విషయంలో భగవంతుడు, అతనూ ఒకటే!

జ్ఞానీ తు ఆత్మైవ మే మతం – 7.18

నిజానికి విడదీయరాని బంధం అని కూడా అనకూడదు. జ్ఞానే భగవంతుడు; భగవంతుడే జ్ఞాని. అందువల్ల స చ మే న ప్రణశ్యతి అన్నాడు. ప్రణశ్యతి అంటే నానుంచి అదృశ్యమవడు అని అర్థం. నిదిధ్యాసనంవల్ల భగవంతునికి గొప్ప భక్తుడు అవుతాడు.

శ్లో. 31 **సర్వభూతస్థితం యో మాం భజత్యేకత్వమాస్థితః ।**
సర్వథా వర్తమానోఽపి స యోగీ మయి వర్తతే ॥
సర్వభూతస్థితమ్, యః, మామ్, భజతి, ఏకత్వమ్, ఆస్థితః,
సర్వథా, వర్తమానః, అపి, సః, యోగీ, మయి, వర్తతే ॥

యః	=	ఏ పురుషుడు (యోగి)	సః, యోగీ	=	అటువంటి యోగి
ఏకత్వమ్,	=	భగవంతునియందు	సర్వథా,	=	సర్వవ్యవహారములందు
ఆస్థితః		ఏకీభావస్థితుడై	వర్తమానః, అపి		ప్రవర్తించు చున్నను
సర్వభూత	=	సమస్త భూతములందును	మయి	=	(వాసుదేవుడనైన) నాయందే
స్థితమ్		ఆత్మరూపమున స్థితుడైయున్న	వర్తతే	=	ప్రవర్తించును
మామ్	=	వాసుదేవుడనైన నన్ను			
భజతి	=	భజించునో			

యః ఏకత్వమ్ ఆస్థితః సర్వభూతస్థితం మాం భజతి।
సః యోగీ సర్వథా వర్తమానః అపి, మయి వర్తతే ॥

తా: ఎవరైతే ఏకత్వ (అభేద) భావనను ఆశ్రయించినవాడై సకలప్రాణులందు ఉండే నన్ను భజించునో, అటువంటి యోగి సర్వప్రకారములుగా ఉంటున్నవాడే అయిననూ, నాయందు ఉండును.

ఈ ఉన్నతమైన భక్తిలో భక్తి చూపే విధానం కూడా మారుతుంది. అంతకుముందు భగవంతుణ్ణి ఒక రూపంలో కొలిచాను. ఆయనకు కూడా అన్నపానాదులు, స్నానాలు అవసరం అనుకునేవాణ్ణి. అందువల్ల షోడశోపచార పూజలు చేసేవాణ్ణి.

స్నానం సమర్పయామి, స్నానానంతరం ఆచమనీయం సమర్పయామి, వస్త్రం సమర్పయామి, వస్త్రార్థమ్ అక్షతాన్ సమర్పయామి, ఆభరణం సమర్పయామి, ఆభరణార్థమ్ అక్షతాన్ సమర్పయామి.

భగవంతుణ్ణి సర్వాంతర్యామిగా కొలిచేటప్పుడు ఈ షోడశోపచారాలు అపచారాలుగా తోస్తాయి. శంకరుల వారు **పరపూజ** అని ఒక అద్భుతమైన శ్లోకం రచించారు. అందులో ఆయన చెబుతారు, ఓ భగవంతుడా నీకు ఆసనం ఎలా సమర్పించను? నువ్వు మొత్తం విశ్వానికే అధిష్ఠానం; నీ చేతులెలా కడగను, నీ కాళ్ళెలా కడగను. నువ్వు కాళ్ళూ చేతులూ అంటూ పరిమితి ఉన్న ఆకారానివి కాదు. నీకు రూపం లేదు.

యత్తదద్రేశ్యమగ్రాహ్యమగోత్రమవర్ణమచక్షుశ్శ్రోత్రం
తదపాణి పాదం నిత్యం విభుం సర్వగతం సుసూక్ష్మం
తదవ్యయం యద్భూతయోనిం పరిపశ్యంతి ధీరాః – ముండకమ్ – 1.1.6

భగవంతుడు నిత్యం, సర్వగతం, సుసూక్ష్మం. ఆయన కంటికి కనబడదు, ఆయనను పట్టుకోలేము. ఆయనకు కాళ్ళు, చేతులు లేవు (రూపం లేదు). అటువంటప్పుడు ఆయనకు షోడశోపచారపూజ ఎలా చేయాలి?

గమనిక: సగుణబ్రహ్మను పూజించటం, షోడశోపచారాలు చెయ్యటం తప్పని నిందించటం లేదు. అది కర్మకాండ స్థాయికి చెందిందనీ, జ్ఞానకాండ స్థాయికి ఎదగాలనీ సూచించటమే దీని ముఖ్యోద్దేశం. అది కాక శాస్త్రంలో నహినిందా న్యాయం అని ఒక న్యాయం ఉంది. ఒక విషయాన్ని స్తుతించటానికి, ఇంకొకదాన్ని విమర్శిస్తుంది. అక్కడ విమర్శను పట్టించుకోకుండా, దేన్ని స్తుతిస్తున్నాడో దాన్ని గ్రహించాలి.

జ్ఞాని విషయానికి వచ్చేసరికి అతని భక్తి వేరేగా ఉంటుందని చూశాము. అతను భగవంతునికి ఆవాహన చేయనవసరం లేదు. ఎందుకంటే అతనికీ, భగవంతునికీ మధ్య దూరమే లేదు. జ్ఞానం అంటేనే భక్తి ప్రదర్శించటం.

యః మాం భజతి – యః అంటే జ్ఞాననిష్ఠలో ఉన్న ఈ గొప్ప భక్తుడు, నన్ను కొలుస్తాడు. ఎలా కొలుస్తాడు? షోడశోపచార పూజతోనో, ఏకాదశద్రవ్యాలతో అభిషేకాలతోనో కాదు –

ఏకత్వం ఆస్థితః సన్ భజతి – భగవంతునియొక్క ఏకత్వాన్ని అంటే అద్వితీయాన్ని దర్శిస్తాడు. ఏకం బ్రహ్మ ఎక్కడ ఉన్నాడు?

సర్వభూతస్థితమ్ – అన్ని ప్రాణులలోనూ ఉన్నాడు. బ్రహ్మవల్లనే వారు జీవించి ఉన్నారు. చైతన్యరూప ఈశ్వరునిగా కొలుస్తాడు జ్ఞాని. అద్వైతభావనలో నిలుస్తాడు. అందువల్ల ప్రత్యేకంగా పూజలు చేయనవసరం లేదు జ్ఞాని. అందువల్లనే సన్న్యాసాశ్రమంలో పూజలు చేయరు. ఒకవేళ సన్న్యాసికి మఠం ఉండి, భక్తులు వచ్చే అవకాశం ఉంటే, భక్తులకోసం పూజ చేస్తారు కాని, నిజానికి జ్ఞాననిష్ఠలో ఉండటమే సన్న్యాసి పూజ.

సర్వథా వర్తమానోఽపి – అతను ఏ ఆశ్రమంలో ఉన్నా, ఏ వ్యవహారం చేస్తున్నా కూడా;

మయి వర్తతే – నాలో ఉన్నాడు. జ్ఞానికి పూజగది, పూజాద్రవ్యాలు ఉండకపోవచ్చు; సంధ్యావందనం, అగ్నిహోత్రం లాంటి నిత్యకర్మలు చెయ్యకపోవచ్చు. అంతమాత్రాన అతనికి భక్తిలేదని అపోహ పడకూడదు. జ్ఞానిభక్తి అన్నింటికన్నా ఉన్నతమైన, పరిపక్వత చెందిన భక్తి. అది మామూలు రూపంలో కనబడదు. జ్ఞాని బ్రహ్మచారిగా ఉన్నా, గృహస్థు అయినా, వానప్రస్థంలో ఉన్నా, ఆ మార్పు అంతర్గతంగా ఉంటుంది. బాహ్యంగా సన్న్యాసం స్వీకరించనవసరం లేదు, అంతర్గతంగా మారటం ముఖ్యం. అతనికి భగవంతుడు ఆలయంలోనే లేడు; విశ్వమంతటా ఉన్నాడు.

ఒక జ్ఞాని శివలింగంమీద కాలు చాపుకుని పడుకున్నాడుట. అది చూసిన ఒక భక్తుడు 'అపచారం, అపచారం,' అని చెంపలు వేసుకుని, అతనిని శివలింగం మీదనుంచి కాళ్ళు తీయమని అన్నాడుట. ఆ జ్ఞాని, 'నాకు ఓపికలేదు, దయచేసి నువ్వే కొంచెం నా కాళ్ళు తీసి పక్కకు పెట్టు,' అన్నాడుట. ఆశ్చర్యం! ఆ భక్తుడు, ఆ జ్ఞాని కాళ్ళు తీసి ఎటు పెడదామనుకున్నా అక్కడ ఒక శివలింగం కనిపిస్తోందిట. అప్పుడా భక్తునికి ఈ జ్ఞాని విలువ తెలిసింది. అతను భగవంతుణ్ణి అంతటా చూస్తున్నాడు అని అర్థం చేసుకున్నాడు. కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞాని నాలో ఎప్పుడూ ఉన్నాడు, నేను ఎప్పుడూ అతనిలో ఉన్నాను, మమ్మల్ని విడదీయలేరు అంటున్నాడు.

శ్లో. 32 **ఆత్మౌపమ్యేన సర్వత్ర సమం పశ్యతి యోఽర్జున ।**
సుఖం వా యది వా దుఃఖం స యోగీ పరమో మతః ॥
ఆత్మౌపమ్యేన, సర్వత్ర, సమమ్, పశ్యతి, యః, అర్జున,
సుఖమ్, వా, యది, వా, దుఃఖమ్, సః, యోగీ, పరమః, మతః ॥

అర్జున!	= ఓ అర్జునా!	సుఖమ్, వా	= సుఖమును గాని, దుఃఖమును
యః	= ఏ యోగి	యది, వా దుఃఖమ్	గాని (సమానముగా
సర్వత్ర	= అంతట (సమస్త ప్రాణులను)		భావించునో)
ఆత్మౌపమ్యేన	= తనతో	సః, యోగీ	= అటువంటి యోగి
సమమ్	= సమానముగా	పరమః, మతః	= పరమశ్రేష్ఠుడు అని
పశ్యతి	= చూచునో		భావించబడును

హే అర్జున! ఆత్మా యః ఉపమ్యేన సర్వత్ర సుఖం వా యది వా దుఃఖం సమం పశ్యతి, సః యోగీ పరమో మతః ॥

తా: ఓ అర్జునా! ఎవరైతే సకలప్రాణులందు సుఖమును గాని, దుఃఖమును గాని, తనతో సమానముగా చూచునో, అతడు పరమయోగి అని మహాత్ములు భావించెదరు.

జ్ఞానికి అలా సర్వాత్మభావన కలగటంవల్ల, అతను ఎవరినీ బాధించలేడు. ఎవరినైనా బాధిస్తే, తనను తాను బాధించుకున్నట్లే. అందువల్ల జ్ఞాని మూర్తీభవించిన దయాస్వరూపుడు అవుతాడు. అహింసకు మారుపేరుగా మారతాడు. ఎవరైనా బాధపడితే, తను విలవిలలాడిపోతాడు. అంతేకాక, అతనికి సహాయం చేయటానికి వెళతాడు.

ఆత్మౌపమ్యేన సర్వత్ర పశ్యతి – సర్వప్రాణులనూ తనలోనే చూస్తాడు. ఎందుకంటే ఒకటే ఆత్మ అందరిలోనూ ఉంది. ఆత్మౌపమ్యేన అంటే తనను ఆధారంగా తీసుకుని, తనలాగానే అందరినీ చూస్తాడు.

సమం (పశ్యతి) యః అర్జున – అతను అందరినీ సమానంగా చూస్తాడు అర్జునా. అతనిలో ఎలాంటి పక్షపాతవైఖరి కానీ, స్వార్థం కాని ఉండదు; తన శరీరాన్ని తక్కిన శరీరాలకన్నా ముఖ్యమైన దాన్నిగా భావించడు.

అందువల్ల అతను ఒక ప్రకృతి సూత్రాన్ని పాటిస్తాడు – ఎదుటివారు తనకు ఏం చేయకూడదనుకుంటాడో, దాన్ని తను ఎదుటివారికి చేయడు. ఎవరూ తనను బాధించకూడదు అనుకుంటే, తను ఎవరినీ బాధించడు.

సుఖం వా యది వా దుఃఖమ్ – ఇతరుల సుఖదుఃఖాలను తన సుఖదుఃఖాలుగా చూస్తాడు. ఎదుటివ్యక్తి ఏదైనా పొందితే, అతను పొందినట్టే భావిస్తాడు, నేను పొందలేకపోయాను అనే ఈర్ష్య ఉండదు. ఎందుకంటే సర్వత్ర సమదర్శనం చేస్తాడు కాబట్టి.

స యోగీ పరమః – అటువంటి జ్ఞాని ప్రపంచంలోనే అత్యంత గొప్ప వ్యక్తి. అందువల్ల జ్ఞానఫలం సార్వజనీన ప్రేమ.

మనలో ఒక అపోహ ఉంది. వేదాంతం నేర్చుకోవటం స్వార్థపూరితమైనది అనుకుంటారు. ఎందుకంటే తన మోక్షం కోసం తాను పాటుపడతాడు కాబట్టి. పైగా సన్న్యాసం తీసుకుంటే, అతను సంఘంనుంచి పారిపోయాడనీ, సంఘానికి తోడ్పడటం లేదనీ అనుకుంటారు. కాని అది ముందు చెప్పినట్టుగా అపోహ మాత్రమే. జ్ఞాని ఎన్నటికీ స్వార్థపరుడు కాదని కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు. అతను ఒక కుటుంబంనుంచి విడిపోయినా, ప్రపంచంలోని అన్ని కుటుంబాలతోనూ ఐక్యమవుతాడు. విడిపోవటం విశాలత్వం పెంచు కోవటానికి. అందువల్ల ఆత్మజ్ఞానం అంటే విశాలత్వంకోసం విడిపోవటం; ఆత్మజ్ఞానం అంటే విశ్వంతో ఐక్యం చెందటంకోసం పరిమితి ఉన్న దాన్నించి విడిపోవటం.

మన భావన ఎంతసేపూ పరిమితమైనది. మేమిద్దరం, మాకిద్దరు అంటాము ఎప్పుడూ. కాని వేదాంతం ప్రపంచంలో ఉన్నది మీరు నలుగురు మాత్రమే కాదు అంటుంది. స్వార్థంనుంచి నిస్వార్థానికి ఎదగాలి. నేను అనే వ్యష్టినుంచి నేను అనే విశ్వాత్మకు ఎదగాలి. జ్ఞానికి హద్దులు లేవు, పరిమితులు లేవు. నేను తెలుగువాణ్ణి, నేను భారతీయుణ్ణి, నేను ఆసియా ఖండవాసిని అనడు.

అహం నిజఃపరో వేత్తి గణనా లఘుచేతసాం

ఉదారచరితానాం తు వసుధైవ కుటుంబకం

మాతా తు పార్వతీదేవీ పితాదేవో మహేశ్వరః

బాంధవాః శివభక్తాశ్చ స్వదేశో భువన త్రయమ్॥

నా తల్లిదండ్రులు ఆదిదంపతులైన పార్వతీపరమేశ్వరులు. నా దేశం త్రిలోకాలు. ఇటువంటి సర్వవ్యాపక భావన కలుగుతుంది జ్ఞాననిష్ఠలో ఉంటే. ఇక్కడితో ధ్యానఫలం ముగిసింది.

32 శ్లోకాలవరకూ కృష్ణపరమాత్మ బోధను టూకీగా చూస్తే, నాలుగు అంశాలు చెప్పాడు.

1. బహిరంగ సాధనలు – ధ్యానం చేసే వ్యక్తి పాటించాల్సిన నియమాలు.
2. అంతరంగ సాధనలు – ధ్యానం చేసేముందు పాటించాల్సిన నియమాలు.
3. ధ్యాన స్వరూపం – ధ్యానవిధానం – ధారణ, ధ్యానం, సమాధి. గురువు చేసిన వేదాంతబోధమీద నిలబడటం.
4. ధ్యానఫలం – సర్వత్ర సమదర్శనం.

శ్రవణ, మననాల ద్వారా జ్ఞానం పొందితే, నిదిధ్యాసనంలో ఈ జ్ఞానాన్ని జ్ఞాననిష్ఠగా మలుచుకుంటారు. దాని ఫలితంగా సర్వత్ర సమదర్శనం ఏర్పడుతుంది. సర్వత్ర ఆత్మ దర్శనం చేయటంవల్ల సర్వత్ర ఈశ్వరదర్శనం కూడా చేస్తాడు. అందువల్ల దయాస్వరూపుడు అవుతాడు. బాహ్యప్రపంచం అతనిని ఏమీ బాధించదు. ఈ మార్పు అతని దృష్టిలో మార్పువల్ల కలుగుతుంది. ఈ ఆంతర్గతస్వేచ్ఛను జీవన్ముక్తి ఫలం అంటారు. ఇదంతా జ్ఞానఫలం కిందికి వస్తుంది.

ఇప్పుడు ఐదవ అంశంలోకి అడుగు పెడుతున్నాము. అర్జునుడు వేసిన ప్రశ్నకు జవాబుగా వస్తుంది ఆ అంశం. అదేమిటో చూద్దాము.

5. **ధ్యానప్రతిబంధకాలు – శ్లోకాలు 33–36 శ్లోకం 33 ఉపోద్ఘాతం**

ధ్యానప్రతిబంధకాలను ధ్యాన అంతరాయాలు అనవచ్చు. 33 నుంచి 36 వరకు ధ్యానవిఘ్నాలు, వాటి పరిహారాలూ చూస్తాము. మన శాస్త్రాల్లో నాలుగు రకాల విఘ్నాలను చూస్తాము. గౌడపాదచార్యులు తన మాండూక్యకారికల్లో వాటిని చర్చించారు. మనోనిగ్రహం కింద వాటిని పేర్కొన్నారు.

మనసో నిగ్రహాయత్తమభయం సర్వయోగినామ్।

దుఃఖక్షయః ప్రబోధశ్చాప్యక్షయా శాన్తిరేవ చ॥ – 40

మనోనిగ్రహం గురించి గౌడపాదులవారు తొమ్మిది శ్లోకాల్లో వివరించారు. మనస్సును నిగ్రహించకపోతే, వేదాంతబోధవల్ల కలిగే ఫలాన్ని అనుభవించలేము. వేదాంతబోధ కేవలం బుద్ధిలో నిలుస్తుంది కాని, మన దైనందిన జీవితంలో దాన్ని పాటించలేము. ఎందుకు? జ్ఞానం లేకకాదు, మనోనిగ్రహం లేక. అందరికీ మనో నిగ్రహం లేదు అని చెప్పలేము. కొంతమంది వేదాంతబోధను అర్థం చేసుకుని, ప్రత్యక్షంగా దాని ఫలమైన శాంతి

భద్రతలను పొందుతారు. అంటే వారి మనస్సు ప్రశాంతంగా, కలతలు లేకుండా, తేలికగా, ఆనందంగా ఉందని అర్థం. మనస్సు వారికి ప్రతిబంధకంగా లేదని అర్థం.

మనస్సు ప్రతిబంధకంగా ఉందని ఎలా తెలుస్తుంది? మనం వేదాంతం నేర్చుకున్నాక కూడా, వేదాంతం మనస్సులో ఒకమూల నిలిచిపోయి, మన దైనందిన జీవితంలో భావోద్రేకాలు కొనసాగుతుంటే, మనోనిగ్రహం లేదని అర్థం. అప్పుడు మనకు రెండు వ్యక్తిత్వాలు ఉన్నట్టు. ఒకవైపు ఘంటా బజాయించి, అహం బ్రహ్మ అస్మి అని చెబుతున్నాము. అంతేకాదు, ఉపనిషత్తులలోని మంత్రాలన్నిటినీ ఆశువుగా ఉటంకిస్తుంటాము, ఇంకా మాట్లాడితే అందరికీ బోధ చేసి, గొప్ప గురువుగా కూడా పేరుపొందుతాము. కాని భావోద్రేకాల విషయానికి వచ్చేసరికి నిరాశానిస్పృహలు, అశాంతి, ఒత్తిడి, బెంగలు ఏమాత్రం తగ్గలేదు, అంటే ఏమిటి అర్థం? మనం నేర్చుకున్న దానికీ, మనం జీవిస్తున్న విధానానికీ మధ్య చాలా దూరం ఉంది. ఇదే మన పరిస్థితి అయితే, మన సమస్య జ్ఞానం లేకపోవటం కాదు, మనస్సును అదుపులో పెట్టుకోలేక పోవటం. దానికి మనోనిగ్రహం అనే మానసిక అభ్యాసం కావాలి అంటుంది శాస్త్రం.

ముందే చెప్పినట్టుగా ఈ మానసిక సాధన అందరికీ అవసరం లేదు. నేర్చుకున్నది ఆచరణలో పెట్టలేని వారికే కావాలి. వేదాంతం నేర్చుకుని కూడా లాభంలేదు అనుకునేవారికి సమస్య వేదాంతం వంటబట్టటంలో లేదు, వేదాంతాన్ని ఆచరణలో పెట్టనీయకుండా చేస్తున్న మనస్సులో ఉంది. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే వారి బుద్ధి పదునుగా ఉంది కాని రాగద్వేషాలతో కూడిన మనస్సు మాట వినటం లేదు. ఈ సమస్య అందరికీ ఎందుకు లేదు?

స్థితప్రజ్ఞ లక్షణాలు నేర్చుకుంటూనే వాటి ఫలాన్ని అనుభవిస్తారు కొందరు. ఎందుకు అంటే శాస్త్రం దానికి జవాబు చెబుతుంది. శాస్త్రం వేదాంతం నేర్చుకోవటానికి ముందు, అంటే అధికారత్వం పొందటానికి కొన్ని లక్షణాలను నిర్దేశించింది. వాటిని సాధన చతుష్టయసంపత్తి అంది. అవి వివేకం, వైరాగ్యం, ముముక్షుత్వం, శమాది షట్కసంపత్తి. ఈ నాలుగు లక్షణాలు పొంది, అధికారి అయిన సాధకునికి శ్రవణ మాత్రేణ స్థితప్రజ్ఞత, జీవన్ముక్తి కలుగుతాయి. శాస్త్రం చెప్పటంవల్ల కాదు, వారికే అది అనుభవంలోకి వస్తుంది. కాని సాధారణంగా మనం ఏం చేస్తామంటే, దొడ్డిదారిన వెళతాము. అంటే అధికారి కాకుండానే, శాస్త్రం నేర్చుకోవటానికి ప్రయత్నిస్తాము. అలాంటప్పుడు నిదిధ్యాసనం తప్పనిసరి అవుతుంది.

నిదిధ్యాసనం చేసి తీరాలని గౌడపాదకారికల భాష్యంలో శంకరులవారు చెబుతారు. కృష్ణపరమాత్మ కూడా చెబుతున్నాడు. ఎందుకంటే అర్జునునికి ఈ సమస్య ఉందని కృష్ణపరమాత్మకు తెలుసు. అంతేకాదు, స్వయంగా అర్జునుడే తనకు బోధ అర్థమయింది కాని, దాని ఫలం అనుభవించలేక పోతున్నానని ఒప్పుకున్నాడు. అందువల్ల మనోనిగ్రహం కావాలి సాధకునికి. మాండూక్యకారికలలో మనోనిగ్రహం గురించి వివరంగా చూస్తాము. అక్కడ గౌడపాదులవారు నాలుగు ఆటంకాలను వివరిస్తారు. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ అన్నీ చెప్పడు ఎందుకంటే అర్జునుని సమస్యకు మాత్రమే పరిష్కారం చూపుతాడు. అందువల్ల మాండూక్య కారికలలోని వివరణను ఇక్కడ చూద్దాము.

మాండూక్య కారికలనుంచి మనోనిగ్రహం విశ్లేషణ

మనను ధ్యానం చేయనివ్వకుండా అడ్డుపడే ఆటంకాలు నాలుగున్నాయి. అవి లయం, విక్షేపం, కషాయం, రసాస్వాదం.

ఎ). లయ – లయ అంటే మనస్సు నిద్రాస్థితిలోకి వెళ్ళటం. ఇలా ధ్యానంలో కూర్చుంటామో లేదో అలా నిద్ర ముంచుకు వచ్చేస్తుంది అంటారు చాలామంది. అలా నిద్ర వచ్చినందుకు సిగ్గు పడతారు కూడా! కాని నిజానికి అది వారి ఒక్కరి సమస్యే కాదు, అందరిదీ. అందువల్లనే సామూహిక ధ్యానంలో లైట్లు ఆర్పేసి ధ్యానం చేయిస్తారు. మొదటి ఆటంకం తమోగుణప్రధానం.

బి). విక్షేపం – ఇక్కడ మనస్సు నిద్రాస్థితిలో ఉండటం కాదు, మనస్సు ఇంకో విపరీతపరిస్థితిలో ఉంటుంది. అంటే చాలా చంచలంగా ఉండి, ప్రపంచమంతా తిరిగివస్తుంది. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే ఏ వేదాంతంకోసం ధ్యానంలో కూర్చున్నామో, ఆ విషయం తప్ప, అన్నింటి గురించీ ఆలోచిస్తుంది. రెండవ ఆటంకం రజోగుణప్రధానం.

సి). కషాయం – మనస్సు ఒక విధంగా స్తబ్ధంగా అయిపోవటం. మనస్సు నిద్రాస్థితికీ జారుకోదు, చంచలంగానూ ఉండదు. అసలు ఏపనీ చేయదు. దాన్ని స్తబ్ధీభావం అంటారు విద్యారణ్యులవారు దృక్‌దృశ్య వివేకంలో. ఏదైనా నమ్మలేని వార్తను వింటే మనస్సు పని చేయదు అంటే ఎలా స్పందించాలో తెలియక అలా స్తబ్ధంగా ఉండిపోతుంది.

హోమ్ దే బ్రాట్ ది వారియర్ డెడ్ అని ఒక ఆంగ్ల పద్యం ఉంది. అందులో చనిపోయిన సైనికుణ్ణి ఇంటికి తెస్తే, భార్య ఏడవదు, ఆవిడ జీవన్ముక్తి పొందలేదు. ఆ ఘాతుకమైన పరిస్థితిని తట్టుకోలేక పోయింది. అటువంటి పరిస్థితిలో మనస్సుకు ఎలా స్పందించాలో తెలియదు. అలా స్పందించకుండా, స్తబ్ధుగా ఉండిపోతే, ఆ వ్యక్తి మరణించినా మరణించవచ్చు. అందువల్ల ఆ సైనికుడి భార్యను ఏడిపించటానికి అందరూ రకరకాలుగా ప్రయత్నిస్తారు. చివరకి ఒక వృద్ధురాలు, ఆ స్త్రీయొక్క చంటిపిల్లవాణ్ణి తెచ్చి ఆమె ఒళ్ళో వేస్తుంది. అప్పుడు కట్టలు కట్టలుగా దుఃఖం తెంచుకువస్తుంది ఆ ఇల్లాలికి. వీడిని ఎలా పెంచను, తండ్రి ఏడి అంటే ఏమని చెప్పను వంటి భావాలు ఆమెను ముప్పిరిగొంటాయి.

ఇలాంటి సందర్భాలు ఎన్నో ఉంటాయి. అంటే తీవ్రమైన పరిస్థితుల్లో మనస్సు పనిచేయదు. ఏ విధమైన ప్రతి స్పందనా చూపదు. విపరీతమైన ప్రమాదాల్లో, శరీరానికి నొప్పి తెలియదు. ఎందుకంటే మనస్సు పని చెయ్యటం ఆగిపోతుంది. ఇది శారీరక స్థాయిలోనే కాదు, భావోద్రేకస్థాయిలో కూడా జరుగుతుంది. విపరీతపరిస్థితుల్లో మనస్సు స్తబ్ధంగా అయిపోతుంది. శంకరులవారు దాన్ని **రాగద్వేష వీర్యం** అని నిర్వచిస్తారు.

ఉదాహరణకు మీముందు భీకరంగా ఒక ఏనుగు నిల్చుని ఉంటే ఒక్కక్షణం మనస్సు పనిచేయదు. అక్కడే ఉండాలా, పరిగెత్తాలా, ఏం చేయాలి? ఏమీ చేయలేరు. ఇలాంటి పరిస్థితి విపత్కరపరిస్థితులల్లోనే కాదు, ఆనందం ఎక్కువైనా కూడా ఏర్పడుతుంది. అబ్బాయి అమెరికానుంచి ఇప్పుడప్పుడే రానని చెప్పి, మర్నాడు పొద్దున్నే తలుపు తెరిచేసరికి గుమ్మం ముందు నిలబడితే కలో నిజమో తెలియని పరిస్థితి. కాళ్ళూ చేతులూ ఆడలేదు అంటారు. అందువల్ల తీవ్రరాగద్వేషాలు అవ్యక్తస్థితిలో ఉంటే దాన్ని కషాయం అంటారు. ధ్యానంలో మనస్సు ఆ స్థితిలోకి వెళ్ళే ప్రమాదం ఉంది.

డి). రసాస్వాదం – ఒక్కోసారి ధ్యానం ఒక విధమైన విశ్రాంతిని ఇస్తుంది; ఒక ఆహ్లాదభావన కలుగుతుంది. ఎందుకంటే మనస్సు, బుద్ధి, శరీరం విశ్రాంతి పొందుతాయి. కాబట్టి ఆనందం, హాయి, సుఖం కలుగుతాయి. వాటిని రసం అంటారు. ఈ ఆనందం ఆత్మానందం లేదా బ్రహ్మానందం కాదు. ఎందుకంటే ఈ ఆనందం శాశ్వతానందం కాదు. కేవలం ధ్యానంలోనే కలుగుతుంది. ధ్యానంనుంచి బయటకు రాగానే ఆ ఆనందం మటుమాయమవుతుంది. అందువల్ల కేవలం ధ్యానంలో అనుభవానికి వచ్చే ఆనందం బ్రహ్మానందం కాదు. బ్రహ్మానందం అంటే పూర్ణత్వభావన. అది ఎప్పుడూ ఉంటుంది.

ఈ రసాస్వాదం మంచిదే అయినా కూడా దీనితో మురిసిపోకూడదు. ఎందుకంటే ఆ ఆనందంతో మురిసిపోతే, వేదాంతాన్ని జీర్ణించుకోవటానికి అది ప్రతిబంధకం అవుతుంది. అందువల్ల దీనికి రసాస్వాదం లేదా ఇంద్రియసుఖం అంటారు. పైగా ఎప్పుడైతే ఒక వ్యక్తి ఈ రసాస్వాదం పొందుతాడో, అప్పుడే ఆ ధ్యానంనుంచి బయటకు రావటానికి ఇష్టపడడు. ఎంతసేపూ ధ్యానంలోనే ఉండాలనుకుంటాడు. ధ్యానం మాని పని చేయాల్సి వస్తే చిరాకు పడతాడు; ఎవరైనా ఫోను చేస్తే మండిపడతాడు; ఎవరైనా పిలిస్తే చిటపటలాడతాడు; ఎవరైనా వస్తే ఎగిరిపడతాడు. ఎందుకంటే ధ్యానం అతనికి ఒక వ్యసనంలా మారుతుంది.

వేదాంత ధ్యానం లేదా నిదిధ్యాసనం ఈ ఆనందాన్ని అనుభవించేటందుకు చేసేది కాదు, పూర్ణత్వాన్ని అనుభవించేటందుకు. అది కూడా సర్వకాలసర్వావస్థల్లోనూ అనుభవించేటందుకు. ధ్యానంలోనే ఆనందం పొందితే, అది నిత్యానందం కాదు. జ్ఞాని ఆనందం నిత్యానందం.

పశ్యన్ శృణ్వన్ స్పృశన్ జిఘ్రన్ –

ఏం చూస్తున్నా, ఏం వింటున్నా, ఏం ముట్టుకున్నా, ఏది వాసన చూసినా జ్ఞాని ఆనందిస్తాడు. అందువల్ల ధ్యానంలో కలిగే రసాస్వాదం కూడా ఆటంకమే. ఆ విధంగా ధ్యానంలో కలిగే నాలుగు ఆటంకాలు – లయం, విక్షేపం, కషాయం, రసాస్వాదన. వీటిని తొలగించుకునేందుకు గౌడపాదులవారు సూచించిన మార్గాన్ని చూద్దాము.

ధ్యానప్రతిబంధకాల పరిహారాలు ఎ). లయ పరిష్కారం – నిద్రాస్థితిని రెండు రకాలుగా ఎదుర్కోవచ్చు. నిద్ర కలిగే కారణాన్ని తొలగించటం ద్వారా, అభ్యాసం ద్వారా.

ధ్యానంలో నిద్ర ఎందుకు వస్తుంది? శాస్త్రమే ప్రతి ఒక్క విషయమూ కూలంకషంగా చర్చిస్తుంది. మనం దాన్ని చదివి అర్థం చేసుకుంటే చాలు. అవి – బహు అశన, అజీర్ణ. అంటే అతిగా తినటం, అజీర్ణం చెయ్యటం. అతిగా తిని ధ్యానంలో కూర్చుంటే, రక్తప్రసరణ అంతా దానికే వెళ్ళిపోతుంది. అజీర్ణం చేస్తే కడుపు మందంగా ఉంటుంది; కడుపు మందంగా ఉంటే బుద్ధి మందంగా ఉంటుంది.

నిద్రాశేషం ఇంకో కారణం. శరీరానికి కొంతశాతం నిద్ర అవసరం. మీరు అతి ఉత్సాహంతో అర్ధరాత్రి రెండు గంటలకు లేచి ఆరింటిదాకా ధ్యానం చేస్తే, మీ మనస్సుకు, శరీరానికి కావాల్సిన విశ్రాంతిని భంగ పరిచిన వారవుతారు. అప్పుడవి, 'ఆగు, మాకూ సమయం వస్తుంది, నువ్వు గీతాబోధలో కూర్చున్నప్పుడు నీ పని పడతాము,' అంటాయి. అందుకని వాటికి తగిన విశ్రాంతిని ఇవ్వాలి. నిద్రాశేషం, అతిగా తినటం, అజీర్ణం – ఇవి కారణాలు.

ఇంకో అంశం అభ్యాసం. మనస్సుకు ఎన్నడూ ధ్యానం అలవాటు లేదు. అది పవీలియన్ సూత్రాన్ని పాటిస్తుంది. అదేమిటంటే ఒక కుక్కకు రెండురోజులు గంటకొట్టి, దాని వెంటనే ఆహారం పెడితే, మూడవ రోజు గంట కొట్టగానే, ఆహారంకోసం చూస్తుంది కుక్క. అది కుక్కే అవనవసరం లేదు. మనం కూడా అంతే. భోజనం సమయం అవగానే ఆకలి వేస్తుంది. దాన్ని అసోసియేషన్ థియరీ అంటారు. మామూలుగా మనం ఎప్పుడు నిశ్శబ్దంగా కూర్చుంటాం? పనులన్నీ మానేసి, ఇంద్రియాలను ఉపయోగించకుండా, నిశ్శబ్దంగా ఉండేది ఎప్పుడు? నిద్రపోయే ముందు. కళ్ళు మూసుకుని, పనులు మానుకు కూర్చుంటే, పాపం మనస్సు 'ఓహో నిద్ర పోవాలి కాబోలు,' అనుకుంటుంది. 'ఇప్పుడు కూర్చునే నిద్రపోతాడు కాబోలు,' అనుకుంటుంది. అందువల్ల మనస్సుకు శిక్షణ ఇచ్చుకోవాలి. 'ఓ మనసా, నేను నిద్ర పోబోవటం లేదు, ధ్యానం చేయబోతున్నాను,' అని చెప్పుకోవాలి. అభ్యాసం ద్వారా మనస్సు నేర్చుకుంటుంది. ఈ విధంగా నిద్ర సమస్యను పారద్రోలవచ్చు.

బి). విక్షేప పరిష్కారం – చంచలమైన మనస్సును ఎలా అదుపులో పెట్టాలి? అభ్యాసం, వైరాగ్యాల ద్వారా దాన్ని అదుపులో పెట్టాలి. కృష్ణపరమాత్మ కూడా వీటి గురించి వివరంగా చెబుతాడు. అప్పుడు విక్షేపపరిష్కారాన్ని చూద్దాము.

సి). కషాయ పరిష్కారం – అనేక కారణాలవల్ల మనస్సులో అనేక భావాలను అణగద్రొక్కి ఉంచుతాము. అవి కోపం, బాధ, దుఃఖం, అపరాధభావన, ఈర్ష్య, ఏదైనా కావచ్చు. అవి మనస్సు విప్పి చెప్పుకోలేనివి. అవి మనస్సును స్తబ్ధుగా చేయవచ్చు. అందువల్ల ధ్యానంలో కూర్చుంటే, వీటివల్ల మనస్సు స్తబ్ధంగా అవవచ్చు. కాని ఏ కారణంవల్ల మనస్సు అలా అయిందో తెలియదు, దానికి ఒకటే మార్గం! నిశ్శబ్దంగా కూర్చుంటే, అణగద్రొక్కబడిన భావోద్రేకం నెమ్మదిగా పైకి వస్తుంది. 1953లో నా భార్య నన్ను ఇలా అంది. ఇప్పుడు 2020 అయినా నాకు ఆ బాధ పోలేదు. మనస్సుకు కంప్యూటర్‌ను మించిన మేధాశక్తి ఉంది. ఎన్ని విషయాలనైనా అది నిక్షిప్తం చేయగలదు. దాని తరువాత ఎన్నో మంచి విషయాలు జరిగాయి. కాని మనస్సు వాటిని పట్టించుకోకుండా, ఈ బాధనే లోతుగా నిక్షిప్తం చేస్తుంది. అనువైన సమయం ఆసన్నమైనప్పుడు అది పైకి వస్తుంది.

సాధారణంగా గృహస్థాశ్రమంలో ప్రస్తుత సమస్యలే ఎన్నో ఉండటంవల్ల గతంలోని సమస్యల గురించి ఆలోచించే తీరిక ఉండదు. అందువల్ల ప్రశాంతంగా ఏ ఆశ్రమానికో వెళ్ళి కూర్చుంటే, గతంలోని కొన్ని సంఘటనలు పైకి వచ్చే అవకాశం ఉంది. అప్పుడు వాటిని పారద్రోలకూడదు. ఏడవాలనిపిస్తే మనస్ఫూర్తిగా ఏడవండి. అందువల్లనే చాలామంది భగవంతుని ముందు భోరున ఏడుస్తారు, లేదా ఎవరైనా స్వామీజీ దగ్గరకు వెళ్ళినప్పుడు ఏడుస్తారు. అది కూడా మామూలుగా కాదు, వెక్కివెక్కి ఏడుస్తారు.

అందువల్ల కషాయ విజాతీయం అంటారు గౌడపాదుల వారు. ఏవైనా అణగద్రొక్కబడిన భావాలు ఉంటే, వాటిని బయటకు రానివ్వండి. ఎవరి మీదైనా అరవాలని ఉంటే, ఏ సముద్రపుటొడ్డుకో వెళ్ళి గొంతు చించుకుని అరవండి, ఏడవాలని ఉంటే మనస్ఫూర్తిగా ఏడవండి. ఏం చేయాలనిపిస్తే అది చేయండి. దాన్ని అణగద్రొక్కకండి. మొదట్లో కొన్ని రోజులు ధ్యానంలో ఏడుపు, కోపం, ఈర్ష్యల ప్రదర్శనలు ఉండవచ్చు. అవి చేయండి.

డి). రసాస్వాద పరిష్కారం – రసాస్వాదాన్ని వివేకంతో పరిష్కరించుకోవాలి. 'ధ్యానంలో నేను అనుభవించే ఈ ఆనందం తాత్కాలిక ఆనందం, దీనికి నేను బానిసను కాకూడదు; పైగా నా స్వరూపం పూర్ణత్వం, నేను ధ్యానంలోనే కాదు, ఎప్పుడూ పూర్ణుడను; నేను అసంగుణ్ణి. ధ్యానంలోనే కాదు, ఎప్పుడూ అసంగుణ్ణే.' ఇలా వివేకంతో బుద్ధికి నచ్చచెప్పుకోవాలి.

అర్జున ఉవాచ

శ్లో. 33 **యోఽయం యోగస్త్వయా ప్రోక్తః సామ్యేన మధుసూదన ।**
ఏతస్యాహం న పశ్యామి చంచలత్వాత్ స్థితిం స్థిరామ్ ॥

యః, అయమ్, యోగః, త్వయా, ప్రోక్తః, సామ్యేన, మధుసూదన,
ఏతస్య, అహమ్, న, పశ్యామి, చంచలత్వాత్, స్థితిమ్, స్థిరామ్ ॥

మధుసూదన!	= ఓ మధుసూదనా!	ప్రోక్తః	= చెప్పబడినదో
సామ్యేన	= సమభావముతో (సమ భావమును గూర్చి)	చంచలత్వాత్	= మనశ్చాంచల్య కారణమున
		అహమ్	= నేను
యః	= ఏదైతే	ఏతస్య	= ఈ యోగము యొక్క
అయమ్, యోగః	= ఈ యోగము	స్థిరామ్, స్థితిమ్	= శాశ్వత స్థితిని
త్వయా	= నీచేత	న, పశ్యామి	= తెలిసికొన (దర్శింప) లేకున్నాను

అర్జున ఉవాచ।
మధుసూదన! యః అయం యోగః త్వయా సామ్యేన ప్రోక్తః,
ఏతస్య స్థిరాం స్థితిం చంచలత్వాత్ అహం న పశ్యామి॥

తా: అర్జునుడిట్లు పలికెను – మధుకైటభులను సంహరించిన ఓ శ్రీకృష్ణా! సమత్వము లక్షణముగా గల ఏ యోగము నీచే చెప్పబడినదో, దీనికి స్థిరమైన స్థితిని నేను కానరాకున్నాను. ఎందుచేతననగా, మనస్సు చంచలమైనది.

ఈ నాలుగింటిలో అర్జునుడు ఒక్క ఆటంకం గురించే మాట్లాడుతున్నాడు. ఏమిటది? విక్షేపం. అంటే మనస్సు చంచలంగా ఉండటం.

మధుసూదన – హే మధుసూదనా;

అయం యోగః త్వయా ప్రోక్తః – నువ్వు బోధించిన ఈ వేదాంతం, ఈ ఆత్మానాత్మ వివేకాన్ని నేను ధ్యానంలో పదేపదే గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. నేను ఆత్మను, తక్కినదంతా అనాత్మ; శరీరం, మనస్సు అనాత్మలు. అవి నా కర్మలవల్ల ఏర్పడినవి. ఇవన్నీ నేను ధ్యానంలో గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. ఏ రూపంలో?

సామ్యేన – సమ ఆత్మదర్శనరూపంలో. నా స్వరూపంమీద నిలవాలి. అది నా చైతన్యస్వరూపం. శరీరం, మనస్సులు మార్పుకు లోను చెందుతాయి కాని మారుతున్న వాటిని సాక్షిగా చూసే నేను మార్పుచెందని చైతన్యాన్ని. ఇలా ఆత్మవృత్తి కూడా నువ్వు నాకు నేర్పావు. కాని నా సమస్య ఏమిటి?

ఏతస్యాహం స్థిరాం స్థితిం న పశ్యామి – కాని ఈ బోధ నా మనస్సులో స్థిరంగా నిలవటం లేదు. నువ్వు చెప్పిన బోధ స్వీకరించగలిగాను; నా బుద్ధి పదునుగా ఉంది కాబట్టి అర్థం చేసుకున్నాను కూడా. అంటే నేను వేదాంత బోధకు అధికారినే కాని నా సమస్య దాన్ని గుర్తుంచుకోవటంలో ఉంది అంటున్నాడు అర్జునుడు.

విద్యార్థులు మూడు స్థాయిబేధాల్లో ఉంటారు. వారిని ఉత్తమ, మధ్యమ, అధమ విద్యార్థులు అంటారు.

ఉత్తమ విద్యార్థికి రెండు లక్షణాలు ఉంటాయి. అంటే గురువు చెప్పిన విద్యను స్వీకరించి, గుర్తు పెట్టుకోగలడు. తను నేర్చుకున్న విద్యను క్లిష్టపరిస్థితిలో ఉపయోగించుకుని, ఆ పరిస్థితిని తట్టుకుని, నిలబడే శక్తి ఉంటుంది. అంటే మేధాశక్తి బాగా ఉంది. మేధాశక్తి అంటే గ్రహణశక్తి+ధారణశక్తి.

అధమ అధికారికి ఈ రెండు లక్షణాలు ఉండవు. అంటే గ్రహణశక్తీ లేదు, ధారణశక్తీ లేదు. విన్నది అర్థమైతేనే కదా, గుర్తుంచుకోవటమో, లేకపోవటమో ప్రశ్న ఉదయించేది. అంటే అతనికి మేధాశక్తి లేదు.

మధ్యమ అధికారి పేరుకు తగ్గట్టుగా ఈ ఇద్దరి మధ్యలో ఉంటాడు. అంటే గ్రహణశక్తి బాగుంటుంది. గురువు చెప్పింది బాగా అర్థమవుతుంది; గురువు బాగా చెప్పాడని గురువును మెచ్చుకుంటాడు కూడా; కాని అహంకారం నేను, అహం బ్రహ్మాస్మి నేనును అధిగమిస్తుంది. చిన్న నేను, పెద్ద నేనును అధిగమిస్తుంది. ఎప్పుడు? బోధ అయి బయటకు రాగానే!

అర్జునుడు చెప్పుకున్నదాన్నిబట్టి అతను ఈ మధ్యమ అధికారిలోకి వస్తాడు. స్థిరాం స్థితిం – ధారణశక్తి; న పశ్యామి – నాకు లేదు. ధ్యానంలో మనస్సు ఎటో వెళ్ళిపోతుంది. ఎందుకు?

చంచలత్వాత్ – చంచలం కాబట్టి. అర్జునునికి తన సమస్య ఏమిటో తెలుసు. మనోనిగ్రహానికి నాలుగు సమస్యలు ఉన్నాయని చూశాము. కాని అర్జునునికి తక్కిన సమస్యలు లేవు. **చంచలత్వం** మాత్రమే ఉంది. రజోగుణం ప్రధానంగా ఉండటంవల్ల వచ్చిన సమస్య ఇది. ఈ సమస్యను మరింత స్పష్టంగా తరువాత వచ్చే శ్లోకంలో వివరిస్తాడు.

శ్లో. 34 **చంచలం హి మనః కృష్ణ ప్రమాథి బలవద్దృఢమ్ ।**
తస్యాహం నిగ్రహం మన్యే వాయోరివ సుదుష్కరమ్ ॥
చంచలమ్, హి, మనః, కృష్ణ, ప్రమాథి, బలవత్, దృఢమ్,
తస్య, అహమ్, నిగ్రహమ్, మన్యే, వాయోః, ఇవ, సుదుష్కరమ్ ॥

హి	= ఎందుకంటే	బలవత్	= మిక్కిలి బలీయమైనది
కృష్ణ!	= ఓ కృష్ణా!	(అతః)	= ఇందువల్ల
మనః	= మనస్సు	తస్య, నిగ్రహమ్	= దానిని నిగ్రహించుట
చంచలమ్	= మిక్కిలి చంచలమైనది	వాయోః, ఇవ	= గాలిని ఆపుటవలె
ప్రమాథి	= ప్రమథనశీలమైనది	సుదుష్కరమ్	= అతిదుష్కరమని
దృఢమ్	= దృఢమైనది	అహమ్, మన్యే	= నేను భావింతును

హే కృష్ణ! మనః బలవత్ దృఢం చంచలం ప్రమాథి,

అహం హి తస్య నిగ్రహం వాయోః ఇవ, సుదుష్కరం మన్యే ॥

తా: ఓ కృష్ణా! ఈ మనస్సు మిక్కిలి చంచలమైనది. ప్రమథనశీలమైనది (బాగుగా మథించు స్వభావము గలది). దృఢమైనది. మిక్కిలి బలీయమైనది. కనుక, దానిని నిగ్రహించుట గాలిని ఆపుట వలె మిక్కిలి దుష్కరమని భావింతును.

రజోగుణం ప్రధానంగా ఉండటంవల్ల కలిగే చంచలత్వం సర్వసామాన్యం. ఇక్కడ అలాంటి మనస్సును వర్ణిస్తున్నాడు అర్జునుడు.

కృష్ణ మనః చంచలమ్ – హే కృష్ణా, మనస్సు చంచలంగా ఉంది, అటూ ఇటూ పరుగెడుతుంది;

ప్రమాథి – అది చంచలంగా ఉండటమే కాకుండా తక్కిన ఇంద్రియాలను కూడా మథిస్తున్నది. కవ్వంతో పెరుగును చిలికినప్పుడు, పెరుగులో కల్లోలం ఏర్పడుతుంది. అలాగే పెరుగు అనే మనస్సును చిలికినప్పుడు, ఆ కల్లోలం ఏదో రూపంలో బాహ్యాముఖం చూస్తుంది. కొంతమంది ఏదో ఒకటి మాట్లాడతారు లేదా ఏదో ఒకటి తింటారు. కొంతమంది కళ్ళు తిప్పుతారు. మనం మాట్లాడుతున్నప్పుడు, కొంతమంది స్థిరంగా కళ్ళు మనమీద నిలపరు, అంటే వారు ఏకాగ్రతతో వినటం లేదు, వారి మనస్సు వెనక కళ్ళు కూడా తిరుగుతున్నాయన్నమాట. కొంతమంది అలా మనస్సు చంచలంగా ఉన్నప్పుడు కుదురుగా ఒకచోట కూర్చోలేరు. ఇటూఅటూ పచార్లు చేస్తారు. వీటన్నిటికీ కారణం ఒకటే. మనస్సు రజోగుణంలో ఉన్నప్పుడు, శరీరం కూడా రజోగుణంలోకి వస్తుంది. అంటే శరీరం కూడా చంచలంగా ఉంటుంది. ఈ విషయం మొదటి అధ్యాయంలోనే గమనించాము. అర్జునుడు శోకంలో పడ్డప్పుడు, అతని శోకం ఇంద్రియాలకు, శరీరానికి కూడా ప్రవహించింది. అందువల్ల ప్రమాథి అంటే పంచజ్ఞానేంద్రియాలను, పంచకర్మేంద్రియాలను కూడా మనస్సు మథించివేస్తుంది.

బలవత్ – మనస్సు చాలా బలమైనది. అది చంచలంగా ఉన్నప్పుడు బుద్ధి మాట కూడా వినదు. మీరు హడావుడిగా విమానాశ్రయానికి వెళుతున్నప్పుడు ఏ ట్రాఫిక్ జామ్‌లోనే ఇరుక్కున్నారనుకోండి. మీరు ఎంత ఖంగారుపడి, హారను మ్రోగించినా లాభం లేదు. సిగ్నలు అది పడాల్సిన సమయానికే పడుతుంది. ఈ విషయం తార్కికంగా ఆలోచించే బుద్ధికి తెలుసు. బుద్ధి మనస్సుకు నచ్చచెప్పటానికి ప్రయత్నించినా, అటువంటి పరిస్థితిలో మనస్సు వినదు. బుద్ధిమీద కూడా అదే పెత్తనం చెలాయిస్తుంది.

నిజానికి మనస్సును అదుపులో పెట్టేది బుద్ధి. కఠోపనిషత్తులో రథకల్పనలో మనస్సును పగ్గాలతోనూ, బుద్ధిని రథసారథితోనూ పోలుస్తారు. అంటే రథసారథి చేతిలో పగ్గాలు ఉన్నట్టుగా, బుద్ధి చేతిలో మనస్సు ఉండాలి. కాని రాగద్వేషాలు తీవ్రంగా ఉన్నప్పుడు, మనస్సు బుద్ధి మాట వినదు. నేను బ్రహ్మను, నేను నిత్యముక్తుడను అని ఎంత తెలిసినా, మనస్సు సతాయిస్తూనే ఉంటుంది. ఎందుకు? అది బుద్ధికన్నా బలవంతమైనది. బుద్ధిని కూడా జయిస్తుంది.

దృఢమ్– అది దృఢమైనది. అది చేసే పని అది దృఢంగా చేసి తీరుతుంది. ఉదాహరణకు కాఫీ తాగుదామనే నిర్ణయం బుద్ధి తీసుకుంటుంది. కాఫీ తాగాలా, టీ తాగాలా అంటే కాఫీ తాగుదామని బుద్ధి నిర్ణయిస్తుంది. కాని వరుసగా కొన్ని రోజులు తీసుకున్నాక అది వ్యసనం అయి కూర్చుంటుంది. దాన్ని మానదామని బుద్ధి నిర్ణయించుకున్నా, మనస్సు ఒప్పుకోదు. మనస్సు, బుద్ధిని అధిగమించి, పరిస్థితిని తన అదుపులోకి తీసేసుకుంటుంది. అందువల్ల బుద్ధి వద్దన్నా, మనస్సు చేస్తుంది ఆ పనిని.

మనస్సు చంచలంగా ఉండి, బాహ్యాముఖంగా ఉండటంవల్ల ఎక్కడెక్కడికో వెళ్ళి వస్తూ ఉంటుంది. అది కూడా నా ఇష్టం వచ్చినట్టు కాదు, దాని ఇష్టం వచ్చినట్టు. అంతేకాకుండా ఇంద్రియాలను అదుపులోకి తీసుకుంటుంది. బుద్ధిని అదుపులోకి తీసుకుంటుంది. మధుసూదనసరస్వతి బలవత్ పదానికి విచారేణ అపి జేతుమ్ న శక్తుమ్ అని వివరిస్తారు. అంటే మనస్సుతో వాదించినా, మనస్సుకు నచ్చచెప్పినా మాట వినదు. తాపట్టిన కుందేటికి మూడే కాళ్ళు అంటుంది. అది ఏదైనా ఒక విషయంమీదనో, ఒక వ్యక్తిమీదనో ఆలోచిస్తూ ఉంటే, ఆ ఆలోచననుంచి మనస్సును లాగలేము. బలవత్ అంటే అది స్వతహాగా బలమైనది; దృఢం అంటే ఒక వస్తువుమీద దాని పట్టు చాలా దృఢంగా ఉంటుంది.

నిజానికి ఈ విషమ పరిస్థితిని ప్రతి ఒక్క వేదాంత శిష్యుడు కూడా ఎదుర్కోవాల్సి ఉంటుంది. రెండు మనస్సులు ఉంటే ఎంత బాగుండును, ఒకదాన్ని ఇంట్లో పెట్టి, ఇంకొకదాన్ని బోధకు తెచ్చి ఆత్మబోధ వినిపించి ఉండగలిగేవారము అనిపిస్తుంది. బుద్ధి నువ్వు ఆత్మవు; ఆనందస్వరూపుడవు, బెంగపడకు అంటుంది. మనస్సు బెంగపడకుండా ఉండదు. దీన్ని **వాసన** అంటారు. దీనికి పరిష్కారం ఒకటే.

మళ్ళీ నెమ్మదిగా మనస్సుకు నచ్చచెప్పుకోవాలి. మద్యం తాగే అలవాటు ఉన్న వ్యక్తి, ఒక్కసారిగా మద్యం మానేయలేడు. శరీరం సహకరించదు. అతను కొన్ని వారాలు, కొన్ని నెలలు, కొన్ని సంవత్సరాలు శరీరంతో, మనస్సుతో యుద్ధం చేయాల్సి ఉంటుంది. నిజానికి వేదాంతం ప్రకారం మనమంతా కూడా మందు భాయీలమే. మనం ఈ రాగద్వేషాలనే మత్తుమందుకు అలవాటు పడిపోయాము. దాన్నించి ధ్యానమనే ఆసుపత్రిలో చేరి బయటపడాలి. దానికి కూడా వారాలు, నెలలు, సంవత్సరాలు పట్టవచ్చు. కాని ఎప్పుడో అప్పుడు మనస్సు పిడికిలినుంచి బయటపడాలి. ఒక వేదాంతి గురించి మనం నేర్చుకున్న విషయం ఎప్పుడూ గుర్తుంచుకోవాలి. అతని ఆస్తినంతా కోల్పోయాడని అతను విన్న మరుక్షణం 'ఏమిటి?' అన్నాడు ముందు. అది తనకున్న వాసనల ప్రభావంవల్ల వచ్చింది. వెంటనే గీతాబోధ గుర్తుకొచ్చింది, వెంటనే 'అయితే ఏమిటి?' అన్నాడు.

మనం కూడా 'ఏమిటి?'నుంచి 'అయితే ఏమిటి?'కి ప్రయాణం చేయాలి. ఈ రెండింటి మధ్య ఉన్న దూరాన్ని తగ్గించుకుంటూ రావాలి. అది వాసనా క్షయాన్నిబట్టి ఉంటుంది. అవి క్షయమయ్యేవరకూ మనస్సు దృఢంగా ఉంటుంది.

తస్య నిగ్రహం సుదుష్కరమ్ – మనస్సును దాని స్వతఃసిద్ధమైన స్పందనలనుంచి బలహీనపరచటం చాలా కష్టం. దుష్కరం అంటేనే కష్టం; సుదుష్కరమ్ అంటే చాలా కష్టం.

అహం మన్యే – నేను భావిస్తున్నాను.

వాయోరివ – వాయువును అదుపులో పెట్టటం ఎంతకష్టమో, మనస్సును అదుపులో పెట్టటం కూడా అంతే కష్టం. 'ఓ మనసా, బెంగపడటం మానేయి,' అని చెపితే అది మిమ్మల్ని చూసి ఒక వెర్రినవ్వు నవ్వి, దాని పని అది చేసుకుపోతుంది. అందువల్ల మద్యం మానాలనుకునేవారు ఆసుపత్రిలో చేరి, దాని సహాయం తీసుకుంటారు. అలాగే ఇక్కడ అర్జునుడు కృష్ణపరమాత్మ సహాయం కోరుతున్నాడు.

శిష్యస్తేఽహం శాధిమాం త్వాం ప్రపన్నమ్

అని ముందే చెప్పుకున్నాడు. నన్ను నా భావోద్రేకాలనుంచి, అనారోగ్యకరమైన మానసిక చంచలత్వంనుంచి నువ్వే రక్షించు అంటున్నాడు.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 35 **అసంశయం మహాబాహో మనో దుర్నిగ్రహం చలమ్ ।**
అభ్యాసేన తు కౌంతేయ వైరాగ్యేణ చ గృహ్యతే ॥
అసంశయమ్, మహాబాహో, మనః, దుర్నిగ్రహమ్, చలమ్,
అభ్యాసేన, తు, కౌంతేయ, వైరాగ్యేణ, చ, గృహ్యతే ॥

మహాబాహో!	= ఓ అర్జునా!	కౌంతేయ!	= ఓ కుంతీసుతా!
అసంశయమ్	= నిస్సందేహముగా	అభ్యాసేన, చ	= అభ్యాసముచేత
మనః	= మనస్సు	వైరాగ్యేణ	= వైరాగ్యమువల్ల
చలమ్	= చంచలమైనదే	గృహ్యతే	= నిగ్రహింపబడును
దుర్నిగ్రహమ్	= నిగ్రహింపశక్యము కానిదే		(నిగ్రహించుట సాధ్యమే)
తు	= అయితే		

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ।
హే మహాబాహో! మనః అసంశయం చలం దుర్నిగ్రహమ్।
హే కౌంతేయ! (తత్) తు అభ్యాసేన వైరాగ్యేణ చ గృహ్యతే ॥

తా: శ్రీకృష్ణ భగవానుడిట్లు పలికెను – గొప్ప బాహువులుగల ఓ అర్జునా! చంచలమైన మనస్సును నిగ్రహించుట చాలా కఠినము, సందేహము లేదు. ఓ కుంతీపుత్రా! కానైతే అభ్యాసముచే ఇంకా వైరాగ్యముచే (మనస్సు) నిగ్రహించబడును.

ఈ శ్లోకంలోనూ, తరువాత వచ్చే శ్లోకంలోనూ కృష్ణపరమాత్మ విక్షేప పరిహారాన్ని సూచిస్తున్నాడు. తెలివైన గురువుగా కృష్ణపరమాత్మ, అర్జునుని సమస్య అతనొక్కడిదే కాదని, అది సర్వసామాన్యమైన సమస్య అనీ చూపిస్తున్నాడు. అది అందరి సమస్య కాబట్టి, శాస్త్రమే దానికి పరిష్కారం చూపిస్తున్నది. ఇదొక మనస్తత్వవిశ్లేషణ. మన దైనందిన జీవితంలో కూడా మనింట్లో లైట్లు పోగానే ఏం చేస్తాము? మనకే పోయిందా, అందరికీ పోయిందా

అని చూస్తాము ముందుగా. అందరికీ పోతే కొంత నిశ్చింత. అలాగే ఈ సమస్య అందరికీ ఉంది అంటే అదొక నిశ్చింత. అందువల్ల ఏదైనా సమస్య ఉంటే, ముందు ఆ సమస్యను అంగీకరించాలి, అప్పుడు దాన్ని ఎలా పరిష్కరించాలో తెలుస్తుంది. దేవుడే మార్గం చూపిస్తాడు. మద్యపానం మానాలనుకుని, మానలేనివారు, తమ బలహీనతను ఒప్పుకుని, ఆసుపత్రిలో చేరితే, బాహ్యంగా సహాయం లభిస్తుంది.

ఏ సమస్యకైనా అంతే. మీరు మీ నిస్సహాయతను గ్రహించి, ప్రార్థిస్తే, బాహ్యంగా సహాయం లభిస్తుంది. దానికి మీరు ఏ పేరైనా పెట్టుకోండి. దేవుడనండి, శక్తి అనండి, ఏదైనా అనండి. అలాగే అర్జునుడు తన నిస్సహాయతను అంగీకరించి, కృష్ణపరమాత్మకు మొరపెట్టుకున్నాడు. కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుని ఓదారుస్తున్నాడు.

మహాబాహో – హే అర్జునా. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ పరోక్షంగా అర్జునుణ్ణి వేళాకోళం చేస్తున్నాడు. అతను బాహ్యంగా ఉన్న శత్రువులను శక్తివంతంగా చీల్చి చెండాడుతాడు కాని, తన స్వంత మనస్సును ఎదుర్కోలేని నిస్సహాయస్థితిలో పడిపోయాడు. ఓ అర్జునా, ఆంతర్గతశక్తిని పెంచుకో!

అసంశయమ్ – నువ్వు చెప్పిందాంట్లో ఏమాత్రం సందేహం లేదు. ఏం చెప్పాడు అతను?

మనో దుర్నిగ్రహం చలమ్ – మనస్సు చంచలంగా ఉంది అన్నాడు. అందువల్ల చాలా కష్టం అన్నాడు. ఇది సత్యం. దీన్ని స్వీకరించాలి. కాని అందులోనే ఒక ఓదార్పు కూడా ఉంది. ఏమిటది? అది చాలా కష్టం కాని, అసాధ్యం మాత్రం కాదు. అంటే మనస్సు ఉంటే మార్గముంటుంది అంటారు. అది మనస్సుకు కూడా వర్తిస్తుంది. మనస్సును మార్చుకోవాలనుకుంటే, దానికి ఉపాయాన్ని ఉపయోగిస్తే, మనస్సు తప్పకుండా లొంగుతుంది. దాన్ని మనోనిగ్రహ ఉపాయం అంటారు.

ఏమిటా ఉపాయాలు లేదా మార్గాలు. రెండు ఉన్నాయి. వాటిని పతంజలి యోగసూత్రాల్లో కూడా చూస్తాము.

అభ్యాస వైరాగ్యాభ్యాం తన్నిరోధః – 1.12

కౌంతేయ – ఓ అర్జునా; **అభ్యాసేన** – సరియైన సాధన ద్వారా.

వైరాగ్యేణ చ – వైరాగ్యం ద్వారా; **గృహ్యతే**– మనస్సును అదుపులో పెట్టుకోవచ్చు.

ఎ) అభ్యాసం – ఒక విషయం గుర్తుంచుకోవాలి. అది ఏమిటంటే మనస్సుకు దేనిమీద శ్రద్ధ ఉంటే, దానిమీద చెక్కు చెదరని ఏకాగ్రతను చూపిస్తుంది. ఇది ప్రాథమిక సూత్రం. నవల చదివే అలవాటు ఉంటే, దానిలో ఎంతగా లీనమైపోతారంటే, పక్కన పిడుగులు పడ్డా చలించరు. క్రికెట్‌మ్యాచ్ చూసే అలవాటుంటే, ఆకలి వేయదు, దాహం వేయదు. దీన్నిబట్టి ఏం తెలుస్తున్నది? మనకు సమస్య ఏకాగ్రత లేకపోవటం కాదు. ఏకాగ్రత సమృద్ధిగా ఉంది, కాకపోతే అది దేనిమీద ఉంది అనేది తెలుసుకోవాలి. పైగా ఒకదానిమీద ఏకాగ్రత చూపిస్తున్నాము అంటే మనకు పూర్తిగా దాని విలువ, దాని గొప్పతనం తెలుసు. అది మనకు ప్రాణంతో సమానం. అందువల్ల ఒక్క ముక్కలో చెప్పాలంటే, దేనిమీదైనా ఏకాగ్రత చూపాలంటే దానిమీద ఇష్టం లేదా మక్కువ ఉండాలి, మక్కువ ఉండాలి అంటే దాని విలువ తెలియాలి. ఒక వస్తువుయొక్క విలువు తెలుసుకుని దానిమీద శ్రద్ధ పెట్టటమే వివేక అభ్యాసం.

ఒక వస్తువు గొప్పదనం తెలుసుకోవాలంటే, దాని గురించి పదేపదే తలుచుకోవాలి, వినాలి, నలుగురితో చర్చించాలి. అప్పుడు **నిత్యానిత్యవస్తువివేకం** ఏర్పడుతుంది. ధర్మం గురించి, మోక్షం గురించి తెలుసుకుని వాటిని పెంపొందించుకునే ఆరోగ్యకరమైన అలవాట్లను ఏర్పరచుకోవాలి. దీన్ని **వివేక అభ్యాసం** అంటారు. ఆ వివేకాన్ని శాస్త్రం కలుగజేస్తుంది. ప్రపంచంలో ఏ వస్తువుమీద లేదా ఏ వ్యక్తిమీద ఆధారపడినా అవి అశాశ్వతం అని, అనిత్యం అని, ఒక్క భగవంతునిమీద ఆధారపడటమే తెలివైన పని అని బోధిస్తుంది. అది తేలికగా అర్థం కాకపోతే, కొన్ని ఎదురుదెబ్బలు తిన్నాక అర్థమవుతుంది.

తరువాత భగవంతునిమీద ఆధారపడటమంటే మనమీద మనం ఆధారపడటమేనని తెలుస్తుంది. ఎందుకు? నేను వేరు, భగవంతుడు వేరు కాదు కాబట్టి. అందువల్ల భగవంతునిమీద ఆధారపడటమంటే, నామీదే ఆధారపడటం అంటే స్వేచ్ఛ పొందటం. స్వేచ్ఛ పొందటమే మోక్షం. అందువల్ల శాస్త్రం ప్రపంచంమీద ఆధారపడే దశనుంచి భగవంతునిమీద ఆధారపడే దశకు, దాన్నుంచి నామీద నేను ఆధారపడే దశకు ప్రయాణం చేయిస్తుంది. దాన్నే మోక్షం అంటారు.

ప్రపంచంమీద ఆధారపడితే తప్పేమిటి? ప్రపంచం శాశ్వతం కాదు కాబట్టి, మెరుపులా మెరిసి మాయమైపోయే దానిమీద ఆధారపడటం ప్రమాదం. మీకు దుఃఖం కలిగినప్పుడు, ఒకసారి పరిస్థితిని విశ్లేషించి చూడండి, మీకే అర్థమవుతుంది ఎందుకు జగత్తుమీద ఆధారపడకూడదో! అనిత్యవస్తువు, నిత్యఫలాన్ని ఎలా ఇస్తుంది. శాశ్వతం కాని వస్తువు శాశ్వతమైన భద్రతను ఎలా ఇస్తుంది? నీళ్ళలో మునిగిపోతున్న వ్యక్తి గడ్డిపోచను పట్టుకుంటే రక్షింపబడతాడా? లేదే! అందువల్ల నిత్యానిత్యవస్తువివేకం చేయాలి. అది శాస్త్రం నేర్పిస్తుంది. ఆ వివేకం చూపితే, ప్రపంచంమీద ఆధారపడే స్థాయినుంచి, భగవంతునిమీద ఆధారపడే స్థాయికి వస్తారు.

మచ్చిత్తా మద్గతప్రాణా బోధయంతః పరస్పరమ్ ।

కథయంతశ్చ మాం నిత్యం తుష్యంతి చ రమంతి చ ॥ – 10.9

భగవంతునిమీద ఆధారపడటం ఆరోగ్యకరమైన అలవాటు. ధర్మపరమైన జీవితం ఈ అలవాటుని పెంపొందిస్తుంది. ఒక మంచి అలవాటుకు అలవాటు పడితే, అది చెడు అలవాటును పారద్రోలుతుంది. గీతాబోధకు వదలకుండా వెళ్ళటం కూడా వ్యసనమే, కాని అది మంచి వ్యసనం. దాన్ని **శుభవాసన** అంటారు. శుభవాసనలను పెంచుకుంటే, మీకు తెలియకుండానే, ఎక్కువ శ్రమ పడకుండా దుర్వాసన లేదా అశుభవాసనలనుంచి బయటపడతారు. ఈ శుభవాసనలను పెంపొందించుకోవటాన్నే వివేక అభ్యాసం అంటారు. ఈ శుభ వాసన ఏ అశుభవాసనను పారద్రోలుతుంది? అశాశ్వతమైన వస్తువులమీద ఆధారపడే వ్యసనాన్ని పారద్రోలుతుంది. అశాశ్వతమైన వస్తువుల మధ్య ఉండండి, వాటిని తప్పించుకోలేరు కూడా, కాని వాటిమీద ఆధారపడకండి.

కార్డ్‌బోర్డుతో చేసిన కుర్చీ చూడటానికి చాలా అందంగా ఉంటుంది, ఆకర్షణీయంగా ఉంటుంది కాని దానిమీద కూర్చోవటానికి పనికిరాదు. మీ షోకేసులో బొమ్మగా వాడగలరు కాని దానిమీద కూర్చోలేరు. ఎందుకు? కిందపడి, దెబ్బ తగులుతుంది కాబట్టి. దానిమీద కూర్చోలేరు అంటే దాన్ని నాశనం చేయమనటం

లేదు, షోకేసులో పెట్టుకోమంటున్నాము. మీరు కూర్చోగలిగిన కుర్చీ ఒక్కటే. అది భగవంతుడు. తక్కినవన్నీ ఆ కార్డ్‌బోర్డు కుర్చీలే.

బి) వైరాగ్యం – ఇలా కార్డ్‌బోర్డు కుర్చీలమీద ఆధారపడే బలహీనతను వదులుకోగలగటమే వైరాగ్యం. బలమైన కుర్చీమీద కూర్చోవటం వివేకం; బలహీనమైన కుర్చీమీద కూర్చునే బలహీనతను వదులుకోవటం వైరాగ్యం. మనస్సుకు ఆ బలహీనత ఉంటే, ధ్యానంలో కూడా దాని గురించే ఆలోచిస్తుంది. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ అభ్యాసం చేయమని చెబుతున్నాడు. శాస్త్రం గురించి, విలువల గురించి, దేవుని గురించి, మీ స్వస్వరూపం గురించి సదా చింతన చేయండి. ఎందుకంటే మీ స్వస్వరూపం శాశ్వతమైనది. అందువల్ల దానిమీద ఉత్సాహం ఏర్పరచుకోండి. వేదాంతం బొత్తిగా ఉత్సాహం కలిగించే విషయం కాదని కొంతమంది పొరపాటు పడతారు కాని నిజానికి అది వారి అపోహ మాత్రమే. ఆ విషయంమీద ఆసక్తి పెంచుకుంటే, సృష్టిలో దాన్ని మించిన ఔత్సాహకరమైన అంశం ఇంకొకటి లేదు.

అందువల్ల అభ్యాసేన అంటే వివేకంవల్ల, వైరాగ్యంవల్ల. ఏం చేయాలి? మీ మనస్సును ప్రపంచంనుంచి దేవునికి లేదా అనాత్మనుంచి ఆత్మకు మళ్ళించాలి. ధ్యానంలో కూడా ఆత్మ గురించి ఆలోచించాలి.

శ్లో. 36 **అసంయతాత్మనా యోగో దుష్ప్రాప ఇతి మే మతిః ।**
వశ్యాత్మనా తు యతతా శక్యోఽవాప్తుముపాయతః ॥
అసంయతాత్మనా, యోగః, దుష్ప్రాపః, ఇతి, మే, మతిః,
వశ్యాత్మనా, తు, యతతా, శక్యః, అవాప్తుమ్, ఉపాయతః ॥

అసంయతాత్మనా	= మనస్సును వశపరచు కొనని వానికి	వశ్యాత్మనా, యతతా	= మనస్సు వశమైన ప్రయత్నశీలునకు
యోగః	= యోగము (యోగసిద్ధి)	ఉపాయతః	= సాధన ద్వారా
దుష్ప్రాపః	= దుష్ప్రాప్యము (పొందుట అశక్యము)	అవాప్తుమ్, శక్యః	= (దానిని) పొందుట శక్యమే
		ఇతి	= అని
తు	= అయితే	మే, మతిః	= నా అభిప్రాయము

అసంయతాత్మనా యోగః దుష్ప్రాపః, వశ్యాత్మనా యతతా
తు ఉపాయతః అవాప్తుం శక్యః, ఇతి మే మతిః॥

తా: నిగ్రహింపబడని మనస్సు గలవానిచే యోగము (ఆత్మనిష్ఠ) చాల కఠినముగా పొందబడునని అభిప్రాయము. కాని, దీనికి భిన్నముగా, ప్రయత్నము చేయుచున్నవాడై ఉపాయము (ఆసనాదులు)వల్ల వశము చేసుకోబడిన మనస్సు గలవానిచే యోగము పొందుటకు శక్యమైనది.

ఇదే భావాన్ని ఇంకా స్పష్టంగా విశదీకరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అసంయతాత్మనా – అశాశ్వతమైన వస్తువునుంచి శాశ్వతమైన వస్తువు వైపు మనస్సుయొక్క దృష్టిని మరల్చాలంటే వివేక, వైరాగ్యాలు పెంపొందించుకోవటమొక్కటే మార్గం. వివేకవైరాగ్యాలను పెంపొందించుకున్న మనస్సును నిశ్చయాత్మక మనస్సు అంటారు. ఇక్కడ ఆత్మ అంటే మనస్సు. అసంయతం అంటే దృష్టి మరల్చబడని మనస్సు; అశాశ్వతమైన వాటినుంచి శాశ్వతమైన వాటివైపు; అర్థకామాలనుంచి ధర్మమోక్షాల వైపు దృష్టి మరల్చని మనస్సు. ఇటువంటి మనస్సు బాహ్య ఆకర్షణలకు లొంగిపోతుంది. దాన్ని ప్రాకృత అంతఃకరణం అంటారు.

యోగః దుష్ప్రాప ఇతి మే మతిః – అటువంటి వ్యక్తికి ధ్యానం అసాధ్యం. ఎందుకంటే అతను ధ్యానంలో కూర్చున్నా కూడా అతని మనస్సు అనవసరమైన దానిమీదకు, ఇంకా మాట్లాడితే తక్కువస్థాయి వస్తువుమీదకు పోతుంది. ఇది నా అభిప్రాయం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

దానికి భిన్నంగా మీకు దేనిమీదైనా ఇష్టం ఉంటే, దాని గురించి ఆలోచించటానికి పద్మాసనంలో కూర్చోనవసరం లేదు. కళ్ళు మూసుకోనవసరం లేదు. ఎందుకంటే ఎక్కడికి వెళ్ళినా మీ మనస్సు దాని గురించే ఆలోచిస్తూంటుంది. దీనికి మొదటిసారి తల్లి అయిన స్త్రీని ఉదాహరణగా తీసుకోవచ్చు. ఆ తల్లి ఏం చేస్తున్నా – పశ్యన్, శృణ్వన్, స్పృశన్, జిఘ్రన్ – బాబు గురించే ఆలోచిస్తుంది. ఆఫీసుకు ఉద్యోగానికి వెళ్ళినా, బాబు ఎలా ఉన్నాడో అనే చింతలోనే నిత్యం ఉంటుంది. అలాంటి స్త్రీ, బాబు గురించి ఆలోచించటానికి ధ్యానంలో కూర్చోవాలా? ఇంకా మాట్లాడితే ఆవిడ మనస్సులోంచి బాబుని తీయటం కష్టం. అంతలా బాబు చుట్టూ ఆవిడ ఆలోచనలు పెనవేసుకుని ఉంటాయి.

వశ్యాత్మనా – ఎవరైతే మనస్సును అదుపులో పెట్టుకుంటారో, అంటే ఎవరైతే వివేకవైరాగ్యాలను పెంపొందించు కుంటారో, అటువంటి వ్యక్తిని వశ్యాత్మ అంటారు. మొదటిపాదంలో చూచిన సంయతాత్మ అర్థమే దీనికి కూడా.

యతతా – ఎవరైతే బోధమీద మనస్సు పెడదామని చూస్తారో; వేదాంతం కాని, గీత కాని లౌకికప్రయోజనాలను ఇవ్వదు; ఆఫీసులో ప్రమోషన్ తీసుకురాదు; అది ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు తోడ్పడుతుంది. అందువల్ల యతతా పురుషేణ అంటే వివేక, వైరాగ్యాలున్న వ్యక్తికి,

శక్యః అవాప్తుమ్ ఉపాయతః – ధ్యానం సాధ్యం. అంటే వివేక వైరాగ్యాలను పెంపొందించుకున్న వ్యక్తికి ధ్యానం సాధ్యం. అతను వివేకవైరాగ్యాలనే ఉపాయాల ద్వారా మనస్సును వశపరుచుకున్న వ్యక్తి. అందువల్ల శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేసి అందులోని బోధమీద నిలబడాలి. ప్రపంచంమీద ఆధారపడే స్థితినుంచి, భగవంతునిమీద ఆధారపడే స్థితికి వచ్చి, ఆత్మమీద ఆధారపడే స్థాయికి ఎదగాలి. ప్రపంచంమీద ఆధారపడే స్థాయి ప్రమాదంతో కూడినది.

మనకు ప్రభుత్వం ఇచ్చే నీరు వస్తున్నా దానిమీద ఆధారపడకుండా ఎలా స్వంతంగా బోర్‌వెల్ తవ్వించు కుంటామో, అలాగే ప్రపంచంమీద ఆధారపడకుండా ఈశ్వరునిమీద ఆధారపడాలి. అంటే ప్రాపంచిక సుఖాలనుంచి పారిపొమ్మనటం లేదు. వాటిమీద ఆధారపడకుండా, ఈశ్వరునిమీద ఆధారపడమంటున్నాము. తర్వాత నెమ్మదిగా ఆ ఈశ్వరుడే ఆత్మ అని, ఆ ఆత్మ మీరేనని నేర్చుకుంటారు. అంటే సుదీర్ఘ ప్రయాణం ఉంది. కాని అది ఎప్పుడో అప్పుడు మొదలుపెట్టాలి.

ఇక్కడితో అర్జునుని ప్రశ్నకు కృష్ణపరమాత్మ జవాబు అయిపోయింది. చంచలమైన మనస్సును ఎలా అదుపులో పెట్టుకోవాలన్నది అర్జునుని ప్రశ్న. అంటే మనస్సుయొక్క విక్షేపం గురించిన ప్రశ్న. ఆ విక్షేపశక్తికి పరిష్కారం – వివేకం, వైరాగ్యం అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కాకపోతే వివేకాన్ని అభ్యాసం అన్నాడు.

వీటితోపాటు సత్సంగం కూడా తోడ్పడుతుంది. కృష్ణపరమాత్మ ఆ విషయాన్ని చెప్పకపోయినా సత్సంగాన్ని కలుపుకోవాలి.

సత్సంగత్వే నిస్సంగత్వం నిస్సంగత్వే నిర్మోహత్వం
నిర్మోహత్వే నిశ్చలతత్త్వం నిశ్చలతత్త్వే జీవన్ముక్తిః – భజగోవిందమ్

నిస్సంగత్వం అంటే వైరాగ్యం. దానికి సత్సంగం చాలా తోడ్పడుతుంది.

6. **యోగభ్రష్టుడు – శ్లోకాలు 37-45** **ఉపోద్ఘాతం**

ఇక్కడితో ధ్యానప్రతిబంధం, దానికి పరిహారం కూడా అయిపోయాయి. నిజానికి ఇక్కడితో ధ్యానం గురించి చెప్పే ఆరవ అధ్యాయం ముగిసినట్టే. ఓం తత్సత్ చెప్పి ఉండవచ్చు; కాని అర్జునుడు ఇంకొక ప్రశ్న వేస్తున్నాడు. కృష్ణపరమాత్మ అంతగా అతన్ని ప్రోత్సహించినా, అర్జునునిలో ఏదోమూల సందేహం తొలగలేదు. అలా స్వామీజీ ఆశాజనకంగా ఎవరికైనా ఏదైనా చెప్పినా, కొంతమంది నిరుత్సాహంగా మాట్లాడతారు. 'మా గురించి మీకు సరిగ్గా తెలియదు,' అంటారు. ఈ నిరుత్సాహం కూడా ఒక పెద్ద బలహీనత. అందువల్లనే ఈ అధ్యాయం మొదట్లోనే కృష్ణపరమాత్మ చెప్పాడు –

ఎప్పుడూ మిమ్మల్ని మీరు కించపరుచుకోకూడదు. ఆత్మస్థైర్యం లేకపోతే ఆత్మకృప లేనట్టు అర్థం. ఆత్మకృప లేకపోతే ఆ దైవం కూడా ఏమీ చేయలేదు. మీకు దైవకృప ఉండి, గురుకృప ఉండి, శాస్త్రకృప ఉండి, ఆత్మకృప లేకపోతే ఏమీ సాధించలేరు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ పదేపదే చెబుతున్నాడు, 'నీమీద నువ్వు నమ్మకం పెట్టుకో,' అని. అంత చెప్పినా, ఇప్పుడు అర్జునునికి తనమీద తనకు నమ్మకం లేదు. ఈ జన్మలో తనకు మోక్షం రాదని నిశ్చయించేసుకున్నాడు. అంతేకాదు, తనకు పునర్జన్మ తప్పదనీ నిశ్చయించేసుకున్నాడు. అలా మళ్ళీ పుడితే, తన పరిస్థితి ఏమిటి? ఈ జన్మలో చేసిన సాధనలన్నీ మాయమైపోయి, మళ్ళీ మొదటినుంచి మొదలుపెట్టాలా? లేక ఇవి కూడా తనతో పాటు వస్తాయా?

వచ్చే జన్మలో తన పరిస్థితి ఏమిటి? తనకు ఇప్పుడు మోక్షం రాదనే నిరాశనుంచి ఉత్పన్నమైంది ఈ ప్రశ్న. 37, 38, 39 శ్లోకాల్లో ఈ ప్రశ్నను వేస్తాడు. ఆధ్యాత్మిక రంగంలో సాధన చేసి, విజయం పొందని వారిని యోగభ్రష్టులు అంటారు. అసలు ప్రయత్నమే చేయనివారికి సమస్య లేదు. ప్రయత్నం చేసి, విజయం సాధించి, జీవన్ముక్తి పొందినవారికి సమస్య లేదు. ఎటొచ్చీ, ప్రయత్నం చేసి విజయం పొందని వారిది సమస్య. అటువంటి వారు యోగభ్రష్టులు అవుతారు. వారి పరిస్థితి ఏమిటి?

అర్జున ఉవాచ

శ్లో. 37 **అయతిః శ్రద్ధయోపేతో యోగాచ్చలితమానసః ।**
అప్రాప్య యోగసంసిద్ధిం కాం గతిం కృష్ణ గచ్ఛతి ॥
అయతిః, శ్రద్ధయా, ఉపేతః, యోగాత్, చలితమానసః,
అప్రాప్య, యోగసంసిద్ధిమ్, కామ్, గతిమ్, కృష్ణ, గచ్ఛతి ॥

కృష్ణ!	= ఓ కృష్ణా!	యోగసంసిద్ధి	= యోగసిద్ధిని
శ్రద్ధయా, ఉపేతః	= (యోగమందు) శ్రద్ధాదరములు గలవాడైనను	అప్రాప్య	= పొందక
అయతిః	= సంయమి కానివాడై	కామ్, గతిమ్	= ఎటువంటి గతిని
యోగాత్, చలితమానసః	= అవసాన దశయందు యోగమునుంచి చలించిన మనస్సు కలవాడైన (సాధకుడు)	గచ్ఛతి?	= పొందును?

అర్జున ఉవాచ
హే కృష్ణా! శ్రద్ధయా ఉపేతః అయతిః, యోగాత్ చలితమానసః,
యోగసంసిద్ధిమ్ అప్రాప్య, కాం గతిం గచ్ఛతి?

తా: అర్జునుడిట్లు పలికెను – ఓ శ్రీకృష్ణా! శ్రద్ధతో కూడినవాడే అయిననూ ప్రయత్నము లేనివాడై ధ్యానయోగము నుంచి చెదిరిపోయిన మనస్సు గలవాడు యోగముయొక్క సిద్ధిని పొందజాలక ఏ గతిని పొందును?

ఈ శ్లోకాల్లో యోగభ్రష్టుణ్ణి వర్ణిస్తున్నాడు అర్జునుడు.

యోగాచ్చలిత మానసః – యోగసాధనలో విజయం సాధించని వ్యక్తి. ఇక్కడ యోగ అంటే ఆధ్యాత్మిక సాధనలు. ఆధ్యాత్మ యోగః. అతను ఎందువల్ల విజయం సాధించలేకపోయాడు?

అయతిః – సరియైన ప్రయత్నం లేకపోవటంవల్ల. అతను ప్రయత్నం చేశాడు నిజమే, కాని అది అవసరమైనంత మేరకు చేయలేదు. ఏమిటి దానికి నిదర్శనం? అతను విజయం సాధించలేదు. అతను ఓడిపోయాడు అంటే అతను కిందపడ్డట్టే. అయతిః అంటే అల్పప్రయత్నం. ఎందుకు ప్రయత్నం అవసరమైనంత మేరకు చేయలేదు? దానికి అనేక ఆటంకాలు ఉంటాయి. వాటిని మూడు ప్రతిబంధకాలుగా వర్ణించవచ్చు –

1) అధిదైవికం – వాన, తుఫాను రూపంలో వచ్చే ప్రకృతి పరమైన ప్రతిబంధకాలు
2) అధిభౌతికం – స్నేహితులు, బంధువులవల్ల వచ్చే ప్రతిబంధకాలు
3) అధ్యాత్మికం – మననుంచి వచ్చే ప్రతిబంధకాలు. ఆరోగ్యం బాగుండకపోవచ్చు, సమయం లేకపోవచ్చు.

శ్రద్ధయా ఉపేతః – కావాల్సినంత ప్రయత్నం చేయలేకపోయినా, ఆ వ్యక్తికి కావాల్సినంత శ్రద్ధ ఉంది. శ్రద్ధ ఉన్నా, ఏదో ఒక ఆటంకం వస్తూనే ఉంది. అందువల్ల యోగభ్రష్టుడు అవుతున్నాడు. అటువంటి వ్యక్తికి ఏమవుతుంది?

యోగసంసిద్ధిమ్ అప్రాప్య – మోక్షఫలం కలగదు. సంసిద్ధి అంటే ఇక్కడ ఫలం. దేని ఫలం? యోగఫలం. యోగం అంటే ఆధ్యాత్మ సాధన; ఆధ్యాత్మ సాధనయొక్క ఫలం మోక్షం. ఈ వ్యక్తి ఎంత శ్రద్ధ ఉన్నా, అనేక కారణాలవల్ల మోక్షం పొందలేదు. గురువు కావాలనుకున్నాన్నాళ్ళూ గురువు దొరకడు, తీరా గురువు దొరికాడు అనుకుంటే, అతనికి వేరే ఊరుకు ట్రాన్స్‌ఫర్ అయిపోతుంది. లేదా గురువు ఉండి, అతనికి శ్రద్ధ ఉన్నా, ఆరోగ్యం సహకరించకపోయినా, లాభం లేదు.

మనిషిగా పుట్టటానికి, ఆధ్యాత్మిక సాధనమీద శ్రద్ధ ఏర్పడటానికి, శ్రద్ధ ఉన్నా దాన్ని నేర్చుకోవటానికి, ఎంతో పూర్వజన్మ సుకృతం ఉంటే గాని సాధ్యం కాదు.

కాం గతిం కృష్ణ గచ్ఛతి – అందువల్ల ఓ కృష్ణా, అటువంటి వ్యక్తి పరిస్థితి ఏమిటి? హీనతరం జన్మ పొందుతాడా, మనిషిగా పుడతాడా? వచ్చే జన్మలో మనం ఎలా పుడతామో మనకు తెలియదు. దానికి కృష్ణపరమాత్మే జవాబు చెప్పగలడు. కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుడు మోక్షం పొందాలని తన శాయశక్తులా ప్రయత్నిస్తుంటే, అర్జునుడు దాన్ని అందుకోలేక పోతున్నాడు.

ఈ నిరాశావాదన, లేదా ప్రతికూల వాదన ఒక్క అర్జునునికే పరిమితం కాదు. మనుష్యులలో చాలామందికి ఉంటుంది. నిజానికి అర్జునునికి ఈ సమస్య ఉన్నా, లేకపోయినా, అతను మానవాళిని సూచిస్తున్నాడు. ఎక్కడో అరుదుగా ఒక శంకరాచార్యులు, ఒక రామకృష్ణ పరమహంస, ఒక రమణ మహర్షి ఉండవచ్చేమో కాని, మిగతా అందరూ మామూలు మనుష్యులు అనుకుంటారు అందరూ.

అందువల్ల, అటువంటి వారి పక్షాన అర్జునుడు తన సమస్యను వివరిస్తున్నాడు. ఒక వ్యక్తి కర్మకాండను వదిలి, జ్ఞానకాండకు వచ్చాడనుకుందాము. జ్ఞానమార్గానికి రావటంవల్ల కర్మలు, పూజలు, తీర్థయాత్రలు మానేస్తాడు. జ్ఞానమార్గంమీద పూర్తి నమ్మకం ఉంది. శ్రద్ధ కూడా ఉంది, ప్రయత్నం చేస్తాడు, కాని అధిదైవిక, అధిభౌతిక, అధ్యాత్మిక ఆటంకాలలో ఏదోఒకటి అడ్డుపడుతోంది. అందువల్ల అతని ప్రయత్నం అల్పప్రయత్నం అవుతోంది. అందువల్ల జ్ఞానఫలం అయిన మోక్షాన్ని అతను పొందలేడు. పోనీ కర్మఫలం పొందుతాడా, అంటే కర్మకాండను వదిలేసి జ్ఞానకాండకు వచ్చాడు. ఇప్పుడు రెంటికీ చెడ్డ రేవడిగా ఉంది అతని పరిస్థితి. జ్ఞానం సరిగ్గా పొందలేదు కాబట్టి మోక్షాన్ని పొందలేడు; కర్మ వదిలేశాడు కాబట్టి స్వర్గానికి వెళ్ళలేడు; త్రిశంకుని పరిస్థితిలా ఉంటుంది అతని పరిస్థితి.

త్రిశంకుడు స్వర్గలోకానికి వెళదామని స్వర్గానికి వెళితే, అతన్ని ద్వారం దగ్గరే అటకాయించి, భూలోకానికి తోసేశారు. విశ్వామిత్రుడు నేను నీకొక స్వర్గం సృష్టించి ఇస్తానని, ఒక స్వర్గాన్ని సృష్టించాడు. దాన్ని త్రిశంకు స్వర్గం అంటారు.

కర్మఫల భూతస్వర్గః అపి నాస్తి, జ్ఞానఫల మోక్షః అపి నాస్తి

యోగ సంసిద్ధిమ్ అప్రాప్య అవదా అంటాడు అర్జునుడు. రెండు ఫలాలూ రాని వ్యక్తి పరిస్థితి ఏమిటి? ముందు రాబోయే శ్లోకంలో తన ప్రతికూల వాదనను అర్జునుడే ఇంకాస్త వివరిస్తాడు. ప్రతికూల వాదన చేసేవారికి వారి స్వంత తర్కం ఉంటుంది. అదే తర్కం సానుకూల వాదనకు ఉపయోగించవచ్చు కదా! ఊహు! వారు నిరాశావాదనలో సిద్ధహస్తులు.

శ్లో. 38 **కచ్చిన్నోభయవిభ్రష్టః ఛిన్నాభ్రమివ నశ్యతి ।**
అప్రతిష్ఠో మహాబాహో విమూఢో బ్రహ్మణః పథి ॥
కచ్చిత్, న, ఉభయవిభ్రష్టః, ఛిన్నాభ్రమ్, ఇవ, నశ్యతి,
అప్రతిష్ఠః, మహాబాహో, విమూఢః, బ్రహ్మణః, పథి ॥

మహాబాహో!	= ఓ కృష్ణా!	ఛిన్నాభ్రమ్, ఇవ	= ఛిన్నాభిన్నమైన మేఘమువలె
బ్రహ్మణః, పథి	= భగవత్ప్రాప్తిరూపమార్గమందు	ఉభయవిభ్రష్టః	= ఉభయభ్రష్టుడై
విమూఢః	= మోహితుడై	కచ్చిత్, న, నశ్యతి	= అధోగతిపాలు కాదు గదా?
అప్రతిష్ఠః	= ఆశ్రయరహితుడై		

హే మహాబాహో! బ్రహ్మణః పథి అప్రతిష్ఠః విమూఢః
ఉభయ విభ్రష్టః ఛిన్నాభ్రమ్ ఇవ న నశ్యతి కచ్చిత్?

తా: గొప్ప బాహువులు గల ఓ శ్రీకృష్ణా! (యోగమునందు) ప్రతిష్ఠ (స్థైర్యము) లేనివాడై బ్రహ్మయొక్క మార్గమునందు వ్యామోహపడి రెండింటికీ చెడ్డవాడై, (గాలిచే) చెదిరిపోయిన మేఘశకలము వలె, నశించిపోడా?

ముందు శ్లోకంలో తగినంత కృషి చేయని వ్యక్తి మోక్షం పొందలేడు అన్నాడు. దీనికి అతను చెప్పని మరొక అంశాన్ని కూడా కలుపుకోవాలి మనం. ఏమిటది? జ్ఞానమార్గానికి వచ్చాడు కాబట్టి కర్మలు చేయడు. కర్మచేసి ఉంటే స్వర్గలోకప్రాప్తి పొంది ఉండేవాడు. ఇప్పుడు స్వర్గలోకఫలమూ పొందడు. అతని పరిస్థితి ఏమిటి?

అప్రతిష్ఠః – అతను ఉభయభ్రష్టుడు అవుతాడు. అతను కర్మ చేయడు కాబట్టి కర్మఫలమైన స్వర్గం పొందడు. కర్మ ఎందుకు చేయడు? జ్ఞానానికి వచ్చాడు కాబట్టి. జ్ఞానమూ పూర్తిగా పొందలేదు కాబట్టి జ్ఞానఫలమైన మోక్షాన్నీ పొందడు. అందువల్ల అతను పుణ్యజ్ఞానరహితుడవుతాడు.

కర్మణః అభావాత్ పుణ్యరహితః జ్ఞానస్య అభావాత్ మోక్షరహితః

అర్జునుడే తను వాడిన అప్రతిష్ఠ పదాన్ని వివరిస్తున్నాడు మొదటిపాదంలో –

ఉభయ విభ్రష్టః – ఉభయ అంటే రెండు. రెండు ఆశ్రయాలు ఉండవు అతనికి. ఏమిటా రెండు? కర్మ ద్వారా పుణ్యం; జ్ఞానం ద్వారా మోక్షం – ఈ రెండూ పొందడు. దానివల్ల అతని పరిస్థితి ఏమిటి?

ఛిన్నాభ్రమివ నశ్యతి – ఛిన్నాభిన్నమైన చిన్న మేఘంలాగా అధోగతిపాలు కాదు కదా అంటున్నాడు అర్జునుడు.

ఒక అతి పెద్ద మేఘం ఉంటే దాన్ని గాలి ఏమీ చేయలేదు. మహా అయితే, దాన్ని ముందుకు తోయగలదు. అదే పెద్ద మేఘంనుంచి ఒక పిల్ల మేఘం విడివడితే, దాన్ని పెద్దగాలి ఛిన్నాభిన్నం చేసేస్తుంది.

నో టైమ్ టు సీ ఇన్ బ్రాడ్ డే లైట్, స్ట్రీమ్స్ ఫుల్ ఆఫ్ స్టార్స్ లైక్ స్కైస్ ఎట్ నైట్

తీరిక లేదు ఆస్వాదించేందుకు ఆకాశంలోని నక్షత్రాలలా మధ్యాహ్నపుటెండలో సెలయేరులో తళుకులీనే నీటి బుడగలను

డేవిస్ అనే కవి తన కవితలో మనకు ప్రకృతి అందాలను తీరికగా నిలుచుని ఆస్వాదించే మనస్సు లేదు, ఇదీ ఒక జీవితమేనా అని వాపోతాడు. మిట్టమధ్యాహ్నపు ఎండలో, ఆకాశంలోని నక్షత్రాలలాగా నీటిలో బుడగలు మిలమిల మెరుస్తాయి. అలా సాగుతుంది అతని కవిత.

పూర్వం ఋషులు ప్రకృతిలో జీవించేవారు. ఎటుచూసినా ప్రకృతి అందాలు, చెట్టుచేమలు, పక్షులు, జంతువులతో రమణీయంగా ఉంటుంది. అంతేకాదు వారి పర్ణశాల నదీతీరంలో ఉంటుంది. అందువల్ల వారి ఉదాహరణలన్నీ కూడా ప్రకృతినుంచి ఏరినవే! ఇక్కడ మేఘదృష్టాంతం. రివ్వున గాలి వీస్తే, చిన్న మేఘం నెమ్మదిగా చెల్లాచెదురై, కాసేపయ్యాక పూర్తిగా మటుమాయమవుతుంది.

అదే విధంగా సాధకుడు, ధర్మ ఆశ్రయమూ పోగొట్టుకుని, జ్ఞాన ఆశ్రయాన్నీ పూర్తిగా పొందక, చిన్న మేఘంగా బలహీనంగా మిగులుతాడు. పూర్వకాలంలో ఎవరైనా సన్న్యాసం స్వీకరిస్తానంటే అందువల్లనే వెంటనే ఇచ్చేవారు కాదు. గృహస్థాశ్రమంలో ఉంటే మనస్సు నిండా ఆలోచనలు ఉంటాయి. అనేక బాధ్యతల గురించిన ఆలోచనలు అవి. కాని సన్న్యాసం స్వీకరిస్తే – కర్మ చేసే పని ఉండదు, శాస్త్రం చదివే పని ఉండదు, స్వధర్మం చేసే అవసరం ఉండదు. అప్పుడు మనస్సు దేని గురించి ఆలోచించగలదు? ఏవో అనవసరమైన తాత్కాలికమైన వస్తువుల గురించో, విషయవాంఛల గురించో ఆలోచిస్తుంది. అటువంటి వ్యక్తి మిథ్యాచారిగా మారి, అవస్థ పడవచ్చు. అందువల్ల ఉభయవిభ్రష్టః అంటున్నాడు అర్జునుడు. **ఛిన్నాభ్రమ్** – అభ్రమ్ అంటే మేఘం. ఆపః విభ్రతి ఇతి అభ్రమ్. ఆప అంటే జలం. అభ్రమ్ అంటే నీరు ఉన్నది. మన వాటర్‌టాంకర్‌ను కూడా ఆ విధంగా అభ్రమ్ అనవచ్చు. మేఘంలో నీరు ఉందని ఎలా తెలుసు? దాన్నుంచి వాన కురుస్తుంది కాబట్టి. అందువల్ల మేఘంలా ఉండే అతను నాశనమవడా?

అప్రతిష్ఠో మహాబాహో విమూఢో, బ్రహ్మణః పథి – ఓ మహాబాహో, ఓ కృష్ణా, బ్రహ్మమార్గంనుంచి పడిపోయిన అతను, నాశనమవడా? ఇదీ అర్జునుని భయం. బ్రహ్మమార్గం అంటే జ్ఞానమార్గం. దాన్ని బ్రహ్మణః పథి అంటున్నాడు. దానికి కర్మమార్గంనుంచి కూడా పడిపోయిన వ్యక్తి అని కలుపుకోవాలని చూశాము.

శ్లో. 39 **ఏతన్మే సంశయం కృష్ణ ఛేత్తుమర్హస్యశేషతః ।**
త్వదన్యః సంశయస్యాస్య ఛేత్తా న హ్యుపపద్యతే ॥
ఏతత్, మే, సంశయమ్, కృష్ణ, ఛేత్తుమ్, అర్హసి, అశేషతః,
త్వదన్యః, సంశయస్య, అస్య, ఛేత్తా, న, హి, ఉపపద్యతే ॥

కృష్ణ	= ఓ కృష్ణా!	హి	= ఎందుకంటే
మే	= నాయొక్క	త్వదన్యః	= నీవు తప్ప మరియెవరును
ఏతత్, సంశయమ్	= ఈ సందేహమును	అస్య, సంశయస్య	= ఈ సంశయమును
అశేషతః	= పూర్తిగా	ఛేత్తా	= తొలగింపగలవాడు
ఛేత్తుమ్	= ఛేదించుటకు (తొలగించుటకు)	న, ఉపపద్యతే	= లభింపదు
అర్హసి	= (నీవే) అర్హుడవు		

హే కృష్ణ! మే ఏతత్ సంశయం (త్వం) అశేషతః ఛేత్తుమ్ అర్హసి।
హి త్వత్ అన్యః సంశయస్య అస్య ఛేత్తా న ఉపపద్యతే॥

తా: ఓ శ్రీకృష్ణా! నా ఈ సంశయమును నిశ్శేషముగా నీవు పోగొట్ట తగుదువు. ఎందుకంటే, నీకన్నా వేరొకడు ఈ సంశయమును పోగొట్టువాడు సంభవము కాదు.

బాగా నిస్పృహ చెంది ఉన్నాడు అర్జునుడు. వేదాంతానికి ఎందుకు వచ్చానా అనుకుంటున్నాడు.

కృష్ణ ఏతత్ సంశయం ఛేత్తుమ్ అర్హసి – హే కృష్ణా! నా ఈ సంశయాన్ని నువ్వే పారద్రోలగలవు. కర్మ మానేసి, జ్ఞానం అర్థం కాని వారి పరిస్థితి ఏమిటి? త్రిశంకులాగా రెంటికీ చెడ్డ రేవడులు అవుతారా? చేత్తుమ్ అంటే నాశనం చేయటం. నా సంశయాన్ని నువ్వే నాశనం చేయాలి. అది కూడా ఎలా?

అశేషతః – నిస్సంశయ జ్ఞానం ఇవ్వాలి. పూర్తిగా, స్పష్టంగా చెప్పాలి నువ్వు. కృష్ణుణ్ణే ఎందుకు అడుగుతున్నాడు?

త్వత్ అన్యః ఛేత్తా న హి ఉపపద్యతే – ఈ సందేహాన్ని నువ్వు తప్ప మరెవరూ తొలగించలేరు.

అర్జునుడు ఎందుకిలా అడుగుతున్నాడు? ఇటువంటి వ్యక్తి నాశనమవుతాడా లేదా అనేది వచ్చే జన్మలోనే తెలుస్తుంది. అతను స్వర్గానికి వెళతాడా, మోక్షం పొందుతాడా, లేదా ఇంకా హీనమైన జన్మ పొందుతాడా? ఇవేవీ మనకు తెలియవు. ఎందుకంటే అవి వచ్చే జన్మకు చెందినవి కాబట్టి. అంతదాకా ఎందుకు? ఈ జన్మలో ఏమవుతుందో, ఆ మాటకొస్తే రేపేమవుతుందో మనకు తెలియదు. భగవంతుడు కర్మఫలదాత. అందువల్ల అతనికి మాత్రమే ఈ ప్రశ్నకు జవాబు తెలుసు. అందువల్ల నువ్వే చెప్పగలవు అంటున్నాడు అర్జునుడు.

ఈ విధంగా ఈ మూడు శ్లోకాల్లో అర్జునుని నిరాశావాదాన్ని చూస్తాము. వాటికి ఆశావాదంతో కూడిన కృష్ణపరమాత్మ జవాబు రాబోయే శ్లోకాల్లో చూస్తాము.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 40 **పార్థ నైవేహ నాముత్ర వినాశస్తస్య విద్యతే ।**
న హి కల్యాణకృత్ కశ్చిత్ దుర్గతిం తాత గచ్ఛతి ॥
పార్థ, న, ఏవ, ఇహ, న, అముత్ర, వినాశః, తస్య, విద్యతే,
న, హి, కల్యాణకృత్, కశ్చిత్, దుర్గతిమ్, తాత, గచ్ఛతి ॥

పార్థ!	= ఓ పార్థా!	హి	= ఎందుకంటే
తస్య	= అటువంటి పురుషునకు	తాత!	= ఓ నాయనా!
ఇహ	= ఈ లోకమున	కల్యాణకృత్	= భగవత్ప్రాప్తికై కర్తవ్యకర్మలను ఆచరించువాడు
వినాశః	= వినాశము		
న, విద్యతే	= ఉండదు	కశ్చిత్	= ఎవరును
అముత్ర, ఏవ	= పరలోకమందు	దుర్గతిమ్	= దుర్గతి
న (విద్యతే)	= (వినాశము) ఉండదు	న గచ్ఛతి	= పొందదు

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ।
హే పార్థ! న ఇహ న ఏవ (చ) అముత్ర తస్య వినాశః విద్యతే ।
హే తాత! హి కశ్చిత్ కల్యాణకృత్ దుర్గతిం న గచ్ఛతి ॥

తా: శ్రీకృష్ణ భగవానుడిట్లు పలికెను – ఓ కుంతీపుత్రా! వానికి ఈ లోకమందు గాని, పరలోకమందు గాని వినాశము లేనే లేదు. నాయనా! ఎందుకంటే, శుభకర్మను చేయువాడెవడైననూ చెడు గతిని పొందదు.

ముందుగా కృష్ణపరమాత్మ అర్జునునికి ఓదార్పునిస్తున్నాడు. ఫలం ఏమిటో తరువాత చూద్దాము కాని, ఓ అర్జునా బెంగపడకు అంటున్నాడు. కృష్ణపరమాత్మ చెప్పిన జవాబు సారాంశం చూద్దాము ముందు.

ఒక వ్యక్తి జ్ఞానమార్గానికి వచ్చాడనుకుందాము. జ్ఞానమార్గం అంటే ఏమిటి? శాస్త్రాన్ని శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనల ద్వారా అధ్యయనం చేయటం. ఇది ఖచ్చితంగా కర్మకాండకు భిన్నంగా ఉంటుంది. కర్మకాండ అంటే ఏమిటి? సంధ్యావందనం చేయటం, నామజపం చేయటం, విష్ణుసహస్రనామం పారాయణం. ఇప్పుడు జ్ఞానమార్గానికి వచ్చిన వ్యక్తి గీతనో, ఉపనిషత్తులనో అధ్యయనం చేస్తూ, కర్మకాండ చేయటం లేదనుకుందాము. అతని పరిస్థితి ఏమిటి? ఇది కదా అర్జునుని ప్రశ్న?

శాస్త్రం ఏమంటుందంటే వేదాంతశ్రవణం చేస్తే రెండు ఫలాలు కలుగుతాయి అంటుంది. అవి 1) ముఖ్యఫలం లేదా ప్రాథమిక ఫలం; 2) అవాంతర ఫలం లేదా సహకారీ ఫలం. ఉదాహరణకు మీరు ఒక కొబ్బరితోట వేశారు. దానివల్ల కలిగే ముఖ్యఫలం – కొబ్బరికాయలు వస్తాయి. అవికాక కొబ్బరిచెట్టువల్ల అనేక లాభాలు కూడా ఉంటాయి. అందువల్లనే కొబ్బరికాయను పూర్ణఫలం అంటారు. అలాగే మామిడితోట వేస్తే మామిడి పండ్లు వస్తాయి. అంతేకాక మామిడికాయలు, మామిడి ఆకులు కూడా లాభమే. అంతేకాక చెట్లు బాగా నీడను ఇస్తాయి. ఇలాంటి వృక్షాలు ఉన్నచోట వాతావరణ ఉష్ణోగ్రత బయటకన్నా రెండు, మూడు డిగ్రీలు తక్కువ ఉంటుంది. అంటే మామిడిపండ్లు ముఖ్యఫలం అయితే, మామిడికాయలు, మామిడి ఆకులు నీడ, అవాంతర ఫలం.

అదే విధంగా వేదాంతశ్రవణంలో ముఖ్యఫలం మోక్షం; అవాంతర ఫలం పుణ్యం. ఈ మాట కృష్ణపరమాత్మే 18వ అధ్యాయంలో చెబుతాడు.

శ్రద్ధావాననసూయశ్చ శృణుయాదపి యో నరః సోऽపి ముక్తః శుభల్లోకాన్ ప్రాప్నుయాత్ పుణ్యకర్మణామ్
– 18.71

గీతాపారాయణంయొక్క శక్తి ఎంతటిదంటే, అర్థం తెలియకపోయినా కూడా ఎవరైనా భగవద్గీతను వింటే, ఆ వేదాంతశ్రవణం అతనికి పుణ్యాన్ని కలుగజేస్తుంది. ఒక ప్రత్యేకమైన పూజగానీ, సహస్రనామపారాయణం గానీ చేస్తే ఎంత పుణ్యం వస్తుందో, అంత పుణ్యం గీత విన్నవ్యక్తికి, అవాంతరఫలంగా వస్తుంది. దీన్నిబట్టి ఏమిటి అర్థమైంది?

వేదాంతశ్రవణం చేస్తే వేదాంతజ్ఞానం, పుణ్యం రెండూ వస్తాయి. ఒకవేళ జ్ఞానం కలిగితే మోక్షం వస్తుంది. జ్ఞానం కలగకపోతే, కనీసం పుణ్యమైనా వస్తుంది. పుణ్యం కలిగితే, కనీసం స్వర్గలోకానికి వెళతాడు. అందువల్ల అటువంటి సాధకుని పరిస్థితి ఏమిటి? **మోక్షం లేదా స్వర్గం**. అందువల్ల నిశ్చింతగా గీతాబోధను కొనసాగించవచ్చు. ఒక గంట ఎలాగోలా కూర్చోగలిగితే, గొప్ప ఫలం మోక్షం; కనీసఫలం స్వర్గం. అందువల్ల బెంగపడటం అనవసరం. ఈ నేపథ్యంతో మంత్రాన్ని చూద్దాము.

పార్థ వినాశస్తస్య న విద్యతే – హే పార్థా! జ్ఞానమార్గానికి వచ్చిన అటువంటి సాధకునికి వినాశనము అసలు సంభవించదు.

ఇహ (వా) అముత్ర (వా) – ఈ లోకంలో కాని, పరలోకంలో కాని అధోగతిపాలు కాడు. అంటే మరణం ముందు కాని, మరణం తరువాత కాని అధోగతిపాలు కాడు. దానికి కారణం ఏమిటి?

కల్యాణకృత్ కశ్చిత్ – అటువంటి వ్యక్తి మంగళకర్త అవుతాడు. గీతాబోధ వినటం కూడా మంగళకర్మ. దీనిని **జ్ఞానయజ్ఞం** అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ నాలుగవ అధ్యాయంలో.

చిన్మయానందస్వామి గీతాబోధ మొదలుపెట్టినప్పుడు దానిని **గీతా జ్ఞానయజ్ఞం** అన్నారు. మొదట్లో కొంతమంది యజ్ఞం అంటే హోమకుండం, ఋత్విక్కులు ఉంటారనుకున్నారు కూడా. కృష్ణపరమాత్మ ఈ మాటకు బీజం వేశాడు. ఎందుకు? నిజంగా హోమకుండం లేకపోయినా, నిజంగా ఆహుతులు వెయ్యకపోయినా, ఒక వైదిక కర్మ చేస్తే ఎంత పుణ్యం వస్తుందో, అంత పుణ్యం వస్తుంది జ్ఞానయజ్ఞం చేస్తే. అతనికి జ్ఞానం పొందటానికి కావాల్సిన అర్హతలు ఉంటే, ఈ పుణ్యం కూడా అవసరం లేదు; ఎందుకంటే అతను పొందిన జ్ఞానమే అతనికి మోక్షాన్ని ఇస్తుంది. అందువల్ల కళ్యాణకృత్ అంటే మంగళకర్త. కళ్యాణం అంటే పెళ్ళికాదు, మంగళం – ఏ పుణ్యకార్యాన్నైనా మంగళం అంటారు. అందువల్ల పెళ్ళికి కళ్యాణం పదం వచ్చింది. అందువల్ల గీతాబోధకు వెళుతుంటే కళ్యాణానికి వెళుతున్నాము అనవచ్చు మీరు, తప్పేమీ లేదు.

దుర్గతిం తాత గచ్ఛతి – అటువంటి వ్యక్తి ఎన్నడూ దుర్గతిపాలు కాడు – అంటే అతను ఖచ్చితంగా స్వర్గలోకానికన్నా వెళతాడు, లేదా మోక్షమన్నా పొందుతాడు. అర్జునుని ప్రశ్నకు జవాబు వచ్చేసింది.

శ్లో. 41 **ప్రాప్య పుణ్యకృతాం లోకానుషిత్వా శాశ్వతీః సమాః ।**
శుచీనాం శ్రీమతాం గేహే యోగభ్రష్టోఽభిజాయతే ॥

ప్రాప్య, పుణ్యకృతామ్, లోకాన్, ఉషిత్వా, శాశ్వతీః, సమాః,
శుచీనామ్, శ్రీమతామ్, గేహే, యోగభ్రష్టః, అభిజాయతే ॥

యోగభ్రష్టః	= యోగభ్రష్టుడు	శాశ్వతీః, సమాః ఉషిత్వా	= పెక్కు సంవత్సరములు గడిపి
పుణ్యకృతామ్	= పుణ్యాత్ములు పొందు	శుచీనామ్	= పవిత్రులైన
లోకాన్	= లోకములను అంటే స్వర్గాది ఉత్తమలోకములను	శ్రీమతామ్	= సంపన్నుల
		గేహే	= గృహమందు
ప్రాప్య	= పొంది(అచట)	అభిజాయతే	= జన్మించును

యోగభ్రష్టః పుణ్యకృతాం లోకాన్ ప్రాప్య,(తత్ర) శాశ్వతీ సమాః ఉషిత్వా।
శుచీనాం శ్రీమతాం గేహే అభిజాయతే ॥

తా: యోగభ్రష్టుడు పుణ్యమును చేసినవారు పొందే లోకములను అంటే స్వర్గాది ఉత్తమలోకములను పొంది అనేకములైన సంవత్సరముల కాలము నిరంతరముగా నివసించి, నియమనిష్ఠలుగల శ్రీమంతుల గృహమందు జన్మించును.

రాబోయే శ్లోకాల్లో అటువంటి సాధకునికి మరణం తరువాత ఏమవుతుందో చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మరణించేవరకూ తన సాధనను ఎలాగూ కొనసాగిస్తాడు కాబట్టి దానిని ఇక్కడ చర్చించటం లేదు, మరణానంతర గతి గురించే మాట్లాడుతున్నాడు.

యోగభ్రష్టః – అటువంటి వ్యక్తి అంటే యోగభ్రష్టుని గురించి. మనం ముందే చూసినట్టుగా, అతను వేదాంత శ్రవణంవల్ల పుణ్యం పొందుతాడు. దాన్ని అవాంతర ఫలం అన్నాము.

పుణ్యకృతాం లోకాన్ ప్రాప్య – గొప్ప యాగాలు చేసినవారు ఏ లోకాలకు వెళతారో, ఈ యోగభ్రష్టుడు కూడా ఆ లోకాలకు వెళతాడు. మహాయజ్ఞాలు, వాజపేయయజ్ఞం, సోమయాగం చేస్తే వచ్చే ఫలం గీతను నేర్చుకోవటంవల్ల వస్తుంది.

మధుసూదనసరస్వతి స్వామి ఒక శ్లోకాన్ని ఉటంకిస్తారు. దాని సారాంశం – ఒక్క నిముషం వేదాంత శ్రవణం చేస్తే వంద యజ్ఞాలతో సమానం; అలాంటిది 60 నిముషాలు వింటే వందలకొద్దీ యజ్ఞాలు చేసినంత ఫలం. అంతేకాదు, మొత్తం భూభాగాన్ని దానం చేస్తే, ఒకటో రెండో ఎకరాలు కాదు, ఎంత ఫలం వస్తుందో అంత ఫలం వస్తుంది. అంటే దీని ఉద్దేశ్యం – వేదాంతశ్రవణం ఒక పవిత్రమైన కర్మ అని. అందువల్ల అతను స్వర్గాది లోకాలకు వెళతాడు. ఆ లోకాలకు వెళ్ళటమే కాదు;

శాశ్వతీః సమాః ఉషిత్వా – ఆ లోకాలలో ఎన్నో సంవత్సరాలు గడుపుతాడు. సమాః అంటే అనేక సంవత్సరాలు. ఉషిత్వా అంటే అక్కడ గడుపుతాడు. అది కూడా మామూలుగా కాదు; స్వర్గలోక భోగాలను అనుభవిస్తాడు. కాని

అతని ప్రాథమిక లక్ష్యం – స్వర్గభోగాలను అనుభవించటం కాదు; గీత, ఉపనిషత్తులు నేర్చుకున్నది మోక్షం పొందటానికి కాబట్టి,

అభిజాయతే – ఈ యోగభ్రష్టుడు మళ్ళీ పుడతాడు. ఎక్కడ పుడతాడు? రెండు అవకాశాలున్నాయి. మొదటిది ఇందులో చూస్తాము.

శుచీనాం శ్రీమతాం గేహే – సంస్కారవంతులైన, సంపన్నులైన తల్లిదండ్రులకు పుడతాడు. శుచీ అంటే సంస్కారం. ధర్మానికి, విలువలకు, మతానికి విలువనిచ్చేవారు. అంతేకాక శ్రీమతాం అంటే శ్రీమంతులు.

ఎందుకు ప్రత్యేకించి సంస్కారవంతులు, శ్రీమంతులు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ? ఎందుకంటే అటువంటి చోటనే ఆధ్యాత్మిక సాధన కొనసాగుతుంది. అదే పేదవాని ఇంట్లో పుడితే, ప్రాథమిక అవసరాలైన తిండీ, బట్టకే ప్రాకులాడుతుంటే, సాధన చతుష్టయ సంపత్తి, మోక్షం గురించి మాట్లాడే అవకాశం ఎక్కడుంటుంది? అందువల్ల సంపన్నుల ఇంట్లో పుట్టాలి. కాని వారు కేవలం సంపన్నులయి, సంస్కారం లేకపోతే అది ఇంకా ప్రమాదం. ఎంత డబ్బూ వ్యసనాలకే చాలదు. పూజకూ, మతానికీ చోటే ఉండదు. దాని బదులు, పేదవాని ఇంట్లో పుడితేనే నయం. అందువల్ల సంస్కారం ఉండి, ఐశ్వర్యం ఉన్న ఇంట్లో పుడితే అతనికి తన సాధనను కొనసాగించేందుకు అవకాశం ఉంటుంది. నిష్కామకర్మలు, ధార్మికకర్మలు చేయటానికి అవకాశం ఉంటుంది. ఇటువంటి కర్మలవల్ల చిత్తశుద్ధి, సాధన చతుష్టయ సంపత్తి కలుగుతుంది. పూర్వజన్మలో అధికారిత్వం పూర్తిగా లేనందున మోక్షం పొందలేకపోయాడు కాబట్టి వచ్చే జన్మలో యోగభ్రష్టుడు సంస్కారం, సంపద ఉన్న ఇంట్లో పుడతాడు. ఇది మొదటి అవకాశం.

రెండవ అవకాశం ఇంకా అరుదైన అవకాశం. దాన్ని తరువాత శ్లోకంలో వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 42 **అథవా యోగినామేవ కులే భవతి ధీమతామ్ ।**
ఏతద్ధి దుర్లభతరం లోకే జన్మ యదీదృశమ్॥
అథవా, యోగినామ్, ఏవ, కులే, భవతి, ధీమతామ్,
ఏతత్, హి, దుర్లభతరమ్, లోకే, జన్మ, యత్, ఈదృశమ్ ॥

అథవా	= అథవా (విరాగియైన పురుషుడు పుణ్యలోకములకు పోకుండగనే)	ఈదృశమ్, జన్మ	= ఈ విధమైన జన్మ
		యత్	= ఏది కలదో
ధీమతామ్	= జ్ఞానులైన	ఏతత్	= ఇది
యోగినామ్	= యోగుల	లోకే	= లోకమందు (లభించుట)
కులే, ఏవ	= కుటుంబములోనే	హి	= నిస్సందేహముగా
భవతి	= జన్మించును	దుర్లభతరమ్	= మిక్కిలి దుర్లభము

అథవా ధీమతం యోగినామ్ ఏవ కులే భవతి ।
యత్ ఏతత్ ఈదృశం జన్మ లోకే దుర్లభతరం హి ॥

తా: లేదా, బుద్ధిమంతులైన యోగుల వంశమందే జన్మించును. ఇటువంటి జన్మ ఏదైతే గలదో, దీనిని లోకమందు పొందుట నిశ్చయముగా మరింత (శుచి-శ్రీమంతుల ఇంట్లో జన్మకన్నా) కఠినము.

అథవా – అలా కాని పక్షంలో; యోగభ్రష్టునికి ఇంకో అవకాశం ఉంది. ఏమిటది?

యోగినామ్ ఏవ కులే భవతి – యోగి అంటే బ్రహ్మజ్ఞానులు. అంటే బ్రహ్మజ్ఞానుల ఇంట్లో పుడతాడు. ఆ కుటుంబం లౌకికంగా ఐశ్వర్యవంతమైన కుటుంబమై ఉండకపోవచ్చు కాని జ్ఞానం ఉన్నచోట పేదరికం శాపంలా అనిపించదు. సన్యాసం పాటించటం కూడా తేలిక. ఆహారం దొరకని రోజు దాన్ని ఉపవాసంగా పరిగణిస్తాడు. ఆస్తి తక్కువ ఉంటే దాని గురించిన భయం కూడా తక్కువే ఉంటుంది.

ధీమతామ్ – దీన్ని యోగినామ్‌తో కలుపుకోవాలి. అంటే జ్ఞానులైన యోగులు. ఆ ఇంట్లో యోగభ్రష్టుడు పుడితే అతను గురువుకోసం ఎక్కడికో వెళ్ళనవసరం లేదు.

> **భృగుర్వై వారుణిః వరుణం పితరముపససార ।**
> **అధీహి భగవో బ్రహ్మేతి ॥** – తైత్తిరీయం, భృగువల్లీ. 1

తండ్రిని కొడుకు బ్రహ్మవిద్య నేర్పించమని అడుగుతాడు. కాని

ఏతద్ధి దుర్లభతరం లోకే జన్మ – అలా జ్ఞానియొక్క పుత్రునిగా జన్మ ప్రాప్తించటం చాలా దుర్లభం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకు?

> **మనుష్యాణాం సహస్రేషు కశ్చిద్యతతి సిద్ధయే ।**
> **యతతామపి సిద్ధానాం కశ్చిన్మాం వేత్తి తత్త్వతః ॥** – 7.3

వేలకొలది మనుష్యుల్లో ఎవరో ఒకరు మాత్రమే నా గురించి తెలుసుకొనే ప్రయత్నం చేస్తారు. అలా ప్రయత్నించిన వారిలో కూడా ఎవరో ఒకరు మాత్రమే నా తత్త్వాన్ని తెలుసుకుంటారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ

ఆ విధంగా జ్ఞానులు చాలా అరుదుగా ఉంటారు, అందులోనూ గృహస్థ జ్ఞాని. ముందు శ్లోకంలో చెప్పిన శుచీనాం శ్రీమతాం గేహే – అటువంటి జన్మ పొందటమే దుర్లభం. జ్ఞాని ఇంట్లో పుట్టడం దుర్లభతరం అంటున్నాడు. అంటే ముందుదే కష్టమైతే, ఇది ఇంకా కష్టం. అటువంటి జన్మ పొందితే అది గొప్ప వరం.

సరే అటువంటి జన్మ పొందుతాడు యోగభ్రష్టుడు అని చూశాము. కాని అతను మళ్ళీ మొదటినుంచి మొదలుపెట్టాలా లేక ఎక్కడ ఆపాడో అక్కడినుంచి మొదలుపెట్టవచ్చా? సంవత్సరం మధ్యలో వేరే ఊరికి ట్రాన్స్‌ఫర్ అయితే, పిల్లలను అదే క్లాసులో చేర్చినట్టుగా, వేరే జన్మలోకి ఈ జన్మలోని సాధన తీసుకు రాబడుతుందా? అంటే ఇక్కడ గీత 6 అధ్యాయాలు విన్నాడు. ఏడవ అధ్యాయంనుంచి వినవచ్చా? ఈ జన్మలో సాధన ముందు జన్మలోకి కూడా తీసుకు రాబడుతుందని కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు. అంటే ఈ ఫలంతో పుడతాడు అతను. అటువంటి పిల్లలను ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానులు అంటారు. అందువల్ల దీన్నుంచి మనం ఒక ముఖ్యమైన విషయం గ్రహించవచ్చు. ఈ జన్మలో ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానులు, పూర్వజన్మలో యోగభ్రష్టులై ఉండి ఉంటారు అని.

ఎవరో అన్నారు, 'బస్సు అందుకోవాలంటే, గొప్ప సాధన ముందు బస్సు వదలివేయటం. ముందు బస్సు మిస్సయితే, రెండవ బస్సు అందుకోవటానికి చాలా ముందు వెళ్ళినట్టు అవుతుంది.' అలాగే ఈ జన్మలో బస్సు అందుకోలేకపోతే, వచ్చే జన్మలో ఆధ్యాత్మిక సాధన చాలా త్వరగా మొదలవుతుంది. అదే విషయం వచ్చే శ్లోకంలో చెప్పబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 43 **తత్ర తం బుద్ధిసంయోగం లభతే పౌర్వదేహికమ్ ।**
యతతే చ తతో భూయః సంసిద్ధౌ కురునందన ॥
తత్ర, తమ్, బుద్ధిసంయోగమ్, లభతే, పౌర్వదేహికమ్,
యతతే, చ, తతః, భూయః, సంసిద్ధౌ, కురునందన ॥

కురునందన!	= ఓ అర్జునా!	లభతే	= (అనాయాసముగా) పొందును
తత్ర	= అచ్చట	చ	= ఇంకా
పౌర్వదేహికమ్	= పూర్వ దేహమున సాధించిన	తతః	= దాని ప్రభావమున
తమ్, బుద్ధి	= ఆ బుద్ధి	సంసిద్ధౌ	= పరమాత్మ ప్రాప్తికై
సంయోగమ్	= యోగమును	భూయః యతతే	= మునుపటికన్నా ఎక్కువగా ఇంకా ప్రయత్నించును

హే కురునందన! సః తత్ర తం పౌర్వదేహికం బుద్ధిసంయోగం లభతే।
తతః చ భూయః సంసిద్ధౌ యతతే॥

తా: అక్కడ గడిచిన దేహము (జన్మ)నకు చెందిన జ్ఞానముతో సంయోగమును పొందును. కురువంశమును ఆనందింపజేసే అర్జునా! దానివల్ల యోగసిద్ధి విషయమై మరల అధికముగా ప్రయత్నమును కూడా చేయును.

తత్ర – కొత్త జన్మలో. అంటే సంస్కారవంతులైన, సంపన్నులైన ఇంట్లో పుట్టినా; పేదవారైనా జ్ఞానయోగులు అయిన వారి ఇంట్లో పుట్టినా, ఈ జీవి పూర్వజన్మలో అలవరచుకున్న ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం, అర్హతలతో పాటు పుడతాడు. అతను ఎదుగుతున్న కొద్దీ అవి బయటపడతాయి. ముందు జన్మలో వివేకం, వైరాగ్యం, జ్ఞానం – ఏవి పెంపొందించుకున్నా అవి తోడ్పడతాయి.

బుద్ధిసంయోగం లభతే పౌర్వదేహికమ్ – పూర్వదేహంలో ఉండగా సాధించిన జ్ఞానం, ఆధ్యాత్మిక వివేకంతో పుడతాడు. ఎలా సాధ్యం? శాస్త్రం ప్రకారం, రెండు జన్మల మధ్య స్థూలశరీరం మాత్రమే భిన్నంగా ఉంటుంది కాని మనస్సు కాదు. మరణం అంటే స్థూలశరీరంనుంచి సూక్ష్మశరీరంయొక్క వియోగం అంటారు. సూక్ష్మ శరీరంలో మనస్సు, మనస్సుతో పాటు పుణ్యపాపాలు, వివేక వైరాగ్యాలు, వాసనలు ప్రయాణం చేస్తాయి. అవి వేరే శరీరంలోకి ప్రవేశిస్తాయి. స్థూలశరీరంతో, సూక్ష్మశరీరం సంయోగం చెందటాన్ని జన్మ అంటారు. కొత్త జన్మలో ఆ వాసనలు వెంటనే తెలియకపోయినా, పన్నెండు, పదమూడు సంవత్సరాల వయస్సు వచ్చేసరికి అవి బయటపడతాయి. ఆ మనస్సుకు అనుగుణంగా వచ్చే జన్మలో కొనసాగుతుంది జీవితం.

అందువల్లనే తల్లి పిల్లలకు జన్మనివ్వగలదు కాని, వారి తలరాతకు జన్మనివ్వలేదు అంటారు. ప్రతి పాపాయి తన వాసనలతో, తన కర్మఫలాలతో వస్తుంది. అందువల్లనే నలుగురు పిల్లలు ఉన్న ఇంట్లో నలుగురి ప్రవర్తనా ఒక్కలాగా ఉండదు. ఒక్కో ఇంట్లో తల్లిదండ్రులకు ఆధ్యాత్మిక చింతన లేకపోయినా, పిల్లవాడు చాలా ఆధ్యాత్మిక భావనలతో ఉంటాడు. రెండో పిల్లవాడు నాస్తికుడుగా అయినా ఆశ్చర్యపోనవసరం లేదు. ఇంత భిన్నప్రవృత్తులు ఎలా వచ్చాయి అంటే, వారి వాసనలే దానికి కారణం. ఆధ్యాత్మిక సాధనమీద శ్రద్ధ ఏర్పడిన వ్యక్తిని శాస్త్రపరంగా వర్ణించాలంటే, అతను పూర్వజన్మలో యోగభ్రష్టుడు అయివుండాలి.

శంకరాచార్యులు తన భాష్యంలో ఒక ముఖ్యమైన వ్యాఖ్యానం చేస్తారు – **అధ్యాత్మ సంస్కారస్య నాశః నాస్తి.** ఒకసారి ఆధ్యాత్మబోధ కాని, దానికి సంబంధించిన ఆలోచనలు కాని, మనస్సులోకి వెళితే, వాటిని ఎవరూ నాశనం చేయలేరు. మహా అయితే కొన్నాళ్ళు అవి తాత్కాలికంగా మరుగున పడిపోవచ్చు కాని వచ్చే జన్మలో అక్కడినుంచి అందుకుని, తేలికగా మోక్షం పొందుతాడు. మండుతున్న బొగ్గు ఆరిపోయినట్టుగా కనిపించినా, చిన్న మంట ఉంటే దాన్ని నెమ్మదిగా ఊది పెద్ద మంటగా ఎలా చేయగలమో, అలా మరుగున పడిపోయిన యోగభ్రష్టుని వాసనలు వచ్చే జన్మలో, చిన్న ప్రయత్నానికే మళ్ళీ కొనసాగుతాయి. అప్పుడు అతనికి మోక్షం తేలికగా వస్తుంది. ఈ జన్మలోని జ్ఞానయోగం అతనికి పుణ్యఫలం ఇచ్చింది. దాని ఫలంగా స్వర్గభోగాలు అనుభవించి మళ్ళీ భూలోకానికి వచ్చి, మనుష్యజన్మ ఎత్తి, మోక్షం పొందుతాడు. ఎందుకంటే మనుష్య జన్మలోనే మోక్షం సాధ్యం.

> **యథాऽదర్శే తథాऽత్మని యథా స్వప్నే తథా పితృలోకే।**
> **యథాऽప్సు పరీవ దదృశే తథా గంధర్వలోకే**
> **ఛాయాతపయోరివ బ్రహ్మలోకే** – కఠ 2.3.5

పద్నాలుగు లోకాల్లో ఆత్మజ్ఞానం స్పష్టంగా రెండు లోకాలలోనే పొందగలము. తక్కిన లోకాల్లో పొందలేము, ఒకవేళ పొందినా కూడా ఆ జ్ఞానం స్పష్టంగా ఉండదు. స్పష్టంగా లభించే లోకాలు మనుష్యలోకం, బ్రహ్మలోకం మాత్రమే. వెంటనే, అయితే బ్రహ్మలోకంలో చూసుకుందాంలే అనేస్తాం. కాలయాపన చేయటంలో ఆరితేరిన వారం మనం. బ్రహ్మలోకంలో ఆత్మజ్ఞానం పొందటం తేలికే కాని, బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళటం చాలా దుర్లభం. అయితే మనుష్య జన్మ పొందటం తేలికేనా? మనం మనుష్యులుగానే ఉన్నాము. అందువల్ల ఇక్కడే ప్రయత్నం చేయాలి. ఒకవేళ ఆ ప్రయత్నంలో విజయం సాధించక యోగభ్రష్టులమైతే వచ్చేజన్మలో అనుకూలమైన వాతావరణంలో పుట్టి, మన ఆధ్యాత్మిక సాధనను కొనసాగిస్తాము.

ఈ ఆధ్యాత్మిక సాధన కొనసాగటానికి రెండు నియమాలు ఉండాలి – ఆధ్యాత్మిక సాధన చేయటానికి అవకాశం ఉండాలి; రెండవది మనకు శ్రద్ధ ఉండాలి. దురదృష్టవశాత్తూ జ్ఞానం పొందాలి అనే తపన ఉన్న వారికి గురువు అందుబాటులో ఉండదు. వారికి శ్రద్ధ ఉందికాని, అవకాశం లేదు. ఇంకొక రకం వారికి అవకాశం ఉంది కాని శ్రద్ధ ఉండదు. స్వామీజీ బోధ వినటానికి ఎక్కడెక్కడినుంచో వస్తారు శిష్యులు, కంచినుంచి కూడా వస్తారు. కాని పక్కింటివారు మాత్రం రారు. కాని యోగభ్రష్టులకు ఆ సమస్య ఉండదు. అవకాశం, శ్రద్ధ

రెండూ ఉంటాయి. భారతదేశంలో ఆధ్యాత్మిక సంస్కృతి ఎక్కడికెళ్ళినా ప్రతిబింబిస్తూ ఉంటుంది. కొండల్లో ఆలయాలు ఉన్నాయి; గుహల్లో ఆలయాలు ఉన్నాయి. అందువల్ల తత్ర అంటే అనుకూలమైన వాతావరణం ఉంది. దాని తరువాత ఏమిటి?

బుద్ధిసంయోగం లభతే – ఆధ్యాత్మిక సాధనమీద శ్రద్ధ ఉండాలి. కొంతమందికి వృద్ధాప్యం వచ్చినా రాదు. టీవీకి అంకితమైపోతారే కాని ఆధ్యాత్మికత వైపు మొగ్గు చూపరు. కాని యోగభ్రష్టులు చిన్న వయస్సులోనే శ్రద్ధ చూపిస్తారు. ఇది ఆధ్యాత్మికతలోనే కాదు, ఏ రంగంలోనైనా చూడగలము. కొంతమంది చిన్న వయస్సులోనే సంగీతంలో ఆరితేరతారు; కొంతమంది గణితశాస్త్రంలో దిట్టలుగా వెలుగుతారు. అంటే వీరు ఆయా రంగాలలో పూర్వజన్మలో యోగభ్రష్టులు అన్నమాట.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో శారీరక బ్రాహ్మణం ఈ విషయం అద్భుతంగా చెబుతుంది – జీవుడు ప్రయాణించినప్పుడు, తనతో పాటు తన కర్మలనే కాదు, ఉపాసనలను, పూర్వప్రజ్ఞలను (వాసనలను) తీసుకువెళతాడు. వాటిని ఇక్కడ బుద్ధిసంయోగం అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. బుద్ధిసంయోగం అంటే శుభవాసనలు. అందరూ డబ్బు వెంట పరుగులు తీస్తుంటే, అతను ఆత్మజ్ఞానంకోసం అర్రులు చాస్తాడు. అతనికి ఆత్మజ్ఞానంమీద ఎందుకు శ్రద్ధ ఏర్పడిందో అతనే చెప్పలేడు. కాని అతను తన ఆధ్యాత్మికతను పెంచి పోషించుకుంటాడు.

భూయః తతః యతతే – దీనికి ముందు యోగభ్రష్టుడు అని మనం కలుపుకోవాలి. ముందు జన్మలోని యోగభ్రష్టుడు తరువాత జన్మలో ఇంకా ఎక్కువ ప్రయత్నం చేస్తాడు, కాని అతనికి పూర్వజన్మఫలం ఉండటంవల్ల, ఎక్కువ కష్టపడనవసరం లేదు. ఈతకొట్టే వ్యక్తి నీటి ప్రవాహం వెళుతున్న వైపు ఈత కొడితే, అతని పని చాలా తేలికగా అవుతుంది. ఆ విధంగా ఇతను కూడా వేగంగా పయనిస్తాడు. దేనికోసం?

సంసిద్ధౌ కురునందన – హే అర్జునా, ఆధ్యాత్మిక ప్రయాణంలో అంతిమగమ్యం చేరుకోవటానికి. ఇతని ప్రయాణం తేలికగా సాగుతుంది. సైకిలు తొక్కేటప్పుడు, మొదట్లో కష్టపడాలి కాని, తరువాత సులభంగా సైకిలు ముందుకు పోతుంది. అలా యోగభ్రష్టుడు కూడా వేగంగానే తన గమ్యం చేరుకుంటాడు.

శ్లో. 44 **పూర్వాభ్యాసేన తేనైవ హ్రియతే హ్యవశోఽపి సః ।**
జిజ్ఞాసురపి యోగస్య శబ్దబ్రహ్మాతివర్తతే ॥

పూర్వాభ్యాసేన, తేన, ఏవ, హ్రియతే, హి, అవశః, అపి, సః,
జిజ్ఞాసుః, అపి, యోగస్య, శబ్దబ్రహ్మ, అతివర్తతే ॥

సః	= అతడు	యోగస్య	= అట్లే సమబుద్ధిరూప
అవశః, అపి	= పరాధీనుడైనను	జిజ్ఞాసుః	= యోగ జిజ్ఞాసువు
తేన, పూర్వాభ్యాసేన ఏవ	= ఆ పూర్వాభ్యాస ప్రభావముచేత	అపి	= గూడ
హి	= నిస్సందేహముగా	శబ్దబ్రహ్మ	= వేదములలో చెప్పబడిన సకామ కర్మఫలములను
హ్రియతే	= (భగవంతుని వైపు) ఆకర్షితుడగును	అతివర్తతే	= అధిగమించును

తేన ఏవ పూర్వాభ్యాసేన సః అవశః అపి హ్రియతే।
హి యోగస్య జిజ్ఞాసుః అపి శబ్దబ్రహ్మ అతివర్తతే॥

తా: శ్రీమంతుల ఇంటిలో జన్మించిన యోగభ్రష్టుడు పరాధీనుడైనను పూర్వసాధన ప్రభావమున నిస్సందేహముగ భగవంతునివైపు ఆకర్షితుడగును. అలాగే సమబుద్ధి రూపయోగజిజ్ఞాసువు గూడ వేదములలో చెప్పబడిన సకామకర్మల ఫలమును అధిగమించును.

ఈ ఆధ్యాత్మిక చింతన ఎలా బహిర్గతమవుతుంది? అతను పునర్జన్మ ఎత్తినప్పుడు, ఎక్కడ ఆధ్యాత్మికతకు సంబంధించినది ఉన్నా, తనకు తెలియకుండానే దానివైపు ఆకర్షితుడవుతాడు. అందువల్లనే చూడండి, గీతాబోధకు ఒక్కోసారి చిన్నపిల్లలు కూడా వస్తుంటారు. పైగా వారిని పెద్దవారు నిరుత్సాహపరుస్తారు, ఇప్పటినుంచి ఎందుకు అంటారు. ఏదో కష్టం ముంచుకువస్తేనే దీనికి రావాలని కొందరి దురభిప్రాయం. కాని వారి పూర్వవాసనలవల్ల కూడా రావచ్చు.

తేన ఏవ – పూర్వవాసనవల్లనే,

హ్రియతే – ఈ వ్యక్తి ఆత్మజ్ఞానం వైపు ఆకర్షింపబడతాడు.

అవశః అపి సః – అంటే ప్రయత్నపూర్వకంగా కాకుండా. తనకు తెలియకుండానే ఇటువైపు ఆకర్షింపబడతాడు. బాహ్య వత్తిడులవల్ల అతను లౌకిక వ్యవహారాల్లో కూరుకుపోవటానికి ప్రయత్నించినా, అందులో ఎక్కువకాలం నిలబడలేడు. అతన్ని భారతీయ సంస్కృతికి దూరంగా పంపినా, ఎప్పుడో ఒకప్పుడు వెతుక్కుంటూ వచ్చేస్తాడు.

స్వామి చిన్మయానంద అద్భుతంగా వర్ణిస్తారు: ఆధ్యాత్మిక పరిణతి ఒక విప్లవం కాదు, ఒక ఎదుగుదల. గీతను పిల్లలమీద బలవంతంగా రుద్దలేరు. మీరు దానికి దోహదం చేసే అనుకూల వాతావరణాన్ని ఏర్పాటు చేయగలరు కాని దానిమీద శ్రద్ధ వారే ఏర్పరచుకోవాలి. పూర్వజన్మవాసన ఉన్న వ్యక్తికి ఏమవుతుంది?

జిజ్ఞాసురపి – ముందు కుతూహలం కొద్దీ వింటాడు, దేన్ని?

యోగస్య – ఆధ్యాత్మిక విషయాలను;

శబ్దబ్రహ్మాతివర్తతే – శబ్దబ్రహ్మ ఒక సాంకేతిక పదం. అది వేదాల్లోని కర్మకాండను సూచిస్తుంది. కర్మకాండ అనిత్య ఫలాన్ని ఇస్తుంది. ఇతను కర్మకాండ ఫలాన్ని అధిగమిస్తాడు అంటే అర్థం అతను నిత్యఫలాన్ని పొందుతాడు. శబ్దబ్రహ్మ అతివర్తతే అంటే మోక్షాన్ని పొందుతాడు లేదా నిత్యఫలాన్ని పొందుతాడు. కర్మకాండను అధిగమిస్తాడు అంటే జ్ఞానకాండకు వస్తాడు. జ్ఞానకాండకు వస్తే మోక్షాన్ని చాలా త్వరగా పొందుతాడు.

శ్లో. 45 **ప్రయత్నాద్యతమానస్తు యోగీ సంశుద్ధకిల్బిషః ।**
అనేకజన్మసంసిద్ధః తతో యాతి పరాం గతిమ్ ॥
ప్రయత్నాత్, యతమానః, తు, యోగీ, సంశుద్ధకిల్బిషః,
అనేకజన్మసంసిద్ధః, తతః, యాతి, పరామ్, గతిమ్ ॥

తు	= అయితే	సంశుద్ధకిల్బిషః	= సంపూర్ణముగా పాపరహితుడై
ప్రయత్నాత్	= ప్రయత్నపూర్వకముగా	తతః	= తత్ క్షణమే
యతమానః, యోగీ	= అభ్యాసము చేయు యోగి	పరామ్, గతిమ్	= పరమగతిని
అనేకజన్మ సంసిద్ధః	= అనేక జన్మలసంస్కారముల ప్రభావమున ఈ జన్మయందే సిద్ధిని పొంది	యాతి	= పొందును

తతః ప్రయత్నాత్ యతమానస్తు సంశుద్ధ కిల్బిషః యోగీ తు।
అనేక జన్మసంసిద్ధః పరాం గతిం యాతి॥

తా: అధికముగా ప్రయత్నమును చేయుచున్న యోగియైతే శుద్ధిచేయబడిన దోషములుగలవాడై అనేకములగు జన్మలసంస్కారములవల్ల యోగసిద్ధి (సమ్యగ్దర్శనము)ని పొందినవాడై పరమగతి (మోక్షము)ని పొందును.

యోగీ – యోగభ్రష్టుణ్ణి ఈ శ్లోకంలో యోగీ అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అతనికి అది ఈ జన్మలో ఎలా తోడ్పడుతుంది?

సంశుద్ధకిల్బిషః – అతను అన్ని అశుద్ధాలనుంచి విముక్తుడవుతాడు. నిర్మల అంతఃకరణాన్ని పొందుతాడు. శుద్ధ అంతఃకరణాన్ని పొందాడని ఎలా తెలుస్తుంది? అది కొలవటానికి ఏదైనా కొలబద్ద ఉందా? ఆధ్యాత్మికత వైపు మొగ్గు చూపటమే దానికి కొలబద్ద. అదెలా వచ్చింది? అతను చిన్న వయస్సులోనే జిజ్ఞాస చూపించాడు అంటే భగవంతుడు అతనిమీద పక్షపాతం చూపించాడా? అటువంటిదేమీ లేదని ఇక్కడ స్పష్టంగా తెలియజేస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఒకరిని ఆధ్యాత్మికంగా ఉన్నతుణ్ణి చేసి, ఒకరిని సంగీతవిద్వాంసుణ్ణి చేసి, మరొకరిని ఎందుకూ పనికిరానివాడిగా చేస్తే, భగవంతుడు పక్షపాతం చూపించినట్టవుతుంది. కాని అది భగవంతుని ఇష్టారాజ్యంగా జరగటం లేదు, జీవి చేసుకున్న పూర్వజన్మ పుణ్యపాపాలబట్టి ఉంటుంది.

అనేకజన్మసంసిద్ధః – అది అనేక జన్మల సంస్కారాలవల్ల ఏర్పడుతుంది. కొంతమంది ఎలా పైసా పైసా కూడబెట్టుకుంటారో, అలా కొంతమంది ఆధ్యాత్మిక రంగంలో పైసా పైసాగా పుణ్యం పోగేసుకుంటారు. ఆ విధంగా వారు జీవితం అంటే ఏమిటి, లక్ష్యం అంటే ఏమిటి, దేనిమీద మొగ్గు చూపాలి, తాత్కాలిక వస్తువులమీద మోజు పడకుండా ఎలా ఉండాలి, వారి జీవితలక్ష్యాలు ఏవి ఉండాలి – ఇలాంటి విషయాల్లో వారికి స్పష్టత ఉంటుంది. దీన్ని సంసిద్ధి అంటారు. అంటే జీవితంలో ప్రాథమిక లక్ష్యాన్ని గురించిన స్పష్టత. ఇది సంశుద్ధకిల్బిషయోగికి అనేక జన్మల సంసిద్ధతవల్ల ఏర్పడుతుంది.

ప్రయత్నాద్యతమానస్తు – అతను ఎన్నో జన్మలుగా ప్రయత్నపూర్వకంగా సాధన చేస్తున్నాడు. దీన్ని పిల్లల పరీక్షలతో పోల్చి చెప్పాలంటే, రెండు రకాల పిల్లలు ఉంటారు. మొదటిరకం, ఏ రోజు పాఠాలు ఆ రోజే నేర్చుకుంటారు. అందువల్ల పరీక్షరోజు ఒకసారి చూసుకుంటే చాలు, బాగా రాస్తారు. రెండోరకం వారు ఏడాదంతా ఆడి, పాడేసి పరీక్షల ముందు అర్ధరాత్రిదాకా మేలుకుని కిందామీదా పడి నేర్చుకుంటారు. కాని ప్రయోజనం? పరీక్షహాలులో నిద్రపోతారు.

రెండోరకం విద్యార్థులలాంటివారు ఒక్క జన్మలోనే అన్నీ సాధిద్దామనుకుంటారు కాని విజయం పొందలేరు. మొదటిరకం విద్యార్థులలాంటివారు అనేక జన్మలుగా ప్రయత్నపూర్వకంగా సాధన చేస్తున్నారు కాబట్టి, వారు లక్ష్యాన్ని తేలిగ్గా పొందుతారు.

పరాం గతిం యాతి – మోక్షమనే అంతిమలక్ష్యాన్ని తేలికగా పొందుతారు. ఇక్కడ పరాం గతిం అంటే జీవన్ముక్తి.

తతః – దాని పర్యవసానంగా. అంటే ఎక్కువ శ్రమ పడకుండానే. శ్రుతి చెప్పిన విధినిషేధాలు వారికి కూడా విధినిషేధాలుగానే అనిపిస్తాయి. అందుకని వాటిని పాటించటంలో వారు ఇబ్బంది పడనవసరం లేదు. రోగీ పాలే కోరాడు, వైద్యుడూ పాలే చెప్పాడు అని సామెత. ఆ విధంగా ఈ యోగభ్రష్టునికి రాగద్వేషాల సమస్య ఉండదు. శ్రుతి చెప్పిన దానిమీదే రాగం ఉంటుంది, నిషేధించిన దానిమీదే ద్వేషం ఉంటుంది.

ఈ శ్లోకంతో అర్జునుని ప్రశ్నకు కృష్ణపరమాత్మ జవాబు అయిపోయింది. అర్జునుని ప్రశ్న – యోగభ్రష్టుని పరిస్థితి ఏమిటి? కృష్ణపరమాత్మ జవాబు – అధమపక్షం స్వర్గలోకానికి వెళతాడు; అదృష్టం బాగుంటే ఈ జన్మలో లేకపోతే వచ్చే జన్మలో మోక్షం పొందుతాడు. కాని ఇక్కడ ఒక సందేహం రావచ్చు. జ్ఞానికి సంచితకర్మలు దగ్ధమవుతాయి అని విన్నాము, కాని ఇతను జ్ఞానం పొందకుండా మరణిస్తే, సంచితకర్మలు ఇంకా ఉంటాయి కదా, దానివల్ల మంచి జన్మ పొందుతాడన్న నమ్మకం ఏమిటి? ఉదాహరణకు పామును చంపితే, నాగదోషం కలుగుతుంది. అటువంటి సంచితకర్మలు అడ్డుపడవా?

దానికి శాస్త్రం ఏం చెబుతుందంటే, అటువంటి సంచితకర్మలు ఉన్నా కూడా, వాటికన్నా ఆధ్యాత్మిక సంస్కారాలు ఎంతో శక్తివంతమైనవి. అవి సంచితపాపం ప్రారబ్ధకర్మగా మారకుండా అడ్డుపడతాయి. అంటే సంచితకర్మలను నాశనం చేయలేవు కాని, వాటికి స్టేఆర్డర్‌ను ఇస్తాయి. అంటే వచ్చే జన్మలో అవి అడ్డుపడకుండా వాటిని తాత్కాలికంగా నిలుపుతాయి. వచ్చే జన్మలో ఎలాగూ జ్ఞానం పొందుతాడు కాబట్టి, ఆ జ్ఞానాగ్నిలో ప్రారబ్ధకర్మలుగా మారకుండా నిలిచిపోయిన సంచితకర్మలు దగ్ధమయిపోతాయి.

సంచితపాప వినాశన లింగం తత్ప్రణమామి సదాశివలింగం

అందువల్ల ఎటువంటి సందేహాలూ పెట్టుకోనవసరం లేదు. నాకు అసలు మోక్షం వస్తుందా, వస్తే ఎప్పుడు వస్తుంది వంటి ప్రశ్నలేమీ వేసుకోవద్దు. చక్కగా ఆధ్యాత్మిక ప్రయాణాన్ని ఆస్వాదించండి. ఒక పుస్తకం చదివేటప్పుడు 737 పేజీలుంటే, ఆత్రం ఆపుకోలేక కొంతమంది చివరిపేజీ చూసేస్తారు. అలా ఆత్రం పెట్టుకోకండి. చక్కగా ఒక్కొక్క పేజీ చదువుతూ రండి, ఈ జన్మలో మోక్షం వస్తుందా, రాదా? వచ్చే జన్మలో కూడా పరమార్థానంద స్వామియే గురువుగా వస్తారా అనే ప్రశ్నలు అప్రస్తుతం.

శ్లో. 46 **తపస్విభ్యోఽధికో యోగీ జ్ఞానిభ్యోఽపి మతోఽధికః ।**
కర్మిభ్యశ్చాధికో యోగీ తస్మాద్యోగీ భవార్జున ॥
తపస్విభ్యః, అధికః, యోగీ, జ్ఞానిభ్యః, అపి, మతః,అధికః,
కర్మిభ్యః, చ, అధికః, యోగీ, తస్మాత్, యోగీ, భవ, అర్జున ॥

యోగీ	= యోగి	యోగీ	= యోగి
తపస్విభ్యః	= తాపసులకన్నా	కర్మిభ్యః	= సకామకర్మలను ఆచరించు వారికన్నా
అధికః	= శ్రేష్ఠుడు	అధికః	= శ్రేష్ఠుడు
జ్ఞానిభ్యః, అపి	= శాస్త్రజ్ఞానులకన్నా	తస్మాత్	= అందువల్ల
అధికః	= శ్రేష్ఠుడు అని	అర్జున!	= ఓ అర్జునా!
మతః	= భావింపబడును	యోగీ, భవ	= యోగివి కమ్ము
చ	= ఇంకా		

యోగీ తపస్విభ్యః అధికః, జ్ఞానిభ్యః అపి అధికః మతః, యోగీ
కర్మిభ్యః చ అధికః (భవతి)। తస్మాత్ హే అర్జున! యోగీ భవ ॥

తా: యోగి తపశ్శాలురకన్నా గొప్పవాడు, (పరోక్ష) జ్ఞానులకన్నా కూడా గొప్పవాడని అంగీకరించబడినాడు. యోగి కర్మనిష్ఠులకన్నా కూడా గొప్పవాడు. అందువల్ల, ఓ అర్జునా! నీవు యోగివి కమ్ము.

7. **ఉపసంహారం – శ్లోకాలు 46,47.** ఈ శ్లోకంలోనూ, వచ్చే శ్లోకంలోనూ కృష్ణపరమాత్మ ఈ అధ్యాయం అంశం అయిన ధ్యానానికి ముక్తాయింపుగా మళ్ళీ వస్తున్నాడు. కృష్ణపరమాత్మ నిదిధ్యాసనను స్తుతించదలుచుకున్నాడు. దానికి బదులుగా నిదిధ్యాసకుణ్ణి స్తుతిస్తున్నాడు. నిదిధ్యాసన చేసే సాధకుణ్ణి స్తుతిస్తే, అతను చేసే ధ్యానంయొక్క గొప్పదనం గురించి చెప్పకనే చెప్పినట్టు అవుతుంది. అందువల్ల అనేక రకాల సాధకుల గురించి చెప్పి, అందులో నిదిధ్యాసన చేసే సాధకుడు అత్యంత గొప్పవాడు అంటున్నాడు. వీరందరినీ యోగులు అంటున్నాడు.

తపస్వినః – తపస్విలు అంటే ఉపాసకులు అంటే సగుణబ్రహ్మ ఉపాసకులు.

జ్ఞానినః – జ్ఞానులు అంటే శ్రవణ, మననం చేసిన యోగులు.

కర్మిభ్యః – కర్మలను చేసే కర్మయోగులు.

(నిదిధ్యాసినః) – నిదిధ్యాసన చేసే యోగులు.

ఐదు దశలు ఉన్నాయి – అవి కర్మ, ఉపాసన, శ్రవణం, మననం, నిదిధ్యాసనం. ఏ దశలో ఉన్నా యోగి కింద వస్తారు. కాని ఈ యోగులందరిలోకీ నిదిధ్యాసన చేసే సాధకుడు గొప్ప. అతనిది ఆఖరిదశ. అతను అత్యంత శ్రేష్ఠుడు. ఎందుకంటే అతను ముందు నాలుగు దశలైన కర్మ, ఉపాసన, శ్రవణ, మననాలను దాటేశాడు. తన అంతిమలక్ష్యం అయిన మోక్షానికి దగ్గరగా ఉన్నాడు. అందరిలోకి అతి తక్కువ స్థాయిది కర్మయోగిది. ఎందుకంటే అతను లక్ష్యానికి చాలా దూరంగా ఉన్నాడు – నాలుగు దశలు దాటుకుంటూ వెళ్ళాలి. ఉపాసన స్థాయిలో ఉన్న వ్యక్తి శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనాలను దాటాలి; శ్రవణం స్థాయిలో ఉన్న వ్యక్తి మనన, నిదిధ్యాసనాలను దాటాలి; మననంలో ఉన్న వ్యక్తి నిదిధ్యాసనను దాటాలి. అందువల్ల నిదిధ్యాసనలో ఉన్న వ్యక్తే తన లక్ష్యానికి చాలా దగ్గరగా ఉంటాడు.

తపస్విభ్యోఽధికో యోగీ – యోగి అంటే నిదిధ్యాసకుడు. అతను సగుణ ఉపాసకునికన్నా శ్రేష్ఠుడు;
జ్ఞానిభ్యోఽపి మతోఽధికః – శ్రవణం, మననం చేసిన సాధకులకన్నా నిదిధ్యాసకుడు శ్రేష్ఠుడు.
కర్మిభ్యశ్చాధికో యోగీ – కర్మయోగికన్నా నిదిధ్యాసకుడు శ్రేష్ఠుడు.

అందువల్ల మోక్షం పొందాలంటే శ్రవణం ఒక్కటే చాలదు. సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే అర్జునునికి గురువుగా ఉన్నాడు; అర్జునుడు శ్రవణం చేస్తున్నాడు, కాని అర్జునుడు నిదిధ్యాసనం చేసి తీరాలి. అది శిష్యునికోసం గురువు చేయలేడు.

తస్మాద్యోగీ భవార్జున – ఓ అర్జునా, అందువల్ల నువ్వు యోగివి కమ్ము. యోగివి అంటే నిదిధ్యాసన చేసే యోగివి కమ్ము. విన్న పాఠాలను జీర్ణించుకోవాలి శిష్యుడు.

తరువాత వచ్చే శ్లోకంతో మళ్ళీ ఒకసారి నిదిధ్యాసకుణ్ణి స్తుతించి, ఈ అధ్యాయంలో తన బోధను ముగిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 47 **యోగినామపి సర్వేషాం మద్గతేనాంతరాత్మనా ।**
శ్రద్ధావాన్ భజతే యో మాం స మే యుక్తతమో మతః ॥
యోగినామ్, అపి, సర్వేషామ్, మద్గతేన, అంతరాత్మనా,
శ్రద్ధావాన్, భజతే, యః, మామ్, సః, మే, యుక్తతమః, మతః ॥

సర్వేషామ్, యోగినామ్, అపి	= యోగులందరిలోను	భజతే	= నిరంతరము భజించునో
యః	= ఎవరయితే	సః	= అటువంటి యోగి
శ్రద్ధావాన్	= శ్రద్ధ గలవాడై	మే	= నాకు
మద్గతేన	= నాయందు లగ్నమైన	యుక్తతమః	= పరమశ్రేష్ఠుడు అని
అంతరాత్మనా	= అంతరాత్మతో	మతః	= భావింపబడును
మామ్	= నన్ను		

సర్వేషామ్ అపి యోగినాం యః శ్రద్ధావాన్ మత్ గతేన అంతరాత్మనా మాం భజతే ।
సః మే యుక్తతమః మతః ॥

తా: ఎవడైతే నన్ను పొందిన (నాయందు లగ్నమైన) అంతఃకరణముతో శ్రద్ధగలవాడై నన్ను భజించునో, అతడు యోగులందరిలో కూడా అతిశయించిన ఏకాగ్రతగలవాడు (శ్రేష్ఠుడు) అని నా అభిప్రాయము.

ఇంచుమించు అదే భావన. సాధకులందరిలో నిదిధ్యాసన చేసే సాధకుడు శ్రేష్ఠుడు. ఎందుకంటే అతను తక్కిన నాలుగు దశలూ దాటి వచ్చేశాడు, లక్ష్యానికి చేరువగా ఉన్నాడు. ఇక్కడ దేనిమీద ధ్యానం చేయాలనే అంశాన్ని స్పష్టంగా చెబుతున్నాడు. ఎందుకంటే దేనిమీదైనా ధ్యానం చేయవచ్చు మనం.

యః మద్గతేన అంతరాత్మనా శ్రద్ధావాన్ మాం భజతే – ఎవరైతే నామీద ధ్యానం చేస్తారో! నేను అంటే ఆత్మను; పరమ ఆత్మను; భజతే అంటే ధ్యానం చేస్తారో!

నేను అంటే కృష్ణుడుగా ఒక వ్యక్తిగా కాదు, దేవుడు అంటే ఆత్మ.

ఆత్మసంస్థం మనః కృత్వా న కించిదపి చింతయేత్ –6.25

అది కూడా ఎలా ధ్యానం చేయాలి?

శ్రద్ధావాన్ – శ్రద్ధగా. అటువంటి ధ్యానం నిన్ను జీవన్ముక్తుణ్ణి చేస్తుంది.

మద్గతేన అంతరాత్మనా – అంతరాత్మ అంటే మనస్సు; మద్గతేన అంటే నాయందే పూర్తిగా లీనం చేసిన మనస్సు; అంటే పూర్తి ఏకాగ్రతతో, శ్రద్ధతో ఎవరైతే పరమ ఆత్మనైన నామీద ధ్యానం చేస్తారో

సః యుక్తతమః – అతను పరమశ్రేష్ఠుడు. ఎవరిలో?

సర్వేషాం యోగినామ్ – యోగులందరిలో పరమశ్రేష్ఠుడు. అంటే కర్మ, ఉపాసన, శ్రవణం, మననం చేసే యోగులకన్నా నిదిధ్యాసన చేసే యోగి శ్రేష్ఠతముడు.

మే మతః – ఇది నా బోధ అని ముగిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే ఆత్మసంయమయోగోనామ షష్ఠోఽధ్యాయః

హరి ఓం తత్సత్

ఇది శ్రీ మద్భగవద్గీతయందు, ఉపనిషత్తులయందు, బ్రహ్మవిద్యయందు, యోగశాస్త్రమునందు, శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదమునందు ఆత్మసంయమయోగము అనే ఆరవ అధ్యాయము.

అధ్యాయము 6 – ఆత్మసంయమయోగము సారాంశము

ఆధ్యాత్మిక సాధనలో ధ్యానం చాలా ముఖ్యమైన సాధన. ధ్యానాన్ని రెండు రకాలుగా వర్ణించవచ్చు. అవి ఉపాసనా ధ్యానం, నిదిధ్యాసన ధ్యానం.

ఉపాసనా ధ్యానం – ఇది వేదాంత శ్రవణం చేయటానికి జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తిని ఇస్తుంది. అంటే ఉపాసన చేసి చిత్త ఏకాగ్రత పొంది అప్పుడు వేదాంతశ్రవణానికి రావాలి. ఈ ఉపాసనను సగుణ ఈశ్వర ఉపాసన అంటారు.

శ్రవణం – ఉపాసన చేశాక, వేదాంతశ్రవణం చేయాలి. అది స్వంతంగా చేయకూడదు. గురు ఉపదేశం ద్వారానే శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేయాలి. వేదాంతశ్రవణం చేస్తే ఆత్మజ్ఞానం కలుగుతుంది.

నిదిధ్యాసన ధ్యానం – ఉపాసనా ధ్యానం చేయకుండా, ఎవరైనా సరాసరి వేదాంతశ్రవణానికి వస్తే, అతనికి ఆత్మజ్ఞానం కలుగుతుంది, అందులో సందేహం లేదు, కాని కలిగిన ఆ ఆత్మజ్ఞానాన్ని బుద్ధిలోకి జీర్ణించుకోలేడు. నీళ్ళలో నూనె కలవకుండా విడిగా ఉండిపోయినట్టుగా. అతను నేర్చుకున్న జ్ఞానానికి, అతని ప్రవర్తన చుక్కెదురుగా ఉంటుంది. అంటే జ్ఞానం పొందినా, జ్ఞాననిష్ఠలో ఉండలేడు. అందువల్ల వేదాంత శ్రవణం చేశాక, నిదిధ్యాసన ధ్యానం చేయాలి. ఉపాసన చేయని వ్యక్తి నిదిధ్యాసనం చేసితీరాలి. నిదిధ్యాసనను నిర్గుణ ఈశ్వరధ్యానం అంటారు. నిర్గుణ ఈశ్వరధ్యానం అంటే ఆత్మ ధ్యానం తప్ప వేరే ఏదీకాదు. ఎందుకంటే నిర్గుణబ్రహ్మ అంటే ఆత్మస్వరూపం.

ఈ నిదిధ్యాసనంలో శ్రవణంలో నేర్చుకున్న జ్ఞానంమీద ధ్యానం చేయాలి. ఆ జ్ఞానం సుప్తచేతన మనస్సులోకి వెళ్ళాలి. అది ఎంతగా జీర్ణం అవాలంటే ఆ జ్ఞానమూ, సాధకుడూ ఒకటి అవ్వాలి. ఆ విధంగా నిదిధ్యాసనం కొత్తగా జ్ఞానాన్ని కలుగజేయదు; నిదిధ్యాసనం జ్ఞానంలో నెలకొని ఉండటానికి అంటే జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడటానికి తోడ్పడుతుంది. ఇప్పుడు ఈ మూడు సాధనలనూ మళ్ళీ చూస్తే, అవి టూకీగా –

ఉపాసన జ్ఞానయోగ్యతను కలుగజేస్తుంది
శ్రవణం జ్ఞానాన్ని పెంపొందిస్తుంది
నిదిధ్యాసనం జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబెడుతుంది

ఉపాసన, నిదిధ్యాసనలు రెండింటికీ ధ్యానం పదం వాడతాము. అయితే, ఈ అధ్యాయంలో అంశం ఏమిటి? ఉపాసననా, నిదిధ్యాసనమా? ఈ ఆరవ అధ్యాయంలో అంశం నిదిధ్యాసనం. ఎందుకు దాని గురించి చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ? ఎందుకంటే రెండవ అధ్యాయంనుంచి ఐదవ అధ్యాయం వరకూ, అంటే నాలుగు అధ్యాయాలలో శ్రవణం చేశాడు అర్జునుడు. ఇప్పుడు దాన్ని జీర్ణించుకోవాలి అతను. అందువల్ల ఆరవ అధ్యాయంలో అంశం నిదిధ్యాసనం. దీని గురించి ఇంత వివరంగా శాస్త్రంలో వేరే ఎక్కడా చూడము మనము. అందువల్ల ఈ అధ్యాయం చాలా ముఖ్యమైనది.

ఆరవ అధ్యాయాన్ని ప్రధానంగా ఏడు భాగాలుగా విభజించవచ్చు. అవి –

1. **బహిరంగ సాధనలు** **– శ్లోకాలు 1-9, 16,17**
2. **అంతరంగ సాధనలు** **– శ్లోకాలు 10-15**
3. **ధ్యానస్వరూపం** **– శ్లోకాలు 18-28**
4. **ధ్యానఫలం** **– శ్లోకాలు 29-32**
5. **ధ్యానప్రతిబంధకాలు** **– శ్లోకాలు 33-36**
6. **యోగభ్రష్టుడు** **– శ్లోకాలు 37-45**
7. **ఉపసంహారం** **– శ్లోకాలు 46,47**

ఇప్పుడు ఒక్కొక్క భాగాన్ని వివరంగా చూద్దాము.

1. **బహిరంగ సాధనలు – శ్లోకాలు 1-9, 16,17** ఈ సాధనలను ఎప్పుడూ అంటే రోజంతా పాటించాలి, కేవలం ధ్యానం చేసే ముందే కాదు. ఇందులో మళ్ళీ నాలుగు సాధనలు చూస్తాము.

ఎ) కర్మయోగం – కేవల కర్మఠుడు ధ్యానాన్ని ఏకాగ్రతతో చేయలేడు. అతను ధ్యానంలో కూర్చుంటే ధ్యానం తప్ప అన్నీ చేస్తాడు. ఎందుకంటే అతను పనులు చేస్తాడు కాని శ్రద్ధగా చేయడు. అందువల్ల మనస్సుకూ, శరీరానికీ మధ్య పొత్తు కుదరదు. కాని కర్మయోగి సణగకుండా పనులు చేస్తాడు.

కర్మయోగి	= సరియైన దృక్పథం	+ సరియైన పనులు
సరియైన దృక్పథం	= కర్తగా ఈశ్వరార్పణ భావన	+ భోక్తగా ఈశ్వర ప్రసాదబుద్ధి
సరియైన పనులు	= సాత్త్విక కర్మలు	+ పంచమహాయజ్ఞాలు

కర్మయోగి అలా ఈశ్వరార్పణభావనతో పనులు చేసి, ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో ఫలాన్ని స్వీకరిస్తాడు కాబట్టి, అతని మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉంటుంది. ధ్యానం చేసేటప్పుడు మాత్రమే కాదు, రోజంతా! దీన్ని సమత్వం అంటాడు కృష్ణపరమాత్మ. కర్మయోగి తీవ్రంగా స్పందించడు. అసలు ప్రతిస్పందన ఉండదు అనలేము, ఎందుకంటే అసలు ప్రతిస్పందన లేకపోతే అతను జ్ఞానయోగానికి వచ్చే అవసరమే లేదు. అందువల్ల కర్మయోగి ధ్యానంలో కూర్చున్నప్పుడు, చిన్నచిన్న చికాకులను మర్చిపోయి, మనస్సును ప్రశాంతంగా ఉంచుకోగలడు. అందువల్ల ధ్యానయోగి కావాలంటే, ముందు కర్మయోగి అయి ఉండాలి. దాన్ని మొదటి శ్లోకంలోనే నొక్కి వక్కాణించాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అనాశ్రితః కర్మఫలం కార్యం కర్మ కరోతి యః ।
స సన్న్యాసీ చ యోగీ చ న నిరగ్నిర్నచాక్రియః ॥ – 6.1

నిజానికి కర్మయోగి సన్న్యాసితో సమానం. కర్మయోగం బహిరంగ సాధన – 1.

బి) ఆత్మకృప – ఎన్నడూ మనను మనం కించపరచుకోకూడదు. మనమంతా దేవుని సృష్టినుంచి వచ్చాము. దేవునికి చెందినవారము కాబట్టి మనకంటూ ఏమీ గొప్ప లక్షణం లేకపోయినా, మనం గొప్పవారము. కొంతమంది మా తాత ఘనాపాఠి అని గొప్పలు చెప్పుకుంటారు. నువ్వేమిటి అని అడిగితే, వారికి గట్టిగా గాయత్రీమంత్రం జపించటం కూడా రాదు. కాని తాత గొప్పతనం చెప్పుకుంటారు. అలాగే మనం, మనుష్యుల మంతా గొప్పవంశానికి చెందినవారము.

మాతా చ పార్వతీదేవి పితా దేవో మహేశ్వరః।
బాంధవాః శివభక్తాశ్చ స్వదేశో భువనత్రయమ్॥

తల్లి సాక్షాత్తూ పార్వతీదేవి, తండ్రి మహేశ్వరుడు, శివభక్తులు బంధువులు, త్రిలోకాలు మన స్వదేశం. అందువల్ల మనకు ఈశ్వరకృప ఉంది, గురుకృప ఉంది, శాస్త్రకృప కూడా ఉంది, కాని ఒక్కటే లేదు. అదే ఆత్మకృప. ఈ ఆత్మకృప కేవలం ఆధ్యాత్మిక సాధనకే కాదు, లౌకిక విజయానికి కూడా కావాలి. నేను విజయం సాధిస్తాను అనే నమ్మకం ఉండాలి. విధిమీద తోసేయకూడదు. కర్మసిద్ధాంతం నమ్మితే విధిని నమ్ముతారు అనుకుంటారు. అది పెద్ద అపోహ. వేదం ఎక్కడా విధివిలాసం మాత్రమే కారణం అని చెప్పదు.

ఉద్ధరేదాత్మనాత్మానం నాత్మానమవసాదయేత్।
ఆత్మైవ హ్యాత్మనో బంధుః ఆత్మైవ రిపురాత్మనః ॥ – 6.5

నిన్ను నువ్వే ఉద్ధరించుకోవాలి అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. విధిని నమ్ముకునే వ్యక్తులకు మనం ఏమీ బోధించలేము. ప్రతీదీ భగవంతుడిమీద వేసేసి వారు తప్పుకుంటారు. నాకు మోక్షం రావాలని రాసిపెట్టివుంటే, నేను మోక్షం పొందుతాను, లేకపోతే పొందలేను అంటారు. వారి వాదన తమాషాగా ఉంటుంది. 'భగవంతుడు నాకు మోక్షాన్నివ్వాలని సంకల్పించుకుంటే **నా ప్రయత్నం అవసరం లేదు**. కాదూ, నాకు మోక్షాన్నివ్వకూడదు అని భగవంతుడు సంకల్పించుకుంటే, **నా ప్రయత్నం ఫలించదు**. ఎలా చూసినా, నేను ప్రయత్నించి లాభం లేదు.' కృష్ణపరమాత్మ దీనిని అంగీకరించదు, నిజానికి, ప్రయత్నం మాత్రమే మనం భగవానుని కృప పొందటానికి తోడ్పడుతుంది.

ఆత్మకృప బహిరంగ సాధన – 2.

సి) ఆత్మ నియంతృత్వం – మనం ఏదైనా పరికరాన్ని వాడుతుంటే, దాన్ని మనం అదుపులో పెట్టగలగాలి. భగవంతుడు ఈ శరీరమనే పరికరాన్ని మనకు ఇచ్చాడు. శరీరంతో పాటు జ్ఞానేంద్రియాలు, కర్మేంద్రియాలు, మనస్సు, బుద్ధి అన్నీ ఇచ్చాడు. వాటిని మనం నియంత్రిస్తేనే, అవి మనమాట వింటాయి. లేకపోతే వాటికి మనం బానిసలవుతాము. కఠోపనిషత్తులో రథకల్పన ద్వారా ఇంద్రియాలను మనస్సు, మనస్సును బుద్ధి నియంత్రించాలని చూస్తాము. ఆత్మ నియంతృత్వం బహిరంగ సాధన – 3.

డి) మధ్యేమార్గం – ఏదీ అతిగా చేయకూడదు; భగవంతుడే అందమైన బాహ్యప్రపంచాన్ని ఇచ్చాడు; శాస్త్రం కూడా ఇంద్రియసుఖాలను అనుభవించవచ్చు అంటుంది. కాని దానికి కూడా ఒక హద్దు ఉంటుంది. అతిగా

తీసుకుంటే అమృతం కూడా విషమవుతుంది. అందువల్ల అతిగా ఏదీ చేయకూడదు – అతిగా పని చేయకూడదు, అతిగా విశ్రాంతి తీసుకోకూడదు; అతిగా తినకూడదు, కటిక ఉపవాసం చేయకూడదు; అతిగా నిద్రపోకూడదు, అతిగా మేలుకుని ఉండకూడదు. అన్నీ హద్దుల్లోనే ఉండాలి. ఇంద్రియాలమీద మీకు నిగ్రహం ఉందో లేదో పరీక్షించుకోవాలంటే రోజూ మీరు తీసుకునే కాఫీకి ఒకరోజు 'నో' చెప్పి చూడండి! 'నో' చెప్పి, దాన్ని పాటించగలిగారు అంటే మీరు దానికి బానిస కానట్టే! మీరు దాన్ని అతిగా చేయనట్టే!

యుక్తాహారవిహారస్య యుక్తచేష్టస్య కర్మసు ।
యుక్తస్వప్నావబోధస్య యోగో భవతి దుఃఖహా ॥ – 6.17

మధ్యే మార్గం బహిరంగసాధన – 4.

2. **అంతరంగ సాధనలు – శ్లోకాలు 10–15** ఈ సాధనలను ధ్యానం చేసే ముందు పాటించాలి. ఇవి ఎనిమిది ఉన్నాయి. అవి దేశం, కాలం, ఆసనం, శరీరస్థితి, ప్రాణసామ్యం, ఇంద్రియనిగ్రహం, మనోనిగ్రహం, బుద్ధి నిశ్చయం. వాటిని వరుసగా చూద్దాము –

ఎ) దేశం – ధ్యానం చేసే ప్రదేశం. అది ఏకాంత ప్రదేశంగా ఉండాలి. ఒంటరిగా ధ్యానం చేయాలి, ఆధ్యాత్మికంగా శుద్ధప్రదేశమై ఉండాలి.

బి) కాలం – ధ్యానం చేసే సమయం. ధ్యానం చేయటానికి ప్రాతఃకాలం మంచి అనువైన సమయం అంటారు. అప్పుడు మనస్సు సాత్త్విక స్థితిలో ఉంటుంది. అంటే బాగా నిద్రపోయాము కాబట్టి తామసిక స్థితిలో ఉండదు; ఇంకా కార్యక్రమాలు చేపట్టలేదు కాబట్టి రాజసిక స్థితి మొదలవదు. మనస్సు ఎప్పుడూ సాత్త్విక స్థితిలో ఉండదు అంటే, ప్రాతఃకాలంలో చేయటం అలవాటు చేసుకుంటే, అదే నెమ్మదిగా ఆ స్థితికి చేరుకుంటుంది.

సి) ఆసనం – కూర్చునే విధానం. పూర్తిగా నేలమీద కూర్చోకూడదు. ఒక ఆసనం వేసుకోవాలి. ఆ ఆసనం ప్రత్యేకించి మనకే ఉండాలి. అది మరీ గట్టిగా ఉండకూడదు, మరీ మెత్తగా ఉండకూడదు. మరీ ఎత్తుగా ఉండకూడదు, మరీ కిందకి ఉండకూడదు.

డి) శరీరస్థితి – కదలకుండా, నిశ్చలంగా కూర్చోవాలి. కిందభాగం ఎక్కువ ఉంటే, అంటే కాళ్ళు వీలున్నంత వెడల్పుగా పెడితే, నిశ్చలంగా కూర్చోవటానికి వీలుంటుంది. అంతేకాదు, శరీరాన్ని, మెడను, శిరస్సును నిటారుగా ఉంచాలి. అలాగని బిగుసుకు పోకూడదు. విశ్రాంతిగా ఉండాలి, కదలకుండా స్థిరంగా ఉండాలి.

ఇ) ప్రాణసామ్యం – శ్వాస కూడా సమానంగా, మెత్తగా, విశ్రాంతిగా రావాలి.

స్పర్శాన్కృత్వా బహిర్బాహ్యాన్ చక్షుశ్చైవాంతరే భ్రువోః ।
ప్రాణాపానౌ సమౌ కృత్వా నాసాభ్యంతరచారిణౌ ॥ – 5.27

మన ఆలోచనలకూ, శ్వాసకూ మధ్య అనుబంధం ఉంటుంది. అందువల్ల ఊపిరి సమంగా లేకపోతే, మనస్సు కలత చెందుతుంది. నిజానికి శ్వాసను అదుపులో పెట్టుకోవటంవల్ల మనస్సును అదుపులో పెట్టుకోగలం.

వాయురోధనాల్లీయతే మనః జాలపక్షివత్ రోధసాధనమ్ – ఉపదేశసారమ్

వాయురోధనాత్ అంటే ప్రాణాన్ని అదుపులో పెట్టటంవల్ల (ప్రాణాయామం ద్వారా) నియతే మనః– మనస్సు నెమ్మదిస్తుంది. ఎలా? జాలపక్షివత్ రోధసాధనమ్ – పంజరంలో బంధింపబడ్డ పక్షి ఎగురలేనట్టుగా. అంటే ప్రాణాయామం అనే పంజరంలో బంధింపబడితే మనస్సనే పక్షి ఎగురలేదు. అందువల్లనే మన శాస్త్రంలో పూజలు చేసే ముందు, మనస్సును నియంత్రించటానికి ప్రాణాయామం చేయిస్తారు.

ఎఫ్) ఇంద్రియ నిగ్రహం – ఇంద్రియాలకు మనస్సును ప్రభావితం చేసే శక్తి ఉంది. టీవీలోంచి, అది మీ ఇంట్లోని టీవీయే కానవసరం లేదు, పక్కింటి టీవీలోంచి మీకిష్టమైన పాట వస్తుంటే చాలు మనస్సు అటు వెళ్ళిపోతుంది. అందువల్ల ఇంద్రియాలను అదుపులో పెట్టుకోవాలి. కళ్ళను అర్ధనిమీలితనేత్రాలుగా చేయాలి. ఎందుకంటే పూర్తిగా కళ్ళు తెరుచుకుంటే ఏకాగ్రత కుదరదు; పూర్తిగా కళ్ళు మూసుకుంటే నిద్రలోకి జారుకునే ప్రమాదముంది. అందువల్ల సగం మూసి నాసికాగ్రాన్నో, భ్రుకుటి మధ్యభాగాన్నో చూడాలి. కన్నుతో ముక్కు వైపు చూడాలి కాని మనస్సు అటు పెట్టకూడదు. అలా పెడితే అది ముక్కు ధ్యానం అవుతుంది.

జి) మనోనిగ్రహం – మనస్సును నిగ్రహించుకోవాలి. ధ్యానం చేసే పదిహేను నిముషాలు మీరు వేసే పాత్రలన్నీ మర్చిపోవాలి. నేను తండ్రిని, నేను భర్తను, నేను ఉద్యోగిని, నేను వ్యాపారవేత్తను అనే పాత్రలను మర్చిపోవాలి. ఏదైనా బంధం ఉండి తీరాలంటే భగవంతునితోనో, గురువుతోనో బంధం గుర్తు పెట్టుకోండి. మీ బాధ్యతలను కాసేపు వారికి అప్పజెప్పేయండి. అంటే ఆంతరసన్యాసం స్వీకరించండి.

హెచ్) బుద్ధి నిశ్చయం – ఈ ధ్యానం మీకు తోడ్పడుతుందని మీ బుద్ధికి నచ్చచెప్పాలి. ఈ రోజుల్లో టైమ్ ఈజ్ మనీ అంటున్నారు. పైగా విదేశాల్లో జీతాలు కూడా గంటల చొప్పున తీసుకుంటారు. అందువల్ల మీరు పదిహేను నిముషాలు ధ్యానంలో కూర్చుంటే, ఆ సమయాన్ని వృథా పరచటం లేదనీ, అది మీ వ్యక్తిత్వాన్ని మారుస్తుందనీ నచ్చచెప్పుకోవాలి. మీకున్న వస్తువులనుబట్టి శాంతి రాదని, మీ మనస్సునుబట్టి వస్తుందని బుద్ధికి నచ్చచెప్పుకోవాలి. అందువల్ల బుద్ధికి నచ్చచెప్పటం కూడా ఒక నియమమే.

ఒకసారి ఆ ఎనిమిది అంశాలను మళ్ళీ చూద్దాము – దేశం, కాలం, ఆసనం, శరీరస్థితి, ప్రాణసామ్యం, ఇంద్రియనిగ్రహం, మనోనిగ్రహం, బుద్ధి నిశ్చయం. వీటిని అంతరంగ సాధనలు అంటారు.

3. **ధ్యానస్వరూపం – శ్లోకాలు 18–28** ధ్యానస్వరూపం అంటే ధ్యానం చేసే విధివిధానం. అంటే మనస్సును ఒక విషయంమీద నిలబెట్టటం. అంటే ధ్యానంలో మనస్సును శూన్యం చేయమనటం లేదు, మనస్సుకు ఒక దిశానిర్దేశం చేయమంటున్నాము. ధ్యానసమయంలో కూడా ఆలోచనలు ఉంటాయి, కాకపోతే ఆ ఆలోచనలు మీరు కోరుకున్న విషయంమీద ఉంటాయి. ఏమిటా విషయం? శాస్త్రంలో శ్రవణం సమయంలో నేర్చుకున్న ఆత్మస్వరూపం. రెండవ అధ్యాయంలో (12–25) ఆత్మస్వరూపం చూశాము. ఆత్మ నిత్యం, సత్యం, సర్వవ్యాపకం, అప్రమేయం,

అకర్తా అభోక్తా, నిర్వికారం. ఇటువంటి నిర్వచనాలను గుర్తుపెట్టుకోవాలి. వేదాంతశ్రవణం వి.సి.ఆర్. అయితే, నిదిధ్యాసనం వి.సి.పి. ఏమైనా వి.సి.ఆర్.లో రికార్డు చేస్తేనే, వి.సి.పి.ని పెట్టగలము. ఈ ధ్యానంలో మూడు దశల గురించి చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి ధారణ, ధ్యానం, సమాధి.

ఎ) ధారణ – ధారణ అంటే ఒక విషయాన్ని ఎన్నుకుని దానిమీద ఏకాగ్రత చూపటం.

బి) ధ్యానం – ధ్యానం అంటే ధ్యానవస్తువుమీద మనస్సును నిలపటం. ఇవి రెండూ ఇంచుమించు ఒకటే. ధారణలో విషయం ఎన్నుకుంటే, దాన్నుంచి మనస్సు చెదిరిపోకుండా, తదేక లగ్నంతో దృష్టి నిలపటం.

సి) సమాధి – సమాధిలో ధ్యానవస్తువులో సహజంగా లీనమవటం జరుగుతుంది. మొదటి రెండూ ప్రయత్న పూర్వకంగా చేస్తే, మూడవది మీకు తెలియకుండానే జరుగుతుంది.

ఉదాహరణకు ఒక పుస్తకం చదువుతుంటే, ముందు మీరు మీ మనస్సును దానిమీద ప్రయత్నపూర్వకంగా పెడతారు. తరువాత ఇంక చుట్టుపక్కల ఏమవుతుందో తెలియనంతగా దానిలోనే లీనమవుతారు. దాన్ని సమాధి అంటారు. అంటే సమాధి మీకు కొత్త కాదు; కాకపోతే ఆ శక్తిని కొత్త విషయానికి ఉపయోగించాలి. ఆ విధంగా ధారణ, ధ్యానం, సమాధి ద్వారా బ్రహ్మ సత్యం, జగత్ మిథ్య బోధలో నిలబడగలగాలి.

దీనికి కృష్ణపరమాత్మ ఉదాహరణను కూడా ఇచ్చాడు. గాలి వీచని చోట దీపాన్ని పెడితే ఆ దీపం గాలికి రెపరెపలాడకుండా, నిశ్చలంగా వెలుగుతుంది. అలా మనస్సు కూడా నిశ్చలంగా ఆత్మాకారవృత్తిలో నిలబడాలి.

సమాధి శ్లోకాలు 20-23 – ఈ శ్లోకాల్లో సమాధికి ఏడు నిర్వచనాలను ఇచ్చాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి –

ఎ) చిత్త ఉపరమం – మనస్సు అదుపులో ఉంటుంది. అదుపులో ఉన్న మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉంటుంది.

బి) ఆత్మదర్శనం – శ్రవణంలో చెప్పిన ఆత్మలక్షణాలను, ధ్యానంలో గుర్తుకు తెచ్చుకోవాలి. అంటే మనస్సులో ఆత్మదర్శనం చేయాలి.

సి) ఆత్యంతిక సుఖం – ఆత్యంతికం అంటే పరిమితి లేని, సుఖం అంటే ఆనందం. దీన్ని ఆత్మానందం అంటారు.

డి) తత్త్వనిష్ఠ – ఈ ఆత్మలో నిలబడ్డవారు, అనాత్మలోకి చలించరు.

ఇ) ఆత్యంతిక లాభం – ఎప్పుడైతే ఒక వ్యక్తి తన పూర్ణత్వాన్ని స్వీకరిస్తాడో, అప్పుడే అతనికి జీవితంలో ఏమీ కొరత ఉండదు.

ఎఫ్) ఆత్యంతిక దుఃఖనివృత్తి – ఎప్పుడైతే ఒక వ్యక్తి ఆత్యంతిక లాభం పొందుతాడో, అప్పుడే అతను ఎటువంటి దుఃఖానికీ చలించడు.

జి) దుఃఖసంయోగవియోగం – దుఃఖంతో ఏర్పరచుకున్న సంయోగంనుంచి వియోగం చెందటం. అంటే అనాత్మ సుఖాలను కోరుకోదు.

4. **ధ్యానఫలం – శ్లోకాలు 29–32** ధ్యానం చేయటంవల్ల కలిగే ఫలమేమిటి? ఇక్కడ ధ్యానం అన్నప్పుడల్లా నిదిధ్యాసనం అని మర్చిపోకూడదు. ఒక ఫలం సర్వత్ర **సమదర్శనం**. దీన్ని రాగద్వేష అతీతత్త్వం అంటారు. ఇంకా కొన్ని ఫలాలను కూడా చెప్పాడు కాని సమత్వాన్ని శాంతి అంటారు. దీన్నే జీవన్ముక్తి అని కూడా అంటారు. ధ్యానం చేయటంవల్ల ఆ సాధకుని వ్యక్తిత్వంలో మార్పు వస్తుంది. అతను చూస్తున్న ప్రపంచంలో ఏ మార్పూ రాదు కాని అతను చూసే తీరులో మార్పు వస్తుంది. దేనిమీదా అతనికి రాగమూ ఉండదు, ద్వేషమూ ఉండదు. సర్వత్ర సమదర్శనం కలుగుతుంది.

ఉదాహరణకు అతనికి కాఫీ అంటే ఇష్టం ఉండవచ్చు కాని, కాఫీ లేకపోతే అల్లాడిపోడు. కాఫీ ఉంటే తాగుతాడు, లేకపోయినా బాధపడడు. కాఫీకి బానిస కాడు.

5. **ధ్యానప్రతిబంధకాలు – శ్లోకాలు 33–36** ధ్యానం చేయటానికి కూర్చుంటే కొన్ని ప్రతిబంధకాలు ఏర్పడతాయి. అవి ఏమిటో, వాటిని నివారించే మార్గాలు ఏమిటో చూశాము. ధ్యానప్రతిబంధకాలు నాలుగు ఉన్నా, కృష్ణపరమాత్మ ఒక్క ప్రతిబంధకం గురించే చెప్పాడు. దాన్ని విక్షేపప్రతిబంధకం అంటారు. అంటే మనస్సు చంచలంగా ఉంటుంది. దానికి రెండు పరిష్కారాలు చూపాడు. అవి వైరాగ్యం, అభ్యాసం.

ఎ) అభ్యాసం – సాధన. ఒక వస్తువుయొక్క విలువు తెలుసుకుని దానిమీద శ్రద్ధ పెట్టటమే వివేక అభ్యాసం. ధ్యానాన్ని సాధన చేస్తే ధ్యానం మరింత మెరుగ్గా చేయగలుగుతాము.

బి) వైరాగ్యం – రాగద్వేషాలకు బానిస కాకుండా చూసుకోవటం. రాగద్వేషాలు ఆధ్యాత్మిక సాధనకు ప్రథమ శత్రువులు. అవి మీ ఆంతర్గత శత్రువులు. వాటిని అదుపులో పెట్టుకోవటం నేర్చుకోవాలి.

శాస్త్రం ప్రకారం నిజానికి మీకు బాహ్యంగా శత్రువులు ఎవరూ లేరు. ఎవరైనా మిమ్మల్ని కలత పెడుతున్నారంటే వారిమీద మీకు రాగమో, ద్వేషమో ఉందన్నమాట. ఎవరిమీదైనా రాగం ఉంటే, అతను దగ్గర లేకపోతే బాధ; ఎవరిమీదైనా ద్వేషం ఉంటే, దగ్గర ఉంటే బాధ. అందువల్ల వివేకం ద్వారా వాటిమీద వైరాగ్యం పెంచుకోవాలి.

6. **యోగభ్రష్టుడు – శ్లోకాలు 37–45** ముందు శ్లోకంతో ధ్యానం గురించిన చర్చ అయిపోయింది. ఇవి అర్జునుడు వేసిన ప్రశ్నకు సమాధానంగా వచ్చాయి. అర్జునుడు వేసిన ప్రశ్న ఏమిటి?

మోక్షం లేదా జ్ఞానం పొందకముందు ఒక సాధకుడు మరణిస్తే అతని పరిస్థితి ఏమిటి? కర్మలు పూర్తిగా చేయకుండా జ్ఞానమార్గానికి రావటంవల్ల కర్మఫలాన్ని పొందలేదు. ఇప్పుడు రెంటికీ చెడ్డ రేవడిలాగా ఉంది అతని పరిస్థితి.

దానికి చాలా వివరంగా జవాబు చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. జ్ఞానమార్గానికి వచ్చిన ఎవరికైనా రెండు ఫలాల్లో ఏదో ఒకటి వస్తుంది. అతను ఈ జన్మలోనే జ్ఞానం పొందితే, అద్భుతం! అతనికి మోక్షం వస్తుంది. ఒకవేళ పూర్తిగా జ్ఞానం పొందకపోయినా, శాస్త్రం విన్న పుణ్యకర్మవల్ల అతను స్వర్గఫలాన్ని అనుభవిస్తాడు. అంటే అధమపక్షం స్వర్గఫలం, శ్రమ సరిగ్గా ఉంటే శాశ్వతమైన మోక్షం. స్వర్గఫలంతో ఆగిపోదు అతని ఫలం. అతను ఒకవేళ యోగభ్రష్టుడైతే, స్వర్గానికి వెళ్ళి, అక్కడ స్వర్గసుఖాలు అనుభవించాక, మరుజన్మలో సంపన్నులు,

సంస్కారవంతులైన వారి ఇంట్లోనో, జ్ఞానుల ఇంట్లోనో పుడతాడు. అంతకుముందు జన్మలో తన ఆధ్యాత్మిక సాధన ఎక్కడ ఆగిందో, అక్కడినుంచి మొదలుపెట్టి, మళ్ళీ కొనసాగించి, మోక్షం పొందుతాడు. అంటే పూర్వజన్మ వాసనలవల్ల సునాయాసంగా మోక్షాన్ని పొందుతాడు. అందువల్ల ఎటువంటి శంకలు పెట్టుకోకుండా నిరాశానిస్పృహలకు లోనుగాకుండా, ఆధ్యాత్మిక సాధన చేయవచ్చు.

ఉపసంహారం – శ్లోకాలు 46, 47: మళ్ళీ ధ్యానం గురించి చెప్పాడు. ఈ ఆరవ అధ్యాయంయొక్క అంశం ధ్యానం కాబట్టి, అది కూడా నిదిధ్యాసన ధ్యానం కాబట్టి, నిదిధ్యాసన ధ్యానం చేసే సాధకుడు, తక్కిన నలుగురు సాధకులకన్నా అత్యంత శ్రేష్ఠుడు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. తక్కిన నలుగురు యోగులు – కర్మయోగి, ఉపాసన యోగి, శ్రవణ యోగి, మనన యోగి. ఇతను నిదిధ్యాసన యోగి. కర్మయోగి మోక్షానికి చాలా దూరంగా ఉంటే, నిదిధ్యాసన యోగి చాలా దగ్గరగా ఉన్నాడు. అందువల్ల శ్రవణంతో ఆపకుండా నిదిధ్యాసనం చేయాలి. నిదిధ్యాసనానికి ఆసనం, శరీరస్థితి ముఖ్యం కాదు, నది ఒడ్డున కూడా శ్రవణంలో పొందిన ఆత్మజ్ఞానాన్ని మనస్సులో నిలబెట్టుకోవచ్చు. ఆ విధంగా నిదిధ్యాసనను కీర్తిస్తూ ఈ అధ్యాయాన్ని ముగించాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ అధ్యాయాన్ని ధ్యానయోగం లేదా ఆత్మసంయమయోగం అంటారు. ఎందుకంటే మనస్సును ఆత్మజ్ఞానంమీద ధ్యానం ద్వారా నిలబెట్టాలి.

ఓం తత్సత్ సర్వం శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు

ఆత్మవిద్య సాక్షాత్తూ పరమాత్మది,
ప్రమాణం శాస్త్రానిది,
ఆత్మబోధ అనన్య గురువు పరమార్థానంద స్వామీజీది,
ఆశీస్సులు స్వామీజీలు, స్వామినులవి,
సత్సంకల్పం విష్ణుప్రసాదుది,
భావం రాఘువది, బాష రాజీది,
ఆర్థికసహకారం సత్సంగీయులది,
ప్రోత్సాహం మీ అందరిది,
జీవన్ముక్తి శాస్త్రాన్ని అందుకున్న మనందరిదీ.

ఎందరో మహానుభావులు అందరికీ శతకోటి వందనములు

జీవిత పరమార్థాన్ని విశేషంగా బోధించే
అనన్య గురువు శ్రీ స్వామి పరమార్థానంద స్వామి వారికి
మనసా శిరసా వందనములు

దశశాంతి మంత్రములు

1. మం॥ ఓం శం నో మిత్రః శం వరుణః। శం నో భవత్వర్యమా। శం న ఇన్ద్రో బృహస్పతిః। శం నో విష్ణురురుక్రమః । నమో బ్రహ్మణే। నమస్తే వాయో। త్వమేవ ప్రత్యక్షం బ్రహ్మాసి। త్వామేవ ప్రత్యక్షం బ్రహ్మ వదిష్యామి। ఋతం వదిష్యామి। సత్యం వదిష్యామి। తన్మామవతు । తద్వక్తారమవతు। అవతు మామ్। అవతు వక్తారమ్॥

ఓం శాన్తిః శాన్తిః శాన్తిః॥

2. మం॥ ఓం సహ నావవతు। సహ నౌ భునక్తు। సహ వీర్యం కరవావహై। తేజస్వి నావధీతమస్తు, మా విద్విషావహై ॥

ఓం శాన్తిః శాన్తిః శాన్తిః ॥

3. మం॥ ఓం యశ్ఛన్దసామృషభో విశ్వరూపః। ఛన్దోభ్యో౭ధ్యమృతాత్సంబభూవ। స మేన్ద్రో మేధయా స్పృణోతు। అమృతస్య దేవ ధారణో భూయాసమ్ । శరీరం మే విచర్షణమ్। జిహ్వా మే మధుమత్తమా। కర్ణాభ్యాం భూరి విశ్రువమ్। బ్రహ్మణః కోశో౭సి మేధయా పిహితః । శ్రుతం మే గోపాయ॥

ఓం శాన్తిః శాన్తిః శాన్తిః ॥

4. మం। ఓమ్ అహం వృక్షస్య రేరివా। కీర్తిః పృష్ఠం గిరేరివ। ఊర్ధ్వపవిత్రో వాజినీవ స్వమృతమస్మి। ద్రవిణగ్ం సవర్చసమ్। సుమేధా అమృతో౭క్షితః। ఇతి త్రిశఙ్కో ర్వేదానువచనమ్॥

ఓం శాన్తిః శాన్తిః శాన్తిః ॥

5. మం॥ ఓం పూర్ణమదః పూర్ణమిదం పూర్ణాత్ పూర్ణముదచ్యతే। పూర్ణస్య పూర్ణమాదాయ పూర్ణమేవావశిష్యతే॥

ఓం శాన్తిః శాన్తిః శాన్తిః॥

6. మం॥ ఓం ఆప్యాయన్తు మమాఙ్గాని। వాక్ప్రాణశ్చక్షుః శ్రోత్రమథో బలమిన్ద్రియాణి చ సర్వాణి। సర్వం బ్రహ్మౌపనిషదం। మాహం బ్రహ్మ నిరాకుర్యామ్। మా మా బ్రహ్మ నిరాకరోదనిరాకరణమస్త్వనిరాకరణం మేఽస్తు। తదాత్మని నిరతే య ఉపనిషత్సు ధర్మాస్తే మయి సన్తు। తే మయి సన్తు॥

ఓం శాన్తిః శాన్తిః శాన్తిః॥

7. మం॥ ఓం వాఙ్మే మనసి ప్రతిష్ఠితా, మనో మే వాచి ప్రతిష్ఠితమ్। ఆవిరావీర్మ ఏధి। వేదస్య మ ఆణీస్థః। శ్రుతం మే మా ప్రహాసీరనేనాధీతేనాహో రాత్రాన్సందధామి। ఋతం వదిష్యామి। సత్యం వదిష్యామి। తన్మామవతు। తద్వక్తారమవతు। అవతుమామ్। అవతువక్తారమ్। అవతువక్తారమ్॥

ఓం శాన్తిః శాన్తిః శాన్తిః॥

8. మం॥ ఓం భద్రం నో అపివాతయ మనః ॥

ఓం శాన్తిః శాన్తి శాన్తిః ॥

9. మం॥ ఓం భద్రం కర్ణేభిః శృణుయామ దేవాః। భద్రంపశ్యేమాక్షభిర్యజత్రాః। స్థిరైరంగైస్తుష్టువాగ్ం సస్తనూభిః। వ్యశేమ దేవహితం యదాయుః। స్వస్తి న ఇన్ద్రో వృద్ధశ్రవాః। స్వస్తి నః పూషా విశ్వవేదాః। స్వస్తి నస్తార్క్ష్యో అరిష్టనేమిః। స్వస్తి నో బృహస్పతిర్దధాతు ॥

ఓం శాన్తిః శాన్తిః శాన్తిః ॥

10. మం॥ ఓం యో బ్రహ్మాణం విదధాతి పూర్వం। యో వై వేదాంశ్చ ప్రహిణోతి తస్మై తగ్ం హ దేవమాత్మబుద్ధిప్రకాశం, ముముక్షుర్వై శరణమహం ప్రపద్యే ॥

ఓం శాన్తిః శాన్తిః శాన్తిః

ఆర్షవిద్యాతరంగిణి

Inspired by the teachings of

SWAMI PARAMARTHANANDAJI

SRIMADBHAGAVADGITA - SECOND SHATKAM

శ్రీమద్భగవద్గీత - రెండవ షట్కము

స్వామి పరమార్థానంద

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ
అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే ।
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ ॥

స్వామి పరమార్థానంద బోధనల స్ఫూర్తితో

వారి ఆశీస్సులతో

తెలుగు సేత - మద్దూరి / కస్తూరి రాజ్యశ్రీ

First edition – Year 2021   1000 copies

For Copies
Arsha Vidya Tarangini Trust
K V Raghava Rao
C - 804 Aparna Cyberzon
Nallagandla, Hyderabad 500019
Mobile: 98490 92368
Email: raghavkasturi@gmail.com
for softcopy: www.telugubhakti.com

Title – BHAGAVADGITA – SECOND SHATKAM

Sanskrit Support – Sri Desu Chaitanya Krishna

DTP – Sri S Rajendra Kumar 98661 15622

Printed at
Sai Sri Printers
8-3-945, # 21 Pancom Business Centre
Ameerpet, Hyderabad - 500073
e-mail: saisriprinters@yahoo.com
Ph.No.040-23730222,Cell:9985530222
Price Rs. 500

బ్రహ్మయజ్ఞం

ఆర్ష ఆనందకుటీర్ సభ్యులు మావద్ద ఆత్మవిద్యను అధ్యయనం చేస్తూ, సాయంకాలం హట్‌లో కుర్చొని మననం చేస్తూ, తాము నేర్చుకున్న జ్ఞానాన్ని నిదిధ్యాసనద్వారా జీవితంలో రంగరించుకుంటూ జ్ఞాననిష్ఠలో నిలుస్తున్నారు. వీరు ప్రతి ఏకాదశికి గీతా పారాయణం చేస్తారు. వీరంతా బ్రహ్మవిద్యమీద ఎంతో మక్కువ చూపుతూ అతిరహస్యవిద్యను చక్కగా అందుకుంటున్నారు.

భగవద్గీత రెండవ షట్కప్రచురుణ అనే ఈ బ్రహ్మయజ్ఞానికి ఇతోధికంగా సహకరించిన వారు –

శ్రీమతి కావలిపురపు సూర్యకుమారిగారు
శ్రీమతి ఉయ్యూరు సాయిలక్ష్మిగారు
శ్రీ పిరాట్ల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు
శ్రీమతి మల్లాది శిరీషగారు
శ్రీ కాశీభట్ట కృష్ణశాస్త్రిగారు
డా॥ బోయినేపల్లి యాదగిరి రావుగారు
శ్రీమతి కానాల సుమంగళిగారు
శ్రీ దాట్ల నారాయణరాజుగారు
శ్రీమతి దాట్ల జానకిగారు
శ్రీమతి ఆగెపాటి రమాదేవిగారు
శ్రీమతి రావులపర్తి రాజేశ్వరిగారు
శ్రీమతి గుంటక విష్ణుప్రియగారు
శ్రీమతి మూల ఈశ్వరిగారు
శ్రీమతి ప్రాతూరి సత్యవాణిగారు
శ్రీమతి తురగా పద్మావతిగారు
శ్రీమతి వెల్లంకొండ ఉమారాణిగారు
శ్రీమతి జవ్వాజి విజయలక్ష్మిగారు
శ్రీమతి తాతా కామేశ్వరిగారు
శ్రీమతి తాతా భవానిగారు
శ్రీమతి మానేపల్లి మీనాక్షిగారు
శ్రీమతి పొదిల యమునగారు
శ్రీమతి మెట్టు గంగాయమ్మగారు
శ్రీమతి గోనెళ్ళ భారతిగారు
శ్రీమతి నల్లూరి కోటేశ్వరమ్మగారు
శ్రీ రామాయణం వెంకట చలపతిగారు
శ్రీమతి రామాయణం కృష్ణకుమారిగారు

ఆర్ష ఆనందకుటీర్ సభ్యులు సదా బ్రహ్మనిష్ఠలో నిలవాలని, వారి పిల్లలకూ, మనవళ్ళకూ, మనవరాళ్ళకూ ఆయురారోగ్య ఐశ్వర్యాలను, ఆధ్యాత్మిక చింతనను వైదికజీవనాన్ని మరింత సమృద్ధిగా ఇవ్వమని ఆ భగవంతుని వేడుకుంటున్నాము. –

– రాఘవరావు, రాజ్యశ్రీ

విషయసూచిక

Swami Paramarthananda

Sriram Apartments,
80, St. Mary's Road,
Chennai - 600 018.
Phone : 2499 7459

Dear Rajyasri & Rao, Date : 30-12-20

Received your letter of 26-12-20 along with the Gita-book. Excellent. Congratulations for this great service.

Happy to know the activities and classes conducted by both of you. My blessings are there.

You are welcome to meet me whenever it is possible.

Received the donation sent by the Satsang-group.

With Best Wishes
Paramarthananda

ముందుమాట

॥ ఓం శ్రీ సాయినాథాయ నమః ॥

ఓం సద్గురుభ్యో నమః। ఓం శ్రీకృష్ణపరమాత్మనే నమః। ఓం భగవద్గీతాయై నమః।

మొదట నేను ఏయే గురువులనుండి భగవద్గీతను నేర్చుకున్నానో వారందరి గురించి చెప్పి వారందరు నా జీవితాన్ని ఎలా తీర్చిదిద్దారో తెలియజేస్తాను.

1952లో మద్రాసులో శ్రీ స్వామి చిన్మయానందజీ జ్ఞానయజ్ఞానికి నాకు ఇంగ్లీషు తెలియకపోయినా, అర్థం కాకపోయినా ఆ సమయంలో యాగశాలలో ఒక గదిలో అఖండ హరేరామ సంకీర్తన చేయటం చూసి క్రమం తప్పక రోజూ వెళ్ళి కూర్చునేదాన్ని. అప్పుడు నాకు 7 సంవత్సరాలే అయినా, భాష రాకపోయినా స్వామీజీ వాగ్ధాటికి, వాక్ప్రవాహానికి ముగ్ధురాలనయిపోయాను. ఎన్నటికైనా గీతార్థాన్ని తెలుసుకోవాలనుకున్నాను.

దీనికసలు బీజం అప్పటికే మా నాయనమ్మగారు రోజూ సాయంత్రాలు గీతలోని 12, 15 అధ్యాయాలు పారాయణ చేయించడం. నా మనస్సులో ఇలా గడగడా చదవటం ఎందుకు? వాటి అర్థం తెలుసుకోవాలనే జిజ్ఞాస కలిగింది. ఆ యజ్ఞంలోనే పూజ్యశ్రీ దయానందస్వామివారు చిన్మయానందజీని చూసారట. కొద్ది రోజుల్లోనే వారి ఉపన్యాసాలను విని, వారికి Stenographer గా అన్నీ record చేసుకున్నారట. నా పూర్వపుణ్యంవలన నేను కూడా అందులో పాల్గొనడం జరిగింది.

పెద్దయ్యాక వివాహానంతరం గృహస్థాశ్రమ బాధ్యతలు నిర్వర్తిస్తూ ఆ అనుభవాలతో భావపరిణతి చెందడానికి అవకాశం కలిగింది. తర్వాత అనుకోని పరిస్థితుల వలన, జిజ్ఞాస పెరిగింది. ఆ సమయంలో పై గురువులిద్దరిచేత పవాయ్‌లో జరిగిన 3 సం॥రాల కోర్సులో చదివి, చిన్మయ విజ్ఞానమందిరం, హైదరాబాద్‌లో ఆచార్యులుగా ఉన్న శ్రీ స్వరూపానంద సరస్వతిగారి దగ్గర భగవద్గీత నేర్చుకున్నాను. శంకరభాష్యం, శంకరానందీయం ఉపయోగించి భగవద్గీత పూర్తిగా నేర్పించారు. స్వరూపానందజీ నన్ను అనేక విధాలుగా ఉత్సాహపరిచి, కోపించి, నాచే నాలుగుసార్లు అనేకులకు గీతని బోధించేలా చేశారు. దీనివలన ఒక్కొక్కసారీ భగవద్గీతను క్రొత్తకోణంలో చూడడం నేర్చుకున్నాను. తర్వాత నేను ఋషీకేష్‌కి వెళ్ళినప్పుడు పూజ్యశ్రీ దయానందజీ బోధను క్రమంతప్పకుండా 3 నెలలు విన్నప్పుడు నాకర్థమైంది చాలా తక్కువని అనిపించింది, ఇంకా స్వామీజీ వారివద్ద శ్రవణం చెయ్యాలని అడిగాను. స్వామీజీ ఒప్పుకుని ఆనైకట్టి గురుకులానికి రమ్మన్నప్పుడు చాలా సంతోషంతో గురుకులానికి వెళ్ళాను. స్వామీజీ introductionలో మనుష్యులకు guilt and hurt ముఖ్య సమస్య అని “guilt అంటే ఎందుకు చేయకూడనిది చేశాను, ఎందుకు చేయవలిసినది చేయలేదు అన్న బాధ ఇంకా hurt అంటే పరులు నాకెందుకు ఇలా బాధ కలిగించారు, వారు నాకు చేయవలిసినది చేయలేదు అన్న బాధ”, **‘కిమహంసాధు నాకరవమ్, కిమహం పాపమకరవమితి’** జ్ఞానికి భయం ఉండదని, ఎందుకంటే తను కర్త, భోక్తను కాదని సందేహరహితంగా తెలుసుకున్నందువలన అని వివరించినప్పుడు అర్థమయి ఆ తైత్తిరీయ ఉపనిషద్ తెలుసుకోవాలని నిశ్చయించుకున్నాను.

2003లో ఋషికేశ్‌లో 3 సం॥ కోర్సుని పూజ్య దయానంద సరస్వతి స్వామీజీ, స్వామి బ్రహ్మవిద్యానందజీ ఆచార్యులుగా ప్రారంభించినప్పుడు నేను అందులో చేరి 3 సం॥లు సంస్కృతము, శంకరభాష్యంతో అనేక ఉపనిషత్తులను నేర్చుకున్నాను. భగవద్గీత కూడా వారివద్ద నేర్చుకున్నాను. కోర్సు పూర్తవగానే పూజ్య దయానంద స్వామీజీ హైదరాబాదు వెళ్ళి నేర్చుకున్న విద్యని జిజ్ఞాసువులకు పంచమని నాకు సందేహనివృత్తి కలిగేలా, స్పష్టతకోసం చేయమన్నారు. అదెంతో ఉపయోగకరమయింది.

ఋషికేశ్‌నుండి వచ్చినప్పటినుండి శ్రీ స్వామీ పరమార్థానందజీగారి పూర్తి గీత, వారం వారం online లో వచ్చే ఉపనిషత్తు (భాష్యంతో) వదలక విని రాసుకున్నాను. గీత పరిచయంలో స్వామీజీ సంసారమనే భవరోగానికి రాగము, శోకము, మోహము – ఈ మూడు లక్షణాలు అనీ, వాటి రోగనివారణకు భగవద్గీత ప్రశమనాన్ని చూపుతుందని చెప్పిన మాటలు నా హృదయంలో నాటుకున్నవి.

ఎంతో దర్పంతో, ఉత్సాహంతో శత్రువులైన కౌరవులను నాశనం చేయాలని వచ్చిన అర్జునుడు శ్రీకృష్ణుని (అప్పటికి భగవంతునిగా కాక, రథసారథి వలె) రెండు సైన్యాలకు మధ్య నిలపమని, తాను ఎవరెవరితో యుద్ధం చేయాలో చూడవలెనని ఆదేశించాడు. తాను వనవాసకాలంలో నేర్చుకున్న అస్త్ర, శస్త్ర ప్రయోగం జరుపుటకు చాలా ఉత్సాహముతో తాను సంపాదించిన పాశుపతాస్త్రము, తక్కిన దేవతలందరినుంచి పొందిన అస్త్రశస్త్రాలతో శత్రువులను వధించుటకు ఉబలాటం కనబరిచాడు. తీరా ఇరుసైన్యాల మధ్యనుంచి చూచినపుడు, రెండువైపులా తనకు అందరూ తనవారినిగా జూచి, తాను ఎవరి సుఖంకోసం ఇంత విధ్వంసం జరపడానికి యుద్ధభూమికి వచ్చాడో, వారందరూ ఎదుట కనబడ్డారు. ముఖ్యంగా తనని అతిగా ప్రేమించిన తాత భీష్మాచార్యులు, తన కన్నపుత్రునికన్నా అధికంగా విద్యనిచ్చిన ద్రోణాచార్యులను చూచి, వారినెలా తను వధించగలడని రాగముచేత శోకములో మునిగిపోయాడు.

ఎప్పుడయితే రాగము, శోకమువలన మన బుద్ధిని అజ్ఞానం, మోహం కమ్మేస్తుందో మన బుద్ధి యుక్తాయుక్త వివేకాన్ని కోల్పోతుంది. అందుకే అర్జునుడు తన స్వధర్మమయిన క్షత్రియ ధర్మాన్ని వదిలి, పరధర్మమైన భిక్షాటన, అంటే సన్యాస ఆశ్రమాన్ని స్వీకరిస్తానన్నాడు. అంటే ధర్మాధర్మాల విషయంలో కలిగిన సందిగ్ధమే మోహం. మొదటి అధ్యాయంలో ఈ విధంగా రాగ, శోక, మోహాలు సంసారదుఃఖాలకు కారణమని తెలియజేస్తూ, అర్జునుణ్ణి శ్రీకృష్ణుడు మాట్లాడనిచ్చాడు. తాను మధ్యలో మాట్లాడక అర్జునుని ఆలోచనా విధానంలోని తప్పు తానే తెలుసుకునేటట్లు చేశాడు. అప్పుడు అర్జునుడు దానిని గుర్తించి, తన మోహాన్ని గుర్తించి, శ్రీకృష్ణుని భగవంతునిగా గుర్తించి 'నేను నీకు శిష్యునిగా నమస్కరిస్తున్నాను. నీకు శరణమయిన నాకు శ్రేయస్సును (అంటే సర్వులూ కోరుకునే అత్యంత దుఃఖనివృత్తి, పరమానందశ్చ ప్రాప్తి అయిన) మోక్షాన్ని ప్రసాదించమని కోరుతున్నాను' అని ప్రార్థించాడు. కృష్ణుడు వెంటనే మోక్షం గురించి మాట్లాడక, దుఃఖంచేత ఆలోచించలేని అర్జునుణ్ణి అనదగని మాటలతో మేల్కొలిపి, శరణు పొందినవానికి ఆత్మజ్ఞానం బోధించ మొదలుపెట్టాడు. 2వ అధ్యాయం 11వ శ్లోకంలో తను శోక అనర్హమైన విషయాలకు శోకిస్తున్నాడని, పండితులు – అంటే ఆత్మజ్ఞానం కలిగినవారు అలా దుఃఖించరని తెలుపుతూ, ఆత్మ అనగా ఏమిటన్న ప్రశ్నకు బీజరూపంగా జవాబునిచ్చాడు. ఈ శ్లోకం నుండే

వ్యాసమహర్షి శ్రీకృష్ణుని శ్రీభగవాన్ ఉవాచ అని జగద్గురువుగా పేర్కొన్నారు. 2వ అధ్యాయంలో శ్లోకం 12 నుండి 25 వరకు ఆత్మ లక్షణాలను తెలియజేశారు. ఉన్నదంతా ఒకేఒక సత్యం అని అద్వైతాన్ని బోధించుట మొదలుపెట్టారు. ఆత్మ సత్యమని 12, 13 శ్లోకాల్లో, నిత్యమని, దాని వినాశనాన్ని ఎవరు చేయలేరని, శరీరము అన్తవన్తములే గానీ (మిథ్యారూపం) **శరీరి అయిన ఆత్మ నిత్యమని**, ఎవరైనా ఈ ఆత్మని హన్తా (కర్తా) లేక హననక్రియకు(కర్మ) అనుకుంటే ఇరువురికీ ఆత్మ గురించి తెలియదని బోధించారు. ఎందుకంటే – ఆత్మ చంపబడదు, చంపదు. ఆత్మ ఎప్పుడూ పుట్టలేదు లేక పుట్టి శరీరము నశించినపుడు మళ్ళీ పుట్టదు.

నీవు ఆత్మ అనుకుంటే అది సత్యం, నిత్యం, అకర్తా, అభోక్తా, అవికారి కనుక నీవు అనవసరంగా దుఃఖిస్తున్నావు. నీవు దేహానివి అంటే స్థూల, సూక్ష్మశరీరానివని అనుకుంటే, ఎల్లప్పుడూ పుట్టి మరణించేటటువంటి స్వరూపము కలిగినవాడివగుటచే మిథ్యా శరీరాన్ని గూర్చి దుఃఖింప పనిలేదు. ఈ విధంగా దుఃఖకారణం లేదని నిరూపించి, ఆత్మస్వరూపాన్ని తెలియజేశారు.

ఈ విషయం వినడానికి బాగున్నా, మనం కోరుకుంటున్నది అదే అయినా అంతఃకరణ శుద్ధి లేకపోతే అర్థం చేసుకోవడం కష్టమని, 2వ అధ్యాయం 27వ శ్లోకంనుంచి 3, 4 అధ్యాయాలలో కర్మయోగాన్ని వివరించారు. పూజ్యశ్రీ దయానందజీ, **సుఖదుఃఖే సమేకృత్వా –** కర్మఫలాన్ని సమత్వబుద్ధితో స్వీకరించినపుడు, కర్మలు చేస్తున్నప్పుడు మన రాగద్వేషాలననుసరించి కాక, ఈశ్వరుడే అన్ని నియతులని తెలుసుకుని ఆ ఆయా పరిస్థితులలో ఏది ధర్మమో చేయడమే ఈశ్వరార్పణం అని చెపుతూ కర్మలు చేసేటప్పుడు **యోగః కర్మసు కౌశలం** అని, కర్మఫలాలు వచ్చినప్పుడు ప్రసాదరూపంలో సమత్వంతో స్వీకరించడమే కర్మయోగమని తెలియచేశారు. ఆ సాధనతో మన రాగద్వేషాల ప్రకారం కాక, ధర్మనియతి ప్రకారం చేయడమే అంతఃకరణ శుద్ధి కలుగచేస్తుంది. అటువంటి మనసులో గురువుగారు చెప్పిన శాస్త్రం తానే ఆత్మ–బ్రహ్మగా తెలుసుకోవచ్చని తెలియజేశారు. ఈ జ్ఞానంవలన మిథ్యా అధ్యాస తొలగి, స్వరూపాన్ని బ్రహ్మగా తెలుసుకోవడమే మోక్షమని తెలియజేశారు.

4–6 అధ్యాయాలలో అంతరంగ, బహిరంగ సాధనలు తెలియజేసి శ్రీకృష్ణుడు అర్జునుని ద్వారా మనలను కూడా ముక్తులు చేశారు. ఇంతవరకు 'త్వం' పదవిచారము చేశారు. ఇక 'తత్' పదవిచారణ మొదలవుతుంది. భగవంతుని స్వరూపం తెలియడానికి శాస్త్రమే శరణ్యం. **'శాస్త్రయోనిత్వాత్'** అనే బ్రహ్మసూత్రం ద్వారా దానిమీద ఆధారపడే ఈశ్వర స్వరూపాన్ని మనకు 7 నుండి 12 అధ్యాయాల వరకు వివరించారు. ఈ జ్ఞానంద్వారా భక్తుడు ఎటువంటి మనస్సుతో ఉంటాడో, అజ్ఞానులకు మార్గదర్శకంగా ఉంటాడో, **అద్వేష్టా సర్వభూతానాం** (12.13) నుండి అధ్యాయం చివరివరకు పరమభక్తుని వర్ణిస్తూ, ఇవన్నీ జ్ఞానీభక్తునికి సహజ లక్షణాలు కనుక, ముముక్షు అయిన సాధకులకు ఈ లక్షణాలన్నీ సాధనలని శ్రీశంకరాచార్యులు వివరించారు. కనుక ఈ 8 శ్లోకాలలోని విలువలు మనందరం పాటించాలి.

ఇలా 'త్వం'పద, 'తత్'పద లక్ష్యాల వివరణ మొదటి రెండు షట్కాలలో చేసి, 'అసి'పదం గురించి అంటే 7–12 అధ్యాయాలలో తెలిపిన ఈశ్వరునికన్నా, 2–6 అధ్యాయాలలో తెలియజేసిన ఆత్మ అభిన్నమని తెలియజేస్తున్నారు. కాని ముందుగా అమానిత్వాది గుణాలు ఉన్నప్పుడే బ్రహ్మాత్మైక్య జ్ఞానం కలుగుతుందని,

అమానిత్వం మొదలైన 20 విలువలను తెలియజేశారు. ఈ విలువలే జ్ఞానసాధనలని, ఇవి లేకపోతే ఉన్నదంతా అవిద్యయే అని తెలియజేశారు.

క్షేత్రం, క్షేత్రజ్ఞులు ఎవరు? అన్ని క్షేత్రాలలోనున్న క్షేత్రజ్ఞుడను తానే అని తెలియజేసి, సర్వాత్మభావాన్ని తెలియజేశారు 13వ అధ్యాయంలో. 14వ అధ్యాయంలో గుణత్రయాలైన సత్త్వ, రజో, తమోగుణాలు అందరి అంతఃకరణాల్లో ఉంటాయని, ఏ గుణం ప్రాధాన్యంగా ఉన్నప్పుడు మనమెలా ప్రవర్తిస్తామో, ఎలా సత్త్వగుణాన్ని పెంపొందించుకోవాలో వివరించారు. మనస్సులో సత్త్వగుణము ఉన్నప్పుడే జ్ఞానం, సంతోషం కలుగుతుంది కనుక ముముక్షువులకు ఎటువంటి ఆహారవ్యవహారాలుండాలో తెలియజేశారు.

మళ్ళీ 15వ అధ్యాయంలో జ్ఞానాన్ని చెప్పారు. శ్రీకృష్ణుడు ఆత్మ చైతన్యరూపంలో తానే అందరి హృదయాలలో ఉన్నానని, తననుంచే అన్ని ఆలోచనలు, జ్ఞానం, అపోహనం అనగా మరపు కనుక అవి తనకు భిన్నంగా లేవని తెలియజేశారు. సర్వవేదాల ద్వారా తెలుసుకోవలసింది తానేననీ, తానే **వేదాంతకృత్, వేదవిత్** అని తెలియజేశారు.

16వ అధ్యాయంలో ఏవి దైవీగుణాలో, ఏవి ఆసురీగుణాలో వివరించి, ఆసురీగుణాలు ఉన్నప్పుడు మానవులు ఎలా ప్రవర్తిస్తారో వివరించారు. దానివలన విజృంభించే కామ, క్రోధ, లోభాలు మనకి నరకానికి ద్వారాలని, వాటిని త్యజించాలని చెప్పారు. చివరగా మనం ఏ కార్యాలు ఎలా చేయాలో, ఎలా చేయగూడదో తెలుసుకోవడానికి శాస్త్రం ప్రమాణమని, కాబట్టి శాస్త్రం చెప్పిన విధానాన్ని తెలుసుకుని మనందరం కర్మ చేయాలని ముగించారు.

17వ అధ్యాయంలో శ్రద్ధ యొక్క ప్రాముఖ్యత **"శ్రద్ధామయోఽయం పురుషః యో యత్ శ్రద్ధః స ఏవ సః"** వాక్యం ద్వారా తెలియజేసి సాత్త్వికశ్రద్ధని పెంపొందించుకోమని చెప్పారు.

18వ అధ్యాయంలో అర్జునుడు మళ్ళీ త్యాగం గొప్పదా, సన్న్యాసం గొప్పదా అని అడిగినప్పుడు ఇంతవరకు చెప్పిన విషయాలనే మరోమారు ఉటంకిస్తూ అర్జునుడు **'నష్టోమోహః స్మృతిర్లబ్ధా'** నీ మాటలనే ఆచరిస్తాను. అనేంతవరకు బోధించాడు. మనందరం కూడా ఈ భగవద్గీతని మళ్ళీమళ్ళీ అంటే **పౌనఃపున్యేన శ్రవణం** చేస్తూ మనమే మోక్షస్వరూపులమని తెలుసుకుని, మళ్ళీమళ్ళీ ఆనందిద్దాము. ఆనందమే మన స్వరూపంగా తెలుసుకుందాము. వ్యాసుని ప్రసాదంచేత సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునివద్దే కూర్చున్నా, యుద్ధభూమిలో జరిగిన విషయాలు, వారి సంభాషణలను విని ఆనందించాడు. మనం కూడా ఆ సంవాదాన్ని మళ్ళీమళ్ళీ మననం చేసుకుంటూ ఆనందిద్దాము.

నాకు పూర్తి గీతను సింహావలోకనం చేసుకునే అవకాశమిచ్చిన శ్రీ రాఘవరావు గారికి, రాజ్యశ్రీ గారికి అనేకమార్లు గీత చదివించిన నా స్నేహితులందరికీ నా కృతజ్ఞతలు, **'గీతాసుగీతా కర్తవ్యాకిమన్యైః శాస్త్రవిస్తరైః'** అన్నట్లు మనందరం గీతను మళ్ళీమళ్ళీ చదువుతూ దానిలోని గూఢార్థాలను తెలుసుకునేలా శ్రీకృష్ణపరమాత్మ మనందరినీ ఆశీర్వదించాలని ప్రార్థిస్తూ ఈ ముందుమాటను పూర్తి చేస్తున్నాను.

ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ!

ఓం శాన్తిః శాన్తిః శాన్తిః ।

స్వామిని శివాత్మానంద సరస్వతి, హైదరాబాద్

పరమార్థానందస్వామివారి బోధలోని విశిష్ఠత

పరమార్థానందస్వామివారి బోధలో నూతనత్వం ఉంది, స్పష్టత ఉంది, విజ్ఞత ఉంది, విశ్లేషణ ఉంది, విశిష్ఠత ఉంది. అదెలాగో స్వామీజీ మాటల్లో మీరే స్వయంగా చూడండి!

***

తమేవం విద్వాన్ అమృత ఇహ భవతి నాన్యః పంథా అయనాయ విద్యతే

జ్ఞానం ఒక్కటే మోక్షాన్ని ఇస్తుంది; జ్ఞానం కాకుండా వేరే ప్రత్యామ్నాయ మార్గాలు లేవు. ఎందుకు? అజ్ఞానం సమస్య అయితే, జ్ఞానం పొందటం ఒక్కటే ఆ సమస్యకు పరిష్కార మార్గం. ఒక గదిలో చీకటి ఉంటే, అక్కడ దీపం వెలిగించటం ఒక్కటే చీకటిని పారద్రోలే మార్గం. ఆ గదిని శుభ్రంగా ఊడిస్తే చీకటి పోతుందా? ఆ గదిలో శీర్షాసనం వేస్తే చీకటి పోతుందా? ఆ గదిలో విష్ణుసహస్రనామం పారాయణం చేస్తే చీకటి పోతుందా? ఒక విషయం జాగ్రత్తగా గమనించండి. వీటినేవీ మనం కించపరచటం లేదు. గదిని శుభ్రం చెయ్యటం మంచికర్మే కాని అది చీకటిని తొలగించలేదు; శీర్షాసనం యోగాసనాల్లో మంచి ఆసనమే కాని అది చీకటిని తొలగించలేదు; విష్ణుసహస్రనామ పారాయణం మంచి పారాయణమే కాని అది చీకటిని తొలగించలేదు.

అవిరోధితయా కర్మ నావిద్యాం వినివర్తయేత్

విద్యాఽవిద్యాం నిహంత్యేవ తేజస్తిమిరసంఘవత్ – ఆత్మబోధ 3

శంకరాచార్యులవారు ఈ విషయాన్ని తన ఆత్మబోధలో సుస్పష్టం చేశారు. చీకటిని వెలుగువల్లనే పారద్రోలగలము. అలాగే అజ్ఞానాన్ని జ్ఞానంద్వారానే పారద్రోలగలము. సంసారం అజ్ఞానంవల్ల ఏర్పడింది, అందువల్ల జ్ఞానంద్వారానే మోక్షాన్ని పొందగలము. జ్ఞానంవల్ల **మాత్రమే** మోక్షాన్ని పొందగలము అంటే దాన్ని జ్ఞానంమీద ఉన్న వెర్రి అభిమానంగా భావించకూడదు. సత్యాన్ని నెలకొల్పాలంటే గట్టిగా నొక్కి వక్కాణించాలి. అనేక మార్గాలుంటే, ఒక్క మార్గాన్నే పట్టుకు ప్రాకులాడితే, దాన్ని వెర్రి అభిమానం అనవచ్చు కాని, ఇక్కడ ఉన్నది ఒక్కటే మార్గం. చీకటిని పారద్రోలటానికి దీపం వెలిగించటం ఒక్కటే మార్గం ఎలాగో, అలాగే అజ్ఞానమనే చీకటిని పారద్రోలటానికి జ్ఞానదీపం వెలిగించటం ఒక్కటే మార్గం. ఒకవేళ దాన్ని వెర్రి అభిమానం అన్నా ఫర్వాలేదు కాని అది వెర్రితనం మాత్రం కాదు. మీరు ఏ పేరుతో పిలిచినా అది సత్యం, సత్యం, పునః సత్యం.

జ్ఞానాదేవ తు కైవల్యమ్

జ్ఞానంవల్లనే మోక్షం వస్తుంది. ఈ మాటకు మీరు ఏ పేరు పెట్టుకున్నా ఫర్వాలేదు. కాని జ్ఞానమార్గం కష్టం కాబట్టి, వేరే మార్గం చూద్దాము అంటే, ఆధ్యాత్మమార్గాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోలేదని అర్థం. అందువల్ల అజ్ఞానం జ్ఞానంవల్లనే పోతుంది.

ఇప్పుడు రెండవ అంశం. జ్ఞానం ఎలా కలుగుతుంది? ఏ జ్ఞానమైనా సరే, దానికి సంబంధించిన విద్య గురించిన జ్ఞానం పొందాలి. ఫిజిక్స్ జ్ఞానం పొందాలంటే, ఫిజిక్స్ నేర్చుకోవాలి తప్ప దానికి వేరే ఏ మార్గం

లేదు. లేదా $(a+b)^2$ ఎంతో తెలుసుకోవాలంటే దానిమీద ధ్యానం చేస్తే తెలుస్తుందా? మ్యాథ్స్ బోధించే గురువుకు పాదపూజ చేస్తే తెలుస్తుందా? ఏదైనా ఆలయానికి వెళ్ళి కొన్ని పూజలు చేస్తే తెలుస్తుందా?

జ్ఞానం పొందాలంటే దానికి సంబంధించిన విద్యను అభ్యసించాలి. లౌకిక విద్య విషయంలో కూడా ఒక క్రమపద్ధతిలో, క్రమం తప్పకుండా, కొన్ని సంవత్సరాల పాటు సమర్థవంతమైన గురువు దగ్గర ఆ విద్యను అధ్యయనం చెయ్యాలి. అంతేకాని, నాకు ఫిజిక్స్ జ్ఞానం కావాలి, దానికోసం స్టార్‌డస్ట్‌ను చదువుతాను అంటే కుదరదు. అంటే అధ్యయనం చెయ్యాలంటే ఏదో ఒకటి అధ్యయనం చెయ్యకూడదు. దానికి సంబంధించిన శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చెయ్యాలి. ఈ సూత్రం లౌకికవిద్యకే కాదు, ఆధ్యాత్మిక విద్యకు కూడా చెందుతుంది. బ్రహ్మవిద్య పొందాలంటే బ్రహ్మ గురించి బోధించే శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చెయ్యాలి. ఇందాక చూసిన నిర్వచనమే ఇక్కడా వర్తిస్తుంది. నిజానికి ఇది శ్రవణం గురించి నిర్వచనం.

అథాఽతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా – బ్రహ్మసూత్రాలు 1

బ్రహ్మసూత్రాలను ఈ సూత్రంతో మొదలుపెట్టారు వ్యాసాచార్యులవారు. దాని పూర్తి అర్థం ఇలా వస్తుంది.

సాధన చతుష్టయసంపత్తి పొందిన అనంతరం, కర్మ వల్ల మోక్షం రాదు కాబట్టి, జ్ఞానంవల్లనే మోక్షం వస్తుంది కాబట్టి, బ్రహ్మజ్ఞానం పొందటానికి వేదాంతశాస్త్రంయొక్క శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చెయ్యాలి. అలా ఒక క్రమపద్ధతిలో జ్ఞానాన్ని పొందటాన్ని జ్ఞానయోగం అంటారు.

జ్ఞానయోగం మాత్రమే జ్ఞానాన్ని ఇస్తుంది; జ్ఞానం మాత్రమే అజ్ఞానాన్ని పారద్రోలుతుంది; అజ్ఞానం తొలిగితేనే మోక్షం కలుగుతుంది. ఈ ప్రాథమిక జ్ఞానం జాగ్రత్తగా పెంపొందించుకోవాలి. సాంప్రదాయబోధ అంటే ఇది. ఏ ఉపనిషత్తు, ఏ ప్రకరణ గ్రంథంమీద శంకరులవారి భాష్యం నేర్చుకున్నా, శంకరాచార్యులవారు ఈ ప్రాథమిక అంశాలను సుస్పష్టం చేస్తారు. ఇది తెలియకపోతేనే, అనేక మార్గాల వెంట పరుగులు తీస్తారు.

ఒక్కసారి ఆగి ఆలోచించండి. జ్ఞానం పొందటానికి వేరే మార్గం ఏదైనా ఉండి ఉంటే అంటే స్పర్శదీక్ష వల్లనో, దృష్టిదీక్ష వల్లనో జ్ఞానం వచ్చేటట్టయితే, కృష్ణపరమాత్మ యుద్ధభూమిలో అంతసేపు జ్ఞానబోధ చెయ్యకుండా, ఆ తేలిక మార్గాన్ని ఉపయోగించి ఉండేవాడు కాదా? కురుక్షేత్ర రణగొణ ధ్వనుల్లో జ్ఞానం బోధించటానికి అనువుగా ఉంటుందా? అయినా ఎందుకు బోధించాడు? అంటే వేరే దగ్గర దారులు లేవు కాబట్టి. కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానబోధ తప్ప వేరే ఏ మార్గమూ ఉపయోగించలేదనే నగ్నసత్యమే జ్ఞానం పొందటానికి వేరే మార్గాలు ఏవీ లేవనే విషయాన్ని తేటతెల్లం చేస్తోంది.

అందువల్ల జ్ఞానయోగం చాలా కష్టం, నేను వేరే మార్గాలు పాటిస్తాను అనకూడదు. కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా జ్ఞానయోగం కష్టమన్నాడు; మీరేమో అది తప్ప వేరే మార్గం లేదు అంటున్నారు. నేను ఏం చెయ్యాలి అని మీరు అంటే దానికి జవాబు చాలా తేలిక.

జ్ఞానయోగం కష్టమయితే, జ్ఞానయోగాన్ని తేలికపరచుకోండి

– మద్దూరి రాజ్యశ్రీ

కృష్ణపరమాత్మ హృదయానికి దర్పణం పట్టిన స్వామీజీ

ఆదిగురువు బోధనా శైలి ఉపోద్ఘాతం - శ్లోకాలు 1-3

ఏడవ అధ్యాయంలోని మొదటి మూడు శ్లోకాలు ఉపోద్ఘాత శ్లోకాలు. వీటిలో ఈ అధ్యాయంలో, ఈ షట్కంలో చర్చించబోయే అంశాలను పరిచయం చేస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సమగ్రం మాం జ్ఞాస్యసి - నా బోధను జాగ్రత్తగా వింటే, నా గురించి సమగ్రంగా తెలుసుకుంటావు. నా గురించిన జ్ఞానం అంటే పరమాత్మ గురించిన జ్ఞానం. ఇక్కడ కృష్ణుడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్ల ఈ అధ్యాయమూ, తక్కిన అధ్యాయాలూ సరిగ్గా వింటే ఈశ్వరస్వరూపం గురించిన జ్ఞానం పొందుతావు. దానికి కృష్ణపరమాత్మ మూడు షరతులు విధించాడు. అవి - భగవంతుణ్ణి అంతిమ లక్ష్యంగా పెట్టుకోవాలి; పురుష ప్రయత్నం చెయ్యాలి; ఈశ్వర అనుగ్రహం కోరాలి - ఈ మూడు నియమాలను పాటిస్తే భగవంతుణ్ణి ఖచ్చితంగా తెలుసుకుని, భగవంతుణ్ణి పొందుతారు. బ్రహ్మజ్ఞాన ఫలం ఏమిటి? బ్రహ్మవిత్ ఆప్నోతి పరం.

* * *

అహమ్ ఎవరు? తస్య తస్య శ్రద్ధామ్ అహమ్ అచలాం విదధామి - ఇక్కడ ఒక ముఖ్యమైన విషయాన్ని గమనించాలి మనం. నేను వారి కోరిక తీరుస్తాను అంటున్నాడు. నిజానికి వారు పూజిస్తున్నది ఎవరిని? అన్యదేవతలను! పరిచ్ఛిన్న దేవతలను లేదా అపూర్ణ దేవతలను. ఆ పరిచ్ఛిన్న దేవతలు తీరుస్తారు అనాలి కదా, నేను తీరుస్తాను అని ఎందుకన్నాడు? భగవద్గీతలో కృష్ణపరమాత్మ అపరిచ్ఛిన్న దేవుడు, అనంతం, నిర్గుణం, సత్‌బ్రహ్మ. కృష్ణపరమాత్మ అపరిచ్ఛిన్నం కాబట్టి, ఈ సందర్భంలో తక్కిన దేవుళ్ళంతా పరిచ్ఛిన్న దేవుళ్ళు అవుతారు. ఎందుకంటే పరిచ్ఛిన్నమైనవన్నీ అనంతంలో ఒకభాగం. పరిచ్ఛిన్నమైనవి అనంతంలో కలవకపోతే అనంతాన్ని అనంతం అనలేము. తక్కిన దేవతలు అనంతం అయిన కృష్ణపరమాత్మలో ఒక భాగం కాబట్టి, ఏ భాగానికి మనం పూజ చేసినా అది మొత్తానికి వెళుతుంది.

* * *

కృష్ణపరమాత్ముని చిలిపిబోధ - కృష్ణపరమాత్మ చెప్పాలనుకున్నది నిష్కామభక్తులు చివరికి పరాప్రకృతిని, అపరాప్రకృతిని కూడా తెలుసుకుంటారు అని. పరాప్రకృతి అంటే భగవంతునియొక్క ఉన్నతస్థాయి అని, అపరాప్రకృతి అంటే వ్యావహారికస్థాయి అని చూశాము. కాని ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతి పదాలు వాడకుండా కొత్త పదాలను పరిచయం చేస్తున్నాడు. సహజంగా ఈ కొత్త పదాలేమిటో తెలుసుకోవాలనే కుతూహలం అర్జునునికి కలుగుతుంది. ఆ కుతూహలం రేకెత్తించటం ద్వారా ఎనిమిదవ అధ్యాయానికి ఇక్కడే బీజం వేసాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆ కొత్త పదాలు **బ్రహ్మ, కర్మ**. వాటిని ఇక్కడ వివరించడు. ఎనిమిదవ అధ్యాయంలోనే చూస్తాము.

* * *

గీత ఉపనిషత్తుల సారం - ధర్మ్యమ్ - ఇది ధర్మయుక్తం అంటే వేదాంతబోధను ఆధారం చేసుకుని చెప్పబడింది. ఇది చాలా ముఖ్యం. ఎందుకంటే మన వేదాలు ప్రాథమిక గ్రంథాలు. ఏ బోధ చేసినా, అది వేదాన్ని ఆధారంగా

చేసుకుని చెయ్యాలి. భగవద్గీతను స్మృతి గ్రంథం అంటారు. అది ఉపనిషత్తుల సారం అని ప్రతి అధ్యాయం చివర్లో చెబుతారు. కాబట్టి భగవద్గీత మోక్షశాస్త్రం. అందువల్ల వేదాలను ఆధారంగా చేసుకోని బోధ నిలవదు. ఇప్పటి తరానికి వేదప్రామాణ్యత అంతగా తెలియకపోవచ్చు కాని, కృష్ణపరమాత్మ బోధ చేసిన కాలంలో దానికి చాలా విలువ ఉంది. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ సాక్షాత్తూ అవతారమూర్తే అయినా, తను వేదప్రమాణాన్ని ఆధారం చేసుకుని చెపుతున్నానని స్పష్టం చేశాడు నాలుగవ అధ్యాయంలోనే.

* * *

వైవిధ్యవాక్యాల గంభీరత – భూతాని న మత్స్థాని – సర్వప్రాణులు నాలో నెలకొని లేవు. సరిగ్గా ముందు శ్లోకంలోనే అన్ని ప్రాణులు నాలో నెలకొని ఉన్నాయి అన్నాడు. వెంటనే సర్వప్రాణులు నాలో నెలకొని లేవు అన్నాడు. అలా భిన్నవాక్యాలు ఎందుకు చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ? గీతను బోధించే వారందరికీ ఇది క్లిష్టమైన సందిగ్ధం. అందువల్ల ఇక్కడ రకరకాల వివరణలు వస్తాయి. ఇలాంటి సందర్భాలలో శంకరులవారు మనను ఆదుకుంటారు. శంకరులవారి భాష్యం లేకపోతే ఇలాంటి భిన్న వాక్యాలను అర్థం చేసుకోవటం కష్టం.

మత్స్థాని సర్వభూతాని – నాలో అన్ని భూతాలూ ఉన్నాయి అన్నప్పుడు వ్యవహారిక స్థాయినుంచి చెప్పాడు. అంటే అప్పుడు ప్రపంచం ఉంది.

న చ మత్స్థాని భూతాని – నాలో అన్ని ప్రాణులూ లేవు అన్నప్పుడు వ్యవహారిక స్థాయినుంచి పారమార్థిక స్థాయికి వెళ్ళాడు. అంటే బ్రహ్మపరంగా చెప్పాడు.

* * *

ఏకశ్లోకీ – ఒక్కశ్లోకంలో ఐదు దశలు. అవి –

1. మద్భక్తః భవ	**– నామీద భక్తి పెంపొందించుకో**	**– అది సాధనమీద భక్తి**
2. మత్పరాయణః	**– నన్నే నీ అంతిమ లక్ష్యంగా చేసుకో**	**– అది సాధ్యంమీద భక్తి**
3. మన్మనా భవ	**– నన్ను నీ లక్ష్యంగా ఎన్నుకున్నాక, ఏకాగ్రత వీడకు**	**– అది ముముక్షు భక్తి**
4. మద్యాజీ భవ	**– నువ్వు చేసే ప్రతి పనినీ నాకే అంకితం చెయ్యి**	**– అది నిష్కామ భక్తి**
5. మాం నమస్కురు	**– నన్నే శరణు వేడు, నా దీవెనలు కోరు**	**– అది ఈశ్వర అనుగ్రహం కోరే భక్తి**

* * *

విశ్వరూపదర్శన అంతరార్థం– విశ్వరూపదర్శనం చెయ్యాలంటే జన్మ మృత్యువులు రెండింటినీ మంగళకరంగా చూడాలి తప్ప, ఒకదానిని మంగళంగానూ, ఇంకొకదానిని అమంగళంగానూ చూడకూడదు. దాన్నే దృష్టిదోషం అంటారు. అలా ఏ ద్వంద్వవిషయాలను చూసినా, మంగళకరంగా తీసుకోవాలి. ఎదుగుదల–క్షీణించటం; ఆరోగ్యం–అనారోగ్యం; కలవటం–విడిపోవటం; రాత్రి–పగలు – అన్నీ మంగళమే. అన్నీ విశ్వరూపంలో భాగంగా చూడాలి. పవిత్రంగా లేనిది ఏదీ లేదు; నాకు అంగీకారం కానిది ఏదీ లేదు అనుకోగలగాలి. అలా అనుకోగలగటం

పరిపక్వతను సూచిస్తుంది. ఈ పరిపక్వత లేకపోతే భగవంతుడు కరుణామయుడుగా ఒకసారి అనిపిస్తే, నిర్దాక్షిణ్యుడుగా ఇంకొకసారి అనిపిస్తాడు. భగవంతుడు నిర్దాక్షిణ్యుడుగా కనిపిస్తే అది భగవంతుని నిర్దాక్షిణ్యం కాదు, నా అపరిపక్వత.అర్జునునికి ఇంకా పూర్తిగా పరిపక్వత రాలేదు; అందువల్ల అతను భగవంతునిలోని రెండవ అంశాన్ని చూడలేకపోతున్నాడు.

* * *

భక్తియోగవిశ్లేషణ –నిజానికి భక్తి అనే పదాన్ని విడిగా వేదాల్లో కాని, ఉపనిషత్తుల్లో కాని చూడము.

కర్మయోగం + ఉపాసనయోగం + జ్ఞానయోగం = భక్తియోగం

ఈ మూడు దశలనే కృష్ణపరమాత్మ ఐదు దశలుగా విభజించాడు. కొన్నిచోట్ల మెట్లు చాలా ఎత్తుగా ఉంటే, వాటిని పడగొట్టి ఇంకా చిన్న మెట్లు చేస్తారు. ఆ విధంగా కృష్ణపరమాత్మ కూడా ఈ మూడు స్థాయిలను ఐదు స్థాయిలు చేశాడు.

కర్మయోగం స్థాయి	1	– సకామకర్మ ప్రధాన కర్మయోగం	– 1
కర్మయోగం స్థాయి	2	– నిష్కామకర్మ ప్రధాన కర్మయోగం	– 2
ఉపాసనయోగం స్థాయి	1	– ఏకరూప ఈశ్వరధ్యానం	– 3
ఉపాసనయోగం స్థాయి	2	– అనేకరూప ఈశ్వరధ్యానం	– 4
జ్ఞానయోగం		– అక్షర ఉపాసన	– 5

* * *

కృష్ణపరమాత్ముని నర్మగర్భబోధ –ప్రశ్న ఏమిటి? సగుణభక్తి గొప్పదా, నిర్గుణభక్తి గొప్పదా? ఎవరినైనా ఈ ప్రశ్న అడిగితే, సాధారణంగా సగుణభక్తి గొప్పది అంటారు. ఈ ప్రశ్నకు అందరూ ఇచ్చే జవాబు పక్కన పెడితే, అసలు జవాబు ఏమిటి? అసలు జవాబు – **ఈ ప్రశ్నే తప్పు. తప్పు ప్రశ్నకు సరియైన జవాబులేదు**. కాని కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుని ప్రశ్నను విమర్శించకుండా, అతన్ని చిన్నచూపు చూడకుండా, దానికి జవాబు నర్మగర్భంగా, తెలివిగా చెపుతాడు. సగుణభక్తులు గొప్పవారు; నిర్గుణభక్తులు నన్ను పొందుతారు అన్నాడు.

* * *

కృష్ణపరమాత్మ సందేశం – మనకు ఆత్మీయులు మరణించగానే, భగవంతునికి చెవులు లేవా, కన్నులు లేవా, నా ప్రార్థనను ఆలకించలేడా అని తిడతాము.ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ జవాబు చెప్పగలడు. నేను భగవద్గీతలో అన్నిసార్లు చెప్పాను. మీకు చెవులు లేవా, కన్నులు లేవా, నా మొరను మీరు ఆలకించలేరా, ఇదేమి అక్రమం అని తిడుతున్నాడు. మీరు నా బోధను వినకండి, నేను మాత్రం మీ బాధను అర్థం చేసుకోవాలా అని ఎదురు ప్రశ్నిస్తున్నాడు. నా అపరాప్రకృతిలో నిలవకండి; శాంతి, భద్రత, ఆనందం కావాలంటే నా ఉన్నతస్థాయి గురించి తెలుసుకోండి. జగత్తులో ఉన్నదంతా నాశనమయ్యేదే. ఏదీ శాశ్వతం కాదు.

* * *

– మద్దూరి రాజ్యశ్రీ

ఆర్షవిద్యాతరంగిణి ట్రస్ట్ ఆవిర్భావము

కొన్ని అనూహ్యమైన పరిస్థితులలో, భగవత్ ప్రేరణతో మా దంపతులము 2014లో రిటైరయ్యాక, వేదాంతబోధకు ఉపక్రమించాము.మా పాఠాలు స్వామిపరమార్థానందులవారి బోధనల ఆధారంగా ఉంటాయి. అప్పుడు మేము పాఠాలు ఉచితంగా చెప్పాలి అని గట్టి నిర్ణయం తీసుకున్నాము. మాకు వచ్చే పింఛను మాకు సరిపోతుంది. అప్పట్లో అద్వైత వేదాంత పరిచయము తెలుగులో రాజ్యశ్రీ అనువాదము చేస్తే, దానికి జిరాక్సు కాపీలు తీసి ఉచితంగా వితరణ చేసేవాళ్ళం.

మా ఆప్తమిత్రులు మూల్పూరి విష్ణుప్రసాదుగారి ప్రోద్బలమూ, అండదండలతో మొదట అద్వైత వేదాంత పరిచయము ముద్రణ చేశాము. ఈ పుస్తకము చాలా జనాదరణ పొందింది. ఆ తరువాత మా శ్రేయోభిలాషి, ఆప్తమిత్రులు దేవరకొండ అరుణగారి ప్రోత్సాహము, సహకారములతో కఠోపనిషత్ వెలుగులోకి వచ్చింది. గురుపూర్ణిమకు, గీతాజయంతికి గురుదక్షిణ అంటూ మా సత్సంగ్‌సభ్యులు మా ఇరువురికి బట్టలు పెట్టడం మొదలు పెట్టారు. గృహస్థులుగా మేము బట్టలను తిరస్కరించ లేక పోయాము. ఎప్పుడు మొదలైందో గురుదక్షిణ కూడా ఇవ్వడం మొదలు పెట్టారు. ఉచితంగా పాఠాలు చెప్పాలనుకున్నాము కదా అని ఈ ధనం పుస్తకప్రచురణలకు వాడుతున్నాము. ఇలా పుస్తకాలు వేస్తూంటే మేమంటే మేమని దాతలు ముందుకొస్తున్నారు. వాటివల్ల ప్రచురణలకు వెనక్కి తిరిగి చూడవలసిన పని లేకపోయింది.

ఈ సందర్భంలో స్వామీజీ గురించి, ఈ గ్రంథాల గురించి చెప్పాలి. పరమార్థానందస్వామీజీ చేసే బోధ క్లాసు రూమ్ టీచింగ్‌లా ఉంటుంది. ఎంతో క్లిష్టమైన అద్వైతబోధను చిన్నచిన్న అంశాలుగా విభజించి, ఒకటికి నాలుగుసార్లు చెప్పి, విషయం మన నరనరాల్లో జీర్ణించుకు పోయేలా చేస్తారు. ఎవరైనా ఆయన బోధ విని పరీక్షరాసి డిస్టింక్షన్ తెచ్చుకోవచ్చు.

అందువల్ల ఈ గ్రంథాలు కూడా భిన్నశైలిలో ఉన్నాయి. తక్కిన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాల మాదిరిగా గ్రాంథిక భాషలో కాకుండా, తేటతెనుగులో, సరళమైన శిష్టవ్యవహారభాషలో, శిష్యులను ఎదురుగా కూర్చోపెట్టుకుని బోధ చేస్తున్నట్టు ఉన్నాయి, కాని కేవలం ఒక పుస్తకం చదువుతున్నట్టుగా ఉండదు. ఎందుకంటే ఆత్మజ్ఞానం గురుముఖతః పొందాలి. ఇది సాధకులు గమనించగలరు. ఎవరైనా ఈ అద్వైతబోధను శిష్యపరంపరగా అందచేయాలంటే ఈ పుస్తకాలు ఎంతో సహాయకారిగా ఉంటాయి. ఈ గ్రంథాలు చదివితే స్వామివారి బోధ మరింత సుగమం అవుతుంది.

ఈ విధంగా బ్రహ్మయజ్ఞం చేస్తున్నాం. మేమూ సత్సంగ్ సభ్యులమూ కలిసి. అలా వసూలవుతున్న ధనానికి పారదర్శకతనివ్వాలనే ఉద్దేశంతో ఈమధ్యనే ఒక ట్రస్టు కూడా స్థాపించాము. ఆ ట్రస్టు పేరు **ఆర్షవిద్యాతరంగిణి ట్రస్ట్.** దీని ముఖ్య ఉద్దేశ్యం బ్రహ్మవిద్యను అందరికీ అర్థమయ్యే భాషలో, అతి సులభమైన రీతిలో పుస్తకాల ద్వారా ప్రత్యేకించి జనసామాన్యానికి అందించాలని. అదికాక బ్రహ్మవిద్యలో భాగంగా వేదపాఠశాలలకు, వేదవిద్యకు మనవంతు సాయం అందించాలని; స్వామీజీలకు, స్వామినీలకు ట్రస్ట్ తరుపున దక్షిణలు ఇవ్వాలని కూడా సంకల్పించాము.

ఆర్షవిద్యాతరంగిణి ట్రస్టీలు– శ్రీమతి మద్దూరి రాజ్యశ్రీగారు, శ్రీ కస్తూరి వీరరాఘవరావుగారు, డా॥ కొండూరు రాఘవరాజుగారు, డా॥ బోయినేపల్లి యాదగిరిగారు, శ్రీ తిరుమలశెట్టి రామమోహనరావుగారు. **సంస్థపరంగా నిర్వహణ సౌలభ్యంకోసం కొన్ని పేర్లు ఉండాలి కనుక ఈ పేర్లు చెప్పబడ్డాయి. నిజానికి ఈ సంస్థ మనందరిది. అందరం కలిసికట్టుగా మన లక్ష్యాన్ని సాధిద్దాం. ముందు తరాలకు కూడా బ్రహ్మవిద్యను అందిద్దాం.**

మనం చేస్తున్న ఈ బ్రహ్మయజ్ఞానికి నేను సైతం అంటూ శ్రీజొన్నలగడ్డ వీరభద్రరావుగారు డాక్యుమెంట్ రాసిపెట్టారు, డా॥ కొండూరు రాఘవరాజుగారి మిత్రులు శ్రీచిగలి పద్మనాభమూర్తిగారు, రిటైర్డు అడిషనల్ ఐజీ ఆఫ్ రిజిస్ట్రేషన్స్ అన్డ్ అష్యురెన్సెస్ మన ట్రస్టు డాక్యుమెంట్‌కు మెరుగులు దిద్ది, రిజిస్ట్రేషన్‌కి సాయం చేశారు. రిజిస్ట్రేషన్‌కి డా॥ కొండూరు రాఘవరాజుగారు చేయూత నిచ్చారు. శ్రీకర్పూరపు శ్రీధర్‌గారు, శ్రీకొంగర కృష్ణయ్యగారు సాక్షిసంతకాలు చేశారు.

స్టేట్ బ్యాంక్‌లో ట్రస్టు అకౌంటు తెరిచాము. దీనికి శ్రీరొక్కం కుమార్ రావుగారు, శ్రీపారుపూడి సత్య వెంకట కుమార్‌గారు, శ్రీతంబి సుబ్రహ్మణ్యంగారు, బ్యాంక్ మేనేజర్ శ్రీనితిన్‌గారు సహాయసహకారాలు అందించారు. అడుగడుగునా డా॥ బోయినేపల్లి యాదిగిరి రావుగారు, శ్రీ తిరుమలశెట్టి రామమోహనరావుగార్ల, అండదండలు ఉంటూనే ఉన్నాయి. ట్రస్ట్ పాన్‌కార్డుకు, ఇనకమ్‌టాక్స్‌లో నమోదు చేసుకోడంలో శ్రీ హరి జగన్నాథశర్మగారు మనకెంతో సహాయం చేస్తున్నారు. టాక్స్ సంబంధిత విషయాల్లో శ్రీ హరి జగన్నాథశర్మగారు, శ్రీ జొన్నలగడ్డ వీరభద్రరావుగారు మనకెంతో అండగా, సహాయకారిగా ఉన్నారు.

ఈ పుస్తకంతో కలిపి ఇప్పటికి పదిహేను పుస్తకాలయ్యాయి. 2014కు ముందు మేము ఆత్మవిద్య బోధ చేస్తామని గాని. ఇలా పుస్తకాలు ప్రచురించబడతాయని గాని మా ఊహకు కూడా అందని విషయం. ఒక మంచి కలలా జరుగుతోంది. అంతా ఈశ్వరలీల. నిజంగా ఈశ్వరుని కృప మనందరిమీదా అపారంగా ఉంది. అందుకే మనం ఆత్మవిద్యను కొనసాగించగలుగుతున్నాము.

ఈ ట్రస్ట్ కార్యక్రమాల్లో భాగంగా జరిగే ఎమ్మెస్ టీమ్స్‌కి, కో–ఆర్డినేటర్ శ్రీరామ్మోహనరావుగారు. ఆయన చేస్తున్న సేవను మాటల్లో వివరించలేము. ఆయన వన్ టు వన్ బేసిస్‌మీద ఒక్కొక్క సభ్యునికి టీమ్స్ ఎలా ఆపరేట్ చేయాలో నేర్పారు. ప్రతిరోజూ క్లాసు కండక్టు చెయ్యటం, దానికి అవసరమైన ఆడియో విజువల్ ఎయిడ్స్ చూపటం, తరువాత ఆడియోలు గ్రూపులో పెట్టటం చేస్తారు.

ట్రస్టు అకౌంటు తెరవగానే దాతలు ముందుకొచ్చి విరాళాలను వెల్లువలా ట్రస్టు అకౌంటులోకి ట్రాన్సఫర్ చేస్తున్నారు. వీరందరికీ పేరు పేరునా మా కృతజ్ఞతలు చెప్పుకుంటున్నాము. వీరికి జ్ఞానప్రాప్తినివ్వమని, జ్ఞాననిష్ఠ నెలకొనేలా చేయమని ఈశ్వరుణ్ణి వేడుకుంటున్నాము. **ఇదంతా ఈశ్వర విభూతి.**

సర్వం శ్రీ పరమేశ్వరార్పణమస్తు

ప్రణామములతో,

– **మీ రాఘవ రావు, రాజ్యశ్రీ**

.

మూకం కరోతి వాచాలం

మూకం కరోతి వాచాలం పంగుం లంఘయతే గిరిమ్।
యత్కృపా తమహం వందే పరమానంద మాధవమ్॥ గీత ధ్యాన శ్లోకం – 7

మూకం కరోతి వాచాలం – ఈ మాట మా దంపతుల విషయంలో అక్షరాలా నిజం. ఈ రోజు ఇలా మేము నలుగురికి అద్వైత వేదాంతం బోధిస్తామని కానీ, ప్రస్థానత్రయాన్ని పుస్తకరూపంలోకి తెస్తామని కాని కలలో కూడా ఎన్నడూ అనుకోలేదు.

ఇద్దరం ఒకే విద్యారంగంలో ఉండటం, ఇద్దరి భావాలూ ఒకటే కావటంతో, ఏం చేసినా ఇద్దరం కలిసి చెయ్యటం ముందునుంచీ అలవాటు. ఒకరికి నచ్చినవి ఇంకొకరికి చెప్పుకుంటాము. మనస్సులోని భావాలను కలబోసుకుంటాము. 'భావం నాది, భాష నీది' అని చెప్పి నాచేత అనేక అంశాలమీద మావారు కథలు రాయించేవారు.

దాని తరువాత భక్తి రంగంలో చెట్టాపట్టాలు వేసుకుని అడుగుపెట్టాము. తను తెలుగు భక్తి పేజెస్ పెడితే, దానికి కావలిసిన వ్యాసాలు రాయటం, ఎడిటోరియల్‌వర్కు చేయటం నేను చేసేదాన్ని. అందులో అలా ఆయన భావం, నాభాషలో రూపుదిద్దుకున్నది– **పర్సనాలిటీ డెవలప్‌మెంట్ త్రూ గీత.** ఆ వెబ్‌సైట్ ద్వారా మేము నేర్చుకున్న అంశం, ఏ దేవునికి ఏ ఫలితం ఆశించి ఏ పూజచేసినా ఆ ఫలితం విధిగా దక్కుతుంది, కాకపోతే శ్రద్ధగా, భక్తిగా చేయాలి. అప్పుడే దేవుళ్ళందరూ ఒకటే అనే సత్యం మాలో స్థిరపడింది.

తెలుగు భక్తి పేజెస్‌లోంచి ఆర్షవిద్యలోకి అంటే జ్ఞానమార్గంలోకి ఒకరి తరువాత ఒకరం అడుగు పెట్టాము. స్వామి పరమార్థానందగారు, ఆయనకు కూడా గురువైన దయానందస్వామి గారు మాగురువులు. వారిద్వారా ఇద్దరం ప్రస్థానత్రయాన్ని అధ్యయనం చేశాము. స్వాధ్యాయనంకోసం నేర్చుకోవటం మొదలు పెట్టిన ఆత్మజ్ఞానం, నిర్మలగారు అనే ఒక సత్సంగ్ సభ్యురాలు, వారి సత్సంగములో ఉపనిషత్తుల బోధ చేయమని కోరితే గురువుల ఆశీస్సులతో, దైవకృపతో మేము సైతం జ్ఞానబోధకు నడుం కట్టాము. ఇద్దరం ఆరు సంవత్సరాలుగా బోధ చేస్తున్నాము.

అందులో భాగంగా కొన్ని ఉపనిషత్తులు, ప్రకరణగ్రంథాలు ప్రచురించాము. ఇవన్నీ స్వామి పరమార్థానందగారి బోధనలను అనుసరించి ఉంటాయి. ఇప్పుడు భగవద్గీత అనే బృహత్ గ్రంథముతో మీ ముందుకు వస్తున్నాము.

మా కార్యక్రమాలు –

1. అద్వైత వేదాంత బోధ – ప్రస్థానత్రయమైన భగవద్గీత, ఉపనిషత్తులు, బ్రహ్మసూత్రాలు మొన్న మొన్నటి వరకూ మూడు సత్సంగాలలో చెప్పేవారము. వాటి పేర్లు– దయా సత్సంగ్, ఆర్ష ఆనంద కుటీర్, వేదాంత సీనియర్ సిటిజన్స్ గ్రూప్. ఇప్పటి పరిస్థితులనుబట్టి ఆన్‌లైన్ క్లాసులు తీసుకుంటున్నాము.

2. ఆర్షవిద్యా తరంగిణి – పుస్తక ప్రచురణలు – ఇప్పటిదాకా– మూడు ప్రకరణగ్రంథాలు, తొమ్మిది ఉపనిషత్తులు, వేదాంత జీవన విధానము (స్వామీజీ సందర్భోచిత ఉపన్యాసాలు), భగవద్గీత మొదటి షట్కము ప్రచురించాము. ఇప్పుడు రెండవ షట్కముతో మీ ముందుకు వస్తున్నాము. బ్రహ్మవిద్య అర్థంచేసుకోవటం కష్టం కాబట్టి, అందరికీ తేలికగా అర్థమవాలనే సత్సంకల్పంతో తేట తెనుగులో రాయటం జరిగింది. ఇప్పటి వరకు ప్రచురించబడిన గ్రంథాలకు, ముఖ్యంగా భగవద్గీతకు మంచి గుర్తింపు వచ్చింది.

3. వేదాంత శిబిరాలు – సంవత్సరానికి ఒకసారి ఏదైనా పుణ్య క్షేత్రానికి వెళ్ళి పదిరోజులు ఉండి వేదాంత శిబిరం నిర్వహిస్తున్నాము. ఇద్దరం చెరొక ప్రకరణగ్రంథము బోధించేవారము.

అపరోక్షానుభూతి, దృక్దృశ్యవివేకము	– కాశీలో	– 2018
భజగోవిందం, అద్వైతమకరందం	– శ్రీశైలంలో	– 2019
జీవయాత్ర, మనీషాపంచకం, వాక్యవృత్తి, విష్ణుసహస్రనామం (వివరణ)	– నైమిశారణ్యంలో	– 2020

4. తెలుగు భక్తి పేజెస్ www.telugubhakti.com – ఫ్రీ వెబ్సైట్

ఇందులో మాచే ప్రచురించబడిన పరమార్థానందస్వామి బోధనల పుస్తకాల సాఫ్ట్కాపీలు ఉన్నాయి. ఇంకా మా క్లాసురూము బోధనల ఆడియోలు ఉన్నాయి. అవికాక, అనేక దేవతల స్తోత్రాలు, వ్రతాలు, రామాయణం, భాగవతం, భగవద్గీత, ఉపనిషత్తులు, ప్రకరణగ్రంథాలు ఇలా ఎన్నో ఆధ్యాత్మిక అంశాలున్నాయి.

5. అద్వైతామృత వర్షిణి – వాట్సాప్ గ్రూప్

ఇందులో భగవద్గీత ఆడియోలు తెలుగులో పెడుతున్నాము. ఇప్పటిదాకా తొమ్మిది అధ్యాయాలు అయ్యాయి.

6. ఆర్షవిద్యాతరంగిణి ట్రస్టు వాట్సాప్ గ్రూప్ – ఎమ్మెస్ టీమ్స్లో ఆన్లైన్ క్లాసుల నిర్వహణ

కోవిడ్ మూలంగా ప్రత్యక్షంగా క్లాసులు తీసుకోలేము కాబట్టి గత ఏప్రిల్లో ఎమ్మెస్ టీమ్స్లో ఆన్లైన్ క్లాస్లు మొదలు పెట్టాము ఆ క్లాసులు మంగళవారంనుంచి శుక్రవారం వరకు సాయంకాలం 6 నుండి 7.30 గం॥ లకు జరుగుతాయి. వాటిలో ప్రస్థానత్రయం ఒకేసారి బోధిస్తున్నాము. ఇది క్లాసురూమ్ టీచింగులా ఉంటుంది. ప్రతి క్లాసు అయ్యాక సత్సంగ్ సభ్యుల్లో ఒకరు ముందురోజు చెప్పింది రీకాప్ చేస్తారు. ఆ రీకాప్ ఒక గొప్ప అనుభూతి అందరికీ. ఎంత క్లిష్టమైన అంశం అయినా ఇట్టేపట్టేసుకుంటారు. దానిలో కొన్ని ప్రయోగాలు కూడా చేశారు. బ్రహ్మసూత్రాలు చెప్పినప్పుడు పూర్వపక్షిగా, సిద్ధాంతిగా ఇద్దరు నాటకీయంగా చెప్పేవారు. కొండొకచో సూత్రధారి కూడా ప్రవేశం చేసేవారు. ఈరోజు క్లాసు ఆడియో మర్నాడు ఆర్షవిద్యాతరంగిణి వాట్సాప్ గ్రూప్లో పెడతాము. ఈ గ్రూప్లో ఇప్పటి వరకూ 250 మంది ఉన్నారు. 90మంది ప్రత్యక్షంగా క్లాసులకు వస్తే మిగిలినవారు మరుసటిరోజు పెట్టిన ఆడియో వింటారు.

ఇవన్నీ పూర్తిగా స్వామీజీ చెప్పిన పద్ధతిలోనే ఉన్నాయి. పరమార్థానందస్వామీజీ పాఠంనుంచి ఏమాత్రం పక్కకు పోకుండా చెబుతారు. వారి అడుగుజాడల్లోనే మేమూ నడుస్తున్నాము. అంటే ఎక్కడా స్వామిజీ బోధను పలుచన చేయకుండా, స్వంతభావాలు చొప్పించకుండా, యథాతథంగా బోధిస్తున్నాము.

– రాఘవరావు, రాజ్యశ్రీ

ఎందరో మహానుభావులు

ఈ బ్రహ్మయజ్ఞానికి ఎందరో సహాయసహకారాలందించారు. స్వామీజీల, స్వామినిల ప్రోత్సాహం, పాఠకుల నిరంతర ఆదరణ చెప్పనలవికాదు.

ఈ పుస్తకంలో దోషాలు లేకుండా దిద్దిపెట్టిన వారు –

1. శ్రీ దేసు కృష్ణచైతన్యగారు

2. శ్రీ మూల్పూరి విష్ణుప్రసాదుగారు

3. శ్రీమతి దేవరకొండ అరుణయశోదగారు

4. శ్రీ గరికపాటి సత్యనారాయణమూర్తిగారు

5. శ్రీ తిరుమలశెట్టి రామమోహన్‌రావుగారు

6. శ్రీ పిరాట్ల వెంకట సుబ్రహ్మణ్య సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు

సాంకేతికంగా మాకు అండదండలుగా ఉంటూ మాకెంతో సహాయ సహకారాలు అందచేస్తున్నవారు–

శ్రీ హరి జగన్నాథశర్మగారు ఇంకా శ్రీ జొన్నలగడ్డ వీరభద్రరావుగారు

బ్రహ్మయజ్ఞరూపేణ ఆర్థికంగా చేయూతనిచ్చిన వారు –

ఆర్ష ఆనందకుటీర్ సభ్యులు

ప్రింటింగ్‌కు సహాయపడుతున్న **శ్రీవీరమాచనేని వెంకట కృష్ణారావుగారు**, తప్పులు లేకుండా డీటీపి చేస్తున్న **సిరిపురపు రాజేంద్రకుమార్‌గారు**

వీరందరికీ మా హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతలు, శతకోటివందనాలు.

– రాఘవరావు, రాజ్యశ్రీ

నాలో రచనాశక్తిని వెలికితీసినది!

శ్రీకారం చుట్టాడు ఎమెస్కో క్రౌన్ సిరీస్‌కి
రుచి చూపించాడు ఫ్రీ పబ్లికేషన్ ఆఫర్లని
'హార్నీ' అనిపించుకున్నాడు తన ప్రతిభతో ఆర్నీలో
తోరణం కూర్చాడు యద్దనపూడి సులోచనారాణి నవలలకి
'తండ్రిని మించిన తనయుడు', 'తాతకు తగ్గ మనవడు' అని
పేరు పొందాడు ఆనాడు తెలుగు ప్రచురణ రంగంలో
ఇప్పుడు ఎగరవేస్తున్నాడు విజయ పతాకాలు కంప్యూటర్ ఫీల్డులో
తనకు తానే సాటిగా వెలుగుతున్నాడు
దేశవిదేశాల్లో శ్రీ యం. యస్. కుమార్

వంశపారంపర్యంగా వస్తున్న ప్రచురణరంగంలో తను కూడా అడుగుపెట్టి ఎమెస్కో పాకెట్ బుక్స్, ఇంటింటా స్వంతగ్రంథాలయం, యం. శేషాచలం అండ్ కో పేర్లతో దేశమంతటా మారుమ్రోగుతున్న సంస్థను ఇంకా కొన్ని మెట్లు పైకెక్కించాడు యం.యస్. కుమార్‌గా ప్రసిద్ధిపొందిన మద్దూరి శేషాచల కుమార్. కంప్యూటర్ రంగం బాగా విస్తరించక ముందే, తను అందులోనూ ఆరితేరి, అమెరికా వెళ్ళిన కొన్నాళ్ళకే అక్కడ స్వంతంగా ఒక సంస్థను పెట్టుకుని, దేశవిదేశాలంతటా తన కంప్యూటర్ వ్యాపారాన్ని విస్తరింపజేశాడు. అమెరికా వెళ్ళిన సంవత్సరంలోపే ఆరుగురు అమెరికన్లు ఒక సంవత్సరం పాటు చేసే పని తను ఒక్కడే ఒక్క నెలలో చేస్తాడు అనే ప్రశంసాపత్రాన్ని పొందాడు. ఇంత మేధావి నా అన్న అని నేను చెప్పుకోవటానికి ఎంతో ఆనందిస్తున్నాను.

కుమార్‌ను ఇంట్లో అందరమూ రఘు అంటాము. మా అన్న నాకన్నా ఒక సంవత్సరమే పెద్ద అయినా, మా అన్నయ్య ప్రభావం నామీద చాలా ఉంది. ప్రభావం ఉంది అనేకన్నా, నన్ను తీర్చిదిద్దాడంటే ఇంకా బాగుంటుంది. నాకు తను ఫ్రెండ్, ఫిలాసఫర్, గైడ్ అని చెప్పవచ్చు.

నేను ఇంటర్మీడియేట్‌లో ఉండగానే నాకు పంక్చువాలిటీ నేర్పించాడు. మా అన్న వంట కూడా బాగా చేస్తాడు. తనే నాకు వంటలోని మెళకువలను చూపించాడు. నేను ఎవరైనా నన్ను ఏదైనా అంటే, వెంటనే జవాబు చెప్పేదాన్ని. తను దాన్ని చాలామటుకు తగ్గించాడు. 'నువ్వు ఎవరినన్నా కోపంగా ఏదైనా అంటే వారికి నీ మనస్సుమీద అధికారం ఉన్నట్టు అర్థం. వారు అదిగో ఈ మాట అని తనను రెచ్చగొడతాను చూడు అని పక్కవారితో సవాలు విసిరి మరీ నిన్ను అంటారు,' అనేవాడు. 'ఒకసారి అంటే పడతాను, పదిసార్లు అంటే ఎందుకు పడాలి,' అంటే ఇదే జవాబు మళ్ళీ. కొండొకచో వారికి నాచేత క్షమాపణ కూడా చెప్పించేవాడు.

అంతేకాదు, వ్యక్తిత్వవికాసానికి తగ్గ సలహాలు కూడా ఇచ్చేవాడు. ఫౌంటెన్‌హెడ్ నవల చదవమని నాచేత చదివించాడు. అందులో హీరో ఎటువంటి పరిస్థితులు ఎదురైనా ఎలా దృఢంగా నిలబడ్డాడో చెప్పేవాడు.

ఇప్పుడు మేము పదేపదే చెప్పేది 'నాకే ఎందుకు వచ్చింది అని అనుకోకూడదు అని.' దాన్ని నేను జ్ఞానయోగానికి రాకముందే, ఎప్పుడోనే సెల్ఫ్‌పిటీ అనేవాడు మా అన్నయ్య. ఎవరికన్నా సెల్ఫ్‌పిటీ ఉన్నట్టు కనిపిస్తే దాన్ని తీవ్రంగా విమర్శించేవాడు. తనూ, నేనూ కొన్ని విషయాలు చర్చించుకునేవారము. అది వితండవాదంగా కాకుండా ఒకరి వాదనను ఇంకొకరు స్వీకరించేలా ఉండేది. నా సలహాలు కూడా తను వినేవాడు.

ఇంక నా రచనా వ్యాసంగాన్ని, ముఖ్యంగా అనువాదాలని తనే చాలా ప్రోత్సహించాడు. పుస్తకప్రపంచం అనే మాసపత్రిక ఉండేది ఎమెస్కోకి. ఒకసారి నన్ను సరదాగా 'ఒక కథ వండవే,' అన్నాడు. 'వండే ఉంది, నీకు నచ్చితే చూడు,' అని నా రఫ్ కాపీని ఇచ్చాను. అది చదివి నీ శైలి చాలా బాగుంది, కథలో ఓ హెన్రీ పెట్టే ట్విస్ట్ ఉంది అని చాలా మురిసిపోయి, 'ఇల్లే ఇలలో స్వర్గం,' అని తనే దానికి పేరు పెట్టి వేసేసాడు. దాని తర్వాత నేను మావారి సహాయంతో ఎన్నో శీర్షికలు నిర్వహించాను. చిన్న చిన్న కథలు రాశాను.

తను ప్రింటింగ్ కూడా చేసేవాడు. బహాయీఫెయిత్ వారికి వార్కా అనే చిన్నపిల్లల పత్రిక ఉంది. దానికి తనే నాచేత తెలుగుసేత రాయించాడు. 'బాబోయ్ నాకేం వచ్చు?' అంటే 'నాకా నమ్మకం ఉంది, నీకెందుకు నువ్వు రాయి,' అన్నాడు. అది కూడా ఫలానా గడువు లోపల రాయాలి. తన మాట కాదనలేక రాశాను, బహాయీఫెయిత్ వారికి కూడా చాలా నచ్చింది.

మా అన్నయ్య ప్రచురణ రంగంలో ఉన్నన్నాళ్లూ ఎడిటోరియల్ వర్క్ చాలానే చేశాను. కొత్త పుస్తకాలను ప్రచురణకు ఎంపిక చేయటం, దానిమీద రీడర్స్ రివ్యూ రాయటం, బ్యాక్‌కవర్ మ్యాటర్ రాయటం, పుస్తకప్రపంచంలో ఆ నవలను పరిచయం చెయ్యటం లాంటి పనులు ఉండేవి. అప్పుడే ఒక నవల రాయవే నేను ప్రచురిస్తాను అన్నాడు కాని అప్పుడు కుదరలేదు. ఇప్పుడు ఇలా ఉపనిషత్తులు, భగవద్గీత ప్రచురణలు అవుతున్నాయంటే దాని వెనక మా అన్నయ్య ఇచ్చిన ప్రోత్సాహమే కారణం. 'నీకు గొప్ప ఎస్సెట్ నీ శైలి,' అనేవాడు. పుస్తకం ప్రచురించేముందు రీడబులిటీ ఉందో లేదో చూసేవాడు, పబ్లిషర్‌గా. ఆ కోణంలో చెప్పాడు.

నా పెళ్ళి మా అన్నయ్య, వదినలే చేశారు. మా వదిన పేరు కమలకుమారి. 'ఇన్నాళ్ళూ మీరు నాకు ఆడపడుచు, ఇప్పుడు పెళ్ళి చేశాం కాబట్టి కూతురు,' అని అంది. అలాగే నాకే కష్టం వచ్చినా ఆదుకుంటుంది. పెళ్ళి చేస్తే బాధ్యత తీరిపోయింది అనుకోలేదు ఇద్దరూ. మా అన్నయ్య అయితే ఎప్పటికప్పుడు నా బాగోగులు తెలుసుకుంటూనే ఉంటాడు. అందరూ, 'మీ ఇద్దరికీ ఒకటే అభిరుచి ఉండటం అదృష్టం,' అంటారు ఇప్పుడు. కాని మా అన్నయ్య ఎప్పుడో, మా పెళ్ళి అయిన రెండోరోజే 'నీ భావాలకి తగ్గ భర్తే వచ్చాడే,' అని ఆనందంగా అన్నాడు. తన అంచనా వమ్ముకాలేదు. ఈరోజు ఇద్దరం గురుదంపతులుగా అందరి మన్ననలందుకుంటున్నామూ అంటే మా అన్నయ్యా వదినల ఆశీస్సులే.

– మద్దూరి రాజ్యశ్రీ

శ్రీమద్భగవద్గీతా మాహాత్మ్యమ్

భగవద్గీత పారాయణంవల్ల, అధ్యయనంవల్ల మనకొచ్చే ప్రయోజనమేమిటి? ప్రయోజనము లేకుండా మందుడు(తెలివితక్కువవాడు) కూడా ఏ పనీ తలపెట్టడు. అనేక ప్రయోజనాలున్నాయి. అందులో తొమ్మిది ముఖ్యమైన ప్రయోజనాలు ఇప్పుడు మనం తెలుసుకుందాం.

1. మానసిక దృక్పథం – కేవల పారాయణంవల్ల చిత్తశుద్ధి, చిత్తవైశాల్యము, చిత్త ఏకాగ్రత వస్తాయి. పారాయణంవల్ల మానసిక దృక్పథం విశాలమౌతుంది.

2. దిశానిర్దేశం – పారాయణంలో కొంచెం సౌలభ్యం వచ్చాక, భగవద్గీతను అధ్యయనం చేయాలి. భగవద్గీత అధ్యయనంవల్ల దిశానిర్దేశం జరుగుతుంది. అంతకుముందు లౌకికంగా ఉన్న మనస్సు ఆధ్యాత్మికం వైపుకు మళ్ళుతుంది. జీవితం కొత్తమలుపు తిరుగుతుంది. మనిషి – మనీషిగా మారతాడు. మనిషి – మహాత్ముడౌతాడు. స్వామీ చిన్మయానంద, 'ఏనిమల్‌మాన్ టు మాన్‌మాన్, మాన్‌మాన్ టు గాడ్‌మాన్‌గా మారుతారు,' అని అంటారు. పశుప్రవృత్తిపోయి మానవత్వంవచ్చి, మానవత్వంనుంచి దైవత్వం వస్తుంది. దైవత్వం అంటే ఆ దేవుడు జీవుడు ఒకటే అనే భావన. ఇదే కాకుండా మన నిజజీవితంలో పాటించదగిన 20విలువలు క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞవిభాగయోగంలో వస్తాయి. ఉదాహరణకు అందులో అమానిత్వం, అదంబిత్వం, అహింస, క్షాంతి, ఆర్జవం ఇట్లాంటివెన్నో ఉంటాయి. అమూల్యమైన మానవీయమైన విలువలు పొందుపరచబడ్డాయి. అదేవిధంగా **అనుద్వేగకరం వాక్యంలో** మనం ఏవిధంగా మాట్లాడాలో వస్తుంది. **యుక్తాహార విహారస్య యక్తచేష్టస్య చేతసాలో** అతిగా నిద్రపోయేవాడు, ఎక్కువగా ఉపవాసాలు చేసేవాడు నా భక్తుడు కాదు అని భగవంతుడు చెప్తాడు. ఈ విధంగా ఎక్కడికక్కడ లౌకికంగా, ఆధ్యాత్మికంగా దిశానిర్దేశం చేస్తూ మన జీవితగమనాన్ని చక్కటి రాజమార్గంలో ప్రవేశపెడతాడు భగవద్గీతలో కృష్ణపరమాత్మ.

3. కర్మస్వరూపం – భగవద్గీత మనకు నిజంగా కనువిప్పును కలుగజేస్తుంది. అంతకుముందువున్న ధారణలు విచ్ఛిన్నమైపోతాయి. ఆత్యంతికమైన ఆనందంలో నిలుస్తాము. కర్మస్వరూపం తెలియజేస్తుంది. కర్మవల్ల మోక్షము రాదు. జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తిని మాత్రమే ఇస్తుంది అని చెబుతుంది. కర్మయోగము అనే ఒక చక్కటి ఆయుధాన్ని మనకిచ్చి మనం చేసే సమస్త దైనందిన కార్యక్రమాన్ని దైవపూజగా ఎలా మార్చవచ్చో తెలియజేస్తుంది.

4. కర్మయోగఫలం – కర్మయోగం రెండు ముఖ్యసంపదలను మనకిస్తుంది. సమత్వబుద్ధి, సమతుల్యతలను ఏర్పరుస్తుంది. అందరూ సమానమే అనే భావనను, భావసలో సమతుల్యతను కలుగజేస్తుంది.
సమత్వం యోగ ఉచ్యతే.

5 ఉపాసన స్వరూపము లేదా ధ్యానస్వరూపము – భగవద్గీతకు రాక ముందు ఉపాసన లేదా ధ్యానమే సాక్షాత్తూ మోక్షానికి దారితీస్తుంది అనుకుంటాము. అటువంటి ధారణలు గీతను అధ్యయనము చేయడంవల్ల వీగిపోతాయి. భగవద్గీత ధ్యానంయొక్క పరిమితిని చెబుతుంది. ధ్యానాన్ని రెండుగా విభజిస్తుంది. జ్ఞానం కలుగక ముందు చేసే ధ్యానము సగుణ ఈశ్వరధ్యానము దీనిని ఉపాసన అంటారు, జ్ఞానము పొందిన తరువాత మన నిర్గుణ నిజ ఈశ్వర స్వరూపము తెలిసాక ఆ సత్యనిష్ఠలో ఉండటానికి చేసే ధ్యానాన్ని నిదిధ్యాసనము అంటారు.

6. భక్తిస్వరూపము – కేవలభక్తివల్ల మోక్షము రాదు. మోక్షము సాధ్యవస్తువు కాదు, సిద్ధవస్తువు. మనం నిత్యముక్తులమని తెలుసుకోవడమే తరువాయి, ఆనందము అలవోకగా అందుతుంది. భక్తులలో నాలుగు రకాలుంటారు అని పరమాత్మ విశ్లేషిస్తాడు. మొదటివారు ఆర్తభక్తులు. వారికి కష్టమొస్తేనే భగవంతుడు గుర్తుకొస్తాడు. రెండవ కోవకి చెందినవారు అర్థార్థిభక్తులు. వారికి భక్తి ఒక వ్యాపారము. భగవంతునికి వారి వ్యాపారములో లాభమొస్తే కొంత ముడుపులు చెల్లించుకుంటూవుంటారు. మూడవ తరహా భక్తులు జిజ్ఞాసుభక్తులు. వీరు కేవలభక్తిలో పరమార్థము లేదని గ్రహించి జ్ఞానమువైపుకు పయనిస్తారు. ఆఖరుగా జ్ఞానీభక్తుడు, ఈ భక్తుడు భగవంతునికి తనకు దూరాన్ని సహించలేడు. **స్వస్వరూపాను సంధానము భక్తిరిత్యభిధీయతే**. పారమార్థిక సత్యంలో **నేనే ఆ పరమాత్మను.** జ్ఞానికి భగవంతుడు వినా మరొకటి లేదు. **భక్తిపరాకాష్ఠే జ్ఞానము**. వీరందరిలో జ్ఞానీభక్తుడు నాకు అత్యంత ప్రీతికరమైనవాడని ఆ కృష్ణపరమాత్మే ప్రకటించుకున్నాడు.

7. మోక్షస్వరూపము – భగవద్గీత మోక్షస్వరూపాన్ని తెలియజేస్తుంది. మనం సాధారణంగా మోక్షం అంటే స్వర్గాదిలోకాలకు వెళ్ళడం అనుకుంటాము. అది సరియైన అవగాహన కాదు. బ్రహ్మలోకంతో సహా పద్నాలుగు లోకాలూ ప్రళయంలో అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళిపోతాయి. లోకాలు, లోకపాలకులు, లోకస్థులు ఎవ్వరూ శాశ్వతము కాదు. పుణ్యం క్షీణించగానే లోకప్రాప్తి ముగిసిపోతుంది. **క్షీణేపుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి.** మళ్ళీ ఇంకో శరీరంతో వేరే లోకానికి వెళ్ళాల్సిందే. **ఇమం లోకం హీనతరం వా విశంతి** అంటుంది ముండకోపనిషత్తు నిష్కర్షగా. ఈ లోకంలో గాని ఇంకా హీనలోకాల్లో గాని పడిపోతారు. పాపం, పుణ్యం రెండూ సంకెళ్ళే. పాపం ఇనుపసంకెళ్ళైతే, పుణ్యం బంగారుసంకెళ్ళు అంటుంది. పాపపుణ్యాలకు అతీతంగా తీసుకువెళ్ళి జ్ఞానబోధ చేస్తుంది. జీవించి ఉండగానే ఆత్యంతిక ఆనందాన్ని అంటే జీవన్ముక్తిని, దేహపతనానంతరము విదేహముక్తిని ఇస్తుంది భగవద్గీత. సరిగా అధ్యయనం చేస్తే, ఇంక సంసార చక్రం ఉండదు. అందువల్లనే **భగవద్గీత మోక్షశాస్త్రం.**

8. ఉపనిషత్ సారము – అనేక ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలన్నీ చదవనవసరం లేకుండా భగవద్గీత ఒక్కటి చదివితే చాలు. ముక్తి తథ్యం. ఎందుకు? ఇది ఉపనిషత్తుల సారము. ప్రతి అధ్యాయమునకు ఆఖరున ఉపనిషత్సు అని వస్తుంది. ఒక్క భగవద్గీతను సరిగా అవగాహన చేసుకుంటే వేదసారమంతా కరతలామలకమౌతుంది.

9. గురు అపేక్ష – శ్రోత్రియ బ్రహ్మనిష్ఠుడైన గురువుద్వారా భగవద్గీతను నేర్చుకోవాలని, ఇంకా **తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన ...** అంటూ చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. ప్రతి పదానికి అనేక అర్థాలుంటాయి. ఎక్కడ ఏ అర్థం చెప్పాలో గురువుకు తెలుస్తుంది, మన గురువుగారు పరమార్థానందస్వామీజీ కూడా వారి గురువులద్వారా సాంప్రదాయ బద్ధంగా శ్రుతిపరంగా శాస్త్రం అధ్యయనం చేశారు.

నాకు తెలిసి తెలుగులో ఇంత సులభమైన శైలిలో, లోతైన అర్థాలతో, ఆంతరస్వేచ్ఛను కలుగచేసే భగవద్గీత గ్రంథము మరొకటిలేదు. ఇది అందరూ తప్పక చదవవలిసిన గ్రంథము. ఇది ఆచరణీయ గ్రంథము. దీన్ని చదివి, శ్రీకృష్ణపరమాత్మ వివరించిన విధంగా జీవితాన్ని మలుచుకుని ఆత్మజ్ఞానాన్ని పొందుతారని ఆశిస్తూ–

– ప్రణామములతో,

మీ రాఘవరావు

ధ్యానశ్లోకాలు

శ్లో. 1 ఓం పార్థాయ ప్రతిబోధితాం భగవతా నారాయణేన స్వయం
వ్యాసేన గ్రథితాం పురాణమునినా మధ్యే మహాభారతమ్ ।
అద్వైతామృతవర్షిణీం భగవతీమ్ అష్టాదశాధ్యాయినీమ్
అంబ త్వామనుసందధామి భగవద్గీతే భవద్వేషిణీమ్ ॥

శ్లో. 2 నమోఽస్తు తే వ్యాస విశాలబుద్ధే పుల్లారవిందాయతపత్రనేత్ర ।
యేన త్వయా భారతతైలపూర్ణః ప్రజ్వాలితో జ్ఞానమయః ప్రదీపః ॥

శ్లో. 3 ప్రపన్నపారిజాతాయ తోత్రవేత్రైకపాణయే ।
జ్ఞానముద్రాయ కృష్ణాయ గీతామృతదుహే నమః ॥

శ్లో. 4 సర్వోపనిషదో గావో దోగ్ధా గోపాలనందనః ।
పార్థో వత్సః సుధీర్భోక్తా దుగ్ధం గీతామృతం మహత్ ॥

శ్లో. 5 వసుదేవసుతం దేవం కంసచాణూరమర్దనమ్ ।
దేవకీపరమానందం కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్ ॥

శ్లో. 6 భీష్మద్రోణతటా జయద్రథజలా గాంధారనీలోత్పలా
శల్యగ్రాహవతీ కృపేణ వహనీ కర్ణేన వేలాకులా! ।
అశ్వత్థామవికర్ణఘోరమకరా దుర్యోధనావర్తినీ
సోత్తీర్ణా ఖలు పాండవై రణనదీ కైవర్తకః కేశవః ॥

శ్లో. 7 పారాశర్యవచః సరోజమమలం గీతార్థగంధోత్కటం
నానాఖ్యానకకేసరం హరికథా సంబోధనాబోధితమ్ ।
లోకే సజ్జనషట్పదైరహరహః పేపీయమానం ముదా
భూయాద్భారతపంకజం కలిమల ప్రధ్వంసి నః శ్రేయసే ॥

శ్లో. 8 మూకం కరోతి వాచాలం పంగుం లంఘయతే గిరిమ్ ।
యత్కృపా తమహం వందే పరమానందమాధవమ్ ॥

శ్లో. 9 యం బ్రహ్మా వరుణేంద్రరుద్రమరుతః స్తున్వంతి దివ్యైః స్తవైః
వేదైః సాంగపదక్రమోపనిషద్రైః గాయంతి యం సామగాః ।
ధ్యానావస్థితతద్గతేన మనసా పశ్యంతి యం యోగినో
యస్యాంతం న విదుః సురాసురగణా దేవాయ తస్మై నమః ॥

* * *

నారాయణం పద్మభువం వసిష్ఠం, శక్తిం చ తత్పుత్ర పరాశరం చ।
వ్యాసం శుకం గౌడపదం మహాన్తం, గోవిన్దయోగీంద్రమథాస్య శిష్యమ్ ॥
శ్రీ శఙ్కరాచార్యమథాస్య పద్మపాదం చ, హస్తామలకం చ శిష్యమ్ ।
తం తోటకం వార్త్తికకారమన్యాన్ అస్మద్గురూన్ సన్తత మానతోస్మి ॥

* * *

సదాశివసమారమ్భామ్। శఙ్కరాచార్యమధ్యమామ్।
అస్మదాచార్యపర్యన్తామ్। వన్దే గురుపరమ్పరామ్॥
శ్రీ గురుభ్యోనమః హరిః ఓం

* * *

శ్రీగణపతి ప్రార్థన

ఓం గణానాం త్వా గణపతిగ్ం హవామహే
కవిం కవీనాముపమశ్రవస్తమమ్।
జ్యేష్ఠరాజం బ్రహ్మణాం బ్రహ్మణస్పత ఆ నః
శృణ్వన్నూతిభిస్సీద సాదనమ్॥

ప్రణో దేవీ సరస్వతీ వాజేభిర్వాజినీవతీ ।
ధీనామవిత్ర్యవతు । గణేశాయనమః ।
సరస్వత్యైనమః । శ్రీ గురుభ్యోనమః ।
హరిః ఓమ్ ॥

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః॥

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

అథ సప్తమోఽ ధ్యాయః - జ్ఞానవిజ్ఞానయోగః

(ఏడవ అధ్యాయము - జ్ఞానవిజ్ఞానయోగము)

భగవద్గీతలో 18 అధ్యాయాలు ఉన్నాయి. దాన్ని మూడు షట్కాలు క్రింద విభజించవచ్చు. షట్కం అంటే ఆరు. ఆ విధంగా భగవద్గీతలో షట్కత్రయం ఉంది – ప్రథమషట్కం, మధ్యమషట్కం, చరమషట్కం. మూడు షట్కాలలోనూ మూడేసి ముఖ్యాంశాలు చర్చించబడ్డాయి. ప్రథమషట్కంలో అంటే మొదటి షట్కంలో చర్చించబడిన ముఖ్య అంశాలు – జీవస్వరూపం, కర్మయోగం, పురుషప్రయత్నం.

1. **జీవస్వరూపం** – ఈ జీవస్వరూపం 2, 3, 4, 5 అధ్యాయాల్లో చర్చించబడింది. జీవుడెవరు? జీవుడు శరీరం కాదు, ఇంద్రియాలు కాదు, మనస్సు కాదు. జీవుడు వీటన్నిటినీ సాక్షీభూతంగా చూసే సాక్షిచైతన్యం. శరీరం, మనస్సు క్షేత్రాలు అయితే, చైతన్యం అందులో ఉండే క్షేత్రజ్ఞుడు. ఈ చైతన్యాన్ని **సచ్చిదానంద ఆత్మ** అంటారు. ఈ ఆత్మస్వరూపం చాలా చక్కగా రెండవ అధ్యాయంలో 12–25 శ్లోకాల వరకూ వర్ణించబడింది. మూడవ అధ్యాయంలో పంచకోశవివేకం ద్వారా చూపించబడింది.

ఇంద్రియాణి పరాణ్యాహుః ఇంద్రియేభ్యః పరం మనః ।
మనసస్తు పరా బుద్ధిః యో బుద్ధేః పరతస్తు సః ॥ – 3.42

నాలుగవ అధ్యాయంలో అకర్తా, అభోక్తగా చూపబడింది. ఐదవ అధ్యాయంలో నవద్వారాలున్న పురంలో పురరాజుగా చెప్పబడింది.

నవద్వారే పురే దేహీ నైవ కుర్వన్ న కారయన్ – 5.13

అలా జీవస్వరూపం సచ్చిదానంద ఆత్మగా చూపబడింది.

2. **కర్మయోగం** – ఇది చాలా ముఖ్యమైన సాధన; నిజానికి ఆధ్యాత్మిక సాధనలో మొట్టమొదటి సాధన.

కర్మణ్యేవాధికారస్తే మా ఫలేషు కదాచన – 2.47

ఇది చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం. మూడవ అధ్యాయం మొత్తం కర్మయోగానికే కేటాయించబడింది. దాని పేరే కర్మయోగం. నాలుగు, ఐదు అధ్యాయాలలో కూడా కర్మయోగం చర్చించబడింది.

బ్రహ్మణ్యాధాయ కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా కరోతి యః ।
లిప్యతే న స పాపేన పద్మపత్రమివాంభసా ॥ – 5.10

ఆరవ అధ్యాయం మొదట్లో కూడా కర్మయోగం చర్చించబడింది.

అనాశ్రితః కర్మఫలం కార్యం కర్మ కరోతి యః ।
స సన్న్యాసీ చ యోగీ చ న నిరగ్నిర్నచాక్రియః ॥ – 6.1

కర్మయోగం అంటే ఏమిటి?

కర్మయోగం	=	**సరియైన కర్మ**	+	**సరియైన దృక్పథం**
సరియైన కర్మ	=	**సాత్త్వికకర్మ**	+	**పంచమహాయజ్ఞాలు**
సరియైన దృక్పథం	=	**ఈశ్వరార్పణబుద్ధి**	+	**ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి**

3. **పురుష ప్రయత్నం** – పురుష ప్రయత్నంయొక్క ప్రాముఖ్యత చర్చించబడింది. ఇది చాలా ముఖ్యమైన అంశం. ఎందుకంటే మన హిందూధర్మంమీద చాలామందికి ఒక పెద్ద అపోహ ఉంది. మనం విధిని నమ్ముతామనీ, విధి చేతిలో కీలుబొమ్మలుగా మారామనీ అంటారు.

లలాట లిఖితరేఖా పరిమార్ష్టుం న శఖ్యతే

మన నుదుటి మీద రాసిన రాతను చెరపలేము అనీ, మన పూర్వజన్మకర్మను బట్టి ఆ నుదుటి రాత ఉంటుందనీ, అందువల్ల మనమేమీ చెయ్యలేమనీ అంటారు. పైగా భారతదేశం వెనకబడి ఉండటానికి కారణం ఈ లలాట లిఖితాన్ని నమ్మటమేనని కూడా నిందిస్తారు. కాని, ఇది నిరాధారమైన నింద.

మనం కర్మసిద్ధాంతాన్ని నమ్ముతాము నిజమే, కర్మసిద్ధాంతం అంటే మన కర్మను మార్చలేమని కాదు, విధిరాతను తప్పించలేమనీ కాదు. కర్మసిద్ధాంతం ఒకటే సూత్రాన్ని బోధిస్తుంది. ఏమిటది? ఇప్పటి మన జీవితం, గతంలో మనం చేసిన కర్మల ఫలితం అంటే దాని అర్థం ఏమిటి? భవిష్యత్తులో మన జీవితం, ఇప్పుడు మనం చేసే కర్మల ఫలితమనేగా? ఆ కర్మలు మన చేతిలో ఉన్నాయి. మన ఫ్రీవిల్‌ను ఉపయోగించి మనకు కావాల్సిన లక్ష్యాలను మనం ఎన్నుకోవచ్చు. శాస్త్రం మనకు నాలుగు పురుషార్థాలను నిర్దేశించింది – అవి ధర్మం, అర్థం, కామం, మోక్షం. వాటిని పురుషార్థాలు అని ఎందుకంది? పురుషుడు ప్రయత్నంచేసి పొందాల్సిన లక్ష్యాలు అవి. అంతేకాని ఎక్కడో దూరంగా కూర్చుని దేవుడు, ఇక్కడ మన తలరాతలు రాయటం లేదు. అది పెద్ద అపోహ.

ఉద్ధరేదాత్మనాత్మానం నాత్మానమవసాదయేత్ – 6.5

మనం, మనను మనమే ఉద్ధరించుకోవాలి. అలాగని దేవుడు బాధ్యత లేకుండా చూస్తూ కూర్చోడు; నేను నీకు సహాయం చెయ్యటానికి సిద్ధంగా ఉన్నాను, కాని దానికి ముందుగా నువ్వు నీ ప్రయత్నం చెయ్యి అని కృష్ణపరమాత్మ చెప్పాడు. కర్మణ్యేవాధికారస్తే అంటే కర్మ చేసే అధికారం నీకు ఉంది అని చెప్పాడు. ఫ్రీవిల్ యొక్క ప్రాముఖ్యత, వ్యక్తిగా మనం చెయ్యాల్సిన కృషి, మనం ఎన్నుకోవాల్సిన విధి గురించి నొక్కి చెప్పబడింది. కర్మ చేసే హక్కు మనకు ఉందంటే, దానివల్ల వచ్చే ఫలితంలో కూడా మనకు అధికారం ఉంది. ఇది కూడా సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. మనకు కర్మను ఎన్నుకునే హక్కు ఉంది కాని, దాని ఫలం ఇలాగే రావాలి అని నిర్దేశించే హక్కు

లేదు. అంటే ఫలం పూర్తిగా మన చేతిలోనూ లేదు, అలాగని మన చేతిలో లేకుండానూ లేదు. అంటే కర్మఫలం రావటానికి కారణమయ్యే అనేకానేక కారణాల్లో పురుషప్రయత్నం కూడా ఒకటి.

నీ ఆలోచనలను గమనించు	**–**	**అవి నీ మాటలు అవుతాయి**
నీ మాటలను గమనించు	**–**	**అవి నీ చేతలు అవుతాయి**
నీ చేతలను గమనించు	**–**	**అవి నీ అలవాట్లు అవుతాయి**
నీ అలవాట్లను గమనించు	**–**	**అవి నీ నడవడిక అవుతుంది**
నీ నడవడికను గమనించు	**–**	**అది నీ గమ్యం అవుతుంది**

అంటే నీ గమ్యం నీ నడవడికవల్ల, నీ నడవడిక నీ అలవాటువల్ల, నీ అలవాటు నీ చేతలవల్ల, నీ చేతలు నీ మాటలవల్ల, నీ మాటలు నీ ఆలోచనలవల్ల ఏర్పడతాయి. అంటే నీ భవిష్యత్తు నీ చేతిలో ఉంది. ఇంకా మాట్లాడితే నువ్వు ఆలోచించే తీరులో ఉంది. అందువల్ల పురుష ప్రయత్నం చాలా ముఖ్యం.

జీవస్వరూపం, కర్మయోగం, పురుషప్రయత్నం అనే ఈ మూడు అంశాలూ మొదటి షట్కంలో చెప్పబడ్డాయి.

ఇప్పుడు మనం రెండవ షట్కంలోకి అడుగుపెట్టబోతున్నాము. అది 7–12 అధ్యాయాలతో కూడినది. ఇందులో కూడా మూడు అంశాలు ఉన్నాయి. అవి ఈశ్వరస్వరూపం, ఈశ్వరధ్యానం, ఈశ్వరకృప.

1. **ఈశ్వరస్వరూపం** – ప్రథమ షట్కంలో జీవస్వరూపం గురించి వస్తే, ఈ షట్కంలో ఈశ్వరస్వరూపం గురించి వస్తుంది. ఈశ్వరస్వరూపం అంటే భగవంతుని నిర్వచనం. ఇప్పుడు రాబోయే ఆరు అధ్యాయాల్లోనూ కృష్ణపరమాత్మ భగవంతునియొక్క నిర్వచనం అనేక విధాలుగా ఇస్తాడు – భగవంతుని స్వరూపం, భగవంతుని విధులు, భగవంతుని గొప్పదనం లాంటివి. మొదటి ఆరు అధ్యాయాల్లో మీరు గమనించి ఉంటే ఈశ్వరుని గురించి ఎక్కువగా రాలేదు. అంటే అసలు రాకపోలేదు కాని, జీవుని గురించి వచ్చినంతగా రాలేదు – ఇక్కడ మొదటి అధ్యాయంలో మొదటి శ్లోకం నుంచే ఈశ్వరస్వరూపం గురించి వస్తుంది.

జీవస్వరూపం గురించి చూసినప్పుడు రెండు భాగాలుగా చూశాము – దేహం–దేహీ; శరీరం–శరీరీ; అనాత్మ–ఆత్మ. అంటే అనాత్మ అయిన శరీరంలో ఆత్మ అనే, శరీరీ ఉందని చూశాము. జీవుడు = ఆత్మ + అనాత్మ అని చూశాము. ఇక్కడ కూడా ఈశ్వరస్వరూపం గురించి చూసేటప్పుడు రెండు భాగాలు చూస్తాము.

ఈశ్వరుడు = సగుణబ్రహ్మ + నిర్గుణబ్రహ్మ.

2. **ఈశ్వరధ్యానం** – ప్రథమషట్కంలో కర్మయోగ సాధన గురించి ప్రత్యేకించి చెపితే, మధ్యమషట్కంలో ఉపాసన సాధన గురించి నొక్కి వక్కాణిస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఉపాసన అంటే ఈశ్వరధ్యానం. కర్మయోగం శరీరప్రధానం అయితే ఉపసనాయోగం మనస్సు ప్రధానం. కర్మయోగంలో కాయిక కర్మలు చేస్తాము, పంచమహాయజ్ఞాలు చేస్తాము, సమాజానికి సేవ చేస్తాము. ఉపాసనాయోగానికి వచ్చేసరికి నెమ్మదిగా సమాజం నుంచి దూరంగా జరుగుతాము; అంతర్ముఖులమవుతాము, సగుణ ఈశ్వరధ్యానం చేస్తాము. అంటే నెమ్మదిగా స్థూలపరికరంనుంచి సూక్ష్మపరికరానికి ప్రయాణిస్తాము.

3. **ఈశ్వరకృప** – ప్రథమషట్కంలో పురుషప్రయత్నం గురించి నొక్కి వక్కాణిస్తే, మధ్యమషట్కంలో ఈశ్వరకృప గురించి చెబుతాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఒకవిధంగా హెచ్చరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంతా నీ చేతిలోనే ఉంది అనుకోకు అంటున్నాడు. మనం విధి చేతిలో కీలుబొమ్మలమనుకుని నిరాశ పడిపోయి, ఏమీ చెయ్యక పోవటమూ తప్పే. అంతా నా చేతిలోనే ఉంది, నేనేదైనా సాధించగలను అని అతిగా నమ్మటమూ తప్పే. అలా అతిగా భావించే వ్యక్తికి అదను చూసి, ఎదురుదెబ్బలు తినిపిస్తాడు దేవుడు. అలా ఒకదాని వెంట ఇంకొకటిగా ఎదురుదెబ్బలు తగిలేసరికి ఈ చివరినుంచి ఆ చివరకి వెళ్ళిపోతాడు. అంటే అంతా నా చేతిలోనే ఉంది అనుకునే దశనుంచి, నా చేతిలో ఏమీ లేదు, నేను నిమిత్తమాత్రుడిని అనుకునే దశకు వెళ్ళిపోతాడు. రెండూ మంచివి కాదు. మనకు ఆత్మస్థైర్యం ఉండాలి కాని అది మితిమీరకూడదు. ఈశ్వరుని కృపతో నేను సాధిస్తున్నాను అనుకోవటం సమతుల్యత.

అందువల్లనే భగవద్గీత నేర్చుకునే ముందు ధ్యానశ్లోకాలతో మొదలుపెడతాము. భగవద్గీతబోధకు మనం ప్రయత్నం చేసి వెళ్ళగలిగినా, చివరిదాకా వదలకుండా వెళ్ళి నేర్చుకోగలగాలంటే, దానికి ఈశ్వరకృప ఎంతో అవసరం. అందువల్ల అనుగ్రహం గురించి కూడా నొక్కి వక్కాణిస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ. శరణాగతి, ప్రపత్తి, అనుగ్రహం ఇదీ వరుస.

ఈశ్వరస్వరూపం, ఈశ్వరధ్యానం, ఈశ్వరకృప – ఈ మూడు అంశాలు ఈ మధ్యమషట్కంలో వివరించబడతాయి. ఏడవ అధ్యాయం మొత్తం బోధను సంక్షిప్తంగా చెప్పే అద్భుతమైన అధ్యాయం. చూడటానికి చిన్న అధ్యాయంగా ఉన్నా, అది సమగ్రమైన బోధను చేసే శక్తివంతమైన అధ్యాయం. ఈ నేపథ్యంతో ఏడవ అధ్యాయంలోకి అడుగుపెడదాము.

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 1 **మయ్యాసక్తమనాః పార్థ యోగం యుంజన్ మదాశ్రయః ।**
అసంశయం సమగ్రం మాం యథా జ్ఞాస్యసి తచ్ఛృణు ॥
మయి, ఆసక్తమనాః, పార్థ, యోగమ్, యుంజన్, మదాశ్రయః,
అసంశయమ్, సమగ్రమ్, మామ్, యథా, జ్ఞాస్యసి, తత్, శృణు ॥

పార్థ!	= ఓ పార్థా!	మామ్	= నన్ను
మయి, ఆసక్తమనాః	= అనన్యభక్తితో నాయందే ఆసక్తమైన మనస్సు కలవాడవై	యథా	= (నీవు) ఏ విధముగా
మదాశ్రయః	= మత్పరాయణుడవై	అసంశయమ్	= నిస్సందేహముగా
యోగమ్	= (నాయందే)	జ్ఞాస్యసి	= తెలిసికొనగలవో
యుంజన్	= నిమగ్నుడవగుచు	తత్	= దానిని
సమగ్రమ్	= సంపూర్ణవిభూతి, సర్వప్రాణులకు ఆత్మస్వరూపుడనైన	శృణు	= వినుము

హే పార్థ! మయి ఆసక్త-మనాః మత్ ఆశ్రయః (త్వం) యోగమ్
యుంజన్, మామ్ సమగ్రమ్ యథా అసంశయమ్ జ్ఞాస్యసి, తత్ శృణు ॥

తా: ఓ పార్థా! అనన్యభక్తితో నాయందే ఆసక్తమైన మనస్సు కలవాడవై, మత్పరాయణుడవై, నాయందే నిమగ్నుడవగుచు సంపూర్ణవిభూతి, సర్వప్రాణులకు ఆత్మస్వరూపుడనైన నన్ను నీవు ఏవిధముగా నిస్సందేహముగా తెలిసికొనగలవో దానిని వినుము.

1. ఉపోద్ఘాతం – శ్లోకాలు 1-3

మొదటి మూడు శ్లోకాలు ఉపోద్ఘాత శ్లోకాలు. వీటిలో ఈ అధ్యాయంలో, ఈ షట్కంలో చర్చించబోయే అంశాలను పరిచయం చేస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సమగ్రం మాం జ్ఞాస్యసి – నా బోధను జాగ్రత్తగా వింటే, నా గురించి సమగ్రంగా తెలుసుకుంటావు. నా గురించిన జ్ఞానం అంటే పరమాత్మ గురించిన జ్ఞానం. ఇక్కడ కృష్ణుడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్ల ఈ అధ్యాయమూ, తక్కిన అధ్యాయాలూ సరిగ్గా వింటే ఈశ్వరస్వరూపం గురించిన జ్ఞానం పొందుతావు.

ఈశ్వరస్వరూపం రెండు రూపాలు అని చూశాము. సగుణరూపం, నిర్గుణరూపం. అందువల్లనే సమగ్రం అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ రెండు స్వరూపాలనూ అపరాప్రకృతి, పరాప్రకృతి అని ముందు ముందు వర్ణిస్తాడు.

అపరాప్రకృతి అంటే వ్యవహారికస్థాయి. అందులో దేవుణ్ణి ఏకరూపభక్తితో కొలుస్తారు. అంటే రాముని గానో, కృష్ణుని గానో కొలుస్తారు. నిజానికి చాలామందిని భగవంతుడెవరు అని అడిగితే, రాముడనో, కృష్ణుడనో, శివుడనో, ఒక ఆకారంతో వర్ణిస్తారు. ధ్యానశ్లోకాల్లో కూడా కృష్ణుని రూపంయొక్క వర్ణనను చూస్తాము. కాని ఎప్పుడైతే ఒక సగుణరూపంతో కొలుస్తామో, అప్పుడే ఆ రూపానికి ఒక పుట్టినరోజు, ఒక స్వర్గారోహణ రోజు ఉంటాయి. దేశకాలపరిచ్ఛిన్నం ఉంటుంది. ఇది సగుణరూపం.

ఇది కాక నిర్గుణరూపం కూడా ఉంది. అది పరాప్రకృతి. అది పారమార్థిక స్థాయికి చెందినది – అదృశ్యం, అగ్రాహ్యం, అవర్ణం, అనంతం. ఈ రెండూ నేర్చుకుంటేనే ఈశ్వరస్వరూపజ్ఞానం సమగ్రం అవుతుంది. కృష్ణపరమాత్మ ఎలా చెప్పబోతున్నాడు?

అసంశయమ్ – సంశయం రాకుండా నేర్పిస్తాను అంటున్నాడు. అంటే నిశ్చయజ్ఞానం కలుగజేస్తాడు. జ్ఞాస్యసి – బోధిస్తాను. ఎలా బోధిస్తాను? అసంశయం – సంశయం రాకుండా బోధిస్తాను.

కాని దానికి కొన్ని షరతులు విధిస్తున్నాడు. ఏమిటవి? భగవంతుని గురించి తెలుసుకోవాలనే ఆసక్తి, పురుషప్రయత్నం, ఈశ్వర అనుగ్రహం కోరటం.

మయ్యాసక్తమనాః – అర్జునా! నన్ను తెలుసుకోవాలనే కోరిక నీకుండాలి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏ విషయం గురించి అయినా సరే, దాన్ని తెలుసుకోవాలన్న ఆసక్తి లేకపోతే దాన్ని సరిగ్గా పట్టుకోలేము. మనకు ఏది లక్ష్యం

అయితే ఆ విషయం గురించి ఎక్కువగా తెలుసుకోవాలనే తపన ఉంటుంది. అందువల్ల భగవంతుణ్ణి లక్ష్యంగా పెట్టుకుంటే, భగవంతుని గురించి తెలుసుకోవాలనే తపన ఎక్కువగా ఉంటుంది. అందువల్ల నా గురించి అంటే భగవంతుని గురించి తెలుసుకోవాలనే ఆసక్తి ఉండాలి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఇక్కడొక సందేహం కలుగవచ్చు. ఇంతవరకూ మోక్షం పొందాలి, మోక్షమే నీ లక్ష్యంగా ఉండాలి అంటున్నాడు. ఇప్పుడేమో భగవంతుడు నీ లక్ష్యంగా ఉండాలి అంటున్నాడు. అంటే నా లక్ష్యం మోక్షమా, భగవంతుడా? ఏది ఉండాలి?

రెండూ ఒకటే. ఆధ్యాత్మపరంగా చూస్తే లక్ష్యం మోక్షం అవుతుంది. అదే లక్ష్యాన్ని మతపరంగా చూస్తే భగవంతుడు అంటుంది. ఎందుకు? మోక్షం అంటే ఏమిటి? శాంతి, భద్రత, ఆనందం. ప్రతివారికీ ఈ మూడూ కావాలి. భగవంతుడు ఎవరు? ఆయనే ఈ మూడింటిని ఇవ్వగలడు. ఆయన అనంతం. భగవంతునికి దేశ, కాల, వస్తు పరిమితులు లేవు. దేనికైనా పరిమితి ఉంటే అది శాశ్వతమైన ఆనందాన్ని ఇవ్వలేదు. ఒక కాలంలో వచ్చింది, ఇంకొక కాలంలో పోక తప్పదు. నక్షత్రాలు కూడా ఎప్పుడో ఒకప్పుడు నాశనమవక తప్పదు. కొన్ని లక్షల సంవత్సరాల తర్వాత అవచ్చు ఆ నాశనం, కాని నాశనం తప్పదు. అందువల్ల భద్రత ఎక్కడ దొరుకుతుంది అంటే భగవంతుని దగ్గరే!

అనంతం నిర్గుణం కాబట్టి, మనం చూడలేము కాబట్టి, నిర్గుణబ్రహ్మకు ఒక సగుణ ఆకారం ఇవ్వటం జరిగింది – రాముడు, కృష్ణుడు, దుర్గ అంటూ కొలుస్తున్నాము. కాని నిజానికి భగవంతుడు అనంతం. అనంతం అంటే శాశ్వతమైన భద్రత, శాశ్వతమైన శాంతి, శాశ్వతమైన స్వేచ్ఛ, శాశ్వతమైన ఆనందం. దీన్నే మోక్షం అంటారు. అందువల్ల మోక్షం అన్నా భగవంతుడు అన్నా ఒకటే! అందువల్ల మయి ఆసక్తమనాః – నామీద ఆసక్తి పెట్టుకో అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. భగవంతుణ్ణి అంతిమ లక్ష్యంగా ఎన్నుకుని, ఆయనమీద అచంచలభక్తి చూపాలి.

మనకున్న తక్కిన లక్ష్యాల మాటేమిటి? పిల్లలకు స్కూల్లో సీటు సంపాదించటం, అమ్మాయికి పెళ్ళి చెయ్యటం, మనవళ్ళను చూడటం – వీటి మాటేమిటి? ఇవి అంతిమ లక్ష్యాలు కావు. ఇవి మధ్యలో వచ్చిపోయేవి. మనం ఒక రైలులో ప్రయాణిస్తుంటే, మధ్యలో వచ్చే స్టేషనులో దిగి కాఫీ తాగుతాము కాని అక్కడే ఉండిపోతామా? మళ్ళీ వెంటనే రైలు ఎక్కుతాము. మన అంతిమ లక్ష్యమైన స్టేషను చేరేవరకూ రైల్లో ప్రయాణిస్తూనే ఉంటాము. ఇదీ అంతే – ఒక లక్ష్యం తీరగానే, 'అమ్మయ్య అయింది,' అనుకునేలోపు ఇంకో లక్ష్యం ముంచుకు వస్తుంది. అమ్మాయి పెళ్ళి చెయ్యగానే, ఊపిరి తీసుకునే లోపు మనవడి సేవ మొదలవుతుంది – ప్రయాణం ముగియలేదు. ఇది అంతులేని కథ. పూర్ణత్వం ఎప్పుడు కలుగుతుందంటే అంతిమలక్ష్యం అయిన భగవంతుణ్ణి అర్థం చేసుకుంటేనే!

యోగం యుంజన్ – యోగం అంటే దానికి అవసరమైన సాధన. యుంజన్ అంటే అవసరమైన సాధనలను చెయ్యాలి. కర్మయోగం, ఉపాసనయోగం, శ్రవణం – సాధనలు. యోగం అంటే ఈ సాధనలన్నీ వస్తాయి. మనం ఏ స్థాయిలో ఉన్నామో తెలుసుకుని, ఆ స్థాయి నుంచీ మన సాధనను మొదలుపెట్టాలి. అందరు పిల్లలూ

ఒకే క్లాసులో చేరరు – వారి స్థాయిని బట్టి ఆయా తరగతుల్లో చేరతారు. ఆధ్యాత్మిక సాధన కూడా అంతే. మనం ఏ స్థాయిలో ఉంటే, ఆ స్థాయినుంచి మొదలుపెట్టాలి. భగవంతుడే చూసుకుంటాడులే అనకూడదు. **పురుషప్రయత్నం** చెయ్యాలి. అంటే మనం చెయ్యాల్సిన పనిని మనం చెయ్యాలి.

ఉదాహరణకు మనకు ఆకలిగా ఉంటే, మనం ప్రార్థన చేస్తే భగవంతుడు ఆహారం తీసుకురావచ్చు, తెచ్చిన ఆహారాన్ని నోటిలో కూడా పెట్టవచ్చు కాని దాన్ని మింగటం మనమే చెయ్యాలి. కర్రతో దాన్ని మన నోటిలోకి తొయ్యడు భగవంతుడు. అందువల్ల యోగం యుంజన్ అంటే పురుష ప్రయత్నం చెయ్యాలి.

మదాశ్రయః – ఇది చాలా ముఖ్యమైన పదం. మదాశ్రయః అంటే ఈశ్వర అనుగ్రహం కోరాలి. గర్వంగా ఉండకూడదు; అతిగా మన గురించి అనుకోకూడదు. భగవంతునిమీద ఎన్నడూ సవాలు విసరకూడదు. మదాశ్రయః అంటే నా కృపను కోరు.

ఒక రైలు కొండ ఎక్కేటప్పుడు దానికి రెండు ఇంజన్లు ఉంటాయి. పైకి లాగటానికి, ముందువైపున ఒక ఇంజను ఉంటే, పైకి తొయ్యటానికి వెనక వైపున ఇంకో ఇంజను ఉంటుంది. ఎందుకు? కొండ ఎక్కటం కష్టమైన పని కాబట్టి. అలాగే ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల కూడా కొండ ఎక్కటం లాంటిది. గీతాబోధ విని మారిపోయామని మనం అనుకుంటాము, కాని కుటుంబసభ్యులు ఒప్పుకోరు; ఏమీ మార్పులేదు అంటారు. వారు చెప్పిందే సత్యంగా తీసుకోవాలి, ఎందుకంటే మన బారిన పడ్డవాళ్ళు వారు.

ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల మిల్లీమీటరు చొప్పున అవుతుంది అంతే. అందువల్ల దానికి రెండు ఇంజన్లు కావాలి; పురుషప్రయత్నం అనే ఇంజను ముందు; ఈశ్వర అనుగ్రహం అనే ఇంజను వెనుక. రెండూ ఉంటేనే గమ్యం చేరుతాము. మదాశ్రయ అంటే శరణాగతి, అంటే అనన్యభక్తి. వీటిని ఇప్పుడు సూత్రం రూపంలో చెప్పాడు. ఒక్కొక్కటీ ఒక్కొక్క టైముబాంబు లాంటిది – ముందు ముందు ఒక్కొక్కదాన్ని విపులంగా చర్చిస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ.

కృష్ణపరమాత్మ విధించిన మూడు షరతులు – భగవంతుణ్ణి అంతిమ లక్ష్యంగా పెట్టుకోవాలి; పురుషప్రయత్నం చెయ్యాలి; ఈశ్వర అనుగ్రహం కోరాలి – ఈ మూడు నియమాలను పాటిస్తే భగవంతుణ్ణి ఖచ్చితంగా తెలుసుకుని, భగవంతుణ్ణి పొందుతారు. బ్రహ్మజ్ఞానఫలం ఏమిటి? **బ్రహ్మవిత్ ఆప్నోతి పరం.** బ్రహ్మజ్ఞానం పొందిన జ్ఞాని బ్రహ్మ అవుతాడు. దేవుడు నాకు భిన్నంగా లేదు అని తెలుసుకుంటాడు. అది రహస్యం. ఆ విషయం ముందుముందు తెలుసుకుంటాడు.

యథా జ్ఞాస్యసి తచ్ఛృణు – అందువల్ల జాగ్రత్తగా విను.

శ్లో. 2 **జ్ఞానం తేஉహం సవిజ్ఞానమ్ ఇదం వక్ష్యామ్యశేషతః ।**
యద్జ్ఞాత్వా నేహ భూయోஉన్యత్ జ్ఞాతవ్యమవశిష్యతే ॥
జ్ఞానమ్, తే, అహమ్, సవిజ్ఞానమ్, ఇదమ్, వక్ష్యామి, అశేషతః,
యత్, జ్ఞాత్వా, న, ఇహ, భూయః, అన్యత్, జ్ఞాతవ్యమ్, అవశిష్యతే ॥

యత్ = దేనిని		సవిజ్ఞానమ్ = విజ్ఞాన సహితమైన	
జ్ఞాత్వా = తెలుసుకుంటే		ఇదమ్ జ్ఞానమ్ = ఈ తత్త్వజ్ఞానమును	
ఇహ = ఈ లోకములో		అహమ్ = నేను	
భూయః = మళ్ళీ		తే = నీకు	
అన్యత్ = మరియొకటి		అశేషతః = సంపూర్ణముగా	
జ్ఞాతవ్యమ్ = తెలిసికొనదగినది		వక్ష్యామి = తెలిపెదను	
న, అవశిష్యతే = మిగిలియుండదో అటువంటి			

అహమ్ ఇదమ్ సవిజ్ఞానమ్ జ్ఞానమ్ తే అశేషతః వక్ష్యామి,
యత్ జ్ఞాత్వా ఇహ భూయః అన్యత్ జ్ఞాతవ్యమ్ న అవశిష్యతే ॥

తా: దేనిని తెలుసుకుంటే ఈ లోకములో మళ్ళీ మరియొకటి తెలిసికొనదగినది మిగిలియుండదో అటువంటి విజ్ఞాన సహితమైన ఈ తత్త్వజ్ఞానమును నేను నీకు సంపూర్ణముగా తెలిపెదను.

ఇంకా ఉపోద్ఘాతం కొనసాగుతున్నది. మొదటి శ్లోకంలో సమగ్రజ్ఞానం పొందుతావు అన్నాడు – సమగ్రజ్ఞానం అంటే సగుణబ్రహ్మస్వరూపం + నిర్గుణబ్రహ్మ స్వరూపం అని చూశాము. ఈ శ్లోకంలో వాటికి సాంకేతిక పదాలను ఇస్తున్నాడు. సగుణ ఈశ్వరజ్ఞానాన్ని జ్ఞానమనీ, నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానాన్ని విజ్ఞానమనీ అంటున్నాడు. విజ్ఞానం అంటే మనం మామూలుగా వాడే విజ్ఞానశాస్త్రం (సైన్సు) కాదు; విజ్ఞానం అంటే నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం.

అహం జ్ఞానం వక్ష్యామి – నేను నీకు సగుణ ఈశ్వరజ్ఞానం బోధిస్తాను;

సవిజ్ఞానమ్ – నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం కూడా బోధిస్తాను.

సగుణ ఈశ్వరజ్ఞానం స్థాయిలో భగవంతునికీ, భక్తునికీ మధ్య భేదం ఉంటుంది. కాని విశేషం ఏమిటంటే, నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం పొందేసరికి భగవంతునికీ తనకూ మధ్య భేదం లేదని తెలుసుకుని ఆశ్చర్యపోతాడు.

భగవంతుణ్ణి సగుణరూపంలో కొలిస్తే, ఖచ్చితంగా ద్వైతం ఉంటుంది. ఎప్పుడైతే రూపం వస్తుందో, అప్పుడే భేదం కూడా వస్తుంది. రూపం ఉన్నదానికి దేశపరిమితి వస్తుంది. అందువల్ల నానాత్వం వస్తుంది. అందువల్లనే మనకు ఇందరు దేవుళ్ళు ఉన్నారు – రాముడు, కృష్ణుడు, వినాయకుడు, శక్తి, శివుడు, సరస్వతి, ఇలా ఎందరో! రూపం వస్తే నానాత్వం వస్తుంది. అందుకని దీన్ని తక్కువస్థాయి సత్యం అంటారు.

భగవంతుని ఉన్నతస్థాయికి వెళితే నామరూపాలు ఉండవు, గుణాలు కూడా ఉండవు. ఉన్నది ఒక్కటే నిర్గుణబ్రహ్మ; అద్వైతం. కాని అద్వైతం గురించి నేర్చుకోవటం మొదట్లో కష్టం. అందువల్ల ముందు సగుణ ఈశ్వరునితో మొదలుపెడతారు.

అధరం మధురం వదనం మధురం నయనం మధురం – నీ పెదవులు, నీ మొహం, నీ కళ్ళు అందంగా ఉన్నాయంటూ దేవుణ్ణి స్తుతిస్తారు. అందువల్ల శాస్త్రం మొదటిమెట్టుగా సగుణబ్రహ్మ జ్ఞానాన్ని, రెండవమెట్టుగా నిర్గుణబ్రహ్మ జ్ఞానాన్ని బోధిస్తుంది. అందువల్లనే కృష్ణపరమాత్మ కూడా అర్జునా, నీకు ద్వైతజ్ఞానం, అద్వైతవిజ్ఞానం రెండూ బోధిస్తాను అంటున్నాడు.

ఇది అల–సముద్రం గురించిన జ్ఞానం లాంటిది. అల–సముద్రాలను వాటి నామరూపాల పరంగా చూస్తే అవి రెండూ రెండు భిన్నవస్తువులు. వాటి పేర్లు వేరు; వాటి రూపాలు వేరు – ఒకటి చాలా చిన్నది, ఇంకోటి చాలా విశాలమైనది. ఇది ద్వైతపరంగా చూడటం. ఇప్పుడు వాటికి ఆధారమైన నీటికి వెళితే, ఇంత చిన్న అలలో ఉన్నదీ నీరే; అంత పెద్ద సముద్రంలో ఉన్నదీ నీరే! నీటిపరంగా అలకూ, సముద్రానికీ భేదం లేదు. సగుణజ్ఞానం భేదజ్ఞానం; నిర్గుణజ్ఞానం అభేదజ్ఞానం. జ్ఞానం ద్వైతజ్ఞానం; విజ్ఞానం అద్వైతజ్ఞానం. నీకు రెండింటి గురించీ చెపుతాను. అది కూడా ఎలా చెపుతాను?

అశేషతః (వక్ష్యామి) – సంపూర్ణంగా బోధిస్తాను. అంటే పూర్తిగా, సందేహం లేకుండా, నిశ్చయంగా, తార్కికంగా, నమ్మకం ఏర్పడేలా బోధిస్తాను. అంటే లోతుగా చెపుతాను. దానివల్ల లాభం ఏమిటి?

యద్జ్ఞాత్వా నేహ భూయోఽన్యత్ జ్ఞాతవ్యమవశిష్యతే – ఈ జ్ఞానం పొందితే ఇంక తెలుసుకోవాల్సింది ఏమీ ఉండదు. నీ బుద్ధి పూర్తిగా తృప్తి చెందుతుంది.

మనం సంసారాన్ని మూడు స్థాయిల్లో ఏదో ఒక స్థాయిలో అనుభవిస్తాము.

ఎ) **శారీరకస్థాయి** – కొంతమంది సమస్యలు శారీరక స్థాయిలోనే ఆగిపోతాయి. వారు ఎంతసేపూ శారీరక ఆరోగ్యం గురించి, వృద్ధాప్యం గురించి, పొంచివున్న మరణం గురించే మాట్లాడుతారు. వేరే ఏ విషయమూ పట్టదు వారికి. అంటే స్థూలశరీరానికి చెందిన వారి సమస్య స్థూలంగా ఉంటుంది.

బి) **మానసికస్థాయి** – కొంతమందికి శారీరక అనారోగ్యం పెద్ద సమస్య కాదు. వారికి అన్నీ ఉంటాయి. ఆరోగ్యం బాగుంటుంది; పిల్లలు అన్ని సౌకర్యాలూ అమరుస్తారు; కాని వారితో మనస్సు విప్పి మాట్లాడేవారు ఉండరు. వారు కొంచెం ప్రేమ, ఆప్యాయత, జాలి, దయ, తోడుకోసం అల్లాడిపోతుంటారు. వీరూ సంసారులే. ముందు రకం వారి సమస్య స్థూలంగా ఉంటే, వీరి సమస్య భావోద్రేకాలకు చెందినది.

సి) **బుద్ధిస్థాయి** – మరికొంతమంది సమస్య బుద్ధికి చెందినది. మన శాస్త్రజ్ఞులు ఈ తెగ కిందికి వస్తారు. వారికి బుద్ధిలో అనేక ప్రశ్నలు తొలుస్తూ ఉంటాయి. ఈ సృష్టి ఏమిటి? నేను ఎక్కడినుంచి వచ్చాను? ఎక్కడికి వెళతాను? ఈశ్వరుడు ఎవరు? మరణం తర్వాత ఏమవుతుంది? ఇలాంటి ప్రశ్నలలో కూరుకుపోతారు. భార్య కష్టసుఖాలతో వారికి సంబంధం ఉండదు. భార్య కన్నీరు కారుస్తున్నా ఆ కన్నీటిని శాస్త్రపరంగా వివరిస్తారు తప్ప ఆమె బాధ ఏమిటో తెలుసుకోవటానికి ప్రయత్నించరు.

ఈ విధంగా సంసారాన్ని మూడు స్థాయిల్లో వర్ణించవచ్చు – శారీరక స్థాయి, మానసిక స్థాయి, బుద్ధిస్థాయి.

బుద్ధిస్థాయిలో మళ్ళీ మూడు ప్రశ్నలు వేధిస్తుంటాయి – జీవుడెవరు, జగత్తు ఏమిటి, ఈశ్వరుడెవరు?

కస్త్వం, కోఽహం, కుత ఆయాతః – నా గురించి వేసుకునే ప్రశ్నలు ఇవి. నేనెవరు, నేను ఎక్కడ్నుంచి వచ్చాను, ఎక్కడికి వెళతాను? ఇవన్నీ మనను చిన్నతనంలో వేధించే ప్రశ్నలు. పెద్దవారిని అడిగితే, వారు చెప్పలేక నోరు మూయిస్తారు. తర్వాత ఈ ప్రపంచంలో పరుగుపందెంలో పడిపోయి, ఈ ప్రశ్నలు మర్చిపోతాము.

కాని ఇప్పుడు ఈ మూడు ప్రశ్నలకు జవాబు చెప్పబోతున్నాను అని కృష్ణపరమాత్మ ముందే చెబుతున్నాడు. జీవుడెవరు, జగత్తు ఏమిటి, ఈశ్వరుడెవరు? ఈ ప్రశ్నలకు జవాబులే కాదు, ఈ మూడింటి మధ్య ఉన్న సంబంధం ఏమిటో కూడా చెపుతాడు.

కస్మిన్ను భగవో విజ్ఞాతే సర్వమిదం విజ్ఞాతం భవతీతి – ముండక 1.1.3

ముండకోపనిషత్తులో శిష్యుడు శౌనకుడు, గురువు అంగిరసుణ్ణి అడుగుతాడు – ఏ ఒక్క విద్య నేర్చుకుంటే అన్ని విద్యలూ నేర్చుకున్నట్టు అవుతుందో ఆ విద్య బోధించు. అటువంటి విద్యను పరావిద్య అంటారు. పరావిద్య నేర్చుకుంటే బుద్ధిపరంగా కలిగే అన్ని సందేహాలూ తీరుతాయి. **ఏక విజ్ఞానేన సర్వం విజ్ఞాతం భవతి.** అదే కృష్ణపరమాత్మ చెపుతున్నాడు. యద్జ్ఞాత్వా నేహ భూయోఽన్యత్ జ్ఞాతవ్యమవశిష్యతే – దీనిని తెలుసుకున్న తర్వాత ఈ జగత్తులో తెలుసుకోవాల్సింది ఇంక ఏదీ మిగలదు.

శ్లో. 3 **మనుష్యాణాం సహస్రేషు కశ్చిద్యతతి సిద్ధయే ।**
యతతామపి సిద్ధానాం కశ్చిన్మాం వేత్తి తత్త్వతః ॥
మనుష్యాణామ్, సహస్రేషు, కశ్చిత్, యతతి, సిద్ధయే,
యతతామ్, అపి, సిద్ధానామ్, కశ్చిత్, మామ్, వేత్తి, తత్త్వతః ॥

మనుష్యాణామ్, సహస్రేషు	=	వేలాది మనుష్యులలో	కశ్చిత్	=	ఎవరో ఒకరు మాత్రమే (నా యందే మనస్సు నిల్పి)
కశ్చిత్	=	ఎవరో ఒకరు మాత్రమే	మామ్	=	నన్ను అంటే
సిద్ధయే	=	భగవత్ప్రాప్తి సిద్ధించుటకై	తత్త్వతః	=	నా యథార్థ స్వరూపమును
యతతి	=	ప్రయత్నించును	వేత్తి	=	తెలుసుకొనును
యతతామ్	=	అలాప్రయత్నించిన			
సిద్ధానామ్, అపి	=	యోగులలో కూడా			

మనుష్యాణామ్ సహస్రేషు కశ్చిత్ సిద్ధయే యతతి,
యతతామ్ సిద్ధానామ్ అపి కశ్చిత్ మామ్ తత్త్వతః వేత్తి ॥

తా: వేలాది మనుష్యులలో ఎవరో ఒకరు మాత్రమే భగవత్ప్రాప్తి సిద్ధించుటకై ప్రయత్నించును. అలా ప్రయత్నించిన యోగులలో కూడా ఎవరో ఒకరు మాత్రమే నన్ను అంటే నా యథార్థస్వరూపమును తెలుసుకొనును.

ఈ శ్లోకంలో ఈ విద్యయొక్క స్తుతిని చేస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈశ్వరజ్ఞాన ప్రశంస. విద్య అంటే పరావిద్య, అపరావిద్య – రెండూ. ఈ జ్ఞానఫలాన్ని మన శాస్త్రంలో అనేక విధాలుగా చూస్తాము. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ దాన్ని చాలా అరుదైన విద్యగా స్తుతిస్తున్నాడు. మానవనైజం ఎలాగుంటుందంటే, చాలా అరుదైన విషయం తనొక్కడే పొందాలనుకుంటాడు. దాన్ని తన ఇరుగుపొరుగుకి అబ్బురంగా చూపించుకుంటాడు. దాన్ని పొందటానికి వారు కూడా శతవిధాల ప్రయత్నం చేసి విఫలమైతే మురిసిపోతాడు. అందువల్ల ఈ జ్ఞానం చాలా అరుదైనది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈ జ్ఞానం పొందాలంటే కొన్ని దశలు దాటిరావాలి సాధకుడు. అతనికి మోక్షేచ్ఛ, ఈశ్వరజ్ఞానేచ్ఛ, గురుశాస్త్ర ఉపదేశ ఇచ్ఛ కలగాలి.

ఎ) **మోక్షేచ్ఛ** – మనిషికి నాలుగు పురుషార్థాలను నియంత్రించింది శాస్త్రం. అవి ధర్మ, అర్థ, కామ, మోక్షాలు. అర్థ – ఐశ్వర్యం పొందటం; కామ – కోరికలు తీర్చుకోవటం; ధర్మ – పుణ్యం పొందటం; మోక్ష – ఆంతర స్వేచ్ఛ. కాని దురదృష్టవశాత్తూ చాలామంది మనుష్యులు మొదటి మూడు పురుషార్థాల వెంటే పరుగులు తీస్తారు. అంటే వారికి ఎంతసేపూ ధర్మ, అర్థ, కామాలే కావాలి కాని మోక్షంమీద ఇచ్ఛ కలగదు. ఇవి తీరాక మోక్షానికి వెళదాంలే అనుకుంటారు కాని అవి తీరాక వెళ్ళటం అంటే అలలు ఆగాక, సముద్రంలో స్నానం చేద్దామనుకున్నట్టు ఉంటుంది. కాని కొంతమందికి మాత్రమే మోక్షంమీద ఇచ్ఛ ఏర్పడుతుంది.

బి) **ఈశ్వరజ్ఞానేచ్ఛ** – మోక్షంమీద ఇచ్ఛ ఏర్పడిన ఆ కొంతమందిలో కూడా ఈశ్వరజ్ఞానేచ్ఛ కలగదు – ఈశ్వర జ్ఞానాత్ ఏవ మోక్షః – ఈశ్వరజ్ఞానం పొందితేనే మోక్షం కలుగుతుందని తెలియదు. అందువల్ల వారు అనేక మార్గాలు ప్రయత్నిస్తారు కాని ఈశ్వరజ్ఞానం పొందటానికి ప్రయత్నించరు.

సి) **గురుశాస్త్ర ఉపదేశ ఇచ్ఛ** – ఈశ్వరజ్ఞానం పొందాలని తెలిసినా, అది ఎలా పొందాలో చాలామందికి తెలియదు. ఎలా పొందాలో కృష్ణపరమాత్మే చెప్పాడు –

> **తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయా**
> **ఉపదేక్ష్యంతి తే జ్ఞానం జ్ఞానినస్తత్త్వదర్శినః –** 4.34

గురువు దగ్గరకు సమిధలు తీసుకుని వెళ్ళి, ప్రశ్నలు వేసి, సేవలు చేసి, శ్రవణంద్వారా గురువునుంచి శాస్త్రం నేర్చుకోవాలి. ఇలా గురువు దగ్గరికి వచ్చి శ్రవణంద్వారా ఈశ్వరజ్ఞానం పొందేవారు ఇంకా అరుదుగా ఉంటారు.

అంటే అంత పెద్ద మానవాళిలో కొద్దిమందికే మోక్ష ఇచ్ఛ కలుగుతుంది, వారిలో కొద్దిమందికే ఈశ్వర జ్ఞానేచ్ఛ కలుగుతుంది, మళ్ళీ వారిలో కొద్దిమందికే గురువుద్వారా జ్ఞానం పొందాలని తెలుస్తుంది. ఆ కొద్దిమంది వచ్చి నేర్చుకుంటారు. ఇంకా అక్కడితో సమస్య పూర్తవలేదు. గురువు దగ్గర శ్రవణం చేసిన కొంతమందిలో కూడా అందరికీ పూర్తిగా అర్థం కాదు. అందువల్ల జ్ఞానం పొందటానికి వచ్చేవారే చాలా అరుదైతే, ఆ జ్ఞానం పొంది ఫలం పొందేవారు ఇంకా, ఇంకా అరుదుగా ఉంటారు.

మనుష్యాణాం సహస్రేషు – వేలాది మనుష్యులు ఉన్నారు, వారిలో –

కశ్చిత్ యతతి – కేవలం కొందరు మాత్రమే సరియైన మార్గంలో కృషి చేస్తారు. సరియైన మార్గం ఏమిటి? గురుశాస్త్ర ఉపదేశశ్రవణం సరియైన మార్గం. దీనిలో ప్రయత్నం చేస్తారు. ఎందుకు?

సిద్ధయే – ఆంతరస్వేచ్ఛ, ఆంతరభద్రతకోసం చేస్తారు. అభద్రతాభావం కేవలం నీ మనస్సులో ఉంది. అది నీ అజ్ఞానంవల్ల ఏర్పడింది అని చెబుతుంది శాస్త్రం. బాహ్యవస్తువులు అశాశ్వతం కాబట్టి, అవి శాశ్వతమైన భద్రతనివ్వలేవు. అసలు భద్రత బయట వస్తువుల్లో లేదు, నీలోనే ఉంది. నిజానికి భద్రత ఒక సమస్య కాదు, అది నీ మనస్సు సృష్టించిన భావన. ఏ భావన అన్నా పోవాలంటే దానికి దాని గురించిన జ్ఞానమొక్కటే మార్గం. జ్ఞానంవల్ల అభద్రతా భావననుంచి విముక్తి కలగటమే సిద్ధి. దీనికోసం చాలా తక్కువమంది ప్రయత్నిస్తారు.

సిద్ధానామ్ అపి – సిద్ధానాం అంటే సాధకానాం అంటే సాధకులలో కూడా;

యతతామ్ – అంటే సరియైన మార్గంలో ప్రయత్నిస్తున్నవారిలో కూడా;

కశ్చిత్ మాం వేత్తి – కొందరు మాత్రమే నా జ్ఞానం పొందుతారు. నా జ్ఞానము అంటే ఈశ్వరజ్ఞానం.

తత్త్వతః – తత్త్వజ్ఞానాన్ని పొందుతారు అంటే సగుణ, నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం పొందుతారు.

వేలాది మనుష్యుల్లో కొందరు మాత్రమే సరియైన మార్గంలో కృషి చేస్తారు. స్వేచ్ఛ, భద్రత తమలోనే ఉన్నాయని శాస్త్రం చెప్పేది వింటారు. కాని ఆ సాధకులలో కూడా కొందరు మాత్రమే దాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకుని, సంపూర్ణ ఈశ్వరతత్త్వాన్ని పొందుతారు. దీన్నిబట్టి ఈ జ్ఞానం ఎంత గొప్పదో తెలుస్తున్నది. అలా ఈ జ్ఞానాన్ని స్తుతించాక అసలు విషయంలోకి అడుగుపెట్టబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

2. ఈశ్వరస్వరూపం – శ్లోకాలు 4–12 ఉపోద్ఘాతం

4 నుంచి12 శ్లోకాల వరకూ ఏడవ అధ్యాయంలోని ముఖ్యమైన బోధ వస్తుంది. ఆ మాటకొస్తే మొత్తం భగవద్గీతలోనే ఇది చాలా ముఖ్యమైన భాగం. ఎందుకంటే ఈశ్వరస్వరూపవర్ణన వస్తుంది వీటిలో.

ఇక్కడ ఒక విషయం గుర్తు పెట్టుకోవాలి. భగవద్గీత బోధ ఉపనిషత్తులను ఆధారంగా చేసుకుని చెయ్యబడింది. కృష్ణపరమాత్మ తన స్వంతభావాన్ని ఇసుమంత కూడా కలపలేదు. వాటి సారాన్ని ఆయన మనకు రంగరించి పోశారు. అందువల్ల ఇటువంటి శ్లోకాలను అర్థం చేసుకోవాలంటే ఉపనిషత్తులు చేసిన బోధను గుర్తు తెచ్చుకోవాలి.

ఉపనిషత్తులు ఇచ్చిన ఈశ్వర నిర్వచనం

అన్ని ఉపనిషత్తులూ భగవంతుణ్ణి జగత్కారణంగా అభివర్ణిస్తాయి. అంటే భగవంతుడు సృష్టికర్త. సృష్టి గురించి మాట్లాడగానే దేనికైనా రెండు కారణాలు ఉంటాయి. అవి నిమిత్తకారణం, ఉపాదానకారణం.

ఉపాదాన కారణం – ఏదైనా ఒక వస్తువును తయారు చెయ్యాలంటే దానికి ముడిసరుకు కావాలి. కుండకు ముడిసరుకు మట్టి; ఆభరణానికి ముడిసరుకు బంగారం. ఈ ముడిసరుకును ఉపాదాన కారణం అంటారు. దీన్ని మెటీరియల్ కాజ్ అంటారు. దయానందస్వామీజీ దీన్ని మెటీరియల్ అంటారు.

నిమిత్త కారణం – ఒక వస్తువును తయారు చెయ్యాలంటే దానికి తెలివితేటలు ఉన్న వ్యక్తి కావాలి. మట్టి దానంతట అది కుండ అయిపోదు; బంగారం దానంతట అది ఆభరణమైపోదు. దాన్ని ఒక ఆకారంలో తీర్చిదిద్దే వ్యక్తిని నిమిత్తకారణం అంటారు. కుండకు కుమ్మరి నిమిత్త కారణం; ఆభరణానికి కంసాలి నిమిత్తకారణం. దీనినే ఇంటిలిజెంట్ కాజ్ అంటారు. దయానందస్వామీజీ దీన్ని మేకర్ అంటారు.

ఇప్పుడు ఒక వస్తువు సృష్టికి ఉపాదాన కారణం వేరు, నిమిత్త కారణం వేరు. జగత్తు సృష్టి వచ్చేసరికి ఉపనిషత్తులు భగవంతుడు సృష్టికర్త అంటున్నాయి. అంతేకాదు, సృష్టికి ముందు భగవంతుడు ఒక్కడే ఉన్నాడు అని కూడా చెపుతాయి. దేశం, కాలం సృష్టితోపాటు వచ్చాయి. అందువల్ల సృష్టికి ముందు భగవంతుడు మాత్రమే ఉన్నాడు.

సృష్టికి ముందు భగవంతుడు మాత్రమే ఉంటే, ఆయన నిమిత్తకారణమా, ఉపాదానకారణమా? నిమిత్తకారణం అంటే ఉపాదానకారణం ఏది? ఉపాదానకారణం అంటే నిమిత్త కారణం ఎవరు? భగవంతుడు ఒక్కడే ఉన్నాడు కాబట్టి ఆయనే అటు నిమిత్త కారణం, ఇటు ఉపాదానకారణం కూడా అంటాయి ఉపనిషత్తులు.

నిమిత్తకారణంగా జగత్తును సృష్టించాడు, ఉపాదానకారణంగా తానే జగత్తు అయ్యాడు.

కాని మన అనుభవం ఒప్పుకోదు. మనం చూసే ప్రతి వస్తువు సృష్టి వెనుకా నిమిత్త కారణం వేరు, ఉపాదాన కారణం వేరు. అన్నం వండాలంటే బియ్యం ఉపాదానకారణం, వంటమనిషి నిమిత్తకారణం కదా! కాని ప్రతి నియమానికి ఒక ఉల్లంఘన ఉంటుంది. ప్రతి అపవాదానికి ఒక ఉత్సర్గ ఉంది అంటారు.

> **యథోర్ణనాభిః సృజతే గృహ్ణతే చ యథా పృథివ్యామోషధయః సమ్భవన్తి ।**
> **యథా సతః పురుషాత్కేశలోమాని తథాఽక్షరాత్సమ్భవతీహ విశ్వమ్ ॥** – ముండకం 1.1.7

సాలెపురుగు ఈ నియమానికి ఉల్లంఘన. సాలెపురుగు తనలోంచి ముడిసరుకు తీసుకుని, తనే అద్భుతంగా సాలెగూడును కడుతుంది.

అభిన్న నిమిత్త ఉపాదాన కారణం – అభిన్నం అంటే నిమిత్త కారణమూ, ఉపాదాన కారణమూ భిన్నంగా లేవు. ఉదాహరణకు సాలెపురుగు. అలా భగవంతుడే నిమిత్త కారణమూ, ఉపాదాన కారణమూ కూడా. దయానందస్వామీజీ మేకర్ అండ్ మెటీరియల్ రోల్డ్ ఇంటు వన్ (maker and material rolled into one) అంటారు.

ఈ అభిన్న నిమిత్త ఉపాదాన కారణాన్ని మన పురాణాలు అర్ధనారీశ్వరునిగా అభివర్ణిస్తాయి. ఉపనిషత్తులు నిమిత్త కారణం, ఉపాదాన కారణం అంటాయి. కృష్ణపరమాత్మ పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతి అంటున్నాడు.

పరాప్రకృతి అంటే ఉన్నతస్థానం; అపరాప్రకృతి అంటే లౌకిక స్థానం. ఈ పరాప్రకృతికీ, అపరాప్రకృతికీ మధ్య కొన్ని పోలికలు ఉన్నాయి, కొన్ని వ్యత్యాసాలూ ఉన్నాయి.

పోలిక ఏమిటి? పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతి రెండూ **అనాది, నిత్యం**. రెండింటినీ సృష్టించలేము, నాశనం చెయ్యలేము. సైన్సు పరంగా కూడా పదార్థాన్ని సృష్టించలేము, నాశనం చెయ్యలేము అని నేర్చుకుంటాము.

పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతిల మధ్య వ్యత్యాసాలు చాలానే ఉన్నాయి కాని ఇప్పుడు మనకు పనికివచ్చే నాలుగు వ్యత్యాసాలను తీసుకుందాము.

పరాప్రకృతి	**అపరాప్రకృతి**
ఎ) చేతనతత్త్వం	అచేతనతత్త్వం
బి) నిర్గుణతత్త్వం	సగుణతత్త్వం
సి) నిర్వికారతత్త్వం	సవికారతత్త్వం
డి) సత్యం	మిథ్య

అపరాప్రకృతి జడం కాబట్టి అది ప్రతిదానికీ చేతనతత్త్వంమీద ఆధారపడాలి. అందువల్ల అది అస్వతంత్రం అయింది. స్వయంగా ఉనికి లేని దాన్ని మిథ్య అంటారు.

భగవంతుడు ఎవరు? చేతన-అచేతన; నిర్గుణ-సగుణ; నిర్వికార-సవికార; సత్య-మిథ్య; పరాప్రకృతి-అపరాప్రకృతుల మేలుకలయిక భగవంతుడు.

సృష్టికి ముందు పరాప్రకృతి లక్షణాలు, అపరాప్రకృతి లక్షణాలు ఒకే దేవునిలో అవ్యక్తంగా ఉన్నాయి. ఆ అవ్యక్త దశనుంచి సృష్టి ఎలా జరిగిందో వివరంగా చెబుతాయి ఉపనిషత్తులు. దీన్ని సృష్టిప్రకరణం అంటారు.

ఏడవ అధ్యాయంలో ఈ సృష్టిప్రకరణాన్ని రెండు దశల్లో వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఉదాహరణకు ఒక విత్తనం తీసుకుంటే – దాని ఎదుగుదలలో మొదటి దశ-చిన్న మొక్క, రెండవ దశ-పెద్ద వృక్షం. కృష్ణపరమాత్మ ఈ వర్ణన సాంఖ్యదర్శనాన్ని ఆధారంగా చేసుకుని చెపుతున్నాడు. ఈ సాంఖ్యదర్శనాన్ని దర్శించిన ఋషి కపిల ముని. దానికీ మన అద్వైత సిద్ధాంతానికీ కొన్ని వ్యత్యాసాలు ఉన్నాయి కాని, ప్రస్తుతం దాని పద్ధతి తీసుకోవచ్చు.

ఆ పద్ధతి ప్రకారం సృష్టి రెండు దశల్లో జరుగుతుంది – 1) పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతి వస్తాయి; 2) అపరా ప్రకృతి ఎనిమిదిగా విభజించుకుంటుంది. పరాప్రకృతి ఏమీ అవదు, ఎందుకంటే అది నిర్వికారం. అందువల్ల రెండవ దశలో 8 అపరాప్రకృతి + 1 పరాప్రకృతి = 9 = భగవంతుడు.

తర్వాత ఈ ఎనిమిదిగా విభజించుకున్న అపరాప్రకృతి వివిధంగా భాసిస్తున్న జగత్తు అవుతుంది.

ఆకాశాద్వాయుః వాయోరగ్నిః అగ్నేరాపః అద్భ్యః పృథివీ
పృథివ్యా ఓషధయః ఓషధీభ్యోఽన్నమ్ అన్నాత్పురుషః – తైత్తిరీయం

అంటే మన ఎదురుగా కనిపిస్తున్న జగత్తంతా అపరాప్రకృతి. అయితే పరాప్రకృతి ఏది? దానికోసం నిరంతరం పరుగులు పెడుతూనే ఉన్నాము. కృష్ణపరమాత్మ పరుగులు ఆపు; నువ్వు వెతుకుతున్న పరాప్రకృతివి నువ్వే అంటున్నాడు.

చూసే నువ్వు పరాప్రకృతి, చూడబడే జగత్తు అపరాప్రకృతి
మనస్సు కూడా వస్తువే, కాకపోతే సూక్ష్మవస్తువు.

తత్త్వబోధలో మనస్సుయొక్క నిర్వచనం వస్తుంది.

అపఞ్చీకృత సూక్ష్మమహాభూతైః కృతం సత్కర్మజన్యం సుఖదుఃఖాది భోగసాధనమ్,
పఞ్చజ్ఞానేన్ద్రియాణి, పఞ్చకర్మేన్ద్రియాణి పఞ్చప్రాణాదయో మనశ్చైకమ్ బుద్ధిశ్చైకా–ఏవం
సప్తదశకలాభిః సహ యత్ తిష్ఠతి తత్ సూక్ష్మశరీరమ్ ॥

అందువల్ల మనస్సు కూడా అపరాప్రకృతినుంచి వచ్చినదే.

శ్లో. 4 **భూమిరాపోఽనలో వాయుః ఖం మనో బుద్ధిరేవ చ ।**
అహంకార ఇతీయం మే భిన్నా ప్రకృతిరష్టధా ॥
భూమిః, ఆపః, అనలః, వాయుః, ఖమ్, మనః, బుద్ధిః, ఏవ, చ,
అహంకారః, ఇతి, ఇయమ్, మే, భిన్నా, ప్రకృతిః అష్టధా ॥

భూమిః	= భూమి	చ	= ఇంకా
ఆపః	= నీరు	అహంకారః, ఏవ	= అహంకారమూ
అనలః	= అగ్ని	ఇతి	= అని
వాయుః	= వాయువు	మే	= నాయొక్క
ఖమ్	= ఆకాశము	ఇయమ్	= ఇట్టి (ఈ)
మనః	= మనస్సు	ప్రకృతిః	= ప్రకృతి
బుద్ధిః	= బుద్ధి	అష్టధా, భిన్నా	= ఎనిమిది విధములుగా (కలదు)

భూమిః, ఆపః, అనలః, వాయుః, ఖమ్, మనః, బుద్ధిః ఏవ చ,
అహంకారః ఇతి అష్టధా భిన్నా మే ఇయమ్ ప్రకృతిః ॥

తా: ఓ మహాబాహూ! భూమి, నీరు, అగ్ని, వాయువు, ఆకాశము, మనస్సు, బుద్ధి ఇంకా అహంకారమూ అని నాయొక్క ఇట్టి (ఈ) ప్రకృతి ఎనిమిది విధములుగా (కలదు).

ఈ శ్లోకంలో రెండవ దశను వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే ఎనిమిదిగా విభజించుకున్న అపరాప్రకృతి గురించి చెపుతున్నాడు. పంచభూతాల సృష్టి గురించి ముందు చెపుతున్నాడు. పంచభూతాలు కూడా రెండురకాలు

ఉన్నాయని తత్త్వబోధలో చూశాము. అవి సూక్ష్మపంచభూతాలు, స్థూలపంచభూతాలు. ముందు సూక్ష్మభూతాలు పుడతాయి. అవి పంచీకరణం జరిగి స్థూలపంచభూతాలు అవుతాయి.

ఈ శ్లోకంలో రెండవ దశను వివరిస్తున్నాడు కాబట్టి పంచభూతాలు అంటే సూక్ష్మభూతాలను తీసుకోవాలి.

భూమిరాపోఽనలో వాయుః ఖమ్ – భూమి, నీరు, అగ్ని, వాయువు, ఆకాశం అనే సూక్ష్మపంచభూతాలు వచ్చాయి.

మనో బుద్ధిరేవ చ అహంకార ఇతి – మనస్సు, బుద్ధి, అహంకారం అనే మూడు కూడా వచ్చాయి. ముందే చూసినట్టుగా ఇవి సాంఖ్య దర్శనంలో వస్తాయి. మనస్సు, బుద్ధి, అహంకారం పదాలు సాంఖ్యలో సాంకేతిక పదాలు. మనకు తెలిసిన మామూలు అర్థాలు రావు. వాటిని శంకరులవారు అవ్యక్తం, మహత్, అహంకారం అన్నారు.

ఈ దశలో పద్నాలుగు లోకాలు ఇంకా సృష్టించబడలేదు, మన శరీరాలు సృష్టించబడలేదు.

భిన్నా అష్టధా ప్రకృతిః – ఎనిమిదిగా విభజించబడిన ఈ ప్రకృతిని అపరా ప్రకృతి అంటారు.

కృష్ణపరమాత్మ రాబోయే శ్లోకంలో పరాప్రకృతిని పరిచయం చెయ్యబోతున్నాడు.

శ్లో. 5 **అపరేయమితస్త్వన్యాం ప్రకృతిం విద్ధి మే పరామ్ ।**
జీవభూతాం మహాబాహో యయేదం ధార్యతే జగత్ ॥
అపరా, ఇయమ్, ఇతః, తు, అన్యామ్, ప్రకృతిమ్, విద్ధి, మే, పరామ్,
జీవభూతామ్, మహాబాహో, యయా, ఇదమ్, ధార్యతే, జగత్ ॥

మహాబాహో	= ఓ అర్జునా!	ధార్యతే	= ధరింపబడుచున్నదో
ఇయమ్, తు	= ఈ అష్టవిధ ప్రకృతి	మే	= నాయొక్క
అపరా	= అపరా ప్రకృతి అనియు లేక జడప్రకృతి అనియు చెప్పబడుచున్నది	జీవభూతామ్	= జీవరూపమైన
		పరామ్, ప్రకృతిమ్	= పరా ప్రకృతిని
		ఇతః, అన్యామ్	= ఈ అష్టవిధ ప్రకృతి కంటెను వేరైన దానినిగా
యయా	= దేనిచేత		
ఇదమ్, జగత్	= ఈ జగత్తు	విద్ధి	= తెలుసుకొనుము

హే మహాబాహో! ఇయమ్ అపరా (ప్రకృతిః అస్తి) ఇతః తు అన్యామ్
జీవ-భూతామ్ మే పరామ్ ప్రకృతిమ్ విద్ధి, యయా ఇదమ్ జగత్ ధార్యతే ॥

తా: ఓ అర్జునా! ఈ అష్టవిధ ప్రకృతి అపరా ప్రకృతి అనియు లేక జడప్రకృతి అనియు చెప్పబడుచున్నది దేనిచేత ఈ జగత్తు ధరింపబడుచున్నదో నాయొక్క జీవరూపమైన పరా ప్రకృతిని ఈ అష్టవిధ ప్రకృతి కంటెను వేరైన దానినిగా తెలుసుకొనుము.

ఇయమ్ అపరా – ఇంతకు ముందు శ్లోకంలో చెప్పిన ఎనిమిదీ అపరాప్రకృతి – అంటే తక్కువ స్థాయికి చెందినవి. పదార్థం, శక్తి రెండూ తక్కువ స్థాయికి చెందినవే, ఎందుకంటే అవి అచేతనతత్త్వానికి చెందినవి. శాస్త్రం చైతన్యాన్ని పరాప్రకృతి అంటుంది – ఎందుకంటే చైతన్యం అంటే పదార్థం కాదు, శక్తి కాదు. వాటిని ఒకదాన్ని ఇంకొకదానిగా మార్చవచ్చు. సవికారం అనాత్మకే ఉంటుంది. చైతన్యం నిర్వికారం. చైతన్యం పదార్థం కాదు, శక్తి కాదు అంటే ఏమిటి? చైతన్యం అంటే చైతన్యమే! అంటే చైతన్యతత్త్వం!

మే పరాం ప్రకృతిం విద్ధి – నా ఉన్నత స్వరూపం గురించి తెలుసుకో. అది విజ్ఞానశాస్త్రానికి అందదు. విద్ధి అంటే తెలుసుకో. అపరాప్రకృతి ఈ సృష్టిలో ఉన్నట్టే, పరాప్రకృతి కూడా ఈ సృష్టిలోనే ఉంది. అయితే పరాప్రకృతి ఎక్కడ ఉంది?

ఇందాక చూసిన సూత్రం ప్రకారం మార్పు ఉన్నది ఏదైనా అది అపరాప్రకృతి కింద వస్తుంది. ముందు మన ఎదురుగుండా ఉన్న జగత్తును చూస్తే అది మార్పుకు లోనవుతుంది. అందువల్ల జగత్తు అపరాప్రకృతి.

జగత్తును కాదంటే మిగిలింది ఎవరు? నేను. నేను అంటే శరీరం, ఇంద్రియాలు, మనస్సు ఉన్న కార్యకరణసంఘాతం. శరీరం పరాప్రకృతి కాదు, శరీరానికి షడ్వికారాలు ఉన్నాయి. ఇంద్రియాలు పరాప్రకృతి కాదు, ఇంద్రియాలకు కూడా పటుత్వం తగ్గుతుంది; మనస్సు కూడా పరాప్రకృతి కాదు. మనస్సులో అనేక భావాలు చెలరేగుతాయి. ఒకసారి కోపంగా ఉంటుంది, ఒకసారి ఆనందంగా ఉంటుంది. అదికాక జాగ్రదావస్థలో జాగ్రద్ ప్రపంచాన్ని, స్వప్నావస్థలో స్వప్నప్రపంచాన్ని చూసిన మనస్సు సుషుప్తిలో పడుకుంటుంది. కాని పడుకుని లేచాక నేను హాయిగా పడుకున్నాను అంటాను. అంటే ఆలోచనలు ఉన్న, ఆలోచనలు లేని మనస్సును ఒకటి సాక్షిగా చూస్తోందన్నమాట. ఆ సాక్షే చైతన్యం. ఆ చైతన్యాన్ని నేనే!

Ever the experiencer, never the experienced

అనుభవించే నేనే అది ఎప్పటికీ, అనుభవించబడే వస్తువు కాదు ఎన్నటికీ

నువ్వు వెతుకుతున్న చైతన్యం లేదా పరమాత్మ నువ్వే. తత్ త్వం అసి. ఇదొక మహావాక్యం. ఈ మహావాక్య అర్థం ఈ శ్లోకంలో వస్తుంది కాబట్టి, ఈ శ్లోకం చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం.

సృష్టి పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతుల మేలుకలయిక. అనుభవించే నేను పరాప్రకృతి, అనుభవించబడేది అపరాప్రకృతి అవుతాము.

మహాబాహో – ఈ జ్ఞానం పొంది నీ కండబలంతో పాటు బుద్ధిబలం కూడా పెంచుకో.

జీవభూతాం (విద్ధి) – జీవుడే పరాప్రకృతి అని తెలుసుకో! మనశ్శరీరాల వెనకనున్న చైతన్యమే పరాప్రకృతి. ఎలాగైతే విద్యుచ్ఛక్తి ఫ్యానుకు, లైటుకు జీవాన్ని ఇస్తుందో, అలాగే చైతన్యతత్త్వం మనశ్శరీరాలకు చైతన్యాన్ని ఇస్తుంది. ఆ చైతన్యమే నా పరాప్రకృతి. దాని గొప్పతనం ఏమిటి?

యయా – ఆ చైతన్యతత్త్వమే

ఇదం జగత్ ధార్యతే – ఈ సంపూర్ణ జగత్తును ధరిస్తున్నది.

వ్యష్టిపరంగా చైతన్యతత్త్వాన్ని ప్రాణం రూపంలో అనుభవిస్తున్నాము. ఎలా తెలుసు? శరీరాన్ని ముట్టుకు చూడండి. అందులో చైతన్యం ప్రాణం రూపంలో ఉంది. ఎప్పుడైతే ప్రాణం పోతుందో, అప్పుడే అది జడం అవుతుంది. వ్యష్టిలో జీవం ఉంటే శివం, జీవం లేకపోతే శవం అవుతాడు.

సమష్టిపరంగా చూస్తే, పరాప్రకృతి వల్లనే విశ్వమంతా ఒక క్రమపద్ధతిలో నడుస్తున్నది. నక్షత్రమండలాన్ని పరీక్షిస్తేనే దాని వెనుక ఎంత జ్ఞానం ఉందో తెలుస్తుంది. అందువల్ల మన మతంలో జగత్తును విశ్వరూప ఈశ్వరునిగా కొలుస్తారు. సృష్టిలో కనపడే భాగం అపరాప్రకృతి, దాన్ని వెనకనుంచి నడిపించేది పరాప్రకృతి; సృష్టి విశ్వరూపం.

పురుషసూక్తం ఈ విశ్వరూపాన్నే వర్ణిస్తుంది. భగవంతుణ్ణి తమిళంలో పెరుమాళ్ అంటారు. పెరుమాళ్ అంటే పెరుం ఆళ్. ఆళ్ అంటే మనిషి; పెరుం ఆళ్ అంటే చాలా పెద్దమనిషి. ఆ భగవంతుడు జగత్తుకు స్థితికారకుడు.

శ్లో. 6 **ఏతద్యోనీని భూతాని సర్వాణీత్యుపధారయ ।**
అహం కృత్స్నస్య జగతః ప్రభవః ప్రలయస్తథా ॥
ఏతద్యోనీని, భూతాని, సర్వాణి, ఇతి, ఉపధారయ,
అహమ్, కృత్స్నస్య, జగతః, ప్రభవః, ప్రలయః, తథా ॥

సర్వాణి భూతాని	= సమస్తప్రాణులు	ప్రలయః	= ప్రళయమూ కూడా నావల్లనే జరుగుతోంది
ఏతద్యోనీని	= నానుంచే పుడుతున్నాయి	ఇతి, ఉపధారయ	= అని తెలిసికొనుము
అహమ్	= నేను		
కృత్స్నస్య, జగతః	= సమస్త జగత్తునకు		
ప్రభవః	= పుట్టుక స్థానమును		
తథా	= అదే విధముగా		

సర్వాణి భూతాని ఏతత్ యోనీని ఇతి, ఉపధారయ ।
అహమ్ కృత్స్నస్య జగతః ప్రభవః తథా ప్రలయః (అస్మి) ॥

తా: సమస్తప్రాణులు నానుంచే పుడుతున్నాయి. నేను సమస్త జగత్తునకు పుట్టుక స్థానమును. అదే విధముగా ప్రళయమూ కూడా నావల్లనే జరుగుతోంది అని తెలిసికొనుము.

సృష్టి రెండు దశల్లో జరిగిందనీ, ముందు సూక్ష్మస్థాయిలో జరిగిందనీ ముందు శ్లోకాల్లో చూశాము. భిన్నా అష్టదా ప్రకృతి అని వచ్చింది. సూక్ష్మపంచభూతాలు, అవ్యక్తం, మహత్, అహంకారం పుట్టాయని చూశాము. అంటే విత్తనంనుంచి మొక్క వచ్చినట్టన్నమాట.

ఇప్పుడు రెండో దశ చూడబోతున్నాము. మొక్క రెండో దశలో ఎలా పెద్ద వృక్షంగా అవుతుందో అలా స్థూలప్రపంచం అంతా వస్తుంది. సూక్ష్మపంచభూతాలనుంచి స్థూలపంచభూతాలు వస్తాయి. ఏమిటవి? ఆకాశం, వాయువు, అగ్ని, నీరు, పృథివీ. ఇవి భూతాలు కాబట్టి, వీటినుంచి వచ్చినవాటిని భౌతికం అంటారు. దానికి గొప్ప ఉదాహరణ మన శరీరమే.

మన శరీరంలో ఘనపదార్థం పృథివీతత్త్వం. శరీరంలో నీరు ఉంది. నిజానికి నీటి వల్లనే మన శరీరానికి ఒక ఆకారం వస్తుంది. అది జలతత్త్వం. మన శరీర ఉష్ణోగ్రత ఎప్పుడూ సమానంగా ఉంటుంది. వాతావరణంలో ఒక డిగ్రీ ఉన్న కైలాసపర్వతానికో, వేరే చలి ప్రదేశానికో వెళ్ళినా కూడా మనలో ఉష్ణోగ్రత మారదు. దీన్ని అగ్నితత్త్వం అంటారు. మనం తీసుకునే ఊపిరి వాయుతత్త్వం; ఆకాశం అంటే ఖాళీ ప్రదేశం. శరీరంలో ఉండే ఖాళీ ప్రదేశం ఆకాశతత్త్వం. అందువల్ల శరీరాన్ని భౌతికం అంటారు.

సర్వాణి భూతాని – మన కంటికి కనపడని అతి చిన్నక్రిములనుంచి, బుద్ధిజీవి అయిన మనిషి వరకూ సృష్టించబడ్డాయి. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే భూత, భౌతికప్రపంచం వచ్చింది. ఎలా?

ఏతద్యోనీని – నానుంచే వచ్చింది. ఏతత్ అంటే పరాప్రకృతి అపరాప్రకృతుల సమ్మేళనం; యోని అంటే మూలం. అంటే పరా–అపరా ప్రకృతుల సమ్మేళనం ఈ జగత్కారణం. ఈ పరా–అపరా ప్రకృతుల సమ్మేళనాన్ని భగవంతుడు అంటారు.

అందువల్ల భగవంతుడే జగత్తు అయ్యాడు. భక్తిలో మూడవ దశను పరిచయం చేస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. భక్తిని మూడు దశలుగా వర్ణిస్తారు. అవి ఏకరూపభక్తి, అనేకరూపభక్తి, అరూపభక్తి.

ఏకరూపభక్తి – ఇది ప్రారంభదశలో మనిషికి దైవంమీద భక్తి శ్రద్ధలు ఏర్పడటానికి ఒక రూపంలో చూపిస్తారు. అలా కొంతమంది విష్ణుమూర్తిని కొలిస్తే, కొంతమంది ఈశ్వరుణ్ణి కొలుస్తారు. విష్ణుమూర్తి అనంతశయుడు, పాలకడలిలో నిదురిస్తాడు. ఇలాంటి వర్ణనలు వస్తాయి. అలాగే శివుడు కైలాసంలో ఉంటాడు అంటారు. ఈ ఏకరూపభక్తివల్ల చిన్న ప్రమాదం లేకపోలేదు. ఒక దేవుణ్ణే గాఢంగా నమ్మినవారు ఇంకొక దేవుణ్ణి నమ్మరు. అంతేకాదు ఈ దశలో దేవుడు ఎక్కడో కూర్చుని, మనలను మట్టిముద్దలుగా చేసి, ఈ లోకంలోకి విసిరేస్తున్నాడు అనుకుంటారు.

అనేకరూపభక్తి – అనేకరూపభక్తి అంటే అనేకమంది దేవతలను కొలవటం కాదు. భక్తి పరాకాష్ఠ అది. జగత్తంతటిలో భగవంతుణ్ణి చూస్తాడు. చెట్టులో, పుట్టలో, జంతువులలో అన్నింటిలోనూ చూస్తాడు. మనకు విశ్వరూపదర్శనం ఉంది. విష్ణుమూర్తికి సూర్యచంద్రులు కళ్ళు అంటారు అందులో. అది అనేకరూపభక్తికి నిదర్శనం.

అరూపభక్తి – భగవంతుడు నిర్వికారుడు, నిర్గుణబ్రహ్మ అని తెలుసుకోవటం. అంటే ఏకరూపభక్తినుంచి, అనేకరూపభక్తికి వచ్చి, అక్కడే ఆగిపోకుండా అరూపభక్తికి ఎదగాలి. అందరూ ఈ స్థాయికి త్వరగా చేరుకోరు. అందువల్ల ముందే అరూపభక్తి గురించి చెప్పదు మన శాస్త్రం.

ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ అరూపభక్తి గురించి చెపుతున్నాడు.

సర్వాణి ఇతి ఉపధారయ – ప్రతిదీ నా వ్యక్తరూపంగా తెలుసుకుని, జీర్ణించుకో! ఉపధారయ అంటే నేర్చుకున్న దాన్ని జీర్ణించుకోవటం.

భగవంతుడు సృష్టికారకుడే కాదు, ప్రళయకారకుడు కూడా.

అవ్యక్తాదీని భూతాని వ్యక్తమధ్యాని భారత ।
అవ్యక్తనిధనాన్యేవ తత్ర కా పరిదేవనా ॥ – 2.28

ప్రతిదీ అవ్యక్తంనుంచి వ్యక్తంలోకి వస్తుంది, మళ్ళీ వ్యక్తంలోంచి అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళిపోతుంది. అంటే భగవంతుడు సృష్టి–స్థితి–లయకారకుడు.

సృష్టి ఎప్పుడు మొదలయింది? సృష్టి ఒక సరళరేఖలా సాగితే, దాని మొదటి భాగాన్ని మొదటి సృష్టి అనవచ్చు. కాని సృష్టిని వృత్తంతో పోలుస్తారు. ఆ వృత్తానికి తుది, మొదలు ఉండవు – అలా సృష్టి జరుగుతూనే ఉంటుంది. మనం పునరపి జననం, పునరపి మరణం అనే వృత్తంలో పడి కొట్టుమిట్టాడుతూనే ఉంటాము. అలా తిరగకుండా ఉండాలంటే, ఆ వృత్తంనుంచి బయటపడాలి. అలా బయటపడటాన్నే మోక్షం అంటారు.

రంగులరాట్నం చూడగానే ఉత్సాహంగా ఎక్కుతాము. కాసేపు సరదాగా ఉంటుంది కాని అది అలా ఆగకుండా తిరుగుతూనే ఉంటే? ఆనందం కాస్తా దుఃఖంగా మారుతుంది. దాన్ని ఆపే మనిషి లేడు అన్నారనుకోండి, అక్కడ్నుంచి దూకటం తప్ప వేరే మార్గం లేదు.

అహం కృత్స్నస్య జగతః ప్రభవః ప్రలయస్తథా – ఈ జగత్తుయొక్క ప్రభవమూ, ప్రళయమూ కూడా నా వల్లనే జరుగుతున్నాయి. ప్రభవం అంటే పుట్టటం. అంటే సృష్టి. ప్రళయకారకుడిని కూడా నేనే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. శాస్త్రం దీనికి మన స్వప్నదృష్టాంతం ఇస్తుంది. మన స్వప్నప్రపంచాన్ని మనమే సృష్టిస్తాము, ఒక స్వప్నం కాల పరిమితి ఒకటిన్నర నిముషాలు మాత్రమే అంటారు. కాని అందులో మన కాలం, మన ప్రదేశం వేరేగా ఉంటాయి. ఆ ఒకటిన్నర నిముషంలోనే మనం పెళ్ళి చేసుకుని, పిల్లల్ని, మనవళ్ళనీ కూడా కంటాము. దూరతీరాలకు వెళ్ళివస్తాము. కాని ఆ స్వప్నంనుంచి మనం లేస్తే ఏమవుతుంది? అది మనలో లయమయిపోతుంది. అంటే మన స్వప్నప్రపంచానికి మనమే సృష్టి–స్థితి–లయకారకులం. అలాగే ఈ జాగ్రద్ ప్రపంచానికి భగవంతుడే సృష్టి–స్థితి–లయకారకుడు.

శ్లో. 7 **మత్తః పరతరం నాన్యత్ కించిదస్తి ధనంజయ ।**
మయి సర్వమిదం ప్రోతం సూత్రే మణిగణా ఇవ ॥
మత్తః, పరతరమ్, న, అన్యత్, కించిత్, అస్తి, ధనంజయ,
మయి, సర్వమ్, ఇదమ్, ప్రోతమ్, సూత్రే, మణిగణాః, ఇవ ॥

ధనంజయ!	= ఓ ధనంజయా!	ఇదమ్, సర్వమ్	= ఈ సంపూర్ణ జగత్తు
మత్తః	= నాకంటెను	సూత్రే	= సూత్రము నందు
అన్యత్, కించిత్	= వేరైనదేదియును	మణిగణాః, ఇవ	= మణుల వలె
పరతరమ్	= పరమ కారణమైనది	మయి	= నాయందు
న, అస్తి	= లేదు	ప్రోతమ్	= కూర్చబడినది

హే ధనంజయ! మత్తః పరతరమ్ అన్యత్ కించిత్ న అస్తి ।
సూత్రే మణిగణాః ఇవ ఇదమ్ సర్వమ్ మయి ప్రోతమ్ ॥

తా: ఓ ధనంజయా! నాకంటెను వేరైనదేదియును పరమ కారణమైనది లేదు. ఈ సంపూర్ణ జగత్తు సూత్రము నందు మణుల వలె నాయందు కూర్చబడినది.

మామూలుగా సృష్టిని మనం పరిశీలిస్తే, ఒక సూత్రాన్ని గమనిస్తాము. ఏమిటది? ప్రతి కార్యానికీ ఒక కారణం ఉంటుంది అని తెలుసు మనకు. ఉదాహరణకు కుండ అనే కార్యానికి మట్టి ఒక కారణం. మన జన్మనే తీసుకుంటే మనం కార్యం, మన తల్లిదండ్రులు కారణం. కాని ఆ కారణం మూలకారణం కాదు. వెనక్కి వెళితే వారికి కారణం, వారి తల్లిదండ్రులు; ఆ తల్లిదండ్రులకు కారణం వారి తల్లిదండ్రులు. అలా వంశవృక్షం వెతుక్కుంటూ పోవాలి.

అలా ప్రతి కారణానికీ, ఇంకో కారణం ఉంటే, జగత్కారణమైన భగవంతుని సృష్టికి కారణం ఎవరు? భగవంతుడు చెపుతున్నాడు నాకు కారణం ఎవరూ లేరు. నేను కారణం లేని కారణాన్ని. అందువల్లనే పరాప్రకృతి అనాది అనీ, అపరాప్రకృతి అనాది అనీ చూశాము. అనాది అంటే ఆది లేనిది. ఈ రెండింటి సమ్మేళనమే భగవంతుడు అని కూడా చూశాము.

భక్తుల పాటల్లో తమిళంలో ఒక అద్భుతమైన పాట ఉంది. ఆ పాట అర్థం, ఓ శివా! నువ్వు జీవితంలో ఇన్ని కష్టాలు పడ్డావు, నీకు తల్లిదండ్రులు ఉండి ఉంటే, నువ్వింత కష్టాలు పడేవాడివా, నిన్ను వారు అక్కున చేర్చుకుని ఉండరూ అని. భగవంతునిమీద భక్తిలో ఇదొక కోణం. ఇందులో మనకు పనికివచ్చే అంశం – ఆయన కారణం లేని కారణం, ఆయనకు తల్లిదండ్రులు లేరు.

మత్తః అన్యత్ కించిత్ న అస్తి పరతరమ్ – నాకంటే, పరమకారణమైనది ఏదీ లేదు. నేనే మూలకారణాన్ని. నాకు ఇంకో మూలకారణం లేదు.

రెండవ పాదంలో ఒక ముఖ్యమైన సూత్రాన్ని చెపుతున్నాడు. అన్నీ అద్భుతమైన వేదాంత సిద్ధాంతాలు. దాన్ని చూసేముందు, ఒక ఉదాహరణ చూడాలి. ఉపాదాన కారణం, ఆ వస్తువు అంతటా ఉంటుంది. కుండకు మట్టి ఉపాదాన కారణం. మట్టి లేకుండా కుండ ఉంటుందా? లేదు. నిజానికి మనం మట్టికుండ అంటాము కాని కుండగా కనబడుతున్న మట్టి అనాలి. అలాగే ఆభరణం. బంగారం లేకుండా ఆభరణం ఉంటుందా? ఒకవేళ

ఉంటుంది అని ఎవరైనా అంటే, అయితే బంగారాన్ని నాకు ఇచ్చేసి, మీ ఆభరణాన్ని పట్టుకుపొండి అంటాము. అది సాధ్యమా? కాదు.

అదే విధంగా భగవంతుడు జగత్తుకు ఉపాదాన కారణం అయితే ఆయన ఎక్కడ ఉంటాడు? జగత్తు అంతటా ఉంటాడు. ఆయన జగత్తులో అధిష్టానదేవతగా, అంతర్యామిగా ఉంటాడు. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మే ఒక ఉదాహరణ ఇస్తున్నాడు.

సూత్రే మణిగణా ఇవ – ఒక ముత్యాలమాలను తీసుకుంటే ఆ ముత్యాలన్నిటినీ కలుపుతూ ఒక దారం ఉంటుంది, దాన్ని సూత్రం అంటారు. మణులకు ఉన్న సూత్రంలో అన్ని మణులనూ కూర్చినట్టు;

మయి సర్వమిదం ప్రోతమ్ – ఈ జగత్తనే మణిమాలకు నేనే సూత్రాన్ని. కనబడే మణులలో కనబడకుండా సూత్రం ఉంటుంది. అలాగే కనబడే జగత్తు అంతటా కనబడకుండా భగవంతుడనే సూత్రం ఉంటాడు. అందువల్ల ఎవరైనా దేవుడు ఎక్కడ ఉన్నాడు అని అడిగితే, దానికి జవాబు చెప్పకుండా, ఎదురు ప్రశ్నించాలి, 'దేవుడు ఎక్కడ లేడు?' భగవంతునికి ఇంకొక పేరు సూత్రాత్మ. అన్ని జీవుల్లోనూ సూత్రంగా ఉంటాడు.

శ్లో. 8 **రసోఽహమప్సు కౌంతేయ ప్రభాస్మి శశిసూర్యయోః ।**
ప్రణవః సర్వవేదేషు శబ్దః ఖే పౌరుషం నృషు ॥
రసః, అహమ్, అప్సు, కౌంతేయ, ప్రభా, అస్మి, శశిసూర్యయోః,
ప్రణవః, సర్వవేదేషు, శబ్దః, ఖే, పౌరుషమ్, నృషు ॥

కౌంతేయ!	= ఓ అర్జునా!	ప్రణవః	= ఓంకారమును
అహమ్	= నేను	ఖే	= ఆకాశమునందు
అప్సు	= నీటియందు	శబ్దః	= శబ్దమును
రసః	= రసతన్మాత్రను	నృషు	= మానవులయందు
శశిసూర్యయోః	= సూర్యచంద్రులయందు	పౌరుషమ్	= పౌరుషమును
ప్రభా	= ప్రకాశమును	అస్మి	= అయియున్నాను
సర్వవేదేషు	= వేదములన్నింటియందును		

హే కౌంతేయ! అహమ్ అప్సు రసః, శశి–సూర్యయోః ప్రభా,
సర్వ–వేదేషు ప్రణవః, ఖే శబ్దః నృషు పౌరుషమ్ అస్మి ॥

తా: ఓ అర్జునా! నేను నీటియందు రసతన్మాత్రను, సూర్యచంద్రులయందు ప్రకాశమును, వేదములన్నింటియందును ఓంకారమును, ఆకాశమునందు శబ్దమును, మానవులయందు పౌరుషమును అయియున్నాను.

ఈ శ్లోకంలో అనేకరూప ఈశ్వరుణ్ణి వర్ణిస్తున్నాడు. అనేకరూప ఈశ్వరుణ్ణి విశ్వరూప ఈశ్వరుడు అని కూడా అంటారు. ఏకరూప ఈశ్వరునిలో భగవంతుణ్ణి ఒక రూపంలో కొలుస్తామని చూశాము. ఇప్పుడు గీతాబోధ

చేస్తున్న కృష్ణపరమాత్మను గోపికలు ఏకరూప ఈశ్వరునిగా కొలిచారు. వారు కృష్ణుడు కనపడక పోతే విరహగీతాలు పాడారు. కాకపోతే మన ఏడుపుకూ, వారి బాధకూ వ్యత్యాసం ఉంది. వారు సుస్వరరాగంలో దుఃఖించారుట. మృదుమధురంగా ఉందిట అది. మళ్ళీ కృష్ణుడు కనిపించగానే ఆనందంతో పొంగి పోయారుట.

అందువల్ల ఇప్పుడు మనను ఒక మెట్టు ఎక్కిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏకరూప ఈశ్వరుని స్థాయినుంచి విశ్వరూప ఈశ్వరుని స్థాయికి రమ్మంటున్నాడు. మనం శివభక్తులమయితే సర్వం శివమయం జగత్తు అని తెలుసుకుంటాము; విష్ణుభక్తులమయితే సర్వం విష్ణుమయం జగత్తు అని తెలుసుకుంటాము. జీవుడు, జగత్తు ఈశ్వరునికి భిన్నంగా లేరు అని నిరూపిస్తున్నాడు.

మన ప్రార్థనలో తన్ మన్ ధన్ సబ్‌కుచ్ తేరా అని పాడతాము. అది పాడటం వరకే! నిజంగా ఆర్తితో అనము. శరీరం, మనస్సు, ధనం అన్నీ నీవే. ఎందుకు? భగవంతునికి భిన్నంగా ఏదీలేదు. ఇదీ ఈ శ్లోకాల సారం. తాను సూత్రాత్మగా అంతటా ఉన్నానని చెప్పాడు ముందు శ్లోకంలో. అదే విషయాన్ని ఇక్కడ వివరిస్తున్నాడు.

ఎందుకు వివరిస్తున్నాడు? ఆయన చెప్పిన అంశాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవటానికి, అర్థం చేసుకున్నాక మన భక్తిలో మార్పు తీసుకురావటానికి. ఎవరిమీదైనా గౌరవం ఏర్పడాలంటే వారి గొప్పదనం గురించి తెలియాలి. ఏమీ తెలియకపోతే వారిమీద రాగమూ ఉండదు, ద్వేషమూ ఉండదు. ఉదాసీన భావన మిగులుతుంది. అందువల్ల భక్తి ఏర్పడాలంటే జ్ఞానం కావాలి. జగత్తును ఉన్నదున్నట్టుగా చూస్తే దానిమీద రాగమో ద్వేషమో ఏర్పడుతుంది.

బ్రహ్మను సరిగ్గా అర్థం చేసుకోకపోతే అది జగత్తు
జగత్తును సరిగ్గా అర్థం చేసుకుంటే అది బ్రహ్మ

జగత్తును భగవంతుని విశ్వరూపదర్శనంగా భావిస్తే, దానిమీద పూజ్యభావం ఏర్పడుతుంది. మన ధర్మం గొప్పదనం అదే. అటువంటి పూజ్యభావం ఏర్పడటానికి తోడ్పడుతుంది.

రుద్రం దానికి గొప్ప ఉదాహరణ. రుద్రం విశ్వరూప దర్శనం. నా నమస్కారములు శివునికి. శివుడు ఎక్కడ ఉన్నాడు? మట్టిలో, ఆకులో ఉన్నాడు. ఆకులో కూడా లేతాకులోనూ, ఎండుటాకులోనూ ఉన్నాడు. అంతేకాదు, పొట్టివాటిల్లోనూ, పెద్దవస్తువుల్లోనూ, వర్షంలోనూ ఉన్నాడు. అలా అనంతంగా సాగుతుంది. దాని ఉద్దేశ్యంలో జగత్తులో ప్రతిదానిని పూజ్యభావంతో చూడాలని. పొద్దున్న సూర్యోదయం సమయంలో, సూర్యుణ్ణి ఉదయిస్తున్న బంతిలాగా చూడకుండా, సూర్యభగవానునిగా చూడండి. సూర్యుడు అపరాప్రకృతిలోకి వస్తాడు.

అసౌ యస్తామ్రో అరుణ ఉత బభ్రు స్సుమంగలః – రుద్రం

రుద్రునికి నేను నమస్కారం చేస్తున్నాను. ఎరుపు, పసుపు, తెలుపు రంగులు మారుతున్న సూర్యునికి నేను ప్రతిదశలోనూ రుద్రునిలా భావించి నమస్కారం చేస్తున్నాను.

విశ్వరూప ఈశ్వరజ్ఞానం తేలికగా పొందవచ్చు కాని, మన దృక్పథంలో మార్పు తొందరగా రాదు. మన ఆహారం తినటం నిముషాల్లో ముగించినా, అది జీర్ణం కావటానికి గంటలు పడుతుంది. ఆ విధంగా మనకు రెండు దశలు ఉన్నాయి. అవి – బోధను అర్థం చేసుకోవటం, దృక్పథంలో మార్పు తెచ్చుకోవటం.

జగత్తును జగత్తుగా చూస్తే సంసారంలో పడతాము
అదే జగత్తును బ్రహ్మగా అర్థం చేసుకుంటే మోక్షం పొందుతాము

ఇదే సూత్రం ఈశావాస్యోపనిషత్తులో మొట్టమొదటే చూస్తాము.

ఈశావాస్యమిదగ్ం సర్వం

ఇక్కడున్నదంతా ఈశ్వరుడే. ప్రపంచాన్ని ఈశ్వరస్వరూపంగా చూడటం నేర్చుకోండి. ప్రపంచాన్ని ఈశ్వరభావన అనే కుంచెతో చిత్రించండి. ఎంత అద్భుతంగా ఉంటుందో చూడండి! ఇటువంటి మార్పు ఎలా రావాలో కృష్ణపరమాత్మ సూచిస్తున్నాడు.

రసోఽహమప్సు కౌంతేయ – ఓ అర్జునా! జలంలో రసాన్ని నేనే. నీటిని నీరుగా చూడకు. నీటివల్లనే నీ మనుగడ కొనసాగుతున్నది. రసం అంటే సారం. నీటి అసలు రుచిని సారం అంటారు. అది నేనే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సంధ్యావందనంలో నీటిని ప్రార్థిస్తాము

ఆపో వా ఇదగ్ం సర్వం విశ్వా భూతాన్యాపః ప్రాణా వా ఆపః పశవ ఆపోఽన్నమాపోఽమృతమాపః
సమ్రాడాపో విరాడాపః సర్వదాపశ్ఛందాగ్ంస్యాపో జ్యోతిగ్ంష్యాపో
యజూగ్ంష్యాపస్సత్యమాపస్సర్వాదేవత ఆపో భూర్భువస్సువరాప ఓమ్ ।

ఓ జలమా, నువ్వు కేవలం జలమువు కావు; నువ్వు సాక్షాత్తూ భగవంతుడివి. ఓ భగవంతుడా, నాకు ఆ జ్ఞానం కలిగేలా చెయ్యి, అప్పుడు నేను ఈ జగత్తును ఈశ్వరస్వరూపంగా చూడగలుగుతాను. అది నా అంతిమ లక్ష్యం – ఈశ్వరస్వరూపం తెలుసుకోవటం.

శశి సూర్యయోః ప్రభా అస్మి – సూర్యచంద్రుల్లో కాంతిని నేనే. నిజానికి ప్రపంచప్రఖ్యాతి చెందిన గాయత్రీ మంత్రంలో ప్రార్థన సూర్యకాంతిమీద ఉంటుంది. గాయత్రీమంత్రం నాలుగు వేదాల సారం.

సవితుః వరేణ్యం భర్గః

భర్గః అంటే ఈ శ్లోకంలో ప్రభగా వచ్చిన కాంతి. భర్గ పదాన్ని అక్షరాలా తీసుకుంటే చీకటిని నాశనం చేసేవాడు అని అర్థం. నేను ఆ కాంతివంతమైన సూర్యోదయాన్ని పూజిస్తున్నాను. అది భగవంతునికి ప్రతిరూపం.

ధీయోయోనః ప్రచోదయాత్

ఆ చైతన్యమే జడమైన నా మనస్సును జ్ఞానం పొందే ప్రమాణంగా చేస్తుంది. అలా సూర్యచంద్రుల కాంతిలో ఉన్నది భగవంతుడే.

ప్రణవః సర్వవేదేషు – వేదాల్లో నేను ఓంకారాన్ని. ప్రణవం అంటే ఓంకారం. ఓంకారం కూడా వేదాల సారం. వేదాల సారం మూడు దశల్లో వస్తుంది.

నాలుగు వేదాల సారం	**– గాయత్రీమంత్రం**			
గాయత్రీమంత్రం సారం	**– వ్యాహృతులు**	**– భూః, భువః, సువః**		
వ్యాహృతుల సారం	**– అ, ఉ, మ**	**– అ+ఉ+మ**	**=**	**ఓం**

అందువల్ల ఓంకారం వేదాల సారం.

శబ్దః ఖే – ఆకాశంలో శబ్దాన్ని నేను. పృథివిలో శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధాలను అనుభవించగలిగితే, ఆకాశంలో శబ్దం ఒక్కటే ఉంది. సర్వవ్యాపకమైన ఆకాశం శబ్దతత్త్వం. నేను ఆ శబ్దతత్త్వాన్ని అంటే శబ్దబ్రహ్మను.

శబ్దబ్రహ్మమయీ చరాచరమయీ జ్యోతిర్మయీ వాఙ్మయీ
నిత్యానందమయీ నిరంజనమయీ తత్త్వంమయీ చిన్మయీ
తత్త్వాతీతమయీ పరాత్పరమయీ మాయామయీ శ్రీమయీ
సర్వైశ్వరమయీ సదాశివమయీ మాం పాహి మీనాంబికే

నువ్వు శబ్దబ్రహ్మవు.

పౌరుషం నృషు – పురుషులలో పౌరుషాన్ని నేను. మనిషిని మనిషిగా నిలబెట్టే పౌరుషాన్ని నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 9 **పుణ్యో గంధః పృథివ్యాం చ తేజశ్చాస్మి విభావసౌ ।**
జీవనం సర్వభూతేషు తపశ్చాస్మి తపస్విషు ॥
పుణ్యః, గంధః ప్రథివ్యామ్, చ, తేజః, చ, అస్మి, విభావసౌ,
జీవనమ్, సర్వభూతేషు, తపః, చ, అస్మి, తపస్విషు ॥

పృథివ్యామ్ = పృథ్వియందు		సర్వభూతేషు	= సమస్తప్రాణులయందును
పుణ్యః, గంధః = పవిత్రమైన గంధతన్మాత్రను		జీవనమ్	= జీవశక్తిని (చైతన్యమును)
చ = ఇంకా		చ	= ఇంకా
విభావసౌ = అగ్నియందు		తపస్విషు	= తాపసులయందు
తేజః = తేజస్సును		తపః	= తపస్సును
అస్మి = అయియున్నాను		అస్మి	= అయియున్నాను
చ = ఇంకా			

చ పృథివ్యామ్ పుణ్యః గంధ, విభావసౌ చ తేజః అస్మి,
సర్వ–భూతేషు జీవనమ్, తపస్విషు చ తపః అస్మి ॥

తా: పృథ్వియందు పవిత్రమైన గంధతన్మాత్రను ఇంకా అగ్నియందు తేజస్సును అయియున్నాను. ఇంకా సమస్తప్రాణులయందును జీవశక్తిని (చైతన్యమును) ఇంకా తాపసులయందు తపస్సును అయియున్నాను.

ఇంకా తన పట్టికను కొనసాగిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

చ – ఇంకా;

పుణ్యః గంధః పృథివ్యామ్ – పృథివిలో ఉన్న సువాసనను నేను. పృథివిలో శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధాలను అనుభవిస్తామని చూశాము. కాని గంధం విషయం తీసుకుంటే ఒక్క పృథివికే గంధం ఉంది. దాని తర్వాత నీరుకు శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రసాలు మాత్రమే ఉంటాయి. నీటికి కూడా వాసన వస్తుంది అని మీరంటే అది స్వచ్ఛమైన నీరు కాదు, దానిలో ఏదో కలిసింది.

పృథివిలో సుగంధాన్ని నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. జాగ్రత్తగా పుణ్యః గంధః పదాన్ని వేశాడు. ఎందుకంటే, రెండు రకాల వాసనలు ఉంటాయి. అవి సుగంధం, దుర్గంధం. సుగంధం ఎందుకంటే మట్టికి స్వతహాగా మంచివాసన ఉంది. ఎండాకాలంలో ఎండలు చెలరేగాక, ఒకరోజు తొలకరిజల్లు కురిస్తే, ఆ వానతో తడిసిన మట్టి వాసన చాలా బాగుంటుంది.

అస్మి తేజః విభావసౌ – అగ్నిలో తేజస్సును నేను. అగ్నికి రెండు లక్షణాలు ఉన్నాయి. అవి కాంతి, వేడి. మామూలుగా తేజస్సు అంటే కాంతి. కాని ఇక్కడ వేడిగా తీసుకోవాలి. అగ్నిలో అగ్నితత్త్వాన్ని నేను. ఎందుకంటే ఎర్రటికాంతి ప్రతిసారీ తెలియదు. వేడినీళ్ళలో వేడి తెలుస్తుంది కాని కాంతి తెలియదు. అందువల్ల అగ్నిస్వరూపమైన వేడిని నేను.

జీవనం సర్వభూతేషు – అన్ని ప్రాణులలోనూ జీవశక్తిని నేను. ప్రాణం ఉంటే ఒక వ్యక్తి శివం అవుతాడు, ప్రాణం పోతే శవం అవుతాడు. ఆ జీవశక్తిని నేను.

దేహో దేవాలయః ప్రోక్తః జీవో దేవః సనాతనః

మన మతం గొప్పదనం అదే – అన్ని జీవరాసులనూ గౌరవించమంటుంది. జంతువులలో, చెట్లలో కూడా ప్రాణశక్తి ఉంది. వాటిని రక్షించండి అంటుంది. పర్యావరణం సంక్షేమం కోరుతుంది మన మతం. ఇప్పుడు అన్నింటిలోనూ భగవంతుడు ఉన్నాడని చూశాము.

తపస్విషు తపశ్చాస్మి – తాపసులలో తపస్సును నేనే. ముందు శ్లోకంలో మొత్తం మానవజాతిలో పౌరుషం నేను అన్నాడు. ఇప్పుడు మానవజాతిలో ఉన్నతంగా ఎదిగిన ఋషులను తీసుకున్నాడు. తపస్సు చేసి వారు గొప్ప ఋషులు అయ్యారు. వారిలో ఉన్న తపశ్శక్తిని నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈ రెండు శ్లోకాలనూ గమనిస్తే, కృష్ణపరమాత్మ పంచభూతాలనూ వర్ణించాడు – పృథివీ, జలం, అగ్ని, ఆకాశం గురించి చెప్పాడు. వాయువును మనం కలుపుకోవాలి. పంచభూతాలను మనం దేవునిగా కొలుస్తాము. అందువల్లనే వీటికి ప్రతీకగా మనకు ఐదు శివాలయాలు ఉన్నాయి. అవి – చిదంబరంలో ఆకాశలింగం;

కాళహస్తిలో వాయులింగం; తిరువన్నామలైలో అగ్నిలింగం; జంబుకేశ్వరంలో జలలింగం; కాంచీపురంలో పృథివీ లింగం ఉన్నాయి. దీని అర్థం పంచభూతాలను ఈశ్వరరూపంలో ధ్యానిస్తాము అని. ఈ శ్లోకాలు మనలో మార్పు రావటానికి ఉపయోగపడతాయి.

శ్లో. 10 **బీజం మాం సర్వభూతానాం విద్ధి పార్థ సనాతనమ్ ।**
బుద్ధిర్బుద్ధిమతామస్మి తేజస్తేజస్వినామహమ్ ॥
బీజమ్, మామ్, సర్వభూతానామ్, విద్ధి, పార్థ, సనాతనమ్,
బుద్ధిః, బుద్ధిమతామ్, అస్మి, తేజః, తేజస్వినామ్, అహమ్ ॥

పార్థ!	= ఓ పార్థా!	అహమ్	= నేను
సర్వభూతానామ్	= సమస్త భూతములకును	బుద్ధిమతామ్	= ప్రజ్ఞావంతులలో
సనాతనమ్	= శాశ్వతమైన	బుద్ధిః	= ప్రజ్ఞను
బీజమ్	= బీజముగా	తేజస్వినామ్	= తేజోవంతులలో
మామ్	= నన్ను	తేజః	= తేజస్సును
విద్ధి	= తెలుసుకొనుము	అస్మి	= అయియున్నాను

హే పార్థ! మామ్ సర్వ-భూతానామ్ సనాతనమ్ బీజమ్ విద్ధి,
అహమ్ బుద్ధిమతామ్ బుద్ధిః అస్మి, తేజస్వినామ్ తేజః ॥

తా: ఓ పార్థా! సమస్త భూతములకును శాశ్వతమైన బీజముగా నన్ను తెలుసుకొనుము. నేను ప్రజ్ఞావంతులలో ప్రజ్ఞను, తేజోవంతులలో తేజస్సును అయియున్నాను.

బుద్ధిర్బుద్ధిమతామస్మి – ప్రజ్ఞావంతులలో ప్రజ్ఞను నేను. కొంతమంది గొప్ప ప్రతిభావంతులు ఉంటారు. వారు తెలివితేటలవల్ల అంత గొప్పవారయ్యారు. వారికి ఈ తెలివితేటలు ఎక్కడివి? అవి భగవంతునివి. అగ్నిలో అగ్నితత్త్వం ఎలా భగవంతుడో, అలా ప్రజ్ఞావంతులలో ప్రజ్ఞ భగవంతుడు.

తేజస్తేజస్వినామహమ్ – తేజోవంతులలో తేజస్సు నేను. ధైర్యవంతులు ఎటువంటి ఆటంకం వచ్చినా మొక్కవోని ధైర్యంతో ముందుకు సాగుతారు. వారు దేనికీ జంకరు. ఏదేమైనా అనుకున్నది సాధిస్తారు. దాన్ని పరాక్రమం అంటారు. పరా అంటే ఏదైనా ఆటంకం; ఆక్రమం అంటే అధిగమించటం. పరాక్రమం అంటే ఏదైనా ఆటంకం కలిగినా, దాన్ని అధిగమించగలగటం. ఈ ధైర్యాన్ని తేజస్సు అంటారు. ఈ ధైర్యవంతులలో పరాక్రమాన్ని నేను.

వీటన్నిటినుంచీ ఒక ఉపసిద్ధాంతాన్ని అర్థం చేసుకోవాలి మనం. అంతటా భగవంతుడు ఉన్నాడు కాబట్టి మనలో ఏదైనా గొప్ప లక్షణం ఉంటే – తపశ్శక్తి, బుద్ధిబలం, తేజస్సులాంటివి – అవి మన గొప్పతనం కాదు. అవి భగవంతునియొక్క వ్యక్తరూపం అని తెలుసుకోవాలి. అందువల్ల మనం ఏదైనా సాధిస్తే, అది మన గొప్పతనం కాదు, భగవంతునికే చెందాలి అని గ్రహిస్తాము. భగవంతుని గురించి తెలిసిన కొద్దీ, మనలో వినయం

పెరుగుతుంది. జ్ఞానంవల్ల ఏర్పడిన వినయం పదికాలాలపాటు ఉంటుంది. సరిగ్గా అర్థం చేసుకోకుండా వినయం చూపిస్తే అది కేవలం బాహ్యప్రదర్శన మాత్రమే అవుతుంది. అంతర్గతంగా మనం పొగరుగా ఉండవచ్చు కూడా.

మనలో ఉన్న శక్తి భగవంతునివల్లనే వచ్చిందని నిరూపించటానికి కేనోపనిషత్తులో ఒక కథరూపంలో అద్భుతంగా చెప్పబడింది. ఇది దేవతల గర్వభంగం గురించిన కథ. దేవతలకు, అసురులకు మధ్య తరచు యుద్ధాలు జరుగుతుంటాయి. ఎక్కువగా దేవతలే గెలుస్తుంటారు. అలాంటి ఒక సందర్భంలో అనుకోకుండా వారికి గర్వం వచ్చింది. తమవల్లే విజయం సాధించాము అని ఇంద్రుడు, అగ్ని, వాయువు మురిసిపోతున్నారు.

ఈశ్వరుడు వారికి గర్వభంగం చెయ్యాలనుకున్నాడు. భగవంతుడు ఒక యక్షునిరూపంలో వారికి కనీకనపడకుండా ప్రత్యక్షమయ్యాడు. సరిగ్గా కనపడకపోవటంవల్ల ఎవరో తెలుసుకోమని అగ్నిని పంపారు ముందు. అగ్నిని జాతవేద అంటారు. అంటే సృష్టించబడిన ప్రతిదీ తెలిసినవాడు అని అర్థం. అతను యక్షుని దగ్గరకు వెళితే, అతను ప్రశ్నించేలోపే యక్షుడు, 'ఎవరు నువ్వు? నీలో ఏ శక్తి ఉంది?' అన్నాడు.

ఇదగ్ంం సర్వం దహేయం యదిదం పృథివ్యామితి – కేన 3.5

అన్నాడు అగ్ని. నేను అగ్నిని, భూమిమీద ఉన్నదేన్నైనా కాల్చి బూడిద చెయ్యగలను అని ధీమాగా పలికాడు. 'అదంతా అవసరం లేదు, ఒక చిన్న ఎండు గడ్డిపోచను నీ ముందు పెడతాను. దానిని దహించు,' అన్నాడు యక్షుడు. దానిని దహించటం మాట దేవుడెరుగు, దాని మూలను కూడా కాల్చలేకపోయాడు. ఇప్పుడు వాయువు వంతు వచ్చింది.

ఇదగ్ంం సర్వమాదదీయ యదిదం పృథివ్యామితి – కేన 3.9

అన్నాడు వాయువు. అతన్ని మాతరిశ్వుడు అంటారు. మాతరిశ్వుడు అంటే ఆకాశంలో యథేచ్ఛగా సంచరించేవాడు అని అర్థం. భూమ్మీద ఉన్న దేన్నైనా పైకి లేపగలను అన్నాడు. ఈ గడ్డిపోచను లేపు చూద్దాం అన్నాడు యక్షుడు. వాయువు దాన్ని కొంచెం కూడా లేపలేకపోయాడు.

దానివల్ల అగ్నికి, వాయువుకు వారిశక్తి వారిలో స్వతఃహాగా లేదు. భగవంతుని కృపవల్ల వచ్చిందని తెలిసింది. అదే విషయాన్ని ఇంద్రునికి ఉమాదేవిగా ప్రత్యక్షమైన ఈశ్వరుడు చెప్పాడు.

బ్రహ్మణో వా ఏతద్విజయే మహీయధ్వమితి – కేన 4.1

మీ విజయానికి కారణం బ్రహ్మే కాని అదంతా మీగొప్పే అనుకున్నారు అని ఉమాదేవి చెప్పింది.

ఈ కథవల్ల మనం జీవితంలో ఏం సాధించినా, అది భగవంతునికే చెందుతుందని అర్థం చేసుకుని, వినయం పెంచుకుంటాము. అలా పెంచుకోవటానికి మన పురాణాల్లో ఎక్కడికక్కడ గర్వభంగ కథలు ఉన్నాయి. నారద గర్వభంగం; అర్జున గర్వభంగం; సత్యభామ గర్వభంగం – అలా ఎన్నో! ఈశ్వరుణ్ణి అర్థం చేసుకుంటే వినయం, అర్థం చేసుకోకపోతే గర్వం వస్తుంది – ఇది ఒక సూత్రం.

ఇంకొక సూత్రం – నాలో ఈర్ష్య కూడా పోతుంది. అసలు ఈర్ష్య ఎందుకు వస్తుంది? నేను సాధించలేనిది ఏదో ఎదుటి వ్యక్తి సాధించాడనే న్యూనతాభావనవల్ల వస్తుంది. నాకన్నా ఎక్కువ చదువుకున్నాడనో, నాకన్నా ఆస్తిపరుడనో, నాకన్నా పేరుప్రతిష్ఠలు ఉన్నాయనో అనుకోవటంవల్ల ఈర్ష్య పుడుతుంది. అన్ని శక్తుల వెనక భగవంతుడే ఉన్నాడని తెలుసుకుంటే, నా శక్తి వెనక, ఎదుటివాని శక్తి వెనక కూడా ఆయనే ఉన్నాడు అని అర్థం చేసుకుంటాను. మనం రెండు నీళ్ళగొట్టాలలాంటి వారము. లావుగా ఉన్న నీటిగొట్టంలోంచి నీరు ధారగా పడితే, సన్నగా ఉన్న నీటిగొట్టంలోంచి నీరు సన్నగా పడుతుంది. అంతే తేడా! రెండింటిలోనూ నీరు ఒకటే ట్యాంకునుంచి వస్తోంది. అలాగే నేను బాగా పాడలేకపోయినా, ఎదుటివ్యక్తి బాగా పాడగలిగినా, ఇద్దరి శక్తీ ఒకటే ట్యాంకు అయిన భగవంతునినుంచి వస్తోంది. ఆ విధంగా ఎదుటి వ్యక్తిలోని గొప్పతనాన్ని చూసి ఈర్ష్య పడకుండా, వెళ్ళి అతన్ని మెచ్చుకుంటాను. ఇది రెండవ సూత్రం. ఈశ్వరజ్ఞానంవల్ల నేర్చుకున్న సూత్రాలివి.

సర్వభూతానాం సనాతనం బీజం విద్ధి – అన్ని జీవరాశులకు నేను బీజంగా తెలుసుకో అర్జునా అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నిజానికి ఈ వాక్యం ఈ పట్టిక అంతా ముగించాక, చదువుకోవాలి కాని కృష్ణపరమాత్మ ఇక్కడ వేశాడు. బీజం అంటే మూలకారణం.

మూలకారణం అని ఎందుకు అన్నాడంటే, కారణాన్ని రెండు రకాలుగా విభజించవచ్చు. అవి ఆపేక్షిక కారణం, మూలకారణం. ఉదాహరణకు మన తల్లిదండ్రులు మన పుట్టుకకు ఆపేక్షిక కారణం కాని మూలకారణం కాదు. మూలకారణం అంటే ఏమిటి? అది ఆద్యంతిక కారణం. అదే అన్నింటికీ మూలకారణం కానీ దానికి ఇంకో మూలకారణం లేదు. భగవంతుడు ప్రపంచానికి తండ్రి; అతనికి ఎవరూ తండ్రి కాదు. **మరో కారణం లేని మూలకారణం భగవంతుడు.**

పైగా ఈ కారణం ఎప్పటిది? అనాది కారణం. ఆది అంటే ఆరంభం లేనిది. పిల్లలు అడుగుతూ ఉంటారు, దేవునికి తల్లిదండ్రులు ఎవరని. కాని ఆయనే మూలకారణం. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ సనాతనం బీజమ్ అన్నాడు. తను అనాది, తను మూలకారణం, మరో కారణం లేని మూలకారణం.

శ్లో. 11 **బలం బలవతాం చాహం కామరాగవివర్జితమ్ ।**
ధర్మావిరుద్ధో భూతేషు కామోఽస్మి భరతర్షభ ॥
బలమ్, బలవతామ్, చ, అహమ్, కామరాగవివర్జితమ్,
ధర్మావిరుద్ధః, భూతేషు, కామః, అస్మి, భరతర్షభ ॥

భరతర్షభ!	= ఓ అర్జునా!
అహమ్	= నేను
బలవతామ్	= బలవంతులలో
కామరాగవివర్జితమ్	= కామరాగ రహితమైన
బలమ్	= బలమును
చ	= ఇంకా
భూతేషు	= సమస్త ప్రాణులయందును
ధర్మావిరుద్ధః	= ధర్మమునకు విరుద్ధము కాని (శాస్త్రానుకూలమైన)
కామః	= కామమును
అస్మి	= అయియున్నాను

అహమ్ చ బలవతామ్ కామ-రాగ-వివర్జితమ్ బలమ్ అస్మి,
హే భరతర్షభ! భూతేషు ధర్మ-అవిరుద్ధః కామః (అహమ్ అస్మి) ॥

తా: ఓ అర్జునా! నేను బలవంతులలో కామరాగరహితమైన బలమును ఇంకా సమస్త ప్రాణులయందును ధర్మమునకు విరుద్ధము కాని (శాస్త్రానుకూలమైన) కామమును అయియున్నాను.

అదే భావన కొనసాగుతోంది.

భరతర్షభ – ఇది అర్జునునికి ఉన్న ఇంకొక బిరుదు. భరత అంటే భరతవంశానికి చెందినవాడు; ఋషభ అంటే శ్రేష్ఠుడు; భరతర్షభ అంటే భరతవంశంలో శ్రేష్ఠుడు.

బలవతామ్ అహం బలమ్ అస్మి – బలవంతులలో బలాన్ని నేను. కారణం లక్షణాలు ఏకం, నిత్యం, సారం, సత్యం అని వస్తుంది ముండకోపనిషత్తులో. సారం అంటే కార్యం అంతటా ఉంటుంది. కుండకు మట్టి సారం. బలవంతునికి బలం సారం. అది భగవంతుడు.

నిజానికి రెండు రకాల బలాలున్నాయి. అవి సానుకూలశక్తి లేదా ధార్మికశక్తి; ప్రతికూలశక్తి లేదా అధార్మిక శక్తి. ఒకటి మంచిపనులను సాధిస్తే, ఇంకొకటి నాశనం కలుగజేస్తుంది. రాక్షసులకు కూడా బలం ఉంది కాని అది అధార్మికశక్తి. హిరణ్యగర్భుడు, హిరణ్యకశిపుడు, రావణాసురుడిలలో ఉన్న శక్తి అధార్మికశక్తి. దానికి భిన్నంగా రామునిలో, హనుమంతునిలో ఉన్న శక్తి ధార్మికశక్తి.

కామరాగవివర్జితమ్ – అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ప్రత్యేకించి చెబుతున్నాడు కామరాగాలు లేని శక్తిని నేను అని. అంటే ధార్మికశక్తి. ధార్మికశక్తిలో స్వార్థం ఉండదు – స్వార్థం ఉన్నచోట, తను పైకి రావటంకోసం, ఇంకొకరిని కిందకి తోయటానికి వెనుకాడడు. కామం అంటే కోరికలు; స్వార్థపూరితమైన కోరికలు; రాగం అంటే బంధం.

కామానికీ, రాగానికీ మధ్య ఉన్న భేదం ఏమిటి? నేను పొందని వస్తువుమీద కోరికను కామం అంటారు. ఉదాహరణకు ఒక వాచీని బజారులో చూశాను. అది కామం. నేను పొందిన వస్తువుమీద బంధాన్ని రాగం అంటారు. ఆ వాచీని నేను కొని తెచ్చుకున్నాను. అప్పుడు కామం, రాగంగా మారింది.

అప్రాప్త విషయే కామః ప్రాప్త విషయే రాగః

కొనకముందు కామం, కొన్నాక రాగం. రెండూ ప్రమాదకరమైనవే. ఈ రెండూ లేని బలాన్ని నేను అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

కామః (అస్మి) – కామాన్ని నేనే అన్నాడు. కోరికలున్న వ్యక్తుల్లో నేను కోరికను అన్నాడు. ముందు పాదంలోనేమో కోరికలతో అశుద్ధం కాని బలాన్ని నేను అన్నాడు. అంటే కోరికను అశుద్ధంగా వర్ణించాడు. ఇప్పుడేమో నేను కోరికను అంటున్నాడు. అంటే అశుద్ధంలో కూడా తను ఉన్నాడా?

బలంలో రెండు రకాలు ఉన్నాయని ఎలా చూశామో, కోరికల్లో కూడా రెండు రకాలున్నాయి – ధార్మికకామం, అధార్మికకామం. నలుగురికి మేలు చేయాలనుకునే కోరిక ధార్మికకామం. అది కూడా కోరిక కిందకే వస్తుంది.

కాని అది మనము ఉన్నతి సాధించటానికి తోడ్పడుతుంది. నిజానికి మోక్షం పొందాలనుకునే కోరిక కూడా ధార్మిక కోరిక కిందే వస్తుంది. ఒకవేళ అది అధార్మిక కోరిక అయితే దాన్ని సాధనచతుష్టయసంపత్తిలో చేర్చరు. అందులో నాలుగవ సంపద ముముక్షుత్వం. ముముక్షుత్వం అంటే మోక్ష ఇచ్ఛ. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే, మన ఆంతర ఎదుగుదలకు తోడ్పడేదేదైనా ధార్మిక కోరికే! గీతాబోధ వినాలనే (చదవాలనే) కోరిక కూడా ధార్మిక కోరికే! చివరికి ధనం సంపాదించాలనుకున్నా కూడా ధార్మిక కోరికే, కాకపోతే సంపాదించిన ధనాన్ని ఇనప్పెట్టెలో భద్రంగా బంధించి రోజూ కళ్ళారా చూసుకున్నప్పుడు కాదు, సమాజశ్రేయస్సుకోసం ఖర్చు పెట్టినప్పుడు. అంటే ధన ఇచ్ఛ కూడా ధార్మిక ఇచ్ఛగా మారుతుంది.

ధనం ధర్మార్థమ్ ధర్మః చిత్తశుద్ధ్యర్థం చిత్తశుద్ధిః జ్ఞానార్థమ్ జ్ఞానం మోక్షార్థమ్ – తైత్తిరీయ శంకరభాష్యం

ధనాన్ని ధర్మంకోసం వాడితే, ధర్మకార్యం మనస్సును శుద్ధి చేస్తుంది; చిత్తశుద్ధి పొందిన వ్యక్తి జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తి పొందుతాడు. తద్వారా జ్ఞానం పొందుతాడు. జ్ఞానం మోక్షాన్ని కలుగజేస్తుంది.

ధర్మావిరుద్ధః (కామః) – ధర్మానికి విరుద్ధం కాని కామాన్ని నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే ఉత్తములలో ఉన్న ఉత్తమమైన కోరికను నేను. ఉత్తములలో అంటే ఎవరు వారు?

భూతేషు – మనుష్యులలో, ముఖ్యంగా ధార్మిక పురుషులలో ధార్మిక కోరికను నేను.

శ్లో. 12 **యే చైవ సాత్త్వికా భావా రాజసాస్తామసాశ్చ యే ।**
మత్త ఏవేతి తాన్ విద్ధి న త్వహం తేషు తే మయి ॥
యే, చ, ఏవ, సాత్త్వికాః, భావాః, రాజసాః, తామసాః, చ, యే,
మత్తః, ఏవ, ఇతి, తాన్, విద్ధి, న, తు, అహమ్, తేషు, తే, మయి ॥

యే, చ, ఏవ	=	ఏవైతే	విద్ధి	=	తెలుసుకొనుము
సాత్త్వికాః, భావాః	=	సాత్త్వికభావములు గలవో	తు	=	అయితే నిజముగా
యే, చ, రాజసాః	=	రాజసభావములేవి గలవో	తేషు	=	ఆ మూడు భావములయందు
తామసాః	=	తామసభావములేవి గలవో	అహమ్, చ	=	నేను గాని
తాన్	=	వాటిని	తే	=	అవి
మత్తః, ఏవ, ఇతి	=	నా నుండియే కలుగుచున్న వానినిగా	మయి, చ	=	నాయందు గాని
			న	=	లేవు (నేను త్రిగుణాతీతుడను)

యే చ ఏవ సాత్త్వికాః రాజసాః తామసాః చ భావాః, తే
మత్తః ఏవ ఇతి తాన్ విద్ధి, అహం తేషు న (అస్మి), తు తే మయి (వర్తన్తే) ॥

తా: ఏవైతే సాత్త్వికభావములు గలవో, రాజసభావములేవి గలవో, తామసభావములేవి గలవో వాటిని నానుండియే కలుగుచున్న వానినిగా తెలుసుకొనుము. అయితే నిజముగా ఆ మూడు భావములయందు నేను గాని అవి నాయందు గాని లేవు (నేను త్రిగుణాతీతుడను).

ఇంతవరకూ కృష్ణపరమాత్మ బాహ్యప్రపంచం గురించి చెప్పాడు. అదంతా ఆయన ప్రకటితరూపమే అన్నాడు. ఇప్పుడు బాహ్యప్రపంచమే కాదు, అంతర్గతప్రపంచమైన ఆలోచనలు కూడా నేనే అంటున్నాడు.

భావాః – అంతఃకరణపరిణామాలు; అంతర్గతవృత్తిప్రపంచం. ఈ ఆలోచనలు కూడా ఈశ్వరకార్యమే. ఆలోచనలు స్వంతంగా జడం, కాని పరాప్రకృతివల్ల అవి చేతనంగా అనిపిస్తాయి.

మనస్సులో కూడా రెండు అంశాలున్నాయి. ఇది దృక్ దృశ్యవివేకంలో వస్తుంది. ద్రవ్యంశం, వృత్త్యంశం. ఇంకోవిధంగా చెప్పాలంటే మారని చైతన్యం, మారే ఆలోచన. మారని చైతన్యం పరాప్రకృతి, మారే ఆలోచన అపరాప్రకృతి. కాని వచ్చిన ఆ చిక్కేమిటంటే ఈ రెండూ ఎంతగా పెనవేసుకుపోయాయి అంటే వాటిని మనం విడదీసి చూడలేము.

చెయ్యి–కాంతి ఉదాహరణను గుర్తు తెచ్చుకోండి. ఇక్కడేముంది అంటే ముందు చెప్పేది చెయ్యి ఉంది అని. ఇంకా ఏముంది అంటే, గోళ్ళు ఉన్నాయి, వేళ్ళు ఉన్నాయి, గీతలు ఉన్నాయి, మట్టిగా ఉంది అంటూ ఏవేవో చెపుతారు కాని అసలు విషయం చెప్పరు – ఏమిటది? కాంతి. ఆ కాంతి ఉండటంవల్లనే మీరు చెయ్యిని చూడగలుగుతున్నారు. కాంతి చేతిలో ఒక భాగం కాదు, కాంతి స్వతంత్రమైనది. వీటిలో రెండు అంశాలున్నాయి– కదిలే చెయ్యి, కదలని కాంతి.

ఇప్పుడదే సూత్రాన్ని మనస్సుకు ఉపయోగిస్తే, మనస్సులో కూడా రెండు అంశాలున్నాయి. కదిలే ఆలోచన, కదలని చైతన్యం. ఎవరిదైనా మాటలు మీరు వింటూంటే మీ ఆలోచన మొదటి మాట దగ్గరే ఆగిపోతే, తక్కిన మాటలు వినలేరు. అప్పుడు మీ పరిస్థితి కాదు, ఎదుటివాని పరిస్థితిని ఊహించండి. పంచదశిలో విద్యారణ్యులవారు ఈ కదిలే ఆలోచనలను అత్యంత వేగంగా చేతులను, కాళ్ళను కదుపుతూ నాట్యం చేసే నాట్యగత్తెతో పోలుస్తారు.

ఆలోచనలు వేగంగా కదులుతాయి; కాని కదిలే ఆలోచనల వెనక కదలని చైతన్యం ఉంది. మొదటి ఆలోచననుంచి వచ్చిన అనేక ఆలోచనలను ఒకటి చూస్తోంది. ఆలోచనలు ఆగిపోతే, శూన్యంగా ఉన్న మనస్సును చూస్తోంది. అదే సాక్షిచైతన్యం. ఆలోచనలు ఉన్న, ఆలోచనలు లేని మనస్సును సాక్షీభూతంగా చూసేది సాక్షిచైతన్యం. దీన్ని కృష్ణపరమాత్మ పరాప్రకృతి అంటున్నాడు.

మారేదేదైనా అపరాప్రకృతి, మార్పులేనిది పరాప్రకృతి

ఈ సూత్రాన్ని ఎప్పుడూ మర్చిపోకూడదు. అంతేకాదు,

పరాప్రకృతి నిర్గుణం, అపరాప్రకృతి సగుణం

అపరాప్రకృతి సగుణం కాబట్టి దానికి మూడు గుణాలున్నాయి. అవి సత్త్వగుణం, రజోగుణం, తమోగుణం. అంటే ఆలోచనలు కూడా అపరాప్రకృతిలోకి వస్తాయి కాబట్టి, ఆలోచనల్లో మూడు గుణాలుంటాయి. ఒక సూత్రం గుర్తుంచుకోవాలి –

కారణగుణాః కార్యే అనువర్తన్తే

కారణభూత ఈశ్వరస్య గుణాః కార్యభూతే ప్రపంచే అనువర్తన్తే

కారణ గుణం కార్యంలో వస్తుంది. కారణమైన అపరాప్రకృతికి మూడు గుణాలున్నాయి కాబట్టి, దాన్నించి వచ్చిన జగత్తుకూ, శరీరానికీ, మనస్సుకూ, అన్నిటికీ మూడు గుణాలున్నాయి. వీటి గురించి వివరంగా పధ్నాలుగవ అధ్యాయంలో చూస్తాము. ఆ విధంగా మనస్సుకు మూడు భావాలున్నాయి. అవి –

సాత్త్వికా భావా రాజసాస్తామసాశ్చ – సాత్త్వికభావాలు, రాజసభావాలు, తామసభావాలు. సాత్త్వికభావాలంటే ఉత్తమభావాలు; రాజసభావాలంటే కర్మను ప్రేరేపించే భావాలు; తామస భావాలంటే మోహంలో పడవేసేవి. శంకరాచార్యులు వీటిని సుఖ, దుఃఖ, మోహవృత్తులు అంటారు. టూకీగా చెప్పాలంటే మనస్సులో అనేక ఆలోచనలు ఉత్పన్నమవుతాయి. అవి ఎక్కడ్నుంచి వస్తాయి?

మత్త ఏవేతి తాన్ విద్ధి – ఈ ఆలోచనలన్నీ నానుంచే వస్తున్నాయని తెలుసుకో! ఏ నేను? అపరాప్రకృతి అయిన నేను (పరమాత్మ) అని అర్థం.

ఇక్కడ ఒక చిన్న సమస్య ఉంది. దీన్ని మనుష్యులు వాళ్ళకు కావలసినట్టుగా మలుచుకునే అవకాశం ఉంది. మనం కోపం చూపినప్పుడు, ఈర్ష్యపడినప్పుడు, ఎవరికైనా సమస్య సృష్టించినప్పుడు– ఎవరైనా మనను నిందిస్తే, 'నాదేం లేదు, అంతా భగవంతుని లీల. ఆయన నా మనస్సులో ఆలోచనలు తనే అన్నాడు,' అని భగవంతునిమీద నింద వేసే అవకాశం ఉంది.

ఇలా పొరపాటు పడే అవకాశం ఉన్న ప్రతిచోటా, దాన్ని సరిగ్గా విశ్లేషిస్తారు శంకరులవారు. మనం ఏ ఆలోచన చేసినా, ఏ పని చేసినా దానికి రెండు కారణాలుంటాయి. అవి – సామాన్య కారణం, విశేష కారణం. భగవంతుడు మనలో ఆలోచనలు ఏర్పడటానికి సామాన్య కారణం; కాని మనం మన ఫ్రీవిల్ ఉపయోగించి ఆలోచిస్తాము కాబట్టి మన మనస్సు విశేషకారణం.

సామాన్య కారణానికీ, విశేష కారణానికీ మధ్య వ్యత్యాసం ఏమిటి? ఒక ఇల్లు తీసుకోండి. అందులోని ఏ గది కట్టాలన్నా కూడా దానికి ఇటుకలు, సిమెంటు కావాలి. అవునా? అది సామాన్య కారణం. కాని ఒక ఇంటిలోని అన్ని గదులూ ఒక్కలా ఉండవు; అన్ని ఇళ్ళూ కూడా ఒక్కలా ఉండవు. అంటే దానికి మనిషి బుద్ధి అనే విశేష కారణం తోడయింది. అందువల్ల కొన్ని ఇళ్ళలో వంటిల్లు పెద్దదిగా ఉంటే, కొన్నిళ్ళలో పడకగది విశాలంగా ఉంటుంది. అన్ని ఇళ్ళూ ఇటుకా, సిమెంటులతో కట్టబడితే ఈ భేదాలు ఎక్కడ్నుంచి వచ్చాయి? విశేష కారణంనుంచి.

ఇంకొక ఉదాహరణ చూద్దాము. నిజానికి ఎన్నైనా ఉదాహరణలు చూడవచ్చు దీనికి. ఒక కారు కదలాలంటే దానిలో పెట్రోలు ఉండాలి; దాన్ని నడిపే డ్రైవరు ఉండాలి. అవునా? పెట్రోలు సామాన్య కారణం, డ్రైవరు విశేష కారణం అవుతాయి. కారు ఎటు వెళ్ళాలో పెట్రోలు నిర్ణయించలేదు – దాన్ని డ్రైవరు మాత్రమే నిర్ణయించగలడు. కాని పెట్రోలు లేకపోతే అతను ఎటూ వెళ్ళలేడు. అందువల్ల పెట్రోలు సామాన్య కారణం, డ్రైవరు విశేష కారణం. ఇదే సూత్రాన్ని మన ఆలోచనలకు కూడా ఉపయోగించాలి. భగవంతుడు సామాన్య కారణం; మన బుద్ధి విశేష కారణం అవుతాయి. మత్తా అంటే – **సామాన్య కారణాత్ ఏవ సర్వమ్ ఇతి విద్ధి** అని తీసుకోవాలి.

న తు అహం తేషు – ప్రపంచంమీద నేను ఆధారపడను. ప్రపంచం నామీద ఆధారపడుతుంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్ల ప్రళయంలో విశ్వం అంతా లయమయిపోయినా, పరాప్రకృతి ఉంటుంది. తేషు అంటే కార్యపదార్థంమీద. కార్యపదార్థేషు **అహం న ఆశ్రితో భవామి; న ఆశ్రయామి.** నేను కార్యప్రపంచంమీద ఆధారపడను, కార్యప్రపంచం నామీద ఆధారపడుతుంది అంటున్నాడు. **మయి ఆశ్రిత వర్తంతే** – నామీద ఆధారపడ్డాయి. దీనికి సూత్రం ఏమిటి?

కారణం వినా కార్యమ్ న తిష్ఠతి

అంటే కారణం లేకుండా కార్యానికి విడిగా ఉనికి లేదు. బంగారం లేకుండా ఆభరణాలకు విడిగా ఉనికి లేదు; మట్టి లేకుండా కుండకు విడిగా ఉనికి లేదు. కాని కార్యం లేకపోయినా కారణం ఉంటుంది. ఆభరణం లేకపోయినా బంగారం ఉంటుంది; కుండ లేకపోయినా మట్టి ఉంటుంది.

ఇప్పుడు దీన్ని బ్రహ్మకు–జగత్తుకు అన్వయిస్తే, జగత్తు అనే కార్యానికి, బ్రహ్మ అనే కారణం లేకుండా విడిగా ఉనికి లేదు. కాని బ్రహ్మ అనే కారణం, జగత్తు అనే కార్యం లేకపోయినా ఉంటుంది. అంటే కారణం స్వతంత్రం, కార్యం అస్వతంత్రం. అస్వతంత్రమైనదాన్ని మిథ్య అనీ, స్వతంత్రమైనదాన్ని సత్యం అనీ అంటారు. దీనివల్ల వేదాంతసారం వస్తుంది.

బ్రహ్మ సత్యం జగన్మిథ్యా

ఉపసంహారం

శ్లోకాలు 4–12 వరకూ ఈశ్వరస్వరూపం చూశాము. ఇక్కడితో అది ముగుస్తుంది. ఈశ్వరస్వరూపం గురించి టూకీగా చూసేముందు ఒక విషయాన్ని గమనించాలి మనం. జగత్తులో అద్భుతమైన విషయాలు భగవంతునియొక్క ప్రకటిత రూపాలయితే, జగత్తులో భయంకరమైన విషయాలు కూడా భగవంతునియొక్క ప్రకటితరూపాలే అవుతాయి. కాని ప్రస్తుతం కృష్ణపరమాత్మ ఆ వ్యతిరేక అంశాలను పక్కనపెట్టి, మంచి అద్భుతమైన అంశాలనే ఎన్నుకున్నాడు. ఎందుకు? అసలే మనకు దైవచింతన కలగటం చాలా కష్టం. అందులో ఏమాత్రం ప్రతికూల అంశం చూసినా, దేవునిమీద భక్తిని పెంచుకోము. అందువల్ల ఆధ్యాత్మిక సాధనకొచ్చిన తొలిరోజుల్లో సృష్టిలోని అద్భుతాలను చూడటం నేర్చుకుంటాము; దాని తర్వాత ఆ అద్భుతాలు భగవంతుడు అని తెలుసుకుంటాము.

జగత్తును సరిగ్గా అర్థం చేసుకుంటే బ్రహ్మ

తర్వాత మన మనస్సు పరిపక్వత చెందాక, వ్యతిరేక అంశాలను కూడా స్వీకరించటం నేర్చుకుంటాము. అందులోని అద్భుతం ఏమిటంటే, మనం ఇన్నాళ్ళూ వ్యతిరేకభావనతో చూసిన సృష్టిలోని ఒక భాగం నిజంగా వ్యతిరేక సృష్టి కాదు. అది కూడా అందమైనదే, అది కూడా ఉండాల్సినదే. నిజానికి అవి రెండు భిన్న అంశాలు కావు. అవి ఒక నాణేనికి ఉన్న రెండు వైపులు – బొమ్మ, బొరుసు. ఉదాహరణకు మనం పుట్టుకను మంగళం అంటాము; మరణాన్ని అమంగళం అంటాము. నిజానికి మరణం అమంగళం కాదు, దాన్ని మనం స్వీకరించటానికి సిద్ధంగా లేము, అంతే!

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ మరణంలో మరణశక్తిని నేనే అనలేదు. అందువల్లనే పదవ శ్లోకంలో బుద్ధి ఉన్నవారిలో నేను బుద్ధిని అన్నాడు కాని తెలివిలేని వారిలో నేను తెలివితక్కువ లక్షణాన్ని అనలేదు. అలా మంచి–చెడు ఒక నాణేనికి ఇరువైపులా ఉన్నా, ప్రస్తుతం కృష్ణపరమాత్మ మంచి అంశాలనే మెచ్చుకుని, వాటివాటి శక్తిగా తాను ఉన్నానన్నాడు.

ఈశ్వర స్వరూపం టూకీగా

1. భగవంతుడు పరాప్రకృతి–అపరాప్రకృతుల మేలు కలయిక; అంటే చేతన–అచేతనతత్త్వం.
2. భగవంతుడు జగత్తుయొక్క సృష్టి, స్థితి, లయకారణం.
3. భగవంతుడు కారణం కాబట్టి కార్యం అంతటా ఉంటాడు. దీన్ని విశ్వరూప ఈశ్వరుడు అంటారు.
4. కారణం స్వతంత్రం, కార్యం మిథ్య కాబట్టి బ్రహ్మ సత్యం, జగత్‌మిథ్య.

తత్ అనన్యత్వం ఆరంభణశబ్దాదిభ్యః – 2.1.15

బ్రహ్మ సూత్రాల్లో ఈ భావాన్ని ఆధారంగా తీసుకుని వ్యాసాచార్యులు ఒక సూత్రాన్ని రాశారు.

తత్ అనన్యత్వమ్ – ఆరంభాది కరణం

3. సంసార కారణం, పరిహారం – శ్లోకాలు 13–19

ఈ శ్లోకాలలో కృష్ణపరమాత్మ సంసార కారణాన్ని, దానికి మందును విశ్లేషిస్తున్నాడు.

అంతటా పరమాత్మ ఉంటే, మనుష్యులు ఎందుకు ఈ సంసారంలో పడి కొట్టుమిట్టాడుతున్నారు? మనం మనుష్యుల వ్యక్తిగత సమస్యలను విడిగా చర్చించటం లేదు. మొత్తం సమస్యను చూస్తున్నాము. సంసారం అంటే భద్రత, శాంతి, ఆనందం అనే మూడు అంశాలు లేకపోవటం. ఇవి ప్రపంచంలో అందరూ అనుభవించేవే, కాని వచ్చిన చిక్కేమిటంటే మన సమస్యను మనం ఎన్నడూ విశ్లేషించుకోము. నాకు దుఃఖం ఎందుకు కలుగుతున్నది? ఇది విశ్లేషించుకోవాలనే ఆసక్తి కూడా ఉండదు. అందువల్ల దాన్ని రకరకాలుగా పరిష్కరించటానికి చూస్తాము. ఇల్లు కొంటే భద్రత కలుగుతుంది అనుకుంటాము; పెళ్ళి చేసుకుంటే ఆనందంగా ఉంటాము అనుకుంటాము; ఆస్తి ఉంటే శాంతి దొరుతుకుంది అనుకుంటాము. అలా ఒకదాని వెంట ఒకదానికోసం పరుగులు తీస్తూనే ఉంటాము. ఎందుకంటే, మనం అనుకున్నది పొందినా, ఆశించిన శాంతి భద్రతలు కలగవు. ఒక్కోసారి సమస్య పెరుగుతుంది కూడా. అందువల్ల నిరాశానిస్పృహలు, ఆందోళన, బెంగ, భయం, కోపం, చిరాకు, ఈర్ష్యలాంటి భావాలు పెరుగుతాయి. వీటిని భవరోగాలు అంటారు. కాని మనమేమో ఆ సమస్య ఎందుకు వచ్చిందో పట్టించుకోకుండా, సమస్యకు పరిష్కారం వెతుక్కుంటుంటాము.

కృష్ణపరమాత్మ 13వ శ్లోకంలో సమస్యను, 14వ శ్లోకంనుంచి 19వ శ్లోకంవరకూ దానికి పరిష్కారాన్ని సూచిస్తున్నాడు. అవేమిటో ముందు చూద్దాము.

ఎ) **సంసార కారణం** – ఈ ప్రపంచం మొత్తం పరాప్రకృతి+అపరాప్రకృతుల మేలుకలయిక అని చూశాము. ఆ రెండూ కూడా ఈశ్వరునిలోని రెండు అంశాలు.

పరాప్రకృతి	=	**చేతన నిర్గుణ నిర్వికార తత్త్వము**
అపరాప్రకృతి	=	**అచేతన సగుణ సవికార తత్త్వము**

పరాప్రకృతి **అప్రమేయం**. అప్రమేయం అంటే శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధాలు లేవు. అంటే ప్రత్యక్ష ప్రమాణమైన పంచజ్ఞానేంద్రియాలకు అందదు.

అశబ్దమస్పర్శమరూపమవ్యయం తథాఽ రసం నిత్యమగన్ధవచ్చయత్ – కఠ 1–3–15

అపరాప్రకృతి మన ఇంద్రియాలకు తెలుస్తుంది, సగుణం కాబట్టి. అంటే ఒకటి కంటికి కనిపిస్తుంది, ఇంకొకటి కనిపించదు. అలా ఒకటి కనబడే అంశం, ఇంకొకటి కనబడని అంశం ఉంటే మనమేం చూస్తాము? సహజంగా కనబడే అంశమే చూస్తాము. ఇంతకుముందు చూసిన చెయ్యి–కాంతి ఉదాహరణ గుర్తుకు తెచ్చుకుంటే ఇక్కడేముంది అంటే చెయ్యి అనే చెబుతాము, కాంతి మాట చెప్పము. అలాగే సినిమా చూసేటప్పుడు దానిలో ఎంతగా మునిగిపోతామంటే, అది తెరమీద ఆడుతున్నదనే విషయాన్ని బొత్తిగా పట్టించుకోము. ఆ విధంగా నానాత్వంగా కనిపించే అపరాప్రకృతి మాయలో పడిపోయి, ఏకం అయిన పరాప్రకృతిని పట్టించుకోము.

భగవంతుని ఉన్నత స్వరూపాన్ని చూడలేకపోతున్నాము. పరాప్రకృతిని తెలుసుకోవటానికి కూడా ప్రయత్నం చెయ్యటం లేదు. ఎందుకంటే ఆకర్షణీయంగా, సమ్మోహపరిచేదిగా, అందంగా, వశం చేసుకునేటట్టుగా ఉన్న అపరాప్రకృతి మాయలో పడిపోతున్నాము. నిజానికి అపరాప్రకృతిని మాయ అనే అంటాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ అపరాప్రకృతిని మోహిని అంటాడు తర్వాత. సాగరమధనంలో కృష్ణపరమాత్మ జగన్మోహిని రూపంలో అసురులకు అమృతం అందకుండా ఎలా చేశాడో మనకు తెలిసిన కథే.

మోహినీ మోహంలో పడ్డ అసురులు ఏం నష్టపోయారు? అమృతాన్ని నష్టపోయారు. ఈ అపరాప్రకృతి మోహంలో పడి మనం పరాప్రకృతి అనే అమృతాన్ని, తద్వారా మోక్షాన్ని నష్టపోతున్నాము. ఎంతసేపూ బాహ్యప్రపంచం వెంట పరుగులు తీస్తాము కాని మన గురించి ఆలోచించము. అది కూడా ఆలోచించినా, శరీరపోషణ, కేశసంపద, రాగద్వేషాలు – వీటి గురించే ఆలోచిస్తాము. అవన్నీ అపరాప్రకృతికి చెందినవి. అందువల్ల సమస్య ఏమిటి?

పరాప్రకృతి అజ్ఞానమ్ ఏవ సంసారస్య కారణం

బి) **సంసార పరిహారం** – మామ్ ఏవ యే ప్రపద్యంతే, ఎవరు నన్ను శరణు కోరుతారో వారు మాత్రమే, ఏతాం మాయామ్ తరంతి– ఈ మాయను అధిగమిస్తారు. అంటే పరిష్కారం భక్తి. దీన్ని ప్రపతిః అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

కొంతమంది ఏం నేను పరాప్రకృతి గురించి ఎందుకు తెలుసుకోవాలి అనుకుంటారు. ఎందుకంటే వారికి అపరాప్రకృతి అద్భుతంగా ఉంది, కోరినదంతా ఇస్తుంది, అలాంటప్పుడు పరాప్రకృతి గురించి తెలుసుకోవటానికి సమయాన్ని వృథాపరచటమెందుకు? ఇది వారి వాదన.

శాస్త్రం దాన్ని ఒప్పుకోదు. పరాప్రకృతి గురించి తెలుసుకుంటే రెండు ఫలాలు పొందుతాము అంటుంది. అవి పూర్ణత్వం, శాశ్వతత్త్వం.

పూర్ణత్వం – అపరాప్రకృతి అనేక సుఖాలను ఇవ్వచ్చేమో కాని మన ప్రాథమిక అవసరాలు కొన్ని తీర్చలేదు. అందులో ఒకటి పూర్ణత్వం. అపరాప్రకృతికి కాలపరిమితి ఉంది. దేశపరిమితి ఉంది. అలాంటప్పుడు అది పూర్ణత్వాన్ని ఇవ్వలేదు. పూర్ణత్వం పరాప్రకృతివల్లనే వస్తుంది. పూర్ణత్వం ఉన్నచోటనే శాంతి ఉంటుంది. పూర్ణత్వం లేకపోతే శాంతి ఉండదు.

శాశ్వతత్త్వం – అపరాప్రకృతికి కాలపరిమితి ఉందని చూశాము. కాలపరిమితి ఉన్న వస్తువు, శాశ్వతమైన ఆనందాన్ని ఎలా ఇస్తుంది? శాశ్వతంగా ఉండని అపరాప్రకృతి శాశ్వతమైన ఆనందాన్ని, శాంతిని, భద్రతలను ఇవ్వలేదు. అన్నీ కాలం కోరల్లో చిక్కుకోవాల్సిందే.

మా కురు ధనజనయౌవనగర్వం హరతి నిమేషాత్కాలః సర్వమ్
మాయామయమిదమఖిలం హిత్వా బ్రహ్మపదం త్వమ్ ప్రవిశ విదిత్వా – భజగోవిందం 11

నీకు ధనం ఉందనీ, జనం నీ చుట్టూ భజన చేస్తున్నారనీ, యౌవనంతో మిసమిసలాడుతున్నావనీ గర్వంతో మిడిసిపడకు. నిమిషంలో కాలం అంతటినీ హరించివేస్తుంది అంటున్నారు శంకరులవారు భజగోవిందంలో.

హరిద్వార్‌లో గంగాస్నానం చెయ్యాలంటే ఒడ్డున ఉన్న ఇనుపగొలుసు పట్టుకోవాలి. వేగంగా ప్రవహిస్తున్న నీరులో కొట్టుకుపోకుండా ఉండాలంటే, కదలకుండా స్థిరంగా ఉన్న గొలుసును పట్టుకోవాలి. అలాగే మారుతున్న అనేక అనుబంధాలు కోరుకున్నా, మారక స్థిరంగా ఉండే ఒక అనుబంధమైనా ఉండాలి. అప్పుడు తక్కినవి నిలవకపోయినా ఇదన్నా ఉందికదా అనే తృప్తి ఉంటుంది.

మనిషికి శాశ్వతమైనది కావాలని తెలుసు, కాని అది పరాప్రకృతి అని తెలియదు. అపరాప్రకృతిని పట్టుకుని శాశ్వతత్త్వం కోరుకుంటాడు. మనం ఏది శాశ్వతమనుకుని గట్టిగా పట్టుకున్నామో అది మనం ఎదురుచూడని సమయంలో దెబ్బకొట్టి, మాయమయిపోతుంది. కొండలెక్కే వారికి ఈ అవస్థ ఏమిటో అర్థమవుతుంది. వారు టెంట్లు వేసుకుని, తాడు కట్టుకుని అన్ని ఏర్పాట్లూ చేసుకుంటారు, కాని ఎక్కడో ఏదో పోతుంది.

అందువల్ల మనకు ఏదో శాశ్వతమైనది కావాలి. ఆ శాశ్వతమైన వస్తువు పేరు భగవంతుడు; అది కూడా భగవంతునిలోని ఉన్నతస్థాయి అంటే పరాప్రకృతి.

పరిష్కారం ఏమిటి? పరాప్రకృతిని పట్టుకోవటం. అలాగని అపరాప్రకృతిని వదిలివేయమనటం లేదు. గంగానది ఒడ్డున కేవలం గొలుసులు ఉన్నా లాభం లేదు, కేవలం ప్రవహించే నీరు ఉన్నా లాభం లేదు.

ప్రవహించే నీటిలో స్నానం చెయ్యాలంటే, ఆనందం పొందాలంటే, కదలని గొలుసును గట్టిగా పట్టుకోవాలి. అంటే నది అపరాప్రకృతి, గొలుసు పరాప్రకృతి. అపరాప్రకృతిని అనుభవించండి, ఆస్వాదించండి. కాని దానిలో కొట్టుకుపోకుండా పరాప్రకృతిని గట్టిగా పట్టుకోండి. పరాప్రకృతిని గట్టిగా పట్టుకోవటమంటే భక్తి చూపండి.

భక్తి అంటే ఏమిటి? ఇది తర్వాత వచ్చే ప్రశ్న. భక్తిని కృష్ణపరమాత్మే తర్వాత ప్రత్యేకించి వివరిస్తాడు. అక్కడ వివరంగా చూద్దాము. ఇక్కడ భక్తి మూడు రకాలని తెలుసుకుంటే చాలు. అవి మందభక్తి, మధ్యమభక్తి, ఉత్తమభక్తి.

ఎ) **మందభక్తి** – భగవంతుణ్ణి మన కోరికలు తీర్చే మార్గంగా భావించి పూజించటం. ధర్మ, అర్థ, కామాలు మన లక్ష్యాలు; భగవంతుడు అవి తీర్చే మార్గం. ఇందులో ప్రపంచంమీద ఆధారపడతాము.

బి) **మధ్యమభక్తి** – ఇక్కడ భగవంతుడు మార్గం కాదు, భగవంతుడే లక్ష్యం అని తెలుసుకుని పూజిస్తాము. తక్కినవేవీ శాశ్వతం కాదు; అందువల్ల దేనిమీదా ఆధారపడలేము; భగవంతుడొక్కడే శాశ్వతం; అందువల్ల ఆయనమీదే ఆధారపడాలి అని తెలుసుకుంటాము. అంటే ప్రపంచంమీద ఆధారపడే స్థాయినుంచి భగవంతుని మీద ఆధారపడే స్థాయికి ఎదుగుతాము.

సి) **ఉత్తమభక్తి** – ఇక్కడ భగవంతుడు మార్గమూ కాదు, లక్ష్యమూ కాదు. భగవంతుడు నేనే. భగవంతుణ్ణి మార్గంగా చూసినా, లక్ష్యంగా చూసినా అది ద్వైతభక్తి అవుతుంది. నేనే భగవంతుడు అని అర్థం చేసుకోవటం అద్వైతభక్తి.

ఈశ్వరః సర్వభూతానామ్ హృద్దేశే అర్జున తిష్ఠతి

నేను వెతుకుతున్న పరమాత్మ నాకు భిన్నంగా లేదు. ఆ పరమాత్మను నేనే! అంటే భగవంతునిమీద ఆధారపడే స్థాయినుంచి నామీద నేను ఆధారపడే స్థాయికి ఎదుగుతాము.

మనం మందభక్తితో మొదలుపెట్టి, మధ్యమభక్తికి ఎదిగి, చివరకి ఉత్తమభక్తికి చేరుకోవాలి. అంటే ప్రపంచంమీద ఆధారపడే దశనుంచి భగవంతునిమీద ఆధారపడే దశకు వచ్చి, నామీద నేను ఆధారపడే దశకు చేరుకోవాలి. అదీ పరిష్కారం. అది మోక్షాన్ని ఇస్తుంది. ఈ నేపథ్యంతో రాబోయే శ్లోకాలను చూద్దాము.

శ్లో. 13 **త్రిభిర్గుణమయైర్భావైః ఏభిః సర్వమిదం జగత్ ।**
మోహితం నాభిజానాతి మామేభ్యః పరమవ్యయమ్ ॥
త్రిభిః, గుణమయైః, భావైః ఏభిః, సర్వమ్, ఇదమ్, జగత్,
మోహితమ్, న, అభిజానాతి, మామ్, ఏభ్యః, పరమ్, అవ్యయమ్ ॥

గుణమయైః	= గుణములయొక్క కార్య రూపములైన	ఏభ్యః	= కాబట్టి ఈ మూడు గుణముల కంటెను
ఏభిః, త్రిభిః, భావైః	= మూడు విధములైన సాత్త్విక, రాజస, తామసభావములచే	పరమ్	= శ్రేష్ఠుడనైన
		అవ్యయమ్	= శాశ్వతుడనైన
ఇదమ్, సర్వమ్	= ఈ సమస్త	మామ్	= నన్ను
జగత్	= ప్రాణిసముదాయము	న, అభిజానాతి	= ఆ ప్రాణిసముదాయము తెలిసికొనలేకున్నది
మోహితమ్	= మోహితమగుచున్నది		

ఏభిః త్రిభిః గుణమయైః భావైః ఇదమ్ సర్వమ్ జగత్ మోహితమ్,

(అతః) ఏభ్యః పరమ్ అవ్యయమ్ మామ్ న అభిజానాతి ॥

తా: గుణములయొక్క కార్యరూపములైన, మూడు విధములైన సాత్త్విక, రాజస, తామసభావములచే ఈ సమస్తప్రాణిసముదాయము మోహితమగుచున్నది. కాబట్టి ఈ మూడు గుణములకంటెను శ్రేష్ఠుడనైన, శాశ్వతుడనైన నన్ను ఆ ప్రాణిసముదాయము తెలిసికొనలేకున్నది.

త్రిభిర్గుణమయైర్భావైః – బాహ్యప్రపంచం మూడు గుణాలతో నిండి ఉండటంవల్ల, శంకరులవారు భావ అంటే బాహ్యప్రపంచంతో పాటు భావోద్రేకాలను కూడా తీసుకోవాలంటారు.

ఇదం సర్వం జగత్ – ఈ ప్రపంచం మొత్తం. అంటే అందులో అరుదుగా ఒక్కరో, ఇద్దరో దీనికి భిన్నంగా ఉంటారు.

కశ్చిద్ధీరః ప్రత్యగాత్మానమైక్షత – కఠ 2. 1. 1

ఎవరో ఒక ధీరుడు మాత్రమే ప్రత్యగాత్మ గురించి తెలుసుకుంటాడు. జగత్తు అంటే మనుష్యులు మాత్రమే. జంతువులు వేదాంతం నేర్చుకోలేవు. మనిషి ఒక్కడే బుద్ధిజీవి.

మోహితమ్ – ఈ ప్రపంచం మొత్తం మోహంలో పడిపోతున్నారు.

బాలస్తావత్ క్రీడాసక్తః తరుణస్తావత్తరుణీసక్తః

వృద్ధస్తావత్ చింతాసక్తః పరమే బ్రహ్మణి కోఽపి న సక్తః – భజగోవిందం

ఆటలతో బాల్యం, యువతులతో యౌవనం, చింతలతో వృద్ధాప్యం గడిపేస్తే భగవంతుణ్ణి ప్రార్థించేది ఎప్పుడు? దాని ఫలితం ఏమిటి?

మామ్ ఏభ్యః పరమ్ అవ్యయమ్ న అభిజానాతి – నన్ను తెలుసుకోలేకపోతున్నారు. తెలుసుకోవాలనే ప్రయత్నం కూడా చెయ్యటం లేదు. మామ్ అంటే నన్ను, ఏ నన్ను? ఉన్నతమైన నేను, అవ్యయమైన నేను, నిర్గుణరూపమైన నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. భగవంతునియొక్క పరాప్రకృతి గురించి తెలుసుకోలేకపోతున్నారు. మోహం అంటే ఎలా ఉంటుందో చూశాము. జగన్మోహిని మాయలో పడ్డ రాక్షసులు అమృతాన్ని కోల్పోతే, జగత్ అనే మాయలో పడ్డ మనుష్యులు పరాప్రకృతి అనే అమృతాన్ని కోల్పోతున్నారు. ఇది సమస్య. సంసారమనే సమస్య.

శ్లో. 14 **దైవీ హ్యేషా గుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా ।**
మామేవ యే ప్రపద్యంతే మాయామేతాం తరంతి తే ॥
దైవీ, హి, ఏషా, గుణమయీ, మమ, మాయా, దురత్యయా,
మామ్, ఏవ, యే, ప్రపద్యంతే, మాయామ్, ఏతామ్, తరంతి, తే ॥

హి	= ఎందుకంటే	మామ్, ఏవ	= కేవలము, నిరంతరము నన్నే
ఏషా	= ఈ	ప్రపద్యంతే	= భజించుచున్నారో
మమ, మాయా	= నా మాయ	తే	= వారు
దైవీ	= అలౌకికమైనది	ఏతామ్, మాయామ్	= ఈ మాయను
గుణమయీ	= త్రిగుణాత్మకమైనది	తరంతి	= దాటి, సంసార సముద్రము నుండి బయట పడుదురు
దురత్యయా	= అధిగమింప సాధ్యము కానిది		
యే	= ఎవరైతే		

ఏషా దైవీ గుణమయీ మమ మాయా హి దురత్యయా ।
యే మామ్ ఏవ ప్రపద్యంతే, తే ఏతామ్ మాయామ్ తరంతి ॥

తా: ఎందుకంటే ఈ నా మాయ అలౌకికమైనది, త్రిగుణాత్మకమైనది, అధిగమింప సాధ్యము కానిది. ఎవరైతే కేవలము, నిరంతరము నన్నే భజించుచున్నారో వారు ఈ మాయను దాటి సంసార సముద్రము నుండి బయట పడుదురు.

ఇందులో పరిష్కారం చూస్తాము. సంసారం మిమ్మల్ని ముంచెత్తే లోపు నన్ను గట్టిగా పట్టుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఏషా మాయా – ఈ మాయ అంటే సగుణ, సవికార సవికల్ప అపరాప్రకృతి. ఈ అపరాప్రకృతి మనుష్యులను మోహంలో పడవేస్తుంది. భగవంతుడెందుకు, అంతా మా గొప్పే అనుకుంటారు కొందరు. ఈ మాయ ఏం చేస్తుంది?

దురత్యయా – ఆ మాయ ఎంత గొప్పదంటే దాన్ని అధిగమించటం సాధ్యం కాదు. అసలు మనకు దాని మోహంలో పడ్డామనే తెలియదు. అందువల్ల మన బుద్ధితో దాన్ని అధిగమించటం కష్టం. ఎందుకు?

గుణమయీ – అపరాప్రకృతికి మూడు గుణాలున్నాయి. అవి సత్త్వ రజో తమోగుణాలు. ఆ గుణాల్లో ఏ గుణం అయినా మనను వలలో వేసుకోవచ్చు – దాని వివరాలు 14వ అధ్యాయంలో చూస్తాము. ఈ గుణాలు ఎక్కడ ఉన్నాయి?

దైవీ – నాలో ఉన్నాయి. అంటే పరాప్రకృతి అయిన నాలో ఉన్నాయి. అపరాప్రకృతి ఎవరిమీదైనా ఆధారపడిందీ అంటే అది పరాప్రకృతిమీదనే. అపరాప్రకృతిని అధిగమించేదెలా? ఒక్కటే మార్గముంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

యే మామ్ ప్రపద్యంతే – ఎవరైతే నన్ను శరణు వేడుతారో, అంటే ఎవరు భక్తి చూపిస్తారో.

తే ఏతాం మాయామ్ తరంతి – వారు ఈ మాయను అధిగమించగలరు.

సంసారాన్ని నేను ఒక్కడినే దాటలేను. దానికి ఈశ్వరకృప కావాలని అర్థం చేసుకోవాలి. ఈశ్వరకృప ఉంటే ఆయన మనల్ని గురువు దగ్గరకు చేరుస్తాడు. గురువు శాస్త్రాన్ని బోధిస్తాడు. మూడు దశల్లో మోక్షం కలుగుతుంది. ప్రపంచంమీద ఆధారపడటంనుంచి భగవంతునిమీద ఆధారపడాలి. తర్వాత భగవంతునినుంచి శాస్త్రంమీద ఆధారపడాలి. శాస్త్రంద్వారా నేను నామీదే ఆధారపడటం నేర్చుకుంటాను. కాని మొదటిదశ ఏమిటి? భగవంతునిమీద భక్తి చూపాలి.

సమస్య ఏమిటి? సంసారం! అంటే అపరాప్రకృతి మోహంలో పడిపోవటం. పరిష్కారం ఏమిటి? భక్తి. అంటే పరాప్రకృతిమీద భక్తి చూపటం.

శ్లో. 15 **న మాం దుష్కృతినో మూఢాః ప్రపద్యంతే నరాధమాః ।**
మాయయాపహృతజ్ఞానా ఆసురం భావమాశ్రితాః ॥
న, మామ్, దుష్కృతినః, మూఢాః, ప్రపద్యంతే, నరాధమాః,
మాయయా, అపహృతజ్ఞానాః, ఆసురమ్, భావమ్, ఆశ్రితాః ॥

మాయయా	= మాయచేత	దుష్కృతినః	= చెడుకర్మలను ఆచరించు వారును అయిన
అపహృతజ్ఞానాః	= జ్ఞానమును పోగొట్టుకున్న వారును	మూఢాః	= మూర్ఖులు
ఆసురమ్, భావమ్	= ఆసుర స్వభావమును	మామ్	= నన్ను
ఆశ్రితాః	= ఆశ్రయించిన వారును	న, ప్రపద్యంతే	= భజించరు
నరాధమాః	= నరులలో అధములును		

మాయయా అపహృత–జ్ఞానాః ఆసురమ్ భావమ్ ఆశ్రితాః
దుష్కృతినః మూఢాః నర–అధమాః మామ్ న ప్రపద్యన్తే ॥

తా: మాయచేత జ్ఞానమును పోగొట్టుకున్నవారును, ఆసుర స్వభావమును ఆశ్రయించిన వారును, నరులలో అధములును, చెడు కర్మలను ఆచరించు వారును అయిన మూర్ఖులు నన్ను భజించరు.

చాలామంది భక్తిమార్గానికి ఎందుకు రారంటే వారికి పుణ్యం లేదు కాబట్టి. పూర్వజన్మ పుణ్యం లేకపోతే మోక్షంగురించి చెప్పే సంప్రదాయంలోనే పుట్టదు జీవి. ఎంతసేపూ అర్థ కామపురుషార్థాల వెంట పరుగులు తీసి, ఐహికసుఖాలకోసం అర్రులు చాచే సంప్రదాయంలో పుడతాడు. అంటే మనిషిగా పుట్టటానికే కొంత పుణ్యం చేసుకుని ఉండాలి; మనిషిగా పుట్టినా కేవలం అర్థకామాల వెంట కాక, ధర్మ మోక్షాల గురించి కూడా నేర్పించే సంప్రదాయంలో పుట్టటానికి పెట్టిపుట్టాలి. ఆ సంప్రదాయంలో పుడితే చాలదు, దానిమీద శ్రద్ధ ఏర్పడాలి.

మనుష్యత్వం, ముముక్షుత్వం, మహాపురుషసంశ్రయత్వం. వీటన్నిటికీ పుణ్యం ఉండాలి.

దుష్కృతినః – కాని కావలసినంత పుణ్యం లేనివారు చాలామంది ఉన్నారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. వారు మనుష్యులుగా పుట్టేంత పుణ్యం చేసుకున్నారు కాని, భగవంతుణ్ణి లేదా శాస్త్రాన్ని తెలుసుకోగలిగేటంత పుణ్యం చేసుకోలేదు. అందువల్ల వారిని పాపులు అనవచ్చు. దానివల్ల వారేం చేస్తారు?

మాయయా అపహృతజ్ఞానాః – మాయ అంటే అపరాప్రకృతి. అపహృత జ్ఞానాః అంటే విచక్షణాశక్తి పోగొట్టుకున్నవారు. వారి విచక్షణాశక్తిని మాయ అపహరించివేసింది. ఈ మాయ వీళ్ళని ఇరవైనాలుగు గంటలూ అర్థపురుషార్థం లేదా కామపురుషార్థం వెంట పరుగులు తీసేలాగా చేస్తుంది. అందువల్లనే చూడండి, అన్ని వందల టీవీ ఛానెల్సు వచ్చాయి, రాత్రింబవళ్ళూ ఏవో చూపిస్తూనే ఉంటాయి. ఆఫీసుకెళితే పని, పని. రాత్రి ఎన్నింటికి ఇంటికి వస్తామో తెలీదు – అంటే జీవితమంతా అటు డబ్బు సంపాదించటంలోనో, ఇటు సరదాలలో తేలిపోవటంలోనో సరిపోతోంది. ఇంక సత్సంగానికి తీరికేది? మాయ ఆ విధంగా వారి విచక్షణాశక్తిని కొల్లగొట్టేసింది.

లేకపోతే, వారు కొంచెం మనస్సు పెట్టి, కొంచెం వివేకం చూపితే వారి కళ్ళముందు ఎన్నో దీనగాథలు కనిపిస్తాయి. ధనం వెంట పరుగులు తీసిన వ్యక్తి రాత్రికి రాత్రి బికారి అవటం; అధికారదర్పం చూపిన వ్యక్తికి ఆదరించేవారే లేకపోవటం; ఆప్యాయతల్లో మునిగితేలినవారికి చివరికి గుక్కెడు నీళ్ళు కూడా ఇచ్చే దిక్కులేకపోవటం– ఇలాంటివెన్నో హృదయవిదారకంగా కనిపిస్తాయి. జీవితంలో ఏదీ శాశ్వతం కాదని తెలుస్తుంది– డబ్బు, హోదా, ఆస్తి, అంతస్తు, బంధువులు, ప్రేమలు – ఏవీ పదికాలాలు నిలవవు. అన్నీ కళ్ళముందు నగ్నసత్యాలుగా ఎలుగెత్తి చాటుతున్నా వీరు మాత్రం చలించరు. ఎందుకు? అదే మాయా ప్రభావం. అందరి విషయంలో అలా జరుగుతుందేమో కాని నాకు మాత్రం అలా జరగదు. నన్ను విడిచి నా వాళ్ళు, నా డబ్బు వెళ్ళదు అనుకుంటారు వారు.

మూఢాః – అందువల్ల అటువంటి వారు మూఢులు అవుతున్నారు. మోహంలో పడిపోతున్నారు. మోహం వల్ల అశాశ్వతమైన దాన్ని శాశ్వతమైనదిగా భావిస్తున్నారు.

అనిత్యమ్ నిత్యత్వేన భావయతి అతస్మిన్ తత్‌బుద్ధిః అధ్యాసః

దీన్ని **శోభన అధ్యాస** అంటారు శాస్త్రంలో. శోభన అధ్యాసం అంటే ఒక వస్తువుమీద లేనిదాన్ని ఆరోపించటం. అందువల్ల మూఢులు అవుతున్నారు.

మనమీ మోహంలో పడిపోతామని ముందే తెలుసు భగవంతునికి. అందుకని మనకు గురువులను, శాస్త్రాన్ని కూడా ఇచ్చాడు. ఒక కొత్తవస్తువును కొంటేనే, దానితో పాటు ఒక మాన్యువల్ ఇస్తారు. ఆ వస్తువు విషయంలో తీసుకోవాల్సిన జాగ్రత్తలు, హెచ్చరికలతో నిండివుంటుంది ఆ మాన్యువల్. అలా మనను సృష్టించి, మన జీవన విధానాన్ని నిర్దేశించి, విధినిషేధాలను ఎత్తి చూపే శాస్త్రాన్ని ఇచ్చాడు పరమాత్మ. దాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవటానికి గురువులను కూడా ఇచ్చాడు.

అవిద్యాయామ్ అంతరే వర్తమానః స్వయం ధీరః పండితమ్ మన్యమానః – ముండకం

కొంతమందికి ఏమీ తెలియదు, కాని తెలియకపోయనా ఫర్వాలేదు కాని, అన్నీ తమకే తెలుసు అనుకుంటారు. వారిని వారే పండితులుగా నిర్ణయించేసుకుంటారు. అందువల్ల శాస్త్రం, గురువు అవసరం లేదు వారికి.

నరాధమాః – అటువంటి వారిని నరాధములు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే వారు నరులలో అధములు. ఎందుకు? మానవజన్మ పొందినందుకు అత్యున్నత పురుషార్థమైన మోక్షాన్ని పొందే అవకాశం పెట్టుకుని, దాన్ని వదిలేసి అంత విలువైన మానవ జీవితాన్ని మామూలు లక్ష్యాలు సాధించేటందుకు వెచ్చిస్తున్నారు. మంచి గంధం చెక్కలను వంటకి వాడినట్టు ఉంటుంది అలా చేస్తే. ఉత్తమమైన మనుష్యజన్మనెత్తి అధమమైన కోర్కెలు కోరుతున్నారు కాబట్టి, వారు నరాధములు అయ్యారు. అంటే వివేకం లేనివారు అయ్యారు.

ఆసురం భావమ్ ఆశ్రితాః – అంతేకాదు, అటువంటి వారు, వారు సమస్యల్లో చిక్కుకోవటమే కాక తక్కిన వారికి కూడా సమస్యలు సృష్టిస్తారు. ఎప్పుడైతే వారు అర్థకామాల వెంట పరుగులు తీస్తారో, వారికి ఎంత వచ్చినా తృప్తి ఉండదు. కోరికలు అనంతం అంటారు అర్థశాస్త్రంలో.

న విత్తేన తర్పణీయః మనుష్యః – కఠ

ఎంతవచ్చినా తృప్తి ఉండదు. ఇంకా కావాలి, ఇంకా కావాలి అనిపిస్తుంది. ఒక దశకి వెళ్ళేసరికి ధార్మిక పద్ధతి ద్వారా ఎక్కువ సంపాదించలేరు. కోరికలు ఆకాశాన్నంటుతాయి, కాని వాటిని తేలికగా తీర్చేటంత సునాయాసంగా ధనం పెరగదు. ధర్మబద్ధంగా జీవిస్తే కోరికలు తీరవు. కోరికలా, నైతిక విలువలా అంటే చాలాచోట్ల కోరికలే గెలుస్తాయి. ఏదో చిన్నచిన్న తప్పులు చెయ్యటంతో మొదలవుతుంది. మొదట్లో అంతరాత్మ నిలదీస్తుంది, కొన్నాళ్ళయ్యాక దాని శక్తి తగ్గినా, ఉండబట్టలేక హెచ్చరిస్తుంది. అయినా వినకుండా దాని గొంతు నొక్కేస్తే, అది మాత్రం ఏం చేస్తుంది? మూగపోతుంది. డబ్బు ఒక్కటే మనుష్యుల లక్ష్యం. దానికోసం ఎన్ని దారుణాలు చూడటం లేదు? అందువల్ల అర్థకామాలు ముఖ్యం అనుకుంటే అధర్మం పేట్రేగిపోతుంది. దీన్ని ఆసురీస్వభావం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. వీరు నెమ్మదిగా ధర్మాన్ని పక్కదారి పట్టించేస్తారు.

కామ ఏష క్రోధ ఏష రజోగుణసముద్భవః ।
మహాశనో మహాపాప్మా విద్ధ్యేనమిహ వైరిణమ్ ॥ – 3.37

కామక్రోధాలు అంతులేని పాపకర్మలకు ప్రేరకాలు. ఇటువంటి లక్ష్యాలు ఉన్నవారు అత్యంత దురదృష్టవంతులు. పుణ్యం చేసుకున్నవారి పరిస్థితి ఏమిటి? అది రాబోయే శ్లోకంలో చూస్తాము.

శ్లో. 16 **చతుర్విధా భజంతే మాం జనాః సుకృతినోఽర్జున ।**
ఆర్తో జిజ్ఞాసురర్థార్థీ జ్ఞానీ చ భరతర్షభ ॥
చతుర్విధాః, భజంతే, మామ్, జనాః, సుకృతినః, అర్జున,
ఆర్తః, జిజ్ఞాసుః, అర్థార్థీ, జ్ఞానీ, చ, భరతర్షభ ॥

భరతర్షభ!	= ఓ భరతశ్రేష్ఠా!		చ	=	ఇంకా
అర్జున!	= అర్జునా!		జ్ఞానీ	=	తత్త్వజ్ఞానమును పొందిన జ్ఞానీభక్తులును
సుకృతినః	= శుభకర్మలను ఆచరించువారై		చతుర్విధాః	=	నాలుగు విధములైన
అర్థార్థీ	= సంపదలను, సౌఖ్యాలను కోరు అర్థార్థి భక్తులును		జనాః	=	భక్తులు
ఆర్తః	= శారీరిక, మానసిక సంతాపములకు గురియైన ఆర్తభక్తులును		మామ్	=	నన్ను
జిజ్ఞాసుః	= పరమాత్మ తత్త్వజ్ఞానమునందు ఇచ్ఛగల జిజ్ఞాసు భక్తులు		భజంతే	=	భజింతురు

హే భరతర్షభ అర్జున! ఆర్తః, జిజ్ఞాసుః, అర్థార్థీ,

జ్ఞానీ చ (ఇతి) చతుః–విధాః సుకృతినః జనాః మామ్ భజన్తే ॥

తా: ఓ భరతశ్రేష్ఠా! అర్జునా! శుభకర్మలను ఆచరించువారై సంపదలను సౌఖ్యములను కోరు అర్థార్థి భక్తులును, శారీరిక, మానసిక సంతాపములకు గురియైన ఆర్తభక్తులును, పరమాత్మ తత్త్వజ్ఞానమునందు ఇచ్ఛగల జిజ్ఞాసుభక్తులు ఇంకా తత్త్వజ్ఞానమును పొందిన జ్ఞానభక్తులును అని నాలుగు విధములైన భక్తులు నన్ను భజింతురు.

కొంతమంది పుణ్యం చేసుకున్నవారు ఉన్నారు.

అర్జున జనాః సుకృతినః – ఓ అర్జునా, కొంతమంది పుణ్యం చేసుకున్నారు. ముందు శ్లోకంలో పుణ్యం చేసుకోని వారిని దుష్కృతినః అన్నాడు. ఇక్కడ పుణ్యం చేసుకున్నవారిని సుకృతినః అంటున్నాడు. అంటే దుష్కృతినః – వారికి భక్తి లేదు, సుకృతినః – వీరికి భక్తి ఉంది.

చతుర్విధా భజంతే మామ్ – భక్తులు నన్ను నాలుగు విధాలుగా కొలుస్తారు. ఆ నాలుగు రకాల భక్తులు ఎవరు?

ఆర్తో జిజ్ఞాసురర్థార్థీ జ్ఞానీ చ భరతర్షభ – ఓ భరతశ్రేష్ఠా! వారు ఆర్తభక్తులు, జిజ్ఞాసు భక్తులు, అర్థార్థీ భక్తులు, జ్ఞానీభక్తులు. వారి గురించి వివరంగా చూద్దాము.

ఎ) **ఆర్తః**:– ఆర్తభక్తులు. వారికి ఏదైనా కష్టం ముంచుకువస్తే ఉన్నఫళంగా దేవుడు గుర్తుకు వస్తాడు. అంటే ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే వారికి సమస్య వస్తే గానీ, దేవుడు గుర్తుకు రాడు. అందువల్ల కుంతీదేవి అంటుంది, 'ఓ భగవాన్ నేను నిన్ను మర్చిపోకుండా ఉండటానికి నాకు నిరంతరం ఏదో ఒక సమస్యను ఇస్తూ ఉండు.' సాధారణంగా ఈ భక్తితోనే మొదలుపెడతారు ఎవరైనా. పిల్లలు పరీక్ష రాసే రోజు గట్టిగా భగవంతునికి దండం పెట్టుకుంటారు, ఈ పరీక్ష పాసయ్యేలాగా చెయ్యి లేదా పరీక్ష పేపరు తేలికగా వచ్చేలాగా చెయ్యి అంటారు. వీలుంటే ఇష్టదేవుని గుడికి కూడా వెళ్ళి ఒక దరఖాస్తు పెట్టుకుంటారు. ఇటువంటి భక్తిని ఆర్తభక్తి లేదా దుఃఖనివృత్తి భక్తి అంటారు. ఇలా కష్టం వస్తే మొక్కుకుంటే దేవుడు పరుగెత్తుకు వస్తాడని మన పురాణాల్లో కథలు కూడా ఉన్నాయి.

వాత్సల్యాదభయప్రధానసమయాదార్తార్తి నిర్వాపణాత్,
ఔదార్యాదఘశోషణా దగణితశ్రేయః పదప్రాపణాత్ ।
సేవ్యః శ్రీపతిరేక ఏవ జగతామేతేఽ భవన్సాక్షిణః,
ప్రహ్లాదశ్చ విభీషణశ్చ కరిరాట్ పాంచాల్యహల్యాధ్రువః ॥
ఆర్తత్రాణపరాయణస్స భగవాన్ నారాయణో మే గతిః ॥

భక్తులు కష్టంలో ఎలుగెత్తి పిలుస్తే భగవంతుడు వెనువెంటనే వచ్చి కాపాడుతాడు. అలా కాపాడబడిన వారు మన పురాణాల్లో ఆరుగురు ఉన్నారు. వారు – ప్రహ్లాదుడు, విభీషణుడు, కరిరాజు (గజేంద్రుడు), పాంచాలి, అహల్య, ధృవుడు అందువల్ల భగవంతుణ్ణి ఆర్తత్రాణ పరాయణుడు అంటారు.

బి) **అర్థార్థీ** – ఆర్తభక్తుడు, తర్వాత అర్థార్థీ భక్తుడు అవుతాడు. అందువల్ల జిజ్ఞాసుకన్నా ముందు ఇది చూస్తున్నాము. ఇతను కష్టం వస్తేనే కాదు, ఏ శుభకార్యం మొదలు పెట్టాలన్నా భగవంతునికి ముందే మొర పెట్టుకుంటాడు. అతనితో వ్యాపార ఒప్పందం కూడా పెట్టుకుంటాడు. నాకు ఇంత లాభం వస్తే, నీకు ఇంత ఇస్తాను అంటాడు. అంటే ముందు రకం భక్తి దుఃఖనివృత్తి కోసం అయితే, ఈ భక్తి సుఖప్రాప్తి కోసం. వ్యాపారం మొదలు పెట్టబోతుంటే కాసులు రాలుస్తున్న నిలువెత్తు లక్ష్మీదేవి ఫోటో పెట్టి, పూజ చేస్తాడు. అలా తనకు కూడా కనకవర్షం కురవాలని ఆశ. అర్థార్థీని విడదీస్తే అర్థ+అర్థీ. అర్థ అంటే ఐశ్వర్యం; అర్థీ అంటే కోరేవారు. అంటే ఐశ్వర్యాన్ని కోరేవాడు. ఐశ్వర్యం అంటే డబ్బే కాదు, ఆస్తి, అంతస్తు, హోదా ఏదైనా తీసుకోవచ్చు.

ఆర్తభక్తి, అర్థార్థీ భక్తి రెండూ కూడా మందభక్తి కిందకే వస్తాయి. ఇది సకామభక్తి, అంటే ఈ భక్తునికి నిజంగా భగవంతునిమీద భక్తి ఉండదు. తనకు అర్థకామాలు అనే లక్ష్యాలు ఉన్నాయి. వాటిని పొందటానికి మార్గం భగవంతుడు. అంటే భగవంతుడు లక్ష్యం కాదు, మార్గం మాత్రమే. మనకు మన లక్ష్యం పొందగానే, మార్గాన్ని మర్చిపోతాము. ఎందుకంటే మనకు లక్ష్యం ముఖ్యం కాని, మార్గం కాదు. అందువల్ల ఈ భక్తి నిజమైన భక్తి కాదు. ఇది సకామభక్తి.

సి) **జిజ్ఞాసుః –** ఈ భక్తుడికి భగవంతుని గురించి తెలుసుకోవాలనే జిజ్ఞాస, కుతూహలం ఉంటుంది. ఆర్తభక్తుడు, అర్థార్థీ భక్తులలాగా భగవంతుడు ఇతనికి మార్గం కాదు, భగవంతుడే లక్ష్యం. ఇతను ఏమీ కోరికలు కోరడు. ఇతనిది నిష్కామభక్తి. నీ గురించి నేను తెలుసుకోవాలి, దానికోసం ఏదైనా త్యాగం చేస్తాను అంటాడు. ఇతనిది మధ్యమ భక్తి.

డి) **జ్ఞానీ –** జ్ఞాని అంటే భగవంతుడు తనకు భిన్నంగా లేడు, తనే భగవంతుడు అనే జ్ఞానం పొందిన వ్యక్తి. ఇతను ఉత్తమ భక్తుడు. ఇతనికి భగవంతుడు సాధన కాదు సాధ్యం కూడా కాదు. సాధన అంటే మార్గం; సాధ్యం అంటే లక్ష్యం. భగవంతుడు సిద్ధవస్తువు. అంటే భగవంతుణ్ణి పొందేశాడు ముందే. నేనే భగవంతుడు అని తెలుసుకుంటే భగవంతుణ్ణి పొందినట్టే.

ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ నాలుగు రకాల భక్తుల గురించి చెప్పాడు కాని, ఇదే శ్లోకాన్ని ఇంకో కోణం లోంచి కూడా చూడవచ్చు. అంటే వీళ్ళను నాలుగు రకాల భక్తులుగా కాకుండా ఒకే వ్యక్తి దాటే నాలుగు దశలుగా కూడా తీసుకోవచ్చు.

గణితశాస్త్రంలో ఒక సంఖ్య విలువ తెలుసుకోవటానికి ముందు *x* అనే అక్షరంతో మొదలు పెడతారు. అనేక విధాలుగా లెక్కలు వేసి *x* విలువ ఇంత అని చెపుతారు. అలాగే శాస్త్రం మనకు ఒక రూపాన్ని ఇస్తుంది భగవంతుని పేరుతో. తర్వాత మనం మూడు దశలు దాటి, జ్ఞానీభక్తుడుగా మారాలి అంటే నిర్వికారబ్రహ్మను తెలుసుకోవాలి.

అందులో మొదటి దశ ఆర్తభక్తుడు. దుఃఖనివృత్తికోసం పూజ చేస్తాము. దాని తర్వాత అర్థార్థీ భక్తుడుగా ఎదగాలి. దుఃఖనివృత్తికోసం చేసే పూజను ఈ స్థాయిలో సుఖప్రాప్తి కోసం చేస్తాము. రెండూ సకామభక్తి కిందకే వస్తాయి. ఏదో ఒక కోరికతో చేస్తాము. ఈ రెండింటిలోనూ భగవంతుడు సాధన, మన కోరికలు సాధ్యం అని చూశాము.

అలా భగవంతుణ్ణి సాధనగా ముందు చూసినా, పరిపక్వత చెందిన కొద్దీ, ప్రాపంచిక విషయాలు మనం కోరుకునే శాంతి, భద్రత, ఆనందాలు ఇవ్వలేవు అని తెలుసుకుంటాము. ఎప్పుడైతే ప్రపంచంయొక్క పరిమితి తెలుసుకుంటామో, అప్పుడే భగవంతుని విలువ తెలుస్తుంది. ఆయనను సాధనగా చూడటం మానేసి, సాధ్యంగా చూస్తాము. అప్పుడు మన భక్తి సకామభక్తినుంచి నిష్కామభక్తికి మారుతుంది. దీన్ని జిజ్ఞాసుభక్తి అంటారు.

జిజ్ఞాసుభక్తునికి కొన్ని విషయాలు స్పష్టంగా తెలుస్తాయి –

ఎ) శాంతి, భద్రత, ఆనందం బాహ్యవస్తువులలో దొరకవు. భగవంతుడే శాశ్వతమైన శాంతి, భద్రత, ఆనందాలను ఇవ్వగలడు.

బి) భగవంతుణ్ణి పొందటం అంటే బాహ్యంగా జరిగే సంఘటన కాదు. భగవంతుణ్ణి పొందటం అంటే జ్ఞానంద్వారా పొందటం. అంతకు ముందు అతను భగవంతుడు ఎక్కడో కైలాసంలోనో, వైకుంఠంలోనో ఉన్నాడని, తను మరణించాక ఆ లోకానికి ప్రయాణం చేసి వెళ్ళాలని అనుకునేవాడు, కాని ఇప్పుడు అతనికి భగవంతుడు సర్వవ్యాపకుడు అనీ, ఆయన లేని చోటంటూ లేదనీ, ఆయన్ని ఇక్కడే ఇప్పుడే పొందవచ్చనీ తెలుసుకుంటాడు. అందువల్ల ఈశ్వరప్రాప్తి = ఈశ్వరజ్ఞానప్రాప్తి. అంతకుముందు భగవంతుణ్ణి చూడాలి అనేవాడు, ఇప్పుడు భగవంతుని గురించిన జ్ఞానం కావాలి అంటాడు. అందువల్ల అతన్ని జిజ్ఞాసువు అంటారు. జిజ్ఞాసువు అంటే భగవంతుని గురించిన జ్ఞానం పొందాలనే కోరిక ఉన్నవాడు.

సి) నేను భగవంతుణ్ణే కోరుకోవాలి; భగవంతుణ్ణి కోరుకోవాలి అంటే భగవంతుని జ్ఞానం పొందాలి అని తెలియటమే కాక, ఆ జ్ఞానం పొందటానికి తనకు అధికారిత్వం ఉండాలని తెలుసు. అంటే అతను చిత్తశుద్ధి పొందాలి. చిత్తశుద్ధి పొందటంకోసం మతాన్ని ఆశ్రయిస్తాడు. మతపరమైన జీవితంనుంచి ఆధ్యాత్మికత ఉన్న మతపరమైన జీవితానికి ఎదుగుతాడు.

మతాన్ని పాటించే వ్యక్తికీ, ఆధ్యాత్మికతను పాటించే వ్యక్తికీ మధ్య ఏమిటి వ్యత్యాసం? లౌకికమతం, ఆధ్యాత్మికమతం అనవచ్చు. ఆర్తభక్తుడు, అర్థార్థీభక్తుడు పాటించేది లౌకికమతం. అంటే వారు భగవంతునికి పూజ చేస్తారు కాని, లౌకిక విషయాలకోసం చేస్తారు. జిజ్ఞాసుభక్తుడు పాటించేది ఆధ్యాత్మిక మతం. అతను చిత్తశుద్ధికోసం ప్రార్థన చేస్తాడు. చిత్తశుద్ధి ఎందుకు? జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తికోసం. జ్ఞానం ఎందుకు? భగవంతుణ్ణి పొందటానికి. భగవంతుణ్ణి పొందటం ఎందుకు? పూర్ణత్వం పొందటానికి.

కర్మయోగి ఆధ్యాత్మిక మతాన్ని పాటించి జిజ్ఞాసుభక్తుడు అవుతాడు. జిజ్ఞాసుభక్తుడు అక్కడితో ఆగడు. జ్ఞానం పొందటానికి జ్ఞానయోగి అవుతాడు. కర్మయోగంనుంచి జ్ఞానయోగానికి రావటానికే సుదీర్ఘమైన ప్రయాణం చెయ్యాలి. జ్ఞానయోగం అంటే ఈశ్వరజ్ఞానం పొందటానికి గురువు ద్వారా శాస్త్రంయొక్క శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చెయ్యాలి. అలా కర్మయోగం, జ్ఞానయోగం విజయవంతంగా ముగిస్తే అతను జ్ఞానీ భక్తుడు అవుతాడు. జ్ఞాని, భగవంతుడు తనకు భిన్నంగా లేడని తెలుసుకుంటాడు. దానివల్ల ఇంతవరకు ఉన్న ద్వైతభక్తి అద్వైతభక్తిగా మారుతుంది.

ఇలా మనం ఈ నాలుగు దశలు దాటాలి. ఒకవేళ మనం ఆర్తభక్తి స్థానంలో ఉంటే ఏమీ చిన్నతనంగా భావించనవసరం లేదు. భగవద్గీత వింటుంటే, ఎప్పటిలా గుడికి వెళ్ళి భగవంతుణ్ణి ఏమైనా కోరికలు కోరవచ్చా అని సందేహం కలుగుతుంది కొందరికి. వెళ్ళొచ్చు, కోరికలు కోరవచ్చు, తప్పేంలేదు. కాని ఎప్పటికీ ఆర్తభక్తునిగా మిగిలిపోవద్దు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. క్రమేపి ఒక స్థాయినుంచి ఇంకొక స్థాయికి ఎదుగుతూ రావాలి. ఆర్తభక్తుడినుంచి అర్థార్థీభక్తుడయి, అర్థార్థీభక్తుడినుంచి జిజ్ఞాసుభక్తుడి స్థాయికి ఎదిగి, జ్ఞానీభక్తుడిగా అవ్వాలి. ఈ ఎదుగుదలకు మీకు కావాల్సినంత సమయం తీసుకోండి, కొన్ని జన్మలు తీసుకోండి, ఫర్వాలేదు, కాని ఎదగండి, మొదటి దశనుంచి చివరి దశకు రండి అంటుంది శాస్త్రం.

శ్లో. 17 **తేషాం జ్ఞానీ నిత్యయుక్త ఏకభక్తిర్విశిష్యతే ।**
ప్రియో హి జ్ఞానినోఽత్యర్థమ్ అహం స చ మమ ప్రియః ॥
తేషామ్, జ్ఞానీ, నిత్యయుక్తః, ఏకభక్తిః, విశిష్యతే,
ప్రియః, హి, జ్ఞానినః, అత్యర్థమ్, అహమ్, సః, చ, మమ, ప్రియః ॥

తేషామ్	= వారిలో	జ్ఞానినః	= యథార్థముగ నా తత్త్వమును తెలుసుకున్న జ్ఞానికి
నిత్యయుక్తః	= నిరంతరము నాయందే మనస్సు నిలిపినవాడును	అహమ్	= నేను
ఏకభక్తిః	= అనన్యమైన భక్తి గల	అత్యర్థమ్	= అత్యంతము
జ్ఞానీ	= జ్ఞానియైనవాడును	ప్రియః	= ఇష్టుడను
విశిష్యతే	= శ్రేష్ఠుడు	చ	= ఇంకా
హి	= ఎందుకంటే	సః, మమ	= అతడును నాకు
		ప్రియః	= ఇష్టుడు

తేషామ్ నిత్య-యుక్తః ఏక-భక్తిః జ్ఞానీ విశిష్యతే ।

అహమ్ హి జ్ఞానినః అత్యర్థమ్ ప్రియః (అస్మి), సః (జ్ఞానీ) చ మమ ప్రియః (అస్తి) ॥

తా: వారిలో నిరంతరము నాయందే మనస్సును నిలిపినవాడును, అనన్యమైన భక్తి గల జ్ఞానియైనవాడును శ్రేష్ఠుడు. ఎందుకంటే యథార్థముగ నా తత్త్వమును తెలుసుకున్న జ్ఞానికి నేను అత్యంతము ఇష్టుడను ఇంకా అతడును నాకు ఇష్టుడు.

నాలుగు రకాల భక్తులను లేదా ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే నాలుగు స్థాయిల భక్తిని వర్ణించాడు కృష్ణపరమాత్మ. కాని ఇలా నాలుగు స్థాయిలు ఉన్నాయనగానే మానవనైజం వాటిలో ఏది గొప్పది అన్న ప్రశ్నను రేకెత్తిస్తుంది. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ, తనే చెపుతున్నాడు ఎవరు గొప్పవారో!

తేషాం జ్ఞానీ విశిష్యతే - నాలుగు రకాల భక్తులలో, జ్ఞానీ భక్తి లేదా జ్ఞానీ భక్తుడు అందరికన్నా గొప్పవాడు. ఈ విషయాన్ని మనం జాగ్రత్తగా అర్థం చేసుకోవాలి. ఎందుకంటే దీనివల్ల అనేక అపోహలు తొలగుతాయి.

ఎ) కలియుగంలో జ్ఞానయోగం అత్యంత కష్టమైనదనీ, అంత తేలికగా నేర్చుకోలేమనీ, భక్తియోగంతో ఆగిపోదామనీ అనుకుంటారు చాలామంది. కాని దీనివల్ల మనకు భక్తియోగంతో ఆగిపోకూడదనీ, జ్ఞానయోగానికి వచ్చి తీరాలనీ తెలుస్తున్నది. మొదట్లో కర్మయోగం పాటించవచ్చు కాని అక్కడే ఆగిపోకూడదు. కర్మయోగంవల్ల చిత్తశుద్ధి పొంది జ్ఞానయోగానికి వచ్చి తీరాలి.

బి) ఆత్మజ్ఞానం ధ్యానంలో కలుగుతుందని ఇంకొక అపోహ. నిర్వికల్పసమాధిలోకి వెళ్ళాలనీ, అప్పుడు ఆత్మసాక్షాత్కారం అవుతుందనీ అనుకుంటారు వారు. ధ్యానం వేరు నిదిధ్యాసనం వేరు. జ్ఞానానికి రాకముందు చేసేదాన్ని ధ్యానం అంటారు. అది చిత్త ఏకాగ్రతను, చిత్తవైశాల్యతను ఇస్తుంది. కాని జ్ఞానం పొందాక చేసే ధ్యానాన్ని నిదిధ్యాసనం అంటారు. ఆ నిదిధ్యాసనంలో తను ఆత్మ గురించి నేర్చుకున్న విషయాలను గుర్తుకు తెచ్చుకుని, దానిమీద నిలుస్తాడు. కొత్తగా ఏమీ నేర్చుకోడు, నేర్చుకున్నదాన్ని జీర్ణించుకుంటాడు.

తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయా ।

ఉపదేక్ష్యంతి తే జ్ఞానం జ్ఞానినస్తత్త్వదర్శినః ॥ - 4.34

జ్ఞానయోగం అంటే శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చెయ్యటం. శ్రవణం అంటే ఒక క్రమపద్ధతిలో క్రమం తప్పకుండా కొన్ని సంవత్సరాలపాటు ఒక సమర్థుడైన ఆచార్యుని దగ్గర శాస్త్రాన్ని నేర్చుకోవటం. మననం అంటే నిశ్చయజ్ఞానం పొందటం. నిదిధ్యాసనం అంటే ఇప్పుడే చూశాము. శాస్త్రం నిర్గుణబ్రహ్మ గురించే కాక, సగుణబ్రహ్మ గురించి కూడా బోధిస్తుంది.

భాగవతం అందరూ చదువుతారు. అందులో ఎన్నో కథలు - అజామిలోపాఖ్యానం, జడభరతోపాఖ్యానం లాంటివి ఉన్నాయి. ఆ కథల్లో సగుణబ్రహ్మ వివరణ, నిర్గుణబ్రహ్మ తత్త్వం రెండూ వస్తాయి. కాని చాలామంది ఏం చేస్తారంటే ఆ కథలను జనరంజకంగా వర్ణించి చెపుతారు కాని, నిర్గుణబ్రహ్మ తత్త్వాన్ని నిశ్శబ్దంగా వదిలివేస్తారు. అలా కాకుండా రెండూ నేర్చుకోవాలి. అంటే జ్ఞానానికి వచ్చి తీరాలి.

సి) జ్ఞానం పొందితే భక్తి ఉండదు – ఇదొక పెద్ద అపోహ. కొంతమంది అంటారు కూడా, జ్ఞానమార్గానికి వచ్చాక నాకు భక్తి సన్నగిల్లింది అని. అలా అన్నారంటే వారికి వేదాంతం సరిగ్గా అర్థం కాలేదు అనుకోవాలి. వారికి వేదాంతం సరిగ్గా అర్థమయితే భక్తి మటుమాయమవదు. ఈ మాట కృష్ణపరమాత్మే చెబుతున్నాడు. అన్ని రకాల భక్తుల్లోకీ జ్ఞాని శ్రేష్ఠుడు అంటున్నాడు. జ్ఞాని అంటే వేదాంతజ్ఞాని, అద్వైతజ్ఞాని, పరాప్రకృతిజ్ఞాని, నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞాని.

నిత్యయుక్తః – ఎందుకు ఈ జ్ఞాని గొప్పవాడు? అతను నిత్యమూ దైవస్వరూపంలోనే నెలకొని ఉంటాడు. ద్వైతభక్తిలో భగవంతుణ్ణి ఆవాహన చేస్తాము, ఉద్వాసన చేస్తాము. అంటే ద్వైతభక్తిలో భగవంతునికి రాకపోకలు ఉన్నాయి. వచ్చి దీవించి, వెళ్ళిపోతాడు. కాని జ్ఞానభక్తిలో దేవుడు ఎన్నటికీ నాకు దూరంగా ఉండడు. నేనే దేవుణ్ణి కాబట్టి. అందువల్ల జ్ఞానీభక్తుడు ఈశ్వరనిష్ఠలో ఉంటాడు.

ఏకభక్తిః – అతనికి అద్వైతభక్తి ఉంటుంది.

ఇక్కడ ఒక అద్భుతమైన విషయం గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో మైత్రేయీబ్రాహ్మణంలో మనిషి ఎవరిని ఎక్కువగా ప్రేమిస్తాడో వివరిస్తాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు. అక్కడ అతను చెప్పిన విషయం ఒక పిడుగులాగా ఉంటుంది.

న వా అరే పత్యుః కామాయ పతిః ప్రియో భవతి

ఆత్మనస్తు కామాయ పతిః ప్రియో భవతి। – బృహదారణ్యకం 2.4.5

ఓ మైత్రేయీ భర్తను భర్త లక్షణాలకోసం ప్రేమించదు భార్య. తనకు భర్త ప్రియం కలుగజేస్తాడు కాబట్టి ప్రేమిస్తుంది అంటాడు. ఒక్క భర్తనే కాదు, ఒక పెద్ద పట్టికనే ఇస్తాడు, భార్యను, పిల్లలను, బంధువులను, స్నేహితులను ఎవరినీ నిజంగా ప్రేమించరు ఎవరూ అంటాడు. పిల్లలే లోకంగా గడుపుతున్నామని భావించేవారికి ఇదొక పెద్ద అశనిపాతం! పిల్లలను ప్రేమించేది కూడా తమ కోసమే అంటే తమకు ఆనందం కలుగజేస్తారు కాబట్టి ప్రేమిస్తారు. తమకు దుఃఖం కలిగించేవారిని ప్రేమించరు. వారు ఆశించినట్టుగా ఉన్నంతవరకూ భార్యను కానీ, పిల్లలను కానీ ప్రేమిస్తారు. ఇది నగ్నసత్యం.

యావద్విత్తోపార్జనసక్తః స్తావన్నిజపరివారో రక్తః

పశ్చాజ్జీవతి జర్జరదేహే వార్తామ్ కోఽపి న పృచ్ఛతి గేహే – భజగోవిందం

ఉద్యోగం చేస్తున్నంతసేపు రాచమర్యాదలు పొందుతాము. 'ఉద్యోగానంతరం చూడవలెనమ్మ ఆ అయ్య సౌభాగ్యముల్, ' అన్నారు. పదవీ విరమణ తర్వాత ఎవరూ పట్టించుకోవటం లేదని వాపోతారు. అంటే వారు వారి స్వార్థంకోసం మనను ప్రేమించినట్టేగా! అంటే ఎదుటి వ్యక్తిమీద ప్రేమ షరతులతో కూడినది. అది తీరితేనే ప్రేమిస్తాము. లేకపోతే లేదు.

శాస్త్రం ఇంకొక అడుగు ముందుకు వేస్తుంది. భగవంతునిమీద భక్తి కూడా షరతులతో కూడినదే! 'నేను భగవంతుణ్ణి ఎంత పూజించాను? ఎన్ని పూజలు చేశాను? కాని నా కూతురి పెళ్ళి కుదర్చలేకపోయాడు. దానితో

నాకు కోపం వచ్చింది, నేను భక్తి పుస్తకాలన్నీ కట్టకట్టి చెత్తబుట్టలో పారేశాను. పూజలు చెయ్యటం మానేశాను,' అంటారు కొందరు. అంతవరకూ చాలా భక్తి ఉన్నవారు కూడా, హఠాత్తుగా వారి జీవితంలో ఏదైనా పెద్ద దుర్ఘటన జరిగితే, 'అసలు భగవంతుడు ఉన్నాడా?' అనే పరిస్థితికి కూడా వస్తారు.

అందువల్ల నన్ను నేను ప్రేమించుకోవటం అత్యుత్తమ ప్రేమ; ఎదుటి వ్యక్తిని, దేవునితో సహా, ప్రేమించటం షరతులతో కూడినది. అందువల్ల ఉపనిషత్తు అద్భుతమైన తర్కాన్ని ఉపయోగిస్తున్నది. దేవునిమీద భక్తి అత్యుత్తమ ప్రేమగా ఉండాలంటే ఏం చెయ్యాలి? ఊహించగలరా? ముందేం చూశాము? నన్ను నేను ప్రేమించు కోవటం అత్యుత్తమ ప్రేమ అన్నాము. భగవంతునిమీద అత్యుత్తమ ప్రేమ ఉండాలి అన్నాము. అదెప్పుడు సాధ్యం? భగవంతునికీ, నాకూ మధ్య దూరం లేనప్పుడు. ఇంకా చెప్పాలంటే నేనూ-భగవంతుడూ ఐక్యం అయినప్పుడు. అది జ్ఞాని ఒక్కడే అర్థం చేసుకోగలడు. జ్ఞానికి మాత్రమే భగవంతునిమీద ప్రేమ తనమీద ప్రేమతో సమానం. అందువల్ల అది అత్యుత్తమ ప్రేమ. ఏకభక్తిర్విశిష్యతే.

ప్రియో హి జ్ఞానినః అత్యర్థమ్ – జ్ఞాని అత్యంత గొప్ప భక్తుడు. అతనికి నేను చాలా ప్రియమైన వ్యక్తిని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దీని వెనక తర్కం గమనించారా? జ్ఞానికి కూడా తనంటేనే చాలా ఇష్టం, కాని తను ఎవరు? భగవంతునికి భిన్నంగా లేని తను. అందువల్ల అతనికి నేను ప్రియతమం అవుతాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంతే కాదు,

అహం స చ మమ ప్రియః – నాకు కూడా అతను చాలా ఇష్టమైనవాడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకంటే కృష్ణపరమాత్మ, జ్ఞాని ఒక్కరే కాబట్టి.

శ్లో. 18 **ఉదారాః సర్వ ఏవైతే జ్ఞానీ త్వాత్మైవ మే మతమ్ ।**
ఆస్థితః స హి యుక్తాత్మా మామేవానుత్తమాం గతిమ్ ॥
ఉదారాః, సర్వే, ఏవ, ఏతే, జ్ఞానీ, తు, ఆత్మా, ఏవ, మే, మతమ్,
ఆస్థితః, సః, హి, యుక్తాత్మా, మామ్, ఏవ, అనుత్తమామ్, గతిమ్ ॥

ఏతే	= ఈ చతుర్విధభక్తులు	సః	= అటువంటి భక్తుడు
సర్వే, ఏవ	= అందరూ	యుక్తాత్మా	= తన మనస్సును, బుద్ధిని నాయందే స్థిరముగా నిల్పినవాడై
ఉదారాః	= ఉదారులే	అనుత్తమామ్	= అత్యుత్తమ
తు	= కాని	గతిమ్	= లక్ష్యమైన
జ్ఞానీ	= జ్ఞానియైనవాడు మాత్రము	మామ్, ఏవ	= నాయందే
ఆత్మా, ఏవ	= (సాక్షాత్తుగా) నా స్వరూపమే, అని	ఆస్థితః	= నిలిచి ఉన్నాడు
మే, మతమ్	= నా అభిప్రాయము		
హి	= ఎందుకంటే		

ఏతే సర్వే ఏవ ఉదారాః (సన్తి), జ్ఞానీ తు (మమ) ఆత్మా ఏవ (అస్తి ఇతి) మే మతమ్ ।
సః హి యుక్త-ఆత్మా అనుత్తమామ్ గతిమ్ మామ్ ఏవ ఆస్థితః (అస్తి) ॥

తా: ఈ చతుర్విధభక్తులు అందరూ ఉదారులే కాని జ్ఞానియైనవాడు మాత్రము (సాక్షాత్తుగా) నా స్వరూపమే, అని నా అభిప్రాయము. ఎందుకంటే అటువంటి భక్తుడు తన మనస్సును, బుద్ధిని నాయందే స్థిరముగా నిల్పినవాడై అత్యుత్తమ లక్ష్యమైన నాయందే నిలిచి ఉన్నాడు.

జ్ఞానీభక్తుడు నాకు ఇష్టం అని కృష్ణపరమాత్మ చెప్పగానే తక్కిన భక్తులకు, అయితే కృష్ణపరమాత్మకు మేమంటే ఇష్టం లేదా అని సందేహం రావచ్చు. అందువల్ల అలాంటి శంక పెట్టుకోవద్దని హామీ ఇస్తున్నాడు.

ఏతే సర్వే ఏవ ఉదారాః – అందరు భక్తులూ గొప్పవారే! అంటే 16వ మంత్రంలో చూసిన నాలుగు రకాల భక్తులనూ తీసుకోవాలి. వారు ఆర్తభక్తులు, అర్థార్థీభక్తులు, జిజ్ఞాసుభక్తులు, జ్ఞానీభక్తులు.

జ్ఞానీ త్వాత్మైవ మే మతమ్ – కాని జ్ఞానీభక్తుడు, నా స్వరూపమే. ఇది ఒక మహావాక్యమంత్రం. జ్ఞానికి, భగవంతునికి మధ్య ఐక్యాన్ని సూచిస్తున్నది. జీవాత్మ, పరమాత్మల ఐక్యాన్ని సూచించే వాక్యాన్ని మహావాక్యం అంటారు.

తక్కిన భక్తులది ద్వైతభక్తి. వారు వేరు, భగవంతుడు వేరు. అందువల్ల వారి భక్తి షరతుతో కూడినది. జ్ఞాని గొప్పతనం ఏమిటి?

స హి యుక్తాత్మా – నాయందే తన మనస్సును, బుద్ధిని నిలుపుతాడు. అంటే అతని జీవన లక్ష్యమేమిటో స్పష్టమైన అవగాహన ఉంది అతనికి.

మామ్ ఏవ అనుత్తమాం గతిమ్ ఆస్థితః – అతను జీవితంలో అత్యుత్తమ లక్ష్యానికి వచ్చాడు. అది నేనే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. గతి అంటే లక్ష్యం. దీని గురించి వివరంగా తరువాత చెబుతాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఆర్తభక్తునికి, అర్థార్థీభక్తునికీ కూడా లక్ష్యాలు ఉంటాయి, కాని అవి అత్యుత్తమ లక్ష్యాలు కావు. అవి పరిమితి ఉన్న లక్ష్యాలు. ఇది చూపించటానికి భాగవతంలో ఒక అద్భుతమైన కథ వస్తుంది. ఒక జంటకు పిల్లలు లేరు. వారు ఒక ఋషిని వేడుకుంటారు, తమకు మోక్షం కూడా అవసరం లేదనీ, పుత్రుడు పుడితే చాలనీను. అలాగే ఋషి వారిని దీవిస్తాడు. ఋషి దీవెన ఫలించి పుత్రుడు పుడతాడు. కాని కొన్నాళ్ళకే ఆ పిల్లవాడు మరణిస్తాడు. పుట్టుట గిట్టుట కొరకే అంటారు. సరిగ్గా ఆ పిల్లవాడు మరణించినప్పుడే ఆ ఋషి మళ్ళీ వస్తాడు. వీరు చాలా బాధపడుతుండటం చూసి, 'సరే, చనిపోయిన మీ అబ్బాయితో మిమ్మల్ని మాట్లాడిస్తాను,' అంటాడు. అలాగే ఆ అబ్బాయి కనిపిస్తాడు. 'నీ తల్లిదండ్రులము మేము,' అంటారు. 'ఏ జన్మలో తల్లిదండ్రులు మీరు?' అంటాడు. ఎందుకంటే ఆ జీవుడు అనేక జన్మలనెత్తుతాడు, ఒక్కొక్క జన్మలో ఒక్కొక్క తల్లిదండ్రులు ఉంటారు. ఒక శరీరం రాలిపోతే ఆ శరీరానికి సంబంధించిన బంధాలు కూడా రాలిపోతాయి. ఈ విధంగా బంధాలు శాశ్వతం కాదని తెలుసుకుంటారు ఆ దంపతులు.

ఋణానుబంధ రూపేణ, పశుపత్నీ సుతాలయః ।

ఋణక్షయే క్షయం యాంతి, తత్ర కా పరివేదనా ॥

అత్యంత గొప్ప అనుబంధం కూడా రాకపోకలకు లోను కావలిసిందే! అలాగే ఏ లక్ష్యం కూడా పరిమితి ఉన్నదే. ఒక్క మోక్షమే అత్యుత్తమమైనది.

శ్లో. 19 **బహూనాం జన్మనామంతే జ్ఞానవాన్ మాం ప్రపద్యతే ।**
వాసుదేవః సర్వమితి స మహాత్మా సుదుర్లభః ॥
బహూనామ్, జన్మనామ్, అంతే, జ్ఞానవాన్, మామ్, ప్రపద్యతే,
వాసుదేవః, సర్వమ్, ఇతి, సః, మహాత్మా, సుదుర్లభః ॥

బహూనామ్	= అనేకములైన	ఇతి	= అని భావించి
జన్మనామ్	= జన్మముల	మామ్	= నన్ను
అంతే	= అంతమున	ప్రపద్యతే	= భజించును
జ్ఞానవాన్	= భగవత్తత్త్వమును తెలుసుకున్న జ్ఞాని	సః, మహాత్మా	= అటువంటి మహాత్ముడు
సర్వమ్	= సమస్తము	సుదుర్లభః	= లభించుట అరుదు
వాసుదేవః	= వాసుదేవ మయమే		

జ్ఞానవాన్ బహూనామ్ జన్మనామ్ అన్తే వాసుదేవః
సర్వమ్ ఇతి (అనుభూయ) మామ్ ప్రపద్యతే । సః మహాత్మా సుదుర్లభః ॥

తా: అనేకములైన జన్మముల అంతమున భగవత్తత్త్వమును తెలుసుకున్న జ్ఞాని సమస్తము వాసుదేవ మయమే అని భావించి నన్ను భజించును. అటువంటి మహాత్ముడు లభించుట అరుదు.

ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మే చెపుతున్నాడు భక్తిలో ఈ నాలుగు రకాల దశలనూ ఒక్క జన్మలోనే ఎవరూ పొందలేరు. దానికి సమయం పడుతుంది; దానికి పరిపక్వత కావాలి. ఒకవేళ మనం నీరు లేకుండా చాలా అవస్థ పడుతున్నామనుకోండి, అప్పుడు భగవంతుడు ప్రత్యక్షమయి, 'నేను కావాలా, నీరు కావాలా?' అంటే ముందు నీరే కావాలంటాము. అలాగే ఏదైనా సమస్యలతో సతమతమవుతుంటే, ఆ సమస్యలకు పరిష్కారం గురించి తపించిపోతాము. అందువల్లనే ఎవరో మహాత్ముడు అన్నాడు, 'ఆకలితో అలమటించి పోతున్న వ్యక్తికి కావల్సింది అన్నం, హితబోధ కాదు.'

అందువల్ల మొదట్లో భక్తిని అనేక ఐహికసుఖాలు తీరటంకోసం వాడతాము. మోక్షం ముఖ్యం కాదు అప్పుడు. అందువల్ల మనకు పురుషార్థాల్లో కామపురుషార్థం కూడా ఉంది. నిజానికి వేదపూర్వభాగం అంతా మన కోరికలు తీర్చుకోవటానికి అనేక కర్మలను ఇచ్చింది. సకామభక్తి చూపటం పాపం కాదు, కాని ఎప్పుడో ఒకప్పుడు కోరికలంటే విసుగుపుట్టి, ఇంకేదో కావాలి అనిపించాలి. అది వృద్ధాప్యంలో అనిపించినా ఫర్వాలేదు, కనీసం కొంత మార్పు వచ్చినట్టే, వచ్చే జన్మలోనైనా మోక్షం కావాలి అనిపించవచ్చు.

బహూనాం జన్మనామ్ అంతే – అనేక జన్మల తర్వాత మోక్షంమీద ఇష్టం ఏర్పడుతుంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అనేక జన్మల తర్వాత అనగానే నీరసించిపోనవసరం లేదు. దీని ముందు అనేక జన్మలు గడిచి ఈ జన్మలో మోక్షం విలువ తెలియవచ్చు. ముముక్షుత్వం ఏర్పడవచ్చు.

జ్ఞానవాన్ (భవతి) – జ్ఞాని అవుతాడు. ఇది భక్తిలో నాలుగవ దశ అని చూశాము. అతను ఎలా జ్ఞానం పొందుతాడు? వేదాంత శ్రవణ,మనన,నిదిధ్యాసనలద్వారా; గురు ఉపదేశంద్వారా జ్ఞానం పొందుతాడు.

మాం ప్రపద్యతే – నన్ను పొందుతాడు. నాలో ఐక్యం అవుతాడు; నాకు–అతనికీ మధ్య దూరం ఉండదు. అతను జ్ఞానం పొందుతాడు సరే, అతను పొందే జ్ఞానం ఏమిటి?

వాసుదేవః సర్వమ్ ఇతి – సర్వమూ వాసుదేవ మయమే అని తెలుసుకుంటాడు. ఈ వాసుదేవుడు ఎవరు? వసుదేవుని పుత్రుడు అయిన కృష్ణుడు కాదు. ఒక రూపంలో పూజించే భగవంతునికి దేశ, కాల, వస్తుపరిమితి ఉంటుంది. అందువల్ల వాసుదేవుడు అంటే సగుణరూపం కాదు; నిర్గుణబ్రహ్మ, సద్రూపబ్రహ్మ.

వసంతి సర్వాణి భూతాని అస్మిన్ ఇతి వాసుః

అన్ని జీవరాశుల్లోనూ ఉన్న సత్ లేదా ఉనికి. దేవః అంటే చిత్ లేదా చైతన్యం. **స్వయం ప్రకాశతే ఇతి దేవః.** వాసుదేవుడు అంటే సద్రూపబ్రహ్మ, చిద్రూపబ్రహ్మ. రూపం లేని కృష్ణపరమాత్ముడు, మొత్తం జగత్తు అంతా ఆయన రూపమేనని సాధకుడు తెలుసుకుంటాడు.

స మహాత్మా – అటువంటి జ్ఞాని మాత్రమే మహాత్ముడు; అత్యుత్తమ వ్యక్తి.

సుదుర్లభః – కాని అటువంటి వ్యక్తి చాలా అరుదు.

మనుష్యాణాం సహస్రేషు కశ్చిద్యతతి సిద్ధయే ।

యతతామపి సిద్ధానాం కశ్చిన్మాం వేత్తి తత్త్వతః ॥ – 7.3

కృష్ణపరమాత్మే ఈ అధ్యాయం మొదట్లో చెప్పాడు. మనుష్యుల్లో మోక్షం కోరేవారే చాలా అరుదు; కోరినా కూడా ఈ దశకి వచ్చేవారు ఇంకా అరుదుగా ఉంటారు. అందువల్ల నువ్వు జ్ఞానీభక్తుడవుగా మారాలి అన్నాడు. ఆర్తభక్తితో మొదలు పెట్టవచ్చు కాని ఈ దశకు చేరుకోవాలి.

సంసారం గురించి పదమూడవ శ్లోకంలో మాట్లాడాక 14–19 శ్లోకాల వరకూ సంసారనివృత్తి గురించి చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. సంసారసమస్య ఏమిటి? ప్రతి వ్యక్తీ ప్రాథమికంగా మూడు అంశాలు కోరుకుంటాడు– శాంతి, భద్రత, ఆనందం. కాని వచ్చిన చిక్కేమిటంటే వాటిని ఎక్కడ పొందాలో తెలియదు. వాటిని పరాప్రకృతిలోనే పొందగలము. పరాప్రకృతి అంటే భగవంతుని పారమార్థిక స్వరూపం. అది తెలియక బాహ్యవస్తువుల్లో వెతుక్కుంటాడు మనిషి. అవి శాశ్వతం కాదు. అందువల్ల శాశ్వతమైన ఆనందాన్ని ఇవ్వలేవు.

యో వై భూమా తత్సుఖం నాల్పే సుఖమస్తి – ఛాందోగ్యం 7.23.1

అల్పవస్తువు ఆనందాన్ని ఇవ్వలేదు. పూర్ణవస్తువు మాత్రమే ఆనందాన్ని ఇవ్వగలదు. అల్పవస్తువు ఆనందాన్ని ఇచ్చినట్టు అనిపించినా అది అసలైన ఆనందం కాదు. దానితో బాధ, దుఃఖం, నిరాశలకు లోనవుతాడు మనిషి. దీనికి పరిష్కారం ఏమిటి? భక్తి మాత్రమే. ప్రపంచంమీద ఆధారపడటం మాని భగవంతునిమీద ఆధారపడటం నేర్చుకోవాలి. కాని అక్కడతో కూడా ఆగకూడదు. నాలుగు రకాల భక్తి గురించి చెప్పి, జ్ఞానంతో కూడిన భక్తి

గొప్పదన్నాడు. ఎందుకు? అది భగవంతునిమీద ఆధారపడే దశనుంచి నామీద ఆధారపడే దశకు తీసుకువెళుతుంది. నామీద ఆధారపడటమంటే నేను వేరు, భగవంతుడు వేరు కాదు అనే జ్ఞానం పొందటం. అప్పుడు సంసారంనుంచి విడివడి, మోక్షం పొందుతాను. కాని అందరూ ఈ చివరి దశకు అంత తేలికగా చేరుకోలేరు, అసలు ఒక్క జన్మలోనే నాలుగు దశలూ దాటలేరు అన్నాడు.

4.భక్తిలో రెండు రకాలు– శ్లోకాలు 20-30 ఉపోద్ఘాతం

రాబోయే శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ భక్తిని రెండు రకాలుగా విభజిస్తున్నాడు. అవి సకామభక్తి, నిష్కామభక్తి. 20-26 వరకూ సకామభక్తియొక్క లాభనష్టాలు; 27-30 వరకూ నిష్కామభక్తియొక్క ప్రయోజనం చెప్పబోతున్నాడు. ఈ రెండింటినీ బేరీజు వెయ్యబోతున్నాడు.

సకామభక్తి శ్లోకాలు 20-26 – భక్తి అంటే దైవాన్ని ఆరాధించటం, పూజించటం. సకామభక్తి అంటే దైవంమీద ఉన్న భక్తిని జీవితంలో ఉన్న అశాశ్వతమైన లక్ష్యాలను పొందటానికి ఉపయోగించటం. మనిషికి నాలుగు పురుషార్థాలు ఉన్నాయి. అవి ధర్మ, అర్థ, కామ, మోక్షాలు. ధర్మార్థకామాలను అశాశ్వతమైన లక్ష్యాలు అంటారు.

అర్థ అంటే అన్ని రకాల సంపదలు. అవి ఈరోజు ఉంటాయి, రేపు పోతాయి. కామ అంటే ఐహికసుఖాలు. సుఖాలు కూడా శాశ్వతం కావు. ధర్మ అంటే మనిషి చేసుకున్న పుణ్యం. అది అతనిని ఊర్ధ్వలోకాలకు తీసుకువెళుతుంది. కాని శాస్త్రం భువర్లోక, సువర్లోక, మహర్లోకాలలాంటి లోకాలు కూడా శాశ్వతం కాదు అంటుంది. ఒక్క ముక్కలో చెప్పాలంటే భగవంతుడు తప్ప అన్నీ అశాశ్వతాలే. భగవంతుడు తప్ప అన్నీ కాలం, దేశంలోకి వస్తాయి. కాలానికి, దేశానికి కూడా పరిమితులు ఉన్నాయి.

ఇదే విషయాన్ని మతపరంగా చెపితే, దేవుడు ఒక్కటే శాశ్వతం, తక్కిన లక్ష్యాలన్నీ అశాశ్వతం; కఠోపనిషత్తు భాషలో చెప్పాలంటే ఈ మూడు లక్ష్యాలూ ప్రేయస్‌లోకి వస్తాయి, అవి అశాశ్వతం; వేదాంతపరిభాషలో చెప్పాలంటే పరిమితి ఉన్న లక్ష్యాలన్నీ అనాత్మ.

సకామభక్తి ఒక ఫక్తు వ్యాపారం లాంటిది. నేనిది చేస్తాను, నాకు నువ్వు ఇది చెయ్యి అన్నా కొంత నయమే. కాని మనం ఏంచేస్తాము? ముందు నాకిది చెయ్యి, నువ్వు ఇది చేస్తే నేను అది ఇస్తాను అంటాము. ఒక భక్తుడు వేంకటేశ్వరస్వామితో తన డైమండ్ ఉంగరం బేరం పెట్టాడు. అతనికి చాలా పెద్ద జబ్బు చేసింది. తనకు నయం చేస్తే ఆ డైమండ్ ఉంగరాన్ని హుండీలో వేస్తానన్నాడు. పాపం ఆ భగవంతుడు అతన్ని నమ్మి, అతని రోగం నయం చేశాడు. కాని ఆ భక్తుడు అతితెలివి చూపిద్దామనుకున్నాడు.

అతను ఉంగరం వేస్తానన్న రోజుకీ; అతని జబ్బు నయమయి, అతను తిరుపతికి వెళ్ళే రోజుకీ మధ్యలో బంగారం ధర బాగా పెరిగిపోయింది. అందుకని తను మొక్కుకున్న రోజుకి బంగారం విలువ ఎంతుందో లెక్కకట్టి, అంత సొమ్ము హుండీలో వేశాడు. అతను తెలివైనవాడైతే, భగవంతుడు ఇంకా తెలివైనవాడు. అతను డబ్బులు వేస్తుండగా, అతని చేతి ఉంగరం కూడా జారి హుండీలో పడిపోయింది. పడిపోయిన దాన్ని తిరిగి తీసుకోలేడు. కాని ఇటువంటి భక్తిని సకామభక్తి అంటారు.

నిష్కామభక్తి శ్లోకాలు 27-30 – నిష్కామభక్తిలో ఐహికసుఖాల గురించిన కోరిక ఉండదు. నిష్కామభక్తి అంటే అసలు కోరికలేని భక్తి అని కాదు అర్థం. నిష్కామభక్తిలో కూడా కోరిక ఉంటుంది కాని అది భగవంతుణ్ణి తెలుసుకోవాలనే కోరిక. అతనికి ధర్మార్థకామాలమీద కోరిక లేదు; మోక్షంమీద కోరిక ఉంది. కృష్ణపరమాత్మ చెప్పిన మూడవ రకం భక్తుడు అంటే జిజ్ఞాసుభక్తుడు ఇందులోకి వస్తాడు. మొదటి రెండు రకాల భక్తులు అంటే ఆర్తభక్తుడు, అర్థార్థీభక్తుడు సకామభక్తుడిలోకి వస్తారు.

భక్తిలో ఈ రెండు రకాలూ ఫర్వాలేదు కాని, ఎప్పటికన్నా సకామభక్తినుంచి నిష్కామభక్తికి రావాలంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కాని ప్రత్యేకమైన భాషతో చెబుతున్నాడు. భగవద్గీతలో కృష్ణపరమాత్మ నిర్గుణబ్రహ్మకు ప్రతీక. అందువల్ల తక్కిన దేవుళ్ళందరూ పరిమితి ఉన్న దేవుళ్ళలోకి వస్తారు. నిజానికి కృష్ణపరమాత్మను కూడా సగుణబ్రహ్మగా కొలిస్తే ఆయనకు కూడా పరిమితి ఉంది. ఆయన జన్మదిన వేడుకలు చేసుకుంటాము; ఆయన నిర్యాణం గురించి చెప్పుకుంటాము. కృష్ణునికి కూడా ఒక నామం, ఒక రూపం ఉంది.

అందువల్ల వ్యక్తిగత దేవుడు ఎవరైనా పరిమితమైన దేవుడే. కాని వ్యక్తిగత దేవుడు నిర్గుణబ్రహ్మను సూచిస్తాడు. జాగ్రత్తగా చూడండి, సగుణబ్రహ్మకు పరిమితి ఉంది; కాని ఏ సగుణబ్రహ్మను తీసుకున్నా ఆయన నిర్గుణబ్రహ్మకు ప్రతీక. ఒక జాతీయజెండాను తీసుకుంటే జెండాగా చూస్తే అది చాలా చిన్నది కాని అది ఒక పెద్ద దేశానికి ప్రతీక. స్వాతంత్ర్యదినోత్సవం రోజు జెండావందనం చేస్తాము అంటే దేశానికి వందనం చేసినట్టుగా భావిస్తాము.

మనకు ఎందరో దేవుళ్ళు ఉన్నారు. రాముడు, కృష్ణుడు, అయ్యప్ప, వేంకటేశ్వరస్వామి, అలా ముక్కోటి దేవతలు ఉన్నారు. ఏ దేవుణ్ణి తీసుకున్నా ఆయన నిర్గుణబ్రహ్మయొక్క సగుణ ఆకారమే. శివపురాణం చదివితే, శివుని గొప్పదనం చూస్తాము; ఆయనే సర్వాంతర్యామి అంటారు. అలా విష్ణుపురాణం చూస్తే విష్ణువు సర్వాంతర్యామి; దేవీభాగవతం చదివితే దేవీశక్తి గొప్పది. తక్కిన దేవుళ్ళు ఆవిడకి మొక్కాలి. ఏ దేవుడు గొప్ప అంటే మనం ఏ దేవుణ్ణి ఇష్టదేవునిగా కొలిస్తే ఆయన నిర్గుణబ్రహ్మను సూచిస్తాడు.

ఒక చెక్‌బుక్‌లో ఏ కాగితం గొప్పది? కాగితాలుగా ఉన్నప్పుడు అన్నీ సమానమే. వాటిమీద రాసిన అంకెలనుబట్టి వాటి విలువ పెరుగుతుంది. మొదటి కాగితంమీద పదిరూపాయలు రాసి, నాలుగవ కాగితంమీద ఒక లక్షరూపాయలు రాస్తే, సహజంగానే నాలుగవ కాగితం విలువ ఎక్కువ. శివుడు గొప్పవాడా, విష్ణువు గొప్పవాడా అని భక్తులు పోట్లాడుకుంటారు కాని వారి మధ్య భేదం లేదు. వారు నిర్గుణబ్రహ్మకు వివిధ రూపాలు.

ఇక్కడ భగవద్గీతలో కృష్ణపరమాత్మను ముందు శ్లోకంలో వాసుదేవః సర్వమ్ అని చూశాము. సర్వమూ వాసుదేవ మయమే. వాసుదేవుడు అంటే వసుదేవుని పుత్రుడు అయిన కృష్ణుడు కాదు, నిర్గుణబ్రహ్మ, సత్‌బ్రహ్మ. అందువల్ల రాబోయే శ్లోకాల్లో సకామభక్తి అంటే అన్యదేవతా భక్తి అని వస్తుంది. అంటే కృష్ణపరమాత్మ కాకుండా తక్కిన దేవతలందరూ. కృష్ణభక్తి నిష్కామభక్తిలోకి వస్తుంది. ఈ వివరణను గుర్తు పెట్టుకుని ఈ శ్లోకాలను చూడాలి.

శ్లో. 20 **కామైస్తైస్తైర్హృతజ్ఞానాః ప్రపద్యంతేఽన్యదేవతాః ।**
తం తం నియమమాస్థాయ ప్రకృత్యా నియతాః స్వయా ॥

కామైః, తైః, తైః, హృతజ్ఞానాః, ప్రపద్యంతే, అన్యదేవతాః,
తమ్, తమ్, నియమమ్, ఆస్థాయ, ప్రకృత్యా, నియతాః, స్వయా ॥

తైః, తైః, కామైః	= నానావిధములైన ఆయా భోగవాంఛలచే	తమ్, తమ్	= వారి వారి (ఆయా)
హృతజ్ఞానాః	= పోగొట్టుకున్న జ్ఞానము గలవారు	నియమమ్	= నియమములను
స్వయా, ప్రకృత్యా	= తమ స్వభావములచే	అస్థాయ	= పాటించి
నియతాః	= ప్రేరితులై	అన్యదేవతాః	= ఇతర దేవతలను
		ప్రపద్యంతే	= ఆరాధింతురు

తైః తైః కామైః హృత-జ్ఞానాః స్వయా ప్రకృత్యా నియతాః
(అజ్ఞానినః) తమ్ తమ్ నియమమ్ ఆస్థాయ అన్య-దేవతాః ప్రపద్యన్తే ॥

తా: నానావిధములైన ఆయా భోగవాంఛలచే పోగొట్టుకున్న జ్ఞానము గలవారు తమ స్వభావములచే ప్రేరితులై వారి వారి (ఆయా) నియమములను పాటించి ఇతర దేవతలను ఆరాధింతురు.

కామైస్తైస్తైర్హృతజ్ఞానాః అన్యదేవతాః ప్రపద్యంతే – కొంతమంది భక్తులు పరిమితిమైన లక్ష్యాలకోసం అన్యదేవతలను పూజిస్తారు. కామై అంటే ధర్మార్థకామాలను కోరేవారు. వారు అన్యదేవతా అంటే తక్కిన పరిమితి ఉన్న దేవతలను పూజిస్తారు. లక్ష్మీదేవి ఐశ్వర్యాన్ని ఇస్తుంది; అశ్వినీదేవతలు ఆరోగ్యాన్ని ఇస్తారు; గణేశుడు విఘ్నాలను తొలగిస్తాడు. ఇలా ఏ కోరిక తీవ్రంగా ఉంటే, ఆయా కోరికలను తీర్చగలిగే దేవతలకు పూజ చేస్తారు. ఆ కోరికవల్ల ఏమవుతుంది? హృతజ్ఞానాః – పోగొట్టుకున్న జ్ఞానము గలవారు. వారి వివేకశక్తి క్షీణిస్తుంది.

వివేకశక్తి క్షీణిస్తుంది అని ఎందుకు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ? నిజంగా వివేకశక్తిని ఉపయోగిస్తే, వారికే అర్థమవుతుంది. పరిమితి ఉన్న వస్తువులను కోరితే, అవి శాశ్వతమైన ఆనందాన్ని ఇవ్వలేవు. ఆ వస్తువులే శాశ్వతం కాదు. శాశ్వతం కాని వస్తువులు శాశ్వతమైన ఆనందాన్ని ఎలా ఇవ్వగలవు? ఈ దూరదృష్టి లేదు వారికి. హృతజ్ఞానా అంటే మూఢులు, అల్పబుద్ధి ఉన్నవారు, మందబుద్ధి ఉన్నవారు.

సకామభక్తి ద్వారా పరిమితి ఉన్న ఫలాలను కోరేటప్పుడు, ఆ పూజ చేయటానికి కావాల్సిన నియమాలన్నిటినీ ఒక్కటి కూడా వదలకుండా, తప్పకుండా పాటించాలి. ఒక పూజ రాహుకాలంలోనే చెయ్యాలి, ఆ సమయంలోనే గుడికి వెళ్ళాలి అంటే అలాగే చెయ్యాలి. ఇన్ని వారాలు చెయ్యాలి అంటే అన్ని వారాలు చేసితీరాలి. పెళ్ళి అవ్వాలంటే ఫలానా గుడికి వెళ్ళి, రెండు మాలలు కొని, ఒక మాల దేవుడికి వేయించి, రెండోది పెళ్ళి అయ్యేదాకా మీ ఇంట్లో అట్టిపెట్టుకోవాలి అంటే, అలాగే చెయ్యాలి.

అంతేకాదు, ఆహార నియమం ఉంటుంది, నైవేద్య నియమం ఉంటుంది. వస్త్రనియమం ఉంటుంది. ఆ వ్రతం చేసేటప్పుడు మనం ఏం తినాలి, ఏం తినకూడదు లాంటి నియమాలు ఉంటాయి; అలాగే నైవేద్యం

కూడా ఏది పెట్టాలి, ఎప్పుడు పెట్టాలి నియమం ఉంటుంది. కొన్ని వ్రతాలకు ఒక్కొక్క వారం ఒక్కొక్క ప్రసాదం పెట్టాలి. ఏ దేవతకు ఏ రంగు వస్త్రం సమర్పించాలి? ఒక్కోచోట మనం ఏ రంగు వస్త్రం వేసుకువెళ్ళాలో చెబుతారు.

తం తం నియమమాస్థాయ – ఏయే దేవతలను ఏయే కోరికలతో పూజ చేస్తే, ఆయా నియమాలను పాటించాలి. తం తం రెండుసార్లు చెప్పటంలో ఉద్దేశం ఆయా దేవతలు అని చెప్పటం.

ప్రకృత్యా నియతాః స్వయా – భక్తులు వారివారి రాగద్వేషాలను బట్టి పూజలు చేస్తారు. పూజలు రెండు కారణాల కోసం చేస్తారు. దేనిమీద రాగం ఉంటే అది పొందాలని దానికోసం చేస్తారు; దేనిమీద ద్వేషం ఉంటే అది తమ దగ్గరనుంచి తొలగిపోవాలని చేస్తారు. ప్రకృతి అంటే స్వభావం; స్వభావం అంటే వ్యక్తిగత ఇష్టాయిష్టాలు. ఎవరైనా మోక్షం గురించి ప్రయత్నించు అని చెప్పినా కూడా వారి రాగద్వేషాలు ఎన్ని ఉంటాయంటే వాటిని తీర్చుకోవటానికే వారికి ఎక్కడలేని సమయమూ చాలదు. వారి కోరికలకు వారు బందీలవుతారు.

శ్లో. 21 **యో యో యాం యాం తనుం భక్తః శ్రద్ధయార్చితుమిచ్ఛతి ।**
తస్య తస్యాచలాం శ్రద్ధాం తామేవ విదధామ్యహమ్ ॥
యః, యః యామ్, యామ్, తనుమ్, భక్తః, శ్రద్ధయా, అర్చితుమ్, ఇచ్ఛతి,
తస్య, తస్య, అచలామ్, శ్రద్ధామ్, తామ్, ఏవ, విదధామి, అహమ్ ॥

యః, యః, భక్తః	=	ఏయే సకామభక్తుడు	శ్రద్ధామ్	=	శ్రద్ధను
యామ్, యామ్	=	ఏయే దేవతా	తామ్, ఏవ	=	ఆ దేవతల యందే
తనుమ్	=	స్వరూపమును	అచలామ్	=	స్థిరమైనదానినిగా
శ్రద్ధయా	=	శ్రద్ధతో	అహమ్	=	నేను
అర్చితుమ్	=	పూజించుటకు	విదధామి	=	చేయుదును
ఇచ్ఛతి	=	కోరుకొనునో			
తస్య తస్య	=	ఆయా భక్తుని			

యః యః భక్తః యామ్ యామ్ తనుమ్ శ్రద్ధయా అర్చితుమ్ ఇచ్ఛతి,
తస్య తస్య తామ్ ఏవ శ్రద్ధామ్ అహమ్ అచలామ్ విదధామి ॥

తా: ఏయే సకామభక్తుడు ఏయే దేవతా స్వరూపమును శ్రద్ధతో పూజించుటకు కోరుకొనునో ఆయా భక్తుని శ్రద్ధను ఆ దేవతలయందే స్థిరమైనదానినిగా నేను చేయుదును.

సకామభక్తుడు ఏ కోరిక కావాలంటే అది తీర్చటానికి ఏ దేవునికి పూజ చేస్తే మంచిదో తెలుసుకుంటాడు. దానికోసం శాస్త్రానికి వెళతాడు. వేదపూర్వభాగం చాలా విస్తీర్ణంగా ఉంటుంది. అందులో మనిషికుండే అంతులేని కోర్కెలను తీర్చే ముక్కోటి దేవతల గురించి చెపుతుంది.

పశుకామాన్ చిన్వీత విత్తకామ చిన్వీత

అమయావీ చిన్వీత బ్రహ్మవర్చ కామాన్ చిన్వీత

పశువులు కావాలా, విత్తం కావాలా, బ్రహ్మవర్చస్సు కావాలా? దేనికైనా మీకొక మార్గాన్ని శాస్త్రం సూచిస్తుంది.

భక్తః తనుమ్ అర్చితుమిచ్ఛతి – సకామభక్తుడు ఏ దేవుణ్ణి పూజించటానికి ఇష్టపడతాడో, ఇక్కడ దేవుడు వారివారి భక్తిని బట్టి మారతాడు. ఆరోగ్యంకోసం పూజించేది విష్ణుభక్తుడైతే, ధన్వంతరిమూర్తిని పూజించమంటారు. శివభక్తుడు అయితే మృత్యుంజయమంత్రాన్ని (త్రయంబకం యజామహే) జపించమంటారు. కొంతమంది అశ్వినీకుమారులకు పూజ చెయ్యమంటారు; మరి కొంతమంది సూర్యదేవునికి పూజ చెయ్యమంటారు. ఈ దేవతలలో ఎవరో ఒకరిని ఎన్నుకుంటాడు సకామభక్తుడు.

సకామభక్తి కూడా నిఖార్సైన భక్తే అంటాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్ల వారి కోరికలు కూడా తప్పకుండా తీరతాయి. కాని దానికొక షరతు ఉంది. ఏమిటది?

శ్రద్ధయా (అర్చితుమిచ్ఛతి) – శ్రద్ధగా పూజ చెయ్యాలి. ఏ కోరిక తీరటానికి ఏ దేవునికి పూజ చేసినా ఆ కోరిక తీరుతుంది కాని ఆ పూజమీద లేదా ఆ దేవునిమీద శ్రద్ధ అంటే నమ్మకం పెట్టుకోవాలి.

మంత్రే తీర్థే ద్విజే దైవే దైవజ్ఞే భేషజే గురౌ

యాదృశీ భావనా యస్య సిద్ధిర్భవతి తాదృశీ॥

ఏడు అంశాలు మీకు ఫలితాన్ని ఇస్తాయి. మీకు ఎంత ఎక్కువ భక్తి ఉంటే, అంత ఎక్కువ ఫలితాన్ని ఇస్తాయి. అందులో ఈశ్వరభక్తి కూడా ఉంది. అందువల్ల శ్రద్ధగా చెయ్యాలి. అలా చేస్తే ఏమవుతుంది?

తస్య తస్య శ్రద్ధామ్ అహమ్ అచలాం విదధామి – ఆ భక్తునికి ఆయా దేవతలమీద భక్తిశ్రద్ధలు స్థిరంగా ఏర్పడేటట్టు నేను చేస్తాను. భక్తి ఎలా స్థిరమవుతుంది? మనం కోరిన కోరిక తీరితే భక్తి పెరుగుతుంది. మనం నలుగురికి చెపుతాము, వారు ఇంకో నలుగురికి చెపుతారు. హఠాత్తుగా ఆ ఆలయం పేరుప్రఖ్యాతులు మారుమ్రోగి పోతాయి. అంతకుముందు ఎక్కువ భక్తులు వెళ్ళని ఆ ఆలయం ఇప్పుడు భక్తులతో కిటకిటలాడి పోతుంది.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ చెపుతున్నాడు; నేను వారి కోరికలను తీర్చి, వారి భక్తిని రెట్టింపు చేస్తాను! ఇక్కడ ఒక ముఖ్యమైన విషయాన్ని గమనించాలి మనం. నేను వారి కోరిక తీరుస్తాను అంటున్నాడు. నిజానికి వారు పూజిస్తున్నది ఎవరిని? అన్యదేవతలను! పరిచ్ఛిన్నదేవతలను లేదా అపూర్ణదేవతలను. ఆ పరిచ్ఛిన్నదేవతలు తీరుస్తారు అనాలి కదా, నేను తీరుస్తాను అని ఎందుకన్నాడు?

దానికి కారణం ఇంతకు ముందే చూశాము. భగవద్గీతలో కృష్ణపరమాత్మ అపరిచ్ఛిన్న దేవుడు, అనంతం, నిర్గుణం, సత్‌బ్రహ్మ. కృష్ణపరమాత్మ అపరిచ్ఛిన్నం కాబట్టి, ఈ సందర్భంలో తక్కిన దేవుళ్ళంతా పరిచ్ఛిన్న దేవుళ్ళు అవుతారు. ఎందుకంటే పరిచ్ఛిన్నమైనవన్నీ అనంతంలో ఒకభాగం. పరిచ్ఛిన్నమైనవి అనంతంలో కలవకపోతే అనంతాన్ని అనంతం అనలేము. తక్కిన దేవతలు అనంతం అయిన కృష్ణపరమాత్మలో ఒక భాగం కాబట్టి, ఏ భాగానికి మనం పూజ చేసినా అది మొత్తానికి వెళుతుంది.

ఆకాశాత్ పతితం తోయం యథా గచ్ఛతి సాగరమ్
సర్వ దేవ నమస్కారః కేశవం ప్రతిగచ్ఛతి

నదులన్నీ సముద్రంలో కలిసినట్టుగా, ఏ దేవతకు నమస్కారం చేసినా, అది కేశవునికే చెందుతుంది. పై శ్లోకంలో అనంతంగా కేశవుణ్ణి అభివర్ణించారు. అందువల్ల శివపూజ చేసినా, గణేశపూజ చేసినా, కేశవునికే చెందుతుంది. భగవద్గీతలో కృష్ణపరమాత్మకు చెందుతుంది. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మే పూజాఫలం కూడా ఇస్తాడు, కాకపోతే ప్రత్యక్షంగా ఇవ్వడు. ఏ దేవతకు పూజ చేస్తే ఆ దేవతచేత ఇప్పిస్తాడు. అందువల్ల మీరు శివపూజ చేసినా అది కృష్ణునికే వెళ్ళి, కృష్ణునినుంచి శివునిద్వారా మీకు ఫలం వస్తుంది. ఇందులో శివుణ్ణి తక్కువచేసి మాట్లాడటం లేదు. శివపురాణం చదివితే, మీరు విష్ణువుకు పూజ చేసినా, అది శివునికే చెందుతుందని, శివునినుంచి విష్ణువుద్వారా మీకు ఫలం వస్తుందనీ వస్తుంది.

ఈ వివరణ సారాంశం ఏమిటి?

శివుడు గొప్పా, విష్ణువు గొప్పా అనే ప్రశ్న లేదు. అపరిచ్ఛిన్న దేవుడు, పరిచ్ఛిన్న దేవుళ్ళ ద్వారా మన పూజలను స్వీకరిసాడు. అపరిచ్ఛిన్న దేవునికి ఏ పేరైనా పెట్టండి – శివ, విష్ణు, కృష్ణ, దేవి. నిజానికి దేవుళ్ళందరి నామాలు చూస్తే అందరికీ కొన్ని నామాలు సమానంగా ఉంటాయి. శివుని వర్ణన వేరే ఉంటుంది, విష్ణుమూర్తి వర్ణన వేరే ఉంటుంది, నిజమే! కాని కొన్ని నామాలు రెండింటిలోనూ ఉంటాయి. **అనంతాయ నమః** – అనంతం; **సర్వగతాయ నమః** – సర్వవ్యాపకం. శివుడు, విష్ణువు ఇద్దరూ సర్వవ్యాపకం అవలేరు. అంటే సర్వవ్యాపకమైన దేవునికి శివుడు, విష్ణుమూర్తి రెండు భిన్ననామాలు అంతే.

సర్వః శర్వః శివస్థాణుః అని విష్ణుసహస్రనామంలో వస్తుంది. అందువల్ల శివా విష్ణువులకు భేదం లేదు. నేను విష్ణుమూర్తినే పూజిస్తాను, శివాలయానికి వెళ్ళను అనుకోనవసరం లేదు. **తస్య తస్య శ్రద్ధామ్ అహమ్ అచలాం విదధామి** అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 22 **స తయా శ్రద్ధయా యుక్తః సత్యారాధనమీహతే ।**
లభతే చ తతః కామాన్ మయైవ విహితాన్ హి తాన్ ॥
సః, తయా, శ్రద్ధయా, యుక్తః, తస్య, ఆరాధనమ్, ఈహతే,
లభతే, చ, తతః, కామాన్, మయా, ఏవ, విహితాన్, హి, తాన్ ॥

సః	= ఆ భక్తుడు	ఈహతే	= ఇష్టముతో చేయును
తయా, శ్రద్ధయా	= అట్టి శ్రద్ధ	చ	= ఇంకా
యుక్తః	= కూడినవాడై	తతః	= ఆ దేవతనుండి
తస్య, ఆరాధనమ్	= ఆ దేవతారాధనమును	మయా, ఏవ	= నా అనుగ్రహమువలననే

విహితాన్	= విహితములైన	హి	= నిస్సందేహముగా
తాన్, కామాన్	= ఆ భోగములను	లభతే	= పొందును

సః తయా శ్రద్ధయా యుక్తః తస్య ఆరాధనమ్ ఈహతే, తతః చ
మయా ఏవ విహితాన్ తాన్ కామాన్ లభతే హి ॥

తా: ఆ భక్తుడు అట్టి శ్రద్ధకూడినవాడై ఆ దేవతారాధనమును ఇష్టముతో చేయును. ఇంకా ఆ దేవతనుండి నా అనుగ్రహమువలననే విహితములైన ఆ భోగములను నిస్సందేహముగా పొందును.

ఎప్పుడైతే ఒక దేవునికి పూజ చేస్తే ఒక కోరిక తీరుతుందో, అప్పుడే ఆ దేవుణ్ణి ప్రత్యక్షదేవుడనీ, పిలిస్తే పలికే దేవుడనీ, కలియుగదైవమనీ కీర్తిస్తాము. కాని ఈ బిరుదులన్నీ ఒక్క దేవునికే చెందవు. కొంతమందికి ప్రత్యక్షదైవం గురువాయూరప్ప అయితే, కొంతమందికి కలియుగదైవం వేంకటేశ్వరస్వామి; కొంతమందికి భోళాశంకరుడు పిలిస్తే పలికే దైవం. ఒకచోటకు వెళితే వారు ప్రత్యక్షదైవంగా శ్రీనాథుణ్ణి కొలుస్తారు; జగన్నాథుణ్ణి ఇంకొక చోట కొలుస్తారు.

స తయా శ్రద్ధయా యుక్తః – అటువంటి సకామభక్తుడు శ్రద్ధతో పూజ చేస్తాడు. అతని కోరిక తీరటంవల్ల శివభక్తునికి శివునిమీద భక్తి పెరుగుతుంది, గణేశభక్తునికి గణేశునిమీద భక్తి పెరుగుతుంది. అందువల్ల ఎవరైనా గురువు దగ్గరికి వెళ్ళి మంత్రోపదేశం పొందాలంటే సాధారణంగా ఆ గురువులు నీ ఇష్టదేవత ఎవరు అని అడిగి, ఆ దేవత నామాన్ని మంత్రజపంగా ఇస్తారు. ఒక స్త్రీకి ఒక గురువు అలా అడక్కుండా, ఆయన శివభక్తుడు అవటంచేత ఆవిడకి శివపంచాక్షరీ మంత్రదీక్ష ఇచ్చాడు ఆయన. ఆవిడేమో కృష్ణభక్తురాలు. శివనామం జపిస్తుంటే, గురువాయూరప్పే గుర్తుకొస్తున్నాడు, ఏం చెయ్యాలి అని ఆవిడ తెగ బాధపడిపోయింది. కాని ఏ దేవునిమీద పూజ చేసినా అతని భక్తి పెరుగుతుంది.

తస్య ఆరాధనమ్ ఈహతే – ఆ దేవుని పూజ ఇంకా ఎక్కువ చేస్తాడు.

తతః కామాన్ లభతే – ఆ భక్తివల్ల మరిన్ని కోరికలు తీర్చుకోగలుగుతాడు. మళ్ళీ గుర్తు చేస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆ కోరికలన్నీ ఎవరు తీరుస్తున్నారు?

మయైవ విహితాన్ (కామాన్) – నేనే ఆ కోరికలన్నిటినీ తీరుస్తున్నాను. అన్ని పూజలనూ అందుకునేది నేనే, అన్ని ఫలితాలనూ ఇచ్చేది నేనే. నేనే అంటే కృష్ణపరమాత్మ అనే సగుణాకారాన్ని తీసుకోకూడదు. ఆయన అపరిచ్ఛిన్నదేవత లేదా పూర్ణదేవత. తక్కిన దేవతలందరూ పరిచ్ఛిన్న దేవతలలోకి వస్తారు. అందువల్ల అన్యదేవతలు భక్తులను దీవిస్తున్నారంటే అనంతం అయిన కృష్ణపరమాత్మవల్ల దీవిస్తున్నారు. వారు మధ్యవర్తులలాంటివారు. చివరికి అందుకునేది కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్ల ఆయనే కర్మఫలదాత కూడా.

భోక్తారం యజ్ఞతపసాం సర్వలోకమహేశ్వరమ్ ।
సుహృదం సర్వభూతానాం జ్ఞాత్వా మాం శాంతిమృచ్ఛతి ॥ – 5.29

అన్ని పూజలను చివరకు అందుకునేది నేనే. మోక్షం కావాలంటే ఏ దేవుణ్ణి పూజించాలి? భగవద్గీత పరంగా కృష్ణపరమాత్మను పూజించాలి. దాని బదులు మీరు దేవీ భాగవతం చదువుతున్నట్టయితే, మోక్షంకోసం దేవిని వేడుకోవాలి. అందువల్ల నామరూపాలను చూడకండి; ఏ నామరూపమూ గొప్పదీ కాదు, తక్కువా కాదు.

లభతే చ తతః కామాన్ మయైవ విహితాన్ హి తాన్ అన్నాడు అందువల్లనే. లభతే – అన్యదేవతా భక్తః లభతే. తక్కిన దేవతల భక్తులకు వారి కోరికలు తప్పకుండా తీరుతాయి. కామాన్ అంటే కోరికలు తీరుతాయి అని కాదు; వారు కోరుకున్న వస్తువు లభ్యమవుతుంది. కామయతే ఇతి కామః, భక్తుడు ఆ దేవత తీరుస్తుంది అనుకుంటాడు కాని మయైవ విహితాన్ – నావల్ల దీవించబడుతాడు. నేను అంటే అపరిచ్ఛిన్నమైన దేవుడను.

ఇంతవరకూ కృష్ణపరమాత్మ సకామభక్తివల్ల కలిగే ప్రయోజనాలను వర్ణించాడు. ముందు సకామభక్తిని మెచ్చుకుని, తర్వాత దాన్ని విమర్శిస్తాడు. ఎందుకు? మనం సకామభక్తిలోనే ఉండిపోకుండా, నిష్కామభక్తికి రావాలని కృష్ణపరమాత్ముని కోరిక. అందువల్ల రాబోయే శ్లోకాల్లో సకామభక్తిలోని లోటుపాట్లను చర్చిస్తాడు.

ఇప్పటిదాకా సకామభక్తిని మెచ్చుకున్నాడు. దాని ప్రయోజనాలను చెప్పాడు. ఏమిటవి? సకామభక్తి కూడా భక్తే. అది పాపమేమీ కాదు. భగవంతుణ్ణి కోరిక కోరటంలో తప్పేం లేదు. కొంతమంది దేవుణ్ణి ఏమీ కోరిక కోరకూడదు; మనకు ఏం కావాలో ఆయనకు తెలియదా అంటారు. కాని మనకు అనేక కోరికలు ఉంటాయి, దానిలో ఏది కావాలో నిర్ణయించేది ఎవరు? మనమే నిర్ణయించుకోవాలి. భగవంతుడే నిర్ణయించాలి అంటే, ఆయన మోక్షం ఇవ్వాలనుకుంటాడు.

నిజానికి భగవంతుడు మోక్షం ఇవ్వటానికి సిద్ధంగా ఉన్నాడు కాని మనమేమో మోక్షం అప్పుడే వద్దు, ముందు ఒక పండంటి బాబును ప్రసాదించు అంటాము. లేదా నీటి యెద్దడి ఉంటే, మోక్షం ఎప్పుడైనా కోరుకోవచ్చు, ముందు నీటి సమస్యను తీర్చు దేవుడా అంటాము. అందువల్ల మనకేం కావాలో మనం చెప్పుకోవాలి. అందువల్లనే ప్రతి పూజ ముందు సంకల్పం ఉంటుంది. దేవుడికే తెలుసు అంటే శాస్త్రం సంకల్పాన్ని ఎందుకు ప్రవేశపెడుతుంది? అందువల్ల సకామపూజ చెయ్యవచ్చు, ఎంత చిన్న కోరికైనా కోరవచ్చు; తప్పేం లేదు. అది కూడా మీరు కోరిన ఫలితాన్ని ఇస్తుంది. పూజ సరిగ్గా చేస్తే – ఇంతవరకూ లాభం చూశాము. ఇప్పుడు అందులోని కష్టం చూడబోతున్నాము.

శ్లో. 23 **అంతవత్తు ఫలం తేషాం తద్భవత్యల్పమేధసామ్ ।**
దేవాన్ దేవయజో యాంతి మద్భక్తా యాంతి మామపి ॥
అంతవత్, తు, ఫలమ్, తేషామ్, తత్, భవతి, అల్పమేధసామ్,
దేవాన్, దేవయజః, యాంతి, మద్భక్తాః, యాంతి, మామ్, అపి ॥

తు	= అయితే	అంతవత్	= నశించేదే
తేషామ్, అల్పమేధసామ్	= ఆ అల్పబుద్ధులయొక్క	భవతి	= అవుతుంది
తత్, ఫలమ్	= ఆ ఫలము	దేవయజః	= దేవతలను పూజించువారు

దేవాన్ = ఆ దేవతలనే
యాంతి = పొందుదురు
మద్భక్తాః = నా భక్తులు
మామ్, అపి = చివరగా నన్నే
యాంతి = పొందుదురు

తేషామ్ అల్ప-మేధసామ్ తత్ ఫలమ్ తు అన్తవత్ భవతి,
దేవ-యజః దేవాన్ యాన్తి, మత్ భక్తాః అపి మామ్ యాన్తి ॥

తా: అయితే ఆ అల్పబుద్ధులయొక్క ఆ ఫలము నశించేదే అవుతుంది. దేవతలను పూజించువారు ఆ దేవతలనే పొందుదురు. నా భక్తులు చివరగా నన్నే పొందుదురు.

సకామపూజ చేస్తే ఫలితం కలుగుతుంది. నిజమే! కాని, పూజకూ, ఫలితానికీ మధ్యలో ఒక పెద్ద **కానీ** ఉంది. సకామపూజ చేస్తే దానికి తగిన ఆహార నియమం, నైవేద్యనియమం, సమయనియమం – ఇలా అనేక నియమాలు ఉన్నాయని చూశాము. ఏ దేవతకు ఏ కోరికకోసం పూజ చేస్తే, ఆ పూజ ఆ పద్ధతిలోనే చేసితీరాలి. నియమాలను ఉల్లంఘించకూడదు. ప్రతి చిన్నవిషయమూ పాటించాలి. అప్పుడే ఆశించిన ఫలం దొరుకుతుంది.

కృష్ణపరమాత్మ సకామభక్తిని మెచ్చుకుని ఇప్పుడు ఒక హెచ్చరిక చెయ్యబోతున్నాడు. కొన్ని ప్రకటనలలో అది కొంటే ఇది ఉచితం అంటూ ఏవేవో హామీలు ఇచ్చేస్తారు. కింద బుల్లి అక్షరాలతో షరతులు వర్తిస్తాయి అంటారు.

అలాగే ప్రతి ఐహికసుఖం వెనుక, ప్రతికర్మఫలం వెనుక మూడు దోషాలుంటాయి. అవి బంధకత్వం, అతృప్తికరత్వం, దుఃఖమిశ్రితత్వం. వీటిని ఆంగ్ల అక్షరాలతో కుదించాలంటే BAD వస్తుంది. నిజంగా ఈ ఫలాలు బ్యాడ్ కూడా. ముందు దుఃఖమిశ్రితత్వాన్ని చూద్దాము.

ఎ. **దుఃఖమిశ్రితత్వం –** ప్రాపంచిక సుఖాలలో ఏది పొందాలన్నా కూడా దానితో పాటు కష్టం కూడా మేళవించి ఉంటుంది. సుఖదుఃఖాలు నాణేనికి బొమ్మాబొరుసులాంటివి. ఎంతో పోటీని ఎదుర్కొని ఒక విషయాన్ని సాధించాలి. నిజానికి ఏదైనా పోటీలో పాల్గొనాలన్నా కూడా చాలామందిని దాటుకుని ముందుకు రావాలి. అంటే బెంగ, ఆందోళన, భయం, ఈర్ష్యలాంటి భావాలెన్నో కలుగుతాయి. ఒకవేళ అనుకున్నదాన్ని పొందినా, దాన్ని నిలుపుకోవటానికి చాలా కష్టపడాలి. యోగక్షేమం అంటారు. యోగం అంటే ఒక వస్తువును పొందటం, క్షేమం అంటే పొందిన వస్తువును నిలబెట్టుకోవటం. ఆర్జనే దుఃఖం; రక్షణే దుఃఖం. కష్టపడి దాన్ని నిలబెట్టుకున్నా కూడా దానికి ఒక కాలపరిమితి ఉంది. ఎలా వచ్చిందో, అలా వెళ్ళిపోతుంది. వెళ్ళిపోయినా మనకు దుఃఖం కలగజేస్తుంది. ఆ దుఃఖం దాన్నించి మనం పొందిన ఆనందంతో ముడిపడివుంటుంది. నష్టపోయిన దానివల్ల దుఃఖం. అంటే ముందు రెండింటికీ దీన్ని కూడా కలుపుకోవాలి – ఆర్జనే దుఃఖం, రక్షణే దుఃఖం, నాశే దుఃఖం. అంటే ఒక ప్రియవస్తువును పొందటంలో దుఃఖం; దాన్ని కాపాడుకోవటంలో దుఃఖం. అది పోతే దుఃఖం అనుభవిస్తాము. అందువల్ల ప్రతి కర్మఫలం కూడా దుఃఖమిశ్రితత్వం.

బి. **అతృప్తికరత్వం** – ఎంత ఉన్నా తృప్తి తీరదు. ఇంకా ఇంకా ఏదో కావాలనిపిస్తుంది. ఉన్నదానితో తృప్తి పడము, లేనిది కావాలి. మనకన్నా ఎక్కువ ఉన్నవారిని చూసి ఈర్ష్య పడతాము. పక్కవారితో పోల్చుకునే మనస్తత్వం మనది. ఎప్పుడైతే ఇతరులతో పోల్చుకుంటామో అప్పుడే ఆత్మన్యూనతా భావన, ఈర్ష్య రాజుకుంటాయి. దీన్నే అతృప్తికరత్వం అంటారు.

విత్తేన న తర్పణీయో మనుష్యః – కఠ

ఎంత డబ్బు ఇచ్చినా ఏ మనిషి కూడా తృప్తి పడదు అంటాడు చిన్నపిల్లవాడు నచికేతుడు. అలా తృప్తి ఉందుంటే, ఇంత పెద్ద ఎత్తున లంచగొండితనాలు, మోసాలు, స్కాములు ఎందుకు జరుగుతాయి?

ఎంతున్నా తృప్తి తీరదు కాబట్టే దయానందస్వామి ఎవరూ ధనవంతులు లేరు అంటారు. ధనవంతుడు అంతకు ముందు డబ్బులేని బీదవాడు అయితే, ఇప్పుడు డబ్బున్న బీదవాడు అంటారు. ఎందుకంటే ఎంత డబ్బున్నా, లోపల బీదరికం పోదు.

అపూర్ణం + అపూర్ణం = అపూర్ణం. పరిమితి ఉన్న వస్తువులు ఎన్ని ఉన్నా అవి పరిమితమైనవే అవుతాయి కాని, అపరిమితమైనవి అవవు. అనంతానికీ, మనకూ మధ్య ఉన్న దూరం అలాగే ఉంటుంది. వంద రూపాయలకూ, అనంతానికీ మధ్య ఎంత దూరం ఉందో, లక్షరూపాయలకూ, అనంతానికీ మధ్య ఉన్న దూరం కూడా అంతే ఉంటుంది. అందువల్ల మనం అపూర్ణంగానే ఉండిపోతాము. ప్రాపంచిక వస్తువులను పొందటంలో అపూర్ణం నుంచి అపూర్ణంకి ప్రయాణం చేస్తాము కాబట్టి, ప్రతికర్మఫలం అతృప్తికరత్వంగానే ఉంటుంది.

సి. **బంధకత్వం** – ప్రాపంచిక విషయాలను కోరి, వాటిని పొందితే వాటిమీద బంధం ఏర్పడుతుంది. పేరు, హోదా కూడా బంధాలే. హోదా పోతే భరించలేము. ఇంట్లో ఎవరైనా పట్టించుకోకపోతే భరించలేము. ఈ బంధాలతో ఎంతగా పెనవేసుకుపోతామంటే, అవి లేని జీవితాన్ని ఊహించలేము.

సకామభక్తి ఈ మూడు రకాల ఫలాల ద్వారా సంసారంలోనే కట్టిపడవేస్తుంది. సకామభక్తిలో ప్రాపంచిక ఎదుగుదల ఉంటుంది. కోరికలు తీరుతాయి; సమృద్ధిగా ధనం సంపాదిస్తాము; భార్యాపిల్లలు ఉంటారు; కావాల్సినవన్నీ ఉంటాయి, కాని ఆధ్యాత్మికంగా చూస్తే ఏమీ ఉన్నతి ఉండదు. సకామభక్తిలో ఆధ్యాత్మికంగా ఎదుగుదల ఉండదు. అందులో పాపాలు చెయ్యము కాబట్టి ఆధ్యాత్మికంగా పతనం ఉండదు; అలాగని ఎదుగుదలా ఉండదు. ఎక్కడ ఉన్నవారం అక్కడే ఉంటాము.

నిషిద్ధకర్మ చేసేవారు ఆధ్యాత్మికంగా పతనమైపోతారు. నిష్కామకర్మ చేసేవారు ఆధ్యాత్మికంగా ఎదుగుతారు. సకామకర్మ చేసేవారికి ఎదుగుదలా ఉండదు; పతనమూ ఉండదు. ఎక్కడ ఉన్నవారు అక్కడే ఉంటారు. అంటే సంసారంలో ఉన్నారు వారు; సంసారంలోనే పడి కొట్టుమిట్టాడుతుంటారు. నాస్తికుడు దేవుణ్ణి నమ్మడు కాబట్టి అతను ఎక్కడ పడితే అక్కడ కన్నీరు పెట్టుకుంటాడు. సకామభక్తుడు దేవుణ్ణి నమ్ముతాడు కాబట్టి దేవుని ముందు కన్నీరు పెట్టుకుంటాడు. ఇద్దరూ సమానంగానే సంసారంలో బాధపడతున్నారు. అదే ఈ శ్లోకం సారాంశం.

తేషామ్ – ఈ సకామభక్తులు; **అల్పమేధసామ్** – తెలివితక్కువవారు; వివేకం లేనివారు. ఎందుకు? ఇదే భక్తితో వారు అనంతమైన మోక్షాన్ని పొంది ఉండవచ్చు; భగవంతునినుంచి అనంతాన్ని కోరుకోకుండా అపూర్ణత్వాన్ని కోరుతున్నారు.

భగవంతుణ్ణి రెండు జేబులలో రెండు చేతులు పెట్టి నిల్చున్నట్టుగా ఊహించుకోవచ్చు మనం. ఒక జేబులో ప్రేయస్సు, ఇంకొక జేబులో శ్రేయస్సు ఉన్నాయి. శ్రేయస్సు అంటే శాశ్వతమైన మోక్షమనీ, ప్రేయస్సు అంటే అశాశ్వతమైన ధర్మార్థకామాలనీ చూశాము. మనం నమస్కారం పెట్టి, ఏ కోరిక కోరితే అది తీర్చటానికి సిద్ధంగా జేబుల్లో చెయ్యిపెట్టి మరీ నిల్చున్నాడు; కాని మనమేం చేస్తున్నాము? చిన్నచిన్న కోరికలు కోరుతున్నాము – నీటి సమస్య తీర్చు స్వామీ, అమ్మాయి పెళ్ళి చెయ్యి స్వామీ, అబ్బాయికి ఉద్యోగం తెప్పించు స్వామీ; నేను వేసిన టెండరు నాకే దక్కేటట్టు చెయ్యి స్వామీ అంటున్నాము. ఒక చేత్తో క్షణం తీరిక లేకుండా ఇస్తూనే ఉన్నాడు కాని రెండో చెయ్యి మాత్రం జేబులోనే ఇరుక్కుపోయింది. దానికి పని లేకుండా పోయింది. అందువల్ల అల్ప మేధసామ్ అంటున్నాడు. వారికి గమ్యమేమిటో తెలియటం లేదు, వారికి నిత్యానిత్యవస్తువివేకం లేదు. అందువల్ల వైరాగ్యం లేదు. ఎవరు ఆ భక్తులు? ఆర్తభక్తులూ, అర్థార్థీభక్తులూను. దానికి వారికి వచ్చే ఫలం బాగానే ఉంటుంది – పేరు, హోదా, మనుష్యులు, కుటుంబం – ఏం కావాలంటే అది వస్తుంది. కాని ఆ ఫలాలు ఎలా ఉంటాయి?

అంతవత్తు ఫలమ్ – ఫలం శాశ్వతం కాదు. డబ్బు శాశ్వతం కాదు; ఊర్ధ్వలోకాలకు వెళ్ళినా పుణ్యక్షయం అయితే వెనక్కి తిరిగి రావాల్సిందే. ఇదే భావాలున్న 9వ అధ్యాయంలో ఈ విషయాన్ని చెపుతాడు కృష్ణపరమాత్మ.

తే తం భుక్త్వా స్వర్గలోకం విశాలం క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి । – 9.21

ఇంద్రపదవి కూడా శాశ్వతం కాదు; పుణ్యం అయిపోగానే ఇంద్రుడు కూడా భూలోకానికి రావాల్సిందే. ఇంకా కృష్ణపరమాత్మ సుతారంగా హెచ్చరిస్తున్నాడు. ఉపనిషత్తు ఘాటుగానే హెచ్చరిస్తుంది.

ఇమం లోకం హీనతరం వా విశంతి – ముండకం

ఈ లోకానికో, ఇంకో హీనతరం అయిన అధోలోకాలకో వెళతాడు. అందువల్ల అంతవత్తు అంటే పరిమితి ఉన్న ఫలం. దానికి భగవంతుణ్ణి నిందించి లాభం లేదు. ఆయన రెండు జేబుల్లోనూ చేతులు పెట్టుకుని సిద్ధంగా నిలుచుని ఉన్నాడు. మనమే సరియైన లక్ష్యాలు ఎన్నుకోవటం లేదు. నన్ను నిందించకండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

దేవాన్ దేవయజో యాంతి – అపూర్ణదేవతలను పూజించేవారికి అపూర్ణఫలాలే దక్కుతాయి. సకామభక్తులు పరిచ్ఛిన్నఫలాలనే పొందుతారు. దేవాన్ అంటే దేవతలు. దేవతలు కూడా అశాశ్వతమే. ఎందుకంటే దేవలోకాల్లో ఉన్నత పదవుల్లో ఉన్న దేవతలు కూడా మనలాంటి మామూలు జీవులే; వారు చేసుకున్న పుణ్యకర్మవల్ల ఉత్తమజన్మ పొందారు.

జానామ్యహమ్ శేవధిరిత్యనిత్యమ్
న హ్యధ్రువైః ప్రాప్యతే హి ధ్రువం తత్ – కఠ 1.2.10

యమధర్మరాజే చెబుతాడు నచికేతునితో, 'నేను యమధర్మరాజు పదవికోసం కాంక్షించాను నీలాగా ఆత్మవిద్యను కోరలేదు.' కోరుకుంటే ఇంద్రుడవచ్చు, యమధర్మరాజు అవచ్చు, బ్రహ్మ అవచ్చు, ఇవన్నీ పదవులే. అందువల్ల సకామభక్తులు దేవతలు అనే పరిచ్ఛిన్నఫలాన్ని పొందుతారు.

మద్భక్తాః – కాని నా భక్తుల పరిస్థితి వేరు. నా అంటే కృష్ణుణ్ణి ఒక మూర్తిగా కొలిచేవారు కాదు; అనంతమైన కృష్ణపరమాత్మను కొలిచేవారు. వారు నిష్కామభక్తులు, వివేకవంతులు, జిజ్ఞాసుభక్తులు, ముముక్షువులు, సాధన చతుష్టయ సంపన్నులు, అసలైన భక్తులు.

మామ్ అపి యాంతి – నన్నే పొందుతారు. నన్ను అంటే నామం, రూపం ఉన్న కృష్ణపరమాత్మను కాదు. మద్భక్తా అంటే నిష్కామభక్తులు, మాం యాంతి అంటే పూర్ణత్వం పొందుతారు; మోక్షం పొందుతారు; జీవన్ముక్తి పొందుతారు.

శ్లో. 24 **అవ్యక్తం వ్యక్తిమాపన్నం మన్యంతే మామబుద్ధయః ।**
పరం భావమజానంతో మమావ్యయమనుత్తమమ్ ॥
అవ్యక్తమ్, వ్యక్తిమ్, ఆపన్నమ్, మన్యంతే, మామ్, అబుద్ధయః,
పరమ్, భావమ్, అజానంతః, మమ, అవ్యయమ్, అనుత్తమమ్ ॥

మమ	= నాయొక్క	అవ్యక్తమ్	= ఇంద్రియములకు, మనస్సుకు గోచరింపని వాడను
అనుత్తమమ్	= అత్యుత్తమము		
అవ్యయమ్	= శాశ్వతము అయిన	మామ్	= సచ్చిదానందపరమాత్ముడనైన నన్ను
పరమ్, భావమ్	= పరమభావమును		
అబుద్ధయః	= బుద్ధిహీనులు	వ్యక్తిమ్, ఆపన్నమ్	= గోచరమయ్యే వ్యక్తిగా
అజానంతః	= తెలుసుకోలేనివారై	మన్యంతే	= తలంచెదరు

మమ పరమ్ అవ్యయమ్ అవ్యక్తమ్ అనుత్తమమ్ భావమ్
అజానన్తః అబుద్ధయః మామ్ వ్యక్తిమ్ ఆపన్నమ్ మన్యన్తే ॥

తా: నాయొక్క అత్యుత్తమము, శాశ్వతము అయిన పరమభావమును బుద్ధిహీనులు తెలుసుకోలేనివారై, ఇంద్రియములకు, మనస్సునకు గోచరింపని వాడను, సచ్చిదానందపరమాత్ముడనైన నన్ను గోచరమయ్యే వ్యక్తిగా తలంచెదరు.

ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ రెండు రకాల భక్తుల గురించి మాట్లాడుతున్నాడు. భగవంతుణ్ణి సరిగ్గా అర్థం చేసుకున్నవారు; సరిగ్గా అర్థం చేసుకోనివారు. అంతకుముందు భగవంతుని గురించి చెప్పేటప్పుడు, భగవంతునిగా తనకు రెండు అంశాలు ఉన్నాయన్నాడు. అవి పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతి. పరాప్రకృతి అంటే చేతనతత్త్వం, అపరాప్రకృతి అంటే జడతత్త్వం; చేతనతత్త్వాన్ని పారమార్థికస్వరూపం అంటే, అచేతన జడతత్త్వాన్ని వ్యావహారిక స్వరూపం అంటారు.

ఇప్పుడు ఈ తెలివితక్కువవారు భగవంతునియొక్క తక్కువ స్థాయిని చూసేవారు. భగవంతుని శారీరక రూపం అపరాప్రకృతా, పరాప్రకృతా? అది అపరాప్రకృతిలోకే వస్తుంది. నామరూపం ఉన్న భగవంతునిగా చూస్తే అవతారం ఎత్తిన రోజు, అవతారం చాలించిన రోజు ఉంటాయి. అంటే రాకపోకలు ఉంటాయి. అపరాప్రకృతి అయిన భగవంతునికి రాకపోకలు ఉంటాయి.

భగవంతుడు ప్రత్యక్షం అయ్యాడంటే అది అపరాప్రకృతి అంశం గురించే. గోపికలు నిరంతరం కృష్ణుని రాక కోసం ఎదురుచూసేవారు; ఆయన వస్తే ఆనందం, వెళ్ళిపోతే దుఃఖం. గోపికా గీతం వివరిస్తుంది ఈ భావనను. అలా అపరాప్రకృతిని పూజించేవారిని కృష్ణపరమాత్మే బుద్ధిహీనులు అంటున్నాడు.

దానికి భిన్నంగా పరాప్రకృతిని తెలివైనవారు కొలుస్తారు. పరాప్రకృతి అంటే చైతన్యతత్త్వం, ఉన్నత స్వరూపం. ఈ చైతన్యతత్త్వానికి రాకపోకలు ఉన్నాయా? చైతన్యం సర్వవ్యాపకం. అందువల్ల దానికి రాకపోకలు ఉండవు. చైతన్యం సర్వవ్యాపకమే కాదు, ప్రతిక్షణం చైతన్యం ఉన్నదని తెలుస్తూనే ఉంటుంది. అది స్వయంప్రకాశక రూపం; నిత్యప్రకాశకరూపం; అనావృతచైతన్యరూపం. వస్తువులు దేనితోనైనా కప్పబడవచ్చు; ఒక వస్తువు కప్పబడి ఉందని ఎలా చెప్పగలము? అది కప్పబడి ఉందని మనకు తెలుసు కాబట్టి. కాని, చైతన్యం అనేదాన్ని ఏదీ, ఎన్నడూ కప్పలేదు. నిజానికి చైతన్యంవల్లనే తక్కినవి ఉన్నాయని చెప్పగలుగుతున్నాము.

తెలివైనవారికి భగవంతుడు ఇక్కడే, ఇప్పుడే ఉన్నాడని తెలుసు. ఎలా తెలుసు? వారిలోని చైతన్యతత్త్వంగా. అందువల్ల వారు దేవునియొక్క రాకపోకల గురించి మాట్లాడరు.

అబుద్ధయః – బుద్ధిహీనులు మాత్రమే; **మన్యంతే** – పొరపాటు పడతారు. ఏమని?

అవ్యక్తం వ్యక్తిమాపన్నం – భగవంతుడు అవ్యక్తం అయిపోయాడు అని పొరపడతారు. అవ్యక్తం అంటే మాయమయ్యాడు అనుకుంటారు. మళ్ళీ వ్యక్తి మాపన్నం – మళ్ళీ ప్రత్యక్షమయ్యాడు అనుకుంటారు.

పురాణాల్లో భక్తుల కథల్లో చూస్తాము – భక్తులు భగవంతుడు ప్రత్యక్షం అవ్వాలని ఘోరమైన తపస్సు చేస్తారు. వారి భక్తికి మెచ్చి, భగవంతుడు వారి ముందు ప్రత్యక్షమయి, 'భక్తా, నీ భక్తికి మెచ్చాను. ఏమి నీ కోరిక?' అంటాడు. అతను ఏదో కోరిక కోరతాడు. 'తథాస్తు,' అని తక్షణమే మాయమవుతాడు. ఆ విధంగా బుద్ధిహీనులు భగవంతుణ్ణి నామ, రూపాలతో ఉన్న అపరాప్రకృతి అంశాన్ని కొలుస్తారు. ఎందుకు అలా కొలుస్తారు?

అజానంతః – వారికి తెలియదు. ఏమి తెలియదు?

పరం భావమ్ – భగవంతునియొక్క పరాప్రకృతి గురించి తెలియదు. నామరూపాలు లేని, ఆకారాలు లేని, చావుపుట్టుకలు లేని పరాప్రకృతి గురించి వారికి తెలియదు. ఏమిటా పరాప్రకృతి? చైతన్యస్వరూపం. అది సర్వవ్యాపకం, సర్వప్రకాశకం. మీరు ఎదుటివారి మాట వినగలుగుతున్నారంటే చైతన్యంవల్ల. ఎదుటివారు మాట్లాడటం కాసేపు ఆపితే, నిశ్శబ్దంగా ఉందని తెలుస్తోందంటే చైతన్యంవల్ల. మాటలు ఉన్నా లేకపోయినా, ఆలోచనలు ఉన్నా లేకపోయినా, రూపాలు ఉన్నా లేకపోయినా చైతన్యం ఎప్పుడూ ఉంటుంది. అటువంటి **సత్యం జ్ఞానమ్ అనంతం బ్రహ్మ స్వరూపం** గురించి వారికి తెలియదు. అటువంటి స్వరూపం గొప్పతనం ఏమిటి?

అవ్యయమ్ – దానికి మార్పులు లేవు. కృష్ణపరమాత్మను సాకారరూపంలో బాలకృష్ణునిగా, కౌమారకృష్ణునిగా చూస్తాము. కాని పరాప్రకృతికి అలాంటి మార్పులు లేవు. అది నిర్వికారం.

అనుత్తమమ్ – అత్యుత్తమం. అపరాప్రకృతి తక్కువ స్థాయిది; పరాప్రకృతి ఉత్తమస్థాయిది. కాని సకామభక్తులు తక్కువ స్థాయికి చెందిన అపరాప్రకృతికి పూజ చేస్తే, నిష్కామభక్తునికి మాత్రమే పరాప్రకృతియొక్క ఉన్నతస్థాయి గురించి తెలుసు.

శ్లో. 25 **నాహం ప్రకాశః సర్వస్య యోగమాయాసమావృతః ।**
మూఢోఽయం నాభిజానాతి లోకో మామజమవ్యయమ్ ॥
న, అహమ్, ప్రకాశః, సర్వస్య, యోగమాయాసమావృతః,
మూఢః, అయమ్, న, అభిజానాతి, లోకః, మామ్, అజమ్, అవ్యయమ్ ॥

యోగమాయా	= నా యోగమాయచే	అయమ్	= ఈ
సమావృతః	= కప్పబడినవాడనై	మూఢః, లోకః	= మూఢలోకము (అజ్ఞానులు)
అహమ్	= నేను	మామ్	= నన్ను
సర్వస్య	= ప్రతివ్యక్తికిని	అజమ్	= జన్మలేనివానిగా
ప్రకాశః, న	= ప్రత్యక్షముగా గోచరించు వాడను కాను	అవ్యయమ్	= శాశ్వతునిగా
		న, అభిజానాతి	= తెలిసికొనలేకున్నారు

యోగ–మాయా–సమావృతః అహమ్ సర్వస్య ప్రకాశః న ।
అయమ్ మూఢః లోకః అజమ్ అవ్యయమ్ మామ్ న అభిజానాతి ॥

తా: నా యోగమాయచే కప్పబడినవాడనై నేను ప్రతివ్యక్తికిని ప్రత్యక్షముగా గోచరించు వాడను కాను. ఈ అజ్ఞానులు నన్ను జన్మలేనివానిగా, శాశ్వతునిగా తెలిసికొనలేకున్నారు.

దశలవారీగా వస్తున్నాము. భక్తులలో రెండు రకాలు ఉన్నారు – సకామభక్తులు, నిష్కామభక్తులు. సకామభక్తుడు లౌకికంగా ఎదుగుతాడు కాని, ఆధ్యాత్మికంగా ఎదుగుదల ఉండదు. అందువల్ల అతను సకామభక్తినుంచి నిష్కామభక్తికి రావాలి.

భగవంతునిలో కూడా రెండు అంశాలున్నాయి – అవి అపరాప్రకృతి, పరాప్రకృతి. సకామభక్తుడు రెండవ అంశం గురించి తెలియక, అపరాప్రకృతికే పూజ చేస్తాడు. అపరాప్రకృతి అపూర్ణరూపం, పరాప్రకృతి సర్వవ్యాపకచైతన్యం. సర్వవ్యాపకచైతన్యం గురించి తెలియనివారు బుద్ధిహీనులు.

పరాప్రకృతి ఎక్కడ ఉంటుంది? కృష్ణపరమాత్మ జవాబు చెప్పాడు –

జీవభూతాం మహాబాహో యయేదం ధార్యతే జగత్ – 7.5

పరాప్రకృతి నా చేతనప్రకృతి అని చెప్పాడు. నిజానికి ఆ చేతనతత్త్వంవల్లనే నా శరీరం, నా మనస్సు, నా మనస్సులో ఉన్న ఆలోచనలు నాకు తెలుస్తున్నాయి.

పరాప్రకృతి అంత ఉన్నతస్థాయి అయి, అంత సర్వవ్యాపకమయితే, ఎందుకు మనుష్యులకు ఆ ఉన్నతస్థాయి గురించి తెలియటం లేదు? ఎందుకు అపరాప్రకృతినే పూజిస్తున్నారు? చాలామందికి భగవద్దర్శనం కావాలని ఉంటుంది. భగవంతుణ్ణి చూడాలని వారు కోరుకుంటున్నారంటే అది ఉన్నతస్థాయి భగవంతుణ్ణా, తక్కువస్థాయి భగవంతుణ్ణా? నామం, రూపం ఉందంటేనే సగుణబ్రహ్మ, వ్యవహారస్థాయి.

అధరం మధురం నయనం మధురం వదనం మధురం

ఒక భక్తురాలు నాకు కృష్ణపరమాత్మతో గోపికలలాగ నృత్యం చెయ్యాలి, కోలాటం ఆడాలని ఉంది అంటుంది. మోక్షం వద్దా అంటే దాని సంగతి తర్వాత చూద్దాము, ముందు నాట్యం చెయ్యాలి అంటుంది. ఎందుకు అపరాప్రకృతినే కోరుకుంటారు?

యోగమాయాసమావృతః – త్రిగుణాత్మకమైన మాయతో కప్పబడ్డారు వారు. మాయ అంటే అపరాప్రకృతి. మాయ ఎప్పుడూ మోహిని. అందువల్ల మోహంతో కప్పివేస్తుంది అందరినీ. దానివల్ల తెలివితేటలు పని చెయ్యవు.

మనుష్యులు నేను ప్రేమలో **పడ్డాను** అంటారు; ప్రేమలో లేచాను అనవచ్చు కదా, అది జరగదు; ప్రేమ ఒక విధమైన మైకం లాంటిది. అది మన వివేకాన్ని కప్పేస్తుంది. అలా ఇక్కడ మాయ కప్పేస్తుంది. అందువల్ల సమావృతః అన్నాడు. నా మాయాశక్తికి ఆవరణశక్తి ఉంది. అది మనుష్యులను మోహంలో పడవేస్తుంది.

త్రిభిర్గుణమయైర్భావైః ఏభిః సర్వమిదం జగత్ ।
మోహితం నాభిజానాతి మామేభ్యః పరమవ్యయమ్ ॥ – 7.13

త్రిగుణాత్మకమైన మాయ కప్పేయటంవల్ల శాశ్వతుడనయిన నన్ను ఆ ప్రాణులు తెలుసుకోలేకుండా ఉన్నారు.

శరీరం, మనస్సు, ప్రపంచం అనే మోహంలో పడి పరాప్రకృతిని తెలుసుకోలేకుండా ఉన్నారు.

అహం సర్వస్య ప్రకాశః న – వారు ఇలా బాహ్యాముఖంగా ఉండటంవల్ల నా స్వయం ప్రకాశకరూపం వారికి తెలియటం లేదు. మన ఇంటిలోనే భూమిలో మంచినీరు ఉంటే, ఎందుకు మనం బయట నీరుకోసం తాపత్రయ పడుతున్నాము? దానికి ఒక్కటే కారణం. ఇంటిలోనే భూమిలో నీరు ఉందనే జ్ఞానం లేకపోవటమే. మనలో ఉన్నదాన్ని మనం బయట వెతుకుతున్నామంటే, మనలో ఉన్నట్టు తెలియకపోవటమే దానికి కారణం.

ఈ పరాప్రకృతిని మనం తెలుసుకోకుండా ఏది కప్పేస్తోంది అంటే కృష్ణపరమాత్మయొక్క మాయాశక్తి అని చూశాము.

అయం లోకః మూఢః – అందువల్ల ప్రపంచం అంతా మాయలో పడిపోయి;

న అభిజానాతి – వారిలోనే చైతన్యం ఉందని తెలుసుకోలేకుండా ఉన్నారు.

మన ఇంటిలోనే, భూమిలో నీరు ఉందని చెప్పగల నిపుణులు ఉన్నట్టే, మనలోనే చైతన్యం ఉందని చెప్పగల గురువులు ఉన్నారు. నువ్వు బాహ్యంగా వెతుకుతున్నది నీలోనే ఉంది. అది శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలద్వారా తెలుసుకోవాలి.

ఆనందం, శాంతి, భద్రతలు బాహ్యంగా లేవు, నీలోనే ఉన్నాయి. అది చెప్పటానికి గురువు సిద్ధంగా ఉన్నాడు. కాని నేర్చుకోవటానికి శిష్యులు సిద్ధంగా లేరు. అటువంటి వారిని మూఢులంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కృష్ణపరమాత్మకు వారిమీద జాలి ఉంది కనీసం. ఉపనిషత్తు వారిని విమూఢాః అంటుంది. మూఢుల్లో మూఢులు. మనుష్యులు ఈ జీవితమనే పరుగుపందెంలో పరుగులు తీస్తూనే ఉన్నారు. పెద్ద పట్టణాల్లో ఉంటే ఇంకా పరుగులు ఎక్కువ. పెద్ద దేశాల్లో ఉంటే నడిచే తీరిక కూడా లేదు. నిరంతరం పరుగే! లోకాః అంటే ప్రపంచంలోని మనుష్యులు. వారు నన్ను గుర్తించటం లేదు. ఎటువంటి నన్ను?

అజమ్ అవ్యయమ్ – పుట్టుకలేని, చావులేని నన్ను తెలుసుకోలేకుండా ఉన్నారు. అంటే శాశ్వతమైన నన్ను తెలుసుకోలేకపోతున్నారు.

శ్లో. 26 **వేదాహం సమతీతాని వర్తమానాని చార్జున ।**
భవిష్యాణి చ భూతాని మాం తు వేద న కశ్చన ॥
వేద, అహమ్, సమతీతాని, వర్తమానాని, చ, అర్జున,
భవిష్యాణి, చ, భూతాని, మామ్, తు, వేద, న, కశ్చన ॥

అర్జున!	= ఓ అర్జునా!	వేద	= తెలుసు
సమతీతాని	= గతించి పోయినవి	తు	= కాని
చ	= ఇంకా	మామ్	= నన్ను
వర్తమానాని	= ప్రస్తుతకాలమునందు ఉన్నవి	కశ్చన	= మాయచేత కప్పబడిన జీవులు
చ	= ఇంకా		
భవిష్యాణి	= రాబోవుకాలములో జన్మించునవి	న వేద	= తెలుసుకోలేరు
భూతాని	= ప్రాణులనన్నింటిని గూర్చి		
అహమ్	= మాయను అధీనము చేసుకున్న నాకు		

హే అర్జున! అహమ్ సమతీతాని వర్తమానాని చ భవిష్యాణి చ
భూతాని వేద । కశ్చన తు మామ్ న వేద ॥

తా: ఓ అర్జునా! మాయను అధీనము చేసుకున్న నాకు, గతించి పోయినవియు ఇంకా ప్రస్తుత కాలమునందు ఉన్నవియు ఇంకా రాబోవు కాలమున జన్మించునవి అయిన ప్రాణులనన్నింటి గూర్చి నాకు తెలుసు కాని నన్ను మాయచేత కప్పబడిన జీవులు తెలుసుకోలేరు.

ముందు శ్లోకంలో ప్రపంచం అంతా మాయ అనే మోహంలో పడి కొట్టుకుపోతున్నారు, అందువల్ల నన్ను తెలుసుకోలేకపోతున్నారు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇక్కడ మనకొక సందేహం కలుగుతుంది. ప్రపంచం అంతా మాయయొక్క మాయలో పడితే ఆ మాయ భగవంతుణ్ణి కూడా కప్పేయదా?

ఒక పుస్తకం మీకు, నాకు మధ్య అడ్డుగా ఉంది. ఆ పుస్తకం అడ్డుగా ఉండటంవల్ల మీరు నన్ను చూడలేక పోతున్నారు అంటే అదే సూత్రం నాకు కూడా వర్తిస్తుంది కదా! అంటే అదే పుస్తకం అడ్డుగా ఉండటంవల్ల నేను కూడా మిమ్మల్ని చూడలేకపోవాలి. అదే విధంగా మాయవల్ల మనం కృష్ణపరమాత్మను చూడలేకపోతే, అదే మాయవల్ల కృష్ణపరమాత్మ కూడా మనను చూడలేకపోవాలి కదా! నిజానికి మాయ కృష్ణపరమాత్మకు చాలా దగ్గరగా కూడా ఉంటుంది. కాని ఆ సూత్రం ఇక్కడ వర్తించదు. ఎందుకు?

మనమంతా మాయ ఆధీనంలో ఉంటే, కృష్ణపరమాత్మ అధీనంలో మాయ ఉంటుంది. నేను అధికారిని, మాయ నా చెప్పుచేతల్లో ఉంటుంది; మనుష్యుల విషయంలో మాయ అధికారి అయి, మనుష్యులను తన చెప్పుచేతల్లోకి తీసుకుంటుంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈ విషయాన్ని వివరించటానికి చిన్మయానందస్వామి అద్భుతమైన ఉదాహరణ చెబుతారు. ఒకసారి తండ్రీకొడుకులు రోడ్డుమీద నడుస్తున్నారుట. వారికి ఎదురుగా ఒక వ్యక్తిని బందీగా చేసి తీసుకుపోతున్న పోలీసు వచ్చాడు. 'ఎందుకలా పట్టుకుని తీసుకు వెళుతున్నాడు?' కొడుకు అడిగితే, 'అతను దొంగతనం చేశాడు, అందువల్ల దగ్గరుండి జైలుకు తీసుకువెళుతున్నాడు,' అన్నాడు తండ్రి.

ఇంకాసేపటికి ఇద్దరు పోలీసుల మధ్య ఒక వ్యక్తి ఎదురయ్యాడు. 'ఇతన్ని ఇద్దరు ఎందుకు తీసుకువెళుతున్నారు?' అతను గజదొంగ. అందువల్ల అతను పారిపోకుండా ఇద్దరు పట్టుకున్నారు. దీన్నిబట్టి ఆ చిన్నారి బుర్రలో ఒక ఉపసిద్ధాంతం ఏర్పడిపోయింది. ఒక వ్యక్తి పక్కన ఎంతమంది పోలీసులుంటే, అతను అంత పెద్ద నేరస్థుడన్నమాట.

ఈ సిద్ధాంతం రూపుదిద్దుకున్న కాసేపటికి ప్రెసిడెంటు వెళుతున్నాడు. ఆయన చుట్టూ పోలీసు బలగం చాలా ఉంది. 'నాన్నా, అదుగో చాలా పెద్ద నేరస్థుడు వెళుతున్నాడు,' అన్నాడు కొడుకు ఆవేశంగా! తండ్రికి ఇప్పుడు విడమర్చి చెప్పాల్సిన అవసరం ఏర్పడింది. పోలీసులు దొంగ వెంటా ఉన్నారు, ప్రెసిడెంటు వెనకా ఉన్నారు, కాని ఆ ఉండటంలో చాలా వ్యత్యాసం ఉంది. దొంగ, పోలీసుల అధీనంలో ఉంటే, పోలీసులు ప్రెసిడెంటు అధీనంలో ఉన్నారు. అక్కడ పోలీసు అధికారి, ఇక్కడ ప్రెసిడెంటు అధికారి.

ఇదే సూత్రాన్ని భగవంతుడికి అన్వయిస్తే, మాయ అధీనంలో మనం ఉన్నాము; భగవంతుని అధీనంలో మాయ ఉంది.

అహం వేద – నాకు తెలుసు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏం తెలుసు? నాకు పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతి రెండూ తెలుసు. మనుష్యులకు ఉన్న అజ్ఞానం నాకు లేదు.

భూతాని (వేద) – మొత్తం సృష్టి గురించి నాకు బాగా తెలుసు. మాయ నన్ను ప్రలోభ పెట్టలేదు.

సమతీతాని వర్తమానాని భవిష్యాణి చ – నాకు గతం తెలుసు; వర్తమానం తెలుసు; భవిష్యత్తు కూడా తెలుసు. ఈ మూడు పదాలు భూతానికి విశేషణాలు. అంటే సమస్త జీవరాశుల భూత, భవిష్యత్, వర్తమాన కాలాల గురించి నాకు తెలుసు. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే, నాకు మొత్తం సృష్టి గురించి తెలుసు.

కశ్చన మాం న వేద – కాని జీవులు నా గురించి తెలుసుకోలేరు. మాయచేత కప్పబడిన జీవులు నా గురించి తెలుసుకోలేరు. వారు అజ్ఞానంలో మునిగివున్నారు. అందువల్ల సంసారం అనుభవిస్తున్నారు. దాన్నే ఇంకా వివరంగా తర్వాత వచ్చే శ్లోకంలో వివరించబోతున్నాడు.

శ్లో. 27 **ఇచ్ఛాద్వేషసముత్థేన ద్వంద్వమోహేన భారత ।**
సర్వభూతాని సమ్మోహం సర్గే యాంతి పరంతప ॥
ఇచ్ఛాద్వేషముత్థేన, ద్వంద్వమోహేన, భారత,
సర్వభూతాని, సమ్మోహమ్, సర్గే, యాంతి, పరంతప ॥

భారత!	= ఓ భరతవంశీ!	ద్వంద్వ మోహేన	= సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వముల ప్రభావమున మోహ కారణముగ
పరంతప!	= ఓ అర్జునా!		
సర్గే	= (ఈ) జగత్తునందు	సర్వభూతాని	= సమస్త ప్రాణులు
ఇచ్ఛాద్వేషసముత్థేన	= రాగద్వేషములవలన కలిగిన	సమ్మోహమ్	= అంతులేని వ్యామోహమును
		యాంతి	= పొందుచున్నవి

హే పరన్తప భారత! సర్వ–భూతాని ఇచ్ఛా–ద్వేష–సముత్థేన
ద్వన్ద్వ–మోహేన సర్గే సమ్మోహమ్ యాన్తి ॥

తా: ఓ భరతవంశీ! ఓ అర్జునా! (ఈ) జగత్తునందు రాగద్వేషములవలన కలిగిన సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వముల ప్రభావమున మోహ కారణముగ సమస్త ప్రాణులు అంతులేని వ్యామోహమును పొందుచున్నవి.

జీవుడు తనలోనే ఉన్న అఖండమైన శాంతి, భద్రత, ఆనందాలను తెలుసుకోలేక పోతున్నాడు. ఎప్పుడు?

సర్వభూతాని సమ్మోహం సర్గే యాంతి – జగత్తులో ప్రాణులందరూ పుట్టినప్పటి నుంచే మోహంలో పడిపోయారు. సర్గే అంటే పుట్టినప్పటి నుంచే. శాంతి, భద్రతలు తనలోనే ఉన్నాయని తెలియక, వాటిని బాహ్యంగా వెతుక్కుంటున్నారు.

బాలస్తావత్ క్రీడాసక్తః – బాల్యంలో బొమ్మలతో ఆడుకుంటారు;

తరుణస్తావత్ తరుణీ సక్తః – వయస్సు వచ్చాక భార్యమీద ప్రేమ ఉంటుంది;

వృద్ధస్తావత్ చింతాసక్తః – వృద్ధాప్యం చింతలతో గడిచిపోతుంది. అలా జీవితమంతా బాహ్యాముఖంగానే ఉంటే, అంతర్ముఖులు అయ్యేదెప్పుడు? నాలోనే నేను వెతికే శాంతి భద్రతలు ఉన్నాయేమోనని సందేహం లేశమాత్రం రాదు. అది తెలియకుండా జీవితం చాలిస్తారు కొంతమంది.

అంతేకాదు, సైన్సు పెరిగినకొద్దీ, మరింత బాహ్యాముఖులు అవుతారు. టీవీ ఛానెల్స్ వందకు పైగా ఉంటాయి. కావల్సినంత కాలక్షేపం. ఎక్కడో 99 రూపాయలకే ప్రపంచయాత్ర అని తాటికాయంత అక్షరాల్లో ప్రకటన వస్తుంది. మనం ఎగిరి గంతేసి పూర్తిగా చదవటానికి ప్రయత్నిస్తే, భూతద్దంలోంచి చూస్తే గాని కనబడని అక్షరాలతో జీవితాంతం 1000 రూపాయలు కట్టాలని ఉంటుంది. అలా ఏదో ఒక వ్యామోహంలో పడిపోతూ ఉంటారు.

ఇచ్ఛాద్వేషసముత్థేన ద్వంద్వమోహేన – ద్వంద్వాల మోహంలో పడిపోతారు మనుష్యులు. ద్వంద్వాలు అంటే రెండు వస్తువుల మేలుకలయిక. ప్రపంచాన్ని రెండుగా విభజించి చూస్తారు – ఇవి నాకు ఆనందాన్ని ఇస్తాయి; ఇవి దుఃఖాన్ని ఇస్తాయి అనుకుంటారు. అంటే రాగద్వేషాలలో పడిపోతారు; ఇచ్ఛాద్వేషాలు రాజ్యమేలుతాయి. వారికి ఇష్టమైన వాటిని పొందటంలోను, వారికి ద్వేషం కలిగించే విషయాలను పారద్రోలటంతోనూ సరిపోతుంది. వీటిని ప్రవృత్తి–నివృత్తి మార్గాలు అంటారు; ఇవి రాగద్వేషాలవల్ల ఏర్పడతాయి.

కాని వేదాంతం ప్రకారం ప్రపంచం ఆనందహేతువూ కాదు, దుఃఖహేతువూ కాదు. ఆనందహేతువు నన్ను నేను తెలుసుకోవటం; దుఃఖహేతువు ఆత్మ అజ్ఞానం. అంటే సుఖదుఃఖాలు నామీదే ఆధారపడి ఉన్నాయి. ఆత్మ అజ్ఞానం దుఃఖహేతువు అయితే ఆత్మజ్ఞానం సుఖహేతువు. అది తెలియక నేను బాహ్యప్రపంచాన్ని మారుస్తూ వస్తున్నాను. మనుష్యులను మారుస్తున్నాను, కార్లను మారుస్తున్నాను, ఏదీ మార్చటానికి అందుబాటులో లేకపోతే నా జుట్టు దువ్వే విధానాన్ని మారుస్తాను, చేతి గడియారాన్ని మారుస్తాను. ఈ మార్చటంలో పడిపోయి, అసలు సమస్య ఎక్కడ ఉందో ఆలోచించే తీరిక కూడా లేదు.

అందువల్ల సమ్మోహంలో పడిపోతున్నారు అర్జునా అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇది మానవాళి పరిస్థితి. కాని కొందరు పుణ్యం చేసుకున్నవారు ఉన్నారు. వారు వీరందరికీ భిన్నంగా ఉన్నారు. ఎవరు వారు? భగవద్గీత అధ్యయనం చేసేవారు.

శ్లో. 28 **యేషాం త్వంతగతం పాపం జనానాం పుణ్యకర్మణామ్ ।**
తే ద్వంద్వమోహనిర్ముక్తా భజంతే మాం దృఢవ్రతాః ॥
యేషామ్, తు, అంతగతమ్, పాపమ్, జనానామ్, పుణ్యకర్మణామ్,
తే, ద్వంద్వమోహనిర్ముక్తాః, భజంతే, మామ్, దృఢవ్రతాః ॥

తు	=	కాని	ద్వంద్వ	=	రాగద్వేష జనితములైన
పుణ్యకర్మణామ్	=	నిష్కామభావముతో పుణ్యకర్మలను ఆచరించు	మోహనిర్ముక్తాః		సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వరూప మోహములనుండి విముక్తులై
యేషామ్, జనానామ్	=	ఏ పురుషులయొక్క	దృఢవ్రతాః	=	దృఢనిశ్చయము గలవారై
పాపమ్	=	పాపము(లు)	మామ్	=	నన్ను
అంతగతమ్	=	నశించిపోవునో	భజంతే	=	భజింతురు
తే	=	అటువంటి భక్తులు			

యేషామ్ పుణ్య-కర్మణామ్ జనానామ్ తు పాపమ్ అన్తగతమ్,
తే దృఢ-వ్రతాః ద్వన్ద్వ-మోహ-నిర్ముక్తాః మామ్ భజన్తే॥

తా: కాని నిష్కామభావముతో పుణ్యకర్మలను ఆచరించు ఏ పురుషులయొక్క పాపములు నశించిపోవునో అటువంటి భక్తులు రాగద్వేష జనితములైన సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వరూపమోహములనుండి విముక్తులై దృఢనిశ్చయము గలవారై నన్ను భజింతురు.

జనానాం పుణ్యకర్మణామ్ – కాని కొందరు పుణ్యమూర్తులు ఉంటారు. వారు ఈ జన్మలోనో, పూర్వజన్మలోనో పుణ్యం చేసుకుని ఉంటారు. పంచమహాయజ్ఞాలు (మూడవ అధ్యాయంలో చూశాము) చేసి ఉంటారు. దానివల్ల వారికి చిత్తశుద్ధి పెరిగి, పాపం తగ్గుతుంది. వారి పుణ్యం ఎక్కువైతే, వారి పాపం తగ్గుతుంది.

త్వంతగతం పాపం –వారి పాపం తగ్గిందని ఎలా తెలుస్తుంది? వారు ఆలోచించటం మొదలుపెడతారు. వారు ఆలోచించటం మొదలుపెడతారు అంటే, ఇంతవరకూ ఆలోచించలేదు అనే అర్థం. ప్రపంచాన్ని మారిస్తే, నాకు ఆనందం వచ్చేటట్టయితే, ఎప్పుడో ఆనందం వచ్చి ఉండాలే అనే విశ్లేషణ బయలుదేరుతుంది వారిలో. డెబ్బయోపడిలో పడినా, ఎనభయ్యోపడిలో పడినా ఇంకా ఆనందం ఏమిటో తెలియటం లేదు. ఆరోజు ఎప్పుడైనా వస్తుందా అనిపిస్తుంది.

జీవితంలో కావాల్సినవి అన్నీ ఉన్నాయి – పిల్లలు, మనవలు ఉన్నారు; ఇల్లు, ఆస్తి ఉంది; కొన్ని విజయాలు సాధించాను, కాని నా సమస్య తీరలేదు అంటే బహుశ నేను వెళుతున్న మార్గం సరియైనది కాదేమోననే సందేహం వస్తుంది వారికి. ఎందుకంటే వారు వెళుతున్న మార్గం సబబే అయితే, ఈపాటికి ఆనందం లభించి ఉండాలి కదా!

ఎప్పుడైతే ఈ విశ్లేషణ బయలుదేరుతుందో, అప్పుడు ఏదైనా శాశ్వతమైన ఆనందాన్ని ఇచ్చేది ఉందా అనే ప్రశ్న మొదలవుతుంది. అర్థకామాలు కాక ఇంకేదైనా పురుషార్థం ఉందా? ఎప్పుడైతే వారిలో ఈ చింత మొదలవుతుందో, అప్పుడే భగవంతుడు వారికి మార్గాన్ని నిర్దేశిస్తాడు. ఈశ్వరకృపవల్ల సుఖదుఃఖాలు బాహ్యంగా లేవు, తమలోనే ఉన్నాయని తెలుసుకుంటారు. దయానందస్వామీజీ చెపుతారు – **సమస్య నువ్వు, పరిష్కారం నువ్వు**. ఎప్పుడైతే మనిషి ఈ విషయం అర్థం చేసుకుంటాడో అప్పుడే ఆధ్యాత్మిక మార్గంలోకి వస్తాడు. ఇంతవరకూ బాహ్యంగా పరుగులు తీశాడు.

తే ద్వంద్వమోహనిర్ముక్తాః (భవంతి) – అంతకుముందు శ్లోకంలో ద్వంద్వమోహాల్లో పడిపోయారు మానవులు అన్నాడు. ఇప్పుడు అందులోంచి కొందరు పుణ్యాత్ములు, వారి పాపం తగ్గటంవల్ల ఈ ద్వంద్వమోహాలనుంచి విముక్తి పొందుతారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే వారికి నిత్యానిత్యవస్తువివేకం వచ్చింది, ఇహాముత్ర ఫలభోగవైరాగ్యం వచ్చింది. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే వారికి సమస్య ఏమిటో తెలిసింది. ఏమిటా సమస్య?

ఆత్మ అజ్ఞానం సమస్య. వారు ఏమిటో తెలియక, ఏవేవో పనులు చేస్తూ వచ్చారు. ఇప్పుడు తెలిసింది.

మాం భజంతే – నన్ను వెతుకుతున్నారు. అపరాప్రకృతిని కాదు, పరాప్రకృతిని. అంటే బ్రహ్మ అన్వేషణ చేస్తున్నారు. దీన్ని నిష్కామభక్తి అంటారు. అయోమయంవల్ల మనుష్యులు సకామభక్తులుగా ఉన్నారు. ఎప్పుడైతే స్పష్టత ఏర్పడుతుందో అప్పుడే నిష్కామభక్తులు అవుతారు. నిష్కామభక్తి అంటే ఏమిటి? అది రాబోయే శ్లోకంలో చూస్తాము.

శ్లో. 29 **జరామరణమోక్షాయ మామాశ్రిత్య యతంతి యే ।**
తే బ్రహ్మ తద్విదుః కృత్స్నమ్ అధ్యాత్మం కర్మ చాఖిలమ్ ॥
జరామరణమోక్షాయ, మామ్, ఆశ్రిత్య, యతంతి, యే,
తే, బ్రహ్మ, తత్, విదుః, కృత్స్నమ్, అధ్యాత్మమ్, కర్మ, చ, అఖిలమ్ ॥

యే	= ఏ పురుషులు	తత్, బ్రహ్మ	= ఆ పరబ్రహ్మను
మామ్	= నన్ను	కృత్స్నమ్	= సంపూర్ణమైన
ఆశ్రిత్య	= ఆశ్రయించి	అధ్యాత్మమ్	= అధ్యాత్మమును
జరామరణ	= జరామరణములనుండి	చ	= ఇంకా
మోక్షాయ	= విముక్తికై	అఖిలమ్, కర్మ	= సంపూర్ణకర్మను
యతంతి	= ప్రయత్నింతురో	విదుః	= తెలుసుకొందురు
తే	= ఆ పురుషులు		

యే మామ్ ఆశ్రిత్య జరా–మరణ–మోక్షాయ యతన్తి, తే తత్ బ్రహ్మ,
కృత్స్నమ్ అధ్యాత్మమ్, అఖిలమ్ కర్మ చ విదుః ॥

తా: ఏ పురుషులు నన్ను ఆశ్రయించి జరామరణములనుండి విముక్తికై ప్రయత్నింతురో ఆ పురుషులు ఆ పరబ్రహ్మను సంపూర్ణమైన అధ్యాత్మమును ఇంకా సంపూర్ణకర్మను తెలుసుకొందురు.

నిష్కామభక్తి ఎప్పుడు మొదలవుతుంది? నా ఆనందానికి కాని, నా దుఃఖానికి కాని కారణం బాహ్యాప్రపంచం కాదు, నేనే నా ఆనందానికి, దుఃఖానికి కారణమని తెలిసినప్పుడు. నేనే ఎలా రెండింటికీ కారణమవుతాను? నన్ను నేను సరిగ్గా అర్థం చేసుకుంటే నేను ఆనందానికి కారణం; నన్ను నేను తప్పుగా అర్థం చేసుకుంటే నేను దుఃఖహేతువును. తాడును తాడుగా చూస్తే ఏ భయమూ లేదు; తాడును చూసి పాము అని భయపడితేనే వస్తుంది గొడవంతా.

అలాగే నాకు ఆత్మజ్ఞానం కలిగితే నేనే ఆనందస్వరూపాన్ని. ఎప్పుడైతే ఈ స్పష్టత వస్తుందో, అప్పుడే నాలో జిజ్ఞాస ఏర్పడుతుంది. అప్పుడే నేను జిజ్ఞాసభక్తుణ్ణి అవుతాను.

జరామరణమోక్షాయ – సంసారంనుంచి మోక్షం పొందటానికి. సంసారంలో అనేక సమస్యలు ఉంటాయి, కాని అన్నిటికన్నా ఎక్కువ భయపెట్టే సమస్యలు జరా, మరణాలు అంటే వృద్ధాప్యం, చావు. మనకు మరణించాలని ఉండదు – నాకేం భయంలేదని చెబుతాము కాని మరణం సమీపిస్తుందంటేనే భయపడతాము. అందువల్ల చాలామంది నేను కష్టపడకుండా పోవాలనో లేదా నిద్రలో పోవాలనో అంటారు.

అలాగే వృద్ధాప్యంలో ఇంద్రియాల శక్తి సన్నగిల్లుతుంది కాని మనస్సు హుషారుగానే ఉంటుంది. అందువల్ల ఏదో ఒకటి తలుచుకుని బాధపడతూ ఉంటుంది. ఎవరన్నా కనబడితే, వారితో కష్టం సుఖం వెళ్ళబోసుకోవాలని ఉంటుంది. అందువల్లనే ఎవరైనా పొరపాటున 'ఎలా ఉన్నారు?' అని అడిగితే 1917నుంచి చెప్పుకొస్తాము– అదంతా వినే తీరికా, ఓపికా ఎవరికి ఉంటుంది? ఒకవేళ ఉన్నా అరిగిపోయిన గ్రామఫోను రికార్డులా అదే అదే చెబుతాము. అందువల్ల వృద్ధాప్యం, మరణం పెద్ద సమస్యలు.

యే యతంతి – కొంతమంది వీటినుంచి స్వేచ్ఛ కోరుతారు.

మామ్ ఆశ్రిత్య – నన్ను శరణు పొందుతారు. కొంతమంది కాలానికి అతీతంగా ఎదుగుదామని చూస్తారు. జరామరణాలు కాలాన్ని సూచిస్తాయి. కాలాతీతంగా ఎదగాలంటే, వస్తువుకు కూడా అతీతంగా ఎదగటం. వస్తువుకు అతీతంగా ఎదగటమంటే అపరాప్రకృతికి అతీతంగా ఎదగటం. అపరాప్రకృతికి అతీతంగా ఎదగటమంటే పరాప్రకృతికి వెళ్ళటం. పరాప్రకృతిని తెలుసుకోవటానికి ప్రయత్నిస్తారు.

తద్విదుః – వారు పరాప్రకృతిని ఖచ్చితంగా తెలుసుకుంటారు. పరాప్రకృతి శాశ్వతమనీ, శాంతి భద్రతలకు మూలమని, ఆనందహేతువని తెలుసుకుంటారు. అంటే వారు అపరాప్రకృతి, పరాప్రకృతి రెండూ తెలుసుకుంటారు. ఇంతవరకూ ఇష్టదైవాన్ని కొలవటంవల్ల భగవంతునియొక్క అపరాప్రకృతి మాత్రమే తెలుసు. అంటే సగుణ ఈశ్వరుడు మాత్రమే తెలుసు. ఇప్పుడు నిర్గుణ ఈశ్వరుడు కూడా తెలుసు. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే వారికి భగవంతుని గురించి సంపూర్ణంగా తెలుసు.

కాని కృష్ణపరమాత్మ ఇక్కడ తన చిలిపితనం చూపిస్తున్నాడు. ఆయన చెప్పాలనుకున్నది నిష్కామభక్తులు చివరికి పరాప్రకృతిని, అపరాప్రకృతిని కూడా తెలుసుకుంటారు అని. పరాప్రకృతి అంటే భగవంతునియొక్క ఉన్నతస్థాయి అని, అపరాప్రకృతి అంటే వ్యావహారికస్థాయి అని చూశాము. కాని ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతి పదాలు వాడకుండా కొత్త పదాలను పరిచయం చేస్తున్నాడు. సహజంగా ఈ కొత్త పదాలేమిటో తెలుసుకోవాలనే కుతూహలం అర్జునునికి కలుగుతుంది. ఆ కుతూహలం రేకెత్తించటం ద్వారా ఎనిమిదవ అధ్యాయానికి ఇక్కడే బీజం వేసాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆ కొత్త పదాలు **బ్రహ్మ, కర్మ**. వాటిని ఇక్కడ వివరించడు. ఎనిమిదవ అధ్యాయంలోనే చూస్తాము.

తే తత్ బ్రహ్మ కృత్స్నమ్ (విదుః) – వారు బ్రహ్మను సంపూర్ణంగా తెలుసుకుంటారు.

అఖిలం కర్మ (విదుః) – వారు కర్మను సంపూర్ణంగా తెలుసుకుంటారు.

అధ్యాత్మమ్ – అధ్యాత్మాన్ని కూడా సంపూర్ణంగా తెలుసుకుంటారు.

ఈశ్వరజ్ఞాని ఈ మూడు అంశాలనూ – బ్రహ్మ, కర్మ, అధ్యాత్మాలను సంపూర్ణంగా తెలుసుకుంటాడు. అవేమిటో ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ చెప్పడు కాబట్టి మనం కూడా ఇప్పుడు వాటిని చూడటం లేదు. అంతేకాదు, ఇంకో మూడు కొత్త పదాలను కూడా పరిచయం చెయ్యబోతున్నాడు రాబోయే శ్లోకంలో.

శ్లో. 30 **సాధిభూతాధిదైవం మాం సాధియజ్ఞం చ యే విదుః ।**
ప్రయాణకాలేఽపి చ మాం తే విదుర్యుక్తచేతసః ॥
సాధిభూతాధిదైవమ్, మామ్, సాధియజ్ఞమ్, చ, యే, విదుః,
ప్రయాణకాలే, అపి, చ, మామ్, తే, విదుః, యుక్తచేతసః ॥

యే	= ఏ పురుషులు	విదుః	= స్మరిస్తారో
సాధిభూతాధిదైవమ్	= అధిభూత అధిదైవములతో	తే	= ఆ పురుషులు
చ	= ఇంకా	యుక్తచేతసః	= మనస్సును అదుపులో పెట్టుకున్నవారు
సాధియజ్ఞమ్	= అధియజ్ఞముతో కూడిన	మామ్,చ విదుః	= నన్నే తలుచుకుంటారు
మామ్	= నన్ను		
ప్రయాణకాలే	= అవసాన సమయమున		
అపి	= కూడా		

యే సాధిభూత-అధిదైవమ్ సాధియజ్ఞమ్ చ మామ్ విదుః
తే యుక్త-చేతసః ప్రయాణ-కాలే అపి చ మామ్ విదుః ॥

తా: ఏ పురుషులు అధిభూత అధిదైవములతో ఇంకా అధియజ్ఞముతో గూడిన నన్ను అవసాన సమయమున కూడా స్మరిస్తారో ఆ పురుషులు మనస్సును అదుపులో పెట్టుకున్నవారు నన్నే తలుచుకుంటారు.

సాధిభూతాధిదైవం మాం సాధియజ్ఞం చ – వారు ఈ మూడు అంశాలను కూడా తెలుసుకుంటారు. అవి అధిభూతం, అధిదైవం, అధియజ్ఞం. అంటే వీటితో కలిపి మొత్తం ఆరు అంశాలు తెలుసుకుంటారు. అవి – బ్రహ్మ, కర్మ, అధ్యాత్మం, అధిభూతం, అధిదైవం, అధియజ్ఞం. వీటి రహస్యం తెలుసా మీకు? ఈ ఆరు పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతుల మేలుకలయిక. వీటినే వేరే పేర్లతో వివరించబోతున్నాడు.

తెలివైనవారు ఈ ఆరూ తెలుసుకోవటమే కాక, మరణకాలంలో కూడా వీటిని గుర్తు పెట్టుకుంటారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ప్రయాణకాలేఽ పి చ మామ్ – పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతుల మేలుకలయికనైన నన్ను మరణంలో కూడా ఈ జ్ఞానులు గుర్తు పెట్టుకుంటారు. ప్రయాణకాలంలో నన్ను గుర్తు పెట్టుకుంటారని కృష్ణపరమాత్మ అనటంవల్ల మనలో రెండు ప్రశ్నలు ఉదయిస్తాయి.

1. మరణకాలంలో ఈశ్వరస్మరణం గురించి ఎందుకు ప్రత్యేకించి చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ? ఇప్పుడు మనం హాయిగా ఉన్నాము, మరణకాలం ఇంకా ఆసన్నమవలేదు కదా!
2. మరణకాలంలో భగవంతుడు ఎలా గుర్తుకు వస్తాడు? నిజం చెప్పాలంటే మరణకాలంలో ఈశ్వరస్మరణ తప్ప అన్నీ గుర్తుకొస్తాయి. ఎక్కడో దూరంగా ఉన్న మనవడో, మనవరాలో గుర్తుకొస్తుంది; ఎవరో ఎప్పుడో అప్పు తీసుకుని, తిరిగి ఇవ్వని విషయం గుర్తుకొస్తుంది. ఏదో ఎఫ్.డి. రెన్యూ చెయ్యలేదని గుర్తుకు వస్తుంది; ఎవరినో చూడాలనిపిస్తుంది. వీటన్నిటినీ కాదని భగవన్నామస్మరణ చెయ్యటం ఎలా? అర్జునుడు ఎలాగూ ఈ ప్రశ్న వేస్తాడు.

నిజానికి ఎనిమిదవ అధ్యాయం ప్రారంభంలో అర్జునుడు ఏడు ప్రశ్నలు వేస్తాడు. ఆ ప్రశ్నలకు బీజాన్ని ఇక్కడ చివరి రెండు శ్లోకాల్లో వేసి వదిలేస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ.

(ప్రయాణకాలేఽ పి) యుక్త చేతసః – ప్రయాణకాలం అంటే మరణసమయంలో; యుక్త చేతసః అంటే మనస్సును అదుపులో పెట్టుకున్నవారు.

మాం విదుః – విదుః అంటే స్మరిస్తారు. ఎవరు? నిష్కామభక్తులు. దీనితో కృష్ణపరమాత్మ రెండు రకాల భక్తులను– సకామభక్తి, నిష్కామభక్తి – వాటి మధ్య ఉన్న వ్యత్యాసాన్ని ముగిస్తూ ఈ అధ్యాయాన్ని ముగిస్తున్నాడు.

అర్జునుడు అడగబోయే ఏడు ప్రశ్నలు ఇవి – బ్రహ్మ అంటే ఏమిటి? కర్మ అంటే ఏమిటి?అధ్యాత్మము అని దేనికి పేరు? అధిభూతము అని దేనికి పేరు? అధిదైవము అని దేనిని అంటారు? అధియజ్ఞము అంటే ఏమిటి? అంత్యకాలంలో నిన్ను ఎలా తలుచుకుంటారు?

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే జ్ఞానవిజ్ఞానయోగోనామ సప్తమోఽ ధ్యాయః

హరి ఓం తత్సత్

ఇది శ్రీమద్భగవద్గీతయందు, ఉపనిషత్తులయందు, బ్రహ్మవిద్యయందు, యోగశాస్త్రమునందు, శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదమునందు జ్ఞాన, విజ్ఞానయోగము అనే సప్తమోధ్యాయము.

అధ్యాయము 7 - జ్ఞానవిజ్ఞానయోగము సారాంశము

ఏడవ అధ్యాయం మొత్తం గీతాబోధలో ఒక మలుపు రాయి. ఆరవ అధ్యాయం వరకూ కొన్ని అంశాలు చర్చించి, ఏడవ అధ్యాయంనుంచి మరికొన్ని అంశాలు చర్చిస్తాడు.

ముందు మొదటి ఆరు అధ్యాయాల్లో చర్చించిన అంశాలను మళ్ళీ ఒకసారి టూకీగా చూద్దాము. అవి – జీవస్వరూపం, కర్మయోగం, పురుషప్రయత్నం.

1. **జీవస్వరూపం** – జీవుడు శరీరం కాదు, ఇంద్రియాలు కాదు, మనస్సు కాదు. జీవుడు వీటన్నిటినీ సాక్షిగా చూసే సాక్షిచైతన్యం. ఈ చైతన్యాన్ని సచ్చిదానంద ఆత్మ అంటారు. ఈ జీవ స్వరూపం 2,3,4,6 అధ్యాయాల్లో వచ్చింది.

2. **కర్మయోగం** – కర్మయోగం అంటే ఏమిటి?

కర్మయోగం	=	**సరియైన కర్మ**	+	**సరియైన దృక్పథం**
సరియైన కర్మ	=	**సాత్త్విక కర్మ**	+	**పంచమహా యజ్ఞాలు**
సరియైన దృక్పథం	=	**ఈశ్వరార్పణ బుద్ధి**	+	**ఈశ్వర ప్రసాదబుద్ధి**

3. **పురుషప్రయత్నం** – దీన్నే ఫ్రీవిల్ అని కూడా అంటారు. మన హిందూధర్మంమీద చాలామందికి ఒక పెద్ద అపోహ ఉంది. మనం విధిని నమ్ముతామనీ, విధి చేతిలో కీలుబొమ్మలుగా మారామనీ అంటారు. ఇతరులు అనటమే కాదు, మనం ఏదైనా ఎదురుదెబ్బలు తిన్నప్పుడు, మన భవిష్యత్తును ముందే ఆ భగవంతుడు మన నుదుటిమీద రాసి పంపుతాడనీ, ఆ లలాటలిఖితాన్ని ఎవరూ చెరపలేరనీ, మనం భగవంతుడు ఆడే వింతనాటకంలో కీలుబొమ్మలమనీ దృఢంగా నమ్ముతాము. అలాంటి విధిరాతని నమ్మడం మనకు హానికరం.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ అటువంటి మనస్తత్వాన్ని తీవ్రంగా ఖండించాడు మొదటి ఆరు అధ్యాయాల్లో. అంతా పూర్తిగా దైవనిర్ణయం కాదు. మన భవిష్యత్తును మనం తీర్చిదిద్దుకునే అధికారం ఉంది మనకు. మన భవిష్యత్తుకు కారణం ఎవరు? భగవంతుడా, మనమా? భగవంతుడూ పూర్తి కారణం కాదు, మనమూ పూర్తి కారణం కాదు. అందువల్ల మన ప్రయత్నం మనం చెయ్యాలి. మన ఫ్రీవిల్‌ను ఉపయోగించి, మన మార్గనిర్దేశం మనం చేసుకోవాలి. దాన్ని పురుషప్రయత్నం అనీ, జీవప్రయత్నం అనీ అంటారు.

ఏడవ అధ్యాయంనుంచి పన్నెండవ అధ్యాయం వరకూ అంటే రెండవ షట్కంలో మరో మూడు అంశాలను చర్చిస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి ఈశ్వరస్వరూపం, ఈశ్వర అనుగ్రహం, ఈశ్వరధ్యానం. అక్కడ జీవస్వరూపం చూస్తే ఇక్కడ ఈశ్వరస్వరూపం చూస్తాము. అలాగే అక్కడ పురుషప్రయత్నం లేదా జీవప్రయత్నం గురించి చూస్తే దానికి తోడుగా ఈశ్వరకృప కూడా ఎలా ఉండాలో చూస్తాము. అలాగే అక్కడ కర్మయోగం గురించి చూస్తే ఇక్కడ ఉపాసనయోగం గురించి చూస్తాము. ఈశ్వర ఉపాసన అంటే సగుణ ఈశ్వర ఉపాసన. ఈ నేపథ్యంతో రెండవ షట్కం నేర్చుకోవాలి.

ఇప్పుడు ఏడవ అధ్యాయం సారాంశం చూద్దాము. ఏడవ అధ్యాయాన్ని ప్రధానంగా నాలుగు భాగాలుగా విభజించవచ్చు. అవి–

1. ఉపోద్ఘాతం	**–**	**శ్లోకాలు 01 – 03**
2. ఈశ్వర స్వరూపం	**–**	**శ్లోకాలు 04 – 12**
3. సంసార కారణం, పరిహారం	**–**	**శ్లోకాలు 13 – 19**
4. భక్తిలో రెండు రకాలు	**–**	**శ్లోకాలు 20 – 30**

1. ఉపోద్ఘాతం – శ్లోకాలు 1-3: ఇవి ఉపోద్ఘాత శ్లోకాలు. ఈశ్వరస్వరూపం గురించి చెప్పబోతున్నాను అని స్పష్టం చేశాడు వీటిల్లో. ఈశ్వరస్వరూపజ్ఞానాన్ని రెండు రకాలుగా విభజించాడు. అవి జ్ఞానం, విజ్ఞానం.

జ్ఞానం అంటే సగుణ ఈశ్వరజ్ఞానం; విజ్ఞానం అంటే నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం. ఓ అర్జునా, నీకు జ్ఞానం, విజ్ఞానం రెండూ బోధించబోతున్నాను అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. తర్వాత ఈ జ్ఞానాన్ని స్తుతిస్తాడు. దీన్ని కాలక్షేపం బఠానీగా తీసుకోవద్దు. ఇది చాలా అరుదైన జ్ఞానం. ఇది మోక్షాన్నిచ్చే జ్ఞానం. అటు భావపరంగా, ఇటు జ్ఞానపరంగా పూర్ణత్వాన్ని ఇస్తుంది. ఆ విధంగా మొదటి మూడు శ్లోకాల్లో తను చెప్పబోయే అంశం గురించి, దాని గొప్పతనం గురించీ చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ.

2. ఈశ్వరస్వరూపం – శ్లోకాలు 4-12: ఈ అధ్యాయంలోనూ, తక్కిన ఐదు అధ్యాయాల్లోనూ ముఖ్య అంశమైన ఈశ్వరస్వరూపం గురించి వివరించాడు ఈ శ్లోకాల్లో. ఈశ్వరస్వరూపంలో రెండు అంశాలున్నాయి. అవి పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతి. వేరే భాషలో చెప్పాలంటే పదార్థము, చైతన్యము.

పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతుల సమానధర్మం – పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతి – రెండూ అనాది; అంటే ఆది లేనివి. చైతన్యాన్ని సృష్టించలేము; అలాగే పదార్థాన్ని కూడా సృష్టించలేము. అందువల్ల చైతన్యం అనాది; పదార్థం అనాది.

అనాది చేతనతత్త్వం + అనాది అచేతనతత్త్వం = అనాది ఈశ్వరుడు. ఇదీ ఈశ్వరస్వరూపం.

ఈ పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతుల మేలుకలయిక అయిన ఈశ్వరుడు జగత్తుకు సృష్టి, స్థితి, లయ కారణం. జగత్తును సృష్టించాడు. జగత్తును సృష్టించటమే కాక, జగత్తు తానే అయ్యాడు. జగత్తును సృష్టించాడు అంటే ఈశ్వరుడు నిమిత్త కారణం అవుతాడు; జగత్తు తానే అయ్యాడు అంటే ఈశ్వరుడు ఉపాదాన కారణం అవుతాడు.

పూజ్య స్వామీజీ ఎప్పుడూ హావభావాలతో చెబుతారు, ఈశ్వరుడు ఎక్కడో కూర్చుని మనను సృష్టించి ఇక్కడికి విసిరి వేయలేదు అని. దానికి ఆయన రోడ్డు పక్కన రుమాలీరోటీ చేసేవారి ఉదాహరణ తీసుకుంటారు. రుమాలీరోటీ చేసే వ్యక్తి ఆ పిండిని రెండు చేతుల్లో ఇటూ, అటూ తిప్పి, ఇంత పెద్ద వృత్తాకారం చేసి, విసురుతాడు. అలా ఈశ్వరుడు ఎక్కడో కూర్చుని, మనను మట్టినుంచి ముద్దలుగా చేసి ఇక్కడికి విసరలేదు. ఈశ్వరుడు ఉపాదాన కారణం. ఈశ్వరుడు ఉపాదాన కారణం అంటే దాన్నించి ఒక ఉపసిద్ధాంతాన్ని చూపించాడు కృష్ణపరమాత్మ. అది ముందు ముందు బోధను అర్థం చేసుకోవటానికి తోడ్పడుతుంది.

సర్వం విష్ణుమయం జగత్ – ఈశ్వరుడు ఉపాదాన కారణం, జగత్తు కార్యం అంటే ఈశ్వరునికి భిన్నంగా జగత్తు లేదని అర్థం. ఎందుకంటే ఉపాదాన కారణం నిర్వచనం – ఈశ్వరుడే జగత్తుగా అయ్యాడు. ఈశ్వరుడే జగత్తుగా ప్రకటితమవుతున్నాడు. ఇది అర్థం చేసుకోవటానికి బంగారం–ఆభరణము ఉదాహరణ చూద్దాము.

బంగారం కారణం, ఆభరణము కార్యం. బంగారం ఆభరణములో ఎక్కడ ఉంది అంటే ఆభరణము అంతటా ఉంది. అంటే బంగారం లేకుండా ఆభరణానికి విడిగా ఉనికి లేదు. ఉన్నది ఒకటే బంగారం. అయితే బంగారం దేన్ని సూచిస్తుంది? ఆభరణము కొత్త వస్తువును సూచించదు; ఉన్న బంగారానికే ఇంకొక కొత్త అవస్థను చూపిస్తున్నది. ఒక అవస్థలో బంగారం అంటే ఇంకొక అవస్థలో ఆభరణము అంటున్నాము. రెండింటి మధ్య అవస్థాభేదం తప్ప అసలు భేదం లేదు.

ఇంకొక ఉదాహరణ – నీరు, మంచు, ఆవిరి. మూడూ నీరే. నీరు గడ్డకడితే మంచు, వేడెక్కితే ఆవిరి అవుతుంది. మూడు అవస్థలలోనూ ఉన్నది నీరే.

అందువల్ల ఓ అర్జునా, ఈ జగత్తును చిన్న చూపు చూడకు; జగత్తును నిర్లక్ష్యం చెయ్యకు; ఎందుకంటే జగత్తు నా అవతారం అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. రాముడొక అవతారం, కృష్ణుడొక అవతారం, అలాగే జగత్తు కూడా అవతారం. రాముని దర్శనమో, కృష్ణుని దర్శనమో చెయ్యాలంటే ఘోరమైన తపస్సు చెయ్యాలి. కాని భగవంతుని ఒక అవతారానికి ఏమీ తపస్సు చెయ్యనవసరం లేదు.

జగత్తును సరిగ్గా అర్థం చేసుకుంటే అది బ్రహ్మ

బ్రహ్మను సరిగ్గా అర్థం చేసుకోకపోతే అది జగత్తు

అందువల్ల అందరికీ అందుబాటులో ఉన్న అవతారం విశ్వరూప అవతారం. జగత్తును చూసేటప్పుడు దాన్ని బ్రహ్మగా చూడాలి. అప్పుడది జడమైన, మామూలు ప్రపంచంగా కనబడదు.

రసోऽహమప్సు కౌంతేయ ప్రభాస్మి శశిసూర్యయోః ।

ప్రణవః సర్వవేదేషు శబ్దః ఖే పౌరుషం నృషు ॥ – 7.8

జలంలో రసతన్మాత్రను నేనే. సూర్యచంద్రులలో కాంతిని నేనే. వేదాలలో ఓంకారాన్ని నేనే. ఆకాశంలో శబ్దాన్ని నేనే. పురుషులలో పౌరుషాన్ని నేనే. ఏది చూసినా, ఏవి విన్నా అంతా భగవంతుడే. సర్వం విష్ణుమయం జగత్. మీరు శివభక్తులయితే, సర్వం శివమయం జగత్. ఇది ఒక ఉపసిద్ధాంతం.

జగత్తు అపరాప్రకృతి, పరాప్రకృతుల మేలుకలయిక – ఈశ్వరుడు పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతుల మేలుకలయిక అయితే, సర్వం ఈశ్వరమయం జగత్ అయితే, జగత్తు కూడా అపరాప్రకృతి, పరాప్రకృతుల మేలుకలయిక అవాలి. ఈశ్వరునిలో రెండు అంశాలుంటే, జగత్తులో కూడా రెండు అంశాలుండాలి. జగత్తులో పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతి ఏది? మీరు ఏది అనుభవిస్తే అదంతా అపరాప్రకృతి అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. జగత్తు, శరీరం, మనస్సు అన్నీ అపరాప్రకృతులే. జగత్తు కెమిస్ట్రీ అయితే, మనశ్శరీరాలు బయోకెమిస్ట్రీ. రెండింటిలోనూ కెమికల్సే ఉన్నాయి. అందువల్ల శరీరంలోని రసాయనాల్లో మార్పు వస్తే, మనస్సు కూడా ప్రభావితమవుతుంది.

అంతేకాక మానసిక రోగానికి కూడా చికిత్సకు కెమికల్స్‌నే ఇస్తారు వైద్యులు. దీన్ని బట్టి మనస్సు కూడా రసాయనాలతో చెయ్యబడిందని తెలుస్తున్నది. ఆ విధంగా జగత్తు, శరీరం, మనస్సు – అపరాప్రకృతి.

అయితే ఈ పరాప్రకృతి ఎక్కడ దొరుకుతుంది? పరాప్రకృతికోసం వెతకకండి; అది వెతికితే దొరికే **వస్తువు కాదు** అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకు? నేను, వెతికే నేను, జగత్తును అనుభవించే నేను, శరీరాన్ని అనుభవించే నేను, మనస్సును అనుభవించే నేను, సాక్షిచైతన్యం అయిన నేను పరాప్రకృతిని.

జీవభూతాం మహాబాహో యయేదం ధార్యతే జగత్ – 7.5

జగత్తు సృష్టింపబడకముందు ఉన్నది పరమాత్మ. అదే పరమాత్మ సృష్టి జరిగాక, మన శరీరంలో అందుబాటులో ఉంటే అది జీవాత్మ.

సృష్టేః పూర్వం పరమాత్మా, సృష్టేః అనంతరం జీవాత్మా ఇతి ఉచ్యతే

చైతన్యం ఒకటే. ఇది ఈశ్వరస్వరూపం.

3. సంసార కారణం, పరిహారం – శ్లోకాలు 13-19: ఈ శ్లోకాల్లో సంసార కారణం, సంసార పరిహారం గురించి చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. మనిషి దుఃఖానికి, బెంగలకు, ఆందోళనలకు, భయాలకు కారణమేమిటి? వీటన్నిటినీ కలిపి సంసారం అనవచ్చు. ఈ సంసారాన్ని వర్ణించాక, దానికి మందు కూడా సూచించాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఎ) **సంసార కారణం** – (భగవంతుడు, జగత్తు) పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతి – రెండూ ఉంటే మనం మన జీవిత కాలమంతా అపరాప్రకృతిని పొందటానికే సరిపోతున్నది. మన శాంతి, భద్రత, ఆనందాలు అపరాప్రకృతిలో ఉన్నాయనుకుని దానిమీద ఆధారపడుతున్నాము. అయితే ఏమిటి సమస్య?

అపరాప్రకృతి అంటే వస్తువు; వస్తువు స్వభావం మార్పుకు లోనుకావటం; అపరాప్రకృతి ఎప్పుడూ ఒకేలాగ ఉండదు. అపరాప్రకృతిలోకి జగత్తు, శరీరం, మనస్సు వస్తాయని చూశాము. ఈ మూడూ నిరంతరం మారుతూ ఉంటాయి. నిరంతరం మారుతూ ఉన్న వస్తువు ఆదర్శంగా ఉండలేదు. అసలు నిజానికి ఆదర్శమైన వస్తువు ఉండదు. అందువల్లనే శుద్ధమైన బంగారాన్ని కూడా 100% అనరు, 99.9999999% అంటారు.

అదే విధంగా శుద్ధమైన, ఆదర్శవంతమైన అపరాప్రకృతి అంటూ ఉండదు; ఒకవేళ మీ అదృష్టం బాగుండి అలాంటి ఆదర్శవంతమైన పరిస్థితులు ఉన్నాయనుకుందాము, అయినా అవి ఎప్పటికీ అలాగే ఉండిపోతాయనే నమ్మకం లేదు. ఎందుకంటే పరిస్థితులు మారుతూ ఉంటాయి కాబట్టి. యోగక్షేమాలు అంటారు – యోగం అంటే ఒక వస్తువును పొందటం; క్షేమం అంటే పొందిన వస్తువును నిలబెట్టుకోవటం. రెండూ కష్టమే! ఒక వస్తువును కష్టపడి పొందినా, అది పదికాలాల పాటు నిలుస్తుందనే భరోసా లేదు. జీవితమంతా అలా వస్తువులను పొందే ప్రయత్నంలోనూ, పొందిన వస్తువులను నిలబెట్టుకునే తాపత్రయంలోనూ జరిగిపోతుంది. కాని మనం ఓడిపోక తప్పదు. ఎందుకంటే అపరాప్రకృతి పుట్టటం, ఎదగటం, మారటం, క్షీణించటం, నశించడం అనే లక్షణాలకు లోనవుతుంది.

దానికే శాశ్వతత్త్వం, నికరం లేని వస్తువుమీద భద్రత కోసం ఆధారపడటమే సంసారం. అంటే అపరాప్రకృతి మీద ఆశలు పెంచుకోవటం సంసారం. అది ఇసుక నుంచి నూనెను తియ్యటానికి ప్రయత్నించినట్టుగా ఉంటుంది. అక్కడ నూనె ఉంటే కదా, మీకు రావటానికి! అలాగే శాశ్వతం కాని వస్తువు మీకెలా శాశ్వతత్త్వాన్ని ఇస్తుంది?

అపరాప్రకృతిని ఆనందంకోసం, సరదాకోసం, ఆటకోసం, మెచ్చుకోవటంకోసం వినియోగించండి; కాని ఆధారపడటం మాత్రం చెయ్యకండి. భావపరంగా ఆధారపడాలన్నా, మానసికంగా ఆధారపడాలన్నా, ఏదైనా శాశ్వతమైన వస్తువును పట్టుకోండి. అది పరాప్రకృతి. పరాప్రకృతి ఒక్కటే శాశ్వతం. పరాప్రకృతిని పట్టుకోమంటే, అపరాప్రకృతిని తోసిపుచ్చటం కాదు. అపరాప్రకృతి కార్డ్‌బోర్డ్ ఛెయిర్ లాంటిది. అది అందంగా ఉంటుంది, ఆకర్షణీయంగా ఉంటుంది, బొమ్మల కొలువులో పెట్టటానికి బాగుంటుంది; ఎవరికైనా కానుకగా ఇవ్వటానికి కూడా బాగుంటుంది. కాని ఒక్క విషయం మాత్రం గుర్తుంచుకోవాలి. అది కూర్చోటానికి పనికిరాదు. అది కూర్చోవటానికి పనికిరాదన్నంత మాత్రాన మీరు దాన్ని పారవేయనవసరం లేదు. మీ షోకేసులో పెట్టుకోండి, తప్పేంలేదు. దాన్ని నాశనం చెయ్యమనో, ద్వేషించమనో చెప్పటం లేదు, దానిమీద కూర్చోవద్దంటున్నాము అంతే. అలాగే అపరాప్రకృతిని మీ ఆనందానికి, మీ సరదాలకు వాడండి; కాని పరాప్రకృతిని మీ శాంతి, భద్రతలకు వాడండి. ఈ చిన్న కిటుకు తెలియటం లేదు మనుష్యులకు. అందుకని అపరాప్రకృతి వలలో చిక్కుకుపోతున్నారు.

త్రిభిర్గుణమయైర్భావైః ఏభిః సర్వమిదం జగత్ ।
మోహితం నాభిజానాతి మామేభ్యః పరమవ్యయమ్ ॥ – 7.13

అపరాప్రకృతి మోహంలో పడ్డవారికి పరాప్రకృతి గురించి తెలియదు. బట్టలకోసం, దీపావళి సామాన్లకోసం అవసరమైన దుకాణాలకు వెళ్ళండి; కాని వాటిలో భద్రతను ఆశించకండి. దీనికి ఏమిటి పరిష్కారం?

బి) **సంసారపరిహారం** – సంసారపరిహారం ఏమిటి? కృష్ణపరమాత్మను శరణు వేడటమే సంసారపరిహారం.

దైవీ హ్యేషా గుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా ।
మామేవ యే ప్రపద్యంతే మాయామేతాం తరంతి తే ॥ – 7.14

ప్రపత్తి లేదా శరణాగతి లేదా భక్తిని పరిష్కారంగా చూపించాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఇక్కడ ఒక విషయం బాగా అర్థం చేసుకోవాలి. లేకపోతే అయోమయంలో పడిపోతాము.

శ్రేయాన్ ద్రవ్యమయాద్యజ్ఞాత్ జ్ఞానయజ్ఞః పరంతప ।
సర్వం కర్మాఖిలం పార్థ జ్ఞానే పరిసమాప్యతే ॥ – 4.33

అన్ని యజ్ఞాలలోకి జ్ఞానయజ్ఞం మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది. కర్మలన్నీ జ్ఞానంలోనే పరిసమాప్తి చెందుతాయి అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ నాలుగవ అధ్యాయంలో. అంటే అక్కడ సంసారానికి పరిష్కారం జ్ఞానమొక్కటే అన్నాడు. అనేక మార్గాల్లో జ్ఞానమార్గం ఒకటి అనలేదు, జ్ఞానం ఒక్కటే మార్గం అన్నాడు. ఇక్కడేమో నామీద భక్తి చూపటమే

పరిష్కారం అన్నాడు. అంటే ఇక్కడొక సందేహం రావాలి. మోక్షానికి అనేక మార్గాలున్నాయా? రకరకాల మార్గాలు చెపుతారు అనేకమంది. కర్మ, భక్తి, జ్ఞానం, రాజయోగం అంటారు. ఇవి కాక కుండలినీయోగం ఇంకొక మార్గం అంటారు మరికొందరు.

వీటిలో ఏది సరియైన మార్గం? బోధలో సమతుల్యత ఉండాలి. ఒక ఆదర్శగురువు ఈ సమతుల్యతయొక్క ప్రాముఖ్యతను ఎన్నడూ మర్చిపోడు. అంటే ఇలా భిన్నవాక్యాలు ఉండకుండా చూస్తాడు. ఇప్పుడు భక్తి పరిష్కారం ఎలా అవుతుంది?

దానికి జవాబు భక్తి ఒక ప్రత్యేక సాధన కాదు; భక్తిలో అనేక దశలున్నాయి. చివరిదశ జ్ఞానంతో ముగుస్తుంది. జ్ఞానంలో భక్తి కలగలసినప్పుడు దాన్ని జ్ఞానరూపభక్తి అంటారు. ఆ సాధనలేమిటో పన్నెండవ అధ్యాయంలో చూస్తాము. ఇప్పటికి భక్తి అంటే ఒక్కటే సాధన కాదు; అనేక సాధనల దశలతో కూడినదని, చివరిదశ జ్ఞానమనీ తెలుసుకుంటే చాలు.

అందువల్ల భక్తి పరిష్కారం అంటే, దాని అర్థం ఏమిటి? జ్ఞానంలో ముగిసే భక్తి, సంసారానికి పరిష్కారం. కృష్ణపరమాత్మకు కూడా తెలుసు మనకు ఈ సందేహం వస్తుందని. అందువల్ల ఆయనే వివరణను ఇచ్చాడు–

చతుర్విధా భజంతే మాం జనాః సుకృతినోఽర్జున ।
ఆర్తో జిజ్ఞాసురర్థార్థీ జ్ఞానీ చ భరతర్షభ ॥ – 7.16

తేషాం జ్ఞానీ నిత్యయుక్త ఏకభక్తిర్విశిష్యతే ।
ప్రియో హి జ్ఞానినోఽత్యర్థమ్ అహం స చ మమ ప్రియః ॥ – 7.17

ఒక భక్తుడే ఈ నాలుగు దశలనూ దాటుతాడనీ, చివరిదశ జ్ఞానభక్తి అనీ చూశాము. ముందు దశల్లో ఆర్తభక్తి, అర్థార్థీభక్తి, జిజ్ఞాసుభక్తి వస్తాయి. ఈ మొదటి మూడు దశల్లో సంసార బంధంనుంచి విముక్తి చెందరు. ఆ విషయం పెద్ద అక్షరాలతో రాసుకోవచ్చు. ఎవరైతే జ్ఞానీభక్తుడు అవుతాడో, అంటే ఎవరైతే జ్ఞానం పొందుతాడో, ఆ భక్తుడు సంసారంనుంచి విముక్తి పొందుతాడు. అతను మాత్రమే పరాప్రకృతిని తెలుసుకుంటాడు. తక్కిన ముగ్గురూ అపరాప్రకృతిమీదే ఆధారపడతారు. జ్ఞానీ భక్తునికి మాత్రమే శాంతి భద్రతలు పరాప్రకృతిలో దొరుకుతాయని తెలుస్తుంది. కాని ఆ ప్రయాణం అంత తేలిగ్గా సాగదు. అది చాలా దీర్ఘకాల ప్రయాణం.

బహూనాం జన్మనామంతే జ్ఞానవాన్ మాం ప్రపద్యతే ।
వాసుదేవః సర్వమితి స మహాత్మా సుదుర్లభః ॥ – 7.19

సర్వమూ వాసుదేవమయమే అని భావించే మహాత్ముడు లభించటం చాలా అరుదు. అందువల్ల భక్తిలో జ్ఞానీభక్తి దశకు చేరుకోవటం చాలా కష్టం. అందువల్ల ముందు ఎక్కడో అక్కడ మొదలుపెట్టాలి. కనీసం ఆర్త భక్తునిగా భగవంతుణ్ణి ప్రార్థించినా మంచిదే! తెలుగులో ఒక సామెత ఉంది – ఓడ దాటేదాకా ఓడ మల్లయ్య, ఓడ దాటాక బోడి మల్లయ్య. అలాగే కష్టం వచ్చినప్పుడు వెంటనే బాలాజీనో గురువాయూరప్పనో పట్టుకుంటాము.

ఏ కష్టానికి, ఏ ఊరిలో ఉన్న, ఏ దేవుణ్ణి పట్టుకోవాలో తెలుసు మనకు. తర్వాత కష్టం తీరగానే మళ్ళీ మర్చిపోతాం దేవుణ్ణి. అందుకే అన్నారు ఆపదమొక్కులు, సంపదమరుపులు. కాని ఆర్తభక్తితో మొదలుపెట్టినా నయమే. 13–19 శ్లోకాల వరకూ జ్ఞానంతో ముగిసే భక్తి సంసారానికి పరిష్కారం అని చూశాము.

4. భక్తిలో రెండు రకాలు – శ్లోకాలు 20–30 – ఈ శ్లోకాల్లో భక్తిలో రెండు రకాల గురించి చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి – సకామభక్తి, నిష్కామభక్తి. రెండు రకాల భక్తులూ మంచివే కాని, సకామభక్తినుంచి నిష్కామభక్తికి ఎదగాలి అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సకామభక్తి లేనిదే నిష్కామభక్తి అసాధ్యం
నిష్కామభక్తికి రానిదే సకామభక్తి అసంపూర్ణం

సకామభక్తి ద్వారానే నిష్కామభక్తికి ఎదగాలి; అలాగని సకామభక్తి దగ్గరే ఆగిపోకూడదు. ఈ భావాన్ని అందజేశాడు కృష్ణపరమాత్మ ఈ శ్లోకాల్లో.

సకామభక్తి – శ్లోకాలు 20–26 – సకామభక్తి అంటే అపరాప్రకృతినుంచి ప్రయోజనం కోరి చేసే ఏ పూజ అయినా సకామభక్తి కిందకు వస్తుంది. అపరాప్రకృతి అంటే పదార్థము కాబట్టి అపరాప్రకృతివల్ల మనం పొందే లాభాలు కూడా పదార్థప్రపంచానికి సంబంధించినవే ఉంటాయి. అంటే డబ్బు, పేరు ప్రఖ్యాతులు, హెూదా, ఆస్తులు, బంధుబలగం లాంటివెన్నో వస్తాయి. నిజానికి మనం కోరేవన్నీ అపరాప్రకృతి కిందకి వస్తాయి. నిజానికి రాకపోకలు ఉన్నదేదైనా అపరాప్రకృతే! మనం కోరే ధర్మార్థకామ పురుషార్థాలను ప్రేయోమార్గం అంటుంది కఠోపనిషత్తు. ఈ ప్రేయోమార్గంలో లక్ష్యాలు తీరుతాయి. సకామభక్తిలో లాభనష్టాలు ఉన్నాయి–

లాభం: సకామభక్తి పాపమేమీ కాదు. సకామభక్తి ఉంటే నేరం చేసినట్టుగా, కించపరచుకోనవసరం లేదు. నిజానికి తోటి మానవుని కాళ్ళమీద పడేకన్నా, భగవానుని కాళ్ళమీద పడటం ఎంతో శ్రేష్ఠం.

నరస్తుతి సుఖమా? నిధి చాలా సుఖమా? రాముని సన్నిధి సేవ సుఖమా?

అనేక లోపాలున్న తోటి మానవుని పూజించటం ఎందుకు? దాని బదులు రాముని వేడితే చాలు.

తక్కువేమి మనకూ రాముఁడొక్కడుండు వరకూ

అందువల్ల సకామభక్తి మంచిదే. పైగా మనం కోరుకున్న ఫలితాలను ఇస్తాడు కూడా భగవంతుడు. చెయ్యవలసిన దేవునికి, చెయ్యవలసిన పూజను, చెయ్యవలసిన పద్ధతిలో చేస్తే ఆశించిన ఫలితాన్ని ఇస్తాడు.

నష్టం: కోరిన కోరికలు తీరుతాయి నిజమే, అవి శాశ్వతం కాదు. అవన్నీ అపరాప్రకృతికి చెందినవి. అపరాప్రకృతి శాశ్వతం కాదు.

అంతవత్తు ఫలం తేషాం తద్భవత్యల్పమేధసామ్ – 7.23

ఈ సకామభక్తులు పొందే ఫలం శాశ్వతం కాదు. అవి శాశ్వతం కాదని మనకూ తెలుసు. అసలే మన మనస్సు ఊహాగానాలు చాలా చేస్తుంది. అందువల్ల ఒక వస్తువును పొందినప్పటినుంచీ, ఆనందించకుండా, అది పోతుందేమోనని బెంగ పడతాము. నిజానికి ఆనందంకన్నా బెంగే ఎక్కువ ఉంటుంది. ఈ అంశాన్ని దయానందస్వామీజీ అద్భుతంగా వర్ణిస్తారు – కోకోకోలాను స్ట్రాతో తాగేటప్పుడు, కిందకు చూడాలి, లేకపోతే అది పైకి రాదు. దానివల్ల కోకోకోలా రుచిని ఆస్వాదించే బదులు, తరుగుతూ వస్తున్న ఆ డ్రింకుమీద కళ్ళు పడతాయి. అందువల్ల ఆనందం కన్నా, తరిగిపోతోందనే దుఃఖమే ఎక్కువుంటుంది. ఎప్పుడో భవిష్యత్తులో బాధపెట్టటమే కాదు. ఇప్పుడు ఈ క్షణంలో అంటే దాన్ని అనుభవిస్తున్న క్షణంలో కూడా అది పోతుందన్న భయంతో కృంగిపోతాము. ఇది సకామభక్తియొక్క ప్రతికూల పరిస్థితి.

నిష్కామభక్తి – శ్లోకాలు 27–30 – ఈ శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మకు అత్యంత ప్రీతికరమైన నిష్కామభక్తి గురించి చెప్పాడు. నిష్కామభక్తిలో, ఒక వ్యక్తి పరాప్రకృతిని పొందటానికి లేదా పరాప్రకృతిని అర్థం చేసుకోవటానికి లేదా తన ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు వాడతాడు. నిష్కామభక్తుడు ప్రాథమికంగా ఆంతర ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకోసం ప్రయత్నిస్తాడు. అతను ధనాన్ని కోరడని చెప్పలేము కాని అది అతని ప్రాథమిక కోరిక కాదు. అది అనుకోకుండా వస్తుంది. ఆఫీసుకు వెళ్ళటం, జీతం తీసుకోవటం మానడు; కాని అదే ముఖ్యం కాదు; ఆంతరంగికంగా ఎదగటం ముఖ్యం.

జరామరణమోక్షాయ మామాశ్రిత్య యతంతి యే ।
తే బ్రహ్మ తద్విదుః కృత్స్నమ్ అధ్యాత్మం కర్మ చాఖిలమ్ ॥ – 7.29

నిష్కామభక్తి అంటే కాలాతీతంగా ఎదగటం; జరా అంటే వృద్ధాప్యం, మరణం అంటే చావు. రెండూ కాలంవల్ల జరుగుతాయి.

మా కురు ధనజనయౌవనగర్వం హరతి నిమేషాత్ కాలః సర్వమ్ – భజగోవిందం

కాలం జగత్తును భక్షిస్తుంది. అందువల్ల జరామరణాలను అధిగమించటమంటే కాలాన్ని అధిగమించటం; కాలానికి అతీతంగా ఉన్నది పరాప్రకృతి మాత్రమే. అందువల్ల మోక్షం అంటే పరాప్రకృతిని తెలుసుకోవటం. పరాప్రకృతిని తెలుసుకోవటానికి భక్తిని వాడేవారిని నిష్కామభక్తులు అంటారు. అటువంటి నిష్కామభక్తులు భగవంతునియొక్క సంపూర్ణస్వరూపాన్ని తెలుసుకుంటారు. అంటే భగవంతునియొక్క పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతి గురించి సంపూర్ణంగా తెలుసుకుంటారు; అంటే సగుణ బ్రహ్మను, నిర్గుణ బ్రహ్మను గురించి సంపూర్ణంగా తెలుసుకుంటారు.

ఉభయోరపి దృష్టోఽన్తః త్వనయోస్తత్త్వదర్శిభిః – 2.16

ఈ రెండింటియొక్క వాస్తవస్వరూపాన్ని తత్త్వజ్ఞానియైన వాడే తెలుసుకుంటాడు.

ఈ విధంగా నిష్కామభక్తుడు సంపూర్ణ ఈశ్వర జ్ఞానం పొందుతాడని ముగించాలి కృష్ణపరమాత్మ. కాని ఇక్కడ చిన్న చిలిపితనం చూపించాడు. తనదైన బాణిలో ఆ విషయాన్ని చెబుతాడు. ఈశ్వరజ్ఞానం, పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతి పదాలు వాడకుండా ఆరు కొత్త సాంకేతిక పదాలను వాడాడు. ఏమిటవి? కర్మ, బ్రహ్మ, అధ్యాత్మము, అధిభూతము, అధిదైవము, అధియజ్ఞము – ఇవన్నీ కలిసి పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతే.

ఇది మన లౌకికవిద్యలో కూడా జరిగేదే! ఒక విషయం గురించి నేర్చుకుంటాము, దాన్నే పరీక్షల్లో కొంచెం మార్చి అడిగితే రాయలేము. అల్లం గురించి నేర్చుకుంటే, మురబ్బా గురించి రాయమంటే రాయలేము. ఇక్కడ జరిగింది – నామభేదః న తు వస్తు భేదః. కృష్ణపరమాత్మ చెప్పిన వాటికి కూడా ఇదే సూత్రం. ఒక మంచి గురువు చేసే పని శిష్యునిలో విషయంమీద ఆసక్తిని కలుగజేయటం. కృష్ణపరమాత్మ, జగద్గురువు చేసింది అదే. అర్జునునిలో ఈ పదాలమీద ఆసక్తిని కలుగజేశాడు. వచ్చే అధ్యాయంలో ఈ ఆరుపదాల అర్థం ఏమిటని అడుగుతాడు అర్జునుడు. వాటి జవాబులు కూడా అక్కడే చూద్దాము.

ఇప్పటికి మనం తెలుసుకోవాల్సిన అంశం – నిష్కామభక్తుడు మోక్షం పొందుతాడు. దీనితో ఈ అధ్యాయం ముగిసింది. దీని పేరు జ్ఞాన, విజ్ఞానయోగం; ఎందుకంటే జ్ఞానం ఈశ్వరునియొక్క అపరాప్రకృతి గురించి బోధిస్తే, విజ్ఞానం ఈశ్వరునియొక్క పరాప్రకృతి గురించి బోధిస్తుంది.

స్వామీజీ ఆణిముత్యాలు

జ్ఞానీభక్తుడు నాకు ఇష్టం అని కృష్ణపరమాత్మ చెప్పగానే తక్కిన భక్తులకు, అయితే కృష్ణపరమాత్మకు మేమంటే ఇష్టం లేదా అని సందేహం రావచ్చు. అందువల్ల అలాంటి శంక పెట్టుకోవద్దని హామీ ఇస్తున్నాడు.

ఏతే సర్వే ఏవ ఉదారాః – అందరు భక్తులూ గొప్పవారే! అంటే 16వ మంత్రంలో చూసిన నాలుగు రకాల భక్తులనూ తీసుకోవాలి. వారు ఆర్తభక్తులు, అర్థార్థీభక్తులు, జిజ్ఞాసుభక్తులు, జ్ఞానీభక్తులు.

జ్ఞానీ త్వాత్మైవ మే మతమ్ – కాని జ్ఞానీభక్తుడు, నా స్వరూపమే. ఇది ఒక మహావాక్యమంత్రం. జ్ఞానికి, భగవంతునికి మధ్య ఐక్యాన్ని సూచిస్తున్నది. జీవాత్మ, పరమాత్మల ఐక్యాన్ని సూచించే వాక్యాన్ని మహావాక్యం అంటారు.

తక్కిన భక్తులది ద్వైతభక్తి. వారు వేరు, భగవంతుడు వేరు. అందువల్ల వారి భక్తి షరతుతో కూడినది.

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

అథ అష్టమోఽ ధ్యాయః - అక్షరబ్రహ్మయోగః

(ఎనిమిదవ అధ్యాయము - అక్షరబ్రహ్మయోగము)

ఎనిమిదవ అధ్యాయం ప్రాథమికంగా, ఏడవ అధ్యాయంలోని ఆఖరి రెండు శ్లోకాలమీద ఆధారపడివుంది. ఆ శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ ఆరు సాంకేతిక పదాలను పరిచయం చేశాడనీ, వాటి గురించి వివరించలేదనీ చూశాము. ఆ పదాలు ఒకసారి గుర్తు తెచ్చుకుంటే, అవి – బ్రహ్మ, కర్మ, అధ్యాత్మము, అధిభూతము, అధిదైవము, అధియజ్ఞము.

ఈ ఆరు పదాలు చెప్పాక, మరణకాలంలో తనను తలుచుకోవటం గురించి చెప్పాడు. సహజంగానే అది అర్జునునిలో కుతూహలాన్ని కలుగజేసింది. మరణకాలంలో ఈశ్వరస్మరణ ఎందుకు చెయ్యాలి. ఇది ఏడవ ప్రశ్న. అర్జునుడు ఆరు పదాల గురించి ఆరు ప్రశ్నలు, ఈశ్వరస్మరణ గురించి ఏడవ ప్రశ్న వేస్తాడు ఈ అధ్యాయంలో. వాటికి జవాబులు ఈ అధ్యాయంలో వస్తాయి. వాటికి జవాబులతో పాటు కృష్ణపరమాత్మ ముఖ్య అంశమైన ఉపాసనను పరిచయం చేస్తాడు. ఈ ఖండంలో ముఖ్య అంశాల్లో ఒకటి ఈశ్వర ఉపాసన అని చూశాము. ఈశ్వర ఉపాసన అంటే సగుణ ఈశ్వరధ్యానం. మొదటి షట్కంలో కర్మయోగసాధన గురించి చెపితే, రెండవ షట్కంలో ఉపాసనయోగసాధన గురించి చెపుతాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ముందు అధ్యాయంలోని కృష్ణపరమాత్మ చెప్పిన ఆ శ్లోకాలను మళ్ళీ ఒకసారి చూద్దాము.

జరామరణమోక్షాయ మామాశ్రిత్య యతంతి యే ।
తే బ్రహ్మ తద్విదుః కృత్స్నమ్ అధ్యాత్మం కర్మ చాఖిలమ్ ॥ – 7.29

సాధిభూతాధిదైవం మాం సాధియజ్ఞం చ యే విదుః ।
ప్రయాణకాలేఽపి చ మాం తే విదుర్యుక్తచేతసః ॥ – 7.30

ఈ శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ చెప్పిన అంశాలమీద అర్జునుడు వేసిన ప్రశ్నలతో ఈ అధ్యాయం మొదలవుతుంది. ఈ నేపథ్యంతో ఈ అధ్యాయంలోకి అడుగు పెడదాము.

అర్జున ఉవాచ

శ్లో. 1 **కిం తద్బ్రహ్మ కిమధ్యాత్మం కిం కర్మ పురుషోత్తమ ।**
అధిభూతం చ కిం ప్రోక్తమ్ అధిదైవం కిముచ్యతే ॥
కిమ్, తత్, బ్రహ్మ, కిమ్, అధ్యాత్మమ్, కిమ్, కర్మ, పురుషోత్తమ,
అధిభూతమ్, చ, కిమ్, ప్రోక్తమ్, అధిదైవమ్, కిమ్, ఉచ్యతే ॥

పురుషోత్తమ!	= ఓ పురుషోత్తమా!	కిమ్	= ఏమిటి?
తత్	= ఆ	అధిభూతమ్	= అధిభూతము అని
బ్రహ్మ	= బ్రహ్మము అంటే	కిమ్, ప్రోక్తమ్	= ఏది చెప్పబడినది
కిమ్	= ఏమిటి?	చ	= ఇంకా
అధ్యాత్మమ్	= అధ్యాత్మము అంటే	అధిదైవమ్	= అధిదైవము అని
కిమ్	= ఏమిటి?	కిమ్, ఉచ్యతే	= ఏది చెప్పబడును?
కర్మ	= కర్మ అంటే		

హే పురుషోత్తమ! తత్ బ్రహ్మ కిమ్? అధ్యాత్మమ్ కిమ్? కర్మ కిమ్?
అధిభూతమ్ కిమ్ ప్రోక్తమ్? అధిదైవమ్ చ కిమ్ ఉచ్యతే ॥

తా: ఓ పురుషోత్తమా! ఆ బ్రహ్మము అంటే ఏమిటి? అధ్యాత్మము అంటే ఏమిటి? కర్మ అంటే ఏమిటి? అధిభూతము అని ఏది చెప్పబడినది ఇంకా అధిదైవము అని ఏది చెప్పబడును?

1. ఏడు ప్రశ్నలు, ఆరు జవాబులు – శ్లోకాలు 1–4

అర్జునుడు అడగబోయే ఏడు ప్రశ్నల్లో ఐదు ప్రశ్నలు మొదటి శ్లోకంలోనే వచ్చేశాయి.

1. **తత్ బ్రహ్మ కిమ్** – ఆ బ్రహ్మ ఎవరు? తే బ్రహ్మ తద్విదుః కృత్స్నమ్ అన్నావు కదా! అందులో బ్రహ్మ ఎవరు?

2. **కిమ్ అధ్యాత్మమ్** – అధ్యాత్మము అంటే ఏమిటి?

3. **కిం కర్మ** – కర్మ అంటే ఏమిటి? కర్మ అంటే మామూలు అర్థం పని, కాని కర్మయొక్క ప్రాముఖ్యత ఏమిటి?

4. **అధిభూతం కిం ప్రోక్తమ్** – అధిభూతము అంటే ఏమిటి? ఈ పదాన్ని కిందటి అధ్యాయంలో 30వ శ్లోకంలో చూశాము.

5. **అధిదైవం కిముచ్యతే** – అధిదైవం అంటే ఏమిటి? 30వ శ్లోకంలో సాధిభూతాధిదైవం అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

పురుషోత్తమ – ఇది ఇంకొక ప్రశ్న కాదు; కృష్ణపరమాత్మను అలా సంబోధిస్తున్నాడు. హే కృష్ణా, ఈ ఐదు ప్రశ్నలకు జవాబు చెప్పు. ఇంకా ప్రశ్నలు పూర్తి కాలేదు. రాబోయే దాంట్లో తక్కిన ప్రశ్నలు వేస్తాడు అర్జునుడు.

శ్లో. 2 **అధియజ్ఞః కథం కోఽత్ర దేహేఽస్మిన్ మధుసూదన ।**
ప్రయాణకాలే చ కథం జ్ఞేయోఽసి నియతాత్మభిః ॥
అధియజ్ఞః, కథమ్, కః, అత్ర, దేహే, అస్మిన్, మధుసూదన,
ప్రయాణకాలే, చ, కథమ్, జ్ఞేయః, అసి, నియతాత్మభిః ॥

మధుసూదన!	= ఓ మధుసూదనా!	చ	= ఇంకా
అత్ర	= ఇచట	ప్రయాణకాలే	= అంత్యకాలమున
అధియజ్ఞః	= అధియజ్ఞము అంటే	నియతాత్మభిః	= మనస్సును పరమాత్మునియందు లగ్నము చేసిన యోగులచే
కః	= ఏమిటి?	కథమ్	= ఏవిధముగా
అస్మిన్	= ఈ	జ్ఞేయః, అసి	= (నీవు) తెలిసికొనబడతావు?
దేహే	= దేహమునందు		
కథమ్	= అది ఎలా ఉంటుంది?		

హే మధుసూదన! అత్ర అస్మిన్ దేహే అధియజ్ఞః కః కథమ్ (చ అస్తి)
ప్రయాణ–కాలే చ నియత–ఆత్మభిః కథమ్ జ్ఞేయః అసి ॥

తా: ఓ మధుసూదనా! ఇచట అధియజ్ఞము అంటే ఏమిటి? ఈ దేహమునందు అది ఎలా ఉంటుంది? ఇంకా అంత్యకాలమున మనస్సును పరమాత్మునియందు లగ్నము చేసిన యోగులచే ఏవిధముగా నీవు తెలిసికొనబడతావు?

6 ఎ) **అధియజ్ఞః కః** – అధియజ్ఞము అంటే ఏమిటి? దీనికి ఇంకో ప్రశ్నను జత చేస్తున్నాడు అర్జునుడు.

6 బి) **కథమ్ అస్మిన్ దేహే (వర్తతే)** – ఈ అధియజ్ఞము ఈ శరీరంలో ఎలా ఉంటుంది?

అర్జునునికి అధియజ్ఞము అంటే ఏమిటో తెలియనప్పుడు, అది మన శరీరంలో ఉంటుందని ఎలా తెలుసు? బహుశ ఎక్కడైనా విన్నాడేమో అనుకోవాలి. ఇప్పుడు ఏడవ ప్రశ్నలోకి అడుగు పెట్టబోతున్నాము. అందులో కూడా రెండు భాగాలున్నాయి.

7 ఎ) మరణకాలంలో దేవుణ్ణి తలుచుకోవటంలో ఏదైనా ప్రత్యేకత ఉందా? ఉంటే అది ఏమిటి? ఇది ఏడవ ప్రశ్నలో ఒక భాగం.

7 బి) రెండవ భాగం, మరణకాలంలో భగవంతుణ్ణి ఎలా తలుచుకోగలము? అన్ని అంగాలూ చక్కగా పని చేస్తున్నప్పుడే, భగవంతుణ్ణి తలుచుకోవటం చాలా తక్కువ. పోనీ అని ధ్యానం చేద్దామని కూర్చుంటే భగవంతుడు గుర్తుకురావటం బ్రహ్మప్రళయం అయిపోతుంది. భగవంతుడు తప్ప అన్ని విషయాలూ గుర్తుకొస్తాయి. అలాంటప్పుడు మరణకాలంలో ఎలా గుర్తుకు వస్తాడు?

ప్రాణ ప్రయాణ సమయే కఫవాతపిత్తైః
కంఠావరోధనవిధౌ స్మరణం కుతస్తే॥

మరణకాలంలో అన్ని ఇంద్రియాలూ శక్తివిహీనం అవుతుంటే, అప్పుడెలా దేవుణ్ణి తలుచుకోగలము? దానికి ఏదైనా ప్రత్యేక మార్గం ఉందా? ఉంటే అది నాకు చెప్పు. అదే చెబుతున్నాడు ఇక్కడ.

ప్రయాణకాలే – మామూలు ప్రయాణం కాదు, మరణకాలంలో అంటే అంతిమ ప్రయాణసమయంలో;

కథం జ్ఞేయః అసి – నిన్ను గుర్తు తెచ్చుకోవటమెలా? ఎవరి గురించి అడుగుతున్నాడు?
నియతాత్మభిః – నీయందు మనస్సు లగ్నం చేసినవారు. అంటే మనోనిగ్రహం ఉన్నవారు. ఆ క్షణంలో భగవంతుని తలుచుకోవాలంటే చాలా ఆత్మనిగ్రహం ఉండివుండాలి. ఇది ఏడవ ప్రశ్న.

మధుసూదన – హే మధుసూదన అని సంబోధిస్తున్నాడు అర్జునుడు. మధు అనే రాక్షసుడిని సంహరించటంవల్ల కృష్ణపరమాత్మకు మధుసూదనుడు అనే పేరు వచ్చింది. అంతేకాకుండా వేదాంతపరిభాషలో మధు అంటే కర్మలు అని కూడా వస్తుంది. ముండకోపనిషత్తులో కర్మఫలానికి మధు పదం వచ్చింది. అందువల్ల మధు అంటే కర్మలుగా తీసుకుంటే, మధుసూదనుడు అంటే సంచిత, ఆగామి, ప్రారబ్ధకర్మలను నాశనం చేసి మోక్షాన్ని ఇచ్చేవాడు అని అర్థం వస్తుంది. అందువల్ల, హే కృష్ణా, నా ప్రశ్నలకు జవాబు చెప్పు.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 3 **అక్షరం బ్రహ్మ పరమం స్వభావోఽధ్యాత్మముచ్యతే ।**
భూతభావోద్భవకరో విసర్గః కర్మసంజ్ఞితః ॥
అక్షరమ్, బ్రహ్మ, పరమమ్, స్వభావః, అధ్యాత్మమ్, ఉచ్యతే,
భూతభావోద్భవకరః, విసర్గః, కర్మసంజ్ఞితః ॥

పరమమ్	= సర్వశ్రేష్ఠుడైన		ఉచ్యతే	=	చెప్పబడును
అక్షరమ్	= శాశ్వతుడైన, పురుషోత్తముని		భూత భావోద్భవకరః	=	సకల ప్రాణుల ఉత్పత్తి అభ్యుదయములకు కారణమైన
బ్రహ్మ	= బ్రహ్మ అంటారు				
స్వభావః	= స్వస్వరూపము అంటే జీవాత్మ		విసర్గః	=	సృష్టించు క్రియయే
అధ్యాత్మమ్	= అధ్యాత్మము అని		'కర్మ' సంజ్ఞితః	=	కర్మ అనబడును

అక్షరమ్ పరమమ్ బ్రహ్మ, స్వభావః అధ్యాత్మమ్ ఉచ్యతే,
భూత–భావ–ఉద్భవ–కరః విసర్గః కర్మ–సంజ్ఞితః ॥

తా: సర్వశ్రేష్ఠుడైన శాశ్వతుడైన, పురుషోత్తముని బ్రహ్మ అంటారు. స్వస్వరూపము అంటే జీవాత్మ అధ్యాత్మము అని చెప్పబడును. సకలప్రాణుల ఉత్పత్తి అభ్యుదయములకు కారణమైన సృష్టించు క్రియయే కర్మ అనబడును.

కృష్ణపరమాత్మ జవాబులు చెప్పటం మొదలుపెడతాడు.

1. **పరమమ్ అక్షరం బ్రహ్మ** – మొదటి ప్రశ్న – **తత్ బ్రహ్మ కిమ్**? దానికి జవాబు – ఆ బ్రహ్మ **పరమమ్ అక్షరం బ్రహ్మ.** అక్షరం అంటే **న క్షరతి, న నశ్యతి ఇతి అక్షరమ్.** అంటే నాశనము కానిది అక్షరం. పరమం అంటే సర్వశ్రేష్ఠమైనది, శాశ్వతమైనది.

పరమం పదం ఎందుకు కలిపాడు కృష్ణపరమాత్మ? కేవలం అక్షరం అంటే అది మన అక్షరమాలలోని అక్షరాలు అవచ్చు. అందువల్లనే చిన్న పిల్లలను పాఠశాలలో ప్రవేశపెట్టేముందు వారికి అక్షరాభ్యాసం చేస్తారు. అందువల్ల అటువంటి పొరపాటు పడకుండా పరమమ్ అక్షరం అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. క్షరతి ఇతి క్షరః –

నశించేది క్షరం; నశించనది అక్షరం. ముండకోపనిషత్తు బ్రహ్మను అక్షరం బ్రహ్మ అని వర్ణిస్తుంది.

అథ పరా యయా తదక్షరమధిగమ్యతే – ముండకం 1.1.5
యత్తదద్రేశ్యమగ్రాహ్యమగోత్రమవర్ణం మచక్షుశ్శ్రోత్రమ్
తదపాణిపాదం నిత్యం విభుమ్ సర్వగతం సుసూక్ష్మం
తదవ్యయం యద్భూతయోనిం పరిపశ్యంతి ధీరాః – ముండకం 1.1.6

క్షరం కానిది ఏమిటి? సర్వగత చైతన్యతత్త్వం; ఏడవ అధ్యాయం పరిభాషలో చెప్పాలంటే అపరాప్రకృతి నాశనమవుతుంది కాని, పరాప్రకృతి అయిన చైతన్యతత్త్వం నాశనమవదు.

బ్రహ్మ అంటే ఏమిటి? అనంత చైతన్యతత్త్వం బ్రహ్మ. **బృహతమత్వాత్ బ్రహ్మ.** బృహ్ ధాతువునుంచి వచ్చింది బ్రహ్మపదం. అంటే చాలా పెద్దది. పెద్దది పదం విశేషణం కాదు, నామవాచకం ఇక్కడ. అనంతతత్త్వాన్ని బ్రహ్మ అంటారు. ఇక్కడితో మొదటి ప్రశ్నకు జవాబు అయిపోయింది. దీన్ని ఇంతకన్నా వివరించి చెప్పదు. ఎందుకంటే ముందు అధ్యాయంలోనే పరాప్రకృతి కింద వివరించాడు. ఇంకా తెలుసుకోవాలనుకుంటే ఏడవ అధ్యాయంలో 4–10 శ్లోకాలను మళ్ళీ ఒకసారి చూడాలి.

కృష్ణపరమాత్మ బోధ ఈ అధ్యాయంలో అక్షరం బ్రహ్మపదంతో ప్రారంభమవుతున్నది కాబట్టి ఈ అధ్యాయానికి **అక్షరబ్రహ్మయోగము** అనే పేరు వచ్చింది.

2. **స్వభావః అధ్యాత్మమ్ ఉచ్యతే** – రెండవ ప్రశ్న ఏమిటి? **కిమ్ అధ్యాత్మమ్**? దానికి జవాబు, సర్వవ్యాపకమైన చైతన్యం శరీరంలో ఉన్నప్పుడు దాన్ని అధి ఆత్మమ్ అంటే అధ్యాత్మమ్ అంటారు. సర్వవ్యాపకమైన చైతన్యం శరీరంలో కూడా ఉండాలి కదా. ఇక్కడ అధ్యాత్మమ్‌లో ఆత్మ అంటే శరీరం; అధి ఆత్మమ్ అంటే **శరీరంలో ఉన్న చైతన్యం.** అందువల్ల సమష్టిపరంగా చైతన్యాన్ని చూస్తే ఆ చైతన్యం పేరు బ్రహ్మ; అదే చైతన్యాన్ని వ్యష్టిపరంగా చూస్తే ఆ చైతన్యం అధ్యాత్మము. స్వభావః అంటే లోపల ఉన్న చైతన్యం.

ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే బ్రహ్మ పరమాత్మ; అధ్యాత్మము జీవాత్మ. రెండింటిలో ఉన్న చైతన్యం ఒకటే. దానినే సమష్టి పరంగా చూస్తే పరమాత్మ, వ్యష్టిపరంగా చూస్తే జీవాత్మ. రెండు భిన్నసందర్భాలలో రెండు భిన్నపదాలు వాడుతున్నాము. అంతే.

మన నిజజీవితంలో కూడా అంతేకదా! ఒకే వ్యక్తి భార్య పరంగా భర్త; పిల్లల పరంగా తండ్రి; తన తండ్రి పరంగా తనయుడు. ఒకే వ్యక్తి భర్త, తండ్రి, తనయుడు ఎలా కాగలడు? సాంకేతికంగా చెప్పాలంటే దీన్ని **శబ్దప్రకృతి నిమిత్తం** అంటారు. మామూలుగా చెప్పాలంటే ఎదుటి వ్యక్తిని బట్టి మారుతుంది.

ఈ విధంగా ఒకే చైతన్యం బ్రహ్మ అయింది సమష్టిపరంగా; అధ్యాత్మము అయింది వ్యష్టిపరంగా. దీనితో రెండవ ప్రశ్నకు జవాబు వచ్చింది.

3. **భూతభావోద్భవకరో విసర్గః** – మూడవ ప్రశ్న ఏమిటి? **కిం కర్మ**? కర్మ అంటే ఏమిటి? మనుష్యులు

ప్రయత్నపూర్వకంగా చేసే చేష్టను, అంటే తర్వాత వచ్చే సృష్టికి కారణభూతమైన పనులను కర్మ అంటారు. విసర్గ అంటే మనం చేసే పనులు. సృష్టి అనుకోకుండా జరిగినది కాదు అంటుంది శాస్త్రం. ముందు జన్మలలో మనం చేసుకున్న కర్మల ఫలితమే మన ఈ జన్మ. ఇక్కడ మనం మానవశరీరంతో పుట్టామంటే అది అనుకోకుండా జరగలేదు. దానికి మన పూర్వజన్మ కర్మఫలమే కారణం. (వ్యష్టిజన్మ వ్యష్టిపుణ్యపాపాలమీద ఆధారపడితే, సమష్టిప్రపంచసృష్టి సమష్టికర్మల పుణ్యపాపాలమీద ఆధారపడివుంటుంది.)

ఉద్భవకరః అంటే పుట్టేలాగా చేసేది; భూతభావోద్భవకరః అంటే ప్రతి ఒక్క జీవియొక్క సృష్టిని తీసుకు వచ్చేది. ఒక దోమ దోమగా పుట్టినా, ఒక ఏనుగు ఏనుగుగా పుట్టినా అవి చేసుకున్న కర్మఫలితాలు అవి. అంతేకాదు, నా కర్మ నా శరీరాన్ని మాత్రమే నిర్ణయించదు, నా తల్లిదండ్రులను కూడా నిర్ణయిస్తుంది. నా కుటుంబాన్ని నిర్ణయిస్తుంది. నా తల్లిదండ్రులు నన్ను బాగా చూసుకున్నా, నన్ను పట్టించుకోకపోయినా, అది నేను చేసుకున్న పుణ్యపాపాలమీద ఆధారపడివుంటుంది. చేసుకున్న వారికి చేసుకున్నంత మహదేవా అంటారు. మనం చేసుకున్న కర్మలు మంచివా, చెడ్డవా అని ఇంకొకరు చెప్పనవసరం లేదు. మనం ఉన్న పరిస్థితులు, మన తల్లిదండ్రులు, మన పిల్లలు ఉన్న తీరుతెన్నులను బట్టి మనమే తెలుసుకోవచ్చు. మనం చేసుకున్న కర్మలవల్ల వారు వస్తే, వారు చేసుకున్న కర్మలవల్ల మనం వారికి పుట్టాము. మనకు పరమార్థానందస్వామిలాంటి మంచిగురువు దొరికారంటే, మనం చేసుకున్న పుణ్యకర్మలవల్ల!

ఈశ్వరానుగ్రహాదేవపుంసాం అద్వైత వాసన

అందువల్ల ఇప్పటి సృష్టి మొత్తాన్ని తీసుకుంటే అది పూర్వ సృష్టియొక్క ఫలితం. అలాగే రాబోయే సృష్టి ఇప్పటి సమష్టి కర్మల ఫలం.

కర్మ = భవిష్యత్ సృష్టికారణం

గుర్తుంచుకోండి, ఈ సృష్టి వచ్చింది అంటే దానికి కారణం భగవంతుని కోరిక కాదు. మనం కోరి తెచ్చుకున్నాము దీన్ని. అందువల్ల భగవంతుణ్ణి నిందించటము అనవసరం.

పుణ్యేన పుణ్యం లోకం భవతి పాపేన పాపం భవతి
ఉభాభ్యామ్ ఏవ మనుష్యలోకమ్ – ప్రశ్నోపనిషత్తు

14 లోకాలు ఉన్నాయంటే అవి భగవంతుడు సరదాకోసం సృష్టించినవి కావు. మనం చేసుకున్న అన్ని రకాల పుణ్యపాపాల కర్మలను అనుభవించటానికి సృష్టింపబడ్డాయి. అంటే ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే అంతా కర్మమీద ఆధారపడివుంది. అందువల్ల కర్మను భూతభావ ఉద్భవకరః అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే **భవిష్యత్ సృష్టియొక్క కారణం కర్మ.**

కర్మసంజ్ఞితః – అందులో నా వంతు కర్మను కర్మసంజ్ఞితః అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ శ్లోకంలో మూడుప్రశ్నలకు జవాబులు చెప్పాడు.

శ్లో. 4 **అధిభూతం క్షరో భావః పురుషశ్చాధిదైవతమ్ ।**
అధియజ్ఞోఽ హమేవాత్ర దేహే దేహభృతాం వర ॥
అధిభూతమ్, క్షరః, భావః, పురుషః, చ, అధిదైవతమ్,
అధియజ్ఞః, అహమ్, ఏవ, అత్ర, దేహే, దేహభృతామ్, వర ॥

దేహభృతామ్ వర!	= దేహధారులలో శ్రేష్ఠుడైన ఓ అర్జునా!	అధిదైవతమ్	= అధిదైవము ఇంకా
భావః, క్షరః	= ఉత్పత్తి, వినాశశీలములైన పదార్థములన్నియును	అత్ర, దేహే	= ఈ దేహము(ల)లో అంతర్యామిగా నున్న
అధిభూతమ్	= అధిభూతములు అనబడును	అహమ్, ఏవ	= నేనే
పురుషః	= హిరణ్మయుడైన పురుషుడు	అధియజ్ఞః	= అధియజ్ఞమును

హే దేహ–భృతామ్ వర! క్షరః భావః అధిభూతమ్, పురుషః
అధిదైవతమ్, అత్ర దేహే చ అహమ్ ఏవ అధియజ్ఞః ॥

తా: దేహధారులలో శ్రేష్ఠుడైన ఓ అర్జునా! ఉత్పత్తి, వినాశశీలములైన పదార్థములన్నియును అధిభూతములు అనబడును. హిరణ్మయుడైన పురుషుడు అధిదైవము ఇంకా ఈ దేహము(ల)లో అంతర్యామిగా నున్న నేనే అధియజ్ఞమును.

ఇందులో మరో మూడు ప్రశ్నలకు జవాబులు చెపుతున్నాడు.

4. **అధిభూతం క్షరో భావః** – నాలుగవ ప్రశ్న ఏమిటి? **అధిభూతం కిం ప్రోక్తమ్** – అధిభూతమంటే ఏమిటి? దానికి జవాబు **సృష్టిలో నాశనమయ్యే ప్రతిదీ అధిభూతము.** భావః అంటే పదార్థము. మనం అనుభవించేదేదైనా అధిభూతము. ఎందుకంటే అది క్షరమవుతుంది. ఇంతకు ముందు బ్రహ్మ గురించి చూసినప్పుడు బ్రహ్మ అక్షరం అన్నాము. అంటే నాశనము లేనిది అన్నాము; ఇప్పుడు అధిభూతము అంటే క్షరము అంటున్నాము. అంటే నాశనమయ్యేది. పంచభూతాలు, సూర్యుడు, నక్షత్రాలు, చంద్రుడు అధిభూతము కిందకి వస్తాయి. నదులు, కొండలు కూడా అధిభూతము కిందకి వస్తాయి. అంతేకాదు మన స్థూలశరీరాలు కూడా అధిభూతము కిందకే వస్తాయి, ఎందుకంటే అవి కూడా క్షరమవుతాయి కాబట్టి.

5. **పురుషశ్చాధిదైవతమ్** – ఐదవ ప్రశ్న ఏమిటి? **అధిదైవం కిముచ్యతే?** అధిదైవం అంటే ఏమిటి? దానికి జవాబు **పురుషః**. పురుషః అంటే ఇక్కడ హిరణ్యగర్భ.

తత్త్వబోధ నిర్వచనం చూస్తే – సమష్టి సూక్ష్మ శరీర సహిత చైతన్యం హిరణ్యగర్భ. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే హిరణ్యగర్భ సమష్టిబుద్ధి; వ్యష్టిపరంగా మనకు 19 అంశాలున్నాయి. వాటన్నిటికీ అధిష్ఠాన దేవతలు ఉన్నారు. ఉదాహరణకు కంటికి అధిష్ఠానదేవత సూర్యుడు, చెవులకు అధిష్ఠాన దేవత దిగ్దేవత; ఈ అధిష్ఠాన దేవతలందరికీ అధిష్ఠాన దేవత హిరణ్యగర్భ.

అధిదైవము = హిరణ్యగర్భ; సమష్టి బుద్ధి

6ఎ. **అధియజ్ఞః అహమ్ ఏవ** – ఆరవ ప్రశ్న ఏమిటి? **అధియజ్ఞః కః** – అధియజ్ఞము అంటే ఏమిటి? అధియజ్ఞాన్ని నేనే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నేనే అంటే **ఈశ్వరుడు.** ఈశ్వరుని గురించిన తత్త్వబోధ నిర్వచనం చూస్తే – సమష్టి కారణశరీరసహితచైతన్యం ఈశ్వరః. సమష్టికారణశరీరం అంటే సమష్టికారణప్రపంచం. కారణప్రపంచం అంటే అవ్యక్తరూపంలో ఉన్న సృష్టి. కారణప్రపంచాన్ని శక్తి లేదా మాయ అంటారు.

నిర్గుణ బ్రహ్మ + మాయ = ఈశ్వరుడు

ఆ ఈశ్వరుడు ఎవరంటే దిక్కులు చూడకు. నేనే ఆ ఈశ్వరుడిని. నేనే ఈ సృష్టికి కారణాన్ని. పురాణగాథలో ప్రళయం సంభవించి, అంతా నాశనమయ్యాక, మర్రిచెట్టు ఆకుపై ఉన్న చిన్నికృష్ణుడు నీటిలో తేలుతున్నట్టుగా వర్ణిస్తారు. నీరు, ఆకు ప్రపంచంయొక్క బీజాన్ని సూచిస్తే, కృష్ణపరమాత్మ చైతన్యతత్త్వాన్ని సూచిస్తాడు.

అధియజ్ఞం = ఈశ్వరుడు = చైతన్యతత్త్వం + అవ్యక్త ప్రపంచం

దీనితో ఆరవ ప్రశ్నలో ఒక భాగం అయింది. అర్జునుడు ఇంకొకటి కూడా అడిగాడు. ఏమిటది? 6బి) **కథమ్ అస్మిన్ దేహే (వర్తతే)**? ఈ అధియజ్ఞము ఈ శరీరంలో ఎలా ఉంటుంది?

అధియజ్ఞానికి, అధిదైవానికి మధ్య భేదం ఏమిటి?

హిరణ్యగర్భ = సమష్టి సూక్ష్మశరీరసహితచైతన్యం = అధిదైవమ్
ఈశ్వరుడు = సమష్టి కారణశరీరసహితచైతన్యం = అధియజ్ఞం

ఈ ఈశ్వరుడు ఎక్కడున్నాడు? అత్ర దేహే.

దేహభృతాం వర – అంతకు ముందు అర్జునుడు కృష్ణపరమాత్మను మధుసూదనా అని సంబోధిస్తే, కృష్ణపరమాత్మ అర్జుణ్ణి దేహభృతాం వర అని సంబోధిస్తున్నాడు. దేహధారులలో శ్రేష్ఠమైనవాడా అని అర్థం. అంటే మనుష్యులలో శ్రేష్ఠుడు. ఈశ్వరుడు మన శరీరంలో ఉన్నాడు అని పదేపదే వస్తుంది.

అహమాత్మా గుడాకేశ సర్వభూతాశయస్థితః – 10.20
ఈశ్వరః సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి – 18.61

మనుష్యులలో ఉన్నాడు కాబట్టి భగవంతుణ్ణి నారాయణ అంటారు. **నారం అంటే జీవ సమూహం**; అయనం అంటే నివాసస్థలం. అందువల్ల ప్రతి జీవి కూడా భగవంతుని నివాసస్థలం. అందువల్ల ఈశ్వరుడు ఎక్కడ ఉన్నాడు? **అత్ర దేహే వర్తతే**. ఎలా ఉన్నాడు? **ప్రాజ్ఞరూపేణ**.

ప్రాజ్ఞరూపేణ ఈశ్వరః అస్మిన్ దేహే వర్తతే

మళ్ళీ తత్త్వబోధ గుర్తుకు తెచ్చుకోవాలి. బింబచైతన్యం సమష్టిపరంగా మూడు ప్రతిబింబాలుగా, వ్యష్టిపరంగా మూడు ప్రతిబింబాలుగా ప్రతిబింబిస్తుంది.

బింబ చైతన్యం

సంఖ్య	శరీరం	నామం	సంఖ్య	ప్రపంచం	నామం
1.	కారణశరీరం	ప్రాజ్ఞ	**4.**	కారణప్రపంచం	ఈశ్వర
2.	సూక్ష్మశరీరం	తైజస	**5.**	సూక్ష్మప్రపంచం	హిరణ్యగర్భ
3.	స్థూలశరీరం	విశ్వ	**6.**	స్థూలప్రపంచం	విరాట్

సమష్టి కారణప్రపంచంలో ఉన్న ఈశ్వరుడు, జీవిలో ప్రాజ్ఞగా కారణశరీరంలో ఉంటాడు.

అయితే భగవంతుడు కైలాసంలో, వైకుంఠంలో ఉన్నాడా, లేదా? భగవంతుడు సర్వవ్యాపకుడు. అందువల్ల కైలాసం, వైకుంఠాలలో మాత్రమే కాదు; కైలాసం, వైకుంఠాలలో **కూడా** ఉన్నాడు. అదే భగవంతుడు మన హృదయంలో అధియజ్ఞంగా ఉన్నాడు.

యజ్ఞం అంటే మనం చేసే ప్రతి పూజ, ప్రార్థన, కర్మ – అన్నీ వస్తాయి. భగవంతుడు మన యజ్ఞాలతో ఎలా ముడిపడి ఉన్నాడు?

యో యో యాం యాం తనుం భక్తః శ్రద్ధయార్చితుమిచ్ఛతి ।
తస్య తస్యాచలాం శ్రద్ధాం తామేవ విదధామ్యహమ్ ॥ – 7.21

కృష్ణపరమాత్మ తానే చెప్పాడు – ఎవరే పూజ చేసినా తనే ఆ పూజను అందుకుంటాననీ, మళ్ళీ ఆ పూజా ఫలాన్ని కూడా ఇస్తాననీను. అంటే ఆయన యజ్ఞభోక్త, యజ్ఞకర్మ, యజ్ఞఫలదాత కూడా. మన హృదయంలోనే ఉండి మన పూజలను అందుకుని ఫలాలు ఇస్తాడు. అందువల్ల దేవుడు నేను చేసిన పూజలు అందుకున్నాడో లేదోననే సందేహం, బెంగ అవసరం లేదు మనకు. మనం చేసిన ప్రతి చిన్నకర్మ కూడా – అది మంచిదైనా, చెడ్డదైనా భగవంతునికి తెలిసిపోతుంది. ఆయన దానికి తదనుగుణంగా మనకు మంచి ఫలాన్నివ్వటమో, చెడ్డ ఫలాన్నివ్వటమో చేస్తాడు.

వైదికధర్మాన్ని పాటించే వ్యక్తికి ప్రతికర్మఫలం కూడా ఈశ్వరప్రసాదం. అలాంటప్పుడు ఏదైనా సమస్య వస్తే నాకే ఎందుకు వచ్చింది, నేనే ఎందుకు బాధపడాలి అని బాధపడే ప్రసక్తే లేదు. మనకు నిన్న చేసిన పనే గుర్తుండదు; అలాంటప్పుడు ఎప్పుడో చేసిన కర్మలు ఎలా గుర్తుంటాయి? పూర్వజన్మలో చేసిన కర్మలు ఎలా తెలుస్తాయి? మనకు గుర్తుండనంత మాత్రాన మనం చెడుకర్మలు చెయ్యనట్టు కాదు. మనకు గుర్తున్నా, లేకపోయినా మనం చేసిన కర్మల ఫలితాలు అనుభవించక తప్పదు. ఈ కర్మఫలాలను ఇచ్చేదెవరు? అధియజ్ఞము అంటే కర్మఫలదాత. దీనితో ఆరవ ప్రశ్న జవాబు కూడా వచ్చేసింది. ఇప్పుడు ఈ ఆరు ప్రశ్నలూ, జవాబులూ టూకీగా చూద్దాము. అవి –

1) బ్రహ్మ – పరమమ్ అక్షర బ్రహ్మ; 2) అధ్యాత్మము – జీవాత్మ; 3) కర్మ – సృష్టికారణం; 4) అధిభూతము– క్షరమయ్యే జగత్తు; 5) అధిదైవము – హిరణ్యగర్భ; 6ఎ) అధియజ్ఞము – ఈశ్వరుడు; 6బి) శరీరంలో – ప్రాజ్ఞరూపంలో.

శ్లోకాలు 5 నుంచి 28: **ఉపోద్ఘాతం**

రెండు శ్లోకాల్లో అంటే 3, 4 శ్లోకాల్లో టూకీగా ఆరు ప్రశ్నలకు జవాబులు చెబితే, ఏడవ ప్రశ్నకు జవాబు చాలా వివరంగా చెప్పబోతున్నాడు. నిజానికి ఈ శ్లోకంతో మొదలుపెట్టి, ఈ అధ్యాయం చివరిదాకా అంటే 28వ శ్లోకం వరకూ ఇదే అంశాన్ని చర్చించబోతున్నాడు. ఈ ప్రశ్నకు జవాబులో భాగంగా కృష్ణపరమాత్మ ఈ షట్కంలో ముఖ్యమైన ఒక అంశాన్ని ప్రవేశపెడుతున్నాడు. అది – ఈశ్వర ఉపాసన. ఉపాసన ఎప్పుడూ సగుణ ఈశ్వరునిమీదనే ఉంటుంది.

సగుణ ఈశ్వర ఉపాసన రెండు రకాలుగా చెయ్యవచ్చు. అవి సకామ సగుణ ఉపాసన, నిష్కామ సగుణ ఉపాసన.

సకామ సగుణ ఉపాసన – సకామ సగుణ ఉపాసన ఇహలోక, పరలోకసుఖాలకోసం చేసేది. ఐశ్వర్యం, ఆరోగ్యం, పదవి, హెూదాలు పొందటంకోసం చెయ్యవచ్చు; లేదా కొన్ని సిద్ధులు పొందటానికి చెయ్యవచ్చు. కొంతమంది దేవీ ఉపాసన చేస్తారు; కొంతమంది ఆంజనేయ ఉపాసన చేస్తారు. ఏ దేవునికి ఉపాసన చేసినా వారికి కొన్ని సిద్ధులు వస్తాయి. ఆ సిద్ధులవల్ల భవిష్యత్తు గురించి చెప్పగలరు, గతం గురించి చెప్పగలరు, గతజన్మ గురించి కూడా చెప్పగలరు. వారు పూజలో ఉన్న ఫలానా సమయంలో అమ్మవారు ఆయనకు పూనుతుందని, అప్పుడు ఆయన చెప్పింది నిజమవుతుందనీ వార్త ఆ నోటా, ఈ నోటా పాకి వారి ముందు బారులుతీరి నిలుచుంటారు అనేకమంది. మనం వీరిని తప్పు పట్టటం లేదు. ఇలాంటి సిద్ధపురుషులు గురించి మన పురాణాల్లో కూడా అనేక కథలున్నాయి.

నిష్కామ సగుణ ఉపాసన – ఉపాసన అంటే దేవునిమీద ధ్యానం చెయ్యటం. నిష్కామ ఉపాసన ఐహిక సుఖాలను కోరదు; ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతి కోరుతుంది.

నాస్థా ధర్మే న వసునిచయే నైవ కామోపభోగే
యద్భావ్యం తద్భవతు భగవన్పూర్వకర్మానురూపమ్
హ్యేతత్ ప్రార్థ్యమ్ మమ బహుమతం జన్మజన్మాంతరేఽపి
త్వత్పాదాంభోరుహయుగగతా నిశ్చలా భక్తిరస్తు ॥ 5 ॥

ఒక భక్తుడు చేస్తున్న ప్రార్థన ఇది: 'ఓ భగవంతుడా, నేను నిన్ను అర్థకామాల కోసమో, పుణ్యం కోసమో ప్రార్థించటం లేదు. అవన్నీ అశాశ్వతములు అని నాకు తెలుసు. నాకు ఉన్నది ఒకటే లక్ష్యం. అది మోక్షం అంటే దైవమే నా లక్ష్యం. నాకు ఈశ్వర ఐక్యప్రాప్తి కావాలి. ఈ భక్తికి వైరాగ్యం కావాలి. ఎందుకంటే కోరికలు ఉంటే, నా భక్తిని ఆ కోరికలు తీర్చుకోవటానికే ఉపయోగించుకుంటాను.'

అలా వైరాగ్యం ఉన్న భక్తుడు రెండు మార్గాలను అనుసరించవచ్చు. అవి – సగుణ ఉపాసన కొనసాగించటం లేదా నిర్గుణ జ్ఞానానికి రావటం.

ఎ) **నిర్గుణ జ్ఞానానికి రావటం:** సగుణ ఉపాసన చేస్తే, చిత్త ఏకాగ్రత ఏర్పడి, సాధన చతుష్టయసంపన్నుడై, జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తి పొంది, జ్ఞానమార్గానికి రావటం. అంటే సగుణ ఈశ్వర ఉపాసననుంచి నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం పొందటం. అపరాప్రకృతినుంచి పరాప్రకృతికి రావటం. అపరాప్రకృతి వ్యావహారిక సత్యం అని చూశాము. అలా నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం పొందితే, ఇక్కడే ఇప్పుడే జీవన్ముక్తి పొందుతాడు. ఈశ్వరజ్ఞానం శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలద్వారా పొందుతాడు. మరణించాక విదేహముక్తి పొందుతాడు. ఇది ఒక మార్గం.

బి) **సగుణ ఉపాసన కొనసాగించటం:** జీవితాంతం సగుణ ఉపాసననే కొనసాగించటం. కొంతమందికి నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం పొందే ధైర్యం లేదు, లేదా నిర్గుణ బ్రహ్మమీద ఆసక్తి లేదు. అతను జీవితాంతం ఉపాసన చేస్తూనే ఉంటాడు. అటువంటి వ్యక్తి మరణకాలంలో కూడా ఈశ్వరుణ్ణే తలుచుకుని 'నాకు మోక్షం ప్రసాదించు, ఇంకేమీ కోరను నిన్ను,' అంటాడు. అతని నిష్కామ ఉపాసనవల్ల బ్రహ్మలోకానికి వెళతాడు. ఇక్కడ నేర్చుకోని బ్రహ్మజ్ఞానం అక్కడ పొంది, బ్రహ్మలోకంలో క్రమముక్తి పొందుతాడు. ఈ అధ్యాయం ముఖ్యోద్దేశం **క్రమముక్తి**.

నిర్గుణ బ్రహ్మజ్ఞానానికి అందరూ త్వరగా రాలేరు. గుణాలున్న భగవంతుణ్ణి కొలవగలము కాని, గుణాలు లేని భగవంతుణ్ణి ఎలా కొలవగలము? శబ్దస్పర్శరూపరసగంధాలు లేని భగవంతుణ్ణి, ఇంద్రియాలతో తెలుసుకోలేని భగవంతుణ్ణి ఎలా ప్రార్థిస్తాము? కృష్ణపరమాత్మే ఈ విషయాన్ని 12వ అధ్యాయంలో ప్రస్తావిస్తాడు.

క్లేశోఽధికతరస్తేషామ్ అవ్యక్తాసక్తచేతసామ్ ।
అవ్యక్తా హి గతిర్దుఃఖం దేహవద్భిరవాప్యతే ॥ – 12.5

నిర్గుణ ఈశ్వరబ్రహ్మజ్ఞానం పొందటానికి చాలా సూక్ష్మబుద్ధి ఉండాలి.

అగ్రయా బుద్ధ్యా సూక్ష్మయా సూక్ష్మ దర్శిభిః – కఠ 1.3.12

అటువంటి వ్యక్తికి నిర్గుణ ఈశ్వరుని గురించి తెలుసుకునే సూక్ష్మబుద్ధి ఉండదు కాని, మోక్షం కావాలి; అతనికి లౌకిక సుఖాలు అవసరం లేదు, అతను నిష్కామభక్తుడు లేదా ముముక్షువు కాని అతని మనస్సు నిర్గుణబ్రహ్మవిచారణకు సిద్ధంగా లేదు. అప్పుడేం చెయ్యాలి?

కృష్ణపరమాత్మ దానికి మార్గముంది అంటున్నాడు. నీ నిష్కామభక్తిని లేదా వైరాగ్యాన్ని తగ్గనివ్వకు, మోక్షంమీద కోరికను కూడా తగ్గనివ్వకు, అలాగే జీవితాంతం సగుణ ఉపాసన చెయ్యి అంటున్నాడు. అలా తీవ్రముముక్షుత్వంతో ఉపాసన చేస్తే, మరణకాలంలో భగవంతుణ్ణే తలుచుకుంటాడు. ఎవరైనా సరే, తనకు జీవితంలో ఏది చాలా ఇష్టమైతే, మరణకాలంలో కూడా దాన్నే తలుచుకుంటాడు. ఎప్పుడూ సగుణ ఉపాసన చేసే భక్తుడు, మరణకాలంలో కూడా భగవంతుణ్ణే తలుచుకుంటాడు.

అలా భగవంతుణ్ణే తలుచుకుని మరణించటంవల్ల, ఇక్కడ మోక్షం రాదు కాని, అతని భక్తివల్ల అతను బ్రహ్మలోకానికి వెళతాడు. ఉపాసకుడు, శుక్లమార్గంద్వారా బ్రహ్మ లోకానికి వెళతాడు. బ్రహ్మలోకంలో ఏమవుతుంది? అక్కడ సాక్షాత్తూ బ్రహ్మగారిద్వారా నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం పొందాలి. దయానందస్వామి ఛలోక్తిగా అంటారు,

'అయ్యో, అక్కడ దయానందస్వామి చెపితే, నేను పట్టించుకోలేదే, ఇక్కడ కూడా ఇదే నేర్చుకోవాలా అంటాడుట.' అంటే మోక్షం పొందాలంటే, జ్ఞానం పొందటం ఒక్కటే మార్గం. ఇక్కడ తప్పించుకుని బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళినా అక్కడ తప్పదు. కాకపోతే అక్కడ గురువు సాక్షాత్తూ బ్రహ్మదేవుడు, నేర్చుకునే శిష్యుడు కూడా అక్కడ చాలా సూక్ష్మబుద్ధితో ఉంటాడు; సంసార బాధ్యతలు ఉండవు; పరిస్థితులన్నీ అనువుగా ఉంటాయి కాబట్టి జ్ఞానం తేలిగ్గా వస్తుంది.

బ్రహ్మణా సహ తే సర్వే సంప్రాప్తే ప్రతిసంచరే
పరిస్యాంతే కృతమనాః ప్రవిశంతి పరం పదమ్

ఆ విధంగా నిష్కామ ఉపాసకుడు బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళి, అక్కడ జ్ఞానం పొంది, మోక్షం పొందుతాడు. దాన్ని క్రమముక్తి అంటారు. ఇప్పుడు మూడు రకాల మోక్షాలు చూశాము. అవి జీవన్ముక్తి, విదేహముక్తి, క్రమముక్తి.

జీవన్ముక్తి: భూలోకంలో జ్ఞానం పొందిన జ్ఞాని, సంసారంనుంచి ముక్తి పొందుతాడు. ఇక్కడే, ఇప్పుడే మోక్షం పొందుతాడు కాబట్టి దాన్ని జీవన్ముక్తి అంటారు.

విదేహముక్తి: ఇక్కడే, ఇప్పుడే మోక్షం పొందిన జ్ఞానికి మరణించాక పునర్జన్మ ఉండదు. అతని కర్మలన్నీ దగ్ధమవుతాయి. అందువల్ల అతను మరణించాక విదేహముక్తి పొందుతాడు అంటారు.

క్రమముక్తి: జ్ఞానం పొందకుండా, ఉపాసనద్వారా బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళిన ఉపాసకుడు, అక్కడ బ్రహ్మద్వారా జ్ఞానం పొంది, మోక్షం పొందుతాడు. దాన్ని క్రమముక్తి అంటారు.

నిష్కామ భక్తుడు, జ్ఞానమార్గానికి వచ్చి జీవన్ముక్తి పొందవచ్చు లేదా ఉపాసనలోనే ఉండి క్రమముక్తి పొందవచ్చు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ అధ్యాయంలో క్రమముక్తి గురించి చెప్పబోతున్నాడు. కాని 9, 10 అధ్యాయాల్లో జీవన్ముక్తి గురించి చెపుతాడు. ఎందుకంటే బ్రహ్మలోకంలో సాక్షాత్తూ బ్రహ్మ దగ్గర నేర్చుకుని, మోక్షం పొందవచ్చు; మనస్సు కూడా సూక్ష్మంగా ఉంటుంది. కాని బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళగలమా లేదా అనేదే సందేహం. బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళటం అంత తేలిక కాదు. అందువల్ల దుర్లభమైన మనుష్యజన్మ పొందినందుకు జన్మను ఇక్కడే సార్థకం చేసుకోవాలి. ఉపాసనయోగం పాటించి, జ్ఞానయోగ్యతను పొంది, జ్ఞానమార్గానికి వచ్చి, ఇక్కడే ఇప్పుడే మోక్షం పొందాలి. అంటే జీవన్ముక్తిని పొందాలి. అది కృష్ణపరమాత్మయొక్క ప్రాథమిక బోధ. కాని ఈ అధ్యాయంలో క్రమముక్తిని స్తుతిస్తున్నాడు. ఈ నేపథ్యంతో మనం ఈ శ్లోకాలను చూడాలి.

శ్లో. 5 **అంతకాలే చ మామేవ స్మరన్ ముక్త్వా కలేవరమ్ ।**
యః ప్రయాతి స మద్భావం యాతి నాస్త్యత్ర సంశయః ॥
అంతకాలే, చ, మామ్, ఏవ, స్మరన్, ముక్త్వా, కలేవరమ్,
యః, ప్రయాతి, సః, మద్భావమ్, యాతి, న, అస్తి, అత్ర, సంశయః ॥

యః	= ఎవరు	సః	= ఆ పురుషుడు
అంతకాలే, చ	= అంత్యకాలమునందును	మద్భావమ్	= నన్నే
మామ్, ఏవ	= నన్నే	యాతి	= పొందును
స్మరన్	= స్మరించుచు	అత్ర	= ఈ విషయమున
కలేవరమ్	= శరీరమును	సంశయః	= సందేహము
ముక్త్వా	= వీడి	న, అస్తి	= లేదు
ప్రయాతి	= పోవునో		

యః చ అన్త–కాలే మామ్ ఏవ స్మరన్ కలేవరమ్ ముక్త్వా
ప్రయాతి, సః మత్ భావమ్ యాతి, అత్ర సంశయః న అస్తి ॥

తా: ఎవరు అంత్యకాలమునందును నన్నే స్మరించుచు శరీరమును వీడి పోవునో ఆ పురుషుడు నన్నే పొందును. ఈ విషయమున సందేహము లేదు.

2. ప్రయాణకాలంలో ఈశ్వరస్మరణం – శ్లోకాలు 5–14

యః ప్రయాతి – యః అంటే **నిష్కామ సగుణ ఉపాసకుడు**; అంటే జీవితాంతం తన ఇష్టదేవతను ఉపాసన చేసి, జ్ఞానమార్గానికి రాని నిష్కామ ఉపాసకుడు. ప్రయాతి – మరణించి;

కలేవరమ్ ముక్త్వా – ఈ శరీరాన్ని వదిలితే; ఎలా వదిలితే?

అంతకాలే చ మామేవ స్మరన్ – మరణించే సమయంలో కూడా నన్నే తలుచుకుంటూ మరణిస్తే. నన్ను అంటే సగుణ ఈశ్వరుడా, నిర్గుణ ఈశ్వరుడా? ఉపాసన సగుణ ఈశ్వరునిమీదే ఉంటుందని చూశాము. ఏవ అంటే నన్ను మాత్రమే తలుచుకుంటూ మరణించిన వ్యక్తి –

మద్భావం యాతి – ఖచ్చితంగా క్రమముక్తి పొందుతాడు. మద్భావం అంటే క్రమముక్తి. కాకపోతే మధ్యలో దశలను కృష్ణపరమాత్మ పేర్కొనలేదు. వాటిని మనం కలుపుకోవాలి. ఏమిటవి? అతను బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళి, సాక్షాత్తూ బ్రహ్మద్వారా జ్ఞానం పొంది, అప్పుడు క్రమముక్తి పొందుతాడు. ఎవరైనా ఇది నిజమని నిదర్శనమేమిటి అని అడిగితే, సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే హామీపత్రం ఇస్తున్నాడు.

అత్ర సంశయః న అస్తి – కృష్ణపరమాత్మ ఆ విషయంలో సందేహం వద్దు అంటున్నాడు.

శ్లో. 6 **యం యం వాపి స్మరన్ భావం త్యజత్యంతే కలేవరమ్ ।**
తం తమేవైతి కౌంతేయ సదా తద్భావభావితః ॥
యమ్, యమ్, వా, అపి, స్మరన్, భావమ్, త్యజతి, అంతే, కలేవరమ్,
తమ్, తమ్, ఏవ, ఏతి, కౌంతేయ, సదా, తద్భావభావితః ॥

కౌంతేయ!	= ఓ కుంతీసుతా!	త్యజతి	= వదులునో
అంతే	= ఏ మనుష్యుడు అంత్య కాలము నందు	తమ్, తమ్	= ఆయా
		ఏవ	= స్వరూపములనే
యమ్, యమ్	= ఏయే	ఏతి	= పొందును
భావమ్, వా, అపి	= భావములను	సదా	= ఎందుకంటే నిరంతరము
స్మరన్	= స్మరించుచు	తద్భావభావితః	= అతడు ఆ భావములచే ప్రభావితుడు అవుతాడు
కలేవరమ్	= శరీరమును		

హే కౌన్తేయ! యమ్ యమ్ వా అపి భావమ్ స్మరన్ అన్తే కలేవరమ్ త్యజతి,
సదా తద్ భావ-భావితః (సః) తమ్ తమ్ ఏవ ఏతి॥

తా: ఓ కుంతీపుత్రా! ఏ మనుష్యుడు అంత్యకాలమునందు ఏయే భావములను స్మరించుచు శరీరమును వదులునో ఆయా స్వరూపములనే పొందును. ఎందుకంటే నిరంతరము అతడు ఆ భావములచే ప్రభావితుడు అవుతాడు.

అయినా ఒక సందేహం రావచ్చు. మరణకాలంలో భగవంతుణ్ణే తలుచుకుంటూ మరణించిన వ్యక్తి భగవంతుణ్ణే పొందుతాడు, బాగానే ఉంది కాని, ఒకవేళ భగవంతుణ్ణి తలుచుకోకుండా మరణిస్తేనో? అటువంటి సందేహం గనుక మనకి వస్తే, దానికి ఒక ప్రకృతి సూత్రాన్ని వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏమిటది?

ఒకవ్యక్తియొక్క మరుజన్మ అతను ఈ జన్మలో మరణించే సమయంలో తలుచుకున్నదానిమీద ఆధారపడి ఉంటుంది.

నిజానికి ఒక గొప్ప సామెత ఉంది. 'మనిషి ఎలా ఆలోచిస్తే, అలా అవుతాడు.' అది గొప్ప ప్రకృతి సూత్రం. అది మరణానంతరమే కాక, ఈ జన్మలో కూడా వర్తిస్తుంది.

యో యత్ శ్రద్ధా స ఏవ సః। సః యథా కామో భవతి తద్ క్రతుర్భవతి, యత్ క్రతుర్భవతి తత్ కర్మ కురుతే, యత్ కర్మ కురుతే తద్ అభిసంపద్యతే – బృహదారణ్యకం

ఒక వ్యక్తికి దేనిమీద కోరిక ఉంటే దాని గురించి ఆలోచిస్తాడు; దేని గురించి ఆలోచిస్తే దాని గురించి కర్మ చేస్తాడు; ఎటువంటి కర్మ చేస్తే దానికి తగ్గ ఫలం పొందుతాడు. వీటన్నిటికీ మూలకారణం ఆలోచన. ఆలోచన మొదట బలహీనంగా ఉన్నా, దాన్ని గురించి పదేపదే ఆలోచిస్తే, అది ఒక తపనగా మారుతుంది. అది అతని భవిష్యత్తును నిర్దేశించగలదు.

కామాన్ యః కామయతే మన్యమానః స కామభిర్జాయతే తత్ర తత్ర – ముండకం 3.2.2

ఒక వ్యక్తి ఏ వస్తువుమీద మోజుతో మరణిస్తే ఆ వస్తువుగా, ఆ వస్తువు ఉండే పరిసరాలలో పుడతాడు. జడభరతుడు లేడిమీద మమకారం పెంచుకుని, దాని గురించే ఆలోచిస్తూ మరణించటంవల్ల మరుజన్మలో లేడిగా పుట్టాడని విన్నాము. అలా మనం ఏం ఆలోచిస్తే, దానికి తగ్గ జన్మను పొందుతామనేది ఈ శ్లోకంయొక్క సారాంశం.

కలేవరమ్ అంతే త్యజతి – మరణసమయంలో ఒక వ్యక్తి ఈ శరీరాన్ని వదిలినప్పుడు,

యం యం భావం స్మరన్ – ఏయే భావాలను స్మరిస్తూ మరణిస్తాడో;

తం తమేవైతి – అటువంటి పరిస్థితినే పొందుతాడు.

కౌంతేయ – ఓ అర్జునా, ఈ సూత్రాన్ని గుర్తుపెట్టుకో.

ఇది వినగానే, అందులోని లొసుగు వెతకటానికి ప్రయత్నిస్తాము. అది మానవనైజం. కృష్ణపరమాత్మ ఏమన్నాడు? అంత్యకాలంలో నువ్వు దేని గురించి ఆలోచిస్తే, అది వచ్చే జన్మలో పొందుతావు అన్నాడు. అంటే చివరి కోరిక ముఖ్యం. అంతవరకూ నేను ఆడిపాడేసి, ఎన్ని అక్రమాలైనా చేసేసి, చివర్లో బుద్ధిగా దైవస్మరణ చేసేయవచ్చు అనుకోవచ్చు. కాని అలాంటి ఆటలు సాగవు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకు?

1. మన అంత్యకాలమెప్పుడో తెలియదు. యమధర్మరాజు ఫలానా రోజు, ఫలానా సమయానికి వస్తానని చెప్పి రాడు. ఎప్పుడు, ఏ క్షణంలో, ఏ రూపంలో మృత్యువు పొంచివుందో మనకు తెలియదు.

2. మన ఆలోచనలు మన ఫ్రీవిల్‌మీద, మన వాసనలమీదా ఆధారపడివుంటాయి. వాసనలు అంటే మన అలవాట్లు లేదా మనం చిత్తంలో నిలువవున్న మన సంస్కారాలు. ఎప్పుడైనా సరే, మన మనస్సులో ఏర్పడే ఆలోచనను ఈ రెండింటిలో ఏదో ఒకటి నిర్ణయిస్తుంది. ఒక్కోసారి ఫ్రీవిల్ పని చేస్తే, ఒక్కోసారి వాసనలు పని చేస్తాయి. ఈ విషయం ధ్యానం చెయ్యటానికి కూర్చుంటే తెలుస్తుంది.

మనం ఎంచక్కా రామనామ ధ్యానం చేద్దామని కూర్చుంటే, మన వాసనలు అది తప్ప అన్నీ ఆలోచించేలా చేస్తాయి. అందువల్ల ఫ్రీవిల్‌కి, వాసనలకూ మధ్య ఘర్షణ నిరంతరం సాగుతూనే ఉంటుంది. వయస్సు పెరుగుతున్న కొద్దీ వాసనలు ఊపు అందుకుంటాయి. అరవై లేదా డెబ్బయో పడిలో పడేసరికి ఈ అలవాటు రాజ్యం ఏలుతుంది. మనం ఫ్రీవిల్ ఉపయోగించి ఆలోచించినా ఆలోచించక పోయినా, ఇన్నేళ్ళుగా మనం మన సుప్తచేతన మనస్సులో నిక్షిప్తం చేసిన ఆలోచనలు శక్తి పుంజుకుంటాయి. చిన్న వయస్సులోనే మనం దేని గురించి ఆలోచించాలనుకుంటున్నామో, అది ఆలోచించలేకపోతున్నామే, ఇంక వృద్ధాప్యంలో ఎలా ఉంటుందో ప్రత్యేకించి చెప్పాలా? అప్పుడు మన ఆలోచనా తీరును అదుపులో పెట్టటం మనకు దాదాపుగా అసాధ్యం అవుతుంది.

అందువల్ల దానికి ఒకటే విరుగుడు ఉంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏమిటది? మన వాసనలు శుభ వాసనలై ఉండాలి. అంటే మన సుప్తచేతన మనస్సును ఈశ్వర చింతనతో, దైవీసంపత్తితో పూర్తిగా నింపాలి. అప్పుడు అవసానదశలో ఫ్రీవిల్ పని చేసినా, చెయ్యకపోయినా ఈ శుభవాసనలు మేలు చేస్తాయి.

నన్ను మోసం చెయ్యాలని చూడకండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. చివరిదశలో భగవంతుణ్ణి తలుచుకోవాలంటే, వచ్చే సంవత్సరం నుంచో, వచ్చే నెలనుంచో, వచ్చే వారంనుంచో మొదలు పెడతాననకూడదు. రేపేమవుతుందో తెలియదు మనకు. ఇంకో గంటలో ఏం జరుగుతుందో తెలియదు. అందువల్ల ఇప్పుడే, ఈ క్షణమే మొదలవ్వాలి

దైవచింతన. దాన్ని మరణానికి సాధన అంటారు. మరణం గురించి మాట్లాడటం కొంతమందికి ఇష్టముండదు; కాని ఇష్టం ఉన్నా లేకపోయినా, ఇవి చేదునిజాలు; వీటిని ఎప్పుడో ఒకప్పుడు ఎదుర్కోక తప్పదు.

మన మంచి కోరే భగవంతుడు కాబట్టి, కృష్ణపరమాత్మ మనకు నచ్చకపోవచ్చని తెలిసినా, ఈ అంశాన్ని చర్చిస్తున్నాడు.

సదా తద్భావభావితః – భావిత అంటే అందులోనే పదేపదే రమించాలి. ఎందులో? ఈశ్వరభావన లేదా ఈశ్వరచింతనలో. ఎప్పుడు? సదా – ఎల్లప్పుడూ. అంటే నిరంతరం ఈశ్వరచింతనలో ఉండటంద్వారా సుప్తచేతన మనస్సును దైవచింతనతో పూర్తిగా నింపాలి.

ఒక గొప్ప భక్తుడు తన సుప్తచేతన మనస్సులో ఏముందో తెలుసుకోవాలనుకున్నాడు. ఆయన పేరు అప్పయ్య దీక్షితులు. దానికి ఒక మార్గం స్వప్నం. స్వప్నంలో, మన మనస్సులో ఏముంటుందో అదే బయటకు వస్తుంది అంటారు కదా! కొంతమంది స్వప్నంలో మాట్లాడుతారు కూడా! కాని అది స్పష్టంగా ఉండదు. ఈ అప్పయ్య దీక్షితులు తన మనస్సులో ఏముందో తెలుసుకోవటానికి ఏదో ఒక ప్రత్యేకమైన చెట్టునుంచి పాలు తాగాడుట. అది తాగితే కాసేపు ఆ వ్యక్తికి ఏమవుతుందో తెలియదుట (ఇలాంటి ప్రయత్నాలు నిజంగా చెయ్యకండి).

ఆ కథ ఎలా సాగుతుందంటే, ఆయన తన శిష్యులలో ఒకతనిని పిలిచి తను ఉన్మాదస్థితిలో ఉన్నప్పుడు తను ఏం మాట్లాడితే దాన్ని రాసి ఉంచమని చెప్పాడుట. మామూలుగా అలాంటి స్థితిలో మనస్సులో అణగ ద్రొక్కిన కల్మషం అంతా ఏ తిట్ల రూపంలోనో వస్తుంది! కాని ఆ భక్తుడు ఆ స్థితిలో కూడా తన ఇష్టదేవుడైన శివుణ్ణి గొప్పగా స్తుతించాడుట. దాన్ని **ఉన్మత్త శతకం** అంటారు. ఉన్మాదస్థితిలో ఉండి అది ఎలా చెప్పగలిగాడు? మనం ఇంతవరకూ అనుకుంటున్న సూత్రమే! తన సుప్తచేతన మనస్సును సదా ఈశ్వరచింతనతో నింపాడు.

అందువల్ల ఓ అర్జునా, ఎప్పుడూ నీ అంతిమ లక్ష్యమైన ఈశ్వర చింతనతోనే ఎప్పుడూ ఉండు.

శ్లో. 7 **తస్మాత్ సర్వేషు కాలేషు మామనుస్మర యుధ్య చ ।**

మయ్యర్పితమనోబుద్ధిః మమేవైష్యస్యసంశయమ్ ॥

తస్మాత్, సర్వేషు, కాలేషు, మామ్, అనుస్మర, యుధ్య, చ,

మయి, అర్పితమనోబుద్ధిః, మామ్, ఏవ, ఏష్యసి, అసంశయమ్ ॥

తస్మాత్	= అందువలన (ఓ అర్జునా!)	మయి	= నాయందే
సర్వేషు	= సమస్తమైన	అర్పిత మనోబుద్ధిః	= మనస్సును, బుద్ధిని నిమగ్నమొనర్చిన వాడవై
కాలేషు	= కాలములందును	అసంశయమ్	= నిస్సందేహముగా
మామ్	= నన్ను	మామ్, ఏవ	= నన్నే
అనుస్మర	= స్మరిస్తూ ఉండు	ఏష్యసి	= పొందగలవు
చ	= ఇంకా		
యుధ్య	= యుద్ధము చేయి		

తస్మాత్ సర్వేషు కాలేషు మయి అర్పిత-మనః-బుద్ధిః (భవ),
మామ్ అనుస్మర యుధ్య చ । (ఏవం) అసంశయమ్ మామ్ ఏవ ఏష్యసి ॥

తా: అందువలన (ఓ అర్జునా!) సమస్తమైన కాలములందును నన్ను స్మరిస్తూ ఉండు ఇంకా యుద్ధము చేయి. నాయందే మనస్సును, బుద్ధిని నిమగ్నమొనర్చినవాడవై నిస్సందేహముగా నన్నే పొందగలవు.

తస్మాత్ సర్వేషు కాలేషు మామ్ అనుస్మర – అందువల్ల అన్ని కాలాల్లోనూ నన్నే తలుచుకో! అప్పుడే నీ సుప్తచేతన మనస్సు నా ఆలోచనతో నిండివుంటుంది.

మనిషి అనుమానాల పుట్ట. వెంటనే ఇంకొక ప్రశ్న ఉదయిస్తుంది మనలో! ఏమిటది? నిరంతరం దైవచింతనలో ఉంటే, మన ఉద్యోగధర్మం ఎలా నిర్వహించగలము? కుటుంబ బాధ్యతలను ఎలా నిర్వహించగలము? అంటే భగవంతుణ్ణి తలుచుకోవటంకోసం, కర్తవ్యనిర్వహణను విస్మరించాలా?

ఇటువంటి ప్రశ్న రాకుండా, నీ కర్తవ్యాన్ని మానకు; నీ బాధ్యతలను, నీ లౌకికవ్యవహారాలను ఎప్పటిలాగానే కొనసాగించు అంటున్నాడు. అర్జునుడి తక్షణ కర్తవ్యం ఏమిటి? యుద్ధం చెయ్యటం.

యుధ్య చ – అందువల్ల ప్రత్యేకించి చెపుతున్నాడు, ఓ అర్జునా, యుద్ధం చెయ్యి అని. అవకాశం దొరికితే యుద్ధభూమినుంచి పారిపోయి, రామా కృష్ణా అనుకుంటూ కాలక్షేపం చేద్దామనుకుంటాడేమో, అలాంటి ఆలోచన ఒకవేళ వస్తే, దాన్ని పారద్రోలి, అర్జునుడు యుద్ధం చెయ్యాలి.

యుద్ధం చెయ్యి అంటే ఇప్పుడు మనమందరం ఎవరో ఒకరితో యుద్ధం చెయ్యాలని కాదు. దానర్థం – మనం మన స్వధర్మ అనుష్ఠానం పాటించాలి.

ఇంకో సందేహం! మనస్సు ఒకసారి ఒక పనే చెయ్యగలదు. అలాంటప్పుడు మన స్వధర్మాన్ని నిర్వహిస్తూ, మనస్సు భగవంతుణ్ణి ఎలా తలచుకోగలదు? ఒక భక్తునికి నమశ్శివాయ జపం నిరంతరం చెయ్యి, దాన్ని వదలవద్దు అని ఎవరో చెప్పారుట. అందువల్ల అతను ఎవరితో మాట్లాడినా 'ఎక్కడ్నుంచి వస్తున్నావు నమశ్శివాయ? ఏం చేస్తున్నావు నమశ్శివాయ?' అంటుండేవాడు. ఇది కాదు పద్ధతి – రెండూ ఒకేసారి చెయ్యాలంటే దానర్థం ఏమిటి?

చేతన మనస్సు రెండు పనులను ఒకేసారి చెయ్యలేదు, నిజమే! అది ప్రకృతి నియమం. కాని చేతన మనస్సుతో ఏదైనా పని చేస్తున్నా కూడా, సుప్తచేతన మనస్సులో, మన అంతిమలక్ష్యం మనకు స్పష్టంగా నిక్షిప్తమై ఉండాలి. అంటే సుప్తచేతన మనస్సులో ఈశ్వరచింతన ఉంటే, చేతన మనస్సు ప్రాపంచిక విషయాలలో లగ్నమై ఉంటుంది. చేతన మనస్సుకు ప్రాపంచిక విషయాలనుంచి కాస్త విశ్రాంతి దొరికినప్పుడు, చేతన మనస్సు కూడా ఈశ్వరచింతన చేస్తుంది.

ఎవరితోనైనా మాట్లాడుతుంటే, వారి మాటలు చేతన మనస్సుతో వింటామా, సుప్తచేతన మనస్సుతో వింటామా? చేతన మనస్సుతోనే వింటాము కాని, మనకు తెలియకుండానే సుప్తచేతన మనస్సు వేరే దేని గురించో ఆలోచిస్తుంది. ఇంకా మాట్లాడితే బెంగ పడుతుంది, చాలామందికి ఏ పని చేస్తున్నా, తంబూరా శ్రుతిలా ఈ బెంగ ఇరవైనాలుగు గంటలూ గుండెలో మోగుతూనే ఉంటుంది.

తంబూర శ్రుతి విషయం తీసుకుంటే, ఒక సంగీత విద్వాంసుడు తన కచేరీని మొదలుపెట్టే ముందు తంబూరను శ్రుతి చేయిస్తాడు. తనకు కావాల్సిన శ్రుతికి దాన్ని అమరుస్తాడు. అప్పుడు ప్రత్యేకించి వింటాడు. తరువాత కొంతసేపటికి తను పాడే పాటలో పూర్తిగా లీనమైపోతాడు. కాని అతని సుప్తచేతన మనస్సులో ఆ తంబూర శ్రుతి మ్రోగుతూనే ఉంటుంది. మధ్యలో అపశ్రుతి వస్తే అతనికి తెలుస్తుంది.

ఇంకొక ఉదాహరణ, మనం చేసే రైలు ప్రయాణం. మనం హైదరాబాదునుంచి ఏ ఢిల్లీకో ప్రయాణం చేస్తున్నాము. మధ్యలో వచ్చే స్టేషన్లలో కిందికి దిగి ఏ మసాలా దోశో, మంచినీళ్ళో లేక పండ్లో కొనుక్కుంటాము. పెద్దనోటు ఇచ్చి చిల్లర తీసుకుంటాము. ఇటువంటి పనులు ఎన్ని చేస్తున్నా కూడా, మన ధ్యాసంతా మన రైలుమీదే ఉంటుంది. ఏ రైలు కూత విన్నా, ఏ అనౌన్స్‌మెంట్ విన్నా ఈ రైలుదేనేమో అనుకుంటాము. ఒకవేళ చిల్లర తిరిగి తీసుకునేలోపే, రైలు బయలు దేరబోతున్నట్టు తెలిస్తే, చిల్లరకోసం ఆగుతామా? దాని విషయం పక్కకు పెట్టేసి, రైలు దగ్గరకు పరుగులు తీస్తాము.

అందువల్ల వ్యవహారం ఏదైనా చెయ్యండి కాని, భావనలో సదా ఈశ్వరుణ్ణే తలుచుకోండి.

మయ్యర్పితమనోబుద్ధిః – నీ మనస్సును, బుద్ధిని కూడా నాకు అర్పించు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే నీ భావోద్రేకాలను కూడా నాకే అర్పించమంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మనవారు అనుకుని మనం వారిమీద భావపరంగా ఆధారపడితే, వారు మనకు కావాల్సిన సమయంలో అందుబాటులో ఉంటారో లేదో తెలియదు. వారు శాశ్వతం కాదు. అందువల్ల మన మానసిక స్థైర్యానికి కూడా శాశ్వతమైన ఆధారాన్ని పట్టుకోవాలి. అది భగవంతుడు. మనుష్యులను ప్రేమించవద్దు అనటం లేదు, కాని మానసిక స్థైర్యంకోసం వారిమీద ఆధారపడవద్దు అంటున్నాడు. **తక్కువేమి మనకు రాముడొక్కడుండు వరకూ**; త్యాగరాజస్వామీ రాముడికే తన బాధలన్నీ చెప్పుకుంటాడు. అట్లా మనం కూడా మన బాధలన్నీ భగవంతునితోనే మొరపెట్టుకోవచ్చు. కాని అది తలుపులు మూసుకుని చేస్తే మంచిది. లేకపోతే ఉన్నట్టుండి మనకేమయింది అని మనవాళ్ళు ఖంగారు పడిపోతారు.

బుద్ధిని కూడా తనకే అర్పించమంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకు? మనం పూజించే నామరూపాలున్న భగవంతుడు సగుణ ఈశ్వరుడని, ఆ సగుణ ఈశ్వరుడు అంతిమ సత్యం లేదా పారమార్థిక సత్యం అయిన నిర్గుణ బ్రహ్మకు ప్రతీక అనీ ముందు అధ్యాయంలో నేర్చుకున్నాము. అందువల్ల పారమార్థిక సత్యం గురించి బుద్ధిలో తెలుసుకోవాలి. పారమార్థిక సత్యంమీద బుద్ధి స్థిరంగా నిలిచినప్పుడు, సగుణ ఈశ్వరధ్యానం చెయ్యాలనుకుంటేనే చెయ్యవచ్చు. కాని ఈ జ్ఞానం పొందేవరకు సగుణ ఈశ్వరుడు మనకు ఒక ఆలంబన. ఆయనకు పూజ చేయాలి.

మామ్ ఏవ ఏష్యసి – అలా భావపరంగా ఈశ్వరునిమీద ఆధారపడి, బుద్ధిపరంగా ఈశ్వరజ్ఞానం పొంది, ఇటువంటి జీవనవిధానాన్ని పాటిస్తే నువ్వు నన్నే పొందుతావు. అది కూడా ఎలా?

అసంశయమ్ – నిస్సందేహంగా పొందుతావు. కృష్ణపరమాత్మ ఇక్కడ కూడా హామీపత్రాన్ని జత చేస్తున్నాడు. మనుష్యులు చేసే ప్రమాణాలను నిలబెట్టుకోరు; అందువల్ల మనకు భగవంతుడిమీద కూడా సందేహమే. అందువల్ల ఓ భగవంతుడా నన్ను కాపాడు అంటూనే, అనుకుంటాము కాని ఆయన కాపాడగలడా అని సందేహిస్తాము. కాని కృష్ణపరమాత్మ హామీ ఇస్తున్నాడు – నీ మనోబుద్ధులను నాకే అర్పిస్తే, నిస్సందేహంగా నన్నే పొందుతావు.

శ్లో. 8 **అభ్యాసయోగయుక్తేన చేతసా నాన్యగామినా ।**
పరమం పురుషం దివ్యం యాతి పార్థానుచింతయన్ ॥
అభ్యాసయోగయుక్తేన, చేతసా, న, అన్యగామినా,
పరమమ్, పురుషమ్, దివ్యమ్, యాతి, పార్థ, అనుచింతయన్ ॥

పార్థ!	= ఓ పార్థా!	(పురుషః)	= మనుష్యుడు
అభ్యాసయోగ యుక్తేన	= పరమేశ్వరుని ధ్యానయోగ సాధనయందే నిమగ్నమైన	అనుచింతయన్	= అనుక్షణము స్మరించుచు
న, అన్యగామినా	= వేరే విషయమును ఆలోచించని	పరమమ్	= సర్వశ్రేష్ఠుడైన
చేతసా	= మనస్సుతో	దివ్యమ్, పురుషమ్	= ఆ పురుషోత్తముని
		యాతి	= పొందును

హే పార్థ! అభ్యాస–యోగ–యుక్తేన న అన్య–గామినా చేతసా
అనుచిన్తయన్, దివ్యమ్ పరమమ్ పురుషమ్ యాతి ॥

తా: ఓ పార్థా! పరమేశ్వరుని ధ్యానయోగసాధనయందే నిమగ్నమైన, వేరే విషయమును ఆలోచించని మనస్సుతో, మనుష్యుడు అనుక్షణము స్మరించుచు సర్వశ్రేష్ఠుడైన ఆ పురుషోత్తముని పొందును.

(ప్రయాణకాలే) అనుచింతయన్ – ప్రయాణకాలే మనం కలుపుకోవాలి. ప్రయాణకాలంలో ఒక సగుణ ఉపాసకుడు, భగవంతుణ్ణి తలుచుకుంటే. ఎటువంటి భగవంతుణ్ణి?

పరమం పురుషం దివ్యమ్ – అంటే పారమార్థిక స్థాయికి చెందిన భగవంతుణ్ణి. పురుషపదానికి రెండు అర్థాలున్నాయి. అవి –

పురుశేతే ఇతి పురుషః – హృదయంలో ఉండేవాడు
పూరయతి సర్వం ఇతి పురుషః – ప్రపంచం అంతటా ఉన్నవాడు

పూరయతినుంచే పూర్ణం పదం వచ్చింది. హృదయంలో ఉండే భగవంతుడు, సర్వవ్యాపకుడు. దివ్యం అంటే చైతన్యస్వరూపం. అటువంటి సర్వవ్యాపకమైన, చైతన్యస్వరూపుడైన ఈశ్వరుణ్ణి, సగుణ ఉపాసకుడు మరణకాలంలో తలుచుకుంటాడు. ఎలా?

చేతసా – మనస్సుతో; ఎటువంటి మనస్సుతో?

అభ్యాసయోగయుక్తేన – నిరంతరం సాధన చేస్తూ, మనస్సును అభ్యాసంవల్ల సాధన చేయటం. అభ్యాసం కూసువిద్య అంటారు. అభ్యాసం చేస్తే దేనినైనా సాధించవచ్చు.

నాన్యగామినా – వేరే విషయం జోలికి పోని మనస్సుతో, సగుణ ఉపాసకుడు నన్నే తలుచుకుంటాడు.

యాతి – అది చాలా సహజంగా పొందుతాడు. గణితశాస్త్రజ్ఞుడు, గొప్పమేధావి అయిన రామానుజం చిన్న వయస్సులోనే అనారోగ్యం చేసి, చావుబ్రతుకుల మధ్య ఆసుపత్రిలో ఉంటాడు. అతనిని చూడటానికి వచ్చిన మిత్రుడు 'నేను వచ్చిన టాక్సీ నంబరు బాగాలేదు,' అంటాడు. ఏమిటా నంబరు అని ఆరాతీస్తే అది 1729. 'అది బాగాలేదని ఎవరన్నారు? ఆ సంఖ్యకు రెండు క్యూబ్‌రూట్లు వస్తాయి,' అంటాడు. కొంతమందికి గణితశాస్త్రం పేరు వింటేనే నచ్చదు; కాని రామానుజం అందులోనే జీవించాడు. అందువల్లనే మరణశయ్యమీద కూడా గణితంమీదకే పోయింది మనస్సు. అది ఎలా సాధ్యమైంది?

అభ్యాసయోగయుక్తేన – అభ్యాసం చెయ్యటంవల్ల. మనకు దేనిమీద ఇష్టముంటుందో, దేనిమీద తపన ఉంటుందో దాని గురించే మనస్సు నిరంతరం ఆలోచిస్తుంది. అందువల్ల ఆ తపనను మనం భగవంతునిమీద పెంచుకోవాలి. యాతి అంటే పొందుతాడు. భగవంతుని ధ్యానంలో నిత్యం ఉండటంవల్ల, భగవంతునిలో ఐక్యం అవుతాడు. మన ఆలోచనలు దేనిమీద ఉంటే, అదే చేస్తామనీ, అదే మన విధిని నిర్ణయిస్తుందనీ పదేపదే చూశాము. అలా మరణకాలంలో భగవంతుని తలుచుకున్న వ్యక్తి క్రమముక్తిని పొందుతాడు.

శ్లో. 9 **కవిం పురాణమనుశాసితారమ్ అణోరణీయాంసమనుస్మరేద్యః ।**
సర్వస్య ధాతారమచింత్యరూపమ్ ఆదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్ ॥
కవిమ్, పురాణమ్, అనుశాసితారమ్, అణోః, అణీయాంసమ్, అనుస్మరేత్, యః,
సర్వస్య, ధాతారమ్, అచింత్యరూపమ్, ఆదిత్యవర్ణమ్, తమసః, పరస్తాత్ ॥

యః	= ఏ పురుషుడు	అచింత్యరూపమ్	= అచింత్యరూపుడును
కవిమ్	= సర్వజ్ఞుడును	ఆదిత్యవర్ణమ్	= సూర్యునివలె నిత్యచేతన ప్రకాశరూపుడును
పురాణమ్	= ప్రాచీనము	తమసః, పరస్తాత్	= అజ్ఞానమును పారద్రోలువాడును అయిన సచ్చిదానందపరమాత్మను
అనుశాసితారమ్	= అందరిని శాసించువాడును	అనుస్మరేత్	= అనుక్షణము స్మరించునో–
అణోః	= అణువుకంటెను		
అణీయాంసమ్	= సూక్ష్మమైనవాడును		
సర్వస్య	= సకలప్రాణులను		
ధాతారమ్	= ధరించి పోషించువాడును		

కవిమ్ పురాణమ్ అనుశాసితారమ్ అణోః అణీయాంసమ్ (అనుస్మరేత్ యః)
సర్వస్య ధాతారమ్ అచిన్త్య–రూపం ఆదిత్య–వర్ణమ్ తమసః పరస్తాత్ ॥

తా: ఏ పురుషుడు సర్వజ్ఞుడును, ప్రాచీనము కర్మఫలదాతగా అందరిని శాసించువాడును, అణువు కంటెను సూక్ష్మమైన వాడును, సకల ప్రాణులను, ధరించి పోషించువాడును, అచింత్యరూపుడును, సూర్యుని వలె నిత్యచేతన ప్రకాశరూపుడును, అజ్ఞానమును పారద్రోలువాడును అయిన సచ్చిదానందపరమాత్మను అనుక్షణము స్మరించునో–

ఈ శ్లోకంలో నిష్కామ ఉపాసకుడు, మరణసమయంలో తలుచుకున్న ఈశ్వరుని గుణాలను వర్ణిస్తున్నాడు. ఈశ్వర కళ్యాణవిశేషాలు చూస్తాము. ఏమిటవి? ఒక్కొక్క పదమూ, ఒక్కొక్క గుణాన్ని వర్ణిస్తుంది. అలా ఎనిమిది గుణాలు వర్ణించబడ్డాయి. అవి – కవిమ్, పురాణమ్, అనుశాసితారమ్, అణోః అణీయాంసమ్, సర్వస్య ధాతారమ్, అచింత్యరూపమ్, ఆదిత్యవర్ణమ్, తమసః పరస్తాత్. దీన్నిబట్టి నిష్కామ ఉపాసకుడు, శాస్త్రాలను అధ్యయనం చెయ్యాలని తెలుస్తున్నది. లేకపోతే అతనికి ఈశ్వర గుణాలు తెలియవు.

కవిమ్ – కవి అంటే కవి కాదు; కవి అంటే సమష్టిబుద్ధి కలిగినవాడు, సర్వజ్ఞుడు.

పురాణమ్ – అతి ప్రాచీనమైన వాడు. ఆది లేనివాడు. తాను అందరియొక్క సృష్టికర్త కాని, తనకు పుట్టుక లేదు. పురాణమ్ అంటే మనం నేర్చుకునే పురాణాలు కాదు. ప్రాచీనం. నిజానికి పురాణాలకు కూడా ఆ పేరు ప్రాచీనం అనే అర్థంనుంచే వచ్చింది. పురాణం అంటే ప్రాచీనం.

అనుశాసితారమ్ – అందరికీ కర్మసూత్రాలనుబట్టి కర్మఫలాలను ఇచ్చువాడు. కర్మసూత్రాలు అంటే శారీరక సూత్రాలే కాదు, నైతికసూత్రాలు కూడా వస్తాయి. అనుశాసితారం అంటే కర్మ ఫలదాత.

అణోరణీయాంసమ్ – సూక్ష్మమైన అణువు కన్నా సూక్ష్మమైనవాడు. అంటే ఇంద్రియ అగోచరం. శబ్ద,స్పర్శ, రూప,రస,గంధాలకు అందనివాడు. దీన్నిబట్టి మనం భగవంతునికి ఆపాదిస్తున్న సగుణరూపం భగవంతునికి ప్రతీక మాత్రమే. ఎలాగైతే జాతీయజెండామీద భారతదేశాన్ని ఆపాదిస్తున్నామో అలా, సగుణబ్రహ్మమీద నిర్గుణబ్రహ్మను ఆపాదిస్తున్నాము. సగుణబ్రహ్మ నిర్గుణబ్రహ్మకు, నిరాకార అనంతానికి, నిరాకారశాంతికి,

నిరాకారభద్రతకు చిహ్నం. శాంతి, భద్రత, ఆనందం, పూర్ణత్వం మనం కోరుకుంటాము. అవి నిరాకారలక్షణాలు. వాటికి సాకారబ్రహ్మను ప్రతీకగా తీసుకుంటాము. అందువల్ల అణోరణీయాంసమ్ అంటే నిర్గుణ బ్రహ్మ.

సర్వస్య ధాతారమ్ – అంటే అందరికీ అధిష్ఠానదేవత, సర్వాధారం. అలలకు సముద్రం ఆధారం. అలలు సముద్రంలో పుట్టి, సముద్రంలో స్థితి పొంది, మళ్ళీ సముద్రంలోనే లయమవుతాయి. అదే విధంగా భగవంతుడు విశ్వ ఆధారం; వేదాంతంలో సద్రూపం అంటారు. సద్రూపం అంటే అన్నిటిలో ఉనికిగా, సత్తాగా ఉన్నాడు.

సదేవసోమ్యేదమగ్ర ఆసీదేకమేవాద్వితీయమ్ – ఛాందోగ్యం

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో భగవంతుణ్ణి, ప్రపంచానికి ఆధారమయిన సద్రూపంగా అభివర్ణిస్తారు. ఉనికి గురించి తెలుసుకోవాలంటే మన బుద్ధి చాలా పదునుగా ఉండాలి. అందువల్ల ఉనికిని సూచించటానికి ఒక నామం, రూపం ఇస్తున్నారు కాని నిజానికి ఉనికికి లేదా సత్తాకు నామరూపాలు లేవు. సర్వస్య ధాతారమ్ అంటే ఉనికి.

అచింత్యరూపమ్ – మన మనస్సుకు లేదా ఆలోచనలకు అందనివాడు. మనస్సుకు ఎందుకు అందదు?

1. మనస్సు గుణాలు ఉన్న వస్తువును మాత్రమే చూడగలదు. నిర్గుణబ్రహ్మ గుణాతీతుడు కాబట్టి మనస్సు తెలుసుకోలేదు. ఎంత గొప్ప కారు అయినా సముద్రంలో వెళ్ళలేదు; ఎంత అద్భుతమైన ఓడ అయినా రోడ్డుమీద వెళ్ళలేదు; అలాగే మనస్సు గుణాలు లేని రంగంలోకి వెళ్ళలేదు. దాని పరిధి దాటి వెళ్ళలేదు.

2. మనస్సు చూసేది ఆబ్జెక్టును మాత్రమే. భగవంతుడు ఆబ్జెక్టు కాదు; సబ్జెక్టు అయిన నేనే. భగవంతుడివల్లనే తక్కిన ఆబ్జెక్టులను చూడగలుగుతున్నాము.

Ever the experiencer, never the experienced
అనుభవించే నేనే అది ఎప్పటికీ, అనుభవించబడే వస్తువు కాదు ఎన్నటికీ

అలా చూడలేని భగవంతునికి కొన్ని గుణాలు ఆపాదించి చూస్తున్నాము.

నిర్విశేషం పరం బ్రహ్మ సాక్షాత్ కర్తుమ్ అనీశ్వరః

నిర్గుణబ్రహ్మను అర్థం చేసుకోలేని వారిని ఉపనిషత్తు మూఢాః అంటుంది. అంటే మందబుద్ధి ఉన్నవారి కోసం, ఉపనిషత్తు ఒక మెట్టు దిగివచ్చి, సగుణబ్రహ్మను అందించింది. సగుణబ్రహ్మద్వారా మనం నిర్గుణబ్రహ్మను అర్థం చేసుకునే స్థాయికి ఎదగాలి. అచింత్యరూపం అంటే మనస్సుకు అందనివాడు.

ఆదిత్యవర్ణమ్ – సూర్యడంత ప్రకాశవంతుడు. సూర్యునిలాగా అందరినీ ప్రకాశింపచేయువాడు.

సూర్యో యథా సర్వలోకస్య చక్షుః న లిప్యతే చాక్షుషైర్బాహ్యదోషైః
ఏకస్తథా సర్వభూతాన్తరాత్మా న లిప్యతే లోకదుఃఖేన బాహ్యః – కఠ 2.2.11

సూర్యకాంతిలో అన్నీ ఎలా తెలుస్తున్నాయో, అలా చైతన్యబ్రహ్మవల్ల మనకు అన్నీ తెలుస్తున్నాయి. ఆదిత్యవర్ణమ్ అంటే స్వయంప్రకాశచైతన్యస్వరూపం.

తమసః పరస్తాత్ – చీకటివల్ల చలించనివాడు. సూర్యునికీ, ఆత్మజ్యోతికీ మధ్య భేదం ఏమిటి? సూర్యకాంతి చీకటిని చీకటిగా చూపించలేదు.

చిన్మయానందస్వామి ఈ విషయాన్ని సరదాగా కథలాగా చెపుతారు. ఎవరో వెళ్ళి సూర్యభగవానునికి చెప్పారుట. 'ఒక అందమైన ఆడపిల్ల ఉంది. నిశా ఆమె పేరు, ఆమెను పెళ్ళి చేసుకోకూడదూ?' సంస్కృతంలో నిశా స్త్రీలింగం, సూర్యుడు పుంలింగం. 'ఎక్కడ ఉంది ఆ నిశా?' అడిగాడు ఆదిత్యుడు. 'భూమికి అటువైపు ఉంది,' అన్నాడుట. పాపం సూర్యభగవానుడు ఎంతో ఆశగా అటువైపు వెళితే అక్కడ నిశా ఉంటేగా? సూర్యుడు రాగానే చీకటి పారిపోతుంది. మళ్ళీ ఆశగా ఇటువైపు వచ్చాడుట. ఇటు వస్తే ఏముంది? ఇటు కూడా చీకటి మాయం. అలా ఆదిత్యుడు నిశాదేవిని వెతుక్కుంటూ వెళ్ళటం వల్ల సూర్యోదయాలు, సూర్యాస్తమయాలు అవుతున్నాయి తప్ప నిశాదేవిని చూడలేకపోతున్నాడు.

దీన్నిబట్టి తెలిసినదేమిటి? సూర్యుడు అన్నింటినీ ప్రకాశింపజేయగలడు కాని చీకటిని ప్రకాశింపజేయలేడు (అంటే చీకటిని చీకటిగా చూపలేడు). కాని చైతన్యం సూర్యునికన్నా గొప్ప జ్యోతి. ఎందుకు? చైతన్యం చీకటిని కూడా ప్రకాశింపజేయగలదు. చైతన్యంద్వారా మీరున్న గది ప్రకాశవంతంగా ఉంటే, ప్రకాశవంతంగా ఉందని తెలుస్తుంది; చీకటి పడ్డాక, గది కూడా చీకటిగా ఉందని తెలుస్తుంది. అంటే చైతన్యం చీకటిని ప్రకాశింపజేయగలదు. కాబట్టి తమసః పరస్తాత్ అంటే అంధకారాన్ని కూడా పారద్రోలుతాడు.

అనుస్మరేత్ యః – యః అంటే నిష్కామ ఉపాసకుడు. అనుస్మరేత్ అంటే పదేపదే తలుచుకునేవాడు. అంటే జీవితాంతం తలుచుకుంటూ, మరణకాలంలో కూడా తలుచుకునేవాడు.

(సః) పరమం పురుషం యాతి – యః అనుస్మరేత్ వరకూ మాత్రమే ఉంది. అందువల్ల ముందు శ్లోకంనుంచి (సః) పరమం పురుషం యాతి కలుపుకోవాలి. ఇప్పుడు మొత్తం కలిపి చదివితే – భగవంతుణ్ణి పదేపదే తలుచుకునే నిష్కామ ఉపాసకుడు మోక్షం పొందుతాడు. ఉపాసకుడు మోక్షం పొందుతాడు అంటే అది జీవన్ముక్తి కాదు, బ్రహ్మలోకంలో పొందే క్రమముక్తి అని చూశాము.

శ్లో. 10 **ప్రయాణకాలే మనసాచలేన భక్త్యా యుక్తో యోగబలేన చైవ ।**
భ్రువోర్మధ్యే ప్రాణమావేశ్య సమ్యక్ స తం పరం పురుషముపైతి దివ్యమ్ ॥
ప్రయాణకాలే, మనసా, అచలేన, భక్త్యా, యుక్తః, యోగబలేన, చ, ఏవ,
భ్రువోః, మధ్యే, ప్రాణమ్, ఆవేశ్య, సమ్యక్, సః, తమ్, పరమ్, పురుషమ్, ఉపైతి, దివ్యమ్ ॥

సః	= అట్టి	అచలేన	= నిశ్చలమైన
భక్త్యా, యుక్తః	= భక్తిగల పురుషుడు	మనసా	= మనస్సుతో
ప్రయాణకాలే	= అంత్యకాలమున	(స్మరన్)	= (స్మరించుచు)
యోగబలేన	= యోగబలముచే	తమ్	= ఆ
భ్రువోః, మధ్యే	= భ్రూమధ్య ప్రదేశమున	దివ్యమ్	= దివ్యుడును
ప్రాణమ్	= ప్రాణమును	పరమ్, పురుషమ్, ఏవ	= పరమపురుషుడును అయిన పరమాత్మనే
సమ్యక్	= చక్కగా		
ఆవేశ్య	= నిలిపి	ఉపైతి	= పొందును
చ	= ఇంకా		

అచలేన మనసా, భక్త్యా యుక్తః యోగ–బలేన చ ఏవ భ్రువోః
మధ్యే సమ్యక్ ప్రాణమ్ ఆవేశ్య, యః అనుస్మరేత్ సః తమ్ పరమ్ దివ్యమ్ పురుషమ్ ఉపైతి ॥

తా: అట్టి భక్తిగల పురుషుడు అంత్యకాలమున యోగబలముచే భ్రూమధ్య ప్రదేశమున ప్రాణమును చక్కగా నిలిపి ఇంకా నిశ్చలమైన మనస్సుతో స్మరించుచు ఆ దివ్యుడును, పరమపురుషుడును అయిన పరమాత్మనే పొందును.

ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ నిష్కామభక్తుడు మరణకాలంలో భగవంతుణ్ణి తలుచుకుంటే ఏమవుతుందో చెపుతున్నాడు.

ప్రయాణకాలే – అంత్యకాలంలో. ప్రాణం అంటే పంచప్రాణాలు. పంచప్రాణాలు శరీరంలోని అన్ని అంగాలనుంచి వెనక్కు వచ్చి, హృదయంలో చేరుతాయి. హృదయంనుంచి ఈ ప్రాణం ప్రత్యేకమైన నాడి అయిన సుషుమ్నానాడి దగ్గరకు చేరుతుంది. సుషుమ్నానాడి పేరు ఇక్కడ రాలేదు కాని వేరే చోట్ల చూస్తాము.

శతం చైకా చ హృదయస్య నాడ్యస్తాసామ్ మూర్ధానమభినిః సృతైకా ।
తయోర్ధ్వమాయన్ అమృతత్వమేతి విష్వఙ్న్యా ఉత్క్రమణే భవన్తి ॥ – కఠ 2.3.16

అలా ప్రాణం హృదయంలోకి వచ్చి, హృదయంనుంచి సుషుమ్నానాడికి వెళుతుంది. సుషుమ్నానాడి తల పైభాగాన ఉన్న రంధ్రానికి తీసుకు వెళుతుంది. ఆ రంధ్రాన్ని బ్రహ్మరంధ్రం అంటారు. బ్రహ్మలోకానికి తీసుకువెళుతుంది కాబట్టి అది బ్రహ్మరంధ్రం అయింది. అంటే ఈ ఉపాసకుడు మరణించినప్పుడు అతని ప్రాణాలు సుషుమ్నానాడిద్వారా బ్రహ్మరంధ్రం చీల్చుకుని, శుక్లగతిద్వారా బ్రహ్మలోకానికి వెళతాయి. అలా వెళ్ళటానికి ఇక్కడ అతను కొన్ని ఏర్పాట్లు చెయ్యాలి.

ప్రాణమావేశ్య భ్రువోర్మధ్యే – ప్రాణాలను తన భ్రుకుటి మధ్యకు తీసుకురావాలి. భ్రుకుటి అంటే కనుబొమ్మల మధ్యభాగంలోకి. అక్కడ సుషుమ్నానాడి ఉంటుంది.

మరణించే ఉపాసకుడు ప్రయత్నపూర్వకంగా తన ప్రాణాలను భ్రుకుటి మధ్యకు తేవాలంటే అది సాధ్యమయ్యే పనేనా? అతను ముందు తక్కిన అంగాలనుంచి ప్రాణాలను విడదీసి, వాటిని హృదయంలోకి చేర్చి, హృదయంలోంచి వచ్చే సూక్ష్మనాడిలోకి తీసుకురావాలి. అసాధ్యం అనిపిస్తుంది.

యోగబలేన చైవ – కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు క్రమముక్తి కావాలంటే అతను గొప్ప ఉపాసకుడే కాదు, గొప్ప యోగి కూడా అయివుండాలి. అంటే అష్టాంగయోగం బాగా సాధన చేసి ఉండాలి. అందులో ఒక అంశం – ప్రాణాయామం. మామూలుగా గుండె కొట్టుకోవటం, శ్వాసపీల్చటం అసంకల్పిత చర్యలు. అంటే అవి మన చేతిలో లేవు. కాని ప్రాణాయామంద్వారా ఒక సాధకుడు తన ప్రాణాలను, తన గుండెను తన అదుపులో పెట్టుకోగలడు. అటువంటి సాధకుడిని యోగి అంటారు. క్రమముక్తి కావాలంటే అతను అష్టాంగయోగి అయివుండాలి.

జీవన్ముక్తి కావాలంటే? నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానానికి వచ్చి, ఆ జ్ఞానం పొంది, ఇక్కడే, ఇప్పుడే మోక్షం పొందవచ్చు. దీనికి అష్టాంగయోగం చెయ్యనవసరం లేదు. నాకు జీవన్ముక్తి వద్దు అంటే అష్టాంగయోగం చాలా బాగా చేసివుండాలి. యోగబలం చేత తన ప్రాణాలను తన అదుపులో పెట్టుకోవాలి. అంటే సుషుమ్న నాడికి తీసుకురావాలి. అంతేకాదు, ఇంకా కొన్ని పనులు కూడా చేయాలి.

మనసాచలేన – చలించని మనస్సుతో ఉండాలి. అతని మనస్సు స్థిరంగా ఉండాలి. ఎప్పుడు? మరణకాలంలో. అంటే మరణకాలంలో తన ప్రాణాలను తను అదుపులో పెట్టుకోవటమే కాదు, తన మనస్సును కూడా నిశ్చలంగా పెట్టుకోవాలి. అది ఎలా సాధ్యం అంటే మళ్ళీ సమాధానం ఒక్కటే – యోగబలేన. యోగశాస్త్రం – చిత్తవృత్తినిరోధం చేస్తుంది. అంటే మనస్సు ఆలోచించకుండా, ప్రశాంతంగా ఉండేలా చేస్తుంది. తర్వాత ఏం చెయ్యాలి?

భక్త్యా యుక్తః – అంతేకాదు, అప్పుడు నామీద మనస్సు పెట్టాలి. అంటే అప్పుడు అతని తపన ఈశ్వరప్రాప్తిమీదే ఉండాలి కాని వేరే విషయం జోలికి పోకూడదు. అదెలా సాధ్యం? మళ్ళీ సమాధానం ఒక్కటే – యోగబలేన– యోగశాస్త్రం వల్ల మనస్సును వెనక్కు లాక్కోగలడు; యోగశాస్త్రంవల్ల మనస్సును తన ఇష్టదేవతమీద ఏకాగ్రతతో నిలుపగలడు. ఇష్టదేవతమీద అని ఇక్కడ ప్రత్యేకించి చెప్పలేదు; మనం అర్థం చేసుకోవాలి.

ఆ విధంగా సాధకుడు తన యోగశక్తివల్ల పంచప్రాణాలను అదుపులో పెట్టుకుని, మనస్సును ప్రశాంతంగా ఉంచుకుని, మనస్సును భగవంతునిమీదే నిలిపితే, అతను పొందే ఫలమేమిటి?

పరమం పురుషం దివ్యమ్ – ఈ వాక్యాన్ని చూస్తూనే ఉన్నాము. అందరి హృదయాలలోనూ ఉండటమే కాక సర్వవ్యాపకుడు అయిన భగవంతుణ్ణి, దేశకాలవస్తుపరిచ్ఛేదం లేని భగవంతుణ్ణి, స్వయంప్రకాశకచైతన్యాన్ని పొందుతాడు. అంటే క్రమముక్తి పొందుతాడు. ఇక్కడ కూడా మనం మధ్య దశలకు కలుపుకోవాలి. క్రమముక్తి వెంటనే పొందడు; బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళి, బ్రహ్మగారి దగ్గర పాఠాలు నేర్చుకుని, జ్ఞానం పొంది, మోక్షం పొందుతాడు. దానిని క్రమముక్తి అంటారు.

శ్లో. 11 **యదక్షరం వేదవిదో వదంతి విశంతి యద్యతయో వీతరాగాః।**
యదిచ్ఛంతో బ్రహ్మచర్యం చరంతి తత్తే పదం సంగ్రహేణ ప్రవక్ష్యే ॥
యత్, అక్షరమ్, వేదవిదః, వదంతి, విశంతి, యత్, యతయః, వీతరాగాః,
యత్, ఇచ్ఛంతః, బ్రహ్మచర్యమ్, చరంతి, తత్, తే, పదమ్, సంగ్రహేణ, ప్రవక్ష్యే ॥

వేదవిదః	= వేదవిదులైన విద్వాంసులు	ఇచ్ఛంతః	= కోరుకొనువారై బ్రహ్మచారులు
యత్	= ఏ సచ్చిదానందపరమాత్మను	బ్రహ్మచర్యమ్	= బ్రహ్మచర్య వ్రతమును
అక్షరమ్	= శాశ్వతునిగా	చరంతి	= ఆచరించుచున్నారో
వదంతి	= చెప్పుదురో	తత్	= అట్టి
వీతరాగాః	= రాగద్వేషములు లేనివారై	పదమ్	= పరమపదమును గూర్చి
యతయః	= యత్నశీలురైన సన్న్యాసులు	తే	= నీకు
యత్	= ఏ పరమపదమును	సంగ్రహేణ	= సంక్షిప్తముగా
విశంతి	= ప్రవేశించుచున్నారో	ప్రవక్ష్యే	= చెప్పెదను
యత్	= ఏ పరమపదమును		

వేద-విదః యత్ అక్షరమ్ వదన్తి, వీత-రాగాః యతయః యత్ విశన్తి, (బ్రహ్మచారిణః)
యత్ ఇచ్ఛన్తః బ్రహ్మచర్యమ్ చరన్తి, తత్ పదమ్ తే సంగ్రహేణ ప్రవక్ష్యే ॥

తా: వేదవిదులైన విద్వాంసులు ఏ సచ్చిదానందఘన పరమాత్మను శాశ్వతునిగా చెప్పుదురో రాగద్వేషములు లేనివారై యత్నశీలురైన సన్న్యాసులు ఏ పరమపదమును ప్రవేశించుచున్నారో, ఏ పరమపదమును కోరుకొనువారై బ్రహ్మచారులు బ్రహ్మచర్య వ్రతమును ఆచరించుచున్నారో అట్టి పరమపదమును గూర్చి నీకు సంక్షిప్తముగా చెప్పెదను.

యదక్షరం వేదవిదో వదంతి – వేదవిదులు అంటే వైదికశాస్త్రంలో ఆరితేరినవారు; ఆ భగవంతుణ్ణి అక్షరం బ్రహ్మ అంటారు. ఇంతకు ముందు కూడా **అక్షరం బ్రహ్మ పరమమ్** (8.3) అని చూశాము. అక్షరం అంటే నాశనం లేని పరబ్రహ్మ. ముండకోపనిషత్తులో బ్రహ్మవర్ణన అక్షరం బ్రహ్మ అని వస్తుంది.

యయా తత్ అక్షరం అధిగమ్యతే – ముండకం

అక్షరం అంటే క్షరం కానిది. శాశ్వతమైన శాంతి, భద్రతలను, ఆనందాన్ని ఇచ్చే పరమాత్మ.

యత్ యతయః విశంతి – ఆ భగవంతుణ్ణి యతులు పొందుతారు. అక్షరాలా యతః పదం తీసుకుంటే సన్న్యాసః అని వస్తుంది. సన్న్యాసి అంటే చిత్త ఏకాగ్రతతో, తక్కినవేవీ ఆలోచించకుండా, ఆధ్యాత్మిక సాధన చేసే వ్యక్తి. ఎవరైతే ఆధ్యాత్మికతకు ప్రాధాన్యతను ఇస్తారో, వారే సన్న్యాసులు. సన్న్యాసి అంటే బాహ్యంగా సన్న్యాసిగా మారినవ్యక్తి కాదు, ఆంతరసన్న్యాసం స్వీకరించిన వ్యక్తి. అంటే ఆధ్యాత్మిక చింతనమీదనే మనస్సును కేంద్రీకరించిన

వ్యక్తి. అటువంటివారు పరమాత్మను పొందుతారు. దానికి వారికి కావాల్సిన అధికారిత్వం ఏమిటి?

వీతరాగాః – అనాత్మ విషయాలమీద ఆసక్తిరహితులయి ఉండాలి. వారు తక్కిన అన్ని రకాల లక్ష్యాలను పొందటానికి ప్రయత్నించి, భగవంతుడు తప్ప ఏదీ శాశ్వతం కాదని తెలుసుకుని, వచ్చినవారు. అంటే భగవంతుడొక్కడే పరాప్రకృతి, తక్కినవన్నీ అపరాప్రకృతి అని గ్రహించినవారు. కార్డుబోర్డు కుర్చీ ఉదాహరణ మర్చిపోకండి.

కార్డుబోర్డు కుర్చీ అందంగా, ఆకర్షణీయంగా ఉంటుంది; కాని దానిమీద కూర్చోటానికి పనికిరాదు. అలాగే ప్రపంచాన్ని చూసి ఆనందించాలి, అనుభవించాలి కాని దానిమీద ఆధారపడకూడదు. ముఖ్యంగా మానసికంగా ఆధారపడకూడదు. శాంతి, భద్రతలను అక్షరం బ్రహ్మ మాత్రమే ఇవ్వగలదు. ఇది తెలిసి వైరాగ్యం పెంచుకుని, అక్షరం బ్రహ్మ వైపుకు తిరిగినవారు –

యదిచ్ఛంతో బ్రహ్మచర్యం చరంతి – ఈ లక్ష్యాన్ని కోరుకున్నవారు బ్రహ్మచర్య జీవనవిధానాన్ని ఆచరిస్తారు. ఇక్కడ బ్రహ్మచర్యం అంటే శాస్త్ర అధ్యయనం. పూర్వం గురుకులవాసంలో ఉండి విద్యనభ్యసించేవారిని బ్రహ్మచారులు అంటారు. శాస్త్రంద్వారానే బ్రహ్మను తెలుసుకోగలరు. ఆ బ్రహ్మస్వరూపం ఏమిటి?

తత్తే పదం సంగ్రహేణ ప్రవక్ష్యే – నేను నీకు ఆ ఈశ్వరుని స్వరూపం సంక్షిప్తంగా వివరిస్తాను. ఈశ్వరస్వరూపం వర్ణిస్తాను అన్నాడు కాని అది తర్వాత అంటే 20–22 శ్లోకాల్లో చెబుతాడు. మనమన్నా మర్చిపోతామేమో కాని, ఈ విషయాన్ని కృష్ణపరమాత్మ మర్చిపోడు. తర్వాత చెబుతాడు.

శ్లో. 12 **సర్వద్వారాణి సంయమ్య మనో హృది నిరుధ్య చ ।**
మూర్ధ్న్యాధాయాత్మనః ప్రాణమ్ ఆస్థితో యోగధారణామ్ ॥
సర్వద్వారాణి, సంయమ్య, మనః, హృది, నిరుధ్య, చ,
మూర్ధ్ని, ఆధాయ, ఆత్మనః, ప్రాణమ్, ఆస్థితః, యోగధారణామ్ ॥

సర్వద్వారాణి	= సర్వేంద్రియములను	మూర్ధ్ని	= మూర్ధస్థానమునందు
సంయమ్య	= నిగ్రహించి	ఆధాయ	= స్థిరముగా ఉంచి
చ	= అలాగే	ఆత్మనః	= పరమాత్మయొక్క
మనః	= మనస్సును	యోగధారణామ్	= ధ్యానమునందే
హృది	= హృదయమునందు	ఆస్థితః	= నిమగ్నుడై
నిరుధ్య	= స్థిరమొనర్చి	(యః	= ఏ పురుషుడు)
ప్రాణమ్	= (ఆవిధముగా వశమైన మనస్సు ద్వారా) ప్రాణమును		

సర్వ–ద్వారాణి సంయమ్య, మనః చ హృది నిరుధ్య,
మూర్ధ్ని ఆత్మనః ప్రాణమ్ ఆధాయ, యోగ–ధారణామ్ ఆస్థితః ॥

తా: సర్వేంద్రియములను నిగ్రహించి అట్లే మనస్సును హృదయమునందు స్థిరమొనర్చి అవిధముగా వశమైన మనస్సుద్వారా ప్రాణమును మూర్ధస్థానమునందు స్థిరముగా ఉంచి పరమాత్మయొక్క ధ్యానమునందే నిమగ్నుడై ఏ పురుషుడు –

భగవంతుడు పారమార్థిక స్థాయిలో నిర్గుణబ్రహ్మ అనీ, నిర్గుణబ్రహ్మను అర్థం చేసుకోవటం కష్టం కాబట్టి ఒక సగుణరూపాన్ని శాస్త్రాలు ఇచ్చాయనీ ఇంతకుముందు చూశాము. ఈ రూపాన్ని ఉపాసన పరిభాషలో ఆలంబనం అంటారు. ఆలంబనం అంటే నిరాకార వస్తువును ఒక సాకార వస్తువుమీద ఊహించుకోవటం.

ఈ ఆలంబన రెండు రకాలు. అవి – ప్రతిమా ఆలంబన, ప్రతీక ఆలంబన. ప్రతిమా ఆలంబన అంటే భగవంతునికి ఒక ఆకారాన్ని ఇవ్వటం. రాముడు, కృష్ణుడులాంటి ఆకారాలు ఇచ్చి వారిని ఒక ఆకారంలో కొలవటం.

మేఘశ్యామం పీతకౌశేయవాసం శ్రీవత్సాంకమ్ కౌస్తుభోద్భాసితాంగమ్

అంతేకాదు, ఆ దేవుని నాలుగు చేతుల్లో ఉండే నాలుగు వస్తువుల వర్ణనలు కూడా వస్తాయి.

ప్రతీక ఆలంబన అంటే మనుష్య ఆకారం ఉండదు. శివలింగం, అగ్ని, పసుపు వినాయకుడు ప్రతీక ఆలంబనానికి ఉదాహరణలు. పసుపు వినాయకుణ్ణి చేసి అందులోకి ఆయనను ఆవాహన చేస్తాము.

అస్మిన్ హరిద్రాబింబే సుముఖం మహాగణపతిం ధ్యాయామి

దాని తర్వాత ఆ ప్రతీక ఆలంబనానికే షోడశోపచారాలు చేస్తాము.

ఈ రెండు రకాల ఆలంబనలలో ఏదైనా తీసుకోవచ్చు. నాకు ప్రత్యేకించి ఇష్టదేవత ఎవరూ లేరు అనుకుంటే, ప్రతీక ఆలంబన తీసుకోవచ్చు. శాస్త్రం ఇచ్చే ప్రతీక ఆలంబన **ఓంకారం.**

ఏతద్ధ్యేవాక్షరం బ్రహ్మ ఏతద్ధ్యేవాక్షరం పరమ్ ।
ఏతద్ధ్యేవాక్షరం జ్ఞాత్వా యో యదిచ్ఛతి తస్య తత్ ॥ – కఠ 1.2.16

ఏతదాలమ్బనం శ్రేష్ఠమేతదాలమ్బనం పరమ్ ।
ఏతదాలమ్బనం జ్ఞాత్వా బ్రహ్మలోకే మహీయతే ॥ – కఠ 1.2.17

ఆ విధంగా ఓంకారం ఒక ఆలంబన. దాన్ని ఓంకార ఉపాసన అంటారు. అంటే ఓంలో భగవంతుణ్ణి ఆవాహన చేయటం. ఇది చాలా గొప్ప ఉపాసన. దాదాపు అన్ని ఉపాసనలూ ఓంకారం గురించి మాట్లాడతాయి.

ధనుర్గృహీత్వౌపనిషదం మహాస్త్రం శరం హ్యుపాసానిశితం సన్దధీత ।
ఆయమ్య తద్భావగతేన చేతసా లక్ష్యం తదేవాక్షరం సోమ్య విద్ధి ॥ – ముండకం 2.2.3

తైత్తిరీయోపనిషత్తులో కూడా ఓంకారం గురించి వస్తుంది. ఓంకార ఉపాసన అంత ముఖ్యమైనది కాబట్టి కృష్ణపరమాత్మ కూడా 12, 13 శ్లోకాల్లో ఓంకార ఉపాసన గురించి మాట్లాడుతున్నాడు.

ఇక్కడ ఒక విషయం గుర్తుంచుకోవాలి. కృష్ణపరమాత్మ ఉదాహరణకు ఓంకార ఉపాసన తీసుకున్నాడు. దాని బదులు మన ఇష్టదేవత ఉపాసన కూడా చెయ్యవచ్చు. రాముడు, కృష్ణుడు, సరస్వతి, లక్ష్మీదేవి – ఏ దేవుడైనా, ఆ దేవుణ్ణి ఆలంబనగా తీసుకుని ఉపాసన చెయ్యాలి. ఎన్నాళ్ళు? జీవితాంతం, మరణకాలంలో కూడా చెయ్యాలి.

సర్వద్వారాణి సంయమ్య (మరణకాలే) – మరణకాలంలో, తన ఇంద్రియాలన్నిటినుంచి విడివడాలి. ఎందుకంటే ఇంద్రియాలద్వారా బాహ్యప్రపంచం మన ప్రమేయం లేకుండానే మన మనస్సులోకి దూసుకు వస్తుంది. ఆ వచ్చిన ప్రపంచం ఊరుకోకుండా, అనేక ఆలోచనలను కలుగజేస్తుంది. అందువల్ల, భగవంతుణ్ణి తలుచుకోవాలంటే, ఇంద్రియాలను అదుపులో పెట్టుకుని;

మనో హృది నిరుధ్య చ – మనస్సును హృదయంలో స్థిరంగా నిలపాలి. అక్కడ భగవంతుణ్ణి దర్శించాలి.

శివశంకర అష్టకంలో శంకరాచార్యులు భగవంతుణ్ణి ఈ విధంగా ప్రార్థన చేశారు –

అతిభీషణకటుభాషణ యమకింకరపటలీ
కృతతాడనపరిపీడన మరణాగమసమయే
ఉమయా సహ మమ చేతసి యమశాసన నివసన్
శివశంకర శివశంకర హర మే హర దురితమ్ – 1

మరణకాలంలో; **యమకింకర** – యమభటులు వస్తారు. **అతిభీషణ కటుభాషణ** – నన్ను తిడుతూ, నా జీవితాన్ని వృథాపరచుకున్నందుకు విమర్శిస్తారు. **కృతతాడన పరిపీడన మరణాగమసమయే** – చాలా పెద్ద శబ్దాలు చేసుకుంటూ వస్తారు. అటువంటి సమయంలో నాకు నిన్ను ప్రార్థించే ఓపిక ఉండదు. అందువల్ల ఓపిక ఉండగానే నిన్ను వేడుకుంటున్నాను. **ఉమయా సహ మమ చేతసి** – ఉమాదేవి సహితంగా నువ్వు వచ్చి నా హృదయంలో కొలువైవుండాలి. నువ్వెవరు? **యమశాసన–** యమశాసనుడవు. కాలానికే కాలానివి. యమకింకరులు వచ్చే ముందు నువ్వు వచ్చి నా హృదయంలో నాట్యం చెయ్యాలి. నీ నాట్యం చూసి యమకింకరులు భయపడిపోయి పరుగులు తీయాలి. చాలా అద్భుతమైన భావన!

మూర్ధ్న్యాధాయాత్మనః ప్రాణమ్ – ప్రాణాలను మూర్ధన్స్థానంలో స్థిరంగా నిలపాలి. ఇదంతా ఇంతకు ముందు చూశాము. ప్రాణాలను వాటి స్థానాలనుంచి వెనక్కి తీసుకుని, వాటిని తల పైభాగానికి, బ్రహ్మరంధ్రానికి తీసుకురావాలి.

యోగధారణామ్ ఆస్థితః – యోగసాధన చెయ్యాలి. ధారణ అంటే ఏకాగ్రత చూపాలి. ఎలా సాధ్యం అంటే ముందునుంచీ సాధన చేస్తూ రావాలి. కుటుంబంకోసం ఇప్పటికే చాలా చేశాడు. ఇప్పటికన్నా ఓంకార ఉపాసన చెయ్యాలి; యోగసాధన చెయ్యాలి.

నిష్కామ ఉపాసకుడు నిరంతరం ఉపాసన చెయ్యటంవల్ల మరణకాలంలో కూడా ఆ భగవన్నామస్మరణ చేస్తూనే మరణిస్తాడు. అంటే రామభక్తుడు రామనామం జపిస్తూ మరణిస్తే, కృష్ణభక్తుడు కృష్ణనామం జపిస్తూ మరణిస్తాడు. ఏ ఉపాసనా చెయ్యని వ్యక్తి పరిస్థితి ఏమిటి?

దీనికొక కథ చెపుతారు. ఏ పూజా చెయ్యని ఒక వ్యక్తి మరణశయ్యమీద ఉన్నాడు. అమ్మలగన్న అమ్మ అయిన పార్వతీదేవికి అతనిమీద జాలివేసింది. ఎలాగైనా అతనిని దీవించమని పరమేశ్వరుణ్ణి వేడుకుంది. అతనికి మనం అవసరం లేదు, వేరే వాటిమీద ఆధారపడతాడు అతను అన్నాడు పరమేశ్వరుడు. కాని పార్వతీదేవి తల్లి హృదయం ద్రవించింది. అతనిమీద జాలి చూపమంది.

పరమేశ్వరుడు దేవి మాట కాదనలేకపోయాడు. 'సరే ఒక పని చేద్దాం. అతని మరణశయ్య దగ్గరకు ఇద్దరం వెళదాము. అతను మరణించే ముందు 'అమ్మా' అంటే అతనిని నువ్వు కాపాడుదువు గాని, 'అయ్యా' అంటే నేను కాపాడతాను,' అన్నాడు. కాని ఏం జరిగివుంటుందో మీరు ఊహించగలరు. అతను 'అమ్మా' అనలేదు, 'అయ్యా' అనలేదు; 'అయ్యో' అని ప్రాణాలు విడిచాడు. 'నేను చెప్పానా?' అన్నట్టుగా శివుడు పార్వతిని చూసి చిరునవ్వు నవ్వాడు.

ఇదీ పరిస్థితి – భగవంతుడు దయాగుణం చూపించి, మనను ఆదుకోవటానికి సిద్ధంగా ఉన్నా, అందుకోవటానికి మనం సిద్ధంగా లేము. మనం ఎంతసేపూ మన పరివారంమీదో, మన ఆస్తిపాస్తులమీదో ఆధారపడతాము. అలా కాకుండా రామా అనో, కృష్ణా అనో అనగలిగేటట్టు ఉండాలి. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ రాముడినో, కృష్ణుడినో తీసుకోకుండా ఓంకారాన్ని తీసుకున్నాడు.

శ్లో. 13 **ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ వ్యాహరన్ మామనుస్మరన్ ।**
యః ప్రయాతి త్యజన్ దేహం స యాతి పరమాం గతిమ్ ॥
ఓమ్, ఇతి, ఏకాక్షరమ్, బ్రహ్మ, వ్యాహరన్, మామ్, అనుస్మరన్,
యః, ప్రయాతి, త్యజన్, దేహమ్, సః, యాతి, పరమామ్, గతిమ్ ॥

ఓమ్, ఇతి	= 'ఓమ్' అను	దేహమ్	= శరీరమును
ఏకాక్షరమ్	= ఏకాక్షరరూప	త్యజన్	= త్యజించుచు
బ్రహ్మ	= బ్రహ్మమును	ప్రయాతి	= వెళ్ళిపోవుచున్నాడో
వ్యాహరన్	= ఉచ్చరించుచు	సః	= ఆ పురుషుడు
మామ్	= నిర్గుణ పరబ్రహ్మనైన నన్ను	పరమామ్, గతిమ్	= పరమగతిని
అనుస్మరన్	= చింతన చేయుచు	యాతి	= పొందును

ఓమ్ ఇతి ఏక–అక్షరమ్ బ్రహ్మ వ్యాహరన్ మామ్ అనుస్మరన్,
యః దేహమ్ త్యజన్ ప్రయాతి, సః పరమామ్ గతిమ్ యాతి ॥

తా: 'ఓమ్' అను ఏకాక్షరరూపబ్రహ్మమును ఉచ్చరించుచు నిర్గుణపరబ్రహ్మనైన నన్ను చింతన చేయుచూ శరీరమును త్యజించుచు వెళ్ళిపోవుచున్న ఆ పురుషుడు పరమగతిని పొందును.

ఓమ్ ఇతి వ్యాహరన్ – ఓంకారాన్ని జపిస్తాడు.

ఏకాక్షరం బ్రహ్మ – ఓంకారము ఏకాక్షరం. ఒకటే అక్షరం ఉంది దానికి. ఈ ఏకాక్షరం బ్రహ్మకు ప్రతీక. ఈ నిష్కామ ఉపాసకుడు మరణకాలంలో బ్రహ్మకు ప్రతీక అయిన ఓంకారాన్ని జపిస్తూ,

మామ్ అనుస్మరన్ – నన్నే తలుచుకుంటూ ఉంటే, నన్ను అంటే భగవంతుణ్ణి తలుచుకుంటూ ఉంటే.

యః ప్రయాతి – అతను ప్రయాణం చేస్తాడు. దేవుని సహాయంతో నిష్కామ ఉపాసకుడు శుక్లగతిద్వారా వెళతాడని కృష్ణపరమాత్మే తర్వాత చెపుతాడు.

దేహం త్యజన్ – స్థూలశరీరాన్ని ఇక్కడే వదిలేసి,

స యాతి పరమాం గతిమ్ – బ్రహ్మలోకానికి వెళతాడు. అంటే అక్కడ బ్రహ్మ దగ్గర జ్ఞానం పొంది, క్రమముక్తిని పొందుతాడు.

మరణించినప్పుడు, ప్రయాణం చేసేది ఏమిటి? దీన్ని కఠోపనిషత్తులో వివరంగా చూస్తాము. వ్యష్టిలో ఐదు భాగాలుంటాయి. అవి స్థూలశరీరం, సూక్ష్మశరీరం, కారణశరీరం, ప్రతిబింబచైతన్యం, బింబచైతన్యం. ఒక వ్యక్తి మరణించినప్పుడు అతని స్థూలశరీరం రాలిపోతుంది. ఇక్కడే దహనం చేస్తారు. బింబచైతన్యం సర్వవ్యాపకం కాబట్టి దానికి ప్రయాణం లేదు. ఇంక మిగిలినవి మూడు. సూక్ష్మశరీరం, కారణశరీరం, ప్రతిబింబచైతన్యం. ఈ మూడింటినీ కలిపి జీవాత్మ అంటారు. జీవాత్మ ప్రయాణం చేస్తుంది.

శ్లో. 14 **అనన్యచేతాః సతతం యో మాం స్మరతి నిత్యశః ।**
తస్యాహం సులభః పార్థ నిత్యయుక్తస్య యోగినః ॥
అనన్యచేతాః, సతతమ్, యః, మామ్, స్మరతి, నిత్యశః,
తస్య, అహమ్, సులభః, పార్థ, నిత్యయుక్తస్య, యోగినః ॥

పార్థ!	= ఓ పార్థా!	స్మరతి	= స్మరించునో
యః	= ఏ యోగి	తస్య	= ఆ
(మయి)	= (నాయందు)	నిత్యయుక్తస్య	= ఎల్లప్పుడూ మత్పరాయణుడైన
అనన్యచేతాః	= అనన్యచిత్తుడై	యోగినః	= యోగికి
నిత్యశః	= సర్వదా	అహమ్	= నేను
సతతమ్	= నిరంతరము	సులభః	= సులభముగా లభింతును
మామ్	= పురుషోత్తముడనైన నన్ను		

హే పార్థ! యః నిత్యశః అనన్య–చేతాః (సన్) మామ్ ।
సతతం స్మరతి, తస్య నిత్య–యుక్తస్య యోగినః అహం సులభః (అస్మి) ॥

తా: ఓ పార్థా! ఏ యోగి నాయందు అనన్యచిత్తుడై సర్వదా నిరంతరము పురుషోత్తముడనైన నన్ను స్మరించునో ఎల్లప్పుడూ మత్పరాయణుడైన ఆ యోగికి నేను సులభముగా లభింతును.

మరణకాలంలో ఓంకారం జపించటం, ప్రాణాలను సుషుమ్నానాడి దగ్గరకు తీసుకురావటం, ఇవన్నీ ఎలా సాధ్యం? దానికి ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ జవాబు చెపుతున్నాడు. నిజానికి ఈ జవాబును ముందే చెప్పాడు. కేవలం అభ్యాసంవల్లనే అది సాధ్యం. ఏమిటా అభ్యాసం? నావి అని విర్రవీగుతున్నవేవీ నావి కావు, అవన్నీ పరమాత్మకు చెందుతాయనే నగ్నసత్యాన్ని జీర్ణించుకోవాలి. నేను అనేకమందితో కలిసే అవకాశాన్ని భగవంతుడు నాకు ఇచ్చాడు. వారిని నేను ప్రేమించాలి, అప్యాయత, అనుబంధం చూపాలి కాని, వారు నావారు కాదు, భగవంతునికి చెందుతారనే విషయం కలలో కూడా మర్చిపోకూడదు. వారితో ఎడబాటు తప్పని పరిస్థితి వచ్చినప్పుడు వారిని మననుంచి దూరం చేస్తాడు ఆ భగవంతుడు.

మనం లేకపోతే, మనవాళ్ళు అనాథలయిపోతారు, అవస్థలు పడతారని మనం చాలా బెంగ పెట్టుకుంటాము. కాని శాస్త్రం ఒక్కటే చెపుతుంది. వారు బాగున్నారంటే అందులో మీ ప్రమేయం ఏమీలేదు. మీరేమీ చెయ్యకుండానే వారు బాగున్నారు, మీరు లేకపోయినా బాగానే ఉంటారు. అందువల్ల వారి గురించి బెంగ పెట్టుకోకండి అంటుంది.

యోగక్షేమం వహామ్యహమ్

కృష్ణపరమాత్మే హామీపత్రం ఇచ్చాడు – మీ యోగక్షేమాలు నేను చూసుకుంటాను, నామీద భారం వేయండి అన్నాడు. ఇంతకన్నా ఏం కావాలి? అలా భారం వేయగలగటానికి చాలా సాధన కావాలి.

యః మాం నిత్యశః స్మరతి – ఒకవేళ ఎవరైనా నన్ను నిరంతరం తలచుకుంటే. నన్ను అంటే వ్యక్తిగత దేవుడు కాదు, సర్వవ్యాపకుడైన భగవంతుణ్ణి తలుచుకుంటే.

అల–సముద్రం ఉదాహరణ తీసుకుంటే, అల సంబంధం సముద్రంతో శాశ్వతంగా ఉంటుంది. అది సముద్రంనుంచే పుట్టి, సముద్రంలోనే స్థితి పొంది, సముద్రంలోనే లయమవుతుంది. అల ఈ జన్మవిషయం. అల మళ్ళీ పునర్జన్మ ఎత్తితే, ఎక్కడనుంచి పుట్టింది? ఈ సముద్రంనుంచే. అందువల్ల సముద్రంతో అల అనుబంధం శాశ్వతం. అదే రెండు అలల మధ్య అనుబంధం తీసుకుంటే, అది అశాశ్వతం.

ఇదే సూత్రం మనకు కూడా వర్తిస్తుంది. మనం భగవంతునినుంచే పుట్టి, ఆయనవల్లనే స్థితి పొంది, ఆయనలోనే లయమవుతాము. అది ఈ జన్మవిషయం. మనం మళ్ళీ పునర్జన్మ ఎత్తితే, ఎక్కడనుంచి పుడతాము? ఆ భగవంతునినుంచే. అందువల్ల భగవంతునితో మన అనుబంధం శాశ్వతం. అదే తోటి మానవులతో మన అనుబంధం అశాశ్వతం. మనుష్యులతో అనుబంధాన్ని ఆగంతుకం అంటారు. మన ప్రాథమిక అనుబంధం

మనను భక్తులను చేస్తే; ఆగంతుక అనుబంధం మనను భర్తగా, తండ్రిగా, సోదరునిగా అనేక పాత్రలు ధరించేలా చేస్తుంది.

ఈ పాత్రలను ధరించాలి, బాగా కూడా పోషించాలి. ఎవ్వరూ కాదనటం లేదు దానిని. కాని వాటి మాయలో పడి కొట్టుకుపోకూడదు. సంగీత విద్వాంసుడు పాట పాడుతున్నంతసేపు తంబూరశ్రుతిని మర్చిపోడు; ఒకవేళ మర్చిపోతే అపశ్రుతి పలుకుతాడు.

అనన్యచేతాః – అందువల్ల, ఎవరైతే నిరంతరం మనస్సును నామీదే నిలుపుతారో;

తస్య – అటువంటి నిష్కామ ఉపాసకునికి,

పార్థ అహం సులభః – నన్ను గుర్తు పెట్టుకోవటం చాలా తేలిక. ధనంమీద వ్యామోహం ఉన్న భక్తుడు, ఎలా నిరంతరం రూపాయిల నామస్మరణం చేస్తాడో; అలా భగవంతునిలో మనస్సు నిలిపిన ఉపాసకుడు, నిరంతరం భగవన్నామస్మరణ చేస్తాడు. గుర్తుంచుకోండి, మీకు జీవితంలో ఏది విలువైనదైతే దాన్నే ఎప్పుడూ తలుచుకుంటారు.

నిత్యయుక్తస్య యోగినః – యోగినః అంటే సాధకుడు. ఇక్కడ ఉపాసకుడు. నిత్యమూ నన్నే తలుచుకుంటాడు కాబట్టి అతనికి నేను తేలికగా లభిస్తాను.

ఈ శ్లోకంతో ఏడవ ప్రశ్నకు జవాబు ముగించాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏడవ ప్రశ్నలో రెండు భాగాలున్నాయని చూశాము.

7ఎ) మరణకాలంలో దేవుణ్ణి తలుచుకోవటంలో ఏదైనా ప్రత్యేకత ఉందా? ఉంటే అది ఏమిటి?

జవాబు – మరణకాలంలో దేవుణ్ణి తలుచుకోవటంవల్ల **పరమం పురుషం దివ్యమ్** పొందుతాడు. అంటే సర్వవ్యాపకుడైన భగవంతుణ్ణి పొందుతాడు. అంటే మన హృదయంలో ఉండి, సర్వవ్యాపకుడైన నిత్యచైతన్య స్వరూపాన్ని పొందుతాడు. క్రమముక్తి పొందుతాడు.

7బి) మరణకాలంలో భగవంతుణ్ణి ఎలా తలచుకోగలడు?

జవాబు – **నిష్కామభక్తుడు నిరంతరం భగవన్నామస్మరణ చేస్తూ** ఉంటే, మరణకాలంలో కూడా తలచుకోగలడు.

3. రెండు రకాల లక్ష్యాలు – శ్లోకాలు 15–22

ఇంతకు ముందు శ్లోకంతో ఏడవ ప్రశ్నకు జవాబు ముగిసింది. అంతకాల ఈశ్వరస్మరణం గురించి వివరంగా చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఇప్పుడు అంటే 15–22 శ్లోకాల వరకూ రెండు రకాల లక్ష్యాల గురించి చెప్పబోతున్నాడు.
అవి భగవంతుడు+ ప్రపంచం. వాటిని ఆధ్యాత్మలక్ష్యం – ప్రాపంచిక లక్ష్యం అనవచ్చు లేదా శాశ్వతలక్ష్యం – అశాశ్వతలక్ష్యం అనవచ్చు. తెలివైనవ్యక్తి భగవంతుణ్ణి లక్ష్యంగా ఎన్నుకుంటే, అవివేకి భగవంతుణ్ణి తప్ప అన్ని రకాల విషయాలనూ కోరుకుంటాడు. భగవంతుణ్ణి ఎన్నుకోవటమే గొప్ప లక్ష్యమని ఎందుకంటున్నాడో దానికి కృష్ణపరమాత్మ జవాబు ఇవ్వబోతున్నాడు.

ప్రాపంచిక లక్ష్యం: నిజానికి ప్రాపంచిక లక్ష్యంలో ఉండే లొసుగులు మనం అంతకుముందే చూశాము. ప్రాపంచిక లక్ష్యాలు అంటే కర్మమార్గం ఎన్నుకుంటే ధర్మ, అర్థ, కామాలు అనే మూడు ఫలాలు వస్తాయి నిజమే కాని, వాటిని వెన్నంటే మూడు కర్మఫలదోషాలు కూడా వస్తాయి. అవి దుఃఖమిశ్రితత్వం, అతృప్తికరత్వం, బంధకత్వం.

1. **దుఃఖమిశ్రితత్వం** – ప్రాపంచిక సుఖాలలో ఏది పొందాలన్నా కూడా దానితో పాటు కష్టం కూడా మేళవించి ఉంటుంది. సుఖదుఃఖాలు నాణేనికి బొమ్మాబొరుసు లాంటివి. ఎంతో పోటీని ఎదుర్కొని ఒక విషయాన్ని సాధించాలి. నిజానికి ఏదైనా పోటీలో పాల్గొనాలన్నా కూడా చాలామందిని దాటుకుని ముందుకు రావాలి. అంటే బెంగ, ఆందోళన, భయం, ఈర్ష్యలాంటి భావాలెన్నో కలుగుతాయి. ఒకవేళ అనుకున్నదాన్ని పొందినా, దాన్ని నిలుపుకోవటానికి చాలా కష్టపడాలి. యోగక్షేమం అంటారు. యోగం అంటే ఒక వస్తువును పొందటం, క్షేమం అంటే పొందిన వస్తువును నిలబెట్టుకోవటం. ఆర్జనే దుఃఖం; రక్షణే దుఃఖం. కష్టపడి దాన్ని నిలబెట్టుకున్నా కూడా దానికి ఒక కాలపరిమితి ఉంది. ఎలా వచ్చిందో, అలా వెళ్ళిపోతుంది. వెళ్ళిపోయినా మనకు దుఃఖం కలగజేస్తుంది. ఆ దుఃఖం దాన్నించి మనం పొందిన ఆనందంతో ముడిపడివుంటుంది. నష్టపోయిన దానివల్ల దుఃఖం. అంటే ముందు రెండింటికీ దీన్ని కూడా కలుపుకోవాలి – ఆర్జనే దుఃఖం, రక్షణే దుఃఖం, నాశే దుఃఖం. అంటే ఒక ప్రియవస్తువును పొందటంలో దుఃఖం; దాన్ని కాపాడుకోవటంలో దుఃఖం. అది పోతే దుఃఖం అనుభవిస్తాము. అందువల్ల ప్రతికర్మఫలం కూడా దుఃఖమిశ్రితత్వం.

2. **అతృప్తికరత్వం** – ఎంత ఉన్నా తృప్తి తీరదు. ఇంకా ఇంకా ఏదో కావాలనిపిస్తుంది. ఉన్నదానితో తృప్తి పడము, లేనిది కావాలి. మనకన్నా ఎక్కువ ఉన్నవారిని చూసి ఈర్ష్య పడతాము. పక్కవారితో పోల్చుకునే మనస్తత్వం మానవజాతిది. ఎప్పుడైతే ఇతరులతో పోల్చుకుంటామో అప్పుడే ఆత్మన్యూనతా భావన, ఈర్ష్య రాజుకుంటాయి. దీన్నే అతృప్తికరత్వం అంటారు.

న విత్తేన తర్పణీయో మనుష్యః – కఠ 1.1.27

ఎంత డబ్బు ఇచ్చినా ఏ మనిషి కూడా తృప్తి పడదు అంటాడు చిన్నపిల్లవాడు నచికేతుడు. అలా తృప్తి ఉండుంటే, ఇంత పెద్ద ఎత్తున లంచగొండితనాలు, మోసాలు, స్కాములు ఎందుకు జరుగుతాయి?

ఎంతున్నా తృప్తి తీరదు కాబట్టే దయానందస్వామి ఎవరూ ధనవంతులు లేరు అంటారు. ధనవంతుడు అంతకు ముందు డబ్బులేని బీదవాడు అయితే, ఇప్పుడు డబ్బున్న బీదవాడు అంటారు. ఎందుకంటే ఎంత డబ్బున్నా, లోపల బీదరికం పోదు.

అపూర్ణం + అపూర్ణం = అపూర్ణం. పరిమితి ఉన్న వస్తువులు ఎన్ని ఉన్నా అవి పరిమితమైనవే అవుతాయి కాని, అపరిమితమైనవి అవవు. అనంతానికి, మనకూ మధ్య ఉన్న దూరం అలాగే ఉంటుంది. వంద రూపాయలకూ, అనంతానికీ మధ్య ఎంత దూరం ఉందో, లక్షరూపాయలకూ, అనంతానికీ మధ్య ఉన్న దూరం కూడా అంతే ఉంటుంది. అందువల్ల మనం అపూర్ణంగానే ఉండిపోతాము. ప్రాపంచిక వస్తువులను పొందటంలో అపూర్ణం నుంచి అపూర్ణంకి ప్రయాణం చేస్తాము కాబట్టి, ప్రతికర్మఫలం అతృప్తికరత్వంగానే ఉంటుంది.

3. **బంధకత్వం –** ప్రాపంచిక విషయాలను కోరి, వాటిని పొందితే వాటిమీద బంధం ఏర్పడుతుంది. పేరు, హెూదా కూడా బంధాలే. హెూదా పోతే భరించలేము. ఇంట్లో ఎవరైనా పట్టించుకోకపోతే భరించలేము. ఈ బంధాలతో ఎంతగా పెనవేసుకుపోతామంటే, అవి లేని జీవితాన్ని ఊహించలేము.

భగవంతుడు లక్ష్యం: భగవంతుడు ఒక్కడే పూర్ణత్వాన్ని సూచిస్తాడు. ఎందుకంటే భగవంతుణ్ణి నా లక్ష్యంగా ఎన్నుకుంటే చివరికి భగవంతుడు ఎక్కడో లేడు. నేనే ఆ భగవంతుణ్ణి అని తెలుసుకుంటాను. **అహం బ్రహ్మ అస్మి** అని తెలుసుకుంటాను. దీనివల్ల భగవంతునిమీద ఆధారపడటం మానేసి, నామీదే ఆధారపడతాను. నేను అంటే పూర్ణత్వం, చైతన్యం; నేను శాంతి భద్రతలకు నిలయం.

ఆ విధంగా ప్రపంచంమీద ఆధారపడే దశనుంచి భగవంతునిమీద ఆధారపడే దశకు వచ్చి, భగవంతునిమీద ఆధారపడే దశనుంచి, నామీదే ఆధారపడే దశకు రావాలి. రెండు దశలూ భగవంతునిమీద ఆధారపడటం నేర్చుకుంటే సాధ్యమవుతాయి. అదే ఈ శ్లోకాల్లో చెప్పబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 15 **మాముపేత్య పునర్జన్మ దుఃఖాలయమశాశ్వతమ్ ।**
నాప్నువంతి మహాత్మానః సంసిద్ధిం పరమాం గతాః ॥
మామ్, ఉపేత్య, పునర్జన్మ, దుఃఖాలయమ్, అశాశ్వతమ్,
న, ఆప్నువంతి, మహాత్మానః, సంసిద్ధిమ్, పరమామ్, గతాః ॥

పరమామ్	=	అత్యుత్తమమైన
సంసిద్ధిమ్	=	పూర్ణత్వం
గతాః	=	పొందినట్టి
మహాత్మానః	=	మహాత్ములు
మామ్	=	నన్ను
ఉపేత్య	=	పొందిన తరువాత
దుఃఖాలయమ్	=	దుఃఖములకు నిలయమైన
అశాశ్వతమ్	=	క్షణభంగురమైన
పునర్జన్మ	=	పునర్జన్మను
న, ఆప్నువంతి	=	పొందరు

పరమామ్ సంసిద్ధిమ్ గతాః మహాత్మానః మామ్ ఉపేత్య,
పునః దుఃఖ–ఆలయమ్ అశాశ్వతమ్ జన్మ న ఆప్నువన్తి ॥

తా: అత్యుత్తమమైన పూర్ణత్వం పొందినట్టి మహాత్ములు నన్ను పొందిన తరువాత దుఃఖములకు నిలయమైన క్షణభంగురమైన పునర్జన్మను పొందరు.

మామ్ ఉపేత్య – నన్ను పొందితే; ఎవరు?

మహాత్మానః – మహాత్ములు అంటే తెలివైనవారు; వారు పొందే ఫలం ఏమిటి?

పునర్జన్మ న ఆప్నువంతి – వారు అశాశ్వతమైన ఫలాలను పొందరు. అందువల్ల జీవితంలోని ఎత్తుపల్లాలను అనుభవించరు. నీళ్ళలో తేలే దుంగ పైకీ, కిందకీ ఊగుతూ ఉంటుంది. తక్కిన లక్ష్యాలన్నీ అలా ఒకసారి విజయలక్ష్మిని వరించేలా చేస్తే, ఇంకొకసారి ఓటమిని చవిచూసేలా చేస్తాయి. ఇక్కడ పునర్జన్మ అంటే అశాశ్వతమైనవి, న ఆప్నువంతి – పొందరు. అశాశ్వతమైనవి ఎలా ఉన్నాయి?

దుఃఖాలయమ్ – దుఃఖాలకు నిలయం. మనం శివాలయం, రామాలయం పేర్లు వాడతాము. ఇక్కడ సంసారానికి దుఃఖాలయం పదం వేశాడు కృష్ణపరమాత్మ. శివాలయంలో శివుణ్ణి ప్రాణప్రతిష్ఠ చేస్తారు. అంటే శివుడు అక్కడ శాశ్వతంగా ఉంటాడు. అలాగే ఇక్కడ దుఃఖాలయంలో సంసారం అనే ఆలయంలో దుఃఖం శాశ్వతంగా కొలువుతీరి ఉంటుంది.

అశాశ్వతమ్ – అంతేకాదు, వచ్చే ఫలితాలు శాశ్వతం కావు, అవి క్షణభంగురాలు. అటువంటి అశాశ్వతమైన సంసారాన్ని మహాత్ములు పొందరు.

పరమాం సంసిద్ధిం గతాః – అత్యంత ఉన్నతమైన పూర్ణత్వాన్ని పొందుతారు. అంటే మోక్షాన్ని పొందుతారు.

శ్లో. 16 **ఆబ్రహ్మభువనాల్లోకాః పునరావర్తినోఽర్జున ।**
మాముపేత్య తు కౌంతేయ పునర్జన్మ న విద్యతే ॥
ఆబ్రహ్మభువనాత్, లోకాః, పునరావర్తినః, అర్జున,
మామ్, ఉపేత్య, తు, కౌంతేయ, పునర్జన్మ, న, విద్యతే ॥

అర్జున!	= ఓ అర్జునా!	మామ్	= దేశకాల అతీతుడునైన నన్ను
ఆబ్రహ్మ భువనాత్	= బ్రహ్మలోక పర్యంతము గల	ఉపేత్య	= పొందుటవలన
లోకాః	= సమస్త లోకములును	పునర్జన్మ	= పునర్జన్మ
పునరావర్తినః	= పునరావృత్తములు	న, విద్యతే	= ఉండదు
తు, కౌంతేయ!	= కాని, ఓ అర్జునా!		

హే అర్జున! ఆబ్రహ్మ–భువనాత్ (సర్వే) లోకాః పునః–ఆవర్తినః
(సన్తి); హే కౌన్తేయ! మామ్ ఉపేత్య తు పునః జన్మ న విద్యతే ॥

తా: ఓ అర్జునా! బ్రహ్మలోక పర్యంతము గల సమస్త లోకములును పునరావృత్తములు కాని, ఓ అర్జునా! దేశకాల అతీతుడునైన నన్ను పొందుటవలన పునర్జన్మ ఉండదు.

స్వర్గలోకాల మాటేమిటి? కృష్ణపరమాత్మ ఇక్కడ స్పష్టంగా చెపుతున్నాడు – బ్రహ్మలోకం కూడా శాశ్వతఫలాన్ని ఇవ్వదని. శాస్త్రం ప్రకారం భూలోకం పైన ఆరు పుణ్యలోకాలు ఉన్నాయి. అవి – భువర్లోకం, సువర్లోకం,

మహర్లోకం, జనలోకం, తపోలోకం, సత్యలోకం. సత్యలోకాన్ని బ్రహ్మలోకం అంటారు. ఒకదాని మించి ఇంకో లోకంలో ఆనందం, భద్రతలు ఎక్కువ అవుతూ వస్తాయి. అక్కడ ఉండే కాలం కూడా ఎక్కువ అవుతూ వస్తుంది. కాని కృష్ణపరమాత్మ బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళినా సరే, అది కూడా శాశ్వతమైన ఫలం కాదు. పుణ్యం ముగియగానే వెనక్కి తిరిగి రావాల్సిందే అంటున్నాడు. ఆ తిరిగి రావటం భూలోకానికే వస్తామో, ఇంకా హీనమైన లోకాలకే వెళతామో తెలియదు.

ఆబ్రహ్మభువనాల్లోకాః పునరావర్తినోఽర్జున – బ్రహ్మలోకం వరకూ. బ్రహ్మదేవుడు కూడా శాశ్వతం కాదు. సృష్టికర్త బ్రహ్మ కూడా శాశ్వతం కాదు. నిజానికి బ్రహ్మ అనేది ఒక పదవి. ఇంద్రుడు, యమధర్మరాజు, బ్రహ్మ– ఇవన్నీ పదవులు. వారు కూడా జ్ఞానం పొందాల్సిందే.

మాముపేత్య తు కౌంతేయ – కాని, అర్జునా, దేశకాల అతీతుడునైన నన్ను పూజిస్తే,

పునర్జన్మ న విద్యతే – పునర్జన్మ ఉండదు. మళ్ళీ అశాశ్వత ఫలాలను పొందదు.

శ్లో. 17 **సహస్రయుగపర్యంతమ్ అహర్యద్బ్రహ్మణో విదుః ।**
రాత్రిం యుగసహస్రాంతాం తేఽహోరాత్రవిదో జనాః ॥
సహస్రయుగపర్యంతమ్, అహః, యత్, బ్రహ్మణః, విదుః,
రాత్రిమ్, యుగసహస్రాంతామ్, తే, అహోరాత్రవిదః, జనాః ॥

యత్	= ఏది	రాత్రిమ్	= రాత్రిగాను
సహస్రయుగ పర్యంతమ్	= వేయి చతుర్యుగముల కాలము	(యే)	= ఏ పురుషులు
బ్రహ్మణః	= బ్రహ్మకు	విదుః	= తెలుసుకుంటారో
అహః	= పగలు అనియు	తే, జనాః	= అట్టి యోగులు
(యామ్)	= ఏది	అహోరాత్రవిదః	= కాలతత్త్వమును
యుగసహస్రాంతామ్	= అటువంటి వేయి చతుర్యుగముల		నిజముగా
	కాలమును		తెలుసుకున్నవారు

యత్ తే అహోరాత్ర–విదః జనాః సహస్ర–యుగ–పర్యన్తమ్ బ్రహ్మణః
అహః యుగ–సహస్ర–అన్తామ్ రాత్రిమ్ (చ) విదుః ॥

తా: ఏది వేయి చతుర్యుగముల కాలము బ్రహ్మకు పగలు అనియు, ఏది అటువంటి వేయి చతుర్యుగముల కాలమును రాత్రిగాను ఏ పురుషులు తెలుసుకొంటారో అట్టి యోగులు కాలతత్త్వమును నిజముగా తెలుసుకున్నవారు.

ఈ శ్లోకాల్లో బ్రహ్మదేవుని జీవితకాలం గురించి చర్చిస్తున్నాడు. బ్రహ్మ పదం మాత్రం వాడితే నిర్గుణబ్రహ్మ; బ్రహ్మదేవుడు అంటే సగుణబ్రహ్మ లేదా చతుర్ముఖబ్రహ్మ.

బ్రహ్మదేవుని జీవితకాలం ఎంత? ఒకరోజు, నెల, సంవత్సరం లాగా యుగం ఒక కాలపరిమితి. మనకు నాలుగు యుగాలు ఉన్నాయి. అవి కృతయుగం, త్రేతాయుగం, ద్వాపరయుగం, కలియుగం. ఇప్పుడు మనం ఉన్నది కలియుగంలో.

శాస్త్రం ప్రకారం:	కలియుగం	కాలపరిమితి		= 432000 సంవత్సరాలు
	ద్వాపరయుగం	– కలియుగం × 2	= 432000 × 2	= 864000 సంవత్సరాలు
	త్రేతాయుగం	– కలియుగం × 3	= 432000 × 3	= 1296000 సంవత్సరాలు
	కృతయుగం	– కలియుగం × 4	= 432000 × 4	= 1728000 సంవత్సరాలు
	చతుర్యుగాలు	= ఈ నాలుగు యుగాల మొత్తం		= 4320000 సంవత్సరాలు
	2000 చతుర్యుగాలు = 4320000 × 2000			
	అటువంటి 2000 చతుర్యుగాల కాలం			= 1 రోజు బ్రహ్మదేవునికి.

అటువంటిది ఒకరోజు అయితే బ్రహ్మదేవుని ఆయుష్షు 100 సంవత్సరాలు. మనకు సంవత్సరం అంటే 365 రోజులే. కాని బ్రహ్మదేవునికి ఒక్కరోజే 2000 చతుర్యుగాల కాలం అయితే 100 సంవత్సరాలు ఎంత కాలం ఉంటుందో ఉహించండి. అంతకాలం బ్రహ్మదేవుని జీవితం ఉంటుంది.

ఇప్పుడు ఆయన వయస్సు ఎంత? ఏ పూజ చేసినా, సంకల్పంలో ఏమని చదువుతాము? బ్రహ్మ పరార్ధకాలే అంటాము. పరార్ధం అంటే 50 సంవత్సరాలు. బ్రహ్మకు అలా పరార్ధద్వయం ఉంది అంటే రెండు యాభై సంవత్సరాలు. ఇప్పుడు ద్వితీయ పరార్ధే అని చదువుతాము. అంటే యాభై సంవత్సరాలు పూర్తయి 51 లోకి అడుగుపెట్టాడు. మొదటిరోజు 2000 చతుర్యుగాలు ఉన్నాయి. ఇది అష్టావింశతితమే. 28వ చతుర్యుగం. అంటే ఆయనకి ఇంకా ఎంతకాలం ఉందో లెక్క వేసుకోండి. ఈ రెండువేల చతుర్యుగాల కాలంలో వెయ్యి చతుర్యుగాలు బ్రహ్మదేవుడు మేలుకుని ఉంటాడు; వెయ్యి చతుర్యుగాలు పడుకుని ఉంటాడు.

సహస్రయుగ పర్యంతమ్ – వెయ్యి చతుర్యుగాలు; ఇక్కడ యుగం అంటే చతుర్యుగం అని తీసుకోవాలి.

బ్రహ్మణః అహః – బ్రహ్మదేవునికి పగలు

యుగసహస్రాంతాం రాత్రిమ్ – ఇంకొక వెయ్యి చతుర్యుగాలు బ్రహ్మదేవునికి రాత్రికాలం. ఇవన్నీ ఎవరికి తెలుసు?

అహోరాత్రవిదో జనాః – జనాః అంటే యోగులు. లోకాల గురించి వివరించే శాస్త్రాలను అధ్యయనం చేసినవారు ఈ కాలతత్త్వాన్ని వివరించారు. బ్రహ్మయొక్క రాత్రి, పగలులలో ఏమవుతుంది? దాన్ని రాబోయే శ్లోకంలో చూస్తాము.

శ్లో. 18 **అవ్యక్తాద్వ్యక్తయః సర్వాః ప్రభవంత్యహరాగమే ।**
రాత్ర్యాగమే ప్రలీయంతే తత్రైవావ్యక్తసంజ్ఞకే ॥
అవ్యక్తాత్, వ్యక్తయః, సర్వాః, ప్రభవంతి, అహరాగమే,
రాత్ర్యాగమే ప్రలీయంతే, తత్ర, ఏవ, అవ్యక్తసంజ్ఞకే ॥

అహరాగమే	= బ్రహ్మయొక్క పగటికాలము ప్రారంభము కాగానే	రాత్ర్యాగమే	= బ్రహ్మయొక్క రాత్రికాలము ప్రారంభము కాగానే
సర్వాః, వ్యక్తయః	= చరాచరప్రాణులన్నియును	తత్ర, అవ్యక్తసంజ్ఞకే, ఏవ	= అవ్యక్తంలోకి
అవ్యక్తాత్	= అవ్యక్తమునుండి		
ప్రభవంతి	= ప్రకటితములు అవుతాయి ఇంకా	ప్రలీయంతే	= వెళ్ళిపోతాయి

అహః ఆగమే సర్వాః వ్యక్తయః అవ్యక్తాత్ ప్రభవన్తి,
(పునః) రాత్రి ఆగమే తత్ర అవ్యక్త-సంజ్ఞకే ఏవ ప్రలీయన్తే ॥

తా: చరాచర ప్రాణులన్నియును బ్రహ్మయొక్క పగటికాలము ప్రారంభము కాగానే అవ్యక్తమునుండి ప్రకటితములు అవుతాయి ఇంకా బ్రహ్మయొక్క రాత్రికాలము ప్రారంభము కాగానే అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళిపోతాయి.

బ్రహ్మదేవుని రాత్రి, పగలులలో ఏమవుతుంది? మన రాత్రి, పగలులలో ఏమవుతుందో అదే అవుతుందంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మన పగలులో మనం లేవగానే వ్యవహారాలు చేస్తాము. దేశం, కాలం, మన ప్రారబ్ధకర్మ మొదలవుతాయి. అనేక సుఖదుఃఖాలను అనుభవిస్తాము. నిద్రపోతే, ద్వైతప్రపంచం లయమయి పోతుంది. దేశకాల పరిచ్ఛిన్నం ఉండదు. వ్యవహారాలు నడుపము. అందువల్ల సుఖదుఃఖాలు ఉండవు. అందువల్ల సుషుప్తిని నిర్వికల్ప అవస్థ అంటారు. కాకపోతే, నేను నిద్రపోతే నాకు మాత్రమే బాహ్యప్రపంచం లయమవుతుంది. ఇంకా మేలుకుని ఉన్నవారికి బాహ్యప్రపంచం అలాగే ఉంటుంది. వాళ్ళ వ్యవహారాలు కొనసాగుతూనే ఉంటాయి.

కాని బ్రహ్మదేవుని విషయంలో ఆయన పడుకుంటే అది ప్రళయం అవుతుంది. మనం పడుకుంటే అది లయం; బ్రహ్మ పడుకుంటే ప్రళయం. సృష్టి మొత్తం అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళిపోతుంది. నేను పడుకున్నప్పుడు నా ప్రపంచం అవ్యక్తంలోకి వెళుతుంది. నేను లేవగానే నా ప్రపంచం మళ్ళీ వస్తుంది. అది అవ్యక్తంలోకి వెళుతుంది కాని నాశనమవదు. ఎందుకంటే నేను లేవగానే నా బెంగలు, నా సుఖదుఃఖాలు మళ్ళీ వస్తాయి. బ్రహ్మదేవుని నిద్రలో సృష్టి అంతా అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళిపోతుంది.

రాత్ర్యాగమే – బ్రహ్మదేవునికి రాత్రి వచ్చినప్పుడు;

సర్వాః వ్యక్తయః ప్రలీయంతే – చరాచర ప్రాణులన్నీ లయమవుతాయి. ఎందులోకి?

అవ్యక్తసంజ్ఞకే – అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళిపోతాయి. వైజ్ఞానిక శాస్త్రపరంగా కూడా పదార్థాన్ని నాశనం చెయ్యలేము, సృష్టించనూలేము. పదార్థం శక్తిగా మారుతుంది. అలాగే జగత్తు, ప్రళయంలో అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళి,

అవ్యక్తాత్ ప్రభవంతి – మళ్ళీ అవ్యక్తంలోంచి, వ్యక్తంలోకి వస్తుంది. ఆ విధంగా ప్రపంచం వ్యక్తం–అవ్యక్తం అనే వృత్తంలో నిరంతరం తిరుగుతూ ఉంటుంది. ఇది మన స్వప్నవృత్తాంతం లాగానే ఉంటుంది. ఇవాళ్టి మన స్వప్నం మన మనస్సులో అవ్యక్తరూపంలో ఉంటుంది. కల కన్నప్పుడు అది వ్యక్తమవుతుంది, మళ్ళీ మన మనస్సులోకి అంటే అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళిపోతుంది. అలాగే బ్రహ్మసృష్టి కూడా అవ్యక్తంనుంచి వ్యక్తంలోకి వచ్చి, మళ్ళీ వ్యక్తంలోంచి అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళిపోతుంది.

అవ్యక్తాదీని భూతాని వ్యక్తమధ్యాని భారత ।
అవ్యక్తనిధనాన్యేవ తత్ర కా పరిదేవనా ॥ – గీత 2.28

ఇదే భావన అక్కడ కూడా చూశాము. ఇది చాలా ముఖ్యమైన అంశం. ఎందుకంటే దీనినుంచి ఒక ఉపసిద్ధాంతం ఏర్పడుతుంది. నిజానికి జగత్తు సృష్టించబడలేదు. వేదాంతం ప్రకారం సృష్టిపదం వాడకూడదు. జగత్తు అనాదిగా ఉంది. ఇంతకుముందు చూసినట్టుగా పదార్థాన్ని సృష్టించలేము, నాశనం చెయ్యలేము. ఇది ప్రకృతి సూత్రం.

అలా అయితే 'సృష్టి' పదాన్ని ఎలా అర్థం చేసుకోవాలి? సృష్టి పదం బదులు 'వ్యక్తం' పదం వాడాలి. అంతకు ముందు కూడా జగత్తు ఉంది. కాకపోతే అది అవ్యక్తదశలో ఉండి, తర్వాత వ్యక్తంలోకి వచ్చింది. దేనివల్ల వ్యక్తంలోకి వచ్చింది? కాలంవల్ల. కాలం పదార్థంలోని అంతర్భాగం. కాలాన్ని, పదార్థాన్ని విడదీయలేము. అందువల్ల అవ్యక్తంనుంచి వ్యక్తంలోకి వచ్చాయి అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అలా వ్యక్తం–అవ్యక్తం వృత్తం కొనసాగుతుంది.

శ్లో. 19 **భూతగ్రామః స ఏవాయం భూత్వా భూత్వా ప్రలీయతే ।**
రాత్ర్యాగమేఽవశః పార్థ ప్రభవత్యహరాగమే ॥
భూతగ్రామః, సః, ఏవ, అయమ్, భూత్వా, భూత్వా, ప్రలీయతే,
రాత్ర్యాగమే, అవశః, పార్థ, ప్రభవతి, అహరాగమే ॥

పార్థ!	= అర్జునా!	అవశః	= ప్రకృతివశమున
సః, ఏవ	= అలాగే	రాత్ర్యాగమే	= రాత్రి ప్రవేశకాలమునందు
అయమ్	= ఈ	ప్రలీయతే	= లీనమగును
భూతగ్రామః	= భూతసముదాయము	అహరాగమే	= దినప్రవేశ కాలమునందు
భూత్వా, భూత్వా	= మళ్ళీ మళ్ళీ ఉత్పన్నమగుచు	ప్రభవతి	= తిరిగి ఉత్పన్నమగును

హే పార్థ! సః ఏవ అయమ్ భూత–గ్రామః అవశః (సన్),
భూత్వా భూత్వా రాత్రి ఆగమే ప్రలీయతే (పునః) అహః ఆగమే ప్రభవతి ॥

తా: అర్జునా! అలాగే ఈ భూతసముదాయము మళ్ళీ మళ్ళీ పుడుతూ ప్రకృతివశమున రాత్రి ప్రవేశకాలమునందు లీనమగును ఇంకా దినప్రవేశకాలమునందు తిరిగి ఉత్పన్నమగును.

జగత్తు అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళిపోయి, మళ్ళీ వ్యక్తంలోకి వస్తే జీవుల పరిస్థితి ఏమిటి? జీవుల పరిస్థితి కూడా అంతే. అంటే జీవులు కూడా అవ్యక్తంలోకి వెళతాయి, మళ్ళీ వ్యక్తంలోకి వస్తాయి. జీవులు అలా అవ్యక్తంలో వెయ్యి చతుర్యుగాలు ఉండి, వాటి కర్మఫలానుసారం మళ్ళీ పుడతాయి.

ప్రళయంలో అలా అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళి, మళ్ళీ వ్యక్తంలోకి రావటం ఎలా జరుగుతుందో తెలుసుకోవాలనుకుంటే, భగవంతుడు మనకు ప్రళయ అనుభవాన్ని ప్రతిరాత్రీ రుచి చూపిస్తున్నాడు. ఎలా? మన సుషుప్తి అనుభవం ద్వారా. సుషుప్తిలో మన అహంకారం, మన జ్ఞానం, మన అజ్ఞానం, మన ఆనందం, మన దుఃఖం అన్నీ లయమవుతాయి. అవి నాశనమవవు, అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళిపోతాయి. అవి నాశనమవవు అని ఎలా తెలుసు? మనం లేవగానే మన అహంకారం, మన జ్ఞానం అన్నీ మళ్ళీ వస్తాయి కదా. ఈ భగవద్గీతను చదువుతూ, చదువుతూ నిద్ర పోయారనుకోండి. ఎక్కడ ఆపారో గుర్తుంటుంది కదా! మర్నాడు లేచాక అక్కడ్నుంచి చదువుతారు. లేకపోతే ఎప్పటికీ మొదటి పేజీనుంచి చదవాల్సి ఉంటుంది. అంటే నిద్రలో మన జ్ఞానం నాశనం అవలేదు, అవ్యక్త స్థితిలో ఉంది. అలాగే ప్రళయంలో జీవరాశులు అన్నీ అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళిపోయి, మళ్ళీ వచ్చే సృష్టిలో వస్తాయి.

సః ఏవ అయం భూతగ్రామః – ఇవే జీవాల సముదాయము. అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళి, మళ్ళీ అవే జీవులు కొత్త సృష్టిలో వ్యక్తంలోకి వస్తాయి.

భూత్వా భూత్వా – మళ్ళీ మళ్ళీ వస్తాయి. మళ్ళీ, మళ్ళీ అని రెండుసార్లు చెప్పటం వల్ల అది ఒక నిరంతర వృత్తం అని చెపుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ప్రళయంలో మళ్ళీ ఇవే ప్రాణులు అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళిపోతాయి. అంటే దీన్నిబట్టి తెలుస్తున్నది ఏమిటి? కొత్త జీవి ఏదీ సృష్టించబడటం లేదు. ఉన్న జీవులే వృత్తంలో తిరుగుతున్నాయి.

కొత్తగా జీవులు పుట్టటం లేదంటే, మనుష్యుల సంఖ్య అంతకంతకూ పెరిగిపోతూనే ఉంది కదా, దీనికేమిటి జవాబు? మనం జనాభా సంఖ్య పెరుగుతోంది అన్నప్పుడు, మనం మానవజాతి సంఖ్యను మాత్రమే పరిగణనలోకి తీసుకుంటున్నాము కాని శాస్త్రం ప్రకారం జీవులు అంటే అన్ని జీవరాశులూ, జీవరాశులలో పధ్నాలుగు లోకాల్లోనూ ఉన్న దేవతలు, అసురులు వస్తారు; చీమలూ, దోమలూ కూడా వస్తాయి. కాబట్టి జీవరాశుల సంఖ్య మారదు; మానవజాతి సంఖ్య మారవచ్చు.

దీనికి జవాబు చిన్మయానందస్వామి హాస్యంగా చెపుతారు. అంతకుముందు దట్టమైన అడవులు చాలా ఉండేవి. వాటిలో అనేక పులులు, సింహాలు, కొండచిలువలు హాయిగా నివసించేవి. కాని మనిషి ఆ అడవులను కొట్టివేయటంతో ఈ పులులు, సింహాలు, కొండచిలువలు మానవజన్మను ఎత్తాల్సివచ్చింది. అందువల్ల కొత్త జీవి పుట్టే ప్రసక్తి లేదు.

కొత్త జీవి పుడితే ఇంకొక సమస్య వస్తుంది. కొత్త జీవిని కొత్తగా సృష్టించాలంటే, ఆ జీవికి ఎటువంటి శరీరాన్ని ఇవ్వాలి? భగవంతునికి ఇదొక పెద్ద సమస్య అవుతుంది. భగవంతుడు మనం గతజన్మల్లో చేసుకున్న కర్మను బట్టి మనకు తర్వాత జన్మను ఇస్తాడు. మన కర్మఫలాలను బట్టి మనకు మనుష్యశరీరాన్ని ఇవ్వాలో, పశుశరీరాన్ని ఇవ్వాలో నిర్ణయిస్తాడు మన కర్మఫలదాత అయిన ఈశ్వరుడు. కొత్త జీవుణ్ణి సృష్టించాలంటే, అతనికి పాతకర్మలు లేనప్పుడు, దేని ఆధారంగా సృష్టిస్తాడు?

ఆయనకు తోచినట్టు సృష్టిస్తాడు అంటే భగవంతుడు పక్షపాతం చూపించినట్టు అవుతుంది. అందువల్ల మన ఈ శరీరం భగవంతుడు తనకు తోచినట్టుగా ఎక్కడో దూరంగా కూర్చుని, ఇక్కడకు పడేస్తే వచ్చినది కాదు. ఈ శరీరం మనం చేసుకున్న పూర్వజన్మ కర్మఫలాల వల్ల వస్తుంది.

మనం చేసుకున్న కర్మఫలాలవల్ల ఈ శరీరం వస్తే, మొదటి సృష్టి విషయం మాటేమిటి? మొదటి జన్మకి, పాతకర్మలు ఉండవు కదా అంటే శాస్త్రం ప్రకారం అసలు మొదటి సృష్టి అంటూ లేదు. సృష్టి ఒక వృత్తాకారంలో జరుగుతుంది. అది ఒక సరళరేఖలో జరిగితే మొదటి స్థానం ఉంటుంది. వృత్తంలో ఎక్కడ మొదలుపెట్టామో చెప్పలేము. అందువల్ల జీవులు అనాది.

అనాద్యవిద్యావాసనయా ప్రవర్తమానే, అస్మిన్ మహతి సంసారచక్రే విచిత్రాభిః కర్మగతిభిః విచిత్రాసు యోనిషు పునః పునరనేకధా జనిత్వా కేనాపి పుణ్యకర్మవిశేషేణ ఇదానేన్తన మానుష్యే ద్విజజన్మ విశేషం ప్రాప్తవతః మమ ...

జీవులు అనాది; కొత్త జీవులు పుట్టలేదు. అవే జీవులు వ్యక్తంలోకి, అవ్యక్తంలోకి మారుతూ ఉంటాయి. అందువల్ల సః ఏవ అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవే భూత్వా భూత్వా ప్రలీయతే – మళ్ళీ మళ్ళీ ప్రళయంలోకి వెళ్ళిపోతాయి. ఎప్పుడు?

రాత్ర్యాగమేఽవశః – రాత్రి ప్రారంభకాలంలో లీనమవుతాయి. ఎలా? అవశః – నిస్సహాయంగా.

పార్థ ప్రభవతి అహరాగమే – ఓ అర్జునా, మళ్ళీ పగలు పుడతాయి.

ఏదైనా ఎగ్జిబిషన్‌లో మనంతట మనం ఉత్సాహంగా మెర్రీగో రౌండు ఎక్కుతాము, అందులో కేరింతలు కొడతాము. కొంతసేపయ్యాక, దాన్ని తిప్పే అతను అక్కడ లేడు, ఎక్కడికో వెళ్ళిపోయాడు, మనం అలా తిరుగుతూనే ఉండాలి అని తెలిస్తే మన పరిస్థితి ఏమిటి? మెర్రీగో రౌండు కాస్తా సారీగో రౌండు అవుతుంది. అలాగే మనం చేసుకున్న పుణ్యపాపకర్మల ఫలితంగా మనం పునరపి జననం, పునరపి మరణం అనే ఈ సంసారచక్రంలో పడి తిరుగుతూ ఉండాల్సిందే. పరిమిత ఫలితాలకోసం ఆశించినంతకాలం ఈ వృత్తంలో పడి తిరగక తప్పదు.

శ్లో. 20 **పరస్తస్మాత్తు భావోఽన్యోఽవ్యక్తోఽవ్యక్తాత్ సనాతనః।**
యః స సర్వేషు భూతేషు నశ్యత్సు న వినశ్యతి ॥

పరః, తస్మాత్, తు, భావః, అన్యః, అవ్యక్తః, అవ్యక్తాత్, సనాతనః,
యః, సః, సర్వేషు, భూతేషు, నశ్యత్సు, న, వినశ్యతి ॥

తు	= అయితే	అవ్యక్తః	= అవ్యక్తమైన
తస్మాత్	= ఆ	భావః	= భావము గలదో
అవ్యక్తాత్	= అవ్యక్తముకంటె	సః	= ఆ పరమదివ్యపురుషుడు
పరః	= అత్యంత పరమైనది	సర్వేషు	= సమస్తమైన
అన్యః	= విలక్షణమైన ఇంకొకటి	భూతేషు	= భూతములు
యః	= ఏ	నశ్యత్సు	= నశించిపోవుచున్నను
సనాతనః	= సనాతనమైన	న, వినశ్యతి	= నశించిపోదు

యః తు సర్వేషు భూతేషు నశ్యత్సు న వినశ్యతి, సః, తస్మాత్
అవ్యక్తాత్ అన్యః, అవ్యక్తః సనాతనః పరః భావః (అస్తి) ॥

తా: అయితే ఆ అవ్యక్తము కంటె అత్యంత పరమైనది, విలక్షణమైన ఇంకొకటి ఏ సనాతనమైన, అవ్యక్తమైన భావము గలదో ఆ పరమదివ్యపురుషుడు సమస్తమైన భూతములు నశించిపోవుచున్నను నశించిపోదు.

ఇంతవరకూ పరిమిత ఫలితాల గురించి చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. పదార్థంలో కాలతత్త్వం ఉంటుందని చూశాము. అవ్యక్తంనుంచి వ్యక్తానికీ, వ్యక్తంనుంచి అవ్యక్తానికీ పదార్థం మారుతూ ఉంటుందని చూశాము. వీటిని ఇంకో పదజాలంతో చూస్తే అవ్యక్తాన్ని కారణప్రపంచం అనీ, వ్యక్తాన్ని కార్యప్రపంచం అనీ అంటారు. కార్యప్రపంచాన్ని మాయ అని కూడా అంటారు. మాయ ఒక కాలంలో వచ్చి, ఇంకొక కాలంలో వెళ్ళిపోతుంది.

ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ ఈ కారణప్రపంచం, కార్యప్రపంచాలకు భిన్నంగా ఉన్న మూడవ అంశాన్ని ప్రవేశపెట్ట బోతున్నాడు. దాన్ని – కార్యకారణ విలక్షణచైతన్యం అంటారు. ఈ చైతన్యం అవ్యక్తాన్నీ చూస్తుంది; వ్యక్తాన్నీ చూస్తుంది. పదార్థం అవ్యక్తంనుంచి వ్యక్తానికీ, వ్యక్తంనుంచి అవ్యక్తానికీ మారుతుంది కాని, చైతన్యం ఈ రెండింటికీ భిన్నంగా ఉండి, వీటిని చూస్తుంది. ఎందుకంటే చూసే వ్యక్తి చూడబడే వస్తువుకు భిన్నంగా ఉంటాడు.

ఇది అర్థం కావాలంటే, మన అవస్థాత్రయం గురించి చూడాలి. సాక్షిచైతన్యాన్ని అవస్థాత్రయసాక్షి అంటాము.

జాగ్రదావస్థ – బాహ్యప్రపంచం, దేశం, కాలాలను అనుభవిస్తాము
స్వప్నావస్థ – స్వప్నప్రపంచం, స్వప్న దేశ కాలాలను అనుభవిస్తాము
సుషుప్తి అవస్థ – ప్రపంచం, దేశం, కాలం, అన్నీ లయమయిపోతాయి

ఈ మూడు అవస్థలనూ సాక్షిగా చూస్తున్నది ఒకటుంది. అదే సాక్షిచైతన్యం. ఆ సాక్షిచైతన్యాన్ని నేనే. జాగ్రదావస్థలో మనస్సు వ్యవహారాలు నడుపుతున్నదని తెలుస్తున్నది. మనస్సు స్వప్నావస్థలో కలలు కంటున్నదని తెలుస్తున్నది. సుషుప్తిలో మనస్సు నిద్రపోయిందనీ తెలుస్తున్నది. నేను బాగా నిద్రపోయానని నాకు తెలుస్తున్నది.

నేను అవస్థాత్రయ సాక్షిచైతన్యాన్ని.

దేశకాలపరిమితులు శరీరానికి, మనస్సుకు ఉన్నాయి కాని సాక్షిచైతన్యమైన నాకు దేశకాలపరిమితులు లేవు. నేను దేశకాలాతీతుణ్ణి. ఈ సాక్షిచైతన్యమే భగవంతుడు.

సత్యం జ్ఞానమ్ అనంతం బ్రహ్మ.

ఈ బ్రహ్మను ఏడవ అధ్యాయంలో పరాప్రకృతిగా అభివర్ణించాడు కృష్ణపరమాత్మ. మరయితే మనం భగవంతునికి ఆపాదించే అనేక గుణాల మాటేమిటి? స్థూలబుద్ధి ఉన్న మనస్సు మొదట్లోనే నిర్వికారచైతన్యాన్ని తెలుసుకోలేదు కాబట్టి, శాస్త్రం ఒక సగుణాకారాన్ని ఇచ్చింది.

నిర్విశేషం పరం బ్రహ్మ సాక్షాత్ కర్తుమ్ అనీశ్వరః
ఏ మంథతే అనుకంపయంతే సవిశేష నిరూపణైః

మానవబుద్ధి దేశ, కాలాలకు అతీతంగా ఉన్నదానిని అర్థం చేసుకోలేదు కాబట్టి బుద్ధి సూక్ష్మంగా అయ్యేంత వరకూ, భగవంతునికి నామరూపాలు ఇవ్వాలి. అందువల్ల కృష్ణునిగా, రామునిగా కొలిచినా కూడా చివరికి భగవంతుడు ఎవరూ అంటే **శుద్ధచైతన్యస్వరూపం** అని చెప్పగలగాలి. ఆ శుద్ధచైతన్యస్వరూపంతో ఐక్యం అర్థం చేసుకోవాలి. అదే మన ఆధ్యాత్మిక విజయం. అందువల్ల ఈ శ్లోకం చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం.

పరః తస్మాత్ అవ్యక్తాత్ అన్యః అవ్యక్తః – అవ్యక్తం కంటే విలక్షణమైనది ఇంకొకటి ఉంది. మనం ఇప్పటి దాకా మూడు అంశాలను చూశాము. అవ్యక్తవస్తువు, వ్యక్తవస్తువు, ఈ రెండింటికీ విలక్షణమైన చైతన్యం లేదా బ్రహ్మ లేదా పరమాత్మ. అందువల్ల అన్యః అవ్యక్తః అంటే అవ్యక్తానికి భిన్నంగా ఉన్న చైతన్యతత్త్వం. దాని స్వరూపం ఏమిటి?

సనాతనః – కాలాతీతమైనది. ఏ వస్తువును తీసుకున్నా దానికి కాలపరిమితి ఉంది. ఒక్క చైతన్యం మాత్రమే కాలాతీతమైనది. అన్ని వస్తువులనూ కాలం కబళించివేస్తే, చైతన్యం మాత్రం కాలంయొక్క రాకపోకలను సాక్షీభూతంగా చూస్తుంది. సుషుప్తిలో కూడా అనాత్మ గాఢనిద్రలోకి వెళ్ళటం సాక్షిచైతన్యం చూస్తుంది కాని అది నిద్రపోదు. సాక్షి కూడా నిద్రపోతే, నేను గాఢంగా నిద్రపోయాను అని చెప్పగలిగేది ఎవరు? అందువల్ల సనాతనః అంటే కాలాతీతం. ఎక్కడుంది అటువంటి చైతన్యం?

యః స సర్వేషు భూతేషు నశ్యత్సు న వినశ్యతి – అన్ని జీవులూ నశించినా కూడా చైతన్యం నశించదు. నశించటం అంటే అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళటం. చైతన్యం ఎక్కడుంది అంటే చైతన్యం ఆకాశంలో (స్పేస్)లో లేదు. నిజానికి ఆకాశమే చైతన్యంలో ఉంది.

ఉపనిషత్తులో దీన్ని మూడు దశల్లో చూస్తాము. దీనికి ఆకాశం ఉదాహరణ చూస్తాము. మూడు దశలు ఇవి –

1. ఈ గదిలో ఆకాశం ఉంది

2. ఆకాశం ఈ గదిలోనే కాదు, గది బయట కూడా ఉంది

3. నిజానికి ఆకాశంలోనే అన్ని గదులూ ఉన్నాయి

ఆకాశం అంటే స్పేస్ అని చూశాము. ముందు ఆకాశాన్ని అర్థం చేసుకోవటానికి ఈ గదిలో ఆకాశం ఉంది అంటాము. తర్వాత ఈ గదిలో స్థలం చాలకపోతే, బయట కూడా ఖాళీ ప్రదేశం ఉంది, అక్కడ కూర్చోండి అంటాము. తర్వాత ఎవరో చెపుతారు, అసలు ఇదంతా ఒకప్పుడు ఖాళీ ప్రదేశం, ఇప్పుడు ఈ ఖాళీ ప్రదేశంలో ఇన్ని ఆకాశసౌధాలు వచ్చాయని. ఇదే సూత్రాన్ని ఇప్పుడు చైతన్యానికి అన్వయించి చూద్దాం.

1. నాలో చైతన్యం ఉంది

2. నాలోనే కాదు బయట కూడా చైతన్యం ఉంది

3. నిజానికి చైతన్యంలోనే అన్ని జీవరాశులూ ఉన్నాయి

ఈ జీవరాశులతో పాటు కాలం, దేశం కూడా వస్తాయి. అందువల్ల చైతన్యంలోనే ఆకాశం ఉంది. అన్నీ ఆకాశంలో ఉన్నాయి అంటే ఇప్పుడు ఆకాశం కూడా చైతన్యంలోనే ఉంది అంటే ఏమిటి అర్థం? అంటే చైతన్యానికి దేశపరిమితి లేదు. అది సర్వవ్యాపకం. అందువల్ల దేవుడు ఎక్కడున్నాడు అంటే జవాబు చెప్పలేము.

దేవుడెలా పనిచేస్తాడు అన్నా కూడా జవాబు చెప్పలేము. ఎలా పనిచేస్తాడు అంటే కార్యకారణ సంబంధం తీసుకురావాలి. కార్యకారణాలకు కాలం, దేశం వస్తాయి. కాని చైతన్యం – కార్యకారణవిలక్షణం. అందువల్ల భగవంతుని విషయంలో ఎప్పుడు, ఎక్కడ, ఎలా, ఎందుకులాంటి విషయాలు అడగలేము. ఎందుకంటే వీటన్నిటికీ దేశకాలవివరణ కావాలి. భగవంతుడు దేశకాలాలకు అతీతుడు.

ఈ విషయాన్ని ఇంతకన్నా వివరంగా ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ చెప్పడు. అది ఉపనిషత్తుల్లో ముఖ్యాంశం. కాని ఇది ఉపనిషత్తుల సారం మాత్రమే. అందుకని విషయం మరీ లోతుగా ఉండదు.

అన్యత్ర ధర్మాత్ అన్యత్ర అధర్మాత్
అన్యత్ర అస్మాత్ కృత అకృతాత్ – కఠ 1.2.14

భగవంతుడు ధర్మ, అధర్మాలకు అతీతుడు; కర్మ–అకర్మలకు అతీతుడు. అటువంటి భగవంతుని దగ్గరకు వెళ్ళాలి. మళ్ళీ **వెళ్ళాలి** అన్నా సమస్యే. ఎందుకంటే అది క్రియాపదం, మళ్ళీ దేశకాలాలు అందులో వస్తాయి. భగవంతుని దగ్గరకు ప్రయాణం చేసి వెళ్ళాలనే అర్థం వస్తుంది. నిజానికి వేదాంతంలో ఏ క్రియాపదం వాడినా తప్పే అవుతుంది. క్రియాపదం కాలాన్ని సూచిస్తుంది. భగవంతుడు దేశ, కాలాలకు అతీతుడు. అది అర్థం చేసుకోవాలి.

శ్లో. 21 **అవ్యక్తోఽక్షర ఇత్యుక్తః తమాహుః పరమాం గతిమ్ ।**
యం ప్రాప్య న నివర్తంతే తద్ధామ పరమం మమ ॥
అవ్యక్తః, అక్షరః, ఇతి, ఉక్తః, తమ్, ఆహుః, పరమామ్, గతిమ్,
యమ్, ప్రాప్య, న, నివర్తంతే, తత్, ధామ, పరమమ్, మమ ॥

అవ్యక్తః	= ఈ అవ్యక్తమే	ఆహుః	= వ్యవహరింతురు
అక్షరః, ఇతి	= అక్షరమని	యమ్	= ఏ పరమగతిని
ఉక్తః	= చెప్పబడును	ప్రాప్య	= పొంది
తమ్	= 'అక్షరము' అని వ్యవహరింపబడు ఆ అవ్యక్త భావమునే	న, నివర్తంతే	= తిరిగిరారో
		తత్	= అది
		మమ	= నాయొక్క
పరమామ్, గతిమ్	= పరమగతి అనియు	పరమమ్, ధామ	= పరంధామము

(యః) అవ్యక్తః (భావః) అక్షరః ఇతి ఉక్తః, తమ్ పరమామ్ గతిమ్ ఆహుః,
(జ్ఞానినః) యమ్ ప్రాప్య న నివర్తన్తే, తత్ మమ పరమమ్ ధామ (అస్తి) ॥

తా: ఈ అవ్యక్తమే అక్షరమని చెప్పబడును. 'అక్షరము' అని వ్యవహరింపబడు ఆ అవ్యక్త భావమునే పరమగతి అనియు వ్యవహరింతురు. ఏ పరమగతిని పొంది తిరిగిరారో అది నాయొక్క పరంధామము.

కృష్ణపరమాత్మ చైతన్యం గురించి ఇంకా కొన్ని వివరాలు చెపుతున్నాడు. చైతన్యం అంటే అవ్యయం, వ్యయాలకు భిన్నంగా ఉన్నదని చూశాము. అందుకని ఈ చైతన్యాన్ని అవ్యక్తం-2 అని కూడా గుర్తుంచుకోవాలి.

అవ్యక్తః అక్షర ఇతి ఉక్తః – ఈ అవ్యక్తం-2ను అక్షరం అంటారు. ఇంతకు ముందు కూడా చూశాము పరాప్రకృతిని ముండకోపనిషత్తులో అక్షరబ్రహ్మ అంటారని.

అథ పరా యయా తత్ అక్షరం అధిగమ్యతే – ముండకం

అక్షరం పదాన్ని అక్షరాలా తీసుకుంటే నాశనము లేనిది. నాశనము లేనిదంటే కాలంలో శాశ్వతంగా ఉంటుందని కాదు అర్థం. నాశనం లేనిది అంటే కాలాతీతమైనది అని అర్థం. ఇటువంటి చైతన్య స్వరూపమేమిటి?

యత్ తదద్రేశ్యమ్ అగ్రాహ్యమ్ అగోత్రమ్ అవర్ణమ్
అచక్షుః శ్రోత్రం తదపాణి పాదమ్ ।
నిత్యం విభుం సర్వగతం సుసూక్ష్మం
తదవ్యయం యద్భూతయోనిం పరిపశ్యన్తిధీరాః ॥ – ముండకం 1.1.6

అంటే ఈ అక్షరబ్రహ్మను ఇంద్రియాలతో పట్టుకోలేము; దానికి కూడా ఇంద్రియాలు లేవు.

తం పరమాం గతిమ్ ఆహుః – అటువంటి బ్రహ్మను పొందటమే పరమగతి అంటారు. అప్పుడే దేశకాలాతీతంగా

ఎదుగుతారు. ఏ లోకానికి వెళ్ళినా అంటే వైకుంఠానికి వెళ్ళినా, కైలాసానికి వెళ్ళినా, బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళినా వాటికి దేశకాలపరిమితులు ఉన్నాయి. అందువల్ల ఏదైనా లోకానికి వెళ్ళటం మోక్షం కాదు. అయితే మోక్షం అంటే ఏమిటి? బ్రహ్మ దగ్గరకు **వెళ్ళటం**. వెళ్ళటం అంటే అక్షరాలా వెళ్ళటం కాదు. బ్రహ్మను పొందటం. బ్రహ్మను పొందితే ఏమవుతుంది?

యం ప్రాప్య న నివర్తంతే – ఆ పరంధామాన్ని **చేరినవారు** తిరిగిరారు. మళ్ళీ చేరినవారు అంటే అక్షరాలా చేరినవారు కాదు, చేరటంలో ప్రయాణం ఉండకూడదు. ప్రయాణం ఉందంటేనే కాలం, దేశం పరిధిలోకి వచ్చినట్టు అయిపోతుంది. బ్రహ్మను చేరాలి, కాని ప్రయాణం చెయ్యకూడదు. ఎలా? అది ఒక్క మార్గంలోనే సాధ్యం. బ్రహ్మ నాకు ఎక్కడో భిన్నంగా లేదు, బ్రహ్మ అంటే సాక్షిచైతన్యం, ఆ సాక్షిచైతన్యాన్ని నేనే అని జ్ఞానపరంగా బుద్ధిలో తెలుసుకోవాలి.

జ్ఞానేనైవ బ్రహ్మప్రాప్తిః

అంటే జ్ఞానంవల్ల నేను బ్రహ్మను చేరుతానా అని అడగకూడదు. జ్ఞానంవల్ల బ్రహ్మను చేరను, జ్ఞానంవల్ల బ్రహ్మ నాకు ఎక్కడో దూరంగా ఉన్నాడనే అపోహ తొలుగుతుంది. ఇవన్నీ వేదాంత సూత్రాల్లో ప్రాథమిక అంశాలు.

తత్ మమ పరమం ధామ – అది, అంటే చైతన్యతత్త్వమే నా ఉన్నతస్థాయి. ధామం అంటే అక్షరాలా తీసుకుంటే స్థానం. మళ్ళీ అది కాలం, దేశంలోకి వస్తుంది. అందువల్ల ఇక్కడ స్థానం అంటే స్వరూపం. రామ, కృష్ణ రూపాలు నా అపరాప్రకృతి రూపాలు, అవి దేశకాలపరిధిలోకి వస్తాయి; కాని చైతన్యం నా అపరాప్రకృతి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. చైతన్యం దేశకాలాలకు అతీతం. అందువల్ల అపరాప్రకృతితో మొదలుపెట్టాలి కాని, ఎప్పుడో ఒకప్పుడు పరాప్రకృతికి వచ్చితీరాలి.

శ్లో. 22 **పురుషః స పరః పార్థ భక్త్యా లభ్యస్త్వనన్యయా ।**
యస్యాంతఃస్థాని భూతాని యేన సర్వమిదం తతమ్ ॥
పురుషః, సః, పరః, పార్థ, భక్త్యా, లభ్యః, తు, అనన్యయా,
యస్య, అంతఃస్థాని, భూతాని, యేన, సర్వమ్, ఇదమ్, తతమ్ ॥

పార్థ!	= ఓ అర్జునా!	తతమ్	= పరిపూర్ణమైయున్నదో
భూతాని	= సమస్త భూతములు	సః	= ఆ
యస్య,	= ఏ సచ్చిదానందపరమాత్మ యందు	పరః	= సర్వశ్రేష్ఠుడైన
అంతఃస్థాని	= అంతర్గతములై యున్నవో	పురుషః, తు	= పురుషోత్తముడు అయితే
యేన	= ఏ సచ్చిదానందపరమాత్మచేత	అనన్యయా, భక్త్యా	= అనన్యమైన భక్తితో మాత్రమే
ఇదమ్	= ఈ	లభ్యః	= లభ్యుడు అగును
సర్వమ్	= సమస్తమైన జగత్తు		

హే పార్థ! భూతాని యస్య అన్తః-స్థాని (సన్తి), యేన ఇదమ్
సర్వమ్ తతమ్, సః తు పరః పురుషః అనన్యయా భక్త్యా లభ్యః (అస్తి) ॥

తా: ఓ అర్జునా! సమస్త భూతములు ఏ సచ్చిదానందపరమాత్మయందు అంతర్గతములై యున్నవో ఏ సచ్చిదానందపరమాత్మచేత ఈ సమస్తమైన జగత్తు పరిపూర్ణమైయున్నదో ఆ సర్వశ్రేష్ఠుడైన పురుషోత్తముడు అయితే అనన్యమైన భక్తితో మాత్రమే లభ్యుడు అగును.

ఇందులో కూడా దేశకాలాలకు అతీతమైన పరాప్రకృతి గురించే చూస్తాము.

పార్థ సః పరః పురుషః – ఓ పార్థా, ఈ చైతన్యాన్ని పరమపురుషుడు అంటారు. చైతన్యం అంటే అవ్యక్తం-2 అని చూశాము. పురుష అంటే రెండు అర్థాలు చూశాము. సర్వవ్యాపకమైన చైతన్యం ఒక అర్థం.

యస్య అంతఃస్థాని భూతాని – సమస్తజీవులు ఆ బ్రహ్మలోనే అంతర్గతాలై ఉన్నాయి. మూడు దశల్లో నేర్చుకోవాలని చూశాము. బ్రహ్మ, చైతన్యం, ఆత్మ అన్నీ పర్యాయపదాలు.

1. **చైతన్యం నాలో ఉంది**
2. **నాలోనే కాదు, బయట కూడా ఉంది**
3. **నిజానికి చైతన్యం లోనే అన్నీ ఉన్నాయి**

ఇక్కడ ఈ వాక్యంలో ఈ మూడవదశ చూస్తున్నాము. చైతన్యంలోనే అన్ని జీవులూ ఉన్నాయి.

విశ్వాధారం గగన సదృశం ...

చైతన్యం విశ్వానికి ఆధారం, ఆకాశం లాంటిది. చైతన్యం గురించి మాట్లాడేటప్పుడు అక్కడితో ఆగాలి. మేఘవర్ణం పదానికి వెళ్ళకూడదు. అది అపరాప్రకృతి వర్ణన అయిపోతుంది. మన ప్రార్థనల గొప్పతనం అదే! ఏ సహస్రనామం తీసుకున్నా సగుణబ్రహ్మ, నిర్గుణబ్రహ్మల వర్ణన లేదా అపరాప్రకృతి, పరాప్రకృతుల వర్ణన కలగలిపి ఉంటాయి.

యేన సర్వమిదం తతమ్ – ఈ చైతన్యం వల్లనే ఈ జగత్తంతా వ్యాప్తమై ఉంది. జగత్తులో దేని ఉనికి గురించి మాట్లాడాలన్నా కూడా చైతన్యం కావాలి. చైతన్యం అంటే జ్ఞానం అర్థం వస్తుంది. ఆత్మనిర్వచనం – సత్, చిత్, ఆనందం. సత్ అంటే ఉనికి, చిత్ అంటే ఎరుక. సత్, చిత్‌లు రెండూ ఒకదానితో ఒకటి పెనవేసుకుని ఉంటాయి. ఒక వస్తువుయొక్క ఉనికి గురించి మనం మాట్లాడాలంటే, దాని గురించిన ఎరుక ఉండాలి. అలాగే ఒక వస్తువు గురించిన ఎరుక ఉండాలంటే, దానికి ఉనికి ఉండితీరాలి. అందువల్ల యేన అంటే ఈ చైతన్యం. ఈ చైతన్యమే జగత్తు అంతా ఉంది. దాన్నే బ్రహ్మ అంటారు.

కాని ఈ పరాప్రకృతికి రావాలంటే చాలా సూక్ష్మమైన బుద్ధి ఉండాలి. భాగవతం దశమస్కందం ఆకర్షించినంతగా ఈ పరాప్రకృతివర్ణన ఆకర్షించదు. భాగవతం దశమస్కందంలో భగవంతుని రాసలీలలు, రాక్షససంహారాలు చూస్తాము. దానితో పోలిస్తే, ఇది తలపైన ఎన్నో అడుగుల ఎత్తు నుంచి వెళ్ళిపోయినట్టు అనిపిస్తుంది. ఒకవేళ

ఎవరైనా అలా అనుకునేటట్టయితే, నిరాశ పడవద్దు. ఇది కూడా మీకు బాగా అర్థమవుతుంది. కాకపోతే దాని మీద తపన ఉండాలి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అనన్యయా భక్త్యా లభ్యః – అనన్యభక్తి చూపిస్తే లభ్యమవుతాడు అంటున్నాడు. పరాప్రకృతి తప్ప తక్కినదంతా కాలపు కోరల్లో చిక్కుకుని నాశనమవుతాయని అర్థం చేసుకుని, పరాప్రకృతి వైపు మొగ్గు చూపిస్తే మీరు నిష్కామభక్తులు లేదా ముముక్షువులు అవుతారు. ఈ తీవ్రమైన తపనతో సగుణభక్తిని కొనసాగించండి, వీలున్నంత తొందరలో మీరు నిర్గుణభక్తికి ఎదిగే అర్హత పొందుతారు.

అనన్యయా భక్త్యా లభ్యః అంటే నిష్కామభక్తివల్ల ఆ నిర్గుణబ్రహ్మను పొందుతాడు. నిర్గుణబ్రహ్మను పొందుతాడు అంటే పరంపరయా మోక్షం అని కలుపుకోవాలి. చాలాసార్లు చూశాము, ఉపాసకుడు జీవన్ముక్తిని పొందడు. జీవన్ముక్తిని సాక్షాత్ మోక్షం అంటాము. ఉపాసకుడు బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళి, బ్రహ్మ దగ్గర జ్ఞానం పొంది, అక్కడ మోక్షం పొందుతాడు. దాన్ని క్రమముక్తి అంటారు. దాన్ని పరంపరయా మోక్షం అంటారు.

ఇప్పటి వరకూ అంటే 15–22 శ్లోకాల వరకూ కృష్ణపరమాత్మ రెండు రకాల మానవ లక్ష్యాలను పోల్చి చెప్పాడు. ఒకటి కర్మవల్ల పొందే ఫలం; రెండవది నిష్కామ ఉపాసనవల్ల పొందే ఫలం. కర్మ అంటే అనేక లౌకిక, వైదికకర్మలు; అనేక స్మార్త, శ్రౌతకర్మలు. కృష్ణపరమాత్మ కర్మఫలం అశాశ్వతమనీ, నిష్కామ ఉపాసన ఫలం శాశ్వతమనీ చూపించాడు.

ఇక్కడ ఒక విషయం మర్చిపోకూడదు మనం. ఈ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానమార్గం జోలికి పోవటం లేదు. జ్ఞానాన్ని, వేరే ఏ మార్గంతోనూ పోల్చటం లేదు. ఇక్కడ చర్చనీయాంశం కర్మ గొప్పదా, ఉపాసన గొప్పదా? ఒకవేళ మీరు కర్మ గాని, ఉపాసన గాని ఎన్నుకోవాల్సివస్తే ఉపాసనను ఎన్నుకోమన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకు? ఉపాసనఫలం శాశ్వతఫలాన్ని ఇస్తుంది. నిష్కామ ఉపాసన క్రమముక్తిని ఇస్తుందని చూశాము. కాని కర్మ చేసిన వ్యక్తి లోకాలకు వెళ్ళి, పుణ్యం తీరగానే వెనక్కి తిరిగివస్తాడు. అందువల్ల కర్మకన్నా, ఉపాసన గొప్పది.

కర్మ, ఉపాసనలను పోల్చటంద్వారా, మనిషికి ఉన్న నాలుగు లక్ష్యాలను రెండుగా కుదించాడు కృష్ణపరమాత్మ. నాలుగు లక్ష్యాలు – ధర్మ, అర్థ, కామ, మోక్షాలు. మనిషికి ఉన్న అనేక లక్ష్యాలనే నాలుగు పురుషార్థాలుగా నిర్ణయించింది శాస్త్రం. వాటిని ఇంకా రెండుకు తగ్గించాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి శాశ్వత ఫలితాలను ఇచ్చే లక్ష్యం, అశాశ్వత ఫలితాలను ఇచ్చే లక్ష్యం. ఈ రెండూకాక మూడవ లక్ష్యం ఊహించలేము. ఎందుకు? ఏ లక్ష్యమైనా ఈ రెండింటిలో ఏదో ఒక ఫలాన్ని ఇస్తుంది. అయితే శాశ్వతఫలాన్ని ఇస్తుంది, లేదా అశాశ్వత ఫలాన్ని ఇస్తుంది.

ధర్మ, అర్థ, కామ, మోక్షాలలో ధర్మ, అర్థ, కామాలు అశాశ్వతమైన ఫలాన్ని ఇస్తాయి. ధర్మం అంటే పుణ్యం; పుణ్యం అశాశ్వతమైన కర్మవల్ల కలుగుతుంది కాబట్టి అది కూడా అశాశ్వతమే. అర్థ అంటే ధనం. అది కూడా అశాశ్వతమైన కర్మవల్ల వచ్చింది కాబట్టి, అది కూడా అశాశ్వతం. కామం అంటే ఆనందాన్ని ఇచ్చేవి. స్వర్గలోకాలు ఆనందాన్ని ఇచ్చేవే అయినా అవి కూడా అశాశ్వతమైనవే. అదికాక కర్మవల్ల స్వర్గలోకాలకు వెళ్ళిన వ్యక్తి కూడా అక్కడ శాశ్వతంగా ఉండిపోలేదు.

క్షీణేపుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి – 9.21

అక్కడ అంటే స్వర్గలోకాల్లో ఉండే కాలం చాలా ఎక్కువకాలం ఉండవచ్చు కాని, అది శాశ్వతం మాత్రం కాదు. భగవంతుడు అది కూడా పరాప్రకృతి మాత్రమే శాశ్వతం. తక్కినవన్నీ అశాశ్వతం. దానికి ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ భగవంతుడు, జగత్తు పదాలను వాడాడు. భగవంతుడు ఒక్కడే శాశ్వతం. ఆయనను పట్టుకున్న వ్యక్తి క్రమముక్తి పొందుతాడు. **యం ప్రాప్య న నివర్తంతే** అని చెప్పాడు.

4. రెండు రకాల మార్గాలు, రెండు రకాల సాధకులు – శ్లోకాలు 23–27

రెండు రకాల లక్ష్యాలను గురించి చెప్పాక, ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ రెండు రకాల మార్గాల గురించి, రెండు రకాల సాధకుల గురించి చెప్పబోతున్నాడు.

యది సాధ్యద్వయం వర్తతే తర్హి మార్గద్వయమ్ అపి స్యాత్

ఎక్కడ రెండు లక్ష్యాలు ఉంటే, అక్కడ వాటికి చేరుకునే మార్గాలు కూడా రెండు ఉంటాయి. ఎక్కడ రెండు మార్గాలు ఉంటే, రెండు మార్గాల్లో వెళ్ళే రెండు రకాల సాధకులు ఉంటారు. ఇంతకు ముందు రెండు రకాల సాధ్యాలు అంటే లక్ష్యాలు చూశాము. ఇప్పుడు రెండు రకాల మార్గాలను, రెండు రకాల సాధకులను చూస్తాము.

శ్లో. 23 **యత్ర కాలే త్వనావృత్తిమ్ ఆవృత్తిం చైవ యోగినః ।**
ప్రయాతా యాంతి తం కాలం వక్ష్యామి భరతర్షభ ॥
యత్ర, కాలే, తు, అనావృత్తిమ్, ఆవృత్తిమ్, చ, ఏవ, యోగినః,
ప్రయాతాః, యాంతి, తమ్, కాలమ్, వక్ష్యామి, భరతర్షభ ॥

భరతర్షభ!	= ఓ అర్జునా!	చ	= ఇంకా
యత్ర, కాలే	= ఏ మార్గమునందు	ఆవృత్తిమ్, ఏవ	= తిరిగివచ్చు గతినే
ప్రయాతాః	= శరీరత్యాగము చేసి, వెళ్ళిపోవునట్టి	యాంతి	= పొందుదురో
యోగినః	= యోగులు	తమ్, కాలమ్	= ఆ కాలమును అంటే రెండు మార్గములను గూర్చి
తు	= అయితే	వక్ష్యామి	= చెప్పెదను
అనావృత్తిమ్	= తిరిగిరాని గతిని (చేరుదురో)		

హే భరతర్షభ! యత్ర కాలే తు ప్రయాతాః యోగినః అనావృత్తిమ్
ఆవృత్తిమ్ చ ఏవ యాన్తి, తమ్ కాలమ్ వక్ష్యామి ॥

తా: ఓ అర్జునా! ఏ మార్గమునందు శరీరత్యాగము చేసి, వెళ్ళిపోవునట్టి యోగులు అయితే తిరిగిరాని గతిని (చేరుదురో) ఇంకా తిరిగివచ్చు గతినే పొందుదురో ఆ కాలమును అంటే రెండు మార్గములను గూర్చి చెప్పెదను.

ముందు రెండు రకాల మార్గాలను చూడబోతున్నాము.

యత్ర కాలే యోగినః ప్రయాతాః యాంతి – ప్రయాతా అంటే రెండు మార్గాలలో వెళ్ళే; యోగినః అంటే ప్రయాణీకులు. ఇక్కడ కాలే అంటే కాలం కాదు, కాలే అంటే మార్గం. రెండు మార్గాల్లో వెళ్ళే ప్రయాణీకులు రెండు రకాల గమ్యాలు చేరుకుంటారు. ఏమిటవి?

అనావృత్తిమ్ ఆవృత్తిమ్ చ ఏవ – అనావృత్తిమ్ అంటే తిరిగిరాని గతి; ఆవృత్తిమ్ అంటే తిరిగివచ్చు గతి. తిరిగిరాని గతి అంటే మోక్షప్రాప్తి గతి. అంటే క్రమముక్తిని ఇచ్చే లోకానికి వెళతారు. దీన్ని నిత్యప్రాప్తి అంటారు. ఆవృత్తిమ్ అంటే తిరుగు ప్రయాణం చేస్తారు. అమెరికాకు టూరిస్టుగా వెళ్ళాలంటే తిరుగు ప్రయాణం ఎప్పుడో చెప్పకపోతే మనకు వీసా కూడా ఇవ్వరు. అలా స్వర్గలోకాలకు తిరుగుప్రయాణం టికెట్టుతో వెళ్ళేవారు కొందరు. కాకపోతే వారి తిరుగుప్రయాణం వారి చేతిలో లేదు, ఎప్పుడో వారికి తెలియదు. దీన్ని లోకప్రాప్తి అంటారు.

తం కాలమ్ (అహం) వక్ష్యామి – ఇలా నిత్యప్రాప్తి, అనిత్యప్రాప్తి ఇచ్చే రెండు రకాల మార్గాల గురించి నేను చెప్తాను. ఇక్కడ కూడా కాలం అంటే మార్గం.

ఆ రెండు మార్గాలను శుక్లమార్గం, కృష్ణమార్గం అంటారు. శుక్లమార్గం క్రమముక్తిని ఇస్తుంది కాబట్టి ప్రకాశవంతమైన మార్గం; కృష్ణమార్గం పుణ్యలోకాలకు తీసుకువెళ్ళినా, మళ్ళీ వెనక్కి పంపిస్తుంది కాబట్టి అది చీకటి మార్గం అయింది. కృష్ణమార్గాన్నే పితృయానం అని కూడా అంటారు. వీటిని వివరించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 24 **అగ్నిర్జ్యోతిరహః శుక్లః షణ్మాసా ఉత్తరాయణమ్ ।**
తత్ర ప్రయాతా గచ్ఛంతి బ్రహ్మ బ్రహ్మవిదో జనాః ॥
అగ్నిః, జ్యోతిః, అహః, శుక్లః, షణ్మాసాః, ఉత్తరాయణమ్,
తత్ర ప్రయాతాః, గచ్ఛంతి, బ్రహ్మ, బ్రహ్మవిదః, జనాః ॥

జ్యోతిః	= జ్యోతిర్మయమగు మార్గమునకు	షణ్మాసాః	= ఆరుమాసములు గల
అగ్నిః	= అగ్ని అభిమానదేవత	ఉత్తరాయణమ్	= ఉత్తరాయణము (దేవత)
బ్రహ్మవిదః	= సగుణబ్రహ్మ	తత్ర	= ఆ మార్గముద్వారా
జనాః	= ఉపాసకులు	బ్రహ్మ	= బ్రహ్మపదప్రాప్తిని
ప్రయాతాః	= మృతి చెందినవారై	గచ్ఛంతి	= పొందుచున్నారు
అహః	= పగలు (దేవత)		
శుక్లః	= 'శుక్లపక్ష'ము (దేవత)		

అగ్నిః, జ్యోతిః, అహః, శుక్లః (పక్షః), షణ్మాసాః ఉత్తర–ఆయనమ్,

తత్ర (కాలే) ప్రయాతాః బ్రహ్మవిదః జనాః బ్రహ్మ గచ్ఛన్తి ॥

తా: సగుణబ్రహ్మ ఉపాసకులు జ్యోతిర్మయమార్గముద్వారా బ్రహ్మపదప్రాప్తిని పొందుచున్నారు. ఈ జ్యోతిర్మయ మార్గమునకు అధిదేవత అగ్ని. మృతి చెందినవారైన యోగులను క్రమముగా దిన(పగలు) శుక్లపక్ష ఉత్తరాయణ–అభిమానదేవతలు కొనిపోయి, పరమపదమును చేర్చుదురు.

ఇందులో కృష్ణపరమాత్మ శుక్లమార్గాన్ని వివరించబోతున్నాడు. దీన్ని శుక్లగతి అనీ, దేవయానం అనీ అంటారు.

తత్ర – తత్ర అంటే దేవయానమార్గంలో; **ప్రయాతా** – వెళ్ళేవారు;

బ్రహ్మ గచ్ఛంతి – బ్రహ్మను పొందుతారు. బ్రహ్మను పొందుతారు అంటే క్రమముక్తి పొందుతారని అర్థం చేసుకోవాలి. దీన్ని పరంపరయా మోక్షం అంటారని చూశాము. ఇక్కడ వేదాంతం నేర్చుకుని, **అహం బ్రహ్మ అస్మి** అనే జ్ఞానం పొందితే జీవన్ముక్తి పొందుతారు. అంటే బ్రతికి ఉండగానే మోక్షం పొందుతారు. ఇక్కడ వేదాంతానికి రాకుండా, నిష్కామ ఉపాసన చేసి బ్రహ్మలోకం చేరుకుంటే, అక్కడ బ్రహ్మదేవుడు వేదాంత జ్ఞానబోధ చేస్తాడు. దయానందస్వామీజీ హాస్యంగా చెపుతారని చూశాము – 'అరె, అక్కడ హృషీకేశ్‌లో దయానందస్వామి ఆత్మ, అనాత్మ, బ్రహ్మ మొదలైన విషయాలు చెపుతుంటే వినకుండా తప్పించుకుని తిరిగాను, ఇక్కడ కూడా తప్పలేదా అనుకుంటాడుట.' అలా శుక్లగతిద్వారా వెళ్ళిన సాధకులు బ్రహ్మను పొందుతారు.

శుక్లగతి ఎలా ఉంటుంది? పది ముఖ్య ఉపనిషత్తుల్లోనూ శుక్లగతి, కృష్ణగతిల గురించిన వివరణ వస్తుంది. బ్రహ్మసూత్రాల్లో అయితే వీటి గురించి ఇంకా వివరంగా చర్చ వస్తుంది. ఈ మార్గాల్లో వెళ్ళే సాధకులను దగ్గరుండి కొందరు దేవతలు తీసుకువెళతారు. ఎందుకంటే ఆ సాధకులకు వారు ఎక్కడికి చేరుకుంటారో తెలియదు. ఈ దేవతలు కూడా రిలే రేసులాగా తీసుకు వెళతారు. అంటే ఒక దేవత కొంతదూరం తీసుకువెళ్ళి, ఇంకొక దేవతకు అప్పచెపుతుంది. ఆ దేవత ఇంకొక దేవతకు అప్పచెపుతుంది. అలా అంతిమ గమ్యం చేరేదాకా, మార్గంలో కొందరు దేవతలుంటారు. ఆ అంతిమ గమ్యం చేరేలోపు వచ్చే దశల సంఖ్య మారుతుంది ఉపనిషత్తులలో. ఎందుకంటే ఉపనిషత్తు లక్ష్యం జ్ఞానం ఇవ్వటం కాని, ఈ గతుల గురించి చెప్పటం కాదు. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ ఐదు దేవతల గురించి ప్రస్తావిస్తున్నాడు. వారు –

అగ్నిః జ్యోతిః అహః శుక్లః షణ్మాసా ఉత్తరాయణమ్ – అగ్నిః అంటే అగ్నిదేవత; జ్యోతిః అంటే జ్యోతిర్దేవత; అహః – పగటి దేవత; శుక్లః – శుక్లపక్ష దేవత; షణ్మాసా ఉత్తరాయణమ్ – ఉత్తరాయణ దేవత. ఇక్కడ అన్ని పదాలకూ ఇలా దేవత పదం కలుపుకోవాలి. అహః అంటే మామూలుగా పగలు. పగలు వెళతారని కాదు, పగటి దేవత తీసుకు వెళుతుంది. అలాగే మనకు రెండు అయనాలు ఉన్నాయి. అవి ఉత్తరాయణం, దక్షిణాయనం; ఒక్కొక్కటి ఆరునెలలు ఉంటుంది. షణ్మాసా ఉత్తరాయణమ్ అంటే ఆరునెలలు ఉన్న ఉత్తరాయణ దేవత.

దేవత అంటే ప్రకృతి సూత్రాలకు అధిష్ఠానదేవత, ఉదాహరణకు మనకు భూమ్యాకర్షణ శక్తి ఒక సూత్రం, దానికి వెనుక ఉన్న జ్ఞానానికి ఒక అధిష్ఠానదేవత ఉంటుంది. ఈ అధిష్ఠానదేవతలందరికీ అధిష్ఠానదేవత హిరణ్యగర్భ. హిరణ్యగర్భ నిర్వచనం – సమష్టి సూక్ష్మప్రపంచంయొక్క అధిష్ఠానదేవత.

ఇప్పుడు ఈ మార్గంలో వెళ్ళటానికి అర్హులెవరు? ఎవరు పడితే వారు వెళ్ళటానికి వీలులేదని చూశాము.

బ్రహ్మవిదో జనాః – బ్రహ్మవిదో జనాః అంటే సగుణబ్రహ్మ ఉపాసకులు. బ్రహ్మజ్ఞానులు కాదు. మూడు రకాల సాధకులు ఉన్నారు. వారు కర్మ చేసినవారు, ఉపాసన చేసినవారు, జ్ఞానం పొందినవారు. వారి మార్గాలు కూడా మళ్ళీ సాధనకు తగ్గట్టుగానే ఉంటాయి.

కర్మ చేసినవారు శుక్లగతిలో వెళ్ళలేరు. వారు కృష్ణగతిలో వెళ్ళి, పుణ్యం క్షీణించగానే వెనక్కి వస్తారు. వీరికి క్రమముక్తీ రాదు, జీవన్ముక్తీ రాదు. జ్ఞానం పొందినవారు జీవన్ముక్తులు అవుతారు. వారు మరణించాక విదేహముక్తి పొందుతారు. కాబట్టి వారికి ప్రయాణమే లేదు.

ఉపాసన చేసినవారికి జీవన్ముక్తీ రాదు, విదేహముక్తీ రాదు కాని వీరు శుక్లగతిద్వారా బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళి, అక్కడ చతుర్ముఖ బ్రహ్మద్వారా ఆత్మజ్ఞానం పొంది క్రమముక్తిని పొందుతారు.

ఈ శ్లోకంలో మార్గం శుక్లగతి, వెళ్ళేవారు నిష్కామ సగుణబ్రహ్మ ఉపాసకులు.

శ్లో. 25 **ధూమో రాత్రిస్తథా కృష్ణః షణ్మాసా దక్షిణాయనమ్ ।**
తత్ర చాంద్రమసం జ్యోతిః యోగీ ప్రాప్య నివర్తతే ॥

ధూమః, రాత్రిః, తథా, కృష్ణః, షణ్మాసాః, దక్షిణాయనమ్,
తత్ర, చాంద్రమసమ్, జ్యోతిః, యోగీ, ప్రాప్య, నివర్తతే ॥

ధూమః	= ధూమాభిమాన దేవత	యోగీ	= కేవలకర్మలను ఆచరించు యోగి (పైన పేర్కొనబడిన అభిమాన దేవతలద్వారా కొనిపోబడిన వాడై)
రాత్రిః	= రాత్రి అభిమాన దేవత		
తథా	= అలాగే		
కృష్ణః	= కృష్ణపక్ష అభిమాన దేవత		
దక్షిణాయనమ్	= దక్షిణాయనముయొక్క	చాంద్రమసమ్, జ్యోతిః	= చంద్రలోకమును
షణ్మాసాః	= ఆరు మాసముల అభిమాన దేవత ఈ దేవతలద్వారా	ప్రాప్య	= పొంది (స్వర్గలోకాది ఫలములను అనుభవించి)
తత్ర	= ఆ మార్గమున (ధూమ మార్గమున)	నివర్తతే	= తిరిగి భూలోకమునకు చేరును

ధూమః, రాత్రిః, తథా కృష్ణః (పక్షః), షణ్మాసాః దక్షిణ–ఆయనమ్,
తత్ర (కాలే ప్రయాతాః) యోగీ చాన్ద్రమసమ్ జ్యోతిః ప్రాప్య నివర్తతే ॥

తా: ధూమాభిమానదేవత రాత్రిఅభిమానదేవత అలాగే కృష్ణపక్ష అభిమానదేవత దక్షిణాయనముయొక్క ఆరుమాసముల అభిమానదేవత ఈ దేవతలద్వారా ఆ మార్గమున (ధూమ మార్గమున) కేవలకర్మలను ఆచరించు యోగి (పైన పేర్కొనబడిన అభిమాన దేవతల ద్వారా కొనిపోబడిన వాడై) చంద్రలోకమును పొంది (స్వర్గలోకాది ఫలములను అనుభవించి) తిరిగి భూలోకమునకు చేరును.

ఇప్పుడు రెండవ మార్గం చూస్తాము.

తత్ర – రెండవ మార్గంలో; (ప్రయతా) – ప్రయతా కలువుకోవాలి. రెండవ మార్గంలో వెళ్ళేవాళ్ళు. ఆ మార్గం పేరు కృష్ణపరమాత్మ ఇక్కడ చెప్పలేదు. రాబోయే శ్లోకంలో చెపుతాడు. కాని మనం కలుపుకోవచ్చు. కృష్ణమార్గంలో వెళ్ళేవాళ్ళు అని. అది అంత వెలుతురుగా ఉండదు.

యోగీ ప్రాప్య – యోగీ అంటే ఇక్కడ కేవలకర్మ చేసినవారు. కేవలకర్మ అంటే కర్మ మాత్రమే చేసి, ఉపాసన చెయ్యనివారు. వీరు వీరి వంతు కర్తవ్యం చక్కగానే నిర్వర్తించారు. పూజలు చెయ్యాల్సిన రీతిలో చేశారు; సంఘసేవ చాలానే చేశారు కాని ఆ పుణ్యం ఉపాసనఫలానికి సాటిరాదు. ఎందుకు?

మానసిక సాధన, శారీరక సాధనకన్నా చాలా కష్టం. శారీరకంగా పూజలు చెయ్యటం తేలికే గాని, మనస్సును కుదురుగా భగవంతునిమీద నిలబెట్టి, ఉపాసన చెయ్యటం కష్టం. అందువల్ల కర్మఫలంకన్నా ఉపాసన ఫలం సహజంగానే ఎక్కువ ఉంటుంది.

చాంద్రమసం జ్యోతిః – ఈ కర్మ చేసినవారు చంద్రలోకానికి వెళతారు. చంద్రలోకం అంటే స్వర్గలోకం. భూలోకం పైన ఆరులోకాలున్నాయని చూశాము. అవి వరుసగా భువర్లోకం, మహర్లోకం, సువర్లోకం, జనలోకం, తపోలోకం, సత్యలోకం. సత్యలోకం అంటే బ్రహ్మలోకం. తక్కిన ఐదులోకాలను స్వర్గలోకాలు అంటారు. కేవలకర్మ చేసినవారు బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళలేరు. వారు ఈ స్వర్గలోకాలకు వెళతారు. ఈ మార్గానికి కూడా తీసుకువెళ్ళే దేవతలు ఉన్నారు. ఇవన్నీ నిజమా అని సందేహం పెట్టుకోకూడదు. వేదం చెప్పిందంటే అది ఒక ప్రమాణం. కన్ను ఎలా ఒక ప్రమాణమో వేదం లేదా శాస్త్రం ఒక ప్రమాణం. శాస్త్రంలో చెప్పినదానిమీద నమ్మకం పెట్టుకోవాలి.

ధూమః రాత్రిః కృష్ణః షణ్మాసా దక్షిణాయనమ్ – ఆ దేవతలు ధూమదేవత, రాత్రిదేవత, కృష్ణపక్షదేవత, దక్షిణాయన దేవత. ఇందాకటి శ్లోకంలో లాగానే ప్రతిపదానికీ దేవత పదం కలుపుకోవాలి. ధూమః అంటే పొగ, కాని ఇక్కడ ధూమదేవత. అలాగే కృష్ణ అంటే కృష్ణపరమాత్మ కాదు, కృష్ణపక్ష దేవత. ఇంతకు ముందు చూసినట్టే ఇక్కడ చాలా తక్కువ చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఛాందోగ్యోపనిషత్తులోనూ, బృహదారణ్యకోపనిషత్తులోనూ ఇంకా కొందరు దేవతలు వస్తారు. ఈ రెండింటిలోనూ దేవతల పేర్లు సమానంగా ఉండవు. అందువల్ల బ్రహ్మసూత్రాల్లో దీని మీద పెద్ద చర్చ జరిపి రెండింటినీ కలిపి ఇంకొక పెద్ద పట్టిక తయారుచేస్తారు.

వీరు వెళ్ళేది స్వర్గలోకానికి అయితే దాన్ని కృష్ణమార్గం అని ఎందుకన్నారు? అది కూడా ప్రకాశవంతమైన మార్గం అవాలి కదా? దానికి కృష్ణపరమాత్మ జవాబు చెపుతున్నాడు.

ప్రాప్య నివర్తతే – (శుభవార్త) వారు ముందు స్వర్గానికి వెళతారు కాని, (దుర్వార్త) వారి పుణ్యం కరిగిపోయిన తక్షణం వారు కిందకి తిరిగివస్తారు. కాని శుక్లపక్షంలో వెళ్ళినవారు క్రమముక్తి పొందుతారు. అందువల్ల శుక్లగతితో పోలిస్తే కృష్ణగతి ఖచ్చితంగా తక్కువే. అందువల్ల అది చీకటి మార్గం. దాన్ని సూర్యునిలో ఉన్న నల్లచుక్కలతో పోల్చవచ్చు. నిజానికి సూర్యునిలో నల్లచుక్క లేదు, కాని తక్కిన భాగాలతో పోలిస్తే, అది నల్లగా కనిపిస్తుంది. అలాగే శుక్లగతితో పోలిస్తే కృష్ణగతి నల్లగా కనిపిస్తుంది.

ఈ శ్లోకంలో మార్గం కృష్ణగతి, వెళ్ళేవారు కేవలకర్మ చేసినవారు.

శ్లో. 26 **శుక్లకృష్ణే గతీ హ్యేతే జగతః శాశ్వతే మతే ।**
ఏకయా యాత్యనావృత్తిమ్ అన్యయావర్తతే పునః ॥
శుక్లకృష్ణే, గతీ, హి, ఏతే, జగతః, శాశ్వతే, మతే,
ఏకయా, యాతి, అనావృత్తిమ్, అన్యయా, ఆవర్తతే, పునః ॥

హి = ఎందుకంటే
జగతః = జగత్తులో
ఏతే = ఈ రెండు విధములైన
శుక్లకృష్ణే, గతీ = శుక్ల కృష్ణమార్గములు, లేక దేవయాన, పితృయాన మార్గములు
శాశ్వతే = సనాతనములైనవిగా
మతే = భావింపబడుచున్నవి
ఏకయా = ఒకదాని (దేవయానమార్గము)ద్వారా వెళ్ళువాడు
అనావృత్తిమ్ = తిరిగిరాని స్థితిని (పరమగతిని)
యాతి = పొందును
అన్యయా = మరియొకదాని (పితృయానమార్గము) ద్వారా వెళ్ళువాడు అయితే
పునః, ఆవర్తతే = తిరిగి వచ్చును (జననమరణ చక్రములో పడును)

జగతః ఏతే హి శుక్ల-కృష్ణే గతీ శాశ్వతే మతే ।
ఏకయా అనావృత్తిమ్ యాతి అన్యయా పునః ఆవర్తతే ॥

తా: ఎందుకంటే జగత్తులో ఈ రెండు విధములైన శుక్ల కృష్ణ మార్గములు, లేక దేవయాన, పితృయాన మార్గములు సనాతనములైనవిగా భావింపబడుచున్నవి. ఒకదాని (దేవయానమార్గము)ద్వారా వెళ్ళువాడు తిరిగిరాని స్థితిని (పరమగతిని) పొందును. మరియొకదాని (పితృయానమార్గము)ద్వారా వెళ్ళువాడు అయితే తిరిగి వచ్చును (జననమరణచక్రములో పడును).

కృష్ణగతి, శుక్లగతి అని మనం వ్యవహరిస్తున్నాము కాని ఆ మార్గాల పేర్లు కృష్ణపరమాత్మ ఈ శ్లోకంలో చెపుతున్నాడు.

శుక్లకృష్ణే గతీ హ్యేతే – ఈ రెండుమార్గాలనూ శుక్ల, కృష్ణ అంటారు. మనం గతి పదం ఒక్కొక్క దానికీ కలుపుకోవాలి. అంటే శుక్లగతి, కృష్ణగతి. వీటినే శుక్లమార్గం, కృష్ణమార్గం అనీ; దేవయానం, పితృయానం అనీ అంటారు. ఈ మార్గాలు ఎప్పుడు సృష్టించబడ్డాయి?

జగతః శాశ్వతే మతే – జగత్తు సృష్టించబడినప్పుడే ఈ రెండు మార్గాలు కూడా సృష్టించబడ్డాయి. జగత్తును సృష్టించాక, తీరికగా ఎప్పుడో ఈ మార్గాలను సృష్టించలేదు. సృష్టి జరిగింది, సృష్టిలో మనుష్యులు వచ్చారు,

సృష్టితో పాటు వేదాలు వచ్చాయి, వేదాలలో కర్మ, ఉపాసనల బోధ వచ్చింది; అందువల్ల సృష్టి వచ్చినప్పటినుంచీ ఈ రెండు రకాల సాధకులూ ఉన్నారు; వారు వెళ్ళే ఈ రెండు మార్గాలూ ఉన్నాయి. ప్రళయంలోనే ఇవి కూడా లయమవుతాయి; మళ్ళీ మరో సృష్టి జరిగినప్పుడు మళ్ళీ వస్తాయి. అందువల్ల జగత్తు ఉన్నన్నాళ్ళూ ఇవీ ఉంటాయి కాబట్టి సనాతనమైన మార్గాలు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఏకయా అనావృత్తిమ్ యాతి – ఒక మార్గంద్వారా వెళ్ళినవారు క్రమముక్తిని పొంది తిరిగిరారు. ఒక మార్గం అంటే ఏదైనా మార్గం తీసుకోకూడదు. అది శుక్లగతి మాత్రమే. అమెరికాకు వెళ్ళాలంటే ఒక మార్గంలో లండన్‌ను ట్రాన్సిట్ పాయింట్ అంటారు. అలా క్రమముక్తికి బ్రహ్మలోకం ట్రాన్సిట్ పాయింట్ అవుతుంది. జీవన్ముక్తికి మధ్యలో ఆగే పనిలేదు. అనావృత్తిమ్ అంటే క్రమముక్తి. అంటే ఈశ్వరప్రాప్తి పొంది తిరిగిరారు.

అన్యయా ఆవర్తతే పునః – ఇంకొక మార్గంలో వెళ్ళినవారు తిరిగివస్తారు.

అంతకుముందు రెండు శ్లోకాల్లోనూ చూసిన రెండు రకాల ప్రయాణాలు, ఆ సాధకులను తీసుకువెళ్ళే దేవతల విషయాలలో మనకు కొన్ని సందేహాలు కలిగే అవకాశం ఉంది. ఉపనిషత్తులో కాని, వాటిలోంచి చెప్పబడిన గీతలో కాని ఇలా సందేహాలు కలిగే అవకాశం ఉన్న అంశాలను బ్రహ్మసూత్రాల్లో చర్చించి, ఆ సందేహాలకు జవాబులను ఇస్తారు.

ఏమిటా సందేహం? 24వ శ్లోకంలో పగలు, శుక్లపక్షం, ఉత్తరాయణ దేవతలు సాధకుణ్ణి పరమపదానికి చేరుస్తారు అని వచ్చింది. ఇక్కడ సందేహం ఏమిటంటే సాధకునికి శుక్లగతా, కృష్ణగతా అనేది అతను మరణించిన సమయం నిర్దేశిస్తుందా? అంటే ఈ శ్లోకాన్ని లోతుగా చదవకపోతే, సాధకుడు పగలు, శుక్లపక్షం, ఉత్తరాయణకాలంలో మరణిస్తే శుక్లగతి పొందుతాడని అర్థం చేసుకునే ప్రమాదం ఉంది. అలాగే 25వ శ్లోకాన్ని లోతుగా చదవకపోతే, సాధకుడు రాత్రి, కృష్ణపక్షం, దక్షిణాయనకాలంలో మరణిస్తే కృష్ణగతిని పొందుతాడని అర్థం చేసుకునే ప్రమాదం ఉంది.

బ్రహ్మసూత్రాల్లో ఈ అంశాలను లోతుగా విశ్లేషించాక, ఒక సాధకుని ప్రయాణాన్ని అతను మరణించిన కాలం నిర్ణయించదనీ; అతను గడిపిన జీవనవిధానం నిర్ణయిస్తుందనీ నిర్దేశించబడింది. ఈ విషయంలో చాలా వాదోపవాదులు జరిగాయి. అందులో ఒక వాదన ఇది.

24వ శ్లోకం	– ఉత్తరాయణం, శుక్లపక్షం, పగలు	–	శుక్లగతి
25వ శ్లోకం	– దక్షిణాయనం, కృష్ణపక్షం, రాత్రి	–	కృష్ణగతి

ఒకవేళ ఒక సాధకుడు ఉత్తరాయణంలో, కృష్ణపక్షంలో మరణిస్తే అతని పరిస్థితి ఏమిటి? ఉత్తరాయణం ప్రకారం శుక్లగతిలో వెళతాడా, కృష్ణపక్షం ప్రకారం కృష్ణగతిలో వెళతాడా? ఉత్తరాయణంలో కృష్ణపక్షం ఉందా అని అడగకండి. అది ప్రాథమిక విషయం.

మాథమాటిక్స్‌లో పర్ముటేషన్స్ అండ్ కాంబినేషన్స్ అంటారు. ఐదారు అంశాలుంటే వాటిని రకరకాలుగా జత చెయ్యవచ్చు. అలాగే ఇప్పుడు ఇంకొక జత చూద్దాము. ఒకవేళ ఒక వ్యక్తి శుక్లపక్షంలో మరణించినా, రాత్రివేళ

మరణిస్తే అతని పరిస్థితి ఏమిటి? మళ్ళీ అదే సమస్య! శుక్లపక్షంలో మరణిస్తే శుక్లగతిలో వెళ్ళాలి, రాత్రి మరణిస్తే కృష్ణగతిలో వెళ్ళాలి.

అందువల్ల ఒక సాధకుని మరణకాలం అతని గతిని నిర్ణయిస్తుంది అనుకోకూడదు. అదేకాదు, ఒకవేళ అలా అతని మరణకాలం అతని గతిని నిర్ణయించేటట్టుగా ఉంటే, చాలా ప్రమాదాలు జరుగుతాయి. ఎందరో నేరస్థులు ఉత్తరాయణంలో మరణిస్తారు. వాళ్ళు శుక్లగతిద్వారా వెళతారా? ఒకవేళ అలాంటి అవకాశమే ఉంటే, కొంతమంది పనిగట్టుకుని బోలెడు నేరాలు చేసేసి, ఉత్తరాయణ కాలంలో ఆత్మహత్య చేసేసుకుంటారు. హాయిగా క్రమముక్తి పొందే అవకాశం ఉంటుంది. అది కాక ఎందరో పుణ్యాత్ములు దక్షిణాయణంలో మరణిస్తారు. వారు కృష్ణగతిలో వెళ్ళాల్సి ఉంటుంది. అంటే వారికి అన్యాయం జరిగినట్టు అవుతుంది.

అందువల్ల మరణకాలం వీరి మార్గాలను నిర్ణయించదు అని బ్రహ్మసూత్రాల విశ్లేషణలో నిర్దేశింపబడింది. నిజానికి అంతదాకా వెళ్ళనవసరం లేదు. కృష్ణపరమాత్మే ఆ విషయాన్ని స్పష్టంగా చెప్పాడు. 26వ శ్లోకంలో – **శుక్లకృష్ణే గతీ హ్యేతే** – వీటిని శుక్లగతి, కృష్ణగతి అంటారు అన్నాడు. అంటే ఇవి మరణసమయాన్ని సూచించవు అని అర్థం.

శ్లో. 27 **నైతే సృతీ పార్థ జానన్ యోగీ ముహ్యతి కశ్చన ।**
తస్మాత్ సర్వేషు కాలేషు యోగయుక్తో భవార్జున ॥
న, ఏతే, సృతీ, పార్థ, జానన్, యోగీ, ముహ్యతి, కశ్చన,
తస్మాత్, సర్వేషు, కాలేషు, యోగయుక్తః భవ, అర్జున ॥

పార్థ!	= అర్జునా!	తస్మాత్	= అందువలన
ఏతే	= ఈ రెండు	అర్జున!	= ఓ అర్జునా!
సృతీ	= మార్గములను	సర్వేషు, కాలేషు	= సర్వకాలములందును
జానన్	= తెలిసికొనిన	యోగయుక్తః	= (నీవు) ఉపాసనా రూపయోగయుక్తుడవు
కశ్చన, యోగీ	= ఏ యోగియు	భవ	= కమ్ము (నిరంతరము నన్నే పొందుటకు ప్రయత్నింపుము)
న, ముహ్యతి	= మోహితుడు కాడు		

హే పార్థ! ఏతే సృతీ జానన్ కశ్చన యోగీ న ముహ్యతి;
తస్మాత్ హే అర్జున! (త్వం) సర్వేషు కాలేషు యోగ-యుక్తః భవ ॥

తా: అర్జునా! ఈ రెండు మార్గములను తెలిసికొనిన ఏ యోగియు మోహితుడు కాడు. అందువలన ఓ అర్జునా! సర్వకాలములందును నీవు ఉపాసనా రూపయోగయుక్తుడవు కమ్ము (నిరంతరము నన్నే పొందుటకు ప్రయత్నింపుము).

ఇంతవరకూ కృష్ణపరమాత్మ రెండు లక్ష్యాలు, రెండు మార్గాలు, రెండు రకాల సాధనల గురించి వివరంగా మాట్లాడాడు.

నైతే సృతీ జానన్ – సృతీ అంటే గతి, గతి అంటే మార్గం. అంటే ఈ రెండు మార్గాల గురించీ స్పష్టంగా తెలిశాక అంటే ఒక మార్గం క్రమముక్తిని ఇస్తుందనీ, ఇంకొక మార్గం వెనక్కి తీసుకువస్తుందనీ అర్థమయ్యాక,

యోగీ కశ్చన ముహ్యతి – తెలివైనవ్యక్తి ఎవరూ మోహంలో పడడు. యోగి అంటే వివేకి. వివేకి అయిన వ్యక్తి కర్మమార్గం గొప్పదా, ఉపాసన మార్గం గొప్పదా అనే అయోమయంలో పడడు. అర్జునుడు వివేకా, కాదా? కృష్ణపరమాత్మ అర్జునునితో చెపుతున్నాడు. అర్జునా నువ్వు వివేకివి, అందువల్ల ఉపాసనా మార్గాన్నే ఎన్నుకోవాలి.

అర్జున! తస్మాత్ సర్వేషు కాలేషు – అందువల్ల అర్జునా! ఇప్పటినుంచీ ఎప్పుడూ నువ్వు ఉపాసనను కలుపుకో.

యోగయుక్తః భవ – ఉపాసనమార్గాన్ని ఎన్నుకో. నువ్వు కర్మ చెయ్యాలి, నీ ధర్మాలు నిర్వర్తించాలి, పంచమహాయజ్ఞాలు చెయ్యాలి నిజమే కాని ఆ కర్మలకు సగుణ ఈశ్వర ఉపాసనను జోడించు.

ఇక్కడ ఒక విషయాన్ని జాగ్రత్తగా గమనించాలి. ఇక్కడ చెప్పిన రెండు మార్గాలు – కర్మ, ఉపాసనలు. జ్ఞానం ప్రసక్తి ఈ అధ్యాయంలో ఎక్కడా లేదు. కర్మ, ఉపాసనల్లో ఏది గొప్పది అంటే జ్ఞానం అనకూడదు. ఎందుకంటే ఇక్కడ జ్ఞానం పోటీ చెయ్యటం లేదు. జ్ఞానం ఖచ్చితంగా ఈ రెండింటికన్నా గొప్పదే కాని ఇక్కడ చర్చనీయాంశం కర్మ గొప్పదా, ఉపాసన గొప్పదా? ఎనిమిదవ అధ్యాయం ఆ విధంగా ప్రత్యేకమైన అధ్యాయం. జ్ఞానం గురించి ఈ షట్కంలో ఏడవ అధ్యాయంలో వచ్చింది, తక్కిన అధ్యాయాల్లో కూడా వస్తుంది. కాబట్టి కర్మ, ఉపాసనల్లో ఉపాసన గొప్పది. అందువల్ల ఉపాసనను ఎన్నుకో అర్జునా అని కృష్ణపరమాత్మ చెప్పాడు.

ఇక్కడితో రెండు మార్గాల గురించి, రెండు రకాల సాధకుల గురించీ ముగిసింది.

శ్లో. 28 **వేదేషు యజ్ఞేషు తపస్సు చైవ దానేషు యత్పుణ్యఫలం ప్రదిష్టమ్ ।**
అత్యేతి తత్సర్వమిదం విదిత్వా యోగీ పరం స్థానముపైతి చాద్యమ్ ॥
వేదేషు, యజ్ఞేషు, తపస్సు, చ, ఏవ, దానేషు, యత్, పుణ్యఫలమ్, ప్రదిష్టమ్,
అత్యేతి, తత్, సర్వమ్, ఇదమ్, విదిత్వా, యోగీ, పరమ్, స్థానమ్, ఉపైతి, చ, ఆద్యమ్ ॥

యోగీ	=	సగుణబ్రహ్మ ఉపాసకుడు
ఇదమ్	=	ఈ తత్త్వరహస్యమును
విదిత్వా	=	తెలిసికొని
వేదేషు	=	వేదపఠనములందును
చ	=	ఇంకా
యజ్ఞేషు	=	యజ్ఞములందును
తపస్సు	=	తపస్సులందును
దానేషు	=	దానములందును
యత్	=	ఏ
పుణ్యఫలమ్	=	పుణ్యఫలము
ప్రదిష్టమ్	=	చెప్పబడినదో
తత్, సర్వమ్	=	ఆ సమస్తఫలమును
ఏవ	=	నిస్సందేహముగా
అత్యేతి	=	అధిగమించును
చ	=	ఇంకా
ఆద్యమ్	=	సనాతనమైన
పరమ్, స్థానమ్	=	పరమపదమును
ఉపైతి	=	పొందును

యోగీ ఇదమ్ విదిత్వా, వేదేషు యజ్ఞేషు తపఃసు దానేషు చ ఏవ
యత్ పుణ్య-ఫలమ్ ప్రదిష్టమ్, తత్ సర్వమ్ అత్యేతి, ఆద్యమ్ పరమ్ చ స్థానమ్ ఉపైతి ॥

తా: సగుణబ్రహ్మ ఉపాసకుడు ఈ తత్త్వరహస్యమును తెలిసికొని వేదపఠనములందును ఇంకా యజ్ఞములందును, తపస్సులందును, దానములందును ఏ పుణ్యఫలము చెప్పబడినదో ఆ సమస్తఫలమును నిస్సందేహముగా అధిగమించును ఇంకా సనాతనమైన పరమపదమును పొందును.

5. ఉపాసనాస్తుతి – శ్లోకం 28

ఈ శ్లోకంలో క్రమముక్తిని స్తుతిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. క్రమముక్తి అంటే భగవంతునిలో ఐక్యం లేదా మోక్షం అని చూశాము. క్రమముక్తి అన్నా, జీవన్ముక్తి అన్నా అంతిమగమ్యం ఒకటే. విదేశాలకు వెళ్ళాలంటే డైరెక్టుగా వెళ్ళే మార్గం ఉంటుంది, లేదా మధ్యలో మారి వెళ్ళే మార్గం ఉంటుంది. ఎలా వెళ్ళినా గమ్యం ఒకటే. ఆ విధంగా క్రమముక్తి అయినా, జీవన్ముక్తి అయినా రెండూ ఇచ్చేది మోక్షమే. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ క్రమముక్తిని కీర్తిస్తున్నాడు.

యోగీ ఇదం సర్వం విదిత్వా – ఈ అధ్యాయంలో నేను చేసిన బోధను అంతా సరిగ్గా అర్థం చేసుకున్న యోగి. యోగి అంటే సగుణబ్రహ్మ ఉపాసకుడు, ఉపాసన చేసి,

పరంస్థానమ్ ఉపైతి – క్రమముక్తిని పొందుతాడు. భగవంతునిలో ఐక్యం అవుతాడు. ఇక్కడ భగవంతుణ్ణి ఎలా వర్ణించాడు?

(పరమ్) ఆద్యం (స్థానమ్) – శ్రేష్ఠమైన ఆదిలేని గమ్యం. ఆద్యం అంటే సర్వకారణం; పరం అంటే శ్రేష్ఠమైన, స్థానం అంటే గమ్యం అంటే నిత్య ఈశ్వరుడు. ఉపైతి అంటే పొందుతాడు. ఈ నిత్య ఈశ్వరుని గొప్పతనం ఏమిటి? కర్మఫలం కన్నా ఉపాసన ఫలం గొప్పదని చెపుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అది చూపించటానికి కొన్ని కర్మలను ఇక్కడ పేర్కొంటున్నాడు.

వేదేషు – వేదపారాయణం ఒక కర్మ; **యజ్ఞేషు** – యజ్ఞాలు చెయ్యటం; **తపస్సు** – తపస్సు చెయ్యటం; **దానేషు** – దానధర్మాలు చెయ్యటం

యత్పుణ్యఫలం ప్రదిష్టమ్ – వీటివల్ల పుణ్యఫలం వస్తుంది. వేదం కర్మలకు పుణ్యఫలాలు వస్తాయని హామీ ఇస్తుంది. కానీ

తత్ సర్వమ్ అత్యేతి – వీటన్నిటినీ మించినది ఉపాసనా ఫలం. అంటే కర్మఫలాల కన్నా గొప్ప ఫలం ఉపాసన ఫలం. ఎందుకంటే కర్మఫలం స్వర్గలోక ప్రాప్తిని ఇచ్చి, తిరిగి వచ్చేలా చేస్తే, ఉపాసన ఫలం నిత్య ఈశ్వర ప్రాప్తిని ఇస్తుంది.

అందువల్ల ఓ అర్జునా, ఈ అవకాశాన్ని కాలదన్నుకోకు. సగుణ ఈశ్వర ఉపాసన ఎన్నుకో; నిరంతరం

భగవన్నామస్మరణం చెయ్యి, తద్వారా మరణకాలంలో కూడా భగవంతుణ్ణే తలుచుకునే అవకాశం ఉంటుంది. అప్పుడు నువ్వు క్రమముక్తి పొందుతావు. ఇదీ కృష్ణపరమాత్మ ఈ అధ్యాయంలో చేసిన బోధ సారాంశం. ఈ విధంగా అర్జునుని ఏడవ ప్రశ్న అయిన ప్రయాణకాల ఈశ్వరస్మరణం గురించి కూడా జవాబు చెప్పాడు.

దీనితో **అక్షరబ్రహ్మయోగము** అనే ఈ అధ్యాయం ముగిసింది. దీన్ని **ప్రయాణకాల స్మరణయోగము** అని కూడా అని ఉండవచ్చు, కాని ప్రయాణకాలం అంటే మనుష్యులు భయపడతారు సాధారణంగా. ఈ అధ్యాయంలో అక్షరం పదంతో కృష్ణపరమాత్మ బోధ మొదలవుతుంది కాబట్టి దీనికి అక్షరబ్రహ్మయోగము అని పేరు వచ్చింది అని ముందే చూశాము.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే అక్షరబ్రహ్మయోగో నామ అష్టమోఽధ్యాయః

హరి ఓం తత్సత్

ఇది శ్రీమద్భగవద్గీతయందు, ఉపనిషత్తులయందు, బ్రహ్మవిద్యయందు, యోగశాస్త్రమునందు, శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదమునందు అక్షరబ్రహ్మయోగము అనే అష్టమోధ్యాయము.

అధ్యాయము 8 - అక్షరబ్రహ్మయోగము సారాంశము

భగవద్గీతను మూడు షట్కాల కింద తీసుకుంటే, 7-12 వరకూ మధ్యమషట్కంలో వస్తాయని చూశాము. మొదటి షట్కంలో కర్మయోగం; రెండవ షట్కంలో ఉపాసన యోగం; మూడవ షట్కంలో జ్ఞానయోగం వివరించబడ్డాయి. ఆ విధంగా ఈ షట్కంలో ఉపాసనయోగం గురించి వివరంగా చూస్తాము.

ఉపాసన - సగుణబ్రహ్మ విషయ మానస వ్యాపారః

ఉపాసన అంటే ప్రాథమికంగా మనస్సుకు సంబంధించినది. కాయికపూజను ఉపాసన అనలేము. కొంతమంది పూజలు కూడా ఉపాసనలోకి వస్తుందని పొరపడతారు, కాని అది సరికాదు. పూజ శారీరక కర్మ కాబట్టి, అది కర్మయోగంలోకి వస్తుంది. అందువల్ల అన్ని రకాల జపాలు, పారాయణాలు కర్మయోగంలోకే వస్తాయి. ఉపాసన అంటే మనస్సుతో చేసే సాధన. అందువల్ల దీనిని మానసవ్యాపారం అన్నారు.

మళ్ళీ మనస్సుతో చేసే వ్యాపారం అంటే మనస్సుతో చేసే ప్రతి పనీ ఉపాసన కాదు. అలా అయితే మనం పడే ఆందోళన కూడా ఉపాసనలోకి వస్తుంది. అసలే మనం అందులో ఆరితేరినవాళ్ళం. అందువల్ల ఉపాసన అంటే సగుణబ్రహ్మ విషయ మానసవ్యాపారం. మనస్సులో ఈశ్వరుణ్ణి తలుచుకోవటం.

అందువల్ల ఇక్కడ ప్రాథమికంగా రెండు అంశాలున్నాయి - మనస్సుతో చెయ్యటం, ఈశ్వరధ్యానం చెయ్యటం. మూడవ అంశం - సగుణబ్రహ్మ ఉపాసనా, నిర్గుణబ్రహ్మ ఉపాసనా? నిర్గుణబ్రహ్మమీద ఉపాసన చెయ్యలేము. అందువల్ల సగుణబ్రహ్మ ఉపాసన.

మళ్ళీ సగుణబ్రహ్మ ఉపాసనలో రెండురకాల ఉపాసనలు ఉన్నాయి. అవి సకామ సగుణబ్రహ్మ ఉపాసన, నిష్కామ సగుణబ్రహ్మ ఉపాసన.

సకామ ఉపాసన - ఇందులో ఇహలోక లేక పరలోక ఫలాలకోసం ధ్యానం చేస్తాము. స్వర్గలోకాలకు వెళ్ళటం కూడా ప్రాపంచిక సుఖాల కిందకే వస్తాయి. ఎందుకంటే అక్కడ సుఖాలు భూలోక సుఖాలకంటే ఎక్కువ స్థాయిలో ఉంటాయి. ఇహలోకఫలాల్లో అన్ని ఐశ్వర్యాలతో పాటు సిద్ధులు కూడా వస్తాయి. సిద్ధులు ఆధ్యాత్మికతలోకి రావు. అవి కూడా ఇహలోకఫలాల కిందకే వస్తాయి. అవి సకామ ఉపాసనవల్ల వస్తాయి.

నిష్కామ ఉపాసన - నిష్కామ ఉపాసనలో కూడా సగుణబ్రహ్మ విషయ మానసవ్యాపారమే ఉంటుంది కాని, ఇక్కడ ఇహలోక పరలోక ఫల ఇచ్ఛ ఉండదు. ఈ నిష్కామ ఉపాసన ఈ మధ్యమషట్కంలో ప్రధాన అంశం. కృష్ణపరమాత్మ సకామ ఉపాసన విషయం గురించి అసలు మాట్లాడదు. నిష్కామ ఉపాసన గురించే మాట్లాడతాడు. నిష్కామ ఉపాసన ఒక సాధకునియొక్క ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతికి తోడ్పడుతుంది. అందువల్ల ప్రాపంచిక సుఖాలు కాకుండా ఆంతర ఎదుగుదల కోరుకునే వ్యక్తి నిష్కామ ఉపాసన చేస్తాడు.

నిష్కామ ఉపాసనను మళ్ళీ రెండు రకాలుగా చెయ్యవచ్చు. అవి – నిర్గుణజ్ఞానానికి రావటం లేదా సగుణ ఉపాసన కొనసాగించటం.

ఎ) **నిర్గుణ జ్ఞానానికి రావటం:** సగుణ ఉపాసన చాలాకాలం చేస్తే, చిత్త ఏకాగ్రత ఏర్పడి, సాధనచతుష్టయ సంపన్నుడయి, జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తి పొంది, జ్ఞానమార్గానికి రావటం. అంటే వేదాంతవిచారణ శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలద్వారా చెయ్యటం. జ్ఞానమార్గం ఉపాసన కిందకి రాదు.

జ్ఞానయోగానికీ, ఉపాసనయోగానికీ మధ్య ఉన్న వ్యత్యాసం ఏమిటి? ఉపాసనలో సగుణ ఈశ్వరధ్యానం చేస్తే, జ్ఞానంలో నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం పొందుతారు. మొదటిది స్వంతంగా ధ్యానం చేస్తారు. జ్ఞానయోగంలో ఆచార్యుని దగ్గరకు వెళ్ళి జ్ఞానం పొందుతారు.

తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయా ।
ఉపదేక్ష్యంతి తే జ్ఞానం జ్ఞానినస్తత్త్వదర్శినః ॥ – 4.34

కృష్ణపరమాత్మ చెప్పినట్టుగా జ్ఞానయోగం అంటే వేదాంతశ్రవణం చెయ్యటం. ఒక ఉత్తమ గురువు దగ్గర కొన్ని సంవత్సరాలు అధ్యయనం చేసి జ్ఞానం పొందటం శ్రవణం. మననంలో నిశ్చయజ్ఞానం పొందటం; నిదిధ్యాసనంలో జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడటం జరుగుతాయి. ఇవన్నీ ఇక్కడే ఈ జన్మలోనే చేయటం.

అలా ఒక మార్గం – ముందు నిష్కామ ఉపాసన చేసి, సాధనచతుష్టయసంపత్తి పొంది, ఆచార్యుని దగ్గరకు వెళ్ళి శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలద్వారా నిర్గుణ బ్రహ్మజ్ఞానం పొంది, ఆ జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడి, ఇక్కడే ఇప్పుడే మోక్షం పొందటం. దీన్ని సద్యోముక్తి లేదా జీవన్ముక్తి అంటారు. అలా జీవన్ముక్తి పొంది, ఆ ఫలాన్ని ప్రారబ్ధకర్మ ఉన్నంతవరకూ అనుభవించిన జ్ఞాని మరణించాక విదేహముక్తి పొందుతాడు. దాన్ని విదేహముక్తి అంటారు. అతని జీవాత్మ సమష్టిలో కలిసిపోతుంది. అతనికి ప్రయాణం లేదు. శుక్లగతి, కృష్ణగతులు అతనికి వర్తించవు.

ఈ షట్కంలో కృష్ణపరమాత్మ ముఖ్యంగా చెప్పదలుచుకున్నది ఈ విధమైన నిష్కామ ఉపాసన గురించి. అంటే నిష్కామ ఉపాసననుంచి జ్ఞానయోగానికి వచ్చి జీవన్ముక్తి పొందటం. అదే అంశాన్ని 7, 9, 10, 11, 12 అధ్యాయాల్లో చర్చిస్తాడు. ఒక్క ఈ అధ్యాయంలో మాత్రమే నిష్కామ ఉపాసనయొక్క రెండవ మార్గాన్ని చర్చించాడు. ఆ విధంగా ఈ అధ్యాయం ప్రత్యేక స్థానాన్ని సంతరించుకుంది.

బి) **సగుణ ఉపాసన కొనసాగించటం:** ఈ సాధకుడు అటు సకామ ఉపాసకునిలాగా ఇహలోక, పరలోకసుఖాలను కోరడు; అలాగని జ్ఞానమార్గానికీ రాడు. అతనికి మోక్షం కావాలి కాని వేదాంత శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసనలను ఎన్నుకోడు. దానికి కారణం ఏదైనా కావచ్చు. నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానం పొందే అర్హత తనకు లేదు అనుకోవచ్చు లేదా శ్రోత్రియ బ్రహ్మనిష్ఠ అయిన గురువు అతనికి దొరికి ఉండకపోవచ్చు.

అందువల్ల అతని మనస్సు సదా ఈశ్వరచింతనలో ఉంటుంది. అది ఏ సగుణ ఈశ్వర రూపమన్నా కావచ్చు. రాముడవచ్చు, కృష్ణుడవచ్చు, దేవి అవచ్చు. ఏ దేవుడైనా నిరంతరం దైవనామస్మరణలోనే ఉంటాడు కాబట్టి,

మరణకాలంలో కూడా దైవాన్నే తలుచుకుంటాడు. అది ప్రకృతి సూత్రం. మనకు జీవితంలో ఏది చాలా అమూల్యమైనదైతే దాన్నే మరణకాలంలో తలుచుకుంటాము.

అతను నిష్కామ ఉపాసకుడు కాబట్టి, ఈశ్వరుణ్ణే నిరంతరం తలుచుకుంటాడు కాబట్టి, మరణంలో కూడా ఈశ్వరుణ్ణే తలుచుకుంటాడు. ఈశ్వరుడు అంటే నిర్గుణ ఈశ్వరుడు కాదు. అతను జ్ఞానం పొందలేదనే విషయం మర్చిపోకూడదు. అతను అజ్ఞాని ఉపాసకుడు.

ఇక్కడ నియమాలు మర్చిపోకూడదు. అతను అజ్ఞాని, నిష్కామ ఉపాసకుడు, దైవచింతనతో మరణించాడు. అటువంటి వాని పరిస్థితి ఏమిటి? ఇదీ ఈ ఎనిమిదవ అధ్యాయంయొక్క ముఖ్యాంశం.

కృష్ణపరమాత్మ, అతను జీవన్ముక్తి పొందదు కాని క్రమముక్తి పొందుతాడని చెప్పాడు. అతను ప్రత్యేకమైన మార్గంద్వారా, శ్రేష్ఠమైన లోకానికి వెళతాడు. అంటే శుక్లగతిద్వారా బ్రహ్మలోకానికి వెళతాడు. అక్కడ అతను మార్గం మారతాడు. అంటే సగుణ ఉపాసననుంచి నిర్గుణ బ్రహ్మజ్ఞానం పొందుతాడు.

ఇక్కడ, ఈ భూలోకంలో తప్పించుకున్న జ్ఞానయోగాన్ని అక్కడ బ్రహ్మలోకంలో పొందుతాడు. కాకపోతే అక్కడ పరిస్థితులు అనువుగా ఉంటాయి. శిష్యుడు కూడా సిద్ధంగా ఉంటాడు, సూక్ష్మబుద్ధి కలిగి ఉంటాడు, చెప్పేది సాక్షాత్తూ బ్రహ్మదేవుడు. అందువల్ల నేర్చుకోవటం తడవు, జ్ఞానం వచ్చేస్తుంది. అప్పుడు క్రమముక్తి పొందుతాడు. అందువల్ల పునర్జన్మ ఉండదు. అందువల్ల భూలోకానికి తిరిగిరాడు.

ఈ అధ్యాయం క్రమముక్తి గురించి బోధిస్తుంది. కాని కృష్ణపరమాత్మ మనం జీవన్ముక్తిని మాత్రమే ఎన్నుకోవాలని కోరుకుంటున్నాడు. అందువల్ల ఐదు అధ్యాయాలలో జీవన్ముక్తి గురించి, ఈ ఒక్క అధ్యాయంలో మాత్రమే క్రమముక్తి గురించి చెప్పాడు. అది కూడా ఎందుకు? దాని గురించి కూడా తెలుసుకోవాలి కాబట్టి చెప్పాడు. ఈ నేపథ్యంతో ఈ అధ్యాయాన్ని అర్థం చేసుకోవాలి.

ఎనిమిదవ అధ్యాయాన్ని ప్రధానంగా ఐదు భాగాలుగా విభజించవచ్చు. అవి –

1. ఏడు ప్రశ్నలు, ఆరు జవాబులు	**– శ్లోకాలు 1–4**
2. ప్రయాణకాలంలో ఈశ్వరస్మరణం	**– శ్లోకాలు 5–14**
3. రెండు రకాల లక్ష్యాలు	**– శ్లోకాలు 15–22**
4. రెండు రకాల మార్గాలు, రెండు రకాల సాధకులు	**– శ్లోకాలు 23–27**
5. ఉపాసనాస్తుతి	**– శ్లోకం 28**

1. ఏడు ప్రశ్నలు, ఆరు జవాబులు – శ్లోకాలు 1–4

కృష్ణపరమాత్మ ఏడవ అధ్యాయంలో ప్రవేశపెట్టిన కొన్ని కొత్త పదాలను ఆధారం చేసుకుని అర్జునుడు ఈ అధ్యాయం ప్రారంభంలో ఏడు ప్రశ్నలు వేశాడు. ఆ ప్రశ్నలూ, జవాబులూ చూద్దాము.

1. **తత్ బ్రహ్మ కిమ్ –** ఆ బ్రహ్మ ఎవరు?
   జవాబు – పరమమ్ అక్షరం బ్రహ్మ – శ్రేష్ఠమైన అక్షరబ్రహ్మ.

2. **కిమ్ అధ్యాత్మమ్ –** అధ్యాత్మము అంటే ఏమిటి?
   జవాబు – స్వభావః అధ్యాత్మమ్ ఉచ్యతే – శరీరంలో ఉన్న చైతన్యం.

బ్రహ్మ, అధ్యాత్మము రెండూ ఒకటే – సర్వవ్యాపకమైన చైతన్యం. ఒకే వ్యక్తిని కొడుకు పరంగా చూస్తే తండ్రి అంటాము; చెల్లెలు పరంగా చూస్తే అన్న అంటాము. అలాగే ఒకే చైతన్యాన్ని సమష్టిపరంగా చూస్తే బ్రహ్మ అంటాము; వ్యష్టిపరంగా చూస్తే అధ్యాత్మము అంటాము. ఇంకోవిధంగా చెప్పాలంటే సమష్టిపరంగా పరమాత్మ, వ్యష్టిపరంగా జీవాత్మ.

3. **కిం కర్మ –** కర్మ అంటే ఏమిటి?
   జవాబు – భూతభావోద్భవకరో విసర్గః – భవిష్యత్తు సృష్టియొక్క కారణం కర్మ.

జీవులు చేసుకున్న పుణ్యపాపకర్మలవల్ల తర్వాత సృష్టి వస్తుంది. పుణ్యపాపాలను సుఖదుఃఖాలవల్లనే క్షయం చేసుకోగలరు. సుఖదుఃఖాలు క్షయమవటానికి శరీరం కావాలి, వ్యవహారం నడపటానికి జగత్తు కావాలి. అనేక జీవరాశులు ఉన్నాయి కాబట్టి వాటికి అనేక పుణ్యపాపాలు ఉంటాయి. భగవంతుడు వాటి కర్మఫలాలను క్షయం చేయటానికి పధ్నాలుగు లోకాలను సృష్టించాడు. వ్యవహారం నడపటానికి అనేక మందిని ఒకచోట ఏర్పరచాల్సి వస్తుంది భగవంతుడు. ఒక దోమ మిమ్మల్ని కుట్టిందంటే, అది కూడా కర్మసిద్ధాంతాన్ని అనుసరించే జరిగింది. ఆ చర్యవల్ల దోమ పుణ్యం క్షయమయితే, మీ పాపం క్షయమవుతుంది. ఒకరి పుణ్యం, ఒకరి పాపం క్షయమయ్యేలాగా ఒకచోట జీవులను చేర్చటం వెనుక ఎంత ప్రణాళిక ఉందో చూడండి. దీన్ని 'ఇంటలిజెంట్లీ పుట్ టుగెదర్' అంటారు దయానందస్వామీజీ.

4. **అధిభూతం కిం ప్రోక్తమ్ –** అధిభూతము అంటే ఏమిటి?
   జవాబు – అధిభూతం క్షరో భావః –సృష్టిలో నాశనమయ్యే ప్రతిదీ అధిభూతము.

క్షరమయ్యేది అంటే నాశనమయ్యేది. భూతము అంటే పంచభూతాలు. పంచభూతాలతో తయారు చెయ్యబడ్డ జగత్తు, వ్యష్టి స్థూలశరీరం కూడా నాశనమవుతాయి.

5. **అధిదైవం కిముచ్యతే –** అధిదైవం అంటే ఏమిటి?
   జవాబు – పురుషః. అంటే హిరణ్యగర్భ.

హిరణ్యగర్భ అంటే సమష్టి సూక్ష్మశరీరసహితచైతన్యం. వ్యష్టిపరంగా మన బుద్ధి పనిచేస్తే, హిరణ్యగర్భ సమష్టి బుద్ధి.

6ఎ) **అధియజ్ఞః కః –** అధియజ్ఞము అంటే ఏమిటి?
   జవాబు – అధియజ్ఞః అహమ్ ఏవ – ఈశ్వరుడు.

ఈశ్వరుడు అంటే సమష్టి కారణశరీరసహితచైతన్యం. ఇంకో విధంగా చెపితే

నిర్గుణబ్రహ్మ + మాయ = ఈశ్వరుడు.

మాయ అన్నా, కారణప్రపంచం అన్నా, అవ్యక్తప్రపంచం అన్నా ఒకటే. నిర్గుణబ్రహ్మ అంటే చైతన్యతత్త్వం. అందువల్ల

అధియజ్ఞం = ఈశ్వరుడు = చైతన్యతత్త్వం + అవ్యక్తప్రపంచం

6బి) **కథమ్ అస్మిన్ దేహే (వర్తతే)** – ఈ అధియజ్ఞం ఈ శరీరంలో ఎలా ఉంటుంది?

జవాబు – **ప్రాజ్ఞ రూపేణ ఈశ్వరః అస్మిన్ దేహే వర్తతే** – ఈ శరీరంలో ప్రాజ్ఞరూపంలో ఉన్నాడు.

సమష్టి కారణప్రపంచంలో ప్రతిబింబచైతన్యం ఈశ్వరుడు అయితే వ్యష్టి కారణశరీరంలో ప్రతిబింబచైతన్యం ప్రాజ్ఞ; యజ్ఞం అంటే కర్మ, అధియజ్ఞం అంటే కర్మఫలదాత. ఈశ్వరుడు కర్మఫలదాత. ఆ కర్మఫలదాత మన శరీరంలో ప్రాజ్ఞరూపంలో ఒక కంప్యూటర్ పట్టుకుని కూర్చున్నాడు. మనం చేసే ప్రతిచర్యనీ, మాట్లాడే ప్రతిమాటనీ ఆ కంప్యూటర్‌లోకి ఎక్కించేస్తాడు. మానవ కంప్యూటర్‌కు వైరస్ వస్తుంది కాని ఈశ్వరుని కంప్యూటర్‌కు అలాంటి దోషాలు అంటవు.

అధియజ్ఞం – కర్మఫలదాత ఈశ్వరుడు, ఈ శరీరంలో ప్రాజ్ఞరూపంలో ఉన్నాడు.

ఇక్కడితో ఆరు ప్రశ్నలకు జవాబులు అయిపోయాయి.

2. ప్రయాణకాలంలో ఈశ్వర స్మరణం – శ్లోకాలు 5–14

ఈ శ్లోకాల్లో ఏడవ ప్రశ్నకు జవాబు ఇస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ.

7 ప్రశ్న – **ప్రయాణ కాలే చ కథం జ్ఞేయో–సి నియతాత్మభిః**

దీన్ని రెండు ప్రశ్నలుగా విభజించవచ్చు.

7ఏ) మరణకాలంలో దేవుణ్ణి తలుచుకోవటంలో ఏదైనా ప్రత్యేకత ఉందా?

7బి) మరణకాలంలో భగవంతుణ్ణి ఎలా తలుచుకోలము?

ఈ రెండింటినీ కలిపి ప్రయాణకాల ఈశ్వర స్మరణం అనవచ్చు. దీనికి కృష్ణపరమాత్మ వివరంగా జవాబు చెప్పాడు. అందువల్ల ఈ అధ్యాయాన్ని **ప్రయాణకాల స్మరణయోగము** అని కూడా అని ఉండవచ్చు, కాని ప్రయాణం మాట ఎత్తితే భయపడతారు కొందరు.

దీనికి జవాబుగా కృష్ణపరమాత్మ ఒక ప్రకృతి సూత్రాన్ని చెప్పాడు. మీకు జీవితంలో ఏది చాలా ఇష్టమైతే, దాన్నే మరణకాలంలో తలుచుకుంటారు. దీన్ని మరణపరంగా చెపితే, మరణసమయంలో దేన్ని ఎక్కువగా తలుచుకుంటే, అది మీ వ్యక్తిత్వం. అంటే మీ వ్యక్తిత్వాన్ని మీరు చేసిన ఆఖరి ఆలోచనవల్ల చెప్పవచ్చు. ఎందుకలా అంటున్నాము?

మీ జీవితాన్ని నిర్దేశించేది మీ ఫ్రీవిల్, మీ వాసనలు. మొదట్లో ఫ్రీవిల్ బలంగా ఉంటుంది, వాసన బలహీనంగా ఉంటుంది. సిగరెట్ త్రాగటం, మందు త్రాగటంలాంటి చెడు అలవాట్లు తీసుకుంటే ఈ విషయం అర్థమవుతుంది. మొట్టమొదటి సిగరెట్ తాగేముందు మీ ఫ్రీవిల్ బలంగా ఉంటుంది. అప్పుడు మీరు దానికి బలంగా నో చెప్పగలరు. అలాగే మొట్టమొదటిసారి మందు త్రాగేటప్పుడు మీరు 'నో' చెప్పే బలం ఉంటుంది. కాని అప్పుడు 'నో' చెప్పకపోతే, తర్వాత మీ ఫ్రీవిల్ బలహీనమైపోతుంది. మీ చెడు అలవాటు ప్రబలమైపోతుంది. ఒక్కసారి త్రాగితే చాలు, వాసన ఏర్పడుతుంది; అంటే ఒక సంస్కారం మీ చిత్తంలో చోటు చేసుకుంటుంది.

కొన్ని నెలలు, సంవత్సరాలు గడిచేసరికి, ఈ విషయాలలో మీ ఫ్రీవిల్ పని చెయ్యదు. మీకు అసలు ఫ్రీవిల్ పని చెయ్యదు అనటం లేదు; ఈ చెడు అలవాట్ల విషయంలో మీ ఫ్రీవిల్ పనిచెయ్యదు అంటున్నాము. అందువల్ల ఈ చెడు అలవాట్లను పారద్రోలాలనుకుంటే భగవంతుణ్ణి శరణు వేడాలి. మీ ఫ్రీవిల్ మీ మాట వినటం మానేసింది, ఆ అలవాటును పారద్రోలాలంటే చాలా గుండెధైర్యం కావాలి. అందువల్ల భగవంతుని సహాయం కోరుకుంటున్నారు.

ఆ విధంగా మీ ఆఖరి ఆలోచన మీ అలవాట్లమీద ఆధారపడివుంటుంది. మీ అలవాట్లు మీ జీవనవిధానంమీద ఆధారపడివుంటుంది. అందువల్ల మీ జీవనవిధానం మీ ఆఖరి ఆలోచనను నిర్దేశిస్తుంది. మీ ఆఖరి ఆలోచన మీకు వచ్చే జన్మను నిర్ణయిస్తుంది.

యం యం వాపి స్మరన్ భావం త్యజత్యంతే కలేవరమ్ ।
తం తమేవైతి కౌంతేయ సదా తద్భావభావితః ॥ – 8.6

దీనితో ఏడవ ప్రశ్నలో మొదటి భాగానికి జవాబు వచ్చింది.

7ఎ) మరణకాలంలో దేవుణ్ణి తలుచుకోవటంలో ఏదైనా ప్రత్యేకత ఉందా?

జవాబు – ఆఖరి నిముషంలో తలుచుకున్న ఆలోచన మనకు వచ్చే జన్మను నిర్ణయిస్తుంది.

7బి) మరణకాలంలో భగవంతుణ్ణి ఎలా తలుచుకోలము?

దీనికి జవాబు ఊహించుకోవచ్చు. మరణసమయంలో మన వాసనలు బలంగా అవుతాయి, విల్ బలహీనం అవుతుంది కాబట్టి, ఇప్పటి నుంచీ మంచి వాసనలు పెంపొందించుకోవాలి.

శుభాశుభాభ్యామ్ మార్గాభ్యామ్ వహంతి వాసన సరిత్
పౌరుశేషేణ ప్రయత్నేన యోజనీయ శుభామతి

చిన్న వయస్సులో మనస్సు శుభాన్ని లేదా అశుభాన్ని అనుభవిస్తుంది. అప్పుడు మనస్సును అదుపులో పెట్టుకునే శక్తి మీకు ఉంటుంది. అందువల్ల అప్పటినుంచి మంచి మాటలు మాట్లాడాలి, మంచి ఆలోచనలు చెయ్యాలి. అలా మంచివే ఆలోచిస్తుంటే, మీ సుప్తచేతన మనస్సు మంగళకరమైన వాసనలతో లేదా మంగళకరమైన సంస్కారాలతో నిండిపోతుంది. అప్పుడు కోమాలో ఉన్నా కూడా, ఆ మనస్సులో శుభవాసనలే ఉంటాయి.

అలాంటప్పుడు సహజంగానే అటువంటి ఉపాసకుని ప్రయాణం శుభగతిలో సాగుతుంది. అంటే ఈశ్వరప్రాప్తి లభిస్తుంది. అందువల్ల ఎప్పుడూ ఈశ్వరుణ్ణే తలచుకోవాలి.

తస్మాత్ సర్వేషు కాలేషు మామనుస్మర యుధ్య చ ।
మయ్యర్పితమనోబుద్ధిః మమేవైష్యస్యసంశయమ్ ॥ – 8.7

చదివే పుస్తకాలు మంచి పుస్తకాలు చదవండి; చూసే సినిమాలు మంచి సినిమాలు చూడండి; మీతో స్నేహం చేసేవారిని మంచివారిని ఎన్నుకోండి. ఇవన్నీ మీలో శుభవాసనలను పెంపొందిస్తాయి.

సత్సంగత్వే నిస్సంగత్వం. దుస్సంగః సర్వథా త్యాజ్యః – నారద భక్తిసూత్రాలు.
దుస్సంగం చెయ్యవద్దు. మంచి స్నేహితులను ఎన్నుకోండి. చెడ్డవారిని ద్వేషించనవసరం లేదు; కాని వారికి దూరంగా ఉండండి. కొండచిలువను ద్వేషించనవసరం లేదు, కాని దాని దగ్గరకు వెళ్ళకుండా ఉంటే చాలు.

సర్వేషు కాలేషు – నన్నే తలుచుకో అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మొదట్లో కొంచెం కష్టపడాలి కాని తర్వాత భగవన్నామస్మరణ అలవాటుగా మారుతుంది. అప్పుడు మీరు లౌకిక వ్యవహారంలో మునిగితేలుతున్నా కూడా, మీ సుప్తచేతన మనస్సు నిరంతరం భగవంతునిమీదనే ఉంటుంది. అలా భగవంతుణ్ణి తలుచుకోవటానికి ఏదైనా రూపాన్ని ఎంచుకోవచ్చు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కృష్ణపరమాత్మ ఓంకారాన్ని ఆలంబనగా చేసుకోవచ్చు అని సూచించాడు.

అలా ఓంకారాన్నో, తన ఇష్టదైవాన్నో నిరంతరం నిష్కామ ఉపాసన చేసిన ఉపాసకుడు మరణకాలంలో కూడా ఇష్టదైవాన్నే తలుచుకుంటాడు. భీష్మాచార్యులు అంపశయ్యమీద ఉన్నప్పుడు అందరినీ పంపించేసి, కృష్ణపరమాత్మ మాత్రమే తన ముందు ఉండాలన్నాడు. ఎంత నిగ్రహమో చూడండి! అలాంటి నిగ్రహం నిష్కామ ఉపాసకుడు పెంపొందించుకోగలడు. ఫలానా వారిని చూడాలి, ఇక్కడ ఆ ఆస్తి ఉంది, అక్కడ ఆ ఆస్తి ఉంది, ఫలానా వ్యక్తి ఇంత డబ్బు తిరిగి ఇవ్వాలిలాంటి వ్యవహారాల జోలికి వెళ్ళడు. కేవలం భగవన్నామస్మరణ చేస్తాడు. ఇక్కడితో ఏడవ ప్రశ్నలో రెండవ భాగానికి జవాబు వచ్చింది.

7బి) మరణకాలంలో భగవంతుణ్ణి ఎలా తలుచుకోగలము?

జవాబు – నిష్కామ ఉపాసన నిరంతరం చేస్తూ ఉంటే శుభవాసనలు ఏర్పడి, మరణకాలంలో కూడా ఇష్టదైవాన్ని తలుచుకోగలము.

దీనితో ప్రయాణకాల ఈశ్వరస్మరణం గురించిన వివరణ ముగిసింది.

3. రెండు రకాల లక్ష్యాలు – శ్లోకాలు 15–22

ఈ శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ రెండు రకాల లక్ష్యాల గురించి చెప్పాడు. అవి భగవంతుడు, ప్రపంచం. వాటిని ఆధ్యాత్మ లక్ష్యం–ప్రాపంచిక లక్ష్యం అనవచ్చు లేదా శాశ్వత లక్ష్యం–అశాశ్వత లక్ష్యం అనవచ్చు.

భగవంతుడు శాశ్వతత్వానికి, భద్రతకు, శాంతికి, ఆనందాలకు ప్రతీక. ఏ మనిషి అయినా కోరుకునేది ఈ నాలుగే.

ఓమ్ అచ్యుతాయ నమః – ఆచమనంలో నామం

ఏ కర్మ చేయాలన్నా కూడా ఆచమనం చెయ్యాలి. ఆచమనం చెయ్యాలంటే అందులో చెప్పే మొట్టమొదటి నామం ఓం అచ్యుతాయ నమః. ఎంత అద్భుతమైన నామం! అచ్యుతాయ అంటే న విద్యతే చ్యుతిః యస్య అని అర్థం. అంటే శాశ్వతత్వానికి చిహ్నం. దేవుడే శాశ్వతత్వానికి చిహ్నం.

ఇది తెలియక శాశ్వతత్త్వం, శాంతి, భద్రత, ఆనందాలకోసం బాహ్యవస్తువుల వెనుక పరుగులు తీస్తాము. వాటిని అనుభవించండి, ఆస్వాదించండి కాని వాటితో మమేకం చెందకండి అన్నది కృష్ణపరమాత్మ బోధ సారాంశము. ఎందుకంటే అవేవీ శాశ్వతం కాదు. వాటన్నిటికీ దేశపరిమితి, కాలపరిమితి ఉంటాయి. కొంత కాలమయ్యాక అవన్నా మననుంచి దూరమవుతాయి లేదా మనమన్నా వాటికి దూరమవుతాము.

ఒక వ్యక్తి ఒక సన్న్యాసితో గర్వంగా చెప్పాడుట, 'చూశావా, నేను ఎంత గొప్ప ఇల్లు కట్టానో? ఇది ఎన్నటికీ నాశనం కాదు.' ఆ సన్న్యాసి చిరునవ్వు నవ్వి, 'ఇల్లు నాశనం కాదేమో కాని, నువ్వు నాశనమవుతావు,' అన్నాడు. అంటే అతను ఎప్పుడో అప్పుడు మరణిస్తాడు.

ఆబ్రహ్మభువనాల్లోకాః పునరావర్తినోఽర్జున ।
మాముపేత్య తు కౌంతేయ పునర్జన్మ న విద్యతే ॥ – 8.16

14లోకాలు, ఉన్నతమైన పదవులు కూడా అశాశ్వతాలే. అవి కూడా కాలపు కోరల్లో చిక్కుకు పోవాల్సిందే. అందువల్ల ప్రాపంచిక విషయాలను అనుభవించటంలో తప్పేం లేదు కాని వాటిమీద ఆధారపడకూడదు. మీరు చేసే కర్మలకు మూడుఫలాలు వస్తాయి. అర్థ, కామ, ధర్మాలు తీరుతాయి. కాని ఆ మూడుఫలాలకు మూడుదోషాలు ఉంటాయి. అవి దుఃఖమిశ్రితత్వం, అతృప్తికరత్వం, బంధకత్వం. ఎంత గొప్ప ఫలం పొందినా దానిలో ఆనందంతో పాటు దుఃఖం; అసంతృప్తి, బంధం పెనవేసుకుని ఉంటాయి. అందువల్ల శాశ్వతమైన శాంతి, భద్రతలు, ఆనందాలను పొందలేరు.

కార్డుబోర్డు ఛెయిర్ ఉదాహరణ ఎప్పుడూ మర్చిపోకూడదు. కార్డుబోర్డు ఛెయిర్ చూడటానికి అందంగా, ఆకర్షణీయంగా ఉంటుంది, కాని దానిమీద కూర్చోటానికి పనికిరాదు. అలా ప్రపంచం అందంగా, ఆకర్షణీయంగా ఉంటుంది, కాని దానిమీద ఆధారపడటానికి పనికిరాదు. అందువల్ల జగత్తును మీ సరదాలకు వాడుకోండి; కాని శాంతి, భద్రత, ఆనందాలకోసం భగవంతునిమీద ఆధారపడండి.

అంటే 15–22 శ్లోకాల అర్థం మనిషికి రెండు లక్ష్యాలు ఉన్నాయి. అవి శ్రేయస్సు, ప్రేయస్సు. ప్రేయస్సు అంటే ధర్మ, అర్థ, కామాలు. శ్రేయస్సు అంటే మోక్షం, అంటే భగవంతుడు. ప్రేయస్సు మనకు ప్రియమైనది కాని శ్రేయస్సు మనకు శ్రేయస్కరమైనది. ఈ నాలుగింటిని కృష్ణపరమాత్మ రెండుగా కుదించాడు. జగత్తు–భగవంతుడు అన్నాడు. జగత్తును వదిలేసి, భగవంతునిమీద ఆధారపడమన్నాడు.

4. రెండు రకాల మార్గాలు, రెండు రకాల సాధకులు – శ్లోకాలు 23–27

ఎక్కడ రెండు లక్ష్యాలు ఉంటే, అక్కడ వాటిని చేరుకునే మార్గాలు కూడా రెండు ఉంటాయి. అలాగే ఎక్కడ రెండు మార్గాలు ఉంటే, రెండు మార్గాల్లో వెళ్ళే రెండు రకాల సాధకులు కూడా ఉంటారు. రెండు మార్గాలు – శుక్లమార్గం, కృష్ణమార్గం లేదా శుక్లగతి, కృష్ణగతి.

కృష్ణగతి: కృష్ణగతిలో వెళ్ళే సాధకుడు బ్రహ్మలోకం ముందు లోకం వరకూ వెళ్ళి, వెనక్కు తిరిగి వస్తాడు. అక్కడ బాగా ఆనందిస్తాడు కాని తిరుగుప్రయాణం ఉంటుంది అతనికి.

తే తం భుక్త్వా స్వర్గలోకం విశాలం
క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి – 9.21

స్వర్గలోకం అంటే బ్రహ్మలోకం తప్ప తక్కిన ఐదు ఉన్నత లోకాలకు వెళతాడు. పుణ్యం నశించగానే తిరిగి వెనక్కి వస్తాడు. వెనక్కి తిరిగి వచ్చినా ఫర్వాలేదు, స్వర్గలోకసుఖాలను అనుభవిస్తాడు కదా అంటే మనమేమీ చెయ్యలేము. సరే నీ యిష్టం, ఆల్ ది బెస్ట్ అంటాము.

శుక్లగతి: శుక్లగతిలో వెళ్ళే సాధకుడు క్రమముక్తిని పొందుతాడు. అంటే శుక్లగతిలో వెళ్ళే సాధకుడు బ్రహ్మలోకం వెళ్ళి, సాక్షాత్తూ బ్రహ్మ దగ్గర బ్రహ్మజ్ఞానం పొంది, అక్కడ క్రమముక్తి పొందుతాడు.

24వ శ్లోకం	– ఉత్తరాయణం, శుక్లపక్షం, పగలు	–శుక్లగతి
25వ శ్లోకం	– దక్షిణాయనం, కృష్ణపక్షం, రాత్రి	–కృష్ణగతి

రెండు రకాల సాధకులు

శుక్లగతి సాధకుడు: శుక్లగతిద్వారా వెళ్ళే సాధకుడు నిష్కామ ఉపాసకుడు. కర్మతో ఉపాసనను జోడించినవాడు. అతను బ్రహ్మలోకం వెళ్ళి క్రమముక్తి పొందుతాడు.

కృష్ణగతి సాధకుడు: కృష్ణగతిద్వారా వెళ్ళే సాధకుడు కేవలకర్మ చేసినవాడు. అతను మంచికర్మలు, పంచమహాయజ్ఞాలు చేసి ఉంటాడు. కాబట్టి కొంత పుణ్యం సంపాదించుకుని ఊర్ధ్వలోకాలకు వెళతాడు. కాని ఆ పుణ్యం క్షీణించగానే తిరిగి వెనక్కి వస్తాడు. పైగా ఉపాసన జోడించలేదు కాబట్టి బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళలేదు; క్రమముక్తి పొందలేదు.

ఇక్కడ ఒక విషయం మర్చిపోకూడదు. ఇక్కడ మనం కర్మ, ఉపాసనల గురించే చర్చిస్తున్నాము. ఇందులో జ్ఞానానికి చోటులేదు. అందువల్ల కర్మ గొప్పదా, ఉపాసన గొప్పదా అంటే జ్ఞానం గొప్పది అనకూడదు. జ్ఞానం గొప్పదే, సందేహం లేదు కాని జ్ఞానం పోటీలో పాల్గొనటం లేదు. ఇక్కడ మనం మాట్లాడేది అజ్ఞాని కర్మఠుడు, అజ్ఞాని ఉపాసకుల గురించి. ఇద్దరూ జ్ఞానానికి రాలేదు. అందువల్ల ఇద్దరికీ జీవన్ముక్తి, విదేహముక్తుల ప్రసక్తి లేదు.

5. ఉపాసనా స్తుతి – శ్లోకం 28

జ్ఞానం ప్రసక్తి లేకుండా కర్మ, ఉపాసనల మధ్యలో ఏదో ఒకటే ఎన్నుకోవాలంటే కర్మకన్నా ఉపాసన గొప్పది. ఎందుకంటే ఉపాసనవల్ల క్రమముక్తి పొందుతాడు. అందువల్ల అర్జునా! ఉపాసనామార్గం ఎన్నుకో అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

తస్మాత్ సర్వేషు కాలేషు యోగయుక్తో భవార్జున – 8.27
యోగీ పరం స్థానముపైతి చాద్యమ్ – 8.28

యోగి అంటే నిష్కామ ఉపాసకుడు. నిష్కామ ఉపాసకుడు పరబ్రహ్మను పొందుతాడు.

ఒకసారి జ్ఞాని, ఉపాసకుడు, కర్మఠుడు పరిస్థితి టూకీగా చూద్దాము.

జ్ఞాని – నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానం పొంది, జీవన్ముక్తి, విదేహముక్తి పొందుతాడు. అతనికి ప్రయాణం లేదు.
ఉపాసకుడు – సగుణబ్రహ్మ ఉపాసన చేసి, శుక్లగతిద్వారా బ్రహ్మలోకం వెళ్ళి, క్రమముక్తి పొందుతాడు.
కర్మఠుడు – కేవలకర్మ చేసి, ఊర్ధ్వలోకాలకు వెళ్ళి మళ్ళీ వెనక్కి తిరిగివస్తాడు. అతను ఏ విధమైన మోక్షాన్నీ పొందడు.

ఆ విధంగా ఉపాసకుణ్ణి, క్రమముక్తిని మెచ్చుకుంటూ కృష్ణపరమాత్మ ఈ అధ్యాయాన్ని ముగించాడు. కృష్ణపరమాత్మ ఈ అధ్యాయంలో తన బోధను అక్షరం పదంతో మొదలుపెట్టాడు కాబట్టి ఈ అధ్యాయాన్ని అక్షరబ్రహ్మయోగము అంటారు.

స్వామీజీ ఆణిముత్యాలు

మరణకాలంలో భగవంతుణ్ణే తలుచుకుంటూ మరణించిన వ్యక్తి భగవంతుణ్ణే పొందుతాడు, బాగానే ఉంది కాని, ఒకవేళ భగవంతుణ్ణి తలుచుకోకుండా మరణిస్తేనో? అటువంటి సందేహం గనుక మనకి వస్తే, దానికి ఒక ప్రకృతి సూత్రాన్ని వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏమిటది?

ఒకవ్యక్తియొక్క మరుజన్మ అతను ఈ జన్మలో మరణించే సమయంలో తలుచుకున్నదానిమీద ఆధారపడి ఉంటుంది.

నిజానికి ఒక గొప్ప సామెత ఉంది. 'మనిషి ఎలా ఆలోచిస్తే, అలా అవుతాడు.' అది గొప్ప ప్రకృతి సూత్రం. అది మరణానంతరమే కాక, ఈ జన్మలో కూడా వర్తిస్తుంది.

యో యత్ శ్రద్ధా స ఏవ సః। సః యథా కామో భవతి తద్ క్రతుర్భవతి, యత్ క్రతుర్భవతి తత్ కర్మ కురుతే, యత్ కర్మ కురుతే తద్ అభిసంపద్యతే – బృహదారణ్యకం

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

అథ నవమోఽ ధ్యాయః - రాజవిద్యారాజగుహ్యాయోగః

(తొమ్మిదవ అధ్యాయము - రాజవిద్యారాజగుహ్యాయోగము)

వేదాంతం ముఖ్య ఉద్దేశ్యం నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం పొందటం. ఆధ్యాత్మిక రంగంలో ఒక సాధకుని ప్రయాణం ఎలా సాగాలి?

కర్మయోగం + ఉపాసన యోగం + జ్ఞానయోగం = మోక్షం.

అంటే ఒక సాధకుడు కర్మయోగం చేసి చిత్తశుద్ధి పొంది, ఉపాసన యోగానికి వచ్చి, చిత్త ఏకాగ్రత పొంది, జ్ఞానయోగానికి వచ్చి శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలుచేసి మోక్షం పొందాలి. వీటిలో ఒక్కొక్క దశనూ వివరించుకుంటూ వస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మొదటి షట్కంలో కర్మయోగం గురించి వివరంగా చూశాము. ఎనిమిదవ అధ్యాయంలో కర్మరుడు పుణ్యలోకాలకు వెళతాడు కాని మోక్షం పొందడని చూశాము. ఇది కర్మయోగి పరిస్థితి.

ఇప్పుడు ఉపాసకుని విషయం చూస్తే, సకామ ఉపాసకుడు, నిష్కామ ఉపాసకుడు అని రెండు రకాలు ఉన్నారు. సకామ ఉపాసకుని గురించి మాట్లాడలేదు కృష్ణపరమాత్మ. నిష్కామ ఉపాసకునిలో కూడా రెండు రకాలు ఉన్నారు. సగుణ ఉపాసనచేసి చిత్త ఏకాగ్రత పొంది, నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానానికి వస్తారు కొందరు. అలా రావాలి. కాని ఎనిమిదవ అధ్యాయంలో దీనికి రాకుండా జీవితాంతం సగుణ ఉపాసనే చేసిన వ్యక్తిని స్తుతించాడు కృష్ణపరమాత్మ. అది తప్పేం కాదు. అలా నిష్కామ ఉపాసన చేసిన వ్యక్తి క్రమముక్తి పొందుతాడు.

నిష్కామ ఉపాసకుణ్ణి, క్రమముక్తిని స్తుతించినా, నిజానికి కృష్ణపరమాత్మ అంతిమలక్ష్యం అది కాదు. దాని గురించి కూడా తెలియాలి కాబట్టి, దాని గురించిన జ్ఞానం ఇచ్చాడు తప్పితే, అది మధ్యమ అధికారికి వర్తిస్తుంది. అర్జునుడు దానికన్నా ఎదగాలి అని కృష్ణపరమాత్మ ఆశిస్తున్నాడు. అర్జునుడే కాదు, మనమంతా ఉపాసననుంచి, జ్ఞానమార్గానికి రావాలి, ఉత్తమ అధికారిగా ఎదగాలి.

జ్ఞానం పొందితే ఇక్కడే, ఇప్పుడే జీవన్ముక్తి పొంది, మరణించాక విదేహముక్తి పొందుతాము. ఒకవేళ ఇప్పుడే జ్ఞానం పొందకుండా మరణిస్తే, మళ్ళీ మనుష్యులుగా పుడతామో లేదో తెలియదు, పుట్టినా వేదాంతంమీద శ్రద్ధ కలుగుతుందో లేదో తెలియదు.

అందువల్ల జ్ఞానమార్గానికి రావాలి. అంటే సగుణ ఉపాసన కొన్నాళ్ళు చేసి, జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తి పొంది, నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానానికి రావాలి. వేదాంతజ్ఞానం అంటే వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేస్తే జీవాత్మ-పరమాత్మల ఐక్యజ్ఞానం ఈ జన్మలోనే పొందుతాము. ఆ జ్ఞాననిష్ఠలో ఉంటే ఇక్కడే, ఇప్పుడే జీవన్ముక్తి

పొందుతాము. అందువల్ల రాబోయే అధ్యాయాల్లో అంటే 9, 10, 11, 12 అధ్యాయాల్లో ఉపాసననుంచి వేదాంత విచారణకు రావాలని చెపుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

వేదాంత విచారణద్వారా ఏ జ్ఞానం పొందాలి? అది కూడా చెప్పబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నిజానికి, తొమ్మిదవ అధ్యాయంలో ప్రధానంగా వేదాంతవిచారణ లేదా నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం గురించి చెప్పబోతున్నాడు. దానివల్ల ఇక్కడే ఇప్పుడే మోక్షం పొందుతాడని కూడా చెపుతాడు. నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానానికి రావటానికి తొలి అడుగు సగుణ ఈశ్వర ఉపాసన అని చూపించబోతున్నాడు. ఇదీ ఈ అధ్యాయం సారాంశం.

ఈ అధ్యాయం ఒక అద్భుతమైన, పరిపూర్ణమైన అధ్యాయం. ఇది వేదాంతం గురించి ఒక విహంగ వీక్షణాన్ని ఇస్తుంది. ఇది ఏడవ అధ్యాయానికి చాలా దగ్గరగా ఉంటుంది. నిజానికి తొమ్మిదవ అధ్యాయాన్ని అధ్యయనం చేస్తుండగానే, దీన్ని ఏడవ అధ్యాయంతో పోల్చి చూడవచ్చు. ఈ నేపథ్యంతో ఈ అధ్యాయంలోకి అడుగుపెడతాము.

1. ఉపోద్ఘాతం: శ్లోకాలు 1-3

మొదటి మూడు శ్లోకాల్లో విషయాన్ని ప్రవేశపెడుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. విషయం - ఈశ్వరజ్ఞానం. ఎటువంటి ఈశ్వరజ్ఞానం? ఏడవ అధ్యాయంలో ఈశ్వరుని స్వరూపం రెండుగా ఉంటుందని చూశాము. అవి అపరాప్రకృతి, పరాప్రకృతి.

అపరాప్రకృతి: సగుణరూపంలో మనం కొలిచే ఇష్టదేవతలు అపరాప్రకృతిలోకి వస్తారు. నిజానికి విశ్వరూప ఈశ్వరుడు కూడా అపరాప్రకృతిలోకే వస్తాడు. ఎందుకంటే దానికి కూడా నామం, రూపం ఉంటుంది. నామం, రూపం ఉండి, మార్పుకు లోనయ్యేదైనా అపరాప్రకృతి కిందకే వస్తుంది. సగుణ సవికార సవికల్ప అచేతనస్వరూపం అపరాప్రకృతి. అంటే గుణాలు ఉన్న, వికారాలకు లోనయ్యే, భాగాలు ఉన్న వస్తుస్వరూపం అపరాప్రకృతి.

పరాప్రకృతి: దేశానికి, కాలానికీ అతీతంగా ఉన్న ఈశ్వరుని ఉన్నతస్వరూపం పరాప్రకృతి. దాన్ని చైతన్యస్వరూపం అంటారు.

నిర్గుణనిర్వికారనిర్వికల్ప చేతనస్వరూపం పరాప్రకృతి. గుణాలు లేని, వికారాలు లేని, భాగాలు లేని శుద్ధచైతన్యం పరాప్రకృతి.

కృష్ణపరమాత్మ అర్జునునితో చెపుతున్నాడు, 'హే అర్జునా, నీకు ఈ అధ్యాయంలో అపరాప్రకృతి, పరాప్రకృతుల స్వరూపాన్ని వివరిస్తాను.' ఏడవ అధ్యాయంలో చూశాము - అపరాప్రకృతి గురించి తెలుసుకోవటం జ్ఞానం; పరాప్రకృతి గురించి తెలుసుకోవటం విజ్ఞానం అవుతుంది. అందువల్లనే ఏడవ అధ్యాయం పేరు జ్ఞానవిజ్ఞాన యోగము అయింది. అంటే సగుణ ఈశ్వరజ్ఞానం, నిర్గుణ ఈశ్వర విజ్ఞానం.

సగుణ ఈశ్వరజ్ఞానం పొందితే, ద్వైతజ్ఞానం పొందుతాము. ఈశ్వరుడు వేరు, నేను వేరు అనుకుంటాము. భగవంతుడు పరిపూర్ణుడు, నేను అసంపూర్ణుణ్ణి; భగవంతుడు సర్వజ్ఞుడు, నేను అల్పజ్ఞుణ్ణి; పరమాత్మ అసంసారి, నేను సంసారిని. ఇలా ఎన్నైనా భేదాలు చెప్పుకుంటూ పోవచ్చు. కాని విజ్ఞానానికి వస్తే, అది అభేదజ్ఞానాన్ని లేదా అద్వైతజ్ఞానాన్ని ఇస్తుంది.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 1 **ఇదం తు తే గుహ్యతమం ప్రవక్ష్యామ్యనసూయవే ।**
జ్ఞానం విజ్ఞానసహితం యద్‌జ్ఞాత్వా మోక్ష్యసేఽ శుభాత్ ॥
ఇదమ్, తు, తే, గుహ్యతమమ్, ప్రవక్ష్యామి, అనసూయవే,
జ్ఞానమ్, విజ్ఞానసహితమ్, యత్, జ్ఞాత్వా, మోక్ష్యసే, అశుభాత్ ॥

యత్, తు	=	ఏది	విజ్ఞానసహితమ్	=	విజ్ఞానసహితమైన
జ్ఞాత్వా	=	తెలిసికొనుటవలన	జ్ఞానమ్	=	జ్ఞానమును
అశుభాత్	=	దుఃఖరూపసంసారమునుండి	అనసూయవే	=	దోషదృష్టిలేని వాడవైన
మోక్ష్యసే	=	ముక్తుడవుతావో	తే	=	నీకు
(తత్)	=	అటువంటి	ప్రవక్ష్యామి	=	మళ్ళీ పూర్తిగా వివరించెదను
ఇదమ్	=	ఈ			
గుహ్యతమమ్	=	పరమరహస్యమైన			

యత్ జ్ఞాత్వా (త్వం) అశుభాత్ మోక్ష్యసే, (తత్) తు ఇదమ్
గుహ్యతమమ్ విజ్ఞాన–సహితమ్ జ్ఞానమ్ అనసూయవే తే ప్రవక్ష్యామి॥

తా: ఏది తెలిసికొనుటవలన దుఃఖరూపసంసారమునుండి ముక్తుడవుతావో అటువంటి ఈ పరమరహస్యమైన విజ్ఞానసహితమైన జ్ఞానమును దోషదృష్టిలేని వాడవైన నీకు మళ్ళీ పూర్తిగా వివరించెదను.

నేను నీకు రెండు రకాల జ్ఞానాన్ని గురించి చెబుతాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఇదం విజ్ఞాన సహితం జ్ఞానమ్ (అహం) ప్రవక్ష్యామి – నేను నీకు స్పష్టంగా జ్ఞాన, విజ్ఞానాల గురించి బోధిస్తాను. కృష్ణపరమాత్మకు తన బోధమీద ఎంత నమ్మకమో చూడండి! నేను స్పష్టంగా చెబుతాను అంటున్నాడు. ఈ బోధయొక్క గొప్పతనం ఏమిటి? దేనికైనా ప్రకటనలు కావాలి. అప్పుడే మనుష్యులు ఆకర్షింపబడతారు. కాని భగవంతుడుచేసే ప్రకటనలో అబద్ధాలు ఉండవు.

గుహ్యతమమ్ – ఈ బోధ చాలా రహస్యమైనది. ఎందుకంటే ఇది చాలా అపురూపమైన జ్ఞానం. ఎక్కడపడితే అక్కడ దొరకదు. నిజానికి ఈశ్వరజ్ఞానానికి వచ్చేవారు చాలా అరుదుగా ఉంటారు.

మీరే గమనించండి. రోడ్డుమీద మనుష్యులు కిటకిటలాడుతూ, ఒకరిని ఒకరు గుద్దుకోందే నడవలేని వీధుల్లో కూడా, ఒక గుడి ఉంటే అది మాత్రం నిర్మానుష్యంగా ఉంటుంది. ఒక్కడు కూడా ఉండడు. మనుష్యులకు పరుగులు పెట్టటమే సరిపోతుంది; ఆ వీధిలోనే ఉన్న గుడిలోకి అడుగుపెట్టి దేవుణ్ణి కొలిచే తీరికా, ఓపికా ఉండదు. అంత పెద్దగుడిలో, ఒంటరిగా, భక్తుల రాకకోసం ఎదురుచూస్తూ భగవంతుడు నిలుచుని ఉంటాడు.

అందువల్ల ఈశ్వరస్వరూపం గురించి తెలుసుకోవాలనే తపనే ఉండదు ఎవరికీ. ఒకవేళ పొరపాటున ఉన్నా కూడా సగుణ ఈశ్వరుని గురించి మాట్లాడతారు తప్ప నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానానికి రావాలనుకోరు. అందువల్ల ఇది గుహ్యతమం అయింది. అత్యంత గొప్ప రహస్యం అయింది. ఇది అత్యంత అరుదైన, గొప్ప జ్ఞానమే కాదు,

యత్ జ్ఞాత్వా అశుభాత్ మోక్ష్యసే – ఈ జ్ఞానం పొందితే అమంగళంనుంచి ముక్తి పొందుతావు. మామూలుగా అందరూ ఇది చేస్తే నాకేమిటి లాభం అంటారు. అందుకని ఫలం చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అశుభం అంటే అమంగళం; అమంగళం అంటే సంసారం. సంసారంనుంచి విముక్తి పొందుతావు. అంటే జీవన్ముక్తి పొందుతావు. కామక్రోధలోభమోహమదమాత్సర్యాలనుంచి; రాగద్వేషాలనుంచి; అన్ని రకాల బాధలనుంచి విముక్తి పొందుతావు. అంటే మనస్సు శాంతిస్తుంది.

ఈ అధ్యాయం అర్జున ఉవాచతో మొదలవలేదు. కృష్ణపరమాత్మ తనంతట తానే చెప్పుకొస్తున్నాడు. దానికి కారణం కూడా చెబుతున్నాడు.

అనసూయవే తే (అహం ప్రవక్ష్యామి) – నీకు విద్యాగర్వం లేదు కాబట్టి నేను నీకు చెబుతాను. అసూయ అంటే మనకు తెలిసిన ఈర్ష్య కాదు. అసూయ అంటే గురువు చెప్పినదాన్ని విమర్శనాత్మకంగా వినటం, కొంతమంది గురువును ఎంతసేపూ తప్పుపడదామని చూస్తారు; లేదా గురువుకు తెలుసో లేదోనని పరీక్ష చెయ్యటానికి వింటారు. అది మంచి అలవాటు కాదు. కొంతమందికి కొంత విద్య రాగానే ఆ విద్యాగర్వం వస్తుంది.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో గార్గ్య అనే విద్యార్థిని దృప్తబాలాకీ అంటారు. అంటే అతనికి విద్యాగర్వం ఉంది. అలా గర్వం ఉంటే నష్టపోయేది ఎవరు? శిష్యుడే! అందువల్ల గురువు దగ్గరకు వెళ్ళేటప్పుడు వినయంగా వెళ్ళాలి. బోధలో దేన్నైనా స్వీకరించలేకపోయినా కూడా, సరియైన దృక్పథం ఉండాలి. ఎన్నడూ శాస్త్రాన్ని కాని, ఆచార్యుణ్ణి కాని తప్పు పట్టకూడదు. నాకే సరిగ్గా అర్థం కాలేదేమో అనుకోవాలి. అంటే మనం అర్థం చేసుకునే శక్తిని ప్రశ్నించుకోవాలి కాని బోధను ప్రశ్నించకూడదు. ఇటువంటి దృక్పథాన్ని శ్రద్ధ అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ నాలుగవ అధ్యాయంలో.

శ్రద్ధావాన్ లభతే జ్ఞానం తత్పరః సంయతేంద్రియః। – 4.39

ఓ అర్జునా, నీకా శ్రద్ధ ఉంది అంటున్నాడు. అందువల్ల అతనిని అనసూయ అన్నాడు.

పర గుణేషు దోష ఆవిష్కరణమ్ అసూయా

ఎదుటివారిలో తప్పులెన్నటం అసూయ. అసూయ అంటే ఈర్ష్య కాదు అని చూశాము. సంస్కృతంలో ఈర్ష్యను మాత్సర్యం అంటారు. దయానంద స్వామీజీ అలా ఎదుటివారిలో తప్పులెన్నేవారిని **ప్రూఫ్‌రీడర్స్ ఇంటలెక్ట్** అంటారు. ప్రూఫ్‌రీడర్లకు డబ్బులిచ్చేది అచ్చుతప్పులు వెతకటానికి. కాని మనం శాస్త్రాన్ని ఆ విధంగా అధ్యయనం చెయ్యకూడదు. అనసూయ అంటే అసూయ లేని వ్యక్తి అంటే శ్రద్ధ ఉన్న వ్యక్తి.

శ్లో. 2 **రాజవిద్యా రాజగుహ్యం పవిత్రమిదముత్తమమ్ ।**
ప్రత్యక్షావగమం ధర్మ్యం సుసుఖం కర్తుమవ్యయమ్ ॥
రాజవిద్యా, రాజగుహ్యమ్, పవిత్రమ్, ఇదమ్, ఉత్తమమ్,
ప్రత్యక్షావగమమ్, ధర్మ్యమ్, సుసుఖమ్, కర్తుమ్, అవ్యయమ్ ॥

ఇదమ్	= ఈ విజ్ఞానసహిత జ్ఞానము
రాజవిద్యా	= అన్ని విద్యలకును
రాజగుహ్యమ్	= తలమానికము, సమస్త రహస్య విషయములకును శిరోభూషణము
పవిత్రమ్	= మిక్కిలి పవిత్రమైనది
ఉత్తమమ్	= అత్యుత్తమము
ప్రత్యక్షావగమమ్	= ప్రత్యక్షముగా ఫలములను ఇచ్చునది
ధర్మ్యమ్	= ధర్మయుక్తము
కర్తుమ్	= సాధన చేయుటకు
సుసుఖమ్	= మిక్కిలి సుగమమైనది
అవ్యయమ్	= శాశ్వతమైనది

ఇదమ్ (జ్ఞానం) రాజ–విద్యా, రాజ–గుహ్యమ్, ఉత్తమమ్, పవిత్రమ్,
అవ్యయమ్, ప్రత్యక్ష–అవగమమ్, కర్తుమ్ సుసుఖమ్, ధర్మ్యమ్ చ (అస్తి) ॥

తా: ఈ విజ్ఞానసహిత జ్ఞానము అన్ని విద్యలకును తలమానికము, సమస్త రహస్యవిషయములకును శిరోభూషణము, మిక్కిలి పవిత్రమైనది, అత్యుత్తమము, ప్రత్యక్షముగా ఫలములను ఇచ్చునది, ధర్మయుక్తము, సాధన చేయుటకు మిక్కిలి సుగమమైనది, శాశ్వతమైనది.

ఇందులో కూడా కృష్ణపరమాత్మ ఈశ్వరజ్ఞాన మహిమ కొనసాగిస్తున్నాడు.

రాజవిద్యా – ఈశ్వరజ్ఞానం అన్ని జ్ఞానాలలోకి తలమానికం అయినది. దీన్నే ముండకోపనిషత్తులో పరావిద్య అంటారు. దీన్ని రాజవిద్య అని ఎందుకు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ? దీనికి అనేక కారణాలు చెప్పవచ్చు.

1. ఇది అత్యున్నతమైన నిర్గుణస్వరూపం గురించి చెపుతుంది. బ్రహ్మ సత్యం, జగన్మిథ్యా అని బోధిస్తుంది. ఆ జగత్‌లో సగుణబ్రహ్మ కూడా వస్తాడు. ఇదొక్కటే సత్యం గురించి చెపుతుంది.

2. ఇది ఒక్కటే మోక్షాన్ని ఇస్తుంది. అది కూడా అన్ని స్థాయిల్లోనూ ఇస్తుంది.

   ఎ) **శరీరపరంగా:** కొందరు ఉన్న శరీరంతో తృప్తి చెందరు. వీలుంటే దానికి ప్లాస్టిక్ సర్జరీ కూడా చేయించుకుంటారు.

   బి) **మనస్సు పరంగా:** నన్ను మా పిల్లలు పట్టించుకోవటం లేదు, ఫలానావారు నన్ను ప్రేమించటం లేదు అనుకుంటారు. కొంతమందికి అన్నీ ఉంటాయి. లంకంత ఇల్లు, కావాల్సినంత ఆస్తి, అన్నీ సమయానికి అమర్చిపెట్టే పిల్లలు ఉంటారు. అయినా వారు మానసికంగా కృంగిపోతారు. పిల్లలు నాతో మనస్సు విప్పి మాట్లాడి చాలా రోజులయింది అంటారు; లేదా నా పక్కన వచ్చి కూర్చునే తీరికే వీరికి లేదు అంటారు.

సి) **బుద్ధి పరంగా:** కొంతమందికి బుద్ధిపరంగా అసహనం ఉంటుంది. ఎన్నో తెలుసుకోవాలని ఉంటుంది. ముఖ్యంగా శాస్త్రజ్ఞులకు ఎన్ని తెలుసుకున్నా ఇంకా ఎన్నో తెలుసుకోవాలనే తపన ఉంటుంది.

బ్రహ్మజ్ఞానంపైన చెప్పిన మూడు స్థాయిల్లోనూ మోక్షాన్ని ఇస్తుంది.

యద్జ్ఞాత్వా నేహ భూయోఽ న్యత్ జ్ఞాతవ్యమవశిష్యతే

దాన్ని తెలుసుకుంటే, ఇంక ఈ జగత్తులో తెలుసుకోవాల్సింది ఏదీ మిగలదు. అందువల్ల అది రాజవిద్య అయింది.

రాజగుహ్యమ్ – అత్యంత గొప్ప రహస్యవిద్య.

శ్రవణాయాపి బహుభిర్యో న లభ్యః శృణ్వన్తోఽ పి బహవో యం న విద్యుః ।
ఆశ్చర్యో వక్తా కుశలోఽ స్య లబ్ధా ఆశ్చర్యో జ్ఞాతా కుశలానుశిష్టః ॥ – కఠ 1.2.7

ఇదే భావాన్ని రెండవ అధ్యాయంలో కూడా చూస్తాము.

ఆశ్చర్యవత్పశ్యతి కశ్చిదేనమ్ ఆశ్చర్యవద్వదతి తథైవ చాన్యః ।
ఆశ్చర్య వచ్చైనమన్యః శృణోతి శ్రుత్వాప్యేనం వేద న చైవ కశ్చిత్ ॥ – 2.29

ఈ బోధ చాలామందికి అందుబాటులో ఉండదు. పైగా ఇది ఒక అద్భుతం. చాలామంది అనేక సంవత్సరాలు నేర్చుకున్నా కూడా అర్థం చేసుకోకుండా ఉండగలరు. ఇంకా గొప్ప ఆశ్చర్యం – విన్నాక కూడా రహస్యం రహస్యంగానే ఉండిపోతుంది. అంతకన్నా గొప్ప రహస్యం ఏముంటుంది? అంటే ఈ విద్య, విద్యల్లోకెల్లా రాజులాంటిది; రహస్యాల్లోకెల్లా రాజులాంటిది. అందువల్ల రాజవిద్య, రాజగుహ్యం అయింది.

పవిత్రమ్ – అత్యంత పవిత్రమైనది. అన్ని పాపాలనూ తొలగిస్తుంది. కర్మరూపంలో ఉన్న అశుద్ధాలను కడుగుతుంది. అంటే పుణ్యపాప కర్మలను తొలగిస్తుంది; మనస్సు స్థాయిలో ఉన్న అశుద్ధాలను అంటే రాగద్వేషాలను, కామక్రోధాలను తొలగిస్తుంది. అన్నిటికన్నా ముఖ్యమైన అశుద్ధం – అజ్ఞానం. అజ్ఞానాన్ని తొలగిస్తుంది. అందువల్ల అది పవిత్రం.

న హి జ్ఞానేన సదృశం పవిత్రమిహ విద్యతే – 4.38

అందువల్ల ఇది మామూలు పవిత్రం కాదు, ఉత్తమం పవిత్రం. ఎందుకంటే ఇటువంటి పవిత్రం ఉపయోగిస్తే, ఉన్న అశుద్ధం పోవటమే కాక, భవిష్యత్తులో కూడా కొత్తగా అశుద్ధం ఏర్పడదు. అదే గంగాస్నానం చేస్తే పాతపాపాలు తొలగుతాయి కాని మనం చేసే కొత్తపాపాలు మళ్ళీ వచ్చి చేరతాయి.

ప్రత్యక్షావగమమ్ – ఇక్కడే, ఇప్పుడే దొరుకుతుంది. ఇది మరణం తర్వాత ఫలం వస్తుంది అనటం లేదు. ఆ ఫలం వస్తుందో లేదో మనకు ఖచ్చితంగా తెలియదు. కాని జ్ఞానం పొందితే మనశ్శాంతి వస్తుంది. దాన్ని ఇప్పుడే, ఇక్కడే అనుభవించవచ్చు. అందువల్ల ప్రత్యక్షం,

ధర్మ్యమ్ – ఇది ధర్మయుక్తం అంటే వేదాంతబోధను ఆధారం చేసుకుని చెప్పబడింది. ఇది చాలా ముఖ్యం. ఎందుకంటే మన వేదాలు ప్రాథమిక గ్రంథాలు. ఏ బోధ చేసినా, అది వేదాన్ని ఆధారంగా చేసుకుని చెయ్యాలి. భగవద్గీతను స్మృతి గ్రంథం అంటారు. అది ఉపనిషత్తుల సారం అని ప్రతి అధ్యాయం చివర్లో చెబుతారు. అందువల్ల వేదాలను ఆధారంగా చేసుకోని బోధ నిలవదు. మనకు ఆరు ఆస్తిక దర్శనాలు, ఆరు నాస్తిక దర్శనాలు ఉన్నాయి. నాస్తిక దర్శనం అంటే భగవంతుణ్ణి నమ్మకపోవటం కాదు; వేదాలను నమ్మకపోవటం. ఆరు నాస్తిక దర్శనాలలో నాలుగు బౌద్ధమతదర్శనాలే ఉన్నాయి. ఇప్పటి తరానికి వేదప్రామాణ్యత అంతగా తెలియకపోవచ్చు కాని, కృష్ణపరమాత్మ బోధచేసిన కాలంలో దానికి చాలా విలువ ఉంది. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ సాక్షాత్తూ అవతారమూర్తే అయినా, తను వేదప్రమాణాన్ని ఆధారం చేసుకుని చెపుతున్నానని స్పష్టం చేశాడు నాలుగవ అధ్యాయంలోనే.

ఇమం వివస్వతే యోగం ప్రోక్తవానహమవ్యయమ్ ।
వివస్వాన్ మనవే ప్రాహ మనురిక్ష్వాకవేఽ బ్రవీత్ ॥ – 4.1

ఏవం పరంపరాప్రాప్తమిమం రాజర్షయో విదుః ।
స కాలేనేహ మహతా యోగో నష్టః పరంతప ॥ – 4.2

స ఏవాయం మయా తేఽద్య యోగః ప్రోక్తః పురాతనః ।
భక్తోఽసి మే సఖా చేతి రహస్యం హ్యేతదుత్తమమ్ ॥ – 4.3

తను స్వంతంగా బోధిస్తున్నానని గొప్ప చెప్పుకోలేదు కృష్ణపరమాత్మ. నేను అవతారమూర్తిని కాబట్టి నా బోధ వినమనటం లేదు నిన్ను. ఇది వేదాన్ని ఆధారం చేసుకుని చెప్పబడింది. అందుకని ఇక్కడ కూడా కృష్ణపరమాత్మ ధర్మ్యమ్ పదం వేశాడు. ధర్మ్యం అంటే వేదాలను అనుసరించి ఉంది ఈ బోధ.

సుసుఖం కర్తుమ్ – ఈ జ్ఞానం పొంది, జీవన్ముక్తి పొందటం చాలా తేలిక. సుఖం అంటే తేలిక; సుసుఖం అంటే చాలా తేలిక. క్రమముక్తి పొందటంకన్నా ఈశ్వరజ్ఞానం, జీవన్ముక్తి పొందటం చాలా తేలిక. ఎందుకు? ఎనిమిదవ అధ్యాయంలో చూశాము.

జీవించి ఉన్నన్నాళ్ళూ ఇష్టదైవధ్యానం చెయ్యాలి, మరణకాలంలో కూడా ఆ దైవాన్నే తలుచుకోవాలి. అది కూడా ఎలా? సరియైన పద్ధతిలో కూర్చోవాలి (ఇప్పుడే కూర్చోవటం కష్టం, ఇంక అప్పుడు నిటారుగా కూర్చోగలగాలి), ప్రాణాలను, ఇంద్రియాలను వెనక్కులాగి, హృదయంలోకి చేర్చి, భృకుటిమీద దృష్టి నిలపాలి. ఎందుకంటే సుషుమ్నానాడి ద్వారా ప్రాణాలు ప్రయాణం చేసి, బ్రహ్మరంధ్రంద్వారా ప్రయాణం చేసి బ్రహ్మలోకం చేరుకోవాలి. అక్కడ కూడా బ్రహ్మలోకం చేరుకోగానే మోక్షం వచ్చేయదు. బ్రహ్మగారిద్వారా జ్ఞానబోధ వినాలి. అంటే క్రమముక్తికి షరతులు వర్తిస్తాయి. బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళగలగాలి, వెళ్ళినా జ్ఞానం పొందగలగాలి. అది మన చేతిలో లేదు. కాని ఇక్కడ జ్ఞానం పొంది, జీవన్ముక్తి పొందటం చాలా తేలిక.

అవ్యయమ్ – ఫలం దష్ట్వా అవ్యయమ్. అంటే జ్ఞానం పొందిన వ్యక్తి పొందే ఫలం శాశ్వతం. జ్ఞానంవల్ల పొందే ఫలం మోక్షం. అది ఉన్నత లోకాలకు వెళ్ళే ఫలాల లాగా కాదు. అది శాశ్వతం. ఉన్నత లోకాలకు వెళ్ళి కూడా కర్మఠుడు తిరిగి వస్తాడని చూశాము.

క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి – 9.21

అందువల్ల చాలా తేలికగా పొందగలిగే, శాశ్వతమైన ఫలాన్ని ఇచ్చే – కర్తుం సుసుఖమ్ అవ్యయమ్ – జ్ఞానబోధను నీకు చెయ్యబోతున్నాను అర్జునా, చాలా జాగ్రత్తగా విను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ముందే బోధ చెయ్యకుండా, అతను ఏకాగ్రతను చూపేలాగా, అతని మనస్సును సంసిద్ధం చేస్తున్నాడు.

శ్లో. 3 **అశ్రద్ధధానాః పురుషా ధర్మస్యాస్య పరంతప ।**
అప్రాప్య మాం నివర్తంతే మృత్యుసంసారవర్త్మని ॥
అశ్రద్ధధానాః, పురుషాః, ధర్మస్య, అస్య, పరంతప,
అప్రాప్య, మామ్, నివర్తంతే, మృత్యుసంసారవర్త్మని ॥

పరంతప!	=	ఓ పరంతపా!	మామ్	=	నన్ను
అస్య	=	ఈ	అప్రాప్య	=	పొందక
ధర్మస్య	=	ధర్మమార్గమునందు	మృత్యుసంసార	=	మృత్యురూపసంసార
అశ్రద్ధధానాః	=	శ్రద్ధారహితులైన	వర్త్మని		చక్రమున
పురుషాః	=	పురుషులు	నివర్తంతే	=	తిరుగుచుందురు

హే పరన్తప! అస్య ధర్మస్య అశ్రద్ధధానాః పురుషాః మామ్
అప్రాప్య మృత్యు-సంసార-వర్త్మని నివర్తన్తే ॥

తా: ఓ పరంతపా! ఈ ధర్మమార్గమునందు శ్రద్ధారహితులైన పురుషులు నన్ను పొందక మృత్యురూప సంసారచక్రమున తిరుగుచుందురు.

ఈ జ్ఞానం ఇంత గొప్పదైనా కూడా, శాస్త్రమే దీని గురించి ఇంత గొప్పగా చెప్పినా కూడా, దురదృష్టవశాత్తూ ఎక్కువమంది ఈశ్వరజ్ఞానం పొందటానికి రారు. ఇది అత్యంత శ్రేష్ఠమైన జ్ఞానం, ఉచితంగా లభ్యమవుతుంది కూడా. ఎన్నో ఆశ్రమాల్లో, ఎందరో గురువులు ఈ బోధను ఉచితంగా చేస్తారు. అయినా ఎవరూ పెద్దగా శ్రద్ధ చూపరు. అదే జావా నేర్పిస్తాము, వారానికి రెండు క్లాసులు – 60000 రూపాయలు చెల్లించాలి అంటే అక్కడ పెద్ద క్యూలో నిలబడిపోతారు అంతా.

ఏదైనా ఉచితంగా ఇస్తామంటే చాలామందికి అనుమానం. అందులో ఏ లోపం ఉందో అనుకుంటారు. అంతదాకా ఎందుకు? ఎవరైనా పెళ్ళికొడుకు ఉదారంగా నాకు కట్నం అవసరం లేదు అంటే అతనిలో ఏ లోపం ఉందో అనేవారే ఎక్కువగా ఉంటారు. అలాగే ఇక్కడే, ఇప్పుడే మోక్షం పొందుతావు అంటే వెంటనే నమ్మలేరు మనుష్యులు.

పురుషాః అశ్రద్ధధానాః – చాలామంది మనుష్యులకు ఈ బోధయొక్క ఫలితంమీద శ్రద్ధ ఉండదు.

ధర్మస్య అస్య – ఈశ్వరజ్ఞానంమీద శ్రద్ధ ఉండదు. ఇక్కడ ధర్మం అంటే ధర్మార్థకామాలలోని ధర్మం కాదు; పుణ్యం కూడా కాదు; ధర్మం అంటే వేదాంతబోధ లేదా బ్రహ్మవిద్య లేదా ఈశ్వరజ్ఞానం. దీనిమీద శ్రద్ధ ఉండదు. అలాంటి వారికి ఏమవుతుంది? కృష్ణపరమాత్మ అలాంటివారిమీద జాలి చూపుతున్నాడు.

అప్రాప్య మామ్ – అలాంటివారు నన్ను పొందలేరు అంటున్నాడు. నన్ను అంటే సత్యం, జ్ఞానం అనంతం బ్రహ్మను. నేను అనంతమైన ఆనందాన్ని, అనంతమైన భద్రతను, అనంతమైన శాంతిని. అటువంటి నన్ను వారు పొందలేరు, అంటే మోక్షాన్ని పొందలేరు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

> **ఇహ చేదవేదీదథ సత్యామస్తి న చేదిహావేదీన్మహతీ వినష్టి** – కేన 2.5

మహతీ వినష్టి – వారు చాలా నష్టపోతారు. ఎందుకంటే అనంతాన్ని పొందలేకపోవటం అనంతమైన నష్టం. అయినా చెక్కు చెదరరు కొంతమంది. ఇవాళ చెయ్యాల్సిన పనిని రేపటికి వాయిదా వెయ్యటంలో ఆరితేరినవారు ఉన్నారు. వారు ఈ జన్మ కాకపోతే వచ్చే జన్మలో చూసుకుందాము అంటారు. కాని ఇప్పుడు తప్పితే, మరుజన్మ ఎలా వస్తుందో? కృష్ణపరమాత్మ పుణ్యం నశిస్తే, భూలోకానికి తిరిగి వస్తామని మృదువుగా చెబుతాడు కాని ఉపనిషత్తులు నగ్నసత్యాన్ని చెపుతాయి –

> **ఇమం లోకం హీనతరం వా విశంతి** – ముండకం

అందువల్ల ఆంగ్ల సామెతను గుర్తు తెచ్చుకోవాలి – **నౌ ఆర్ నెవ్వర్!** ఇప్పుడు కాకపోతే ఎన్నటికీ కాదు! అందువల్ల వారు నన్ను పొందలేరు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

నివర్తంతే – నిశ్చయేన వర్తంతే. మామూలుగా నివర్తంతే అంటే వెనక్కి వస్తారు. కాని ఇక్కడ నిశ్చయంగా కొనసాగుతారు. ఎందులో?

మృత్యుసంసారవర్త్మని – మృత్యురూపసంసారచక్రంలో తిరుగుతారు. అంటే పునరపి జననం, పునరపి మరణం పొందుతూనే ఉంటారు. అది ఒక అంతులేని కథగా కొనసాగుతుంది. మృత్యుసంసారం అంటే మృత్యువు ముఖ్యసమస్యగా ఉన్న సంసారం. మృత్యుయుక్తమైనది సంసారం. సంసారంలో అనేక సమస్యలు ఉంటాయి. అవి అనారోగ్యం, క్షీణించటం, ఎడబాటు, కోల్పోవటం లాంటివి. కాని అన్నింటికన్నా దారుణమైన సమస్య మరణం. ఇది నిరంతరం బాధించే అభద్రతా భావన. జ్ఞానమార్గానికి రానివారు ఈ మరణభయంతో కొట్టుమిట్టాడుతుంటారు.

2. నిర్గుణ ఈశ్వర స్వరూపం: శ్లోకాలు 4-10

ముందు శ్లోకంతో ఉపోద్ఘాతం ముగిసింది. మొదటి మూడు శ్లోకాల్లో విషయాన్ని, ఫలాన్ని, అర్హతను గురించి చెప్పాడు. విషయం – ఈశ్వరజ్ఞానం; ఫలం – ఇక్కడే ఇప్పుడే మోక్షం; అర్హత – శ్రద్ధ. శ్రద్ధను అనసూయగా వర్ణించాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అత్రిమహర్షి భార్య పేరు అనసూయ. సంస్కృతంలో ప్రతి పేరుకూ అర్థం ఉంటుంది. అత్రి అంటే – న విద్యతే త్రిః యస్య – మూడింటికి అతీతంగా ఎదిగినవాడు. ఆ మూడింటినీ మూడు శరీరాలుగా అంటే స్థూల, సూక్ష్మ, కారణశరీరాలుగా తీసుకోవచ్చు. మూడు శరీరాలకు విలక్షణం. లేదా మూడు గుణాలు – సత్త్వ, రజః, తమో గుణాలుగా తీసుకోవచ్చు. అంటే గుణాతీతుడు. అలాంటి వ్యక్తికి అసూయ ఉండదు. అందువల్ల అతని భార్య అనసూయ అయింది.

4-10 శ్లోకాల్లో విషయాన్ని అంటే ఈశ్వరజ్ఞానాన్ని బోధిస్తాడు. ఈ అధ్యాయానికి ఆయువుపట్టులాంటి శ్లోకాలు ఈ శ్లోకాలు. నిజానికి భగవద్గీతలోనే చాలా ముఖ్యమైన భాగం ఇది. ఎందుకంటే ఈ భాగంలో ఉపనిషత్తుల సారమంతా వస్తుంది. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ ఈశ్వరునియొక్క ఉన్నతస్థాయి గురించి చెప్పబోతున్నాడు. ఈ ఉన్నతస్థాయికి అనేక పేర్లు ఉన్నాయి. ముందు ఆ పేర్లను చూద్దాము. నిర్గుణబ్రహ్మ, అవ్యక్తమూర్తి, బింబచైతన్యం, పరాప్రకృతి, బ్రహ్మ, చైతన్యం, విజ్ఞానం. కృష్ణపరమాత్మ పరాప్రకృతి అన్నాడు ఏడవ అధ్యాయంలో. ఉపనిషత్తులు బ్రహ్మ అంటాయి.

ఈ బ్రహ్మ ఇంద్రియ అగోచరం. సగుణబ్రహ్మ ఇంద్రియ గోచరం. బ్రహ్మకు శబ్దగుణం ఉంటే చెవులద్వారా వినవచ్చు; రూపం ఉంటే కళ్ళద్వారా చూడవచ్చు; స్పర్శగుణం ఉంటే చర్మంద్వారా తెలుసుకోవచ్చు; రసగుణం ఉంటే నాలుకద్వారా తెలుసుకోవచ్చు; గంధగుణం ఉంటే నాసికద్వారా తెలుసుకోవచ్చు. కాని నిర్గుణబ్రహ్మకు శబ్దస్పర్శరూపరసగంధాలు లేవు.

అశబ్దమస్పర్శమరూపమవ్యయం తథారసం నిత్యమగన్ధవచ్చ యత్ ।
అనాద్యనన్తం మహతః పరం ధ్రువం నిచాయ్య తం మృత్యుముఖాత్ప్రముచ్యతే ॥ – కఠ 1.3.15

భగవంతునికి గుణాలు లేవు. నాకు భగవద్దర్శనం అయింది అని ఎవరైనా అంటే అది భగవంతునియొక్క సగుణరూపం. మనం సగుణరూపాన్ని అనేక విధాలుగా వర్ణిస్తాము. నీలమేఘశ్యాముడు అంటాము, శంఖచక్రగదాధారి అంటాము శ్రీకృష్ణుణ్ణి. భగవద్దర్శనం అయితే మీరు చాలా అదృష్టవంతులు, అందులో సందేహం లేదు; కాని ఉపనిషత్తుల ప్రకారం భగవంతుడు అపరాప్రకృతి కాదు, పరాప్రకృతి.

తదేవ బ్రహ్మత్వం విద్ధి నేదం యదిదముపాసతే – కేన 1.5

నువ్వు ఉపాసన చేసే దేవుడు బ్రహ్మ కాదు అంటుంది కేనోపనిషత్తు. అయితే నిర్గుణబ్రహ్మను ఎలా అనుభవించాలి? నిర్గుణబ్రహ్మ అవ్యక్తం. కొన్ని గుణాలను నాలుగవ శ్లోకంలో చూస్తాము.

శ్లో. 4 **మయా తతమిదం సర్వం జగదవ్యక్తమూర్తినా ।**
మత్స్థాని సర్వభూతాని న చాహం తేష్వవస్థితః ॥
మయా, తతమ్, ఇదమ్, సర్వమ్, జగత్, అవ్యక్తమూర్తినా,
మత్స్థాని, సర్వభూతాని, న, చ, అహమ్, తేషు, అవస్థితః ॥

అవ్యక్తమూర్తినా	= నిరాకార పరబ్రహ్మనైన	సర్వభూతాని	= ప్రాణులన్నియును
మయా	= నాచేత	మత్స్థాని	= నాయందే అంతర్గతములై యున్నవి కాని
ఇదమ్	= ఈ	అహమ్	= నేను
సర్వమ్	= సమస్తమైన	తేషు	= వాటియందు
జగత్	= జగత్తు	న, అవస్థితః	= వాస్తవముగా స్థితుడను కాను
తతమ్	= వ్యాపించియున్నది		
చ	= ఇంకా		

అవ్యక్త-మూర్తినా మయా ఇదమ్ సర్వమ్ జగత్ తతమ్ ।
సర్వ-భూతాని మత్-స్థాని (సన్తి), అహమ్ చ తేషు న అవస్థితః (అస్మి) ॥

తా: నిరాకార పరబ్రహ్మనైన నాచేత ఈ సమస్తమైన జగత్తు వ్యాపించియున్నది. ఇంకా ప్రాణులన్నియును నాయందే అంతర్గతములై యున్నవి కాని నేను వాటియందు వాస్తవముగా స్థితుడను కాను.

ఎ) అవ్యక్తం

అవ్యక్తమూర్తినా – నిర్గుణబ్రహ్మకు గుణాలు లేవు. బ్రహ్మను (ఆబ్జెక్టుగా)ఒక స్థూలవస్తువుగా చూడలేము. అందువల్ల ఈశ్వరుని మొదటి అంశం అవ్యక్త రూపం.

భగవంతునికి రూపం లేదు అనేసరికి, ఆయన ఎక్కడ ఉంటాడు అనకూడదు. రూపం లేకపోతే దేశం కూడా లేదు, కాలం కూడా లేదు. ఆ దేవుడు ఎప్పుడు వస్తాడు అనకూడదు. ఎప్పుడూ రాలేదు – ఎందుకంటే ఆయన కాలాతీతుడు. అంతేకాదు ఎప్పుడూ వెళ్ళలేదు కూడా. కాని మనమేం చేస్తాము? **అస్మిన్ హరిద్రా బింబే సుముఖం మహాగణపతిం ధ్యాయామి, ఆవాహయామి** అంటాము. పసుపు ముద్ద చేసి అందులో గణపతిని ఆవాహన చేస్తాము. పూజ అవగానే – **యథాస్థానం ప్రతిష్ఠాపయామి** అని వెనక్కి పంపించేస్తాము. రమ్మని, పొమ్మని చెప్పగలిగేది సగుణబ్రహ్మకు, నామరూపాలున్న బ్రహ్మకు. భక్తి మొదలు పెట్టటానికి సగుణబ్రహ్మతో మొదలు పెట్టవచ్చు తప్పులేదు, కాని అక్కడితో ఆగిపోకుండా నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానానికి రావాలి. రాకపోకలు లేని సర్వవ్యాపకమైన దేవుని గురించి తెలుసుకోవాలి. అటువంటి దేవుని గురించి తెలుసుకుంటే దేవుడు వచ్చాడన్న ఆనందమూ ఉండదు; అయ్యో వెళ్ళిపోయాడే అనే విరహమూ ఉండదు. అవ్యక్తం అంటే నామరూపాలు లేని భగవంతుడు.

బి) సర్వవ్యాపకం

ఇదం సర్వం తతమ్ – సర్వవ్యాపకుడు. తతమ్ అంటే వ్యాప్తం. సర్వవ్యాపకం. మొదటి అంశం నిర్గుణం, రెండవ అంశం సర్వవ్యాపకం. నిర్గుణం పదానికి అవ్యక్తం అనీ, సర్వవ్యాపకానికి తతమ్ అనీ పదాలు ప్రయోగించాడు కృష్ణపరమాత్మ. రూపం లేని వస్తువుకు సరిహద్దులు ఉండవు. ఒక హాలు నలుచదరంగా ఉందా, వృత్తాకారంలో ఉందా అని తెలుసుకోవాలంటే, ఆ హాలు సరిహద్దులు చూడాలి. భగవంతునికి రూపం లేదు, ఆయన సర్వవ్యాపకం. ఆయన సర్వవ్యాపకం కనుక రూపం లేనివాడు.

ఎవరైనా భగవంతుడు వైకుంఠములో ఉన్నాడా అని అడిగితే, ఏం జవాబు చెప్పాలి? వైకుంఠములో ఉన్నాడు అని చెపితే అది తప్పు అవుతుంది. ఎందుకు? వైకుంఠములో ఉన్నాడని చెపితే, వైకుంఠములోనే ఉన్నాడు, భూలోకంలో లేడని అర్థం వస్తుంది. అందువల్ల దీనికి జవాబు భగవంతుడు వైకుంఠంలో **కూడా** ఉన్నాడు అని చెప్పాలి. సర్వవ్యాపకుడైన భగవంతుడు వైకుంఠంలో కూడా ఉంటాడు. అందువల్ల భగవంతునితో ఐక్యం అంటే ఎక్కడికో వెళ్ళి ఐక్యం అవనవసరం లేదు. ఐక్యం అంటే భగవంతుడు ఎక్కడో నాకు దూరంగా లేడు అనే జ్ఞానం పొందటం.

ఐక్యం అంటే ద్వైతభావనను వదలటం. అందువల్ల తతం అంటే వ్యాప్తం.

సి) మిథ్యా జగదధిష్ఠానం

మత్స్థాని సర్వభూతాని – నాలో అన్ని ప్రాణులు నెలకొనివున్నాయి. సర్వభూతాని అంటే అన్ని వస్తువులు, అన్ని ప్రాణులు; మత్స్థాని అంటే నాలో నెలకొని ఉన్నాయి. నేను విశ్వాధారుణ్ణి.

శాంతాకారం భుజగశయనం పద్మనాభం సురేశం విశ్వాధారం గగనసదృశం

భుజగశయనం అంటే భగవంతునికి ఒక దేశం నిర్ణయిస్తున్నాము. దయానందస్వామి చెపుతారు – శేషతల్పం ప్రపంచంలో మొట్టమొదటి స్ప్రింగ్‌కాట్ అని. భగవంతుడు పాలసముద్రంలో ఆదిశేషువుమీద పడుకుని ఉన్నాడు అంటాము. ఇది ప్రారంభదశలో ఉన్న భక్తునికి.

విశ్వాధారం పదం పరిపక్వత చెందిన భక్తునికి. ఇది మొదటి పదానికి పూర్తిగా భిన్నం. భుజగశయనంలో ఆదిశేషువు పరమాత్మకు ఆధారం. విశ్వాధారంలో ఆదిశేషువుకే కాదు, సర్వవిశ్వానికి పరమాత్ముడే ఆధారం. అటువంటి భగవంతుడు గగనసదృశం. ఆకాశంలా సర్వవ్యాపకం. అదే భావన ఈ మత్స్థాని సర్వభూతానిలో చూస్తాము. నేను ఈ విశ్వానికి ఆధారాన్ని.

న చాహం తేష్వవస్థితః – నాకు విశ్వం ఆధారం కాదు. నేను విశ్వానికి ఆధారం కాని, నాకు విశ్వం ఆధారం కాదు. నేను ఆధారం అవసరం లేని ఆధారాన్ని. మూడవ అంశం **జగదాధారం** లేదా **జగదధిష్ఠానం**.

ఈ శ్లోకంలో చైతన్యంయొక్క మూడు అంశాలు చూశాము – అవ్యక్తం, సర్వవ్యాపకం, జగదధిష్ఠానం.

శ్లో. 5 **న చ మత్స్థాని భూతాని పశ్య మే యోగమైశ్వరమ్ ।**
భూతభృన్న చ భూతస్థో మమాత్మా భూతభావనః ॥
న, చ, మత్స్థాని, భూతాని, పశ్య, మే, యోగమ్, ఐశ్వరమ్,
భూతభృత్ న, చ, భూతస్థః, మమ, ఆత్మా, భూతభావనః ॥

భూతాని	= ఆ ప్రాణులన్నియును	మమ, ఆత్మా	= నిజానికి నేను
మత్స్థాని, న	= నాలో నెలకొని లేవు, కాని	భూతభావనః	= భూతములను సృష్టించువాడను
మే	= నాయొక్క	చ	= ఇంకా
ఐశ్వరమ్	= ఈశ్వరీయమైన	భూతభృత్, చ	= భూతములకు స్థితికారకుడను
యోగమ్	= యోగశక్తిని	భూతస్థ, న	= జగత్తుమీద నేను ఆధారపడను
పశ్య	= చూడుము		

భూతాని చ మత్-స్థాని న (సన్తి), మే ఐశ్వరమ్ యోగమ్ పశ్య ।
(అహం) భూత-భృత్ (అపి) భూత-స్థః న । మమ ఆత్మా చ భూత-భావనః (అస్తి) ॥

తా: ఆ ప్రాణులన్నియును నాలో నెలకొని లేవు, కాని నాయొక్క ఈశ్వరీయమైన యోగశక్తిని చూడుము. నిజానికి నేను భూతములను సృష్టించువాడను ఇంకా భూతములకు స్థితికారకుడను. నేను జగత్తుమీద ఆధారపడను. నేను జగత్తుకు అధిష్ఠానమును.

భూతాని న మత్స్థాని – సర్వప్రాణులు నాలో నెలకొని లేవు. సరిగ్గా ముందు శ్లోకంలోనే అన్ని ప్రాణులు నాలో నెలకొని ఉన్నాయి అన్నాడు. మరీ వెంటనే సర్వప్రాణులు నాలో నెలకొని లేవు అన్నాడు. అలా భిన్నవాక్యాలు ఎందుకు చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ? గీతను బోధించే వారందరికీ ఇది క్లిష్టమైన సందిగ్ధం. అందువల్ల ఇక్కడ రకరకాల వివరణలు వస్తాయి. ఇలాంటి సందర్భాలలో శంకరులవారు మనను ఆదుకుంటారు. శంకరులవారి భాష్యం లేకపోతే ఇలాంటి భిన్నవాక్యాలను అర్థం చేసుకోవటం కష్టం.

కృష్ణపరమాత్మ ముందేమో అన్ని భూతాలూ నాలో ఉన్నాయని చెప్పి మరుక్షణమే అన్ని భూతాలూ నాలో లేవు అని చెప్పాడంటే కృష్ణపరమాత్మకు బోధ చెయ్యటం రాదనా? తెలివైన భాష్యకారుడు కృష్ణపరమాత్మను తప్పు పట్టడు. ఆయన చెప్పిన మాటలో ఉన్న గూఢార్థాన్ని అర్థం చేసుకోవటానికి ప్రయత్నిస్తాడు. ఒక తెలివైన గురువు 'x' ఉంది అని చెప్పి, వెంటనే 'x' లేదు అంటే రెండు వాక్యాలనూ సత్యాలుగానే తీసుకోవాలి. 'x' ఉందనీ అనాలి, 'x' లేదనీ అనాలి. అదెలా సాధ్యం? 'x' ఉన్నట్టుగా ఉంది, నిజంగా లేదు.

అంటే ఒక కోణంలోంచి చూస్తే 'x' ఉంది కాబట్టి దాని ఉనికిని ఒప్పుకు తీరాలి. కాని దాన్ని లోతుగా విశ్లేషిస్తే, దానికి ఉనికి ఉన్నట్టుగా ఉంది కాని నిజంగా లేదు. అందువల్ల ఏదైనా ఉనికి ఉన్నట్టుగా అనిపిస్తే అది ఈ మధ్యరకం దానిలోకి వస్తుంది. అంటే ఉండీ, లేనట్టు అనిపిస్తుంది.

అలా ఉండీ, లేనట్టు అనిపించేవి ఏమైనా ఉన్నాయా? ఎందుకు లేవు? చాలా ఉన్నాయి. వాటిలో ముఖ్యమైనది మనం రోజూ కనే కలే. స్వప్నం నిజంగా ఉందా, లేదా? రెండూనూ. స్వాప్నికునికి నిజంగా ఉంది. అది చాలా దగ్గరగా, చాలా స్పష్టంగా, చాలా భీకరంగా కూడా ఉంటుంది. ఒక పులి వెంటాడుతున్నట్టు కల వస్తే, శరీరమంతా చెమట పట్టేస్తుంది, పరుగులు తీస్తాడు. రక్షించండి అని కేకలు వేస్తాడు. కాని ఆ కలనుండి లేస్తే అది పీడకల అని తెలుస్తుంది. దానికి భిన్నంగా కలలో కోటి రూపాయలు గెలిచినట్టు వస్తుంది. కలలో ఉన్నంతసేపూ ఆ డబ్బు చూసి మురిసిపోతాడు, అనేక ప్రణాళికలు వేస్తాడు. కాని లేచాక, ఆ డబ్బును నిజజీవితంలో వాడుకోగలడా? లేదే!

అందువల్ల స్వాప్నికునికి స్వప్నంలో ఉన్నంతవరకూ స్వప్నం ఒక స్వప్నం అని తెలియదు. అది నిజంగా ఉన్నట్టే అనిపిస్తుంది. దాన్ని ప్రాతిభాసిక సత్యం అంటారు. ఆ స్వప్నంనుంచి లేచాక, అది స్వప్నం అని తెలుస్తుంది. స్వప్నంనుంచి లేవటం, వ్యావహారిక సత్యానికి లేస్తాడు. అంటే ప్రాతిభాసిక సత్యంలో సత్యంగా ఉన్నది, వ్యావహారిక సత్యంలో లేదు. తక్కువ స్థాయిలో నిజంగా ఉన్నట్టుగా ఉన్నది, దానికన్నా ఎక్కువ స్థాయి సత్యంలో ఉండదు. ఇలా ఒక స్థాయిలో ఉండి, ఇంకొక స్థాయిలో లేనిదాన్ని వేదాంతంలో మిథ్య అంటారు. ఈ మిథ్యను అర్థం చేసుకోవటానికి మనం మూడు పదాలను అర్థం చేసుకోవాలి. అవి సత్యం, తుచ్ఛం, మిథ్య.

సత్యం: సత్యం అంటే త్రికాలేపి తిష్టతి. మూడు కాలాల్లోనూ ఉండేది. ఉదా. కుండ, మట్టి తీసుకుంటే మట్టి మూడు కాలాల్లోనూ ఉంటుంది. కుండ పుట్టకముందూ ఉంది, కుండలోనూ ఉంది, కుండ పగిలిపోయాకా ఉంటుంది.

తుచ్ఛం: ఏ కాలంలోనూ ఉండనిది. శాస్త్రం ఇచ్చే ఉదాహరణలు – వంధ్యాపుత్రుడు (గొడ్రాలి కొడుకు), ఆకాశపుష్పాలు. లౌకిక ఉదాహరణ – నాలుగు భుజాలు ఉన్న త్రికోణం.

మిథ్య: మూడు కాలాల్లోనూ ఉండేది సత్యం, మూడు కాలాల్లోనూ లేనిది తుచ్ఛం అయితే ఒక కాలంలో ఉండి, ఒక కాలంలో లేనిది మిథ్య అవుతుంది. కుండ–మట్టి ఉదాహరణలో మట్టి సత్యం అయినప్పుడు, కుండ ఏమవుతుంది? మిథ్య అవుతుంది. ఎందుకు? కుండ ఒక కాలంలో వచ్చి, ఇంకొక కాలంలో వెళ్ళిపోతుంది. అంటే దానికి పుట్టుక తేదీ, మరణం తేదీ ఉంటాయి. దాన్ని మిథ్య అంటారు.

సత్ అసత్భ్యామ్ అనిర్వచనీయం మిథ్యా

సత్ కాదు, అసత్ కాదు, అది మిథ్య. దీన్నే ఇంకో విధంగా చూడాలంటే వ్యావహారిక సత్యం అంటారు. దీన్ని అర్థం చేసుకోవటానికి మూడు రకాల సత్యాలను చూద్దాము. అవి ప్రాతిభాసిక సత్యం, వ్యావహారిక సత్యం, పారమార్థిక సత్యం.

1. **ప్రాతిభాసిక సత్యం** – స్వప్నప్రపంచం ప్రాతిభాసిక సత్యం. స్వప్నంలో ఉన్నంతసేపూ స్వప్నం నిజం అనిపిస్తుంది. అందులో జరిగే అనుభవాలు నిజంగా జరిగినట్టుగా అనిపిస్తాయి. స్వప్నంలో ఉండగా, ఒక స్వాప్నికునికి ఎవరైనా ఇది స్వప్నం అని చెపితే అతను ఒప్పుకోడు.

2. **వ్యావహారిక సత్యం** – జాగ్రత్ ప్రపంచం వ్యావహారిక సత్యం. స్వప్నంనుంచి వ్యావహారిక స్థాయికి లేస్తే స్వప్నం కరిగిపోతుంది. అది ఇంక నిజం అనిపించదు. అంటే దానికన్నా ఉన్నతస్థాయికి లేస్తే ప్రాతిభాసిక సత్యం వీగిపోయింది. వ్యావహారిక సత్యం కూడా అంతే. మనం జాగ్రదావస్థలో ఉన్నంతసేపూ అది నిజమనిపిస్తుంది. అందులో భయాలు, బెంగలు వేధిస్తాయి.

3. **పారమార్థిక సత్యం** – నిర్గుణబ్రహ్మ పారమార్థిక సత్యం. అద్వైతప్రపంచం అనకూడదు. ఉన్నదొకటే అద్వైతం. జగత్, జీవుడు, ఈశ్వరుడు అని మూడు భిన్నంగా ఉండవు. వ్యావహారిక సత్యంనుంచి ఈ పారమార్థిక సత్యానికి ఎదిగితే అప్పుడు ఈ వ్యావహారిక సత్యం వీగిపోతుంది. స్వప్నంగా కరిగిపోతుంది. అందువల్ల వ్యావహారిక సత్యాన్ని మిథ్య అనీ, స్వప్నం–2 అనీ అంటారు.

ఈ నేపథ్యంతో కృష్ణపరమాత్మ చెప్పిన వాక్యాలను మళ్ళీ చూద్దాము.

మత్‌స్థాని సర్వభూతాని – నాలో అన్ని భూతాలూ ఉన్నాయి అన్నప్పుడు వ్యవహారిక స్థాయినుంచి చెప్పాడు. అంటే అప్పుడు ప్రపంచం ఉంది.

న చ మత్స్థాని భూతాని – నాలో అన్ని భూతాలూ లేవు అన్నప్పుడు వ్యవహారిక స్థాయినుంచి పారమార్థిక స్థాయికి వెళ్ళాడు. అంటే బ్రహ్మపరంగా చెప్పాడు. పారమార్థిక స్థాయిలో అద్వైతబ్రహ్మ ఒక్కటే ఉంది; బ్రహ్మ సత్యం, జగత్ మిథ్య అని చూశాము. అప్పుడు బ్రహ్మ మిథ్యా జగత్తుకు అధిష్ఠానం. లలితా సహస్రనామంలో మిథ్యా జగదధిష్ఠానం అని వస్తుంది. అంటే ఈ వాక్యం పారమార్థికసత్యానికి చెందినది. ఈ వాక్యంద్వారా వేదాంతసారం చెప్పాడు. అది –

బ్రహ్మ సత్యం, జగత్ మిథ్యా

అంతేకాదు, ముందు శ్లోకంలో బ్రహ్మ మూడవ నిర్వచనం జగదాధారం అని చూశాము కదా. దానికి **బ్రహ్మ మిథ్యా జగదధిష్ఠానం** అని కలుపుకోవాలి.

డి) సృష్టి–స్థితి–లయ కారణం

మమ ఆత్మా భూతభావనః భూతభృన్న చ – నేను ఈ జగత్తు మొత్తానికి సృష్టి, స్థితి, లయకారకుడిని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మన స్వప్నప్రపంచానికి మనమే సృష్టి, స్థితి, లయకారణం. కాని తమాషా ఏమిటంటే, మనం సృష్టించిన స్వప్నప్రపంచంలో మనమే భయపడతాము. పులిని సృష్టించి పులిని చూసి భయపడతాము. మనం నిద్ర లేచాక పులి ఏమయింది? అడవిలోకి పారిపోయిందా? మొత్తం స్వప్నప్రపంచం మనలోనే లయమవుతుంది.

అదే విధంగా బ్రహ్మస్థాయినుంచి చూస్తే, అంటే పారమార్థికస్థాయినుంచి చూస్తే ఈ జగత్తు ఆయన కలలాగ ఆయననుంచి వచ్చింది, ఆయనలోనే స్థితి పొందుతుంది, ఆయనలోనే లయమవుతుంది. మమ ఆత్మలో ఆత్మ అంటే పరాప్రకృతి; భూతభావనః. భావనః అంటే సృష్టికారణం, భూత అంటే మొత్తం జగత్తు. నేను సృష్టికర్తను

అన్నాడు. భూతభృత్ అంటే స్థితికర్త. స్వప్నప్రపంచం కొనసాగాలంటే, జాగ్రద్ పురుషుడు అక్కడ పడుకుని ఉండాలి. కల కొనసాగుతుండగా నేను ఆఫీసుకి వెళ్ళివస్తాను అనలేదు. పైగా ఒకసారి నిద్ర లేస్తే, స్వప్నం కొనసాగదు. అందువల్ల కలకు మనం స్థితికర్తలం. అలాగే బ్రహ్మ కూడా జగత్తుకు స్థితికర్త.

యతో వా ఇమాని భూతాని జాయన్తే, యేన జాతాని జీవన్తి,
యత్ప్రయన్త్యభి సంవిశంతి, తద్విజిజ్ఞాసస్వ తత్ బ్రహ్మేతి॥ – తైత్తిరీయం

ఈ భావన ఇక్కడ చెప్పబడింది. ఇక్కడ సృష్టికారణం, స్థితికారణం మాత్రం చెప్పబడ్డాయి. మూడవది మనం కలుపుకోవాలి. నేను లయకారకుణ్ణి కూడా అని కృష్ణపరమాత్మ చెప్పినట్టుగా తీసుకోవాలి. లయకారకుడు అంటే కాలం, దేశం కూడా లయమయిపోతాయి.

యస్య బ్రహ్మ చ క్షత్రం చ ఉభే భవత ఓదనః।
మృత్యుర్యస్యోపసేచనం క ఇత్థా వేద యత్ర సః॥ – కఠ 1.2.25

నేను కాలాన్ని, దేశాన్ని కూడా లయం చేస్తాను అన్నాడు అందులో. అంటే బ్రహ్మ దేశ, కాలాలకు అతీతుడు. ఒకవేళ భగవంతుడు దేశంలో, కాలంలో ఉండి ఉంటే, భగవంతుడు కాలాన్ని లయం చెయ్యటం కాదు, కాలమే భగవంతుణ్ణి లయం చేసివుండేది.

(న భూతస్థః) – జగత్తుమీద నేను ఆధారపడను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. బ్రహ్మ లేకుండా జగత్తుకు ఉనికి విడిగా లేదు; కాని జగత్తు లేకుండా బ్రహ్మ ఉంటాడు. దీన్ని సత్యం, మిథ్యల సంబంధం అంటారు. అంటే సత్యబ్రహ్మ లేకుండా మిథ్యా జగత్తుకు ఉనికి లేదు; కాని మిథ్యా జగత్తు లేకుండా సత్యబ్రహ్మకు ఉనికి ఉంది. దీన్నే సాంకేతికపరంగా అధిష్ఠాన–అధ్యాస సంబంధం అంటారు ఉపనిషత్తుల పరిభాషలో.

ఈ శ్లోకంలో బ్రహ్మ సృష్టి–స్థితి–లయ కారణం అని చూశాము.

శ్లో. 6 **యథాకాశస్థితో నిత్యం వాయుః సర్వత్రగో మహాన్ ।**
తథా సర్వాణి భూతాని మత్స్థానీత్యుపధారయ ॥
యథా, ఆకాశస్థితః, నిత్యమ్, వాయుః, సర్వత్రగః, మహాన్,
తథా, సర్వాణి, భూతాని, మత్స్థాని, ఇతి, ఉపధారయ ॥

సర్వత్రగః	=	అంతటను సంచరించునట్టి	భూతాని	=	నా సంకల్పమువలననే ఉత్పన్నములైన ప్రాణులు
మహాన్	=	మిక్కిలి విస్తృతమైన			
వాయుః	=	వాయువు	సర్వాణి	=	అన్నియును
యథా	=	ఏ విధంగా	మత్స్థాని	=	నాయందే స్థితమైయున్నవి
నిత్యమ్	=	నిరంతరము	ఇతి	=	అని
ఆకాశస్థితః	=	ఆకాశమునందే స్థితమైయుండునో	ఉపధారయ	=	తెలుసుకొనుము
తథా	=	అలాగే			

యథా సర్వత్రగః మహాన్ వాయుః నిత్యమ్ ఆకాశ-స్థితః (అస్తి),
తథా సర్వాణి భూతాని మత్-స్థాని (సన్తి), ఇతి (త్వం) ఉపధారయ ॥

తా: అంతటను సంచరించునట్టి మిక్కిలి విస్తృతమైన వాయువు ఏ విధంగా నిరంతరము ఆకాశమునందే స్థితమైయుండునో అలాగే నా సంకల్పమువలననే ఉత్పన్నములైన ప్రాణులు అన్నియును నాయందే స్థితమై యున్నవి అని తెలుసుకొనుము.

ఇ) అసంగం – దేనితోనూ సంగత్వం లేదు. ముందు శ్లోకాల్లో నేను జగదాధారం అన్నాడు; మొత్తం జగత్తు నాలో ఉంది అన్నాడు. అందువల్ల సహజంగా మనకు ఒక సందేహం కలుగుతుంది. ఏమిటది? జగత్తుకు ఆయన ఆధారమై, జగత్తు ఆయనలో ఉంటే, జగత్తులో ఉండే అశుద్ధం బ్రహ్మకు అంటదా?

మనం కొత్త దుస్తులు వేసుకుని, మన ఒడిలో ఒక మురికి వస్తువును పెట్టుకుంటే, ఆ మురికి వెంటనే మన కొత్త దుస్తులకు అంటుకుంటుంది. మనుష్యులలో అనేక అశుద్ధాలు ఉన్నాయి; వారు అనేక పుణ్యపాపాలు చేస్తారు. ఈ పుణ్యపాపాలు ఆ భగవంతుడికి అంటుతాయేమో! ఆ భయం లేదంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నాలో అన్నీ ఉన్నాయి కాని నాకేమీ అంటదు. దీన్ని అసంగత్వం అంటారు.

దీనికి కృష్ణపరమాత్మ ఆకాశం ఉదాహరణ ఇస్తున్నాడు. ఆకాశానికి కూడా రూపు లేదు; ఆకాశం కూడా సర్వవ్యాపకం. ఆకాశం కూడా అన్నిటికి ఆధారం. కాని ఆకాశం కూడా అసంగం. ఆకాశాన్ని అగ్ని దహించలేదు, నీరు తడపలేదు.

అచ్ఛేద్యోఽయమదాహ్యోఽయమ్ అక్లేద్యోఽశోష్య ఏవ చ – 2.24

ఆకాశాన్ని ముక్కలు చెయ్యలేము, కాల్చలేము. అదే విధంగా భగవంతుడు అన్నిటికీ ఆధారమయినా కూడా ఆయన అసంగం.

అన్యత్ర ధర్మాదన్యత్రాధర్మాః అన్యత్ర అస్మాత్ కృతాకృతాత్ – కఠ 1.2.14

ప్రపంచంలోని మంచీ అంటదు, చెడూ అంటదు భగవంతునికి. భగవంతుడు మంచివాడా, చెడ్డవాడా? సకల గుణాభిరాముడు అంటాము కాని పారమార్థిక స్థాయిలో బ్రహ్మ గుణాతీతుడు, అసలు ద్వైతమే లేనప్పుడు, మంచీ చెడు ప్రసక్తి ఎక్కడ వస్తుంది? ద్వంద్వాలు వ్యావహారిక స్థాయిలోనే వస్తాయి. పారమార్థిక స్థాయిలో ద్వంద్వాతీతుడు. గగనసదృశుడు. పుణ్యమూర్తీ కాదు, పాపాత్ముడూ కాదు.

నిత్యం వాయుః ఆకాశస్థితః – ఆకాశం ఉదాహరణ ఇస్తున్నాడు ఈ శ్లోకంలో. ఆకాశంలో వాయువు ఉంది. నిజానికి ఆకాశంలో అనేకం ఉన్నాయి. కాని ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ వాయువును మాత్రమే తీసుకున్నాడు. ఎటువంటి వాయువు? వాయువు కొన్ని చోట్ల నుంచి సుగంధాన్ని మోసుకువస్తే, మరికొన్ని చోట్లనుంచి దుర్గంధాన్ని మోసుకువస్తుంది ఆకాశానికి. కాని ఆకాశం సుగంధంగానూ మారదు; దుర్గంధంగానూ మారదు. పైగా వాయువు ఆకాశంలో నిత్యమూ ఉంది.

సర్వత్రగః (వాయుః) – అంతటా సంచరిస్తుంది ఈ వాయువు.

మహాన్ – చాలా విస్తృతమైనది అవటంవల్ల. కాని వాయువు ఏ గంధాన్ని మోసుకువచ్చినా, ఆ గంధం ఆకాశానికి అంటదు.

తథా – అదే విధంగా;

సర్వాణి భూతాని మత్స్థాని – నాలో అందరు ప్రాణులూ ఉన్నారు. అంటే మంచివాళ్ళూ ఉన్నారు; చెడ్డవారూ ఉన్నారు. కాని నాకేం అంటదు.

ఇతి ఉపధారయ – ఈ విషయం నువ్వు గట్టిగా అర్థం చేసుకో అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 7 **సర్వభూతాని కౌంతేయ ప్రకృతిం యాంతి మామికామ్ ।**
కల్పక్షయే పునస్తాని కల్పాదౌ విసృజామ్యహమ్ ॥
సర్వభూతాని, కౌంతేయ, ప్రకృతిమ్, యాంతి, మామికామ్,
కల్పక్షయే, పునః, తాని, కల్పాదౌ, విసృజామి, అహమ్ ॥

కౌంతేయ!	= ఓ కౌంతేయా!	కల్పాదౌ	= ఇంకా కల్పాదియందు
కల్పక్షయే	= కల్పాంతమునందు	తాని	= వాటిని
సర్వభూతాని	= భూతములన్నియును	పునః	= మళ్ళీ
మామికామ్, ప్రకృతిమ్	= నా ప్రకృతినే	అహమ్	= నేను
యాంతి	= చేరును	విసృజామి	= సృష్టించుచుందును

హే కౌన్తేయ! సర్వ–భూతాని కల్ప–క్షయే మామికామ్ ప్రకృతిమ్ యాన్తి ।
పునః కల్ప–ఆదౌ తాని విసృజామి ॥

తా: ఓ కౌంతేయా! కల్పాంతమునందు భూతములన్నియును నా ప్రకృతినే చేరును. ఇంకా కల్పాదియందు వాటిని మళ్ళీ నేను సృష్టించుచుందును.

ఐదవ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ తాను జగత్తుయొక్క సృష్టి స్థితి లయ కారకుడినని చెప్పాడు. ఆ విషయాన్నే 7, 8 శ్లోకాల్లో వివరిస్తున్నాడు.

జగత్తును సృష్టించేముందు, ఆ జగత్తు తనలో ముందే అవ్యక్తరూపంలో ఉందని కృష్ణపరమాత్మ చెపుతున్నాడు. విజ్ఞానశాస్త్రం ప్రకారం కూడా పదార్థాన్ని కొత్తగా సృష్టించనూ లేము, నాశనం చెయ్యనూ లేము. అలాగే వేదాంతపరంగా కూడా బ్రహ్మ కొత్తగా జగత్తును సృష్టించడు. తనలో అవ్యక్తరూపంలో ఉన్నదానికి వ్యక్తరూపాన్ని ఇస్తాడు అంతే. ఒక విత్తనంలో ఒక మహావృక్షం అవ్యక్తరూపంలో ఉన్నట్టు, ఒక తల్లిగర్భంలో శిశువు అవ్యక్తరూపంలో ఉన్నట్టు, జగత్తు బ్రహ్మలో అవ్యక్తరూపంలో ఉంది. అవ్యక్తరూపంలో ఉంటే మాయ లేదా ప్రకృతి అంటాము; వ్యక్తరూపంలోకి వస్తే జగత్తు అంటాము. ఈ విషయం రెండవ అధ్యాయంలో కూడా చూశాము, ఎనిమిదవ అధ్యాయంలో కూడా చూశాము.

అవ్యక్తాద్వ్యక్తయః సర్వాః ప్రభవంత్యహరాగమే ।
రాత్ర్యాగమే ప్రలీయంతే తత్రైవావ్యక్తసంజ్ఞకే ॥ – 8.18

ప్రపంచం అవ్యక్తంలోంచి వ్యక్తమవుతుంది; మళ్ళీ వ్యక్తంలోంచి అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళిపోతుంది.

ఇదెలా సాధ్యం? మళ్ళీ మీ స్వప్నప్రపంచమే దీనికి ఉదాహరణ. ఇవాళ రాత్రి మీరు కనబోయే కల, మీలో అవ్యక్తరూపంలో ఉంటుంది. నాకు కలలు రావు అనకండి; అది ఒక కల. అందరూ కలలు కంటారని విజ్ఞానశాస్త్రం నిరూపించింది. కొంతమంది గుర్తిస్తారు, కొంతమంది గుర్తించరు. అంతే.

దేని గురించి కల కంటారు? మీరు మీ పరిశీలనాశక్తితో, మీ అనుభవంతో పోగేసిన విషయాల గురించే కలలు కంటారు. మీరు ఎన్నడూ చూడని, మీరు ఎన్నడూ అనుభవించని విషయం గురించి కల కనలేరు. కాకపోతే ఆ కలలో రకరకాల పర్ముటేషన్లు, కాంబినేషన్లు రావచ్చు. మనిషి శరీరం గేదె తల రావచ్చు. అంటే మీరు ఒక మనిషిని, ఒక గేదెను చూసారు; వారితో ఏదో అనుభవం పొందారు.

లేదు, నేనలాంటి అనుభవం పొందలేదని మీరంటే, మీరు పొందారు కాని మర్చిపోయుంటారు అంటాము. లేదు నాకు అఖండమైన జ్ఞాపకశక్తి ఉంది, నేను మర్చిపోలేదు, నేను అటువంటి అనుభవాన్ని ఎన్నడూ పొందలేదు అని మీరంటే అయితే అది మీ పూర్వజన్మ వాసనలనుంచి వచ్చింది అంటాము. అందువల్ల ఈ రాత్రి కల మీ మనస్సులో అవ్యక్తరూపంలో ఉంది. పగలు మీ మనస్సు వి.సి.ఆర్.లా పనిచేస్తుంది. అందులో అన్ని రకాల అనుభవాలనూ రికార్డు చేస్తుంది. రాత్రి మీ మనస్సు వి.సి.పి.లా పనిచేస్తుంది. వి.సి.పి తనలో రికార్డు చేయని దాన్ని మీకు మళ్ళీ చూపలేదు. మీ కల కూడా అంతే. మీ మనస్సులో రికార్డు అవనిదాన్ని చూపించలేదు.

ఎలాగైతే మీ స్వప్నప్రపంచం మీ మనస్సులో అవ్యక్తరూపంలో ఉందో, అలా ఈ జాగ్రద్ ప్రపంచం బ్రహ్మలో అవ్యక్తరూపంలో ఉంది. దాన్నే ప్రకృతి లేదా మాయ అంటాము. కృష్ణపరమాత్మ ఈ సృష్టి మొత్తం నానుంచి వచ్చి, నాలో లయమవుతుంది అంటున్నాడు. ఇప్పుడు శ్లోకం చూద్దాము.

సర్వభూతాని ప్రకృతిం యాంతి – అన్ని ప్రాణులు నాలోకే వస్తాయి. ఏ రూపంలో? ప్రకృతి రూపంలో.

మామికామ్ – నామీదే ఆధారపడుతుంది. ఎలాగైతే వ్యక్తప్రపంచం నామీదే ఆధారపడుతుందో, అలాగే అవ్యక్త ప్రకృతి కూడా నామీదే ఆధారపడుతుంది.

ఎలాగైతే వ్యక్త స్వప్నప్రపంచం జాగ్రద్ పురుషునిమీద ఆధారపడుతుందో, అలాగే అవ్యక్త వాసనలు కూడా జాగ్రద్ పురుషునిమీదే ఆధారపడతాయి. వాసనలు కలలుగా మారతాయి, కలలు మళ్ళీ వాసనలలోకి వెళ్ళిపోతాయి. అలాగే బ్రహ్మనుంచే వ్యక్తప్రపంచం వస్తుంది, బ్రహ్మలోకే అవ్యక్తంగా వెళ్ళిపోతుంది. అంటే రెండూ బ్రహ్మమీదే ఆధారపడతాయి. ఎప్పుడు జరుగుతుంది ఇది?

కల్పక్షయే – కల్పం ముగిసినప్పుడు. బ్రహ్మదేవుని ఒకరోజు రెండువేల చతుర్యుగాలు అని చూశాము. కల్పాంతంలో అంటే చాలా సమయం ఉంది.

కల్పాదౌ అహం విసృజామి – కొత్త కల్పం వచ్చినప్పుడు మళ్ళీ సృష్టి జరుగుతుంది. వెయ్యి చతుర్యుగాల తర్వాత బ్రహ్మదేవుడు లేచినప్పుడు కొత్త సృష్టి వస్తుంది.

శ్లో. 8 **ప్రకృతిం స్వామవష్టభ్య విసృజామి పునః పునః ।**
భూతగ్రామమిమం కృత్స్నమ్ అవశం ప్రకృతేర్వశాత్ ॥
ప్రకృతిమ్, స్వామ్, అవష్టభ్య, విసృజామి, పునః, పునః,
భూతగ్రామమ్, ఇమమ్, కృత్స్నమ్, అవశమ్, ప్రకృతేః, వశాత్ ॥

(అహమ్)	= నేను	కృత్స్నమ్	= సమస్తమైన
స్వామ్, ప్రకృతిమ్	= స్వీయప్రకృతిని	భూతగ్రామమ్	= భూతసముదాయమును
అవష్టభ్య	= స్వీకరించి	పునః, పునః	= మాటిమాటికిని
ప్రకృతేః, వశాత్	= తమతమ స్వభావవశమున	విసృజామి	= వాటి వాటి కర్మానుసారము సృష్టించుచుందును
అవశమ్	= పరతంత్రమైయున్న		
ఇమమ్	= ఈ		

(అహమ్) స్వామ్ ప్రకృతిమ్ అవష్టభ్య ప్రకృతేః వశాత్
అవశమ్ ఇమమ్ కృత్స్నమ్ భూత–గ్రామమ్ పునః పునః విసృజామి ॥

తా: నేను స్వీయప్రకృతిని (నా మూలప్రకృతిని) స్వీకరించి తమతమ స్వభావవశమున పరతంత్రమైయున్న ఈ సమస్తమైన భూతసముదాయమును మాటిమాటికిని వాటి వాటి కర్మానుసారము సృష్టించుచుందును.

ఇందులో కూడా ఇదే భావన కొనసాగుతున్నది.

(అహం) పునః పునః విసృజామి – నేను ఈ జగత్తును మళ్ళీ, మళ్ళీ వృత్తాకారంలో సృష్టిస్తున్నాను. ఈ వాక్యం చాలా ముఖ్యమైన వాక్యం. వేదాంతంలో సృష్టిక్రమం ఒక సరళరేఖలా జరగలేదనీ, వృత్తాకారంలో జరిగిందని వస్తుంది. సరళరేఖలా సృష్టి క్రమం జరిగితే, మొదటిసృష్టి ఉన్నట్టు వస్తుంది. మొదటిసృష్టి ఉందంటే, తర్కపరంగా అనేక సమస్యలు వస్తాయి.

సృష్టి వృత్తాకారంలో జరిగింది. అంటే ఇది మొదటిసృష్టి అని చెప్పలేము. అవ్యక్తం, వ్యక్తం వృత్తం కొనసాగుతుంది. వృత్తానికి మొదలు, చివర లేనట్టే సృష్టికి కూడా మొదలు, చివర లేవు. సృష్టి ఎప్పుడు మొదలయింది అని అడిగితే, అది తర్కానికి అందదు. దానికి తర్కసమ్మతమైన జవాబును ఇవ్వలేము.

ఆగకుండా దూసుకెళ్ళే తుపాకీగుండు ఏదీ దూరలేని గోడకి వెళ్ళి తగిలితే ఏమవుతుంది అని ఎవరైనా అడిగితే, అది అర్థం లేని ప్రశ్న. ఆగకుండా దూసుకెళ్ళే తుపాకీగుండును గోడ ఆపలేదు. ఏదీ దూరలేని గోడ అయితే, తుపాకీగుండును ఆపకుండా ఉండదు. ఇటువంటి ప్రశ్నలను కుతర్కం అంటారు. వీటికి తర్కసమ్మతమైన జవాబులు ఉండవు. అలాగే సృష్టిప్రకరణం ఎప్పుడు మొదలయ్యింది అనే ప్రశ్న కూడా అసంబద్ధమైన ప్రశ్నే! పునః పునః అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మళ్ళీ మళ్ళీ జరుగుతూనే ఉంది. అది అనాది, అనంతం.

ప్రకృతిం స్వామ్ అవష్టభ్య – కాని నేను సృష్టి చెయ్యాలంటే, ప్రకృతి సహాయం తీసుకోవాలి. ప్రకృతి అంటే అవ్యక్తరూపంలో ఉన్నది అని చూశాము. ఎలాగైతే స్వప్నప్రపంచం సృష్టించాలంటే వాసనలు ఉండాలో, అలాగే జగత్తును సృష్టించాలంటే అవ్యక్తంగా జగత్తు ఉండాలి. అందువల్ల ప్రకృతి సహాయం తీసుకుని,

ఇమం కృత్స్నం భూతగ్రామమ్ – మొత్తం జీవరాశులన్నిటినీ సృష్టిస్తున్నాను. గ్రామం అంటే పల్లెటూరు కాదు. సముదాయాన్ని గ్రామం అంటారు. భూతసముదాయాన్ని సృష్టిస్తున్నాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అవశమ్ – ఆ భూతసముదాయం నిస్సహాయంగా ఉంది. అందువల్ల వాటిని సృష్టించకుండా ఆపలేను నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కొంతమంది, వారి సమస్యలకు పరిష్కారం దొరకక ఆత్మహత్య చేసుకుంటారు. నిజానికి వారికి మరుజన్మ ఇంకా కష్టంగా ఉంటుంది. ఆత్మహత్య మహాపాపం, అందువల్ల వారు కొత్తగా ఇంకొక పాపం మూటకట్టుకుంటారు. ఈ జననమరణచక్రంనుంచి బయట పడాలంటే మోక్షం ఒక్కటే మార్గం. ఆగకుండా తిరుగుతున్న రంగులరాట్నంనుంచి ఎలా బయటపడాలి? దాన్నించి కిందకి దూకాలి. ఈ జననమరణవృత్తంనుంచి బయటపడి ఎలా మోక్షం పొందాలి? భగవద్గీత చివరిదాకా నేర్చుకోవాలి.

శ్లో. 9 **న చ మాం తాని కర్మాణి నిబధ్నంతి ధనంజయ ।**
ఉదాసీనవదాసీనమ్ అసక్తం తేషు కర్మసు ॥
న, చ, మామ్, తాని, కర్మాణి, నిబధ్నంతి, ధనంజయ,
ఉదాసీనవత్, ఆసీనమ్, అసక్తమ్, తేషు, కర్మసు ॥

ధనంజయ!	= ఓ అర్జునా!	ఉదాసీనవత్	= ఉదాసీనుని వలె
తేషు, కర్మసు	= ఆ కర్మలయందు	ఆసీనమ్, మామ్	= ఉన్నట్టి నన్ను
అసక్తమ్	= అభిమానములేనివాడనైన	తాని, కర్మాణి	= ఆ కర్మలు
చ	= ఇంకా	న, నిబధ్నంతి	= బంధింపవు

హే ధనంజయ! తేషు కర్మసు అసక్తమ్ ఉదాసీనవత్ ।
ఆసీనమ్ మామ్ తాని కర్మాణి చ న నిబధ్నన్తి ॥

తా: ఓ అర్జునా! ఆ కర్మలయందు అభిమానములేనివాడనైన ఇంకా ఉదాసీనుని వలె ఉన్నట్టి నన్ను ఆ కర్మలు బంధింపవు.

ఎఫ్) అకర్తా అభోక్తా

మనకు కలగబోయే సందేహానికి జవాబుగా కృష్ణపరమాత్మ చెప్పిన ఇంకొక లక్షణం భగవంతుడు అకర్తా, అభోక్తా. భగవంతుడు తను సృష్టికర్త అని చెపితే, ఆయన కర్మ చేసినట్టు వస్తుంది. జగత్తును సృష్టించటం ఒక కర్మ అయితే, ఆయన సృష్టికర్త అయితే, కర్తృత్వం ఉండాలి; కర్త అయితే భోక్తృత్వం కూడా ఉండాలి. కర్త తను చేసిన కర్మఫలం అనుభవించాలి. దాన్ని భోక్తృత్వం అంటారు.

మనకు ఏదైనా కష్టం వచ్చినప్పుడు దేవుణ్ణి నిందిస్తాము. ఆయన ఆనందించటంకోసం మనను సృష్టించి, మనం అవస్థలు పడుతుంటే చూసి నవ్వుకుంటున్నాడనీ, ఆయనకు మనస్సు లేదనీ నిందిస్తాము. దీనికి కృష్ణపరమాత్మ ఇక్కడ జవాబు చెపుతున్నాడు. నేను అకర్తను, అభోక్తను. నేను ఏదీ సృష్టించనూ లేదు, దేన్నీ నాశనమూ చెయ్యలేదు. అందువల్ల ఏ కర్మను కాని, కర్మఫలాన్ని కాని నాకు ఆపాదించలేరు.

ధనంజయ – ఓ అర్జునా;

తాని కర్మాణి మాం న నిబధ్నంతి – నేను కర్మలు చేస్తున్నా కూడా ఆ కర్మలు నన్ను అసలు బంధించవు. భగవంతుడు సృష్టి, స్థితి, లయ కారకుడని చూశాము. అదెలా సాధ్యం? కర్మ చెయ్యటం మానలేదు. కర్మ చేస్తూనే ఉన్నాడు. కాని కర్మకు బద్ధుడు కావటం లేదు. దాని రహస్యం ఇక్కడ చెపుతున్నాడు.

కర్మసు అసక్తం – ఆ కర్మలతో నేను బంధం పెంచుకోవటం లేదు. అంటే కర్తృత్వ అభిమానం లేదు. అందువల్ల కర్మయొక్క బంధాలనుంచి ఎలా తప్పుకోవాలి? దానికోసం కర్మను మాననవసరం లేదు, కర్మమీద అభిమానం మానుకోవాలి. అహంకారమమకారాలు వదులుకోవాలి. దీన్ని కర్మసు అసక్తం అంటారు. అలా చేస్తే ఏమవుతుంది?

ఉదాసీనవత్ ఆసీనమ్ – ఉదాసీనుడిలా ఉండవచ్చు. అంటే కర్మమీద బంధం పెంచుకోకుండా, దానితో మమేకం చెందకుండా ఉండాలి. పనిచేస్తూ, దానిలో మమేకం చెందకూడదని ఐదవ అధ్యాయంలోనే చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ.

> **నైవ కించిత్ కరోమీతి యుక్తో మన్యేత తత్త్వవిత్ ।**
> **పశ్యన్ శృణ్వన్ స్పృశన్ జిఘ్రన్నశ్నన్ గచ్ఛన్ స్వపన్ శ్వసన్ ॥** – 5.8

అభిమానత్యాగమే కర్తృత్వభోక్తృత్వాలనుంచి బయటపడే మార్గం. కర్మ మాననవసరం లేదు; కర్మ మానుకోలేము కూడా; కర్మ అభిమానం వదులుకుంటే చాలు. కర్మ అభిమానం వదులుకుంటే, దానంతట అదే భోక్తృత్వభావన కూడా పోతుంది.

శ్లో. 10 **మయాధ్యక్షేణ ప్రకృతిః సూయతే సచరాచరమ్ ।**
హేతునానేన కౌంతేయ జగద్విపరివర్తతే ॥
మయా, అధ్యక్షేణ, ప్రకృతిః, సూయతే, సచరాచరమ్,
హేతునా, అనేన, కౌంతేయ, జగత్, విపరివర్తతే ॥

కౌంతేయ!	= ఓ కుంతీసుతా!	సూయతే	= సృష్టించుచున్నది
అధ్యక్షేణ	= అధ్యక్షుడనైయున్న	అనేన	= ఈ
మయా	= నాచేత	హేతునా	= కారణమున
ప్రకృతిః	= ప్రకృతి	జగత్	= సంసారచక్రము
సచరాచరమ్	= ఈ చరాచరజగత్తును	విపరివర్తతే	= పరిభ్రమించుచున్నది

హే కౌన్తేయ! మయా అధ్యక్షేణ ప్రకృతిః సచర–అచరమ్ సూయతే,
అనేన హేతునా జగత్ విపరివర్తతే ॥

తా: ఓ కుంతీసుతా! అధ్యక్షుడనైయున్న నాచేత ప్రకృతి ఈ చరాచరజగత్తును సృష్టించుచున్నది. ఈ కారణమున సంసారచక్రము పరిభ్రమించుచున్నది.

జి) సాక్షీభూతం

కర్మ అభిమానం వదులుకోవటం అంటే సాక్షీభూతంగా చూడటం. ఆ సాక్షీభూతం అంటే ఏమిటో ఇక్కడ వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నేను ఏమీ ప్రయత్నపూర్వకంగా చెయ్యను, కాని నా సమక్షంలో పనులు అవుతాయి. ఒక గదిలో కాంతి ఉంటే, ఆ గదిలో జరిగే పనులన్నిటినీ కాంతి ప్రకాశింపజేస్తుంది. అంటే కాంతి ఉండటం వల్లనే ఆ గదిలో అనేక పనులు జరుగుతున్నాయి. కాని కాంతి ఇలాంటి పని చెయ్యండి అని ఏమీ చెప్పదు. ఆ గదిలో మంచిపనులు జరగవచ్చు, చెడుపనులు జరగవచ్చు. కాని ఆ పనులయొక్క మంచి కాని, చెడు కాని కాంతికి అంటదు.

కాంతి ఏమీ పని చెయ్యటం లేదంటే, ఆ గదిలో లైటు ఎందుకు, దండగ, అని లైటును ఆపేయవచ్చా? కాంతి లేకపోతే పనులు జరగవు, కాని కాంతికి కర్మఫలం అంటదు. దీన్ని సాక్షీభూతం అంటారు.

మయా అధ్యక్షేణ – నా అధ్యక్షతలో అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నా అంటే ఏమిటి? ఇది జాగ్రత్తగా అర్థం చేసుకోవాలి. నా అంటే కృష్ణశరీరంతో ఉన్న భగవంతుడు కాదు. కృష్ణపరమాత్మ సగుణరూపం అనీ, తను అపరాప్రకృతిలోకి వస్తాడనీ చూశాము. అందువల్ల నా అంటే నిర్గుణచైతన్యం, శుద్ధచైతన్యం, సర్వవ్యాపకమైన చైతన్యం. ఆ నిర్గుణచైతన్యం సన్నిధిలో,

ప్రకృతిః సూయతే సచరాచరమ్ – ప్రకృతి ఈ చరాచరప్రపంచాన్ని సృష్టిస్తున్నది. ప్రకృతి అంటే మాయ. ఈ మాయను అపరాప్రకృతి అన్నాడు ఏడవ అధ్యాయంలో.

విద్యుచ్ఛక్తి సమక్షంలో ప్రతి ఒక వస్తువూ పనిచేస్తుంది కాని విద్యుచ్ఛక్తి నువ్వు తిరుగు, నువ్వు వెలుగు అని ఏ వస్తువునూ నిర్దేశించదు. విద్యుచ్ఛక్తి సమక్షంలో ఫ్యాను తిరుగుతుంది, బల్బు వెలుగుతుంది. విద్యుచ్ఛక్తిని సామాన్య కారణం అనీ; బల్బు, ఫ్యానులను విశేషకారణం అనీ అంటారు. అలాగే చైతన్యం సమక్షంలో రాజసికమనస్సు రాజసిక పనులను, తామసికమనస్సు తామసిక పనులను, సాత్త్వికమనస్సు సాత్త్విక పనులను చేస్తుంది. ఇది ఇంకొక సందేహాన్ని తీరుస్తుంది.

భగవంతుడు అందరిలోనూ ఉంటే కొందరిలో నేరప్రవృత్తి ఎందుకుంటుంది? నేరప్రవృత్తి వారి మనస్సు మీద, మనస్సులోని ఆలోచనలమీద ఆధారపడి వుంటుంది. చైతన్యం ఆ మనస్సుకు చేతనత్వాన్ని ఇస్తుంది అంతే. చరాచరమ్ అంటే కదిలే వస్తువులను, కదలని వస్తువులను మాయ సృష్టించింది. అంటే వస్తువులు, ప్రాణులు ఉన్న మొత్తం జగత్తును సృష్టించింది.

హేతునా అనేన – కేవలం నా సమక్షంవల్లనే, మొత్తం జీవితమనే నాటకం నడుస్తున్నది. కాంతి సమక్షంలోనే గురువు బోధించగలడు; శిష్యుడు నేర్చుకోగలడు. అందువల్ల కాంతి ప్రత్యక్షంగా పని చెయ్యకపోయినా, కాంతి ఉండితీరాలి.

ఈ విషయాన్ని పంచదశిలో విద్యారణ్యులవారు నాటకదీపప్రకరణం అనే అధ్యాయంలో వివరంగా చెబుతారు. నాటకం జరగటానికి అక్కడ దీపం కావాలి. కాని దీపం ఏ పాత్ర వెయ్యదు; పాత్రధారులను చూపిస్తుంది. వారు చేసే పనులను చూపిస్తుంది. అలాగే హేతునా అనేన అంటే నా సమక్షంలో –

జగద్విపరివర్తతే – మొత్తం ప్రపంచం పరిభ్రమిస్తుంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. సౌరకుటుంబంలో అన్నీ వాటి కక్ష్యల్లో తిరుగుతున్నాయంటే భగవంతునివల్లనే. ఈ శ్లోకంలో ఈశ్వరుడు అకర్తా, అభోక్తా అని చూపించాడు. ఇక్కడితో ఈశ్వరస్వరూపవివరణ అయిపోయింది.

ఈశ్వరుడు అకర్తా, అభోక్తా అని తెలిస్తే, మన సమస్యలకు ఈశ్వరుణ్ణి నిందించలేము. భగవంతుడు ఎవరికీ అన్యాయం చెయ్యటం లేదు. ఎందుకంటే భగవంతుని ప్రణాళికప్రకారమో, ఆయన కోరిక ప్రకారమో, ఆయన ప్రయత్నంవల్లనో ఏపనీ జరగటం లేదు. ఆయన దేనిలోనూ కలుగజేసుకోడు. అయితే మరి మనం ఎందుకు కష్టాలు పడుతున్నాము?

అవి మనం కోరి తెచ్చుకున్న కష్టాలు. ఇవాళ మనం కష్టపడుతుంటే, అది మన పూర్వజన్మ కర్మలఫలం. పూర్వజన్మలో కర్తలం, ఇప్పుడు భోక్తలం. అందువల్ల భగవంతునికి మనస్సు లేదు, నిర్దాక్షిణ్యంగా ప్రవర్తిస్తున్నాడు లాంటి నీలాపనిందలు వేసి లాభంలేదు. చాలా గొప్ప భక్తులు కూడా, జీవితంలో అనుకోకుండా పెద్ద కష్టం వస్తే, నాస్తికులుగా మారిపోతారు. భగవంతుడు లేనే లేడు; నేను ఆయనకు పూజ చెయ్యను అంటారు.

ఒకావిడ ఎన్నాళ్ళో భగవంతునికి పూజలు చేసింది. ఎన్ని పూజలు చేసినా వాళ్ళమ్మాయికి పెళ్ళి కుదరటం లేదని కోపం వచ్చి, తను అపురూపంగా చూసుకునే పూజా పుస్తకాలన్నిటినీ తీసుకువెళ్ళి చెత్తబుట్టలో పడేసి వచ్చింది. పేపరువాడికి తూకానికి అమ్మాలని కూడా అనిపించలేదుట. అంత కోపం వచ్చింది ఆవిడకు భగవంతునిమీద. భగవంతుడు లేడు పొమ్మంది! ఎంత దారుణం! భగవంతుడు అక్కడ ఆ అమ్మాయి పెళ్ళి చెయ్యటానికే కూర్చున్నాడా? పెళ్ళి చేస్తేనే ఆయన ఉన్నట్టా? ఇలా మనకు కష్టం రాగానే భగవంతుని నిందించి, పూజలు మానేస్తాము.

మనం పూజలు చెయ్యటంవల్ల కొంత పుణ్యం వస్తుంది, కాని పాపఫలం చాలా ఎక్కువగా ఉంటే, ప్రార్థనవల్ల వచ్చిన పుణ్యం దాన్ని అధిగమించలేదు. **ప్రార్థన ఎన్నడూ వృథా పోదు.** కాని మన ప్రారబ్ధకర్మ ప్రబలంగా ఉంటే, ఈ పుణ్యం ఆ పాపాన్ని తగ్గించలేదు. రెండున్నర నిముషాలసేపు చేసే పూజవల్ల, ఆ కాసేపట్లో కూడా చలించే మనస్సు పెట్టుకుని, గొప్ప ఫలం రావాలంటే ఎలా వస్తుంది? అంటే పూజ ఎక్కువసేపు చెయ్యటం లేదు, చేసిన కాసేపు నిర్మలభక్తితో చెయ్యటం లేదు, కాని ప్రపంచంలో ఉన్నవన్నీ కావాలి, లేదా కోరికలన్నీ తీరిపోవాలి. అదెలా సాధ్యం?

అందువల్ల ప్రార్థనయొక్క సూత్రాన్ని అర్థం చేసుకోవాలి. ప్రార్థన బలంగా ఉండి, ప్రారబ్ధకర్మ బలహీనంగా ఉంటే ప్రార్థన నెరవేరుతుంది. కాని ప్రార్థన బలహీనంగా ఉండి, ప్రారబ్ధకర్మ ప్రబలంగా ఉంటే ప్రార్థన నెరవేరదు. ఈ విషయం తెలియకుండా పాపం మనం భగవంతుణ్ణి నిందిస్తాము. ఆయన అకర్తా, అభోక్తా.

4–10 శ్లోకాల వరకూ ఈశ్వరుని స్వరూపం చూశాము. దానికి ఆరు అంశాలు చూశాము. అవి అవ్యక్తం, సర్వవ్యాపకం, మిథ్యా జగదధిష్ఠానం, సృష్టి–స్థితి–లయ కారణం, అసంగం, అకర్తా అభోక్తా, సాక్షీభూతం.

3. సంసార కారణం: శ్లోకం 11

శ్లో. 11 **అవజానంతి మాం మూఢా మానుషీం తనుమాశ్రితమ్ ।**
పరం భావమజానంతో మమ భూతమహేశ్వరమ్ ॥
అవజానంతి, మామ్, మూఢాః, మానుషీమ్, తనుమ్, ఆశ్రితమ్,
పరమ్, భావమ్, అజానంతః, మమ, భూతమహేశ్వరమ్ ॥

మమ	= నాయొక్క	మానుషీమ్	= మనుష్య
పరమ్, భావమ్	= పరమస్వరూపమును	తనుమ్	= శరీరమును
అజానంతః	= తెలుసుకొననివారై	ఆశ్రితమ్	= ఆశ్రయించిన
మూఢాః	= అజ్ఞానులు	మామ్	= నన్ను
భూత మహేశ్వరమ్	= సకలప్రాణులకును మహేశ్వరుడను	అవజానంతి	= తక్కువగా ఊహింతురు

భూత–మహేశ్వరమ్ మమ పరమ్ భావమ్ అజానన్తః మూఢాః ।
మానుషీమ్ తనుమ్ ఆశ్రితమ్ మామ్ అవజానన్తి ॥

తా: నాయొక్క పరమస్వరూపమును తెలుసుకొననివారై అజ్ఞానులు సకలప్రాణులకును మహేశ్వరుడను లోకహితముకోసం మనుష్యశరీరమును ఆశ్రయించిన నన్ను తక్కువగా ఊహింతురు.

పదవ శ్లోకం వరకూ పరాప్రకృతిని వర్ణించాక, ఇప్పుడు తను చెప్పే అంశాన్ని మారుస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇప్పుడు చెప్పబోయేది సంసారకారణం. ఎందుకు మనకు సమస్యలు వస్తున్నాయి? **మనం ఆశించేది తప్పు.** శాశ్వతం కాని వస్తువులనుంచి శాశ్వతత్వాన్ని కోరుకుంటున్నాము; తనకే భద్రత లేని వస్తువునుంచి భద్రత కోరుకుంటున్నాము; శాశ్వతం కాని వస్తువునుంచి పూర్ణత్వం కోరుకుంటున్నాము.

మనిషి శాంతి, భద్రత, ఆనందాలకోసం వెంపర్లాడతాడు. అవి దొరకకపోవటంవల్ల, సంసారంలో పడి కొట్టుమిట్టాడుతుంటాడు. అవి ఎందుకు దొరకవు? శాంతి, భద్రత, ఆనందాలు బాహ్యవస్తువుల్లో ఉన్నాయనుకుని నిరంతరం వాటి వెంట పరుగులు తీస్తాడు. అంటే జగత్తుమీద ఆధారపడతాడు.

జగత్తుమీద ఆధారపడే దశ నుంచి భగవంతునిమీద ఆధారపడే దశకు చేరుకోవాలి. భగవంతుడు అంటే సగుణబ్రహ్మనా, నిర్గుణబ్రహ్మనా? నిర్గుణబ్రహ్మ లేదా పరాప్రకృతి. ఇది ఎవరూ అర్థం చేసుకోలేక, నా అపరాప్రకృతిలోనే ఆగిపోతున్నారు అని కృష్ణపరమాత్మ అంటున్నాడు. అలా ఆగిపోయినందుకు చాలా కోపం వస్తున్నది.

మూఢాః – అలాంటి వారిని మూఢులు అంటున్నాడు. ఎలాంటి వారిని? నిత్యానిత్యవస్తువివేకం చెయ్యలేని అవివేకులను, అజ్ఞానులను మూఢులు అంటున్నాడు.

భజగోవిందం భజగోవిందం గోవిందం భజమూఢమతే – భజగోవిందం

శంకరాచార్యులు కూడా అలాగే వారిని మూఢమతులు అన్నారు. ఉపనిషత్తు అయితే ప్రమూఢా అని ఇంకా గట్టిగా తిడుతుంది.

న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగేనైకే అమృతత్త్వమానశుః – కైవల్యం 3

కర్మ, పిల్లలు, ధనం – ఇవేవీ అమృతత్త్వాన్ని ఇవ్వవు. అమృతత్త్వం అంటే శాశ్వతత్త్వం. లేదు అవే శాశ్వతత్త్వాన్ని ఇస్తాయంటే, సరే ప్రయత్నించి చూడండి, అవస్థపడి, వెనక్కి రండి, అప్పటి వరకూ వేచివుంటాము అంటుంది శాస్త్రం.

(మూఢాః) మమ పరం భావం అజానంతః– ఈ మూఢులు నా నిర్గుణస్వరూపాన్ని తెలుసుకోరు; పరం భావం అంటే పరాప్రకృతి. పరాప్రకృతి స్వరూపాన్ని తెలుసుకోరు. ఎందుకు తెలియదు?

ఎందుకు తెలియదో చాలామందికి తెలియదు. నిజానికి మనకు ఏమీ తెలియదు. మనం అజ్ఞానంతో పుట్టాము. పరాప్రకృతి గురించిన అజ్ఞానం మాత్రమే కాదు, అన్ని విషయాల్లోనూ అజ్ఞానం మెండుగా ఉంది మనకు. ఇంగ్లీషు తెలియదు, మాతృభాష తెలియదు. అందువల్ల అజ్ఞానం అనే పెట్టుబడితో పుట్టాము. అది మనం కొత్తగా పెంపొందించుకున్నది కాదు. మనం పెరుగుతున్న కొద్దీ ఒక్కొక్క విషయంలోనూ మనకున్న అజ్ఞానాన్ని పారద్రోలుకుంటూ వస్తాము. ఎలా? ప్రయత్నపూర్వకంగా.

అందువల్ల అజ్ఞానం ఉండటం పాపం కాదు. కాని ఆ అజ్ఞానాన్ని పెంచి పోషించటం పాపం. భగవంతునియొక్క పరాప్రకృతిమీద మన అజ్ఞానం కొనసాగుతోందంటే దానికి కారణం మనం ఆ అజ్ఞానాన్ని తొలగించటానికి ప్రయత్నించక పోవటమే. అజ్ఞానాన్ని ఎలా తొలగించుకోవాలి? జ్ఞానం పొందటంద్వారా. జ్ఞానాన్ని ఎలా పొందాలి? కళ్ళు మూసుకుని ధ్యానం చెయ్యటానికి ప్రయత్నం చేస్తే నిద్ర వస్తుంది అంతే. ఖాళీగా కూర్చుంటే నిర్గుణస్వరూపం గురించి తెలియదు. నిర్గుణస్వరూపాన్ని తెలుసుకోవటానికి సరియైన ప్రమాణాన్ని వాడాలి. అంటే వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చెయ్యాలి. కాని వేదాంతం నేర్చుకోవటం ఇష్టం ఉండదు కొందరికి. అనవసరమైన కాలయాపన, వృథా శ్రమ అనుకుంటారు కొందరు. అందువల్ల వారు బ్రహ్మ అజ్ఞానంలో ఉంటారు. వారికి పరాప్రకృతి గురించి తెలియకపోవటం వల్ల అపరాప్రకృతే అసలు దేవుడు అనుకుంటారు. అపరాప్రకృతి అంటే ఏమిటి?

మానుషీం తనుమాశ్రితమ్ – అపరాప్రకృతి అంటే నా సగుణరూపం. మనిషిరూపంలో ఉన్న దైవస్వరూపం, అంటే రాముడు, కృష్ణుడు, వెంకటేశ్వరుడు, దేవీ.

నిర్గుణ బ్రహ్మ స్వరూపంలో మొట్టమొదట చూసిన అంశం – అవ్యక్తం. అవ్యక్తం అంటే ఇంద్రియ అగోచరం. ఈ అపరాప్రకృతి ఇంద్రియ గోచరం. ఇంద్రియగోచరమే కాదు కాలపరిమితి, దేశపరిమితి ఉన్న నామరూపాల భగవంతుడు. అందువల్ల రామునికి కాని, కృష్ణునికి కాని ఒక పుట్టిన తేదీ ఉంది. శ్రీరామనవమి, కృష్ణాష్టమి అంటాము. వారు అవతారం చాలించిన రోజుని స్వర్గారోహణం అంటాము. అందువల్ల సగుణరూపానికి పరిమితులు ఉంటాయి. కాని ఈ మూఢులు నా మానవరూపాన్ని తీసుకుని, అదే నా అసలు స్వరూపం అనుకుని నన్ను క్రిందకి దింపేస్తున్నారు. వారు నన్ను స్తుతిస్తున్నామనుకుంటున్నారు కాని నా స్థాయిని క్రిందకి దింపేస్తున్నారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శంకరాచార్యులు **పరాపూజ** అని ఒక అద్భుతమైన శ్లోకం రాశారు. అందులో, ఓ దేవా, నీకు షోడశ ఉపచారాలు చేస్తున్నాననుకుని, నిజానికి షోడశ అపచారాలు చేస్తున్నాను అంటారు. అది కేవలం అజ్ఞానంవల్ల అలా చేస్తున్నాము.

ఆయాతు వరదాదేవీ అక్షరం బ్రహ్మ సమ్మితమ్
గాయత్రీం ఛందసాం మాతేదం బ్రహ్మ జుషస్వ నః

ఆయాతు – ఆయాతు అంటే ఆవాహనం చేస్తాము. అంటే భగవంతుడు ఉన్న స్థానంనుంచి మన విగ్రహంలోకి ఆహ్వానిస్తున్నాము. అంటే భగవంతుడు ఎక్కడో ఉన్నాడు, ఇక్కడ లేడు. ఇది మొదటి అపచారం.

ఆసనం సమర్పయామి – మొత్తం జగత్తుకే ఆసనం లేదా ఆధారం అయిన భగవంతునికి, ఒక చిన్న ఆసనం చూపించి అందులో కూర్చోమంటున్నాము. ఇది రెండవ అపచారం.

అర్ఘ్యం సమర్పయామి, పాద్యం సమర్పయామి – చేతులు, కాళ్ళు కడుగుతున్నాము. రూపమే లేని భగవంతునికి రూపాలు ఇస్తున్నాము. ఇది మూడవ అపచారం. పాదాలు కాని, చేతులు కాని ఎప్పుడు కడుగుతాము? అవి అశుద్ధంగా ఉన్నప్పుడు. భగవంతుడు నిత్యశుద్ధస్వరూపుడు, ఆయనకు అశుద్ధం ఎక్కడ? ఇది ఇంకొక అపచారం.

ఆ విధంగా మనం షోడశ ఉపచారాల పేరిట, షోడశ అపచారాలు చేస్తున్నాము. ఇది విని వెంటనే షోడశ ఉపచార పూజలు చెయ్యటం మానకూడదు. అసలే పూజలు ఎలా ఎగ్గొట్టాలా అని కారణాలు వెతుకుతాము మనం. ఎందుకు చెప్పారో అర్థం చేసుకోవాలి.

ఇక్కడ మనం సగుణపూజను విమర్శించటం లేదు, సగుణపూజ చెయ్యవద్దనీ అనటం లేదు. జగత్తుమీద ఆధారపడే స్థితినుంచి భగవంతునిమీద ఆధారపడే స్థాయికి రావాలి. అక్కడ అది సగుణరూపమే. కాని వేదం, శాస్త్రం, గీత – అన్నీ చెప్పేది ఒక్కటే. సగుణ రూపం దగ్గరే ఆగిపోకూడదు.

నిర్గుణబ్రహ్మను ఊహించుకోలేరు కాబట్టి, ముందు అర్థం కావటానికి ఒక ఆకారం ఇచ్చింది శాస్త్రం. లేదా ఇష్టదైవరూపంలో అనేక ఆకారాలు ఇచ్చింది. కాని అక్కడే ఆగిపోకుండా నిర్గుణ బ్రహ్మజ్ఞానానికి ఎదగమని చెపుతున్నది ఎక్కడికక్కడ. కర్మకన్నా ఉపాసన గొప్పదనీ, సకామ ఉపాసనకన్నా నిష్కామ ఉపాసన గొప్పదనీ ఇప్పటిదాకా చూశాము.

ఈ అధ్యాయంనుంచి నిష్కామ ఉపాసనకన్నా కూడా నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానం పొంది పరాప్రకృతి గురించి జ్ఞానం పొందాలని కృష్ణపరమాత్మ తపన. పరాప్రకృతి గురించి జ్ఞానం పొందితే నామీదే ఆధారపడటం నేర్చుకుంటాను నేను. ఎందుకంటే నేను బ్రహ్మను.

ఆ విధంగా నా ప్రయాణం జగత్తుమీద ఆధారపడటంనుంచీ భగవంతునిమీద ఆధారపడటానికి రావాలి; తర్వాత భగవంతునిమీద ఆధారపడటంనుంచి నామీదే ఆధారపడే స్థాయికి రావాలి. నామీద అంటే చైతన్యతత్త్వం మీద.

సాధకుని ప్రయాణం = కర్మయోగం + ఉపాసన యోగం + జ్ఞానయోగం.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ, ఈ అజ్ఞానులు అసలు బ్రహ్మ స్వరూపం తెలుసుకోలేక, నన్ను క్రిందకు దింపుతున్నారు అంటున్నాడు.

పరాప్రకృతి గురించి తెలియకపోతే, కలిగే నష్టం ఏమిటి? వారు కోరుకున్న శాంతి, భద్రత, ఆనందాలు దొరకవు. ఒక్క నిర్గుణబ్రహ్మవల్లనే అవి దొరుకుతాయి. ఎందుకు? నిర్గుణబ్రహ్మ కానిది ప్రతిదీ సగుణమాయ. సగుణమాయ అంటే పదార్థం. పదార్థమైన ప్రతిదానికీ వికారాలు ఉంటాయి. శరీరానికి షడ్వికారాలు ఉంటాయని చూశాము. అవి అస్తి, జాయతే, వర్ధతే, విపరిణమతే, అపక్షీయతే, వినశ్యతి. ఒకరోజు నాశనమైపోతుంది. మనకు ఆత్మీయులు మరణించగానే, భగవంతునికి చెవులు లేవా, కన్నులు లేవా, నా ప్రార్థనను ఆలకించలేడా అని తిడతాము.

ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ జవాబు చెప్పగలడు. నేను భగవద్గీతలో అన్నిసార్లు చెప్పాను. మీకు చెవులు లేవా, కన్నులు లేవా, నా మొరను మీరు ఆలకించలేరా, ఇదేమి అక్రమం అని తిడుతున్నాడు. మీరు నా బోధను వినకండి, నేను మాత్రం మీ బాధను అర్థం చేసుకోవాలా అని ఎదురు ప్రశ్నిస్తున్నాడు. నా అపరాప్రకృతిలో నిలవకండి; శాంతి, భద్రత, ఆనందం కావాలంటే నా ఉన్నతస్థాయి గురించి తెలుసుకోండి. జగత్తులో ఉన్నదంతా నాశనమయ్యేదే. ఏదీ శాశ్వతం కాదు.

వినకపోతే ఏం జరుగుతుంది? మీరే నష్టపోతారు. కార్డుబోర్డు ఛెయిర్ ఉదాహరణ మర్చిపోకండి. కార్డుబోర్డు ఛెయిర్ చూడటానికి అందంగా, ఆకర్షణీయంగా ఉంటుంది కాని, దానిమీద కూర్చోలేరు. అలాగే జగత్తు అందంగా, ఆకర్షణీయంగా ఉంటుంది. భిన్నత్వం ఉంటుంది, కాని దానిమీద ఆధారపడలేరు. సంసారకారణం, ఈ మారుతున్న జగత్తుమీద ఆధారపడటమే.

పరం భావమ్ అజానన్తః అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏమిటా పరంభావం?

మమ భూతమహేశ్వరమ్ – సర్వప్రాణులకు మహేశ్వరుణ్ణి అంటే ఆధారాన్ని. అంటే నిర్గుణబ్రహ్మ అయిన నా పరంభావం తెలుసుకోలేకుండా ఉన్నారు కొంతమంది మూఢులు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అలా ఈ శ్లోకంలో నిర్గుణబ్రహ్మను తెలుసుకోకపోవటమే సంసారకారణం అని చెప్పాడు.

పరాప్రకృతి అజ్ఞానమ్ ఏవ సంసారస్య కారణమ్.

4. సంసార నివృత్తి ఉపాయం: శ్లోకాలు 12–19

12 నుంచి 19వ శ్లోకాల వరకూ కృష్ణపరమాత్మ రకరకాల మనుష్యులను గురించి చెబుతున్నాడు. కొంతమంది వారి సమస్యను తెలుసుకుంటారు. సమస్య తెలిస్తే పరిష్కారం తేలిక. సమస్య ఏమిటి? పరాప్రకృతి గురించిన అజ్ఞానం. పరిష్కారం ఏమిటి? పరాప్రకృతి జ్ఞానమ్ ఏవ. జ్ఞానమే పరిష్కారం అని అర్థమయితే, జ్ఞానం పొందటానికి కావాల్సిన అర్హతను పొందటం తక్షణకర్తవ్యం అవుతుంది. తక్షణకర్తవ్యం – సాధనచతుష్టయసంపత్తిని పొందటం. సాధనచతుష్టయసంపత్తి పొందటానికి కర్మయోగం, ఉపాసనయోగం పాటించాలి. అంతకు ముందు కూడా ఒక సాధకుని ప్రయాణం ఎలా ఉండాలో చూశాము.

కర్మయోగం పాటించి, చిత్తశుద్ధి పొంది; ఉపాసన యోగానికి వచ్చి చిత్త ఏకాగ్రత పొంది, జ్ఞానయోగానికి వచ్చి శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేసి, జ్ఞానం పొందితే మోక్షం పొందుతారు. అంటే సంసారబంధంనుంచి విముక్తి పొందుతారు.

అలా కొంతమంది వారి లక్ష్యమేమిటో స్పష్టంగా తెలుసుకుని, ఆ మార్గంలో పయనిస్తారు. కాని కొంతమందికి వారికేం కావాలో, వారికే తెలియదు. కొన్నాళ్ళు ఒక లక్ష్యాన్ని పాటిస్తారు; వారు కోరుకున్నది పొందకపోయే సరికి, ఇదికాదు మన లక్ష్యం అనుకుని ఇంకొక లక్ష్యానికి మారిపోతారు. అలాంటివారిని దురదృష్టవంతులు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

కఠోపనిషత్తులో రథకల్పనను చూస్తాము. అందులో శరీరాన్ని రథంతో, ఇంద్రియాలను గుర్రాలతో, మనస్సును పగ్గాలతో, బుద్ధిని రథసారధితో పోలుస్తారు. రథసారథికి ఎటు వెళ్ళాలో సరిగ్గా తెలిస్తే అతని ప్రయాణం సాఫీగా సాగుతుంది. అర్జునునికి కృష్ణపరమాత్మ మార్గదర్శకత్వం చూపినట్టుగా, మనం కూడా శాస్త్రానికి వస్తే, మనకూ శాస్త్రం మార్గం చూపిస్తుంది. కాని మనం శాస్త్రానికి వస్తే కదా, మార్గం దొరికేది? మనకు కోరికలు తప్పుగా ఉంటే, మన మార్గం తప్పు మార్గం అయి, మనం సంసారంలో అవస్థ పడుతుంటాము.

మన జీవితాన్ని మూడు దశలు నిర్దేశిస్తాయి – జ్ఞానశక్తి, ఇచ్ఛాశక్తి, క్రియాశక్తి. వాటినే జానాతి, ఇచ్ఛతి, యతతి అంటారు.

1. **జ్ఞానశక్తి:** ఏదైనా పని చెయ్యాలంటే, ముందు మనకు దాని గురించిన జ్ఞానం ఉండాలి. ఎవరైనా నీకు బంధం కావాలా అని అడిగితే, ముందు బంధం అంటే ఏమిటి అని అడుగుతాము. అందువల్ల మనం కోరేదాని గురించిన జ్ఞానం మనకు ఉండాలి. మనకు జ్ఞానం ఉన్న వస్తువులన్నీ కోరము. విషం గురించిన జ్ఞానం ఉంది, కాని దాన్ని కోరుతామా? కోరము. అందువల్ల మనం కోరుకునే విషయం మనకు తెలిసిన విషయమై ఉంటుంది.

2. **ఇచ్ఛాశక్తి:** జ్ఞానశక్తి ఇచ్ఛాశక్తికి దారితీస్తుంది.

3. **క్రియాశక్తి:** ఇచ్ఛాశక్తి క్రియాశక్తికి దారితీస్తుంది.

అందువల్ల జ్ఞానశక్తి సరిగ్గా లేకపోతే, ఇచ్ఛాశక్తి, క్రియాశక్తులు తప్పుదోవను పట్టిస్తాయి. మనం సమస్యల్లో పడతాము. అంటే దీనంతటకీ మూలకారణం తప్పు ఆలోచనలు. ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాలు చూద్దాము.

శ్లో. 12 **మోఘాశా మోఘకర్మాణో మోఘజ్ఞానా విచేతసః ।**
రాక్షసీమాసురీం చైవ ప్రకృతిం మోహినీం శ్రితాః ॥
మోఘాశాః, మోఘకర్మాణః, మోఘజ్ఞానాః, విచేతసః,
రాక్షసీమ్, ఆసురీమ్, చ, ఏవ, ప్రకృతిమ్, మోహినీమ్, శ్రితాః ॥

మోఘాశాః	= వ్యర్థములైన ఆశలు గలవారును	రాక్షసీమ్	= రాక్షసీ
మోఘకర్మాణః	= వ్యర్థములైన కర్మలను ఆచరించువారును	ఆసురీమ్	= ఆసురీ
		చ	= ఇంకా
మోఘజ్ఞానాః	= విపరీత జ్ఞానము గలవారును	మోహినీమ్	= మోహినీ
విచేతసః	= విక్షిప్తములైన మనస్సులు గలవారును అగు అజ్ఞానులు	ప్రకృతిమ్, ఏవ	= స్వభావములనే
		శ్రితాః	= ఆశ్రయింతురు.

(తే) మోఘ-ఆశాః మోఘ-కర్మాణః మోఘ-జ్ఞానాః విచేతసః
మోహినీమ్ రాక్షసీమ్ ఆసురీమ్ ప్రకృతిమ్ చ ఏవ శ్రితాః ।

తా: వ్యర్థములైన ఆశలు గలవారును, వ్యర్థములైన కర్మలను ఆచరించువారును, విపరీత జ్ఞానము గలవారును, విక్షిప్తములైన మనస్సులు గలవారును అగు అజ్ఞానులు రాక్షసీ, ఆసురీ ఇంకా మోహినీ స్వభావములనే ఆశ్రయింతురు.

విచేతసః – అవివేకులు. వారికి వివేకబుద్ధి లేదు. నిజానికి మనమందరము అవివేకులమే. మనకు నిత్యానిత్యవస్తువివేకము లేదు. శాస్త్రం 'మే ఐ హెల్ప్ యూ?' బోర్డు పట్టుకుని నిల్చుంటుంది కాని మనకు స్వంతంగానూ తెలియదు, శాస్త్రం సహాయం తీసుకునే మంచి లక్షణమూ లేదు.

ఇష్టాపూర్తం మన్యమానా వరిష్ఠం నాన్యచ్ఛ్రేయో వేదయన్తే ప్రమూఢాః ।
నాకస్య పృష్ఠే తే సుకృతేఽనుభూత్వా ఇమం లోకం హీనతరం వా విశన్తి॥ – ముండకం 1.2.10

వారికి తెలియదు, వారు శాస్త్రంనుంచి నేర్చుకోరు. అంతా వారికే తెలుసు అనుకునే అహంభావం. అటువంటి వారిని ముందు శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ మూఢులు అంటే ఉపనిషత్తు ఇంకో అడుగు ముందుకు వేసి ప్రమూఢులు అంది.

మోఘజ్ఞానాః – వారి జ్ఞానం తప్పుడు జ్ఞానం. అశాశ్వతమైన వాటిని శాశ్వతం అనుకుంటారు.

మా కురు ధనజనయౌవనగర్వం, హరతి నిమేషాత్కాలస్సర్వమ్ । – భజగోవిందం

ధనం, జనం, యౌవనం, పదవి, హెూదా – ఏదీ శాశ్వతం కాదు. అది తెలియదు వారికి.

మోఘాశాః – వ్యర్థమైన జ్ఞానంవల్ల వారి ఆశలు కూడా వ్యర్థమైన ఆశలుగానే ఉంటాయి. దానివల్ల వారి కర్మలు ఎలా ఉంటాయి?

మోఘకర్మాణః – వారు చేసే కర్మలు కూడా వ్యర్థమైన కర్మలుగానే ఉంటాయి. అంటే వారు కోరుకున్న ఫలాలు రావు. ముందే చూశాము కదా అశాశ్వతమైన వస్తువులనుంచి శాశ్వతమైన ఫలాలు రావు. అలా జరిగితే ఏమవుతుంది?

కామ ఏష క్రోధ ఏష రజోగుణసముద్భవః ।
మహాశనో మహాపాప్మా విద్ధ్యేనమిహ వైరిణమ్ ॥ – 3.37

కోరికలు సరియైనవి కానప్పుడు ఎన్ని కోరికలు తీరినా ఇంకా ఇంకా కోరికలు పుట్టుకొస్తూనే ఉంటాయి. కోరికలు దురాశకూ, దురాశ మరిన్ని కామ్యకర్మలకూ దారితీస్తాయి.

రాక్షసీమాసురీం చైవ ప్రకృతిం మోహినీం శ్రితాః – అందువల్ల వారి కర్మలు అన్నీ కామప్రధానంగానో, క్రోధప్రధానంగానో ఉంటాయి. ఇంకో మాటలో చెప్పాలంటే వారి రాగద్వేషాలమీద ఆధారపడివుంటాయి. రాగంవల్ల కామం ఏర్పడుతుంది; ద్వేషంవల్ల క్రోధం ఏర్పడుతుంది. వీటినే రాక్షసీగుణం, ఆసురీగుణం అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఒకటి రాగప్రధానం, ఇంకొకటి ద్వేషప్రధానం.

ఎప్పుడైతే కోరికలు రాగప్రధానంగా అంటే కామప్రధానంగా ఉంటాయో, అప్పుడే అవి తీరటానికి, అవసరమైతే అడ్డదారులు తొక్కటానికి కూడా వెనుకాడరు కొంతమంది. ఎంత డబ్బున్నా ఇంకా కావాలనే దురాశవల్ల ఆగడాలకు దారితీస్తారు. ఇది రాక్షసీప్రకృతి అవుతుంది.

కాని ఒక వస్తువుమీద విపరీతమైన రాగం ఉన్నప్పుడు, వారి దారికి ఎవరైనా అడ్డు వస్తున్నట్లు అనిపిస్తే వారిని నాశనం చేసినా చేస్తారు. అంటే రాగంగా మొదలయిన అంశం ఎదుటివారిమీద ద్వేషంగా మారుతుంది. కామంగా మొదలయిన పని క్రోధంగా మారుతుంది. మొదట స్వార్థంతో మొదలయిన పని, హానికరమైన చర్యలకు దారితీస్తుంది. అప్పుడు అది ఆసురీ ప్రకృతికి దారి తీస్తుంది. ఆ విధంగా రాగద్వేషప్రధానకర్మలు వారి జీవితాన్ని ప్రభావితం చేస్తాయి.

ఇటువంటి వారు పంచమహాయజ్ఞాలు చెయ్యరు; నిత్యనైమిత్తికకర్మలు కూడా చెయ్యరు. ఎందుకంటే ఆ సమయాన్ని కూడా వారు డబ్బు సంపాదనకే కేటాయిస్తారు. అటువంటివారిని రాక్షసీమాసురీం చైవ ప్రకృతిమ్ అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ప్రకృతిమ్ అంటే స్వభావం.

శ్రితాః మోహినీమ్ – వీరు ఈ మార్గంలో పడిపోతారు. అంటే ఆ మోహంలో పడిపోతారు. అంటే వారు ఒక చెడు వృత్తంలో పడిపోతారు. వారికి వివేకం లేకపోవటంవల్ల కామ్యనిషిద్ధకర్మలు పెరుగుతాయి; కామ్యనిషిద్ధకర్మలు

పెరగటంవల్ల వివేకం ఇంకా కుంటుబడుతుంది. వివేకం తగ్గటంవల్ల కామ్యనిషిద్ధకర్మలు ఇంకా పెరుగుతాయి. అంటే ఈ వృత్తంలో పడి తిరుగుతారు. అవివేకం వల్ల కామ్యనిషిద్ధకర్మలు చేస్తే, కామ్యనిషిద్ధకర్మలు చెయ్యటం వల్ల ఇంకా ఇంకా అవివేకం పెరుగుతుంది. దానివల్ల వారి అంతరాత్మ కూడా నోరు నొక్కేసుకుంటుంది.

నేరస్థుల విషయం అలాగే ఉంటుంది. వారు మొదట్లో ఏదైనా తప్పు చేస్తే, వారిని వారి అంతరాత్మ నిలదీస్తుంది. కాని వారు పదేపదే అదే తప్పు చేస్తూ రావటంవల్ల, అంతరాత్మ బలహీనమై పోతుంది. మొదటిసారి చెపుతుంది, రెండవసారి చెపుతుంది, మూడవసారి బలహీనంగా చెపుతుంది, నాలుగవసారి నోరు మూసుకుంటుంది, ఐదవసారి వారినే సమర్థిస్తుంది. కలియుగంలో ఇలా చెయ్యక తప్పదు అంటుంది. ఇంక అలాంటివారిని ఎవరూ బాగుచెయ్యలేరు. అదృష్టం బాగుంటే వచ్చే జన్మలో పాటుపడాల్సిందే. బుద్ధి నాశాత్ ప్రణశ్యతి.

వనాని దహతో వహ్నే సఖా భవతి మారుతః ।
స ఏవ దీపనాశాయ కృశేకస్యాస్తి సౌహృదమ్ ॥

అడవిలో అగ్ని కార్చిచ్చులా వ్యాపించినప్పుడు, గాలి దానికి నేస్తం అయిపోతుంది. అదే అగ్ని చిన్నగా ఉన్నప్పుడు అదే గాలి దానికి శత్రువుగా ఉండి దాన్ని ఆర్పేస్తుంది. కాని అగ్నిజ్వాల ఎక్కువైనప్పుడు వాయువు కూడా దానితో చేతులు కలిపేస్తుంది. అగ్నికి వాయువు తోడైనట్టు అంటారు. ఇది ప్రకృతి సూత్రం – శత్రువును జయించలేకపోతే, శత్రువుతో చేతులు కలుపు.

అలాగే మొదట్లో కామ్యనిషిద్ధకర్మలను చేపడతారు కొందరు. అవి రాక్షస, ఆసురీకర్మలు. వారి బుద్ధి మొదట్లో వారికి నచ్చచెప్పటానికి చూస్తుంది. కాని దాని నోరు నొక్కితే ఏం చేస్తుంది? శత్రువుతో చేతులు కలుపుతుంది. అవును ఇలాగే చెయ్యాలి అని పైపెచ్చు సమర్థిస్తుంది.

శ్లో. 13 **మహాత్మానస్తు మాం పార్థ దైవీం ప్రకృతిమాశ్రితాః ।**
భజంత్యనన్యమనసో జ్ఞాత్వా భూతాదిమవ్యయమ్ ॥
మహాత్మానః, తు, మామ్, పార్థ, దైవీమ్, ప్రకృతిమ్, ఆశ్రితాః,
భజంతి, అనన్యమనసః, జ్ఞాత్వా, భూతాదిమ్, అవ్యయమ్ ॥

తు	=	కాని	భూతాదిమ్	=	సకలప్రాణులకును మూలముగను
పార్థ!	=	ఓ పార్థా!	అవ్యయమ్	=	అక్షరస్వరూపునిగను
దైవీమ్ ప్రకృతిమ్	=	దైవీప్రకృతిని	జ్ఞాత్వా	=	గ్రహించి
ఆశ్రితాః	=	ఆశ్రయించిన	అనన్యమనసః	=	నిశ్చలమైన మనస్సులు గలవారై
మహాత్మానః	=	మహాత్ములు	భజంతి	=	నిరంతరము భజింతురు
మామ్	=	నన్ను			

హే పార్థ! దైవీమ్ ప్రకృతిమ్ ఆశ్రితాః మహాత్మానః తు
మామ్ భూతాదిమ్ అవ్యయమ్ జ్ఞాత్వా, అనన్య–మనసః (మాం) భజన్తి ।

తా: కాని ఓ పార్థా! దైవీప్రకృతిని ఆశ్రయించిన మహాత్ములు నన్ను సకలప్రాణులకును మూలముగను, అక్షరస్వరూపునిగను గ్రహించి నిశ్చలమైన మనస్సులు గలవారై నిరంతరము భజింతురు.

ముందు శ్లోకంలో అవివేకులు ఎలా సంసారంలో పడి కొట్టుమిట్టాడుతున్నారో వర్ణించాడు. ఇప్పుడు పూర్వజన్మ పుణ్యంవల్ల మంచిదారిలో పడి నిత్యనైమిత్తికకర్మలు, పుణ్యకర్మలు చేసేవారి గురించి చెపుతున్నాడు.

మహాత్మనః – పుణ్యవంతులు. సత్త్వప్రధానగుణం ఉన్నవారు. ప్రార్థన క్రమం తప్పకుండా చేసేవారు.

దైవీం ప్రకృతిమాశ్రితాః – దైవీ ప్రకృతిని ఆశ్రయించిన మహాత్ములు. వీరు పంచమహాయజ్ఞాలు చేసి తీరతారు. వీళ్ళ జీవితం ధార్మికంగా, శాస్త్రబద్ధంగా ఉంటుంది. వీరికి నిత్యానిత్యవస్తువివేకం ఉంటుంది. అంటే భగవంతుడు కాని ప్రతిదీ నాశనమవుతుందని తెలుసు వీరికి.

శశ్వన్నశ్వరమేవ విశ్వమఖిలం నిశ్చిత్య వాచాగురో
ర్నిత్యం బ్రహ్మ నిరంతరం విమృశతా నిర్వ్యాజ శాంతాత్మానా – మనీషా పంచకం 3

ఈ నిత్యానిత్యవివేకం చెయ్యటానికి ఎంతోకాలం పట్టదు. మనం ధార్మికజీవితం గడిపితే, జీవితంలో మనకు ఎదురైన ప్రతి ఒక్క అనుభవమూ విలువైన పాఠాన్ని నేర్పిస్తుంది. మనం శాంతి, భద్రత, ఆనందాలు ప్రపంచంనుంచి కాదు భగవంతునినుంచి కోరాలి అని తెలుస్తుంది. అందువల్ల అలాంటి వివేకులను మహాత్మానః అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈ వివేకం ఎలా వచ్చింది? దైవీం ప్రకృతిమాశ్రితాఃవల్ల వచ్చింది. అంతకుముందు అవివేకులను రాక్షసీమాసురీం శ్రితాః అన్నాడు. రాక్షస, ఆసురీగుణాలు రజోగుణాన్ని, తమోగుణాన్ని సూచిస్తే, దైవీగుణం సత్త్వగుణాన్ని సూచిస్తుంది. దైవీసంపత్తి ఉన్నవారు కామ్యకర్మలు, నిషిద్ధకర్మలు చెయ్యరు; చేసినా చాలా తక్కువ చేస్తారు; నిష్కామకర్మలు ఎక్కువ చేస్తారు.

మాం జ్ఞాత్వా – నన్ను తెలుసుకుంటారు. నేను వారి అంతిమలక్ష్యంగా తెలుసుకుంటారు. నేను అంటే ఎవరు?

భూతాదిమ్ – భూతాది అంటే జగత్కారణం. నేను అన్ని జీవులకు కారణాన్ని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే అనాది.

అవ్యయమ్ – అనంతం కూడా. ఆది లేదు, అంతం లేదు. శాశ్వతం. భగవంతుడు కాక తక్కినవన్నీ అశాశ్వతమే. కార్డుబోర్డు ఛెయిర్ ఉదాహరణను జీర్ణించుకోవాలి. ఎలా ఆ కుర్చీలో కూర్చోలేరో, అలా జగత్తుమీద ఆధారపడలేరు. అనుభవం గొప్పగురువు అంటారు పెద్దలు. ఆ అనుభవం మీ అనుభవమే కానవసరం లేదు. తెలివైనవారు, ఎదుటివారి అనుభవంనుంచి పాఠం నేర్చుకుంటే, తెలివితక్కువవారు, తాము ఎదురు దెబ్బలు తింటేగానీ భగవంతునివైపు తిరగరు.

భీష్మద్రోణుల మరణం ఊహించుకునే భయపడిపోయాడు అర్జునుడు. వారు నిజంగా మరణించలేదు. కాని ఆ ఆలోచననుంచే భగవంతునివైపు తిరిగాడు. అలాంటి సంఘటన ఎదురవ్వాలి కొంతమందికి. కాని తెలివైనవారు అలాంటి సంఘటన రాకముందే, అలాంటి ఘర్షణను ఎదుర్కోక ముందే భగవంతునిమీద ఆధారపడతారు.

భజంతి – అందువల్ల జ్ఞాత్వా భూతాదిమవ్యయం భజంతి. భగవంతుని గురించి తెలుసుకుని, ఆయనను ప్రార్థిస్తారు. ఎలా ప్రార్థిస్తారు?

అనన్యమనసః – నిశ్చల మనస్సుతో. దీన్ని వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధి అంటారు. ఎటువంటి జీవనం నడుపుతున్నా, సంసారంలో ఉన్నా, వానప్రస్థానికి వెళ్ళినా, డబ్బు సంపాదిస్తున్నా ధర్మమోక్షాలు వారి ప్రాథమిక లక్ష్యాలు. అర్థకామాలమీద కోరిక లేదు. అవి కూడా తీరతాయి కాని వారు వాటితో మమేకం చెందరు. దీన్ని అవ్యభిచారిణిభక్తి అని కూడా అంటారు. వారు భగవంతుణ్ణి ఎలా ప్రార్థిస్తారు? రాబోయే శ్లోకంలో చూస్తాము.

శ్లో. 14 **సతతం కీర్తయంతో మాం యతంతశ్చ దృఢవ్రతాః ।**
నమస్యంతశ్చ మాం భక్త్యా నిత్యయుక్తా ఉపాసతే ॥
సతతమ్, కీర్తయంతః, మామ్, యతంతః, చ, దృఢవ్రతాః,
నమస్యంతః, చ, మామ్, భక్త్యా, నిత్యయుక్తాః, ఉపాసతే ॥

దృఢవ్రతాః	=	అట్టి దృఢనిశ్చయము గల భక్తులు	మామ్	=	నన్ను గూర్చి
సతతమ్	=	నిరంతరము	నమస్యంతః	=	నమస్కరించుచుందురు
కీర్తయంతః, చ	=	నా నామగుణములను కీర్తించుచుందురు	నిత్యయుక్తాః	=	నా ధ్యానమునందే నిమగ్నులగుచుందురు
యతంతః, చ	=	నన్ను చేరుటకు ప్రయత్నించుచుందురు	భక్త్యా	=	అనన్యభక్తితో
			మామ్	=	నన్ను
			ఉపాసతే	=	ఉపాసించుచుందురు

(తే) నిత్య-యుక్తాః భక్త్యా మామ్ సతతమ్ కీర్తయన్తః యతన్తః చ
దృఢ-వ్రతాః నమస్యన్తః చ మామ్ ఉపాసతే ।

తా: అట్టి దృఢనిశ్చయము గల భక్తులు నిరంతరము నా నామగుణములను కీర్తించుచుందురు, నన్ను చేరుటకు ప్రయత్నించుచుందురు. నాకు నమస్కరించుచుందురు, నా ధ్యానమునందే నిమగ్నులగు చుందురు. అనన్యభక్తితో నన్ను ఉపాసించుచుందురు.

ఈశ్వరుణ్ణి లక్ష్యంగా ఎలా చేసుకోవాలి?

దృఢవ్రతాః – దృఢసంకల్పం ఉన్నవారు అంటే తీవ్ర ముముక్షువులు.

చాలాసార్లు మనం గట్టి నిర్ణయం తీసుకున్నా, కొన్ని రోజులకు అది వీగిపోతుంది. నూతన సంవత్సరపు నిర్ణయాలలాగే అవుతుంది. నూతన సంవత్సరంలో కొత్త ఉత్సాహంతో ఏవో కొత్త నిర్ణయాలు తీసుకుంటాము. కాని ఆ వేడి వారంలోపే కరిగిపోతుంది. మళ్ళీ మొదటికి వస్తాము. నిజానికి అలా దృఢసంకల్పం పెంపొందించటానికి మన మతంలో, ప్రత్యేకించి అనేక వ్రతాలు చెప్పబడ్డాయి. ఏకాదశి వ్రతం, శివరాత్రి జాగరణలాంటివి దృఢసంకల్పాన్ని పెంపొందిస్తాయి. ఈ ముముక్షువులు అటువంటి దృఢసంకల్పంతో ఉంటారు.

సతతం కీర్తయంతః మామ్ – ఎప్పుడూ నన్నే కీర్తిస్తుంటారు. వారి ప్రాథమిక లక్ష్యం గురించే ఎప్పుడూ చెపుతూ ఉంటారు. ఎప్పుడూ ముముక్షువులతోనే కలిసివుంటారు. 'నీ స్నేహితుల గురించి చెప్పు, నీ గురించి చెపుతాను,' అని సామెత ఉంది. అలా ఎవరికి ఎటువంటి విషయంమీద ఆసక్తి ఉంటే, అటువంటి వారితో స్నేహం చేస్తారు. అందువల్ల ఎప్పుడూ సత్సంగం చెయ్యాలి.

యతంతః – వారిని సిద్ధం చేసుకుంటారు. ఒలింపిక్స్‌లో ఆడి గెలిచేవారు, రాబోయే ఒలింపిక్స్‌కి ఇప్పటినుంచే వారిని సిద్ధం చేసుకుంటూ ఉంటారు. ఇక్కడ సిద్ధం చేసుకోవాలంటే సాధనచతుష్టయసంపత్తి పొందాలి. నిజానికి జ్ఞానం పొందటం తేలిక, దానికి కావాల్సిన అర్హత పొందటమే కష్టం. కృష్ణపరమాత్మే చెప్పాడు సుసుఖం కర్తుమ్ అవ్యయమ్. అందువల్ల అర్హత పొందటానికి ఇప్పటినుంచే ప్రయత్నం చెయ్యాలి. దానికి కర్మయోగం, ఉపాసనయోగం, విలువలు పెంచుకోవటంలాంటివన్నీ తోడ్పడతాయి.

భక్త్యా మాం నమస్యంతః – అంతేకాదు, వారు నాకు భక్తితో నమస్కరిస్తారు. ముముక్షువులకు వారి ప్రయత్నం మాత్రం చాలదని తెలుసు. ఏదైనా పని చెయ్యాలంటే, దాని వెనుక అనేక తెలియని ఆటంకాలు ఉంటాయి. ఆధ్యాత్మిక, ఆధిభౌతిక, ఆధిదైవిక ఆటంకాల్లో ఏవైనా రావచ్చు. మంచిపనులు చెయ్యాలంటే ఎన్నో ప్రతిబంధకాలు ఏర్పడుతుంటాయి. అందువల్ల మానవప్రయత్నం ఒకటీ ఉంటే చాలదు; దానికి ఈశ్వర అనుగ్రహం తోడవ్వాలి. ముముక్షువులకు ఆ విషయం తెలుసు. అందువల్ల వారు భగవంతుణ్ణి శరణు వేడుతారు.

ఈ షట్కం ఉపోద్ఘాతంలో ఒక విషయం చూశాము. భగవద్గీత మొదటి షట్కంలో మానవప్రయత్నాన్ని కీర్తిస్తే, ఈ షట్కంలో ఈశ్వరకృపను కీర్తిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ప్రయత్నమూ ఉండాలి, అనుగ్రహమూ ఉండాలి. రెండూ ఒకదానితో ఒకటి పెనవేసుకుని ఉంటేనే, మనం విజయం సాధించగలము. అందువల్లనే గీతాపారాయణం ధ్యానశ్లోకాలతో మొదలవుతుంది. ఈ రెండు అంశాలు ఈ ఒక్క శ్లోకంలోనే వచ్చాయి. అందువల్ల ఇది చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం. **యతంతః నమస్యంతః** పదాలు ఈ రెండు అంశాలనూ సూచిస్తాయి. యతంతః అంటే ప్రయత్నం లేదా ఫ్రీవిల్, నమస్యంతః అంటే ఈశ్వరకృప లేదా అనుగ్రహం.

ఫ్రీవిల్ ముఖ్యమా, అనుగ్రహం ముఖ్యమా? రెండూ ముఖ్యమే. ఫ్రీవిల్ లేదంటే, మీరు విధిరాతను నమ్మినవారు అవుతారు. అనుగ్రహం లేదంటే అహంకారం చూపిన వారవుతారు. విధిరాతనూ పూర్తిగా నమ్మకూడదు, అహంకారాన్నీ చూపకూడదు. రెండింటినీ – అంటే ప్రయత్నాన్ని, అనుగ్రహాన్ని – సమతుల్యం చెయ్యాలి. కొండమీదకు ఎక్కే రైలుకు ముందు, వెనక రెండు ఇంజన్లు ఉంటాయనీ, ఆ రెండూ మనిషి విషయంలో ప్రయత్నం, అనుగ్రహం అనీ ఇంతకు ముందు కూడా చూశాము.

నిత్యయుక్తా ఉపాసతే – ఎప్పుడూ నన్నే తలచుకుంటూ ఉంటారు. (నిరంతరం భగవంతుణ్ణే ధ్యానిస్తారు.) క్రీడాకారులను తీసుకోండి, వారి మనస్సు నిరంతరం ఆటమీదే లగ్నమై ఉంటుంది. అంతేకాదు వారి ఆహారనియమాలను సూచించేవారు ఉంటారు, వారు మానసిక వత్తిడికి లోనుగాకుండా చూసే మానసికశాస్త్రవేత్త ఉంటాడు. అవికాక వారు ఎవరితో ఆడతారో వారి గురించిన పూర్తి అవగాహన కలగటానికి, నిరంతరం వారి గురించి తెలుసుకుంటూ ఉంటారు. వారి బలాబలాలు తెలుసుకుంటారు. అంటే ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే వారి అన్ని కోశాలూ ఆట ఆట అంటూ ఉంటాయి. అలా ముముక్షువుకు అన్నమయ కోశం, ప్రాణమయకోశం, మనోమయకోశం, విజ్ఞానమయకోశం, ఆనందమయకోశం కూడా ఒక్కదానిమీదే దృష్టి నిలుపుతాయి. అది మోక్షం, మోక్షం, మోక్షం.

శ్లో. 15 **జ్ఞానయజ్ఞేన చాప్యన్యే యజంతో మాముపాసతే ।**
ఏకత్వేన పృథక్త్వేన బహుధా విశ్వతోముఖమ్ ॥
జ్ఞానయజ్ఞేన, చ, అపి, అన్యే, యజంతః, మామ్, ఉపాసతే,
ఏకత్వేన, పృథక్త్వేన, బహుధా, విశ్వతోముఖమ్ ॥

అన్యే	= మరికొందరు జ్ఞానయోగులు	అపి, చ	= ఇంకా కొందరు
మామ్	= నిర్గుణ నిరాకార బ్రహ్మనైన నన్ను	బహుధా	= అనేక విధములుగా నున్న
జ్ఞానయజ్ఞేన	= జ్ఞానయజ్ఞముద్వారా	విశ్వతోముఖమ్	= నా విరాట్ స్వరూపమును
ఏకత్వేన	= అభేదభావముతో	పృథక్త్వేన	= ఇంకా ఇష్టరూపదైవమును
యజంతః	= పూజింతురు	ఉపాసతే	= ఉపాసింతురు

అన్యే చ అపి జ్ఞాన–యజ్ఞేన యజన్తః ఏకత్వేన, పృథక్త్వేన,
బహుధా విశ్వతోముఖమ్ మామ్ ఉపాసతే ।

తా: మరికొందరు జ్ఞానయోగులు నిర్గుణనిరాకారబ్రహ్మనైన నన్ను జ్ఞానయజ్ఞముద్వారా అభేదభావముతో పూజింతురు. ఇంకా కొందరు అనేక విధములుగా నున్న నా విరాట్ స్వరూపమును, ఇంకా ఇష్టరూప దైవమును ఉపాసింతురు.

భగవంతుణ్ణి లక్ష్యంగా పెట్టుకుంటే, భగవంతునిమీద భక్తి స్థాయి కూడా క్రమేపీ పెరుగుతూ వస్తుంది. భక్తి మూడు స్థాయిల్లో ఉంటుంది. అది ఏకరూప భక్తి, అనేకరూప భక్తి, అరూప భక్తి.

1. **ఏకరూపభక్తి:** మొదటి స్థాయిలో భగవంతుణ్ణి సృష్టికర్తగా చూస్తాము. శాస్త్ర పరిభాషలో భగవంతుడు నిమిత్త కారణం. కుమ్మరి కుండ చేసినట్టుగా, కంసాలి ఆభరణాలు చేసినట్టుగా, భగవంతుడు జగత్తును సృష్టించాడు. ఇంగ్లీషులో ఇంటెలిజెంట్ కాజ్ అంటారు. అటువంటి భగవంతుడు సర్వజ్ఞుడు, సర్వశక్తిమంతుడు అయివుండాలి. అది సూచించటానికి భగవంతుణ్ణి చతుర్ముఖునిగా, పంచముఖునిగా, షణ్ముఖిగా కొలుస్తాము. బ్రహ్మను చతుర్ముఖబ్రహ్మ అంటాము. ఆయన నాలుగు ముఖాలు నాలుగు వేదాలను సూచిస్తాయి అంటారు. విష్ణుమూర్తిని పాలకడలిలో శేషశాయి పైన పడుకున్నట్టుగా కొలుస్తాము. **క్షీరోదన్వత్ ప్రదేశే.**

2. **అనేకరూపభక్తి:** ఈ భక్తిలో నిలిచాక, శాస్త్రం ఇంకొక మెట్టు ఎక్కమంటుంది. ఏకరూపభక్తిలో దేవునికి ఒక నామం, రూపం ఇచ్చి ఆయనకు దేశ, కాల పరిమితులు విధిస్తున్నాము. భగవంతుడు వైకుంఠంలో ఉన్నాడు అంటే ఇంకోచోట లేనట్టు అర్థం వస్తుంది. అందువల్ల శాస్త్రం ఇప్పుడు భగవంతుణ్ణి ఉపాదానకారణంగా వర్ణిస్తుంది. భగవంతుడు జగత్తును సృష్టించాడు అనకుండా, భగవంతుడు తానే **జగత్తు అయ్యాడు** అంటుంది శాస్త్రం.

సోఽకామయత। బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి। స తపోఽతప్యత। స తపస్తప్త్వా ఇదగ్ం సర్వమసృజత। యదిదం కించ। తద్ సృష్ట్వా। తదేవానుప్రావిశత్। తదనుప్రవిశ్య। సచ్చ త్యచ్చాభవత్। – తైత్తిరీయం

అంటే భగవంతుడు అంతా తానే అయ్యాడు. ఉపాదానకారణం అంటే ఇంగ్లీషులో మెటీరియల్ కాజ్. ఒక కుండకు కుమ్మరి నిమిత్త కారణం, మట్టి ఉపాదానకారణం. ఉపాదానకారణం, కార్యం అంతటా ఉంటుంది. కుండలో మట్టి ఎక్కడ ఉంది అంటే కుండ అంతటా ఉంది. అదే విధంగా ఉపాదానకారణంగా భగవంతుడు కార్యజగత్తు అంతటా ఉన్నాడు. ఈ దశలో భగవంతుడు ఎక్కడ ఉన్నాడంటే వైకుంఠంలో ఉన్నాడు అనకూడదు. అది మొదటిస్థాయి భక్తిలో అంటాము. ఇప్పుడు జవాబు చెప్పకుండా, ఎదురు ప్రశ్నించగలగాలి. భగవంతుడు ఎక్కడ ఉన్నాడంటే – భగవంతుడు ఎక్కడ లేడు అనగలగాలి. నిజానికి నానాత్వంగా కనిపిస్తున్న ఈ జగత్తు ఈశ్వరుడు తప్ప వేరే కాదు. ఈ ఈశ్వరుణ్ణి విశ్వరూప ఈశ్వరుడు లేదా అనేకరూప ఈశ్వరుడు అంటారు. అనేకరూప ఈశ్వరుడు అంటే అనేక భిన్నదేవుళ్ళు కాదు. మనం కొలిచే ఇష్టదేవుడే జగత్తంతా నిండియున్నాడు. ఉదాహరణకు పాలసముద్రంమీద ఉన్నాడని విష్ణుమూర్తి గురించి ముందు కొలిస్తే, ఇప్పుడు ఇంకొక అడుగు ముందుకు వెళతాము.

భూః పాదౌ యస్య నాభిర్వియదసురనిలశ్చంద్ర సూర్యౌ చ నేత్రే – విష్ణుసహస్రనామం ధ్యానశ్లోకమ్

భూమి ఆయన పాదాలు, ఆకాశం శరీరం, స్వర్గం ఆయన తల, సూర్యచంద్రులు ఆయన నేత్రాలు అంటున్నాము. అంటే ఉన్నదంతా భగవంతుడే.

రసోఽహమప్సు కౌంతేయ ప్రభాఽస్మి శశిసూర్యయోః – 7

ఇంగ్లీషులో 'వాట్ ఈజ్ గాడ్' అని అడిగితే, ఎవరో 'వాట్ ఈజ్, ఈజ్ గాడ్' అన్నారుట. ఏది ఉందో అదంతా భగవంతుడే.

3. **అరూప భక్తి:** రెండవ స్థాయి భక్తిలో కొన్నాళ్ళు ఉన్నాక అరూప ఈశ్వరుని స్థాయికి ఎదగాలి అంటుంది శాస్త్రం. అనేకరూప ఈశ్వరుడు అన్నప్పుడు కొంతమందికి ఒక సందేహం రావచ్చు. ఏమిటది? భగవంతుడు అంతటా ఉన్నాడు అంటే, దుర్గంధంలోనూ ఉండాలి, నేరస్థునిలోనూ ఉండాలి, అనారోగ్యంలోనూ ఉండాలి. కాని భగవంతునికి వ్యతిరేక గుణాలు ఎలా ఉంటాయి? సరే భగవంతునికి వ్యతిరేక గుణాలు లేవు, మంచి గుణాలే ఉన్నాయి అంటే భగవంతునికి పరిమితి విధించినట్టవుతుంది. కాని భగవంతుడు పరిచ్ఛిన్నుడు కాదు. భగవంతునికి ప్రతికూల గుణాలు ఉన్నాయంటే బుద్ధి ఒప్పుకోదు; భగవంతునికి సానుకూల గుణాలే ఉన్నాయంటే భగవంతుడు అనేకరూప ఈశ్వరుడు కాలేడు. దీనికి జవాబు ఏమిటి?

శాస్త్రం దీనికి జవాబు చెపుతుంది. భగవంతుడు కార్యకారణవిలక్షణం బ్రహ్మ అంటుంది. ముందేమో భగవంతుడు సృష్టించాడు అంది, తర్వాత ఆయనే అనుప్రవేశం చేశాడు అంది, తర్వాత భగవంతుడు అనేకంగా అయినట్టు అనిపిస్తాడు కాని నిజానికి ఆయనకు రూపం లేదు. ఆయన పరంభావం, ఆయన అరూప ఈశ్వరుడు.

ఆ విధంగా భగవంతుడు మూడు రూపాల్లో ఉన్నాడు – ఏకరూప ఈశ్వరుడు, అనేకరూప ఈశ్వరుడు, అరూప ఈశ్వరుడు. మీ స్థాయిభేదాలనుబట్టి కొలవండి కాని ఏదో ఒకనాటికి, అరూప ఈశ్వరభక్తిస్థాయికి అందరూ రావాలి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అన్యే మామ్ ఏకత్వేన ఉపాసతే – ఏకత్వేన అంటే అరూప ఈశ్వరునిగా నన్ను కొంతమంది తెలుసుకుంటారు.

సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీదేకమేవాద్వితీయమ్ – ఛాందోగ్యం 6.1.7

జ్ఞానయజ్ఞేన – జ్ఞానమార్గానికి రావటంద్వారా, వేదాంతవిచారణ చేయటంద్వారా తెలుసుకుంటారు.

అశబ్దమస్పర్శమరూపమవ్యయం తథారసం నిత్యమగన్ధవచ్చ యత్ ।
అనాద్యనన్తం మహతః పరం ధ్రువం నిచాయ్య తం మృత్యుముఖాత్ప్రముచ్యతే ॥ – కఠ 1. 3.15

అరూప ఈశ్వరుణ్ణి అర్థం చేసుకునే స్థాయికి రానివారు ఉంటారు.

బహుధా విశ్వతోముఖమ్ (ఉపాసతే) – అటువంటివారు అనేకరూప ఈశ్వరుణ్ణి ధ్యానం చేస్తారు.

ఓం సహస్రశీర్ష పురుషః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్

కొంతమందికి అది కూడా కష్టమే. వారికి భగవంతునికి ప్రత్యేకించి ఒక రూపం ఉండాలి.

పృథక్త్వేన – ద్వైతభావముతో ఒక ప్రత్యేకరూపంతో కొలుస్తారు. ఇష్టరూపదైవమును ఉపాసిస్తారు. అటువంటివారు ఏకరూపభక్తికి పరిమితమవుతారు. దానివల్ల వారు ఇంకొక రూపాన్ని అంగీకరించరు. ఫర్వాలేదు, ముందు అలాగే మొదలు పెట్టండి, కాని క్రమంగా అరూపభక్తికి రండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అరూపభక్తితో కొలుస్తున్నారు అంటే నిజంగా కొలవటం కాదు. జ్ఞానయోగంద్వారా తెలుసుకుంటున్నారు. ఒక విషయం ఎప్పుడూ గుర్తుంచుకోవాలి. భగవంతుణ్ణి జీవితలక్ష్యంగా ఎన్నుకోవాలి అంటే భగవంతునియొక్క ఉన్నతస్థాయి గురించి తెలుసుకోవాలి అని అర్థం. ఉన్నతస్థాయిని నిర్గుణబ్రహ్మ అనీ, పరాప్రకృతి అనీ అంటారు. నిర్గుణబ్రహ్మను జ్ఞానంద్వారా తెలుసుకోవాలి.

భగవంతుణ్ణి ధ్యానం చెయ్యాలి అంటే అక్కడ మనం భగవంతునియొక్క వ్యావహారిక స్థాయి గురించి మాట్లాడుతున్నాము. వ్యావహారిక స్థాయిని సగుణబ్రహ్మ అనీ, అపరాప్రకృతి అనీ అంటారు. పరిమితి ఉన్న దేవుడు ఎన్నటికీ సాధకునియొక్క లక్ష్యం కాలేదు. ఉపనిషత్తు ఈ విషయం స్పష్టంగా చెపుతుంది.

తదేవ బ్రహ్మత్వం విద్ధి నేదం యదిదముపాసతే – కేన

కేనోపనిషత్తు పదేపదే చెపుతుంది. నువ్వు ఉపాసనచేసే నామరూపాలున్న భగవంతుడు పరాప్రకృతి కాదు. ఆ సగుణబ్రహ్మద్వారా నిర్గుణబ్రహ్మ స్థాయికి ఎదగాలి. అందువల్ల ఈ అధ్యాయం మొదట్లోనే అరూపబ్రహ్మ అంటే అవ్యక్తం అని చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఇది తెలియకపోతే సంసారవృత్తంలో తిరుగుతారనీ, ఈశ్వరజ్ఞానం, తద్వారా ఈశ్వరప్రాప్తి మాత్రమే మహాలక్ష్యంగా ఉండాలనీ చెపుతూ వచ్చాడు. ఇది తెలియని వారిని మూఢులన్నాడు. వేదాంతం అర్థం కానివారు 'వేదాంతం అంటే ఒక గుడ్డివాడు చీకటిగదిలో అక్కడ లేనేలేని నల్లపిల్లికోసం వెతికినట్టు ఉంటుంది,' అంటారు. కాని కొందరు మహాత్ములు మాత్రము పరావిద్యకు వస్తారు.

మనుష్యాణాం సహస్రేషు కశ్చిద్యతతి సిద్ధయే – 7.3

ఏడవ అధ్యాయంలో విషయాలు ఇందులో కూడా చూస్తామని ముందే చూశాము. వారు త్వరగా అరూప ఈశ్వరునికి వస్తారు. భగవంతుడు అనంతం కాబట్టి, అన్ని రూపాలూ ఆయనలోనే ఇమిడిపోతాయి.

ఏకరూపభక్తి ఉంటే అది ద్వైతం. అందులో దేవుడు వేరు, భక్తుడు వేరు. అనేకరూపభక్తి ఉంటే అది విశిష్టాద్వైతం. భగవంతుడు అంతటా ఉన్నాడు కాబట్టి, నేను కూడా అందులో భాగం కాబట్టి, నేను భగవంతుడిలో ఒక భాగాన్ని అంటారు విశిష్టాద్వైతులు. అరూపభక్తిలో భాగాలు లేవు; ఉన్నదంతా ఒక్కటే. అది అద్వైతం.

అద్వైతం చతుర్థం మన్యంతే సఃఆత్మా సః విజ్ఞేయః – మాండూక్యం 1.7

అరూపభక్తికి వస్తే అద్వైతానికి వచ్చినట్టే.

ఈ శ్లోకంలో ఈ మూడు స్థాయిల భక్తుల గురించి చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏకత్వేన, విశ్వతోముఖత్వేన, పృథక్త్వేన అన్నాడు. ఏకత్వేన అంటే అరూపంగా బహుధా విశ్వతోముఖత్వేన అంటే అనేకరూపంగా, పృథక్త్వేన అంటే ఏకరూపంగా కొలుస్తారు.

శ్లో. 16 **అహం క్రతురహం యజ్ఞః స్వధాహమహమౌషధమ్ ।**
మంత్రోఽహమహమేవాజ్యమ్ అహమగ్నిరహం హుతమ్ ॥
అహమ్, క్రతుః, అహమ్, యజ్ఞః, స్వధా, అహమ్, అహమ్, ఔషధమ్,
మంత్రః, అహమ్, అహమ్, ఏవ, ఆజ్యమ్, అహమ్, అగ్నిః, అహమ్, హుతమ్ ॥

అహమ్, ఏవ	= నేనే	అహమ్	= నేనే
క్రతుః	= క్రతువును	ఔషధమ్	= ఔషధమును
అహమ్	= నేనే	అహమ్	= నేనే
యజ్ఞః	= యజ్ఞమును	మంత్రః	= మంత్రమును
అహమ్	= నేనే	అహమ్, ఏవ	= నేనే
స్వధా	= పితృదేవతల ఆహుతులను	ఆజ్యమ్	= ఘృతమును

అహమ్	= నేనే	అహమ్	= నేనే
అగ్నిః	= అగ్నిని	హుతమ్	= హెూమక్రియను

అహమ్ క్రతుః, అహమ్ యజ్ఞః, అహమ్ స్వధా, అహమ్ ఔషధమ్,
అహమ్ మన్త్రః, అహమ్ ఏవ ఆజ్యమ్, అహమ్ అగ్నిః, అహమ్ హుతమ్.

తా: నేనే క్రతువును, నేనే యజ్ఞమును, నేనే పితృదేవతలకు ఇచ్చే ఆహుతులను, నేనే ఔషధమును, నేనే మంత్రమును, నేనే ఘృతమును, నేనే అగ్నిని, నేనే హెూమక్రియను.

భక్తిలో మూడు రకాలను చూపినా, 16–19 వరకూ కృష్ణపరమాత్మ విశ్వరూపభక్తిని విడమర్చి చెప్పటానికి నిశ్చయించుకున్నాడు. భక్తిలో మూడు రకాలు ఎలా ఉన్నాయో, అలా ఆ మూడు రకాల భక్తిమార్గాలను పాటించే భక్తులను కూడా మూడు రకాలుగా విభజించవచ్చు. ఏకరూపభక్తిని చూపించే వ్యక్తిని మంద అధికారి అనీ, అనేకరూపభక్తిని చూపించే వ్యక్తిని మధ్యమ అధికారి అనీ, అరూపభక్తిని చూపించే వ్యక్తిని ఉత్తమ అధికారి అనీ అంటారు.

కృష్ణపరమాత్మ మధ్యమ అధికారులను ఉద్దేశించి బోధిస్తున్నాడు. మంద అధికారి విషయం పట్టించుకోవటం లేదు. శంకరాచార్యులు షణ్మతస్థాపన చేసిన ఉద్దేశం, ఒక దేవుడు గొప్పవాడు, ఇంకొక దేవుడు తక్కువ అని గొడవలు పడకుండా ఉండటానికి. మీ ఇష్టదేవత ఎవరుంటే వారిని కొలవండి, వారిని అనేకరూప ఈశ్వరులుగా కొలవండి, అంతేకాని ఇంకొక దేవుని భక్తులను చిన్నచూపు చూడకండి. దీనిని అనేకరూపభక్తి అంటారు. దీని గురించి ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ వివరించబోతున్నాడు. అనేకరూపభక్తి అన్నా, విశ్వరూపభక్తి అన్నా ఒక్కటే.

విశ్వరూపభక్తి అంటే ఏమిటి? ఈ జగత్తులో ఉన్న ప్రతిదీ భగవంతుని వ్యక్తరూపంగా చూడగలగటం. అన్నింటినీ భగవంతునిగా చూడాలి అంటే తేలులో, బొద్దింకలో కూడా భగవంతుడు ఉన్నాడు. కాని మనం ద్వేషించే వాటిలో భగవంతుణ్ణి చూడటానికి ప్రయత్నిస్తే భగవంతుణ్ణి కూడా ద్వేషించటం మొదలుపెడతాము. అందువల్ల మనం ప్రేమించేవారితో మొదలుపెట్టాలి. తల్లి, తండ్రి, గురువు, దైవాలు. తర్వాత ఆవు. ఆ రోజుల్లో ఆవు వారి జీవితాలలో ఒక భాగంగా ఉండేది. అందువల్ల ఆవును కూడా పూజించేవారు.

దాని తర్వాత ఆ రోజుల్లో యజ్ఞయాగాదులకు విలువనిచ్చేవారు. అందువల్ల ఆ యజ్ఞయాగాదులకు సంబంధించినవన్నీ నేనే అని చెపుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. పూర్వం జీవితం కర్మకాండతో మొదలయ్యేది. వారి జీవితం యజ్ఞాలలో మునిగిపోయి ఉండేది. అందువల్ల అదుగో ఆ యాగాలను చూడండి, అవన్నీ నేనే అంటున్నాడు. ఈ శ్లోకంలో విశ్వరూపవర్ణన వస్తుంది. ఇక్కడ విశ్వరూపవర్ణనకు బీజం వేశాడు, తర్వాత పదకొండవ అధ్యాయంలో విశ్వరూపదర్శనంతో పరాకాష్ఠకు చేరుకుంటుంది. ఇందులో అది ఎలా ఉంటుందో కొంచెం రుచి చూపిస్తున్నాడు.

అహం క్రతుః – నేను క్రతువును అంటే నేను శ్రౌతకర్మను. శ్రుతిని ప్రాథమిక గ్రంథాలు అంటారు. వాటిలో చెప్పిన కర్మలను శ్రౌతకర్మలు అంటారు. కృష్ణపరమాత్మ నేనే క్రతువును అంటున్నాడు. మామూలుగా క్రతువుద్వారా భగవంతుణ్ణి పూజిస్తాము అని అంటాము. ఇక్కడ క్రతువుద్వారా భగవంతుణ్ణి పూజిస్తున్నాము అనకుండా, భగవంతుడే యజ్ఞం అంటున్నాము.

అహం యజ్ఞః – శాస్త్రాల్లో రెండవ స్థాయి వాటిని స్మృతి గ్రంథాలు, ఇతిహాసాలు, పురాణాలు అంటారు. శ్రుతి అంటే వేదాలు. అవి అపౌరుషేయాలు. సాక్షాత్తూ భగవంతుడినుంచే వచ్చాయి. ఈ తక్కినవి వేదాలను ఆధారంగా చేసుకుని వచ్చినవి. ఇవి పౌరుషేయాలు. గీత స్మృతి గ్రంథంలోకి వస్తుంది. అది కూడా వేదాలనుంచి వచ్చింది. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ చెపుతాడు, అర్జునా! భగవద్గీతను నేను చెప్పినందువల్ల నువ్వు స్వీకరించవద్దు, ఇది వేదప్రమాణం అంటాడు. వేదాలు భగవంతునితో సమానం. వేదాలవల్ల మనం భగవంతుని గురించి తెలుసుకుంటున్నాము. యజ్ఞాలు అంటే స్మార్తకర్మలు. స్మార్త కర్మలు అంటే ద్వితీయస్థాయికి చెందిన గ్రంథాలలో పేర్కొన్న కర్మలు.

స్వధా అహమ్ – పితృదేవతలకు ఇచ్చే ఆహుతులను స్వధా అంటారు. శ్రాద్ధం పెట్టేటప్పుడు ఇచ్చే దాన్ని స్వధా అంటారు. దేవతలకు ఆహుతులు ఇచ్చేటప్పుడు స్వాహా అంటారు, కాని పితృదేవతలకు తర్పణాలు వదిలేటప్పుడు స్వధా అంటారు.

అహమ్ ఔషధమ్ – మానవాళి తినే ఆహారాన్ని ఔషధం అంటారు. ఆహారం చెట్లనుంచి వస్తుంది; చెట్లను ఓషధులు అంటారు. ఆయుర్వేదంలో మందులను చెట్లనుంచి తయారుచేస్తారు కాబట్టి మందులకు ఔషధులు అనే పేరు వచ్చింది. అందువల్ల ఔషధమ్ అంటే మందు, అన్నం. ఇక్కడ అన్నం.

అన్నం కూడా భగవంతుడు అంటే, దాన్ని వడ్డించగానే గుటుక్కున మింగకుండా ఉంటాము. కొన్ని పెళ్ళి భోజనాలలో ఈ మూలనుంచి ఆ మూలకు వడ్డించుకు వెళ్ళేసరికి, మొదట్లో కూర్చున్న వ్యక్తులు విస్తరి ఖాళీ చేసేస్తారు. అందువల్ల అన్నం తినేముందు ప్రార్థన చెయ్యాలి.

అన్నం న నింద్యాత్ అన్నం న పరిచక్షీత – <u>తైత్తిరీయం</u>

అన్నాన్ని నిందించకూడదు, పారేయకూడదు.

అన్నం బ్రహ్మ రసో విష్ణుః భోక్తా దేవో మహేశ్వరః
ఏవం జ్ఞాత్వా తు యో భుంక్తే అన్న దోషో న లిప్యతే

అన్నం పరబ్రహ్మస్వరూపం; అన్నంలో ఉన్న ప్రొటీనులు, కొవ్వుపదార్థాలు విష్ణుమూర్తి; అన్నాన్ని అరిగించే జీర్ణకోశరసం మహేశ్వరుడు. బ్రహ్మ, విష్ణువులు బయట వుంటే భోక్తగా శివుడు లోపల ఉన్నాడు. ఆ విధంగా ప్రతిదీ దైవమే.

మంత్రః అహమ్ – దేవతలకు ఆహారాన్ని శ్రౌతస్మార్తకర్మలద్వారా అర్పించినా, పితృదేవతలకు అన్నాన్ని పితృకర్మలద్వారా అర్పించినా, మీకు మీరే ఆహారాన్ని అర్పించుకున్నా (భోజనం చెయ్యటంద్వారా) ఇవన్నీ దైవకార్యాలు. వాటితో పాటు మంత్రాలు ఉంటాయి. ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో మనం తినే అన్నం మనలో ఉన్న వైశ్వానర అగ్నికి అర్పిస్తున్నామని వస్తుంది. అందువల్ల శాస్త్రంలో భోజనం చెయ్యటాన్ని ప్రాణాగ్నిహోత్రం అంటారు.

యజ్ఞాల్లో బయటవున్న అగ్నికి ఆహుతులు వేస్తే, భోజనం విషయంలో లోపలవున్న అగ్నికి అంటే వైశ్వానర అగ్నికి ఆహుతులు వేస్తాము. అందువల్ల మనం ప్రాణాగ్నిహోత్రం చేస్తున్నట్టు అవుతుంది. అందువల్ల అహం మంత్రః అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అన్నం తినేముందు ప్రాణాయ స్వాహా, అపానాయ స్వాహా అంటారు. ఆ మంత్రం కూడా నేనే, అంటే భగవంతుడు.

అహమ్ ఏవ ఆజ్యమ్ – యజ్ఞాల్లో వేసే నేతిని నేనే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నేతిని ఘృతం అంటారు.

అహమ్ అగ్నిః – ఏ అగ్నిలో ఆహుతులు వేస్తారో, ఆ అగ్ని కూడా నేనే. శాస్త్రప్రకారం అగ్ని కూడా దేవతే. అగ్నిదేవతకు ప్రత్యక్షంగా పూజ చేసేటప్పుడు అగ్నయే స్వాహా అంటాము. అగ్ని దూతలాగా కూడా పనిచేస్తుంది. ఇప్పటి కొరియర్ సర్వీస్‌లాగా అన్నమాట. ఏ దేవునికి పూజ చేస్తే, ఆ దేవునికి మనం వేసిన ఆహుతులను తీసుకెళ్ళి ఇస్తుంది అగ్ని. ప్రజాపతయే స్వాహా, పరమేష్ఠినే స్వాహా, ఇంద్రాయ స్వాహా, వరుణాయ స్వాహా అంటూ అగ్నిలో ఆహుతులు వేస్తాము.

అగ్నిం దూతమ్ వృణీమహే హోతారమ్ విశ్వవేదసమ్
అస్య యజ్ఞస్య సుక్రతుమ్ అగ్నయే నమః

అగ్నిం దూతమ్ వృణీమహే – అగ్నిదూత. అగ్నిద్వారా అనేక దేవతలకు పూజ చెయ్యవచ్చు. అందువల్ల అగ్నికి హుతవాహనుడు అని ఇంకో పేరు కూడా ఉంది. ఆహుతులను తీసుకువెళ్ళే దేవత అని అర్థం. ఆ అగ్నిదూతను కూడా నేనే.

అహం హుతమ్ – హోమక్రియ కూడా నేనే.

ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే అన్నీ నేనే. అలాగే అన్నీ నేనే అని చెప్పచ్చు కదా, ఇంత వివరంగా చెప్పటం ఎందుకంటే అలా చెపితే కాని మన మనస్సుకు అర్థం కాదు.

శ్లో. 17 **పితాహమస్య జగతో మాతా ధాతా పితామహః ।**
వేద్యం పవిత్రమోంకార ఋక్సామ యజురేవ చ ॥
పితా, అహమ్, అస్య, జగతః, మాతా, ధాతా, పితామహః,
వేద్యమ్, పవిత్రమ్, ఓంకారః, ఋక్, సామ, యజుః, ఏవ, చ ॥

అస్య	= ఈ	పవిత్రమ్	= పవిత్రమైన వాడను
జగతః	= జగత్తునకు	ఓంకారః	= ఓంకారమును
ధాతా	= ధాతయు – ధరించువాడను, కర్మఫలముల నిచ్చువాడను	ఋక్	= ఋగ్వేదమును
		సామ	= సామవేదమును
పితా	= తండ్రియు	చ	= ఇంకా
మాతా	= తల్లియు	యజుః	= యజుర్వేదమును
పితామహః	= తాతయు	అహమ్, ఏవ	= నేనే
వేద్యమ్	= తెలిసికొనదగినవాడను		

అహమ్ అస్య జగతః మాతా, పితా, ధాతా, పితామహః, వేద్యమ్ (వస్తు),
పవిత్రమ్ (వస్తు), ఓంకారః, ఋక్, సామ, యజుః, ఏవ చ (అస్మి)।

తా: ఈ జగత్తునకు ధాతయు, ధరించువాడను, కర్మ ఫలముల నిచ్చువాడను, తండ్రియు, తల్లియు, తాతయు, తెలిసికొనదగిన వాడను, పవిత్రమైన వాడను, ఓంకారమును, ఋగ్వేదమును, సామవేదమును ఇంకా యజుర్వేదమును నేనే.

అదే భావన కొనసాగుతున్నది. అంటే విశ్వరూప ఈశ్వర వర్ణన.

అహమ్ అస్య జగతః పితా – నేను ఈ సమస్త జగత్తుకు తండ్రిని. నానుంచే మొత్తం జగత్తు వచ్చింది.

మాతా – తల్లిని కూడా నేనే. భగవంతుడు అర్ధనారీశ్వరుడు. నిమిత్త కారణమూ నేనే, ఉపాదాన కారణమూ నేనే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అభిన్న నిమిత్త ఉపాదాన కారణమ్ అహమ్ అస్మి

ఆయన జగత్తుకు తండ్రి అయితే, ఆయనకు తండ్రి ఎవరు?

పితామహః (అపి అహమ్ ఏవ) – నేనే తాతను కూడా. నేను జగత్తుకు తండ్రిని కాని నాకు తండ్రి లేడు. నేను తండ్రి లేని తండ్రిని అంటే నాకు పుట్టుక లేదు.

ధాతా – జీవులందరికీ కర్మఫలదాతను నేనే. మరుజన్మలో ఏ శరీరం ఇవ్వాలి, ఎటువంటి శరీరం ఇవ్వాలి, ఎన్నాళ్ళు జీవించాలి, ఇవన్నీ నిర్ణయించేది ఈశ్వరుడు. మళ్ళీ ఒక విషయం మర్చిపోకూడదు. ఇవన్నీ ఈశ్వరుడు తన ఇచ్ఛానుసారం ఇవ్వటం లేదు. అలా ఒకవేళ ఈశ్వరుడు తన ఇచ్ఛానుసారం ఇచ్చేటట్టయితే, ఏదోవిధంగా ఆయనను కాకాపట్టి, అది మార్పించుకుంటాము. అంతటి ఘనులమే మనం.

అందువల్ల ఈశ్వరుడు కర్మఫలదాత. మనం చేసిన అనేక కర్మల ఫలంగా ఇస్తాడు. ఎప్పుడు, ఎక్కడ, ఎవరికి, ఏ అనుభవం ఇవ్వాలో, భగవంతునికి తెలుసు. అంటే మనం అనుభవిస్తున్న ప్రతిదీ మనం చేసుకున్న కర్మల ఫలితమే. భగవంతుని లీలలు అర్థం కావు అనుకుంటాము కాని అది పొరపాటు. ఆయన ఎన్నడూ అన్యాయం

చెయ్యడు, మనమే అది సరిగ్గా అర్థం చేసుకోలేక పోతున్నాము. నేను చీమకు కూడా అపకారం చెయ్యలేదు, నాకే ఎందుకు ఈ కష్టం అనుకుంటాము. ఇది ఒక పెద్ద అబద్ధం. వారం కిందట ఏమయిందో గుర్తుండదు మనకు, అలాంటిది పదేళ్ళ కిందట ఏం చేశామో ఎలా గుర్తుంటుంది? ఒకవేళ గుర్తుందే అనుకుందాము, అప్పుడు కూడా మనం అనుభవిస్తున్న ఈ కర్మఫలం ఒక్క ఈ జన్మలోదే కాదు, జన్మజన్మలనుంచీ వస్తున్న కర్మల ఫలం.

అందువల్ల దేవుని నిర్ణయాన్ని ప్రశ్నించటానికి మనమెవరం? నేనే పాపం చెయ్యలేదు, నన్నే ఎందుకు శిక్షిస్తున్నావు అని అడిగితే మనం కర్మ సిద్ధాంతాన్ని అర్థం చేసుకోలేదని అర్థం. పైగా మనం చేసే ఇంకో తప్పు తక్కినవారందరూ హాయిగా ఉన్నారు, నేనే కష్టపడి పోతున్నాను అనుకోవటం. అందువల్లనే మన పెద్దవారు మనకు చెప్పారు, మనకు లేదని ఏడిస్తే ఒక కన్ను పోతుంది; ఎదుటివారికి ఉందని ఏడిస్తే ఇంకో కన్ను పోతుందని.

మనకు జీవితంలో రెండు బాధలు. ఒకటి నేను అవస్థ పడుతున్నాను; ఇంకొకటి ఎదుటివారు సుఖపడి పోతున్నారు. అది మన అపోహ మాత్రమే. ఎవరి కర్మకు తగ్గ ఫలం వారు పొందుతారు. అందువల్ల అమాయకులు అవస్థ పడటం చూస్తుంటాము. ఇప్పుడు ఈ కర్మసిద్ధాంతం విని, అయితే వారు అవస్థ పడాలని రాసి ఉందన్న మాట అనుకుని వారికి మనం చెయ్యాలనుకున్న సహాయం చెయ్యటం మానకూడదు. వారి అవస్థకి కారణం వారి కర్మ. చేసుకున్నవారికి చేసుకున్నంత మహాదేవా అని ఊరికే అనలేదు. అలా భగవంతుడు ధాతా అంటే మన కర్మఫలదాత.

వేద్యమ్ – తెలుసుకోవాల్సినది నా గురించే. ఇదే అర్థంతో పదమూడవ అధ్యాయంలో జ్ఞేయం అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మాండూక్యంలో విజ్ఞేయం అని వస్తుంది. ఏది తెలుసుకుంటే సర్వం తెలుసుకున్నట్టు అవుతుందో అది బ్రహ్మజ్ఞానం. మనకు ఎలా ఆకలి ఉంటుందో, అలా మానసిక ఆకలి కూడా ఉంటుంది. నలుగురూ మనని ప్రేమించాలనే మానసిక ఆకలి ఉంటుంది. అదికాక బుద్ధిపరంగా కూడా ఆకలి ఉంటుంది. అంటే ఏదో తెలుసుకోవాలనే తపన ఉంటుంది.

ఈ జగత్తు ఎందుకు సృష్టించబడింది, నేను ఎవరు, దేవుడనేవాడు ఉన్నాడా, ఉంటే ఎక్కడ ఉంటాడు, ఇలాంటి అనేక ప్రశ్నలు వస్తూవుంటాయి. నిజానికి చిన్న వయస్సులో ఈ తపన చాలా ఉంటుంది. నేను ఎక్కడినుంచి వచ్చాను, నేను ఎలా వచ్చాను అనే ప్రశ్న పిల్లలు తరచూ వేస్తూవుంటారు. **కస్త్వం కోఽహం కుత ఆయాతః** – కాని వీటికి పెద్దవాళ్ళకే జవాబులు తెలియక దాటేస్తూవుంటారు. వేద్యమ్ అంటే బ్రహ్మజ్ఞానం.

పవిత్రమ్ – శుద్ధి చేసేది పవిత్రం. ఏవైనా క్రతువులు చేసేటప్పుడు దర్భను వేలికి చుడతారు. దాన్ని పవిత్రం అంటారు. దానివల్ల ఆ చేసే వ్యక్తి శుద్ధి పొందినట్టు అర్థం. అలా అన్నారని స్నానం చెయ్యటం మానకూడదు. స్నానం చేసేది స్థూలశరీరానికి, శుద్ధి పొందేది సూక్ష్మశరీరం. అలా భగవంతుడు పవిత్రమ్.

ఓంకారః – ఓంకారాన్ని నేనే. వేదాలసారం ఓంకారం. ఇంకొకచోట వేదాలను గాయత్రీ మంత్రంలోకి కుదించారని వస్తుంది. వేదాలు బ్రహ్మవిద్య బోధిస్తాయి కాబట్టి వేదాలను బ్రహ్మ అని కూడా అంటారు. బ్రహ్మచారి పేరు

అందుకు వచ్చింది. బ్రహ్మ గురించి నేర్చుకునే జీవనవిధానం గడుపుతాడు కాబట్టి బ్రహ్మచారి. బ్రహ్మ అంటే వేదాలు అని చూశాము కదా. అలాగే గాయత్రీ మంత్రం వేదాలసారం కాబట్టి, గాయత్రిని కూడా బ్రహ్మ అంటారు. అందువల్ల బ్రహ్మచారికి గాయత్రీ మంత్రాన్ని ఉపదేశించినప్పుడు అతనికి బ్రహ్మోపదేశం అయింది అంటారు.

వేదాలను కుచించితే వచ్చింది	**– గాయత్రీ మంత్రం**
గాయత్రీ మంత్రాన్ని కుంచిస్తే వచ్చాయి వ్యాహృతులు	**– భూః, భువః, సువః**
వ్యాహృతులను కుంచిస్తే వచ్చాయి మూడు అక్షరాలు	**– అ, ఉ, మ**
అ ఉ మ లను కలిపితే వచ్చింది	**– ఓం.**

నేటి సాంకేతిక రంగంలో ఎంతో సమాచారాన్ని ఒక చిన్న చిప్‌లో దాచినట్టుగా, మన వేదాల సారమంతా ఓంకారంలో దాగివుంది. ఇప్పుడు ఓంకారంనుంచి వెనక్కి వెళితే ఓంకారం అంటే అ+ఉ+మ; అ, ఉ, మలు మూడు వ్యాహృతులకు సంకేతం. ఆ మూడు వ్యాహృతులు భూః, భువః, సువఃలు. ఆ మూడు వ్యాహృతులు గాయత్రీ మంత్రంయొక్క సారం. గాయత్రీ మంత్రం వేదాల సారం. ఇప్పుడు మొదటిదీ, ఆఖరిదీ కలిపితే ఓంకారం, వేదాల సారం.

కొంతమంది ఓంకారంలో అ ఉ మ అక్షరాలు ఉన్నాయని దాన్ని ఔమ్ అని పలుకుతారు. అది తప్పు. మనం చిన్నప్పుడు గుణసంధి నేర్చుకున్నాము. అకారానికి ఉకారం కలిపితే ఓ వస్తుంది అ+ఉ=ఓ. ఉదాహరణ మహ+ఉన్నతి=మహోన్నతి. ఆ విధంగా దీన్ని ఏకాక్షరంగా అంటే ఓంకారంగా తీసుకోవాలి. రస్నాలాంటి పాకెట్టు ఒకటి బోలెడు నీళ్ళలో కలిపితే, బోలెడు పండ్లరసం వస్తుంది. అలా ఓంకారాన్ని పల్చన చేస్తే వేదాలు వస్తాయి; వేదాలను చిక్కగా చేస్తే ఓంకారం వస్తుంది.

ఋక్సామ యజురేవ చ – అందువల్ల వేదాలను కూడా నేనే. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ ఋగ్వేదం, సామవేదం, యజుర్వేదాలను మాత్రమే చెప్పాడు. మనం అధర్వణ వేదం కూడా కలుపుకోవాలి. ఋగ్వేదం కవితరూపంలో అంటే పద్యరూపంలో ఉంటుంది, యజుర్వేదం వచనరూపంలో అంటే గద్యరూపంలో ఉంటుంది, సామవేదం సంగీతరూపంలో ఉంటుంది. అందువల్ల వాటిని ఋగ్వేద పారాయణం, యజుర్వేద పారాయణం అని, సామవేదాన్ని మాత్రం సామగానం అని అంటారు. అధర్వణవేదంలో ఎక్కువగా లౌకిక విషయాలు వస్తాయి, అంతగా యజ్ఞాల గురించి ఉండదు. అందువల్ల చాలాచోట్ల మూడు వేదాలనే పేర్కొంటారు. కాని అది కూడా కలుపుకోవాలి. భగవంతుడు నాలుగు వేదాలు నేనే అన్నాడు.

శ్లో. 18 **గతిర్భర్తా ప్రభుః సాక్షీ నివాసః శరణం సుహృత్ ।**
ప్రభవః ప్రలయః స్థానం నిధానం బీజమవ్యయమ్ ॥
గతిః, భర్తా, ప్రభుః, సాక్షీ, నివాసః, శరణమ్, సుహృత్,
ప్రభవః, ప్రలయః, స్థానమ్, నిధానమ్, బీజమ్, అవ్యయమ్ ॥

గతిః	=	పరమగతియైన పరంధామమును	సుహృత్	=	అందరి శ్రేయస్సును కోరేవాడను
భర్తా	=	భరించి, పోషించువాడను	ప్రభవః,	=	అందరి ఉత్పత్తి,
ప్రభుః	=	అందరికిని ప్రభువును	ప్రలయః		ప్రళయములకు హేతువును
సాక్షీ	=	అందరి మంచిచెడ్డలను చూచువాడను	స్థానమ్	=	వారి స్థితికి ఆధారమును
			నిధానమ్	=	పెన్నిధిని
(అహమ్, ఏవ)	=	నేనే	అవ్యయమ్	=	శాశ్వతమైన
నివాసః	=	నివాసస్థానమును	బీజమ్	=	కారణమును
శరణమ్	=	శరణు పొందదగినవాడను	(అహమ్, ఏవ)	=	నేనే

(అహం) గతిః, భర్తా, ప్రభుః, సాక్షీ, నివాసః, శరణమ్, సుహృత్,
ప్రభవః, ప్రలయః, స్థానమ్, నిధానమ్, అవ్యయమ్ బీజమ్ (చ అస్మి)।

తా: పరమగతియైన పరంధామమును భరించి పోషించువాడను అందరికిని ప్రభువును, అందరి మంచిచెడ్డలను చూచువాడను నేనే. నివాసస్థానమును శరణు పొందదగినవాడను, అందరి శ్రేయస్సును కోరేవాడను, అందరి ఉత్పత్తి, ప్రళయములకు హేతువును, వారి స్థితికి ఆధారమును, పెన్నిధిని, శాశ్వతమైన కారణమును నేనే.

ఇంకా విశ్వరూపవివరణ కొనసాగుతున్నది.

గతిర్భర్తా ప్రభుః సాక్షీ – కృష్ణపరమాత్మ నేనే గతి, భర్త, ప్రభుః, సాక్షీ అంటున్నాడు. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే సర్వం కృష్ణమయం జగత్. మీరు రామభక్తులు అయితే సర్వం రామమయం జగత్; శివభక్తులు అయితే సర్వం శివమయం జగత్. ఒక దేవుడు ఎక్కువ, ఒక దేవుడు తక్కువ అనటం లేదు. ఏ దేవునిగా కొలిచినా, ఆయనే అంతటా ఉన్నాడు. దేవుడు అనంతం అన్నాక, ఇద్దరు దేవుళ్ళు అనంతం అనలేము. అంటే ఇద్దరూ ఒకటే అని దానర్థం – నామం, రూపమే భేదం. ఇప్పుడు ఒక్కొక్క పదాన్నీ చూద్దాము.

గతిః – అంటే గమ్యం. ఇక్కడ కర్మఫలం అని చెప్పవచ్చు. ఎందుకు? ఎవరైనా కర్మఫలాన్ని ఆశించే ఒక కర్మను చేస్తారు. ఫలానా లక్ష్యం పొందాలని ఫలానా కర్మ చేస్తారు. ఏ లక్ష్యం కోరితే దానికి తగ్గ కర్మఫలం. గమ్యాన్ని గతి అంటారు. గతి అంటే కర్మఫలం అని చూశాము. కర్మఫలం రెండు రకాలుగా రావచ్చు. విజయం రావచ్చు, అపజయం కూడా రావచ్చు.

కృష్ణపరమాత్మ ధైర్యంగా నేను కర్మఫలాన్ని అని ప్రకటించుకుంటున్నాడు. అంటే విజయమూ భగవంతుడే, ఓటమీ భగవంతుడే. అందువల్ల ఎన్నడూ ఓటమిని తిరస్కరించకూడదు. ఓటమిని తిరస్కరిస్తే, భగవంతుణ్ణి తిరస్కరించినట్టు అవుతుంది. విజయంకోసం ప్రయత్నించండి, కష్టపడండి; కాని ఓటమి వచ్చినా చిరునవ్వుతో స్వీకరించండి. ఇదే విషయాన్ని రెండవ అధ్యాయంలో చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః సమో భూత్వా సమత్వం యోగ ఉచ్యతే – 2.48

సుఖదుఃఖే సమే కృత్వా లాభాలాభౌ జయాజయౌ – 2.38

అందువల్ల జయాపజయాలను, లాభనష్టాలను సమానంగా స్వీకరించటం నేర్చుకోవాలి. అనారోగ్యం విషయం తీసుకుంటే శారీరక నొప్పులు ఉంటాయి. వాటిని తప్పించుకోలేము. కాని వాటికి మనం మానసిక వ్యధను తోడు చేస్తాము. నాకే ఎందుకు వచ్చింది అని వాపోతాము. ఇప్పుడు అంతటా భగవంతుడే ఉన్నాడని అర్థం చేసుకుని, శారీరక బాధలను కూడా చిరునవ్వుతో స్వీకరించటం నేర్చుకుంటాము. నాకే ఎందుకు వచ్చింది అని మనం కొనితెచ్చుకున్న బాధ పోతుంది. ఆ విధంగా గతి ఈశ్వరుడు.

భర్తా – భర్తా అంటే అక్షరాలా చూస్తే స్థితికర్త. కాని ఇక్కడ కర్మఫలదాత. తనే కర్మఫలం అని ఎందుకన్నాడు? కర్మఫలాన్ని ఇవ్వటానికి ప్రకృతి సూత్రాలను దృష్టిలో పెట్టుకోవాలి. ప్రతి ఒక్క చర్యకూ ఫలితం ఉంటుంది. కాని ఆ ఫలితం అనేక అంతులేని అంశాలమీద ఆధారపడివుంటుంది.

వాతావరణ సూచన చేసేటప్పుడు ఆ శాస్త్రజ్ఞులు రేపు వాన వస్తుందని చెపుతారు. మనం నవ్వుకుంటాము, అయితే ఖచ్చితంగా వాన రాదు అంటాము. అలాగే వారు చెప్పే వాతావరణ సూచన నేను కూడా చెపుతాను, ఇవాళ వాన కురవవచ్చు, కురవక పోవచ్చు; ఉరుములు ఉరమవచ్చు, ఉరమక పోవచ్చు అని అంటాము. కాని వాతావరణశాస్త్రం నేర్చుకుంటే అది ఎంత కష్టమో అర్థమవుతుంది. వారు కనీసం 160 అంశాలను దృష్టిలో పెట్టుకుని వాన వస్తుందనో, రాదనో చెపుతారు. అయినా వాళ్ళ సూచన నిజం కాలేదంటే, ఇంకా వారికి తెలియని, వారికి అందుబాటులో లేని ఎన్నో అంశాలు ఉన్నాయన్నమాట. అందువల్ల కేవలం సర్వజ్ఞుడు, సర్వశక్తిమంతుడు మాత్రమే కర్మఫలాన్ని నిశ్చయించగలడు. అటువంటి సర్వజ్ఞుడు, సర్వశక్తిమంతుడు ఒక్కడే ఉన్నాడు. ఆయనే ఈశ్వరుడు. అందువల్ల జీవి ఎన్నడూ కర్మఫలదాత కాలేడు.

ముందేమన్నాడు? నేనే కర్మఫలాన్ని అన్నాడు; ఇప్పుడు నేనే కర్మఫలదాతను అని కూడా అన్నాడు. అది తెలిస్తే కర్మఫలాన్ని ఎలా తిరస్కరించగలము?

ఇప్పుడు ఈశ్వరుడే కర్మఫలమూ, కర్మఫలదాతా అని తెలిస్తే నాకే ఎందుకు వచ్చింది, నా పొరుగువారికి ఎందుకు రాలేదు అనే ప్రశ్న ఉదయించదు. భగవంతుడు ఎన్నడూ పక్షపాతం చూపించడు. ఆయన భర్తా–స్థితికర్తా, కర్మఫలదాతా.

ప్రభుః – అందరికీ యజమాని, రాజు. కర్మఫలదాత సర్వజ్ఞుడే కాక సర్వశక్తిమంతుడు కూడా అయివుండాలి. అందువల్ల ప్రభువు. ప్రభవతి ఇతి ప్రభుః. ప్రభవతి అంటే శక్తిమంతుడు. ఏది చెయ్యటానికి? కర్మఫలం ప్రసాదించటానికి.

సాక్షీ – అనేక రకాల కర్మఫలాలు ఇస్తున్నా కూడా నేను సాక్షిని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ప్రకృతి వైపరీత్యాలు సృష్టించినా కూడా, అందులో కూడా అందరూ సమానంగా కష్టపడటం లేదు. భూకంపం వచ్చినా అందరూ మరణించటం లేదు. దీనికి కారణం ఒకటే. వారు చేసుకున్న పుణ్యపాపాల భేదం!

అందువల్ల రకరకాల కర్మఫలాలను ఇస్తున్నా, నా పరాప్రకృతి దృష్ట్యా నేను సాక్షిచైతన్యాన్ని. మాయాశక్తి దృష్ట్యా అన్ని పనులు చేస్తున్నా, పరాప్రకృతి దృష్ట్యా నేను సాక్షిని. ఇదే విషయాన్ని ఏడవ అధ్యాయంలో పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతి పేర్లతో చూశాము.

సాక్షీ చేతా కేవలో నిర్గుణశ్చ – శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు 6.11

నివాసః – నేను అందరికీ నివాసస్థానాన్ని. అంటే సర్వాధారాన్ని.

శాంతాకారం భుజగశయనం పద్మనాభం సురేశం
విశ్వాధారం గగన సదృశం

ఇంతకుముందు చూసినట్టుగా ఒకే శ్లోకంలో రెండు భిన్న అంశాలు వచ్చాయి. అవి భుజగశయనం, విశ్వాధారం. భుజగశయనం అంటే ఆదిశేషువుమీద పడుకున్న విష్ణుమూర్తి. అంటే ఆయనకు ఆధారం ఆదిశేషువు అయ్యాడు. కాని విశ్వాధారం పదంలో మొత్తం పరిస్థితి తారుమారు అవుతుంది. ఆదిశేషువుకు మాత్రమే కాదు, మొత్తం విశ్వానికే ఆయన ఆధారం. అందువల్ల నివాసః – నివాసతి అస్మిన్ సర్వమ్ ఇతి నివాసః.

శరణమ్ – అందరూ నన్ను శరణు వేడుతారు. ప్రపంచంలో అన్ని మార్గాలూ మూసుకుపోయి, ఎటునుంచీ సహాయం అందక, దిక్కుతోచని పరిస్థితిలో భగవంతుడు తప్ప వేరే ఎవరూ సహాయపడలేరని గ్రహిస్తారు.

నీవే తప్ప ఇతఃపరంబెరుగ – గజేంద్రమోక్షం

అలా ఎలుగెత్తి పిలిచారు గజేంద్రుడు, ప్రహ్లాదుడు, ద్రౌపది. అలాంటి నిస్సహాయస్థితిలో అర్జునుడు శరణు వేడాడు కృష్ణపరమాత్మను. అలా పిలిస్తే పలుకుతాడనే భగవంతుణ్ణి ఆర్తత్రాణ పరాయణుడు అంటారు. భగవంతుడు దీనులను రెండు రకాలుగా రక్షిస్తాడు. తక్షణసమస్య నుంచీ రక్షిస్తాడు; అంతిమసమస్య అయిన సంసారంనుంచీ రక్షిస్తాడు. గజేంద్రమోక్షంలో గజేంద్రుణ్ణి మొసలి బారినుంచి రక్షించాడు. సంసారం విషయంలో సంసారమనే మొసలినుంచి రక్షిస్తాడు. మొసలికి సుదర్శనచక్రం పంపినట్టే మనకు కూడా సుదర్శనచక్రం పంపిస్తాడు. దర్శనం అంటే జ్ఞానం; అహం బ్రహ్మ అస్మి జ్ఞానం. తత్త్వమసిలాంటి మహావాక్య ఉపదేశంద్వారా సంసారమనే మొసలిని నాశనం చేస్తాడు.

శీర్యతే దుఃఖమ్ అస్మిన్ ఇతి శరణం

శరణం అంటే ఎవరి సమక్షంలో ఉంటే మన సమస్యలు తొలుగుతాయో వారు.

సుహృత్ – మంచి కోరేవాడు. ఆరవ అధ్యాయంలో సుహృత్‌కు, మిత్రమ్‌కు మధ్య చిన్న సూక్ష్మభేదాన్ని చూశాము. మిత్రుడు అంటే అతను మనకు తెలుసు, అతనికి మనం ఇప్పుడు సహాయం చేస్తే, భవిష్యత్తులో అతను మనకు సహాయం చేస్తాడనే ఆశతో చేస్తాము. అంటే ప్రత్యుపకారం ఆశించి చేస్తాము. సుహృత్ అంటే మనకు ఎదుటివ్యక్తి

తెలియకపోయినా సహాయం చేస్తాము. అతనికి సహాయం అవసరం అని చేస్తాము. పైపెచ్చు అతనినుంచి ఎదురు ఏమీ ఆశించము. అంటే ప్రత్యుపకారం ఆశించకుండా చేస్తాము.

భగవంతుడు సుహృత్‌లోకి వస్తాడు. ఆయన మననుంచి ఏమీ ప్రత్యుపకారం ఆశించకుండా చేస్తాడు. మనం కూడా భగవంతుడు ఏమీ ప్రత్యుపకారం ఆశించకుండా చెయ్యాలని ఆశిస్తాము.

ఒక భక్తుడు తనకు ఏదో కష్టం ముంచుకువస్తే దాన్ని భగవంతుడు తీరిస్తే రాజభవనం లాంటి తన ఇల్లును భగవంతునికి ఇచ్చేస్తానని మొక్కుకున్నాడు. భగవంతుడు తీర్చలేడనుకున్నాడు (మనలాంటి వాడే భగవంతుడు కూడా అనుకున్నాడు). పొరపాటునో, ఎలాగో అతని సమస్య పరిష్కారం అయిపోయింది. కాని కొత్త సమస్య వచ్చిపడింది. ఎలా ఈ సమస్యనుంచి బయటపడటం? అతనికి ఒక పిల్లి కూడా ఉంది. అతను పిల్లినీ, ఇంటినీ రెండింటినీ కలిపి బేరానికి పెట్టాడు. ఇల్లు ధర ఒక రూపాయి, పిల్లి ధర 9,99,999 రూపాయలు. రెండూ కలిపి కొనాలి కొనేవారు. రెండూ కలిపి 10 లక్షలు. అతనికి వచ్చింది పదిలక్షలు, కాని ఇంటి ధర రూపాయే. భగవంతునికి ఆ విధంగా అతను ఇంటి ధర చెల్లించుకున్నాడు. మనిషి బుద్ధి ఎలా ఉంటుందో చూడండి. కానీ భగవంతుడు సహాయం చెయ్యటానికి వెనుకాడడు. అందువల్ల సుహృత్.

ప్రభవః ప్రలయః స్థానమ్ – ప్రభవః అంటే సృష్టికారణం; స్థానం అంటే స్థితికారణం; ప్రలయః అంటే ప్రళయ కారణం. ఈ మూడూ కలిపితే భగవంతుడు సృష్టి స్థితి లయ కారణం. భగవంతుని నుంచే ఈ జగత్తు పుట్టి, ఆయన వల్లనే స్థితి పొంది, ఆయనలోనే లయమవుతుంది.

నిధానమ్ – పెన్నిధిని. ఈ జగత్తులో ఉన్నవన్నీ ఉన్న భాండాగారాన్ని. వస్తువులే కాదు, జ్ఞానం కూడా ఉన్న పెన్నిధిని. నిజానికి జ్ఞానం కొత్తగా సృష్టించబడదు. ఉన్నదాన్నే కనుగొంటారు. ఉన్నది, ఎక్కడ ఉంది? భగవంతునిలో.

అవ్యయం బీజమ్ – నేను ఈ జగత్తుకు శాశ్వతమైన బీజాన్ని. ఈ బీజంలోంచి అనంతమైన వస్తువులు వస్తాయి. నిధానం, బీజం మధ్య వ్యత్యాసం ఏమిటంటే నిధానం అంటే సంచిత రూపంలో ఉన్న కర్మఫలం; అవ్యయం బీజమ్ అంటే సృష్టిలో ఉన్న అన్ని జీవరాశులు. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే అన్నీ నేనే. నేనే అంటే భగవంతుడు.

శ్లో. 19 **తపామ్యహమహం వర్షం నిగృహ్ణామ్యుత్సృజామి చ ।**

అమృతం చైవ మృత్యుశ్చ సదసచ్చాహమర్జున ॥

తపామి, అహమ్, అహమ్, వర్షమ్, నిగృహ్ణామి, ఉత్సృజామి, చ,

అమృతమ్, చ, ఏవ, మృత్యుః, చ, సత్, అసత్, చ, అహమ్, అర్జున ॥

అర్జున!	= ఓ అర్జునా!	ఉత్సృజామి చ	= ఇంకా వర్షించుచున్నాను
అహమ్	= నేను	అహమ్, ఏవ	= నేనే
తపామి	= సూర్యరూపమున ఉష్ణాన్నిస్తున్నాను	అమృతమ్	= అమృతమును
		చ	= ఇంకా
వర్షమ్	= సముద్రములనుండి వర్షజలములను	మృత్యుః, చ	= మృత్యువును
		సత్, అసత్, చ	= సత్తును, అసత్తును గూడ
నిగృహ్ణామి చ	= ఆకర్షించుచున్నాను కూడా	అహమ్ (ఏవ)	= నేనే

హే అర్జున! అహమ్ తపామి, అహమ్ వర్షమ్, నిగృహ్ణామి ఉత్సృజామి చ,
అహమ్ ఏవ అమృతమ్ మృత్యుః చ, (అహమ్ ఏవ) సత్ అసత్ చ (అస్మి) ।

తా: ఓ అర్జునా! నేను సూర్యరూపమున ఉష్ణాన్నిస్తున్నాను, సముద్రములనుండి వర్షజలములను ఆకర్షించుచున్నాను ఇంకా వర్షించుచున్నాను. నేనే అమృతమును ఇంకా మృత్యువును, సత్తును, అసత్తును గూడ నేనే.

ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ అందరికీ తెలిసినదాని గురించి చెప్పబోతున్నాడు. ఏమిటది?

సూర్యః – సూర్యభగవానుడు. సూర్యునివల్లనే భూమికి మనుగడ ఉంది; సూర్యునినుంచే సమస్త జీవకోటికి ప్రాణశక్తి అందుతున్నది. మనకు మరీ దగ్గరగా వస్తే మాడి మసైపోతాము. మనకు ఉండాల్సినంత దూరంలో ఉండి వేడిని, కాంతిని ఇస్తున్నాడు. ఋతువులు సూర్యునివల్లనే ఏర్పడుతున్నాయి. అందువల్లనే సూర్యుణ్ణి భగవానుడనీ, ప్రత్యక్షదైవమనీ కొలుస్తాము.

ఓం మిత్రస్య చర్షణీ ధృతః శ్రవో దేవస్య
సాన సిం సత్యం చిత్రశ్ర వస్తమం – సంధ్యావందనం

మధ్యాహ్నం చేసే ప్రార్థనలో

ఓం ఆ సత్యేన రజసా వర్తమానో నివేశయన్నమృతం
మర్త్యంచ। హిరణ్యయేన సవితా రథేనా౽దేవోయాతి భువనా నిపశ్యన్

ఇవన్నీ అద్భుతమైన మంత్రాలు. సంధ్యావందనంలో వస్తాయి. సూర్యునినుంచే మనకు సౌరశక్తి వస్తుంది. తక్కిన శక్తులు తగ్గిపోతాయేమో గానీ, సూర్యుని శక్తి తగ్గదు. అటువంటి సూర్యుణ్ణి నేను. ఏది చూసినా నేనే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అహం తపామి – సూర్యుని రూపంలో శక్తినిస్తాడు అని చూశాము. ఇప్పుడు వేడిని కూడా ఇస్తాడు. ఒక గది వేడి చెయ్యాలంటేనో, నీటిని వేడి చెయ్యాలంటేనో ఎంత గ్యాసు అవసరం ఉంటుందో ఆలోచించండి. అలాంటిది

పైసా ఖర్చు లేకుండా, సముద్రం నీటిని వేడి చేసి, ఆవిరి చేసి, మేఘాల్లోకి వెళ్ళేలా చేస్తున్నాడు. కొంచెం ఎండ రాగానే అమ్మో ఎండ దంచేస్తోంది అని విలవిలలాడి పోతాము. నిజానికి సూర్యుని విలువ తెలియాలంటే హిమాలయాలకో, మానససరోవరంకో వెళ్ళాలి. ఆ విధంగా వేడి, కాంతి కూడా సూర్యుడు ఇస్తాడు.

సూర్యుడు సముద్రపు నీటిని మేఘాల్లో నింపి, మళ్ళీ పైసా ఖర్చు లేకుండా వాన కురిపిస్తున్నాడు. తమాషా చూడండి, వెళ్ళేది సముద్రం నీరు, కాని వానగా వచ్చే నీరు ఏమాత్రం ఉప్పగా ఉండదు. అది స్వచ్ఛమైన నీరు. అదీకాక సముద్రంనుంచి పైకి లేచిన నీరు, మళ్ళీ సముద్రంలోనే పడినా కూడా వృథాయే అవుతుంది కదా.

వృథా వృష్టిః సముద్రేషు, వృథా తృప్తేషు భోజనమ్

కడుపునిండా భోజనం చేసిన వానికి మళ్ళీ భోజనం పెడితే ఎలా వృథానో, అలాగే సముద్రంలోనే మళ్ళీ వాన కురిస్తే అది కూడా వృథా అవుతుంది. అందువల్ల వాయుదేవత రూపంలో మేఘాలను ప్రయాణం చేయించి, సరియైన సమయంలో, సరియైన ప్రాంతంలో వాన కురిసేలా చేస్తాడు.

ఋతువులు మారుతుంటే, వాటిని పట్టించుకోకుండా ఉండకండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎండాకాలంలో ఎండ కాస్తే దాన్ని ఆస్వాదించండి; అలాగే వానాకాలంలో వాన కురిస్తే, దాన్నీ మెచ్చుకోండి. భగవంతుణ్ణి మెచ్చుకోండి.

అహం వర్షం నిగృహ్ణామి – నేను సూర్యకాంతిద్వారా లేదా వేడిద్వారా వాననీటిని ఆకర్షిస్తున్నాను.

ఉత్సృజామి చ – తర్వాత ఆ నీటిని వదులుతాను. నిగృహ్ణామి అంటే స్వీకరిస్తాను; ఉత్సృజామి అంటే వదులుతాను. సూర్యుడు, వాయువులద్వారా చేస్తాను.

అమృతం చైవ మృత్యుశ్చ – దీనికి రెండు అర్థాలు చెప్పవచ్చు. ఒకటి వ్యావహారిక అర్థం, ఇంకొకటి పారమార్థిక అర్థం.

వ్యావహారిక అర్థం: నేను జీవించటానికి ఆధారం. వానలు కురిపించటంద్వారా పంటలు పండిస్తాను, పంటలు పండటంద్వారా ప్రజలకు ఆహారం సమకూరుతుంది. అన్నం రూపంలో అమృతం ఇస్తాను. అంటే జీవనాధారాన్ని ఇస్తాను. ముందు చెప్పినట్టుగా నిగృహ్ణామి, ఉత్సృజామి పనులు చెయ్యకపోతే వానలు కురవవు. వానలు కురవకపోతే కరువు కాటకాలు ఏర్పడి, ఆకలిచావులు సంభవిస్తాయి. ఆ విధంగా నేను మృత్యువును కూడా. వానలు కురిపించటంద్వారా జీవితాన్ని ఇస్తున్నాను; వానలు కురవనివ్వకుండా కరువుద్వారా జీవితాన్ని తీసేసుకుంటున్నాను. అలా జీవితానికి, మృత్యువుకు కూడా నేనే కారణం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

పారమార్థిక అర్థం: శాశ్వతత్వానికి, అశాశ్వతత్వానికి కూడా నేనే కారణం అంటున్నాడని కూడా అర్థం తీసుకోవచ్చు. అమృతం అంటే శాశ్వతత్వం, అది జ్ఞానం పొందితే కలుగుతుంది. మృత్యువు అంటే అజ్ఞానం. అది అశాశ్వతత్వానికి కారణం.

సత్ అసత్ చ అహమ్ (ఏవ) – సత్, అసత్‌లకు అనేక అర్థాలు ఉన్నాయి. ఇక్కడ తేలికైన అర్థం తీసుకుందాము. సత్ అంటే వ్యక్తప్రపంచం, అసత్ అంటే అవ్యక్తప్రపంచం. ఉదాహరణకు స్థూలశరీరం వ్యక్తరూపం; సూక్ష్మశరీరం అవ్యక్తాలు. వ్యక్త, అవ్యక్తప్రపంచాలు రెండూ నేనే.

సాధనరూపభక్తి శ్లోకాలు 12-19: ఇక్కడితో మోక్షాన్నిచ్చే భక్తి గురించిన వివరణ అయిపోయింది. ఈ శ్లోకాలను సంసార నివృత్తి ఉపాయం అంటారు. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే మోక్ష ఉపాయం. సంసారనివృత్తికి భగవంతుడు వాడిన పదం భక్తి.

భక్తి వల్ల మోక్షం కలుగుతుంది అంటే ఈ వాక్యాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. అందువల్ల మళ్ళీ కొన్ని విశేషాలు చూద్దాము. భక్తికి సంబంధించి రెండు అంశాలు గుర్తుంచుకోవాలి. అవి – సాధనరూపభక్తి, భావనారూపభక్తి. ఈ భాగానికి సంబంధించి భక్తి అంటే ఏదో ఒక విధమైన భక్తి కాదు, మూడు స్థాయిల్లో ఉన్న భక్తి. దీన్ని వివరంగా మళ్ళీ పన్నెండవ అధ్యాయంలో చూస్తాము. ఈ మూడు రకాల భక్తిని – కర్మరూపభక్తి, ఉపాసన రూపభక్తి, వేదాంతవిచారరూపభక్తి అంటారు. ఈ విషయం చాలాసార్లు చూశాము.

ఒక సాధకుని ప్రయాణం – కర్మయోగానికి వచ్చి చిత్తశుద్ధి పొంది; ఉపాసనయోగానికి వచ్చి, చిత్త ఏకాగ్రత పొంది; జ్ఞానయోగానికి వచ్చి శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేసి జ్ఞానం పొందితే మోక్షం పొందుతాడు.

ఈ మూడవస్థాయి భక్తిని శంకరాచార్యులు వివేకచూడామణిలో చక్కగా వర్ణించారు.

స్వస్వరూప అనుసంధానం భక్తిరిత్యభిధీయతే – వివేకచూడామణి

మూడవస్థాయి భక్తిలో కర్మ, ఉపాసన, సంఘసేవలు ఉండవు; అందులో వేదాంతవిచారణ ఉంటుంది.

జ్ఞానాత్ ఏవ కైవల్యమ్

ఉపనిషత్తులు జ్ఞానంవల్లనే మోక్షం వస్తుందని ఘోషిస్తున్నాయి. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ భక్తి వల్ల మోక్షం వస్తుంది అంటున్నాడు. అంటే జ్ఞానరూపభక్తివల్లనే మోక్షం వస్తుంది అని అర్థం చేసుకోవాలి. ఈ విషయం ఎప్పుడూ గుర్తుంచుకోవాలి.

సంపశ్యన్ బ్రహ్మ పరమం యాతి నాన్యేన హేతునా
నాన్యః పంథా అయనాయ విద్యతే – కైవల్యం 1.10

జ్ఞానం కాక, మోక్షం పొందటానికి వేరే మార్గం లేదు. అదే కైవల్యోపనిషత్తులో కర్మవల్ల, పుత్రులవల్ల, ధనంవల్ల మోక్షం పొందరు అని వస్తుంది. కృష్ణపరమాత్మ కూడా భక్తి అంతిమ దశ జ్ఞానయజ్ఞం అని చెప్పాడు.

శ్రేయాన్ ద్రవ్యమయాద్యజ్ఞాత్ జ్ఞానయజ్ఞః పరంతప ।
సర్వం కర్మాఖిలం పార్థ జ్ఞానే పరిసమాప్యతే ॥ – 4.33

ద్రవ్యయజ్ఞాల కంటే జ్ఞానయజ్ఞం శ్రేష్ఠం. కర్మలన్నీ జ్ఞానంలోనే పరిసమాప్తమవుతాయి.

కర్మ + ఉపాసన + జ్ఞానం = మోక్షం

ఈ విషయాన్ని కృష్ణపరమాత్మే వివరంగా పన్నెండవ అధ్యాయంలో చెపుతాడు. అందుకని దాన్ని భక్తియోగం అన్నారు.

ఒక సాధకుడు తన భక్తి స్థాయిని మూడు దశల్లో పెంచుకురావాలి. అవి ఏకరూపభక్తి, అనేకరూపభక్తి, అరూపభక్తి. వీటిని ఇంతకుముందు కూడా చూశాము.

ఏకరూపభక్తిలో ఇష్టదైవంతో మొదలుపెడతాము. తర్వాత అనేకరూపభక్తి లేదా విశ్వరూపభక్తికి ఎదగాలి. అనేకరూపభక్తి అంటే అనేకదేవతలమీద భక్తి కాదు, తను కొలిచే ఇష్టదైవం ఒకచోట మాత్రమే కాదు, విశ్వమంతటా ఉన్నాడని పూజించటం. రుద్రంలో అంతా నువ్వే అని వస్తుంది. ఉదాహరణకు చెట్టు నువ్వే, మట్టి నువ్వే, ఆకుపచ్చ ఆకు నువ్వే, ఎండిన ఆకు కూడా నువ్వే అని వస్తుంది.

సర్వం శివమయం జగత్

అనేకరూపభక్తినుంచి అరూపభక్తికి రావాలి. భగవంతుడు శబ్దస్పర్శరూపరసగంధాలకు అందడు. అంటే ఇంద్రియ అగోచరం.

ఏకరూప భక్తి → అనేకరూప భక్తి → అరూప భక్తి

భక్తి అంటే **అహం బ్రహ్మ అస్మి** అనే జ్ఞానం. బ్రహ్మ గురించి తెలుసుకుంటే జ్ఞానం పూర్తికాదు; ఆ బ్రహ్మ నేనే అని తెలుసుకోవాలి.

శివ ఏవ సదా జీవః జీవ ఏవ సదాశివః

భక్తి మోక్షాన్ని ఇస్తుందంటే అద్వైతజ్ఞానంతో కూడిన భక్తి మోక్షాన్ని ఇస్తుంది. దీనికి నిదర్శనం ఏమిటి అంటే కృష్ణపరమాత్మే ఏడవ అధ్యాయంలో చెప్పాడు.

ఆర్తో జిజ్ఞాసురర్థార్థీ జ్ఞానీ చ భరతర్షభ – 7.16

తేషాం జ్ఞానీ నిత్యయుక్త ఏకభక్తిర్విశిష్యతే – 7.17

భక్తుల గురించి చెపుతున్నప్పుడు అహం బ్రహ్మాస్మి జ్ఞానం పొందిన జ్ఞానీభక్తుడు శ్రేష్ఠుడు అన్నాడు.

అందువల్ల ఈ రెండు అంశాలను క్రోడీకరించి చూస్తే

సాధకుని ప్రయాణం = కర్మ + ఉపాసన + జ్ఞానం

భక్తిలో దశలు = ఏకరూప భక్తి → అనేకరూప భక్తి → అరూప భక్తి

భక్తిలో సాధనలు = కర్మరూపభక్తి + ఉపాసనరూపభక్తి + వేదాంతవిచారరూపభక్తి

భక్తి = జ్ఞానం + అరూప భక్తి

భక్తి అంటే అరూప ఈశ్వరుని గురించిన జ్ఞానం. ఆ ఈశ్వరుడు నేనే అని తెలుసుకోవటం.

ఇక్కడ ఈ శ్లోకాలలో అనేకరూప భక్తి గురించి వివరించాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంతటా భగవంతుణ్ణి చూడటం కష్టం అంటే తేలిక అని ఎవరన్నారు? కాని కష్టపడ్డా ఫలితం దక్కుతుంది.

5. భావనారూప భక్తి: శ్లోకాలు 20-29

ఇంతవరకూ భక్తి ఎలా మోక్ష సాధనమో చూశాము. ఇప్పుడు అంటే 20-29 శ్లోకాల వరకూ భక్తిలో రెండు రకాలను చూస్తాము. అవి సకామభక్తి, నిష్కామభక్తి. వీటిని ఏడవ అధ్యాయంలో చూశాము. తొమ్మిదవ అధ్యాయానికీ, ఏడవ అధ్యాయానికీ చాలా దగ్గర పోలికలున్నాయని కూడా చూశాము కదా. భక్తిని మూడు స్థాయిల్లో విభజించవచ్చు. అవి మందభక్తి, మధ్యమభక్తి, ఉత్తమభక్తి.

మందభక్తి – మందభక్తిలో భగవంతుణ్ణి మార్గంగా ఉపయోగించుకుంటారు. ఏదైనా పొందాలంటే దానికి ఒక మార్గం, ఒక లక్ష్యం ఉంటుంది. ధర్మార్థ కామమోక్షాలలో చాలామందికి అర్థ, కామాలు లక్ష్యాలుగా ఉంటాయి. వాటిని పొందటానికి భగవంతుణ్ణి మార్గంగా భావిస్తారు. అంటే వాటికోసం భగవంతుణ్ణి పూజిస్తారు.

తోటి మనుష్యులను కూడా అలాగే ప్రేమిస్తారు చాలామంది. ఎదుటివ్యక్తి దగ్గర డబ్బు ఉన్నంతవరకూ అతణ్ణి ఇంద్రుడని, చంద్రుడని పొగుడుతారు. ఎప్పుడైతే అతని దగ్గర డబ్బు అయిపోతుందో అప్పుడు తుపాకీ గుండుకు కూడా దొరకరు ఈ భజన చేసేవారు.

భగవంతునిమీద ప్రేమ కూడా అలాగే ఉంటుంది. ఆయన మన కోరికలు తీరుస్తుంటే మంచివాడు, లేకపోతే లేదు.

మధ్యమభక్తి – భగవంతుణ్ణి వేరే లక్ష్యాలు పొందటానికి ప్రార్థన చెయ్యకూడదు. ఆయననే లక్ష్యంగా పెట్టుకోవాలి అని గుర్తిస్తాడు ఈ మధ్యమస్థాయి భక్తుడు. ఇప్పుడు మార్గం-లక్ష్యం వాటి స్థానాలు మారతాయి. అంతకు ముందు ప్రాపంచిక విషయాలను పొందటానికి, భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తే, ఇప్పుడు భగవంతుణ్ణి పొందటానికి, ప్రాపంచిక విషయాలను ఉపయోగిస్తాడు.

మందభక్తిని సకామభక్తి అనీ, మధ్యమభక్తిని నిష్కామభక్తి అనీ అంటారు. ఈ రెండు స్థాయిల భక్తి గురించీ కృష్ణపరమాత్మ చెప్పబోతున్నాడు.

కాని రెండింటినీ మించి ఇంకొక భక్తి ఉంది. దాన్ని ఉత్తమభక్తి అంటారు.

ఉత్తమభక్తి – మధ్యమభక్తిలో భగవంతుణ్ణి లక్ష్యంగా చూస్తామని చూశాము. ఇది మందభక్తి కన్నా గొప్పదే కాని వేదాంతం మధ్యమభక్తి కన్నా ఇంకొక మెట్టు పైకి ఎదగాలి అంటుంది. భగవంతుణ్ణి లక్ష్యంగా ఎందుకు పెట్టుకున్నావు అని అడుగుతుంది? ఎందుకంటే భగవంతుడూ, నువ్వూ ఒకటే కాబట్టి అని వివరిస్తుంది.

వేదాంతం ఇలా వివరిస్తుంది. భగవంతుణ్ణి ఎందుకు లక్ష్యంగా పెట్టుకున్నారు? డబ్బునో, విజయాన్నో, పదవినో, ఆస్తినో ఎందుకు లక్ష్యంగా పెట్టుకోలేదు? ఎందుకంటే భగవంతుణ్ణి పొందితే, నాకు ఆనందం కలుగుతుంది అంటారు మీరు. అంటే లక్ష్యంమీద ప్రేమకన్నా, మీమీద మీకు ప్రేమ ఎక్కువ ఉంటుంది.

అందువల్ల మీరు అనుకున్న లక్ష్యం మీరు ఆశించిన ఫలితాన్ని ఇవ్వకపోతే, లక్ష్యాన్ని మారుస్తారు. ఎందుకు? మీ ఆనందం మీకు ముఖ్యం. అంటే భగవంతునిమీద ప్రేమకన్నా కూడా మీమీద మీకు ప్రేమ ఎక్కువ అంటుంది.

అంటే మూడు స్థాయిలు చూశాము. మార్గంమీద ప్రేమకన్నా లక్ష్యంమీద ప్రేమ ఎక్కువ; లక్ష్యంమీద ప్రేమకన్నా మీమీద మీకు ప్రేమ ఎక్కువ. లక్ష్యాన్ని ఎందుకు ప్రేమిస్తున్నారు? మీకు ఆనందం ఇస్తుంది కాబట్టి. అందువల్ల ఉత్తమభక్తి స్థాయిభక్తిలో భగవంతుడు మార్గమూ కాదు, లక్ష్యమూ కాదు, మీరూ, భగవంతుడూ ఒకటే అనే ఐక్యజ్ఞానం.

భగవంతుడూ, మీరూ ఒకటే అని అర్థమయినప్పుడు భక్తి పరాకాష్ఠకు చేరుకుంటుంది. దాన్ని అద్వైతభక్తి, పరాభక్తి, జ్ఞానభక్తి అంటారు. దీని గురించి ఏడవ అధ్యాయంలో చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఉదారాః సర్వ ఏవైతే జ్ఞానీ త్వాత్మైవ మే మతమ్ – 7.18

ఓ అర్జునా, అందరు భక్తులూ గొప్పవాళ్ళే కానీ, జ్ఞానీ భక్తుడు అత్యుత్తముడు. ఎందుకంటే అతనే నేను అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇప్పుడు భక్తిలో మూడు రకాలు ఏమిటి? సకామభక్తి, నిష్కామభక్తి, అద్వైతభక్తి. కృష్ణపరమాత్మ వాటిలో మొదటి రెండు రకాల భక్తుల గురించి మాట్లాడబోతున్నాడు.

20, 21 శ్లోకాల్లో సకామభక్తి గురించి చెప్పబోతున్నాడు. ఎందుకంటే ఎక్కువ మంది భక్తులు సకామభక్తులలోకి వస్తారు. ఎలా వ్యత్యాసం తెలుస్తుంది? వారికేమైనా ప్రత్యేక రంగు ఉంటుందా? అది పూజ చేసేటప్పుడు చెప్పే సంకల్పాన్ని బట్టి ఉంటుంది. సకామభక్తిలో –

మమోపాత్త సమస్త దురితక్షయ ద్వారా ధనం, ధాన్యం, బహు పుత్రలాభం, శత సంవత్సరం –

ఇలా కొనసాగుతుంది కోరికల పొట్లాం. అందులో పొరపాటున కూడా మోక్షం ఉండదు. కనీసం మోక్షం అపి (మోక్షం కూడా) అనవచ్చు కదా! ఉహూ, అనరు.

చిత్తశుద్ధికోసం చేస్తే నిష్కామపూజ, ధనంకోసం చేస్తే సకామపూజ అవుతాయి.

కాని ముందు చూసినట్టుగా, ఎక్కువమందికి సకామభక్తి ఉంటుంది. ఎందుకంటే వారికి సుఖాలు కావాలి. అందువల్ల స్వర్గలోకానికి వెళ్ళాలని కోరుకుంటారు. ఇప్పుడు అమెరికా భూతలస్వర్గం అయింది. ఎలాగైనా సరే అమెరికా వెళ్ళిపోవాలి. ముఖ్యంగా తల్లి కడుపుతో ఉంటే, అమెరికాలోనే పురుడు పోసుకోవాలి. అలా ఉంది మానవనైజం. ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాలను చూద్దాము.

శ్లో. 20 **త్రైవిద్యా మాం సోమపాః పూతపాపా యజ్ఞైరిష్ట్వా స్వర్గతిం ప్రార్థయంతే ।**
తే పుణ్యమాసాద్య సురేంద్రలోకమ్ అశ్నంతి దివ్యాన్ దివి దేవభోగాన్ ॥
త్రైవిద్యాః, మామ్, సోమపాః, పూతపాపాః, యజ్ఞైః, ఇష్ట్వా, స్వర్గతిమ్, ప్రార్థయంతే,
తే, పుణ్యమ్, ఆసాద్య, సురేంద్రలోకమ్, అశ్నంతి, దివ్యాన్, దివి, దేవభోగాన్ ॥

త్రైవిద్యాః	=	ఋగ్యజుస్సామ వేదములచే ప్రోక్తములైన సకామ కర్మలను ఆచరించువారును	ప్రార్థయంతే	=	అర్థించుచుందురు
సోమపాః	=	సోమరసపానము చేయువారును	తే	=	ఆ పురుషులు
పూతపాపాః	=	పాపరహితులును అగు పురుషులు	పుణ్యమ్	=	పుణ్యఫలరూపమైన
యజ్ఞైః	=	యజ్ఞములద్వారా	సురేంద్రలోకమ్	=	స్వర్గలోకమును
మామ్	=	నన్ను	ఆసాద్య	=	పొంది
ఇష్ట్వా	=	పూజించి	దివి	=	స్వర్గమునందు
స్వర్గతిమ్	=	స్వర్గలోకప్రాప్తిని	దివ్యాన్	=	దివ్యములైన
			దేవభోగాన్	=	దేవభోగములను
			అశ్నంతి	=	అనుభవింతురు

త్రై-విద్యాః సోమపాః పూత-పాపాః మామ్ యజ్ఞై ఇష్ట్వా స్వర్గతిమ్ ప్రార్థయన్తే ।
తే పుణ్యమ్ సురేన్ద్ర-లోకం ఆసాద్య, దివి దివ్యాన్ దేవ-భోగాన్ అశ్నన్తి ॥

తా: ఋగ్యజుస్సామ వేదములచే ప్రోక్తములైన సకామకర్మలను ఆచరించువారును, సోమరసపానము చేయువారును, పాపరహితులును అగు పురుషులు యజ్ఞములద్వారా నన్ను పూజించి స్వర్గలోకప్రాప్తిని అర్థించుచుందురు. ఆ పురుషులు పుణ్యఫలరూపమైన స్వర్గలోకమును పొంది స్వర్గమునందు దివ్యములైన దేవభోగములను అనుభవింతురు.

ఎ) **సకామభక్తి** – ఇప్పుడు సకామభక్తి ఉన్నవారి గురించి చూస్తాము. వీరిని మందభక్తులు అనికూడా అంటారు. వీరు భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తారు నిజమే కాని భగవంతుడు ప్రత్యక్షమై ఏంకావాలో కోరుకోమంటే, ఏవేవో కోరుతారు కాని అసలైంది కోరరు. దాన్ని మోహం అంటారు.

త్రైవిద్యా మాం సోమపాః పూతపాపా యజ్ఞైరిష్ట్వా – వీరు గొప్ప భక్తులు. త్రైవిద్యా అంటే మూడు వేదాలు నేర్చుకున్నవారు. మూడు వేదాలు అంటే ఋగ్వేదం, సామవేదం, యజుర్వేదం. సోమపాః అంటే సోమయాగం చేసినవారు. సోమరసాన్ని అగ్నిలో ఆహుతిగా వేసి, వారు కూడా ప్రసాదంగా కొంత సోమరసాన్ని స్వీకరిస్తారు.

సోమరసం పిబన్తి ఇతి సోమపాః

సోమరసాన్ని యాగంలో ఒక భాగంగా తీసుకుంటారు. అది కూడా ప్రసాదంగా స్వీకరిస్తారు. అలా స్వీకరించటం వల్ల వారు పూతపాపా అవుతారు. అంటే పాపాలనుంచి విముక్తులు అవుతారు. చాలా పుణ్యాన్ని పొందుతారు. భగవంతుడు వారికి బ్లాంకు చెక్కు ఇస్తాడు. దానిమీద మీరు ఏంకావాలంటే అది రాసుకోండి; ప్రపంచం కావాలా, ఇస్తాను; భగవంతుడు కావాలా, ఇస్తాను అంటాడు.

శ్రేయశ్చ ప్రేయశ్చ మనుష్యమేతస్తౌ సమ్పరీత్య వివినక్తి ధీరః ।
శ్రేయో హి ధీరోऽభిప్రేయసో వృణీతే ప్రేయో మన్దో యోగక్షేమాద్వృణీతే ॥ – కఠ 1.2.2

ప్రేయోమార్గం, శ్రేయోమార్గం అని రెండు మార్గాలున్నాయి. కాని వీరు ఏం కోరుకుంటారు?

స్వర్గతిం ప్రార్థయంతే – స్వర్గఫలాన్ని కోరుకుంటారు. గతి అంటే లక్ష్యం, స్వర్ అంటే స్వర్గం. అందువల్ల స్వర్గతిం అంటే స్వర్గానికి వెళ్ళాలని కోరుకుంటారు.

ఇలాంటి సందర్భాలలో ఒక విషయాన్ని ఎన్నడూ మర్చిపోకూడదు. మనం ఏదైనా కర్మఫలం పొందుతున్నామూ అంటే అది మనం కోరుకున్నదే. మనం చేసుకున్న వాటికి ఫలాన్ని భగవంతుడు ఇస్తాడు అంతే! జగత్తులో నలుగురినీ చూసి, భగవంతుని లీలలు అర్థంకావు అని వాపోతాము. ఎందుకంటే, చీమకి కూడా హాని చెయ్యని వ్యక్తి చాలా కష్టాల్లో కూరుకునిపోయి బాధపడుతుంటాడు; మరోవైపు అసలు మంచి అంటే ఏమిటో తెలియని దుర్మార్గుడు సుఖభోగాలలో తులతూగుతూ ఉంటాడు. ఇలాంటివి చూసి దేవుణ్ణి నిందిస్తూ ఉంటాము. కాని పాపం ఆయన చేతిలో ఏమీలేదు.

భగవంతుడు ఒక వ్యాపరస్తునివంటివాడు. తన దుకాణంలో అనేకవస్తువులు ఉంటాయి. ఎవరు వచ్చి ఏది కోరితే అది వాళ్ళకు అమ్ముతాడు వాపారస్తుడు. మనకు ఏం కావాలో మనమే అడగాలి; తల్లిదండ్రులు మన తరపున నిశ్చయించలేరు; గురువు నిశ్చయించలేడు; భగవంతుడు నిశ్చయించలేడు. భగవంతుడు మనం ఏది కోరితే అది ఇవ్వటానికి సిద్ధంగా ఉన్నాడు, మనమే సరియైనది కోరటం లేదు.

అందువల్ల మన విధికి భగవంతుణ్ణి నిందించి లాభంలేదు; నక్షత్రాలను నిందించి లాభంలేదు. 'తప్పు చెయ్యటం మానవనైజం; క్షమించటం భగవంతుని నైజం,' పాత సామెత. ఇప్పుడు 'తప్పు చెయ్యటం మానవ నైజం, ఆ తప్పును ఎదుటివారిమీదకు తొయ్యటం మరీ మానవనైజం.' మా పిల్లవాడు మంచివాడే, పక్కింటి పిల్లవాడితో చేరి చెడిపోయాడు అంటారు. పక్కింటివాడిని అడగండి, అతనూ అదే మాట అంటాడు. అందువల్ల అనవసరంగా ఎవరినీ నిందించకూడదు, భగవంతునితో సహా!

నాకు స్వర్గసుఖాలు పొందాలని ఉంది, స్వర్గం కావాలని ఎవరైనా అంటే భగవంతుడు మాత్రం ఏం చేస్తాడు? అతనిని బలవంతం చెయ్యలేడు. నిజానికి భగవంతుడు అతనికి నచ్చచెప్పి, మోక్షాన్ని ఇవ్వచ్చు కదా అనిపిస్తుంది కాని అది లాభంలేదు. నీకు స్వర్గం వద్దు, నేను మోక్షాన్ని ఇస్తాను అని భగవంతుడు అన్నా కూడా, నాకు స్వర్గమే కావాలని పేచీ పెడతాడు భక్తుడు.

ఒక చిన్న పిల్లవాడికి బంగారు బిస్కెట్టు, తినే బిస్కెట్టు చూపించి ఏది కావాలో కోరుకో అంటే ఏది కోరుకుంటాడు? ఖచ్చితంగా తినే బిస్కట్టే. పాపం ఆ పిల్లవాడికి తెలియదు బంగారు బిస్కెట్టు తీసుకుంటే దానితో లక్షలాది తినే బిస్కెట్లు కొనుక్కోవచ్చని. అంటే అతనికి నిత్యానిత్యవస్తువివేకం లేదు.

ఆ పిల్లవాణ్ణి చూసి మనం నవ్వుతాము కాని, మనం చేస్తున్నది మాత్రం ఏమిటి? భగవంతుడు బంగారు బిస్కెట్టు, ప్రపంచం తినే బిస్కెట్టు. భగవంతుణ్ణి కోరితే లక్షలకొద్దీ ప్రాపంచిక ఆనందాలను కొనగలమని తెలియటంలేదు మనకు. పిల్లవాడు మామూలు బిస్కెట్టుకోసం ఏడుస్తుంటే, తల్లి సరే ఇప్పుడు అదే ఇద్దాం, ఎప్పటికో అప్పటికి వాడికి బంగారు బిస్కెట్టు విలువ తెలియకపోతుందా అనుకుంటుంది. అలాగే భగవంతుడు

కూడా స్వర్గలోకాన్నే ఇవ్వటానికి నిర్ణయించుకుంటాడు. ఆ విధంగా మోక్షమనే బంగారు బిస్కెట్టును పోగొట్టు కుంటాడు సకామభక్తుడు.

తే సురేంద్ర లోకమ్ ఆసాద్య – వారు సురేంద్రలోకం పొందుతారు. సురేంద్రుడు అంటే ఇంద్రుడు. ఇంద్రలోకం అంటే స్వర్గలోకం పొందుతారు. ఎటువంటి స్వర్గలోకం?

పుణ్యమ్ – పుణ్యఫలరూపం. అక్కడ ఆనందమే ఆనందం. సంవత్సరమంతా ఆటపాటలే ఉంటాయి. మనిషి లక్ష్యం ఏమిటి అంటే తిను, తాగు, ఆనందించు అంటాడు. హిందీలో కూడా ఇలాగే చెపుతారు – ఖావో, పీవో, మజా కరో.

అశ్నంతి – అనుభవిస్తారు. ఏమిటి?

దివి దేవభోగాన్ – దేవలోకంలో ఉన్న భోగాలన్నీ అనుభవిస్తారు.

దివ్యాన్ – దివ్యమైన భోగాలను అంటే అలౌకిక సుఖాలను అనుభవిస్తారు.

ఇంతవరకూ వింటే ఇదేదో బాగుంది కదా, సకామ భక్తులు బాగానే ఎన్నుకున్నారు; హాయిగా స్వర్గసుఖాలను అనుభవిస్తున్నారు. ఇది మరణం తర్వాత పొందుతారు నిజమే, కాని హాయిగా ఉంటారు కదా అనిపిస్తుంది. కాని ఇక్కడితో ఆగటం లేదు కృష్ణపరమాత్మ. దీన్ని తర్వాత వచ్చే శ్లోకంలో విశ్లేషించబోతున్నాడు.

శ్లో. 21 **తే తం భుక్త్వా స్వర్గలోకం విశాలం క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి ।**
ఏవం త్రయీధర్మమనుప్రపన్నా గతాగతం కామకామా లభంతే ॥
తే, తమ్, భుక్త్వా, స్వర్గలోకమ్, విశాలమ్, క్షీణే, పుణ్యే, మర్త్యలోకమ్, విశంతి,
ఏవమ్, త్రయీధర్మమ్, అనుప్రపన్నాః, గతాగతమ్, కామకామాః, లభంతే ॥

తే	= ఆ పురుషులు	విశంతి	= ప్రవేశింతురు
తమ్	= ఆ	ఏవమ్	= ఈ ప్రకారముగా
విశాలమ్	= విశాలములైన	త్రయీధర్మమ్	= మూడు వేదములలో చెప్పబడిన సకామ కర్మఫలములను
స్వర్గలోకమ్	= స్వర్గలోక భోగములను		
భుక్త్వా	= అనుభవించి	అనుప్రపన్నాః	= ఆశ్రయించువారును
పుణ్యే	= పుణ్యములు	కామకామాః	= భోగములను ఆశించువారై
క్షీణే	= క్షీణింపగనే	గతాగతమ్	= స్వర్గమర్త్యలోకముల మధ్య రాకపోకలను
మర్త్యలోకమ్	= మనుష్యలోకమును	లభంతే	= సాగింతురు.

తే తమ్ విశాలమ్ స్వర్గ–లోకమ్ భుక్త్వా, పుణ్యే క్షీణే (సతి) మర్త్య–లోకమ్ విశన్తి ।
ఏవమ్ త్రయీ–ధర్మమ్ అనుప్రపన్నాః కామ–కామాః గత–ఆగతమ్ లభన్తే ॥

తా: ఆ పురుషులు ఆ విశాలములైన స్వర్గలోకభోగములను అనుభవించి పుణ్యములు క్షీణింపగనే మనుష్యలోకమును ప్రవేశింతురు. ఈ ప్రకారముగా మూడు వేదములలో చెప్పబడిన సకామకర్మఫలములను ఆశ్రయించువారును, భోగములను ఆశించువారై స్వర్గమర్త్య లోకముల మధ్య రాకపోకలను సాగింతురు. పుణ్యమువల్ల స్వర్గమునకు పోవుదురు. పుణ్యమును స్వర్గలోకాలలో అనుభవించి తిరిగి మర్త్యలోకమునకు వచ్చెదరు.

సకామకర్మ చేసినవారు ఎన్నుకున్న స్వర్గలోకం మంచిదే. అక్కడ వారు బాగానే స్వర్గసుఖాలు అనుభవిస్తారు. అది కూడా కొన్ని సంవత్సరాలు మాత్రమే కాదు, చాలా ఎక్కువకాలం అనుభవిస్తారు.

తే తం భుక్త్వా స్వర్గలోకమ్ – వారు స్వర్గలోకఫలాలను అనుభవిస్తారు. కావాల్సిన సౌఖ్యాలు అన్నీ ఉంటాయి. అంతేకాదు దేవతలకు సిద్ధులు కూడా ఉంటాయి. సంకల్పమాత్రంచేతనే వారు కోరుకున్నది పొందగలరు. ఆ స్వర్గలోకం ఎంత పెద్దది? మన పట్టణాలలాగా, ఇరుకుగా ఉంటుందా?

విశాలమ్ – చాలా విశాలంగా ఉంటుంది. ఒక్కొక్కరికీ రాజసౌధాలంత నివాసం ఉంటుంది. అటువంటి ఆనందాన్ని పొందుతారు.

ఇంతవరకూ సకామభక్తియొక్క సానుకూల అంశం చూశాము. సాధారణంగా మనుష్యులు సానుకూల అంశాలనే చూస్తారు. చాలామంది గులాబీపువ్వునే చూస్తారు కాని దానికింద ఉన్న ముల్లును పట్టించుకోరు. ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ ఆ ముల్లును వివరించబోతున్నాడు. స్వర్గలోకఫలం ఉచితంగా పొందలేదు. కష్టపడి సంపాదించుకోవాల్సి వచ్చింది. అక్కడ పొందిన ప్రతి మిల్లీగ్రాము ఆనందానికీ, పుణ్యమనే స్వర్గలోక డాలర్లు ఖర్చు పెట్టాల్సి ఉంటుంది.

ఆ భక్తుడు ఆ పుణ్యాన్ని ఎలా పొందాడు? కర్మవల్ల. ఎటువంటి కర్మవల్ల? సోమయాగాది కర్మలవల్ల. ఈ కర్మలవల్ల పొందిన ఈ ఫలం తక్కువగానే ఉంటుంది. అది అపరిమితంగా ఉండదు. పైగా విచారకరమైన విషయమేమిటంటే, స్వర్గలోకంలో పుణ్యక్షయం మాత్రమే అవుతుంది కాని, కొత్తగా పుణ్యాన్ని సంపాదించుకోలేరు. అమెరికాకు వెళ్ళాలన్నా కూడా మన రూపాయలను డాలర్లుగా మార్చుకుని వెళ్ళాలి. కాని అక్కడ చదువుకోవటానికి వెళ్ళే విద్యార్థులు స్కాలర్‌షిప్ పొందుతారు లేదా వారు ఏమైనా ఉద్యోగాలు చేస్తారు, తద్వారా అమెరికన్ డాలర్లను సంపాదిస్తారు. కాని స్వర్గలోకంలో అలా కుదరదు. అది కర్మభూమి కాదు, భోగభూమి మాత్రమే. అంటే అక్కడ ఖర్చు మాత్రమే పెట్టగలరు. అందువల్ల పుణ్యం బ్యాంకులో ఉన్న పుణ్యమంతా క్షీణిస్తూ వస్తుంది. స్వర్గలోకానికి తీసుకువెళ్ళిన పుణ్యమంతా కరిగిపోగానే, వీసా అయిపోతుంది. కొండలైన కరిగిపోవు కూర్చుని తింటే అంటారు.

ఇక్కడ కూడా వీసా కాలం అయిపోగానే వెనక్కి రావాలి, ఇక్కడ ఏవో కొన్ని మార్గాంతరాలు ఉండవచ్చు కాని స్వర్గలోకంలో అలాంటి మార్గాంతరాలు లేవు.

క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి – పుణ్యం క్షీణించగానే, భూలోకానికి తిరిగివస్తాడు.

అంతకుముందు దేవతలతో ఉంటే, ఇప్పుడు దోమలతో సహజీవనం చెయ్యాల్సి ఉంటుంది. కృష్ణపరమాత్మ ఇంకా సుతారంగా హెచ్చరిస్తున్నాడు, పుణ్యం క్షీణిస్తే భూలోకానికి రావాల్సి ఉంటుందని. ఉపనిషత్తులు గట్టిగానే బెదిరిస్తాయి.

నాకస్య పృష్ఠే తే సుకృతేఽనుభూత్వా ఇమం లోకం హీనతరం వా విశంతి – ముండకం 1.2.10

ఇమంలోకం హీనతరం వా విశంతి అంటే ఈ లోకానికో, ఇంకా హీనతరమైన లోకాలకో తిరిగి రావాలి.

అయితే ఏమిటి నష్టం అని అడగవచ్చు మీరు. ఏ వస్తువైనా సరే, అది ఉంటే మీకు ఆనందం ఇస్తే, అది పోతే దుఃఖం కలిగిస్తుంది. మీరు మీకు ఇష్టమైన సినిమా చూస్తున్నారు, మంచి రసవత్తరమైన సన్నివేశంలో కరెంటు పోయింది, జనరేటరు కూడా పనిచెయ్యటం లేదు. మీకు తీవ్రమైన కోపం వస్తుంది. అంటే ఆనందం ఎంత ఎక్కువ ఉంటే, దానికి తగ్గట్టుగా కోపం లేదా దుఃఖం కూడా ఉంటుంది.

అందువల్ల అమెరికాలో ఆరు నెలలు ఉండివచ్చాక, కొంతమంది ఇండియాను విమర్శించటం మొదలు పెడతారు. ఇక్కడే పుట్టి పెరిగిన విషయం మర్చిపోయి, లెటర్స్ టు ది ఎడిటర్‌కి లెటర్సు కూడా రాస్తారు. ఎందుకు? అత్యంత గొప్ప స్థాయి ఆనందాన్ని చవిచూచాక, ఇక్కడికి వచ్చి కష్టాలు పడాలంటే తట్టుకోలేరు. అందువల్ల మర్త్యలోకం విశంతి అని చెప్పటంలో ఉద్దేశం దుఃఖలోకానికి వస్తారు అని.

ఇది తాగుడుకు అలవాటయిన వ్యక్తి పరిస్థితిలా ఉంటుంది. తాగిన మైకం ఉన్నంతవరకూ హాయిగా ఉంటాడు. ఆ మత్తు విడిపోగానే, మళ్ళీ ఎలాగోలా కొంత డబ్బు సంపాదించి, మందు కొనుక్కుని ఆ మత్తులో పడిపోవాలని చూస్తాడు. అలాంటి మత్తులో పడిపోతాడు సంసారి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆ సంసారి కూడా కర్మ చేసి, పుణ్యలోకాలకు వెళ్ళి అక్కడ ఆనందం పొంది, అది పోయాక, మళ్ళీ వెనక్కి వచ్చి, మళ్ళీ కర్మచేసి మళ్ళీ వెళతాడు. ఆనందం పొందుతూ ఉంటాడు, పోగొట్టుకుంటూ ఉంటాడు. కర్మ, ఫలం, జన్మ పొందుతాడు, మళ్ళీ కర్మ, ఫలం, జన్మ పొందుతాడు.

ఏవం త్రయీధర్మమనుప్రపన్నా – ఈ విధంగా వేదాలలో చెప్పిన కర్మలనుచేసే ఈ భక్తులు ఎటువంటి భావనతో చేస్తారు?

కామకామాః – కేవలం ఆనందంకోసం చేస్తారు. కామకామాః అంటే విషయకోరికలు. మొదటి కామ అంటే విషయవస్తువులు; రెండో కామా అంటే కోరికలు. విషయవస్తువులమీద కోరికలకోసం అన్ని రకాల పూజలను చేస్తారు. ఆ పూజలవల్ల పొందిన పుణ్యాన్ని అశాశ్వతమైన ఆనందం పొందటానికి ఉపయోగిస్తారు. అందువల్ల వారి పరిస్థితి ఏమిటి?

గతాగతం లభంతే – గతం ఆగతం చ; గతం అంటే స్వర్గలోకగమనం, ఆగతం అంటే భూలోక ఆగమనం. మళ్ళీ స్వర్గలోకం వెళ్ళటం, మళ్ళీ భూలోకానికి తిరిగి రావటం. మధ్యలో నరకలోకానికి వెళ్ళటం.

మధ్యమధ్యలో భూలోకానికి రావాలి. ఎందుకంటే ఉన్న పధ్నాలుగు లోకాల్లోనూ 13 లోకాలూ భోగభూములే.

ఆ లోకాలలో కొత్తగా పుణ్యకర్మ కాని, పాపకర్మ కాని సంపాదించుకోలేరు. ఊర్ధ్వలోకాలలో పుణ్యం, అధోలోకాలలో పాపం క్షయమవుతాయి. కొత్తగా పుణ్యమో, పాపమో సంపాదించుకోవటానికి భూలోకానికే రావాలి. దీన్ని సంసారి జీవితచరిత్ర అంటారు.

శ్లో. 22 **అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే ।**
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ ॥
అనన్యాః, చింతయంతః, మామ్, యే, జనాః, పర్యుపాసతే,
తేషామ్, నిత్యాభియుక్తానామ్, యోగక్షేమమ్, వహామి, అహమ్ ॥

యే, అనన్యాః	= అనన్య భక్తులైన	నిత్యాభి యుక్తానామ్	= నిరంతరము నన్నే చింతించునట్టి
జనాః	= ఏ పురుషులు	తేషామ్	= ఆ పురుషుల
మామ్	= పరమేశ్వరుడనైన నన్ను	యోగక్షేమమ్	= యోగక్షేమములను
చింతయంతః	= నిరంతరము చింతించుచు ఉండుదురో	అహమ్	= నేనే స్వయముగా
పర్యుపాసతే	= నిష్కామభావముతో సేవింతురో	వహామి	= వహింతును

అనన్యాః చిన్తయన్తః యే జనాః మామ్ పర్యుపాసతే, తేషామ్
నిత్య-అభియుక్తానామ్ యోగ-క్షేమమ్ అహమ్ వహామి ।

తా: అనన్య భక్తులైన ఏ పురుషులు పరమేశ్వరుడనైన నన్ను నిరంతరము చింతించుచు ఉండుదురో, నిష్కామభావముతో సేవింతురో, నిరంతరము నన్నే చింతించునట్టి ఆ పురుషుల యోగక్షేమములను నేనే స్వయముగా వహింతును.

బి) **నిష్కామభక్తి** – ఇంతకు ముందు రెండు శ్లోకాలలోనూ మందభక్తులు అంటే సకామభక్తుల గురించి చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే వారికి భగవంతుడు లక్ష్యం కాదు, మార్గం. ఇప్పుడు నిష్కామభక్తుల గురించి అంటే మధ్యమభక్తుల గురించి చెప్పబోతున్నాడు. వీరికి భగవంతుడు మార్గం కాదు, లక్ష్యం.

మార్గంమీద ప్రేమకన్నా, లక్ష్యంమీద ప్రేమ ఖచ్చితంగా ఎక్కువగానే ఉంటుంది. మీరు ఒక ఇల్లు కట్టించాలనుకుంటే, కాంట్రాక్టరుతో లావాదేవీలన్నీ నడుపుతారు కాని మీ ఆలోచనలన్నీ ఇంటిమీద ఉంటాయి. కాంట్రాక్టరు మీకు మార్గం, ఇల్లు మీ లక్ష్యం. మీరు లక్ష్యాన్ని ప్రేమిస్తారు కాని, మార్గాన్ని ప్రేమించరు. అంటే ఆ ఆలోచనలన్నీ ఇంటి చుట్టూనే ఉంటాయి. అతనితో వ్యవహారాలు నడుపుతారు కాని, అన్నీ ఇంటి గురించే ఉంటాయి.

అదే విధంగా మధ్యమ భక్తుడు ప్రపంచంతో వ్యవహారాలు నడుపుతాడు కాని అతని అంతిమలక్ష్యం భగవంతుడే. పురాణపరిభాషలో భగవంతుడు అంటే, వేదాంతపరిభాషలో మోక్షం అంటారు. దీన్ని తీవ్రముముక్షుత్వం అంటారు. ఇటువంటి భక్తుణ్ణి జిజ్ఞాసుభక్తుడన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ ఏడవ అధ్యాయంలో.

ఇక్కడ ఒక విషయం గుర్తుంచుకోవాలి మనం. ఈ సకామ భక్తుడు, నిష్కామభక్తుడు కూడా అజ్ఞాని భక్తులలోకి వస్తారు. జ్ఞాని లేదు వీరిలో. జ్ఞానికి ఏ కోరికా ఉండదు. అతనికి మోక్షంమీద కూడా కోరిక ఉండదు, ఎందుకంటే అతనికి మోక్షం సిద్ధవస్తువు; సాధ్యవస్తువు కాదు. మోక్షమే పొందినప్పుడు, పరిమితి ఉన్న ధర్మార్థ కామాలమీద అతనికి శ్రద్ధ ఉండదు. అందువల్ల వీరిలోకి జ్ఞాని రాడు.

నైవ తస్య కృతేనార్థో నాకృతేనేహ కశ్చన ।
న చాస్య సర్వభూతేషు కశ్చిదర్థవ్యపాశ్రయః ॥ – 3.18

జ్ఞానీ భక్తుడు కోరికలు కోరడు.

ఇప్పుడు మనం నిష్కామభక్తుని గురించి చూస్తున్నాము అంటే అజ్ఞాని అయిన నిష్కామభక్తుని గురించి చూస్తున్నాము. నిష్కామభక్తిలో కూడా కోరిక ఉంటుంది. అలా అయితే అది నిష్కామభక్తి ఎలా అవుతుంది? నిష్కామభక్తిలో భగవంతునిమీద తప్ప వేరే దేనిమీదా కోరిక ఉండదు.

నాస్తా ధర్మే న వసునిచయే నైవ కామోపభోగే యద్యద్భవ్యం భవతు
భగవన్పూర్వకర్మానురూపమ్ ఏతత్ప్రార్థ్యం మమబహుమతం
జన్మజన్మాంతరేఽపి త్వత్పాదాంభోరుహయుగగతా నిశ్చలా భక్తిరస్తు – కులశేఖర ఆళ్వార్ –
ముకుందమాల – 5

నాకు ధర్మ, అర్థ, కామాలమీద కోరికలేదు. నా కర్మఫలంగా నాకు డబ్బు వచ్చినా రాకపోయినా ఫర్వాలేదు. నేను మాత్రం నిన్ను కోరేదేదైనా ఉంటే, అది నిన్నే.

నిష్కామభక్తిలో తక్కిన లక్ష్యాలను నిర్లక్ష్యం చెయ్యరు. ఉదాహరణకు మీరు ఢిల్లీ వెళ్ళాలంటే మీరు చెన్నైలో ఉంటే సెంట్రల్ స్టేషన్‌కి వెళతారు కాని, ఎగ్మూర్ వెళ్ళరు; టికెట్టు ఢిల్లీకి కొంటారు; సరియైన ప్లాట్‌ఫారమ్‌కే వెళతారు, సరియైన రైలే ఎక్కుతారు, మధ్య స్టేషన్లలో దిగినా, ఏదైనా కొనుక్కుంటున్నా, దృష్టి మీరు వెళ్ళే రైలు మీదే ఉంటుంది. అంటే దోవలో ఎన్ని పనులు చేస్తున్నా మీ అంతిమ లక్ష్యాన్ని మాత్రం మర్చిపోరు.

అలాగే ఎన్నో ఏళ్ళ ప్రయత్నం తర్వాత మీ అమ్మాయి పెళ్ళి కుదిరితే, వేరే పనులు మానరు కాని, అమ్మాయి పెళ్ళి విషయం మాత్రం మర్చిపోరు. అటువంటిదాన్ని అనన్యభక్తి అంటారు. అందువల్ల భగవంతునిమీద అనన్యభక్తి పెంచుకోమంటే, కుటుంబాన్ని నిర్లక్ష్యం చెయ్యమని కాదు అర్థం. సంసార భాధ్యతలను సక్రమంగా నిర్వర్తించాలి, కాని జీవితలక్ష్యంగా పరమాత్మనే ఎంచుకోవాలి.

అనన్యాః – వేరే లక్ష్యం గురించి ఆలోచించకుండా;

జనాః మాం పర్యుపాసతే – జనాః అంటే నిష్కామభక్తులు లేదా మధ్యమభక్తులు లేదా జిజ్ఞాసుభక్తులు. నన్నే పూజిస్తారు.

అయితే యోగ, క్షేమాల విషయం ఏమిటి? యోగం అంటే **అప్రాప్తస్య ప్రాప్తిః** – లేనిదాన్ని పొందటం. అంటే కూడు, గుడ్డ, నివాసంలాంటివి పొందటం. క్షేమం అంటే **ప్రాప్తస్య రక్షణం** – పొందినదాన్ని రక్షించుకోవటం. మన జీవితంలో మనం చేస్తున్న పనులను వెనక్కి తిరిగి చూసుకుంటే ఈ రెండే చేస్తూ ఉంటాము. లేనిదాన్ని పొందటానికి తాపత్రయం; పొందినదాన్ని నిలువుకునే తపన. ఉపనిషత్తులు, భగవద్గీతల గురించి ఆలోచించే తీరికే లేదు.

దిన యామిన్యౌ సాయం ప్రాతః శిశిరవసంతౌ పునరాయాతః
కాలః క్రీడతి గచ్ఛత్యాయుః తదపి న ముంచత్యాశావాయుః – భజగోవిందం 12

మనం అంతకంతకూ యమధర్మరాజుకు దగ్గర అవుతున్నాము. యోగక్షేమాల గురించి కొంతమేరకు పట్టించుకోవాలి నిజమే కాని మనుష్యులు శాశ్వతమైన రక్షణనివ్వలేరు. అందువల్ల మనం తీసుకోగలిగిన జాగ్రత్తలు తీసుకుని, మిగతా భారం దైవంమీద వెయ్యాలి. భగవంతుడు చూస్తాడు అంటే మనం బాధ్యతారహితంగా ప్రవర్తించాలని కాదు అర్థం, మన పరిధిలో ఉన్నంతవరకూ మనం చేసి, తక్కినది భగవంతునిమీద వెయ్యాలి. అలా చెయ్యటం వల్ల కలిగే లాభం ఏమిటి? భగవద్గీతబోధ వినటానికి మనకు కొంచెం ఖాళీ సమయం దొరుకుతుంది. ఒకవేళ యోగక్షేమాలు చక్కగా ఉన్నా కూడా అవి శాశ్వతం కాదు. మనం కూడా శాశ్వతం కాదు. అందువల్ల మన ధర్మం మనం నిర్వర్తించి, తక్కినది భగవంతునికి వదిలేయాలి.

భగవంతుడు ఖచ్చితంగా చూస్తాడా? ఇది ఒక శంక మనకు. ఎవర్నీ నమ్మలేని మనస్తత్వం. మనుష్యులు ఎలాగైతే అవసరమైన సమయంలో ఆదుకోకుండా పారిపోతారో, అలా భగవంతుడు కూడా చేస్తాడా? భగవంతుడు హామీపత్రం ఇస్తున్నాడు. ఎవరిమీదనైనా మీరు ఆధారపడాలనుకుంటే, నామీదే ఆధారపడండి అంటున్నాడు.

యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ – మీ యోగక్షేమాలను నేనే చూసుకుంటాను. చెన్నైలో పెద్ద ఎల్.ఐ.సీ. బిల్డింగ్ ఉండేది. ఒకసారి అదే కాలిపోయింది. భగవంతుడు మనకు పెద్ద ఎల్.ఐ.సీ. ఆయనే మన యోగక్షేమాలు చూసుకుంటానంటున్నాడు. కాని ఒక షరతు విధిస్తున్నాడు.

తేషాం నిత్యాభియుక్తానామ్ – నన్నే నిరంతరం జపించేవారిని చూసుకుంటాను అంటున్నాడు. వారి లక్ష్యం భగవంతుడే అయివుండాలి. అభియుక్తః అంటే తపన ఉన్నవారు. తీవ్రముముక్షుత్వం ఉన్నవారు. ఇది చాలా అద్భుతమైన శ్లోకం. ప్రతివారికి అంతో ఇంతో అభద్రతాభావన ఉంటుంది. దాన్ని పోగొడుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

నిజానికి గృహస్థుకు భద్రతా భావన ఉండాలి. అతనికి కుటుంబం, ఆస్తి, ఇల్లు అన్నీ ఉంటాయి. సన్న్యాసికి అభద్రతా భావం ఉండాలి, అవేవీ ఉండవు కాబట్టి. కాని అన్నీ ఉండి గృహస్థు అభద్రతా భావనకు లోనవుతాడు. ఇదంతా మనస్సుమీద ఆధారపడుతుంది. పిల్లలు ఉంటే మనకు రక్షణ ఉంటుందని ఆశిస్తాము. కాని వారు ఎదుగుతున్న కొద్దీ వారి రక్షణ గురించి కూడా మనమే ఆందోళన చెందుతాము. వారు మనకు రక్షణో, మనం వారికి రక్షణో అర్థం కాదు. ఇద్దరు బిచ్చగాళ్ళు ఒకరిమీద ఒకరు ఆధారపడలేరు. అందువల్ల అందరికీ భద్రతనిచ్చేది ఆ భగవంతుడే. ఎన్నాళ్ళు భద్రతనిస్తాడు? మూడు నెలలా, ఆరు నెలలా? జీవితకాలం ఇస్తాడు.

శ్లో. 23 **యేఽ ప్యన్యదేవతా భక్తా యజంతే శ్రద్ధయాన్వితాః ।**
తేఽ పి మామేవ కౌంతేయ యజంత్యవిధిపూర్వకమ్ ॥
యే, అపి, అన్యదేవతాః, భక్తాః, యజంతే, శ్రద్ధయా, అన్వితాః,
తే, అపి, మామ్, ఏవ, కౌంతేయ, యజంతి, అవిధిపూర్వకమ్ ॥

కౌంతేయ!	= ఓ కుంతీసుతా!	యజంతే	= పూజింతురో
అపి	= అయినప్పటికిని	తే, అపి	= వారు కూడ
యే	= ఏ	మామ్, ఏవ	= నన్నే
భక్తాః	= సకామభక్తులు	యజంతి	= పూజించుచున్నారు కాని, వారి పూజలు
శ్రద్ధయాన్వితాః	= శ్రద్ధతో		
అన్యదేవతాః	= ఇతర దేవతలను	అవిధిపూర్వకమ్	= సత్యాన్ని గ్రహించనివి

అపి యే అన్య-దేవతా-భక్తాః శ్రద్ధయా అన్వితాః
యజన్తే, తే అపి హే కౌన్తేయ! అవిధి-పూర్వకమ్ మామ్ ఏవ యజన్తి ।

తా: ఓ కుంతీసుతా! అయినప్పటికిని ఏ సకామభక్తులు శ్రద్ధతో ఇతర దేవతలను పూజింతురో వారు కూడ నన్నే పూజించుచున్నారు కాని, వారి పూజలు సత్యాన్ని గ్రహించనివి.

నిష్కామభక్తి గురించి కృష్ణపరమాత్మ పరోక్షంగా చెపుతున్నాడు. ఈ విషయం ఇంతకు ముందు కూడా చూశాము మనం. ఇక్కడ అంటే భగవద్గీతలో కృష్ణపరమాత్మ పారమార్థిక బ్రహ్మకు ప్రతీక. అంటే నిర్గుణ బ్రహ్మకు ప్రతీక. మనం కొలిచే తక్కిన దేవుళ్ళందరూ సగుణబ్రహ్మకు ప్రతీకలు. లక్ష్మీదేవిని సంపదకు, సరస్వతీ దేవిని విద్యకు కొలుస్తాము. అలా తక్కిన దేవతలకు నామరూపాలతో పాటు పరిమితులు కూడా ఉన్నాయి. కృష్ణపరమాత్మకు కూడా నామ, రూపాలు ఉన్నా కూడా, ఈ సందర్భంలో ఆయనను నిర్గుణపరబ్రహ్మకు ప్రతీకగా చూస్తాము.

ఏడవ అధ్యాయంలో కూడా ఈ విషయం చూశాము, అక్కడ చెక్కుబుక్ ఉదాహరణ చూశాము. చెక్కుబుక్‌లో ఏ కాగితం గొప్పది అని అడిగితే, ఏమీ రాయనంతవరకూ అన్నీ సమానమే. అందులో ఒకదానిలో వంద రూపాయలు, ఇంకోదానిలో లక్షరూపాయలు రాస్తే, ఖచ్చితంగా లక్ష రూపాయలు రాసివున్న కాగితానికే విలువ ఎక్కువ. అలాగే రాముడు, కృష్ణుడు, దేవి – అందరు దేవుళ్ళకూ సగుణరూపం ఉంటుంది. ఏ దేవుని రూపంమీద సత్యం, జ్ఞానం, అనంతం బ్రహ్మను ఆవాహన చేస్తామో, ఆ రూపం గొప్పది. అందువల్ల భగవద్గీతలో కృష్ణపరమాత్మ పూర్ణం బ్రహ్మ.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ చెపుతున్నాడు, తక్కిన సగుణ బ్రహ్మలను పూజించేకన్నా, నన్ను పూజించండి. ఎందుకంటే అందరు దేవతలూ నాలోనే ఇమిడివున్నారు. అదెలా సాధ్యం? చిన్న తర్కం ఉపయోగిస్తే తేలిగ్గా అర్థమవుతుంది. అనంతంలో అశాశ్వతమైనవన్నీ వస్తాయి. దీనికి మూడు కారణాలు చూస్తాము.

1. మీరు ఏ దేవతకు పూజ చేసినా కూడా అది కృష్ణపరమాత్మకే చెందుతుంది. ఎందుకు? ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మను అనంతం బ్రహ్మగా చూస్తున్నాము కాబట్టి. అదే శివపురాణం చదివితే, ఏ దేవతకు పూజ చేసినా అది శివునికే చెందుతుంది; దేవీపురాణంలో ఏ దేవతకు పూజ చేసినా అది దేవికే చెందుతుంది.
2. ఏ దేవతకు పూజ చేసినా, పూజాఫలం కృష్ణపరమాత్మనుంచే వస్తుంది. ఏ దేవతకు పూజ చేసినా అది కృష్ణపరమాత్మకే చెందుతుంది కాబట్టి, ఫలం కూడా ఆయననుంచే వస్తుంది. కాకపోతే, ఏ దేవతకు పూజ చేస్తే ఆ దేవతద్వారా వస్తుంది.
3. వేరే దేవతల పూజ సకామభక్తి కిందకు వస్తుంది. వేరే దేవతలకు పూజ చేస్తే, అశాశ్వతఫలమే వస్తుంది. ఆ దేవతలకు శక్తి పరిమితం కాబట్టి, ఆ దేవతలు కూడా వారి శక్తి మేరకే ఫలాన్ని ఇస్తారు. కంటిడాక్టరు దగ్గరకు వెళ్ళి పన్ను చూడమంటే, నాకు తెలియదు, ఇంకొక డాక్టరు దగ్గరకు వెళ్ళమంటాడు. అలా దేవతలు కూడా వారి శక్తులను పంచుకున్నారు. సరస్వతీదేవి విద్యాధనం ఇస్తే, లక్ష్మీదేవి ఐశ్వర్యం ఇస్తుంది. అందువల్ల ఈ దేవతలకు చేసే పూజ సకామభక్తి కిందకు వస్తుంది. శాశ్వతఫలం కావాలంటే ఏం చెయ్యాలి? ఇందాక చూచినట్టు భగవద్గీతలో కృష్ణపరమాత్మ నిర్గుణబ్రహ్మకు సంకేతం కాబట్టి, శాశ్వతఫలం కావాలంటే కృష్ణపరమాత్మకు పూజ చెయ్యాలి.

ఇక్కడ ఒక విషయం గుర్తుంచుకోవాలి. మనం తక్కిన దేవతలను చిన్నచూపు చూడటం లేదు. ఇప్పుడు మీరు శివానందలహరి చదివితే, శంకరాచార్యులు అక్కడ శివుడు నిర్గుణబ్రహ్మ అంటారు. తక్కిన దేవతలంతా వడ్లగింజలమీద ఉన్న పొట్టులా తేలిపోతారు అంటారు. అందువల్ల అక్కడ శివభక్తి నిష్కామభక్తి అవుతుంది; తక్కిన దేవతల భక్తి సకామభక్తి అవుతుంది. ఈ శ్లోకం చదివేటప్పుడు ఈ సూత్రాలను గుర్తుంచుకుంటే, తేలిగ్గా అర్థమవుతుంది.

యే అపి అన్యదేవతా భక్తాః – కొంతమంది భక్తులు నన్ను కాకుండా, తక్కిన దేవతలను కొలుస్తున్నారు. ఎలా కొలుస్తున్నారు?

శ్రద్ధయాన్వితాః యజంతే – చాలా శ్రద్ధగా కొలుస్తున్నారు. వారు ఎవరిని కొలిచినా, చివరికి నవగ్రహాలలో శనిగ్రహాన్ని కొలిచినా అది కృష్ణపరమాత్మకే చెందుతుంది.

కౌంతేయ తేఽపి మామేవ యజంతి – ఓ అర్జునా, వారు నన్నే కొలుస్తున్నారు. ఇంతకుముందు కూడా చూశాము. నదులన్నీ ఎక్కడ పుట్టినా, చివరకి సాగరంలోనే కలుస్తాయి; అలాగే అందరు దేవుళ్ళకు పెట్టిన నమస్కారాలన్నీ కేశవునికే వెళతాయి అని ఒక కృష్ణభక్తుడు అన్నాడు. అదే శివభక్తుడు రాసుంటే అన్నీ శివునికే వెళతాయని ఉండేవాడు. అలా ఏ దేవుణ్ణి కొలిచినా నాకే చెందుతాయి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కాని సమస్య ఏమిటి?

అవిధిపూర్వకమ్ – కాని వారికి ఈ నిజం తెలియదు. ఈ సందర్భంలో అవిధి అంటే అజ్ఞానం. వారికి తక్కిన దేవతలంతా నాలోనే ఇమిడి ఉన్నారనే సత్యం తెలియదు. వారు అజ్ఞానంలో ఉన్నారు. నన్ను పూజిస్తే తక్కిన దేవతలందరినీ పూజించినట్టు అని వారికి తెలియదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 24 **అహం హి సర్వయజ్ఞానాం భోక్తా చ ప్రభురేవ చ ।**
న తు మామభిజానంతి తత్త్వేనాతశ్చ్యవంతి తే ॥
అహమ్, హి, సర్వయజ్ఞానామ్, భోక్తా, చ, ప్రభుః, ఏవ, చ,
న, తు, మామ్, అభిజానంతి, తత్త్వేన, అతః, చ్యవంతి, తే ॥

హి	= ఎందుకంటే	తే	= వారు
సర్వయజ్ఞానామ్	= సకలయజ్ఞములకును	మామ్	= పరమేశ్వరుడనైన నన్ను
భోక్తా	= భోక్తను	తత్త్వేన	= నా స్వరూపదృష్టితో
చ	= ఇంకా	న, అభిజానంతి	= తెలుసుకోలేకున్నారు
ప్రభుః, చ	= స్వామిని	అతః	= అందువలన
అహమ్, ఏవ	= నేనే	చ్యవంతి	= పతనమగుదురు అంటే పునర్జన్మను పొందుదురు
తు	= కాని		

అహమ్, హి సర్వ-యజ్ఞానామ్ భోక్తా చ ప్రభుః ఏవ చ (అస్మి),
మామ్ తు తత్త్వేన న అభిజానన్తి, అతః తే చ్యవన్తి ।

తా: ఎందుకంటే సకలయజ్ఞములకును భోక్తను ఇంకా స్వామిని నేనే. కాని వారు పరమేశ్వరుడనైన నన్ను నా స్వరూపదృష్టితో తెలుసుకోలేకున్నారు. అందువలన పతనమగుదురు అంటే పునర్జన్మను పొందుదురు.

ఇదే భావన ఇంకా కొనసాగుతున్నది.

అహం సర్వయజ్ఞానాం భోక్తా – ఏ దేవతకు ఏ పూజ చేసినా నేనే అందుకుంటాను. భోక్తా అంటే అందుకునే వ్యక్తి. మనం ఎవరికో డబ్బు పంపాలంటే పోస్టాఫీసులో డబ్బు ఇస్తాము. అది చేరాల్సిన వ్యక్తికి చేరుతుంది. అలా తక్కిన దేవతలకు చేసిన పూజలు, చేరాల్సిన కృష్ణపరమాత్మకు చేరుతాయి.

ప్రభురేవ చ – వారి కోరికలు తీర్చే శక్తి కూడా నాకు ఉంది. ఎవరికి పూజ చేసినా కృష్ణపరమాత్మకే చెందుతుంది, మళ్ళీ పూజాఫలం కూడా కృష్ణపరమాత్మనుంచే వస్తుంది కాని ఆ దేవతద్వారా వస్తుందని ఇంతకుముందు చూశాము కదా.

న తు మామభిజానంతి – కాని వారికి నా గురించి సరిగ్గా తెలియదు.

(మాం) తత్త్వేన – నా స్వరూపం తెలియదు. ఇంతకు ముందు శ్లోకంలో ఉన్న అవిధిపూర్వకమ్ పదాన్ని ఇక్కడ వివరిస్తున్నాడు. అవిధి అంటే అజ్ఞానం అని చూశాము. ఇక్కడ అది చెపుతున్నాడు. నా అసలు స్వరూపం వాళ్ళకు తెలియదు అంటున్నాడు. నా అసలు స్వరూపం తెలియదని చెప్పటంద్వారా, తనకు రెండు స్వరూపాలు ఉన్నాయని చెప్పకనే చెపుతున్నాడు. అవి సగుణ రూపం, నిర్గుణ రూపం.

సగుణరూపం అంటే కృష్ణునిగా అష్టమిరోజు అవతారం తీసుకున్న రూపం. దాన్ని మాయామానుషవేషం అంటారు. ఆ అవతారం ఎత్తినరోజు, స్వర్గారోహణ చేసిన రోజు ఉంటాయి. ఈ మాయామానుష వేషం సత్యం కాదని కృష్ణపరమాత్మే చెప్పాడు.

అవజానంతి మాం మూఢా మానుషీం తనుమాశ్రితమ్
పరం భావమజానంతో మమ భూతమహేశ్వరమ్ – 9.11

నా మానవరూపం చూసి, మూఢులు నేను ఒక నామం, రూపం ఉన్న, పరిమితి ఉన్న దేవుణ్ణి అనుకుంటారు కాని నా అసలు రూపం వారికి తెలియదు.

అసలు రూపం నిర్గుణరూపం. సత్ చిత్ ఆనందస్వరూపం. మాం తత్త్వేన అంటే నా నిర్గుణస్వరూపం వారికి తెలియదు. నా పూర్ణస్వరూపం తెలియక, నా అపూర్ణస్వరూపాన్నే చూస్తారు. దానివల్ల ఏమవుతుంది?

వారు తక్కిన దేవతలను వదిలి, నన్ను కొలిచినా కూడా, అనంతంకోసం కోరరు. ఎందుకంటే వారికి నా పూర్ణత్వం గురించి తెలియదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్ల ఏమడుగుతారు? ఐదురూపాయలు ఇంక్రిమెంట్ కావాలి అని వరమడుగుతారు.

ఒకసారి ఒక పాలవర్తకుడు భగవంతునికోసం ఘోరతపస్సు చేశాడుట. భగవంతుడు ప్రత్యక్షమై 'భక్తా, నీ కోరిక ఏమిటి?' అని అడిగితే 'నాకు పాలు శాశ్వతంగా దొరికేచోటు చూపించు,' అన్నాడుట. భగవంతుడు 'తథాస్తు,' అని చెప్పాడుట. వెంటనే ఆ పాలవర్తకుని పక్కన ఒక పెద్దకొలను వెలిసిందట. అందులో స్వచ్ఛమైన, శుద్ధమైన పాలు ఉన్నాయట. పైగా భగవంతుడు ఇంకో అభయం కూడా ఇచ్చాడుట 'ఈ కొలను ఇలా ఎప్పుడూ నిండుగానే ఉంటుంది. నువ్వు ఎన్ని పాలు తీసినా ఇది తరగదు. అక్షయపాత్ర లాగా ఉంటుంది,' అని అంతర్ధానమయ్యాడట. మళ్ళీ వెంటనే ఆ భక్తుడు భగవంతుణ్ణి పిలిచాడుట. 'మళ్ళీ ఏమిటి నీ కోరిక?' అని అడిగితే, 'ఇంకో ముఖ్యమైన కోరిక కోరటం మర్చిపోయాను. ఇంత అమృతధారగా పాలు ఉంటే, నువ్వు ఇలా సమృద్ధిగా నీరు ఉన్న ఇంకొక కొలను కూడా ప్రసాదించాలి. అంత పాలు నేను అమ్మాలంటే, దానికి సరిపడా నీళ్ళు కూడా కావాలి,' అన్నాడుట.

ఇదీ మన పరిస్థితి – సాక్షాత్తూ భగవంతుడే ప్రత్యక్షమై ఏం కావాలో కోరుకోమంటే, అనంతత్వం కోరలేము. అనంతత్వం ఉచితంగా ఇస్తాను అని చెప్పినా కూడా మనం అశాశ్వతమైన, లౌకికవిషయాలు కోరుతాము. భగవంతుడు చెపుతాడుట, 'నా చేతులు నా రెండు జేబుల్లోనూ ఉన్నాయి, ఒకటి అనంతంలో, ఇంకొకటి అపూర్ణంలో. ఎవరేది అడిగితే అది ఇవ్వటానికి నేను సిద్ధంగా ఉన్నాను. కాని అందరూ నిరంతరం అపూర్ణాన్నే కోరుతున్నారు. పొరపాటున కూడా ఎవరూ మోక్షం పేరు ఎత్తటం లేదు.' అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ నిరాశ పడిపోతున్నాడు.

చ్యవంతి తే – వారు పతనమవుతున్నారు. నన్ను అనంతం గురించి కోరే అవకాశం ఉండికూడా, కేవలం వారి అజ్ఞానంవల్ల, కేవలం వారి అవివేకంవల్ల వారు అడగటం లేదు. అందువల్ల సంసారంలో పడిపోతున్నారు.

శ్లో. 25 **యాంతి దేవవ్రతా దేవాన్ పితౄన్ యాంతి పితృవ్రతాః ।**
భూతాని యాంతి భూతేజ్యా యాంతి మద్యాజినోఽపి మామ్ ॥
యాంతి, దేవవ్రతాః, దేవాన్, పితౄన్, యాంతి, పితృవ్రతాః,
భూతాని, యాంతి, భూతేజ్యాః, యాంతి, మద్యాజినః, అపి, మామ్ ॥

దేవవ్రతాః	= దేవతలను పూజించువారు	భూతేజ్యాః	= భూతప్రేతములను అర్చించువారు
దేవాన్	= దేవతలను	భూతాని	= భూతప్రేతరూపములను
యాంతి	= పొందుదురు	యాంతి	= పొందుదురు
పితృవ్రతాః	= పితరులను సేవించువారు	మద్యాజినః	= నన్ను ఆరాధించు భక్తులు
పితౄన్	= పితృలోకములను	మామ్, అపి	= నన్నే
యాంతి	= పొందుదురు	యాంతి	= పొందుదురు

దేవ–వ్రతాః దేవాన్ యాన్తి, పితృ–వ్రతాః పితౄన్ యాన్తి,
భూత–ఇజ్యాః భూతాని యాన్తి, మత్ యాజినః అపి మామ్ యాన్తి ।

తా: దేవతలను పూజించువారు దేవతలను పొందుదురు. పితరులను సేవించువారు పితృలోకములను పొందుదురు. భూతప్రేతములను అర్చించువారు భూతప్రేతరూపములను పొందుదురు. నన్ను ఆరాధించు భక్తులు నన్నే పొందుదురు.

సరే మనుష్యులు అజ్ఞానులు, అవివేకులు. వారికి మోక్షం గురించి అడగాలని తెలియదు. కాని భగవంతునికి మోక్షం శ్రేష్ఠమైనదని తెలుసు కదా. అలాంటప్పుడు **భగవంతుడే స్వయంగా మోక్షాన్ని ఇవ్వచ్చు కదా?** ఈ సందేహం కలుగుతుంది ఎవరికైనా. అలా కుదరదు. దానికి రెండు కారణాలున్నాయి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

1. **మనిషికున్న ఫ్రీవిల్:** మనిషికీ, జంతువులకూ సమానంగా కొన్ని లక్షణాలున్నా మనిషి బుద్ధిజీవి. అందువల్ల జంతువులకన్నా శ్రేష్ఠం. జంతువులు బుద్ధిని ఉపయోగించలేవు. అవి లక్ష్యాలను ఎంచుకోలేవు. వాటిని కొన్నిపనులు చేసుకునేలా వాటిని సృష్టించాడు భగవంతుడు. ఉదాహరణకు కుక్కలు రోడ్డుమీద హడావుడిగా పరుగెడుతుంటాయి. వాటిని ఆపి మీరు ఎక్కడికెళుతున్నావని ఇంటర్వ్యూ చేస్తే వాటికేమీ గమ్యం ఉండదు. క్షణం ఖాళీ లేదు, దమ్మిడీ ఆదాయం లేదు అని సామెత. కుక్కలు అంతే. వాటికి క్షణం ఖాళీ లేదు.

కాని మనిషికి తనకు కావాల్సిందేమిటో ఎన్నుకునే ఫ్రీవిల్‌ని కూడా ఇచ్చాడు భగవంతుడు. భగవంతుడు ఏ లక్ష్యాలున్నాయో చెప్పగలడు కాని ఇలాగే చేయి అని నిర్దేశించడు. ఏ లక్ష్యం కావాలంటే ఏ మార్గంలో వెళ్ళాలో కూడా చెపుతాడు. కాని మనమేం చేస్తున్నాము? అంత గొప్పపుట్టుకతో పుట్టినా కూడా దాన్ని వినియోగించుకోవటం లేదు అంటే దాని అర్థం ఏమిటి? మనం ఒక ప్రకటన చేస్తున్నాము. ఏమిటది? 'ఓ దేవా, నేను పొరపాటున మనిషిజన్మకు వచ్చాను, నన్ను దయచేసి మళ్ళీ జంతుజన్మలోకి పంపించేయి.'

అందువల్ల మోక్షం కావాలా, వద్దా తేల్చుకోవాల్సింది మనం. పాపం భగవంతుడు నిస్సహాయంగా చూస్తాడు. మనం కోరితే, సహాయం చెయ్యటానికి సిద్ధంగా ఉన్నాడు. అంతేకాని మనమీద బలవంతంగా రుద్దడు.

2. **అయాచితంగా ఇస్తే, తిరస్కరిస్తాము:** ఒకవేళ భగవంతుడు మనకు బలవంతంగా ఇస్తే మనం తీసుకోము, తిప్పికొడతాము. ఇచ్చి పుచ్చుకోవాలంటే ఇద్దరు వ్యక్తులు ఉండాలి. ఇచ్చే వ్యక్తి ఉండాలి, తీసుకునే వ్యక్తి ఉండాలి. ఎవరైనా భగవద్గీతబోధ చేస్తామంటే వినే వ్యక్తులు ఒకళ్ళిద్దరైనా ఉండాలి. లేకపోతే చెప్పటానికి సిద్ధపడ్డ వ్యక్తి గోడలకు చెప్పుకోవాలి. భగవంతుడు మోక్షం ఇస్తానన్నాకూడా అది ఎవరికి కావాలి? ముందు మాకు నీళ్ళ సమస్య అధికంగా ఉంది, ముందు అది తీర్చు, తర్వాతెప్పుడైనా మోక్షం సంగతి చూసుకుందాం అనే ప్రమాదం ఉంది.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు, మీకేం కావాలో మీరు ఎన్నుకుంటే దానిని తీర్చటానికి నేను సిద్ధంగా ఉన్నాను.

దేవవ్రతాః దేవాన్ యాంతి – దేవతలను పూజించేవారు, దేవలోకాలను చేరుకుంటారు. లేదా దానికి తగ్గ ఫలం పొందుతారు. ఉదాహరణకు లక్ష్మీదేవిని పూజించేవారు ఐశ్వర్యాన్ని పొందుతారు. అందువల్ల వ్యాపారం చేసేవారు, వారి బల్లమీద లక్ష్మీదేవి ఫోటో పెట్టుకుంటారు. అది కూడా ఎలాంటి ఫోటో? లక్ష్మీదేవి చేతిలో గిన్నె నిండా బంగారునాణేలు ఉంటాయి; అవి కూడా ఎలా? గిన్నె కొంచెం కిందికి వంగి, బంగారునాణేలు జలజలా రాసులలా కిందకి జారేలా ఉండాలి ఆ ఫోటోలో. అంటే ఆ రాసులు అలాగే వచ్చి అతని బల్లమీద రాలిపోవాలి. అలా ఏ దేవతకు పూజచేస్తే ఆ దేవతకు సంబంధించిన ఫలం పొందుతారు.

పితృవ్రతాః పితౄన్ యాంతి – పితృదేవతలకు పూజలు చేసేవారు పితృలోకాలకు వెళ్ళి అక్కడ సుఖాలను పొందుతారు.

తం యథాయథా ఉపాస్తే, తదేవ భవతి – ఉపనిషత్తు

ఏ దేవతను ఉపాసనచేస్తే ఆ దేవత అవుతారు. యద్భావం తద్భవతి అని కూడా అంటారు. ఏది కోరితే, అది పొందుతారు.

భూతేజ్యాః భూతాని యాంతి – భూతప్రేతపిశాచాలను పూజించినవారు అటువంటి రూపాలే పొందుతారు. కొంతమంది భూతవైద్యులు స్మశానాలకు వెళ్ళి పూజలు చేస్తారు.

మద్యాజినః మాం యాంతి – నన్ను పూజించేవారు నన్నే పొందుతారు. నన్ను అంటే సత్యం జ్ఞానం అనంతం బ్రహ్మను. అంటే పూర్ణత్వం పొందుతారు. అంటే మోక్షం పొందుతారు.

శ్లో. 26 **పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి ।**
తదహం భక్త్యుపహృతమ్ అశ్నామి ప్రయతాత్మనః ॥
పత్రమ్, పుష్పమ్, ఫలమ్, తోయమ్, యః, మే, భక్త్యా, ప్రయచ్ఛతి,
తత్, అహమ్, భక్త్యుపహృతమ్, అశ్నామి, ప్రయతాత్మనః ॥

యః	= ఏ పురుషుడు	ప్రయచ్ఛతి	= సమర్పించుచున్నాడో
మే	= నాకు	ప్రయతాత్మనః	= నిర్మలబుద్ధి, నిష్కామభావముగల ఆ భక్తునిచే
భక్త్యా	= భక్తితో		
పత్రమ్	= పత్రమును గాని	భక్త్యుపహృతమ్	= భక్తిపూర్వకముగా ఇవ్వబడిన
పుష్పమ్	= పుష్పమును గాని	తత్	= ఆ పత్ర, పుష్పాదులను
ఫలమ్	= ఫలమును గాని	అహమ్	= నేను
తోయమ్	= జలమును గాని	అశ్నామి	= ప్రీతితో ఆరగింతును

యః పత్రమ్ పుష్పమ్ ఫలమ్ తోయమ్ భక్త్యా మే ప్రయచ్ఛతి,

(తస్య) ప్రయత–ఆత్మనః భక్తి–ఉపహృతమ్ తత్ అహమ్ అశ్నామి ।

తా: ఏ పురుషుడు నాకు భక్తితో పత్రమును గాని, పుష్పమును గాని, ఫలమును గాని, జలమును గాని సమర్పించుచున్నాడో, నిర్మలబుద్ధి, నిష్కామభావముగల ఆ భక్తునిచే భక్తిపూర్వకముగా ఇవ్వబడిన ఆ పత్ర, పుష్పాదులను నేను ప్రీతితో ఆరగింతును.

మన శాస్త్రంలో సకామభక్తి, నిష్కామభక్తి – రెండింటి గురించీ ప్రస్తావన వస్తుంది. ఉదాహరణకు సంధ్యావందనం నిష్కామపూజ. అది చిత్తశుద్ధి, గురుప్రాప్తి, జ్ఞానప్రాప్తి, మోక్షప్రాప్తికోసం చేసేది. అదే పుత్రకామేష్ఠియాగం చేస్తే ఏ ఫలం పొందుతారు? పేరులోనే ఉంది – పుత్రులను పొందుతారు.

ఇలా రెండు రకాల పూజలూ ఉన్నాయి. మనకు ఉన్న కోరికనుబట్టి, దానికి సంబంధించిన పూజను ఎన్నుకుంటాము. సకామపూజ అయితే దానికి అనేక నియమనిబంధనలు ఉంటాయి. మనం ఎన్నుకున్న పూజ ఎప్పుడు చెయ్యాలి, ఎక్కడ చెయ్యాలి, ఎలా చెయ్యాలి, ఏ దేవతకు పూజ చెయ్యాలి, ఏ నైవేద్యం పెట్టాలి, ఏ రంగు దుస్తులు వేసుకోవాలి, ఎంతమంది ఋత్విక్కులు ఉండాలి, వారికి ఎంత దక్షిణ ఇవ్వాలి – ఇలా అనేక ఆంక్షలు ఉంటాయి. నా ఇష్టం వచ్చినట్టు చేస్తాను, నా ఇష్టం వచ్చినంత ఇస్తానంటే కుదరదు. పైగా ఏదైనా నియమాన్ని ఉల్లంఘిస్తే, వెంటనే దానికి తగ్గ ప్రాయశ్చిత్తం చెయ్యాలి. ఒక్కొక్క ప్రాయశ్చిత్తానికి ఉన్న ఆస్తినంతా ఇచ్చివెయ్యాలి. ఎంత ఎక్కువ ఫలితాన్ని ఆశిస్తే, మనం అంత పెద్దకర్మను చెయ్యాల్సి ఉంటుంది. అంటే ప్రతి ఒక్క కర్మకూ దానికి తగ్గ ఫలం ఉంటుంది. ఎక్కువ దక్షిణ ఇస్తే ఎక్కువ ఫలం; ఎక్కువ మంత్రాలు చదివితే ఎక్కువ దక్షిణ ఇవ్వాలి.

దీన్ని బట్టి ప్రకృతిసూత్రం ఏమిటి? ఎక్కువ ఫలాన్ని ఆశిస్తే, పెద్దకర్మ చెయ్యాలి. అలాంటప్పుడు మోక్షం ఇంకా ఎక్కువ ఫలం కదా, దానికి ఇంకా పెద్దకర్మ చెయ్యాలా, ఇంకా ఎక్కువ దక్షిణ ఇవ్వాలా? ఇదీ మనకు కలిగే సందేహం. కాని కృష్ణపరమాత్మ ఏమంటున్నాడంటే, మీకు అత్యున్నత ఫలితం కావాలంటే దానికి చేసే పూజ అతి తేలిక.

సకామ భక్తిలోనే వంద ఆంక్షలు; నిష్కామభక్తిలో ఏ ఆంక్షలూ ఉండవు. మీరు ఎన్ని పొరపాట్లు అయినా చెయ్యవచ్చు. అలాగని కావాలని పొరపాట్లు చెయ్యకూడదు. ఉదాహరణకు మీరు విష్ణుసహస్రనామం ఒక ఫలితం ఆశించి పారాయణం చేసేటట్టయితే, అది ఎన్నిసార్లు, ఎలా పారాయణ చెయ్యాలో అలాగే చెయ్యాలి.

ఆ నియమాలను పాటించకపోతే సకామభక్తిలో ఆశించిన ఫలితాలు రాకపోగా, ఒక్కోసారి బెడిసికొట్టవచ్చు కూడా. అదే విష్ణుసహస్రనామాన్ని నిష్కామపూజగా చేస్తే అంటే చిత్తశుద్ధి, గురుప్రాప్తి, మోక్షప్రాప్తికోసం చేస్తే ఎన్ని పొరపాట్లు దొర్లినా ఫర్వాలేదు. నైవేద్యం పెట్టినా ఫర్వాలేదు. నైవేద్యం కుదరకపోతే ఒక పువ్వు పెట్టినా చాలు.

కాని దానికి నియమం ఏమిటి? మీ కోరిక లౌకికవిషయాల గురించి ఉండకూడదు. అది మోక్షం గురించి ఉండాలి.

పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం ప్రయచ్ఛతి – ఒక నిష్కామభక్తుడు లేదా ముముక్షు భక్తుడు, భగవంతుణ్ణే లక్ష్యంగా పెట్టుకున్న భక్తుడు దేన్నైనా సమర్పించవచ్చు. పత్రం అంటే తులసి ఆకు లేదా బిల్వపత్రం; పుష్పం–ఏదైనా పువ్వు; ఫలం–ఏదైనా పండు; తోయం–కొంచెం నీరు. ఇవన్నీ కాదు, వీటిలో ఏదైనా భక్తుడు సమర్పించవచ్చు. కాని దానికి నియమం ఏమిటి?

భక్త్యా (ప్రయచ్ఛతి) – అతను నిష్కామభక్తుడై ఉండాలి. ఏడవ అధ్యాయంలో నాలుగు రకాల భక్తుల గురించి చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. వారు – ఆర్తభక్తుడు, అర్థార్థీభక్తుడు, జిజ్ఞాసుభక్తుడు, జ్ఞానీభక్తుడు. ఆర్తభక్తుడు, అర్థార్థీభక్తుడు సకామభక్తుల కిందకు వస్తారు. వారికి ఏవో కోరికలుంటాయి. ఇక్కడ జ్ఞానీభక్తుని గురించి మనం మాట్లాడటం లేదు. ఉన్న నలుగురిలో ముగ్గురిని తీసేస్తే, ఎవరు మిగిలారు? జిజ్ఞాసుభక్తుడు మిగిలాడు. దీన్ని పారిశేషన్యాయం అంటారు. ఈ జిజ్ఞాసుభక్తుడు అజ్ఞాని, సంసారి అయినా అతను మోక్షం కోరుతున్నాడు. అందువల్ల భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి అంటే నిష్కామ భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి అని కలుపుకోవాలి.

ప్రయతాత్మనః – అటువంటి భక్తునికి నిర్మలబుద్ధి ఉంటుంది. ఎందుకు? అతను లౌకికవిషయాలను కోరడు. రాగరహితంగా ఉంటాడు. నిష్కామత్వమే అతని నిర్మలత్వం. ప్రయత అంటే శుద్ధమైన; ఆత్మ అంటే ఇక్కడ మనస్సు. అందువల్ల ప్రయతాత్మనః అంటే శుద్ధమైన చిత్తం కలవాడు.

అహమ్ అశ్నామి – అతనికి నిష్కామభక్తి ఉంది కాబట్టి, నేను అతను ఏది ఇచ్చినా తీసుకుంటాను.

భక్త్యుపహృతమ్ – ఎందుకంటే అతను భక్తిపూర్వకంగా దాన్ని సమర్పిస్తున్నాడు.

ఏడవ అధ్యాయంలో కూడా సకామభక్తికీ, నిష్కామభక్తికీ మధ్య ఉన్న వ్యత్యాసాన్ని చూశాము. సకామభక్తిలో భగవంతుడు మార్గం, మన కోరికలు లక్ష్యం. లక్ష్యం చేరేవరకూ మాత్రమే మార్గాన్ని ప్రేమిస్తాము. లక్ష్యం చేరాక మార్గాన్ని వదిలేస్తాము. అంటే మార్గంమీద ప్రేమ అసలైన ప్రేమ కాదు. అవసరంకోసం చూపే ప్రేమ. ఒక బస్సు ఎక్కితే అది మనను మన గమ్యం చేర్చేవరకూ సరిగ్గా వెళ్ళాలని ప్రార్థిస్తాము. మనం దిగేశాక, అది ఏమైనా మనం బాధపడము.

కాని నిష్కామభక్తిలో అలా కాదు – లక్ష్యమే భగవంతుడు. భగవంతుని కోసమే పూజ చేస్తున్నాము. అదీ అసలైన భక్తి అంటే. అందువల్ల భక్త్యుపహృతమ్ అహమ్ అశ్నామి అంటున్నాడు. భక్తితో ఏది ఇచ్చినా స్వీకరిస్తాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకు? మనం ఇచ్చే పత్రం, పుష్పంలాంటివి చెంచాలాంటివి. చెంచాలో మనం

ప్రేమ నింపుతున్నాము. అందువల్ల ఆ చెంచా వెండి చెంచానా, బంగారం చెంచానా అనేది పట్టించుకోడు భగవంతుడు. ఆ పత్రం, పుష్పం అనే మాధ్యమంద్వారా మన ప్రేమను అందిస్తున్నాము. ఆ స్వచ్ఛమైన ప్రేమను గుర్తిస్తున్నాడు. అందువల్ల అది స్వీకరిస్తాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 27 **యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్జుహోషి దదాసి యత్ ।**
యత్తపస్యసి కౌంతేయ తత్కురుష్వ మదర్పణమ్ ॥
యత్, కరోషి, యత్, అశ్నాసి, యత్, జుహోషి, దదాసి, యత్,
యత్, తపస్యసి, కౌంతేయ, తత్, కురుష్వ, మదర్పణమ్ ॥

కౌంతేయ!	= ఓ కుంతీసుతా!		
యత్	= ఏ కర్మను	దదాసి	= దానము చేస్తావో
కరోషి	= ఆచరిస్తావో	యత్	= దేనిని గురించి
యత్	= ఏ పదార్థమును	తపస్యసి	= తపమొనరిస్తావో
అశ్నాసి	= తింటావో	తత్	= ఆ కర్మలన్నింటినీ
యత్	= ఏ హవ్యమును	మదర్పణమ్	= నాకే
జుహోషి	= హోమకుండములో వేస్తావో	కురుష్వ	= అర్పించుము
యత్	= దేనిని		

హే కౌన్తేయ! యత్ కరోషి, యత్ అశ్నాసి, యత్ జుహోషి,
యత్ దదాసి, యత్ తపస్యసి, తత్ మత్ అర్పణమ్ కురుష్వ ।

తా: ఓ కుంతీసుతా! ఏ కర్మను ఆచరిస్తావో, ఏ పదార్థమును తింటావో, ఏ హవ్యమును హోమకుండములో వేస్తావో, దేనిని దానము చేస్తావో, దేనిని గురించి తపమొనరిస్తావో ఆ కర్మలన్నింటినీ నాకే అర్పించుము.

ఒకవేళ ఎవరైనా నా దగ్గర పత్రం, పుష్పం, ఫలం, తోయం కూడా లేవు. నేను ఎక్కడో ఎడారిలో చిక్కుకు పోయాను అంటే, దానికి కూడా బెంగపడవద్దు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎక్కడున్నా మీరు అన్నం తింటారు కదా, నీళ్ళు తాగుతారు కదా, ఏదో ఒక పని చేస్తారు కదా. ఏది చేసినా నాకు అర్పించండి చాలు అంటున్నాడు.

యత్కరోషి – నువ్వు చేసే ఏ కర్మైనా సరే. ఆఫీసులో చేసే పని అయినా సరే, అది నాకు అర్పించు. అదే పూజ అయిపోతుంది.

కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనా వా ప్రకృతి స్వభావాత్
కరోమి యద్యత్ సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి సమర్పయామి

ఆఫీసులో ఉన్నా ఆ పనిని నాకు అర్పించు అని భగవంతుడే స్వయంగా చెప్పినా, మన శంక తీరదు. అయ్యో భగవంతుడు (ఫోటోలో) ఇంట్లో ఉన్నాడే, నేను ఆఫీసులో ఉన్నానే, ఎలా అర్పించను అనుకుంటాము. దేశపరిమితి మనకు వర్తిస్తుంది, భగవంతునికి వర్తించదు. మనం ఆఫీసులో ఉంటే, ఇంట్లో ఉండలేము. కాని భగవంతుడు

అలా కాదు; ఇంట్లో బయటా అంతటా ఉన్నాడు. భగవంతుడు సర్వవ్యాపకుడు. అందువల్ల భగవంతునికి అర్పించాలి.

ఈశ్వర ప్రీత్యర్థమ్ సన్తు మయి సర్వాణి కర్మాణి సన్న్యస్య

ఇది మన వైదికసంప్రదాయంయొక్క గొప్పతనం. మనం ఎక్కడైనా, ఎప్పుడైనా పూజ చెయ్యవచ్చు.

యదశ్నాసి – ఏం తిన్నా, అది భగవంతునికి అర్పించాలి. నాకు టైము లేదు, నేను పరుగులు పెట్టాలి. వండినవన్నీ పూజ గదిలోకి తీసుకువెళ్ళి నైవేద్యం పెట్టే తీరిక లేదు అన్నా పాపం భగవంతుడు ఏమీ అనుకోడు. అన్నీ మన కంచంలో పెట్టుకుని తినేముందు, గుటుక్కున మింగేయకుండా ఒక్క క్షణం శ్రద్ధగా కళ్ళు మూసుకుని భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తే చాలు.

అహం వైశ్వానరో భూత్వా ప్రాణినాం దేహమాశ్రితః

భగవంతుడు మన ఉదరంలో కూడా ఉన్నాడు. ఆయనకు భక్తిగా మనం తినబోయే అన్నం అర్పిస్తే చాలు. దాన్ని ప్రాణాగ్నిహోత్రం అంటారు. అందువల్ల కేవలం మనం భోజనం చేస్తూ కూడా, నేను నిత్యాగ్నిహోత్రుణ్ణి అని గొప్పలు చెప్పుకోవచ్చు.

యజ్జుహోషి – ఏ నిత్యకర్మలు చేస్తున్నా కూడా వాటిని పూజగా మలచుకోవచ్చు. సంధ్యావందనం కాని ఇంకేదైనా పూజ గాని భగవంతునికి అర్పించవచ్చు.

యత్ దదాసి – ఏ దానకర్మ చేసినా, దాన్ని కూడా పూజగా భావించవచ్చు. భూకంపంలో బాధితులకు మనం ఏదైనా ధనసహాయం చేసినా, అదీ పూజ కిందకే వస్తుంది. వారు కూడా భగవంతుని కిందకే వస్తారు. ఎందుకంటే వారిలో కూడా భగవంతుడు ఉన్నాడు. ఇదంతా కేవలం మన దృక్పథంలో మార్పు.

యత్తపస్యసి కౌంతేయ – అర్జునా, ఏ తపస్సు చేసినా కూడా, నా పూజగా భావించు. వళ్ళు తగ్గటానికి ఉపవాసం చేస్తున్నా, వేరే ఏ సందర్భంలో తినకుండా ఉన్నా, దాన్ని ఏకాదశిరోజు ఉన్న ఉపవాసంగా మలచుకోవాలి.

తత్ మదర్పణమ్ కురుష్వ – దాన్ని నాకు అర్పించు. వస్తురూపేణా కాదు; మనస్సులో అర్పించు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దీనిని నిష్కామభక్తి అంటారు, ఇది మోక్షానికి దారి తీస్తుంది.

ఈ విధంగా నిష్కామభక్తుడు చేసే ప్రతి పనినీ ఈశ్వరుని పాదాలకు అర్పిస్తాడు. ఈశ్వరుని పాదాలు అంటే ప్రకృతి సూత్రాలతో సహా కూడిన మొత్తం జగత్తు. అతను చేసే కర్మలు జగత్తుకు అర్పిస్తే, ఈశ్వరుని పాదాలచెంత ఉన్న సూత్రాలే తిరిగి కర్మఫలంగా వస్తాయి. అంటే కర్మఫలం ఈశ్వరప్రసాదంగా వస్తుంది. అందువల్ల అతనికి ఎటువంటి కర్మఫలం వచ్చినా ఆనందమే.

నిష్కామ భక్తునికి భవిష్యత్తును గురించి బెంగ ఉండదు. బెంగ ఎప్పుడు వస్తుంది? ఇటువంటి భవిష్యత్తే రావాలని కోరుకున్నప్పుడు వస్తుంది. కాని అతను ఏది వచ్చినా ఈశ్వరుని ప్రసాదంగా చిరునవ్వుతో స్వీకరిస్తాడు.

అంటే ఈ శ్లోకంనుంచి మనం గ్రహించిన ఉపసిద్ధాంతం – నిష్కామభక్తుడు ఏ పనిచేసినా ఈశ్వరార్పణ భావనతో చేస్తాడు, ఏ ఫలం వచ్చినా ఈశ్వర ప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరిస్తాడు. ఈ మాటలు ఎక్కడో విన్నట్టు లేదూ? కర్మయోగికి కూడా సరిగ్గా ఇవే మాటలు వాడాము.

యోగస్థః కురు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ధనంజయ – 2.48

మయి సర్వాణి కర్మాణి సన్న్యస్యాధ్యాత్మచేతసా ।
నిరాశీర్నిర్మమో భూత్వా యుధ్యస్వ విగతజ్వరః ॥ – 3.30

కర్మయోగం = ఈశ్వరార్పణ బుద్ధి + ఈశ్వర ప్రసాద బుద్ధి

ఇక్కడ ఈ శ్లోకంలో కూడా

నిష్కామ భక్తి = ఈశ్వరార్పణ బుద్ధి + ఈశ్వర ప్రసాద బుద్ధి

అందువల్ల **నిష్కామ భక్తి = కర్మయోగం.**

అలాంటప్పుడు రెండు పేర్లు ఎందుకు? వీటి మధ్య సూక్ష్మభేదం ఉంది. సాధనదృష్ట్యా కర్మయోగః, భావనదృష్ట్యా నిష్కామభక్తియోగః. అంటే కర్మయోగంలో చేసే కర్మవిషయం గురించి వస్తే, నిష్కామభక్తిలో చూపే భక్తి గురించి వస్తుంది. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ తత్ కురుష్వ మదర్పణం అన్నాడు మదర్పణం అంటే ఈశ్వరార్పణం.

ఈశ్వరుడు ఎక్కడున్నాడు అని అడిగితే దానికి జవాబు చెప్పకూడదు. ఈశ్వరుడు ఎక్కడ లేడని ఎదురు ప్రశ్నించాలి. అలాగే ఎవరో ఇంగ్లీషులో వాట్ ఈజ్ గాడ్ అని అడిగినదానికి, వాట్ ఈజ్, ఈజ్ గాడ్ అని జవాబు చెప్పారు. ఉన్నది ఏదో అది ఈశ్వరుడు. నిష్కామభక్తునికి ఆలయం అవసరం లేదు. గుడికి వెళ్ళాల్సిన అవసరం లేదు. ఎక్కడున్నా దైవచింతనలో ఉంటాడు.

శ్లో. 28 **శుభాశుభఫలైరేవం మోక్ష్యసే కర్మబంధనైః ।**
సన్న్యాసయోగయుక్తాత్మా విముక్తో మాముపైష్యసి ॥
శుభాశుభఫలైః, ఏవమ్, మోక్ష్యసే, కర్మబంధనైః,
సన్న్యాసయోగయుక్తాత్మా, విముక్తః, మామ్, ఉపైష్యసి ॥

ఏవమ్ = ఈ ప్రకారముగా
సన్న్యాసయోగ = సన్న్యాసయోగముతో
యుక్తాత్మా = యుక్తమైన ఆత్మకలవాడవై అనగా సమస్తకర్మలను భగవంతుడనైన నాకు అర్పించి
శుభాశుభఫలైః = శుభాశుభఫలరూపములైన
కర్మబంధనైః = కర్మబంధములనుండి
మోక్ష్యసే = ముక్తుడవయ్యెదవు
విముక్తః = విముక్తుడవై నీవు
మామ్ (ఏవ) = నన్నే
ఉపైష్యసి = చేరగలవు

ఏవమ్ (కృతే సతి) శుభ-అశుభ-ఫలైః కర్మ-బన్ధనైః
సంన్యాస-యోగ-యుక్త-ఆత్మా విముక్తః (భూత్వా) మోక్ష్యసే మామ్ ఉప-ఏష్యసి ।

తా: ఈ ప్రకారముగా సన్న్యాసయోగముతో యుక్తమైన ఆత్మకలవాడవై అనగా సమస్తకర్మలను భగవంతుడనైన నాకు అర్పించి శుభాశుభఫలరూపములైన కర్మబంధములనుండి ముక్తుడవయ్యెదవు. విముక్తుడవై నీవు నన్నే చేరగలవు.

ఈ శ్లోకంలో నిష్కామ భక్తియొక్క ఫలాన్ని చూస్తాము. ఇదే కర్మయోగానికి కూడా వర్తిస్తుంది. కృష్ణపరమాత్మ మనం ఏ పూజచేసినా దానికి రెండు రకాల పుణ్యఫలం వస్తుంది అంటున్నాడు. పూజే కాదు, ఏ పనిచేసినా కూడా రెండు రకాల పుణ్యం వస్తుంది. అవి – లౌకిక పుణ్యం, ఆధ్యాత్మిక పుణ్యం. లౌకిక పుణ్యం అంటే అంతులేని ఐశ్వర్యం, మందీ మార్బలం, లంకంత ఇల్లు, సమృద్ధిగా నీరు లాంటివి వస్తాయి. స్వర్గలోకానికి వెళ్ళటం కూడా లౌకికపుణ్యం కిందకే వస్తుంది.

ఆధ్యాత్మిక పుణ్యం అంటే సంప్రదాయ బద్ధమైన కుటుంబంలో పుడతారు. ఈ రకం పుణ్యంలో నీటి సమస్య ఉండవచ్చు; దోమల బాధ ఉండవచ్చు, కాని కుటుంబంలో ఆధ్యాత్మిక చింతన ఉంటుంది; శాస్త్రం అందుబాటులో ఉంటుంది; గురువులు అందుబాటులో ఉంటారు. ఈ పైపై కష్టాలు చూసి, కొంతమంది మేము పాపం చేశాము అందువల్ల కష్టాలు అనుభవిస్తున్నాము అనుకుంటారు. కాని నిజానికి వారు చాలా పుణ్యం చేసుకున్నారు. అదీ ఆధ్యాత్మిక పుణ్యం. ఇది లౌకిక పుణ్యం కన్నా గొప్పది. ఎందుకంటే ఆధ్యాత్మికత ఎక్కువగా ఉన్న ఇంట్లో పుడితే, ఆ పిల్లలలో చిన్నప్పటినుంచి ఆ సంస్కారాలు పెరుగుతాయి. తక్కిన పిల్లలు ఏటికి ఎదురీదాల్సి ఉంటుంది. అందువల్ల శాస్త్రాన్ని లేదా గీతను అధ్యయనం చేయగలిగితే, మీరు చాలా ఆధ్యాత్మిక పుణ్యం చేసుకున్నారని అర్థం.

దుర్లభం త్రయంఏవైతద్దేవానుగ్రహహేతుకమ్ ।
మనుష్యత్వం ముముక్షుత్వం మహాపురుషసంశ్రయః ॥ – వివేకచూడామణి 3

అందువల్ల మనిషిగా పుట్టటమే పుణ్యం ఉండటంవల్ల. మోక్షం పొందాలనే కోరిక వస్తే ఆధ్యాత్మిక పుణ్యం ఉండటంవల్ల. అందువల్ల భక్తి లౌకిక పుణ్యం కాని, ఆధ్యాత్మిక పుణ్యం కాని ఇస్తుంది. రెండూ కోరలేరు, ఏదో ఒకటే ఇస్తుంది. నిష్కామభక్తుడు ఆధ్యాత్మిక పుణ్యం కోరుతాడు, లౌకిక పుణ్యాన్ని కోరడు. అందువల్ల అతనికి లౌకిక పాపం కూడా అంటదు. అందువల్ల నిష్కామభక్తుడు పుణ్యపాపాలకు అతీతంగా ఎదుగుతాడు.

శుభాశుభఫలైరేవం మోక్ష్యసే – ఓ అర్జునా, నువ్వు శుభఫలంనుంచి, అశుభఫలంనుంచి విముక్తుడవు అవుతావు. అంటే నీకు పుణ్యపాపాలు అంటవు. పుణ్యం అంటే లౌకిక పుణ్యం అని తీసుకోవాలి. పాపం ఎందుకు అంటదు? నిష్కామభక్తిలో పూజావిధానంలో నియమాలను పాటించకపోయినా పాపం అంటదు అని చూశాము కదా!

విష్ణుసహస్రనామాన్ని నిష్కామభక్తితో పారాయణం చేశారనుకోండి, అందులో పదాలను మీరు సరిగ్గా పలకకపోయినా, భగవంతుడు వాటిని తనే దిద్దుకుని అందుకుంటాడు. కాని అదే పారాయణాన్ని మీరు సకామభక్తితో చేస్తే, మీరు ప్రతిపదాన్ని సరిగ్గా పలకాలి. ఉన్న నియమాలన్నీ పాటించాలి. చెయ్యాల్సిన పనిని చెయ్యకపోతే ప్రత్యవాయపాపం అంటుకుంటుంది, కాని నిష్కామభక్తునికి ఈ ప్రత్యవాయపాపం అంటుకోదు.

పాపం అంటుకోకపోతే మంచిది, పుణ్యం కూడా అంటుకోదు అంటే అదెలా మంచి అవుతుంది? పాపం ఇనుపసంకెళ్ళు అయితే, పుణ్యం బంగారుసంకెళ్ళు. పుణ్యం క్షయం చేసుకోవటానికి కూడా పునర్జన్మ ఎత్తక తప్పదు.

తదా విద్వాన్ పుణ్యపాపే విధూయ – ఉపనిషత్తుల్లో వస్తుంది, జ్ఞాని పుణ్యపాపాలు రెండింటినీ వదిలించు కుంటాడు. ఆ విధంగా ఇక్కడ నిష్కామభక్తుడు ముక్తి పొందుతాడు అంటే పుణ్యపాపాలకు అతీతంగా ఎదుగుతాడు.

సన్న్యాసయోగయుక్తాత్మా – కృష్ణపరమాత్మ అటువంటి నిష్కామభక్తునికి బిరుదు ప్రధానం చేస్తున్నాడు. ఏమని? సన్న్యాసయోగయుక్తాత్మా అని. అతను సన్న్యాసి, యోగి – రెండూ అవుతాడు. ఇది ఇద్దరికీ వర్తిస్తుంది.

అతను సమాజంలో ఉంటూ, కర్మ చేస్తూ, సన్న్యాసి ఎలా అవుతాడు? ఎందుకంటే అతను లౌకికసుఖాలను వదులుకుని, పూజను ఆంతర ఎదుగుదలకోసం వినియోగించుకుంటున్నాడు. అందువల్ల అతను కాషాయాంబర వేషధారి కాకపోయినా, కామత్యాగం చేసినందువల్ల సన్న్యాసి అవుతాడు.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

అనాశ్రితః కర్మఫలం కార్యం కర్మ కరోతి యః ।
స సన్న్యాసీ చ యోగీ చ న నిరగ్నిర్నచాక్రియః ॥ – 6.1

యం సన్న్యాసమితి ప్రాహుః యోగం తం విద్ధి పాండవ ।
న హ్యసన్న్యస్తసంకల్పో యోగీ భవతి కశ్చన ॥ – 6.2

ప్రాపంచిక సుఖాల గురించిన ఆందోళన వదులుకోగలిగితే, అదే గొప్ప సన్న్యాసం. కాని వాటి గురించిన ఆందోళన పడకపోతే నాకు భద్రత ఏది?

అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే । – 9.22

నిష్కామ భక్తునికి తెలుసు, ఎంత డబ్బు ఉన్నా అది భద్రతా భావాన్ని ఇవ్వదని. నిజంగా డబ్బే శాంతిభద్రతలను ఇచ్చేటట్టయితే, ఈ లోకంలో ఐశ్వర్యవంతులందరూ ఆనందంగానూ, బీదవారందరూ బాధపడుతూనూ ఉండాలి. కాని అలా జరగటం లేదు. అంటే ఆనందం బాహ్యవస్తువులలో లేదు, మనస్సులో ఉంది. అందువల్ల తన భారాన్ని భగవంతునిమీద వేస్తాడు నిష్కామభక్తుడు. అందువల్ల సన్న్యాసి అవుతాడు.

యోగి ఎలా అవుతాడు? యోగం అంటే ఇక్కడ కర్మ చెయ్యటం. అంటే ఇతను కర్మ చేస్తాడు కాని లౌకిక సుఖాలను కోరడు; ఆంతర ఎదుగుదలను కోరుతాడు. అందువల్ల అతను యోగి అవుతాడు; అటువంటి వ్యక్తికి ఏమవుతుంది?

విముక్తః – త్వరలోనే విముక్తి పొందుతాడు. ఇటువంటి నిష్కామభక్తుడు లేదా కర్మయోగి త్వరలోనే విముక్తి పొందుతాడు. ఇక్కడ ఒక విషయం జాగ్రత్తగా గమనించాలి. కర్మయోగంవల్ల మోక్షం పొందుతాడు అంటే జ్ఞానయోగం అవసరం లేదా? చాలామంది ఈ అవకాశంకోసం వేచివుంటారు. వారికి జ్ఞానయోగం చిరాకు. అందువల్ల భాష్యకారులు ఇక్కడ జాగ్రత్తగా వ్యాఖ్యానిస్తారు.

కర్మయోగి లేదా నిష్కామ భక్తుడు మోక్షం పొందుతాడు అంటే, ప్రత్యక్షంగా మోక్షం పొందడు. **జ్ఞానయోగం ద్వారా** విముక్తి పొందుతాడు అని కలుపుకోవాలి.

కర్మయోగం వల్ల చిత్తశుద్ధి పొంది, వేదాంతవిచారణమీద శ్రద్ధ ఏర్పడి, గురువును పొంది, గురువుద్వారా జ్ఞానాన్ని పొంది, మోక్షం పొందుతాడు.

సత్త్వ చిత్తశుద్ధి → గురుప్రాప్తి →జ్ఞానప్రాప్తి → మోక్షం.

మాముపైష్యసి – మోక్షం పొంది నాలో ఐక్యం అవుతావు. నాలో ఐక్యం అవుతావు వాక్యాన్ని కూడా సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. భగవంతుడు ఎక్కడో ఉన్నాడు, ఈ భక్తుడు నెమ్మదిగా వెళ్ళి, వెళ్ళి భగవంతుణ్ణి ఆలింగనం చేసుకుంటాడు లాంటి ఆలోచనలు పెట్టుకోకండి. భగవంతుడు మనకు దూరంగా లేడు; మనం భగవంతునికి దూరంగా లేము.

ఐక్యం అంటే ఏమిటి? భగవంతుడు మనకు దూరంగా ఉన్నాడనే అపోహను వదులుకోవటమే ఐక్యం. ఐక్యం అంటే బాహ్యంగా ఐక్యం కాదు; భావనలో ఐక్యం. అపోహను ఎలా వదులుకుంటాము? జ్ఞానంద్వారా. జ్ఞానంవల్ల భగవంతుడు నాకు దూరంగా, నాకు భిన్నంగా ఉన్నాడనే అపోహ పోతుంది. భగవంతుడు నాకు దూరంగా లేడు, నాకు చాలా దగ్గరగా ఉన్నాడు, నాలోనే ఉన్నాడు; నిజానికి నేనే ఆ బ్రహ్మను అని తెలుసుకుంటాము.

అహం బ్రహ్మ అస్మి, తత్త్వమేవ, త్వమ్ ఏవ తత్

నేనే ఆ బ్రహ్మను; ఆ బ్రహ్మ నేనే. అందువల్ల మాముపైష్యసి అంటే నన్ను పొందుతాడు.

శ్లో. 29 **సమోఽహం సర్వభూతేషు న మే ద్వేష్యోఽస్తి న ప్రియః ।**
యే భజంతి తు మాం భక్త్యా మయి తే తేషు చాప్యహమ్ ॥
సమః, అహమ్, సర్వభూతేషు, న, మే, ద్వేష్యః, అస్తి, న, ప్రియః,
యే, భజంతి, తు, మామ్, భక్త్యా, మయి, తే, తేషు, చ, అపి, అహమ్ ॥

అహమ్	= నేను	యే	= ఏ భక్తులు
సర్వభూతేషు	= సమస్తప్రాణులందును	మామ్	= నన్ను
సమః	= సమభావముతో ఉంటాను	భక్త్యా	= భక్తితో
మే	= నాకు	భజంతి	= భజింతురో
ద్వేష్యః	= ఎవరిమీదా ద్వేషమూ	తే	= వారు
న, అస్తి	= లేదు	మయి	= నాయందు ఉంటారు
ప్రియః	= (నాకు) ఒకరు ఎక్కువనీ	చ	= ఇంకా
అస్తి	= లేదు	అహమ్, అపి	= నేనును
తు	= కాని	తేషు	= వారియందు ఉంటాను

అహమ్ సర్వ–భూతేషు సమః, మే ద్వేష్యః ప్రియః చ న అస్తి,
(పరం)తు యే మామ్ భక్త్యా భజన్తి, తే మయి, (చ) అహమ్ అపి తేషు (చ) ।

తా: నేను సమస్త ప్రాణులందును సమభావముతో ఉంటాను. నాకు ఎవరిమీదా ద్వేషమూ లేదు, ఒకరు ఎక్కువనీ లేదు. కాని ఏ భక్తులు నన్ను భక్తితో భజింతురో వారు నాయందు ఉంటారు ఇంకా నేనును వారియందు ఉంటాను.

నిష్కామభక్తుడు తనలో ఐక్యం అవుతాడని కృష్ణపరమాత్మ ముందు శ్లోకంలో చెప్పాడు. అంటే సకామభక్తుడు తనలో ఐక్యం అవడని చెప్పకనే చెప్పినట్టు అవుతుంది. ఇద్దరు పిల్లలు ఉంటే, ఒక పిల్లవాడు తెలివైనవాడని మెచ్చుకుంటే, రెండోవాడు బాధపడిపోతాడు. అలా భగవంతుడు కూడా పక్షపాతం చూపిస్తున్నాడా అని అనుమానం వస్తుంది. ఎందుకు కొంతమందికే మోక్షం వస్తోంది, కొంతమందికి రావటం లేదనే ప్రశ్న వేధిస్తూ ఉంటుంది చాలామందిని.

ఒక ఆలయంలో ఒక భక్తుడు రోజూ భగవంతుని ముందు నిల్చుని మొరపెట్టుకునేవాడుట, ‘ఓ దేవా, నన్ను నీలో ఐక్యం చేసుకో, నాకు నీలో ఐక్యం అవాలని ఉంది.’ అలా చెపుతూ గుడి మూసే సమయం అయినా కూడా వెళ్ళేవాడు కాదుట. పూజారి గుడి ముయ్యాలి, బయటకు వెళ్ళమని ఎన్ని రకాలుగా నచ్చచెప్పినా అతను కదిలేవాడు కాదుట.

ఇలా లాభం లేదని ఒకరోజు పూజారి భగవంతుడి వెనక్కి వెళ్ళి, భగవంతుడు మాట్లాడినట్టుగా, ‘ఓ భక్తా! నీ భక్తికి మెచ్చాను. నీ కోరిక తీరుస్తాను. తథాస్తు! రేపు నువ్వు వచ్చినప్పుడు నిన్ను నాలో ఐక్యం చేసుకుంటాను. మళ్ళీ నువ్వు రేపు ఇంటికి తిరిగి వెళ్ళవు,’ అన్నాడు. ఇంక అతను మర్నాటినుంచీ తుపాకీగుండుకి దొరికితే ఒట్టు.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ చెపుతున్నాడు, ‘మీకు మోక్షం కావాలా వద్దా అని నిర్ణయించేది నేను కాదు; నేను మీకు మోక్షం ఇవ్వటానికి సిద్ధమే. కాని నేను ఇద్దామనుకున్నా అందుకోవటానికి మీరు సిద్ధంగా లేరు.’

స్వామీజీ తన భక్తులను ఒకసారి సాధన క్యాంపుకు తీసుకువెళ్ళినప్పుడు, ఒక భక్తునిచేత అన్ని గదుల్లోనూ ఇలా చెప్పించారుట, 'స్వామీజీ మీకు మోక్షం ఇవ్వటానికి సిద్ధంగా ఉన్నారు. కాకపోతే మోక్షం కావాలనుకున్నవారు ఈ క్యాంపు అయిపోయాక కూడా ఇక్కడే ఉండిపోవాలి.' దానికి సిద్ధపడ్డవారి పేర్లు తీసుకురమ్మంటే ఒక్కరు కూడా పేరు ఇవ్వలేదు. ఏవో కుంటిసాకులు ఇచ్చారుట ప్రతి ఒక్కరూ. ఇంటికి వెళ్ళి కొన్ని పనులు చక్కబెట్టి మూడు నెలల తర్వాత వస్తామని, ఒక నెల తర్వాత వస్తామని తప్పించుకున్నవారే అందరూ. అందువల్ల ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మకు ఒకరు ఎక్కువా, ఇంకొకరు తక్కువా కాదు.

సర్వభూతేషు అహం సమః – నాకు అందరు జీవులు సమానమే. నేను ఎవరినీ ఎక్కువ దీవించటం లేదు, తక్కువ దీవించటం లేదు.

దృశా ద్రాఘీయస్య దరదలితనీలోత్పలరుచా
దవీయాంసం దీనం స్నపయ కృపయా మామపి శివే ।
అనేనాయం ధన్యో భవతి న చ తే హానిరియతా
వనే వా హర్మ్యే వా సమకరనిపాతో హిమకరః ॥ – సౌందర్యలహరి 15

చంద్రుని వెన్నెల కాంతి అన్నిటిమీదా సమానంగా పడుతుంది– అది అశుద్ధమైన ప్రదేశం కాని, అందమైన ఇల్లు కాని. అలాగే కృష్ణపరమాత్మ కూడా తన దీవెనలను ఒకరిమీద ఎక్కువగానూ, ఇంకొకరిమీద తక్కువగానూ కురిపించలేదు.

మరి ఎక్కడ వ్యత్యాసం ఉంది? మన ప్రయత్నంలో ఉంది. ఆ దీవెనలను పొందటానికి మనం ఎంత ప్రయత్నం చేస్తామనే దానిమీద ఆధారపడివుంది. మనం ఒక ఇల్లు కడుతున్నప్పుడు, నాలుగు గోడలు కట్టగానే, మధ్యభాగంలో ఆకాశం (స్పేస్) ఏర్పడుతుంది. మనం గోడలు కట్టేది గోడమీద శ్రద్ధతోనా, ఇంటిమీద శ్రద్ధతోనా? హాలు, పడకగదిలాంటివి కావాలని కడతాము. గోడ కట్టాక, ఆకాశాన్ని రమ్మని ప్రత్యేకించి పిలువనవసరం లేదు. గోడ కడుతూనే ఒక గది ఏర్పడిపోతుంది. అలాగే ఈశ్వరకృపను ప్రత్యేకించి కోరనవసరం లేదు, మనం ప్రయత్నం చేయగానే, దాంతోపాటు దానంతట అదే ఈశ్వరకృప కూడా వస్తుంది.

న మే ద్వేష్యోఽస్తి – నాకు ఎవరిమీదా ద్వేషం లేదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎవరైనా ప్రియమైన వారు ఉన్నారా?

న ప్రియః – నాకు ప్రియమైనవారు కూడా ఎవరూ లేరు. భగవంతునికి ప్రియమైనవారు, అప్రియమైనవారు అనే తారతమ్యాలు లేవు; అయితే కొంతమందికి మోక్షం కలిగి, మరికొంతమందికి ఎందుకు మోక్షం కలగటం లేదు? ఆ వ్యత్యాసం భక్తులలో ఉంది, భగవంతుని కృపలో లేదు.

భగవంతుని కృప మెండుగా ఉంది, అందరికీ అందుబాటులో ఉంది. దాన్ని అందుకోవటంలో భేదం ఉంది. భగవంతుణ్ణి లక్ష్యంగా కోరుకుంటున్నామా లేదా అనేది మన చేతిలో ఉంది.

యే మాం భక్త్యా భజంతి – ఎవరైతే నన్ను భక్తితో పూజిస్తారో;

మయి తే – వారు నాలో ముందే ఉన్నారు;

తేషు చాపి అహమ్ – నేను వారిలో ఉన్నాను.

యే భజంతి అంటే ఆ వివేకవంతులు; ఆ సాధనచతుష్టయసంపన్నులు. నిష్కామభక్తులను ముముక్షుభక్తులుగా ఏడవ అధ్యాయంలో కూడా చూశాము. వారు నాలో ఉన్నారు, నేను వారిలో ఉన్నాను అంటే మా మధ్య భేదం లేదని అర్థం. అంటే ఆ భక్తులు భగవంతునికీ, భక్తునికీ మధ్య దూరం లేదని అర్థం చేసుకుంటారు.

దీన్నిబట్టి మోక్షం నాలుగు పురుషార్థాలలో ఒకటి కాబట్టి, మోక్షాన్ని భక్తుడు స్వయంగా కోరాలి కాని భగవంతుడు తనకు తోచినట్టు ఇవ్వడని అర్థమవుతున్నది.

దీనితో సకామభక్తికీ, నిష్కామభక్తికీ మధ్య ఉన్న వ్యత్యాసం గురించిన వివరణ ముగిసింది. ఇది 20–29 శ్లోకాల వరకూ చూశాము.

కృష్ణపరమాత్మ ఒకదానిని విమర్శించి ఇంకొకదాన్ని మెచ్చుకోవటం లేదు. ఇక్కడ ఒక విషయాన్ని గ్రహించాలి మనం. కృష్ణపరమాత్మ సకామభక్తిని కించపరచటం లేదు. అది పాపకర్మ కాని, నిషిద్ధకర్మ కాని కాదు. అంతకు ముందు కూడా చూశాము. మూడు రకాల కర్మలు ఉంటాయని.

సాత్త్వికకర్మ ఒక వ్యక్తిని ఆధ్యాత్మికంగా ఉన్నతస్థాయికి తీసుకువెళితే; తామసకర్మ ఆధ్యాత్మికంగా కిందకు తోస్తుంది; రాజసిక కర్మ పైకీ తీసుకువెళ్ళదు, కిందకీ తీసుకువెళ్ళదు. ఉన్నచోటే ఉంచుతుంది. సకామకర్మను ఈ రాజసిక కర్మతో పోల్చవచ్చు. అది కూడా ఒక భక్తుణ్ణి కిందకీ తొయ్యదు, పైకీ తీసుకువెళ్ళదు.

కృష్ణపరమాత్మ కామ్యకర్మలను వెంటనే వదిలివేయమని చెప్పటం లేదు. ఈ భాగం వినగానే చాలా మందికి ఒక సందేహం వస్తుంది. నేను అబ్బాయి ఉద్యోగంకోసం ఫలానా పూజ చేస్తున్నాను; అమ్మాయి పెళ్ళి కావటానికి ఫలానా వ్రతం చేస్తున్నాను; అనారోగ్యం తొలగటానికి ఫలానా పారాయణం చేస్తున్నాను; ఫలానా కోరిక తీరితే తిరుపతి వస్తానని మొక్కుకున్నాను – వీటిని చెయ్యాలా, వద్దా అనే సందేహం కలుగుతుంది.

కామ్యకర్మలను ఒక్కసారిగా వదులుకోలేము కాని క్రమేపీ వాటినుంచి ఎదగాలి, నిషిద్ధకర్మలను తక్షణం వదిలివేయాలి. అవి పాపకర్మలు. కామ్యకర్మలు పాపకర్మలు కావు కాని వాటివల్ల ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతి కలుగదు అని చూశాము కదా. అందువల్ల సకామ కర్మలను నెమ్మదిగా తగ్గించుకుంటూ వచ్చి వాటి స్థానంలో నిష్కామకర్మలు లేదా సాత్త్వికకర్మలు చెయ్యాలి. కోరిక కోరకుండా ఉండలేము అంటే జ్ఞానవైరాగ్యసిద్ధి పొందటానికి; లేదా చిత్తశుద్ధికోసం; లేదా శాస్త్రవిచారణ చెయ్యటానికి; లేదా నిదిధ్యాసనప్రాప్తికోసం; లేదా జ్ఞాననిష్ఠ పొందటానికి, శాస్త్రాన్ని మర్చిపోకుండా ఉండటానికి కోరవచ్చు.

గృహస్థుగా మనకు అనేక బాధ్యతలు ఉంటాయి; ఆ బాధ్యతా నిర్వహణలో అనేక ఆటంకాలు కలుగుతాయి; ఆ ఆటంకాలు తొలగటానికి భగవంతుని సహాయం కోరటం అనివార్యం. అందులో తప్పేం లేదు, కాని

నెమ్మదిగా దానినుంచి ఎదిగి, నిష్కామభక్తికి రావాలి. ఇప్పుడే చూశాము నిష్కామభక్తిలో కూడా కోరిక ఉంటుంది, కాని అది లౌకిక సుఖాల గురించిన కోరిక కాదు. అందువల్ల నిష్కామభక్తి అంటే ప్రాపంచిక కోరికలు ఉండవు కాని మోక్షాన్ని కలుగజేసే ఆధ్యాత్మిక కోరిక ఉంటుంది. ఒకవేళ ప్రాపంచిక సుఖాలను కోరినా కూడా, దాన్ని ఆధ్యాత్మిక సాధనకోసం వినియోగిస్తే అది సకామభక్తి కిందకు రాదు.

ఓం భద్రం కర్ణేభిః శృణుయామ దేవాః।
భద్రం పశ్యేమాక్షభిర్యజత్రాః। స్థిరైరంగైస్తుష్టువాగ్ంసస్తనూభిః। – శాంతి పాఠం

ఈ శాంతి పాఠంలో శారీరక ఆరోగ్యంకోసం ప్రార్థిస్తున్నాము. కళ్ళు, చెవులు, తక్కిన అంగాలు బాగుంటేనే కొన్ని సంవత్సరాలపాటు వేదాంత శ్రవణం చెయ్యగలుగుతాము. అలాగే ధనం కోరినా కూడా ఆ ధనాన్ని పంచమహాయజ్ఞాలు చెయ్యటానికి వినియోగిస్తే, అది సకామభక్తి అవదు. ఎందుకంటే పంచమహాయజ్ఞాలు చెయ్యటంద్వారా మనకు చిత్తశుద్ధి కలుగుతుంది. అంటే, ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే ఏ కోరిక కోరినా దానిద్వారా చిత్తశుద్ధి, జ్ఞానం కలుగుతుందంటే అది నిష్కామభక్తి లేదా ముముక్షుభక్తి కిందకు వస్తుంది.

సకామ భక్తికీ, నిష్కామభక్తికీ మధ్య ఉన్న ఇంకొక ముఖ్య వ్యత్యాసాన్ని కృష్ణపరమాత్మ వివరించాడు. సకామభక్తిలో అన్ని వివరాలూ అక్షరాలా పాటించి తీరాలి. కాని నిష్కామభక్తిలో అవసరం లేదు. అందువల్ల పత్రం, పుష్పం, ఫలం, తోయం భక్తిగా సమర్పిస్తే చాలు అన్నాడు. మహాభారతకథలో విదురుడు ఎలా భక్తిపారవశ్యంలో భగవంతునికి అరటిపండుని వలచి పెట్టాడో, ఆ పారవశ్యంలో తనకు తెలియకుండా ఎలా పండును కింద పడేసి, తొక్కను భగవంతునికి అర్పించాడో, అయినా భగవంతుడు దాన్ని ఎలా ఆప్యాయంగా స్వీకరించాడో చూస్తాము.

మార్గావర్తితపాదుకా పశుపతేరఙ్గస్య కూర్చాయతే
గణ్డూషామ్బునిషేచనం పురరిపోర్దివ్యాభిషేకాయతే ।
కిఞ్చిద్భక్షితమాంసశేషకబలం నవ్యోపహారాయతే
భక్తిః కిం న కరోత్యహో వనచరో భక్తావతంసాయతే ॥ – సౌందర్యలహరి 63

కన్నప్ప గొప్ప భక్తుడు. కాని అతని భక్తిపారవశ్యంలో అతను ఏం చేస్తున్నాడో అతనికి తెలియటం లేదు. నోటి నిండా నీరు నింపుకుని దాన్ని భగవంతునిమీద ఉమ్మేవాడు. అతని ఉద్దేశంలో భగవంతునికి అభిషేకం చేస్తున్నాడు. అతను వేటగాడు అయివుండి, గొప్ప భక్తుడిగా మారాడు. ఇలాంటి భక్తుల కథలెన్నో పురాణాల్లో చూస్తాము.

ఇలా నిష్కామభక్తి ప్రత్యేక పద్ధతిలో పూజ చెయ్యటంలోనే కాదు, ప్రత్యేక జీవనవిధానంలో కూడా కనిపిస్తుంది అని చూశాము. అంటే ఈశ్వరార్పణ బుద్ధితో కర్మ చేసి, ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో కర్మఫలాన్ని స్వీకరిస్తాడు. ఇదీ ఈ భాగం సారాంశం.

6. భక్తి స్తుతి: శ్లోకాలు 30-34

ఈ శ్లోకాల్లో అంటే 30-34 వరకూ, భక్తిని స్తుతిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏమిటా గొప్పతనం? భక్తిని ఏ వయస్సులోనైనా మొదలుపెట్టవచ్చు; జ్ఞానానికి రావాలంటే కొన్ని సాధనలు అవసరం, కాని భక్తికి అలాంటి అధికారిత్వం అవసరం లేదు. ఎందుకు?

భక్తిలోనే ఎన్నో దశలున్నాయి. అందులో మొదటిదశ ఆర్తభక్తి అని ఏడవ అధ్యాయంలో చూశాము. అసలు ఎవరికైనా దానితో మొదలవుతుంది భక్తి. పరీక్షల ముందు భక్తితో భగవంతునికి పూజ చేస్తారు – దాని ఫలితం కనబడగానే భగవంతునిమీద ఆధారపడటం నేర్చుకుంటారు. భక్తులకు మానసిక ఆరోగ్యమే కాక, శారీరక ఆరోగ్యం కూడా బాగుంటుందని ఒక సర్వేలో తేలింది. భగవంతునిమీద ఆధారపడటంవల్ల వారికి మానసిక స్థైర్యం పెరుగుతుంది. అది క్యాన్సర్‌లాంటి తీవ్రమైన వ్యాధులతో బాధపడుతున్నా కూడా నిలదొక్కుకునే ధైర్యం ఇస్తుంది. అప్పుడు మందు బాగా పనిచేస్తుంది. ఈ భక్తిని సునాయాసంగా అలవరచుకోవచ్చు. దీన్ని ఆర్తభక్తి అంటారు. ఇది మొదటిస్థాయి.

నిజానికి పన్నెండవ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ భక్తిని ఐదుస్థాయిల్లో విభజించి, అన్నిటికన్నా ఉన్నతమైన స్థాయినుంచి వివరించబోతున్నాడు. అంత ఎత్తుకు ఎదగలేకపోయినా మొదటిస్థాయి భక్తి ఎవరైనా చూపించగలరు.

ఈ స్థాయిలకు తగ్గట్టుగానే భగవంతుణ్ణి కూడా మూడుస్థాయిల్లో వివరించాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి ఏకరూప ఈశ్వరుడు, అనేకరూప ఈశ్వరుడు, అరూప ఈశ్వరుడు అని చూశాము. అలా మన స్థాయిని బట్టి, ఏదో ఒక భక్తిని ఎన్నుకోవచ్చు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఇంకొక ముఖ్య విషయాన్ని కూడా ఇక్కడ నొక్కివక్కాణిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏమిటది? ఇంచుమించు మనుష్యులందరూ ఏదో ఒక అపరాధభావనతో కృంగిపోతారు. నేను చాలా పొరపాట్లు చేశాను, నేను చాలా పాపాలు చేశాను అని బాధపడుతూ ఉంటారు చాలామంది. ఎందుకంటే వారి అంతరాత్మ వారి తప్పులను వారికి ఎత్తి చూపుతూ ఉంటుంది.

దయానందస్వామి అంటారు, 'ఏది మంచో, ఏది చెడో ఎవరికీ ప్రత్యేకించి నేర్పించనవసరం లేదు. ఆ మాత్రం ఇంగితజ్ఞానం అందరికీ ఉంటుంది.' దొంగకు కూడా తాను చేస్తున్నది తప్పని తెలుసు. ఎలా తెలుసు? తప్పు అనుకుంటున్నాడు కాబట్టి ఎవరూ చూడకుండా దొంగతనం చేస్తున్నాడు. అందువల్ల అంతరాత్మ మంచి-చెడులను ఎత్తిచూపే ఇంగితజ్ఞానంమీద ఆధారపడి నిర్ణయం చేస్తుంది. ఏది మంచి, ఏది చెడు? మనకు ఏది ఇతరులు చెయ్యకూడదని కోరుకుంటామో అది చెడు. అది మనమూ చెయ్యకూడదు.

అందువల్ల భగవంతుడు మన చివరిరోజు మన మంచిచెడ్డలు బేరీజు వేస్తాడో లేదో కాని, మన అంతరాత్మ నిరంతరం మనం చేసిన చెడు ఎత్తి చూపుతూనే ఉంటుంది. అలా అది చూపించినప్పుడల్లా, మనలో అపరాధ భావన పేరుకుపోతుంది. అది కొంతమందిలో ఎంత ఎక్కువగా ఉంటుందంటే, వారు గుడికి కాని, స్వామీజీల దగ్గరకు కాని వెళ్ళటానికి ధైర్యం చెయ్యరు.

ఆ విధంగా అపరాధభావన, ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు పెద్ద ఆటంకం. ఈ అపరాధ భావన ఎంతగా పేరుకుపోతుందంటే, 'నేను ఆధ్యాత్మిక సాధనకు పనికిరాను, విజయం పొందలేను,' అని నిశ్చయించేసుకుంటారు వారు. ఈ విషయాన్ని మనం ఆరవ అధ్యాయంలో కూడా చూశాము. మనకు ఏదైనా పని చెయ్యాలంటే నాలుగుకృపలు కావాలి. ఆత్మకృప, ఈశ్వరకృప, గురుకృప, శాస్త్రకృప.

ఆత్మకృప అంటే అపరాధభావన లేని మనస్సు. ఆత్మస్థైర్యం. నేను పొరపాటు చేసినా కూడా, ఆ పొరపాటు సరిదిద్దుకుని ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగగలను అనే ధైర్యం ఉండటం. **ప్రతి సాధువుకూ ఒక గతం ఉంటుంది; ప్రతి పాపికీ ఒక భవిష్యత్తు ఉంటుంది.** అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ అందరిలోనూ ధైర్యం నూరిపోయటానికి పూనుకున్నాడు.

భగవంతుని సహాయం తీసుకోవటానికి నిశ్చయించుకుంటేనే మనము సాధుపురుషులము అవుతాము. భక్తి మనలో అణకువ భావాన్ని పెంచుతుంది. మనకు ఫ్రీవిల్ ఎంతగా ఉన్నా, మన చేతిలో లేని అంశాలు ఎన్నో ఉన్నాయని తెలియజేస్తుంది. మనిషి ఎంత గొప్పవాడైనా కూడా అతనికి కొన్ని పరిమితులు ఉంటాయి. ఎప్పుడైతే మన పరిమితిని గ్రహిస్తామో, అప్పుడే భగవంతుని సహాయం తీసుకోవటానికి చెయ్యి చాస్తాము.

తెలివి అంటే అవసరమైనప్పుడు సహాయం కోరటం అని దయానందస్వామీజీ అద్భుతంగా చెపుతారు. అది ప్రాపంచిక విజయానికే అయినా కూడా అది ఒక గొప్ప అడుగే. భగవంతుణ్ణి ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు మాత్రమే సహాయం కోరాలని నియమం లేదు.

నిజానికి భగవంతుణ్ణి సహాయం కోరితే మనలో మార్పు వస్తుంది. ఆత్మస్థైర్యం పెరుగుతుంది. అది చూసి భక్తి పెరుగుతుంది; భక్తి పెరిగితే మన ఆత్మస్థైర్యం ఇంకా పెరుగుతుంది. అలా ఇది ఒక వృత్తంలా కొనసాగుతుంది. ఇది చెడు వృత్తం కాదు; మంచి వృత్తం. ఎక్కువ భక్తి – ఎక్కువ శక్తి – ఎక్కువ భక్తి – ఎక్కువ శక్తి. ఇన్నాళ్ళూ చెడ్డవిషయాలకు బానిస అయ్యాము. ఇప్పుడు భగవంతునికి బానిస అవుతున్నాము. ఈ బానిసత్వంనుంచి కూడా బయటపడాలా? అది వేరే విషయం. బానిసత్వం అనుకుంటే దాన్నించి కూడా తర్వాత బయటపడాలి. కాని అది మంచి అనుబంధంగా తీసుకోవచ్చు. ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాలను చూద్దాము.

శ్లో. 30 **అపి చేత్ సుదురాచారో భజతే మామనన్యభాక్ ।**
సాధురేవ స మంతవ్యః, సమ్యగ్వ్యవసితో హి సః ॥
అపి, చేత్, సుదురాచారః, భజతే, మామ్, అనన్యభాక్,
సాధుః, ఏవ, సః, మంతవ్యః, సమ్యక్, వ్యవసితః, హి, సః ॥

సుదురాచారః, అపి	= మిక్కిలి దురాచారుడైనను	హి	= ఎందుకంటే
అనన్యభాక్	= అనన్యభావముతో నా భక్తుడై	సః	= అతడు
మామ్ భజతే, చేత్	= నన్ను భజించినట్లయితే	సమ్యక్	= యథార్థముగా
సః సాధుః, ఏవ	= అతడు సత్పురుషుడుగానే	వ్యవసితః	= నిశ్చయబుద్ధి గలవాడు
మంతవ్యః	= భావింపదగినవాడు		

సు–దుః–ఆచారః అపి మామ్ అనన్య–భాక్ భజతే చేత్,
సః సాధుః ఏవ మన్తవ్యః, సః హి సమ్యక్ వ్యవసితః (అస్తి)।

తా: మిక్కిలి దురాచారుడైనను అనన్యభావముతో నా భక్తుడై నన్ను భజించినట్లయితే అతడు సత్పురుషుడుగానే భావింపదగినవాడు. ఎందుకంటే అతడు యథార్థముగా నిశ్చయబుద్ధి గలవాడు.

సుదురాచారః అపి – గొప్ప పాపి కూడా గొప్ప భక్తితో ఉండవచ్చు. దురాచారుడు అంటేనే పాపి; సుదురాచారుడు అంటే గొప్ప పాపి. అంటే అతను పంచమహాపాతకాలతో సహా అనేక పాపాలు చేసి ఉండవచ్చు. అయినా అతను బెంగపడనవసరం లేదు. కాని ఒక షరతు. ఏమిటది?

భజతే మామనన్యభాక్ – అనన్యభక్తితో నన్ను పూజిస్తే చాలు. అనన్యభక్తి అంటే సర్వస్య శరణాగతి కోరటం. ఏరోజు భగవంతుని దగ్గరకు వచ్చాడో, ఆరోజే అతను మారటానికి నిశ్చయించుకున్నట్టు అర్థం.

దయానంద స్వామీజీ అద్భుతంగా అంటారు – 'ఎవరూ ఎవరినీ మార్చలేరు.' నేను నిన్ను మార్చలేను, కాని నువ్వు మారటానికి నిశ్చయించుకుంటే, ఎవరూ ఆపలేరు. నువ్వు మారటానికి నిశ్చయించుకుంటే, మార్పు జరిగి తీరుతుంది; దానికి నేను తోడ్పడగలను అంటాడు భగవంతుడు. ఇదీ సూత్రం.

అందువల్ల ఒక వ్యక్తి మారదామని నిశ్చయించుకుంటేనే చాలు, అతను సాధువుతో సమానం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకంటే మారాలని తీసుకున్న నిర్ణయమే అతని జీవితంలో పెద్దమార్పు తీసుకువస్తుంది.

ఎవరో అన్నారు, 'నువ్వు ఎక్కడ నిల్చున్నావన్నది కాదు ముఖ్యం; నువ్వు ఎటు తిరిగి నిల్చున్నావన్నది ముఖ్యం.' భగవంతునికి అత్యంత సమీపంలో నిల్చుని కూడా, వెనక్కి తిరిగి నిల్చుని, వెనక్కి నడిస్తే, భగవంతునికి దూరంగా నడుస్తావు. అదే, భగవంతునికి చాలా దూరంగా నిల్చుని కూడా, భగవంతునివైపు నడిస్తే, భగవంతునికి చేరువ అవుతావు. అందువల్ల ఎక్కడ నిల్చున్నామన్నది ముఖ్యం కాదు, ఎటు నడుస్తున్నామన్నది ముఖ్యం.

సాధురేవ స మంతవ్యః – అతన్ని సాధువుగా పరిగణింపవచ్చు. ఎందుకు?

సమ్యగ్వ్యవసితో హి సః – ఎందుకంటే అతను జీవితంలో సరియైన నిర్ణయం తీసుకున్నాడు. అతని జీవితాన్ని పునఃనిర్మించుకున్నాడు, ఏది ముఖ్యమో తెలుసుకున్నాడు. అందువల్ల సాధువు అయ్యాడు. వాల్మీకి అలా గొప్ప ఋషి అయ్యాడు. సమ్యక్ వ్యవసితః అంటే నిశ్చయం చేసుకున్నవాడు. వ్యవసాయ అంటే నిశ్చయం; వ్యవసితః అంటే నిశ్చయం చేసుకున్నవాడు. ఏమిటా నిశ్చయం? దేవుని సహాయం పొందుతానని చేసుకున్న నిశ్చయం. అలాంటి వ్యక్తికి ఏమవుతుంది? దాన్ని రాబోయే శ్లోకంలో చూస్తాము.

శ్లో. 31 **క్షిప్రం భవతి ధర్మాత్మా శశ్వచ్ఛాంతిం నిగచ్ఛతి।**
కౌంతేయ ప్రతిజానీహి న మే భక్తః ప్రణశ్యతి ॥
క్షిప్రమ్, భవతి, ధర్మాత్మా శశ్వత్, శాంతిమ్, నిగచ్ఛతి,
కౌంతేయ, ప్రతిజానీహి, న, మే, భక్తః, ప్రణశ్యతి ॥

కౌంతేయ!	= ఓ కుంతీసుతా!	శాంతిమ్	= పరమశాంతిని
(సః)	= (అతడు)	నిగచ్ఛతి	= పొందును
క్షిప్రమ్	= అతి త్వరలో	మే, భక్తః	= నా భక్తుడు
ధర్మాత్మా	= ధర్మాత్ముడు	న, ప్రణశ్యతి	= ఎన్నడు నష్టపోడు అని
భవతి	= అగును	ప్రతిజానీహి	= నిశ్చయముగా తెలుసుకొనుము
శశ్వత్	= శాశ్వతమైన		

హే కౌన్తేయ! (సః) క్షిప్రమ్ ధర్మ-ఆత్మా భవతి, శశ్వత్
శాన్తిమ్ నిగచ్ఛతి, మే భక్తః న ప్రణశ్యతి, (ఇతి త్వం) ప్రతిజానీహి ।

తా: ఓ కుంతీసుతా! (అతడు) అతి త్వరలో ధర్మాత్ముడు అగును. శాశ్వతమైన పరమశాంతిని పొందును. నా భక్తుడు ఎన్నడు నష్టపోడు అని నిశ్చయముగా తెలుసుకొనుము.

సహాయంకోసం భగవంతుణ్ణి అర్థించే భక్తుడు –

(సః) క్షిప్రం ధర్మాత్మా భవతి – అతను అచిరకాలంలోనే ధర్మాత్ముడు అవుతాడు. ఆత్మ అంటే ఇక్కడ మనస్సు. ధర్మాత్మ అంటే అర్థ, కామాల కన్నా ధర్మానికి ఎక్కువ విలువనిచ్చే వ్యక్తి అవుతాడు. అర్థ, కామాలను పూర్తిగా వదులుకోడు, కాని వాటికి ఎక్కువ విలువనివ్వడు. అతనికి అర్థ, కామాలు ఊరగాయ లాంటివి. కొందరు ఆవకాయను అన్నంలో కలుపుకుని, పెరుగు నంచుకుంటారు. మరికొందరు పెరుగన్నంలో ఆవకాయ నంచుకుంటారు. నిజానికి రెండవ పద్ధతి పాటించాలి. ఈ భక్తులు అర్థ, కామాలను పెరుగన్నంలో నంచుకునే ఊరగాయలా చూస్తారు. ధర్మం అంటే విలువలు, మోక్షం.

క్షిప్రం అంటే తొందరగా. అతను త్వరలోనే ఆర్తభక్తిదశనుంచి, అర్థార్థీభక్తిదశకు ఎదిగి, క్రమేపీ జిజ్ఞాసుభక్తికి ఎదుగుతాడు. అంటే భక్తిని తాను అంతర్గతంగా ఎదగటానికి ఉపయోగిస్తాడు. అందువల్ల ధర్మాత్ముడు అవుతాడు అంటే అంతర్గతంగా ఎదగటానికి ప్రయత్నించే జిజ్ఞాసుభక్తుడు అవుతాడు.

జిజ్ఞాసుభక్తికి ఎదిగితే, తర్వాత దశకు తేలికగా చేరతాడు. ఏమిటది? జ్ఞానీభక్తి. జిజ్ఞాసుభక్తుడు అంటే ఈశ్వరజ్ఞానం గురించిన ఇచ్ఛ ఉన్న భక్తుడు. అతను శాంతి, భద్రత, ఆనందాలు బాహ్యంగా దొరకవనీ, భగవంతుడే శాంతి, భద్రత, ఆనందాలను ఇస్తాడనీ గ్రహిస్తాడు. మతపరంగా భగవంతుడు అంటాము; వేదాంతపరిభాషలో బ్రహ్మ అంటాము. బ్రహ్మా అని దీర్ఘం తీస్తే చతుర్ముఖబ్రహ్మ లేదా సగుణబ్రహ్మ; బ్రహ్మ అంటే నిర్గుణబ్రహ్మ.

అథాఽతో బ్రహ్మ జిజ్ఞాసా – బ్రహ్మసూత్రాలు 1

బ్రహ్మను తెలుసుకోవాలన్న జిజ్ఞాస బయలుదేరుతుంది. ఎప్పుడైతే ఆ జిజ్ఞాస బయలుదేరుతుందో, అప్పుడే ఎక్కడినుంచో శాస్త్రం వస్తుందని కృష్ణపరమాత్మ ఏడవ అధ్యాయంలో చెప్పాడు. ఒక పువ్వు పరిమళించగానే, ఆ సువాసనకు ఆకర్షింపబడి, తేనెటీగ ఎక్కడ్నుంచో వెతుక్కుంటూ వస్తుంది; 'నేను వికసిస్తున్నాను, నువ్వు వచ్చి

నా మకరందాన్ని గ్రోలు,' అని పుష్పం తేనెటీగకు ఆహ్వానపత్రిక పంపనవసరం లేదు. అలాగే మీరు సాధన చతుష్టయసంపన్నులనే పువ్వుగా పరిమళించగానే, గురువే మిమ్మల్ని వెతుక్కుంటూ వస్తాడు.

తేషాం సతతయుక్తానాం భజతాం ప్రీతిపూర్వకమ్ ।
దదామి బుద్ధియోగం తం యేన మాముపయాంతి తే ॥ – 10.10

ఎందుకంటే భగవంతుని సూత్రం ఒకటుంది. అది – సహజమైన కోరిక తీరాలి. దాహం వెయ్యటం సహజమైన కోరిక, దానికి భగవంతుడు నీరు ఏర్పాటు చేశాడు. ఆకలి సహజమైన కోరిక, భగవంతుడు ఆహారాన్ని సమకూర్చాడు. గాలి పీల్చటం సహజమైన కోరిక, భగవంతుడు గాలిని సమకూర్చాడు. అలాగే ఈశ్వరజ్ఞానతృష్ణ ఉంటే, భగవంతుడే గురువును ఏర్పరచాలి. అందువల్ల శాస్త్రం వస్తుంది, గురువు వస్తాడు, నేర్చుకునేందుకు అనువైన వాతావరణం ఏర్పడుతుంది; జ్ఞానం కలుగుతుంది, జ్ఞానీ భక్తుడిగా మారతావు అని హామీ ఇస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శశ్వచ్ఛాంతిం నిగచ్ఛతి – జ్ఞానీ భక్తుడవు అయిన మరుక్షణమే, నువ్వు జ్ఞానివి అవుతావు. జ్ఞానం ఏమిస్తుంది? జ్ఞాని ఎలా ఉంటాడో తన బోధ మొదట్లోనే చెప్పాడు. నిజానికి దానితోనే తన బోధను మొదలుపెట్టాడు.

గతాసూనగతాసూంశ్చ నానుశోచంతి పండితాః – 2.11

జ్ఞాని దేని గురించీ బాధపడడు. అంటే అతని జీవితంలో దుఃఖం ఉండదు. అందువల్ల ఇక్కడ శాంతిం నిగచ్ఛతి అన్నాడు. శాంతిని పొందుతాడు. అది కూడా ఎలాంటి శాంతి? ఇప్పుడొచ్చి తర్వాత మాయమయిపోయే శాంతి కాదు. శశ్వత్ శాంతిమ్ – శాశ్వతమైన శాంతి. జీవితంలో ఏ ఒడిదుడుకులు ఎదురైనా చెక్కు చెదరని శాంతిని పొందుతాడు.

ఇవన్నీ అర్జునుడు నమ్ముతాడా లేక ఇవేవో గాలికి ఎగిరిపోయే హామీలు అనుకుంటున్నాడా అని అనుమానం వస్తుంది కృష్ణపరమాత్మకు. అందుకని ఇక్కడ హామీపత్రాన్ని జతచేస్తున్నాడు. ఇది చాలా ముఖ్యమైన వాక్యం.

కౌంతేయ ప్రతిజానీహి – అర్జునా, నేను ఇచ్చిన మాటను నమ్ము. నువ్వు నమ్మటమే కాదు, అందరికీ చెప్పు. ఏమిటది?

న మే భక్తః ప్రణశ్యతి – నా భక్తుడెన్నడూ ఆధ్యాత్మికంగా కిందపడడు. జాగ్రత్తగా చూడండి – ఆధ్యాత్మికంగా కిందపడడు. **లౌకికంగా జీవితంలో ఒడిదుడుకులు ఎదుర్కోక తప్పదు.** అవి ప్రారబ్ధకర్మవల్ల వస్తాయి. కాని ఆధ్యాత్మికంగా అంతకంతకూ ఎదుగుతూ వస్తాడే కాని, కిందకి పడే ప్రసక్తే లేదు. న మే భక్త ప్రణశ్యతి – ఇది నా మాట. అందువల్ల నా భక్తుడివి కమ్ము.

శ్లో. 32 **మాం హి పార్థ వ్యపాశ్రిత్య యేఽపి స్యుః పాపయోనయః ।**
స్త్రియో వైశ్యాస్తథా శూద్రాః తేఽపి యాంతి పరాం గతిమ్ ॥
మామ్, హి, పార్థ, వ్యపాశ్రిత్య, యే, అపి, స్యుః, పాపయోనయః,
స్త్రియః, వైశ్యాః, తథా, శూద్రాః, తే, అపి, యాంతి, పరామ్, గతిమ్ ॥

హి	= ఎందుకంటే	తే, అపి	= వారందరు
పార్థ!	= ఓ పార్థా!	మామ్	= నన్ను
స్త్రియః, వైశ్యాః	= స్త్రీలు, వైశ్యులు	వ్యపాశ్రిత్య	= శరణు పొంది
శూద్రాః, తథా	= శూద్రులు అలాగే	పరామ్, గతిమ్	= పరమగతినే
పాపయోనయః	= నాస్తికులు	యాంతి	= పొందుదురు
యే, అపి, స్యుః	= ఎవ్వరైననూ		

హే పార్థ! యే అపి హి పాప-యోనయః స్త్రియః వైశ్యాః తథా
శూద్రాః స్యుః తే అపి మామ్ వ్యపాశ్రిత్య, పరామ్ గతిమ్ యాన్తి ।

తా: ఎందుకంటే, ఓ పార్థా! స్త్రీలు, వైశ్యులు, శూద్రులు, అలాగే నాస్తికులు ఎవ్వరైననూ వారందరు నన్ను శరణు పొంది పరమగతినే పొందుదురు.

ఇక్కడ ఏవైనా లోటుపాట్లు ఉన్నవారు కూడా తలుచుకుంటే తన భక్తులు అయి, మోక్షం పొందవచ్చని సూచిస్తున్నాడు. లోటుపాట్లు అంటే ఏదైనా బలహీనత ఉన్నవారు. అది శారీరక బలహీనత కావచ్చు; మానసిక బలహీనత కావచ్చు; బుద్ధిపరమైన బలహీనత కావచ్చు, వాతావరణ పరమైన బలహీనత కావచ్చు; తల్లిదండ్రుల పరమైన బలహీనత కావచ్చు. ప్రహ్లాదుడు తండ్రిపరంగా అవస్థ పడ్డాడు. నారాయణాయ నమః అనటానికి వీల్లేదు, హిరణ్యకశిపతే నమః అనమని ఆంక్షలు విధించాడు హిరణ్యకశిపుడు. అయినా అతను ఎలా మోక్షం పొందాడో మనకు తెలిసిన విషయమే.

పార్థ! మాం హి వ్యపాశ్రిత్య తే అపి పరాం గతిమ్ యాంతి – ఓ పార్థా! ఏవైనా బలహీనతలు ఉన్నవారు కూడా నన్ను శరణు కోరితే, వారు కూడా పరమగతిని పొందుతారు. తే అపి అంటే ఏదో ఒక బలహీనత ఉన్న వ్యక్తులు. వారు కూడా పరమగతిని పొందుతారు. పరమగతి అంటే మోక్షం. మోక్షం పొందుతారు. ఎప్పుడు? వారి మీదే వారు ఆధారపడటం మానేసి, భగవంతునిమీద ఆధారపడ్డప్పుడు. వారు అసలే ఏదో ఒక సమస్య ఉన్నవారు, వారు వారిమీదే ఆధారపడితే, వారి లక్ష్యాన్ని పొందలేరు.

మాం వ్యపాశ్రిత్య – నన్ను శరణు పొందుతున్నారు. వారు తెలివైన పని చేస్తున్నారు. మనంతట మనం నడవలేనప్పుడు ఏం చెయ్యాలి? కర్ర పట్టుకోవటమో, ఎవరిదైనా చెయ్యి పట్టుకోవటమో చెయ్యాలి. వ్యపాశ్రిత్య అంటే ఆధారపడాలి.

లక్ష్మీనరసింహ మమ దేహి కరావలంబమ్

శంకరులవారు అనేక కరావలంబ స్తోత్రాలు రచించారు. శంకరాచార్యుల వారికేమీ అవస్థలు లేవు, ఆయనకు పూర్వజన్మసుకృతం ఉంది. అన్నీ అనుకూల పరిస్థితులు ఉన్నాయి. అయినా అందరికీ జీవితం సుగమంగా ఉండదు కాబట్టి జనశ్రేయస్సుకోసం ఆయన అనేక కరావలంబ స్తోత్రాలు రచించారు. కరావలంబం అంటే ఆధారం. అలాంటి ఆధారం తీసుకుని, బలహీనులు కూడా మోక్షం పొందవచ్చు.

అటువంటి బలహీనులు ఎవరు? కృష్ణపరమాత్మ ఉదాహరణకు నలుగురిని తీసుకున్నాడు. ముందు దీని వాచ్యార్థం చూద్దాము. అది చూసి మండిపడకండి; ఇందులోని గూఢార్థం తర్వాత చూద్దాము.

1. **పాపయోనయః** – పాపుల ఇంట్లో పుడతారు. ఇందాక చూసినట్టుగా ప్రహ్లాదుడు రాక్షసుని ఇంట్లో పుట్టాడు. అటువంటి చోట ఏటికి ఎదురీదాలి. ఆధ్యాత్మికచింతనను తల్లిదండ్రులు పిల్లలకు లేతవయస్సులోనే అలవాటు చెయ్యాలి. నిజానికి తల్లిగర్భంలో ఉండగానే ఆధ్యాత్మికతను పెంపొందించుకుంటాడని శాస్త్రం చెబుతుంది. అలాంటిది తల్లిదండ్రులు నాస్తికులయితే ఆ పిల్లల పరిస్థితి ఏమిటి? అతను ఏదో పాపం చేసివుంటేనే, అలాంటి ఇంట్లో పుడతాడు.
2. **స్త్రియః** – స్త్రీలు. స్త్రియః పాపయోనిః అనకూడదు. పాపయోనిః వేరు, స్త్రియః వేరు. పాపయోనిః అంటే నాస్తికుల ఇంట్లో పుట్టినవారు అని చూశాము. ఎందుకు స్త్రీలను పేర్కొన్నాడో తర్వాత చూద్దాము.
3. **వైశ్యాః** – వైశ్యులు.
4. **శూద్రాః** – శూద్రులు.

నాలుగు వర్ణాల్లో బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, వైశ్యులు, శూద్రులు వస్తారని చూశాము. అందులో ఇద్దరిని ఇక్కడ పేర్కొన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈ నలుగురూ ఏటికి ఎదురీదాలి. ఎందుకు స్త్రీలను, వైశ్యులను, శూద్రులను పేర్కొన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ? దానికి కారణం ఇది. వేదాంతం అంటే ప్రాథమికంగా జ్ఞానసముపార్జన. జ్ఞానం పొందాలంటే బుద్ధి చాలా పదునుగా ఉండాలి, తెలివితేటలు బాగుండాలి. బుద్ధి సూక్ష్మశరీరానికి చెందినది; స్థూలశరీరానికి చెందినది కాదు. అందువల్ల మనం అర్హత గురించి మాట్లాడేటప్పుడు అది స్థూలశరీరానికి చెందినది కాదు, సూక్ష్మశరీరానికి చెందినది.

తత్త్వబోధలో జ్ఞానం పొందటానికి అధికారి ఎవరు అని చర్చ వచ్చినప్పుడు అతని ఎత్తు, బరువు, ఆడా, మగాలాంటి అంశాలు లెక్కలోకి రాలేదు. అధికారి సాధనచతుష్టయసంపన్నుడై ఉండాలని చూశాము. అంటే ఆ లక్షణాలు దేనికి చెందినవి? బుద్ధికి చెందినవి.

అందువల్ల ఇక్కడ స్త్రీలు, వైశ్యులు, శూద్రుల మాట ఎత్తినప్పుడు శారీరకంగా స్త్రీత్వం, శారీరకంగా వైశ్యత్వం, శారీరకంగా శూద్రత్వం గురించి చెప్పటం లేదు. మూడు రకాల అంతర్గత వ్యక్తిత్వాల గురించి చెపుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే స్వభావ స్త్రీత్వం, స్వభావ వైశ్యత్వం, స్వభావ శూద్రత్వం గురించి చెపుతున్నాడు.

1. **స్వభావ స్త్రీత్వం** – స్వభావరీత్యా భావోద్రేకాలకు గురికావటం. భావోద్రేకాలు ఎక్కువ ఉన్నవారు, తార్కికంగా ఆలోచించలేరు. అంటే వారి మనస్సు, బుద్ధి కన్నా బలంగా ఉండి, బుద్ధిమీద అధికారం చెలాయిస్తుంది. వారి మనోమయకోశం, విజ్ఞానమయకోశంమీద అధికారం చూపుతుంది. శాస్త్రం ప్రకారం విజ్ఞానమయకోశం అదుపులో మనోమయకోశం ఉండాలి. అంటే బుద్ధి అదుపులో మనస్సు ఉండాలి. మనస్సు బుద్ధిని తన అధీనంలో పెట్టుకుంటే, వేదాంతజ్ఞానం పొందటం కష్టమవుతుంది.

ఏమిటా సమస్య?

ఎ) **మనుష్యులతో సంగత్వం:** మనస్సు బలంగా ఉన్నవారికి అనుబంధాలు, ఆత్మీయతలమీద మమకారం ఎక్కువగా ఉంటుంది. ఇది ప్రాథమిక సమస్య. వారు ఎవరినో గాఢంగా ప్రేమిస్తారు; ఎదుటివారు కూడా తనను గాఢంగా ప్రేమించాలనుకుంటారు. అలా ఎవరితోనైనా చిక్కటి అనుబంధం పెనవేసుకుని ఉండాలని కోరుకుంటారు. కాని వేదాంతంలో చెప్పే అంశం – సంగత్వంనుంచి, బంధంనుంచి బయటపడాలని. అహం అసంగం బ్రహ్మాస్మి. అసంగోహం, అసంగోహం, పునః పునః.

న మృత్యుర్న శఙ్కా న మే జాతిభేదః ।
పితా నైవ మే నైవ మాతా న జన్మ ।
న బన్ధుర్న మిత్రం గురుర్నైవ శిష్యః ।
చిదానందరూపః శివోఽహం శివోఽహమ్ ॥ నిర్వాణషట్కమ్ – 5

నాకు దేనితోనూ సంగత్వం లేదు. సంగత్వం అంటే బంధం. వేదాంతంలో ఈ బంధాలకు అతీతంగా ఎదగాలి. కాని భావోద్రేకాలు ఎక్కువగా ఉన్న మనస్సు తొందరగా ఈ బంధాలను వదులుకోదు. కష్టపడి ప్రాపంచిక బంధాలను వదులుకున్నా, గురువుతో కాని, భగవంతునితో కాని సంగత్వం కోరుకుంటుంది.

బి) **భగవంతునితో సంగత్వం:** వారి భావోద్రేకాలను అరికట్టటానికి ఒక ఇష్టదైవం ఉండాలి వారికి. అంటే భగవంతుణ్ణి తల్లిగానో, తండ్రిగానో, కొడుకుగానో భావించి, ఏ కష్టం వచ్చినా భగవంతునితో మొర పెట్టుకుంటారు. అంటే సగుణబ్రహ్మ, అది కూడా ఏకరూప భగవంతుని స్థాయినుంచి ఎదగలేరు. కాని వేదాంతబోధ ఏమిటి? నిర్గుణబ్రహ్మ గురించి తెలుసుకోవాలి. వైరాగ్యం పెంచుకోవాలి. కాని ఇటువంటి మనస్థత్వం ఉన్నవారు త్వరగా వైరాగ్యం పెంచుకోలేరు; నిర్గుణబ్రహ్మకు రాలేరు. అందువల్ల స్త్రిః అంటే స్త్రీ సహజమైన భావోద్రేకాలు ఉన్నవారు అని అర్థం. అది స్త్రీ అవచ్చు, పురుషుడు అవచ్చు.

2. **స్వభావ వైశ్యత్వం** – నాలుగవ అధ్యాయంలో వైశ్యుల గురించి వివరించినప్పుడు, వారికి రాజసిక మనస్సు ఉంటుందని చూశాము. వారు ఎక్కువగా బాహ్యముఖంగా ఉంటారు. ఎంతసేపూ డబ్బు ఇంకా ఇంకా సంపాదించాలనే తపన ఉంటుంది. వారిలో వ్యాపారబుద్ధి ఉంటుంది. ఋషీకేష్ లాంటి పుణ్యక్షేత్రానికి వెళ్ళినా కూడా, అక్కడ రుద్రాక్షవ్యాపారం చేస్తే, డబ్బు బాగా వస్తుంది అనుకుంటారు. మళ్ళీ ఇది జాతివైశ్యులకే చెందదు. పుట్టినది బ్రాహ్మణుడిగా పుట్టినా, ఈ వ్యాపారబుద్ధి ఉండవచ్చు కొందరిలో. అందువల్ల ఇక్కడ కూడా జాతివైశ్యుల గురించి మాట్లాడటం లేదు, గుణవైశ్యుల గురించి చూస్తున్నాము.

3. **స్వభావ శూద్రత్వం** – నాలుగవ అధ్యాయంలో శూద్రులకు తమోగుణం ప్రధానంగా ఉంటుందని చూశాము. తమోగుణం ఉన్నవారు బద్ధకంగా, పశుప్రవృత్తిలో ఉంటారు. పశుప్రవృత్తి అంటే ఏదో సాధించాలనే తపన ఉండదు. తిను, తాగు, ఆనందించు అనే సిద్ధాంతాన్ని నమ్ముకుని జీవితాన్ని ఆషామాషీగా గడిపేస్తారు. మళ్ళీ అదే సూత్రం ఇక్కడా వర్తింపజేయాలి. శూద్రుడు అంటే జాతిశూద్రుడా? బ్రాహ్మణ పుట్టుక పుట్టినా, శూద్రబుద్ధి

ఉండి, జీవితాన్ని ఆటపాటలతో గడిపేస్తే అతను కూడా శూద్రుని కిందకే వస్తాడు. అందువల్ల శూద్రుడు అంటే జాతిశూద్రుడు కాదు; గుణశూద్రుడు.

కాని ఈ నలుగురు కూడా ఎటువంటి బలహీనత ఉన్నా కూడా, తనను అంటే భగవంతుణ్ణి శరణు పొందితే, వారి పరిస్థితి మారుతుందని కృష్ణపరమాత్మ చెపుతున్నాడు. స్త్రీలకు త్వరగా బంధాలకు అతీతంగా ఎదగటానికి ఇష్టముండదు, ముఖ్యంగా పిల్లలతో బంధాలను వదులుకోవాలన్న భావననే తట్టుకోలేరు.

ఒక స్త్రీ అందిట 'నాకు మోక్షం కావాలంటే నేను నా కొడుకుమీద ఉన్న బంధం తెంచుకోవాలా? అయితే నాకు మోక్షమే వద్దు. అలా అయితే నేను మోక్షంమీద ఉన్న బంధాన్ని తెంచుకుంటాను.' సిగరెట్లు తెగ కాల్చేవాడు, ఏ వారపత్రిక తిరగేసినా పొగత్రాగటం హానికరం అనే ప్రకటనలు పదేపదే చూడసాగాడు. కొన్నాళ్ళకు అవి చదివీ చదివీ మానేశాను అన్నాడుట. అమ్మయ్య ఇతను సిగరెట్టు అలవాటు మానుకున్నాడు అన్నమాట అని మురిసిపోయే లోపే, 'ఆ వార్తాపత్రికలను చదవటం మానేశాను,' అన్నాడు. అలా మోక్షం అన్నా వదులుకోవటానికి సిద్ధపడతారు కాని బంధాలను వదులుకోవటానికి సిద్ధపడరు కొంతమంది.

అటువంటివారికి మధ్యే మార్గాన్ని సూచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మీ బంధాలు వదులుకోకండి, భగవంతుడినైన నాతో బంధం పెంచుకోండి. నెమ్మదిగా నేనే మిమ్మల్ని ఈ బంధాలకు ఎదిగేలా చేస్తాను.

తేఽపి యాంతి పరాం గతిమ్ – అటువంటి వారిని నేను పరమగతికి తీసుకువెళతాను. ఈ శ్లోకం సారాంశం ఏమిటి? భక్తి ఉంటే బలవంతులను కాని, బలహీనులను కాని ఉద్ధరిస్తుంది.

శ్లో. 33 **కిం పునర్బ్రాహ్మణాః పుణ్యా భక్తా రాజర్షయస్తథా ।**
అనిత్యమసుఖం లోకమ్ ఇమం ప్రాప్య భజస్వ మామ్ ॥
కిమ్, పునః, బ్రాహ్మణాః, పుణ్యాః, భక్తాః, రాజర్షయః, తథా,
అనిత్యమ్, అసుఖమ్, లోకమ్, ఇమమ్, ప్రాప్య, భజస్వ, మామ్ ॥

పుణ్యాః	= పుణ్యాత్ములైన	కిమ్, పునః	= చెప్పవలసినది ఏమున్నది?
బ్రాహ్మణాః	= బ్రాహ్మణులును	అసుఖమ్	= సుఖరహితమైన
తథా	= అలాగే	అనిత్యమ్	= క్షణభంగురమైన
రాజర్షయః	= రాజర్షులైన	ఇమమ్	= ఈ
భక్తాః	= భక్తులు భగవంతుణ్ణి శరణు వేడి పరమపదమును పొందుదురను విషయములో	లోకమ్	= మనుష్యలోకమును
		ప్రాప్య	= పొంది
		మామ్	= నన్ను
		భజస్వ	= భజింపుము

కిమ్ పునః పుణ్యాః భక్తాః బ్రాహ్మణాః తథా రాజర్షయః?
(తస్మాత్ త్వం) అనిత్యమ్ అసుఖమ్ ఇమమ్ లోకమ్ ప్రాప్య, మామ్ భజస్వ ।

తా: పుణ్యాత్ములైన బ్రాహ్మణులును, అలాగే రాజర్షులైన భక్తులు భగవంతుని శరణు వేడి పరమపదమును పొందుదురను విషయములో చెప్పవలసినది ఏమున్నది? సుఖరహితమైన క్షణభంగురమైన ఈ మనుష్యలోకమును పొంది నిరంతరము నన్ను భజింపుము.

గుణవైశ్యులు, గుణశూద్రులు వారికి మానసిక బలహీనత ఉన్నా కూడా, మోక్షం పొందగలిగితే, ఇంక గుణబ్రాహ్మణులు, గుణక్షత్రియుల గురించి చెప్పేదేముంది?

గుణబ్రాహ్మణుడు సత్త్వగుణప్రధానంగా ఉంటాడు. పుట్టినప్పటినుంచి అతనికి ఆధ్యాత్మిక చింతన మెండుగా ఉంటుంది. అర్థకామాల వెంట పరుగులు తీయడు. అతను పూర్వజన్మలో సాధన చెయ్యటంవల్ల ఇప్పుడు గుణబ్రాహ్మణుడు అవుతాడు. గుణక్షత్రియుడు రజోగుణ ప్రధానంగా ఉంటాడు. గుణవైశ్యుడు కూడా రజోగుణప్రధానంగా ఉంటాడని చూశాము కదా, అయితే వీరిద్దరికీ మధ్య ఉన్న వ్యత్యాసం ఏమిటి?

ఇద్దరూ బాహ్యముఖంగా ఎక్కువ పనులు చేస్తూ ఉంటారు కాని గుణక్షత్రియుడు నిస్వార్థంగా ఆ పనులు చేస్తే, గుణవైశ్యుడు స్వార్థంతో చేస్తాడు. స్వార్థంతో పనులు చేసే వ్యక్తి ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగలేడు. గుణవైశ్యుడు లౌకికంగా ధనం బాగా సంపాదిస్తాడు కాని దానధర్మాలకు ఒక్క నయాపైసా కూడా ఖర్చు పెట్టడు. సంపాదించినదంతా తనకోసమే అనుకుంటాడు. ఎవరైనా దానం చెయ్యమని అడిగితే, అదుగో మా పక్కింటాయన దగ్గరకు వెళ్ళండి, ఆయన పెద్ద దానకర్ణుడు అని పైనుంచి సలహా ఇస్తాడు. అందువల్ల గుణవైశ్యుడు ప్రాపంచిక లాభాలు పొందవచ్చేమో కాని ఆధ్యాత్మిక ఎదుగదల ఉండదు.

గుణక్షత్రియుడు కూడా ఎప్పుడూ పనులు చేస్తూ ఉంటాడు కాని, తన స్వార్థంకోసం కాకుండా, సమాజం మేలుకోరి చేస్తూ ఉంటాడు. అటువంటి వ్యక్తికి త్వరగా చిత్తశుద్ధి కలుగుతుంది. అతను కర్మయోగిగా మారతాడు; గుణవైశ్యుడు కేవల కర్మఠుడిగా ఉండిపోతాడు. గుణక్షత్రియుడు కర్మయోగంనుంచి జ్ఞానానికి వచ్చి మోక్షం పొందటానికి ఎంతోకాలం పట్టదు.

అందువల్ల గుణబ్రాహ్మణుడు, గుణక్షత్రియుడు తక్కిన ఇద్దరికన్నా మెరుగైన పరిస్థితిలో ఉన్నారు. వారి భక్తి వారికి తోడ్పడుతుంది.

కిం పునః – గుణవైశ్యుడు, గుణశూద్రులే మోక్షం పొందగా లేనిది గుణబ్రాహ్మణుడు, గుణక్షత్రియుల గురించి చెప్పేదేముంది?

పుణ్యాః బ్రాహ్మణాః – గుణబ్రాహ్మణుడు. పుణ్య అంటే సాత్త్విక మనస్సు ఉన్నవారు; ధార్మిక ప్రవర్తన ఉన్నవారు.

రాజర్షయః – గుణక్షత్రియుడు.

భక్తాః – వీరు భక్తులు. వీరి గురించి చెప్పేదేముంది? వీరు మోక్షం పొందుతారు. దీన్ని బట్టి మనకు అర్థమయ్యింది ఏమిటి? మనము బలవంతులం లేదా బలహీనులం అనే విషయం పక్కనపెట్టి, భక్తిమార్గంలో అడుగుపెడితే, తక్కినది భగవంతుడే చూసుకుంటాడు.

మాం భజస్వ – నన్ను ప్రార్థించు. మొదట్లో ఆర్తభక్తుడిగా ఉన్నా కూడా ఫర్వాలేదు. ఎక్కడో అక్కడ మొదలు పెడితేనే చాలు.

కొంతమంది ఇప్పుడు ఊపిరి పీల్చుకునే తీరిక కూడా లేదు, రిటైరయ్యాక చూస్తాను అనుకుంటారు. కాని కృష్ణపరమాత్మ అప్పటిదాకా నువ్వు బ్రతికి ఉంటావని నమ్మకం ఏమిటి అంటున్నాడు.

అనిత్యం లోకం ప్రాప్య – అనిత్యలోకం పొందావు నువ్వు. అందువల్ల మంచి పనులను వాయిదా వెయ్యకు. అందువల్ల ఇప్పుడే మొదలుపెట్టు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఉపనిషత్తులు, గీత వినే తీరిక లేదు అంటే ఫర్వాలేదు; పొద్దున్నే లేచి, చక్కగా స్నానం చేసి, కాఫీ తాగే ముందు దేవుని ముందు నిల్చుని భక్తిగా నమస్కారం చెయ్యండి. శారీరక, భావపర, మానసిక, ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకోసం ఒక నిముషం, కనీసం అరనిముషం శ్రద్ధగా ప్రార్థన చెయ్యండి. కాని మొదలుపెట్టండి. మీరు అనిత్యలోకంలో ఉన్నారు. అది కూడా ఎలా ఉంది?

అసుఖమ్ – అనేక కష్టాలతో నిండివుంది. అందువల్ల మీరు చూపాల్సిన భక్తిని వాయిదా వేయకండి; రేపేం పొంచివుందో మీ ఊహకు అందదు. ఆరోగ్యసమస్యలు ముంచుకు రావచ్చు; భగవద్గీత చదువుదాము అనుకుంటే కన్ను సరిగ్గా కనపడకపోవచ్చు; పోనీ విందాము అంటే చెవి పని చెయ్యకపోవచ్చు. అందువల్ల అశాశ్వతమైన, దుఃఖభూయిష్టమైన ఈ జగత్తులో మీరు చెయ్యగలిగిన మంచి పని, ఇప్పుడే ఇక్కడే చెయ్యండి. ఆధ్యాత్మికత వైపు మొగ్గుచూపి, కొంచెం సమయాన్ని దానికోసం కేటాయించండి. తక్కినది భగవంతుడే చూసుకుంటాడు. చివరి శ్లోకంతో ముక్తాయింపు పలుకుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 34 **మన్మనా భవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కురు ।**
మామేవైష్యసి యుక్త్వైవమ్ ఆత్మానం మత్పరాయణః ॥
మన్మనాః, భవ, మద్భక్తః, మద్యాజీ, మామ్, నమస్కురు,
మామ్, ఏవ, ఏష్యసి, యుక్త్వా, ఏవమ్, ఆత్మానమ్, మత్పరాయణః ॥

మన్మనాః	= నాయందు మనస్సు కలవాడవు	నమస్కురు	= నమస్కరింపుము
భవ	= కమ్ము	ఏవమ్	= ఈ విధముగా
మద్భక్తః	= నా భక్తుడవు	ఆత్మానమ్	= ఆత్మను
(భవ)	= కమ్ము	యుక్త్వా	= (నాయందే) నిలిపి
మద్యాజీ	= నన్ను పూజించు వాడవు	మత్పరాయణః	= మత్పరాయణుడవై
(భవ)	= కమ్ము	మామ్, ఏవ	= నన్నే
మామ్	= నన్ను (నాకు)	ఏష్యసి	= పొందగలవు

(త్వం) మత్–మనాః మత్–భక్తః మత్–యాజీ (చ) భవ,
మామ్ మత్–పరాయణః (సన్) నమస్కురు ఏవమ్ ఆత్మానమ్ యుక్త్వా మామ్ ఏవ ఏష్యసి ।

తా: నాయందు మనస్సు కలవాడవు కమ్ము, నా భక్తుడవు కమ్ము, నన్ను పూజించు వాడవు కమ్ము, నన్ను (నాకు) నమస్కరింపుము. ఈ విధముగా ఆత్మను (నాయందే) నిలిపి మత్పరాయణుడవై నన్నే పొందగలవు.

భక్తుని జీవనవిధానం ఎలా ఉండాలో ఈ శ్లోకంలో అద్భుతంగా వర్ణించాడు కృష్ణపరమాత్మ. చాలా అద్భుతమైన శ్లోకం. ఒక భక్తుడు ఎలా ఉంటాడో, ఎలాంటి జీవితాన్ని గడుపుతాడో తెలుసుకోవాలంటే, ఈ ఒక్క శ్లోకం చదివితే చాలు.

ఇక్కడ ఐదు అంశాలు చెప్పబడ్డాయి. అవి భక్తుని ఎదుగుదల చూపిస్తాయి. ఆ ఎదుగుదల అర్థం చేసుకోవటానికి ఈ శ్లోకంలో వరుసక్రమాన్ని మార్చుకుని చూద్దాము.

1. **మద్భక్తః (భవ)** – నామీద భక్తి పెంపొందించుకో. ఇది సాధనభక్తి. నాలుగు రకాల భక్తులు చూశాము. ఆర్తభక్తి, అర్థార్థీభక్తి, జిజ్ఞాసుభక్తి, జ్ఞానీభక్తి. మొదటి రెండు అంటే ఆర్తభక్తి, అర్థార్థీ భక్తిలో భగవంతుణ్ణి సాధనగా చూస్తారు, ప్రాపంచిక విషయాలను సాధ్యంగా చూస్తారు. ఫర్వాలేదు. అలా భగవంతుణ్ణి సాధనగా చూసినా కూడా అందుకోవటానికి భగవంతుడు సిద్ధమే. ఆయనకు తెలుసు, మనుష్యులు కోరేది ప్రాపంచిక విజయాలనేనని.

ధనం ధాన్యం పశుం బహు పుత్రలాభం శత సంవత్సరం

ఇలా ఏవో కోరుతారు. అందువల్ల భగవంతుణ్ణి సాధనగా వాడినా కూడా ఫర్వాలేదు. దీన్ని సకామభక్తి అంటారనీ, సకామభక్తికి కూడా ఫలితాలు వస్తాయనీ చూశాము. ఇంతకుముందు కూడా చూశాము, భక్తి ఉన్న వ్యక్తికి శాంతి ఉంటుంది. అది ఎటువంటి భక్తి అయినా సరే అటువంటి వారిని కూడా స్వీకరిస్తాడు భగవంతుడు.

2. **మత్పరాయణః** – నన్నే నీ అంతిమలక్ష్యంగా చేసుకో. ఇది సాధ్యంమీద భక్తి. ఇది రెండవదశ భక్తి. అంటే భగవంతుణ్ణి సాధనగా చూసే దశనుంచి సాధ్యంగా చూసే దశకి ఎదగటం. మనం వెంపర్లాడే శాంతి, భద్రత, ఆనందాలు బాహ్యప్రపంచంలో లేవని ఒక దశలో అర్థం చేసుకుంటాము. ఎన్ని ఉన్నా, ఏ భూకంపం లాంటిదో వస్తే ఒక్క క్షణంలో, లేదా అరక్షణంలో అన్నీ మటుమాయ మయిపోతాయని తెలుసుకుని, భగవంతునివైపు దృష్టి మరల్చాలి. మత్పరాయణంలో పరం అయణం అంటే జీవితంయొక్క అంతిమలక్ష్యం. అందువల్ల భగవంతుడు సాధన దశనుంచి సాధ్యం దశకు వచ్చాడు.

3. **మన్మనా భవ** – నన్ను నీ లక్ష్యంగా ఎన్నుకున్నాక, ఏకాగ్రత వీడకు. ఇది ముముక్షుభక్తి. గృహస్థుగా ఏ లౌకిక వ్యవహారం నడిపినా – అంటే ఇల్లు కట్టుకున్నా, డబ్బు సంపాదిస్తున్నా, పిల్లలను కన్నా, వారి బాగోగులు చూస్తున్నా, ఎన్ని పనులు చేయాల్సివున్నా వీటన్నిటి వెనక మనిషిగా మన జీవన లక్ష్యం ఏమిటో మర్చిపోకూడదు. ఈ పనులు మానమనటం లేదు, కాని సుప్తచేతన మనస్సులో, భగవంతుని చింతన ఎప్పుడూ ఉండాలి. మన్మనా భవ అంటే సుప్తచేతన మనస్సులో నిరంతరం పెట్టుకో. సంగీతవిద్వాంసుడు తను పాడే పాటలో లీనమైనా, ఎలా తంబూర శ్రుతిని వింటూనే ఉంటాడో అలా మన ప్రయత్నం లేకుండానే భగవంతుని చింతన ఎప్పుడూ ఉండాలి. అంటే ముముక్షుభక్తికి ఎదగాలి. గమ్యాన్ని ఎన్నడూ మర్చిపోకూడదు.

4. **మద్యాజీ (భవ)** – నువ్వు చేసే ప్రతి పనినీ నాకే అంకితం చెయ్యి. ఇది నిష్కామభక్తి.

యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్జుహోషి దదాసి యత్ – 9.27

ఏం చేసినా, ఏం తిన్నా, ఏ దానం చేసినా నాకే అర్పించు అన్నాడు అంతకు ముందు. అలా చెయ్యటంవల్ల ప్రతి పనీ కూడా ఆధ్యాత్మిక సాధనగా అవుతుంది. అన్నం వడ్డించగానే తినకుండా, భక్తితో ఈశ్వరుణ్ణి తలుచుకుని తింటే, అది యజ్ఞంగా మారుతుంది. ఇంతకుముందు కూడా చూశాము ఏం చేసినా ఈశ్వరార్పణభావనతో చెయ్యాలి. అంటే నిష్కామభక్తి లేదా కర్మయోగం పాటించాలి.

5. **మాం నమస్కురు** – నన్నే శరణు వేడు, నా దీవెనలు కోరు. ఇది ఈశ్వర అనుగ్రహం కోరే భక్తి. పై నాలుగు దశలూ పాటిస్తూ వస్తే, సహజంగా ఆధ్యాత్మికంగా ఎదుగుతాము. కాని ఒక్కోసారి అలా ఎదిగినప్పుడు గర్వం వచ్చే ప్రమాదముంది. గర్వం వచ్చిన మనిషి పతనమవుతాడు. అందుకని జీవితంలో ఏ విజయం సాధించినా, అది ఈశ్వరుని అనుగ్రహంవల్లనే పొందామని గ్రహించాలి. అంతేకాదు భవిష్యత్తులో కలగబోయే విజయాలకు కూడా ఈశ్వర అనుగ్రహం కావాలని గుర్తుంచుకోవాలి. మాం నమస్కురు అంటే కేవలం నమస్కారం చెయ్యటం కాదు, నన్ను శరణు వేడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ముందు దశలో మద్యాజీ అంటే నీ ఫ్రీవిల్‌ను ఉపయోగించు అని అర్థం; మాం నమస్కురు అంటే ఈశ్వర అనుగ్రహం కూడా కోరు అని అర్థం. ఈ విషయం చాలాసార్లు చూశాము. మన భవిష్యత్తును నిర్దేశించేది ఏది? ఫ్రీవిల్లా, ఈశ్వరకృపా? ఇక్కడ భగవంతుడే ఆ సందేహాన్ని తీర్చాడు. ఫ్రీవిల్, ఈశ్వరకృప రెండూ అవసరమే.

ఇప్పుడు ఈ ఐదుదశలను టూకీగా చూద్దాము. అవి –

1. మద్భక్తః భవ	**– నామీద భక్తి పెంపొందించుకో**	**– అది సాధనమీద భక్తి**
2. మత్పరాయణః	**– నన్నే నీ అంతిమ లక్ష్యంగా చేసుకో**	**– అది సాధ్యంమీద భక్తి**
3. మన్మనా భవ	**– నన్ను నీ లక్ష్యంగా ఎన్నుకున్నాక, ఏకాగ్రత వీడకు**	**– అది ముముక్షు భక్తి**
4. మద్యాజీ భవ	**– నువ్వు చేసే ప్రతి పనినీ నాకే అంకితం చెయ్యి**	**– అది నిష్కామ భక్తి**
5. మాం నమస్కురు	**– నన్నే శరణు వేడు, నా దీవెనలు కోరు**	**– అది ఈశ్వర అనుగ్రహం కోరే భక్తి**

ఈ ఐదు నియమాలూ పాటిస్తే ఏం జరుగుతుంది?

ఏవమ్ ఆత్మానం యుక్త్వా – ఇటువంటి భక్తితత్పరతతో కూడిన జీవితం గడిపితే,

మామ్ ఏవ ఏష్యసి – నువ్వు నన్నే పొందగలవు. అంటే మోక్షం పొందగలవు.

అందువల్ల భక్తి ఏ దశలో మొదలుపెట్టినా, నెమ్మదిగా ఎదిగి, దైవకృపవల్ల మోక్షం పొందుతారు. దీన్నే ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే ఏకరూప ఈశ్వరభక్తితో మొదలుపెట్టి, అనేకరూప ఈశ్వరభక్తి స్థాయికి ఎదిగి, అక్కడ్నుంచి అరూప ఈశ్వరభక్తికి ఎదగాలి. కాని ఇలా ఎదగటానికి ప్రప్రథమంగా భక్తికి శ్రీకారం చుట్టాలి.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే రాజవిద్యారాజగుహ్యయోగోనామ నవమోఽధ్యాయః

హరి ఓం తత్సత్

ఇది శ్రీ మద్భగవద్గీతయందు, ఉపనిషత్తులయందు, బ్రహ్మవిద్యయందు, యోగశాస్త్రమందు, శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదమునందు రాజవిద్యారాజగుహ్యయోగము అనే నవమోధ్యాయము.

స్వామీజీ ఆణిముత్యాలు

యోగ, క్షేమాల విషయం ఏమిటి? యోగం అంటే **అప్రాప్తస్య ప్రాప్తిః** – లేనిదాన్ని పొందటం. అంటే కూడు, గుడ్డ, నివాసంలాంటివి పొందటం. క్షేమం అంటే **ప్రాప్తస్య రక్షణం** – పొందినదాన్ని రక్షించుకోవటం. మన జీవితంలో మనం చేస్తున్న పనులను వెనక్కి తిరిగి చూసుకుంటే ఈ రెండే చేస్తూ ఉంటాము. లేనిదాన్ని పొందటానికి తాపత్రయం; పొందినదాన్ని నిలువుకునే తపన. ఉపనిషత్తులు, భగవద్గీతల గురించి ఆలోచించే తీరికే లేదు.

భగవంతుడు చూస్తాడు అంటే మనం బాధ్యతారహితంగా ప్రవర్తించాలని కాదు అర్థం, మన పరిధిలో ఉన్నంతవరకూ మనం చేసి, తక్కినది భగవంతునిమీద వెయ్యాలి. అలా చెయ్యటం వల్ల కలిగే లాభం ఏమిటి? భగవద్గీతబోధ వినటానికి మనకు కొంచెం ఖాళీ సమయం దొరుకుతుంది. ఒకవేళ యోగక్షేమాలు చక్కగా ఉన్నా కూడా అవి శాశ్వతం కాదు. మనం కూడా శాశ్వతం కాదు. అందువల్ల మన ధర్మం మనం నిర్వర్తించి, తక్కినది భగవంతునికి వదిలేయాలి.

భగవంతుడు ఖచ్చితంగా చూస్తాడా? ఇది ఒక శంక మనకు. ఎవర్నీ నమ్మలేని మనస్తత్వం. మనుష్యులు ఎలాగైతే అవసరమైన సమయంలో ఆదుకోకుండా పారిపోతారో, అలా భగవంతుడు కూడా చేస్తాడా? భగవంతుడు హామీపత్రం ఇస్తున్నాడు. ఎవరిమీదనైనా మీరు ఆధారపడాలనుకుంటే, నామీదే ఆధారపడండి అంటున్నాడు.

యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ – మీ యోగక్షేమాలను నేనే చూసుకుంటాను.

అధ్యాయము 9 – రాజవిద్యారాజగుహ్యయోగము సారాంశము

తొమ్మిదవ అధ్యాయం, ఏడవ అధ్యాయానికి చాలా దగ్గరగా ఉంది, ఎనిమిదవ అధ్యాయానికి పూర్తి భిన్నంగా ఉంది.

ఎనిమిదవ అధ్యాయంలో సగుణ ఉపాసన గురించి చూశాము. సగుణ ఉపాసనలో రెండు దశలున్నాయి.

1. సగుణ ఉపాసన చేసి, చిత్త ఏకాగ్రత పొంది, నిర్గుణ జ్ఞానానికి వచ్చి, నిర్గుణబ్రహ్మ జ్ఞానం పొంది, ఇక్కడే ఇప్పుడే మోక్షం పొందటం.
2. జీవితాంతం సగుణ ఉపాసన చేసి, మరణించాక బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళి అక్కడ నిర్గుణబ్రహ్మ జ్ఞానం పొంది, అప్పుడు క్రమముక్తి పొందటం.

ఎనిమిదవ అధ్యాయంలో మొదటి రకం ఉపాసన చూడము. అంటే సగుణ ఉపాసకుడు నిర్గుణ జ్ఞానానికి రాడు. సగుణ ఉపాసకుడు ఏ కారణంవల్లనో, ఉపాసనలోనే ఉంటూ, మరణకాలంలో కూడా ఈశ్వరుణ్ణి జపిస్తూ మరణిస్తే, అతను శుక్లగతిలో బ్రహ్మలోకానికి వెళతాడు. అంటే అతను ఇక్కడ, జీవించి ఉండగా జ్ఞానాన్ని పొందడు. అందువల్ల జీవన్ముక్తి కూడా పొందడు.

బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళాక, అక్కడ సాక్షాత్తూ చతుర్ముఖబ్రహ్మద్వారా జ్ఞానాన్ని పొందాలి. అంటే అక్కడ వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేస్తే మోక్షం పొందుతాడు. అక్కడ పరిస్థితులు అనుకూలంగా ఉంటాయి, శిష్యుడు సంసిద్ధంగా ఉంటాడు, గురువు సాక్షాత్తూ చతుర్ముఖబ్రహ్మ కాబట్టి జ్ఞానం తేలికగా పొందుతాడు. దాన్ని క్రమముక్తి అంటారు.

కాని కృష్ణపరమాత్మ మనకు క్రమముక్తిని సూచించటం లేదు. ఎందుకు? క్రమముక్తి కోరితే మనం మోక్షాన్ని వాయిదా వేస్తున్నాము. క్రమముక్తి జీవించి ఉండగా రాదని చూశాము. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ మనం జీవించి ఉండగానే ఇప్పుడే, ఇక్కడే మోక్షం పొందాలని చెపుతున్నాడు. **జీవన్ ఏవ ముక్తి** – అంటే జీవించి ఉండగానే ముక్తి. అందువల్ల దీన్ని జీవన్ముక్తి అంటారు. దీన్ని సద్యోముక్తి అని కూడా అంటారు. సద్యః అంటే తక్షణం. ఇప్పుడు ఇన్‌స్టంట్ కాఫీ, ఇన్‌స్టంట్ ఇడ్లీ లాంటివి వచ్చాయి. అలా మోక్షం కూడా ఇన్‌స్టంట్‌గా వస్తుంది. ఫాస్ట్‌ఫుడ్ రెస్టారెంట్లు ఉన్నట్టుగా మనకు ఫాస్ట్ లిబరేషన్ రెస్టారెంటు ఉంది.

దీనికి ఏం చెయ్యాలి? ఎనిమిదవ అధ్యాయంలో చెప్పకుండా వదిలేసిన మొదటి రకం సగుణ ఉపాసన చెయ్యాలి. అంటే కొన్నాళ్ళు సగుణ ఉపాసన చేసి, దానిద్వారా జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తి పొంది, ఈ జన్మలోనే నిర్గుణ జ్ఞానానికి రావాలి. బ్రహ్మలోకం వెళ్ళేదాకా వాయిదా వేయకూడదు. నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానానికి రావాలంటే వేదాంతవిచారణ చెయ్యాలి. అంటే శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చెయ్యాలి. ఉపనిషత్తు లేదా వేదాంతం బోధించేది నిర్గుణబ్రహ్మ గురించే.

యత్తదద్రేశ్యమగ్రాహ్యమగోత్రమవర్ణమచక్షుఃశ్రోత్రం తదపాణిపాదమ్ ।
నిత్యం విభుం సర్వగతం సుసూక్ష్మం తదవ్యయం యద్భూతయోనిం పరిపశ్యన్తి ధీరాః ॥– ముండకం1.1.6

అశబ్దమస్పర్శమరూపమవ్యయం తథారసం నిత్యమగన్ధవచ్చ యత్ ।
అనాద్యనన్తం మహతః పరం ధ్రువం నిచాయ్య తం మృత్యుముఖాత్ప్రముచ్యతే ॥ – కఠ 1.3.15

ఉపనిషత్తు వర్ణించేది సగుణ ఈశ్వరుణ్ణి కాదు, నిర్గుణ ఈశ్వరుణ్ణి. నిర్గుణ ఈశ్వరుణ్ణి ఉపనిషత్తు పరిభాషలో నిర్గుణబ్రహ్మ అంటారు. ఈ జ్ఞానాన్ని జ్ఞానయోగం అంటారు. జ్ఞానయోగంవల్ల ఒక వ్యక్తి నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం పొందుతాడు.

ఏడవ అధ్యాయంలో నిర్గుణ ఈశ్వరుణ్ణి పరాప్రకృతి అనీ, సగుణ ఈశ్వరుణ్ణి అపరాప్రకృతి అనీ అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. పరాప్రకృతి భగవంతునియొక్క ఉన్నత స్వరూపమనీ, ఆ జ్ఞానం పొందిన వ్యక్తి ఇక్కడే, ఇప్పుడే మోక్షం పొందుతాడనీ, తర్వాత విదేహముక్తి పొందుతాడనీ చూశాము.

ఆ విధంగా ఏడవ అధ్యాయంలో సద్యోముక్తి గురించి చెప్పి, ఎనిమిదవ అధ్యాయంలో క్రమముక్తి గురించి చెప్పి, మళ్ళీ తొమ్మిదవ అధ్యాయంలో సద్యోముక్తికి వచ్చాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే 7, 9 అధ్యాయాలు నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం గురించి చెపుతాయి.

నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం అనగానే, 'అమ్మో, అది అర్థం చేసుకోవటం చాలా కష్టం, నిర్గుణం అంటే చాలా సూక్ష్మంగా ఉంటుంది,' అనేస్తారు కొందరు. అందువల్ల ఈ అధ్యాయం మొదట్లో కృష్ణపరమాత్మ నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం పొందటం చాలా తేలిక అని చెపుతాడు. ఎవరికి కష్టం? నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం పొందటానికి సిద్ధంగా లేనివారికి కష్టం. ఎప్పుడైతే మనస్సును సంసిద్ధం చేస్తారో, అప్పుడే నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం పొందటం ఒలిచి ఉన్న అరటిపండును తిన్నంత తేలిక.

నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం పొందటానికి మనస్సును ఎలా సంసిద్ధం చెయ్యాలి? కృష్ణపరమాత్మే మార్గం చూపించాడు. అందువల్ల తొమ్మిదవ అధ్యాయం సగుణ ఈశ్వర ఉపాసన, మనస్సును సంసిద్ధపరచటం, నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం, మోక్షం – వీటి గురించి చెప్పింది. ఈ నేపథ్యంతో ఈ తొమ్మిదవ అధ్యాయాన్ని చూద్దాము.

తొమ్మిదవ అధ్యాయాన్ని ప్రధానంగా ఆరు భాగాలుగా విభజించవచ్చు. అవి –

1. ఉపోద్ఘాతం	**– శ్లోకాలు 1-3**
2. నిర్గుణ ఈశ్వరస్వరూపం	**– శ్లోకాలు 4-10**
3. సంసార కారణం	**– శ్లోకం 11**
4. సంసార నివృత్తి ఉపాయం	**– శ్లోకాలు 12-19**
5. భావనరూపభక్తి	**– శ్లోకాలు 20-29**
6. భక్తిస్తుతి	**– శ్లోకాలు 34-34**

1. ఉపోద్ఘాతం: శ్లోకాలు 1-3

మొదటి మూడు శ్లోకాల్లో విషయాన్ని ప్రవేశపెట్టాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏమిటా విషయం? ఈశ్వరజ్ఞానం. ఈశ్వరుని స్వరూపం రెండుగా ఉందని ఏడవ అధ్యాయంలో చూశాము. అవి అపరాప్రకృతి, పరాప్రకృతి. ఈశ్వరజ్ఞానం అంటే నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం లేదా పరాప్రకృతి జ్ఞానం. సంసిద్ధంగా లేని మనస్సుకు అది అర్థం కాదు కాబట్టి ఈ విద్య వారికి రహస్యంగా మిగిలిపోతుంది. అందువల్ల ఈ విద్యను రాజగుహ్యం అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

కాని నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం ఒక్కటే మోక్షాన్ని ఇవ్వగలదు, వేరే ఏదీ ఇవ్వలేదు కాబట్టి, ఈ విద్యను రాజవిద్య అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే జ్ఞానాలలోకెల్లా ఉత్తమమైన జ్ఞానం. అందువల్ల ఈ అధ్యాయానికి రాజవిద్యా రాజగుహ్య యోగము అని పేరు వచ్చింది. అంటే నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం. ఈ అధ్యాయంలో విషయం నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం.

ఈ జ్ఞానం పొందటానికి ఒక ముఖ్యమైన అర్హత కావాలని చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. అది శ్రద్ధ. ఇది కొత్త విషయంలో జ్ఞానం కాబట్టి, మీకు విషయం అర్థం కాకపోయినా గురువును కాని, శాస్త్రాన్ని కాని తోసిపుచ్చకూడదు. అది అర్థం అయ్యేంతదాకా ఓపిక పట్టాలి.

అశ్రద్దధానాః పురుషా ధర్మస్యాస్య పరంతప ।

అప్రాప్య మాం నివర్తంతే మృత్యుసంసారవర్త్మని ॥ – 9.3

ఈ జ్ఞానాన్ని తోసిపుచ్చితే నష్టపోయేది ఎవరు? మీరే! ఋషులు నష్టపోరు, గురువు నష్టపోడు. మీరే నష్టపోతారు. అందువల్ల మీరు శ్రద్ధగా నేర్చుకోవాలి.

2. నిర్గుణ ఈశ్వర స్వరూపం: శ్లోకాలు 4-10

నిర్గుణ ఈశ్వరుణ్ణి వేదాంతంలో బ్రహ్మ అంటారు. 4 నుంచి 10 శ్లోకాల వరకూ బ్రహ్మస్వరూపం గురించి చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇది ఈ అధ్యాయంలో ముఖ్యాంశం. ఈ బ్రహ్మస్వరూపాన్ని కూడా ఉపనిషత్తులలోంచి చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. కృష్ణపరమాత్మ తన బోధను తనకు తోచినట్టు, స్వంతంగా చెప్పలేదు. ఉపనిషత్తుల సారాన్ని చెప్పాడు.

భగవద్గీతాసు ఉపనిషత్సు బ్రహ్మ విద్యాయాం అని ప్రతి అధ్యాయం చివర్లో వస్తుంది. బ్రహ్మవిద్యను చెప్పే ఈ భగవద్గీత ఉపనిషత్తుల సారము.

బ్రహ్మస్వరూపం

ఎ) **అవ్యక్తం** – అవ్యక్తః అహం అస్మి. అవ్యక్తం అంటే ఇంద్రియ అగోచరం. అశబ్దం, అస్పర్శం, అరూపం, అరసం, అగంధం బ్రహ్మ. అందువల్ల ఎవరైనా నాకు భగవద్దర్శనం అయిందంటే అతని మాటను నమ్ముతాము కాని ఆ దర్శనం అపరాప్రకృతి దర్శనం అంటాము. కంటికి కనిపించాడు అంటే నిర్గుణబ్రహ్మ కాదు. ఎందుకంటే నిర్గుణబ్రహ్మ ఇంద్రియ అగోచరం. ఇక్కడ వాడిన పదం అవ్యక్తం.

బి) **సర్వవ్యాపకం – సర్వగతః అహం అస్మి.** సర్వగతం. అందువల్ల మన ఇష్టదైవం అపరాప్రకృతిలోకి వస్తాడు. భగవంతుడు వైకుంఠంలో ఉన్నాడు, కైలాసంలో ఉన్నాడు, బ్రహ్మలోకంలో ఉన్నాడు అంటే ఆయనకు దేశపరిమితి విధిస్తున్నాము. అంటే అర్థం చేసుకోండి, అపరాప్రకృతిని విమర్శించటం లేదు, కాని అక్కడే ఆగి పోవద్దంటున్నాము.

సగుణ ఈశ్వర ప్రార్థన చెయ్యందే నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం అసంభవం
నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానానికి రానిదే సగుణ ఈశ్వర ప్రార్థన అసంపూర్ణం

అందువల్ల సగుణ ఈశ్వరప్రార్థన చేసి, ఎప్పుడో ఒకప్పుడు నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానానికి రావాలి. నిర్గుణ ఈశ్వరుడు సర్వగతం లేదా సర్వవ్యాపకం.

సి) **మిథ్యా జగదధిష్ఠానం –** మూడు రకాల సత్యాలు ఉన్నాయని చూశాము. మన స్వప్నం ప్రాతిభాసిక సత్యం; జగత్తు వ్యావహారిక సత్యం; నిర్గుణబ్రహ్మ పారమార్థిక సత్యం. ప్రాతిభాసిక సత్యంనుంచి వ్యావహారిక సత్యానికి లేస్తే, ప్రాతిభాసిక సత్యం వీగిపోతుంది. తేలికమాటల్లో చెప్పాలంటే స్వప్నంనుంచి జాగ్రదావస్థకు లేస్తే, స్వప్నం వీగిపోతుంది. అలాగే ఈ వ్యావహారిక సత్యంనుంచి పారమార్థిక సత్యానికి లేస్తే, వ్యావహారిక సత్యం వీగిపోతుంది. తేలికమాటల్లో చెప్పాలంటే, ఈ జగత్తు కూడా స్వప్నం లాంటిదే. దీన్ని స్వప్నం–2 అనవచ్చు. ఈ స్వప్నంనుంచి పరమాత్మ ఉన్నత స్వరూపానికి అంటే నిర్గుణ స్వరూపానికి లేస్తే ఈ జగత్తు వీగిపోతుంది. జగత్తు వీగిపోతుంది అంటే మిథ్య అవుతుంది. బ్రహ్మ సత్యం అవుతుంది.

ఈ మిథ్యా జగత్తుకు సత్యబ్రహ్మ అధిష్ఠానం. ఇదే భావన లలితా సహస్రనామంలో చూస్తాము.

మిథ్యా జగదదిష్ఠాన ముక్తిదా ముక్తిరూపిణీ
లాస్యప్రియా లయకరీ లజ్జా రంభాది వందితా

డి) **సృష్టి స్థితి లయ కారణం – మమ ఆత్మా భూత భావనః భూత భృన్నచ.** బ్రహ్మ ఈ జగత్తుయొక్క సృష్టి, స్థితి, లయ కారణం.

యతో వా ఇమాని భూతాని జాయన్తే। యేన జాతాని జీవన్తి। యత్ప్రయన్త్యభిసంవిశన్తి।
తద్విజిజ్ఞాసస్వ। తద్బ్రహ్మేతి। స తపోఽతప్యత। స తపస్తప్త్వా ॥ – తైత్తిరీయం 3.1

ఇ) **అసంగత్వం –** భగవంతుడు తాను జగదాధారం అన్నాడు; మొత్తం జగత్తు నాలో ఉంది అన్నాడు. అలాంటప్పుడు జగత్తులో ఉండే అశుద్ధం బ్రహ్మకు అంటుతుందా? మామూలుగా మనం కొత్తదుస్తులు వేసుకుని, మన ఒడిలో ఒక మురికి వస్తువును పెట్టుకుంటే, ఆ మురికి వెంటనే మన కొత్తదుస్తులకు అంటుతుంది. అలా జగత్తులోని పుణ్యపాపాలు బ్రహ్మకు అంటవా అంటే నేను అన్నిటికీ ఆశ్రయాన్ని కాని నాకేమీ అంటవు అన్నాడు. దీన్ని అసంగత్వం అంటారు.

దీనికి కృష్ణపరమాత్మ ఆకాశం ఉదాహరణ ఇచ్చాడు. ఆకాశవత్ అసంగ స్వరూపః. ఆకాశానికి కూడా రూపు లేదు; ఆకాశం కూడా సర్వవ్యాపకం. ఆకాశం కూడా అన్నిటికి ఆధారం. కాని ఆకాశం కూడా అసంగం.

యథాకాశస్థితో నిత్యం వాయుః సర్వత్రగో మహాన్ ।
తథా సర్వాణి భూతాని మత్స్థానీత్యుపధారయ ॥ – 9.6

ఎఫ్) **అకర్తా, అభోక్తా** – అంతకుముందు బ్రహ్మ జగత్తుకు సృష్టి స్థితి లయ కారణం అన్నాడు. బ్రహ్మ సృష్టికర్త అంటే బ్రహ్మ కర్మ చేసినట్టు వస్తుంది. అప్పుడు ఆయన కర్త అవుతాడు. కర్త అయితే భోక్తృత్వం కూడా ఉండాలి. కర్త తను చేసిన కర్మఫలం అనుభవించాలి. దాన్ని భోక్తృత్వం అంటారు.

తాని కర్మాణి మాం న నిబధ్నంతి

నేను కర్మలు చేస్తున్నా కూడా ఆ కర్మలు నన్ను బంధించవు అన్నాడు.

కర్మసు అసక్తం – ఆ కర్మలతో నేను బంధం పెంచుకోవటం లేదు అన్నాడు. అందువల్ల బ్రహ్మ అకర్తా, అభోక్తా.

జి) **సాక్షీభూతం** – ఈశ్వరుడు జగత్తును సృష్టించాడంటే, కర్తా, భోక్తా అవాలి. ఆయన కర్త, భోక్తా అయితే పుణ్యపాపాలు అనుభవించాలి అనుకుంటాము. కాని కృష్ణపరమాత్మ నేను ప్రయత్నపూర్వకంగా ఏదీ చెయ్యటం లేదు, నా సమక్షంలో పనులు అవుతాయి అన్నాడు. **మయా అధ్యక్షేణ** అన్నాడు. దీన్ని సాక్షీభావం అంటారు.

ఒక గదిలో కాంతి ఉంటే, ఆ గదిలో జరిగే పనులన్నిటినీ కాంతి ప్రకాశింపజేస్తుంది. ఆ గదిలో మంచిపనులు జరగవచ్చు, చెడుపనులు జరగవచ్చు. కాని ఆ పనులయొక్క మంచి కాని, చెడు కాని కాంతికి అంటదు. అలాగే ఈశ్వరుడు సాక్షీభూతంగా చూస్తాడు.

3. సంసార కారణం: శ్లోకం 11

ఎందుకు మనకు సమస్యలు వస్తున్నాయి? సంసార కారణం ఈశ్వర అజ్ఞానం. ఈశ్వరుడు అంటే నిర్గుణ ఈశ్వరుడు అని మర్చిపోకూడదు. ఉన్నతస్థాయి ఈశ్వరుడు, నిర్గుణ ఈశ్వరుడు, పరాప్రకృతి ఇవన్నీ పర్యాయ పదాలు.

సంసార కారణం కిమ్? బ్రహ్మ అజ్ఞానమ్ ఏవ సంసార కారణమ్

నిర్గుణబ్రహ్మ అజ్ఞానం సంసారానికి కారణం అని ఒక తీర్మానం చేసేస్తే చాలదు. దానికి తర్కం జోడించాలి.

నిర్గుణం అంటే ఏమిటి? గుణాలు లేనిది. నిర్గుణం కానిది సగుణం. అంటే అపరాప్రకృతి. ఎప్పుడైతే గుణాల గురించి చెపుతామో, అప్పుడే వాటికి హెచ్చుతగ్గులు ఉంటాయి. శరీరమే తీసుకోండి, కొన్ని రోజులు నిలువుగా పెరుగుతాము; తర్వాత అడ్డంగా పెరుగుతాము. జుట్టు ఊడిపోతుంది, రంగు తగ్గుతుంది. అసలు ఏ మార్పూ లేని వస్తువు ఏదైనా చెప్పగలరా? అందువల్ల అపరాప్రకృతికి దేశ, కాల, వస్తు పరిమితులు ఉన్నాయి.

అంటే అవి ఒకరోజు వస్తాయి, ఇంకోరోజు మాయమవుతాయి. శాశ్వతంగా లేని వస్తువులు భద్రతను ఇవ్వగలవా? కాలం వాటిని నాశనం చేసేటట్టయితే అవి ఎలా శాశ్వతానందాన్ని ఇస్తాయి?

మా కురు ధన జన యౌవన గర్వమ్ హరతి నిమేషాత్కాలః సర్వమ్ – భజగోవిందం

మనకు పరాప్రకృతి గురించి తెలియకపోతే ఏం చేస్తాము? అపరాప్రకృతినుంచే శాంతి, భద్రత, ఆనందాలను పొందటానికి ప్రయత్నిస్తాము. నిముషంలో మాయమయ్యే, కనుమరుగయ్యే వస్తువులమీద మమకారం పెంచుకుని, వాటిమీద ఆధారపడతాం. కాని అవి శాశ్వతం కాదు. ఒకవేళ అవి శాశ్వతంగా ఉన్నా మనం శాశ్వతం కాదు.

అశాశ్వతమైన ఈ అపరాప్రకృతిమీద ఆధారపడి, అది మనకు భద్రతను ఇవ్వకపోతే బాధపడతాము, నిరాశకు లోనవుతాము, ఆఖరికి భగవంతుణ్ణి నిందించటానికి కూడా వెనుకాడము.

అందువల్ల సంసారానికి కారణం ఏమిటి? తప్పుగా ఎదురు చూడటం. శాశ్వతం కాని వస్తువులనుంచి శాశ్వతత్వాన్ని ఆశించటం. ఎందుకంటే పరాప్రకృతి గురించి మనకు తెలియదు కాబట్టి. అందువల్ల సంసార సమస్యకు కారణం – బ్రహ్మ అజ్ఞానం. బ్రహ్మ గురించిన అజ్ఞానం.

4. సంసార నివృత్తి ఉపాయం: శ్లోకాలు 12–19

12 నుంచి 19 శ్లోకాల వరకూ సంసారనివృత్తి మార్గం చెప్పబడింది. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే భక్తి – సంసారనివృత్తికి మార్గం. కాకపోతే భక్తి అంటే ఏమిటో సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. భక్తి అంటే ఒక సాధన కాదు, భక్తి అంటే అనేక స్థాయిల్లో సాధనలు. చివరికి ఆ భక్తి జ్ఞానంలో ముగియాలని గుర్తుంచుకోండి. ఎందుకు? సమస్య అజ్ఞానం. అజ్ఞానం సమస్య అయితే, పరిష్కారం ఏముంటుంది? జ్ఞానమే అవుతుంది.

అవిరోధితయా కర్మ నావిద్యాం వినివర్తయేత్
విద్యాఽ విద్యాం నిహంత్యేవ తేజస్తిమిరసంఘవత్ – ఆత్మబోధ 3

ఈ విషయాన్ని శంకరులవారు ఆత్మబోధలో అందంగా వర్ణించారు. ఒకవేళ చీకటి సమస్య అయితే, దాన్ని ఎలా తొలగించాలి? అందరూ కలిసి, ఆ గది ఊడిస్తే, చీకటి పోతుందా? పన్నెండు గంటలు నిర్విరామంగా కరసేవ చేసినా, నీరసం రావటం తప్ప ఫలితం ఉండదు. యోగాసనం చేస్తే చీకటి పోతుందా? విష్ణుసహస్రనామం చేస్తే చీకటి పోతుందా? అర్థం చేసుకోండి – యోగాసనాన్ని, విష్ణుసహస్రనామాన్ని కించ పరచటం లేదు. అవి గొప్పవే, సందేహం లేదు, కాని ఇక్కడి ప్రశ్న – అవి చేస్తే చీకటి పోతుందా? పోదు. అయితే ఏం చెయ్యాలి? చాలా తేలిక. చిన్నదీపం వెలిగించాలి.

అలాగే ఇక్కడ సమస్య అజ్ఞానం. అది పోవాలంటే జ్ఞానం పొందాలి. అది కూడా నిర్గుణ బ్రహ్మజ్ఞానం పొందాలి. దాని బదులు భక్తి పదం వేసాడంటే భక్తిలో అనేక దశలు ఉన్నాయనీ, చివరిదశ జ్ఞానమనీ అర్థం చేసుకోవాలి.

ఈ భక్తిలో మూడు స్థాయిల్లో సాధనలు ఉన్నాయి. వీటిని వివరంగా మళ్ళీ 12వ అధ్యాయంలో చర్చిస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ. కాని ఇక్కడ ఈ విధంగా చెప్పబడ్డాయి. అవి కర్మరూపభక్తి, ఉపాసనరూపభక్తి, వేదాంతవిచారరూపభక్తి.

ఎ) **కర్మరూప భక్తి** – మొదటి స్థాయి భక్తి కర్మయోగంలా ఉండాలి. మీరు చేసే ప్రతిపనిని భగవంతునికి అర్పించాలి. మీరు మామూలుగా చేసే పనులే చెయ్యండి, కాని వాటిని ఈశ్వరార్పణభావనతో చెయ్యండి అన్నాడు.

బి) **ఉపాసనరూప భక్తి** – బాహ్యముఖంగా పరుగులు తీసే మనస్సును అంతర్ముఖం చెయ్యాలి. రజోగుణం ఎక్కువ ఉన్నవారు ఎప్పుడూ కర్మ చేస్తూనే ఉంటారు. అది స్వార్థపూరితకర్మ కావచ్చు, నిస్వార్థమైన కర్మ కావచ్చు. కాని ఈ కర్మ తెలివిగా వీరిని ఎంతసేపూ బాహ్యముఖంగా ఉంచుతుంది. వారు క్షణం ఖాళీగా కూర్చోలేరు. అందువల్ల వారికి కూర్చుని వేదాంత శ్రవణం చేసే తీరిక ఉండదు.

సంఘసేవ చెయ్యటం మంచిదే, కాదనటం లేదు; కాని మీరు చెయ్యగలిగినన్నాళ్ళు చేశారు; ఇంక మీరు పక్కకు తప్పుకుని, తర్వాత తరానికి అవకాశం ఇవ్వండి. మీ మనస్సును బాహ్యంగా చూడటం మానేసి అంతర్గతంగా చూడగలిగేటట్టు చేసుకోండి.

అంతర్ముఖ సమారాధ్యా బహిర్ముఖ సుదుర్లభాః – లలితా సహస్రనామం

బహిర్ముఖంగా ఉన్నవారు వేదాంతాన్ని అర్థం చేసుకోలేరు. అందువల్ల వారు బాహ్యముఖంనుంచి అంతర్ముఖులవ్వాలి. ఇది కూడా భక్తే. సగుణ ఈశ్వర ఉపాసన చెయ్యాలి.

సి) **వేదాంతవిచారరూపభక్తి** – దీన్ని జ్ఞానయోగరూపభక్తి అని కూడా అంటారు. వేదాంతవిచారణ శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలద్వారా చేస్తారు. నిజానికి మీరు భగవద్గీత బోధ వింటున్నా కూడా మీరు జ్ఞానరూపభక్తిని పాటిస్తున్నట్టే అర్థం. నాలుగవ అధ్యాయంలో దీనిని జ్ఞానయజ్ఞం అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. జ్ఞానయజ్ఞం అనటమే కాదు, ఈ జ్ఞానయజ్ఞమే అన్ని రకాల యజ్ఞాల కన్నా గొప్పది అన్నాడు.

శ్రేయాన్ ద్రవ్యమయాద్యజ్ఞాత్ జ్ఞానయజ్ఞః పరంతప ।
సర్వం కర్మాఖిలం పార్థ జ్ఞానే పరిసమాప్యతే ॥ – 4.33

అందువల్ల మీరు జ్ఞానలక్షణభక్తికి రావాలి. ఈ మూడు స్థాయిల భక్తీ దాటితే జ్ఞానీభక్తుడు ఈశ్వరజ్ఞానం పొందుతాడు. ఈశ్వరజ్ఞానం అంటే నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం అని చూశాము.

అందువల్ల భక్తి మోక్షాన్ని ఇస్తుందంటే, మూడు స్థాయిల సాధనతో కూడిన భక్తి అని అర్థం చేసుకోవాలి. కేవలం భజన చేస్తే జ్ఞానం రాదు – అది మొదటి స్థాయి భక్తి; కేవలం ధ్యానం చేస్తే జ్ఞానం రాదు – అది రెండవ స్థాయి భక్తి; వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేస్తేనే జ్ఞానం వస్తుంది. అది మూడవ స్థాయి భక్తి. అది ఎవరో చెప్పినది కాదు, సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే చెప్పాడు.

తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయా ।
ఉపదేక్ష్యంతి తే జ్ఞానం జ్ఞానినస్తత్త్వదర్శినః ॥ – 4.34

కృష్ణపరమాత్మ కూడా స్వంతంగా చెప్పటం లేదు, ఉపనిషత్తులను ఆధారంగా చేసుకుని చెపుతున్నాడు అని చూశాము.

తద్విజ్ఞానార్థం స గురుమేవాభిగచ్ఛేత్
సమిత్పాణిః శ్రోత్రియం బ్రహ్మనిష్ఠమ్॥ – ముండకం

అందువల్ల ఈ మూడు దశలను పాటించిన భక్తుడు జ్ఞానం పొంది, తద్వారా మోక్షం పొందుతాడు.

ఆ విధంగా మోక్షం పొందటానికి మూడు దశల భక్తి ఉండాలి. కాని ఏ దశలోకి రావాలన్నా కూడా, ఆ వ్యక్తి బాగా పుణ్యం చేసుకుని ఉండాలి. పుణ్యం చేసుకుని ఉండకపోతే జ్ఞానానికీ, ఉపాసనకీ రావటం మాట దేవుడెరుగు, కర్మకే రాలేరు. అలా సంసారంలో పడి తిరుగుతూ ఉంటారు.

మోఘాశా మోఘకర్మాణో మోఘజ్ఞానా విచేతసః ।
రాక్షసీమాసురీం చైవ ప్రకృతిం మోహినీం శ్రితాః ॥ – 9.12

అందువల్ల మోహంలో పడి కొట్టుమిట్టాడుతున్నవారు ఏ స్థాయికీ రాలేరు; కాని బాగా పుణ్యం చేసుకున్నవారు జ్ఞానరూపభక్తి స్థాయికి ఎదుగుతారు.

ఈ భక్తిని **సాధనరూప భక్తి** అంటారు.

5. భావనారూప భక్తి: శ్లోకాలు 20–29

20 నుంచి 29 శ్లోకాల వరకూ రెండు రకాల భక్తి గురించి చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. ముందు చూసినది సాధనరూపభక్తి అయితే, ఇప్పుడు చూసేది భావనారూప భక్తి. ఇవి రెండు – సకామభక్తి, నిష్కామభక్తి. ఈ రెండు రకాల భక్తిలో ఏమిటి వ్యత్యాసం ఉంది? అది సంకల్పం చెప్పటంలో మారుతుంది.

మమోపాత్త సమస్త దురితక్షయ ద్వారా శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం

ఇంతవరకూ రెండింటికీ ఒకటే, తర్వాత మారుతుంది. మనకు రెండు మార్గాలు ఉన్నాయి. అవి శ్రేయోమార్గం, ప్రేయోమార్గం అని కఠోపనిషత్తులో చూశాము. శ్రేయోమార్గాన్ని ధీరులు ఎన్నుకుంటే, ప్రేయోమార్గాన్ని మందబుద్ధి ఉన్నవారు ఎన్నుకుంటారు అని వస్తుంది ఆ మంత్రంలో.

ఎ) **సకామ భక్తి** – ధీరులు అంటే వివేకం ఉన్నవారు. మందబుద్ధి అంటే వివేకం లేనివారు. సకామకర్మ చెయ్యటం పాపం కిందకి రాదు, అతను దాని ఫలితం కూడా పొందుతాడు అని కృష్ణపరమాత్మ చెప్పాడు.

తే తం భుక్త్వా స్వర్గలోకం విశాలం క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి – 9.21

విశాలమైన స్వర్గలోకానికి వెళ్ళి అక్కడ స్వర్గసుఖాలు పొందుతారు అని ఒకపక్క ఊరిస్తూనే, కాని పుణ్యం తీరగానే భూలోకం వచ్చి పడతారని చెప్పాడు. వారు వైకుంఠపాళి ఆట ఆడినట్టు ఉంటుంది వారి పరిస్థితి. వైకుంఠపాళిలో మొదట్లోనే పెద్దనిచ్చెన ఎక్కి పైకి వెళతాడు. అలా టకటకా రెండు నిచ్చెనలెక్కేసరికి దాదాపు చివరికి చేరుకుంటాడు. కాని పక్కనే పొంచివుంటుంది ఒక పెద్దపాము. దాని నోట పడితే అది ధన్‌మని చాలా కిందకి తెచ్చేస్తుంది. అలా పైకి ఎక్కుతూ, దిగుతూ ఎప్పుడో ఆట గెలుస్తాడు. జీవితమనే ఆట అలా వృత్తంలా సాగుతూనే ఉంటుంది. స్వర్గలోకం వెళుతూ, ఆనందాలు అనుభవిస్తూ, భూలోకానికి వచ్చి కష్టాలు పడుతూ మళ్ళీ స్వర్గలోకానికి వెళుతూ ఉంటారు. అంటే పునరపి జననం, పునరపి మరణం అనే వృత్తంలో పడి తిరుగుతూ ఉంటారు.

బి) **నిష్కామ భక్తి** – నిష్కామభక్తి ఉన్నవారు, వారు కోరుకునే శాంతి, భద్రత, ఆనందాలు జగత్తు ఇవ్వలేదనీ, నిత్యవస్తువు మాత్రమే ఇవ్వగలదనీ తెలుసుకుంటారు. అది పరాప్రకృతివల్లనే సాధ్యమని అర్థంచేసుకుంటారు. అందువల్ల వారు ఏదైనా భక్తిగా కోరినా, పరాప్రకృతి జ్ఞానానికి సంబంధించిన విషయాలే కోరుకుంటారు. వారికి మనస్సు సిద్ధంగా లేకపోతే, 'ఓ దేవా, నా మనస్సును బ్రహ్మజ్ఞానానికి సిద్ధం చెయ్యి,' అని వారు ప్రార్థిస్తారు. అటువంటి ప్రార్థన సంధ్యావందనంలో వస్తుంది.

మహేరణాయ చక్షసే అంటే బ్రహ్మజ్ఞానానికి ఏవి కావాలో నాకు తెలియదు. ఓ దేవా, నువ్వే నాకు అవన్నీ సమకూర్చు. దానికి తల్లి ఉదాహరణ వస్తుంది ఆ మంత్రంలో. పిల్లవాడికి ఏ వయస్సులో ఎటువంటి ఆహారం పెట్టాలో, ఎంతమేరకు పెట్టాలో తల్లికి తెలుసు. ముందు తల్లి తన పాలనే ఇస్తుంది. నెమ్మదిగా పిల్లవాడు ఎదుగుతున్న కొద్దీ అతని ఆహారనియమాలు మారుస్తూ వస్తుంది. ఎంత అద్భుతం!

ఓ దేవా, నాకు చిత్తశుద్ధి లేకపోతే చిత్తశుద్ధిని కలిగించు; గురువును ఏర్పరచు; జ్ఞానం పొందటానికి అనుకూలమైన వాతావరణాన్ని ఏర్పరచు; జ్ఞానం పొందటానికి బోధకు వెళ్ళటం మొదలెట్టితే, చివరిదాకా వెళ్ళేలా అవకాశం కల్పించు; నాకు బోధ అర్థం కాకపోతే అది అర్థమయ్యేలా చెయ్యి; అర్థమయ్యి, నా మెదడులో నిలవకపోతే బోధ నిలిచేలా చెయ్యి.

ఇవన్నీ నిష్కామభక్తి కిందకే వస్తాయి. చిత్తశుద్ధి కోరినా, బోధ నిలిచేలా చెయ్యమన్నా కూడా నిష్కామభక్తి కిందకే వస్తాయి.

నిష్కామభక్తి గురించి చెప్పాక, కృష్ణపరమాత్మ సకామభక్తిని పాటించటం చాలా కష్టమని చెప్పాడు. దానికి శ్రమ ఎక్కువ, ఫలితం తక్కువ. నిష్కామభక్తికి శ్రమ తక్కువ, ఫలితం ఎక్కువ. కాని మూఢులు కష్టమైన సకామభక్తిని పాటించి, పరిమితి ఉన్న ఫలాన్ని పొందుతున్నారు; తెలివైన నిష్కామభక్తులు తేలికగా అనంతాన్ని పొందుతున్నారు.

ఎందుకు సకామభక్తి కష్టం? కోరిక కోరి పూజ చేస్తే దానికి వంద విధినిషేధాలు ఉంటాయి. ఏ దేవునికి ఏ పూజ చెయ్యాలి, ఎప్పుడు చెయ్యాలి, ఎలా చెయ్యాలి. ఏ నైవేద్యం పెట్టాలి లాంటి నియమాలు ఎన్నో ఉంటాయి. ఏదైనా పొరపాటు చేస్తే, దానికి ప్రాయశ్చిత్త మంత్రం ఉంటుంది.

ఏదైనా మంత్రం సరిగ్గా చదవకపోతే దానికి ప్రాయశ్చిత్త మంత్రం చదవాలి. కాని వచ్చిన చిక్కేమిటంటే, ఆ ప్రాయశ్చిత్తమంత్రం చదవటమే రాదు; దానికి ఇంకో ప్రాయశ్చిత్తమంత్రం చదవాల్సి ఉంటుంది. అది అలా నిరంతరంగా సాగుతుంది. అందువల్ల సకామభక్తిలో అనేక నియమాలు ఉంటాయి. కాని నిష్కామభక్తిలో ఇవేమీ అవసరం లేదు.

పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి ।
తదహం భక్త్యుపహృతమ్ అశ్నామి ప్రయతాత్మనః ॥ – 9.26

ఆ విధంగా సకామభక్తికి, నిష్కామభక్తికి మధ్య ఉన్న భేదాలను ఎత్తి చూపాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకు? మనమందరం సకామభక్తి స్థాయినుంచి నిష్కామభక్తి స్థాయికి ఎదగాలని కృష్ణపరమాత్మ ఆశ. కాని నాకు చాలా బాధ్యతలున్నాయి; దానికి తగ్గ కోరికలు ఉన్నాయి అంటే ఫర్వాలేదు, నెమ్మదిగానే రండి; కాని ఆ కోరికలను తగ్గించుకుంటూ రండి. కాని ఎప్పుడో ఒకప్పుడు నిష్కామభక్తికి రండి అన్నాడు.

6. భక్తి స్తుతి: శ్లోకాలు 30-34

చివరి భాగంలో భక్తిని స్తుతించాడు కృష్ణపరమాత్మ. భక్తిలో అనేకదశలున్నాయి కాబట్టి, అది నిచ్చెన లాంటిది. మొట్టమొదటి మెట్టు కర్మ లక్షణభక్తి. తర్వాత ఉపాసన లక్షణభక్తి. ఆ తర్వాత జ్ఞానలక్షణభక్తి వస్తాయి. ఇన్ని దశలు ఉన్నాయి కాబట్టి, ఒక సాధకుడు ఏ దశలోనైనా మొదలుపెట్టవచ్చు. ముందు కర్మయోగంలో మొదలుపెట్టినా తప్పులేదు, సకామకర్మ చేసినా తప్పులేదు; కాని దాన్ని కూడా ఈశ్వరునికి అర్పించాలి. దీని గురించి మరింత వివరంగా పన్నెండవ అధ్యాయంలో చూస్తాము. అందువల్ల ఏ స్థాయిలో మొదలుపెట్టినా ఫర్వాలేదు.

ఇంకొక అడుగు ముందుకేశాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎవరైనా అనేక పాపాలు చేసివున్నా, పంచమహాపాపాలు చేసివున్నా, అపరాధభావంతో కృంగిపోకుండా భక్తిమార్గంలోకి అడుగు పెట్టమన్నాడు. అపరాధభావం మనిషిని చాలా కృంగదీసి, అతను భక్తిలోకి రాకుండా చేస్తుంది. ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగాలంటే గురువు, దైవం ప్రోత్సహించగలరే కాని సాధకుడే స్వయంగా ప్రయత్నించాలి. మీరు ఏదైనా పరుగుపందెంలో పాల్గొంటే, మీరే పరుగులు తీయాలి. మీ చుట్టూ ఉన్నవారు అరుపులు, కేకలతో మిమ్మల్ని ప్రోత్సహించగలరు. అంతే! అలాగే మీకు జీవితంలో నాలుగు కృపలు కావాలి. అవి గురుకృప, ఈశ్వరకృప, శాస్త్రకృప, ఆత్మకృప. తక్కిన మూడూ తేలిగ్గా దొరుకుతాయి కాని ఆత్మకృపే త్వరగా రాదు. ఆత్మకృప అంటే మీమీద మీకు నమ్మకం ఉండాలి. నమ్మకం ఉండాలంటే అపరాధభావన ఉండకూడదు. ఎప్పుడైతే తప్పు చేశానని అర్థమైందో, అప్పుడే ఆ మార్గాన్ని వదిలి, భక్తిమార్గంలోకి అడుగుపెట్టమని చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. మారదామని నిశ్చయించుకుని, ప్రయత్నం చేస్తే, ఆ నిర్ణయమే మిమ్మల్ని సాధువులుగా చేస్తుంది.

అపి చేత్ సుదురాచారో భజతే మామనన్యభాక్ ।
సాధురేవ స మంతవ్యః, సమ్యగ్వ్యవసితో హి సః ॥ – 9.30

తర్వాత ఇంకొక రకం వారి గురించి చెప్పాడు. కొంతమందికి పుట్టుక వల్లనో, మనస్సు వల్లనో ఏవైనా సమస్యలు ఉన్నా కూడా వారు కూడా భక్తిమార్గంలోకి మళ్ళితే మోక్షం పొందవచ్చు. ఇటువంటి వారిని నలుగురిని పేర్కొన్నాడు. వారు – పాపయోనయః స్త్రియో వైశ్యాస్తథా శూద్రాః – 9.32.

నాస్తికుల ఇంటిలో పుట్టినవారు; స్త్రీలమాదిరిగా బంధాలు ఉన్నవారు; వైశ్య, శూద్రులలాగ రజోగుణం ఉన్నవారు. వీరు జ్ఞానం పొందటం కష్టం. అటువంటి వారు కూడా ప్రయత్నం చేసి భక్తిమార్గం వైపు మళ్ళితే, తప్పకుండా మోక్షం పొందుతారు.

అందువల్ల ఓ అర్జునా, ముందుగా భక్తుడివి కమ్ము అన్నాడు. ఆఖరిశ్లోకంలో ఆ భక్తిలో ఐదు దశలను వర్ణించాడు. అవి –

1. **మద్భక్తః భవ**	– నామీద భక్తి పెంపొందించుకో	– ఇది సాధనమీద భక్తి
2. **మత్పరాయణః**	– నన్నే నీ అంతిమ లక్ష్యంగా చేసుకో	– ఇది సాధ్యంమీద భక్తి
3. **మన్మనా భవ**	– నన్ను నీ లక్ష్యంగా ఎన్నుకున్నాక, ఏకాగ్రత వీడకు	– ఇది ముముక్షుభక్తి
4. **మద్యాజీ భవ**	– నువ్వు చేసే ప్రతిపనినీ నాకే అంకితం చెయ్యి	– ఇది నిష్కామభక్తి
5. **మాం నమస్కురు**	– నన్నే శరణు వేడు, నా దీవెనలు కోరు	– ఇది ఈశ్వరానుగ్రహం కోరే భక్తి

మద్యాజీ అంటే నీ ఫ్రీవిల్‌ను ఉపయోగించు అని అర్థం; మాం నమస్కురు అంటే ఈశ్వర అనుగ్రహం కూడా కోరు అని అర్థం.

మామ్ ఏవ ఏష్యసి – ఈ ఐదుదశలూ పాటిస్తే, నువ్వు నన్నే పొందగలవు. ఈ విధంగా భక్తిని స్తుతించటం ద్వారా కృష్ణపరమాత్మ ఈ అధ్యాయాన్ని ముగించాడు. జ్ఞానయోగం అన్ని విద్యలలోకి శ్రేష్ఠమైనది కాబట్టి రాజవిద్య; అందరికీ పరాప్రకృతి గురించి తెలియదు కాబట్టి రాజగుహ్యం అయింది. అందువల్ల ఈ అధ్యాయం పేరు **రాజవిద్యా రాజగుహ్య యోగము**.

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

అథ దశమోఽధ్యాయః - విభూతియోగః

(పదియవ అధ్యాయము - విభూతియోగము)

రెండవ షట్కములో కృష్ణపరమాత్మ ఈశ్వరస్వరూపాన్ని వర్ణిస్తున్నాడు. రెండవ షట్కములో 7-12 అధ్యాయాలు వస్తాయి. ఏడవ అధ్యాయంనుంచి ఈశ్వరస్వరూపాన్ని ఒక క్రమపద్ధతిలో వర్ణించుకుంటూ వస్తున్నాడు. 7 నుండి 9 వరకూ ఈశ్వరస్వరూపాన్ని వర్ణించాడు, 10 నుంచి 12 వరకూ కూడా అదే అంశం కొనసాగుతుంది.

గడచిన మూడు అధ్యాయాలలోనూ భగవంతుణ్ణి కృష్ణపరమాత్మ జగత్కారణబ్రహ్మగా వర్ణించాడు. అంటే సృష్టికర్తగా వర్ణించాడు. అంతేకాకుండా భగవంతునియొక్క రెండు స్వరూపాలను కూడా వర్ణించాడు. అవి **పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతి**.

పరాప్రకృతి భగవంతునియొక్క ఉన్నతస్థాయి, అపరాప్రకృతి భగవంతునియొక్క వ్యవహారిక స్థాయి. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే పరాప్రకృతి చైతన్యం అయితే, అపరాప్రకృతి పదార్థం. ఆ విధంగా - **చైతన్యం + మాయ = చైతన్యం + పదార్థం = భగవంతుడు**.

పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతిలలో సమానంగా ఉన్న అంశాలు, భిన్నంగా ఉన్న అంశాలు కూడా చూశాము.

సమాన అంశాలు - చైతన్యం అనాది, పదార్థం లేదా మాయ అనాది. అందువల్ల చైతన్యాన్ని కాని పదార్థాన్ని కాని సృష్టించలేము. ఈ అనాది సృష్టించబడలేని చైతన్య-పదార్థ సమ్మేళనాన్ని **ఈశ్వరుడు** అంటారు.

భిన్న అంశాలు - నిర్వికార-సవికారాలు - పరాప్రకృతి అయిన చైతన్యం మార్పు చెందదు. కాని పదార్థం మార్పు చెందుతుంది. పదార్థం మార్పు చెంది ఈ జగత్తుగా వ్యక్తమవుతుంది; మళ్ళీ మార్పు చెంది అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళిపోతుంది. ఆ విధంగా పదార్థం అవ్యక్తంనుంచి వ్యక్తంలోకి, వ్యక్తంనుంచి అవ్యక్తంలోకి మారుతూ ఉంటుంది. వ్యక్తంలోకి వచ్చినప్పుడు నానాత్వం కనబడుతుంది. ఈ విధంగా పరాప్రకృతి నిర్వికారం; అపరాప్రకృతి సవికారం.

నిర్గుణ-సగుణాలు - పరాప్రకృతి నిర్గుణం. పరాప్రకృతికి ఏ గుణాలూ లేవు. అందువల్ల దానిని అధ్యయనం చెయ్యటానికి అందదు. అంటే లౌకిక ప్రమాణాలకు అందదు. కాని అపరాప్రకృతికి అనేక గుణాలున్నాయి. అందువల్ల అది సగుణం. ఈ విధంగా పరాప్రకృతి నిర్గుణం; అపరాప్రకృతి సగుణం.

సత్యం-మిథ్యలు - ఈ అంశం ఇక్కడ మనకు పెద్దగా అవసరం లేదు కాని ఈ సందర్భంలో గుర్తు తెచ్చుకుంటే మంచిది. పరాప్రకృతి అయిన చైతన్యానికి ఉనికి విడిగా ఉంది. అందువల్ల అది స్వతంత్రం. స్వతంత్రం కాబట్టి సత్యం. కాని పదార్థానికి విడిగా ఉనికి లేదు. అది పరతంత్రం. పరాప్రకృతిమీద ఆధారపడివుంది. స్వతంత్రంగా ఉనికి లేని దాన్ని మిథ్య అంటారు. ఈ విధంగా పరాప్రకృతి సత్యం; అపరాప్రకృతి మిథ్య.

ఈ విధంగా చేతన–అచేతన; నిర్వికార–సవికార; నిర్గుణ–సగుణ; సత్య–మిథ్య; చైతన్యం–పదార్థాల మేలుకలయికను భగవంతుడు అంటారు. ఈ పరాప్రకృతి–అపరాప్రకృతులను కలిపి జగత్తుయొక్క మాతాపితలు అంటారు. అంటే ఈ రెండూ విడదీయలేని, విడిపోని, విడరాని జంట.

వాగర్థావివ సంపృక్తౌ వాగర్థప్రతిపత్తయే
జగతః పితరౌ వందే పార్వతీ పరమేశ్వరౌ – రఘువంశం ప్రార్థనాశ్లోకం 1.1

వాగర్థావివ – వాక్, దాని అర్థం అంటే ఒక పదం, దాని అర్థాన్ని ఎలా విడదీయలేమో అలా పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతిది విడదీయలేని బంధం. అటువంటి భగవంతుడు జగత్కారణబ్రహ్మ. అంటే ఈ జగత్తును సృష్టించాడు.

భగవంతునియొక్క జగత్కారణ హెూదాని మూడు దశల్లో వర్ణిస్తారు. భగవంతునియొక్క ఈ స్థాయీ భేదాలు, భక్తునియొక్క స్థాయీ భేదాలను దృష్టిలో పెట్టుకుని చెప్పబడ్డాయి. అంటే మందభక్తులు, మధ్యమభక్తులు, ఉత్తమభక్తులను దృష్టిలో పెట్టుకుని చెప్పబడ్డాయి.

నిమిత్తకారణం – మందభక్తులకు భగవంతుడు ఈ జగత్తును సృష్టించాడు అని చెబుతుంది శాస్త్రం. ఒక వడ్రంగి కుర్చీలను సృష్టించినట్టుగా, ఒక కంసాలి నగలను సృష్టించినట్టుగా, భగవంతుడు ఈ జగత్తును సృష్టించాడు. ఈ స్థాయిలో భగవంతుణ్ణి నిమిత్తకారణం అంటుంది శాస్త్రం

ఇంతకుముందు చూసిన ఉదాహరణలలో వడ్రంగి, కంసాలి, కుమ్మరులు నిమిత్తకారణాలు. వారివారి రంగాల్లో వారి మేధస్సును ఉపయోగించి ఆయా వస్తువులను సృష్టిస్తారు. అందువల్ల జగత్తును సృష్టించిన భగవంతుణ్ణి కూడా ఒక వ్యక్తిగా ఊహించుకుంటాము. ఎప్పుడైతే భగవంతుణ్ణి ఒక వ్యక్తిగా ఊహిస్తామో అప్పుడు ఆయనకొక చిరునామా ఉండాలి. ఎక్కడ ఉంటాడు ఆ మేధావి? ఆయనకు భూలోకంలోని చిరునామా ఇవ్వలేము. మద్రాసులోనో, హైదరాబాద్‌లోనో ఉన్నాడనలేము. అందువల్ల ఎక్కడున్నాడు అంటే కైలాసంలో ఉన్నాడు అంటాము.

ఛాయాయాం పారిజాతస్య హేమసింహాసనోపరి
ఆసీనమంబుదశ్యామమ్ ఆయతాక్షమలఙ్కృతమ్
చంద్రాననం చతుర్బాహుం శ్రీవత్సాఙ్కితవక్షసమ్
రుక్మిణీ సత్యభామాభ్యాం సహితం కృష్ణమాశ్రయే – ధ్యానశ్లోకం 7

ఎక్కడున్నాడు భగవంతుడు?

పారిజాతస్య ఛాయాయాం – పారిజాత చెట్టు నీడలో. వైకుంఠంలో పారిజాతవృక్షం ఉంది; **హేమసింహాసనోపరి ఆసీనమ్** – సువర్ణ సింహాసనంమీద ఆసీనుడైయున్నాడు; **అంబుదశ్యామమ్** – నల్ల మేఘంలాగా ఉన్నాడు; **ఆయతాక్షమ్**– అందమైన విశాలనేత్రాలు కలవాడు; **అలఙ్కృతమ్** – అనేక ఆభరణాలు అలంకారంగా కలవాడు; **చన్ద్రాననం** – చంద్రుని వంటి అందమైన మొహం కలవాడు; **చతుర్బాహుం** – నాలుగు భుజాలు కలవాడు; **శ్రీవత్సాఙ్కితవక్షసమ్**–

శ్రీదేవిని వక్షస్థలంలో కలవాడు; **రుక్మిణీ సత్యభామాభ్యాం సహితం కృష్ణమాశ్రయే** – రుక్మిణీ, సత్యభామల సహిత కృష్ణపరమాత్మ ఉన్నాడు.

ఇది సృష్టికర్త విష్ణుమూర్తి వర్ణన. ఇటువంటి విష్ణుమూర్తి ఎలా సృష్టించాడు? ఆయన నాభినుంచి కమలంలో బ్రహ్మ వెలిశాడు. జగత్తును విష్ణుమూర్తి ప్రత్యక్షంగా సృష్టించలేదు. ఆయన బ్రహ్మను సృష్టిస్తే బ్రహ్మ జగత్తును సృష్టించాడు. ఇది భగవంతునియొక్క మొదటిస్థాయి. ఇలా ఒక ఆకారంలో ఊహించుకోవటంవల్ల ధ్యానం చెయ్యటానికి వీలుగా ఉంటుంది. అందువల్లనే ఇది ధ్యానశ్లోకంలో చొప్పించబడింది. ఈ స్థాయిని **ఏకరూప దర్శనం** అంటారు.

2. **ఉపాదాన కారణం** – కొంతకాలం భగవంతుణ్ణి ఆ స్థాయిలో కొలిచాక, మనస్సు కొంత పరిపక్వత చెందాక, బుద్ధి కొన్ని సందేహాలను కలుగజేస్తుంది. భగవంతుడు సర్వవ్యాపకుడు అంటున్నారు కదా, సర్వవ్యాపకుడు అయితే ఆయన వైకుంఠంలో మాత్రమే ఎలా ఉంటాడు? ఆయనే మొట్టమొదట ఉంటే, మరి ఈ సృష్టికి కావాల్సిన ముడిసరుకులు ఎక్కడనుంచి వచ్చాయి? ఇలాంటి ప్రశ్నలు చోటుచేసుకుంటాయి.

అప్పుడు శాస్త్రం రెండవ స్థాయిని వివరిస్తుంది. మొదటేమంది? భగవంతుడు **జగత్తును సృష్టించాడు** అంది. ఇప్పుడేమంటున్నది? **భగవంతుడు తానే జగత్తు అయ్యాడు** అంటున్నది. ముందు చూసిన ఉదాహరణలలో వడ్రంగికి చెక్క బయట దొరుకుతుంది; కంసాలికి బంగారం బయట దొరుకుతుంది; కుమ్మరికి మట్టి బయట దొరుకుతుంది. కాని సృష్టికి పూర్వం పదార్థం లేదు; చైతన్యం మాత్రమే ఉంది. అంటే భగవంతుడు మాత్రమే ఉన్నాడు; ముడిసరుకు లేదు. అందువల్ల ముడిసరుకు కూడా ఆయన నుంచే వచ్చింది. సృష్టికి పూర్వం ఆకాశం లేదు; ఆకాశంతో కూడిన పంచభూతాలు లేవు. అవి కూడా ముందు సూక్ష్మరూపంలో, తర్వాత వాటి పంచీకరణం జరిగి స్థూలభూతాలుగా సృష్టించబడ్డాయి. అందువల్ల ముడిసరుకు కూడా ఆయననుంచే వచ్చింది. అదెలా సాధ్యం? శాస్త్రం దానికి ఉదాహరణను కూడా ఇస్తుంది.

యథోర్ణనాభిః సృజతే గృహ్ణతే చ – ముండకం 1.1.7

ఎలాగైతే సాలెపురుగు తనలోంచే దారాన్ని తీసుకుని సాలెగూడు కడుతుందో, అలా భగవంతుడు కూడా తనలోంచే ముడిసరుకుని తీసుకుని జగత్తును సృష్టిస్తాడు. అలా ఎలా సృష్టించగలడు అంటే ఇంతకుముందే చూశాము, భగవంతుడు పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతిల మేలుకలయిక అని. అంటే ఆయనే చైతన్యతత్త్వం, ఆయనే పదార్థతత్త్వం కూడా. అందువల్ల భగవంతుడు తానే జగత్తు అయ్యాడు అంటుంది శాస్త్రం. దానికి వాడే పదం ఈశ్వరుడు. **జగత్తు ఉపాదాన కారణం.**

భగవంతుడు తానే జగత్తుగా అయ్యాడు అని తెలుసుకుంటే, భగవంతుడు ఎక్కడ ఉన్నాడు అని అడగము. భగవంతుడు ఎక్కడున్నాడు అని ఎవరైనా అడిగితే, ఈ స్థాయిలో జవాబు చెప్పకుండా, భగవంతుడు ఎక్కడ లేడు అనగలగాలి. జగత్తు అంతటా భగవంతుడు ఉన్నాడు. ఇంతకు ముందు ఆకాశాన్ని, వాయువును భగవంతుడు సృష్టించాడని చెపితే, ఇప్పుడేమంటాము? ఆకాశం భగవంతుడే, వాయువు భగవంతుడే. ఇది ఏడవ అధ్యాయంలో చూశాము.

రసోఽహమప్సు కౌంతేయ ప్రభాస్మి శశిసూర్యయోః ।
ప్రణవః సర్వవేదేషు శబ్దః ఖే పౌరుషం నృషు ॥ – 7.8

భగవంతుడు, సూర్యకాంతిని సృష్టించలేదు; భగవంతుడే సూర్యకాంతిరూపంలో ప్రకటితమవుతున్నాడు. అందువల్ల ఉదయిస్తున్న సూర్యునికి నా నమస్కారములు.

అసౌ యస్తామ్రో అరుణ ఉత బభ్రు స్సుమంగలః ।
యే చేమాగ్ం రుద్రా అభితో దిక్షు శ్రితాః
సహస్రశో వైషాగ్ం హేడ ఈమహే ॥
అసౌ యోఽవసర్పతి నీలగ్రీవో విలోహితః ।
ఉతైనం గోపా అదృశన్నదృశన్నుదహార్యః । – నమకం

రుద్రంలో ఎంత అద్భుతమైన మంత్రం ఇది! పరమేశ్వరుడు అద్భుతంగా సూర్యభగవానునిలాగా అనేక రంగులలో ప్రకటితమవుతున్నాడు. ముందుగా ఎర్రటి ఎరుపు, తర్వాత మేలిమి పసుపు, తర్వాత తెల్లటి తెలుపు రంగులలో మారుతూ ఉంటాడు. ఈ దర్శనం గోపికలకూ, గోపబాలికలకూ అవుతుంది అంటుంది రుద్రం. వారికి వారివారి పనులతో క్షణం తీరిక లేకుండా ఉంటుంది, గుడికి వెళ్ళే తీరిక ఉండదు. అందువల్ల వారి గోవులను తీసుకు వెళతూండగానే వారికి దైవదర్శనం అవుతుంది.

అలాగే **ఉదహార్యః** అంటే నీళ్ళు తీసుకెళ్ళే స్త్రీలకు కూడా సూర్యుని రూపంలో దర్శనం ఇస్తాడు. వారు మూడేసి కుండలు ఒకదానిమీద ఒకటి పేర్చి, నెత్తిమీద పెట్టుకుని, ముచ్చట్లాడుకుంటూ, కొండకచో పోట్లాడుకుంటూ, నడుస్తూ ఉంటారు. ఆ కుండలలోని నీళ్ళు కొంచెం కూడా చిందవు. వారు కూడా గుడికి వెళ్ళనవసరం లేదు; సూర్యభగవానుని రూపంలో భగవంతుడు వారికి దర్శనమిస్తాడు. అలా నిరక్షరాస్యులకే కాదు, ద్విజుడికి కూడా సూర్యభగవానుని రూపంలో దర్శనమిస్తాడు.

అలా రెండవస్థాయి భక్తికి వస్తే ఈశ్వరదర్శనం అంతటా అవుతుంది. ఏమిటా రెండవ స్థాయి? ఈశ్వరుడు జగత్తు అయ్యాడు. అంటే భగవంతుడు ఉపాదానకారణం. ఈ భగవంతునికి శరీరం ఏమిటి?

భూఃపాదౌః యస్యనాభిర్వియదసురనిలశ్చంద్రసూర్యౌ చ నేత్రే

భగవంతుడు ఈ జగత్తు అంతటా ఉన్నాడు. నేను ఆయనకోసం పెద్దపెద్ద క్యూలలో నిలుచోనవసరం లేదు. కళ్ళు తెరిస్తే చాలు, నా ఎదురుగా ఉన్నాడు. ఈ స్థాయిని విశ్వరూపదర్శనం లేదా అనేకరూపదర్శనం అంటారు. అనేకరూపం అంటే అనేక దేవుళ్ళుగా కాదు, విశ్వమంతటా అనేకరూపాల్లో ఉన్నాడని అర్థం. ఇది మధ్యమ అధికారికి. ఈ విశ్వరూప ఈశ్వరవర్ణనను 7, 9, 10, 11 అధ్యాయాల్లో చూస్తాము.

ఈ విశ్వరూపదర్శనంవల్ల జగత్తును బ్రహ్మగా చూస్తాము.

జగత్తును సరిగ్గా అర్థం చేసుకుంటే బ్రహ్మ, బ్రహ్మను సరిగ్గా అర్థం చేసుకోకపోతే జగత్తు

మొదటిదశలో భగవంతుడు అలవైకుంఠపురంలో ఉన్నాడు అనుకుంటాము. భగవంతుడు వేరు, జగత్తు వేరు ఆ స్థాయిలో. కాని రెండవ దశకు వచ్చేసరికి భగవంతుడు వేరు, జగత్తు వేరు కాదు. ఎందుకంటే భగవంతుడే జగత్తు అయ్యాడు; బంగారమే ఆభరణాలు అయ్యింది; చెక్కే సామాగ్రి అయ్యింది; మట్టే కుండలు అయ్యింది. భగవంతుడు మరియు జగత్తు అనలేము. అలా అంటే రెండూ రెండు భిన్నవస్తువులు అయ్యాయి. బంగారం మరియూ ఆభరణాలు అనగలమా?

3. **నిర్గుణబ్రహ్మ** – మూడవస్థాయిలో ఈ విశ్వరూపదర్శన స్థాయినుంచి భగవంతుని ఉన్నతస్థాయికి ఎదగటం. ఆ స్థాయికి అంత తేలికగా అందరూ చేరుకోలేరు. భగవంతుడు జగత్తును సృష్టి చేశాడు అన్నాము మొదటిదశలో; భగవంతుడు తానే జగత్తు అయ్యాడు అన్నాము రెండవదశలో; ఇప్పుడు మూడవదశలో భగవంతుడు జగత్తును సృష్టి చెయ్యలేదు, జగత్తు తానే అవలేదు అంటాము. జగత్తు తానే అయ్యాడు అంటే భగవంతుడు మార్పు చెందినట్టు అవుతుంది. భగవంతుడు నిర్గుణబ్రహ్మ. అందువల్ల జగత్తు వచ్చినట్టుగా అనిపిస్తుంది. అంటే **బ్రహ్మ సత్యం, జగత్ మిథ్యా**. జగత్తు అవ్యక్తంనుంచి వ్యక్తమయింది, మళ్ళీ అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళిపోతుంది. అందువల్ల **బ్రహ్మ కార్యకారణ విలక్షణం** అంటాము. దీన్ని అరూపభక్తి అంటాము. అంటే నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానం పొందాలి భక్తుడు. ఇది పారమార్థిక స్థాయి. దీనికి రావటానికి సమయం పడుతుంది. దీన్ని 13వ అధ్యాయంనుంచి చూస్తాము.

ఈశావాస్యమిదగ్ం సర్వమ్ – ఈశావాస్యోపనిషత్తు

రెండవస్థాయి భక్తిలో, సృష్టిలో ఏ గొప్పతనాన్ని చూసినా అది భగవంతుని గొప్పే అవుతుంది. యు.పి.యస్. అంటే అన్ఇంటరప్టెడ్ పవర్ సప్లై. దీన్ని మనం వ్యవహారంలో వాడతాము. కాని మనకు యు.పి.యస్. ఎవరు? సూర్యభగవానుడు. కొన్ని వందలవేల సంవత్సరాలుగా, నిరాఘాటంగా మనకు శక్తిని, కాంతిని ఇస్తున్నాడు. పైగా ఏప్రిల్, మే నెలలలో చండప్రచండంగా వెలుగుతాడు. అలా ప్రకృతిలో ఏ అంశాన్ని తీసుకున్నా భగవంతుని విభూతి కనిపిస్తుంది. భూమి గొప్పతనం, నీటి గొప్పతనం – ఒకటేమిటి అన్నిటి గొప్పతనమూ ఆయనదే.

అయితే నా గొప్పతనం మాటేమిటి? అసలు గొప్పతనం ఉందా అన్నది ప్రశ్న. ఒకవేళ ఉంటే అది కూడా భగవంతునికే చెందుతుంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకు? మనిషిగా మనం కూడా పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతుల మేలుకలయికే. పరాప్రకృతి అంటే చైతన్యతత్త్వం, అపరాప్రకృతి అంటే పదార్థతత్త్వం. రెండూ భగవంతునియొక్క అంశాలే. అందువల్ల మనమంటూ విడిగా ఎక్కడున్నాము? అంటే మన గొప్పతనం కూడా భగవంతునికే చెందుతుంది.

ఇలా అన్ని విభూతులనూ భగవంతుని విభూతిగా చూడటాన్ని విభూతిదర్శనం అంటారు. దీనివల్ల మనం పొందే గొప్ప ప్రయోజనం ఏమిటి? మనం వినయసంపన్నులం అవుతాము. ఏ విజయం సాధించినా, నా గొప్పతనం ఏం లేదు, అంతా భగవంతునిదే అంటాము. కేనోపనిషత్తులో దేవతలకు విజయగర్వం కలిగితే, భగవంతుడు వారి ముందు యక్షుని రూపంలో ప్రత్యక్షమయి, వారికి గర్వభంగం కలిగించాడు. అలా పురాణాలలో

ఎన్నో గర్వభంగాల కథలున్నాయి. మనలో అలా గర్వం నాట్యం చెయ్యకుండా ఉండాలంటే, ఈ విభూతియోగం అధ్యాయాన్ని జీర్ణించుకోవాలి.

అంతేకాదు, ఎదుటివ్యక్తిలో ఏదైనా గొప్ప లక్షణం చూస్తే, మామూలుగా అయితే ఈర్ష్య పడతాము. కాని విభూతియోగం నేర్చుకుంటే అది కూడా ఈశ్వరవిభూతి అని తెలుసుకుంటాము. ఒక్కోసారి నేను గొప్పా, అతను గొప్పా అనే పోటీ కలుగుతుంది. ఇప్పుడు రెండూ భగవంతుని విభూతులే అంటే నేనూ గొప్పవాడిని కాదు, అతనూ గొప్పవాడు కాదు అని అర్థమవుతుంది. ఇంక ఈర్ష్యకు చోటేది?

అందువల్ల విశ్వరూపభక్తునికి అహంకారం కాని, ఈర్ష్య కాని ఎన్నడూ చోటు చేసుకోదు. ఎందుకంటే అంతటా ఈశ్వరవిభూతినే చూస్తాడు అతను. అటువంటి మార్పును మనలో తీసుకురావటానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ ఈ అధ్యాయంలో. అంతటా ఈశ్వరవిభూతిని చూస్తాము కాబట్టి ఈ అధ్యాయాన్ని **విభూతియోగః** అన్నారు. సర్వత్ర ఈశ్వరవిభూతిదర్శనం ఈ అధ్యాయం యొక్క సారాంశం. ఈ నేపథ్యంతో ఈ అధ్యాయంలోకి అడుగుపెడదాము.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 1 **భూయ ఏవ మహాబాహో శృణు మే పరమం వచః ।**
యత్తేఽహం ప్రీయమాణాయ వక్ష్యామి హితకామ్యయా ॥
భూయః, ఏవ, మహాబాహో, శృణు, మే, పరమమ్, వచః,
యత్, తే, అహమ్, ప్రీయమాణాయ, వక్ష్యామి, హితకామ్యయా ॥

మహాబాహో	= ఓ అర్జునా!	భూయః	= ఇంకా
యత్, వచః	= ఏ మాట(ల)ను	అహమ్ వక్ష్యామి	= నేను చెప్పబోవుచున్న
ప్రీయమాణాయ	= నాపై ప్రేమాదరములు, భక్తి విశ్వాసములు గలవాడవైన	మే	= నాయొక్క
		తత్	= ఆ
తే	= నీకు	పరమమ్, వచః, ఏవ	= సర్వశ్రేష్ఠములైన మాటలనే
హితకామ్యయా	= హితమును చేయు కోరికతో	శృణు	= వినుము

హే మహాబాహో! భూయః ఏవ మే పరమమ్ వచః శృణు ।
ప్రీయమాణాయ తే యత్ అహమ్ హిత-కామ్యయా వక్ష్యామి ॥

తా: ఓ అర్జునా! నాపై ప్రేమాదరములు, భక్తి విశ్వాసములు గలవాడవైన నీకు హితమును చేయు కోరికతో ఏ మాటలను నేను ఇంకా చెప్పబోవుచున్నానో ఆ సర్వశ్రేష్ఠములైన మాటలనే వినుము.

1. ఈశ్వరస్వరూపజ్ఞానం: శ్లోకాలు 1-11 ఈ అధ్యాయం అర్జునుని ప్రశ్నతో మొదలవదు. భగవంతుడే స్వయంగా ఈశ్వరస్వరూపం గురించి మరికొన్ని వివరాలు ఇవ్వదలుచుకున్నాడు. నువ్వు నాకు ప్రియశిష్యుడివి కాబట్టి నీకు ఇంకా చెబుతాను అంటున్నాడు. శిష్యులకు ఎలాగైతే మంచి గురువులు నచ్చుతారో, గురువులకు కూడా అలాగే మంచి శిష్యులు నచ్చుతారు. ఎందుకంటే మంచి శిష్యుడు దొరికితే, గురువు తన సృజనాత్మకతను, బోధనాపటిమను బయటకుతీసుకురాగలుగుతాడు. శిష్యుడు శ్రద్ధగా వింటే గురువులో ఉత్సాహం ఉరకలు వేస్తుంది. అదే శిష్యుడు ఆముదం తాగిన మొహం పెట్టి, గడియారాన్ని చూసుకుంటూ ఉంటే, గురువు చెప్పేది కూడా మర్చిపోతాడు.

కఠోపనిషత్తులో నచికేతుణ్ణి మెచ్చుకుంటాడు యమధర్మరాజు. అలాంటి శిష్యులు నాకు రావాలని కోరుకుంటాడు కూడా. అలాగే అర్జునుడులాంటి శిష్యుడు దొరికినందుకు కృష్ణపరమాత్మ కూడా మురిసి పోతున్నాడు. ఓ అర్జునా, నేను ఇంకా చెప్పబోతున్నాను అంటున్నాడు.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ – కృష్ణపరమాత్మ చెపుతున్నాడు.

మహాబాహో – గొప్ప బాహువులుగల ఓ అర్జునా! గొప్ప బాహువులు పరాక్రమానికి ప్రతీక.

భూయ ఏవ మే పరమం వచః శృణు – మళ్ళీ ఒకసారి నేను చెప్పబోయే సర్వశ్రేష్ఠములైన మాటలను విను. సర్వశ్రేష్ఠమైన మాటలు అంటే ఏమిటి? మాటలు అన్నీ ఒకటే. అవి ఎప్పుడు సర్వశ్రేష్ఠములు అవుతాయి? సర్వశ్రేష్ఠములైన విషయాల గురించి చెపితే. అంటే శ్రేష్ఠమైన భగవంతుని గురించి చెప్పబోతున్నాను అంటున్నాడు. ఎందుకు చెప్పబోతున్నాడు?

ప్రీయమాణాయ తే – నువ్వు నాకు ప్రియమైనవాడవు కాబట్టి. ప్రీయమాణాయ అంటే నాకు ఇష్టమైన శిష్యుడివి అని అర్థం. నిజానికి గురువుకు ఇష్టమైన శిష్యుడు, ఇష్టంలేని శిష్యుడు అని ఉండకూడదు. ఇక్కడ ఇష్టమైన శిష్యుడు అంటే శ్రద్ధాభక్తులతో వింటున్నాడు అని అర్థం. నువ్వు శ్రద్ధతో వింటున్నందుకే కాదు; ఇంకో కారణంవల్ల కూడా చెబుతున్నాను.

హితకామ్యయా అహం వక్ష్యామి – నీకు హితమైన వచనాలు చెబుతాను. అంటే అవి నీకు మేలు చేస్తాయి. అంటే దీని ఉద్దేశం, ఈ మాటలు చెప్పటం నా మంచికోసం కాదు, నీ మంచికోసం చెపుతున్నాను అని. కృష్ణపరమాత్మకు ఏమీ అవసరం లేదు.

> **న మే పార్థాస్తి కర్తవ్యం త్రిషు లోకేషు కించన ।**
> **నానవాప్తమవాప్తవ్యం వర్త ఏవ చ కర్మణి ॥** – 3.22

నేను పొందాల్సింది ఏమీ లేదు అన్నాడు అందులో. అందువల్ల అర్జునునిమీద ప్రేమ కొద్దీ మంచిమాటలు చెప్పబోతున్నాను అంటున్నాడు.

శ్లో. 2 **న మే విదుః సురగణాః ప్రభవం న మహర్షయః ।**
అహమాదిర్హి దేవానాం మహర్షీణాం చ సర్వశః ॥
న, మే, విదుః, సురగణాః, ప్రభవమ్, న, మహర్షయః,
అహమ్, ఆదిః, హి, దేవానామ్, మహర్షీణామ్, చ, సర్వశః ॥

మే	= నాయొక్క	అహమ్	= నేను
ప్రభవమ్	= పుట్టుక అంటే లీలావతారములు	సర్వశః	= అన్ని విధములుగను
సురగణాః	= దేవతలకు	దేవానామ్, చ	= దేవతలకును
న, (విదుః)	= తెలియదు	మహర్షీణామ్, చ	= మహర్షులకును
మహర్షయః	= మహర్షులకు	ఆదిః	= ఆది మూలకారణమైనవాడను
న, విదుః	= తెలియదు		
హి	= ఎందుకంటే		

సుర–గణాః మహర్షయః చ మే ప్రభవమ్ న విదుః, అహమ్ హి
దేవానామ్ మహర్షీణామ్ (చ) సర్వశః ఆదిః (అస్మి) ॥

తా: నాయొక్క పుట్టుకలను అంటే లీలావతారములు దేవతలకు తెలియదు, మహర్షులకు తెలియదు. ఎందుకంటే నేను అన్ని విధములుగను దేవతలకును, మహర్షులకును ఆది మూలకారణమైనవాడను.

మొదటి మూడు శ్లోకాలను ఉపోద్ఘాత శ్లోకాలు అనవచ్చు. ఈ అధ్యాయంలో చర్చించబోయే అంశం ఈశ్వరస్వరూపజ్ఞానం, ఈశ్వరవిభూతిజ్ఞానం అని చూశాము. ఇందులో ఈ అంశాన్ని వేరే ఎవరి దగ్గరా నేర్చుకోలేవు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎవరికీ తన గొప్పతనం తెలియదు. ఎందుకు? వారు తర్వాత పుట్టారు అనేది ఒక కారణం. ఇంకొక కారణం, వారంతా అల్పజ్ఞులు. అలాంటి అల్పజ్ఞులు సర్వజ్ఞుడైన భగవంతుని గురించి ఎలా తెలుసుకోగలరు? అందువల్ల నా దగ్గరనుంచే నువ్వు పూర్తి జ్ఞానం పొందగలవు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సురగణాః మే ప్రభవం న విదుః – దేవతలకు కూడా నా గురించి పూర్తిగా తెలియదు. కేనోపనిషత్తులో దేవతలకు గర్వభంగం చేశాడని చూశాము.

దాన్ని ఒక కథలాగా చెబుతుంది ఉపనిషత్తు. ఒకసారి దేవదానవ యుద్ధంలో దేవతలు గెలిచారు. చాలాసార్లు గెలుస్తారు కాని ఆసారి ఎందుకో దేవతలకు గర్వం వచ్చింది. నా గొప్పతనంవల్లనే గెలిచామంటే నా గొప్పతనంవల్లనే గెలిచామని అందరూ అనుకుంటుంటారు. అందులో ఇంద్రుడు, వాయుదేవుడు, అగ్నిదేవుడు ప్రథమంగా ఉన్నారు. వారికి గర్వభంగం కలిగించటానికి భగవంతుడు యక్షుని రూపంలో వారికి కనీకనపడకుండా కొంచెం దూరంలో ప్రత్యక్షమయ్యాడు. ఆయనెవరో తెలుసుకోవాలని ముందు అగ్నిదేవుడు వెళ్ళాడు. నేను అన్నీ దహనం చేస్తానంటే, ఆ యక్షుడు అన్నీ అవసరం లేదు, ఈ గడ్డిపోచను దహనం చెయ్యమన్నాడు. అగ్ని దాని కొసను కూడా దహనం చెయ్యలేకపోయాడు. వాయువు అదే గడ్డిపోచను కొంచెం కూడా లేపలేకపోయాడు. ఇద్దరికీ ఆ విధంగా గర్వభంగమయింది. తర్వాత ఇంద్రుడు వెళితే, యక్షుడు మాయమైపోయాడు. అప్పుడు ఇంద్రుడు తన తప్పు గ్రహించి, ప్రార్థన చేస్తే ఉమాదేవి రూపంలో భగవంతుడు ప్రత్యక్షమై జ్ఞానబోధ చేశాడు. దీన్నిబట్టి దేవతలకు కూడా భగవంతుని గురించి పూర్తిగా తెలియదని తెలుస్తున్నది.

సురగణాః అంటే దేవతలు; న విదుః అంటే వారికి తెలియదు; మే ప్రభవం – నా శక్తి, నా స్వరూపం గురించి తెలియదు.

మహర్షయః (అపి న విదుః) – మహర్షులకు కూడా తెలియదు. ఎందుకు? కృష్ణపరమాత్మే దానికి కారణం కూడా చెబుతున్నాడు.

అహమ్ ఆదిః హి – వారి సృష్టికర్తను నేను. వారు నా తర్వాత వచ్చారు. వారికి పరిమితమైన మనస్సు, పరిమితమైన బుద్ధి ఉంది. అహమ్ ఆదిః హి అంటే నేను కారణం.

దేవానాం మహర్షీణాం – దేవతలు, మహర్షులు కార్యం. నేను వారి కారణం. అంటే నేనే వారిని సృష్టించాను. బ్రహ్మదేవుణ్ణి కూడా విష్ణుమూర్తి సృష్టించాడని పురాణాలలో చదువుతాము. బ్రహ్మదేవుడు ఉద్భవించాక, చుట్టూ చూస్తే అంతా చీకటిగా ఉందిట. తను తప్ప వేరే ఎవరూ లేరు. బ్రహ్మదేవుడు ముందు భయపడ్డాడుట. అప్పుడు తపస్సు చేస్తే విష్ణుమూర్తి బ్రహ్మకు జ్ఞానాన్ని ప్రసాదించాడు.

యో బ్రహ్మాణం విదధాతి పూర్వం యో వై వేదాంశ్చ ప్రహిణోతితస్మై

అందువల్ల భగవంతుడు బ్రహ్మదేవునికి కూడా సృష్టికర్త.

సర్వశః – అన్ని విధాలుగా. నేను కారణం అంటే నిమిత్తకారణమే కాదు, ఉపాదానకారణం కూడా. అంటే నేను వారిని సృష్టించటమే కాదు, వారిద్వారా ప్రకటితమవుతున్నాను.

శ్లో. 3 **యో మామజమనాదిం చ వేత్తి లోకమహేశ్వరమ్ ।**
అసమ్మూఢః స మర్త్యేషు సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥
యః, మామ్, అజమ్, అనాదిమ్, చ, వేత్తి, లోకమహేశ్వరమ్,
అసమ్మూఢః, సః, మర్త్యేషు, సర్వపాపైః, ప్రముచ్యతే ॥

యః	= ఏ పురుషుడు	వేత్తి	= తెలుసుకొనునో
మామ్	= నన్ను	మర్త్యేషు	= మానవులలో
అజమ్	= జన్మరహితునిగా	అసమ్మూఢః	= జ్ఞానియైన
అనాదిమ్	= అనాదియైన వానినిగా	సః	= అతడు
చ	= ఇంకా	సర్వపాపైః	= సర్వపాపములనుండి
లోకమహేశ్వరమ్	= సకలలోక మహేశ్వరునిగా	ప్రముచ్యతే	= విముక్తుడగును

యః మామ్ అజమ్ అనాదిమ్ లోక-మహేశ్వరమ్ చ వేత్తి,
సః మర్త్యేషు అసమ్మూఢః (భూత్వా) సర్వ-పాపైః ప్రముచ్యతే ॥

తా: ఏ పురుషుడు నన్ను జన్మరహితునిగా, అనాదియైన వానినిగా ఇంకా సకలలోక మహేశ్వరునిగా తెలుసుకొనునో మానవులలో జ్ఞానియైన అతడు సర్వపాపములనుండి విముక్తుడగును.

తెలివైన వ్యక్తి జగత్ కారణం ఈశ్వరుని గురించి తెలుసుకోవటానికి ప్రయత్నిస్తాడు. ఇప్పటి పరుగు పందెంలో ఎంతసేపూ ధనార్జనకోసం మొగ్గు చూపుతున్నారే తప్ప ఆధ్యాత్మికత వైపు తిరగటం లేదు.

కస్త్వం కోఽహం కుత ఆయాతః
కా మే జననీ కో మే తాతః ॥

నేనెవరు? ఎక్కడినుంచి వచ్చానులాంటి ప్రశ్నలను ఉత్తమ అధికారి మాత్రమే వేసుకుంటాడు.

కస్మిన్ను భగవో విజ్ఞాతే సర్వమిదం విజ్ఞాతం భవతీతి – ముండకం

ఏ ఒక్కటి తెలుసుకుంటే అన్నీ తెలిసినట్టు అవుతుందో ఆ విద్యను బోధించు నాకు అంటాడు శౌనకుడు, అంగిరస ఋషిని.

అసమ్మూఢః – అటువంటి ఉత్తమ అధికారి.

యః మాం వేత్తి – జగత్కారణం బ్రహ్మ గురించి తెలుసుకోవాలని అనుకుంటాడు. అందువల్ల అతను నన్ను తెలుసుకుంటాడు. అంటే జగత్కారణమైన నన్ను తెలుసుకుంటాడు. ఎటువంటి కారణం?

అజమ్ అనాదిం చ – పుట్టుక లేదు, ఆది లేదు. అజం అంటే పుట్టుక లేదు. జగత్కారణం అయిన భగవంతునికి కూడా పుట్టుక ఉంటే, అప్పుడు భగవంతుడు అంతిమ కారణం కాదు. ఆయన కారణం వేరే ఉంటాడు. భగవంతుడి సృష్టికర్త ఎవరనే ప్రశ్న ఉదయిస్తుంది. అందువల్ల భగవంతుడు కారణం లేని కారణం.

కారణం లేని కారణం అంటే పుట్టుక లేని కారణం. పుట్టుక ఉంటే దానికొక ఆది అంటే మొదలు ఉంటుంది. పుట్టుక లేదు కాబట్టి ఆది లేదు. ఈ రెండూ ఒకదానితో ఒకటి పెనవేసుకుని ఉంటాయి. పుట్టుక లేదు కాబట్టి ఆది లేదు; ఆది లేదు కాబట్టి పుట్టుక లేదు. పురాణాల్లో పార్వతీపరమేశ్వరలను ఆదిదంపతులుగా వర్ణిస్తారు. వారికి పుట్టుక లేదు.

లోకమహేశ్వరమ్ – ఇక్కడ స్థితి కారణంగా చూస్తాము. లోకానికి మహేశ్వరుడు అంటే స్థితికారణం. సృష్టి స్థితి కారణాలు వచ్చాయి కాబట్టి లయకారణం కూడా కలుపుకోవాలి. సృష్టి స్థితి లయకారణమైన ఈశ్వరుణ్ణి;

స మర్త్యేషు అసమ్మూఢః – మనుష్యులలో కెల్ల తెలివైన వ్యక్తి తెలుసుకుంటాడు. అలా తెలుసుకోవటంవల్ల అతను పొందే లాభం ఏమిటి?

సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే – సంసారంలోని పాపాలన్నీ తొలగిపోయి, మోక్షం పొందుతాడు.

కాని ఇక్కడ ఒక విషయం గమనించాలి. ఇక్కడ వర్ణింపబడుతున్న ఈశ్వరుడు విశ్వరూప ఈశ్వరుడు. అంటే మధ్యమ అధికారి తెలుసుకునే ఈశ్వరుడు. ఇంకా అతను ఉత్తమ అధికారి అవలేదు. అతను అరూప ఈశ్వరుణ్ణి గురించి తెలుసుకోలేదు. కాని అతను త్వరలోనే ఉత్తమస్థాయికి వెళ్ళి, అరూప ఈశ్వరజ్ఞానం పొంది, అప్పుడు మోక్షం పొందుతాడని మనం కలుపుకోవాలి.

సృష్టిమాత్ర ఈశ్వరుడు నిమిత్తకారణం. అది మంద అధికారికి అర్థమవుతుంది. అప్పుడు భగవంతుణ్ణి ఏకరూప ఈశ్వరుడు అంటామని చూశాము. ఇక్కడ భగవంతుని మేధస్సును స్తుతిస్తున్నాము కాబట్టి ఆయనను చతుర్ముఖబ్రహ్మగానో, పంచముఖంగానో, షణ్ముఖంగానో, అష్టముఖంగానో, సహస్రశీర్ష పురుషునిగానో కొలుస్తాము. అటువంటి భగవంతుడు కైలాసంలోనో, వైకుంఠంలోనో ఉన్నాడంటాము. ఇది మొదటి స్థాయి భక్తి.

తర్వాత సృష్టి, స్థితి, లయకారకుడు ఈశ్వరుడని తెలుసుకోవటం రెండవ స్థాయి భక్తి. ఇందులో ఈశ్వరుడు అనేకరూప ఈశ్వరుడు. అప్పుడు ఈశ్వరుణ్ణి ఉపాదానకారణం అంటామని చూశాము. ఉన్నదంతా భగవంతుడే అని తెలుసుకుంటాము. ఏకమేవాద్వితీయమ్. అంటే భగవంతుడే జగత్తు అయ్యాడు.

మూడవ స్థాయిలో భగవంతుడు అనంతం. అంటే దేశకాల అతీతం. అందువల్ల భగవంతుడు జగత్తుగా మారే అవకాశం లేదు అంటాము. ఇందులో ఈశ్వరుడు అరూప ఈశ్వరుడు.

అజాయమానో బహుధా విజాయతే –పురుషసూక్తమ్

అంటే పుట్టుకలేని భగవంతుడు, తను ఏమీ మార్పు చెందకుండా, ప్రపంచంగా వ్యక్తమవుతున్నాడు. కలలుకనే వ్యక్తి మంచంమీద అలాగే పడుకుని ఉంటాడు. స్వప్నంలో ఉన్న వ్యక్తికి గాయమైనా, అతను పరుగులు పెడుతున్నా, ఇతనికేమీ అవదు. ఒకవేళ కలలు కంటున్న ఈ జాగ్రత్ పురుషునికి ఏమైనా అయితే, అతను నిద్రనుంచి లేవలేడు. దీన్ని వివర్త ఉపాదానకారణం అంటారు. పాలు తోడుపెడితే పెరుగు అవుతుంది. పాలు దాని క్షీరత్వాన్ని పూర్తిగా కోల్పోతుంది. దాన్ని పరిణామి ఉపాదానకారణం అంటారు. కాని భగవంతుడు వివర్త ఉపాదనకారణం. ఇది మూడవ దశ.

ఈ మూడు దశలూ మళ్ళీ ఒకసారి చూస్తే –

1. **భగవంతుడు జగత్తును సృష్టించాడు – నిమిత్త కారణం.**
2. **భగవంతుడు జగత్తుగా తానే అయ్యాడు – ఉపాదాన కారణం.**
3. **భగవంతుడు జగత్తుగా ప్రకటితమవుతున్నాడు – వివర్త ఉపాదాన కారణం**

ముందే చూసినట్టుగా, ఈ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ రెండవస్థాయి ఈశ్వరుణ్ణి వర్ణిస్తున్నాడు.

ఈ మూడవ శ్లోకంతో ఉపోద్ఘాతం అయింది. ఇప్పుడు 4 నుంచి 11 వరకూ ఈశ్వరస్వరూపాన్ని, ఈశ్వరవిభూతిని సూక్ష్మంగా చెబుతాడు. తర్వాత అర్జునుడు ఇంకా వివరంగా చెప్పమని కోరితే, అలాగే వివరంగా చెబుతాడు.

ఇప్పుడు రెండవస్థాయి ఈశ్వరుడు అంటే ఈశ్వరుడు జగత్తుగా తానే అయ్యాడు అన్నాము కదా. తానే చైతన్యం, తానే పదార్థం లేదా జడం అని చూశాము. జగత్తును వర్ణించటానికి వీలుగా, దానిని రెండుగా విభజించాడు. అవి బాహ్యప్రపంచంలోని వస్తువులు; ఆంతరప్రపంచంలోని ఆలోచనలు. బాహ్యప్రపంచమూ, ఆంతరప్రపంచమూ నానుంచే వచ్చాయి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

భగవంతుణ్ణి చూడాలంటే ఎక్కడికో వెళ్ళనవసరం లేదు. కళ్ళు తెరిస్తే భగవంతుడు; కళ్ళు మూస్తే భగవంతుడు. ముందు ఆంతరప్రపంచాన్ని వర్ణించబోతున్నాడు.

శ్లో. 4 **బుద్ధిర్ జ్ఞానమసమ్మోహః క్షమా సత్యం దమః శమః ।**
సుఖం దుఃఖం భవోఽభావో భయం చాభయమేవ చ ॥
బుద్ధిః, జ్ఞానమ్, అసమ్మోహః, క్షమా, సత్యమ్, దమః శమః,
సుఖమ్, దుఃఖమ్, భవః, అభావః, భయమ్, చ, అభయమ్, ఏవ, చ ॥

శ్లో. 5 **అహింసా సమతా తుష్టిః తపో దానం యశోఽయశః ।**
భవంతి భావా భూతానాం మత్త ఏవ పృథగ్విధాః ॥
అహింసా, సమతా, తుష్టిః, తపః, దానమ్, యశః, అయశః,
భవంతి, భావాః, భూతానామ్, మత్తః ఏవ, పృథగ్విధాః ॥

బుద్ధిః	=	బుద్ధి అంటే నిశ్చయాత్మకశక్తి	సమతా	=	సమత్వము
జ్ఞానమ్	=	యథార్థజ్ఞానము	తుష్టిః	=	సంతోషము
అసమ్మోహః	=	మోహరాహిత్యము	తపః	=	తపస్సు
క్షమా	=	క్షమ	దానమ్	=	దానము
సత్యమ్	=	సత్యము	యశః	=	కీర్తి
దమః	=	ఇంద్రియనిగ్రహము	అయశః	=	అపకీర్తి
శమః, ఏవ	=	మనోనిగ్రహము, అలాగే	ఏవమ్	=	ఈ మొదలగునవి
సుఖమ్, దుఃఖమ్	=	సుఖదుఃఖములు	భూతానామ్	=	ప్రాణులయొక్క
భవః, అభావః	=	ఉత్పత్తి, ప్రళయములు	పృథగ్విధాః	=	వివిధములగు
భయమ్	=	భయము	భావాః	=	భావములన్నియును
అభయమ్	=	అభయము	మత్తః, ఏవ	=	నా నుంచే
చ	=	ఇంకా	భవంతి	=	కలుగుచున్నవి
అహింసా	=	అహింస			

బుద్ధిః, జ్ఞానమ్, అసమ్మోహః, క్షమా, సత్యమ్, దమః,
శమః సుఖమ్, దుఃఖమ్, భవః అభావః, భయమ్ చ ఏవ అభయమ్ చ ॥

అహింసా, సమతా, తుష్టిః, తపః, దానమ్, యశః అయశః,
(ఇమే) భూతానామ్ పృథక్–విధాః భావాః మత్తః ఏవ భవన్తి ।

తా: బుద్ధి అంటే నిశ్చయాత్మక శక్తి, యథార్థజ్ఞానము, మోహరాహిత్యము, క్షమ, సత్యము, ఇంద్రియనిగ్రహము, మనోనిగ్రహము, అలాగే సుఖదుఃఖములు, ఉత్పత్తి, ప్రళయములు, భయము, అభయము ఇంకా అహింస, సమత్వము, సంతోషము, తపస్సు, దానము, కీర్తి, అపకీర్తి ఈ మొదలగునవి ప్రాణుల వివిధములగు భావములన్నియును నానుంచే కలుగుచున్నవి.

ఆంతరప్రపంచంలో అనేక రకాల ఆలోచనలు ఉన్నాయి. వాటి పట్టికను ఇస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏమిటవి?

బుద్ధిః – తెలివితేటలు; **జ్ఞానమ్** – జ్ఞానము; **అసమ్మోహః** – మోహం లేకపోవటం, అంటే ఆలోచనలో స్పష్టత; **క్షమా** – క్షమాగుణం; **సత్యమ్** – సత్యం; **దమః** – ఇంద్రియనిగ్రహం; కాని ఇంద్రియాలను మనస్సు అదుపులో పెడుతుందని కఠోపనిషత్తులో చూస్తాము. **శమః ఏవ** – మనోనిగ్రహం; **సుఖం దుఃఖమ్** – సుఖదుఃఖాలు; **భావః అభావః** – భావాల రాకపోకలు; **భయం చ అభయమేవ చ** – భయం, అభయం.

ఇంకా పట్టిక కొనసాగుతున్నది.

అహింసా – మనస్సు స్థాయిలో అహింస; **సమతా** – సమభావన; **తుష్టిః** – సంతోషం; **తపః** – క్రమశిక్షణ; **దానమ్**– దానగుణం; **యశః** – కీర్తి; **అయశః** – అపకీర్తి.

ఇక్కడితో ఈ పట్టిక పూర్తి అవలేదు. ఉదాహరణకు కొన్నింటిని పేర్కొన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మనం ఇంకా కావాల్సినవి కలుపుకోవచ్చు.

భూతానాం భావాః – ఇవన్నీ ప్రాణులలో ఉన్న అనేక భావాలు. భూతానాం అంటే ప్రాణులు. ఈ భావాలన్నీ ఎక్కడనుంచి వస్తున్నాయి?

మత్తః ఏవ భవంతి – అన్నీ నానుంచే వస్తున్నాయి. ఎలా?

పృథగ్విధాః – వాటి విభిన్నస్వభావాల్లో.

ఈ విధంగా ప్రాణులలో ఉండే విభిన్నభావాలన్నీ నానుంచే వచ్చాయి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

తర్వాత వచ్చే శ్లోకాల్లో బాహ్యప్రపంచం కూడా నానుంచే వచ్చింది అంటాడు. అంటే ఈ రెండింటినీ కలిపితే, నేను సర్వజగత్కారణాన్ని. అందువల్ల ఉన్నదంతా నేనే అంటాడు. ఈ విధంగా ఈ వివరణ సాగుతుంది.

శ్లో. 6 **మహర్షయః సప్త పూర్వే చత్వారో మనవస్తథా ।**
మద్భావా మానసా జాతా యేషాం లోక ఇమాః ప్రజాః ॥
మహర్షయః, సప్త, పూర్వే, చత్వారః, మనవః, తథా,
మద్భావాః, మానసాః, జాతాః, యేషామ్, లోకే, ఇమాః, ప్రజాః ॥

లోకే	=	లోకమునందుగల	చత్వారః	=	సనకాది మహామునులు నలుగురును
ఇమాః, ప్రజాః	=	ఈ ప్రజలు	మనవః	=	మనువులును
యేషామ్	=	ఎవరి సంతానమో	మద్భావాః	=	నాయందు భక్తిభావములు గల్గినవారై
పూర్వే	=	ప్రాచీనులైన	మానసాః, జాతాః	=	నా సంకల్పము వలననే జన్మించిరి
సప్తమహర్షయః	=	సప్తమహర్షులును			
తథా	=	అలాగే వారికంటెను పూర్వులైన			

పూర్వే సప్త మహర్షయః తథా చత్వారః మనవః మత్, భావాః,
మానసాః జాతాః యేషామ్ లోకే ఇమాః ప్రజాః ॥

తా: లోకమునందుగల ఈ ప్రజలు ఎవరి సంతానమో అలాగే ప్రాచీనులైన సప్తమహర్షులును, అలాగే వారికంటెను పూర్వులైన సనకాది మహామునులు నలుగురును, మనువులును నాయందు భక్తిభావములు గల్గినవారై నా సంకల్పము వలననే జన్మించిరి.

ఇప్పుడు బాహ్యప్రపంచంయొక్క సృష్టి గురించి మాట్లాడబోతున్నాడు. మామూలు మనుష్యులు, జంతువులు వచ్చే ముందు భగవంతుడు సప్తఋషులను, వారికి ముందు సనకాది ఋషులను సృష్టించాడు. సనకాది ఋషులు సన్న్యాసపరంపరను అంటే నివృత్తిమార్గాన్ని సూచిస్తే, సప్తఋషులు గృహస్థపరంపరను అంటే ప్రవృత్తిమార్గాన్ని సూచిస్తారు. ఈ పదకొండు ఋషులనుంచి, తక్కిన మనుష్యులంతా వచ్చారు.

సప్త మహర్షయః – పురాణాల్లో వర్ణించే ఏడుగురు ఋషులు. కాకపోతే భిన్నపురాణాల్లో భిన్నఋషుల పేర్లు వస్తాయి. సంధ్యావందనంలో కూడా సప్తఋషులు వస్తారు.

అత్రి భృగు కుత్స వశిష్ఠ గౌతమ కాశ్యప అంగిరస ఋషయః

ఇంకొక చోట సప్తఋషులను ఈ పేర్లతో చూస్తాము –

భృగుం మరీచిమ్ అత్రిం చ పులస్త్యం పులహం కృతుం వశిష్ఠం చ మహాతేజః సః సృజత మానససుతాన్

మహాతేజః అంటే బ్రహ్మదేవుడు. ముందు బ్రహ్మదేవుణ్ణి విష్ణుమూర్తి సృష్టిస్తే, బ్రహ్మదేవుడు సప్తఋషులను సంకల్పమాత్రంగా సృష్టించాడు.

మానసాః – సంకల్పమాత్రంగా సృష్టించాడు కాబట్టి వారిని మానసపుత్రులు అంటారు. సంకల్పమాత్రంచేత ఎలా సృష్టించగలడని మనకు సందేహం అవసరం లేదు. ఎందుకంటే మన సంకల్పమాత్రంచేత మన స్వప్నప్రపంచాన్ని సృష్టిస్తాము. స్వప్నంలో ఉన్నంతసేపూ ఆ ప్రపంచం నిజమనే అనిపిస్తుంది.

ఈ సప్తఋషులు గృహస్థ పరంపరను సూచిస్తారని చూశాము. అంటే వారు సన్న్యాసులు కారు, వానప్రస్థంలో ఉంటారు.

పూర్వే చత్వారః – వారికి ముందు నలుగురు ఋషులను సృష్టించాడు. పూర్వే అంటే సప్తఋషుల సృష్టికి ముందు సనకాది మహర్షులను సృష్టించాడు. ఆ నలుగురు – సనక, సనందన, సనత్కుమార, సనత్ సుజాతలు.

నలుగురు ఋషులను సృష్టించాడు కదా, వారు చాలరా, మళ్ళీ సప్తఋషులను ఎందుకు సృష్టించాడు? ఈ నలుగురూ పెళ్ళిళ్ళు చేసుకుని పరంపరను తీసుకువస్తారు అనుకుంటే వారు బ్రహ్మచర్యంనుంచే సన్న్యాసం స్వీకరించారు. వారు గృహస్థులు కాలేదని బ్రహ్మదేవునికి కోపం వచ్చిందట. తన మాట వినలేదని కనుబొమలు ఎత్తి కోపంగా చూస్తే, ఆ కనుబొమలనుంచి ఏకాదశరుద్రులు వచ్చారుట. అందువల్ల మళ్ళీ ప్రవృత్తిమార్గాన్ని పాటించటానికి సప్తఋషులను సృష్టించాడు.

మనవః – పధ్నాలుగు మనువులను సృష్టించాడు. వారు పరిపాలించే కాలాన్ని మన్వంతరం అంటారు. ఒక్కొక్క మన్వంతరానికి 71 చతుర్యుగాలు ఉంటాయి. 71 సంవత్సరాలు కాదు, 71 చతుర్యుగాలు. అలా 14 మనువులు. అందువల్ల జంధ్యాల పౌర్ణమికి సంకల్పం చెప్పేటప్పుడు, ఆ మనువుల పేర్లు వస్తాయి. ఇప్పటి మనువు ఏడవ మనువు. వైవస్వత మన్వన్తరే అంటాము. 28వ చతుర్యుగం ఇది. మనిషి పదం మనువునుంచి వచ్చింది.

మనుతే చింతయతి ఇతి మనుః – ఆలోచించే మనిషి అని అర్థం.

మద్భావాః – మద్భావాః అంటే మత్‌స్వరూపః నా నుంచి పుట్టారు కాబట్టి, వారికి నా స్వరూపమే వచ్చింది. అందరూ సచ్చిదానంద స్వరూపులే. అందువల్లనే మనం అహం బ్రహ్మ అస్మి అనగలుగుతున్నాము. ఎలాగైతే అగ్నినుంచి పుట్టిన నిప్పురవ్వలకు అగ్నియొక్క వేడి, కాంతి అనే లక్షణాలు ఉంటాయో, అలాగే నానుంచి పుట్టినవారికి నా స్వరూపమే ఉంటుంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్ల మద్భావాః అన్నాడు. భావః పదానికి ఇంకొక అర్థం కూడా ఉంది. అది భక్తి. వీరందరికీ నామీద భక్తి ఉంది అని కూడా అర్థం వస్తుంది.

యేషాం లోక ఇమాః ప్రజాః – యేషాం అంటే ఈ 11 ఋషులనుంచి, 14 మనువులనుంచి ఈ లోకంలో సమస్త ప్రాణులూ పుట్టాయి.

శ్లో. 7 **ఏతాం విభూతిం యోగం చ మమ యో వేత్తి తత్త్వతః ।**
సోఽవికంపేన యోగేన యుజ్యతే నాత్ర సంశయః ॥
ఏతామ్, విభూతిమ్, యోగమ్, చ, మమ, యః, వేత్తి, తత్త్వతః,
సః, అవికంపేన, యోగేన, యుజ్యతే, న, అత్ర, సంశయః ॥

యః	= ఏ పురుషుడు	వేత్తి	= తెలుసుకొనునో
మమ	= నాయొక్క	సః	= ఆ పురుషుడు
ఏతామ్	= ఈ	అవికంపేన	= నిశ్చలమైన
విభూతిమ్	= పరమైశ్వర్యరూపవిభూతిని	యోగేన	= భక్తియోగముచేత
చ	= ఇంకా	యుజ్యతే	= యుక్తుడగును
యోగమ్	= యోగశక్తిని	అత్ర	= ఈ విషయమున
తత్త్వతః	= యథార్థముగా	న, సంశయః	= సంశయము లేదు

యః మమ ఏతామ్ విభూతిమ్ యోగమ్ చ తత్త్వతః వేత్తి,
సః అవికమ్పేన యోగేన యుజ్యతే అత్ర సంశయః న ॥

తా: ఏ పురుషుడు నా పరమైశ్వర్యరూపవిభూతిని ఇంకా యోగశక్తిని యథార్థముగా తెలుసుకొనునో ఆ పురుషుడు నిశ్చలమైన భక్తియోగముచేత యుక్తుడగును. ఈ విషయమున సంశయము లేదు.

ముందు శ్లోకంలో భగవంతుడు జగత్కారణం అని చూశాము. భగవంతుడు జగత్తుగా తానే అయ్యాడు అనేది తర్వాత దశ అని కూడా చూశాము. విత్తనంలో ఎలాగైతే అవ్యక్తరూపంలో చెట్టు ఉంటుందో, అలాగే భగవంతునిలో అవ్యక్తరూపంలో శక్తి ఉంటుంది. ఆ శక్తి జగత్తుగా వ్యక్తమవుతుంది. ఆ శక్తిని యోగః అంటారు. ఈ యోగశక్తిని మాయాశక్తి అని కూడా అంటారు.

భగవంతునికి మాయ అనే శక్తి ఉంది. మాయ నిర్వచనం ఏమిటి? అవ్యక్తశక్తి. అవ్యక్తంలో ఉన్న ఏ శక్తి అయినా నిద్రాణస్థితిలో ఉంటుంది. అందువల్ల అది ఉన్నట్టు తెలియదు. ఉదాహరణకు పాలలో వెన్న ఉంటుంది కాని వెన్న ఉన్నట్టు తెలియదు. అందువల్ల శక్తిని అనుమేయం అనీ, ఈశ్వరయోగం అనీ అంటారు.

ఎప్పుడైతే ఈ అవ్యక్తశక్తి వ్యక్తమవుతుందో, అప్పుడది ప్రకాశం అవుతుంది. విజ్ఞానశాస్త్రంలో పొటెన్షియల్ ఎనర్జీ, కైనటిక్ ఎనర్జీ అంటారు. పొటెన్షియల్ ఎనర్జీ అవ్యక్తంగాను, కైనటిక్ ఎనర్జీ ప్రకాశవంతంగానూ ఉంటుంది. విత్తనంలో అవ్యక్తంగా శక్తి ఉన్నట్టు తెలియదు. దాన్నించి మొలక వస్తేనే తెలుస్తుంది. **అవ్యక్తంగా ఉన్నదాన్ని యోగం అంటే, వ్యక్తమయ్యేదాన్ని విభూతి అంటారు.**

ఉదాహరణకు స్వామీజీ బోధ చేసే ముందు, ఆ రోజు ఆయన చేసే బోధ అవ్యక్తరూపంలో ఉంటుంది. అప్పుడు దాన్ని యోగం అంటారు. యోగరూపేణ వర్తతే. ఎప్పుడైతే మాట్లాడటం మొదలుపెడతారో, అప్పుడే అవి మాటల రూపంలో బయటకు వస్తాయి. అవి అందరికీ అందుబాటులో ఉంటాయి. అంటే అప్పుడు ఆయన బోధ విభూతి అవుతుంది. ఆ విభూతి అప్పుడు వినే శిష్యులకే ప్రకటితమవదు, తర్వాత తరాలవారికి కూడా ఆడియో రూపంలో అందుబాటులో ఉంటుంది.

శంకరాచార్యులవారు ఎప్పుడో వందల సంవత్సరాల క్రిందట భాష్యం రాశారు. కానీ ఈరోజు కూడా మనం ఆయన భాష్యాలు అధ్యయనం చెయ్యగలుగుతున్నామంటే అది ఆయన విభూతి కాక మరేమిటి? అదే విధంగా ఇప్పుడు మనం చూస్తున్న జగత్తు విభూతి. కాని అదే జగత్తు ప్రళయకాలంలో యోగం రూపంలో ఉంటుంది. భగవంతుడు యోగనిద్రలో ఉన్నాడు అంటాము. అంటే జగత్తు యోగం రూపంలో ఉందని అర్థం.

విభూతిం యోగం చ మమ – నాకు వ్యక్త, అవ్యక్త మహిమలు రెండూ ఉన్నాయి. యోగమహిమను కారణశక్తి అనీ, విభూతిని కార్యం అనీ అనవచ్చు. యోగం నిర్వికల్పం, విభూతి సవికల్పం; యోగం అవ్యక్తం, విభూతి వ్యక్తం; యోగం తార్కికం, విభూతి ప్రత్యక్షం.

యః వేత్తి – ఎవరైతే ఈ రెండు విభూతులను తెలుసుకుంటారో;

తత్త్వతః – అది కూడా సమగ్రంగా తెలుసుకుంటారో;

వారికి కలిగే లాభమేమిటి? అటువంటి వ్యక్తికి భగవంతుడు ఎక్కడో వైకుంఠంలో లేడు. భగవంతుడు ఎక్కడ ఉన్నాడు అని అడిగితే అతను దానికి జవాబు చెప్పడు. భగవంతుడు ఎక్కడ లేడు అని ఎదురు ప్రశ్నిస్తాడు. **భగవంతుడు ఎక్కడా లేడు** అని ఎవరో రాస్తే, ఒక భక్తుడు దానికి చిన్న మార్పు చేశాడు – **భగవంతుడు ఎక్కడ లేడు**?

ఆ విధంగా సర్వం విష్ణుమయం జగత్తు అవుతుంది. ఇటువంటి దర్శనాన్ని విరాట్ ఈశ్వరదర్శనం, విశ్వరూప ఈశ్వరదర్శనం లేదా అనేకరూప ఈశ్వరదర్శనం అంటారు. అంతకు ముందు ఏమన్నాం? ఏకరూప దర్శనం

రుక్మిణీ సత్యభామాభ్యాం సహితం కృష్ణమాశ్రయే

రుక్మిణీ సత్యభామల మధ్యలో ఉన్నాడు. అలా అనటంలో తప్పేంలేదు. అక్కడ మొదలుపెట్టాలి కాని దాన్నుంచి రెండవ స్థాయికి రావాలి.

భూః పాదౌ యస్య నాభిర్వియదసురనిలశ్చంద్రసూర్యౌ చ నేత్రే

ఇది విశ్వరూప దర్శనం. ఎవరైతే ఈ విశ్వరూప దర్శనాన్ని అర్థం చేసుకుంటారో అతను –

యోగేన యుజ్యతే – ఈశ్వరునియొక్క తరువాత స్థాయికి తీసుకువెళ్ళబడతాడు. విశ్వరూప దర్శనం రెండవ స్థాయి మాత్రమే అనీ దానిపైన ఇంకొకటి ఉందనీ చూశాము కదా. ఏమిటది? అరూప ఈశ్వరుడు. భగవంతుడు తానే జగత్తు అయ్యాడని రెండవ స్థాయిలో అంటే భగవంతునికి ఏ రూపమూ లేదని మూడవస్థాయి అంటుంది. యోగః అంటే అరూప ఈశ్వరజ్ఞానం పొందుతాడు; అంటే నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం పొందుతాడు. రెండవస్థాయిలో పరిణామి ఉపాదాన కారణం అయితే, మూడవస్థాయిలో వివర్త ఉపాదాన కారణం అవుతాడు భగవంతుడు. మాయద్వారా సృష్టి చేస్తాడు అని చూశాము కదా. మాయ మార్పు చెందుతుంది. అందువల్ల మాయ పరిణామి ఉపాదాన కారణం అవుతుంది.

సః అవికంపేన – అరూప ఈశ్వరజ్ఞానం పొందిన ఆ వ్యక్తికి నిశ్చలజ్ఞానం కలుగుతుంది. అరూప ఈశ్వరుడు, భక్తుని స్థాయినిబట్టి ఏకరూపం దాల్చటమో, విశ్వరూప ఈశ్వరునిగా ప్రకటితమవటమో చేస్తాడని తెలుసుకుంటాడు. కాని ఆయన అసలు స్వరూపం నిర్గుణం లేదా అరూపం. ఈ అరూప ఈశ్వరుని గురించిన దృఢజ్ఞానాన్ని అవికంపః అంటారు.

అరూపజ్ఞానం పొందుతాడు అంటే దాని అర్థం ఏకరూప ఈశ్వరుణ్ణి, అనేకరూప ఈశ్వరుణ్ణి తిరస్కరిస్తాడని కాదు; మూడు రూపాలలోనూ ఈశ్వరుణ్ణి కొలుస్తాడు. అతనికి అందుబాటులో మూడు ఛానెళ్ళు ఉన్నాయి. కావాలంటే అరూప ఈశ్వరుణ్ణి అర్థం చేసుకోవచ్చు; లేదా ప్రకృతిని చూసి పులకించిపోయినప్పుడు, అనేకరూప ఈశ్వరుణ్ణి ధ్యానించవచ్చు; లేదా కావాలనిపిస్తే ఏకరూప ఈశ్వరుణ్ణి ప్రార్థించవచ్చు. శంకరాచార్యుల స్తోత్రాల్లో మూడు దశలనూ చూస్తాము.

సారూప్యం తవ పూజనే శివ మహాదేవేతి సంకీర్తనే
సామీప్యం శివభక్తిధుర్యజనతాసాఙ్గత్యసమ్భాషణే ।
సాలోక్యం చ చరాచరాత్మకతనుధ్యానే భవానీపతే
సాయుజ్యం మమ సిద్ధమత్ర భవతి స్వామిన్ కృతార్థోఽ స్మ్యహమ్ ॥ – శివానందలహరి – 28

చరాచరాత్మకతను – ఓ దేవా, నిన్ను చరాచరాత్మకప్రపంచంగానూ ధ్యానిస్తాను;

భవానీపతే – పార్వతీపతిగా, సాంబశివునిగా కూడా నిన్నే పూజిస్తాను. నిన్ను ప్రకృతిగా లేదా సృష్టిగా ఆరాధించవచ్చు, లేదా ఒక వ్యక్తిగా ఊహించుకుని నీతో మాట్లాడవచ్చు, లేదా కళ్ళు మూసుకుని నీ నిర్గుణరూపాన్ని గుర్తు తెచ్చుకోవచ్చు అంటున్నాడు.

అందువల్ల యుజ్యతే అంటే ఈ మూడు రూపాలూ అతను తెలుసుకుంటాడు. నిశ్చయజ్ఞానం పొందుతాడు. నిశ్చయజ్ఞానం పొందుతాడని నిశ్చయం ఏమిటి? కృష్ణపరమాత్మ దానికి గ్యారంటీ కార్డు ఇస్తున్నాడు.

న అత్ర సంశయః – అందులో ఏమాత్రం సందేహం లేదు. ఏకరూప ఈశ్వరునితో మొదలుపెడితే, చివరికి నా దగ్గరికి వస్తావు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 8 **అహం సర్వస్య ప్రభవో మత్తః సర్వం ప్రవర్తతే ।**
ఇతి మత్వా భజంతే మాం బుధా భావసమన్వితాః ॥
అహమ్, సర్వస్య, ప్రభవః, మత్తః, సర్వమ్, ప్రవర్తతే,
ఇతి, మత్వా, భజంతే, మామ్, బుధాః, భావసమన్వితాః ॥

అహమ్	= నేనే	ఇతి, మత్వా	= అని తెలుసుకొని
సర్వస్య	= సమస్త జగత్తుయొక్క	భావసమన్వితాః	= భక్తిశ్రద్ధలతో కూడిన
ప్రభవః	= ఉత్పత్తికి మూలకారణమును	బుధాః	= బుద్ధిమంతులైన భక్తులు
మత్తః	= నావలననే	మామ్	= నన్నే
సర్వమ్	= జగత్తంతయు	భజంతే	= నిరంతరము సేవింతురు
ప్రవర్తతే	= నడచుచున్నది		

అహమ్ సర్వస్య ప్రభవః (అస్మి), మత్తః సర్వమ్ ప్రవర్తతే,
ఇతి మత్వా బుధాః భావ-సమన్వితాః మామ్ భజన్తే ॥

తా: నేనే సమస్త జగత్తుయొక్క ఉత్పత్తికి మూలకారణమును, నావలననే జగత్తంతయు నడచుచున్నది అని తెలుసుకొని భక్తిశ్రద్ధలతో కూడిన బుద్ధిమంతులైన భక్తులు నన్నే నిరంతరము సేవింతురు.

ముందు శ్లోకంతో ఈశ్వరస్వరూపం అంశం అయిపోయింది. 4-7 వరకూ చూశాము. 8 నుంచి అనేకరూప ఈశ్వరభక్తుని గురించి మాట్లాడుతున్నాడు. వీరు మధ్యస్థాయిలో ఉన్నారు. ప్రాథమికస్థాయి ఇష్టదేవతా స్వరూపం, ఉత్తమస్థాయి అరూప ఈశ్వరుడు. మధ్యమస్థాయి అనేకరూప ఈశ్వరస్వరూపం.

ఈ అనేకరూప ఈశ్వరభక్తివల్ల సాధకుడు అనేక మంచి విలువలు పెంపొందించుకోగలుగుతాడు. ఇందులో ముఖ్యమైన విలువ రాగద్వేషాలు తగ్గుతాయి. మనం ప్రపంచాన్ని ఈ రెండు కళ్ళతో చూస్తాము. కొన్నింటి మీద రాగం ఏర్పడితే, మరికొన్నిటిమీద ద్వేషం ఏర్పడుతుంది. ఆ విధంగా ప్రపంచాన్ని రెండుగా విభజించి చూస్తాము. ఇష్టమైన వస్తువులు, అయిష్టమైన వస్తువులు.

ఎప్పుడైతే భగవంతుడు తానే ప్రపంచంగా మారాడని నేర్చుకుంటామో అప్పుడు దేన్నైనా ఎలా ద్వేషించగలము? భగవంతునిలోని ఒక భాగాన్ని ప్రేమించి, ఇంకొక భాగాన్ని ద్వేషించగలమా? జగత్తు మొత్తం ఈశ్వరుడే ఉన్నాడు, అందువల్ల జగత్తు పవిత్రమవుతుంది. జీవితంలో ఏ అనుభవం కలిగినా చిరునవ్వుతో స్వీకరిస్తాము.

మనకు మనస్సు ఎందుకు ఒత్తిడికి లోనవుతుంది? కొన్ని అనుభవాలను ఇష్టపడతాము, కొన్నింటిని ద్వేషిస్తాము. మనం ద్వేషించే అనుభవాలు వస్తాయంటేనే భయపడిపోతాము. వాటిని ఊహలో కూడా భరించలేము. అనుకున్న పని జరగదేమోననే శంక కూడా భయపెడుతుంది. కాని అనేకరూపభక్తుడు అన్నింటినీ చిరునవ్వుతో స్వీకరిస్తాడు. దేన్నీ ద్వేషించడు. ఎందుకు? జగత్తును భగవంతునియొక్క విరాట్‌రూపంగా లేదా విశ్వరూపంగా చూస్తాడు కాబట్టి. ప్రతి ఒక్కటీ భగవంతుణ్ణుంచి వస్తుందని సిద్ధపడతాడు కాబట్టి. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే ప్రతిదానినీ ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరిస్తాడు.

అహం సర్వస్య ప్రభవః – ఈ విరాట్ భక్తుడు అన్నీ నానుంచే వస్తాయి అనుకుంటాడు. సుఖం–దుఃఖం; చావు–పుట్టుకలు; ఆరోగ్యం–అనారోగ్యం; బంధం–విడిపోవటం; గెలుపు–ఓటమి. అన్నీ అహం అంటే నానుంచే వస్తాయని తెలుసు ఆ భక్తునికి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆ నేను ఎవరు? ఇక్కడ విరాట్‌రూప ఈశ్వరుడు.

అందువల్ల ఈ భక్తుడు ప్రతిదాన్నీ ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరిస్తాడు. అంటే అద్భుతమైన కర్మయోగిగా మారతాడు. కర్మయోగి ఎవరు? తనకు వచ్చే ఫలాన్ని ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరించేవాడని చూశాము.

ఉదాహరణకు మనం గుడికి వెళితే అక్కడ నేతిలో వేయించిన ఘుమఘుమలాడే చక్కెర పొంగలి దొరుకుతుందో తెలియదు, పుట్టమన్ను దొరుకుతుందో తెలియదు. పత్రం, పుష్పం, ఫలం, తోయంలో ఏది మనకు ఈశ్వరప్రసాదంగా వస్తుందో మనకు తెలియదు. కాని గుడిలో ఏది ఇచ్చినా భక్తిగా కళ్ళకద్దుకుంటాము కాని, ఇది వద్దు అనము.

మత్తః సర్వం ప్రవర్తతే ఇతి మత్వా – అంతా నానుంచే వస్తుందనే ఈ ప్రసాదబుద్ధితో,

మాం భజంతే – నా విశ్వరూపాన్ని కొలుస్తాడు ఈ భక్తుడు.

ఇలా ప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరించగలగటం అత్యంత ఆరోగ్యకరమైన అలవాటు. ఎందుకు? మనకు వచ్చే కర్మఫలం మన చేతిలో లేదు. భవిష్యత్తులో జరగబోయే అనుభవాన్ని మనం కొంచెం మార్చగలము కాని గతంలో జరిగిపోయిన అనుభవాన్ని మార్చలేము; వర్తమానంలో జరుగుతున్న అనుభవాన్నీ మార్చలేము. అందువల్ల గతం, వర్తమానం మన చేతిలో లేవు; భవిష్యత్తు విషయంలోనే మనకు కొంత అవకాశం ఉంది.

మనం భగవద్గీత బోధ వినటానికి వెళ్ళాము. ఇది వర్తమానం. ఈ నిముషం జరుగుతున్నది. ఇందులో మనకు ఛాయిస్ లేదు. కాకపోతే తర్వాత నిముషం కూర్చోవాలా, లేచి బయటకు వచ్చేయాలా అనే విషయంలో మనకు ఛాయిస్ ఉంది. కాని జరిగిపోయిన విషయంలో లేదు, జరిగిపోయింది కాబట్టి; వర్తమానంలోనూ ఛాయిస్ లేదు, అది వచ్చింది కాబట్టి. రాబోయే విషయంలోనే ఉంది ఛాయిస్.

మన చేతుల్లో లేని అనుభవాల విషయంలో మనం ఒక్కటే చెయ్యగలము. ఏమిటది? వచ్చినదాన్ని చిరునవ్వుతో స్వీకరించటం. ఏక్సెప్ట్ అండ్ ఎకామడేట్ అంటారు ఇంగ్లీషులో. చిరునవ్వుతో స్వీకరించు. వచ్చినదాన్ని ఈశ్వరప్రసాదంగా భావిస్తేనే, దాన్ని చిరునవ్వుతో స్వీకరించగలము. అందువల్ల గొప్ప కర్మయోగి ఎవరు అంటే విరాట్ భక్తుడు. అందువల్ల వారు మాం భజంతే అంటున్నాడు. అంటే వారు నా విశ్వరూప ఈశ్వరరూపాన్ని కొలుస్తారు. జగత్తులో ఏ అనుభవం కలిగినా అది భగవంతునినుంచి వచ్చినదే అనుకుంటారు. ఎందుకంటే భగవంతునికి భిన్నంగా జగత్తులో ఏ మూల కూడా లేదు.

బుధా – బుధా అంటే తెలుసుకున్న భక్తులు. కాని వీరు నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం పొందిన భక్తులు కాదు. వీరు విరాట్ రూపాన్ని కొలిచే భక్తులు. అంటే భగవంతుడు నిమిత్తకారణం, ఉపాదానకారణం కూడా అని తెలుసు వీరికి.

భావసమన్వితాః – వారి మనస్సు ఎప్పుడూ భక్తిలో మునిగి తేలుతూ ఉంటుంది. అందువల్ల వారికి ఎటువంటి భయాందోళనలూ ఉండవు. వారికి స్ట్రెస్ మేనేజ్‌మెంట్ కోర్సులు అవసరం లేదు. మంచిని ఆశించు, చెడు వచ్చినా స్వీకరించు అంటారు.

ఆగతే స్వాగతం కుర్యాత్ గచ్ఛంతం న నివారయేత్

వచ్చిందా స్వాగతం పలుకు, వెళ్ళిపోతోందా ఆపటానికి ప్రయత్నించకు.

అంతేకాదు, ఎవరిలో ఏ ప్రత్యేకత ఉన్నా, ఎక్కడ ఏ అద్భుతాన్ని చూసినా అది ఈశ్వరవిభూతిగా చూస్తారు వారు. అందువల్ల వారి ప్రతి అనుభవం కూడా భక్తిలో, ఆరాధనలో మునిగి తేలుతుంది.

ఒకసారి టైమ్స్ ఆఫ్ ఇండియాలో ఒక వ్యోమగామి అనుభవం గురించి ఒక వ్యాసం వచ్చింది. అతను చందమామమీద అడుగుపెట్టి, అక్కడనుంచి భూలోకాన్ని చూస్తే అతనికి కలిగిన అద్భుతమైన భావనను వర్ణిస్తాడు అందులో. 'ఒక సృష్టికర్త ఉండి ఉండాలి; ఆ సృష్టికర్త అన్ని మతాలకూ అతీతంగా ఉండి ఉండాలి. అతను సృష్టించిన ఈ విశ్వంలో కేవలం ఒక భాగాన్ని చూసే అదృష్టం నాకు కలిగింది,' అన్నాడు. ఒక భాగాన్ని అంటే భూలోకాన్ని చూశాడు అతను.

మనం భూలోకంలో ఉన్నాం కాబట్టి దాన్ని ఆబ్జెక్టుగా చూడలేము. ఆ వ్యోమగామి చంద్రునిమీద ఉన్నాడు కాబట్టి అక్కడనుంచి భూలోకాన్ని చూశాడు. అతను చంద్రునిమీదకు వెళ్ళకముందు భగవంతుని గురించిన ఆలోచన అంతగా లేదు. కాని ఎప్పుడైతే అక్కడ్నుంచి సృష్టిని చూశాడో, ఇంత అద్భుతాన్ని సృష్టించిన సృష్టికర్త ఉన్నాడనే విషయం కొట్టొచ్చినట్టుగా, చాలా స్పష్టంగా తెలిసింది. అక్కడికెళితే భగవంతుడు ఉన్నాడా లేదా అనే ప్రశ్నకు తావులేదు. దానిమీద వాదనకు చోటు లేదు.

అక్కడ చంద్రునిమీద ఉన్నప్పుడు అతనికి అనేక బాధ్యతలు ఉంటాయి, అనేక బెంగలు కూడా కలుగుతాయి. బాధ్యత – తన పనిని తను సక్రమంగా నిర్వర్తించాలి; బెంగ – మళ్ళీ క్షేమంగా వెనక్కి తిరిగి వెళ్ళగలుగుతాడో లేదో. కొంతమంది భక్తి ఉంటే మనం చేస్తున్న పనులన్నీ మానేసి పూజలు చేస్తూ కూర్చోవాలి అనుకుంటారు.

కాని ఆ వ్యోమగామి అదేం అవసరం లేదు, చేస్తున్న పని మధ్యలో ఒక్కక్షణం భూమిని చూసినా, నీ చుట్టూ ఉన్న పరిసరాలను చూసినా భగవంతుణ్ణి చూసినట్టే అన్నాడు.

భగవంతుణ్ణి ఆరాధించాలంటే మన కర్తవ్యాన్ని విస్మరించనవసరం లేదు. కొంత సూక్ష్మబుద్ధి ఉంటే చాలు. చిన్న చీమను చూసినా భగవంతుడు తెలుస్తాడు. అంతదాకా ఎందుకు, మనం దీక్షగా ఒక పుస్తకం చదువుతుంటే, ఆ అక్షరాలమీదగా చాలా సూక్ష్మమైన క్రిమి పరుగుతీస్తుంది. గట్టిగా ఒక సూదికొన అంత ఉండదు అది. దాన్ని అలా సుతారంగా పక్కకి తోసినా కూడా చచ్చిపోతుంది అది. అంత చిన్నగా ఉంటుంది. కాని అంత చిన్న క్రిమికి కూడా మనస్సు ఉంటుంది, తనను తాను ఎలా రక్షించుకోవాలో తెలుసు, వంశాభివృద్ధి ఎలా చెయ్యాలో తెలుసు, ఏం తినాలో తెలుసు. మనం ఇలా వేలు చూపిస్తే మనకు అందకుండా పారిపోతుంది. దేవుని సృష్టి ఎంత విచిత్రం! అందమైన గులాబీని చూస్తే దేవుని సృష్టి ఎంత అద్భుతం అనిపిస్తుంది. విశాలమైన ఆకాశాన్ని చూస్తే దేవుని సృష్టి ఎంత మేరకు విస్తరించింది అనిపిస్తుంది. అంత చిన్న సూక్ష్మక్రిమినుంచి అంత పెద్ద ఆకాశాన్ని సృష్టించిన దేవుని సృష్టి ఎంత అద్భుతం అనుకోకుండా ఉండలేము. ఈ అద్భుతాన్ని ఆస్వాదించడానికి, మన ఉద్యోగధర్మాన్ని మానుకోనవసరం లేదు, చూసే కనులకు మనస్సు ఉంటే చాలు.

అటువంటి సూక్ష్మమైన మనస్సు ఉన్న విరాట్ భక్తులను కృష్ణపరమాత్మ భావసమన్వితాః అంటున్నాడు. ప్రతి చెట్టూ, ప్రతి పురుగు, ప్రతి నక్షత్రం, ప్రతి వృక్షం, ప్రతి నదీ వారిలో ఆరాధనాభావం పెల్లుబికేలా చేస్తుంది. అంత ఆరాధనా భావనలో మునిగినవారు, మామూలు పిచ్చాపాటీ ఎలా మాట్లాడగలరు? వారి మనస్సు ఎప్పుడూ పరమాత్మ సృష్టిని చూసి పురివిప్పిన నెమలిలా ఆడుతూనే ఉంటుంది. అలాంటి మనస్సు ప్రాపంచిక విషయాలమీదకు పోదు. అందువల్ల విరాట్ భక్తులు ప్రపంచమంతా ఈశ్వరమయం అని మైమరచి పోతుంటారు అంటాడు కృష్ణభగవానుడు. ఈ భావననే తర్వాత వచ్చే శ్లోకంలో వివరించబోతున్నాడు.

శ్లో. 9 **మచ్చిత్తా మద్గతప్రాణా బోధయంతః పరస్పరమ్ ।**
కథయంతశ్చ మాం నిత్యం తుష్యంతి చ రమంతి చ ॥
మచ్చిత్తాః, మద్గతప్రాణాః, బోధయంతః, పరస్పరమ్,
కథయంతః, చ, మామ్, నిత్యమ్, తుష్యంతి, చ, రమంతి, చ ॥

మచ్చిత్తాః	= నిరంతరము నాయందే చిత్తములను నిల్పినవారును	చ	= అలాగే నా స్వరూపమును
మద్గత ప్రాణాః	= తమ జీవితములను నాకే అంకితమొనర్చిన వారును, అగు భక్తులు	కథయంతః, చ	= కథలు కథలుగా చెప్పుకొనువారై
		నిత్యమ్	= ఎల్లప్పుడూ
		తుష్యంతి	= సంతుష్టులగుదురు
		చ	= ఇంకా
పరస్పరమ్, బోధయంతః	= నా విభూతి గూర్చి పరస్పరము తెలుపుకొనుచు	మామ్, రమంతి	= నాయందే రమింతురు

మత్ చిత్తాః మత్ గత-ప్రాణాః పరస్పరమ్ మామ్ బోధయన్తః
కథయన్తః చ నిత్యమ్ తుష్యన్తి చ ॥

తా: నిరంతరము నాయందే చిత్తములను నిల్పినవారును, తమ జీవితములను నాకే అంకితమొనర్చిన వారును, అగు భక్తులు నా విభూతి గూర్చి పరస్పరము తెలుపుకొనుచు, అలాగే నా స్వరూపమును కథలు కథలుగా చెప్పుకొనువారై ఎల్లప్పుడూ సంతుష్టులగుదురు ఇంకా నాయందే రమింతురు.

విరాట్ భక్తులు వారికి కలిగే ప్రతి అనుభవంలోనూ భగవంతుణ్ణే చూస్తారు. చూస్తారు అంటే మామూలు కంటితో కాదు. కన్ను జడపదార్థాన్నే చూపిస్తుంది. ఆ వ్యోమగామి విషయమే తీసుకోండి. అతని కన్ను భూమిని చూపించింది. అతని సూక్ష్మమైన మనస్సు భగవంతుణ్ణి చూపించింది. చూస్తాడు అంటే ఇంద్రియంతో చూడటం కాదు; పరిపక్వత చెందిన మనస్సుతో, సంసిద్ధమైన మనస్సుతో భగవంతుణ్ణి తెలుసుకోవటం. ఆ సూక్ష్మమైన మనస్సుతో కంటికి కనబడని, సర్వజ్ఞుడైన భగవంతుని సృష్టిలోని వైవిధ్యాన్ని, క్రమబద్ధతని, అందాన్ని సమతుల్యతను చూడగలుగుతాడు.

మచ్చిత్తాః – అటువంటి భక్తుడు నిరంతరం నా ఆలోచనలోనే ఉంటాడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏదో ఒక పరిమితమైన సమయంలో కాదు, ఎల్లవేళలా. నన్ను క్షణం కూడా మర్చిపోడు.

మద్గతప్రాణాః – ప్రాణాః అంటే ఇంద్రియాలు. వారి ఇంద్రియాలను కూడా నామీదే నిలిపినవారు.

అంటే వారు భగవత్‌సన్నిధినుంచి కొంచెం కూడా దూరమవరు. ఆ వ్యోమగామి విషయమే తీసుకోండి, అతను దేని గురించైనా మాట్లాడి ఉండవచ్చు, కాని భగవంతుని సృష్టియొక్క అద్భుతాన్ని వర్ణించాడు.

పరస్పరం బోధయంతః – అలా వారు ఎప్పుడూ వారికి కలిగిన దైవానుభూతులనే వర్ణిస్తారు. వారికి ప్రాపంచిక విషయాలమీద మక్కువ ఉండదు. అందరిలా ఇచ్చకపు మాటలు మాట్లాడరు.

కథయంతశ్చ – పిల్లలకు చెప్పే కథలు కూడా దైవం గురించే ఉంటాయి. మనం బోధించే విద్య ఎలా ఉండాలి? కంటికి కనబడే జగత్తునుంచి కంటికి కనబడని బ్రహ్మను తెలుసుకునేలా మనస్సును తీర్చిదిద్దాలి.

జగత్తును సరిగ్గా అర్థం చేసుకుంటే అది బ్రహ్మ

అలా లోతుగా విశ్లేషించటానికి పరిపక్వత చెందిన మనస్సు ఉండాలి. కెమిస్ట్రీ కాని ఫిజిక్స్ కాని నేర్చుకోవటం తేలిక, కాని తోటి మనిషి హృదయాన్ని చదవటం తేలిక కాదు.

ఒక భర్త కెమిస్ట్రీలో దిట్ట. ఏది చూసినా, దాన్ని లోతుగా పరిశీలించి, దానిమీద పరిశోధనలు జరుపుతాడు. ఒకరోజు భార్య ఎందుకో కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకుంటోంది. భర్త దృష్టికి అది చేరలేదు. అన్నీ పరిశోధించే భర్త ఆమె కన్నీళ్ళకు కారణాన్ని శోధించలేదు. అసలు కన్నీళ్ళు తెలిస్తే కదా, వాటిని శోధించేది. భార్యే ఉండబట్టలేక అడిగింది, 'నేను ఏడుస్తున్నాను, నా కన్నీళ్ళు తెలియటం లేదా?'

దానికి ఆ మహానుభావుడు, 'ఎందుకు తెలియటం లేదు. కన్నీళ్ళ గురించి నాకు చాలా తెలుసు. వాటిని NaclH$_2$O అంటారు. అంటే సోడియం క్లోరైడ్‌తో కలిసిన నీళ్ళు,' అంటే అతనికి కన్నీళ్ళ గురించిన జ్ఞానం ఉంది కాని, కన్నీళ్ళ వెనకనున్న బాధాతప్తహృదయం తెలియటం లేదు. ఆమె సున్నితమైన మనస్సు, నేనున్నానని ఓదార్చే, కన్నీళ్ళు తుడిచే చెయ్యికోసం ఆరాటపడుతోందని అర్థం కాలేదు ఆ మేధావికి. కెమిస్ట్రీ చెప్పని, విశ్లేషించని భావనను తెలుసుకోవటానికి స్పందించే మనస్సు ఉండాలి.

అలాగే భగవంతునియొక్క విరాట్ రూపాన్ని చూడటానికి కూడా స్పందించే మనస్సు ఉండాలి. అది నిర్వికారంగా చూసే కన్నుకు అందదు. ఆ కన్నుకు మనస్సు కూడా తోడవ్వాలి. అందువల్ల కథయంతశ్చ అంటే కంటికి కనిపించే జగత్తు వెనక కనబడని అద్భుతమైన హస్తం ఉందని చెప్పి, దాన్ని తెలుసుకోగలిగే సూక్ష్మబుద్ధిని పిల్లలకు కలుగజేయాలి.

మాం నిత్యమ్ – అలా ఎప్పుడూ నన్నే తలుచుకునే మనస్సు, అంతకన్నా చిన్న విషయాల వైపుకు చలించదు. నిత్యం అంటే ఎప్పుడూ. ఎప్పుడూ తలుచుకుంటారు అంటే వారు నిర్వర్తించాల్సిన కర్తవ్యాన్ని వదిలేసి, భగవంతుణ్ణే స్మరిస్తూ కూర్చోరు. వ్యోమగామి తను చంద్రునిమీదకు ఎందుకు వెళ్ళాడో మర్చిపోలేదు. తన కర్తవ్యాన్ని నెరవేరుస్తూనే, భగవంతునియొక్క విశ్వరూపదర్శనాన్ని చేసుకోకుండా ఉండలేకపోయాడు. అటువంటి దర్శనం చేస్తే కలిగే లాభమేమిటి?

తుష్యంతి చ రమంతి చ – ఈ భావన వల్లనే పరిపూర్ణతను అనుభవిస్తారు. సంసార విషయంలో ఓటమి పొందవచ్చు; ఉద్యోగపర్వంలో ఓటమి పొందవచ్చు, కాని ఈ విశ్వరూపదర్శనం చెయ్యగలిగితే, జీవితంలో ఓడిపోయిన భావన ఎన్నడూ కలగదు. ఈ భావన జీవితాన్ని విజయవంతం చేస్తుంది. అంతటా భగవద్దర్శనం కలగటమే పరిపూర్ణభావనను కలుగజేస్తుంది.

సంతుష్టి పొందటమే కాదు, రమిస్తారు కూడా. భగవంతునిమీద ఎప్పుడూ కృతజ్ఞతాభావనతో ఉంటారు. విరాట్‌రూపదర్శనం చేయించినందుకు భగవంతునిమీద కృతజ్ఞత కలుగుతుంది. అప్పుడు వారికేమవుతుంది?

శ్లో. 10 **తేషాం సతతయుక్తానాం భజతాం ప్రీతిపూర్వకమ్ ।**
దదామి బుద్ధియోగం తం యేన మాముపయాంతి తే ॥
తేషామ్, సతతయుక్తానామ్, భజతామ్, ప్రీతిపూర్వకమ్,
దదామి, బుద్ధియోగమ్, తమ్, యేన, మామ్, ఉపయాంతి, తే ॥

సతత	= నిరంతరము	యేన	= ఏ జ్ఞానయోగముద్వారా
యుక్తానామ్	= నా ధ్యానమునందే నిమగ్నులైన వారును	తే	= వారు
		మామ్	= నా స్వరూపమను
ప్రీతిపూర్వకమ్	= ప్రీతితో	ఉపయాంతి	= తెలుసుకొనెదరో
భజతామ్	= నన్నే భజించువారు	తమ్, బుద్ధి యోగమ్	= వారికి జ్ఞానయోగమును
తేషామ్	= అటువంటి నా భక్తులకు	దదామి	= ప్రసాదింతును

(ఏవం) సతత-యుక్తానామ్ ప్రీతి-పూర్వకమ్ భజతామ్ తేషామ్
తమ్ బుద్ధి-యోగమ్ దదామి యేన తే మామ్ ఉపయాన్తి ॥

తా: నిరంతరము నా ధ్యానమునందే నిమగ్నులైన వారు, ప్రీతితో నన్నే భజించువారు అటువంటి నా భక్తులకు ఏ జ్ఞానయోగముద్వారా నా స్వరూపమును తెలుసుకొనెదరో వారికి అట్టి జ్ఞానయోగమును ప్రసాదింతును.

సతతయుక్తానామ్ – ఈ భక్తులు నిరంతరం నా ధ్యానంలోనే ఉంటారు. తక్కినవారితో అనుబంధం కొనసాగిస్తున్నా కూడా నాతో ఉన్న అనుబంధాన్ని మర్చిపోరు అంటున్నాడు. అంతకు ముందు కూడా చూశాము, ఒక అలకు సముద్రంతో ఉండే అనుబంధం ప్రాథమిక అనుబంధం. ఎందుకు? ఆ అల సముద్రంనుంచే పుట్టింది, సముద్రంవల్లనే స్థితి పొందుతుంది, మళ్ళీ సముద్రంలోనే లయమయిపోతుంది. అందువల్ల అలకూ-సముద్రానికీ మధ్య ఉన్న అనుబంధాన్ని ప్రాథమిక అనుబంధం అంటారు.

ఆ అల తనతో పాటు ఎగసిపడే మరొక కెరటాన్ని చూసి ముచ్చటపడి దానితో ప్రేమలో పడి పెళ్ళి కూడా చేసుకోవచ్చు. వారి పెళ్ళివల్ల వారికి పిల్ల అల పుడుతుంది. మూడూ కలిసి ముచ్చటగా సముద్రంలో ఎగిరెగిరి పడుతుంటాయి. కాని మనకు తెలుసు ఆ ఆనందం మూనాళ్ళ ముచ్చటే అని. అంతేకాదు, రెండు అలలు కూడా ఎన్నడూ ఒకేసారి పుట్టవు, ఒకేసారి లయమవవు. అందువల్ల అలకూ-అలకూ మధ్యనున్న సంబంధం తాత్కాలిక అనుబంధం; వచ్చిపోయే అనుబంధం. కాని అలకు సముద్రంతో ఉన్న అనుబంధం శాశ్వత అనుబంధం, స్వాభావిక అనుబంధం.

విరాట్ భక్తునికి ఈ విషయం బాగా అర్థమవుతుంది. తనకూ-భగవంతునికీ మధ్యనున్న అనుబంధం అలకూ-సముద్రానికీ మధ్యనున్న అనుబంధంలాంటిది. అది శాశ్వతం, స్వాభావికం. అదే తనకు-తోటి మనుష్యులకు మధ్యనున్న అనుబంధం ఏమిటి? అలకు-అలకు మధ్యనున్న అనుబంధం లాంటిది. అతనికి అనేకమందితో అనేక బంధాలు ఉండవచ్చు గాక, అందులో కొన్ని పవిత్రమైనవీ, ఆత్మీయమైనవీ, ప్రాథమికమైనవీ అవచ్చు గాక; కాని భగవంతునితో ఉన్న అనుబంధం వీటికన్నా పవిత్రమైనదీ, వీటికన్నా లోతైనదీ, వీటికన్నా ప్రాథమికమైనదీ. అన్నింటినీ మించి వీటికన్నా విశాలమైనది.

ఈ జన్మలో తోటిమనుష్యులతో అనుబంధం ఈ జన్మతోనే సమసిపోతుంది. కొంతమంది భార్యాభర్తలు మనది విడదీయరాని అనుబంధం, జన్మజన్మల అనుబంధం అనుకుంటారు, లేదా వచ్చే జన్మలో కూడా నువ్వే భార్యగా రావాలి అంటాడు భర్త (వారు మోక్షం జోలికి పోరు). మోక్షం మాట పక్కన పెడితే, వచ్చే జన్మలో కూడా భార్యాభర్తలు అవటం సంగతి దేవుడెరుగు, అసలు మనుష్యులుగా పుడతారా అనేదే పెద్ద సందేహం. ఒకరు పిల్లిగా, ఇంకొకరు ఎలుకగా పుట్టవచ్చు. ఈ జన్మలోనే పిల్లి, ఎలుకగా జీవితం గడిపే భార్యాభర్తలు ఉన్నారు అది వేరే విషయం.

ఇంతకీ చెప్పొచ్చినది మానవమాత్రులతో ఎంత గొప్ప అనుబంధం అయినా, ఈ జన్మతోనే ముగిసిపోతుంది. కాని భగవంతునితో ఉన్న అనుబంధం మాత్రం మరింత పవిత్రమైనది. అంటే తక్షణం మానవ అనుబంధాలను

వదులుకోమని బోధించటం లేదు శాస్త్రం. శాస్త్రం చెప్పేదేమిటంటే, ఈ మానవ అనుబంధాలు భగవంతునితో ఉన్న శాశ్వత అనుబంధాన్ని మర్చిపోయేటంత మైకం కలుగజేయకూడదు.

అందువల్ల భగవంతునితో అనుబంధాన్ని ఎప్పుడూ గుర్తు తెచ్చుకుంటూ ఉండాలి. భగవంతునికి చేసే ప్రార్థనల్లో ఈ ప్రార్థనను జోడించాలి, 'ఓ దేవా! నావారితో ఉన్న అనుబంధపు మాయలో పడి, నీతో ఉన్న అనుబంధాన్ని మర్చిపోకుండా ఉండేలాగా చెయ్యి. మనుష్యులతో నా అనుబంధం ఆగంతుకం, నీతో నా అనుబంధం స్వాభావికం.'

సంగీత విద్వాంసునికి తంబూర శ్రుతి చాలా ముఖ్యం. అతను పాడే పాటల్లో ఎంతగా తన్మయత్వం చెందినా, వాటిల్లో ఎంతగా లీనమైనా కూడా, తంబూర శ్రుతిని మాత్రం మర్చిపోడు. మర్చిపోతే తన పాట అపశ్రుతి అయిపోతుంది. అదే విధంగా విరాట్ భక్తునికి, ఈశ్వర అనుబంధం తంబూర శ్రుతి లాంటిది. అతనికి ఎన్ని అనుబంధాలు వచ్చిపోయినా కూడా భగవంతునితో మాత్రం చెక్కు చెదరని అనుబంధం ఉంటుంది.

అందువల్ల అటువంటి భక్తుణ్ణి సతతయుక్తానామ్ అన్నాడు. సతతయుక్తానామ్ పదం చాలా లోతైన, గంభీరమైన పదం. సతతయుక్తానామ్ అంటే భగవంతునితో తన అనుబంధం ఎన్నటికీ మర్చిపోనివాడు. ఈ అనుబంధం కూడా ఎవరో బలవంతపెడితే వచ్చినది కాదు.

ప్రీతిపూర్వకం భజతామ్ – తనంతట తాను నన్ను ప్రేమతో పూజిస్తాడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇది భగవంతుణ్ణి అర్థం చేసుకోవటంవల్ల ఆయనమీద ఏర్పడిన ప్రేమ. అసలు ముక్కూ మొహం తెలియని వ్యక్తిని ప్రేమించలేము. అంతేకాదు, అతన్ని తీసుకొచ్చి పరిచయం చేసి, ఇదిగో రేపు పొద్దున్న 7.30నుంచి అతన్ని గాఢంగా ప్రేమించాలి అంటే హఠాత్తుగా ప్రేమ పుట్టుకొచ్చేయదు. కొంతమంది తుపాకి చూపించి నన్ను ప్రేమిస్తావా లేదా, లేకపోతే నిన్ను చంపేస్తాను అని బెదిరిస్తారు కూడా. ప్రేమంటే మనం చేసే ఒక పని కాదు, ఫలానా అప్పుడు, ఫలానా పద్ధతిలో చెయ్యమంటే చెయ్యటానికి. ప్రేమ ఎదుటి వ్యక్తిని అర్థం చేసుకోవటంవల్ల దానంతట అదే పుడుతుంది.

శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేసినకొద్దీ, భగవంతుని స్వరూపం అంతకంతకూ తేటతెల్లమవుతుంది. భగవంతుని స్వరూపం తెలిసినకొద్దీ, మనకు తెలియకుండానే ఆయనమీద ఆరాధనాభావం అంతకంతకూ వెల్లువై ప్రవహిస్తుంది. ఈ అసంకల్పిత ప్రేమభావనకు ప్రత్యేకించి ప్రయత్నమేమీ చెయ్యనవసరం లేదు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ వారిని భజతాం ప్రీతిపూర్వకమ్ అంటున్నాడు. వారంతట వారు ఇష్టంగా ఆయననే కొలుస్తారు.

ఈ భక్తిలో కూడా మూడు స్థాయీభేదాలు ఉన్నాయని ఏడవ అధ్యాయంలో చూశాము.

1. **మందభక్తి** – మొదటిస్థాయి మందస్థాయి. ఆ స్థాయిలో భగవంతుణ్ణి మనకు కావాల్సిన లక్ష్యాలు పొందటానికి తోడ్పడే మార్గంగా భావిస్తాము. అంటే ఒక విధంగా దీన్ని వ్యాపారబుద్ధి అనవచ్చు. భగవంతునితో కూడా ఒప్పందం కుదుర్చుకుంటాము అన్నమాట. నువ్వు ఇది చేస్తే, నేను అది చేస్తాను, అది కూడా చేస్తేనే సుమా!

ఎందుకంటే అన్నప్పుడూ మన కోరిక తీరదు. అందువల్ల భగవంతునితో కూడా నిర్మొహమాటంగా చెప్పేస్తాము, 'నువ్వు ఇది చేస్తేనే నీ మొక్కు చెల్లిస్తాను, లేకపోతే లేదు.' దీన్ని మందభక్తి అంటారు.

2. **మధ్యమభక్తి** – ఈ స్థాయిలో భగవంతుణ్ణి మార్గంగా చూడకుండా, లక్ష్యంగా చూస్తాడు భక్తుడు. భగవంతుడు పరిపూర్ణుడు అని నేర్చుకుంటాడు. తనకు కూడా అటువంటి పరిపూర్ణత్వం కావాలంటే, అటువంటి భగవంతుని మీద గట్టినమ్మకం, శ్రద్ధ ఉండాలి. దీన్ని అవ్యభిచారిణీభక్తి అంటారు. ఇప్పుడు మనం చూస్తున్నది ఈ అవ్యభిచారిణీభక్తుల గురించి. ప్రీతిపూర్వకం అంటే వారు భగవంతుణ్ణి లక్ష్యంగా చూస్తారు.

అటువంటి వారికి భగవంతుడు ఏం చేస్తాడు? కృష్ణపరమాత్మ అంటున్నాడు, 'నేను వారిని వారి సాధనలో తర్వాత స్థాయికి తీసుకువెళతాను.'

3. **ఉత్తమభక్తి** – కృష్ణపరమాత్మ వారిని ఉత్తమ భక్తి స్థాయికి తీసుకువెళతాను అంటున్నాడు. మొదటిది ఏకరూపభక్తి, రెండవది అనేకరూపభక్తి. కాని ఈ రెండూ అంతిమలక్ష్యాలు కాదనీ, అరూప ఈశ్వరజ్ఞానం పొందాలనీ చూశాము. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ హామీ ఇస్తున్నాడు. 'వారిని నేను అనేకరూప ఈశ్వరునినుంచి అరూప ఈశ్వరునికి అంటే విరాట్ ఈశ్వరునినుంచి నిర్గుణబ్రహ్మకు తీసుకువెళతాను.'

ఆ నిర్గుణబ్రహ్మను తెలుసుకోవటమెలా? దానికి ఒక్కటే మార్గముంది. దాన్ని జ్ఞానయోగం అంటారు. నిర్గుణబ్రహ్మను జ్ఞానయోగంద్వారానే తెలుసుకోగలము. అందువల్ల వారిని నేను జ్ఞానయోగానికి తీసుకువెళతాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

దదామి బుద్ధియోగం తమ్ – బుద్ధియోగం అంటే జ్ఞానయోగం. జ్ఞానయోగం అంటే అరూప ఈశ్వరుణ్ణి తెలుసుకోవటం.

బుద్ధియోగమ్ అహం దదామి, శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసనమ్ అహం దదామి

దానిద్వారా వారు పొందే ఫలమేమిటి?

యేన మాముపయాంతి తే – ఆ జ్ఞానయోగంద్వారా వారు నా అంతిమ స్వరూపాన్ని తెలుసుకుంటారు. ఆ స్వరూపం ఏకరూపం కాదు, అనేకరూపం కాదు, అరూపం. నా పారమార్థిక స్థాయి నిర్గుణబ్రహ్మ.

అశబ్దమస్పర్శ మరూపమవ్యయమ్
తథాఽరసం నిత్యమగంధవత్ చ యత్ – కఠ 1.3.15

ఈ అరూప ఈశ్వరజ్ఞానం పొందటానికి ఆ భక్తునికి గురువు కావాలంటే నేను ఏర్పాటు చేస్తాను, శాస్త్రం కావాలంటే నేను ఏర్పాటు చేస్తాను; నేర్చుకునే అవకాశం కావాలంటే నేను కలుగజేస్తాను; దానికి కావాల్సిన అర్హత తక్కువైతే, నేను ఆ అర్హతను పెంపొందిస్తాను. దానికి సంబంధించిన బాధ్యత అంతా నేనే తీసుకుంటాను. దేనికి సంబంధించినది? అనేకరూప ఈశ్వరభక్తుణ్ణి, నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానిగా మలచటానికి కావాల్సిన ఏర్పాట్లను. ఈ విషయాన్ని తర్వాత వచ్చే శ్లోకంలో చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 11 **తేషామేవానుకంపార్థమ్ అహమజ్ఞానజం తమః ।**
నాశయామ్యాత్మభావస్థో జ్ఞానదీపేన భాస్వతా ॥
తేషామ్, ఏవ, అనుకంపార్థమ్, అహమ్, అజ్ఞానజమ్, తమః,
నాశయామి, ఆత్మభావస్థః, జ్ఞానదీపేన, భాస్వతా ॥

తేషామ్	= వారిని	అజ్ఞానజమ్, తమః	= వారి అజ్ఞాన జనితమైన అంధకారమును
అనుకంపార్థమ్	= అనుగ్రహించుటకోసము		
ఆత్మభావస్థః	= వారి అంతఃకరణములందు స్థితుడనైయున్న	భాస్వతా	= ప్రకాశించుచున్న
		జ్ఞానదీపేన	= తత్త్వజ్ఞానరూప దీపముద్వారా
అహమ్, ఏవ	= నేనే	నాశయామి	= నశింప జేయుదును

తేషామ్ ఏవ అనుకమ్పార్థమ్ అహమ్ ఆత్మ-భావస్థః (సన్)
భాస్వతా జ్ఞాన-దీపేన అజ్ఞానజమ్ తమః నాశయామి ॥

తా: వారిని అనుగ్రహించుటకోసము వారి అంతఃకరణముల యందు స్థితుడనై యున్న నేనే వారి అజ్ఞానజనితమైన అంధకారమును ప్రకాశించుచున్న తత్త్వజ్ఞానరూప దీపముద్వారా నశింప జేయుదును.

విరాట్ భక్తునిలో జ్ఞానజ్యోతిని నేను వెలిగిస్తాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. జ్ఞానజ్యోతి అంటే జ్ఞానం. దేని గురించిన జ్ఞానం? ఈశ్వరజ్ఞానం. ఎటువంటి ఈశ్వరుడు? ఏకరూప ఈశ్వరుడో, అనేకరూప ఈశ్వరుడో కాదు; అరూప ఈశ్వరుడు అంటే నిర్గుణ పరబ్రహ్మ. అహం బ్రహ్మ అస్మి జ్ఞానం లేదా అద్వైతజ్ఞానం. అదీ జ్ఞానజ్యోతి. అద్వైతజ్ఞానదీపాన్ని వెలిగిస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ.

కృష్ణపరమాత్మ ఎలా వెలిగిస్తాడు ఈ జ్ఞానజ్యోతిని? ఒక్కొక్కరినీ దగ్గరికి పిలిచి, తలలో కన్నం ఏర్పరచి, దీపం వెలిగిస్తాడా? లేదు. జ్ఞానజ్యోతిని వెలిగించటం అంటే అక్షరాలా ఒక జ్యోతిని వెలిగించటం కాదని అర్థం చేసుకోవాలి. ఆ మాటకొస్తే అద్వైతజ్ఞానమే కాదు, ఏ జ్ఞానం కూడా అలా దీపం వెలిగిస్తే వచ్చేయదు. ఒక ఫిజిక్స్ ప్రొఫెసరు ఫిజిక్స్ జ్ఞానజ్యోతిని మనలో వెలిగించాలి అనుకోండి. ఏం చేస్తాడు అతను? ఏం చెయ్యగలడు? మనను దగ్గరకు పిలిచి, తల ముట్టుకుని స్పర్శదీక్షను ఇవ్వగలడా? లేక దర్శనదీక్షను ఇవ్వగలడా? అంటే చూపులతోనే జ్ఞానాన్ని ప్రసరించగలడా? లేదా అతనికి క్రమం తప్పకుండా పాదపూజ చేస్తేనో, గురవేనమః అని లక్షలసార్లు జపం చేస్తేనో ఫిజిక్స్ జ్ఞానం వచ్చేస్తుందా? రాదు.

ఫిజిక్స్ ప్రొఫెసరు ఫిజిక్స్ జ్ఞానజ్యోతిని వెలిగించాలంటే దానికి ఒక్కటే పద్ధతి ఉంది. క్రమం తప్పకుండా, ఒక క్రమపద్ధతిలో, కొంతకాలం పాటు విద్యను బోధించాలి. ఏ జ్ఞానాన్ని అందజేయాలన్నా కూడా గురువు క్రమం తప్పకుండా, కొంతకాలం పాటు బోధించాలి. గురువు క్రమం తప్పకుండా, కొంతకాలం పాటు బోధించాలి అంటే శిష్యుడు కూడా క్రమం తప్పకుండా, అంత కాలమూ వినాలి. శిష్యుడు లేకపోతే గురువు ఎవరికి చెబుతాడు? అందువల్ల జ్ఞానజ్యోతి అంటే ఇలా క్రమం తప్పకుండా చేసే బోధ.

ఈ బోధ ఎన్నాళ్ళు కొనసాగాలి? శిష్యునికి అర్థమయ్యేదాకా; అతనికి ఉన్న సంశయాలు తొలగి, నిస్సంశయజ్ఞానం కలిగేదాకా. అందువల్ల నేను జ్ఞానజ్యోతిని వెలిగిస్తాను అని కృష్ణపరమాత్మ చెపితే, శాస్త్రాన్ని క్రమం తప్పకుండా, క్రమపద్ధతిలో బోధించే గురువును ఏర్పాటు చేస్తాడని అర్థం. భగవంతుని దగ్గర ఒక గురుబోర్డు ఉంటుంది. అందులోనుంచి ఏదో ఒక గురువును మన దగ్గరకు పంపగలడు. ఏ గురువూ అందుబాటులో లేకపోతే భగవంతుడే స్వయంగా గురువుగా వస్తాడు.

అర్జునునికి గురువు అవసరం అయినప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ ఏం చేశాడు? తనే స్వయంగా గురువు అయ్యాడు. తనే బోధ చేశాడు. దానికి కూడా ఏమీ దగ్గర మార్గం ఉపయోగించలేదు. కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుని తలమీద చెయ్యి వేస్తే, కృష్ణపరమాత్మనుంచి ఒక కాంతి అర్జునునివైపు ప్రయాణంచేసి వెళ్ళటం లాంటివేమీ జరగలేదు. అటువంటి జిమ్మిక్కులు చెయ్యలేదు కృష్ణపరమాత్మ. టూకీగానూ చెప్పేయలేదు. ఒక క్రమపద్ధతిలో, కొంతసేపు బోధించాడు. ఆ విధంగా తనన్నా బోధిస్తాడు, లేదా సమర్థవంతమైన గురువునైనా ఏర్పాటు చేస్తాడు. ఇదంతా ఎందుకు చేస్తాడు?

అనుకంపార్థమ్ – వారిమీద దయ కొద్దీ చేస్తాడు. ఒక గురువును ఏర్పాటుచేసి, శిష్యుడు ఒక క్రమపద్ధతిలో నేర్చుకునేలా చేస్తాడు. అంటే శ్రవణ,మనన,నిదిధ్యాసనలద్వారా జ్ఞానజ్యోతి వెలిగేలా చేస్తాడు.

ఆత్మభావస్థః – శిష్యుల అంతఃకరణంలో ఉండి చేస్తాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. సర్వవ్యాపకుడైన భగవంతునికి శిష్యుని మనస్సులో కూడా ఉండటం పెద్ద కష్టమైన పనేం కాదు. అలా వారి మనస్సులో ఉండి, వారు జ్ఞానం పొందేలా చేస్తాడు. అది ఎటువంటి జ్యోతి?

భాస్వతా జ్ఞానదీపేన – అది శక్తివంతమైన జ్ఞానజ్యోతి. ఒక దీపాన్ని వెలిగించినప్పుడు మొదట్లో ఆ జ్యోతి చాలా చిన్నగా ఉంటుంది. దాన్ని జాగ్రత్తగా కాపాడాలి. అప్పుడు అది పెద్ద జ్యోతిగా మారుతుంది. ఎప్పుడైతే అది పెద్ద జ్యోతిగా మారుతుందో, అప్పుడు ఇంక దాన్ని రక్షించనవసరం లేదు.

అదే విధంగా శ్రవణం సమయంలో జ్యోతి వెలుగుతుంది కాని అప్పుడు ఏర్పడిన జ్ఞానజ్యోతి చాలా బలహీనంగా వెలుగుతుంది. జీవితంలో ఒక చిన్న కష్టమనే గాలి వీస్తే ఈ వేదాంతజ్యోతి ఆరిపోతుంది. అందువల్ల శ్రవణం వెంట మననం చెయ్యాలి. నేర్చుకున్నదాన్ని మళ్ళీ గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. మననంతో పాటు నిదిధ్యాసనం కూడా చేస్తే నేర్చుకున్న జ్ఞానం జ్ఞాననిష్ఠగా మారుతుంది. ఎప్పుడైతే జ్ఞానం, జ్ఞాననిష్ఠగా మారుతుందో, అప్పుడు ఇంక జీవితంలో ఎటువంటి ఆటుపోట్లు ఎదురైనా, ఎంత గాలి వీచినా, జ్ఞానజ్యోతి చెక్కు చెదరకుండా భాసిల్లుతుంది. కృష్ణపరమాత్మ ఏం చేస్తాడు?

తమః నాశయామి – మనస్సులో అజ్ఞానంవల్ల ఏర్పడిన చీకటిని నాశనం చేస్తాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆ లోపల ఉన్న చీకటి మొహంలో ప్రతిఫలిస్తుంది. ఒక వ్యక్తి సంసారంలో పడి కొట్టుమిట్టాడుతున్నాడా లేదా తెలుసుకోవాలంటే, అతనిని ప్రత్యేకించి అడిగి తెలుసుకోనవసరం లేదు. ఆముదం తాగినట్టున్న అతని మొహం చెబుతుంది. అయినా 'ఎలా ఉన్నావు?' అని అతన్ని మొహమాటానికి అడిగితే, 'ఏదో ఇలా ఉన్నాను,' అంటాడు.

దీన్ని 'చల్ రహా హై,' అంటారు హిందీలో. అది సంసారానికి అత్యంత చిన్న జవాబు. ఒకవేళ మీరు జాలివేసి ఏమైంది అని అడిగితే, మిమ్మల్ని కూర్చోబెట్టి తన సీరియల్ విప్పుతాడు. అది మీరు చూసే సీరియల్ కన్నా చాలా పెద్దదిగా ఉంటుంది. ఎందుకంటే అతని కథ ఎప్పుడో 1915నుంచీ మొదలవుతుంది. జ్ఞానం పొందితే ఇటువంటి ఆముదం తాగిన మొహం పోయి, కాంతితో మెరిసిపోతుంది. అంటే అతనికి కష్టాలు తొలగిపోతాయా అంటే, తొలగిపోవు కాని, ఆ సమస్యలు అతన్ని పట్టి వేధించే శక్తిని కోల్పోతాయి.

అందువల్ల అజ్ఞానంవల్ల ఏర్పడిన చీకటిని కృష్ణపరమాత్మ పోగొట్టి, బ్రహ్మజ్ఞాని అయ్యేటట్టు చేస్తాడు. బ్రహ్మజ్ఞాని అవకుండా మోక్షం పొందే అవకాశమే లేదు. ఈ శ్లోకాలు చాలా ముఖ్యమైనవి. ఎందుకంటే చాలా మందికి ఒక అపోహ ఉంది. బ్రహ్మజ్ఞానానికి రాకుండా, జ్ఞానమార్గం చుట్టూ తిరిగి, భక్తిమార్గంద్వారా భగవంతుణ్ణి చేరవచ్చు అనుకుంటారు. అలాంటి దగ్గర దారులు ఏమీ లేవు అని భగవంతుడు చాలా స్పష్టంగా చెప్పేస్తున్నాడు.

అలాగని బెంబేలెత్తి పోవాల్సిన అవసరం కూడా లేదు. భగవంతుణ్ణి శరణు వేడితే, జ్ఞానం పొందటానికి అవసరమైన ఏర్పాట్లు కూడా ఆయనే చేస్తాడు. ఆ విధంగా విరాట్ భక్తుడు భగవంతుని సహాయంతో బ్రహ్మజ్ఞాని అవుతాడు అనే సారాంశం వస్తుంది ఈ శ్లోకాల వరకూ.

ఆ విధంగా విభూతియోగంయొక్క సారాంశాన్ని ఈ పదకొండు శ్లోకాల్లో చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. భగవంతుడే ఈ జగత్తుగా భాసిల్లుతున్నాడు అని గ్రహించటమే విశ్వరూపదర్శనం లేదా విరాట్‌దర్శనం అంటారు.

విశ్వమ్ ఏవ రూపం శరీరం యస్య సః విశ్వరూపమ్

భగవంతుని శరీరం ఈ విశ్వం. విశ్వరూపాన్ని విరాట్ అని కూడా అంటారు.

వివిధం రాజతే ఇతి విరాట్

అనేక రూపాల్లో ప్రకటితమవుతాడు విరాట్. బంగారాన్ని విరాట్ అనవచ్చు; ఎందుకంటే బంగారమే నగగా, గాజుగా, రింగుగా అనేక రూపాల్లో కనిపిస్తుంది. అలాగే భగవంతుడు కూడా ఆకాశంగా, వాయువుగా, అగ్నిగా అలా అనేక రూపాలతో కనిపిస్తాడు. అటువంటి విశ్వరూపాన్ని చూసిన భక్తుణ్ణి విరాట్ భక్తుడు అంటారు.

అటువంటి విరాట్ భక్తునికి ఎల్లవేళలా భక్తి ఉంటుంది. నిత్యమూ భగవంతుని ధ్యాసలో ఉంటాడు. అటువంటి వ్యక్తికి నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానం ఎంతో దూరంలో లేదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ విరాట్‌భక్తి ఏకరూపభక్తినుంచి అరూపభక్తికి వెళ్ళేముందు, మధ్య దశగా తోడ్పడుతుంది. అంతటా భగవద్దర్శనం చేస్తేనే, భగవంతుణ్ణి ఈ జగత్తుకు అధిష్ఠానదేవతగా గుర్తించగలుగుతాడు. అందువల్ల అటువంటి భక్తునికి నేనే అవకాశాలు కలుగజేస్తాను అని కూడా హామీ ఇస్తున్నాడు.

నిజానికి ఇక్కడితో ఈ అధ్యాయం అయిపోయి ఉండేది. జగత్తంతా ఈశ్వరవిభూతి అనేది సారం అని చూశాము. కాని అర్జునుడు ఇంకొంచెం వివరంగా ఈశ్వరవిభూతి గురించి తెలుసుకోవాలనుకున్నాడు.

2. అర్జునుని కోరిక: శ్లోకాలు 12-18

అర్జునుడు ఈ శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మను ప్రశ్నలు వేస్తాడు. జగత్తు అంటే నీ విభూతి అని తెలుసు కాని, ఓ కృష్ణా! నీ విభూతుల గురించి ఇంకా తెలుసుకోవాలని ఉంది అంటాడు. కాని ఆ ప్రశ్న అడిగేముందు, కృష్ణపరమాత్మను స్తుతిస్తున్నాడు అర్జునుడు. ఇది ఒక జీవిత సత్యం. ఎవరినైనా ఏదైనా సహాయం చెయ్యమని కోరేముందు, వెళ్ళిన వెంటనే సహాయం కోరకుండా, ముందు వారిని స్తుతించాలి.

రుద్రం చదివినా ఈ విషయమే తేటతెల్లమవుతుంది. రుద్రంలో నమకం, చమకం అని రెండు భాగాలుంటాయి. నమకంలో ముందు శివుణ్ణి స్తుతిస్తాము. నమః నమః అంటూ నమస్కారాలు పెడుతూ వస్తాము.

నమో భవాయ చ రుద్రాయ చ నమః శర్వాయ చ పశుపతయే చ
నమో నీలగ్రీవాయ చ శితికంఠాయ చ
నమః కపర్ధినే చ వ్యుప్తకేశాయ చ - 5.1

అలా అనేక విధాలుగా నమస్కరించాక, పరమశివుడు ఆనందంలో ఉండగా, మన కోరికల పొట్లాలు విప్పుతాము. అందువల్ల నమకం వెంటనే చమకం వస్తుంది. అది కూడా రాజధాని ఎక్స్‌ప్రెస్ వేగంతో పఠిస్తాము, భగవంతుడు మనం చేసిన స్తుతివల్ల కలిగిన ఆనందంలో మునిగితేలుతుండగానే ఆలస్యం చెయ్యకుండా ఆ కోరికలు తీర్చేసుకోవాలి.

వాజశ్చ మే ప్రసవచ్చ మే ప్రయతిశ్చ మే ప్రసితిశ్చ మే

అలా గుక్క తిప్పుకోకుండా గడగడా చదివేస్తాము.

అర్జునునికి కూడా ఈ పద్ధతి తెలుసు. ముందు కృష్ణపరమాత్మని స్తుతించి, తర్వాత విభూతి వర్ణన చెయ్యమని అడగబోతున్నాడు.

జగత్తులో ఉన్న ప్రతి ఒక్క గొప్పతనం కూడా తనకే చెందుతుంది అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ గొప్పతనాన్ని విభూతి అంటారు. చిన్న వస్తువునుంచి, పెద్ద విశ్వం దాకా అంతా ఈశ్వరవిభూతే అనేసరికి ఇంకా వివరాలు తెలుసుకోవాలనుకున్నాడు అర్జునుడు.

అర్జున ఉవాచ

శ్లో. 12 **పరం బ్రహ్మ పరం ధామ పవిత్రం పరమం భవాన్ ।**
పురుషం శాశ్వతం దివ్యమ్ ఆదిదేవమజం విభుమ్ ॥
పరమ్, బ్రహ్మ, పరమ్, ధామ, పవిత్రమ్, పరమమ్, భవాన్,
పురుషమ్, శాశ్వతమ్, దివ్యమ్, ఆదిదేవమ్, అజమ్, విభుమ్ ॥

శ్లో. 13 **ఆహుస్త్వామ్ ఋషయః సర్వే దేవర్షిర్నారదస్తథా ।**
అసితో దేవలో వ్యాసః స్వయం చైవ బ్రవీషి మే ॥
ఆహుః, త్వామ్, ఋషయః, సర్వే, దేవర్షిః, నారదః, తథా,
అసితః, దేవలః, వ్యాసః, స్వయమ్, చ, ఏవ, బ్రవీషి, మే ॥

భవాన్	= పూజ్యుడవైన నీవు	విభుమ్	= సర్వవ్యాపివనియు
పరమ్, బ్రహ్మ	= నిర్గుణపరబ్రహ్మవు	ఆహుః	= అంటారు
పరమ్, ధామ	= పరంధాముడవు	తథా	= అలాగే
పరమమ్, పవిత్రమ్	= పరమపవిత్రుడవు	దేవర్షిః	= దేవర్షియైన
సర్వే, ఋషయః	= మహర్షులందరును	నారదః	= నారదుడును
త్వామ్	= నిన్ను	అసితః	= అసితుడును
శాశ్వతమ్	= సనాతనుడవనియు	దేవలః	= దేవలుడును
దివ్యమ్	= దివ్య	వ్యాసః, చ	= వ్యాసమహర్షియును చెప్పారు
పురుషమ్	= పురుషుడవనియు	స్వయమ్, ఏవ	= నీవే స్వయముగా
ఆదిదేవమ్	= దేవాది దేవుడవనియు	మే	= నాకు
అజమ్	= జన్మరహితుడవనియు	బ్రవీషి	= తెలుపుచున్నావు

భవాన్ పరమ్ బ్రహ్మ, పరమ్ ధామ, పరమమ్ పవిత్రమ్ (అస్తి) ।
సర్వే ఋషయః త్వామ్ శాశ్వతమ్ దివ్యమ్ ఆదిదేవమ్ అజమ్ ॥

విభుమ్ పురుషమ్ ఆహుః । తథా దేవర్షిః నారదః అసితః దేవలః
వ్యాసః (కథయతి) (త్వం) చ స్వయమ్ ఏవ మే బ్రవీషి ॥

తా: పూజ్యుడవైన నీవు నిర్గుణపరబ్రహ్మవు, పరంధాముడవు, పరమపవిత్రుడవు, మహర్షులందరును నిన్ను సనాతనుడవనియు, దివ్యపురుషుడవనియు, దేవాది దేవుడవనియు, జన్మరహితుడవనియు, సర్వవ్యాపివనియు అంటారు. అలాగే దేవర్షియైన నారదుడును, అసితుడును, దేవలుడును, వ్యాసమహర్షియును చెప్పారు. నీవే స్వయముగా నాకు తెలుపుచున్నావు.

అర్జున ఉవాచ – అర్జునుడు ప్రశ్న అడగబోతున్నాడు.

పరం బ్రహ్మ – కృష్ణపరమాత్మను పరం బ్రహ్మ అని సంబోధిస్తున్నాడు. నువ్వే సగుణబ్రహ్మగా ప్రకటితమవుతున్న నిర్గుణబ్రహ్మవు.

అంతకుముందు కూడా చూశాము. నిర్గుణబ్రహ్మ వేషం వేసుకుంటే సగుణబ్రహ్మ; సగుణబ్రహ్మ వేషం తీసేస్తే అది నిర్గుణబ్రహ్మ. అందువల్ల ఈశ్వరుడు, బ్రహ్మ పరస్పరం భిన్నం కాదు.

బ్రహ్మ + విభూతి = ఈశ్వరుడు

పరం ధామ – నువ్వు పరంధాముడవు. అంటే శుద్ధ చైతన్యానివి; జ్యోతులకే జ్యోతివి. ధామం అంటే రెండు అర్థాలు వస్తాయి. జ్యోతి, నిలయం. రెండూ సరిపోతాయి. నువ్వు జ్యోతులకే జ్యోతివి; జగత్తుకు నిలయానివి. అంతేకాదు,

పరమం పవిత్రమ్ – నువ్వు చాలా పవిత్రమైనవాడివి. ఎందుకు? తక్కినవన్నీ కూడా భగవంతునివల్లనే పవిత్రతను పొందుతాయి. ఉదాహరణకు ఒక భవంతిని తీసుకుంటే, ఆ భవంతికి పవిత్రత లేదు. అది కేవలం సిమెంటు, కొన్ని ఇటుకల మేలుకలయిక అంతే. దానికి ఎవరూ ఆగి నమస్కారం చెయ్యరు. కాని అదే భవంతిలో ఒక భగవంతుణ్ణి తీసుకువచ్చి ప్రతిష్ఠ చేస్తే భగవంతుడు ఉండటంవల్ల ఆ భవంతికి కూడా పవిత్రత చేకూరుతుంది. ఈశ్వరునికి స్వతఃసిద్ధంగా ఆ పవిత్రత ఉంది.

ఒక సాధువును సాధువుగా ఎందుకు కొలుస్తాము? అతను తనలోని భగవంతుణ్ణి గుర్తించినందువల్ల. అలాగే ఒక అరటిపండును పండుగా భావిస్తే, మామూలుగా తినేస్తాము. అదే అరటిపండును మనం భగవంతునికి అర్పించి, మళ్ళీ పూజ అయ్యాక తీసుకుని తింటే, దాన్ని భక్తిగా స్వీకరిస్తాము. ముందు భక్తిగా ఆ పండును కళ్ళకద్దుకుని, తర్వాతే తింటాము.

అంటే ఒక ప్రదేశానికి పవిత్రత భగవంతునితో సంబంధంవల్ల వచ్చింది; ఒక వ్యక్తికి పవిత్రత భగవంతునితో అనుబంధంవల్ల వచ్చింది; ఒక వస్తువుకు పవిత్రత భగవంతునికి అర్పించటంవల్ల వచ్చింది. భగవంతుణ్ణి ఎవరికి అర్పించాలి? ఎవరికీ అవసరం లేదు. ఆయన పరమం పవిత్రం.

పవిత్రాణాం పవిత్రం యో మంగళానాం మంగళమ్

పురుషమ్ – నువ్వు అందరిలోనూ నివసిస్తావు.

శ్రోత్రస్య శ్రోతం మనసో మనోయద్
వాచోహ వాచం స ఉ ప్రాణస్య ప్రాణః – కేన 1.2

చెవి, మనస్సు, వాక్కు, ప్రాణాలకు వాటియొక్క శక్తిని నువ్వే ఇస్తావు. పురు అంటే శరీరం; ష అంటే ఉండే వ్యక్తి; పురుష అంటే శరీరంలో ఉండే వ్యక్తివి నువ్వు. అందువల్లనే మన హిందూ సాంప్రదాయం ఎదుటి మనిషికి నమస్కారం పెట్టమంటుంది. ఆ నమస్కారం ఆ వ్యక్తికి కాదు, అతనిలో ఉన్న పరమాత్మకు.

శాశ్వతమ్ – నువ్వు నిత్యుడివి. ముందుమాట పురుషం అని వచ్చింది. అంటే శరీరంలో శరీరిగా ఉంటాడు అంటే, శరీరం పోతే భగవంతుడు కూడా మాయమైపోతాడా అంటే లేదు. ఇల్లు పోయినా, ఇంటి యజమాని పోడు. అలాగే శరీరం పడిపోయినా, శరీరంలో ఉన్న పరమాత్మ పోడు. ఆయన నిత్యం, ఆయన శాశ్వతం.

నిత్యోఽనిత్యానాం చేతనశ్చేతనానామ్
ఏకో బహూనాం యో విదధాతి కామాన్ – కఠ 2.2.13

నిత్య ఈశ్వరుడు, అనిత్య శరీరంలో ఉన్నాడు.

దివ్యమ్ – నువ్వు చేతనతత్త్వానివి. శరీరం జడం, ఇంద్రియాలు జడం, మనస్సు కూడా జడమే. ఈ అంగాలు పని చేస్తున్నాయంటే అది ఈ చైతన్యంవల్లనే. అందువల్ల భగవంతుడు దివ్యమ్. స్వయం ప్రకాశస్వరూపుడు, స్వయంజ్యోతి.

ఆదిదేవమ్ – దేవతలు పుట్టకముందు ఉన్నావు. బ్రహ్మదేవుడు పుట్టకముందు కూడా నువ్వు ఉన్నావు. పురాణాల్లో విష్ణుమూర్తికి బ్రహ్మదేవుడు పుట్టినట్లు చూస్తాము. బ్రహ్మదేవునినుంచి ఇంద్రుడు, వరుణుడు లాంటి దేవతలు పుట్టారు. అంటే నువ్వు కారణదేవతవు, తక్కిన వారందరూ కార్యదేవతలు. అందువల్ల నువ్వు ఆదిదైవం.

అజమ్ – నీకు పుట్టుక లేదు. దేవతలకు భగవంతుడు కారణం అయితే, ఆయనకు కారణం ఎవరు? పిల్లలు కూడా ఈ ప్రశ్న వేస్తూ ఉంటారు. భగవంతునికి తల్లిదండ్రులు ఎవరు? ఆయనకు తల్లిదండ్రులు లేరు, అజం అంటే పుట్టుక లేదు. అంటే ఆయన కారణం లేని కారణం. తండ్రి లేని తండ్రి. తల్లి లేని తల్లి. ఆయనే జగత్తుకు తల్లీ, తండ్రీ కూడా.

విభుమ్ – నువ్వు సర్వవ్యాపకుడవు. భగవంతుడు అంతటా ఉన్నాడు.

అర్జునునికి ఇంకా నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానం పూర్తిగా కలుగలేదు. ఎందుకంటే ఇంకా కృష్ణపరమాత్మ బోధ పూర్తి కాలేదు. అందువల్ల అతను పూర్తి జ్ఞాని కాలేదు. అందువల్ల అర్జునుడు ఏం చేస్తున్నాడు? భగవంతునియొక్క ఈ లక్షణాలన్నిటినీ వర్ణించి, ఇదంతా ఋషులు చెప్పారు అంటున్నాడు. అది వచ్చే శ్లోకంలో చూస్తాము.

సర్వే ఋషయః ఆహుః – ఋషులందరూ అంటారు. **ఋషతి జానాతి ఇతి ఋషిః**

ఋషి అంటే జ్ఞాని. ఋషి అంటే అడవిలో ఉండే జటాధారే అవనవసరం లేదు. అందువల్ల జ్ఞానం ఉన్న వ్యక్తిని ఋషి అంటారు. ఆ మాటని ముందు శ్లోకంతో కలుపుకోవాలి. అంటే ముందు శ్లోకంలో భగవంతుణ్ణి కీర్తిస్తూ చెప్పిన పలుకులన్నీ అర్జునుడు ఋషులద్వారా విన్నవి.

దేవర్షిర్నారదస్తథా – స్వర్గలోకానికి చెందిన నారదుడు కూడా చెబుతాడు. ఋషులు అంటే భూలోక జ్ఞానులు. దేవర్షి అంటే దేవలోక ఋషి. దేవలోకంలో అనేకఋషులు ఉన్నారు, వారిలో గొప్పఋషి నారదుడు. నారం అంటే జ్ఞానం; ద అంటే ఇచ్చేవాడు – దదాతి ఇతి దః; అందువల్ల నారద అంటే –

నారం జ్ఞానం దదాతి ఇతి నారదః

సంచారం చేసే గురువు. అంటే ఆయన సంచారం చేస్తూ జ్ఞానబోధ చేస్తాడు. నారదుణ్ణి కలహభోజనుడు అని కూడా అంటారు కాని ఆ కలహం వెనక లోకకళ్యాణం ఉంటుంది. అలా ఆయన జ్ఞానప్రదాత.

అసితః దేవలః వ్యాసః – నారదుల వారే కాదు, తక్కిన ఋషులు కూడా అన్నారు. అసితుడు ఒక ఋషి. ఆయన పుత్రుడు దేవలుడు. వ్యాసుడు అంటే మహాభారత కర్త, గీతకర్త.

వ్యాసుడు వీటిని రాస్తూ, వ్యాసుడు చెప్పాడు అని తన గురించి తాను ఎలా చెప్పగలడు? గుర్తుంచుకోండి, ఇది వ్యాసుడు స్వయంగా చెప్పటం లేదు. అర్జునుడు చెబుతున్నాడు ఈ మాటను.

స్వయం చ ఏవ బ్రవీషి మే – నువ్వే నాకు స్వయంగా చెబుతున్నావు. నాకు నీమీద శ్రద్ధ ఉంది. నువ్వు సత్యమే పలుకుతావు. నువ్వు నన్ను సరైన దారిలో నడిపిస్తావు.

పరంబ్రహ్మ పరంధామ పవిత్రం పరమం భవాన్

ఇదంతా కృష్ణుణ్ణి స్తుతిస్తూ అర్జునుడు చెబుతున్నాడు. కృష్ణుడు ఈ మెప్పుకోలుకు పొంగిపోతాడని కాదు, తన తృప్తికోసం తను కీర్తిస్తున్నాడు.

శ్లో. 14 **సర్వమేతద్ ఋతం మన్యే యన్మాం వదసి కేశవ ।**
న హి తే భగవన్ వ్యక్తిం విదుర్దేవా న దానవాః ॥
సర్వమ్, ఏతత్, ఋతమ్, మన్యే, యత్, మామ్, వదసి, కేశవ,
న, హి, తే, భగవన్, వ్యక్తిమ్, విదుః, దేవాః, న, దానవాః ॥

కేశవ!	= ఓ కేశవా!
యత్	= దేనిని
మామ్	= నాకు
వదసి	= చెప్పుచున్నావో
ఏతత్, సర్వమ్	= ఇది యంతయును
ఋతమ్, మన్యే	= సత్యమని తలంతును
భగవన్	= ఓ దేవా! కృష్ణా!
తే	= నీ
వ్యక్తిమ్	= లీలామయస్వరూపము
దానవాః	= దానవులకు
న, విదుః	= తెలియదు
దేవాః, హి	= దేవతలకును
న (విదుః)	= తెలియదు

హే కేశవ! యత్ మామ్ (త్వం) వదసి, (తత్) ఏతత్ సర్వమ్ (అహం) ఋతమ్ మన్యే ।
హే భగవన్! న దేవాః న దానవాః (వా) తే వ్యక్తిమ్ హి విదుః ॥

తా: ఓ కేశవా! దేనిని నాకు చెప్పుచున్నావో ఇది యంతయును సత్యమని తలంతును. ఓ దేవా! కృష్ణా! నీ లీలామయస్వరూపము దానవులకు ఇంకా దేవతలకును తెలియదు.

ఏతత్ సర్వం ఋతమ్ – నేను ఇంతవరకూ చెప్పినదంతా సత్యం. అంటే పన్నెండవ శ్లోకంలో చెప్పిందంతా సత్యం. ఎందుకు?

యత్ మాం వదసి కేశవ – నువ్వే స్వయంగా ఈ విషయాలు చెప్పావు నాకు. నువ్వు అబద్ధాలు చెప్పవు. నువ్వు ప్రమాణం నాకు. నీ బోధను నిజమా, కాదా అని వేరే ఋషుల మాటలతో పోల్చిచూడను. వారు మనుష్యులు. నీ విభూతులు వారికి పూర్తిగా తెలియవు. నువ్వే సర్వజ్ఞుడివి, వారు అల్పజ్ఞులు.

దేవాః దానవాః తే వ్యక్తిం న విదుః – దేవతలకు కూడా నీ శక్తి తెలియదు. ఈ అధ్యాయంలోనే కృష్ణపరమాత్మే ఆ విషయం స్వయంగా చెప్పాడు.

న మే విదుః సురగణాః ప్రభవం న మహర్షయః –10.2

ఆ సందర్భంలో కేనోపనిషత్తులోని కథ కూడా చూశాము. ఎలా దేవతలకు కూడా భగవంతుని శక్తి తెలియలేదో అందులో చూశాము. దేవతల గర్వభంగంద్వారా మనకున్న జ్ఞానం పరిమితం అయినదని తెలుస్తుంది. మన బుద్ధి దేశ,కాలపరిమితులను ఉన్నదానినే తెలుసుకోలేదు. నిజం చెప్పాలంటే దాన్ని కూడా పూర్తిగా తెలుసుకోలేదు. అలాంటప్పుడు దేశకాలాలకు అతీతంగా ఉన్న నిర్గుణబ్రహ్మను ఎలా తెలుసుకోగలదు? అంటే పౌరుషేయప్రమాణం సరిపోదు బ్రహ్మజ్ఞానం పొందటానికి.

కేనోపనిషత్తులో అది గ్రహించిన ఇంద్రుడు ఈశ్వరునికి ప్రార్థన చేశాడు. అప్పుడు ఉమాదేవి ప్రత్యక్షమై అతనికి జ్ఞానబోధ చేసింది.

దేవతలకే భగవానుని స్వరూపం అర్థం కాకపోతే ఇంక దానవులకు ఎలా తెలుస్తుంది? సత్త్వగుణప్రధానులైన దేవతలకే తెలియకపోతే, రజోగుణప్రధానులైన దానవులకు తెలియటం కష్టం.

అందువల్ల భగవంతుని విభూతి ఎవరికి తెలుస్తుంది? భగవంతుడైన కృష్ణపరమాత్మకే తెలుస్తుంది. ఎవరినో అడగటం ఎందుకు? సాక్షాత్తూ భగవంతుడే తన ముందు ఉండగా.

భగవన్ తే (వ్యక్తిమ్) – ఓ భగవంతుడా! నీ విభూతి గురించి నువ్వే స్వయంగా నాకు చెప్పు.

శ్లో. 15 **స్వయమేవాత్మనాత్మానం వేత్థ త్వం పురుషోత్తమ ।**
భూతభావన భూతేశ దేవదేవ జగత్పతే ॥
స్వయమ్, ఏవ, ఆత్మనా, ఆత్మానమ్, వేత్థ, త్వమ్, పురుషోత్తమ,
భూతభావన, భూతేశ, దేవదేవ, జగత్పతే ॥

భూతభావన!	= ఓ జగదుత్పత్తి కారకా!	త్వమ్	= నీవు
భూతేశ!	= ఓ సర్వభూతేశా!	ఆత్మానమ్	= నీ స్వస్వరూపమును గూర్చి
దేవదేవ!	= ఓ దేవాదిదేవా!	స్వయమ్	= సంపూర్ణముగా
జగత్పతే	= ఓ జగన్నాథా!	ఆత్మనా, ఏవ	= నీకు మాత్రమే
పురుషోత్తమ!	= ఓ పురుషోత్తమా!	వేత్థ	= తెలుసును

హే పురుషోత్తమ! భూత–భావన, భూత–ఈశ, దేవ–దేవ,
హే జగత్–పతే! త్వమ్ స్వయమ్ ఏవ ఆత్మనా ఆత్మానమ్ వేత్థ ॥

తా: ఓ జగదుత్పత్తి కారకా, ఓ సర్వభూతేశా, ఓ దేవాదిదేవా, ఓ జగన్నాథా, ఓ పురుషోత్తమా! నీకు మాత్రమే పూర్తిగా నీ స్వస్వరూపమును గురించి తెలుసును.

ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మను ఇంకా కొత్తనామాలతో పిలుస్తున్నాడు అర్జునుడు. ముందేమో కేశవ, భగవంతుడా అన్నాడు. ఇప్పుడేమో పురుషోత్తమ, భూతభావన, భూతేశ, దేవదేవ, జగత్పతే అంటున్నాడు. అంటే ఒక చిన్న తరహా అర్చన చేస్తున్నాడు. ఇవన్నీ భగవంతుని గొప్పతనాన్ని స్తుతించే పదాలు.

పురుషోత్తమ – పురుషోత్తమ పదం ఒక సాంకేతిక పదం. దీన్ని కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా 15వ అధ్యాయంలో వివరిస్తాడు. అక్కడ మొత్తం విశ్వాన్ని మూడుగా విభజిస్తాడు. అవి – క్షరపురుషుడు, అక్షరపురుషుడు, ఉత్తమపురుషుడు.

క్షరపురుషుడు – వ్యక్తప్రపంచం
అక్షరపురుషుడు – అవ్యక్తప్రపంచం
ఉత్తమపురుషుడు – చైతన్యం

అంటే మొత్తం విశ్వంలో మూడే ఉన్నాయి – అవ్యక్త జగత్తు, వ్యక్త జగత్తు, వీటికి భిన్నంగా ఉన్న చైతన్యం. వ్యక్తప్రపంచాన్ని మూర్తప్రపంచం అనీ, అవ్యక్తప్రపంచాన్ని అమూర్తప్రపంచం అనీ చెప్పవచ్చు. మూర్తామూర్త ప్రపంచానికి భిన్నంగా ఉంది శుద్ధచైతన్యం. మూర్తప్రపంచం క్షరపురుషుడు, అమూర్తప్రపంచం అక్షరపురుషుడు, శుద్ధచైతన్యం ఉత్తమపురుషుడు. ఉత్తమపురుషుణ్ణి తిరగేస్తే ఏం వస్తుంది? పురుషోత్తమ. అందువల్ల పురుషోత్తమ అంటే వ్యక్తావ్యక్తప్రపంచానికి భిన్నంగా ఉన్న చైతన్యం.

అందువల్ల ఓ కృష్ణా! నువ్వు నేను చూస్తున్న మానవాకారంలో ఉన్న కృష్ణుడివి కావు, ఇది నువ్వు వేసుకున్న వేషం మాత్రమే. నీ అసలు స్వరూపం చైతన్యస్వరూపం లేదా చిద్రూపం.

భూతభావన – భూత అంటే అన్ని జీవరాశులూ వస్తాయి; భావన అంటే సృష్టికర్త. అందువల్ల భూతభావన అంటే సృష్టికర్తవు నువ్వు.

నువ్వే జగత్కారణం బ్రహ్మవు. నీ నుంచే జగత్తు వ్యక్తమయి, మళ్ళీ అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళిపోతుంది. అందువల్ల భూతభావనః.

భూతేశ – నువ్వు సృష్టికర్తవే కాదు, స్థితికర్తవు కూడా. మనం ఎన్నిటినో సృష్టిస్తాము కాని వాటిని అదుపులో పెట్టే శక్తి ఉండదు. పిల్లలను కంటాము కాని, ఒక్కో దయనీయ పరిస్థితిలో ఎందుకు వీరికి జన్మనిచ్చామా అని వాపోయే పరిస్థితి వస్తే రావచ్చు. అందువల్ల సర్వశక్తిమంతుడు అంటే సృష్టికర్తే కాదు, స్థితికర్త కూడా. ఓ దేవా, నువ్వు సృష్టికర్త, స్థితికర్తా కూడా.

దేవదేవ – ఈ పదాన్ని ముందు కూడా చూశాము. నువ్వు దేవతలకే దేవుడవు. దేవతలు అంటే ఇంద్రుడు, వరుణుడు, అగ్ని, వాయువులాంటివారు. వారిని కూడా నువ్వు అదుపులో పెడతావు.

భయాదాస్యాగ్నిస్తపతి భయాత్తపతి సూర్యః
భయాదింద్రశ్చ వాయుశ్చ మృత్యుర్ధావతి పంచమః – కఠ 2.3.3

అగ్ని, సూర్యుడు, ఇంద్రుడు, వాయువు, యమధర్మరాజు భగవంతునిమీద భయంచేతనే వారి పనిని వారు సక్రమంగా చేస్తున్నారని యమధర్మరాజే స్వయంగా చెప్పాడు. అందువల్ల నువ్వు దేవదేవుడివి. **దేవానాం దేవః.**

జగత్పతే – జగత్తును భక్షించాలని చూసేవారినుంచి జగత్తును నువ్వు రక్షిస్తావు.

పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్ ।
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే ॥ – 4.8

ఎప్పుడైతే ఈ జగత్తు ప్రమాదంలో పడిపోతుందో, అప్పుడు నువ్వే జగత్తును రక్షించటానికి అవతరిస్తావు.

భగవంతుని గురించి కృష్ణపరమాత్మనే ఎందుకు అడుగుతున్నాడు? దానికి కారణం మొదటి పాదంలో చెబుతున్నాడు.

స్వయమేవాత్మనాత్మానం వేత్థ – నీ గురించి నీకు మాత్రమే పూర్తిగా తెలుసు. తక్కినవారికి నీ గొప్పతనం తెలియదు. నీకు ఎలా తెలుసు? స్వయంవేత్త. స్వయంగా తెలుసు. భగవంతునికి ఇంకొక గురువు ఉండుంటే ఆ గురువు ఎవరు అనే ప్రశ్న ఉదయిస్తుంది. అందువల్ల అర్జునుడు ఆత్మనా వేత్థ అంటున్నాడు. భగవంతుడు సర్వజ్ఞుడు. మనం అజ్ఞానులుగా పుట్టాము. అజ్ఞానాన్ని పారద్రోలటానికి గురువు దగ్గరికి వెళ్ళి నేర్చుకోవటానికి అవస్థలు పడుతున్నాము. కాని భగవంతుడు ముందే జ్ఞాని. ఆయన సర్వజ్ఞుడు. అందువల్ల నీ గురించి నీకే తెలుసు. పైగా నీ గురించి పూర్తిగా నీకు మాత్రమే తెలుసు. అందువల్ల నువ్వే నీ గురించి సంపూర్ణముగా చెప్పగల గొప్ప ఆచార్యుడవు.

శ్లో. 16 **వక్తుమర్హస్యశేషేణ దివ్యా హ్యాత్మవిభూతయః ।**
యాభిర్విభూతిభిర్లోకాన్ ఇమాంస్త్వం వ్యాప్య తిష్ఠసి ॥
వక్తుమ్, అర్హసి, అశేషేణ, దివ్యాః, హి, ఆత్మవిభూతయః,
యాభిః, విభూతిభిః, లోకాన్, ఇమాన్, త్వమ్, వ్యాప్య, తిష్ఠసి ॥

యాభిః	= ఏ	ఆత్మ విభూతయః	= నీ విభూతులను గూర్చి
విభూతిభిః	= దివ్యవిభూతులవల్ల	అశేషేణ	= సంపూర్ణముగా
ఇమాన్, లోకాన్	= ఈ లోకములను	వక్తుమ్	= చెప్పుటకు
వ్యాప్య	= వ్యాపించి	త్వం, హి	= నీవే
తిష్ఠసి	= స్థితుడవై ఉన్నావో అటువంటి	అర్హసి	= అర్హుడవు
దివ్యాః	= దివ్యములైన		

(అతః) యాభిః విభూతిభిః త్వమ్ ఇమాన్ లోకాన్ వ్యాప్య తిష్ఠసి,
(తాః) దివ్యాః ఆత్మ–విభూతయః హి అశేషేణ వక్తుమ్ అర్హసి ॥

తా: ఏ దివ్యవిభూతులవల్ల ఈ సమస్త లోకములను వ్యాపించి స్థితుడవై ఉన్నావో అటువంటి దివ్యములైన నీ విభూతులను సంపూర్ణముగా చెప్పుటకు నీవే అర్హుడవు.

ముందు శ్లోకం వరకూ స్తుతి చేశాడు. ఇప్పుడు కోరిక కోరుతున్నాడు. అంటే ముందు నమకం చేశాడు, ఇప్పుడు చమకానికి వస్తున్నాడు.

వక్తుమ్ అర్హసి – నువ్వు నాకు బోధించాలి. అర్హసి అనే పదం వినయంగా ఆజ్ఞాపిస్తుంది. నువ్వు నాకు బోధించాలి. ఏం బోధించాలి?

ఆత్మవిభూతయః – నీ విభూతుల గురించి చెప్పాలి. ఆత్మ అంటే నీ అని అర్థం ఇక్కడ. అంటే నీ గురించి నువ్వు చెప్పు. అది కూడా ఎటువంటి విభూతుల గురించి?

దివ్యాః – అసాధారణమైన విభూతుల గురించి చెప్పాలి. ఎందుకంటే మనం చేసే ప్రతి పని కూడా ఒక విభూతే. మనం నడవటం కూడా ఒక విభూతే. అది విభూతి అని మనకు ఎప్పుడు తెలుస్తుంది? అడుగు తీసి అడుగు వెయ్యటం కష్టమైన వారిని చూస్తే తెలుస్తుంది. ఫిజియోథెరపీ జరిగేచోటుకెళ్ళి చూస్తే తెలుస్తుంది మనమెంత గొప్పవారిమో.

ఊపిరి పీల్చటం ఒక విభూతి; మూత్రపిండాలు సరిగ్గా పని చెయ్యటం ఒక విభూతి; పాంక్రియాస్ సరిగ్గా పని చెయ్యటం ఒక విభూతి. వెంటిలేటర్స్‌మీద ఉన్నప్పుడు ఊపిరితిత్తుల విలువ తెలుస్తుంది; డయాలిసిస్ తీసుకోవాల్సి వస్తే మూత్రపిండాల విలువ తెలుస్తుంది. ఇన్సులిన్ ఇంజక్షను తీసుకోవాల్సి వస్తే పాంక్రియాస్ విలువ తెలుస్తుంది. ఏ ఒక్క అంగం దెబ్బ తిన్నా, దాన్ని మార్చాలంటే లక్షలకు లక్షలు ఖర్చు పెట్టాల్సివుంటుంది. అంటే మనం ఎన్ని లక్షల విలువ చేస్తామో ఒక్కసారి ఆలోచించండి. ప్రపంచంలోనే అత్యంత గొప్ప ఐశ్వర్యవంతులం మనము, కాని మనకు మన శరీరం విలువ తెలియటంలేదు. ఎందుకు? పుట్టినప్పటినుంచి అవి ఉండి, వాటి పని అవి నిశ్శబ్దంగా చేసుకుపోతున్నాయి కాబట్టి.

అర్జునుడు అంటున్నాడు, నాకు లౌకిక విభూతుల గురించి అవసరం లేదు. నాకు దివ్యమైన విభూతుల గురించి చెప్పు.

యాభిః విభూతిభిః – ఏ విభూతులతో అయితే,

ఇమాన్ లోకాన్ వ్యాప్య తిష్ఠసి – నువ్వు ఈ సృష్టినంతా వ్యాపించి ఉన్నావో అవి చెప్పు అంటున్నాడు అర్జునుడు. ఈ విభూతులు ఒక్కచోట లేవు. అవి విశ్వమంతా ఏదో ఒక రూపంలో వ్యాపించివున్నాయి. యాభిః విభూతిభిః అంటే అటువంటి అసాధారణ విభూతులతో నువ్వు విశ్వమంతా వ్యాపించి ఉన్నావు. నాకు అటువంటి విభూతుల గురించి వినాలనివుంది. ఎందుకు? ఎందుకో రాబోయే శ్లోకంలో చెప్పబోతున్నాడు అర్జునుడు.

శ్లో. 17 **కథం విద్యామహం యోగిన్ త్వాం సదా పరిచింతయన్ ।**
కేషు కేషు చ భావేషు చింత్యోఽసి భగవన్ మయా ॥
కథమ్, విద్యామ్, అహమ్, యోగిన్, త్వామ్, సదా, పరిచింతయన్,
కేషు, కేషు, చ, భావేషు, చింత్యః, అసి, భగవన్, మయా ॥

యోగిన్	= ఓ యోగీశ్వరా!	చ	= ఇంకా
అహమ్	= నేను	భగవన్	= ఓ దేవా!
కథమ్	= ఏ విధముగా	కేషు, కేషు	= ఏయే
సదా	= నిరంతరము	భావేషు	= భావములద్వారా
పరిచింతయన్	= బాగుగా చింతన చేయుచు	మయా	= నాచే
త్వామ్	= నిన్ను	చింత్యః, అసి	= చింతన చేయదగినవాడవు?
విద్యామ్	= తెలుసుకోగలను		

హే యోగిన్! సదా పరిచిన్తయన్ అహమ్ త్వామ్ కథమ్ విద్యామ్?
హే భగవన్! కేషు కేషు చ భావేషు (త్వం) మయా చిన్త్యః అసి?

తా: ఓ యోగీశ్వరా! నేను ఏ విధముగా నిరంతరము బాగుగా చింతన చేయుచు నిన్ను తెలుసుకోగలను? ఇంకా ఓ దేవా! ఏయే భావములద్వారా నాచే చింతన చేయదగినవాడవు?

ఈ శ్లోకంలో అర్జునుడు కృష్ణపరమాత్మను తన విభూతుల పట్టిక ఇవ్వమని ఎందుకు కోరుతున్నాడో వివరిస్తున్నాడు. అది ఈశ్వరధ్యానం చెయ్యటంకోసం. నువ్వు చెప్పే విభూతులలో నాకు ఏది నచ్చితే దానిమీద నేను ధ్యానం చేస్తాను.

ఇష్టాయిష్టాలు మనిషినిబట్టి మారుతుంటాయి. కొంతమందికి విరబూసిన పువ్వులు నచ్చితే, కొంతమందిని అప్పుడే తొంగిచూస్తున్న సూర్యుడు ఆకట్టుకుంటే, మరికొంతమందిని ఎగసి పడుతున్న సముద్రం ఆకర్షిస్తుంది.

ఆ విధంగా అద్భుతమైన వస్తువు ఏదైనా ధ్యానం చెయ్యటానికి ఆలంబనం అవుతుంది. ఆలంబనం అంటే ప్రతీక. అందువల్ల మన సాంప్రదాయంలో దేనిమీదైనా ధ్యానం చెయ్యవచ్చు. అంటే సూర్యుడు, చంద్రుడు, సర్పం, నది, దేనిమీద చేసినా, ఆ వస్తువును ధ్యానం చెయ్యము. ఆ వస్తువును ప్రతీకగా తీసుకుని, దానిమీద భగవంతుణ్ణి ఆవాహన చేస్తాము.

కేషు కేషు చ భావేషు – ఏ వస్తువులమీద నిన్ను ధ్యానం చెయ్యవచ్చో చెప్పు అంటున్నాడు అర్జునుడు.

చింత్యః – ఉపాసన చెయ్యవచ్చో, ఆ పట్టిక చెప్పు నాకు. నువ్వు చెప్పే వాటిలోంచి నాకిష్టమైన దానిని తీసుకుంటాను.

అటువంటి ఉపాసనను విరాట్ ఉపాసన అంటారు. విరాట్ అంటే ఈశ్వరధ్యానం అవుతుంది కాని విరాట్‌కి చిహ్నంగా ఒక చిన్న ప్రతీకను తీసుకుంటాము. ఆ ప్రతీక ఆవు కూడా కావచ్చు. ఆవు బొమ్మమీద అనేక దేవతల

బొమ్మలు వేస్తారు. దాని అర్థం ఆవు, ఈ దేవతలందరికీ ప్రతీక. అలా ఒక వస్తువును ఆలంబనంగా తీసుకుని, సమష్టి ఈశ్వరునిమీద ఉపాసన చేస్తాము.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తు అశ్వధ్యానంతో మొదలవుతుంది. అంటే గుర్రంమీద ధ్యానం. అక్కడ కూడా గుర్రంలోని ఒక్కొక్క భాగం తీసుకుని ఆ భాగంలో సమష్టి అంశాన్ని చూడమంటుంది.

ఓమ్ ఉషా వా అశ్వస్య మేధ్యస్య శిరః। సూర్యశ్చక్షుర్వాతః ప్రాణో
వ్యాత్తమగ్నిర్వైశ్వానరస్సంవత్సర ఆత్మాఽశ్వస్యమేధ్యస్య – బృహదారణ్యకం 1.1.2

అలా మనకు నచ్చిన ఏ వస్తువునైనా తీసుకుని దానిలో సమష్టిప్రపంచాన్ని చూడాలి. అలాంటి విరాట్ ఉపాసన చెయ్యటంవల్ల కలిగే లాభం ఏమిటి?

సదా త్వాం పరిచింతయన్ – అలా ఏ వస్తువును చూసినా, అందులో విశ్వరూప ఈశ్వరుణ్ణి దర్శించటంవల్ల తర్వాత నీ పారమార్థిక స్థాయిని తెలుసుకునే అవకాశం కలుగుతుంది.

సంధ్యావందనం చేసేటప్పుడు కూడా నీళ్ళు చేతిలోకి తీసుకుని, నీళ్ళను చూస్తూ ఈ క్రింద మంత్రాన్ని పఠిస్తారు.

ఆపో వా ఇదగ్ం సర్వం విశ్వాభూతాన్యాపః ప్రాణా వా ఆపః పశవ ఆపోన్నమాపోమృతమాపఃస్స్రమాడాపో విరాడాపః స్వరాడాపశ్ఛందాగ్ం స్యాపో జ్యోతీగ్ం ష్యాపో యజూగ్ం ష్యాపస్సత్యమాప స్సర్వాదేవతా ఆపో భూర్భువస్సువరాప ఓమ్ – మహానారాయణోపనిషత్తు 4.29

సృష్టిలో అద్భుతమైన వాటిలో నీరు ఒకటి. అందువల్ల ఆ నీరును చేతిలోకి తీసుకుని సకలదేవతలను, వేదాలను, పశువులను, సకలప్రాణులను అందులోకి ఆవాహన చేస్తాము. అప్పుడు అది మామూలు నీరు కాదు, ఈశ్వరుడు అవుతుంది. అప్పుడు ఆ నీళ్ళలోకి ఆవాహన చేసిన భగవంతుని దీవెనలను కోరుతాము. అలా చెయ్యటం వల్ల ఏమవుతుంది?

త్వామ్ అహం విద్యామ్ – నాకు నీ ఉన్నతస్వరూపం తెలుస్తుంది. విశ్వరూప ఈశ్వరుని కన్నా ఉన్నతస్వరూపం ఏమిటి? అరూప ఈశ్వరుడు లేదా నిర్గుణబ్రహ్మ. విశ్వరూప ఈశ్వరుడు అంటే సగుణబ్రహ్మ. ఆ సగుణబ్రహ్మ నుంచి నేను నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానానికి వస్తాను. ఎందుకంటే నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానం పొందుకుండా, మోక్షం పొందే మార్గమే లేదు. నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానం పొందటాన్ని వాయిదా వేయవచ్చేమో కాని, దాన్ని పూర్తిగా తప్పించుకోలేము.

అందువల్ల నీ విశ్వరూపాన్ని ఊహించుకోవటంవల్ల నేను ఎప్పుడో అప్పుడు నీ నిర్గుణజ్ఞానానికి వస్తాను అంటున్నాడు అర్జునుడు.

ఒక మామూలు చీరె కొనటానికే కొన్ని రంగుల చీరలే ఉన్న దుకాణాన్ని వదిలేసి, ఒక్క రంగులోనే అనేక వేలచీరెలు ఉన్న దుకాణానికి వెళతాము. అలా నాకు అనేక ప్రతీకలను గురించి చెప్పు అంటున్నాడు అర్జునుడు.

కొంతమంది మన హిందూమతాన్ని విమర్శిస్తారు. మనకు అనేకమంది దేవతలు ఉన్నారని వారి విమర్శ. నిజానికి అది తప్పు కాదు, మనకు ప్రత్యేకమైన అవకాశం. వారికి ఇష్టమైనా లేకపోయినా ఒక్కరే దేవుడు ఉన్నాడు, మనకు అలా కాదు. మనకు ఏ దేవుడు ఇష్టమైతే ఆ దేవుణ్ణి పూజించి, తద్వారా జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి పొంది, చివరికి నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానానికి వచ్చి, తద్వారా మోక్షం పొందవచ్చు. అందువల్ల ఉపాసన చెయ్యటంకోసం కావాలి అంటున్నాడు అర్జునుడు. ఉపాసన ఎందుకు? జ్ఞానం పొందటానికి.

ఉపాసన చెయ్యటంవల్ల పొందే ఫలమేమిటి? ప్రత్యక్షంగా మోక్షం రాదు కాని మనస్సు విశాలమవుతుంది. ఒక నదిని చూసినా అందులో భగవంతుణ్ణి చూస్తాము. నదిని చూడగానే చెంగుమని నీళ్ళలోకి దూకకుండా, ఆగి దానికి నమస్కారం పెట్టుకుని, నీళ్ళతో ప్రార్థన చేసి, అప్పుడు నీటిలోకి అడుగు పెడతాము. ఏదైనా ఆహారవస్తువును చూసినా అంతే. చటుక్కున నోటిలో వేసేసుకోకుండా, భగవంతుణ్ణి తలచుకుని, భక్తిపూర్వకంగా కళ్ళకద్దుకుని, అప్పుడు నోట్లో వేసుకుంటాము. ఇటువంటి మార్పు రావటంకోసం అర్జునుడు కృష్ణపరమాత్మను సహాయం కోరుతున్నాడు. అలాగే ఒక పెద్దపట్టికను ఇస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 18 **విస్తరేణాత్మనో యోగం విభూతిం చ జనార్దన ।**
భూయః కథయ తృప్తిర్హి శృణ్వతో నాస్తి మేఽమృతమ్ ॥
విస్తరేణ, ఆత్మనః, యోగమ్, విభూతిమ్, చ, జనార్దన,
భూయః, కథయ, తృప్తిః, హి, శృణ్వతః, న, అస్తి, మే, అమృతమ్ ॥

జనార్దన!	= ఓ జనార్దనా!	హి	= ఎందుకంటే
ఆత్మనః	= పరమాత్మవైన నీయొక్క	అమృతమ్	= నీ అమృతమయ వచనములను
యోగమ్	= యోగశక్తిని గూర్చియు		
విభూతిమ్, చ	= విభూతుల వైభవములను గూర్చియు	శృణ్వతః	= వినుచున్న
భూయః	= ఇంకా	మే	= నాకు
విస్తరేణ	= వివరముగా	తృప్తిః	= ఇంక చాలు
కథయ	= తెలుపుము	న, అస్తి	= అనిపించుట లేదు

హే జనార్దన! ఆత్మనః యోగమ్ విభూతిమ్ చ భూయః విస్తరేణ కథయ ।
(ఏతత్) అమృతమ్ శృణ్వతః హి మే తృప్తిః న అస్తి ।

తా: ఓ జనార్దనా! పరమాత్మవైన నీయొక్క యోగశక్తిని గూర్చియు విభూతుల వైభవములను గూర్చియు ఇంకా వివరముగా తెలుపుము. ఎందుకంటే నీ అమృతమయ వచనములను వినుచున్న నాకు ఇంక చాలు అనిపించుట లేదు.

ముందంతా కృష్ణపరమాత్మను స్తుతించి, ఈ శ్లోకంలో తనకు కావాల్సిందేమిటో చెప్పబోతున్నాడు. పరంబ్రహ్మ, పరంధామ, పరమం పవిత్రం శాశ్వతం, ఆదిదేవం లాంటి పదాలతో భగవంతునికి అర్చన చేశాడు. ఇప్పుడు కోరిక. ఏమిటది?

జనార్దన – జనులందరూ పూజించే మహానుభావుడు.

జనైః హి అర్చ్యతే యజ్యతే ఇతి జనార్దనః.

కథయ – నువ్వు నాకు వివరంగా చెప్పుము. ఏమిటది?

ఆత్మనః యోగమ్ – ఇక్కడ ఆత్మనః అంటే నీయొక్క. నీ యోగశక్తి గురించి వివరించు. యోగశక్తి అంటే అవ్యక్తశక్తి అని చూశాము. మామిడిటెంకలో మామిడిచెట్టు అయ్యే నిగూఢశక్తి ఉంటుంది. అది కొబ్బరిచెట్టు అవదు. అలాగే పాలనుంచి వెన్న వస్తుంది కాని నూనె రాదు. అలా సృష్టిలో ఏ వస్తువును తీసుకున్నా కూడా, దానిలో ఆ వస్తువుకు సంబంధించిన నిగూఢశక్తి ఉంటుంది. కాని భగవంతుని నిగూఢశక్తి ఏమిటి? ఆయనలో మొత్తం జగత్తును వ్యక్తపరిచే నిగూఢశక్తి ఉంది.

భగవంతునినుంచి ముందు ఆకాశం వచ్చింది. ఆకాశ సంభూతః – ఆకాశంనుంచి వాయువు, వాయువునుంచి అగ్ని, అగ్నినుంచి నీరు, నీటినుంచి పృథివి, పృథివినుంచి చెట్లు, చెట్లనుంచి అన్నం, అన్నంనుంచి మనుషులు వచ్చారని తైత్తిరీయోపనిషత్తులో చూస్తాము.

విభూతిం యోగం చ మమ – 10.7

కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా చెప్పాడు. తనకు రెండు శక్తులు ఉన్నాయని. అవి యోగం, విభూతి. వాటిని వ్యక్త, అవ్యక్త మహిమలు అనవచ్చు. లౌకికవిషయంలో ఒక వ్యక్తికి యోగం ఉన్నట్టు మనకు అతన్ని చూస్తే తెలియదు. అంటే ఒక వ్యక్తి బాగా పాడగలడో లేడో అతని మొహం చూస్తే తెలియదు. అతను పాడితేనే తెలుస్తుంది. అందువల్ల యోగం ఎప్పుడు అనుమేయం, తార్కికంగా తెలుసుకునేది.

భగవంతునికి యోగం ఉంది. ఎలా తెలుసు? ఆయన ఈ జగత్తును సృష్టించాడు. ఈ జగత్తు ఆయన చేసిన సంతకం. అలా జగత్తును చూస్తే మనకు భగవంతుని యోగశక్తి గురించి తెలుస్తుంది. యోగశక్తి అంటే వేరే ఏదో కాదు, అది మాయాశక్తి.

యోగం అంటే ఇక్కడ కలయిక. మాయను యోగం అని ఎందుకంటారంటే మాయలో కూడా మూడు విషయాలున్నాయి. అంటే మాయ మూడు వరుసలున్న గొలుసులాంటిది. ఆ మూడు వరుసలూ – సత్త్వ, రజ, తమోగుణాలు. యోగం అంటే –

గుణానాం మిశ్రః ఇత్యర్థః

అలా నీకు మాయాశక్తి నిగూఢంగా ఉంది. అంతేకాదు,

విభూతిం చ – నీకు విభూతి కూడా ఉంది. విభూతి అంటే వ్యక్తమైన శక్తి అని, కార్యప్రపంచం అనీ చూశాము. యోగం కనపడని శక్తి అయితే, విభూతి కనపడే శక్తి; యోగం అనుమేయం అయితే విభూతి ప్రత్యక్షం. అందువల్ల నీ యోగం గురించి విభూతిల గురించి నాకు బోధించు. ఎలా బోధించాలి?

విస్తరేణ – వివరంగా.

నిజానికి కృష్ణపరమాత్మ తన విభూతుల గురించి ఏడవ అధ్యాయంలో చెప్పాడు.

రసోఽహమప్సు కౌంతేయ ప్రభాస్మి శశిసూర్యయోః ।
ప్రణవః సర్వవేదేషు శబ్దః ఖే పౌరుషం నృషు ॥ – 7.8

మళ్ళీ తొమ్మిదవ అధ్యాయంలో కూడా చెప్పాడు.

అహం క్రతురహం యజ్ఞః స్వధాహమహమౌషధమ్ ।
మంత్రోఽహమహమేవాజ్యమ్ అహమగ్నిరహం హుతమ్ ॥ – 9.16
పితాహమస్య జగతో మాతా ధాతా పితామహః । – 9.17

అంతా వివరంగా చెప్పాక, దాని గురించి చెప్పమని శిష్యుడు అడిగితే, గురువుకు ఎలా ఉంటుంది? దీని గురించి పూజ్య స్వామీజీ హాస్యంగా చెబుతారు. ఒక పెళ్ళిలో సంగీతకచేరీ పెట్టారు. అంతా ఎవరి హడావుడిలో వారున్నారు. ఒక్క ఆయన మాత్రం ముందు వరుసలో కూర్చుని ఈయన పాట శ్రద్ధగా తల ఊపుతూ విన్నాడు. ఈ సంగీత విద్వాంసుడు మోహనరాగంలో రాగం, తానం, పల్లవులు, సంగతులు వేసి మరీ పాడాక, ఈ వ్యక్తి లేచి 'నాది ఒక చిన్న విన్నపం, దయచేసి మీరు మోహనరాగంలో పాడతారా?' అన్నాడుట. ఆ సంగీత విద్వాంసునికి ఎలా అనిపించి ఉంటుంది?

అలాగే కృష్ణపరమాత్మ ఏడవ అధ్యాయంలో, మళ్ళీ తొమ్మిదవ అధ్యాయంలో కూడా తన విభూతుల గురించి చెప్పాక, అర్జునుడు మళ్ళీ అవే అడిగితే కృష్ణపరమాత్మకు ఎంత బాధవేస్తుంది? అది ముందే గ్రహించినట్లుగా అర్జునుడు ఒక మాట వేశాడు. ఏమిటది?

భూయః కథయ – మళ్ళీ చెప్పు అంటున్నాడు.

పూర్వం నాటకాలు వేసినప్పుడు, ఎవరైనా నటుడు ఒక పెద్ద సంభాషణను గుక్క తిప్పుకోకుండా చెపితేనో, పెద్ద పద్యాన్ని రాగయుక్తంగా బాగా పాడితేనో, ఒన్స్‌మోర్ అని సభలోని ఎవరో అరిచేవారు. ఆ నటుడు మళ్ళీ సంభాషణను చెప్పటమో, మళ్ళీ పద్యాన్ని పాడటమో చేసేవారుట. ఎవరైనా కిందపడి మరణించటం సహజంగా చేసినా ఒన్స్‌మోర్ అనేవారు. అతను మళ్ళీ లేచి కిందపడాలి. ఆ విధంగా అర్జునునికి కూడా ఎంత విన్నా తనివి తీరటం లేదు.

తృప్తిః మే న అస్తి – ఎంతవిన్నా నాకు తృప్తిగా లేదు అంటున్నాడు అర్జునుడు. అంటే మళ్ళీ మళ్ళీ వినాలనిపిస్తోంది. లౌకికవిషయాలలో అలా కాదు, మనకు ఇష్టమైన స్వీటు ఏదైనా ఒకటి తింటే చాలా బాగుంటుంది; రెండు తింటే బాగుంటుంది; మూడు, నాలుగు, ఐదు, ఆరు తింటే వాంతి వస్తుంది. అలాగే పాటలు. మనకు నచ్చిన పాటలు మళ్ళీ మళ్ళీ విందామని క్యాసెట్టు కొనుక్కుని భద్రపరుస్తాము. కాని కొన్నిసార్లు విన్నాక మొహం మొత్తేస్తుంది. తీసుకునివెళ్ళి ఎక్కడో పెట్టేస్తాము. అవి అలా మట్టి కొట్టుకునిపోయి ఉంటాయి కాని, వాటిని మళ్ళీ వినము. అలా ఇంట్లో ఎన్ని క్యాసెట్లు మట్టి కొట్టుకుపోయి ఉన్నాయో ఒక్కసారి గుర్తు తెచ్చుకోండి. కాని ఈశ్వరవిభూతి శ్రవణం అలా కాదు. విన్నకొద్దీ వినాలనిపిస్తుంది. అందువల్ల,

మే శృణ్వతః – నాకు తృప్తిలేదు కాబట్టి మళ్ళీ వినాలనివుంది అంటున్నాడు అర్జునుడు. ఎందుకు తృప్తిలేదు? అది అమృతం కాబట్టి. నేను వింటాను, అందువల్ల మళ్ళీ చెప్పు. కాని అంతకుముందు కేవలం ఒక్కొక్క శ్లోకంలో చెప్పావు. అది చాలదు నాకు. విస్తరేణ – విస్తారంగా, విపులంగా చెప్పు. కృష్ణపరమాత్మ అలాగే విపులంగా చెబుతాడు.

ఆ విధంగా అర్జునుడు కృష్ణపరమాత్మను తన విభూతుల గురించి చెప్పమని 12నుంచి 18 శ్లోకాల వరకూ అడిగాడు. నిజానికి కృష్ణపరమాత్మ ఈ సృష్టిలో ఉన్న ప్రతిదీ భగవంతుని వ్యక్తరూపమేనని ఒక్కమాటలో చెప్పేశాడు.

భగవంతుడు + నామరూపం = సృష్టి

అన్నీ భగవంతుని సృష్టే అయినా, కొన్నింటిని చూస్తే వాటి వైపు ఆకర్షించబడతాము, కొన్నింటిని చూస్తే చీదరించుకుంటాము. ఒక గున్నఏనుగును చూస్తే ముచ్చటేసి అలాగే చూస్తూండిపోతాము. అదే బొద్దింకను చూస్తే దాన్ని అసహ్యించుకుంటాము. ఒక పెద్ద అణుబాంబు విస్ఫోటన జరిగితే, మనమంతా మరణిస్తాము కాని బొద్దింక మరణించదు. దానికి అలాంటి గొప్ప నిర్మాణం ఉంది. అది కూడా మరి భగవంతుని విభూతే, కాని దాన్ని అలా స్వీకరించటానికి మన మనస్సు ఒప్పుకోదు.

అందువల్ల అర్జునుడు స్వయంగా కృష్ణపరమాత్మనుంచే అటువంటి ఆకర్షణీయమైన, అందమైన వస్తువుల గురించి వినాలనుకుంటున్నాడు. నిజానికి అలాంటి అందమైన వస్తువులను చెప్పమంటే మనమే ఒక పెద్ద పట్టిక చెప్పగలము. పువ్వుల్లోకెల్లా అందమైన పువ్వు, పక్షుల్లోకెల్లా అందమైన పక్షి, జంతువుల్లోకెల్లా అందమైన జంతువు, క్రికెట్ ఆటగాళ్ళలో గొప్ప ఆటగాడు, మన గురువుల్లో గొప్ప గురువు, భగవద్గీతలో గొప్ప అధ్యాయం– ఇలా ఎన్నో చెప్పుకుంటూపోవచ్చు. కాకపోతే ఒక్కొక్కరి అభిప్రాయం ఒక్కొక్కలాగా ఉంటుంది. భగవద్గీతనే తీసుకుంటే అందరికీ ఒకటే అధ్యాయం నచ్చదు.

అలా అందమైన వస్తువును తీసుకుంటే, దానిమీద ధ్యానం చెయ్యవచ్చు అంటున్నాడు అర్జునుడు. మనస్సు మనకు తెలియకుండా అందమైన వస్తువు వైపు, అద్భుతమైన వస్తువు వైపుకు వెళ్ళిపోతుంది. మనం ఆ అందమైన వస్తువును ఈశ్వరునికి ప్రతీకగా తీసుకోవచ్చు. దానిద్వారా సమష్టి ఈశ్వరధ్యానం చెయ్యవచ్చు. మనస్సు ఒక్కసారి ఒక్క వస్తువు గురించే ఆలోచించగలదు; కళ్ళు ఒక్కసారి ఒక్క వ్యక్తినే చూడగలవు. అందువల్ల ఒక పరిమితి ఉన్న వస్తువును ఆలంబనంగా తీసుకుని దానిమీద ఆ సర్వవ్యాపకుడైన భగవంతుణ్ణి ఆవాహన చేస్తాము. దాన్ని ఆలంబనం అంటారు.

ఏతదాలంబనం శ్రేష్ఠం ఏతదాలంబనం పరమ్ – కఠ

ఈ ఆలంబనం రెండు రకాలు. అవి ప్రతిమా ఆలంబనం, ప్రతీక ఆలంబనం. ప్రతిమ అంటే మానవరూపం ఉన్న ఆలంబనం. ఉదాహరణకు రాముడు, కృష్ణుడు. సర్వవ్యాపకమైన భగవంతునికి ఒక మానవాకారం ఇస్తాము.

కాని మానవరూపం లేనిదాన్ని ప్రతీక అంటారు. ఉదాహరణకు సాలగ్రామం, శివలింగం, పసుపుముద్ద. పసుపుముద్దని వినాయకునిగా చేసి, దానిమీద వినాయకుణ్ణి ఆవాహనం చేస్తాము. అలా తోటి మనిషిని కూడా ఆరాధించవచ్చు కాని, అది అతనికి తెలిస్తే అతనిలో అహంకారం పెరుగుతుంది. అయినా మనం తల్లి, తండ్రి, గురువులను భగవంతునిగా కొలుస్తాము.

మాతృదేవో భవ, పితృదేవో భవ, ఆచార్యదేవో భవ

అందువల్ల మనుష్యులు కూడా ఆలంబనం కావచ్చు. కాని అర్జునునికి భగవంతుడు చెప్పే ఆలంబనలు కావాలి. తనే ఒక పట్టిక తయారుచేసుకోగలడు కాని, కృష్ణపరమాత్మను విస్తారంగా చెప్పమంటున్నాడు. కృష్ణపరమాత్మ కూడా విసుక్కోకుండా చెప్పబోతున్నాడు.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 19 **హంత తే కథయిష్యామి దివ్యా హ్యాత్మవిభూతయః ।**
ప్రాధాన్యతః కురుశ్రేష్ఠ నాస్త్యంతో విస్తరస్య మే ॥

హంత, తే, కథయిష్యామి, దివ్యాః, హి, ఆత్మవిభూతయః,
ప్రాధాన్యతః, కురుశ్రేష్ఠ, న, అస్తి, అంతః, విస్తరస్య, మే ॥

హంత	= బాగుగా పలికితివి	హి	= అందువలన
కురుశ్రేష్ఠ!	= ఓ అర్జునా!	దివ్యాః	= ఆ దివ్యములైన
మే	= నా	ఆత్మ విభూతయః	= నా విభూతులను
విస్తరస్య	= విభూతుల విస్తృతికి	ప్రాధాన్యతః	= ముఖ్యమైన కొన్నింటిని మాత్రము
అంతః	= అంతము	తే	= నీకోసము
న, అస్తి	= లేదు	కథయిష్యామి	= తెలుపుదును

హే కురు-శ్రేష్ఠ! హన్త, దివ్యాః ఆత్మ-విభూతయః ప్రాధాన్యతః
తే కథయిష్యామి, మే విస్తరస్య హి అన్తః న అస్తి ।

తా: బాగుగా పలికితివి ఓ అర్జునా! నా విభూతుల విస్తృతికి అంతము లేదు. అందువలన ఆ దివ్యములైన నా విభూతులను ముఖ్యమైన కొన్నింటిని మాత్రము నీకోసము తెలుపుదును.

3. ఈశ్వరవిభూతి జ్ఞానం: శ్లోకాలు 19-41

ముందు శ్లోకంతో విభూతి వర్ణనం చెయ్యమని అర్జునుడు కోరటం అయిపోయింది. ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుడు కోరినట్టే విస్తారంగా చెప్పబోతున్నాడు.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ – శ్రీభగవానుడు పలికాడు.

హంత – బాగా చెప్పావు.

ఆత్మవిభూతయః తే కథయిష్యామి – నేను తప్పకుండా నీకోసం నా విభూతులను వివరిస్తాను. ఆత్మ అంటే ఇక్కడ 'నా' అని అర్థం. అంటే కృష్ణపరమాత్మ నా విభూతులను చెబుతాను అంటున్నాడు. అది కూడా ఎటువంటి విభూతి?

దివ్యాః – అసాధారణమైన విభూతులను గురించి చెబుతాను అంటున్నాడు.

ఇంతకు ముందు చూసినట్టుగా, ప్రతిదీ భగవంతుని విభూతే. మనం నోరు తెరిచి మాట్లాడగలగటం కూడా భగవంతుని విభూతే. నోరే తెరవలేని వ్యక్తిని చూస్తే కాని ఆ విషయం మనకు గ్రహింపుకు రాదు.

'నేను బూట్లకోసం విలపించాను, అసలు కాళ్ళే లేని వ్యక్తిని చూసేదాకా.' అలా మనం చేస్తున్న ఏ పనైనా చెయ్యలేని వ్యక్తిని చూస్తేగాని అది కూడా ఒక విభూతే అని మనకు తెలియదు. వీటన్నిటినీ లౌకిక విభూతి అంటారు. కళ్ళలో ఉండాల్సిన నీరు ఉండటం కూడా ఒక విభూతే. అలాంటి లౌకిక విభూతులు చెప్పుకుంటూ పోతే దానికి అంతూపొంతూ ఉండదు. అందువల్ల తైత్తిరీయోపనిషత్తులో ప్రతి అంగంమీద ఉపాసన వస్తుంది. అప్పుడు ఏ అంగాన్నీ నిర్లక్ష్యం చెయ్యము.

> **య ఏవం వేద। క్షేమ ఇతి వాచి। యోగక్షేమ ఇతి ప్రాణాపానయోః।**
> **కర్మేతి హస్తయోః। గతిరితిపాదయోః। విముక్తిరితి పాయౌ।** – భృగువల్లీ 10.2

పాయువుమీద కూడా ఉపాసన. దాని గురించి ఆలోచించటానికే ఇష్టపడము. కాని మలము అసలు రాకపోతేనో, విరోచనాలు ఝాడించి కొడితేనో పాయువుయొక్క విలువ తెలుస్తుంది. అందువల్ల ఉపనిషత్తు వీటిమీద ఉపాసనను సూచిస్తుంది.

> **తస్యైష ఆదేశో యదేతత్ విద్యుతో వ్యద్యుతదా3**
> **ఇతీన్యమీమిషదా3 ఇత్యధిదైవతమ్** – కేన 4.4

కనురెప్ప మూసి తెరవటంమీద ఉపాసన వస్తుంది కేనోపనిషత్తులో. అంటే కళ్ళు తెరచి, మూయగలగటం కూడా భగవంతుని అద్భుతమైన కానుక మనకు. దేన్నీ తేలికగా తీసుకోకూడదు. అలా అర్థం చేసుకునే మనస్సు ఉంటే ప్రతిదీ భగవంతుని విభూతే. కాని ఇక్కడ అసాధారణ విభూతులను చూడబోతున్నాము. అసాధారణ విభూతులు కూడా అంతులేనన్ని ఉన్నాయి. వాటన్నిటినీ చెప్పుకుంటూ పోతే ఈ పదవ అధ్యాయం ఒక పట్టాన ముగింపుకు రాదు.

ప్రాధాన్యతః – అందువల్ల ప్రధానమైనవి మాత్రమే చెబుతాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకో తనే కారణం కూడా చెబుతున్నాడు.

(మమ) విస్తరస్య అంతః న అస్తి – నా విభూతులకు అంతం లేదు. నా విభూతులు విశ్వమంతా వ్యాపించివున్నాయి కాబట్టి వాటికి అంతం లేదు. అవి 14 లోకాలకు వ్యాపించివున్నాయి.

కురుశ్రేష్ఠ – ఓ అర్జునా. ఇక్కడే కృష్ణపరమాత్మ సూచిస్తున్నాడు. ఏమని? నువ్వు కురువంశంలోని వారందరిలోకి

శ్రేష్ఠుడవు. అంటే నీమీద కూడా ఉపాసన చెయ్యవచ్చు. ఉరుములు, మెరుపులు వస్తున్నప్పుడు మనకు భయం వేస్తే అర్జునుణ్ణి తలచుకుంటాము – అర్జునా, ఫల్గుణా, పార్థా, కిరీటి, ధనంజయా అంటూ అతని నామాలను వల్లెవేస్తాము. అంటే అతను భగవంతుని విభూతులలో ఒక విభూతి. కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా మళ్ళీ చెబుతాడు.

పాండవానాం ధనంజయః (అస్మి) – 10.37

నేను పాండవులలో అర్జునుణ్ణి అంటాడు. అందువల్ల ఆ అర్థం వచ్చేలాగా ఇక్కడ కురుశ్రేష్ఠా అని సంబోధించాడు.

శ్లో. 20 **అహమాత్మా గుడాకేశ సర్వభూతాశయస్థితః ।**
అహమాదిశ్చ మధ్యం చ భూతానామంత ఏవ చ ॥
అహమ్, ఆత్మా, గుడాకేశ, సర్వభూతాశయస్థితః,
అహమ్, ఆదిః, చ, మధ్యమ్, చ, భూతానామ్, అంతః, ఏవ, చ ॥

గుడాకేశ!	= ఓ అర్జునా!	ఆదిః	= ఆదియు
సర్వభూతాశయ స్థితః	= సమస్త ప్రాణుల హృదయములందున్న	మధ్యమ్	= మధ్యస్థితియు
		చ	= ఇంకా
ఆత్మా	= ఆత్మను	అంతః, చ	= అంతమునూ అంటే ప్రాణుల సృష్టి స్థితి లయముల కారణము
అహమ్	= నేను		
చ	= ఇంకా		
భూతానామ్	= సకల ప్రాణులకు	అహమ్, ఏవ (అస్మి)	= నేనే

హే గుడాకా–ఈశ! అహమ్, సర్వ–భూత–ఆశయ–స్థితః ఆత్మా,
భూతానామ్ ఆదిః చ మధ్యమ్ చ అన్తః చ అహమ్ ఏవ ।

తా: ఓ అర్జునా! సమస్త ప్రాణుల హృదయములందున్న ఆత్మను నేను ఇంకా సకల ప్రాణులకు ఆదియు, మధ్యస్థితియు ఇంకా అంతమునూ అంటే ప్రాణుల సృష్టి స్థితి లయముల కారణము నేనే.

ఇక్కడనుంచి కృష్ణపరమాత్మ విభూతుల పట్టిక మొదలవుతుంది. అది 38వ శ్లోకంవరకూ కొనసాగుతుంది. ముందుగా కృష్ణపరమాత్మ నిర్గుణబ్రహ్మ గురించి మాట్లాడబోతున్నాడు. నిర్గుణబ్రహ్మ పారమార్థిక స్థాయికి చెందినదని చూశాము.

నిర్గుణబ్రహ్మ అంటే శుద్ధచైతన్యం. అది భగవంతుని స్వరూపం, ప్రాథమిక విభూతి. ఎందుకంటే ఆ చైతన్యమే మొత్తం జీవరాశికి ప్రాణం పోస్తుంది. చెట్టులో ప్రాణం ఉంటే, జంతువులో ప్రాణం ఉంటే, మనిషిలో ప్రాణం ఉంటే, అదంతా ఈ చైతన్యం వల్లనే.

శ్రోత్రస్య శ్రోత్రం మనసోమనః – కేన

చెవి చెవిలా పని చేస్తోందంటే, మనస్సు మనస్సులా పని చేస్తోందంటే దానికి కారణం చైతన్యమే. అంటే భగవంతుడు **చైతన్యస్వరూపం, చిత్‌రూపం**. అందువల్లనే లలితాసహస్రనామంలో లలితాదేవియొక్క అనేక గుణాలను కీర్తించినా కూడా నిర్గుణరూపాన్ని కూడా స్తుతిస్తారు.

సచ్చిదానందరూపిణీ

సత్, చిత్, ఆనందరూపాన్ని వర్ణిస్తారు అక్కడ. ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ చైతన్యవిభూతితో ఆరంభిస్తున్నాడు.

ఇప్పుడు మన ఉపాసన దేనిమీద? చైతన్యతత్త్వంమీద. మనం జీవించి ఉన్నామంటేనే అది ఈశ్వరవిభూతి. అందువల్ల మన జీవితాన్ని గౌరవించాలి. అందువల్లనే మనకు అహింస పరమధర్మం అయింది. భగవంతుడు అన్ని జీవాల్లోనూ ఉన్నప్పుడు ఆ మూగజీవిని హింసించే హక్కు మనకెక్కడ ఉంది? మూగజీవుల్లో కూడా భగవంతుడు ఉంటే వాటిని చంపి ఎలా తినగలము? అందువల్ల మొట్టమొదటి విభూతి చైతన్యం.

చివరి విభూతిగా కూడా మళ్ళీ నిర్గుణ ఈశ్వరవిభూతి గురించే వర్ణిస్తున్నాడు. అప్పుడు సద్రూపం లేదా సత్తా స్వరూపాన్ని వర్ణిస్తాడు. ఇప్పుడు చైతన్యం అయితే, అప్పుడు ఉనికి. ది బుక్ ఈజ్, ది పాట్ ఈజ్, ది పెన్ ఈజ్ అని చెప్పేటప్పుడు ఆ ఈజ్‌నెస్సే ఉనికి. ఈ వస్తువులకు స్వతహాగా ఉనికి లేదు. అవి ఈశ్వరునినుంచి అరువు తెచ్చుకున్నాయి. కార్యమంతటా కారణం ఉంటుంది. కార్యానికి కారణం లేకుండా విడిగా ఉనికి లేదు. బంగారం లేకుండా నగకు విడిగా ఉనికి లేదు. ఒక నగ తీసుకుంటే అక్కడ బంగారమూ ఉంటుంది, నగా ఉంటుంది. నగ ఉంటే, బంగారం ఉండి తీరాలి.అందువల్ల ఎప్పుడూ కారణం, కార్యంగా భాసిల్లుతుంది. కారణం ఉనికిగా ప్రకటితమవుతుంది. దాన్నే ఇంగ్లీషులో **ఈజ్‌నెస్** అంటారు.

ఈ జగత్తు అంతా భగవాన్‌యొక్క ఉనికి. జగత్తు లయమయినప్పుడు, నామరూపాలు లయమయిపోతాయి. ఉనికి ఉంటుంది. నగలను కరిగిస్తే, నగలు అనే నామరూపాలు లయమయిపోతాయి, కాని బంగారం ఉనికి ఉంటుంది. అంటే ఆభరణాలు పుట్టినప్పుడు వాటి ఉనికిని బంగారంనుంచి అరువు తెచ్చుకుంటాయి, మళ్ళీ లయమయినప్పుడు వాటి ఉనికిని బంగారానికి వెనక్కి ఇచ్చేస్తాయి. అందువల్ల భగవంతుడు అంతటా ఉన్నాడు.

యస్యైవ స్ఫురణం సదాత్మకమసత్కల్పార్థకం భాసతే – దక్షిణామూర్తి స్తోత్రం 3

అలా కృష్ణపరమాత్మ రెండు ముఖ్యమైన విభూతులను చెబుతున్నాడు. అవి చిద్రూపవిభూతి, సద్రూపవిభూతి. 20వ శ్లోకంలో చిద్రూపవిభూతితో మొదలుపెట్టి, 39వ శ్లోకంలో సద్రూపవిభూతితో ముగిస్తున్నాడు. అందువల్ల అన్నిటికన్నా ఉత్తమమైన ధ్యానం సత్‌చిత్‌రూప ధ్యానం. భగవంతుడు అంతటా, చైతన్యతత్త్వంగా ఉన్నాడు.

చైతన్యంగా, ఉనికిగా ఎందులో ఉన్నాడు? ఎవరైనా ఈ ప్రశ్న అడిగితే, మీరు జవాబు చెప్పకూడదు. ఎదురు ప్రశ్నించాలి. ఎందులో లేడు? ఎవరు నువ్వు అని ఎవరైనా ఇంగ్లీషులో అడిగితే, మనం **ఐ యామ్** అని మొదలుపెడతాము. నేను అంటే చైతన్యతత్త్వం, యామ్ అంటే ఉనికి. అంటే నేను ఉన్నాను. ఇది అందరికీ వర్తిస్తుంది.

కాని అందరూ దీన్నంత తేలిగ్గా అర్థం చేసుకోలేరు. ఉనికి, చైతన్యం పదాలు కంటికి కనపడేవి కావు. వస్తువుకు భిన్నంగా ఉనికి కాని, చైతన్యం కాని లేదు. చైతన్యం, ఉనికి – ఇవి రెండూ సూక్ష్మమైన విషయాలు. సత్, చిత్‌లమీద ధ్యానం చేస్తే బ్రహ్మాండంగా ఉంటుంది కాని ఎవరి మనస్సైనా అంత సూక్ష్మవిషయాలను అర్థం చేసుకునేటంత సూక్ష్మంగా లేకపోతే, నేను మీ స్థాయికి దిగివచ్చి, కంటికి కనపడే విషయాలలో నా విభూతిని చూపిస్తాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

నిర్గుణమహిమతో మొదలుపెట్టి, సగుణమహిమను వర్ణించుకొచ్చి, మళ్ళీ నిర్గుణమహిమతో ముగిస్తాడు. ఇది కృష్ణపరమాత్మ వివరించబోయే పద్ధతి. ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాన్ని చూద్దాము.

గుడాకేశ – ఓ సత్త్వగుణసంపన్నుడా. ఓ అర్జునా, నిన్ను సూక్ష్మబుద్ధి ఉన్న తెలివైన విద్యార్థిగా భావిస్తున్నాను. అటువంటి సూక్ష్మబుద్ధి ఉన్న విద్యార్థికి గొప్ప ఉపాసన ఏమిటి? నిర్గుణబ్రహ్మ ఉపాసన. చైతన్యబ్రహ్మ ఉపాసన.

సాక్షిచైతన్యం స్వభావం ఏమిటి? అది శుద్ధచైతన్యం. దానికి 5 లక్షణాలు. వాటిని మళ్ళీ చూద్దాము.

1. చైతన్యం శరీరంలో ఒక భాగం కాని, లక్షణం కాని, దానినుంచి ఉత్పత్తి అయిన వస్తువుగాని కాదు.
2. చైతన్యం స్వతంత్ర వస్తువు. అది శరీరం అంతటా వ్యాపించి, దాన్ని ప్రకాశింపచేస్తుంది.
3. చైతన్యం శరీరం సరిహద్దులకే పరిమితమవలేదు.
4. చైతన్యం శరీరం నాశనమయితే నాశనమవదు. తదనంతరం కూడా చైతన్యం ఉంటుంది.
5. చైతన్యం శరీరం లేకపోయినా ఉంటుంది కాని కనబడదు. దాన్ని ప్రతిబింబింపచేసే మాధ్యమం లేదు కాబట్టి అది కనిపించదు. అంతమాత్రాన చైతన్యం లేనట్టు కాదు.

అటువంటి నిర్వికార నిర్గుణపరిమితి లేని చైతన్యంమీద ఉపాసన చెయ్యవచ్చు.

అర్జునుణ్ణి గుడాకేశ అని సంబోధించాడు. గుడాక అంటే తమోగుణం లేదా నిద్ర; ఈశః అంటే దాని యజమాని; అందువల్ల గుడాకేశ అంటే తమోగుణాన్ని జయించినవాడు; అంటే సత్త్వగుణాన్ని పెంపొందించుకున్నవాడు. అటువంటి అర్జునుడు భగవంతుణ్ణి చైతన్యస్వరూపంగా అర్థం చేసుకోగలడు. ఈ చైతన్యస్వరూపం ఎక్కడ ఉంది?

అహమాత్మా సర్వభూతాశయస్థితః – అన్ని ప్రాణుల మనస్సుల్లోనూ ఉంది. ఆశయ అంటే మనస్సు; స్థితః అంటే ఉంది. సర్వభూతః అంటే మనష్యులే కాదు, ప్రతి ప్రాణిలోనూ ఉంది. అంటే జంతువులలోనూ, చెట్లలోనూ కూడా. అంటే నా మనస్సులో, మీ మనస్సులో కూడా భగవంతుడు ఆత్మరూపంలో ఉన్నాడు. అంటే సాక్షిచైతన్యంగా ఉన్నాడు. దేన్ని సాక్షిగా చూస్తుంది ఆత్మ? ఆలోచనలు ఉన్న, ఆలోచన లేని మనస్సును సాక్షిగా చూస్తుంది. నాకు ఆలోచనలు కలిగితే, ఆలోచనలు వచ్చాయని తెలుస్తున్నది; ఆలోచనలు లేకుండా, మనస్సు శూన్యంగా ఉంటే, ఆ శూన్యభావన కూడా తెలుస్తున్నది. దేనికి తెలుస్తున్నది? సాక్షిచైతన్యానికి. ఆ సాక్షిచైతన్యాన్ని నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అది చిద్రూప విభూతి.

చైతన్యం లేకపోతే ఈ శరీరం జడం అవుతుంది. ఎందుకంటే అది పంచభూతాలతో చెయ్యబడింది. ఈ చిద్రూపవిభూతి పారమార్థిక స్థాయికి చెందినది. దీన్ని జ్ఞాని మాత్రమే అర్థం చేసుకోగలడు. వేదాంతజ్ఞానం లేనిదే, నిర్గుణవిభూతిని అర్థం చేసుకోవటం కష్టం. అందువల్ల అజ్ఞానులకు ఈ చిద్రూప ఈశ్వర ఉపాసన కష్టం.

అందువల్ల సగుణవిభూతులను రెండవ పాదంనుంచి వివరించబోతున్నాడు. సగుణవిభూతులు వ్యావహారిక స్థాయికి చెందినవి. అంటే ఆ విభూతులు మాయకు చెందినవి.

అహమాదిశ్చ మధ్యం చ భూతానామంత ఏవ చ – సృష్టి అంతటికీ ఆది, మధ్యమ, అంతాలను నేనే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే సమస్త ప్రాణుల సృష్టి, స్థితి, లయకర్త. ఆది అంటే సృష్టికారణం, మధ్యమం అంటే స్థితికారణం, అంతః అంటే లయకారణం.

కుండ విషయం తీసుకుంటే మట్టి, కుండయొక్క ఆది, మధ్యం, అంతం అని చెప్పవచ్చు. అంటే మట్టి, కుండయొక్క సృష్టి ముందూ ఉంది, కుండగానూ ఉంది, కుండ పగిలిపోతే, మళ్ళీ మట్టిగానూ ఉంటుంది. అంటే మనం కుండను పట్టుకున్నా కూడా, మనం పట్టుకున్నది కుండను కాదు, మట్టినే.

ఆ విధంగా కారణం భూత, భవిష్యత్, వర్తమాన కాలాల్లో ఉంటుంది. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ తనను జగత్కారణంగా అభివర్ణించుకుంటున్నాడు. నేను అంతకు ముందు ఉన్నాను; ఇప్పుడు ఉన్నాను; ఇకముందు కూడా ఉంటాను. మనుష్యులు వచ్చిపోతారు కాని, నేను శాశ్వతం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మనకు భద్రత కావాలంటే పరమాత్మ ఒక్కడే శరణ్యం. భగవంతుడుకాక, వేరే ఎవరిని పట్టుకున్నా కూడా, వారు ఏదో ఒకరోజు మరణిస్తారు; వస్తువును పట్టుకుంటే వస్తువు నాశనమయిపోతుంది. మనుష్యులను ప్రేమించాలి, వస్తువులను అభిమానించాలి కాని శాంతిభద్రతలను ఇచ్చేదెవరు అంటే భగవంతుడు అనగలగాలి. ఆయన ఒక్కడే శాశ్వతమైన భద్రతను ఇవ్వగలడు.

ఈ ప్రాథమిక సూత్రాన్ని తెలుసుకోవాలి. భగవంతుణ్ణి కాక, వేరే ఎవరిని పట్టుకున్నా దుఃఖమే. కొడుకుమీద ఆధారపడితే, దుఃఖమే కలుగుతుంది. మా అబ్బాయి మంచివాడే కాని, కోడలు వచ్చాక వాణ్ణి మార్చేసింది అని అనవసరంగా ఆ అమ్మాయిని ఆడిపోసుకోవాల్సి వస్తుంది. అదే భగవంతునిమీద భారం వేస్తే ఈ గొడవ ఉండదు. అందువల్ల కారణాన్ని పట్టుకోవాలి. ఆ కారణం ఏమిటి? అహమాదిశ్చ మధ్యం చ భూతానామంత ఏవ చ. అందువల్ల సమస్త ప్రాణులకూ పరమాత్మ సృష్టి, స్థితి, లయ కారణం.

శ్లో. 21 **ఆదిత్యానామహం విష్ణుః జ్యోతిషాం రవిరంశుమాన్ ।**
మరీచిర్మరుతామస్మి నక్షత్రాణామహం శశీ ॥
ఆదిత్యానామ్, అహమ్, విష్ణుః, జ్యోతిషామ్, రవిః, అంశుమాన్,
మరీచిః, మరుతామ్, అస్మి, నక్షత్రాణామ్, అహమ్, శశీ ॥

ఆదిత్యానామ్	=	ఆదిత్యులలో
విష్ణుః	=	విష్ణువును
జ్యోతిషామ్	=	జ్యోతిర్మయస్వరూపులలో
అంశుమాన్	=	గొప్ప కిరణములుగల
రవిః	=	సూర్యుడను
అహమ్, అస్మి	=	నేనే
మరుతామ్	=	వాయుదేవతలలో
మరీచిః	=	మరీచిని
నక్షత్రాణామ్	=	నక్షత్రములకు అధిపతియైన
శశీ	=	చంద్రుడును
అహమ్, అస్మి	=	నేనే

ఆదిత్యానామ్ విష్ణుః అహమ్, జ్యోతిషామ్ అంశుమాన్ రవిః,
మరుతామ్ మరీచిః, నక్షత్రాణామ్ శశీ (చ) అహమ్ అస్మి।

తా: ఆదిత్యులలో విష్ణువును, జ్యోతిర్మయస్వరూపులలో గొప్ప కిరణములుగల సూర్యుడను నేనే. నలభై తొమ్మిది మంది వాయుదేవతలలో మరీచిని, నక్షత్రములకు అధిపతియైన చంద్రుడును నేనే.

ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ సృష్టిలో ఉన్న అనేక వస్తువులను చెప్పబోతున్నాడు. ఆ గొప్ప వస్తువులు మనకు తెలిసినవే. కాకపోతే వాటి గొప్పతనం ఎక్కడిది? అవి నా విభూతులే అంటున్నాడు. వాటిని వరుసగా చూద్దాము.

ఆదిత్యానామహం విష్ణుః – ఆదిత్యులలో నేను విష్ణువును. కృష్ణపరమాత్మ చెప్పబోయే అనేక అంశాలలో కొన్ని లౌకిక విభూతులు. అంటే ఇహలోక విభూతులు. కాని చాలామటుకు పురాణాలు, తక్కిన గ్రంథాలమీద ఆధారపడి చెప్పినవి.

శాస్త్రంలో స్వర్గాది లోకాలలో అనేక దేవతలు ఉన్నట్టు వస్తుంది. అందులో ముఖ్యంగా పేరుగాంచిన దేవతలు ఆదిత్యులు. ద్వాదశ ఆదిత్యులు అంటారు. అంటే పన్నెండు నెలల్లో కనిపించే సూర్యుని ఆకారాలను ద్వాదశ ఆదిత్యులు అంటారు. ఉన్నది ఒకటే సూర్యుడు అయినా, ఆయన కాంతి ఒక్కొక్క నెలలో ఒక్కొక్కలా ఉంటుంది. జనవరిలో సూర్యకాంతి కొంచెం తక్కువగా ఉంటే, ఏప్రిల్, మే నెలల్లో ప్రచండరూపం దాలుస్తాడు. ద్వాదశ ఆదిత్యులు అంటే పన్నెండు నెలల్లో పన్నెండు సూర్యులయొక్క అధిష్ఠానదేవతలు.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో ముప్పయి ముగ్గురు దేవతలే ముక్కోటి దేవతలుగా భాసిల్లుతారు అని వస్తుంది. ఆ ముప్పయి ముగ్గురు దేవతలు ఎవరంటే ద్వాదశ ఆదిత్యులు, ఏకాదశరుద్రులు, అష్టవసువులు, ఇంద్రుడు, హిరణ్యగర్భుడు. $12+11+8+1+1=33$. ఈ దేవతలు యజ్ఞయాగాదులలో ఆహుతులను అందుకుంటారు. వీరి గురించి ఎక్కువగా వేదంలోని కర్మకాండలోనూ, పురాణాలలోనూ చూస్తాము. ఇప్పుడు ఈ ముప్పయి ముగ్గురిలోంచి, ద్వాదశ ఆదిత్యుల గురించి ముందు చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

వీరిని ఆదిత్యులని ఎందుకు అంటారు? పురాణగాథల ప్రకారం వీరు అదితి అనే స్త్రీకి పుట్టారు. విష్ణుమూర్తి వామనావతారం ఎత్తినప్పుడు అదితికి పుట్టాడు, ఈ పన్నెండు ఆదిత్యులలో విష్ణుదేవతను నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్ల ఆదిత్యులలో పరమాత్మ విష్ణువు.

జ్యోతిషాం రవిరంశుమాన్ – జ్యోతిస్స్వరూపులలో సూర్యుణ్ణి. ఆకాశంలో జ్యోతులు నక్షత్రాలు, గ్రహాలు, సూర్యుడు. రవి అంటే సూర్యుడు. అందువల్ల జ్యోతులలో నేను సూర్యుణ్ణి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎటువంటి రవి? అంశుమాన్ – గొప్ప కిరణాలుగల రవిని.

రశ్మిమంతం సముద్యంతం దేవాసుర నమస్కృతమ్ – 6

సంధ్యావందనంలో సూర్యభగవానునికి నమస్కారం చేస్తారు. సూర్యుడు లేకపోతే గ్రహాలకు ఉనికి లేదు. జీవరాశికి ఉనికి లేదు. ఆదిత్యహృదయంలో సూర్యుని స్తుతి ఉంటుంది. రామాయణంలో అగస్త్యముని శ్రీరామునికి ఆదిత్యహృదయం ఉపదేశించాడని వస్తుంది. అది లౌకికవిజయంతోపాటు ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు కూడా తోడ్పడుతుంది. ఏ రంగంలో విజయం కావాలన్నా కూడా ఆదిత్యహృదయం పఠిస్తే, విజయం చేకూరుతుంది. ఆ విధంగా మన సాంప్రదాయంలో సూర్యుణ్ణి బాగా స్తుతిస్తారు. నేను ప్రత్యక్ష ఈశ్వరుణ్ణి అంటున్నాడు. అందువల్ల జ్యోతిస్వరూపులలో పరమాత్మ సూర్యుడు.

అలా సాక్షాత్తూ ప్రత్యక్ష ఈశ్వరుడు మనను దీవించటానికి స్వయంగా వస్తున్నాడు కాబట్టి, మనం సూర్యోదయానికి ముందే లేచి, శుచిగా, శుభ్రంగా ఉండి, ఆయనకు స్వాగతం పలకాలి. అందువల్ల పూర్వకాలం త్వరగా పడుకుని, త్వరగా లేవాలి అనేవారు. ఇప్పుడు ఈ సిద్ధాంతం పూర్తిగా మారిపోయింది. ఆలశ్యంగా పడుకుని, ఆలశ్యంగా లేస్తున్నారు. కాని త్వరగా లేవాలనే సిద్ధాంతం వెనకనున్న రహస్యం ఇది. సూర్యుడు ప్రత్యక్ష ఈశ్వరుడు కాబట్టి, ఆయనను స్వాగతించాలి.

మరీచిర్మరుతామస్మి – దేవతలలో ఇంకొక రకం దేవతలు మరుత్ దేవతలు. స్వర్గలోకంలో కూడా అనేక ప్రాంతాలు ఉన్నాయి. వాటిల్లో హెచ్చుతగ్గులు ఉంటాయి. ఆ జీవి చేసుకున్న పుణ్యం స్థాయినిబట్టి ఆయా దేవతగా పుడతాడు.

ఈ మరుత్ దేవతలు 49 మంది ఉన్నారు. సప్తసప్తాః అంటారు. అంటే మరుత్తులు ఏడు గుంపులు ఉంటే, ఒక్కొక్క దానిలోనూ మళ్ళీ ఏడుగురు ఉన్నారు. వీరంతా వాయుదేవతలు. వాయుతత్త్వానికి అధిష్ఠానదేవతలు. వీరిని మరుత్ గణాలు అంటారు. ఈ మరుత్ గణాలలో నేను మరీచిని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకంటే మరీచినుంచి వచ్చే గాలి చాలా ఆహ్లాదకరంగా, మనస్సుకు ప్రశాంతతను చేకూర్చేదిగా ఉంటుంది. అందువల్ల వాయుదేవతల్లో పరమాత్మ మరీచి.

నక్షత్రాణామహం శశీ – నక్షత్రాలలో నేను చంద్రుణ్ణి. రాత్రి మిలమిల మెరిసే నక్షత్రాలకన్నా మెరిసిపోతాడు చంద్రుడు. నిండుపున్నమి రాత్రి పండువెన్నెలను కురిపిస్తాడు. వెన్నెల పుచ్చపూవులా ఉందని వర్ణిస్తారు. అంత వెన్నెలను కురిపిస్తాడు కాబట్టి మాసపౌర్ణిమ రోజు ప్రత్యేకించి ప్రసాదాలు పెడతారు. ఇప్పుడు కారణం తెలియకపోయినా, పాయసం గుర్తుండిపోయింది చాలామందికి. అందువల్ల నక్షత్రాల్లో పరమాత్మ చంద్రుడు.

శ్లో. 22 **వేదానాం సామవేదోఽస్మి దేవానామస్మి వాసవః ।**
ఇంద్రియాణాం మనశ్చాస్మి భూతానామస్మి చేతనా ॥
వేదానామ్, సామవేదః, అస్మి, దేవానామ్, అస్మి, వాసవః,
ఇంద్రియాణామ్, మనః, చ, అస్మి, భూతానామ్, అస్మి, చేతనా ॥

వేదానామ్	= వేదములలో	మనః, అస్మి	= మనస్సును నేను
సామవేదః, అస్మి	= సామవేదమును నేను	చ	= ఇంకా
దేవానామ్	= దేవతలలో	భూతానామ్	= ప్రాణులలో
వాసవః, అస్మి	= ఇంద్రుడను నేను	చేతనా, అస్మి	= చైతన్యమును నేను
ఇంద్రియాణామ్	= ఇంద్రియములలో		

వేదానామ్ సామవేదః (అహమ్) అస్మి, దేవానామ్ వాసవః అస్మి,
ఇన్ద్రియాణామ్ మనః అస్మి, భూతానామ్ చేతనా చ అస్మి ।

తా: వేదములలో సామవేదమును నేను, దేవతలలో ఇంద్రుడను నేను, ఇంద్రియములలో మనస్సును నేను ఇంకా ప్రాణులలో చైతన్యమును నేను.

వేదానాం సామవేదోఽస్మి – వేదాలలో సామవేదాన్ని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నిజానికి వేదాలన్నీ గొప్పవే. ఎందుకు? అవి సాక్షాత్తూ భగవంతునినుంచే వచ్చాయి. అయినా ఆ గొప్ప వేదాలలో ఇంకా గొప్పది సామవేదం, అది నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకు? సామవేదాన్ని గానం చేస్తారు కాబట్టి. తక్కిన వేదాల్లో మూడు స్వరాలే ఉంటే సామవేదంలో అన్ని స్వరాలూ ఉన్నాయి. సామవేదం గానం చేయటం చాలా కష్టం. ఎవరైనా చక్కగా నేర్చుకుని, సామగానం చేస్తే వీనులవిందుగా ఉంటుంది. అటువంటి సామవేదాన్ని నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్ల వేదాలలో పరమాత్మ సామవేదం.

దేవానామస్మి వాసవః – దేవతలలో నేను ఇంద్రుడను అంటున్నాడు. ఈ దేవతలు వారు చేసుకున్న పుణ్యంవల్ల దేవలోకాలలో జన్మిస్తారు. దేవుడు అనే పదాన్ని మనం రెండు సందర్భాలలో ఉపయోగిస్తాము. పరమాత్మ ఒక్కడే. ఆయననే మాయాసహిత ఈశ్వరుడు అని కూడా అంటారు. ఆయనను సర్వజ్ఞుడు, సర్వేశ్వరుడు, సృష్టి, స్థితి లయకర్త అంటారు.

దేవతలు అంటే వారు ఒక స్థాయికి చెందినవారు. వారు ఈశ్వరతత్త్వంలోకి రారు. ఈ దేవతలు కూడా సృష్టింపబడ్డవారే. వారు దేవలోకాలలో స్వర్గసుఖాలను అనుభవిస్తున్న పుణ్యజీవులు. వీరు కూడా సంసారుల కిందకే వస్తారు. వారి పుణ్యం క్షీణించగానే మళ్ళీ మనుష్యులగానో, జంతువులగానో పుడతారు. వీరు పుణ్యం చేసుకున్న జీవులు. కాని పరమాత్మ అలా కాదు. ఆయన పుణ్యపాప అతీత ఈశ్వరుడు.

అందువల్ల దేవానాం అంటే పుణ్యం చేసుకుని దేవతలు అయినవారిలో అని అర్థం. వాసవః అంటే ఇంద్రదేవత. ఎందుకు తను ఇంద్రదేవత అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ? ఇంద్రుడు దేవతలకందరికీ రాజు. దేవతలకు రాజైనా

కూడా, అది అతనికి అశాశ్వతమైన పదవే. ఇంద్రుడు అనేది పదవి, ఆ వ్యక్తి పేరు కాదు. దేవతలకు అధిపతి. ఎక్కువ పుణ్యం చేసుకుంటే ఇంద్రపదవి పొందుతాడు. అక్కడ ఆత్మజ్ఞానం పొందితే, మళ్ళీ జన్మ లేకుండా మోక్షం పొందుతాడు. లేకపోతే మాత్రం మళ్ళీ పుట్టాలి. దేవతలకు అధిపతి కాబట్టి, దేవతలలో పరమాత్మ ఇంద్రుడు.

ఇంద్రియాణాం మనశ్చాస్మి – ఇంద్రియాలలో నేను మనస్సును అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకు? ఇంద్రియాలలో ఒక్కొక్కదానికి కొంతమేరకు మాత్రమే శక్తి ఉంటుంది. కన్ను రంగు, రూపు మాత్రమే చూడగలదు; చెవి శబ్దాలను మాత్రమే వినగలదు. కన్ను శబ్దాలను వినలేదు; చెవి రూపాలను చూడలేదు. అలా శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధాలలో ఒక్కొక్క ఇంద్రియమూ ఒక్కొక్క రంగంలోనే పనిచెయ్యగలదు. కాని మనస్సు అన్ని ఇంద్రియాల వెనుక ఉంటుంది కాబట్టి మనస్సు అన్ని రంగాలలోనూ పనిచేస్తుంది.

అందువల్ల భగవంతుణ్ణి మనకున్న అంగాల్లో ఏదో ఒక అంగంమీద ఆవాహన చెయ్యాలంటే, అన్నింటికన్నా గొప్ప అంగం మనస్సు.

స య ఏషోఽ౦తర్హృదయ ఆకాశః తస్మిన్నయం పురుషో మనోమయః – తైత్తిరీయం

మనస్సు గొప్పతనం అర్థం చేసుకోవటానికి ప్రయత్నించినకొద్దీ, భగవంతుని గొప్పతనం తేటతెల్లం అవుతుంది. అందువల్ల ఇంద్రియాలలో పరమాత్మ మనస్సు.

భూతానామస్మి చేతనా – సమస్త ప్రాణులలో నేను చైతన్యాన్ని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. విజ్ఞానశాస్త్రం ఎన్నో విషయాలను కనుగొంది కాని ఇంకా రెండు విషయాలు అంతుపట్టని ప్రశ్నలుగానే మిగిలిపోయాయి. అవి జీవితం, మరణం. ఈ జీవితం అంటే ఏమిటో తెలియదు. ఏ చేతనతత్త్వం ఈ జీవితాన్ని నడిపిస్తోంది? మనం పుస్తకం చదువుతుంటే అందులో దూరే చిన్న క్రిమిని చూస్తే దేవుని సృష్టి ఎంత విచిత్రం అనిపిస్తుంది. ఈ జీవిలో జీర్ణకోశం ఉంది, పునరుత్పత్తి చేసే శక్తి ఉంది, రక్షణ చేసుకునే శక్తి ఉంది – ఇంతా చేసి ఈ జీవి ఎంత ఉంది? ఒక చిన్న చుక్క అంత ఉంది. ఇటువంటి సూక్ష్మజీవులను మనం చిటికెలో చంపేస్తాము. చెయ్యి పెడితే చాలు చచ్చిపోతాయి, కాని వాటిని మనం సృష్టించగలమా? లేదు. ఇవన్నీ కూడా భగవంతుని లీలావిలాసాలకు చిహ్నం.

భగవంతుడు సృష్టించిన ఇలాంటి జీవరాశిని చంపే హక్కు మనకు లేదు. అందువల్లనే శాస్త్రం మనను శాకాహారం తినాలంటున్నది. శాకాహారంలో జీవనష్టం చాలా తక్కువ ఉంటుంది.

అసలు హింస చెయ్యకూడదు. తప్పని పరిస్థితిలో వీలున్నంత తక్కువ హింస చెయ్యాలి. మనం కూరలు తింటే, చెట్లను పూర్తిగా కొట్టివేయటం లేదు కదా. అందువల్ల వాటికి మనం చేసే హాని తక్కువ. ఇది కూడా చెయ్యటానికి ఇష్టపడరు ఋషులు. వారు కింద పడ్డ ఫలాలను ఏరుకుని తింటారు. ఎందుకు మన సాంప్రదాయం ఇంతగా అహింసను బోధిస్తోంది అంటే ఇందుకు. భగవంతుడు అన్ని జీవరాశుల్లోనూ చేతనతత్త్వంగా ఉన్నాడు కాబట్టి చిదాభాసః అహం అస్మి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్ల జీవులలో పరమాత్మ చైతన్యం.

శ్లో. 23 **రుద్రాణాం శంకరశ్చాస్మి విత్తేశో యక్షరక్షసామ్ ।**
వసూనాం పావకశ్చాస్మి మేరుః శిఖరిణామహమ్ ॥
రుద్రాణామ్, శంకరః, చ, అస్మి, విత్తేశః, యక్షరక్షసామ్,
వసూనామ్, పావకః, చ, అస్మి, మేరుః, శిఖరిణామ్, అహమ్ ॥

రుద్రాణామ్	= ఏకాదశరుద్రులలో	వసూనామ్	= అష్టవసువులలో
శంకరః, అస్మి	= నేను శంకరుడను	పావకః, అస్మి	= నేను అగ్నిని
చ	= ఇంకా	చ	= ఇంకా
యక్ష, రక్షసామ్	= యక్ష, రాక్షసులలో	శిఖరిణామ్	= పర్వతములలో
అహమ్, విత్తేశః	= నేను ధనాధిపతియైన కుబేరుడను	మేరుః (అస్మి)	= నేను మేరుపర్వతమును

రుద్రాణామ్ శఙ్కరః, యక్ష-రక్షసామ్ చ విత్త-ఈశః అస్మి,
వసూనామ్ పావకః, శిఖరిణామ్ మేరుః చ అహమ్ అస్మి ।

తా: ఏకాదశరుద్రులలో నేను శంకరుడను ఇంకా యక్ష, రాక్షసులలో నేను ధనాధిపతియైన కుబేరుడను, అష్టవసువులలో నేను అగ్నిని ఇంకా పర్వతములలో నేను మేరు పర్వతమును.

ఇంతకు ముందు ద్వాదశ ఆదిత్యులను చూశాము. సూర్యనమస్కారంలో 12 నమస్కారాలు పెడతారు.

మిత్ర రవి సూర్య భాను ఖగ పూష హిరణ్యగర్భ మరీచ ఆదిత్య సవిత్ర అర్క భాస్కరేభ్యో నమోనమః

ఇప్పుడు ఏకాదశరుద్రుల గురించి చెప్పబోతున్నాడు.

రుద్రాణాం శంకరశ్చాస్మి – ఏకాదశరుద్రులలో నేను శంకరుణ్ణి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏకాదశ అంటే పదకొండు రుద్రులు. ఈ పదకొండు రుద్రులకు కూడా పేర్లు ఉన్నాయి. శంకర, నీలలోహితలాంటి పేర్లు. మధ్యలో ఒక రుద్రుణ్ణి పెట్టి, చుట్టూతా పది రుద్రులను పెట్టి ఏకాదశరుద్రాభిషేకం చేస్తారు. వారిలో నేను శంకరుణ్ణి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకు?

శం మంగలం కరోతి ఇతి శంకరః

శం నో మిత్ర శం వరుణః అని ఉపనిషత్తుల్లో శాంతిపాఠంలో చూస్తాము. శం అంటే మంగళం. అందువల్ల శంకర అంటే మంగళకర్తా. మంగళం అంటే ఆనందం. అందువల్ల రుద్రం అంటే దుఃఖాన్ని పారద్రోలేవాడు.

రుతం దుఃఖం ద్రావయతి ఇతి రుద్రః

రుత్ అంటే దుఃఖం. కొన్ని ఇళ్ళల్లో దేనికో దానికి దుఃఖిస్తూనే ఉంటారు. రుద్రం ఆ ఇళ్ళల్లో ఉన్న దుఃఖాన్ని పారద్రోలుతుంది. అందువల్ల దుఃఖనాశకుడు అంటారు. దుఃఖాన్ని నాశనం చేస్తాడు అంటే ఆనందాన్ని తీసుకువస్తాడు. అందువల్ల రుద్రులలో పరమాత్మ శంకరుడు.

విత్తేశో యక్షరక్షసామ్ – యక్షులు, రాక్షసులలో నేను కుబేరుణ్ణి. యక్షులు అంటే యక్ష, కిన్నెర, కింపురుష, గంధర్వులను కూడా కలుపుకోవాలి. దేవలోకాలలో వీరు అనేక స్థాయిల్లో ఉంటారు. విత్తేశః అంటే కుబేరుడు. యక్షులు, రాక్షసులలో నేను కుబేరుణ్ణి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కుబేరుడు అంటే ధనానికి అధిపతి.

బద్రీనాథ్‌లో కుబేరుని గుడి ఉంది. అక్కడ ఒక నమ్మకం ఉంది. మన రూపాయి కాసు కుబేరుని చేతిలో పెట్టి, మళ్ళీ వెనక్కు తీసుకుని, మన బీరువాలో మన డబ్బులతో పాటు పెట్టుకుంటే, మన డబ్బు అక్షయంగా ఉంటుందని నమ్మకం. శాస్త్రం డబ్బు సంపాదనను ఖండించదు. డబ్బు కూడా ఉండాలి. అందువల్ల ధనానికి అధిపతి అయిన కుబేరుడు గొప్పవాడు. అందువల్ల యక్షులలో, రాక్షసులలో పరమాత్మ కుబేరుడు.

వసూనాం పావకశ్చాస్మి – వసువులలో నేను అగ్నిని. ఇంకో ముఖ్యమైన దేవతల సముదాయం వసువులు. ఈ అధ్యాయం మొదట్లో 33 దేవతలు ఉన్నారనీ, వారు 12 ఆదిత్యులు, 11 రుద్రులు, 8 వసువులు, ఇంద్రుడు, హిరణ్యగర్భుడు అనీ చూశాము. ఆదిత్యులలో సూర్యుడినీ, రుద్రులలో శంకరుడినీ చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇప్పుడు వసువులలో అగ్నిదేవతను అంటున్నాడు. వసువులు ఎనిమిది దిక్కులకు అధిష్ఠానదేవతలు.

పావయతి ఇతి పావకః

అగ్ని పునీతులను చేస్తుంది కాబట్టి పావకః అనే పేరు వచ్చింది. వ్యావహారిక స్థాయిలో కూడా చూడండి, నీరును శుద్ధం చెయ్యాలంటే దాన్ని వేడి చేస్తాము. ఆపరేషన్లు చేసేముందు సర్జన్ వాడే పరికరాలను, దుస్తులను, అన్నిటినీ వేడి చేస్తారు. అలాగే శవాన్ని కూడా పూడ్చిపెట్టకుండా, కాలుస్తారు. అలా ఏ విధంగా చూసినా కూడా అగ్నిదేవత శుద్ధి చేస్తుంది.

శాస్త్రం ప్రకారం అగ్ని మనస్సును శుద్ధి చేస్తుంది. అందువల్ల అగ్నికి పూజ చేస్తాము. గొప్ప వేదమైన ఋగ్వేదంలో మంత్రాలు – **అగ్ని మీళే పురోహితమ్** అనే పదాలతో మొదలవుతాయి. అగ్ని మనకు చాలా ముఖ్యమైన అంశం. అందువల్ల లేవగానే దీపం వెలిగించాలి అన్నారు మన పెద్దవారు. బయట జ్యోతి సూర్యుడు; ఇంట్లో జ్యోతి అగ్ని. పొద్దున్నే దీపం వెలిగించటంలోని ఉద్దేశం బాహ్యంగా భగవంతునికి చిహ్నంగా ఆకాశంలో సూర్యుడు దేదీప్యమానంగా ప్రకాశిస్తుంటే, ఇంట్లో భగవంతునికి చిహ్నంగా చిన్న దీపం ప్రకాశిస్తుంది. అందువల్ల వసువులలో పరమాత్మ అగ్ని.

మేరుః శిఖరిణామహమ్ – పర్వతాలన్నింటిలోనూ నేను మేరుపర్వతాన్ని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ మేరుపర్వతాన్ని అటు పురాణాలలోను, ఇటు వేదాలలోను వర్ణిస్తారు. కాకపోతే దీని గురించి భిన్నాభిప్రాయాలు ఉన్నాయి. కొందరు మేరుపర్వతం హిమాలయాల్లో ఒకటి అంటే, మరికొందరు మేరుపర్వతం ఉత్తరధృవం అంటే, ఇంకా కొందరు అసలు మేరుపర్వతం కంటికి కనబడదు, అది స్వర్గలోకానికి చెందిన పర్వతం అంటారు. అందువల్ల మేరుపర్వతాన్ని మేరుపర్వతంగానే తీసుకుందాము.

మన శాస్త్రంలో మేరుపర్వత పరిక్రమం చెప్పబడింది. పర్వతాలలో పరమాత్మ మేరుపర్వతం.

శ్లో. 24 **పురోధసాం చ ముఖ్యం మాం విద్ధి పార్థ బృహస్పతిమ్ ।**
సేనానీనామహం స్కందః సరసామస్మి సాగరః ॥
పురోధసామ్, చ, ముఖ్యమ్, మామ్, విద్ధి, పార్థ, బృహస్పతిమ్,
సేనానీనామ్, అహమ్, స్కందః, సరసామ్, అస్మి, సాగరః ॥

పార్థ!	= ఓ పార్థా!	అహమ్	= నేను
పురోధసామ్	= పురోహితులలో	సేనానీనామ్	= సేనాధిపతులలో
ముఖ్యమ్	= ముఖ్యుడైన	స్కందః	= కుమారస్వామిని
బృహస్పతిమ్	= బృహస్పతినిగా	చ	= ఇంకా
మామ్	= నన్ను	సరసామ్	= జలాశయములలో
విద్ధి	= తెలిసికొనుము	సాగరః అస్మి	= నేను సముద్రుడను

హే పార్థ! పురోధసామ్ చ ముఖ్యమ్ బృహస్పతిమ్ మామ్ విద్ధి,
సేనానీనామ్ స్కన్దః, సరసామ్ సాగరః అహమ్ అస్మి ।

తా: ఓ పార్థా! పురోహితులలో ముఖ్యుడైన బృహస్పతినిగా నన్ను తెలిసికొనుము. నేను సేనాధిపతులలో కుమారస్వామిని ఇంకా జలాశయములలో నేను సముద్రుడను.

పురోధసాం చ ముఖ్యం మాం విద్ధి పార్థ బృహస్పతిమ్ – దేవపురోహితులలో బృహస్పతిని నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. పురోహితులు రెండు రకాలు ఉంటారు. మనుష్యులకు పురోహితులు, దేవతలకు పురోహితులు. బృహస్పతి దేవతలకు పురోహితుడు. పురోధః అంటే పురః దత్తే – అంటే మన ముందు కూర్చుని, మనం యజ్ఞాలు చేసేటప్పుడు మనం ఎలా చెయ్యాలో చెప్పి చేయించేవాడు. అందువల్ల పురోహితులలో పరమాత్మ బృహస్పతి.

సేనానీనామహం స్కందః – సైనికులలో నేను కుమారస్వామిని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆయన ఏ రంగాన్నీ వదలటం లేదు.

సైనికునికి కూడా ఉపాసన దేవత కావాలి కదా దేవతల సైన్యానికి సేనాధిపతి స్కందుడు. అంటే సుబ్రహ్మణ్యస్వామి. ఆయనను దేవసేనాధిపతి అంటారు. ఈ స్కందుడు శివుని మూడవకంటినుంచి ఉద్భవించాడు. అసాధారణశక్తులు ఉన్న కొందరు రాక్షసులను సంహరించటానికి శివుడు ఒక అవతారాన్ని తీసుకురావల్సి వచ్చింది. అప్పుడు తన మూడవనేత్రంనుంచి సృష్టించాడు. మూడవనేత్రాన్ని జ్ఞాననేత్రం అంటారు కాబట్టి, సుబ్రహ్మణ్యస్వామిని జ్ఞానసుబ్రహ్మణ్యస్వామి అనీ, జ్ఞానస్కందుడు అనీ అంటారు. అందువల్ల సైనికులలో పరమాత్మ స్కందుడు.

సరసామస్మి సాగరః – సరస్సులన్నిటిలో నేను సాగరుణ్ణి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

పురాణాల్లో ఒక పెద్ద గాథ ఉంది. ఈ భాగంలోనే అనేక శ్లోకాలు ఆ గాథమీద ఆధారపడి వచ్చినవే. దాన్ని పదేపదే తలుచుకోవాల్సి ఉంటుంది. అందువల్ల అది అందరికీ తెలిసిన కథే అయినా ఒకసారి ఇక్కడ చూద్దాము.

ఈ కథ చాలా పురాణాల్లో వస్తుంది, రామాయణంలో కూడా వచ్చింది. విశ్వామిత్రులవారు రామలక్ష్మణులను తనతోపాటు తీసుకువెళ్ళినప్పుడు, వారికి శ్రమ తెలియకుండా ఉండటానికి దోవలో అనేక కథలు చెప్పారు. అందులో ఒక కథ **గంగావతరణం**. అంటే దివినుంచి భువికి గంగ దిగిరావటం. చిన్నచిన్న మార్పులతో అనేక చోట్ల ఈ కథను చూస్తాము.

ఒకరాజు ఉండేవాడు. అతని పేరు సగరరాజు. ఈ సగరునికి 60001 పిల్లలు ఉండేవారు. వారిలో ఒక్కరిని మాత్రం అసమంజుడనే వారు. తక్కిన 60,000 మందిని సాగరులు అనేవారు. సగరుని పుత్రులు కాబట్టి సాగరులు అయ్యారు.

ఒకరోజు ఈ సగరుడు అశ్వమేధయాగం చెయ్యాలని సంకల్పించాడు. ఆ యాగంలో అశ్వాన్ని వదులుతారు. దాన్ని ఎవరైనా పట్టి బంధిస్తే, దాని వెనుక వెళ్ళే సైన్యం ఆ రాజును యుద్ధంలో ఓడించాలి. అలా చుట్టుపక్కల రాజులందరినీ ఓడిస్తేనే అతను అశ్వమేధయాగం చెయ్యగలడు.

అది వినగానే ఇంద్రుడు భయపడ్డాడు. ఇంద్రుడు అంటే అది కూడా ఒక పదవే, చాలా పుణ్యం చేసుకున్న వ్యక్తి ఇంద్రపదవి పొందుతాడని శాస్త్రంలో వస్తుంది. ఎవరైనా 100 యజ్ఞాలు చేస్తే ఇంద్రపదవికి అర్హుడవుతాడు. అందువల్ల ఎవరైనా యజ్ఞాలు చేస్తున్నారని తెలిస్తే, ఆ యజ్ఞాన్ని చెడగొట్టటానికి చూస్తాడు ఇంద్రుడు. అశ్వమేధయజ్ఞానికి అశ్వాన్ని బంధించాలి. ఇంద్రుడు మారువేషం వేసుకుని అశ్వాన్ని దొంగలించుకుని వెళ్ళిపోతుంటే 60,000 పుత్రులు ఆయన వెంటపడ్డారు. వారిని తప్పించుకోవటానికి ఆయన పాతాళలోకంలోకి వెళ్ళి దాక్కున్నాడు. అరవైవేల మంది పుత్రులూ కలిసి భూలోకాన్ని తవ్వటం మొదలుపెట్టారు. దానితో అంతటా నీరు వచ్చేసింది. దానికి సాగరం అని పేరు వచ్చింది. సాగరులు తవ్వారు కాబట్టి సాగరం అయింది.

అలా వారు కూడా పాతాళలోకానికి వెళ్ళారు. అప్పుడు ఇంద్రుడు వారిని తప్పించుకోవటం కష్టమని గ్రహించి, అశ్వాన్ని పాతాళలోకంలో వదిలేసి, తను వెళ్ళిపోవాలని నిశ్చయించుకున్నాడు. అక్కడ కళ్ళు మూసుకుని తపస్సు చేసుకుంటున్న కపిలమునిని చూశాడు. అతనికి దగ్గరగా ఆ గుర్రాన్ని కట్టేసి, తను ఇంద్రలోకానికి వెళ్ళిపోయాడు. ఈ సాగరులు పాతాళలోకానికి వచ్చి చూసేసరికి, కపిలముని దగ్గర వారి అశ్వాన్ని చూశారు. సహజంగానే, ఆయనే తమ అశ్వాన్ని తీసుకువెళ్ళిపోయాడని భావించారు. అశ్వాన్ని తీసుకుపోయి, ఏమీ ఎరగనట్టు కళ్ళు మూసుకుని కూర్చున్నాడు అనుకున్నారు.

కపిలముని దగ్గరకు వెళ్ళి ఆయనమీద కోపంగా అరిచారు. తన తపోభంగం కలగటం భరించలేని ఆ ముని కోపంగా కళ్ళు తెరిచి వారిని తన క్రోధాగ్నితో భస్మం చేశాడు. ఇక్కడ అశ్వంకోసం వెళ్ళిన సాగరులు ఎంతకీ తిరిగిరాకపోవటంతో సగురుడు తన ఇంకొక పుత్రుడైన అసమంజుణ్ణి పంపించాడు. అసమంజుడు వారిని వెతుక్కుంటూ పాతాళలోకానికి వెళితే, అక్కడ తన సోదరులు భస్మమైవుండటం చూశాడు. కపిలమునిని

విషయం అడగగా, తనే భస్మం చేశాననీ, గంగాజలం తెచ్చి దానితో వారిని పునీతులను చేస్తే బ్రతుకుతారనీ చెప్పాడు.

అసమంజుడు వెనక్కి తిరిగివచ్చి, తండ్రితో జరిగిన విషయం వివరించాడు. అప్పుడు గంగానది కాశీలో లేదు, స్వర్గలోకంలో ఉంది. సగరుడు తాను వృద్ధుడైపోయానని, ఆ ప్రయత్నం తను చెయ్యలేననీ, అసమంజునినే ప్రయత్నించమనీ చెప్పాడు. కాని అతను గంగను తీసుకురాలేకపోయాడు. అతనికి ఒక పుత్రుడు ఉన్నాడు. అతని పేరు అంశుమానుడు. అతనికి అప్పచెప్పాడు ఆ బాధ్యతను. అతను కూడా సాధించలేకపోయాడు.

అంశుమానునికి ఒక పుత్రుడు ఉన్నాడు. అతని పేరు భగీరథుడు. అతను ఎలాగైనా గంగను భూలోకానికి తీసుకురావాలని నిశ్చయించుకుని, గంగాదేవికి తీవ్రమైన తపస్సు చేశాడు. అతని తపస్సుకు మెచ్చిన గంగాదేవి, 'నాకు రావటానికి అభ్యంతరం లేదు, కాని నేను దివినుంచి భువికి దిగివచ్చేటప్పుడు, నా వేగం చాలా ఉధృతంగా ఉంటుంది. నా ధాటికి భూదేవి తట్టుకోలేదు,' అంది. మరి దానికి ఏమిటి మార్గం అంటే ఎవరైనా తన ధాటిని తట్టుకుని నిలబడగలగేవారు, తనను స్వీకరించాలి అంది. అంతటి ధీశాలి సాక్షాత్తూ ఈశ్వరుడే.

అందువల్ల మళ్ళీ ఈశ్వరునికోసం తపస్సు చేశాడు. ఈశ్వరుడు అతని తపస్సుకు మెచ్చి, అలాగే గంగను తన జటాఝూటాలలో స్వీకరిస్తానని చెప్పాడు. అలాగే గంగ కిందకు దిగివచ్చింది. శివుడు స్వీకరించాడు. అంతవరకూ బాగానే ఉంది. కాని గంగకు తన ప్రవాహంమీద అహంకారం ఉంది, తనకు గర్వభంగం చెయ్యాలన్న ఉద్దేశంతో గంగను మళ్ళీ కిందకు వదలకుండా తన జటాఝూటంలో బంధించేశాడు. అంత మహానది అంత చిన్న జటాఝూటంలో చిక్కుకుపోయింది. ఆవిడను బంధించేసి, శివుడు మళ్ళీ తపస్సులోకి వెళ్ళిపోయాడు.

తన ప్రయత్నం వృథా అయిపోయిందని బాధపడ్డ భగీరథుడు మళ్ళీ శివుని గురించి ఘోరతపస్సు చేశాడు. అటు గంగాదేవి కూడా శివుని జటాఝూటంలో ఉక్కిరిబిక్కిరి అయిపోతుండటంతో తనను విడవమని పరిపరి విధాల వేడుకుంది. ఇద్దరి తపస్సులకు మెచ్చిన ఈశ్వరుడు, వదులుతానన్నాడు. కాని పూర్తి గంగను కాదు, గంగలో ఒక భాగాన్ని వదులుతానన్నాడు.

ఈ కథను కథలాగానే తీసుకోకుండా, దీనిలోని అంతరార్థాన్ని గమనిస్తే, గంగాదేవి బ్రహ్మవిద్యను సూచిస్తుంది. గంగాదేవి ఎక్కడ్నుంచి బయటకు వచ్చింది? సాక్షాత్తూ శివుని శిరస్సునుంచి. అంటే ఈ బ్రహ్మవిద్య భగవంతునినుంచి మనుష్యులకు వచ్చింది. గంగాదేవి భూలోకానికి ఎందుకు వచ్చింది. భగీరథుని తాతలను బ్రతికించటానికి వచ్చింది. అంటే బ్రహ్మవిద్య మనుష్యులను శాశ్వతం చేస్తుంది.

ఇంతకీ గంగాదేవియొక్క ఒక భాగాన్ని విడుదల చేశాడు శివుడు. ఆ గంగాదేవిని పాతాళలోకానికి రమ్మని వేడుకున్నాడు భగీరథుడు. కాని ఇక్కడితో అతని కష్టం తీరలేదు. ఆవిడ ఒక పర్ణశాలవైపుగా ప్రవహిస్తున్నప్పుడు ఆ పర్ణశాలలో ఉన్న మహర్షికి కోపం వచ్చింది. ఆయన పేరు జహ్నుమహర్షి. ఆయనకు కోపం వచ్చి ఏం చేశాడు? గంగానదిని మొత్తం త్రాగేశాడు.

మళ్ళీ కథ మొదటికి వచ్చింది. ముందు శివుడు బంధించేశాడు. ఇప్పుడేమో జహ్నుమహర్షి గంగను మింగేశాడు. కోపం తెచ్చుకుని, పోట్లాడే సమయం కాదిది. అందువల్ల మళ్ళీ భగీరథుడు తపస్సు చేశాడు, జహ్నుమహర్షిని శాంతింపజేయటానికి. అప్పుడాయన నోటినుంచి కాకుండా, చెవినుంచి వదిలాడు గంగాదేవిని.

ముందేమన్నాము? సాక్షాత్తూ పరమాత్మనుంచే బ్రహ్మవిద్య వచ్చిందన్నాము. కాని ఇప్పుడు అదే బ్రహ్మవిద్య మన ఋషులకు కర్ణపరంపరగా వచ్చింది. అంటే ఆ బ్రహ్మవిద్య తలనుంచి చెవులకు వస్తుంది, మళ్ళీ చెవులనుంచి శిష్యుని తలకు వెళుతుంది. అలా కొనసాగుతుంది బ్రహ్మవిద్య పరంపర. అంతేకాదు గంగాదేవి, జహ్నుమహర్షి చెవులనుంచి వచ్చింది కాబట్టి, గంగానదికి ఇంకొక పేరు జాహ్నవి. ఆ విషయం మళ్ళీ ఇదే అధ్యాయంలో వస్తుంది. '**స్రోతసామస్మి జాహ్నవీ**'. అందువల్ల ఈ కథను ఇక్కడ వివరంగా చూశాము. ఆ సందర్భంలో కేవలం తలుచుకుంటే చాలు.

చివరికి గంగాదేవి పాతాళలోకానికి వచ్చింది. 60,000 సగరపుత్రులకు జీవం పోసింది. ఇదీ గంగావతరణ కథ. సగరుపుత్రులు భస్మమైన చోటును కపిలారణ్యం అంటారు. ఇది పాతాళలోకంలో ఉంది. కాని ఇప్పుడు ఆ కపిలారణ్యమే అమెరికాలో ఉన్న నేటి కాలిఫోర్నియా అంటారు. అంటే కాలిఫోర్నియా పాతాళలోకంలో ఉందా అనకండి. దానికి కారణం, కాలిఫోర్నియాలో **ఏష్ ఐలాండ్** ఉందిట. సాగరులు ఇక్కడే కాలి బూడిద అయిపోయారు అంటారు కొందరు.

అది నిజమో కాదో మనకు అనవసరం. కాని సాగరుడు అనే పేరు ఈ సాగరులు తవ్వటంవల్ల వచ్చింది. అందువల్ల సరస్సులలో పరమాత్మ సాగరుడు. భగీరథుడులాంటి వారిని మెచ్చుకుంటూ భర్తృహరి శ్లోకం ఉంది–

ప్రారభ్యతే న ఖలు విఘ్నభయేన నీచైః।
ప్రారభ్య విఘ్నవిహితాః విరమంతి మధ్యాః।
విఘ్నైః పునఃపునరపి ప్రతిహన్యమానాః।
ప్రారబ్ధముత్తమజనాః న పరిత్యజంతి॥

మూడు రకాల మనుష్యుల గురించి వివరిస్తున్నాడు. కొంతమంది ఏ పనినీ చేపట్టరు. ఎందుకంటే వారికి ఓటమి అంటే భయం. పైపెచ్చు నా జీవితంలో నేను ఎన్నడూ ఓడిపోలేదు అని గొప్పగా చెప్పుకుంటారు. ఏదైనా ప్రయత్నిస్తే కదా గెలవటమో, ఓడటమో జరిగేది. వీరిని మంద పురుషులు అంటారు.

ఇంకోరకం పురుషులు ఉన్నారు. వారు ఉత్సాహంగా ఆరంభిస్తారు కాని, చిన్న ఆటంకం ఎదురయితే చాలు డీలా పడిపోతారు. చేసే ప్రయత్నం ఆపేస్తారు. వీరిని మధ్యమ పురుషులు అంటారు. ఉత్తమపురుషులు ఎన్ని ఆటంకాలు ఎదురైనా, విజయం సాధించేదాకా, నిద్రపోరు. ఒక ఆటంకం రాగానే కృంగిపోరు. అలా ముందుకు సాగుతూనే ఉంటారు.

భగీరథుడు అలాంటి ఉత్తమపురుషులలోకి వస్తాడు. గంగాదేవికోసం తీవ్రమైన తపస్సు చేశాడు, మళ్ళీ శివునికోసం తపస్సు చేశాడు, శివుడు గంగాదేవిని బంధించేశాడు, మళ్ళీ జహ్నుమహర్షి మింగేశాడు. అలా ఎన్ని ఆటంకాలు ఎదురైనా భగీరథుడు తన ప్రయత్నాన్ని విరమించలేదు. అలా ఎవరైనా అంత తీవ్రంగా చేస్తే భగీరథయత్నం అంటారు మనవారు.

శ్లో. 25 **మహర్షీణాం భృగురహం గిరామస్మ్యేకమక్షరమ్ ।**
యజ్ఞానాం జపయజ్ఞోఽస్మి స్థావరాణాం హిమాలయః ॥
మహర్షీణామ్, భృగుః, అహమ్, గిరామ్, అస్మి, ఏకమ్, అక్షరమ్,
యజ్ఞానామ్, జపయజ్ఞః, అస్మి, స్థావరాణామ్, హిమాలయః ॥

మహర్షీణామ్	= మహర్షులలో	యజ్ఞానామ్	= యజ్ఞములన్నింటిలో
భృగుః, అహమ్	= భృగువును నేను	జపయజ్ఞః	= జపయజ్ఞమును
గిరామ్	= శబ్దములలో	స్థావరాణామ్	= స్థావరములలో
ఏకమ్	= ఏకాక్షరమైన	హిమాలయః, అస్మి	= హిమాలయమును నేనే
అక్షరమ్, అస్మి	= ఓంకారమును నేను		

మహర్షీణామ్ భృగుః, గిరామ్ ఏకమ్ అక్షరమ్ అహమ్ అస్మి,
యజ్ఞానామ్ జప-యజ్ఞః, స్థావరాణామ్ హిమాలయః (చ) అస్మి ।

తా: మహర్షులలో భృగువును నేను, శబ్దములలో ఏకాక్షరమైన ఓంకారమును నేను, యజ్ఞములన్నింటిలో జపయజ్ఞమును, స్థావరములలో హిమాలయమును నేనే.

మహర్షీణాం భృగురహం – మహర్షులలో నేను భృగుమహర్షిని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. సప్తఋషులు బ్రహ్మదేవునినుంచి పుట్టారు. వారిని బ్రహ్మమానసపుత్రులు అంటారు.

మహర్షయః సప్త పూర్వే చత్వారో మనవస్తథా – 10.6

అక్కడ ఈ సప్తఋషుల పేర్లు చూశాము. ఈ సప్తఋషుల్లో గొప్ప ఋషి భృగుమహర్షి, ఆయన గొప్పతనం గురించి పురాణాల్లో అనేక కథలున్నాయి. అందులో ఒకటి ఆయన త్రిమూర్తులలో ఎవరు గొప్పవారో తెలుసుకోవాలనుకున్న కథ.

ముందుగా ఆయన బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళాడు, బ్రహ్మ ఆయనను పట్టించుకోలేదు; భృగుమహర్షికి కోపం వచ్చి, అక్కడనుంచి కైలాసం వెళ్ళాడు. శివుడు తన నృత్యంలో మైమరచిపోయి, భృగుమహర్షిని పట్టించుకోలేదు. అక్కడనుంచి కూడా కోపంగా వైకుంఠానికి వచ్చాడు. అక్కడా విష్ణుమూర్తి లక్ష్మీదేవితో మాట్లాడుతూ తనను పట్టించుకోకపోతే, తన కాలితో విష్ణుమూర్తి వక్షస్థలంమీద తన్నాడు. విష్ణుమూర్తి కోపం తెచ్చుకోకుండా, చాలా శాంతంగా 'అయ్యో, మీ లేతపాదం కందిపోయి ఉంటుంద'ని అతని పాదాన్ని సుతారంగా నొక్కాడు.

ఏది ఏమైనా త్రిమూర్తులనే పరీక్షించటానికి వెళ్ళిన ఋషి అందరిలోకి గొప్పవాడు. అందువల్ల మహర్షులలో పరమాత్మ భృగుమహర్షి.

గిరామస్మ్యేకమక్షరమ్ – పదాలలో నేను ఏకాక్షరం అయిన ఓంకారాన్ని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఓంకారం ఎందుకు గొప్పది? అది ఏకాక్షరం. అంతేకాదు, అది మొత్తం వేదాల సారం.

యశ్ఛందసామృషభో విశ్వరూపః

ఛందోభ్యోఽధ్యమృతాత్సంబభూవ

సమేంద్రో మేధయా స్పృణోతు – తైత్తిరీయం

పాలసముద్రాన్ని చిలికి దేవతలు అమృతాన్ని పొందినట్టు, బ్రహ్మదేవుడు వేదాలను చిలికి ఓంకారం అనే అమృతాన్ని తెప్పించాడు. అందువల్ల ఓంకారాన్ని వేదాల సారం అంటారు. అంతేకాదు, ఇది చాలా శక్తివంతమైన మంత్రం. కర్మకాండలో అన్ని యజ్ఞాలలోనూ వాడతారు.

ఓమితి సామాని గాయన్తి ఓం శోమితి శస్త్రాణి శంసన్తి । శీక్షావల్లీ, తైత్తిరీయం

వేదాపారాయణం చేసేటప్పుడు మొట్టమొదటి పదం ఓం శ్రీగురుభ్యోనమః. యజ్ఞాలలో పలికే మొట్టమొదటి పదం 'ఓం', ఉపాసనల్లో వాడే ఆలంబనం ఓం. జ్ఞానకాండలో ఓంకార విశ్లేషణ చేస్తారు. మాండూక్యోపనిషత్తులో ఈ ఓంకార విశ్లేషణను వివరంగా చూస్తాము. ఆ విధంగా ఓంకారానికి కర్మకాండలో, ఉపాసనాకాండలో, జ్ఞానకాండలో కూడా ప్రాముఖ్యత ఉంది.

ఓమిత్యేతదక్షరమిదగ్ం సర్వం తస్యోపవ్యాఖ్యానమ్ – మాండూక్యం 1

మాండూక్యోపనిషత్తు ఈ పాదంతో మొదలవుతుంది. ఓంకారం ఒక్క వేదాల సారమే కాదు; మొత్తం సృష్టియొక్క సారం కూడా.

భూతం భవత్ భవిష్యదితి సర్వమ్ ఓంకార ఏవ – మాండూక్యం 1

అలా ఓంకారం అన్ని కాండలలోనూ ముఖ్యమైనది. అందువల్లనే మనం ఓంకారంతో మొదలుపెట్టి, ఓంకారంతో ముగిస్తాము. గిరామ్ అంటే పదాలు. పదాలలో పరమాత్మ ఓంకారం.

యజ్ఞానాం జపయజ్ఞోఽస్మి – యజ్ఞాలలో నేను జపయజ్ఞాన్ని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకు? జపయజ్ఞాన్ని ఎవరైనా చెయ్యవచ్చు. దీనికి వర్ణాశ్రమధర్మాలతో పనిలేదు. బ్రాహ్మణుడు, క్షత్రియుడు, వైశ్యుడు, శూద్రులలో ఏ వర్ణానికి చెందినవారైనా జపయజ్ఞం చెయ్యవచ్చు. అలాగే బ్రహ్మచారి, గృహస్థుడు, వానప్రస్థాశ్రమానికి చెందిన వ్యక్తి, సన్న్యాసి – ఎవరైనా జపయజ్ఞం చెయ్యవచ్చు.

మొదటి ప్రయోజనం – మిగతా యజ్ఞాలు అలాకాదు. ఉదాహరణకు అగ్నిహోత్రం గృహస్థ మాత్రమే చెయ్యాలి; బ్రహ్మచారి కాని, సన్న్యాసి కాని చెయ్యకూడదు. అలాగే రాజసూయయాగాన్ని క్షత్రియుడు మాత్రమే చెయ్యాలి; బ్రాహ్మణుడు చెయ్యకూడదు. అలా కొన్ని ఆశ్రమధర్మాలమీద ఆధారపడి ఉంటే, మరికొన్ని

వర్ణధర్మాలమీద ఆధారపడి ఉంటాయి. అలాగే కొన్ని మగవారే చెయ్యాలి, ఆడవారు చెయ్యకూడదు. కాని జపయజ్ఞానికి వర్ణాశ్రమధర్మాల నిబంధనలేవీ వర్తించవు.

రెండవ ప్రయోజనం – అంతేకాదు, ఈ జపయజ్ఞం ఎప్పుడైనా, ఎక్కడైనా చెయ్యవచ్చు. దానికి దేశకాల నియమాలు కూడా లేవు. అదే ఒక హోమం చెయ్యాలంటే – దాన్ని ఒక ప్రత్యేకమైన ప్రదేశంలో చెయ్యాలి, ప్రత్యేకమైన దిక్కువైపు చెయ్యాలి. జపయజ్ఞానికి ఇవేవీ అవసరం లేదు. ఇది రెండవ లాభం.

మూడవ ప్రయోజనం – జపయజ్ఞంలో జీవహింస ఉండదు. కొన్ని యజ్ఞాల్లో పశువులను బలి ఇస్తారు. ఇది చాలామందికి బాధాకరంగా ఉంటుంది. యజ్ఞం చేసే యజమాని కూడా చాలా శారీరక శ్రమకు లోనుకావాల్సి ఉంటుంది. పదిసార్లు లేచి నించోవాల్సి ఉంటుంది. అనేకసార్లు నమస్కారాలు చెయ్యాల్సి ఉంటుంది. జపయజ్ఞంలో శారీరకశ్రమ ఉండదు.

నాలుగవ ప్రయోజనం – ధనవ్యయం ఉండదు. ఏ యజ్ఞం చెయ్యాలన్నాకూడా అది చాలా ఖర్చుతో కూడిన వ్యవహారం. అందులో వేసే అర్ఘ్యం ఖరీదే చాలా ఉంటుంది. అదికాక, బ్రాహ్మణునికి దక్షిణ ఇవ్వాలి. కాని జపయజ్ఞంలో పైసా ఖర్చులేదు. కేవలం వాగింద్రయం ఉపయోగించాలి అంతే. వాగింద్రియాన్ని ఉపయోగించటంలో మనం ఎలాగూ ఆరితేరాము. అనవసరమైన మాటలతో కాలక్షేపం చేసే బదులు, ఓం నమశ్శివాయః అనో ఓం నమోనారాయణ అనో జపం చేస్తే మంచిది.

ఆ విధంగా జపయజ్ఞానికి నాలుగు ప్రయోజనాలు చూశాము. దానికి వర్ణాశ్రమనిబంధనలు లేవు, దేశకాల నిబంధనలు లేవు, జీవహింస లేదు, అన్నింటినీ మించి ధనవ్యయం లేదు. అందువల్లనే, వైదికసాంప్రదాయంలో పుట్టిన వ్యక్తి కనీసం ఒక నామాన్ని అయినా జపించాలి అంటారు. ఆరోగ్యరీత్యా ఉపవాసాలు ఉండలేకపోవచ్చు; ఉద్యోగరీత్యానో, ఆర్థికబాధవల్లనో యజ్ఞాలు చెయ్యలేకపోవచ్చు, కాని జపం చెయ్యగలరు. అందువల్ల శాస్త్రం ప్రతి ఒక్కరూ నామజపం చెయ్యగలరనీ, చేసి తీరాలనీ నిర్దేశిస్తున్నది. ఏ నామజపం చేసినా అథమపక్షం 108సార్లు చెయ్యాలి. ఒక్క జపయజ్ఞంవల్లనే పూర్తి సాధనచతుష్టయసంపత్తిని పొందవచ్చు.

జకారో జన్మ విచ్ఛేదః పకారః పాపనాశనః
జన్మపాప హరో యస్మాత్ జప ఇతి ఉచ్యతే బుధైః ॥

ఇదీ జపంయొక్క నిర్వచనం. జప పదంలో రెండు అక్షరాలు ఉన్నాయి. అవి జ, ప. జ అంటే జన్మ విచ్ఛేదః– అంటే జననమరణాలవృత్తినుంచి తప్పిస్తుంది. ప అంటే పాపనాశనః – పాపాలను నశింప జేస్తుంది. జన్మపాప హరో యస్మాత్ – ఈ సాధన పాపాలన్నీ తొలగించి, తద్వారా సంసారచక్రానికి ముగింపు పలుకుతుంది కాబట్టి దీనిని జప ఇతి ఉచ్యతే బుధైః – దీన్ని మేధావులు జపం అని అంటారు. అందువల్ల జపం గొప్ప సాధన.

ఇంతకీ జపం అంటే ఏమిటి? జపం గొప్పది అని అంటున్నాము కాని జపం అంటే ఏమిటో తెలియకపోతే లాభం లేదు. జపం అంటే ఒకే నామాన్ని పదేపదే పఠించటం. జపానికీ, పారాయణానికీ మధ్య ఉన్న భేదం ఏమిటి? పారాయణంలో పదేపదే పఠించటం ఉండదు. ఉదాహరణకు గీతాపారాయణం అంటే మొత్తం భగవద్గీతను

ఒకసారి పఠించటమో, లేదా రోజుకొక అధ్యాయాన్ని పఠించటమో అవుతుంది. కాని జపయజ్ఞంలో ఒక నామం తీసుకుని, దాన్ని పదేపదే ఉచ్చరించటం. ఉదాహరణకు ఓం నమశ్శివాయ తీసుకుంటే, ఓం నమశ్శివాయ, ఓం నమశ్శివాయ, ఓం నమశ్శివాయ అని జపించుకుంటూ పోవటం.

మంత్ర ఆవృత్తిః జపః

ఆవృత్తి అంటే పునరావృత్తి అంటే పదేపదే చెప్పటం. అందువల్ల యజ్ఞాలలో పరమాత్మ జపయజ్ఞం.

స్థావరాణాం హిమాలయః – ఒక అంశంనుంచి ఇంకో అంశంలోకి వెళ్ళిపోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. తనకే ఆలోచన వస్తే, దాని గురించి చెబుతున్నాడు. పర్వతాలలో నేను హిమాలయాలను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ప్రపంచంలో కెల్లా అత్యంత పవిత్రమైన కొండలు హిమాలయాలు. ఎందుకంటే అవి శివుడు నెలకొని ఉండే ప్రదేశం అయిన కైలాసపర్వతాలు.

అందువల్లనే ఎవరో చమత్కారంగా అన్నారు, 'భూమ్మీద అత్యంత గొప్ప ప్రదేశం ఏమిటంటే మామగారిల్లు.' దానికి ఉదాహరణలు శివుడు, విష్ణువు. ఇద్దరూ వారివారి మామగారిళ్ళయిన కైలాసంలోనూ, పాలసముద్రంమీదా ఉన్నారు. అది పక్కనపెడితే, పర్వతాలలో పరమాత్మ హిమాలయం.

శ్లో. 26 **అశ్వత్థః సర్వవృక్షాణాం దేవర్షీణాం చ నారదః ।**
గంధర్వాణాం చిత్రరథః సిద్ధానాం కపిలో మునిః ॥
అశ్వత్థః, సర్వవృక్షాణామ్, దేవర్షీణామ్, చ, నారదః,
గంధర్వాణామ్, చిత్రరథః, సిద్ధానామ్, కపిలః, మునిః ॥

సర్వవృక్షాణామ్	= సమస్తవృక్షములలో	చిత్రరథః	= చిత్రరథుడను
అశ్వత్థః	= రావిచెట్టును నేను	చ	= ఇంకా
దేవర్షీణామ్	= దేవర్షులలో	సిద్ధానామ్	= సిద్ధులలో
నారదః	= నారదమునిని	కపిలః, మునిః	= కపిలమునిని
గంధర్వాణామ్	= గంధర్వులలో	(అస్మి)	= నేనే

సర్వ–వృక్షాణామ్ అశ్వత్థః, దేవర్షీణామ్ చ నారదః,
గన్ధర్వాణామ్ చిత్రరథః, సిద్ధానామ్ కపిలః మునిః (అహం అస్మి) ।

తా: సమస్తవృక్షములలో రావిచెట్టును నేను, దేవర్షులలో నారదమునిని, గంధర్వులలో చిత్రరథుడను ఇంకా సిద్ధులలో కపిలమునిని నేనే.

సర్వవృక్షాణామ్ అశ్వత్థః – వృక్షాలన్నిటిలోకి నేను అశ్వత్థవృక్షాన్ని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నిజానికి వృక్షాలన్నీ కూడా పరమాత్మ విభూతులే, కాని వాటిల్లో ఒక్క వృక్షాన్ని పేర్కొనాలంటే అది అశ్వత్థవృక్షం.

అశ్వత్థవృక్షానికి హిందువులు పూజ చేస్తారు. ఎందుకంటే త్రిమూర్తులు అందులో కొలువై ఉంటారు అంటారు. అందువల్ల అశ్వత్థవృక్షానికి ప్రదక్షిణం చేస్తే, త్రిమూర్తులకు ప్రదక్షిణం చేసినంత పుణ్యం కలుగుతుంది.

మూలతో బ్రహ్మరూపాయః మధ్యతో విష్ణురూపిణే
అగ్రతః శివ రూపాయ వృక్షరాజాయ తే నమః ॥

ఓ వృక్షరాజా నీకు నమస్కారం. ఎందుకు వృక్షాలలో రాజువంటిది? అశ్వత్థవృక్షంయొక్క వేరులో బ్రహ్మదేవుడు; మధ్యభాగంలో విష్ణుమూర్తి; పైభాగంలో మహేశ్వరుడు కొలువైవున్నారు కాబట్టి.

కాని ఇక్కడ ఒక విషయం గమనించాలి. పదిహేనవ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ అశ్వత్థవృక్షాన్ని సంసారవృక్షంతో పోలుస్తాడు. సంసారం అంటే బంధం. ఆ అర్థాన్ని ఇక్కడ తీసుకోకూడదు. ఇక్కడ త్రిమూర్తులు కొలువైవున్న వృక్షంగా తీసుకోవాలి. అందువల్ల వృక్షాలలో పరమాత్మ అశ్వత్థవృక్షం.

దేవర్షీణాం చ నారదః – దేవర్షులలో నేను నారదఋషిని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇంతకు ముందు శ్లోకంలో మహర్షులలో నేను భృగుమహర్షిని అన్నాడు. అంటే అక్కడ భూలోకఋషులు అయితే ఇక్కడ దేవలోక ఋషులుగా తీసుకోవాలి. నారదులవారిని త్రిలోక సంచారి అంటారు. నారదులవారి ప్రసక్తి లేకుండా, ఏ పురాణం లేదు. ఆయనకు కలహభోజనుడు అనే బిరుదు కూడా ఉంది. చివరకు ఉపనిషత్తులో కూడా వస్తారు నారదుల వారు. అక్కడ ఆత్మవిద్య నేర్చుకోవటానికి వస్తారు.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో చూస్తాము నారదుల వారిని. అందులో ఏడవ అధ్యాయంలో నారదులవారు సనత్కుమారులను సమీపించి తనకు ఆత్మవిద్య బోధించమని వేడుకుంటారు. అప్పుడు సనత్కుమారులు బోధించిన విద్యను భూమవిద్య అంటారు. అది నేర్చుకోవటం వల్ల నారదులవారు జ్ఞాని కూడా అయ్యారు.

నారదులవారు తాను జ్ఞాని అవటమే కాదు, అందరికీ తన జ్ఞానాన్ని పంచుతారు కూడా. నిజానికి ఆయన పేరులోనే ఉంది ఆ అర్థం –

నారం దదాతి ఇతి నారదః

నారం అంటే జ్ఞానం; ద అంటే ఇచ్చేవాడు. నారద అంటే జ్ఞానాన్ని ఇచ్చేవాడు అని అర్థం. అలా దేవర్షులలో నారదుల వారు గొప్పవారు. అందువల్ల దేవర్షులలో పరమాత్మ నారదుడు.

గంధర్వాణాం చిత్రరథః – గంధర్వులలో నేను చిత్రరథుణ్ణి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఉన్నత లోకాల్లో గంధర్వులు, యక్షులు, కిన్నెరులు, కింపురుషులు – అంటూ అనేక రకాల దేవపురుషులు ఉన్నారు. గంధర్వలోకం లలితకళలకు పుట్టినిల్లు. అందులో సంగీతం, నృత్యం, చిత్రలేఖనం లాంటివి ఎప్పుడూ ఉంటూ ఉంటాయి. గంధర్వుల రాజు పేరు చిత్రరథుడు. మహాభారతంలో పాండవులు అడవిలో ఉన్నప్పుడు, గంధర్వరాజు వారి ముందు రావటం సందర్భాన్ని చూస్తాము. అలా గంధర్వులలో పరమాత్మ చిత్రరథుడు.

సిద్ధానాం కపిలో మునిః – సిద్ధులలో నేను కపిల మునిని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. సిద్ధులంటే అద్భుతమైన శక్తులు ఉన్నవారు. దానికీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానానికీ సంబంధం లేదు. నాలుగు రకాల మనుష్యులు ఉన్నారు. వారు–

సిద్ధులు ఉండి, ఆత్మజ్ఞానం లేనివారు
ఆత్మజ్ఞానం ఉండి, సిద్ధులు లేనివారు
ఆత్మజ్ఞానం ఉండి, సిద్ధులు కూడా ఉన్నవారు
ఆత్మజ్ఞానమూ లేక, సిద్ధులూ లేనివారు.

వీరిలో ఎవరికి మోక్షం లభిస్తుంది? మోక్షానికి జ్ఞానం ఉండితీరాలని తెలుసు కాబట్టి రెండూ, మూడూ రకం మనుష్యులు మోక్షం పొందుతారు. అంటే సిద్ధులు లేనివారు, సిద్ధులు ఉన్నవారు కూడా ఆత్మజ్ఞానం ఉంటే మోక్షం పొందుతారు. ఎందుకంటే మోక్షం పొందటానికి సిద్ధులు అవసరం లేదు. ఇదే నియమం ప్రకారం సిద్ధులు ఉండి, ఆత్మజ్ఞానం లేనివారు సంసారుల క్రిందకే వస్తారు. నిజానికి రాక్షసులకు సిద్ధులు ఉంటాయి కాని, వారికి ఆత్మజ్ఞానం ఉండదు. కపిలఋషి మూడవరకం మనుష్యుల్లోకి వస్తారు. ఆయనకు ఆత్మజ్ఞానమూ ఉంది, సిద్ధులూ ఉన్నాయి.

నిజానికి భాగవతపురాణంలో కపిలమునిని భగవంతుని అవతారంగా కీర్తిస్తారు. కపిలముని తన తల్లి దేవహూతికి వేదాంతాన్ని బోధించారు. కపిల–దేవహూతి సంవాదం భాగవత పురాణంలో వస్తుంది. అంతేకాదు, ఈ కపిలమునిని గంగావతరణ కథలో కూడా చూశాము. ఆయన తపస్సు చేసుకుంటుంటే సాగరులు ఆయనని రెచ్చగొట్టటంతో, వారందరినీ ఆయన భస్మం చేశారని చూశాము.

కాని ఇక్కడ ఇంకొక విషయం గుర్తుంచుకోవాలి. మనం ఇంకొక కపిలఋషి గురించి కూడా నేర్చుకుంటాము. ఆయన సాంఖ్యదార్శనికుడు. ఆయన దర్శనం, అద్వైతవేదాంతదర్శనానికి భిన్నంగా ఉంటుంది. ఆ ఋషి గురించి ఇక్కడ మాట్లాడటం లేదు. ఇక్కడ భగవంతుని అవతారం, సిద్ధులు ఉన్న కపిలముని గురించి మాట్లాడుతున్నాము.

సిద్ధులు అనేకపద్ధతులద్వారా పొందవచ్చు. అవి డబ్బు, ఔషధం, మంత్రజపం, ధ్యానం, జన్మతః. డబ్బు అంటే కొన్ని విలువైన రత్నాలు ఉంటే కొన్ని శక్తులు వస్తాయి అంటారు. అలాగే కొన్ని ఔషధాలు ఉంటే కొన్ని శక్తులు వస్తాయి అంటారు. అలాగే కొన్ని మంత్రాలను పునశ్చరణం చేస్తే కొన్ని సిద్ధులు వస్తాయంటారు.

పునశ్చరణం అంటే ఏమిటి? మీరు చేసే నామజపంలో ఎన్ని అక్షరాలు ఉన్నాయో చూడాలి. ఉదాహరణకు ఓం నమశ్శివాయ తీసుకుంటే న, మ, శి, వా, య – ఐదు అక్షరాలున్నాయి. వాటిలో ఒక్కొక్క అక్షరాన్నీ లక్షతో హెచ్చవేయాలి. అంటే ఓం నమశ్శివాయ జపం అథమపక్షం ఐదులక్షల సార్లు చెయ్యాలి. ఎనిమిది అక్షరాలు ఉన్న నామం అయితే ఎనిమిది లక్షల సార్లు, పన్నెండు అక్షరాలున్నదయితే పన్నెండు లక్షల సార్లు చెయ్యాలి. ఇది అథమపక్షం.

ఎక్కువగా చెయ్యాలంటే ఏం చెయ్యాలి? కోటితో హెచ్చవేయాలి. అంటే ఐదుకోట్ల సార్లు, పది కోట్ల సార్లు,

పదిహేను కోట్ల సార్లు చెయ్యాలి. అప్పుడు ఆ మంత్రశక్తి విడుదల అవుతుంది. దానికి అణుబాంబుకు ఉన్నంత శక్తి ఉంటుంది. దానివల్ల కూడా మనిషికి సిద్ధులు వస్తాయి.

అలాగే ధ్యానం చేసినా అంటే యోగాభ్యాసన చేసినా కూడా శక్తులు వస్తాయి. మనస్సును దేనిమీదైనా ఏకాగ్రత చూపగలిగేలా చెయ్యగలిగితే, చిత్త ఏకాగ్రత అలవడుతుంది. దానివల్ల కూడా కొన్ని సిద్ధులు వస్తాయి.

కొంతమందికి జన్మతః కొన్ని సిద్ధులు వస్తాయి. అంటే వారికి అసాధారణ పూర్వజన్మ సుకృతం ఉంటుంది. అప్పుడప్పుడు ఇలాంటి సిద్ధుల గురించి చదువుతూ ఉంటాము. ఒకసారి ఒక వ్యక్తికి తనలో విద్యుచ్ఛక్తి ఉందనీ, అతను ఒక బల్బు పట్టుకుంటే అది వెలుగుతుందనీ చెప్పారు. అలా ఇంకొక వ్యక్తి తనమీద అనేక రకాల ఆసిడ్‌లను పోసుకునేవాడు; అతని బట్టలు కాలాయి కాని, అతని శరీరం కాలేది కాదు. ఇలాంటివెన్నో ఉన్నాయి.

ఈ శ్లోకంలో సిద్ధపురుషులు అంటే జన్మతః సిద్ధులు; ఏదో సాధనవల్ల సిద్ధి పొందినవారు కాదు. అలాంటి సిద్ధపురుషులలో పరమాత్మ కపిలముని.

శ్లో. 27 **ఉచ్చైఃశ్రవసమశ్వానాం విద్ధి మామమృతోద్భవమ్ ।**
ఐరావతం గజేంద్రాణాం నరాణాం చ నరాధిపమ్ ॥
ఉచ్చైఃశ్రవసమ్, అశ్వానామ్, విద్ధి, మామ్, అమృతోద్భవమ్,
ఐరావతమ్, గజేంద్రాణామ్, నరాణామ్, చ, నరాధిపమ్ ॥

అశ్వానామ్	= గుఱ్ఱములలో	నరాణామ్	= మానవులలో
అమృతోద్భవమ్	= అమృతముతోపాటు ఉత్పన్నమైన	నరాధిపమ్	= రాజును
ఉచ్చైఃశ్రవసమ్	= 'ఉచ్చైఃశ్రవము'ను	మామ్	= నన్నుగా
గజేంద్రాణామ్	= భద్రగజములలో	విద్ధి	= తెలిసికొనుము
ఐరావతం, చ	= ఐరావతమును		

అశ్వానామ్ అమృత-ఉద్భవమ్ ఉచ్చైఃశ్రవసమ్, గజేన్ద్రాణామ్
ఐరావతమ్, నరాణామ్ నరాధిపమ్ చ మామ్ విద్ధి ।

తా: గుఱ్ఱములలో అమృతముతోపాటు ఉత్పన్నమైన 'ఉచ్చైఃశ్రవము'ను, భద్రగజములలో ఐరావతమును, మానవులలో రాజును నన్నుగా తెలిసికొనుము.

ఈ శ్లోకంలో ఇంకొక కథను గుర్తుకు తెచ్చుకోవాలి. అది సాగరమథనం కథ. ఇంతకుముందు గంగావతరణం కథ చూశాము. రెండు కథలలోనూ మనం నేర్చుకోవాల్సిన ముఖ్యమైన పాఠం ఒకటుంది. జీవితంలో ఏదైనా సాధించాలంటే పట్టువదలని దృఢచిత్తం ఉండాలి. ప్రతిదీ ఒక సవాలుగా తీసుకోవాలి. చిన్న ఓటమి ఎదురైతే బెంబేలెత్తిపోకూడదు. ఓటమి ఎదురవగానే, నా చేతిలో ఏమీ లేదు, అంతా దైవాధీనం అనుకోకూడదు, నిరాశపడి ప్రయత్నాన్ని మానకూడదు; రెట్టించిన ఉత్సాహంతో ముందుకు వెళ్ళాలి.

క్షీరసాగరమథనం కథలో దేవతలు, అసురులు పాలసముద్రాన్ని చిలుకుదామనుకున్నారు. ఇది అందరికీ తెలిసిన కథే అయినా, ఈ సందర్భంలో మనం దానిని గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. అంత పెద్ద సముద్రాన్ని చిలకటానికి వారు మంథరపర్వతాన్ని ఎన్నుకున్నారు. దాని చుట్టూ తాడులాగా కట్టటానికి వాసుకి అనే గొప్ప సర్పాన్ని ఉపయోగించారు. వాసుకిని ఎవరు ఎటువైపు పట్టుకోవాలి అనేది పెద్ద చర్చ. ఎలాగో ఆ సమస్యని అధిగమించారు. ఇదంతా ఎందుకు చేస్తున్నారు? అమృతం పొందటంకోసం.

కాని మంథరపర్వతాన్ని కవ్వంగా చేసి చిలుకుతుంటే, పర్వతం కిందికి వెళ్ళిపోయింది. అప్పుడు విష్ణుమూర్తిని ప్రార్థించారు. అప్పుడు విష్ణుమూర్తి కూర్మావతారాన్ని ఎత్తి, మంథరపర్వతాన్ని పైకి తెచ్చాడు. అది చిలుకుతుంటే 14 వస్తువులు వచ్చాయి. మంచి, చెడు రెండూ వచ్చాయి.

ఈ పాలసముద్రమథనం కూడా బ్రహ్మవిద్యను సూచిస్తుంది. గంగావతరణం కథలో బ్రహ్మవిద్య సాక్షాత్తూ ఈశ్వరునినుంచి కిందికి వచ్చింది అని చూశాము. పాలసముద్రమథనంలో పాలసముద్రాన్ని మథించినట్టుగా, బ్రహ్మవిద్య అధ్యయనంలో మన మనస్సును కూడా మథించాలి. మనస్సును పాలసముద్రంతో పోల్చవచ్చు. పాలసముద్రం ఎలా తెల్లరంగులో ఉంటుందో, అలా మనస్సు తెల్లరంగుకు ప్రతీక అయిన సత్త్వగుణానికి ప్రతీక. అలా సత్త్వగుణప్రధానమైన మనస్సును వేదాంతశాస్త్రమనే కవ్వంతో చిలికితే, వేదాంతవాక్యాలు బయటకు వస్తాయి.

ఇప్పుడు పాలసముద్రం విషయానికి వస్తే, కాళిదాస కవి దానిలోంచి బయటకు వచ్చిన 14 అంశాలను మంగళాష్టకం అనే ప్రార్థనలో వివరించాడు. ఆ ప్రార్థన పొద్దున్న చేస్తే మంచిది. అందులో మనం గుర్తుంచుకోవాల్సిన అనేక మంగళకరమైన నదులను, దేవతలను పేర్కొంటూ వస్తాడు. అవి చతుర్దశరత్నాణి అంటే పాలసముద్రంలోంచి వచ్చిన 14 రత్నాలు.

లక్ష్మీః కౌస్తుభపారిజాతకసురాః ధన్వంతరిశ్చంద్రమాః
గావః కామదుఘాః సురేశ్వరగజో రంభాది దేవాంగనాః
అశ్వః సప్తముఖో సుధా హరిధనుః శంఖోవిషం చాంబుధేః
రత్నానీతి చతుర్దశ ప్రతిదినం కుర్వన్తు నో మంగలమ్ ॥

ఈ 14 రత్నాలలో మొట్టమొదట వచ్చినది లక్ష్మీదేవి. ఆమె పాలసముద్రంనుంచి వచ్చింది కాబట్టి సముద్రరాజతనయ అయింది.

ఒక కవిహృదయం చూడండి, సముద్రరాజు లక్ష్మీదేవికి తగ్గ వరుణ్ణి వెతుకుతున్నాడుట. శివునికిచ్చి పెళ్ళి చెయ్యాలా, విష్ణుమూర్తికిచ్చి పెళ్ళి చెయ్యాలా అని ఆలోచించి, చివరికి విష్ణువుకే ఇచ్చి పెళ్ళి చెయ్యటానికి నిశ్చయించుకున్నాడుట. ఎందుకు? విష్ణుమూర్తి మంచి దుస్తులు ధరిస్తాడు కాబట్టి.

కిం వాససా తత్ర విచారణీయమ్
వాసః ప్రధానం ఖలు యోగ్యతాయాః

వేషధారణ ముఖ్యం. ఎందుకంటే అది యోగ్యతను నిర్ణయిస్తుంది.

పీతాంబరం వీక్ష్య దత్ స్వకన్యామ్
చర్మాంబరం వీక్ష్య విషం సముద్రః

సముద్రరాజు పీతాంబరం ధరించిన విష్ణుమూర్తికేమో తన కుమార్తెను ఇచ్చాడు; చర్మాంబరం ధరించిన శివునికేమో విషాన్ని ఇచ్చాడు.

ఇక్కడ మనం గమనించాల్సిన విషయం దేవతలు, అసురులు అమృతంకోసం పాలసముద్రాన్ని చిలుకుతుంటే ముందుగా వచ్చిన లక్ష్మీదేవి, కౌస్తుభరత్నం, ఐరావతంలాంటి రత్నాలకు ప్రలోభపడకుండా, వారి అంతిమలక్ష్యం అయిన అమృతంకోసం మొక్కవోని దృఢనిశ్చయంతో సాగిపోయారు. అది ఆదర్శంగా తీసుకోవాలి మనం.

మన సాత్త్విక మనస్సు పాలసముద్రం లాంటిది, జపం, పూజలాంటి ఆధ్యాత్మిక సాధనతో దాన్ని చిలకటానికి ప్రయత్నిస్తాము. అప్పుడు కూడా లక్ష్మీదేవి, కౌస్తుభరత్నాలలాంటివి వచ్చినట్టుగా లౌకిక విజయాలు కొన్ని కలుగుతాయి. అలాగే కొన్ని సిద్ధులు కూడా వస్తాయి. చాలామంది ఆ సిద్ధులతోనే తృప్తిపడిపోతారు. ఆదిశంకరాచార్యులు ఎందుకు గొప్పవారు అని అడిగితే ఆయన నిలబెట్టిన అద్వైతవేదాంతం గురించి ఎవరూ చెప్పరు. ఆయన ఒక సందర్భంలో లక్ష్మీదేవిని స్తుతించి, బంగారు ఉసిరికాయలు కురిపించారు అంటారు. ఆ స్తోత్రం పేరు కనకధారా స్తోత్రం.

దేవతలు వీటితో ఎలా ప్రలోభపడలేదో, అలా మనం కూడా ఇలాంటి సిద్ధులతో ప్రలోభపడకూడదు. దేవతలు ఎట్టి పరిస్థితిలోనూ అమృతం కావాలనుకున్నారు. అమృతం అంటే మోక్షం. అందువల్ల ఆకర్షణీయమైన వస్తువులు వచ్చినా లొంగలేదు. మనం కూడా ఆకర్షణీయమైన వస్తువులు వచ్చినా లొంగకూడదు.

అంతేకాదు, పాలసముద్రం చిలుకుతుంటే, ఆకర్షణీయమైన వస్తువులే కాక, చివర్లో హాలాహలవిషం వచ్చింది. దీన్ని మానసిక సమస్యలతో పోల్చవచ్చు. కొంతమంది వారి మనస్సును ప్రాపంచిక సమస్యలనుంచి విడదీసుకుని, అంతర్ముఖులై, తీవ్రంగా ధ్యానం చేస్తుంటే, అప్పుడు కూడా మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉండదు. ఎక్కడో వారి సుప్తచేతనంలో నిక్షిప్తమై ఉన్న చిన్ననాటి సమస్యలేవో బయటకు వచ్చి వారిని ఇబ్బంది పెడతాయి. అంటే వారు చిన్నపిల్లవాడిగా ఉన్నప్పుడు వారు పడ్డ బాధలో, తల్లిదండ్రులు సరిగా చూడకపోవటమో, యాభై ఏళ్ళ క్రిందట మనస్సును పట్టి పీడించిన సమస్యో – ఏదో ఒకటి సుప్తచేతన మనస్సునుంచి చేతనావస్థకు వస్తుంది.

మాండూక్య కారికలలో గౌడపాదుల వారు ఇటువంటి సమస్యను చర్చిస్తారు. ఎవరైనా ధ్యానం చేస్తుంటే నాలుగు రకాల ఆటంకాలు కలుగుతాయట – ఆ నాలుగు ఆటంకాలలో ఒక ఆటంకం పేరు కషాయం. కషాయం అంటే మన సుప్తచేతన మనస్సులో నిక్షిప్తమై ఉన్న సమస్యలు. ఇప్పుడు ఎదుర్కొంటున్న సమస్యల ధాటికి ఆ పాత సమస్యలు తట్టుకోలేక, మనస్సులో ఎక్కడో అట్టడుగు పొరల్లో నిక్షిప్తమై ఉంటాయి. సాధకుడు ఇప్పటి సమస్యలను పక్కకు నెట్టి సాధనలో కూర్చుంటే, ఈ అణిగి ఉన్న సమస్యలు ఒక్కసారిగా నోరు తెరుచుకుని బయటకు వస్తాయి. అందరికీ అలా అవుతుందని చెప్పలేము.

అలా బయటకు వచ్చినవారికి కూడా ఆ సమస్యలు స్పష్టంగా తెలియవు. ఏదో తెలియని భయం, ఆందోళన, ఆదుర్దా, నిరాశానిస్పృహలు మనస్సును క్రుంగదీస్తాయి. అలా ఎందుకు మనస్సు డీలా పడుతుందో కూడా అర్థం కాదు. ఇటువంటి స్థితిని స్తబ్ధీభావన అంటారు ఒక ఆచార్యులవారు. స్తబ్ధీభావన అంటే మనస్సు చలనం లేకుండా అలా ఆగిపోతుంది. అటు ముందుకూ వెళ్ళలేదు, ఇటు వెనక్కీ రాలేదు. అటువంటి భావనను కషాయం అంటారు గౌడపాదులవారు.

ఈ విధంగా ఒక సాధకుడు అంతర్గత సమస్యను ఎదుర్కోవాల్సి ఉంటుంది. పూర్వకాలపు గురుకులవాసంలో సాధకునికి ప్రత్యేకించి ఏమీ సమస్య ఉండదు. అతను డబ్బు సంపాదించనవసరం లేదు, గురువుగారే పోషిస్తారు. వంట చేసుకోనవసరం లేదు, గురువుగారే భోజనం పెడతారు. కుటుంబ బాధ్యత లేదు, కుటుంబాన్ని వదిలి వెళతారు. టీవీలు, సినిమాలులాంటి ప్రలోభాలు లేవు. ఆశ్రమంలో అలాంటివి ఉండవు, కొత్త స్నేహితులు ఉండరు. అందరూ ఒకటే ఆలోచనతో ఉంటారు. కాబట్టి అలాంటి గురుకులవాసంలో ప్రలోభాలు లేవు, బెంగలు లేవు, కాని అంతర్గత సమస్యలు పైకి వస్తాయి. సముద్రాన్ని చిలికితే హాలాహలవిషం బయటికి వచ్చినట్టుగా, మనస్సును శాస్త్రవిచారణతో చిలికితే కూడా కషాయం బయటకు వస్తుంది.

అక్కడ పాలసముద్రంలో విషం వస్తే వారేం చేశారు? ఈశ్వరుణ్ణి ప్రార్థించారు. ఆయన ఆ హాలాహలవిషాన్ని తన కంఠంలో పెట్టుకున్నాడు. అందువల్ల ఆయనను గరళకంఠుడు అంటారు. అలాగే సాధకునికి కూడా కషాయం వస్తే, దానికి కూడా ఒక్కటే పరిష్కారం. భగవంతుణ్ణి వేడుకోవటమే. ఆ గరళకంఠుడే మన విషాన్ని కూడా స్వీకరిస్తాడు. మనకు వచ్చిన సమస్య ఏమిటో మనకు తెలిస్తే, దాన్ని మనమే అధిగమించగలము. కాని చాలా మానసిక ఆందోళనలకు అసలైన కారణం తెలియదు మనకు. అలాంటప్పుడు శరణాగతి ఒక్కటే మార్గం.

లక్ష్మీదేవి, కౌస్తుభం లాంటి ఆకర్షణీయమైన వస్తువులు వచ్చినా దేవతలు ప్రలోభపడలేదు; హాలాహలంలాంటి కాలకూటవిషం వచ్చినా బెంబేలెత్తిపోయి ప్రయత్నం ఆపలేదు. వారి ప్రయత్నంలో విజయం సాధించారు. అదీ మన లక్ష్యం. సిద్ధులు వచ్చినా ప్రలోభపడకూడదు, కషాయం వచ్చినా బెంబేలెత్తిపోయి సాధన ఆపకూడదు. విజయం సాధించాలంటే ఈ రెండింటికీ అతీతంగా ఎదగాలి. అమృతం పొందాలంటే ఆత్మజ్ఞానం పొందాలి.

ఈ 14 రత్నాలమీద ఇంకొక కవి ఇంకొక అద్భుతమైన కవిత రాశాడు. రవి గాంచనిచో కవి గాంచున్ అని ఊరికే అనలేదు.

భారతః పంచమో వేదః సుపుత్రః సప్తమో రసః।
దాతా పంచదశో రత్నః జామాత దశమో గ్రహః॥

భారతః పంచమో వేదః – నాలుగు వేదాలు ఉన్నాయి కదా, భారతం ఐదవ వేదం లాంటిది; సుపుత్రః సప్తమో రసః – షడ్రుచులు ఉన్నాయి మనకు, సుపుత్రుడు కలిగితే అతను ఏడవ రుచిలాంటి వాడు; దాత పంచదశో రత్నః– పాలసముద్రం చిలికితే పధ్నాలుగు రత్నాలు వచ్చాయి, దానగుణం ఉన్న వ్యక్తిని పదిహేనవ రత్నంగా

కీర్తించవచ్చు; మనకు నవగ్రహాలు ఉంటే అల్లుడు దశమగ్రహం అన్నాడు ఆ కవి. నవగ్రహాలు ఎలా మనను నడిపిస్తాయో, అల్లుడు కూడా అలా మనను నడిపిస్తాడు.

ఇంతకీ పాలసముద్రంలోంచి వచ్చిన పధ్నాలుగు రత్నాల్లో ఒకటి గుర్రం.

ఉచ్చైఃశ్రవసమశ్వానాం – గుర్రాలలో పాలసముద్రంలో పుట్టిన ఉచ్చైఃశ్రవసాన్ని నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. శ్రవః అంటే పేరున్న; ఉచ్చైఃశ్రవః అంటే చాలా గొప్ప పేరున్న అశ్వాన్ని నేను. ఎలా వచ్చింది ఈ గుర్రం?

విద్ధి మామమృతోద్భవమ్ – అమృతం చిలుకుతున్నప్పుడు వచ్చింది. గుర్రాలలో పరమాత్మ ఉచ్చైఃశ్రవం

ఐరావతం గజేంద్రాణామ్ – ఏనుగులలో నేను ఐరావతాన్ని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ ఐరావతం కూడా పాలసముద్రాన్ని చిలుకుతున్నప్పుడు వచ్చింది. తెల్ల ఏనుగు. దీనికి నాలుగు దంతాలు ఉన్నాయి. ఇంద్రుని వాహనం. ఏనుగులలో పరమాత్మ ఐరావతం.

నరాణాం చ నరాధిపమ్ – మనుష్యులలో నేను రాజును అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మన సాంప్రదాయంలోనూ, అనేక సాంప్రదాయాలలోనూ రాజును భగవంతునిగా కొలుస్తారు. పరమాత్మే స్వయంగా చెబుతున్నాడు నేను మనుష్యులలో రాజును అని. అంతేకాదు, భగవంతుడు ఎలాగైతే శాశ్వత ధర్మరక్షకుడో అలా రాజు లౌకిక ధర్మరక్షకుడు. ఆ విధంగా రాజుని భగవంతునికి ప్రతీకగా తీసుకోవచ్చు. అందువల్ల మనుష్యులలో పరమాత్మ రాజు.

శ్లో. 28 **ఆయుధానామహం వజ్రం ధేనూనామస్మి కామధుక్ ।**
ప్రజనశ్చాస్మి కందర్పః సర్పాణామస్మి వాసుకిః ॥
ఆయుధానామ్, అహమ్, వజ్రమ్, ధేనూనామ్, అస్మి, కామధుక్,
ప్రజనః, చ, అస్మి, కందర్పః, సర్పాణామ్, అస్మి, వాసుకిః ॥

ఆయుధానామ్	=	ఆయుధములలో	కందర్పః, అస్మి	=	మన్మథుడను నేను
వజ్రమ్, అహమ్	=	వజ్రాయుధమును నేను	చ	=	ఇంకా
ధేనూనామ్	=	పాడియావులలో	సర్పాణామ్	=	సర్పములలో
కామధుక్, అస్మి	=	కామధేనువును నేను	వాసుకిః, అస్మి	=	వాసుకిని నేను
ప్రజనః	=	సంతానోత్పతికి కారణమైన			

ఆయుధానామ్ వజ్రమ్ అహమ్, ధేనూనామ్ కామధుక్
(అహం) అస్మి, ప్రజనః కన్దర్పః అస్మి, సర్పాణామ్ వాసుకిః చ అస్మి ।

తా: ఆయుధములలో వజ్రాయుధమును నేను, పాడియావులలో కామధేనువును నేను, సంతానోత్పతికి కారణమైన మన్మథుడను నేను ఇంకా సర్పములలో వాసుకిని నేను.

ఆయుధానామహం వజ్రమ్ – ఆయుధాలలో నేను వజ్రాయుధాన్ని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. వజ్రాయుధం దేవేంద్రుడు ఉపయోగించే ప్రత్యేకమైన ఆయుధం. దీనికి కూడా పురాణకథ ఉంది. దధీచి మహర్షి గొప్ప తపశ్శాలి. అందువల్ల అతని శరీరం చాలా శక్తివంతంగా మారుతుంది. వృత్రాసురుడనే రాక్షసుణ్ణి సంహరించటానికి దధీచి మహర్షి తన జీవితాన్నే ధారపోస్తాడు. ఆయన వెన్నెముకనుంచి వజ్రాయుధాన్ని తయారుచేస్తారు. అంటే ఈ వజ్రాయుధం ఆధ్యాత్మిక శక్తివల్ల ఏర్పడింది కాబట్టి ఇది గొప్పది అయింది.

లౌకిక సంపదకన్నా ఆధ్యాత్మిక శక్తి ఎక్కువ. ఈ విషయాన్ని విశ్వామిత్రులవారు గ్రహించి తను కూడా బ్రహ్మర్షి అవాలనుకున్నారు. విశ్వామిత్రులవారు జన్మతః క్షత్రియులు. ఒకసారి విశ్వామిత్రునికి, వసిష్ఠుల వారికి పెద్ద యుద్ధం జరిగింది. వసిష్ఠులవారు ఏమీ చెక్కుచెదరకుండా, తన బ్రహ్మదండాన్ని తన ముందు ఉంచారు. విశ్వామిత్రులవారు బాణాల వర్షాలను కురిపిస్తున్నా కూడా అవి బ్రహ్మదండం ముందు వీగిపోతున్నాయి.

అప్పుడు విశ్వామిత్రులవారికి అర్థమయింది, తపశ్శక్తి ముందు లౌకికశక్తి నిలవదని.

న క్షత్రియ బలం బ్రహ్మ తేజోబలం బలమ్

బ్రహ్మతేజస్సు ముందు క్షత్రియబలం నిలవదని తేలిపోయింది. అందువల్ల తను క్షత్రియుడు అయినా కూడా ఘోరతపస్సు చేసి బ్రహ్మర్షి అయ్యాడు. దీన్ని బట్టి జాతిక్షత్రియుడు కూడా తపస్సు చేసి గుణపరంగా బ్రాహ్మణుడు అవచ్చు అని తెలుస్తున్నది. దీనంతటి సారం, ఆధ్యాత్మిక బలం గొప్పది. అందువల్ల ఆయుధాలలో పరమాత్మ వజ్రాయుధం.

ధేనూనామస్మి కామధుక్ – పాడి ఆవులలో నేను కామధేనువును అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. పాడి ఆవులను ధేనువు అంటారు. అటువంటి ఆవులలో నేను కామధేనువు అంటున్నాడు. తక్కిన ధేనువులు పాలు మాత్రమే ఇవ్వగలిగితే కామధేనువు ఏది కోరితే అది ఇస్తుంది.

కామం కామం దోగ్ధి ఇతి కామధుక్

ఏది కోరితే అది ఇస్తుంది కామధేనువు. కాఫీ కావాలంటే కాఫీ, ఇల్లు కావాలంటే ఇల్లు. ఈ కామధేనువు కూడా పాలసముద్రంలోంచి పుట్టింది. మన మనస్సు కూడా ఈ కామధేనువు లాంటిదే. ఏది కోరితే దాన్ని కామధేనువు ఎలా ఇస్తుందో, అలా మన మనస్సు కూడా దేన్ని కోరితే దాన్ని సృష్టించగలదు. మన బుద్ధి అంత పదునైనది. విజ్ఞానశాస్త్రం ఇంతలా అభివృద్ధి చెందటానికి కారణం ఏమిటి? మానవ మేధస్సు. ఇంటర్నెట్ ఎలా వచ్చింది? మానవ మేధస్సు అనే కామధేనువునుంచి. మనిషి తలుచుకుంటే సాధించలేనిది అంటూ ఏమీ లేదు. కావాలంటే పద్నాలుగు లోకాలనూ జయించగలడు; ఇంకా కావాలంటే, వాటికి అతీతమైన మోక్షాన్ని కూడా పొందగలడు. అందువల్ల ధేనువుల్లో పరమాత్మ కామధేనువు.

ప్రజనశ్చాస్మి కందర్పః – కోరికలలో నేను మన్మథుణ్ణి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కందర్పః అంటే కోరిక. మన్మథుడు ప్రేమదేవత. ప్రేమ ఎందువల్ల వస్తుంది? కోరిక వల్ల. జగత్తులో ఏది సృష్టించబడ్డా, దాని వెనక దాని గురించిన కోరిక ఉంటుంది. మనం యాభై లక్షలు పెట్టి ఇల్లు కొనుక్కున్నామంటే కారణం, దాని

వెనకనున్న కోరిక. ఆ ఇల్లు మన మనస్సులో ముందు కోరిక రూపంలో రూపు దిద్దుకుంది. అందువల్ల జగత్తులో ఏది సృష్టించబడ్డా కూడా, దానికి మూలకారణం కోరిక. నిజానికి వేదాంతశాస్త్రం ప్రకారం పూర్వజన్మ కర్మవల్ల ఈ జన్మ పొందాము. పూర్వజన్మ కర్మ, మన కోరికవల్ల ఏర్పడింది.

నెసిసిటీ ఈజ్ ది మదర్ ఆఫ్ ఇన్వెన్షన్ అంటారు ఇంగ్లీషులో. అక్షరాలా చూస్తే అవసరం ఒక కొత్త వస్తువుకు తల్లి. అంటే ఒక అవసరం ఏర్పడితే, దానికి తగ్గ కొత్త వస్తువు వెలుగులోకి వస్తుంది. అవసరం ఎందుకు వస్తుంది? కోరికవల్ల. ఎండ వేడి తట్టుకోలేకపోయిన మనిషి మేధస్సు చల్లటిగాలి కావాలనుకుంది. దానివల్ల ఫ్యాను వెలుగులోకి వచ్చింది. అదీ చాలని మేధస్సు ఎ.సి.ని కనిపెట్టింది. ఎ.సి. ఉన్నా మండువేసవికాలంలో కరెంటుకోత పెడితే తట్టుకోలేని మేధస్సు జనరేటరును కనిపెట్టింది. అలా ఒకదాని తర్వాత ఒకటిగా కొత్త వస్తువులు వస్తూనే ఉన్నాయి. ఎందుకు? కోరికవల్ల. కోరికే అన్నిటికీ మూలం, ఆఖరికి పిల్లలు కావాలనుకునే కోరిక కూడా. అందువల్ల కోరికలలో పరమాత్మ కందర్పుడు.

సర్పాణామస్మి వాసుకిః – పాములలో, అది కూడా విషసర్పాలలో వాసుకిని నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. పరమేశ్వరుడు వాసుకి సర్పాన్ని మెడలో వేసుకుంటాడు. వాసుకి పాము అహంకారానికి ప్రతీక. అన్నింటినీ మించిన గొప్ప విషం అహంకారం. ఎందుకంటే అహంకారంవల్ల నేను కర్తా, భోక్తా అనుకుంటాడు మనిషి. అది కర్మలకు, తద్వారా కర్మఫలాలకు దారితీస్తుంది. కర్మఫలాలను అనుభవించటానికి పునరపి జననం, పునరపి మరణం పొందుతూనే ఉంటాడు మనిషి. దీన్ని సంసారం అంటారు.

అటువంటి విషపూరితమైన పామును మెడలో ఆభరణంగా ధరిస్తాడు పరమేశ్వరుడు. ఎందుకంటే దానిని ఎలా చూడాలో పరమేశ్వరునికి తెలుసు. అలాగే అహంకారాన్ని ఎలా అదుపులో పెట్టాలో తెలుసుకోగలిగితే, అది భూషణం అవుతుంది. అది తెలుసుకోవాలంటే ఆత్మజ్ఞానం పొందాలి. అందువల్ల ఆత్మజ్ఞానం పొందిన జ్ఞానికి అహంకారం భూషణం అవుతుంది. పరమేశ్వరునికి వాసుకి భూషణం అయితే, జ్ఞానికి అహంకారం భూషణం అవుతుంది. అందువల్ల పాములలో పరమాత్మ వాసుకి.

శ్లో. 29 **అనంతశ్చాస్మి నాగానాం వరుణో యాదసామహమ్ ।**
పితౄణామర్యమా చాస్మి యమః సంయమతామహమ్ ॥
అనంతః, చ, అస్మి, నాగానామ్, వరుణః, యాదసామ్, అహమ్,
పితౄణామ్, అర్యమా, చ, అస్మి, యమః, సంయమతామ్, అహమ్ ॥

నాగానామ్	= నాగజాతి వారిలో	చ	= ఇంకా
అనంతః, అహమ్	= ఆదిశేషుడను నేను	పితౄణామ్	= పితరులలో
చ	= ఇంకా	అర్యమా	= అర్యముడను
యాదసామ్	= జలచరములకు అధిపతియైన	సంయమతామ్	= శాసించువారిలో
వరుణః	= వరుణుడను	(అహమ్)	= నేను
అహమ్, అస్మి	= నేను	యమః, అస్మి	= యముడను

నాగానామ్ అనన్తః, యాదసామ్ వరుణః చ అహమ్ అస్మి,
పితౄణామ్ అర్యమా చ, సంయమతామ్ యమః (చ) అహమ్ అస్మి ।

తా: నాగజాతి వారిలో ఆదిశేషుడను నేను ఇంకా జలచరములకు అధిపతియైన వరుణుడను నేను ఇంకా పితరులలో అర్యముడను, శాసించువారిలో నేను యముడను.

అనంతశ్చాస్మి నాగానాం – నాగజాతికి చెందిన పాములలో ఆదిశేషువును నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నాగ అన్నా పామే, సర్ప అన్నా పామే. రెండింటికీ మధ్య ఉన్న భేదమేమిటి? భాష్యకారులు వీటి మధ్య సూక్ష్మభేదాన్ని వివరిస్తున్నారు. సర్పాలు విషపూరితమైన పాములు అయితే, నాగులు విషం లేని పాములు.

వాసుకి శివుని మెడలో భూషణం అయితే, ఆదిశేషువు విష్ణుమూర్తికి శయ్య. అందువలన విష్ణుమూర్తిని అనంతశయనుడు అంటారు. అది చక్కగా మెత్తగానూ, చల్లగానూ కూడా ఉంటుంది. పాములను ముట్టుకుంటే మెత్తగా, చల్లగా ఉంటాయి.

అదే వేదాంతపరంగా చూస్తే అనంతం అంటే నిర్గుణబ్రహ్మ. అంటే సగుణ ఈశ్వరుడైన విష్ణుమూర్తి తన నిర్గుణస్వరూపమైన అనంతంలో నెలకొనివున్నాడు. ఆదిశేషుడు అన్నా కూడా నిర్గుణబ్రహ్మ అని అర్థం. శేషః అంటే అంతా నాశనమయ్యాక, ఏమి మిగులుతుందో అది శేషము. ఆహారవిషయంలో తినగా మిగిలినదాన్ని శేషము అంటారు. అలా ప్రళయంలో అంతా నాశనమయ్యాక ఏది మిగులుతుందో అది శేషము. అలా మిగిలేది నిర్గుణబ్రహ్మ. అందువల్ల శేషశాయి అయిన భగవంతుడు తన స్వరూపమైన శేషముగా అంటే నిర్గుణబ్రహ్మగా మిగులుతాడు. అందువల్ల నాగులలో పరమాత్మ ఆదిశేషువు.

అహం వరుణః యాదసామ్ – జలదేవతలలో నేను వరుణుణ్ణి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. జలం అనేక రూపాలలో ఉంటుంది. నదులు, కొలనులు, సముద్రాలు, సరస్సులు, మేఘాలు, కన్నీరు. వీటన్నిటికీ దేవతలు ఉన్నారు. ఆ దేవతలందిరిలో నేను వరుణదేవతను అంటున్నాడు.

సూర్యదేవతను ఉదయం ప్రార్థిస్తే, వరుణదేవతను సాయంసంధ్యల్లో ప్రార్థిస్తాము. అందువల్ల వరుణదేవత మామూలు దేవత కాదు. వరుణదేవతను ఈశ్వరునికి ప్రతీకగా కొలుస్తాము. ఈ వరుణదేవత ప్రార్థన చాలా అద్భుతమైన ప్రార్థన. ఇందులో శారీరక ఆరోగ్యం, మానసిక ఆరోగ్యం, బుద్ధిబలం, ఐశ్వర్యం కోరటమే కాక, మోక్షం కూడా కోరతాము.

పశ్యేమ శరదశ్శతం జీవేమ శరదశ్శతం నందామ శరదశ్శతం
మోదామ శరదశ్శతం భవామ శరదశ్శతం శృణువామ శరదశ్శతం
ప్రబ్రవామ శరదశ్శతమజీతాస్యామ శరదశ్శతం జ్యోక్చ సూర్యం దృషే

మనం జీవితంలో ఏమేమి కోరుకుంటామో అవన్నీ వస్తాయి. వరుణదేవునిమీద ప్రత్యేకమైన ప్రార్థన కూడా ఉంది. దాన్ని వరుణసూక్తము అంటాము. అందువల్ల జలాలలో పరమాత్మ వరుణుడు.

పితౄణామర్యమా చాస్మి – పితృదేవతలలో నేను అర్యముడను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఊర్ధ్వలోకాలలో ఒక లోకం పితృలోకం. ఆ పితృలోకానికి అధిపతి అర్యముడు. అర్యముడు, వరుణుడు, ఇంద్రుడు – వీరంతా వైదికదేవతలు.

మనం చేసే శ్రాద్ధకర్మలు, వదిలే తర్పణాలు సరాసరి అర్యమునికి వెళతాయి. మనం ఏదైనా ఉత్తరం రాస్తే, అది ముందుగా పోస్టాఫీస్‌కి వెళ్ళి అక్కడ్నుంచి అవసరమైన చోటికి వెళ్ళినట్టుగా, మనం మన పితృదేవతలకు పెట్టే శ్రాద్ధకర్మలు, వదిలే తర్పణాలు ముందుగా అర్యమునికి వెళతాయి. ఆయన 14 లోకాల్లో మన పితృదేవతలు ఏ లోకంలో, ఏ రూపంలో ఉంటే, ఆ లోకానికి, ఆ రూపానికి తగ్గ ఆహారాన్ని పంపుతాడు. ఈయన కూడా వైదికదేవత. అందువల్ల పితృదేవతలలో పరమాత్మ అర్యముడు.

యమః సంయమతామహమ్ – శాసించేవారిలో నేను యమధర్మరాజుని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. యమధర్మరాజు కాలతత్త్వాన్ని సూచిస్తాడు. ఎందుకంటే కాలమే అన్నింటినీ అదుపులో పెడుతుంది. తరాల రాకపోకలు కూడా కాలమే నిర్ణయిస్తుంది. మనస్సును కూడా కాలం శాసిస్తుంది. ఒకప్పుడు యవ్వనమదంతో విర్రవీగిన మనం, ఎవరికీ తలవంచకుండా, వెన్ను విరుచుకుని తిరిగిన మనం, కాలంయొక్క విషపుకోరల్లో చిక్కుకుని, వినయవిధేయతలతో ఉండాల్సి వస్తుంది.

మా కురు ధనజనయవ్వనగర్వమ్ హరతి నిమేషాత్కాలః సర్వమ్ – భజగోవిందం

కాలం నిముషంలో మన గర్వాన్ని అణచగలదు. అందువల్ల, శాసించేవారిలో పరమాత్మ యమధర్మరాజు.

శ్లో. 30 **ప్రహ్లాదశ్చాస్మి దైత్యానాం కాలః కలయతామహమ్ ।**
మృగాణాం చ మృగేంద్రో౽హం వైనతేయశ్చ పక్షిణామ్ ॥
ప్రహ్లాదః, చ, అస్మి, దైత్యానామ్, కాలః కలయతామ్, అహమ్,
మృగాణామ్, చ, మృగేంద్రః, అహమ్, వైనతేయః, చ, పక్షిణామ్ ॥

దైత్యానామ్	= రాక్షసులలో	మృగాణామ్	= మృగములలో
అహమ్, ప్రహ్లాదః	= నేను ప్రహ్లాదుడను	మృగేంద్రః	= మృగరాజైన సింహమును నేను
చ	= ఇంకా	చ	= ఇంకా
కలయతామ్	= గణకులలో	పక్షిణామ్	= పక్షులలో
కాలః అస్మి	= నేను సమయమును	అహమ్	= నేను
చ	= ఇంకా	వైనతేయః (అస్మి)	= గరుత్మంతుడను

దైత్యానామ్ ప్రహ్లాదః, కలయతామ్ కాలః చ అహమ్ అస్మి,
మృగాణామ్ మృగేన్ద్రః చ, పక్షిణామ్ వైనతేయః చ అహమ్ (అస్మి) ।

తా: రాక్షసులలో నేను ప్రహ్లాదుడను ఇంకా గణకులలో నేను సమయమును ఇంకా మృగములలో మృగరాజైన సింహమును నేను ఇంకా పక్షులలో నేను గరుత్మంతుడను.

ప్రహ్లాదశ్చాస్మి దైత్యానాం – రాక్షసులలో నేను ప్రహ్లాదుడిని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కశ్యప ప్రజాపతియొక్క భార్య దితి. పురాణాల్లో ప్రజాపతుల గురించి చూస్తాము. బ్రహ్మదేవుడు సృష్టి చేసినప్పుడు, ముందుగా ఆయన పద్నాలుగు ప్రజాపతులను సృష్టించాడు. ఈ ప్రజాపతులనుంచి మొత్తం మానవజాతి వచ్చింది. అందువల్ల ప్రజాపతులు ముఖ్యమైనవారు; వారందరిలోనూ కశ్యపుడు శ్రేష్ఠుడు.

కశ్యపునికి ఇద్దరు భార్యలు – దితి, అదితి. అదితి పుత్రులను దేవతలనీ, దితి పుత్రులను అసురులనీ అంటారు. అంటే దేవతలకు, అసురులకు తల్లులు వేరు కాని, తండ్రి ఒక్కరే.

మన మనస్సు కూడా దేవతలకూ, అసురులకూ పుట్టినిల్లు. దేవతలు సానుకూల, ఆరోగ్యకరమైన ఆలోచనలను సూచిస్తే, అసురులు ప్రతికూల, అనారోగ్యకరమైన ఆలోచనలను సూచిస్తారు. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే, మనకు దైవీసంపత్తి ఉంది, ఆసురీసంపత్తి ఉంది; సత్త్వగుణం ఉంది, రజోగుణం ఉంది. ఈ దైవీసంపత్తి, ఆసురీసంపత్తుల గురించి 16వ అధ్యాయంలో చూస్తాము.

అసురులకు ఆసురీసంపత్తి ఉంటుందని ఇప్పుడే అన్నాము కాని, వారిలో కూడా అప్పుడప్పుడూ మంచివారు ఉంటారు అనటానికి ప్రహ్లాదుడు ఒక ఉదాహరణ. ప్రహ్లాదుడు హరిద్వేషి అయిన హిరణ్యకశిపుని పుత్రుడు; రాక్షసవంశంలో పుట్టాడు. అలా రాక్షసవంశంలో పుట్టి, హరిద్వేషికి పుట్టినా కూడా ప్రహ్లాదుడు హరికి గొప్ప భక్తుడయ్యాడు. మనం పొద్దున్న లేవగానే గొప్ప భక్తులందరినీ తలచుకోవాలి. అందులో మొట్టమొదట నిలిచేది ప్రహ్లాదుడు.

> **ప్రహ్లాద నారద పరాశర పుండరీక**
> **వ్యాసాంబరీష శుక శౌనక భీష్మ దాల్భ్యాన్ ।**
> **రుక్మాంగదార్జున వసిష్ఠ విభీషణాదీన్**
> **పుణ్యానిమాన్ పరమ భాగవతాన్ స్మరామి ॥**

పొద్దున్నే వార్తాపత్రిక చదివి మనస్సును పాడు చేసుకునే ముందు ఇలాంటి భక్తులను తలచుకోవాలి. అందులో మొట్టమొదటి పేరు ప్రహ్లాదునిది అంటే ఎంత గొప్ప భక్తుడో చూడండి. పుట్టింది అసురవంశంలో అయినా, సత్త్వగుణాన్ని పెంపొందించుకున్నాడు.

దీన్నించి ఇంకొక గొప్ప సూత్రం నేర్చుకుంటాము మనం. జాతిపరంగా ఎవరినీ కించపరచకూడదు. జాతిపరంగా ఎవరూ గొప్పవారూ అవరు, తక్కువా అవరు. బ్రాహ్మణజాతిలో పుట్టినవారు గుణపరంగా బ్రాహ్మణులు కాకపోవచ్చు. ప్రహ్లాదుడు జాతిపరంగా అసురుడు కాని గొప్ప భక్తుడు; రావణాసురుడు జాతిపరంగా బ్రాహ్మణుడు. కాని రావణాసురుడు పూజ్యనీయుడు కాదు; ప్రహ్లాదుడే పూజ్యనీయుడు. అంటే జాతిని చూసి కాదు, గుణాన్ని చూసి గౌరవించాలి.

భాగవతంలో అనేక స్తుతులు లేదా స్తోత్రాలు ఉన్నాయి. ప్రహ్లాదస్తుతి, కుంతీస్తుతి, భీష్మస్తుతి లాంటివి. వీటిలో ఎంతో గొప్ప వేదాంతసారం ఉంది. నాలుగవ అధ్యాయంలో వర్ణాశ్రమధర్మాలు చూసినప్పుడు

జాతిబ్రాహ్మణుడు, కర్మబ్రాహ్మణుడు, గుణబ్రాహ్మణుల గురించి చూశాము. వీరిలో గుణబ్రాహ్మణుణ్ణి కీర్తించాలి అని కూడా చూశాము. ప్రహ్లాదుడు అలా గుణబ్రాహ్మణుడు అయ్యాడు. అందువల్ల రాక్షసులలో పరమాత్మ ప్రహ్లాదుడు.

కాలః కలయతామహమ్ – గణించేవారిలో నేను చిత్రగుప్తుణ్ణి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మన పుణ్యపాప కర్మలన్నింటినీ రాసిపెట్టాలి చిత్రగుప్తుడు. పొద్దున్న మనం లేస్తూనే దోమను చంపిన దాన్నించీ, మనం చేసే అనేకానేక కర్మలను రాయాలి. కర్మ అంటే మనం కావాలని, ప్రయత్నపూర్వకంగా చేసే పని. ఈ కర్మలు ఈ జన్మలో చేసినవే కాదు, అనేక జన్మలలో చేసినవి కూడా వస్తాయి. మనం చేసే కర్మలను మూడు తెగల కింద విభజిస్తారు. అవి సంచితకర్మలు, ప్రారబ్ధకర్మలు, ఆగామికర్మలు. ఇవన్నీ చూడాలి. ఇదంతా ఒక్క వ్యక్తి గురించి.

అలా మొత్తం జగత్తులోని మానవజాతిని మొత్తం తీసుకుంటే ఆరువందల కోట్ల పైనే ఉంటారు. ఒక్క మన దేశంలోనే వందకోట్ల జనాభా ఉన్నారు. మళ్ళీ ఇదంతా కేవలం మనుష్యుల జనాభా గురించి. అదికాక అనేక లక్షల జీవరాశులు ఉన్నాయి. చిన్న చీమ, దోమ, బొద్దింకల దగ్గర్నుంచి పెద్ద జీవిదాకా అనేకం ఉంటాయి. ప్రతిజీవికీ సంచితకర్మ, ప్రారబ్ధకర్మలు ఉంటాయి. ఏ జీవి చేసిన కర్మ అయినా, అది అత్యంత చిన్నది అవనీ, అత్యంత పెద్దది అవనీ, దానికి తగ్గ ఫలం సరియైన సమయంలో ఇవ్వాలి. ఒక్క నిముషం ముందు ఇవ్వకూడదు, ఒక్క నిముషం ఆలశ్యంగా ఇవ్వకూడదు. ఇన్ని ఒక్కసారిగా పొందుపరచాలంటే ఎంత గొప్ప కంప్యూటర్‌లాంటి మేధస్సు ఉండాలో ఒక్కసారి ఆలోచించండి.

ఆ కర్మలను పొందుపరచటమే కాకుండా, వాటికి తగ్గ ఫలాన్ని తగిన సమయంలో ఇవ్వాలని చూశాము. అలా చెయ్యాలంటే కర్మసిద్ధాంతాన్ని పాటించాలి. అటువంటి కాలతత్త్వాన్ని నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అంతేకాదు, ఒక కుటుంబమో, ఒక సంస్థనో లేక ఇలాంటి గీతాబోధనో ఉన్న ఒక సమూహం ఉందనుకోండి. అనేకమంది మనుష్యుల కర్మలకు ఒకేసారి ఫలాలను ఇవ్వాలి. అంటే గీతాబోధ విషయం తీసుకుంటే ఒకేసారి ఆ బోధకు వెళ్ళినవారికి కర్మఫలం వస్తుంది. తమాషా ఏమిటంటే అందరికీ ఒకే కర్మఫలం రాదు. కొంతమందికి పుణ్యఫలం వస్తే కొంతమందికి పాపఫలం వస్తుంది. గీతను విమర్శించిన వారికి పాపఫలం వస్తుంది.

అలాగే ఒక కుటుంబాన్ని తీసుకున్నా కూడా, ఆ కుటుంబంలో ఉన్నవారందరి కర్మలూ ఒకేసారి క్షయమవాలి. ఉదాహరణకు ఆ కుటుంబంలో ఒక వ్యక్తికి అనారోగ్యం కలిగి, మంచాన పడ్డాడనుకోండి. అతనికి అతని పాపఫలం కలుగుతున్నది. కాని అతను ఎక్కడో కొంత పుణ్యం కూడా చేసుకున్నాడన్నమాట. ఎందుకంటే అతను మంచాన పడ్డా కూడా, అతనికి సేవచేసి, బాగా చూసుకునే కుటుంబసభ్యులు దొరికారు. ఆ సేవ చేస్తున్న వ్యక్తికి అలా నిద్రలేని రాత్రులు గడిపి, సేవ చెయ్యాల్సి రావటం అతని పాపఫలం. అంటే ఒకేచర్య ఒకళ్ళకు పాపఫలాన్నిస్తే, ఇంకొకళ్ళకు పుణ్యఫలాన్ని ఇస్తున్నది. అలా ఇచ్చేలాగా వీరిద్దరినీ ఒకచోట చేర్చాలంటే భగవంతుడు ఎంత మాస్టర్‌ప్లాన్ వెయ్యాలో చూడండి.

ఎప్పుడెవరికి ఏ ఫలాన్ని ఇవ్వాలో అది యమధర్మరాజు చేస్తాడు. అందువల్ల ఆయనను ధర్మరాజు అంటారు. ఆయన కాలతత్త్వానికి ప్రతీక. ఆయన అలా చెయ్యటానికి తోడ్పడేది గణకుడైన చిత్రగుప్తుడు. గుప్తం అంటే రహస్యం. ఆయన మనమీద రాసింది రహస్యంగా ఉంచుతాడు కాబట్టి చిత్రగుప్తుడు అయ్యాడు.

వైశ్యులకు గుప్త పేరు ఉంటుంది ఎక్కువగా. ఎందుకంటే వ్యాపారం చేసేవారు, ఈ విషయాన్ని రహస్యంగా ఉంచాలి. క్షత్రియులకు వర్మ పేరు ఉంటుంది. వర్మ అంటే కవచం. వారు సమాజాన్ని అధర్మంనుంచి రక్షిస్తారు. బ్రాహ్మణులకు శర్మ పేరు ఉంటుంది. శర్మ అంటే శాంతి, ప్రశాంతత. బ్రాహ్మణులు సత్త్వగుణప్రధానంగా ఉంటారు.

ఆ విధంగా చిత్రగుప్తుడు మన కర్మలను గోప్యంగా ఉంచుతాడు. కాని మనం ఆయనను కూడా వదలము. ఒక ప్రత్యేకమైన రోజు చిత్రగుప్తునికి ప్రత్యేకంగా ఒక పూజ చేస్తాము. ఎందుకు? మన కర్మలు కొన్నింటిని క్షమించి వెయ్యాలనే ఆశతో ఆయనకు ఆశ చూపిస్తాము. గణకులలో పరమాత్మ చిత్రగుప్తుడు.

మృగాణాం చ మృగేంద్రోఽహం – జంతువులలో నేను మృగరాజుని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ప్రతి జంతువూ అందమైనదే. దేని ప్రత్యేకత దానికుంది. కాని వాటిల్లో మృగరాజుని అంటున్నాడు. మృగరాజు అంటే సింహం. సింహాన్ని జంతువులకు రాజు అంటారు. జంతువులలో పరమాత్మ మృగరాజు.

వైనతేయశ్చ పక్షిణామ్ – పక్షులలో నేను గరుత్మంతుడను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. పక్షః అంటే రెక్క. పక్షి అంటే రెక్క ఉన్నది. రెండు రెక్కలు ఉంటాయి పక్షికి.

పక్షే యస్య స్తః ఇతి పక్షిః

పక్షులలో వైనతేయుణ్ణి అంటున్నాడు. వైనతేయుడు అంటే గరుత్మంతుడు. వినతపుత్రుడు కాబట్టి వైనతేయుడు అయ్యాడు. గరుడుడు విష్ణుమూర్తి వాహనం. విష్ణుమూర్తిని గరుడవాహనుడు, పక్షివాహనుడు అంటారు. అందువల్ల వైష్ణవసాంప్రదాయంలో గరుత్మంతుణ్ణి గరుడ ఆళ్వార్ అంటారు. ఆళ్వార్ అంటే గొప్ప భక్తుడు. అంటే భక్తిలో మునిగిన వ్యక్తి అని అర్థం. అందువల్ల పక్షులలో పరమాత్మ గరుత్మంతుడు.

శ్లో. 31 **పవనః పవతామస్మి రామః శస్త్రభృతామహమ్ ।**
ఝషాణాం మకరశ్చాస్మి స్రోతసామస్మి జాహ్నవీ ॥

పవనః, పవతామ్, అస్మి, రామః, శస్త్రభృతామ్, అహమ్,
ఝషాణామ్, మకరః, చ, అస్మి, స్రోతసామ్, అస్మి, జాహ్నవీ ॥

పవతామ్	= పవిత్రమొనర్చువానిలో	మకరః, అస్మి	= మొసలిని నేను
పవనః, అహమ్	= వాయువును నేను	చ	= ఇంకా
శస్త్రభృతామ్	= శస్త్రధారులలో	స్రోతసామ్	= నదులలో
రామః, అస్మి	= శ్రీరాముడను నేను	జాహ్నవీ, అస్మి	= గంగానదిని నేను
ఝషాణామ్	= జలచరములలో		

పవతామ్ పవనః అస్మి, శస్త్ర–భృతామ్ చ రామః అహమ్ (అస్మి),
ఝషాణామ్ మకరః అస్మి, స్రోతసామ్ జాహ్నవీ చ (అహం) అస్మి।

తా: పవిత్రమొనర్చువానిలో వాయువును నేను, శస్త్రధారులలో, శ్రీరాముడను నేను, జలచరములలో మొసలిని నేను ఇంకా నదులలో గంగానదిని నేను.

పవనః పవతామస్మి – శుద్ధి చేసేవాటిలో నేను వాయువును అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అలా శుద్ధి చేసేవాటిలోకి నీరు, అగ్ని, వాయువులు వస్తాయి. శుద్ధమైన నీటికి శుద్ధిచేసే లక్షణం ఉంది. అగ్నికి శుద్ధి చేసే లక్షణం ఉంది. అందువల్ల ఆపరేషన్ చేసేముందు, సర్జను వాడే పరికరాలను వేడి చేస్తారు. అలాగే ఒక గదిలో దుర్గంధం వస్తుంటే, ఆ గది కిటికీ తలుపులు తీస్తే, తాజా గాలి లోపలికి వచ్చి, ఈ దుర్గంధాన్ని పారద్రోలుతుంది. ఆ విధంగా వాయువు శుద్ధి చేస్తుంది.

పవతే ఇతి పావనః – కదిలేది వాయువు
పునాతి ఇతి పావనః – పునీతులను చేసేది వాయువు

వాయుపుత్రుడు కాబట్టి ఆంజనేయస్వామిని పవనసుతుడని, వాయుకుమారుడనీ స్తుతిస్తారు.

మన సాంప్రదాయంలో పంచభూతాలన్నిటినీ పూజిస్తాము. వాయువును కూడా పూజిస్తాము.

నమో బ్రహ్మణే, నమస్తే వాయో త్వమేవ
ప్రత్యక్షం బ్రహ్మాసి త్వామేవ ప్రత్యక్షం బ్రహ్మ వదిష్యామి – తైత్తిరీయం

అందువల్ల శుద్ధి చేసేవాటిలో పరమాత్మ వాయువు.

రామః శస్త్రభృతామహమ్ – ఆయుధాలను ధరించిన దేవుళ్ళలో నేను శ్రీరాముణ్ణి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మన దేవుళ్ళందరికీ ఆయుధాలు ఉన్నాయి. పరమేశ్వరుని చేతిలో పినాకమనే విల్లు ఉండటంవల్ల ఆయనను పినాకపాణి అంటారు. రామచంద్రుని చేతిలో కోదండం అనే విల్లు ఉండటంవల్ల ఆయనను కోదండపాణి అంటారు. విష్ణుమూర్తిని శారంగపాణి అంటారు.

మన ధర్మాన్ని కొందరు ఈ కారణంగా విమర్శిస్తారు. వారి చేతుల్లో ఆయుధాలు ఉన్నాయి అంటే మీ దేవుళ్ళకు నిజంగా దయలేదు. వారికి మీమీద ప్రేమ లేదు అని మనను హడలగొట్టిస్తారు. వారి ప్రభావంలో పడి నిజంగా హడలిపోయేవారు ఉన్నారు. కాని అది అర్థం లేని భయం. ధర్మరక్షకునికి చేతిలో ఆయుధం ఉండి తీరాలి. ధర్మసంస్థాపనకోసం నేను మళ్ళీమళ్ళీ అవతారం ఎత్తుతాను అని కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా చెప్పాడు.

ధర్మరక్షణకు సామదానభేదదండోపాయాలు వాడాలి. మొదటి మూడూ అహింసా పద్ధతిలో సమస్యను పరిష్కరించటానికి తోడ్పడతాయి. అయినా వినకపోతే దండం తప్పదు. ధర్మరక్షణకోసం దండించటం తప్పు కాదు. అది తప్పుకాదు సరిగదా, అది సరియైన మార్గం కూడా. ఇంకా చెప్పాలంటే అది సరియైన మార్గమే కాదు, అది ఒక్కటే సరియైన మార్గం కూడా.

రామాయణంలో కూడా శ్రీరామచంద్రుడు రావణాసురునికి చివరిగా ఇంకొక అవకాశం ఇచ్చాడు. యుద్ధభూమిలో ఇవాళ వెళ్ళి, రేపు రా అన్నాడు. అలాగే మహాభారతంలో కురుక్షేత్ర యుద్ధానికి ముందు, కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా సంధి కుదర్చటానికి వెళ్ళాడు. కాని సంధికి దిగిరాలేదు దుర్యోధనుడు.

ధర్మ్యాద్ధి యుద్ధాచ్ఛ్రేయోఽన్యత్ క్షత్రియస్య న విద్యతే – 2.31

క్షత్రియునికి ధర్మయుద్ధం చెయ్యటం అతని ధర్మం. ధర్మయుద్ధం పుణ్యాన్ని కలుగజేస్తుంది, స్వర్గలోకానికి వెళతాడు. అంతేకాని పాపం కలుగదు, నరకానికి వెళ్ళడు. అందువల్ల మన దేవుళ్ళు ఆయుధాలను ధరిస్తారు. శరీరంలో ఒక భాగం దెబ్బతింటే, డాక్టరు ముందు మందులతో తగ్గించటానికి ప్రయత్నిస్తాడు. అప్పటికీ తగ్గకపోతే, ఆ భాగాన్ని తీసివేస్తాడు. అలా తీయటంవల్ల తక్కిన శరీరం దెబ్బ తినకుండా బాగుంటుంది. అలాగే సమాజం దెబ్బతినకుండా ఉండాలంటే, అసురులు అనే ఒక భాగాన్ని తీసివేయాలి. అందువల్ల దేవుళ్ళు ఆయుధాలను ధరించటంలో తప్పులేదు.

దుష్టశిక్షణకోసం ఆయుధాలు ధరించటంలో తప్పులేదు కాని అవి శిష్టరక్షణకు ఎలా తోడ్పడతాయి? భక్తుల విషయంలో వారిలో ఉన్న అరిషడ్వర్గాలను సంహరిస్తాడు భగవంతుడు. అరిషడ్వర్గాలు అంటే కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మాత్సర్యాలు. వీటన్నిటినీ నాశనం చేస్తాడు.

భగవంతుని చేతిలో ఉన్న చక్రాన్ని సుదర్శన చక్రం అంటారు. దర్శనం అంటే జ్ఞానం; సుదర్శనం అంటే సరియైన జ్ఞానం. సరియైన జ్ఞానం అంటే బ్రహ్మజ్ఞానం. ఈ బ్రహ్మజ్ఞానం అనే ఆయుధంతో అజ్ఞానమనే అంధకారాన్ని నాశనం చేస్తాడు. ఆ విధంగా భగవంతుడు బాహ్యంగా ఉన్న శత్రువులనూ, అంతర్గతంగా ఉన్న శత్రువులనూ కూడా నాశనం చేస్తాడు. అందువల్ల శస్త్రధారులలో పరమాత్మ శ్రీరామచంద్రుడు.

ఝషాణాం మకరశ్చాస్మి – జలచరాలలో నేను మకరాన్ని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నిజానికి నేలమీద ఉన్న జీవరాశులకన్నా, నీటిలో ఉన్న జీవరాశులు చాలా ఎక్కువ. ఎందుకంటే మూడువంతుల జగత్తులో భూభాగం ఒక వంతు ఉంటే, రెండువంతులు నీరు ఉంది. అందువల్ల అందులో అనేక ప్రాణులు ఉన్నాయి. వాటిని ఝషః అన్నాడు. వాటిలో నేను మకరాన్ని అన్నాడు. మకరం అంటే కొంతమంది తిమింగలం అంటారు, కొంతమంది మొసలి అంటారు. ఏదేమైనా అన్నిటిలోకి అది పెద్దప్రాణి. అందువల్ల ఝషాలలో పరమాత్మ మకరం.

స్రోతసామస్మి జాహ్నవీ – నదులలో నేను గంగానదిని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. స్రోతసామ్ అంటే ప్రవహించేది; అంటే నదులుగా తీసుకోవచ్చు. జాహ్నవి అంటే గంగాదేవి. గంగావతరణం కథలో చూశాము. జహ్నుమహర్షి గంగాదేవిని త్రాగేసి, మళ్ళీ చెవినుంచి వదిలాడని. జహ్నుమహర్షినుంచి వచ్చింది కాబట్టి జాహ్నవి అయింది.

నిజానికి ప్రతి నదీ పవిత్రమైనదే. కాని వాటిల్లో గంగానది ఇంకా పవిత్రమైనది. అఘంగ కాస్తా గంగ అయింది. అఘః అంటే పాపం, గమయతి అంటే తొలగించేది; అందువల్ల గంగానదిలో స్నానం చేస్తే పాపాలు తొలగిపోతాయి అంటారు.

మలం నిర్మోచనం పుంసాం జలస్నానం దినే దినే
సకృత్ గీతాంభసి స్నానం సంసార మలమోచనం

వేదాంతం ప్రకారం గంగానది బ్రహ్మవిద్యా ప్రవాహానికి ప్రతీక. ఎందుకు గంగను బ్రహ్మవిద్యా ప్రవాహంతో పోలుస్తారు? దానికి అనేక కారణాలు ఉన్నాయి.

1. **మూలం శివుడు** – గంగ స్వర్గలోకంనుంచి వచ్చినా, మనకు భూలోకంలో శివునినుంచి వచ్చింది. బ్రహ్మవిద్య కూడా మనం మన గురువునుంచి నేర్చుకున్నా కూడా, బ్రహ్మవిద్యకు ఆదిగురువు ఎవరు? పరమశివుడు.

సదాశివ సమారంభాం శంకరాచార్య మధ్యమామ్

2. **క్రిందకు ప్రవాహం** – నది పైనుంచి కిందకు ప్రవహిస్తుంది. అలాగే బ్రహ్మవిద్య కూడా కిందకు ప్రవహిస్తుంది. గురువునుంచి శిష్యునికి ప్రవహిస్తుంది. మన సాంప్రదాయం ప్రకారం, గురువు ఉన్నతాసనంలో కూర్చుంటే శిష్యుడు క్రింద కూర్చుంటాడు. అందువల్ల ముండకోపనిషత్తులో పరావరం అని వస్తుంది. పరావరం అంటే పైనుంచి క్రిందకు ప్రవహించటం.

3. **జీవనది** – గంగానదిని జీవనది అంటారు. తక్కిన నదులు ఎండాకాలంలో ఎండిపోతాయి కాని గంగానదిలో నీరు నిరంతరం ఉంటూనే ఉంటుంది. అదే విధంగా బ్రహ్మవిద్య కూడా జీవనది లాంటిది. అది ఎన్నడూ ఆగిపోదు. నిరంతర ప్రవాహం కొనసాగుతూనే ఉంటుంది. ఆగలేదని ఏమిటి నిదర్శనం? అర్థం లేని ప్రశ్న.

నీ వంశం కొనసాగుతున్నదా లేదా అని అడగటం ఎంత అర్థం లేని ప్రశ్నో, ఇదీ అంతే. నేను ఉన్నాను అంటే నా వంశం ఉన్నట్టే కదా. అలాగే ఇవాళ మనం బ్రహ్మవిద్య నేర్చుకుంటున్నామంటే బ్రహ్మవిద్య ఇంకా కొనసాగుతున్నట్టే.

4. **శక్తిప్రదాత** – గంగానదిలో మునిగి స్నానం చేస్తే తాజాగా ఉన్నట్టు, కొండంత శక్తి వచ్చినట్టు అనిపిస్తుంది. ఆ రెట్టించిన శక్తితో గోముఖంనుంచి గంగోత్రి దాకా నడుస్తారు భక్తులు. అంటే ఇరవై కిలోమీటర్ల పైనే నడుస్తారు. అలా బ్రహ్మవిద్య బోధలో మునిగితే అంత తాజాగానూ, అంత శక్తి వచ్చినట్టూ అనిపిస్తుంది.

5. **పునీతులను చేస్తుంది** – గంగానదిలో స్నానం చేస్తే పాపాలను కడిగేసి, పునీతులను చేస్తుంది. అలాగే గీతలో జ్ఞానమనే స్నానం చేస్తే సంసార మలమోచనం కలుగుతుంది.

6. **ఘాట్‌లో స్నానం** – గంగానది గోముఖ్‌నుంచి కలకత్తావరకూ క్రిందకు ప్రవహించినా కూడా, ఎక్కడ కావాలంటే అక్కడ స్నానం చెయ్యలేము. ఎందుకంటే ఆ గంగా ప్రవాహం ఎంత తీవ్రంగా ఉంటుందంటే, ఎక్కడ రాళ్ళు ఉన్నాయో, ఎక్కడ సుడిగుండాలు ఉన్నాయో, నీరు ఎంత లోతుగా ఉంటుందో మనకు తెలియదు. అలా తెలియని చోట గంగలో మునిగితే, ఆ ప్రవాహంలో కొట్టుకుపోయే ప్రమాదం ఉంది. అందువల్ల కొన్నిచోట్ల ప్రత్యేకించి స్నానానికి వీలుగా ఘాట్‌లను ఏర్పరుస్తారు.

అలాగే బ్రహ్మవిద్యా స్నానం కూడా ఎలా పడితే అలా చెయ్యకూడదు. బ్రహ్మవిద్యా గురుఘాట్‌కి వెళ్ళాలి. అంటే బ్రహ్మవిద్యను శాస్త్రప్రకారం బోధించే గురువు దగ్గరకు వెళ్ళాలి. అలా కాకుండా, ఏదైనా ఉపనిషత్తు తీసుకుని స్వంతంగా నేర్చుకోవటానికి ప్రయత్నిస్తే అది సరిగ్గా అర్థం కాదు. అర్థం కాకపోయినా, ఫర్వాలేదు. పొరపాటుగా అర్థం చేసుకునే ప్రమాదం ఉంది. అందువల్ల బ్రహ్మవిద్యా స్నానానికి బ్రహ్మవిద్యా గురుఘాట్‌కే వెళ్ళాలి. ఇన్ని రకాలుగా బ్రహ్మవిద్యకూ, గంగానదికీ పోలికలు ఉన్నాయి. అందువల్ల నదులలో పరమాత్మ గంగానది.

శ్లో. 32 **సర్గాణామాదిరంతశ్చ మధ్యం చైవాహమర్జున ।**
అధ్యాత్మవిద్యా విద్యానాం వాదః ప్రవదతామహమ్ ॥
సర్గాణామ్, ఆదిః, అంతః, చ, మధ్యమ్, చ, ఏవ, అహమ్, అర్జున,
అధ్యాత్మవిద్యా, విద్యానామ్, వాదః, ప్రవదతామ్, అహమ్ ॥

అర్జున!	= ఓ అర్జునా!	అధ్యాత్మవిద్యా	= బ్రహ్మవిద్యను నేను
సర్గాణామ్	= సృష్టి పరంపరకు	ప్రవదతామ్	= పరస్పర వాదవివాదములలో
ఆదిః, మధ్యమ్, అంతశ్చ	= ఆదిమధ్యాంతములు	వాదః, అహమ్	= తత్త్వనిర్ణయమునకై చేయు వాదమును నేను
అహమ్, ఏవ	= నేనే		
విద్యానామ్	= విద్యలలో		

హే అర్జున! సర్గాణామ్ ఆదిః మధ్యమ్ చ అన్తః చ ఏవ అహమ్ (అస్మి), విద్యానామ్ అధ్యాత్మ-విద్యా, ప్రవదతామ్ వాదః అహమ్ (అస్మి) ।

తా: ఓ అర్జునా! సృష్టి పరంపరకు ఆదిమధ్యాంతములు నేనే. విద్యలలో బ్రహ్మవిద్యను నేను, పరస్పర వాదవివాదములలో తత్త్వనిర్ణయమునకై చేయు వాదమును నేను.

సర్గాణామాదిరంతశ్చ మధ్యం చైవాహమ్ – సృష్టిలో సృష్టించబడిన వస్తువులన్నిటిలో నేను ఆదిమధ్యాంతాలను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆదిః అంటే ఆరంభం; అంతః అంటే చివర; మధ్యమ్ అంటే మధ్యలో. అంటే మొదటా, చివరా, మధ్యలో కూడా నేనే ఉన్నాను; ఈ విభూతుల గురించి చెప్పటం మొదలుపెట్టినప్పుడు మొదటి శ్లోకంలోనే ఇంచుమించు ఇదే భావన చెప్పాడు.

అహమాదిశ్చ మధ్యం చ భూతానామంత ఏవ చ – 10.20

అక్కడ కూడా సకల ప్రాణులలోనూ ఆది, మధ్యస్థితి, అంతము నేను అన్నాడు. అదే భావన ఇక్కడ మళ్ళీ చెపితే అది పునరుక్తి దోషం కాదా అంటే కాదంటున్నారు భాష్యకారులు. ఆదిమధ్యాంతాలు నేనే అన్నప్పుడు ఒకదాన్ని దేశపరంగా తీసుకుంటే, ఇంకొకదాన్ని కాలపరంగా తీసుకోవచ్చు అంటున్నారు. ఆదిమధ్యాంతాలను కాలపరంగా తీసుకుంటే సృష్టిస్థితి లయకారణాలు భగవంతుడే. అవే ఆదిమధ్యాంతాలను దేశపరంగా తీసుకుంటే

పాతాళలోకం భగవంతుడే, అన్నిటికన్నా ఊర్ధ్వలోకం అయిన బ్రహ్మలోకమూ భగవంతుడే, మధ్యలోకం అయిన భూలోకమూ భగవంతుడే. అందువల్ల సృష్టి పరంపరకు పరమాత్మ ఆదిమధ్యాంతాలు.

అధ్యాత్మవిద్యా విద్యానామ్ – విద్యలలో కెల్ల అధ్యాత్మవిద్యను నేనే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. విద్యలే అనేకం ఉన్నాయి. మాథ్స్, ఫిజిక్స్, కెమిస్ట్రీ, బయాలజీ, జువాలజీ, ఎకనామిక్స్, కామర్స్ లాంటివి ఎన్నో ఉన్నాయి. కాని అవన్నీ అనాత్మకు చెందినవి. వాటిని అపరావిద్య అంటారు. పరావిద్య అంటే అధ్యాత్మవిద్య లేదా ఆత్మవిద్య. పరావిద్య కూడా చాలా విస్తారంగా ఉంది. వేదాలు, వేదాంగాలు ఉన్నాయి పరావిద్యలో. వేదాలు నాలుగు; వేదాంగాలు ఆరు. అవి – శీక్షా, కల్పం, వ్యాకరణం, నిరుక్తం, ఛందస్సు, జ్యోతిషం. అపరావిద్య కన్నా పరావిద్య గొప్పది కాబట్టి దానిని భగవద్గీత తొమ్మిదవ అధ్యాయంలో రాజవిద్య అన్నారు. రాజవిద్య అంటే అన్ని రకాల విద్యలలో ఆత్మవిద్య రాజులాంటిది. ఎందుకు అధ్యాత్మవిద్యను రాజవిద్య అంటారు? దానికి అనేక కారణాలున్నాయి.

1. **ఆత్మ నిత్యం** – ఆత్మ ఒక్కటే సత్యం; అనాత్మ మిథ్య. తక్కిన విద్యలన్నీ మిథ్యావస్తువుల గురించి మాట్లాడితే, ఒక్క ఆత్మవిద్య మాత్రమే సత్యవస్తువు గురించి బోధిస్తుంది. ఉపనిషత్తులే అపరావిద్యను అవిద్య అంటాయి. లౌకికవిద్యలు ఎన్ని నేర్చుకున్నా కూడా అవి అజ్ఞానంతో సమానం. అందువల్ల అధ్యాత్మవిద్య గొప్పది.

2. **శాశ్వతఫలం** – ఒక్క ఆత్మవిద్యే మనిషిని పరిచ్ఛిన్న భావననుంచి విముక్తుణ్ణి చేస్తుంది. ఈ పరిచ్ఛిన్న భావన అనేక స్థాయిల్లో ఉంటుంది మనిషికి.

ఎ) **శరీరపరంగా** – మనిషి శరీరపరంగా తాను అల్పుణ్ణి అనుకోవటంవల్ల ఇంకా ఇంకా పొందాలనే కోరిక పెరుగుతూ వస్తుంది.

బి) **మనస్సు పరంగా** – మనస్సు పరంగా మనిషిని ఒంటరితనం పట్టి పీడిస్తుంది. నన్ను ఎవరూ ప్రేమించటం లేదు, నా పిల్లలకే నేనంటే లెక్కలేదు. నా ఆరోగ్యం ఎలా ఉందో ఎవరూ పట్టించుకోరు, ఆ మాటకొస్తే అసలు నేను జీవించి ఉన్నానో లేదో కూడా ఎవరికీ అక్కరలేదు అని వాపోతాడు మనిషి.

సి) **బుద్ధి పరంగా** – ఎంత జ్ఞానం పొందినా, తను పొందని జ్ఞానం ఇంకా ఎంతో ఉందని తెలుస్తుంది. లౌకికవిద్యలో ఏది తీసుకున్నా, తనకు తెలిసింది చాలా తక్కువనీ, తెలుసుకోవలసింది ఎంతో ఉందనే విషయం అంతకంతకూ తెలుస్తుంది మనిషికి.

ఫిజిక్స్‌లో ఎన్నో కొత్త విషయాలు కనుగొని, ఎన్నో సూత్రాలను ఇచ్చిన న్యూటన్ అంటాడు 'ఎంతో మంది మేధావులు సముద్రగర్భంలో రత్నాలను ఏరుతుంటే, నేను సముద్రపుటొడ్డున గులకరాళ్ళను ఏరుతున్నాను.' అందువల్ల లౌకికవిద్యలో ఎంత తెలిసినా, దీనితో ఇది ముగిసింది అనటానికి లేదు.

కాని ఆత్మవిద్యలో అలా కాదు. ఈ పరిచ్ఛిన్న భావన పోగొట్టి, పరిపూర్ణ భావాన్ని కలుగజేస్తుంది. పూర్ణమదః పూర్ణమిదం అని నేర్పిస్తుంది. అంటే భగవంతుడు పూర్ణం, నేను పూర్ణం అంటుంది.

3. **అరుదైన జ్ఞానం** – ఇది చాలా అరుదైన జ్ఞానం. ఈ ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి చాలామంది రానే రారు.

వచ్చినా చాలామందికి అర్థం కాదు. ఈ విషయాన్ని రెండవ అధ్యాయంలో చూశాము.

ఆశ్చర్య వచ్చైనమన్యః శృణోతి శ్రుత్వాప్యేనం వేద న చైవ కశ్చిత్ – 2.29

అందువల్ల విద్యలలో పరమాత్మ ఆత్మవిద్య.

వాదః ప్రవదతామహమ్ – పరస్పర వాదవివాదాలలో నేను వాదాన్ని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మన సాంప్రదాయంలో అనేక రకాల వాదప్రతివాదాలు ఉన్నాయి. అవి వాదం, జల్పం, వితండం, జాతి, చలం. వాదం లేదా సంవాదం గురుశిష్యుల మధ్య జరుగుతుంది. రెండింటి ఉద్దేశం ఒకటే. సత్యం తెలుసుకోవటం. కాని తక్కిన వాదోపవాదాలు అలా కాదు. వాటిలో ఎవరికి వారు, తామే గెలవాలనే పట్టుతో ఉంటారు.

ఎవరికి వారు గెలవాలనుకోవటంవల్ల, ఎవరూ ఎదుటి వ్యక్తి వాదనను పట్టించుకోరు. ఒకరు మాట్లాడుతుంటే రెండవవారు ఆ వాదనను వినే ప్రయత్నం చెయ్యకుండా, వారి వాదనను సిద్ధం చేసుకుంటూ ఉంటారు. రోజూ ఇంట్లో జరిగే తతంగం కూడా అంతే. ఎదుటివారు ఏదైనా చెబుతుంటే మనం వినం, వారూ అలాగే మనం చెబుతున్నది వినరు. మొదట ఏదో విషయం తెలుసుకోవటానికే ఈ వాదన మొదలైనా కూడా, కొంతదూరం సాగేసరికి వాతావరణం వేడెక్కిపోతుంది. అందువల్లనే హీటెడ్ ఆర్గ్యుమెంట్స్ అంటారు ఇంగ్లీషులో. లైటెడ్ ఆర్గ్యుమెంట్స్ అనరు ఎన్నడూ. అంటే కొత్తగా ఎవరికీ జ్ఞానం కలగదు, ఆవేశాల వేడి మాత్రమే పుడుతుంది.

కాని వాదం అలా కాదు. వేడి పుట్టించదు. సత్యం తెలుసుకోవటానికి జరుగుతుంది అది. అందులో ఒక వ్యక్తి తను తప్పు అని తెలుసుకుంటే, తన అహంకారాన్ని పక్కకు పెట్టి క్షమాపణ కోరగలడు. వేదాంతంలో గురుశిష్యుల మధ్య జరిగేదాన్ని సంవాదం అంటారు. ఇక్కడ కూడా కృష్ణార్జునుల సంవాదం అంటారు. శిష్యుడు వినయంగా గురువుకు నమస్కారం చేస్తాడు. నమస్కారం చేస్తున్నాడంటేనే తన అహాన్ని పక్కన పెట్టటానికి సిద్ధపడ్డట్టు అర్థం. అలా కాకుండా అహంకారంతో వింటే, ఎదుటి వ్యక్తి చెప్పింది అతనికి నచ్చితే స్వీకరిస్తాడు, లేకపోతే లేదు.

వాదోపవాదాల్లో జల్పం, వితండంలాంటివి కూడా ఉన్నాయి. వాటిల్లో ఎదుటి మనిషి వాదన వినే ప్రసక్తి లేదు. ఒకదాంట్లో తనదే పై చెయ్యిగా ఉండాలనుకుంటాడు. అంటే తన వాదనే చేస్తాడు కాని ఎదుటి వ్యక్తి వాదనను వినడు. ఇంకొకరకం దాంట్లో తనవైపు బలమైన వాదన ఉండదు. కాని ఎంతసేపూ ఎదుటి వ్యక్తిని కించపరచటమే ధ్యేయంగా ఉంటుంది. అతను ఏం చెప్పినా కాదనటమే ముఖ్యం. అతనికి కూడా అదే భావన ఉన్నా కూడా, అది ఎదుటి మనిషి చెప్పాడు కాబట్టి అది తప్పు. అలా రకరకాల వాదోపవాదాలు ఉన్నాయి. కాని వాదోపవాదాల్లో పరమాత్మ వాదం లేదా సంవాదం.

శ్లో. 33 **అక్షరాణామకారోస్మి ద్వంద్వః సామాసికస్య చ ।**
అహమేవాక్షయః కాలో ధాతాహం విశ్వతోముఖః ॥
అక్షరాణామ్, అకారః, అస్మి, ద్వంద్వః, సామాసికస్య, చ,
అహమ్, ఏవ, అక్షయః, కాలః, ధాతా, అహమ్, విశ్వతోముఖః ॥

అక్షరాణామ్	= అక్షరములలో	అక్షయః, కాలః	= మహాకాలమును నేను
అకారః, అహమ్	= 'అ' కారమును నేను	విశ్వతోముఖః	= సర్వతోముఖుడనైన విరాట్ పురుషుడను నేను
చ	= ఇంకా		
సామాసికస్య	= సమాసములలో	ధాతా, అహమ్	= ధరించి, పోషించువాడను
ద్వంద్వః, అస్మి	= ద్వంద్వ సమాసమును నేను	ఏవ (అస్మి)	= నేనే

అక్షరాణామ్ అకారః, సామాసికస్య చ ద్వన్ద్వః,
అక్షయః కాలః అహమ్ ఏవ, విశ్వతోముఖః ధాతా (చ) అహమ్ అస్మి ।

తా: అక్షరములలో 'అ' కారమును నేను ఇంకా సమాసములలో ద్వంద్వ సమాసమును నేను. మహాకాలమును నేను, సర్వతోముఖుడనైన విరాట్ పురుషుడను నేను. ధరించి, పోషించువాడను నేనే.

అక్షరాణామకారోస్మి – అక్షరాలలో నేను 'అ'కారాన్ని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏ రంగమూ వదలటం లేదు కృష్ణపరమాత్మ. భారతీయ భాషలన్నీ 'అ'కారంతో మొదలవుతాయి. కాని ఇంగ్లీషులో 'అ' లేదు. ఎ, బి, సి, డి అంటారు. 'అ' శబ్దమే లేదు. అదే మన దేశభాషలు తీసుకుంటే అ, ఆ, ఇ, ఈ అంటూ సాగుతుంది.

'అ'కారం చాలా ప్రాథమిక అక్షరం లేదా ప్రాథమిక శబ్దం. ఎందుకు ప్రాథమిక శబ్దం అంటున్నాము? మనం నోరు తెరిచి గాలి వదిలితే 'అ' శబ్దం వస్తుంది. అది ఏ దేశస్థుడు నోరు తెరిచినా 'అ' శబ్దమే బయటకు వస్తుంది. అందువల్లనే పిల్లలు నోరు తెరవాలంటే ఏదమ్మా 'అ' అను అంటాము కాని ఎ, ఇ, యు, ఐ, అనమనము కదా. తక్కిన శబ్దాలన్నీ 'అ'యొక్క రూపాంతరాలే. ఒకటే మట్టిముద్దనుంచి అనేక ఆకారాలు చేసినట్టుగా, ఒకటే 'అ'కారంనుంచి అనేక శబ్దాలు వస్తాయి.

ఉదాహరణకు నోరు వెడల్పుగా తెరిచి, పళ్ళు చూపిస్తే 'ఈ' అవుతుంది. దంతవైద్యుడు నోరు తెరవండి అనటానికి 'ఈ' అనండి అంటాడు. అలా 'అ'నుంచి వచ్చిన శబ్దాలే ఉ, క, ఖ, లాంటి అక్షరాలు. శీక్షావల్లీలో నేర్చుకుంటాము. గొంతులో ఎనిమిది స్థానాలు ఉన్నాయి అక్షరాలు పలకటానికి. వేణువులో ఉన్న కొన్ని రంధ్రాలలోంచి సరిగమపదని వచ్చినట్టుగా, గొంతులోని ఎనిమిది స్థానాలలోంచి అనేక అక్షరాలు వస్తాయి.

'అ' కారణ అక్షరం, తక్కిన అక్షరాలన్నీ కార్య అక్షరాలు. అంటే ఇది తక్కిన అక్షరాలకు ఉపాదాన కారణం. వేదమే చెబుతున్నది ఈ విషయాన్ని; అక్షరాలను మనం అక్షరాలా సరస్వతీదేవిగా కొలుస్తాము.

వర్ణమాలలోని అక్షరాలుగా ఉన్న సరస్వతీదేవిని నేను కొలుస్తున్నాను అని అర్థం. వాటిల్లో అకారం తక్కిన అన్ని అక్షరాలకీ మూల కారణం. నిఘంటువులో ఉన్న అనేకానేక పదాలకు అదే కారణం. అందువల్ల శాస్త్రంలో **అకారః వై సర్వా వాక్** అంటారు. మన సాంప్రదాయంలో ఒక్కొక్క అక్షరానికీ ఒక అధిష్ఠానదేవత ఉంది. 'అ' కారానికి అదిష్ఠానదేవత సాక్షాత్తూ సృష్టికర్త అయిన బ్రహ్మదేవుడే.

ఖం భూర్భువఃసువః బ్రహ్మణే పద్మహస్తాయ లోకాధిపతయే
హంసవాహనాయ సాంగాయా సాయుధాయ సశక్తి సపరివారాయ
ఉమామహేశ్వరాయ నమః అం బ్రహ్మణే నమః – మహన్యాస మంత్రం

'అ'కారం బ్రహ్మదేవుడు. ఎందుకు? బ్రహ్మదేవుడు సృష్టికర్త. ఆయన వస్తువులనన్నింటినీ సృష్టించాడు. 'అ'కారం అక్షరాలన్నిటికీ ఉపాదాన కారణం. అకారానికి కారణం బ్రహ్మ. అందువల్ల అక్షరాలలో పరమాత్మ 'అ'కారం.

ద్వంద్వః సామాసికస్య చ – సమాసాలలో నేను ద్వంద్వసమాసాన్ని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. సంస్కృత వ్యాకరణంలో అనేక సమాసాలు వస్తాయి. కొన్ని పదాలను కలిపి సంయుక్త పదాలుగా చేయటాన్ని సమాసం అంటారు.

సమ్యక్ అస్యతే ఇతి సమాసః

అందంగా, ఒక పద్ధతిలో చేసే పదాల కూర్పుని సమాసం అంటారు. ఇంగ్లీషులో కూడా కాంపౌండ్ వర్డ్స్ ఉంటాయి కాని, సంస్కృతంలో వ్యాకరణసూత్రాలు చాలా ఉంటాయి. ఇలా కలపటంవల్ల విభక్తిని వాడనవసరం లేదు. తెలుగులో కొన్ని పదాలను చూద్దాము. నేను పూజా సామాగ్రిని కొన్నాను అంటే పూజ **కోసం** సామాగ్రిని కొన్నాను అని అర్థం. శివాలయానికి వెళ్ళాను అంటే శివుడు **ఉన్న** ఆలయానికి వెళ్ళాను అని అర్థం; గంగాజలం తెచ్చాను అంటే గంగ **నుంచి** జలాన్ని తెచ్చాను. అడయార్ క్లాసులకు వెళ్ళాను అంటే అడయార్**లో** జరుగుతున్న క్లాసులకు వెళ్ళానని అర్థం. వీటిలో ఉదాహరణకు గంగాజలం తీసుకుంటే గంగ ఒక పదం, జలం ఇంకొక పదం; రెండింటినీ కలిపి సమాసం చేశాము. దీనివల్ల పెద్ద వాక్యాన్ని చిన్నదిగా చేస్తాము.

ఇలా సంయుక్త పదాలను చెయ్యటంవల్ల విభక్తులను వాడే శ్రమ తప్పుతుంది. ఏ సందర్భంలో ఏ విభక్తి వాడాలో ఎలా తెలుస్తుంది? సందర్భాన్ని బట్టి తెలుస్తుంది. గంగాజలం అంటే గంగనుంచి నీరు అన్నాము; కాని పూజాసామాగ్రి అంటే పూజనుంచి సామాగ్రి అనము, పూజకోసం సామాగ్రి అంటాము. అలాగే అడయార్ క్లాసులు అంటే అడయార్‌కోసం క్లాసులు కాదు, అడయార్‌నుంచి క్లాసులు కాదు, అడయార్‌లో జరుగుతున్న క్లాసులు. అలాగే శివాలయానికి వెళ్ళాను అంటే శివుడు ఉన్న ఆలయానికి వెళ్ళాను కాని బిర్లామందిర్ అంటే బిర్లా ఉన్న ఆలయం కాదు; బిర్లా కట్టించిన ఆలయం. అలాగే కారప్పొడి అంటే మిరపకాయల పొడి, కాని పళ్ళపొడి అంటే పళ్ళను పొడిచేసి చేసిన పొడి కాదు.

ఇలా సమాసాలయొక్క విగ్రహవాక్యం చెయ్యటం ఒక అద్భుతమైన ప్రక్రియ. వీటికి అనేక సూత్రాలుంటాయి. ముఖ్యంగా ఐదు ప్రాథమిక సమాసాలు ఉన్నాయి. ఈ ఐదు సమాసాలను ఏడుగా పెంచుతారు; తర్వాత ఈ ఏడూ 35 రకాల సమాసాలు అవుతాయి. ప్రాథమిక సమాసాల పేర్లు తత్పురుష సమాసం, బహువ్రీహి సమాసం, కర్మధారయసమాసం, ద్విగుసమాసం, ద్వంద్వసమాసం. సంస్కృత గ్రంథాలలో ఒక పదం ఆ పేజీ మొదట్లో ఆరంభమై, ఆ పేజీ చివరదాకా సాగుతూనే ఉంటుంది. కాళిదాసుకవి రచించిన శ్యామలా దండకంలో అలాంటి అద్భుతమైన సమాసాలు ఉంటాయి.

తారకారాజినీకాశహారావలిస్మేరచారుస్తనాభోగభారానమన్మధ్యవల్లీవలిచ్ఛేదవీచీసముద్యత్సముల్లాససందర్శితాకారసౌందర్యరత్నాకరే వల్లకీభృత్కరే కింకరశ్రీకరే

ఇదంతా ఒక్క పదం. ఇలా సంస్కృతభాషలో అనేక సమాసాలు ఉన్నాయి. వాటిలో ద్వంద్వ సమాసం ఒకటి. రెండు పదాలకు సమానస్థాయి ఉన్నవాటిని ద్వంద్వసమాసం అంటారు. ఉదాహరణకు తల్లిదండ్రులు, పార్వతీపరమేశ్వరులు, సుఖదుఃఖాలు, రాగద్వేషాలు మొదలైనవి. సమాసాల్లో పరమాత్మ ద్వంద్వసమాసం.

అహమేవాక్షయః కాలః – అన్నిటికీ ముగింపు చెప్పి, దానికి ముగింపు లేని కాలతత్త్వాన్ని నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అక్షయః కాలః అంటే క్షయం కాని కాలతత్త్వం. కాలంలో అన్నీ క్షయమయిపోతాయి కాని కాలం ఎప్పటికీ ఉంటుంది. ప్రళయకాలంలో కూడా అన్నీ లయమవుతాయి కాని, కాలం అవ్యక్తంగా ఉంటుంది. కాలం అవ్యక్తంగా ఉండటంవల్లనే తర్వాత సృష్టి రాగలుగుతుంది. అందువల్ల పరమాత్మ అక్షయకాలతత్త్వం.

ధాతాహం – నేను కర్మఫలదాతను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. సరియైన వ్యక్తికి, సరియైన సమయంలో, సరియైన ఫలం ఇవ్వాలంటే ఎంత గొప్ప మేధాశక్తి ఉండి ఉండాలి? మన కంప్యూటర్ ఎందుకూ పనికి రాదు దాని ముందు. భగవంతుని కంప్యూటర్‌కు వైరస్ పట్టదు. ఆ కంప్యూటర్‌లో (ఆయన మేధాశక్తిలో) చీమ, దోమ, మనిషి, ప్రాణులు, దేవతలు, రాక్షసులు అలా మొత్తం జీవరాశులన్నింటియొక్క కర్మల రికార్డు పెట్టుకుని, దానికి తగ్గ కర్మఫలాలను ఇస్తూ వస్తాడు. అది ఎంత క్లిష్టమైన పని? అందువల్ల పరమాత్మ కర్మఫలదాత.

విశ్వతోముఖః – నేను విశ్వతోముఖుణ్ణి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే ఆయన ముఖం పది దిక్కుల వైపూ తిరిగి ఉంటుంది. ఒక్కసారి ఇంతమందికి ఇన్ని రకాల కర్మఫలాలను ఇవ్వాలంటే, ఆయన అన్ని వైపులా ఒక్కసారే చూడగలిగేలా ఉండాలి.

> **విశ్వతో చక్షురుత విశ్వతో ముఖో విశ్వతో హస్త**
> **ఉత విశ్వతస్పాత్**
> **సం బాహుభ్యాం నమతి సంపత త్రైర్ద్యావా పృథివీ**
> **జనయన్ దేవ ఏకః తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు**

అందువల్ల పరమాత్మ విశ్వతోముఖుడు.

శ్లో. 34 **మృత్యుః సర్వహరశ్చాహమ్ ఉద్భవశ్చ భవిష్యతామ్ ।**
కీర్తిః శ్రీర్వాక్చ నారీణాం స్మృతిర్మేధా ధృతిః క్షమా ॥
మృత్యుః, సర్వహరః, చ, అహమ్, ఉద్భవః, చ, భవిష్యతామ్,
కీర్తిః, శ్రీః, వాక్, చ, నారీణామ్, స్మృతిః, మేధా, ధృతిః, క్షమా ॥

సర్వహరః	= సర్వప్రాణులను హరించునట్టి	ఉద్భవః	= ఉత్పత్తి హేతువును నేను
మృత్యుః, అహమ్	= మృత్యువును నేను	చ	= ఇంకా
భవిష్యతామ్	= పుట్టబోవుచున్న సమస్త ప్రాణుల	నారీణామ్	= స్త్రీలలో

కీర్తిః	= కీర్తిని	ధృతిః	= ధృతిని
శ్రీః	= లక్ష్మిని	చ	= ఇంకా
వాక్	= వాక్కును	క్షమా	= క్షమను
స్మృతిః	= స్మృతిని	(అహమ్) అస్మి	= నేను
మేధా	= మేధను		

సర్వ–హరః మృత్యుః, భవిష్యతామ్ ఉద్భవః చ అహమ్
నారీణామ్ చ కీర్తిః శ్రీః వాక్ స్మృతిః మేధా ధృతిః క్షమా చ (అహమ్ అస్మి) ।

తా: సర్వప్రాణులను హరించునట్టి మృత్యువును నేను. పుట్టబోవుచున్న సమస్తప్రాణుల ఉత్పత్తి హేతువును నేను ఇంకా స్త్రీలలో కీర్తిని, లక్ష్మిని, వాక్కును, స్మృతిని, మేధను, ధృతిని ఇంకా క్షమను నేను.

అహం సర్వహరః చ మృత్యుః (అస్మి) – సర్వప్రాణులను హరించే మృత్యువును నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దొంగ ఒక వ్యక్తినుంచి వస్తువులను మాత్రమే దొంగలించగలడు; కాని కాలం అన్నీ తీసేసుకుంటుంది. ఎందుకంటే మృత్యుబారిన పడ్డప్పుడు మనతో ఎవరూ రారు. ఆ విషయమై తమిళంలో ఒక అద్భుతమైన పద్యం ఉంది. దాని సారం –

ఇంటి వరకు ఆస్తి; ఇంటి వాకిలి వరకు భార్య;
కాటి వరకు పిల్లలు; చివరి వరకు వచ్చేదెవరో?

అలా ఒక వ్యక్తి మరణించినప్పుడు, అతనికున్నవన్నీ ఒక్కొక్కటీ వదులుకోవాల్సివస్తుంది. వాటిని తీసుకునేదెవరు? మృత్యువు – అంటే యమధర్మరాజు. అతనితో వచ్చేది అతను చేసిన పుణ్యాపాపాలు మాత్రమే.

లియో టాల్‌స్టాయ్ కథ ఒకటి ఉంది. ఒక ధనవంతుడు ఒక చాటింపు వేయిస్తాడు. సూర్యోదయంనుంచి సూర్యాస్తమయం వరకూ ఒక ప్రదేశంలో ఎంతమేరకు పరిగెడితే అంతమేరకు ఆ ప్రదేశాన్ని, ఆ పరిగెత్తిన వ్యక్తికి రాసిస్తాను అంటాడు. ఒకతను వస్తాడు, చాలా ఆశగా పరిగెడతాడు. మొదట్లో చాలా ఉత్సాహంగా పరిగెడతాడు; పరుగు తీస్తూనే ఉంటాడు. సూర్యాస్తమయం దగ్గరకొస్తున్నకొద్దీ అతని శక్తి సన్నగిల్లుతూ వస్తుంది. ఇంక పరుగు ఆపమని ఎవరు సలహా ఇచ్చినా, ఇంకొంచెం వస్తుంది, ఇంకొంచెం వస్తుందని ఆఖరి క్షణం వరకూ పరుగెడుతూనే ఉన్నాడు. కాని ఆ ఆఖరి క్షణం అతని ఆఖరి ఊపిరి తీసుకుంటుందని ఊహించలేక పోయాడు. అక్కడే కుప్పకూలిపోయాడు; అప్పటికప్పుడే మరణించాడు. ప్రాణాలొడ్డి అంత కష్టపడి సంపాదించిన ఆ భూమిని తీసుకువెళ్ళగలిగాడా? లేదు. మృత్యువు హరించివేసింది దానిని. అందువల్ల ఎంత సంపాదించినా, దాన్నంతటినీ మృత్యువు హరించివేస్తుంది. అందువల్ల పరమాత్మ మృత్యువు.

ఉద్భవశ్చ భవిష్యతామ్ – భవిష్యత్తులో పుట్టబోయే ఐశ్వర్యాన్ని నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకంటే, భవిష్యత్తులో ఏదైనా పుట్టించాలంటే, అది ఇప్పుడు అవ్యక్తరూపంలో నిక్షిప్తమై ఉండాలి. అవ్యక్తంగా లేనిదాన్ని

వ్యక్తంలోకి తీసుకురాలేము. అటువంటి అవ్యక్తాన్ని కూడా నేనే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. భవిష్యత్తులో రాబోయే వాటికి ఇప్పుడు నేను బీజాన్ని. అందువల్ల పరమాత్మ ఉత్పత్తి హేతువు.

కీర్తిః శ్రీర్వాక్చ నారీణాం – స్త్రీ దేవతలలో కీర్తిని, లక్ష్మిని, వాక్కును నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మనకు ముగ్గురమ్మలు అధిష్ఠానదేవతలుగా ఉన్నారు. లక్ష్మీదేవి సంపదకు అధిష్ఠానదేవత; సరస్వతీదేవి చదువుల తల్లి; పార్వతీదేవి శక్తిస్వరూపిణి. వీరు ముగ్గురూ ముగ్గురు అధిష్ఠానదేవతలు.

వీరే కాక, సృష్టిలో అనేక అధిష్ఠానదేవతలు ఉన్నారు. ఎందుకు? సృష్టిలో ఏది వచ్చినా, దానికి కొన్ని సూత్రాలు ఉంటాయి, కొన్ని ప్రకృతినియమాలు ఉంటాయి. ఉదాహరణకు భూమి తన చుట్టూ తాను తిరుగుతూ, సూర్యుని చుట్టూ తిరుగుతుంది. అంటే ఈ పని ప్రకృతినియమాలవల్ల జరుగుతున్నది.

ప్రకృతిలో ఎన్నో జరుగుతున్నాయి. ఉరుములు, మెరుపులు, భూమ్యాకర్షణ శక్తి – ఏది తీసుకున్నా దాని వెనక ప్రకృతినియమం ఉంది. ఈ నియమాలు ఇంత క్రమం తప్పకుండా పని చేస్తున్నాయంటే వాటి వెనక ఒక మేధాశక్తి ఉంది. ఎందుకంటే, ఏ నియమం పని చెయ్యాలన్నా కూడా, దాన్ని నియంత్రించే నియంత ఉండాలి. ప్రభుత్వం కొత్తగా ఒక నియమాన్ని ప్రవేశపెడితే దాన్ని ఆచరించేలా చూడటానికి ఒక ఆఫీసరు ఉండాలి. ఆ విధంగా ఈ సృష్టిలో ఏ వస్తువైనా కూడా, దానికి కొన్ని సూత్రాలు ఉంటాయి. ఆ సూత్రాలను ఒక తెలివైన తత్త్వం నియంత్రిస్తుంది. ఈ రెండూ కలిపితే, ప్రతి వస్తువుకూ ఒక అధిష్ఠానదేవత ఉంటుంది.

అంటే మనం రెండు అడుగులు పైకి వెయ్యాలి. వస్తువునుంచి వస్తువుకున్న సూత్రాన్ని చూడాలి; సూత్రంనుంచి దాన్ని నియంత్రించే తెలివైన తత్త్వాన్ని చూడాలి. అంటే ప్రతి వస్తువుకూ ఉన్న అధిష్ఠానదేవతను చూడాలి.

భూమికి భూదేవత ఉంది; జలానికి జలదేవత ఉంది; ప్రతి ఒక్క అక్షరానికీ అక్షరదేవత ఉంది; మన అంగాలు ఒక్కొక్కదానికీ ఒక అధిష్ఠానదేవత ఉంది. అంతే కాదు ఒక రేడియో కనుగొనబడితే దానికొక దేవత ఉంటుంది. ఈ అధిష్ఠానదేవతలందరికీ అధిష్ఠానదేవత ఈశ్వరుడు. ఆయన సమష్టిదేవత, సర్వజ్ఞుడు. ఆ విధంగా మనకు అనేక అధిష్ఠానదేవతలున్నారు. కీర్తిః అంటే పేరు ప్రతిష్ఠలు. దానికి కూడా కొన్ని సూత్రాలు ఉన్నాయి. దాని అధిష్ఠానదేవత కీర్తిదేవత.
శ్రీః – సంపద. దానికి అధిష్ఠానదేవత లక్ష్మీదేవి. వాక్ – వాక్కు. దానికి అధిష్ఠానదేవత వాగ్దేవి.

వాగ్దేవి వదనాంభుజే వసతు మే త్రైలోక్యమాతా శుభా...

స్మృతిః – స్మృతి అంటే జ్ఞాపకశక్తి. మనిషికున్న అనేక శక్తుల్లో జ్ఞాపకశక్తి ఒక శక్తి. మనస్సునుంచి అనేక నాళాలు వెళతాయి. ఎక్కడైనా ఏదో చిన్న పొరపాటు జరిగితే, అమ్నీషియా వస్తుంది. అంటే ఇది కూడా మెదడులో ఉన్న కొన్ని సూత్రాలవల్ల నియంత్రించబడుతుంది. దీనికి ఒక దేవత ఉంది.

మేధా – మేధా అంటే మేధస్సు, తెలివితేటలు. ఎందుకు కొంతమంది మెదడు చురుగ్గా ఉంటుందో, మరికొందరి మెదడు మట్టిసుద్దలా ఉంటుందో మనకు తెలియదు. ఇది అనుకోకుండా జరిగే అంశం కాదు; దానికి కూడా

కొన్ని సూత్రాలు ఉన్నాయి. వాటికి అధిష్ఠానదేవతను మేధాదేవత అంటారు. మేధాదేవికి చేసే ప్రార్థన మన వేదాల్లో మేధాసూక్తం పేరిట ఉంది.

ఓం మేధాదేవీ జుషమాణా న ఆగాఽ ద్విశ్వాచీ భద్రా సుమనస్యమానా ।
త్వయా జుష్టా నుదమానా దురుక్తాన్ బృహద్వదేమ విదథే సువీరాః॥

ధృతిః – ధృతి అంటే గట్టి పట్టుదల; విల్‌పవర్. అటువంటి గట్టి పట్టుదల ఉంటేనే మనిషి ఎన్ని ఓటములు ఎదురైనా వెనుకంజ వెయ్యడు. కిందపడ్డా, పైకి లేస్తాడు.

ఒకవేళ మట్టిముద్దను కింద వేస్తే అది కిందనే ఉండిపోతుంది, ఎన్నటికీ పైకి లేవదు. అదే రబ్బరుబంతిని కింద వేస్తే అది మళ్ళీ పైకి లేస్తుంది. ఎలా పైకి లేస్తుంది? ఛెంగుమని పైకి లేస్తుంది. దాన్ని ఎంత శక్తితో కిందకి వేస్తే, అంత శక్తితో అది పైకి లేస్తుంది.

అదే విధంగా, మనుష్యుల్లో రెండు రకాలు ఉన్నారు. ఒక రకం వారు ఒకసారి ఓడిపోతే, వారు మట్టిముద్దలా కింద ఉండిపోతారు, మళ్ళీ ప్రయత్నించరు. ఇంకొక రకం వారు రబ్బరుబంతిలాంటివారు; కిందపడ్డకొద్దీ రెట్టించిన ఉత్సాహంతో మళ్ళీ ప్రయత్నిస్తారు. ఇలా పట్టువదలని విక్రమార్కునిలా ప్రయత్నించే వారి శక్తిని ధృతి అంటారు. దీనికి అధిష్ఠానదేవతను ధృతిదేవత అంటారు.

క్షమా – క్షమకు అనేక అర్థాలున్నాయి. అవి ఓపిక, భరించటం, వేచి ఉండటం, క్షమించటం. ఈ మధ్య రోడ్డు మీద రెడ్ సిగ్నల్ పడ్డప్పుడు 'రిలాక్స్' అని కొత్తగా వేస్తున్నారు కొన్నిచోట్ల. అంటే ఓపిగ్గా వేచిచూడాలి. అదే లోపిస్తోంది నేడు. కొంచెం, కొంచెం ముందుకు వెళుతూ ఉంటారు. గ్రీన్ సిగ్నల్ పడేసరికి ఉన్న ఒక్క అడుగూ దాటేస్తారు. ఒకవేళ సరిగ్గా సిగ్నలు ముందు ఏదైనా కారు ఉండి, అది ఏ కారణం వల్లనైనా వెంటనే కదలకపోతే, వెనకనుంచి హారన్ల హెూరు వినిపిస్తుంది. ఆ ఒక్కక్షణం కూడా వేచిచూసే ఓపిక ఉండదన్నమాట ఎవరికీ. మనలో ఆ క్షమాగుణం ఉన్నా లేకపోయినా అది కూడా ఒక శక్తి. దాని అధిష్ఠానదేవత క్షమాదేవత.

నారీణామ్ (అహమ్) అస్మి – స్త్రీ దేవతలలో ఈ దేవతలన్నీ నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్ల స్త్రీదేవతలలో పరమాత్మ కీర్తి, శ్రీ, వాక్, స్మృతి, మేధా, ధృతి, క్షమా.

శ్లో. 35 **బృహత్సామ తథా సామ్నాం గాయత్రీ ఛందసామహమ్ ।**
మాసానాం మార్గశీర్షోఽ హమ్ ఋతూనాం కుసుమాకరః ॥
బృహత్సామ, తథా, సామ్నామ్, గాయత్రీ, ఛందసామ్, అహమ్,
మాసానామ్, మార్గశీర్షః, అహమ్, ఋతూనామ్, కుసుమాకరః ॥

తథా	= అలాగే	బృహత్సామ	= బృహత్సామమును
సామ్నామ్	= గానము చేయుటకు అనువగు శ్రుతులలో	ఛందసామ్	= ఛందస్సులలో
		గాయత్రీ	= గాయత్రీ ఛందస్సును
అహమ్	= నేను	మాసానామ్	= మాసములలో

మార్గశీర్షః	= మార్గశీర్షమును		కుసుమాకరః	=	వసంతఋతువును
ఋతూనామ్	= ఋతువులలో		అహమ్ (అస్మి)	=	నేను

సామ్నామ్ బృహత్-సామ, తథా ఛన్దసామ్ గాయత్రీ అహమ్,
మాసానామ్ మార్గశీర్షః, ఋతూనామ్ కుసుమాకరః అహమ్ (అస్మి) ।

తా: అలాగే గానము చేయుటకు అనువగు శ్రుతులలో నేను బృహత్సామమును, ఛందస్సులలో గాయత్రీ ఛందస్సును, మాసములలో మార్గశీర్షమును, ఋతువులలో వసంతఋతువును నేను.

బృహత్సామ తథా సామ్నామ్ – సామవేదం మంత్రాల్లో నేను బృహత్సామాన్ని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. సామ్నాం అంటే సామమంత్రాలు. సామమంత్రాలు అనే పదం ఒక సమాసం. సామవేదంయొక్క మంత్రాలు. అందులో బృహత్సామ నేను అంటున్నాడు. బృహత్సామ అంటే బృహత్ సామ; అది ఒక మంత్రం పేరు. అది చాలా మంగళకరమైన మంత్రం. ఇది భగవంతుణ్ణి స్తుతించే మంత్రం.

దీనికి బృహత్ సామ అని పేరు ఎందుకు వచ్చిందంటే మంత్రం పెద్దది అని కాదు, మంత్రం స్తుతించే భగవంతుడు గొప్పవాడు అని. మంత్రం పాడటానికి 2, 3 నిముషాలే పడుతుంది. కాని అది స్తుతించేది బృహదీశ్వరుణ్ణి. అందువల్ల ఇది గొప్ప మంత్రం. అందువల్ల సామమంత్రాల్లో పరమాత్మ బృహత్సామ.

గాయత్రీ ఛందసామహమ్ – ఛందస్సులలో గాయత్రీ ఛందస్సును నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

నిజానికి ఛందస్సుకు రెండు అర్థాలున్నాయి. ఛందస్సు అంటే ఛందస్సే ఒక అర్థం. అంటే పద్యభాగం రాయటానికి పాటించే సూత్రాలు. ఒక పద్యంలో ఎన్ని అక్షరాలు ఉండాలి, ఎలా ఉండాలిలాంటి నియమాలు కొన్ని ఉంటాయి. సంస్కృతంలో ఈ ఛందస్సుకు కొన్ని ఉదాహరణలు గాయత్రీ ఛందస్సు, అనుష్టుప్ ఛందస్సు, త్రిష్టుప్, జగతీ, బృహతీ మొదలైనవి. అలా గాయత్రీ ఛందస్సు ఒకటి.

అంతేకాకుండా వేదమంత్రాలను కూడా ఛందస్సు అంటారు. కాని ఇక్కడ ఛందస్సు అంటే ఛందస్సు అర్థమే సరిపోతుంది. అలాగే గాయత్రికి కూడా రెండు అర్థాలున్నాయి. ఒకటి గాయత్రీ ఛందస్సు. దానిలో మూడు పాదాలుంటాయి, పాదానికి ఎనిమిది అక్షరాలు ఉంటాయి, వెరసి 24 అక్షరాలు వస్తాయి. అష్టాక్షర త్రిపాద గాయత్రీ.

గాయత్రీ అంటే ఒక ప్రత్యేకమైన మంత్రం కూడా. గాయత్రీ మంత్రం తెలియనివారు ఉండరు. చాలామంది గాయత్రీ జపం చేస్తారు. అందువల్ల వేదమంత్రాలలో నేను గాయత్రీ మంత్రాన్ని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. గాయత్రీ మహిమ గురించి శాస్త్రంలో చాలా విస్తారంగా వస్తుంది. గాయత్రీ మహిమను వివరిస్తూ ఒక గ్రంథమే ఉంది.

గాయత్రీయొక్క ముఖ్యమైన మహిమ, ఈ మంత్రాన్ని వేదసారమంత్రం అంటారు. ఒకసారి బ్రహ్మదేవుడు వేదసారంకోసం వేదాలని చిలికాడుట.

త్రిభ్య ఏవ తు వేదేభ్యః పాదంపాదమదూదుహత్ ।
తదిత్యర్చోఽస్యాః సావిత్ర్యాః పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిః ॥ – మను 2.77

పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిః అంటే బ్రహ్మదేవుడు. బ్రహ్మదేవుడు మూడు వేదాలను తీసుకున్నాడు. మనకు ఉన్నది నాలుగు వేదాలైనా కూడా ఎక్కువగా మూడు వేదాల గురించే చెబుతారు. అథర్వణవేదం ఎక్కువగా రాదు. అంటే ఋగ్వేదం, యజుర్వేదం, సామవేదాలనే తీసుకుంటారు ఎక్కువగా. ఎందుకంటే వాటిల్లోనే యజ్ఞయాగాదులు, కర్మకాండ వస్తాయి.

వేదాలు చాలా పెద్దవి అవటంవల్ల వాటి సారాన్ని తీయదలచుకున్నాడు బ్రహ్మదేవుడు. అలా ఋగ్వేద సారంగా గాయత్రీ మొదటి పాదం, యజుర్వేద సారంగా రెండవ పాదం, సామవేద సారంగా మూడవ పాదం వచ్చాయి.

ఋగ్వేద సారం – తత్సవితుర్వరేణ్యం
యజుర్వేద సారం – భర్గోదేవస్య ధీమహి
సామవేద సారం – ధియోయోనః ప్రచోదయాత్

అలా ఒక్కొక్క పాదంగా వచ్చింది. ఈ గాయత్రీ మంత్రాన్ని సావిత్రీమంత్రం అంటారు అసలు. ఎందుకంటే ఈ మంత్రం వర్ణించేది సూర్యభగవంతుణ్ణి. సంస్కృతంలో సూర్యభగవానుణ్ణి సవితాదేవత అంటారు. సంధ్యావందనంలో ఈ సవితా పేరు వస్తుంది. ఈ సావిత్రీ మంత్రం గాయత్రీ ఛందస్సులో ఉండటంవల్ల దీనికి గాయత్రీమంత్రం అని కూడా పేరు వచ్చింది. అంటే ఛందస్సు పరంగా గాయత్రీ మంత్రం, దేవతా పరంగా సావిత్రీ మంత్రం.

బ్రహ్మచారికి ఉపనయనం చేసినప్పుడు అతను తండ్రికీ, గురువుకూ సాష్టాంగ నమస్కారం చేసి –

సావిత్రీం భో అనుబ్రూహి

అంటాడు. అక్కడ సావిత్రి అంటే గాయత్రీ మంత్రం. గాయత్రీ మంత్రం వేదాలసారం కాబట్టి, తండ్రి, తన పుత్రుడికి వేదాలు అధ్యయనం చెయ్యటానికి శ్రీకారం చుడుతున్నాడు కాబట్టి గాయత్రీమంత్రం ఉపదేశిస్తాడు.

అంటే మనం గాయత్రీ మంత్రం జపిస్తే, మొత్తం వేదాలను జపిస్తున్నట్టు అర్థం.

ఆయాతు వరదాదేవి అక్షరం బ్రహ్మ సంహితమ్

బ్రహ్మసంహితమ్‌లో బ్రహ్మ అంటే వేదాలు; సంహితం అంటే వేదాలకు సమానమైనది. అందువల్ల గాయత్రీ జపం చేస్తే ఒక్కటి కాదు, మూడు వేదాల పారాయణం చేసినంత ఫలం వస్తుంది. పైగా గాయత్రీ జపం చేస్తే పాపాలనుంచి రక్షింపబడతాడు.

గాయత్రీ గాయంతాం త్రాయతే ఇతి గాయత్రిః

గాయంతాం అంటే జపించే వ్యక్తి; త్రాయతే అంటే రక్షిస్తుంది. గాయత్రీ అంటే దేవత. అందువల్ల ఎవరైతే గాయత్రీ మంత్రాన్ని జపిస్తారో అతనికి గాయత్రీదేవి ఒక రక్షణ కవచంలా పనిచేస్తుంది. కొంతమంది ఇంటి గుమ్మానికి కన్‌దృష్టి వినాయకుని ఫోటో అంటిస్తారు. గాయత్రీ అలాంటి రక్షణ కవచాన్ని ఇస్తుంది. మనకు రెండు రకాల గాయత్రీ మంత్రాలు ఉన్నాయి. అవి శ్రౌతగాయత్రీ, స్మార్తగాయత్రీ. శ్రౌత అంటే శ్రుతుల్లో (వేదాల్లో) వచ్చే మంత్రం. స్మార్త అంటే స్మృతి గ్రంథాల్లో వచ్చే మంత్రం. ఉపనయనంలో ఉపదేశించేది శ్రౌతగాయత్రీ మంత్రం. ఆ మంత్రం –

తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్య ధీమహి ధియో యోనః ప్రచోదయాత్

జపం చెయ్యటానికి వీలుగా ఓం భూర్భువస్సువః కలుపుతారు.

ఈ గాయత్రీ మంత్రం అర్థం చూద్దాము.

సవితుః దేవస్య తత్ వరేణ్యం భర్గః వయం ధీమహి: వయం ధీమహి – మేము ధ్యానం చేస్తున్నాము; తత్ వరేణ్యం భర్గః – ఆ పవిత్రమైన ప్రకాశంమీద. ఎవరి కాంతి? సవితుః దేవస్య – సూర్యభగవానునియొక్క. అంటే మేము సూర్యభగవానునియొక్క పవిత్రమైన ప్రకాశంమీద ధ్యానం చేస్తున్నాము.

ఎందుకు ధ్యానం చేస్తున్నాము? మాకు కలిగే ఫలమేమిటి? **యః నః ధియః ప్రచోదయాత్** – ధియః అంటే బుద్ధి. ఆ సూర్యభగవానుని తేజస్సు మా మేధాశక్తిని పెంపొందిస్తుంది కాబట్టి. అందువల్ల గాయత్రీ మంత్రం చదివితే మేధాశక్తి పెరుగుతుంది.

గాయత్రీ మంత్రం పఠించకుండా, తక్కిన మంత్రాలను పఠిస్తే అవి అంతగా ఫలించవనీ; గాయత్రీ మంత్రం పఠించి, తక్కిన మంత్రాలు పఠించకపోయినా ఫలం కలుగుతుందనీ, గాయత్రీ మహిమ అంత గొప్పదనీ శాస్త్రంలో చెబుతారు. గాయత్రీ గురించి అనేక శాస్త్రగ్రంథాలలో వస్తుందని చూశాము.

ఈ గాయత్రీ మంత్రాన్ని కూడా రెండు రకాలుగా పఠిస్తారు. తత్ సవితుః వరేణ్యం ఒక పద్ధతి; తత్ సవితుః వరే నియమ్ ఇంకొక పద్ధతి. వరేణ్యంగా పఠిస్తే 23 అక్షరాలు; వరే నియమ్‌గా పఠిస్తే 24 అక్షరాలు వస్తాయి. 24 అక్షరాలున్న గాయత్రీ మంత్రాన్ని గాయత్రీ మంత్రమనే అంటారు కాని, 23 అక్షరాలున్న గాయత్రీ మంత్రాన్ని నిచ్చృద్ గాయత్రీ అంటారు. సంధ్యావందనంలో నిచ్చృద్ గాయత్రీని పఠిస్తారు.

విశ్వామిత్ర ఋషిః నిచ్చృద్గాయత్రీ ఛందః సవితా దేవతా।

జపం చెయ్యాలన్నా, హోమం చెయ్యాలన్నా వరేణ్యం అనాలి. ఇదంతా శ్రౌత గాయత్రీ గురించి.

స్మార్త గాయత్రి మంత్రం వేరే ఉంది. శ్రౌత గాయత్రి, స్మార్తగాయత్రి అని రెండు రకాలు ఉంటాయని చూశాము కదా. రెండోది స్మృతి గ్రంథాలలో వస్తుంది. అది ఇలా వస్తుంది –

యో దేవః సవితాస్మాకం ధియో ధర్మాతి గోచరః
ప్రేరయేత్ తస్య యత్ భర్గః తద్వరేణ్యముపాస్మహే

గాయత్రీ మంత్రం ఇంత గొప్పది కాబట్టి గాయత్రీ ఉపదేశాన్ని బ్రహ్మోపదేశం అంటారు. బ్రహ్మోపదేశం అంటే అది వేదోపదేశంతో సమానం. అందువల్ల గాయత్రీ వేదంతో సమానం. అంతేకాదు, ఛాందోగ్యోపనిషత్తు గాయత్రీ మంత్రాన్ని బ్రహ్మమీద ఉపాసన చెయ్యటానికి నిర్దేశిస్తుంది. అందువల్ల గాయత్రి వేదంతో సమానం, బ్రహ్మతో సమానం. ఈ మంత్రంమీద విశ్లేషణ బ్రహ్మసూత్రాల్లో కూడా చూస్తాము. ఈ గాయత్రీ మంత్రం చాలా పవిత్రమైనది. దీన్ని ఋగ్వేదంలో, యజుర్వేదంలో, సామవేదంలో కూడా చూస్తాము. అందువల్ల ఛందస్సులలో పరమాత్మ గాయత్రీ ఛందస్సు.

మాసానాం మార్గశీర్షోఽహమ్ – మాసాలలో నేను మార్గశీర్ష మాసాన్ని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే డిసెంబరు 15 నుంచి జనవరి 15 వరకూ. దీన్ని తమిళంలో మార్గళి మాసం అంటారు. మార్గశీర్ష మాసం అనేక విధాలుగా గొప్పది. అది మంగళకరమైన మాసం. అందువల్ల అనేక మతపరమైన కర్మలు ఆ కాలంలో చేస్తారు. వాతావరణం కూడా అప్పుడు బాగుంటుంది.

కొంతమంది భాష్యకారులు మార్గశీర్ష మాసంలో అనేక ధాన్యాలు పండుతాయి కాబట్టి, సస్యఫలంగా ఉంటుంది కాబట్టి దీనిని కృష్ణపరమాత్మ ఎన్నుకున్నాడు అంటారు. భూమి సస్యశ్యామలంగా ఉంటుంది. భాష్యకారులు చెప్పే ఇంకొక కారణం, ఈ నెల దేవతలకు సూర్యోదయకాలం అని. మన మనుష్యలోకంలో ఒక సంవత్సరం దేవతలకు ఒక రోజు. దేవతల రోజు సంక్రాంతి (సంక్రమణ రోజు)తో మొదలవుతుంది. రోజు మొదలయ్యే ముందు బ్రహ్మీముహూర్తం తెల్లవారుఝామున ఉంటుంది. అంటే 4.30 నుంచి 6.00 వరకూ సమయం. దేవతల రోజు జనవరి 15న మొదలవుతున్నదంటే, ఆ ముందు రోజులు దేవతలకు బ్రహ్మీముహూర్తంతో సమానం. బ్రహ్మీముహూర్తంలో సత్త్వగుణం ఉంటుంది. అందువల్ల అన్ని రకాల సాధనలకు, మతపరమైన సాధనలకు కూడా బ్రహ్మీముహూర్తం చాలా అనువైన సమయం. అంటే మార్గశీర్ష మాసం. అందువల్ల మాసాల్లో పరమాత్మ మార్గశీర్ష మాసం.

ఋతూనాం కుసుమాకరః – ఆరు ఋతువులలో నేను వసంతఋతువును అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆ ఋతువుల పేర్లు వసంతఋతువు, గ్రీష్మఋతువు, వర్షఋతువు, శరదృతువు, హేమంతఋతువు, శిశిరఋతువు. ఇంగ్లీషులో నాలుగే ఋతువులున్నాయి. అవి స్ప్రింగ్, సమ్మర్, ఆటమ్, వింటర్. ఈ ఋతువులన్నిటిలోనూ వసంతఋతువు చాలా అందంగా ఉంటుంది. అన్ని రకాల పువ్వులు వికసిస్తాయి. పువ్వులను చూస్తే ఆహ్లాదకరంగా ఉంటుంది. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ వసంతఋతువు అనకుండా కుసుమాకరః అంటున్నాడు. కుసుమాలు అంటే పువ్వులు. అందువల్ల ఋతువులలో పరమాత్మ వసంతఋతువు.

శ్లో. 36 **ద్యూతం ఛలయతామస్మి తేజస్తేజస్వినామహమ్ ।**
జయోఽస్మి వ్యవసాయోఽస్మి సత్త్వం సత్త్వవతామహమ్ ॥
ద్యూతమ్, ఛలయతామ్, అస్మి, తేజః, తేజస్వినామ్, అహమ్,
జయః, అస్మి, వ్యవసాయః, అస్మి, సత్త్వమ్, సత్త్వవతామ్, అహమ్ ॥

ఛలయతామ్	= వంచకులలో	జయః, అస్మి	= జయమును నేను
అహమ్, ద్యూతమ్	= నేను జూదమును	(వ్యవసాయినామ్)	= నిశ్చయాత్మకులలో
తేజస్వినామ్	= ప్రభావశాలురలో	అహమ్, వ్యవసాయః	= నిశ్చయమును నేను
తేజః, అస్మి	= తేజమును నేను	సత్త్వవతామ్	= సాత్త్విక పురుషులలో
(జేతౄణామ్)	= విజేతలలో	సత్త్వమ్, అస్మి	= సాత్త్విక భావమును నేనే

ఛలయతామ్ ద్యూతమ్, తేజస్వినామ్ తేజః అహమ్ అస్మి,
జయః అహమ్ అస్మి, వ్యవసాయః (అహమ్) అస్మి, సత్త్వవతామ్ సత్త్వమ్ (అహమ్ అస్మి) ।

తా: వంచకులలో నేను జూదమును, ప్రభావశాలురలో తేజమును నేను, విజేతలలో జయమును నేను, నిశ్చయాత్మకులలో నిశ్చయమును నేను, సాత్త్విక పురుషులలో సాత్త్విక భావమును నేనే.

ద్యూతం ఛలయతామస్మి – మన విచక్షణా శక్తి కోల్పోయేలాగా చేసే వ్యసనాలలో నేను జూదాన్ని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. జూదం కూడా వ్యసనమే. త్రాగుడుకు, మత్తుమందుకు అలవాటు పడ్డవారు ఎలా వాటికి బానిసలు అయిపోతారో, అలా జూదానికి అలవాటు పడ్డవారు కూడా దానికి బానిసలు అయిపోతారు. పేకాట, గుర్రపు పందాలు మొదలైనవి కూడా జూదం కిందికే వస్తాయి.

భాగవతంలో ఒక కథ వస్తుంది. కలిదేవత నేను కొన్ని చోట్ల ఉండి, మనుష్యులను మోహంలో పడవేసి, వారి పతనం చూడాలి అని కోరుకున్నాడుట. అంటే భగవంతుడు కొన్ని ప్రాంతాలు సూచించాడుట. అక్కడ ఉండమన్నాడుట. అందువల్ల ఎవరైనా ఆ ప్రాంతాలకు వెళితే వారి పతనం ఖాయం. అలాంటిచోట్ల వారు తాగి, అరిచి, పోట్లాడి, గొడవలు చేస్తారు. అందువల్ల నేను ద్యూతం అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

నిజానికి మొత్తం మహాభారతమే మనకొక అద్భుతమైన పాఠాన్ని నేర్పిస్తుంది. మనం జాగ్రత్తగా ఉండకపోతే, జూదం లాంటి ఏ వ్యసనమైనా సరే, మనను అట్టడుగుకు లాగేస్తుంది. దానికి గొప్ప ఉదాహరణ యుధిష్ఠిరుడు. యుధిష్ఠిరుణ్ణి ధర్మరాజు అంటారు. ఎందుకు? ఆయన ధర్మానికి ప్రతీకగా నిలిచాడు. అంతటి ధర్మశాలికి కూడా ఒక్కటే ఒక బలహీనత ఉంది. ఏమిటది? పాచికలు ఆడటం. ఆ పాచికలను అడ్డం పెట్టుకుని, పాండవులతోనే పాచికలు ఆడాడు శకుని మామ. ఆ ఆట మైకంలో పడి ధర్మరాజు ధర్మాధర్మ విచక్షణ కోల్పోయాడు. జూదంలో తన భార్యనూ, తమ్ముళ్ళనూ కూడా పణంగా పెట్టాడు.

భార్యనూ, తమ్ముళ్ళనూ పణంగా పెట్టకూడదని అతనికి తెలియదా? అతను ధర్మానికి ప్రతీక. ధర్మశాస్త్రం క్షుణ్ణంగా తెలుసు. అయినా ఆ సమయంలో అతను విచక్షణ కోల్పోయాడు. ధర్మరాజంతటివాడే విచక్షణ కోల్పోతే, ఇంక మామూలు మనుష్యులం మనమెంత? అందువల్లనే మన పెద్దలు సరాదాగా కూడా పేకాట ఆడనివ్వరు. డబ్బు పెట్టి ఆడటం లేదన్నా కూడా ఒప్పుకోరు. అది ఒక వ్యసనం, అది పతనానికి దారితీస్తుంది. దానికి అంత బలమైన శక్తి ఉంది. ద్యూతం పదాన్ని అక్షరాలా తీసుకుంటే పాచికలు. కాని ఇక్కడ ఎటువంటి జూదాన్నైనా తీసుకోవచ్చు. అందువల్ల చెడు వ్యసనాలలో పరమాత్మ జూదం.

తేజః తేజస్వినామహమ్ – ప్రతిభాశాలురలో నేను ప్రతిభను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇంతకు ముందే ద్యూతం చూశాము కాబట్టి తేజస్సు అంటే జూదమనే వ్యసనానికి బానిస కాకుండా, దాని వ్యామోహంలో పడకుండా ఉండే దృఢనిశ్చయం. ఎందుకంటే, ఏ వ్యసనం తీసుకున్నా, అంటే తాగుడు, సిగరెట్టు, మత్తుమందు జూదం ఏవైనా సరే, వాటికి మనం 'నో' అని తేలిగ్గా చెప్పగలిగేది మొదటిసారి మాత్రమే. ఒక్కసారి వాటిని రుచి చూశామా, అంతే సంగతులు. మెట్లమీంచి బంతి దొర్లుకుంటూ కిందపడ్డట్టుగా మనం కూడా పతనమవుతూ వస్తాము. దాన్నించి అంత తేలిగ్గా బయటపడలేము. అందువల్ల అలాంటి వ్యసనాలకు లొంగకుండా ఉండే దృఢనిశ్చయాన్ని నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్ల తేజస్సులలో పరమాత్మ తేజస్సు.

జయోఽస్మి వ్యవసాయోఽస్మి సత్త్వం సత్త్వవతామహమ్ – సాత్త్విక పురుషులలో నేను సత్త్వగుణాన్ని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. సత్త్వగుణం ఆధ్యాత్మిక చింతనను సూచిస్తే, రజోగుణం లౌకిక విచారణను సూచిస్తుంది. రజోగుణం ఉన్నవారు అర్థకామాల వెంట పరుగులు తీస్తే, సత్త్వగుణం ఉన్నవారు ధర్మమోక్షాలకు విలువను ఇస్తారు. తమోగుణం ఉన్నవారికి వీటిల్లో దేనిమీద శ్రద్ధ ఉండదు.

అందువల్ల శాస్త్రం తమోగుణం ఉన్న వ్యక్తిని ముందు లౌకిక విషయాలమీద శ్రద్ధ పెట్టమంటుంది. అంటే ముందు అసలంటూ అర్థకామాల వెంట పరుగులు తీయటం అలవాటు ఉంటే, దాన్నించి ధర్మమోక్షాల వైపు తిరగగలుగుతారు. అంటే తమోగుణంనుంచి సరాసరి సత్త్వగుణానికి ఎదగలేరు. ముందు రజోగుణానికి వచ్చి, దాన్నించి ఇంకా పైకి ఎదగాలి.

సత్త్వగుణం ఉంటే ఆధ్యాత్మిక చింతన వస్తుంది. సత్త్వగుణం వ్యవసాయాత్మిక బుద్ధిగా వ్యక్తమవుతుంది. వ్యవసాయం అంటే గట్టి ప్రయత్నం, మొక్కవోని పట్టుదల, దృఢనిశ్చయం. ఆధ్యాత్మిక సాధన చెయ్యటానికి అంటే పంచమహాయజ్ఞాలు చెయ్యటానికి గట్టి ప్రయత్నం, దృఢనిశ్చయం ఉండాలి. ఎప్పుడైతే అంత పట్టుదలగా శ్రమిస్తాడో, అప్పుడే అది జయానికి దారితీస్తుంది. జయం అంటే విజయం. వెనకనుంచి వస్తే, సత్త్వగుణంనుంచి వ్యవసాయః, వ్యవసాయఃనుంచి జయః. సత్త్వగుణం అంటే ఆధ్యాత్మిక ఆలోచన; వ్యవసాయః అంటే ఆధ్యాత్మిక ప్రయత్నం; జయః అంటే ఆధ్యాత్మిక విజయం. ఈ మూడూ తానే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్ల పరమాత్మ సత్త్వగుణం, వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధి, విజయం.

దీన్నిబట్టి మనం ఒక విషయాన్ని గ్రహించాలి. మనం ఒకవేళ ఆధ్యాత్మికంగా ఎదిగితే, అంతా నా గొప్పతనమే అని విర్రవీగకూడదు. దాని వెనక భగవంతుని కృప ఉందని గ్రహించాలి. ఈ విషయాన్ని ఎన్నడూ మర్చి పోకూడదు. మనం ముందుకు వేసే ప్రతి అడుగు వెనక ఈశ్వర అనుగ్రహం ఉంది. ఫ్రీవిల్ ముందు ఉండి నడిపిస్తే, ఈశ్వర అనుగ్రహం వెనకనుంచి ముందుకు తోస్తుంది. ఫ్రీవిల్, ఈశ్వర అనుగ్రహం రెండూ జోడు గుర్రాలలాంటివి.

శ్లో. 37 **వృష్ణీనాం వాసుదేవోఽస్మి పాండవానాం ధనంజయః ।**
మునీనామప్యహం వ్యాసః కవీనాముశనా కవిః ॥
వృష్ణీనామ్, వాసుదేవః, అస్మి, పాండవానామ్, ధనంజయః,
మునీనామ్, అపి, అహమ్, వ్యాసః, కవీనామ్, ఉశనా, కవిః ॥

వృష్ణీనామ్	= వృష్ణివంశజులలో	వ్యాసః	= వేదవ్యాసుడను నేను
వాసుదేవః	= వాసుదేవుడను నేను	కవీనామ్	= అతీంద్రియ శక్తులున్న వారిలో
పాండవానామ్	= పాండవులలో	ఉశనా, కవిః, అపి	= శుక్రాచార్యుడను గూడ
ధనంజయః	= అర్జునుడను నేను	అహమ్, అస్మి	= నేనే
మునీనామ్	= మునులలో		

వృష్ణీనామ్ వాసుదేవః, పాణ్డవానామ్ ధనఞ్జయః అస్మి,
మునీనామ్ అపి వ్యాసః (అహం), కవీనామ్ ఉశనా కవిః (అహమ్ అస్మి) ।

తా: వృష్ణివంశజులలో వాసుదేవుడను నేను, పాండవులలో అర్జునుడను నేను, మునులలో వేదవ్యాసుడను నేను, అతీంద్రియశక్తులున్న వారిలో శుక్రాచార్యుడను గూడ నేనే.

వృష్ణీనాం వాసుదేవోఽస్మి – వృష్ణి వంశానికి చెందినవారిలో నేను వాసుదేవుణ్ణి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. వృష్ణి వంశం అంటే యదువంశం; కృష్ణపరమాత్మను యదువంశజుడు అంటారు. అందువల్ల యదువంశజులలో నేను వాసుదేవుణ్ణి అంటున్నాడు. వాసుదేవుడు అంటే వసుదేవుని పుత్రుడు. వృష్ణివంశానికి చెందినవాడు కాబట్టి కృష్ణపరమాత్మకు ఉన్న ఇంకొక పేరు వార్ష్ణేయ – వృష్ణివంశ సముద్భూతః.

కృష్ణపరమాత్మ నేను వృష్ణివంశస్థులలో గొప్పవాడిని అని చెప్పుకోవటం ఎందుకు? ఎందుకంటే వాసుదేవుడు సాక్షాత్తూ విష్ణుమూర్తి అవతారం కాబట్టి. ఆయన మామూలు మనిషి కాదు, సాక్షాత్తూ భగవంతుని అవతారం.

భగవంతుని అవతారాలు అనేకం ఉంటే, కృష్ణావతారాన్నే ఎందుకు పొగడాలి? దీనికి కూడా అనేక కారణాలున్నాయి కాని ఒక్క ముఖ్యమైన కారణాన్ని తీసుకోవచ్చు. అది ఈ ఒక్క అవతారంలోనే కృష్ణపరమాత్మ బ్రహ్మవిద్యా ఆచార్యుడు కూడా అయ్యాడు. మోక్షశాస్త్రాన్ని బోధించాడు. తక్కిన అవతారాలలో రాక్షసులని సంహరించి, అంతర్ధానమయ్యాడు. ఒక్క కృష్ణావతారంలోనే ఆత్మవిద్యాబోధ చేశాడు.

వసుదేవసుతం దేవం కంసచాణూరమర్దనం
దేవకీపరమానందం కృష్ణం వందే జగద్గురమ్

మన వేదాంతశాస్త్రంలో వేలకొద్దీ గ్రంథాలున్నాయి. కాని వాటన్నింటిలోనూ ముఖ్యంగా మూడు గ్రంథాలను ప్రాథమిక గ్రంథాలుగా భావిస్తారు. వాటిని ప్రస్థానత్రయం అంటారు. అవి వేదాంతానికి మూలస్థంభాలలాంటివి. అవి –

1. ఉపనిషత్తులు – శ్రుతి ప్రస్థానం
2. భగవద్గీత – స్మృతి ప్రస్థానం
3. బ్రహ్మసూత్రాలు – న్యాయ ప్రస్థానం

శ్రుతి, స్మృతి, న్యాయ గ్రంథాలు మూడింటినీ కలిపి ప్రస్థానత్రయం అంటారు. వీటిల్లో భగవద్గీత ఒకటి. అందువల్లనే కొన్ని వేల సంవత్సరాలు గడిచాక కూడా ఈ 21వ శతాబ్దంలో కూడా భగవద్గీతకు అంత

ప్రాముఖ్యత ఉంది. ఇప్పటికీ భగవద్గీతను ఉత్సాహంగా నేర్చుకుంటారు అందరూ. అటువంటి భగవద్గీతయొక్క ఆచార్యుడు కృష్ణపరమాత్మ కాబట్టి, గీతాచార్యునిగా ఆయన గొప్పవాడు. అందువల్ల యదువంశజులలో పరమాత్మ వాసుదేవుడు.

పాండవానాం ధనంజయః – పంచపాండవులలో ధనంజయుణ్ణి నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అర్జునుడే గొప్పవాడు అంటున్నాడు ఎందుకు? ధర్మానికి ప్రతీకగా నిలిచిన ధర్మరాజుని నేను అని ఉండవచ్చు కదా? దీనికి జవాబు చాలా తేలిక. గీత ప్రస్థానత్రయంలో ఒకటిగా అంత ప్రధానస్థానాన్ని పొందితే, దాన్ని మొట్టమొదటగా అందుకున్న అర్జునుడు కూడా గొప్పవాడే అవాలి కదా.

సర్వోపనిషదో గావో దోగ్ధా గోపాలనందనః।
పార్థో వత్సః సుధీర్భోక్తా దుగ్ధం గీతామృతం మహత్ ॥

ఉపనిషత్తుల సారమైన గీతాశాస్త్రాన్ని ముందుగా పొందినది ఎవరు? అర్జునుడు. మనం ఇప్పుడు అందుబాటులో ఉన్న గురువులనుంచి తర్వాత నేర్చుకుంటున్నాము. కాని అర్జునుడు సాక్షాత్తూ ఆ భగవంతునినుంచే నేర్చుకుంటున్నాడు. ఇంతకన్నా మహాద్భాగ్యం ఏముంటుంది?

పార్థాయ ప్రతిబోధితాం భగవతా నారాయణేన స్వయమ్

స్వయంగా భగవంతుడైన నారాయణునినుంచి పార్థుడు (అర్జునుడు) బోధను పొందాడు.

ఇంకొక ప్రశ్న, కృష్ణపరమాత్మ అర్జునునికే ఎందుకు బోధించాడు? దీనికి కూడా అనేక కారణాలు చెబుతారు కాని అసలు తేలికైన కారణం చెప్పవచ్చు. అది అర్జునునికే ఎందుకు చెప్పాడు అంటే అర్జునుడే అడిగాడు కాబట్టి.

శిష్యస్తేఽహం శాధిమాం త్వాం ప్రపన్నమ్

నీ శిష్యుణ్ణి, నిన్ను శరణు వేడుతున్నాను అని అర్జునుడు అన్నాడు కాని, ధర్మరాజు వేడలేదు, భీముడు వేడలేదు. అందువల్ల పాండవులలో పరమాత్మ అర్జునుడు.

మునీనామప్యహం వ్యాసః – మునులలో నేను వ్యాసాచార్యుణ్ణి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. వ్యాసాచార్యులు ఎందుకు గొప్పవారు? దీనికి కూడా కృష్ణపరమాత్మకు చెప్పిన కారణాన్నే చెప్పవచ్చు. కృష్ణపరమాత్మ బ్రహ్మవిద్యను బోధించిన గొప్ప గురువు; ఆయన బోధించిన భగవద్గీత ప్రస్థానత్రయంలో ఒకటి అని చూశాము కదా; అదే ప్రస్థానత్రయంలో న్యాయత్రయంగా పేర్కొన్న బ్రహ్మసూత్రాల కర్త వ్యాసాచార్యులవారు. అలా వ్యాసాచార్యులవారు కూడా కృష్ణపరమాత్మలా బ్రహ్మవిద్య ఆచార్యులు.

అంతేకాదు, వ్యాసాచార్యులవారు బ్రహ్మసూత్రాలను రచించటమే కాదు, కృష్ణపరమాత్మ చెప్పిన భగవద్గీతకు మూలమైన మహాభారతాన్ని కూడా రచించింది ఆయనే. అంటే కృష్ణపరమాత్మ గీతను బోధిస్తే, వ్యాసాచార్యులవారు ఆ గీతకు అక్షరరూపాన్ని ఇచ్చారు. ఆ విధంగా ప్రస్థానత్రయంలోని రెండు గ్రంథాలకు రచయిత వ్యాసాచార్యులవారు కాబట్టి ఆయన చాలా గొప్పవారు. అందువల్ల ఆయనమీద మనకంత గౌరవం ఉంది.

జంధ్యాల పౌర్ణమిరోజు ప్రత్యేక తర్పణం వదులుతారు. దీన్ని కాండఋషి తర్పణం అంటారు. అందులో ఋషి పరంపరకు తర్పణాలు వదులుతారు. అక్కడ కృష్ణద్వైపాయణుని పేర్కొంటారు. కృష్ణద్వైపాయణుడు వేరే ఎవరో కాదు, సాక్షాత్తూ వ్యాసమహర్షే. తక్కిన ఋషుల పేర్లు రావు. ఆది అని అనేస్తారు.

కృష్ణద్వైపాయణాదయో యే ఋషయస్తాన్ ఋషీగ్ం తర్పయామి

కృష్ణద్వైపాయణుణ్ణి వ్యాసమహర్షి అని అంటారు. ఆయన వేదాలను క్రోడీకరించారు. మొత్తం వేదాలను మనుష్యులు గుర్తు పెట్టుకోలేరని గ్రహించి, ఆయన నలుగురు శిష్యులను పిలిచి, ఒక్కొక్క శిష్యుణ్ణి ఒక్కొక్క వేదాన్ని పరిరక్షించమన్నారు. ఆయన అసలు పేరు కృష్ణద్వైపాయణుడు. ఆయన వేదాలను విభజించి, పరిరక్షించాడు కాబట్టి వేదవ్యాసుడు అనే పేరు వచ్చింది. అదే క్రమేపీ వ్యాసునిగా స్థిరపడింది. అందువల్ల మునులలో పరమాత్మ వ్యాసుడు.

కవీనాముశనా కవిః – త్రికాల దర్శకులలో నేను శుక్రాచార్యుడను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఉశనా అంటే శుక్రాచార్యులవారు. ఈయన రాక్షసులకు గురువు. గొప్ప ఋషి. ఇక్కడ కవి అంటే నిజంగా కవి కాదు. త్రికాలజ్ఞుడు. క్రాంతదర్శి. అంటే భూత భవిష్యత్ కాలాలలోకి తొంగి చూడగలరు. అతీంద్రియ శక్తులున్నవారు. అంటే మన ఇంద్రియాలకు ఉన్న శక్తిని మించి శక్తి ఉన్నవారు. అలాంటి అతీంద్రియ శక్తులు ఉన్నవారిలో పరమాత్మ శుక్రాచార్యులవారు.

శ్లో. 38 **దండో దమయతామస్మి నీతిరస్మి జిగీషతామ్ ।**
మౌనం చైవాస్మి గుహ్యానాం జ్ఞానం జ్ఞానవతామహమ్ ॥
దండః, దమయతామ్, అస్మి, నీతిః, అస్మి, జిగీషతామ్,
మౌనమ్, చ, ఏవ, అస్మి, గుహ్యానామ్, జ్ఞానమ్, జ్ఞానవతామ్, అహమ్ ॥

దమయతామ్	= శిక్షించువారిలో	మౌనమ్, అస్మి	= మౌనమును నేను
దండః, అస్మి	= దండించుశక్తిని నేను	చ	= ఇంకా
జిగీషతామ్	= జయేచ్ఛ గలవారిలో	జ్ఞానవతామ్	= జ్ఞానుల
నీతిః, అస్మి	= నీతిని నేను	జ్ఞానమ్	= తత్త్వజ్ఞానమును
గుహ్యానామ్	= గోప్యవిషయ రక్షణమున	అహమ్, ఏవ	= నేను

దమయతామ్ దణ్డః అస్మి, జిగీషతామ్ నీతిః అస్మి ।
గుహ్యానామ్ మౌనమ్, జ్ఞానవతామ్ జ్ఞానమ్ చ ఏవ అహమ్ అస్మి ।

తా: శిక్షించువారిలో దండించుశక్తిని నేను, జయేచ్ఛ గలవారిలో నీతిని నేను, గోప్యవిషయ రక్షణమున మౌనమును నేను ఇంకా జ్ఞానుల తత్త్వజ్ఞానమును నేను.

దండో దమయతామస్మి – శిక్షించేవారిలో దండించే శక్తిని నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దండం అంటే కొట్టే కర్ర. ఎదుటి మనిషిని మార్చటానికి సామదానభేదదండోపాయాలను ఉపయోగిస్తారు. దండన చివరగా చెయ్యాలి.

మొదటి మూడూ పనిచెయ్యకపోతే దండించాలి. కాని చాలామంది మంచిమాటలు చెపితే వినరు. దండిస్తే టక్కున వింటారు. అందువల్లనే చాలామంది తల్లిదండ్రులు, సూళ్ళల్లో టీచర్లు దండిస్తుంటారు.

ఇప్పుడు పిల్లలను కొట్టకూడదనే నియమం వచ్చింది. అలా కొడితే వారు మానసికంగా దెబ్బతింటారు అంటారు. కాని కొట్టకుండా పిల్లలను మార్చాలంటే దానికి చాలా క్షమాగుణం కావాలి. ఎన్నో మంచిమాటలు చెప్పాలి. అవి చేసే పనిని ఒక్క దెబ్బ సాధిస్తుంది. అందువల్ల దండనే ఉపయోగిస్తారు చాలామంది. అందువల్ల శిక్షించేవారిలో పరమాత్మ దండన కర్ర.

నీతిరస్మి జిగీషతామ్ – రాజులలో నేను రాజనీతిని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. రాజులు విజయం సాధించాలంటే కొంత లౌక్యం పాటించాలి. ఆ లౌక్యాన్ని నీతి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. జిగీషతామ్ అంటే జయించాలనే ఇచ్ఛ ఉన్నవారు. అందువల్ల జయించాలనే ఇచ్ఛ ఉన్న రాజులలో పరమాత్మ రాజనీతి.

మౌనం చైవాస్మి గుహ్యానామ్ – రహస్యాలన్నిటిలోకి మౌనం నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకంటే రహస్యాన్ని ఎప్పుడైతే పలుకుతామో, అప్పుడింక అది ఏమాత్రం రహస్యం అవదు. అందువల్ల మౌనం ముఖ్యమైనది.

అంతేకాదు మౌనం బ్రహ్మను సూచిస్తుంది కూడా. మాండూక్యోపనిషత్తులో ఓంకార విశ్లేషణ వస్తుంది. ఓంకారంలో మూడు మాత్రలు ఉన్నాయి. అవి అకారం, ఉకారం, మకారం. ఓంకారాన్ని ఒకసారి ఉచ్ఛరించాక, రెండవసారి ఉచ్ఛరించే ముందు కొంత నిశ్శబ్దం ఏర్పడుతుంది. ఆ నిశ్శబ్దాన్ని **అమాత్ర** అంటారు. ఆ ఆమాత్ర బ్రహ్మను సూచిస్తుంది. నిశ్శబ్దంలో ఏం ఉంది? నిశ్శబ్దంలో ఏమీ లేదు అంటాము సాధారణంగా. కాని ఆ ఏమీ లేదుని సాక్షిగా చూసేది ఒకటి ఉంది. అది సాక్షిచైతన్యం. అందువల్ల మాండూక్యోపనిషత్తులో నిశ్శబ్దం అంటే బ్రహ్మ. అందువల్ల రహస్యాలలో మౌనం నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మౌనం అంటే బ్రహ్మ కూడా వస్తుంది కాబట్టి బ్రహ్మను రాజవిద్యా రాజగుహ్యం అన్నారు భగవద్గీతలోనే. గుహ్యం అంటే రహస్యం. అందువల్ల రహస్యాలలో పరమాత్మ మౌనం.

జ్ఞానం జ్ఞానవతామహమ్ – జ్ఞానులలో జ్ఞానాన్ని నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. జ్ఞానుల గొప్పతనం వారి జ్ఞానంలో ఉంది. ఆ జ్ఞానం భగవంతుని స్వరూపం. అందువల్ల మనం జ్ఞానికి నమస్కారం చేస్తే, ఆ నమస్కారం జ్ఞానికి చెందదు. అది అతని జ్ఞానానికి చెందుతుంది. అతనిలోని జ్ఞానం నేను అని కృష్ణపరమాత్మ అంటున్నాడు కాబట్టి జ్ఞానికి నమస్కారం చేస్తే, ఆ నమస్కారం సాక్షాత్తూ భగవంతునికి చెందుతుంది. జ్ఞానికి కూడా ఆ విషయం తెలుసు. అందువల్ల ఎవరైనా తనకు నమస్కరిస్తే అతను ఆ నమస్కారాన్ని తనకు స్వీకరించడు. తెలివిగా భగవంతునికి అర్పిస్తాడు. అందువల్ల జ్ఞానులలో పరమాత్మ జ్ఞానం.

శ్లో. 39 **యచ్చాపి సర్వభూతానాం బీజం తదహమర్జున ।**
న తదస్తి వినా యత్ స్యాత్ మయా భూతం చరాచరమ్ ॥
యత్, చ, అపి, సర్వభూతానామ్, బీజమ్, తత్, అహమ్, అర్జున,
న, తత్, అస్తి, వినా, యత్, స్యాత్, మయా, భూతమ్, చరాచరమ్ ॥

చ	= ఇంకా	యత్ చరాచరమ్	= ఏ చరాచర
అర్జున!	= ఓ అర్జునా!	భూతమ్	= జీవరాశి
యత్	= ఏది	మయా, వినా స్యాత్	= నేను లేనిచో
సర్వభూతానామ్	= సమస్త చరాచరప్రాణులయొక్క	తత్	= అది (జీవరాశి)
బీజమ్	= బీజమో (ఉపాదానకారణమో)	న, అస్తి	= ఉండనే ఉండదు
తత్, అపి, అహమ్	= ఆ ఉపాదానకారణమును నేనే		

హే అర్జున! చ సర్వ-భూతానామ్ యత్ బీజమ్ తత్ అపి అహమ్ (అస్మి),

యత్ చర-అచరమ్ భూతమ్ స్యాత్ తత్ మయా వినా న అస్తి ।

తా: ఇంకా ఓ అర్జునా! ఏది సమస్త చరాచరప్రాణులయొక్క బీజమో (ఉపాదానకారణమో) ఆ ఉపాదానకారణమును నేనే. చరాచర జీవరాశి నేను లేనిచో, ఉండనే ఉండదు.

ఇక్కడితో తన విభూతుల గురించిన వర్ణనను ముగించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అర్జున అహం సర్వభూతానాం బీజమ్ (అస్మి) – ఓ అర్జునా, అన్ని జీవరాశులకు బీజాన్ని నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. బీజం అంటే ఉపాదానకారణం. ఎలాగైతే మట్టి అన్ని రకాల కుండలకు ఉపాదానకారణమో, ఎలాగైతే బంగారం అన్ని ఆభరణాలకూ ఉపాదానకారణమో, అలా భగవంతుడు సృష్టి అంతటకూ ఉపాదానకారణం.

ఉపాదానకారణం ఎప్పుడూ కార్యం అంతటా ఉంటుంది. నిజానికి ఆ కార్యానికి ఉనికి ఏర్పడేదే ఈ ఉపాదాన కారణంవల్ల. **ఆభరణం ఉంది** అంటే ఆ ఉందిలోని ఉనికి ఆభరణానిది కాదు, బంగారానిది. ఆభరణం నామరూపం మాత్రమే. దానికి విడిగా ఉనికి లేదు. అలాగే కుండ ఉనికి మట్టిది, కుండ నామరూపం మాత్రమే.

వాచా౽౽రంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యమ్ – ఛాందోగ్యం

బంగారం సత్యం, ఆభరణం మిథ్య అని ఎలా నిరూపిస్తాము? ఆభరణంనుంచి బంగారం తీసేస్తే, అక్కడ ఆభరణం మిగలదు. అందువల్ల ఆభరణానికి ఉనికిని ఇచ్చేది బంగారం. అలాగే జగత్తుకు ఉనికిని ఇచ్చేది బ్రహ్మ. బ్రహ్మ లేకపోతే జగత్తుకు విడిగా ఉనికి లేదు. బల్ల ఉంది, కుర్చీ ఉంది, ఫ్యాను ఉంది. ఇలా అన్నింటిలో చెప్పే 'ఉంది;' బ్రహ్మయొక్క ఉనికిని సూచిస్తుంది. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే సృష్టిలో సత్ అంశం అంటే ఉనికిని నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ విభూతుల వర్ణన మొదలుపెట్టేముందు ఏమన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ?

అహమాత్మా గుడాకేశ సర్వభూతాశయస్థితః – 10.20

అన్ని జీవరాశుల్లో నేను ఆత్మగా ఉన్నాను అన్నాడు. అక్కడ ఆత్మ అంటే చైతన్యం లేదా చిత్ అంశం. ఇక్కడ బీజం అంటే సత్ అంశం. ఈ జగత్తు మొత్తంలో పరమాత్మ సత్ అంశం.

మయా వినా యత్ చరాచరం భూతం స్యాత్ తత్ న అస్తి – నా దీవెన లేనిదే ఈ చరాచరప్రపంచంలో దేనికీ ఉనికి లేదు. బంగారు ఆభరణాలకు నేను లేకుండా వాటికి విడిగా ఉనికి లేదని ఎలాగైతే బంగారం చెప్పగలదో, అలా భగవంతుడు నా దీవెన లేనిదే ఈ చరాచరప్రపంచంలో నేను లేకుండా వాటికి విడిగా ఉనికి లేదని చెబుతున్నాడు. అందువల్ల ఎవరైనా భగవంతుడు ఎక్కడున్నాడు అని అడిగితే, ఎక్కడ లేడని ఎదురు ప్రశ్నించ గలగాలి. ఆ విధంగా చిత్‌తో మొదలుపెట్టి, సత్‌తో ముగిస్తున్నాడు. సత్, చిత్‌లు నిర్గుణ ఈశ్వరవిభూతులు, తక్కిన విభూతులు అన్నీ సగుణ ఈశ్వరవిభూతులు. విభూతి అంటే మహిమ అని మర్చిపోకూడదు.

శ్లో. 40 **నాంతోఽస్తి మమ దివ్యానాం విభూతీనాం పరంతప ।**
ఏష తూద్దేశతః ప్రోక్తో విభూతేర్విస్తరో మయా ॥
న, అంతః, అస్తి, మమ, దివ్యానామ్, విభూతీనామ్, పరంతప,
ఏషః, తు, ఉద్దేశతః, ప్రోక్తః, విభూతేః, విస్తరః, మయా ॥

పరంతప!	= ఓ అర్జునా!	మయా	= నాచేత
మమ	= నాయొక్క	విభూతేః	= విభూతులయొక్క
దివ్యానామ్	= దివ్యములైన	ఏషః	= ఈ
విభూతీనామ్	= విభూతులకు	విస్తరః, తు	= విస్తరణ అయితే
అంతః	= అంతమే	ఉద్దేశతః	= సంక్షిప్తముగా
న, అస్తి	= లేదు	ప్రోక్తః	= చెప్పబడినది

హే పరన్తప! మమ దివ్యానామ్ విభూతీనామ్ అన్తః న అస్తి,
ఏషః తు విభూతేః విస్తరః మయా ఉద్దేశతః ప్రోక్తః ।

తా: ఓ అర్జునా! నాయొక్క దివ్యములైన విభూతులకు అంతమే లేదు. నాచేత విభూతులయొక్క ఈ విస్తరణ సంక్షిప్తముగా చెప్పబడినది.

ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు, 'ఓ అర్జునా, నేను నా విభూతుల గురించి చెప్పటం ఆపానంటే, దానికి కారణం అవి అయిపోయాయని కాదు. ఎందుకంటే వాటికి అంతం లేదు.'

పరంతప మమ దివ్యానాం విభూతీనాం అంతః న అస్తి – ఓ అర్జునా, నా విభూతులకు అంతులేదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆయన విభూతులకు అంతు లేకపోతే కృష్ణపరమాత్మ పనిగట్టుకుని కొన్నింటిని వివరించటం ఎందుకు?

ఏష తూద్దేశతః ప్రోక్తో విభూతేర్విస్తరో మయా – నాయొక్క విభూతులు చాలా ఉన్నాయి కాని, వాటిలోంచి కొన్నింటిని సంక్షిప్తంగా చెప్పాను అంటున్నాడు. ఉద్దేశతః అంటే సంక్షిప్తంగా చెప్పాడు. అయితే ఈ పట్టికను ఎలా విస్తారంగా చేసుకోవాలి? దానికి ఒక పద్ధతి చెబుతాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నిజానికి ఈ పదవ అధ్యాయాన్ని తీసుకుని హోమ్‌వర్క్ చెయ్యవచ్చు. దానికి ఒక పద్ధతిని చెప్పబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 41 **యద్యద్విభూతిమత్ సత్త్వం శ్రీమదూర్జితమేవ వా ।**
తత్తదేవావగచ్ఛ త్వం మమ తేజోఽంశసంభవమ్ ॥
యత్, యత్, విభూతిమత్, సత్త్వమ్, శ్రీమత్, ఊర్జితమ్, ఏవ, వా,
తత్, తత్, ఏవ, అవగచ్ఛ, త్వమ్, మమ, తేజోఽంశసంభవమ్ ॥

విభూతిమత్	= మహిమ	తత్, తత్	= ఆయా వస్తువులు
శ్రీమత్	= ఐశ్వర్యము	మమ తేజోంశ	= నా తేజముయొక్క
వా	= ఇంకా	సంభవమ్, ఏవ	= అంశ నుండియే సంభవించినవిగా
ఊర్జితమ్	= శక్తి		
యత్, యత్, ఏవ	= ఏయే	త్వమ్	= నీవు
సత్త్వమ్	= వస్తువులందు కలవో	అవగచ్ఛ	= గ్రహింపుము

యత్ యత్ సత్త్వమ్ విభూతిమత్, శ్రీమత్ ఊర్జితమ్ ఏవ వా
(అస్తి), తత్ తత్ మమ తేజః అంశ-సమ్భవమ్ (అస్తి ఇతి) త్వమ్ అవగచ్ఛ ।

తా: మహిమ, ఐశ్వర్యము ఇంకా శక్తి ఏయే వస్తువులందు కలవో ఆయా వస్తువులు నా తేజము యొక్క అంశ నుండియే సంభవించినవిగా నీవు గ్రహింపుము.

నువ్వు స్వంతంగా ఒక పట్టికను తయారు చేసుకోవచ్చు అంటున్నాడు.ప్రపంచంలో అనేక అద్భుతాలను చూస్తాము. కొన్ని వస్తువులు చూస్తే అలా నిశ్చేష్టులమై వాటికేసి చూస్తాము. అలా వచ్చినవే ప్రపంచంలోని ఏడు అద్భుతాలు. వాటికి భిన్నంగా ఇంకొక అద్భుతమైన వస్తువు కనిపిస్తే, దాన్ని ఎనిమిదవ వింత అంటాము. ఆ అద్భుతం సహజమైనది కావచ్చు, కృత్రిమమైనది కావచ్చు. అవి నా విభూతులుగా తెలుసుకో.

యద్యద్విభూతిమత్ సత్త్వం శ్రీమదూర్జితమేవ వా – యత్ యత్ విభూతి – ఏ వస్తువును చూస్తే నీకు అద్భుతంగా అనిపిస్తుందో, అది చిన్న పురుగునుంచి పెద్దకొండవరకూ ఏదైనా కావచ్చు, అది నా విభూతి. శ్రీమత్ అంటే ఐశ్వర్యవంతంగా ఉండేది, అంటే చాలా విలువైనది. ఉదాహరణకు ఒక విలువైన వజ్రాన్ని తీసుకుంటే అది చాలా ఖరీదైనది, చాలా విలువైనది. కొన్ని లక్షల ఖరీదు చేస్తుంది.

ఆ విధంగా ఖరీదైనది కాని, శక్తివంతమైనది కాని, ఏది చూసినా అది నా విభూతే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. సూర్యుని కాంతి, శక్తి తీసుకోండి. ఎన్ని సంవత్సరాలుగానో మన భూమిమీదకు తన కాంతిని ప్రసరింపజేస్తున్నాడు సూర్యభగవానుడు. ఈ భూప్రపంచం మొత్తాన్ని పన్నెండు గంటలు విద్యుచ్ఛక్తితో కాంతివంతం చెయ్యాలంటే ఎంత ధనం ఖర్చు పెట్టాలి, ఎంత శ్రమ పడాలి? అటువంటి కాంతిని సూర్యుడు మనకు రూపాయి ఖర్చు లేకుండా సంవత్సరాల తరబడి ఇస్తున్నాడు. ఇప్పటికీ ఇస్తూనే ఉన్నాడు.

అంతేనా? నక్షత్రాలను చూడండి, మెరుపును చూడండి, జలపాతాన్ని చూడండి. ప్రకృతిలో శక్తివంతమైనది ఏది చూసినా ఎంత ఆశ్చర్యం వేస్తుంది! అంతేకాదు ఎన్ని అందాలు ఉన్నాయి ప్రకృతిలో. నిజంగా ప్రకృతిని

సరిగ్గా ఆస్వాదిస్తే దాని అందాలతో మైమరచిపోతాము. అటువంటి అందాన్ని, అటువంటి అద్భుతాన్ని చూసినప్పుడు దేవుని సృష్టి ఎంత అద్భుతం అని అనుకోకుండా ఉండలేము. మతపరమైన భావన ఉన్న వ్యక్తి అద్భుతమైనదాన్ని దేన్ని చూసినా దానికి నమస్కారం చేస్తాడు. అంతేకాదు, పూర్వకాలంలో ఒకవేళ ఏదైనా అటువంటి అద్భుతమైన వస్తువు ఎవరికైనా దొరికినా కూడా అతను దాన్ని ఉంచుకునేవాడు కాదు. ఇంత అద్భుతాన్ని నా దగ్గర పెట్టుకునే అర్హత నాకు లేదు అనుకునేవాడు. అది ఆలయంలో ఇచ్చేసేవాడు. ఎందుకు? అందులో అతను భగవంతుణ్ణి చూస్తాడు కాబట్టి.

తత్ తత్ ఏవ అవగచ్ఛ – అటువంటి అసాధారణ శక్తివంతమైన వస్తువు గాని, అటువంటి అసాధారణమైన అందమైన వస్తువు గాని నాయొక్క అనంతమైన విభూతులలో ఒకటి అని తెలుసుకో అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అది నా విభూతి మొత్తం కాదు, నా విభూతిలో ఒక చిన్న అంశం మాత్రమే.

మమ తేజోఽంశసంభవమ్ – అది నా తేజస్సులో ఒక చిన్న అంశం మాత్రమే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. తేజస్సు అంటే మహిమ. అంశం అంటే చాలా చిన్న భాగం. నా విభూతిలో చాలా చిన్న అంశం అది. అందువల్లనే మనం ప్రకృతిని ఆరాధిస్తాము.

శ్లో. 42 **అథవా బహునైతేన కిం జ్ఞాతేన తవార్జున ।**
విష్టభ్యాహమిదం కృత్స్నమ్ ఏకాంశేన స్థితో జగత్ ॥
అథవా, బహునా, ఏతేన, కిమ్, జ్ఞాతేన, తవ, అర్జున,
విష్టభ్య, అహమ్, ఇదమ్, కృత్స్నమ్, ఏకాంశేన, స్థితః, జగత్ ॥

అథవా	= అథవా	జగత్	= జగత్తును
అర్జున!	= ఓ అర్జునా!	అహమ్	= నేను (నా యోగశక్తియొక్క)
ఏతేన	= ఇలా	ఏకాంశేన	= ఒక్క అంశతోనే
బహునా, జ్ఞాతేన	= ఎక్కువగా తెలిసికొనుట వలన	విష్టభ్య	= ధరించి
తవ, కిమ్	= నీకు కలుగు ప్రయోజనమేమి	స్థితః	= స్థితమైయున్నాను
ఇదమ్, కృత్స్నమ్	= ఈ సమస్త		

హే అర్జున! అథవా ఏతేన బహునా జ్ఞాతేన తవ కిమ్? అహమ్
ఇదమ్ కృత్స్నమ్ జగత్ ఏక-అంశేన విష్టభ్య స్థితః (అస్మి ఇతి త్వం విద్ధి) ।

తా: అథవా ఓ అర్జునా! ఇలా ఎక్కువగా తెలిసికొనుట వలన నీకు కలుగు ప్రయోజనమేమి ఈ సమస్త జగత్తును నేను నా యోగశక్తియొక్క ఒక్క అంశతోనే ధరించి స్థితమైయున్నాను.

4. ఉపసంహారం: శ్లోకం 42

ఈ శ్లోకంతో ఈ అంశానికి ముగింపు పలుకుతున్నాడు. ఇప్పుడు 'ఓ అర్జునా, ఈ మొత్తం విషయాన్ని నువ్వు ఇంకొక కోణంలోంచి కూడా చూడవచ్చు,' అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఉదాహరణకు నీరు విషయం తీసుకుందాము. నీరు అంతటా ఉంది; అది చిన్న అలలో ఉంది, చిన్న బుడగలో ఉంది, నీటి చుక్కలో ఉంది అంటాము. నీరును చూసే ఒక మార్గం ఇది. ఇంకో విధంగా చూడాలంటే? నీరు అలలో, బుడగలో, చుక్కలో ఉండటం కాదు, నిజానికి నీటిలోనే ఈ చిన్నచిన్న వన్నీ అంటే – అల, బుడగ, చుక్క ఉన్నాయి అంటాము. అదే విధంగా భగవంతుడు అన్నింటిలో ఉన్నాడని ముందు చూశాము. ఇప్పుడు దాన్ని తిరగేసి భగవంతునిలోనే అన్నీ ఉన్నాయి అంటాము.

అథవా – ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే;

బహునైతేన జ్ఞాతేన కిమ్ – ఇంత విస్తారమైన వివరణ ఎందుకు అర్జునా? నేను మునులలో వ్యాసాచార్యుణ్ణి, నదులలో గంగను, జ్ఞానులలో జ్ఞానాన్ని – ఇలా వరుసగా అన్నింటిలో నేను ఉన్నాను అని చెప్పుకుంటూ పోవటం ఎందుకు? నాలోనే అన్నీ ఉన్నాయి అని చెప్పదలుచుకున్నాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అహమ్ ఇదం కృత్స్నం జగత్ విష్టభ్య స్థితః – నిజానికి సృష్టి మొత్తం నాలోనే ఉంది.

ఈ గదిలో ఆకాశం ఉందని చెప్పటం మొదటి మెట్టు. నిజానికి ఆకాశంలోనే అన్ని గదులూ ఉన్నాయని చెప్పగలగటం అసలు విషయం. అలాగే భగవంతుడు అన్ని జీవరాశుల్లోనూ ఉన్నాడు మొదటిమెట్టు. నిజానికి భగవంతునిలోనే అన్ని జీవరాశులూ ఉన్నాయని అర్థం చేసుకోవటం అసలు విషయం. భగవంతుడే వాటికి స్థితికర్త.

ఏకాంశేన – ఈ విశ్వం మొత్తం నాలో కేవలం ఒక చిన్న అంశం మాత్రమే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఒక సముద్రంలో ఒక చిన్నబుడగలాంటిది, సముద్రమంత పరమాత్మలో ఈ విశ్వం. ఈ విధంగా తనలోనే విశ్వమంతా ఉందని, అది ఒక్క చిన్న అంశలాంటిదనీ చెప్పి తన విభూతి యోగాన్ని ముగిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే విభూతియోగోనామ దశమోఽధ్యాయః

హరి ఓం తత్సత్

ఇది శ్రీ మద్భగవద్గీతయందు, ఉపనిషత్తులందు, బ్రహ్మవిద్యయందు, యోగశాస్త్రమందు, శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదమునందు విభూతియోగము అనే దశమోధ్యాయము.

అధ్యాయం 10 - విభూతియోగము సారాంశము

పదవ అధ్యాయం భగవద్గీత యొక్క మధ్యమషట్కంలో అంటే రెండవ షట్కంలో ఉంది. భగవద్గీతను మూడు షట్కాలుగా విభజించవచ్చు. అవి మొదటి షట్కము, రెండవ షట్కము, మూడవ షట్కము. ఆరేసి అధ్యాయాలను కలిపి ఒక షట్కము అంటారు.

మొదటి షట్కము	- 1-6 అధ్యాయాలు	- జీవస్వరూపం
రెండవ షట్కము	- 7-12 అధ్యాయాలు	- ఈశ్వర స్వరూపం
మూడవ షట్కము	- 13-18 అధ్యాయాలు	- జీవఈశ్వర ఐక్యం

ఈ రెండవషట్కము ఈశ్వరస్వరూపాన్ని చర్చిస్తున్నది. దానివల్ల ఈశ్వరుని గురించి మనకు స్పష్టంగా అర్థమవుతుంది. ఈ అంశాన్ని ఏడవ అధ్యాయంతో ప్రారంభించి, దాన్ని నెమ్మదిగా విస్తరించుకుంటూ వచ్చి, పన్నెండవ అధ్యాయంతో ముగిస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఏ ఆధ్యాత్మిక గ్రంథం చూసినా, ఈశ్వరుని నిర్వచనం దగ్గరికి వచ్చేసరికి సాధారణంగా ఆయనను జగత్కారణంగా అభివర్ణిస్తారు. అంటే భగవంతుడు సృష్టికర్త. సంస్కృతంలో కర్త పదం వాడతారు. అంటే జగత్తును సృష్టించినవాడు. ఇది వినేసరికి ఈశ్వరుణ్ణి గురించి మనం కొన్ని సిద్ధాంతాలను ఏర్పరచుకుంటాము. అవేమిటో చూద్దాము.

ఎ) **అనుమిత స్వరూపం** - శాస్త్రం ఏమంటున్నది? ఈశ్వరుడు సృష్టికర్త అంటున్నది. కాని మనకు ఎదురయ్యే మొట్టమొదటి సమస్య ఏమిటి? ఆ సృష్టికర్త ఎలా ఉంటాడో తెలియదు మనకు. ఆ మాటకొస్తే మన చుట్టూ ఉన్న వస్తువులలో దేన్ని చూసినా, దాని సృష్టికర్తను చూడలేము. బల్లకు సృష్టికర్త ఉన్నాడని తెలుసు, కాని అతను కనబడడు; ఈ గదికి సృష్టికర్త ఉన్నాడని తెలుసు కాని అతను కనబడడు. అంటే మామూలుగా కూడా సృష్టికర్త కనబడడు కాని అతను ఉన్నాడని తార్కికంగా తెలుసుకుంటాము.

ఈశ్వరుణ్ణి అనుమిత స్వరూపం అంటారు. అంటే ఈశ్వరుడు ప్రత్యక్షంగా కనబడడు. కాని అనుమానం అంటే తర్కంద్వారా తెలుసుకుంటాము. ప్రత్యక్షంగా కనబడని ఈశ్వరుడు ఉన్నాడని తర్కంద్వారా తెలుసు కుంటాము కాబట్టి ఆయనను పరోక్ష ఈశ్వరుడు అంటాము. అందువల్ల భగవంతుని గురించిన మొదటి సిద్ధాంతం - ఆయన ప్రత్యక్షంగా కనబడడు, పరోక్షంగా ఉన్నాడు అని ఊహించుకుంటాము.

బి) **కల్పితరూపం** - కంటికి కనబడని సృష్టికర్త ఎలా ఉంటాడు? ఈ బల్లను సృష్టించిన అతను ఎలా ఉంటాడు? అతన్ని నేను ఊహించుకోవాలి. అలాగే జగత్తును సృష్టించిన సృష్టికర్త ఎలా ఉంటాడో తెలియదు కాబట్టి ఆయన రూపాన్ని ఊహించుకోవాలి. దీన్ని కల్పితరూపం అంటారు. అంటే ఈశ్వరుడు అనుమిత స్వరూపం, పరోక్షం, కల్పితరూపం.

ఒకవేళ ఈ బల్లను సృష్టించిన వ్యక్తిని ఊహించుకోవాలంటే ఏం చేస్తాము? అతను ఖచ్చితంగా మనిషై ఉంటాడు అంటాము. ఎందుకు? జంతువులకు అంత తెలివితేటలు లేవు. మనిషి మాత్రమే బుద్ధిజీవి. అతనికే తెలివితేటలు ఉన్నాయి. అందువల్ల అతను తన బుద్ధిని ఉపయోగించి ఈ బల్లను సృష్టించి ఉంటాడు.

అదే విధంగా ఈ జగత్తుయొక్క సృష్టికర్తను ఊహించుకోవాలంటే, ఎవరిని ఊహిస్తాము? మానవాకారం ఉన్న భగవంతుణ్ణి. ఆ భగవంతుడు ప్రత్యక్షమా, పరోక్షమా? ఖచ్చితంగా పరోక్షమే. ఊహనుంచి వచ్చిన రూపమే. ఎందుకంటే భగవంతుడు కంటికి కనబడడు కాబట్టి. అందువల్ల భగవంతుణ్ణి మనిషికన్నా చాలా తెలివైన వ్యక్తిగా ఊహించుకుంటాము.

మామూలు మనిషి మామూలు విషయాలను సృష్టిస్తే, ఇంత అద్భుతమైన జగత్తును సృష్టించటానికి భగవంతునికి ఇంకెంత ఎక్కువ ప్రజ్ఞాపాటవాలు ఉండి ఉండాలి? అందువల్ల ఏం చేస్తాము? మనకు ఒక తల ఉంటే, ఆయనకు అనేక తలలు ఉన్నట్టుగా ఊహించుకుంటాము. అనేక తలలు అతను సర్వజ్ఞుడు అని సూచిస్తాయి.

అలాగే భగవంతుడు సర్వశక్తివంతుడు అయివుండాలి. ఒక మామూలు బల్లనో, గదినో సృష్టించటానికే కొంత శక్తి కావాలంటే, ఇంత అద్భుతాలతో కూడిన జగత్తును సృష్టించాలంటే ఇంకెంత శక్తి కావాలి? అందువల్ల చేతులను పెంచుతాము. భగవంతునికి అనేక చేతులు ఉన్నట్టుగా చూపిస్తాము.

అలా భగవంతునికి ఒక మానవాకారాన్ని ఇస్తాము. సృష్టికర్త అయిన భగవంతుడు మనిషి పోలికలతో ఉంటాడు అయినా మనకు ఇంకా పూర్తి వివరాలు తెలియవు. ఏ రంగులో ఉంటాడు భగవంతుడు? నల్లగా ఉంటాడా, తెల్లగా ఉంటాడా, పసుపువర్ణంలో ఉంటాడా, గోధుమవర్ణంలో ఉంటాడా? అంతేనా? ఈ సృష్టికర్త స్త్రీనా, పురుషుడా? అంతా అయోమయంగా ఉంది.

పోనీ శాస్త్రంలోకి తొంగిచూద్దామా అంటే శాస్త్రం అనేక రూపాలను ఇచ్చింది – రాముడు, శివుడు, విష్ణుమూర్తి, కృష్ణుడు. అలా ఎందరో ఉన్నారు. ఇంకా మన అయోమయం తీరదు. భగవంతుడు ఉన్నాడు, ఆయన కంటికి కనబడడు, మనం ఆయన రూపాన్ని ఊహించుకోవాలి; ఆయన సర్వజ్ఞుడు, సర్వశక్తివంతుడు. ఇంతవరకూ తెలుసు. ఆ భగవంతుడు ఒక్కరా, అనేకమా? అదృష్టం బాగుండి ఆ భగవంతుడు ఒక్కడే అంటున్నది శాస్త్రం.

కాని ఇంకా సమస్య తీరలేదు. భగవంతుడు ఒక్కడే – అంతవరకూ బాగానే ఉంది; కాని మనకు తెలిసిన ఈ భగవంతుని రూపాల్లో ఏ రూపం భగవంతునిది? భగవంతుని గురించి అనేక వర్ణనలు ఉన్నాయి. నీలమేఘశ్యాముడు అంటుంది; పీతాంబరధారి అంటుంది. ఈ రూపాల్లో ఏ రూపాన్ని తీసుకోవాలి? ఏది అసలు రూపం, ఏది ఆయన వేసుకున్న రూపం అంటే దీనికి కూడా జవాబులు భిన్నంగా వస్తాయి. విష్ణుభక్తుణ్ణి అడిగితే విష్ణుమూర్తి అసలు స్వరూపం, తక్కినవన్నీ వేషాలు అంటాడు. అదే శివభక్తుణ్ణి అడిగితే, శివుడే అసలు స్వరూపం, తక్కినవన్నీ వేషాలు అంటాడు. అదే దేవీభక్తుణ్ణి అడిగితే, దేవీ మాత్రమే అసలు స్వరూపం, తక్కినవన్నీ వేషాలు అంటాడు.

ఇప్పుడు మన సమస్య ఏమిటి? దేవుని అసలు స్వరూపం ఏమిటి? ఈ రూపాల్లో ఏది నిజమో మనకు తెలియదు. ఎందుకంటే ఇవన్నీ మనం ఊహించుకున్న రూపాలు. శాస్త్రమేమో ఈశ్వరదర్శనం అయితే మోక్షం కలుగుతుంది అంటుంది. ఇప్పుడు మనం ఆ ఈశ్వరదర్శనంకోసం ప్రయత్నించాలి. మనకు పరమేశ్వరుని దర్శనం ఎప్పుడవుతుంది? విష్ణుమూర్తిదర్శనం ఎప్పుడవుతుంది? అసలెప్పటికన్నా వస్తాడా లేదా? మన పురాణాలను చదివితే, కొందరు భక్తులకు భగవద్దర్శనం అయిందని చూస్తాము. త్యాగరాజుకు రామదర్శనం, మీరాబాయికి కృష్ణదర్శనం అయింది.

ఇప్పుడు మన సందేహం, మనకు కూడా ఎప్పటికైనా భగవద్దర్శనం కలుగుతుందా, లేదా? భగవద్దర్శనం కలగకపోతే మనకు మోక్షం కలుగుతుందా, లేదా? మనకు భగవంతుడనేవాడు ఒకడున్నాడని తెలుసు అంతవరకే. ఆయన గురించి అంతకన్నా వివరాలు తెలియవు; వస్తాడో రాడో తెలియదు; వస్తే మళ్ళీ వెళతాడో, లేదో తెలియదు. వెళ్ళకపోయినా భయమే.

ఇటువంటి అయోమయాలనుంచి కృష్ణపరమాత్మ మనను ఉన్నతస్థాయికి ఎదిగిలా చేస్తున్నాడు. భగవంతుని గురించిన మన సిద్ధాంతంలో మార్పు తెస్తున్నాడు. భగవంతుణ్ణి సృష్టికర్తగా తెలుసుకోవటం మంచిదే. కాని మనం మన సాధనలో ఇంకా ముందుకు వెళ్ళాలంటే, ఇప్పుడు మనకున్న జ్ఞానం సరిపోదు. ఏమిటా జ్ఞానం? ప్రస్తుతం మనకున్న జ్ఞానం, భగవంతుడు ఉన్నాడని; ఆయన పరోక్షమని అర్థం చేసుకుని ఆయనకొక కల్పితరూపాన్ని ఆపాదించాము.

ఈ జ్ఞానంనుంచి పైకి ఎదగాలి. గీతయొక్క మధ్యమషట్కంలో కృష్ణపరమాత్మ మనకు ఈశ్వరస్వరూపం వర్ణించటంద్వారా మనను ఉన్నతస్థాయికి ఎదిగిలా చేస్తున్నాడు. ఈశ్వరుణ్ణి కేవలం సృష్టికర్తగా తెలుసుకుంటే చాలదు. అక్కడితో ఆగిపోతే, మన జ్ఞానం అసంపూర్ణం అవుతుంది. జ్ఞానం అసంపూర్ణంగా ఉండిపోతే, అయోమయం తొలగదు, సాధన సాగదు; చీకట్లో తడుముకున్నట్టు అవుతుంది. దానికన్నా ఒక అడుగు ముందుకు వెయ్యాలి.

ఎలా వెయ్యాలి? భగవంతుడు సృష్టికారణం అంటున్నారు కదా, అయితే ఈ సృష్టికి ఉపాదానకారణం ఏమిటో తెలుసుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే దానికి ముడిసరుకు ఎక్కడ్నుంచి వచ్చింది? ఈ ప్రశ్న అడగనంతవరకూ మన జ్ఞానం అసంపూర్ణంగానే ఉంటుంది. కుమ్మరి కుండ సృష్టించాడంటే, ఆ కుండకు ముడిసరుకు మట్టి అని తెలుసు; కంసాలి ఆభరణాన్ని సృష్టించాడంటే, ఆ ఆభరణానికి ముడిసరుకు బంగారం అని తెలుసు.

భగవంతుడు ఈ జగత్తును సృష్టించాడంటే ఆయనకు ముడిసరుకు ఏమిటి?

సదేవ సోమ్యేదమగ్రే ఆసీదేకమేవాద్వితీయమ్ – ఛాందోగ్యం

సృష్టికి ముందు భగవంతుడు ఒక్కడే సత్ రూపంలో ఉన్నాడు. మరి దేవుడొక్కడే ఉంటే, ఆయనకు ముడిసరుకు ఎక్కడిది? ఈ ప్రశ్న అడిగి, దీనికి జవాబు తెలుసుకుని తీరాలి. లేదా అది అసంపూర్ణజ్ఞానం అవుతుందని చూశాము.

భగవంతుడు ఒక్కడే ఉంటే, ఆయనకు ముడిసరుకు ఎక్కడిది? అది కూడా ఆయననుంచే వస్తుందని కృష్ణపరమాత్మ చెప్పాడు. భగవంతుడు తప్ప, సృష్టికి ముందు ఏదీ లేకపోతే, భగవంతునికి ముడిసరుకు కూడా ఆయనే. అంటే భగవంతుడే సృష్టికర్త, భగవంతుడే ముడిసరుకు కూడా. పూజ్య స్వామీజీ **'మేకర్ అండ్ మెటీరియల్ ఆర్ రోల్డ్ ఇంటు వన్'** అంటారు. మేకర్‌ను నిమిత్త కారణం అనీ, మెటీరియల్‌ను ఉపాదానకారణం అనీ అంటారు. భగవంతుడే నిమిత్తకారణమూ, ఉపాదానకారణమూ కూడా. నిమిత్తకారణం చేతనతత్త్వం; ఉపాదానకారణం అచేతనతత్త్వం. అంటే భగవంతుడే చేతన–అచేతన తత్త్వం. దీన్నే పరా–అపరా ప్రకృతిగా ఏడవ అధ్యాయంలో చూశాము. ఇది వేదాంతబోధలో అతి ముఖ్యమైన అంశం.

భగవంతుడే సృష్టికి ముడిసరుకు కూడా అంటే ఆయన ఉపాదానకారణం కూడా; అంటే, దీన్నించి కొన్ని ఉపసిద్ధాంతాలను ఏర్పరచుకోవచ్చు. ఏమిటవి?

ఒక కార్యంయొక్క ఉపాదానకారణం, ఆ కార్యానికి భిన్నంగా ఉండదు. **ఉపాదానకారణం ఎన్నడూ కార్యానికి భిన్నంగా ఉండదు.** అంటే కార్యం అంతటా ఉంటుంది. బంగారం ఆభరణాలకు భిన్నంగా లేనట్టుగా; మట్టి కుండలకు భిన్నంగా లేనట్టుగా; కారణం ఎన్నడూ కార్యానికి భిన్నంగా ఉండదు. ఇప్పుడు ఒక ప్రశ్న. ఈ ఉపాదానకారణం కంటికి కనిపించే కారణమా, ఊహించే కారణమా? ఇప్పుడు నా కంటికి ఎదురుగా ఆభరణం ఉంది. దానికి ఉపాదానకారణం ఏమిటి? బంగారం. బంగారం కనిపిస్తుందా, మనం బంగారం ఉందని ఊహించుకోవాలా? బంగారం చక్కగా కనిపిస్తుంది. కార్యంలో కారణం చక్కగా కనిపిస్తుంది. ఉపాదానకారణాన్ని ఊహించుకోనవసరం లేదు. నిజానికి ఉపాదానకారణం లేకుండా కార్యానికి ఉనికి లేదు. అందువల్ల ఈశ్వరుణ్ణి ఊహించుకోనవసరం లేదు. ఆయన ఎక్కడో లేడు, ఈశ్వరుడు ప్రత్యక్షంగా కనిపిస్తాడు, ఈశ్వరుడు పరోక్షం కాదు.

ఇది వినేసరికి మన భావన పూర్తిగా మారుతుంది. ఈశ్వరుడు పరోక్షమా, ప్రత్యక్షమా? ఈశ్వరుడు ప్రత్యక్షసిద్ధం. ఆభరణాన్ని చేతిలో పెట్టుకుని నాకు స్వర్ణదర్శనం కావాలంటే ఎంత అర్థంలేని ప్రశ్న; కుండను చేతిలో పెట్టుకుని నాకు మట్టిదర్శనం కావాలంటే ఎంత అర్థంలేని ప్రశ్న. ఆభరణంలో బంగారం, కుండలో మట్టి ప్రత్యక్ష సిద్ధాలు. అలాగే జగత్తును ముందు పెట్టుకుని, నాకు భగవద్దర్శనం కావాలంటే అది కూడా అర్థంలేని ప్రశ్నే. అందువల్ల ఈశ్వరుణ్ణి కేవలం నిమిత్తకారణంగా చూస్తే, ఈశ్వరుడు పరోక్షం అవుతాడు; ఈశ్వరుణ్ణి ఉపాదాన కారణంగా తెలుసుకుంటే, ఈశ్వరుడు ప్రత్యక్షం అవుతాడు.

తర్వాత ప్రశ్న ఈశ్వరుని రూపం ఏమిటి? బంగారం రూపం ఏమిటంటే దానికి జవాబు ఏమిటి? అన్ని ఆభరణాల రూపాలూ బంగారంయొక్క రూపమే. గాజులో, గొలుసులో, ఉంగరంలో అన్ని రూపాల్లోనూ బంగారం ఉంది. ఇప్పుడు ఇంకొక ప్రశ్న. బంగారం కనిపిస్తోందా, లేదా? అక్షరాలా కనిపిస్తోంది.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ చెప్పాడు, ఇక్కడ కనపడే అన్ని రకాల రూపాలూ భగవంతుని రూపాలే. ఆ రూపాలన్నీ మన కళ్ళముందే ఉన్నాయి. అందువల్ల భగవంతునికి కల్పితరూపం ఇవ్వనవసరం లేదు.

ఈశ్వరునికి ప్రత్యక్షరూపం ఉంది. ఈశ్వరదర్శనం కావాలంటే మనం ఎన్ని రోజులు నామజపం చెయ్యాలి, ఎన్ని రోజులు తపస్సు చెయ్యాలి?

ఈశ్వరదర్శనం చెయ్యటంకోసం తపస్సు చెయ్యాలనుకుంటేనే, అది అసంపూర్ణజ్ఞానం కిందకు వస్తుంది అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అసంపూర్ణజ్ఞానం ఏమిటి? ఈశ్వరుణ్ణి కేవలం నిమిత్తకారణంగా తెలుసుకుంటే అది అసంపూర్ణజ్ఞానం. మరి సంపూర్ణజ్ఞానం ఏమిటి? ఈశ్వరుడు నిమిత్తకారణమే కాదు, ఉపాదానకారణం కూడా అని అర్థం చేసుకోవటం.

ఈశ్వరుడు ఉపాదానకారణం కూడా అని అర్థం చేసుకుంటే, నేను ఈశ్వరదర్శనంకోసం ఎదురు చూడనవసరం లేదు. ఎందుకు? ఏది చూసినా ఈశ్వరదర్శనం కలుగుతోంది. గాజు చూస్తే స్వర్ణదర్శనం అవుతోంది; ఉంగరం చూస్తే స్వర్ణదర్శనం అవుతోంది; గొలుసు చూస్తే స్వర్ణదర్శనం అవుతోంది; అంటే సర్వత్ర స్వర్ణదర్శనం. ఒకవేళ దేని గురించైనా ఆందోళన ఉండి తీరాలంటే, దేని గురించి ఉండాలి? ఈ జగత్తు మొత్తం భగవంతునియొక్క వ్యక్తరూపం అనే సత్యాన్ని మర్చిపోతానేమో అనే ఆందోళన ఉండాలి.

అందువల్ల మన ప్రార్థన ఎలా ఉండాలి? 'ఓ దేవా, నేను ఏది చూసినా నీయొక్క వ్యక్తరూపాన్నే అనే విషయాన్ని నేను మర్చిపోకుండా ఉండేలాగా చెయ్యి.' ఇలా జగత్తు అంతటా ఈశ్వరుణ్ణి చూడగలగటాన్ని **విశ్వరూప ఈశ్వరదర్శనం** లేదా **అనేకరూప ఈశ్వరదర్శనం** అంటారు. ఎప్పుడైతే ఇటువంటి ఈశ్వరదర్శనం అవుతుందో, అప్పుడే ఈ సృష్టిలో ఏ అద్భుతాన్ని చూసినా కూడా, అవన్నీ మనకు ఈశ్వరుని మహిమగాను చూపిస్తాయి.

సర్వత్ర ఈశ్వర విభూతి దర్శనమ్ ఏవ భవతి

ఆ విధంగా, విశ్వరూపభక్తునికి ఏది చూసినా అది ఈశ్వరుని విభూతిగా తోస్తుంది. అలాంటప్పుడు అతను ఈశ్వరుని లీలలకోసం ఎదురుచూడడు. ఈశ్వరుడు ఏ దీర్ఘరోగాన్నో నయం చెయ్యాలి; అప్పుడే ఈశ్వరుని లీలను నేను గుర్తిస్తాను అనడు.

ఈశ్వరుని విభూతిని ఆస్వాదించటానికి, ఈశ్వరుడు ప్రత్యేకించి ఏమీ లీలలు చూపించనవసరం లేదు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఒక గురువు మాట్లాడగలిగితే అది ఈశ్వరవిభూతి, శిష్యుడు వినగలిగితే అది ఈశ్వరవిభూతి.

జగత్తును సరిగ్గా అర్థం చేసుకుంటే అది బ్రహ్మ

మనలో రావాల్సిన మార్పు ఏమిటి? జగత్తును జగత్తుగా చూడకుండా, జగత్తును ఈశ్వరునియొక్క వ్యక్తరూపంగా అర్థం చేసుకోవటం. ఆభరణాలను చూసినప్పుడు వాటిల్లో ఉన్న బంగారాన్ని ఎన్నడూ ఎలా మర్చిపోమో, అలాగే జగత్తును చూసినప్పుడు కూడా ఈశ్వరుణ్ణి ఎన్నడూ మర్చిపోకూడదు.

ఈ భావననే కృష్ణపరమాత్మ ఏడవ అధ్యాయంలో మొదలుపెట్టి, విభూతియోగం పేరున్న ఈ పదవ అధ్యాయంలో కూడా కొనసాగించాడు. ఈ నేపథ్యంతో ఈ అధ్యాయం సారాంశాన్ని చూద్దాము. పదవ అధ్యాయాన్ని ప్రధానంగా నాలుగు భాగాలుగా విభజించవచ్చు. అవి –

1. ఈశ్వరస్వరూపజ్ఞానం – శ్లోకాలు 01 –11
2. అర్జునుని కోరిక – శ్లోకాలు 12 –18
3. ఈశ్వర విభూతిజ్ఞానం – శ్లోకాలు 19 –41
4. ఉపసంహారం – శ్లోకం 42

1. ఈశ్వరస్వరూపజ్ఞానం: శ్లోకాలు 1–11

1–11 శ్లోకాల్లో భగవంతునియొక్క ఈ నిర్వచనం ఇచ్చాడు. ఏమిటా నిర్వచనం?

భగవంతుడు నిమిత్తకారణమే కాదు, ఉపాదానకారణం కూడా.

యథోర్ణనాభిః సృజ్యతే గృహ్ణతే చ – ముండకం

శాస్త్రం సాలెపురుగును ఉదాహరణగా ఇస్తున్నది. సాలెపురుగు తానే నిమిత్తకారణం, ఉపాదానకారణం కూడా. తనలోంచే దారాన్ని తీసి తన సాలెగూడును కట్టుకుంటుంది. అదే విధంగా భగవంతుడు పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతి కూడా. పరాప్రకృతి అంటే నిమిత్తకారణం, అపరాప్రకృతి అంటే ఉపాదానకారణం. ఈ రెండింటినీ కలిపి శాస్త్రంలో ఇలా చెబుతాము –

అభిన్న నిమిత్త ఉపాదాన కారణమ్

కృష్ణపరమాత్మ ఈ అధ్యాయంలో చెప్పాడు – బాహ్యప్రపంచమే నా వ్యక్తరూపం కాదు, అంతరప్రపంచం అయిన ఆలోచనలు కూడా నా వ్యక్తరూపమే. దీనికి స్వప్నం గొప్ప ఉదాహరణ. స్వప్నంలో నా మనస్సు చర అచర స్వప్నప్రపంచంగా వ్యక్తమవుతుంది. నా స్వప్నంలో కనిపించే కొండ, దాన్ని ఎక్కే మనిషి, కొండనుంచి వస్తున్న జలపాతం – అన్నీ నేనే. అలాగే జాగ్రద్ ప్రపంచంలో బాహ్య, అంతరప్రపంచం అంతా ఈశ్వరుడే. ఈ విషయాన్ని అర్థం చేసుకున్న వ్యక్తి విరాట్‌భక్తుడు లేదా విశ్వరూపభక్తుడు అవుతాడు. అటువంటి విశ్వరూపభక్తునికి భగవంతుడు కేవలం ఆలయంలోనే లేడు. ఆ భక్తుడు భగవంతుణ్ణి అంతటా చూస్తాడు.

అహం సర్వస్య ప్రభవో మత్తః సర్వం ప్రవర్తతే ।
ఇతి మత్వా భజంతే మాం బుధా భావసమన్వితాః ॥ – 10.8

మచ్చిత్తా మద్గతప్రాణా బోధయంతః పరస్పరమ్ ।
కథయంతశ్చ మాం నిత్యం తుష్యంతి చ రమంతి చ ॥ – 10.9

విరాట్ భక్తుడు ఎవరిని చూసినా అతన్ని భగవంతునిగా భావిస్తాడు. **సహస్రశీర్ష పురుషః** – సహస్రశీర్ష పురుషః అంటే విష్ణుమూర్తిని వెయ్యి తలలతో ఉన్నట్టు ఊహించుకోకండి. ఎవరి తల చూసినా అది విష్ణుమూర్తిదే,

ఎవరి చేతులు చూసినా అవి విష్ణుమూర్తివే. అందువల్లనే మన సాంప్రదాయంలో చేతులు జోడించి నమస్కరిస్తాము. నమః తే అంటే నమస్తే. ఉపాధిపరంగా నువ్వూ, నేనూ వేరు కావచ్చు కాని ఇద్దరి ఉపాధులలోనూ ఉన్నది ఈశ్వరుడే. రూపాలు అనేకం, ఈశ్వరుడు ఏకం. అందువల్ల ఎదుటివ్యక్తి ఎటువంటివాడైనా కూడా అతనికి నమస్కారం చేస్తాము.

మచ్చిత్తా మద్గతప్రాణా అంటే ఏది చూసినా వారు దానిలో భగవంతుణ్ణే చూస్తారు. అంతేకాదు, ఇంకా ముఖ్యమైన విషయం, వారి జీవితంలో ఎటువంటి అనుభవం ఎదురైనా కూడా, దానిని కాదనరు; ప్రతిదీ ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరిస్తారు.

మత్తః సర్వం ప్రవర్తతే – వారికి వచ్చిన ఆనందకరమైన అనుభవాలూ ఈశ్వరునినుంచే వచ్చాయి, బాధాకరమైన అనుభవాలూ ఈశ్వరునినుంచే వచ్చాయి అనుకుంటారు. అన్నీ భగవత్ప్రసాదాలే.

ఇతి మత్వా భజంతే మాం బుధా భావసమన్వితాః. – 10.8

ఈ విధంగా ఉపోద్ఘాతంలో కృష్ణపరమాత్మ విరాట్ స్వరూపం గురించి, విరాట్ భక్తుని గురించి మాట్లాడాడు. ఇది రెండవస్థాయి భక్తి. ఈ రెండవస్థాయి భక్తినుంచి కూడా ఎదగాలి. ఈ భక్తుడు విశ్వరూపభక్తినుంచి, నిర్గుణభక్తికి వస్తాడు. దీన్ని అరూపభక్తి అంటారు. అంటే ఒక భక్తుడు మూడు దశల్లో పయనిస్తాడు. ఏకరూపభక్తి నుంచి అనేకరూపభక్తికి వచ్చి, దాన్నించి చివరగా అరూపభక్తికి వస్తాడు.

అరూపభక్తికి ఎందుకు రావాలి? అనేకరూపభక్తి దగ్గరే ఎందుకు ఆగిపోకూడదు? అనేకరూప ఈశ్వరుడు కూడా అసంపూర్ణమే. ఎందుకంటే అందులో ఉన్న నామరూపాలన్నింటికీ దేశకాలపరిమితులు ఉంటాయి. విశ్వరూప ఈశ్వరునికి కూడా దేశకాలపరిమితి ఉంటుంది. అందువల్ల మిమ్మల్ని విశ్వరూప ఈశ్వరునికి అతీతంగా అరూపఈశ్వరునికి తీసుకువెళతాను అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అరూప ఈశ్వరుడు దేశకాల అతీతం; సత్ చిత్ ఆనంద స్వరూపం.

తేషాం సతతయుక్తానాం భజతాం ప్రీతిపూర్వకమ్ ।
దదామి బుద్ధియోగం తం యేన మాముపయాంతి తే ॥ – 10.10

వారికి నేను అరూప ఈశ్వరజ్ఞానం ఇస్తాను అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ అధ్యాయంలో విరాట్ ఈశ్వరుణ్ణి, విరాట్‌భక్తిని, విరాట్‌భక్తి ఫలాన్ని కూడా వివరించాడు.

2. అర్జునుని కోరిక: శ్లోకాలు 12–18

12–18 శ్లోకాల్లో అర్జునుడు కృష్ణపరమాత్మను ఒక కోరిక కోరాడు. అర్జునుడు తను అప్పుడే అరూప ఈశ్వరజ్ఞానానికి సిద్ధంగా లేడనుకున్నాడు. ఎందుకంటే ఏకరూపభక్తినుంచి అరూప ఈశ్వరునికి వెళ్ళాలంటే ఏకంగా పెద్దగెంతు గెంతాలి. అందువల్ల ఏకరూప ఈశ్వరునినుంచి అరూపఈశ్వరునికి రావటానికి మనకు

మధ్యలో ఒక స్థాయి కావాలి. ఏమిటది? అనేకరూప ఈశ్వరుడు. జగత్తును ఈశ్వరసృష్టిగా చూడగలగాలి. ఎప్పుడైతే జగత్తును ఈశ్వరసృష్టిగా చూస్తామో అప్పుడే మనలో ఉన్న రాగద్వేషాలు బలహీనమయిపోతాయి. ఈ రాగద్వేషాలు బలంగా ఉంటే, నిర్గుణబ్రహ్మకు రాలేము.

రాగద్వేషాలను పారద్రోలాలంటే అన్నీ భగవత్స్వరూపంగా చూడాలి. ఉన్నదంతా భగవంతుడే అని అర్థం చేసుకుంటే ఒకదానిని ఎలా ద్వేషించగలము? అంతా భగవంతునియొక్క సృష్టి. దేన్నీ ద్వేషించకూడదని తెలుసుకుంటాము. అంటే దీని అర్థం, నాగుపాముని చూస్తే దాన్ని చేతిలోకి తీసుకోమని కాదు, దానికి దూరంగా వెళ్ళి మనను రక్షించుకోవాలి; కాని అది కూడా భగవంతుని సృష్టిలోని ఒక జీవి అని మనస్సులో స్వీకరించాలి. ఆ విధంగా మనస్సు పరంగా దేన్నీ ద్వేషించకూడదు, దేన్నీ కాదనకూడదు.

అందువల్ల రాగద్వేషాలను పోగొట్టుకోవాలంటే ఏకరూప ఈశ్వరునినుంచి అనేకరూప ఈశ్వరధ్యానానికి ఎదగాలి. అందువల్ల అర్జునుడు, 'ఓ కృష్ణా, నాకు విశ్వరూప ఈశ్వరుని గురించి మరికొన్ని వివరాలు చెప్పు,' అన్నాడు. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే విశ్వరూపవిభూతి వర్ణన చెయ్యమని కోరాడు అర్జునుడు.

ఎందుకు విభూతులు వర్ణించమన్నాడు? దానికి అర్జునుడే కారణం కూడా వివరించాడు. విశ్వరూపదర్శనం చాలా విస్తారంగా ఉంది. నా మనస్సు, ఇంద్రియాలశక్తి పరిమితంగా ఉంది. ఒకవైపు చూస్తే ఇంకొక వైపు చూడలేను. అలాంటప్పుడు విశ్వరూప ఈశ్వరధ్యానం చెయ్యాలంటే దేనిమీద ధ్యానం చెయ్యాలి? ఇదీ అర్జునుని సందేహం. మన భారతదేశానికి పూజ చెయ్యాలంటే ఎలా చేస్తాము. అది చాలా విస్తారంగా ఉంది. అందువల్ల జాతీయపతాకాన్నో, భారతమాతవిగ్రహాన్నో చూసి, వందనం చేస్తాము. అలాగే విశ్వరూప ఈశ్వరధ్యానం చెయ్యటానికి ఏదైనా ఆలంబనం కోరుతున్నాడు అర్జునుడు. సాలగ్రామంమీద విష్ణుమూర్తిని, పసుపుముద్దమీద వినాయకుణ్ణి ఆవాహన చేసినట్టుగా అర్జునుడు కొన్ని ఆలంబనలు తెలుసుకోవాలనుకున్నాడు.

యాభిర్విభూతిభిర్లోకాన్ ఇమాంస్త్వం వ్యాప్య తిష్ఠసి – 10.16

కథం విద్యామహం యోగిన్ త్వాం సదా పరిచింతయన్ ।
కేషు కేషు చ భావేషు చింత్యోఽసి భగవన్ మయా ॥ – 10.17

చింత్యోఽసి అంటే ధ్యానం చెయ్యటానికి.

3. ఈశ్వరవిభూతిజ్ఞానం: శ్లోకాలు 19–41

19–41 శ్లోకాల వరకూ కృష్ణపరమాత్మ తన విభూతులను వివరించాడు. విభూతి అంటే మహిమ.

జగత్తులో ఏ మహిమాత్మకమైన వస్తువును తీసుకున్నా కూడా అది నా విభూతే అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. భూమి సస్యశ్యామలంగా ఉందంటే, భూమ్మీద జీవరాశులు ఉన్నాయి అంటే దానికి కారణం సూర్యభగవానుడు. అందువల్ల సూర్యభగవానునికి ప్రార్థించవచ్చు. అది సంధ్యావందనంలో మనం చేస్తాము కూడా. సూర్యుడు లేకపోతే అగ్ని సమక్షంలో చేస్తాము. అగ్ని, వాయువు, భూమి అన్నీ భగవంతుని విభూతులే.

అంతదాకా ఎందుకు? మన శరీరంలోని ఒక్కొక్క అంగమూ భగవంతుని మహిమ కాదా? మనం ఒక్క అంగాన్ని సృష్టించగలమా? మనకు భగవంతుడు ఇచ్చిన ఆ అంగాలను కాపాడుకోవటమే బ్రహ్మప్రళయం అయిపోతోంది. కన్ను ఎంత మహిమాన్వితమైనది?

ఇన్ధో హ వై నామైష యోఽయం దక్షిణే అక్షన్ పురుషః – బృహదారణ్యకం 4.2.2

కుడికంటిమీద ధ్యానం చెయ్యి అంటుంది ఉపనిషత్తు. ఏ సాంప్రదాయంలో ఇలా మన కన్నుని ఈశ్వరునిగా భావించటం చూస్తాము? ఇలాంటి విషయాలు తరచి చూసినకొద్దీ, అంతకంతకూ అద్భుతంగా అనిపిస్తుంది. కృష్ణపరమాత్మ అనేక విభూతులను పేర్కొన్నాడు – కొన్ని శాస్త్రంలోంచి, కొన్ని జగత్తులోంచి. వాటి వివరాలలోకి వెళ్ళటం లేదు మనము.

కాని ఈ విభూతులు చెప్పే ముందు, ముగించే ముందు రెండు ముఖ్యమైనవాటి గురించి చెప్పాడు. ఏమిటవి? ఆరంభించే ముందు మనలో ఉన్న చిత్ అంశం గురించి చెప్పాడు.

అహమాత్మా గుడాకేశ సర్వభూతాశయస్థితః – 10.20

ఈ శరీరం చైతన్యవంతంగా ఉందంటే దేనివల్ల? మహాత్మాగాంధీ విగ్రహంమీద కాకి వాలినా, ఆయన చేతిలో కర్ర ఉన్నా ఆ కాకిని ఆయన అదిలించలేరు. ఎందుకు? అది విగ్రహం కాబట్టి. అది జడం కాబట్టి.

ఆ విగ్రహానికీ, మన శరీరానికీ మధ్య భేదం ఏమిటి? చైతన్యం. ఆ చైతన్యమే నాయొక్క గొప్ప విభూతి అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

యచ్చాపి సర్వభూతానాం బీజం తదహమర్జున – 10.39

ఒక్క చిత్ మాత్రమే కాదు, సత్ కూడా అన్నాడు చివర్లో. ఈ జగత్తుకి ఉనికి కూడా నేను అరువు ఇచ్చినదే అన్నాడు. ఆభరణానికి ఉనికి ఎలా ఆభరణానిది కాకుండా, బంగారానిదో, అలా జగత్తు ఉనికి జగత్తుది కాకుండా, భగవంతునిది. ఎలా నిరూపించగలము? ఆభరణంలోంచి బంగారం తీసి చూడండి. ఆభరణం నిలవలేదు. అలా జగత్తుకు ఉనికి భగవంతునినుంచి వచ్చింది. అంటే భగవంతుడు లేకపోతే జగత్తుకి ఉనికి లేదు. అలా చిత్ అంశతో మొదలుపెట్టి సత్ అంశతో ముగిస్తూ, మధ్యలో అన్నీ నా విభూతులే అన్నాడు.

కాని సమస్య ఏమిటంటే సత్, చిత్ అంశాలు నిర్గుణస్వరూపాన్ని సూచిస్తాయి. నిర్గుణస్వరూపధ్యానం కష్టం కాబట్టి ఏదైనా సగుణస్వరూపాన్ని తీసుకుని, దానిమీద ధ్యానం చెయ్యవచ్చు. నదిమీద ధ్యానం చెయ్యవచ్చు, ఆవుమీద ధ్యానం చెయ్యవచ్చు. ఆ మాటకొస్తే దేనిమీదైనా ధ్యానం చెయ్యవచ్చు. కృష్ణపరమాత్మ అనేకానేక విభూతులు చెప్పాక, ఈ విభూతులతో నీకు తృప్తి కలుగకపోతే, నీ స్వంతంగా నువ్వు కొన్ని కలుపుకోవచ్చు అన్నాడు. అలా విభూతులను ఎలా చూడాలో, కృష్ణపరమాత్మే ఒక సూచన కూడా ఇచ్చాడు.

యద్యద్విభూతిమత్ సత్త్వం శ్రీమదూర్జితమేవ వా।
తత్తదేవావగచ్ఛ త్వం మమ తేజోఽంశసంభవమ్ ॥ – 10.41

జగత్తులో అద్భుతమైనదాన్ని దేన్ని చూసినా అది భగవంతుని విభూతి, శక్తివంతమైనదాన్ని దేన్ని చూసినా అది కూడా భగవంతుని విభూతే. ఈ విభూతులు ఇన్నే అని చెప్పటానికి లేదు. ఎందుకంటే నా దివ్యవిభూతులకు అంతమే లేదని చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. చిన్న చీమను చూసినా, ఎగిరే పక్షిని చూసినా అద్భుతంగా ఉంటుంది. పక్షిని చూసి మనం కూడా ఎగరటానికి విమానాలను సృష్టించుకున్నాము. సాలెగూడు చూసి, సాలెపురుగుమీద కోపం తెచ్చుకునే బదులు దానిమీద ధ్యానం చెయ్యవచ్చు.

ఒక భక్తుడు అద్భుతంగా చెప్పాడు –

అసితగిరిసమం స్యాత్ కజ్జలం సింధుపాత్రే
సురతరువరశాఖా లేఖనీ పత్రముర్వీ
లిఖతి యది గృహీత్వా శారదా సర్వకాలమ్
తదపి తవ గుణానామీశ పారం న యాతి – శివమహిమ్న స్తోత్రం – 32

ఒకవేళ సాక్షాత్తూ సరస్వతీదేవే భగవంతుని మహిమలను రాయటానికి ప్రయత్నిస్తే ఎలా ఉంటుందో వర్ణిస్తున్నాడు ఇందులో. మన జ్ఞానం మిడిమిడి జ్ఞానం. కాని సరస్వతీదేవి జ్ఞానానికి అధిష్ఠానదేవత. ఆ మహిమలను రాయటానికి సరస్వతీదేవి కలాన్ని తీసుకుందిట. అలా రాయటానికి ఒక కలం చాలదు, ఒక్క చెట్టు చాలదు. అందువల్ల ఆవిడ దేవతావృక్షాలను తీసుకుందిట – సురతరువరశాఖా లేఖని.

కాగితం ఏమిటి? **ఉర్వీ –** మొత్తం భూభాగం ఆవిడ కాగితం. పూర్వం కలాన్ని ఇంకులో ముంచి రాసేవారు. ఆవిడకు ఇంకు ఏమిటి? మొత్తం సముద్రం. ఇంకు బరువు ఎంత? హిమాలయాలు – అసితగిరిసమం స్యాత్.

ఇవన్నీ తీసుకుని సరస్వతీదేవి రాయటం మొదలుపెట్టింది ఎప్పుడు? ఎప్పుడో! **లిఖతి యది గృహీత్వా శారదా సర్వకాలమ్**. సరస్వతీదేవి నిరంతరం రాస్తూనే ఉన్నా కూడా, **తదపి తవ గుణానామీశ పరం నయాతి** – సరస్వతిదేవి నీ గుణాల గురించి పూర్తిగా రాయలేదు.

అంత అనంతంగా గుణాలు ఉన్నాయి కాబట్టే, కృష్ణపరమాత్మ నేను నా గుణాల గురించి సంక్షిప్తంగా చెప్పాను అన్నాడు. నేను కొంత చెప్పాను, మిగతాది నువ్వు అల్లుకుపోవాలి అన్నాడు.

4. ఉపసంహారం: శ్లోకం 42

శ్లోకం 42లో ఈ విషయాన్ని ఇంకొక కోణంలోంచి కూడా చూడవచ్చు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అథవా బహునైతేన కిం జ్ఞాతేన తవార్జున ।
విష్టభ్యాహమిదం కృత్స్నమ్ ఏకాంశేన స్థితో జగత్ ॥ – 10.42

ఇంతవరకూ అనేక విభూతులు చెప్పుకొచ్చాడు. అనేక వస్తువులు చెప్పి, వాటిల్లో తాను ఉన్నాను అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇప్పుడేమో నిజానికి వాటిలో నేను లేను, అవే నాలో ఉన్నాయి అన్నాడు.

ఆభరణాల్లో బంగారాన్ని చూస్తాము ముందు; తర్వాత ఆభరణాల్లో బంగారం లేదు, అసలు బంగారంలోనే ఆభరణాలు ఉన్నాయి అంటాము. నిజానికి ఆభరణాలు నామరూపాలు మాత్రమే. అవన్నీ ఏకమైన బంగారంలోనే ఉన్నాయి. అలాగే ఈ జగత్తు కూడా నామరూపాలు మాత్రమే. ఈ నామరూపాలన్నీ కూడా దానికి ప్రాథమిక కారణమైన జగత్తులో ఉన్నాయి అని అర్థం చేసుకోవాలి.

ఈ ఆఖరి శ్లోకం విశ్వరూపదర్శనయోగం అని తర్వాత వచ్చే అధ్యాయానికి బీజం.

భగవంతుడు జగత్తులో ఉన్నాడు – విభూతియోగః
జగత్తు భగవంతునిలో ఉంది – విశ్వరూపదర్శనయోగః

రెండూ ఆస్వాదించగలగాలి. అలలో నీరు చూడగలగాలి, అది ఒక రకమైన ఆస్వాదన. నీటిలో అన్ని అలలనూ చూడగలగాలి. అది ఇంకొక రకమైన ఆస్వాదన.

ఈ అధ్యాయంలో భగవంతునియొక్క అనేక విభూతుల గురించి కృష్ణపరమాత్మ చెప్పాడు కాబట్టి ఈ అధ్యాయానికి పేరు విభూతియోగః అని వచ్చింది. అంటే ఈ అధ్యాయము ఈశ్వరమహిమను వర్ణించింది.

స్వామీజీ ఆణిముత్యాలు

నక్షత్రాలను చూడండి, మెరుపును చూడండి, జలపాతాన్ని చూడండి. ప్రకృతిలో శక్తివంతమైనది ఏది చూసినా ఎంత ఆశ్చర్యం వేస్తుంది! అంతేకాదు ఎన్ని అందాలు ఉన్నాయి ప్రకృతిలో. నిజంగా ప్రకృతిని సరిగ్గా ఆస్వాదిస్తే దాని అందాలతో మైమరచిపోతాము. అటువంటి అందాన్ని, అటువంటి అద్భుతాన్ని చూసినప్పుడు దేవుని సృష్టి ఎంత అద్భుతం అని అనుకోకుండా ఉండలేము. మతపరమైన భావన ఉన్న వ్యక్తి అద్భుతమైనదాన్ని దేన్ని చూసినా దానికి నమస్కారం చేస్తాడు. అంతేకాదు, పూర్వకాలంలో ఒకవేళ ఏదైనా అటువంటి అద్భుతమైన వస్తువు ఎవరికైనా దొరికినా కూడా అతను దాన్ని ఉంచుకునేవాడు కాదు. ఇంత అద్భుతాన్ని నా దగ్గర పెట్టుకునే అర్హత నాకు లేదు అనుకునేవాడు. అది ఆలయంలో ఇచ్చేసేవాడు. ఎందుకు? అందులో అతను భగవంతుణ్ణి చూస్తాడు కాబట్టి.

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

అథ ఏకాదశోఽధ్యాయః - విశ్వరూపదర్శనయోగః

(పదకొండవ అధ్యాయము - విశ్వరూపదర్శనయోగము)

భగవద్గీతలో యోగం అంటే విషయం లేదా అంశం. ఒక్కొక్క అధ్యాయంలో ఒక్కొక్క విషయాన్ని వివరించుకొస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ అధ్యాయం పేరు విశ్వరూపదర్శనయోగం. అంటే విశ్వరూపం అనే అంశాన్ని వివరిస్తున్నాడు. విశ్వరూపం అంటే భగవంతునియొక్క రూపాన్ని విశ్వంగా దర్శించటం విశ్వరూప ఈశ్వరదర్శనం.

విశ్వరూపం అంటే ఏమిటి? రూపం అంటే ఆకారం; విశ్వం అంటే జగత్తు. అందువల్ల విశ్వరూపం అంటే జగత్తునే తన ఆకారంగా ధరించిన భగవంతుడు.

విశ్వ ఏవ రూపమ్ ఆకారః యస్య విశ్వరూపః

జగత్తునే ఆకారంగా ధరించిన భగవంతుణ్ణి దర్శనం చేసుకోవటం ఎలా?

జగత్ రూపే స్థితస్య ఈశ్వరస్య దర్శనం కథం సంభవతి?

మామూలుగా భక్తుడు భగవంతునియొక్క దర్శనం చేసుకోవాలంటే భగవంతుణ్ణి ఏదో ఒక రూపంలో కొలుస్తాడు. రాముడు, కృష్ణుడు, దేవి, లక్ష్మి, అలా ఏదో ఒక సాకారం ఎన్నుకుంటే ఆ దేవునియొక్క దర్శనం అవటానికి మన శాస్త్రం సాధనలను ఇస్తుంది. అలా భగవద్దర్శనం కలగటాన్ని **దైవసాక్షాత్కారం** అంటారు. అది రామదర్శనం కావచ్చు, కృష్ణదర్శనం కావచ్చు. మన పురాణాలు తపస్సు చెయ్యమంటాయి. తపస్సు అంటే ఏకాగ్రతతో ధ్యానం చెయ్యటం.

అందువల్ల భక్తుడు ముందు ఏ దేవుని దర్శనం కావాలనుకుంటున్నాడో నిర్ణయించుకోవాలి. ఆ దేవునియొక్క ధ్యానశ్లోకాలు పఠించి, ఆ రూపంమీద ధ్యానం చెయ్యాలి.

మేఘశ్యామం పీతకౌశేయవాసం శ్రీవత్సాంకం కౌస్తుభోద్భాసితాంగం
పుణ్యోపేతం పుండరీకాయతాక్షం విష్ణుం వందే సర్వలోకైకనాథమ్ – ధ్యానశ్లోకం 4

ఆ రూపాన్ని మనస్సులో దర్శించుకోవాలి భక్తుడు. అదికాక దానికి తగ్గ మంత్రం కూడా ఉంటుంది. ఆ మంత్రాన్ని పునశ్చరణం చెయ్యాలి. పునశ్చరణం అంటే ఆ మంత్రాన్ని అక్షరలక్షలు లేదా అక్షరకోటి చెయ్యాలి. అంటే మీరు చేసే నామంలో ఎన్ని అక్షరాలు ఉంటే, వాటిని లక్షతో హెచ్చవేసి అన్ని లక్షలు చెయ్యాలి. అంటే ఎనిమిది అక్షరాలు ఉంటే ఎనిమిది లక్షలు, పన్నెండు అక్షరాలు ఉంటే పన్నెండు లక్షలు, ఇరవైనాలుగు అక్షరాలుంటే ఇరవైనాలుగు లక్షలు చెయ్యాలి. ఇంకా ఫలితం ఎక్కువగా కావాలంటే అన్ని

కోట్లసార్లు చెయ్యాలి. అంటే ఎనిమిది కోట్లసార్లు, పన్నెండుకోట్లసార్లు, ఇరవైనాలుగు కోట్లసార్లు జపం చెయ్యాలి. అప్పుడు భగవత్సాక్షాత్కారం అవుతుంది. మనస్సులో కాదు, భగవంతుడు సాక్షాత్తూ దర్శనం ఇస్తాడు. అలా దేవతా సాక్షాత్కారం పొందిన కథలెన్నో చదివాము పురాణాలలో.

ఇప్పుడు సమస్య ఏమిటంటే, భగవంతుని దర్శనం జగత్తు రూపంలో అవ్వాలంటే ఏం చెయ్యాలి? రాముడు రాముని రూపంలో దర్శనం ఇచ్చినట్టుగా, విశ్వరూప ఈశ్వరదర్శనంలో భగవంతుడు జగత్తురూపంలో ప్రత్యక్షమవుతాడా? భగవంతుడు జగత్తురూపంలో ప్రత్యక్షం అవాలి అని అంటేనే భగవంతుణ్ణి సరిగ్గా అర్థం చేసుకోలేదని అర్థం. భగవంతుణ్ణి జగత్తురూపంలో రమ్మని ప్రార్థించలేము. ఎందుకు? ఆయన జగత్తురూపంలో వచ్చి ఉన్నాడు. ఎప్పుడు? మనం పుట్టకముందే.

తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మనః ఆకాశస్సంభూతః
ఆకాశాద్వాయుః వాయోరగ్నిః అగ్నేరాపః అద్భ్యః పృథివీ – తైత్తిరీయం

అందువల్ల జగత్తురూపంలో భగవంతుడు ముందే వెలిశాడు. అయితే విశ్వరూప ఈశ్వరదర్శనం ఎలా అవుతుంది?

ఇక్కడ ఒక విషయం అర్థం చేసుకోవాలి. ఏ అనుభవం తీసుకున్నా కూడా, దానికి రెండు అంశాలు ఉంటాయి. ఒకటి నేను అనుభవించాలనుకున్న వస్తువు నా ఎదురుగా ఉండాలి. వస్తువు ఉండగానే సరిపోదు, దాన్ని అనుభవించే నేను కూడా సిద్ధంగా ఉండాలి. అంటే ముందు నా మనస్సును నేను సంసిద్ధం చేసుకోవాలి. ఉదాహరణకు కర్ణాటక సంగీతాన్ని ఎంతో రమణీయంగా పాడే సంగీత విద్వాంసుడు ఉన్నాడు. ఆయన పాట కచేరీ ఏర్పాటు చేశారు ఎవరో. ఆయన ఎన్నో కష్టమైన రాగాల్లో, ఎన్నో సంగతులు వేసిపాడాడు. కాని నాకు సంగీతం అంటే ఏమిటో తెలియదు; రాగం అంటే ఏమిటో, శ్రుతి అంటే ఏమిటో తెలియదు. అప్పుడు ఆయన ఎంత బాగా పాడినా, దాన్ని నేను పూర్తిగా ఆస్వాదించలేను. అంటే అక్కడ ఆబ్జెక్టు ఉంది, కాని సబ్జెక్టు అయిన నేను అందుకోవటానికి సిద్ధంగా లేను.

మనం ఎంతసేపూ ఆబ్జెక్టు గురించే మాట్లాడతాము కాని సబ్జెక్టు గురించి పట్టించుకోము. ఈ సూత్రం మామూలు, లౌకిక అనుభవాలకే కాదు ఈశ్వరదర్శనానికి కూడా వర్తిస్తుంది. రాముడు శబరికి, తక్కిన భక్తులకు దర్శనం ఇచ్చినప్పుడు వారెంతో పొంగిపోయారు, మైమరచిపోయారు. త్యాగరాజులవారు శబరిభాగ్యాన్ని కీర్తిస్తూ కీర్తన కూడా పాడారు.

కాని ముందే చెప్పినట్టుగా ఇక్కడ ఒక విషయాన్ని గమనించాలి. రాముని దర్శనం చూసి వారు మైమరచి పోయారు అంటే వారి పాత్ర కూడా ఉంది అందులో. వారు రాముని దర్శనంకోసం కళ్ళు కాయలు కాచేలా ఎదురుచూశారు.

అలా ఎలా చెప్పగలరు? దానికి రావణుడే ఉదాహరణ. రాముడు, రావణాసురునికి కూడా దర్శనం ఇచ్చాడు. అతను మైమరచిపోయాడా? యుద్ధం మర్చిపోయాడా? ఏమీ లేదు. రావణాసురునికి మనస్సు

ప్రక్షాళన కాలేదు; మనస్సు సిద్ధంగా లేదు. అందువల్ల రాముడు, 'ఇవాళ పోయి, రేపు రా,' అని అతనికి ఆలోచించుకోవటానికి సమయాన్ని ఇచ్చినా కూడా అతను దాన్ని వినియోగించుకోలేదు. పరస్త్రీని అపహరించి తీసుకురావటం పెద్దనేరం అని అతను అప్పుడు కూడా బాధపడలేదు.

'ఇవాళ పోయి, రేపు రా,' అంటే ఆ రేపు వచ్చి యుద్ధం చేశాడు. అంటే ఏమిటి? రామదర్శనం అయినా అతనిలో మార్పు రాలేదంటే, అతని మనస్సుయొక్క సంసిద్ధత కూడా అవసరం. అలా అతను సంసిద్ధుడు కాకపోతే, భగవంతుడు కూడా ఏమీ చెయ్యలేడు. రావణుణ్ణి సంహరించక తప్పలేదు.

కంసుని విషయం తీసుకున్నా అంతే. కంసునికి కృష్ణదర్శనం అయింది, కాని అతను తన అధర్మాన్ని వదులుకోలేదు. అనేకమంది రాక్షసులు తపస్సు చేసి దేవతా సాక్షాత్కారం పొందారు. రాక్షసులకు ఈశ్వరదర్శనం అయిన కథలు ఎన్నో ఉన్నాయి. ఈశ్వరదర్శనం అయితే వారు మారారా? లేదు. మారకపోగా, ఈశ్వరుణ్ణి కోరరాని కోరికలు కోరారు. ప్రపంచాన్ని నాశనం చెయ్యాలని కోరారు. భస్మాసురుడు ఏమని కోరాడు? ఎవరి నెత్తిన చెయ్యి పెడితే వారు భస్మమయిపోవాలి అన్నాడు. పైగా అది పని చేస్తోందో లేదో, చూడటానికి ఈశ్వరునిమీదే ప్రయోగించటానికి కూడా వెనుకాడలేదు. అంటే ఈశ్వరదర్శనాన్ని ప్రతికూల విషయానికి వాడుకున్నారు కొందరు.

ఈ విషయాలనుంచి ఒక అంశాన్ని గ్రహించాలి. ఈశ్వరదర్శనం ఈశ్వరదర్శనంగా ఉండాలంటే, నేను నా మనస్సును ఎంతో సిద్ధం చేసుకోవాలి. నేను సిద్ధంగా లేకపోతే ఈశ్వరుడు వచ్చి నా కళ్ళముందు నిలుచున్నా, నేను గ్రహించలేను. అందువల్లనే జగత్తురూపంలో భగవంతుడు నాకన్నా ముందే వచ్చి ఉన్నా, నాకు తెలియటం లేదు.

అలా అయితే, జగత్తురూపంలో ఉన్న భగవంతుని దర్శనం పొందటానికి నేనేం చెయ్యాలి? దీనికి ఒక్కటే జవాబు ఉంది; దాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. విశ్వరూప ఈశ్వరదర్శనం కావాలంటే, ఒక్కటే మార్గముంది. అది జగత్తును భగవంతునియొక్క ప్రకటితరూపంగా అర్థం చేసుకోవాలి.

జగత్తును సరిగ్గా అర్థం చేసుకుంటే జగత్తే ఈశ్వరుడు లేదా బ్రహ్మ

జగత్తును ఈశ్వరునిగా చూడాలి. అందువల్లనే విష్ణుసహస్రనామం విష్ణువుతో మొదలవదు, విశ్వంతో మొదలవుతుంది.

విశ్వం విష్ణుర్వషట్కారో భూతభవ్యభవత్ప్రభుః

అంటుంది. అందువల్ల ఉన్న మార్గం ఒకటే – నా మనస్సుకు నేను శిక్షణను ఇచ్చుకోవాలి. జగత్తు భగవంతునియొక్క వ్యక్తరూపం అని గ్రహించాలి.

ఇటువంటి శిక్షణను ఎలా ఇవ్వాలి? దానికి కూడా ఒక్కటే మార్గముంది. ఏమిటది? బోధను స్పష్టంగా అర్థం చేసుకుని దానిని జీర్ణించుకోవాలి. ఏమిటా బోధ? భగవంతుడే జగత్తురూపంగా వ్యక్తమవుతున్నాడు అనే బోధ. భగవంతుడు తానే జగత్తు అయ్యాడు.

బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి

సాంకేతిక పరిభాషలో చెప్పాలంటే, భగవంతుడే జగత్తుయొక్క ఉపాదానకారణం. ఉపాదానకారణం కార్యం అంతటా ఉంటుంది. ఒక్క బంగారమే అనేక ఆభరణాలుగా భాసిల్లుతోంది; అలాగే ఒక్క ఈశ్వరుడే అనేక నామరూపాలున్న జగత్తుగా భాసిల్లుతున్నాడు.

ఈ బోధను సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవటమే కాదు, జీర్ణించుకోవాలి కూడా. అలా జీర్ణించుకోగలిగితేనే, నా దృక్పథం మారుతుంది. ఇలా మారిన దృక్పథాన్ని దివ్యచక్షువు లేదా జ్ఞానచక్షువు అంటారు. అంటే జ్ఞానం పొందిన కన్ను. దాన్నే జ్ఞాననేత్రం తెరుచుకుంది అంటారు. ఈ అధ్యాయంలో మనం దేవుని లీలల గురించో, నిగూఢ విషయాల గురించో మాట్లాడటం లేదు. ఇది కేవలం కృష్ణపరమాత్మ ఏడవ అధ్యాయంలో మొదలు పెట్టిన బోధను అర్థం చేసుకున్నాక ఏర్పరచుకున్న కొత్త దృక్పథం అంతే.

7, 9, 10 అధ్యాయాలలో కృష్ణపరమాత్మ విశ్వరూపదర్శనం చేయించాడు. ఎవరైనా మీకొక లడ్డు ఇచ్చారనుకోండి, దాన్ని వెంటనే నోట్లో వేసుకుంటారు. అదే, ఒకవేళ ఆ ఇచ్చినవారు, ఇది మామూలు లడ్డు కాదు, తిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామి ప్రసాదం అంటే ఏం చేస్తారు? వెంటనే దాన్ని భక్తిగా కళ్ళకు అద్దుకుంటారు తినేముందు. అంటే ఇక్కడేమయింది? వస్తువు ఒకటే. బాహ్యంగా ఆ వస్తువులో ఏమీ మార్పులేదు. కాని మీరు చూసే దృక్పథంలో మార్పు వచ్చింది. ఆ మార్పు మీ జ్ఞాననేత్రం తెచ్చింది. ఎప్పుడైతే మీ జ్ఞాననేత్రం మీకీ భావన తెచ్చిందో, మీరు ఈ లడ్డూని మామూలు లడ్డూగా కాకుండా, ప్రసాదంగా స్వీకరిస్తారు. ప్రసాదం అనేసరికి సరాసరి నోటిలోకి వెళ్ళిపోదు, ముందు కళ్ళ దగ్గరికి వెళుతుంది.

ఈ మార్పు ఎలా వచ్చింది? రసాయనికంగా వచ్చిందా? ఏదైనా ల్యాబ్‌లో మామూలు లడ్డూని, ప్రసాదం లడ్డూని పరీక్షలు చేయిస్తే, ఈ రెండింటిలోనూ వస్తుపరంగా ఏమీ భేదం ఉండదు. ఆ మార్పు అదృష్టం అంటే కంటికి కనపడదు. అది మీ భావనలో వచ్చిన మార్పు. ఆ భావన లడ్డూకొక దివ్యత్వాన్ని ఆపాదించింది. ఈ మార్పు మీరు వస్తువును అర్థం చేసుకోవటంవల్ల వస్తుంది.

నాస్తికుడు ప్రపంచాన్ని చూస్తే అతనికి ప్రపంచం ఒక న్యూట్రాన్లు, ప్రోటాన్లు లాంటివి ఉన్న ఒక మామూలు ప్రపంచం అంతే. కాని అదే ప్రపంచాన్ని కృష్ణపరమాత్మ బోధను అర్థం చేసుకుని చూస్తే, అది కేవలం అనేక వస్తువుల సముదాయం కాదు, అది ఒక అద్భుతమైన సృష్టి. ప్రతి చిన్నదానిలోనూ భగవంతుని సృజనాత్మకత వెల్లివిరుస్తుంది.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ఈ పదకొండవ అధ్యాయంలో చెప్పదలుచుకున్న అంశం ఏమిటంటే – ఈ బోధను గనుక మీరు అర్థం చేసుకుంటే, మీ దృక్పథంలో మార్పు వస్తుంది. ఎటువంటి మార్పు? ఈ ప్రపంచానికి కొత్తగా ఒక అంశం కలుస్తుంది, అది భౌతికంగా కనబడే మార్పు కాదు; దానికొక దైవత్వం ఆపాదించబడుతుంది. జగత్తును సరిగ్గా అర్థం చేసుకుంటే అది బ్రహ్మ అని చాలాసార్లు చూశాము.

ఎప్పుడైతే జగత్తు బ్రహ్మ అనుకుంటామో, అప్పుడే భగవద్దర్శనం ఎప్పుడూ అవుతున్న పవిత్ర భావన కలుగుతుంది. భగవద్దర్శనంకోసం మనం ప్రత్యేకించి తపస్సు చెయ్యనవసరం లేదు. పురాణాల్లో అనేక కథల్లో

చదువుతాము. శివభక్తుడు శివుని సాక్షాత్కారంకోసం ఘోరతపస్సు చేస్తాడు. అప్పుడు శివుడు ప్రత్యక్షమయి, 'భక్తా! నీ భక్తికి మెచ్చితిని. నీకు ఏ వరం కావాలో కోరుకొనుము,' అంటాడు. అప్పుడు ఆ భక్తుడు తనకు మరణం లేకుండా చెయ్యమంటాడు. దానికి పరమాత్మ అది తప్ప ఏదైనా కోరుకో అంటే వీరివల్ల మరణం రాకూడదు, వారివల్ల మరణం రాకూడదు అంటూ ఏవేవో కోరతాడు. భగవంతుడు, 'తథాస్తు,' అని చెప్పేసి అంతర్ధానమవుతాడు. అంటే భగవంతుడు ప్రత్యక్షమవుతాడు, అంతర్ధానమవుతాడు. ఒక విషయం గుర్తుంచుకోండి. ఇలా ప్రత్యక్షమయి, అంతర్ధానం అవటాన్ని విమర్శించటం లేదు. కాని నిత్యమూ భగవద్దర్శనం అవటం గొప్ప విషయంకాదా?

రసోఽహమప్సు కౌంతేయ ప్రభాస్మి శశిసూర్యయోః – 7.8

నీటిలో రసాన్ని, సూర్యచంద్రులలో కాంతిని నేనే అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే నీరు తాగితే దైవదర్శనం అవుతుంది. సూర్యకాంతిని చూసినా, చంద్రుని వెన్నెలను అనుభవించినా భగవద్దర్శనం అవుతుంది. ఏం చేసినా, ఎక్కడికి వెళ్ళినా నిత్యం ఈశ్వర సంబంధం ఏర్పడుతుంది. అంటే ఏమిటి? నిత్య ఈశ్వర సంబంధంకోసం లేదా ప్రత్యక్ష ఈశ్వర సంబంధంకోసం సంవత్సరాల తరబడి తపస్సు చెయ్యనవసరం లేదు. ఈశ్వరుణ్ణి అర్థం చేసుకుంటే చాలు. మీ దృక్పథంలో చిన్న మార్పు తెచ్చుకుంటే గొప్ప అనుభవం పొందుతారు.

విశ్వరూపదర్శనం అంటే రాముడు, కృష్ణుడులాగా ఇది కూడా భగవంతునియొక్క ఇంకొక రూపం అని పొరపాటు పడకండి. రెండు నిముషాల పాటు ప్రత్యక్షమయి, మాయమయిపోయే దర్శనం కాదిది. ఇరవైనాలుగు గంటలూ మీ కళ్ళముందు, ప్రతి చెట్టులో, నీటిలో, పక్షిలో అన్నింటిలోనూ ఉన్నాడు. భగవంతుణ్ణి అన్నింటిలో చూడండి. ఈ అధ్యాయంయొక్క సారాంశం ఇదీ. ఈ నేపథ్యంతో మనం పదకొండవ అధ్యాయంలోకి అడుగు పెడదాము.

అర్జున ఉవాచ

శ్లో. 1 **మదనుగ్రహాయ పరమం గుహ్యమధ్యాత్మసంజ్ఞితమ్ ।**
యత్త్వయోక్తం వచస్తేన మోహోఽయం విగతో మమ ॥
మదనుగ్రహాయ, పరమమ్, గుహ్యమ్, అధ్యాత్మసంజ్ఞితమ్,
యత్, త్వయా, ఉక్తమ్, వచః, తేన, మోహః, అయమ్, విగతః, మమ ॥

మదనుగ్రహాయ	= నన్ను అనుగ్రహించడంకోసం	ఉక్తమ్	= చెప్పబడినవో
పరమమ్	= మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనవియు	తేన	= ఆ వచనములవల్ల
గుహ్యమ్	= గోప్యమైనవియు	మమ	= నా
అధ్యాత్మ సంజ్ఞితమ్	= అధ్యాత్మ విషయమైనవియు	అయమ్	= ఈ
యత్, వచః	= ఏ వచనములు	మోహః	= మోహము
త్వయా	= నీచేత	విగతః	= తొలగినది

అర్జున ఉవాచ
త్వయా మత్ అనుగ్రహాయ అధ్యాత్మ-సంజ్ఞితమ్ యత్ పరమమ్
గుహ్యమ్ వచః ఉక్తమ్, తేన మమ అయమ్ మోహః విగతః ।

తా: నన్ను అనుగ్రహించటంకోసం మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనవియు, గోప్యమైనవియు, అధ్యాత్మ విషయమైనవియు ఏ వచనములు నీచేత చెప్పబడినవో ఆ వచనములవల్ల నా ఈ మోహము తొలగినది.

1. ఉపోద్ఘాతం: శ్లోకాలు 1-8

మొదటి ఎనిమిది శ్లోకాల్లో విశ్వరూపదర్శనం అనే ఈ విషయానికి ఉపోద్ఘాతాన్ని చూస్తాము. అర్జునుడు తను ఇంతవరకూ ఏం నేర్చుకున్నాడో చెప్పటంతో మొదలవుతుంది ఈ అధ్యాయం. అంటే మొదటి రెండు శ్లోకాల్లో పది అధ్యాయాల సారమూ చెబుతాడు. మొదటి శ్లోకంలో మొదటి ఆరు అధ్యాయాలను, ఇంకా సరిగ్గా చెప్పాలంటే రెండవ అధ్యాయంనుంచి ఆరవ అధ్యాయం వరకూ తను నేర్చుకున్నదాని సారాంశం చెబుతాడు. మొదటి అధ్యాయంలో బోధ అవలేదు అని మనకూ తెలుసు.

ఈ ఐదు అధ్యాయాల సారం ఏమిటి? జీవస్వరూపవర్ణన. జీవుడు శరీరం కాదు.

వాసాంసి జీర్ణాని యథా విహాయ నవాని గృహ్ణాతి నరోఽపరాణి - 2.22

ఈ స్థూలశరీరం, పుట్టుక సమయంలో మనం ధరించిన తాత్కాలిక వస్త్రంలాంటిది, దాన్ని మరణించినప్పుడు వదులుకోవాలి. అంటే శరీరం నేను కాదు.

అలాగే మనస్సు కూడా తాత్కాలికంగానే పనిచేస్తుంది. జాగ్రదావస్థలోనూ, స్వప్నావస్థలోనూ వాడతాను కాని సుషుప్తిలో దాన్ని వాడను. అందువల్ల నేను శరీరం కాదు, మనస్సు కాదు. నేను సాక్షిచైతన్యాన్ని. ఈ సందర్భంలో చైతన్యం గురించి మనం చూసిన ఐదు సూత్రాలు గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. రెండవ అధ్యాయంలో 12-25 వరకూ ఆత్మ గురించి అద్భుతవర్ణనను చేశాడు కృష్ణపరమాత్మ. మళ్ళీ మూడవ అధ్యాయంలో కూడా చెప్పాడు.

ఇంద్రియాణి పరాణ్యాహుః ఇంద్రియేభ్యః పరం మనః ।
మనసస్తు పరా బుద్ధిః యో బుద్ధేః పరతస్తు సః ॥ - 3.42

ఇదే విషయాన్ని 4, 5 అధ్యాయాల్లో కూడా చెప్పాడు.

ఇదంతా నాకు చాలా బాగా అర్థమయింది అన్నాడు అర్జునుడు. దానికి అతను కృతజ్ఞత చూపిస్తున్నాడు కూడా.

మదనుగ్రహాయ త్వయా వచః ఉక్తమ్ - వచః అంటే జ్ఞానవచనాలు. నువ్వు నాకు జ్ఞానబోధ చేశావు. కేవలం నన్ను అనుగ్రహించటం కోసం చేశావు. నేను నా దుఃఖాన్ని అధిగమించటానికి చేశావు అంటున్నాడు అర్జునుడు.

మొదటి అధ్యాయం పేరు అర్జున విషాదయోగం. అక్కడ యోగం అంటే ఆధ్యాత్మికసాధన కాదు, దుఃఖం ఆధ్యాత్మిక సాధన అవదు. అందువల్ల అర్జున విషాదయోగం అంటే అర్జునుని విషాదం గురించిన ఒక విశ్లేషణ. ఆ విషాదాన్నించి నేను బయటపడేలా నువ్వు బాగా బోధించావు.

పరమం వచః – అది కూడా ఎలాంటి బోధ? ఎంతో శ్రేష్ఠమైనది. ఆత్మ గురించి వచ్చింది కాబట్టి ఆ బోధ శ్రేష్ఠమైనది.

గుహ్యమ్ – అంతేకాదు, అది రహస్యమైనది కూడా. ఆ విద్య ప్రపంచంలో అంత తేలికగా అందరికీ అందుబాటులో లేదు. అలాంటి బోధను జ్ఞానులు మాత్రమే చెయ్యగలరు; ఈ ప్రపంచంలో అలాంటి జ్ఞానులు చాలా అరుదుగా ఉన్నారు. కృష్ణపరమాత్మే చెప్పాడు ఆ మాట.

> **మనుష్యాణాం సహస్రేషు కశ్చిద్యతతి సిద్ధయే ।**
> **యతతామపి సిద్ధానాం కశ్చిన్మాం వేత్తి తత్త్వతః ॥** – 7.3

జ్ఞానమార్గానికి రావటానికే చాలా తక్కువ మంది ఇష్టపడతారు; దీనికి వచ్చిన ఆ తక్కువమందిలో కూడా ఇంకా తక్కువమంది జ్ఞానం పొందుతారు. జ్ఞానులు తక్కువ, వారు చేసే బోధ తక్కువ కాబట్టి, ఈ విద్య రహస్యం అయింది.

అధ్యాత్మసంజ్ఞితమ్ – ఆధ్యాత్మవిషయాల గురించి నువ్వు బోధ చేశావు అంటున్నాడు అర్జునుడు. ఆధ్యాత్మవిషయం అంటే ఆత్మ గురించిన విషయం. అంటే ఇది లౌకికవిద్య కాదు, ఆధ్యాత్మిక విద్య. ఈ బోధవల్ల కలిగిన ఫలం ఏమిటి?

మమ అయం మోహః విగతః – నా మోహం తొలగిపోయింది అంటున్నాడు అర్జునుడు. ఏ సందర్భంలో గీతాబోధ మొదలయిందో మర్చిపోకూడదు.

> **కార్పణ్యదోషోఽపహతస్వభావః పృచ్ఛామి త్వాం ధర్మసమ్మూఢచేతాః ।**
> **యచ్ఛ్రేయః స్యాన్నిశ్చితం బ్రూహి తన్మే శిష్యస్తేఽహం శాధి మాం త్వాం ప్రపన్నమ్ ॥** – 2.7

అతని మనసు డోలాయమానంగా ఉంది. ఒకవైపు గురుహత్య మహాపాపం అంటోంది మనస్సు, ఇంకొక వైపు ధర్మరక్షణకోసం యుద్ధం చెయ్యాలి అంటోంది. ఏం చెయ్యాలో తోచని పరిస్థితిలో నాకు శ్రేయస్కరమైనదేమిటో నువ్వే చెప్పు అని శరణు వేడాడు. కృష్ణపరమాత్మ బోధ చేశాడు. దానితో నా మోహం తొలగిపోయింది అన్నాడు.

మోహం రెండు రకాలు – ధర్మాధర్మ మోహం, ఆత్మానాత్మ మోహం. అంటే ఏది ధర్మమో, ఏది అధర్మమో తెలుసుకోలేని మోహం; అలాగే ఏది ఆత్మో ఏది అనాత్మో తెలుసుకోలేని మోహం. భగవద్గీత ప్రత్యేకత ఏమిటంటే, అది ఈ రెండు మోహాలనూ తొలగిస్తుంది. మనిషి నేర్చుకోవాల్సిన అంశాలు రెండే. అవి – ధర్మం, బ్రహ్మ. వేదపూర్వభాగం ధర్మం గురించి బోధిస్తే, వేదఅంతభాగం బ్రహ్మ గురించి బోధిస్తుంది. ఒక్క భగవద్గీతే ధర్మం, బ్రహ్మ – రెండింటి గురించీ బోధిస్తుంది. అర్జునుడు నాకు ధర్మాధర్మల విషయంలో ఉన్న అయోమయాన్నీ,

ఆత్మానాత్మల విషయంలో ఉన్న అయోమయాన్నీ తొలగించావు. నాకు మోహం తగ్గింది అంటున్నాడు.

మొదటి ఆరు అధ్యాయాల సారాంశం చెప్పాక, రెండవ శ్లోకంలో తక్కిన అధ్యాయాల సారాంశం చెప్పబోతున్నాడు అర్జునుడు.

శ్లో. 2 **భవాప్యయౌ హి భూతానాం శ్రుతౌ విస్తరశో మయా ।**
త్వత్తః కమలపత్రాక్ష మాహాత్మ్యమపి చావ్యయమ్ ॥
భవాప్యయౌ, హి, భూతానామ్, శ్రుతౌ, విస్తరశః, మయా,
త్వత్తః, కమలపత్రాక్ష, మాహాత్మ్యమ్, అపి, చ, అవ్యయమ్ ॥

హి	= ఎందుకంటే	మయా	= నాచేత
కమలపత్రాక్ష!	= కమల పత్రములవంటి నేత్రములుగల ఓ కృష్ణా!	శ్రుతౌ	= వినబడినవి
		చ	= ఇంకా నీ
త్వత్తః	= నీ వలన	అవ్యయమ్	= శాశ్వతమైన
భూతానామ్	= ప్రాణులయొక్క	మాహాత్మ్యమ్	= మాహాత్మ్యము
భవాప్యయౌ	= ఉత్పత్తి ప్రళయములు	అపి (శ్రుతమ్)	= గూడ (నాచే వినబడినది)
విస్తరశః	= వివరముగా		

హే కమల-పత్ర-అక్ష! భూతానామ్ భవ అపి అయౌ మయా త్వత్తః
విస్తరశః శ్రుతౌ హి, అవ్యయమ్ మాహాత్మ్యమ్ అపి చ (శ్రుతం) ।

తా: ఎందుకంటే, కమలపత్రములవంటి నేత్రములుగల ఓ కృష్ణా! నీవలన ప్రాణులయొక్క ఉత్పత్తి ప్రళయములు వివరముగా నాచేత వినబడినవి ఇంకా నీ శాశ్వతమైన మాహాత్మ్యము గూడ నాచే వినబడినది.

అంతకంతకూ కృష్ణపరమాత్మమీద ఆరాధనాభావన పెరుగుతూ వస్తున్నది అర్జునునికి. కృష్ణునితో అంతకు ముందు చాలా చనువుగా, సన్నిహితంగా తిరిగాడు. కాని ఇలా గురువుగా ఎన్నడూ చూడలేదు. ఇప్పుడు జగద్గురువుగా గుర్తించాడు కృష్ణపరమాత్మను. అందువల్ల తన సఖుడైన కృష్ణపరమాత్మను ప్రత్యేకంగా సంబోధిస్తున్నాడు.

కమలపత్రాక్ష – అక్ష అంటే కనులు; కమలపత్రాలవంటి కన్నులు కలవాడా అంటున్నాడు. కృష్ణపరమాత్మ బాహ్యసౌందర్యాన్ని వర్ణించటంద్వారా ఆయన ఆంతరసౌందర్యాన్ని గుర్తిస్తున్నాడు. కమలపత్రాలు అంటే కలువ పూరేకులు. అంతేకాని కలువ ఆకులు కాదు. కలువ ఆకులు చాలా పెద్దవిగా ఉంటాయి. అంత పెద్ద కన్నులు ఉంటే పారిపోతారు. కలువ పూరేకులు చాలా అందంగా ఉంటాయి. అందువల్ల కమలపత్రాక్ష అన్నాడు. ధ్యానశ్లోకాల్లో కూడా ఈ విషయాన్ని చూశాము.

ఫుల్లారవిందాయతపత్రనేత్ర

మొదటి షట్కంలో జీవస్వరూపం గురించి చెపితే, రెండవ షట్కంలో ఈశ్వరస్వరూపం గురించి చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈశ్వరస్వరూపాన్ని తటస్థకారణంగా అభివర్ణించాడు; అందులోనూ ఉపాదానకారణంగా వర్ణించాడు. తటస్థకారణం అంటే ఈశ్వరుడు జగత్కారణం అవుతాడు; ఉపాదానకారణం అంటే జగత్తుయొక్క సృష్టి, స్థితి, లయకారకుడు కూడా అవుతాడు. ఎలాగైతే సముద్రంలోని అలలు సముద్రంలోంచే పుట్టి, సముద్రంవల్లనే స్థితి పొంది, సముద్రంలోనే లయమవుతాయో, అదేవిధంగా ఈ జగత్తు ఈశ్వరునినుంచే పుట్టి, ఈశ్వరునివల్లనే స్థితి పొంది, ఈశ్వరునిలోనే లయమవుతుంది.

భూతానాం త్వత్తః భవాప్యయౌ – భవ అంటే ఉత్పత్తి, అంటే సృష్టి; అప్యయః అంటే లయం. భవాప్యయౌ అంటే సృష్టి, లయలు స్థితిని గురించి తరువాత శ్లోకంలో వస్తుంది. ఇక్కడ మనం వాటితో పాటు స్థితిని కూడా కలుపుకోవచ్చు. అందువల్ల నువ్వు సృష్టి, స్థితి, లయ కారణం అంటున్నాడు. దేనికి?

భూతానాం – చరాచరాత్మక జగత్తుకు;

త్వత్తః – జగత్తు నీనుంచే వచ్చింది. నువ్వే ఈ జగత్తుకు ఆధారం, ఆశ్రయం.

అలలు సముద్రంనుంచి పుట్టి, సముద్రంలోనే లయమవుతున్నాయి అంటే, దాని అర్థమేమిటి? అల అనే పేరు సముద్రానికి ఇచ్చిన మరో పేరు మాత్రమే. అలాగే ఈ సృష్టి మొత్తం భగవంతుడనే సముద్రంలో ఒక చిన్న అలలాంటిది. ఈ భావనను అద్భుతంగా వర్ణించారు శంకరులవారు ఆత్మబోధలో.

ఉపాదానేఽఖిలాధారే జగన్తి పరమేశ్వరే

సర్గస్థితిలయాన్ యాంతి బుద్బుదానీవ వారిణి – 8

ఎన్నో లక్షల నక్షత్రమండలాలు ఒక చిన్న బుడగలాంటివి. ఇన్ని బుడగలలాంటి నక్షత్ర మండలాలు దేన్నుంచి పుడుతున్నాయి? బుడగలు సముద్రానికి భిన్నంగా ఎలా లేవో, అలా భగవంతునికి భిన్నంగా జగత్తు లేదు. ఇంకో మాటలో చెప్పాలంటే భగవంతుడు జగత్తురూపంలో ఉన్నాడు.

మయా శ్రుతౌ – నేను చాలా స్పష్టంగా నేర్చుకున్నాను.

విస్తరశః – నువ్వు చాలా వివరంగా బోధ చేశావు.

ఉపనిషత్తులో సృష్టి గురించి అంత వివరంగా రాదు. కాని కృష్ణపరమాత్మ చాలా వివరంగా చెప్పాడు. అది అర్జునుడు కూడా గ్రహించాడు.

మాహాత్మ్యమపి చావ్యయమ్ – అంతేకాదు, నీ మహిమలను కూడా వివరించావు అంటున్నాడు అర్జునుడు. పరమాత్మ పదవ అధ్యాయంలో జగత్తు అంతటా వ్యాపించిన తన మహిమలను గురించి విస్తారంగా చెప్పాడు.

పరమాత్ముని లీలలు కృష్ణుని రూపంలో చూడాలంటే భాగవతానికి వెళ్ళాలి. అందులో అతను రాక్షసులను ఎలా సంహరించాడో, గోవర్ధనగిరిని ఎలా ఎత్తాడో, కాళీయమర్దనం ఎలా చేశాడో చాలా వివరంగా వస్తుంది.

అలాగే భగవంతుణ్ణి రామావతారంలో కీర్తించాలంటే రామాయణం వినాలి. కాని విశ్వరూపదర్శనం చెయ్యాలంటే ఏ గ్రంథం చదవాలి? ఏ గ్రంథమూ చదవనవసరం లేదు. కళ్ళు తెరిచి చుట్టూ చూస్తే చాలు, ఎటు చూసినా ఈశ్వరవిభూతి తెలుస్తుంది.

అందువల్ల ఈశ్వరవిభూతి అవ్యయం అంటున్నాడు. అవ్యయం అంటే అంతులేనిది. విశ్వరూపమహిమ అవ్యయం. ఆ విధంగా ఇంతవరకూ జీవస్వరూపం, ఈశ్వరస్వరూపం, ఈశ్వరమహిమల గురించి విస్తారంగా విన్నాడు. అతనికి బాగా అర్థమయింది కూడా. ఎలా తెలుసు? నా మోహం పోయింది అంటున్నాడు. కాని పూర్తిగా పోలేదు. పూర్తిగా పోయివుంటే భగవద్గీత అయిపోయి ఉండేది. ఓం తత్సత్ వచ్చి ఉండేది. కాని ఇంకా కొన్ని అధ్యాయాలు, దాని తర్వాత కూడా వచ్చాయి అంటే, చాలామటుకు మోహం పోయింది కాని ఇంకా కొంత మిగిలేవుంది. 18వ అధ్యాయంలో పూర్తిగా పోతుంది. అక్కడ అంటాడు –

నష్టో మోహః స్మృతిర్లబ్ధా – 18.73

విశ్వరూప ఈశ్వరుడు మన కళ్ళముందే ఉన్నాడు; అయినా మనకు తెలియటం లేదంటే, సమస్య విశ్వరూప ఈశ్వరునిలో లేదు. ఆయన మనం పుట్టకముందే వచ్చి సిద్ధంగా ఉన్నాడు. మనమే ఆయనను అందుకోవటానికి సిద్ధంగా లేము. ఎందుకు? మనలోని కామక్రోధలోభమోహమదమాత్సర్యాలు తగ్గటం లేదు. ఇవి శుక్లాలలాగా మన కంటిచూపుకు అడ్డు పడుతున్నాయి. ఈ శుక్లాలను తొలిగించుకోగలిగితే, భగవంతుడు మన ఎదురుగా రానవసరం లేదు, విశ్వమంతటా ఉన్న భగవంతుణ్ణి మనం గుర్తించగలుగుతాము.

అర్జునుడు కూడా రాగం, శోకం, మోహంలో పడిపోయాడని చూశాము. ఈ మోహంవల్ల అతడు ధర్మాధర్మవిచక్షణ చెయ్యలేకపోయాడు. ఆ మోహం పోవటానికి జీవ, ఈశ్వరుల స్వరూపాలను వివరంగా చెప్పుకొచ్చాడు కృష్ణపరమాత్మ. 7, 9, 10 అధ్యాయాల్లో ఈశ్వరుడు జగత్కారణమనీ, ఆయనే జగత్తంతా ఉన్నాడని చెప్పాడు. బంగారం ఎలాగైతే ఆభరణమంతటా ఉంటుందో అలా ఈశ్వరుడు జగత్తంతా ఉంటాడు. నామ రూపాత్మకమైన జగత్తు అంతటా ఈశ్వరుడు ఉన్నాడని అర్థమయింది అర్జునునికి. అందువల్ల మోహం పోయింది అన్నాడు. అతను తర్వాత అడగబోయే ప్రశ్న ఏమిటి?

శ్లో. 3 **ఏవమేతద్యథాత్థ త్వమ్ ఆత్మానం పరమేశ్వర ।**
ద్రష్టుమిచ్ఛామి తే రూపమ్ ఐశ్వరం పురుషోత్తమ ॥
ఏవమ్, ఏతత్, యథా, ఆత్థ, త్వమ్, ఆత్మానమ్, పరమేశ్వర,
ద్రష్టుమ్, ఇచ్ఛామి, తే, రూపమ్, ఐశ్వరమ్, పురుషోత్తమ ॥

పరమేశ్వర! = ఓ పరమేశ్వరా!
త్వమ్ = నీవు
ఆత్మానమ్ = నిన్ను గూర్చి
యథా = ఏవిధముగా
ఆత్థ = చెప్పియుంటివో

ఏతత్ = ఇది
ఏవమ్ (ఏవ) = అంతయు సత్యమే
పురుషోత్తమ! = ఓ పురుషోత్తమా!
తే = నీయొక్క

ఐశ్వరమ్, రూపమ్	= షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్నమైన నీ దివ్యరూపమును	ద్రష్టుమ్	= ప్రత్యక్షముగా చూచుటకు
		ఇచ్ఛామి	= కుతూహల పడుచున్నాను

హే పరమేశ్వర! యథా ఏవమ్ త్వమ్ ఆత్మానం ఆత్థ, ఏతత్
హే పురుషోత్తమ! తే ఐశ్వరమ్ రూపమ్ ద్రష్టుమ్ ఇచ్ఛామి ।

తా: ఓ పరమేశ్వరా! నీవు నిన్ను గూర్చి ఏ విధముగా చెప్పియుంటివో ఇది అంతయు సత్యమే. ఓ పురుషోత్తమా! నీయొక్క షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్నమైన నీ దివ్యరూపమును ప్రత్యక్షముగా చూచుటకు కుతూహల పడుచున్నాను.

కృష్ణపరమాత్మ బోధతో జ్ఞానచక్షువు తెరుచుకుంటున్న అర్జునుడు కృష్ణపరమాత్మను స్తుతిస్తున్నాడు. ముందు శ్లోకంలో కమలపత్రాక్ష అన్నాడు. ఇక్కడ పరమేశ్వర, పురుషోత్తమ అంటున్నాడు.

పరమేశ్వర – పరమేశ్వర అంటే పరమ+ఈశ్వర. అంటే మొత్తం విశ్వానికి అధిపతి. విశ్వంలోని నియమాలను ఉల్లంఘించకుండా ఉండేలాగా చూసేవాడు. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే స్థితికర్త. ముందు శ్లోకంలో సృష్టి, లయల కర్తా అన్నాడు. భవాప్యయౌ అన్నాడు. ఇప్పుడు స్థితికర్తా అంటున్నాడు.

పురుషోత్తమ – శ్రేష్ఠమైన భగవంతుడు. పురుషోత్తమ పదానికి వేదాంతపరమైన అర్థం కూడా ఉంది. సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే పురుషోత్తమ పదం వాడాడు. పదిహేనవ అధ్యాయాన్ని పురుషోత్తమయోగం అంటారు. అక్కడ కృష్ణపరమాత్మ, పురుషోత్తమ అంటే నిర్గుణబ్రహ్మ అని వివరిస్తాడు. ఇప్పుడు మనం ఆ వివరాలలోకి వెళ్ళనవసరం లేదు. ఇప్పుడు పురుషోత్తమ అంటే శ్రేష్ఠమైన భగవంతుడు అని అర్థం చేసుకుంటే చాలు.

తమాషా ఏమిటంటే, మన సాంప్రదాయంలో సాధారణంగా పరమేశ్వర పదాన్ని ఈశ్వరునికి వాడతారు; అలాగే పురుషోత్తమ పదాన్ని విష్ణుమూర్తికి వాడతారు. ఇక్కడ వ్యాసాచార్యులవారు ఈ రెండు పదాలనూ కలిపి వాడటంద్వారా శివుడు, విష్ణువుల మధ్య భేదం లేదని చెప్పకనే చెప్పినట్టయింది. ఆ భేదం ఏదన్నా ఉంటే మనం చూపిస్తున్నాము అంతే. వారిలో లేదు.

ఏతత్ యథా త్వమ్ ఆత్థ ఏవమ్ – ఓ కృష్ణా, నువ్వు నాకు ఏదైతే బోధిస్తున్నావో అదంతా చక్కగా అర్థమయింది నాకు. నువ్వు ఎంత క్రమపద్ధతిలో చెప్పుకువచ్చావంటే, నాకు దాన్ని అర్థం చేసుకోవటంలో ఏమీ కష్టం కలగలేదు.

భగవంతుడు కారణం, జగత్తు కార్యం అంటే దాని అర్థం ఏమిటి? కార్యం కారణానికి భిన్నంగా ఉండలేదు కాబట్టి జగత్తు ఈశ్వరునికి భిన్నంగా ఉండలేదు. ఇది చాలా తార్కికంగా ఉంది. అందువల్ల జగత్తుకు చెందినవన్నీ భగవంతునికి చెందుతాయి. నిజమే. అది ఒప్పుకోవటంలో నాకేం సందేహం లేదు. ఏవం ఏవ అంటే సరే బాగానే ఉంది అని అర్థం వస్తుంది. కృష్ణపరమాత్మను బాగా చెప్పావని మెచ్చుకుంటున్నాడు కూడా. కృష్ణపరమాత్మ మనస్సులో నవ్వుకుని ఉంటాడు ఆ మాటకు.

ఆత్మానం – ఆత్మానం అంటే నీ గురించి. నువ్వు చెబుతున్నదంతా నీ గురించి, అది కూడా అర్థమయింది. కాని,

కాని అంటే ఇంకా ఏదో బోధ కావాలి. ఎవరినైనా ఎలా ఉన్నావు అని అడిగితే, అంతా బాగానే ఉంది, కాని... అంటారు. అర్జునుడు కాని... అంటున్నంతవరకూ కృష్ణపరమాత్మ బోధ కొనసాగుతూనే ఉంటుంది.

ఇప్పుడు ఈ కానీ అర్థమేమిటి? కృష్ణపరమాత్మ చెప్పిన బోధను బుద్ధి, బుద్ధిగా అర్థం చేసుకుంది కాని మనస్సు మాట వినదు. బుద్ధి ఏం చెబుతుంది? ఈ ప్రపంచం అంతటా ఈశ్వరుడు ఉన్నాడు. అంతటా ఈశ్వరుడు ఉన్నాడంటే అర్థమేమిటి? మంచిలోనూ, చెడులోనూ ఉన్నాడు. అంతా పవిత్రమైనదే. ప్రతిదాన్నీ గౌరవించాలి, పూజించాలి. అలాంటప్పుడు కొన్ని వస్తువులు ప్రీతికరమైనవి, కొన్ని వస్తువులు ద్వేషపూరితమైనవి అవటానికి వీలులేదు. అంటే జగత్తును సమదృష్టితో చూడాలి.

కాని మనస్సు మాట వినదే. మనస్సు రాగద్వేషాలతో నిండిపోయివుంది. ఒక వస్తువును చూస్తే రాగంతో నిండిపోతుంది; ఇంకో వస్తువును చూస్తే ద్వేషం తన్నుకొస్తుంది. అంటే బుద్ధికి జగత్తును పవిత్రంగా చూడాలని తెలుసు; **కాని** రాగద్వేషాలతో నిండిన మనస్సు ఇవి మంచి, ఇవి చెడు అని రెండుగా చీలుస్తుంది జగత్తును.

అందువల్ల నేను నేర్చుకున్నదానికి, నేను ప్రవర్తించేతీరుకు చాలా వ్యత్యాసం ఉంది. ఒక గుడికి వెళితే ఎంత ఆనందం కలుగుతుందో, బాహ్యప్రపంచాన్ని చూసినా నాకంత ఆనందం కలగాలి. కాని అలా కలగటం లేదే! అలా బుద్ధికీ, మనస్సుకు మధ్య దూరాన్ని పూడ్చాలంటే, ఆ రెండింటినీ ఒక్కతాటిమీద నడపాలంటే నేనేం చెయ్యాలి అంటున్నాడు అర్జునుడు.

తే రూపమ్ ఐశ్వరం ద్రష్టుమిచ్ఛామి – నీ విశ్వరూపదర్శనాన్ని చూడాలని ఉంది నాకు అంటున్నాడు అర్జునుడు.

మన సాంప్రదాయంలో ఆధ్యాత్మిక చింతన విడిగా లేదు అంటారు పూజ్యస్వామీజీ. మనం ఏంచేసినా దానిలో భగవద్ధ్యానం మిళితమై ఉంటుంది. దంతధావనం పూజ, స్నానం పూజ, భోజనం చెయ్యటం పూజ. ఆ విధంగా ఏంచేసినా భగవంతునితో మమేకం చెందుతాము. కాని అది అంత తేలికగా వంటబట్టదు. అందువల్ల ఆ విశ్వరూపదర్శనం అయ్యేలా చెయ్యమంటున్నాడు అర్జునుడు. విన్నంతవరకూ బాగానే ఉంది, కాని జగత్తును చూస్తే దాన్ని ప్రేమించే బదులు, రెట్టింపు ద్వేషం కలుగుతుంది జగత్తుమీద. అందువల్ల నాకు విశ్వరూపం చూపించు అంటున్నాడు అర్జునుడు. విశ్వరూపాన్ని ఐశ్వరరూపం అన్నాడు.

శ్లో. 4 **మన్యసే యది తచ్ఛక్యం మయా ద్రష్టుమితి ప్రభో ।**
యోగేశ్వర తతో మే త్వం దర్శయాత్మానమవ్యయమ్ ॥
మన్యసే, యది, తత్, శక్యమ్, మయా, ద్రష్టుమ్, ఇతి, ప్రభో,
యోగేశ్వర, తతః, మే, త్వమ్, దర్శయ, ఆత్మానమ్, అవ్యయమ్ ॥

ప్రభో	= ఓ ప్రభూ!	ద్రష్టుమ్	= చూచుటకు
మయా	= నాచేత	శక్యమ్, ఇతి	= సాధ్యమేనని
తత్	= దానిని (నీ దివ్యరూపమును)	మన్యసే, యది	= నీవు భావించుచున్నచో

తతః	= అయితే	ఆత్మానమ్	= నిన్ను (నీ రూపమును)
యోగేశ్వర!	= ఓ యోగేశ్వరా!	మే	= నాకు
త్వమ్	= నీవు	దర్శయ	= చూపించుము
అవ్యయమ్	= శాశ్వతమైన		

హే యోగేశ్వర ప్రభో! మయా తత్ ద్రష్టుమ్ శక్యమ్ ఇతి త్వమ్
యది మన్యసే, తతః మే అవ్యయమ్ ఆత్మానమ్ దర్శయ ।

తా: ఓ ప్రభూ! నాచేత నీ దివ్యరూపమును చూచుటకు సాధ్యమేనని నీవు భావించుచున్నచో అయితే ఓ యోగేశ్వరా! నీవు శాశ్వతమైన నీ రూపమును నాకు చూపించుము.

విశ్వరూపం జగత్తులో ఉందని తెలుసు, కాని భగవంతుణ్ణి అందులో దర్శించలేకపోతున్నాము అంటే ఏమిటి అర్థం? మనం ఇంకా సంసిద్ధంగా లేము. ఓ కృష్ణా, నేను విశ్వరూపదర్శనాన్ని చెయ్యలేకుండా ఉన్నాను.

తత్ ద్రష్టుమ్ శక్యం యది మన్యసే – ఓ కృష్ణా! నీ దివ్యరూపాన్ని చూసే అర్హత నాకుందని నువ్వు భావిస్తే, అది నాకు చూపించు అంటున్నాడు అర్జునుడు. ఎందుకు? అర్హత అనేది రాత్రికి రాత్రి వచ్చేయదు. దానికి చాలా కర్మయోగం, ఉపాసనయోగం చేసివుండాలి. ఆ మార్పు విప్లవాత్మకం కాదు, పరిణామాత్మకం. అది క్రమేపీ రావాలి.

ఆ విషయం అర్జునునికి కూడా తెలుసు. అందువల్ల ఏదైనా తాత్కాలిక పద్ధతిద్వారా నేను విశ్వరూపదర్శనాన్ని చెయ్యగలనా అంటున్నాడు. ఒకవేళ నేను చూడటానికి అర్హుడనైతే, నాకు చూపించు.

యోగేశ్వర – ఇక్కడ మళ్ళీ ఒక గుణాన్ని కీర్తిస్తున్నాడు. సందర్భానికి తగ్గ గుణాన్ని వాడుతున్నాడు. యోగీశ్వరుడు అంటే లీలలు చెయ్యగలశక్తి ఉన్నవాడు. ఓ కృష్ణా! నీకున్న లీలను ఉపయోగించి, నా కళ్ళకు లేదా నా మనస్సుకు కప్పుకున్న పొరలను తాత్కాలికంగా తొలగించి, నాకు నీ విశ్వరూప ఈశ్వరదర్శనం చేయించు.

తతః మే ఆత్మానం దర్శయ – నువ్వు నాకు విశ్వరూపదర్శనం చేయించు. ఇక్కడ ఈ ప్రశ్నను సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. విశ్వరూపదర్శనం అంటే మళ్ళీ రామదర్శనం లేదా కృష్ణదర్శనం లాంటిది కాదు. విశ్వరూపం మనముందే ఉంది. విశ్వరూపదర్శనం చేయించు అంటే, మనస్సుకు అడ్డుకొన్న పొరలను తాత్కాలికంగా తొలగించు అని అర్థం. ఆత్మానం అంటే నిన్ను చూడాలి. నిన్ను అంటే కృష్ణపరమాత్మను. ఎటువంటి నిన్ను?

అవ్యయమ్ – అంతులేని రూపాన్ని. విశ్వరూపం అంటే ఏకరూపం కాదని చూశాము. విశ్వరూపం అంటే అనేకరూపం. అనేక రూపాలున్నాయి కాబట్టి అవ్యయం అన్నాడు అర్జునుడు.

శ్లోకాలు 5-8: విశ్లేషణ

విశ్వరూపం మన కళ్ళముందే ఉన్నా, విశ్వరూపదర్శనం మనం చేసుకోవాలంటే సంసిద్ధమైన మనస్సు ఉండాలని చూశాము. దాన్ని దివ్యచక్షువు లేదా జ్ఞాననేత్రం అంటారని కూడా చూశాము. ఆ జ్ఞాననేత్రం

పొందటానికి చాలా శ్రమపడాల్సి ఉంటుంది. ధార్మికజీవనం గడపాలి; దైవచింతన ఉండాలి. అందువల్ల జ్ఞాననేత్రాన్ని పొందటానికి చాలా సమయం పడుతుంది.

కాని అర్జునుడు అదృష్టవంతుడు. ఎందుకు? సాక్షాత్తూ అవతార పురుషుడైన కృష్ణపరమాత్మే అతని ఎదురుగా ఉన్నాడు. అందువల్ల తన మనస్సును తాత్కాలికంగా శుద్ధి చేసి, ఆ విశ్వరూపదర్శనాన్ని చేయించమన్నాడు. అంటే తన లీల చూపించమని అంటున్నాడు. కాని ఇలాంటి తాత్కాలికమైన దానివల్ల కలిగే ఫలితం కూడా తాత్కాలికంగానే ఉంటుంది. మనిషికి బాహ్యంగా, ఆరోగ్యపరంగా చేసే సహాయాలు – వెంటిలేటరు – తాత్కాలిక ఉపశమనాన్నే ఇస్తాయి. శాశ్వతంగా ఇవ్వలేవు. ఇప్పుడు అర్జునుడు కూడా దైవసహాయంతో అలాంటి తాత్కాలిక లాభాన్ని పొందుతున్నాడు.

అంతేకాదు, ఈ చిత్తశుద్ధి బాహ్యంగా ఏర్పడితే అది సహజంగా వచ్చిన మార్పు కాదు. దాన్ని పూర్తిగా ఆస్వాదించలేము. అదే జరిగింది అర్జునునికి కూడా. విశ్వరూపదర్శనం చేసుకున్న అర్జునుడు మొదట్లో పొంగిపోయాడు, తర్వాత అతనికి ఆ ఆనందం లేకపోయింది. అందరూ అర్జునుడు ఎంత అదృష్టవంతుడు, భగవంతునియొక్క విశ్వరూపదర్శనం చేసుకున్నాడని అనుకుంటారు కాని నిజానికి అర్జునుడే తట్టుకోలేక పోతాడు. అందువల్ల అర్జునుడే, ఈ అధ్యాయం చివరికి వచ్చేసరికి, కృష్ణా, నీ విశ్వరూపదర్శనం బాగుంది, కాని నేను తట్టుకోలేక పోతున్నాను, శాంతించు అంటాడు.

అందువల్ల ఏ అనుభవమైనా సరే, కృత్రిమంగా కలిగితే దానిలో రెండు లోపాలు ఉంటాయి. ఆ అనుభవం తాత్కాలికంగానే ఉంటుంది, అది జీర్ణించుకోగలిగే అనుభవం కాదు. కష్టపడి, చిత్తశుద్ధి పెంపొందించుకుంటే, అప్పుడు ఆ విశ్వరూపదర్శనం శాశ్వతంగా నిలుస్తుంది; దాని అద్భుతాన్ని ఆస్వాదించగలుగుతాము కూడా.

అయినా, అర్జునుడు నోరు తెరిచి అడిగాడు కాబట్టి, కృష్ణపరమాత్మ దానికి అంగీకరిస్తాడు. నీకు విశ్వరూపదర్శనం చేయిస్తున్నాను. కాని దాన్ని మామూలు నేత్రాలతో చూడలేవు అంటున్నాడు.

త్రీడి సినిమాలు చూడటానికి ఎలాగైతే ప్రత్యేకమైన కళ్ళజోడును ఇస్తారో, అలా కృష్ణపరమాత్మ అర్జునునికి ప్రత్యేకమైన దృష్టిని ఇవ్వబోతున్నాడు. దాన్ని దివ్యచక్షువు అంటున్నాడు. ఆ మాటను ఎనిమిదవ శ్లోకంలో చూస్తాము.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 5 **పశ్య మే పార్థ రూపాణి శతశోఽథ సహస్రశః ।**
నానావిధాని దివ్యాని నానావర్ణాకృతీని చ ॥

పశ్య, మే, పార్థ, రూపాణి, శతశః, అథ, సహస్రశః,
నానావిధాని, దివ్యాని, నానావర్ణాకృతీని, చ ॥

పార్థ!	= ఓ పార్థా!	చ	= ఇంకా
అథ	= ఇప్పుడు	నానావర్ణాకృతీని	= నానావర్ణము (వన్నె)లతో, ఆకృతులతో ఉన్న
మే	= నాయొక్క	దివ్యాని	= అలౌకికములైన
శతశః, సహస్రశ	= వందలు, వేలకొలదిగల (అసంఖ్యాకములైన)	రూపాణి	= రూపములను
నానావిధాని	= నానావిధములైన	పశ్య	= చూడు

హే పార్థ! మే నానా-విధాని, నానా-వర్ణ-ఆకృతీని, దివ్యాని చ
శతశః అథ సహస్రశః రూపాణి పశ్య ।

తా: ఓ పార్థా! ఇప్పుడు నాయొక్క వందలు, వేలకొలదిగల (అసంఖ్యాకములైన) నానావిధములైన ఇంకా నానావర్ణము (వన్నె)లతో, ఆకృతులతో ఉన్న, అలౌకికములైన రూపములను చూడు.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ – కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు.

పశ్య మే పార్థ రూపాణి – ఓ అర్జునా, నువ్వు నా రూపాలు చూడు.

శతశోఽథ సహస్రశః – ఆ రూపాలు వందలు, వేలల్లో ఉన్నాయి. అంటే ఎన్నో ఉన్నాయి.

నానావిధాని – అనేక రకాలుగా ఉన్నాయి. అంటే వాటి రంగులు, రూపాలు ఎన్నో, ఎన్నెన్నో ఉన్నాయి.

దివ్యాని – అన్నీ పవిత్రమైనవే. అంటే అన్నీ దైవానికి చెందినవే.

నానావర్ణాకృతీని చ – అనేక ఆకారాలు, రంగులతో నిండివున్నాయి.

ఇక్కడ కూడా ఒక విషయాన్ని స్పష్టంగా అర్థం చేసుకోవాలి. అనేక రూపాలు, రంగులతో కూడిన నా విశ్వరూపం చూడు అని కృష్ణపరమాత్మ చెపితే, దాని అర్థం ఏమిటి? ఏకరూప ఈశ్వరునిలాగా, ఈ విశ్వరూప ఈశ్వరుడు కూడా అనేకరూపాలు, రంగులతో కూడి దర్శనమిస్తాడా? అంటే జగత్తులో ఉన్న అనేక అందమైన రంగులు, రూపాలు సాక్షాత్తూ ఆ భగవంతునియొక్క రంగులూ, రూపాలే. సూర్యచంద్రుల భిన్నరూపాలు భగవంతునివే, అవన్నీ ఈశ్వరవర్ణాలే.

ఆభరణం అంతటా ఉన్నది బంగారమే అని తెలుసుకున్నాక గాజును, గొలుసుని చూసినా అవి బంగారం యొక్క భిన్న ఆకారాలుగా కనిపిస్తాయి కాని ఆ ఆకారాలలో మైమరచిపోము. అలాగే అంతటా ఉన్నది ఈశ్వరుడే అని తెలుసుకున్నాక, ఎన్ని రంగులు, ఎన్ని రూపాలు చూసినా వాటిలో ఈశ్వరుణ్ణే దర్శిస్తాము.

అసౌయస్తామ్రో అరుణ ఉత బభ్రుస్సుమంగలః – నమకం

ఇది శ్రీరుద్రంలోని నమకంలోనిది. రుద్రం ఈశ్వరుని వర్ణన. శివుణ్ణి అనేక రంగులతో వర్ణిస్తోంది. ఆ రంగులేవీ కొత్తవి కావు. అవి తామ్ర, అరుణ, బభ్రు, సుమంగళ వర్ణాలు. ఈ రంగులను సూర్యుడు ఉదయిస్తున్నప్పుడు, సూర్యోదయం ముందే లేచిన గోపకులు చూస్తారు.

ఉతైనం గోపా అదృశన్నదృ(శన్నుదహార్యః

అప్పుడే ఉదయిస్తున్న సూర్యుడు ఎరుపురంగుతో ఉంటాడు; తర్వాత బంగారువర్ణం, ఆ తర్వాత పసుపు రంగులోకి మారి, చివరికి తెల్లరంగుగా కనిపిస్తాడు. ఇవన్నీ సూర్యుని రంగులు కావు, విశ్వరూప ఈశ్వరునివి. మొత్తం రుద్రం విశ్వరూప ఈశ్వరునియొక్క వర్ణన.

అలాగే ఆకుల్లో అనేక రంగులు – లేత ఆకుపచ్చ, ఆకుపచ్చ, ఎండుటాకుల రంగులు వస్తాయి.

హరికేశాయోపవీతినే పుష్టానాం పతయే నమో నమో

హరికేశాయ – ఆకుపచ్చ రంగు జుట్టు ఉన్న భగవంతుడు. జుట్టుకు నలుపు, తెలుపు, గోధుమవర్ణాలు చూస్తాము. ఎవరైనా కావాలని కొన్ని పాయలకు రంగు వేసుకుంటే, అదీ చూస్తాము కాని ఆకుపచ్చ రంగు ఉన్న జుట్టు ఎవరికైనా ఉంటుందా? దీని అర్థం చెట్లయొక్క ఆకులు భగవంతుని వెంట్రుకలు. అందువల్ల ఏదైనా అడవికి వెళ్ళినా, దట్టమైన చెట్లను చూసినా, ఈ వర్ణనను గుర్తు తెచ్చుకుని వాటిని విశ్వరూప ఈశ్వరునిగా ఆస్వాదించాలి.

అందువల్ల అనేక రంగుల గురించి చెప్పినా, అవి కొత్తరంగులు కాదు, పాత రంగులనే కొత్తకోణంలో చూస్తాము. ఒక లడ్డును మామూలుగా చూసినా, అది తిరుపతి ప్రసాదం అంటే దానికి ఒక పవిత్రతను ఆపాదిస్తాము. లడ్డు ఒకటే. మన భావన మారింది అని అంతకుముందు కూడా చూశాము.

ఆ విధంగా నానావర్ణాని అంటే అనేక రంగులు; నానావర్ణాకృతీని అంటే అనేక ఆకారాలు. ఏవి చూసినా విశ్వరూప దర్శనమే. సహస్రశీర్ష పురుషః అని భగవంతుణ్ణి కొలిస్తే, నిజంగా ఆయనను వెయ్యి తలలతో ఊహించుకోకూడదు. అది విశ్వరూపం.

శ్లో. 6 **పశ్యాదిత్యాన్ వసూన్ రుద్రాన్ అశ్వినౌ మరుతస్తథా ।**
బహూన్యదృష్టపూర్వాణి పశ్యాశ్చర్యాణి భారత ॥
పశ్య, ఆదిత్యాన్, వసూన్, రుద్రాన్, అశ్వినౌ, మరుతః తథా,
బహూని, అదృష్టపూర్వాణి, పశ్య, ఆశ్చర్యాణి, భారత ॥

భారత!	= ఓ అర్జునా!
ఆదిత్యాన్	= అదితియొక్క ద్వాదశపుత్రులను
వసూన్	= అష్టవసువులను
రుద్రాన్	= ఏకాదశ రుద్రులను
అశ్వినౌ	= అశ్వినీ కుమారులను
మరుతః	= నలభైతొమ్మిది మరుత్తులను
పశ్య	= చూడు
తథా	= అలాగే
బహూని	= అనేకములైన
అదృష్ట పూర్వాణి	= మునుపు ఎన్నడును చూడనట్టి
ఆశ్చర్యాణి	= ఆశ్చర్యకరరూపములను
పశ్య	= చూడు

హే భారత! ఆదిత్యాన్, వసూన్, రుద్రాన్, అశ్వినౌ తథా

మరుతాః పశ్య, అదృష్ట-పూర్వాణి బహూని ఆశ్చర్యాణి (చ) పశ్య ।

తా: ఓ అర్జునా! అదితి యొక్క ద్వాదశపుత్రులను, అష్టవసువులను, ఏకాదశ రుద్రులను, అశ్వినీకుమారులను, నలభై తొమ్మిది మరుత్తులను చూడు. అలాగే అనేకములైన మునుపు ఎన్నడును చూడనట్టి ఆశ్చర్యకర రూపములను చూడు.

పశ్యాదిత్యాన్ వసూన్ రుద్రాన్ – ద్వాదశ ఆదిత్యులను, అష్టవసువులను, ఏకాదశరుద్రులను – ఎవరిని చూసినా విశ్వరూపంగా చూడు.

ఈ ముగ్గురి గురించి అంటే ఆదిత్యులు, వసువులు, రుద్రుల గురించి బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో వస్తుంది. మప్పయిముగ్గురు దేవతలు ఎవరు అని అడిగితే, యాజ్ఞవల్క్యుడు ద్వాదశ ఆదిత్యులు, అష్టవసువులు, ఏకాదశరుద్రులు, ప్రజాపతి, ఇంద్రుడు అని చెబుతాడు.

కతమే వసవ ఇతి। అగ్నిశ్చ పృథివీ చ వాయుశ్చాంతరిక్షం

చాஉదిత్యశ్చద్యౌ చంద్రమాశ్చ నక్షత్రాణి చైతే వసవః

అష్టవసువులు ఎవరు? అగ్ని, పృథివి, వాయువు, అంతరిక్షం, ఆదిత్యుడు, స్వర్గలోకం, చంద్రుడు, నక్షత్రాలు– అష్టవసువులు. పశ్య వసూన్ – ఆ వసువులను చూస్తే నా విశ్వరూపంగా భావించు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ద్వాదశాదిత్యులు అంటే పన్నెండు నెలల్లో కనబడే ఆదిత్యుడు.

ద్వాదశమాస సంవత్సరస్య ఏతే ఆదిత్యాః

ఎందుకు సూర్యుణ్ణి పన్నెండు నెలల్లో తిరిగే ఆదిత్యునిగా వర్ణిస్తారు? ఎందుకంటే సూర్యుని శక్తిలో కొంత వ్యత్యాసం ఉంటుంది. మే నెలలో గ్రీష్మతాపంతో ఉన్న సూర్యుడు, డిసెంబరు నెలలో అంత తీక్షణంగా ఉండడు. అలా ద్వాదశాదిత్యులను నా విశ్వరూపంగా చూడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

కతమే రుద్రాః। దశేమే పురుషే ప్రాణా ఆత్మా ఏకాదశః

పది ఇంద్రియాలు+మనస్సు కలిసి ఏకాదశ రుద్రాలు అని బృహదారణ్యకోపనిషత్తు వర్ణిస్తుంది. అందువల్ల ఈ ఏకాదశరుద్రులను కూడా నా విశ్వరూపంగా చూడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అశ్వినౌ – అశ్వినీ కుమారులు. అశ్వినీ కుమారులు ప్రాణానికి అధిష్ఠాన దేవతలు.

మరుతస్తథా – మరుద్గణాలు. అశ్వినీ కుమారులను, మరుద్గణాలను కూడా నా విశ్వరూపంగా చూడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అదృష్టపూర్వాణి – మునుపెన్నడూ నువ్వు గమనించి ఉండవు.

వాట్ ఈజ్ దిస్ లైఫ్ ఇఫ్ ఫుల్ ఆఫ్ కేర్ వియ్ హేవ్ నో టైమ్ టు స్టాండ్ అండ్ స్టేర్

డేవిస్ అనే ఆంగ్లకవి అంటాడు, ఈ ప్రకృతిలో ఎన్నో అందాలు, అద్భుతాలు ఉన్నాయి కాని మనం ఈ పరుగు పందెంలో పడిపోయి, పరుగులు తీస్తున్నాము కాని ఒక్క నిముషం ఆగి, ప్రకృతి అందాలను ఆస్వాదించే తీరిక లేదు అని. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ ప్రకృతిలో ఉన్న విశ్వరూపాన్ని చూసే తీరిక లేదు అంటున్నాడు.

బహూని – నిజంగా ఆస్వాదించగలిగితే ఎన్నో, ఎన్నెన్నో అద్భుతాలు ఉన్నాయి ప్రకృతిలో. సూర్యుడు ఒక అద్భుతం! వాన మరొక అద్భుతం! ఆ అద్భుతాలను మానవమాత్రుడు సృష్టించలేడు! సర్వజ్ఞుడైన భగవంతుడు మాత్రమే సృష్టించగలడు. వాన సక్రమంగా కురుస్తున్నంతసేపూ దాని అద్భుతం మనకు తెలియదు. కాని కృత్రిమంగా వాన సృష్టించాల్సి వచ్చినప్పుడు దాని విలువ తెలుస్తుంది. భూమి ఒక అద్భుతం! ఏది చూసినా, అది భగవంతునియొక్క సృజనాత్మకతకు సంకేతం. కాసేపు మన పరుగుపందెం ఆపేసి, రోజువారీ కార్యక్రమాలు పక్కనపెట్టి, జగత్తును గమనిస్తే ఏమవుతుంది?

పశ్యాశ్చర్యాణి భారత – ఆశ్చర్యమే ఆశ్చర్యం కలుగుతుంది అర్జునా అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఐదు నిముషాలు సెల్‌ఫోనుని పక్కన పెట్టలేని దుస్థితి ఏర్పడింది ఇప్పుడు. అలా మన యాంత్రిక జీవితంనుంచి కాసేపు బయటకు తొంగిచూసినా చాలు, ఎటు చూసినా ఆశ్చర్యమే ఆశ్చర్యం!

శ్లో. 7 **ఇహైకస్థం జగత్ కృత్స్నం పశ్యాద్య సచరాచరమ్ ।**
మమ దేహే గుడాకేశ యచ్చాన్యద్ద్రష్టుమిచ్ఛసి ॥
ఇహ, ఏకస్థమ్, జగత్, కృత్స్నమ్, పశ్య, అద్య, సచరాచరమ్,
మమ, దేహే, గుడాకేశ, యత్, చ, అన్యత్, ద్రష్టుమ్, ఇచ్ఛసి ॥

గుడాకేశ	= ఓ అర్జునా!	చ	= ఇంకను
అద్య	= ఇప్పుడు	అన్యత్	= ఇతరమైన
ఇహ, మమ దేహే	= ఈ నా దేహమునందు	యత్	= దేనిని
ఏకస్థమ్	= ఒకేచోట స్థితమైయున్న	ద్రష్టుమ్	= చూచుటకు
సచరాచరమ్	= చరాచరములతో గూడియున్న	ఇచ్ఛసి	= కోరుకొనుచున్నావో వాటి నన్నింటిని చూడు
కృత్స్నమ్, జగత్	= సంపూర్ణజగత్తును		
పశ్య	= చూడు		

హే గుడాకేశ! కృత్స్నమ్ సచర–అచరమ్ జగత్, యత్, అన్యత్
చ ద్రష్టుమ్ ఇచ్ఛసి (తత్ అపి) ఇహ మమ దేహే ఏకస్థమ్ అద్య పశ్య ।

తా: ఓ అర్జునా! ఇప్పుడు ఈ నా దేహమునందు ఒకేచోట స్థితమైయున్న, చరాచరములతో గూడియున్న సంపూర్ణజగత్తును చూడు. ఇంకను ఇతరమైన దేనిని చూచుటకు కోరుకొనుచున్నావో వాటినన్నింటిని చూడు.

ఇహ – నాలో అంటే విశ్వరూప ఈశ్వరునిలో. విశ్వరూప ఈశ్వరునికి ఆకాశమే శరీరం.

జగత్ కృత్స్నం పశ్యాద్య – మొత్తం జగత్తును చూడు.

అంతస్థం యశ్య విశ్వం సురనరఖగగోభోగిగంధర్వదైత్యైః

యశోదాదేవికి మొత్తం విశ్వం దర్శనమైంది. ఎప్పుడు? చిన్నికృష్ణుడు మన్ను తిన్నాడని విని, అది చూడటానికి నోరు తెరవమంటే, ఆ చిన్నికృష్ణుని చిన్ని నోటిలో పద్నాలుగు లోకాలు కనబడ్డాయి. దీన్ని విశ్వరూపదర్శనంగా తీసుకోవాలి.

అలాగే కృష్ణుణ్ణి నీలమేఘశ్యాముడు అంటారు. నిజంగా నీలవర్ణంతో ఎవరైనా ఉంటారా? తెల్లవారు, నల్లవారు, పసుపురంగు వారు, గోధుమవర్ణం వారు అని నాలుగుతెగల మనుష్యులను వర్ణిస్తారు. కాని ఇందులో నీలిరంగు లేదు. అంటే నీలాకాశాన్ని భగవంతుని రూపంగా చూడాలి. ఆకాశంలో ఉన్న నక్షత్రమండలాలన్నీ భగవంతునిలో ఉన్నాయి. ఇంతకుముందు హరికేశాయ అన్నాము. ఆకుపచ్చజుట్టు ఉంది అంటే వృక్షాల ఆకులను భగవంతుని కేశాలుగా ఊహించుకోవాలని చూశాము.

ఇహైకస్థం జగత్కృత్స్నం పశ్యాద్య అంటే నాలో సమస్త జగత్తును చూడు. నాలో అంటే కృష్ణశరీరంలో కాదు, ఆకాశశరీరం బ్రహ్మ. విశ్వం ఎంత విస్తారంగా ఉందో చూస్తే, నా శరీరం ఎంత విస్తారంగా ఉందో నీకు తెలుస్తుంది. ఎందుకంటే సమస్త విశ్వం నాలోనే ఇమిడివుంది. అది నీముందే ఉంది.

ఒక విజ్ఞానశాస్త్రవేత్త భగవంతునియొక్క అద్భుతసృష్టిని కీర్తిస్తూ ఒక వ్యాసం రాశారు, 'ఈ విశ్వాన్ని ఒక మీటర్ కొలత ఉన్న డయామీటర్‌లో (వ్యాసంలో) ఉన్న కొన్ని ఇసుకరేణువులుగా తీసుకుంటే, అందులో ఉన్న ఒక్కొక్క ఇసుకరేణువుని ఒక గెలాక్సీ (నక్షత్రకూటమి)గా భావించవచ్చు. గెలాక్సీ అంటే అనేక నక్షత్రాల కూటమి. వాటి మధ్య దూరం అనేకవేల కాంతిసంవత్సరాలు. ఒక కాంతిసంవత్సరం అంటే ఒక సంవత్సరంలో కాంతి ప్రయాణించే దూరం. కాంతి ఒక సెకనులో ప్రయాణించే దూరం మూడు లక్షల కిలోమీటర్లు. అంటే ఒక సంవత్సరంలో ఎంత దూరం ప్రయాణిస్తుందో ఊహించుకోండి. అలాంటిది కొన్ని గెలాక్సీలకి వేల కాంతిసంవత్సరాలు అంటే ఎంత దూరమో ఊహించుకోండి. మళ్ళీ అలాంటి గెలాక్సీలు లక్షలకొద్దీ ఉన్నాయి. ఒక గెలాక్సీ ఒక్క ఇసుకరేణువులో ఉంటే, అనేక లక్షల ఇసుకరేణువుల్లో లక్షల గెలాక్సీలు ఉన్నాయి.

ఆ లక్షల గెలాక్సీలలో ఒక గెలాక్సీని మిల్కీవే (పాలపుంత) అంటారు. ఆ మిల్కీవేలో లక్షలకొద్దీ నక్షత్రాలు ఉన్నాయి, అందులో సూర్యుడు ఒక మామూలు నక్షత్రం. దానికి దగ్గరగా భూమిమీద ఉన్నాం మనం. అంటే ఇసుకరేణువులలో మనం ఎక్కడ ఉన్నామో ఊహించుకోండి. ప్రతిరాత్రీ ఈ అద్భుతాన్ని మనకు ఆకాశం చూపిస్తోంది కాని మనం రాత్రిని ఈ జ్ఞానాన్ని పొందటానికి వినియోగించుకోవటం లేదు. రాత్రి ఆకాశం కేసి చూస్తే ఎన్నో వేల నక్షత్రాలు కనిపిస్తాయి; ఆ నక్షత్రాల మధ్య చాలా ఖాళీ ప్రదేశం కూడా ఉంది. అంటే ఇన్ని లక్షల గెలాక్సీలను, వాటి మధ్య ఖాళీ ప్రదేశాలను తనలో పొందుపరుచుకున్న ఆకాశం ఎంత విస్తారమైంది? ఇంత విస్తారమైన ఆకాశం ఈశ్వరుని శరీరం.'

ఇంత అద్భుతమైన సృష్టిని విశ్వరూప ఈశ్వరునిగా భావించండి. ఈ విశ్లేషణను లోతుగా చెయ్యండి.

అలా విశ్వరూపదర్శనం మనకు అందుబాటులో ఉన్నా కూడా మనం చూడటం లేదు. విశ్వరూపదర్శనం అందుబాటులో ఉన్నా చూడటం లేదంటే లోపం మన లౌకిక చక్షువులో లేదు; దివ్యచక్షువులో ఉంది. అంటే మన మనస్సును సంసిద్ధపరచుకోవటంలో ఉంది. మనస్సును సంసిద్ధపరుచుకోవాలంటే మనస్సు ఎలా ఉండాలి? కామక్రోధాదిరహితం మనః, రాగద్వేషాదిరహితం మనః, అహంకారమమకారాదిరహితం మనః. అంటే కామక్రోధాలు, రాగద్వేషాలు, అహంకారమమకారాలకు అతీతంగా ఉండాలి.

అలాంటి సంస్కృత మనస్సు ఉంటే విశ్వరూపదర్శనం చెయ్యవచ్చు. ఎలాంటి విశ్వరూపం?

సచరాచరమ్ – చర అంటే కదలిక ఉన్న, అచర అంటే కదలిక లేని వస్తువులలో చూడవచ్చు. వీటిని జంగమం, స్థావరం అంటారు.

అంతస్థం యస్యవిశ్వం సురనరఖగగోభోగిగంధర్వదైత్యైః
చిత్రం రంరమ్యతే తం త్రిభువనవపుషం విష్ణుమీశం నమామి – 2

వపుషం అంటే శరీరం; ఎటువంటి శరీరం? **త్రిభువనం** – మూడు లోకాలూ అంటే భూలోక, భువర్లోక, సువర్లోకాలు.

మమ దేహే – అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ మమదేహే అంటే, కృష్ణపరమాత్మ శరీరంలో కాదు, ఆకాశశరీరంలో, విశ్వరూపశరీరంలో.

పశ్య – చూడుగాక; **గుడాకేశ** – అర్జునా. గుడాకేశ అంటే సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉన్నవాడా. అంటే నీకు మనస్సును సంసిద్ధం చేసుకునే శక్తి ఉంది.

యచ్చాన్యద్ద్రష్టుమిచ్ఛసి – వీటినే కాదు, నువ్వు ఇంకేవి చూడాలనుకుంటున్నావో వాటిని కూడా చూడు. ఎందుకంటే అన్నీ విశ్వరూపంలోకే వస్తాయి.

శ్లో. 8 **న తు మాం శక్యసే ద్రష్టుమ్ అనేనైవ, స్వచక్షుషా ।**
దివ్యం దదామి తే చక్షుః పశ్య మే యోగమైశ్వరమ్ ॥
న, తు, మామ్, శక్యసే, ద్రష్టుమ్, అనేన, ఏవ, స్వచక్షుషా,
దివ్యమ్, దదామి, తే, చక్షుః, పశ్య, మే, యోగమ్, ఐశ్వరమ్ ॥

తు	= కాని	(అతః)	= ఇందువలన
మామ్	= ఈ నా రూపమును	తే	= నీకు
అనేన	= ఈ	దివ్యమ్	= దివ్యమైన
స్వచక్షుషా	= చర్మచక్షువులతో	చక్షుః	= దృష్టిని
ద్రష్టుమ్	= చూచుటకు	దదామి	= ఇచ్చెదను
ఏవ	= నిస్సందేహముగా	మే, ఐశ్వరమ్ యోగమ్	= నా దివ్యయోగశక్తిని
న, శక్యసే	= సమర్థుడవుకావు	పశ్య	= చూడు

అనేన ఏవ స్వ-చక్షుషా తు మామ్ ద్రష్టుమ్ న శక్యసే, (అత ఏవ)
దివ్యమ్ చక్షుః తే దదామి, మే ఐశ్వరమ్ యోగమ్ పశ్య ।

తా: కాని ఈ నా రూపమును ఈ చర్మచక్షువులతో చూచుటకు నిస్సందేహముగా సమర్థుడవు కావు. ఇందువలన నీకు దివ్యమైన దృష్టిని ఇచ్చెదను. నా దివ్యయోగశక్తిని చూడు.

మనం చూసిన దివ్యచక్షువులను ఇక్కడ పరిచయం చేస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. రెండు రకాల చక్షువులు ఉండాలి మనకు. లౌకికచక్షువు, దివ్యచక్షువు. లౌకిక విషయాలను చూడటానికి లౌకిక చక్షువులు కావాలి. కాని ఈశ్వరదర్శనానికి అవి సరిపోవు.

అనేనైవ స్వచక్షుషా – స్వచక్షుషా అంటే లౌకిక కన్నులు. లోకపరమైన కన్నులతో,

మాం ద్రష్టుమ్ న తు శక్యసే – నన్ను చూడలేవు. చూసినా దాని విలువ తెలియదు. శ్రీరాముణ్ణి రావణాసురుడు చూసినా అతనికి రాముని విలువ తెలియలేదని చూశాము.

నిజానికి కొంతమంది తిలకాన్ని దివ్యచక్షువుకు ప్రతీకగా తీసుకుంటారు. తిలకం పెట్టుకోవటానికి అనేక ప్రత్యేకతలు ఉన్నాయి కాని ఇది ఒక కారణం. అది భావనా చక్షువును సూచిస్తుంది. ఇది ఆలయానికి వెళ్ళినప్పుడు కావాలి.

కెమెరా భుజానికి తగిలించుకుని పుణ్యక్షేత్రాలకు వెళ్ళే యాత్రికుడు ఆలయంలో ఉన్న అనేక దేవతామూర్తుల ఫోటోలు, ఆలయంలో ఉట్టిపడుతున్న శిల్పకళల ఫోటోలు తీస్తాడు. అది క్రీస్తుపూర్వం వెలసిన ఆలయం అంటే మరికొన్ని ఫోటోలు తీస్తాడు. ఆ ఆలయచరిత్ర, దాని పుట్టుపూర్వోత్తరాలు, కళానైపుణ్యం, విగ్రహాల లోహాల వివరణలాంటివెన్నో తెలుసుకుంటాడు. వెనక్కి వెళ్ళి పెద్ద ప్రదర్శన ఏర్పాటుచేసి తను తీసిన కళాఖండాల గురించి కథలు కథలుగా జనబాహుళ్యంలోకి ప్రసారం చేసినా ఆశ్చర్యపోనవసరం లేదు. కాని ఆలయంలో అంతసేపున్నా, శ్రద్ధగా సాష్టాంగనమస్కారం చెయ్యలేడు.

కాని మామూలుగా ఏ భక్తుడైనా ఏం చేస్తాడు? ఏదైనా ఆలయానికి వెళితే భక్తిభావనతో వెళతాడు. ఆ శిలావిగ్రహం పూర్వాపరాలు చర్చించకుండా, అందులో ప్రాణప్రతిష్ఠ చెయ్యబడ్డ ఇష్టదైవాన్ని మనసారా స్మరిస్తాడు. ఆ విగ్రహానికి సాష్టాంగనమస్కారం చేస్తాడు. అంతేకాదు, విభూతిని నుదుట పెట్టుకుని, కొంచెం నోట్లో కూడా వేసుకుంటాడు. విభూతి ఎలా తయారు చేయబడింది, అది శుభ్రంగా ఉందా, లేదా అనే ఆలోచనలకు తావివ్వడు. ఇదంతా ఎలా చెయ్యగలుగుతున్నాడు? భావనాచక్షువుతో. అంటే ఉన్న వస్తువుకు దైవత్వం ఆపాదించటంవల్ల.

అందువల్ల విశ్వరూపదర్శనం చెయ్యాలంటే దివ్యచక్షువు ఉండాలంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నదికి నమస్కారం చెయ్యాలన్నా, కొండకు నమస్కారం చెయ్యాలన్నా దివ్యచక్షువు ఉండాలి. అది లేకపోతే వాటికి దైవత్వం ఆపాదించలేడు. అందువల్ల అర్జునా, నేను నీకు ఆ దివ్యచక్షువును ప్రసాదిస్తాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. **పశ్య మే యోగమైశ్వరమ్** – ఎప్పుడైతే ఆ మార్పు వస్తుందో, అప్పుడు అదే ప్రపంచాన్ని నువ్వు కొత్తకోణంలో

చూస్తావు. అంటే నా దివ్యయోగశక్తిని చూస్తావు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అప్పుడు పంచభూతాలు కూడా పరమేశ్వరుడు అవుతాయి. అలా పంచభూతాలలో ఆకాశలింగంగా చిదంబరంలో; వాయులింగంగా కాళహస్తిలో; అగ్నిలింగంగా తిరువణ్ణామలైలో; జంబులింగంగా జంబుకేశ్వరంలో; పృథివీలింగంగా కంచిలో ఈశ్వరుణ్ణి కొలుస్తాము.

ముందు ఆ పంచభూతాలను పైన పేర్కొనబడిన ఆయా ఆలయాలలోనే కొలిచినా, నెమ్మదిగా మన చుట్టూ ఉన్న పంచభూతాలలో దైవత్వాన్ని చూడగలగాలి; అంతేకాదు పంచభూతాలనుంచి వచ్చిన ఈ జగత్తులో కూడా దైవత్వాన్ని చూడగలగాలి. నిజానికి భగవంతునినుంచి దూరంగా వెళ్ళే ప్రసక్తే లేదు. అలాంటప్పుడు దేవునికి దగ్గరగా వెళ్ళే మాటకు చోటేది? అందువల్ల విశ్వరూపదర్శనం చెయ్యగలిగే భక్తునికి దేవునికి దగ్గరగా వెళ్ళాలనే ఆలోచనకు తావే లేదు. అండపిండ బ్రహ్మాండాలన్నీ శివమయం లేదా రామమయం. ఈ జ్ఞానం పొందకపోతే, జగత్తు అంతా మాయామయం; ఈ జ్ఞానం పొందాక ఈశ్వరమయం.

దివ్యం దదామి తే చక్షుః – నా విశ్వరూపాన్ని చూడటానికి నీకు దివ్యచక్షువును ప్రసాదిస్తున్నాను అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

కృష్ణపరమాత్మ దివ్యదృష్టితో అర్జునుణ్ణి దీవిస్తున్నట్టుగా ఊహించుకోవాలి. అందువల్ల అక్కడ నిశ్శబ్దం నెలకొంది. ఇదే దృశ్యకావ్యం అయితే కృష్ణపరమాత్మ తన చేతిని చూపిస్తే, ఆయన చేతినుంచి ఒక కాంతి కిరణం ప్రసరించి, అర్జునుని మొహంలోకి వెళ్ళినట్టు చూపిస్తారు. అప్పుడు నేపథ్య సంగీతంతో మారుమ్రోగిస్తారు. ఇదంతా శబ్దకావ్యంలో కుదరదు కాబట్టి, వ్యాసాచార్యులవారు తన వివరణలో చూపించాలి.

ఈ దివ్యచక్షువును ప్రసాదిస్తున్నప్పుడు నెలకొన్న నిశ్శబ్దాన్ని ఛేదిస్తూ సంజయుడు ఆ సన్నివేశాన్ని వివరిస్తాడు.

సంజయ ఉవాచ

శ్లో. 9 **ఏవముక్త్వా తతో రాజన్ మహాయోగేశ్వరో హరిః ।**
దర్శయామాస పార్థాయ పరమం రూపమైశ్వరమ్ ॥

ఏవమ్, ఉక్త్వా, తతః, రాజన్, మహాయోగేశ్వరః, హరిః,
దర్శయామాస, పార్థాయ, పరమమ్, రూపమ్, ఐశ్వరమ్ ॥

రాజన్!	= ఓ రాజా!	తతః	= అనంతరము
మహాయోగేశ్వరః	= మహాయోగేశ్వరుడును	పార్థాయ	= అర్జునునకు
హరిః	= పాపములను హరించువాడును అగు భగవానుడు	ఐశ్వరమ్	= షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్నమైన
		పరమమ్	= తన పరమ
ఏవమ్	= ఈ విధముగా	రూపమ్	= దివ్యరూపమును
ఉక్త్వా	= చెప్పి	దర్శయామాస	= చూపెను

సంజయ ఉవాచ

హే రాజన్! ఏవమ్ ఉక్త్వా, తతః మహా–యోగ–ఈశ్వరః హరిః పార్థాయ

పరమమ్ ఐశ్వరమ్ రూపమ్ దర్శయామాస ।

తా: ఓ రాజా! మహాయోగేశ్వరుడును, పాపములను హరించువాడును అగు భగవానుడు ఈ విధముగా చెప్పి అనంతరము అర్జునునకు షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్నమైన తన పరమదివ్యరూపమును చూపెను.

2. సంజయుని వివరణ శ్లోకాలు: 9–14

సంజయ ఉవాచ – సంజయుడు వివరిస్తున్నాడు.

రాజన్ – ఓ రాజా! ధృతరాష్ట్రుణ్ణి సంబోధిస్తున్నాడు.

హరిః ఏవమ్ ఉక్త్వా – హరి ఈ విధంగా పలికాడు అంటున్నాడు సంజయుడు. హరి ఎవరో కాదు, విష్ణుమూర్తి. విశ్వరూప ఈశ్వరుడు. అంటే ఈ కృష్ణపరమాత్మే ఆ విష్ణుమూర్తి అని చెప్పకనే చెబుతున్నాడు. అంతేకాదు, హరి పదానికి చాలా ప్రాముఖ్యత ఉంది.

హరిర్హరతి పాపాని దుష్టచిత్తైరపి స్మృతాః ।

అనిచ్ఛయాఽపి సంస్పృష్టో దహత్యేవ హి పావకః ॥ – హర్యష్టకము

హరిః పాపాని హరతి – అంటే భక్తుల మనస్సులోంచి పాపాలను లాగుతాడు విష్ణుమూర్తి. మనస్సు శుద్ధంగా లేకపోవటంవల్ల, రాగద్వేషాలతో నిండివుండటంవల్ల, నా కళ్ళముందు ఉన్న దైవత్వాన్ని చూడలేకపోతున్నాను. కాని హరి నా పాపాలను హరిస్తాడు.

మహాయోగేశ్వరో హరిః – ఈ హరి ఎలాంటివాడు? శుద్ధి చేసే గొప్ప శక్తి ఉన్నవాడు. మామూలుగా చిత్తశుద్ధి పొందాలంటే దాని వెనక సంవత్సరాల కృషి చెయ్యాలి. కర్మయోగం, పంచమహాయజ్ఞాలు నిర్విరామంగా చేసి ఉండాలి. కాని కృష్ణపరమాత్మ తన లీలలను ఉపయోగించి, అర్జునునికి తాత్కాలికంగా చిత్తశుద్ధిని కలుగజేశాడు. అంటే అంతఃకరణశుద్ధి ఉంటే ఎలా ఉంటుందో, కృష్ణపరమాత్మ ఒకసారి రుచి చూపించాడు అర్జునునికి.

మహాయోగేశ్వరో హరిః ఏవముక్త్వా – గొప్పశక్తి ఉన్న హరి ఈ విధంగా మాట్లాడాడు అర్జునునితో. ఏమన్నాడు? అది ఇంతకుముందు శ్లోకంలో చూశాము. లౌకికచక్షువు సరిపోదు, దివ్యచక్షువు కావాలి అన్నాడు.

పరమమ్ ఐశ్వరం రూపం దర్శయామాస – కృష్ణపరమాత్మ తన విశ్వరూపదర్శనం చేయించాడు. ఐశ్వరం రూపం అంటే తన రూపం చూపించాడు. ఈశ్వరస్య ఇదమ్ ఐశ్వరమ్. ఆ విధంగా విశ్వరూపం చూపించాడు. అది ఎటువంటి విశ్వరూపం? పరమమ్ – శ్రేష్ఠమైన రూపం. ఎందుకు విశ్వరూపం శ్రేష్ఠమైనది? ఎందుకంటే తక్కిన రూపాలకు పరిమితి ఉంది. రామరూపం, కృష్ణరూపం, దేవీరూపం, గణేశరూపం – వీటిల్లో ఏది తీసుకున్నా వాటికి పరిమితి ఉంది. రామరూపం వస్తే కృష్ణరూపం అంతర్ధానమవాలి. అంటే వాటికి రాకపోకలు ఉన్నాయి. కాని విశ్వరూపానికి ప్రత్యేకత ఉంది. అది సర్వవ్యాపకం; సర్వరూపకం. అన్ని రూపాలూ అందులోనే వస్తాయి. రామరూపం, శివరూపం, కృష్ణరూపం ఏది కావాలన్నా వస్తుంది. అంతేకాదు, దానికి రాకపోకలు లేవు. మన కళ్ళముందే ఉంటుంది ఎప్పుడూ.

ప్రాచ్యై దిశే నమః। దక్షిణాయై దిశే నమః। ప్రతీచ్యై దిశే నమః। ఉదీచ్యై దిశే నమః। ఊర్ధ్వాయ నమః। అధరాయ నమః। అంతరిక్షాయ నమః। భూమ్యై నమః। విష్ణవే నమః। మృత్యవే నమః – సంధ్యావందనం

తూర్పుదిక్కుకు నమస్కారం; దక్షిణదిక్కుకు నమస్కారం; పశ్చిమదిక్కుకు నమస్కారం; ఉత్తరదిక్కుకు నమస్కారం; పైభాగానికి నమస్కారం; కిందభాగానికి నమస్కారం; అంతరిక్షానికి నమస్కారం; భూమికి నమస్కారం. అన్ని దిక్కులకూ ఎందుకు నమస్కారం చేస్తున్నాము? మనకు భగవంతుడు అంతటా ఉన్నాడు. ఈ భావనను చిన్నప్పటి నుంచే మన ప్రార్థనలో రంగరించిపోసింది మన శాస్త్రం. దానివల్ల జగత్తును భగవంతునిగా చూడగలిగే శక్తి ఏర్పడుతుంది.

ఇలా అన్ని దిక్కులలో ఈశ్వరుడిని చూడగలగటం వ్యావహారిక ఈశ్వరదర్శనం కిందికి వస్తుంది; పారమార్థిక ఈశ్వరదర్శనం కాదు. ఆ విధంగా మన సాంప్రదాయం వ్యావహారిక స్థాయితో మొదలుపెట్టి, పారమార్థిక స్థాయికి నెమ్మదిగా తీసుకువెళుతుంది. ఇప్పుడు ఈ పరమం రూపం ఎవరికి చూపిస్తున్నాడు?

పార్థాయ దర్శయామాస – అంటే అర్జునునికి చూపిస్తున్నాడు.

శ్లో. 10 **అనేకవక్త్రనయనమ్ అనేకాద్భుతదర్శనమ్ ।**
అనేకదివ్యాభరణం దివ్యానేకోద్యతాయుధమ్ ॥
అనేకవక్త్రనయనమ్, అనేకాద్భుతదర్శనమ్,
అనేకదివ్యాభరణమ్, దివ్యానేకోద్యతాయుధమ్ ॥

శ్లో. 11 **దివ్యమాల్యాంబరధరం దివ్యగంధానులేపనమ్ ।**
సర్వాశ్చర్యమయం దేవమ్ అనంతం విశ్వతోముఖమ్ ॥
దివ్యమాల్యాంబరధరమ్, దివ్యగంధానులేపనమ్,
సర్వాశ్చర్యమయమ్, దేవమ్, అనంతమ్, విశ్వతోముఖమ్ ॥

అనేక = అనేకములైన
వక్త్ర నయనమ్ = ముఖములతో, నేత్రములతో ఒప్పుచున్నదియు
అనేక = పెక్కు
అద్భుత దర్శనమ్ = అద్భుతదృశ్యములను కలిగియున్నదియు
అనేక = అనేకములైన
దివ్యాభరణమ్ = దివ్యాభరణములను ధరించియున్నదియు
దివ్యానేకోద్యతా = అనేకములైన
యుధమ్ దివ్యాయుధములను చేబూనియున్నదియు
దివ్య = దివ్యములైన
మాల్యాంబర = మాలలను, వస్త్రములను
ధరమ్ ధరించియున్నదియు
దివ్య = దివ్యములైన
గంధాను = చందన పరిమళములను దశదిశల
లేపనమ్ వ్యాపింప జేయుచున్నదియు
సర్వాశ్చర్యమయమ్ = సర్వాశ్చర్యకరమైనదియు

అనంతమ్	= అనంతమైనదియు		విరజిమ్ము చున్నదియు అగు
విశ్వతోముఖమ్	= సర్వత్రముఖశోభలను	దేవమ్	= ఆ దేవదేవుని విరాడ్రూపమును అర్జునుడు దర్శించెను

అనేక-వక్త్ర-నయనమ్, అనేక-అద్భుత-దర్శనమ్,

అనేక-దివ్య-ఆభరణమ్, దివ్య-అనేక-ఉద్యత-ఆయుధమ్ ।

దివ్య-మాల్య-అమ్బర-ధరమ్, దివ్య-గన్ధ-అనులేపనమ్,

సర్వ-ఆశ్చర్యమయమ్, అనన్తమ్, విశ్వతోముఖమ్ దేవమ్ (అర్జునః అపశ్యత్) ।

తా: అనేకములైన ముఖములతో, నేత్రములతో ఒప్పుచున్నదియు, పెక్కు అద్భుతదృశ్యములను కలిగియున్నదియు, అనేకములగు దివ్యాభరణములను ధరించియున్నదియు, అనేకములైన దివ్యాయుధములను చేబూని యున్నదియు, దివ్యములైన మాలలను, వస్త్రములను ధరించియున్నదియు, దివ్యములైన చందన పరిమళములను దశదిశల వ్యాపింప జేయుచున్నదియు, సర్వాశ్చర్యకరమైనదియు, అనంతమైనదియు, సర్వత్ర ముఖశోభలను విరజిమ్ముచున్నదియు అగు ఆ దేవదేవుని విరాడ్రూపమును అర్జునుడు దర్శించెను.

ఇక్కడ్నుంచి విశ్వరూపదర్శనం సంజయునిద్వారా చేస్తాము మనం కూడా. సంజయుడు వివరిస్తున్నాడు కాబట్టి అతనికి కూడా విశ్వరూపదర్శనం అయిందన్నమాట.

అనేకవక్త్రనయనమ్ – వక్త్రం అంటే నోరు. నయనం అంటే కన్ను. అనేక నోళ్ళతో, అనేక కన్నులతో కనబడ్డాడుట. అంటే అక్షరాలా ఆయన వంటి నిండా అనేక నోళ్ళు, కళ్ళు ఉన్నట్టు కాదు; అందరి మొహాలూ భగవంతునిలోనే ఉన్నాయని అర్థం. సముద్రానికి భిన్నంగా అల లేదు; సమష్టికి భిన్నంగా వ్యష్టి లేదు; నేనే భిన్నంగా లేకపోతే నా నోరు, నా కన్ను అని విడిగా చూసే ఆస్కారం ఎక్కడ?

తన్ మన్ ధన్ సబ్‌కుచ్ తేరా

ఎంత అద్భుతమైన ప్రార్థన. శరీరం, మనస్సు, డబ్బు సర్వస్వం నీకే చెందుతాయి. ఆ ప్రార్థన మనస్ఫూర్తిగా చేస్తే దానికి విలువ ఉంటుంది. ఎవరో అన్నారు, 'మనసారా భావించకుండా పైపై మాటలు చెప్పేకన్నా, మాటల్లో పలకలేని నిండుమనస్సుతో కూడిన ప్రార్థన ఉత్తమమైనది.'

అనేకాద్భుతదర్శనమ్ – అనేక అద్భుతాలు ఉన్నాయి. అన్నీ భగవంతుని అద్భుతాలే. అవి మనకు తెలిసిన ఏడు అద్భుతాలో, పద్నాలుగు అద్భుతాలో కాదు. అంతులేనన్ని అద్భుతాలు.

అనేకదివ్యాభరణమ్ – అనేకదివ్యాభరణాలను ధరించాడు. అంటే అక్షరాలా అన్ని ఆభరణాలు వేసుకున్నాడని కాదు; ఆభరణాలన్నీ ఆయనకు చెందినవే.

అందువల్లనే మన సాంప్రదాయం ఏదైనా ఆభరణం ధరించేముందు, ఆ మాటకొస్తే కొత్తదుస్తులు ధరించేముందు

వాటికి పసుపు కుంకుమలు పెట్టి, భగవంతునికి అర్పించి, తీసుకోవాలని నేర్పిస్తుంది. అప్పుడు వాటిమీద మనకు మమకారం ఏర్పడదు. అవి భగవంతునికి చెందుతాయని గుర్తుంచుకోవటమే కాక, వాటిని భగవంతునికి తిరిగి అప్పచెప్పాల్సిన సమయంలో చిరునవ్వుతో అర్పిస్తాము. అందువల్ల ఆభరణాలన్నీ ఆయనవే.

దివ్యానేకోద్యతాయుధమ్ – ఎత్తిపట్టిన చేతుల్లో అనేక దివ్యాయుధాలు ఉన్నాయి. అంటే భగవంతునికి అనేక వేల చేతులు ఉన్నట్టు, ఒక్కొక్క చేతిలోనూ ఒక్కొక్క ఆయుధం ఉన్నట్టు ఊహించుకోకూడదు. విశ్వరూపదర్శన చిత్రపటం అలా వేస్తారు కాని అసలు అర్థం ఆయుధాలన్నీ ఆయనవే.

సంజయుడు ప్రత్యేకించి ఆయుధాల గురించి ఎందుకు చెప్పాడు? భగవద్గీత బోధ యుద్ధరంగం మధ్యలో జరుగుతున్నదనే విషయం మర్చిపోకూడదు. ఒకవైపు ఏడు, ఇంకొకవైపు పదకొండు అక్షౌహిణుల సైన్యం ఉంది. వాళ్ళంతా అనేక రకాల ఆయుధాలతో వచ్చివున్నారు. అవన్నీ కూడా విశ్వరూప ఈశ్వరునికే చెందుతాయి. ఉద్యత అంటే ఎత్తిపట్టిన ఆయుధం.

ఆయుధానికి దైవత్వం ఎలా వస్తుంది? రెండు కారణాలవల్ల వస్తుంది. ఒక ఆయుధాన్ని మనిషి పట్టుకుంటే అది లౌకికం, కాని అదే ఆయుధాన్ని భగవంతుడు పట్టుకుంటే, దానికి దైవత్వం ఆపాదించబడుతుంది. అంటే ఆ వస్తువుకు దైవత్వం ఉందా, లౌకికత్వం ఉందా అనేది అది పట్టుకున్న వ్యక్తిని బట్టి ఉంటుంది.

ఒక ఆపిల్‌పండును బజారులో కొని తింటే, అది వ్యావహారికం; అదే ఆపిల్‌ను భగవంతునికి అర్పించి తింటే అది ఆధ్యాత్మికం. విశ్వరూపదర్శనం చేసిన భక్తునికి ఇంక లౌకికంగా ఏదీ మిగలదు. సర్వం విష్ణుమయం జగత్ అంటాడు.

ఆయుధాలకు, ఆభరణాలకు దైవత్వం రావటానికి రెండవ కారణం, అవి ధర్మసంరక్షణకోసం వాడబడటం.

ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగేయుగే – 4.8

ఎప్పుడైతే ఒక ఆయుధాన్ని ధర్మంకోసం వినియోగిస్తామో, అప్పుడే ఆ ఆయుధానికి భగవంతునితో అనుబంధం ఏర్పడుతుంది. **ధర్మః ఏవ ఈశ్వరః**. అందువల్లనే రామో విగ్రహవాన్ ధర్మః అంటాము. విశ్వాన్ని ఒక క్రమపద్ధతిలో నడిపేది ఈశ్వరుడు. అందువల్ల ధర్మాన్ని పాటించటానికి వాడే ఆయుధం దివ్యాయుధం అవుతుంది.

ఈ పదాలన్నీ తొమ్మిదవ శ్లోకంలో చెప్పిన ఐశ్వరం రూపమ్‌కు విశేషణాలు. ఇవి పదకొండవ శ్లోకంలో కూడా కొనసాగుతున్నాయి.

దివ్యమాల్యాంబరధరమ్ – అనేక దివ్యమైన మాలలను, వస్త్రాలను ధరించాడు. అంటే మనుష్యులు ధరించే మాలలు, వస్త్రాలు అన్నీ భగవంతునివే.

దివ్యగంధానులేపనమ్ – విశ్వరూపం అనేక సుగంధాలను గుభాళింపజేస్తున్నది. అంటే మనం వాడే అన్ని సుగంధాలూ భగవంతునివే. అందువల్లనే విభూతిని ధరించేటప్పుడు కూడా ఒక మంత్రం ఉంది. దాన్ని విభూతి ధారణ మంత్రం అంటారు. వైష్ణవులు శరీరం అంతటా విభూతి ధరించినప్పుడు నారాయణుణ్ణి తలుచుకోవాలి.

అంటే నేను అలంకరిస్తున్నది నా శరీరాన్ని కాదు, నీ శరీరాన్నే అని అర్థం.

విశ్వతోముఖమ్ – అనేక ముఖాలు ఉన్నాయి. అన్ని దిక్కుల వైపూ ఈ ముఖాలు చూస్తున్నాయి.

అనంతమ్ – సరిహద్దులు లేవు. ఇప్పుడున్న విశ్వం ఎంత ఉందో తెలియదు, అది ఇంకా విస్తరిస్తోందని, నక్షత్రాలు ఇంకా వెనక్కి వెళుతున్నాయనీ అంటారు. అలాంటప్పుడు ఎంత పెద్దది విశ్వం?

పాదోఽస్య విశ్వాభూతాని త్రిపాదస్యామృతందివి

త్రిపాదూర్ధ్వ ఉదైత్ పురుషః పాదోస్యేహాఽభవత్పునః – పురుషసూక్తం

ఈ అనంతమైన విశ్వం, విశ్వరూపంలో ఒక చిన్న భాగం మాత్రమే అంటుంది పురుషసూక్తం. అంటే ఈ విశ్వం భగవంతునిలో ఒక చిన్నమాల అంటే, భగవంతుడు ఇంకెంత పెద్దగా ఉండివుండాలి? అనంతం అంటే కాలపరిమితి లేదు, దేశపరిమితి లేదు.

సర్వాశ్చర్యమయం దేవమ్ – విశ్వరూప ఈశ్వరుడు అన్నింటికన్నా గొప్ప అద్భుతం. దేవం అంటే విశ్వరూప ఈశ్వరుడు. దీన్ని పార్థాయ దర్శయామాసతో కలుపుకోవాలి.

మహాయోగేశ్వరో హరిః పార్థాయ దర్శయామాస

అటువంటి విశ్వరూపాన్ని అర్జునుడు దర్శించాడు. అంటే 10, 11 శ్లోకాలకు క్రియాపదంగా దర్శయామాస కలుపుకోవాలి.

ఇక్కడ కూడా జాగ్రత్తగా అర్థం చేసుకోవాలి. అర్జునునికి కృష్ణపరమాత్మ విశ్వరూపదర్శనం చేయించాడు అంటే అంతకుముందు విశ్వరూపం లేనట్టూ, ఇప్పుడు కొత్తగా వచ్చినట్టూ అర్థం వస్తుంది. కాని అది కాదు ఇక్కడ అర్థం. నిజంగా ఒక ఆకారంలో కనబడటం కాదు, అతని దృష్టిలో మార్పు తీసుకువచ్చాడు. జగత్తును బ్రహ్మగా చూడటానికి అడ్డుపడే ఆటంకాలను తొలగించాడు విశ్వరూపదర్శనంద్వారా.

శ్లో. 12 **దివి సూర్యసహస్రస్య భవేద్యుగపదుత్థితా ।**
యది భాః సదృశీ సా స్యాత్ భాసస్తస్య మహాత్మనః ॥
దివి, సూర్యసహస్రస్య, భవేత్, యుగపత్, ఉత్థితా,
యది, భాః, సదృశీ, సా, స్యాత్, భాసః, తస్య, మహాత్మనః ॥

దివి	= ఆకాశమునందు	మహాత్మనః	= విరాట్ పురుషునియొక్క
సూర్యసహస్రస్య	= వేలకొలది సూర్యులయొక్క	భాసః	= కాంతులకు
భాః	= కాంతిపుంజము	సదృశీ	= సమానమైనది
యుగపత్	= ఒక్కసారిగా	యది	= బహుశా
ఉత్థితా, భవేత్	= ఉదయించినచో	స్యాత్	= అవుతుందేమో? (అయినను సమానము కాదని దీని భావము)
సా	= ఆ కాంతిపుంజము		
తస్య	= ఆ		

యది దివి సూర్య-సహస్రస్య భాః యుగపత్ ఉత్థితా భవేత్,

(తర్హి) సా తస్య మహాత్మనః భాసః సదృశీ స్యాత్ ।

తా: ఆకాశమునందు వేలకొలది సూర్యులయొక్క కాంతిపుంజము ఒక్కసారిగా ఉదయించినచో ఆ కాంతిపుంజము ఆ విరాట్ పురుషునియొక్క కాంతులకు సమానమైనది బహుశా అవుతుందేమో? (అయినను సమానము కాదని దీని భావము).

అటువంటి విశ్వరూప ఈశ్వరుని తేజస్సు ఎంత ఉండాలి? ప్రచండంగా ఉన్న సూర్యుడినే మనం చూడలేక పోతున్నాము. సూర్యుడు కొన్నికోట్ల మైళ్ళ దూరంలో ఉన్నాడు. సూర్యకాంతి మన భూమిమీద పడటానికి కొన్ని నిముషాలు అవుతుంది. అదే మనం తట్టుకోలేకపోతే, విశ్వరూపంలో అటువంటి జ్యోతులన్నిటినీ కలిపి చూడాలంటే అది ఎంత కాంతివంతంగా ఉండివుంటుంది? అందువల్ల సంజయుడే ఒక ఉదాహరణ కూడా ఇస్తున్నాడు.

సూర్యసహస్రస్య భాః – వేలాది సూర్యులయొక్క కాంతులు;

ఉత్థితా – ఒకేసారి ఆకాశంలో ఉదయిస్తే ఎంతకాంతి ఉంటుందో అంత కాంతి ఉంది అంటున్నాడు సంజయుడు.

అణుబాంబు విస్ఫోటన జరిగినప్పుడు, ఒక శాస్త్రజ్ఞుడు దానిని వివరించటానికి ఈ వాక్యాన్ని అంటే సూర్యసహస్రస్య భాః – ఉటంకించాడుట. ఒక మామూలు అణుబాంబుకే అంత కాంతి ఉంటే, నక్షత్రాలకు ఇంకెంత కాంతి ఉంటుందో ఊహించుకోండి. ఒక్క సూర్యకాంతినే మనం భరించలేము.

యుగపత్ – అలాంటిది వేలాది సూర్యులు ఒక్కసారిగా ఉదయిస్తే ఎంత మిరుమిట్లు గొలిపే కాంతి ఉంటుందో,

తస్య మహాత్మనః భాసః సదృశీ స్యాత్ – అంత గొప్పగా ఉంది ఆ విశ్వరూప ఈశ్వరుని కాంతి. మహాత్మ అంటే విశ్వరూప ఈశ్వరుడు. ఇక్కడ ఆత్మ అంటే సచ్చిదానంద ఆత్మ కాదు; ఇక్కడ శరీరం. మహాత్మా అంటే భగవంతునియొక్క అనంతమైన శరీరం. విశ్వరూపదర్శనంయొక్క కాంతితో వెయ్యి సూర్యకాంతులు కూడా సరిపోవు అని అర్థం.

శ్లో. 13 **తత్రైకస్థం జగత్ కృత్స్నం ప్రవిభక్తమనేకధా ।**

అపశ్యద్దేవదేవస్య శరీరే పాండవస్తదా ॥

తత్ర, ఏకస్థమ్, జగత్, కృత్స్నమ్, ప్రవిభక్తమ్, అనేకధా,

అపశ్యత్, దేవదేవస్య, శరీరే, పాండవః తదా ॥

తదా	= అప్పుడు	దేవదేవస్య	= దేవదేవుడైన విరాట్ పురుషునియొక్క
అనేకధా	= పెక్కు విధములుగా	తత్ర, శరీరే	= ఆ శరీరమునందు
ప్రవిభక్తమ్	= వేర్వేరుగా వివిధ బ్రహ్మాండములుగా విభక్తమైయున్న	ఏకస్థమ్	= కేంద్రీకృతమైయున్నట్లు
కృత్స్నమ్, జగత్	= సమస్త జగత్తును	పాండవః	= అర్జునుడు
		అపశ్యత్	= చూచెను

పాణ్డవః తదా అనేకధా ప్రవిభక్తమ్ కృత్స్నమ్ జగత్,
తత్ర దేవ-దేవస్య శరీరే ఏకస్థమ్ అపశ్యత్ ।

తా: అప్పుడు పెక్కు విధములుగా వేర్వేరుగా వివిధ బ్రహ్మాండములుగా విభక్తమైయున్న సమస్త జగత్తును దేవదేవుడైన విరాట్ పురుషునియొక్క ఆ శరీరమునందు కేంద్రీకృతమై యున్నట్లు అర్జునుడు చూచెను.

సంజయుడు విశ్వరూప ఈశ్వరవర్ణనను ఇంకా కొనసాగిస్తున్నాడు. భగవంతుని శరీరంగా సర్వవ్యాపకమైన ఆకాశాన్ని తీసుకోవచ్చు. ఆ శరీరంలో అర్జునుడు అంతా చూశాడు.

కృత్స్నం జగత్ ఏకస్థమ్ అపశ్యత్ – ఆ ఒక్క అనంతమైన దేవదేవుని శరీరంలో మొత్తం జగత్తును చూశాడు అర్జునుడు అంటున్నాడు సంజయుడు. ఎలాంటి జగత్తు అది?

అనేకధా ప్రవిభక్తమ్ – అనేక రూపాలుగా విభజించబడివుంది జగత్తు. సమష్టిస్థాయిలో ముందు నక్షత్రమండలాలు; తర్వాత స్థాయిలో సౌరమండలం; ఆ తర్వాత స్థాయిలో గ్రహాలు, తర్వాత ఖండాలు, దేశాలు ఉన్నాయి. భగవంతుడు ఖండాల విభజనే చేశాడు, మనమే వాటిని దేశాలుగా విడగొట్టుకున్నాము. యశోదాదేవి పద్నాలుగు లోకాలను బాలకృష్ణుని నోటిలో చూసినట్టుగా, ఇప్పుడు అర్జునుడు విశ్వరూపదర్శనం చేసుకుంటున్నాడు. ఎక్కడ?

దేవదేవస్య శరీరే – భగవంతుని శరీరంలో. దేవదేవుడు అంటే ఈశ్వరుడు. శరీరం అంటే అక్షరాలా శరీరంగా తీసుకోకూడదని చూశాము. మొత్తం ఆకాశం (స్పేస్) అంతా. అందువల్ల

దేవదేవస్య ఆకాశాత్మకశరీరే, అనంతశరీరే పాండవః తదా

పాండవః తదా – అప్పుడు అర్జునుడు చూశాడు. అప్పుడు అంటే ఎప్పుడు? కృష్ణపరమాత్మ దివ్యచక్షువును ఇచ్చినప్పుడు. అంతకు ముందు కూడా అదే ప్రపంచాన్ని చూశాడు అతను. కాని అప్పుడు ఆ ప్రపంచం ఎలా ఉంది? తనను బాధిస్తున్నది, సమస్యాపూరితంగా ఉంది, భరించలేనిదిగా ఉంది, మోయలేని భారాన్ని మోపుతున్నది. ఇప్పుడు అదే జగత్తు మారిపోయింది. అందువల్ల **తదా** అంటే కృష్ణపరమాత్మ దివ్యచక్షువును ప్రసాదించిన తర్వాత. దివ్యచక్షువుతో అర్జునుడు విశ్వరూపాన్ని చూశాడు.

దివ్యచక్షువు అంటే శుద్ధ అంతఃకరణం, జ్ఞానం పొందిన బుద్ధియొక్క మేలు కలయిక అని చూశాము. మాంసచక్షువు వెనక ఈ దివ్యచక్షువు ఉంటే ప్రపంచాన్ని ఈశ్వరునిగా చూస్తాము. మాంసచక్షువు అంటే మనకున్న మామూలు కన్ను.

శ్లో. 14 **తతః స విస్మయావిష్టో హృష్టరోమా ధనంజయః ।**
ప్రణమ్య శిరసా దేవం కృతాంజలిరభాషత ॥
తతః, సః, విస్మయావిష్టః, హృష్టరోమా, ధనంజయః,
ప్రణమ్య, శిరసా, దేవమ్, కృతాంజలిః, అభాషత ॥

తతః	= ఆ పిమ్మట	దేవమ్	= ఆ విరాట్ పురుషునకు
సః, ధనంజయః	= ఆ అర్జునుడు	శిరసా, ప్రణమ్య	= సాష్టాంగముగా నమస్కరించి
విస్మయావిష్టః	= ఆశ్చర్యచకితుడై	కృతాంజలిః	= అంజలి ఘటించినవాడై
హృష్టరోమా	= పులకితగాత్రుడై	అభాషత	= భాసించెను

తతః విస్మయ-ఆవిష్టః హృష్ట-రోమా సః ధనఞ్జయః, దేవమ్
శిరసా ప్రణమ్య, కృత-అఞ్జలిః అభాషత ।

తా: ఆ పిమ్మట ఆ అర్జునుడు ఆశ్చర్యచకితుడై, పులకితగాత్రుడై ఆ విరాట్ పురుషునకు సాష్టాంగముగా నమస్కరించి అంజలి ఘటించినవాడై భాసించెను.

ఎప్పుడైతే అర్జునుడు తన దివ్యచక్షువుతో విశ్వరూప ఈశ్వరుడిని దర్శించాడో, అప్పుడే అర్జునుడు పులకించి పోయాడు. అతని ఆనందానికి అవధులు లేవు. ముందే చెప్పినట్టుగా, ఇది దృశ్యకావ్యమయి ఉంటే, అర్జునుని మోహాన్ని అనేకకోణాల్లో చూపించి ఉండేవారు. కాని అదంతా వ్యాసాచార్యులవారు తన వాక్పటిమతో వర్ణించాలి, అది కూడా సంజయుని కళ్ళద్వారా.

తతః స విస్మయావిష్టః –అర్జునుడు విస్మయానికి లోనయ్యాడు. ఎందుకు? అర్జునుడు కొత్తగా ఏమీ చూడటం లేదు, ఒక మామూలు విషయాన్ని కొత్తకోణంలోంచి చూస్తున్నాడు. అంటే చూసే దృశ్యం అసాధారణమైనది కాదు, చూసే దృక్పథం అసాధారణమైనది. విస్మయావిష్టః అంటే ఆశ్చర్యచకితుడు అయ్యాడు. అతను మనస్సులో ఎంత తీవ్రంగా స్పందించాడంటే అది భౌతికశరీరంలో కూడా కనిపించింది. మనస్సు, శరీరాలు వేర్వేరు వస్తువులు కావు; ఆ రెండింటికీ అవినాభావ సంబంధం ఉంటుంది. ఆ విషయం మొదటి అధ్యాయంలోనే చూశాము. అర్జునుడు రాగ, మోహాల్లో పడ్డాడు. అవి మానసికస్థాయికి చెందినవి; అవి శోకరూపంలో శరీరస్థాయికి వచ్చాయి.

సీదంతి మమ గాత్రాణి ముఖం చ పరిశుష్యతి – 1.29

అన్నాడు అర్జునుడు. ఇక్కడ కూడా మానసికోద్వేగం చాలా ఎక్కువగా ఉంది. అది శరీరం వరకు ప్రాకింది.

హృష్టరోమా ధనంజయః – అర్జునుని రోమాలు నిక్కబొడుచుకున్నాయి. భగవంతుని విశ్వరూపం ఎంత గొప్పగా ఉందంటే, ఆయన ముందు మనం ఒక చిన్న ఇసుకరేణువు లాంటివారము. నిజానికి గగనంలో ఒక్క ఇసుకరేణువు అనేక నక్షత్రాల కూటమిలాంటిదని ఒక శాస్త్రజ్ఞుడు చెప్పారని చూశాము. అలాంటప్పుడు, ఒక వ్యష్టిగా మనం అందులో ఎంత ఉంటాము? మన అల్పత్వాన్ని ఎలా చూపించగలము?

శిరసా ప్రణమ్య – సాష్టాంగనమస్కారం చేశాడు. ఎవరికి?

దేవమ్ – విశ్వరూప ఈశ్వరునికి.

కృతాంజలిః – అంజలి ఘటించాడు. అంటే నమస్కారముద్రతో రెండు చేతులనూ జోడించటాన్ని అంజలి ఘటించారు అంటారు.

అభాషత – అర్జునుడు ఇలా చెప్పాడు అంటున్నాడు సంజయుడు. అంటే అర్జునుడు మాట్లాడటానికి కొంత సమయం తీసుకున్నప్పుడు, సంజయుడు ఆ సన్నివేశాన్ని వివరించాడు. ఇప్పుడు అర్జునుడు సిద్ధమయ్యేసరికి, సంజయుడు తప్పుకున్నాడు. అర్జునుడు విశ్వరూప ఈశ్వరుణ్ణి ఎలా వర్ణిస్తాడో చూద్దాము.

అర్జున ఉవాచ

శ్లో. 15 **పశ్యామి దేవాంస్తవ దేవ దేహే సర్వాంస్తథా భూతవిశేషసంఘాన్ ।**
బ్రహ్మాణమీశం కమలాసనస్థమ్ ఋషీంశ్చ సర్వానురగాంశ్చ దివ్యాన్ ॥

పశ్యామి, దేవాన్, తవ, దేవ, దేహే, సర్వాన్, తథా, భూతవిశేషసంఘాన్,
బ్రహ్మాణమ్, ఈశమ్, కమలాసనస్థమ్, ఋషీన్, చ, సర్వాన్, ఉరగాన్, చ, దివ్యాన్ ॥

దేవ!	= ఓ పరమేశ్వరా!	ఈశమ్	= శంకరుని
తవ దేహే	= విరాట్ స్వరూపమునందు	చ	= ఇంకా
సర్వాన్, దేవాన్	= సకల దేవతలను	సర్వాన్	= సమస్త
తథా	= అలాగే	ఋషీన్	= ఋషులను
భూతవిశేష	= వివిధ ప్రాణి	చ	= ఇంకా
సంఘాన్	సముదాయములను	దివ్యాన్	= దివ్యములైన
కమలాసనస్థమ్	= కమలమునందు ఆసీనుడైయున్న	ఉరగాన్	= సర్పములను
బ్రహ్మాణమ్	= బ్రహ్మను	పశ్యామి	= చూచుచున్నాను

అర్జున ఉవాచ

హే దేవ! (అహం) తవ దేహే సర్వాన్ దేవాన్, తథా భూత–విశేష–సఙ్ఘాన్, కమల–ఆసనస్థమ్ ఈశమ్ బ్రహ్మాణమ్ చ, సర్వాన్ ఋషీన్, దివ్యాన్ ఉరగాన్ చ పశ్యామి ।

తా: ఓ పరమేశ్వరా! నీ విరాట్ స్వరూపమునందు సకల దేవతలను అలాగే వివిధ ప్రాణి సముదాయములను, కమలమునందు ఆసీనుడైయున్న బ్రహ్మను, శంకరుని, సమస్తఋషులను ఇంకా దివ్యములైన సర్పములను చూచుచున్నాను.

ఇప్పుడు అర్జునుడు తను చూసిన విశ్వరూపాన్ని వర్ణించబోతున్నాడు. ఆ విశ్వరూపాన్ని ప్రత్యేకంగా కీర్తించాలి వ్యాసాచార్యులవారు. ఎలా చూపిస్తారు దాన్ని? ఇప్పుడు అచ్చులో గ్రంథాలు వస్తున్నప్పుడు ఇలా ఏదైనా ప్రత్యేకంగా చెప్పాలంటే దాన్ని పెద్ద అక్షరాలతో చూపటమో, అండర్‌లైన్ చెయ్యటమో, ఇటాలిక్స్‌లో చూపటమో చేస్తారు. కాని ఆ రోజుల్లో ఆకులమీద రాసేటప్పుడు ఇలాంటివి కుదరవు కదా.

అందువల్ల వ్యాసాచార్యులవారు తను వాడుతున్న ఛందస్సును మార్చారు. అంతవరకూ ఒక ఛందస్సులో సాగుతున్నది, ఉన్నట్టుండి ఛందస్సు మారితే మనలో కూడా ఒక విధమైన చలనం వస్తుంది. ఇంతవరకూ వాడిన రాగం పనికిరాదు. దీని రాగం వేరు. ఆ విధంగా, ఛందస్సును మార్చటంద్వారా వ్యాసాచార్యులవారు అర్జునునిలోని ఆశ్చర్యభావాలను వ్యక్తం చేశారు.

మూడు దశల్లో అర్జునుని స్పందన

అర్జునుడు మూడు రకాల భావాలను వ్యక్తం చేశాడు.

3. విస్మయం లేదా ఆశ్చర్యం: శ్లోకాలు 15-22

మొదటిది **విస్మయం** లేదా **ఆశ్చర్యం**. నిజానికి మనకు కూడా ప్రపంచం ఆశ్చర్యకరంగానే కనిపిస్తుంది, మన ఆలోచనలతో ప్రమేయం లేకుండా దాన్ని బాహ్యంగా చూడగలిగితే. ఎప్పుడైతే ప్రపంచాన్ని మన కళ్ళతో చూస్తామో అప్పుడే దాని అందాన్ని ఆస్వాదించలేము.

ఉదాహరణకు, మనం ఏదో మంచి కార్యక్రమం ఏర్పాటు చేసుకున్నాము, కాని అనుకోకుండా హఠాత్తుగా వాన కురవటం మొదలుపెట్టింది. నిజానికి ఈ వానకోసం అల్లాడిపోతున్నాము. కురవాల్సిన సమయంలో కురవలేదు, ఆ రోజు వాన కురిస్తే మనం దాన్ని ఆస్వాదించలేము. రాకరాక ఇవాళే రావాలా ఈ వాన అని తిట్టుకుంటాము. అప్పుడేమయింది? భగవంతుని సృష్టిలోని ఒక అద్భుతాన్ని అద్భుతంగా చూడలేకపోతున్నాము.

జగత్తును మన కళ్ళతో చూడటాన్ని శాస్త్రం జీవసృష్టి అంటుంది. జీవసృష్టి రాగద్వేషాల రూపంలో, కామక్రోధాల రూపంలో, అహంకారమమకారాల రూపంలో ప్రకటితమవుతుంది. అందువల్ల ఇప్పుడు అర్జునుడు పొందిన ఆశ్చర్యం మనం పొందలేకుండా ఉన్నాము. అర్జునుణ్ణుంచి కృష్ణపరమాత్మ ఈ అహంకారమమకారాల పొరలు తీశాడు కాబట్టి, అతను జీవసృష్టినుంచి బయటపడి ఈశ్వరసృష్టిని చూడగలిగాడు. అంటే జగత్తును ఉన్నదున్నట్టుగా చూడగలిగాడు. దానిలోని అద్భుతాలను ఆస్వాదించగలుగుతున్నాడు.

అంటే ప్రపంచం అంతా ఇలా హింసాకాండలు చెలరేగిపోతున్నా కూడా ప్రపంచం అద్భుతంగా ఉందంటారా? అవును, అయినా కూడా జగత్తు అద్భుతంగా ఉంది. ఎందుకంటే మీరు ఈ ప్రశ్న అడిగినప్పుడు మీరు జగత్తులో కేవలం పంచభూతాల్లోని పృథివిని మాత్రమే చూస్తున్నారు; అది కూడా అందులోని నేలను, నేలమీద ఉన్న కొంతమంది మనుష్యులను, అందులోనూ రాక్షసప్రవృత్తి ఉన్న మనుష్యులను మాత్రమే చూస్తున్నారు. విశ్వం మొత్తాన్ని చూస్తే, అందులో మీరు చెప్పే ఈ రాక్షసకృత్యాలు ఒక చిన్న దోమకాటు లాంటిది మాత్రమే.

ఈ భూలోకం మొత్తం నాశనమయినా కూడా, మొత్తం విశ్వంలో అది ఒక చిన్న ఇసుకరేణువులాంటిది మాత్రమే. ఒక కాగితంమీద చిన్న మరకను దగ్గరగా చూస్తే అది పెద్దదిగా అనిపిస్తుంది; కాని అదే మరకను చాలా దూరంగా చూస్తే కనీకనపడకుండా ఉంటుంది. అందువల్ల మీరు చూస్తున్నది కాస్త రాక్షసగుణం ఉన్న వారి గురించి. దురదృష్టవశాత్తూ మన వార్తాపత్రికల్లో కూడా ఇలాంటి ప్రతికూల సంఘటన వార్తలే తాటికాయంత అక్షరాలతో చోటుచేసుకుంటాయి. ఎక్కడో హత్య జరగటం ఆలస్యం, ఎక్కడో దొంగతనం జరగటం ఆలస్యం, ఎక్కడో తీవ్రవాదులు ప్రజలను బాధించటం ఆలస్యం, అవి ప్రధానంగా వార్తాపత్రికలలో వచ్చేస్తాయి.

ఎన్నో అద్భుతాలు కూడా జరుగుతాయి కాని వాటి గురించి ఎవరూ రాయరు. మనం కేవలం ఇవే చదువుతూ కూర్చుంటే ప్రపంచం అంటే ఇంతే అనుకుంటాము, విశ్వరూపదర్శనం చెయ్యలేము. విశ్వరూపదర్శనం చెయ్యగలిగితే, ప్రపంచయుద్ధం కూడా చిన్న గుండుసూదితో గుచ్చినంత బాధ కలిగిస్తుంది అంతే. అందువల్ల

జగత్తును జీవసృష్టిగా కాక, ఈశ్వరసృష్టిగా చూడటం నేర్చుకోవాలి. అహంకార మమకారాలను వీడి, వస్తువును వస్తువుగా చూడాలి. అప్పుడు అద్భుతాలు తెలుస్తాయి. అర్జునునికి ఈశ్వరసృష్టి దర్శనం కలిగింది. అందువల్ల ఆశ్చర్యంలో మునిగిపోతాడు. ఈ ఆశ్చర్యాన్ని 15 నుంచి 22 శ్లోకాల వరకూ ప్రకటిస్తాడు.

ఏదైనా ఎంత పెద్దదిగా ఉంటే, మనకు అది అంత అద్భుతంగా అనిపిస్తుంది. అందువల్లనే ఆకాశం, సముద్రం, పర్వతం, జలపాతాలు మనను ఎక్కువగా ఆకర్షిస్తాయి. నయాగరా జలపాతం అంటే ఎందుకంత ఆకర్షణ మనకు? ఏం, మనం ఎన్నడూ నీరు చూడలేదా, జలపాతాలు అసలే చూడలేదా? అయినా అంత అద్భుతంగా అది ఎందుకు కనిపిస్తుందంటే అది అంత పెద్దదిగా ఉంది కాబట్టి. అలాంటప్పుడు విశ్వరూపం గురించి ప్రత్యేకించి చెప్పాలా? ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాలు చూద్దాము.

దేవ తవ దేహే దేవాన్ పశ్యామి – అర్జునుడు చెబుతున్నాడు, ఓ దేవా! నీ దేహంలో నేను దేవతలను చూస్తున్నాను. దేహే అంటే కృష్ణశరీరంలో కాదు; ఆకాశశరీరంలో లేదా విశ్వరూపశరీరంలో అని మర్చిపోకూడదు.

సర్వాన్ దేవాన్ తథా భూతవిశేషసంఘాన్ – భూత అంటే ప్రాణులు; విశేష అంటే వివిధ ప్రాణులు. అత్యంత సూక్ష్మమైన క్రిమికీటకాలనుంచి, పూర్తిగా అభివృద్ధి చెందిన మనిషి దాకా అందరినీ చూస్తున్నాడు. సంఘాన్ అంటే సముదాయం. అంటే అనేక ప్రాణుల సముదాయాలను చూస్తున్నాడు.

ఈశం బ్రహ్మాణం కమలాసనస్థమ్ – అంతేకాదు, సృష్టికర్త అయిన బ్రహ్మదేవుణ్ణి కూడా చూస్తున్నాను. ఆయన కలువపువ్వుమీద ఆసీనుడై ఉన్నాడు. పురాణాల్లో విష్ణుమూర్తి నాభినుంచి కలువపువ్వుమీద బ్రహ్మదేవుడు వచ్చినట్టుగా చిత్రీకరిస్తారు. ఇక్కడ కూడా దాని లక్ష్యార్థం తీసుకోవాలి. విష్ణుమూర్తి సమష్టికారణశరీరానికి ప్రతీక అయితే, కలువపువ్వు సమష్టి సూక్ష్మశరీరానికి ప్రతీక అయితే, బ్రహ్మదేవుడు సమష్టిసూక్ష్మశరీర ప్రతిబింబిత చైతన్యానికి ప్రతీక. ఈశంపదం బ్రహ్మకు వాడిన విశేషణం. ఈశం బ్రహ్మ అంటే బ్రహ్మదేవుడు. ఇక్కడ ఈశం అంటే శివుడు కాదు; కమలనాభుడు అయిన బ్రహ్మదేవుడు.

సర్వాన్ ఋషీన్ చ దివ్యాన్ – దేవలోకాలకు చెందిన ఋషులందరినీ చూస్తున్నాను.

ఉరగాన్ చ – వాసుకి, అనంతుడు వంటి సర్పాలను కూడా చూస్తున్నాను.

ఇప్పుడు, అర్జునుడు చెప్పిన వర్ణన వింటే మీకొక సందేహం రావచ్చు. అర్జునుడు కంటికి కనబడే భౌతిక జగత్తునే చూశాడా; లేక భువర్లోక, సువర్లోకాలను కూడా చూశాడా? బ్రహ్మ, దేవఋషులు, సర్పాలను కూడా చూస్తున్నాను అన్నాడు కాబట్టి ఊర్ధ్వలోకాలను కూడా చూశాడా?

దీన్ని రెండు రకాలుగా చూడవచ్చు; బ్రహ్మను, దేవతలను పేర్కొన్నాడు కాబట్టి బ్రహ్మ, దేవతలు భూలోకంలో ఉండరు కాబట్టి, అతను ఊర్ధ్వలోకాలను కూడా చూసినట్టు అర్థం చేసుకోవచ్చు. అర్జునుడు అక్షరాలా ఈ లోకాలను చూడలేదు కాని, వ్యాసాచార్యులవారు ఆ విషయాన్ని కవితాధోరణిలో చెప్పారని అర్థం చేసుకోవాలి.

విశ్వరూపదర్శనాన్ని వ్యాసాచార్యులవారు కవితాశైలిలో వర్ణిస్తున్నారు.

కవితాశైలి అని ఎలా చెప్పగలరు? అక్షరాలా ఆయా లోకాలను చూసినట్టు అర్థం చేసుకోవచ్చు కదా? కవితాధోరణి అని ఎందుకంటున్నామంటే, తర్వాత వచ్చే శ్లోకాల్లో భీష్మద్రోణాదులు విష్ణుమూర్తి నోట్లోకి వేగంగా వెళ్ళి అక్కడ నుగ్గునుగ్గై పోతున్నట్టుగా చూస్తాడు అర్జునుడు.

భీష్మో ద్రోణః సూతపుత్రస్తథాసౌ సహాస్మదీయైరపి యోధముఖ్యైః – 11.26
వక్త్రాణి తే త్వరమాణా విశంతి దంష్ట్రాకరాళాని భయానకాని – 11.27

భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణులు అందరూ భగవంతుని నోట్లోకి వేగంగా వెళ్ళి అక్కడ నుగ్గునుగ్గై పోతున్నట్టుగా అర్జునుడు చూస్తున్న ఈ సన్నివేశం నిజమా, కవితాధోరణా? అక్షరాలా భీష్మద్రోణాదులు విష్ణుమూర్తి నోట్లో నుగ్గునుగ్గైపోతే, అర్జునుడు వారిని తర్వాత ఎలా చంపగలడు? మనకు కురుక్షేత్రయుద్ధం గురించి తెలుసు; అర్జునుడే వీరందరినీ చంపాడనీ తెలుసు. అందువల్ల వారంతా విశ్వరూప ఈశ్వరునిలోకి ప్రవేశించటం అనేది కవియొక్క కవితాశైలి. అలాగే అర్జునుడు అన్ని లోకాలను చూశాడు అంటే, అర్జునుడు ఈ లోకాలను ఈశ్వరశరీరంగా చూశాడు అని అర్థం చెప్పవచ్చు.

కాని దీన్ని కవితాధోరణిగా ఒప్పుకోము, అర్జునుడు నిజంగా ఊర్ధ్వలోకాలను చూశాడు అనవచ్చు మీరు. అంటే దాన్ని దేవుని లీలగా చూడాలని ఉంటుంది కాని కవియొక్క కల్పనాధోరణిగా కాదు. రెండవ అర్థం, నిజంగా ఊర్ధ్వలోకాలు చూశాడనే అనుకుందాం. అలా చూసినా కూడా, విశ్వరూపదర్శనంయొక్క సందేశం అది కాదని గుర్తుపెట్టుకోవాలి. విశ్వరూపదర్శనంలో ఊర్ధ్వలోకాలను చూపించటం కాదు ముఖ్యం. ఎందుకంటే ఊర్ధ్వలోకాలను చూసినంత మాత్రాన మోక్షం రాదు. అలా వచ్చేటట్టయితే కృష్ణపరమాత్మ ఊర్ధ్వలోకాలను రెండవ అధ్యాయంలో విమర్శించి ఉండేవాడు కాదు.

అందువల్ల అర్జునుడు ఊర్ధ్వలోకాలను చూశాడా లేదా అన్నది మన చర్చనీయాంశం కాదు. విశ్వరూపదర్శనం అంటే అసాధారణ వస్తువులను చూడటం కాదు, సాధారణ జగత్తును భగవంతునియొక్క విశ్వరూపదర్శనంగా భావించగలగటం. అందువల్ల అర్జునుడు ఏం చూశాడు అన్నది కాదు ముఖ్యం, ఎలా చూశాడు అన్నది ముఖ్యం. ఎలా చూశాడన్నదే అతనికి ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలను ఇస్తుంది. ఏం చూశాడన్నదే ముఖ్యమైతే ఇంద్రుడు ఎప్పుడూ స్వర్గలోకాన్నే చూస్తూ ఉంటాడు, కాని అది అతనికి మోక్షాన్ని ఇవ్వదు. ఇంద్రుడు కూడా మహాసంసారే, అందువల్లనే ఎవరైనా కాస్త తీవ్రంగా తపస్సు చేస్తున్నారంటే ఖంగారు పడిపోయి, దాన్ని చెడగొట్టటానికి ప్రయత్నిస్తాడు.

అందువల్ల విశ్వరూపదర్శనంలో ఊర్ధ్వలోకాలను చూడటం కాదు ముఖ్యం, సాధారణ లోకాలను కూడా ఈశ్వరుని శరీరంగా చూడగలగటం ముఖ్యం. అందువల్ల అతను ఋషులను, అందరు దేవతలను చూశాడు అని చెప్పారు వ్యాసాచార్యులవారు.

శ్లో. 16 **అనేకబాహూదరవక్త్రనేత్రం పశ్యామి త్వాం సర్వతోఽనంతరూపమ్ ।**
నాంతం న మధ్యం న పునస్తవాదిం పశ్యామి విశ్వేశ్వర విశ్వరూప ॥
అనేకబాహూదరవక్త్రనేత్రమ్, పశ్యామి, త్వామ్, సర్వతః, అనంతరూపమ్,
న, అంతమ్, న, మధ్యమ్, న, పునః, తవ, ఆదిమ్, పశ్యామి, విశ్వేశ్వర, విశ్వరూప ॥

విశ్వేశ్వర!	= ఓ జగన్నాథా!	విశ్వరూప!	= ఓ విరాడ్రూపా!
అనేక	= అనేకములైన	తవ	= నీయొక్క
బహూదర	= బాహువులును, ఉదరములును,	ఆదిమ్	= ఆదిని
వక్త్రనేత్రమ్	ముఖములును, నేత్రములును	న పశ్యామి	= తెలిసికొనలేకున్నాను
	గలవాడవు	మధ్యమ్	= మధ్యమును
సర్వతః	= అంతటను	న	= కానరాకున్నాను
అనంత–	= అనంతములైన రూపములు	పునః	= ఇంకా
రూపమ్	గలవాడవు అయిన	అంతమ్	= అంతమును
త్వామ్	= నిన్ను	న	= చూడకున్నాను
పశ్యామి	= చూచుచున్నాను		

(అహం) త్వామ్ అనేక–బాహు–ఉదర–వక్త్ర–నేత్రమ్ సర్వతః అనన్త–రూపమ్ పశ్యామి ।
హే విశ్వరూప విశ్వేశ్వర! పునః తవ అన్తమ్ మధ్యమ్ ఆదిమ్ న పశ్యామి ।

తా: ఓ జగన్నాథా! అనేకములైన బాహువులును, ఉదరములును, ముఖములును, నేత్రములును గలవాడవు అంతటను అనంతములైన రూపములు గలవాడవు అయిన నిన్ను చూచుచున్నాను. ఓ విరాడ్రూపా! నీయొక్క ఆదిని తెలిసికొనలేకున్నాను, మధ్యమును కానరాకున్నాను ఇంకా అంతమును చూడకున్నాను.

ఈ శ్లోకంలో ఈ విషయం స్పష్టంగా తెలుస్తుంది. ఏ విషయం? విశ్వరూపదర్శనం అంటే అసాధారణ దృష్టి కాదు, జగత్తులోని సాధారణ విషయాలమీద విశేషదృక్పథం చూపించటం అని. దాన్నే ఇక్కడ అద్భుతంగా వర్ణిస్తున్నాడు.

త్వామ్ – ఓ దేవా, నేను నీ విశ్వరూపాన్ని చూస్తున్నాను అంటున్నాడు అర్జునుడు. ఎలా?

అనేకబాహూదరవక్త్రనేత్రమ్ – అనేక చేతులు, ఉదరాలు, ముఖాలు, నేత్రాలు చూస్తున్నాను. వక్త్రం అంటే ముఖం లేదా నోరు అనవచ్చు.

అంటే ఒక దేవుడు అక్కడ నిల్చుని ఉంటే, అతని శరీరమంతా ముఖాలతో, కళ్ళతో, చేతులతో నిండివుందనా? అంటే అందరి మనుష్యుల చేతులు, ఉదరాలు, ముఖాలు, కళ్ళు కూడా విశ్వరూప ఈశ్వరునియొక్క అంగాలు మాత్రమే. మన దృక్పథంలో ఈ మార్పు రావాలి.

పశ్యామి త్వాం సర్వతోఽనంతరూపమ్ – ఓ దేవా, నీకు అనంతరూపాలు ఉన్నాయి. నిజంగా దేవుని సృష్టి ఎంత అద్భుతం! ఒక వ్యక్తి వేలిముద్రలను పోలివుండవు ఇంకొొక వ్యక్తి వేలిముద్రలు. ఈ సిద్ధాంతాన్ని ఉపయోగిస్తారు నేరస్థులను పట్టుకోవటానికి. అంతేకాదు, ఏ విషయం తీసుకున్నా మనిషి మనిషికీ అంతటా పోలిక లేదు. అతని దంతాల అమరిక భిన్నంగా ఉంటుంది; పుర్రె భిన్నంగా ఉంటుంది. కళ్ళు భిన్నంగా ఉంటాయి, చెవి ఆకారం భిన్నంగా ఉంటుంది. ఎంత భిన్నత్వం!

నాంతం న మధ్యం న పునస్తవాదిమ్ – నేను నీ ఆది, మధ్యమ, అంతాలు చూడలేకుండా ఉన్నాను అంటున్నాడు అర్జునుడు. ఎందుకంటే ఆది, మధ్యమ, అంతాలు ఈ విశ్వంయొక్క ఆది, మధ్యమ, అంతాలు. విశ్వానికి సరిహద్దులు తెలుసుకోలేము. ఆది, అంతాలు తెలిస్తేనే మధ్యభాగం తెలుస్తుంది. అందువల్ల ఓ దేవా, నువ్వు అనంతం అంటున్నాడు అర్జునుడు.

పశ్యామి విశ్వేశ్వర విశ్వరూప – ఓ విశ్వేశ్వేరా అంటే విశ్వానికి ఈశ్వరుడు. విశ్వరూప అంటే విశ్వాన్ని తన శరీరంగా ధరించినవాడు.

విశ్వమ్ ఏవ రూపం శరీరం యస్య

విశ్వరూపం అంటే విశ్వాన్ని శరీరంగా ధరించినవాడు.

శ్లో. 17 **కిరీటినం గదినం చక్రిణం చ తేజోరాశిం సర్వతో దీప్తిమంతమ్ ।**
పశ్యామి త్వాం దుర్నిరీక్ష్యం సమంతాత్ దీప్తానలార్క ద్యుతిమప్రమేయమ్ ॥
కిరీటినమ్, గదినమ్, చక్రిణం, చ, తేజోరాశిమ్, సర్వతః, దీప్తిమంతమ్,
పశ్యామి, త్వామ్, దుర్నిరీక్ష్యమ్, సమంతాత్, దీప్తానలార్కద్యుతిమ్, అప్రమేయమ్ ॥

కిరీటినమ్	= కిరీటమును ధరించిన వాడవు,	దీప్తానలార్క ద్యుతిమ్	= ప్రజ్వలితాగ్నివలెను, జ్యోతిర్మయుడైన సూర్యునివలెను వెలుగొందుచు
గదినమ్	= గదను చేపట్టినవాడవు	దుర్నిరీక్ష్యమ్	= చూచుటకు శక్యముగానివాడవు
చ	= ఇంకా	సమంతాత్	= అంతటను
చక్రిణమ్	= చక్రము చేబూనినవాడవు అయి	అప్రమేయమ్	= అప్రమేయ స్వరూపుడవు అయియున్న
సర్వతః	= అన్ని దిశలయందు	త్వామ్	= నిన్ను
తేజోరాశిమ్	= తేజోరాశిగా	పశ్యామి	= చూచుచున్నాను
దీప్తిమంతమ్	= ప్రకాశించుచున్నవాడవు		

త్వామ్ కిరీటినమ్, గదినమ్, చక్రిణమ్, తేజో–రాశిమ్ సర్వతః దీప్తిమన్తమ్,
సమన్తాత్ దీప్త–అనల–అర్క–ద్యుతిమ్ అప్రమేయమ్ దుర్నిరీక్ష్యమ్ చ పశ్యామి ।

తా: కిరీటమును ధరించిన వాడవు, గదను చేపట్టినవాడవు ఇంకా చక్రము చేబూనినవాడవు అయి అన్ని దిశలయందు తేజోరాశిగా ప్రకాశించుచున్నవాడవు, ప్రజ్వలితాగ్నివలెను, జ్యోతిర్మయుడైన సూర్యుని వలెను వెలుగొందుచు చూచుటకు శక్యముగానివాడవును అంతటను అప్రమేయ స్వరూపుడవు అయియున్న నిన్ను చూచుచున్నాను.

కిరీటినం గదినం చక్రిణం చ – అనేక కిరీటాలు, గదలు, చక్రాలు చూస్తున్నాను అంటున్నాడు అర్జునుడు. అంటే మళ్ళీ అదే అర్థం తీసుకోవాలి. భగవంతుడు అనేక కిరీటాలు ధరించలేదు, కిరీటాలు ధరించిన అనేక రాజులు భగవంతుడే.

సహస్రశీర్షా పురుషః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్

అలాగే అనేక గదలు ధరించిన యోధులను కూడా చూస్తున్నాడు; చక్రాయుధాలను చూస్తున్నాడు.

తేజోరాశిమ్ – నువ్వు తేజోరాశివి. అన్ని నక్షత్రాలూ భగవంతుడే అయినప్పుడు ఎంత కాంతి ఉంటుంది!

సర్వతో దీప్తిమంతమ్ – అన్నివైపులా ప్రకాశిస్తున్నావు. విశ్వంలోకి వెళితే దిక్కులు అనే విభజన ఉండదు. భూమ్మీద ఉంటేనే సూర్యోదయాన్ని ఆధారంగా తీసుకుని దిక్కుల విభజనను చెబుతాము. అది పరిమితి ఉన్న చిన్న మనస్సునుంచి వచ్చిన విభజన. విశ్వరూపాన్ని చూస్తే ఇలాంటి విభజనలు ఉండవు. అందువల్ల భగవంతుడు అన్ని దిక్కులా ప్రకాశిస్తున్నాడు.

దుర్నిరీక్ష్యం సమంతాత్ – నీ కాంతి ఎంత మిరుమిట్లు గొలిపేదిగా ఉందంటే, నేను నా కళ్ళను కూడా పూర్తిగా తెరిచి చూడలేకపోతున్నాను. ఇక్కడకి కొన్ని కోట్ల మైళ్ళ దూరంలో ఉన్న సూర్యుడిని మిట్టమధ్యాహ్నం కళ్ళెత్తి చూడలేము. అలాంటిది వేలాది సూర్యులు ఉదయిస్తున్నప్పటి కాంతి కలిగిన విశ్వరూపాన్ని ఎలా చూడగలడు? మంచు పర్వతాలను అధిరోహించటానికి వెళ్ళిన పర్వతారోహకులకు ఈ అనుభవం ఎదురవుతుంది. అంతటా తెల్లగా మెరుస్తున్న మంచుమీద సూర్యకిరణాలు పడితే ఆ కాంతి కళ్ళను మిరుమిట్లు గొలుపుతుంది. ప్రత్యేకమైన చలువకళ్ళజోడు పెట్టుకోకపోతే, కంటిచూపు దెబ్బతినే ప్రమాదముంది. అంటే ప్రతిబింబ ప్రకాశమే చూడలేకపోతే, అంతకు వెయ్యిరెట్లు ప్రకాశవంతమైన విశ్వరూపదర్శనం గురించి వేరే చెప్పాలా!

అమర్‌నాథ్ వంటి యాత్రలు చేసేటప్పుడు ఈ విశ్వరూపదర్శనభావనతో వెళితే ఆ యాత్రను ఆస్వాదించ గలుగుతారు. ఆ ప్రయాణం చాలా ప్రయాసతో కూడినది. అక్కడ శివుడు మంచులింగం; వాతావరణం బాగుండకపోతే మంచు కరిగిపోయి, శివలింగం కనపడకపోవచ్చు. దానికి ప్రయాణం కూడా ఆషామాషీ కాదు. గాడిదమీదో, గుర్రంమీదో కూర్చుని అవస్థపడి వెళ్ళాలి; ఎక్కడ వాటిమీదనుంచి జారిపడతామో అనే భయంతో బితుకుబితుకుమంటూ వెళ్ళాలి. ఆ జంతువుల యజమాని వారితో నడవకపోతే అతన్ని అరుస్తారు. తీరా ఇన్ని అవస్థలూ పడి వెళితే, మంచులింగం దర్శనం అవుతుందో లేదో తెలియదు. ఆ దర్శనమవని వారి మనస్థితి చూడాలి. వారికి చెప్పలేని కోపం, నిరాశా కలుగుతుంది. తీసుకువచ్చిన వారిని తిట్టటమో, ఏడవటమో చేస్తారు.

కాని ఆ అమర్‌నాథ్ ప్రయాణమే చాలా అద్భుతంగా ఉంటుంది. అక్కడ విశ్వరూప ఈశ్వరదర్శనం చేసుకోగలిగితే, ప్రతి అణువునూ పులకింపజేస్తుంది. అందమైన మంచుకొండలు, చుట్టూ ప్రకృతి– అన్నింటినీ భగవంతుని తేజస్సుకు చిహ్నాలుగా ఆస్వాదిస్తే, భగవంతుడు కేవలం మంచులింగంలో లేడు, అంతటా ఉన్నాడని అర్థమవుతుంది.

మనకు ఆలయాలు ఎందుకలా మనం తేలికగా వెళ్ళలేని చోట ఉన్నాయి? నగరం నడిబొడ్డులో పెట్టవచ్చు కదా అంటే భగవంతుడు అంతటా ఉన్నాడు; ప్రకృతిలో ఉన్నాడు; కొండలో ఉన్నాడు; నదిలో ఉన్నాడని చూపించి నెమ్మదిగా మన దృక్పథాన్ని మార్చటానికే. సర్వతోదీప్తిమంతం అనగానే ఇలాంటి అద్భుతప్రదేశాలు, అక్కడ పడే కాంతి మన మనస్సులోకి రాక తప్పదు.

దీప్తానలార్క ద్యుతిమప్రమేయమ్ – బాగా ప్రజ్వలిస్తున్న అగ్నిలాగా, జ్యోతిర్మయుడైన సూర్యునిలాగా ఉన్న నీ అప్రమేయ రూపాన్ని;

పశ్యామి – చూస్తున్నాను అంటున్నాడు అర్జునుడు.

విశ్వరూపకాంతిని బాగా ప్రజ్వలిస్తున్న అగ్నితోనూ, బాగా మెరుస్తున్న సూర్యకాంతితోనూ పోలుస్తున్నాడు అర్జునుడు.

శ్లో. 18 **త్వమక్షరం పరమం వేదితవ్యం త్వమస్య విశ్వస్య పరం నిధానమ్ ।**
త్వమవ్యయః శాశ్వతధర్మగోప్తా సనాతనస్త్వం పురుషో మతో మే ॥
త్వమ్, అక్షరమ్, పరమమ్, వేదితవ్యమ్, త్వమ్, అస్య, విశ్వస్య, పరమ్, నిధానమ్,
త్వమ్, అవ్యయః, శాశ్వతధర్మగోప్తా, సనాతనః త్వమ్, పురుషః మతః, మే ॥

త్వమ్	= నీవు	త్వమ్, (ఏవ)	= నీవే
వేదితవ్యమ్	= తెలిసికొనదగిన	శాశ్వతధర్మ గోప్తా	= సనాతనధర్మమును పరిరక్షించువాడవు
పరమమ్ అక్షరమ్	= పరమమైన అక్షరుడవు	త్వమ్ (ఏవ)	= నీవే
త్వమ్	= నీవే	అవ్యయః	= నాశరహితుడవు
అస్య, విశ్వస్య	= ఈ విశ్వమునకు	సనాతనః, పురుషః	= సనాతనపురుషుడవు, అని
పరమ్, నిధానమ్	= పరమాశ్రయుడవు	మే, మతః	= నా నిశ్చయము

త్వమ్ వేదితవ్యమ్ పరమమ్ అక్షరమ్, త్వమ్ అస్య విశ్వస్య పరమ్ నిధానమ్,
త్వమ్ అవ్యయః శాశ్వత–ధర్మ–గోప్తా, త్వమ్, సనాతనః పురుషః మే మతః ।

తా: నీవు తెలిసికొనదగిన పరమమైన అక్షరుడవు. నీవే ఈ విశ్వమునకు పరమాశ్రయుడవు. నీవే సనాతన ధర్మమును పరిరక్షించువాడవు. నీవే నాశరహితుడవు, సనాతనపురుషుడవు, అని నా నిశ్చయము.

కృష్ణపరమాత్మమీద అర్జునునికి ఉన్న గౌరవభావం అంతకంతకూ పెరుగుతూ వస్తున్నది. కృష్ణపరమాత్మ దైవత్వం పెరుగుతున్నది అనకూడదు, కృష్ణపరమాత్మమీద అర్జునునికి పూజ్యభావం పెరుగుతున్నది.

ఇంతవరకూ అర్జునుడు కృష్ణపరమాత్మను ఒక వ్యక్తిగా, వసుదేవుని పుత్రునిగా, తన సఖునిగా చూశాడు. ఇప్పుడు అదే కృష్ణపరమాత్మను సమష్టిప్రపంచంగా, నిర్గుణబ్రహ్మగా చూస్తున్నాడు. అంటే కృష్ణపరమాత్మను సగుణబ్రహ్మగా, నిర్గుణబ్రహ్మగా కూడా చూస్తున్నాడు.

ప్రళయకాలంలో కృష్ణపరమాత్మ వటపత్రంమీద తేలుతున్నట్టుగా వర్ణిస్తారు పురాణాల్లో.

వటస్య పత్రస్య పుటే శయానం బాలం ముకుందం మనసా స్మరామి

వటపత్రం సమష్టికారణ శరీరానికి ప్రతీక; సమష్టికారణశరీరాన్ని మాయ అని కూడా అంటారు. దానిమీద కృష్ణుడు యోగనిద్రలో ఉన్నాడంటే జగత్తు అవ్యక్తంలో ఉందని అర్థం. అంటే జగత్తు సృష్టి జరిగినప్పుడు వ్యక్తంలోకి వస్తుంది; ప్రళయంలో అవ్యక్తంలోకి వెళుతుంది. అందువల్ల విశ్వరూప ఈశ్వరుడు అవ్యయం.

త్వమక్షరమ్ – నువ్వు అక్షరంబ్రహ్మ అంటున్నాడు అర్జునుడు. అంటే నిర్గుణబ్రహ్మను సూచిస్తున్నాడు.

అథ పరా యయా తదక్షరమధిగమ్యతే – ముండకం

ఓ కృష్ణా, నువ్వు కేవలం విశ్వరూప ఈశ్వరుడివే కాదు, దీనికన్నా అతీతమైన అక్షరం బ్రహ్మవు అంటున్నాడు అర్జునుడు. అంటే నువ్వు ఏకరూప ఈశ్వరుడివి మాత్రమే కాదు, అనేకరూప ఈశ్వరుడివి మాత్రమే కాదు, అరూప ఈశ్వరుడివి కూడా.

పరమమ్ – పరమం అంటే శ్రేష్ఠం. దేశ కాలాతీతం. దేశకాలవస్తు పరిచ్ఛేద శూన్యం.

వేదితవ్యమ్ – నిర్గుణబ్రహ్మ అయిన నువ్వే పారమార్థిక సత్యం. ఆ నిర్గుణబ్రహ్మ గురించే అందరూ తెలుసుకోవాలి.

జ్ఞేయం యత్తత్ ప్రవక్ష్యామి యద్ జ్ఞాత్వామృతమశ్నుతే – 13.12

కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా పదమూడవ అధ్యాయంలో పరబ్రహ్మ గురించే తెలుసుకోవాలి, ఆ జ్ఞానం పొందిన వ్యక్తి మోక్షాన్ని పొందుతాడని చెబుతాడు.

స ఆత్మా స విజ్ఞేయః – మాండూక్యం

అందువల్ల, అందరూ నేర్చుకుని తీరాల్సింది నిర్గుణబ్రహ్మ గురించి. అందువల్ల వేదితవ్యం అంటే నిర్గుణబ్రహ్మకు రావాలి. నిర్గుణబ్రహ్మ, తురీయబ్రహ్మ, జ్ఞేయంబ్రహ్మ అన్నీ పర్యాయపదాలు.

త్వమస్య విశ్వస్య పరం నిధానమ్ – నువ్వే మొత్తం సృష్టికి అధిష్ఠానం అంటున్నాడు.

విశ్వాధారం గగనసదృశం మేఘవర్ణం శుభాంగం

సర్వాధారం నువ్వే. నిధానం అంటే ఏమిటి?

నిధీయతే అస్మిన్ యస్య

అన్నిటికీ ఏది ఆధారమో అది నిధానం. పరం అంటే అదే అంతిమ ఆధారం. ఆధారం అంటే చాలదా? ఎందుకు అంతిమ ఆధారం అన్నాడు?

రెండు రకాల ఆధారాలు ఉన్నాయి. ఒకటి సాపేక్షిక ఆధారం, ఇంకొకటి అంతిమ ఆధారం. ఒక పుస్తకాన్ని ఒక బల్లమీద పెడితే, ఆ బల్ల ఆ పుస్తకానికి ఆధారం; కాని అది అంతిమ ఆధారం కాదు; దానికి ఆధారం నేల; అలా ఒకదానిమీద ఒకటి ఆధారపడుతూ వస్తాయి. కాని అంతిమ ఆధారం అంటే ఏదైతే అన్నింటికీ ఆధారమో, దానికి ఏదీ ఆధారం కాదో, అది అంతిమ ఆధారం. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే, ఆధారం లేని ఆధారం. అలా ఆధారం లేని ఆధారాన్ని పరం నిధానం అంటారు.

ఆకాశం అన్నింటికీ ఆధారం అంటాము, కాని వేదాంతం ప్రకారం ఆకాశం కూడా అంతిమ ఆధారం కాదు. ఎందుకు? ఆకాశానికి కూడా చైతన్యమే ఆధారం కాబట్టి. ఆకాశం కూడా చైతన్యంనుంచి వచ్చింది. అంటే దానికి కూడా రాకపోకలు ఉన్నాయి. ఈ విషయం వేదాంతంలో నేర్చుకుంటాము. వేదాంతం గొప్పదనం అదే. కంటికి కనపడనిదాన్ని తెలుసుకునేలా చేస్తుంది.

త్వమ్ అవ్యయమ్ – నువ్వు కాలాతీతుడివి. నిన్ను దేశ, కాలాలు పరిచ్ఛిన్నం చెయ్యలేవు. నువ్వు పారమార్థిక సత్యానివి. నీకు నాశనం లేదు. దీన్నిబట్టి కృష్ణపరమాత్మను ఏకరూప ఈశ్వరునిగా భావించటం లేదు, నిర్గుణబ్రహ్మగా భావిస్తున్నాడు. అంటే అర్జునుడు సగుణవిశ్వరూపదర్శనం చేస్తున్నా కూడా నిర్గుణబ్రహ్మను వివరిస్తున్నాడు.

అర్జునుడు ఇంకా నేర్చుకునే దశలో ఉంటే, అప్పుడే నిర్గుణబ్రహ్మ గురించి ఎలా తెలుసుకున్నాడు? అర్జునుడు అప్పటి సాంప్రదాయం ప్రకారం క్షత్రియధర్మాన్ని పాటించి, గురుకులవాసం చేసి శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేశాడు. అందువల్ల అతను శాస్త్రంలో నేర్చుకున్నదంతా ఇక్కడ గుర్తుతెచ్చుకుని, దాన్ని వల్లిస్తున్నాడు. దీన్ని పరోక్షజ్ఞానం అంటారు.

నిర్గుణా నిష్కలా శాంతా నిష్కామా నిరుపప్లవా – లలితా సహస్రనామం

మనకు తెలియకుండానే లలితా సహస్రనామంలో ఈ పదాలను వల్లెవేస్తాము. అలాగే సచ్చిదానందాయ నమః అంటాము. వీటి అర్థాలు పూర్తిగా తెలియకుండా పారాయణం చేస్తాము. అలాగే అర్జునుడు కూడా తనకున్న పరోక్షజ్ఞానాన్ని ప్రదర్శిస్తున్నాడు.

శాశ్వతధర్మగోప్తా – నువ్వు విశ్వంలో సమతుల్యతను నిలబెడతావు. అంటే నువ్వు స్థితికారకుడవు. ఈ విశ్వం మొత్తం కొన్ని ప్రకృతినియమాలననుసరించి, కొన్ని ధర్మసూత్రాలననుసరించి నడుస్తున్నది. భగవంతుడు ఈ ప్రకృతిసూత్రాలకు, ధర్మసూత్రాలకు సృష్టికర్త, స్థితికర్త కూడా. మనం ఆ నియమాలద్వారా నడుచుకోవాలి కాని మనం ఆ నియమాలను సృష్టించలేదు. వాటి స్థితికారకులమూ కాదు. భూమ్యాకర్షణశక్తిని మనం సృష్టించలేదు; ఆ భూమ్యాకర్షణశక్తికి లోనవుతాము కాని, దానిని మనం సృష్టించలేదు.

మనం సృష్టికర్త కాదు కాబట్టి, స్థితికర్త కూడా కాలేము. సృష్టికర్తకే ఆ హక్కు ఉంటుంది. అందువల్ల నువ్వు ధర్మగోప్తా – గోప్తా అంటే స్థితికర్త. ఈ ప్రకృతిసూత్రాలు కూడా శాశ్వతమైనవి. వాటిని సాధారణంగా ఎవరూ ఉల్లంఘించలేరు. ఒకవేళ ఎవరైనా ఉల్లంఘించటం అంటూ జరిగితే, అది జరిగేది ఎవరివల్లో తెలుసా? మనిషివల్లనే.

మనిషి ఎక్కడ కాలుపెడితే, అక్కడ ప్రకృతిసూత్రాల నియమాలను చెడగొడతాడు. సముద్రంలో కాలుపెడితే, సముద్రాన్ని కలుషితం చేస్తాడు; ఆకాశంలో అడుగుపెడితే ఆకాశాన్ని చెడగొడతాడు; అడవిలోకి అడుగుపెడితే అడవిని సర్వనాశనం చేస్తాడు. మనిషి తనకున్న ఫ్రీవిల్‌ను ఉపయోగించి, సమతుల్యతను చెడగొట్టినప్పుడల్లా, ప్రకృతినియమాలను నిలబెట్టటానికి భగవంతుడు అవతారం ఎత్తి, సమతుల్యతను చెడగొట్టే భాగాన్ని నిశ్శబ్దంగా తీసివేస్తాడు.

పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్

భగవంతుడు సమతుల్యతను కొత్తగా సృష్టించనవసరం లేదు. అది ముందే ఉంది. దాన్ని ఆరోగ్యంతో పోల్చవచ్చు. మనం కొత్తగా ఆరోగ్యాన్ని సృష్టించనవసరం లేదు. ఆరోగ్యం మన స్వరూపం. ఏ కారణంవల్లనైనా ఆరోగ్యం పాడయితే, ఆ కారణాన్ని మనం పారద్రోలాలి. ఆ కారణాన్ని పారద్రోలితే, మన సహజ ఆరోగ్యం తిరిగివస్తుంది.

అందువల్లనే సంస్కృతంలో ఆరోగ్యాన్ని స్వస్థత అంటారు. స్వ+స్థ+త.

స్వస్మిన్ స్వరూపే తిష్ఠతి ఇతి స్వస్థతః

అవతారరహస్యం గురించి నాలుగవ అధ్యాయంలో చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. అక్కడ చూశాము – మన శరీరంలో కూడా ఏదైనా సమస్య వస్తే, ఆరోగ్యసూత్రం ఒక అవతారాన్ని ఎత్తుతుంది అని. ఉదాహరణకు ముక్కులో ఏదైనా దూరితే, వెంటనే ఆరోగ్యసూత్రం **తుమ్ము అవతారం** ఎత్తుతుంది. తుమ్ములరూపంలో ఆ వస్తువును బయటకు తోలుతుంది. అలాగే తిన్న ఆహారం పడకపోతే, వెంటనే **వాంతి అవతారం** ఎత్తుతుంది ఆరోగ్యసూత్రం. తిన్న ఆహారం అంతటిని వాంతిరూపంలో బయటకు తోసేస్తుంది. కంట్లో దుమ్ము పడితే, **కన్నీటి అవతారం** ఎత్తుతుంది ఆరోగ్యసూత్రం. కన్నీటితో పాటు దుమ్ము కూడా కిందికి జారుతుంది. అందువల్ల మనకు ఆరోగ్యం ముందే ఉంది. ఏదైనా సమస్య వచ్చినప్పుడు అది వచ్చి అడ్డుకుంటుంది.

అదే విధంగా భగవంతుడు మొత్తం విశ్వానికి ఆరోగ్యసూత్రం లేదా ధర్మసూత్రం. ఎప్పుడైతే మనిషి ఈ విశ్వానికి అనారోగ్యం కలుగజేస్తాడో, అప్పుడే భగవంతుడు తుమ్ము అవతారమో, వాంతి అవతారమో, కన్నీటి అవతారమో ఎత్తి విశ్వాన్ని పరిరక్షిస్తాడు.

గోప్తా అంటే స్థితికర్త, ధర్మ అంటే ధర్మసూత్రాలు, శాశ్వత అంటే నిత్యం. శాశ్వతపదం గోప్తాకు, ధర్మకు కూడా విశేషణ పదం. అందువల్ల ఓ భగవంతుడా, నువ్వు శాశ్వత ధర్మాన్ని నిలబెట్టే శాశ్వత స్థితికర్తవు.

సనాతనః – నువ్వు ఎప్పుడూ ఉన్నావు.

త్వం పురుషః సనాతనః యతో మే –

పురుషః అంటే సర్వవ్యాపకమైన బ్రహ్మ. నువ్వు సర్వవ్యాపకం కాబట్టి, నువ్వు అంతటా ఉన్నావు. ఆకాశమే నీ శరీరం కాబట్టి నువ్వు అంతటా ఉన్నావు.

ఆకాశం (స్పేస్) లేని ప్రదేశం ఏదైనా చెప్పగలరా? ఈ ప్రదేశంలో ఆకాశం లేదంటే రెండు పరస్పర విరుద్ధమైన పదాలు వాడినట్టు అర్థం వస్తుంది. ఈ ప్రదేశంలో అంటేనే ఆకాశం అని వస్తుంది. అందువల్ల ఆకాశంలేని ప్రదేశం లేదు. అలాగే భగవంతుడులేని ప్రదేశం కూడా లేదు. ఒక వ్యక్తి ఒక గోడమీద –

భగవంతుడు ఎక్కడా లేడు!

అని రాశాడుట. ఇంకొక భక్తుడు వెళ్ళి దానికి చిన్నమార్పు చేశాడు.

భగవంతుడు ఎక్కడ లేడు?

ఎక్కడా పదాన్ని ఎక్కడ చేశాడు. వాక్యాన్ని ప్రశ్నగా మార్చాడు అంతే. ఎంతో గంభీరమైన మార్పు వచ్చింది. ఎక్కడ చూసినా భగవంతుడే ఉన్నాడని అర్థం వస్తుంది.

త్వం పురుషో మతో మే – నువ్వు సర్వగత పురుషుడవు. ఇది నాకు అర్థమయింది.

శ్లో. 19 **అనాదిమధ్యాంతమనంతవీర్యమ్ అనంతబాహుం శశిసూర్యనేత్రమ్ ।**
పశ్యామి త్వాం దీప్తహుతాశవక్త్రం స్వతేజసా విశ్వమిదం తపంతమ్ ॥
అనాదిమధ్యాంతమ్, అనంతవీర్యమ్, అనంతబాహుమ్, శశిసూర్యనేత్రమ్,
పశ్యామి, త్వామ్, దీప్తహుతాశవక్త్రమ్, స్వతేజసా, విశ్వమ్, ఇదమ్, తపంతమ్ ॥

అనాది మధ్యాంతమ్	=	ఆదిమధ్యాంతరహితుడవు
అనంతవీర్యమ్	=	అనంతమైన సామర్థ్యము గలవాడవు
అనంతబాహుమ్	=	అపరిమితమైన బాహువులుగల వాడవు
శశిసూర్య నేత్రమ్	=	సూర్యచంద్రులను నేత్రములుగా గలవాడవు
దీప్తహుతాశ వక్త్రమ్	=	ప్రజ్వలితాగ్ని వలె ప్రకాశించుచున్న ముఖములు గలవాడవు
స్వతేజసా	=	నీ తేజస్సుతో
ఇదమ్	=	ఈ
విశ్వమ్	=	విశ్వమును
తపంతమ్	=	తపింపజేయుచున్న వాడవు అయిన
త్వామ్	=	నిన్ను
పశ్యామి	=	చూచుచున్నాను

అనాది–మధ్య–అన్తమ్, అనన్త–వీర్యమ్, అనన్త–బాహుమ్, శశి–సూర్య–నేత్రమ్,
దీప్త–హుతాశ–వక్త్రమ్, స్వ–తేజసా ఇదమ్ విశ్వమ్ తపన్తమ్, త్వామ్ పశ్యామి ।

తా: ఆది మధ్యాంత రహితుడవు, అనంతమైన సామర్థ్యము గలవాడవు, అపరిమితమైన బాహువులుగల వాడవు, సూర్యచంద్రులను నేత్రములుగా గలవాడవు, ప్రజ్వలితాగ్ని వలె ప్రకాశించుచున్న ముఖములు గలవాడవు, నీ తేజస్సుతో ఈ విశ్వమును తపింపజేయుచున్నవాడవు అయిన నిన్ను చూచుచున్నాను.

అనాదిమధ్యాంతమ్ – ఆది లేదు, మధ్యమం లేదు, అంతం లేదు. అనాది మధ్యాంతం అంటే ఆదిమధ్యాంత రహితం. నీకు మొదలు లేదు, మధ్యభాగం లేదు, చివరిభాగం లేదు అంటున్నాడు అర్జునుడు.

ఒక బీద పండితుడు ఈ పదాన్ని తీసుకుని చమత్కారంగా తన గోడు వెళ్ళబోసుకున్నాడు. సాధారణంగా లక్ష్మీ, సరస్వతులు ఒకచోట ఉండరు అంటారు. అందువల్ల ఈ కవి సరస్వతీపుత్రుడైనా కూడా అతనికి లక్ష్మీకటాక్షం కలుగలేదు. కవిహృదయం బాధలో కూడా కనబడుతుంది. ఆ కవి ఇలా రాశాడు –

ఆదిమధ్యాంతరహితం దశహీనం పురాతనమ్

అద్వితీయమ్ అహం వందే మద్వస్త్ర సదృశం హరిమ్

నా వస్త్రాలను పోలివున్న హరికి నా నమస్కారములు అంటున్నాడు ఆ కవి. హరిని తన వస్త్రాలతో పోలుస్తున్నాడు. ఎలా?

ఆదిమధ్యాంత రహితమ్ – నా వస్త్రాలు ఎంత జీర్ణావస్థలో ఉన్నాయంటే వాటికి ఆది ఏదో, మధ్యభాగం ఏదో, అంతభాగం ఏదో చెప్పటం చాలా కష్టం. భగవంతుడైన నీకు కూడా ఆది, మధ్యమం, అంతం లేదు.

దశహీనమ్ – దశకు అనేక అర్థాలు ఉన్నాయి. దశ అంటే వస్త్రంయొక్క చివరిదశ; మనిషి జీవితంలో వచ్చే అనేకదశలు – వృద్ధాప్యం ఒక దశ. లేదా జాతకరీత్యా చూస్తే శనిదశ, రాహుకేతుదశ. అతని వస్త్రానికి దశ లేదు; భగవంతునికి దశ లేదు. భగవంతునికి రాహుదశ, కేతుదశలు లాంటివి ఉండవు.

పురాతనమ్ – నా వస్త్రం ఎప్పుడో తాతల నాటిది; నువ్వు కూడా ఎప్పటినుంచో ఉన్నావు.

అద్వితీయమ్ – రెండవది లేదు. నా వస్త్రం పోలినది ఇంకొకటి లేదు; ఓ భగవంతుడా, నీకు రెండవది లేదు.

మద్వస్త్ర సదృశం హరిమ్ – అలా నా వస్త్రంతో పోలిన హరికి;

అహం వందే – నేను నమస్కరిస్తున్నాను.

ఇది ఒక కవి చమత్కారానికి చిన్న ఉదాహరణ. మనం గుర్తుంచుకోవాల్సింది భగవంతుడు ఆదిమధ్యాంత రహితుడు అని.

అనంతవీర్యమ్ – నువ్వు అనంతశక్తివంతుడివి. నీ అనంతశక్తివల్ల ఈ మొత్తం విశ్వాన్ని సృష్టించగలిగావు.

అనంతబాహుమ్ – అనంతః భావః యస్య సః అనంతబాహుః తమ్ అనంతబాహుమ్ – దాని అర్థం ముందే చూశాము. అనంత బాహువు అంటే ఒక్క భగవానుడు అనేక చేతులతో నిలుచున్నట్టు కాదు, మనం చూసే అందరి చేతులు కూడా భగవంతునివే. అందువల్ల నువ్వు అనంతబాహువువి అంటున్నాడు అర్జునుడు.

శశిసూర్యనేత్రమ్ – ఓ దేవా, నీ కళ్ళు సూర్యచంద్రులు. కళ్ళద్వారా మనం బాహ్యప్రపంచాన్ని చూడగలుగుతాము. అలాగే పగలు సూర్యునివల్ల, రాత్రి చంద్రునివల్ల ప్రపంచాన్ని చూడగలుగుతున్నాము. అందువల్ల మనకు కళ్ళు ఎలాగో, భగవంతునికి కళ్ళు సూర్యచంద్రులు. దీన్నిబట్టి కూడా విశ్వరూపం అంటే ఇంకొకరూపం కాదు అని చెప్పవచ్చు; అంటే భగవంతుడు ఒక ప్రత్యేకరూపంలో అర్జునుని ముందు ప్రత్యక్షమవలేదు. మొత్తం విశ్వమే భగవంతుడు. ఆయనకు నేత్రాలు సూర్యచంద్రులు.

సూర్యో యథా సర్వలోకస్య చక్షుః న లిప్యతే చాక్షుషైర్బాహ్యదోషైః

మనలో ఉన్న ప్రతి ఒక్క అంగానికి ఒక్కొక్క అధిష్ఠానదేవత ఉంటుందని తత్త్వబోధలో చూశాము. దాని ప్రకారం కంటికి అధిష్ఠానదేవత సూర్యుడు; రసనేంద్రియానికి అధిష్ఠానదేవత వరుణుడు; వాగ్దేవత అగ్ని.

చక్షుః సూర్యః – కంటికి అధిష్ఠానదేవత సూర్యుడు అంటే భగవంతునికి కన్ను సూర్యుడు అవుతాడు.

రసనాయాః వరుణః – వరుణ దేవత రసనేంద్రియానికి అధిష్ఠానదేవత. అంటే వరుణదేవత భగవంతునికి నాలుక అవుతాడు. ఈ శ్లోకంలో సూర్యుడి విషయం వచ్చింది.

దీప్తహుతాశవక్త్రం – అగ్నిదేవత భగవంతునియొక్క ముఖం. ఎందుకు అగ్నిదేవతను భగవంతునియొక్క ముఖం అని అంటారు? దానికి రెండు కారణాలు. ఒకటి తత్త్వబోధలో వాచోదేవత వహ్నిః అని వస్తుంది. అంటే వాగింద్రియానికి అధిష్ఠానదేవత అగ్నిదేవత. అంటే అగ్నిదేవత భగవంతుని ముఖం అవుతుంది. ముఖం అంటే నోరు.

ఇంకొక కారణం – నోట్లో ఏది వేసినా దాన్ని తీసుకుంటుంది నోరు. నోరు ప్రతిదాన్నీ స్వాహా చేస్తుంది. పొద్దున్న లేచినప్పటి నుంచీ, రాత్రి పడుకునేదాకా నోట్లో ఏదో వేస్తూనే ఉంటాము, అది స్వాహా చేస్తూనే ఉంటుంది. అగ్ని గురించి కూడా అలాగే చెబుతారు. యజ్ఞయాగాదులు చేసేటప్పుడు స్వాహా అని వేసిన ఆహుతులను అగ్ని తీసుకుంటుంది. అగ్నిదేవత మన నోరుకు అధిష్టానదేవత; అందువల్ల అగ్నిదేవత భగవంతుని నోరు అవుతుంది. భగవంతుని నోరు అగ్నితో ఎలా మండుతుందో ముందుముందు చూస్తాము. ఇప్పుడు భగవంతుని నోరు అగ్నిలా ఉందని తెలుసుకుంటే చాలు. వక్త్రం అంటే నోరు. హుతాశ అంటే అగ్ని.

హుతమ్ అశ్నాతి ఇతి హుతాశనః

హుతమ్ అంటే ఆహుతులు, అశ అంటే తీసుకునేవాడు. అందువల్ల హుతాశ అంటే ఆహుతులను తీసుకునేవాడు. అది కూడా ఎలాంటి అగ్ని? దీప్తహుతాశ. దీప్త అంటే బాగా ప్రజ్వరిల్లుతున్న అగ్ని. నీ నోరు అలా బాగా ప్రజ్వరిల్లుతున్న అగ్నిలా ఉంది అంటున్నాడు అర్జునుడు. అలా ప్రజ్వరిల్లుతున్న అగ్నిలో ఏం వేసినా తీసుకుంటుంది.

స్వతేజసా – నీ తేజస్సుతో భగ్గుమనిపించేలా ఉన్నావు అంటున్నాడు అర్జునుడు.

విశ్వమిదం తపంతమ్ – నీ నోరు కూడా ఎంతగా ప్రజ్వలిస్తోందంటే మొత్తం విశ్వాన్నే నీ వేడితో భగ్గుమనిపించేలా ఉన్నావు అంటున్నాడు అర్జునుడు.

మంచి ఎండాకాలంలో, సూర్యాస్తమయం అయ్యాక కూడా, రాత్రి కూడా వేడిగా అనిపిస్తుంది మనకు. రాత్రి వేడి కూడా సూర్యునికి చెందుతుంది. సూర్యునిలోని ఈ అగ్నితత్త్వం భగవంతునికి చెందుతుంది. పదిహేనవ అధ్యాయంలో సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే చెబుతాడు, తను సూర్యునిలోని కాంతిని, వేడిని కూడా అని. ఎండాకాలంలో ఏ.సి. పనిచెయ్యకపోయినా, ఫ్యాను కాసేపు తిరగకపోయినా అల్లాడిపోతాము. ఎక్కడో కోట్లమైళ్ళ దూరంలో ఉన్న సూర్యుడు అస్తమించాడు కూడా. అయినా ఆయన వేడిని అనుభవిస్తున్నాము అంటే అది విశ్వరూపదర్శనం కాక ఏమిటి?

అందువల్ల ఇలా ఎప్పుడైనా వేడిని, చెమటను భరించలేని పరిస్థితి వస్తే, ఓ దేవా, నేను నీ విశ్వరూపాన్ని చాలా దగ్గరగా అనుభవిస్తున్నాను అనుకోగలగాలి. కాసేపు కరెంటు పోతే అల్లాడిపోయి, ఎలక్ట్రిసిటీ ఆఫీసుకు ఫోన్లు చేసి వారిని తిట్టేయకూడదు. మన దృక్పథంలో మార్పు రావాలి. విశ్వరూపదర్శనం చేస్తున్నామనుకోవాలి.

శ్లో. 20 **ద్యావాపృథివ్యోరిదమంతరం హి వ్యాప్తం త్వయైకేన దిశశ్చ సర్వాః ।**
దృష్ట్వాద్భుతం రూపముగ్రం తవేదం లోకత్రయం ప్రవ్యథితం మహాత్మన్ ॥
ద్యావాపృథివ్యోః, ఇదమ్, అంతరమ్, హి, వ్యాప్తమ్, త్వయా, ఏకేన, దిశః, చ, సర్వాః,
దృష్ట్వా, అద్భుతమ్, రూపమ్, ఉగ్రమ్, తవ, ఇదమ్, లోకత్రయమ్, ప్రవ్యథితమ్, మహాత్మన్ ॥

మహాత్మన్!	= ఓ మహాత్మా!
ఇదమ్	= ఈ
ద్యావాపృథివ్యోః	= దివినుండి భువివరకు గల
అంతరమ్	= ఆకాశము
చ	= ఇంకా
సర్వాః, దిశః	= అన్ని దిశలును
ఏకేన, త్వయా, హి	= నీ ఒక్కనిచేతనే
వ్యాప్తమ్	= వ్యాప్తములైనవి
తవ	= నీయొక్క
ఇదమ్	= ఈ
అద్భుతమ్	= అద్భుతమైన
ఉగ్రమ్	= భయంకరమైన
రూపమ్	= రూపమును
దృష్ట్వా	= చూచి
లోకత్రయమ్	= ముల్లోకములును
ప్రవ్యథితమ్	= భయకంపితములైనవి

హే మహాత్మన్! త్వయా ఏకేన ద్యావా-పృథివ్యోః ఇదమ్ అన్తరమ్ వ్యాప్తమ్, సర్వాః దిశః చ (వ్యాప్తాః), ఇదమ్ తవ అద్భుతమ్ ఉగ్రమ్ రూపమ్ దృష్ట్వా లోక-త్రయమ్ ప్రవ్యథితమ్ హి ।

తా: ఓ మహాత్మా! ఈ దివినుండి భువివరకు గల ఆకాశము ఇంకా అన్ని దిశలును నీ ఒక్కనిచేతనే వ్యాప్తములైనవి. నీయొక్క ఈ అద్భుతమైన, భయంకరమైన రూపమును చూచి ముల్లోకములును భయకంపితములైనవి.

ద్యావాపృథివ్యోరిదమంతరం హి వ్యాప్తం – దివినుంచి భువి వరకు అంతా నువ్వే వ్యాపించి ఉన్నావు. దివిని సువర్లోకం అని, పృథివిని భూలోకం అని, మధ్యభాగాన్ని భువర్లోకం అని అంటారు. అంటే భూః, భువః, సువర్లోకాలు అన్నింటా వ్యాపించి ఉన్నాడు. అంటే భువర్లోకం భగవంతుని శరీరం.

> **భూః పాదౌ యస్యనాభిర్వియదసురనిలశ్చంద్రసూర్యౌ చ నేత్రే**
> **కర్ణావాశాః శిరోద్యౌర్ముఖమపి దహనో యస్య వాస్తేయమబ్ధిః ।** – విష్ణు సహస్రనామం

మొత్తం అంతరిక్షం విష్ణుమూర్తి నాభి. నాభి అంటే మధ్యభాగం; భూలోకం ఆయన పాదాలు, సువర్లోకం ఆయన శిరస్సు.

పరమేశ్వరుణ్ణి అందువల్లనే నీలకంఠుడు అంటారు. నీలాకాశం ఆయన కంఠం; ఆకాశంలో ఉన్న నక్షత్రాలు ఆయన ధరించే ఆభరణాలు. అందువల్ల ఆకాశాన్ని చూస్తే, మనం చూస్తున్నది ఏమిటి? **అలంకృత నీలకంఠః**. అలా భగవంతుడు అంతటా వ్యాపించివున్నాడు.

ఏకేన – నువ్వు మాత్రమే ఉన్నావు; వేరే రెండవ వస్తువు లేదు. సర్వవ్యాపకుడవై ఉన్నావు.

అద్భుతమ్ – అందువల్ల అద్భుతంగా ఉన్నావు అంటున్నాడు అర్జునుడు. కాని అదే సమయంలో కొంచెం భయం కూడా చోటుచేసుకుంటున్నది. తక్కినదంతా అద్భుతంగా ఉంది కాని, భగవంతుని నోరు భీతి కొల్పేదిగా ఉంది. ఆ నోటితో సమస్త విశ్వాన్నే హరించేలాగా ఉన్నాడు. అంటే లయకారుడిగా కనిపిస్తున్నాడు.

భగవంతుణ్ణి సృష్టి స్థితి లయకారునిగా వర్ణిస్తాము. భగవంతుణ్ణి సృష్టికారకునిగా చూసి ఆనందిస్తాము. భగవంతుణ్ణి స్థితికారకునిగా చూసి ఆరాధిస్తాము. కాని అదే భగవంతుణ్ణి లయకారకునిగా చూసి భరించలేము. అదే జరిగింది అర్జునునికి కూడా. భగవంతుణ్ణి లయకారకునిగా చూసి భయం కలిగింది.

ఉగ్రమ్ – అందువల్ల అద్భుతం వెంటనే ఉగ్రం పదాన్ని కూడా వేశాడు. అంటే నీ విశ్వరూపం అద్భుతంగానూ, భీతికోల్పేదిగానూ ఉంది అంటున్నాడు. ఉగ్రం అంటే భయంకరం. పైగా అతనే కాదుట,

లోకత్రయం ప్రవ్యథితమ్ – మూడులోకాలూ భయపడుతున్నాయి అంటున్నాడు.

ఎవరైనా, దేనికైనా భయపడ్డారంటే అది ఒక్క మరణానికే. ఎక్కడో ప్రపంచంలో ఏ మారుమూలో ఏదో ప్రకృతిభీభత్సం జరిగిందంటే, వెంటనే మనవారు అక్కడ ఎవరున్నారా అని చూసి, వెంటనే వారి క్షేమసమాచారం తెలుసుకుంటాము. ఐదువేలమంది, పదివేలమంది మరణించినా ఫర్వాలేదు; మనవారు మాత్రం మరణించకూడదు.

అందువల్ల ఈ జీవితంలో నేను అసలు జరగకూడదని కోరుకునేది మరణం సంభవించకూడదని. ఎవరికి? నాకూ, నాకు ముఖ్యమైన కొందరికీ. ఈ భయమే అందరినీ ఎప్పుడూ పట్టిపీడిస్తుంటుంది. అందువల్లనే అర్జునుడు లోకత్రయం అంటున్నాడు. త్రిలోకాల్లోనూ ఉన్న దేవతలు, అసురులు, మనుష్యులు, పశుపక్ష్యాదులు, ఆఖరికి క్రిమికీటకాలు కూడా మరణం అంటే భయపడతాయి.

మహాత్మన్ – ఓ మహాత్మా అని సంబోధిస్తున్నాడు అర్జునుడు. ఆత్మ అంటే ఇక్కడ శరీరం. అందువల్ల ఓ మహాత్మా అంటే విశ్వరూపశరీరం ధరించినవాడా అంటున్నాడు.

శ్లో. 21 **అమీ హి త్వాం సురసంఘా విశంతి కేచిద్భీతాః ప్రాంజలయో గృణంతి ।**
స్వస్తీత్యుక్త్వా మహర్షిసిద్ధసంఘాః స్తువంతి త్వాం స్తుతిభిః పుష్కలాభిః ॥
అమీ, హి, త్వామ్, సురసంఘా, విశంతి, కేచిత్, భీతాః, ప్రాంజలయః, గృణంతి,
స్వస్తి, ఇతి, ఉక్త్వా, మహర్షిసిద్ధసంఘాః, స్తువంతి, త్వామ్, స్తుతిభిః, పుష్కలాభిః ॥

అమీ	= ఇదిగో, ఆ	మహర్షిసిద్ధ	= మహర్షుల, సిద్ధుల
సురసంఘాః, హి	= దేవతలందరును	సంఘాః	సమూహములు
త్వామ్	= నీలో	స్వస్తి, ఇతి	= స్వస్తివచనములను
విశంతి	= ప్రవేశించుచున్నారు		జయమగుగాక అని
కేచిత్	= కొందరు	ఉక్త్వా	= పలికి
భీతాః	= భీతులై	పుష్కలాభిః	= పుష్కలములైన
ప్రాంజలయః	= అంజలి ఘటించినవారై	స్తుతిభిః	= చక్కని స్తోత్రములతో
గృణంతి	= నీ నామగుణములను	త్వామ్	= నిన్ను
	కీర్తించుచున్నారు	స్తువంతి	= కొనియాడున్నారు

అమీ హి సుర–సఙ్ఘాః త్వామ్ విశన్తి, కేచిత్ భీతాః ప్రాఞ్జలయః గృణన్తి,
మహర్షి–సిద్ధ–సఙ్ఘాః స్వస్తి ఇతి ఉక్త్వా పుష్కలాభిః స్తుతిభిః త్వామ్ స్తువన్తి ।

తా: ఇదిగో, ఆ దేవతలందరును నీలో ప్రవేశించుచున్నారు. కొందరు భీతులై అంజలి ఘటించినవారై నీ నామగుణములను కీర్తించుచున్నారు. మహర్షుల, సిద్ధుల సమూహములు స్వస్తివచనములను జయమగుగాక అని పలికి పుష్కలములైన చక్కని స్తోత్రములతో నిన్ను కొనియాడున్నారు.

మూడు లోకాల్లోనూ భయపడుతున్నారు అన్నాడు అర్జునుడు అంతకుముందు శ్లోకంలో. ఇక్కడ ఎవరెవరు ఎలా స్పందిస్తారో వివరంగా చెబుతున్నాడు.

సురసంఘా అమీ హి త్వాం విశంతి – భగవంతుని గురించి తెలిసిన దేవతలు, ఆయన విశ్వరూపాన్ని ఆరాధిస్తారు. సురసంఘాః అంటే దేవతల గుంపులు. త్వాం విశంతి అంటే నీ దగ్గరకు వస్తున్నారు. భగవంతుని ఉగ్రరూపం ధార్మికంగా చేసే నాశనంకోసం అని గ్రహించిన వీరు, ఉగ్రరూపాన్ని చూసి భయపడరు. మరణాన్ని స్వీకరించటానికి, నాశనాన్ని స్వీకరించటానికి పరిపక్వత రావాలి. దేవతలకు ఆ పరిపక్వత ఉండటంవల్ల నిన్ను ప్రార్థన చేస్తూ చేరుకుంటున్నారు.

కేచిద్భీతాః ప్రాంజలయః గృణంతి – మరికొంతమంది నీ దగ్గరకు ఆరాధనతోనో, భక్తితోనో రావటం లేదు, భయంతో వస్తున్నారు.

అంటే వారివారి మనస్తత్వాన్నిబట్టి వారు భగవంతుణ్ణి సమీపిస్తారు. తెలివైనవారు భగవంతుని లీలలను అర్థం చేసుకుంటే, మామూలు మనుష్యులు భగవంతుణ్ణి చూసి భయపడతారు. ఆ మాటకొస్తే చాలామందికి భక్తి, భయంతో కూడినదిగా ఉంటుంది. రోజూ చేసే పూజ ఏ కారణంవల్లనైనా, ఏ రోజైనా చెయ్యలేకపోతే, భగవంతుడు శిక్షిస్తాడేమో అని భయపడతారు. ఆ భయాన్ని విజయవంతంగా పిల్లలకు కూడా అందజేస్తారు. అలాగే పూజగదిలో అనేక దేవతామూర్తుల ఫోటోలో, విగ్రహాలో పెట్టుకుని హారతి ఇచ్చేటప్పుడు, 'అమ్మో, ఈ దేవునికి మర్చిపోయాను, ఆ దేవునికి ఇవ్వలేదు,' అని భయపడతారు.

భగవంతునిమీద భయం ఉండకూడదు అనటం లేదు. ధార్మికజీవనం అలవాటు పడేదాకా భయం ఉండాలి కాని, కొంత పరిపక్వత వచ్చాక భయం చోటులో భగవంతునిమీద ఆరాధనాభావన నెలకొనాలి. ఇంట్లో కూడా అంతే. తల్లి చెప్పేది అర్థం అయ్యే వయస్సు రానంతవరకూ తల్లి భయపెట్టి మంచిమార్గంలో పెడుతుంది. తర్వాత పిల్లలు పెద్దవారయ్యాక, వారికి మంచీ, చెడూ విడమర్చి చెబుతుంది.

ఈ శ్లోకం మొదటి పాదంలో పరిపక్వత వచ్చిన వారి గురించి వస్తే, రెండవపాదంలో పరిపక్వత లేనివారి గురించి వస్తుంది. అందువల్ల భయపడేవారు అంజలి జోడించి నిన్ను సమీపిస్తున్నారు. ప్రాంజలయః అంటే రెండు చేతులూ జోడించి నమస్కారం పెట్టటం. అందువల్లనే మనకు భయాన్ని పోగోట్టే భయ నివారక శ్లోకాలు ఉన్నాయి కూడా.

రామస్కందం హనూమంతం వైనతేయం వృకోదరం ।
శయనే యః స్మరేన్నిత్యం దుస్వప్నం తస్య నశ్యతి ॥
ఆపదామపహర్తారం దాతారం సర్వసంపదామ్ ।
లోకాభిరామం శ్రీరామం భూయో భూయో నమామ్యహమ్ ॥

మహర్షిసిద్ధసంఘాః – మహర్షులు, సిద్ధుల సమూహాలు. మహర్షులకు భగవంతుని స్వరూపం బాగా తెలుసు; సిద్ధులు అంటే పుట్టుకతోనే శక్తులు ఉన్నవారు.

స్వస్తి ఇతి ఉక్త్వా – పెద్దగా స్వస్తివచనాలను పలుకుతారు. అంటే జగత్తుకు మంగళమగుగాక అని పలుకుతారు. అలాంటి దీవెనలు ఇలాంటి యుద్ధసమయంలో కావాలి కూడా. ఈ యుద్ధంలో కూడా మంచి రక్షింపబడాలి. స్వస్తి అంటే మంగళం.

స్తువంతి త్వాం స్తుతిభిః – ఈ మహర్షులు, సిద్ధులు నిన్ను అనేక స్తోత్రాలతో, అనేక ప్రార్థనలతో స్తుతిస్తున్నారు.

పుష్కలాభిః – ఆ ప్రార్థనలు గొప్పగా, నీ కీర్తిని వర్ణించేలా సంపూర్ణంగా ఉన్నాయి అంటున్నాడు అర్జునుడు.

శ్లో. 22 **రుద్రాదిత్యా వసవో యే చ సాధ్యా విశ్వేఽశ్వినౌ మరుతశ్చోష్మపాశ్చ ।**
గంధర్వయక్షాసురసిద్ధసంఘా వీక్షంతే త్వాం విస్మితాశ్చైవ సర్వే ॥

రుద్రాదిత్యాః, వసవః, యే, చ, సాధ్యాః విశ్వే, అశ్వినౌ, మరుతః, చ, ఊష్మపాః, చ,
గంధర్వయక్షాసురసిద్ధసంఘాః వీక్షంతే, త్వామ్, విస్మితాః, చ, ఏవ, సర్వే ॥

రుద్రాదిత్యాః చ	= ఏకాదశరుద్రులును, ద్వాదశాదిత్యులును	గంధర్వయక్షాసుర సిద్ధసంఘాః	= గంధర్వులును, యక్షులును, అసురులును, సిద్ధులును
వసవః	= అష్టవసువులును	యే	= ఎవరెవరు గలరో
సాధ్యాః	= సాధ్యులును	(తే) సర్వే	= (వారు) అందరును
విశ్వే	= విశ్వేదేవతలును	విస్మితాః	= సంభ్రమాశ్చర్యములకు లోనైనవారై
అశ్వినౌ, చ	= అశ్వినీకుమారులును		
మరుతః, చ	= మరుద్గణములును	త్వామ్, ఏవ	= నిన్నే
ఊష్మపాః, చ	= పితరులును	వీక్షంతే	= చూచుచున్నారు

రుద్ర–ఆదిత్యాః, వసవః, యే చ సాధ్యాః, విశ్వే అశ్వినౌ చ, మరుతః ఊష్మపాః చ,
గన్ధర్వ–యక్ష–అసుర–సిద్ధ–సఙ్ఘాః చ సర్వే విస్మితాః ఏవ త్వామ్ వీక్షన్తే ।

తా: ఏకాదశరుద్రులును, ద్వాదశాదిత్యులును, అష్టవసువులును, సాధ్యులును, విశ్వేదేవతలును, అశ్వినీ కుమారులును, మరుద్గణములును, పితరులును, గంధర్వులును, యక్షులును, అసురులును, సిద్ధులును, ఎవరెవరు గలరో (వారు) అందరును సంభ్రమాశ్చర్యములకు లోనైనవారై నిన్నే చూచుచున్నారు.

అర్జునుడు అంటున్నాడు, ఈ విశ్వరూపదర్శనం నా ఒక్కడికే కాదు, దివ్యచక్షువు ఉన్న అందరికీ జరిగింది అని. ఈ విషయం మనం ముందే చూశాము. జగత్తు సృష్టి జరిగినప్పుడే విశ్వరూపం అందుబాటులో ఉంది. ఎందుకంటే జగత్తే విశ్వరూపం. అందువల్ల విశ్వరూపాన్ని చూడలేకపోవటానికి కారణం పొరలు కప్పిన మన కళ్ళే. అహంకారమమకారాలు మన కళ్ళకు కప్పిన పొరలు. అవి మనను విశ్వరూపాన్ని చూడకుండా చేస్తున్నాయి. అలా అహంకారమమకారాల పొరలు లేని అనేకమంది చూస్తున్నారు విశ్వరూపాన్ని. ఇక్కడ వారి పేర్లన్నీ వస్తున్నాయి. ఎవరెవరు?

రుద్రాః – ఏకాదశరుద్రులు; **ఆదిత్యాః** – ద్వాదశ ఆదిత్యులు; **వసవః** – అష్టవసువులు. వీరు ప్రత్యేక దేవతలు. వీరికి యజ్ఞాల్లో ఆహుతులు పొందే అర్హత ఉంది. వీరిని హుతభుక్ దేవతలు అంటారు. **సాధ్యాః** – ఇంకొక రకం దేవతలు; **విశ్వే** – వీరిని విశ్వేదేవతలు అంటారు. వీరి సంఖ్య చాలా పెద్దది; **అశ్వినౌ** – ఇద్దరు దేవతలు, వీరిని అశ్వినీకుమారులు అంటారు; **మరుతః** – మరుద్గణాలు అంటారు. వీరు నలభై తొమ్మిది మంది ఉన్నారు. **ఊష్మపాశ్చ** – పితృదేవతలు కూడా.

గంధర్వయక్షాసురసిద్ధసంఘాః – గంధర్వులు, యక్షులు, అసురులు, సిద్ధుల గుంపులు అంతా.

సర్వే వీక్షంతే – వీరంతా నీ విశ్వరూపాన్ని చూస్తున్నారు. కేవలం చూడటమే కాదు, నాలాగే వారు కూడా విస్మయంలో మునిగిపోయారు.

ఈ పేర్లను కృష్ణపరమాత్మ కూడా పేర్కొన్నాడు.

పశ్యాదిత్యాన్ వసూన్ రుద్రాన్ అశ్వినౌ మరుతస్తథా – 11.6

ఓ అర్జునా, నాలో ద్వాదశాదిత్యులను, అష్టవసువులను, ఏకాదశరుద్రులను, అశ్వినీకుమారులను, మరుద్గణాలను చూడు అన్నాడు. వీరినీ, ఇంకా కొంతమందినీ చూశాడు. వారు కూడా తనలాగే ఆశ్చర్యంగా చూడటం చూశాడు.

రాబోయే శ్లోకంనుంచి అర్జునుని స్పందన మారుతుంది. ఇంతవరకూ విస్మయం చూశాము.

4. భయం: శ్లోకాలు 23–30: ఉపోద్ఘాతం

విశ్వరూపదర్శనాన్ని అర్జునుడు విస్మయంతో వీక్షిస్తుండగానే అతను భగవంతుని నోరు చూడటం తటస్థించింది.

పశ్యామి త్వాం దీప్తహుతాశవక్త్రం – 11.19

భగవంతుని నోరును బాగా ప్రజ్వలిస్తున్న అగ్నితో పోల్చటం జరిగింది.

నోరును అక్షరాలా నోరుగా తీసుకోకూడదని చూశాము. ఇక్కడ నోరు కాలతత్త్వాన్ని సూచిస్తుంది. కాలతత్త్వాన్ని కూడా సృష్టికర్తగా కాకుండా లయకర్తగా చూపిస్తున్నాడు. కాలమే జగత్తుయొక్క సృష్టి, స్థితి, లయలకు కారణం. భగవంతునికి ఈ మూడు అంశాలకు మూడు పేర్లు పెట్టుకున్నాము. సృష్టికర్త బ్రహ్మ, స్థితికర్త విష్ణువు, లయకర్త శివుడు అన్నాము. శివుడిని కాలం అని కూడా పిలుస్తారు.

కాలాయ కాలాగ్ని రుద్రాయ నీలకంఠాయ
మృత్యుంజయాయ సర్వేశ్వరాయ సదాశివాయ శ్రీమన్మహాదేవాయ నమః – రుద్రం

కాలాగ్నిరుద్రాయ అంటున్నారు శివుడిని అందులో. ఇక్కడ అర్జునుడు భగవంతుని నోరుకేసి చూస్తే అది కాలాగ్నిలా ఉందిట. అంటే లయకర్తగా ఉంది.

భగవంతుణ్ణి లయకర్తగా చూడటానికి ఎవరూ ఇష్టపడరు. అందువల్ల భగవంతుడు ఒకవేళ లయకారునిగా వారి ముందు కనబడితే, వారి తక్షణ స్పందన భయం. భగవంతుణ్ణి సృష్టికర్తగా అందరూ ప్రేమిస్తారు; స్థితికర్తగా అందరూ ఆరాధిస్తారు; కాని లయకర్తగా చూస్తే భయపడతారు. అర్జునుని విషయంలో జరిగింది కూడా అదే. అర్జునుడు లయకర్తను చూసి భయపడుతున్నాడు.

విశ్వరూపంలో ద్వంద్వవస్తువులు ఉంటాయి. విశ్వరూపదర్శనం చెయ్యాలనుకుంటే, అందులో ఒక భాగాన్ని స్వీకరించి, ఇంకొక భాగాన్ని తృణీకరిస్తే అది దృష్టిదోషం అవుతుంది. విశ్వరూపం ద్వంద్వాలతో కూడినది, అవి వ్యతిరేక అంశాలు కాదు, అవి విడదీయలేని, విడదీయరాని జంటలు అని గుర్తించగలిగితే, ఈ భయం వెయ్యదు. వాటిని పరస్పర భిన్న అంశాలుగా చూస్తే భయం; వాటిని ఈడూ–జోడూగా చూస్తే నిశ్చింత.

విడదీయరాని, విడదీయలేని మొట్టమొదటి అత్యంత ముఖ్యమైన జంట – చావు పుట్టుకలు. పుట్టిన ప్రతిదానికీ మరణం తప్పదు. మన పెద్దలు అంటారు పుట్టుట గిట్టుట కొరకే అని. సృష్టి, స్థితి, లయలను పూజ్యస్వామీజీ

అద్భుతంగా 'బార్న్ ఈజ్ గాన్' గా అభివర్ణిస్తారు. బార్న్ సృష్టి; ఈజ్ స్థితి; గాన్ లయలను సూచిస్తాయి. అంటే వరుసగా బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులను సూచిస్తాయి.

మన శరీరంలో అనేక కణాలు పుడుతూ ఉంటాయి, కొన్నాళ్ళు ఉంటాయి, తర్వాత మాయమవుతాయి. అవి పోయాక మళ్ళీ కొత్తవి పుడతాయి. పుట్టుకను ఆస్వాదిస్తే, మరణాన్ని కూడా ఆస్వాదించాలి కదా. కాని మనం మరణాన్ని రెండు చేతులతోనూ ఆహ్వానించలేము. పుట్టినందుకు సంతోషిస్తాము; కాని శాశ్వతంగా జీవించి ఉండాలనుకుంటాము. మనమే కాదు, మన దగ్గరవారు కూడా శాశ్వతంగా ఉండాలనుకుంటాము. వేరే ఎవరైనా మరణిస్తే మనకేం అభ్యంతరం లేదు. పైగా గొప్పగా గీతాశ్లోకాన్ని ఉటంకిస్తాము –

జాతస్య హి ధ్రువో మృత్యుః ధ్రువం జన్మ మృతస్య చ – 2.27

పుట్టినవారు మరణించక తప్పదు; మరణించిన వారికి పునర్జన్మ తప్పదు. అంటే జన్మ, మృత్యువులు అనేవి ఒకే నాణేనికి ఉన్న రెండుపక్కలలాంటివి. ఇలాంటి కబుర్లన్నీ ఊర్లో ఎవరి గురించైనా అయితే చెబుతాము. కాని అదే మృత్యువు మనను కబళించి వేయటానికి సిద్ధంగా ఉందంటే జీర్ణించుకోలేము. ఒకవేళ మనకు మృత్యువును ఎదుర్కొనే ధైర్యం ఉన్నా, మనం ఎవరిమీద మమకారం పెంచుకుంటామో, వారు మరణిస్తే తట్టుకోలేము.

అందువల్ల విశ్వరూపదర్శనం చెయ్యాలంటే జన్మమృత్యువులు రెండింటినీ మంగళకరంగా చూడాలి తప్ప, ఒకదానిని మంగళంగానూ, ఇంకొకదానిని అమంగళంగానూ చూడకూడదు. దాన్నే దృష్టిదోషం అంటారు. అలా ఏ ద్వంద్వవిషయాలను చూసినా, మంగళకరంగా తీసుకోవాలి. ఎదుగుదల–క్షీణించటం; ఆరోగ్యం–అనారోగ్యం; కలవటం–విడిపోవటం; రాత్రి–పగలు అన్నీ మంగళమే. అన్నీ విశ్వరూపంలో భాగంగా చూడాలి. పవిత్రంగా లేనిది ఏదీ లేదు; నాకు అంగీకారం కానిది ఏదీ లేదు అనుకోగలగాలి. అలా అనుకోగలగటం పరిపక్వతను సూచిస్తుంది. ఈ పరిపక్వత లేకపోతే భగవంతుడు కరుణామయుడుగా ఒకసారి అనిపిస్తే, నిర్దాక్షిణ్యుడుగా ఇంకొకసారి అనిపిస్తాడు. భగవంతుడు నిర్దాక్షిణ్యుడుగా కనిపిస్తే అది భగవంతుని నిర్దాక్షిణ్యం కాదు, నా అపరిపక్వత.

అర్జునునికి ఇంకా పూర్తిగా పరిపక్వత రాలేదు; అందువల్ల అతను భగవంతునిలోని రెండవ అంశాన్ని చూడలేకపోతున్నాడు. రెండవ అంశం – నాశనం, అనారోగ్యం లాంటివి. ఇప్పుడు అంటే 23 నుంచి 30 శ్లోకాల వరకూ అర్జునునిలో చోటుచేసుకున్న భయం అంశాన్ని చూడబోతున్నాము. అహంకారమమకారాలతో కూడుకున్న అజ్ఞానులకు విశ్వరూపం భయహేతువు అని చూశాము.

ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాలలోకి అడుగు పెడదాము.

శ్లో. 23 **రూపం మహత్తే బహువక్త్రనేత్రం మహాబాహో బహుబాహూరుపాదమ్ ।**
బహూదరం బహుదంష్ట్రాకరాళం దృష్ట్వా లోకాః ప్రవ్యథితాస్తథాహమ్ ॥
రూపమ్, మహత్, తే, బహువక్త్రనేత్రమ్, మహాబాహో, బహుబాహూరుపాదమ్,
బహూదరమ్, బహుదంష్ట్రాకరాళమ్, దృష్ట్వా, లోకాః, ప్రవ్యథితాః, తథా, అహమ్ ॥

మహాబాహో!	=	ఓ మహాబాహూ!	బహుదంష్ట్రా	=	పెక్కు కోరలచే
బహు	=	అనేకములైన	కరాళమ్		భయంకరమైనదియు అయిన
వక్త్రనేత్రమ్	=	వక్త్రములను, నేత్రములును గలదియు	తే, మహత్, రూపమ్	=	నీ మహారూపమును
			దృష్ట్వా	=	చూచి
బహుబహూరు	=	అసంఖ్యాకములైన	లోకాః	=	లోకములన్నియును
పాదమ్		బాహువులు, తొడలు, పాదములు గలదియు	ప్రవ్యథితాః	=	భయకంపితములు అగుచున్నవి
			తథా	=	అలాగే
బహూదరమ్	=	పెక్కు ఉదరములు గలదియు	అహమ్, అపి	=	నేను కూడా భయముతో వణకిపోవుచున్నాను

హే మహా-బాహో! బహు-వక్త్ర-నేత్రమ్, బహు-బాహు-ఊరు-పాదమ్,
బహు-ఉదరమ్, బహు-దంష్ట్రా-కరాలమ్ తే మహత్ రూపమ్ దృష్ట్వా లోకాః ప్రవ్యథితాః,
తథా అహమ్ (అపి వ్యథితః అస్మి) ।

తా: ఓ మహాబాహూ! అనేకములైన వక్త్రములను, నేత్రములును గలదియు, అసంఖ్యాకములైన బాహువులు, తొడలు, పాదములు గలదియు, పెక్కు ఉదరములు గలదియు, పెక్కు కోరలచే భయంకరమైనదియు అయిన నీ మహారూపమును చూచి లోకములన్నియును భయకంపితములు అగుచున్నవి. అలాగే నేను కూడా భయముతో వణకిపోవుచున్నాను.

తే రూపం మహత్ – ఓ భగవంతుడా, నీ విశ్వరూపం నిజంగా అద్భుతంగా ఉంది.

బహువక్త్రనేత్రమ్ – నీ విశ్వరూపానికి అనేక ముఖాలు, నేత్రాలు ఉన్నాయి. వక్త్రం అంటే ముఖం లేదా నోరు, నేత్రం అంటే కన్ను.

బహుబాహూరుపాదమ్ – అలాగే లెక్కలేనన్ని బాహువులు, తొడలు, పాదాలు ఉన్నాయి.

మహాబాహో – అనేక చేతులున్న ఓ దేవా,

బహూదరమ్ – అనేక ఉదరాలు ఉన్నాయి.

అన్నీ బాగానే ఉన్నాయి, కాని ఒక్క భాగం చూడటానికి ఇష్టపడటం లేదు. కొంతమంది చూడండి, వారు సినిమాకి వెళ్ళినప్పుడు అందులో రక్తపాతం అవుతుంటే, కళ్ళు మూసుకుని, ఆ సీన్ అయిందా అని పక్కవారిని అడుగుతారు. ఇక్కడ అర్జునుడు చూడలేకపోయిన భాగం ఏమిటి? నోరు.

బహుదంష్ట్రాకరాళమ్ – అనేక కోరలతో ఉండి భయపెడుతున్నావు.

పులి నోరు తెరిచి గాండ్రించిందంటే హడలిపోతాము. దాని కోరలు చూసి భయపడతాము. దంష్ట్రా అంటే

కోరలు. కాని పులి నోటిలో పైన రెండు, కింద రెండు కోరలు మాత్రమే ఉండవచ్చేమో కాని, విశ్వరూప ఈశ్వరునికి అనేక నోరులు, వాటిలో అనేక కోరలు ఉన్నాయి. మామూలుగా రాక్షసులు బయటకి పొడుచుకువచ్చిన ఆ కోరలతో భయంకరంగా ఉంటారు. భగవంతుడు దానికి భిన్నంగా శాంతిస్వరూపుడుగా, సౌమ్యంగా ఉంటాడు.

నీ సుందరవదనారవిందం చూసి జన్మ ధన్యమైపోతుంది అంటారు కథల్లో; అలాంటిది అనేక నోర్లతో, అనేక కోరలతో ఉన్న నిన్ను చూస్తుంటే భయం వేస్తోంది అంటున్నాడు అర్జునుడు.

దృష్ట్వా లోకాః ప్రవ్యథితాస్తథాహమ్ – ఇలా భయంకరమైన కోరలతో ఉన్న నిన్ను చూసి లోకాలన్నీ భయపడుతున్నాయి అంటున్నాడు అర్జునుడు. ప్రవ్యథితాః అంటే భయకంపితులవుతున్నాయి. లోకాలన్నీ భయపడుతున్నాయి అంటే అర్జునుని సంగతేమిటి? అతను భయపడటం లేదా? చెప్పుకోవటానికి సిగ్గుపడుతున్నాడు కాని, అతను కూడా భయపడుతున్నాడు. అర్జునుడు ధైర్యసాహసాలకు పెట్టింది పేరు. అలాంటి అతను కూడా భయపడుతున్నాడు కాని చెప్పటానికి సిగ్గుగా ఉంది. అందువల్ల లోకాలన్నీ భయపడుతున్నాయి అని గట్టిగా చెప్పి,

తథా అహమ్ – నేను కూడా వణికిపోతున్నాను అని లోగొంతుకలో చెబుతున్నాడు.

ఏదైనా పెళ్ళికి వెళితే, మీకు మళ్ళీ పాయసం తినాలని ఉంటుంది. కాని పాయసం వడ్డించే వ్యక్తి తొందరగా మీ దగ్గరకు రాడు. అప్పుడు మీరేం చేస్తారు? ఆ పాయసం వడ్డించే వ్యక్తిని పిలిచి, మీ పక్కనున్న వ్యక్తిని చూపించి, ఇదుగో ఇతనికి వెయ్యండి అని అతనికి వేయించి, ఆ చేత్తోనే నాక్కూడా కాస్త వేసిపోండి అంటారు. మీకోసం పిలిపించినట్టు ఎవరికీ తెలియదు. అర్జునుడు కూడా ఇదే గారడీ చేశాడు. విశ్వం మొత్తం భయపడుతోందని చెప్పి, అలాగే నేను కూడా అని నెమ్మదిగా పలికాడు. ఆ భయం ఎలా ఉందో తర్వాత వర్ణిస్తాడు.

శ్లో. 24 **నభఃస్పృశం దీప్తమనేకవర్ణం వ్యాత్తాననం దీప్తవిశాలనేత్రమ్ ।**
దృష్ట్వా హి త్వాం ప్రవ్యథితాంతరాత్మా ధృతిం న విందామి శమం చ విష్ణో ॥
నభఃస్పృశమ్, దీప్తమ్, అనేకవర్ణమ్, వ్యాత్తాననమ్, దీప్తవిశాలనేత్రమ్,
దృష్ట్వా, హి, త్వామ్, ప్రవ్యథితాంతరాత్మా, ధృతిమ్, న, విందామి, శమమ్, చ, విష్ణో ॥

హి	= ఎందుకంటే	దీప్తవిశాల	= కాంతులను విరజిమ్ము
విష్ణో!	= ఓ మహావిష్ణూ!	నేత్రమ్	= విశాల నేత్రములు గల
నభఃస్పృశమ్	= ఆకాశమును స్పృశించుచున్న	త్వామ్	= నిన్ను (నీ రూపమును)
దీప్తమ్	= మిక్కిలి ప్రకాశించుచున్న	దృష్ట్వా	= చూచి
అనేకవర్ణమ్	= రంగురంగుల వన్నెలను గల్గియున్న	ప్రవ్యథితాంతరాత్మా (అహమ్)	= మిక్కిలి తత్తరపడుచున్న నేను
		ధృతిమ్, చ	= ధైర్యమును
వ్యాత్తాననమ్	= విస్తరించిన ముఖములతో ఒప్పుచున్న	శమమ్, చ	= శాంతిని
		న, విందామి	= పొందలేకున్నాను

హే విష్ణో! త్వామ్ నభః-స్పృశమ్, దీప్తమ్, అనేక-వర్ణమ్, వ్యాత్త-ఆననమ్, దీప్త-విశాల-నేత్రమ్, దృష్ట్వా హి (అహం) ప్రవ్యథిత-అన్తర-ఆత్మా (భూత్వా) ధృతిమ్ శమమ్ చ న విన్దామి ।

తా: ఎందుకంటే ఓ మహావిష్ణూ! ఆకాశమును స్పృశించుచున్న, మిక్కిలి ప్రకాశించుచున్న, రంగురంగుల వన్నెలను గల్గియున్న, విస్తరించిన ముఖములతో ఒప్పుచున్న కాంతులను విరజిమ్ము విశాలనేత్రములు గల నీ రూపమును చూచి మిక్కిలి తత్తరపడుచున్న నేను ధైర్యమును, శాంతిని పొందలేకున్నాను.

ఒకపక్క అర్జునుడు అద్భుతమైన విశ్వరూపాన్ని చూసి అచ్చెరువొందుతున్నాడు కాని అదే సమయంలో భీతిగొలిపే ముఖాలను మర్చిపోలేకుండా ఉన్నాడు. ఏదైనా భయంకరమైన సినిమా చూస్తే అది పదేపదే గుర్తుకొచ్చినట్టుగా, విశ్వరూపంలోని అనేక నోర్లను మర్చిపోలేకుండా ఉన్నాడు అర్జునుడు. ఆ భీతిగొలిపే నోరు కాలతత్త్వానికి సంకేతం. ముందు విశ్వరూపంలో వచ్చిన అంశాలను వర్ణిస్తున్నాడు మళ్ళీ.

నభఃస్పృశమ్ – నీ విశ్వరూపం ఆకాశాన్ని అంటుతున్నది. నభః అంటే ఆకాశం.

దివిస్పృగ్ సర్వదృగ్వ్యాసో వాచస్పతిరయోనిజః – విష్ణుసహస్రనామం 61

దివిస్పృగ్ అంటే నభస్పృగ్. అంటే అంబరాన్ని అంటుతున్న అర్థం.

దీప్తమనేకవర్ణమ్ – నువ్వు అనేక రంగులతో దేదీప్యమానంగా ప్రకాశిస్తున్నావు అంటున్నాడు అర్జునుడు. అనేక నక్షత్రాలు, గ్రహాలతో కూడిన విశ్వరూపకాంతి గురించి ప్రత్యేకించి చెప్పాలా? అన్ని రంగులూ భగవంతునివే.

వ్యాత్తాననమ్ – వద్దనుకున్నా కూడా అర్జునుని కన్ను విశ్వరూపంయొక్క నోళ్ళవైపు వెళ్ళకుండా ఉండలేక పోతోంది. వ్యాత్తం అంటే పూర్తిగా తెరిచివున్న నోళ్ళు. నోళ్ళను చూడగానే అగ్నితో మండుతున్న నోళ్ళు, కోరలతో ఉండి భయపెడుతున్న నోళ్ళే కనిపిస్తున్నాయి.

దీప్తవిశాలనేత్రమ్ – దేదీప్యమానంగా ప్రకాశిస్తున్న నీ విశాలనేత్రాలను చూస్తున్నాను అంటున్నాడు అర్జునుడు. శశిసూర్యనేత్రమ్ అని అంతకుముందే అన్నాడు అర్జునుడు. అందువల్ల అవి చాలా ప్రకాశవంతంగా, చాలా పెద్దవిగా ఉన్నాయి.

త్వాం దృష్ట్వా – నీ రూపం చూసి, ముఖ్యంగా నీ నోళ్ళు చూసి;

ప్రవ్యథితాంతరాత్మా – నా అంతరాత్మ హడలిపోతున్నది, భయపడుతున్నది, భీతి చెందుతున్నది. అంతరాత్మ అంటే ఆత్మ కాదు; మనస్సు, అంతఃకరణం.

ధృతిం న విందామి – నా ధైర్యం సన్నగిల్లుతున్నది. నా హృదయం బెంబేలెత్తిపోతున్నది.

శమం చ విష్ణో – నాకు మనశ్శాంతి లేకుండా ఉంది. నేను చాలా కలత చెందుతున్నాను.

కాలతత్త్వానికి వ్యతిరేక అంశాలు కూడా ఉన్నాయి. కాలం తీసుకువచ్చే వృద్ధాప్యం భయం కలిగిస్తుంది. వృద్ధాప్యంలో మనలో శక్తి సన్నగిల్లుతూ వస్తుంది. కాని మనకు భిన్నంగా తక్కినవన్నీ శక్తిని పుంజుకుంటున్నట్టుగా

ఉంటుంది. ఒకప్పుడు చిన్న జలుబు కూడా చేసి ఉండదు; కాని ఇప్పుడు ఎక్కడో ఎవరో గట్టిగా తుమ్మితే చాలు, మనకు జలుబు చేసేస్తుంది; ఊర్లో ఎక్కడ ఏ అనారోగ్యం ఉన్నా, మన శరీరం దాన్ని ఆప్యాయంగా కౌగలించుకుంటుంది. ఆ విధంగా మనలో ఉన్న రోగనిరోధకశక్తిని భగవంతుడు కొంచెం కొంచెంగా హరించి వేస్తాడు. శక్తి సన్నగిల్లుతుంది; అనారోగ్యం వస్తుంది, ఏకాంతం ముంచెత్తుంది; ఒకరొకరుగా అందరూ మాయమవుతారు.

ఇవన్నీ తలుచుకోనంతవరకూ బాగానే ఉంటుంది. కాని ఒక్కసారిగా నిజం కళ్ళముందు తారట్లాడుతుంటే, ఏమవుతుంది? ప్రవ్యథితాంతరాత్మా – భయం ముంచుకొస్తుంది. ఇదంతా ఎందువల్ల జరుగుతున్నది? కాలంవల్ల. కాలం విశ్వరూప ఈశ్వరునిలో ఒక అంతర్గతభాగం. భగవంతుణ్ణి కాలః అంటారు. విష్ణుసహస్రనామంలో కూడా ఈ పదాన్ని చూస్తాము. ఈ భీకరమైన విషయాన్ని తలుచుకుని నాకు శాంతిభావన పోయింది అంటున్నాడు అర్జునుడు.

శ్లో. 25 **దంష్ట్రాకరాళాని చ తే ముఖాని దృష్ట్వైవ కాలానలసన్నిభాని ।**
దిశో న జానే న లభే చ శర్మ ప్రసీద దేవేశ జగన్నివాస ॥
దంష్ట్రాకరాళాని, చ, తే, ముఖాని, దృష్ట్వా, ఏవ, కాలానలసన్నిభాని,
దిశః, న, జానే, న, లభే, చ, శర్మ, ప్రసీద, దేవేశ, జగన్నివాస ॥

జగన్నివాస!	= ఓ జగన్నివాసా!	దృష్ట్వా	= చూచి
దంష్ట్రా కరాళాని	= భయంకరములైన కోరలు గలవియు	దిశః, న జానే	= దిక్కులను తెలిసికొనలేకున్నాను
		చ	= ఇంకా
చ	= ఇంకా	శర్మ, ఏవ	= శాంతిని
కాలానల	= ప్రళయాగ్ని జ్వాలలవలె	న, లభే	= పొందలేకున్నాను
సన్నిభాని	= భీతి గొల్పునవియు అయిన	దేవేశ!	= ఓ దేవాదిదేవా!
తే, ముఖాని	= నీ ముఖములను	ప్రసీద	= అనుగ్రహింపుము

హే దేవేశ! హే జగత్–నివాస! కాల–అనల–సన్నిభాని దంష్ట్రా–కరాళాని చ తే ముఖాని దృష్ట్వా ఏవ, (అహం) దిశః న జానే, శర్మ చ న లభే, (అతః త్వం) ప్రసీద ।

తా: ఓ జగన్నివాసా! భయంకరములైన కోరలు గలవియు, ప్రళయాగ్ని జ్వాలల వలె భీతి గొల్పునవియు అగు నీ ముఖములను చూచి దిక్కులను తెలిసికొనలేకున్నాను ఇంకా శాంతిని పొందలేకున్నాను. ఓ దేవాదిదేవా! అనుగ్రహింపుము.

మళ్ళీ అర్జునుని ఆలోచన భగవంతునియొక్క నోళ్ళవైపు వెళుతోంది. నోళ్ళు తప్ప ఇంకేం కనబడటం లేదు అతనికి.

తే ముఖాని – నీ ముఖాలు భయపెడుతున్నాయి నన్ను అంటున్నాడు అర్జునుడు. ముఖాలు అంటే నోళ్ళు అని చూశాము. కోరలతో కూడిన భగవంతుని నోళ్ళు మనిషికి కలుగజేసే బాధకు చిహ్నంగా ఉంది. ఆ బాధకు కారణం కాలతత్త్వం. కోరలతో కూడియున్న నీ నోళ్ళు భయపెడుతున్నాయి. ఆ నోళ్ళు ఎలా ఉన్నాయి?

కాలానలసన్నిభాని – నోళ్ళు ప్రళయకాలాగ్నిలా ఉన్నాయి అంటున్నాడు అర్జునుడు. ఎందుకు ప్రళయకాల్నాగితో పోల్చాడు? ప్రళయకాలంలో సృష్టి మొత్తం క్రమేపీ భగవంతునిలో లయమయిపోతుంది. పంచభూతాల సృష్టి జరిగినప్పుడు ఒక పద్ధతిలో జరుగుతుంది –

తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశః సమ్భూతః। ఆకాశాద్వాయుః। వాయోరగ్నిః। అగ్నేరాపః। అద్భ్యఃపృథివీ। –
తైత్తిరీయం

బ్రహ్మనుంచి ముందు ఆకాశం; ఆకాశంనుంచి వాయువు; వాయువునుంచి అగ్ని; అగ్నినుంచి జలము; జలంనుంచి పృథివీ వచ్చాయి. కాని ప్రళయకాలంలో లయ వ్యతిరేకపద్ధతిలో జరుగుతుంది. అంటే భూమి జలంలో లయమవుతుంది; జలం అగ్నిలో; అగ్ని వాయువులో; వాయువు ఆకాశంలో లయమవుతాయి. అటువంటి ప్రళయాగ్నిలాగా ఉంది నీ నోరు.

దిశో న జానే – అటువంటి నీ నోరు చూస్తున్నప్పుడు నాకు దిక్కులు ఏవో కూడా తెలియటం లేదు అంటున్నాడు అర్జునుడు. దిక్కులు ఎప్పుడు తెలుస్తాయి? ఒక్క సూర్యుని ముందు నిల్చుని చూస్తుంటే – ఇదుగో ఇది తూర్పు, అటువైపు పడమర అంటూ తెలుస్తాయి. కాని అనేక సూర్యకాంతులతో మెరిసిపోతూ, విశ్వాన్నే రూపంగా ధరించిన భగవంతుని ముందు దిక్కులన్నీ దిక్కులేకుండా పారిపోతాయి. దిక్కులకు అర్థం లేదు; కాలానికి అర్థం లేదు; తారీఖుకి అర్థం లేదు. మన దేశంలో ఒక తారీఖు అయితే, అది ఇంకో దేశంలో ఇంకో తారీఖు అవుతుంది. అందువల్ల విశ్వం మొత్తాన్ని చూస్తున్నప్పుడు దేశ, కాలపరిమితులు తెలియవు. అందువల్ల దిక్కులు తెలియటం లేదు అంటున్నాడు అర్జునుడు.

న లభే చ శర్మ – అంతేకాదు, శాంతిని కూడా పొందలేకుండా ఉన్నాను అంటున్నాడు అర్జునుడు. ఎందుకు? నువ్వు దయాశీలుడవా, క్రూరుడవా అర్థం కాకుండా ఉందని అతని భావన.

అందువల్లనే, ఏదైనా ప్రకృతివైపరీత్యం జరిగితే, కొంతమంది నాస్తికులుగా మారిపోతారు. ఒక సునామీ వస్తేనో, ఒక భూకంపం ఏర్పడితేనో, అందులో అమాయకులు, చిన్నపిల్లలు అందరూ దారుణంగా మరణిస్తే ఆ విషాదదృశ్యాన్ని చూసి తట్టుకోలేరు వారు. అప్పుడు భగవంతుణ్ణి నిందిస్తారు. ఎందుకు భగవంతుడు ప్రత్యేకించి ఈ సునామీలను, భూకంపాలను సృష్టించాడని నిందిస్తారు. కొంతమంది నిందించి ఊరుకోకుండా ఒక్కసారిగా నాస్తికులుగా మారిపోతారు. భగవంతుడు చేసే సృష్టి, లయలను రెండింటికీ సమానంగా స్వీకరించటానికి పరిపక్వత ఉండాలి. ఇంకా అర్జునునికి ఆ పరిపక్వత రాలేదని చూశాము. అందువల్ల అతను భయపడుతున్నాడు. నా మనస్సు చాలా అశాంతికి లోనవుతున్నది అని వాపోతున్నాడు. శర్మ అంటే శాంతి. నేను శాంతిని పొందలేకుండా ఉన్నాను అంటున్నాడు అర్జునుడు.

ప్రసీద దేవేశ జగన్నివాస – ఓ భగవంతుడా, నాయందు దయ చూపుము. నన్ను అనుగ్రహించి నీ నోరు తెరవకు. అది తప్ప అంతా బాగుంది. జగన్నివాస అంటే జగత్తు అంతటికీ నివాసమైనవాడా అని అర్థం.

శ్లో. 26 **అమీ చ త్వాం ధృతరాష్ట్రస్య పుత్రాః సర్వే సహైవావనిపాలసంఘైః ।**
భీష్మో ద్రోణః సూతపుత్రస్తథాసౌ సహాస్మదీయైరపి యోధముఖ్యైః ॥
అమీ, చ, త్వామ్, ధృతరాష్ట్రస్య, పుత్రాః, సర్వే, సహ, ఏవ, అవనిపాలసంఘైః,
భీష్మః, ద్రోణః, సూతపుత్రః, తథా, అసౌ, సహ, అస్మదీయైః, అపి, యోధముఖ్యైః ॥

శ్లో. 27 **వక్త్రాణి తే త్వరమాణా విశంతి దంష్ట్రాకరాళాని భయానకాని ।**
కేచిద్విలగ్నా దశనాంతరేషు సందృశ్యంతే చూర్ణితైరుత్తమాంగైః ॥
వక్త్రాణి, తే, త్వరమాణాః, విశంతి, దంష్ట్రాకరాళాని, భయానకాని,
కేచిత్, విలగ్నాః, దశనాంతరేషు, సందృశ్యంతే, చూర్ణితైః, ఉత్తమాంగైః ॥

అమీ	= ఇదిగో	అస్మదీయైః	= మన పక్షమునకు చెందిన
ధృతరాష్ట్రస్య	= ధృతరాష్ట్రుని	యోధముఖ్యైః, సహ	= ముఖ్యయోధులతో గూడ
పుత్రాః	= కుమారులు	తే	= నీయొక్క
సర్వే, ఏవ	= అందరును	దంష్ట్రాకరాళాని	= భయంకరములైన కోరలతో గూడి
అవనిపాల	= రాజసముదాయములతో	భయానకాని	= భీతిని గొల్పు
సంఘైః, సహ	గూడినవారై	వక్త్రాణి	= నోళ్ళలో
త్వామ్	= నీలో	త్వరమాణాః	= త్వరపడుచున్నవారై
(ప్రవిశంతి)	= ప్రవేశించుచున్నారు	విశంతి	= ప్రవేశించుచున్నారు
చ	= ఇంకా	కేచిత్	= కొందరు
భీష్మః	= భీష్ముడును	చూర్ణితైః	= నుగ్గునుగ్గు కావింపబడిన
ద్రోణః	= ద్రోణుడును	ఉత్తమాంగైః	= శిరస్సులతో
తథా	= అలాగే	దశనాంతరేషు	= దంతముల మధ్య
అసౌ	= ఈ	విలగ్నాః	= చిక్కుకొని వ్రేలాడుచున్నవారై
సూతపుత్రః	= సూతపుత్రుడైన కర్ణుడును	సందృశ్యంతే	= కనబడుచున్నారు
అపి	= ఇంకా		

అమీ చ సర్వే ధృతరాష్ట్రస్య పుత్రాః అవనిపాల–సఙ్ఘైః సహ ఏవ,
తథా భీష్మః ద్రోణః అసౌ సూత–పుత్రః అస్మదీయైః అపి యోధ–ముఖ్యైః సహ త్వామ్ విశన్తి ।

తే దంష్ట్రా–కరాళాని భయానకాని వక్త్రాణి త్వరమాణాః (విశన్తి)
కేచిత్ దశన–అన్తరేషు విలగ్నాః చూర్ణితైః ఉత్తమ–అఙ్గైః (యుక్తాః) సన్దృశ్యన్తే ।

తా: ఇదిగో ధృతరాష్ట్రుని కుమారులు అందరును రాజ సముదాయములతో గూడినవారై నీలో ప్రవేశించుచున్నారు, భీష్ముడును, ద్రోణుడును అలాగే ఈ సూతపుత్రుడైన కర్ణుడును ఇంకా మన పక్షమునకు చెందిన ముఖ్యయోధులతో గూడ నీయొక్క భయంకరములైన కోరలతో గూడి భీతిని గొల్పు నోళ్ళలో త్వరపడుచున్నవారై ప్రవేశించుచున్నారు. కొందరు నుగ్గునుగ్గు కావింపబడిన శిరస్సులతో దంతముల మధ్య చిక్కుకొని వ్రేలాడుచున్నవారై కనబడుచున్నారు.

ఇదే జీవితం ఆడే తమాషా. మనం ఏ ఆలోచననైతే వద్దనుకుంటామో, దేన్నైతే తీవ్రంగా పారద్రోలాలని అనుకుంటామో, ఆ ఆలోచనే పదేపదే వెన్నంటి వస్తూవుంటుంది. అర్జునుని విషయంలో కూడా అదే జరుగుతున్నది. అతను భగవంతుని నోరు చూడకుండా ఉందామనుకుంటే, అది ఇంకా దగ్గరగా, ఇంకా కొట్టొచ్చినట్టుగా కనిపిస్తోంది. ఇంతకుముందు దూరంనుంచి చూశాడు. కాని ఇప్పుడు అది చాలా దగ్గరగా కనిపిస్తోంది.

ఇక్కడ భగవంతుని నోరు కాలతత్త్వానికి ప్రతీక అని చూశాము. భగవంతుని నోరు కాలం అయితే, అది ఏం చెయ్యాలి? అది అన్నింటినీ భక్షించాలి. **కాలో జగత్ భక్షకః**

కాలం జగత్తును భక్షిస్తుంది. భగవంతుడు కాని, కాలం కాని జగత్తును ఎలా భక్షిస్తారు? అది కూడా క్రమంగా జరుగుతుంది. దీనికి మనం ఆహారం తీసుకునే పద్ధతిని గమనించవచ్చు. ముందు వండినవన్నీ వంటింట్లో ఉంటాయి. తర్వాత ఒక్కొక్కటిగా మన ఆకులో చోటు చేసుకుంటాయి. అది కూడా కొన్ని ఆకులో ఏ మూలో కనీకనబడకుండా ఉంటాయి, కొన్ని ఎదురుగా మనం తినటానికి అందుబాటులో ఉంటాయి. కాని వెంటనే అన్నింటినీ తినేయము. ముందు ప్రార్థన చేసి, తర్వాత ఒక్కొటొక్కటిగా, మనకు నచ్చినరీతిలో తింటాము.

ఇప్పుడు భగవంతుని ఆకులో అలా అనేక జీవులు ఉన్నారు. ఈ జీవులు కూడా కొందరు ఇంకా వంటింట్లో ఉన్నారు; కొంతమందిని ఆకులో ఉన్నా భగవంతుడు ఇంకా చూడలేదు (ఆకులో మారుమూల దాగిన పచ్చడి, కిచిడీ, పాయసంలాంటివి). కొంతమందిని ఇప్పటికే రుచి చూశాడు అంటే గుండెజబ్బును ఒకసారో, రెండుసార్లో ఇచ్చాడు; కొంతమందిని ఒకసారి నోట్లో వేసుకున్నాడు, అంటే కొంతమంది మృత్యుకోరల్లోకి వెళ్ళి మళ్ళీ బయటపడి ఉంటారు. ఈ వర్ణనలన్నీ ఇప్పుడు రాబోతున్నాయి. ఇలాంటి వర్ణనలు వింటే అనారోగ్యం, వృద్ధాప్యం, మృత్యువు అంటే భయం పోతుంది. వీటిని ఎంతగా తప్పించుకుందామంటే అవి అంతగా భయాన్ని కలిగిస్తాయి. కాబట్టి ఇవి జీవితంలో ఒక భాగమని గ్రహించుకుని, ఆ భయాలనుంచి బయటపడటం మంచిది.

ఇంకాసేపట్లో మహాభారతయుద్ధం జరగబోతున్నది. అందులో వేలాది యోధులు మరణించబోతున్నారు. దాన్ని ఇక్కడ సూచనప్రాయంగా వర్ణిస్తున్నాడు అర్జునుడు. అనేకమంది సైనికులు భగవంతుని నోరులోకి వెళుతున్నట్టుగా చూస్తున్నాడు అర్జునుడు. దీన్ని కవి హృదయంగా తీసుకోవాలి కాని, నిజంగా అంతమంది సైనికులు పరుగెత్తుకుంటూ వెళ్ళి నోట్లో దూరటం జరగదు. ఎవరెవరు వెళుతున్నారో కూడా అర్జునునికి తెలుస్తున్నది.

ధృతరాష్ట్రస్య పుత్రాః – ధృతరాష్ట్రుని పుత్రులందరూ నీ నోటిలో ప్రవేశిస్తున్నారు. అంటే కౌరవులు అందరూ మరణించబోతున్నారు. **అమీ** – అమీ అంటే ఇదుగో, నా ఎదురుగుండా ఉన్న వీరు. ఈ శ్లోకంలో క్రియాపదం లేదు. దాన్ని తర్వాత వచ్చే శ్లోకంలోంచి తీసుకోవాలి.

వక్త్రాణి విశంతి – వక్త్రాణి అంటే నోళ్ళలో; విశంతి అంటే ప్రవేశిస్తున్నారు. ధృతరాష్ట్రస్య పుత్రాః వక్త్రాణి విశంతి అంటే కౌరవులందరూ భగవంతుని విశ్వరూపంలోని అనేక నోళ్ళలో ప్రవేశిస్తున్నారు. వాళ్ళే కాదు, పాండవుల వైపు సైనికులు కూడా వెళుతున్నారు. మహాభారతయుద్ధం జరిగాక, పన్నెండుమంది మాత్రమే మిగిలారు అంటారు.

సర్వే సహైవావనిపాలసంఘైః – అనేక రాజుల సముదాయాలు. అవనిపాల అంటే రాజులు. పూర్వకాలంలో సామంతరాజులు, రాజులు, చక్రవర్తులు అని రకరకాల స్థాయీబేధాలు ఉండేవి. అవనిపాలసంఘైః అంటే రాజుల సముదాయం. పూర్వం యుద్ధభూమిలో ఒక్క అస్త్రం వేస్తే వేలమంది ఒక్కసారే మరణించేవారు. ఒక్కొక్క అస్త్రమూ ఒక్కొక్క అణుబాంబు అంత శక్తివంతమైనది. పురాణాల్లో వాటి గురించి కథలు, కథలుగా చదువుతాము. బ్రహ్మాస్త్రం అనీ, అగ్నేయాస్త్రం అనీ వాటి గురించి వస్తాయి. అందువల్ల సహైవా అన్నాడు అర్జునుడు. ఒక్కసారే వందలు, వేలల్లో యోధులు, రాజులు భగవంతుని నోళ్ళలో ప్రవేశిస్తున్నారు.

తమాషా ఏమిటంటే, అర్జునుడు భీష్మద్రోణులను చంపబోతున్నాననే విషయాన్ని భరించలేక భగవద్గీత బోధను అడిగాడు. అతను వారు మరణిస్తారన్న ఊహనే భరించలేకపోయాడు. ఇంక నిజంగా మరణిస్తే తట్టుకోగలడా? అలా వారిద్దరి మరణం గురించిన ఆలోచననే తట్టుకోలేకపోయిన అర్జునుడు, ఇప్పుడు ఏకంగా వందల్లో, వేలల్లో తన ఆత్మీయుల మరణాన్ని చూస్తున్నాడు.

భీష్మః – భీష్మ పితామహ కూడా నీ నోటిలో ప్రవేశిస్తున్నాడు;

ద్రోణః – నా ఆచార్యుడు, అంత శక్తివంతమైనవాడు కూడా నీ నోటిలో ప్రవేశిస్తున్నాడు.

సూతపుత్రః – కర్ణుడు కూడా నీ నోటిలో ప్రవేశిస్తున్నాడు. ఇది అర్జునునికి ఆశాజనకమైన వార్త.

తథా అసౌ – వీరితో పాటు;

అస్మదీయైరపి యోధముఖ్యైః – ఎంతోమంది యోధులు కూడా ఉన్నారు. అర్జునుని పుత్రుడు అభిమన్యుడు కూడా చాలా దారుణంగా మరణించబోతున్నాడు. అది అర్జునుడు కలలోనైనా ఊహించి ఉండడు. అలా ఎందరో మరణిస్తున్నారు.

ఇక్కడ మనం గ్రహించాల్సిన ముఖ్యమైన అంశం ఏమిటి? సత్యాన్ని స్వీకరించాలి. ఇది జీవితసత్యం. కాని మనం అంగీకరించటానికి సిద్ధంగా లేము. సత్యాన్ని మనం తిరస్కరించినన్నాళ్ళూ జీవితం బాధాకరంగానే ఉంటుంది.

తస్మాదపరిహార్యేఽర్థే న త్వం శోచితుమర్హసి – 2.27

తప్పించుకోలేని విషయాల గురించి శోకించకూడదు. మనం తప్పించుకోలేని సంఘటనలను స్వీకరించటమే

వివేకం అంటే. అర్జునుడు ఇంకా దాన్ని స్వీకరించే మనస్థితిలో లేడు. అందువల్ల అతను విశ్వరూపాన్ని చూసి భయపడుతున్నాడు.

ఇంకా అటువంటి వర్ణనే కొనసాగుతున్నది.

తే వక్త్రాణి విశంతి – వీరంతా నీ నోళ్ళలోకి ప్రవేశిస్తున్నారు. అది కూడా ఎలా?

త్వరమాణాః – పరుగులు పెడుతూ వెళుతున్నారు. కొండచిలువ నోరు తెరుచుకు కూర్చుంటే, ఆ విషయం తెలియక అందులోకి వెళ్ళిపోతాయి కొన్ని. అది ఎప్పుడో టక్కున నోరు మూసేసి, వాటిని మింగేస్తుంది. అలా భగవంతుని నోరు తెరుచుకున్న కొండచిలువ నోరులా ఉంది. దానిలోకి తెలియకుండా పరుగులు పెడుతూ వెళుతున్నారు వీరంతా. ఆ నోరు ఎలా ఉంది?

దంష్ట్రాకరాళాని – భయంకరమైన కోరలతో కూడి ఉంది.

భయానకాని – భీతిని గొల్పుతున్నాయి.

వేరుశెనగపప్పులు తినేటప్పుడు కొంతమంది ఒక్కొక్కటిగా తింటే, కొంతమంది ఒకేసారి ఒక గుప్పెడు పప్పులు వేసేసుకుంటారు నోటిలో. అప్పుడు ఏమవుతుంది? కొన్ని పప్పులు పళ్ళలో ఇరుక్కుంటాయి; కొన్ని పంటికింద నలుగుతాయి. అదే విధంగా అంతమంది ఒకేసారి భగవంతుని నోళ్ళలోకి ప్రవేశించటంవల్ల వారి పరిస్థితి కూడా రకరకాలుగా ఉంది. అదే అర్జునుడు వివరిస్తున్నాడు.

కేచిద్విలగ్నాః – కొంతమంది చిక్కుకున్నారు.

దశనాంతరేషు – దంతాల మధ్యలో చిక్కుకుని అవస్థ పడుతున్నారు.

సందృశ్యంతే – వారిని నేను చూస్తున్నాను.

చూర్ణితైరుత్తమాంగైః – నుగ్గునుగ్గు కావింపబడ్డ శిరస్సులతో ఉన్నారు కొందరు అంటున్నాడు అర్జునుడు.

అంటే కొంతమందికి తల మాత్రమే నుగ్గునుగ్గు అయితే, కొంతమందికి పాదాలు మాత్రం నుగ్గునుగ్గు అయితే కొంతమందికి ఉదరం మాత్రం నుగ్గునుగ్గు అయ్యాయి. ఇవన్నీ మన జీవితానికి సంకేతం. ఒకరికి కాళ్ళనొప్పులు వస్తే, కొంతమందికి చక్కెరవ్యాధి వస్తుంది. కొంతమందికి కిడ్నీ దెబ్బతింటే, కొంతమందికి ఇంకో భాగం దెబ్బతింటుంది. సైన్సు ఎంతగా అభివృద్ధి చెందినా కూడా, ఈ అనారోగ్యాల బారిన పడకుండా తప్పించుకోలేరు. అందువల్ల వాటిని జీవితంలో ఒక భాగంగా నవ్వుతూ స్వీకరించటం నేర్చుకోవాలి.

శ్లో. 28 **యథా నదీనాం బహవోఽంబువేగాః సముద్రమేవాభిముఖా ద్రవంతి ।**
తథా తవామీ నరలోకవీరా విశంతి వక్త్రాణ్యభివిజ్వలంతి ॥
యథా, నదీనామ్, బహవః, అంబువేగాః, సముద్రమ్, ఏవ, అభిముఖాః, ద్రవంతి,
తథా, తవ, అమీ, నరలోకవీరాః, విశంతి, వక్త్రాణి, అభివిజ్వలంతి ॥

యథా	=	ఏ విధముగా	తథా	=	అలాగే
నదీనామ్	=	నదీనదములయొక్క	అమీ	=	ఈ
బహవః	=	అనేకములైన	నరలోకవీరాః	=	శ్రేష్ఠులైన సమరయోధులూ నరలోకవీరులూ
అంబువేగాః	=	వేగముగా ప్రవహించుచున్న జలములన్నియును	తవ	=	నీయొక్క
సముద్రమ్	=	సముద్రమునకు	అభివిజ్వలంతి	=	మిక్కిలి జ్వలించుచున్న
అభిముఖాః, ఏవ	=	అభిముఖముగానే	వక్త్రాణి	=	ముఖములందు
ద్రవంతి	=	పరుగులుదీయుచు అందు ప్రవేశించునో	విశంతి	=	ప్రవేశించుచున్నారు

యథా నదీనామ్ బహవః అమ్బు–వేగాః అభిముఖాః సముద్రమ్
ఏవ ద్రవన్తి, తథా అమీ నర–లోక–వీరాః తవ అభివిజ్వలన్తి వక్త్రాణి విశన్తి ।

తా: ఏ విధముగా నదీనదముల యొక్క అనేకములైన వేగముగా ప్రవహించుచున్న జలములన్నియును సముద్రమునకు అభిముఖముగానే పరుగులు దీయుచు అందు ప్రవేశించునో అలాగే ఈ శ్రేష్ఠులైన సమరయోధులూ నరలోకవీరులూ నీయొక్క మిక్కిలి జ్వలించుచున్న ముఖములందు ప్రవేశించుచున్నారు.

అలా మరణించేది సైనికులే కాదు, మామూలు మనుష్యులు కూడా. ఎందుకంటే పుట్టిన ప్రతివారూ మరణించక తప్పదు. జీవితం అంటే అవ్యక్తదశనుంచి వ్యక్తదశకు రావటం. మనుష్యులంతా అవ్యక్తంనుంచి వ్యక్తంలోకి వచ్చారు; మళ్ళీ ఎప్పుడో అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళిపోవాల్సిందే. పునరపి జననం, పునరపి మరణం పొందుతూ ఉండాలి, తప్పదు. ఇదే సంసారవృత్తం.

ఇలా భగవంతునితో లయమవటానికి అర్జునుడు ఒక ఉదాహరణను కూడా ఇస్తున్నాడు. అనేక నదులు ఎటు ప్రవహించినా, చివరికి అన్నీ ఒకటే అంతిమగమ్యానికి చేరుకుంటాయి. అంటే సాగరంలో కలిసిపోతాయి. ఎందుకు? అవి పుట్టింది సాగరం అంటే సముద్రం నుంచే కాబట్టి. చూడటానికి కొండలనుంచి పుట్టినట్టు కనిపించినా, నిజానికి అవి వచ్చింది సముద్రంనుంచే. సముద్రపు నీరు ఆవిరయి, మేఘాలుగా ఏర్పడి, మేఘాలు వర్షంగా కురిస్తే, ఆ వర్షపునీరు చిన్నధారగా కొండలమీదనుంచి జారిపడి, పెద్ద నదులుగా మారి పరవళ్ళు తొక్కుతూ అనేక మార్గాలలో ప్రవహిస్తాయి. ఎటు వెళ్ళినా, ఎంత ఎగిరెగిరిపడ్డా, చివరకి వాటి గమ్యం సాగరమే. మనమూ అంతే. ఆ దేవునినుంచి వచ్చాము; పరవళ్ళు తొక్కుతూ ఎగిరెగిరి పడతాము; చివరికి ఎప్పుడో ఆ భగవంతునిలో కలిసిపోతాము.

నదీనాం బహవోఽంబువేగాః – అనేక నదులు, వాటి పాయలు అన్నీ వేగంగా ప్రవహించి, చివరికి –

సముద్రమేవాభిముఖా ద్రవంతి – ఒకటే గమ్యం వైపు ప్రవహిస్తాయి. ఏమిటది? సముద్రానికి అభిముఖంగా, అంటే సముద్రం వైపు పరుగులు తీస్తాయి. ఒక్కోచోట చూస్తే అవి సముద్రానికి వ్యతిరేకంగా ప్రవహిస్తున్నట్టు కనిపించినా, చివరికి వాటి గమ్యం ఒకటే. సముద్రంలో లయమవటమే.

తథా అమీ నరలోకవీరాః – అదే విధంగా మనుష్యలోకానికి చెందిన ఈ వీరులందరూ కూడా నీలో కలవాల్సిందే. ఈ యోధులందరికీ రక్షణకవచాలు ఉంటాయి, రకరకాల ఆయుధాలు ఉంటాయి, అయినా అంత్యకాలం సమీపించినప్పుడు ఎవరూ తప్పించుకోలేరు. మృత్యువు సమీపించినప్పుడు ఏ రక్షణకవచమూ పనిచెయ్యదు. అందువల్ల నరలోకవీరులు కూడా.

విశంతి వక్త్రాణి – నీ నోళ్ళలోకి ప్రవేశిస్తున్నారు. ఎలా ఉన్నాయి ఆ నోళ్ళు?

అభివిజ్వలంతి – తీవ్రంగా జ్వలిస్తున్న అగ్నిలా ఉన్నాయి.

శ్లో. 29 **యథా ప్రదీప్తం జ్వలనం పతంగా విశంతి నాశాయ సమృద్ధవేగాః ।**
తథైవ నాశాయ విశంతి లోకాః తవాపి వక్త్రాణి సమృద్ధవేగాః ॥
యథా, ప్రదీప్తమ్, జ్వలనమ్, పతంగాః, విశంతి, నాశాయ, సమృద్ధవేగాః,
తథా, ఏవ, నాశాయ, విశంతి, లోకాః, తవ, అపి, వక్త్రాణి, సమృద్ధవేగాః ॥

యథా	=	ఏ విధముగా	లోకాః, అపి	=	లోకములన్నియును
పతంగాః	=	మిడుతలు	నాశాయ	=	తమ నాశనమునకై
నాశాయ	=	మోహవశమున తమ నాశనముకోసం	తవ	=	నీయొక్క
ప్రదీప్తమ్	=	ప్రజ్వలించుచున్న	వక్త్రాణి	=	ముఖములందు
జ్వలనమ్	=	అగ్నిలో	సమృద్ధవేగాః	=	మిక్కిలి వేగముగలవై
సమృద్ధవేగాః	=	మిక్కిలి వేగముగా	విశంతి	=	ప్రవేశించుచున్నవి
విశంతి	=	ప్రవేశించునో			
తథా, ఏవ	=	ఆ విధముగానే			

యథా పతఙ్గాః సమృద్ధ-వేగాః నాశాయ ప్రదీప్తమ్ జ్వలనమ్
విశన్తి, తథా ఏవ లోకాః సమృద్ధ-వేగాః నాశాయ తవ అపి వక్త్రాణి విశన్తి ।

తా: ఏ విధముగా మిడుతలు మోహవశమున తమ నాశనముకోసం ప్రజ్వలించుచున్న అగ్నిలో మిక్కిలి వేగముగా ప్రవేశించునో ఆ విధముగానే లోకములన్నియును తమ నాశనమునకై నీయొక్క ముఖములందు మిక్కిలి వేగముగలవై ప్రవేశించుచున్నవి.

ఇక్కడ ఇంకొక ఉదాహరణను చెబుతున్నాడు అర్జునుడు. మిడుతలు జ్వలిస్తున్న అగ్ని వైపు మోహావేశంతో వెళ్ళి, ఆ అగ్నికి ఆహుతి అవుతాయి. ఆ అగ్ని తమను కబళించివేస్తుందని తెలియక, దానివైపు ఆకర్షించబడతాయి మిడుతలు. అందులో పడి మరణిస్తాయి. అంటే వాటి నాశనాన్ని అవి కోరితెచ్చుకుంటాయి. అలాగే భగవంతుని నోళ్ళు కూడా జ్వలిస్తున్న అగ్నిలా ఉన్నాయి. మనుష్యులంతా ఆ మిడుతలవలే పరుగెత్తుకుంటూ వెళ్ళి భగవంతుని నోళ్ళలో పడుతున్నారు.

పతంగా జ్వలనం విశంతి – మిడుతలు అగ్నివైపు వెళ్ళినట్టుగా; పతంగా అంటే మిడుతలు. అవి కాంతివైపు ఆకర్షించబడతాయి. అందువల్లనే, చూడండి ఒక్కోసారి ట్యూబ్‌లైట్ చుట్టూ చిన్నచిన్న పురుగులు చేరతాయి. జ్వలనం అంటే అగ్ని. ఆ అగ్ని ఎలా ఉంది?

ప్రదీప్తం – బాగా మండుతోంది. దాని దగ్గరకు ఎందుకు వెళతాయి?

నాశాయ – నాశనాన్ని కోరి తెచ్చుకుంటున్నాయి.

సమృద్ధవేగాః – అది కూడా చాలా వేగంగా వెళతాయి.

తథైవ – అదే విధంగా; **లోకాః తవ వక్త్రాణి విశంతి** – మనుష్యులందరూ తెలిసో, తెలియకో నీ వైపే వస్తున్నారు. ఎలా?

సమృద్ధవేగాః – అత్యంత వేగంగా. ఎందుకు?

నాశాయ – వారి నాశనానికి వస్తున్నారు.

ఈ శ్లోకాల్లో ఈ విధంగా కాలతత్త్వం వివరించబడింది. ఇది విశ్వరూపంలో ఒకభాగం. అందువల్ల ఎటువంటి వ్యతిరిక్తత చూపకుండా, కాలాన్ని స్వీకరించటం నేర్చుకోవాలి. కాలాన్ని వ్యతిరేకించాలంటే, దానికి ఒక్కటే మార్గముంది. ఏమిటది? యమధర్మరాజును తప్పించుకోవటానికి ఎలాగైతే మార్కండేయుడు శివలింగాన్ని కౌగిలించుకున్నాడో, అలా మనం కూడా మృత్యుబారిన పడకుండా ఉండాలంటే శివుణ్ణి కౌగలించుకోవాలి. ఆ శివుడెవరు? ఆత్మ. ఆత్మ ఒక్కటే దేశకాలాలకు అతీతం. అందువల్ల ఆత్మ శరణాగతి లేదా ఆత్మజ్ఞానం ఒక్కటే దీనికి మార్గం. ఆత్మనుంచి దూరంగా ఉన్నన్నాళ్ళూ ఈ దేశకాలాలను స్వీకరించక తప్పదు.

కాలం కూడా విశ్వరూపంలో ఒక భాగమే అని అర్థం చేసుకోవాలి. ఎందుకు? దేశం–కాలం కూడా సృష్టితో పాటు వచ్చాయి. అవి కూడా జగత్తుతో పాటు లయమవుతాయి. అంటే అవి జగత్తుకు భిన్నంగా లేవు.

ఈ విషయాన్ని స్పష్టంగా సుషుప్తిలో గమనించవచ్చు. సుషుప్తిలో బాహ్యప్రపంచంలోని వస్తువులన్నీ లయమవటమే కాక, దేశం–కాలం కూడా లయమవుతాయి. అంటే అప్పుడు మనకు దేశం, కాలం అనుభవంలోకి రావు. మళ్ళీ మనం లేవగానే దేశం, కాలం కూడా అనుభవంలోకి వస్తాయి. దీన్నిబట్టి దేశం, కాలం జగత్తులోని స్వాభావిక లక్షణం అని అర్థమవుతున్నది. అందువల్లనే అర్జునుడు విశ్వరూపాన్ని దర్శించినప్పుడు కాలతత్త్వాన్ని కూడా భగవంతునిలో ఒక అంతర్లీనభాగంగా దర్శించాడు.

ఈ కాలతత్త్వం ప్రతివస్తువుయొక్క సృష్టి, స్థితి, లయలుగా దానిలో అంతర్లీనంగా ఉంటుంది. ఆ వస్తువు ఒక సమయంలో వస్తుంది, కొన్ని రోజులు ఆ వస్తువు పెరిగి, క్షీణిస్తుంది; చివర్లో మరణిస్తుంది.

ఈ కనబడని, సర్వవ్యాపకమైన, అంతర్లీనమైన కాలతత్త్వాన్ని భగవంతుని నోళ్ళుగా చూపించటం జరిగింది. కాలతత్త్వానికి రెండు శక్తులు ఉంటాయి – సృష్టించేశక్తి, నాశనం చేసేశక్తి. అర్జునుడు సృష్టించేశక్తిని చూసి ఉండి ఉంటే, ఏమీ భయపడివుండేవాడు కాదు. సృష్టిని మాత్రం చూసివుంటే, అది మంగళకర్మగా భావించి

ఉండేవాడు. అంటే ఒక శిశువు పుట్టటం చూసి ఉండివుంటే, ఆనందించి ఉండి ఉండేవాడు. కాని అర్జునుడు ఉన్నది రణరంగంలో. ఇంకాసేపటిలో మహాభారతయుద్ధం ప్రారంభం కాబోతున్నది. అక్కడ రక్తపాతం తప్ప ఏముంటుంది? అందువల్ల కాలతత్త్వంయొక్క నాశనం చేసేశక్తిని చూస్తున్నాడు.

కాలతత్త్వాన్ని భగవంతుని నోళ్ళుగా చూశాడని చూశాము. మనుష్యులందరూ అనేకమంది సైనికులతో సహా దేవుని నోళ్ళలోకి అతివేగంగా పరుగులుతీస్తూ వెళ్ళటం చూస్తున్నాడు. అర్జునునికి పరిపక్వత ఉండి ఉంటే, చావు పుట్టుకలు విశ్వరూపమనే నాణేనికి రెండు పక్కలుగా ఉంటాయని తెలుసుకుని ఉండేవాడు. అప్పుడు చావు కూడా మంగళంగానే తోచేది.

జీవితంగూర్చి పూర్తి అవగాహన ఉంటే, మనం చావుపుట్టుకలను రెండూ సమదృష్టితో చూస్తాము. చావూ మంగళమే, పుట్టుకా మంగళమే. ఒకదాన్ని స్వీకరించి, ఇంకొకదాన్ని తృణీకరించలేము. మరణం భగవంతుడే, జననం భగవంతుడే; అంటే కలయిక మంగళమే, విడిపోవటం మంగళమే; రావటం మంగళమే, వెళ్ళిపోవటం మంగళమే; ఎదుగుదల మంగళమే, క్షీణించటం మంగళమే; ఆరోగ్యం మంగళమే, అనారోగ్యం మంగళమే.

ఈ ద్వంద్వప్రవృత్తులను స్వీకరించగలిగితే, విశ్వరూపం మనను భయపెట్టదు. అందువల్ల మనకు ఒక్కటే అవకాశం ఉంది. ఏమిటది? అంతటినీ మంగళకరంగా భావించి, నవ్వుతూ స్వీకరించటం. మనం అలా అన్నింటినీ మంగళకరంగా భావించలేము అంటే ఇంకో మార్గముంది. అది ఏమిటో తెలుసా? అంతటినీ అమంగళకరంగా చూడటం. మరణాన్ని మాత్రమే కాదు, జననాన్ని కూడా అమంగళకరంగా చూడాలి. నిజానికి ఇదే వేదాంత దృక్పథం. వేదాంతంలో జన్మను సంసారంగా వర్ణిస్తారు.

పునరపి జననం పునరపి మరణం పునరపి జననీ జఠరే శయనం
ఇహ సంసారే బహుదుస్తారే కృపయాऽపారే పాహి మురారే – భజగోవిందం 21

ఇందులో శంకరులవారు సంసారంలో మరణాన్నే కాదు, జననాన్ని కూడా కలిపారు. పునరపి జననం కూడా అమంగళం. పెళ్ళిని కళ్యాణం అంటారు కాని అది కూడా అమంగళం; విడిపోవటం కూడా అమంగళం అనుకుంటే సమదృష్టి ఉంటుంది. స్వర్గాన్నీ అమంగళంగా, నరకాన్నీ అమంగళంగా చూడమంటుంది ఈశావాస్యోపనిషత్తు.

అంధంతమః ప్రవిశంతి యేऽవిద్యాముపాసతే
తతో భూయ ఇవ తే తమో య ఉ విద్యాయాగ్ం రతాః **– ఈశావాస్యం**

అంటే వేదాంతం స్వర్గలోకాన్ని కూడా అమంగళ సంసారంగా వర్ణిస్తున్నది. అందువల్ల మనకు రెండే మార్గాలున్నాయి. అయితే అన్నింటినీ మంగళంగా చూడటం; లేదా అన్నింటినీ అమంగళంగా చూడటం.

కాని మనకున్న సమస్య ఏమిటి? మనం పుట్టుకను మంగళంగా చూస్తాము; చావును అమంగళంగా చూస్తాము. అంటే నాణెంలో బొమ్మా, బొరుసు ఉంటే మనం బొమ్మ మాత్రమే ఉండాలి, బొరుసు ఉండకూడదు అంటాము. అదెలా కుదురుతుంది? మనలో ఈ ఏకపక్షవాదన ఉన్నంతవరకూ జగత్తు భయానకంగానే ఉంటుంది.

అయితే జగత్తును పూర్తిగా స్వీకరించాలి, లేదా జగత్తును పూర్తిగా త్యజించాలి. అంతేకాని ఒక భాగాన్ని స్వీకరించి, ఇంకొక భాగాన్ని తృణీకరించకూడదు. అలా చేస్తే మనకు దుఃఖం తప్పదు.

కాని ప్రస్తుతం అర్జునుడు ఈ పరిస్థితిలోనే ఉన్నాడు అంటే ఒక భాగాన్ని స్వీకరించి, ఇంకొక భాగాన్ని తృణీకరించే స్థాయిలోనే ఉన్నాడు. భగవంతునియొక్క సృష్టించేశక్తిని కీర్తిస్తున్నాడు; నాశనం చేసేశక్తిని చూసి భయపడుతున్నాడు. నాశనం చేసేశక్తిలో కూడా కర్ణుడిని నాశనంచేస్తే చాలా సంతోషం – అటువైపు సైనికులు మరణిస్తే సంతోషం – కాని తాను పూజించి, గౌరవించే భీష్మద్రోణులు మరణించకూడదు.

మన పరిస్థితీ అలాగే ఉంటుంది. మనకు సంబంధం లేనివారు ఎంతమంది మరణించినా ఫర్వాలేదు; కాని మన దగ్గరివారికి అనారోగ్యం రాకూడదు; వృద్ధాప్యం రాకూడదు; అసలు మరణించకూడదు. వారు ఎప్పుడూ ఆయురారోగ్య ఐశ్వర్యాలతో తులతూగాలి. మరణించినా కూడా వారు మనతోనే, మనం ఎక్కడికి వెళితే అక్కడికి రావాలి. అంటే మనం స్వర్గానికి వెళితే వారూ స్వర్గానికి రావాలి; మనం నరకానికి వెళితే వారూ మనతోపాటు నరకానికి రావాలి.

అందువల్ల అర్జునుడు ఆ కాలతత్త్వాన్ని జీర్ణించుకోలేకపోతున్నాడు. నదులన్నీ సముద్రంలో కలుస్తున్నట్టుగా, సైనికులందరూ భగవంతుని నోళ్ళలోకి వేగంగా పరుగులు తీస్తున్నారని వర్ణిస్తున్నాడు.

శ్లో. 30 **లేలిహ్యసే గ్రసమానః సమంతాత్ లోకాన్ సమగ్రాన్ వదనైర్జ్వలద్భిః ।**
తేజోఽభిరాపూర్య జగత్ సమగ్రం భాసస్తవోగ్రాః ప్రతపంతి విష్ణో ॥
లేలిహ్యసే, గ్రసమానః, సమంతాత్, లోకాన్, సమగ్రాన్, వదనైః, జ్వలద్భిః,
తేజోభిః ఆపూర్య, జగత్, సమగ్రమ్, భాసః, తవ, ఉగ్రాః ప్రతపంతి, విష్ణో ॥

విష్ణో	= ఓ మహావిష్ణూ!	తవ	= నీయొక్క
సమగ్రాన్	= సమగ్రములైన	ఉగ్రాః	= భయంకరములైన
లోకాన్	= లోకములను	భాసః	= కాంతులు
జ్వలద్భిః	= ప్రజ్వలించుచున్న	సమగ్రమ్	= సమస్త
వదనైః	= ముఖములతో	జగత్	= జగత్తును
గ్రసమానః	= కబళించుచున్న వాడవై	తేజోభిః	= తేజస్సులతో
సమంతాత్	= అన్నివైపులనుండి	ఆపూర్య	= నింపి
లేలిహ్యసే	= మాటిమాటికిని చప్పరించుచున్నావు	ప్రతపంతి	= తపింపజేయుచున్నవి

హే విష్ణో! సమన్తాత్ జ్వలద్భిః వదనైః సమగ్రాన్ లోకాన్ గ్రసమానః (త్వం) లేలిహ్యసే, తవ ఉగ్రాః భాసః తేజోభిః సమగ్రమ్ జగత్ ఆపూర్య ప్రతపన్తి ।

తా: ఓ మహావిష్ణూ! సమగ్రములైన లోకములను ప్రజ్వలించుచున్న ముఖములతో కబళించుచున్న వాడవై అన్నివైపులనుండి మాటిమాటికిని చప్పరించుచున్నావు. నీయొక్క భయంకరములైన కాంతులు సమస్తజగత్తును తేజస్సులతో నింపి తపింపజేయుచున్నవి.

భగవంతుడు వీరందరినీ కబళించి వేస్తున్నప్పుడు ఆయన స్పందన ఏమిటి? తమ ఆత్మీయుడు మరణించినప్పుడు అందరూ హృదయవిదారకంగా ఏడుస్తుంటే భగవంతుడు వారిమీద జాలి చూపిస్తాడా? భగవంతుడు జాలి చూపించడు. నిజానికి భగవంతుడు జనన, మరణాలు నాణేనికి రెండువైపులా ఉన్న బొమ్మా బొరుసులాంటివనీ, ఆ పచ్చి నిజాన్ని తెలుసుకుని జీర్ణించుకోకపోతే, అది మన సమస్య అనీ, ఆ విషయంలో తనను నిందించి లాభం లేదనీ అంటాడు.

ఆ విషయం అర్థం చేసుకోవటానికి మనకు శాస్త్రాన్ని ఇచ్చాడు. పుట్టిన వ్యక్తి మరణించక తప్పదనీ, ఆది ఉన్న ప్రతిదానికీ అంతం ఉంటుందనీ, ఒక కాలంలో వచ్చేది, ఇంకొక కాలంలో వెళ్ళిపోతుందనీ అర్థం చేసుకోవాలి. మరణం అంటే ఏమిటో శాస్త్రం స్పష్టంగా అనేక విధాలుగా చెబుతుంది. కాని అసలు మరణం మాట వినటానికే భయపడతారు చాలామంది. ఆ ఊహే భరించలేరు. అందువల్ల చాలామంది ఎల్.ఐ.సీ పాలసీలు కూడా తీసుకోరు. అమంగళకర మాటలను మాట్లాడవద్దంటారు.

మరణం గురించి వినటానికి కూడా ఇష్టంలేక, చెవులు మూసుకుంటే నష్టపోయేది మనమే. శాస్త్రం ఎన్నడూ దాని గురించి వినవద్దని అనదు. శాస్త్రం మరణం గురించి సరిగ్గా అర్థం చేసుకోమంటుంది. అది అర్థం చేసుకోకుండా, ఎవరైనా దగ్గరివారు మరణించినప్పుడు మనం దుఃఖిస్తే, భగవంతునికి మనమీద జాలి ఉండదు. మీరు నేర్చుకునే అవకాశం కలుగజేశాను; మీరు నేర్చుకోవటానికి నిరాకరిస్తే నేనేం చెయ్యలేను అంటాడు. అందువల్ల భగవంతుడు పట్టించుకోనట్టుగా కనిపిస్తాడు. అలాంటి వర్ణన చూస్తాము ఈ మంత్రంలో. భగవంతునికి వీరి మరణం పంచభక్ష్యపరమాన్నాలు తింటున్నట్టుగా ఉంటుంది.

పెళ్ళిభోజనం చేస్తూ ఆనందించే వ్యక్తిని ఊహించుకోండి. అతని ముందు ఒక పెద్ద అరటి ఆకు వేసి, పంచభక్ష్యపరమాన్నాలు వడ్డిస్తే, అతను ముందు ఏ కూరో తింటాడు; మళ్ళీ ఇంకో వైపు ఉన్న పాయసాన్ని తీసుకుంటాడు. నోరు తియ్యగా అయిందని ఏ ఆవకాయో నంజుకుంటాడు. అద్భుతం అనుకుంటాడు. అలా తన ఆకులో వడ్డించిన ప్రతి వంటకాన్నీ ఆస్వాదిస్తూ ఆరగిస్తాడు. అలా భగవంతుడు తను భక్షిస్తున్న జీవులను ఆస్వాదిస్తున్నాడుట.

సమగ్రాన్ లోకాన్ సమంతాత్ గ్రసమానః – ఈ లోకంలో ఉన్న అందరినీ భగవంతుడు కబళిస్తున్నాడు. సమంతాత్ అంటే అన్ని వైపులనుంచి; లోకాన్ సమగ్రాన్ – లోకంలోని అందరినీ; గ్రసమానః అంటే భక్షిస్తున్నాడు. దేనితో,

జ్వలద్భిః వదనైః – జ్వలిస్తున్న ముఖాలతో. ముఖం అంటే నోరు అని చూశాము. ఆ జ్వలిస్తున్న ముఖాలు కాలాగ్నికి సంకేతాలని చూశాము.

లేలిహ్యసే – నువ్వు మాటిమాటికీ చప్పరిస్తున్నావు అంటున్నాడు అర్జునుడు. అంటే భగవంతుడు తను తింటున్న ఆహారాన్ని ఆస్వాదిస్తున్నాడు.

సమగ్రం జగత్ ఆపూర్య – నీ నోళ్ళలోని అగ్నిజ్వాలలు నీ లోపలికి ప్రవేశించినవారినే కాదు, జగత్తంతా కూడా వ్యాపించినట్టుగా ఉంది.

తేజోభిః – నీ అగ్నిజ్వాలలు అంతటా వ్యాపించి ఉన్నాయి.

ఉగ్రాః భాసః – నీ అగ్నిజ్వాలల వేడి భయంకరంగా ఉంది. ఇదంతా కాలతత్త్వానికి చిహ్నం అని చూశాము. కాలతత్త్వం మనను వృద్ధాప్యంలో మాత్రమే పట్టి పీడించదు. ఇప్పుడు, ఈ క్షణంలో కూడా దాని ప్రభావం ఉంది. ఒక గంట క్రితానికీ, ఇప్పటికీ మన వయస్సు గంట పెరుగుతుంది.

కాలతత్త్వం తన వేడితో మనను వండుతోంది. ఎప్పుడైతే మనం తినబడే పక్వానికి చేరుకుంటామో, అప్పుడే మనను భగవంతునికి ఆహారంగా సమర్పిస్తుంది. మనను ఎన్నాళ్ళు వండుతుందనేది మనిషి, మనిషికీ మారుతుంది. ఆ మాటకొస్తే మనం చేసే వంటలో కూడా అంతేకదా. ఒక కూరను చాలాసేపు వండితే, పాయసాన్ని కాసేపు వండుతాము. ఏ పచ్చడో అయితే మరీ నిమిషంలో అయిపోతుంది. అలా మనమందరం వండబడ్డాక, స్వాహా అంటాడు భగవంతుడు.

ప్రతపంతి – నీ ఉగ్రరూపం అందరినీ తపింపజేస్తున్నది అంటున్నాడు అర్జునుడు.

విష్ణో – ఈ సందర్భానికి సరిపోయిన పేరుతో సంబోధిస్తున్నాడు.

సర్వం వేవేష్టి ఇతి విష్ణుః

విష్ణువు అంటే సర్వవ్యాపకం. ఓ విష్ణూ, నువ్వు నీ ఉగ్రరూపంతో అందరినీ హడలగొడుతున్నావు అంటున్నాడు అర్జునుడు.

ఇక్కడ భగవంతుని స్వరూపం గురించి చిన్నగా సందేహం కలుగుతుంది అర్జునునికి. భగవంతుణ్ణి ఎప్పుడూ కరుణామయుడు, దయాశీలి, సుందరవదనుడు, చిద్విలాసుడు, ప్రసన్నుడు లాంటి మంచి గుణాలతోనే కీర్తిస్తాము. కాని ఇక్కడ కనిపిస్తున్న చిత్రం దానికి పూర్తిగా భిన్నంగా ఉంది. అందరినీ జుర్రుకుంటూ తినేస్తున్నాడు; మళ్ళీ చప్పరిస్తున్నాడు. అందువల్ల భగవంతుణ్ణి ఎలా భావించాలి? కరుణామూర్తా, ఉగ్రరూపుడా? ఇదీ అర్జునుని సందేహం.

నిజానికి ఇటువంటి సందేహం అందరికీ ఎప్పుడో ఒకప్పుడు రాకతప్పదు. ఏదైనా భరించలేని కష్టం ముంచుకొచ్చినప్పుడు భగవంతుడు కరుణామయుడా, నిర్దయుడా అనే సందేహం వస్తుంది. ఆ కష్టం ఇంకా తీవ్రరూపం దాలిస్తే ఈ సందేహం కూడా పరాకాష్ఠకు చేరుకుంటుంది. అసలు దేవుడనే వాడున్నాడా అనే సందేహం కలుగుతుంది. అర్జునుడు కూడా ఆ సందేహావస్థలో పడ్డాడు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మను ఒక ప్రశ్న అడుగుతున్నాడు వచ్చే శ్లోకంలో.

శ్లో. 31 **ఆఖ్యాహి మే కో భవానుగ్రరూపో నమోఽస్తు తే దేవవర ప్రసీద ।**
విజ్ఞాతుమిచ్ఛామి భవంతమాద్యం న హి ప్రజానామి తవ ప్రవృత్తిమ్ ॥
ఆఖ్యాహి, మే, కః, భవాన్, ఉగ్రరూపః, నమః, అస్తు, తే, దేవవర, ప్రసీద,
విజ్ఞాతుమ్, ఇచ్ఛామి, భవంతమ్, ఆద్యమ్, న, హి, ప్రజానామి, తవ, ప్రవృత్తిమ్ ॥

దేవవర!	= ఓ పరమాత్మా!	హి	= ఎందుకంటే
తే	= నీకు	తవ, ప్రవృత్తిమ్	= నీ ప్రవృత్తిని
నమః, అస్తు	= నమస్కారము	న, ప్రజానామి	= తెలియకున్నాను
ప్రసీద	= ప్రసన్నుడవు కమ్ము	ఉగ్రరూపః	= (కనుక) ఉగ్రరూపుడవైన
ఆద్యమ్	= ఆదిపురుషుడవైన	భవాన్	= నీవు
భవంతమ్	= నిన్ను	కః	= ఎవరవో
విజ్ఞాతుమ్	= వివరముగా తెలిసికొనుటకు	మే	= నాకు
ఇచ్ఛామి	= కోరుచున్నాను	ఆఖ్యాహి	= తెలుపుము

హే దేవవర! తే నమః అస్తు, (త్వం) ప్రసీద, భవాన్ ఉగ్ర-రూపః కః (అస్తి)? (తత్) మే ఆఖ్యాహి ।
(అహం) ఆద్యమ్ భవన్తమ్ విజ్ఞాతుమ్ ఇచ్ఛామి తవ ప్రవృత్తిమ్ హి (అహం) న ప్రజానామి ।

తా: ఓ పరమాత్మా! నీకు నమస్కారము, ప్రసన్నుడవు కమ్ము. ఆదిపురుషుడవైన నిన్ను వివరముగా తెలిసికొనుటకు కోరుచున్నాను. ఎందుకంటే నీ ప్రవృత్తిని తెలియకున్నాను. కనుక ఉగ్రరూపుడవైన నీవు ఎవరవో నాకు తెలుపుము.

5. అర్జునుని ప్రశ్న, కృష్ణపరమాత్మ జవాబు: శ్లోకాలు 31-34

అర్జునుడు ప్రాథమిక ప్రశ్న వేస్తున్నాడు. ఓ భగవంతుడా, ఎవరు నువ్వు? నువ్వు సౌమ్యమైన ఈశ్వరునివా, ఉగ్రరూపం ధరించిన భగవంతునివా?

కః భవాన్ ఉగ్రరూపః – ఎవరు నువ్వు? ఉగ్రరూపం దాల్చిన ఓ భగవంతుడా, నన్ను భయపెడుతున్నావు నువ్వు. ఎవరు నువ్వు?

ఆఖ్యాహి మే – నాకు చెప్పుగాక! ఎందుకంటే నాకు కొన్ని ప్రాథమిక సందేహాలు కలుగుతున్నాయని అర్థం.

మనం కూడా అంతే. జీవితం హాయిగా సాగుతున్నంతసేపూ ఏమీ ఆలోచించము. భగవద్గీత జోలికే పోము. కాని సమస్యలు చుట్టుముట్టినప్పుడు ఎక్కడలేని వేదాంతం దూసుకొస్తుంది. అనేక అర్థం లేని, అర్థం కాని ప్రశ్నలే వేధిస్తాయి.

భగవంతుడు ప్రత్యేకించి ఈ ప్రపంచాన్ని ఎందుకు సృష్టించాడు? పోనీ సృష్టించాడే అనుకో; అతను సర్వజ్ఞుడు, సర్వశక్తివంతుడు కదా, అందరినీ సాధన చతుష్టయ సంపన్నులుగా, అందరినీ ముక్తపురుషులుగా సృష్టించి ఉండవచ్చు కదా! మళ్ళీ అందులో అర్థరాజ్యాన్ని చెడగొట్టటం ఎందుకు? అంతా మంచివారే, అందరూ ధనవంతులే

ఉండవచ్చు కదా. కొంతమందిని అష్టదరిద్రులుగా, దుర్మార్గులుగా ఎందుకు సృష్టించాడు? ఈ దోమలను, రోగాలను ఎందుకు సృష్టించాడు? ఇవికాక ఈ కష్టాల కడలిని ఎందుకు సృష్టించాడు? జీవితమంతా హాయిగా, గాలిలో తేలిపోయేలా ఉండే ఆనందమే ఆనందం సృష్టించి ఉండవచ్చు కదా. అన్నింటినీ మించి మరణాన్ని ఎందుకు సృష్టించాడు? అది కూడా బాగా వృద్ధిలోకి వస్తున్న యువకుడు హఠాత్తుగా మరణిస్తాడు. ఎందుకు? ఒక్కో వ్యక్తి అయితే నిద్రలోనే మరణిస్తాడు. ఎందుకు?

ఇలాంటి ఆలోచనలను స్మశానవైరాగ్యం అంటారు. తింటూ, తిరుగుతూ ఉన్న వ్యక్తి హఠాత్తుగా మరణించాడని వింటే, ఇలాంటి ఆలోచనలు వేధిస్తాయి. అప్పుడు భగవద్గీత, శాస్త్రం, గురువు అందరూ గుర్తుకువస్తారు. కాని రెండు రోజుల్లో ఈ స్మశానవైరాగ్యం సన్నగిల్లుతుంది, మనమూ చప్పబడిపోతాము. ఇప్పుడు అర్జునుడు ఆ పరిస్థితిలో ఉన్నాడు. అందువల్ల ఉగ్రరూపంలో ఉన్న నువ్వు ఎవరో చెప్పు అంటున్నాడు.

నమోఽస్తు తే – నీకు నమస్కారాలు అంటున్నాడు అర్జునుడు.

దేవవర – ఓ దేవశ్రేష్ఠా! అంటే దేవదేవోత్తమా అంటున్నాడు.

ప్రసీద – ప్రసన్నుడవు కమ్ము. నీ ఉగ్రరూపం తగ్గించుకుని, ప్రసన్నుడవు కమ్ము.

ఎవరైనా పరిచయం అయితే రెండు ప్రశ్నలు వేస్తాము. ఎవరు నువ్వు? ఏం చేస్తుంటావు? అంటే నీ ఉద్యోగం ఏమిటి? అర్జునుడు కూడా అలాగే అడుగుతున్నాడు. ఎవరు నువ్వు? నీ ప్రవృత్తి ఏమిటి అంటున్నాడు. ప్రస్తుతం భగవంతుని పని మనుష్యులను తినటంగానే కనిపిస్తున్నది.

భవంతమాద్యం విజ్ఞాతుమిచ్ఛామి – సృష్టికారణమైన నీ గురించి పూర్తిగా తెలుసుకోగోరుతున్నాను. ఆద్యం అంటే సృష్టికారణం; అంటే సృష్టికి ముందు కూడా నువ్వు ఉన్నావు.

తవ ప్రవృత్తిమ్ న హి ప్రజానామి – కాని నీ ప్రవృత్తి ఏమిటో నాకు తెలియటం లేదు. ప్రవృత్తి అంటే చేసే పని. అంటే నువ్వు ఇలా తినటమే కాక, ఇంకేదైనా పనిచేస్తావా?

మనిషిగా మనం ఎదగాలంటే, ఎన్నో విషయాలు నేర్చుకోవాలి. ఈ విధంగా ఆలోచించి, దానికి సమాధానాలు తెలుసుకోవాలి. కాని ఎంతసేపూ గుడ్డిగా కొన్ని పనులు చేసుకుంటూపోతాము; ఆగి సృష్టి గురించి ఆలోచించే తీరికే లేదు. భగవంతుడు ఎవరు? ఆయన ప్రవృత్తి ఏమిటి లాంటి ప్రాథమిక ప్రశ్నల జోలికి పోము. అంటే ఎప్పుడైనా కలిగినా, సందేహస్థాయిలోనే ఆగిపోతాము కాని వాటి జవాబులు పొందటానికి వెంపర్లాడము. అందువల్ల అర్జునుడు ఈ ప్రశ్నలు వేసేసరికి భగవంతుడు మురిసిపోతాడు. మురిసిపోతాడని ఎలా చెప్పగలము? దానికి వెంటనే జవాబు చెబుతున్నాడు కాబట్టి.

ఈ శ్లోకంతో అర్జునుని స్పందనలో రెండవదశ ముగిసింది. ఈ అధ్యాయం మొదట్లో చూశాము, అర్జునుడు విశ్వరూపాన్ని చూసి మూడురకాల స్పందనలను చూశాడని. వాటిలో ఇప్పటిదాకా రెండు స్పందనలను చూశాము. మొదటి స్పందన ఆశ్చర్యం లేదా విస్మయం. రెండవ స్పందన భయం. ఇంక మూడవ దశ చూడాలి, కాని అది చూసేముందు అర్జునుడు వేసిన ప్రశ్నకు భగవంతుడు ఇచ్చిన జవాబు చూడబోతున్నాము.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 32 **కాలోఽస్మి లోకక్షయకృత్ ప్రవృద్ధో లోకాన్ సమాహర్తుమిహ ప్రవృత్తః ।**
ఋతేఽపి త్వాం న భవిష్యంతి సర్వే యేఽవస్థితాః ప్రత్యనీకేషు యోధాః ॥

కాలః, అస్మి, లోకక్షయకృత్, ప్రవృద్ధః, లోకాన్, సమాహర్తుమ్, ఇహ, ప్రవృత్తః,
ఋతే, అపి, త్వామ్, న, భవిష్యంతి, సర్వే, యే, అవస్థితాః, ప్రత్యనీకేషు, యోధాః ॥

లోకక్షయకృత్	= సర్వలోకములను సంహరించుటకు	ప్రత్యనీకేషు	= శత్రుపక్షములందు
ప్రవృద్ధః	= విజృంభించిన	యే, యోధాః	= ఏ వీరులు
కాలః, అస్మి	= మహాకాలుడను	అవస్థితాః	= కలరో
ఇహ	= ఇప్పుడు	(తే)	= (వారు)
లోకాన్	= ఈ లోకములను	సర్వే	= అందరును
సమాహర్తుమ్	= రూపుమాపుటకై	త్వామ్	= నీవు
ప్రవృత్తః	= పూనుకొనియున్నవాడను	ఋతే, అపి	= యుద్ధము చేయకున్నను
		న, భవిష్యంతి	= ఎవరూ మిగిలియుండరు

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

(అహం) లోక-క్షయ-కృత్ ప్రవృద్ధః కాలః అస్మి, ఇహ లోకాన్ సమాహర్తుమ్ ప్రవృత్తః (అస్మి),
త్వామ్ ఋతే అపి ప్రత్యనీకేషు యే యోధాః అవస్థితాః, (తే) సర్వే న భవిష్యన్తి ।

తా: సర్వలోకములను సంహరించుటకు విజృంభించిన మహాకాలుడను. ఇప్పుడు ఈ లోకములను రూపుమాపుటకై పూనుకొనియున్నవాడను. శత్రుపక్షములందు ఏ వీరులు కలరో వారు అందరును, నీవు యుద్ధము చేయకున్నను ఎవరూ మిగిలియుండరు.

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ – భగవంతుడు జవాబు చెబుతున్నాడు. ముందు శ్లోకంలో అర్జునుడు రెండు ప్రశ్నలు వేశాడు. అవి **ఎవరు నువ్వు? నీ ప్రవృత్తి ఏమిటి?** ఇందులో మొదటి ప్రశ్నకు జవాబు వస్తుంది. ఎవరు నువ్వు?
కాలః అస్మి – నేను కాలతత్త్వాన్ని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కాలతత్త్వాన్ని వ్యావహారిక స్థాయిలో చూస్తాము.

మూడు రకాల సత్యాలు ఉన్నాయని చాలాసార్లు చూశాము. అవి ప్రాతిభాసిక సత్యం, వ్యావహారిక సత్యం, పారమార్థిక సత్యం. ప్రాతిభాసిక సత్యం అంటే స్వప్నప్రపంచం. దాని గురించి ఎక్కువగా పట్టించుకోము. ఇప్పుడు చూసేది పారమార్థిక సత్యం, వ్యావహారిక సత్యాల గురించి మాత్రమే.

వ్యావహారిక సత్యం అంటే ఇప్పుడు మనమున్న జాగ్రదావస్థ. వ్యావహారిక సత్యంలో కాలతత్త్వం విడరాని, విడదీయలేని అంశం. అందువల్ల వ్యావహారిక స్థాయిలో అన్నీ ద్వంద్వాలనే చూస్తాము. రాక-పోకలు; అభివృద్ధి-వినాశనం; కలయిక-విడిపోవటం; చావు-పుట్టుకలు మొదలైనవి. అందువల్ల వేదాంతం వ్యావహారిక సత్యంలో మీకు రెండే మార్గాలు ఉన్నాయంటుంది. ఏమిటవి? ఈ ద్వంద్వాలలో స్వీకరిస్తే రెండింటినీ స్వీకరించటం, తిరస్కరిస్తే రెండింటినీ తిరస్కరించటం.

ఒక వ్యక్తి తరచు విమానాల్లో ప్రయాణిస్తూ ఉంటాడు. చాలా విమానాల్లో చాలా రకాల ఆహారం ఏర్పాటు చేసేవారు. అందులో కూడా విస్తారంగా ఉండేది ఆహారం. అందువల్ల నిముషనిముషం ఎయిర్‌హోస్టెస్ వచ్చి కాఫీ కావాలా, టీ కావాలా, డ్రింకు కావాలా అని అడిగేది; అల్పాహారం విషయంలో కూడా దోశ కావాలా, ఇడ్లీ కావాలా, బ్రెడ్‌టోస్ట్ కావాలా అని అడిగేది; భోజనం విషయంలో వెజ్ కావాలా, నాన్‌వెజ్ కావాలా అని అడిగేది. అలా ప్రశ్నలు వేసి, అతనికి కావాల్సినవి అందించేది. కాని ఒకసారి అతను అనుకోకుండా ఇంకో మామూలు విమానంలో ప్రయాణం చెయ్యాల్సివచ్చింది. ఎయిర్‌హోస్టెస్ వచ్చి ఆహారం కావాలా అని అడిగింది. ఏమేమి ఉన్నాయి అని అతను అలవాటు ప్రకారం అడిగాడు. ఎయిర్‌హోస్టెస్ నవ్వి, మీకు ఒకటే అవకాశం ఉంది అంది. ఏమిటది అని అడిగితే, ఏ ఆహారం కావాలో ఎన్నుకునే అవకాశం లేదు కాని, ఇచ్చిన ఆహారాన్ని స్వీకరించటమో, తిరస్కరించటమో చేసే అధికారం ఉంది అంది.

మన జీవితం కూడా అంతే. ఈ జీవితాన్ని ఉన్నదున్నట్టుగా స్వీకరించటమో, పూర్తిగా తిరస్కరించటమో చెయ్యగలము అంతే. దానిలో ఎన్నుకునే అధికారం లేదు మనకు. ఉన్నదున్నట్టుగా స్వీకరించటమంటే ద్వంద్వాలతో కూడిన జీవితాన్ని స్వీకరించాలి. అంటే జీవితంలో ఎదురయ్యే కష్టసుఖాలను, ఆటుపోట్లను, హెచ్చుతగ్గులను, ఎత్తుపల్లాలను చిరునవ్వుతో స్వీకరించాలి. ఇది వ్యావహారిక సత్యం. ఇందులో నేను సుఖాన్ని తీసుకుని కష్టాన్ని వదిలేస్తాను; హెచ్చు స్థాయిలో ఉండి, కిందకు దిగను అంటే కుదరదు. ఇలా ద్వంద్వాలను స్వీకరించలేను అంటే పారమార్థిక స్థాయికి ఎదగటం ఒక్కటే మార్గం.

పారమార్థికస్థాయిలో కాలం లేదు, దేశం లేదు, ద్వంద్వాలు లేవు.

అన్యత్ర ధర్మాత్ అన్యత్రాధర్మాత్ – కఠ

ధర్మమూ లేదు, అధర్మమూ లేదు; పుణ్యమూ లేదు, పాపమూ లేదు; పుట్టుకా లేదు, చావూ లేదు.

న జాయతే మ్రియతే వా కదాచిత్
నాయం భూత్వా భవితా వా న భూయః – 2–20

అందువల్ల మనకు ఎన్నుకునే అవకాశం ఒక్క విషయంలోనే ఉంది. పారమార్థిక స్థాయిని ఎన్నుకుని, వ్యావహారిక స్థాయిని వదులుకోవటం; లేదూ, వ్యావహారికస్థాయిలోనే ఉంటాను అంటే ద్వంద్వాలతో కూడిన వ్యావహారిక స్థాయిని స్వీకరించటం. ద్వంద్వాలలో సుఖం, ఆనందం, కలిమి స్వీకరించి దుఃఖం, ఆందోళన, లేములను స్వీకరించను అంటే కుదరదు. రెండింటినీ సమానంగా స్వీకరించాలి.

పారమార్థిక స్థాయికి ఎదగటం కూడా అంత తేలిక కాదు. అన్నింటినీ వదులుకోవటానికి కూడా చాలా గట్టి మనస్సు కావాలి. శత్రువులను ఆనందంగా వదులుకుంటాము, కాని మిత్రులను వదులుకోలేము; శత్రువులనూ వదులుకోవాలి, మిత్రులనూ వదులుకోవాలి; అనారోగ్యాన్నీ వదులుకోవాలి, ఆరోగ్యాన్నీ వదులుకోవాలి; అసంగత్వమూ వదులుకోవాలి, సంగత్వమూ వదులుకోవాలి; మరణమూ వదులుకోవాలి, జననమూ వదులుకోవాలి.

పూర్తిగా అన్నీ వదులుకోవటానికి చాలా గట్టి మనస్సు ఉండాలి; ద్వంద్వాలను స్వీకరించటానికీ అంతే గట్టి మనస్సు ఉండాలి. వేదాంతం ఆ ఆంతర్గతశక్తి ఒక్క దానివల్లనే వస్తుంది అంటుంది. అదే ఆత్మజ్ఞానం.

ఆత్మజ్ఞానం మీకు ఆంతర్గతశక్తిని ఇస్తుంది. మీరు అంతటినీ త్యజించాలనుకున్నా, ద్వంద్వాలను స్వీకరించాలనుకున్నా కూడా, వాటికి కావాల్సిన దృఢసంకల్పాన్ని ఇస్తుంది. గృహస్థాశ్రమంలో ఉండాలని మీరు నిశ్చయించుకుంటే, అందులో జరిగే అంశాలన్నింటినీ చిరునవ్వుతో స్వీకరించాలి. ఇల్లు అన్నాక మనుష్యులు వస్తారు, వెళతారు; గృహస్థు అయితే పిల్లలు పుడతారు, ఎదుగుతారు. నెమ్మదిగా మన ఒడిలోంచి కిందికి దిగి, మనకు అందనంత దూరానికి మానసికంగా, శారీరకంగా కూడా వెళ్ళిపోతారు. వారి ఆటపాటలకు మురిసిపోయినట్టే, వారు దూరంగా వెళ్ళిపోయినా నవ్వుతూ స్వీకరించాలి. పోనీ అని సన్న్యాసాశ్రమాన్ని స్వీకరిస్తే అన్నింటినీ, అందరినీ వదులుకోవాలి. నా అన్నవారు, నా ఆస్తిపాస్తులు అంటూ ఏవీ ఉండవు. ఈ ఆశ్రమంలో కొంత, ఆ ఆశ్రమంలో కొంత స్వీకరిస్తామనకూడదు.

ఇదంతా అర్థమయ్యేలా అహం కాలః అస్మి అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే వ్యావహారిక స్థాయిలోంచి చూస్తే నేను కాలతత్త్వాన్ని; పారమార్థికస్థాయిలోంచి చూస్తే నేను కాలాతీతతత్త్వాన్ని అంటున్నాడు.

కాలతత్త్వంగా కృష్ణపరమాత్మకు రెండు విధులు లేదా కర్తవ్యాలు ఉన్నాయి. అవి సృష్టి, లయ. ఇప్పుడు సందర్భం మహాభారతయుద్ధం.

లోకక్షయకృత్ – నేను లోకాలను నాశనం చేసేవాడిని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ప్రవృద్ధః – ఇప్పుడు ఈ లయకారకునిగా విజృంభిస్తున్నాడు. ఎందుకంటే మహాభారతయుద్ధంలో లక్షలాది సైనికులను, రాజులను, యోధులను సంహరించబోతున్నాడు. ఎలాగైతే భూకంపం వస్తే లక్షల్లో జననష్టం జరుగుతుందో, అలా ఇక్కడ కూడా లక్షల్లో జననష్టం జరగబోతున్నది. అందువల్ల ఇక్కడ కాలతత్త్వంలోని లయకారణాన్ని చూస్తాము. ఏం లయ చేస్తాడు?

లోకాన్ ఇహ సమాహర్తుమ్ – ఈ యుద్ధంలో పాల్గొంటున్న వారందరినీ సంహరించబోతున్నాను. కౌరవుల సైన్యం పదకొండు అక్షౌహిణులు అయితే, పాండవుల సైన్యం ఏడు అక్షౌహిణులు. ఇంతమందీ మరణిస్తారు. కురుక్షేత్ర యుద్ధం ముగిశాక పన్నెండుమంది మాత్రమే జీవించివున్నారు అంటారు. తక్కిన అందరూ మరణిస్తారు.

ఈ సందర్భంలో అర్జునుణ్ణి హెచ్చరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఓ అర్జునా, నువ్వు యుద్ధం చెయ్యటానికి సిద్ధపడినా, పడకపోయినా, నేనయితే వారందరినీ నాశనం చెయ్యటానికి సిద్ధపడ్డాను. నువ్వు నాకు సహకరించినా, సహకరించకపోయినా జరగబోయేది అదే.

ఋతేఽపి త్వాం – నువ్వు యుద్ధం చెయ్యకపోయినా సరే,

సర్వే న భవిష్యంతి – వీరెవరూ జీవించి ఉండరు. అందరూ మరణించాల్సిందే. మొత్తం ప్రపంచాన్ని వదిలివెళ్ళే సమయం ఆసన్నమయింది. ఎవరు?

యేఽవస్థితాః – ఇదుగో, సముద్రంలా విస్తరించివున్న ఈ మానవసమూహం,

ప్రత్యనీకేషు యోధాః – రెండువైపుల ఉన్న యోధులు కూడా మరణించక తప్పదు. వారి ప్రారబ్ధకర్మ ముగియబోతున్నది. మీ వైపు ఉన్న యోధులు ధర్మం వైపు నిలిచారు, కౌరవుల సైన్యం అధర్మం వైపు నిలిచారు. ఈ యుద్ధం ధర్మ-అధర్మాల మధ్య యుద్ధం నిజమే కాని, యుద్ధరంగానికి వచ్చాక, నీవైపు వారు కూడా మరణించక తప్పదు. అనీకం అంటే సైన్యం; ప్రతి అంటే రెండువైపులా ఉన్న; అందువల్ల ప్రత్యనీకేషు అంటే రెండువైపులా ఉన్న సైన్యం మరణించక తప్పదు. అందువల్ల ఓ అర్జునా, ఒక విషయం గ్రహించు అంటున్నాడు. ఏమిటది? తర్వాత వచ్చే శ్లోకంలో చూస్తాము.

శ్లో. 33 **తస్మాత్ త్వముత్తిష్ఠ యశో లభస్వ జిత్వా శత్రూన్ భుంక్ష్వ రాజ్యం సమృద్ధమ్ ।**
మయైవైతే నిహతాః పూర్వమేవ నిమిత్తమాత్రం భవ సవ్యసాచిన్ ॥
తస్మాత్, త్వమ్, ఉత్తిష్ఠ, యశః, లభస్వ, జిత్వా, శత్రూన్, భుంక్ష్వ, రాజ్యమ్, సమృద్ధమ్,
మయా, ఏవ, ఏతే, నిహతాః, పూర్వమ్, ఏవ, నిమిత్తమాత్రమ్, భవ, సవ్యసాచిన్ ॥

తస్మాత్	= అందువలన	రాజ్యమ్	= రాజ్యమును
త్వమ్	= నీవు	భుంక్ష్వ	= అనుభవింపుము
ఉత్తిష్ఠ	= (యుద్ధము చేయుటకై) లెమ్ము	ఏతే	= వీరందరును
యశః	= కీర్తిని	పూర్వమ్, ఏవ	= ఇంతకు ముందే
లభస్వ	= పొందుము	మయా ఏవ	= నాచేతనే
శత్రూన్	= శత్రువులను	నిహతాః	= చంపబడిరి
జిత్వా	= జయించి	సవ్యసాచిన్	= ఓ సవ్యసాచీ! అర్జునా!
సమృద్ధమ్	= సర్వసంపదలతో తులతూగుచున్న	నిమిత్తమాత్రమ్, భవ	= నీవు నిమిత్తమాత్రుడవు కమ్ము

తస్మాత్ హే సవ్య-సాచిన్! త్వమ్ ఉత్తిష్ఠ, యశః లభస్వ, శత్రూన్ జిత్వా సమృద్ధమ్ రాజ్యమ్ భుఙ్క్ష్వ।
మయా ఏవ ఏతే పూర్వమ్ ఏవ నిహతాః, (త్వం) నిమిత్త-మాత్రమ్ భవ ।

తా: అందువలన నీవు యుద్ధము చేయుటకై లెమ్ము, కీర్తిని పొందుము. శత్రువులను జయించి సర్వసంపదలతో తులతూగుచున్న రాజ్యమును అనుభవింపుము. వీరందరును ఇంతకు ముందే నాచేతనే చంపబడిరి. ఓ సవ్యసాచీ! అర్జునా! నీవు నిమిత్తమాత్రుడవు కమ్ము.

అందువల్ల అర్జునా, నువ్వు ఈ యుద్ధం చేసినా, చెయ్యకపోయినా, ఈ యోధులందరూ మరణించక తప్పదు. వారి మరణసమయం ఆసన్నమయింది.

అర్జునుడు యుద్ధం చేశాడంటే అతనికి కీర్తిప్రతిష్ఠలు కలుగుతాయి. ధర్మం వైపు నిలిచాడని అందరూ అతన్ని పొగుడుతారు. ఎవరూ కృష్ణపరమాత్మ వారిని హతమార్చాడు అనరు; అందరూ అర్జునుణ్ణి కొనియాడుతారు.

దాని బదులు, అతను యుద్ధానికి వెన్నుచూపితే, అతను అపకీర్తి పాలవుతాడు. క్షత్రియుడై ఉండీ, తన క్షత్రియ ధర్మాన్ని నిర్వర్తించనందుకు అతనికి ప్రత్యవాయపాపం అంటుకుంటుంది. అటు చెడ్డపేరూ వస్తుంది, ఇటు పాపమూ వస్తుంది. అంతే కాకుండా ఇరుపక్షాల సైనికులూ మరణించక తప్పదు. అందువల్ల వీటిలో ఏది నయం? లేచి, తన ధర్మాన్ని నిర్వర్తించటం.

తస్మాత్ – అందువల్ల; ఎందువల్ల? ఈ యోధులందరూ మరణించే సమయం ఆసన్నమయింది కాబట్టి, వారిని నేనూ ఎలాగూ చంపబోతున్నాను కాబట్టి;

త్వమ్ ఉత్తిష్ఠ – లే, లేచి యుద్ధం చెయ్యి.

యశో లభస్వ – యుద్ధం చేసి కీర్తిప్రతిష్ఠలు పొందు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నిజానికి వారిని సంహరించేది భగవంతుడే అయినా, భగవంతునికి ఈ కీర్తిప్రతిష్ఠలు అవసరం లేదు. అందువల్ల నువ్వే పొందు అంటున్నాడు. ఎలా పొందుతాడు?

శత్రూన్ జిత్వా – శత్రువులను జయించటంద్వారా. జిత్వా అంటే శత్రువులను ఓడించి, తను గెలవటం. అంతేకాదు –

సమృద్ధం రాజ్యం భుంక్ష్వ – నువ్వు పోగొట్టుకున్న రాజ్యాన్ని, సర్వసంపదలతో కూడిన రాజ్యాన్ని తిరిగి పొంది అనుభవించవచ్చు. ఇన్నాళ్ళూ పాండవులు అడవుల్లో అష్టకష్టాలు పడ్డారు; ఇప్పుడు యుద్ధం చేస్తే, అందులో గెలిచి అష్టైశ్వర్యాలు అనుభవించవచ్చు.

మయైవైతే నిహతాః పూర్వమేవ – వీరంతా నాచేత ముందే చంపబడ్డారు. ఎందుకంటే వారి ప్రారబ్ధకర్మ ముగిసింది. వారు ఎలా చంపబడతారు అనే మార్గం మారవచ్చేమో కాని, మరణం తథ్యం.

వారు ముందే మరణించారు కాబట్టి, అర్జునుడు బ్రహ్మాస్త్రం ఉపయోగించినా, పాశుపతాస్త్రం ఉపయోగించినా వారు మరణించక తప్పదు. చిన్నప్పుడు వీధి నాటకాల్లో చూసి ఉంటారు. ఒకవైపు రాముడు, ఇంకొకవైపు రావణాసురుడు నిల్చుని ఉంటారు. రాముడు ఇటునుంచి బాణం వేస్తాడు. ఆ బాణం కూడా అసలు సిసలు బాణం కాదు. అయినా, రావణాసురునికి ముందే చెప్పి ఉంచుతారు. రాముడు బాణం వదలగానే, నీకు తగిలినా, తగలకపోయినా కింద పడిపో అని. ఆ విధంగా అర్జునుడు పాశుపతాస్త్రాన్ని ఉపయోగించినా, బ్రహ్మాస్త్రాన్ని ఉపయోగించినా, ఎన్ని భావాలకు లోనయినా, వారందరూ మరణించి తీరుతారు.

ఏతే అంటే ఈ సైనికులందరూ; పూర్వమేవ నిహతాః – ముందే సంహరించబడ్డారు.

సవ్యసాచిన్ – ఓ సవ్యసాచీ అంటున్నాడు. అర్జునునికి సవ్యసాచి అనే బిరుదు ఉంది. సవ్యమ్ అంటే ఎడమచెయ్యి.

సవ్యేన హస్తేన సహితుం శీలమ్ అస్య అస్తి ఇతి సవ్యసాచిన్

అంటే రెండు చేతులతోనూ బాణాలను ప్రయోగించగలడని అర్థం. అర్జునుడు ఏ చేత్తో యుద్ధం చేసినా శత్రుసైనికులు మరణించక తప్పదు.

నసీరుద్దీన్ ముల్లా ఒకసారి తన ఇంటికి విచ్చేసిన అతిథిని పిలిచి తన ఇంట్లో ప్రదర్శించిన అనేక జంతువుల భాగాలు చూపిస్తూ వచ్చాడు. గోళ్ళ దగ్గర్నుంచి అన్ని భాగాలూ ఉన్నాయి, ఒక్క తల భాగం తప్ప. వచ్చిన అతిథి ఆశ్చర్యంగా అడిగాడు, 'ఇన్ని జంతువులను వెంటాడి, వేటాడి, వాటిని హతమార్చావంటే నువ్వు గొప్ప వేటగాడివి అయివుండాలి. కాని ఏ జంతువుదీ తల మాత్రం లేదే?' అన్నాడు. దానికి నసీరుద్దీన్ ముల్లా అన్నాడు కదా, 'నేను వేటకు వెళ్ళేసరికే తలను ఎవరో తీసుకువెళ్ళి పోయేవారు!' అంటే ఏమిటి అర్థం? అతను ఒక్క జంతువును కూడా చంపలేదు. ఎవరో చంపిన జంతువుల భాగాలను తను ఏరి తెచ్చుకున్నాడు.

ఆ విధంగా అర్జునుడు ఎవరినీ ప్రత్యేకించి చంపనవసరం లేదు. భగవంతుడు ముందే వారిని చంపేశాడు.

నిమిత్తమాత్రం భవ సవ్యసాచిన్ – ఓ సవ్యసాచీ! నువ్వు పేరుకు మాత్రమే యుద్ధం చేస్తున్నావు. నువ్వు నిమిత్తమాత్రుడవు అవుము అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్ల అర్జునుడు అయ్యో, నా వారిని ఎలా హతమారుస్తానని బాధపడనవసరం లేదు, పారిపోనవసరం లేదు, భయపడనవసరమూ లేదు. కానున్నది కాకమానదు. మరణం తథ్యం. అందువల్ల అర్జునుడు కృష్ణుని చేతిలో ఉన్న ఆయుధం మాత్రమే. నిమిత్తం అంటే ఆయుధం.

ఆ విధంగా కృష్ణపరమాత్మ తను కాలతత్త్వాన్ని అని చెబుతున్నాడు. విశ్వం ఆయన శరీరం అయితే, కాలం కూడా ఆయనలో ఒక భాగమే అవుతుంది. అందువల్ల భగవంతుడు కాలం లేదా యముడు.

యమాయ నమః, యమాయ ధర్మరాజాయ మృత్యవే చాంతకాయ చ ।
వైవస్వతాయ కాలాయ సర్వభూతాక్షయాయ చ

యమధర్మరాజు ప్రకృతి నియమాలను అనుసరించి అంతటినీ నియంత్రిస్తాడు. యమధర్మరాజు అన్యాయం చెయ్యడు. ఇప్పుడు భగవంతుడు వారి ప్రారబ్ధకర్మల ప్రకారం వారిని సంహరించాలంటే, ఆయనే స్వయంగా కత్తి పట్టుకునో, తుపాకి పట్టుకునో రంగంలోకి దిగడు. ఇక్కడ అర్జునునికి అవకాశం ఇస్తున్నాడు అంతే.

ప్రత్యేక విశ్లేషణ – ఫ్రీవిల్లా, విధా

ఈ సందర్భంలో మనిషిని నడిపించేది ఫ్రీ విల్లా, విధిరాతనా అనేది చర్చనీయాంశం. ఎందుకంటే

నిమిత్తమాత్రం భవ సవ్యసాచిన్

ఈ వాక్యాన్ని తీసుకుని, చాలామంది దాన్ని వేరే సందర్భాలలో అన్వయించి, భగవంతుడు జగన్నాటక సూత్రధారి అనీ, మనం ఆయన చేతుల్లో కీలుబొమ్మలం మాత్రమే అనీ అంటారు. పైగా

మయైవైతే నిహతాః పూర్వమేవ

నేను వారిని ముందే సంహరించాను అన్నాడు. అంటే వారి తలరాతను నేను ముందే రాసి పంపాను అని చెప్పినట్టు అర్థం. అంటే భగవంతుడు మనను ఈ భూమ్మీదకు పంపినప్పుడే మన తలరాతను రాసి పంపిస్తాడనీ, మనం ఎలాగూ ఆ విధిరాతను తప్పించుకోలేమనీ, మనమంతా విధి రాసిన వింతనాటకంలో పాత్రధారులం మాత్రమేననీ అంటారు కొందరు. అంటే వీరు విధి బలీయమైనది అంటారు.

హరిణాపి హరేణాపి బ్రహ్మణాపి సురైరపి ।

లలాట లిఖితా రేఖా పరిమార్ష్టుం న శక్యతే ॥

ఇది విధిని నమ్మే శ్లోకం. లలాట లిఖితరేఖను నమ్మే శ్లోకం. విధిరాతను గాని, జాతకాన్ని గాని, చేతిలో ఉన్న గీతలను కాని ఎవరూ తప్పించలేరు. హరి అంటే విష్ణుమూర్తి, హరేణపి అంటే శివుడు కూడా, బ్రహ్మణాపి అంటే బ్రహ్మదేవుడు కూడా, సురైరపి అంటే దేవతలు కూడా. అంటే ఒకసారి మన రాత రాసేశాక హరిహరాదులు కాని, ఆ తలరాత రాసిన బ్రహ్మ కాని, వేరే దేవతలు కాని ఎవరూ దానిని మార్చలేరు అంటారు. అంటే దీని అర్థం ఏమిటి? తలరాత రాసిన బ్రహ్మదేవుడే మార్చలేకపోతే, హరిహరాదులే మార్చలేకపోతే, మామూలు మనిషిని నేనెంత అనుకుంటారు కొందరు. అలా విధిరాతను నమ్మేవారికి భగవద్గీతలోని ఈ శ్లోకం చదివితే హల్వా తిన్నట్టు ఉంటుంది.

అదుగో కృష్ణపరమాత్మే నిమిత్తమాత్రం భవ సవ్యసాచిన్ అని ప్రకటిస్తున్నాడు. అంటే విధి ఆడే వింత నాటకంలో మనమందరం కీలుబొమ్మలం; ఆ జగన్నాటక సూత్రధారి అంతా వెనకవుండి ఆడిస్తాడు అంటారు. అంతా ఆయన చేతిలో ఉంటే, మన ఫ్రీవిల్‌కి చోటేది అంటారు నిరాశగా.

మనం ఒక విషయం బాగా అర్థం చేసుకోవాలి. శాస్త్రం పూర్తిగా విధిమీదే ఆధారపడే సిద్ధాంతాన్ని ఒప్పుకోదు. ఎందుకంటే మనం జగన్నాటక సూత్రధారి చేతిలో కీలుబొమ్మలం అనుకుంటే, మనకు ఫ్రీవిల్ ఉందనే సిద్ధాంతాన్ని తృణీకరించినట్టు అవుతుంది. శాస్త్రం మనిషి బుద్ధిజీవి, ఫ్రీవిల్ ఉంది అతనికి అంటుంది.

మన తలరాత ఎలా ఉంటే అలా అవుతుంది అనుకోవటాన్ని ఫేటలిజమ్ అంటారు. అంటే విధి చేతిలో కీలుబొమ్మలుగా ఉండిపోవటం. కాని ఇక్కడ ఒక చిన్న సూక్ష్మభేదం ఉంది – దాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. మనం తలరాత లేదనటం లేదు. శాస్త్రం విధిని నమ్ముతుంది. విధి లేదా తలరాత అంటే ఏమిటి? మనం గతంలో కాని, గతజన్మల్లో కాని చేసిన కర్మల ఫలితం విధిలిఖితం. శాస్త్రం కర్మఫలాన్ని నమ్ముతుంది. కర్మఫలానికి ఇంకోపేరు విధిలిఖితం లేదా ప్రారబ్ధం లేదా దైవం. మన జాతకంలో మన ప్రారబ్ధం ఎలా ఉందో తెలుస్తుంది.

ఇక్కడ కూడా చిన్న సూక్ష్మభేదం ఉంది. మన గ్రహాలు మన జీవితాన్ని ప్రభావితం చెయ్యవు. మరి ఏమిటి ప్రభావితం చేస్తుందంటే మన ప్రారబ్ధం ప్రభావితం చేస్తుంది. కాకపోతే ఆ గ్రహాలు మన ప్రారబ్ధం ఎలా ఉందో

చూపిస్తాయి. ఉదాహరణకు కారులో పెట్రోలు ఎంత ఉందో ఒక మీటరు సూచిస్తుంది. ఈ మీటరు నడిపిస్తుందా కారును? లేదే. పెట్రోలు నడిపిస్తుంది; కాకపోతే ఈ మీటరు హెచ్చరిస్తుంటుంది, పెట్రోలు అయిపోతోంది సుమా అంటుంది. అలాగే మన గ్రహాలు మన ప్రారబ్ధకర్మను సూచిస్తాయి, కాని మన ప్రారబ్ధకర్మను ప్రభావితం చెయ్యవు. ఈ ప్రారబ్ధకర్మనే విధి, లలాటలిఖితం అంటారు.

విధికీ, విధిని నమ్మటానికీ చిన్న సూక్ష్మభేదం ఉందన్నాము ఇందాక. ఏమిటది? మన జీవితాన్ని ప్రభావితం చేసే కొన్ని అంశాల్లో విధి ఒకటి. అంతేకాని విధి మాత్రమే ప్రభావితం చేస్తుందనుకుంటే అది ఫేటలిజమ్ అవుతుంది. విధి కాకుండా మన జీవితాన్ని ప్రభావితం చేసేది ఇంకొకటి ఉంది. అదే మన ఫ్రీవిల్. దీన్ని పురుషార్థం అంటారు. (పురుషార్థం అంటే మనకున్న లక్ష్యాలు కాదు) అందువల్ల మన విధి+మన ఫ్రీవిల్ రెండూ కలిసి మన భవిష్యత్తును నిర్దేశిస్తాయి అంటుంది శాస్త్రం.

ఫ్రీవిల్ + విధి మన భవిష్యతును నిర్దేశిస్తాయి అని మీరు అంటే దాన్ని శాస్త్రం అంటారు; విధి మాత్రమే నిర్దేశిస్తుంది అంటే దాన్ని ఫేటలిజమ్ అంటారు. ఫేటలిజమ్‌ను నమ్మారంటే, ఫ్రీవిల్‌ను తిరస్కరించినట్టే. ఫ్రీవిల్‌ను తిరస్కరిస్తే వచ్చే సమస్యలేమిటో తెలుసుకోవాలి. ఈ చర్చను ప్రవేశపెట్టింది అందువల్లనే.

మన చేతిలో ఏంలేదు, అంతా బ్రహ్మలిఖితం అంటే అందులో ప్రయోజనాలు లేకపోలేదు. ఆ ప్రయోజనాలేమిటో చూశాక, అందులో ఉండే సమస్యలు ఏమిటో చూద్దాము.

ప్రయోజనాలు –

ఎ). అంతా భగవంతుడే చూస్తున్నాడు అంటే మన దుర్మార్గాలకు మనం బాధ్యత వహించనవసరం లేదు. 'పొరపాటు చెయ్యటం మానవసహజం; దాన్ని ఇతరులమీద నెట్టివెయ్యటం మరింత మానవసహజం,' అన్నారు ఎవరో. అందువల్ల ఏదైనా పొరపాటు చేసి, దాన్ని ఎవరి నెత్తిన రుద్దుదామా అని ఆలోచించే అలవాటు ఉంటే, దాన్ని హాయిగా భగవంతునిమీద తోసేయవచ్చు. నాదేం లేదు, అంతా ఈశ్వరేచ్ఛ అనేస్తారు. పైగా శివుడాజ్ఞ లేనిదే చీమైనా కుట్టదు అని సమర్థించుకుంటారు కూడా. దీన్నే పలాయనవాదం అంటారు. ఇలా ఈశ్వరేచ్ఛ అనే వారికి ఇది మంచి సాకు; వారు దేనికీ బాధ్యత వహించకుండా భగవంతునిమీదకు తోసేయవచ్చు.

బి). ఇంకొక చిన్న సానుకూల లాభం కూడా ఉంది. మన చేతిలో ఏంలేదు, అంతా భగవంతుని చేతిలో ఉందని అనుకుంటే, మనకు భగవంతునిమీద గౌరవం పెరుగుతుంది. భగవంతుడు ఎవరికీ అన్యాయం చెయ్యడని తెలుసు మనకు. ఈ సిద్ధాంతం ఒక విధంగా జీవితంలో ఎదురయ్యే ఆటుపోట్లను తట్టుకోవటానికి తోడ్పడుతుంది. అప్పుడు కష్టాలను చిరునవ్వుతో స్వీకరించే గుండెధైర్యం కలుగుతుంది.

ఒక సామెత ఉంది: 'భగవంతుడు మనను తరచు నీటి కిందికి తీసుకువచ్చేది మనను ముంచటానికి కాదు, మనను శుద్ధి పరచటానికి.' అంతా ఈశ్వరేచ్ఛ. నేను కష్టపడాలని రాసిపెట్టి ఉంది కాబట్టే నాకు ఈ కష్టం వచ్చింది అంటారు. ఈ కష్టంద్వారా నన్ను పునీతుడిని చేస్తాడు అనుకుంటారు కూడా. కాని శాస్త్రం పూర్తిగా విధిమీద ఆధారపడవద్దు అంటుంది.

శంకరాచార్యులవారు కూడా సందర్భం వచ్చినప్పుడల్లా ఫ్రీవిల్‌కు అవకాశం లేదని ఎవరైనా అంటే, ఆయన చేసే విశ్లేషణలో ఆ వాదనను స్వీకరించకూడదు అంటారు.

ఇంతవరకూ ఈశ్వరేచ్ఛను స్వీకరిస్తే కలిగే రెండు ప్రయోజనాలను చూశాము. కాని ఇప్పుడు కేవలం ఈశ్వరేచ్ఛమీద మన జీవితం నడుస్తోంది అంటే వచ్చే ఆరు సమస్యలను చర్చిద్దాము.

ఎ) **ఈశ్వరః మహాసంసారిత్వమ్** – ఒకవేళ భగవంతుడే అంతా చేస్తున్నాడు, మనం ఆయన చేతిలో కీలుబొమ్మలం అంటే, భగవంతుడు కర్తా, మనం కరణం అవుతాము. ఇక్కడ కరణం అంటే పరికరం. కర్మ సిద్ధాంతంలో ఒక సూత్రం ఉంది. అది –

యః కర్తా భవతి సః ఏవ భోక్తా భవతి

ఎవరైతే ఒక కర్మ చేస్తారో, వారు మాత్రమే ఆ కర్మయొక్క ఫలాన్ని అనుభవించాలి. అంటే ఎవరు కర్తో, అతనే భోక్తా అవుతాడు. కర్మఫలం అంటే పుణ్యపాపాలు. అంటే ఇప్పుడు భగవంతుడు కర్త కాబట్టి, పుణ్యపాపాలు అన్నీ ఆయనకే చెందుతాయి. హత్యలు, దోపిడీలు, దొంగతనాలూ అన్నీ భగవంతునికే వెళతాయి. నేనేం చెయ్యటం లేదు అంటారు నేరస్థులు. అంతేకాదు, సంచిత, ప్రారబ్ధ, ఆగామి కర్మలు అన్నీ భగవంతునికే చెందుతాయి. అంటే ఈ సిద్ధాంతంవల్ల వచ్చే అర్థం లేని ఫలం, భగవంతుడు **మహాసంసారి** అవుతాడు. మనం చేసే కర్మలు మనను సంసారిని చేస్తే, మనమందరం చేస్తున్న కర్మలన్నిటినీ భరిస్తున్న భగవానుడు మహాసంసారి అవ్వాలి.

బి) **జీవః అసంసారిత్వమ్** – ఇది అర్థం లేని వాదనో, జీవునికి లాభమో తెలియదు కాని, దీని ప్రకారం జీవుడు అసంసారి అవుతాడు. భగవంతుడు కర్తా, మనం కరణం అన్నాము కదా మొదటి అంశంలో. మనం కరణం అయితే, మనకు కర్మఫలం అంటదు. ఉదాహరణకు ఒక కారు ఒక వ్యక్తిని ఢీకొంటే, ఆ వ్యక్తి మరణించాడు అనుకుందాము. ఇప్పుడు శిక్ష కారుకు వేస్తారా, కారు నడిపే వ్యక్తికి వేస్తారా? కారు నడిపే వ్యక్తికే! నిజానికి గుద్దింది కారే, కాని దాన్ని వాడిన వ్యక్తికి శిక్ష పడుతుంది. అలాగే కత్తితో ఎవరినైనా పొడిచినా, తుపాకితో ఎవరినైనా కాల్చినా; కత్తిని, తుపాకులను శిక్షించరు. ఆ సూత్రాన్ని ఇక్కడ అన్వయిస్తే భగవంతుడు కర్తా, మనం ఆయన వాడిన కరణం. అందువల్ల మనకు శిక్ష పడటానికి వీలులేదు. అంటే మనకు పుణ్యపాపాలు అంటవు.

పుణ్యపాపాలు అంటకపోతే కలిగే ప్రయోజనం ఏమిటి? మోక్షం. అలా మోక్షం వచ్చేటట్టయితే, మనం కష్టపడి భగవద్గీత నేర్చుకోనవసరం లేదు. ఎవరు నేర్చుకోవాలి? భగవంతుడు నేర్చుకోవాలి. ఎందుకు? ఆయన పాపం మహాసంసారి అవుతాడు, దాన్నించి ఆయనకు మోక్షం రావాలంటే భగవద్గీత నేర్చుకోవాలి. సంచిత, ఆగామి, ప్రారబ్ధకర్మలు మనకు అంటవు, ఆయనకే చెందుతాయి. మనం **నిత్యముక్తులం** అవుతాము. అంటే **జీవి అసంసారి** అవుతాడు.

సి) **నైర్ఘృణ్యదోషమ్** – భగవంతుడే అంతా చేస్తుంటే, మన చేతిలో ఏమీ లేకపోతే, మనం జీవితంలో పడే కష్టాలన్నీ ఎవరివల్ల కలుగుతున్నాయి? సాక్షాత్తూ భగవంతునివల్లనే. మనకొక అనారోగ్యం కలిగినా, ఎక్కడో యుద్ధం జరిగినా, మరెవరో బాంబులు వేసినా, వాటివల్ల జరిగే నష్టాలన్నీ భగవంతుడు కలుగజేసినట్టు అవుతుంది.

జైల్లో నిజం చెప్పించటానికి పోలీసులు వాడే పద్ధతులు నేరస్థులను చాలా బాధిస్తాయి. వాటి గురించి వింటేనే మనకు ఆ రాత్రి నిద్రపట్టదు. అలాగే ఏ ఆసుపత్రికి వెళ్ళి చూసినా, ఐ.సి.యు.లోకి తొంగిచూసినా, వారి అవస్థలు చూస్తే మనసంతా కకావికలమైపోతుంది. వారికి ఇంత బాధలు కలుగజేస్తున్నది ఎవరు? మీరా, నేనా? కాదు, మనమంతా ఆయన చేతిలో కీలుబొమ్మలం మాత్రమే. జగన్నాటక సూత్రధారి చేస్తున్నాడు ఇదంతా అంటే, భగవానుడు కరుణామయుడు, దయాసాగరుడు అనలేము.

అలా భగవంతుడు నిర్దయగా ప్రవర్తిస్తే, దాన్ని నైర్ఘృణ్యదోషం అంటాము. నిర్ఘృణ అంటే జాలి లేకపోవటం; నైర్ఘృణ్య అంటే జాలిలేని వ్యక్తి. భగవంతుడు నిస్సహాయుడు. అందువల్ల వారు అవస్థ పడుతున్నారని కూడా అనలేము. ఎందుకంటే భగవంతుణ్ణి సర్వజ్ఞుడు, సర్వశక్తిమంతుడు అంటారు. ద్రౌపదికి నిండు కౌరవసభలో వస్త్రాపహరణం జరుగుతుంటే అలా అభయహస్తం చూపించి, ఆమెను కాపాడాడా లేదా? అలా తను విశ్వరూపం ధరించి అనేకవేల చేతులతో ఆసుపత్రులకి వెళ్ళి, నానా అవస్థలు పడుతున్న రోగులందరి బాధను చేత్తో తీసేసినట్టు తీసేయాలి. భగవంతునికి శక్తి లేదు అనలేరు, ఎందుకంటే ఆయన సర్వశక్తిమంతుడు. భగవంతునికి తెలియదు అనలేరు ఎందుకంటే ఆయన సర్వజ్ఞుడు. అంతేకాదు, ఆయన దయాసాగరుడు కూడా. అలాంటి దయాసాగరుడు మానవుల కష్టాలకు ఎందుకు ముగింపు పలకటం లేదు అనే ప్రశ్న వస్తుంది. అప్పుడు భగవంతునికి **నైర్ఘృణ్యదోషం** ఉన్నట్టు అవుతుంది.

డి) **వైషమ్యదోషమ్** – దేవునిమీదే అంతా భారం వేసేస్తే దేవుడు కరుణామయుడు కాదని ఇంతకుముందు చూశాము. ఇప్పుడు, ఇంకో కోణంలోంచి చూస్తే, కొంతమంది మనుష్యులు విందువిలాసాలలో మునిగి తేలుతున్నారు; కొంతమంది రాజభోగాలు అనుభవిస్తున్నారు. ఆ ఆనందంలో కూడా తారతమ్యాలు ఉన్నాయి. కొంతమంది ఆనందంగా, కొంతమంది చాలా ఆనందంగా, మరికొంతమంది చాలా ఎక్కువ ఆనందంగా ఉన్నారు. కారు ఉన్నవారు ఆనందంగా ఉంటారు అనుకుంటే ఆ కారుల్లో హెచ్చుతగ్గులు ఉన్నాయి. ఒకటి ఖరీదైన కారు అయితే, ఇంకొకటి సాదాసీదా కారు.

అంటే భగవంతుడు తనకు తోచినట్టు సుఖాలను ఇచ్చినట్టు అవుతుంది. అంటే కొంతమందిమీద పక్షపాతం చూపించినట్టు అవుతుంది. అంటే కొంతమంది నవ్వుతారు; కొంతమంది ఏడుస్తారు; కొంతమంది ఏడుస్తూ నవ్వుతారు; కొంతమంది నవ్వుతూ ఏడుస్తారు. ఈ పక్షపాతధోరణిని **వైషమ్యదోషం** అంటారు.

ఇ) **ధర్మశాస్త్ర నిష్ప్రయోజనమ్** – భగవంతుడు కర్త అయితే, మనం కరణం మాత్రమే అవుతామనీ, అంటే మనం చేసే కర్మలకు మనం బాధ్యులం కాము అని చూశాము కదా. అంటే పుణ్యపాపాలు, ధర్మాధర్మాల గురించి మనం నేర్చుకోనవసరం లేదు. మనం కారులాంటివారం అని చూశాము. రోడ్డుమీద వెళ్ళేది కారే అయినా, కారు ట్రాఫిక్ రూల్సు నేర్చుకోనవసరం లేదు; కారుని నడిపే వ్యక్తి నేర్చుకోవాలి. అలా భగవంతుని వల్ల నడపబడే మనం ధర్మశాస్త్రం నేర్చుకోనవసరం లేదు. ధర్మశాస్త్రంవల్ల ప్రయోజనముండదు. మనను నడిపే భగవంతుడే నేర్చుకోవాలి.

సత్యం వద ధర్మం చర స్వాధ్యాయ ప్రవచనాభ్యాం న ప్రమదితవ్యమ్ – తైత్తిరీయం

ఈ ధర్మసూత్రాలన్నీ నేర్చుకోనవసరం లేదు. ఎందుకంటే మనం నిమిత్తమాత్రులం మాత్రమే. అయితే ఎవరు నేర్చుకోవాలి? భగవంతుడు నేర్చుకోవాలి. గురుకులం వెళ్ళి ధర్మశాస్త్రం నేర్చుకోవాలి; లౌకికవిద్య నేర్చుకోవాలి. అమెరికాలో కారు ఎలా నడపాలో, మనదేశంలో కారు ఎలా నడపాలో నేర్చుకోవాలి. మనం ధర్మశాస్త్రాన్ని నేర్చుకోనవసరం లేదు కాబట్టి దాన్ని **ధర్మశాస్త్ర నిష్ప్రయోజనమ్** అంటారు.

ఎఫ్) **వికల్ప అభావః** – భగవంతుడు కర్త అయితే, మనం కరణం మాత్రమే అయితే, కరణంగా మనకు జీవితంలో ఏ ఘర్షణా ఉండదు. ఎందుకంటే ఏ పని చెయ్యాలో ఒక పరికరం నిర్ణయించనవసరం లేదు. ఎప్పుడైతే ఏ పని చెయ్యాలో నిర్ణయించనవసరం లేదో, అప్పుడే మనకు జీవితంలో ఏ ఘర్షణా ఉండదు. ఆ ఘర్షణ కూడా భగవంతుడే పడతాడు. మన ఇంటికి వెళ్ళటానికి రెండు మార్గాలుంటే, ఏ మార్గంలో వెళ్ళాలో, ఆ నిర్ణయం ఏదో మనమే తీసుకోవాలి. ఎక్కడ ఫ్రీవిల్ ఉంటే అక్కడ ఛాయిస్ ఉంటుంది; ఎక్కడ ఛాయిస్ ఉంటే, అక్కడ సంఘర్షణ ఉంటుంది. రెండు అవకాశాలు ఉంటే ఏది ఎన్నుకోవాలి? పెద్ద సంఘర్షణ ఉంటుంది మనస్సులో. దాన్ని మానసిక సంఘర్షణ అంటారు.

అంటే ఫ్రీవిల్, ఛాయిస్, కాన్ఫ్లిక్ట్ ప్యాకేజీ డీల్ లాంటివి. ఒకటి ఉన్నచోట తక్కిన రెండూ ఉంటాయి. మనుష్యులకు ఫ్రీవిల్ ఉందో లేదో ఎలా తెలుస్తుంది? వారి మనస్సులో సంఘర్షణ ఉందో లేదో అడగండి. నిజానికి పొద్దున్న లేవటమే పెద్ద సంఘర్షణ అంటారు పూజ్య స్వామీజీ. పొద్దున్నే అలారం మోగుతుంది, కాని పక్క దిగకుండా ఉండటానికి కుంటిసాకులు వెతుక్కుంటారు. ఇప్పుడు స్నానం చెయ్యాలా, తర్వాత స్నానం చెయ్యాలా? గీతాబోధకు వెళ్ళాలా, వద్దా? ప్రతిదీ ఒక సంఘర్షణే.

ఈ సంఘర్షణ ఎందుకు వస్తుంది? మీకు ఛాయిస్ ఉంది కాబట్టి. దాన్ని వికల్పం అంటారు. వికల్పం ఎందుకు వస్తుంది? ఫ్రీవిల్ ఉంది కాబట్టి. దాన్ని పురుషప్రయత్నం అంటారు. ఇప్పుడు మీ కార్లో మీరు, మీ డ్రైవరు వెళుతున్నారు. మీ డ్రైవరుకు ఏ విధమైన సంఘర్షణ ఉండదు. ఎందుకు? అతనేమీ నిర్ణయం తీసుకోడు కాబట్టి. మీరు ఎప్పుడు వెళ్ళమంటే అప్పుడు వెళతాడు. ఎటు వెళ్ళమంటే అటు వెళతాడు. మీరు యజమాని, అతను మీ సేవకుడు; మీ మాట వినటం అతని ధర్మం.

ఈ సూత్రాన్ని ఉపయోగించి చూస్తే, భగవంతుడు యజమాని, మనం ఆయన చేతిలో ఉన్న సేవకులం; అంటే మనకు కూడా ఏమీ సంఘర్షణ కలుగకూడదు. కాని ప్రతి విషయంలోనూ మనకు సంఘర్షణ కలుగుతూనే ఉంటుంది. అంటే మనకు ఫ్రీవిల్ ఉందని అర్థం. మనకు ఫ్రీవిల్ లేకపోతే మోహం లేదు, వికల్పం లేదు.

ఎవరైనా వచ్చి నాకు సంఘర్షణ లేదని గొప్పగా చెపితే, అటువంటి వ్యక్తిని మెచ్చుకోకూడదు. ఎందుకంటే అతను తన ఫ్రీవిల్‌ను ఉపయోగించటం లేదు. జంతువులకూ, మనుష్యులకూ మధ్యనున్న భేదం అదే అని చూస్తాము. మనిషి బుద్ధిజీవి. అతని బుద్ధిని ఉపయోగించి, మంచీ-చెడు విచక్షణ చూపించాలి. జంతువులకు ఆ విచక్షణా బుద్ధి లేదు. ఏనుగు ఎక్కడ ఉన్నా గడ్డినే తింటుంది; సింహం ఎక్కడున్నా మాంసాన్నే తింటుంది. మనిషికి ఏం తినాలో తెలియదు. తన విచక్షణా బుద్ధిని సరిగ్గా ఉపయోగించడు. పాకేవి, ఈదేవి, ఎగిరేవి అన్నీ

తినేస్తారు కొందరు. అంటే తన ఫ్రీవిల్‌ను సరిగ్గా ఉపయోగించకపోయినా, మనిషికి దేవుడిచ్చిన గొప్పవరం బుద్ధి. దాన్ని సరిగ్గా ఉపయోగించాలి.

అంటే మనిషి భవిష్యత్తును కేవలం అతని ఫ్రీవిల్లే నిర్ణయిస్తుందా? లేదు. ఫ్రీవిల్+విధి=భవిష్యత్తు. రెండూ కలిపి మనిషి భవిష్యత్తును నిర్ణయిస్తాయి. జంతువులకు విధి మాత్రమే భవిష్యత్తును నిర్ణయిస్తుంది కాని మనిషిమీద రెండు శక్తులు పనిచేస్తాయి. ఫిజిక్స్‌లో దీన్ని రిజల్టంట్ ఫోర్స్ అంటారు. భవిష్యత్తులోని ప్రతిక్షణమూ ఈ ఫేట్, ఫ్రీవిల్‌యొక్క ఇంటరాక్షన్‌వల్ల నిర్ణయింపబడుతుంది.

ఒక సందర్భంలో ఫ్రీవిల్ ప్రభావం ఎక్కువగా ఉండవచ్చు; ఇంకొక సందర్భంలో విధి బలీయంగా ఉండవచ్చు. ఒక్కోసారి రెండూ సమానస్థాయిలో ప్రభావం చూపవచ్చు. ఇదంతా మనిషికి మాత్రమే జరుగుతుంది.

ఫ్రీవిల్, విధి – రెండూ మన జీవితాన్ని ప్రభావితం చేసేటట్టయితే కృష్ణపరమాత్మ 'నిమిత్తమాత్రం భవ సవ్యసాచిన్,' అని ఎందుకన్నాడు? నువ్వు నిమిత్తమాత్రుడివి అంటే ధార్మికమైన జీవనం గడపాలని అర్థం. భగవంతుడు జగత్తును ధర్మసూత్రాల ఆధారంగా నడుపుతాడు. మన జీవితంలో ఎన్నుకోవాల్సి వచ్చినప్పుడల్లా మనకు రెండు మార్గాలు ఉంటాయి – ధర్మపరంగా పోవాలా, రాగద్వేషాల మాట వినాలా? టాక్స్ కట్టాలా, ఎగగొట్టాలా? పోలీసు చుట్టుపక్కల లేకపోతే సిగ్నల్ వచ్చేవరకూ ఆగాలా, దూసుకుపోవాలా? ఇలాంటి సందర్భాలు ఎన్నో. మనం ధర్మపరంగా నిర్ణయం తీసుకుంటే, మనం ధర్మశాస్త్రానికి కట్టుబడి ఉన్నట్టు అవుతుంది. అప్పుడు భగవంతుని చేతిలో పరికరంలా ఉన్నట్టు అనిపిస్తుంది.

అర్జునుడు అటువంటి ధర్మసంకటంలో పడ్డాడు. ధర్మశాస్త్రం అతను యుద్ధం చెయ్యాలి అంటున్నది.

స్వధర్మమపి చావేక్ష్య న వికంపితుమర్హసి ।
ధర్మ్యాద్ధి యుద్ధాచ్ఛ్రేయోఽన్యత్ క్షత్రియస్య న విద్యతే ॥ – 2.31

క్షత్రియునియొక్క ధర్మం యుద్ధం చెయ్యటం. క్షత్రియుడు ధర్మాన్ని పరిరక్షించాలి; దుర్యోధనుడు అధర్మానికి పాలుబడ్డాడు కాబట్టి అతన్ని శిక్షించాలి. నిజానికి దుర్యోధనుణ్ణి శిక్షించటానికే యుద్ధభూమికి ఆవేశంగా వచ్చాడు. కాని తీరా యుద్ధం ప్రారంభించాల్సిన సమయంలో అతన్ని రాగమోహాలు కమ్ముకున్నాయి. ఆ రాగమోహాలు భీష్మద్రోణులు నావారు అనేలా చేశాయి.

కథం భీష్మమహం సంఖ్యే ద్రోణం చ మధుసూదన ।
ఇషుభిః ప్రతియోత్స్యామి పూజార్హావరిసూదన ॥ – 2.4

భీష్మ పితామహునితోను, ద్రోణాచార్యునితోను ఎలా యుద్ధం చెయ్యగలను? వారిద్దరూ నాకు పూజ్యనీయులు అన్నాడు. అతని బుద్ధి వివేకం చూపించమంటోంది, అంటే యుద్ధం చెయ్యమంటోంది, కాని అతని మనస్సు రాగమోహాల్లో పడిపోయింది. అటు వినాలా, ఇటు వినాలా పెద్ద సంఘర్షణ. తను సంఘర్షణలో పడ్డాడని తనకే తెలిసింది.

కార్పణ్యదోషోపహతస్వభావః పృచ్ఛామి త్వాం ధర్మసమ్మూఢచేతాః ।
యచ్ఛ్రేయః స్యాన్నిశ్చితం బ్రూహి తన్మే శిష్యస్తేఽహం శాధి మాం త్వాం ప్రపన్నమ్ ॥ – 2.7

నేను రాగమోహాలలో పడిపోయి, ధర్మాధర్మవిచక్షణను కోల్పోయాను. అందువల్ల నా కర్తవ్యమేమిటో నిర్ణయించు కోలేకుండా ఉన్నాను. నాకు నిజంగా శ్రేయస్కరమైనది ఏదో అది నాకు చెప్పు. నేను నీ శిష్యుడిని అని శరణాగతి పొందాడు.

దానికి కృష్ణపరమాత్మ చేసిన బోధ సారాంశం – నీ రాగద్వేషాలకు లొంగకు; ధర్మాన్ని పాటించు. ధర్మాన్ని పాటిస్తే భగవదిచ్ఛను పాటించినట్టు అవుతుంది. ఎందుకంటే భగవంతుని ఇచ్ఛ (కోరిక) ధర్మాన్ని పాటించటం. అప్పుడు ఫ్రీవిల్‌ను ఒదులుకున్నట్టు కాదు; ఫ్రీవిల్‌ను, గాడ్స్‌విల్‌తో కలిపినట్టు అవుతుంది. రెండు చేతులూ కలిసేసరికి భగవంతుని చేతిలో కీలుబొమ్మలా కనిపిస్తాము కాని నిజానికి అది భగవంతుడు చూపిన మార్గంలో నడవటం అవుతుంది. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే ధర్మాన్ని పాటించటం అవుతుంది.

ఫ్రీవిల్‌ను సరిగ్గా ఉపయోగించుకోవటంలో ఉంది అంతా. రాగద్వేషాలకు లోనయితే పతనం తప్పదు. రావణాసురుడు రాగద్వేషాలకు లోనయ్యాడు; నాశనమయ్యాడు. కంసమామ రాగద్వేషాలకు లోనయ్యాడు, మధుసూదనుడు అతనిని హతమార్చాడు. వారు చెప్పినా వినే పరిస్థితిలో లేరు. ఇక్కడ అర్జునుడు నేను నీ శిష్యుడిని, నాకు శ్రేయస్కరమైనది ఏదో అది చెప్పు అని ప్రత్యేకించి అడిగాడు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ రాగద్వేషాలకు లోనవకు, ధర్మాన్ని ఆచరించు అంటున్నాడు. ధర్మాన్ని ఆచరించటంవల్ల స్వజనులను కోల్పోవాల్సి రావచ్చు కాని తప్పదు, వారు అధర్మంతో చేతులు కలిపారు.

ధర్మ్యాద్ధి యుద్ధాచ్ఛ్రేయోఽన్యత్ క్షత్రియస్య న విద్యతే ॥ – 2.31

క్షత్రియునికి ధర్మయుద్ధాన్ని మించిన శ్రేయస్కరమైన కర్తవ్యం మరొకటి లేదు అన్నాడు. శ్రేయస్కరమైన మార్గమేదో చెప్పు అన్నాడు అర్జునుడు. నీ క్షత్రియధర్మాన్ని పాటించటమే శ్రేయస్కరమైన మార్గం అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అలాంటి ధర్మమార్గాన్ని ఎన్నుకోవాలంటే, రాగద్వేషాలను అదుపులో పెట్టుకోవాల్సి ఉంటుంది. అది కష్టమే కాని ధర్మపథంలో నడవటం అంటే భగవంతుని అడుగుజాడల్లో నడిచినట్టే అవుతుంది. అది ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు తోడ్పడుతుంది. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే ధర్మపథంలో నడిస్తే ఫ్రీవిల్‌ను సరిగ్గా ఉపయోగించినట్టు, అధర్మపథంలో నడిస్తే, ఫ్రీవిల్‌ను దుర్వినియోగం చేసినట్టు అవుతుంది.

ధర్మపథంలో నడిస్తే కర్మయోగాన్ని, భక్తిని కలగలిపినట్టు అవుతుంది. కర్మయోగి అంటే ఈశ్వరార్పణభావనతో కర్మచేసి, ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో ఫలాన్ని స్వీకరించే వ్యక్తి. ఈశ్వరార్పణబుద్ధి అంటే భగవంతుని అడుగుజాడల్లో నడిచినట్టే. అందువల్ల భక్తుడు కానివాడు, కర్మయోగి కాలేడు. కర్మయోగి ధర్మాన్ని పాటించకుండా ఉండలేడు. ధర్మాన్ని పాటిస్తే నిమిత్తమాత్రుడిగా కనిపిస్తాడు. అదీ నిమిత్తమాత్రం భవ సవ్యసాచిన్ అర్థం.

ఇక్కడితో ప్రత్యేక విశ్లేషణ – ఫ్రీవిల్లా,విధా ముగిసింది.

శ్లో. 34 **ద్రోణం చ భీష్మం చ జయద్రథం చ కర్ణం తథాన్యానపి యోధవీరాన్ ।**
మయా హతాంస్త్వం జహి మా వ్యథిష్ఠా యుధ్యస్వ జేతాసి రణే సపత్నాన్ ॥
ద్రోణమ్, చ, భీష్మమ్, చ, జయద్రథమ్, చ, కర్ణమ్, తథా, అన్యాన్, అపి, యోధవీరాన్, మయా, హతాన్, త్వమ్, జహి, మా, వ్యథిష్ఠాః, యుధ్యస్వ, జేతాసి, రణే, సపత్నాన్ ॥

మయా	= నాచేత	యుద్ధవీరాన్, అపి	= యుద్ధవీరులను గూడ
హతాన్	= చంపబడిన	త్వమ్	= నీవు
ద్రోణమ్,చ	= ద్రోణుని	జహి	= సంహరింపుము
భీష్మమ్, చ	= భీష్ముని	మా, వ్యథిష్ఠాః	= భయపడవలదు
జయద్రథమ్, చ	= సైంధవుని	రణే	= యుద్ధమునందు
కర్ణమ్, చ	= కర్ణుని	సపత్నాన్	= శత్రువీరులను
తథా	= అలాగే	జేతాసి	= తప్పక జయింపగలవు
అన్యాన్	= తదితరులైన	యుధ్యస్వ	= కనుక యుద్ధము చేయుము

త్వమ్ ద్రోణమ్ చ భీష్మమ్ చ జయద్రథమ్ చ కర్ణమ్ తథా మయా హతాన్ అన్యాన్ అపి యోధ-వీరాన్ జహి, మా వ్యథిష్ఠాః, యుధ్యస్వ, రణే సపత్నాన్ జేతా అసి ।

తా: నాచేత చంపబడిన ద్రోణుని, భీష్ముని, సైంధవుని, కర్ణుని అలాగే తదితరులైన యుద్ధవీరులను గూడ నీవు సంహరింపుము. భయపడవలదు. యుద్ధమునందు శత్రువీరులను తప్పక జయింపగలవు. కనుక యుద్ధము చేయుము.

ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుడు పాటించాల్సిన శ్రేయస్కరమైన మార్గమేమిటో నిర్దేశిస్తున్నాడు. అది ధర్మపథం. ధర్మసూత్రం లేదా కర్మసూత్రం ప్రకారం వీరంతా భూమినుంచి నిష్క్రమించే సమయం ఆసన్నమయింది. ఎవరు వారు?

ద్రోణుడు, భీష్ముడు, జయద్రథుడు, కర్ణుడు, ఇరువైపుల ఉన్న యోధులు. వారందరినీ నేను ముందే చంపాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే వారి ప్రారబ్ధకర్మ ముగిసింది, వారు మరణించి తీరాలి.

ఒక్కోసారి చాలా విషమపరిస్థితిని ఎదుర్కోవాల్సి ఉంటుంది. మన దగ్గరివారికెవరికో అనారోగ్యం ముంచుకు వస్తుంది. డాక్టర్లు పరిస్థితి విషమించింది, కొన్ని రోజులు అయితే కాని ఏ విషయమూ చెప్పలేము అంటారు. అంటే మన దగ్గరివారు కోలుకుంటారో, అంతిమశ్వాస విడుస్తారో, వారికి అప్పుడు ఏం రాసిపెట్టి ఉందో మనకు తెలియదు. అలాగని వారిని వదిలిపెట్టలేము. మన ఫ్రీవిల్ ఉపయోగించి, వీలున్నంత వైద్యసహాయం అందేలా చేస్తాము. వారి ఫలం అదృష్టఫలం కాబట్టి మనకు తెలియదు. అందువల్ల మనం కర్మ చేసేటప్పుడు అంతా మన చేతిలో ఉన్నట్టు కర్మ చెయ్యాలి; ఫలితాన్ని ఆశించేటప్పుడు మాత్రం అంతా భగవంతుని చేతిలో ఉన్నట్టుగా స్వీకరించాలి. ఫ్రీవిల్, ఫేట్‌లకు ఆచరణీయ సూత్రం ఇది. మనకు విధి ఎలా ఉందో తెలియదు. కొంతమంది జ్యోతిష్యునిద్వారా తెలుసుకుందామని ప్రయత్నిస్తారు కాని దానిమీద పూర్తిగా ఆధారపడకూడదు. ఒకే విషయాన్ని

ఇద్దరిని అడిగితే ఇద్దరూ రెండు భిన్నధృవాలుగా ఉంటారు. ఒకవేళ ఒకరినే అడిగి, అతను అన్నీ సరిగ్గా చెప్పే గొప్ప జ్యోతిష్యుడే అయినా కూడా ప్రతి చిన్నదానికీ అతనిమీద ఆధారపడకూడదు. భగవద్గీత నేర్చుకోవాలా, వద్దా అని కూడా అతనిని అడగకూడదు. ముఖ్యమైన, పెద్ద అంశాల విషయంలో జాతకం చూపించుకుంటే ఫర్వాలేదు, కాని ఇందాక చూసినట్టు మన శాయశక్తులా మన ప్రయత్నం చెయ్యాలి; తక్కినది భగవంతునిమీద భారం వేసి వదిలేయాలి.

త్వం జహి – నువ్వు వారిని వధించు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కనబడితే కాల్చివేయండి అంటారు కొన్ని సందర్భాలలో. ఎవరిని చంపాలి అర్జునుడు?

ద్రోణమ్ – ద్రోణాచార్యుణ్ణి. ద్రోణాచార్యులవారు అర్జునునికి గురువే కావచ్చు కాని, ఆయన అధర్మం వైపు నిలిచాడు. గురుహత్య బాధగానే ఉంటుంది కాని తప్పదు. రాగద్వేషాలు మనోమయకోశానికి చెందినవి; ధర్మం విజ్ఞానమయకోశానికి చెందినది. మనస్సు ఆడించినట్టు ఆడకూడదు. బుద్ధి చెప్పిన మాటను బుద్ధిగా వినాలి.

భీష్మం చ జయద్రథం చ – భీష్మపితామహుణ్ణి, జయద్రథుణ్ణి కూడా చంపాలి. కృష్ణపరమాత్మకు కూడా వీరంటే అభిమానమే. అర్జునుని ఆత్మీయులు, అతనికి ఆత్మీయుడైన కృష్ణపరమాత్మకు కూడా ఆత్మీయులే. ఆ మాటకొస్తే కృష్ణపరమాత్మ స్వయంగా తన మేనమామ అయిన కంసుడిని వధించాడు. ఎందుకు? అతను అధర్మానికి పాల్పడ్డాడు కాబట్టి. అందువల్ల అటువంటి వారిని చంపటం బాధాకరమే అయినా తప్పదు. ఆ రాగద్వేషాలను పక్కన పెట్టాలి.

కర్ణమ్ – కర్ణుణ్ణి చంపాలి. అది అతనికి బాధాకరం కాదు.

తథాన్యానపి యోధవీరాన్ – ఈ తతంగంలో అనేక యోధులను కూడా సంహరించాల్సివుంటుంది. వారిలో పాండవులవైపు యోధులు కూడా ఉన్నారు. కాని తప్పదు. వారి ప్రారబ్ధకర్మ ముగిసింది. వారు కూడా మరణించాలి.

మయా హతాన్ – నేను ముందే వారిని చంపాను; అంటే వారి కాలం ముగిసిపోయింది. నేను ముందే చంపిన వారిని నువ్వు చంపాలి.

మా వ్యథిష్ఠాః – నువ్వు బాధపడకు. ఇవన్నీ జీవితసత్యాలు. ఇష్టం ఉన్నా లేకపోయినా జీవితంలో ఎన్నో పనులు చెయ్యాల్సి వుంటుంది. అందువల్ల బాధపడకూడదు.

యుధ్యస్వ – అర్జునా నువ్వు యుద్ధం చెయ్యి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. క్షత్రియధర్మం యుద్ధం చెయ్యటమని ఇంతకుముందే చూశాము. బ్రాహ్మణుడు యుద్ధం చెయ్యనవసరం లేదు, కాని క్షత్రియుని ధర్మం ధర్మాన్ని రక్షించటం.

జేతాసి రణే సపత్నాన్ – నువ్వు ఖచ్చితంగా నీ శత్రువులను జయిస్తావు. సపత్నాన్ అంటే శత్రువులు. రెండవ అధ్యాయంలో యుద్ధంలో గెలుస్తానో లేదో అనే సందేహాన్ని వెలిబుచ్చాడు అర్జునుడు.

యద్వా జయేమ యది వా నో జయేయుః – 2.6

యుద్ధంలో వారిని మనం జయిస్తామో, లేక వారు మనను జయిస్తారో కూడా తెలియదు అన్నాడు అక్కడ. అందువల్ల ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ అతనికి ముందే యుద్ధంలో నువ్వు గెలుస్తావు అని చెబుతున్నాడు. ఎందుకు? అతను సవ్యసాచి కాబట్టి కాదు, అతని వైపు ధర్మం ఉంది కాబట్టి.

సంజయ ఉవాచ

శ్లో. 35 **ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచనం కేశవస్య కృతాంజలిర్వేపమానః కిరీటీ ।**
నమస్కృత్వా భూయ ఏవాహ కృష్ణం సగద్గదం భీతభీతః ప్రణమ్య ॥
ఏతత్, శ్రుత్వా, వచనమ్, కేశవస్య, కృతాంజలిః, వేపమానః, కిరీటీ,
నమస్కృత్వా, భూయః, ఏవ, ఆహ, కృష్ణమ్, సగద్గదమ్, భీతభీతః, ప్రణమ్య ॥

కేశవస్య = శ్రీకృష్ణునియొక్క

ఏతత్	= ఈ	భూయః ఏవ	= ఇంకా
వచనమ్	= మాటలను	భీతభీతః	= మిక్కిలి భయముతో
శ్రుత్వా	= విని	ప్రణమ్య	= నమస్కరించి
కిరీటీ	= అర్జునుడు	కృష్ణమ్	= కృష్ణునితో
కృతాంజలిః	= అంజలి ఘటించినవాడై	సగద్గదమ్	= గద్గదస్వరముతో
వేపమానః	= వణకిపోవుచున్నవాడై	ఆహ	= పలికెను
నమస్కృత్వా	= నమస్కరించి		

సంజయః ఉవాచ
కేశవస్య ఏతత్ వచనమ్ శ్రుత్వా, వేపమానః కిరీటీ కృత-అఞ్జలిః కృష్ణమ్ నమః కృత్వా, భీత-భీతః ప్రణమ్య (చ) భూయః ఏవ సగద్గదమ్ ఆహ ।

తా: శ్రీకృష్ణునియొక్క ఈ మాటలను విని అర్జునుడు అంజలి ఘటించినవాడై, వణకిపోవుచున్నవాడై, నమస్కరించి ఇంకా మిక్కిలి భయముతో నమస్కరించి కృష్ణునితో గద్గదస్వరముతో పలికెను.

కృష్ణపరమాత్మ మాటలకు అర్జునుడు ఎలా స్పందిస్తాడు? అర్జునునికి ఇప్పుడు ఒక విషయం బాగా స్పష్టంగా అర్థమౌతుంది. భగవంతుడు కర్మఫలదాత. ఆయన మనుష్యుల సుఖదుఃఖాలకు బాధ్యుడు కాదు.

భగవంతుడు చేసేది న్యాయాధికారి చేసే పనే. చట్టపరిధిలో న్యాయాధికారి ఒక వ్యక్తిని శిక్షిస్తే, అతనికి కారాగార శిక్ష విధిస్తే అది అతను చేతులారా చేసుకున్న పాపానికి అనుభవిస్తున్న శిక్ష. దానికి ఆ న్యాయాధికారిని నిందించి లాభం లేదు. న్యాయసూత్రాలను అనుసరించి శిక్ష విధిస్తాడు.

భగవంతుడు కూడా అంతే. కర్మసూత్రాలను అనుసరించి శిక్ష విధిస్తాడు. భగవంతుడు నిర్దయుడు కాదు, ఆయన కర్మసూత్రాలను పాటించటంలో దయ చూపిస్తున్నాడు. ఒకరికి పాపఫలాన్ని అనుభవించాలని రాసిపెట్టి ఉంటే, అతను అనుభవించక తప్పదు. భగవంతుడు దయాశీలుడే, అందులో ఏమాత్రం సందేహం లేదు.

కాని ఆయన దయ ఒక్కరిమీద చూపలేదు; ఒక్కరికోసం ప్రకృతినియమాలను సడలించలేదు. అలా సడలిస్తే ప్రకృతిలో సమతుల్యత దెబ్బ తింటుంది.

ఉదాహరణకు ఎవరో పైనుంచి కింద పడుతున్నారు అనుకుందాము. అతనిని రక్షించటానికి భూమ్యాకర్షణశక్తి అనే నియమాన్ని కాసేపు సడలిస్తే ఏమవుతుంది? అతను పడకుండా ఆగుతాడు కాని మనమందరం గాల్లో తేలుతూ ఉంటాము. అందువల్ల అలా ఆ ప్రకృతిసూత్రాన్ని సడలించాలని కోరుకోవటం హ్రస్వదృష్టి అవుతుంది. ఒక వ్యక్తికోసం ప్రకృతిసూత్రాలను సడలిస్తే, ప్రపంచం దెబ్బ తింటుంది. ఒక వ్యక్తి రైలును అందుకోలేదని అతనికోసం ట్రాఫిక్ సిగ్నలును మారిస్తే, అంతా అస్తవ్యస్తంగా మారిపోతుంది. అర్జునుడు కృష్ణపరమాత్మ కర్మఫలదాతగా ఉన్నా, ఆయన కర్మసూత్రాలను నియంత్రిస్తున్నాడు కాని ఎవరికీ పక్షపాతం చూపటం లేదు, ఎవరికీ అన్యాయం చెయ్యటం లేదని తెలుసుకున్నాడు.

అందువల్ల మనం ఏ కారణం చేతనైనా అవస్థ పడుతుంటే, మనం ఆ కష్టాన్ని చిరునవ్వుతో స్వీకరించగలగాలి. భగవంతునికి జాలి లేదా అని నిందించే బదులు, కష్టంలో కృంగిపోయేబదులు, మన దృక్పథాన్ని మార్చుకోవాలి. ఎలా? దానికి ఒక చిట్కా ఉంది. మనం ఒక కష్టాన్ని అనుభవిస్తున్నాము అంటే మన పాపక్షయం అవుతున్నట్టు అర్థం. ఆనందం అనుభవిస్తే పుణ్యం చేసుకున్నట్టు, దుఃఖం పొందితే పాపం చేసుకున్నట్టు అని మనకూ తెలుసు.

అందువల్ల, కష్టాలకడలిలో కూరుకుపోయినప్పుడు బాధపడుతూ ఇంకా లోతుకుపోయే బదులు, ఈ కష్టాలద్వారా మనను భగవంతుడు శుద్ధి చేస్తున్నాడు అనుకోవాలి. మనం మన సంచితకర్మలలో పాపాలను, పుణ్యాలను పోగుచేసుకువస్తామని చూశాము. అందువల్ల, ఆ పాపపు మూటలోంచి కొన్ని పాపాలు కరిగి పోతున్నాయి అంటే ఏమిటి అర్థం? మనం అంతకంతకూ పునీతులమవుతున్నాము. ఈ సూత్రం పుణ్యానికీ వర్తిస్తుంది. మనం ఆనందంగా ఉంటే, అప్పుడు పుణ్యం హరించుపోతుంది కాని పుణ్యం హరించుకుపోతున్నదని బాధపడతూ కూర్చోకూడదు. ఆనందం అనుభవించాలి. కాని దుఃఖం కలిగినప్పుడు దాన్ని భరించటానికి పాపప్రక్షాళణ జరుగుతున్నదనుకోవటం గొప్ప ఉపశమన మార్గం.

కాని భగవంతుడు మన పాపాన్ని హరిస్తున్నాడు, దాన్ని నవ్వుతూ స్వీకరించాలి అంటే మళ్ళీ ఒక సందేహం కలుగుతుంది. అయితే ప్రాయశ్చిత్తకర్మలు చేసి లాభం లేదా?

ప్రాయశ్చిత్తకర్మల గురించి విశ్లేషణ

భగవంతుడు కర్మఫలదాత అయితే, ప్రాయశ్చిత్తకర్మలు చేసి లాభం లేదా? మనం చేసిన కర్మకు ఫలం అనుభవించి తీరాలంటే, కర్మఫలాన్ని తప్పించుకోలేము అంటే ప్రాయశ్చిత్తకర్మవల్ల కలిగే లాభం ఏమిటి?

ప్రాయశ్చిత్తకర్మ ఎన్నడూ వృథాపోదు. ప్రాయశ్చిత్తకర్మ కూడా కర్మసూత్రాలను అనుసరించే పనిచేస్తుంది. అదెలా పనిచేస్తుంది? ప్రాయశ్చిత్తకర్మద్వారా పుణ్యం కలుగుతుంది; అది పాపానికి వ్యతిరేకంగా పనిచేస్తుంది. మనం తిన్న ఆహారమేదో పడలేదు, దానివల్ల ఏదో ఎలర్జీ వచ్చింది. దానికి మనం అవస్థపడాలని రాసివుంది,

అది మన కర్మఫలం అని చేతులు ముడుచుకుని కూర్చోనవసరం లేదు. ఆ ఎలర్జీని పోగొట్టే మందు ఏదైనా తీసుకోవచ్చు. ఫిజిక్స్‌లో దీన్ని లా ఆఫ్ రిజల్టంట్ ఫోర్స్ అంటారు. ప్రాయశ్చిత్తకర్మ ఆగామికర్మను ఉత్పత్తి చేస్తుంది. ఆ ఆగామికర్మ మన ప్రారబ్ధకర్మను రూపుమాపుతుంది.

ఒకవేళ ప్రాయశ్చిత్తకర్మ చేసినా కూడా ప్రారబ్ధకర్మ తగ్గలేదూ అంటే మనం చేసిన ఆగామికర్మశక్తి ప్రారబ్ధకర్మ ధాటిని తట్టుకోలేకపోయిందని అర్థం. ఒక పెద్ద బండరాయిని ఒక చిన్న మట్టిముద్దతో పగులగొట్టగలమా? అందువల్ల ప్రాయశ్చిత్తకర్మయొక్క శక్తి, ప్రారబ్ధకర్మయొక్క శక్తిమీద ఆధారపడివుంటుంది. దానికి ముందు ఒక ఉదాహరణ చూద్దాము.

మనం ఏదో ఒక అనారోగ్యంతో ఒక డాక్టరు దగ్గరకు వెళ్ళామనుకుందాము. 'డాక్టర్, నా రోగం నయమవుతుందా?' అని అడిగితే, 'ముందు పరీక్షలు కానివ్వండి, అప్పుడు చెబుతాను,' అంటాడు డాక్టరు. రోగాల్లో మూడు రకాలు ఉంటాయి.

ఎ) ఏ చిన్న జ్వరం లాంటిదో వస్తే, మందులు ఇచ్చి తగ్గిస్తాడు. లేదా ఏ అపెండిసైటిస్సో వస్తే ఆపరేషను చేసి నయం చేస్తాడు. ఈ రెండు సందర్భాల్లోనూ రోగాన్ని నయం చెయ్యవచ్చు.

బి) బి.పి., షుగర్, థైరాయిడ్ లాంటి అనారోగ్యాలు వస్తే వాటిని పూర్తిగా నయం చెయ్యలేడు ఏ వైద్యుడు కూడా. అలాగని అవి పెద్దగా ప్రమాదకారి జబ్బులు కావు. కాని జీవితాంతం వాటికి మందులు వేసుకుంటూ ఉండాలి. అంటే వాటిని నయం చెయ్యలేము కాని వాటిని భరించవచ్చు.

సి) మూడవదశలో ఉన్న క్యాన్సరో, మరేదైనా మహమ్మారి రోగమో వస్తే, రోగి ఆట్టే రోజులు బ్రతకదని చెబుతాడు వైద్యుడు. మూడునెలలు, ఆరునెలలు, కొన్ని సంవత్సరాలు మాత్రమే బ్రతుకుతాడు; మందులు ఏవీ పనిచెయ్యవు అని చెబుతాడు.

అంటే మూడు రకాల రోగాలను చూశాము – పూర్తిగా నయం అయ్యే రోగాలు, జీవితాంతం వాటితో సహజీవనం చెయ్యాల్సిన రోగాలు, ప్రాణాపాయకరమైన రోగాలు. అలాగే ప్రారబ్ధకర్మలు కూడా మూడు స్థాయిల్లో ఉంటాయి – దుర్బలప్రారబ్ధం, మధ్యమప్రారబ్ధం, ప్రబలప్రారబ్ధం.

దుర్బలప్రారబ్ధాన్ని ప్రాయశ్చిత్తకర్మలతో పారద్రోలవచ్చు. మధ్యమప్రారబ్ధాన్ని ప్రాయశ్చిత్తకర్మతో భరించేశక్తిని పొందుతాము. కాని ప్రబలప్రారబ్ధం విషయంలో ప్రాయశ్చిత్తకర్మ ఏమీ చెయ్యలేదు. కాని వచ్చిన చిక్కేమిటంటే మనకు ఉన్న ప్రారబ్ధం ఈ మూడు స్థాయిల్లో దేనికి చెందినదో మనకు తెలియదు. ఇది ప్రబలప్రారబ్ధం, దీన్ని తప్పించుకోలేము అని తెలిస్తే ఏమీ చెయ్యకుండా కూర్చోగలము కాని ప్రారబ్ధం అదృష్టఫలం కాబట్టి, మనకు ముందే తెలియదు. మనం చెయ్యగలిగింది ఒక్కటే. ప్రాయశ్చిత్తకర్మ చెయ్యాలనుకుంటే చేసి, దాని ప్రభావం ఎలా ఉందో గమనించాలి. మన సమస్య తీరితే తక్కువ ఉన్నట్టు, తీరకపోతే ఎక్కువగా ఉన్నట్టు తెలుస్తుంది. అందువల్ల ప్రాయశ్చిత్తకర్మ కూడా కర్మసూత్రాల్లో వర్తిస్తుంది. అంటే దాని ప్రభావం ప్రారబ్ధంమీద ఆధారపడివుంటుంది.

ఇక్కడితో ప్రాయశ్చిత్తకర్మ గురించిన విశ్లేషణ ముగిసింది.

భీష్మ, ద్రోణుల ప్రారబ్ధం ప్రబలంగా ఉందన్నమాట. వారి అంత్యకాలం సమీపించింది. ఎప్పుడైతే అర్జునుడు భగవంతుణ్ణి కర్మఫలదాతగా అర్థం చేసుకున్నాడో, అప్పుడే అతని దృక్పథం పూర్తిగా మారిపోయింది. ఈ అధ్యాయంలో అర్జునుడు మూడు రకాల భావాలను ప్రదర్శించాడని చూశాము. ఇప్పటిదాకా వాటిలో రెండు భావాలను చూశాము. అవి ఆశ్చర్యం, భయం. ఇప్పుడు మూడవ భావాన్ని చూస్తాము. అది శరణాగతి లేదా భక్తిభావన. భగవంతుడు ప్రకృతిసూత్రాల నియంత. జీవి ప్రకృతిసూత్రాలకు కట్టుబడి ఉండాలి. ఎందుకంటే అవి భగవంతుడు నిర్దేశించిన సూత్రాలు. అర్జునునిలో వచ్చిన ఈ మార్పును ముందు సంజయుడు వివరిస్తున్నాడు. తర్వాత అర్జునుడే వివరిస్తాడు.

ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాన్ని చూద్దాము.

సంజయ ఉవాచ – సంజయుడు చెబుతున్నాడు.

కేశవస్య ఏతత్ వచనం శ్రుత్వా – కృష్ణపరమాత్మ చెప్పిన ఈ మాటలను విని అర్జునుడు – అర్జునునికి కర్మసూత్రాలు బాగా అర్థమయ్యాయి. భగవంతుడు కర్మఫలాన్ని దయాహృదయంతోనో, పక్షపాత వైఖరితోనో ఇవ్వటం లేదు.

సమోఽహం సర్వభూతేషు న మే ద్వేష్యోఽస్తి న ప్రియః – 9.29

నాకు ఎవరిమీదా ద్వేషం లేదు, ఎవరూ నాకు ప్రియం కాదు, నేను ఈ జగత్తును కర్మసూత్రాలను అనుసరించి నడుపుతున్నాను అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

వేపమానః కిరీటీ – అర్జునుడు వణికిపోతున్నాడు.

భూమ్మీద ఉంటే ఎలాగైతే భూమ్యాకర్షణశక్తిని తప్పించుకోలేమో అలా భగవంతుడు ఇచ్చే కర్మఫలాన్ని కూడా తప్పించుకోలేము. తప్పించుకోలేని దానిమీద మన ఇష్టాయిష్టాల ప్రసక్తి లేదు. మనకు ఇష్టం ఉన్నా లేకపోయినా ఆ సూత్రం మారదు. అందువల్ల కర్మఫలాన్ని నవ్వుతూ స్వీకరించే పరిపక్వతను పెంచుకోవాలి.

కృతాంజలిః – అర్జునుడు అంజలి ఘటించాడు. కర్మసూత్రాలను బుద్ధి అర్థం చేసుకుందని, శరీరం నమస్కారంద్వారా ప్రకటిస్తున్నది. అర్జునుడు తన శరణాగతిని నమస్కారంద్వారా ప్రకటిస్తున్నాడు. అంతేకాదు,

భూయ ఏవాహ కృష్ణం నమస్కృత్వా – మళ్ళీమళ్ళీ కృష్ణపరమాత్మకు నమస్కారం చేస్తున్నాడు. అది కూడా ఎలా?

భీతభీతః ప్రణమ్య– ఎంతో భయంతో వణికిపోతూ నమస్కారం చేస్తున్నాడు. కర్మసూత్రాలు చూస్తే ఎంతో శక్తివంతమైనవి. వాటి శక్తిముందు మన శక్తి చాలా అల్పం. సమష్టి ప్రకృతిసూత్రాలను తెలుసుకుంటే అందులో వ్యష్టిగా మనమెంత అల్పమో తెలుస్తుంది. ప్రకృతి నియమాన్ని మనం తప్పించుకోలేమని తెలిసినప్పుడు, ప్రప్రథమంగా ఏర్పడేది భయమే. పరిపక్వత చెందినకొద్దీ, దీన్ని సహజనియమంగా తీసుకునే శక్తి వస్తుంది. అలా వచ్చిన శక్తిని భక్తి అంటారు. ఎప్పుడైతే శరణాగతి వేడతామో అప్పుడే భయం పోతుంది.

జాగ్రత్తగా గమనించండి, సమస్యలు పోవు. కాని మనకు ఏర్పడిన భక్తి వల్ల సమస్యలను స్వీకరించే శక్తి వస్తుంది. మనం చేసుకున్న కర్మలవల్ల ఈ భూమ్మీదకు వస్తామనీ, ఆ కర్మ తీరగానే వెళ్ళిపోతామనీ, ఆ కర్మలవల్లనే

శరీరం ఎదుగుతుందనీ, ఆ కర్మలవల్లనే శరీరం క్షీణిస్తుందనీ, ఆ కర్మలవల్లనే మనుష్యులు దగ్గరకు వస్తారనీ, ఆ కర్మలవల్లనే వచ్చినట్టే వచ్చి వెళ్ళిపోతారనీ అర్థమవుతుంది. వీటన్నిటినీ స్వీకరించాలని నేర్చుకోవాలి. ఆ జ్ఞానంనుంచి వచ్చినదే ఈ నమస్కారం.

సగద్గదం – విషయాన్ని గ్రహించాడు కాని భయపడిపోతున్నాడు అర్జునుడు. ప్రారంభదశలో అలాగే ఉంటుందని చూశాము. ఇక్కడ గద్గదస్వరంతో మాట్లాడుతున్నాడు అంటున్నాడు సంజయుడు. ఎందుకు? అతను నేర్చుకున్న విషయాన్ని జీర్ణించుకోలేకపోతున్నాడు.

అర్జునుడు ఇంకా పరిపక్వత చెందలేదు. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ తాత్కాలికంగా, అతనికి ఆ పరిపక్వతను చేకూర్చాడు. కొన్ని పండ్లను, చెట్టుమీద పండకముందే కోసి, కృత్రిమంగా పండబెడతారు. సహజంగా పండిన పండుకున్న రుచి వాటికి రాదు. ఇప్పుడు అర్జునుని పరిస్థితీ అంతే. సహజంగా జ్ఞానం పొందలేదు. కృష్ణపరమాత్మ తాత్కాలికంగా ఇచ్చిన దివ్యచక్షువులతో చూస్తున్నాడు. అది ఎక్కువ కాలం ఉండదు. కర్మయోగం పాటిస్తే ఈ దివ్యచక్షువులు సహజంగా వస్తాయి.

అందువల్ల తాత్కాలికంగా వచ్చిన ఈ జ్ఞానంతో, భయంతో వణికిపోతూ అర్జునుడు పదేపదే నమస్కారం చేస్తూ భగవంతునితో ఈ విధంగా మాట్లాడబోతున్నాడు.

అర్జున ఉవాచ

శ్లో. 36 **స్థానే హృషీకేశ తవ ప్రకీర్త్యా జగత్ప్రహృష్యత్యనురజ్యతే చ ।**
రక్షాంసి భీతాని దిశో ద్రవంతి సర్వే నమస్యంతి చ సిద్ధసంఘాః ॥

స్థానే, హృషీకేశ, తవ, ప్రకీర్త్యా, జగత్, ప్రహృష్యతి, అనురజ్యతే, చ,
రక్షాంసి, భీతాని, దిశః, ద్రవంతి, సర్వే, నమస్యంతి, చ, సిద్ధసంఘాః ॥

హృషీకేశ!	= ఓ ఇంద్రియ నిగ్రహము కలవాడా!	భీతాని	= భయగ్రస్తులైన
		రక్షాంసి	= రాక్షసులు
తవ	= నీ నామగుణ ప్రభావములను	దిశః	= నలుదిక్కులకును
ప్రకీర్త్యా	= బాగుగా కీర్తించుచు	ద్రవంతి	= పారిపోవుచున్నారు
జగత్	= విశ్వమంతయును	చ	= ఇంకా
ప్రహృష్యతి	= మిక్కిలి హర్షించుచున్నది	సర్వే	= సమస్తమైన
చ	= ఇంకా	సిద్ధసంఘాః	= సిద్ధసముదాయములవారును
అనురజ్యతే	= అనురాగముతో పొంగి పోవుచున్నది	నమస్యంతి	= ప్రణమిల్లుచున్నారు
		స్థానే	= ఇది సముచితము

అర్జునః ఉవాచ
హే హృషీకేశ! స్థానే, తవ ప్రకీర్త్యా జగత్ ప్రహృష్యతి, అనురజ్యతే చ,
భీతాని రక్షాంసి దిశః ద్రవన్తి, సర్వే చ సిద్ధ-సఙ్ఘాః నమస్యన్తి ।

తా: ఓ ఇంద్రియనిగ్రహము కలవాడా! శ్రీకృష్ణా! నీ నామగుణ ప్రభావములను బాగుగా కీర్తించుచు విశ్వమంతయును మిక్కిలి హర్షించుచున్నది, అనురాగముతో పొంగి పోవుచున్నది. భయగ్రస్తులైన రాక్షసులు నలుదిక్కులకును పారిపోవుచున్నారు ఇంకా సమస్తమైన సిద్ధసముదాయములవారును ప్రణమిల్లుచున్నారు. ఇది సముచితము.

6. శరణాగతి లేదా భక్తి: శ్లోకాలు 36-46

ఇక్కడ్నుంచీ మళ్ళీ అర్జునుని స్పందనను చూస్తాము. ఇది మూడవ దశ. మొదటి రెండూ – ఆశ్చర్యం, భయం. ఇది శరణాగతి. కాని పూర్తిగా భయం పోలేదు. మనం సంకుచితదృష్టితో చూస్తున్నన్నాళ్ళూ సృష్టి మనకు భయాన్నే కలుగజేస్తుంది. సమష్టిపరంగా సృష్టిని అర్థం చేసుకుంటేనే అంటే ప్రకృతినియమాలను అర్థం చేసుకుంటేనే భయం పోతుంది.

నిజానికి విశ్వరూపదర్శనం చెయ్యగలిగితేనే నిర్గుణబ్రహ్మకు రాగలము అంటుంది వేదాంతశాస్త్రం. విశ్వరూపదర్శనానికి ఏకరూపదర్శనంనుంచి రావాలి అని చూశాము. విశ్వరూపదర్శనానికి రాకుండా వేదాంతశాస్త్రానికి వచ్చి, అహం బ్రహ్మ అస్మి నేర్చుకుంటే అది అర్థం కాదు. ఒకపక్కన అహం బ్రహ్మ అస్మి అంటూనే ఇంకోపక్క భగవంతుడంటే భయం ఉంటూనే ఉంటుంది.

భయం పోవాలంటే, చిత్తవైశాల్యం పెంపొందించుకోవాలి. చిత్తవైశాల్యం పెంపొందించుకోవాలంటే ప్రకృతిసూత్రాలు, ధర్మసూత్రాలు, కర్మసూత్రాలు తెలియాలి. కర్మసిద్ధాంతం ఈ జన్మకే వర్తించదు. అంతకు ముందు జన్మలకూ, తర్వాత రాబోయే అనేక జన్మలకూ కూడా వర్తిస్తుంది. వ్యష్టిగా ఈ సమష్టినియమాలను మనం తప్పించుకోలేము.

ఈ నియమాలను తప్పించుకోవాలంటే అహంకారాన్ని జయించి, నిర్గుణబ్రహ్మస్థాయికి ఎదగాలి. కాని అహంకారాన్ని జయించాలంటే విశ్వరూపదర్శనం చెయ్యాలి. అహంకారం ఎదగాలి, తర్వాత పడిపోవాలి. అరటిపండుకు దాని తొక్క ఉంటేనే అది పండుతుంది. అది పండాక ఆ తొక్కనుంచి తేలిగ్గా విడివడుతుంది. అలాగే విశ్వరూపదర్శనం చేస్తే అహంకారం తేలిగ్గా పండుతుంది. ఎప్పుడైతే అహంకారం బాగా పండుతుందో అప్పుడు వేదాంతం దాన్ని చాలా తేలిగ్గా తొలగిస్తుంది. వేదాంతస్పర్శ తగిలితే చాలు, అహంకారం పడిపోతుంది.

అందువల్ల అర్జునుడు ఇక్కడ చెబుతున్నాడు, ఓ కృష్ణా! ఎందుకు మహాత్ములు నీ విశ్వరూపదర్శనాన్ని స్తుతిస్తారో ఇప్పుడు అర్థమవుతున్నది. అంతేకాదు, మహాత్ములు కానివారు భయంతో వణికిపోతున్నారు.

నిజానికి భగవంతుని విశ్వరూపం తెలియకపోతే, మతం కూడా భయహేతువు అవుతుంది. నేనే తప్పు చేస్తే భగవంతుడు నన్ను ఇలా శిక్షిస్తాడు అని భయపడతాము.

హృషీకేశ! తవ ప్రకీర్త్యా జగత్ప్రహృష్యతి – ఓ కృష్ణా, నీ విశ్వరూపాన్ని కీర్తిస్తూ, మహాత్ములు ఆనందంతో పొంగి పోతున్నారు.

నిజంగా కూడా సమష్టి అందాన్ని చూస్తే, మనం పొందే చిన్నిచిన్న ఆనందాలు దానిముందు వెలవెల పోతాయి. మనం మన కుటుంబంమీద, మన స్నేహితులమీద అభిమానం పెంచుకుని, అందులోనే ఆనందం పొందుతాము. కాని ఆ ఆనందాన్ని కూడా పూర్తిగా అనుభవించలేము. ఎందుకంటే ఆ ఆనందాన్ని వెన్నంటే వారికేమవుతుందో అనే భయం ఉంటూనే ఉంటుంది. అందువల్ల మన బంధం కొందరితోనే పెనవేసుకుని ఉంటే అది ఆనందంతో ఆందోళనను కూడా తెస్తుంది. అదే విశాలదృక్పథంతో సమష్టిపరంగా ఆలోచిస్తే, ఆ ఆనందమే వేరు. అలాంటి పరిపక్వత కొందరికే ఉంటుంది.

అనురజ్యతే చ – వారు నీ విశ్వరూపాన్ని చూసి ఆనందంతో పొంగిపోతున్నారు.

మళయాళంలో ఒక గొప్ప కవిత ఉంది. దానిపేరు హరినామ కీర్తనం. దాని సారాంశం – ఓ దేవా, నాకు కొంతమందితో మాత్రమే అనుబంధం ఉండేలా చేయకు. అనుబంధం ఉండి తీరాలంటే, సమష్టితో ఉండేలా చెయ్యి అంటాడు కవి. అసలు ఎవరితోనూ బంధం లేకపోతే మీరు బ్రహ్మ, సమష్టితో అనుబంధం ఉంటే మీరు ఈశ్వరుడు. బ్రహ్మకూ, ఈశ్వరునికీ కూడా సంసారం లేదు. కాని కొంతమందితో అనుబంధం ఉంటే సంసారంలో పడి కొట్టుమిట్టాడుతుంటారు.

రక్షాంసి భీతాని – భగవంతుని ధర్మసూత్రాలు అర్థం కాని రాక్షసులు నిన్ను చూసి భయపడుతున్నారు అంటున్నాడు అర్జునుడు. ఎవరైతే ధర్మాన్ని పాటించరో వారికి భగవంతుడంటే భయం ఉంటుంది. వారు కర్మఫలాన్ని తప్పించుకోవాలని చూస్తారు. ఎలా తప్పించుకోవాలనుకుంటారు?

దిశః ద్రవంతి – అన్ని దిక్కులకూ పారిపోతున్నారు. మనం భూమ్మీద ధర్మరక్షక భటులైన పోలీసులను తప్పించుకోగలమేమో కాని, కర్మసిద్ధాంతంనుంచి మాత్రం తప్పించుకోలేము.

సిద్ధసంఘాః సర్వే నమస్యంతి – సిద్ధపురుషులు అందరూ నీకు నమస్కారాలు చేస్తున్నారు. అంటే సిద్ధపురుషులు వారి కర్మఫలాన్ని స్వీకరించటానికి సిద్ధంగా ఉన్నారు. వారు ఒకవేళ ప్రార్థన చేస్తే వారి ప్రార్థన ఈ విధంగా ఉంటుంది. 'ఓ దేవా! నాకోసం నువ్వు నీ సూత్రాలను సడలించనవసరం లేదు. కాని మార్చలేని పరిస్థితులను చిరునవ్వుతో స్వీకరించే మనస్థైర్యాన్ని నాకు ప్రసాదించు. ప్రాయశ్చిత్తం చేసి మార్చగలిగే పరిస్థితులు ఉంటే, వాటికి ప్రాయశ్చిత్తం చేసే జ్ఞానాన్ని, శక్తిని నాకు ప్రసాదించు.' మార్చలేని పరిస్థితులను స్వీకరించటమే నమస్కారం అంటే.

శ్లో. 37 **కస్మాచ్చ తే న నమేరన్ మహాత్మన్ గరీయసే బ్రహ్మణోప్యాదికర్త్రే ।**
అనంత దేవేశ జగన్నివాస త్వమక్షరం సదసత్ తత్పరం యత్ ॥
కస్మాత్, చ, తే, న, నమేరన్, మహాత్మన్, గరీయసే, బ్రహ్మణః, అపి, ఆదికర్త్రే,
అనంత, దేవేశ, జగన్నివాస, త్వమ్, అక్షరమ్, సత్, అసత్, తత్పరమ్, యత్ ॥

మహాత్మన్	= ఓ మహాత్మా!	యత్	= ఏది
బ్రహ్మణః, అపి	= సృష్టికర్తయైన బ్రహ్మకును	సత్	= 'సత్' అయియున్నదో
ఆదికర్త్రే	= నీవు మూలకారకుడవు	అసత్	= 'అసత్' అయియున్నదో
చ	= ఇంకా	తత్పరమ్	= వాటికంటెను పరమైన
గరీయసే, తే	= సర్వశ్రేష్ఠుడవైన నీకు	అక్షరమ్	= శాశ్వతమైన సచ్చిదానంద పరమాత్మతత్త్వము గలదో
కస్మాత్, న, నమేరన్	= నమస్కరింపక ఎలా ఉండగలరు? తప్పక నమస్కరింతురు	(తత్) త్వమ్	= (అది)
అనంత! దేవేశ!	= ఓ అనంతా! దేవాధిదేవా!	(ఏవ, అసి)	= నీవే
జగన్నివాస!	= ఓ జగన్నివాసా!		

హే మహాత్మన్! అనన్త, దేవేశ! బ్రహ్మణః అపి గరీయసే ఆది-కర్త్రే (తుభ్యం) తే కస్మాత్ చ న నమేరన్, హే జగత్-నివాస! యత్ సత్ అసత్ (అస్తి) తత్ పరమ్ అక్షరమ్ త్వమ్ ।

తా: ఓ మహాత్మా! సృష్టికర్తయైన బ్రహ్మకును నీవు మూలకారకుడవు ఇంకా సర్వశ్రేష్ఠుడవైన నీకు నమస్కరింపక ఎలా ఉండగలరు? తప్పక నమస్కరింతురు. ఓ అనంతా! దేవాధిదేవా! ఓ జగన్నివాసా! ఏది 'సత్' అయియున్నదో, 'అసత్' అయియున్నదో వాటికంటెను పరమైన శాశ్వతమైన సచ్చిదానంద పరమాత్మతత్త్వము గలదో అది నీవే.

36వ శ్లోకంనుంచి అర్జునునిలో విశ్వరూపదర్శనం గురించిన జ్ఞానం కలిగేసరికి నెమ్మదిగా భయం స్థానంలో శరణాగతి భావన చోటు చేసుకుంటోంది. ఒక వైద్యుడు చేసే వైద్యం నిర్దాక్షిణ్యంగా కనిపించినా కూడా, అతను చేస్తున్నది మన మేలుకోసమే. అలాగే భగవంతుని చర్య నిర్దాక్షిణ్యంగా కనిపించినా, అది కర్మఫలదాతగా అతను చేసి తీరాల్సిన పని. అందువల్ల భగవంతుణ్ణి వైద్యనాథుడు అని కూడా అంటారు.

పరిపక్వత చెందనివారు భగవంతుణ్ణి అర్థం చేసుకోలేరు, కాని సిద్ధపురుషులు భగవంతుడు ఎన్నటికీ నిర్దయుడు కాడని అర్థం చేసుకోగలరు. మన జీవితంలో ఏవైనా అనుభవాలు అన్యాయంగా జరిగినట్టు అనిపించినా, ఆ అనుభవాలు చెడ్డవి కావు, మనకు వాటి గురించిన సమష్టి అవగాహన లేదు. అంతే.

కొంతమంది వారికి జీవితంలో ఏదైనా కష్టం కలగగానే, నేను చీమకు కూడా హాని తలపెట్టలేదు, నాకే ఎందుకు ఈ కష్టం కలిగించాడు అంటారు. 'నేను చీమకు కూడా హాని తలపెట్టలేదు,' అని వారు అన్నప్పుడు వారు వారికి గుర్తున్న కొన్ని సంవత్సరాల జీవితాన్నే లెక్కలోకి తీసుకుంటున్నారు. వారు పిల్లలుగా ఉన్నప్పుడు ఏం చేశారో వారికి గుర్తుండనప్పుడు, అంతకుముందు జన్మల్లో ఏం చేశారో వారికేం తెలుస్తుంది? అందువల్ల వారేమీ పాపం చెయ్యలేదని వారికి అనిపించినా, భగవంతునికి వారి పూర్వజన్మ పాపాలు కూడా తెలుసు. భగవంతుడు అన్ని కర్మలనూ దృష్టిలో పెట్టుకుని కర్మఫలాన్ని ఇస్తాడు.

అందువల్ల భగవంతుణ్ణి విమర్శించే హక్కు మనకు లేదు. ఆయనకు మన పూర్వాపరాలు అన్నీ తెలుసు. ధర్మరాజంతటి వ్యక్తికే అనుమానం వచ్చిందిట. నేను ఎందుకు ఈ కష్టాలన్నీ పడాలి అనుకున్నాడట.

నాకే ఎందుకు? దీన్ని **నాకే ఎందుకు సిద్ధాంతం** అంటారు. అందరూ బాగున్నారు, నేను మాత్రమే ఎందుకు అవస్థ పడాలి. ఈ భావనను ధర్మరాజు కూడా తప్పించుకోలేకపోయాడు. అప్పుడు ధర్మపుత్రునికి ఋషులు ధర్మశాస్త్రాన్ని విడమర్చి చెప్పారు. ఎవరూ కర్మఫలాన్ని తప్పించుకోలేరు. భగవంతుడు కూడా మనిషిగా అవతారం ఎత్తినప్పుడు, ఈ క్లిష్టపరిస్థితులను ఎదుర్కోక తప్పలేదు.

అవశ్యం భావి భావానాం ప్రతికారో భవేత్ యది ।
తదా దుఃఖైర్నలిప్యేరన్ నలరామ యుధిష్ఠిరాః ॥

అలా కష్టాలకు నివారణోపాయము ఉండుంటే, యుధిష్టరుడు కష్టపడి ఉండేవాడు కాదు, రాముడు కష్టపడి ఉండేవాడు కాదు. వారు కూడా కష్టపడ్డారంటే కొన్ని నయం చేయగలిగిన పాపాలు ఉంటాయి, కొన్ని నయం చేయలేని పాపాలు ఉంటాయి. అలాంటప్పుడు మనం చెయ్యగలిగింది ఒక్కటే – చిరునవ్వుతో స్వీకరించటమే.

అటువంటి మానసిక స్థైర్యం ఉండాలంటే కష్టం వచ్చినప్పుడు ప్రయత్నించకూడదు. దీపముండగానే ఇల్లు చక్కబెట్టుకోవాలి అంటారు. ఆరోగ్యం బాగున్నప్పుడే యోగాసనాలు వేసి, వాకింగ్ చేసి ఆరోగ్యాన్ని నిలబెట్టుకోవాలి. అలాగే పరిస్థితులు బాగున్నప్పుడే మనస్సుకు ఎటువంటి పరిస్థితి ఎదురైనా తట్టుకునే శక్తిని సమకూర్చాలి. భగవంతుడు ఎవరికీ అన్యాయం చెయ్యడు. భగవంతుడు ఎవరికి ఏ ఫలాన్నిచ్చినా అది కర్మసిద్ధాంతాన్ని ఆధారంగా చేసుకుని ఇచ్చినదే. అది మనం చేతులారా చేసుకున్నదే. చేసుకున్నవారికి చేసుకున్నంత మహదేవా! ఈ సిద్ధాంతాన్ని పదేపదే మనస్సుకు చెప్పుకుంటే, మనకు కష్టం వచ్చినప్పుడు, ఈ వాసన బయటకు వస్తుంది. కాని జీవితం హాయిగా సాగిపోతున్నప్పుడు ఇలాంటి మంచివిషయాలు ఆలోచించము. 'ఓ దేవా! నా ప్రారబ్ధాన్ని తట్టుకునే శక్తిని నాకు ఇవ్వు,' అని ప్రార్థించటం నేర్చుకోవాలి. అటువంటి పరిపక్వత వచ్చినవారు నీకు నమస్కారం చెయ్యకుండా ఎలా ఉంటారు అంటున్నాడు అర్జునుడు. అలాంటివారు నమస్కారం చెయ్యకపోతే ఆశ్చర్యపోవాలి.

భగవంతుని సృష్టి చూసి ఆశ్చర్యపోయేది గొప్ప శాస్త్రజ్ఞులు. ఐన్‌స్టీన్ అంటాడు, 'సృష్టి రహస్యాల లోతులు కొలవలేనివి. మనం వాటిని చూసి మెచ్చుకుని, భగవంతునికి శిరస్సు వంచి నమస్కారం చెయ్యటం తప్ప ఏమీ చెయ్యలేము.' నిజానికి సృష్టి రహస్యాలు తెలిసినకొద్దీ, వినయం పెరగటం సహజం.

అందువల్ల మనుష్యులు నీకు నమస్కారం చెయ్యకుండా ఎలా ఉండగలరు అంటున్నాడు అర్జునుడు. సృష్టిలో ఎన్ని అద్భుతాలు ఉన్నాయో తెలిసినకొద్దీ భగవంతునిమీద భక్తి పెరిగిపోతుంది. విశ్వరూపదర్శనం చేసుకున్నాక ఏదైనా చదవండి – పెద్ద నక్షత్రాలను చూడండి, చిన్న క్రిమికీటకాలను చూడండి, డిస్కవరీ ఛానెల్ చూడండి, నేషనల్ జియాగ్రఫీ చూడండి – ఏది చూసినా ఆశ్చర్యపడకపోతే ఆశ్చర్యపోవాలి. మీరు భక్తులు కూడా అయితే, ఆ ఆశ్చర్యం భక్తిగా మారుతుంది. అందువల్ల భగవంతునికి నమస్కారం చెయ్యకపోతే అది అతని సంకుచిత మనస్సును సూచిస్తుంది. అటువంటి వ్యక్తిని చూసి మనం జాలిపడాలి. ఎందుకంటే అతను చాలా అద్భుతమైనదాన్ని అనుభవించలేకపోతున్నాడు.

ఒక పిల్లవాడు సంగీతాన్ని ఆస్వాదించలేకపోతే అతను ఒక అద్భుతప్రపంచాన్ని అనుభవించలేకపోతున్నట్టు అర్థం. అలాగే ఒక నాస్తికుడు సృష్టిని అర్థం చేసుకోలేకపోతేనూ, శాస్త్రాన్ని అర్థం చేసుకోలేకపోతేనూ, అతనిమీద కోపం తెచ్చుకునేకన్నా, అతనిమీద జాలిపడాలి. అతను ఒక అద్భుతాన్ని అనుభవించలేకపోతున్నాడు అనుకోవాలి.

సాహిత్య సంగీతకళావిహీనః సాక్షాత్ పశుః పుచ్ఛవిషాణహీనః ।
తృణంన ఖాదన్నపి జీవమానస్తద్భాగధేయం పరమం పశూనామ్ ॥

సాహిత్యాన్ని, సంగీతాన్ని ఆస్వాదించే సూక్ష్మబుద్ధి లేనివ్యక్తి సాక్షాత్తూ పశువుతో సమానం. పశువుకు అతనికి మధ్య ఉన్న భేదం ఏమిటి?

పుచ్ఛవిషాణహీనః – తోక, కొమ్ములు మాత్రం ఉండవంతే.

త్రణంన ఖాదన్నపి – ఆవులాగా గడ్డి మేయడు.

తద్భాగధేయం పరమం పశూనామ్ – అటువంటి వ్యక్తి మహాపశువు.

ఒక వ్యక్తి సంగీతాన్ని ఆస్వాదించలేకపోతే, సంగీతం లేనట్టా? సంగీతం ఉంది, కాని అతనికి రసహృదయం లేదు. అలాగే ఎవరైనా భగవంతుడు లేడు అంటే నిజంగా భగవంతుడు లేనట్టా? విశ్వరూపదర్శనం చేసుకునేశక్తి అతనికి లేనట్టు అర్థం. ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాన్ని చూద్దాము.

కస్మాచ్చ తే న నమేరన్ – వారు నీకు నమస్కరించకుండా ఎలా ఉండగలరు?

గరీయసే బ్రహ్మణోప్యాదికర్త్రే – ఓ దేవా, నువ్వు సర్వశ్రేష్ఠుడవు. నువ్వు సృష్టికర్త అయిన బ్రహ్మను కూడా సృష్టించావు. పురాణాల్లో బ్రహ్మ విష్ణుమూర్తి నాభినుంచి వచ్చాడని వింటాము. వేదాంతంలో ఈశ్వరుడు సమష్టి కారణశరీరం; బ్రహ్మదేవుడు సమష్టి సూక్ష్మశరీరం. బ్రహ్మ అంటే సత్యం, జ్ఞానం, అనంతం కాదు, బ్రహ్మ అంటే చతుర్ముఖ బ్రహ్మ.

అనంత – నువ్వు అనంతం. ఎందుకంటే దేశకాలాలు కూడా నీలో ఉన్నాయి. నువ్వు దేశకాలాలలో లేవు. నువ్వు దేశకాలాతీతుడవు.

దేవేశ – దేవతలకు దేవుడవు;

జగన్నివాస – జగత్తుకు ఆధారం. నువ్వు జగత్తులో లేవు, జగత్తే నీలో ఉంది.

త్వమక్షరం సదసత్ తత్పరం యత్ – నువ్వే కారణానివి, నువ్వే కార్యానివి కూడా. నువ్వు రెండింటికీ అతీతుడవు కూడా. నువ్వు కార్యకారణ విలక్షణుడివి.

శ్లో. 38 **త్వమాదిదేవః పురుషః పురాణః త్వమస్య విశ్వస్య పరం నిధానమ్ ।**
వేత్తాసి వేద్యం చ పరం చ ధామ త్వయా తతం విశ్వమనంతరూప ॥
త్వమ్, ఆదిదేవః, పురుషః, పురాణః, త్వమ్, అస్య, విశ్వస్య, పరమ్, నిధానమ్,
వేత్తా, అసి, వేద్యమ్, చ, పరమ్, చ, ధామ, త్వయా, తతమ్, విశ్వమ్, అనంతరూప ॥

అనంతరూప!	= ఓ అనంతరూపా!	పరమ్, నిధానమ్	= పరమాశ్రయుడవు
త్వమ్	= నీవు	వేత్తా, చ	= సర్వజ్ఞుడవు
ఆదిదేవః	= ఆదిదేవుడవు	వేద్యమ్, చ	= సర్వవేద్యుడవు
పురాణః, పురుషః	= సనాతన పురుషుడవు	పరమ్, ధామ, అసి	= పరంధాముడవు
త్వమ్	= నీవు	త్వయా	= నీచేత
అస్య	= ఈ	విశ్వమ్	= జగత్తు
విశ్వస్య	= జగత్తునకు	తతమ్	= పరిపూర్ణమైయున్నది

త్వమ్ ఆదిదేవః, పురాణః పురుషః, త్వమ్ అస్య విశ్వస్య పరమ్ నిధానమ్, (త్వమ్) వేత్తా చ వేద్యమ్ పరమ్ ధామ చాసి, హే అనన్త-రూప! త్వయా విశ్వమ్ తతమ్ ।

తా: ఓ అనంతరూపా! నీవు ఆదిదేవుడవు, సనాతన పురుషుడవు. నీవు ఈ జగత్తునకు పరమాశ్రయుడవు, సర్వజ్ఞుడవు, సర్వవేద్యుడవు, పరంధాముడవు. నీచేత జగత్తు పరిపూర్ణమైయున్నది.

అర్జునుని దృష్టిలో కృష్ణపరమాత్మ అంతకంతకూ ఎదిగిపోతున్నాడు. భగవంతుడు ఎప్పుడూ అనంతుడే, కాని అర్జునునికి ఇప్పుడిప్పుడే భగవంతుని గొప్పదనం అర్థమవుతున్నది. అర్థమయినకొద్దీ అతనిలో ఆరాధనా భావన పెరిగిపోతున్నది.

మనం చేసేది కూడా అదే. మన పెద్దవారు నేర్పించారు కాబట్టి భగవంతునికి యాంత్రికంగా నమస్కారం చేస్తాము. కాని భగవంతునియొక్క గొప్పతనం లోతులు కొలిచినకొద్దీ, ఆ నమస్కారంలో ఆర్తి, ఆరాధన, భక్తి పెరుగుతూ వస్తాయి. భగవంతుడు కర్మఫలదాత; అది అర్థం చేసుకుని నమస్కారం చేస్తే ఆయన ఇచ్చే కర్మఫలాన్ని మనము ప్రశ్నించము అని అర్థం. బుద్ధిలో మాటను చేతలతో చూపుతాము. ఇక్కడ అర్జునుడు తన భక్తిని మాటలతో కొలుస్తున్నాడు.

త్వమాదిదేవః – ఓ భగవాన్, నువ్వు ఆదిదేవుడవు అంటున్నాడు అర్జునుడు. అంటే దేవతలకన్నా ముందు ఉన్నాడు. బ్రహ్మను విష్ణుమూర్తి సృష్టించాడని పురాణాల్లో వింటాము, ఈశ్వరుడు కారణచైతన్యం, బ్రహ్మ కార్యం అని ఇంతకుముందు శ్లోకంలో చూశాము. అందువల్ల భగవంతుడు ఆదిదేవుడు.

పురుషః – నువ్వు సర్వాంతర్యామివి. అందరిలో ఉన్నావు. పురుష పదానికి రెండు అర్థాలున్నాయి. అవి –

పూరయతి సర్వం ఇతి పురుషః – అంతటా ఉండేవాడు
పురేశేతి ఇతి పురుషః – శరీరంలో ఉండేవాడు

పురాణః – నువ్వు సనాతనుడవు. నీకు ఆది లేదు.

త్వమస్య విశ్వస్య పరం నిధానమ్ – నువ్వు లయస్థానం; జగత్తు మొత్తం నీలో లయమవుతుంది. సృష్టి జరిగినప్పుడు పంచభూతాలు ఒకదానినుంచి ఒకటి వచ్చాయని శాస్త్రం చెబుతుంది. ఆ బ్రహ్మనుంచి ఆకాశం, ఆకాశంనుంచి

వాయువు, వాయువునుంచి అగ్ని, అగ్నినుంచి జలం, జలంనుంచి పృథివీ వచ్చాయి. లయ సమయంలో వెనకనుంచి లయం జరుగుతూ వస్తుంది. అంటే పృథివీ జలంలో లయమవుతుంది. జలం అగ్నిలో, అగ్ని వాయువులో, వాయువు ఆకాశంలో, ఆకాశం బ్రహ్మలో లయమవుతాయి. బ్రహ్మ దేనిలోనూ లయమవడు. బ్రహ్మలో అన్నీ లయమవుతాయి. అందువల్ల పరం నిధానమ్ అన్నాడు అర్జునుడు.

వేత్తాసి వేద్యం చ – నువ్వే భోక్తవు, భోగ్యవస్తువు కూడా. వేత్తా అంటే భోక్తజీవి; వేద్యం అంటే అనుభవించే వస్తువు. అంటే ఒకటి ప్రమాతా, ఇంకొకటి ప్రమేయం; ఒకటి వేత్తా, ఇంకొకటి వేద్యం; ఒకటి సబ్జెక్టు, ఇంకొకటి ఆబ్జెక్టు; ఒకటి చైతన్యం, ఇంకొకటి జడం. నిజానికి ఈ జగత్తు మొత్తం చేతన–అచేతనల సముదాయం. అర్జునుడు, ఓ కృష్ణా నువ్వే చేతనతత్త్వానివి, అచేతనతత్త్వానివి కూడా అంటున్నాడు.

పరం చ ధామ – అంతేకాదు, నువ్వు భోక్త, భోగ్యాలకు అతీతుడవు అంటున్నాడు. భగవంతుడు అనుభవించే ప్రమాత కాదు, అనుభవించబడే ప్రమేయం కాదు.

ప్రమాతృ ప్రమేయ అతీతః త్వమేవ

అంటే నువ్వు నిర్గుణబ్రహ్మవు. ప్రమాతృ, ప్రమేయ విభజన ఉండదు. భోక్త, భోగ్యవస్తువు అనే విభజన ఉండదు.

మాండూక్యోపనిషత్తులో ఈ భావనను వివరంగా చూస్తాము. వేత్తా అంటే ప్రమాతా అన్నాము. ప్రమాతకు మూడు స్థాయిల్లో మూడు పేర్లు ఉంటాయి. జాగ్రత్‌పురుషుడిని విశ్వ అనీ, స్వప్నపురుషుడిని తైజస అనీ, సుషుప్తపురుషుడిని (సుషుప్తి కాలంలో) ప్రాజ్ఞ అనీ అంటారు. వ్యష్టిపరంగా స్థూల, సూక్ష్మ, కారణశరీరాలకు ప్రతిబింబచైతన్యాలు ఈ మూడు – విశ్వ, తైజస, ప్రాజ్ఞ. సమష్టిపరంగా ప్రతిబింబచైతన్యాలు మూడు. అవి విరాట్, హిరణ్యగర్భ, ఈశ్వరుడు. సమష్టిస్థూలప్రపంచ ప్రతిబింబచైతన్యం విరాట్; సమష్టిసూక్ష్మప్రపంచ ప్రతిబింబచైతన్యం హిరణ్యగర్భ (బ్రహ్మ); సమష్టికారణప్రపంచ ప్రతిబింబచైతన్యం ఈశ్వరుడు.

వీటన్నిటికీ అతీతంగా ఉన్నది బింబచైతన్యం, నిర్గుణబ్రహ్మ, తురీయం. ఇవన్నీ పర్యాయపదాలు. నువ్వు పరం చ ధామం అంటే నువ్వు తురీయ చైతన్యానివి. నువ్వు ప్రమాతృప్రమేయాలకు అధిష్ఠాన దేవతవు. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే –

త్వయా తతం విశ్వమనంతరూప – నువ్వు తురీయానివి; నీలోనే మొత్తం ప్రపంచం ఉంది. నువ్వే ప్రపంచానికి అధిష్ఠాన దేవతవు. ఇదంతా మాండూక్యోపనిషత్తులో వస్తుంది. అంత లోతుల్లోకి వెళ్ళలేకపోయినా, నువ్వే సగుణబ్రహ్మవు, నువ్వే నిర్గుణబ్రహ్మవు అని అర్థం చేసుకుంటే చాలు. వేత్తా, వేద్యం వ్యావహారిక సత్యాన్ని సూచిస్తే; పరం పారమార్థిక సత్యాన్ని సూచిస్తుంది. నువ్వే వ్యావహారిక సత్యమైన సగుణబ్రహ్మవు; నువ్వే పారమార్థిక సత్యమైన నిర్గుణబ్రహ్మవు. నువ్వు అనంతరూపుడవు. నువ్వు విశ్వరూప ఈశ్వరుడవు అంటున్నాడు అర్జునుడు.

శ్లో. 39 **వాయుర్యమోఽగ్నిర్వరుణ శ్శశాంకః ప్రజాపతిస్త్వం ప్రపితామహశ్చ ।**
నమో నమస్తేఽస్తు సహస్రకృత్వః పునశ్చ భూయోఽపి నమో నమస్తే ॥
వాయుః, యమః, అగ్నిః, వరుణః, శశాంకః, ప్రజాపతిః, త్వమ్, ప్రపితామహః, చ, నమః, నమః, తే, అస్తు, సహస్రకృత్వః, పునః, చ, భూయః అపి, నమః, నమః, తే ॥

త్వమ్	= నీవు	తే	= నీకు
వాయుః	= వాయుదేవుడవు	సహస్రకృత్వః	= వేలకొలది
యమః	= యముడవు	నమః, నమః అస్తు	= వందనములు
అగ్నిః	= అగ్నివి	తే	= నీకు
వరుణః	= వరుణుడవు	భూయః, అపి	= మరి
శశాంకః	= చంద్రుడవు	పునః, చ	= ఇంకనూ
ప్రజాపతిః	= ప్రజాపతియైన బ్రహ్మవు	నమః, నమః	= నమస్కారములు
ప్రపితామహః, చ	= బ్రహ్మకును జనకుడవు		

త్వమ్ వాయుః యమః అగ్నిః వరుణః శశాఙ్కః ప్రజాపతిః చ ప్రపితామహః (అసి)
తే సహస్ర–కృత్వః, నమః నమః, పునః చ భూయః అపి తే నమః నమః అస్తు ।

తా: నీవు వాయుదేవుడవు, యముడవు, అగ్నివి, వరుణుడవు, చంద్రుడవు, ప్రజాపతియైన బ్రహ్మవు, బ్రహ్మకును జనకుడవు. నీకు వేలకొలది వందనములు. నీకు మరి ఇంకనూ నమస్కారములు.

ఈ శ్లోకం సారాంశాన్ని ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే నువ్వే అన్నీ.

వాయుర్యమోఽగ్నిర్వరుణ శ్శశాంకః – నువ్వే వాయుదేవతవు, యముడవు, అగ్నివి, వరుణుడివి, చంద్రుడివి. యముడు అంటే కాలతత్త్వం; అగ్ని అంటే అగ్నితత్త్వం. ఇలా ఎందుకు చెబుతున్నాడో అర్థం చేసుకోవటానికి ఒకసారి మనం ఏడవ అధ్యాయానికి వెళ్ళాలి.

భగవంతుడు కారణమనీ, ఈ జగత్తంతా కార్యమనీ చూశాము ఏడవ అధ్యాయంలో. ప్రాథమిక సూత్రం – కారణమే అనేక కార్యాలుగా ప్రకటితమవుతుంది. అంటే ఒక కారణమే భిన్న నామరూపాలతో కనిపిస్తుంది. ఒక్క బంగారమే అనేక ఆభరణాలుగా ఏర్పడుతుంది. బంగారానికి భిన్నంగా ఆభరణాలు లేవు. అలాగే నీటికి భిన్నంగా అల కాని, సముద్రం కాని లేదు. భగవంతుడే ఆకాశం, అగ్ని, వాయువు, నీరు, పృథివీ రూపంలో ఉన్నాడు.

తత్ అనన్యత్వం ఆరంభణ శబ్దాదిభ్యః – బ్రహ్మసూత్రాలు

ఇది బ్రహ్మసూత్రాల్లో శక్తివంతమైన న్యాయం. దీన్ని ఆరంభణాధికరణ న్యాయం అంటారు. దీని అర్థం కారణానికి భిన్నంగా కార్యం లేదు. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే కారణమే అనేక కార్యాలుగా వ్యక్తమవుతుంది.

అర్జునుడు ఈ సూత్రాన్ని ఉపయోగించి చెప్పాడు, 'ఓ కృష్ణా, నువ్వే వాయువు, యముడు, అగ్ని, వరుణుడు, చంద్రుని రూపాలలో ప్రకటితమవుతున్నావు.' ఇంకా ఉన్నాయి –

ప్రజాపతిః – ప్రజాపతులు పద్నాలుగురు ఉన్నారు. వారు సంతతిని పెంపొందించాలి. ఉదాహరణకు కశ్యప ప్రజాపతి, దక్ష ప్రజాపతి. విష్ణుమూర్తి బ్రహ్మదేవుణ్ణి సృష్టిస్తే, బ్రహ్మ ఈ ప్రజాపతులను సృష్టించాడు. వారినుంచి మనుష్యులు వచ్చారు. వారు కూడా నువ్వే అంటున్నాడు అర్జునుడు.

(పితామహః) – ప్రజాపతులకు పితామహుడు బ్రహ్మ. బ్రహ్మ గురించి శ్లోకంలో రాలేదు, మనం కలుపుకున్నాము. పద్నాలుగు ప్రజాపతులూ నువ్వే, ఒక బ్రహ్మవూ నువ్వే.

ప్రపితామహశ్చ – విష్ణుమూర్తి పితామహునికి పితామహుడు. విష్ణుమూర్తి కూడా నువ్వే.

నమో నమస్తేఽస్తు – నీకు నా నమస్కారాలు. ఎన్నిసార్లు?

సహస్రకృత్వః – వేలాదిసార్లు నీకు నా నమస్కారాలు. అయినా తృప్తి తీరటంలేదు.

పునశ్చ భూయోఽపి నమో నమస్తే – పదేపదే నీకు నమస్కారాలు.

శ్లో. 40 **నమః పురస్తాదథ పృష్ఠతస్తే నమోఽస్తు తే సర్వత ఏవ సర్వ ।**
అనంతవీర్యామితవిక్రమస్త్వం సర్వం సమాప్నోషి తతోఽసి సర్వః ॥
నమః, పురస్తాత్, అథ, పృష్ఠతః, తే, నమః, అస్తు, తే, సర్వతః, ఏవ, సర్వ,
అనంతవీర్య, అమితవిక్రమః, త్వమ్, సర్వమ్, సమాప్నోషి, తతః అసి, సర్వః ॥

అనంతవీర్య!	=	అనంతమైన సామర్థ్యము గలవాడా!	అమితవిక్రమః	=	అపరిమితమైన పరాక్రమము గలవాడవైన
తే	=	నీకు	త్వమ్	=	నీవు
పురస్తాత్	=	ముందునుంచి	సర్వమ్	=	జగత్తునందంతటను
అథ	=	ఇంకా	సమాప్నోషి	=	వ్యాపించియున్నవాడవు
పృష్ఠతః	=	వెనుకనుండి	తతః	=	ఈవిధముగా నీవే
నమః	=	నమస్కారములు	సర్వః, అసి	=	సర్వరూపుడవు
సర్వ!	=	సర్వాత్మా!			అన్నివైపులనుండియు
తే	=	నీకు			
సర్వతః, ఏవ	=	అన్ని వైపులనుండి			
నమః అస్తు	=	నమస్కారము(లు)			

హే సర్వ! తే పురస్తాత్ నమః, అథ తే పృష్ఠతః నమః, (తే) సర్వతః ఏవ (నమః అస్తు),
హే అనన్త-వీర్య! త్వమ్-అమిత-విక్రమః సర్వమ్ సమాప్నోషి తతః సర్వః అసి ।

తా: అనంతమైన సామర్థ్యము గలవాడా! నీకు ముందునుంచి ఇంకా వెనుకనుండి నమస్కారములు. సర్వాత్మా! నీకు అన్నివైపులనుండి నమస్కారము(లు). అపరిమితమైన పరాక్రమము గలవాడవైన నీవు జగత్తునందంతటను వ్యాపించియున్నవాడవు. ఈ విధముగా నీవే సర్వరూపుడవు.

వేలకొలదీ నమస్కారాలు, పదేపదే చేసినా కూడా తనివి తీరటం లేదు అర్జునునికి. ఇందులో కూడా ఇంకా నమస్కారాలు పెడుతున్నాడు. నీకు ముందునుంచి, వెనకనుంచి, కుడిపక్కనుంచి, ఎడమపక్కనుంచి నమస్కారాలు అంటున్నాడు.

పురస్తాత్ తే నమః – నీకు ముందునుంచి; **పృష్ఠతః** – వెనకనుంచి నమస్కరిస్తున్నాను అంటున్నాడు అర్జునుడు. నిజానికి పరమాత్మకు ముందు, వెనకలు లేవు. విశ్వమంతా సర్వవ్యాపకంగా ఉన్నాడు. తూర్పు, పడమర అంటూ దిక్కులన్నీ చెప్పకుండా ఏకంగా కలిపి చెపుతున్నాడు.

నమోఽస్తుతే సర్వత ఏవ సర్వ – నీకు అన్నివైపులనుంచి నమస్కారాలు అంటున్నాడు. అంటే ఒక రూపానికి పెట్టటం లేదు నమస్కారం. సర్వవ్యాపకుడైన పరమాత్మకు పెడుతున్నాడు. అందువల్లనే మనకు పంచభూత లింగాలు ఉన్నాయి. వాయులింగం అనీ, ఆకాశలింగం అనీ పూజలు చేస్తాము. అంటే పంచభూతాలలో ఉన్నది కూడా భగవంతుడే.

అనంతవీర్యామితవిక్రమస్త్వమ్ – నీకు అనంతమైన శక్తి ఉంది. భగవంతుడు సర్వాంతర్యామి కాబట్టి, అన్ని శక్తులూ ఆయనకే చెందుతాయి. ఒకసారి మెరిసిన మెరుపులోనే ఎంతో శక్తి ఉంది. అందులోని విద్యుచ్ఛక్తిని మనం పట్టుకోగలిగితే ఒక పట్టణానికి ఒక ఏడాదికి సరిపోయేటంత విద్యుచ్ఛక్తి అందుతుంది. కాని మన దగ్గర అంత సాంకేతిక పరికరాలు లేవు. అలాంటి మెరుపులు ప్రపంచమంతటా ఎన్నిచోట్ల, ఎన్నిసార్లు మెరుస్తూ ఉంటాయి? ఈ మెరుపులు ఎవరి శక్తి? భగవంతునివే. అందువల్లనే ఆయనను అనంతవీర్యుడు అన్నాడు.

అమితవిక్రముడు కూడా. కొంతమందికి ధైర్యం ఉంటుంది కాని హోదా ఉండదు; కొంతమందికి హోదా ఉంటుంది కాని ధైర్యం ఉండదు. భగవంతునికి రెండూ ఉన్నాయి. అనంతవీర్యుడు, అమితవిక్రముడు కూడా.

సర్వం సమాప్నోషి – నువ్వు అంతటా వ్యాపించివున్నావు.

ప్రయాణం చేసి భగవంతుడిని చేరాలి అనే అపోహను ఈ వాక్యం తొలగిస్తుంది. భగవంతుడు సర్వవ్యాపకుడు కాబట్టి ఆయనను ఎక్కడికో వెళ్ళి చేరుకునే ప్రసక్తి లేదు. మామూలుగా మనం ఎవరైనా మరణిస్తే అతను విష్ణుపథం పొందాడనో, శివపథం పొందాడనో అంటాము. అంటే అతను మరణించాక, అతని ఆత్మ ప్రయాణించి విష్ణులోకమో, శివలోకమో చేరుకుంటుందని అంటాము. ఆ అపోహను తొలగించుకోవాలి. భగవంతుడు మనకు దూరంగా ఎక్కడో లేదు.

అయితే శాస్త్రం ఎందుకు భగవంతుణ్ణి చేరుకోవాలని అంటుంది? భగవంతుణ్ణి చేరుకోవాలి అంటే భగవంతుడు ఎక్కడో ఉన్నాడు, అక్కడికి చేరుకోవాలి అనే అపోహను వదిలివేయాలి. విశ్వరూపదర్శనం అయితే మన పుట్టుక, మన జీవితం, మన మరణం అంతా భగవంతుని ఒడిలోనే అవుతుంది. భగవంతుడు ఎక్కడో ఉన్నాడనేది

అపోహ. దేశపరంగా దూరంగా లేదు; కాలపరంగా దూరంగా లేదు. ఒక పిల్లవాడు పెద్దవాడు అవ్వాలంటే కాలపరంగా దూరం ఉంది. కాని భగవంతుని విషయంలో ఎటువంటి దూరమూ లేదు. ఇలాగే భక్తిలో కొనసాగితే, ఎప్పుడో ఒకప్పుడు భగవంతుని దర్శనం అవుతుందనే అజ్ఞానం తొలగిపోతుంది. భగవంతుడు– సర్వం; సమాప్నోషి – సర్వవ్యాపకుడు.

తతో౽సి సర్వః – అందువల్ల సర్వమూ నువ్వే. ముందేమో నువ్వు సర్వవ్యాపకుడివి అన్నాడు. ఇప్పుడు సర్వమూ నువ్వే అంటున్నాడు. ఇవి రెండు భిన్నవాక్యాలు. బంగారం పరంగా చూస్తే అర్థమవుతుంది.

1. ఆభరణాలన్నింటిలోనూ బంగారం ఉంది
2. బంగారమే ఆభరణాల రూపంలో ఉంది

ఇదే సూత్రాన్ని భగవంతునికి అన్వయించి చూద్దాము

1. జగత్తు అంతటా భగవంతుడు ఉన్నాడు
2. భగవంతుడే జగత్తు రూపంలో ఉన్నాడు

ఇక్కడ భగవంతుడు చెప్పిన వాక్యం – **కాలో౽స్మి** గుర్తుకు తెచ్చుకోవాలి. నేను కాలతత్త్వాన్ని అన్నాడు. కాలంలో, దేశం కూడా కలుపుకోవాలి. కాలం, దేశం భగవంతునికి భిన్నంగా లేవు. ఎప్పుడైతే దేశకాలాలను కూడా ఈశ్వరునిగా భావిస్తామో, అప్పుడు దేశకాలాల్లో ఉన్నవన్నీ ఈశ్వరుడే అవ్వాలి. ఎందుకంటే జగత్తుకు దేశకాలాలకు భిన్నంగా ఉనికి లేదు. సృష్టినుంచి దేశ, కాలాలను విడదీయలేము.

భగవంతుడు సృష్టి చేశాడు అంటే భగవంతుడు జగత్తును, కాలాన్ని, దేశాన్ని కూడా సృష్టి చేశాడు అని అర్థం. భగవంతుడు ఎప్పుడు సృష్టి చేశాడు? అంతకు ముందు దేశం ఎక్కడ ఉంది? కార్యకారణ సిద్ధాంతానికి కారణం ఏమిటి? వీటికి జవాబులు మాండూక్యోపనిషత్తులో వస్తాయి. ఇక్కడ మనం భగవంతుడే దేశం, కాలం, వస్తువులు అని అర్థం చేసుకుంటే చాలు. భగవంతుడే దేశం, కాలం, వస్తువులు అంటే, భగవంతుడే సంఘటనలు కూడా అవుతాడు. గీతాబోధ వస్తువు కాదు, సంఘటన. దేశం, కాలంలో సంఘటనలు వస్తాయి. సంఘటనను సంభవః అంటారు.

అంతేకాదు, భగవంతుడు నియమః కూడా. అంటే నియంత్రించేవాడు. ఒక సంఘటన జరిగిందంటే, ఒక నియమం వల్ల జరుగుతుంది. కాఫీ తయారు చేసుకోవటానికి నీరును మరిగిస్తే, నీరు 100^0 సెం॥ దగ్గర మరుగుతుంది. అది నియమం. స్వచ్ఛమైన నీరు 100^0 సెం॥ దగ్గర మరుగుతుందనేది ఒక ప్రకృతినియమం. అది మారదు. అలా ఎన్నో నియమాలు ఉన్నాయి. అవన్నీ కూడా సృష్టిలో ఒక భాగం. ఈ నియమాలు సృష్టి అనే సంగీతకచేరిని శ్రుతి చేస్తుంది.

భగవంతుడు దేశకాల వస్తువు సంభవః, నియమః

భగవంతుడు అన్నింటినీ సృష్టించాడు అని మొదలుపెట్టి, భగవంతుడే అన్నీ అంటున్నాము. అంటే మనం ఏ అనుభవం పొందినా కూడా, భగవంతుని అనుభవమే పొందుతున్నాము. భగవద్దర్శనం నాకు అవుతుందా

అని అడుగుతుంటారు చాలామంది. భగవద్గీత ఆ ప్రశ్నే అర్థం లేనిది అంటుంది. ప్రతినిమిషమూ భగవద్దర్శనం అవుతూనే ఉంది, కాకపోతే అది మీకు తెలియటం లేదు అంటుంది.

అంటే మన సమస్య ఈశ్వరదర్శనం కాదు. ప్రతినిమిషమూ ఈశ్వరదర్శనం అవుతూనే ఉంది. ఈశ్వరదర్శనం కోరితే మనం అధమభక్తులం అవుతాము. ఈశ్వరుడు దేశ, కాల, వస్తు, సంభవః, నియమః. ఈ విషయం తెలిస్తే మధ్యమభక్తులం అవుతాము. జీవ-ఈశ్వర ఐక్యం అర్థమయితే ఉత్తమభక్తులం అవుతాము. ఈ అధ్యాయంలో మనం మధ్యమభక్తిదశలో ఉన్నాము.

ఇప్పటికి మనం చూస్తున్నది విశ్వరూపదర్శనం అని అర్థం చేసుకుంటే చాలు. విశ్వరూపభక్తుడు ప్రకృతిని ఆరాధిస్తాడు; కాని ప్రకృతిని కేవలం ప్రకృతిగా కాకుండా, భగవంతునిగా చూస్తాడు. అర్జునుడు కూడా అంతటా భగవంతుణ్ణి చూస్తున్నాడు. అందువల్ల నీకు అన్నివైపులనుంచి నమస్కారాలు అంటున్నాడు.

విశ్వతశ్చక్షురుత విశ్వతోముఖో విశ్వతోబాహుః ఉత విశ్వతస్పాత్

సం బాహుభ్యాం నమతి సంపతత్రైర్ద్యావాపృథివీ జనయన్దేవ ఏకస్తన్మే మనః శివ సంకల్పమస్తు –

శివసంకల్పం 26

ఈ శివసంకల్ప మంత్రం మహాన్యాసంలో వస్తుంది. దీన్ని సాధారణంగా ఏకాదశ రుద్రాభిషేకం చేసేటప్పుడు పఠిస్తారు. నాకు మంగళకరమైన ఆలోచన కలుగుగాక! అన్ని కళ్ళు, కాళ్ళు, మొహాలు – అన్నీ భగవంతునివే అని వర్ణిస్తాడు. అంతేకాదు నీరు, పృథివీ అంతా కూడా భగవంతుడే.

నీరును ఎన్నడూ చిన్నచూపు చూడకూడదు. నీటిలోకి ఉమ్మకూడదు, వివస్త్రగా నీటిలో స్నానం చెయ్యకూడదు అంటుంది శాస్త్రం. అంతేకాదు వాన కురిసినా, పరుగులు పెట్టద్దు అంటుంది. దానికి రెండు అర్థాలు చెప్పవచ్చు. వర్షం కురుస్తున్నప్పుడు నేలంతా తడిగా ఉంటుంది. అప్పుడు పరుగులు తీస్తే, జారిపడే ప్రమాదముంది. ఇది ఒక అర్థం. రెండవ అర్థం – వర్షం కూడా భగవానుడే. వర్షంనుంచి పారిపోతుంటే, భగవంతునినుంచి పారిపోతున్నామన్నమాట. **వర్షతి న ధావేత్** – వర్షంనుంచి పారిపోకు అని సూర్యనమస్కారంలో వస్తుంది.

అందువల్ల భగవంతుడు సర్వవ్యాపకుడు, సర్వమూ ఆయనే.

శ్లో. 41 **సఖేతి మత్వా ప్రసభం యదుక్తం హే కృష్ణ! హే యాదవ! హే సఖేతి ।**
అజానతా మహిమానం తవేదం మయా ప్రమాదాత్ ప్రణయేన వాపి ॥
సఖా, ఇతి, మత్వా, ప్రసభమ్, యత్, ఉక్తమ్, హే కృష్ణ, హే యాదవ, హే సఖే, ఇతి, అజానతా, మహిమానమ్, తవ, ఇదమ్, మయా, ప్రమాదాత్, ప్రణయేన, వా, అపి ॥

శ్లో. 42 **యచ్చావహాసార్థమసత్కృతోఽసి విహారశయ్యాసనభోజనేషు ।**
ఏకోఽథ వాప్యచ్యుత తత్సమక్షం తత్ క్షామయే త్వామహమప్రమేయమ్ ॥
యత్, చ, అపహాసార్థమ్, అసత్కృతః, అసి, విహారశయ్యాసనభోజనేషు, ఏకః, అథవా, అపి, అచ్యుత, తత్సమక్షమ్, తత్, క్షామయే, త్వామ్, అహమ్, అప్రమేయమ్ ॥

తవ = నీయొక్క
ఇదమ్ = ఈ
మహిమానమ్ = మహిమను
అజానతా = తెలియనివాడనైన
మయా = నేను
సఖా, ఇతి = మిత్రుడవని
మత్వా = తలంచి
ప్రణయేన, వా = చనువుచే గాని
ప్రమాదాత్, అపి = పొరపాటుగా గాని
హే కృష్ణ! = ఓ కృష్ణా!
హే యాదవ! = ఓ యాదవా!
హే సఖే, ఇతి = ఓ మిత్రమా! అని గాని
యత్ = ఏది
ప్రసభమ్ = తొందరపాటుగా
ఉక్తం, చ = పలుకుట జరిగియుండవచ్చును
అచ్యుత! = ఓ కృష్ణా!

యత్ = ఏది నాద్వారా
అపహాసార్థమ్ = పరిహాసమునకు గాని
విహార, శయ్యా = ఆహారవిహారములయందు గాని,
ఆసన భోజనేషు శయ్యాసనములపై ఉన్నప్పుడు
గాని
ఏకః = ఏకాంతమున గాని
అథవా = లేక మిత్రుల
తత్సమక్షమ్ మధ్యగాని నీవు
అపి అసత్కృతః కించపరచబడి
అసి = యుండవచ్చును
తత్ = ఆ అపరాధములు అన్నింటికిని
అప్రమేయమ్ = అప్రమేయస్వరూపుడవైన
త్వామ్ నిన్ను
అహమ్ = నేను
క్షామయే = క్షమింపుమని వేడుకొనుచున్నాను

తవ ఇదం మహిమానమ్ అజానతా మయా సఖా ఇతి మత్వా, హే కృష్ణ! హే యాదవ, హే సఖా!
ఇతి ప్రమాదాత్ ప్రణయేన వా అపి ప్రసభమ్ యత్ ఉక్తమ్ ।
హే అచ్యుత! యత్ చ విహార-శయ్యా-ఆసన-భోజనేషు, అవహాసార్థమ్ ఏకః
అథవా తత్ సమక్షమ్ అపి, అసత్ కృతః అసి తత్ అహమ్ అప్రమేయమ్ త్వామ్ క్షామయే ।

తా: నీయొక్క ఈ మహిమను తెలియనివాడనైన నేను మిత్రుడవని తలంచి చనువుచే గాని, పొరపాటుగా ఓ కృష్ణా! ఓ యాదవా! ఓ మిత్రమా! అని గాని తొందరపాటుగా పలుకుట జరిగి యుండవచ్చును. ఓ కృష్ణా! నాద్వారా పరహాసమునకు గాని, ఆహారవిహారములయందు గాని, శయ్యాసనములపై ఉన్నప్పుడు గాని, ఏకాంతమున గాని లేక మిత్రుల మధ్యగాని నీవు కించపరచబడియుండవచ్చును. ఆ అపరాధములు అన్నింటిని అప్రమేయస్వరూపుడవైన నిన్ను నేను క్షమింపుమని వేడుకొనుచున్నాను.

కృష్ణుడు మామూలు మనిషి కాదు, సాక్షాత్తూ భగవంతుడే అని అర్థం చేసుకున్నాడు. అనేకవేల నమస్కారాలు చేశాడు. ముందు, వెనక, అంతటా నువ్వే ఉన్నావు అన్నాడు. ఇప్పుడు ఒకసారి వెనక్కి తిరిగి చూసుకుంటే, అంటే కృష్ణునితో తను గడిపిన రోజులు గుర్తు తెచ్చుకుంటే, అతన్ని భగవంతునిగా ఎన్నడూ చూడలేదనీ, తన స్నేహితునిగానే చూశాడనీ గ్రహించాడు. దానికి చాలా బాధపడుతున్నాడు. కృష్ణపరమాత్మ పట్టించుకోకపోయినా, అర్జునుడు పశ్చాత్తాపభావనతో కృంగిపోతున్నాడు. పరమాత్మను చిన్నచూపు చూసినట్టుగా భావించి క్షమాపణ వేడుకుంటున్నాడు ఈ శ్లోకాల్లో.

సఖా ఇతి మత్వా – నిన్ను నేను మామూలు మనిషిగా భావించాను అంటున్నాడు అర్జునుడు. సఖా అంటే స్నేహితుడు; ముఖ్యంగా సమవయస్కుడు. అందువల్ల నిన్ను చనువుగా, అమర్యాదగా పలకరించి ఉండవచ్చు అంటున్నాడు.

ప్రసభం యదుక్తమ్ – ప్రసభం అంటే తొందరపాటుగా, అగౌరవంగా, అమర్యాదగా నిన్ను నేను పిలిచి ఉండవచ్చు.

హే కృష్ణ! హే యాదవ! హే సఖేతి – నిన్ను ఓ కృష్ణా, ఓ యాదవా, ఓ మిత్రమా అని పిలిచాను అంటున్నాడు. సంస్కృతంలో హే అంటే ఏకవచనంతో పిలిచినట్టు వస్తుంది. మనం ఎలాగైతే రారా, పోరా అంటామో ఆ అర్థం వస్తుంది. పేరుని పెట్టి పిలిచేటప్పుడు కూడా మొదటిపేరుతో పిలిస్తే చనువును సూచిస్తుంది. ఆ విధంగా అర్జునుడు కృష్ణపరమాత్మను చాలా చనువుగా పిలిచేవాడు. కాని ఇప్పుడు కృష్ణుణ్ణి పరమాత్మగా అర్థం చేసుకున్నాక, అలా పిలవటం అమర్యాద అని భావిస్తున్నాడు. అందువల్ల నేను అలా కావాలని నిన్ను పిలవలేదు అని క్షమాపణ వేడుతున్నాడు. అలా ఎందుకు చేశాడు?

తవ ఇదం మహిమానమ్ అజానతా – కృష్ణపరమాత్మయొక్క మహిమ తెలియక.

ఇక్కడ ఇదం మహిమానం అని ఉంది. నిజానికి వ్యాకరణపరంగా అది సరిపోదు. ఎందుకంటే మహిమానం పుల్లింగం, ఇదం నపుంసకలింగం; రెండూ కలిపి వాడలేము. కాని వ్యాసాచార్యులవారిని తప్పు పట్టేటంత గొప్పవారం కాదు మనము. అందువల్ల దాన్ని ఛాందస ప్రయోగంగా స్వీకరించి, మనం చదువుకునేటప్పుడు ఇమం మహిమానం అని చదువుకోవాలి. నీ అసలు మహిమ తెలియక అలా చనువుగా పిలిచాను అంటున్నాడు అర్జునుడు.

మయా ప్రమాదాత్ – ఇంకొక కారణం కూడా కావచ్చు. ఏమిటది? అనుకోకుండా, పొరపాటుగా అలా పిలిచి ఉండవచ్చు. నీతో ఉన్న చనువుకొద్దీ ముందు, వెనకలు ఆలోచించి ఉండి ఉండకపోవచ్చు.

నిజం కూడా అంతేకదా! స్నేహితులతో చనువుగా కలిసి మెలిసి తిరిగేటప్పుడు వారిని ఇష్టం వచ్చినట్టు పిలుస్తాము కాని ఆచి తూచి మాట్లాడము కదా. అందువల్ల అనుకోకుండా నిన్ను ఏదైనా అని ఉండవచ్చు అంటున్నాడు అర్జునుడు. అంతేకాదు,

ప్రణయేన వా అపి – నీతో నాకున్న చనువు కూడా నన్ను ఆలోచించుకోనిచ్చి ఉండదు. స్నేహితుడిని చనువుగా రారా, పోరా అంటారు కాని గౌరవంగా సంబోధించరు కదా. అందువల్ల ఓ కృష్ణా, నా మాటలను నువ్వు పట్టించుకోవద్దు అని వేడుకుంటున్నాడు.

ఇంకా అర్జునుని క్షమాపణ కొనసాగుతున్నది. అంతేకాదు, నిన్ను అవమానం పాలు కూడా చేసి ఉండి ఉండవచ్చు అంటున్నాడు.

అపహాసార్థమ్ – పరిహాసంకోసం నిన్ను నేను ఏడిపించి ఉండవచ్చు.

అసత్కృతః అసి – నువ్వు చిన్నబుచ్చుకుని ఉండవచ్చు. వాళ్ళిద్దరూ మంచి స్నేహితులు కాబట్టి ఎప్పుడూ కలిసి మెలిసి ఉండేవారు.

విహారశయ్యాసనభోజనేషు – విహార – ఆటపాటల్లో; శయ్యా – పడుకున్నప్పుడు; ఆసన – కూర్చున్నప్పుడు; భోజన – భోజనం చేసేటప్పుడు. ఈ సందర్భాలన్నింటిలోనూ కృష్ణుడిని ఏడిపించి ఉండవచ్చు, అవమానపరచి ఉండవచ్చు.

ఏకః – వాళ్ళిద్దరే ఉన్నప్పుడు కాని; **తత్సమక్షమ్** – తక్కిన మిత్రుల సమక్షంలో కూడా అవమానపరచి ఉండవచ్చు.

తత్ క్షామయే త్వామహమ్ – నన్ను దయచేసి క్షమించు. నువ్వు నన్ను క్షమిస్తావని నాకు తెలుసు. ఎలా?

అప్రమేయమ్ – నీకు నువ్వే సాటి. మామూలు మనుష్యులకు క్షమాగుణం ఉండకపోవచ్చు కాని, నువ్వు ప్రత్యేకమైనవాడివి.

శ్లో. 43 **పితాఽసి లోకస్య చరాచరస్య త్వమస్య పూజ్యశ్చ గురుర్గరీయాన్ ।**
న త్వత్సమోఽస్త్యభ్యధికః కుతోఽన్యో లోకత్రయేఽప్యప్రతిమప్రభావ ॥
పితా, అసి, లోకస్య, చరాచరస్య, త్వమ్, అస్య, పూజ్యః, చ, గురుః, గరీయాన్,
న, త్వత్సమః, అస్తి, అభ్యధికః, కుతః, అన్యః, లోకత్రయే, అపి, అప్రతిమప్రభావ ॥

అప్రతిమప్రభావ!	= సాటిలేని ప్రభావముగలవాడా!	పూజ్యః, అసి	= పూజ్యుడవు
త్వమ్	= నీవు	లోకత్రయే, అపి	= ముల్లోకములయందును
అస్య, చరాచరస్య	= ఈ చరాచరప్రాణులతో గూడిన	త్వత్సమః	= నీతో సమానుడు
లోకస్య	= జగత్తునకు	అన్యః	= ఇంకొకడు
పితా	= తండ్రివి	న, అస్తి	= లేదు
చ	= ఇంకా	అభ్యధికః	= అధికుడు
గరీయాన్	= సర్వశ్రేష్ఠుడవు	కుతః	= ఎలా ఉండును?
గురుః	= గురుడవు		

హే అప్రతిమ–ప్రభావ! త్వమ్ అస్య చర–అచరస్య లోకస్య పితా, గరీయాన్ పూజ్యః గురుః చ అసి, లోక–త్రయే అపి త్వత్ సమః న అస్తి, కుతః, అభ్యధికః అన్యః ।

తా: సాటిలేని ప్రభావముగలవాడా! నీవు ఈ చరాచరప్రాణులతో గూడిన జగత్తునకు తండ్రివి ఇంకా సర్వశ్రేష్ఠుడవు. గురుడవు, పూజ్యుడవు. ముల్లోకములయందును నీతో సమానుడు ఇంకొకడు లేదు. అధికుడు ఎలా ఉండును?

అస్య చరాచరస్య లోకస్య పితా అసి – నువ్వు ఈ లోకానికి తండ్రివి. మొత్తం సృష్టికి కారణానివి. తండ్రి అంటే తల్లి కూడా వస్తుంది. శాస్త్రంలో తల్లిదండ్రులు విడదీయరాని జంట. శాస్త్రం ప్రకారం బ్రహ్మ, మాయ ఒకటే. మాయాశక్తితో బ్రహ్మ జగత్తును సృష్టించాడు.

పురాణాల పరంగా చూసినా కూడా త్రిమూర్తులు వారి భార్యలకు ప్రత్యేక స్థానాలు ఇచ్చారు. లక్ష్మీదేవిని తన వక్షస్థలంలో నిలుపుకున్నాడు విష్ణుమూర్తి. లక్ష్మీదేవికి అంత ప్రత్యేకస్థానం ఉంది. అందువల్ల పర్సును కాని, ధనాన్ని కాని ముందుజేబులో పెట్టుకోవాలి, వెనక పెట్టుకోకూడదు.

బ్రహ్మదేవుడు తన నాలికమీద పెట్టుకుంటే, శివుడు తన అర్ధభాగాన్నే ఇచ్చాడు పార్వతికి. అందువల్ల తండ్రి అన్నాకూడా, తల్లికూడా అందులో వస్తుంది. అందువల్ల తండ్రికి నమస్కారం పెడితే తల్లికి కూడా పెట్టినట్టే వస్తుంది.

అస్యలోకస్య అంటే ఈ లోకంయొక్క. ఎటువంటి లోకం? చరాచరస్య – చరాచరప్రపంచంయొక్క. అంటే చేతన, అచేతనప్రపంచం లేదా చైతన్య, జడవస్తువులతో కూడిన ప్రపంచం.

భగవంతుణ్ణి మూడు దశల్లో కొలుస్తాము అని అంతకుముందు కూడా చూశాము.

1. భగవంతుడు జగత్తును సృష్టి చేశాడు – నిమిత్తకారణ ఈశ్వరుడు లేదా ఏకరూప ఈశ్వరుడు.
2. భగవంతుడు తానే జగత్తు అయ్యాడు – ఉపాదానకారణ ఈశ్వరుడు లేదా అనేకరూప ఈశ్వరుడు.
3. భగవంతుడు మార్పు చెందకుండా తానే జగత్తు అయ్యాడు – వివర్త ఉపాదానకారణ ఈశ్వరుడు లేదా అరూప ఈశ్వరుడు.

నువ్వు జగత్తు యొక్క కారణానివి అంటున్నాడు అర్జునుడు. భగవంతుడు సృష్టికర్తే కాదు, ఆదిగురువు కూడా. శివభక్తుడు **సదాశివ సమారంభామ్** అంటే విష్ణుభక్తుడు **నారాయణ సమారంభామ్** అంటాడు. రెండూ ఒకటే. అందువల్ల నువ్వు పూజ్యగురుదేవుడవు.

త్వమస్య పూజ్యశ్చ – జగత్తులో ఉన్న అందరూ నిన్ను పూజించాలి.

మాతృదేవో భవ, పితృదేవో భవ, ఆచార్యదేవో భవ

తల్లిని, తండ్రిని, గురువును దైవంగా కొలిచే సంప్రదాయం మనది. అందువల్ల మనకు ఆ గౌరవం అందుకునే అర్హత ఉన్నా లేకపోయినా, ఆ స్థానాల్లో మనం ఉంటే మన పిల్లలు, మన శిష్యులు మనకు నమస్కారం పెడతారు. వారిని ఆపలేము మనము. అందువల్ల ఆ అర్హత ఉన్నా లేకపోయినా, ఆ నమస్కారాన్ని స్వీకరించి, నిశ్శబ్దంగా ఆ నమస్కారాన్ని భగవంతునికి ధారపోయాలి.

మనను గురువుగా భావించి నమస్కారం పెడితే, సదాశివునికి అందజేయాలి. గురుపరంపరలో ఆయనే ఆదిగురువు. సదాశివ సమారంభామ్.

మనను తల్లిదండ్రులుగా గౌరవించి నమస్కారం పెడితే, దాన్ని జగత్తుయొక్క మాతా, పితలకు అందజేయాలి. ఇటువంటి పూజలు అందుకునేందుకు అర్హత ఒక్కరికే ఉంది. త్వమేవ పూజ్యః. ఇలా భావించగలిగితే, మనకు ఎవరైనా నమస్కారం పెట్టినా, ఏమీ సమస్య ఉండదు. భగవంతునికి ఈ నమస్కారాన్ని అందజేయకపోతే, మనలో అహంభావం తలెత్తవచ్చు. అలా అహంభావం పొడచూపితే, అది మనను ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగకుండా చేస్తుంది. అందువల్లనే చాలామంది తమకు నమస్కారాలు పెట్టటాన్ని అంగీకరించరు.

గరీయాన్ – అంతేకాదు, నువ్వు గురువులలో సర్వశ్రేష్ఠుడవు. ఎందుకు? లౌకికప్రపంచంలో ఎంత గొప్ప గురువులు ఉన్నా కూడా ఒకప్పుడు వారు కూడా శిష్యులే. శంకరాచార్యులవారిని గొప్ప గురువుగా కీర్తిస్తాము, కాని ఆయనా ఒకప్పుడు శిష్యుడే. అలాగే గోవిందభగవత్పాదులు గొప్ప గురువు, కాని ఆయన కూడా ఒకప్పుడు శిష్యుడు. అలా ఇక్కడ మనకు తెలిసిన గురువులందరూ ఒకప్పుడు శిష్యులే. ఒక్క భగవంతుడే ఎవరి దగ్గరా శిష్యరికం చెయ్యలేదు. ఆయన ఆదిగురువు; గురుతమః.

న త్వత్సమోఽస్త్యభ్యధికః కుతోఽన్యః – ఈ పాదాన్ని సరిగ్గా విడదీయాలి. త్వత్సమః న అస్తి అంటే నీతో సమానంగా ఎవరూ లేరు. నీకు నువ్వే సాటి. ఎవరూ నీతో సరితూగలేరు. అనంతానికి ఇంకొక అనంతం ఉండదు.

కుతః అభ్యధికః అన్యః – నీతో సమానంగా ఎవరూ లేరు అంటే నిన్ను మించిన వారు ఉండే అవకాశం ఎక్కడ ఉంటుంది?

లోకత్రయే అపి అప్రతిమః – మూడు లోకాలలోనూ నీతో సరితూగగలవాడు లేడు. ప్రతిమ అంటే ఉపమానం లేదా పోలిక; అప్రతిమః అంటే పోలిక లేనివాడు. అంతేకాదు,

ప్రభావ – ప్రభావ అంటే కీర్తి. నువ్వు సాటిలేని కీర్తి గలవాడవు. అప్రతిమః ప్రభావః యస్యసః – ఇది బహువ్రీహి సమాసం. సాటిలేని కీర్తి గలవాడు. ఇది సంబోధన ప్రథమా విభక్తి. అంటే ఓ సాటిలేని కీర్తి గలవాడా అని కృష్ణపరమాత్మను అర్జునుడు సంబోధించి ఈ విషయాలు చెప్పుకొచ్చాడు.

శ్లో. 44 **తస్మాత్ ప్రణమ్య ప్రణిధాయ కాయం ప్రసాదయే త్వామహమీశమీడ్యమ్ ।**
పితేవ పుత్రస్య సఖేవ సఖ్యుః ప్రియః ప్రియాయార్హసి దేవ సోఢుమ్ ॥
తస్మాత్, ప్రణమ్య, ప్రణిధాయ, కాయమ్, ప్రసాదయే, త్వామ్, అహమ్, ఈశమ్, ఈడ్యమ్, పితా, ఇవ, పుత్రస్య, సఖా, ఇవ, సఖ్యుః, ప్రియః, ప్రియాయాః, అర్హసి, దేవ, సోఢుమ్ ॥

దేవ!	=	ఓ దేవాదిదేవా!	ఈడ్యమ్	=	స్తవనీయుడవు
తస్మాత్	=	అందువలన	ఈశమ్	=	పరమేశ్వరుడవు అయిన
అహమ్	=	నేను	త్వామ్	=	నిన్ను
కాయమ్	=	శరీరమును	ప్రసాదయే	=	నాయందు ప్రసన్నుడవగుటకై ప్రార్థించుచున్నాను
ప్రణిధాయ	=	నీ పాదములచెంత ఉంచి			
ప్రణమ్య	=	నమస్కరించుచున్నాను	పుత్రస్య	=	పుత్రుని తప్పును

పితా, ఇవ	= తండ్రివలెను	త్వమ్	= నీవు
సఖ్యుః	= సఖుని దోషమును	సోఢుమ్	= నా అపరాధములను అన్నింటిని క్షమించుటకు
సఖా, ఇవ	= సఖునివలెను	అర్హసి	= తగినవాడవు
ప్రియాయాః	= భార్య అపరాధమును		
ప్రియః, ఇవ	= భర్తవలెను		

హే దేవ! తస్మాత్ కాయమ్ ప్రణిధాయ, ప్రణమ్య, అహమ్ ఈడ్యమ్ ఈశమ్ త్వామ్ ప్రసాదయే, పుత్రస్య (అపరాధం) పితా ఇవ, సఖ్యుః (అపరాధం) సఖా, ప్రియాయాః (అపరాధం) ప్రియః (ఇవ) (మమ అపరాధాన్) సోఢుమ్ అర్హసి ।

తా: ఓ దేవాదిదేవా! అందువలన నేను శరీరమును నీ పాదములచెంత ఉంచి నమస్కరించుచున్నాను. స్తవనీయుడవు, పరమేశ్వరుడవు అయిన నిన్ను, నాయందు ప్రసన్నుడవగుటకై ప్రార్థించుచున్నాను. పుత్రుని తప్పును తండ్రివలెను, సఖుని దోషమును సఖునివలెను, భార్య అపరాధమును భర్తవలెను నీవు నా అపరాధములను అన్నింటిని క్షమించుటకు తగినవాడవు.

అర్జునుడు అంతకుముందు పెద్దగా కృష్ణుణ్ణి అవమానించకపోయినా, అతనిలోని అపరాధభావన త్వరగా పోవటంలేదు. కృష్ణునితో చాలా చనువుగా, స్నేహితునిలా మసిలాడు. కృష్ణుణ్ణి అవమానపరచకపోయినా, బాధించక పోయినా, స్నేహితునిగా భావించటం కూడా పెద్ద అవమానంగా భావిస్తున్నాడు అర్జునుడు. నిజానికి భగవంతుణ్ణి స్నేహితునిగా భావించే సంప్రదాయం ఉంది మన భక్తిగ్రంథాలలో. దీన్ని సఖ్యభక్తి అంటారు.

శ్రవణం కీర్తనం విష్ణోర్ స్మరణం పాదసేవనమ్ ।
అర్చనం వందనం దాస్యం సఖ్యమాత్మనివేదనమ్ ॥

నవవిధ భక్తులలో సఖ్యభక్తిని అంగీకరిస్తారు కాని అర్జునుడు దాన్ని పెద్ద అపరాధంగా భావిస్తున్నాడు.

తస్మాత్ ప్రణమ్య – అందువల్ల నీకు ప్రణామాలు. ఎందువల్ల? కృష్ణుణ్ణి అవమానపరచినందుకు, అగౌరవ పరచినందుకు, చిన్నచూపు చూసినందుకు; ప్రణమ్య అంటే ప్రత్యేకంగా ప్రాయశ్చిత్తనమస్కారాలు చేస్తున్నాను అంటున్నాడు. అది కూడా ఊరికే నమస్కారం పెట్టి ఊర్కోవటం కాదు.

కాయం ప్రణిధాయ – కాయం అంటే శరీరం; ప్రణిధాయ అంటే సాష్టాంగం. నీకు సాష్టాంగనమస్కారాలు చేస్తున్నాను.

త్వామహం ప్రసాదయే – నువ్వు నన్ను అనుగ్రహించు. భగవంతునికి నిజంగా కోపం రాలేదు, కాని అర్జునుడు భయపడుతున్నాడు. నేను నీకు సాష్టాంగ నమస్కారాలు చేస్తున్నాను కాబట్టి నువ్వు శాంతించి, నన్ను అనుగ్రహించు.

ఈశమీడ్యమ్ – ఈశమ్ అంటే ఈ జగత్తుకు రాజువు నువ్వు.

సర్వం జగత్ ఈశతే ఇతి ఈశః

ఈశతే అంటే పరిపాలించేవాడు. ఈ త్వామహమీశమీడ్యమ్ పదాన్ని సరిగ్గా విడదీయాలి. త్వామ్ + అహమ్+ ఈశమ్+ఈడ్యమ్. ఈడ్యమ్ అంటే పూజ్యనీయుడు. నువ్వొక్కడివే పూజ్యనీయుడివి.

వేరే ఎవరికీ నమస్కారం అందుకునే అర్హత లేదు. ఎవరికైనా నమస్కారం పెట్టినా అతను భగవంతునికే అందజేయాలి అని చూశాము. ఓ భగవంతుడా, నా తప్పిదాలను మన్నించు అని వేడుకుంటున్నాడు అర్జునుడు. పైగా ఎలా మన్నించాలో కూడా మూడు ఉదాహరణలతో వివరిస్తున్నాడు.

పితేవ పుత్రస్య – ఒక తండ్రి తన పుత్రుడిని మన్నించినట్టుగా నువ్వు నన్ను మన్నించాలి.

ఈ ఉదాహరణద్వారా, పిల్లలు ఏదైనా తప్పుచేసినా మనం పెద్దమనస్సు చేసుకుని, వారి తప్పిదాన్ని మన్నించాలని నేర్చుకోవాలి. కొంతమంది తండ్రులకు పిల్లలమీద కోపం వస్తే, చాలాదూరం వెళతారు. నువ్వు నా గుమ్మం తొక్కటానికి వీలులేదు అనేస్తారు. పూర్వకాలంలో పిల్లలు పల్లెటూర్లలో ఉండేవారు, సాంప్రదాయాన్ని పాటించేవారు. ఇప్పుడు పిల్లలకు బయట ప్రపంచ పోకడలు చాలా తెలుసు, అనేక సంస్కృతులను చూస్తున్నారు; ఆ సంస్కృతులు మన పూజగదిలోకి, హాలులోకి కూడా చొరబడుతున్నాయి. వాటి ప్రభావంవల్ల పిల్లలు పొరపాట్లు చేసే అవకాశాలు ఎక్కువగా ఉన్నాయి. వాటిని పెద్దమనస్సుతో మనం కూడా క్షమించాలి. ఇక్కడ తండ్రి పుత్రుడిని క్షమించినట్టు, నన్ను నువ్వు క్షమించు అంటున్నాడు అర్జునుడు.

ప్రియః ప్రియాయాః – భర్త భార్యను క్షమించినట్టుగా. పూర్వకాలంలో భార్యాభర్తల మధ్య వయస్సులో వ్యత్యాసం చాలా ఉండేది; భార్య భర్తను గురువుగా భావించి గౌరవించేది. ప్రియా అంటే భార్య. ప్రియా అంటే అక్షరాలా భార్య అని కాదు, కాని భార్య ప్రియమైనది అనే ఉద్దేశంతో చెబుతున్నది శాస్త్రం.

సఖేవ సఖ్యుః – ఒక స్నేహితుడు తన స్నేహితుడు చేసిన అవమానాలను క్షమించినట్టుగా నన్ను క్షమించు. భక్తుడు తనను గోపికగానో, రాధగానో భావించుకుని భగవంతుణ్ణి పురుషునిగా భావించుకోవటం మధుర భక్తికింద వస్తుంది. ఇలా కూడా అర్థం తీసుకోవచ్చు. నువ్వు నాకు తండ్రిలాంటివాడివి, భర్తలాంటివాడివి, సఖుడివి. ఏ విధంగా చూసినా నీకు నేను ప్రీతికరమైనవాడిని.

అర్హసి సోఢుమ్ (అపరాధన్) – అపరాధన్ పదాన్ని కలుపుకోవాలి. నా అపరాధాలాను క్షమించే అర్హత నీకే ఉంది. కుమారుడిని తండ్రి క్షమించినట్టుగా, భార్యను భర్త క్షమించినట్టుగా, స్నేహితుడిని స్నేహితుడు క్షమించినట్టుగా నా అపరాధాలను నువ్వు క్షమించు.

శ్లో. 45 **అదృష్టపూర్వం హృషితోఽస్మి దృష్ట్వా భయేన చ ప్రవ్యథితం మనో మే ।**
తదేవ మే దర్శయ దేవరూపం ప్రసీద దేవేశ జగన్నివాస ॥
అదృష్టపూర్వమ్, హృషితః, అస్మి, దృష్ట్వా, భయేన, చ, ప్రవ్యథితమ్, మనః, మే,
తత్, ఏవ, మే, దర్శయ, దేవరూపమ్, ప్రసీద, దేవేశ, జగన్నివాస ॥

అదృష్టపూర్వమ్	= ఇంతకు ముందెన్నడను చూడనట్టి నీ విశ్వరూపమును	తత్	= ఆ
దృష్ట్వా	= చూచి	దేవరూపమ్, ఏవ	= చతుర్భుజశోభితమైన విష్ణు రూపమునే
హృషితః, అస్మి	= సంతుష్టుడనైతిని	మే	= నాకు
చ	= ఇంకా	దర్శయ	= చూపుము
మే, మనః	= నా మనస్సు	దేవేశ!	= ఓ దేవాధిదేవా!
భయేన	= భయముతో	జగన్నివాస!	= ఓ జగన్నివాసా!
ప్రవ్యథితమ్	= కలత చెందినది	ప్రసీద	= ప్రసన్నుడవు కమ్ము

హే దేవేశ! హే జగత్–నివాస! అదృష్ట–పూర్వమ్ (విశ్వరూపం త్వాం) దృష్ట్వా (అహం) హృషితః అస్మి, మే మనః భయేన ప్రవ్యథితమ్ (అస్తి, అతః) హే దేవ! (త్వం) ప్రసీద చ తత్ ఏవ (పూర్వం) రూపమ్ మే దర్శయ ।

తా: ఇంతకు ముందెన్నడను చూడనట్టి నీ విశ్వరూపమును చూచి సంతుష్టుడనైతిని ఇంకా నా మనస్సు భయముతో కలత చెందినది. ఆ చతుర్భుజ శోభితమైన విష్ణురూపమునే నాకు చూపుము. ఓ దేవాధిదేవా! ఓ జగన్నివాసా! ప్రసన్నుడవు కమ్ము.

ఇక్కడ అర్జునుడు మిశ్రమభావాలను ప్రకటిస్తున్నాడు. మనస్సు ఒక పక్క తను చాలా అదృష్టవంతుడని మురిపిస్తోంది, ఇంకొకపక్క ఎర్రగా మండుతున్న నోళ్ళను చూపి భయపెడుతోంది.

ఎవరూ కనీవినీ ఎరుగని విశ్వరూపదర్శనభాగ్యం ఒక్క అర్జునునికే కలిగింది. అతనికి మాత్రమే దివ్యచక్షువులను ప్రసాదించాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందరూ అతనిని చూసి ఈర్ష్యపడతారు. అంతటి అదృష్టం తనకే కలిగినందుకు మురిపెంగానే ఉంది, ఇంకాఇంకా చూడాలనే ఉంది. కాని ఇంకొకపక్క భీకరంగా తెరిచివున్న నోళ్ళలో పరుగెత్తుకుంటూ వెళ్ళి పడిపోతున్న తనవారందరూ కనిపిస్తున్నారు. అది విపరీతమైన భయాన్ని కలుగజేస్తోంది. భగవంతుడు వారిని నిర్దాక్షిణ్యంగా నమిలి మింగేస్తున్నట్టు ఉంది.

మనస్సులో ఒక భాగం ఇటువంటి అరుదైన అవకాశాన్ని ఆనందించు, ఇంకా చూడు అంటుంటే, ఇంకొక భాగం అంత భీకరదృశ్యాన్ని చూసి తట్టుకోలేవు, కళ్ళుమూసుకో అంటున్నది. మింగాలేక, కక్కాలేక ఉన్నాడు అంటారు పెద్దవారు. గొంతులో పచ్చివెలక్కాయ పడితే అలా ఉంటుంది. మింగుదామంటే చేదుగా ఉంటుంది, కక్కుదామంటే తియ్యగా ఉంటుంది. అలా ద్వైదీభావంతో ఊగిసలాడుతున్నాడు అర్జునుడు. రెండు భావనలూ ఒక్కసారే కలిగినా, కొంచెము భయమే ఎక్కువగా ఉంది. ఎందుకు? ఈ దివ్యచక్షువులు తాత్కాలికంగా భగవంతుడు ఇచ్చినవి కాబట్టి. ఒకవేళ తగినంత కర్మయోగం సాధన చేసి రాగద్వేషాలను, అహంకార మమకారాలను తగ్గించుకోగలిగితే సహజంగా అలవడుతాయి ఈ దివ్యచక్షువులు. అలా సహజంగా ఏర్పడిన దివ్యచక్షువులతో విశ్వరూపాన్ని చూస్తే అప్పుడు ఇలా భయం కలగదు. కాని అర్జునునికి స్వతహాగా వచ్చినవి కావు కాబట్టి భయపడుతున్నాడు.

అందువల్ల ప్రపంచం తనను స్తుతిస్తుంది అని తెలిసినా, భగవంతుణ్ణి వేడుకుంటున్నాడు. ఏమని? 'దయజేసి, నీ విశ్వరూపాన్ని విరమించుకో,' నిజానికి విశ్వరూపాన్ని చూపించమని కోరినదీ అర్జునుడే, ఇప్పుడు దాన్ని విరమించుకోమని కోరుతున్నదీ అర్జునుడే. దీన్నిబట్టి ఏకరూపభక్తినుంచి అనేకరూపభక్తికి రావాలంటే రాగద్వేషాలను బాగా తగ్గించుకోవాలని అర్థమవుతున్నది. అర్జునుడు ఇంకా నిర్గుణభక్తి దాకా రావటం లేదు. అది అప్పుడే కాదు. ఏకరూపభక్తినుంచి అనేకరూపభక్తికి రావటానికే రాగద్వేషాలను చాలామటుకు తగ్గించుకోవాలి. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే, అహంకారమమకారాలను తగ్గించుకోవాలి. నేను, నావారు అనే భావననుంచి బయటపడాలి. అప్పుడే విశ్వరూపదర్శనాన్ని ఆనందించగలము.

అదృష్టపూర్వం దృష్ట్వా – మునుపెన్నడూ చూసి ఎరుగని ఆశ్చర్యకరమైన రూపాన్ని చూశాను. అదృష్టపూర్వం అంటే అపూర్వం. ప్రత్యేకమైన దర్శనం కలిగింది.

అస్మి హృషితః – అటువంటి అపూర్వదర్శనాన్ని పొంది నేను చాలా మురిసిపోయాను అంటున్నాడు అర్జునుడు.

అది మానవసహజం. ఎవరికీ లేనిది మనకి ఉందంటేనే మనకు చాలా గొప్పగా అనిపిస్తుంది. ఎవరైనా ఈ డ్రెస్సు బాగుంది, ఎక్కడ కొన్నావు అని అడిగితే మోక్షం కలిగినంత ఆనందం వేస్తుంది. మనం కొన్న షాపుకి వెళ్ళి వారు కూడా ప్రయత్నం చేసినా, ఆ డ్రెస్సు ఒక్కటే వచ్చిందనీ, ఇంకొకటి లేదనీ వారు వెనక్కి వచ్చి చెపితే బ్రహ్మానందం కలుగుతుంది. అటువంటి బ్రహ్మానందం కలిగింది అర్జునునికి కూడా. కాని భయం కూడా వేస్తున్నది.

భయేన చ ప్రవ్యథితం మనో మే – నా మనస్సు భయంతో నిండిపోయింది.

ఇలాంటి ద్వైధీభావనను మనం కూడా అప్పుడప్పుడూ అనుభవిస్తాము. స్వామీజీ కూడా తనకు కలిగిన అటువంటి ఒక అనుభవాన్ని మనతో పంచుకుంటున్నారు. కేరళలో పల్లెటూరిలో పండుగలకు ఏనుగుమీద దేవుణ్ణి ఊరేగించేవారు. కేరళలో పండగ అంటే ఏనుగు ఉండితీరాలి. మూడు ఏనుగులను ఊరంతా ఊరేగించేవారు. మధ్య ఏనుగుమీద దేవుణ్ణి ఉంచి, తక్కిన రెండు ఏనుగులమీద ఎవరో ఒకరిని ఎక్కించి, దేవుని సామానులో, గొడుగో పట్టుకోమనేవారు. అలా ఎవరు ఎక్కగలిగితే, వారిని తక్కినవారు ఈర్ష్యగా చూసేవారు. ఆ అవకాశంకోసం బాగా తోసుకునేవారు ఆ ఊరివారు.

స్వామీజీ చిన్నప్పుడు, ఏనుగు ఎక్కే అవకాశం ఆయనకీ వచ్చింది ఒకసారి. మామూలుగా ఏనుగెక్కినంత సంబరం కలిగింది అంటారు. స్వామీజీ నిజంగానే ఏనుగును ఎక్కారు. ఏనుగెక్కి చుట్టూ చూస్తే ఈర్ష్య నిండిన కళ్ళతో తననే చూస్తున్న ఊరిజనం కనబడ్డారు. గాలిలో తేలిపోయినట్టుంది. కాని ఆ ఆనందం పట్టుమని పది నిముషాలు కూడా నిలవలేదు. ఎందుకు?

సినిమాలో అయితే ఏనుగుమీద అంబారీ వేసి, చిన్న బల్ల వేసి, మెత్తని దిండు వేసి చాలా ఆర్భాటాలు చేస్తారు. స్వామీజీ ఎక్కిన ఏనుగుమీద ఏమీ వెయ్యలేదు. ఏనుగు వెన్నెముక చాలా గట్టిగా ఉంటుంది. అసలు అంత గట్టివస్తువు ప్రపంచంలో ఇంకేదీ లేదేమో. వజ్రంకన్నా పదునుగా ఉండి, బాగా గుచ్చుకుంటుంది.

అదికాక, దాని వెంట్రుకలు సూదిలా చాలా పదునుగా, కసుక్కున గుచ్చుకుపోయేలా ఉంటాయి. అందువల్ల ఏనుగుమీద కూర్చుంటే సుఖం లేదు. అలాగని బయటికి బాధను ప్రదర్శించే ఆస్కారం లేదు. బయటికి చిరునవ్వులు చిందిస్తూ, ఎప్పుడవుతుందిరా బాబూ ఈ ఊరేగింపు అనే బాధను పళ్ళబిగువున దిగమింగుకుంటూ గడిపారు అప్పుడు. ఇప్పుడు అర్జునుడు అలా ఆనందాన్నీ పొందలేక, బాధనూ భరించలేక అవస్థ పడుతున్నాడు.

ఎర్రటి ఎండాకాలంలో కోటు వేసుకోవాల్సివచ్చిన వారి దురవస్థ కూడా అలాగే ఉంటుంది. కోటు వేసుకుని మీటింగులో నలుగురినీ పలకరిస్తూ, చిరునవ్వులు చిందించాల్సి ఉంటుంది. కాని మనస్సులో మాత్రం చెమటలు కక్కుతూ, ఈ కోటుని విప్పి ఎప్పుడు అవతల పారేస్తానా అనిపిస్తూ ఉంటుంది.

అలా భగవంతుని విశ్వరూపం చూసి ఒకపక్క ఆనందంలో తేలిపోతున్నా, ఇంకొకపక్క భయంతో కిందకు లాగుతున్నది అర్జునుని మనస్సు. కిందకు లాగుతోందని ఎలా తెలుసు?

తదేవ దేవరూపం మే దర్శయ – ఓ భగవంతుడా, నాకు నా స్నేహితుని రూపం చూడాలని ఉంది.

అధరం మధురం వదనం మధురం నయనం మధురం

అటువంటి మధురమైన కృష్ణరూపం కావాలి. తదేవ అంటే ఏకరూప ఈశ్వరుడు. దీన్నిబట్టి ఏకరూప ఈశ్వరునినుంచి అనేకరూప ఈశ్వరభక్తిస్థాయికి ఎదగటం కూడా అంత తేలికైన పనికాదు అని చూశాము. అలాంటిది, అనేకరూప ఈశ్వరుడు లేదా విశ్వరూప ఈశ్వరునిలో చాలాకాలం నిలిస్తేనే, అరూప ఈశ్వరుణ్ణి అర్థం చేసుకోవటం తేలిక అవుతుంది. అలా కాకుండా ఏకరూప ఈశ్వరభక్తి నుంచి అరూపఈశ్వరభక్తికి ఒక్కసారిగా గెంతితే, వేదాంతం అంత తేలిగ్గా వంటబట్టదు.

అశబ్దమస్పర్శమరూపమవ్యయం
తథాఽ రసం నిత్యమగన్ధవచ్చ యత్। – కఠ

బ్రహ్మ పంచేంద్రియాలకు అందదని వేదాంతం అంటే దాన్ని తొందరగా అర్థం చేసుకోలేము. అందువల్ల సాధనచతుష్టయసంపత్తి అంటే విశ్వరూప ఈశ్వరభక్తి ఉంటేనే అరూప ఈశ్వరుణ్ణి అర్థం చేసుకోగలము.

ఇప్పుడు అర్జునుడు ఈ విశ్వరూపదర్శనాన్ని చూసి భయపడి, ఉపశమించు అంటున్నాడు. భగవంతుడు, నువ్వే కోరావు కదా అని అతనితో వాదిస్తే, అర్జునుడు ఏమీ చెయ్యలేదు. అందువల్ల ముందే ప్రసీద అంటున్నాడు.

ప్రసీద దేవేశ జగన్నివాస – ప్రసీద అంటే నువ్వు ప్రసన్నుడవు కమ్ము అంటున్నాడు. దేవేశ అంటే దేవతలకు రాజు అంటే దేవాధిదేవుడు. జగన్నివాస అంటే విశ్వాధారుడు, అంటే విశ్వానికే ఆధారమైనవాడు.

జగన్నివాసుడు పదాన్ని రెండు రకాలుగా విడదీయవచ్చు.

జగత్తుయొక్క నివాసుడు – **షష్ఠీతత్పురుష సమాసం**
జగత్తును నివాసంగా కలవాడు – **బహువ్రీహి సమాసం**

రెండూ సరిపోతాయి కాని ఈ సందర్భంలో షష్ఠీతత్పురుష సమాసం ఇంకా బాగా సరిపోతుంది. జగత్తుకు ఆధారం భగవంతుడు. భగవంతుడు ఈ విశ్వానికి ఆధారం అనే భావనను యశోదాదేవికి చూపించాడు భగవంతుడు. ఆ కథ మనందరకూ తెలిసినదే. చిన్నికృష్ణుడు మన్ను తిన్నాడని అన్న బలరాముడు చెపితే, నోరు తెరవమంది యశోదాదేవి. చిన్నికృష్ణుడు అమాయకంగా నోరు తెరిచాడు. కాని ఆవిడకు ఆ చిన్నినోరులో అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండలోకాలు కనిపించాయి.

కలయో వైష్ణవమాయయో ఇతర సంకల్పార్థమో
సత్యమో తలపన్నేరక యున్నదాననో యశోదాదేవిగానో
పరస్థలమో బాలకుండెంత ఈతని ముఖస్థంబై అజాండంబు
ప్రజ్వలమై యుండుటకేమి హేతువో మహాశ్చర్యంబు చింతింపగన్

యశోదాదేవి కూడా తట్టుకోలేక, చిన్నికృష్ణుడు తెరచిన నోటిని మూసి ఉంచమన్నది. అంత చిన్న నోరులోకి పద్నాలుగు లోకాలు ఎలా వెళ్ళాయని ఆలోచించకూడదు. దీని అర్థం భగవానుడు విశ్వాధారం అని.

శ్లో. 46 **కిరీటినం గదినం చక్రహస్తమ్ ఇచ్ఛామి త్వాం ద్రష్టుమహం తథైవ ।**
తేనైవ రూపేణ చతుర్భుజేన సహస్రబాహో! భవ విశ్వమూర్తే! ॥
కిరీటినమ్, గదినమ్, చక్రహస్తమ్, ఇచ్ఛామి, త్వామ్, ద్రష్టుమ్, అహమ్, తథా, ఏవ, తేన, ఏవ, రూపేణ, చతుర్భుజేన, సహస్రబాహో, భవ, విశ్వమూర్తే ॥

విశ్వమూర్తే!	= ఓ విశ్వరూపా!	ఇచ్ఛామి	= కోరుకొనుచున్నాను
అహమ్	= నేను	(అతః)	= (అందువలన)
కిరీటినమ్	= కిరీటముగలవాడవును	సహస్రబాహో!	= ఓ పరమాత్మా!
గదినమ్	= గదను ధరించినవాడవును	తేన	= నీయొక్క
చక్రహస్తమ్	= చక్రపాణియును అగు	చతుర్భుజరూపేణ	= చతుర్భుజరూపము
త్వామ్	= నిన్ను	ఏవ	= గలవాడవు
తథా, ఏవ	= అలాగే	భవ	= కమ్ము
ద్రష్టుమ్	= చూచుటకై		

హే సహస్ర–బాహో! హే విశ్వ–మూర్తే! అహమ్ త్వామ్ కిరీటినమ్ గదినమ్ (చ) తథా ఏవ చక్ర–హస్తమ్ ద్రష్టుమ్ ఇచ్ఛామి, (తస్మాత్) తేన ఏవ చతుః–భుజేన రూపేణ (యుక్తః) భవ ।

తా: ఓ విశ్వరూపా! నేను కిరీటముగలవాడవును, గదను ధరించినవాడవును, చక్రపాణియును అగు నిన్ను అలాగే చూచుటకై కోరుకొనుచున్నాను. అందువలన ఓ పరమాత్మా! నీయొక్క చతుర్భుజరూపము గలవాడవు కమ్ము.

ఈ శ్లోకంతో అర్జునుడు తన ప్రార్థనను ముగిస్తున్నాడు. అర్జునుని స్పందనను మూడు దశల్లో చూశాము. అవి– ఆశ్చర్యం, భయం, భక్తి. ఇప్పుడు ఆ మూడవదశ అయిన భక్తిని ప్రదర్శిస్తున్నాడు. భగవంతుణ్ణి శాంతింపజేసి, తన పూర్వరూపంలోకి రమ్మని వేడుకుంటున్నాడు.

త్వామ్ అహం ద్రష్టుమ్ ఇచ్ఛామి – నాకు నిన్ను చూడాలనివుంది. ఎలా?

తేనైవ రూపేణ – నీ అసలు రూపంలోనే అంటే ఏకరూపం ఉన్న కృష్ణుని రూపంలో చూడాలనివుంది. ఏమిటా పూర్వరూపం? కృష్ణునికి గుర్తు ఉందో లేదోనని అర్జునుడే గుర్తు చేస్తున్నాడు.

కిరీటినం గదినం చక్రహస్తమ్ – కిరీటం, గద, చక్రాలను ధరించిన;

చతుర్భుజేన – నాలుగు చేతులతో కనిపించు. ఇప్పుడెలా కనబడుతున్నాడు?

సహస్రబాహో – వేలాది చేతులతో ఉన్నావు.

భవ – ఓ సహస్రబాహూ, నీ పూర్వరూపమైన చతుర్భుజరూపానివి కమ్ము.

విశ్వమూర్తే – ఓ విశ్వమూర్తీ అని సంబోధిస్తున్నాడు. ఓ విశ్వరూప ఈశ్వరా! తనకు విశ్వమూర్తి వద్దు, కృష్ణమూర్తి కావాలి అంటున్నాడు. అంటే తనకు విశ్వరూపదర్శనం వద్దు శ్రీకృష్ణరూపదర్శనం చాలని అర్థం.

ఇక్కడితో అర్జునుని స్పందన ముగిసింది. మూడవదశ అయిన భక్తిని 35–46 శ్లోకాల వరకూ చూశాము.

ముందే చూసినట్టుగా విశ్వరూప ఈశ్వరదర్శనం చెయ్యాలంటే ద్వంద్వాలను స్వీకరించగలిగే ధైర్యం ఉండాలి. చావు–పుట్టుకలు, సుఖ–దుఃఖాలు, కష్ట–నష్టాలు అన్నీ వస్తాయి సృష్టిలో.పుట్టుకను భగవంతుని సృష్టిలో ఒక భాగంగా స్వీకరించగలిగితే, మరణాన్ని కూడా భగవంతునిలో ఒక భాగంగా స్వీకరించగలగాలి. అంటే ఆత్మీయులు ఎవరైనా మరణించినా కూడా దాన్ని చిరునవ్వుతో స్వీకరించగలగాలి. అందువల్ల సంధ్యావందనంలో యమధర్మరాజుని ప్రార్థిస్తారు. ఆయనను **సర్వభూతక్షయాయః** అంటారు. వృద్ధాప్యం, మృత్యువులను యమధర్మరాజు కలుగజేస్తాడు. ఆయనను గౌరవంగా చూడాలి. గౌరవంగా చూసే పరిపక్వత లేకపోయినా కనీసం విమర్శించకుండా, తిట్టకుండా ఉండాలి.

ఫ్రీవిల్ ఉంటే రాగద్వేషాలు ఉంటాయని చూశాము. రాగద్వేషాలు లేకుండా ఉండాలంటే ద్వంద్వాలన్నీ భగవంతునిలో భాగంగా చూసి భగవానుని అర్థం చేసుకోవాలి. అర్థం చేసుకోకపోతే ఇలాగే భయం కలుగుతుంది. అయితే పరిపక్వమైన మనస్సును పొందటమెలా? అనేకరూప ఈశ్వరుణ్ణి స్వీకరించే పరిపక్వత రానంతవరకూ ఏకరూప ఈశ్వరభక్తిలోనే ఉండాలి.

అందువల్లనే ముందు మన భక్తిని ఏకరూప ఈశ్వరునితో మొదలుపెట్టాలి. అంటే ఇష్టదేవత ప్రార్థన చెయ్యాలి. ఆ ఇష్టదేవత గుండెలో కొలువై ఉన్నట్టుగా భావించుకోవాలి.

అతిభీషణ కటుభాషణ యమకింకర పటలీ
కృతతాడన పరిపీడన మరణాగమసమయే
ఉమయా సహ మమ చేతసి యమశాసన నివసన్
శివశంకర శివశంకర హర మే హర దురితమ్ – శ్రీశివశంకర స్తోత్రమ్

శంకరాచార్యులవారు ఎంత అద్భుతంగా రచించారో చూడండి! అంత్యకాలం ఎలా వస్తుందో ఎవరికీ తెలియదు. కొంతమంది మరణకాలంలో యమదూతలు వచ్చారు, నన్ను తీసుకువెళ్ళటానికి అంటారు. చుట్టూ చాలామందే ఉంటారు కాని ఎవరికీ కనబడరు ఈ యమదూతలు లేదా యమకింకరులు. ఆ యమకింకరులు తిడుతున్నారు అంటారు. ఎందుకంటే మనిషికి త్వరగా పాశం పోదు. అప్పుడే పుట్టిన మునిమనవడిమీద కూడా ప్రేమ పొంగిపొరలుతుంది. అందువల్ల యమదూతలు మనిషిని బలవంతంగా తీసుకెళ్ళాల్సివుంటుంది.

ఈ స్తోత్రంలో భక్తుడు శివుణ్ణి వేడుకుంటున్నాడు. 'ఓ దేవా, యమదూతలు వచ్చి నన్ను హింసిస్తున్నప్పుడు నువ్వు పార్వతీసమేతంగా వచ్చి, నా హృదయంలో శివతాండవం చెయ్యాలి. నేను వేరే ఎవరినీ చూడను. నువ్వే నా మనసంతా నిండి ఉండాలి.' ఈ స్తోత్రాన్ని శంకరాచార్యులవారు మనకోసం రచించారు. ఆయనకు యమకింకరులు వస్తారనే భయం లేదు. ఆయన నిత్యముక్తుడు. ఈ స్తోత్రం అర్థం చూద్దాము.

అతిభీషణ – అతి భయంకరమైన; **కటుభాషణ** – కటువుగా మాట్లాడే; **యమకింకర పటలీ** – యమకింకరులు వచ్చినప్పుడు. వారు ప్రేమగా 'మాతో రా,' అంటే మనం వెళతామా? అందువల్లనే వారు మనతో కటువుగా మాట్లాడాల్సివుంటుంది. **కృతతాడన పరిపీడన మరణాగమసమయే** – నాకు మరణకాలం సమీపించినప్పుడు వారు నన్ను కొడతారు. శారీరకంగాను, మానసికంగా గాను హింసిస్తారు. అలాంటి మరణకాలం నాకు సమీపించినప్పుడు, ఓ శివా నువ్వేం చెయ్యాలి?

ఉమయా సహ – పార్వతీదేవితో సహ; **మమ చేతసి** – నా హృదయంలో; **యమశాసన నివసన్** – యమధర్మరాజును కూడా శాసించే నువ్వు నివసించు. మార్కండేయ పురాణంలో ఈ విషయంలో చూస్తాము. సందర్భానికి తగ్గట్టుగా ఎలా సంబోధిస్తున్నాడో చూడండి.

శివశంకర శివశంకర హర మే హర దురితమ్ – ఓ శివశంకరా, నా కష్టాన్ని తొలగించు.

అలా ఇష్టదేవత ప్రార్థన కొండంత బలాన్ని ఇస్తుంది. ఏదైనా కష్టం వచ్చినా, మన ఆత్మీయులు మరణించినా, మనకే అంత్యకాలం సమీపించినా, ఇష్టదేవతాభక్తి మన బాధను తొలగిస్తుంది. కాని అంత ప్రశాంతత అంత తేలికగా రాదు. అటువంటి భక్తి అభ్యాసంవల్లనే అబ్బుతుంది. ఎప్పుడో 93 సంవత్సరాలు వచ్చాక, ఈ స్తోత్రం చేస్తాను అనుకుంటే అప్పుడు చెయ్యలేము కూడా. ఇప్పుడే, ఒక ఇష్టదేవతను ఎన్నుకుని, భక్తిగా ప్రార్థన చెయ్యటం నేర్చుకోవాలి.

ఈ ఇష్టదేవతభక్తి, విశ్వరూపభక్తికి మారటానికి అవసరమైన శక్తిని ఇస్తుంది. విశ్వరూపభక్తికి ఎదిగితే, ఏకరూపభక్తి పోతుందని భయపడనవసరం లేదు. ఇష్టదేవతనే అంతటా చూసారు. మీరు శివభక్తులైతే కృష్ణాలయానికి

వెళ్ళినా, అక్కడా శివుడే కనిపిస్తాడు. అలాగే విష్ణుభక్తులైతే సర్వం విష్ణుమయం జగత్ అనిపిస్తుంది. ఇంకా విశ్వరూపభక్తికి ఎదిగే పరిపక్వత రాలేదని మీరు అనుకున్నా ఏం ఫర్వాలేదు. ఏకరూపభక్తి కూడా మీకు కావాల్సిన గుండె నిబ్బరాన్ని ఇస్తుంది. ఆ విధంగా అర్జునుడు కూడా అరూపభక్తి కాదు కదా, విశ్వరూపభక్తికే సిద్ధంగా లేడు. ఆ మాట ఒప్పుకున్నాడు కూడా. ఓ కృష్ణా నీ పూర్వరూపానికి రా అని వేడుకున్నాడు.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 47 **మయా ప్రసన్నేన తవార్జునేదం రూపం పరం దర్శితమాత్మయోగాత్ ।**
తేజోమయం విశ్వమనంతమాద్యం యన్మే త్వదన్యేన న దృష్టపూర్వమ్ ॥
మయా, ప్రసన్నేన, తవ, అర్జున, ఇదమ్, రూపమ్, పరమ్, దర్శితమ్, ఆత్మయోగాత్,
తేజోమయమ్, విశ్వమ్, అనంతమ్, ఆద్యమ్, యత్, మే, త్వదన్యేన, న, దృష్టపూర్వమ్ ॥

అర్జున!	= ఓ అర్జునా!	అనంతమ్	= అపరిమితమైన రూపము
ప్రసన్నేన	= నీయందు ప్రసన్నుడనైన	యత్	= ఏదైతే ఉందో
మయా	= నాచేత	త్వదన్యేన	= నీవు తప్ప మరి ఎవ్వరిచేతను
ఆత్మయోగాత్	= నా యోగశక్తి ప్రభావమున	న, దృష్టపూర్వమ్	= ఇంతకుముందు చూడబడలేదో అటువంటి
ఇదమ్	= ఈ	మే	= నాయొక్క
పరమ్	= శ్రేష్ఠమైన	విశ్వమ్, రూపమ్	= విశ్వరూపము
తేజోమయమ్	= తేజోమయమైన	తవ	= నీకు
ఆద్యమ్	= అన్నింటికిని ఆదియైన	దర్శితమ్	= చూపబడినది

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

హే అర్జున! యత్ త్వత్ అన్యేన దృష్ట-పూర్వమ్ న, (తత్) ఇదమ్ మే తేజోమయమ్ విశ్వమ్ అనన్తమ్ ఆద్యమ్ పరమ్ రూపమ్ ప్రసన్నేన మయా ఆత్మ-యోగాత్ తవ దర్శితమ్ ।

తా: ఓ అర్జునా! ఏదైతే నీవు తప్ప మరి ఎవ్వరిచేతను ఇంతకుముందు చూడబడలేదో అటువంటి నాయొక్క విశ్వరూపము నీయందు ప్రసన్నుడనైన నాచేత నా యోగశక్తి ప్రభావమున ఈ శ్రేష్ఠమైనది, తేజోమయమైనది, అన్నింటికిని ఆదియైనది, అపరిమితమైనది నీకు చూపబడినది.

7. ఉపసంహారం: శ్లోకాలు 47-55

అర్జునుడు కృష్ణపరమాత్మను శాంతించమని కోరితే, కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుడు కోరాడు కాబట్టి తాను ప్రదర్శించాననీ, మళ్ళీ అర్జునుడే శాంతించమంటున్నాడు కాబట్టి ప్రసన్నుడవుతానని అంటున్నాడు.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ – భగవంతుడు జవాబు చెబుతున్నాడు.

అర్జున తవ ఇదం రూపం దర్శితమ్ – ఓ అర్జునా, నీమీద ఉన్న అనుగ్రహం కొద్దీ నారూపాన్ని నీకు ప్రదర్శించాను. ఇదం రూపం అంటే ఈ విశ్వరూపం. ఎలా చూపించాడు?

ఆత్మయోగాత్ – నా మాయాశక్తివల్ల. యోగః అంటే మాయ. యోగ పదానికి అనేక అర్థాలున్నాయి. సందర్భానుసారంగా దాని అర్థాన్ని గ్రహించాలి. ఇక్కడ యోగం అంటే ఒక సంయోగం. మాయను యోగః అని ఎందుకంటారంటే, మాయలో త్రిగుణాల సంయోగం ఉంది కాబట్టి.

సత్త్వరజస్తమస్ గుణానాం సంయోజనే యోగః శబ్ద ఉచ్యతే

అందువల్ల యోగః అంటే మాయ; మాయ అంటే భగవంతునియొక్క మాయాశక్తి. ఆత్మ అంటే సచ్చిదానంద ఆత్మ కాదు, 'నేను' అని అర్థం. కృష్ణపరమాత్మ నాయొక్క మాయాశక్తివల్ల చూపించాను అంటున్నాడు. ఎందుకు చూపించాడు?

ప్రసన్నేన – నీ భక్తికి మెచ్చి, నీ శ్రద్ధకు మెచ్చి చూపించాను నీకు అంటున్నాడు. ఎలా చూపించాడు? దివ్యచక్షువులను ప్రసాదించటంద్వారా. ఎటువంటి విశ్వరూపం ప్రదర్శించాడు?

విశ్వరూపం ఒకటే. కాని పరిపక్వత చెందిన మనస్సు ఉన్నవారు విశ్వరూపాన్ని అద్భుతంగా భావిస్తే, మనస్సు పరిపక్వత చెందనివారు అదే అద్భుతాన్ని చూసి భయపడతారు. అంటే ఒకరికి ఆనందం కలిగించేది ఇంకొకరికి భీతిని గొల్పుతుంది. దీనికి రోలర్ కోస్టర్ ఉదాహరణ చెప్పవచ్చు. కొంతమంది కేరింతలు కొడుతూ పదేపదే అందులో తిరుగుతుంటే, కొంతమంది బయటనుంచి అది తిరిగే వంపులు చూస్తుంటేనే హడలిపోతారు. అంటే ఆ వస్తువులో లేదు ఆనందం కాని, భయం కాని.

ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ విశ్వరూపంయొక్క అద్భుతాన్ని వివరిస్తున్నాడు.

తేజోమయమ్ – విశ్వరూపం చాలా ప్రకాశవంతమైనది. అనేక వేల నక్షత్రాల కూటములకు ఉండేటంత కాంతి ఉంది.

తేజోరాశిం సర్వతో దీప్తిమంతమ్ – 11.17

అర్జునుడు కూడా అంతకుముందు నువ్వు తేజోరాశిగా, దీప్తిమంతుడిగా ఉన్నావు అన్నాడు.

విశ్వమ్ – విశ్వం అంటే అన్నీ కలిసినది.

వివిధ ప్రత్యయ గమ్యం విశ్వమ్

శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధాలన్ని రూపాల్లోనూ తెలుసుకోగలము.

అనంతమ్ – దేశకాలపరిమితులు లేనిది.

ఆద్యమ్ – మొట్టమొదట సృష్టించబడినది.

తస్మాద్విరాడజాయత విరాజో అధి పూరుషః ।
స జాతో అత్యరిచ్యత పశ్చాద్భూమిమథో పురః ॥ పురుష సూక్తం– 5

ముందు విశ్వరూపం వచ్చింది, దాని తర్వాత తక్కినవన్నీ వచ్చాయి. ముందు విరాట్ పుట్టాడు.

యన్యే త్వదన్యేన న దృష్టపూర్వమ్ – నన్ను నువ్వు తప్ప ఇంతకు ముందు ఎవరూ చూడలేదు. ఓ అర్జునా, నువ్వు చాలా అదృష్టవంతుడివి, ఎవరికీ దక్కని విశ్వరూపదర్శనం నీకు దక్కింది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 48 **న వేదయజ్ఞాధ్యయనైర్న దానైః న, చ క్రియాభిర్న తపోభిరుగ్రైః ।**
ఏవంరూపః శక్య అహం నృలోకే ద్రష్టుం త్వదన్యేన కురుప్రవీర ॥
న, వేదయజ్ఞాధ్యయనైః, న, దానైః, న, చ, క్రియాభిః, న, తపోభిః, ఉగ్రైః,
ఏవం, రూపః, శక్యః, అహమ్, నృలోకే, ద్రష్టుమ్, త్వదన్యేన, కురుప్రవీర ॥

కురుప్రవీర!	= కురువీరులలో శ్రేష్ఠుడవైన ఓ అర్జునా!	ద్రష్టుమ్	= చూచుటకు
		న, శక్యః	= శక్యముగాను
నృలోకే	= మానవలోకమున	దానైః	= దానములద్వారా
ఏవం, రూపః	= ఇట్టి విశ్వరూపుడనైన	న(శక్యః)	= శక్యముకాను
అహమ్	= నేను	క్రియాభిః, చ	= ఇతర క్రియలద్వారాను
త్వదన్యేన	= నీవు వినా మరియెవ్వరిచేతను	న (శక్యః)	= శక్యముగాను
వేద	= కేవలవేదపఠనములద్వారాను	ఉగ్రైః, తపోభిః, చ	= తీవ్రతపశ్చర్యలద్వారా కూడ
యజ్ఞ అధ్యయనైః	= యజ్ఞాచరణములద్వారాను	న (శక్యః)	= శక్యముగాను

హే కురు–ప్రవీర! అహమ్ ఏవమ్ రూపః నృ–లోకే న వేద–యజ్ఞ–అధ్యయనైః
న, దానైః న, క్రియాభిః న, ఉగ్రైః తపోభిః చ న త్వత్ అన్యేన ద్రష్టుమ్ శక్యః ।

తా: కురువీరులలో శ్రేష్ఠుడవైన ఓ అర్జునా! మానవలోకమున ఇట్టి విశ్వరూపుడనైన నేను నీవు వినా మరియెవ్వరిచేతను, కేవలవేదపఠనములద్వారాను, యజ్ఞాచరణములద్వారాను చూచుటకు శక్యముగాను. దానములద్వారా శక్యముకాను. ఇతర క్రియలద్వారాను శక్యముగాను. తీవ్రతపశ్చర్యలద్వారా కూడ శక్యము గాను.

ఇక్కడ ఎవరికీ దక్కని అదృష్టం అర్జునునికి మాత్రమే ఎందుకు దక్కిందో వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దానికి అర్జునుని అనన్యభక్తే కారణం. విశ్వరూపదర్శనం చెయ్యాలంటే, దానికి అనన్యభక్తి ముఖ్యమైన సాధన అని నిరూపించటానికి, తక్కిన సాధనలను తక్కువ చేసి మాట్లాడుతున్నాడు.

ఇటువంటి పద్ధతిని శాస్త్రంలో తరచు చూస్తాము. దీన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. ఆధ్యాత్మిక సాధనలన్నీ సమానమే. సత్యం, తపస్సు, యజ్ఞం, దానం, వేదాధ్యయనం – అన్నీ సమానమే. ఒక ప్రత్యేక సందర్భంలో ఒక ప్రత్యేక సాధనను మెచ్చుకుంటుంది శాస్త్రం. ఆ సందర్భంలో తక్కిన సాధనలను కించపరచినట్టు కనిపిస్తుంది.

కాని ఆ సందర్భాలలో మనం తక్కిన సాధనలను చిన్నచూపు చూడకూడదు. అక్కడ చెబుతున్న సాధనకు ప్రాముఖ్యతను ఇవ్వాలి.

ఇలా ఒక సాధనను మెచ్చుకుంటూ, తక్కిన సాధనలను చిన్నచూపు చూడటాన్ని శాస్త్రంలో నహినిందా న్యాయం అంటారు. అంటే, తక్కిన సాధనలను నిందించటం లేదు, ఈ సాధనను మెచ్చుకుంటున్నాము అని దాని అర్థం.

ఋతం చ స్వాధ్యాయ ప్రవచనే చ। సత్యం చ స్వాధ్యాయ ప్రవచనే చ – తైత్తిరీయం

తైత్తిరీయోపనిషత్తులోని శీక్షావల్లిలో ఒక సందర్భంలో ఉపనిషత్తు కొన్ని విలువల గురించి ప్రసంగిస్తూ, వాటిల్లో స్వాధ్యాయం గొప్పది అని చెబుతుంది. అందులో వచ్చిన కొన్ని విలువలు తపస్సు, ఇంద్రియనిగ్రహం, మనోనిగ్రహం, యజ్ఞాలు, అతిథిసేవ, మనుష్యయజ్ఞం, పితృయజ్ఞం. వీటన్నిటిలో ఏది గొప్పది అని ఉపనిషత్తే అడిగింది. సత్యమే పలికే రాథీతర అనే ఋషి సత్యమే ముఖ్యమైనది అని నిర్ధారించాడు. తపోనిష్ఠుడైన పౌరుశిష్ఠి అనే ఋషి తపస్సే ముఖ్యమైనది అన్నాడు. నాకమద్గల్యుడనే ఋషి స్వాధ్యాయ ప్రవచనాలే ముఖ్యమన్నాడు. శ్రుతి కూడా అవును స్వాధ్యాయ ప్రవచనాలే ముఖ్యం, స్వాధ్యాయ ప్రవచనాలే అతిముఖ్యం అని నొక్కి వక్కాణిస్తుంది.

స్వాధ్యాయ ప్రవచనే ఏవేతి నాకో మౌద్గల్యః। తద్ధి తపస్తద్ధి తపః – తైత్తిరీయం

అదే విధంగా ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ తక్కిన సాధనలన్నీ అనవసరం, భక్తి మాత్రమే ముఖ్యం అంటున్నాడు. ఇలా ఒకచోట స్వాధ్యాయనాన్ని కీర్తించి, ఇంకొకచోట భక్తిని కీర్తిస్తే, ఏది ముఖ్యం? కొంతమంది తేలికగా 'అయితే ఏదీ ముఖ్యం కాదు,' అనేస్తారు. అలా భావించకూడదు. అన్నీ ముఖ్యమే. అన్నీ ముఖ్యమే కాని, ఒక్కో సందర్భంలో ఒక్కోదాని ప్రాధాన్యతను చూస్తాము. ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ భక్తిని స్తుతించటానికి తక్కినవి లాభంలేదు అంటున్నాడు.

వేదాధ్యయనః – వేదాధ్యయనం చేస్తే విశ్వరూపదర్శనం అవదు.

న యజ్ఞ (అధ్యయనైః) – యజ్ఞాలు చేసినా కూడా లాభం లేదు. వేదాధ్యయనానికీ, యజ్ఞాధ్యయనానికీ మధ్య భేదం ఏమిటి? వేదాధ్యయనం అంటే వేదాలను పారాయణం చెయ్యటం, నేర్చుకోవటం. యజ్ఞాలు అంటే యజ్ఞాలు ఎలా చెయ్యాలో నేర్చుకోవటం. ఈ రెండూ విశ్వరూపదర్శనాన్ని ఇవ్వలేవు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంతేకాదు, ఇంకా ఉన్నాయి. ఏమిటవి?

న దానైః – దానంవల్ల కూడా కాదు. ఇది చూసి కొందరు స్వార్థపరులు వారికి తగ్గట్టుగా దీనిని మలచుకుంటారు. అసలే చూస్తూ, చూస్తూ దానం చెయ్యలేరు కొందరు. అలాంటివారికి ఈ పదం శ్రీరామరక్ష లాంటిది. కాని శీక్షావల్లిలో ఏం చూస్తాము?

శ్రద్ధయా దేయమ్। అశ్రద్ధయాఽదేయమ్। శ్రియా దేయమ్। హ్రియా దేయమ్।
భియా దేయమ్। సంవిదా దేయమ్

దానం గురించి నొక్కి చెబుతున్నది అక్కడ. అది కూడా శ్రద్ధగా చెయ్యాలనీ, అశ్రద్ధ చెయ్యకూడదనీ, శక్తివంచన లేకుండా చెయ్యాలనీ, వినయంగా చెయ్యాలనీ, పాపభయంతో చెయ్యాలనీ, మనస్ఫూర్తిగా చెయ్యాలనీ చెబుతుంది. అలా శాస్త్రం ఒకచోట దానం చేసితీరాలని చెబుతున్నప్పుడు ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ దానంవల్ల విశ్వరూపదర్శనం అవదు అంటున్నాడంటే, ముందే చూసినట్టుగా దీన్ని నహినిందా న్యాయం అంటారు.

న చ క్రియాభిః – లౌకిక కర్మలు కూడా లాభం లేదు.

న తపోభిరుగ్రైః – ఘోరతపస్సు చేసినా కూడా లాభం లేదు. ఉపవాసం కూడా తపస్సు కిందికే వస్తుంది. మళ్ళీ కృష్ణపరమాత్మ ఉపవాసం చెయ్యనవసరం లేదన్నాడు, నేను చెయ్యను అనకూడదు. ఇవన్నీ దేనికి లాభం లేదన్నాడో చూడాలి.

ఏవం రూపః న ద్రష్టుం శక్యః – ఏవం రూపః అంటే విశ్వరూప ఈశ్వరుడు. ఈ విశ్వరూప ఈశ్వరుణ్ణి పైన చెప్పిన సాధకులలో ఎవరూ చూడలేరు. అంటే ఒక్కొక్కదానికీ ఏవం రూపం న ద్రష్టుం శక్యః కలుపుకోవాలి. **వేదయజ్ఞాధ్యయనైః ఏవం రూపః న ద్రష్టుం శక్యః; దానైః ఏవం రూపః న ద్రష్టుం శక్యః; క్రియాభిః ఏవం రూపః న ద్రష్టుం శక్యః; తపోభిరుగ్రైః ఏవం రూపః న ద్రష్టుం శక్యః.**

నృలోకే – మనుష్యలోకంలో;

త్వదన్యేన కురుప్రవీర – నువ్వు తప్ప వేరే ఎవరూ నా విశ్వరూపాన్ని చూడలేరు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకంటే అర్జునునికి మాత్రమే ప్రత్యేకమైన అర్హత ఉంది.

అర్జునునికి మాత్రమే ఉన్న ఆ ప్రత్యేక అర్హత ఏమిటో ఇప్పుడు చెప్పదు కృష్ణపరమాత్మ. అది భక్తి. అది కూడా ఎలాంటి భక్తి? ఏడవ అధ్యాయంలో నాలుగు రకాల భక్తుల గురించి చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి ఆర్తభక్తి, అర్థార్థీభక్తి, జిజ్ఞాసుభక్తి, జ్ఞానభక్తి.

ఆర్తభక్తివల్ల కుదరదు. ఆర్తభక్తిలో భక్తుడు ఏదో సమస్య ఉన్నప్పుడే ప్రార్థన చేస్తాడు. నీటి సమస్యతో ఉండి, భక్తుడు ప్రార్థన చేస్తే, భగవంతుడు నీకు దర్శనమివ్వనా అని అడిగితే, నాకు నీ దర్శనం అప్పుడే వద్దు, ముందు నా నీటిసమస్యను తీర్చు అంటాడు. అలాంటిదే అర్థార్థీభక్తి కూడా. డబ్బు కావాలని పూజ చేసే భక్తునికి, భగవంతుని దర్శనంకన్నా కూడా, డబ్బే ప్రధానంగా ఉంటుంది. జిజ్ఞాసుభక్తునికి ఏకరూప ఈశ్వరదర్శనం కావాలని ఉంటుంది. కాని విశ్వరూపదర్శనం విలువ తెలిసిన భక్తునికి ఆ దర్శనం అవుతుంది.

కురుప్రవీర అంటే అర్జునుడు. ఓ అర్జునా, నువ్వు అడిగావు కాబట్టి నీకు చూపించాను. నీకు భయం వేస్తే నా మామూలు రూపానికి వచ్చేస్తాను అంటున్నాడు వచ్చే శ్లోకంలో.

శ్లో. 49 **మా తే వ్యథా మా చ విమూఢభావో దృష్ట్వా రూపం ఘోరమీదృఙ్మమేదమ్ ।**
వ్యపేతభీః ప్రీతమనాః పునస్త్వం తదేవ మే రూపమిదం ప్రపశ్య ॥

మా, తే, వ్యథా, మా, చ, విమూఢభావః, దృష్ట్వా, రూపమ్, ఘోరమ్, ఈదృక్, మమ, ఇదమ్, వ్యపేతభీః, ప్రీతమనాః, పునః, త్వమ్, తత్, ఏవ, మే, రూపమ్, ఇదమ్, ప్రపశ్య ॥

మమ	=	నాయొక్క	మా	=	వద్దు
ఈదృక్	=	ఈ విధమైన	త్వమ్	=	నీవు
ఇదమ్, ఘోరమ్	=	ఈ భయంకర	వ్యపేతభీః	=	భయరహితుడవై
రూపమ్	=	రూపమును	ప్రీతమనాః	=	ప్రసన్నచిత్తుడవై
దృష్ట్వా	=	చూచి	తత్	=	ఆ
తే	=	నీకు	మే	=	నాయొక్క
వ్యథా	=	వ్యాకులపాటు	ఇదమ్, రూపమ్, ఏవ	=	ఈ చతుర్భుజరూపమునే
మా	=	వద్దు	పునః	=	తిరిగి
చ	=	ఇంకా	ప్రపశ్య	=	దర్శింపుము
విమూఢభావః	=	మోహము గూడ			

మమ ఇదమ్ ఈదృక్ ఘోరమ్ రూపమ్ దృష్ట్వా తే వ్యథా మా (అస్తు), విమూఢ-భావః చ మా (అస్తు) త్వమ్ వ్యపేత-భీః ప్రీత-మనాః (భూత్వా) పునః తత్ ఏవ ఇదమ్ మే రూపమ్ ప్రపశ్య ।

తా: నాయొక్క ఈ విధమైన, ఈ భయంకర రూపమును చూచి నీకు వ్యాకులపాటు వద్దు ఇంకా మోహము గూడ వద్దు. నీవు భయరహితుడవై, ప్రసన్నచిత్తుడవై ఆ నాయొక్క ఈ చతుర్భుజరూపమునే తిరిగి దర్శింపుము.

అర్జునా, నువ్వు విశ్వరూపదర్శనానికి సిద్ధంగా లేకపోతే, నిన్ను బలవంతపెట్టను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మన వేదాంతబోధయొక్క గొప్పతనమే అది. శాస్త్రం ఏదీ మనమీద బలవంతంగా రుద్దదు. చాలామంది తమకు మోక్షం వద్దనుకుంటారు. మోక్షం అంటే ఏమిటో సరిగ్గా అర్థంకాక కొందరూ, మోక్షం అంటే భయం వేసి మరికొందరూ వద్దనుకుంటారు. మోక్షం అంటే అద్వైతం అంటాము. అద్వైతం అంటే ఉన్నదొక్కటే అంటాము.

ఎవరూ లేకుండా ఒంటరిగా ఎలా ఉండాలని భయం కొందరికి. నలుగురూ కావాలి, వారితో గొడవలు పడ్డా సరే. మోక్షం అంటే వీరందరితో సంగత్వం ఉండదంటే, నాకు అలాంటి మోక్షం వద్దు అంటారు కొందరు. సంగత్వం ఉంటే సమస్యలు ఉంటాయి అన్నా ఫర్వాలేదు అంటారు. అందువల్ల మోక్షాన్ని అర్థం చేసుకోవటానికే చాలా పరిపక్వత కావాలి. అందువల్ల వేదం, మోక్షం వద్దనుకుంటే సరే, దానికోసం ప్రయత్నించకు, ధర్మార్థకామాలకోసమే ప్రయత్నించు అంటుంది.

ఒక స్త్రీ, 'నాకు మోక్షం వద్దు, నాకు గోపికగా పుట్టి, కృష్ణునితో రాసలీలలలో పాల్గొనాలని ఉంది అంటుంది. మోక్షం పొందితే మరుజన్మ ఉండదంటున్నారు కదా, మరుజన్మ ఉండకపోతే, నేను గోపికా శరీరాన్ని పొందలేను,' అంటుంది ఆమె. ఇంకొక సాధకుడు, 'నాకు అప్పుడే మోక్షం వద్దు; ఒక్కసారైనా స్వర్గలోకం వెళ్ళి, కొన్నిరోజులైనా అక్కడ స్వర్గసుఖాలను అనుభవించాలి; అమృతం తాగుతూ, రంభ, ఊర్వశుల నృత్యాలను చూస్తూ ఆనందించాలి. దాని తర్వాత చూద్దాం మోక్షం సంగతి,' అంటాడు.

అలా అప్పుడే మోక్షం వద్దు అనుకునేవారిని 'ఏం ఫర్వాలేదు, తీరికగానే రండి,' అంటుంది శాస్త్రం. అలాగే ఎవరైనా విశ్వరూపదర్శనం వద్దు అంటే 'సరే ఏకరూపభక్తిలో ఉండు, అర్థకామాల కోసమే ప్రయత్నించు, కాని వాటికోసం ధర్మపరంగా ప్రయత్నించు,' అని షరతు విధిస్తుంది. జ్ఞానకాండకు రాలేకపోయినా, కర్మలోనే ఉంటానన్నా ఫర్వాలేదు. కాని కర్మను కర్మయోగంగా భావించాలి. అంటే చేసే కర్మను ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో చేసి, దానికి ఫలంగా వచ్చిన దానిని ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరించాలి. అలా మొదలుపెడితే, అదే నిన్ను నెమ్మదిగా మోక్షానికి దారితీస్తుంది. అదెలాగో వచ్చే అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మే అద్భుతంగా చెబుతాడు. అప్పుడు చూద్దాం ఆ వివరాలు. భక్తిలోని మొట్టమొదటి దశ నుంచీ మొదలుపెట్టి భక్తి పరాకాష్ఠకు తీసుకు వెళతాడు.

మా తే వ్యథా – నువ్వు భయపడకు. అర్జునుడు విశ్వరూపదర్శనంలో నోళ్ళు చూసి భయపడ్డాడు కదా. అందువల్ల భయపడకు అంటున్నాడు.

మా చ విమూఢభావః – విమూఢత్వం అంటే స్థబ్ధత, అంటే మానసికంగా మొద్దుబారిపోవటం. హఠాత్తుగా మీ ఎదురుగా ఒక పెద్ద ఏనుగు గర్జిస్తూ నిలబడిందనుకోండి. పక్కన చూస్తే మావటి కూడా లేడు. అప్పుడెలా ఉంటుంది మీ మానసికస్థితి? అరవటానికి కూడా గొంతు లేవదు. మనస్సు స్థబ్ధంగా అయిపోతుంది. శూన్యంగా అనిపిస్తుంది. అంటే చలనం లేకుండా ఉంటారు. ఇప్పుడు అర్జునుడు కూడా అలా స్థబ్ధీభావనలో ఉన్నాడు. కృష్ణపరమాత్మ అలా ఉండకు, నీకు సహాయం చేస్తాను అంటున్నాడు.

దృష్ట్వా రూపమ్ – నా రూపాన్ని చూసి నువ్వలా అయ్యావు. ఎటువంటి రూపం?

ఘోరమీదృఙ్మమేదమ్ – ఈ భయంకరరూపాన్ని చూసి భయపడుతున్నావు. ఇంతకు ముందే

తేజోమయం విశ్వమనంతమాద్యం – 11.47

అన్నాడు. ఇప్పుడేమో ఘోరరూపం అంటున్నాడు. ఎందుకు? తేజోమయం, విశ్వం, అనంతం, ఆద్యం వర్ణన పరిపక్వత చెందిన మనస్సు గలవారికి. అర్జునుడులాగా భయపడేవారికి అది ఉగ్రరూపమే.

ఉదాహరణకు కొంతమంది రక్తం చూస్తే కళ్ళు తిరిగి పడిపోతారు. ఒకవేళ డాక్టరు అలా కళ్ళు తిరిగి పడిపోతే, ఆపరేషను చెయ్యగలడా? అంటే ఒకరికి ఘోరంగా కనిపించినది, ఇంకొకరికి అద్భుతంగా కనిపిస్తుంది. అర్జునునికి విశ్వరూపం ఘోరంగా కనిపించింది కాబట్టి, ఏం చేస్తున్నాడు?

త్వం తదేవ మే రూపమిదం ప్రపశ్య – నా మామూలు రూపం చూద్దువు గాని. ఎప్పుడు?

పునః – మళ్ళీ. అనేకరూప ఈశ్వరునినుంచి ఏకరూప ఈశ్వరుడికి వచ్చేద్దాము. ఏకరూప ఈశ్వరుణ్ణి ఎలా చూస్తావు?

వ్యపేతభీః – ఏమాత్రం భయం లేకుండా;

ప్రీతమనాః – ప్రసన్నచిత్తుడవై ఏకరూపాన్ని చూద్దువు గాని. పునః అంటే మళ్ళీ అని చూశాము. అంటే పదవ

అధ్యాయం వరకూ ఏకరూప ఈశ్వరుణ్ణే చూశాడు. ఇప్పుడు విశ్వరూపదర్శనం అయింది. మళ్ళీ ఛానెల్ మార్చి, పాతదానికే వెళ్ళిపోదాము.

సంజయ ఉవాచ

శ్లో. 50 **ఇత్యర్జునం వాసుదేవస్తథోక్త్వా స్వకం రూపం దర్శయామాస భూయః ।**
ఆశ్వాసయామాస చ భీతమేనం భూత్వా పునః సౌమ్యవపుర్మహాత్మా ॥
ఇతి, అర్జునమ్, వాసుదేవః, తథా, ఉక్త్వా, స్వకమ్, రూపమ్, దర్శయామాస, భూయః
ఆశ్వాసయామాస, చ, భీతమ్, ఏనమ్, భూత్వా, పునః, సౌమ్యవపుః, మహాత్మా ॥

వాసుదేవః	= వాసుదేవుడు	పునః	= తర్వాత
అర్జునమ్	= అర్జునునితో	మహాత్మా	= మహాత్ముడైన శ్రీకృష్ణుడు
ఇతి, ఉక్త్వా	= ఈ విధముగా పలికి	సౌమ్యవపుః	= సౌమ్యస్వరూపుడై
భూయః	= అనంతరము	భూత్వా	
తథా	= అదే విధముగా	భీతమ్, ఏనమ్	= భయపడుచున్న ఈ అర్జునుని
స్వకమ్, రూపమ్	= తన చతుర్భుజరూపమును	అశ్వాసయామాస	= ఓదార్చెను
దర్శయామాస	= దర్శింపజేసెను		
చ	= ఇంకా		

సంజయః ఉవాచ
మహాత్మా వాసుదేవః ఇతి తథా అర్జునమ్ ఉక్త్వా భూయః స్వకమ్ రూపమ్ దర్శయామాస ।
పునః చ సౌమ్య-వపుః భూత్వా, భీతమ్ ఏనమ్ ఆశ్వాసయామాస ।

తా: వాసుదేవుడు అర్జునునితో ఈ విధముగా పలికి అనంతరము అదే విధముగా తన చతుర్భుజరూపమును దర్శింపజేసెను ఇంకా తర్వాత మహాత్ముడైన శ్రీకృష్ణుడు సౌమ్యస్వరూపుడై భయపడుచున్న ఈ అర్జునుని ఓదార్చెను.

అర్జునుడు నీ విశ్వరూపదర్శనాన్ని శాంతించు అని కోరాడు; కృష్ణపరమాత్మ కూడా అంగీకరించాడు. ఆ మార్పు జరుగుతుండగా నిశ్శబ్దం ఆవరించింది. ఇద్దరిలో ఎవరూ మాట్లాడటం లేదు. అందువల్ల మళ్ళీ సంజయుడు అందుకుని సన్నివేశాన్ని వివరిస్తున్నాడు.

సంజయ ఉవాచ – సంజయుడు వివరిస్తున్నాడు.

వాసుదేవః అర్జునమ్ ఇతి ఉక్త్వా – వాసుదేవుడు అర్జునునితో ఈ విధంగా చెప్పాక. ఇక్కడ కూడా వాసుదేవ పదాన్ని సందర్భానికి తగ్గట్టుగా వేశాడు. వాసుదేవుడు అంటే వసుదేవుని కుమారుడు.

వసుదేవస్య పుత్రః వాసుదేవః

వాసుదేవుడు ఏకరూపమా, అనేకరూపమా? ఏకరూపం. వసుదేవుని పుత్రుడైన కృష్ణపరమాత్మ.

స్వకం రూపం దర్శయామాస భూయః – మళ్ళీ తన పూర్వరూపాన్ని ప్రదర్శించాడు. స్వకం రూపం అంటే ఏకరూపం; కృష్ణరూపం. అనేకరూపంనుంచి ఏకరూపానికి వచ్చాడు.

ఆశ్వాసయామాస చ భీతమేనం – కృష్ణపరమాత్మ తన రూపాన్ని అనేకరూపంనుంచి ఏకరూపానికి మార్చినా కూడా, అర్జునునిలో ఉన్న భయం పూర్తిగా తొలగిపోలేదు.

ఒక చిన్నబాబు తల్లికోసం బెంగ పెట్టుకుని, చాలాసేపు ఏడ్చాడనుకోండి. తల్లి వచ్చి అతనిని ఎత్తుకుంటే పెదవులమీద చిరునవ్వు మెరుస్తుంది కాని, కొంతసేపటివరకూ కళ్ళనుంచి కారే కన్నీరు ఆగదు, ఎక్కిళ్ళు ఆగవు. తల్లి బుజ్జగిస్తుంది, 'నేను వచ్చేశాను కదా,' అంటూ. అలాగే రాత్రి ఒక భయంకరమైన పీడకల కన్నారనుకోండి. ఆ నిద్రలోంచి భయంతో ఉలిక్కిపడి లేస్తారు. లేచాక కూడా ఆ భయం పోదు. లేచాక కూడా ఒళ్ళంతా చెమటలు పట్టేస్తాయి, భయంతో గుండె ఎగసిపడుతుంది. నోటమాట రాదు. ఇప్పుడు అర్జునుని పరిస్థితీ అలాగే ఉంది. తల్లి భయపడ్డ పిల్లవాడిని ఓదార్చినట్టుగా, కృష్ణపరమాత్మ అర్జునున్ని ఓదారుస్తున్నాడు.

భీతమ్ ఏనమ్ – భయపడిన అర్జునున్ని;

ఆశ్వాసయామాస – కృష్ణపరమాత్మ ఓదార్చాడు. ఎలా?

సౌమ్యవపుః భూత్వా – సౌమ్యరూపం ధరించి. ముందు ఘోరరూపం అన్నాడు. ఇప్పుడు సౌమ్యరూపం దాల్చాడు.

మహాత్మా – అంటే అనేకరూప ఈశ్వరుడు. విశ్వరూపుడు.

ఇక్కడ కూడా ఒక విషయాన్ని జాగ్రత్తగా గమనించాలి మనం. విశ్వరూపాన్ని ఉపశమించి, తన పూర్వరూపం ధరించాడు అంటే నిజంగా విశ్వరూపాన్ని ఉపశమించినట్టు తీసుకోకూడదు. ఎందుకంటే, ఇంతకుముందు విశ్వరూపం అంటే ఏమన్నాం? ఈ విశ్వాన్ని శరీరంగా ధరించటం అన్నాము. అంటే విశ్వరూపదర్శనం అంటే ఈ విశ్వమంతటా భగవంతుణ్ణి దర్శించటం. విశ్వమే భగవంతుడు కాబట్టి, విశ్వరూప ఈశ్వరునికి రాక, పోకలు లేవు. విశ్వరూపదర్శనం పోయింది అంటే విశ్వం కూడా మాయమైపోయినట్టు అవుతుంది. అంటే ప్రళయం వచ్చినట్టు అవుతుంది. ప్రళయం వస్తే విశ్వం లేదు, కురుక్షేత్రం లేదు, అర్జునుడు లేడు, భీష్మద్రోణాదులు లేరు. నిజానికి గీత పన్నెండవ అధ్యాయం కూడా ఉండదు.

విశ్వరూపదర్శనాన్ని ఉపశమించాడు అంటే అర్జునునికి ప్రసాదించిన దివ్యచక్షువును తీసేసాడు. అంటే అర్జునుని మనస్సులో మార్పు తెచ్చాడు. దివ్యచక్షువులంటే ఏమిటో కూడా చూశాము. దివ్యచక్షువులు అంటే అహంకార మమకారాలకు లోనుగాని అంతరాత్మ. అహం మమ ఉచ్చులో ఇరుక్కుపోయిన మనస్సు విశ్వరూపదర్శనాన్ని చెయ్యలేదు. మనస్సు పరిధి పరిమితంగా ఉంటుంది; సమష్టి దర్శనం చెయ్యలేదు.

అంతకుముందు కూడా చూశాము. ఒక కొండ దగ్గర నిలుచున్న మనిషి ఫోటో తీయాలనుకున్నారు మీరు. కొండా–మనిషీ ఇద్దరూ రారు. మనిషిని దగ్గరగా తీయాలనుకుంటే, కొండ సరిగ్గా రాదు; కొండను బాగా

చూపించాలనుకుంటే మనిషి సరిగ్గా రాడు. అంటే అహంకారమమకారాలు రాజ్యమేలుతుంటే, కొండలు కూడా కనిపించవు. అవి మాయమయితేనే విశ్వరూపదర్శనం అవుతుంది.

అహంకారమమకారాలకు గొప్ప ఉదాహరణ పాఠశాల వార్షికోత్సవాలు. ఆ వార్షికోత్సవంలో తమ పిల్లలది ఏదైనా నాటకం ఉంటే, ఆ నాటకం జరుగుతుండగా కొంతమంది తల్లిదండ్రులు కెమెరా పట్టుకుని హడావుడిగా ముందుకు పరిగెడతారు. ఆ డ్రామా అయ్యేంతవరకూ అక్కడే తచ్చాడి, అనేక ఫోటోలను తీసుకుని, అది అవగానే ముందునుంచే కాదు, మొత్తం హాలునుంచే మాయమైపోతారు. వారి పిల్లలపాత్ర అయిపోగానే, వారికి ఆ వార్షికోత్సవంమీద ఉత్సాహం కూడా మటుమాయమైపోతుంది.

వారి పిల్లవాడు వేస్తున్న వేషం చాలా చిన్నదై ఉండవచ్చు. అది ద్వారపాలకుని వేషమే అయి ఉండవచ్చు. చేతిలో పెద్ద బల్లెం పట్టుకుని నిలబడతాడు తప్పితే, అతని పాత్రకేమీ సంభాషణ ఉండదు. రాజు దర్బారులోకి అడుగుపెట్టినప్పుడు ఆ బల్లేన్ని ఎత్తి పట్టుకుంటాడు. అంటే అతని పాత్రపోషణ కాలం రెండు నిముషాలు. కాని ఆ రెండు నిముషాల కాలమే తల్లిదండ్రులకు అపురూపం. వారిది ద్వారపాలకదృష్టి మాత్రమే. రాజు మొహం కూడా చూడరు; కథ ఏమిటో పట్టించుకోరు. విశ్వరూపదర్శనం లేదు అంటే మొత్తం నాటకదర్శనం లేదు; కేవలం ఒక మూల నిలిచిన బాబు దర్శనమే ఉంటుంది. 'మా అబ్బాయి' డ్రామాలో వేశాడు. ఆ సంబరం చాలు. అంటే ద్వారపాలకదృష్టిలో పడి నాటకాన్ని కూడా త్యాగం చేస్తున్నారు.

ఒక చిన్న నాటకంలో నావాడు అనే మమేకంలో పడిపోయి, నాటకాన్ని చూడలేకపోతే మనకు జగన్నాటకంలో విశ్వరూపదర్శనం ఎలా జరుగుతుంది? మన పరిధి చాలా సంకుచితమైనది. మొత్తం విశ్వాన్ని దర్శించాలంటే దివ్యచక్షువులు ఉండాలి.

మనం ప్రకృతి ఒడిలో ఉన్నా, అంటే అనంతసాగరం ముందు నిలుచుని, ఎగిసిపడుతున్న అలలను చూస్తున్నా లేదా ఆకాశంలో వెన్నెల కురిపిస్తున్న చంద్రుడిని, మిలమిల మెరుస్తున్న నక్షత్రాలను చూస్తున్నా కూడా అహంకార మమకారాలలో కూరుకుపోతే, వాటి అందాలను ఆస్వాదించే పరిస్థితిలో ఉండము. అవన్నీ విశ్వరూపంలోకి వస్తాయి. దాన్ని చూడటానికి దివ్యచక్షువులు ఉండాలి.

ఇప్పుడు అర్జునునికి ఆ దివ్యచక్షువులను తీసేశాడు కృష్ణపరమాత్మ. దానితో అర్జునుడు మళ్ళీ నావారు అనే అహంకారమమకారాల్లో పడిపోతాడు.

అర్జున ఉవాచ

శ్లో. 51 **దృష్ట్వేదం మానుషం రూపం తవ సౌమ్యం జనార్దన ।**
ఇదానీమస్మి సంవృత్తః సచేతాః ప్రకృతిం గతః ॥
దృష్ట్వా, ఇదమ్, మానుషమ్, రూపమ్, తవ, సౌమ్యమ్, జనార్దన,
ఇదానీమ్, అస్మి, సంవృత్తః, సచేతాః, ప్రకృతిమ్, గతః ॥

జనార్దన!	= ఓ కృష్ణా!	దృష్ట్వా	= చూచి
తవ	= నీయొక్క	ఇదానీమ్	= ఇప్పుడు నేను
ఇదమ్, సౌమ్యమ్	= ఈ విధమైన సౌమ్యమైన	సచేతాః, సంవృత్తః అస్మి	= కుదుటబడిన మనస్సు గలవాడనైతిని
మానుషమ్, రూపమ్	= మానవాకృతిని	ప్రకృతిమ్	= నా సహజస్థితిని
		గతః	= పొందాను

అర్జున ఉవాచ
హే జనార్దన! తవ ఇదమ్ మానుషమ్ సౌమ్యమ్ రూపమ్ దృష్ట్వా
(అహం) ఇదానీమ్ సచేతాః సంవృత్తః అస్మి ప్రకృతిమ్ గతః (అస్మి)।

తా: ఓ కృష్ణా! నీయొక్క ఈ విధమైన సౌమ్యమైన మానవాకృతిని చూచి ఇప్పుడు నేను కుదుటబడిన మనస్సు గలవాడనైతిని ఇంకా నా సహజస్థితిని పొందాను.

అర్జునుడు మళ్ళీ కృష్ణపరమాత్మను తనకు తెలిసిన ఏకరూప ఈశ్వరునిగా చూసేసరికి ఆనందిస్తున్నాడు. అతనికి విశ్వరూపం చూస్తే భయం వేసిందని చూశాము. అనేకరూపభక్తినుంచి మళ్ళీ వెనక్కి ఏకరూపభక్తికి వస్తాడు.

దీన్నించి ఒక విషయం స్పష్టమవుతుందని చూశాము. అనేకరూపభక్తి చూపాలంటే మనస్సు పరిపక్వత చెందాలి; లేకపోతే అనేకరూపభక్తి భయం కలిగిస్తుంది. అసలు ఆనందించలేరు. అనేకరూపభక్తే భయం కలిగిస్తే, ఇంక అరూపభక్తికి ఎలా వస్తారు? నిర్గుణబ్రహ్మ నచ్చదు. ఉప్పు, కారం లేని చప్పిడి తిండి ఎలా తినలేరో, అలా కొందరికి శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధాలు లేని నిర్గుణబ్రహ్మ ఆకర్షణీయంగా ఉండదు. అందువల్ల కొందరికి ఏకరూపభక్తే నచ్చుతుంది. అలాగే అర్జునుడు కూడా ఏకరూపభక్తినే ఇష్టపడుతున్నాడు.

జనార్దన – ఓ జనార్దనా అంటున్నాడు. నిజానికి జనార్దన అంటే భయం కలిగించేవాడు అని అర్థం.

జనాన్ అర్దయతి ఇతి జనార్దనః

ఇంతకుముందే అర్జునుడు అందరినీ తినేస్తున్న భీకరరూపం చూసి భయపడ్డాడు కాబట్టి జనార్దనా అని సంబోధిస్తున్నాడు.

దృష్ట్వేదం మానుషం రూపం తవ సౌమ్యమ్ – ఇప్పుడు నీ అతిసౌమ్యమైన మానవరూపాన్ని చూసాను.

ఇదానీమస్మి సంవృత్తః – ఇప్పుడు నేను మామూలు స్థితికి వచ్చాను.

సచేతాః – నా మనస్సు కుదుటపడింది. అంతకుముందు చేష్టలు ఉడిగినవాడిలా, స్థబ్ధుడైపోయాడని చూశాము. అంతకుముందు మాయమైన నా మనస్సు మళ్ళీ వెనక్కి వచ్చింది అంటున్నాడు.

ప్రకృతిం గతః – నేను నా సహజస్థితిని పొందాను.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 52 **సుదుర్దర్శమిదం రూపం దృష్టవానసి యన్మమ ।**
దేవా అప్యస్య రూపస్య నిత్యం దర్శనకాంక్షిణః ॥
సుదుర్దర్శమ్, ఇదమ్, రూపమ్, దృష్టవాన్, అసి, యత్, మమ,
దేవాః, అపి, అస్య, రూపస్య, నిత్యమ్, దర్శనకాంక్షిణః ॥

మమ	= నాయొక్క	దేవాః, అపి	= దేవతలు గూడ
యత్, రూపమ్	= ఏ విశ్వరూపాన్ని	నిత్యమ్	= సదా
దృష్టవాన్, అసి	= నీవు చూచియుంటివో	అస్య, రూపస్య	= ఈ రూపముయొక్క
ఇదమ్	= ఈ విశ్వరూపము	దర్శనకాంక్షిణః	= దర్శనకాంక్షతో నిరీక్షించుచుండువారే!
సుదుర్దర్శమ్	= దర్శించుటకు దుర్లభమైనది		

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ
యత్ మమ సుదుర్దర్శమ్ ఇదమ్ రూపమ్ దృష్టవాన్ అసి, అస్య రూపస్య దేవాః అపి నిత్యమ్ దర్శన-కాంక్షిణః (సన్తి) ।

తా: నాయొక్క ఏ విశ్వరూపమును నీవు చూచియుంటివో ఈ విశ్వరూపము దర్శించుటకు దుర్లభమైనది. దేవతలు గూడ సదా ఈ రూపముయొక్క దర్శనకాంక్షతో నిరీక్షించుచుండువారే!

కృష్ణపరమాత్మ విశ్వరూపదర్శన గొప్పదనం వర్ణించటంతో ముగిస్తున్నాడు ఈ అధ్యాయాన్ని. అర్జునుడు భయపడ్డా కూడా, ఇది చాలా అపురూపమైన వరం.

ఇదం రూపం సుదుర్దర్శమ్ – ఈ రూపాన్ని అంటే విశ్వరూపాన్ని. ఈ విశ్వరూపాన్ని దర్శించటం చాలా అరుదైన విషయం.

దృష్టవానసి యన్మమ – ఏ రూపాన్ని నువ్వు చూశావో, అది దుర్లభం. అర్జునుడు చూడగలిగాడు అంటే అతనికి పూర్తి అర్హత ఉండి కాదు, అతని భక్తివల్ల. భగవంతునికి అతనిమీద ఉన్న కృపవల్ల. ఆ దర్శనం ఎందుకు కష్టమో కృష్ణపరమాత్మే వర్ణిస్తున్నాడు.

దేవా అప్యస్య రూపస్య నిత్యం దర్శనకాంక్షిణః – దేవతలు కూడా ఈ విశ్వరూపదర్శనం పొందాలని ఉత్సాహంతో ఎదురుచూస్తున్నారు. దేవతలకే కష్టమైతే ఇంక మానవమాత్రుల గురించి వేరే చెప్పాలా? దానికోసం వారు నిత్యం ప్రార్థిస్తున్నారు. అటువంటి అపురూపమైన దర్శనాన్ని అర్జునుడు పొందాడు.

శ్లో. 53 **నాహం వేదైర్న తపసా న దానేన న చేజ్యయా ।**
శక్య ఏవంవిధో ద్రష్టుం దృష్టవానసి మాం యథా ॥
న, అహమ్, వేదైః, న, తపసా, న, దానేన, న, చ, ఇజ్యయా,
శక్యః, ఏవంవిధః, ద్రష్టుమ్, దృష్టవాన్, అసి, మామ్, యథా ॥

యథా	= ఏ విధముగా	న, శక్యః	= శక్యముగాను
మామ్	= నా విశ్వరూపమును	తపసా	= తపస్సుచే
దృష్టవాన్, అసి	= చూచియుంటివో	న (శక్యః)	= శక్యముగాను
ఏవంవిధః	= ఈ విధమైన విశ్వరూపముతో	దానేన	= దానముచేతను
అహమ్	= నేను	న(శక్యః)	= శక్యముగాను
వేదైః	= వేదపూర్వముద్వారా	ఇజ్యయా, చ	= యజ్ఞాచరణముద్వారా గూడ
ద్రష్టుమ్	= చూచుటకు	న(శక్యః)	= శక్యముగాను

(త్వం) యథా మామ్ దృష్టవాన్ అసి, ఏవమ్-విధః అహమ్ న వేదైః,
న తపసా, న దానేన, న చ ఇజ్యయా ద్రష్టుమ్ శక్యః (అస్మి)।

తా: ఏ విధముగా నా విశ్వరూపమును చూచియుంటివో ఈ విధమైన విశ్వరూపముతో నన్ను వేదపూర్వముద్వారా చూచుటకు శక్యముగాదు. తపస్సుచే శక్యముగాదు. దానముచేతను శక్యముగాదు. యజ్ఞాచరణముద్వారా గూడ శక్యముగాదు.

ముందు శ్లోకంలో విశ్వరూపదర్శనం చాలా అరుదైన అవకాశం అని కృష్ణపరమాత్మ వివరించాడు. సహజంగా మనలో కుతూహలం కలుగుతుంది. అయితే ఆ దర్శనాన్ని పొందటానికి ఏం చెయ్యాలి? దేవతలకు కూడా లభించని దర్శనభాగ్యం మనకు కలుగుతుందా? కలగాలంటే ఏం చెయ్యాలి? ఏం చెయ్యాలో ఈ శ్లోకంలోనూ, తర్వాత వచ్చే శ్లోకంలోనూ చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

దానికి ఒక్కటే మార్గముంది. అది భక్తి. అది కూడా ఆషామాషీ భక్తి కాదు. తీవ్రభక్తి అయివుండాలి. ఈ తీవ్రభక్తిని స్తుతించటానికి, తక్కిన సాధనలను నిందిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇంతకుముందే చూసినట్టుగా, అవి తక్కువ సాధనలు కావు. అన్నీ సమానమే. కాని ఒక సందర్భానికి ఒక సాధన సరిపోతుంది, అందువల్ల ఆ సాధనను మెచ్చుకుంటూ తక్కిన వాటిని నిందిస్తారు. దీన్ని **నహినిందా న్యాయం** అంటారని చూశాము. ఇప్పుడు మళ్ళీ కొన్ని సాధనలను విమర్శిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏమిటవి?

వేదైః – వేదపండితుడైనా కూడా. వేదపండితులలో వారు పారాయణం చేసే పద్ధతులను బట్టి క్రమవిత్తులనీ, జటావల్లభులనీ, ఘనపాఠీలనీ అంటారు. కాని ఎంత గొప్ప వేదపండితులైనా,

ఏవం విధః అహం ద్రష్టుం న శక్యః – నా ఈ రూపాన్ని (విశ్వరూపాన్ని) చూడలేరు. ఈ పాదాన్ని తక్కిన అన్ని సాధనలకూ కలుపుకోవాలి.

న తపసా – తపస్సువల్ల చూడలేరు.

న దానేన – దానం చేసినా చూడలేరు. తపస్సువల్ల ఈ విశ్వరూపాన్ని చూడలేరు; దానం చేసినా ఈ విశ్వరూపాన్ని చూడలేరు. ముందే చెప్పినట్టుగా వీటిని తీసుకుని అదుగో, కృష్ణపరమాత్మే దానం చెయ్యనవసరం లేదన్నాడు; తపస్సు చెయ్యనవసరం లేదన్నాడు; యజ్ఞం చెయ్యనవసరం లేదన్నాడు అనకూడదు.

న చ ఇజ్యయా – ఇజ్యయా అంటే యజ్ఞంవల్ల. యజ్ఞాలు చేసినా కూడా విశ్వరూపదర్శనం కలగదు.

తం వేదానువచనేన దానేన యజ్ఞేన తపసా – బృహదారణ్యకం

వీటన్నిటినీ పొగిడింది బృహదారణ్యకం. అలాగే తైత్తిరీయంలో దానం ఎలా ఇవ్వాలో చెప్పిందని చూశాము. అందువల్ల వాటిని పూర్తిగా మానేయకూడదు.

వేదాభ్యాసం, తపస్సు, దానం, యజ్ఞం చేసినవారికి కూడా దక్కని విశ్వరూపదర్శనం అర్జునునికి కలిగింది. కాని బాధాకరమైన విషయం ఏమిటంటే అర్జునుడు ఆ రూపాన్ని చూసి భయపడ్డాడు.

దృష్టవానసి మాం యథా – నువ్వు కొన్ని నిముషాల క్రిందట చూసిన విశ్వరూపాన్ని తక్కిన సాధకులు చూడలేరు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

కాని ఏ సాధన ఉపయోగపడుతుందో ఇంకా చెప్పలేదు. అది వచ్చే శ్లోకంలో చెబుతాడు.

శ్లో. 54 **భక్త్యా త్వనన్యయా శక్య అహమేవంవిధోఽర్జున ।**
జ్ఞాతుం ద్రష్టుం చ తత్త్వేన ప్రవేష్టుం చ పరంతప ॥
భక్త్యా, తు, అనన్యయా, శక్యః, అహమ్, ఏవంవిధః, అర్జున,
జ్ఞాతుమ్, ద్రష్టుమ్, చ, తత్త్వేన, ప్రవేష్టుమ్, చ, పరంతప ॥

తు	= అయితే	తత్త్వేన, జ్ఞాతుమ్	= తత్త్వజ్ఞానముద్వారా తెలుసుకొనుటకును
పరంతప!	= ఓ పరంతపా!	చ	= అలాగే
అర్జున	= అర్జునా!	ప్రవేష్టుమ్, చ	= అందు ఏకీభావస్థితిని పొందుటకును
అనన్యయా, భక్త్యా	= అనన్యభక్తిద్వారా	శక్యః	= సాధ్యుడనగుదును
ఏవంవిధః	= ఇటివంటి విశ్వరూపుడనైన		
అహమ్	= నేను		
ద్రష్టుమ్	= దర్శించుటకు		

హే పరన్తప అర్జున! అహమ్ ఏవమ్–విధః తత్త్వేన జ్ఞాతుమ్ చ
ద్రష్టుమ్ ప్రవేష్టుమ్ చ అనన్యయా భక్త్యా తు శక్యః ।

తా: అయితే ఓ పరంతపా! అర్జునా! విశ్వరూపుడనైన నన్ను దర్శించుటకు, తత్త్వజ్ఞానముద్వారా తెలుసుకొనుటకును అలాగే అందు ఏకీభావస్థితిని పొందుటకును అనన్యభక్తిద్వారా మాత్రమే సాధ్యమౌతుంది.

ఈ శ్లోకంలో విశ్వరూపదర్శనం చేసుకోగలిగే సాధనను వివరిస్తున్నాడు. అది భక్తి. ఎటువంటి భక్తి?

కృష్ణపరమాత్మ అనన్యభక్తి అంటున్నాడు. అనన్యభక్తి ఉన్న వ్యక్తి మాత్రమే విశ్వరూపదర్శనాన్ని చేసుకోగలడు.

అనన్యభక్తి అంటే ఏమిటి? ఏడవ అధ్యాయంలో నాలుగు రకాల భక్తులను వివరించాడని చూశాము. అవి

ఆర్తభక్తి, అర్థార్థీభక్తి, జిజ్ఞాసుభక్తి, జ్ఞానీభక్తి. ఈ నాలుగింటినీ మూడుగా తగ్గించవచ్చు. అంటే ఆర్తభక్తిని, అర్థార్థీభక్తిని కలిపి ఒకటిగా చూడవచ్చు.

సకామభక్తి – ఆర్తభక్తి, అర్థార్థీభక్తిని కలిపి సకామభక్తి అంటారు. లౌకిక విజయాలు పొందటానికి భగవంతుణ్ణి ఒక మార్గంగా వాడతారు ఈ భక్తులు. ఈ భక్తులు పూజ చేస్తారు. గుడికి వెళతారు, అన్నీ చేస్తారు కాని, కోరికతో చేస్తారు. నాకు ఫలానా కోరిక తీరితే, నీకు కొబ్బరికాయ కొడతాను అంటారు. అంటే వీరిది వ్యాపారభక్తి. అందులో కూడా భగవంతునికి వారు ఇద్దామని అనుకున్నది ముందే ఇవ్వరు. వారి కోరిక తీరితేనే ఇస్తామంటారు. అంటే భగవంతుణ్ణి నమ్మటానికి కూడా వారు సిద్ధంగా లేరన్నమాట. పోనీ అని వారు చెల్లిస్తామన్న ముడుపు అయినా ఖరీదైనదా అంటే అదీ కాదు. ఇది మొదటిరకం భక్తి, వ్యాపారభక్తి లేదా సకామభక్తి.

అసలు భక్తి లేకపోయేకన్నా, సకామభక్తి నయమే. ఈ భక్తివల్ల మనస్సు అంతకంతకూ శుద్ధం అవుతూ వస్తుంది. త్వరలోనే వీరు తమ మార్గాన్ని మార్చుకుంటారు. భగవంతుణ్ణి తమ లక్ష్యాలు తీర్చుకునేందుకు మార్గంగా చూడకూడదు; భగవంతుణ్ణే అంతిమలక్ష్యంగా చూడాలని అర్థం చేసుకుంటారు. ఎందుకంటే, ఏ కర్మఫలాన్ని చూసినా దానికి మూడు దోషాలుంటాయని గ్రహిస్తారు. వీటిని ఉపనిషత్తుల్లో నేర్చుకుంటాము. అవి – దుఃఖమిశ్రితత్వం, అతృప్తికరత్వం, బంధకత్వం.

దుఃఖమిశ్రితత్వం అంటే ఏది పొందినా కూడా అది ఆనందంతో పాటు, దుఃఖాన్ని కూడా తీసుకువస్తుంది. అతృప్తికరత్వం అంటే ఎంత ఉన్నా తృప్తి తీరదు; ఇంకా ఇంకా కావాలని అనిపిస్తుంది. కోరికలు అనంతం అంటారు. బంధకత్వం అంటే నావాడు, నా వస్తువులు అనే బంధం ఏర్పరచుకుని, వారు లేదా ఆ వస్తువులు లేకపోతే ఉండలేని పరిస్థితికి చేరుకుంటాము. ఆ విధంగా లౌకికవిషయాల్లో ఏ ఫలం పొందినా కూడా అవి నాకు శాశ్వతమైన ఫలాన్ని ఇవ్వలేవు; భగవంతుడొక్కడే ఇవ్వగలడని గ్రహించుకుంటారు.

శశ్వన్ నశ్వరమేవ విశ్వమఖిలం నిశ్చిత్య వాచా గురోర్
నిత్యం బ్రహ్మ నిరంతరం విమృశతా నిర్వ్యాజ శాంతాత్మనా – మనీషా పంచకమ్ 3

నిత్యానిత్యవస్తువివేకం కలుగుతుంది. జగత్తు అనిత్యం, ఈశ్వరుడు మాత్రమే శాశ్వతం. అందువల్ల ఈశ్వరునిమీదనే ఆధారపడాలని నేర్చుకుంటారు.

జిజ్ఞాసుభక్తి – ఎప్పుడైతే ఈ నిత్యానిత్యవస్తువివేకం కలుగుతుందో, అప్పుడే ఆ భక్తుని మార్గం మారుతుంది. అంతకుముందు జగత్తు లక్ష్యం, భగవంతుడు ఆ లక్ష్యాన్ని పొందేందుకు మార్గం అనుకున్న వ్యక్తి కాస్తా, ఇప్పుడు భగవంతుడు లక్ష్యం, జగత్తు ఆ భగవంతుణ్ణి పొందేందుకు మార్గమని అర్థం చేసుకుంటాడు. గృహస్థ ధర్మాలు, బంధువులు, వస్తువులు – అన్నీ అతనికి సాధన అంశాలు అవుతాయి. భగవంతుడు మాత్రమే సాధ్యం అవుతాడు. వేదాంతం భగవంతుణ్ణి బ్రహ్మ అంటే, పురాణాలు ఈశ్వరుడు అంటాయి.

భగవంతుణ్ణి సాధ్యంగా, జగత్తును సాధనంగా భావించే ఈ రెండవస్థాయి భక్తిని కృష్ణపరమాత్మ ముముక్షుత్వ భక్తి అన్నాడు. ఇక్కడ అనన్యభక్తి అంటున్నాడు. ఈ అనన్యభక్తి ఉంటే విశ్వరూపదర్శనం చెయ్యగలుగుతాడు. ఇది

నెమ్మదిగా మూడవస్థాయి భక్తికి తీసుకువెళుతుంది. అది ఇక్కడ చెప్పలేదు, కాని అంశం పూర్తిగా తెలియటంకోసం మనం చూద్దాము.

జ్ఞానీభక్తి – జ్ఞానీభక్తునికి భగవంతుడు సాధ్యవస్తువూ కాదు, సాధనా కాదు; సాధకుడు అయిన తనే బ్రహ్మ. భగవంతుడు సిద్ధవస్తువు. భగవంతుణ్ణి సాధనగా గానీ, సాధ్యంగా గానీ చూసినన్నాళ్ళూ అది ద్వైతభక్తి అవుతుంది. కాని జ్ఞాని ద్వైతంనుంచి అద్వైతంలోకి వస్తాడు. భగవంతుడు ప్రయాణం చేసి అందుకోవాల్సిన గమ్యం కాదు; ప్రయాణం చేసే సాధకుడే భగవంతుడు. అంటే అహం బ్రహ్మ అస్మి అని నేర్చుకుంటాడు. నేను అంటే చైతన్యస్వరూపుడిని అయిన నేను. చైతన్యపరంగా నేనూ, బ్రహ్మ ఒక్కటే అనే అపరోక్షజ్ఞానాన్ని పొందుతాడు.

ఇది చివరిదశ, కాని ఇప్పుడు మనం మధ్యమదశను మాత్రమే చూస్తున్నాము. అంటే అనన్యభక్తిని మాత్రమే చూస్తున్నాము. అనన్యభక్తిలో భగవంతుడు సాధ్యం అని చూశాము.

అనన్యయా భక్త్యా అహమ్ ఏవంవిధః ద్రష్టుం శక్యః – అనన్యభక్తిద్వారా మాత్రమే నా విశ్వరూపదర్శనం సాధ్యమవుతుంది. అది ఎక్కడికి దారితీస్తుంది?

తత్త్వేన జ్ఞాతుం (శక్యః) – కాలక్రమేణా భగవంతునియొక్క స్వరూపజ్ఞానం కలుగుతుంది. భగవంతుని స్వరూపం అంటే బ్రహ్మ సాధనం కాదు, సాధ్యం కాదు, సాధకుడైన నేనే. అహం బ్రహ్మ అస్మి.

తత్త్వేన ద్రష్టుమ్ అంటే అద్వైతజ్ఞానం ప్రాప్తుమ్. అంటే అద్వైతజ్ఞానం పొందే స్థాయికి చేరతాడు.

ప్రవేష్టుం చ (శక్యః) – ఆ జ్ఞానంద్వారా భక్తుడు భగవంతునితో ఐక్యం పొందుతాడు. ఐక్యం పొందుతాడంటే ద్వైతభావం పోతుంది. అంటే అక్షరాలా ఐక్యం పొందదు, భావనలో మార్పు వస్తుంది. భక్తి ఉంటే ఇవన్నీ అవుతాయి. ఈ భావనను ఆఖరి శ్లోకంలో ముగిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 55 **మత్కర్మకృన్మత్పరమో మద్భక్తస్సంగవర్జితః ।**
నిర్వైరస్సర్వభూతేషు యస్స మామేతి పాండవ ॥
మత్కర్మకృత్, మత్పరమః, మద్భక్తః, సంగవర్జితః,
నిర్వైరః, సర్వభూతేషు, యః, సః, మామ్, ఏతి, పాండవ ॥

పాండవ!	= ఓ పాండవా!	సంగవర్జితః	= ప్రాపంచిక విషయములయందు ఆసక్తిరహితుడగునో
యః	= ఎవరైతే	సర్వభూతేషు	= సమస్తప్రాణులయందును
మత్కర్మకృత్	= నాకోసం కర్తవ్యకర్మలను ఆచరించునో	నిర్వైరః	= వైరభావము లేనివాడగునో
మత్పరమః	= మత్పరాయణుడగునో	సః	= అట్టి అనన్యభక్తియుక్తుడు
మద్భక్తః	= నాయందు భక్తిశ్రద్ధలు కలవాడగునో	మామ్	= నన్ను
		ఏతి	= పొందును

హే పాణ్డవ! యః మత్-కర్మ-కృత్, మత్-పరమః, సఙ్గ-వర్జితః

సర్వ-భూతేషు నిర్వైరః మత్-భక్తః (అస్తి) సః మామ్ ఏతి ।

తా: ఓ పాండవా! ఎవరైతే నాకోసం కర్తవ్యకర్మలను ఆచరించునో, మత్పరాయణుడగునో, నాయందు భక్తిశ్రద్ధలు కలవాడగునో, ప్రాపంచికవిషయములందు ఆసక్తిరహితుడగునో, సమస్త ప్రాణులందును ద్వేషభావము లేనివాడగునో, అటువంటి అనన్యభక్తియుక్తుడు నన్ను పొందును.

ఈ శ్లోకాన్ని సూత్రభూతశ్లోకం అంటారు. ఇందులో భక్తియొక్క నిర్వచనాన్ని చూస్తాము. ఈ నిర్వచనాన్ని పన్నెండవ అధ్యాయంలో విస్తారంగా చూస్తాము. కాని ఇక్కడ మనం ఆ అంశంయొక్క విహంగవీక్షణం చేద్దాము.

కృష్ణపరమాత్మ పరిభాషలో చెప్పాలంటే, భక్తి అంటే ఏ ఒక్క సాధనో కాదు. అన్ని ఆధ్యాత్మిక సాధనలూ భక్తిలోకే వస్తాయి. ఈ సాధనలన్నీ కలిపి మోక్షానికి దారితీస్తాయి. ఈ సాధనలను వేదాలు మూడు సాధనలుగా విభజిస్తే, కృష్ణపరమాత్మ ఐదు సాధనలుగా వివరించబోతున్నాడు తర్వాత వచ్చే అధ్యాయంలో. ఐదు సాధనలుగా అప్పుడు చూద్దాము. ఇప్పుడు వేదాల ప్రకారం ఉన్న మూడు సాధనలను చూద్దాము. అవి కర్మలక్షణ భక్తి, ఉపాసనలక్షణ భక్తి, జ్ఞానలక్షణ భక్తి.

1. **కర్మలక్షణభక్తి** – కర్మలక్షణభక్తి అంటే కర్మయోగరూపంలో ప్రకటితమయ్యే భక్తి. కర్మయోగాన్ని భక్తిగా ఎలా భావిస్తారు? కర్మయోగం అంటే ఒక విధమైన కర్మే కదా, అంటే దానికి జవాబు కర్మను కర్మయోగంగా మలుచుకోవటానికి, సాధకునికి భగవంతునిమీద అచంచలమైన భక్తి ఉండాలి. భక్తి లేకుండా కర్మయోగి కాలేడు. అందువల్ల కర్మయోగం ఒక విధమైన భక్తి.

కర్మయోగం భక్తి కిందకు ఎలా వస్తుందో అంతకుముందు కూడా చూశాము. ఇక్కడ భక్తి నిర్వచనంలో మళ్ళీ చూడబోతున్నాము అంతే.

కర్మలో రెండు దశలుంటాయి. కర్మచేసే వ్యక్తి కర్తా, భోక్తా అవుతాడు. కర్తగా అతను అనేక కర్మలను చేస్తాడు. అతను చేసిన కర్మలకు అనేక ఫలాలు వస్తాయి. వాటిని భోక్తగా అనుభవిస్తాడు. అంటే అతను ముందు కర్తా, ఆ తర్వాత భోక్తా. అతనికి వచ్చే ఫలం ఏదైనా కావచ్చు. అతనికి ఇష్టమైనది రావచ్చు, బాధాకరమైనది రావచ్చు. ఇది కర్మయొక్క పరిస్థితి. కేవలకర్మచేసే వ్యక్తి పరిస్థితి.

ఇప్పుడు కర్మయోగి ఎలా చేస్తాడో చూద్దాము. కర్మయోగి ఏ పని చేసినా ఈశ్వరార్పణ భావనతో చేస్తాడు.

మమోపాత్త సమస్త దురితక్షయద్వారా

శ్రీ పరమేశ్వరప్రీత్యర్థమ్ అహమ్ ఇదం కర్మ కరిష్యే ।

ఏదైనా పూజ చేసేటప్పుడు ఇలా సంకల్పం చెబుతారు. కర్మయోగి ఈశ్వరార్పణభావనతో కర్మ చేస్తాడు. అంటే ప్రతిసారీ చేతులు జోడించి ఈ సంకల్పం చెప్పనవసరం లేదు. అది అతని మనస్సులో ఉంటే చాలు. ఇలా ఈశ్వరార్పణభావనతో చెయ్యాలంటే దానికి అచంచలమైన భక్తి ఉండాలి. అంటే కర్తగా ఈశ్వరార్పణభక్తి.

చేసిన ప్రతిపనికీ ఫలం వస్తుందని చూశాము. మనకు వచ్చే ప్రతి ఒక్క ఫలం కూడా మనం చేసుకున్న కర్మయొక్క ప్రతిఫలమే. ఒక దోమ మనను కుట్టినా కూడా, దానికి మన కర్మే కారణం. కాని మనం చేసిన ఏ కర్మకు, ఏ ఫలం వస్తున్నదో మనకు తెలియదు. పూర్వజన్మకర్మలు కూడా వస్తాయి అందులో. ఈ కర్మఫలదాత ఈశ్వరుడు. అందువల్ల మనకు వచ్చిన ఫలాన్ని ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరించాలి. అత్యంత ఆనందకర అనుభవంనుంచి, అత్యంత బాధాకర అనుభవందాకా అన్నీ ఈశ్వరప్రసాదమే అనుకుంటే ఏ బాధా ఉండదు. అంటే భోక్తగా ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి ఉంటుంది కర్మయోగికి.

కర్మయోగం = కర్తగా ఈశ్వరార్పణభావన + భోక్తగా ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి

2. **ఉపాసనలక్షణభక్తి** – కర్మయోగంనుంచి, ఉపాసన యోగానికి నెమ్మదిగా ఎదగాలి. ఉపాసన అంటే ధ్యానం. ధ్యానంలో భక్తి ఎందుకు? భగవంతునిమీద ధ్యానం చేస్తాడు కాబట్టి. కర్మయోగంనుంచి ఉపాసన యోగానికి ఎందుకు రావాలి? కర్మయోగి ఎంతసేపూ బాహ్యాముఖంగా ఉంటాడు. ఎందుకంటే అతను కర్తా, భోక్తలుగా బాహ్యప్రపంచంలో వ్యవహారం నడుపుతాడు. కాని వేదాంత విద్యార్థిగా, చివరికి అతను భగవంతుడు తనలోనే ఉన్నాడని నేర్చుకోవాలి.

సత్యం జ్ఞానమ్ అనంతం బ్రహ్మ। యో వేద నిహితం గుహాయాం పరమే వ్యోమన్ – తైత్తిరీయం

సత్యం జ్ఞానం అనంతం బ్రహ్మను నీ హృదయగుహలో తెలుసుకోవాలి అంటుంది శాస్త్రం. అందువల్ల బాహ్యాముఖంగా ఉన్న మనస్సును అంతర్ముఖంగా తిప్పాలి. అది ఉపాసనలో సాధ్యమవుతుంది. విష్ణుసహస్రనామ పారాయణ చేసేటప్పుడు ధ్యానశ్లోకాలను కూడా గబగబా చదివేయకుండా, భగవంతుని రూపాన్ని మనస్సులో ఊహించుకోవాలి. అందువల్ల ఉపాసనను కూడా భక్తి అనే అంటారు.

3. **జ్ఞానలక్షణభక్తి** – జ్ఞానలక్షణభక్తి అంటే శాస్త్రఅధ్యయనం చెయ్యటం. ఈ భక్తిని వేదాంతవిచారణ అనీ, జ్ఞానయోగం అనీ అంటారు. ఇది కూడా ఒక రకమైన భక్తే. అందువల్ల జ్ఞానయజ్ఞం అంటారు. చిన్మయానందస్వామీజీ గీతాబోధను గీతాజ్ఞానయజ్ఞం అనేవారు. అంటే శాస్త్రం నేర్చుకోవటం కూడా ఒక విధమైన పూజలోకే వస్తుంది. ఇప్పుడు మీరు భగవద్గీత అధ్యయనం చెయ్యటం కూడా భక్తే.

ఒక సాధకుడు కర్మలక్షణభక్తి, ఉపాసనలక్షణభక్తి, జ్ఞానలక్షణభక్తి చూపించి అద్వైతజ్ఞానం పొందాలి.

వీటినే ఐదుగా విభజించాడు కృష్ణపరమాత్మ. కర్మయోగాన్ని రెండుగా, ఉపాసనయోగాన్ని రెండుగా, జ్ఞానయోగాన్ని ఒకటిగా చూపించబోతున్నాడు. ఒకటిగా చూసినా, రెండుగా చూసినా –

కర్మయోగం + ఉపాసనయోగం + జ్ఞానయోగం = భక్తి.

అందువల్ల భక్తియోగం అంటే భక్తి మాత్రమే కాదు. ఈ మూడు యోగాల్లోనూ సమానంగా ఉన్న అంశం భక్తి. కర్మయోగంలో భక్తి కలగలపాలి; ఉపాసనాయోగంలో భక్తిలో మునగాలి; జ్ఞానయోగంలో భక్తిరసంలో తేలాలి.

ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాన్ని చూద్దాము.

మత్కర్మకృత్ (భవ) – ఓ అర్జునా, ముందు కర్మయోగివి కమ్ము. కర్తగా ఏ పని చేసినా ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో చెయ్యాలి.

యద్యత్ కరోమి తత్తదఖిలం శంభో తవారాధనమ్
కాయేన వాచా మనసా ఇంద్రియైర్వా
బుద్ధ్యాత్మనా వా ప్రకృతేః స్వభావాత్।
కరోమి యద్యత్సకలం పరస్మై
నారాయణాయేతి సమర్పయామి॥

దైవానికి చేసే పూజ మాత్రమే కాదు; ఏ లౌకిక పని చేసినా కూడా కర్తగా ఈశ్వరార్పణ భావనతో చేసి, భోక్తగా ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరించాలి. ఇవి వివరంగా రెండు, మూడు అధ్యాయాల్లో చూశాము. సమత్వం యోగ ఉచ్యతే అంటారని కూడా చూశాము.

మద్భక్తః (భవ) – (పదాలను శ్లోకంలో ఉన్న వరుసక్రమంలో చూడటం లేదు) నా భక్తుడివి కమ్ము.

నెమ్మదిగా మన లక్ష్యాన్ని భగవంతునిగా చేసుకోవాలి. భక్తి ఏర్పడిన కొత్తలో భగవంతుణ్ణి లక్ష్యంగా చేసుకోక పోవచ్చు; కొంతమంది అప్పుడే మోక్షం అవసరం లేదు. మోక్షం నిత్యం కాబట్టి దాని గురించి త్వరపడనవసరం లేదని కూడా సమర్థించుకుంటారు. భగవంతుడు ఓపిగ్గా వేచివుంటాడు. మీరు మీ కోరికలు తీర్చుకోండి, ఆనందం అనుభవించండి, తప్పులేదు; కాని వాటిని ధర్మబద్ధంగా అనుభవించండి. త్వరలోనే ఆ కర్మఫలాలకు ఉన్న మూడు దోషాలను గ్రహించండి. అర్థకామాలనుంచి మీ దృష్టిని మోక్షానికి మరల్చండి. ప్రేయోమార్గంనుంచి శ్రేయోమార్గానికి రండి అంటున్నాడు. మద్భక్తః భవః అంటే అర్థం అదీ.

తీవ్ర ముముక్షుత్వం రావాలి. శాశ్వతమైన ఫలాన్ని కోరాలి కాని అశాశ్వతమైన ఫలాల వెంట పరుగులు తీయకూడదు. కార్డుబోర్డు ఛెయిర్ ఉదాహరణ ఎన్నడూ మర్చిపోకూడదు. ఆ కుర్చీ చూడటానికి అందంగా ఉంటుంది, ఆకర్షణీయంగా ఉంటుంది, కాని కూర్చునేందుకు పనికిరాదు. అలాగే ఈ జగత్తు చూడటానికి అందంగా, ఆకర్షణీయంగా ఉంటుంది కాని దానిమీద ఆధారపడటానికి కుదరదు. ఎందుకంటే అది శాశ్వతం కాదు. శాశ్వతం కానిది, శాశ్వతమైన ఫలాన్ని ఇవ్వలేదు. ఎవరిమీదో ఆధారపడక తప్పదు అనుకుంటే అశాశ్వతమైన జగత్తుమీద ఆధారపడటం మానేసి, శాశ్వతమైన భగవంతునిమీద ఆధారపడటం నేర్చుకోవాలి. నీకు భద్రత ఎవరు అంటే, భగవంతుడే అని చెప్పగలగాలి.

అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే ।
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ ॥ – 9.22

తోటి మనుష్యులతో సంబంధ బాంధవ్యాలు పెంచుకోవాలి, వారికి అవసరమైతే సహాయం చెయ్యాలి కాని, శాంతి భద్రతలకోసం భగవంతునిమీదే ఆధారపడాలి.

మత్పరమః (భవ) – నెమ్మదిగా తీవ్రముముక్షువు కమ్ము. మోక్షం మాత్రమే లక్ష్యం అవాలి, అనేక లక్ష్యాలలో మోక్షం ఒక లక్ష్యం కాకూడదు. మోక్షమే లక్ష్యం అవాలి. ఇంక వేరే ఏ లక్ష్యాలు పాటించినా కూడా, అంటే డబ్బు సంపాదించినా, ఉద్యోగం చేసినా – అవన్నీ కూడా మోక్షానికి మార్గాలే కావాలి. ఇంకోవిధంగా చెప్పాలంటే సాధనచతుష్టయసంపన్నుడవు కావాలి.

సంగవర్జితః – ఉన్నత విషయాలమీద ఆధారపడటం నేర్చుకున్నకొద్దీ, తక్కిన చిన్న విషయాలమీద ఆధారపడటం దానంతట అదే క్రమేపీ తగ్గుతూ వస్తుంది. మనం చిన్నపిల్లలుగా ఉన్నప్పుడు ఎవరైనా మన బంతినో, బొమ్మనో తీసుకుంటే ఏడ్చి ఉంటాము. కాని ఇప్పుడు అవి మనకు ముఖ్యమైనవిగా అనిపించవు. ఎందుకు? ఇప్పుడు మన మమకారం వేరే దానిమీద మారింది. చిన్నప్పుడు తినే బిస్కెటుమీద మమకారం ఉంటే, ఇప్పుడు గోల్డ్‌బిస్కెట్టుమీద మమకారం ఉంటుంది. అంటే ఒకదానిమీద రాగం, ఇంకోదానిమీద రాగాన్ని తగ్గిస్తుంది. ఇప్పుడు ఎవరైనా మన పుట్టినరోజు కానుకగా మనకు బుడగ ఇస్తే మనమేమీ పొంగిపోము. ఎందుకంటే దానిమీద రాగం మనకు తగ్గింది కాబట్టి. ఆ విధంగా మోక్షంమీద తీవ్రమైన ఇచ్ఛ ఉంటే, అది తక్కిన కోరికలను కబళించి వేస్తుంది. అందువల్ల నెమ్మదిగా సంగత్వం తగ్గుతూ వస్తుంది. అంటే రాగరహితులము అవుతాము.

నిర్వైరః సర్వభూతేషు – ద్వేషంనుంచి దూరంగా జరుగు. కృష్ణపరమాత్మ ఇక్కడ మనను హెచ్చరిస్తున్నాడు. ఏమని? రాగం తగ్గించుకోమని చెపితే, ద్వేషం పెంచుకోమని కాదు దాని అర్థం. కుటుంబసభ్యులమీద, ప్రపంచంమీద రాగం తగ్గించుకోమంటే, వారిమీద ద్వేషం పెంచుకోకూడదు. సర్వభూతేషు అంటే సమస్తప్రాణులయందు. మనుష్యులమీద, జంతువులమీద, చెట్లమీద కూడా ద్వేషం పెంచుకోకూడదు. రాగద్వేషాలు రెండూ ఉండకూడదు. దీన్ని ఉదాసీనభావన అంటారు.

రాగద్వేషాలు పోయాయని ఎలా తెలుస్తుంది? ఒక వ్యక్తి మన దగ్గర ఉన్నా, లేకపోయినా మనకు ఏ విధమైన భావనా రాకూడదు. దీన్ని రాగద్వేష అతీతభావన అంటారు. దీన్నే వైరాగ్యం అని కూడా అంటారు. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే వివేకం పెంచుకోవాలి, వైరాగ్యం పెంచుకోవాలి, ముముక్షుత్వం పెంచుకోవాలి. అదే నిజమైన భక్తి. ఈ మూడూ ఉంటే ఏమవుతుంది.?

సః మామేతి పాండవ – అటువంటి వ్యక్తి నన్ను ఖచ్చితంగా పొందుతాడు. ఎందుకంటే అతను మోక్షం పొందటానికి కావాల్సిన పరిస్థితులను నేను ఏర్పాటు చేస్తాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సాధనచతుష్టయసంపత్తిని పెంపొందించుకోవటం వరకే సాధకుని బాధ్యత; తక్కినదంతా ఈశ్వరకృపవల్ల జరుగుతుంది. ఎందుకంటే జ్ఞానం పొందటానికి గురువు కావాలి. ఆ గురువుకు జ్ఞానం ఉందో లేదో సాధకునికి ఎలా తెలుస్తుంది? గుడ్డివానికి, ఎదుటివ్యక్తి గుడ్డివాడో కాదో తెలియనట్టే, అజ్ఞానికి ఎదుటివ్యక్తి జ్ఞానో, కాదో తెలియదు.

ఒక సాధకుడు సాధనచతుష్టయసంపత్తిని పెంచుకుంటే, భగవంతుడు గురువును పంపిస్తాడు. జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తి పొందిన సాధకునికి భగవంతుని కృపవల్ల గురువు దొరికి, జ్ఞానం పొంది, మోక్షం పొందుతాడు. సః మామేతి పాండవ అంటే అతను నన్ను పొందుతాడు అని అర్థం. అంటే జ్ఞానం పొంది, మోక్షం పొందుతాడని అర్థం.

ఇది సూత్రభూత శ్లోకం అనీ, దీని భావనను పన్నెండవ అధ్యాయంలో వివరిస్తాడనీ చూశాము. ఆ అధ్యాయం పేరు భక్తియోగం.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే విశ్వరూపదర్శనయోగోనామ ఏకాదశోఽధ్యాయః

హరి ఓం తత్సత్

ఇది శ్రీ మద్భగవద్గీతయందు, ఉపనిషత్తులయందు, బ్రహ్మవిద్యయందు, యోగశాస్త్రమందు, శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదమునందు విశ్వరూపదర్శనయోగము అనే పదకొండవ అధ్యాయము.

స్వామీజీ ఆణిముత్యాలు

భీష్మో ద్రోణః సూతపుత్రస్తథాసౌ సహాస్మదీయైరపి యోధముఖ్యైః – 11.26
వక్త్రాణి తే త్వరమాణా విశంతి దంష్ట్రాకరాళాని భయానకాని – 11.27

భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణులు అందరూ భగవంతుని నోట్లోకి వేగంగా వెళ్ళి అక్కడ నుగ్గునుగ్గై పోతున్నట్టుగా అర్జునుడు చూస్తున్న ఈ సన్నివేశం నిజమా, కవితాధోరణా? అక్షరాలా భీష్మద్రోణాదులు విష్ణుమూర్తి నోట్లో నుగ్గునుగ్గైపోతే, అర్జునుడు వారిని తర్వాత ఎలా చంపగలడు? మనకు కురుక్షేత్రయుద్ధం గురించి తెలుసు; అర్జునుడే వీరందరినీ చంపాడనీ తెలుసు. అందువల్ల వారంతా విశ్వరూప ఈశ్వరునిలోకి ప్రవేశించటం అనేది కవియొక్క కవితాశైలి. అలాగే అర్జునుడు అన్ని లోకాలను చూశాడు అంటే, అర్జునుడు ఈ లోకాన్ని ఈశ్వరశరీరంగా చూశాడు అని అర్థం చెప్పవచ్చు.

అధ్యాయము 11 – విశ్వరూపదర్శనయోగము సారాంశము

విశ్వరూపదర్శనయోగము అధ్యాయముయొక్క సారాంశాన్ని చూద్దాము. కాని సారాంశం చూసేముందు, ఇంతకుముందు అయిన అధ్యాయాలు ముఖ్యంగా 7–10 అధ్యాయాల సారాంశం గుర్తుకు తెచ్చుకోవాలి. ఈ అధ్యాయం ఆ నాలుగు అధ్యాయాల్లో వేసిన పునాదిమీద వచ్చిన వివరణ.

ఏడవ అధ్యాయంనుంచి కృష్ణపరమాత్మ ఈశ్వరస్వరూపాన్ని వర్ణించుకు వస్తున్నాడు. ఈశ్వరుని నిర్వచనం–జగత్కారణం. జగత్కారణం అనగానే ఏ కారణం అనే ప్రశ్న వస్తుంది. ఎందుకంటే ఒక కార్యం వెనక నిమిత్తకారణం, ఉపాదానకారణం అని రెండు కారణాలు ఉంటాయి. కుండకు నిమిత్తకారణం కుమ్మరి, ఉపాదానకారణం మట్టి. అందువల్ల భగవంతుడు ఈ రెండింటిలో ఏ కారణం? కృష్ణపరమాత్మ నిమిత్తకారణమూ, ఉపాదానకారణమూ కూడా ఈశ్వరుడే అని చెప్పాడు. సంస్కృతంలో ఈ నిర్వచనాన్ని ఇలా చెబుతారు –

అభిన్న–నిమిత్త–ఉపాదానకారణమ్ ఈశ్వరః

ఈశ్వరుడు అభిన్ననిమిత్త ఉపాదానకారణం అయినా, ఈ నాలుగు అధ్యాయాల్లో ఈశ్వరునియొక్క ఉపాదానకారణ అంశానికి ఎక్కువ ప్రాముఖ్యత ఇవ్వటం జరిగింది. ఉపాదానకారణమే అనేక వస్తువులుగా మారుతుంది. దానివెనక నిమిత్తకారణం కూడా ఉంటుంది. మట్టి అనేక వస్తువులుగా రూపుదిద్దుకుంటుంది. వాటి వెనక కుమ్మరి చెయ్యి ఉంటుంది; అలాగే బంగారం అనేక ఆభరణాలుగా మెరిసిపోతుంది. ఆ విధంగా ఉపాదానకారణం, కార్యం అంతటా ఉంటుంది. నిజానికి ఉపాదానకారణానికి భిన్నంగా ఏ కార్యమూ ఉండలేదు.

స్వర్ణ వ్యతిరిక్త ఆభరణానాం మూల్యం నాస్తి।

బంగారం లేకుండా ఆభరణానికి ఉనికి లేదు. అంటే కార్యంయొక్క అనేక నామరూపాల వెనక ఒకటే ఉపాదానకారణం ఉంది. అంటే గాజు నామరూపాల వెనక, ఉంగరం నామరూపాల వెనక, గొలుసు నామ రూపాల వెనక, మనం అనుభవిస్తున్నది వాటి ఉపాదానకారణమైన బంగారాన్ని మాత్రమే. దీని అర్థం మనకు బంగారం దర్శనం అవాలంటే, బంగారంకోసం ఎక్కడో వెతకనవసరం లేదు. మనం ఆభరణాన్ని చూస్తున్నా, మనం చూస్తున్నది బంగారాన్నే. నాకు ఆభరణాలు వద్దు, ఆభరణాలను చూసిచూసి విసుగు పుట్టింది, నాకు బంగారం దర్శనం కావాలనుకుని, ఆభరణాలు కనబడకుండా కళ్ళు మూసుకుని స్వర్ణదర్శనంకోసం ధ్యానం చేసామనుకోండి! ఏమవుతుంది అప్పుడు? అది అర్థం లేని పని. ఆభరణాలు చూస్తున్నప్పుడే, ప్రత్యక్షంగా అనేక నామరూపాల వెనకనున్న బంగారాన్ని చూస్తున్నాము.

కారణమ్ ఏకమ్, కార్యమ్ అనేకమ్

అందువల్ల కార్యదర్శనం అంటే ఉపాదానకారణ దర్శనమే. ఇది చాలా ముఖ్యమైన అంశం. దీన్ని ఎన్నడూ మర్చిపోకూడదు. ఈ నాలుగు అధ్యాయాల్లోనూ కృష్ణపరమాత్మ ఈ విషయాన్నే నొక్కివక్కాణించాడు. ఈశ్వరుడు కొన్ని ఆభరణాలకో, కొన్ని కుండలకో మాత్రమే ఉపాదానకారణం కాదు; మొత్తం జగత్తుకే ఉపాదానకారణం.

పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతి రెండూ నేనే అన్నాడు. అంటే జగత్తు భిన్న నామరూపాలతో వ్యక్తమవుతున్నది ఈశ్వరుడు మాత్రమే.

ఈశ్వరస్య అవస్థాభేదః ఏవ ప్రపంచః

కారణఅవస్థలో బంగారం అంటే, కార్యావస్థలో ఆభరణాలు అంటున్నాము. అంటే కారణం, కార్యం – రెండూ ఒకటే. ఒకటి అవ్యక్తనామరూపాలతో ఉంటే, ఇంకొకటి వ్యక్తనామరూపాలతో ఉంది. అలాగే ఈశ్వరుడు, జగత్తు ఒకటే. అవ్యక్తనామరూపాలతో ఉంటే ఈశ్వరుడు అంటాము, వ్యక్తనామరూపాలతో ఉంటే జగత్తు అంటాము.

ఈశ్వరః ఏవ ప్రపంచః, ప్రపంచః ఏవ ఈశ్వరః

అంటే ఈశ్వరదర్శనానికీ, ప్రపంచదర్శనానికీ మధ్య భేదం లేదు. అందువల్ల మనం ప్రపంచాన్ని చూస్తున్నా కూడా, అనేక నామరూపాలతో ఉన్న భగవంతుణ్ణే చూస్తున్నాము. భగవంతునియొక్క వ్యక్తరూపం జగత్తు.

జగత్తును సరిగ్గా అర్థం చేసుకుంటే అది ఈశ్వరుడు
ఈశ్వరుణ్ణి సరిగ్గా అర్థం చేసుకోకపోతే అది జగత్తు

జగత్తును ఈశ్వరునియొక్క వ్యక్తరూపంగా అర్థం చేసుకుంటే అది విశ్వరూపదర్శనం. జగత్తు కొత్తగా మారదు; జగత్తు అసాధారణంగా మారదు. కాని మనం జగత్తును అర్థం చేసుకోవటంలో మార్పు వస్తే, మామూలు జగత్తును మనం ఈశ్వరరూపంగా చూస్తే, ఆ మారిన దృష్టిని **దివ్యచక్షువులు** అంటారు. జగత్తు మామూలు జగత్తే; కాని మన దృక్పథం అసాధారణంగా ఉంది. అది మనం పెంచుకున్న జ్ఞానంవల్ల ఏర్పడింది. ఏమిటా జ్ఞానం? మనం చూస్తున్న ఈ జగత్తు మామూలు జగత్తు కాదు, ఇది ఈశ్వరుని శరీరం. విశ్వ ఏవ రూపం శరీరం యస్య. అందువల్ల విశ్వరూపం అంటే అసాధారణ దర్శనం కాదు; అందుబాటులో ఉన్న సాధారణ జగత్తును అసాధారణ భక్తితో చూడగలగటం.

ఇలా సాధారణవస్తువుకు, అసాధారణవిలువను ఇవ్వటం మనకు కొత్తేమీ కాదు. ఈ ఉదాహరణ కూడా మనం చాలాసార్లు చూశాము. ఎవరైనా మనకు లడ్డూ ఇస్తే, మర్యాదగా తిరస్కరిస్తాము; 'నాకు చక్కెరవ్యాధి ఉందండి, తినకూడదు,' అని చెపుతాము. కాని అదే లడ్డూ తిరుపతి ప్రసాదం అని చెప్పగానే, మన దృక్పథం మారిపోతుంది. అందులోంచి కొంచెమన్నా తీసుకుని, భక్తిగా కళ్ళకద్దుకుని, నోట్లో వేసుకుంటాము. కాకపోతే అలా చెయ్యటానికి మనం వేంకటేశ్వరస్వామి భక్తులమై ఉండాలి. ఏ ఆఫ్రికాలోనో ఉన్న ఆటవికుడిని పిలిచి ఇది తిరుపతి ప్రసాదం అంటే అతను ఏ పతి అని మనకేసి ఎగాదిగా చూస్తాడు. అతనికి ఆ లడ్డూమీద మనకొచ్చిన పూజ్యభావన రాదు.

కాని మనం అదే లడ్డూను భక్తిగా కళ్ళకద్దుకుంటాము. అంటే లడ్డూ ఒక్కటే. లడ్డులో భౌతికంగా ఏమీ మార్పులేదు; దాన్ని రసాయనికంగా పరీక్ష చేయిస్తే మామూలు లడ్డూకూ, తిరుపతి లడ్డూకూ ఏమీ భేదముండదు.

మరి భేదం ఎక్కడ ఉంది? మనం దాన్ని చూసే దృష్టిలో ఉంది. ఆ దృష్టి వేంకటేశ్వరస్వామి గురించి తెలిసిన జ్ఞానంవల్ల ఏర్పడుతుంది. ఆ దృష్టినే దివ్యచక్షువులు అంటారు.

ఎవరో మిమ్మల్ని పిలిచి, 'నీకొక అపురూపమైన వస్తువును చూపిస్తాను, రా,' అని ఎంతో మురిసిపోతూ వారింటికి తీసుకువెళ్ళారనుకుందాము. అతను లోపలినుంచి ఎంతో భక్తిగా ఒక వస్తువును తీసుకువచ్చాడు. దాన్ని భద్రంగా దాచిపెట్టాడు. అనేక వస్త్రాలతో దాన్ని భద్రంగా చుట్టి ఉంచాడు. ఒక్కొక్క వస్త్రం విప్పుతున్నకొద్దీ, అదేమైవుంటుందా అనే మీ కుతూహలం పెరిగిపోతూ ఉంటుంది. అలా మీ ఉత్సుకత బాగా పెరిగాక, చివరికి ఆ వస్తువును అపురూపంగా బయటకి తీసి చూపించాడు. ఏమిటది? ఒక పక్క విరిగిపోయిన గిటార్!

ఇదా ఇతను ఇంత అబ్బురంగా చూపిస్తున్న వస్తువు అని మీరు ఆశ్చర్యపోతుండగా, ఇంకో పిడుగులాంటి వార్త చెబుతాడు. 'దీన్ని ఐదు లక్షలకు కొన్నాను తెలుసా?' ఎందుకంటే, 'ఇది ఎవరిదనుకున్నావు, హారిసన్ గిటార్,' అన్నాడు గర్వంగా. మీకు ఆ హారిసన్ ఎవరో తెలియకపోతే దాని విలువను మీరు ఆనందించలేరు. ఒక విరిగిపోయిన గిటార్‌ను ఐదులక్షలు పోసి కొన్నాడా అని ఆశ్చర్యపోతారు. అది మీ దృష్టిలో ఐదురూపాయల విలువ కూడా చెయ్యదు. కాని హారిసన్ గొప్ప విద్వాంసుడు. బీటిల్‌లో ప్రథమశ్రేణి విద్వాంసుడు. అది తెలియకపోతే అతని చర్య వింతగానే అనిపిస్తుంది.

ఇప్పుడు చెప్పండి, ఒక మామూలు గిటార్‌కు అంత విలువ ఎందుకు వచ్చింది? అతను ఆ గిటార్‌ను పట్టుకున్న, ప్రపంచాన్ని తన సంగీతంతో ఉర్రూతలూగించిన గొప్ప కళాకారుడిని చూస్తున్నాడు. ఇప్పుడు యువతకు సినిమా హీరోలమీద అంత పిచ్చి అభిమానం ఉంది. నీకు భగవద్దర్శనం కావాలా, నీ అభిమానహీరో దర్శనం కావాలా అంటే చాలామంది అభిమానహీరో దర్శనమే కావాలన్నా ఆశ్చర్యపోనవసరం లేదు. వారు చూసే దృష్టి వేరు, మీరు చూసే దృష్టి వేరు. సాధారణవస్తువుకు మీ స్నేహితుడు అసాధారణ విలువను ఇచ్చాడు. అది దివ్యచక్షువుతో చూడటం లాంటిది. నిజానికి ఈ పదాన్ని అలాంటి చిన్న విషయానికి వాడకూడదు. విషయం అర్థం కావటానికి చెప్పటం జరిగింది అంతే.

అలా చాలా సందర్భాలలో మామూలు వస్తువులకు అసాధారణ విలువలను ఇచ్చి, ప్రదర్శనలలో పెట్టటం చూస్తూ ఉంటాము. ఎవరిదో క్రికెట్ బ్యాట్, మరెవరిదో చెప్పులు, ఎవరిదో వెంట్రుకలు – అలా ఎన్నో దాస్తూ ఉంటారు.

అందువల్ల ఒక వస్తువును మెచ్చుకోవటం అనేది రెండు విధాలుగా చెయ్యవచ్చు. ఒకటి వస్తుపరంగా, ఇంకొకటి భావపరంగా. భావపరమైన ఆరాధన ఆ విషయం గురించిన జ్ఞానాన్ని బట్టి వస్తుంది. టెండూల్కర్ బ్యాటు విలువ తెలియాలంటే టెండూల్కర్‌యొక్క వీరాభిమానై ఉండాలి మనం. అతని గురించిన వివరాలన్నీ తెలియాలి; ఎన్ని సెంచరీలు కొట్టాడు, ఎన్ని పరుగులు తీసాడు, ఎన్ని క్యాచ్‌లు పట్టాడులాంటి విషయాలు పూర్తిగా తెలిస్తే అతనిమీద మనకు అభిమానం పెరిగిపోయి, అతను వాడిన వస్తువులమీద కూడా ఆ అభిమానం పెరుగుతుంది. అంటే మామూలు వస్తువులకు అసాధారణ విలువను ఆపాదిస్తాము.

ఇదే సూత్రం జగత్తుకు కూడా వర్తిస్తుంది. జగత్తు చూడటానికి మామూలుగానే ఉంటుంది. మనం ప్రతిరోజూ దానితో వ్యవహారం నడుపుతూనే ఉంటాము కాబట్టి దానిలో ఏమీ ప్రత్యేకత కనిపించదు. జగత్తును ప్రత్యేకంగా చూడాలంటే ముందు మనకు ఈశ్వరభక్తి ఉండాలి. ఈశ్వరభక్తి ఉండాలంటే ఈశ్వరజ్ఞానం ఉండాలి. అంటే ఈశ్వరుడు ఉపాదానకారణమని, జగత్తు అనే కార్యం అంతా ఈశ్వరుడు కారణంగా ఉన్నాడనీ మనకు అర్థం కావాలి. అర్థం అవగానే సరిపోదు, ఈశ్వరునిమీద అనన్యభక్తి ఉండాలి. ఈశ్వరుడు వేరు, జగత్తు వేరు కాదని బాగా జీర్ణించుకోవాలి. అప్పుడు జగత్తు ఒక వెలలేని, అమూల్యమైన వస్తువు అనే ఆరాధనాభావన కలుగుతుంది.

అలాంటి ఆరాధనాభావన కలగటానికి దాని గురించిన జ్ఞానం బాగా పొందాలి. దాన్ని బుద్ధిలో నిలుపుకోవాలి. ఎందుకంటే మనం చూస్తున్న వస్తువు ఏమీ బాహ్యంగా మారదు; కాని అదే వస్తువును మనం పొందిన జ్ఞానంతో కొత్తకోణంలో చూస్తున్నాము. పాతవస్తువును కొత్త దృక్పథంతో చూస్తున్నాము. అప్పుడే విశ్వరూపదర్శనం అర్థమవుతుంది. అలా అర్థమవటానికే కృష్ణపరమాత్మ నాలుగు అధ్యాయాల్లో వివరించి, ఇప్పుడు ఈ పదకొండవ అధ్యాయంలో ఈ విశ్వరూపదర్శనాన్ని చూపించాడు.

ఈ నేపథ్యంతో అసలు అధ్యాయంలోకి అడుగుపెడదాము.

పదకొండవ అధ్యాయాన్ని ప్రధానంగా ఏడు భాగాలుగా విభజించవచ్చు. అవి –

1. ఉపోద్ఘాతం	**: శ్లోకాలు 1-8**
2. సంజయుని వివరణ	**: శ్లోకాలు 9-14**
3. విస్మయం లేదా ఆశ్చర్యం	**: శ్లోకాలు 15-22**
4. భయం	**: శ్లోకాలు 23-30**
5. అర్జునుని ప్రశ్న, కృష్ణపరమాత్మ జవాబు	**: శ్లోకాలు 31-34**
6. శరణాగతి లేదా భక్తి	**: శ్లోకాలు 36-46**
7. ఉపసంహారం	**: శ్లోకాలు 47-55**

1. ఉపోద్ఘాతం: శ్లోకాలు 1-8

అర్జునుడు తనకు విశ్వరూపదర్శనం ఎలా కలుగుతుందని అడిగాడు. దానికి కృష్ణపరమాత్మ జవాబు చెప్పాడు– విశ్వరూపదర్శనం అంటే భగవంతుని ఇంకొక అవతారం కాదు. అలా ఇంకొక అవతారం అయితే చూపించటం కూడా చాలా తేలిక. ఒక్కక్షణం మెరుపులా మెరిసి, అభయహస్తం చూపించి, దీవించి, మళ్ళీ అంతర్థానమైపోవచ్చు. కాని జగత్తును ఈశ్వరునిగా చూడాలంటే దానికి దృక్పథంలో మార్పు రావాలి. అందువల్ల విశ్వరూపదర్శనం చెయ్యాలంటే దానికి ప్రత్యేకమైన జ్ఞానం కావాలనీ, దానినే దివ్యచక్షువులు అంటారనీ చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ.

'నేను నీకు ఆ దివ్యచక్షువులను ప్రసాదిస్తాను,' అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దీన్నే సాంకేతిక పదజాలంలో వివరించాలంటే, అహంకారమమకారాలు లేని మనస్సె ఉండాలి. అహంకారమమకారాలంటే నేను, నావారు అనుకుంటారు. విశ్వరూపదర్శనం కావాలంటే నాదంటూ ఏమీ లేదు, అంతా భగవంతునిదే అనుకోవాలి. ఇల్లు మన పేర ఉండవచ్చు గాక, కానీ అది కూడా భగవంతునిదే. శరీరం మన శరీరం అవచ్చుగాక, కానీ అది కూడా భగవంతునిదే, తన్‌మన్‌ధన్ సబ్‌కుచ్ తేరా అనగలగాలి. అందువల్ల ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే –

అహంకారమమకారరహితం మనః దివ్యచక్షుః

అటువంటి దివ్యచక్షువులను కృష్ణపరమాత్మ ఏర్పాటు చేశాడు అర్జునునికి. అప్పుడు అర్జునుడు నోటమాట రాక, స్థబ్ధంగా నిలుచుండిపోయాడు. అప్పుడు సంజయుడు అందుకుని విశ్వరూపాన్ని వివరిస్తాడు.

2. సంజయుని వివరణ: శ్లోకాలు 9–14

సంజయుడు విశ్వరూపాన్ని వర్ణించాడంటే, సంజయునికి కూడా దివ్యచక్షువులు ఉన్నాయన్నమాట. సంజయుడు అంటేనే అహంకారమమకారాలను జయించినవాడు అంటారు.

కృష్ణపరమాత్మను వేలాది చేతులతో, వేలాది కాళ్ళతో, వేలాది తలలతో ఉన్నట్టుగా వర్ణించాడు. కాని మనం ముందు చూసినట్టుగా అక్షరాలా కృష్ణపరమాత్మ అలా నిలుచున్నట్టుగా తీసుకోకూడదు. అందరి చేతులూ, కాళ్ళూ భగవంతునివే అని అర్థం చేసుకోవాలి.

అయం మే హస్తో భగవాన్ అయం మే భగవత్తరః
అయం మే విశ్వభేషజోయగ్ం శివాభిమర్శనః – రుద్రం

అయం మే హస్తః భగవాన్ – అంటే నా చేతులను చూసుకుంటే, అవి కూడా భగవంతుని చేతులే. నా చేతులు భగవంతునివి అంటే తక్కినవారి చేతుల మాటేమిటి? నిస్సందేహంగా అవి కూడా భగవంతునివే.

సహస్రశీర్షా పురుషః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్ – పురుషసూక్తం

సంజయుడు ఇలాంటి వర్ణన చేశాడు ముందు. తర్వాత అర్జునుడు వివరించాడు.

మూడు దశల్లో అర్జునుని స్పందన

3. విస్మయం లేదా ఆశ్చర్యం: శ్లోకాలు 15–22

ఈ శ్లోకాల్లో అర్జునునియొక్క ఆశ్చర్యం చూశాము. నిజానికి సృష్టి ఎంతో అద్భుతంగా ఉంటుంది, దాన్ని సరిగ్గా ఆస్వాదించగలిగితే మనం కూడా ఆశ్చర్యంగా చూస్తాము. కాని మనం జగత్తుయొక్క అందాలను ఆస్వాదించలేము. ఎందుకంటే ఎంతసేపూ మనం అహం, మమ అనుకోవటమే సరిపోతుంది.

వాట్ ఈజ్ దిస్ లైఫ్, ఇఫ్ ఫుల్ ఆఫ్ కేర్,
వుయ్ హావ్ నో టైమ్ టు స్టాండ్ అండ్ స్టేర్

ఏమిటీ జీవితం, బెంగలతో నిండిపోయివుంటే, మనకు నిల్చుని జగత్తులోని అందాలను ఆస్వాదించే తీరికే లేదని వాపోతాడు ఆంగ్లకవి డేవిస్. ఒక చేప, ఒక జంతువు, ఒక చీమ, ఒక తేనెటీగయొక్క జీవితాన్ని, దాని కదలికలను గమనిస్తేనే ఎంతో అద్భుతంగా అనిపిస్తుంది. డిస్కవరీ ఛానెల్ గాని, నేషనల్ జియోగ్రఫీ ఛానెల్ గాని చూస్తే ఈ అద్భుతాలు తెలుస్తాయి.

ఏ శాస్త్రజ్ఞుడు ఏ అంశంలో పరిశోధన చేసినా భగవంతుని సృష్టిని చూసి అచ్చెరువొందక తప్పదు! ఒక చిన్న క్రిమియొక్క వివరాలను అధ్యయనం చేసినా కూడా సృష్టియొక్క సూక్ష్మమైన మెలకువలకు ఆశ్చర్యపోకుండా ఉండలేము. ఇవన్నీ ఏమిటి? ఈశ్వరవిభూతి. సాలెపురుగు అల్లే సాలెగూడుమీద గొప్ప పరిశోధనలు జరుగుతున్నాయి. మనకు ఆ సాలెగూడును చూస్తే చిరాకు కాని, అది అల్లిన సాలెగూడును అర్థం చేసుకోవటానికి వైజ్ఞానికులు ఎంతో కృషి చేస్తున్నారు. అలా సృష్టిలో ఏ అంశాన్ని చూసినా అద్భుతమే, అద్భుతం! ఒకవేళ మీరు ఈశ్వరభక్తులు అయితే దాన్ని ఈశ్వరవిభూతిగా గుర్తిస్తారు.

ఆస్ట్రేలియాలో కొన్ని చీమలు ఉన్నాయట. అవి కట్టుకునే చీమలపుట్టలు ఒక అద్భుతం! ఎందుకు? బయట వాతావరణం వేడిగా ఉన్నా, చల్లగా ఉన్నా కూడా వాటి పుట్ట ఆ వాతావరణాన్ని అదుపులో పెడుతుందిట. ఎవరు నేర్పారు వాటికి ఈ విద్యను? అలా వాతావరణాన్ని అదుపులో పెట్టవచ్చు అని నేర్చుకోలేదు, ఇంజనీరింగ్ కోర్సులు చెయ్యలేదు కాని వాటికి స్వతఃసిద్ధంగా ఉంది ఆ శక్తి. ఇలాంటివి చూస్తే ఆశ్చరపోకుండా ఎలా ఉండగలము? ఇలాంటివాటిని విజ్ఞానశాస్త్రజ్ఞులు ప్రకృతిలోని అద్భుతాలు అంటే, భక్తుడు ఈశ్వరుని విభూతులు అంటాడు.

అందువల్లనే వేదాంత శిష్యుడు అన్ని రకాల విజ్ఞానశాస్త్రాలమీదా ఆసక్తి చూపిస్తాడు. అది అస్ట్రానమీ అవనీ, జువాలజీ అవనీ, బోటనీ అవనీ, థర్మోడైనమిక్స్ అవనీ – ఏదైనా భగవంతుని సృష్టిలోని అద్భుతాలను వివరిస్తుంది. ఈ ఆశ్చర్యాన్నే అద్భుతంగా వర్ణించాడు అర్జునుడు 15–22 వరకు.

4. భయం: శ్లోకాలు 23–30

అర్జునుడు ఆశ్చర్యంనుంచి భయంలోకి వెళ్ళాడు. భగవంతుని నోళ్ళను చూసి భయపడ్డాడు. ఇక్కడ కూడా నోరుని అక్షరాలా తీసుకోకూడదు. అది కాలతత్త్వానికి ప్రతీక. ఇరుపక్షాల సైనికులూ కురుక్షేత్రయుద్ధంలో మరణించబోతున్నారు. దాన్ని వ్యాసాచార్యులవారు భగవంతుని నోళ్ళలోకి వీరు వెళ్ళిపోతున్నట్టుగా వర్ణించారు. కాలం అంటే సృష్టికారణం, స్థితికారణం, లయకారణం కూడా. కాలం కూడా విశ్వరూపంలో ఒక అంశం. మృత్యుదేవతని చూసి భయపడకూడదు. మరణం కూడా మంగళమే. ఈ తరం ఈ భూమిని వదిలివెళితేనే, వచ్చే తరానికి భూమ్మీద నిలువ నీడ ఉంటుంది.

అర్జునుడు కూడా మరణాన్ని మంగళంగా చూసి ఉండగలిగేవాడు. ఎప్పుడు? అందులో భీష్మద్రోణాదులు లేకపోయివుంటే. అతను అహంకారమమకారాలకు అతీతంగా ఉండివుంటే, మరణం అతనిని బాధించి

ఉండేది కాదు. కాని అర్జునుడు స్వయంగా అహంకారమమకారాలకు అతీతంగా ఎదగలేదు. అతనికి కృష్ణపరమాత్మ తాత్కాలికంగా దివ్యచక్షువులు ఇచ్చాడు. అరువు తెచ్చుకున్నది శాశ్వతంగా ఉండదు.

కృత్రిమంగా పండించిన పండు ఎలా రుచికరంగా ఉండదో, అలాగే కృత్రిమంగా అరువు తెచ్చుకున్న దివ్యచక్షువులు అహంకారమమకారాలను పూర్తిగా పారద్రోలలేకపోయాయి. అందువల్ల అతను కూడా సగటు మనిషిలానే ప్రవర్తించాడు. పుట్టిన ప్రతివారు మరణించక తప్పదని అందరూ చిలకలా వల్లిస్తారు; కాని ఆ సూత్రం తనవారికి మాత్రం వర్తించకూడదు అనుకుంటారు. మేమిద్దరం, మాకిద్దరు అనే చిన్ని ప్రపంచంలో మేము మాత్రం బాగుండాలి అనుకుంటారు. అర్జునుడు కూడా ఈ అహంకార మమకారాలకి ఏమీ అతీతుడు కాలేదు.

అందువల్ల అందరూ మరణించే అంశాన్ని చూసి బాగా భయపడిపోయాడు. వ్యాసాచార్యులవారు వారి మరణాన్ని కళ్ళకు కట్టినట్టుగా, చాలా వివరంగా వర్ణించారు. అందరూ పరుగులు పెడుతూ భగవంతుని నోళ్ళలోకి వెళ్ళిపోతున్నారనీ, భగవంతుడు వారిని నమిలివేస్తున్నాడనీ అన్నాడు. పైగా భగవంతుడు తను భక్షిస్తున్న జీవులను ఆస్వాదిస్తున్నాడుట –

లేలిహ్యసే గ్రసమానః సమంతాత్ లోకాన్ సమగ్రాన్ వదనైర్జ్వలద్భిః ।
తేజోఽభిరాపూర్య జగత్ సమగ్రం భాసస్తవోగ్రాః ప్రతపంతి విష్ణో ॥ – 11.30

నువ్వు మాటిమాటికీ చప్పరిస్తున్నావు అన్నాడు అర్జునుడు. నీ నోళ్ళలోని అగ్నిజ్వాలలు నీ లోపలికి ప్రవేశించిన వారినే కాదు, జగత్తంతా కూడా వ్యాపించినట్టుగా ఉంది అన్నాడు అర్జునుడు.

మనకు అహంకారమమకారాలు తీవ్రంగా ఉంటే, భగవంతునిమీద కోపం తెచ్చుకోవటం సహజం. భగవంతుడు దయాసాగరుడు కాదని నిందిస్తాము. కొంతమంది నాస్తికులుగా మారినా ఆశ్చర్యపోనవసరం లేదు.

అర్జునుడు కూడా ఈ అహంకారమమకారాలకు లోనయ్యాడని చూశాము. అందువల్ల అతను కృష్ణపరమాత్మను నీ స్వరూపమేమిటో చెప్పు అని అడిగాడు.

5. అర్జునుని ప్రశ్న, కృష్ణపరమాత్మ జవాబు: శ్లోకాలు 31–34

'ఓ కృష్ణా! ఎవరు నువ్వు? నీ ప్రవృత్తి ఏమిటి?' అన్నాడు. కృష్ణపరమాత్మ 'నేను కాలతత్త్వాన్ని,' అని చెప్పాడు. ముఖ్యంగా లయకారకుడిని అని చెప్పాడు. కృష్ణార్జునులు ఉన్నది యుద్ధభూమిలో. అందువల్ల సృష్టికర్తను అనకుండా లయకారకుడను అన్నాడు.

విశ్వరూపదర్శనం చేయాలనుకుంటే భగవంతుణ్ణి సృష్టి, స్థితి, లయకారకుడిగా స్వీకరించగలగాలి.

నిమిత్తమాత్రం భవ సవ్యసాచిన్ – 11.33

అంతేకాదు, 'ఓ అర్జునా, నువ్వు నిమిత్తమాత్రుడివి,' అన్నాడు. ఎప్పుడైతే సమష్టిప్రపంచాన్ని చూడటం నేర్చుకుంటామో, ఎప్పుడైతే జగత్తులో ఉన్న సమతుల్యతను, ప్రకృతిసూత్రాలను భగవంతుని సృష్టిగా అర్థం చేసుకుంటామో, అప్పుడే మన ఫ్రీవిల్‌ను ధర్మాచరణ కోసమే వాడతాము. ఫ్రీవిల్‌ను ప్రకృతి ధర్మానికి అనుగుణంగా ఉపయోగిస్తే, అప్పుడు అది శరణాగతి అవుతుంది.

ఒక సంగీతకచేరీలో ఇరవైమంది ఫిడేలు వాయిస్తుంటే, అందరూ ఏకత్రాటిమీద నడవాలి. అందరూ ఒకే శ్రుతిలో, తాళంలో ఫిడేలును వాయించాలి. నేను ప్రత్యేకవ్యక్తిని, నేను నా ఇష్టం వచ్చినట్టు వాయిస్తాను అనుకుంటే, ఆ సంగీతకచేరీ కర్ణకఠోరంగా ఉంటుంది. అటువంటిదే సమష్టిలో వ్యష్టి స్థానం. సమష్టిలో ఉన్న శ్రుతిని పాటించాలంటే, వ్యష్టిగా మన శ్రుతిని సమష్టితో కలపాలి. దాన్నే శరణాగతి అంటారు. అది జ్ఞానం పొందితే వస్తుంది. దానికి చాలా పరిపక్వత కావాలి. పరిపక్వత పొందితే, శరణాగతి దానంతట అదే వస్తుంది. నలుగురితో కలిసి గీతాపారాయణం చెయ్యాలనుకుంటే అందరూ ఏకశ్రుతిలో పారాయణం చెయ్యాలి. అది ధర్మం. నేను ధర్మాన్ని పాటించను, నా ఫ్రీవిల్ చెప్పినట్టు చేస్తాను అంటే అది అపశ్రుతి అవుతుంది.

'అర్జునా, నువ్వు ధర్మాన్ని పాటించు, శరణాగతి పొందు,' అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ధర్మాన్ని పాటించాలంటే అతను తనవారిని యుద్ధంలో హతమార్చాలి. ధర్మం అంటే ఏమిటో అర్థమయ్యాక అర్జునుడు జ్ఞానం పొంది, శరణాగతి పొందుతాడు.

6. శరణాగతి లేదా భక్తి: శ్లోకాలు 36-46

విశ్వరూపదర్శనాన్ని కాలతత్త్వంగా అర్థం చేసుకున్నాక అర్జునుడు శరణాగతి చూపించాడు. తన ఫ్రీవిల్‌ను ధర్మాచరణతో శ్రుతి చెయ్యాలని తెలుసుకున్నాడు. మనస్సులో భావాల్ని, చేతలతో చూపుతాము. అలాగే అర్జునుడు తన ఆనందాన్ని వేలవేల నమస్కారాలతో చూపించాడు.

నమః పురస్తాదథ పృష్ఠతస్తే నమోఽస్తు తే సర్వత ఏవ సర్వ – 11.40

నీకు ముందునుంచి, వెనకనుంచి నమస్కారాలు పెడుతున్నాను అన్నాడు. ఎందుకంటే జగత్తంతా ఈ ధర్మం ఉంది. భగవద్గీతపారాయణం, అమెరికాలో చేసినా కూడా ఒకే శ్రుతిలో జరుగుతుంది. అందువల్ల నీకు అన్నివైపులా నమస్కారం అంటే, నువ్వు ధర్మంగా అన్నివైపులా ఉన్నావు.

ధర్మో విశ్వస్య జగతః ప్రతిష్ఠా। లోకే ధర్మిష్ఠం ప్రజా ఉపసర్పంతి, ధర్మేణ పాపమ్ అపనుదతి
ధర్మే సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్, తస్మాత్ ధర్మం పరమం వదంతి

ఈ ధర్మంమీద అర్జునుడు తన భక్తిని చూపాడు. ఈ విధంగా అర్జునుడు మూడు రకాల స్పందనలను చూపాడు. అవి – ఆశ్చర్యం, భయం, భక్తి. మూడు రకాల స్పందనలను చూపినా, ఒక్కటే ప్రముఖంగా ఉంది. ఆశ్చర్యం వెనక్కి వెళ్ళిపోయింది, భక్తి కూడా ముందుకు రాలేకపోతోంది. భయం మాత్రమే మిగిలింది.

అహంకారమమకారాలు మనలో రాజ్యమేలుతున్నంతసేపూ ఈ భయం మనను వదలదు. మరణం అంటే భయం; వృద్ధాప్యం అంటే భయం; విడిపోవటం అంటే భయం. అదే అహంకారమమకారాలు లేకపోతే ఇవన్నీ భగవంతుని లీలలుగా అనిపిస్తాయి. ఒకరితో బంధం ఏర్పడితే అది భగవంతుని లీల, వారితో బంధం విడిపోతే అది భగవంతుని లీల, వృద్ధాప్యం పైనబడితే అది భగవంతుని లీల.

కాని భయంతో నిండిన అర్జునుడు 'ఓ కృష్ణా, నీ విశ్వరూపదర్శనాన్ని చూపమని నేనే అడిగాను. నిజమే, కాని ఇప్పుడు నువ్వు దాన్ని ఉపసంహరించు,' అన్నాడు. జీవితంలో కూడా అంతే. ఎంతో మోజుపడి కొనుక్కున్న వస్తువును కూడా, ఇంటికి తీసుకువెళ్ళాక నచ్చకపోతే, మర్నాడు తీసుకువెళ్ళి దాన్ని తిరిగి ఇచ్చేస్తాము. కృష్ణపరమాత్మ కూడా అర్జునుని కోరికను అంగీకరించాడు.

భక్తి మూడు దశల్లో ఉంటుందని చూశాము. అది ఏకరూపభక్తి, అనేకరూపభక్తి, అరూపభక్తి. అనేకరూప భక్తినే విశ్వరూప ఈశ్వరభక్తి అంటారు. విశ్వరూప ఈశ్వరభక్తికి మన మనస్సు ఇంకా పరిపక్వత చెందకపోతే ఏమీ ఫర్వాలేదు, ఏకరూపభక్తిలో కొనసాగవచ్చు. భగవంతుణ్ణి ఆలయంలోనో, పూజాగదిలోనో కొలవవచ్చు. నెమ్మదిగా అహంకారమమకారాలు తగ్గించుకు రావాలి.

నిజానికి మన సంస్కృతి దానికి చక్కగా బాట వేసింది. మనం నూతనగృహప్రవేశం చేసేటప్పుడు దేవుని ఫోటోతో లోపలకు అడుగుపెట్టి, ఆ దేవుణ్ణి పూజామందిరంలో పెడతాము. ఎందుకు? దాని అర్థం 'ఓ దేవా, ఈ ఇల్లు నాది కాదు, నీదే. నేను ఈ ఇంటిలో ఉండటానికి నాకు అనుమతి ఇవ్వు,' ఎప్పుడైతే అలా ప్రార్థిస్తామో, అప్పుడు ఈ ఇల్లు భగవంతునిది అవుతుంది. అంటే ఇల్లు ఆలయం అవుతుంది.

తర్వాత భగవంతుణ్ణి బాహ్యంగా చూడటమే కాక, ఆంతరంలో కూడా చూడటం నేర్చుకోవాలి. అప్పుడు శరీరం కూడా భగవంతునికే చెందినది అవుతుంది.

దేహో దేవాలయః ప్రోక్తః

మనలో దేవుడు ఉంటే, మన శరీరం కూడా దేవాలయం అవుతుంది. అంతేకాదు, శరీరం కూడా భగవంతునికే చెందుతుంది. ఆ భావన పెంపొందించుకోగలిగితే, దేహాభిమానం తగ్గుతుంది. **తన్‌మన్‌ధన్ సబ్‌కుచ్ తేరా** అని పైపై మాటలుగా కాకుండా, మనస్ఫూర్తిగా అనగలుగుతాము.

ఒకసారి తన్‌మన్‌ధన్ సబ్‌కుచ్ తేరా అని భగవంతునికి సమర్పించేశాక, మళ్ళీ మర్నాడు అదే పాట పాడితే భగవంతుడు ఆశ్చర్యపోతాడని హాస్యం చేస్తారు పూజ్యస్వామీజీ. అంటే రోజూ పాడుతున్నామంటే అవి పైపై మాటలు. కాని అలా పాడగా పాడగా, నిజంగా ఒకరోజు ఆ భావన రావాలని దాని అర్థం.

7. ఉపసంహారం: శ్లోకాలు 47-55

అర్జునుడు నీ విశ్వరూపాన్ని ఉపసంహరించుకో, నీ మామూలు రూపానికి రా అంటే కృష్ణపరమాత్మ ఏకరూపానికి వచ్చేశాడు. అంటే దాని అర్థం, అర్జునునికి ఇచ్చిన దివ్యచక్షువులు తీసేసుకున్నాడు, అంటే

ఇంక జగత్తు ఈశ్వరశరీరం కాదు, జగత్తు జగత్తు మాత్రమే. లడ్డు తిరుపతి లడ్డు కాదు, మామూలు లడ్డూ మాత్రమే.

ఈ శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ తన బోధను ముగించాడు. 'అర్జునా, ఎవరికీ కలగని అరుదైన అవకాశం నీకు మాత్రమే కలిగింది,' అన్నాడు. ఎందుకు? అర్జునునికి ఉన్న భక్తి దానికి కారణం. ఇందాక చూసిన మూడు స్థాయిల భక్తికి ఎదగాలంటే దానికి కావాల్సింది ప్రాథమికంగా భక్తి. భగవంతుణ్ణి తనకు కావాల్సిన లక్ష్యాలు పొందే మార్గంగా కాక, భగవంతుణ్ణి లక్ష్యంగా చూడాలి. అలా భగవంతుణ్ణి లక్ష్యంగా చూడాలంటే వైరాగ్యం కలగాలి. ఐహిక లక్ష్యాలమీద వైరాగ్యం కలిగితే, అప్పుడు అది అనన్యభక్తి లేదా అవ్యభిచారిణి భక్తి అవుతుంది. దాన్ని కృష్ణపరమాత్మ ఈ శ్లోకంలో చెప్పాడు.

భక్త్యా త్వనన్యయా శక్య అహమేవంవిధోఽర్జున ।
జ్ఞాతుం ద్రష్టుం చ తత్త్వేన ప్రవేష్టుం చ పరంతప ॥ – 11.54

అంతేకాదు, ఈ అద్భుతమైన శ్లోకంతో తన బోధను ముగించాడు.

మత్కర్మకృన్మత్పరమో మద్భక్తస్సంగవర్జితః ।
నిర్వైరస్సర్వభూతేషు యస్స మామేతి పాండవ ॥ – 11.55

ముందు ఏకరూపభక్తితో మొదలుపెట్టినా ఫర్వాలేదు. అసలు భక్తి లేకపోయే దానికన్నా నయమే అది. ముందు సకామభక్తిగా మొదలవుతుంది. అంటే ప్రాపంచిక లక్ష్యాలు పొందటానికి భగవంతుణ్ణి మార్గంగా ఉపయోగించుకుంటారు. దానికి ఒక ఇష్టదేవతను ఎన్నుకుంటారు. నెమ్మదిగా దాన్నించి అనేకరూపభక్తికి ఎదిగి, చివరకి తననే పొందుతారు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఆ విధంగా భక్తిని స్తుతించటంద్వారా కృష్ణపరమాత్మ తన బోధను ముగించాడు. విశ్వరూపదర్శనంవల్ల అనేక ఫలాలు పొందుతాము. వాటిలో కొన్ని ఫలాలను ఇప్పుడు చూద్దాము. ఈ ఫలాలు విభూతియోగానికి, విశ్వరూపదర్శనానికి కూడా వర్తిస్తాయి.

ఎ) **ద్వేషపరిహారః** – విశ్వరూపదర్శనం చేయగలగితే, ఈ విశ్వంలో దేన్నీ ద్వేషించము. ఎందుకంటే ఈ విశ్వంలో ప్రతిదీ భగవంతునిలో ఒక భాగమే. అప్పుడు జగత్తును రెండుగా విభజించము. రాగవిషయం, ద్వేషవిషయం అనే బిరుదులు వాటికి ఆపాదించము. ప్రతిదానికీ ఒక స్థానం ఉంటుంది. దోమకు, బొద్దింకకు, చివరికి విషానికి కూడా వాటి పాత్ర వాటికి ఉంటుంది. దానివల్ల మనలో ఉండే ద్వేషభావన తగ్గుతూ వస్తుంది.

బి) **అమానిత్వమ్** – ఉన్నదంతా భగవంతుడే, జగత్తులో ఉన్న గొప్ప అంశాలన్నీ భగవంతునికే చెందుతాయని తెలిశాక, మనలో ఏదైనా గొప్పతనం ఉన్నా, దాన్ని కూడా భగవంతునికే ఆపాదిస్తాము. మనం సంగీతంలో ఆరితేరినా, గొప్పగా నాట్యం చెయ్యగలిగినా, అమోఘమైన తెలివితేటలున్నా, అపురూపమైన సౌందర్యం

ఉన్నా అది మన గొప్పతనంగా విర్రవీగకుండా, అణుకువతో అది భగవంతుని విభూతిగా భావించగలుగుతాము. అంటే గర్వం ఉండదు.

సి) **సర్వత్ర పూజ్యత్వ భావన** – మనం చూసే ప్రతిదానిలోనూ దైవత్వము ఆపాదిస్తాము. అది మామూలు విషయంగా అనిపించదు. పొద్దున్న లేస్తూనే ఈ ప్రార్థన చేస్తాము

సముద్ర వసనే దేవి పర్వతస్తన మండలే ।
విష్ణుపత్నీ నమస్తుభ్యం పాదస్పర్శక్షమస్వ మే ॥

భూదేవిమీద పాదం మోపుతున్నందుకు క్షమాపణ కోరుకుంటాము.

అలాగే నీటిని పూజిస్తాము –

ఆపో వా ఇదగ్ం సర్వం విశ్వభూతాన్యాపః ప్రాణా వా ఆపః పశవ ఆపః

అందరు దేవతలకూ నమస్కారం చేస్తాము –

నమో బ్రహ్మణే నమస్తే వాయో

అలాగే దిక్కులన్నిటికీ నమస్కారం చేస్తాము –

ప్రాచ్యై దిశే నమః దక్షిణాయై దిశే నమః ప్రతీచ్యై దిశే నమః ఉదీచ్యై దిశే నమః ఊర్ధ్వాయ నమః
అధరాయ నమః అంతరిక్షాయ నమః భూమ్యై నమః ।

అంటే ప్రకృతిని ఆరాధిస్తాము. సర్వత్ర పూజ్యత్వభావన కలుగుతుంది.

డి) **సర్వమత సమభావః** – మనకంటూ ఒక ఇష్టదేవత ఉన్నా కూడా అందరు దేవుళ్ళనూ సమానంగా చూస్తాము. మనం విష్ణుభక్తులమైనా కూడా శివభక్తులను ఏమీ అనము.

ఇ) **చిత్త విశాలత** – మనస్సు విశాలంగా అవుతుంది. సమష్టిని చూడటం నేర్చుకోవటంవల్ల సంకుచిత భావన పోతుంది.

ఆదిత్యం తర్పయామి, సోమం తర్పయామి, అంగారకం తర్పయామి, బుధం తర్పయామి । – సంధ్యావందనం

ఇవి విశ్వరూపదర్శనంయొక్క ఫలాలు.

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

అథ ద్వాదశోఽధ్యాయః - భక్తియోగః

(పన్నెండవ అధ్యాయము - భక్తియోగము)

పన్నెండవ అధ్యాయం చాలా చిన్న అధ్యాయం. 20 శ్లోకాలు ఉన్నాయి ఇందులో. కాని చాలా ముఖ్యమైన అధ్యాయం. ఈ అధ్యాయం వేదాంతసారాన్నే కాదు, మొత్తం వేదసారాన్ని సంపూర్ణంగా వివరిస్తుంది.

పన్నెండవ అధ్యాయాన్ని ప్రధానంగా రెండు భాగాలుగా విభజించవచ్చు. అవి -

1. భక్తియోగము - శ్లోకాలు 1-12
2. భక్తియోగఫలము - శ్లోకాలు 13-20

భక్తి యోగము - ఒక విహంగ వీక్షణం

భక్తియోగము అనే ఈ అధ్యాయము భక్తి గురించి ఉన్న అనేక అపోహలను కూడా తొలగిస్తుంది.

భక్తి నిర్వచనం - భక్తి అంటే ఒక ప్రత్యేక సాధన కాదు, అనేక ఆధ్యాత్మిక సాధనలతో కూడినది. ఈ భక్తియోగం ఫలం మోక్షము. ఈ ఆధ్యాత్మిక సాధనలను వేదాలు మూడుగా వర్ణిస్తాయి. అవి కర్మయోగం, ఉపాసనయోగం, జ్ఞానయోగం. భగవద్గీత ఉపనిషత్తుల సారం కాబట్టి ఇందులో కూడా ఈ మూడు సాధనలనూ చూస్తాము. నిజానికి భక్తి అనే పదాన్ని విడిగా వేదాల్లో కాని, ఉపనిషత్తుల్లో కాని చూడము.

కర్మయోగం + ఉపాసనయోగం + జ్ఞానయోగం = భక్తియోగం

ఎందుకు ఈ మూడింటినీ శాస్త్రం భక్తియోగంగా పేర్కొంది? ఎందుకంటే, ఈశ్వరభక్తి ఉంటేనే ఈ మూడు యోగాలూ సాధ్యమని కృష్ణపరమాత్మ కూడా భావిస్తున్నాడు. ఈశ్వరభక్తి లేనిదే వీటిని ఆచరించలేము. అందువల్ల ఈ మూడింటినీ కలిపి భక్తియోగం అనవచ్చు. కాని వాటి మధ్య భేదాలను చూడాలనుకుంటే వాటికి స్థాయీ భేదాలను ఆపాదించవచ్చు.

భక్తియోగం స్థాయి 1 - కర్మయోగ లక్షణ భక్తియోగం

భక్తియోగం స్థాయి 2 - ఉపాసనయోగ లక్షణ భక్తియోగం

భక్తియోగం స్థాయి 3 - జ్ఞానయోగ లక్షణ భక్తియోగం

లక్షణం అంటే ఆ రూపంలో అని అర్థము.

ఈ మూడు దశలనే కృష్ణపరమాత్మ ఐదు దశలుగా విభజించాడు. కొన్నిచోట్ల మెట్లు చాలా ఎత్తుగా ఉంటే, వాటిని పడగొట్టి ఇంకా చిన్న మెట్లు చేస్తారు. ఆ విధంగా కృష్ణపరమాత్మ కూడా ఈ మూడు స్థాయిలను ఐదు స్థాయిలు చేశాడు.

కర్మయోగం స్థాయి 1	– సకామకర్మ ప్రధాన కర్మయోగం	– 1
కర్మయోగం స్థాయి 2	– నిష్కామకర్మ ప్రధాన కర్మయోగం	– 2
ఉపాసనయోగం స్థాయి 1	– ఏకరూప ఈశ్వరధ్యానం	– 3
ఉపాసనయోగం స్థాయి 2	– అనేకరూప ఈశ్వరధ్యానం	– 4
జ్ఞానయోగం	– అక్షర ఉపాసన	– 5

ఆ విధంగా కృష్ణపరమాత్మ కర్మయోగాన్ని రెండు దశలుగా, ఉపాసనయోగాన్ని రెండు దశలుగా విభజించాడు. జ్ఞానయోగాన్ని అలాగే ఉంచాడు. 2+2+1=5. వీటిని వివరంగా చూద్దాము.

1. **సకామకర్మ ప్రధాన కర్మయోగం** – రెండు దశల కర్మయోగాల్లో సూక్ష్మభేదం ఉంది. మోక్షంమీద కోరిక లేనివారు, మానవసేవమీద ఆపేక్ష లేనివారు, స్వార్థపూరితులుగా ఉండేవారు ఈ రకం కేవలకర్మఠుల క్రిందకు వస్తారు. వారు ప్రాపంచిక సుఖాలు, లౌకిక లక్ష్యాలు కోరతారు. అలా కోరితే తప్పేంలేదు అంటాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకంటే కోరికలను అణగద్రొక్కటం కూడా ప్రమాదమే. కోరికలను బుద్ధి అణగద్రొక్కితే, మనస్సు ఆ కోరికలు తీరాలనే తపనలో ఉంటుంది. అణగద్రొక్కబడిన ఆ కోరికలు ఎప్పుడో అగ్నిపర్వతంలా ప్రేలవచ్చు. అది వారికి చాలా ముప్పు తెస్తుంది.

భగవంతునిమీద భక్తి లేకపోయినా, మోక్షం కోరకపోయినా, అర్థకామాల వెంటే పరుగులు తీసినా ఫర్వాలేదు, అలా కొనసాగండి. కాని రెండు నిబంధనలు పాటించండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఎ) **ధర్మబద్ధం** – ఏ కోరికలు కోరినా, ఏ లక్ష్యాలు పొందినా వాటిని ధర్మపరంగానే పొందాలి. అక్రమ పద్ధతిలో సాధించకూడదు.

బి) **ఈశ్వరప్రసాదం** – ఇది ఇంకా ముఖ్యమైన నిబంధన. లౌకిక సుఖాల వెంట పరుగులు తీసి, వాటిని సాధించినా, ఆ ఫలాలను, ఆ సుఖాలను అనుభవించే ముందు వాటిని మీ గొప్పగా భావించకూడదు; వాటిని ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరించాలి. ఒక మామూలు చొక్కానుంచి, ఒక ఇల్లుదాకా ఏం కొన్నా, వాటిని మనసారా అనుభవించవచ్చు, తప్పులేదు. కాని దాన్ని భగవంతుని ప్రసాదంగా భావించాలి. మీరు ఎన్నో కలలు కని, ఎన్నో ప్రణాళికలు వేసుకుని కొని ఉండవచ్చు ఆ ఇంటిని. కాని కృష్ణపరమాత్మ ఒక చిన్న కోరిక కోరుతున్నాడు. ఆ ఇంటిని భగవంతుని ఆలయంగా భావించమంటున్నాడు. భగవంతుడు ప్రసాదంగా పంపిన ఆలయంలో మీరు నివసిస్తున్నారు. ఆ భావనతోనే కొంతమంది తమ పిల్లలకు రామ్‌ప్రసాద్ అని పేరు పెడతారు.

ఇటువంటి భక్తిని సకామకర్మ ప్రధాన కర్మయోగం అంటారు. కామ్యకర్మలు చెయ్యండి, తప్పులేదు, కాని ప్రసాదబుద్ధితో చెయ్యండి; నిష్కామకర్మలు చెయ్యకపోయినా ఫర్వాలేదు. కాని నిషిద్ధకర్మలు చెయ్యకండి; పరోపకారకర్మలు చెయ్యకపోయినా సరే, ప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరించండి. సకామకర్మ అనుష్ఠానం అంటారు దీనిని. సకామకర్మ అంటే మీ స్వంతప్రయోజనంకోసం చేసే కర్మలు.

మొదటిస్థాయి కర్మయోగం – ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధ్యా సకామకర్మ అనుష్ఠానం.

2. **నిష్కామకర్మప్రధాన కర్మయోగం** – సకామకర్మ చేసినా కూడా, వచ్చిన ఫలాన్ని ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరిస్తే, దృక్పథంలోని ఈ మార్పువల్ల, మనస్సు అంతకంతకూ శుద్ధి పొందుతూ వస్తుంది. మనస్సు శుద్ధి పొందిన కొద్దీ ఆత్మవిమర్శ మొదలవుతుంది. ఎంతసేపూ నా స్వార్థాన్నే చూసుకుంటున్నాను, దేశానికి నేనేమైనా చెయ్యవద్దా అనే ఆలోచన మొదలవుతుంది. ఈ ప్రశ్న వస్తేనే చిత్తశుద్ధి పొందినట్టు అర్థం. దేశం నాకేమిచ్చింది స్థాయినుంచి దేశానికి నేనేమిచ్చాను స్థాయికి ఎదుగుతారు. సకామకర్మనుంచి నిష్కామకర్మకు ఎదుగుతారు; స్వార్థకర్మనుంచి పరోపకారకర్మ చేసే స్థాయికి ఎదుగుతారు.

విజయం పొందటం అంటే తీసుకోవటం కాదు, ఇవ్వటం అనే ఎరుక వస్తుంది.

న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగేనైకే అమృతత్వమానశుః – కైవల్యం

ఇది లౌకిక జీవనవిధానానికీ, ఆధ్యాత్మిక జీవన విధానానికీ మధ్య ఉన్న భేదం. లౌకిక జీవనవిధానంలో ఎంత పొందితే అంత విజయం; ఆధ్యాత్మిక జీవనవిధానంలో ఎంత త్యాగం చేస్తే అంత విజయం.

అందువల్ల కర్మయోగంయొక్క రెండవస్థాయిలో సకామకర్మలు తగ్గుతాయి; స్వార్థం తగ్గుతుంది, పరులమీద శ్రద్ధ ఏర్పడుతుంది. అందువల్ల ఈ స్థాయిని నిష్కామకర్మప్రధాన కర్మయోగం అని అంటారు. ఈ కర్మలు పరోపకారకర్మలు, నిష్కామకర్మలు పంచమహాయజ్ఞాలలో వస్తాయి. పరోపకారకర్మలు చెయ్యటానికి అంతకుముందు సమయం ఉన్నట్టే అనిపించేది కాదు. ఎంతసేపూ అర్థకామాల వెంట పరుగులు తీయటమే సరిపోయింది. ఇప్పుడలా కాదు, ఇప్పుడు ఇతరులకు సేవ చేసే తీరిక దొరికింది. ఉపకారం కేవలం ధనసహాయం రూపంలోనే ఉండనవసరం లేదు. వారితో కొంత సమయాన్ని వెచ్చించవచ్చు; నాలుగు మంచిమాటలు చెప్పవచ్చు; మనకున్న జ్ఞానాన్ని వారితో పంచుకోవచ్చు. ఇవన్నీ అహంభావంతో చెయ్యకూడదు. నేను కాబట్టి చేస్తున్నాను అనుకోకూడదు. ఈశ్వర అర్పణ భావనతో చెయ్యాలి.

రెండవస్థాయి కర్మయోగం – ఈశ్వరార్పణ భావనయా నిష్కామకర్మ అనుష్ఠానం, పర ఉపకార అనుష్ఠానం

ఈ రెండు స్థాయిల్లో ఉన్న భేదాలు –

సకామకర్మ	**నిష్కామకర్మ**
ఎ) స్వార్థపూరితకర్మ చేస్తారు	నిస్వార్థకర్మ చేస్తారు
బి) సంకుచితంగా ఆలోచిస్తారు	ఇతరుల అవసరాలను గమనిస్తారు
సి) చిత్తశుద్ధి నెమ్మదిగా ఇస్తుంది	చిత్తశుద్ధి త్వరగా ఇస్తుంది
డి) ఈశ్వరప్రసాద భావనతో సకామకర్మ అనుష్ఠానం	ఈశ్వరార్పణ భావనతో నిష్కామకర్మ అనుష్ఠానం

కర్మయోగం = ఈశ్వరార్పణ బుద్ధి + ఈశ్వరప్రసాద బుద్ధి

ఎప్పుడైతే మీరు ఈశ్వరార్పణ బుద్ధితో కర్మలు చేసి, ఈశ్వరప్రసాద బుద్ధితో ఫలాన్ని స్వీకరించటం నేర్చుకుంటారో,

అప్పుడే మీరు మూడవస్థాయి భక్తికి అర్హులు అవుతారు. మూడవస్థాయి ఉపాసనయోగం. ఆ స్థాయిలో ఈశ్వరధ్యానం చేస్తారు.

ఉపాసనయోగానికి ఎందుకు వెళ్ళాలి? కర్మ చాలదా? నిస్సందేహంగా కర్మయోగం గొప్పతనం కర్మయోగానికి ఉంది. అది చిత్తశుద్ధిని కలుగజేస్తుంది. ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగాలంటే, కర్మయోగం పాటించి తీరాలి. అందువల్ల కర్మయోగం ముఖ్యమే, కాని దానికుండే పరిమితులు దానికి ఉన్నాయి.

కర్మయోగి ఎంతసేపూ కర్మల్లో కూరుకుపోతాడు. అతను మొదటిస్థాయిలో ఉంటే సకామకర్మల్లోనూ, రెండవస్థాయిలో ఉంటే నిష్కామకర్మల్లోనూ కూరుకుపోతాడు. అంటే తన గురించి వెంపర్లాడతాడు; లేదా ఇతరుల గురించి ప్రాకులాడతాడు. ఎలా చూసినా ఎంతసేపూ బహిర్ముఖంగా ఉంటాడు. నిష్కామకర్మ చేసినా, సకామకర్మ చేసినా కూడా బహిర్ముఖంగానే ఉంటాడు. ఈ బహిర్ముఖత్వం జ్ఞానయోగానికి రావటానికి ఆటంకం కలుగజేస్తుంది. జ్ఞానయోగం అంటే ఆత్మవిచారణ –

యో వేద నిహితం గుహాయాం పరమే వ్యోమన్

జ్ఞానయోగంలో పంచకోశవివేకం చెయ్యాలి అంటే అంతర్ముఖులు అవ్వాలి. ఇంద్రియాలు బాహ్యంగా అమర్చి ఉన్నాయి, అందువల్ల అంతర్గతంగా చూడలేవు అంటుంది కఠోపనిషత్తు.

పరాంచి ఖాని వ్యతృణత్ స్వయంభూః తస్మాత్ పరాఙ్ పశ్యతి నాన్తరాత్మాన్ ।

బాహ్యంగా చూసేవారు ఆత్మజ్ఞానం పొందలేరు. అందువల్ల వారు ఉపాసనకు రావాలి. ఉపాసనలో అంతర్ముఖులు అవుతారు. ఈశ్వరుణ్ణి హృదయంలోకి ఆవాహన చేసి, ధ్యానం చేస్తారు. అంటే మనస్సుకు అంతర్ముఖంగా చూసే సాధనను ఇస్తుంది.

ఉపాసనయోగాన్ని కూడా కృష్ణపరమాత్మ రెండు స్థాయిలుగా విభజించాడని చూశాము. అవి ఏకరూప ఈశ్వరధ్యానం, అనేకరూప ఈశ్వరధ్యానం.

3. **ఏకరూప ఈశ్వరధ్యానం** – ఈ ఏకరూప ఈశ్వరధ్యానాన్ని ఇష్టదేవతా ఉపాసన అని కూడా అంటారు. ఈ ధ్యానాన్ని కృష్ణపరమాత్మ అభ్యాసయోగం అంటున్నాడు. భగవంతుణ్ణి ఒక రూపంలో కొలుస్తారు ఇందులో. రాముడు, కృష్ణుడు, దేవి, లక్ష్మి, సరస్వతి – ఈ రూపాల్లో ఏదో ఒక రూపంలో కొలుస్తారు. ఇది మూడవ స్థాయిభక్తి. **మొదటి స్థాయి ఉపాసన యోగం – ఏకరూప ఈశ్వరధ్యానం**

4. **అనేకరూప ఈశ్వరధ్యానం** – ఏకరూప ఈశ్వరధ్యానం బాగా సాధన చేశాక దాన్ని అనేకరూప ఈశ్వరధ్యానంగా మార్చుకోమంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దీన్నే విశ్వరూప ఈశ్వరధ్యానం అని కూడా అంటారు. ఈ విశ్వరూపదర్శనాన్ని వివరంగా పదకొండవ అధ్యాయంలో చూశాము. కృష్ణుడు ఒక చోటుకే పరిమితమైన వ్యక్తికాదు, ఆయన సర్వవ్యాపకమైన భగవంతుడు. కృష్ణుణ్ణి ఇష్టదేవతగా ప్రార్థిస్తే ఆయనకు కూడా దేశకాల పరిమితులు వస్తాయి.

రెండవ స్థాయి ఉపాసన యోగం – అనేకరూప ఈశ్వరధ్యానం

రెండు ఉపాసనలకూ మధ్య సూక్ష్మమైన భేదాలు ఉన్నాయి.

ఏకరూప ధ్యానం	అనేకరూప ధ్యానం
ఎ) చిత్త ఏకాగ్రత పెంపొందిస్తుంది	చిత్త వైశాల్యత పెంపొందిస్తుంది
బి) ఏకరూప ఈశ్వరధ్యానం చేస్తారు	అనేకరూప ఈశ్వరధ్యానం చేస్తారు

రెండు ఉపాసనలూ కూడా సగుణ ఈశ్వరధ్యానంలోకే వస్తాయి. సగుణ అంటే గుణాలు ఉన్న ఈశ్వరుడని అర్థం. విశ్వరూప ఈశ్వరునికి కూడా అనేక గుణాలు ఉంటాయి. ఇవి ఉపాసనలో ఉన్న రెండు స్థాయిలు.

కర్మయోగం 1, 2 = ఈశ్వరార్పణబుద్ధి + ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి
ఉపాసనయోగం 1, 2 = చిత్త ఏకాగ్రత + చిత్తవైశాల్యత
కర్మయోగం + ఉపాసనయోగం = జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తి.

ఆ విధంగా కర్మ, ఉపాసనల యొక్క నాలుగు స్థాయిలూ పాటిస్తే వాటితో జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తి కలుగుతుంది. అప్పుడు ఐదవస్థాయి అయిన జ్ఞానయోగంలోకి రావచ్చు.

5. **జ్ఞానయోగం** – జ్ఞానయోగం అంటే నిర్గుణ ఈశ్వరుడు. నిర్గుణ ఈశ్వరుణ్ణి బ్రహ్మ అని కూడా అంటారు. భగవంతుణ్ణి వ్యావహారిక స్థాయిలో సగుణ ఈశ్వరుడు అంటే, పారమార్థిక స్థాయిలో నిర్గుణ ఈశ్వరుడు అంటారు. ఏడవ అధ్యాయంలో అపరాప్రకృతి, పరాప్రకృతి పేర్లు చూశాము. సగుణ ఈశ్వరుణ్ణి అపరాప్రకృతి అనీ, నిర్గుణ ఈశ్వరుణ్ణి పరాప్రకృతి అనీ అంటారు. ఇంతవరకూ చూసింది అపరాప్రకృతిరూప ఈశ్వరధ్యానం.

ఇప్పుడు జ్ఞానయోగంలో నేర్చుకునేది పరాప్రకృతిరూప ఈశ్వరవిచారణ. ఈశ్వరవిచారణలో మళ్ళీ మూడు దశలు ఉన్నాయి. అవి శ్రవణం, మననం, నిదిధ్యాసనం.

ఎ) **శ్రవణం** – ఒక క్రమపద్ధతిలో, క్రమం తప్పకుండా, కొన్ని సంవత్సరాలపాటు, ఒక శ్రోత్రియ బ్రహ్మనిష్ఠ అయిన గురువు దగ్గర వేదాంత అధ్యయనం చెయ్యాలి. ఈ బోధలో నిర్గుణ ఈశ్వరుని గురించి నేర్చుకుంటారు. కేవలం నిర్గుణబ్రహ్మ గురించి నేర్చుకోవటమే కాదు, ఆ నిర్గుణబ్రహ్మ మీ ఉన్నతస్థితి అని తెలుసుకుంటారు. అహం బ్రహ్మ అస్మి అనే జ్ఞానం పొందుతారు. మీరు చైతన్యపరంగా బ్రహ్మ.

సగుణ బ్రహ్మజ్ఞానానికీ, నిర్గుణ బ్రహ్మజ్ఞానానికీ మధ్య సూక్ష్మభేదం ఉంది.

సగుణబ్రహ్మ	నిర్గుణబ్రహ్మ
i) ద్వైతభావన ఉంటుంది	అద్వైతభావన ఏర్పడుతుంది
ii) ఈశ్వరుడు వేరు, నేను వేరు అనుకుంటారు	ఈశ్వరుడూ, నేనూ ఒక్కటే అని అర్థం చేసుకుంటారు

బి) **మననం** – మననం అంటే నిశ్చయజ్ఞానం పొందటం. బుద్ధిలో కలిగే సందేహాలను పారద్రోలుతుంది మననం.

సి) **నిదిధ్యాసనం** – నిదిధ్యాసనం అంటే జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడటం. అది మనస్సులో ఉండే రాగద్వేషాలను

పారద్రోలుతుంది. మనలో సంవత్సరాల తరబడీ ఉన్న పాతవాసనలు త్వరగా పోవు. వాటిని విపరీత భావనలు అంటారు. ఆ విపరీత భావనలను తొలగించటానికి నిదిధ్యాసనం తోడ్పడుతుంది.

జ్ఞానయోగం = శ్రవణం + మననం + నిదిధ్యాసనం

జ్ఞానయోగం - అక్షర ఉపాసన

జ్ఞానం పొందేది నిర్గుణబ్రహ్మ గురించి అని మర్చిపోకూడదు. నిర్గుణబ్రహ్మ అంటే నిరాకార బ్రహ్మ; స్త్రీ, పురుష భేదం ఉండదు.

నాసన్న సన్న సదసన్న మహాన్న చాణు
నస్త్రీ పుమాన్న చ నపుంసకమేకబీజమ్। – ధన్యాష్టకమ్

అశబ్దమస్పర్శమరూపమవ్యయమ్
తథారసం నిత్యమగంధవచ్చయత్ – కఠ

రంగు, రుచి, రూపం, స్పర్శ, వాసనలేవీ ఉండవు. ఈ ఐదు సాధనలనూ కలిపి భక్తియోగం అంటారు.

భక్తియోగం = కర్మయోగం + ఉపాసనయోగం + జ్ఞానయోగం.

ఎవరినీ నువ్వు భక్తియోగం పాటిస్తావా, జ్ఞానయోగం పాటిస్తావా అని అడగకండి. ఎందుకు? కర్మయోగం ఒక విధమైన భక్తి, ఉపాసనయోగం ఇంకొక విధమైన భక్తి, జ్ఞానయోగం కూడా మరొక విధమైన భక్తి. మూడూ మూడు స్థాయీభేదాలున్న భక్తులు. ఎవరైనా సరే, ఈ ఐదు స్థాయిలూ దాటుకుంటూ రావాలి. ఎవరూ పుడుతూనే భగవంతునిమీద భక్తితో పుట్టరు. అనేక లౌకిక సుఖాలతో మొదలుపెడతారు ఎవరైనా కూడా. అందువల్ల ముందు సకామభక్తితో మొదలుపెట్టాలి. వేదమే అనేక సకామకర్మలను నిర్దేశించింది. ఓం ప్రథమంగా మోక్షం కోరండి అని ఆదేశించదు వేదం.

వేదం పుత్రులు పుట్టటానికి, ధనం సంపాదించటానికి, ఆరోగ్యం పొందటానికి, లౌకికసుఖాలను పొందటానికి అనేక యాగాలను చెప్పింది. ఉదాహరణకు పుత్రులు పుట్టటానికి పుత్రకామేష్ఠియాగం చెప్పింది, అలా సకామభక్తితో మొదలుపెట్టి, చివరకి జ్ఞానయోగానికి రమ్మంది. ఇదీ మొదటి పన్నెండు శ్లోకాల సారాంశం.

2. భక్తియోగఫలం: శ్లోకాలు 13-20

ఈ ఐదు దశల భక్తిని విజయవంతంగా దాటి, ఆత్మజ్ఞానం పొందిన జ్ఞానిస్వభావాన్ని వర్ణిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ ఈ శ్లోకాల్లో. జ్ఞానం పొందిన భక్తుణ్ణి జ్ఞాని అనీ, పరాభక్తుడనీ అంటారు. అతను అహం బ్రహ్మ అస్మి జ్ఞానం పొందివుంటాడు. అటువంటి భక్తుడు అంటే నాకు ప్రియతమం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

తక్కిన భక్తులు ప్రియం లేదా ప్రియతరం కాని, జ్ఞానీభక్తుడు ప్రియతమం. అందరికన్నా ఆత్మీయుడు. ఎందుకు? నిర్గుణభక్తిలో భగవంతునికీ, భక్తునికీ మధ్య దూరం కాని, భేదం కాని లేదు. భగవంతునితో భక్తుడు ఐక్యం చెందుతాడు. **జ్ఞానీ త్వాత్మైవ మే మతమ్** (7.18)

అతను నన్నే పొందుతాడు అన్నాడు ఏడవ అధ్యాయంలో. అందువల్ల పరాభక్తుని లక్షణాలను ఈ అధ్యాయంయొక్క రెండవ భాగంలో చూస్తాము. ఈ నేపథ్యంతో ఈ అధ్యాయంలోకి అడుగు పెడదాము.

అర్జున ఉవాచ

శ్లో. 1 **ఏవం సతతయుక్తా యే భక్తాస్త్వాం పర్యుపాసతే ।**
యే చాప్యక్షరమవ్యక్తం తేషాం కే యోగవిత్తమాః ॥
ఏవమ్, సతతయుక్తాః, యే, భక్తాః, త్వామ్, పర్యుపాసతే,
యే, చ, అపి, అక్షరమ్, అవ్యక్తమ్, తేషామ్, కే, యోగవిత్తమాః ॥

ఏవమ్	= పూర్వోక్తరీతిగా	అక్షరమ్	= నాశరహితుడవైన
త్వామ్	= సగుణరూప పరమేశ్వరుడవైన నిన్ను	అవ్యక్తమ్, అపి	= నిరాకార సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మవగు నిన్ను
సతతయుక్తాః	= నిరంతరము భజన ధ్యానాదులతో ఉపాసించునట్టి	పర్యుపాసతే	= మిక్కిలి ఏకాగ్రచిత్తులై భజింతురో
		తేషామ్	= ఆ రెండు విధములైన ఉపాసకులలో
యే, భక్తాః	= ఏ అనన్యభక్తులు గలరో	యోగవిత్తమాః	= అత్యుత్తమ యోగవిదులు
చ	= ఇంకా	కే	= ఎవరు?
యే	= ఎవరయితే		

(హే భగవన్) ఏవమ్ సతత-యుక్తాః యే భక్తాః త్వామ్ పర్యుపాసతే,
యే చ అపి అవ్యక్తమ్ అక్షరమ్ (పర్యుపాసతే) తేషామ్ (మధ్యే) కే యోగ-విత్తమాః (సన్తి) ।

తా: పూర్వోక్తరీతిగా సగుణరూప పరమేశ్వరుడవైన నిన్ను నిరంతరము భజన ధ్యానాదులతో ఉపాసించునట్టి ఏ అనన్యభక్తులు గలరో ఇంకా ఎవరయితే నాశరహితుడవైన నిరాకార సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మవగు నిన్ను మిక్కిలి ఏకాగ్రచిత్తులై భజింతురో, ఆ రెండు విధములైన ఉపాసకులలో అత్యుత్తమ యోగవిదులు ఎవరు?

ఉపోద్ఘాతము: శ్లోకాలు 1, 2

ఈ అధ్యాయం అర్జునుడు వేసిన ప్రశ్నతో మొదలవుతుంది. ఆ ప్రశ్న అంతకుముందు అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ చేసిన బోధ ఆధారంగా వస్తుంది. దాన్ని అనుప్రశ్న అంటారు. ప్రశ్న అంటే స్వతంత్రంగా వేసే ప్రశ్న. అనుప్రశ్న అంటే అంతకుముందు నేర్చుకున్న బోధనుంచి ఉదయించిన ప్రశ్న.

అర్జునుడు అడిగిన ప్రశ్న – సగుణభక్తుడు గొప్పవాడా, నిర్గుణభక్తుడు గొప్పవాడా? అంటే సగుణ ఈశ్వరుణ్ణి ధ్యానించే భక్తుడు ఎక్కువా, నిర్గుణ ఈశ్వరుణ్ణి అర్థం చేసుకునే భక్తుడు ఎక్కువా?

చాలా ముఖ్యమైన ప్రశ్న ఇది. మొదటి పాదంలో సగుణ ఈశ్వరభక్తుణ్ణి వర్ణిస్తున్నాడు.

భక్తాః త్వాం పర్యుపాసతే – కొంతమంది భక్తులు ఉన్నారు; వారు సగుణ ఈశ్వరుణ్ణి ధ్యానం చేస్తారు. ఎలా?

సతతయుక్తాః – ఒక తపనతో నిరంతరమూ చేస్తారు. సగుణ ఈశ్వరుణ్ణి రెండు స్థాయిల్లో కొలుస్తారు. ఏకరూప సగుణ ఈశ్వరునిగా, అనేకరూప సగుణ ఈశ్వరునిగా. ఈ రెండింటిలో అర్జునుడు ఏ స్థాయి గురించి అడుగుతున్నాడు?

ఏవమ్ – ఏకాదశ అధ్యాయయుక్త ప్రకారేణ – అంటే పదకొండవ అధ్యాయంలో వివరించబడ్డ ఈశ్వరుణ్ణి. పదకొండవ అధ్యాయంలో వర్ణించబడినది అనేకరూప ఈశ్వరుడు. అంటే ఈశ్వరునియొక్క విశ్వరూపదర్శనం అయింది అందులో. పురుషసూక్తం, రుద్రంలో ఈ విశ్వరూపదర్శనం కలుగుతుంది. అందువల్ల ఏవమ్ అంటే విశ్వరూప సగుణ ఈశ్వరుడు.

తర్వాత పాదంలో నిర్గుణభక్తులను పరిచయం చేస్తున్నాడు అర్జునుడు.

యే చ అపి – మరికొందరు ఉన్నారు; ఏం చేస్తారు వారు?

అవ్యక్తమ్ అక్షరం (పర్యుపాసతే) – పర్యుపాసతే ఈ పాదంలో లేదు. పై పాదంనుంచి తెచ్చుకోవాలి.

అక్షరం బ్రహ్మ పరమం స్వభావోఽధ్యాత్మముచ్యతే – 8.3

పరమం బ్రహ్మను అక్షర ఈశ్వరుడు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ ఎనిమిదవ అధ్యాయంలో. ఈ పరబ్రహ్మ గుణాతీతుడు. అందువల్ల అక్షరం బ్రహ్మ అంటే నిర్గుణబ్రహ్మ, అవ్యక్తం బ్రహ్మ. అవ్యక్తం అంటే సర్వ ఇంద్రియ అగోచరం. ఈ నిర్గుణబ్రహ్మ అవ్యక్తం అయితే ఎలా ఆ అవ్యక్తబ్రహ్మమీద కొందరు ధ్యానం చేస్తారు?

నిర్గుణబ్రహ్మ ఆబ్జెక్టుగా దొరకకపోతే, ఎలా ఆయనమీద ధ్యానం చేస్తారు? ఒకటే పద్ధతి ఉంది. బ్రహ్మను ఆబ్జెక్టుగా కాదు, సబ్జెక్టుగా భావించాలి. దాన్ని ఆత్మధ్యానం అంటారు. అలా కొంతమంది నిర్గుణబ్రహ్మధ్యానం చేస్తారు. ఇప్పుడు అర్జునుని ప్రశ్న వీరిలో ఎవరు గొప్ప?

తేషామ్ – తయోర్మధ్యే – వీరిద్దరిలో;

కే యోగవిత్తమాః – సగుణ ఉపాసకుడు గొప్పా, నిర్గుణ ఉపాసకుడు గొప్పా? ఈ అనుప్రశ్నకు కృష్ణపరమాత్మ జవాబు చెప్పబోతున్నాడు.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 2 **మయ్యావేశ్య మనో యే మాం నిత్యయుక్తా ఉపాసతే ।**
శ్రద్ధయా పరయోపేతాః తే మే యుక్తతమా మతాః ॥
మయి, ఆవేశ్య, మనః, యే, మామ్, నిత్యయుక్తాః, ఉపాసతే,
శ్రద్ధయా, పరయా, ఉపేతాః, తే, మే, యుక్తతమాః మతాః ॥

మయి	= నా యందు	మామ్	= సగుణరూప పరమేశ్వరుడనైన నన్ను
మనః, ఆవేశ్య	= మనస్సు ఏకాగ్రమొనర్చి	ఉపాసతే	= ఉపాసింతురో
నిత్యయుక్తాః	= నిరంతరము నా భజన ధ్యానాదుల యందు నిమగ్నమై	తే	= వారు
యే	= ఏ భక్తులు	మే	= నాకు
పరయా, శ్రద్ధయా	= అత్యంత భక్తిశ్రద్ధలతో	యుక్తతమాః	= యోగులలో అత్యుత్తములని
ఉపేతాః	= కూడినవారై	మతాః	= భావింపబడుదురు

(హే అర్జున!) మయి మనః ఆవేశ్య నిత్య-యుక్తాః (సన్తః) యే పరయా
శ్రద్ధయా ఉపేతాః మామ్ ఉపాసతే, తే యుక్తతమాః మే మతాః ।

తా: నా యందు మనస్సు ఏకాగ్రమొనర్చి, నిరంతరము నా భజనధ్యానాదులయందు నిమగ్నమై ఏ భక్తులు అత్యంత భక్తిశ్రద్ధలతో కూడినవారై, సగుణరూప పరమేశ్వరుడనైన నన్ను ఉపాసింతురో వారు నాకు యోగులలో అత్యుత్తములని భావింపబడుదురు.

ప్రశ్న ఏమిటి? సగుణభక్తి గొప్పదా, నిర్గుణభక్తి గొప్పదా? ఎవరినైనా ఈ ప్రశ్న అడిగితే, సాధారణంగా సగుణభక్తి గొప్పది అంటారు. ఎందుకంటే సగుణభక్తిలోనే నానాత్వం ఉంది, అందం ఉంది.

అధరం మధురం వదనం మధురం నయనం మధురమ్

నిర్గుణ ఈశ్వరునికి ఆకారమే లేనప్పుడు రంగు, రూపు, శబ్ద, స్పర్శ, గంధాలకు అందనప్పుడు, ఎవరికి నచ్చుతాడు? అసలు చాలా దర్శనాలు నిర్గుణబ్రహ్మను ఒప్పుకోవు.

ఈ ప్రశ్నకు అందరూ ఇచ్చే జవాబు పక్కన పెడితే, అసలు జవాబు ఏమిటి? అసలు జవాబు – **ఈ ప్రశ్నే తప్పు. తప్పు ప్రశ్నకు సరియైన జవాబులేదు**. ఒక క్లిప్పు చూపించి దీని బరువు ఎన్ని కిలోమీటర్లు లేదా ఎన్ని సెంటీమీటర్లు అంటే ఎలా ఉంటుంది? దానికి జవాబు చెప్పకుండా ప్రశ్న అడిగిన వారిని తేరపారచూస్తారు. ఎందుకు? ఒక వస్తువు బరువును కిలోమీటర్లలోనో, సెంటీమీటర్లలోనే కొలవలేరు కాబట్టి. వాటిని దూరాన్ని కొలవటానికి వాడతారు.

రెండు విషయాలు ఎన్నుకుని, ఈ రెండింటిలో ఏది గొప్పది అని ప్రశ్న అడగాలంటే, ఆ రెండు విషయాలు ఒకటే మాదిరి విషయాలై ఉండాలి. రెండు భిన్న విషయాలను పోల్చలేము. ఎవరైనా మీ ఇంటికి వస్తే, ఏం తాగుతారు అంటారు. అంటే కాఫీ, టీ, పాలు, చల్లని పానీయం – వీటిలో ఏదైనా ఒకటి కోరుకుంటారు వారు. అలాగే ఎవరైనా పెద్దవారు ఇంటికి వస్తే గ్లాసులో తాగుతారా, కప్పులో తాగుతారా అని అడుగుతారు. అంటే ఏ పాత్రలో కావాలి అనేది రెండవ ప్రశ్న. అలాకాకుండా మీరు మీ ఇంటికి వచ్చినవారిని గ్లాసు కావాలా, కాఫీ కావాలా అని అడుగుతారా? గ్లాసుకి, గ్లాసులో ఉండే వస్తువుకీ మధ్య పోలిక కుదరదు.

అదే విధంగా రెండు మార్గాలు ఉంటే ఏ మార్గంలో వెళ్ళాలనే సందేహం కలగవచ్చు. అలాగే రెండు గమ్యాలు ఉంటే ఏ గమ్యం అనుకోవచ్చు. మార్గమా, గమ్యమా అనుకోలేరు. ఇంకో ఉదాహరణ చూద్దాము. రెండు ప్యాంటులు చూపించి, ఇందులో ఏది వేసుకోను అని మీరు ఎవరినైనా అడగవచ్చు. అలాగే రెండు షర్టులు చూపించి, ఏది వేసుకోను అని అడగవచ్చు. అంతేకాని ప్యాంటు వేసుకోనా, షర్టు వేసుకోనా అని అడగగలరా?

అందువల్ల, పోలిక ఎప్పుడూ రెండు సమాన వస్తువుల మధ్య వస్తుంది. ఆ సూత్రం ప్రకారం సగుణభక్తి, నిర్గుణభక్తులను ఎన్నడూ పోల్చలేము. ఎందుకంటే ఒకటి సాధన, ఇంకొకటి సాధ్యం. సగుణభక్తి సాధనం. సాధనం అంటే మార్గం; మొదటి మెట్టు. సగుణభక్తి అనే మెట్టు ఎక్కి, నిర్గుణభక్తి అనే సాధ్యాన్ని చేరాలి. సగుణభక్తి ద్వైతం; నిర్గుణభక్తి అద్వైతం; సగుణభక్తి భేదాన్ని చూపిస్తే, నిర్గుణభక్తి అభేదాన్ని చూపిస్తుంది; సగుణభక్తి మార్గం అయితే, నిర్గుణభక్తి గమ్యం అవుతుంది. ఆ విధంగా, ఎలా చూసినా ఈ రెండింటి మధ్య సారూప్యం లేదు.

సగుణభక్తి లేనిదే నిర్గుణభక్తి అసంభవం
నిర్గుణభక్తికి రానిదే సగుణభక్తి అసంపూర్ణం

అందువల్ల ప్రతి ఒక్కరు సగుణభక్తిలో ఉండి, దానిద్వారా నిర్గుణభక్తికి రావాలి. నిర్గుణభక్తిని అభేద అద్వైతజ్ఞానం అంటారు. ప్రతిఒక్కరి ప్రయాణం – సగుణభక్తిద్వారా నిర్గుణభక్తికి చేరుకోవటం.

రెండూ ముఖ్యమే. రెండూ సాధకునికి మేలుచేస్తాయి. ఒక రకం ఆహారం ప్రొటీనులను ఇస్తే, ఇంకొక రకం ఆహారం కార్బోహైడ్రేట్సును ఇచ్చినట్టుగా, ఒక ధ్యానం ఇచ్చే ఫలితాన్ని ఇంకొక ధ్యానం ఇవ్వలేదు. అందువల్ల రెండూ చేసితీరాలి.

రెండు రకాల ధ్యానాలూ చేసితీరాలంటే, ఎలా చెయ్యాలి? దానికి జవాబు కృష్ణపరమాత్మే తర్వాత చెపుతాడు. రెండింటినీ ఒకేసారి సాధన చెయ్యలేము, ఒకదాని తరువాత ఒకటి చెయ్యాలి. పట్టభద్రులు అవ్వాలంటే స్కూలుకు వెళ్ళాలా, కాలేజీకి కూడా వెళ్ళాలా అంటే ఏం చెబుతారు? రెండూ కావాలి అంటారు. రెండూ కావాలంటే అయితే రెండింటికీ ఒకేసారి వెళ్ళవచ్చా? పొద్దున్న స్కూలుకు, సాయంకాలం కాలేజీకి వెళ్ళవచ్చా? ముందు స్కూలుకి వెళ్ళి, అర్హత పొంది, తరువాత కాలేజీకి వెళ్ళి జ్ఞానం పొంది పట్టభద్రులు అవాలి అని చెబుతాము.

సంస్కృతం మూడు స్థాయిలలో బోధిస్తున్నారనుకోండి – ప్రాథమిక స్థాయి, మాధ్యమిక స్థాయి, ఉన్నతస్థాయి. ప్రాథమిక స్థాయిలో అక్షరాలు నేర్పిస్తారు; మాధ్యమిక స్థాయిలో కొన్ని అంశాలు నేర్పిస్తారు; ఉన్నతస్థాయిలో పాణినీ సూత్రాలు నేర్పిస్తారు. మూడు క్లాసుల్లోనూ ఒక్కసారే కూర్చోలేరు. ఒకటి నేర్చుకుని, రెండవదానికి వెళ్ళాలి. అంటే ఒకదాని తర్వాత ఒకటి చెయ్యాలి. అక్కడ కూడా మళ్ళీ సందేహం. ఏది ముందు నేర్చుకోవాలి? ముందు కాలేజీకి వెళ్ళి, తర్వాత స్కూలుకు వెళ్ళవచ్చా? ముందు పాణినీ సూత్రాలు నేర్చుకుని, తర్వాత అక్షరాలు నేర్చుకోవచ్చా? అలా కుదరదు. దానికీ ఒక పద్ధతి ఉంటుంది – ప్రాథమిక స్థాయినుంచి క్రమేపీ ఉన్నతస్థాయికి ఎదగాలి. స్కూలునుంచి కాలేజీకి రావాలి.

ఇప్పుడు ఈ రెండు ధ్యానాలు తీసుకుంటే, సగుణధ్యానంనుంచి నిర్గుణధ్యానానికి రావాలి. సగుణధ్యానం చిత్తశుద్ధి, చిత్త ఏకాగ్రతలను కలుగజేస్తుంది. అందువల్ల సగుణధ్యానం చేసి, చిత్తశుద్ధి చిత్త ఏకాగ్రతలను పొంది, నిర్గుణధ్యానానికి రావాలి. అందువల్ల ఈ రెండింటిలో ఏది గొప్ప అనే ఈ ప్రశ్నే తప్పు. కాని కృష్ణపరమాత్మ, 'అర్జునా నీ ప్రశ్నే తప్పు,' అని అతన్ని కించపరచడు.

కొంతమంది ఏదైనా ప్రశ్న అడిగేముందు, 'నా ప్రశ్న మీకు అర్థం లేనిదిగా కనిపించవచ్చు,' అని వారే ముందే చెప్పేస్తారు. అసలు ఏదైనా ప్రశ్నకు జవాబు తెలిశాక, ఆ ప్రశ్న అర్థం లేనిదిగానే అనిపిస్తుంది. కాని జవాబు తెలిసేంతవరకూ, అది చాలా ముఖ్యమైన ప్రశ్నగానే అనిపిస్తుంది. ఆ విషయం గురువుకు తెలుసు.

కృష్ణపరమాత్మ కూడా అర్జునుని ప్రశ్నను విమర్శించకుండా, అతన్ని చిన్నచూపు చూడకుండా, దానికి జవాబు నర్మగర్భంగా, తెలివిగా చెబుతాడు. సగుణభక్తులు గొప్పవారు; నిర్గుణభక్తులు నన్ను పొందుతారు అన్నాడు. ఈ నేపథ్యంతో రెండవ శ్లోకం అర్థాన్ని చూద్దాము.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ – భగవంతుడు జవాబు చెబుతున్నాడు.

మయి ఆవేశ్య మనః యే మామ్ ఉపాసతే – కొంతమంది భక్తులు నన్ను ధ్యానం చేస్తారు. మామ్ అంటే నన్ను. ఎటువంటి నన్ను? సగుణ మామ్ అని కలుపుకోవాలి. సగుణ ఈశ్వరుడు అంటే ఈ రెండు స్థాయిల్లో ఏదైనా అవవచ్చు – ఏకరూప ఈశ్వరుడు, అనేకరూప ఈశ్వరుడు. అనేకరూప ఈశ్వరునికి ఇంకొక పేరు విశ్వరూప ఈశ్వరుడు. విశ్వరూప ఈశ్వరుడు కూడా సగుణరూపంలోకే వస్తాడు.

ఎలా చేస్తారు ధ్యానం? మయి ఆవేశ్య – వారి మనస్సును నామీదే నిలిపి. అంటే ఏకాగ్రచిత్తంతో ధ్యానం చేస్తారు. అంటే ఒకరోజు చేసి, నాలుగు రోజులు మానేయరు.

నిత్యయుక్తాః – నిరంతరం చేస్తారు. ఒక అంకితభావంతో, క్రమం తప్పకుండా, ఒక తపనతో సగుణ ఈశ్వరధ్యానం చేస్తారు.

పరయా శ్రద్ధయా ఉపేతాః – వారికి నామీద అత్యంత భక్తిశ్రద్ధలు ఏర్పడతాయి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఉపాసన చేస్తే లౌకిక ఫలితాలకన్నా ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల ఉంటుంది. ఉపాసకునికి చిత్తశుద్ధి, చిత్తఏకాగ్రత, చిత్తవైశాల్యత ఏర్పడుతుంది – ఈ మార్పు బాహ్యంగా కనపడకపోవచ్చు. కాని ఈ ఉపాసకులు భగవంతుని మీద అపారమైన భక్తిశ్రద్ధలతో సగుణ ఈశ్వరధ్యానం చేస్తారు.

తే మే యుక్తతమా మతాః – అటువంటి సగుణధ్యానం చేసేవారు నిజంగా అత్యుత్తములు.

ఇక్కడ సగుణ ఉపాసకులను కీర్తించి, తర్వాత వచ్చే శ్లోకాలలో నిర్గుణ ఉపాసకులు నన్ను పొందుతారు అంటాడు. అంటే ఈ రెండింటి మధ్య పోలిక లేదని చెప్పకనే చెబుతున్నాడు.

శ్లో. 3 **యే త్వక్షరమనిర్దేశ్యమ్ అవ్యక్తం పర్యుపాసతే ।**
సర్వత్రగమచింత్యం చ కూటస్థమచలం ధ్రువమ్ ॥

శ్లో. 4 **సంనియమ్యేంద్రియగ్రామం సర్వత్ర సమబుద్ధయః ।**
తే ప్రాప్నువంతి మామేవ సర్వభూతహితే రతాః ॥

యే, తు, అక్షరమ్, అనిర్దేశ్యమ్, అవ్యక్తమ్, పర్యుపాసతే,
సర్వత్రగమ్, అచింత్యమ్, చ, కూటస్థమ్, అచలమ్, ధ్రువమ్ ॥
సంనియమ్య, ఇంద్రియగ్రామమ్, సర్వత్ర, సమబుద్ధయః, తే,
ప్రాప్నువంతి, మామ్, ఏవ, సర్వభూతహితే, రతాః ॥

తు	= కాని	అచలమ్	= నిశ్చలుడును
యే	= ఏ పురుషులు	అవ్యక్తమ్	= నిరాకారుడును, అయిన
ఇంద్రియగ్రామమ్	= ఇంద్రియసముదాయమును	అక్షరమ్	= శాశ్వతుడైన సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మను
సంనియమ్య	= పూర్తిగా వశపరచుకొని	పర్యుపాసతే	= ఏకీభావముతో ఉపాసింతురో
అచింత్యమ్	= మనస్సుకు బుద్ధికి గోచరము గానివాడును	సర్వభూత	= సకల ప్రాణులకు
సర్వత్రగమ్	= సర్వవ్యాపియైన వాడును	హితేరతాః	= హితము చేయుగోరువారు
అనిర్దేశ్యమ్	= అనిర్వచనీయమైన స్వరూపము గలవాడును	సర్వత్ర	= అన్నింటియందును
చ	= ఇంకా	సమబుద్ధయః	= సమభావము గలవారు,
కూటస్థమ్	= సర్వదా ఒకేస్థితిలో ఉండువాడును	తే	= వారు (యోగులు)
ధ్రువమ్	= నిత్యుడును	మామ్, ఏవ	= నన్నే
		ప్రాప్నువంతి	= పొందుదురు

యే తు సర్వ-భూత-హితే రతాః సర్వత్ర సమ-బుద్ధయః (సన్తః)
ఇన్ద్రియ-గ్రామమ్ సంనియమ్య, అవ్యక్తమ్, అచిన్త్యమ్, అనిర్దేశ్యమ్ ।

సర్వత్రగమ్, కూటస్థమ్, అచలమ్, ధ్రువమ్ అక్షరమ్ చ
పర్యుపాసతే తే మామ్ ఏవ ప్రాప్ను వన్తి

తా: కాని ఏ పురుషులకు ఇంద్రియనిగ్రహము, సమత్వము, సర్వభూతదయతో వారు ఇంద్రియ అగోచరము, మనో అగోచరము అనిర్వచనీయము, సర్వవ్యాపకము అచలము, నిర్వికారము, నిత్యుదును, శాశ్వతము అయిన నిర్గుణ ఈశ్వరధ్యానం చేస్తారో; అటువంటి యోగులు నన్నే పొందుదురు.

ఈ శ్లోకాల్లో నిర్గుణ ఈశ్వరధ్యానం చేసేవారిని వివరిస్తున్నాడు. నిర్గుణ ఈశ్వరుడు అంటే నిర్గుణబ్రహ్మ. ఈ నిర్గుణబ్రహ్మధ్యానం జ్ఞానయోగసాధనలో ఒక భాగం. ఈ అధ్యాయం మొదట్లో ఐదురకాల భక్తి గురించి చూసినప్పుడు జ్ఞానయోగాన్ని ఐదవదశగా చూశాము. జ్ఞానయోగాన్ని శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలద్వారా పొందాలని చూశాము. నిదిధ్యాసననే నిర్గుణ ఈశ్వరధ్యానం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే కృష్ణపరమాత్మయొక్క పారమార్థికస్థాయిమీద ధ్యానం చేసేవారిని వివరిస్తున్నాడు ఇప్పుడు.

యే తు అక్షరమ్ పర్యుపాసతే – కొంతమంది అక్షరం బ్రహ్మమీద ధ్యానం చేస్తారు. అక్షరమ్ బ్రహ్మ పరమమ్ అని ఎనిమిదవ అధ్యాయంలో పేర్కొన్నాడని చూశాము. అక్షరం బ్రహ్మ అంటే నిర్గుణబ్రహ్మ.

ఇ) జ్ఞానయోగము – అక్షర ఉపాసన: శ్లోకాలు 3–5

ఈ శ్లోకాల్లో నిర్గుణబ్రహ్మను వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆ లక్షణాల వరుస క్రమానికి అనుగుణంగా శ్లోకాల్లోని పదాలను చూద్దాము.

1) **ఇంద్రియ అగోచరమ్ – అవ్యక్తమ్** – నిర్గుణబ్రహ్మ ప్రత్యక్ష ప్రమాణానికి అందదు, మనకున్న ఐదు ఇంద్రియాలకు ఐదుగుణాలు ఉన్నాయి. కన్ను రూపాన్ని చూడగలదు; చెవి శబ్దాన్ని వినగలదు; చర్మం స్పర్శను తెలుసుకోగలదు; ముక్కు గంధాన్ని పసిగట్టగలదు; నోరు రుచిని తెలపగలదు. ఆ విధంగా మన పంచ ఇంద్రియాలు శబ్దస్పర్శరూపరస గంధాలను తెలియజేస్తాయి. నిజానికి జగత్తును ప్రపంచం అనేది అందువల్లనే. ప్రపంచంలో ఐదు అంశాలు ఉన్నాయి. అవి శబ్దస్పర్శరూపరసగంధాలు. మన ఇంద్రియాలను మూసుకుంటే ఈ ఐదు అంశాలతో కూడిన ప్రపంచం మాయమైపోతుంది.

నిర్గుణబ్రహ్మకు ఈ ఐదు అంశాలూ ఉండవు. అంటే ఐదు ఇంద్రియాలకు అందదు. కృష్ణపరమాత్మే తన సగుణరూపం అపరాప్రకృతి అనీ, అది మాయామానుష వేషం అనీ చెబుతున్నాడు. కొంతమంది ఈ మాయామానుష వేషానికి అతీతంగా ఎదిగి అవ్యక్తబ్రహ్మను ఉపాసన చేస్తారు.

2) **మనో అగోచరమ్ – అచింత్యమ్** – కొన్ని విషయాలు కంటికి కనబడకపోయినా, మనస్సుకు తెలుస్తాయి. రాగద్వేషాలు, కామక్రోధాలు మనస్సుకు తెలుస్తాయి. అలాగే కొన్ని మాథమాటిక్స్ కాన్సెప్టులు మనస్సుకు అర్థమవుతాయి. కాని నిర్గుణబ్రహ్మ అచింత్యమ్ అని ఇంకో పిడుగులాంటి వార్త వేశాడు కృష్ణపరమాత్మ. నిర్గుణబ్రహ్మ మాథమాటిక్స్ కాన్సెప్టులలాంటిది కూడా కాదు.

3) **అనిర్వచనీయమ్ – అనిర్దేశ్యమ్** – నిర్గుణబ్రహ్మ ఇంద్రియాలకూ అందక, మనస్సుకూ అందకపోతే ఆ నిర్గుణబ్రహ్మను మాటలతో ఎలా వర్ణిస్తాము? ఒక ఆబ్జెక్టుగా కంటికి కనబడే వస్తువుకు లేదా మనస్సుకు తెలిసే వస్తువుకు పేరు పెట్టగలము. ఉదాహరణకు కంటికి ఎదురుగుండా కనిపించే వస్తువును 'పుస్తకం' అని అనగలము. కాని నిర్గుణబ్రహ్మ కంటికి కనబడదు, మనస్సుకు అందదు కాబట్టి వర్ణింపనలవి కాదు.

అసలు అటువంటి వస్తువేదైనా ఉందా అనే అనుమానం కలుగుతుంది. దేవతావస్త్రాలలాగా నిర్గుణబ్రహ్మ లేనేలేదని అంటారు కొందరు. ఎందుకు? ఇంద్రియాలకు అందని, మనస్సుకు అందని, మాటలకందని బ్రహ్మ ఎలా ఉంటాడు అంటారు.

అప్రమేయం – నిజానికి ఈ మూడు వర్ణనలనూ కలిపి బ్రహ్మను అప్రమేయం అని చెప్పవచ్చు. అంటే ఆబ్జెక్టు కాదు అని అర్థం. ఇవన్నీ వస్తువును వర్ణించే ప్రమాణాలు. ఇంద్రియవిషయాలను ప్రత్యక్షప్రమాణం అంటారు; మనస్సుద్వారా తెలుసుకునేవి అనుమానం, అనుపలబ్ధిలాంటి ప్రమాణాలు. బ్రహ్మ ఈ మూడుప్రమాణాలకు అందదు అంటే సర్వప్రమాణ అగోచరం. దానికి సాంకేతిక పదం అప్రమేయం.

అప్రమేయో హృషీకేశో పద్మనాభో అమరప్రభుః – విష్ణుసహస్రనామం

పద్మనాభో అమరప్రభుః అనాలా, పద్మనాభో మరప్రభుః అనాలా అని ఎవరో అడిగితే ఇంకెవరో ఏదైనా అనవచ్చు అన్నారుట. ఎందుకంటే విశ్వరూపదర్శనంలో అంతా భగవంతుడే అంటారు కదా. అలాంటప్పుడు భగవంతుణ్ణి అమరప్రభుః అనీ అనవచ్చు; మరప్రభుః అనీ అనవచ్చు. అమరప్రభుః అంటే శాశ్వతం; మరప్రభుః మరం అంటే తమిళంలో చెట్టు. అది పక్కన పెడితే బ్రహ్మ అప్రమేయం.

4) **సర్వవ్యాప్తం – సర్వత్రగమ్** – నిర్గుణబ్రహ్మ సర్వవ్యాపకం. బ్రహ్మను స్థూలవస్తువుగా తెలుసుకోలేము అంటే, అటువంటి బ్రహ్మ అసలు ఉందా అనే అనుమానం కలిగే అవకాశం ఉంది. అందువల్ల వెంటనే కృష్ణపరమాత్మ సర్వత్రగమ్ అంటున్నాడు. నిర్గుణబ్రహ్మ ఉండటమే కాదు, సర్వవ్యాపకం. ఎవరో భగవంతుడు ఎక్కడా లేడు అని రాస్తే, దాన్ని చిన్న మార్పులు చేసి రాశారు మరెవరో – భగవంతుడు ఎక్కడ లేడు? వేదాంతం ఆ సర్వవ్యాపకమైన బ్రహ్మవు నువ్వే అంటుంది. తత్త్వమసి అంటుంది. ఆ విషయం తర్వాత చూద్దాము. సర్వత్రగమ్ అంటే సర్వవ్యాపకం.

5) **అచలం – అచలమ్** అంటే కదలిక లేదు. సగుణ కృష్ణపరమాత్మ మధురనుంచి ద్వారకకు వెళతాడు; ద్వారకనుంచి కురుక్షేత్రానికి వెళతాడు కాని నిర్గుణబ్రహ్మకు రూపం లేదు కాబట్టి, అది సర్వవ్యాపకం. రూపం లేనిది సర్వవ్యాపకం; రూపం ఉన్నదానికి పరిమితి ఉంటుంది. ఉదాహరణకు ఈ గది నలుచదరంగా ఉందో, త్రిభుజంగా ఉందో తెలుసుకోవాలంటే, ఈ గదియొక్క సరిహద్దులను చూడాలి. సరిహద్దుల గురించి మాట్లాడకుండా, రూపం గురించి మాట్లాడలేము. అంటే ఎక్కడ రూపం ఉంటే, అక్కడ సరిహద్దు ఉంటుంది. బ్రహ్మకు రూపమనే గుణం లేకపోతే, బ్రహ్మకు సరిహద్దులు లేవు. నిర్గుణబ్రహ్మ ఆకాశంలాగా సర్వగతం. ఆకాశం ఎలాగైతే ఒకచోటి నుంచి ఇంకొకచోటికి కదలదో, అలా నిర్గుణబ్రహ్మ కూడా ఒకచోటినుంచి ఇంకొకచోటికి కదలదు.

మరి మనం చేసే షోడశోపచారాల పూజ మాటేమిటి? భగవంతుణ్ణి ఆహ్వానిస్తాము; ఉపచారాలు చేస్తాము, మళ్ళీ ఉద్యాపన చేస్తాము. మనం చేసే ఈ ఉపచారాలు సగుణ ఈశ్వరునికి. సగుణ ఈశ్వరునికి రాకపోకలు ఉంటాయి. సగుణ ఈశ్వరుణ్ణి వ్యావహారిక స్థాయిలో కొలుస్తాము. కాని పారమార్థికస్థాయిలో నిర్గుణ ఈశ్వరునికి రాకపోకలు లేవు. అందువల్ల అచలం.

అనంతం – ఆ విధంగా సర్వత్రగమ్, అచలమ్ దేశపరిచ్ఛేదరహితాన్ని సూచిస్తాయి. దీనికి ఇంకొక పదం అనంతం.

6) **నిర్వికారం – కూటస్థమ్** – కూటస్థమ్ అంటే నిర్వికారం; మార్పులు లేనిది. శరీరానికి షడ్వికారాలు ఉంటాయని చూశాము. అవి అస్తి, జాయతే, వర్ధతే, విపరిణమతే, అపక్షీయతే, వినశ్యతి. అస్తి అంటే అవ్యక్తంలో ఉండటం; జాయతే అంటే పుట్టటం; వర్ధతే అంటే వృద్ధి పొందటం; విపరిణమతే అంటే పరిణామం చెందటం; అపక్షీయతే అంటే క్షీణించటం; వినశ్యతి అంటే నశించటం అంటే మరణించటం.

అందువల్ల కాలంలో ఉన్న దేనికైనా దానిమీద కాలప్రభావం పడుతుంది. అది కాలంయొక్క కోరలకు చిక్కుకుని ఈ మార్పులకు లోనై, చివరికి నశిస్తుంది. కాని పారమార్థికస్థాయికి చెందిన నిర్గుణబ్రహ్మకు ఈ షడ్వికారాలు అంటవు. అంటే నిర్గుణబ్రహ్మ కాలపరిచ్ఛేద రహితం.

కూటస్థమ్ పదానికి అనేక అర్థాలు ఉన్నాయి. ఒక అర్థం కంసాలి వాడే దిమ్మ. అది కదలకుండా, స్థిరంగా ఉంటుంది. దానిమీద కంసాలి కాల్చిన బంగారాన్ని పెట్టి, దానికి రూపురేఖలు తెస్తాడు. బంగారం ఎన్ని మార్పులు చెందినా, దానికింద ఉన్న దిమ్మ చెక్కు చెదరదు, బంగారం వికారాలు చెందటానికి తోడ్పడుతుంది కాని తను మాత్రం మారదు. ఆ దిమ్మ కుదురుగా లేకపోతే, కంసాలి తన పనిని తేలికగా చేయలేడు.

ఒక్కోసారి పూజ చెయ్యటానికి మనం కూర్చున్న పీట కుదురుగా ఉండదు. మనం వంగినప్పుడల్లా అది కదులుతుంది. అప్పుడు మనం సరిగ్గా పూజ చెయ్యలేము. అంటే ఏ పని చెయ్యాలన్నా దానికి ఆధారంగా ఉన్న పీట, దిబ్బ, వస్తువు కుదురుగా ఉండాలి. అంటే ఒక వస్తువు మారాలంటే, దానికి అధిష్ఠానంగా మారని ఆధారం ఉండాలి.

మన కుటుంబపరిస్థితులు నిరంతరం మారుతూ ఉంటాయి; మన శరీరం నిరంతరం మారుతూ ఉంటుంది; చిన్న వయస్సులో నిలువుగా ఎదుగుతాము, ఒక వయస్సు వచ్చాక అడ్డంగా ఎదుగుతాము; మన మనస్సు అనేక రాగద్వేషాలకు లోనవుతూ ఉంటుంది. ఇన్ని మార్పులు అవుతున్నాయీ అంటే, మారకుండా వాటికి ఆధారంగా ఉండే ఒక అధిష్ఠానం ఉండాలి. ఈ అధిష్ఠానం ఈ మార్పులు జరగటానికి సహకరించటమే కాదు; వాటిని సాక్షీభూతంగా చూస్తుంది కూడా. **మారుతున్న వస్తువులను చూస్తున్నది మారకూడదు.**

స్వామీజీ పొద్దున్న ఒక సత్సంగంలోనూ, సాయంకాలం ఇంకొక సత్సంగంలోనూ బోధ చేస్తుంటారు. పొద్దున్న సత్సంగం సాయంకాలపు సత్సంగంకన్నా భిన్నంగా ఉందని చెప్పాలంటే ఆయనలో ఏ మార్పు ఉండకూడదు. పైగా ఆయనే రెండుచోట్లా బోధ చేస్తూ ఉండి ఉండాలి. పొద్దున్న ఒకరు, సాయంకాలం ఇంకొకరూ బోధ చేసేటట్టయితే, ఈ సత్సంగాల మధ్య ఉన్న భేదం తెలియదు. అదికాక, ఆయన మార్పు చెందకుండా ఉంటేనే, మార్పు ఉన్న ఈ రెండు సత్సంగాలనూ గమనించగలరు. అంటే మార్పును గమనించే వ్యక్తి, మార్పుకు లోను కాకూడదు.

అందువల్ల చైతన్యాన్ని కూటస్థంతో పోల్చాడు కృష్ణపరమాత్మ. కంసాలి, ఈ దిమ్మమీద బంగారాన్ని ఎన్ని సుత్తిదెబ్బలు కొట్టినా అది చెక్కు చెదరదు. అలాగే నిశ్చలంగా ఉంటుంది. అలాగే శరీరమనే బంగారానికి; మనస్సనే బంగారానికి ఎన్ని సుత్తిదెబ్బలు కలిగినా, వాటికి లోను కాకుండా సాక్షీభూతంగా చూసే అధిష్ఠానం

ఒకటుంది. శరీరానికి కలిగే సుత్తిదెబ్బలు – దానికి కలిగే అనేక మార్పులు; అనేక అనుభవాలు; మనస్సుకు కలిగే సుత్తిదెబ్బలు – మనస్సును కలవరపరచే అనుభవాలు, కాని వీటన్నిటికీ అతీతంగా ఉండేది నిర్గుణబ్రహ్మ.

కూటవత్ తిష్ఠతి ఇతి కూటస్థః

ఒక దిమ్మలాగా కదలకుండా ఉండేది. నిర్గుణబ్రహ్మ నిర్వికారం.

7) **శాశ్వతం – ధ్రువమ్** – ధ్రువమ్ అంటే శాశ్వతం. కాలాతీతం. సర్వత్రగమ్, అచలం పదాలు నిర్గుణబ్రహ్మ దేశ అతీతం అని సూచిస్తే; కూటస్థమ్ ధ్రువమ్ పదాలు నిర్గుణబ్రహ్మ కాలాతీతం అని సూచిస్తాయి. ఈ నాలుగు పదాలను కలిపితే, కృష్ణపరమాత్మ దేశకాల అవధిభ్యాం నిర్ముక్తం నిత్యముక్తం. దీనితోనే మొదలవుతుంది నారాయణీయం.

సాన్ద్రానన్దావబోధాత్మకమనుపమితం కాలదేశావధిభ్యాం
నిర్ముక్తం నిత్యముక్తం నిగమశతసహస్రేణ నిర్భాస్యమానమ్ – నారాయణీయం

సర్వవ్యాపకుడైన భగవంతుడు గురువాయూర్‌లో ఉన్నాడని ఎలా చెబుతాము? రెండూ పరస్పర విరుద్ధంగాలేవా? సర్వవ్యాపకుడైన భగవంతుడు గురువాయూర్‌లో కూడా ఉన్నాడంటే సరిపోతుంది. ఇలా కూటస్థం, అచలం, ధ్రువం అయిన నిర్గుణబ్రహ్మను కొంతమంది జ్ఞానయోగంలో భాగంగా ధ్యానం చేస్తారు. శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలో భాగంగా ధ్యానం చేస్తారు.

గుణాలు లేని బ్రహ్మమీద ఎలా ధ్యానం చేస్తాము? ఈ నిర్గుణబ్రహ్మ స్థాయికి ఎదగాలంటే, దానికి జ్ఞానయోగ్యత ఉండాలి. జ్ఞానయోగ్యత పొందటానికి కావాల్సిన అర్హతలు ఏమిటి? వాటిని రాబోయే శ్లోకంలో చెప్పబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

నిర్గుణ ఈశ్వరధ్యానం చెయ్యటానికి కావాల్సిన అర్హతలను ఉపనిషత్తులలో చూస్తాము. ఆ అర్హతను సాధనచతుష్టయ సంపత్తిగా అభివర్ణిస్తాయి. అవి వివేకం, వైరాగ్యం, ముముక్షుత్వం, శమాది షట్కసంపత్తి. వాటిని నాల్గవ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ టూకీగా చెపుతున్నాడు.

ఇంద్రియగ్రామం సంనియమ్య – ఇంద్రియనిగ్రహం ఉండాలి. ఇంద్రియాలు బాహ్యాముఖంగా ఉంటాయి. అవి ఎంతసేపూ బాహ్యప్రపంచంలో పరుగులు తీస్తూంటాయి. అవి సంచరిస్తే ఫర్వాలేదు, వాటివెంట మనస్సును కూడా లాక్కుపోతాయి. శ్రద్ధగా గీతాబోధ వింటుండగా, హఠాత్తుగా ఊడిపడ్డ బల్లిమీద కన్నుయొక్క చూపు పడుతుంది. అది వెంటనే మనస్సును బోధనుంచి అటువైపు లాగుతుంది.

బాహ్యాముఖంగా పరుగులు తీస్తున్న ఇంద్రియాలను ఎందుకు అదుపులో పెట్టాలి? అంతకుముందు కృష్ణపరమాత్మ ఏమన్నాడు? నిర్గుణబ్రహ్మ ఇంద్రియ అగోచరం అన్నాడు. ఇంద్రియాలకు అందదు అంటే నిర్గుణబ్రహ్మ ఒక స్థూలవస్తువు కాదు. స్థూలవస్తువుగా అనుభవంలోకి రాదు.

నిర్గుణబ్రహ్మ ఆబ్జెక్టు కాదు కాని అటువంటి నిర్గుణబ్రహ్మ ఉంది అంటే ఎలా ఉంటుంది? ఈ సృష్టిలో స్థూలవస్తువుగా చూడలేని వస్తువు ఒక్కటే ఒక్కటి ఉంది. అది స్థూలవస్తువును చూసే నేను. అంటే సబ్జెక్టు అయిన నేను. ప్రపంచాన్నంతటినీ విస్తారంగా చూసే నా విశాల నేత్రాలను నేను చూసుకోలేను. అందరినీ తేరిపారచూసే నేను నన్ను నేను చూసుకోలేను. అనుభవించలేనిది ఏదైనా ఉంటే, అది అన్నింటినీ అనుభవించే నేనే.

ఎవ్వర్ ది ఎక్స్‌పీరియన్సర్ నెవ్వర్ ది ఎక్స్‌పీరియన్స్‌డ్
అనుభవించే నేనే అది ఎప్పటికీ, అనుభవించబడే వస్తువు కాదు ఎన్నటికీ

అందువల్ల నిర్గుణబ్రహ్మ నాకు భిన్నంగా లేదు. అంటే నిర్గుణధ్యానం అంటే ఆత్మధ్యానం. నిర్గుణబ్రహ్మమీద ధ్యానం చెయ్యాలంటే, నామీదే నేను ధ్యానం చెయ్యాలి. నామీద అంటే నా శరీరంమీద కాదు. శరీరం నాకు ఆబ్జెక్టుగా తెలుస్తున్నది. నిర్గుణధ్యానాన్ని పూజ్యస్వామీజీ ధ్యానం చేసే సాధకునిమీద ధ్యానం అంటారు. అంటే సాధక–ధ్యానం. వీటి వివరాలు మళ్ళీ సందర్భం వచ్చినప్పుడు చూద్దాము.

నేను చేసే ధ్యానం నామీదే కాబట్టి, నా ఇంద్రియాలు బాహ్యముఖంగా పరుగులు తీయటానికి కుదరదు. బాహ్యంగా పరుగులు తీసే ఇంద్రియాలు బాహ్యవస్తువులనే చూస్తాయి, కాని నేను నామీదనే ధ్యానం చెయ్యాలి.

సంప్రేక్ష్య నాసికాగ్రం స్వం దిశశ్చానవలోకయన్ – 6.13

ఆరవ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ కంటిచూపును ఎటూ పోనియ్యక, తన నాసికాగ్రంమీదే చూపు నిలపాలి అన్నాడు. అంటే అక్కడ అర్థం చూశాము. ముక్కుమీద ధ్యానం చెయ్యమని కాదు, కన్నును ఎటూ వెళ్ళనివ్వకూడదని అర్థం. అంటే బాహ్యవస్తువులను చూడకూడదు.

ఇంద్రియగ్రామం– గ్రామం అంటే పల్లెటూరని కాదు; సమూహం అని అర్థము. పల్లెటూరును గ్రామం అని ఎందుకంటారంటే, అందులో కొన్ని ఇళ్ళ సమూహం ఉంటుంది కాబట్టి. ఇంద్రియగ్రామం అంటే ఐదు ఇంద్రియాల సమూహం. సాధకునికి ఉండాల్సిన మొదటి అర్హత – **ఇంద్రియనిగ్రహం**.

సర్వత్ర సమబుద్ధయః – సమబుద్ధి అంటే సమత్వం పాటించటం.అంటే ఎటువంటి ఒడిదుడుకులు ఎదురైనా కూడా చలించకపోవటం. అంటే రాగద్వేషాలకు అతీతంగా ఉండటం. ఒక వస్తువుమీద తీవ్రమైన రాగం ఉంటే మనస్సు ఆ వస్తువు వెంట పరుగులు తీస్తుంది. ఇంకొక వస్తువుమీద తీవ్రమైన ద్వేషం ఉంటే, దానిమీద ద్వేషంతో దాని గురించే ఆలోచిస్తుంది. అందువల్ల తీవ్రమైన రాగద్వేషాలు ఉంటే మనస్సు నిశ్చలంగా ఉండదు. అలా నిశ్చలంగా లేని మనస్సు ధ్యానంమీద శ్రద్ధ చూపలేదు. అందువల్ల రాగద్వేషాలను తగ్గించుకోవాలి. సాధకునికి ఉండాల్సిన రెండవ అర్హత – **మనస్సును స్థిరపరుచుకోవటం**.

సర్వభూతహితే రతాః – సర్వభూతహితే రతాః అంటే సకల ప్రాణుల మంచి కోరేవాడు; సర్వమానవ సౌభ్రాతృత్వం ఉండేవాడు. అంటే స్వార్థపూరిత మనస్సు లేకుండా, విశాల దృక్పథం ఉన్న వ్యక్తి. అటువంటి భావనను పెంపొందించటానికి మన ప్రార్థనలు అద్భుతంగా తోడ్పడతాయి –

సర్వే భవంతు సుఖినః

సర్వే తరువాత ఎవరో చెప్పలేదు. అది మనుష్యులు అవవచ్చు, సర్వహిందువులు అవవచ్చు, సర్వప్రాణకోటి అవవచ్చు.

ఓం తచ్ఛం యోరావృణీమహే । గాతుం యజ్ఞాయ । గాతుం యజ్ఞపతయే

దైవీ స్వస్తిరస్తు నః । స్వస్తిర్మానుషేభ్యః ఊర్ధ్వం జిగాతు భేషజమ్

శం నో అస్తు ద్విపదే । శం చతుష్పదే

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః – పురుష సూక్తము

రెండు కాళ్ళ జంతువులు, నాలుగు కాళ్ళ జంతువులు, ఆరు కాళ్ళ క్రిములు, ఎనిమిది కాళ్ళ కీటకాలు అన్నీ బాగుండాలి. ఇతరుల కష్టాలను నా కష్టంగా భావించాలి అంటే నా మనస్సు చాలా సున్నితంగా ఉండాలి. తోటివారి మీద సానుభూతి ఉండాలి.

ఇటువంటి విశాలదృక్పథాన్ని పెంచుకోవటం ఎలా? నా కుటుంబాన్నే నేను సరిగ్గా చూసుకోలేకపోతున్నాను. ఎంత చేసినా, నా భార్య, పిల్లలను తృప్తి పరచలేకపోతున్నాను, నామీద వారికి ఎన్నో ఫిర్యాదులు ఉన్నాయి అనుకుంటాను. దానికి జవాబు చాలా తేలిక. రోజూ ఒక ప్రార్థన చేస్తే, చేసిన ఆ ప్రార్థనవల్ల కొంత పుణ్యం వస్తుంది. ఆ పుణ్యాన్ని జగత్తుకు ధారపోయాలి. అంటే ఎవరు ఎక్కడ బాధపడుతుంటే, వారికి ఈ ప్రార్థన చెందుగాక అనుకోవాలి. ఇటువంటి నిస్వార్థప్రార్థన మీలో దయాగుణాన్ని, జాలిని పెంపొందిస్తుంది. అటువంటి సున్నితమైన మనస్సు లేకుండా, బ్రహ్మధ్యానం చెయ్యలేరు. అంటే దీనికి చాలా సంస్కరించబడిన మనస్సు కావాలి. సంకుచితమనస్సు సరిపోదు. సాధకునికి ఉండాల్సిన మూడవ అర్హత – **అందరి మేలు కోరాలి**.

ఈ అర్హతలన్నీ దేనికి? జ్ఞానయోగానికి లేదా నిర్గుణ ఈశ్వరధ్యానం చెయ్యటానికి. ఇది భక్తిలో అత్యున్నతమైన స్థాయి. దీనికి రావటానికి అర్హత ఉండాలి. ఆ అర్హతను జ్ఞానయోగ్యత అంటారు. ఈ జ్ఞానయోగ్యత ఉన్న వ్యక్తి నిర్గుణ ఈశ్వరధ్యానం చెయ్యగలుగుతాడు. అటువంటి ధ్యానం చెయ్యటంవల్ల కలిగే ఫలమేమిటి?

తే మామ్ ఏవ ప్రాప్నువంతి – అటువంటివారు నన్నే పొందుతారు. అటువంటివారు అంటే ఎటువంటివారు? నిర్గుణ ఈశ్వరధ్యానం చేసేవారు. నన్నే పొందుతారు అంటే మోక్షం పొందుతారు. **ఏవ** పదాన్ని మూడుసార్లు వాడాలి.

తే ఏవ మామ్ ప్రాప్నువంతి – వారు మాత్రమే మోక్షాన్ని పొందుతారు. వేరే ఎవరూ పొందరు.

తే మామ్ ఏవ ప్రాప్నువంతి – వారు మోక్షాన్నే పొందుతారు, చిన్న ఫలితాలను పొందరు.

తే మామ్ ప్రాప్నువంతి ఏవ – వారు మోక్షాన్ని నిస్సందేహంగా పొంది తీరుతారు.

మొదటి జవాబును, రెండవ జవాబును పోల్చి చూస్తే – మొదటి జవాబులో సగుణ ఈశ్వరధ్యానం చేసేవారు గొప్పవారు అన్నాడు; ఇప్పుడేమో నిర్గుణ ఈశ్వరధ్యానం చేసేవారు నన్నే పొందుతారు అంటున్నాడు. అంటే దీన్నిబట్టి అర్థం చేసుకోవాల్సింది అందరికీ రెండూ కావాలి.

శ్లో. 5 **క్లేశోఽధికతరస్తేషామ్ అవ్యక్తాసక్తచేతసామ్ ।**
అవ్యక్తా హి గతిర్దుఃఖం దేహవద్భిరవాప్యతే ॥
క్లేశః, అధికతరః, తేషామ్, అవ్యక్తాసక్తచేతసామ్,
అవ్యక్తా, హి, గతిః, దుఃఖమ్, దేహవద్భిః, అవాప్యతే ॥

తేషామ్	= ఆ	హి	= ఎందుకంటే
అవ్యక్తాసక్తచేతసామ్	= సచ్చిదానంద నిర్గుణబ్రహ్మయందు ఆసక్తచిత్తులైన వారికి	దేహవద్భిః	= దేహాభిమానము గలవారిచేత
		అవ్యక్తా, గతిః	= అవ్యక్త పరబ్రహ్మప్రాప్తి
క్లేశః	= సాధన యందలి శ్రమ	దుఃఖమ్, అవాప్యతే	= కష్టసాధ్యమే
అధికతరః	= మిక్కిలి అధికము		

అవ్యక్త–ఆసక్త–చేతసామ్ తేషామ్ అధికతరః క్లేశః (అస్తి తైః)
దేహవద్భిః అవ్యక్తా గతిః దుఃఖమ్ అవాప్యతే హి ।

తా: ఆ సచ్చిదానంద నిర్గుణబ్రహ్మయందు ఆసక్తచిత్తులైన వారికి సాధన యందలి శ్రమ మిక్కిలి అధికము. ఎందుకంటే దేహాభిమానము గలవారిచేత అవ్యక్త పరబ్రహ్మప్రాప్తి కష్టసాధ్యమే.

ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ నిర్గుణధ్యానం చాలా కష్టం అని ప్రత్యక్షంగా చెపుతున్నాడు. అంటే పరోక్షంగా జ్ఞానయోగం చాలా కష్టమని చెప్పినట్టే అర్థం. ఎందుకంటే నిర్గుణధ్యానం జ్ఞానయోగంలో ఒక భాగం. జ్ఞానం పొందటానికి మూడు అంశాలు ఉన్నాయనీ; అవి శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలనీ చూశాము. నిదిధ్యాసనను నిర్గుణధ్యానం అంటారు.

ఈ నిర్గుణధ్యానం భక్తియోగంలోని అత్యున్నతమైన ఐదవదశ అని చూశాము. జ్ఞానయోగంలో నిర్గుణ ఈశ్వరధ్యానం చాలా ప్రత్యేకమైన ధ్యానం. ఈ నిర్గుణ ఈశ్వరునికి షోడశోపచారాలు చెయ్యలేమని చూశాము. అర్ఘ్యం సమర్పయామి, పాద్యం సమర్పయామి అనలేము. ఎందుకంటే నిర్గుణబ్రహ్మకు కాళ్ళు, చేతులు ఉండవు.

మరి ధ్యానం అంటే ఏమిటి? నిర్గుణబ్రహ్మ విచారణ చెయ్యటం. దానికి శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చెయ్యాలి. శ్రవణం అంటే క్రమపద్ధతిలో జ్ఞానం పొందటం; మననం అంటే నిశ్చయజ్ఞానం పొందటం; నిదిధ్యాసనం అంటే పొందిన ఆ జ్ఞాననిష్ఠలో నెలకొని ఉండటం. ఇదే పూజ. మన అజ్ఞానాన్ని జ్ఞానమనే అగ్నిలో సమర్పించాలి. అందువల్ల జ్ఞానయోగం అంటే ఒక విధమైన పూజ. ఇది భక్తియోగంలో ఐదవదశ అని చూశాము. అది 3, 4, 5 శ్లోకాల్లో చూస్తున్నాము. జ్ఞానయోగానికి కృష్ణపరమాత్మ వాడిన సాంకేతిక పదం – అక్షర ఉపాసన. అక్షరం

అంటే నిర్గుణబ్రహ్మ. అక్షరబ్రహ్మ అనే వర్ణన ముండకోపనిషత్తులో చూస్తాము. ఉపాసనం అంటే మూడూ వస్తాయి. అంటే శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు. అక్షరోపాసనం అంటే –

నిర్గుణబ్రహ్మ విషయ శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసనాని

ఇటువంటి ఉపాసన చేసేవారిని అక్షర ఉపాసకులు అంటారు. అక్షర ఉపాసన గురించి చెప్పాక, నిర్గుణబ్రహ్మ విచారణ చెయ్యటం చాలా కష్టమని చెపుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నిదిధ్యాసనాన్ని నిర్గుణధ్యానం అంటారు.

క్లేశః అధికతరః – ఆటంకాలు అనేకం ఉంటాయి. ఎవరికి?

అవ్యక్తాసక్తచేతసామ్ – అవ్యక్తం అంటే ఇంద్రియ అగోచరం అని అంతకుముందు శ్లోకంలో చూశాము. ఆసక్త అంటే ఆసక్తి ఉన్నవారికి; చేతసా అంటే మనసు. అంటే అవ్యక్తబ్రహ్మ ఉపాసన చెయ్యాలనే ఆసక్తి ఉన్నవారికి ఆటంకాలు అనేకం ఉంటాయి. అంటే నిర్గుణ ఈశ్వరధ్యానం కష్టం.

క్షురస్య ధారా నిష్కా దురత్యయా దుర్గం పటస్థత్ కవయో వదంతి – కఠ

ఉపనిషత్తే చెపుతుంది. ఏమని? జ్ఞానయోగం అంటే క్షురకుని కత్తియొక్క అంచుమీద నడవటం లాంటిది అని. ఎందుకంత కష్టం?

అవ్యక్తా హి గతిర్దుఃఖం – గతిః అంటే గమ్యం. అవ్యక్తం అంటే ఇంద్రియ అగోచరం అని చూశాము. ఇంద్రియ అగోచరమైన అవ్యక్తాన్ని అర్థం చేసుకోవటం చాలా కష్టం. దుఃఖం అంటే చాలా కష్టం. ఎవరికి?

దేహవద్భిః – దేహాభిమానం గలవారికి. ఈ నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానం చాలామందికి కష్టం. ఎందుకంటే చాలా మందికి ఈ దేహాభిమానం ఉంటుంది. స్థూలశరీరంతో అనుబంధం పెంచుకోవటంవల్ల వారి బుద్ధి కూడా స్థూలంగా ఉంటుంది. శరీరంమీద మమకారం, మనస్సును పదును పెట్టుకునే అవకాశాన్ని ఇవ్వదు.

ఎంతసేపూ శరీరానికి సేవ చెయ్యటమే సరిపోతుంది. అంటే శరీరానికి కావాల్సిన కూడు, గుడ్డ, నీడలను సమకూర్చుకోవటానికే కాలం అంతా అయిపోతుంది. రిటైర్ అయ్యాక అయినా ఏదైనా జ్ఞానం పొందుతారా అంటే ధరలు పెరుగుతాయి, అనారోగ్యం చుట్టుముడుతుంది, పిల్లలు ఆదుకుంటారో లేదో అనే బెంగలు తినేస్తాయి. అందువల్ల ఎంతసేపూ శారీరక భద్రత కోరే మనస్సుకు తీరిక ఉండదు. శరీరంమీద అనుబంధం తోటివారితో అనుబంధాన్ని పెంచుతుంది; వస్తువులమీద మమకారాన్ని పెంచుతుంది. వారిని పరిమిత జీవులను చేస్తుంది. పరిమిత జీవిగా ఆలోచించే వ్యక్తి అపరిమిత బ్రహ్మను అర్థం చేసుకునే అవకాశానికి చోటు లేదు.

ఎందుకు అర్థం చేసుకోలేరు? వారి మనస్సు స్థూలంగా ఉంటుందని చూశాము. అంటే సూక్ష్మబుద్ధి ఉండదు. వారికి తెలిసింది కంటికి కనబడే లేదా మనస్సుకు అందే వస్తువు గురించి నేర్చుకోవటం; లేదా ధ్యానం చెయ్యటం. కాని బ్రహ్మను ఇంద్రియ అగోచరం, మనస్సుకు కూడా అగోచరం అంటున్నాము.

ఇంద్రియాలకు, మనస్సుకు అందని బ్రహ్మ ఉందా, లేదా? లేదనుకోకూడదు. ఆ నిర్గుణబ్రహ్మను నేనే అని

తెలుసుకోవాలి. సోऽహం అంటే సః అహం. ఆ బ్రహ్మను నేనే. అహం సః ని కుదిస్తే హంస అవుతుంది. అందువల్ల హంసగాయత్రీ జపం చేస్తారు కొంతమంది. దాని విషయం పక్కన పెడితే నిర్గుణబ్రహ్మను అర్థం చేసుకోవటం కష్టం.

ఎందుకు కష్టం? సాధనచతుష్టయసంపత్తి లేదు కాబట్టి. సాధనచతుష్టయసంపత్తి అంటే వివేకం, వైరాగ్యం, ముముక్షుత్వం, శమాది షట్కసంపత్తి అని చూశాము.

జ్ఞానయోగం అంత కష్టమయితే, ఏం చెయ్యాలి? మోక్షం పొందాలనే తపన ఉంది కాని, జ్ఞానయోగం పాటించలేము. ఏం చెయ్యాలి? ఇక్కడే తప్పటడుగులు వెయ్యకుండా జాగ్రత్త పడాలి. చాలామంది చాలా మార్గాలు సూచిస్తారు. జ్ఞానయోగాన్ని వదిలి వేరే మార్గానికి రమ్మంటారు. కర్మయోగం, భక్తియోగం, రాజయోగం, నాదయోగం, కుండలినీ యోగం అంటూ రకరకాల మార్గాలను సూచిస్తారు. ఏ మార్గం సూచించినా వారందరి వాదనా ఒక్కటే. జ్ఞానయోగం కష్టం కాబట్టి, దాన్ని వదిలేసి వేరే తేలికైన మార్గానికి రండి. ఎక్కువమంది చెప్పేది భక్తియోగం. ఎందుకంటే భక్తిలో ఆర్తి ఉంటుంది.

కాని ఇలాంటి మార్గాలు ఎవరైనా సూచిస్తున్నారూ అంటే వారు సాంప్రదాయాన్ని పాటించటం లేదు. ఎందుకంటే సాంప్రదాయం ఎన్నడూ అలాంటి జవాబు చెప్పదు. ఎందుకు అలాంటి జవాబు చెప్పదు? ఎందుకంటే శాస్త్రంద్వారా మనకి ఒక విషయం ఇప్పటికే సుస్పష్టమైంది. మోక్షం పొందాలంటే అనేక మార్గాలు లేవు. ఒక్కటే మార్గముంది –

తమేవం విద్వాన్ అమృత ఇహ భవతి నాన్యః పంథా అయనాయ విద్యతే

జ్ఞానం ఒక్కటే మోక్షాన్ని ఇస్తుంది; జ్ఞానం కాకుండా వేరే ప్రత్యామ్నాయ మార్గాలు లేవు. ఎందుకు? అజ్ఞానం సమస్య అయితే, జ్ఞానం పొందటం ఒక్కటే ఆ సమస్యకు పరిష్కారమార్గం. ఒక గదిలో చీకటి ఉంటే, అక్కడ దీపం వెలిగించటం ఒక్కటే చీకటిని పారద్రోలే మార్గం. ఆ గదిని శుభ్రంగా ఊడిస్తే చీకటి పోతుందా? ఆ గదిలో శీర్షాసనం వేస్తే చీకటి పోతుందా? ఆ గదిలో విష్ణుసహస్రనామ పారాయణం చేస్తే చీకటి పోతుందా? ఒక విషయం జాగ్రత్తగా గమనించండి. వీటినేవీ మనం కించపరచటం లేదు. గదిని శుభ్రం చెయ్యటం మంచికర్మే కాని అది చీకటిని తొలగించలేదు; శీర్షాసనం యోగాసనాల్లో మంచి ఆసనమే కాని అది చీకటిని తొలగించలేదు; విష్ణుసహస్రనామ పారాయణం మంచి పారాయణమే కాని అది చీకటిని తొలగించలేదు.

అవిరోధితయా కర్మ నావిద్యాం వినివర్తయేత్
విద్యాऽవిద్యాం నిహంత్యేవ తేజస్తిమిరసంఘవత్ – ఆత్మబోధ 3

శంకరాచార్యులవారు ఈ విషయాన్ని తన ఆత్మబోధలో సుస్పష్టం చేశారు. చీకటిని వెలుగువల్లనే పారద్రోలగలము. అలాగే అజ్ఞానాన్ని జ్ఞానంద్వారానే పారద్రోలగలము. సంసారం అజ్ఞానంవల్ల ఏర్పడింది, అందువల్ల జ్ఞానంద్వారానే మోక్షాన్ని పొందగలము. జ్ఞానంవల్ల **మాత్రమే** మోక్షాన్ని పొందగలము అంటే దాన్ని

జ్ఞానంమీద ఉన్న వెర్రి అభిమానంగా భావించకూడదు. సత్యాన్ని నెలకొల్పాలంటే గట్టిగా నొక్కి వక్కాణించాలి. అనేక మార్గాలుంటే, ఒక్క మార్గాన్నే పట్టుకు ప్రాకులాడితే, దాన్ని వెర్రి అభిమానం అనవచ్చు కాని, ఇక్కడ ఉన్నది ఒక్కటే మార్గం. చీకటిని పారద్రోలటానికి దీపం వెలిగించటం ఒక్కటే మార్గం ఎలాగో, అలాగే అజ్ఞానమనే చీకటిని పారద్రోలటానికి జ్ఞానదీపం వెలిగించటం ఒక్కటే మార్గం.

ఒకవేళ దాన్ని వెర్రి అభిమానం అన్నా ఫర్వాలేదు కాని అది వెర్రితనం మాత్రం కాదు. మీరు ఏ పేరుతో పిలిచినా అది సత్యం, సత్యం, పునః సత్యం.

జ్ఞానాదేవ తు కైవల్యమ్

జ్ఞానంవల్లనే మోక్షం వస్తుంది. ఈ మాటకు మీరు ఏ పేరు పెట్టుకున్నా ఫర్వాలేదు. కాని జ్ఞానమార్గం కష్టం కాబట్టి, వేరే మార్గం చూద్దాము అంటే, ఆధ్యాత్మమార్గాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోలేదని అర్థం. అందువల్ల అజ్ఞానం జ్ఞానంవల్లనే పోతుంది.

ఇప్పుడు రెండవ అంశం. జ్ఞానం ఎలా కలుగుతుంది? ఏ జ్ఞానమైనా సరే, దానికి సంబంధించిన విద్య గురించిన జ్ఞానం పొందాలి. ఫిజిక్స్ జ్ఞానం పొందాలంటే, ఫిజిక్స్ నేర్చుకోవాలి తప్ప దానికి వేరే ఏ మార్గం లేదు. లేదా $(a+b)^2$ ఎంతో తెలుసుకోవాలంటే దానిమీద ధ్యానం చేస్తే తెలుస్తుందా? మ్యాథ్స్ బోధించే గురువుకు పాదపూజ చేస్తే తెలుస్తుందా? ఏదైనా ఆలయానికి వెళ్ళి కొన్ని పూజలు చేస్తే తెలుస్తుందా?

జ్ఞానం పొందాలంటే దానికి సంబంధించిన విద్యను అభ్యసించాలి. లౌకిక విద్య విషయంలో కూడా ఒక క్రమపద్ధతిలో, క్రమం తప్పకుండా, కొన్ని సంవత్సరాల పాటు సమర్థవంతమైన గురువు దగ్గర ఆ విద్యను అధ్యయనం చెయ్యాలి. అంతేకాని, నాకు ఫిజిక్స్ జ్ఞానం కావాలి, దానికోసం స్టార్‌డస్ట్‌ను చదువుతాను అంటే కుదరదు. అంటే అధ్యయనం చెయ్యాలంటే ఏదో ఒకటి అధ్యయనం చెయ్యకూడదు. దానికి సంబంధించిన శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చెయ్యాలి. అంటే ఫిజిక్స్ నేర్చుకోవటానికి ఫిజిక్స్ శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చెయ్యాలి.

ఈ సూత్రం లౌకికవిద్యకే కాదు, ఆధ్యాత్మిక విద్యకు కూడా చెందుతుంది. బ్రహ్మవిద్య పొందాలంటే బ్రహ్మ గురించి బోధించే శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చెయ్యాలి. ఇందాక చూసిన నిర్వచనమే ఇక్కడా వర్తిస్తుంది. నిజానికి ఇది శ్రవణం గురించి నిర్వచనం. ఏమిటది? ఒక క్రమపద్ధతిలో, క్రమం తప్పకుండా, కొన్ని సంవత్సరాల పాటు సమర్థవంతమైన గురువువద్ద వేదాంతశాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చెయ్యాలి.

అథాఽతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా – బ్రహ్మసూత్రాలు 1

బ్రహ్మసూత్రాలను ఈ సూత్రంతో మొదలుపెట్టారు వ్యాసాచార్యులవారు. దాని పూర్తి అర్థం ఇలా వస్తుంది.

సాధన చతుష్టయసంపత్తి పొందిన అనంతరం, కర్మవల్ల మోక్షం రాదు కాబట్టి, జ్ఞానంవల్లనే మోక్షం వస్తుంది కాబట్టి, బ్రహ్మజ్ఞానం పొందటానికి వేదాంతశాస్త్రంయొక్క శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చెయ్యాలి. అలా ఒక క్రమపద్ధతిలో జ్ఞానాన్ని పొందటాన్ని జ్ఞానయోగం అంటారు.

జ్ఞానయోగం మాత్రమే జ్ఞానాన్ని ఇస్తుంది; జ్ఞానం మాత్రమే అజ్ఞానాన్ని పారద్రోలుతుంది; అజ్ఞానం తొలిగితేనే మోక్షం కలుగుతుంది. ఈ ప్రాథమిక జ్ఞానం జాగ్రత్తగా పెంపొందించుకోవాలి. సాంప్రదాయబోధ అంటే ఇది. ఏ ఉపనిషత్తు, ఏ ప్రకరణ గ్రంథంమీద శంకరులవారి భాష్యం నేర్చుకున్నా, శంకరాచార్యులవారు ఈ ప్రాథమిక అంశాలను సుస్పష్టం చేస్తారు. ఇది తెలియకపోతేనే, అనేక మార్గాల వెంట పరుగులు తీస్తాము.

ఒక్కసారి ఆగి ఆలోచించండి. జ్ఞానం పొందటానికి వేరే మార్గం ఏదైనా ఉండి ఉంటే అంటే స్పర్శదీక్ష వల్లనో, దృష్టిదీక్ష వల్లనో జ్ఞానం వచ్చేటట్టయితే, కృష్ణపరమాత్మ యుద్ధభూమిలో అంతసేపు జ్ఞానబోధ చెయ్యకుండా, ఆ తేలిక మార్గాన్ని ఉపయోగించి ఉండేవాడు కాదా? కురుక్షేత్ర రణగొణ ధ్వనుల్లో జ్ఞానం బోధించటానికి అనువుగా ఉంటుందా? అయినా ఎందుకు బోధించాడు? అంటే వేరే దగ్గర దారులు లేవు కాబట్టి. కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానబోధ తప్ప వేరే ఏ మార్గమూ ఉపయోగించలేదనే నగ్నసత్యమే జ్ఞానం పొందటానికి వేరే మార్గాలు ఏవీ లేవనే విషయాన్ని తేటతెల్లం చేస్తోంది.

అందువల్ల సలక్షణంగా ఒక గురువు వద్ద ఒక క్రమపద్ధతిలో, క్రమం తప్పకుండా వేదాంతశాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేసి, జ్ఞానం పొంది, మోక్షం పొందాలి. దీన్ని జ్ఞానయోగం అంటారు. అందువల్ల జ్ఞానయోగం చాలా కష్టం, నేను వేరే మార్గాలు పాటిస్తాను అనకూడదు. మరైతే ఏం చెయ్యాలి? కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా జ్ఞానయోగం కష్టమన్నాడు; మీరేమో అది తప్ప వేరే మార్గం లేదు అంటున్నారు. నేను ఏం చెయ్యాలి అని మీరు అంటే దానికి జవాబు చాలా తేలిక.

జ్ఞానయోగం కష్టమయితే, జ్ఞానయోగాన్ని తేలికపరచుకోండి

ఎంతో తేలిగ్గా చెప్పేశారు కాని కష్టమైన జ్ఞానయోగాన్ని తేలికపరుచుకోవటం ఎలా? ఇది రెండవ ప్రశ్న. ఇది కూడా చాలా తేలిక. మిమ్మల్ని మీరు జ్ఞానయోగానికి సంసిద్ధులు చేసుకోండి; జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తిని పొందండి; జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి పొందితే, జ్ఞానయోగం చాలా తేలిక అని కృష్ణపరమాత్మే చెప్పాడు.

రాజవిద్యా రాజగుహ్యం పవిత్రమిదముత్తమమ్ ।
ప్రత్యక్షావగమం ధర్మ్యం సుసుఖం కర్తుమవ్యయమ్ ॥ – 9.2

జ్ఞానయోగం చాలా తేలిక; ఎప్పుడు? మనస్సును సంసిద్ధం చేసుకుంటే. ఈ సూత్రం ఒక్క జ్ఞానయోగానికే వర్తించదు, ఏ విద్యను తీసుకున్నా వర్తిస్తుంది. మనస్సును సంసిద్ధం చేసుకుంటే ఏ విద్య అయినా కూడా తేలికే; మనస్సును సంసిద్ధం చేసుకోకపోతే ఏ విద్య అయినా కూడా కష్టం. మనస్సును సంసిద్ధం చేసుకుని, దాన్ని సాధన చేస్తే ఎంతో తేలిక.

ఎప్పుడైనా కేరళలో టీ అమ్మే చిన్న బడ్డీకొట్టుకు వెళ్ళారా? అక్కడ టీ అమ్మే వ్యక్తి టీని కలిపాక, డమరానుంచి గ్లాసులోకి, గ్లాసులోంచి డమరాలోకి పోస్తూ ఉంటాడు. అది కూడా నిలువుగా కాకుండా, దాదాపుగా అడ్డంగా. అలా నాలుగైదుసార్లు తిప్పాక బోలెడు నురుగుతో మనకు టీని అందిస్తాడు. మనం అతనిలా చెయ్యటానికి

ప్రయత్నిస్తే దమరాలో ఒక్క చుక్క టీ కూడా మిగలదు. పైగా అతను టీ వైపు కూడా చూడడు. టీని ఇటూ, అటూ త్రిప్పుతూ ఎదురుగా ఉన్న వ్యక్తితో రాజకీయాలను చర్చిస్తాడు. అతను అంత తేలిగ్గా చేసిన పని మనకు చాలా కష్టం.

జ్ఞానయోగం తేలికా, కష్టమా? ఈ ప్రశ్నకు మనం వెంటనే జవాబు చెప్పకూడదు. ఎవరికి తేలిక, ఎవరికి కష్టం అని మనం తిరిగి ప్రశ్నించాలి. సంసిద్ధమనస్సు ఉన్నవారికి అది తేలిక; సంసిద్ధమనస్సు లేనివారికి చాలా కష్టం. అందువల్ల సంసిద్ధతను పెంచుకోండి; జ్ఞానయోగానికి రండి. జ్ఞానాన్ని పొందండి; మోక్షం పొందండి. ఇదీ సాంప్రదాయం చెప్పే జవాబు.

సరే, ఆ సంసిద్ధతను ఎలా పొందాలి? జ్ఞానయోగం పొందటానికి మిమ్మల్ని మీరు ఎలా సిద్ధం చేసుకోవాలి? మనం ఈ అధ్యాయం మొదట్లో భక్తియోగానికి ఐదుమెట్లు ఉన్నాయని చూశాము. వాటిని ఒకసారి గుర్తు తెచ్చుకోవాలి.

భక్తియోగం అంటే ఒక ప్రత్యేకసాధన కాదని; అనేక సాధనలు కలిసి భక్తియోగం అంటారనీ చూశాము. ఈ దశలన్నీ ప్రతిఒక్కరూ దాటుకుంటూ రావాలి. వీటిని ఐదుదశలుగా కృష్ణపరమాత్మ వివరించుకు వస్తున్నాడు. మీరు భక్తియోగంలోని ఈ ఐదుదశలనూ పాటిస్తే, మీకు మోక్షం వస్తుంది. ఈ అధ్యాయంలో ఆ దశలన్నీ చూస్తాము. అందువల్ల ఈ అధ్యాయం, ముఖ్యంగా ఈ భాగం (శ్లోకాలు 1–12) చాలా ముఖ్యం.

భక్తియోగంలోని ఈ దశల గురించి చెప్పేటప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ ఆఖరిదశ నుంచి మొదటిదశకు వస్తున్నాడు. మామూలుగా మొదటిమెట్టుతో మొదలుపెట్టి రెండు, మూడు, నాలుగు మెట్లు ఎక్కి, ఐదవమెట్టుమీద కాలు పెడతాము. కాని కృష్ణపరమాత్మ ఐదవమెట్టుమీద కాలు పెట్టించి, దానిమీద నిలబడలేకపోతే ఒక మెట్టు కిందికి రండి, దానిమీదా నిలబడలేకపోతే మూడవమెట్టుకు వెళ్ళండి; దానిమీదా నిలబడలేకపోతే రెండవ మెట్టుకు వెళ్ళండి; రెండవమెట్టుమీదా నిలబడలేకపోతే మొదటిమెట్టుకు వెళ్ళండి అంటున్నాడు. అదీ కుదరకపోతే వచ్చే జన్మలో చూసుకోవాలి.

ఈ ఐదుదశల్లో ఐదవదశను జ్ఞానయోగం అంటారు. జ్ఞానయోగసాధనను నిర్గుణబ్రహ్మ గురించిన శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసనలద్వారా చేస్తారు. ఈ అధ్యాయంలో దీనికి అక్షర ఉపాసన అనే సాంకేతిక పదాన్ని వాడాడు కృష్ణపరమాత్మ. నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానం భక్తియోగంలో అత్యున్నతస్థాయి.

మోక్షకారణ సామగ్ర్యాం భక్తిరేవ గరీయసీ
స్వస్వరూపానుసంధానం భక్తిరిత్యభిధీయతే – వివేక చూడామణి 31

ఇ) జ్ఞానయోగం – అక్షర ఉపాసన

ఐదవదశలో భక్తిని ఆత్మవిచారణ లేదా బ్రహ్మవిచారణ లేదా నిర్గుణ ఈశ్వరవిచారణ అంటారు. కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా చెప్పాడు, ఈ స్థాయి కష్టమైతే నాలుగవ స్థాయికి దిగిరండి అన్నాడు. నాలుగవ స్థాయికి వెళ్ళే ముందు ఈ ఐదుదశల భక్తిని మళ్ళీ చూద్దాము. ఇప్పుడు పైనుంచి కింది స్థాయికి వెళుతున్నాము.

ఇ) జ్ఞానయోగం	- అక్షర ఉపాసన	- శ్లోకాలు 3-5
డి) ఉపాసనయోగం స్థాయి 2	- అనేకరూప ఈశ్వరధ్యానం	- శ్లోకాలు 6-8
సి) ఉపాసనయోగం స్థాయి 1	- ఏకరూప ఈశ్వరధ్యానం	- శ్లోకం 9
బి) కర్మయోగం స్థాయి 2	- నిష్కామకర్మ ప్రధాన కర్మయోగం	- శ్లోకం 10
ఎ) కర్మయోగం స్థాయి 1	- సకామకర్మ ప్రధాన కర్మయోగం	- శ్లోకం 11

శ్లో. 6 **యే తు సర్వాణి కర్మాణి మయి సన్న్యస్య మత్పరాః ।**
అనన్యేనైవ యోగేన మాం ధ్యాయంత ఉపాసతే ॥
యే, తు, సర్వాణి, కర్మాణి, మయి, సన్న్యస్య, మత్పరాః,
అనన్యేన, ఏవ, యోగేన, మామ్, ధ్యాయంత, ఉపాసతే ॥

యే, తు	= ఎవరయితే	అనన్యేన	= అనన్యభక్తి
మత్పరాః	= మత్పరాయణులై	యోగేన	= యోగముద్వారా
సర్వాణి కర్మాణి	= సమస్త కర్మలను	ధ్యాయంతః	= నిరంతరము చింతన చేయుచు
మయి, సన్న్యస్య	= నాకు సమర్పించి		
మామ్, ఏవ	= సగుణరూప పరమేశ్వరుడనైన నన్నే	ఉపాసతే	= ఉపాసింతురో

యే తు మత్-పరాః (సన్తః), సర్వాణి కర్మాణి మయి సంన్యస్య,
మామ్ ధ్యాయన్తః అనన్యేన యోగేన ఏవ ఉపాసతే ।

తా: ఎవరయితే మత్పరాయణులై సమస్త కర్మలను నాకు సమర్పించి సగుణరూప పరమేశ్వరుడనైన నన్నే అనన్యభక్తి యోగముద్వారా నిరంతరము చింతన చేయుచు ఉపాసింతురో.

ఇంతవరకూ జ్ఞానయోగం చూశాము. అది కష్టమైతే ఒక అడుగు దిగిరండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

డి) ఉపాసనయోగం స్థాయి 2 - అనేకరూప ఈశ్వరధ్యానం - శ్లోకాలు 6-8

నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం పొందటం కష్టమైతే, సగుణ ఈశ్వర ఉపాసనకు దిగండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే గుణాలు ఉన్న ఈశ్వరునిమీద ధ్యానం చెయ్యటం. ఇది సగుణ ఈశ్వరధ్యానంలో రెండవదశ (కింద నుంచి చూస్తే). దీన్ని విశ్వరూపదర్శనం అని కూడా అంటారు. ఈ విశ్వరూపదర్శనాన్ని పదకొండవ అధ్యాయంలో చేసుకున్నాము. విష్ణుసహస్రనామంలో ధ్యానశ్లోకంలో చూస్తాము. ఈ విశ్వరూపధ్యానం చెయ్యటమే కాదు, లౌకిక వ్యవహారాలు నడుపుతున్నప్పుడు కూడా మీ కార్యకలాపాలన్నింటినీ భగవదర్పణం చెయ్యండి.

యే తు - మరికొంతమంది అంటే నాలుగవ దశలో ఉన్న సాధకులు. ఏం చేస్తారు వారు?

సర్వాణి కర్మాణి మయి సన్న్యస్య - వారి కర్మలన్నీ నా పాదాలచెంత అర్పిస్తారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. భగవంతుని పాదాలు ఎక్కడ ఉన్నాయి? అంతటా ఉన్నాయి.

సర్వతః పాణిపాదం తత్ సర్వతోఽక్షి శిరో ముఖమ్

మనం ఏ పనిచేసినా అది ప్రపంచంలోకి వెళుతుంది. వాటి ఫలం కర్మసూత్రాలననుసరించి వస్తుంది. ప్రతి ఒక్క సూత్రం కూడా భగవంతుని చేతులు అంటే భగవంతుడే తన చేతులతో మనకు కర్మఫలాలను, కర్మసూత్రాలననుసరించి ఇస్తున్నాడు.

సన్న్యస్య అంటే సన్యసించటం కాదు. మామూలుగా సన్న్యాసం అంటే త్యజించటం. కాని ఈ సందర్భంలో సన్న్యస్య అంటే అర్పించటం, సమర్పించటం. భగవంతునికి మీరు చేసే కర్మలను ఎలా సమర్పించాలి? సమర్పణం అంటే ఏమిటి? సమర్పణం అంటే ఒక ప్రత్యేకమైన దృక్పథం. మీరు ఒక ఉత్తరం రాస్తున్నా, ఒక గది శుభ్రం చేస్తున్నా, కంప్యూటర్‌లో ప్రాజెక్ట్ చేస్తున్నా కూడా, ఆ కర్మ చేసేంతవరకే మీకు అధికారం ఉంది. **కర్మణ్యేవాధికారస్తే.**

కర్మ చేసేశాక, అది జగత్తుకు చెందుతుంది. జగత్తు అంటే ఏదో కాదు, భగవంతుడే. భగవంతుడు విశ్వరూప ఈశ్వరుడని చూశాము. దీనికి కర్మఫలాన్ని భగవంతుడు ఇవ్వబోతున్నాడు. అది కూడా తనకు తోచినట్టు ఇవ్వడు. కర్మసూత్రాల ననుసరించి మీకు న్యాయంగా రావాల్సిన ఫలం ఏదో అది ఇస్తాడు. అందువల్ల మీ మనస్సును సిద్ధం చేసుకోవాలి. ఏమని? 'నేను ఏం చేసినా అది భగవంతునికి వెళుతుంది; ఆయన దానికి ఫలితాన్ని కర్మసూత్రాలననుసరించి ఇస్తాడు. అందువల్ల నాకు వచ్చే ఫలం ఏదైనా కానీ, దాన్ని నేను సణక్కుండా, గొణక్కుండా, తిట్టకుండా, బాధపడకుండా స్వీకరిస్తాను.' ఇలాంటి సంసిద్ధమైన మనస్సును ఈశ్వరార్పణ భావన అంటారు. అంటే మనం ఏ పనిచేసినా, దానికి వచ్చే ఫలాన్ని చిరునవ్వుతో స్వీకరించగలిగే సంసిద్ధత. దీన్ని మయి సన్న్యస్య అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మత్పరాః – ఈ ఈశ్వరార్పణ భావన పెంపొందించుకునేటప్పుడు, ఒక విషయం మర్చిపోకూడదు. ఇదంతా నేను భక్తియోగంలోని ఐదవమెట్టు ఎక్కటానికి కావాల్సిన అర్హతను సంపాదించుకోవటానికి చేస్తున్నాను. నేనిప్పుడు నాలుగవదశలో ఉన్నాను. ఐదవదశకు చేరుకోవాలి అనుకోవాలి. మత్పరాః అంటే నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం పొందాలనే లక్ష్యంమీదే ఎప్పుడూ దృష్టి నిలపాలి.

అనన్యేన ఏవ యోగేన – ఆధ్యాత్మికమార్గంలోకి వచ్చాక, లక్ష్యంనుంచి ఎన్నడూ దృష్టి మళ్ళించకూడదు. మొదట్లో మీ లక్ష్యం గురించి బాగానే శ్రద్ధ ఉంటుంది కాని, వ్యావహారిక విషయాల్లో తలదూర్చినకొద్దీ బాధ్యతలు పెరుగుతాయి, కుటుంబసభ్యులు పెరుగుతారు, ఇంకా అనుబంధాలు పెరుగుతాయి, కార్యకలాపాలు పెరుగుతాయి. దానితో మీ ప్రాథమిక లక్ష్యం ఎప్పుడో మీకు తెలియకుండానే పక్కకి వెళ్ళిపోతుంది.

ఇలా లక్ష్యంమీద ఏకాగ్రత చెదిరిపోకుండా, ఎప్పుడూ దాని ధ్యాసలోనే ఉండాలని చెపుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. విశ్వరూప ఉపాసకుడు తన అంతిమ లక్ష్యమైన జ్ఞానయోగానికి తనను సంసిద్ధుణ్ణి చేసుకోవాలి. దీనిని అనన్య యోగః అంటారు.

ఇంతకుముందు కూడా ఈ ఉదాహరణ చూశాము. మీరు ఢిల్లీకి రైలులో వెళుతుంటే, దారిలో ఎన్నో స్టేషన్లు వస్తాయి. మీరు ఆయా స్టేషన్లలో దిగి పుస్తకాలు, అల్పాహారం, పండ్లు, మంచినీళ్ళు – ఏదో ఒకటి కొంటారు. అతనికి డబ్బులు ఇచ్చి చిల్లర తీసుకుంటారు. కాని ఎన్ని వ్యవహారాలు నడుపుతున్నా రైలు గురించి మర్చిపోరు.

ఏదో స్టేషనులో కొన్న వడ ఎంతో రుచికరంగా ఉండవచ్చు; దాన్ని మీరు ఆస్వాదిస్తూ ఉండి ఉండవచ్చు; కాని మీ మనస్సులో రైలు ధ్యానం అవుతూనే ఉంటుంది. మీరు చివరికి వెళ్ళాల్సింది ఢిల్లీకి. ఆ రైలును మిస్సవకూడదు అని జాగ్రత్తగా చూసుకుంటూనే ఉంటారు. దీనినే అనన్యయోగః అంటారు.

ధ్యాయంత ఉపాసతే – ఈ విశ్వరూప ఉపాసనద్వారా నన్ను సేవిస్తారు. **విశ్వరూప ధ్యానేన తే మాం పూజ్యంతి.**

యద్యత్ కర్మ కరోమి తత్తదఖిలం శంభో తవారాధనం ॥

కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనా వా ప్రకృతేః స్వభావాత్
కరోమి యద్యత్సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి సమర్పయామి

ఇవన్నీ మన సాంప్రదాయంలో మనకు ఉగ్గుపాలతో నూరిపోయటానికి ప్రయత్నించారు. కాని మనం వాటి సారాన్ని పట్టించుకోకుండా, గడగడా చదివేసి, ఆఫీసుకు పారిపోతాము లేదా టీవీ ముందు చతికిలబడతాము.

ఇంతకీ ఇటువంటి అంకితభావంతో చేసిన సాధకులు పొందే ఫలమేమిటి? దాన్ని వచ్చే శ్లోకంలో చెప్పబోతున్నాడు.

శ్లో. 7 **తేషామహం సముద్ధర్తా మృత్యుసంసారసాగరాత్ ।**
భవామి నచిరాత్ పార్థ మయ్యావేశితచేతసామ్ ॥
తేషామ్, అహమ్, సముద్ధర్తా, మృత్యుసంసారసాగరాత్,
భవామి, నచిరాత్, పార్థ, మయి, ఆవేశితచేతసామ్ ॥

పార్థ!	= ఓ అర్జునా!	నచిరాత్	= శీఘ్రముగా
తేషామ్	= అట్టి	మృత్యుసంసార సాగరాత్	= మృత్యురూప సంసారసాగరమునుండి
మయి, ఆవేశిత	= నాయందే లగ్నమైన		
చేతసామ్	= చిత్తము గలవారికి	సముద్ధర్తా	= ఉద్ధరించువాడను
అహమ్	= నేను	భవామి	= అగుదును

హే పార్థ! మయి ఆవేశిత–చేతసామ్ తేషామ్ మృత్యు–సంసార–సాగరాత్
న చిరాత్ అహమ్ సముద్ధర్తా భవామి ।

తా: ఓ అర్జునా! అట్టి నాయందే లగ్నమైన చిత్తము గలవారికి నేను శీఘ్రముగా మృత్యురూప సంసార సాగరమునుండి ఉద్ధరించువాడను అగుదును.

ఓ అర్జునా, ఈ విశ్వరూప ఉపాసకులు నాకు ప్రియమైనవారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. వారి ముఖ్య ఉద్దేశం భగవంతునియొక్క స్వరూపాన్ని తెలుసుకోవటం. వారి లక్ష్యంమీదే వారికి శ్రద్ధ ఉంది కాబట్టి, వారిని ప్రత్యేకంగా చూస్తాను అంటున్నాడు.

అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే ।
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ ॥ – 9.22

మయి ఆవేశితచేతసామ్ – వీరు నన్ను లౌకిక ఫలాల కోసం ప్రార్థించరు, నన్నే లక్ష్యంగా పొందాలనుకుంటున్నారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈశ్వరే న తు సాధన బుద్ధి పరంతు ఈశ్వరే సాధ్యాబుద్ధిః

భక్తిలో రెండు రకాల ఉన్నాయి. మొదటిది సకామభక్తితో లౌకికసుఖాలు పొందాలి. అంటే సుఖాలు సాధ్యం, భగవంతుడు సాధన. నిష్కామభక్తిలో భగవంతుడే సాధన, సాధ్యం కూడా. ఇటువంటి భక్తులను ఏడవ అధ్యాయంలో జిజ్ఞాసు భక్తులుగా వర్ణించాడు కృష్ణపరమాత్మ. వీరిది అనన్యభక్తి. వారికి ఏం చేస్తాడు?

తేషామ్ అహం సముద్ధర్తా – వారిని నేను రక్షిస్తాను. వారికి నేను రక్షకుడిగా ఉంటాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దేన్నుంచి రక్షిస్తాడు?

మృత్యుసంసారసాగరాత్ – సంసార సాగరంనుంచి రక్షిస్తాను అంటున్నాడు. సంసారంలో అన్నింటికన్నా దారుణమైన సమస్య మృత్యువు. దగ్గరివారిని పోగొట్టుకుంటామేమోననే భయం. మృత్యుసంసార అంటే మృత్యువనే సమస్య ఉన్న సంసారం. దాన్నించి రక్షిస్తాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎన్నాళ్ళలో రక్షిస్తాడు?

నచిరాత్ – త్వరగా అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇంత సమయంలో అని చెప్పటం లేదు. ఎందుకంటే అది భక్తుల భక్తిస్థాయినిబట్టి ఉంటుంది. అందువల్ల త్వరలోనే రక్షిస్తాను అంటున్నాడు. ఈ భక్తులు ఎవరో మర్చిపోకూడదు. వారు భక్తియోగం అనే నిచ్చెనలో నాలుగవ మెట్టుమీద ఉన్న విశ్వరూప ఉపాసకులు.

ఈ నాలుగవ మెట్టుమీద ఉన్న ఉపాసకులకు వెంటనే మోక్షాన్ని ఇస్తాడా? ఇవ్వడు. ఎందుకంటే మోక్షం పొందాలంటే జ్ఞానం పొందితీరాలనీ, జ్ఞానం తప్ప వేరే మార్గం లేదనీ కూడా చూశాము. మోక్షం పొందాలంటే జ్ఞానం పొందాలి; జ్ఞానం పొందాలంటే జ్ఞానయోగ్యత ఉండాలి. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ వారిని రక్షిస్తాను అంటే వారికి జ్ఞానయోగ్యతను కలుగజేస్తాను అని అర్థం. వారు ఐదవమెట్టు ఎక్కడానికి కావాల్సిన ఏర్పాట్లు చేస్తాడు. వారికి అర్హత పెంచాలంటే, అర్హతను కలుగజేస్తాడు; గురువు కావాలంటే గురువును ఏర్పాటు చేస్తాడు.

నచిరాత్ పార్థ అహం సముద్ధర్తా భవామి

అందువల్ల జ్ఞానం కష్టం అనుకుంటే దాన్ని కొన్నాళ్ళు పక్కనపెట్టి, నాలుగవ మెట్టుకి దిగివచ్చి, విశ్వరూప ఉపాసన చెయ్యండి. ఆ ఉపాసనను తర్వాత రాబోయే శ్లోకంలో ఇంకా వివరిస్తున్నాడు.

శ్లో. 8 **మయ్యేవ మన ఆధత్స్వ మయి బుద్ధిం నివేశయ ।**
నివసిష్యసి మయ్యేవ అత ఊర్ధ్వం న సంశయః ॥

మయి, ఏవ, మనః, ఆధత్స్వ, మయి, బుద్ధిమ్, నివేశయ,
నివసిష్యసి, మయి, ఏవ, అతః, ఊర్ధ్వమ్, న, సంశయః ॥

మయి	= (కనుక) నాయందే	అతః, ఊర్ధ్వమ్	= ఆ పిమ్మట
మనః, ఆధత్స్వ	= మనస్సును లగ్నము చేయుము	మయి, ఏవ	= నాయందే
మయి, ఏవ	= నా యందే	నివసిష్యసి	= నివసించెదవు
బుద్ధిమ్	= బుద్ధిని	సంశయః, న	= ఇందేమాత్రము
నివేశయ	= నిమగ్నమొనర్చుము		సంశయము లేదు

మయి ఏవ మనః ఆధత్స్వ, మయి బుద్ధిమ్ నివేశయ, అతః ఊర్ధ్వమ్
మయి ఏవ నివసిష్యసి, (అత్ర) సంశయః న ।

తా: కనుక నాయందే మనస్సును లగ్నము చేయుము. నా యందే బుద్ధిని నిమగ్నమొనర్చుము. ఆ పిమ్మట నాయందే నివసించెదవు. ఇందేమాత్రము సంశయము లేదు

ఈ శ్లోకంతో నాలుగవ దశను ముగిస్తున్నాడు.

మయి – విశ్వరూప ఈశ్వరుడు అయిన నామీదే. నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానం పొందలేకపోతే సగుణ ఈశ్వరధ్యానం కొన్నాళ్ళు చెయ్యాలి.

ఆధత్స్వ మనః – నీ మనస్సును నాయందే నిలబెట్టు.

భగవంతుడు అఖండనిధి. మనం మనుష్యులనుంచి ప్రేమను ఆశిస్తే వారు ఎప్పటికీ ఆ ప్రేమను పంచుతారన్న నమ్మకం లేదు. ఎంతో గాఢంగా ప్రేమించినవారు కూడా కొన్నాళ్ళయ్యాక మననుంచి విడిపోతారు; మనను ద్వేషించవచ్చు కూడా. అలాగే మనం కష్టపడి కూడబెట్టిన ధనం ఎన్నాళ్ళు మన దగ్గరే ఉంటుందో తెలియదు; మనం ఆశతో కొనుక్కున్న వస్తువులు పాడయిపోవచ్చు. ఎన్నడూ జలుబు కూడా చేసి ఎరగని మనకు ఏదైనా అనారోగ్యం కలుగవచ్చు. అలా జగత్తులోని మనుష్యులు, వస్తువులు, ధనం ఏవీ మనకు శాశ్వతానందాన్ని ఇవ్వలేవు. కృష్ణపరమాత్మ వారికి కావాల్సినవి మీరు వారికి ఇవ్వండి; కాని మీకు ఏం కావాలన్నా నా దగ్గర్నుంచి తీసుకోండి అంటున్నాడు. నా దగ్గర్నుంచి అంటే భగవంతునినుంచి తీసుకోవాలి.

తోటి మనుష్యులనుంచి కొంచెం ప్రేమకోసం అర్రులు చాస్తే వారు మనం కోరుకున్న ప్రేమను తిరిగి ఇవ్వలేక పోవచ్చు. వారు పరాయిదేశం వెళ్ళకుండా మన దగ్గరే ఉండాలనే ఆశ మనను పట్టి పీడిస్తుంది. ఏ అమెరికాకో ఎగిరి వెళ్ళిపోతే, మనం చూడాలనుకున్నప్పుడల్లా వారు పరుగెత్తుకు రాలేరు. ఒక వయస్సు వచ్చి, మనం మంచాన పడితే, మన ప్రేమ ఇంకా సంకుచితమైపోతుంది. పిల్లలు వారి ఉద్యోగధర్మాన్ని కూడా పక్కన పెట్టి మన మంచం పక్కనే కూర్చోవాలనే పాశం లాగుతుంటుంది.

మనం విశ్వరూప ఈశ్వరధ్యానం చెయ్యగలగితే, ఈ బాధ ఉండదు. ఎటు చూసినా, అంతటా భగవంతుడే ఉంటాడు. అందువల్ల మీ భావోద్రేకాలకు నామీద ఆధారపడండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మయి బుద్ధిం నివేశయ – అంతేకాదు, నీ బుద్ధి కూడా నాయొక్క (భగవంతునియొక్క) విశ్వరూపదర్శనం గురించి నమ్మాలి అంటున్నాడు.

ఊరికే విశ్వరూప ఈశ్వరుడు అని జపించుకుంటూ వెళితే లాభం లేదు. మనిషిగా మనం బుద్ధిజీవులం. బుద్ధి పనే తార్కికంగా ఆలోచించటం. అది మనను నిలదీస్తుంది – జగత్తును విశ్వరూప ఈశ్వరునిగా ఎందుకు భావించాలి అంటుంది. దానికి మనం నచ్చచెప్పగలగాలి. అలా చెప్పగలగాలంటే శాస్త్ర అధ్యయనం చెయ్యాలి.

శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చెయ్యకుండా కేవలం భక్తి మాత్రం పెంపొందించుకుంటే, అది చిన్నగాలికే రెపరెప లాడిపోతుంది. పెనుతుఫాను వస్తే, పూర్తిగా మాయమయిపోతుంది. కాని శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేసి, దైవం గురించి నేర్చుకుని, అప్పుడు భక్తి పెంపొందించుకుంటే ఆ భక్తి చెక్కుచెదరకుండా ఉంటుంది. అటువంటి నిశ్చలభక్తి పెంపొందించుకోవటం ఎలా? కృష్ణపరమాత్మ 7, 9, 10, 11 అధ్యాయాల్లో చేసిన బోధను మళ్ళీ ఒకసారి అధ్యయనం చెయ్యాలి.

ఆ బోధ సారాంశం చూద్దాము ఇప్పుడు – భగవంతుడు జగత్కారణం. కారణం అంటే సృష్టికర్త. భగవంతుడే నిమిత్తకారణమూ, ఉపాదాన కారణమూ కూడా. భగవంతుడు కారణం; జగత్తు కార్యం.

కార్యం కారణానికి భిన్నంగా ఉండదు. ఇది ఒక ప్రకృతి నియమం; అంటే కారణరూప ఈశ్వరుడు, కార్యజగత్తుకు భిన్నంగా లేదు. ఉదాహరణకు మనం చేతిలో ఒక నగను పట్టుకుంటే, మనం బంగారాన్ని పట్టుకున్నట్టే అర్థం. అలాగే కుండను పట్టుకుంటే మట్టిని పట్టుకున్నట్టే అర్థం. జగత్తును చూస్తుంటే ఈశ్వరుణ్ణి చూస్తున్నట్టే అర్థం. ఆకాశం ఈశ్వరుడు; వాయువు ఈశ్వరుడు; అగ్ని ఈశ్వరుడు.

సర్వం ఈశ్వరమయమ్ జగత్

ఈ దృఢజ్ఞానం కలుగుతుంది శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేస్తే. అందువల్ల బుద్ధిని కూడా నామీదే నిలుపు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నమ్మకం కుదరకపోతే ఇంకా అధ్యయనం చెయ్యండి. ఇంకా నమ్మకం కుదరకపోతే మళ్ళీ అధ్యయనం చెయ్యండి; ఇంకా నమ్మకం కుదరకపోతే, అధ్యయనం చేస్తూనే ఉండండి. అలా ఎన్నాళ్ళు? విశ్వరూపదర్శనంమీద శ్రద్ధ కలిగేంతవరకు.

ఈ జన్మలో శ్రద్ధ ఏర్పడకపోతే వచ్చే జన్మలో కూడా అధ్యయనం చెయ్యాలి. మా గురువే మళ్ళీ ఆ జన్మలో కూడా వస్తాడా? ఇంకా మంచి గురువు వస్తాడు. ఎందుకు? ఈ గురువుమీద మీకు శ్రద్ధ ఉండి ఉంటే, ఆయన చేసిన బోధ అర్థమై ఉండేది. విశ్వరూప ఈశ్వరధ్యానం చేసివుండేవారు. ఇది పక్కన పెడితే, మయి బుద్ధిం నివేశయ అంటే నామీదే బుద్ధి పెట్టు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అలా శ్రద్ధ పెడితే ఏమవుతుంది?

నివసిష్యసి మయ్యేవ – నాలోనే ఉంటావు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. విశ్వరూపభక్తియొక్క గొప్పతనం ఏమిటి? ఆ భక్తిలో భగవంతునినుంచి దూరంగా ఎన్నడూ ఉండరు. భగవంతుడు ఇంకో భక్తుణ్ణి అనుగ్రహించటానికి వెళ్ళిపోతాడు, నా దగ్గర ఉండడు అనే భయం ఉండదు. ఎందుకంటే విశ్వరూప ఈశ్వరుడు అంతటా ఉంటాడు. మన దగ్గరా ఉంటాడు, ఇంకొకరి దగ్గరా కూడా ఉంటాడు. అప్పుడు నన్ను వదిలి వెళతావా, ఇది నీకు తగునా,

ఇది ధర్మమా అని బాధపడము. అల ఎలా సముద్రంలోనే ఉంటుందో, అలా భక్తుడు ఎప్పుడూ విశ్వరూప ఈశ్వరునిలోనే ఉంటాడు.

అతః ఊర్ధ్వమ్ – ఆ తర్వాత. దేని తర్వాత?

విశ్వరూప ఉపాసన చేశాక, భగవంతుడు నీకు దూరంగా ఉన్నాడని బాధపడవు.

న సంశయః – ఇందులో ఏమాత్రం సందేహం లేదు.

అందువల్ల జ్ఞానయోగం కష్టం అనుకుంటే, భక్తియోగంలోని నాలుగవ మెట్టుకి దిగి, విశ్వరూప ఈశ్వరధ్యానం చెయ్యాలి. దాని తర్వాత జ్ఞానయోగ్యత పొంది, ఐదవమెట్టుకు రావాలి.

కాని నాలుగవ మెట్టు కూడా కష్టమే అనిపిస్తే ఏం చెయ్యాలి? ఎందుకంటే విశ్వరూపదర్శనం చెయ్యటానికి విశాల దృక్పథం ఉండాలి. జగత్తంతా ఈశ్వరమయంగా భావిస్తే రాగద్వేషాలకు తావులేదు. సృష్టిలో ప్రతిదాన్నీ ఈశ్వరసృష్టిగా భావించాలి. దేని గురించీ ఫిర్యాదు చెయ్యకూడదు. కొందరిని నేను భగవంతునిగా చూడలేను అంటారు కొందరు. **వారు తప్పు** అనే పట్టిక చాలా మందికి ఉంటుంది. కాని భగవంతుడు వారిలో కూడా ఉన్నాడు.

భగవంతుడు అంతటా ఉన్నాడు. అష్టమూర్తి ఈశ్వరస్తుతిలో ఈశ్వరుణ్ణి ఎనిమిది అంశాలు ఉన్నట్టుగా కొలుస్తారు. అవి – పంచభూతాలు, సూర్యుడు, చంద్రుడు, పుమాన్. పుమాన్ అంటే సర్వజీవరాశి. ఆ విధంగా భగవంతుడు అంతటా ఉన్నాడు. ఆయననే అష్టమూర్తి ఈశ్వరుడు అనీ, విరాట్ ఈశ్వరుడు అనీ, విశ్వరూప ఈశ్వరుడు అనీ అంటారు.

కాని విశ్వరూపదర్శనం కూడా నాకు కష్టమంటే ఏం ఫర్వాలేదు; ఇంకొక మెట్టు కిందకు దిగిరండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మూడవమెట్టును తర్వాత రాబోయే శ్లోకంలో చూస్తాము.

శ్లో. 9 **అథ చిత్తం సమాధాతుం న శక్నోషి మయి స్థిరమ్ ।**
అభ్యాసయోగేన తతో మామిచ్ఛాప్తుం ధనంజయ ॥
అథ, చిత్తమ్, సమాధాతుమ్, న, శక్నోషి, మయి, స్థిరమ్,
అభ్యాసయోగేన, తతః, మామ్, ఇచ్ఛ, ఆప్తుమ్, ధనంజయ ॥

అథ	= ఒకవేళ	తతః	= అట్టి స్థితిలో
చిత్తమ్	= చిత్తమును	ధనంజయ!	= ఓ అర్జునా!
మయి	= నాయందు	అభ్యాసయోగేన	= అభ్యాసయోగముద్వారా
స్థిరమ్	= స్థిరముగా	మామ్, ఆప్తుమ్	= నన్ను పొందుటకు
సమాధాతుమ్	= నిల్పుటకు	ఇచ్ఛ	= కోరుము (యత్నింపుము)
న, శక్నోషి	= సమర్థుడవు కానిచో		

హే ధనఞ్జయ! అథ మయి స్థిరమ్ చిత్తమ్ సమాధాతుమ్ న శక్నోషి,
తతః అభ్యాస-యోగేన మామ్ ఆప్తుమ్ ఇచ్ఛ ।

తా: ఒకవేళ చిత్తమును నాయందు స్థిరముగా నిల్పుటకు సమర్థుడవు కానిచో అట్టి స్థితిలో ఓ అర్జునా! అభ్యాసయోగముద్వారా నన్ను పొందుటకు కోరుము (యత్నింపుము).

సి) **ఉపాసనయోగం స్థాయి 1: ఏకరూప ఈశ్వరధ్యానం – శ్లోకం 9**

విశ్వరూప ఈశ్వరధ్యానం చెయ్యలేకపోతే, ఏకరూప ఈశ్వరధ్యానం చెయ్యవచ్చు. మనకు ముక్కోటి దేవతలు ఉన్నారు. ఇష్టదేవతా పూజ చెయ్యవచ్చు. దేవతలనే కాదు; జంతువులను, వృక్షాలను కొలుస్తాము మన సంస్కృతిలో.

అథ – ఒకవేళ. అంటే నాలుగవ స్థాయి భక్తిని నేను పాటించలేను అని ఒకవేళ నువ్వు అనుకుంటే.

చిత్తం సమాధాతుం న శక్నోషి మయి స్థిరమ్ – నా విశ్వరూపదర్శనంమీద నువ్వు మనస్సు పెట్టి ఉపాసన చెయ్యలేకపోతే, వేరే మార్గం ఉంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మయి అంటే నా విశ్వరూప ఈశ్వరునిమీద; చిత్తం సమాధాతుం అంటే ఉపాసన; స్థిరమ్ – స్థిరంగా; న శక్నోషి – చెయ్యలేకపోతే. ఇంకొక మార్గముంది. ఏమిటది?

ఏకరూప ఈశ్వరధ్యానం. దీన్నే ఇష్టదేవతా ఉపాసన అని కూడా అంటారు. మనకు అనేక దేవతలు ఉన్నారు. రాముడు, కృష్ణుడు, దేవి, అయ్యప్ప, వేంకటేశ్వరుడు, వినాయకుడు. వీరే కాక ఇంకా ఎందరో దేవుళ్ళు ఉన్నారు. కృష్ణుణ్ణి తీసుకుంటేనే అనేక రూపాల్లో కొలుస్తాము – చిన్నికృష్ణుడు, గోపీకృష్ణుడు, రాధాకృష్ణుడులాంటి రూపాలు ఉన్నాయి.

మళ్ళీ ఈ భక్తిలో అనేక రకాలు ఉన్నాయి. వాత్సల్యభక్తి చూపిస్తారు కొందరు. యశోదాదేవిలాగా భగవంతుణ్ణి చిన్న బాలునిగా కొలుస్తారు. మరికొందరు స్నేహితునిగా భావిస్తారు. అర్జునుడు, ఉద్ధవుడు అలా భావించారు కృష్ణుణ్ణి. ఈ ఇష్టదేవతాభక్తిని పెంపొందించుకోవటానికి పురాణాలు శ్రవణం చెయ్యాలి. పురాణాల్లో ఈ దేవుళ్ళ లీలలు చూస్తాము. శివభక్తి కావాలంటే శివపురాణం; దేవిని కొలవాలంటే దేవీభాగవతం అధ్యయనం చెయ్యాలి. ఈ దేవతలను 18 పురాణాలు, 18 ఉపపురాణాలు వర్ణిస్తాయి.

అభ్యాసయోగేన – అభ్యాసయోగేన అంటే ఇష్టదేవతా ఉపాసన. ఐదవదశ అరూపఈశ్వరజ్ఞానం అయితే, నాలుగవ దశ అనేకరూప ఈశ్వరధ్యానం; ఇది మూడవ దశ. ఇది ఏకరూప ఈశ్వరధ్యానం.

రాగద్వేషాలు తీవ్రంగా ఉన్న వ్యక్తికి విశ్వరూప ఈశ్వరధ్యానం చెయ్యటం కుదరదు. రాగద్వేషాలు ఎంత ఎక్కువగా ఉంటే, అంత ఎక్కువగా మనస్సు సంకుచితమైపోతుంది. అలాంటి వ్యక్తి సముద్రాన్ని, ఆకాశాన్ని, నక్షత్రాలను, చెట్లను, కొండలను చూసి ఆస్వాదించలేడు.

అటువంటి వ్యక్తికి ఇష్టదేవతా ఉపాసన ఉంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దానికి ప్రతిమా ఉపాసన ఉంది లేదా ప్రతీక ఉపాసన ఉంది. ప్రతిమా ఉపాసన అంటే భగవంతుణ్ణి ఒక రూపంతో కొలవటం; ప్రతీక ఉపాసన

అంటే సాలిగ్రామంమీద, లేదా శివలింగంమీద ఉపాసన చెయ్యటం. భగవంతుణ్ణి ఒక ఆకారంలో కొలిస్తే, ఆయనకు కూడా మన రాగద్వేషాలను ఆపాదిస్తాము. నిన్న నేను దీపారాధన చెయ్యలేదు, అందువల్ల భగవంతునికి కోపం వచ్చింది అంటాము. ఆయనకు కూడా ఆకలి వేస్తోంది అనుకుంటాము. అది కూడా మంచిదే. అటువంటి భక్తిని అభ్యాసయోగం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

(అభ్యాసయోగేన) మామ్ ఆప్తుమ్ ఇచ్ఛ – ఇష్టదేవత ఉపాసనద్వారా నన్ను పొందటానికి ప్రయత్నించు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నన్ను పొందటం అంటే మోక్షం పొందటం.

ఇష్టదేవతా ఉపాసనద్వారా మోక్షం పొందగలమా? దీనికి జవాబు అవును, కాదు. కాదు, ఎందుకంటే ఇష్టదేవతా ఉపాసనవల్ల సాక్షాత్తూ మోక్షం రాదు. కాని అవును, ఎందుకంటే అది మోక్షం పొందటానికి సహకారీ సాధన అవుతుంది. ఇష్టదేవతా ఉపాసన సాధకుణ్ణి నెమ్మదిగా ఒక మెట్టు పైకెత్తిస్తుంది. త్యాగరాజు ముందు రాముణ్ణి పూజించేవాడు. ఒకసారి రాముని విగ్రహం కనపడకపోతే చాలా విచారిస్తాడు. తర్వాత దొరికాక, చాలా ఆనందిస్తాడు. అదే త్యాగరాజు తర్వాత భక్తి పరాకాష్ఠకు చేరుకున్నాక ఈ కీర్తన పాడాడు

అండాండములు పిండాండములు బ్రహ్మాండములు సర్వమ్ అంతా రామమయమ్

అంటే ఏకరూపభక్తితో మొదలుపెట్టినా, అది నెమ్మదిగా విశ్వరూపభక్తికి తీసుకువెళుతుంది. విశ్వరూపభక్తి జ్ఞానయోగానికి దారితీస్తుంది. అంటే వేదాంతవిచారణ చేసి నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానం పొందుతాడు. ఆ విధంగా ఇష్టదేవతా ఉపాసన, విశ్వరూప ఈశ్వర ఉపాసనద్వారా నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానానికి తీసుకువెళ్ళి మోక్షం వచ్చేలా చేస్తుంది. ఆ విధంగా ఇష్టదేవతా ఉపాసన మోక్షానికి పరంపరా కారణం; సాక్షాత్ కారణం కాదు. అందువల్ల ఇష్టదేవతా ఉపాసనకు దిగివచ్చినా ఫర్వాలేదు.

కాని అది కూడా చెయ్యలేను అని ఎవరైనా అంటే, ఇంకొక మెట్టు దిగి రమ్మంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఉపాసన అంటే భగవంతుణ్ణి తనలో ఊహించుకోవటం. ఉపాసన మానసకర్మ కాబట్టి ఉపాసన చేసేటప్పుడు శరీరం నిశ్చలంగా ఉండాలి. ఇది ఉపాసన నిర్వచనం. కాని కొంతమంది కాయికపూజను ఉపాసన అనుకుంటారు. కాయికపూజ ఉపాసన కాలేదు; ఎందుకంటే ఉపాసన నిర్వచనం – మానసకర్మ.

ఉపాసనకు నిశ్చలంగా ఒకచోట కూర్చోవాలి. జ్ఞానేంద్రియాలు, కర్మేంద్రియాలను వాడకూడదు. అంటే బాహ్యముఖంనుంచి అంతర్ముఖుడవ్వాలి. మనస్సును బాహ్యప్రపంచంనుంచి వెనక్కి లాగి, అంతర్ముఖం చేస్తేనే, ఇష్టదేవతమీద ఉపాసన సాధ్యమవుతుంది.

కాని రజోగుణం ప్రధానంగా ఉన్న సాధకుడు కాసేపు కూడా కుదురుగా కూర్చోలేడు. ముందు శరీరాన్నే అదుపులో పెట్టలేకపోతే, ఇంక ధ్యానం ఏం చేస్తాడు? అలాంటి వ్యక్తికి ధ్యానం కుదరదు. అటువంటి వ్యక్తి ఇంకొక మెట్టు దిగివచ్చి, రెండవమెట్టుమీద నిలబడతాడు. అంటే ఐదవమెట్టునుంచి నాలుగు, మూడు మెట్లు దిగి, రెండవమెట్టుకు రావచ్చు. ఆ రెండవమెట్టు ఏమిటో పదవశ్లోకంలో చూస్తాము.

శ్లో. 10 **అభ్యాసేప్యసమర్థోఽసి మత్కర్మపరమో భవ ।**
మదర్థమపి కర్మాణి కుర్వన్ సిద్ధిమవాప్స్యసి ॥
అభ్యాసే, అపి, అసమర్థః, అసి, మత్కర్మపరమః, భవ,
మదర్థమ్, అపి, కర్మాణి, కుర్వన్, సిద్ధిమ్, అవాప్స్యసి ॥

అభ్యాసే, అపి	= అభ్యాసమునందును	కర్మాణి	= కర్మలను
అసమర్థః, అసి	= అసమర్థుడవైనచో	కుర్వన్, అపి	= చేయుచును
మత్కర్మపరమః భవ	= మత్పరాయణుడవై కర్మల నాచరింపుము	సిద్ధిమ్	= నా ప్రాప్తిరూపసిద్ధిని
		అవాప్స్యసి	= పొందెదవు
మదర్థమ్	= నాకోసం		

(త్వమ్) అభ్యాసే అపి అసమర్థః అసి (చేత్), మత్-కర్మ-పరమః భవ,
మత్-అర్థమ్ కర్మాణి కుర్వన్ అపి సిద్ధిమ్ అవాప్స్యసి ।

తా: అభ్యాసమునందును అసమర్థుడవైనచో మత్పరాయణుడవై కర్మల నాచరింపుము. నాకోసం కర్మలను చేయుచును, నా ప్రాప్తిరూపసిద్ధిని పొందెదవు.

బి) **కర్మయోగం స్థాయి 2 – నిష్కామకర్మ ప్రధాన కర్మయోగం: శ్లోకం 10**

అభ్యాసే అపి అసమర్థః – అభ్యాసయోగం కూడా చెయ్యలేను అని నువ్వు భావిస్తే ఫర్వాలేదు. అభ్యాసయోగం అంటే ఇష్టదేవతా ఉపాసన అని చూశాము.

మత్కర్మపరమో భవ – నువ్వు కర్మలను చెయ్యి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

కర్మల్లో మళ్ళీ రెండురకాల కర్మలు ఉన్నాయి. అవి నిష్కామకర్మ, సకామకర్మ. నిష్కామకర్మలో సంఘసేవ చేస్తారు. మానవసేవను మాధవసేవగా చేస్తారు. అందువల్ల ఈ కర్మను పరోపకారకర్మలు అని కూడా అంటారు. పంచమహాయజ్ఞాలద్వారా సమాజసేవ చెయ్యవచ్చు.

పరోపకారాయ వహన్తి నద్యః, పరోపకారాయ దుహన్తి గావః ।
పరోపకారాయ ఫలన్తి వృక్షాః, పరోపకారార్థమ్ ఇదం శరీరమ్ ॥

పరోపకారాయ వహన్తి నద్యః – నదులన్నీ మానవాళికి నీరు అందించటంకోసం ప్రవహిస్తున్నాయి;

పరోపకారాయ దుహన్తి గావః – పరులకు ఉపకారం చెయ్యటానికి ఆవులు పాలు ఇస్తున్నాయి. నిజానికి వాటి దూడలకు కావాల్సినంత అందనే అందదు.

పరోపకారాయ ఫలన్తి వృక్షాః – చెట్లు పరులకోసమే ఫలాలను ఇస్తాయి. నిజానికి ఫలంకోసం మనం వాటిని రాళ్ళతో కొట్టినా, అవి మనకు పండ్లను రాలుస్తాయి. ఆ విధంగా ప్రకృతిలో చూస్తే ప్రతిదీ ఇచ్చేది ఎక్కువా, తను తిరిగి తీసుకునేది తక్కువా ఉంటుంది.

పరోపకారార్థమ్ ఇదం శరీరమ్ – మన శరీరం ఉన్నది కూడా ఇతరులకు సేవ చెయ్యటానికి. మనం కూడా ప్రకృతిని చూసి ఇవ్వటం నేర్చుకోవాలి.

ఛాయామ్ అన్యస్య కుర్వన్తి తిష్ఠన్తి స్వయమ్ ఆతపే
ఫలాన్యపి పరార్థాయ వృక్షాః సత్పురుషా ఇవ

ఛాయామ్ అన్యస్య కుర్వన్తి – చెట్లు ఇతరులకు నీడను ఇస్తాయి కాని;

తిష్ఠన్తి స్వయమ్ ఆతపే – అవి పాపం ఎండలో నిలుచుంటాయి;

ఫలాన్యపి పరార్థాయ – వాటికి పండే పండ్లను కూడా ఇతరులకు ఇస్తాయి;

వృక్షాః సత్పురుషా ఇవ – వృక్షాలు సత్పురుషులలాంటివి. సత్పురుషులు దేశశ్రేయస్సు కోసం పాటుపడినట్టుగా వృక్షాలు ఇతరులకోసమే పాటుపడతాయి.

మనం కూడా అలా సమాజానికి సేవ చెయ్యాలి. కాని ఆ సేవ చేసేటప్పుడు నేను కాబట్టి ఇంత సేవ చేస్తున్నాను అనే అహంకారం తలకెక్కే ప్రమాదం ఉంది. అలా కాకుండా ఉండాలంటే సమాజాన్ని ఈశ్వరునిగా భావించి, ఈశ్వరార్పణ భావనతో చెయ్యాలి.

యద్యద్ కర్మ కరోమి తత్తదఖిలం శంభో తవారాధనమ్

మానవసేవయే మాధవసేవ అనే అంకితభావంతో చెయ్యాలి. అందువల్ల కావాల్సినన్ని కర్మలు చెయ్యి, కాని నిష్కామకర్మలు చెయ్యి. అందువల్లనే మత్కర్మపరమో భవ అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే ఈశ్వరార్పణ భావనతో చెయ్యమంటున్నాడు. అప్పుడవి నిష్కామకర్మ, చిత్తశుద్ధి ప్రధానకర్మలు అవుతాయి. ఈ స్థాయిభక్తి నెమ్మదిగా ఇష్టదేవతా ఉపాసన మెట్టుమీదకు వెళ్ళటానికి తోడ్పడుతుంది.

మదర్థమపి కర్మాణి కుర్వన్ – నువ్వు అలాంటి పరోపకార కర్మలు చేస్తే;

సిద్ధిమ్ అవాప్స్యసి – నువ్వు మోక్షం పొందుతావు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

నిష్కామకర్మ అంటే నిష్కామకర్మ ప్రధాన కర్మయోగం. స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల చరిత్రలు చదివితే వారు దేశంకోసం వారి సర్వస్వాన్నీ ధారపోశారు. వారి ఆస్తిపాస్తులను, కుటుంబాలను త్యాగం చేశారు. ఆఖరి నెత్తురుబొట్టు చిందేదాకా పోరాడి, మరణించారు. వారిలో చాలామంది వారు ఏ స్వాతంత్ర్యంకోసం అయితే సర్వస్వాన్నీ పోగొట్టుకున్నారో, ఆ స్వాతంత్ర్యాన్ని చూడకుండానే ఆఖరిశ్వాస వదిలారు. శ్రమ ఒకరిదీ, ఫలితం ఇంకొకరిదీ అయింది. నిష్కామకర్మ అంత గొప్పది.

కాని ఒక విషయం జాగ్రత్తగా గుర్తు పెట్టుకోవాలి. నిష్కామకర్మ వల్ల మోక్షం వస్తుందంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కాని సాక్షాత్తూ మోక్షమార్గంగా తీసుకోకూడదు దీన్ని. ఇందాక చూసినట్టే ఇది పరంపరగా మోక్షాన్ని ఇస్తుంది. భక్తియోగం అనే నిచ్చెనలో కిందనుంచి చూస్తే నిష్కామకర్మ రెండవ మెట్టు. నిష్కామకర్మనుంచి ఏకరూప ఉపాసన అనే మూడవమెట్టు ఎక్కి, అక్కడ్నుంచి అనేకరూప ఉపాసన అనే నాలుగవ మెట్టు ఎక్కి, అక్కడ్నుంచి

జ్ఞానయోగమనే ఐదవమెట్టు ఎక్కి, అహం బ్రహ్మ అస్మి జ్ఞానం పొందితే, అప్పుడు మోక్షం పొందుతారు. అందువల్ల నిష్కామకర్మనుంచి సాక్షాత్తూ మోక్షం రాదు. అయినా ఫర్వాలేదు, ఆ మెట్టునుంచే మొదలుపెట్టవచ్చు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

కొంతమంది నిష్కామకర్మకు కూడా రాలేమంటారు. ఎందుకంటే వారికి ఎన్నో బాధ్యతలు ఉంటాయి; దానికి సంబంధించిన కోరికలు కోరాలి. ఆ కోరికలు తన స్వంతానికే కాకపోవచ్చు; కుటుంబ శ్రేయస్సుకోసం కావచ్చు, కాని వాటికోసం సకామకర్మ చెయ్యకతప్పదు. చిన్నబ్బాయికి 99.99% మార్కులు రావాలి; పెద్దబ్బాయికి ఇంజనీరింగ్ కాలేజీలో సీటు రావాలి; మనవడు వృద్ధిలోకి రావాలి. ఇలా అనంతంగా సాగిపోతాయి. నా కోరికలన్నీ తీరాక, నిష్కామకర్మకు వస్తాను అంటారు.

నా భార్య, పిల్లలు, మనవళ్ళు, ఇరుగుపొరుగు వారి సమస్యలన్నీ తీరాక కాని నేను నిష్కామకర్మ గురించి ఆలోచించలేను అంటారు అటువంటివారు. కోరికలు అనంతం. వీటిని కామః అంటారు సంస్కృతంలో. ఇంగ్లీషులో కామా అన్నా అక్కడితో అవలేదు అని అర్థం. అలాంటి వారి సంగతేమిటి?

అయినా ఫర్వాలేదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. చక్కగా మీ వ్యక్తిగతమైన కోరికలన్నీ తీర్చుకోండి; పిల్లల చదువులు చదివించి, అమ్మాయి పెళ్ళి చేయించి, మనవళ్ళకు అక్షరాభ్యాసం చేయించి, నెమ్మదిగానే రండి. ఇంటిపెద్దగా మీ బాధ్యతలు మీరు నెరవేర్చాలి. అందువల్ల సకామకర్మలు కూడా చెయ్యవచ్చు. నిజానికి వేదమే అనేక కామ్యకర్మలను ఇచ్చింది. ఏ కోరిక ఉంటే అది తీర్చుకుంటేనే మంచిది. లేకపోతే వేదాంతానికి వచ్చినా కూడా, కళ్ళు మూసుకుంటే ఆ కోరికే కళ్ళముందు నాట్యం చేస్తుంది. అటువంటి వారిని మిథ్యాచారి అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

కర్మేంద్రియాణి సంయమ్య య ఆస్తే మనసా స్మరన్ ।
ఇంద్రియార్థాన్ విమూఢాత్మా మిథ్యాచారః స ఉచ్యతే ॥ – 3.6

తీరని కోరిక ఏదైనా ఉంటే అది మనస్సులో తొలుస్తూనే ఉంటుంది. అందువల్ల ఆ కోరికలు తీర్చుకోవాలి. అది భక్తియోగంలో కిందనుంచి మొదటిమెట్టు; పైనుంచి ఆఖరిమెట్టు. దాన్ని పదకొండవ శ్లోకంలో చూస్తాము.

శ్లో. 11 **అథైతదప్యశక్తోఽసి కర్తుం మద్యోగమాశ్రితః ।**
సర్వకర్మఫలత్యాగం తతః కురు యతాత్మవాన్ ॥
అథ, ఏతత్, అపి, అశక్తః, అసి, కర్తుమ్, మద్యోగమ్, ఆశ్రితః,
సర్వకర్మఫలత్యాగమ్, తతః, కురు, యతాత్మవాన్ ॥

అథ	= ఒకవేళ	ఏతత్	= ఈ ఉపర్యుక్త సాధనను
మద్యోగమ్	= నా ప్రాప్తిరూపయోగమును	కర్తుమ్, అపి	= చేయుటకును
ఆశ్రితః	= ఆశ్రయించినవాడవై	అశక్తః, అసి	= అసమర్థుడవైనచో

తతః	= అట్టి స్థితియందు	సర్వకర్మఫల	= సకల కర్మల ఫల
యతాత్మవాన్	= మనోబుద్ధ్యాదులను వశపఱచుకొన్నవాడవై	త్యాగమ్	= త్యాగమును
		కురు	= చేయుము

అథ ఏతత్ అపి కర్తుమ్ అశక్తః అసి (చేత్), తతః యత–ఆత్మవాన్ మత్–యోగమ్ ఆశ్రితః (సన్) సర్వ–కర్మ–ఫల–త్యాగమ్ కురు ।

తా: ఒకవేళ నా ప్రాప్తిరూపయోగమును ఆశ్రయించినవాడవై ఈ ఉపర్యుక్త సాధనను చేయుటకును అసమర్థుడవైనచో అట్టి స్థితియందు మనోబుద్ధ్యాదులను వశపఱచుకొన్నవాడవై సకల కర్మల ఫలత్యాగమును చేయుము.

ఎ) కర్మయోగం స్థాయి 1 – సకామకర్మ ప్రధాన కర్మయోగం: శ్లోకం 11

నిష్కామకర్మ లేదా పరోపకార కర్మ చెయ్యలేకపోయినా ఫర్వాలేదు, సకామకర్మ చెయ్యి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అథ ఏతత్ అపి కర్తుమ్ అశక్తః అసి – ఒకవేళ పరోపకార కర్మ చెయ్యలేకపోయినా; నిష్కామకర్మ చెయ్యలేక పోయినా,

మద్యోగమాశ్రితః – ఈశ్వరార్పణ భావనతో చెయ్యలేకపోయినా ఫర్వాలేదు. సకామకర్మ చెయ్యి ఫర్వాలేదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సకామకర్మ అంటే కోరికతో చేసే కర్మ. లౌకిక ఫలాలకోసం చేస్తాడు లేదా తనకు వ్యక్తిగతంగా ఏదో లాభం కలగటానికి చేస్తాడు. అయినా ఫర్వాలేదు. కాని దానికి రెండు నియమాలు జోడించాలి. ఒకటి అది ధర్మపరంగా ఉండాలి. రెండు దాన్ని ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరించాలి. అలాగే ఫలం వస్తే అతనే అనుభవించవచ్చు, సమాజానికి తిరిగి ఇవ్వనవసరం లేదు. కాని దాన్ని తన విజయంగా పొంగిపోకుండా, ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరించాలి. అంటే సకామకర్మ కూడా కర్మయోగంలోకే వస్తుంది.

కర్మయోగంలో రెండు అంశాలు ఉంటాయని చూశాము. అవి సరియైన కర్మ, సరియైన దృక్పథం. సకామ కర్మలో సరియైన దృక్పథంలోని ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి పెంచుకోవాలి.

సరియైన దృక్పథం = ఈశ్వరార్పణ భావన + ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి

ఈశ్వరప్రసాద బుద్ధితో కర్మఫలాన్ని స్వీకరించటం నేర్చుకుంటే స్వార్థపూరితమైన కర్మకు కూడా చిత్తశుద్ధిని కలగజేసే సామర్థ్యం ఉంటుంది. కర్మను స్వార్థపూరితంగా చేసుకుంటూపోతే చిత్తశుద్ధి కలగదు; ఫలాన్ని ఈశ్వరుని ప్రసాదంగా స్వీకరిస్తే వస్తుంది. ఉదాహరణకు మీరు ఎంతో ఆశపడి ఒక స్వంత ఇల్లు కొనుక్కున్నారు. అది పూర్తిగా కామ్యకర్మ. అందులో సందేహం లేదు. అందులో తప్పేమీ లేదు. కాని ఆ ఇంటి గృహప్రవేశం చేసినప్పుడు, ఆ ఇల్లు భగవంతుని ఇల్లుగా భావించండి. గృహప్రవేశం చేసేటప్పుడు దేవుని పటంతో లోపలకు

అడుగు పెట్టటంలో ఉద్దేశం అదే. భగవంతుని పటంతో అడుగుపెట్టి, పూజాగదిలో పెడతారు. అప్పుడు మనస్ఫూర్తిగా 'ఓ భగవంతుడా, ఈ ఇల్లు నీదే, నన్ను కూడా నీతోపాటు ఉండనివ్వు,' అని ప్రార్థించాలి. అప్పుడు ఇల్లు ఒక ఆలయంలా మారుతుంది; మీరు ఆలయంలో నివసిస్తున్నట్టు అవుతుంది.

ఇలా ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో చేస్తే ఎన్నో లాభాలు ఉన్నాయి. ఒకపక్క మీ కోరిక తీరింది, మీరు కోరుకున్న ఇంట్లో మీరు ఉన్నారు. ఇంకొకపక్క దాన్ని ఈశ్వరుని ప్రసాదంగా స్వీకరించటంవల్ల మీకు చిత్తశుద్ధి కలుగుతుంది. అంతేకాదు, ఇల్లు కొన్నప్పటినుంచీ అది వాస్తుశాస్త్రం ప్రకారం లేదని ఎవరైనా హడలగొట్టవచ్చు. చిన్నచిన్న మార్పులు అవసరమైతే చెయ్యగలరు కాని, పెద్ద మార్పులు చెయ్యటానికి వీలుపడకపోవచ్చు. ఇంటిని ఎప్పుడైతే మీరు భగవంతుని నిలయమైన ఆలయంగా భావిస్తారో, అప్పుడే మీ యోగక్షేమాలను ఆయన భుజస్కందాలమీద వేసుకుంటాడు. వాస్తుదోషాలు లేకుండా, వేరే సమస్యలు లేకుండా చూసుకుంటాడు. ఇటువంటి జీవన విధానాన్ని సకామకర్మ ప్రధాన కర్మయోగం అంటారు.

సర్వకర్మఫలత్యాగమ్ – ఏ కర్మ చేసినా కూడా ఆ కర్మఫలాన్ని నాకే అర్పించు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. సకామకర్మలు చేసే వ్యక్తికి సంఘసేవ చేసే తీరిక ఉండదు; ఎంతసేపూ భగవంతుని ముందు కోరికల పొట్లం విప్పటంతోనే సరిపోతుంది. అయినా ఫర్వాలేదు. ఆ సకామకర్మలు చేసినా ఫర్వాలేదు, అంతేకాదు గృహస్థులకు కొన్ని నిషిద్ధకర్మలు కూడా చెయ్యాల్సి ఉంటుంది. బొద్దింకలను, దోమలను చంపటానికి ఏవో వాడతారు. వంట చేసేటప్పుడు కొన్ని క్రిములు నాశనమవుతాయి. ఆ చర్యలు హింస కాదా అంటే వాటిని తప్పనిసరి పాపాలు అంటారు. అందువల్ల ఏం చేసినా భగవంతునికి అర్పించాలి. అప్పుడు ఈ కర్మలు చిత్తశుద్ధిని కలుగజేస్తాయి.

తతః కురు యతాత్మవాన్ – ఆ కర్మలను శ్రద్ధపెట్టి చెయ్యాలి. దీన్ని సకామకర్మ ప్రధాన కర్మయోగం అంటారని చూశాము.

ముందే చూసినట్టుగా ఈ శ్లోకంలో అన్నిటికన్నా తక్కువస్థాయి భక్తిని గురించి మాట్లాడుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎవరైనా 'నేను అది కూడా చెయ్యలేను అంటే వచ్చే జన్మలో ప్రయత్నించు,' అంటాము. ఎందుకంటే శాస్త్రం చెప్పగలిగిన అత్యంత మొట్టమొదటి దశ అది.

ఈ సకామకర్మ భక్తియోగంలో మొదటి సాధన. ఈ దశలో ఆధ్యాత్మిక చింతనకు రాకుండా, లౌకిక సుఖాలను కోరుకుంటాడు సాధకుడు. ఆధ్యాత్మికతను లౌకిక విజయాలకు వాడుకో ఫర్వాలేదు, కాని రెండు ముఖ్య అంశాలను పాటించు అంటాడని చూశాము. ఒకటి ఎటువంటి విజయం కోరినా కూడా అది ధర్మపరంగా ఉండాలి. అనైతికంగా ఉండకూడదు.

రెండవ నియమం లౌకిక విజయం కోరి కర్మ చేసినా, ఆ ఫలం వచ్చినప్పుడు, దాన్ని మీ విజయంగా పొంగిపోకుండా, ఆ ఫలాన్ని అనుభవించేముందు ఒక్క నిముషం కన్నులు మూసుకుని, అటువంటి విజయాన్ని కలుగజేసినందుకు భగవంతునికి కృతజ్ఞతలు చెప్పుకోవాలి. అంటే వచ్చిన ఫలాన్ని కేవలం కర్మఫలంగా

స్వీకరించకుండా, ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరించాలి. దానివల్ల ఈశ్వరసంబంధం ఏర్పడుతుంది. తద్వారా చిత్తశుద్ధి కలుగుతుంది.

ఈ సకామకర్మను కొన్నాళ్ళు పాటిస్తే, క్రమేపీ మనస్సు అంతకంతకూ పరిపక్వం చెందుతుంది. అది ఎలా తెలుస్తుంది? కోరికలలో మార్పువల్ల తెలుస్తుంది. ముందు అది స్థూలమైన కోరికగా ఉంటుంది, రానురానూ ఆ కోరిక సూక్ష్మంగా మారుతుంది. పూజ్యస్వామీజీ దాన్ని అద్భుతంగా వర్ణిస్తారు. చిన్నప్పుడు మీరు బెలూన్లకోసం ఆరాటపడ్డారు. బెలూన్ పేలిపోతే బాధపడ్డారు. ఆ వయస్సులో మీకు అత్యంత ముఖ్యమైన వస్తువు బెలూనే. కాని మీకు తెలియకుండా, మీరు ఎదిగినకొద్దీ బెలూన్‌మీద కోరిక మాయమయింది. అలాగే ఒకప్పుడు బిస్కెట్లు ఇష్టంగా తిన్నారు. ఇప్పుడు వాటిమీద ఏమాత్రం మోజులేదు. అంటే మీకు చిన్నచిన్న విషయాలమీద ఆసక్తి తగ్గుతూ వస్తుంది.

అలా సకామభక్తినుంచి నిష్కామభక్తి స్థాయికి ఎదుగుతారు. దేశసేవ చెయ్యాలనుకుంటారు. అది కూడా కోరికే, కాని అది సాత్త్వికమైన కోరిక. అన్నింటిలోకి అత్యంత సాత్త్వికమైన కోరిక ఆత్మజ్ఞానం పొందాలనే కోరిక. మోక్ష ఇచ్ఛ అత్యంత గొప్ప ఇచ్ఛ. ఈ మార్పు మొదటిస్థాయినుంచి క్రమేపీ వస్తుంది. మొదటిమెట్టు కర్మ 1 – సకామకర్మ ప్రధాన కర్మయోగం అయితే రెండవమెట్టు కర్మ 2 – నిష్కామకర్మ ప్రధాన కర్మయోగం అని చూశాము. స్వార్థమైన ఆలోచన నిస్వార్థంగా మారుతుంది. మీచుట్టూ ఉన్న పరిసరాలను, చెట్లను, జంతువులను గమనించటం నేర్చుకుంటారు. చిత్తశుద్ధి నుంచి చిత్తవైశాల్యత ఏర్పడుతుంది. దానివల్ల పంచమహాయజ్ఞాలు చేస్తారు. మీ మేలు మాత్రమే కోరకుండా, ఇతరుల మేలు కోరతారు.

ఇప్పుడు రెండవస్థాయి అయిన నిష్కామకర్మ ప్రధాన కర్మయోగం స్థాయి నుంచి మూడవమెట్టుకు ఎదుగుతారు. మూడవమెట్టు ఉపాసన యోగం స్థాయి 1 – ఏకరూప ఈశ్వరధ్యానం. దీన్నే ఇష్టదేవతా ఉపాసనరూపభక్తి అని కూడా అంటారు. ఈ స్థాయి భక్తిలో మనస్సు బాగా పరిపక్వత చెందుతుంది. బాహ్యముఖంగా పరుగులు తీయటం ఆపి, అంతర్ముఖం అవుతుంది. అంతర్ముఖం అయితే ఏకరూప ఈశ్వరధ్యానం చెయ్యగలుగుతారు.

ఏకరూప ఈశ్వరధ్యానం నాలుగవమెట్టుకు తీసుకు వెళుతుంది. అది ఉపాసనయోగం స్థాయి 2 – అనేక రూప ఈశ్వరధ్యానం. దాన్నే విశ్వరూప ఈశ్వర ఉపాసన అని కూడా అంటారు. అది చివరిమెట్టు అయిన జ్ఞానయోగం – అక్షర ఉపాసనకు తీసుకు వెళతుంది. దీన్ని నిర్గుణఈశ్వరజ్ఞానం అనీ, అద్వైతజ్ఞానం అనీ అంటారు. భక్తియోగంలో ఇది అత్యున్నతస్థాయి. ఐదుస్థాయిల భక్తియోగంలో ఇది ఐదవమెట్టు. ఈ మెట్టులో సాధన చేస్తే బ్రహ్మజ్ఞాని అవుతారు; స్థితప్రజ్ఞులు అవుతారు; అద్వైతభక్తులు అవుతారు. ఈ ఐదుమెట్ల భక్తియోగాన్ని ముగించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ రాబోయే శ్లోకంలో.

శ్లో. 12 **శ్రేయో హి జ్ఞానమభ్యాసాత్ జ్ఞానాద్ధ్యానం విశిష్యతే ।**
ధ్యానాత్ కర్మఫలత్యాగః త్యాగాచ్ఛాంతిరనంతరమ్ ॥

శ్రేయః, హి, జ్ఞానమ్, అభ్యాసాత్, జ్ఞానాత్, ధ్యానమ్, విశిష్యతే,
ధ్యానాత్, కర్మఫలత్యాగః, త్యాగాత్, శాంతిః, అనంతరమ్ ॥

అభ్యాసాత్	=	తత్త్వము తెలియక చేయు అభ్యాసము కంటెను	కర్మఫల త్యాగః	=	సకలకర్మల ఫలత్యాగము (శ్రేష్ఠము)
జ్ఞానమ్	=	జ్ఞానము (శాస్త్రజ్ఞానము)	హి	=	ఎందుకంటే
శ్రేయః	=	శ్రేష్ఠమైనది	త్యాగాత్	=	త్యాగమువలన
జ్ఞానాత్	=	అనుభవరహితశాస్త్రజ్ఞానముకంటెను	అనంతరమ్	=	వెంటనే
ధ్యానమ్	=	పరమేశ్వరస్వరూపధ్యానము	శాంతిః	=	పరమశాంతి
విశిష్యతే	=	శ్రేష్ఠమైనది	(లభ్యతే)	=	లభించును
ధ్యానాత్	=	ధ్యానముకంటెను			

అభ్యాసాత్ జ్ఞానమ్ హి శ్రేయః (అస్తి) జ్ఞానాత్ ధ్యానమ్ విశిష్యతే,
ధ్యానాత్ కర్మ-ఫల-త్యాగః (విశిష్యతే), అనన్తరమ్ త్యాగాత్ శాన్తిః (భవతి) హి ।

తా: తత్త్వము తెలియక చేయు అభ్యాసముకంటెను జ్ఞానము (శాస్త్రజ్ఞానము) శ్రేష్ఠమైనది. అనుభవరహితశాస్త్ర జ్ఞానముకంటెను పరమేశ్వరస్వరూపధ్యానము శ్రేష్ఠమైనది. ధ్యానముకంటెను సకలకర్మల ఫలత్యాగము శ్రేష్ఠము. ఎందుకంటే త్యాగమువలన వెంటనే పరమశాంతి లభించును.

నాలుగు సాధనలు – ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ నాలుగు రకాల సాధనల గురించి చెప్పబోతున్నాడు. వాటిని కిందనుంచి మొదలుపెట్టి, పైస్థాయిదాకా తీసుకువెళుతున్నాడు. అవి – అభ్యాసం, జ్ఞానం, ధ్యానం, కర్మఫలత్యాగం.

ఎ) **అభ్యాసం** – అభ్యాసం అంటే ధ్యానం. ఈశ్వరధ్యానం లేదా ఉపాసనను అభ్యాసం అంటారు. ఈ ధ్యానంలో ఈశ్వరజ్ఞానం ఉండదు. జ్ఞానం పొందకుండా యాంత్రికంగా చేసే ధ్యానం ఇది. భగవంతుడు ఉన్నాడని ఎక్కడో వినో, చదివో, ఆ భగవంతునిమీద నమ్మకం కొద్దీ ధ్యానం చేస్తారు. అంటే ఇంకోవిధంగా చెప్పాలంటే **జ్ఞానరహిత ధ్యానం**.

బి) **జ్ఞానం** – ఇది కిందనుంచి రెండవస్థాయి సాధన. జ్ఞానం అంటే శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేసి శ్రవణంద్వారా ఈశ్వరజ్ఞానం పొందటం. అంటే ఈశ్వరుని గురించి నిశ్చయజ్ఞానం ఉంది, కాని వీరు ధ్యానం చెయ్యరు. పొందిన జ్ఞానంమీద ధ్యానం చేస్తే ఆ జ్ఞానం జీర్ణించుకుంటారు. కాని వీరు ధ్యానం చెయ్యరు. మొదటి స్థాయి వారిది జ్ఞానరహిత ధ్యానం అయితే వీరిది దానికి భిన్నం. వీరిది **ధ్యానరహిత జ్ఞానం**.

సి) **ధ్యానం** – ముందు అభ్యాసం అంటే కూడా ధ్యానం అన్నాము. కాని ఆ ధ్యానానికీ, ఈ ధ్యానానికీ భేదం ఉంది. అది జ్ఞానరహిత ధ్యానం అయితే ఇది జ్ఞానసహిత ధ్యానం. ఈ సాధకులు ఈశ్వరుని గురించిన నిశ్చయజ్ఞానం పొందాక, ఆ జ్ఞానంతో ఈశ్వరధ్యానం చేస్తారు. అంటే ఈ స్థాయిలో ధ్యానం, జ్ఞానం రెండూ ఉంటాయి. వీరిది **జ్ఞానసహిత ధ్యానం**.

డి) **కర్మఫలత్యాగం** – కర్మఫలాలను ఈశ్వరునికి అంకితం చెయ్యటం. అంటే సకామకర్మలే చేస్తారు కాని వచ్చిన ఫలాలను ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరిస్తారు. వీరిది **ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి**

ఈ నాలుగు సాధనలనూ మళ్ళీ ఒకసారి చూస్తే, అవి కిందనుంచి వరుసగా – అభ్యాసం, జ్ఞానం, ధ్యానం, కర్మఫలత్యాగం.

ఇక్కడ ఒక విషయం గమనించాలి. ఈ కర్మఫలత్యాగం పదాన్ని పదకొండవ శ్లోకంలో వాడాడు కృష్ణపరమాత్మ. దేనికి? భక్తియోగంలో ఐదుస్థాయిలను వర్ణిస్తూ, సకామకర్మను అన్నిటికన్నా తక్కువస్థాయిగా వర్ణించాడు. దాన్ని మొదటిమెట్టుగా పెట్టిన కృష్ణపరమాత్మే ఇప్పుడు ఈ శ్లోకంలో ఈ నాలుగు సాధనల్లో సకామకర్మకు పెద్దపీట వేస్తున్నాడు. తనను తనే ఖండించుకుంటున్నాడా? భగవంతుడు తనను తాను ఎన్నడూ ఖండించుకోడు. ఆయన లీలలను మనమే సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. ఆయనను సరిగ్గా అర్థం చేసుకునేందుకు మనకు కొండంత అండగా శంకరాచార్యులవారు ఉన్నారు. ఆయన ఈ సమస్యను పరిష్కరిస్తారు. భగవంతుని హృదయాన్ని మనమే సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి.

ముందు చెప్పిన ఐదుదశలూ సరిగ్గానే ఉన్నాయి. అందులో చెప్పినట్టుగా కర్మఫలత్యాగం (సకామకర్మ) అన్నిటికన్నా తక్కువస్థాయికి చెందినదే. అంటే భక్తియోగంలో అది మొదటిమెట్టు. దానిపైన నాలుగు మెట్లు ఉన్నాయి. దాని తర్వాత జ్ఞానం పొంది, జ్ఞానసహిత ధ్యానం చెయ్యాలి. అదీ సాధన. కర్మఫలత్యాగం అట్టడుగు మెట్టే.

కాని దురదృష్టవశాత్తూ, మనలో చాలమందిమి ఈ అట్టడుగు మెట్టులోనే ఉన్నాము. మనకు ఎన్నో తీరని కోరికలు ఉన్నాయి. పిల్లల చదువులు అవాలి, అమ్మాయిల పెళ్ళిళ్ళు చెయ్యాలి, మనవళ్ళు పుట్టాలి, ఎన్నో బాధ్యతలు తీరాలి. వాటికోసం తిరుపతిలో కళ్యాణం చేయించాలి, గురువాయూర్‌లో ఉయ్యాల కట్టించాలి, అలా కోరికలు అనంతంగా సాగిపోతుంటే నిష్కామకర్మల గురించి ఆలోచించే తీరికెక్కడ ఉంది? అందువల్ల మనలో చాలామందిమి ఈ అట్టడుగు మెట్టుమీదనే ఉన్నాము.

అట్టడుగు మెట్టుమీద ఉన్నారు, వీరితో ఏమీ లాభం లేదని కృష్ణపరమాత్మ కొట్టిపారేస్తే, మనకు ఆత్మన్యూనతా భావన వచ్చే ప్రమాదముంది. అందువల్ల మనను వెన్నుతట్టి ప్రోత్సహించటానికి అట్టడుగు సాధనను తీసుకెళ్ళి అత్యున్నతస్థానంలో కూర్చోపెట్టాడు. పెద్ద పెద్ద విజయాలు పొందాలని అందరికీ ఉంటుంది కాని పెద్ద విజయం సాధించలేకపోతే, చిన్న విజయమే బాగుంది అనేస్తారు. అలాగే ఇక్కడ చిన్న విజయం అయిన కర్మఫలత్యాగాన్ని స్తుతిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దీనిని అతిశయోక్తి అంటారు. అతిశయోక్తిని అర్థవాదం అంటారు శాస్త్రంలో.

పన్నెండవ శ్లోకాన్ని అర్థవాదశ్లోకం అంటారు. అర్థవాదం అంటే ఒక సాధనను ఎక్కువచేసి మాట్లాడటం. ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ నాలుగు సాధనల గురించి చెప్పాడు. అవి కిందనుంచి వరుసగా **అభ్యాసం** – జ్ఞానరహిత ధ్యానం; **జ్ఞానం** – ధ్యానరహిత జ్ఞానం; **ధ్యానం** – జ్ఞానసహిత ధ్యానం; **కర్మఫలత్యాగం** – ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి.

అభ్యాసం – అన్నిటికన్నా తక్కువస్థాయికి చెందినది అభ్యాసం, యాంత్రిక ఉపాసన. కాని అసలు ఏ సాధన

చెయ్యకపోవటం కన్నా యాంత్రిక ఉపాసన చెయ్యటం మంచిదే. యాంత్రిక ఉపాసన అంటే చిన్నప్పుడు ఎప్పుడో నేర్చుకున్న ఏ గాయత్రీ మంత్రమో పఠించటం లాంటిది. దాని అర్థం తెలియదు కాని తండ్రిమీద భయంకొద్దీ, దేవుడు శిక్షిస్తాడనే పాపచింతనతో చేస్తారు. అది అన్నిటికన్నా తక్కువస్థాయి సాధన.

అభ్యాసాత్ జ్ఞానం శ్రేయః – దీనికన్నా మెరుగైనది జ్ఞానం పొందటం. జ్ఞానం అంటే ఈశ్వరజ్ఞానం. ఇక్కడ జ్ఞానం నిర్వచనం ఏమని చూశాము? ధ్యానరహిత జ్ఞానం. జ్ఞానరహిత ధ్యానం కన్నా ధ్యానరహిత జ్ఞానం గొప్పది. దానికన్నా శ్రేష్ఠమైనది ఏది?

జ్ఞానాత్ ధ్యానం విశిష్యతే – జ్ఞానం కన్నా ధ్యానం గొప్పది. ధ్యానం అంటే ఏమిటి? ఇంతకుముందే చూశాము. జ్ఞానసహిత ధ్యానం. భగవంతుని గురించిన జ్ఞానం పొందాక చేసే ధ్యానం గొప్పది. ఇంతవరకూ మన ప్రయాణం సాఫీగా సాగింది. ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ అనుకోకుండా ఒక మలుపు తిప్పుతున్నాడు.

ధ్యానాత్ కర్మఫలత్యాగః – ధ్యానం కన్నా శ్రేష్ఠమైనది కర్మఫలత్యాగం. నాలుగు సాధనల్లో కర్మఫలత్యాగం అత్యంత గొప్పసాధన.

ఇక్కడే కృష్ణపరమాత్మ తన లీలను ప్రదర్శిస్తున్నాడు. ముందే చూసినట్టుగా ఈ కర్మఫలత్యాగాన్ని భక్తియోగ సాధనల్లో అట్టడుగు మెట్టుమీద పెట్టిన కృష్ణపరమాత్మే ఇప్పుడు అదే మొదటిమెట్టు అంటున్నాడు. అందువల్ల ఇది సత్యం కాదు. ఇది మనను ఇంకా పైకి ఎదగటానికి ప్రోత్సహించటానికి వాడిన అర్థవాదం అని గుర్తుంచుకోవాలి. సకామకర్మ ప్రధాన కర్మయోగం అంటారు దీన్ని. ఇది ధ్యానం కన్నా గొప్పది.

త్యాగాత్ – కర్మఫలత్యాగం అంటే కర్మఫలాన్ని అనుభవించే ముందు దాన్ని భగవంతునికి అంకితం చేసి, ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరించటం అని చూశాము. ఈ ప్రసాదబుద్ధి మన సంప్రదాయంలో అంతర్లీనంగా ఉంది. మనకు శాస్త్రం ఏం చెపుతుందో తెలియకపోయినా, కొత్త దుస్తులు కొనుక్కున్నా కూడా వాటిని భగవంతుని ముందు పెట్టి, వాటికి పసుపో, కుంకుమో పెట్టి అప్పుడు ధరిస్తాము. అలాగే ఏ పిండివంట చేసినా భగవంతునికి అర్పించి, అప్పుడు స్వీకరిస్తాము. దాన్ని నివేదన చెయ్యటం అంటారు.

నివేదన అంటే 'ఓ దేవా, నేను ఏది అనుభవిస్తున్నా అది నీ కృపవల్లనే. నేను ఈ ఫలం పొందటానికి శ్రమపడ్డాను కాని ఈ శ్రమపడే సామర్థ్యం కూడా నీ కృపవల్లనే ఏర్పడింది. అందువల్ల నీకు సదా కృతజ్ఞుడిని,' అని విన్నవించుకోవటం. ఇటువంటి భావనతో ఫలాన్ని స్వీకరించటాన్ని కర్మఫలత్యాగం అంటారు. అలా స్వీకరిస్తే వచ్చే గొప్పఫలం – గొప్పశాంతి. దాన్ని ప్రసాదం అంటారు. ఎటువంటి మానసిక అలజడి ఉండదు. మామూలుగా ప్రసాదం అనగానే మనకు గుర్తుకొచ్చేది వడ, లడ్డు, పొంగలి లాంటి తినే ప్రసాదం. ప్రసాదం అంటే అసలు అర్థం ప్రశాంతచిత్తం, శాంతి. జీవితంలో కలిగే ప్రతి ఒక్క అనుభవాన్నీ ప్రసాదంగా స్వీకరించాలి. పెళ్ళయి జీవితభాగస్వామి రావటం, పిల్లలు పుట్టటం, అన్నీ ప్రసాదం అనుకుంటే మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉంటుంది. ఎటువంటి ఆందోళనా ఉండదు. త్యాగః అంటే ఏది వచ్చినా స్వీకరించటం.

ఆగతే స్వాగతం కుర్యాత్

(త్యాగాత్) శాంతిః అనంతరమ్ – త్యాగంవల్ల శాంతి కలుగుతుంది.

సమత్వం యోగ ఉచ్యతే

అనంతరం అంటే వెంటనే. వెంటనే శాంతి కలుగుతుంది. దీనితో భక్తియోగసాధన ముగిసింది. దీనితో ఈ అధ్యాయంయొక్క మొదటి అంశం ముగిసింది.

2. **భక్తియోగ ఫలము: శ్లోకాలు 13-19 – ఉపోద్ఘాతం**

భక్తియోగాన్ని ఐదుదశలుగా చూశాము. అవి కర్మయోగంలో రెండుస్థాయిలు, ఉపాసనయోగంలో రెండుస్థాయిలు, చివరికి జ్ఞానయోగం. జ్ఞానయోగంలో సాధకుడు వేదాంతశాస్త్రంయొక్క శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేస్తాడు. జ్ఞానయోగం భక్తియోగంలో అత్యున్నతస్థాయి.

ఒక సాధకుడు ఈ ఐదుదశల భక్తీ దాటి వచ్చాడనుకుందాము. ఈ దశలు దాటటానికి ఎంత సమయం పడుతుంది? అది అందరికీ ఒక్కలాగా ఉండదు. కొంతమంది ఈ జన్మలోనే దాటవచ్చు, కొంతమంది కొన్ని జన్మలుగా సాధన చేస్తూ వచ్చి ఉండవచ్చు. అలా ఒక వ్యక్తి ఈ సాధనలన్నీ చేశాడనుకుందాము. అప్పుడతన్ని జ్ఞాని అంటారు. అతను పరాభక్తుడు అవుతాడు. ఈ పరాభక్తునికి జ్ఞానం ఉండితీరాలి. ఎందుకంటే భక్తిలో ఐదవదశను జ్ఞానయోగం అని చూశాము.

ముందు భగవంతుణ్ణి ఏకరూప ఈశ్వరునిగా కొలిచి, విశ్వరూప ఈశ్వరధ్యానం చేసి, భగవంతుడు నిర్గుణబ్రహ్మ అనే జ్ఞానం పొందుతాడు చివరికి. నామరూపాలున్న ఈ మిథ్యాజగత్తు వెనక ఉన్న చైతన్యసత్యం బ్రహ్మ అని తెలుసుకుంటాడు. ఇంకా గొప్పవిశేషం – ఎప్పుడైతే బ్రహ్మ నిర్గుణబ్రహ్మ అని తెలుసుకుంటాడో, ఆ బ్రహ్మ ఎవరో కాదు, తనే అని అర్థం చేసుకుంటాడు. అహం బ్రహ్మ అస్మి లేదా సః అహం అస్మి అని నేర్చుకుంటాడు.

నిజానికి చిన్నవయస్సునుంచే సంధ్యావందన మంత్రాల్లో అసావాదిత్యో బ్రహ్మ అని నేర్చుకుంటాడు; కాకపోతే అప్పుడు అర్థం తెలియక యాంత్రికంగా చేస్తాడు. జ్ఞానయోగానికి వచ్చాక, జీవాత్మ పరమాత్మల ఐక్యం గురించి నేర్చుకుంటాడు. దీన్ని అద్వైతజ్ఞానం అంటారని చూశాము. అల, సముద్రం రెండు భిన్నవస్తువులు కావు; అవి ఒకటే నీరుకు ఉన్న రెండు భిన్ననామరూపాలు. నిజానికి అల అనే వస్తువు లేదు, సముద్రం అనే వస్తువు లేదు; ఉన్నది ఒకటే నీరు. అలాగే జీవాత్మ పరమాత్మలు నామద్వయం; నామి ఒకటే.

ఇటువంటి జ్ఞానం పొందిన వ్యక్తిని జ్ఞాని అంటారనీ, స్థితప్రజ్ఞుడు అంటారనీ రెండవ అధ్యాయంలో చూశాము. అంతేగాక అతని లక్షణాలను కూడా చూశాము.

ఇప్పుడు 13-19 శ్లోకాల వరకూ, కృష్ణపరమాత్మ అలాంటి జ్ఞాని ప్రవర్తన ఎలా ఉంటుందో చెప్పబోతున్నాడు. అతను జీవితంలోని ఒడిదుడుకులను ఎలా ఎదుర్కొంటాడు? ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే పరాభక్త లక్షణాలు. అంటే జ్ఞాని లక్షణాలను వివరించబోతున్నాడు – అలా చెప్పటం ఎందుకు?

జ్ఞాని లక్షణాలను వింటే కొన్ని ప్రయోజనాలు కలుగుతాయి. అవి–

ఎ) ఈ సాధనయొక్క ప్రయోజనం తెలిస్తే, ఈ సాధన చెయ్యాలనే ఉత్సాహం కలుగుతుంది. ప్రకటనలు ఒక వస్తువును పదేపదే చూపించటం వెనకనున్న ఉద్దేశం అదే. ఒక వస్తువుపైన తాటికాయంత అక్షరాలతో దీన్ని వెయ్యి రూపాయలకే మీ స్వంతం చేసుకోండి అని రాస్తారు. దాని కింద చాలా చిన్న అక్షరాలతో 20 సంవత్సరాల పాటు, నెలసరి వాయిదా 500 రూపాయలు చెల్లించండి అని ఉంటుంది.

కాని శాస్త్రం చెప్పే ప్రయోజనాలు వట్టి మాటలు కాదు.

బి) జ్ఞానికి సహజంగా అబ్బిన లక్షణాలను మనం సాధన చెయ్యాలి.

యాని జ్ఞానినః లక్షణాని, తాని అజ్ఞానినః సాధనాని భవంతి

జ్ఞానికి సహజంగా అబ్బిన లక్షణాలను మనం ప్రయత్నపూర్వకంగా చేస్తే, త్వరలో మనకు కూడా ఆ లక్షణాలు అబ్బుతాయి. దీన్నే పూజ్యస్వామీజీ, **'ఫేకిట్ అండ్ మేకిట్,'** అంటారు.

సి) జ్ఞానం పొందితే, ఇక్కడే ఇప్పుడే మోక్షం పొందుతావు అంటుంది శాస్త్రం. అంటే మోక్షం ఎప్పుడో మరణం తర్వాత వచ్చే ఫలం కాదు. ఒకవేళ నువ్వు జ్ఞానం పొందితే మోక్షం పొందుతావు. మోక్షం అంటే వైకుంఠానికో, కైలాసానికో వెళతావు అంటే మనం భయపడిపోతాము. నాకు జ్ఞానమూ వద్దు, మోక్షమూ వద్దు, నేను ఇంకా కొన్ని కాలాలపాటు జీవించాలి; నేను నెరవేర్చాల్సిన బాధ్యతలు ఎన్నో ఉన్నాయి; నేను మరణించే ముందు వస్తాను, అప్పుడు నేర్పిద్దువు గాని ఈ జ్ఞానాన్ని అంటాము.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ప్రత్యేకించి చెపుతున్నాడు – మోక్షం అంటే నీ మనస్సులో పొందే ఆనందం; దాన్ని ఇప్పుడే, ఇక్కడే పొందుతావు.

డి) మోక్షాన్ని జీవన్ముక్తి అంటారు. బ్రతికి ఉండగానే మోక్షాన్ని అనుభవిస్తాము. మరణించాక వచ్చే ఫలం కాదు. అందువల్ల పరాభక్తి లక్షణాలు అనే బదులు జీవన్ముక్త లక్షణాలు అని అనవచ్చు రాబోయే మంత్రాల్లోని వర్ణనను. ఇది తెలుసుకోవటంవల్ల కలిగే ఇంకొక ప్రయోజనం – మనం జ్ఞాని కిందకు వస్తామో, రామో మనను మనమే పరీక్షించుకోవచ్చు. మనకు అప్పుడప్పుడు శంక కలుగుతుంది. ఏమిటది? ఇన్ని సంవత్సరాలుగా శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేస్తున్నాను, నాకు మోక్షం వస్తుందా రాదా అనుకుంటాము. మనకు విద్య నేర్పిన గురువు ఫలానా అతను జీవన్ముక్తుడు, అతణ్ణి గౌరవించి, పాదపూజ చెయ్యండని ప్రశంసాపత్రం ఇస్తాడా? ఏమీ అవసరం లేదు. ఈ లక్షణాలు ఉన్నాయో లేదో ఆత్మపరీక్ష చేసుకుంటే చాలు.

ఇప్పుడు 13–19 శ్లోకాల్లో జ్ఞాననిష్ఠలో ఉన్న భక్తుని స్వభావాన్ని చూడబోతున్నాము. ఈ జ్ఞానీభక్తుని గురించి కృష్ణపరమాత్మ ఏడవ అధ్యాయంలోనే చెప్పాడు.

చతుర్విధా భజంతే మాం జనాః సుకృతినోఽర్జున ।

ఆర్తో జిజ్ఞాసురర్థార్థీ జ్ఞానీ చ భరతర్షభ ॥ – 7.16

తేషాం జ్ఞానీ నిత్యయుక్త ఏకభక్తిర్విశిష్యతే ।

ప్రియో హి జ్ఞానినోఽత్యర్థమ్ అహం స చ మమ ప్రియః ॥ – 7.17

ఈ రెండు శ్లోకాలనే ఇప్పుడు రాబోయే మంత్రాలలో వివరించబోతున్నాడు. జ్ఞానీభక్తుడు అందరిలోకీ చాలా గొప్పభక్తుడు. చిన్మయానందస్వామి అద్భుతంగా వివరిస్తారు – ప్రేమగాని, భక్తిగాని ఎక్కువయితే వారి మధ్యనున్న దూరం తగ్గుతుంది. మనం ఎవరినైనా ఎక్కువగా ప్రేమిస్తే ఏమంటాము? అతను నాకు చాలా దగ్గర వ్యక్తి అంటాము, లేదా నాకు ఆత్మీయుడు అంటాము. అంటే ప్రేమ ఎంత ఎక్కువ ఉంటే, దూరం అంత తగ్గుతుంది.

ఈ సూత్రాన్ని అన్వయిస్తే అత్యంత ఎక్కువ ప్రేమ ఉన్నచోట దూరం బొత్తిగా ఉండకూడదు. అంటే అసలు దూరం లేదు. అంటే జీవాత్మ, పరమాత్మల మధ్య దూరం బొత్తిగా లేదు. అందువల్ల అద్వైతంలో భగవంతుని మీద భక్తి అనంతం. ఆ భావనను కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా చెప్పాడు. నాకు జ్ఞాని దగ్గర కాదు; జ్ఞానే నేను, నేనే జ్ఞానిని.

ఇటువంటి వ్యక్తి ఎలా ప్రవర్తిస్తాడు? అతను ఎంత గొప్ప జ్ఞాని అయినా కూడా, అతనికున్న ప్రారబ్ధకర్మను అనుభవించక తప్పదు. అతను జ్ఞానానికి రాకముందు కొన్ని పుణ్యపాపాలు చేసి ఉండవచ్చు. వాటియొక్క ఫలితాలను అతను జ్ఞానం పొందాక కూడా అనుభవించక తప్పదు. వాటికి ఎలా స్పందిస్తాడు?

శ్లోకాల్లోకి వెళ్ళేముందు చిన్నమాట. ఈ జ్ఞాని లక్షణాలను మీకు మీరు పరీక్షించుకోవటానికి వాడవచ్చని చూశాము. కాని ఒక విషయం గుర్తుంచుకోండి. ఈ పరీక్షను ఎదుటివ్యక్తి జ్ఞానా కాదా అని పరీక్షించటానికి ఉపయోగించకండి. ఎదుటివారిని పరీక్షించటానికి మీకు హక్కు లేదు. అంతేకాదు, మిమ్మల్ని మీరు పరీక్షించుకునేటప్పుడు కూడా ఆ పరీక్షను జాగ్రత్తగా చెయ్యాలి. ఎందుకంటే ఆత్మపరీక్ష సానుకూల ఫలితాలను ఇవ్వవచ్చు; ప్రతికూల ఫలితాలను కూడా ఇవ్వవచ్చు. ఈ పరీక్షను తెలివిగా చెయ్యకపోతే ఆత్మపరీక్ష మీలో నిరాశానిస్పృహలను, ఆత్మన్యూనతా భావనను తీసుకురావచ్చు. ముఖ్యంగా ఎదుటివారితో పోలిస్తే మీరు కృంగిపోవచ్చు. అలాంటి భావన ఒకవేళ కలిగితే, ఈ పరీక్షను ఆపేయండి.

ఇలా ఆత్మపరీక్ష చేసుకోవాల్సిన కారణం, మిమ్మల్ని మీరు ఉత్తేజపరుచుకోవటానికి. ఎదుటివారితో పోల్చుకోకండి. మీరు ఏ స్థాయిలో ఉన్నారో బేరీజు వేసుకుని, ఆ స్థాయిని దాటి పైకి ఎదగండి. ఇప్పుడు ఈ నేపథ్యంతో ఈ భాగాన్ని చూద్దాము.

శ్లో. 13 **అద్వేష్టా సర్వభూతానాం మైత్రః కరుణ ఏవ చ ।**
నిర్మమో నిరహంకారః సమదుఃఖసుఖః క్షమీ ॥

శ్లో. 14 **సంతుష్టస్సతతం యోగీ యతాత్మా దృఢనిశ్చయః ।**
మయ్యర్పితమనోబుద్ధిః యో మద్భక్తస్స మే ప్రియః ॥

అద్వేష్టా, సర్వభూతానామ్, మైత్రః, కరుణః, ఏవ, చ,
నిర్మమః, నిరహంకారః, సమదుఃఖసుఖః, క్షమీ ॥
సంతుష్టః, సతతమ్, యోగీ, యతాత్మా, దృఢనిశ్చయః,
మయి, అర్పితమనోబుద్ధిః, యః, మద్భక్తః, సః, మే, ప్రియః ॥

యః	= ఏ పురుషుడు	సతతమ్	= సర్వదా సంతుష్టుడై
సర్వభూతానామ్	= సకల ప్రాణులయందును	సంతుష్టః	యుండువాడో
అద్వేష్టా	= ద్వేషభావమును కలిగియుండడో	యతాత్మా	= శరీరేంద్రియ
మైత్రః, చ	= స్వార్థరహితమైన ప్రేమను		మనస్సులను
	కలిగియుండునో		వశపఱచుకొన్నవాడో
కరుణః	= హేతురహితదయాళువో	దృఢనిశ్చయః	= నాయందే నిశ్చయబుద్ధి
ఏవ	= అలాగే		గలవాడో
నిర్మమః	= మమతారహితుడో	మయి	= నాయందే
నిరహంకారః	= అహంకారము లేనివాడో	అర్పితమనో బుద్ధిః	= మనోబుద్ధులను
సమదుఃఖసుఖః	= సుఖదుఃఖముల ప్రాప్తి యందు		అర్పించినవాడో
	సమభావము కలిగియున్నవాడో	సః	= అటువంటి
క్షమీ	= క్షమాగుణము గలవాడో	మద్భక్తః	= నా భక్తుడు
యోగీ	= యోగియై	మే, ప్రియః	= నాకు ఇష్టుడు

యః సర్వ-భూతానాం అద్వేష్టా, మైత్రః, కరుణః చ ఏవ, నిర్మమః,
నిరహఙ్కారః, సమ-దుఃఖ-సుఖః క్షమీ, సతతమ్ సన్తుష్టః ।

యోగీ, యత-ఆత్మా, దృఢ-నిశ్చయః, మయి అర్పిత-మనః-బుద్ధిః,
సః మత్-భక్తః మే ప్రియః (అస్తి) ।

తా: ఏ పురుషుడు సకల ప్రాణులయందును ద్వేషభావమును కలిగియుండడో స్వార్థరహితమైన ప్రేమను కలిగియుండునో, హేతురహితదయాళువో అలాగే మమతారహితుడో, అహంకారము లేనివాడో, సుఖదుఃఖముల ప్రాప్తియందు సమభావము కలిగియున్నవాడో, క్షమాగుణము గలవాడో, యోగియై సర్వదా సంతుష్టుడై యుండువాడో, శరీరేంద్రియ మనస్సులను వశపఱచుకొన్నవాడో, నాయందే నిశ్చయబుద్ధి గలవాడో, నాయందే మనోబుద్ధులను అర్పించినవాడో అటువంటి నా భక్తుడు నాకు ఇష్టుడు.

ఈ శ్లోకాల్లో జ్ఞానీ లక్షణాలను తెలుసుకుంటామని చూశాము.

ఎ) **ద్వేషభావం ఉండదు – అద్వేష్టా సర్వభూతానామ్** – జ్ఞానికి ద్వేషభావన ఉండదు. ఎవరినీ ద్వేషించడు.

మనం మోక్షానికి ఎంత దగ్గరగా ఉన్నామో పరీక్షించుకోవాలనుకుంటే, ఒక కాగితం తీసుకుని జ్ఞాని లక్షణాలను రాసుకోవాలి. ఆ లక్షణాలు మనకు ఎంత తక్కువగా ఉంటే, మనం మోక్షానికి అంత దూరంగా ఉన్నామని అర్థమవుతుంది. ఆ లక్షణాలు ఎక్కువ ఉంటే, మోక్షాన్ని దగ్గరగా ఉన్నట్టు అర్థం.

శాస్త్రం ఎవరినీ ద్వేషించకూడదని చెపితే, మనం ముందుగా చేసేపని, మన ద్వేషాన్ని సమర్థించుకుంటాము. మనం ద్వేషించే వ్యక్తి ఏయే అక్రమాలు చేస్తున్నాడో, అతనిలో ఉన్న చెడు లక్షణాలు ఏమిటో గుర్తు తెచ్చుకుని అందువల్ల నేను ద్వేషిస్తున్నాను అని సమర్థించుకుంటాము. అంతేకాదు, ఎవరికైనా చెప్పి, వారు కూడా మనలను సమర్థించాలని ఆశిస్తాము.

కాని శాస్త్రం ప్రకారం మంచి ద్వేషం, చెడు ద్వేషం అని లేదు. ద్వేషించటమే తప్పు. అది ఎటువంటి ద్వేషమైనా సరే. ఎందుకు? ఎందుకంటే శాస్త్రం ప్రకారం ప్రతి ఒక్కవ్యక్తి కూడా పరమాత్మ స్వరూపం. జీవాత్మ నిత్య శుద్ధ బుద్ధ ముక్త స్వభావం ఉన్న శుద్ధపరమాత్మ. ఆ పరమాత్మను నేనే అని నేర్చుకుంటారు. అలాంటప్పుడు అతన్ని విడిగా ఎలా భావించగలరు? ఎలా ద్వేషించగలరు అంటుంది శాస్త్రం.

సరే ప్రతి ఒక్కవ్యక్తీ పరమాత్మస్వరూపమేనని ఒప్పుకుంటాము కాని అతను చేసే చర్యలు దారుణంగా ఉన్నాయి. అవి అతని స్వరూపం కాదు కదా; అలాంటప్పుడు అతను చేసే పనులు చెడుపనులు అయి ఉండవచ్చు. వ్యక్తిని ద్వేషించకూడదన్నారు బాగానే ఉంది, అతని చెడు పనులను ద్వేషించవచ్చా?

అతను చేసే చెడు పనులను కూడా ద్వేషించకూడదు అంటుంది శాస్త్రం. ఎందుకు? ఆ వ్యక్తిని ద్వేషించటంవల్ల మీరు అతనిలో మార్పును తీసుకురాలేరు. ఒకవేళ ద్వేషించటంవల్ల మార్పు తీసుకురాగలిగితే, రేడియమ్ ట్రీట్‌మెంట్ ఇచ్చినట్టుగా, దీనికి కూడా 5, 6 సార్లు నేను నిన్ను ద్వేషిస్తున్నానని అరగంటకొకసారి చెపుతూ రావచ్చు. కాని అది సాధ్యం కాదు. ద్వేషించినంత మాత్రాన ఎవరూ మారరు. అందువల్ల ఒకవ్యక్తినీ ద్వేషించ కూడదు; అతని చర్యలనూ ద్వేషించకూడదు. ఒక వ్యక్తిని ద్వేషించకూడదు, ఎందుకంటే అతను భగవత్ స్వరూపం; అతని చర్యలను ద్వేషించకూడదు, ఎందుకంటే అతను మారడు. అందువల్ల ద్వేషం ఏ విధంగానూ లాభంలేదు.

ఎవరినైనా ద్వేషించటం వల్ల అతనిలో మార్పు రాకపోగా, అది మీ మనస్సుమీద పెద్ద దెబ్బ తీస్తుంది. మీరు ద్వేషించే వ్యక్తి బాగానే ఉంటాడు కాని అతన్ని మీరు ద్వేషిస్తూపోతే, మీ మనస్సును బాగా కృంగదీస్తుంది. అసలే అతని దుర్మార్గం మిమ్మల్ని బాధపెట్టింది; అగ్నికి ఆజ్యం తోడయినట్టుగా దానికి మీరు ద్వేషాన్ని జత చేస్తే, మీ పరిస్థితి ఇంకా దారుణంగా ఉంటుంది. అందువల్ల ఎవరినీ ద్వేషించవద్దు అంటుంది శాస్త్రం.

సరే, ఎవరినీ ద్వేషించకూడదు, అతని చర్యలను ద్వేషించకూడదు, అలా చేస్తే నా మనస్సే కృంగిపోతుంది అంటే అటువంటి వ్యక్తిమీద నా స్పందన ఎలా ఉండాలి? ఇది నా సందేహం. ఖచ్చితంగా ద్వేషం మాత్రం

ఉండకూడదు. శాస్త్రం సామదానబేధదండోపాయాల్లో ఏదైనా పద్ధతిని వాడండి అంటుంది. ముందు సామదానబేధాలు ఉపయోగించి, వాటివల్ల ఆశించిన ఫలితం రాకపోతే దండన పాటించండి. తప్పులేదు. కాని దాన్ని ద్వేషభావనతో పాటించకూడదు, ప్రేమగా శిక్షించాలి. అతనికి విధించే దండన అతన్ని శిక్షించటానికి వినియోగించకూడదు. ప్రేమతో అతన్ని మార్చటానికి వినియోగించాలి అంటుంది.

ప్రేమించే వ్యక్తిని ఎలా దండించగలము? ద్వేషం, దండనలకు పొత్తు కుదురుతాయి కాని, ప్రేమ ఉన్న చోట దండన ఎలా ఉపయోగిస్తాము? శాస్త్రం అది సాధ్యమే అంటుంది. దానికి గొప్ప ఉదాహరణ మన కళ్ళముందు కనపడే కన్నతల్లే. ఆవిడ పిల్లలను ఎంతో గొప్పగా ప్రేమిస్తుంది, కాని అవసరమైతే పిల్లవాడు తప్పుదారి పడుతుంటే అతన్ని దండించటానికి కూడా వెనుకాడదు. అందువల్ల ద్వేషానికి చోటులేదు; ఏ శిక్ష విధించినా కూడా ప్రేమతో విధించాలి. ఎవరినీ ద్వేషించకూడదు. ఇది మొదటి లక్షణం.

సరే నేను ఎవరినీ ద్వేషించను కాని ఒకరిద్దరిని మాత్రం ద్వేషించకుండా ఉండలేను. అది కుదురుతుందా? కుదరదు అంటుంది శాస్త్రం. మనకు ద్వేషించటం సరదా అవవచ్చేమో కాని, శాస్త్రం అలాంటి సరదాలకు చోటు లేదంటుంది. మీకు నచ్చని పనులు చేసిన వ్యక్తిని విమర్శించవచ్చు, కాని దాన్ని కూడా ప్రేమతో చెయ్యాలి అని అంటున్నదని చూశాము. ఆ వ్యక్తినుంచి దూరంగా శారీరకంగా వెళ్ళినా కూడా, మానసికంగా మాత్రం ద్వేషించకూడదు. మీరు చెయ్యగలిగింది అతని గురించి ప్రార్థన చెయ్యటమే 'ఓ దేవా, అతనికి మంచి బుద్ధిని ప్రసాదించు.'

బి) **మిత్రభావన – మైత్రః** – అందరికీ స్నేహితునిగా ఉంటాడు. జ్ఞానికి కొందరు మాత్రమే దగ్గర స్నేహితులు ఉండరు.

భోక్తారం యజ్ఞతపసాం సర్వలోకమహేశ్వరమ్ ।
సుహృదం సర్వభూతానాం జ్ఞాత్వా మాం శాంతిమృచ్ఛతి ॥ – 5.29

సర్వభూతానాం సుహృదం. అందరితోనూ స్నేహంగా ఉంటాడు. స్నేహితుడు అంటే ఎవరు? భర్తృహరి తన నీతిశతకంలో స్నేహితుని లక్షణాలను వివరిస్తాడు.

పాపాన్నివారయతి యోజయతే హితాయ గుహ్యం నిగూహతి గుణాన్ ప్రకటీకరోతి
ఆపద్గతం చ న జహాతి దదాతి కాలే సన్మిత్ర లక్షణమిదం ప్రవదన్తి సన్తః – నీతిశతకం 23

స్నేహితుడు చేసే పనులేమిటి?

పాపాత్ నివారయతి – పాపాలు చెయ్యబోతుంటే వాటినుంచి నివారిస్తాడు. మంచి స్నేహితునికి మీకు కూడా తెలియని మీ బలహీనతలు తెలుస్తాయి. అంతటా కాంతిని వెదజల్లే దీపం కిందట చీకటి ఉంటుంది. అన్ని రంగులు, రూపాలు చూసే కన్ను మీ కంటి రంగును చూడలేదు. అలా అందరి గురించీ తెలుసుకునే మీకు మీ బలహీనత తెలియకపోవచ్చు. మంచిమిత్రుడు మీ బలహీనతలను తెలుసుకుని, మీరు పాపాలు చెయ్యకుండా కాపాడుతాడు.

యోజయతే హితాయ – మిమ్మల్ని మంచి మార్గంలో పెడతాడు.

గుహ్యం నిగూహతి – మీరు మీ మనస్సులో ఉన్న రహస్యాలను మంచిమిత్రునితో పంచుకుంటారు. ఎందుకు? అతను ఎవరికీ చెప్పడన్న నమ్మకంతో. స్విస్‌బ్యాంకులో డబ్బులు వేసుకుంటే, వారు ఎవరికీ మీకు అక్కడ అకౌంటు ఉందని చెప్పరు. మంచి స్నేహితుడు మానసిక స్విస్‌బ్యాంకులాంటి వ్యక్తి. అతని భుజంమీద తలవాల్చి, భోరున విలపించటానికి ఒక ఆసరా. అంతేకాదు, మీ విషయాలు గుప్తంగా ఉంచుతాడు.

గుణాన్ ప్రకటీకరోతి – మీలో ఉన్న మంచి లక్షణాలను పదిమందికీ చెపుతాడు. మనం సాధారణంగా దానికి భిన్నంగా చేస్తాము. మంచి గుణాలు చెప్పము, అతని చెడులక్షణాలు, అతని రహస్యాలు అందరికీ చాటి చెపుతాము.

ఆపద్గతం చ న జహాతి దదాతి కాలే – అంతవరకూ మీ చుట్టూ ఉన్న కొందరు స్నేహితులు, మీకు ఏదైనా ఆపద ముంచుకువస్తే ఆమడదూరం పారిపోతారు. కాని నిజమైన మిత్రుడు ఆపదలో ఆదుకుంటాడు.

వయసి గతే కః కామవికారః శుష్కే నీరే కః కాసారః
క్షీణే విత్తే కః పరివారః జ్ఞాతే తత్త్వే కః సంసారః – భజగోవిందం

మీ చేతిలో డబ్బు లేదనేసరికి మీవారు అనుకున్నవారు కూడా మాయమైపోతారు. ఆపద సమయంలో పారిపోని స్నేహితుడే నిజమైన స్నేహితుడు. డబ్బే కాదు, ఒక మంచిమాట చెప్పే నోరు, ఒక ధైర్యం ఇచ్చే అమృతహస్తం, మీకు సమయం వెచ్చించే ఆప్యాయత, మీకు అండగా నిలిచే హృదయం ఉంటుంది అతనికి.

సన్మిత్ర లక్షణమిదం ప్రవదన్తి సన్తః – ఇటువంటి లక్షణాలు ఉన్న వ్యక్తిని మంచిమిత్రుడు అంటారు.

సి) **దయ – కరుణః** – కరుణ అంటే జాలి, దయ. ఎవరైనా కష్టంలో ఉంటే కరిగిపోయే మనస్సు. దయ అంటే ఎదుటివారి కష్టాన్ని తన కష్టంగా భావించి కరిగిపోయే మనస్సు కలిగివుండాలి. నిజానికి కొంతమంది వారు చూస్తున్న సినిమాతో మమేకం చెందుతారు. హీరోయిన్ నవ్వితే ఆమెతో పాటు నవ్వి, ఆమె ఏడిస్తే ఆమెతో పాటు ఏడుస్తారు. ఆమె భర్త చనిపోతే చాలా బాధపడతారు. దీన్ని తాదాత్మ్యభావన అంటారు. తాత్కాలికంగా ఆ వ్యక్తితో మమేకం చెంది, అతని కష్టసుఖాలు తన కష్టసుఖాలుగా భావించగలగటాన్ని దయాగుణం అంటారు. అంటే వారి కష్టాన్ని తన కష్టంగా భావించటం.

ఆత్మౌపమ్యేన సర్వత్ర సమం పశ్యతి యోఽర్జున ।
సుఖం వా యది వా దుఃఖం స యోగీ పరమో మతః ॥ – 6.32

అంటే మీకు ఏదైనా కష్టం వస్తే, వెంటనే దాన్ని తీర్చుకోవటానికి ఎలా పాటుపడతారో అలాగే ఎదుటివారి కష్టాన్ని కూడా తీర్చటానికి చూస్తారు. దానికి చేసే సహాయం ధనరూపంలోనే ఉండాలనే నియమం లేదు. మీరు ఏ సహాయమూ చెయ్యలేకపోతే, మనసారా భగవంతుణ్ణి ప్రార్థించి, ఆ ప్రార్థనవల్ల వచ్చే పుణ్యాన్ని ఆ వ్యక్తికి ధారపోయవచ్చు.

సర్వే భవంతు సుఖినః సర్వే సంతు నిరామయాః

అందరి మేలుకోరి చేసే పూజ చాలు. అది మనసారా చెయ్యాలి. ఏదైనా ప్రకృతి వైపరీత్యం వచ్చినప్పుడు ముఖ్యమంత్రి రక్షణనిధికి అందరూ ఎలా ధనం పంపిస్తారో, అలా మీరు కూడా మీరు చేసే ప్రార్థనను భగవంతుని రక్షణనిధికి పంపించవచ్చు.

నలుగురిలో ఉన్నప్పుడు ఎవరిదైనా పైపంచ జారిపోతుంటే, నీ పంచ జారిపోతోందని చెప్పేకన్నా, మీరు దాన్ని పట్టుకుని అతని భుజంమీద సర్దటం కూడా మీరు చూపే దయాగుణమే. కారుణ్యగుణాన్ని జ్ఞానికి ఎందుకు ఆపాదిస్తాము? జ్ఞాని భగవంతునితో సమానం కాబట్టి, అతనికి కూడా భగవంతుని లక్షణాలు ఉంటాయి.

డి) **మమకారం లేకపోవటం – నిర్మమః** – మమకారం లేకపోవటం అంటే నాది, నావారు అనే మమకారం లేకపోవటం.

ఈ మమకారాన్ని పోగొట్టుకోవటానికి రెండు పద్ధతులున్నాయి. అవి భక్తిపరమైన పద్ధతి, వేదాంతపద్ధతి. ఈ రెండింటిలో వేదాంతపద్ధతి చాలా కష్టం.

వేదాంతపద్ధతిలో ఆత్మజ్ఞానం పొందుతారు. ముందు ఆత్మ అసంగం అనీ, ఆకాశంలాగా దేనితోనూ సంగత్వం పెంచుకోదనీ నేర్చుకుంటారు. తర్వాత ఆ ఆత్మ మీరే అని నేర్చుకుంటారు. ఆత్మలాగా మీరు నిత్యసంబంధరహితులు అనీ, ఆత్మలాగా మీకు దేనితోనూ సంగత్వం ఉండదనీ నేర్చుకుంటారు. ఎప్పుడైతే ఆ జ్ఞానాన్ని మీలో జీర్ణించుకుంటారో, అప్పుడే మీరు కూడా నెమ్మదిగా మమకారాన్ని తగ్గించుకుంటారు.

న మాతా న పితా న బంధుర్న శాస్త్రమ్

న శిష్యో న శిక్షా న చత్వం న చాహం న ప్రపఞ్చః – నిర్వాణదశకమ్

నేను తల్లిని కాదు, తండ్రిని కాదు, శిష్యుణ్ణి కాను అంటూ మమకారాన్ని తొలగించుకోవటానికి తోడ్పడే శ్లోకం ఇది. జ్ఞానం పొంది, వైరాగ్యం పెంపొందించుకోవటం వేదాంతపద్ధతి.

జ్ఞానమార్గంకన్నా భక్తిమార్గం ఆచరించటం తేలిక. ఈశ్వరప్రసాద బుద్ధి కలిగివుండాలి. నేను అనుభవిస్తున్నదంతా భగవంతుడు నాకు తాత్కాలికంగా ఇచ్చిన కానుక. దాన్ని నేను సద్వినియోగం చేసుకుని, ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగాలి. అంటే నా భార్య, పిల్లలు, తల్లిదండ్రులు, నా ఆస్తిపాస్తులు అన్నీ భగవంతుడు నాకిచ్చిన వరాలు. ఎప్పుడు కావాలనుకుంటే అప్పుడు భగవంతునికి నానుంచి వెనక్కి తీసుకునే హక్కు ఉంది. వారిని ఇచ్చినందుకు భగవంతునికి ఋణపడివుండాలి. అలాగే ఆయన వెనక్కి తీసేసుకున్నప్పుడు ఆయనను నిందించకూడదు. భగవంతునికి వారిని కృతజ్ఞతాపూర్వకంగా తిరిగి అప్పచెప్పాలి.

తన్ మన్ ధన్ సబ్‌కుచ్ తేరా

తనువు, మనస్సు, ధనమూ అన్నీ నీవే అనగలగాలి. ఈ మాటలు పెదవులనుంచి రావటం కాదు, హృదయం లోతుల్లోంచి రావాలి. వాటిని నిజంగా ముందే ఇచ్చివేయనవసరం లేదు, కాని బంధించే మమకారం పెంచుకోకూడదు.

ఇ) **అహంకారం లేకపోవటం – నిరహంకారః** – అహంకారం లేకపోవటం. బాహ్యప్రపంచంమీద అనుబంధం పెంచుకుంటే దాన్ని మమకారం అంటారు; మీ శరీరంమీద అనుబంధం పెంచుకుంటే దాన్ని అహంకారం అంటారు. శరీరం అంటే స్థూలశరీరం ఒకటే కాదు; సూక్ష్మశరీరం, కారణశరీరం కూడా వస్తాయి.

శరీరత్రయ అభిమానః అహంకారః, శరీరభిన్న విషయ అభిమానః మమకారః

శరీరత్రయంమీద అభిమానాన్ని అహంకారం అంటే బాహ్యవస్తువులు, మనుష్యులమీద అభిమానాన్ని మమకారం అంటారు. సంసారం అంటే అహంకార, మమకారాలు ఉండటం. అహంకార, మమకారాలను వదులుకోవటం మోక్షం. జ్ఞాని ఈ అహంకార, మమకారాలను వదులుకుంటాడు.

అహంకారాన్ని వదులుకోవటమెలా? దీనికి కూడా ముందు చెప్పిన రెండు పద్ధతుల్లో ఏదైనా ఒక దానిని పాటించాలి. భర్తృహరి వైరాగ్యశతకంలో ఈ అహంకారత్యాగాన్ని అద్భుతంగా వర్ణించారు. మరణశయ్య మీద ఉన్న జ్ఞాని భావన ఎలా ఉంటుంది?

మాతర్మేదిని తాత మారుత సఖే తేజః సుబన్ధో జల
భ్రాతర్వ్యోమ నిబద్ధ ఏవ భవతామన్త్యః ప్రణామాఞ్జలిః
యుష్మత్సఙ్గవశోపజాతసుకృతస్ఫారస్ఫురన్నిర్మల
జ్ఞానాపాస్తసమస్తమోహమహిమా లీయే పరబ్రహ్మణి – భర్తృహరి వైరాగ్యశతకం 100

పంచభూతాలకు కృతజ్ఞత చెబుతున్నాడు ఈ జ్ఞాని. పంచభూతాలు అతని శరీరం ఏర్పడటానికి తోడ్పడ్డాయి. శరీరం ఆకాశం; ఊపిరి వాయువు; శరీర ఉష్ణోగ్రత అగ్ని; ద్రవపదార్థం నీరు; శరీరం బరువు భూమి. ఆ విధంగా పంచభూతాలనుంచి ఈ పాంచభౌతిక శరీరం ఏర్పడింది. ఈ పాంచభౌతిక శరీరాన్ని ఉపయోగించి, జ్ఞానం పొందాను, ఇప్పుడు ఈ శరీరాన్ని మీకు తిరిగి ఇస్తున్నాను అంటున్నాడు జ్ఞాని. ఇదీ అహంకారం లేకపోవటం అంటే.

ఎఫ్) **సమత్వం – సమదుఃఖసుఖః** – సుఖదుఃఖాలను సమానంగా స్వీకరించటం. అంటే సమత్వం కలిగివుండటం. రోడ్డుమీద వెళుతుంటే; అది చాలా ఎత్తుపల్లాలతో ఉంటుంది. మీ కారుకు మంచి షాక్అబ్సార్బర్లు ఉంటే ప్రయాణం సాఫీగా సాగుతుంది. అలాగే జీవితం కూడా అనేక ఎత్తుపల్లాలతో ఉంటుంది. మీరు చక్కటి షాక్అబ్సార్బర్లను పెంపొందించుకుంటే మీ జీవనయానం కూడా సాఫీగా సాగుతుంది. వాటిని కూడా భక్తిపరంగానూ, జ్ఞానపరంగానూ పెంచుకోగలరు.

జ్ఞానపరంగా చూస్తే ఆత్మజ్ఞానం పొందితే, సుఖదుఃఖమిథ్యాత్వదర్శనం కలుగుతుంది. అంటే కష్టాలు కరిగిపోవు, కాని జ్ఞానం వాటిని తట్టుకునే ఆత్మస్థైర్యాన్ని ఇస్తుంది. అహం సత్యం, జగత్ మిథ్యా అనే జ్ఞానం కలిగితే, తాత్కాలికంగా వచ్చిపోయే సుఖానికి పొంగిపోరు; దుఃఖానికి కృంగిపోరు.

ఇది జీర్ణించుకోవటం కష్టమనుకుంటే, భక్తిమార్గం ఉండనే ఉంది. ఈ జగత్తు మొత్తాన్ని భగవంతుడు సృష్టించాడు. ఆయన దేన్నీ అనవసరంగా సృష్టించడు అని అర్థం చేసుకోవాలి. అంటే ప్రతి ఒక్క వస్తువువల్ల

కూడా ఏదో ఒక ప్రయోజనం ఉంటుంది. ఆ ప్రయోజనం మీకు తెలియనంత మాత్రాన లేదనుకోకూడదు. భగవంతుడు దేనినీ అనవసరంగా సృష్టించడని నమ్మకం పెంచుకోగలగటమే శ్రద్ధ. ఈ శ్రద్ధ చాలా లోతుగా ఉండాలి. సృష్టిలోని వస్తువులను గమనించిన కొద్దీ, మీకు తెలియకుండానే ఈ శ్రద్ధ పెరుగుతుంది. విజ్ఞానశాస్త్రంలో ఏ భాగం నేర్చుకున్నా సృష్టిలో ప్రతిదానికీ ఒక విలువ ఉందని అర్థమవుతుంది.

తస్మాత్ సుకృతముచ్యత ఇతి – తైత్తిరీయం

ఈ సృష్టిని సుకృతం అంటుంది ఆ ఉపనిషత్తు. అంటే సృష్టిలో ప్రయోజనం లేని వస్తువంటూ ఏదీ లేదు. ఈ విషయాన్ని అర్థం చేసుకుంటే ఈ సుఖదుఃఖాల జంటను కూడా సృష్టిలో భాగంగా గ్రహిస్తారు. పురాణాల్లో ఎవరిని చూసినా – రాముడు, కృష్ణుడు, నలమహారాజు, ధర్మరాజు – అనేక సుఖదుఃఖాలను అనుభవించారు. అంటే సుఖదుఃఖాలకు కూడా ఒక ప్రయోజనం ఉంది; అవి మీ జీవితాన్ని తీర్చిదిద్దుతాయి అని అర్థం చేసుకోవాలి.

మీ మనస్తత్వం మారాలంటే, మీరు ఎదగాలంటే, దుఃఖం కూడా అనుభవించాలి. ఒక ముడిసరుకు ఒక వస్తువుగా రూపుదిద్దుకునే ముందు ఎన్నో అవస్థలు దాటిరావాలి. సమ్మెటపోట్లకు గురికావాలి; వేడిమంటలను భరించాలి. అలాగే మీరు కూడా మంచివారుగా ఎదగాలంటే కొన్ని సమ్మెటపోట్లను, కొన్ని బాధాకర పరిస్థితులను ఎదుర్కోకతప్పదు. ఈ విషయం తెలుసుకుంటే సుఖదుఃఖాలను సమానంగా స్వీకరిస్తారు.

జి) **క్షమాగుణం – క్షమీ** – క్షమాగుణాన్ని పెంపొందించుకోవటం. నిజానికి క్షమాగుణాన్ని, మనకు లేని గుణంగా నిర్వచించవచ్చు. ఈ గుణం పెంపొందించుకోవటం చాలా కష్టం. అందులో నేటి ఈ పరుగుపందెంలో ఈ క్షమాగుణాన్ని అలవరచుకోవటం చాలా కష్టం. దీన్నే తితీక్ష అని కూడా అంటారు.

మామూలుగా మీకు నచ్చని సంఘటన ఏదైనా జరిగితే, దాన్ని మీకు అనుకూలంగా తిప్పుకోవటానికి ప్రయత్నిస్తారు. అది సంఘటనే అవనవసరం లేదు. మీ కుటుంబసభ్యులలో ఎవరి ప్రవర్తనో మీకు నచ్చలేదనుకోండి, మామూలుగా ఏం చేస్తారు? ఆ వ్యక్తిని మీకు అనుకూలంగా మార్చటానికి ప్రయత్నిస్తారు. ఈ మార్పును తీసుకురావటానికి మళ్ళీ రెండు రకాలుగా ప్రయత్నించవచ్చు. దూకుడుగా వారిని తిట్టటమో, కొట్టటమో చేయవచ్చు. రెండవది ఎదుటివారికి నచ్చచెప్పటం. కాని ఎవరికీ అంత ఓపిక ఉండదు. ముందు కోపం ముంచుకు వస్తుంది.

కానీ క్షమాగుణం ఉన్నవ్యక్తి తప్పు చేసినవారిని దండించటం వెంటనే చెయ్యడు. వీలున్నంతవరకూ దండోపాయం వాడకుండా ఉండటానికే ప్రయత్నిస్తాడు. యుద్ధభూమిలో నిలిచి కూడా శ్రీరామచంద్రుడు రావణాసురునితో 'ఇవాళ పోయి, రేపు రా,' అన్నాడు. అంటే దండన విధించే ముందు కూడా క్షమాగుణాన్ని ప్రదర్శించాడు.

శిక్షించటం ఒక విధంగా మంచిదే. ఎందుకంటే మంచిమాటలు చెప్పినదాని కన్నా, ఒక బెదిరింపు ఎదుటి వ్యక్తిని మారుస్తుంది; అది కూడా త్వరగా తీసుకువస్తుంది ఆ మార్పు. అంటే దండించటం చాలా తేలిక, సత్వరఫలితాలను ఇస్తుంది, వేగంగా పనిచేస్తుంది కాని దానివల్ల వచ్చే పర్యవసనాలు తీవ్రంగా ఉంటాయి.

ఒక్కోసారి ఒక రోగం తగ్గటానికి మనం వేసుకునే మందు ఆ రోగాన్ని వెంటనే తగ్గించినా, ఆ రోగం కన్నా ఎక్కువగా మనను బాధిస్తుంది. అలాగే శిక్షించటం కూడా.

ఈ విషయాన్ని మీరు ఎంత బాగా అర్థం చేసుకుంటే అంత ఎక్కువగా దండించే పద్ధతిని దూరం పెడతారు. ఈ విషయం అర్థం కావాలంటే మనస్సు పనిచేసే తీరుతెన్నులు అర్థం చేసుకోవాలి. అంటే మానసిక పరిస్థితిని తెలుసుకోవాలి. మీరు ఒక వ్యక్తిని తీవ్రంగా శిక్షిస్తే, అతనిలోనూ తీవ్రమైన కోపం పెరుగుతుంది. అంటే మీరు ఎవరిని దండిస్తారో, వారు కూడా ఈ పద్ధతిని అలవరచుకుంటారు.

మీరు దండించేది మీ పిల్లలనయితే, వారు మిమ్మల్ని తిరిగి కొట్టలేరు, తిట్టలేరు. కాని వారు కూడా ఎవరినీ తేలికగా క్షమించలేరు. వారు పెరిగి పెద్దయ్యాక వారి పిల్లలను చిన్న తప్పుకు కూడా శిక్షిస్తారు. వారి పిల్లలు తమ పిల్లలను దండిస్తారు. అంటే ఇదొక విషవలయంలాగా సాగిపోతుంది. ఈ విషయం గ్రహిస్తే శిక్షించకుండా, క్షమాగుణాన్ని పెంపొందించుకుంటారు. శాస్త్రం దండోపాయాన్ని అంగీకరిస్తుంది, కాని దాన్నే మొదటి ఉపాయంగా వాడకూడదంటుంది. తక్కిన మార్గాలేవీ పనిచెయ్యకపోతే, అప్పుడు దీనికి రావాలి. అలా దీనికి రాకుండా ఓపిక పట్టే వ్యక్తిని క్షమీ అంటుంది.

హెచ్) **పరిపూర్ణత – సంతుష్టః** – పూర్ణత్వాన్ని కనుగొనటం. తనకు ఏ వెలితీ లేదనుకుంటాడు జ్ఞాని. ఈ ఆంతర పరిపూర్ణత్వాన్ని సంతుష్టః అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. జ్ఞానికి ఈ పూర్ణత్వం ఎలా వస్తుంది? ఈశ్వరుడు పూర్ణ ఈశ్వరుడు; పూర్ణ ఈశ్వరునికి తను భిన్నంగా లేడని తెలుసు. ఒకవేళ మీరు ఈశ్వరునికి భిన్నం ఉన్నాను అనుకుంటే, ఈశ్వరుడు అపూర్ణుడు అవుతాడు. ఎందుకంటే పూర్ణత్వం అంటే అందులో అన్నీ రావాలి.

అందువల్ల జ్ఞానికి నేను పూర్ణ ఈశ్వరుణ్ణి అనే జ్ఞానం కలుగుతుంది. పూర్ణ ఈశ్వరుడు అంటే సత్యం జ్ఞానం అనంతం బ్రహ్మ. ఎప్పుడైతే మీరు అనంతం బ్రహ్మ, పూర్ణ ఈశ్వరుడు అని అర్థం చేసుకుంటారో, అప్పుడే మీకు ఏలోటూ ఉండదు. జీవితంలో ఏదో వెలితి ఉంది అనుకున్నన్నాళ్ళూ దానికోసం పాటుపడుతూనే ఉంటారు. జ్ఞానికి ఆ వెలితి ఉండదు.

ఆత్మన్యేవ ఆత్మనా తుష్టః – 2

ఆ తుష్టః పదాన్నే ఇక్కడ సంతుష్టః అని చూస్తున్నాము. సంతుష్టః అంటే సమ్యక్ తుష్టః – దేనికీ లోటు లేదు.

మనకు అనేక కోరికలు ఉంటాయి. భగవంతుడు మన ముందు ప్రత్యక్షమయి, 'భక్తా, ఏమి నీ కోరిక,' అని అడిగితే ఆ కోరికలకు అంతు ఉండదు. నాకు పిల్లవాడు కావాలినుంచి మొదలుపెట్టి, నాకు జుట్టు రాలిపోతోంది, మంచి జుట్టు కావాలి దాకా కోరతాము. మనకు మూడు స్థాయిల్లో అపూర్ణత్వం ఉంటుంది.

శారీరక అపూర్ణత్వం – శరీరపరంగా తృప్తి లేదు. పొట్టిగా ఉన్నామనో, లావుగా ఉన్నామనో, బండ ముక్కు ఉందనో, తెల్లగా లేమనో – ఏదో ఒక బెంగ, ఒక కొరత. ఈ బెంగలను ఆధారం చేసుకుని ఎన్నో ప్లాస్టిక్ సర్జరీలు పుట్టుకొచ్చాయి.

మానసిక అపూర్ణత్వం – అమెరికాలో ఉన్న నా కొడుకు రోజూ ఫోను చేసి మాట్లాడటం లేదు. ఇదొక అపూర్ణత్వం. ఎవరికీ నేను అవసరం లేదు, ఎవరూ నన్ను పట్టించుకోవటం లేదు, ఎవరూ ఎలావున్నావని నోరు తెరిచి అడగరు అని వాపోతాము.

బుద్ధిపరమైన అపూర్ణత్వం – చాలా ప్రాథమిక ప్రశ్నలు మన బుద్ధిని తొలిచేస్తూ ఉంటాయి. వాటిలో అన్నిటికన్నా ముఖ్యమైనది – భగవంతుడు తీరికగాకూర్చుని ఈ విశ్వాన్ని ఎందుకు సృష్టించాడు? భగవంతుడు సర్వశక్తిమంతుడు, సర్వజ్ఞుడు అయితే, ఇంకా మంచి వాటిని సృష్టించవచ్చు కదా! అసలు ఈ దోమలను ఎందుకు సృష్టించాడు?

జ్ఞానికి ఈ మూడురకాల అపూర్ణత్వమూ లేవు. అతను సంతుష్టుడై ఉంటాడు. ఎప్పుడు?

సతతం – జ్ఞాని ఎప్పుడూ పరిపూర్ణభావనతో ఉంటాడు. ఎందుకు? అతనికి పూర్ణత్వజ్ఞానం కలగటంవల్ల.

జ్ఞానికి పూర్ణత్వభావన ఉంటే అతను ఇంక కర్మలు ఎందుకు చేస్తాడు అంటారు కొంతమంది. వారి ఉద్దేశంలో, ఏదైనా కోరిక ఉంటేనే ఏదైనా కర్మ చేస్తారు ఎవరైనా. కాని దానికి వేదాంతం చెప్పే జవాబు, నిజానికి జ్ఞానే సమాజానికి బాగా సేవ చెయ్యగలడు. ఏదైనా కోరికతో కర్మ చేసే వ్యక్తి, తన గురించే ఆలోచిస్తాడు కాని సమాజం గురించి ఆలోచించడు. అదే జ్ఞానికి కోరికలు తీరిపోతాయి కాబట్టి, అతను సంఘశ్రేయస్సుకోసం పాటుపడతాడు. తనకు వచ్చిన ఫలాన్ని సంతోషంగా నలుగురితో పంచుకుంటాడు.

జ్ఞాని జీవితమంతా పరోపకారానికే వెచ్చిస్తాడు. తన సమయాన్ని, తన శక్తిని, తన జ్ఞానాన్ని, తన ధనాన్ని – అంతటినీ సమాజసేవకు వినియోగిస్తాడు. అందువల్ల జ్ఞాని సమాజానికి సేవ చెయ్యడనే అపోహ తొలగించుకోవాలి. తక్కినవారి ఆనందం వచ్చిపోయేది. జ్ఞానికి ఆనందం ఎప్పుడూ ఉంటుంది. జ్ఞాని చేసే కర్మలను లీల అంటే, అజ్ఞాని చేసే కర్మలను అవస్థ అంటారు.

ఐ) **జ్ఞానం – యోగీ** – జ్ఞానికి జ్ఞానం ఉంటుంది. యోగీ అంటే యోగాసనాలు వేసే వ్యక్తి అనికాదు అర్థం. మనం యోగా అనే పదం వినగానే, మామూలుగా అనేక ఆసనాలను వెయ్యటం, ముఖ్యంగా శీర్షాసనం వెయ్యటం అనుకుంటాము లేదా సిద్ధులు ఉండటం అనుకుంటాము. కాని ఇక్కడ యోగం అంటే జ్ఞానం. యోగీ అంటే జ్ఞానం ఉన్న వ్యక్తి, జ్ఞాని అని అర్థం. యోగం అంటే జ్ఞానం అని ఎలా చెప్పగలరు?

యోగా పదం యుజ్ ధాతువునుంచి వచ్చింది. యుజ్ అంటే రెండింటిని కలపటం. జ్ఞానాన్ని యోగం అని ఎందుకంటారంటే జ్ఞానంద్వారానే జీవాత్మ, పరమాత్మల మధ్య దూరం తొలుగుతుంది. ఇంతకుముందు కూడా చూశాము జీవాత్మ, పరమాత్మల మధ్య నిజానికి దూరం లేదు, కాని మన అజ్ఞానంవల్ల పరమాత్మ మనకు దూరంగా ఎక్కడో వైకుంఠంలో ఉన్నాడు అనుకుంటాము. ఒకపక్క పరమాత్మ సర్వవ్యాపకం అంటూ, రెండోపక్క ఆయన వైకుంఠంలో ఉన్నాడు అంటే అవి పరస్పర విరుద్ధమైన వాక్యాలు కావా? అలా ఎందుకు చెపుతున్నాము? అజ్ఞానంవల్ల.

నిజానికి పురాణాల్లో భగవంతుడు వైకుంఠంలో ఉన్నాడని చెప్పినా, దాని అర్థం హృదయం. గుర్తుంచుకోండి, పురాణాల్లో వైకుంఠం అంటే అది మన హృదయానికి ప్రతీక. అందువల్ల సర్వవ్యాపకమైన పరమాత్మ, మనకు భిన్నంగా ఉన్నాడు అనుకుంటే అది భావపరంగా ఏర్పడిన అపోహ. చిన్నపిల్లలకు అలాంటి అపోహ కలుగుతూ ఉంటుంది. ఒక చిన్నపిల్లవాడు తల్లి ఒడిలో చల్లగా నిద్రపోతాడు కాని ఉన్నట్టుండి ఉలిక్కిపడి ఏడుస్తాడు. తల్లి అతని ఏడుపు విని ఖంగారు పడి లేపితే, అప్పుడు ఆ పిల్లవాడికి తన బాధేమిటో అర్థమవుతుంది. తల్లి ఒడిలో పడుకున్నాడు కాని స్వప్నంలో తల్లికి దూరమైనట్టు వస్తుంది. అది నిజమనుకుని కన్నీరు మున్నీరుగా విలపిస్తాడు. తల్లి లేపినప్పుడు తన తల్లిని కంటికెదురుగా చూస్తే అప్పుడు తనకొచ్చినది కల అని అర్థమవుతుంది.

ఆ విధంగా అజ్ఞానం దూరం చేస్తే, జ్ఞానం కలుపుతుంది. ఇక్కడ జ్ఞానం జీవాత్మ పరమాత్మల ఐక్యజ్ఞానం. అందువల్ల యోగం అంటే ఐక్యం.

జీవాత్మా పరమాత్మనా సహ యుజ్యతే అనేన ఇతి యోగః

ఏ జ్ఞానంవల్లనైతే జీవాత్మ పరమాత్మలో ఐక్యం అవుతుందో, ఆ జ్ఞానం యోగం. ఆ జ్ఞానం పొందిన వ్యక్తి యోగీ.

యోగీ అంటే సిద్ధులు కలిగివుండటం అని ఇంకొక అపోహ. దానికి కూడా జవాబు మనం ఇంతకుముందు చూశాము. కాని ఇప్పుడు సందర్భం వచ్చింది కాబట్టి మళ్ళీ చూద్దాము. మనుష్యుల్లో నాలుగు రకాలు ఉంటారు. వారు –

జ్ఞానమూ లేదు, సిద్ధులూ లేవు	– సిద్ధిరహిత అజ్ఞానం	– సిద్దులు లేని అజ్ఞాని
సిద్ధులు ఉన్నాయి కాని జ్ఞానం లేదు	– జ్ఞానరహిత సిద్ధి	– సిద్దులున్న అజ్ఞాని
జ్ఞానం ఉంది కాని సిద్ధులు లేవు	– సిద్ధిరహిత జ్ఞానం	– సిద్దులు లేని జ్ఞాని
జ్ఞానమూ ఉంది, సిద్ధులూ ఉన్నాయి	– సిద్ధిసహిత జ్ఞానం	– సిద్దులున్న జ్ఞాని

వీరిలో ఎవరికి మోక్షం వస్తుంది? జ్ఞానంవల్లనే మోక్షం వస్తుందని మనకు తెలుసు కాబట్టి చివర చెప్పిన ఇద్దరికీ వస్తుంది. సిద్ధులు లేకపోయినా జ్ఞానం ఉంటే చాలు. సిద్ధులు కూడా ఉంటే అది అదనపు అర్హత అవుతుంది. కాని సిద్ధులు ఉండి, జ్ఞానం లేకపోతే మోక్షం రాదు. ఆ విషయం ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో చూస్తాము. నారదులవారికి అనేక విద్యలు తెలుసు, అందువల్ల సిద్ధులు కూడా ఉన్నాయి. కాని ఆత్మజ్ఞానం లేదని గ్రహించుకుని గురువు దగ్గరికి వెళ్ళాడు.

శోచామి తం మా భగవాన్ శోకస్య పారం తారయత్వితి,

తం హెూవాచ యద్వై కించైతదధ్యగీష్ఠా నామైవైతత్ – ఛాందోగ్యం 7.1.3

అందువల్ల సిద్ధులు ఉండి, జ్ఞానం లేకపోతే అతను సిద్ధసంసారి అవుతాడు. సిద్ధులమీద దృష్టి పెట్టకండి. నిజానికి సిద్ధులు మోక్షం పొందటానికి ఆటంకమవుతాయి. అందువల్ల యోగీ అంటే సిద్ధులు ఉన్నా, లేకపోయినా జ్ఞాని అయిన వ్యక్తి.

జె) **ఆత్మ సంయమనం – యతాత్మా** – ఇక్కడ ఆత్మ అంటే సచ్చిదానంద ఆత్మ కాదు; కార్యకరణ సంఘాతం లేదా మనశ్శరీరాలు. మనస్సును, ఇంద్రియాలను, శరీరాన్ని కలిపి ఆత్మ అంటారు. యతః అంటే వశంలో ఉంచుకోవడం. అందువల్ల యతాత్మా అంటే తన మనస్సును, ఇంద్రియాలను, శరీరాన్ని తన వశంలో ఉంచుకున్న వ్యక్తి. అంటే తన ఇంద్రియాలకు, తన మనస్సుకు తాను బానిస అవకుండా, వాటిని తన అదుపులో పెట్టుకోగలగిన వ్యక్తి.

ఇలా కార్యకరణ సంఘాతాన్ని అదుపులో పెట్టుకోవటానికి మనకు పతంజలి చెప్పిన అష్టాంగయోగం ఉంది. దీన్ని మనం ఆరవ అధ్యాయంలో వివరంగా చూశాము. ఆ అష్టాంగయోగంలోని యమ, నియమాలు వ్యక్తిత్వాన్ని తీర్చిదిద్దితే; ఆసనం శరీరాన్ని తీర్చిదిద్దితే; ప్రాణాయామం శక్తిని పెంపొందిస్తే; ప్రత్యాహారం ఇంద్రియ నిగ్రహం నేర్పిస్తే; ధారణ, ధ్యానం, సమాధులు మనస్సును నియంత్రిస్తాయి. ఆ విధంగా అష్టాంగయోగంలో ఈ ఎనిమిది కలిసి మనస్సును, ఇంద్రియాలను, శరీరాన్ని తీర్చిదిద్దుతాయి. దానివల్ల యతాత్మా అవుతాము.

నిజానికి వేదాంతానికి రాకముందే ఈ మనశ్శరీరాల నిగ్రహం కావాలి. సాధన చతుష్టయ సంపత్తిలో మూడవ అంశం శమాదిషట్క సంపత్తి. అందులో శమ, దమాలు అంటే ఇంద్రియ నిగ్రహం, మనోనిగ్రహం కలిగివుండటం. గంటసేపు గీతాబోధ వినాలంటే ఇంద్రియ నిగ్రహం, మనోనిగ్రహం ఉండాలి. ఏకాగ్రతతో వినాలి. మనస్సు చెదరకూడదు. అంటే శ్రవణానికి శమదమాలు ఉండాలి. నిదిధ్యాసనకు కూడా శమదమాలు ఉండాలి. ఆత్మ సంయమనం లేకపోతే వేదాంతమే కాదు, జీవితంలో ఏదీ సాధించలేము.

కొంతమంది, ఒక పుస్తకంలో పట్టుమని ఒక పేజీ కూడా చదవలేరు. ఐదుపంక్తులు చదివి, లేచి కాఫీ త్రాగుతారు. మళ్ళీ కూర్చుని మళ్ళీ ఐదుపంక్తులు చదివి, టీవీ పెడతారు. కాని జ్ఞాని అలా కాదు. ఆత్మసంయమనం కలిగివుంటాడు. దానివల్ల ఇంకొక లక్షణం అలవడుతుంది.

కె) **స్థితప్రజ్ఞః – దృఢనిశ్చయః** – ఆత్మ సంయమనంవల్ల స్థితప్రజ్ఞుడు అవుతాడు. దృఢ అంటే స్థిత; నిశ్చయః అంటే ప్రజ్ఞ. దృఢనిశ్చయః అంటే స్థితప్రజ్ఞ. అంటే జ్ఞాననిష్ఠలో ఉన్న వ్యక్తి.

వేదాంతవిద్యను రెండు దశల్లో నేర్చుకోవాలి. అవి శ్రవణం, మననం. శ్రవణం స్థాయిలో ప్రశ్నలు అడక్కుండా శ్రద్ధగా వినాలి. మీకేమైనా సంశయాలు కలిగినా, శ్రద్ధగా వింటూవుంటే, కాలక్రమేణా ఆ సంశయాలు వాటంతట అవే తొలగిపోతాయి. చాలామంది స్వామీజీని అడుగుతుంటారుట, 'మీకేమైనా టెలీపతీ ఉందా, ఇవాళ నేను ఏ సందేహం తీర్చుకుందామని మీ బోధకు వచ్చానో, సరిగ్గా ఆ సందేహానికే మీరు జవాబు చెప్పారు.' 'అది టెలీపతీ కాదు, శాస్త్రంయొక్క గొప్పతనం,' అంటారు స్వామీజీ.

కాని శ్రవణం దశలో అన్ని సందేహాలూ తీరకపోవచ్చు. మననం దశలో వాటిని తీర్చుకోవాలి. బుద్ధి లక్షణమే సందేహాలను కలుగజేయటం. ఆ సందేహాలను తీర్చాలి. సందేహాలు తీరకపోతే నిశ్చయజ్ఞానం కలగదు. ఆ నిశ్చయజ్ఞానం కలిగితే దాన్ని దృఢనిశ్చయః అంటారు.

ఈ పదాన్ని బట్టి అత్యుత్తమభక్తునికి శాస్త్రంమీద నిశ్చయజ్ఞానం ఉండాలని అర్థమవుతుంది. ఎలా చెప్పగలము? కృష్ణపరమాత్మే స్పష్టంగా చెప్పాడు. వేదాంతజ్ఞానం పొందకపోతే, మీరు భక్తులు అవుతారు కానీ, భగవంతునికీ మీకూ మధ్య దూరం అలాగే ఉంటుంది. అందువల్ల భక్తిపరాకాష్ఠ అంటే భగవంతునికీ, భక్తునికీ మధ్య ఐక్యజ్ఞానం కలిగివుండటం. దీన్ని దృఢనిశ్చయః అన్నాడు.

ఎల్) **అంకితభావం – మయ్యర్పితమనోబుద్ధిః** – పరాభక్తియొక్క ఇంకొక లక్షణం భగవంతునిమీద అంకితభావం కలిగివుండటం.

మనం భగవంతుణ్ణి మూడు స్థాయిల్లో కొలుస్తామని అనేకసార్లు చూశాము. అవి ఏకరూపభక్తి, అనేకరూపభక్తి, అరూపభక్తి. ఏకరూపభక్తిలో ఇష్టదేవతను కొలుస్తాము. ఆ భగవంతుడు వైకుంఠంలోనో, కైలాసంలోనో ఉన్నాడనుకుంటాము. అనేకరూపభక్తిలో భగవంతుడు అంతటా ఉన్నాడని అంటాము. ఇక్కడ ఒక విషయం గ్రహించాలి. ఒక స్థాయినుంచి ఇంకొక స్థాయికి ఎదిగితే, కిందస్థాయిని కించపరచకూడదు. అలా ఎవరైనా భావిస్తే, అతను వేదాంతాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోనట్టు అర్థం. అరూపభక్తికి వచ్చినా ఏకరూప భగవంతుణ్ణి కొలవవచ్చు. దానికి శంకరాచార్యులవారే నిదర్శనం. ఉపనిషత్తుల్లో, బ్రహ్మసూత్రాల్లో నిర్గుణబ్రహ్మ గురించి భాష్యాలు రాశారు. అదే శంకరాచార్యులవారు ఎన్నో భక్తిశ్లోకాలు రాశారు. అది కూడా అనేక దేవతలమీద – శివస్తోత్రం, దేవీస్తోత్రం, సరస్వతీస్తోత్రం, సుబ్రహ్మణ్యస్తుతి – అలా అనేకం ఉన్నాయి.

అద్వైతజ్ఞానం ద్వైతభక్తిని నాశనం చెయ్యదని దీన్ని బట్టి అర్థమవుతుంది. నిజానికి ద్వైతభక్తిని, అద్వైతజ్ఞానం ఉన్న వ్యక్తే బాగా అనుభవించగలడు.

అద్వైతజ్ఞానికి మూడు ఛానెల్స్ ఉన్నాయి – ఏకరూప ఛానెల్, అనేకరూప ఛానెల్, అరూప ఛానెల్. అతను ఏదైనా ఆలయానికి వెళితే ఏకరూప ఈశ్వరుణ్ణి కొలుస్తాడు; బదరీనాథ్, కేదార్‌నాథ్, గంగోత్రి లాంటి సుందర ప్రాంతాలకు వెళితే అనేకరూప ఈశ్వరుణ్ణి తలుచుకుని, ప్రకృతిలో విశ్వరూపదర్శనం చేసుకుంటాడు. తను అహం బ్రహ్మ అస్మి జ్ఞాననిష్ఠలో ఉన్నప్పుడు అరూప ఈశ్వరభక్తిలో ఉంటాడు.

మనుష్యులైన మనకు మామూలుగా మనను ఒడిలో చేర్చుకుని లేదా భుజంమీద తలవాల్చుకోనిచ్చి ఓదార్చే అమృతహస్తం కావాలి. పూర్వం ఉమ్మడి కుటుంబాల్లో పిల్లలకు అలాంటి అండ బాగా దొరికేది. ఏ కష్టం, సుఖం వచ్చినా బాబాయి భుజం, బామ్మ ఒడి, తాతయ్య లాలన ఎప్పుడూ సిద్ధంగా ఉండేవి. ఇప్పుడు ఒంటరి కాపురాలు వచ్చాయి; తండ్రికి ఉద్యోగధర్మంతో ఇంటికి ఎప్పుడు వస్తాడో తెలియదు; తల్లి ఇంటిపని, ఆఫీసుపని చెయ్యలేక, క్షణం తీరికలేక సతమతమవుతూ ఉంటుంది. అటువంటి స్థితిలో పిల్లవాడు వెళ్ళి స్కూల్లో నన్ను ఎవరో కొట్టారని చిన్న ఓదార్పుకోసం ప్రయత్నిస్తే, వాడిని నువ్వు ఎందుకు కొట్టావని, అతని మాట పూర్తిగా వినకుండా తల్లి అతన్ని కొడుతుంది. అలా పిల్లలగోడు వినే నాథుడే కరువైపోయాడు.

ఇటువంటి సందర్భం పిల్లలకి కాదు, పెద్దలకు కూడా ఎప్పుడో అప్పుడు వస్తుంది. ఓదార్చే ఓ చల్లని హస్తంకోసం అల్లాడిపోతారు. కొంతమంది, మనుష్యుల్లో ఆ అమృతహస్తం దొరక్క, ఇష్టదైవానికి తమ గోడును

వెలిబుచ్చుకుంటారు. అలా వచ్చిన కథలే మీరాబాయి, సక్కుబాయి, తుకారం కథలు. శంకరాచార్యులవారు కూడా శివానందలహరిలో అలాగే తన ఇష్టదైవాన్ని వర్ణించారు. ఇష్టదేవతా భక్తి అంటారు దీన్ని. భగవంతుని పాదాలమీద మనస్సును అర్పించటం. ఇది మనస్సు పరంగా ఆలోచించినప్పుడు చూపే భక్తి.

ఒక్కోసారి మనస్సును అధిగమించి బుద్ధి పని చేస్తుంది. బుద్ధి తార్కికంగా ఆలోచించినప్పుడు, భగవంతుడు ఎవరు? ఈ జగత్తును ఎందుకు సృష్టించాడు? ఈ జగత్తులో కష్టాలు ఎందుకు ఉన్నాయి? ఇలాంటి ప్రశ్నలు వేధించినప్పుడు అరూపభక్తికి అంటే ఆత్మజ్ఞానానికి వస్తాము. అంటే బుద్ధి రాజ్యం ఏలుతుంటే అరూప ఈశ్వరజ్ఞానం పొందుతాము; మనస్సు కృంగదీస్తుంటే సగుణ ఈశ్వరభక్తి చూపుతాము. ఆ విధంగా సగుణ ఈశ్వరభక్తి, నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానం రెండూ ఉంటాయి మనకు.

తేజోమయం సగుణనిర్గుణమద్వితీయమ్,
ఆనందకందమపరాజితమప్రమేయమ్ ।
నాగాత్మకం సకలనిష్కలమాత్మరూపమ్,
వారాణసీ పురపతిం భజవిశ్వనాథమ్ ॥

ఇంచుమించు అన్ని స్తోత్రాల్లోనూ శంకరులవారు సగుణ, నిర్గుణ అద్వితీయం గురించి ప్రస్తావిస్తూ ఉంటారు. అందువల్ల మనస్సుపరంగా ఇష్టదేవతను కొలిచి, బుద్ధిపరంగా ఈశ్వరజ్ఞానం పొందాలి.

మయ్యర్పితమనోబుద్ధిః అంటే భావపరమైన మనస్సు; జ్ఞానపరమైన బుద్ధిని కూడా పరమాత్మ పాదాలచెంత ఉంచాలి. అంటే ఇష్టదేవతా భక్తిని పురాణాల శ్రవణంద్వారా పెంపొందించుకోవచ్చు. భగవంతుని లీలలను వాటిలో వింటాము. అరూపభక్తిని వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలద్వారా పొందుతాము.

యః మద్భక్తః – అటువంటి భక్తుడు. ఎటువంటి భక్తుడు? భగవంతుణ్ణి ఏకరూప, అనేకరూప, అరూప ఈశ్వరునిగా కొలిచే భక్తుడు.

సః మే ప్రియః – నాకు చాలా ప్రియమైన వ్యక్తి. ఈ విషయం ఏడవ అధ్యాయంలోనే చెప్పాడు.

జ్ఞానీ తు ఆత్మైవ మే మతం – 7

ఆ జ్ఞానే నేను, నేనే జ్ఞాని.

శ్లో. 15 **యస్మాన్నోద్విజతే లోకో లోకాన్నోద్విజతే చ యః ।**
హర్షామర్షభయోద్వేగైః ముక్తోయస్స చ మే ప్రియః ॥
యస్మాత్, న, ఉద్విజతే, లోకః, లోకాత్, న, ఉద్విజతే, చ, యః,
హర్షామర్షభయోద్వేగైః, ముక్తః, యః, సః, చ, మే, ప్రియః ॥

యస్మాత్	=	ఎవని వలన	యః	=	ఎవరు
లోకః	=	ఏ ప్రాణియు	హర్షామర్ష	=	హర్షము, ఈర్ష్య, భయము,
న, ఉద్విజతే	=	ఉద్వేగమునకు గురికాదో	భయోద్వేగైః		ఉద్వేగము మొదలగు వాటినుండి
చ	=	ఇంకా	ముక్తః	=	ముక్తుడో
యః	=	ఎవరు (స్వయముగా)	సః	=	అట్టి భక్తుడు
లోకాత్	=	ఏ ప్రాణివలనను	మే	=	నాకు
న, ఉద్విజతే	=	ఉద్వేగమును పొందడో	ప్రియః	=	ఇష్టుడు
చ	=	అలాగే			

లోకః యస్మాత్ న ఉద్విజతే, యః చ లోకాత్ న ఉద్విజతే, యః చ
హర్ష–ఆమర్ష–భయ–ఉద్వేగైః ముక్తః, సః మే ప్రియః (అస్తి) ।

తా: ఎవని వలన ఏ ప్రాణియు ఉద్వేగమునకు గురికాదో ఇంకా ఎవరు (స్వయముగా) ఏ ప్రాణివలనను ఉద్వేగమును పొందడో, అలాగే ఎవరు హర్షము, ఈర్ష్య, భయము, ఉద్వేగము మొదలగు వాటినుండి ముక్తుడో అట్టి భక్తుడు నాకు ఇష్టుడు.

రెండు రకాల మనుష్యులు ఉంటారు. ఒకరకం వారు రాయిలాంటి కఠినమనస్కులు, ఇంకొకరకం వారు కుసుమ కోమలహృదయులు.

ఒక విధంగా ఇలాంటి కఠినమనస్సు ఉండటం అదృష్టమే. ఎందుకంటే అతనికి ఎలాంటి కష్టాలు ఎదురైనా అతను చలించడు. అందువల్ల మన సాంప్రదాయంలో ఒక పద్ధతి ఉంది. దీన్ని కూడా ఇంతకుముందు చూశాము. ఉపనయనం చేసేటప్పుడు బ్రహ్మచారిని ఒక బండరాయిమీద నిలబెడతారు. ఆ రాయిమీద నిలుచుని ఇలా ప్రార్థించాలి అతను –

ఆతిష్ఠేమమశ్మానమశ్వేవ త్వం స్థిరోభవ

అంటే నీ జీవితంలో ఎటువంటి ఒడిదుడుకులు ఎదురైనా వాటిని గుండెధైర్యంతో ఎదుర్కొనే గుండె నిబ్బరం అలవరుచుకోవాలని ఆచార్యుడు చెపుతాడు.

అదే విధంగా, పెళ్ళికూతురును పెళ్ళి తతంగంలో భాగంగా, ఒక రాయిమీద కాలు పెట్టించి, అదే ప్రార్థన చేయిస్తారు. కాకపోతే ఇక్కడ లింగభేదం చూస్తాము. అక్కడ బ్రహ్మచారి కొత్త జీవితంలోకి అడుగు పెట్టబోతుంటే, ఇక్కడ పెళ్ళికూతురు కొత్త కుటుంబంలోకి అడుగుపెట్టబోతోంది. అక్కడ ఎటువంటి విమర్శలు ఎదురైనా తట్టుకోగలిగే గుండె నిబ్బరం ఉండాలి.

ఇటువంటి కఠినహృదయం ఉండటం మంచిదే. ఎందుకంటే ఎటువంటి పరిస్థితికి కూడా చలించరు. ఎవరేమైనా కృంగిపోరని చూశాము. ఇది సానుకూలంగా చూస్తే మంచి పద్ధతి. కాని ఇటువంటి వారితో ఒక ప్రమాదం కూడా ఉంది. వారు తమ మాటల తూటాలతో ఎదుటివారి గుండెలను తూట్లు పొడుస్తారు.

వారి మాటలు ఎదుటివారిని ఎంత గాయపరుస్తాయో కొంచెం కూడా ఆలోచించరు. ఎందుకంటే, వారి ఉద్దేశంలో ఎదుటివారు కూడా వీరిలాగే బండరాయి మనస్తత్వం కలిగివుంటారు అనుకుంటారు. వీరు దున్నపోతు మీద వర్షం కురిసినట్టు ఉంటారు కాబట్టి, ఎదుటివారిని కూడా అలాగే ఊహించుకుంటారు. అందువల్ల ఈ మొదటిరకం వారు, వారు ఏ కష్టానికీ చలించరు కాని, ఇతరులను బాధపెడతారు.

ఇకపోతే, రెండవరకం మనుష్యులు వేరే ఉంటారు. వారి మనస్సులు పువ్వంత సున్నితంగా ఉంటాయి. చిన్న గాలికే రెపరెపలాడే పువ్వులా వారి మనస్సు కూడా చిన్న తాకిడికే అల్లల్లాడిపోతుంది. వారు కూడా, ఎదుటివారు వారిలాగే సున్నిత మనస్కులై ఉంటారు అనుకుంటారు. అందువల్ల ఎదుటివారిమీద సహృదయంతో ఉంటారు; వారిని ఎట్టి పరిస్థితిలోనూ మానసికంగా బాధించరు. అందువల్ల వారివల్ల ఇతరులకు ఏ బాధా ఉండదు. కాని సమస్య ఎక్కడ? వారు ఎవరైనా చిన్నమాట అన్నా చాలు, చాలా విలవిలలాడిపోతారు. చిన్న అవమానాన్ని, చిన్న మాటను భరించలేరు. రోజుల తరబడి నిద్రపోకుండా బాధపడతారు. ఎప్పుడొచ్చావని ఎదుటి వ్యక్తి యధాలాపంగా అడిగినా, ఎందుకొచ్చావని అడిగినట్టుగా ఊహించుకుని చాలా బాధపడిపోతారు.

సైన్సు ల్యాబుల్లో త్రాసు ఉంటుంది. అది చాలా సున్నితంగా ఉంటుంది. ఎంతో చిన్న గాలి వీచినా, మట్టి రేణువు దానిమీద పడినా, ఒక్క వెంట్రుక పడినా, ఆ త్రాసు తట్టుకోలేదు. ఒక వైపుకు ఒంగుతుంది. అంటే అది ఎప్పుడూ సమంగా ఉండదు. అందువల్ల గాలి చొరబడకుండా ఉండటంకోసం దాన్ని గ్లాసు షోకేస్‌లో పెడతారు.

ఇటువంటి సున్నిత మనస్కులను కూడా అలా అద్దాలమేడలో పెట్టాలి. అంటే వారితో ఎవరూ ఎటువంటి వ్యవహారమూ నడపకూడదు. కాని అది సాధ్యమేనా? వారు విశాలప్రపంచంలో, భిన్నమనుష్యులు ఉన్న ప్రపంచంలో ఉన్నారు. వారు ఎవరినీ బాధించటం లేదని గ్రహించరు ఎవరూ. వారివారి స్వభావం ప్రకారం వారు మాట్లాడతారు; అవసరమైతే మాటల తూటాలు కూడా వదులుతారు. అవి ఎదుటివారిని బాధిస్తున్నాయని గ్రహించకపోవచ్చు కూడా. ఇటువంటి వారిని ఎదుర్కోవటం ఎలా?

రెండురకాల మనుష్యులూ అవస్థ పడతారు. బండరాయి మనస్తత్వం ఉన్నవారు ఎదుటివారిని బాధిస్తారు; సున్నిత మనస్తత్వం ఉన్నవారు ఎదుటివారి మాటలకు కృంగిపోతారు. సంసారంయొక్క ఒక నిర్వచనం – హర్ట్ అండ్ గిల్ట్. అంటే బాధ, పశ్చాత్తాపం. ఈ రెండు రకాల మనుష్యులలో మొదటిరకంవారు ఎదుటివారిని బాధపెడితే, సున్నిత మనస్కులు తామే బాధపడతారు.

జ్ఞాని ఎవరు? జ్ఞాని ఈ ఇద్దరి మేలు కలయిక. కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞాని ఎదుటివారితో వ్యవహారం నడిపినప్పుడు పువ్వులాగానూ, ఎదుటివారి మాటలు ఎదుర్కొంటున్నప్పుడు బండరాయిలాగానూ ఉంటాడు అంటాడు. అంటే కర్తగా మృదువుగా, భోక్తగా కఠినంగా ఉంటాడు.

జ్ఞాని సున్నితంగా ఉంటాడు కాని, ఆ సున్నితత్త్వం వెనక జ్ఞానం, పరిపక్వత ఉంటాయి. మామూలుగా మనం సున్నితంగా ఉంటే ఎదుటివారు అలా ఉండరు. అది మనను బాధిస్తుంది. కాని జ్ఞానికి సున్నితత్త్వంతో పాటు పరిపక్వత ఉంటుంది కాబట్టి, అందరూ తనలాగా సున్నితంగా ఉండరనే జ్ఞానం ఉంటుంది. కొంతమంది

శరీరం చాలా సున్నితంగా ఉంటుంది. ఉదాహరణకు కొందరు ఎప్పుడూ మినరల్ వాటరే తాగుతారు. అలాంటివారు ఒక్కసారి ఏ కుళాయి నీళ్ళో తాగితే చాలు, వారి ఆరోగ్యం దెబ్బతింటుంది. కాని ఎప్పుడూ కుళాయినీళ్ళు తాగేవారి ఆరోగ్యం త్వరగా దెబ్బతినదు. వారికి రోగనిరోధకశక్తి ఉంటుంది.

జ్ఞానికి ఉండే రోగనిరోధకశక్తి అతనికున్న పరిపక్వత. అందువల్ల తను సున్నిత మనస్కుడైనా కూడా అందరూ ఒక్కలాగా ఉండరనే పరిపక్వత ఉంటుంది.

యస్మాత్ లోకః న ఉద్విజతే – జ్ఞాని ఎదుటివారిని బాధించడు. ఎదుటివారి గురించి అక్కర ఉంటుంది. అందువల్ల తెలిసి ఎవరినీ నొప్పించడు. తనకు తెలియకుండా వారు బాధపడితే అతనేమీ చెయ్యలేడు. కాని తను కావాలని ఎవరినీ బాధపెట్టడు. అంటే అహింస పాటిస్తాడు. లోకః అంటే లోకంలోని మనుష్యులు. న ఉద్విజతే అంటే బాధపడరు; యస్మాత్ అంటే ఈ జ్ఞానివలన. అంటే ఈ జ్ఞానివలన లోకంలో ఎవరూ బాధపడరు. ఎందుకంటే అతను సున్నిత మనస్కుడై ఉండి, ఎదుటివారి భావాలకు విలువనిస్తాడు.

లోకాత్ న ఉద్విజతే – అలాగని లోకం తనను బాధపెట్టినా చలించడు. అప్పుడు తనను, తన గుండెను దిటవు పరచుకుంటాడు. రాక్ ఆఫ్ గిబ్రాల్టర్‌మీద సముద్రపు అలలు ఎంతగా ఎగసిపడినా, ఆ రాయి చెక్కుచెదరకుండా అలాగే ఉంటుంది. జ్ఞాని కూడా తన మనస్సును అలా రాయిలా కఠినపరచుకుని, ఎవరేమన్నా చలించకుండా ఉంటాడు. లోకాత్ అంటే లోకంనుంచి వచ్చిన బాధలకు; న ఉద్విజతే అంటే చలింపడు.

జ్ఞానిని కీర్తిస్తూ ఒక అద్భుతమైన శ్లోకం ఉంది –

> **వజ్రాదపి కఠోరాణి మృదూని కుసుమాదపి ।**
> **లోకోత్తరాణాం చేతాంసి కో హి విజ్ఞాతుమర్హతి ॥**

వజ్రాదపి కఠోరాణి – జ్ఞాని హృదయం కఠినంగా ఉంటుంది. ఎప్పుడు? అనుభవాలు పొందేటప్పుడు. ఎవరేమన్నా చలించడు.

మృదూని కుసుమాదపి – పువ్వుకన్నా మృదువుగా ఉంటాడు. ఎదుటివారితో వ్యవహరించేటప్పుడు మృదువుగా వ్యవహరిస్తాడు. అంటే వారిని బాధపెట్టడు.

మనమూ వజ్రంలా కఠినంగా, పువ్వులా మృదువుగా ఉంటాము. కాని జ్ఞానికీ, మనకూ ఎక్కడ భేదముంది అంటే అతను వాడే పరిస్థితులు వేరు, మనం వాడే పరిస్థితులు వేరు.

మనం ఎదుటివారితో వ్యవహరించేటప్పుడు కఠినంగా ఉంటాము, అంటే వారిని బాధిస్తాము; ఎదుటివారు మననేదన్నా అంటే పువ్వులా సుకుమారంగా ఉండి క్షోభపడతాము. కాని జ్ఞాని ఎదుటివారితో సున్నితంగా వ్యవహరించి, వారు చూపిన స్పందనలకు చలించడు. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే, జ్ఞాని తను ఎవరి మాటలకూ బాధపడడు, తాను ఎవరినీ బాధించడు. ఇది జ్ఞానియొక్క గొప్పతనం.

జ్ఞాని ఎవరినీ బాధపెట్టడు కాబట్టి, అతనికి పశ్చాత్తాపం కూడా ఉండదు. ఎవరినైనా బాధిస్తేనే కదా, పశ్చాత్తాప పడేది. జ్ఞానికి బాధా లేదు, పశ్చాత్తాపమూ లేదు. ఇంతకుముందు కూడా చూశాము, సంసారంయొక్క ఒక నిర్వచనం – హర్ట్ అండ్ గిల్ట్; బాధ, పశ్చాత్తాపం. జ్ఞానికి ఈ రెండూ ఉండవు కాబట్టి అతను సంసారంనుంచి ముక్తి పొందుతాడు.

ఎమ్) **జీవన్ముక్తి – హర్షామర్షభయోద్వేగైః ముక్తః** – ముక్తః అంటే మోక్షం పొందుతాడు. జ్ఞాని **జీవన్ముక్తి** పొందుతాడు అని జ్ఞానఫలంగా చెబుతాము. ముక్తి పొందుతాడు అంటే అనేక సందేహాలు వస్తాయి. దేన్నించి ముక్తి పొందుతాడు? సంసారంనుండా, ఈ వేషధారణనుండా? అతను రేపటినుంచి కాషాయవస్త్రాలు ధరించి తిరుగుతాడా? దేన్నించి ముక్తి పొందుతాడో ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ స్పష్టంగా చెబుతున్నాడు. బాహ్యవస్తువులనుంచి కాదు; ఆంతర్గతస్వేచ్ఛ పొందుతాడు. వేదాంతం ఎప్పుడూ ఆంతర్గత స్వేచ్ఛ గురించి చెబుతుంది.

ఇక్కడ నాలుగు విషయాలను వర్ణిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి హర్షం, అమర్షం, భయం, ఉద్వేగం. ఈ నాలుగూ మనస్సును భారంగా చెయ్యగలవు.

హర్షః – హర్షః అంటే అతిశయించిన ఉత్సాహం. ఉత్సాహానికీ, అతిశయించిన ఉత్సాహానికీ మధ్యనున్న భేదం ఏమిటి? ఉత్సాహం హద్దులు దాటితే విచక్షణాశక్తిని కోల్పోతాము. ఎటువంటి భావోద్రేకమైనా సరే, హద్దులు మీరితే అది మనకు హానికరమవుతుంది.

భగవంతుడు మనకిచ్చిన గొప్పవరం – వివేకశక్తి; మంచిచెడులను బేరీజు వేసే విచక్షణాశక్తి. ఉత్సాహం మంచిదే అయినా, అది కూడా మితిమీరిన ఉత్సాహం అయితే మన వివేకశక్తిని కోల్పోతాము. అప్పుడు అది కూడా ప్రమాదమే. ఎందుకు? వివేకశక్తిని కోల్పోతే ఇప్పుడు వచ్చిన మితిమీరిన ఆనందం కూడా తాత్కాలికమే అనే నగ్నసత్యాన్ని ఆ ఉత్సాహం కప్పేసుంది. ఆ రెట్టించిన ఉత్సాహం ఎప్పుడూ ఉండాలని కోరుకుంటాము. అది జరగనిపని అని వివేకం మామూలుగా చెబుతుంది. కాని ఆ ఎగసిపడే సమయంలో అది పనిచెయ్యదు. అందువల్ల మితిమీరిన ఆనందం పోగానే, మనస్సు చెదిరిపోతుంది.

అందువల్ల హర్షం మంచిది కాదు, మనస్సు పరంగానే కాదు, శరీరపరంగా కూడా మంచిది కాదు. మితిమీరిన ఆనందం తట్టుకోలేక గుండె ఆగి మరణించినవారు ఎందరో ఉన్నారు.

అమర్షః – అమర్షః అంటే చిరాకు, భరించలేకపోవటం. ఈర్ష్య కూడా వస్తుంది.

చురుగ్గా పనిచేసే అలవాటు ఉన్న వ్యక్తికి పనులన్నీ ఆఘమేఘాలమీద అయిపోవాలనుకుంటాడు. అతను ఎంత ప్రచండవేగంతో పనిచేస్తాడో, ఎదుటివారు కూడా అంత ప్రచండవేగంతో పనులు చెయ్యాలనుకుంటాడు. అలా ఎవరైనా తను చెప్పినపని చిటెకలో చెయ్యకపోతే మండిపడతాడు. భార్యను కాఫీ అడిగితే, మరుక్షణం సలసలా మరుగుతున్న కాఫీతో కప్పును చేతపట్టుకుని భార్య తన ముందు ప్రత్యక్షమవ్వాలి. లేకపోతే వస్తువులను విసిరికొడతాడు. వారు తమ జీవితంలో విజయం సాధించి ఉండవచ్చు గాక, కాని ఎవరి అసమర్థతనూ

భరించలేరు. అందరూ ఒక్కలాగా ఉండరు, కొంతమంది చురుకుగా పనిచెయ్యలేరు అనే నగ్నసత్యాన్ని వారు జీర్ణించుకోలేరు. అంటే వారిని విజయం సాధించకూడదు అనటం లేదు, కాని ఏదీ హద్దులు మీరి ఉండకూడదు అంటున్నాము అంతే. రాత్రికి రాత్రి మనుష్యులు మారిపోలేరు.

అలాగే ప్రతిసారీ అద్భుతంగా చేసే వ్యక్తి కూడా, ఎవరైనా అడ్డదిడ్డంగా పనులు చేస్తే వారిని భరించలేడు. ఈ రకం వ్యక్తిని పర్‌ఫెక్షనిస్ట్ అంటారు. అతను ప్రతిదీ ఒక పద్ధతిలో చెయ్యాలంటాడు. ఉదాహరణకు ఒక పెన్నును కూడా ఎక్కడపడితే అక్కడ పడేయకూడదు. రాయటం అవగానే, చక్కగా పెన్నుకు క్యాప్ పెట్టి, దాన్ని దానికోసం కేటాయించబడిన పెన్‌స్టాండ్‌లో పెట్టాలి. అది కూడా క్యాప్ పైకి కనబడేలా, నిలువుగా పెట్టాలి. లేకపోతే ఎదుటివారిమీద ధుమధుమలాడిపోతాడు.

అందువల్ల అమర్షం అంటే చిరాకు, అసహనం అనవచ్చు. ఈ అసహనాన్ని రోడ్డుమీద గమనించవచ్చు. కొంతమంది అసలు సిగ్నల్స్‌ను పాటించరు. సిగ్నల్సు ఏదో అలంకరణకోసం రోడ్డుమీద పెట్టినట్టుగా భావిస్తారు. కొంతమంది సిగ్నల్సును పాటిస్తారు కాని ఆకుపచ్చ లైటు పడగానే, ముందు కారు ఏదో కారణంవల్ల కదలకపోతే హారన్ల రణగొణధ్వని ఆ ప్రాంతమంతా మారుమ్రోగిపోతుంది. అక్కడికేదో ఆ కారులోని వ్యక్తికి అలా ఆగటం నచ్చి, అక్కడే ఆగిపోయేటట్టు. అతనూ కదిలేవాడే. కాని ఆ అరక్షణం ఆలశ్యాన్ని కూడా భరించలేరు. పరుగులు తీయాలి – ఇప్పటి కాలంలో అరక్షణం కూడా విలువైనదే అనుకుంటారు. అరక్షణంలో ఏదో సాధించేయవచ్చు అనుకుంటారు.

ఈ హర్షం, అమర్షం ఒక్కోసారి వెంటవెంటనే అనుభవిస్తాము. ముఖ్యంగా క్రీడాకారులకు ఇది అనుభవంలోకి వస్తుంది. ఒక సిక్సర్ కొడితే గాలిలో తేలిపోయినట్టు ఉంటే, ఒక వికెట్టు పడిపోతే గుండె జారిపోయినట్టు ఉంటుంది. ఆడే క్రీడాకారులకే కాదు, చూసే ప్రేక్షకులకు కూడా అలాగే ఉంటుంది. ఒకపక్క విజయం, మరోపక్క అపజయం. మనం కోరుకున్నట్టు, మన ప్రణాళిక ప్రకారం జరిగితే, ఆ ఆటను మనం ఆనందిస్తాము. కాని అవి మన చేతిలో లేవు కాబట్టే ఆకాశంలో తేలినట్టు, గుండె జారినట్టు అనిపించటం జరుగుతుంది. దీన్ని సంసారం అంటారు.

ఆట విషయం తీసుకుంటే, ఓటమిని ఉదారంగా తీసుకోలేరు చాలామంది. ప్రతిసారీ గెలుపు తథ్యం కాదు కదా, అయినా ఎదుటిదేశం గెలిస్తే, మనం స్వీకరించలేము. అది ఆటల్లోనే కాదు, మన జీవితంలోని ఆటకు కూడా వర్తిస్తుంది. మనం చేసే వ్యాపారంలో మనదే పైచెయ్యిగా ఉండాలి. మనకన్నా ఎవరైనా ఉన్నత స్థానానికి ఎదిగితే, మనం భరించలేము.

పర ఉత్కర్షం దృష్ట్వా జాయమానః సంతాపః అమర్షః

అందువల్ల అమర్ష అంటే ఈర్ష్య కూడా వస్తుంది. ఎవరైనా పైకి వస్తుంటే భరించలేము. ఎవరైనా వచ్చి ఫలానావ్యక్తి బాగా వృద్ధిలోకి వచ్చాడంటే మనం భరించలేము. వెంటనే అతనిమీద బురద జల్లుతాము. అతని వ్యక్తిగత జీవితంలోని ఏదో లొసుగుని ఎత్తిచూపుతాము. ఈ ఈర్ష్యను అమర్షః అంటారు.

ఈర్ష్యకు మందు కూడా లేదు. తక్కిన బలహీనతలను తేలికగా తగ్గించుకోగలము కాని, ఈర్ష్యను తగ్గించుకోవటం అంత తేలిక కాదు. ఎవరి ఉన్నతినీ ఉదారంగా ఒప్పుకోలేము. ఒకవేళ ఒప్పుకున్నా, వేరే రంగంలో మెచ్చుకోగలమేమో కాని, మన రంగంలో మనకు ధీటుగా నిలిచిన వ్యక్తిని మెచ్చుకోలేము. దానిమీద ఒక జోక్ కూడా ఉంది.

ఒక వ్యక్తి ఒక డాక్టరు దగ్గరికి వెళ్ళి, 'డాక్టర్, నాకు కడుపునొప్పి చాలా ఎక్కువగా ఉంది. భరించలేకుండా ఉన్నాను. నేను పక్కవీధిలో ఉన్న డాక్టరు రంగారావు దగ్గరకి వెళ్ళాను...' అతని వాక్యం పూర్తి కాకుండానే, ఆ డాక్టరుమీద ఈర్ష్యతో భగ్గున మండే మనస్సు ఉన్న ఈ డాక్టరు 'అతను తెలివి తక్కువ డాక్టరు. నీకు ఏ తెలివి తక్కువ సలహా ఇచ్చాడు?' అన్నాడు. 'మీ దగ్గరకు వెళ్ళమని సలహా ఇచ్చాడు డాక్టర్,' అన్నాడు రోగి.

ఎవరి గొప్ప వారికి ఉంటుంది. అందరూ ఒకే విధంగా ఉండలేరు. అందువల్ల ఎవరిని చూసి ఈర్ష్య పడకూడదు. జ్ఞానికి ఈ ఈర్ష్య ఉండదు. అందరిలోనూ మంచే చూస్తాడు.

పరగుణపరమాణూన్ పర్వతీకృత్య నిత్యం

నిజహృది వికసన్తః సన్తి సన్తః కియన్తః – నీతి శతకం 79

భర్తృహరి అంటారు, ఉన్నతమైన వ్యక్తులు ఎదుటివారి మంచి లక్షణాలను భూతద్దంలోంచి చూస్తే, వారి లోపాలను చిన్న అద్దంలోంచి చూస్తారు. మన దగ్గర కూడా ఈ రెండు అద్దాలూ ఉన్నాయి కాని చిన్న భేదం ఉంది. మనం చూసే విషయాలలో భేదం ఉంది. మనం వారి తప్పులను భూతద్దంలోంచి చూస్తే, వారి మంచి గుణాలను చిన్న అద్దంలో చూస్తాము. అందువల్ల సంసారం బాధిస్తుంది మనను. జ్ఞాని అమర్షాత్ ముక్తః అంటే ఇటువంటి ఈర్ష్యనుంచి విముక్తి పొందుతాడు.

భయం – ఈ భయం మనను చిన్నప్పటినుంచి వెన్నంటే ఉంటుంది. చిన్నపిల్లలుగా ఉన్నప్పుడు తల్లికొంగు పుచ్చుకుని వదలము, తల్లి అందుబాటులో లేకపోతే, తల్లి చీరెను పక్కన పెట్టుకుని పడుకుంటారు కొందరు పిల్లలు. ఆ భయం పెద్దయ్యాక కూడా కొనసాగుతుంది.

శారీరకంగా మనం నూటికి నూరుశాతం భద్రతలో ఉండలేము. కొంతమంది శరీరం చిన్న తాకిడికి కూడా తట్టుకోలేదు. కాస్త గాలిమార్పు వస్తే చాలు జలుబో, దగ్గో వస్తుంది. శరీరం ఎప్పటికీ ఒక్కలాగే ఉండలేదు, కాలానికి అతీతం కాదు. సైన్సు ఎంతగా విజయం సాధించినా కూడా, శరీరాన్ని శాశ్వతం చెయ్యలేకపోతుంది. ఈ నగ్నసత్యాన్ని గ్రహించలేక, భయపడుతూ ఉంటాము.

భర్తృహరి తన వైరాగ్యశతకంలో ఈ భయాన్ని అద్భుతంగా వర్ణించారు.

భోగే రోగభయం కులే చ్యుతిభయం విత్తే నృపాలాద్భయం

మానే దైన్యభయం బలే రిపుభయం రూపే జరాయాభయమ్

శాస్త్రే వాదిభయం గుణే ఖలభయం కాయే కృతాన్తాద్భయం

సర్వం వస్తు భయాన్వితం భువి నృణాం వైరాగ్యమేవాభయమ్ – వైరాగ్యశతకం 31

భోగే రోగభయమ్ – భోగికి ఎప్పుడు రోగంమీదకు వచ్చి పడుతుందో అనే భయం వెంటాడుతూ ఉంటుంది. మనకు ఇష్టమైన సగం ఆహారపదార్థాలు ఆరోగ్యానికి మంచివి కావు. మనకు ఆరోగ్యకరమైనవి కాకరకాయ, అది చేదుగా ఉంటుంది; ఆనపకాయ, దానికి రుచి ఉండదు. మనం తినే ఆహారపదార్థం చక్కెరవ్యాధిని తెస్తుందో, బి.పి.ని తెస్తుందో, దంతాలను బలహీనం చేస్తుందో అనే భయం. ఇప్పుడు ఇరవైనాలుగు గంటలూ టీవీకే అంకితమయిపోతున్నాము; దానివల్ల కంటిచూపు దెబ్బతింటుంది.

కులే చ్యుతి భయమ్ – మంచి కులానికి చెందితే, పరువు పోతుందేమోననే భయం. మా తండ్రి ఘనపాఠీ, మా తాతగారు జటావల్లభులు; మా ముత్తాతలు అగ్నిహోత్రులు, మాది అంత గొప్ప వంశం అని వెన్ను విరుచుకు తిరిగినా, ఏదోమూల మన పిల్లలు ఎక్కడ మన వంశ పరువు, ప్రతిష్ఠలు తీస్తారో అనే భయం. పిల్లలు ఏ చెడుపనులు చేస్తారో, ఏ కులం అమ్మాయిని పెళ్ళి చేసుకుంటారో, ఎక్కడ వంశప్రతిష్ఠ పోతుందో అనే నిరంతర భయం వేధిస్తుంది అలాంటి వారిని.

దయానంద సరస్వతి స్వామీజీ అంటారు – మనకున్న అత్యంత పెద్ద సమస్య, ఎవరేమనుకుంటారో అనే. పిల్లలు ఏమైనా తప్పు చేస్తే, మనం ఎంత దాచిపెడదామనుకున్నా కూడా, అది గాలికన్నా వేగంగా ప్రయాణిస్తుంది. నలుగురూ దుమ్మెత్తి పోస్తారన్న భయంతో, సమాజానికి దూరంగా తొలగిపోతాము. పెళ్ళిళ్ళు, పేరంటాలకు వెళ్ళము.

విత్తే నృపాలాద్భయమ్ – ధనం ఎక్కువగా ఉంటే, పన్నులు కట్టాలనే భయం. నృపాలా అంటే రాజు; ఇక్కడ ప్రభుత్వం అనవచ్చు. ప్రభుత్వం కళ్ళు కప్పి టాక్స్ ఎలా ఎగగొట్టాలా అని చూస్తాము.

మానే దైన్యభయమ్ – పేరు ప్రతిష్ఠలు పొందిన వ్యక్తికి ఎప్పుడు ఎవరే అవమానం చేస్తారో అని భయం. మామూలు వ్యక్తి ఎక్కడికన్నా వెళ్ళి, ఎవరి మధ్యలోనైనా కూర్చోగలడు. కాని పేరుప్రతిష్ఠలు ఉన్న వ్యక్తి ఎక్కడికెళ్ళినా, తనకు రాచమర్యాదలు జరగాలనీ, తనకు పెద్దపీట వెయ్యాలనీ ఆశిస్తాడు. దైన్యం అంటే అవమానం. ఎవరైనా అవమానం చేస్తారేమోననే భయం. అందువల్లనే అటువంటి వారిని బ్లాక్‌మెయిల్ చేస్తుంటారు కొందరు అవకాశవాదులు. వారి పేరు పోతుందనే భయంతో వీరి బెదిరింపులకు లొంగిపోతుంటారు.

సంభావితస్య చాకీర్తిః మరణాదతిరిచ్యతే – 2.34

మాన్యుడైన పురుషునికి అపకీర్తి మరణంకంటే బాధాకరమైనది.

బలే రిపుభయమ్ – బలవంతునికి శత్రువు పక్కలో బల్లెంలాంటివాడు. ఎంత బలవంతుడైన రాజునైనా కూడా శత్రురాజు ఎక్కడ తన రాజ్యంమీద దండెత్తుతాడో అనే భయం వెంటాడుతూనే ఉంటుంది. ఆ భయం రాజుకే కాదు, విజేతలందరికీ ఉంటుంది. తన రంగంలో తాను ప్రథమస్థాయిలో ఉన్నా కూడా, ఎవరు తనను మించిపోతారో అనే భయం వెన్నాడుతూనే ఉంటుంది.

రూపే జరాయాభయమ్ – అందాన్ని చూసి మిడిసిపడేవారికి ఏమూలో పొంచివున్న వృద్ధాప్యం ఎక్కడ వచ్చి మీద పడుతుందోననే భయం అడుగడుగునా ఉంటుంది. అందానికి ప్రాముఖ్యతనిచ్చేవారు, దానికోసం ఎంతో

వ్యయప్రయాసల కోర్చి, అందానికి మెరుగులు దిద్దుకుంటారు. ఒక్క తెల్లవెంట్రుక కనబడ్డా, మొహంమీద ఒక్క ముడత ఏర్పడినా, నిలువెల్లా ఒణికిపోతారు. ఈ బలహీనతను ఆసరా చేసుకునే నేడు ఎన్నో బ్యూటీపార్లర్లు రాజ్యం ఏలుతున్నాయి. అనేక కృత్రిమ అలంకారాలకోసం వేలకువేలు ఖర్చు పెడుతున్నారు.

శాస్త్రే వాదిభయమ్ – శాస్త్రం తెలిసిన పండితునికి, ఎవరైనా తనతో వాదించి గెలుస్తారేమోననే భయం వేధిస్తుంది. శాస్త్రం అంటే ఆధ్యాత్మశాస్త్రమే కానవసరం లేదు, ఏ రంగంలో నిష్ణాతులైనవారైనా కావచ్చు. ఎప్పుడు ఎవరు వారిని ఖండిస్తారో అనే భయం ఉంటుంది. ఎవరో వచ్చి కొబ్బరినూనె మంచిది కాదు అంటారు; కొన్నాళ్ళయ్యాక ఇంకొకరు పరిశోధనలు జరిపి కొబ్బరినూనె మంచిది, కాఫీ మంచిది కాదు అంటారు. మరొకరు మరో పరిశోధన జరిపి కాఫీ మంచిది అంటారు. ఏది చెప్పినా, దాన్ని ఖండించేవారు ఎప్పుడో అప్పుడు రానే వస్తారు.

గుణే ఖలభయమ్ – ధార్మికజీవనం గడిపేవారిని అధార్మిక వ్యక్తులు పరిహాసం చేస్తారేమోననే భయం. ఎవరైనా సాంప్రదాయబద్ధంగా జీవిస్తే వారిని చూసి నవ్వేవారే ఎక్కువ. ముఖ్యంగా పిల్లలు ఈ పరిహాసాన్ని ఎదుర్కొంటుంటారు. వారికి కుంకుమ లేదా విభూతిపెట్టి పంపిస్తే, తోటి విద్యార్థులు వీరిని గేలిచేస్తారు. అందుకని పిల్లలు కూడా బొట్టుపెట్టుకోవటానికి ఇష్టపడరు. అందువల్ల ధార్మికజీవనం గడపాలంటే ఏటికి ఎదురీదటం లాంటిది. ఎవరేమని ఏడిపిస్తారోననే భయం.

కాయే కృతాన్తాద్భయమ్ – ఇంతకుముందు అందంమీద మక్కువ ఉంటే వృద్ధాప్యం వచ్చిమీద పడుతుందనే భయం వెన్నాడుతుందని చూశాము. ఇప్పుడు శరీరంమీద మోజు ఉన్నవారికి మృత్యుభయం వెన్నాడుతుంది. కృతాన్తా అంటే యమధర్మరాజు. ముందుగా చెప్పి రాడు యమధర్మరాజు. అందువల్ల శరీరం నేను అనుకునేవారికి మృత్యుభయం.

సర్వంవస్తుభయాన్వితం భువి నృణాం – ఆ విధంగా ఈ అశాశ్వతమైన ప్రపంచంలో ఏ వస్తువును పట్టుకున్నా కూడా అది భయాన్నే కలుగజేస్తుంది గాని, అభయాన్నివ్వదు. మరి ఏది అభయాన్ని ఇస్తుంది?

వైరాగ్యమేవాభయమ్ – వైరాగ్యం ఒక్కటే అభయాన్ని ఇస్తుంది. మీమీద మీరు ఆధారపడటం నేర్చుకోవాలి. మీమీద మీరు ఆధారపడటం అంటే బాహ్యప్రపంచాన్ని పూర్తిగా త్రోసిపుచ్చనవసరం లేదు; బాహ్యప్రపంచాన్ని అనుభవించండి; చూసి ఆనందించండి; కాని దానిమీద ఆధారపడకండి.

అంతకుముందు కూడా ఈ ఉదాహరణ చూశాము. చేతికర్రను సరదాగా పట్టుకునేది కొందరైతే, దానిమీద ఆధారపడి నడిచేవారు మరికొందరు. సరదాగా పట్టుకునేవారు కర్ర పడిపోయినా, విరిగిపోయినా బాధపడరు. కాని దానిమీద ఆధారపడి నడిచేవారు కర్ర లేకపోతే వారు కూడా పడిపోతారు. ఇదే సూత్రం వస్తువులకు, మనుష్యులకు కూడా వర్తిస్తుంది. బాహ్యప్రపంచాన్ని మీరు సరదాగా పట్టుకున్నారా, దానిమీద ఆధారపడ్డారా? ఎలా తెలుస్తుంది ఈ రెండింటి మధ్య భేదం? బాహ్యప్రపంచాన్ని సరదాగా పట్టుకుంటే భయం ఉండదు. దానిమీద ఆధారపడితే భయం అనివార్యం. జ్ఞాని బాహ్యప్రపంచంమీద ఆధారపడడు.

గీతాశ్లోకంలో తరువాత పదానికి వెళదాము.

ఉద్వేగః – ఉద్వేగం అంటే మానసిక అలజడి. అమర్షం లేదా భయంవల్ల కలిగే ఆందోళన, దుఃఖంలాంటి మానసిక అలజడి. జ్ఞానికి ఈ ఉద్వేగం ఉండదు. అతను పరాభక్తుడు లేదా అద్వైతభక్తుడు.

జ్ఞాని ఈ లక్షణాలను ఎలా పొందాడో కృష్ణపరమాత్మ ఇక్కడ చెప్పదు. ఈ లక్షణాలను కాలక్రమేణా పొందుతాడు జ్ఞాని. మనం ఏడవ అధ్యాయంలో చూశాము. ఒక సాధకుని ప్రయాణం క్రమంగా ప్రపంచంమీద ఆధారపడే స్థాయినుంచి, భగవంతునిమీద ఆధారపడే స్థాయికి ఎదిగి, భగవంతునిమీద ఆధారపడే స్థాయినుంచి తనమీద తనే ఆధారపడే స్థాయికి ఎదగటం. తనమీద ఆధారపడటమంటే చైతన్యపరంగా తనూ, భగవంతుడూ ఒక్కటే అనే ఐక్యజ్ఞానం పొందటం. అప్పుడు భగవంతునిమీద ఆధారపడటం తనమీద ఆధారపడటంగా మారుతుంది.

ముక్తో యస్స చ మే ప్రియః – అటువంటి జ్ఞాని ముక్తుడు అవుతాడు. అటువంటి వ్యక్తి నాకు ప్రియమైనవాడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 16 **అనపేక్షః శుచిర్దక్షః ఉదాసీనో గతవ్యథః ।**
సర్వారంభపరిత్యాగీ యో మద్భక్తస్స మే ప్రియః ॥
అనపేక్షః, శుచిః, దక్షః, ఉదాసీనః, గతవ్యథః,
సర్వారంభపరిత్యాగీ, యః, మద్భక్తః, సః, మే, ప్రియః ॥

యః	= ఏ పురుషుడు	సః	= అట్టి
అనపేక్షః	= ఆపేక్ష లేనివాడో	సర్వారంభ	= సమస్త కర్మలయందును
శుచిః	= బాహ్యాభ్యంతరములయందు శుచియైనవాడో	పరిత్యాగీ	= కర్తృత్వ అభిమానము లేనివాడైన
దక్షః	= నిపుణుడో	మద్భక్తః	= నా భక్తుడు
ఉదాసీనః	= పక్షపాతరహితుడో	మే	= నాకు
గతవ్యథః	= దుఃఖములనుండి ముక్తుడో	ప్రియః	= ఇష్టుడు

యః మత్–భక్తః అనపేక్షః, శుచిః దక్షః, ఉదాసీనః,
గత–వ్యథః, సర్వ–ఆరమ్భ–పరిత్యాగీ, సః మే ప్రియః ।

తా: ఏ పురుషుడు ఆపేక్ష లేనివాడో, బాహ్యాభ్యంతరములయందు శుచియైనవాడో, నిపుణుడో, పక్షపాతరహితుడో, దుఃఖములనుండి ముక్తుడో అట్టి సమస్త కర్మలయందును కర్తృత్వ అభిమానము లేనివాడైన నా భక్తుడు నాకు ఇష్టుడు.

ఎవరైతే దేని గురించీ బాహ్యవస్తువులమీద ఆధారపడరో, వారు వాటినుంచి దేనినీ ఆశించరు. ఎప్పుడు ఆధారపడతారో, అప్పుడే వాటినుంచి ఏదైనా ఆశించటం జరుగుతుంది. ఏమీ ఆశించటం లేదంటే ఆశాభంగం

కూడా ఉండదు. అంటే ఏదైనా ఆశించి అది పొందకపోతే ఆశాభంగం కలుగుతుంది. ఆశే లేకపోతే ఆశాభంగానికి చోటేది? వస్తువులనుంచే కాదు, మనుష్యులనుంచి కూడా కొన్ని ఆశిస్తారు. పిల్లలకు 99.99% మార్కులు అన్ని సబ్జెక్టులలోనూ రావాలి అనుకుంటారు. అది సాధ్యమా? ఒకవేళ వచ్చినా కూడా అన్నిట్లో రాదు. అందువల్ల శాస్త్రం ఏదీ ఆశించవద్దు అంటుంది. ఇది మొదటిదశ.

ఏదైనా ఆశించి తీరాలంటే, బంధించే ఆశ పెట్టుకోవద్దు అంటుంది శాస్త్రం. అంటే ఏదైనా కోరి అది తీరితే మంచిదే కాని, అది కుదరకపోతే నిరాశ చెందవద్దు అంటుంది. ఆగతే స్వాగతం కుర్యాత్ – ఏదైనా వస్తే సంతోషమే, దాన్ని స్వీకరించు; కాని రాకపోతే బాధపడవద్దు. అంటే మంచి ఆశించాలి, విషమపరిస్థితికి సంసిద్ధులై ఉండాలి. ఏదైనా ఆశించనిది జరిగితే, 'ఏమిటి?' స్థితినుంచి 'అయితే ఏమిటి?' స్థితికి ఎదగాలి. అంటే మనకు ఆశాభంగం ఉండకూడదు అనికాదు అర్థం; ఆశాభంగం కలగటం తప్పనిసరి, కాని దాన్నించి బయటపడగలగటం ఆంతర్గతశక్తి.

ఎన్) **అనపేక్షః** – ఆపేక్ష లేని వ్యక్తి అంటే ఏదీ ఆశించని వ్యక్తి. బంధించే ఆశలు లేనివ్యక్తి.

ఓ) **శుచిః** – బాహ్యంగానూ, అంతర్గతంగానూ శుచిగా ఉన్న వ్యక్తి. జ్ఞాని ఏదీ పట్టించుకోనవసరం లేదు అనుకోకూడదు. జ్ఞాని బాహ్యంగానూ, అంతర్గతంగానూ శుచిగా ఉండాలి. బాహ్యంగా అంటే తను ఉండే పరిసరాలు, తన వేషధారణ వస్తాయి. అంతర్గతశుచి అంటే ఆలోచనలు కూడా ధార్మికంగా ఉండాలి.

పీ) **దక్షః** – దక్షః అంటే ఎటువంటి పరిస్థితి ఎదురైనా కూడా సమర్థవంతంగా పనిచేసేవాడు.

సాధారణంగా మనుష్యులు రెండు రకాలుగా ప్రవర్తించే అవకాశం ఉంది. ఒక రకం మనుష్యులు ఏదైనా సమస్య ఎదురైతేనో, లేదా ఎవరైనా ఏదైనా అంటేనో రెచ్చిపోయి ఆవేశంగా ఎదుటివారిని తిట్టటమో లేదా దూకుడుగా ఏదైనా చెయ్యటమో చేస్తారు. అలా ఆలోచించకుండా, అసంకల్పితంగా చేసే పని, సాధారణంగా తప్పుగానో, అన్యాయంగానో ఉంటుంది. ఎందుకంటే అలా అసంకల్పిత ప్రతీకారచర్యలో విచక్షణాశక్తిని కోల్పోతారు. ఇటువంటి చర్యను ప్రతిస్పందన అంటారు. ఈ ప్రతిస్పందన తీవ్రంగా ఉంటుంది.

ఇంకొక రకం మనుష్యులు ఉంటారు. వారు అసలేమీ స్పందన చూపించరు. ఏ సమస్య ఎదురైనా దాన్ని నిస్సహాయంగా భరిస్తారు. ఎవరేమన్నా ఎదురు చెప్పరు. దానికి వారు చెప్పుకునే పేరు మంచితనం, దయ. ఈ మంచితనం పేరుతో, ఎదుటివారు చూపే అన్యాయాన్ని నిశ్శబ్దంగా భరిస్తారు.

అంటే రెండు రకాల స్పందనలు. మొదటిరకంలో తీవ్రంగా స్పందిస్తే, రెండవరకంలో అసలు ఏ స్పందనా చూపకపోవటం. ఒకటి స్పందన, ఇంకొకటి అలక్ష్యం. వేదాంతం రెండూ తప్పే అంటుంది. ఎవరైనా అనవసరంగా మనను హింసిస్తే, మనం నోరు మూసుకుని భరించనవసరం లేదు. అలాగని ఎదురుతిరిగి వారి ముక్కుమీద గుద్దకూడదు.

వారు ఎందుకు అలా చేశారు, కారణం ఏమిటి అని తెలుసుకోవాలి. హత్య చేసిన నేరస్థునికి కూడా న్యాయస్థానంలో తన కారణం చెప్పుకునే అవకాశం ఉంది. హంతకుడని వెంటనే తీర్మానించదు న్యాయస్థానం.

అలాగే, మనకు అధికారం ఉన్నంత మాత్రాన ఎదుటివ్యక్తిని శిక్షించకూడదు. అతని గురించిన నిజానిజాలను తెలుసుకోవాలి

అహింస చూపాలి నిజమే; కాని అహింసను కూడా అనవసరంగా చూపకూడదు. దుర్యోధనుడు నేరం చేస్తే అతన్ని శిక్షించాలి. దుర్యోధనుణ్ణి కూడా వెంటనే శిక్షించబోవటం లేదు. సామదానభేదమార్గాలన్నీ ఉపయోగించి చూశారు. అవేవీ ఫలించనందువల్ల యుద్ధానికి దిగారు. అందువల్ల దండన తప్పని పరిస్థితిలో దండించి తీరాలి.

దక్షత్వం అంటే అసంకల్పితంగా స్పందించకుండా, ఆలోచించి, సరియైన నిర్ణయం తీసుకోగలగటం. శంకరాచార్యులవారు దక్షః పదానికి ప్రత్యుత్పన్నమతి అని అర్థం చెబుతారు. అంటే రాగద్వేషాలకు లోనుకాకుండా, ఎటువంటి పరిస్థితిలోనైనా ఆలోచించి సరియైన నిర్ణయం తీసుకోవటం. రాగద్వేషాలకు అతీతమైన మనస్సును దక్షత్వం అంటారు.

క్యూ) **ఉదాసీనః** – ఉదాసీనుడు పదాన్ని అక్షరాలా తీసుకుంటే ఏమీ పట్టించుకోని వ్యక్తి అని అర్థం వస్తుంది. అది వ్యతిరేక అర్థాన్ని ఇస్తుంది. ఉదాసీనుడు అంటే పక్షపాతవైఖరి లేని వ్యక్తి అని అర్థం. రెండు భిన్న పార్టీలు ఉంటే ఒక పార్టీని మెచ్చుకుని, ఇంకొక పార్టీని విమర్శించడు. జ్ఞాని ఏ పార్టీకి చెందడు. రెండింటినీ సమానంగా చూస్తాడు. వారు కూడా ఇతణ్ణి గౌరవిస్తారు.

ఆర్) **గతవ్యథః** – దుఃఖాలనుంచి ముక్తి చెందినవాడు. ఎటువంటి పరిస్థితులు ఎదురైనా చెక్కుచెదరని వ్యక్తి. జరిగే అనుభవాలమీద తనకు అధికారం లేదని గ్రహిస్తాడు జ్ఞాని. ఎంత గొప్ప జ్ఞాని కూడా పరిస్థితులను తాను అదుపులో పెట్టలేడు. ఎందుకంటే ఆ అనుభవాలు దేశ, కాల, ప్రారబ్ధాలమీద ఆధారపడి ఉంటాయి. చలికాలంలో విపరీతమైన చలి; ఎండాకాలంలో తీవ్రమైన వేడి; వానాకాలంలో హోరున కురిసే వాన – ఇవేవీ తప్పవు. ఎవరూ వీటిని ఆపలేరు. ఇది దేశకాలాలమీద ఆధారపడి వస్తాయి.

ఇవికాక మూడవ అంశం ప్రారబ్ధం. జ్ఞాని జీవితం కూడా ప్రారబ్ధకర్మకు అతీతమేమీ కాదు. అతనికి కూడా ప్రారబ్ధకర్మ అనుకూలమైన పరిస్థితులనూ, ప్రతికూలమైన పరిస్థితులనూ తీసుకువస్తుంది. జ్ఞానం పొందితే పరిస్థితులన్నీ మనకు అనుకూలంగా మారిపోతాయనుకోకూడదు. జ్ఞానికి పరిస్థితులు అతనికి అనుకూలంగా మారతాయనేది పెద్ద అపోహ. శాస్త్రం పరిస్థితులను మార్చదు కాని, ఎటువంటి పరిస్థితి ఎదురైనా తట్టుకునే గుండె ధైర్యాన్ని ఇస్తుంది. అందువల్ల మార్పు బాహ్యంగా కాదు, అంతర్గతంగా వస్తుంది. అంటే మన దృక్పథంలో మార్పు వస్తుంది.

ఏమిటా మార్పు? భగవంతుడు మనకిచ్చే ఏ అనుభవమైనా కూడా మన ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు తోడ్పడుతుంది – ఇది ప్రకృతి సూత్రం. మనందరికీ అంతిమలక్ష్యం ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలగా ఉండాలి. అలా ఎదగటానికి అనేక పరిస్థితులు దోహదం చేస్తాయి. ఒకసారి ఆరోగ్యం, మరొకసారి అనారోగ్యం; కుటుంబంలో కొత్త జీవి రావటం, కుటుంబంలో ఒక వ్యక్తి నిష్క్రమించటం. వీటన్నిటినీ మనకు కలగజేసేది సర్వజ్ఞుడు, సర్వశక్తివంతుడు అయిన ఈశ్వరుడు.

ఈశ్వరుడు ఎన్నడూ అన్యాయం చెయ్యడు; మనకు అవి అన్యాయంగా కనిపిస్తాయి అంతే. మన జ్ఞానం పరిమితి ఉన్న జ్ఞానం. మనం సర్వజ్ఞులం కాము. భగవంతుని జ్ఞానాన్ని ప్రశ్నించటానికి మన మేధస్సు ఎంత? ఏదైనా అనుభవం కలిగితే అది మంచిది, చెడ్డది అనే అధికారం మనకెక్కడిది? అందువల్ల భగవంతుడు ఏ అనుభవాన్ని కలగజేసినా, దాన్నించి ఒక పాఠం నేర్చుకోవాలి.

ఎందుకు మనష్యులు ఇలా ప్రవర్తిస్తున్నారు? ఎందుకు అతను చిన్నవయస్సులో మరణించాడు? ఎందుకు దొంగతనం జరిగింది? ఎందుకు నా అన్నవారు నన్ను వదిలి వెళ్ళిపోయారు? ఇలా ఎందుకు, ఎందుకు ప్రశ్నలు మనను వేధించకూడదు. ఈ అనుభవాలనుంచి మనం నేర్చుకునే పాఠం ఏమిటి? ఇదొక్కటే వేసుకోవాలి మనం. ఎంత దారుణమైన పరిస్థితి ఎదురైనా, దాన్నించి ఏం నేర్చుకోవాలో చూడాలి మనం. నిజానికి అలా చూడగలిగితే, చాలా క్లిష్టపరిస్థితులు జీవితంలో గొప్ప పాఠాలను నేర్పిస్తాయి.

నిజానికి అర్జునునికి జరిగింది కూడా అదే. తనకు భగవద్గీత బోధ కావాలని ఎప్పుడనుకున్నాడు? తన వారిని తను చంపాల్సిన పరిస్థితి ఏర్పడినప్పుడు. విషాదంనుంచి వచ్చింది విజ్ఞానం. అందువల్లనే మొదటి అధ్యాయాన్ని **అర్జున విషాదయోగము** అన్నారు. ఎందుకు కర్మయోగం, భక్తియోగంలాగా విషాదాన్ని కూడా విషాదయోగం అన్నారు? విషాదం కూడా ఒక ఆధ్యాత్మిక సాధనే, నేర్చుకోవాలే కాని, విషాదం కూడా పాఠాన్ని నేర్పిస్తుంది. అందువల్ల జ్ఞానికి ఏ అనుభవం కూడా పొందకూడని అనుభవం కాదు. అతను రెండుచేతులా అన్ని అనుభవాలనూ ఆస్వాదిస్తాడు.

గతవ్యథః అంటే 'నాకే ఎందుకు?' అనే ప్రతికూల ఆలోచన ఉండదు. అందరూ అనుభవించేస్తున్నారు, నేనే బాధపడిపోతున్నాను అనుకుంటారు చాలామంది. నిజానికి అనుభవించేస్తున్నారు అనుకుంటున్న వారి దగ్గరికి వెళ్ళి వారి వ్యక్తిగత విషయాలు వింటే, వీరు అనుకుంటున్నట్టుగా వారేం ఆనందంలో మునిగి తేలటం లేదు. రామాయణ, మహాభారతాల్లో కూడా ఎన్నో కష్టాలు, దుఃఖాలు చూశాము. కాని ఒక చిన్న జ్వరం రాగానే బెంబేలెత్తిపోయి, 'నాకే ఎందుకు?' అని వాపోతారు. జ్ఞాని అలా బాధపడడు.

ఎస్) **సర్వారంభపరిత్యాగీ** – జ్ఞాని బంధించే కర్మలను పరిత్యజిస్తాడు. బంధించే కర్మలు అంటే ఏమిటి? ఈ కర్మ చేస్తే నేను విజయవంతుణ్ణి అవుతాను; ఈ కర్మ చేస్తే నేను పూర్ణత్వం పొందుతాను అనుకోవటం. ఏ కర్మ కూడా పూర్ణత్వాన్ని ఇవ్వలేదు. ఎందుకు? ఈ విషయాన్ని మనం అనేకసార్లు చూశాము.

అపూర్ణం + అపూర్ణం = అపూర్ణం

ఒక కర్మఫలం పొందితే పూర్ణత్వం రాదు; మళ్ళీ ఇంకొకటి కోరతాము.

కృతి మహోదధౌ పతనకారణం, ఫలమశాశ్వతం గతినిరోధకమ్ – ఉపదేశసారం 2

ఈ పని చేస్తే పూర్ణత్వం వస్తుంది, ఆ పని చేస్తే పూర్ణత్వం వస్తుందనుకుని పనులు చేసుకుంటూ పోతాము. ఆ వృత్తంలో పడి తిరుగుతూనే ఉంటాము. దానివల్ల జీవితం బాధాకరమవుతుంది. జ్ఞానికి ఈ విషయం తెలుసు. అజ్ఞాని పూర్ణత్వంకోసం పనిచేస్తే, జ్ఞాని పూర్ణత్వంతో పనిచేస్తాడు. అదీ వీరిద్దరి మధ్య భేదం.

జ్ఞాని తాను పూర్ణుడను అనుకుని పనిచేస్తాడు కాబట్టి, ఆ పనివల్ల విజయం కలిగినా పొంగిపోడు; ఓటమి ఎదురైనా కృంగిపోడు. పూర్ణత్వం అతని జీవనవిధానం అవుతుంది; అది అతని అంతిమలక్ష్యం అవదు. పూర్ణత్వాన్ని గమ్యం అనుకుంటే జీవితం బాధాకరంగా ఉంటుంది; పూర్ణత్వాన్ని జీవనవిధానం అనుకుంటే జీవితం లీలగా మారుతుంది. జ్ఞాని అలా ఏంచేసినా లీలగా చేస్తాడు.

మద్భక్తస్స మే ప్రియః – అటువంటి జ్ఞాని నాకు ప్రియమైన వ్యక్తి.

శ్లో. 17 **యో న హృష్యతి న ద్వేష్టి న శోచతి న కాంక్షతి ।**
శుభాశుభపరిత్యాగీ భక్తిమాన్ యస్స మే ప్రియః ॥
యః, న, హృష్యతి, న, ద్వేష్టి, న, శోచతి, న, కాంక్షతి,
శుభాశుభపరిత్యాగీ, భక్తిమాన్, యః, సః, మే, ప్రియః ॥

యః	= ఎవడు	శుభాశుభ	= శుభాశుభకర్మలను
న, హృష్యతి	= ఇష్టప్రాప్తికి పొంగిపోడో	పరిత్యాగీ	= పరిత్యజించినవాడో
న, ద్వేష్టి	= దేనినిగూడ ద్వేషింపడో	సః	= అటువంటి
న, శోచతి	= దేనికినీ విచారపడడో	భక్తిమాన్	= భక్తుడు
న, కాంక్షతి	= దేనినీ కోరడో, అలాగే	మే	= నాకు
యః	= ఎవడైతే	ప్రియః	= ప్రియమైనవాడు

యః న హృష్యతి, న ద్వేష్టి, న శోచతి, నా కాఙ్క్షతి,
యః శుభ–అశుభ–పరిత్యాగీ, భక్తిమాన్ (అస్తి), సః మే ప్రియః (భవతి) ।

తా: ఎవడు ఇష్టప్రాప్తికి పొంగిపోడో, దేనినిగూడ ద్వేషింపడో, దేనికినీ విచారపడడో, దేనినీ కోరడో, అలాగే ఎవడైతే శుభాశుభకర్మలను పరిత్యజించినవాడో అటువంటి భక్తుడు నాకు ప్రియమైనవాడు.

పరిస్థితులకు రెండు విపరీత ధోరణులు చూస్తుంటాము. కాని జ్ఞాని రెండూ చూపించడు.

టి) **ద్వంద్వాతీతుడు – న హృష్యతి న శోచతి** – జ్ఞాని దేనికీ పొంగిపోడు, దేనికీ కృంగిపోడు. ఆశించినది దొరికితే ఆనందించటం సహజం. అలాగే అనుకోని పరిస్థితి ఎదురైతే కృంగిపోతాము. అదీ సహజమే కాని కృష్ణపరమాత్మ ఈ రెండూ కూడా మన విచక్షణాశక్తిని కోల్పోయేటంత ఎక్కువగా ఉండకూడదు అంటాడు. మనం గుర్తుంచుకోవాల్సింది ఒక్కటే. ఎటువంటి పరిస్థితి ఎదురైనా కూడా మన బుద్ధి పదునుగా ఉండాలి. మనిషిగా మనకున్న గొప్ప ఆస్తి ఈ వివేకశక్తి. అందువల్లనే శంకరాచార్యులవారు దీన్ని వివేక చూడామణి అన్నారు. రాగద్వేషాలు ఉండటం మనిషికి సహజమే, దాని వలన భావోద్రేకాలు కలగటమూ సహజమే, కాని వివేకశక్తిని కప్పివేసేటంత ఉద్రేకానికి లోనుకాకూడదు.

రాముని పట్టాభిషేకం నిశ్చయించాక, కొంత సేపటికే రాముడు అడవులకు వెళ్ళాలి అన్నాడు దశరథ మహారాజు. రాముడు శాంతంగానే ఉన్నాడు; కాని లక్ష్మణునికి చాలా కోపం వచ్చింది.

అలాంటి పరిస్థితి ఎదురైనప్పుడు మన కోపం మన వివేకబుద్ధిని కప్పేస్తుంది. అలా కప్పకుండా చూసుకోవాలి. కనీసం కోపం వివేకబుద్ధిని కప్పేయబోతున్నదని గ్రహించి, మండుతున్న అగ్నిలాగా ఎగసిపడకుండా, మౌనం వహించాలి. ఇప్పుడేమీ మాట్లాడను అనాలి. ఒకవేళ నిర్ణయం తీసుకోవాల్సి వస్తే, అప్పుడు ఏమీ నిర్ణయం తీసుకోకూడదు. దీన్ని మానసిక శాస్త్రవేత్తలు ఇన్నర్‌స్పేస్ అంటారు. ఇన్నర్‌స్పేస్ అంటే మనస్సు అదుపు తప్పుతోంది అని తెలుసుకోగలిగే విచక్షణ ఉండటం.

మీరు కారు నడుపుతుండగా, కళ్ళు తిరుగుతున్నట్టు అనిపిస్తే, అలాంటి సమయంలో కారు నడపటం చాలా ప్రమాదకరం. వెంటనే కారును రోడ్డుకు ఒక పక్కకు తీసుకువెళ్ళి ఆపాలి. కాని నడుపుతున్న కారును ఒక పక్కకు తీసుకువెళ్ళి ఆపే సమయం ఉండాలి. అంటే ముందుకు సాగే శక్తి లేదు కాని, పక్కకు తీసుకు వెళ్ళటానికి కావాల్సిన ఒకటి రెండు నిముషాల సమయం ఉంటుంది.

అలాగే జీవితమనే కారును నడుపుతున్నప్పుడు కూడా మనస్సు కోపంతో మండిపడుతోందని అనిపిస్తే, వెంటనే మండిపడకుండా, కారును పక్కకు ఆపినట్టుగా, కొంత సమయం తీసుకోండి. కోపం రాగానే ఫోను చేసి తిట్టటమో, కోపంగా ఈమెయిల్ రాయటమో చెయ్యకుండా, కాసేపు మౌనం వహించండి. మీ మనస్సు మీ అదుపులో ఉండాలి. మీరే దానికి యజమాని. అందువల్ల భావోద్రేకాలు రాకూడదు అనదు శాస్త్రం, కాని వచ్చినప్పుడు దాన్ని గ్రహించి, రెండడుగులు వెనకకు వెయ్యాలి అంటుంది. అందువల్ల జ్ఞాని పొంగిపోడు, కృంగిపోడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

న ద్వేష్టి న కాంక్షతి – అలాగే జ్ఞాని దేన్నీ ద్వేషించడు, దేనినీ కోరడు. ద్వేష్టి అంటే ద్వేషం, కాంక్ష అంటే రాగం. జ్ఞానికి కట్టిపడేసే రాగద్వేషాలు ఉండవు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే జ్ఞాని ఏమీ కోరడు.

ఈ మాటను కూడా సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. జ్ఞాని ఏమీ కోరడు అంటే అసలు కోరికలు ఉండవని కాదు అర్థం. పిల్లలు వృద్ధిలోకి రావాలని, వ్యాపారంలో విజయం సాధించాలని ఎవరికైనా కోరికగా ఉంటుంది.

ఇంద్రియస్యేంద్రియస్యార్థే రాగద్వేషౌ వ్యవస్థితౌ – 3.34

రాగద్వేషాలు ఉండటం చాలా సహజం. అది బఫే భోజనానికి వచ్చినవారిని చూస్తే అర్థమవుతుంది. వారివారి రాగద్వేషాలను బట్టి ఆహారాన్ని ఎన్నుకుంటారు. కొందరు ముందే స్వీట్ దగ్గరికి వెళితే, కొందరు చపాతీల దగ్గరకు వెళతారు. కొందరు ముందువారికి నచ్చిన కూర తింటే, మరికొందరు ఏ పలావో వేసుకుంటారు.

దేవతలకు కూడా ఇష్టాయిష్టాలు ఉంటాయి.

పాయసాన్నప్రియా త్వక్స్థా పశులోక భయంకరీ – లలితా సహస్రనామం

అమ్మవారికి పాయసాన్నం అంటే ఇష్టం అని వస్తుంది లలితా సహస్రనామంలో. వేదాంతం ఒక్కటే చెపుతుంది. రాగద్వేషాలు ఉండనివ్వండి, కాని కోరినది తీరితే మితిమీరిన ఆనందం, తీరకపోతే మితిమీరిన దుఃఖం పొందకండి. మీరు భవిష్యత్తుకోసం పాటుపడగలరు; భవిష్యత్తుకోసం ప్రణాళికలు వెయ్యగలరు. అంతే కాని

భవిష్యత్తును అదుపులో పెట్టలేరు. అందువల్లనే ఈ సామెత – మంచిని ఆశించు, చెడు ఎదురైనా సంసిద్ధుడవు కమ్ము. ఇటువంటి షాక్ అబ్సార్బర్‌ను అలవరచుకుంటాడు జ్ఞాని. దీన్నే న ద్వేష్టి న కాంక్షతి అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శుభాశుభపరిత్యాగీ – పుణ్యపాపాలకు అతీతంగా ఎదుగుతాడు. శుభం అంటే పుణ్యం; అశుభం అంటే పాపం. వేదాంతం ప్రకారం పుణ్యం కూడా బంధమే. పుణ్యం స్వర్గలోక ఫలాలను ఇస్తుంది, నిజమే కాని కృష్ణపరమాత్మే చెప్పాడు స్వయంగా –

తే తం భుక్త్వా స్వర్గలోకం విశాలం క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి – 9.21

పుణ్యం క్షయమవగానే మళ్ళీ మనుష్యలోకంలోకి వస్తాడు. పుణ్యం కూడా శాశ్వతఫలాన్ని ఇవ్వదు కాబట్టి, అది కూడా బంధమే. పుణ్యం బంగారు సంకెళ్ళలాంటిది అయితే, పాపం ఇనుపసంకెళ్ళలాంటిది. రాచవంశంలో నేరం చేసినివారి తలను బంగారు కత్తితో నరుకుతారని అంటారు. శిక్ష అంటూ పడ్డాక బంగారు కత్తి వాడినా, వేరే కత్తి వాడినా భేదం ఏముంది? అందువల్ల పుణ్యం చిరునవ్వులు చిందించే శత్రువు అయితే, పాపం ఉరిమి చూసే శత్రువు. ఏ రాయి అయితేనేం పళ్ళూడటానికి అని సామెత.

అంతమాత్రాన జ్ఞాని పుణ్యకర్మలు చెయ్యడని కాదు అర్థం. కాని పుణ్యకర్మలను పుణ్యం సంపాదించటానికి కాక, చిత్తశుద్ధి పొందటానికి లేదా జ్ఞాననిష్ఠలో ఉండటానికి చేస్తాడు. ఒకే మంచికర్మను పుణ్యం పొందటానికి చెయ్యవచ్చు లేదా చిత్తశుద్ధి పొందటానికి చెయ్యవచ్చు.

భక్తిమాన్ యస్స మే ప్రియః – అటువంటి భక్తుడు నాకు ప్రియమైన వ్యక్తి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 18 **సమశ్శత్రౌ చ మిత్రే చ తథా మానావమానయోః ।**
శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు సమస్సంగవివర్జితః ॥
సమః, శత్రౌ, చ, మిత్రే, చ, తథా, మానావమానయోః,
శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు, సమః, సంగవివర్జితః ॥

శత్రౌ, మిత్రే, చ	= శత్రువులయందును, మిత్రులయందును	శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు	= శీతోష్ణములయందును, సుఖదుఃఖములు మొదలగు ద్వంద్వములందును
మానావమానయోః	= మానమూ అవమానముల యందును	సమః	= సమభావము కలిగి యుండువాడును
సమః	= సమభావముగలవాడును	చ	= ఇంకా
తథా	= అలాగే	సంగవివర్జితః	= ఆసక్తి రహితుడును

సమః శత్రౌ చ మిత్రే చ తథా మాన–అవమానయోః
శీత–ఉష్ణ–సుఖ–దుఃఖేషు సమః సఙ్గ–వివర్జితః ।

తా: శత్రువులయందును, మిత్రులయందును, మానవమానములయందు సమభావము గలవాడును, అలాగే శీతోష్ణములయందును, సుఖదుఃఖములు మొదలగు ద్వంద్వములందును సమభావము కలిగి యుండువాడును ఇంకా ఆసక్తి రహితుడును.

శత్రౌ మిత్రే చ సమః – శత్రువును, మిత్రుణ్ణి కూడా సమభావంతో చూస్తాడు జ్ఞాని. జ్ఞానికి నిజానికి శత్రువు ఉండడు. అందువల్లనే ధర్మరాజును అజాతశత్రువు అంటారు.

న జాతః శత్రుః యస్య సః అజాతశత్రుః

శత్రువులు లేని వ్యక్తి అజాతశత్రువు. అందువల్ల జ్ఞాని పరంగా చూస్తే అతనికి శత్రువులు అంటూ ఎవరూ ఉండరు. కృష్ణపరమాత్మ దుర్యోధనుణ్ణి శత్రువుగా భావించడు; కాని దుర్యోధనునికి కృష్ణపరమాత్మ శత్రువు. ఆ విధంగా కొంతమంది జ్ఞానిని ఇష్టపడి, అతనికి మంచి చెయ్యటానికి ప్రయత్నిస్తే, కొంతమంది జ్ఞానిని ద్వేషించి చెడు చెయ్యటానికి ప్రయత్నించవచ్చు. కాని వారెలా ప్రవర్తించినా జ్ఞాని ఇద్దరినీ సమభావనతో చూస్తాడు.

జ్ఞాని వారిమీద సమత్వం పెంచుకుంటాడు అంటే తనకు చెడు చెయ్యటానికి ప్రయత్నించే వ్యక్తిని ద్వేషించడు; మంచి చేసే వ్యక్తిమీద రాగం చూపించడు. **సమత్వం నామ రాగద్వేషవర్జితత్త్వమ్**

అంటే శత్రువు ఏంచేసినా జ్ఞాని మౌనంగా భరిస్తాడా? ఈ విషయం జాగ్రత్తగా అర్థం చేసుకోవాలి. జ్ఞానికి శత్రువుమీద ద్వేషం ఉండదంటే అతను ఏంచేసినా మౌనంగా భరిస్తాడని కాదు అర్థం. అతన్ని తిట్టాల్సివస్తే తిడతాడు; అతనిమీద ఏదైనా క్రమశిక్షణ చర్య తీసుకోవాల్సి వస్తే తీసుకుంటాడు; కాకపోతే ఆ చర్య తీసుకునేటప్పుడు జ్ఞానిలో ఇసుమంతైనా ద్వేషం ఉండదు. ఎదుటివ్యక్తిని శిక్షించేది, అతణ్ణి బాధపెట్టటానికి కాదు; అతణ్ణి తీర్చిదిద్దటానికి. నిజానికి అతనిమీద కఠినచర్య తీసుకోవాల్సి వస్తే జ్ఞాని చాలా బాధపడతాడు.

తల్లి మనస్తత్త్వమే ఉంటుంది జ్ఞానికి కూడా. తల్లి తన పిల్లలను తీవ్రంగా దండించినా, ఏదైనా శిక్ష విధించినా, వారిమీద ద్వేషభావన ఉండదు. మనస్సులో వారిమీద ప్రేమ చెక్కు చెదరదు. అందువల్ల దయాగుణం చూపించటమంటే ఎదుటివారి చెడు పనులను మారుమాట్లాడకుండా స్వీకరించటం కాదు. దయాగుణం అంటే వారిని దండించాల్సిన చోట దండించటం. జ్ఞాని అలా వారిని దయాగుణంతో దండిస్తాడు.

భగవంతుడు అసురులను సంహరించినప్పుడు, వారికి మోక్షాన్నిచ్చాడు అంటారు కాని వారిని వధించాడు అనరు. ఎందుకు? మోక్షం అంటే వారిని శిక్షించటంద్వారా భగవంతుడు వారిలో ఉన్న అశుద్ధాన్ని ప్రక్షాళిస్తున్నాడు అని అర్థం. మోక్షం అంటే వేదాంతంలో నేర్చుకునే జీవన్ముక్తి, ఆ తర్వాత వచ్చే విదేహముక్తి కాదు. పూతనకు మోక్షం కలిగించాడంటే పాపప్రక్షాళన చేశాడు. అది కూడా ప్రేమతో చేశాడు కాని ద్వేషంతో కాదు.

తథా మానావమానయోః – గౌరవం పొందినా, అవమానం పొందినా చలించడు. ఎక్కడ గౌరవం ఉంటుందో, దాన్ని వెన్నంటే అగౌరవం కూడా ఉంటుంది. మామూలు వ్యక్తిని ఎవరన్నా నిందించినా అంతగా చలించడు. కాని మనిషి ఉన్నతస్థాయికి ఎదిగిన కొద్దీ, మాటలతో కిందికి లాగాలని చూసేవారు ఎక్కువగా ఉంటారు.

గౌరవం పొందటం, అవమానం పాలు కావటం ఈ రెండూ మీ చేతిలో లేవు. మీరు ఒప్పుకున్నా, ఒప్పుకోకపోయినా ఇది నగ్నసత్యం. ఎవరు ఎప్పుడు ఆకాశానికి ఎత్తుతారో తెలియదు, ఎవరు ఎప్పుడు అవమానిస్తారో తెలియదు.

ఈ నీలాపనిందలు అవతారమూర్తులకే తప్పలేదు. రాముడు, సీత, కృష్ణుడు – అందరూ నీలాపనిందలు పడ్డారు. అందువల్ల వాటిని తప్పించుకోలేము. మన జాతకంలో కూడా రాజ్యపూజ్యం ఇంత, అవమానం ఇంత అని వస్తుంది. ఒకసారి ఒకటి ఎక్కువ ఉంటే, ఇంకొకసారి ఇంకొకటి ఎక్కువ ఉంటుంది. రెండింటినీ సమానంగా భరిస్తాడు జ్ఞాని.

శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు – శీత అంటే చలి; ఉష్ణం అంటే వేడి; సుఖం అంటే సానుకూల పరిస్థితులు; దుఃఖం అంటే ప్రతికూల పరిస్థితులు. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే ద్వంద్వాలు. నిజానికి జీవితం అంటే అనేక ద్వంద్వాల మిశ్రమం. పుట్టుక ఉంటే చావు తప్పదు; పైకి ఎదిగితే కిందికి పడక తప్పదు; ఆరోగ్యం బాగుంటే అనారోగ్యం పాలుబడక తప్పదు; లాభం ఉంటే నష్టపోక తప్పదు; కలిస్తే విడిపోక తప్పదు. జీవితం అనేక ద్వంద్వాల మేలు కలయిక. ఈ ద్వంద్వాలను ఎవరూ తప్పించుకోలేరు.

సమః అంటే సమభావం. జ్ఞాని సమత్వం అనే షాక్ అబ్సార్బర్‌ను పెంపొందించుకుంటాడు. జ్ఞానానికి రాకముందు ఇష్టదేవతా భక్తి షాక్ అబ్సార్బర్‌గా పనిచేస్తుంది. ఇక్కడ మనం జ్ఞాని గురించి మాట్లాడుతున్నాము.

సమస్సంగవివర్జితః – సంగ వివర్జితః అంటే అసంగత్వం. అందరూ ఉంటే ఆనందిస్తాడు; కాని వారిమీద బంధం పెంచుకోడు. ఎందుకు? జ్ఞానికి తెలుసు జీవితం ద్వంద్వాల మేలుకలయిక అని. ఇప్పుడు సానుకూల పరిస్థితి ఉంటే, ఎప్పటికీ అలాగే ఉండదు. ఎప్పటికీ జీవితం హాయిగా, నిశ్చలంగా సాగిపోదు. అనేక ఒడిదుడుకులు వస్తాయి. ఇవాళ ఉన్నవి రేపు ఉండవు. అలాగని ఎప్పుడో వాటిని కోల్పోతామని ఇప్పుడు కూర్చుని ఏడవకూడదు.

కోకోకోలాని స్ట్రాతో తాగే వ్యక్తి ఆ కోకోకోలాని ఆస్వాదించకుండా, తను పీలుస్తున్నకొద్దీ అతని కళ్ళు సీసాలో అంతకంతకీ తగ్గుతూ వస్తున్న ద్రవాన్ని చూస్తాయి. అంటే ఆనందం కన్నా, అది అయిపోతోందన్న బాధ ఎక్కువ కనిపిస్తుంది. అది తగ్గకుండా అలాగే ఉండాలంటే ఏం చెయ్యాలి? దాన్ని తాగకూడదు. యు కెనాట్ హావ్ ది కేక్ అండ్ ఈట్ ఇట్ టూ అంటారు ఇంగ్లీషులో. అంటే నేను కేకుని తింటాను కాని అది అయిపోకూడదు అన్నట్టు ఉంటుంది. కోకోకోలా తాగితే తరిగిపోతుంది అని తెలుసుకోవాలి. దాన్ని కూడా నవ్వుతూ స్వీకరించాలి.

అదే విధంగా మీకు ఏవి ఉన్నా వాటిని భగవంతుని కానుకగా స్వీకరించండి. మీ ధనం, మీ పిల్లలు, మీ స్నేహితులు, మీ ఐశ్వర్యం, మీ ఆరోగ్యం – అన్నీ భగవంతుడు మీకిచ్చిన కానుకలు. ఆయన ఇచ్చాడు కాబట్టి, ఎప్పుడు కావాలంటే అప్పుడే వెనక్కు తీసేసుకునే హక్కు ఆయనకు ఉంది. భగవంతుడు తీసేసుకున్నప్పుడు 'ధన్యవాదాలు,' చెప్పి, చిరునవ్వుతో తిరిగి ఇవ్వగలగాలి. ఎన్నడూ భగవంతుణ్ణి నిందించకూడదు. ఇటువంటి మనస్తత్వాన్ని సంగవివర్జితః అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 19 **తుల్యనిందాస్తుతిర్మౌనీ సంతుష్టో యేన కేనచిత్ ।**
అనికేతః స్థిరమతిః భక్తిమాన్ మే ప్రియో నరః ॥
తుల్యనిందాస్తుతిః, మౌనీ, సంతుష్టః, యేన, కేనచిత్,
అనికేతః, స్థిరమతిః, భక్తిమాన్, మే, ప్రియః నరః ॥

తుల్యనిందా స్తుతిః	=	నిందాస్తుతులను సమానముగా భావించువాడును	అనికేతః	=	గృహాదులయందు ఎట్టి ఆసక్తియు లేనివాడును
మౌనీ	=	మననశీలుడును	స్థిరమతిః	=	స్థిరబుద్ధి గలవాడును
యేన కేనచిత్	=	శరీరనిర్వహణకై లభించిన దానితోడనే	భక్తిమాన్, నరః	=	(అయిన) భక్తుడైనవాడు
సంతుష్టః	=	తృప్తిపడు వాడును	మే	=	నాకు
			ప్రియః	=	ఇష్టుడు

తుల్య-నిన్దా-స్తుతిః, మౌనీ (యః) యేన కేనచిత్ సన్తుష్టః
(భవతి) అనికేతః, స్థిర-మతిః, భక్తిమాన్ (సః) నరః మే ప్రియః ।

తా: నిందాస్తుతులను సమానముగా భావించువాడును, మననశీలుడును, శరీరనిర్వహణకై లభించిన దానితోడనే తృప్తిపడువాడును, గృహాదులయందు ఎట్టి ఆసక్తియు లేనివాడును, స్థిరబుద్ధి గలవాడును (అయిన) భక్తుడైనవాడు నాకు ఇష్టుడు.

అదే భావన కొనసాగుతున్నది.

తుల్యనిందాస్తుతిః – నిందా అంటే విమర్శ; స్తుతి అంటే పొగడ్త. ఇంతకుముందు మానావమానాలు అన్నాడు; ఇప్పుడు నిందాస్తుతులు అంటున్నాడు. మానావమానాలు కాయికం అయితే నిందాస్తుతులు వాచికం. కాయికం అంటే ఏమిటి? మానం అంటే ఎవరో వచ్చి మీ మెడలో దండ వేస్తారు; అవమానం అంటే ఎవరో దండ తీసుకువస్తారు, మీకనుకుని మీరు మెడ కొద్దిగా వంచుతారు; కాని వారు మీకు కాదని నిర్దాక్షిణ్యంగా చెప్పి, మీ పక్కవారి మెడలో వేస్తారు. అందువల్ల మానావమానాలు కర్మపరంగా జరిగేవి; నిందాస్తుతులు వాక్కుపరంగా జరిగేవి.

నిందాస్తుతులను కూడా ఏమాత్రం తప్పించుకోలేరు. మీరు ఏదైనా చెయ్యండి, దాన్ని నిందించటానికి సిద్ధంగా ఉంటారు కొందరు మహానుభావులు. విమర్శ చెయ్యటానికి పైసా ఖర్చు లేదు; పైగా మనకు వాక్ స్వాతంత్ర్యం ఉంది. అసలే ఎవరి గురించైనా చిలవలు, పలవలుగా చెప్పుకోవటం మనకున్న దురలవాటు.

ఆ విమర్శించేది మీకు తెలిసినవారే కానవసరం లేదు, మీ పాటున మీరు అమాయకంగా వెళుతున్నా కూడా, వెనకనుంచి ఎవరో మీ వేషధారణనో, మీ నడకతీరునో, మీరు వెళుతున్న కారునో విమర్శిస్తారు. కొంతమంది

ప్రత్యక్షంగానే సలహాలు ఇస్తారు. 'తుమ్ము వస్తే ఆపుకోలేనట్టు, ఎవరైనా సలహా అంటూ అడిగితే, మానవ మాత్రుడెవరూ సలహా ఇవ్వకుండా ఉండలేరు,' అన్నారొక గొప్ప రచయిత. సలహా అడగకుండానే ఇచ్చేవారు మరెందరో.

ఒక రైతు కష్టపడి భూమి దున్ని విత్తనాలు చల్లే సమయంలో ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్క సలహా ఇస్తున్నారు. అతను తనకు తోచిన ఏర్పాట్లు చేసేసుకున్నాడు; కాని ఎదురొచ్చి మరీ చెబుతున్నారు. ఆ రైతు తెలివైన పని చేశాడు. తన పొలం ముందు ఒక సలహాల పెట్టెను పెట్టాడు. ఎవరికి తోచిన సలహాను వారు ఇచ్చేవారు. ఆ సలహాల పెట్టె ప్రత్యేకత ఏమిటో తెలుసా? ఆ పెట్టె కింద మూతలేదు. ఆ పెట్టె కింద చెత్తబుట్ట ఉంది. ఎవరే సలహా వేసినా, ఆ కాగితం సరాసరి వెళ్ళి చెత్తబుట్టలో పడుతుంది. అంటే అతను వాటిని చూడనే చూడడు.

కాస్త దగ్గు వస్తేనే ముప్పయి రకాల సలహాలు ఇస్తారు అందరూ. అల్లోపతి అంటారు, హోమియోపతి అంటారు, వంటయింటి చిట్కాలు అంటారు. పైగా చెప్పి ఊరుకోరు. అది వాడావంటే, దెబ్బకు నీ దగ్గు ఎగిరిపోతుందని హామీపత్రాలు కూడా ఇస్తారు. 'నేను ఒక మందు వాడుతున్నాను,' అని మీరు చెప్పినా కూడా వదలరు. 'కాని, ఇది కూడా వాడిచూడు,' అని వెంటబడతారు. ఒకవేళ అన్ని మందులూ వాడితే, దేనివల్ల తగ్గిందో మీకు తెలియదు.

ఇంతకీ చెప్పొచ్చింది అలా సలహాలు లేదా విమర్శలు మీరు కావాలనుకున్నా, వద్దనుకున్నా కూడా వచ్చి పడతాయి. వాటన్నిటికీ మీరు చలించారు అంటే మీరు ఇబ్బంది పడిపోతారు. వాటిని ఈ చెవితో విని, ఆ చెవితో వదిలేయాలి. జ్ఞాని అలా నిందాస్తుతులకు చలించడు. మెచ్చుకున్నా పొంగిపోడు, తిట్టినా కృంగిపోడు.

మన్నిందయా యది జనాః పరతోషమేతి,
నన్ వా ప్రయత్నసులభో యమనుగ్రహో మే ।
శ్రేయోర్థినస్తు పురుషాః పరతుష్టి హేతోః,
క్లేషర్జితానపి ధనాని పరిత్యజంతి ॥

ఎవరైనా నామీద విమర్శలు చేసి, దానివల్ల ఆనందం పొందేటట్టయితే, నాకూ సంతోషమే అంటాడు జ్ఞాని. ఎదుటివారిని తృప్తిపరచటానికి ఎంతో ధనం ఖర్చుపెడతారు కొందరు. అలాంటిది పైసా ఖర్చు లేకుండా, నేను వారికి ఆనందాన్ని ఇస్తుంటే అంతకన్నా కావాల్సింది ఏముంది అంటాడు. వారు ఎలా పొందుతున్నారు ఆ ఆనందాన్ని? జ్ఞానిని విమర్శించటంద్వారా. అయినా దానికీ చలించడు జ్ఞాని.

సంతుష్టో యేన కేనచిత్ – తనకు ఏది లభించినా దానితోనే తృప్తి చెందుతాడు జ్ఞాని. జ్ఞానియొక్క గొప్పతనం ఏమిటంటే, అతను చిన్నదానికి కూడా తృప్తిపొందుతాడు. కొంతమందికి ఏదిచ్చినా తృప్తి ఉండదు. కాఫీ ఇవ్వాలన్నా కూడా బ్రహ్మప్రళయమే. అందులో ఎన్ని పాలు, ఎంత పంచదార, ఎంత కాఫీపొడి, ఎంత వేడి, ఏ కప్పులో ఉండాలి – లాంటి ప్రతి చిన్న విషయమూ వారికి ముఖ్యమే. వీటిల్లో ఏ ఒక్కటి సరిగ్గా కుదరక పోయినా, ఆ కాఫీని వేలేసి ముట్టరు. అంత ఎక్కువగా ఉంటాయి రాగద్వేషాలు వారికి.

ప్రతిదీ పరిపూర్ణంగా చెయ్యాలనుకునేవారిని తృప్తిపరచటం కూడా కష్టమే. అలా పరిపూర్ణంగా ఏదైనా పని చెయ్యగలగటం అద్భుతమే; కాదనము కాని, వారు ఎదుటివారినుంచి కూడా అంతే పరిపూర్ణతను ఆశిస్తారు. ఏ వస్తువు ఎక్కడ, ఎలా ఉండాలో అలాగే ఉండాలి; ఏ పని ఎలా చెయ్యాలో అలాగే చెయ్యాలి. లేకపోతే వారికి నిముషాలమీద కోపం వచ్చేస్తుంది. జ్ఞాని అలా కాదు. జ్ఞాని తనకు తాను పరిపూర్ణంగా చేస్తాడు. కాని, ఎదుటివ్యక్తి పరిపూర్ణంగా చెయ్యలేకపోతే మండిపడడు. వారిని అర్థం చేసుకుంటాడు. యేన కేనచిత్ అంటే ఏది వచ్చినా చిరునవ్వుతో స్వీకరిస్తాడు. ముఖ్యంగా జ్ఞాని సన్న్యాసి అయితే, అసలే తనకు ఏదీ కావాలని కోరడు.

నిజానికి శంకరులవారు ఈ శ్లోకాలను సన్న్యాసిని వర్ణించే శ్లోకాలుగా భావిస్తారు. సన్న్యాసి భవతీ భిక్షాందేహీ అనేటప్పుడు భిక్షగా ఏది వస్తే అది స్వీకరించాలి కాని; ఇది కావాలి, అది కావాలని కోరలేదు. ఆ మాటకొస్తే ఒకరోజు భిక్ష దొరకకపోయినా కూడా బాధపడకూడదు.

అనికేతః – అనికేతః అంటే సన్న్యాసి అని అర్థం. తనకంటూ ఇల్లు లేని వ్యక్తి అని అర్థం. అంటే అద్దెయిల్లు ఉండవచ్చు కదా అనకూడదు. నికేతః అంటే ఇల్లు; అనికేతః అంటే సన్న్యాసి. అతను ఎక్కడ నివసిస్తాడు?

సురమన్దిరతరు మూల నివాసః శయ్యా భూతలమజినం వాసః
సర్వపరిగ్రహభోగత్యాగః కస్య సుఖం న కరోతి విరాగః – భజగోవిందం 19

ఎవరెక్కడ ఆశ్రయం ఇస్తే అక్కడ ఉండిపోతాడు, అది రాజసౌధం అయినా, పూరిగుడిసె అయినా పట్టించుకోడు.

స్థిరమతిః – ఇటువంటి మానసిక స్థైర్యాన్ని అతను ఎలా పొందుతాడు? అతను పొందిన ఆత్మజ్ఞానంవల్ల.

గుర్తుంచుకోండి జ్ఞానం శక్తిని ఇస్తుంది. నిజానికి జ్ఞానం మాత్రమే శక్తిని ఇస్తుంది. మనిషి తక్కిన జీవరాశులకన్నా శక్తివంతంగా ఉన్నాడంటే, దానికి కారణం మనిషికున్న జ్ఞానంవల్లనే. అనేక రకాల జ్ఞానాలన్నిటిలోకీ గొప్పది ఆత్మజ్ఞానం.

ఆత్మ నా విందతే వీర్యం, విద్యయా విందతే అమృతమ్ – కేన

అందువల్ల స్థిరమతిః అంటే నిస్సంశయ జ్ఞానం పొందిన వ్యక్తి. స్థిర అంటే దృఢమైన; ఇక్కడ నిశ్చయమైన. మతిః అంటే విజ్ఞానం. స్థిరమతిః అంటే నిశ్చయమైన విజ్ఞానం కలిగిన వ్యక్తి. ఆ విజ్ఞానం దేని గురించి? అహం బ్రహ్మ అస్మి జ్ఞానం.

భక్తిమాన్ మే ప్రియో నరః – అటువంటి జ్ఞాని నాకు ప్రియం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈ శ్లోకంతో జ్ఞాని నడవడిక గురించిన వర్ణనను ముగించాడు. రాబోయే శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ తన బోధను ముగిస్తున్నాడు.

శ్లో. 20 **యే తు ధర్మ్యామృతమిదం యథోక్తం పర్యుపాసతే ।**
శ్రద్దధానా మత్పరమా భక్తాస్తేఽతీవ మే ప్రియాః ॥

యే, తు, ధర్మ్యామృతమ్, ఇదమ్, యథా, ఉక్తమ్, పర్యుపాసతే,
శ్రద్దధానాః, మత్పరమాః, భక్తాః, తే, అతీవ, మే, ప్రియాః ॥

యే, తు	= ఎవరైతే	పర్యుపాసతే	= నిష్కామభక్తి భావముతో సేవింతురో
శ్రద్ధధానాః	= శ్రద్ధాయుక్తులై	తే, భక్తాః	= ఆ భక్తులు
మత్పరమాః	= మత్పరాయణులై	మే	= నాకు
యథా, ఉక్తమ్	= పైన తెల్పబడినట్టి	అతీవ	= మిక్కిలి
ఇదమ్	= ఈ	ప్రియాః	= ఇష్టులు
ధర్మ్య–అమృతమ్	= ధర్మ్యామృతమును		

యే తు శ్రద్ధధానాః మత్–పరమాః భక్తాః ఇదమ్ యథా ఉక్తమ్
ధర్మ్య–అమృతమ్ పర్యుపాసతే, తే మే అతీవ ప్రియాః (సన్తి)।

తా: ఎవరైతే శ్రద్ధాయుక్తులై, మత్పరాయణులై పైన తెల్పబడినట్టి ఈ ధర్మ్యామృతమును నిష్కామభక్తి భావముతో సేవింతురో ఆ భక్తులు నాకు మిక్కిలి ఇష్టులు.

అటువంటి జ్ఞానియొక్క వర్ణన విన్నాక, ఎవరికైనా సహజంగా కలిగే భావన, అటువంటి జ్ఞాని అవటం ఎలా? సూక్ష్మంలో మోక్షం అంటారు. అలా ఏదైనా సూక్ష్మమైన మార్గం ఉందా? అటువంటిదేమీ లేదు; ఈ అధ్యాయంలో వివరించిన ఐదుదశల భక్తియోగమూ, ఒక్కొక్క మెట్టు ఎక్కుకుంటూ రావాల్సిందే.

ఇదం యథోక్తం పర్యుపాసతే – ఎవరైతే ఈ భక్తియోగాన్ని చెప్పింది చెప్పినట్టుగా పాటిస్తారో, వారు జ్ఞాని అవుతారు. అంటే ఇంతవరకూ చెప్పిన ఐదుదశలనూ పాటించాలి. వాటిని మళ్ళీ ఒకసారి చూద్దాము.

కర్మయోగం స్థాయి	**1 – సకామకర్మ ప్రధాన కర్మయోగం**	**– 1**
కర్మయోగం స్థాయి	**2 – నిష్కామకర్మ ప్రధాన కర్మయోగం**	**– 2**
ఉపాసనయోగం స్థాయి	**1 – ఏకరూప ఈశ్వరధ్యానం**	**– 3**
ఉపాసనయోగం స్థాయి	**2 – అనేకరూప ఈశ్వరధ్యానం**	**– 4**
జ్ఞానయోగం	**– నిర్గుణ బ్రహ్మజ్ఞానం**	**– 5**

ఈ ఐదుదశలనూ వేదాంతంలో మూడుదశలుగా వస్తుందని చూశాము. మొదటి రెండుదశలూ కర్మయోగానికి చెందినవి; తక్కిన రెండుదశలూ ఉపాసన యోగానికి చెందినవి; చివరిదశ జ్ఞానయోగానికి చెందినది. ఒక్క ముక్కలో చెప్పాలంటే –

కర్మయోగం + ఉపాసనయోగం + జ్ఞానయోగం = భక్తియోగం

అందువల్ల యథోక్తం అంటే ఈ భక్తియోగాన్ని ఇలా ఎవరైతే పాటిస్తారో. ఈ భక్తియోగానికి ఇక్కడ పేరు–

ధర్మ్యామృతమ్ – అమృతం అంటే శాశ్వతఫలాన్ని ఇస్తుంది.

అమృతత్వ హేతుభూతం భక్తియోగం ఇత్యర్థః

ధర్మ్యమ్ అంటే వేదాలను అనుసరించి చేసిన బోధ. మన సాంప్రదాయంలో వేదాలను ప్రాథమిక శాస్త్రంగా పరిగణిస్తారు. అందువల్ల అందరూ వేదాలను తప్పనిసరిగా పాటించాలి. వేదాలను నమ్మనివారిని నాస్తికులు అంటారు. అందువల్ల ప్రతి గురువు కూడా తన బోధను వేదాలను ఆధారంగా చేసుకుని చెయ్యాలి.

కృష్ణపరమాత్మ కూడా తను స్వంతంగా బోధ చెయ్యటం లేదనీ, వేదాలను ఆధారంగా చేసుకుని బోధిస్తున్నానని చెబుతున్నాడు. నేను నీకు ధర్మ్యమ్ బోధిస్తున్నానంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే వేదాలలో చెప్పినదానికి భిన్నంగా ఏదీ బోధించటం లేదు.

అందువల్లనే భగవద్గీతను స్మృతిగ్రంథం అంటారు. స్మృతి అంటే శ్రుతి (వేదాలు)ని అనుసరించి వచ్చినది. ఒకవేళ ఎవరైనా మొత్తం భక్తియోగాన్ని పాటిస్తే,

శ్రద్ధధానాః – అది కూడా శ్రద్ధగా పాటిస్తే,

మత్పరమాః – నన్నే అంతిమ లక్ష్యంగా పెట్టుకుని పాటిస్తే,

తే భక్తాః అతీవ మే ప్రియాః – ఆ భక్తులు నాకు అత్యంత ప్రియభక్తులు అవుతారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్రద్ధ ఉంటే ఇటువంటి భక్తియోగం ఫలితం ఇచ్చి తీరుతుంది అనుకోవాలి. మత్పరమా అంటే అతని లక్ష్యం ఆధ్యాత్మిక చింతన అయి ఉండాలి, లౌకికలక్ష్యాలు ఉండకూడదు. అటువంటి భక్తుణ్ణి ముముక్షువు అంటారు. అతను చివరికి జ్ఞానీభక్తుడు అవుతాడు. అటువంటి జ్ఞానీభక్తుడు నాకు చాలా ప్రియమైన వ్యక్తి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే భక్తియోగో నామ ద్వాదశోఽధ్యాయః

హరి ఓం తత్సత్

ఇది శ్రీ మద్భగవద్గీతయందు, ఉపనిషత్తులయందు, బ్రహ్మవిద్యయందు, యోగశాస్త్రమునందు, శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదమునందు భక్తియోగము అనే పన్నెండవ అధ్యాయము.

అధ్యాయము 12 – భక్తియోగము సారాంశము

పన్నెండవ అధ్యాయము భగవద్గీతలోని మధ్యభాగానికి ముక్తాయింపు పలుకుతుంది. ఈ మధ్యభాగాన్ని మధ్యమషట్కము లేదా రెండవ షట్కము అంటారు. భగవద్గీతను మూడు షట్కాలుగా విభజించవచ్చని అంతకుముందు కూడా చూశాము. అవి మొదటి షట్కము, రెండవ షట్కము, మూడవ షట్కము. ఈ రెండవ షట్కంలో 7–12 అధ్యాయాలు వస్తాయి.

మొదటి షట్కములో జీవస్వరూపాన్ని వివరిస్తే, ఈ రెండవ షట్కములో ఈశ్వరస్వరూపాన్ని వివరించాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈశ్వరస్వరూపం గురించిన వర్ణన విన్నాక, సహజంగానే అటువంటి ఈశ్వరునిమీద భక్తి ఏర్పడుతుంది.

భక్తికాని, ప్రేమ కాని, ఆరాధన కాని, మనకు బాగా తెలిసినవారిమీదనే ఏర్పడుతుంది. ఒక వ్యక్తిమీద తొలి పరిచయంలో ఏ అభిప్రాయమూ ఏర్పడదు. అతనితో చనువుగా మెలిగాక, అతనంటే ప్రేమ, ఆరాధన, గౌరవంలాంటి భావన ఏదైనా కలుగుతుంది. ఆ వ్యక్తి గురించి లోతుగా తెలుసుకున్న కొద్దీ ప్రేమ ఎక్కువవుతుంది. ఇది లౌకికంగా జరిగే విషయం.

ఈ సూత్రం భగవంతుని విషయంలో కూడా వర్తిస్తుంది. భగవంతుని స్వరూపమేమిటో తెలియకుండా, ఆయనను ఆరాధించలేము. తెలియని భగవంతుణ్ణి పూజించమని నిర్దేశించలేము. భగవంతుని గురించి జ్ఞానాన్ని పెంపొందించాలి. దేశభక్తి కలగాలంటే దేశం యొక్క గొప్పతనం తెలియాలి. ఒక వ్యక్తిమీద ఆరాధన పెరగాలంటే ఆజ్ఞాపిస్తే రాదు; బలవంతం చేస్తే రాదు; ఆ వ్యక్తి గురించిన సరియైన జ్ఞానం ఉండాలి. కృష్ణపరమాత్మకు ఈ సూత్రం తెలుసు.

ఐదు అధ్యాయాలలో భగవంతుని గురించిన జ్ఞానం విస్తారంగా చెప్పాడు. భగవంతుని విభూతులు, ఆయన స్వరూపం అంత స్పష్టంగా తెలిశాక, ఆయనను ఆరాధించకుండా ఉండలేము. దీన్ని **భక్తి** అంటారు.

ఈశ్వరజ్ఞానం వినా ఈశ్వరభక్తిః న సంభవతి

అజ్ఞాతవిషయే భావనా నైవ సంభవతి

ఆ విధంగా ఈ అధ్యాయం తక్కిన ఐదు అధ్యాయాల సహజపరిణామం. పైగా ఇది ఈ షట్కంలో ఉన్న ఈశ్వరస్వరూపము అనే అంశానికి ముక్తాయింపు. అందువల్ల ఈ అధ్యాయం చాలా చిన్న అధ్యాయమే అయినా కూడా ఇది చాలా ముఖ్యమైన అధ్యాయం.

కృష్ణపరమాత్మ 20 చిన్న శ్లోకాల్లో మొత్తం వేదసారాన్ని రంగరించిపోశాడు. వేదాంతసారాన్ని మాత్రమే కాదు, మొత్తం వేదసారాన్నే అద్భుతంగా వివరించాడు. వేదపూర్వభాగాన్ని, వేద అంతభాగాన్ని – మొత్తం ఒక్క అధ్యాయంలో పొందుపరచాడు. ఇది చాలా చిన్న అధ్యాయం కాబట్టి, తేలిగ్గా కంఠతా పట్టగలము కాబట్టి, చాలామంది ఈ అధ్యాయాన్ని ఇష్టపడతారు. ఆ కారణం ఆచరణపరంగా సరిపోతుంది కాని అసలు గొప్పతనం దాని సారంలో ఉంది. పన్నెండవ అధ్యాయం వేదసారము. అది మనం చెప్పటం కాదు, కృష్ణపరమాత్మే

స్వయంగా ఈ అధ్యాయం చివర్లో ఒక మాట అన్నాడు

యే తు ధర్మ్యామృతమిదం యథోక్తం పర్యుపాసతే – 12.20

ధర్మ్యామ్ అంటే ఈ అధ్యాయం వైదికధర్మంయొక్క సారం.

పన్నెండవ అధ్యాయాన్ని ప్రధానంగా రెండు భాగాలుగా విభజించవచ్చు. అవి

1. భక్తియోగము శ్లోకాలు 1–12
2. భక్తియోగఫలము శ్లోకాలు 13–20

ఉపోద్ఘాతము – శ్లోకాలు 1, 2

కాని ఈ ప్రధాన అంశాలలోకి అడుగుపెట్టే ముందు కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుడు అడిగిన ఒక ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పాడు. అంతకుముందు అధ్యాయంలో, అంటే పదకొండవ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ సగుణ ఈశ్వరుని గురించి వివరించాడు. ఈశ్వరుడే జగత్తు అంతటా ఉన్నాడు. జగత్తుగా ఉన్న ఈశ్వరుణ్ణి విశ్వరూప ఈశ్వరుడు అంటారు. విశ్వరూప ఈశ్వరుడు సగుణ ఈశ్వరుడు అవుతాడు. ఎందుకంటే జగత్తులో గుణాలు ఉన్నాయి కాబట్టి.

అర్జునుడు నిర్గుణ ఈశ్వరుని గురించి చాలా విన్నాడు. అందువల్ల అర్జునునికి సగుణ ఈశ్వరుడు గొప్పా, నిర్గుణ ఈశ్వరుడు గొప్పా అనే సందేహం కలిగింది. సహజంగానే ఈ సందేహం ఇంకొక సందేహానికి దారి తీస్తుంది. ఏమిటది? సగుణభక్తి గొప్పదా, నిర్గుణభక్తి గొప్పదా? సగుణ ఉపాసకుడు గొప్పవాడా, నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞాని గొప్పవాడా? సాధారణంగా అందరూ సగుణ ఈశ్వరుని వైపే ఆకర్షింపబడతారు. అందువల్ల ఈ సందేహంతో ఈ అధ్యాయం మొదలవుతుంది.

అర్జున ఉవాచ

ఏవం సతతయుక్తా యే భక్తాస్త్వాం పర్యుపాసతే ।
యే చాప్యక్షరమవ్యక్తం తేషాం కే యోగవిత్తమాః ॥ 12.1

సగుణధ్యానం గొప్పదా, నిర్గుణధ్యానం గొప్పదా? కృష్ణపరమాత్మ జవాబు ఏమిటి దానికి? కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుని ప్రశ్నను విమర్శించకుండా, అతణ్ణి చిన్నచూపు చూడకుండా దానికి జవాబు నర్మగర్భంగా, తెలివిగా చెప్పాడు. సగుణభక్తులు గొప్పవారు; నిర్గుణభక్తులు నన్ను పొందుతారు అన్నాడు.

కృష్ణపరమాత్మ నర్మగర్భంగా చెప్పిన జవాబులోని అంతరార్థం గ్రహించాలి మనం. అర్జునుని ప్రశ్నే తప్పు. తప్పు ప్రశ్నకు సరియైన జవాబు లేదు. ఎవరైనా మీ ఇంటికి వస్తే ఏం తాగుతారు కాఫీనా, టీనా అంటారు. ఎవరైనా పెద్దవారు వస్తే గ్లాసులో తాగుతారా, కప్పులో తాగుతారా అంటారు. అంతేకాని గ్లాసు కావాలా, కాఫీ కావాలా అని అడుగుతారా? అదేవిధంగా సగుణ ఈశ్వరునికీ, నిర్గుణ ఈశ్వరునికీ మధ్య పోలికే లేదు.

అలాగే ఈ ప్రశ్నకు అర్థం లేదు. ఎందుకంటే ఈ రెండింటిలో ఏదో ఒకటి ఎన్నుకునే అవకాశం లేదు. ప్రతి ఒక్కరూ కూడా సగుణ ఈశ్వరధ్యానం చేసి, ఎప్పుడో ఒకప్పుడు నిర్గుణ ఈశ్వరధ్యానానికి వచ్చి తీరాలి.

సగుణభక్తి లేనిదే నిర్గుణభక్తి అసంభవం

నిర్గుణభక్తికి రానిదే సగుణభక్తి అసంపూర్ణం

అందువల్ల ప్రతి ఒక్కరూ సగుణభక్తిలో ఉండి, దానిద్వారా నిర్గుణభక్తికి రావాలి. ప్రతి ఒక్కరి ప్రయాణం – సగుణభక్తిద్వారా నిర్గుణభక్తికి చేరుకోవటం. నిర్గుణభక్తికి రావటం వాయిదా వేయవచ్చు. అతను నిర్గుణభక్తికి సిద్ధంగా లేకపోతే సగుణభక్తితో మరికొన్నాళ్ళు ఉండి తర్వాత రావచ్చు. ఆ తర్వాత అనేది ఒక సంవత్సరం తర్వాత అవచ్చు; పదిసంవత్సరాల తర్వాత అవచ్చు; పదిజన్మల తర్వాత అవచ్చు. అది ఎప్పుడైనా అవనీ, నిర్గుణబ్రహ్మకు మాత్రం వచ్చి తీరాలి. ఎందుకంటే నిర్గుణబ్రహ్మే అంతిమలక్ష్యం.

తదేవ బ్రహ్మ త్వం విద్ధి నేదం యదిదముపాసతే – కేన 1.9

ఆ బ్రహ్మవు నువ్వే అని తెలుసుకో. నువ్వు ఉపాసన చేసే భగవంతుడు బ్రహ్మ కాదు; భగవంతుణ్ణి ఉపాసన చేసే నువ్వు బ్రహ్మవు.

అందువల్ల అర్జునుని ప్రశ్నకు కృష్ణపరమాత్మ జవాబు – రెండూ చెయ్యాలి. సగుణ ఉపాసన చేసి, నిర్గుణ బ్రహ్మకు రావాలి.

ఈ విధంగా అర్జునుని ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పాక, కృష్ణపరమాత్మ రెండు అంశాలను చర్చించాడు.

1. భక్తియోగము – శ్లోకాలు 3-12

భక్తియోగము అంటే ఒక ప్రత్యేకమైన సాధన కాదు. అనేక ఆధ్యాత్మిక సాధనలతో కూడినది అని చూశాము. ఈ ఆధ్యాత్మిక సాధనలను కొన్ని దశలుగా చెయ్యాలి.

ఆ దశల సంఖ్య సందర్భాన్ని బట్టి మారుతుంది. కొన్నిసార్లు రెండుదశలుగా చూస్తాము; మరికొన్నిసార్లు మూడుదశలుగా చూస్తాము.

కర్మయోగం + ఉపాసనయోగం + జ్ఞానయోగం = భక్తియోగం

ఇలా మూడు దశలను వేదాంతంలో చూస్తాము. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ ఈ మూడు దశలనే ఐదుదశలుగా పెంచాడు. అంటే చిన్న మెట్లుగా విభజించాడు. వీటిలో ఏ దశ ముఖ్యమైనది అనకూడదు. ఐదుమెట్లున్న నిచ్చెన ఉంటే, అది ఎక్కి పైకెక్కటానికి ఏ మెట్టు ముఖ్యమైనది అంటామా? ఒక్కొక్క మెట్టూ ఎక్కుతూ పైకి చేరుకోవాలి. భక్తియోగంలో కూడా అంతే. ఒక్కొక్క మెట్టూ ఎక్కుతూ పైకి చేరుకోవాలి. కృష్ణపరమాత్మ చెప్పిన ఐదుదశలు ఇవి.

కర్మయోగం స్థాయి	**1 – సకామకర్మ ప్రధాన కర్మయోగం**	**– 1**
కర్మయోగం స్థాయి	**2 – నిష్కామకర్మ ప్రధాన కర్మయోగం**	**– 2**
ఉపాసనయోగం స్థాయి	**1 – ఏకరూప ఈశ్వరధ్యానం**	**– 3**
ఉపాసనయోగం స్థాయి	**2 – అనేకరూప ఈశ్వరధ్యానం**	**– 4**
జ్ఞానయోగం	**– అక్షర ఉపాసన**	**– 5**

కృష్ణపరమాత్మ పైనుంచి కిందకు వచ్చాడు కాని ఇప్పుడు మనం కిందనుంచి పైకి వెళదాము.

ఎ) కర్మయోగం స్థాయి 1 – సకామకర్మ ప్రధాన కర్మయోగం – 1

ఇది మొట్టమొదటి స్థాయి. దీన్ని ఎవరైనా తేలికగా ఆచరించవచ్చు. తన వ్యక్తిగత కోరికలు తీర్చుకోవటానికి ఏ కర్మనైనా చెయ్యవచ్చు. మనిషికి కోరికలు అనంతం. పైగా ఆ కోరికలు ఈ జన్మలో పుట్టినవే కావు, జన్మజన్మలుగా తీసుకువచ్చినవై ఉంటాయి.

కామాన్ కామయతే మన్యమానః సః కామభిర్ జాయతే తత్ర తత్ర – ముండకోపనిషత్ 3.2.2

మనిషికి ఏ కోరిక తీవ్రంగా ఉంటే ఆ పరిసరాలలో పుడతాడు అంటారు. అందువల్ల కోరికలు ఉండి తీరతాయి. వాటికోసం కామ్యకర్మలు చేస్తాడు. ఫర్వాలేదు, ముందుగా వాటితో మొదలుపెట్టండి అంటుంది శాస్త్రం. ముందుగా యోగక్షేమాలతో మొదలుపెట్టండి. ఈ పదాన్ని తొమ్మిదవ అధ్యాయంలో చూశాము. యోగం అంటే సంపాదించటం; క్షేమం అంటే దాన్ని కాపాడుకోవటం. మనిషికి చాలా సంపాదించాలనే తపన ఉంటుంది. అది కూడా తనకు మాత్రమే కాకుండా, ముందు తరాలు తిన్నా తరగనంత ఆస్తి పోగేయాలనే తపన. ఆడపిల్లలు ఉంటే ఒక తపన, మగపిల్లలు ఉంటే ఇంకొకరకం తపన.

ఆస్తి సంపాదిస్తే చాలదు, దాన్ని నిలబెట్టుకోవటం ఇంకా పెద్ద ప్రయాస. దాని గురించి ఇంకా పెద్ద బెంగ. పెళ్ళి కాకుండా బ్రహ్మచారిగా ఉన్నంతవరకూ అతని యోగక్షేమాల గురించి చింత; పెళ్ళి అయితే భార్యయొక్క యోగక్షేమం. అలా కుటుంబం పెరుగుతూ ఉంటుంది, బాధ్యతలు పెరుగుతాయి. వాటితో పాటు కోరికలు కూడా పెరుగుతాయి. ఆలయానికి వెళ్ళినా, స్వామీజీ దగ్గరకి వెళ్ళినా వారి గురించి ఏ కోరికా ఉన్నా లేకపోయినా, పిల్లలకు పరీక్షల్లో మంచిమార్కులు రావాలనో; ఐ.ఐ.టీ.లో సీటు రావాలనో కోరుతారు.

ఈ యోగక్షేమ ప్రధానకర్మను కర్మయోగంగా ఎలా మలుచుకోవాలి? యోగక్షేమంకోసం పాటుపడండి, తప్పులేదు, కాని దానికి ఫలితంగా ఏది వచ్చినా కూడా దాన్ని **ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరించండి.**

బి) కర్మయోగం స్థాయి 2 – నిష్కామకర్మ ప్రధాన కర్మయోగం – 2

యోగక్షేమాల కోసం కొంతకాలం పాటుపడ్డాక, కొంత పరిపక్వత వస్తుంది. అప్పుడు దీనికి అంతూపొంతూ లేకుండా ఉందని గ్రహించిన వారు, తన యోగక్షేమాలను భగవంతునికి అప్పచెబుతాడు.

అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే ।

తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ ॥ – 9.22

మన యోగక్షేమాలను భగవంతునికి అర్పిస్తే, కొంత సమయం కూడా చిక్కుతుంది. అప్పుడు రెండవ స్థాయికి చెందిన కర్మలను చేసే తీరిక చిక్కుతుంది. అటువంటి కర్మ చిత్తశుద్ధిని కలుగజేస్తుంది.

రెండవస్థాయి కర్మయోగాన్ని నిష్కామకర్మ లేదా చిత్తశుద్ధి ప్రధాన కర్మయోగం అంటారు. ఈ కర్మలను పరోపకార కర్మలు అని కూడా అంటారు. సకామకర్మలో కర్మఫలాన్ని ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరిస్తే, నిష్కామకర్మలో

ఈశ్వరార్పణభావనతో కర్మ చెయ్యాలి. దీనికి రావటమే కష్టం కొంతమందికి. కాని తప్పదు. ఈ రెండు దశలనూ కలిపి కర్మయోగం అంటారు.

కర్మయోగం = ఈశ్వరార్పణభావన + ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి

కర్మయోగం అన్నా కూడా భక్తియోగంలోకే వస్తుంది. భక్తియోగంలోని మొదటి రెండు స్థాయిలు ఇవి. చేసే కర్మలను ఈశ్వరునికి అర్పించాలన్నా, వచ్చిన ఫలాలను ఈశ్వరుని ప్రసాదంగా స్వీకరించాలన్నా, ఈశ్వరుని మీద భక్తి ఉంటేనే అది సాధ్యం.

సి) ఉపాసనయోగం స్థాయి 1 – ఏకరూప ఈశ్వరధ్యానం – 3

ఇష్టదేవతా ఉపాసనను ఏకరూప ఈశ్వరధ్యానం అంటారు. ఇది మూడవమెట్టు. యోగక్షేమాల గురించి తపన పడుతుంటే, ప్రశాంతంగా ధ్యానంలో కూర్చునే తీరిక ఉండదు. ఒకవేళ పద్మాసనం వేసుకుని కూర్చున్నా కూడా, మనస్సును ప్రశాంతంగా ఉంచకుండా, మీ బెంగలన్నీ మనస్సును తొలిచేస్తాయి.

అందువల్ల యోగక్షేమాలను రెండవ మెట్టులో భగవంతునికి అర్పించగలిగితే, అప్పుడు ఈశ్వరధ్యానం చెయ్యటానికి కొంత సమయం ఏర్పడుతుంది. కాసేపన్నా కుటుంబం గురించి, భవిష్యత్తు గురించి, ధనం గురించి, ఉద్యోగం గురించి ఆలోచించటం మాని భగవంతుని చరణకమలాలమీద అరనిముషమైనా దృష్టి పెట్టగలుగుతారు. దీన్ని ఇష్టదేవతా ఉపాసన అంటారు. దీన్ని అభ్యాసయోగేన అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అభ్యాసయోగేన అంటే ఇష్టదేవతా ఉపాసన.

ఇష్టదేవత ఉపాసన చేస్తే మంచిదే కాని, ఒక్క దేవునికే పరిమితమైతే కొంత పరిమితి భావన ఏర్పడుతుంది. ఒక దైవంమీద ఇష్టం, ఇంకొక దైవంమీద ద్వేషంగా మారకూడదు. మీరు శివభక్తులైతే విష్ణుభక్తులను కించపరచకూడదు; వైష్ణవభక్తులైతే శివభక్తులను కించపరచకూడదు. అలా చెయ్యకూడదంటే నాలుగవ స్థాయికి ఎదగాలి.

డి) ఉపాసన యోగం స్థాయి 2 – అనేకరూప ఈశ్వరధ్యానం – 4

మీ ఇష్టదేవతను విశ్వం అంతటా నిండి ఉన్నట్టుగా ధ్యానించాలి. దీన్ని విశ్వరూపభక్తి లేదా **విశ్వరూపదర్శనం** అంటారు. భగవంతుడు జగత్తు అంతటా ఉన్నాడు అంటే, ఉన్నది ఒక్కటే భగవంతుడు అవుతుంది. విశ్వరూప విష్ణువు, విశ్వరూప ఈశ్వరుడు అని ఇద్దరు దేవుళ్ళు ఉండరు. విష్ణువు, శివుడు ఒక్కరే అవుతారు. ఉన్నదంతా ఒకటే పరమాత్మ, పేర్లు వేరు అవచ్చు కాని అని తెలుసుకుంటారు. అప్పుడు శివుడు ఎక్కువా, విష్ణుమూర్తి ఎక్కువా అనే పోటీ ఉండదు. ఈ విశ్వరూపధ్యానం చిత్తవిశాలతను పెంచుతుంది. కర్మయోగం చిత్తశుద్ధిని కలుగజేస్తే, ఉపాసనయోగం చిత్తవిశాలతను కలుగజేస్తుంది. ఆ విధంగా కర్మయోగం, ఉపాసన యోగాలు కలిపి జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తిని కలుగజేస్తాయి. అంటే సాధన చతుష్టయ సంపత్తిని కలుగజేస్తాయి.

తత్త్వబోధలో ఈ దశలు చూస్తాము. జ్ఞానం పొందాలంటే సాధనచతుష్టయసంపత్తి ఉండాలి; సాధన చతుష్టయ సంపత్తి ఉండాలంటే కర్మయోగం, ఉపాసనయోగం పాటించి ఉండాలి. కర్మయోగం, ఉపాసనయోగం పాటించి ఉండాలంటే ఇప్పటివరకూ చూసిన భక్తియోగంలోని నాలుగు దశలను పాటించి ఉండాలి. అన్నీ కలిపి ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే, భక్తియోగం అంటే ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి కావాల్సిన మానసిక సంసిద్ధతను పొందటం.

ఇ) జ్ఞానయోగం – అక్షర ఉపాసన – 5

జ్ఞానం పొందటానికి సాధకుడు భక్తియోగంలోని ఈ ఐదవదశకు చేరుకోవాలి. దీన్ని జ్ఞానయోగం అంటారు.

స్వస్వరూపానుసంధానం భక్తిరిత్యభిధీయతే – వివేక చూడామణి

జ్ఞానయోగం అంటే **స్వస్వరూప జ్ఞానం.** స్వస్వరూపాన్ని గురించి తెలుసుకోవటాన్ని భక్తి అంటారు. ఈ జ్ఞానయోగంలో మూడు అంశాలు ఉన్నాయి. అవి శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు.

శ్రవణం – ఒక క్రమపద్ధతిలో, క్రమం తప్పకుండా, కొన్ని సంవత్సరాల పాటు, ఒక సమర్థవంతమైన గురువు వద్ద వేదాంతాన్ని అభ్యసించాలి. వేదాంతం అంటే నిర్గుణబ్రహ్మను బోధించే శాస్త్రం. మొదటి నాలుగుదశలూ సగుణబ్రహ్మకు చెందినవైతే, ఐదవదశ నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానానికి చెందినది. ఈ నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానాన్ని పొందాలి. కృష్ణపరమాత్మ అలా చెప్పలేదే, మీరెందుకు కొత్తగా చెపుతున్నారు అంటే, కృష్ణపరమాత్మ నాలుగవ అధ్యాయంలో చెప్పినదాన్ని ఇక్కడ గుర్తు చేస్తున్నాము అంతే.

తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయా ।
ఉపదేక్ష్యంతి తే జ్ఞానం జ్ఞానినస్తత్త్వదర్శినః ॥ – 4.34

అర్జునా, ఒక గురువు దగ్గరకు వెళ్ళి ఆయన దగ్గర శ్రవణం చెయ్యి అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

గురువే లేకుండా స్వంతంగా జ్ఞానం పొందినవారి సంగతేమిటి? బుద్ధి ఊరుకోదు. సందేహాలు కలుగజేస్తూనే ఉంటుంది. మనం మాట్లాడేది సాధారణ నియమం గురించి; కాని అక్కడక్కడ కొందరు ప్రత్యేక వ్యక్తులు ఉండవచ్చు. రామానుజన్ మాథమాటిక్స్‌లో ఒక మేధావి. గురువు ఎవరూ నేర్పకుండానే అద్భుతాలు సాధించాడు. అంతమాత్రాన ఆయన గురువు లేకుండా నేర్చుకున్నాడు కాబట్టి మాథ్ టీచర్లు, స్కూళ్ళు అవసరం లేవు అనగలమా? అది అర్థంలేని మాట. అందువల్ల మనం సాధారణ నియమం గురించి మాట్లాడుతున్నప్పుడు అసాధారణ వ్యక్తుల గురించి చెప్పకూడదు. గురువు చెప్పినా వెంటనే అర్థం కాని మనం స్వంతంగా శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చెయ్యగలమా?

మననం – మననంలో నిశ్చయజ్ఞానం కలుగుతుంది.

తత్ బ్రహ్మ అహమ్ అస్మి; అహం బ్రహ్మ అస్మి

మన బుద్ధి తేలిగ్గా ఈ మహావాక్యాన్ని స్వీకరించదు. అది స్వీకరించేదాకా మన బుద్ధి ఏ విధమైన ఆటంకం కలుగజేస్తుందో గ్రహించి, దానికి సంబంధించిన సందేహాన్ని పారద్రోలాలి. ఈ నిశ్చయజ్ఞానం కలుగటానికి చాలా సమయం పడుతుంది.

నిదిధ్యాసనం – శ్రవణ, మననాలలో పొందిన జ్ఞానాన్ని జ్ఞాననిష్ఠగా మలుచుకోవటానికి తోడ్పడుతుంది నిదిధ్యాసనం. అంటే నేర్చుకున్న ఈ జ్ఞానాన్ని జీర్ణించుకోవాలి. మనం నేను పరిమితి ఉన్న జీవిని, నేను ఫలానా అని అనుకుంటాము. అదంతా నా అసలు స్వరూపం కాదు, నా ఆగంతుక స్వరూపం, నా అసలు స్వరూపం వేరు. నేను స్వరూపరీత్యా చైతన్యాన్ని అనే నిష్ఠలో నిలబడాలి. ఇది నిదిధ్యాసనం.

అలా శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలద్వారా ఈ జ్ఞానాన్ని జ్ఞాననిష్ఠగా మలుచుకుంటే, మన భావోద్రేకాలు కూడా తగ్గుతాయి. మనకున్న సమస్యలు అన్నీ మనస్సు స్థాయిలో ఉన్నాయి. రాగద్వేషాలు, కామక్రోధాలు, భయాందోళనలు – అన్నీ మనస్సును కుదిపివేస్తుంటాయి. ఆ విధంగా సంసారం మనస్సు స్థాయిలో అనుభవిస్తాము, ఈ జ్ఞానం బుద్ధిలో కలుగుతుంది. బుద్ధినుంచి మనస్సులోకి దిగటానికి నిదిధ్యాసనం తోడ్పడుతుంది. అలా మనస్సులో స్థిరపడేదాకా నిదిధ్యాసనం చెయ్యాలి.

జ్ఞానయోగం = శ్రవణం + మననం + నిదిధ్యాసనం.

భక్తియోగంలోని ఆఖరిదశ ఈ జ్ఞానయోగం అని చూశాము. రెండవ అధ్యాయంలో వాడిన పరిభాష వాడాలంటే ఈ జ్ఞానం పొంది, ఆ నిష్ఠలో నిలబడిన జ్ఞానిని **స్థితప్రజ్ఞుడు** అంటారు.

ఈ విధంగా కృష్ణపరమాత్మ భక్తిని ఐదుదశలుగా వివరించాడు. మొదటి నాలుగుస్థాయిలు వేదపూర్వభాగానికి చెందినవైతే, చివరిదశ వేద అంతభాగానికి చెందుతుంది. ఇవన్నీ 3–12 శ్లోకాల్లో ఐదుదశల భక్తియోగము కింద చూశాము.

ఇక్కడ ఒక విషయం గుర్తు పెట్టుకోవాలి. ఈ ఐదుదశలూ ఇక్కడ వర్ణించినంత స్పష్టంగా మన జీవితంలో తెలియవు. అంటే మొదటిదశ కొన్నిరోజుల పాటించి, తర్వాత రెండవదశకు వచ్చి, మొదటిదశను వదిలేశాము అని ప్రత్యేకించి చెప్పలేము. అందరూ అన్నిదశలూ తెలియకుండానే పాటిస్తారు కాని ఒక్కో సమయంలో ఒక్కో దశ కొట్టొచ్చినట్టు ఉంటుంది. ఒకదశ దాటి ఇంకొకదశకు వస్తారు అనలేము.

2. భక్తియోగ ఫలము – శ్లోకాలు 13–20

ఒక సాధకుడు భక్తియోగములోని ఈ ఐదుదశలూ దాటి జ్ఞానాన్ని పొందితే అతనికి కలిగే ఫలాన్ని ఈ శ్లోకాల్లో చూస్తాము. అహం బ్రహ్మ అస్మి జ్ఞానం పొందితే, అతను పొందే తక్షణఫలం **అహం పూర్ణః అస్మి** ఆనందం.

అసలు ఏ జ్ఞానం పొందినా కలిగే ఫలమేమిటి? అజ్ఞానం తొలిగిపోతుంది.

జ్ఞానస్య ఫలమ్ – అజ్ఞాన నివృత్తిః

ఫిజిక్స్ జ్ఞానం పొందితే ఫిజిక్స్ అజ్ఞానం తొలుగుతుంది, కెమిస్ట్రీ అజ్ఞానం తొలగించదు. ఇంగ్లీషు జ్ఞానం పొందితే ఇంగ్లీషు అజ్ఞానం తొలుగుతుంది. అదే విధంగా ఆత్మజ్ఞానం పొందితే ఆత్మ అజ్ఞానం తొలుగుతుంది.

ఈ సూత్రం ప్రకారం తక్షణఫలం ఆత్మజ్ఞానం కలిగితే, ఆత్మ అజ్ఞానం తొలుగుతుంది. అంటే బుద్ధిస్థాయిలో మార్పు వస్తుంది. ఇది ప్రత్యక్షఫలం. కాని ఆత్మజ్ఞానం పొందితే మనస్సు స్థాయిలో కూడా మార్పు వస్తుంది. ఇది పరోక్షఫలం.

ఇదెలా సాధ్యం? బుద్ధిలో జ్ఞానం కలిగితే, మనస్సులో ఉండే రాగద్వేషాలు ఎలా పోతాయి? జ్ఞానానికీ, భావోద్రేకాలకూ ఉన్న సంబంధమేమిటి? ఈ సంబంధం అంత ప్రత్యక్షంగా తెలియదు. బుద్ధిపరంగా ఒక విషయాన్ని నేర్చుకుంటే, మనస్సుపరంగా సంసారభావన పోతుంది అంటున్నారు. అదెలా కుదురుతుంది? ఇది వేదాంతశాస్త్రంలోని ప్రాథమిక అంశం. ఈ వివరణను ఈ పన్నెండవ అధ్యాయం చూస్తున్నప్పుడు గుర్తించలేదు. ఇప్పుడు సందర్భం వచ్చింది కాబట్టి చూద్దాము.

వేదాంతం ఆత్మజ్ఞానం కలుగజేసేటప్పుడు అహం పూర్ణః అని నేర్పిస్తుంది. అంటే పూర్ణత్వభావనను పెంపొందిస్తుంది. పూర్ణత్వం అంటే పరిపూర్ణత. నాకు ఏ లోటూ లేదు. కాని మనం పుట్టటమే అజ్ఞానంతో పుట్టాము. ఇంగ్లీషు తెలియదు, ఫిజిక్స్ తెలియదు, కెమిస్ట్రీ తెలియదు, ఆత్మ గురించీ తెలియదు. ఎదిగినకొద్దీ ఒక్కొక్క సబ్జెక్టు నేర్చుకుంటూ, వాటి సంబంధిత అజ్ఞానాలను పారద్రోలుకుంటూ వస్తున్నాము. అదే విధంగా ఆత్మజ్ఞానం పొందితే, ఆత్మ అజ్ఞానం కూడా పోతుంది. ఎవరైనా నువ్వు ఎవరు అని అడిగితే అహం సత్యం జ్ఞానం అనంతం బ్రహ్మ అని చెప్పవచ్చు. కాని అలా చెప్పలేకపోతున్నామంటే మనం జ్ఞానం పొందలేదు.

అహం పూర్ణః జ్ఞానం లేకపోవటంవల్ల అహం అపూర్ణః అనుకుంటున్నాము. ఒక అజ్ఞానం అనేక అపోహలకు దారితీస్తుంది. సాంకేతిక పరిభాషలో చెప్పాలంటే అజ్ఞానం అధ్యాసకు దారితీస్తుంది. అధ్యాస అంటే అపోహ. నేను పూర్ణుడను అనే జ్ఞానం లేకపోవటంవల్ల నేను అపూర్ణుడను అనే అపోహలో ఉన్నాము. ఈ అపోహ బుద్ధిస్థాయిలో ఉంది.

మొదటిదశ బుద్ధిస్థాయి. ఆత్మ అజ్ఞానం వల్ల నేను అపోహలో ఉన్నాను. రెండవదశ ఆ అపోహను ఆధారంగా చేసుకుని నేను పూర్ణత్వం పొందటానికి అనేక విధాలుగా ప్రయత్నిస్తాను. బాల్యంలో బెలూన్లు, బొమ్మలు నాకు ఆనందాన్నిస్తాయని భావించి వాటిని పొందటానికి ప్రయత్నిస్తాను. ఒక వయస్సు వచ్చాక భార్య ఉంటే జీవితం పూర్ణం అవుతుంది అనిపిస్తుంది.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో బ్రహ్మ కూడా తోడు కావాలనుకున్నాడు అని వస్తుంది.

తస్మాత్ రమతే తద్వితీయమ్ ఇచ్ఛతే

అలా జీవితమంతా పూర్ణత్వం పొందటంకోసం ఏదో ఒకటి కోరుతూనే ఉంటాము. దీన్ని కామం అంటారు. ఇది మానసిక స్థాయికి చెందింది.

కామం మానసిక స్థాయిలో సమస్య. అపూర్ణత్వభావన కామానికి దారితీస్తుంది. అపూర్ణత్వభావన బుద్ధికి చెందింది. అది కామంగా మనస్సులో రూపుదిద్దుకుంటుంది. కామం అంటే ఒక వస్తువుమీద కోరిక. ఆ కోరిక తీరకపోతే అది క్రోధానికి దారితీస్తుంది. కోరిక తీరితే లోభానికి దారితీస్తుంది. ఎలాగైనా కామం సమస్యే. కామం క్రోధానికి కానీ, లోభానికీ కాని దారితీస్తుది. వీటితో పాటు తక్కిన మోహమదమాత్సర్యాలను కూడా కలుపుకోవచ్చు. కామక్రోధలోభమోహమదమాత్సర్యాలను అరిష్డ్వర్గాలు అంటారు. వీటన్నిటికీ మూలం **కామం**. కామానికి మూలం అపూర్ణత్వ అధ్యాస.

అంటే మన సమస్య మన భావోద్రేకాలు నిజమే, కాని వాటికి మూలకారణం మన అజ్ఞానం. అందువల్ల శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేసి, మన అజ్ఞానాన్ని పారద్రోలితే, అదే కాలక్రమేణా మన భావోద్రేకాలను కూడా తగ్గిస్తుంది. ఎప్పుడైతే మనం నేను పూర్ణుడను అని అర్థం చేసుకుంటామో, అప్పుడు మనకు ఏదైనా కోరే అవసరం ఎందుకు ఉంటుంది?

ప్రజహాతి యదా కామాన్ సర్వాన్ పార్థ మనోగతాన్ ।
ఆత్మన్యేవాత్మనా తుష్టః స్థితప్రజ్ఞస్తదోచ్యతే ॥ – 2.55

కోరికలు తొలిగిపోయి, ఆత్మజ్ఞానం పొంది, ఆత్మలోనే రమించేవారిని స్థితప్రజ్ఞుడు అంటారు.

ఈ అధ్యాయంలో మళ్ళీ స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణాలు చూశాము. వాటిని ఇక్కడ మనం వివరంగా చూడబోవటం లేదు. వాటి సారం చూద్దాము.

మనిషి వ్యవహారాలన్నీ మూడు స్థాయిల్లో ఉంటాయి.

ఎ) **కర్తా** – కర్తగా అనేక కార్యక్రమాలను చేస్తాడు.
బి) **భోక్తా** – భోక్తగా అనేక కర్మఫలాలను అనుభవిస్తాడు.
సి) **ప్రమాతా** – ప్రమాతగా అనేక విషయాలను నేర్చుకుంటాడు.

ఈ మూడు స్థాయిల్లోనూ పూర్తి మార్పు వస్తుందని చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆ మార్పులేమిటో చూద్దాము.

ఎ) **కర్తా** – ఇన్నాళ్ళూ తను అపూర్ణుడు అనుకుని, పూర్ణత్వం పొందటానికి కర్మలు చేశాడు. అంటే కోరికలు తీరటానికి కర్మలు చేశాడు. ఇంతవరకూ పూర్ణత్వం **పొందటానికి** కర్మలు చేస్తే, జ్ఞానం పొందాక పూర్ణత్వం**తో** కర్మలు చేస్తాడు జ్ఞాని.

ఎప్పుడైతే జ్ఞానికి పూర్ణత్వభావన ఉంటుందో, అప్పుడే ఎవరిమీదా ద్వేషం ఉండదు. గుండె నిండా ప్రేమ, దయ ఉంటాయి. అందరినీ సమానంగా ప్రేమిస్తాడు.

ప్రేమతో పనులు చేస్తాడు కాబట్టి, ఎవరినుంచీ ఏమీ ఆశించకుండా పనులు చేస్తాడు. దానివల్ల పనులు దక్షతతో చెయ్యగలుగుతాడు.

అందువల్ల కర్తగా పూర్ణత్వంతో, ప్రేమతో, దక్షతతో కర్మలు చేస్తాడు జ్ఞాని.

బి) **భోక్తా** – పూర్ణత్వభావనతో కర్మలు చేస్తాడు కాబట్టి అతనికి షాక్ అబ్సార్బర్లు ఉంటాయి. అందరికీ వచ్చే కోపం, చిరాకులు రావు.

సి) **ప్రమాతా** – ప్రమాతగా సమత్వం కలిగివుంటాడు. మానావమానాలకు, సుఖదుఃఖాలకు, శీతోష్ణాలకు చలించడు. రెండింటినీ సమానంగా చూస్తాడు.

ఈ మూడు స్థాయిల్లో మార్పులు వస్తాయి. అంటే కర్తా, భోక్తా, ప్రమాతలుగా జ్ఞానిలో మార్పులు వస్తాయి. ఈ స్థాయికి చేరుకోవటానికి దగ్గర మార్గం ఏమీ లేదు. భక్తియోగం అనే గమ్యం చేరుకోవటానికి ఐదుదశలు ఉన్న నిచ్చెన ఎక్కి రావల్సిందే అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

యే తు ధర్మ్యామృతమిదం యథోక్తం పర్యుపాసతే ।
శ్రద్దధానా మత్పరమా భక్తాస్తేఽతీవ మే ప్రియాః ॥ – 12.20

ఎవరైతే ఈ భక్తియోగాన్ని ఈ ఐదు దశల్లో పాటించి, జ్ఞానం పొందుతారో, అతను **జీవన్ముక్తి** పొందుతాడు.

స్వామీజీ ఆణిముత్యాలు

వ్యక్తిని ద్వేషించకూడదన్నారు బాగానే ఉంది, అతని చెడు పనులను ద్వేషించవచ్చా? అతను చేసే చెడు పనులను కూడా ద్వేషించకూడదు అంటుంది శాస్త్రం. ఎందుకు? ఆ వ్యక్తిని ద్వేషించటంవల్ల మీరు అతనిలో మార్పును తీసుకురాలేరు. ఒకవేళ ద్వేషించటంవల్ల మార్పు తీసుకురాగలిగితే, రేడియమ్ ట్రీట్‌మెంట్ ఇచ్చినట్టుగా, దీనికి కూడా 5, 6 సార్లు నేను నిన్ను ద్వేషిస్తున్నానని అరగంటకొకసారి చెపుతూ రావచ్చు. కాని అది సాధ్యం కాదు. ద్వేషించినంత మాత్రాన ఎవరూ మారరు. అందువల్ల ఒకవ్యక్తినీ ద్వేషించ కూడదు; అతని చర్యలనూ ద్వేషించకూడదు. ఒక వ్యక్తిని ద్వేషించకూడదు, ఎందుకంటే అతను భగవత్ స్వరూపం; అతని చర్యలను ద్వేషించకూడదు, ఎందుకంటే అతను మారడు. అందువల్ల ద్వేషం ఏ విధంగానూ లాభంలేదు.

ఎవరినైనా ద్వేషించటం వల్ల అతనిలో మార్పు రాకపోగా, అది మీ మనస్సుమీద పెద్ద దెబ్బ తీస్తుంది. మీరు ద్వేషించే వ్యక్తి బాగానే ఉంటాడు కాని అతన్ని మీరు ద్వేషిస్తూపోతే, మీ మనస్సును బాగా కృంగదీస్తుంది. అసలే అతని దుర్మార్గం మిమ్మల్ని బాధపెట్టింది; అగ్నికి ఆజ్యం తోడయినట్టుగా దానికి మీరు ద్వేషాన్ని జత చేస్తే, మీ పరిస్థితి ఇంకా దారుణంగా ఉంటుంది. అందువల్ల ఎవరినీ ద్వేషించవద్దు అంటుంది శాస్త్రం.

ఆర్షవిద్యాతరంగిణి

Inspired by the teachings of

SWAMI PARAMARTHANANDAJI

SRIMADBHAGAVADGITA - THIRD SHATKAM

శ్రీమద్భగవద్గీత – మూడవ షట్కము

స్వామి పరమార్థానంద

సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ ।
అహం త్వా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచః॥

స్వామి పరమార్థానంద బోధనల స్ఫూర్తితో

వారి ఆశీస్సులతో

తెలుగు సేత – మద్దూరి / కస్తూరి రాజ్యశ్రీ

First edition – Year 2021 1000 copies

For Copies
Arsha Vidya Tarangini Trust
K V Raghava Rao
C - 804 Aparna Cyberzon
Nallagandla, Hyderabad 500019
Mobile: 98490 92368
Email: raghavkasturi@gmail.com
for softcopy: www.telugubhakti.com

Title – SRIMADBHAGAVADGITA – THIRD SHATKAM

Sanskrit Support – Sri Desu Chaitanya Krishna

DTP – Sri S Rajendra Kumar 98661 15622

Printed at
Sai Sri Printers
8-3-945, # 21 Pancom Business Centre
Ameerpet, Hyderabad - 500073
e-mail: saisriprinters@yahoo.com
Ph.No.040-23730222, Cell:9985530222
Price Rs. 800

బ్రహ్మయజ్ఞం

'భగవద్గీత గుమ్మం ముందు పెట్టిన దీపం లాంటిది
అది బయటి ప్రపంచాన్ని కాంతివంతం చేస్తుంది
మనలోని అజ్ఞానాన్ని, చీకటిని పోగొడుతుంది
గీత అద్వైతజ్ఞానాన్ని ప్రసాదిస్తుంది
గీతాచార్యుడైన కృష్ణభగవానునికి శిరసా నమామి,' అంటున్నారు

శ్రీ కాశీచైనుల లక్ష్మీనరసింహమూర్తి గారు.

వీరు ఉద్యోగరీత్యా బహ్రెయిన్‌లో ఉన్నప్పుడు ఇస్కాన్ సెంటర్‌కు తరుచు వెడుతూ భగవద్గీత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలకు అలవాటు పడ్డారు. ఆ రకంగా మోక్షశాస్త్రానికి చేరువయ్యారు.

జీవన్ముక్తాస్ సత్సంగ్‌లో సభ్యులు అయి, పరమపూజ్య గురువులైన **శ్రీ శాంతారాం భండార్కర్ మహరాజ్‌జీ** పరిచయంతో, దైనందిన జీవితంలో ఆధ్యాత్మిక స్పృహను అనుభవిస్తూ, వివిధ కార్యక్రమాల్లో పాల్గొంటూ, వీరూ వీరి పిల్లలు గురువుల ఆశీస్సులతో, ఎంతో స్ఫూర్తిని పొందారు.

ఉద్యోగవిరమణ అనంతరము హైదరాబాద్‌లో స్థిరపడి, **ఆర్ష విద్యా తరంగిణి** సత్సంగంలో చేరి ప్రస్థానత్రయ అధ్యయనాన్ని నిరాఘాటంగా, దిగ్విజయంగా కొనసాగిస్తున్నారు. వీరు అనతి కాలంలోనే ఆత్మవిద్యను అందుకోగలిగారు.

భగవద్గీత మూడవ షట్కము గ్రంథ ప్రచురణ అనే ఈ బ్రహ్మయజ్ఞానికి బృహత్తరంగా సహకరించారు **శ్రీ కాశీచైనుల లక్ష్మీనరసింహమూర్తి గారు, పొదిల సరస్వతీ సుధ గారు.**

శ్రీ కాశీచైనుల లక్ష్మీనరసింహమూర్తి గారు, పొదిల సరస్వతీ సుధ గారు, వారి కుటుంబ సభ్యులు సదా బ్రహ్మనిష్ఠలో నిలవాలని, వారి పిల్లలకూ, మనవళ్ళకూ, మనవరాళ్ళకూ ఆయురారోగ్య ఐశ్వర్యాలను, ఆధ్యాత్మిక చింతనను, వైదికజీవనాన్ని మరింత సమృద్ధిగా ఇవ్వమని ఆ భగవంతుణ్ణి వేడుకుంటున్నాము.

– రాఘవ రావు, రాజ్యశ్రీ

బ్రహ్మయజ్ఞం

దయాసత్సంగ్ సభ్యులు **శ్రీమతి ఆకునూరి రమామణి అమ్మగారినుండి** ఆత్మవిద్యను దీర్ఘకాలం అధ్యయనం చేసి, **శ్రీమతి చలసాని రాజ్యలక్ష్మి గారి** నేతృత్వంలో, మా దగ్గర ఆర్షవిద్యను కొనసాగిస్తూ, అద్వైతజ్ఞానాన్ని నిదిధ్యాసనద్వారా జీవితంలో రంగరించుకుంటూ, జ్ఞాననిష్ఠలో నిలుస్తున్నారు. వీరు ప్రతి ఏకాదశికీ గీతా పారాయణం చేస్తారు. వీరంతా బ్రహ్మవిద్యమీద ఎంతో మక్కువ చూపుతూ అతిరహస్యమైన ఆత్మవిద్యను చక్కగా అందుకుంటున్నారు. భగవద్గీత మూడవ షట్కము ప్రచురణ అనే ఈ బ్రహ్మయజ్ఞానికి ఇతోధికంగా సహకరించిన వారు–

శ్రీమతి చలసాని రాజ్యలక్ష్మి గారు
శ్రీమతి యలవర్తి శారద గారు
శ్రీమతి దండు రమావతి గారు
శ్రీమతి వెంకటలక్ష్మి గారు
శ్రీమతి తాతినేని స్వర్ణలత గారు
శ్రీమతి గంటి సుభద్ర గారు
శ్రీమతి ఉపాధ్యాయుల సీత గారు
కొండూరు రాఘవరాజు గారు
శ్రీమతి కొండూరు రత్న గారు
శ్రీమతి గరిమెళ్ళ సుమిత్ర గారు
శ్రీమతి లెక్కల రాణి గారు
శ్రీమతి నాయని తాయారు గారు
శ్రీమతి నిమ్మగడ్డ భవాని గారు
శ్రీమతి కమలాదేవి గారు
శ్రీ కేదారశెట్టి సుబ్బారావు గారు
శ్రీమతి శోభావతి గారు
శ్రీమతి పొత్తపు జయలక్ష్మి గారు
శ్రీమతి విజయలక్ష్మి గారు
శ్రీమతి కమల గారు
శ్రీమతి జానకి గారు
శ్రీమతి లత గారు
శ్రీమతి యశోద గారు
శ్రీమతి అరుణ గారు
శ్రీమతి కృష్ణవేణి గారు
శ్రీమతి ఉషారాణి గారు
శ్రీమతి సీత గారు
శ్రీమతి చింతలపాటి కమల గారు
చి॥ సౌ॥ కొట్టం సాయినిఖిత గారు
చి॥ కొట్టం సన్నీ గారు

దయాసత్సంగ్ సభ్యులు సదా బ్రహ్మనిష్ఠలో నిలవాలని, వారి పిల్లలకూ, మనవళ్ళకూ, మనవరాళ్ళకూ ఆయురారోగ్య ఐశ్వర్యాలను, ఆధ్యాత్మిక చింతనను, వైదికజీవనాన్ని మరింత సమృద్ధిగా ఇవ్వమని ఆ భగవంతుణ్ణి వేడుకుంటున్నాము.

– రాఘవ రావు, రాజ్యశ్రీ

ఎందరో మహానుభావులు

ఈ బ్రహ్మయజ్ఞానికి ఎందరో సహాయసహకారాలను అందించారు. **స్వామీజీల, స్వామినీల** ప్రోత్సాహం, **పాఠకుల** నిరంతర ఆదరణ చెప్పనలవి కాదు.

చిన్మయమిషన్, ఒంగోలు; స్వామి సత్యాత్మానంద గారు మమ్ము ప్రోత్సహించి సాంకేతిక సలహాలను ఇచ్చినందులకు ధన్యవాదములు.

శ్రీమతి చిలుకూరి మృదుల గారు ఆర్ష విద్యా తరంగిణి యూట్యూబ్ చానెల్‌కు నాంది పలికి, ఓపికతో **ఆర్ష విద్యా తరంగిణి** ప్రసంగాలను ప్రపంచానికి అందుబాటులోకి తెచ్చారు.

డా॥ మంచిరాజు రామానంద శర్మ గారు అలుపెరుగక, ఎంతో సృజనాత్మకతను ప్రదర్శిస్తూ, **ఆర్ష విద్యా తరంగిణి** ప్రసంగాలను వీడియోలుగా మార్చి యూట్యూబ్‌లో పెడుతున్నారు.

శ్రీ వీరమాచనేని వెంకట కృష్ణారావు గారు ప్రింటింగ్‌కు సహాయపడుతున్నారు.

శ్రీ సిరిపురపు రాజేంద్ర కుమార్ గారు తప్పులు లేకుండా డీటీపి చేస్తున్నారు .

శ్రీ తిరుమలశెట్టి వెంకట రామమోహన రావు గారు, డా. బోయినేపల్లి యాదగిరి రావు గారు ఎం ఎస్ టీమ్స్ నిర్వహణ చాలా చాకచక్యంతో, నిర్విరామంగా, నిరాఘాటంగా, నిరంతరంగా చేయడమే కాక ప్రూఫ్–రీడింగ్‌లో కూడా తోడ్పడుతున్నారు.

ఆర్థికంగా బృహత్తర సహాయాన్ని అందించిన వారు – **దయాసత్సంగ్ సభ్యులు,**
శ్రీ కాశీచైనుల లక్ష్మీనరసింహ మూర్తి గారు, పొదిల సరస్వతీ సుధ గారు.

మరి ఈ పుస్తకంలో అక్షర, భావదోషాలు లేకుండా దిద్దిపెట్టిన వారు –

1. **శ్రీ దేసు కృష్ణచైతన్య గారు**
2. **శ్రీ మూల్పూరి విష్ణుప్రసాదు గారు**
3. **శ్రీమతి దేవరకొండ అరుణా యశోద గారు**
4. **డా. గరిగిపాటి సత్యనారాయణ మూర్తి గారు**
5. **శ్రీ పిరాట్ల వెంకట సుబ్రహ్మణ్య సత్యనారాయణ శాస్త్రి గారు**

వీరందరికీ మా హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతలు, శతకోటివందనాలు.

– రాఘవ రావు – రాజ్యశ్రీ

విషయసూచిక

పరమార్థానందస్వామివారి బోధలోని విశిష్ఠత

పరమార్థానందస్వామివారి బోధలో నూతనత్వం ఉంది, స్పష్టత ఉంది, విజ్ఞత ఉంది, విశ్లేషణ ఉంది, విశిష్ఠత ఉంది. ప్రత్యేకించి శ్రీమద్భగవద్గీతను 240 గంటలు ఒక క్రమ పద్ధతిలో, చాలా విపులంగా, ఎంతో విస్తారంగా, మరెంతో విశేషంగా, ఒక శ్లోకంతో మరొక శ్లోకాన్ని కలుపుతూ, బోధించారు.

అదెలాగో స్వామీజీ మాటల్లో మీరే స్వయంగా చూడండి!

సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ ।
అహం త్వా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచః॥

ఈ శ్లోకం జ్ఞానయోగాన్ని సంక్షిప్తంగా వర్ణిస్తుంది. ఇక్కడితో గీతాబోధ కూడా ముగుస్తుంది కాబట్టి దీన్ని చరమశ్లోకం అనికూడా అంటారు.

నిజానికి ఈ శ్లోకం జ్ఞానయోగంయొక్క సారాంశం అయినా కూడా కృష్ణపరమాత్మ ఈ శ్లోకంలో ఎక్కడా జ్ఞానం పదాన్ని వెయ్యలేదు. జ్ఞానం, విచారణ, వేదాంతం – ఏ పదం కూడా వాడలేదు. అంటే ఈ శ్లోకంలో జ్ఞానయోగం అంతర్లీనంగా ఉంది. అలా కొన్నిచోట్ల కృష్ణపరమాత్మ తన చిలిపితనాన్ని చూపిస్తూనే వచ్చాడు. నర్మగర్భంగా చెబుతూ వచ్చాడు. ఇక్కడ చివరిసారిగా మళ్ళీ తన చిలిపితనాన్ని ప్రదర్శిస్తున్నాడు.

ఈ శ్లోకంలో జ్ఞానయోగం గురించి ప్రత్యక్షంగా లేకపోవటంవల్ల ఈ శ్లోకంయొక్క అర్థాన్ని యథాతథంగా అంటే ఉన్నదున్నట్టుగా తీసుకుంటే, అయోమయంలో పడవేస్తుంది కూడా. అందువల్ల ఈ శ్లోకానికి అనేక రకాల వివరణలు వచ్చాయి.

ఈ శ్లోకంలోని పదాలను అక్షరాలా తీసుకుంటే మొట్టమొదటి మాటే నమ్మలేని మాటగా ఉంటుంది. సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య అన్నాడు. అంటే నీ ధర్మాలన్నీ త్యజించు అంటున్నాడు. ధర్మం అంటే విలువలు, నైతికధర్మం, పుణ్యకర్మ – ఏదైనా తీసుకోవచ్చు. అందువల్ల ఈ వాక్యంయొక్క వాచ్యార్థం తీసుకుంటే, నీ ధర్మాలన్నీ త్యజించు అని వస్తుంది.

నిజానికి ఇంతవరకూ భగవద్గీతలో కృష్ణపరమాత్మ ధర్మంయొక్క ప్రాముఖ్యతను గురించి చెప్పుకుంటూ వచ్చాడు. నిజానికి నేను అవతారం ఎత్తిందే ధర్మరక్షణకోసం అన్నాడు నాలుగవ అధ్యాయంలో.

మామేకం శరణం వ్రజ – నన్నే శరణు వేడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మామ్ అంటే నన్ను; శరణం వ్రజ అంటే శరణు వేడు; ఏకం అంటే నేను మాత్రమే. ఈ వాక్యం అర్థం – నన్ను శరణు వేడు, నేను మాత్రమే నీకు ఆధారం. ఈ వాక్యం కృష్ణ భక్తులకు, వైష్ణవులకు అమృతం తాగినట్టు ఉంటుంది. అదుగో కృష్ణపరమాత్మే నన్నే శరణు వేడు అన్నాడు అంటే వేరే దేవుళ్ళెవరూ నిన్ను రక్షించరు; కృష్ణుడే రక్షిస్తాడు అంటారు. నన్ను శరణు వేడితేనే మోక్షం వస్తుంది అన్నాడు అంటారు.

ఈ అయోమయాలు ఎందుకు వచ్చాయంటే, ఇందులో అంతర్లీనంగా ఉన్న జ్ఞానయోగాన్ని వెలికి తీసుకు రాకపోవటంవల్ల. అందువల్ల శంకరాచార్యులు మనను ఆదుకుంటున్నారు. ఇందులో జ్ఞానయోగం ఎలా దశలవారీగా నిండి నిబిడీకృతమై ఉందో విశ్లేషిస్తున్నారు. ఆ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకంయొక్క అర్థాన్ని చూద్దాము.

సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య – ఇక్కడ ధర్మం అంటే అధర్మం కూడా తీసుకోవాలి అంటున్నారు శంకరాచార్యులవారు. ఈ సందర్భంలో కృష్ణపరమాత్మ అధర్మం కూడా అని ప్రత్యేకించి చెప్పలేదు; ఎందుకంటే అనేక సందర్భాలలో అంతకుముందు చెప్పాడు. అంతేకాదు, శాస్త్రం అధర్మాన్ని, అనైతిక విలువలను త్యజించాలని పదేపదే చెబుతుంది; పైగా అధర్మాన్ని పాటించకూడదనే విషయం ఎవరికైనా తెలుసు; ప్రత్యేకించి చెప్పనవసరం లేదు. అందువల్ల సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్యను సర్వ ధర్మ–అధర్మాన్ పరిత్యజ్యగా తీసుకోవాలి.

సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్యయొక్క మూడు దశలను చూద్దాము.

1. సర్వకర్మలను త్యజించాలి.
2. కర్మత్యాగం చెయ్యాలంటే దేహాభిమానత్యాగం చెయ్యాలి.
3. దేహాభిమానత్యాగం చెయ్యాలంటే ఆత్మజ్ఞానం పొందాలి.

మామేకం శరణం వ్రజ – వ్రజ అంటే నా దగ్గరికి రా.

ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ నన్నే శరణు వేడు అంటే ఏ నేను గురించి చెబుతున్నాడు? ఏకరూప ఈశ్వరుడా, అనేకరూప ఈశ్వరుడా, అరూప ఈశ్వరుడా? ఇక్కడ అరూప ఈశ్వరుడని అర్థం చేసుకోవాలి.

ఇక్కడ మాం అంటే అరూప ఈశ్వరుడు. అది తెలియజేయటానికి '**ఏకమ్**' అనే విశేషణాన్ని వాడాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏకం అంటే ఉన్నదొకటే, అద్వితీయం బ్రహ్మ. అద్వితీయం అంటే రెండవది లేనిది.

సజాతీయ విజాతీయ స్వగతభేద రహితం పరంబ్రహ్మ

ఈ నిర్వచనాన్ని ఉపనిషత్తులలో చూస్తాము.

మామేకం శరణం వ్రజ = అరూప ఈశ్వరుణ్ణి శరణు వేడు

సరియైన జ్ఞానంతో తప్పుడు ఊహను పారద్రోలాలి. ఏమిటా సరియైన జ్ఞానం? భగవంతుడు నాకు భిన్నంగా లేడు – ఒక జ్ఞానం; భగవంతుడు నాకు దూరంగా ఎక్కడో లేడు – ఇది ఇంకొక జ్ఞానం. ఈ రెండింటినీ కలిపి **జీవాత్మ, పరమాత్మ ఐక్యజ్ఞానం** అంటారు.

శరణాగతి అంటే ఏమిటి? దీనికి అనేక అర్థాలు ఇస్తారు కాని, శరణాగతి అంతిమ అర్థం – జీవాత్మ పరమాత్మ ఐక్యజ్ఞానం పొంది, పరమాత్మను చేరుకోవాలనే అపోహను వదులుకోవటం. ఇప్పుడు ఇవన్నీ కలుపుకుంటే

మామేకం శరణం వ్రజ = జీవాత్మ పరమాత్మ ఐక్యజ్ఞానం పొందటం

జీవాత్మ, పరమాత్మ ఐక్యజ్ఞానాన్నే ఉపనిషత్తులు మహావాక్యజ్ఞానం అంటాయి. **– మద్దూరి రాజ్యశ్రీ**

కృష్ణపరమాత్మ హృదయానికి దర్పణం పట్టిన స్వామీజీ

భగవద్గీతలో మూడు షట్కాలు ఉన్నాయి. ఒక్కొక్క షట్కంలో ఆరు అధ్యాయాలు ఉంటాయి.

మొదటి షట్కము - అధ్యాయాలు 01-06 **- త్వమ్ పద విశ్లేషణ**
రెండవ షట్కము - అధ్యాయాలు 07-12 **- తత్ పద విశ్లేషణ**
మూడవ షట్కము - అధ్యాయాలు 13-18 **- అసి పద విశ్లేషణ**

మూడవ షట్కంలోని మూడు అంశాలు

ఎ) జీవ ఈశ్వరస్వరూప ఐక్యము - అసి పదార్థ విశ్లేషణ
బి) జ్ఞానయోగ సాధన
సి) విలువలు

మూడవషట్కములోని అధ్యాయాలు: 13, 14, 15 అధ్యాయాలు - ఆత్మజ్ఞానం; 16, 17 అధ్యాయాలు- ధర్మశాస్త్రంనుంచి జీవనవిధానం; 18వ అధ్యాయం - గీతా సారాంశం.

17వ అధ్యాయాన్ని ప్రధానంగా మూడు భాగాలుగా విభజించవచ్చు. అవి -

1. శ్రద్ధాత్రయ విభాగః - శ్లోకాలు: 1-6
2. నాలుగు అంశాలు - శ్లోకాలు: 7-22
3. ఓం తత్సత్ - శ్లోకాలు: 23-28

నాలుగు అంశాలు - అవి ఆహారం, యజ్ఞం, తపస్సు, దానం. 14, 15, 16 శ్లోకాల్లో ఈ మూడురకాల తపస్సు గురించి చెప్పబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ విధంగా విభజించుకుంటూ వస్తారు స్వామీజీ.

***

కృష్ణపరమాత్మ తన బోధను ఉపయోగించిన పద్ధతిని **సంక్షేప విస్తారబోధనమ్** అంటారు. ముందు తను చెప్పబోయేదాన్ని క్లుప్తంగా చెప్పటం. అంటే ఒక విహంగవీక్షణం ఇస్తారు దానికి. విద్యార్థికి తను వినబోయేదేమిటో ఒక అవగాహన ఉంటుంది. తర్వాత తను చెప్పదలుచుకున్నదాన్ని చాలా వివరంగా చెప్పుకుంటూ వస్తారు. ముగించేముందు మళ్ళీ క్లుప్తంగా, ఇంతవరకూ చెప్పిన దాని సారాంశాన్ని చెప్పి ముగిస్తారు.

ఉపక్రమ సంక్షేపః - మొదట్లో క్లుప్తంగా చెప్పటం
విస్తారః - వివరంగా చెప్పటం
ఉపసంహార సంక్షేపః - మళ్ళీ క్లుప్తంగా చెప్పి ముగించటం.

***

వేదాంతమే తన గురించి పరిచయం చేసుకుంటూ, ఇలా చెబుతుంది, 'నేనిక్కడ ఉన్నది మీకు ఇంద్రియాల ద్వారా అందనిదాని గురించి బోధ చెయ్యటానికి.' కాని మనం వింటేగా? ఒకపక్క వేదాంతం, ఆత్మ ఇంద్రియ అగోచరం అని చెబుతూవుంటే, 'ఏదీ ఆత్మను నా ఇంద్రియాలకు చూపించు,' అంటాము మనము. ఏం చెప్పాలి?

ప్రత్యక్షేణానుమిత్యా వా యస్తూపయో న విద్యతే
ఏవం విదంతి వేదేన తస్మాత్ వేదస్య వేదతా

వేదంయొక్క నిర్వచనమే అది ఆరవ ఇంద్రియం అని. వేదానికి అందుబాటులో ఉన్నది, తక్కిన ఇంద్రియాలకు అందుబాటులో ఉండదు. అంతదాకా ఎందుకు? కన్ను చూసినదాన్ని చెవి వినలేదు; చెవి విన్నదాన్ని కన్ను చూడలేదు.

***

ముందు ధ్యానంమీద ఏదో పుస్తకం చదువుతాడు. అది అతనికి బాగా నచ్చుతుంది. రోజుకి ఐదుగంటలు ధ్యానంలో కూర్చుంటాడు. అందులో బాగా ఆరితేరే సమయానికి, ఇంకేదో అతని కళ్ళబడుతుంది. అది ఆధ్యాత్మికత అంటే సమాజసేవ అంటుంది. వెంటనే ధ్యానాన్ని మానేసి, బాగా సమాజసేవలో హుషారుగా కూరుకుపోతాడు. ఇంతలో మరెవరో కుండలినీ ధ్యానం గురించి రాస్తారు. దాన్ని ప్రయత్నిస్తాడు. ఇంకొన్నాళ్ళకి కలియుగంలో నామజపం ఒక్కటి చేస్తే చాలు అని ఎక్కడో చూస్తాడు. ఇదేదో చాలా బాగుంది. నామజపం చేస్తే చాలు అనుకుంటాడు. అది మొదలుపెడతాడు. ఇంతలో ఎవరో 'అదుగో, అక్కడ గీతాబోధ జరుగుతోంది, బాగా చెబుతున్నారు,' అంటారు. దానికి వెళతాడు.

***

గీతాబోధవల్ల మనం ప్రయోజనం పొందుతున్నామంటే దానికి మనం వ్యాసాచార్యులకు ఋణపడివున్నాము. ఆయన దాన్ని లిఖించారు కాబట్టే, నేడు మనం నేర్చుకోగలుగుతున్నాము. అర్జునునికి ఋణపడివున్నాము. అర్జునుడు అడగకపోయివుంటే కృష్ణపరమాత్మ బోధించి ఉండేవాడు కాదు. కృష్ణపరమాత్మకు ఋణపడివున్నాము. కృష్ణపరమాత్మ అర్జునునికి మాత్రమే బోధించలేదు. అర్జునునిద్వారా మొత్తం మానవాళికి వేదాంతసారాన్ని బోధించాడు. ఉపనిషత్తులు నేర్చుకోలేనివారికి సూక్ష్మంలో మోక్షం. మన పితృదేవతలకు ఋణపడివున్నాము. వారు తరతరాలుగా, గురుశిష్యపరంపరగా గీతాబోధను అందించకపోయివుంటే ఇవాళ మనం ఇంత సుఖంగా, ఇంత తేలికగా గీతను నేర్చుకోగలిగి ఉండేవారము కాదు (పరమార్థానంద స్వామీజీ ఇంత తేలికగా, ఒక క్లాసురూమ్ టీచింగ్‌లా బోధ చెయ్యకపోయివుంటే, ఇంత భాండాగారాన్ని అందుకోగలిగి ఉండేవారము కాదు. అందువల్ల ఋషులకు ఋణపడివున్నాము).

***

నిజానికి మనిషి చెయ్యాల్సిన ముఖ్యమైన సాధనలు రెండే ఉన్నాయి. మనస్సును శుద్ధిచేసే ఏ సాధననైనా కర్మయోగం అంటారు. అది జపం, పూజ, యోగం, సమాజసేవ, తీర్థయాత్ర, దానం, భజన – ఏదైనా కావచ్చు. మనస్సును శుద్ధిచేసి, జ్ఞానయోగ్యతను ప్రసాదించేదాన్ని కర్మయోగం అంటారు. నేను నిత్యముక్తశుద్ధపురుషుణ్ణి అని నేర్చుకోవటానికి చేసే సాధనను జ్ఞానయోగం అంటారు. వేదాంతబోధ వింటుంటే అది జ్ఞానయోగం. ఇంటికి వెళ్ళి, గురువు చెప్పింది మననం చేసుకుంటే అది జ్ఞానయోగం. బుద్ధికి పదును పెట్టి జ్ఞానం పొందితే అది జ్ఞానయోగం. ఆ జ్ఞానం ఆత్మ గురించిన జ్ఞానాన్ని ఇస్తుంది. అది నేను అంతకుముందు, ఇప్పుడు, ఇకముందు కూడా ముక్తపురుషుణ్ణే అనే జ్ఞానాన్ని కలుగజేస్తుంది. ఆ విధంగా మొత్తం ఆధ్యాత్మిక సాధనలో ఈ రెండే ఉంటాయి. చిత్తశుద్ధి పొందు, ఆత్మజ్ఞానం పొందు. చిత్తశుద్ధి పొంది, ఆత్మజ్ఞానం పొందితే మోక్షం పొందుతావు.

***

ఉపద్రష్టా – ఈ చైతన్యమే, సాక్షిగా నీ లోపల ఉండి, జరుగుతున్నదంతా సాక్షీభూతంగా చూస్తోంది. ఉపద్రష్టా పదం చాలా అద్భుతమైన పదం. చైతన్యం సూర్యునిలాగా, బల్బులాగా ప్రకాశింపజేస్తోందని చెబుతూ వస్తున్నాము. ఈ ఉదాహరణలలో అవి ప్రకాశింపజేసే వస్తువులకు అవి దూరంగా ఉన్నాయి. సూర్యుడు కొన్ని కోట్ల మైళ్ళ దూరంలో ఉన్నాడు. అలా ఆత్మసాక్షి అంటే, ఆత్మ ఎక్కడో దూరంగా ఉండి చూస్తోందేమోనని పొరపాటుపడే అవకాశం ఉంది. ఆ పొరపాటు పడటానికి వీల్లేకుండా ఉపద్రష్టా అన్న పదం వేశాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఉపద్రష్టా అంటే చాలా దగ్గరగా ఉండి చూస్తున్నట్టు అర్థం.

***

సాధారణంగా సృష్టిలో అన్ని జీవరాసులకన్నా మనిషి గొప్ప అని చెప్పేటప్పుడు మనిషియొక్క బుద్ధి గురించి గొప్పగా చెబుతారు. మనిషిని బుద్ధిజీవి అంటారు. అంటే మనిషి ఒక్కడే బుద్ధిని ఉపయోగించగలడు. జంతువులలో గొరిల్లా, డాల్ఫిన్‌వంటి జంతువులకు బుద్ధి ఉంటుంది కాని, మనిషికున్న బుద్ధియొక్క స్థాయితో పోలిస్తే అది చాలా తక్కువ. అలా బుద్ధి గురించే ఎక్కువ మాట్లాడతాము కాని, నిజానికి బుద్ధి ఎంత గొప్పదో, వాక్కు కూడా అంత గొప్పది. వాగింద్రియంవల్లనే మనిషి జంతువులకన్నా అపారంగా భిన్నంగా ఉన్నాడు. జంతువులు కొన్ని శబ్దాలు మాత్రమే చెయ్యగలవు కాని మనిషికి ఎంతో మంచి భాష ఉంది; ఆ భాషను అర్థం చేసుకోవటానికి వ్యాకరణసూత్రాలు ఉన్నాయి. అందువల్ల బుద్ధి ఎంత ముఖ్యమో, వాక్కు కూడా అంతే ముఖ్యం. మన శాస్త్రంలో బుద్ధి లేదా జ్ఞానానికి అధిష్ఠానదేవత బ్రహ్మ; వాగింద్రియానికి అధిష్ఠానదేవత సరస్వతి. సరస్వతీదేవి బ్రహ్మగారి నాలుకమీద ఉంటుంది. అలా విశ్వంయొక్క ఉన్నతికి బ్రహ్మ, సరస్వతులు ఎలా కలిసివుంటారో; అలా మనయొక్క ఉన్నతికి బుద్ధి, వాక్కు కలిసివుండాలి.

***

– మద్దూరి రాజ్యశ్రీ

ఆయన మనస్సు మంచి గంధం

ఎంపిక చేశారు అలనాడు ఎన్నో నవలలు ఎమెస్కోకి
ఏర్చికూర్చారు మరెన్నో కథలు పుస్తక ప్రపంచానికి
సంపాదకీయాలు రాశారు వేనవేల పుస్తక ప్రపంచాలకి
దుర్భిణీ వేసి చూశారు ముద్రారాక్షసాలు దొర్లకుండా పుస్తకాలలో
శ్రీకారం చుట్టారు ఎమెస్కో సాంప్రదాయ సాహితికి
ముద్రించారు లెక్కలేనన్ని నవలలు హిందు ప్రెస్‌లో
పునరుద్ధరించారు శిథిలాలయాలను, గోపురాలను
ఆయన మనస్సు మంచిగంధం, మాట అమృతం
చేత ఎదుటిమనిషికి చేయూత – వారే **శ్రీ మద్దూరి వెంకట సుబ్బారావు గారు**

చరిత్రకెక్కిన చరితార్థులెందరో ఉన్నారు. తను ఎంతటి ఉన్నతుడైనా నివురుగప్పిన నిప్పులా తెరవెనకే ఉండిపోయారు **శ్రీ మద్దూరి వెంకట సుబ్బారావు గారు**. శేషాచలం అండ్ కో స్థాపించిన శేషాచలంగారి రెండవ అబ్బాయి, ఎమెస్కో పాకెట్ బుక్స్‌ను తెలుగుదేశంలో వినూత్నంగా ప్రవేశపెట్టిన యం.యన్.రావు గారి తమ్ముడు, మా బాబాయి ఆయన. ఇంటింటా స్వంత గ్రంథాలయం (హోమ్ లైబ్రరీ ప్లాన్) అంటే తెలియనివారు లేరు ఆ రోజుల్లో. దానికి సంబంధించిన పుస్తక ప్రపంచాన్ని అంగరంగ వైభవంగా తయారుచెయ్యటం, సభ్యులకు పుస్తకాల గురించిన వివరాలు చెప్పటం, సభ్యులు బద్ధకించకుండా సున్నితంగా గుర్తుచెయ్యటంవంటి పనులన్నిటికీ ఆయన గురుతరబాధ్యతను వహించేవారు.

మానవసేవే మాధవసేవ అన్న సత్యాన్ని మనసారా నమ్మి, ఆచరించిన వ్యక్తి సుబ్బారావు గారు. మానవసేవని ఎన్ని రకాలుగా చెయ్యవచ్చో చేసి చూపించారు. వాణిజ్యరంగం ద్వారా, విద్యారంగం ద్వారా, క్రీడారంగం ద్వారా, వైద్యరంగం ద్వారా, భక్తిమార్గం ద్వారా ఆయన చేసిన సేవలు వేనోళ్ళ కొనియాడదగినవి. ఎడ్యుకేషనల్ ఇండియా అనే పత్రికకు ఎడిటర్‌గా ఎన్నాళ్ళో చేశారు. సావిత్రీ హైస్కూలుకు కరస్పాండెంట్‌గా ఉన్నారు. భారత్ స్కౌట్స్ అండ్ గైడ్స్‌కు డిస్ట్రిక్ట్ చీఫ్ కమీషనర్‌గా, రోటరీ క్లబ్ ప్రెసిడెంట్‌గా చేశారు. కరగ్రహారం రామాలయం, వేణుగోపాలస్వామి గోపురం శిధిలావస్థలో ఉంటే వాటిని పునరుద్ధరించారు. 24 కోట్ల గాయత్రి మహాజపయజ్ఞాన్ని జనబాహుళ్యంచేత చేయించారు.

ఆయన భక్తి కూడా చాలా ప్రత్యేకమైన రీతిలో, ఆదర్శవంతంగా ఉంటుంది. విష్ణుమూర్తిని బాలకృష్ణుని రూపంనుంచి, వేంకటేశ్వరస్వామివరకూ అనేక ఊర్లలో ఉన్న ఆకారాలని తలచుకుని ధ్యానం చేసేవారు. మా బాబాయి పరమాత్మను తన హృదయంలో ప్రతిష్ఠించుకున్నారు. అందులోనూ ఆయన ప్రత్యేకతను చూస్తాము. హృదయంలో ఆలయాన్ని కట్టటానికి ఎన్ని ఇటుకలు కావాలో, ఎంత ఎత్తు గోడ కావాలో, ఒక్కొక్క ఇటుకకు ఎన్నిసార్లు భగవన్నామజపం చెయ్యాలో, మావారితో చర్చించి, ఒక పద్ధతిలో చేసి, పరమాత్మను ప్రతిష్ఠించుకున్నారు. శ్రీరామ రామ రామేతి శ్లోకాన్ని వెయ్యిసార్లు పఠించి నోరంతా తీయగా, మధురంగా అనిపించింది అన్నారు.

బందరు ఊరంతా ఆయనను చిన్నమామయ్య అని, అన్నపూర్ణలాంటి మా పిన్నిని చిన్నత్తయ్య అని పిలిచేవారు. అటువంటి గొప్పవ్యక్తులు ఆ ఆదర్శదంపతులు. మా బాబాయిలో ఇన్ని విశేషాలున్నా, ఎదుటివ్యక్తిలోని విశేషాన్ని గుర్తించి, వారిని ఇంకొకరికి పరిచయం చేస్తున్నప్పుడు ఆ గుణాన్ని కీర్తిస్తూ చెప్పేవారు. వారిని బాగా ఉత్తేజపరుస్తారు. నా పెళ్ళికి ముందే మా నాన్నగారు మరణించారు. మా బాబాయి నాతో నువ్వు రాజకుమారివే, నీకు రాజాలాంటి సంబంధం తెస్తానని తరచు చెప్పేవారు. అలాగే రాజాలాంటి సంబంధమే తెచ్చారు. మావారు పెళ్ళినాటికే శాంతమూర్తి, మంచివాడు, తెలివైనవాడు అని పేరు తెచ్చుకున్నారు. మావాళ్ళందరికీ ఆయన ఒక రోల్‌మోడల్‌గా ఉండేవారు.

అలా అప్పటికే ఆయన బంగారమే అయినా, మా బాబాయి ఆయనకు మరింత మెరుగుపెట్టి మిలమిలలాడే వజ్రంలా తీర్చిదిద్దారు. మా బాబాయి ఆయనను కాశీ తీసుకువెళ్ళి అక్కడ తొమ్మిదిరోజులు బస చేయించారు. అది ఆయన జీవితాన్ని ఒక మలుపు తిప్పింది. రైలులో వెళ్ళారు. రెండురాత్రులు ప్రయాణం. మా బాబాయి ఆయనకు శివపంచాక్షరీ మంత్రోపదేశం చేసి, కాశీ చేరేలోపు కొన్ని లక్షలసార్లు ఆ మంత్రం జపించాలని ఆదేశించారు. మా ఆడపడుచు లలిత కూడా వారితో వెళ్ళారు. తర్వాత అక్కడ ఉన్నన్నిరోజులూ వారు ఆలయానికి వెళ్ళని సమయంలో వారు ఉన్న ఆశ్రమంలో ఒక శివలింగాన్ని పెట్టుకుని, దానికి అభిషేకం, పూజలు, జపాలు చేస్తూనే ఉన్నారు. అప్పుడు వారికి కలిగిన విభూతులు ఎన్నో, ఎన్నెన్నో. ముగ్గురూ మరో లోకంలో ఉన్నట్టుగా ఉన్నారు. మాటలకు అందని అలౌకిక ఆనందాన్ని పొందారు.

అలా మొదలైన శివపంచాక్షరీ జపం అక్కడితో ఆగలేదు. కొన్ని కోట్లసార్లు చేస్తూనే ఉన్నారు తిరిగివచ్చాక కూడా. అప్పటినుంచీ మావారికి బాబాయి మంత్రదీక్ష ఇచ్చిన గురువైపోయారు. అన్ని కోట్లసార్లు శివనామం జపించి ఈయన పునీతుడయ్యారని, బాబాయి పునరుద్ధరించిన ఆలయాల్లో ఒకటైన బందరు కాశీ విశ్వేశ్వరాలయంలో మా దంపతులచేత శివలింగ ప్రతిష్ఠ చేయించారు. దానికి ఎందరో ఉత్రూతలూగినా, ఈయనే అర్హులని బాబాయి నిశ్చయం చేశారు.

మేమిద్దరమూ కలిసి ఇలా వేదాంతబోధను చేస్తున్నాము, మేము బోధ చేస్తున్న ప్రస్థానత్రయాన్ని పుస్తకరూపంలో ప్రచురిస్తున్నామని విని చాలా సంతోషించారు. మా గురించి అందరికీ గొప్పగా చెప్పేవారు. ఆయనకు ఎంతో ఇష్టమైన కాశీలో మేము వేదాంతశిబిరాన్ని నిర్వహించాము. ఆయన భక్తిపరాకాష్ఠ ఆయనను జ్ఞానిని చేసింది. బాబాయి ఒకసారి బయట ఊరు వెళ్ళినప్పుడు రెండు బస్సుల మధ్య ఇరుక్కుపోయినా, నేను శరీరాన్ని కాదు అని తనకు తాను చెప్పుకుని, ఆరోజంతా, నిర్విఘ్నంగా పనిచేసుకున్నారు. అంతకన్నా జ్ఞాననిష్ఠ వేరే ఏంకావాలి?

ఈ పుస్తకాలమీద నాపేరు మొదట్లో మద్దూరి రాజ్యశ్రీ అని రాస్తే, నువ్వు కస్తూరి వారి కోడలివి, కస్తూరి వారికి మంచిపేరు తేవాలని నాచేత కస్తూరి పేరు కూడా పెట్టించిన ఘనత ఆయనకే దక్కింది. మీరిద్దరూ భగవద్గీత బోధించాలని, ఆ బోధకు అక్షరరూపం ఇవ్వాలనీ మనసారా ఎన్నిసార్లో దీవించారు. మా బాబాయి కోరిక ఇవాళ సాకారం అయ్యేసరికి మన కళ్ళముందు లేరు కాని మా గుండెల్లో చిరస్థాయిగా నిలిచిన **శ్రీ మద్దూరి వెంకట సుబ్బారావు గారికి** ఈ అక్షర నివాళులు అర్పించుకుంటున్నాను.

– కస్తూరి రాజ్యశ్రీ

మాకు అమూల్యమైన దక్షిణ లభించింది

గీతాగంగోదకం పీత్వా పునర్జన్మ న విద్యతే ॥

జూలై 24, 2021 శనివారం గురుపూర్ణిమ చాలా వైభవంగా జరుపుకున్నాము. ఆ రోజున మా సభ్యులకు ఒక అభ్యర్థన చేశాను. 'మీరు మాకు దక్షిణగా ధనం, బట్టలు ఇస్తున్నారు. ధనం మన ట్రస్టు అకౌంటులో వేస్తున్నాము. మేము మీనుంచి ఆశించే దక్షిణ ఒకటే ఉంది. మీరందరు ఇవ్వలిగినదే. మీ దైనందిన జీవితంలో రోజూ కేవలం పది నిముషాలు మాకు దక్షిణగా ఇవ్వండి. ఆ పది నిముషాలూ పదిపేజీలు మన భగవద్గీత పారాయణం చేయండి.

'పారాయణం అంటే స్వామీజీ బోధించిన ఈ భగవద్గీతను క్రమం తప్పకుండా, ప్రతిరోజూ, అర్థం చేసుకుంటూ, శ్రద్ధగా, అధ్యయనం చేయటం. ఇలా చేయటంవల్ల మీ జీవనవిధానంలో మార్పువచ్చి, మీ ఆధ్యాత్మిక ప్రయాణం నిరాటంకంగా సాగి, ఈ మానవజన్మకు సార్థకత కలుగుతుంది. సార్థకత ఏమిటి? జీవన్ముక్తి! ఇది నేను ఆశించిన గురుదక్షిణలోని రహస్యం.'

దాదాపుగా అందరూ సహృదయంతో, సానుకూలంగా, రెట్టించిన ఉత్సాహంతో స్పందించి గీతా పారాయణం మొదలుపెట్టారు. చాలామంది అంతకుముందే చదివినా కూడా మళ్ళీ మాకోసం, మా దక్షిణకోసం పారాయణం చేయడం మొదలు పెట్టారు. మేము సైతం నడుం కట్టాం. వారితో పాటుగా పారాయణం చేస్తున్నాం.

ఆర్ష విద్యా తరంగిణి సభ్యులు వారివారి పారాయణం ప్రగతి, విశేషాలు, అనుభూతులు, ఆనందము తరుచూ మాతో పంచుకుంటున్నారు. మాకెంతో ఆనందంగా ఉంది. **మాకు అమూల్యమైన దక్షిణ లభించింది**. కొన్ని సంవత్సరాల క్రితం, నేను రామాయణం, ఇంకా సుందరకాండ పారాయణ చేస్తూండే వాడిని. ముఖ్యంగా సుందరకాండ చాలాసార్లు, చాలా సంవత్సరాలు పారాయణం చేశాను. సుందరకాండ పారాయణ పూర్తి చేసినప్పుడల్లా మాకు ప్రత్యేకించి ఒక విభూతి కలిగేది. అందులో కొన్ని ఆర్ష విద్యా తరంగిణి సత్సంగ్ సభ్యులతో ప్రస్తావించాను. ఇంక మేము పొందిన అలౌకిక ఆనందము చెప్పనలవికాదు. బహుశః ఆ పారాయణ బలమే కావచ్చు, మాకు శ్రోత్రియులు, బ్రహ్మనిష్ఠులైన, పూజ్యస్వామి దయానందజీ, పూజ్యస్వామి పరమార్థానందజీ సద్గురువులుగా లభించారు. వారి బోధలు మమ్మల్ని అద్వైతం లోతుల్లోకి తీసుకువెళ్ళి ఆ జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబెడుతున్నాయి.

సభ్యులకు ఈ గీతాధ్యయనంవల్ల కలుగుతున్న ప్రయోజనాలు– చిత్తశుద్ధి, చిత్తైకాగ్రత, చిత్తవైశాల్యత ఏర్పడి. జ్ఞానయోగ్యత వచ్చి, ఆత్మజ్ఞానం కలుగుతోంది. నిత్యం దైవచింతన ఉంటోంది. దైవీసంపత్తి అలవడుతోంది. గీత మోక్షశాస్త్రము కాబట్టి అర్థయుక్తంగా గీతా శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేస్తున్న సభ్యులు జీవన్ముక్తిని చవిచూస్తున్నారు. ఇలా నిత్యం గీతాధ్యయనం కొనసాగిస్తూ అందరూ పరిపూర్ణత్వాన్ని ఆస్వాదించాలని ఆశిస్తూ

– రాఘవ రావు

ఆర్ష విద్యా తరంగిణి సభ్యుల స్పందనలు

ప్రతి అధ్యాయానికి ఉపోద్ఘాతం, సారాంశం, వీటితో బాటు స్వామీజీ ఆణిముత్యాలు ఈ గ్రంథం ప్రత్యేకత. అవసరమైన చోట వేదాంత ప్రాథమిక అంశాలు, వివిధ ఉపనిషత్తులనుండి, భక్తి గ్రంథాలనుండి చెప్పి వివరించారు. మూడు ప్రమాణాలతో **జాతస్య హి ధృవో మృత్యుః** వివరణ బాగా వచ్చింది. అలాగే గ్రంథిశ్లోకాల వివరణ తేలికగా అర్థమయేటట్లు ఉంది. గంభీరమైన విషయాలవల్ల పాఠకుడు ఇబ్బందిపడకుండా అక్కడక్కడ హాస్య గుళికలూ ఉన్నాయి. ఫ్రీవిల్లా లేక విధా అనే ప్రత్యేక విశ్లేషణ బాగుంది. సున్నితమైన, వివాదాస్పదమైన వర్ణాశ్రమధర్మాల వివరణ ఎంతో హృద్యంగా ఉంది. భగవద్గీత అంటే ఎవరో పండితులకే కాని మాలాంటి సామాన్యులకి కాదు అనే అపోహ ఈ గ్రంథం పోగొట్టింది. సాధకులకు ఇది కరదీపిక, చిరకాలం ప్రతీ ఇంట్లో ఉండదగినదీ భగవద్గీత. ప్రతిపుటలో మేడంగారి తపస్సు కనపడింది. స్వామీజీ బంగారం అయితే, మేడంగారు ఆభరణం. **– డా॥ జి. ఎస్. ఎన్. మూర్తి**

భగవద్గీత చదువుతుంటే గురువులు ఎదురుగుండా ఉండి చెపుతున్నట్టుగా ఉంది. అంత విపులంగా రాసారు గురువులు. ముందు చదవని వారికి కూడా చక్కగా అర్థమయ్యేటట్లుగా వివరించారు. **– సత్యవాణి**

ఉపనిషత్సింహావలోకనం, వేదాంత సాంకేతికపదపరిచయం, ఆచరణకు అనువైన వివరణా పద్ధతి, ఎవరైనా ఈ గ్రంథాన్ని ముందు పెట్టుకొని క్లాస్ తీసుకునే శైలిలో, సంస్కృత–తెలుగు భాషా నిఘంటువుగా, శ్లోకవిశ్లేషణపరంగా పదవిచ్ఛేదన, అన్వయం, పద అర్థం, తాత్పర్య విధానం, దానితోపాటు అద్భుతమైన వ్యాఖ్యతో పరిపూర్ణమైన గ్రంథంగా వెలువడి మాకు అందుబాటులో ఉండడం మా అదృష్టం. **–జోగారావు**

విస్తృతమయిన వివరణ, సులభంగా అర్థమవటానికి నేటి సమాజంనుండి ఉదాహరణలు, ప్రత్యేకంగా పొందుపరచిన అన్వయంతో కూడిన ఈ గ్రంథం అద్భుతంగా రూపుదిద్దుకుంది. దీనిని చదవటంవలన నాలో మెల్లమెల్లగా ఈశ్వరార్పణబుద్ధి, ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి పెరుగుతున్నట్లు అనిపిస్తోంది. గురువులు కోరిన గురుదక్షిణ నాకు దినచర్యగా మారింది. **– డా॥ యాదగిరి రావు**

ఈ భగవద్గీత చదవటంవలన నేను 'ఏమిటి'నుంచి 'అయితే ఏమిటి' అన్న స్థాయికి ఎదిగాను. జీవితంలోని మంచిచెడులు వచ్చి పోయే మేఘాలని తెలుసుకొన్నాను. జగత్‌యొక్క మిథ్యాతత్త్వాన్ని గ్రహించగలిగాను. ఈ మార్పు నా మానసిక సమతుల్యతకి దోహదపడింది. **–సూర్యకుమారి**

అక్షరం(ముద్రణ) అద్భుతం. సారవంతం, అర్థతాత్పర్యం. అన్వయం సుస్పష్టం. పదవిచ్ఛేదం దోషరహిత ఉచ్చారణానుకూలం. వివరణ సులభగ్రాహ్యం, గీతాపారాయణానుభవం అనుభవైకవేద్యం. **–డా॥ జయంత్**

జనాకర్షణగా, మనోరంజకముగా, అత్యంత సరళమైన భాషలో విశ్లేషిస్తూ వ్రాసిన భగవద్గీతా గ్రంథము అత్యంత అభినందనీయం. రచయిత్రి గారు శ్లాఘనీయులు. **– రొక్కం కుమార్ రావు**

శక్తిప్రదాత – గంగానదిలో మునిగి స్నానం చేస్తే తాజాగా ఉన్నట్లు, కొత్తగా కొండంత శక్తి వచ్చినట్లు అనిపిస్తుంది. అలానే బ్రహవిద్యా బోధలో మునిగితే అంత తాజాగానూ, అంత శక్తి వచ్చినట్లూ అనిపిస్తుంది. అలానే మా ఆర్ష విద్యా తరంగిణి సభ్యులమందరమూ **'మీ బ్రహ్మవిద్యా బోధ అనే గురుఘాట్‌లో ' బ్రహ్మవిద్యా స్నానం చేస్తూ సంసారమలమోచనం** వదిలించుకుంటూ, మరింత పునీతులమవుతూ, ఆనందసాగరంలో అహరహం మునకలు వేస్తూ ఉన్నాము.**– శారదక్క**

గురువుగారు భగవద్గీతను రోజూ పదిపేజీలు చదవమని, అది తమకు గురుదక్షిణ అనగానే శ్రద్ధగా పఠనం ప్రారంభించాను. చదువుతుంటే ఎన్నోసార్లు గురుముఖత విన్నవే అయినా, మనస్సుకు ఎంతో తృప్తినీ, ఆనందాన్నీ కలుగచేస్తున్నాయి. శ్రవణం, మననం చాలా కాలంగా చేస్తున్నాను. ఇక బోధల ప్రభావంవలన, ఏమి జరిగినా ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరించాలని, ఏ పని చేస్తున్నా ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో చేయాలని బుద్ధి హెచ్చరిస్తున్నది. నా కృషి లోపం లేకుండా ఆచరిస్తాను. **– రమాభారతి**

శ్రీ కృష్ణపరమాత్మకు భగవద్గీతను బోధించే గురువులంటే చాలా ఇష్టం, కాబట్టి ఆ గురువు గారైన పరమార్థానంద స్వామిని మీకు అందించి మీచే ఈ భగవద్గీతను వ్రాయించారు. దీనిలో ప్రత్యేకత– ప్రతి అధ్యాయానికి ఉపోద్ఘాతం, సారాంశము, ప్రత్యేక విశ్లేషణలు. సంస్కృతం కూడా అందరికీ అర్థమయ్యేలా ఉంది. చదివిన వారు వారి బంధువులకు, స్నేహితులకు, క్లాసులు చెప్పేటట్టుగా ఉంది. ఉపనిషత్తుల సారమంతా రంగరించి కూర్చినందువల్ల చాలా సులభంగా అర్థము చేసుకుని మధ్యమ అధికారులు కూడా ఉత్తమ అధికారిగా ఎదుగుతారు. ఇలాంటి భగవద్గీత గురించి ఎంత చెప్పినా తక్కువే. **– సి. రాజ్యలక్ష్మి**

గురువుగారు శ్రీమతి రాజ్యశ్రీ గారు రచించిన శ్రీ మద్భగవద్గీత గ్రంథము తేటతెలుగులో, సులభశైలిలో అందరికీ అర్థం అయ్యేలాగ ఉంది. ప్రతిమనిషికీ నిత్యజీవితంలో ఎదురయ్యే అనుభవాలను ఉదాహరణలుగా చెప్పడంవల్ల, భగవద్గీతలో శ్రీకృష్ణపరమాత్మ చెప్పిన అంశాలు ఆదర్శప్రాయాలు, ఆచరణీయసాధ్యాలు అని తెలిసింది. మలం, విక్షేపం, ఆవరణాలు ఎలా తొలగించుకోవాలి; రాగం, మోహం, శోకం ఎలా అధిగమించాలి; ఆత్మ, అనాత్మల మధ్య భేదం ఏమిటి; కర్మ యోగం అంటే ఏమిటి; చిత్తశుద్ధి, చిత్త ఏకాగ్రతలకు మార్గాలేమిటి; జ్ఞానయోగంవల్ల ఉపయోగాలు ఏమిటి అన్న అంశాల వివరణ చాలా బాగుంది. శాంతి, భద్రత, ఆనందం బయట లేవు, నీలోనే ఉన్నాయని నొక్కి వక్కాణించడం అందరికీ చాలా ఉపయోగకరం. ముఖ్యంగా తత్త్వమసి, అహం బ్రహ్మాస్మి అన్నది అర్థమవడానికి, కర్ణుడు – కుంతి దృష్టాంతం చూపి వివరించడం నాకు చాలా చాలా నచ్చింది. **– రేణుక**

తేట తెలుగు భాషలో సులభశైలిలో పండితపామరులకు అర్థం అయ్యేరీతిలో సాగింది. గ్రంథం పఠించుటవలన వ్యక్తిత్వవికాసము, స్థితప్రజ్ఞత నాలో పెంపొందాయని నమ్ముతున్నాను. నా ఆధ్యాత్మికచింతన కొనసాగుటకు దోహదకారి ఈ గ్రంథరాజము అని నా భావన **– సుమంగళి**

సమస్త వేదముల సారమైన జ్ఞానమే భగవద్గీత. దీనిని సరళమైన చక్కని వ్యాఖ్యానముతో ప్రతిపదార్థ సహితముగా సులభమైన సాహిత్యసౌరభముతో తెలుగులో మా పూజ్యగురుదంపతులు అనువదించిరి. మహనీయుల వాక్యములందు మిక్కిలి శ్రద్ధావిశ్వాసములను ఉంచుట ఆస్తికులమైన మనందరి కర్తవ్యము.

–సిరిగిరి ప్రభాకర్

రాజ్యశ్రీ అమ్మ వ్రాసిన భగవద్గీత చదువుతున్నప్పుడు భగవద్గీత ఉపనిషత్తు సారమని బాగా అర్థమయింది. సందర్భోచితంగా ఉపనిషత్తుల మంత్రాలను భగవద్గీతకు అనుసంధానము చేస్తూ చాలా చక్కగా వివరించారు. భజగోవిందంవంటి ప్రకరణగ్రంథములోని శ్లోకాలను ఉటంకించారు. ఈ గ్రంథ పారాయణం ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు ఎంతగానో ఉపయోగపడుతుంది. **– శోభ**

ఈ భగవద్గీతలోని ప్రతి అంశము సందర్భోచితమైన ఉదాహరణలతో, ఎంతో వివరణాత్మకంగా ఉండి, అద్వైతవేదాంతపరంగా నిస్సంశయజ్ఞానాన్ని కలిగించేదిగా ఉంది. ఫ్రీ విల్లా? విధా? దీనిపై చేసిన ప్రత్యేక విశ్లేషణ ముఖ్యంగా నాకు నచ్చిన అంశం. – **పి.వి.యస్.యస్. శాస్త్రి.**

భగవద్గీత సారాంశం – బాహ్యప్రపంచాన్ని మార్చటం కాదు. ఆంతరిక శక్తిని పెంపొందించటం. స్కూలు మన మేథస్సుకు పదును పెడితే, గీత భావోద్రేకాలను తీర్చుదిద్దుతుంది. తెలివితేటలనే ఇంటిలిజెంట్ కోషంట్(ఐక్యూ)కన్నా భావోద్రేకమనే ఎమోషనల్ కోషంట్(ఇక్యూ) చాలా ముఖ్యం. జ్ఞాని చూసేది – అద్వైత నిత్యజలం; అజ్ఞాని చూసేది– ద్వైత అనిత్య తరంగం. అద్వైతం నిత్యం–ద్వైతం అనిత్యం. ఈ వాక్యాలలో ఎంతటి అర్థం ఉంది! ఈ భగవద్గీతలో ప్రతి అధ్యాయం ఒక ఆణిముత్యం.– **రాజేశ్వరి**

భగవద్గీత, అరటిపండు ఒలిచి నోటిలో పెట్టిన చందంగా, తేలికగా నా మనసుకు హత్తుకుపోయింది. స్వామి పరమార్థానందజీ బోధనల ఆధారంగా రాజ్యశ్రీ గారు తెలుగులో అనువదించిన, ఈ గ్రంథము **"జ్ఞానమకరందము "** అంటాను నేను. ఎందుకంటే – వేదాంతభాగము – ఉపనిషద్భాగము– ఇందులో మనకు తన సరళమైన, మధురమైన, తెలుగునుడికారముతో మేళవించి, స్వయంగా మనచేత జ్ఞానామృతాన్ని గ్రోలించారు. శ్రోత్రియ బ్రహ్మనిష్ఠుడు అయిన గురువు లేనిదే ఆత్మజ్ఞానం పొందటం అసాధ్యం అంటారు. కాని రాజ్యశ్రీ గారి భగవద్గీతను మూడు షట్కములు, ఆసాంతం అధ్యయనం చేస్తే– మనకు గురువుగా మన స్వామి పరమార్థానందజీ ప్రత్యక్షంగా బోధించినంత అనుభూతి కలిగి జీవన్ముక్తి ఫలం లభిస్తుంది. ఇది ముమ్మాటికీ నిజం. **– విష్ణుప్రసాద్.**

మీరు రచించిన భగవద్గీత ధ్యానశ్లోకాలనుంచే వివరణ చాలా బాగుంది. యింత వివరణ నేను యింతకుముందు ఎక్కడా చదవలేదు. అలాగే యిది చదవక ముందు రాగ, శోక, మోహాలలో మునిగి వున్నాను. ఇప్పుడు వాటి అర్థం తెలిసాక వాటినుంచి బయట పడటానికి ప్రయత్నిస్తున్నాను. సంసారం, బంధకత్వం అన్నీ మిథ్య అని అర్థం అయింది. ప్రపంచంమీద ఆధారపడడం సంసారం. దేవునిమీద ఆధారపడటం భక్తి. మనమీద మనం ఆధారపడటం జ్ఞానం. అజ్ఞానం దుఃఖహేతువు. జ్ఞానం సుఖహేతువు. **– నళిని**

అద్భుతం రోమహర్షణమ్ – మల్లెపువ్వు పూర్తిగా విచ్చుకున్నాకే దాని పరిమళం తెలుస్తుంది. మాకు భగవద్గీతలో మొదట్లో లౌకిక విషయాల విశ్లేషణ మాత్రమే అర్థమయింది. ఆత్మబోధ ఇంతకుముందు అవగాహన కాలేదు. ఇందులో లోతుగా వెళ్ళిన కొద్దీ నాకు కొత్తగా తెలిసిన అంశాలు – రాగం, శోకం, మోహం – అద్భుతవిశ్లేషణ; దుఃఖం అంటే సత్యాన్ని ఒప్పుకోక పోవటం; మనం పరిస్థితులను మార్చలేనప్పుడు వాటిని స్వీకరించగలగటం; కర్మయోగం, తరువాత ఉపాసనయోగం, తరువాత వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనల వరుస క్రమం ప్రాముఖ్యత ఇప్పుడు తెలిసింది. ఇంతకుముందు గందరగోళంగా ఉన్నది ఇప్పుడు స్పష్టంగా అర్థమైనది. **–రామమోహన రావు**

ఈ భవసాగరంలో అహంకారమమకారాలతో వచ్చిన అన్ని రకాల సమస్యలకు, ఈ భగవద్గీతే పరమౌషధము **–రమాదేవి**

నాకు విభూతియోగము చాలా బాగా నచ్చినది. విశ్వంలో ప్రతి అణువున, భగవంతుడు ఎలా ప్రకటితమవుతున్నాడో – అంటే జ్యోతులలో సూర్యునిగా, ఏనుగులలో ఐరావతంగా, జలరాశులలో సముద్రునిగా, ఆ పరమాత్మ విభూతులతో విశ్వరూపదర్శనం అయినట్లే అనుభూతి చెందాను. పారమార్థిక స్థాయిని బాగా అర్థం చేసుకున్నాను. నిర్గుణబ్రహ్మ గురించి బాగా అవగాహన అవుతున్నది. ఈ భగవద్గీత చదువుతుంటే సమయమే తెలియకున్నది. ఏదో అనిర్వచనీయమైన ఆనందం కలుగుతున్నది.

– వి.సాయిలక్ష్మి

ప్రతి పని ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో చేస్తూ, ఈశ్వరసంకల్పము ప్రకారమే జరుగుతున్నది, అన్న స్పృహతో చేస్తూ ఉంటే ఏది కూడా కష్టముగా అనిపించక, శ్రద్ధగా చేయాలి అనిపిస్తుంది. ఇక నిషిద్ధకర్మలు చేసే అవకాశం లేదు. ఏమి జరిగినా ఈశ్వరప్రసాదంగా, భావిస్తూ, ఈశ్వరార్పణ చేస్తూ ఉంటే బంధకత్వానికి, రాగం, మోహం, శోకంకు కూడా తావు లేకుండా చాలా తేలికగా ఉంది. **– సరోజినీ దేవి**

గురుమాతగారు, మీరు రచించిన మొదటి షట్కము చూడగానే నా హృదయంలో ఆశ్చర్యానందాలు కలిగాయి. ఆ పరమాత్మే మీలో ఉండి, ప్రతిపదము వ్రాయించారు. అదీ మా గురువులే వ్రాయడం మేము చేసుకున్న సౌభాగ్యం. కర్మయోగంద్వారా చాలా మనస్సుకు హత్తుకుపోయి, ఆ మార్గంలోనే వెళ్ళేలాగ, మా మనస్సులను చాలా విస్తారంగా సిద్ధం చేస్తూ వస్తున్నారు. సనాతనంగా ఆ పరమాత్మ ఈ లోకానికి భగవద్గీత అందించారు. ఏ పని చేసినా మంచిబుద్ధితో అంటే ఆ కర్మను ఈశ్వరార్పణ బుద్ధితో చేస్తేనే అది కర్మయోగం అని ఇటువంటి చాలా మార్గదర్శకాలతో మా ముందు ఆ గీతామృతమును అందించారు. – **పి.యమున.**

ఈ భగవద్గీత రచన – ఆస్వాదన – అద్భుతం, అద్వితీయం, అమోఘం, అనిర్వచనీయం, ఆశ్రితవత్సలం, అభీష్టఫలప్రదం, అమదానందసందోహభరితం, అనుభవైకవేద్యం. నాకు బాగా నచ్చిన అంశం త్రైగుణ్య విశ్లేషణ **– మల్లాది శిరీష కుమారి**

భగవద్గీతలో నాకు నచ్చిన ముఖ్యాంశాలు– రాగ, శోక, మోహం గురించి; మనసుని ధ్యానంద్వారా ఎలా అదుపులో పెట్టుకోవాలి; మనసు మోహంవల్ల వివేకం ఎలా కోల్పోతుంది. సన్యాసం, అజ్ఞానం, జ్ఞానం, యోగా గురించి చాలా విపులీకరించి, జీవితసత్యాన్ని నిజమైన అక్షర రూపంలో తీర్చిదిద్దారు. కర్మ చేయి, జ్ఞానయోగ్యతను పొందు, జ్ఞానంతో మోక్షం పొందు అని చాలా చక్కగా వ్రాశారు. ఈ భగవద్గీత చదివి జీవరహస్యం తెలుసుకోవాలి. చాలా బాగుంది.– **తాతా కామేశ్వరి**

ఈ భగవద్గీత పుస్తకములో అర్థములు ఒక క్రమపద్ధతిలో వివరించుట జరిగినందువలన భగవద్గీత చదువుతున్నప్పుడు శ్లోకాలు కూడా తేలికగా చదవగలగటమేకాక కొన్ని ముఖ్యమైన శ్లోకాలను కంఠస్థము కూడా చేయగలుగుట నాకు ఎంతగానో సంతోషముగా వున్నది. **– శ్రీధర్ కర్పూరపు**

నాకు మానసిక పరిపక్వత ఈ గీతా బోధవలన వచ్చింది. ఆత్మ సాక్షిచైతన్యరూపంలో అందరి హృదయాలలో ఉన్నది అని, ఈ గీత ద్వారా గ్రహించాను. భగవద్గీత చదువుతుంటే ఇది అక్షరాలా మోక్షశాస్త్రమే అనిపించినది. ఈ జగత్‌లో అణువణువులోను భగవంతుని స్వరూపమే ఉంది అని అర్థం చేసుకున్నాను. చదివిన కొద్ది మాసాల్లోనే అమితానందం కలుగచేస్తుంది. సుస్పష్టంగా గీతలోని అద్వైతామృతవర్షిణి మాపై కురిపించి, నేను పూర్ణుడును, ఆనందము నా స్వరూపం, ఆ పరమాత్మను "నేనే" అనే నిశ్చయాత్మకబుద్ధిని కలుగచేసి, జీవన్ముక్తిని చవి చూపిస్తున్నారు **– జి విష్ణుప్రియా దేవి**

భగవద్గీత ప్రతి మనిషియొక్క జీవనయానానికి చుక్కాని లేక నిఘంటువులా ఉన్నది. అవసరమైన చోట సమానభావముగల ఉపనిషత్ మంత్రాల వివరణ చాలా బాగుంది. **– మీనాక్షి.**

ఈ భగవద్గీతనందు ఒక వరుస క్రమములో శ్లోకము, ప్రతిపదార్థము, అన్వయము, తాత్పర్యము, విశ్లేషణ, ఉదాహరణలతో చదువుతున్నప్పుడు ఒక దృశ్యమాలిక వలె గోచరించుచున్నది. మేము పారాయణము చేయుటకు ఎంతో ఆసక్తికరముగాను, సౌలభ్యముతోను ఉండి దివ్యానుభూతిని కలిగించుచున్నది.– **సంధ్యారాణి కర్పూరపు**

గురుదక్షిణగా గురువుగారు శ్రీ మద్భగవద్గీత పారాయణం చేయమని చెప్పిన తరువాత. నేను శోభగారు కలిసి చర్చించుకొంటూ చదువుచున్నాము. అమ్మగారు ఉదాహరణలతో చక్కగా వ్రాసినందువల్ల మొదటసారి చదువుతున్నా. బాగా అర్థమవుతూ ఉంది. ధ్యానంలో కూడా మనసుకు ఏకాగ్రత కలుగుతున్నది. **– సి. సరళ**

కృష్ణుని బోధ, మన వ్యవహరిక జీవితంలో ఇంత ఇంకిపోయేలా ఉండటంవల్ల, అతి సరళంగా చెప్పాలంటే మన నడవడికను ప్రతిక్షణం గమనించుకుంటూ సరిదిద్దుకోవటం, చాలా తేలిక అనిపిస్తుంది. ఈ బాట ఒకప్పుడు అమ్మో అనిపించవచ్చు. కానీ, ఇది చదువుతుంటే, చాలా ధైర్యంగా, నమ్మకంగా నడవగలం అనిపిస్తుంది.ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే మనం "స్థితప్రజ్ఞత" సాధించటం తథ్యం అనే అభయాన్ని ఇచ్చారు. **– లక్ష్మి భాగవతుల**

వేదాంతం శ్రుతిప్రమాణము, భగవద్గీత అనుభవప్రమాణము. అందుకనే **'బ్రహ్మవిద్యాయామ్ యోగశాస్త్రే'** అన్నారు. గీత సంసారం దుఃఖసంయోగ, వియోగమని చెప్తుచున్నది కదా! **'సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ'** అన్నాడు భగవంతుడు. ఈ వాక్యాన్ని ఎంతో వివరంగా మనకు బోధించారు. ఉపనిషత్తులు, బ్రహ్మసూత్రాలు, వివేకచూడామణి, భాగవతం– వీటన్నిటి సారం భగవద్గీతలో ఉంది. అందువల్ల ఇది ఒక్కటీ రోజూ అధ్యయనం చేసుకుంటూ ఆచరణలో పెట్టుకున్న వారికి ఆనందమే ఆనందం. ఇది సత్యం – **సుభద్ర**

మనకు ఆస్తిపాస్తులు, వస్తువులు ఏమి ఉన్నా వాటిమీద అభిమానం పెంచుకోకూడదు. అవి భగవంతునికి చెందినవనుకోవాలి. నిజం చెప్పాలంటే మనల్ని ధర్మాధికారిగా నియమించాడాయన. వాటిని మన అవసరానికి వాడుకోవడానికి తాత్కాలికంగా ఇచ్చాడు. ఎప్పుడు కావాలంటే అప్పుడు వెనక్కు తీసుకునే హక్కు ఆయనకుంది. నేను భగవద్గీత చదవడము మొదలు పెట్టిన 14వ రోజున నాకొక సత్సంగంనుండి కబురొచ్చింది. వారు భగవద్గీత చెప్పవలసిందిగా నన్ను కోరారు. – **స్వర్ణలత**

ఈశ్వరార్పణ బుద్ధితో చేస్తే ఎంత చిన్న పనినైనా నిర్లక్ష్యం చేయము. ఈశ్వరునికి అర్పిస్తాము. కనుక వచ్చిన ఫలం ప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరిస్తాము. ప్రకృతిసూత్రం భగవంతుడే కనిపెట్టాడు. మనం ఉన్నదాన్ని పట్టుకొంటాము. ఏదైనా కనిపెడితే ఆ బుద్ధి భగవంతుడే ఇచ్చాడని కృతజ్ఞత చెప్పాలి. – **తాయారు**

భగవద్గీత పుస్తకాలు గురువులద్వారా మనకు అందిన విలువైన కానుకలు. ఆంగ్లమాధ్యమం ద్వారా నేను వినని పరమార్థానంద స్వామిజీ గారి బోధనలను చక్కగా కూర్చి అందించారు – **మాధవి**

ఈ భగవద్గీతలో నాకు నచ్చిన అంశాలు – మార్చలేని పరిస్థితులను నీవు స్వీకరించవలసిందే. ఈ విషయము నాకు ప్రేరణనిచ్చింది. పరిస్థితులకు మనస్సును సిద్ధము చేసుకోగలననే భావిస్తున్నాను. ధ్యానం, శరణాగతి పాటించడంవలన పరిస్థితులను గొణుగుతూ, ఏడుస్తూ, ఏడ్పిస్తూ, ద్వేషంతో ఎదుర్కొనకుండా చిరునవ్వుతో స్వీకరించే సాధన చేయాలని చేప్పే స్వామీజీ బోధ ఎంతో ప్రశంసనీయము.

– పి వేంకటాచార్యులు

భగవద్గీత చదవటం నాకు చాలా ఆనందాన్నిస్తుంది. సత్త్వగుణం పెంచుకుని, ఆత్మనిష్ఠలో ఉండి శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలతో జ్ఞానం పెంచుకోవాలనే కోరిక నాకు కలిగినది. విభూతియోగము, విశ్వరూపదర్శనయోగాలు గురువుగారు వివరించినవి చదువుతూ ఉంటే అలౌకిక ఆనందము కలుగుతున్నది. – **ఈశ్వరి**

ఈ భగవద్గీత చదువుతున్నప్పుడు ఇంకా ఇంకా చదవాలి అనిపిస్తుంది. గురువుగారు మా ముందు కూర్చుని మాకు బోధిస్తున్న ఆనందం కలుగుచున్నది. భగవద్గీత చదవటంవలన ద్వైతంనుండి అద్వైతజ్ఞానం పొందిన అనుభూతి పొందుతున్నాను. భగవద్గీత పారాయణం చేస్తున్నప్పుడు నాకు సమయం తెలియటం లేదు. **–గంగాయమ్మ**

మన గురువులు శ్రీమతి రాజ్యశ్రీగారు, వారి గురువులైన, పూజ్య స్వామి పరమార్థానందజీ బోధనల స్ఫూర్తితో మనకందించిన "శ్రీమద్భగవద్గీత" మిక్కిలి సులభమైన శైలిలో సర్వసుబోధములుగా వ్రాయబడింది. ప్రతిశ్లోకముయొక్క అర్థాన్ని, దాని వెనుకనున్న అంతరార్థాన్ని విశదీకరించి ఉదాహరణ సహితముగా వివరించుటయే గాక, సాధకులు నిత్యము మననము చేయవలసిన యెన్నో విషయాలను తేలికగా అర్థం చేసుకునే రీతిలో, ఈ అక్షరమాలలో పొందుపరిచారు. మంచిపనులు, మంచిరచనలు చేసేవారు అరుదైన ఈ రోజులలో, ఈ బృహత్కార్యాన్ని నిర్విఘ్నంగా కొనసాగించిన వారి దృఢసంకల్పం అభినందనీయం. ఇంతేకాక, అంతకంటే దృఢంగా, ఈ పుస్తకాలను చదవాలన్న ఆతృత ఉన్న ప్రతివారికి ఉచితంగా అందజేయటమే కాకుండా, వారిచే, నిత్యపారాయణ యజ్ఞం చేయిస్తూ దాన్ని ఒక గురుతర బాధ్యతగా స్వీకరిస్తున్నారు. **– నిర్మల**

నాకు భగవద్గీతలో బాగా నచ్చినవి: కుండ– మట్టి, చేయి – కాంతి, చీకటిగది–వెలుతురు ఉదాహరణలు; ఆత్మానాత్మల వివరణ; సిత్థప్రజ్ఞ లక్షణాలు; వాటిని పరీక్షించుకొనుటకు వివరించిన ఎఫ్ ఐ ఆర్ పరీక్ష; రాగం, శోకం, మోహాల వివరణ; జ్ఞాని చేయు కర్మలను అజ్ఞాని అనుకరించుట, దాని ప్రాముఖ్యము. **– విజయానంద్**

మన భగవద్గీత పారాయణం చేయడంవల్ల క్రమశిక్షణ, అంతర్గత ఎదుగుదల వచ్చింది. అంతర్గత ఎదుగుదలవల్ల సమస్యను చూసే దృక్కోణం మారింది **– ప్రసన్న**

ఏ పని చేస్తున్నా అది అశాశ్వతమనీ, అముఖ్యమనీ, అసలు లక్ష్యం దైవచింతన అనీ గుర్తుంచుకోవాలి. ఎన్నడూ వాదనలోకి దిగకూడదు. ఈ భగవద్గీతనుంచి మనం నేర్చుకున్న జ్ఞానం మన అణువణువులోనూ ప్రవేశించాలి. అప్పుడే అది మన జీవితాన్ని మార్చివేస్తుంది. **– ఆషారాణి**

'ఈ భగవద్గీత' అందరికీ అందుబాటులో ఉండే **'ద్రాక్ష పళ్ళ'** గుత్తి వంటిది. ఇది పామరుడికి, పండితుడికి, సమానమైన రసముతో అర్థమయ్యే రీతిలో సరళమైన భాషలో, రసరమ్యముగా ఆనందాన్ని అందిస్తోంది. **– గందవరపు మంజుల**

శ్రీమద్భగవద్గీతా మాహాత్మ్యమ్

గీతాశాస్త్రమిదం పుణ్యం యః పఠేత్ ప్రయతః పుమాన్ ।
విష్ణోః పదమవాప్నోతి భయశోకాదివర్జితః ॥ 1

గీతాధ్యయనశీలస్య ప్రాణాయామ పరస్య చ ।
నైవ సంతి హి పాపాని పూర్వజన్మకృతాని చ ॥ 2

మలనిర్మోచనం పుంసాం జలస్నానం దినే దినే ।
సకృద్గీతాంభసి స్నానం సంసారమలనాశనమ్ ॥ 3

గీతా సుగీతా కర్తవ్యా కిమన్యైః శాస్త్రవిస్తరైః ।
యా స్వయం పద్మనాభస్య ముఖపద్మాద్వినిఃసృతా ॥ 4

భారతామృతసర్వస్వం విష్ణోర్వక్త్రాద్వినిఃసృతమ్ ।
గీతాగంగోదకం పీత్వా పునర్జన్మ న విద్యతే ॥ 5

సర్వోపనిషదో గావో దోగ్ధా గోపాలనందనః ।
పార్థో వత్సః సుధీర్భోక్తా దుగ్ధం గీతామృతం మహత్ ॥ 6

ఏకం శాస్త్రం దేవకీపుత్రగీతమ్ ఏకోదేవో దేవకీపుత్ర ఏవ ।
ఏకో మంత్రస్తస్య నామాని యాని కర్మాప్యేకం తస్య దేవస్య సేవా ॥ 7

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

శ్రీమద్భగవద్గీత - మూడవ షట్కము

అథ త్రయోదశోఽధ్యాయః - క్షేత్ర-క్షేత్రజ్ఞ విభాగయోగః

(పదమూడవ అధ్యాయము - క్షేత్ర-క్షేత్రజ్ఞ విభాగయోగము)

భగవద్గీతలో మూడు షట్కాలు ఉన్నాయి. ఒక్కొక్క షట్కంలో ఆరు అధ్యాయాలు ఉంటాయి.

మొదటి షట్కము - అధ్యాయాలు 01-06 - త్వమ్ పద విశ్లేషణ

రెండవ షట్కము - అధ్యాయాలు 07-12 - తత్ పద విశ్లేషణ

మూడవ షట్కము - అధ్యాయాలు 13-18 - అసి పద విశ్లేషణ

ఈ మూడు షట్కాలూ కలిపి **తత్త్వమసి** (తత్+త్వమ్ + అసి) మహావాక్యాన్ని విశ్లేషిస్తాయి. తత్ అంటే పరమాత్మ; త్వమ్ అంటే జీవాత్మ; అసి అంటే ఐక్యం. జీవాత్మ, పరమాత్మల ఐక్యాన్ని సూచిస్తుంది కాబట్టి ఈ వాక్యాన్ని మహావాక్యం అంటారు. భగవద్గీత ఈ మూడు షట్కాల్లోనూ, ఈ మూడు పదాలనూ విశ్లేషిస్తుంది. కాకపోతే ముందు త్వమ్ పదార్థ విశ్లేషణ వస్తుంది. రెండవ షట్కంలో తత్ పదార్థ విశ్లేషణ, మూడవ షట్కంలో అసి పదార్థ విశ్లేషణ వస్తాయి. అందువల్ల భగవద్గీత **మోక్షశాస్త్రము.**

ఒక్కొక్క షట్కంలోనూ మళ్ళీ మూడు అంశాలు చర్చించబడతాయి.

మొదటి షట్కంలోని మూడు అంశాలు

ఎ) జీవస్వరూపం – త్వమ్ పద విశ్లేషణ

బి) కర్మయోగసాధన

సి) పురుష ప్రయత్నం లేదా ఫ్రీవిల్

పురుషప్రయత్నంయొక్క ప్రాముఖ్యతను గురించి ఈ షట్కములో వివరించాడు కృష్ణపరమాత్మ. మీరు పూర్తిగా విధిచేతిలో కీలుబొమ్మలు కారు, భగవంతుడు ఆడే వింతనాటకంలో కేవలం పాత్రధారులు మాత్రమే కారు. దానికి తోడుగా మీ ఫ్రీవిల్ పాత్ర కూడా ఉంది. ఫ్రీవిల్లా, విధా? ఈ చర్చను సందర్భం వచ్చినప్పుడల్లా చూస్తూనే ఉన్నాము. మీ భవిష్యత్తును అటు పూర్తిగా విధీ నిర్ణయించదు, ఇటు పూర్తిగా ఫ్రీవిల్లూ నిర్ణయించదు.

పూర్తిగా విధిమీద ఆధారపడితే, మీరు కీలుబొమ్మలు అయినట్టు అవుతుంది. వేదాంతం ఆ సిద్ధాంతాన్ని అంగీకరించదు. జాతకంద్వారా, నాడీజోస్యంద్వారా, లేదా వేరే ఏదైనా పద్ధతిద్వారా, మీరు మీ భవిష్యత్తును తెలుసుకోగలరు కాని, మీరు గమనించాల్సిన విషయం ఒకటి ఉంది. మీ తలరాత ఎలా ఉంటే అలా అవుతుంది అనుకోకూడదు. మీ ఫ్రీవిల్ పాత్ర కూడా ఉంటుంది. ఫ్రీవిల్‌ను పురుషార్థం అనీ, ప్రయత్నం అనీ అంటారు. అందువల్ల నీ ప్రయత్నం నువ్వు చెయ్యాలి, నిన్ను నువ్వే ఉద్ధరించుకోవాలి అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఉద్ధరేదాత్మనాత్మానం నాత్మానమవసాదయేత్ ।
ఆత్మైవ హ్యాత్మనో బంధుః ఆత్మైవ రిపురాత్మనః ॥ – 6.5

అందువల్ల మీరు వృద్ధిలోకి రావటానికి మీ ప్రయత్నం మీరు చెయ్యాలి. మీరు ప్రయత్నం చేస్తే, భగవంతుని సహాయం తప్పకుండా ఉంటుంది. నువ్వు సగం, దైవం సగం అంటారు పెద్దలు.

రెండవ షట్కంలోని మూడు అంశాలు

ఎ) ఈశ్వరస్వరూపం – తత్ పద విశ్లేషణ
బి) ఈశ్వర ఉపాసన – యోగసాధన

ఈశ్వర ఉపాసన రెండు రకాలుగా చెయ్యవచ్చు – ఇష్టదేవతా ఉపాసన, విశ్వరూప ఉపాసన. ఇష్టదేవతా ఉపాసనను అభ్యాసయోగము అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. విశ్వరూప ఉపాసనకు శిక్షణను పదకొండవ అధ్యాయంలో చూశాము.

అనేకవక్త్రనయనమ్ అనేకాద్భుతదర్శనమ్ ।
అనేకదివ్యాభరణం దివ్యానేకోద్యతాయుధమ్ ॥ – 11.10

సి) ఈశ్వరకృప

మొదటి షట్కములో ఫ్రీవిల్‌యొక్క ప్రాధాన్యతను చర్చిస్తే, రెండవ షట్కములో ఈశ్వరకృపను కీర్తించాడు కృష్ణపరమాత్మ. మానవ ప్రయత్నం ముఖ్యమే కాని దానికి ఈశ్వర అనుగ్రహం కూడా తోడవ్వాలి. నిజానికి ఈశ్వర అనుగ్రహం ఎప్పుడూ ఉంటుంది. దాన్ని మనం పొందే విధానం తెలుసుకోవాలి, అంతే. జలపాతంలో అవ్యక్తంగా విద్యుచ్ఛక్తి ఉంటుంది కాని, దాన్ని సరిగ్గా వినియోగించుకునే హైడ్రోఎలక్ట్రిక్ ప్రాజెక్ట్ ఉండాలి.

అదే విధంగా ఈశ్వర అనుగ్రహం ఎలా పొందాలో నేర్చుకోవాలి. అద్వైతసిద్ధాంతులమీద ఒక అపోహ ఉంది. వారు బుద్ధిని నమ్ముతారు, వారికి భక్తి లేదు అనుకుంటారు. అది పొరపాటు. గొప్ప అద్వైతసిద్ధాంతులు కూడా ఈశ్వర అనుగ్రహం ఉండితీరాలని నమ్ముతారు.

ఈ విధంగా మొదటి రెండు షట్కాలలోనూ ఆరు అంశాలను చూశాము. ఇప్పుడు మనం మూడవ షట్కంలోకి అడుగుపెడుతున్నాము. దీన్ని చరమ షట్కము అని, అంతిమ షట్కము అని కూడా అంటారు. ఈ షట్కములో కూడా మూడు అంశాలు చర్చించబడతాయి.

మూడవ షట్కంలోని మూడు అంశాలు

ఎ) జీవ ఈశ్వరస్వరూప ఐక్యం – అసి పద విశ్లేషణ
బి) జ్ఞానయోగ సాధన
సి) విలువలు

ఎ) **జీవ ఈశ్వరస్వరూప ఐక్యం** – జీవ ఈశ్వరస్వరూప ఐక్యము అని చెప్పటంద్వారా పైపైన చూస్తే జీవునికీ, ఈశ్వరునికీ మధ్య భేదాలు ఉన్నాయని చెప్పకనే చెప్పినట్టయింది. బాహ్యంగా వీరి మధ్య భేదం ఉన్నా కూడా, స్వరూపరీత్యా రెండూ ఒక్కటే. ఈ విషయం అర్థం అవటానికి శాస్త్రంలో మనం చూసే ఉదాహరణ అల–సముద్రం.

అలకూ, సముద్రానికీ భేదం ఉందా, లేదా? పైపైన చూస్తే వాటికి చాలా పెద్ద భేదమే ఉంది. అందువల్లనే అలను అల అనీ, సముద్రాన్ని సముద్రం అనీ అంటారు. అల చాలా చిన్నది; సముద్రం చాలా పెద్దది; అల కార్యం, సముద్రం కారణం; అల జీవితం చాలా చిన్నది, సముద్రం జీవితం చాలా ఎక్కువ కాలం ఉంటుంది. కాని వాటి స్వరూపాన్ని లోతుగా విశ్లేషిస్తే రెండింటిలోనూ సమానంగా ఉన్నది ఒక్కటే – అది నీరు.

అలలో ఏం ఉంది? నీరు ఉంది. నీరు తప్ప ఏమీ లేదు. సముద్రంలో ఏం ఉంది? నీరే ఉంది. నీరు లేకుండా అలా లేదు, సముద్రమూ లేదు. అలలోనూ, సముద్రంలోనూ ఉన్నది ఒకే నీరు. ఒకే నీరుకు రెండు నామరూపాలు– అల, సముద్రం. ఇంతవరకూ నామరూపాలను చూస్తున్నాము, ఇప్పుడు మన దృష్టిని బాహ్యంగా ఉన్న నామరూపాలనుంచి, సమానంగా ఉన్న తత్త్వంవైపుకు దృష్టిని మళ్ళిస్తే అలలోనూ, సముద్రంలోనూ ఉన్నది ఒకే నీరు అని తెలుసుకుంటాము. నీరును అధిష్ఠానం అంటారు. అంటే అధిష్ఠానమైన నీటి దృష్ట్యా అల, సముద్రం రెండూ ఒకటే.

అదే విధంగా జీవాత్మ, పరమాత్మలను పైపైన చూస్తే అనేక భేదాలున్నాయి. కాని జీవాత్మ అంటే జీవ+ఆత్మ; పరమాత్మ అంటే పరమ+ఆత్మ. అంటే రెండింటిలోనూ సమానంగా ఉన్నది ఆత్మ. ఆత్మను చైతన్యతత్త్వం అంటారు. చైతన్యతత్త్వాన్ని అధిష్ఠానం అంటారు. అంటే అధిష్ఠానమైన చైతన్యం దృష్ట్యా జీవాత్మ, పరమాత్మ రెండూ ఒకటే. దీన్ని జీవాత్మ పరమాత్మ స్వరూప ఐక్యం అంటారు. దీన్నే అసి పదార్థ విశ్లేషణ అంటారు.

బి) **జ్ఞానయోగసాధన** – గురువు జీవాత్మ పరమాత్మ ఐక్యాన్ని తత్త్వమసి అనే మహావాక్యంద్వారా బోధిస్తే, శిష్యుడు అహం బ్రహ్మ అస్మి అని అర్థం చేసుకుంటాడు. నేను బ్రహ్మను అని చెప్పే మహావాక్యాన్ని అర్థం చేసుకోవటమే జ్ఞానయోగం.

జీవ–ఈశ్వర ఐక్యాన్ని బోధించే వాక్యాన్ని మహావాక్యం అంటారు. దీన్ని గ్రేట్ ఈక్వేషన్ అంటారు. ఈక్వేషన్‌ను సమీకరణం అంటారు. ఈ సమీకరణ సిద్ధాంతం అద్భుతంగా ఉంటుంది. సమీకరణం ఎప్పుడు చేస్తాము? అన్ని శాస్త్రాల్లోనూ ఈ ఈక్వేషను వస్తుంది.

ఉదాహరణకు గణితశాస్త్రంలో చూస్తే రెండు అంకెలు పూర్తిగా భిన్నంగా ఉంటే సమీకరణం చెయ్యలేము 8=9 అనలేము. అదే విధంగా రెండు అంకెలు అక్షరాలా ఒక్కలాగే ఉంటే సమీకరణం అవసరం లేదు. 8=8 లేదా 9=9 అని పనిగట్టుకుని చెప్పనవసరం లేదు. అంటే పూర్తిగా భిన్నంగా ఉంటే సమీకరణం చెయ్యలేము, పూర్తిగా ఒకదాన్ని ఒకటి పోలి ఉంటే సమీకరణం అవసరం లేదు. మరి ఎప్పుడు చెయ్యాలి? రెండు అంశాలు చూడటానికి భిన్నంగా ఉన్నా కూడా, వాటి సారం ఒకటే ఉన్నప్పుడు చెయ్యాలి.

$4+3 = 9-2$

ఈ అంకెలను పైపైన చూస్తే ఈక్వేషన్‌కు రెండువైపుల ఉన్న అంకెలు భిన్నంగా ఉన్నాయి. ఒకవైపు 4, 3 ఉంటే ఇంకొకవైపు 9, 2 ఉన్నాయి. ఒకవైపు ప్లస్ ఉంటే, ఇంకొకవైపు మైనస్ ఉంది. ఆ విధంగా ఎటు చూసినా ఈ రెండూ సరిపోవు అని కళ్ళు చెబుతున్నాయి; కాని బుద్ధి మాత్రం 'ఆగు అవి పైకి కనబడే భేదాలు, వాటి స్వరూపం ఒకటే,' అని చెబుతుంది. అది ఎలా?

$4 + 3 = 7 = 9 - 2$

4, 3 కూడితే 7 వస్తుంది; 9లోంచి 2 తీసివేసినా కూడా 7 సంఖ్యే వస్తుంది. అందువల్ల స్వరూపదృష్ట్యా రెండూ ఒకటే.

అదే విధంగా జీవాత్మనూ, పరమాత్మనూ తీసుకుంటే చాలా భేదాలు ఉన్నాయి. జీవాత్మ అల్పజ్ఞుడు అయితే, పరమాత్మ సర్వజ్ఞుడు; జీవాత్మ అల్పశక్తిమంతుడు అయితే, పరమాత్మ సర్వశక్తిమంతుడు; జీవాత్మ అల్పగతుడు అయితే, పరమాత్మ సర్వగతుడు. అలా చెప్పుకుంటూపోతే, ఎన్నో భేదాలు ఉన్నాయి. నిజానికి భేదం పదం సరిపోదు. ఇద్దరూ ఒకరికి ఒకరు పూర్తి భిన్నంగా ఉన్నారు. జీవాత్మ సృష్టించబడిన జీవి అయితే, పరమాత్మ ఆ జీవిని సృష్టించిన సృష్టికర్త; జీవాత్మ భక్తుడు అయితే, పరమాత్మ భగవంతుడు.

కాని శాస్త్రం ఈ భేదం $4 + 3 = 9 - 2$లాంటి భేదం అంటుంది. జీవాత్మలోనూ, పరమాత్మలోనూ ఐదు అంశాలు ఉన్నాయి.

జీవాత్మ	**పరమాత్మ**
స్థూలశరీరం	స్థూలప్రపంచం
సూక్ష్మశరీరం	సూక్ష్మప్రపంచం
కారణశరీరం	కారణప్రపంచం
ప్రతిబింబచైతన్యం	ప్రతిబింబచైతన్యం
బింబచైతన్యం	బింబచైతన్యం

మొదటి మూడింటిలో అల, సముద్రంలోలాగా చాలా వ్యత్యాసం ఉంది. వాటిలో ఉన్న వ్యత్యాసాలవల్ల వాటిలో ఉండే ప్రతిబింబ చైతన్యంలో కూడా చాలా భేదం ఉంది. కాని అంత చిన్న అలలోనూ, అంత పెద్ద సముద్రంలోనూ ఒకే నీరు అధిష్ఠానంగా ఉన్నట్టుగా అంత చిన్న జీవాత్మలోనూ, అంత పెద్ద పరమాత్మలోనూ ఉన్న ఆత్మ (బింబచైతన్యం) పరంగా ఇద్దరూ ఒకటే. స్వరూపదృష్ట్యా జీవాత్మ, పరమాత్మలు ఒక్కరే. దీన్ని జ్ఞానయోగం అంటారు. దీన్ని పొందటానికి వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చెయ్యాలి. ఈ అంశాన్ని 13, 14, 15వ అధ్యాయాల్లో చూస్తాము.

సి) **విలువలు** – ఈ జ్ఞానయోగాన్ని జీర్ణించుకోవాలంటే ధార్మిక మనస్సు ఉండాలి.

నావిరతో దుశ్చరితాన్నాశాన్తో నాసమాహితః ।

నాశాన్తమానసో వాపి ప్రజ్ఞానేనైనమాప్నుయాత్ ॥ – కఠోపనిషత్ 1.2.24

మనస్సు ధార్మికంగా లేకపోతే, మంచి విలువలు పెంపొందించుకోకపోతే, మనస్సు సంసిద్ధంగా లేకపోతే, వేదాంతబోధ నేర్చుకుని కూడా ప్రయోజనం ఉండదు. ఎడారిలోని ఇసుకలో ఎంత గొప్ప విత్తనాలు నాటినా కూడా అవి మొలకెత్తవు. అలాగే, మనస్సనే నేలలో జ్ఞానమనే విత్తనాలు నాటాలంటే ఆ మనస్సు అనువుగా ఉండాలి. దానికి మంచి విలువలు తోడ్పడుతాయి. ఏమిటా విలువలు? కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా చెబుతాడు ఆ విలువలు ఏమిటో. అన్ని అధ్యాయాల్లోనూ చెబుతాడు. 13, 14, 15, అధ్యాయాల్లో కొన్ని చెప్పి, 16,17 అధ్యాయాలను పూర్తిగా విలువలకే కేటాయిస్తాడు. ఈ విలువలను సద్గుణాలు అని అంటారు. ధర్మశాస్త్రంలో ఆత్మగుణాలు అంటారు. అదే వేదాంతపరిభాషలో చెప్పాలంటే సాధనచతుష్టయ సంపత్తి అంటారు. ఈ విలువలను మూడవ అంశంలో చర్చిస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే మూడవషట్కములో జీవఈశ్వర స్వరూపఐక్యం– అసి పదవిశ్లేషణ, జ్ఞానయోగసాధన, విలువల గురించిన బోధ ఉంటుంది. ఈ నేపథ్యంతో మూడవషట్కములోకి అడుగుపెడదాము.

పదమూడవ అధ్యాయముతో ఈ షట్కము మొదలవుతుంది. కొన్ని పుస్తకాలలో ఈ అధ్యాయం అర్జున ఉవాచతో మొదలవుతుంది; మరికొన్ని పుస్తకాలలో భగవాన్ ఉవాచతో మొదలవుతుంది. అంటే ఆ ప్రశ్న ముందు ఉండి ఉండకపోవచ్చు, తర్వాత ఎవరైనా కలిపి ఉండవచ్చు. ఆ వివరాలు మనకు అనవసరం. ఏది ఏమైనా ఆ ప్రశ్న మనకు ఉపయోగకరంగా ఉంటుంది. అందువల్ల మనం అర్జునుని ప్రశ్నతో మొదలుపెడదాము. అది తీసుకుంటే పదమూడవ అధ్యాయంలో 35 శ్లోకాలు అవుతాయి.

అర్జున ఉవాచ

శ్లో. 1 **ప్రకృతిం పురుషం చైవ క్షేత్రం క్షేత్రజ్ఞమేవ చ ।**
ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామి జ్ఞానం జ్ఞేయం చ కేశవ ॥
ప్రకృతిమ్, పురుషమ్, చ, ఏవ, క్షేత్రమ్, క్షేత్రజ్ఞమ్, ఏవ, చ,
ఏతత్, వేదితుమ్, ఇచ్ఛామి, జ్ఞానమ్, జ్ఞేయమ్, చ కేశవ ॥

కేశవ	= కృష్ణా!	జ్ఞానమ్	= జ్ఞానాన్ని
ప్రకృతిమ్	= ప్రకృతిని	జ్ఞేయం చ	= జ్ఞేయాన్ని
పురుషం చ ఏవ	= పురుషుణ్ణి	ఏతత్	= దీనిని
క్షేత్రమ్	= క్షేత్రాన్ని	వేదితుమ్	= తెలుసుకోవటానికి
క్షేత్రజ్ఞమ్ ఏవచ	= క్షేత్రజ్ఞుణ్ణి	ఇచ్ఛామి	= కోరుతున్నాను

హే కేశవ! ప్రకృతిమ్ పురుషమ్ చ ఏవ క్షేత్రమ్ క్షేత్రజ్ఞమ్ చ
ఏవ జ్ఞానమ్ జ్ఞేయమ్ చ ఏతత్ వేదితుమ్ ఇచ్ఛామి ॥

తా: ఓ కృష్ణా! ప్రకృతి, పురుషుడు, క్షేత్రము, క్షేత్రజ్ఞుడు, జ్ఞానము, జ్ఞేయముల గురించి చెప్పమని కోరుతున్నాను.

1. ఉపోద్ఘాతం: శ్లోకం – 1

అర్జునుడు అడుగుతాడు ఈ ప్రశ్నను. ఇందులో అర్జునుడు ఆరు సాంకేతిక పదాలను వాడతాడు. వాటిని సాధారణంగా వేదాంతంలో చూస్తాము. అలాంటి సాంకేతిక పదాలను **పారిభాషక శబ్దః** అంటారు. మన లౌకిక విద్యలో కూడా అలాంటి పరిభాష శబ్దాలు ఉంటాయి. ఆరు పదాలు వాడి, వాటి అర్థాలు చెప్పమంటాడు అర్జునుడు. అవి ప్రకృతి, పురుషః, క్షేత్రమ్, క్షేత్రజ్ఞః, జ్ఞానమ్, జ్ఞేయమ్. వీటిని జంటపదాలుగా చూడవచ్చు. అలా మూడు జంటలు అవుతాయి. అవి ప్రకృతి–పురుషః; క్షేత్రమ్–క్షేత్రజ్ఞః; జ్ఞానమ్–జ్ఞేయమ్.

ఏతద్ వేదితుమ్ ఇచ్ఛామి – ఆ పదాల అర్థం తెలుసుకోవాలని ఉంది.

కేశవ – ఓ కృష్ణా.

నిజానికి అర్జునుడు ఆరుపదాలను వాడినా కూడా, కొన్ని పదాలకు అర్థం ఒకటే. ప్రకృతి అన్నా క్షేత్రమ్ అన్నా ఒకటే. రెండింటి అర్థం భౌతికప్రపంచం. వాటిమధ్య సూక్ష్మమైన భేదాలు ఉన్నా కూడా, ప్రస్తుతానికి వాటిని ఒక పదంగా తీసుకోవచ్చు. భౌతికప్రపంచం అంటే స్థూల, సూక్ష్మప్రపంచాలు రెండూ వస్తాయి.

ప్రకృతిలోకి మనస్సు కూడా వస్తుంది. ఎందుకంటే మనస్సు కూడా పాంచభౌతికం అని శాస్త్రం చెబుతుంది. హార్మోన్లలో మార్పు వస్తే, దాని ప్రభావం మనస్సుమీద కూడా ఉంటుంది. అంటే రాగద్వేషాల్లో మార్పు వస్తుంది. దీన్నిబట్టి మనస్సు కూడా సూక్ష్మమైన పదార్థమే అవుతుంది. శరీరం కూడా పాంచభౌతికమే. అందువల్ల ప్రకృతి లేదా క్షేత్రం అంటే ప్రపంచం, మనస్సు, శరీరాలు కూడా వస్తాయి. కృష్ణపరమాత్మ ఈ విషయాన్ని తర్వాత వివరిస్తాడు. ఇప్పటికి మనం ప్రకృతి లేదా క్షేత్రం అంటే పదార్థం అని గుర్తుపెట్టుకుంటే చాలు.

పురుషుడు, క్షేత్రజ్ఞుడు, జ్ఞేయము ఈ మూడు పదాలను ఒకటిగా తీసుకోవచ్చు. వీటి మధ్య సూక్ష్మభేదాలు ఉన్నాయి కాని, ప్రస్తుతానికి ఒకటిగా భావించవచ్చు. మూడు పదాలు చైతన్యాన్ని సూచిస్తాయి. ఆ విధంగా ప్రకృతి, క్షేత్రం అచేతనతత్త్వాన్ని సూచిస్తే; పురుషుడు, క్షేత్రజ్ఞుడు, జ్ఞేయము చేతనతత్త్వాన్ని సూచిస్తాయి. అంటే జడం, చేతనం. ఈ విధంగా ఐదు పదాలను రెండుగా చేశాము.

ఇక మిగిలింది ఏమిటి? జ్ఞానము. జ్ఞానం పదానికి అనేక అర్థాలు ఉన్నాయి; బాగా ప్రాచుర్యం చెందిన అర్థం జ్ఞానమే, కాని ఇక్కడ ఈ అధ్యాయంలో దాని అర్థం వేరు. జ్ఞానం అంటే విలువలు లేదా సద్గుణాలు. ఇందులోనే కృష్ణపరమాత్మ 20 విలువల గురించి చెప్పబోతున్నాడు. అమానిత్వం, అదంభిత్వం, అహింస, శాంతిలాంటి విలువలను కలిపి జ్ఞానం అంటారని, ఇవి కాని వాటిని అజ్ఞానం అంటారని కృష్ణపరమాత్మ అంటాడు.

ఏతద్జ్ఞానమితి ప్రోక్తమ్ అజ్ఞానం యదతోఽన్యథా – 13.12

ఇవీ అర్జునుడు అడిగిన ప్రశ్నలు. వాటికి కృష్ణపరమాత్మ అద్భుతంగా జవాబు చెబుతాడు.

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 2 **ఇదం శరీరం కౌంతేయ క్షేత్రమిత్యభిధీయతే ।**
ఏతద్యో వేత్తి తం ప్రాహుః క్షేత్రజ్ఞ ఇతి తద్విదః ॥
ఇదమ్, శరీరమ్, కౌంతేయ, క్షేత్రమ్, ఇతి, అభిధీయతే,
ఏతత్, యః, వేత్తి, తమ్, ప్రాహుః, క్షేత్రజ్ఞః, ఇతి, తద్విదః ॥

కౌంతేయ!	= ఓ అర్జునా!	యః, వేత్తి	= ఎవరు తెలుసుకుంటారో
ఇదమ్, శరీరమ్	= ఈ శరీరము	తమ్	= అతన్ని
క్షేత్రమ్, ఇతి	= క్షేత్రము అని	క్షేత్రజ్ఞః, ఇతి	= క్షేత్రజ్ఞుడు అని
అభిధీయతే	= పిలువబడును	తద్విదః	= తత్త్వజ్ఞానులైనవారు
ఏతత్	= దీనిని గూర్చి	ప్రాహుః	= చెబుతారు

హే కౌన్తేయ! ఇదమ్ శరీరమ్ క్షేత్రమ్ ఇతి అభిధీయతే ।
యః ఏతత్ వేత్తి, తమ్ క్షేత్రజ్ఞః ఇతి తత్-విదః ప్రాహుః ॥

తా: ఓ అర్జునా! ఈ శరీరము క్షేత్రము అని పిలువబడును. దీనిని గూర్చి ఎవరు తెలుసుకుంటారో అతన్ని క్షేత్రజ్ఞుడు అని తత్త్వజ్ఞానులైనవారు చెబుతారు.

అర్జునుడు అడిగిన వరుసక్రమం ప్రకృతి, పురుషుడు, క్షేత్రం, క్షేత్రజ్ఞుడు, జ్ఞానం, జ్ఞేయం. కాని కృష్ణపరమాత్మ అదే వరుసక్రమంలో జవాబు చెప్పడు. కృష్ణపరమాత్మ తీసుకున్న జంటపదాలు క్షేత్రం, క్షేత్రజ్ఞుడు.

2. క్షేత్రం-క్షేత్రజ్ఞుల వివరణ: శ్లోకాలు 2-7

కౌంతేయ - ఓ అర్జునా,

ఇదం శరీరం క్షేత్రమిత్యభిధీయతే - ఈ శరీరాన్ని క్షేత్రం అంటారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శరీరాన్ని క్షేత్రం అని ఎందుకంటారు? దానికి శంకరాచార్యులవారు అనేక కారణాలు వివరించారు. అందులో రెండు కారణాలు చూద్దాము. చక్కటి విశ్లేషణ కనిపిస్తుంది వాటిలో.

క్షీయతే ఇతి క్షేత్రమ్ క్షతత్వాత్ క్షయమాణత్వాత్ క్షేత్రమ్

క్షి అంటే నశించి, చివరకి మరణించేది అని అర్థం. నిజానికి శరీరం పదానికి కూడా అర్థం అదే.

శీర్యమాన స్వభావత్వాత్ శరీరమ్

శీర్యతే అంటే ప్రతిక్షణమూ నశించేది. కణాలు ఎప్పటికప్పుడు మరణిస్తూ, కొత్తవి పుడుతూ ఉంటాయి. వృద్ధాప్యంలో, కొత్త కణాలు పుట్టటం తగ్గుతూ వస్తాయి, పాత కణాలు మరిణించడం పెరుగుతూ వస్తాయి. చివరికి అవి జీవి మరణానికి కారణమౌతాయి. అందువల్ల శరీరం అంటే క్షీణించేది, నాశనమయ్యేది అని అర్థం. దేహం అన్నా కూడా మూడు తాపత్రయాలతో దహించబడేది అని అర్థం.

త్రివిధా తాపైః దహ్యతే ఇతి దేహః

దేహః అంటే దహించబడేది. దేనితో? మూడు తాపాలతో. అవి ఆధ్యాత్మిక, ఆధిభౌతిక, ఆధిదైవిక తాపత్రయాలు.

ఆధ్యాత్మికం అంటే మన శరీరంలో కలిగే బాధలు, అనారోగ్యాలు. మనం చేసుకున్న కర్మవల్ల వస్తాయి అవి. ఆధిభౌతికం అంటే పరిసరాలనుంచి వచ్చే కాలుష్యం. శబ్దకాలుష్యం, నీటికాలుష్యం. ఆధిదైవికం అంటే భగవంతుడు సృష్టించే ప్రకృతివైపరీత్యాలు. ఉరుములు, మెరుపులు, వరదలు. ఈ మూడూ దేహాన్ని దహిస్తూ ఉంటాయి. బ్రతికి ఉండగా ఈ తాపత్రయాలు మనిషిని దహిస్తే, అతను మరణించాక, అగ్ని అతని శరీరాన్ని దహించివేస్తుంది. శంకరాచార్యులవారు ఇచ్చిన మొదటి అర్థం దహించబడేది.

క్షేత్రత్వాత్ క్షేత్రమ్

ఇది శంకరులవారు ఇచ్చిన రెండవ అర్థం.

క్షేత్రం అంటే ఇంకొక అర్థం పొలం. పంటలు పండించాలంటే, దానికొక పొలం ఉండాలి. మన దగ్గర కొన్ని విత్తనాలు ఉన్నాయనుకోండి, వాటిని భద్రంగా బీరువాలో దాచిపెట్టి ఆరునెలల తర్వాత బీరువా తీసి చూస్తే, అవి మొలకెత్తుతాయా? మొలకెత్తవు. వాటిని సరియైన భూమిలో పాతాలి. అప్పుడు అవి మొలకెత్తి మొక్కలుగా వస్తాయి. అంటే విత్తనాలు మొక్కలుగా మారి, పండ్లను ఇవ్వటానికి వాటికొక మాధ్యమం కావాలి.

అదే విధంగా మన చేతిలో పుణ్య, పాపాలు అనే విత్తనాలు ఉన్నాయి – అవి సుఖ, దుఃఖాలనే మొక్కలుగా పెరగాలంటే, వాటికి ఒక మాధ్యమం కావాలి. ఆ మాధ్యమమే ఈ శరీరం. అందువల్ల శంకరాచార్యులవారు ఈ శరీరాన్ని పొలంతో పోల్చారు.

ప్రస్తుతానికి కృష్ణపరమాత్మ క్షేత్రం అంటే శరీరం మాత్రమే పేర్కొన్నాడు. మనస్సు, ప్రపంచాలను తర్వాత చెబుతాడు. కాని మనం ఈ పదాన్ని అర్థం చేసుకోవటానికి వాటిని కూడా ఇక్కడ కలుపుకుందాము. క్షేత్రం అంటే శరీరం, మనస్సు, ప్రపంచం. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే మనం అనుభవించే ప్రతిదీ క్షేత్రమే.

ఈ మూడూ మనం చూసే వస్తువులే అయినా, ప్రపంచం మనకు దూరంగా ఉంది కాబట్టి అది వస్తువుగా తెలుస్తున్నది. కాని శరీరం, మనస్సులు మనకు అతి సన్నిహితంగా ఉండటంవల్ల అవి మనలో ఒక భాగంగా అనిపిస్తాయి. నీ ముందు ఏమేమి వస్తువులు ఉన్నాయని అడిగితే ఒక పెద్ద పట్టిక చదువుతాము – పుస్తకము, కలము, గడియారము, బల్ల, బల్ల కింద ఉన్న తివాచీ, ఇలా అనర్గళంగా సాగిపోతుంది కాని ఒక్క విషయం మాత్రం మర్చిపోతాము. మనముందు ఉంది, మనకు భిన్నంగా ఉంది, ఆబ్జెక్టుగా ఉంది, అయినా మనం గమనించము. ఏమిటది? మన కళ్ళజోడు. కళ్ళజోడు కూడా వస్తువే. ఎందుకు? దాన్ని బజారులో కొన్నాము. కాని కళ్ళకు పెట్టుకునేసరికి, అది మనకు ఒక ప్రమాణంగా పనిచేస్తుంది. ప్రమాణం ప్రమాతతో కలిసిపోతుంది.

దీన్నించి ఒక ముఖ్యమైన సత్యాన్ని తెలుసుకుంటాము. అది 'ప్రమాణంగా పనిచేసే ఆబ్జెక్టును సబ్జెక్టుగా భావిస్తాము.' అందువల్ల కళ్ళజోడు మనకు ఆబ్జెక్టుగా అనిపించలేదు, కాని నిజానికి అది కూడా ఆబ్జెక్టే.

ఆ విధంగా శరీరం, మనస్సులు కూడా ప్రమాణాలే. అవి కూడా మనకు భిన్నంగా ఉన్నాయి. ఎందుకంటే పరికరం, పరికరాన్ని వాడే వ్యక్తికి భిన్నంగా ఉంటుంది. శరీరం, మనస్సులను ఉపయోగిస్తున్నప్పుడు మనం జాగ్రద్ ప్రపంచాన్నీ, స్వప్నప్రపంచాన్నీ చూస్తున్నాము కాని సుషుప్తిలో మనస్సు, శరీరం పనిచేయవు. ఎందుకు? అప్పుడు మనశ్శరీరాలు పడుకుంటాయి కాబట్టి. అంటే కళ్ళజోడులోని రెండు అద్దాలతో మనశ్శరీరాలను పోల్చవచ్చు. శరీరం ఒక అద్దం, మనస్సు ఇంకొక అద్దం. కాబట్టి అవి కూడా ఆబ్జెక్టులే.

ప్రపంచాన్ని అనుభవిస్తున్నాము, శరీరాన్ని అనుభవిస్తున్నాము, మనస్సును అనుభవిస్తున్నాము. శరీరానికి వచ్చే బాధలు మనకు తెలుస్తున్నాయి. మనస్సులో కలిగే ప్రతి ఒక్క భావనా అతి సమీపంగా తెలుస్తున్నది. ఒక మంచి ఆలోచన వచ్చివెళ్ళినా, ఒక ఆవేశం కలిగినా తెలుసున్నది.

ఈ మూడింటిలోనూ సమాన అంశం ఏమిటి? మూడూ మన అనుభవంలోకి వచ్చే వస్తువులు, మూడూ పంచభూతాలతో చేయబడిన పదార్థాలు; మూడూ బాహ్యవస్తువులు (ఆబ్జెక్టులు), మూడూ జడం; మూడూ నిరంతరం మార్పుకు లోనవుతూ ఉంటాయి. ప్రపంచంలో కొన్ని త్వరగా మార్పు చెందితే, కొన్ని ఆలశ్యంగా మార్పు చెందుతాయి. కాని ప్రకృతిలో మార్పు సహజం. శరీరం షడ్వికారాలకు లోనవుతుందని తెలుసు.

మనస్సు మారుతుందా లేదా? అన్నింటికన్నా త్వరగా మార్పు చెందుతుంది. మనస్సు మార్పు చెందకపోతే, మీరు వింటున్న ప్రసంగంనుంచి ఏమీ నేర్చుకోలేరు. మీరు విన్న ప్రతిపదమూ మీ మనస్సులో ఆలోచనను సృష్టిస్తుంది. ఈ విధంగా మూడూ సవికారమే.

ప్రపంచం, శరీరం, మనస్సు మూడూ మట్టిముద్దలే అయినా కూడా కృష్ణపరమాత్మ ముందు శరీరాన్ని పేర్కొన్నాడు. వీటిలో మనకు శరీరంతో ఉన్న అభిమానం ఇంకా ఎక్కువ. క్షేత్రం అంటే శరీరం. ఇది మొదటి అంశం.

క్షేత్రజ్ఞః– ఏదైతే క్షేత్రాన్ని చైతన్యవంతం చేస్తుందో అది క్షేత్రజ్ఞం. ఒక వస్తువు అనుభవించబడుతోందంటే దాన్ని అనుభవించే సబ్జెక్టు ఉన్నట్టు అర్థం. నేను నా ఎదురుగుండా ఉన్న వ్యక్తులను చూడగలుగుతున్నానంటే, నా కన్నులు వారిని చూస్తున్నట్టు అర్థం. నా కళ్ళను నేను చూడలేకపోవచ్చు కాని, అవి లేనిదే నేను రంగులను, రూపాలను చూడలేను.

ఏతత్ యః వేత్తి తం క్షేత్రజ్ఞ ఇతి ప్రాహుః

ఒక ఫోటో ఉంది అంటే దాన్ని తీసిన ఫోటోగ్రాఫర్ ఉన్నట్టే లెక్క. పోనీ ఇప్పటి సెల్‌ఫోన్లను తీసుకుంటే, దాన్ని తీసిన కెమెరా ఉన్నట్టే లెక్క. కెమెరా లేకపోతే ఫోటో రాదు. అలాగే ప్రపంచం, శరీరం, మనస్సులనే ఈ క్షేత్రం అనుభవంలోకి వచ్చే ఆబ్జెక్టులయితే, వాటిని చూసే, అనుభవించే, చైతన్యవంతం చేసే సబ్జెక్టు ఒకటి ఉందని అర్థం. దాన్ని చైతన్యం అంటారు. కృష్ణపరమాత్మ క్షేత్రజ్ఞుడు అంటున్నాడు.

తద్విదః ప్రాహుః– వాటి గురించి తెలిసిన గొప్ప జ్ఞానులు అలా అంటారు అంటున్నాడు. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే క్షేత్రజ్ఞుడు అంటే చైతన్యతత్త్వం. క్షేత్రం అంటే పదార్థం; క్షేత్రజ్ఞుడు అంటే చైతన్యం.

ఈ చైతన్యం గురించి చర్చ వచ్చినప్పుడు, తత్త్వబోధలో చైతన్యం గురించి నేర్చుకున్న ఐదు లక్షణాలను గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. వాటిని మళ్ళీ ఒకసారి చూద్దాము.

చైతన్యం లక్షణాలు: చైతన్యాన్ని కాంతితో పోల్చవచ్చు. ఇప్పుడు అవే సూత్రాలను చైతన్యానికి అన్వయిస్తూ తిరిగి చెప్పవచ్చు.

- చైతన్యం శరీరంలో ఒక భాగం కాని, లక్షణం కాని, దానినుంచి ఉత్పత్తి అయిన వస్తువు కాని కాదు.
- చైతన్యం స్వతంత్ర వస్తువు. అది శరీరం అంతటా వ్యాపించి, శరీరాన్ని ప్రకాశింపచేస్తుంది.
- చైతన్యం శరీరం సరిహద్దులకే పరిమితమవలేదు.
- శరీరం నాశనమయితే చైతన్యం నాశనమవదు. శరీరం పతనానంతరం కూడా చైతన్యం ఉంటుంది.
- చైతన్యం శరీరం లేకపోయినా ఉంటుంది కాని తెలియదు. చైతన్యాన్ని ప్రతిబింబింపచేసే మాధ్యమం లేదు కాబట్టి చైతన్యం తెలియదు. అంతమాత్రాన చైతన్యం లేనట్టు కాదు.

ఎలాగైతే కంటికి కనబడని విద్యుచ్ఛక్తి ఫ్యాను తిరిగేలా, బల్బు వెలిగేలా, మైకు శబ్దాన్ని పెద్దది చేసి వినిపించేలా చేస్తుందో, అదే విధంగా కనబడే మనశ్శరీరాలను చైతన్యవంతం చేసేది కనబడని చైతన్యతత్త్వం. దాన్నే క్షేత్రజ్ఞుడు అంటారు. జ్ఞః అంటే చైతన్యతత్త్వం.

వేదాంతశాస్త్రంలో నేర్చుకునే మొట్టమొదటి అంశం – ప్రతి వ్యక్తీ కూడా శరీరం, చైతన్యాల మేలుకలయిక. ఫ్యానులో రెండు అంశాలు ఉంటాయి. అవి కంటికి కనబడే తిరిగే ఫ్యాను, కనబడని విద్యుచ్ఛక్తి. కేవలం విద్యుచ్ఛక్తి గాలిని ఇవ్వలేదు; కేవలం ఫ్యాను కూడా గాలిని ఇవ్వలేదు. రెండింటి మేలుకలయిక ఉంటేనే ఫ్యానునుంచి గాలి వస్తుంది.

ఇదే సూత్రం మనకు కూడా వర్తిస్తుంది. శరీరం తనంతట తాను వ్యవహారం నడపలేదు; చైతన్యం తనంతట తాను వ్యవహారం నడపలేదు. జడశరీరానికి చైతన్యం తోడయితేనే వ్యవహారం నడపగలము. ఈ శరీరాన్ని క్షేత్రమనీ, చైతన్యాన్ని క్షేత్రజ్ఞుడనీ అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. వీటినే రెండవ అధ్యాయములో దేహం, దేహీ అన్నాడు.

దేహినోఽస్మిన్ యథా దేహే కౌమారం యౌవనం జరా ।
తథా దేహాంతరప్రాప్తిః ధీరస్తత్ర న ముహ్యతి ॥ – 2.13

న జాయతే మ్రియతే వా కదాచిత్ నాయం భూత్వా భవితా వా న భూయః ।
అజో నిత్యః శాశ్వతోఽయం పురాణో న హన్యతే హన్యమానే శరీరే ॥ – 2.20

రెండవ అధ్యాయంలో 12-25 శ్లోకాలు చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకాలు. వాటిని బాగా గుర్తు పెట్టుకోవాలి. ఇక్కడ క్షేత్రం, క్షేత్రజ్ఞుడు అంటే అక్కడ దేహం, దేహి అన్నాడు. వేదాంతపరిభాషలో అనాత్మ, ఆత్మ అంటారు. వేదాంతం 'ఆత్మ' పదం వాడటంలో ఒక అంతరార్థం కూడా ఉంది.

సాధారణంగా మనం శరీరంతో మమేకం చెందుతూ ఉంటాము. శరీరం పుట్టినరోజును, మన పుట్టినరోజుగా తీసుకుంటాము. శరీరం ఎదుగుతుంటే మనం ఎదుగుతున్నట్టుగా భావిస్తాము. వేదాంతానికి రాకముందు నిత్యచైతన్యం అనేది ఒకటి ఉందనే తెలియదు. నేను శరీరం అనే అనుకుంటాము. కాని వేదాంతానికి వచ్చాక, ఒక అడుగు ముందుకు వేస్తాము. 'నేను శరీరాన్ని, నాలో ఆత్మ ఉంది,' అంటాము. కాని అక్కడితో వేదాంతబోధ పూర్తికాలేదు.

'నేను శరీరాన్ని, నాలో ఆత్మ ఉంది,' స్థాయినుంచి ఇంకా పైకి ఎదగాలి. 'నేను ఆత్మను, ఆత్మనైన నాకు వ్యవహారం నడపటానికి శరీరం ఉంది,' అనగలగాలి. దానికి చాలా నిదిధ్యాసనం చెయ్యాలి.

అలా 'నేను శరీరాన్ని, నాకు ఆత్మ ఉంది,' స్థాయినుంచి 'నేను ఆత్మను, నాకు వ్యవహారం నడపటానికి శరీరం ఉంది,' అనే స్థాయికి రావాలి. 'ఈ శరీరం అనే క్షేత్రం ప్రపంచమనే క్షేత్రంలోకి ఎప్పుడైనా వెళ్ళిపోవచ్చు. నేను నా వ్యవహారాలకోసం తాత్కాలికంగా వాడుకునే మాధ్యమం ఇది. పంచభూతాలనుంచి వచ్చిన ఈ శరీరాన్ని అవసరమైనప్పుడు పంచభూతాలకు తిరిగి ఇచ్చేయాలి. ఈ క్షేత్రం తిరిగి వెళ్ళిపోయినా, క్షేత్రజ్ఞుడనయిన నేను, చైతన్యతత్త్వాన్ని అయిన నేను శాశ్వతంగా ఉంటాను.'

ఈ దృక్పథంలో మార్పును **అపరోక్షజ్ఞానం** అంటారు. నాకు ఆత్మ ఉంది అని చెప్పినన్నాళ్ళూ అది పరోక్షజ్ఞానమే అవుతుంది; ఎప్పుడైతే నేను ఆత్మను అని చెప్పగలుగుతానో, అప్పుడే అది అపరోక్షజ్ఞానం అవుతుంది. **నాకునుంచి నేనుకు మారితే ,** పరోక్షజ్ఞానంనుంచి అపరోక్షజ్ఞానానికి మారినట్టు అర్థం. ఈ రెండవ శ్లోకంయొక్క సారాంశం ఇది.

శ్లో. 3 **క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత ।**
క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః జ్ఞానం యత్తద్ జ్ఞానం మతం మమ ॥
క్షేత్రజ్ఞమ్, చ, అపి, మామ్, విద్ధి, సర్వక్షేత్రేషు, భారత,
క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః, జ్ఞానమ్, యత్, తత్, జ్ఞానమ్, మతమ్, మమ ॥

భారత!	=	ఓ అర్జునా!	చ	=	ఇంకా
సర్వక్షేత్రేషు	=	క్షేత్రములన్నిటా ఉన్న	క్షేత్ర-క్షేత్రజ్ఞయోః	=	క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞులయొక్క (ప్రకృతి పురుషులయొక్క)
క్షేత్రజ్ఞమ్	=	క్షేత్రజ్ఞుడను అంటే	యత్, జ్ఞానమ్	=	ఏతత్త్వజ్ఞానము గలదో
అపి	=	జీవాత్మను గూడ	తత్	=	అది
మామ్	=	నేనేయని	జ్ఞానమ్	=	జ్ఞానము అని
విద్ధి	=	తెలుసుకొనుము	మమ, మతమ్	=	నా అభిప్రాయము

హే భారత! సర్వ-క్షేత్రేషు మామ్ అపి చ క్షేత్రజ్ఞమ్ విద్ధి।
యత్ క్షేత్ర-క్షేత్రజ్ఞయోః జ్ఞానమ్, తత్ జ్ఞానమ్ (ఇతి) మమ మతమ్ (అస్తి) ॥

తా: ఓ అర్జునా! క్షేత్రములన్నిటా ఉన్న క్షేత్రజ్ఞుడను అంటే జీవాత్మను గూడ నేనేయని తెలుసుకొనుము ఇంకా క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞులయొక్క (ప్రకృతి,పురుషులయొక్క) ఏ తత్త్వజ్ఞానము గలదో అది జ్ఞానము అని నా అభిప్రాయము.

ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ ఇంకొక అడుగు ముందుకు వేయిస్తున్నాడు. వేదాంతజ్ఞానాన్ని ఐదు దశలుగా వర్ణించవచ్చు.

ఎ) నేను శరీరాన్ని,

బి) నేను శరీరాన్ని, నాలో ఆత్మ ఉంది.

సి) నేను ఆత్మను, నాకు ఆగంతుక శరీరం ఉంది.

డి) నేను సర్వవ్యాపకమైన ఆత్మను. నేను ఈ శరీరం సరిహద్దులకే పరిమితమవలేదు.

ఇ) నాలోనే అన్ని శరీరాలు ఉన్నాయి.

ఈ వాక్యాలన్నీ అర్థం చేసుకుని, జీర్ణించుకోవటానికి సమయం పడుతుంది. వినటానికి ఎంతోసేపు పట్టదు, కాని వాటిని లోతుగా విశ్లేషించాలి.

వేదాంతానికి రాకముందు నేను శరీరం అనుకుంటాము అని చూశాము. అక్కడనుంచి మొదలుపెడతాము. రెండవదశలో నేను శరీరాన్ని, నాలో ఆత్మ ఉంది అని, మూడవదశలో నేను ఆత్మ ఉన్న శరీరాన్ని కాదు, శరీరం ఉన్న ఆత్మను అని అర్థం చేసుకుంటాము. శరీరం మాట వచ్చినప్పుడల్లా ఆగంతుక శరీరం అని మననం చేసుకుంటే మంచిది. అంటే అది ఆత్మ అయిన నాకు, నేను వ్యవహారాలు నడపటానికి తాత్కాలికంగా ఇవ్వబడింది. భగవంతుడు ఇచ్చాడు కాబట్టి, ఎప్పుడు కావాలంటే అప్పుడు ఆయనకు వెనక్కు తీసుకునే హక్కు ఉంది. ఇంతవరకూ చూశాము.

ఇప్పుడు ఈ శ్లోకంలో నాలుగవదశను చూడబోతున్నాము. అది చాలా ముఖ్యమైన దశ. ఏమిటది? నేను ఈ శరీరం వెనుక ఉన్న ఆత్మను అనేసరికి ఒక పొరపాటు పడే అవకాశం ఉంది. ఏమిటది? నేను ఈ శరీరంలో ఉన్న క్షేత్రజ్ఞుడను. నేను నా శరీరంలో క్షేత్రజ్ఞడను అయితే మీరు మీ శరీరంలో క్షేత్రజ్ఞుడు. క్షేత్రజ్ఞుడు అంటే చైతన్యం అని చూశాము. అంటే ఎన్ని శరీరాలు ఉంటే అన్ని చైతన్యాలు ఉన్నాయి అనుకునే అవకాశం ఉంది. రాముడు రామశరీరంలో ఉన్న చైతన్యం; కృష్ణుడు కృష్ణశరీరంలో ఉన్న చైతన్యం.ఆ విధంగా ఎన్ని శరీరాలు ఉంటే అన్ని చైతన్యాలు ఉన్నాయి అనుకుంటాము.

ఇలా మామూలు మనుష్యులే కాదు, కొంతమంది దార్శనికులు కూడా ఇలా భావిస్తున్నారు. సాంఖ్యదార్శనికులు ఎన్ని శరీరాలుంటే, అన్ని ఆత్మలు ఉన్నాయంటారు. ఆ అపోహను తొలగిస్తుంది ఈ శ్లోకం. ఇక్కడ నాలుగవ దశను నేర్చుకుంటాము. ఏమిటది?

దేహాలు అనేకం, దేహి ఏకం

క్షేత్రాలు ఎన్ని ఉన్నా, వాటిలో ఉన్న క్షేత్రజ్ఞుడు ఒకడే. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే, శరీరాలు ఎన్ని ఉన్నా, చైతన్యం ఒకటే. అంతేకాదు, శరీరాల గురించి చెబుతున్నామంటే, శరీరాల మధ్యలో ఉన్న ఖాళీప్రదేశంలో చైతన్యం లేనట్టు కాదు. చైతన్యం సర్వవ్యాపకం. శరీరాలు ఉన్నా, లేకపోయినా చైతన్యం అంతటా ఉంటుంది. దాన్ని ప్రతిబింబచేసే మాధ్యమం లేదు కాబట్టి, చైతన్యం ఉన్నట్టు తెలియటం లేదు అంతే.

చెయ్యి, కాంతి ఉదాహరణ చాలాసార్లు చూశాము. చెయ్యి ఉంటే కాంతి తెలుస్తోంది. చెయ్యి తీసేస్తే కాంతి తెలియటం లేదు. చేతివేళ్ళను దూరంగా పెడితే ఆ వేళ్ళ మధ్య కూడా కాంతి తెలియటం లేదు కాని, అక్కడ కూడా కాంతి ఉంది. అలాగే మన తలపైన కూడా కాంతి ఉంది. కాని మనకు తెలియదు. మనకు తెలియనంత మాత్రాన కాంతి లేనట్టు కాదు. కాని కాంతి ప్రకటితమయినా, కాకపోయినా కూడా కాంతి **సర్వగతం.** ఇదే అంశాన్ని చైతన్యంయొక్క ఐదు లక్షణాలు చూసినప్పుడు చూశాము. అందులో ఐదవ లక్షణాన్ని మళ్ళీ చూద్దాము.

చైతన్యం శరీరం లేకపోయినా ఉంటుంది కాని తెలియదు. చైతన్యాన్ని ప్రతిబింబింపచేసే మాధ్యమం లేదు కాబట్టి చైతన్యం తెలియదు. అంతమాత్రాన చైతన్యం లేనట్టు కాదు.

చైతన్యం సర్వవ్యాపకమైనా కూడా, అది ఉన్న మాధ్యమంవల్ల దాని పేరు మారుతుంది. ఒకే వ్యక్తి తన పిల్లలకు తండ్రిగా, ఒక దేశానికి నేతగా వ్యవహరిస్తాడు. అంటే వ్యష్టిగా అతను తండ్రి, సమష్టిగా ప్రధాని. అదేవిధంగా చైతన్యం కూడా రెండుగా కనపడుతుంది. వ్యష్టిపరంగా చైతన్యాన్ని జీవాత్మ అంటే, సమష్టిపరంగా చైతన్యాన్ని పరమాత్మ అంటారు. ఉన్నది ఒకటే చైతన్యం, మాధ్యమంలో ఉన్న భేదంవల్ల, ఆ భేదం కనబడతున్నది. వ్యష్టిదృష్ట్యా జీవాత్మ, సమష్టిదృష్ట్యా పరమాత్మ.

జీవాత్మలోని జీవ అనే విశేషణం, పరమాత్మలోని పరమ అనే విశేషణాన్ని తీసివేస్తే మిగిలేది ఏమిటి? ఆత్మ, శుద్ధచైతన్యం. జీవాత్మ కూడా ఆత్మే, పరమాత్మ కూడా ఆత్మే. ఈ గుర్తింపును జీవాత్మ-పరమాత్మ ఐక్యం అంటారు.

ఇప్పుడు మనం పొందాల్సిన జ్ఞానం ఏమిటి? నేను సర్వవ్యాపకమైన ఆత్మను. నేను వ్యష్టిపరంగా వ్యవహారం నడిపితే నేను జీవాత్మను; అదే నన్ను సమష్టిపరంగా చూస్తే నేను పరమాత్మను. వ్యష్టిపరంగా, సమష్టిపరంగా కూడా చూడకపోతే నేను నిర్గుణ చైతన్యాన్ని. జీవ, పరమ అనే గుణాలు లేని నిర్గుణ చైతన్యాన్ని, శుద్ధచైతన్యాన్ని; ఆత్మను. ఈ జ్ఞానాన్ని జీవాత్మ-పరమాత్మ ఐక్యజ్ఞానం అంటారు.

ఈ జీవాత్మ, పరమాత్మ ఐక్యజ్ఞానాన్ని పొందటానికి శాస్త్రం ఇచ్చే ఉదాహరణ - అల-సముద్రం.

అలను అలగా చూస్తే అది చాలా చిన్నది; సముద్రాన్ని సముద్రంగా చూస్తే అది చాలా పెద్దది. ఇప్పుడు అలకు ఉన్న అల నామరూపం తీసేసి, సముద్రానికి ఉన్న సముద్ర నామరూపం తీసేస్తే, రెండింటిలోనూ సమానంగా ఉన్నది ఏమిటి? నీరు. అంత చిన్న అలలో ఉన్నదీ నీరే, అంత పెద్ద సముద్రంలో ఉన్నదీ నీరే. అదే విధంగా అంత చిన్న జీవాత్మలో ఉన్నదీ ఆత్మే; అంత పెద్ద పరమాత్మలో ఉన్నదీ ఆత్మే. ఈ జ్ఞానాన్ని జీవాత్మ పరమాత్మ ఐక్యజ్ఞానం అనీ లేదా ఆత్మఏకత్వజ్ఞానం అనీ అంటారు.

ఈ మూడవ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ ఈ ఏకత్వజ్ఞానాన్ని బోధిస్తున్నాడు కాబట్టి ఇది ఒక **మహావాక్యశ్లోకం** అయింది. అందువల్లనే చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం కూడా అయింది. శంకరాచార్యులవారు దీనిమీద ఎంతో విపులంగా భాష్యం రాశారు. అంటే జీవాత్మ, పరమాత్మ ఐక్యాన్ని సూచించే ఏ వాక్యాన్ని అయినా మహావాక్యం అంటారు.

జీవాత్మ పరమాత్మ ఐక్యబోధకవాక్యం మహావాక్యమ్

ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకంలోకి అడుగుపెడదాము.

క్షేత్రజ్ఞం మాం విద్ధి – క్షేత్రజ్ఞుడు అంటే జీవాత్మ; మాం విద్ధి అంటే నన్నుగా తెలుసుకో అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నేను అంటే పరమాత్మ.

జీవాత్మను పరమాత్మగా తెలుసుకో. శరీరపరంగా చూస్తే జీవాత్మ శరీరం వేరు, పరమాత్మ శరీరం వేరు. పాత్రలు భిన్నంగా ఉన్నాయి కాని అందులో ఉన్న తత్త్వం ఒకటే. జీరోవాల్ట్ బల్బులోనూ, హండ్రెడ్ క్యాండిల్ బల్బులోనూ ఉన్న విద్యుచ్ఛక్తి ఒకటే. అంటే వెంటనే ఆత్మ విద్యుచ్ఛక్తా అనకూడదు. పోలిక ఎంతమేరకు అవసరమో, అంతమేరకే తీసుకోవాలి. అందువల్ల మాం విద్ధి అంటే నన్ను పరమాత్మగా తెలుసుకో. ఈ పరమాత్మ ఎక్కడ ఉన్నాడు?

సర్వక్షేత్రేషు భారత – ఈ చైతన్యం అన్ని శరీరాల్లోనూ ఉంది.

ఇప్పుడు నన్ను ఇంకొక వ్యక్తితో పోలిస్తే, శరీరపరంగా చూస్తే నేను పొట్టి, అతను పొడుగు; నా వయస్సు వేరు, అతని వయస్సు వేరు; మనస్సుపరంగా చూస్తే నా ఆలోచనలు వేరు, అతని ఆలోచనలు వేరు; నా భావోద్రేకాలు వేరు, అతని భావోద్రేకాలు వేరు; బుద్ధిపరంగా చూస్తే నా జ్ఞానం వేరు, అతని జ్ఞానం వేరు; నా అజ్ఞానం వేరు, అతని అజ్ఞానం వేరు. కాని చైతన్యపరంగా చూస్తే నాలోని చైతన్యం, అతనిలోని చైతన్యం ఒకటే. అతను నేను, నేను అతను అనవచ్చు. సః అహం అస్మి, అహం సః అస్మి. ఇది ప్రసిద్ధి చెందిన సోఽహం మంత్రం.

సోఽహమ్ అహం సః

అందువల్ల దీనిని హంసమంత్రం అని కూడా అంటారు. హంస అంటే అహం సః. నేను ఆ పరమాత్మను. అహం బ్రహ్మ అస్మి జ్ఞానాన్ని కలగజేయటమే ఈ వాక్యం అర్థం.

ఈ జ్ఞానం ఎంతో ప్రయోజనకరమైనది. తక్కిన జ్ఞానాలు ఎన్ని పొందినా కూడా అవి పూర్తి ప్రయోజనాన్ని ఇవ్వలేవు. ఎందుకంటే అవి జీవితంలోని దుఃఖాన్ని పోగొట్టలేవు. బి.ఏ. చదివినా, ఎం.ఏ. చదివినా, ఆఖరికి పి.హెచ్.డి. చేసినా జీవితంలోని దుఃఖం మటుమాయమవదు. డిగ్రీలు పెరుగుతాయే కాని ఆనందం పెరగదు; అంతకుముందు చదువులేని సంసారి అయితే, ఇప్పుడు చదువుకున్న సంసారి అవుతారు; అంతే భేదం. అసలైన జ్ఞానం పొందితే జీవనవిధానమే మారిపోతుంది.

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః జ్ఞానమ్ – ఈ క్షేత్రం, క్షేత్రజ్ఞుల గురించిన జ్ఞానమే;

యత్తద్ జ్ఞానమ్ – అసలైన జ్ఞానము. ముండకోపనిషత్తు ఆత్మవిద్యను పరావిద్య అనీ, తక్కిన జ్ఞానాలన్నిటినీ అపరావిద్య అనీ అంటుంది.

అపరావిద్యా హి అవిద్యా

అపరావిద్య అజ్ఞానంతో సమానం అంటారు శంకరాచార్యులవారు ఇంకొక సందర్భంలో. అంటే అపరావిద్యను పొందినా, పొందకపోయినా ఒకటే. పరావిద్య ఒక్కటే జీవితంలో మార్పు తెస్తుంది.

పరావిద్య మన జీవితంలో మార్పు ఎలా తెస్తుంది? మళ్ళీ మన అల-సముద్రం ఉదాహరణకే వెళదాము. ఒక సముద్రంలో రెండు అలలు ఉన్నాయనుకుందాము – ఒక అల జ్ఞానం పొందింది, ఇంకొక అల జ్ఞానం పొందలేదు అనుకుందాము. జ్ఞానం పొందని అలకు తనలోనూ, సముద్రంలోనూ ఉన్నది నీరే అని తెలియదు. తను చిన్న అల అనుకుంటుంది. తను సముద్రంలో పుట్టి, సముద్రంలో పెరిగి, సముద్రంలో లయమయిపోతాను అనుకుంటుంది. చిన్న బుడగలా మొదలై, చిన్న అలగా లేచి, పెద్ద అలగా ఎగసిపడుతుంది, నిజమే. కాని ఎగసిపడినంతసేపు ఉండదు ఆ మిడిసిపాటు. తీరం చేరగానే తన జీవితానికి చరమగీతం పాడాలని తెలుసు. అంటే తన జీవితం క్షణభంగురమని భావిస్తుంది. దానివల్ల అభద్రతా భావనకి లోనవుతుంది. అల తాను అల మాత్రమే అనుకున్నంతవరకూ ఈ అభద్రతా భావనను తప్పించుకోలేదు.

ఇదే సూత్రం మనకూ వర్తిస్తుంది. నేను శరీరాన్ని అనుకుని శరీరంతో మమేకం చెందితే, ఈ అభద్రతా భావనకు లోనుకాక తప్పదు. ఈ శరీరం కూడా ఎదుగుతుంది. యవ్వనంలో పడిన మిడిసిపాటును కాలం నిర్దాక్షిణ్యంగా కాలరాసేస్తుంది. అనుక్షణం మృత్యుభయం వెన్నంటే ఉంటుంది. చిన్న వయస్సునుంచి భద్రత పొందటానికి అనేక విధాలుగా ప్రయత్నిస్తాము. మన పిల్లలు ఐదంకెల జీతం లేదా ఆరంకెల జీతం పొందాలని, చిన్నప్పటినుంచే తగు జాగ్రత్తలు తీసుకుంటాము. వారి ఇష్టాయిష్టాలేమిటో పట్టించుకోకుండా, బాగా ధనం సంపాదించటానికి తోడయ్యే చదువును చదివించటానికి చూస్తాము. ఎల్.కే.జీ.నుంచే దాని గురించిన ప్రణాళికలు వేసి, మంచిస్కూలులో వేసి, ఆటపాటల జోలికి పోనివ్వకుండా చదువే ధ్యేయంగా చేసి, మంచి ఉద్యోగం రావటానికి ఎన్నోపాట్లు పడతాము.

ఉద్యోగంలో చేరాక కూడా భద్రతాభావన పూర్తిగా రాదు. ఒక ఉద్యోగంలో బాగా నిలదొక్కుకుని, ఆ సంస్థలో మంచిపేరు తెచ్చుకున్నాక కూడా, అంతకన్నా మంచిహోదా, మంచిజీతం వచ్చే ఉద్యోగ అవకాశం రాగానే దానికి మారిపోతాము. జీతమే ముఖ్యం, అనుబంధాలు ముఖ్యం కాదు. ఇదంతా దేనికోసం అని బేరీజు వేస్తే భద్రతకోసం.

అందులో పిల్లలు కూడా వస్తారు. పిల్లలమీద తలకు మించిన ఖర్చుపెట్టి, కష్టపడి వారిని వృద్ధిలోకి తెస్తాము. ఎందుకంటే వృద్ధాప్యంలో వారు మనకు అండగా నిలబడతారనే ఆశతో. ఏం చేసినా భద్రతకోసం చేస్తాము. భద్రత ధనంలో ఉందనుకుంటాము. ఎంత ఎక్కువ ధనం ఉంటే, అంత ఎక్కువ భద్రత ఉంటుందని పొరపడతాము.

అజ్ఞానికి ధనము, భద్రత పర్యాయపదాలు. అజ్ఞాని అంటే వేదాంతపరంగా అజ్ఞాని. అటువంటి వ్యక్తిని వేదాంతం సంసారి అంటుంది. సంసారి అంటే ధనం ఉంటే భద్రత అనుకునే వ్యక్తి. ధనంవల్ల భద్రత వస్తుందని ఎందుకు అనుకుంటాడు? నేను శరీరం అనుకుంటున్నాడు కాబట్టి.

ఇప్పుడు అదే సముద్రంలో ఉన్న జ్ఞానం పొందిన అల విషయం చూద్దాము. జీవన్ముక్తి పొందిన అల అది. ఆ అలకు తను నామరూపాలున్న చిన్న అల కాదనీ, సముద్రాన్నించి పుట్టిన చిన్న అల కాదనీ, నీటిపరంగా సముద్రానికి కూడా అధిష్ఠానదేవతననీ తెలుసుకుంటుంది. అంటే నామరూపాలున్న అల మరణిస్తుంది కాని, అధిష్ఠానదేవత అయిన నీరుకు మరణం లేదు. నీరు అల పుట్టకుముందూ ఉంది, అలలోనూ ఉంది, అల జీవితం ముగిసిపోయినా కూడా ఉంటుంది. నీరుగా అలలోనూ, సముద్రంలోనూ, నదిలోనూ, కొలనులోనూ ఉంటుంది. ఎండాకాలంలో నీరు ఇంకిపోయి, మనుష్యులకు కనపడకపోయినా కూడా అవ్యక్తంగా ఉంటుంది. ఈ జ్ఞానం ఇంకొక అలకు కలిగినందుకు, దానికి తాను మరణిస్తాననే భయం లేదు. ఈ జ్ఞానానికీ, అజ్ఞానానికీ మధ్య ఉన్న భేదం భద్రతకూ, అభద్రతకూ మధ్య ఉన్న భేదం.

ఈ జ్ఞానం ఒక్కటే భద్రతను ఇస్తుంది అంటుంది శాస్త్రం. వేరే ఏ జ్ఞానం పొందినా కూడా, అభద్రతా భావన పూర్తిగా తొలగదు. తక్కినవన్నీ భద్రతను ఇచ్చినట్టు కనిపిస్తాయి కాని, అవి శాశ్వతంగా ఇవ్వలేవు. ధనం, హెూదా, ఆస్తులు, ఆత్మీయులు భద్రతను ఇస్తాయని మీరు భావిస్తే వేదాంతం మిమ్మల్ని ఖండించదు. నిక్షేపంగా వెళ్ళిరండి, వాటిని ప్రయత్నించండి, చివరికి మీరే వెనక్కు తిరిగివస్తారు అంటుంది వేదాంతం. కాకపోతే ఎన్నాళ్ళలో వెనక్కి వస్తారనేది మీమీ స్థాయినిబట్టి ఉంటుంది.

వేదాంతం మీకు సవాలు విసురుతుంది. ఎక్కడైనా మీరు భద్రత పొందుతారేమో చూడండి; అది సాధ్యం కాదు అంటుంది. నిజానికి అలా వేరే ఏదీ భద్రతను ఇవ్వదని తెలుసుకుని వేదాంతానికి వస్తే, మనస్సు పరిపక్వత చెందివుంటుంది కాబట్టి, అప్పుడు వేదాంతాన్ని తేలిగ్గా అర్థం చేసుకోవచ్చు.

ఇక్కడ ఒక సందేహం రావచ్చు. వేరే ఏదీ భద్రతను ఇవ్వదు అంటే, వేదాంతజ్ఞానం నాకు భద్రతను ఇస్తుందా? ఈ విషయాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. వేదాంతం కూడా భద్రతను ఇవ్వదు. వేదాంతం నీకు బాహ్యంగా అసలు భద్రత అవసరంలేదు, నువ్వు నిత్య, శుద్ధ, ముక్తపురుషుడివి అంటుంది. అంటే వేదాంతం భద్రతను ఇవ్వదు, మనలో ఉన్న అభద్రతాభావాన్ని పోగొడుతుంది. అందువల్లనే సన్న్యాసులు నిశ్చితంగా ఉండగలుగుతున్నారు. మనం భద్రత ఇస్తాయి అనుకునే వస్తువులేవీ వారికి లేవు – ఇల్లు, కుటుంబం, ధనం, ఆస్తి. రాత్రికి భోజనం దొరుకుతుందో లేదో తెలియదు. మన లెక్క ప్రకారం వారే ఎక్కువ అభద్రతా భావనకు లోనుకావాలి, కాని వారే ఇవన్నీ ఉన్నవారికన్నా హాయిగా, నిశ్చితంగా ఉన్నారు. నిజానికి ధనం ఎక్కువ ఉన్నకొద్దీ, దానిని కాపాడుకోవటానికి ఇంకా జాగ్రత్తలు తీసుకోవాలి. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః జ్ఞానం అన్నాడు. అంటే క్షేత్రం అంటే ఏమిటి, క్షేత్రజ్ఞుడు అంటే ఎవరు, ఈ విషయాల గురించిన జ్ఞానమే అసలైన జ్ఞానం. దీన్నే ఆత్మజ్ఞానం అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 4 **తత్క్షేత్రం యచ్చ యాదృక్చ యద్వికారి యతశ్చ యత్ ।**
స చ యో యత్ప్రభావశ్చ తత్సమాసేన మే శృణు ॥
తత్, క్షేత్రమ్, యత్, చ, యాదృక్, చ, యద్వికారి, యతః, చ, యత్,
సః, చ, యః, యత్ప్రభావః, చ, తత్, సమాసేన, మే, శృణు ॥

తత్, క్షేత్రమ్	= ఆ క్షేత్రము	యః	= ఎవరో
యత్, చ	= ఏదో	యత్ప్రభావశ్చ	= ఎటువంటి ప్రభావము గలవాడో
యాదృక్, చ	= ఎటువంటిదో	తత్	= ఆ విషయములన్నింటిని
యద్వికారి	= ఎటువంటి మార్పులు కలదో	సమాసేన	= సంక్షిప్తముగా
యతః, చ	= దేనినుంచి	మే	= నానుంచి
యత్	= ఉత్పన్నమౌతోందో	శృణు	= వినుము
సః, చ	= ఆ క్షేత్రజ్ఞుడు		

తత్ క్షేత్రమ్ యత్ చ, యాదృక్ చ, యత్ వికారి (చ), యతః చ యత్,
సః చ యః, యత్ ప్రభావః చ (అస్తి) తత్, (త్వం) సమాసేన మే శృణు ॥

తా: ఆ క్షేత్రము ఏదో, ఎటువంటిదో, ఎటువంటి మార్పులు కలదో, దేనినుంచి ఉత్పన్నమౌతోందో ఆ క్షేత్రజ్ఞుడు ఎవరో, ఎటువంటి ప్రభావము గలవాడో ఆ విషయములన్నింటిని సంక్షిప్తముగా నానుంచి వినుము.

కృష్ణపరమాత్మ రెండు, మూడు శ్లోకాల్లో క్షేత్రం, క్షేత్రజ్ఞులను టూకీగా నిర్వచించాడు. ఇప్పుడు వాటి గురించి వివరంగా చెబుతాను, విను అంటున్నాడు.

యత్ తత్ క్షేత్రమ్ – క్షేత్రమంటే ఏమిటో వివరంగా చెబుతాను. ఇంతకుముందు నిర్వచనంలో క్షేత్రం అంటే శరీరం అన్నాడు. ఇప్పుడు క్షేత్రంలో వచ్చేవన్నీ చెబుతాను అంటున్నాడు. ఏమిటవి?

ఎ) **తత్ క్షేత్రమ్**– క్షేత్రం అంటే ఏమిటో చెబుతాను.

బి) **యచ్చ యాదృక్చ** – దాని స్వరూపం ఏమిటో చెబుతాను.

సి) **యద్వికారి** – దానిలో ఉన్న అనేక కారణాలు ఏమిటి?

డి) **యతశ్చ యత్** – ఆ కారణాలనుంచి వచ్చిన కార్యాలు ఏమిటి?

యద్వికారి కారణాన్ని సూచిస్తే, యతశ్చ యత్ కార్యాన్ని సూచిస్తుంది. మొత్తం బాహ్యప్రపంచం అంతా కార్యకారణసంబంధంతో ఉంది. ఇప్పుడు మిమ్మల్ని తీసుకుంటే మీరు కార్యం, మీ తల్లిదండ్రులు మీ పుట్టుకకు కారణం. వారిని వారి తల్లిదండ్రుల దృష్ట్యా చూస్తే, వారు కార్యం, వారి తల్లిదండ్రులు కారణం. అలా ప్రతి ఒక్కటీ ఒక కోణంలో కార్యం అయితే, ఇంకొక కోణంలో కారణం అవుతుంది.

క్షేత్రం గురించే కాదు, క్షేత్రజ్ఞుని గురించి కూడా ఇంకా చెప్పదలుచుకున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంతకుముందు ఏదైతే క్షేత్రాన్ని చైతన్యవంతం చేస్తుందో అది క్షేత్రజ్ఞుడు అన్నాడు.

స చ యః –క్షేత్రజ్ఞుడు గురించి చెబుతాను.

యత్ప్రభావశ్చ – దాని విభూతి ఏమిటి, స్వరూపం ఏమిటి, ఆ వివరాలు కూడా చెబుతాను.

ఒక శాస్త్రజ్ఞుడు చైతన్యాన్ని అద్భుతంగా వివరించాడు, 'చైతన్యానికి ప్రకృతి సూత్రాలు వర్తించవు. చైతన్యం దేశకాలాలకు అతీతం.'

తత్సమాసేన మే శృణు – ఆ వివరాలన్నీ సంక్షిప్తంగా చెబుతాను విను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఇక్కడ మనం ఒక ఉపసిద్ధాంతాన్ని గ్రహించవచ్చు. క్షేత్రం అంటే ప్రపంచం అని చూశాము. అందులోని కార్యాలు ఏమిటో, కారణాలు ఏమిటో చెబుతాను అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కార్యకారణాలు రెండూ క్షేత్రంలోకి వస్తే క్షేత్రజ్ఞుడు ఎవరు?

కార్యకారణ విలక్షణం క్షేత్రజ్ఞః

వీటి గురించి శ్రద్ధగా విను అని కూడా హెచ్చరిస్తున్నాడు. ఎందుకు?

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః జ్ఞానం యత్తద్ జ్ఞానం మతం మమ – 13.3

వీటి గురించిన జ్ఞానమే గొప్ప జ్ఞానం అన్నాడు. ఈ ఆత్మజ్ఞానమే మోక్షాన్ని ఇస్తుంది. తర్వాత వచ్చే శ్లోకంలో కూడా ఈ ఆత్మజ్ఞానాన్ని స్తుతిస్తున్నాడు.

శ్లో. 5 **ఋషిభిర్బహుధా గీతం ఛందోభిర్వివిధైః పృథక్ ।**
బ్రహ్మసూత్రపదైశ్చైవ హేతుమద్భిర్వినిశ్చితైః ॥
ఋషిభిః, బహుధా, గీతమ్, ఛందోభిః, వివిధైః, పృథక్,
బ్రహ్మసూత్రపదైః, చ, ఏవ, హేతుమద్భిః, వినిశ్చితైః ॥

ఋషిభిః	= ఈ క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞుల తత్త్వము ఋషులచేత	(గీతమ్)	= (తెలుపబడినది)
		చ	= అలాగే
బహుధా	= అనేక విధములుగా	వినిశ్చితైః	= నిశ్చయాత్మకములైన
గీతమ్	= వివరింపబడినది	హేతుమద్భిః	= సహేతుకములైన
వివిధైః	= వివిధములైన	బ్రహ్మసూత్రపదైః	= బ్రహ్మసూత్ర పదముల
ఛందోభిః	= వేదమంత్రములద్వారా	ఏవ	= ద్వారా కూడా
పృథక్	= వేర్వేరుగా	(గీతమ్)	= చెప్పబడినది

(ఇదం జ్ఞానం) ఋషిభిః బహుధా, (తథా) వివిధైః ఛన్దోభిః
పృథక్ హేతుమద్భిః వినిశ్చితైః బ్రహ్మ-సూత్ర-పదైః చ గీతమ్ ఏవ ॥

తా: ఋషులచేత ఈ క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞుల తత్త్వము అనేక విధములుగా వివరింపబడినది. వివిధములైన వేదమంత్రములద్వారా వేర్వేరుగా తెలుపబడినది. అలాగే నిశ్చయాత్మకములైన సహేతుకములైన బ్రహ్మసూత్ర పదములద్వారా కూడ చెప్పబడినది.

క్షేత్రం, క్షేత్రజ్ఞుడు విషయాలు ఎంత గొప్పవి అంటే వాటి గురించి మన శాస్త్రాలన్నీ విపులంగా చర్చిస్తాయి. క్షేత్రం అంటే పాంచభౌతిక ప్రపంచం; క్షేత్రజ్ఞుడు అంటే చైతన్యం. ఆ విధంగా సృష్టి మొత్తం జడతత్త్వం, చైతన్యతత్త్వాల మేలుకలయిక. అందువల్ల ఈ రెండింటి గురించి అర్థం చేసుకుంటే, మొత్తం సృష్టి గురించి అర్థమైనట్టే.

ఋషిభిర్బహుధా గీతమ్ – ఋషులందరూ వారి శాస్త్రాల్లో ఈ జ్ఞానాన్నే కీర్తించారు. ఏ జ్ఞానం? క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞ వివేకజ్ఞానం.

ఛందోభిర్వివిధైః పృథక్ (ఇదమ్) – ఛందః అంటే వేదమంత్రాలు. అనేక వేదమంత్రాల్లో కూడా ఈ రెండూ కీర్తించబడ్డాయి. ఇదమ్ అంటే ఈ రెండూ. అది మనం కలుపుకోవాలి.

లోకాల గురించి మాట్లాడినా, నక్షత్రాల గురించి మాట్లాడినా, విజ్ఞానశాస్త్రానికి సంబంధించిన ఏ అంశం గురించి మాట్లాడినా, మానసిక శాస్త్రం గురించి మాట్లాడినా – అన్నీ క్షేత్రం గురించే మాట్లాడినట్టు అవుతుంది. క్షేత్రజ్ఞుడు రాడు వాటిల్లో.

వేదాలు ఈ రెండింటి గురించీ మాట్లాడతాయి. ఎలా? పృథక్ – వేర్వేరుగా మాట్లాడతాయి. ఈ పదం చాలా ముఖ్యం. ఎందుకంటే విజ్ఞానశాస్త్రంలో ఈ రెండింటియొక్క సంబంధం గురించిన స్పష్టమైన అవగాహన లేదు. చైతన్యం, ద్రవ్యంకన్నా భిన్నంగా ఉందా, ద్రవ్యంలో ఒక భాగమా అనే విషయం ఇంకా కొరుకుడు పడలేదు. నిజానికి చైతన్యాన్ని విజ్ఞానశాస్త్రంలోని ఏ శాఖలో కలపాలో కూడా తెలియటం లేదు. కాని వేదాంతం ఎప్పుడో చైతన్యతత్త్వాన్ని, ద్రవ్యతత్త్వాన్ని విడిగా, స్పష్టంగా వివరించింది. ఏమని వివరించింది?

బ్రహ్మ సత్యం, జగన్మిథ్యా జీవో బ్రహ్మైవ నాఽపరః

చైతన్యాన్ని బ్రహ్మ అంటారు. ద్రవ్యతత్త్వాన్ని జగత్తుగా వ్యవహరించవచ్చు. చైతన్యం సత్యం, జగత్తు మిథ్య. కాని అక్కడితో ఆగకూడదు, ఆ చైతన్యాన్ని నేనే అని నేర్చుకుంటేనే ఆత్మజ్ఞానం పూర్తి అవుతుంది. ఈ ఆత్మజ్ఞానం వేదాల్లోనే కాదు, బ్రహ్మసూత్రాల్లో కూడా వస్తుంది.

బ్రహ్మసూత్రపదైశ్చైవ – బ్రహ్మసూత్రాలు కూడా ఈ రెండింటినీ చర్చిస్తాయి.

మన శాస్త్రాన్ని ప్రస్థానత్రయం అంటారు.

భగవద్గీత	– స్మృతి ప్రస్థానం
ఉపనిషత్తులు	– శ్రుతి ప్రస్థానం
బ్రహ్మసూత్రాలు	– న్యాయ ప్రస్థానం

ఉపనిషత్తులు వేద అంతఃభాగంలో వస్తాయి. అవి అపౌరుషేయం. వేద అంతఃభాగంలో వస్తాయి కాబట్టి వాటిని వేదాంతం అని కూడా అంటారు. భగవద్గీత ఉపనిషత్తుల సారం. బ్రహ్మసూత్రాలను వ్యాసాచార్యులవారు రచించారు. వేద పూర్వభాగాన్ని జైమినీఋషి తార్కికంగా నిరూపించారు, దాన్ని ధర్మసూత్రాలు అంటారు.

బ్రహ్మసూత్రాల్లో వ్యాసాచార్యులవారు వేదాంత భాగమైన ఉపనిషత్తులను తార్కికంగా నిరూపించారు. అందుకని ఈ సూత్రాలను వేదాంతసూత్రాణి అనీ, వ్యాససూత్రాణి అనీ అంటారు. సూత్రం అంటే అతి తక్కువ పదాలతో ఎంతో లోతైన భావాన్ని పొందుపరిచేది అని అర్థం. బ్రహ్మసూత్రాల్లో మొదటి నాలుగు సూత్రాలు చాలా ప్రసిద్ధి చెందినవి. వాటిని చతుస్సూత్రీ అంటారు. అవి –

అథాஉతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా	**– 1**
జన్మాద్యస్య యతః	**– 2**
శాస్త్రయోనిత్వాత్	**– 3**
తత్తు సమన్వయాత్	**– 4**

అంత చిన్న సూత్రాల్లో ఎంతో లోతైన అర్థం ఇమిడివుంటుంది. ఈ సూత్రాల్లో వ్యాసాచార్యులవారు ఉపనిషత్తుల్లోని వాక్యాలను తీసుకుని, వాటిని విశ్లేషిస్తారు. చైతన్యం, ద్రవ్యం ఏకమా, భిన్నమా వివరిస్తారు. మనకు 12 దర్శనాలు ఉన్నాయి. పన్నెండవది అద్వైతదర్శనం లేదా అద్వైతవేదాంతం. తక్కిన దర్శనాలన్నీ ఒక్కొక్కటిగా తీసుకుని, వాటిని ఖండించుకుంటూ వస్తారు.

ఉదాహరణకు న్యాయదర్శనం చైతన్యం, ద్రవ్యంయొక్క గుణం అంటుంది. సాంఖ్య దర్శనం చైతన్యం వేరు, ద్రవ్యం వేరు అంటుంది. వీటన్నిటినీ తన సూత్రాల్లో ఖండించి, అద్వైత సిద్ధాంతాన్ని స్థాపిస్తారు వ్యాసాచార్యులవారు. అందువల్ల బ్రహ్మసూత్రాల్లో కూడా ఉంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. బ్రహ్మసూత్రాలు ఎటువంటివి?

హేతుమద్భిః – తర్కంతో నిండి ఉన్నాయి.

వినిశ్చితైః – సంగ్రహంగా, నిశ్చయంగా, తార్కికంగా నిరూపించబడ్డాయి బ్రహ్మసూత్రాల్లో.

బ్రహ్మసూత్రాల్లో 555 సూత్రాలు ఉన్నాయి. ఆ 555 సూత్రాలకు 4 అధ్యాయాలు, 16 పాదాలు, 192 అంశాలు ఉన్నాయి. దానికి శంకరాచార్యులవారు భాష్యం రాశారు. అది చాలా పెద్ద భాష్యం. ఆయన భాష్యానికి ఉపభాష్యాలు; ఆ ఉపభాష్యాలకు ఉపభాష్యాలు ఉన్నాయి. ఇందాక చెప్పిన నాలుగు సూత్రాలకు తొమ్మిది రకాల భాష్యాలు ఉన్న నాలుగు భాగాలు ఉన్న ఒక ఉద్గ్రంథం ఉంది. అంత లావు పుస్తకాల్లో, నాలుగవ భాగం చివరిపుట చూస్తే ఈ విధంగా నాలుగవ సూత్రం ముగిసింది అని ఉంటుంది. అంత విస్తారంగా ఉంటుంది మన శాస్త్రం. ఎంత చదివినా, మొత్తం శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేసేశాను అని చెప్పలేము.

అనంతశాస్త్రం బహు వేదితవ్యమ్ అల్పస్య కాలా బహవశ్చవిఙ్ఞాః
యత్సారభూతం తత్ ఉపాసితవ్యమ్ హంసో యథా క్షీరమివాంభు మిశ్రాత్

శాస్త్రం ఎంతో విస్తారమైనది; కాలం చూస్తే చాలా తక్కువ ఉంది; అందులోనూ విఘ్నాలు అనేకం ఉంటాయి. అందువల్ల బ్రహ్మసూత్రాలు అధ్యయనం చేయాలనుకునేవారు కనీసం ఈ నాలుగు సూత్రాలను అధ్యయనం చేస్తారు.

శ్లో. 6 **మహాభూతాన్యహంకారో బుద్ధిరవ్యక్తమేవ చ ।**
ఇంద్రియాణి దశైకం చ పంచ చేంద్రియగోచరాః ॥
మహాభూతాని, అహంకారః, బుద్ధిః, అవ్యక్తమ్, ఏవ, చ,
ఇంద్రియాణి, దశ, ఏకమ్, చ, పంచ, చ, ఇంద్రియగోచరాః ॥

మహాభూతాని	= పంచమహాభూతములు	దశ, ఇంద్రియాణి	= ఐదు జ్ఞానేంద్రియములు, ఐదు కర్మేంద్రియములు
అహంకారః	= అహంకారము		
బుద్ధిః	= బుద్ధి	ఏకమ్	= మనస్సు
చ	= ఇంకా	చ	= ఇంకా
అవ్యక్తమ్, ఏవ	= మూలప్రకృతియు	పంచ	= ఐదు
చ	= అలాగే	ఇంద్రియగోచరాః	= ఇంద్రియ విషయములు అంటే శబ్దస్పర్శరూపరసగంధములు

మహా-భూతాని అహఙ్కారః బుద్ధిః అవ్యక్తమ్ ఏవ చ ।
ఇన్ద్రియాణి దశ-ఏకమ్ చ పఞ్చ చ ఇన్ద్రియ-గోచరాః ॥

తా: భూమి, నీరు, అగ్ని, వాయువు, ఆకాశము అనే పంచమహాభూతములు అహంకారము, బుద్ధి ఇంకా మూలప్రకృతియు. అలాగే ఐదు జ్ఞానేంద్రియములు, ఐదు కర్మేంద్రియములు, మనస్సు ఇంకా ఐదు ఇంద్రియ విషయములు అంటే శబ్దస్పర్శరూపరసగంధములు.

ముందుగా కృష్ణపరమాత్మ క్షేత్రాన్ని వివరించబోతున్నాడు. క్షేత్రాన్ని బాహ్యప్రపంచంగా చూడవచ్చు అని చూశాము. ఈ బాహ్యప్రపంచాన్ని అనేక దార్శనికులు అనేక రకాలుగా విభజించి వివరించారు. సంస్కృతంలో ఈ విభజనను తత్త్వాని అంటారు. ప్రతి సబ్జెక్టులోనూ కొన్ని విభజనలు ఉంటాయి. ఉదాహరణకు ఫిజిక్స్ తీసుకోండి. దానిలో భిన్న అంశాలను హీట్, ఎలక్ట్రిసిటీ, మాగ్నెటిజమ్ అంటూ విభజిస్తారు.

ఆ విధంగా మనకున్న 12 దార్శనికులు వారికి అనువుగా జగత్తును విభజించారు. వైశేషిక దార్శనికులు సృష్టిని 7 తత్త్వాలుగా విభజిస్తే; న్యాయదార్శనికులు సృష్టిని 17 తత్త్వాలుగా విభజిస్తే; సాంఖ్యదార్శనికులు సృష్టిని 24 తత్త్వాలుగా విభజించారు.

ఇప్పుడు ఈ భగవద్గీతలో సాంఖ్యనుంచి తాత్కాలికంగా తీసుకున్నారు వ్యాసాచార్యుల వారు. అంటే 24 తత్త్వాలను తీసుకున్నారు.

అథ చతుర్వింశతితత్త్వోత్పత్తిప్రకారం వక్ష్యామిః

ఇదే పద్ధతిలో విభజించాలని నియమం లేదు. మన వీలుకు తగ్గట్టుగా విభజించవచ్చు. అంటే ఒక ప్రసంగానికి వెళ్ళిన భక్తులను రెండు మూడు రకాలుగా విభజించవచ్చు. స్త్రీ, పురుషులుగా విభజించటం ఒక పద్ధతి; వయస్సునుబట్టి నాలుగైదు తెగలుగా విభజించటం ఇంకొక పద్ధతి; చదువునుబట్టి విభజించటం ఇంకొక పద్ధతి. ఇక్కడ సాంఖ్య పద్ధతిని చూస్తున్నాము.

సాంఖ్య దర్శనంలోని 24 తత్త్వాలు.

1. **ప్రకృతి** – ప్రళయంలో, అంటే సృష్టి జరగక ముందు అది అవ్యక్తంలో ఉంది. దాన్ని ప్రకృతి అంటారు. ప్రకృతి అనాది.
2. **మహత్** – ప్రకృతినుంచి వచ్చిన మొట్టమొదటి అంశం మహత్.
3. **అహంకారం** – అహంకారం అంటే సమష్టి అహంకారం; వ్యష్టి అహంకారం కాదు. అప్పటికి జీవి లేదు. ఈ అహంకారంనుంచి 16 తత్త్వాలు వచ్చాయి– అవి
4. **మనస్సు** – సమష్టి అహంకారంనుంచి సమష్టి మనస్సు వచ్చింది.
5. **దశ ఇంద్రియాలు** – పంచజ్ఞానేంద్రియాలు + పంచకర్మేంద్రియాలు.
6. **పంచసూక్ష్మభూతాలు**
7. **పంచస్థూలభూతాలు**

ఇప్పుడు వీటిని దశల వారీగా చూద్దాము.

అనాదిగా ఉన్నది	– ప్రకృతి	–	1	–	1
మొదటి దశ	– మహత్	–	1	–	1
రెండవ దశ	– సమష్టి అహంకారం	–	1	–	1
మూడవ దశ	– సమష్టి మనస్సు	–	1		
	– జ్ఞానేంద్రియాలు	–	5		
	– కర్మేంద్రియాలు	–	5		
	– సూక్ష్మభూతాలు	–	5	–	16
నాలుగవ దశ	– స్థూలభూతాలు	–	5	–	5
మొత్తం తత్త్వాలు					24

ఈ 24 తత్త్వాలూ క్షేత్రానికి చెందినవే. క్షేత్రం అంటే బాహ్యప్రపంచమని చూశాము. ఇవన్నీ జడమే, వీటిలో చైతన్యం లేదు. ఇప్పుడు ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాన్ని చూద్దాము.

అవ్యక్తమ్ – అవ్యక్తంగా ఉన్న ప్రకృతి – 1.

బుద్ధిః – మహత్ తత్త్వం, ఇది మొదటి దశ – 1.

అహంకారః – సమష్టి అహంకారం, ఇది రెండవ దశ – 1.

అహంకారంనుంచి 16 తత్త్వాలు వచ్చాయి. ఏమిటవి?

మహాభూతాని – ఆకాశం, వాయువు, అగ్ని, జలం, పృథివి. అంటే పంచభూతాలు – 5.

దశ ఇంద్రియాణి – పంచజ్ఞానేంద్రియాలు, పంచకర్మేంద్రియాలు – 10.

ఏకమ్ – సమష్టి మనస్సు – 1.

ఇందులో 5+5+5+1=16 తత్త్వాలు వస్తాయి. ఇది మూడవ దశ – 16.

పంచ చేంద్రియగోచరాః – ఇంద్రియ గోచరమైనవి ఐదు. అంటే పంచస్థూలభూతాలు. ఇది నాలుగవదశ – 5.

ఇప్పుడివన్నీ కలిపితే 24 తత్త్వాలు అవుతాయి. ఇవన్నీ క్షేత్రం కిందకు వస్తాయి.

అంతేకాదు, ఈ 24 తత్త్వాలు నిరంతరం మార్పుకు లోనవుతూ ఉంటాయి. అవి ఒకదానితో ఒకటి కలవటంవల్ల, వాటికి మార్పు ఉండటంవల్ల, అనేక గుణాలు ఏర్పడతాయి. వీటిని వికారాలు అంటారు. ముందు శ్లోకంలో యద్వికారి యతశ్చయత్ అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇంతవరకు కారణాలు చూశాము, తర్వాత శ్లోకంలో కార్యాలు చూస్తాము.

శ్లో. 7 **ఇచ్ఛా ద్వేషః సుఖంః దుఃఖం సంఘాతశ్చేతనా ధృతిః ।**
ఏతత్ క్షేత్రం సమాసేన సవికారముదాహృతమ్ ॥

ఇచ్ఛా, ద్వేషః, సుఖమ్, దుఃఖమ్, సంఘాతః, చేతనా, ధృతిః,
ఏతత్, క్షేత్రమ్, సమాసేన, సవికారమ్, ఉదాహృతమ్ ॥

ఇచ్ఛా	= కోరిక	ధృతిః	= ధృతి
ద్వేషః	= ద్వేషము	సవికారమ్	= వాటి మార్పులతో గూడినట్టి
సుఖమ్	= సుఖము	ఏతత్	= ఇదియే
దుఃఖమ్	= దుఃఖము	క్షేత్రమ్	= క్షేత్రస్వరూపమని
సంఘాతః	= కార్యకరణసంఘాతము	సమాసేన	= సంగ్రహముగా
చేతనా	= చిదాభాస	ఉదాహృతమ్	= చెప్పబడినది.

ఇచ్ఛా, ద్వేషః, సుఖమ్, దుఃఖమ్, సంఘాతః, చేతనా, ధృతిః,
ఏతత్ సవికారమ్ క్షేత్రమ్ (మయా) సమాసేన ఉదాహృతమ్ ॥

తా: కోరిక, ద్వేషము, సుఖము, దుఃఖము, కార్యకరణ సంఘాతము, చిదాభాస, ధృతి, వాటి మార్పులతో గూడినట్టి ఇదియే క్షేత్రస్వరూపమని సంగ్రహముగా చెప్పబడినది.

ఇప్పుడు 24తత్త్వాలు ఉన్న బాహ్యప్రపంచాన్ని చూస్తాము. ఆ బాహ్యప్రపంచంలో మన స్థూలశరీరం కూడా వస్తుంది. ఎందుకంటే స్థూలశరీరం పాంచభౌతికం; అలాగే మన మనస్సు కూడా వస్తుంది; మనస్సు సూక్ష్మపంచభూతాలనుంచి వచ్చింది. అంటే అంతకుముందు చూసినట్టుగా క్షేత్రంలోకి ఈ బాహ్యప్రపంచం, శరీరం, మనస్సు వస్తాయి.

ఈ మూడింటిలో మనస్సుకు ఒక ప్రత్యేకత ఉంది. ఏమిటా ప్రత్యేకత? మనస్సు జడం అయినా కూడా దానికి చైతన్యాన్ని ప్రతిబింబింపజేసే ప్రత్యేకమైన శక్తి ఉంది. అందువల్ల మనస్సు చైతన్యంగా ఉన్నట్టు కనబడుతుంది. ఉదాహరణకు విద్యుచ్ఛక్తి నీటిమీద ప్రసరించినా కాంతినివ్వదు; కాని ఒక బల్బుయొక్క ఫిలమెంటులో ప్రసరిస్తే, ఆ బల్బు వెలుగుతుంది. అంటే నీటికి వెలిగే శక్తి లేదు, బల్బుయొక్క ఫిలమెంటుకు ఉంది. ఆ విధంగా మనస్సు జడమే అయినా, దానికి చైతన్యాన్ని ప్రతిబింబంపజేసే శక్తి ఉంది. ఈ అరువు తెచ్చుకున్న చైతన్యాన్ని చేతనః అంటారు. ఇప్పుడు శ్లోకం చూద్దాము.

సంఘాతః చేతనా – బాడీ మైండ్ సెన్స్ కాంప్లెక్సును సంఘాతః అంటారు. అంటే శరీరం, మనస్సు, ఇంద్రియాలను కలిపి సంఘాతం లేదా కార్యకరణ సంఘాతం అంటారు. చేతనా అంటే అరువు తెచ్చుకున్న చైతన్యం.

దీనికి ఇంకొక ఉదాహరణ చూద్దాము. పైన ఆకాశంలో సూర్యుడు ఉన్నాడు, మీ చేతిలో అద్దం ఉంది. ఆ అద్దం పైన ఉన్న సూర్యునియొక్క ప్రతిబింబాన్ని ఒక గోడమీద చూపించగలదు. అద్దానికి స్వతహాగా ప్రకాశకత్వం లేదు. కాని అది ప్రకాశాన్ని సూర్యునినుంచి అరువు తెచ్చుకుని, ఆ అరువు తెచ్చుకున్న ప్రకాశకత్వంతో తాను మళ్ళీ ప్రతిబింబింపజేస్తోంది. అద్దానికున్న ప్రకాశకత్వం సహజం కాదు, ఆగంతుకం.

ఇప్పుడు ఈ ఉదాహరణను మనస్సుకు అన్వయిస్తే – చైతన్యం–సూర్యుడు; మనస్సు–అద్దం. అద్దం ఒక ప్రతిబింబాన్ని చూపినట్టుగా మనస్సు ఒక ప్రతిబింబాన్ని చూపిస్తుంది. అసలు చైతన్యాన్ని బింబచైతన్యం అంటే, మనస్సు ప్రతిబింబించిన చైతన్యాన్ని ప్రతిబింబ చైతన్యం అంటారు. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే, చైతన్యాన్ని చిత్ అనీ, ప్రతిబింబ చైతన్యాన్ని చిదాభాస అనీ అంటారు.

ఈ ప్రతిబింబం ఎక్కడ ఏర్పడుతుంది? ప్రతిబింబ మాధ్యమం ఎక్కడ ఉంటే అక్కడ ఏర్పడుతుంది. ప్రతిబింబ మాధ్యమం అయిన మనస్సు క్షేత్రంలోకి వస్తుంది, అందువల్ల ప్రతిబింబం కూడా క్షేత్రంలోకే రావాలి. గుర్తుంచుకోండి, చైతన్యం క్షేత్రంలోకి రాదు; ప్రతిబింబ చైతన్యమే వస్తుంది. సంఘాతం అంటే శరీరం, మనస్సు, ఇంద్రియాల కలయిక. చేతనా అంటే అరువు తెచ్చుకున్న చైతన్యంవల్ల మనస్సు బాహ్యప్రపంచాన్ని అనుభవించి, ఆ ప్రపంచాన్ని రెండు తెగల కింద విభజిస్తుంది.

ఇచ్ఛా ద్వేషః – రాగద్వేషాలు. ఇచ్ఛ అంటే రాగం. ప్రపంచంలో ఒక భాగంమీద రాగం కలిగివుండటం. ఇది దేని పని? మనస్సు చేసే గారడి. మనస్సు ఎలా చేయగలదు? అరువు తెచ్చుకున్న చైతన్యంవల్ల.

నాణేనికి ఒకవైపు రాగం ఉంటే, ఇంకొకవైపు ద్వేషం ఉంటుంది. ప్రపంచాన్ని రెండుగా చేసి మనను ఒక ఆటాడిస్తుంది మనస్సు. కొంతమందిమీద రాగం పెంచితే, కొంతమందిమీద వారి ముఖం చూడటానికే ఇష్టపడనంత ద్వేషం పెంచుతుంది. ఈశ్వరసృష్టిని జీవసృష్టి చేస్తుంది. అంటే భగవంతుడు సృష్టించిన జగత్తును ఉన్నదున్నట్టుగా చూపించకుండా, రెండు తెగలుగా విభజించి చూపిస్తుంది.

కామెర్ల రోగికి లోకమంతా పచ్చగా ఉంటుంది. అదే విధంగా ప్రపంచాన్ని మనం పులుముకున్న రెండు రంగులతో చూస్తాము. ఉన్నదున్నట్టుగా చూడకుండా, మన కోణంలోంచి చూస్తాము.

సుఖం దుఃఖం – ఎప్పుడైతే ప్రపంచాన్ని రెండుగా విభజించి చూస్తామో, దాన్ని వెన్నంటి సుఖదుఃఖాలు కలుగుతాయి. మనం కోరుకున్న ప్రపంచం, మనం ద్వేషించే ప్రపంచం – రెండూ రెండింటినీ ఇస్తాయి. ముందే చూసినట్టుగా, వస్తువులకు స్వతహాగా సుఖం, దుఃఖం కలిగించే లక్షణం లేదు. వాటికి మనం పులిమిన రంగులు ఇస్తున్నాయి. ఎలా? మనం కోరుకున్న వస్తువు పొందితే ఆనందం కలుగుతుంది, అది మననుంచి దూరమైతే దుఃఖం కలుగుతుంది. అది సహజమే కదా. ఏదైతే మన దగ్గర ఉంటే సంతోషాన్ని ఇస్తుందో, అది దూరమైతే దుఃఖాన్ని తెస్తుంది.

అదే మనం ద్వేషించే విషయం తీసుకుంటే దీనికి భిన్నంగా జరుగుతుంది. అంటే మనం ద్వేషించే వస్తువు మనకు దగ్గరగా వస్తే దుఃఖం కలుగుతుంది, అది మననుంచి మాయమయితే ఆనందం కలుగుతుంది. అంటే రాగద్వేషాలు కలిగించే రెండూ సుఖదుఃఖాలు రెండింటినీ ఇస్తాయి. అందువల్లనే దీన్ని ఇలా వర్ణించారు ఎవరో, 'కొంతమంది మన దగ్గరికి వచ్చి ఆనందం కలిగిస్తే, కొంతమంది మన దగ్గరనుంచి వెళ్ళి ఆనందం కలిగిస్తారు. ఆ విధంగా అందరూ ఆనందాన్ని కలిగిస్తారు.'

ముందే చూసినట్టుగా ఈ ఆనందం, దుఃఖం అనేది వస్తువుల్లోనూ, మనుష్యుల్లోనూ లేదు. కాని మనం వాటికి రాగం, ద్వేషం అనే బిరుదులు అంటించేసరికి వాటికా శక్తి వస్తుంది. వేదాంతం ఈ భేదాన్ని రెండు పదాలతో సూచిస్తుంది. ఇప్పుడు నా చేతిలో ఒక పుస్తకం ఉంది. అది ఒక ఆబ్జెక్టు మాత్రమే. దాన్ని పదార్థం అంటారు. కాని ఆ పుస్తకంమీద నేను రాగద్వేషాలు పెంచుకుంటే, ఆ పుస్తకం నన్ను బాధించే అవకాశం ఉంది. ఆ పుస్తకంమీద నేను రాగం పెంచుకుంటే దానికి నన్ను ఆనందపరిచే లక్షణం వస్తుంది; లేదా ద్వేషం పెంచుకుంటే దానికి నన్ను బాధించే లక్షణం అలవడుతుంది. ఎప్పుడైతే ఆ వస్తువుకు అలాంటి లక్షణం ఏర్పడుతుందో, అప్పుడే వేదాంతం దానిని విషయః అంటుంది. విషయః అంటే నన్ను బంధించే శక్తి ఉన్న వస్తువు అని అర్థం. అంటే పదార్థం పేరున్న వస్తువు విషయం అయింది.

ఆ విధంగా మొత్తం ప్రపంచం ఒక పదార్థం, కాని నేను దాన్ని విషయంగా మార్చాను. ప్రపంచంలోని పదార్థాలను రాగద్వేషాలనే రంగులతో చూసి అవి నాకు సుఖదుఃఖాలను కలుగజేసేలా చేసుకున్నాను.

ఆ విధంగా క్షేత్రంలోకి సంఘాతం, చేతనా, ఇచ్ఛా, ద్వేషం, సుఖం, దుఃఖం వస్తాయి.

ధృతిః – ధృతిః అంటే దృఢనిశ్చయం. ఎప్పుడైతే ఒక విషయంమీద రాగం పెంచుకుంటానో దాన్ని ఎలాగోలా పొందటానికి ప్రయత్నిస్తాను. దాన్ని ప్రవృత్తిమార్గం అంటారు. అది కేవలం ఒక వస్తువుమీద కాదు, అనేక వస్తువులమీద రాగం ఉంటుంది. ఈ దృఢనిశ్చయంతో వాటిని పొందేదాకా వాటి వెంట పడతాను. అదే దృఢనిశ్చయంతో నేను ద్వేషించే వస్తువులనుంచి దూరం పారిపోవటానికి ప్రయత్నిస్తాను. దాన్ని నివృత్తిమార్గం అంటారు. అంటే కొన్నింటివైపు పరుగులు తీస్తే కొన్నింటినుంచి పరుగులు తీయటం.

ప్రవృత్తి నివృత్తి హేతుభూతధృతిః

జీవితమంతా నిర్ణయాలు తీసుకోవటంతోనే సరిపోతుంది. ఏది కావాలి, ఏది వద్దు అని నిర్ణయించుకుని, వాటికి తగ్గ ప్రయత్నాలు చెయ్యటమే. ఈ ధృతి కూడా క్షేత్రమే. 24 తత్త్వాలు క్షేత్రం అయితే, ఇవన్నీ క్షేత్రవికారాలు, అంటే క్షేత్రంనుంచి పుట్టిన లక్షణాలు.

ఏతత్ క్షేత్రం – ఏతత్ అంటే 24 తత్త్వాలు; (ఆరవ శ్లోకంలో చెప్పబడినవి) క్షేత్రం.

సమాసేన సవికారముదాహృతమ్ – దానియొక్క మార్పులు సంగ్రహంగా చెప్పబడ్డాయి.

ఈ శ్లోకంతో కృష్ణపరమాత్మ క్షేత్రం–క్షేత్రజ్ఞుల విశ్లేషణ ముగించాడు (2–7). కాని మీరు గమనిస్తే కృష్ణపరమాత్మ నాలుగవ శ్లోకంలో తను క్షేత్రం గురించీ, క్షేత్రజ్ఞుని గురించీ చెబుతానని మాట ఇచ్చాడు. కాని ఇప్పటివరకూ వచ్చిన వివరణ క్షేత్రం గురించే, క్షేత్రజ్ఞుని గురించి రాలేదు. అంటే కృష్ణపరమాత్మ తన మాటను మర్చిపోయాడా?

కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్

జగద్గురువు ఎలా మర్చిపోతాడు? అలా మనం పొరపాటు పడకుండా శంకరాచార్యులవారు వివరిస్తున్నారు. కృష్ణపరమాత్మ మాటంటే మాటే.

మీకు గుర్తుంటే క్షేత్రజ్ఞుడు, జ్ఞేయం, పురుషుడు – మూడూ పర్యాయపదాలని ముందే చూశాము. మూడింటి అర్థమూ చైతన్యతత్త్వం. అర్జునునికి ఆ విషయం తెలియక మూడూ మూడు భిన్నపదాలనుకుని వాటి గురించి చెప్పమని అడిగాడు. కొంతమంది అలా వాడుతూ ఉంటారు. నాకు వేదాంతం, ఉపనిషత్తులు నేర్చుకోవాలని ఉంది అంటారు. వేదాంతం అన్నా, ఉపనిషత్తు అన్నా ఒకటే. 'అంజనమంటే ఏమిటో నాకు తెలియదా, పసుపులా తెల్లగా ఉంటుంది,' అన్నారట ఎవరో. అంటే అతనికి ఈ మూడూ తెలియవన్నమాట.

కృష్ణపరమాత్మ క్షేత్రజ్ఞుని గురించి ఇప్పుడు వదిలేసి, తర్వాత జ్ఞేయం గురించి చెప్పినప్పుడూ, పురుషుని గురించి చెప్పినప్పుడూ చెబుతాడు. ఆ విధంగా క్షేత్రం–క్షేత్రజ్ఞుల విషయం ముగించి మూడవ అంశంలోకి అడుగుపెట్టబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 8 **అమానిత్వమదంభిత్వమ్ అహింసా క్షాంతిరార్జవమ్ ।**
ఆచార్యోపాసనం శౌచం స్థైర్యమాత్మవినిగ్రహః ॥

అమానిత్వమ్, అదంభిత్వమ్, అహింసా, క్షాంతిః, ఆర్జవమ్,
ఆచార్యోపాసనమ్, శౌచమ్, స్థైర్యమ్, ఆత్మవినిగ్రహః ॥

అమానిత్వమ్	= తానే శ్రేష్ఠుడనను భావము లేకుండుట	ఆర్జవమ్	= మనోవాక్కాయములందు సరళత్వము
అదంభిత్వమ్	= డాంబికము లేకుండుట	ఆచార్యోపాసనమ్	= భక్తిశ్రద్ధలతో గురువుల సేవ
అహింసా	= ఏ ప్రాణినీ ఏ విధముగను హింసింప కుండుట	శౌచమ్	= బాహ్యాభ్యంతర శుద్ధి
		స్థైర్యమ్	= అంతఃకరణలందు స్థిరత్వము
క్షాంతిః	= క్షమాగుణము	ఆత్మ వినిగ్రహః	= మనస్సు, శరీరేంద్రియముల నిగ్రహము

అమానిత్వమ్, అదమ్భిత్వమ్, అహింసా, క్షాన్తిః, ఆర్జవమ్,
ఆచార్య-ఉపాసనమ్, శౌచమ్, స్థైర్యమ్, ఆత్మ-వినిగ్రహః ॥

తా: తానే శ్రేష్ఠుడనను భావము లేకుండుట, డాంబికము లేకుండుట, ఏ ప్రాణినీ ఏ విధముగను హింసింప కుండుట, క్షమాగుణము, మనోవాక్కాయములందు సరళత్వము, భక్తిశ్రద్ధలతో గురువుల సేవ, బాహ్యాభ్యంతర శుద్ధి, అంతఃకరణలందు స్థిరత్వము మనస్సు, శరీరేంద్రియముల నిగ్రహము.

3. జ్ఞానం: శ్లోకాలు 8-12

ముందే చూసినట్టుగా ఇక్కడ జ్ఞానం పదం అర్థం వేరే ఉంది. మామూలుగా అయితే, జ్ఞానం అంటే ఒక వస్తువుకు సంబంధించిన జ్ఞానం; వేదాంతపరంగా చూస్తే జ్ఞానం అంటే బ్రహ్మజ్ఞానం. కాని ఇక్కడ జ్ఞానం అంటే సద్గుణాలు. 8-12 శ్లోకాల్లో అటువంటి 20 విలువలను పేర్కొంటాడు కృష్ణపరమాత్మ. కృష్ణపరమాత్మ విలువలను జ్ఞానం అని ఎందుకన్నాడో వివరిస్తున్నారు శంకరుల వారు. ఈ విలువలను పెంపొందించుకుంటే, జ్ఞానం పొందటం చాలా సులభం అవుతుంది. ఈ విలువలు జ్ఞానాన్ని పెంపొందిస్తాయి కాబట్టి వాటినే జ్ఞానం అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

జ్ఞానకారణత్వాత్ జ్ఞానమ్ ఇతి ఉచ్యతే

ఈ విలువలను పెంపొందించుకుంటే, మనస్సు సంసిద్ధమయి, జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తిని కలుగజేస్తుంది. అంటే విలువలు లేకపోతే జ్ఞానానికి అయోగ్యులము అవుతాము.

మనస్సు సంసిద్ధంగా లేకపోతే, గురువు ఆత్మజ్ఞానాన్ని నేర్పించినా కూడా, మనం ఆ జ్ఞానాన్ని అందుకోలేము. ఒకవేళ అందుకున్నా దాన్ని జీర్ణించుకోలేము. జీర్ణించుకోని జ్ఞానం, అది ఏ రంగానికి చెందినదైనా సరే, విషంలాగా అవుతుంది. ఆహారం కూడా అంతే. అరిగించుకున్న ఆహారం ఆరోగ్యాన్నిస్తే, అరిగించుకోలేని ఆహారం విషతుల్యంగా మారుతుంది.

అనభ్యాసే విషం శాస్త్రమ్, అజీర్ణే భోజనం విషమ్

ఆ విధంగా జీర్ణంకాని శాస్త్రం వ్యతిరేక ఫలాలను ఇవ్వవచ్చు. అందువల్ల వేదాంతం నేర్చుకోవాలంటే, దానికి సహకారీ సాధనలైన విలువలను పెంపొందించుకోవాలి. ఆ విలువలను **ధర్మం** అని కూడా అంటారు.

అందువల్లనే మోక్షానికి తొలిమెట్టు ధర్మం అని పదేపదే చెబుతుంది శాస్త్రం. శాస్త్రం అనేక విలువలను అనేక సందర్భాలలో చెప్పింది. భగవద్గీతలో కూడా మళ్ళీ 16, 17 అధ్యాయాల్లో చూస్తాము. భర్తృహరి నీతిశతకం పేరిట ఈ విలువలను కీర్తిస్తూ రాశారు. ఇక్కడ ఈ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ 20 విలువలను పేర్కొన్నాడు. వాటిని ఒక్కొక్కటిగా చూద్దాము.

1. **అమానిత్వమ్** – గర్వం లేకపోవటం. మానిత్వం అంటే గర్వం ఉండటం, తానే గొప్పవాడు అనుకోవటం. **ఆత్మని పూజ్యత్వ భావన**. తనమీద తనకే పూజ్యభావన ఉండటం. అమానిత్వం అంటే ఈ గర్వం, ఈ గొప్పగా అనుకోవటం లేకపోవటం. ఇంకోవిధంగా చెప్పాలంటే వినయం, అణకువ. దీన్ని మొట్టమొదటి విలువగా పేర్కొన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

వేదాంతం ఎందుకు గర్వాన్ని మొట్టమొదటి ఆటంకంగా పరిగణిస్తోందో చూడాలి మనం. మీరు ఏ రంగంలో రాణించినా, ఎందులో ప్రథమశ్రేణిలో ఉన్నా, సమాజంయొక్క ఉన్నతమైన లక్ష్యం మిమ్మల్ని గౌరవించి, సత్కరించటం. దేశపరంగా పద్మశ్రీ, పద్మవిభూషణ బిరుదులను ఇచ్చి సత్కరిస్తుంది. ఈ గుర్తింపు చిన్నగా మొదలవుతుంది. ముందుగా కుటుంబం గుర్తిస్తుంది. మీరు ఏం చేసినా, మీ తల్లిదండ్రులు మిమ్మల్ని అభినందిస్తారు. నెమ్మదిగా ఈ ప్రశంసలు బంధువులనుంచి, స్నేహితులనుంచి వస్తాయి. అలా అలా పెరుగుతూ వస్తుంది.

మీరు కూడా మీకు తెలియకుండానే ఈ ప్రశంసల వర్షంలో తడిసి ముద్దయిపోతుంటారు. మీకు తెలియకుండానే మీ గొప్పతనాన్ని మీరు కూడా కీర్తించుకుంటారు. ఆ విధంగా మిమ్మల్ని మీరు కీర్తించుకోవటం గర్వానికి తొలిమెట్టు.

నన్ను నేను గొప్పగా భావిస్తే, తప్పేముంది? నిజానికి ఆ దశకు చేరుకోగలగటం పుణ్యం కూడా. అభినందనల వర్షం ఆమోదదాయకం కదా అనిపిస్తుంది మీకు. కాని వేదాంతం దాన్ని ఒప్పుకోదు. ఆధ్యాత్మిక సాధకునికి అది ఒక పెద్దవల అంటుంది. ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగకుండా ప్రశంసల వర్షం ఒక వలలాగా పట్టేస్తుంది. ఎందుకు ఆత్మప్రశంస ఆటంకం అంటుంది?

వ్యసనమ్ – ప్రశంసల వర్షంలో మునిగి తేలటం కూడా ఒక వ్యసనమే. త్రాగుడు, సిగరెట్టులకు అలవాటు పడ్డవారు అవి లేకపోతే ఉండలేనట్టుగా, ప్రశంసలకు అలవాటుపడితే అవి రాకపోతే గిలగిలలాడి పోతారు. ఆ చెడు అలవాట్లకు ఎలా దూరమవ్వాలో, అలా ఈ వ్యసనానికి కూడా దూరమవ్వాలి.

మోహమ్ – ఎప్పుడైతే ఈ ప్రశంసల వర్షంలో మునిగితేలుతుంటారో, అప్పుడే విచక్షణాశక్తిని కూడా కోల్పోతారు. మీ గొప్పలకు మీరు మురిసిపోవటమే కాక, నలుగురూ మెచ్చుకుంటూ ఉంటేనూ, వార్తాపత్రికలు కూడా మిమ్మల్ని ఆకాశానికెత్తేస్తూంటేనూ, ఇంక కళ్ళకు పొరలు కమ్మేస్తాయి. బుద్ధి సరిగా పనిచెయ్యదు. బుద్ధి సరిగా

పనిచెయ్యకపోయేసరికి, మోహంలో పడిపోతారు. మోహంలో పడేసరికి చాలా ముఖ్యమైన అంశాలను కూడా మర్చిపోతారు. ఏమిటవి?

మీరు సాధించిన ఏ విజయానికైతే మిమ్మల్ని వేనోళ్ళ కీర్తిస్తున్నారో, ఆ విజయం పూర్తిగా మీ ఒక్కరికే చెందదు. ఎందులోనైనా విజయం సాధించండి కాని దానివెనుక అనేక కారణాలు ఉంటాయి, అనేకమంది సహాయసహకారాలు ఉంటాయి. కాని ముందే చెప్పినట్టుగా విజయగర్వం మీ కళ్ళకు పొరలను కప్పేసి అసలు సత్యాన్ని చూడకుండా చేస్తుంది. ఒక్క విషయం గుర్తుంచుకోండి. మీకు ఎంత పేరుప్రఖ్యాతలు వచ్చినా కూడా దానిలో 99% మెప్పు తక్కిన అనేక అంశాలకు వెళుతుంది. మీకు ఒక్క శాతమే వస్తుంది. గర్వం ఏర్పడితే, అది మోహానికి దారితీసి ఈ నిజాన్ని గ్రహించనివ్వదు. ఇది ఒక సమస్య.

ఒకవేళ మీ రంగంలో మీరు రాణించటానికి నిజంగా మీ కృషి ఉన్నా కూడా, అది కూడా పూర్తిగా మీ గొప్పదనం కాదు. కృష్ణపరమాత్మే పదవ అధ్యాయంలో స్వయంగా చెప్పాడు –

యద్యద్విభూతిమత్ సత్త్వం శ్రీమదూర్జితమేవ వా ।
తత్తదేవావగచ్ఛ త్వం మమ తేజోఽంశసంభవమ్ ॥ – 10.41

ఎవరిలో ఏ విభూతి ఉన్నా, అది నా తేజస్సుయొక్క అంశంనుంచే కలిగినదిగా తెలుసుకో అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే మీలో ఏదైనా కళ ఉన్నా, శక్తి ఉన్నా, అది భగవంతుని విభూతే. అది మీద్వారా ప్రకటితమవుతున్నది. అందువల్ల ఆ విధంగా చూసినా అది మీ గొప్పతనం కాదు. కాని గర్వంతో కూడిన మోహం విచక్షణా శక్తిని కప్పేయటంవల్ల మీ విజయం వెనకనున్న తోటివారి సహాయసహకారాలనూ గుర్తించటం లేదు, దైవకృపనూ గుర్తించటం లేదు. గర్వం ఉన్న చోట భక్తికి చోటులేదు. గర్వం ఉన్న వ్యక్తి అంతా తన గొప్పతనమే అని విర్రవీగుతాడు. ఆ విజయానికి భగవంతుని కృప ఉందని గ్రహించడు. ఇది మోహంవల్ల వచ్చే రెండవ సమస్య.

మోహంవల్ల కలిగే ఇంకొక సమస్య, మీకన్నా మిన్నగా విజయం సాధించినవారు వేరేవారు ఉన్నారని గ్రహించరు. మీరు ఏ రంగంలో అన్నా రాణించండి, మీకన్నా గొప్పవారు మీ ముందూ ఉన్నారు, ఇప్పుడూ ఉన్నారు, ఇకముందూ ఉంటారు. దీన్ని సంస్కృతంలో **సాదిశయత్వం** అంటారు. సాదిశయత్వం అంటే దేన్నైనా ఇంకా మెరుగుపరచగలము అని అర్థం. మీ ముందు ఉన్నవారి రికార్డు మీరు బద్దలుకొడితే, మీ రికార్డు బద్దలుకొట్టేవారు ఇంకొకరు వస్తారు. గుర్తుంచుకోండి, ఎప్పటికీ మీరే ప్రథమశ్రేణిలో ఉండలేరు. మీ అంత గొప్పవారు కానీ, మీకన్నా గొప్పవారు కానీ ఉంటూనే ఉంటారు.

కాని మోహం మీ కళ్ళకు పొరలు కప్పేయటంవల్ల ఈ విచక్షణాశక్తిని కోల్పోతారు. మీ అంతటివారు, ఇంకా మాట్లాడితే మీకన్నా గొప్పవారు మీ రంగంలోనే ఉన్నారనే విషయాన్ని మీరు మర్చిపోతారు. నిజం చెప్పాలంటే, మర్చిపోవటానికి ఇష్టపడతారు. అది మర్చిపోతేనే మీ గొప్పతనాన్ని మీరు చాటిచెప్పుకోగలుగుతారు. ఆ మోహం ఎంతమేరకు దారితీస్తుందంటే, ఇంకొకరి గొప్పతనాన్ని మెచ్చుకోవటానికి మీ మనస్సు అంగీకరించదు.

మీకు మోహం ఆవరిస్తే, నలుగురి మధ్యలో మీరే ఒక వెలుగు వెలగాలనుకుంటారు. ఎవరైనా మీతో సమానంగా ఉన్నారంటే, భరించలేరు. వారిమీద ద్వేషంతో, కోపంతో రగిలిపోతారు. వారిని తప్పించుకు పోవటానికి చూస్తారు లేదా వారిమీద బురద చల్లటానికి చూస్తారు. ఇంకా మాట్లాడితే వారిని ఆ రంగంలోంచి తప్పించటానికి కూడా ప్రయత్నించవచ్చు. అది మోహంయొక్క తీవ్రతనుబట్టి ఉంటుంది.

మీకు మోహం ఉందో లేదో తెలియటానికి మీకు మీరే చిన్న పరీక్ష పెట్టుకోవచ్చు. తోటివారిని, ముఖ్యంగా మీ రంగంలో మీకు ధీటుగా నిలిచినవారిని, మీరు మనస్ఫూర్తిగా మెచ్చుకోగలుగుతున్నారా, లేదా? ఒక గొప్ప నాదస్వర విద్వాంసుణ్ణి, ఇంకో నాదస్వర విద్వాంసుడు ఎలా వాయిస్తాడు అని అడిగారుట ఎవరో. 'ఆ, అతనా, అతను గాలి ఊదుతాడు, అంతే,' అని చప్పరించేశాడుట ఈయన. అలా ఉంటుంది. ఎదుటివారి గొప్పతనాన్ని స్వీకరించటానికి మనకు గొప్ప హృదయం ఉండాలి. విశాల హృదయం ఉండాలంటే, గర్వం ఉండకూడదు. ఎప్పుడైతే గర్వం కలుగుతుందో, అప్పుడే భక్తిమార్గం మూసుకుపోతుంది. భక్తి లేనిదే, జ్ఞానం పొందటం అసాధ్యం.

అందువల్ల అమానిత్వాన్ని మొట్టమొదటి లక్షణంగా పేర్కొంది శాస్త్రం. దీన్నే సానుకూలంగా చెప్పాలంటే **వినయం** అంటారు. మన పురాణాల్లో, ఉపనిషత్తుల్లో అనేక గర్వభంగాల కథలు ఉన్నాయి. కేనోపనిషత్తులో దేవతల గర్వభంగం కథ చూస్తాము. పురాణాల్లో నారద గర్వభంగం, సత్యభామ గర్వభంగం చూస్తాము.

ఎక్కడ ఎవరిలో గర్వం పొంగి పొర్లుతున్నా, వెంటనే వారికి గర్వభంగం కలిగిస్తాడు భగవంతుడు. ఆ గర్వభంగంనుంచి పుట్టినదే వినయం. మన ఆచార్యులను తీసుకుంటే, వారు వినయానికి పెట్టింది పేరు. వారి రంగంలో వారు నిష్ణాతులు అయినా, కొంచెం కూడా గర్వం లేదు. కాళిదాసు సంస్కృతంలో ఉద్దండపండితుడు, మహామేధావి. ఆయన కలంనుంచి ఎన్నో కవితలు, నాటకాలు జాలువారాయి. అన్నింటిలోనూ ఆయన రాసిన ప్రార్థనా శ్లోకాల్లో ఆయనలో వినయం ఎంతగా ఉట్టిపడుతుందో తేటతెల్లమవుతుంది. ఆయన వినయం చూపించటమే కాదు, వినయాన్ని నేర్పిస్తారు మానవాళికి.

> **మన్దః కవియశః ప్రార్థీ గమిష్యామ్యుపహాస్యతామ్ ।**
> **ప్రాంశులభ్యే ఫలే లోభాదుద్బాహురివ వామనః ॥** – రఘువంశము 1.3

మన్దః – అంత గొప్ప సంస్కృత పండితుడు, నేను మంద అధికారిని అంటున్నాడు. అలాంటి ఆయనతో పోలిస్తే, మనమెక్కడ ఉంటాము?

కవియశః ప్రార్థీ – నేను ఈ రఘువంశము రచించి పేరు ప్రఖ్యాతులు పొందాలనుకుంటున్నాను.

గమిష్యామి ఉపహాస్యతామ్ – ఈ ప్రపంచం నన్ను చూసి నవ్వుతుంది.

ప్రాంశులభ్యే ఫలే లోభాదుద్బాహురివ వామనః – పొడుగైన చెట్టుమీద ఉన్న ఫలాలను అందుకోవటానికి మరుగుజ్జు ఎగిరెగిరి పడుతున్నాడుట. అది ఎంత హాస్యాస్పదంగా ఉంటుందో, కవి యశస్సు అనే ఫలాలను అందుకోవటానికి మరుగుజ్జులాంటి నేను ఎగిరెగిరిపడటం కూడా అంతే హాస్యాస్పదం. కాళిదాసు

ఉపమాలంకారంలో అందెవేసిన చెయ్యి. అంటే పోలికలు చెబుతూ ఉంటారు. అందువల్ల కాళిదాసును ఉపమా కాళిదాసస్య అంటారు.

క్వ సూర్యప్రభవో వంశః క్వ చాల్పవిషయా మతిః

తితీర్షుర్దుస్తరం మోహాదుడుపేనాస్మి సాగరమ్ – రఘువంశము 1.2

నేను రఘువంశచరిత్ర రాయటానికి పూనుకున్నాను. రఘువంశం ఎంత గొప్పది! అంత గొప్ప వంశం ముందు నేనెంత? అయినా ఆ గొప్పతనాన్ని వివరించటానికి కంకణం కట్టుకోవటం ఎంత సాహసం!

మోహాదుడుపేనాస్మి సాగరమ్ – అనంత సాగరాన్ని చిన్న నావలో దాటటానికి సాహసించినట్టు ఉంది నా ప్రయత్నం అంటారు. నా చిన్ని మేధస్సు ఎక్కడ, రఘువంశంయొక్క గొప్పతనం ఎక్కడ అంటారు.

అదీ కాళిదాసు గొప్పతనం. అంత గొప్పవారు శంకరాచార్యులవారు, సురేశ్వరాచార్యులవారు, మధుసూదన సరస్వతులవారు కూడా. వీరంతా వీరికెంత బాగా శాస్త్రం తెలిసినా వినయ విధేయతలతో విరాజిల్లుతుంటారు.

అవినయమ్ అపనయ విష్ణో! – షట్పదీ స్తోత్రమ్

శంకరాచార్యులవారి మొట్టమొదటి ప్రార్థన ఇది. ఓ దేవా, నానుంచి గర్వం తొలగించు. నాకు వినయం కలిగేలా చెయ్యి. ఏ రంగంలో ఉన్నా వినయం ఉండాలి; ముఖ్యంగా వేదాంత అధ్యయానికి తప్పనిసరిగా ఉండాలి. వినయం లేనిదే భక్తి కుదరదు, భక్తి లేకపోతే జ్ఞానం కలగదు. హిరణ్యకశిపుని రాజ్యంలో 'ఓం నమో నారాయణ' బదులు 'ఓం హిరణ్యకశపవే నమః' అనాలి ప్రజలు.

మొదటి విలువ అమానిత్వం.

2. **అదంభిత్వమ్** – దంభిత్వం అంటే మానిత్వంయొక్క బాహ్యప్రదర్శన. మానిత్వం ఒక అంతర్గత భావన. నేను గొప్పవాణ్ణి, నేను పండితుణ్ణి అని భావించటం మానిత్వం. దాన్ని బయటకు ప్రదర్శిస్తే అది దంభిత్వం.

వ్యక్తమానిత్వం దంభిత్వమ్ అవ్యక్తదంభిత్వమ్ మానిత్వమ్

అంటే మీ గొప్పతనాన్ని వేషభాషల్లో ప్రదర్శించటానికి ప్రయత్నిస్తారు. మీరు మంచి వస్త్రాలంకరణ చేసుకుని వెళుతుంటే, నలుగురూ వెనక్కి తిరిగి మిమ్మల్ని చూడాలని ఆశపడతారు. ఇలా ఆకర్షణీయంగా కనబడాలనే కోరికను సొమ్ము చేసుకుంటున్నాయి అనేక బ్యూటీపార్లర్లు. ఏదైనా బహిరంగసభలో గమనించండి – ఎవరో ఒకరు హడావుడిగా వచ్చి, మైకు సరిగ్గా పనిచేస్తోందో లేదో పరీక్షించినట్టు చేసి వెళతాడు. అతను ఆ కార్యక్రమానికి చాలా ముఖ్యుడు కాబోలు, అన్ని ఏర్పాట్లూ స్వయంగా పర్యవేక్షిస్తున్నాడు అని ప్రేక్షకులు పొరపాటుపడే అవకాశం ఉంది. నిజం చెప్పాలంటే అతనికీ, ఆ కార్యక్రమానికీ ఏమీ సంబంధం ఉండదు. ముందురోజు దాకా అటువైపు తొంగిచూసి కూడా ఉండడు. కాని ఆరోజు మాత్రం ఎలాగో కష్టపడి, ఒక బ్యాడ్జ్ సంపాదించుకుని హడావుడిగా తిరిగేస్తూ ఉంటాడు. ఇదంతా నలుగురి దృష్టిలో పడటానికి చేసే హంగామా. దీన్ని దంభిత్వం అంటారు.

అదంభిత్వం అంటే దీనికి భిన్నమైన ప్రవర్తన. దీన్నే సానుకూలంగా చెప్పాలంటే **నిరాడంబరం** అంటారు. వేషభాషలు నిరాడంబరంగా ఉంటాయి. కొంతమంది ఎంత గొప్పవారైనా కూడా తెర వెనకే ఉండిపోవటానికి ఇష్టపడతారు. అందువల్లనే మన పెద్దవారు అంటారు, 'ఏమీ లేని ఆకు ఎగిరెగిరి పడుతుంది; అన్నీ ఉన్న ఆకు అణిగిమణిగి ఉంటుంది.'

రెండవ విలువ అదంభిత్వం.

3. **అహింస** – హింస అంటే హాని చెయ్యటం. మనుష్యులకే కాదు, జంతువులకు కూడా హాని చెయ్యకూడదు. ఇతరులను హింసించటానికి మనకు మూడు ఆయుధాలు ఉన్నాయి. అవేమిటి, నా చేతిలో ఏమీ ఆయుధాలు లేవే అంటే అవి అంతర్గతంగా ఉన్నాయి. అవి కాయిక, వాచిక, మానసిక ఆయుధాలు.

కాయిక అంటే శరీరం. తమ కాళ్ళుచేతులతో ఎదుటివారిని హింసిస్తారు కొందరు. భగవంతుడు ఈ ఆయుధాలను మన మంచికోసం ఇస్తే, ఇలా దుర్వినియోగం చేస్తారు కొందరు.

వాచిక అంటే వాక్కు. జంతువులకు వాక్కు లేదు. అందువల్ల అవి వాక్కుపరంగా ఎవరినీ హింసించలేవు. కాని మనిషి తన వాక్కులతో దుర్భాషలాడగలడు. మనిషికి అద్భుతమైన ఆయుధాలను భగవంతుడు ఇచ్చాడు. వాటిని దుర్వినియోగం చెయ్యటమో, సద్వినియోగం చెయ్యటమో మనిషి చేతిలో ఉంది. చేత్తో ఒక దెబ్బ వేసిన దానికి కలిగే బాధకన్నా మాటవల్ల కలిగే గాయం ఇంకా లోతుగా ఉంటుంది. అందువల్లనే మన పెద్దలు నోటిని ముఖ్యంగా అదుపులో పెట్టుకోవాలంటారు.

మానసిక అంటే మనస్సు లేదా అంతఃకరణం. ఎదుటి మనిషిని కొట్టి, తిట్టి, హింసించకపోయినా, కొంతమంది మనస్సులో తిట్టుకుంటారు. ఇంకా మాట్లాడితే శపిస్తారు. వారు నాశనమైపోవాలని శపిస్తారు. ఆలోచనలు కూడా శక్తివంతమైనవే. అహింస అంటే కాయిక, వాచిక, మానసిక హింసవర్జనలు.

అహింస ఎందుకింత విలువైన విలువ? పతంజలి అష్టాంగయోగంలో యమనియమాలు వస్తాయి. వాటిని మనం వివరంగా ఆరవ అధ్యాయంలో చూశాము. వీటిని మన ధర్మశాస్త్రం చెప్పిన టెన్ కమాండ్‌మెంట్స్‌గా తీసుకోవచ్చు. అహింస, సత్యం, అస్తేయం, బ్రహ్మచర్యం, అపరిగ్రహం, శౌచం, సంతోషం, తపస్సు, స్వాధ్యాయం, ఈశ్వరప్రణిధానం – వీటిని యమనియమాలు అంటారు.

అహింస ఎందుకు పాటించాలో, అనేక కారణాలు చెప్పవచ్చు.

ప్రకృతి సూత్రం – మొదటి కారణం తేలిగ్గా అర్థం చేసుకోవచ్చు. ఇతరులు మనకు ఏమి చేయకూడదనుకుంటామో, అది మనం ఇతరులకు చేయకూడదు. మనకు దోమ కూడా హాని చేయకూడదని మనం అనుకుంటే మనం ఎవరికీ హాని చేయకూడదు. ఈ భావన అందరికీ ఉంటుంది కాబట్టి అది ప్రకృతి సూత్రం అవుతుంది. దయానందసరస్వతి స్వామీజీ అంటారు, 'మనకు ప్రశాంతత కావాలంటే మనం ప్రకృతి సూత్రాన్ని ఉల్లంఘించకూడదు.' ప్రకృతి సూత్రాన్ని ధర్మం అంటారు. ధర్మాన్ని అతిక్రమిస్తే, మనను మనమే హింసించుకున్నట్టు అవుతుంది.

ఆ విషయం అర్థం చేసుకోవటానికి దయానందసరస్వతి స్వామీజీ ఒక అద్భుతమైన ఉదాహరణ చెబుతుండేవారు. వేపచెట్టు బోదె చూస్తే అది చాలా గరుగ్గా ఉంటుంది. ఆ చెట్టు దగ్గరికి వెళ్ళి ఒంటిమీద షర్టు గానీ, బనియన్ గానీ లేకుండా దానికి వీపుపెట్టి గట్టిగా రుద్దుకుంటే ఏమవుతుంది? చెట్టుకేమీ అవదు, అది నిక్షేపంగా ఉంటుంది. మీరు వీపు రుద్దిన తీవ్రతనుబట్టి మీకే బాగా మంటపెడుతుంది. ధర్మం లేదా ప్రకృతి సూత్రం ఆ వేపచెట్టులాంటిది. మీరు ధర్మాన్ని ఉల్లంఘిస్తే, ధర్మానికి ఏమీ అవదు. దాన్ని ఉల్లఘించిన మీరే బాధపడతారు. అందువల్ల అహింసను పాటించటమంటే, ప్రకృతి సూత్రాన్ని పాటించినట్టు.

జమ – ఈ జగత్తు ఒక పెద్ద బ్యాంకులాంటిది. ఈ జగత్తుకు మీరు ఏంచేస్తే అది జగత్తు అనే బ్యాంకులో, మీరు చేసుకున్న జమ అవుతుంది. మీరు ఏది జమచేస్తే, దానినే వెనక్కి తీసుకోగలరు. అంటే మీరు ప్రపంచానికి హింస ఇస్తే, మీకు వెనక్కి తిరిగివచ్చేది కూడా హింసే. మీరు ప్రపంచానికి దయ, జాలి, ప్రేమ, ఆప్యాయతలను పంచితే, మీకు తిరిగి దయ, జాలి, ప్రేమ, ఆప్యాయతలు వెనక్కి వస్తాయి.

ఈ జమ అనే సూత్రం ప్రకారం మీరు అహింసను జమచేస్తే, మీకు కూడా అహింస తిరిగివస్తుంది. **చేసుకున్నవారికి చేసుకున్నంత మహదేవా** అంటారు. ఆంగ్లసామెత ఇంకా ఎక్కువ చేసి చెబుతుంది. 'ఇఫ్ యు సో ఎ విండ్, యు రీప్ ఎ వర్ల్‌విండ్,' అంటుంది. మీరు ఒక గాలిని పాతితే, పెనుగాలి వస్తుందిట. అంటే ఫలితం ఒక్కోసారి పదింతలుగా వస్తుంది. అందువల్ల అహింస మీరు పాటించి తీరాల్సిన ఒక ముఖ్యమైన విలువ.

రాగద్వేషాలు – మూడవ కారణం వేదాంతపరంగా వస్తుంది. సైకాలజీ కూడా అదే చెబుతుంది. ఎదుటివారిని హింసించే మనస్థత్వం సహజంగా ఉంటుంది అందరిలోనూ. మీకు తెలియకుండానే చేస్తారు అది. ఎందుకు ఎదుటివారిని హింసిస్తున్నారు అని మనస్తత్వ విశ్లేషణ చేస్తే, తేలిన కారణం ఇదీ. మీరు మీ కుటుంబంనుంచీ, మీ స్నేహితులనుంచీ, ప్రభుత్వంనుంచీ కొన్ని విషయాలను ఆశిస్తారు. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే, మీరు వారిమీద రాగద్వేషాలను పెంచుకుంటారు. మీరు ఆశించినట్టు వారు ఉంటే గొడవలేదు, మీరు సంతోషంగా ఉంటారు.

కాని సగంసేపు వారు మీరు ఆశించినట్టు ఉండరు. ఎందుకు? వారు కోరుకున్నట్టు, వారి ఇష్టానుసారం ఉంటారు వారు . ఇంగ్లీషులో ఒక తమాషా అయిన వాక్యం ఉంది – 'ఎవ్విరిబడీ హాజ్ ఎ రైట్ టు మై ఒపీనియన్.' నా అభిప్రాయాన్ని (వారి అభిప్రాయాన్ని కాదు) పాటించే హక్కు అందరికీ ఉంది అని దీని అర్థం. అందరూ నామాటే వినాలని మర్యాదగా చెప్పిన వాక్యం ఇది. దురదృష్టవశాత్తూ, వారికి కూడా ఫ్రీవిల్ ఉంది. భగవంతుడు మీ ఒక్కరికే ఫ్రీవిల్ ఇచ్చి, తక్కినవారికి ఇవ్వకుండా ఉంటే, అది బాగుండేది, కాని పాపం అలా చెయ్యలేదు భగవంతుడు. అందువల్ల మీరు ఎదుటివారినుంచి ఆశించినవి వారు నెరవేర్చరు. మీకేమో మీరు ఎదిగినకొద్దీ, మీరు ఆశించేవి కూడా మీతో పాటు పెరుగుతూ వస్తాయి. కొంతమందికి మరీ చిన్న విషయాల్లో కూడా చాలా పట్టింపు ఉంటుంది. ఆకుపచ్చరంగు కావాలంటే ఏదో ఒక ఆకుపచ్చ కాదు, అందులో కూడా ప్రత్యేకించి లేతాకుపచ్చో, ముదురు ఆకుపచ్చో కావాలి. అలా తీర్చకపోతే, పిచ్చికోపం వస్తుంది.

ఆశించిన ఫలం దక్కకపోతే సహజంగా మీరు బాధపడతారు. మీరు బాధపడితే, తక్షణం మీరు చేసే పని ఏమిటి? ఆ బాధకు కారణమైనవారిని దుయ్యబడతారు. సమాజం మిమ్మల్ని బాధిస్తే, మీరు సమాజాన్ని బాధిస్తారు. దెబ్బతిన్న వ్యక్తి దెబ్బ తియ్యటానికి చూస్తాడు. ఇది మానవనైజం. అది కూడా వెంటనే చేస్తారు. మీ బాబు తప్పుగా ప్రవర్తిస్తే, మరుక్షణం అతన్ని తిట్టటమో, కొట్టటమో చేస్తారు. అలా ఇది సహజమైన ప్రతిస్పందన. ఇలా హింస చూపకుండా ఉండాలంటే ఏం చెయ్యాలి?

పరిష్కారం – ఎవరైనా మిమ్మల్ని బాధిస్తే, మీరు వారిని తిరిగి బాధించటం సహజం అన్నప్పుడు, ఈ సహజగుణాన్ని ఎలా పోగొట్టుకోవాలి? దానికి పరిష్కారమార్గం ఒక్కటే ఉంది. మీరు చాలా సున్నిత హృదయులు కావాలి. ఎంత సున్నితం అవాలంటే, మీరు ఎదుటివారిని హింసిస్తే వారు పడే బాధ మీరు కూడా అనుభవించాలి. అంటే ఆ బాధ మీలో ప్రతిబింబించాలి. వారితో పాటు మీరు కూడా బాధపడాలి.

ఈ విషయం కన్నతల్లిని చూస్తే అర్థమవుతుంది. తల్లి హృదయం చాలా సున్నితంగా ఉంటుంది. తన కన్నబిడ్డ తప్పు చేస్తే అతన్ని తీవ్రంగా దండిస్తుంది; కాని దండించిన మరుక్షణం అతన్ని వాటేసుకుని భోరున విలపిస్తుంది. ఇంకా మాట్లాడితే దెబ్బతిన్న బాబుకన్నా, దెబ్బ కొట్టిన తల్లి బాధ ఎక్కువగా ఉంటుంది.

అదీ సున్నిత మనస్కుల మనస్తత్వం. సున్నితమైన మనస్సు ఉన్నవారు, ఎవరినైనా బాధిస్తే, వారు తమను తాము బాధించుకున్నంతగా బాధపడిపోతారు. ఎవరికీ తమను తాము బాధించుకోవాలని ఉండదు. చూసారా, దీని వెనక ఉన్న మనస్తత్వం? ఎప్పుడైతే మీరు సున్నిత మనస్సు ఉన్నవారు అవుతారో, అప్పుడే మీరు ఎవరికీ హింస తలపెట్టలేరు. ఒకవేళ పొరపాటుగా చేస్తే, ఎన్నో రాత్రులు నిద్రపోకుండా బాధపడతారు. 'అయ్యో, అతనేమనుకున్నాడో,' అని మీరు తెగ బాధపడిపోతారు. ఒక్కోసారి దెబ్బతిన్న వ్యక్తి, 'ఫర్వాలేదు, నేనేం అనుకోలేదు,' అన్నా కూడా మీ బాధ తగ్గదు. అందువల్ల అహింస పాటించాలంటే మనస్సును సున్నితంగా చేసుకోవాలి. ఈ సున్నితమైన మనస్సుతో సూక్ష్మమైన వేదాంతబోధను తేలికగా అర్థం చేసుకోవచ్చు.

అందువల్ల అహింస అంటే సున్నిత మనస్కులు అవటం. మీ మనస్సు ఎంత సున్నితంగా ఉండాలంటే, వార్తాపత్రికలో ఎక్కడో ఎవరికో ఏదో కష్టం వచ్చిందని మీరు చదివితే, వారి గురించి మీ మనస్సు స్పందించాలి. అలా మనస్సు స్పందించకపోతే, మనస్సు బండబారిపోయిందని అర్థం. ఏ స్పందనా లేని హృదయమే ఇతరుల బాధను లెక్కచెయ్యదు. అదే మీ మనస్సు సున్నితంగా ఉంటే వారికన్నా మీరే ఎక్కువ బాధపడతారు. పశ్చాత్తాపాన్ని మించిన శిక్షే లేదు అన్నారు పెద్దలు. కృంగదీసే మనస్సు అతన్ని శిక్షిస్తుంది.

అహింసో పరమో ధర్మః.   మూడవ విలువ అహింస.

4. **క్షాంతి** – క్షాంతికి అనేక అర్థాలున్నాయి. వాటిలో కొన్ని చూద్దాము. ఒక అర్థం మానసిక నిరోధకశక్తి. మీరు ఆశించిన ఫలితాలు రాకపోయినా, తట్టుకుని నిలబడగలిగే శక్తి. నిజానికి, ఇది అహింసయొక్క తర్వాత దశ. ఆశించిన ఫలితాలు రాకపోతే బాధపడతామని, అది రాకపోవటానికి కారణమైన వారిని హింసిస్తామనీ ఇంతకుముందు అహింసలో చూశాము.

క్షాంతి అంటే అలా ఆశాభంగం కలిగినా కూడా, చలించకుండా ఉండగలగటం. మనష్యులు మారుతూ ఉంటారు, వాతావరణం మారుతూ ఉంటుంది, ఆర్థిక వ్యవస్థ మారుతూ ఉంటుంది, పరిస్థితులు మారుతూ ఉంటాయి. వేటికీ చలించకపోవటం మానసిక రోగనిరోధకశక్తి.

శారీరక రోగనిరోధకశక్తి ఉంటే ఏమవుతుంది? దేశంలో ఎన్ని రోగాలు రాజ్యం ఏలుతున్నా, ఎన్ని బ్యాక్టీరియాలు, ఎన్ని వైరసులు అనారోగ్యాన్ని కలుగజేస్తున్నా, టి.బీ. ఎంతమందికి ఉన్నా, మీకు రోగనిరోధక శక్తి ఉంటే, మీకేమీ అవదు. ఈ విషయాన్ని ఒక డాక్టరు సుస్పష్టం చేశారు ఒక సెమినార్‌లో. మామూలుగా మన అపోహ ఏమిటి? క్షయవ్యాధి ఉన్న వ్యక్తి తుమ్మినా, దగ్గినా అతని పక్కన ఉన్నవారికి కూడా ఆ రోగం సోకుతుంది అనుకుంటాము.

'క్షయవ్యాధి లేని 20 మంది ఆరోగ్యవంతులని తీసుకోండి, క్షయవ్యాధి, బాగా ముదిరిపోయిన ఒక రోగిని తీసుకురండి, ఈ రోగిని సరాసరి వారి నోటిలోకి గాలి వదలమనండి. కాని వారికేమీ అనారోగ్యం రాదు. అలా అతను తుమ్మినా, దగ్గినా వారికేమీ కాదంటే భగవంతుడు ఆరోగ్యవంతులకిచ్చిన గొప్ప వరమది. అదే రోగనిరోధకశక్తి.' ఇది రోగనిరోధకశక్తి గొప్పతనం చూపటానికి చెప్పిన ఒక ఊహాజనితమైన విషయం. నిజంగా ప్రయత్నించటానికి చూడకండి. ఇంత గొప్ప రోగనిరోధకశక్తి మానసికంగా ఉంటే, దాన్ని క్షాంతి అంటారు. ఈ క్షాంతికి రెండు అంశాలు ఉన్నాయి. అవి తితిక్ష, క్షమ.

తితిక్ష – మీరు మార్చలేని పరిస్థితులను ఉన్నదున్నట్టుగా స్వీకరించటం తితిక్ష. వాటికి ఎదురుతిరగకుండా స్వీకరించటం. మనిషిగా మీకు ఫ్రీవిల్ ఉంది, ఎన్నో విషయాలను మీరు అదుపులో పెట్టగలరు నిజమే. కాని దురదృష్టవశాత్తూ, మీరు అదుపులో పెట్టలేని విషయాలు మరెన్నో ఉన్నాయి. మీరు ఆ విషయంలో నిస్సహాయులు. అలా మీ చేతిలో లేని పరిస్థితులను ఎన్నుకునేందుకు వీలులేని పరిస్థితులు అంటారు. దీనికి కృష్ణపరమాత్మ అపరిహార్య అర్థః అన్నాడు రెండవ అధ్యాయంలో. అర్థః అంటే పరిస్థితి; అపరిహార్య అంటే మీరు అదుపులో పెట్టలేనిది. అలా మీరు అదుపులో పెట్టలేని పరిస్థితిమీద మీకేమీ అధికారం ఉండదు కాబట్టి, మిమ్మల్ని మీరే మార్చుకోవాలి. మార్చలేని పరిస్థితిని ఉన్నదున్నట్టుగా స్వీకరించటాన్ని తితిక్ష అంటారు.

ఒకసారి వెనక్కి తిరిగి చూసుకుంటే, ఇంతవరకూ జరిగిపోయిన మీ జీవితం గతంలోకి జారుకుంది. జరిగిపోయిన కాలాన్ని మీరు వెనక్కి తీసుకురాలేరు. జరిగిపోయిన కాలంలో, గడిచిపోయిన సంఘటలను తలుచుకుని బాధపడినా, వాటినేమీ చెయ్యలేరు మీరు. భగవంతుడు కూడా గతాన్ని మార్చలేడు. అందువల్ల గతం ఎన్నుకునే వీలులేని పరిస్థితుల్లోకి వస్తుంది; అందువల్ల దానిని ఉన్నది ఉన్నట్టుగా స్వీకరించగలిగేటట్టు మనస్సును సంసిద్ధం చేసుకోవాలి. ఉదాహరణకు మీ తల్లిదండ్రులు, మీ విద్య, మీ వయస్సు, వీటిలో దేన్నీ మీరు మార్చలేరు. మీ పుట్టినరోజు తారీఖును మార్చినంత మాత్రాన మీ వయస్సును మార్చలేరు. మొహంలో ముడతలు కనపడకుండా మేకప్ వేసుకున్నంత మాత్రాన మీ వయస్సును వెనక్కి తీసుకువెళ్ళలేరు. వయస్సు మీదపడితే స్వీకరించండి; జుట్టు తెల్లబడినా, ఊడిపోయినా బాధపడకండి. దాన్నేమీ చెయ్యలేరు. అందువల్ల గతాన్ని తితిక్షతో స్వీకరించండి.

గతంమీదే కాదు, వర్తమానంమీద కూడా మీకు అధికారం లేదు. వర్తమానం అంటే వచ్చేసిన క్షణం, వస్తున్న క్షణం కాదు. వస్తున్న క్షణం అయితే, ఇప్పుడే రాకు సుమా అని మీరు టెలిగ్రామ్ ఇవ్వటానికి ప్రయత్నించవచ్చు; కాని చూస్తూ చూస్తుండగానే వర్తమానం కూడా వచ్చేసింది. దాన్ని కూడా మీరు ఎన్నుకునే హక్కు లేదు. దాన్ని స్వీకరించక తప్పదు. ఇలా పరిస్థితులను, మనుష్యులను స్వీకరించటాన్ని తితిక్ష అంటారు.

సహనం సర్వదుఃఖానామ్ అప్రతీకార పూర్వకమ్

ఎదురు తిరగకుండా సహనంతో స్వీకరించటం. ఎదురు తిరిగినకొద్దీ ఆవేశం పెరుగుతుంది.

ఈ స్వీకరించటం కూడా రెండు రకాలుగా ఉంటుంది. ఒకటి – నయం చెయ్యలేని దానిని భరించు అంటారు పెద్దలు. ఆ భరించటంలో ఉంది భేదమంతా. దానిని నవ్వుతూ స్వీకరించాలా, కోపంగా స్వీకరించాలా?

కోపంగా స్వీకరించినచోట బాధ ఉంటుంది; నిరాశానిస్పృహలకు లోనవుతారు. మీమీద మీకు జాలి, అటువంటి పరిస్థితులను కలుగజేసిన భగవంతునిమీద, సమాజంమీద కోపం తన్నుకువస్తాయి. ఇటువంటి భావనను తితిక్ష అనరు. ద్వేషంతోనో, నిస్సహాయస్థితిలోనో పరిస్థితులను స్వీకరిస్తే, సానుకూల కృషికి ఆస్కారం ఉండదు. కోపం, నిస్సహాయత, నిరాశలు రాజ్యమేలుతుంటే, 'నాకే ఎందుకు జరిగింది,' అని వాపోతూ కూర్చుంటారే కాని, దాన్నించి బయటపడే మార్గం చూడరు. పైపెచ్చు చాలా ఉదారంగా దానం చేస్తారు. దానం ఏమిటంటారా? మీ దుఃఖాన్ని నలుగురికీ ఆప్యాయంగా పంచుతారు. అసలైన దానం చేస్తారో లేదో తెలియదు కాని, దీనికేం లోటు ఉండదు. కనిపించిన ప్రతి మనిషికీ మీ బాధను చెప్పుకుని తెగ బాధపడిపోతారు. అలాంటప్పుడు కొత్తగా ఆలోచించటానికి తీరికేది?

ఇక్కడ చెప్పేది అలాంటి స్వీకరించటం గురించి కాదు, ఇక్కడ చెప్పేది అలా మీ చేతిలో లేని పరిస్థితులు ఎదురైతే నవ్వుతూ స్వీకరించగలిగే మనస్థైర్యం గురించి. ఎటువంటి పరిస్థితులు ఎదురైనా, బెంబేలెత్తిపోకుండా, నిస్సహాయస్థితికి లోనుగాకుండా, దాన్నించి బయటపడటానికి ఏదైనా మార్గముందా అని సానుకూలంగా ప్రయత్నించటం. నిజానికి అలాంటి పరిస్థితిని ఎదుర్కొని నిలవటం కష్టమే కాని, అసాధ్యం మాత్రం కాదు. వాటిని దాటి ముందుకు సాగితే, ఎన్నో సాధించవచ్చు.

ఈ విషయంలో మీకేమైనా అనుమానం ఉంటే అంగవైకల్యం ఉన్నవారి జీవితచరిత్రలను చదవండి. నిజంగా వారు ఎన్నో అద్భుతాలను సాధించారు! ఇంకా చెప్పాలంటే అంగవైకల్యం లేని, అన్ని సౌకర్యాలు ఉన్నవారు సాధించలేని ఘనవిజయాలను సాధించారు. స్టీఫెన్ హాకిన్స్ గారికి మెదడు తప్ప వేరే ఏ అవయవమూ పని చెయ్యదు; అయినా అద్భుతాలు సాధించారు. తనను తాను నిందించుకుని, నిరాశలో మునిగిపోలేదు. అలా ఎటువంటి పరిస్థితి ఎదురైనా దానికి బెంబేలెత్తిపోకుండా, నవ్వుతూ స్వీకరించగలగటాన్ని తితిక్ష అంటారు. ఇది క్షాంతికి ఒక అర్థం.

క్షమ –గడచిన గతాన్ని తిరిగి తీసుకురాలేరు; వచ్చేసిన వర్తమానాన్నీ ఏమీ చెయ్యలేరు. అందువల్ల వాటిని ఏమీ మార్చలేరు. జరిగిందేదో జరిగిపోయింది, దాన్ని నవ్వుతూ స్వీకరించండి. అది తితిక్ష. కాని కానున్నది కాకమానదు అని చేతులు ముడుచుకు కూర్చోకండి. భవిష్యత్తును మార్చవచ్చు. అది మీ చేతిలో ఉంది.

జ్యోతిష్యం జరిగిపోయిన దానిని చక్కగా చెబుతుంది, కాని రానున్నది అక్షరాలా చెప్పలేదు. ఎందుకు? రాబోయేదాన్ని మార్చుకోగల ఫ్రీవిల్ ఉంది మీకు వరంగా. అందువల్లనే జ్యోతిష్యశాస్త్రమే మీకు కొన్ని ప్రాయశ్చిత్తకర్మలను నిర్దేశించింది. దానిద్వారా రాబోయే కర్మను మీరు మార్చుకోగలరు. గతాన్ని స్వీకరించండి, దాన్ని మీరు మార్చలేరు; వర్తమానాన్ని స్వీకరించండి, మీరు దాన్ని మార్చలేరు; భవిష్యత్తును స్వీకరించకండి, దాన్ని మార్చే శక్తి మీకు ఉంది. మీ ఫ్రీవిల్‌ను, మీకున్న వనరులను ఉపయోగించండి.

ఉద్ధరేదాత్మనాత్మానం నాత్మానమవసాదయేత్।

ఆత్మైవ హ్యాత్మనో బంధుః ఆత్మైవ రిపురాత్మనః ॥ – 6.5

మీ భవిష్యత్తును మీరే తీర్చిదిద్దుకోగలరు. కాని ఇక్కడ కూడా ఒక విషయాన్ని గ్రహించాలి. ఏదైనా మార్పు రావాలంటే క్షణాలమీద జరిగిపోదు. దానికి కావాల్సినంత సమయం పడుతుంది. ఏ ఎదుగుదలను తీసుకున్నా, ఏ మార్పును తీసుకున్నా దానికి తగిన సమయం పడుతుంది. మీకు ఏదైనా అనారోగ్యం వస్తే, దాన్ని నవ్వుతూ స్వీకరించమని చెప్పటం లేదు. వైద్యశాస్త్రం చాలా అభివృద్ధి చెందింది నేడు; దానికి తగ్గ మందులు తీసుకుని నయం చేయించుకోవచ్చు. కాని అక్కడ కూడా ఆగాలి. మందులు తీసుకున్నా కూడా అది నయం అవటానికి వారం రోజులు పట్టవచ్చు, నెల రోజులు పట్టవచ్చు, కొన్ని సందర్భాలలో సంవత్సరాలు కూడా పట్టవచ్చు. ఓపిగ్గా వేచిచూడాలి.

మనుష్యులను మార్చే విషయం తీసుకుంటే, అది దాదాపుగా అసాధ్యం. వారు మారాలనే భావన వారికి ఉంటేగాని మీరు వారిని మార్చలేరు. ఒకవేళ మారాలని వారికీ శ్రద్ధ ఉంది, మీకూ మార్చేశక్తి ఉంది అనుకుందాము, అయినా కూడా ఆ మార్పు రాత్రికి రాత్రి జరిగిపోదు. అంటే భవిష్యత్తుకొచ్చేసరికి ఓపిక కావాలి. రావాల్సిన సమయం వచ్చేదాకా వేచివుండే ఓర్పు కావాలి. ఈ ఓర్పును క్షమ అంటారు. క్షాంతి రెండవ అర్థం ఇది.

ఈ క్షమ ట్రాఫిక్ లైట్ల దగ్గర మొదలవ్వాలి. ఎర్రలైటు పడింది, మళ్ళీ గ్రీన్ సిగ్నలు రావటానికి ఒకటి రెండు నిముషాలు పట్టవచ్చు. కాని ఆ ఒకటి రెండు నిముషాలు కూడా ఆగే ఓపిక ఎవరికీ ఉండదు. నెమ్మది, నెమ్మదిగా ముందుకు సాగుతూనే ఉంటారు. గ్రీన్‌సిగ్నల్ పడ్డాక కూడా, మీరు ఎక్కడో వెనకవున్నారు; మీ ముందు అనేక కార్లు ఉన్నాయి. అవన్నీ కదలటానికి ఇంకొంచెం అదనపు సమయం పడతుంది మీకు. కాని మీరు కదిలేలోపు వెనకనుంచి బొయ్ బొయ్‌మని హారన్ల రొద మారుమ్రోగిపోతుంది.

క్షాంతి రెండవ అర్థం క్షమ. క్షమ అంటే ఏది ఎప్పుడు రావాలో, అది అప్పుడే వస్తుందని తెలుసుకుని, దానికోసం ఓపిగ్గా ఎదురుచూడటం. తల్లి నవమాసాలూ మోసి కనాల్సిందే పిల్లవాణ్ణి. భర్తృహరి సుభాషితాల్లో చూస్తాము ఈ ఓపిక గురించి –

పరిభ్రమసి కిం ముధా క్వచన చిత్త విశ్రామ్యతాం

స్వయం భవతి యద్యథా భవతి తత్తథా నాన్యథా।

అతీతమననుస్మరన్నపి చ భావ్యసంకల్పయన్

నతర్కితసమాగమాననుభవామి భోగానహమ్ ॥ – భర్తృహరి వైరాగ్య శతకమ్ 62

పరిభ్రమసి కిం ముధా క్వచన చిత్త విశ్రామ్యతామ్ – ఓ మనసా, ఎందుకు నువ్వు ఎప్పుడూ పరుగులు తీస్తావు? రేపనే రోజు ఇవాళే రావాలి, వచ్చే సంవత్సరం, ఈ సంవత్సరంలోనే రావాలి అనుకుంటారు కొందరు. త్వరపడకు మనసా అంటున్నాడు భర్తృహరి.

స్వయం భవతి యద్యథా భవతి తత్తథా నాన్యథా – భవిష్యత్తు వర్తమానంగా మారటానికి సమయం పడుతుంది. దానికి కావాల్సిన సమయాన్ని అది తీసుకోనివ్వండి. బ్రిడ్జ్ వచ్చినప్పుడే దాటుదురుగాని, తొందరెందుకు?

అతీతమననుస్మరన్నపి చ భావ్యసంకల్పయన్ – గడచిపోయిన దాని గురించి వాపోకూడదు; రాబోయే దాని గురించి దిగులు పడకూడదు.

నతర్కితసమాగమాననుభవామి భోగానహమ్ – వర్తమానంలో ఓపిక వహించు.

వర్తమానం విషయంలో తితిక్ష లేకపోతేనూ, భవిష్యత్తు విషయంలో క్షమ లేకపోతేనూ, మనిషి ఒత్తిడి, ఆందోళనకు లోనవుతాడు. నేటి పరుగుపందెంలో ఇవి రెండూ ప్రతి ఒక్కరినీ కబళించివేస్తున్నాయి. వీటిని పోగొట్టటానికి కొన్ని సెమినార్లను ఏర్పాట్లు చేస్తున్నారు కొందరు. వారికి తగ్గ ఒత్తిడీ, ఆందోళనా వారికీ ఉంటాయి. వారు ఆశించినంత జనం వస్తారో, లేదోనని వారి బెంగ.

ఆందోళన లేకపోవటాన్ని **అనాయాసః** అంటుంది శాస్త్రం. కాసేపు విశ్రాంతిగా కూర్చోవాలి. అలా విశ్రాంతిగా కూర్చోవటం అలవాటు చెయ్యటానికి శాస్త్రం సంధ్యావందనం పొందుపరిచింది నిత్యజీవితంలో. డాక్టర్లు రెండు రకాల ఒత్తిడులు ఉంటాయంటారు; శారీరక ఒత్తిడి, మానసిక ఆందోళన. శరీరపరంగా నరాలు బిగుసుకుపోతాయి; మనస్సుపరంగా అది ఆందోళన చెందుతూ ఉంటుంది. ఇలా ఈ రెండూ కొన్నాళ్ళు సాగితే, ఎప్పుడూ చిరాకుపడుతూ ఉంటారు. ఒత్తిడి, ఆందోళన ఉందని చూపించే మార్గాలు, చిన్నదానికి కూడా తన్నుకొచ్చే కోపం.

కొంతమందికి ముక్కుమీదే ఉంటుంది కోపం. అలా ముక్కోపి అయిన తండ్రి ఇంటికి రాగానే పిల్లలు వారి గదుల్లోకి పారిపోయి బుద్ధిగా చదువుతున్నట్టు కూర్చుంటారు. పాపం భార్యామణికి మాత్రం ఆయన కోపాన్ని ఎదుర్కోక తప్పదు. కాని ఇప్పుడు భార్య కూడా ఉద్యోగం చెయ్యటంవల్ల, పిల్లలు ఆయనకు ఎదురుపడక తప్పదు. ఇంట్లో వాతావరణం ఎప్పుడూ వేడిగా, వాడిగా ఉంటూనే ఉంటుంది. అలా బితుకుబితుకుమంటూ కాలం గడిపే పిల్లలు, వారు పెరిగి పెద్దయ్యాక, వారికంటూ భార్య, పిల్లలు వచ్చాక, ఇన్నాళ్ళూ వారు పళ్ళబిగువున అణిచిపెట్టుకున్న కోపాన్ని ఆ అమాయక జీవులమీద చూపిస్తారు. పూర్వం ఉమ్మడి కుటుంబాల్లో ఇలాంటి పరిస్థితుల్లో పిల్లలకు తాతయ్య లాలనలోనో, బామ్మ ఒడిలోనో, బాబాయి భుజంమీదో ఓదార్పు దొరికేది. ఇప్పుడు ఒంటరికాపురాలు పెరిగిపోయాక, పిల్లలకు ఒంటరితనం పెరిగిపోతున్నది.

క్షాంతి అనే విలువ పెంచుకుంటే ఈ ఒత్తిడులను తప్పించుకోవచ్చు. ఒత్తిడికి లోనయితే, మీరు మిమ్మల్ని హింసించుకుంటారు, ఇతరులనీ హింసిస్తారు. అందువల్ల అహింస పాటించాలంటే, క్షాంతిని పెంచుకోవాలి. అహింసను పెంపొందించుకోవటానికి క్షాంతి ఒక్కటే మార్గం. క్షాంతిని అనాయాసమని కూడా అంటారు.

నాలుగవ విలువ క్షాంతి.

5. **ఆర్జవమ్** – ఆర్జవం అంటే ఒక పనిని మనోవాక్కాయ కర్మలద్వారా చెయ్యటం. త్రికరణశుద్ధి అని కూడా అంటారు. మనకు మూడు స్థాయిల్లో అంగాలు ఉన్నాయి. అవి మనస్సు, వాక్కు, కర్మ. ఈ మూడూ ఒక్క త్రాటిమీద నడవాలి. లేకపోతే మీరు ఆలోచించేది ఒకటీ, చెప్పేది మరొకటీ, చేసేది ఇంకొకటీ అవుతాయి.

మనస్యేకం వచస్యేకం కర్మణ్యేకం మహాత్మానామ్

మనసి అన్యత్ వచసి అన్యత్ కర్మణి అన్యత్ దురాత్మనామ్

మహాత్ములకు మనస్సు, వాక్కు, కర్మ ఒక్క త్రాటిమీద నడుస్తాయి. దురాత్ములకు మనసుకూ, వాక్కుకూ, కర్మకూ పొత్తు కుదరదు. ఒక పెద్ద యంత్రాన్ని వాడాలంటే దాని అన్ని భాగాలూ ఒకదానితో ఒకటి కలిసివుండాలి. ముందుగా మెకానిక్ వచ్చి దాన్ని పరీక్షించి చూస్తాడు. అలాగే మీరు ఒక గంటసేపు ఒక ప్రసంగం వినాలంటే మీ చెవుల వెనుక మీ మనస్సు ఏకం అయివుండాలి. లేకపోతే ప్రసంగం అయ్యాక ఏం విన్నారని ఎవరైనా అడిగితే, 'బాగుంది కాని, నేను చెప్పలేను,' అంటారు.

మనోవాక్కాయకర్మలు ఒక త్రాటిమీద నడవకపోతే, దాని దారుణ ఫలితం మీకు వెంటనే తెలియకపోవచ్చు. కాని అది నెమ్మదిగా మిమ్మల్ని తినేస్తుంది. ఎప్పుడైతే వీటి మధ్యలో అనుసంధానం లేదో అప్పుడే నాశనం తప్పదు. మీ అంగాల మధ్య అనుసంధానం లేకపోతే మీరు అవస్థపడక తప్పదు.

ఒక సంగీతకచేరీకి వెళ్ళి చూడండి. అక్కడ ఎన్ని వాయిద్యాలో ఉంటాయి. కచేరీ మొదలుపెట్టే ముందు, అన్ని వాయిద్యాలను ఒక్క శ్రుతిలో మీటి ఉంచుకుంటారు. ఒక్కోసారి ఆ శ్రుతిని తీసుకురావటానికి ఆ విద్వాంసుడు చాలా శ్రమపడతాడు. కాని అన్ని వాయిద్యాల మధ్య ఏకశ్రుతి ఉండకపోతే, ఆ సంగీతం వీనులవిందుగా ఉండదు. అలా మీలో కూడా అపశ్రుతి ఉండకూడదు. అంటే మీ మనస్సు, వాక్కు, కర్మ ఏకశ్రుతిలో ఉండాలి. ఈ సూత్రాన్ని ఉపనిషత్తుల్లో చెప్పే శాంతిపాఠం అద్భుతంగా చెబుతుంది.

వాఙ్మే మనసి ప్రతిష్ఠితం మనో మే వాచి ప్రతిష్ఠితః

వాక్కు మనస్సులో; మనస్సు వాక్కులో ప్రతిష్ఠించబడి ఉండుగాక. దీనిలో కర్మను కూడా కలుపుకోవాలి.

రావణాసురుని అంగాల మధ్య ఏకత్వం లేదని చూపించటానికే అతనికి పదితలలు ఉన్నట్టుగా వర్ణిస్తారు అంటారు దయానందస్వామీజీ. అందువల్ల ఆర్జవం పెంపొందించుకోవాలి. దానికి మొట్టమొదటి లక్షణం సమయపాలన చెయ్యటం. అదే కొరవడుతుంది మన దేశంలో. ఎవరైనా ప్రసంగం ఇవ్వటానికి వెళితే, పిలిచినవారూ సమయానికి రారు, వినేవారూ సమయానికి రారు. వక్త అందరికన్నా ముందే వెళ్ళి కూర్చుంటాడు. అతనే ఆ స్థలాన్ని శుభ్రం చేయాలా అన్నట్టుగా ఉంటుంది అక్కడ. అలా చెయ్యకూడదు, సమయపాలన చాలా ముఖ్యం.

ఒకవేళ ఏ కారణంవల్లనైనా అనుకున్న సమయానికి అనుకున్నచోటికి చేరలేకపోతే, వారికి ఫోను చేసి ఆ విషయం చెప్పాలి. ఆ కనీస మర్యాద పాటించరు చాలామంది. మీరు నిజంగానే సమయానికి వెళదామనుకున్నారు కానీ తీరా మీరు బయలుదేరబోయే సమయానికి ఎవరో వచ్చారు, లేదా ఏ ఫోనో వచ్చింది. అప్పుడు మీరు వెంటనే ఎక్కడికి వెళ్ళాలో అక్కడికి ఫోను చేసి, 'నాకిలా ఆలశ్యమవుతుంది, నేను ఫలానా సమయానికి వస్తాను,' చెప్పటం కనీసధర్మం. కాని దీన్ని ఎవరూ పాటించరు. మనం ఫోను చేసి అడిగేదాకా చెప్పరు.

ఆర్జవం అంటే సమయానికి వెళ్ళటం మొదటిమెట్టు. సమయానికి వెళ్ళలేకపోతే, అది చెప్పటం రెండవమెట్టు. ఈ రెండుమెట్లు ఎక్కితేనే చాలు, క్రమేపీ తక్కినమెట్లు కూడా ఎక్కగలుగుతారు ఆర్జవంలో. ఒక్కోసారి మీరు ఎవరికో రేపు పొద్దున్న తొమ్మిదికల్లా ఏ విషయమూ చెబుతానని చెబుతారు. ఎదుటివ్యక్తి ఆ సమాచారంకోసం ఆశగా ఎదురుచూస్తూ ఉంటాడు. మీరు మాట ఇస్తే, ఎట్టి పరిస్థితుల్లోనూ నిలబెట్టుకోవాలి. ఒకవేళ ఏ కారణం వల్లనైనా, మీరు ఇస్తానన్న సమాచారం ఇవ్వలేకపోతే, కనీసం నేను అనుకున్నాను కాని అది కుదరలేదని అయినా ఆ సమయానికి ఆ కబురు అందజేయాలి. కాని ఇప్పుడు అలాంటి సున్నితత్త్వం తగ్గిపోతోంది; పరిస్థితులు మనుష్యులను వాటికి దూరంగా చేసేస్తున్నాయి. అందువల్ల ఆర్జవం అంటే చిన్నగా సమయపాలనతో మొదలుపెట్టి పెద్ద విషయాలకు ఎదగాలి. సత్యం పలకటం కూడా అందులో ఒక భాగం కిందికే వస్తుంది.

ఐదవ విలువ ఆర్జవం.

6. **ఆచార్యోపాసనమ్** – వేదాంత విద్యనభ్యసించే విద్యార్థికి ఈ విలువ చాలా విలువైనది. ఆచార్య ఉపాసనను అక్షరాలా చూస్తే గురువును గౌరవించి, పూజించటం. మనం ఒక విషయం గుర్తుంచుకోవాలి. మనం గురువును పూజిస్తున్నామంటే, ఆ పూజ గురువుకు మాత్రమే చెందదు. ఒక వ్యక్తిగా చూస్తే గురువు కూడా తక్కిన మనుష్యులలాగా పరిమితి ఉన్న జీవే. అయితే, గురువును ఎందుకు ఆరాధించాలి? గురువు తనకున్న శాస్త్రజ్ఞానానికి ప్రతీక. అందువల్ల మీరు గురువుకు నమస్కారం చేసినా, మీరు వేదాలకు నమస్కారం చేసినట్టు అవుతుంది. శాస్త్రం ఈశ్వరునికి ప్రతీక; ఆ శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేసిన గురువు అటువంటి ఈశ్వరుడు నెలకొనివున్న ఆలయం. అందువల్ల గురువుద్వారా శాస్త్రాన్ని, శాస్త్రంద్వారా ఈ శాస్త్రాన్ని మనకందజేసిన ఈశ్వరుణ్ణి కొలుస్తున్నారు మీరు.

శాస్త్రాన్ని ఎందుకు కొలవాలి? ఇది ఇంకొక ప్రశ్న. దీనికి జవాబు తెలుసుకుని తీరాలి. మీరు శాస్త్రంద్వారా పొందగలిగే జ్ఞానాన్ని శాస్త్రంద్వారానే పొందగలరు. వేరే ఏ ప్రమాణంద్వారా కూడా ఈ జ్ఞానాన్ని పొందలేరు. మీకు పంచజ్ఞానేంద్రియాలు ఉన్నాయి కదా. శాస్త్రాన్ని ఆరవ జ్ఞానేంద్రియంగా అర్థం చేసుకోవాలి.

పంచజ్ఞానేంద్రియాల విషయం తీసుకుంటే, ఒక ఇంద్రియం ఇచ్చే జ్ఞానాన్ని ఇంకొక ఇంద్రియం ఇవ్వలేదు. ఉదాహరణకు కన్ను రూపు, రంగు చూపిస్తుంది; చెవి శబ్దాన్ని వినిపిస్తుంది. కన్ను చూపించే రూపును చెవితో వినలేరు; చెవి వినిపించే శబ్దాన్ని కంటితో చూడలేరు. ఒక గులాబీయొక్క అందాన్ని ఆస్వాదించాలంటే దాన్ని కంటితోనే ఆస్వాదించాలి కాని; 'నా చెవులు నా కన్నులకన్నా శక్తివంతమైనవి, నేను చెవులతో వింటాను,' అనకూడదు. వినలేరు కూడా. అదే సూత్రం వేదాంతానికి వర్తిస్తుంది.

వేదాంతం అందించే ఆత్మజ్ఞానం తక్కిన పంచేంద్రియాలకు అందదు. అంటే పంచజ్ఞానేంద్రియాలు వేదాంతం చెప్పిన జ్ఞానాన్ని అవుననీ నిరూపించలేవు, కాదనీ ఖండించలేవు. ఒక వస్తువును చూపించి ఇది ఆకుపచ్చరంగులో ఉందని ఎవరైనా అంటే, మీరు దాన్ని అవుననో, కాదనో చెప్పటానికి మీ కన్నునే వాడాలి కాని చెవితో చెప్పలేరు. కన్ను చూసినదాన్ని కన్నే అవుననో, కాదనో చెప్పాలి. ఇదీ ప్రమాణంయొక్క నిర్వచనం. ఒక ప్రమాణం పరిధిలోకి ఇంకొక ప్రమాణం రాలేదు. శాస్త్రం ఇంకొక ప్రమాణం. అలాగే శాస్త్రం చూపినదాన్ని ఇంకొక ప్రమాణంతో ఖండించకూడదు.

శాస్త్రం చేసిన బోధను స్వీకరించగలగాలి. దాన్ని శ్రద్ధ అంటారు. శ్రద్ధ అంటే వేదాలు శబ్దప్రమాణమనీ, వేదం అనే ప్రమాణం చెప్పిన జ్ఞానం ప్రత్యేకమైన జ్ఞానమనీ, అది వేరే ప్రమాణానికి అందదనీ అర్థం చేసుకోవాలి. ఇటువంటి శ్రద్ధ పెంచుకోవటం చాలా కష్టం. శ్రద్ధ పెంచుకోవటానికి ఒక మార్గం దాన్ని ఉపాసన చెయ్యటం.

ఉదాహరణకు ఒక గుడ్డివాని విషయం తీసుకోండి. ఒకతను పుట్టుగుడ్డి అనుకుందాము. అతను నాలుగు ఇంద్రియాలతోనే ప్రపంచంతో వ్యవహారం నడుపుతూ వస్తున్నాడు. అతను యాభయ్యోపడిలో పడ్డాక, ఏ వైద్యమో జరిగి అతనికి కంటిచూపు వచ్చిందనుకుందాము. అతనికి, 'ఇదుగో, నీకు కన్ను అనే ప్రమాణం కొత్తగా వచ్చింది, కన్ను చూపించే విషయం సత్యం,' అని చెపితే, అతను 'లేదు, నాకు నాలుగు ఇంద్రియాలే తెలుసు. నేను ఈ కంటితో చూసినదాన్ని తక్కినవాటితో పోల్చిచూసి అప్పుడు అది నిజమో, కాదో చెబుతాను,' అనగలడా? ఇందాక చూసినట్టుగా కన్ను చెప్పిన రంగును అవుననీ చెప్పలేదు చెవి, కాదనీ చెప్పలేదు చెవి. అంటే ఏ ప్రమాణం విలువ దానిదే. ఒక ప్రమాణం చెప్పినదాన్ని ఇంకొక ప్రమాణం అవుననలేదు, కాదనలేదు. శాస్త్రం ఆరవ ప్రమాణం.

మనం శాస్త్రాన్ని ఆరవ ప్రమాణంగా స్వీకరించటానికి మన సాంప్రదాయం మనకు చిన్నప్పటినుంచి శాస్త్రంమీద శ్రద్ధను అలవాటు చేసింది. ఇందాక చెప్పిన గుడ్డివ్యక్తి విషయమే తీసుకుంటే, అతను నేను కన్ను చూసినదాన్ని నమ్మను అంటే నష్టపోయేది ఎవరు? అతనే. అతను కన్నును నమ్మకపోతే, ఒక ప్రమాణం అందించే జ్ఞానాన్ని కోల్పోతున్నాడు. అలాగే నేను శాస్త్రాన్ని నమ్మను అని మీరంటే మీరు శాస్త్రం అందించే అపురూపమైన జ్ఞానాన్ని కోల్పోతారు. భగవంతుని గురించి తెలుసుకోవాలంటే శాస్త్రం ఒక్కటే మార్గం. ప్రత్యక్ష ప్రమాణం అయిన కన్నుమీద మీకెంత శ్రద్ధ ఉందో, శబ్దప్రమాణం అయిన శాస్త్రంమీద కూడా మీకంత శ్రద్ధ ఉండాలి. దాన్ని పెంపొందించటానికి ఆచార్య ఉపాసన ఏర్పాటు చేసింది శాస్త్రం. ఆచార్యుడు వేదచక్షువుద్వారా ఆత్మజ్ఞానాన్ని కలుగజేస్తాడు.

ఆరవ విలువ ఆచార్యోపాసనం.

7. **శౌచమ్** – శౌచమ్ అంటే శుద్ధి. బాహ్యశుద్ధి, ఆంతరశుద్ధి కూడా వస్తాయి. ఇల్లు, ఇంటిముందు ఉన్న వీధి కూడా బాహ్యశుద్ధిలోకి వస్తాయి. అంతేకాదు, మీరు చేసుకునే వస్త్రాలంకరణ కూడా దానిలోకే వస్తుంది. నిరాడంబరంగా ఉండాలంటే అశుభ్రంగా ఉండాలి అనుకుంటారు కొంతమంది. నిరాడంబరం వేరు, అశుభ్రం వేరు. తర్వాత బాహ్యశరీర శుభ్రత. ఇవన్నీ తేలికగా పాటించవచ్చు కాని కొంతమందికి ఇవి కూడా కష్టమే.

తర్వాత అంశం అంతరశౌచమ్; వాక్కు పరంగా శుభ్రత పాటించాలి. అంటే మంచిమాటలే మాట్లాడాలి. ఈ విషయాన్ని వాచికతపస్సుగా 17వ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మే వివరిస్తాడు. అప్పుడు చూద్దాము. తర్వాత మానసికస్థాయిలో శుభ్రత. అంటే మనస్సును ఆరోగ్యకరంగా ఉంచే మంచి ఆలోచనలే చెయ్యాలి. మనస్సును ఆరోగ్యంగా ఉంచే మంచి ఆలోచనలు ఏమిటి? ఇంతవరకూ చూస్తూ వస్తున్న విలువలు– అమానిత్వం, అదంభిత్వం, అహింస, క్షాంతి, ఆర్జవంలాంటివి.

ఈ విలువలకు భిన్న లక్షణాలు – మానిత్వం, దంభిత్వం, హింస మొదలైనవి. ఆ ఆలోచనలు మనస్సును కలుషితం చేస్తాయి. అలాంటి కలుషితమైన ఆలోచనలు ఉంటే, మనస్సు అనారోగ్యంగా ఉంటుంది. అందువల్ల మానసిక శుద్ధిని పెంపొందించే విలువలను అలవరచుకోవాలి. దీన్ని శౌచం అంటారు.

ఏడవ విలువ శౌచం.

8. **స్థైర్యమ్** – స్థైర్యం అంటే స్థిరత్వం. స్థిరత్వం అంటే పట్టుదల, దీక్ష, అంకితభావం. ఏదైనా పని మొదలుపెడితే ఖచ్చితంగా ఆటంకాలు ఎదురవుతాయి. కొన్ని ఆటంకాలు నిజంగా ఎదురయితే, మరికొన్ని మనం ఊహించుకున్నవై ఉంటాయి. అలా ఏ కాస్త ఆటంకం ఎదురైనా వెనుకంజ వెయ్యటాన్ని అస్థిరత్వం అంటారు. స్థిరత్వం అంటే పట్టుదలతో ముందుకు సాగటం.

ప్రారభ్యతే న ఖలు విఘ్నభయేన నీచైః
ప్రారభ్య విఘ్నవిహతాః విరమన్తి మధ్యాః
విఘ్నైః పునః పునరపి ప్రతిహన్యమానాః
ప్రారబ్ధముత్తమజనాః న పరిత్యజన్తి – భర్తహరి నీతి శతకం 27

భర్తృహరి తన నీతిశతకంలో మూడు రకాల మనుష్యుల గురించి మాట్లాడారు. మొదటిరకంవారు నీచమానవులు. వారు అసలేమీ మొదలుపెట్టరు. ఎందుకంటే ఓడిపోతామేమోననే భయం వారికి. వారు గొప్పగా అందరికీ చాటి చెప్పుకుంటారు, 'నేను జీవితంలో ఎన్నడూ ఓడిపోలేదు.' వారు ఏదైనా చేస్తేనే కదా ఓడిపోయేది.

రెండవరకంవారు మధ్యమరకం. వారు చాలా ఉత్సాహంగా ప్రారంభిస్తారు కాని, చిన్న ఆటంకం ఎదురైతే చాలు, బెంబేలెత్తిపోయి, చేపట్టిన పనిని ఆపేస్తారు.

మూడవరకంవారు ఉత్తమపురుషులు. వారు చేపట్టిన పనికి ఎన్ని ఆటంకాలు ఎదురైనా సరే ఆత్మస్థైర్యాన్ని కోల్పోరు. ఎన్నిసార్లు కిందపడినా, లేచి నిలబడి, పట్టుదలతో ముందుకు సాగుతారు. వారు పరిస్థితులకు బానిసలు కారు, పరిస్థితులను తమకు బానిసలుగా చేసుకుంటారు.

ఇటువంటి గట్టి పట్టుదలకు ఆదర్శంగా నిలిచింది భగీరథుడు. భగీరథుడు ఎన్ని ఆటంకాలు ఎదురైనా ఎలా మొక్కవోని ధైర్యంతో ముందుకుసాగి, గంగాదేవిని భువినుంచి దివికి తెచ్చాడో పదవ అధ్యాయంలో చూశాము. క్షీరసాగర మథనం కూడా స్థైర్యం అనే ఈ విలువకు ఉదాహరణ. ఎన్ని ప్రలోభాలు ఎదురైనా, ఎన్ని భయాలు

కలిగినా, దేవదానవులు వారు ఆశించిన అమృతం పొందేవరకూ వారి ప్రయత్నాన్ని ఆపలేదు. ఉత్తమగుణం ఉన్నవారే ఇటువంటి విలువను పాటించగలరు.

ఎనిమిద విలువ స్థైర్యం.

9. **ఆత్మవినిగ్రహః** – ఆత్మవినిగ్రహః అంటే మనస్సు, శరీరేంద్రియాల నిగ్రహము. మీరు ప్రపంచంతో వ్యవహారం నడపటానికి మీకు పదిహేడు అంగాలు ఉన్నాయి. అవి పంచజ్ఞానేంద్రియాలు, పంచకర్మేంద్రియాలు, పంచప్రాణాలు, మనస్సు, బుద్ధి. (ఒక్కోచోట మనస్సు, బుద్ధితో పాటు చిత్తం, అహంకారం కూడా చెప్పి చత్వారి అంతఃకరణాని అంటారు. అప్పుడు 19 అంగాలు అవుతాయి.) ఈ అంగాలద్వారానే మీరు జీవితంలో ఏ రంగంలోనైనా రాణించగలరు. ఏదైనా పరికరం వాడేముందు, ఆ పరికరం సరిగ్గా ఉండాలి. అది మీరు చెప్పినమాట వినాలి.

అనేకసార్లు రథకల్పన ఉదాహరణ చూశాము. కఠోపనిషత్తులో శరీరం రథమని, ఇంద్రియాలు గుర్రాలనీ, మనస్సు పగ్గాలనీ, బుద్ధి రథసారథి అనీ వస్తుంది. రథసారథికి తన గమ్యం ఏమిటో తెలిసివుండాలి; గుర్రాలను పగ్గాలతో అదుపులో పెట్టగలిగే నేర్పు ఉండాలి. గుర్రాలు కూడా బుద్ధిగా రథసారథి చెప్పినట్టుగా వెళ్ళాలి. అప్పుడే ఏ ఇబ్బందీ లేకుండా గమ్యాన్ని చేరవచ్చు.

ఇదే సూత్రాన్ని మీకు అన్వయిస్తే మీ మనస్సు, మీ ఇంద్రియాలు, మీ బుద్ధి చెప్పినట్టు బుద్ధిగా వినాలి. ఇవి మీకు ఉపయోగపడే పరికరాలు. మనస్సు, ఇంద్రియాలు మీ అదుపులో ఉండాలి కాని మీరు వాటి అధీనంలో ఉండకూడదు. మిమ్మల్ని మీరు సరిగ్గా నడిపించుకోలేకపోతే, ఒక పెద్ద సంస్థను ఎలా నడిపిసారు?

మేనేజ్‌మెంట్ సైన్స్‌లో నేర్చుకునే మొట్టమొదటి పాఠం – మనను మనం అదుపులో పెట్టుకోవాలి. మన నోరును మనం నియంత్రించగలమా? నోరు అంటే మాట్లాడే నోరు, తినే నోరు రెండూ వస్తాయి. మన ఇంద్రియాలను మనం నియంత్రించగలమా? మన రాగద్వేషాలను మనం నియంత్రించుకోగలమా? మనను మనమే అదుపులో పెట్టుకోలేకపోతే, వేరేవారిని ఎలా అదుపులో పెడతాము? అందువల్ల ముందు నిన్ను నువ్వు ఉద్ధరించుకో అంటుంది శాస్త్రం. ఈ నియంత్రణను ఆత్మవినిగ్రహః అంటారు. ఆత్మ అంటే ఇక్కడ సచ్చిదానంద ఆత్మ కాదు; ఆత్మ అంటే స్థూల, సూక్ష్మశరీరం; వినిగ్రహః అంటే నిగ్రహం. ఆత్మ వినిగ్రహః అంటే స్థూల, సూక్ష్మశరీరాల నిగ్రహం.

ఆ ఆత్మవినిగ్రహానికి తోడ్పడుతుంది పతంజలియొక్క అష్టాంగయోగం.

ఆసనమ్ – అష్టాంగయోగంలో ఆసనం అన్నమయకోశాన్ని అదుపులో పెట్టటానికి తోడ్పడుతుంది. శరీరం మనకు సహకరిస్తుందో లేదో చూపిస్తుంది. శరీరాన్ని కింద కూర్చో అంటే అది కూర్చోవాలి. కింద కూర్చోమనగానే, మోకాలునొప్పి, 'నేను ఉన్నాను,' అంటూ ముందుకు దూసుకువచ్చేస్తుంది. అది రాకపోతే నడుంనొప్పి ముందుకు వస్తుంది. వీటిని అధిగమించటానికి తోడ్పడుతుంది ఆసనం. మన శరీరం మన చెప్పుచేతల్లో ఉండాలంటే, మనం చెయ్యాల్సిన ప్రాథమిక కర్తవ్యం ఆసనాలు వెయ్యటం. కొంతమంది అపోహ పడతారు, 'అవి మనకు

కాదు, ఏదో అసాధారణ ఆసనాలు వేసేవారికి.' గీతాబోధలో ఒక గంటసేపు కుదురుగా కూర్చోగలగటానికే ఆరోగ్యకరమైన శరీరం కావాలి. దానికి ఈ ఆసనం అనే అంశం తోడ్పడుతుంది.

ప్రాణాయామః – అష్టాంగయోగంలో ప్రాణాయామం ప్రాణమయకోశాన్ని అదుపులో పెట్టటానికి తోడ్పడుతుంది.

ప్రత్యాహారః – అష్టాంగయోగంలోని ప్రత్యాహారం ఇంద్రియాలను అదుపులో పెట్టటానికి తోడ్పడుతుంది.

ధారణా, ధ్యానం, సమాధి – ఈ మూడూ కలిసి మనస్సును అదుపులో పెట్టటానికి తోడ్పడతాయి. ఇవి చిత్త ఏకాగ్రతకు తోడ్పడతాయి.

చిన్మయానందస్వామి ఎప్పుడూ చెబుతారు, 'మిన్ను విరిగిమీద పడ్డా తెలియనంత ఏకాగ్రతతో బోధను వినాలి.' కాని మనమేం చేస్తాము? ఏదైనా బోధకు వెళితే, బోధ వింటూండగా ఎవరైనా ఆలశ్యంగా వస్తే, వెంటనే మన దృష్టి అతనివైపుకు వెళ్ళిపోతుంది. ఆ వచ్చిన వ్యక్తిని నఖశిఖపర్యంతం గమనిస్తాము. అతను ఏ దుస్తులు వేసుకున్నాడో, ఎలా నడుస్తున్నాడో చూస్తాము. ఏకాగ్రత చెదిరిపోతుంది. సమాధి అంటే ఇంక బాహ్యప్రపంచ దృష్టి ఉండకూడదు.

సమాధి అంటే అది ఒక సిద్ధి కాదు; సమాధి అంటే ఏ పని చేపట్టినా, దానిమీద చిత్తఏకాగ్రత చూపటం. ఆ విధంగా అష్టాంగయోగంలో పేర్కొనబడిన ఎనిమిదీ – యమ, నియమ, ఆసన, ప్రాణాయామ, ప్రత్యాహార, ధారణ, ధ్యాన, సమాధి – జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తిని ఇస్తాయి కాని, జ్ఞానాన్ని ఇవ్వవు. యోగం ఎన్నడూ జ్ఞానాన్ని కాని, మోక్షాన్ని కాని ఇవ్వదు. యోగం ఆత్మవినిగ్రహాన్ని ఇస్తుంది. అది పొంది వేదాంతానికి వచ్చి, గురువుద్వారా శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చెయ్యాలి.

తొమ్మిదవ విలువ ఆత్మవినిగ్రహం.

ఇంతవరకూ కొన్ని విలువలను చూశాము. శారీరక ఆరోగ్యం బాగుందని ఎప్పుడు చెప్పగలరు? బి.పి., షుగర్, కొలెస్ట్రాల్ లేకపోతే చెప్పగలరు. అలాగే మానసిక ఆరోగ్యం బాగుందని చెప్పటానికి కూడా మానసికశాంతి ఉండాలి. ముఖ్యంగా వేదాంతం నేర్చుకునే వ్యక్తికి ఈ మానసికశాంతి చాలా ముఖ్యం. మనస్సు బాగుంటేనే, బుద్ధి పదునుగా పనిచేస్తుంది. మనస్సు ప్రశాంతంగా లేకపోతే, మీరు చదువుతున్న పుస్తకంలో అక్షరాల వెంట కళ్ళు పరుగులు తీస్తాయేకాని, బుద్ధికి ఏమీ ఎక్కదు. ప్రసంగానికి వెళ్ళినా అంతే. ప్రసంగం బుద్ధిలోకి ఎక్కదు. బుద్ధి పదునుగా ఉండాలంటే మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉండాలి. మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉండాలంటే మనస్సు ఆరోగ్యకరంగా ఉండాలి. మనస్సు ఆరోగ్యకరంగా ఉండాలంటే పైన చెప్పిన విలువలను పాటించాలి.

శ్లో. 9 **ఇంద్రియార్థేషు వైరాగ్యమ్ అనహంకార ఏవ చ ।**
జన్మమృత్యుజరావ్యాధిదుఃఖదోషానుదర్శనమ్ ॥
ఇంద్రియార్థేషు, వైరాగ్యమ్, అనహంకారః, ఏవ, చ,
జన్మమృత్యుజరావ్యాధిదుఃఖదోషానుదర్శనమ్ ॥

ఇంద్రియార్థేషు	= ఇంద్రియ	జన్మమృత్యు	= పుట్టుక చావు
వైరాగ్యమ్	= నిగ్రహము	జరావ్యాధి	= ముసలితనం, రోగాదులందు
చ	= ఇంకా		
అనహంకారః	= అహంకార	దుఃఖదోషాను	= దుఃఖదోషములను
ఏవ	= రాహిత్యము	దర్శనమ్	= గూర్చి పదేపదే తలంచుట

ఇన్ద్రియ-అర్థేషు వైరాగ్యమ్, అనహంకారః ఏవ చ,
జన్మ-మృత్యు-జరా-వ్యాధి-దుఃఖ-దోష-అనుదర్శనమ్ ॥

తా: ఇంద్రియ నిగ్రహము ఇంకా అహంకార రాహిత్యము, పుట్టుక చావు, ముసలితనం, రోగాదులందు, దుఃఖదోషములను గూర్చి పదేపదే తలంచుట.

10. **ఇంద్రియార్థేషు వైరాగ్యమ్** – ఇంద్రియార్థేషు వైరాగ్యమ్ అంటే ఇంద్రియనిగ్రహం. ఇంద్రియాలు మనకు భగవంతుడిచ్చిన గొప్ప వరాలు. వాటిద్వారానే మనం ప్రపంచంతో వ్యవహారం నడపగలము. మనకు రెండురకాల ఇంద్రియాలు ఉన్నాయి – పంచజ్ఞానేంద్రియాలు, పంచకర్మేంద్రియాలు. పంచజ్ఞానేంద్రియాలు బాహ్యప్రపంచంలోని విషయాలను మనస్సుకు చేరవేస్తాయి. వాటికి భిన్నంగా పంచకర్మేంద్రియాలు బాహ్యప్రపంచంతో వ్యవహారం నడపటానికి తోడ్పడతాయి. అంటే ఒకటి లోపలికి మార్గం అయితే, ఇంకొకటి బయటకు మార్గం.

బాహ్యప్రపంచంతో వ్యవహారం నడపటానికి మాత్రమే కాదు, ఆధ్యాత్మిక సాధనకు కూడా ఇంద్రియాలు ఎంతో తోడ్పడతాయి. ఆ విధంగా మనకు తోడ్పడటానికి ఇవ్వబడిన ఈ పరికరాలు మన అధీనంలో ఉండాలి కాని, మనం వాటి మాయలో పడిపోకూడదు. ఇంద్రియాలు మనకు బానిసలుగా ఉండాలి కాని, మనం వాటికి బానిసలు కాకూడదు.

ఈ ఇంద్రియాలను అదుపులో పెట్టుకోవాలంటే, మనం చాలా జాగరూకతతో వ్యవహరించాలి. ఏ మాత్రం ఏమారినా, మన చెయ్యి దాటిపోతాయి అవి. మన పంచజ్ఞానేంద్రియాలను తీసుకుంటే అవి కన్ను, చెవి, ముక్కు, నోరు, చర్మం. అవి ప్రపంచాన్ని ఐదుగా విభజించి, దాని విషయాలు చేరవేస్తాయి. పంచ అంటే ఐదు. ప్రపంచంలోని శబ్ద, స్పర్శ, రస, రూప, గంధాలను చూపిస్తాయి మనకు.

ఇంద్రియాలు పదేపదే ఒక వస్తువును చూస్తుంటే, వాటికి తెలియకుండానే అవి ఆ వస్తువుమీద అభిమానం పెంచుకుంటాయి. అలా ప్రతిఒక్క ఇంద్రియమూ అది చూసే ఏదో ఒక విషయవస్తువుమీద అభిమానం పెంచుకుంటుంది. క్రమంగా దానికి అలవాటు పడిపోతుంది. ఉదాహరణకు ఒక టీవీ సీరియల్‌ను మన కళ్ళు చూడటం మొదలుపెట్టాయి అనుకుందాము. మొదట్లో అవి ఆ సీరియల్ బాగుంది అంటాయి, తర్వాత అద్భుతంగా ఉంది అంటాయి, తర్వాత ఇంక ఆ సీరియల్ చూడకపోతే నిలవలేని స్థితికి వస్తాయి. ఇంక అక్కడనుంచీ మనను ఆ సీరియల్ చూస్తావా లేదా అని వేధిస్తాయి. అలా వేధించినపుడు ఆ ఇంద్రియం మాట వినాలా, లేదా అన్నది మన అధీనంలో ఉంది.

ఇంద్రియనిగ్రహం, చిన్నపిల్లల పెంపకంలాంటిది. పిల్లలకు ముందు ప్రేమకొద్దీ ఏదో ఇస్తాము. ఉదాహరణకు ఒక చాక్లెట్టును ఇస్తాము. కొన్నాళ్ళు ఏదో సరదాగా అప్పుడప్పుడూ ఇచ్చిన చాక్లెట్లకు పిల్లలు బానిస అయిపోతారు.

ఇంక ఆ చాక్లెట్లు తినందే ఉండలేని పరిస్థితికి వస్తారు. అవి ఇవ్వకపోతే కిందపడి ఏడ్చి, రాగాలు పెట్టే పిల్లలు కూడా ఉంటారు. ఆ ఆగడం భరించలేక చాక్లెట్లు వారి చేతిలో పెడతాము. 'ఇదే ఆఖరిసారి, మళ్ళీ ఇవ్వము,' అని బెదిరించి మరీ ఇస్తాము. కాని ఆ ఆఖరిసారిని ఎన్నిసార్లైనా తీసుకురాగల నేర్పు ఉంటుంది పిల్లలకు.

ఇంద్రియాలు కూడా ఏమీ తక్కువ తినలేదు. పిల్లలను మించి మనను సతాయిస్తాయి. మొదట్లో అమాయకంగా మీరు వాటిని ముద్దు చేస్తే, అవి మీకు తెలియకుండానే మీ నెత్తికెక్కి కూర్చుంటాయి. కొంతమందిని కాఫీగత ప్రాణులు అంటారు. వారు కాఫీకి ఎంతగా బానిస అయిపోతారంటే అది లేకపోతే వారికి పిచ్చెక్కినట్టు ఉంటుంది. అలాంటివారు పొరపాటున ఒకరోజు కాఫీ త్రాగకుండా ఉండి చూద్దామనుకున్నా, వారి ప్రయత్నం సాగనివ్వదు. వారికి తలనొప్పి కూడా తెప్పించేస్తుంది ఆ ఇంద్రియం. ఏ పనిచేసినా, దానిమీద ఏకాగ్రత చూపనివ్వకుండా కాఫీజపం చేయిస్తుంది. అందువల్లనే ఇంద్రియాలు విషయవస్తువుల వైపుకు మనను బలవంతంగా లాక్కుపోతాయని కృష్ణపరమాత్మ రెండవ అధ్యాయంలోనే చెప్పాడు.

యతతో హ్యపి కౌంతేయ పురుషస్య విపశ్చితః ।

ఇంద్రియాణి ప్రమాథీని హరంతి ప్రసభం మనః ॥ – 2.60

అంతేకాదు, ఇంద్రియాలు ఎంత శక్తివంతమైనవంటే వాటికి జతగా మనస్సును కూడా కలుపుకుంటాయి. ఇప్పుడు బుద్ధి ఒక్కటే మిగిలింది. అసలైతే, ఇంతకుముందు చెప్పిన రథకల్పనలో చూసినట్టుగా బుద్ధి అధీనంలో మనస్సు, ఇంద్రియాలు ఉండాలి. కాని బుద్ధి ఒకవైపు, మనస్సు, ఇంద్రియాలు ఒకవైపు అయ్యాయి ఇప్పుడు. వీటిమధ్యలో అంతర్యుద్ధం మొదలవుతుంది. బుద్ధి పదేపదే చెబుతుంది, 'మీరు చేస్తున్నది తప్పు. ఇలా టీ.వీ.కి, కాఫీకి బానిస అవకూడదు. నేను మోక్షం పొందాలనుకుంటున్నాను. మీరు నన్ను ఈ చిన్న విషయాలకే కట్టిపడేస్తే, పెద్ద జయాన్ని ఎలా పొందుతాను నేను?'

కొన్నిరోజులు బుద్ధి వేసిన చివాట్లకు బుద్ధిగా లొంగినట్టే లొంగి, మళ్ళీ విజృంభిస్తాయి ఇంద్రియాలు, మనస్సుతో కూడిన బలంవల్ల. ఒక గొప్పకవి అన్నాడు, 'పొగత్రాగటం మానటం కష్టమని ఎవరన్నారు? నేను ఇప్పటికి ఎన్నిసార్లో మానేశాను.' ఆస్కార్‌వైల్డ్ అద్భుతంగా అన్నారు, 'ఐ కెన్ రెసిస్ట్ ఎవ్విరిథింగ్ ఎక్సెప్ట్ టెంప్టేషన్.' ప్రలోభాన్ని తప్ప దేన్నైనా నిగ్రహించుకోగలను అని దాని అర్థం. తమాషా ఏమిటంటే నిగ్రహించుకోవటం పదాన్ని ప్రలోభాన్ని అరికట్టటానికే వాడతారు. బుద్ధి మొదట్లో నేను గీత నేర్చుకుంటున్నాను, నేను ఇలా ఇంద్రియాలకు బానిస అవకూడదని గట్టి నిర్ణయం తీసుకుంటుంది. ఇంద్రియాలు కూడా విన్నట్టే విని, మళ్ళీ మొరాయిస్తాయి.

ఇలా ప్రచ్ఛన్నయుద్ధం సాగుతున్నప్పుడు అంతర్మథనం సాగుతుంది. ఒకపక్క ఇంద్రియాలు ముందుకు లాగితే, ఇంకొకపక్క బుద్ధి వెనక్కు లాగుతుంది. రెండింటి మధ్యా టగ్ ఆఫ్ వార్ సాగుతుంది. కొన్నిసార్లు గెలిచిన బుద్ధి, చివరకి తానే పడిపోతుంది. **అణగద్రొక్కి చూడు, లేదా నువ్వే అణగిపో** అంటారు. బుద్ధి అదే చేస్తుంది. అణగద్రొక్కటానికి ప్రయత్నిస్తుంది. కాని కొన్ని ప్రయత్నాలు చేశాక శక్తివిహీనం అయిపోతుంది. బుద్ధి కూడా ఇంద్రియాలతో జతకలుస్తుంది. జత కలవటమే కాదు, ఇప్పుడు తన శక్తిని తన చెడుపనికి సమర్థించుకోవటానికి

ఉపయోగిస్తుంది. 'నేను సిగరెట్టు కొనకపోతే, సిగరెట్టు అమ్మేవారు ఏమైపోతారు?' అంటుంది. ఆ సమర్థింపు ఎలా ఉంటుందో ఈ జోక్ చూస్తే తెలుస్తుంది.

ఒక వ్యక్తి, ఒక త్రాగుబోతుకు మందు తాగితే ఎంత హానికరమో చూపించాలనుకున్నాడు. అందువల్ల అతని ముందు ఒక గ్లాసులో మందుపోసి, అందులో ఒక క్రిమిని వేశాడు. ఆ క్రిమి ఆ మందులో మరణించింది. దీనివల్ల నీకేమర్థమయిందని అడిగాడు ఆ వ్యక్తి. ఆ త్రాగుబోతు తడుముకోకుండా చెప్పాడు, 'చూశావా, మందు ఎలా మేలు చేస్తుందో? ఆ క్రిమిని నిముషంలో చంపేసింది. అలా నేను మందు త్రాగటంవల్ల నాలో ఉన్న క్రిములు అన్నీ మరణిస్తాయి. దానివల్ల నా కడుపు శుద్ధి అవుతుంది.' అదీ బుద్ధి చేసేపని. ఏ తప్పుపని చేసినా, దాన్ని సమర్థించుకునే తెలివితేటలు ఉంటాయి దానికి.

పూజ్యస్వామీజీ అంటారు, 'ఏ వ్యసనం తీసుకున్నా మొదటిసారి మాత్రమే మీకు 'నో' అనగలిగే హక్కు ఉంటుంది.' తాగుడు, సిగరెట్టు కూడా రుచి చూడకుండా ఉన్నంతవరకూ వాటిని తప్పించుకోగలరు కాని, పొరపాటున ఎలా ఉంటుందో చూద్దామని ఒక్కసారి ప్రయత్నించారో, అంతే సంగతులు. వాటికి మీరు బానిస కావాల్సిందే. అందువల్లనే ఇంద్రియాల విషయంలో ఎప్పుడూ అప్రమత్తతతో ఉండాలి. అందువల్లనే మీరు క్రమం తప్పకుండా చేసే పనులకు, ఒక్కరోజన్నా 'నో' అనటం నేర్చుకోవాలి. అలా నో అనగలగటం నేర్పించటానికి మన శాస్త్రం అనేక విధాలైన తపస్సులను, వ్రతాలను, ఉపవాసాలను అలవాటు చేసింది.

ఈ ఇంద్రియనిగ్రహాన్ని ప్రత్యాహారం అని పతంజలి తన యోగశాస్త్రంలో పేర్కొంటే, వేదాంతశాస్త్రం దమము అంది. సాధనచతుష్టయ సంపత్తిలో శమదమాదిషట్క సంపత్తి అని వస్తుంది. దమము అంటే ఇంద్రియనిగ్రహం. దీనినే కృష్ణపరమాత్మ ఇంద్రియార్థేషు వైరాగ్యం అన్నాడు. ఇంద్రియార్థేషు అంటే దమము; వైరాగ్యం అంటే ద్వేషం పెంచుకోవటం కాదు, బంధకత్వం లేకపోవటం. ఆనందం అనుభవించవచ్చు కాని, దానికి బానిస అవకూడదు. ఎలా తెలుస్తుంది? దేన్నించి ఆనందం పొందాలో మీరు నిర్ణయించుకోవాలి కాని, ఇంద్రియాలు నిర్ణయించకూడదు. అందువల్ల ఇంద్రియనిగ్రహం చాలా ముఖ్యమైన విలువ.

పదవ విలువ ఇంద్రియార్థేషు వైరాగ్యమ్.

11. **అనహంకారః** – అనహంకారః అంటే అహంకారం లేకపోవటం. అహంకారం అంటే గర్వం, పొగరు. అనహంకారం అంటే గర్వం, పొగరు లేకపోవటం.

అమానిత్వం అంటే కూడా గర్వం లేకపోవటం అని చూశాము. మళ్ళీ ఎందుకు కృష్ణపరమాత్మ అదే లక్షణాన్ని ఇంకొకమాటలో చెప్పాడు? మామూలుగా అమానిత్వం, అనహంకారం పదాల అర్థం ఒకటే అయినా, ఈ సందర్భంలో వాటిమధ్య ఉన్న సూక్ష్మభేదాన్ని గమనించాలి. అమానిత్వం అంటే ఆలోచనస్థాయిలో గర్వం లేకపోవటం. మననం అంటే ఆలోచనస్థాయి. అంటే ఆలోచనలో కూడా నేను ఇంతవాణ్ణి, అంతవాణ్ణి అనుకోకపోవటం. దీన్ని అమానిత్వం అంటారు.

అనహంకారం అంటే వాచికస్థాయిలో గర్వం లేకపోవటం.

అహమ్ ఇతి కారణమ్ అహంకారః

కొంతమంది ఎంతసేపూ నేను, నాది, నావారు అంటారు. మీరు ఏ విషయం చెప్పండి వారికి, దాన్ని పూర్తిగా తమవైపు తిప్పేసుకుంటారు వారు. 'అమెరికాలో బాగా మంచు పడుతోందిట,' అని మీరు చెప్పారనుకోండి; వెంటనే వారు, 'నేను వెళ్ళినప్పుడు అస్సలు పడలేదు,' అంటూ ఏవో వారి అనుభవాల వైపుకు ప్రసంగాన్ని తిప్పేస్తారు. అలా మీరు ఈ భూమ్మీద ఏ విషయం చెప్పినా, ఇదే తంతు. స్వంతడబ్బా వచ్చేస్తుంది. ఎంతసేపూ ఆత్మస్తుతే ఉంటుంది.

అయితే ఇది అదంభిత్వం విలువలోకి వస్తుందా అంటే దానికీ దీనికీ కూడా సూక్ష్మభేదం ఉంది. దంభిత్వం అంటే గొప్ప ప్రదర్శించుకోవటం. వేషంలో, ప్రవర్తనలో అహంకారం చూపించుకోవటం. అహంకారం అంటే మాటలు కోటలు దాటటం. తన గురించి గొప్పగా చెప్పుకోవటం.

అమానిత్వం, అనహంకారం, అదంభిత్వం మూడూ మూడు స్థాయిల్లో గర్వం లేకపోవటాన్ని చూపిస్తాయి. అమానిత్వం అంటే మానసికస్థాయిలో గర్వం లేకపోవటం; అనహంకారం అంటే వాచికస్థాయిలో గర్వం లేకపోవటం; అదంభిత్వం అంటే కాయికస్థాయిలో గర్వం లేకపోవటం. అంటే మనోవాక్కాయకర్మలలో ఎక్కడా గర్వం ఉండకూడదు.

పదకొండవ విలువ అనహంకారం.

12. **జన్మమృత్యుజరావ్యాధిదుఃఖదోషానుదర్శనమ్** – అంటే శరీరంతో బంధం పెంచుకోకూడదు. జీవితం అంటే శరీరపరంగా జీవించటం మాత్రమే కాదు. మీరు శరీరంకన్నా భిన్నంగా ఉన్నారు, శరీరంకన్నా ఉన్నతస్థాయి మీది. శరీరంమీద అభిమానం పెంచుకుంటే, అది మీ ఉన్నత ప్రగతికి అడ్డుపడటమే కాకుండా, అనేక సమస్యలకు దారితీస్తుంది కూడా.

శరీరంమీద అభిమానం పెంచుకుంటే వచ్చే సమస్యలు ఏమిటి? ముఖ్యంగా ఈ రోజుల్లో జుట్టునుంచి, కాలి గోర్లవరకూ వాటిని అందంగా ఉంచుకోవటానికి అనేక సాధనాలు వచ్చాయి. కనుబొమలు దిద్దేటందుకు అనేక బ్యూటీపార్లర్లు వచ్చాయి. శరీరపోషణకు, ముఖం అందంగా కనబడటానికి పడేపాట్లు ఎన్నో ఉన్నాయి. కాని శరీరంమీద ఈ మక్కువ, ఈ శరీరపోషణ బాధాకరం కావచ్చు. ఈ విషయాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి.

వేదాంతం మీ శరీరాన్ని అశ్రద్ధ చెయ్యమని ఎన్నడూ చెప్పదు. నిజానికి శరీరం ఆరోగ్యకరంగా ఉంటేనే, అటు మీ ఆధ్యాత్మిక సాధనగానీ, ఇటు మీ లౌకికసాధన గానీ కొనసాగగలుగుతుంది. కాని వేదాంతం చెప్పేది ఒక్కటే. ఇంకొక సాధ్యం పొందటానికి శరీరాన్ని సాధనగా చూడాలి కాని, దాన్నే సాధ్యంగా భావించకూడదు. మీది పంచకోశాలున్న శరీరం అయితే, శరీరం అందులో అత్యంతబాహ్యంగా ఉన్న అన్నమయకోశం. అయితే ఈ శరీరంమీద అభిమానాన్ని వదలుచుకోవటం ఎలా? కృష్ణపరమాత్మ అందులోని దోషాలను దర్శించండి అంటున్నాడు.

దోష అనుదర్శనమ్ – అనుదర్శనమ్ అంటే ఒకదాని గురించి పదేపదే తలుచుకోవటం. దేని గురించి పదేపదే తలుచుకోవాలి? దోషాల గురించి. దేహాభిమానం ఉంటే కలిగే దోషాలేమిటో తెలుసుకోవాలి. ఏమిటా దోషాలు?

జన్మమృత్యుజరావ్యాధిదుఃఖః – ఈ శరీరానికి ఐదు దోషాలు ఉన్నాయి.

జన్మ – అదృష్టవశాత్తూ జన్మ ఎత్తేశాము. పదినెలలు తల్లిగర్భంలో వంటరిగా అవస్థలు పడి, ఖైదీగా జీవితం గడిపి, బయటకు రావటానికి కూడా అవస్థలు పడి, ఎలాగైతేనేం బయటకు వచ్చేశాము. ఆ బాధ అయిపోయింది.

జరా – జరా అంటే వృద్ధాప్యం. వృద్ధాప్యం అంటే నిస్సహాయస్థితిలో ఉంటాము. చిన్నప్పుడు ఉన్న గుండెధైర్యం నీరుకారిపోతుంది. ఎవరిమీదో శారీరకంగా ఆధారపడాలి. వయస్సు మీదపడ్డ కొద్దీ నిస్సహాయత అంతకంతకూ పెరిగిపోతుంటుంది.

వ్యాధి – అనారోగ్యం. అనేకరకాల అనారోగ్యాలు కలుగుతుంటాయి.

మృత్యుః – మృత్యువు అంటే మరణం. నా అన్నవారినందరినీ వదిలి మృత్యుబారిన పడాలి.

దుఃఖమ్ – ఇవన్నీ దుఃఖానికి దారితీస్తాయి. ఇవన్నీ దేహాభిమానం పెంచుకోవటంవల్ల కలిగే దుఃఖాలు. ఆత్మజ్ఞానం పొందాలంటే దేహాభిమాన దోషదర్శనం చెయ్యాలి. అప్పుడు ఈ దేహాభిమానం పోతుంది.

పన్నెండవ విలువ జన్మమృత్యుజరావ్యాధిదుఃఖదోషానుదర్శనమ్.

శ్లో. 10 **అసక్తిరనభిష్వంగః పుత్రదారగృహాదిషు ।**
నిత్యం చ సమచిత్తత్వమ్ ఇష్టానిష్టోపపత్తిషు ॥
అసక్తిః, అనభిష్వంగః, పుత్రదారగృహాదిషు,
నిత్యమ్, చ, సమచిత్తత్వమ్, ఇష్టానిష్టోపపత్తిషు ॥

పుత్రదార	= భార్య, పిల్లలు	చ	= ఇంకా
గృహాదిషు	= ఇల్లు మొదలగు వానియందు	ఇష్టానిష్టోపపత్తిషు	= ఇష్టానిష్ట వస్తుప్రాప్తియందు
అసక్తిః	= ఆసక్తి లేకుండుట	నిత్యమ్	= నిరంతరము
అనభిష్వంగః	= మమతారాహిత్యము	సమచిత్తత్వమ్	= సమభావముతో ఉండుట

అసక్తిః, పుత్ర-దార-గృహ-ఆదిషు అనభిష్వఙ్గః,
ఇష్ట-అనిష్ట-ఉపపత్తిషు నిత్యమ్ సమ-చిత్తత్వమ్ చ ॥

తా: భార్య, పిల్లలు, ఇల్లు మొదలగు వానియందు ఆసక్తి లేకుండుట. మమతారాహిత్యము ఇంకా ఇష్టానిష్ట వస్తుప్రాప్తియందు నిరంతరము సమభావముతో ఉండుట.

13. **అసక్తిః** – అసక్తిః అంటే మనోనిగ్రహం. బాహ్యవస్తువులకు, వ్యక్తులకు, పరిస్థితులకు బానిస కాకుండా ఉండగలగటం. ఇంతకుముందు చూసిన విలువల్లో ఒక విలువగా ఇంద్రియార్థేషు వైరాగ్యమ్ చూశాము. అది ఇంద్రియనిగ్రహాన్ని సూచిస్తే అసక్తః మనోనిగ్రహాన్ని సూచిస్తుంది. ఇంద్రియనిగ్రహాన్ని దమము అంటే, మనోనిగ్రహాన్ని శమము అంటారు. కృష్ణపరమాత్మ ఈ రెండింటి గురించీ ఎందుకు చెప్పాడు?

ఇంద్రియనిగ్రహంతో పోలిస్తే మనోనిగ్రహం చాలా కష్టం. ఇంద్రియనిగ్రహం కూడా కష్టమే కాని కొంతమేరకు దాన్ని సాధించవచ్చు. ఇంద్రియాలు బాహ్యంగా ఉంటాయి, స్థూలపరికరాలు; కాని మనస్సు సూక్ష్మశరీరంలో ఉంటుంది. ఏ వస్తువైతే మిమ్మల్ని అతిగా ఆకర్షిస్తుందో, ఆ వస్తువునుంచి దూరంగా పారిపోవటంద్వారా ఇంద్రియనిగ్రహాన్ని సాధించవచ్చు. కాని ఎక్కడికి వెళ్ళినా మనస్సు మీ వెన్నంటే వస్తుంది. మనస్సుకు దూరంగా పారిపోగలగే అవకాశం లేదు. తాగుడులాంటి చెడు అలవాటును పారద్రోలటానికి ప్రత్యేకించి కొన్ని కేంద్రాలు ఉంటాయి. అక్కడ మందుసీసాలు వారికి అందుబాటులో లేకుండా చేస్తారు. అవి అందనంతవరకు కొంత అదుపులో పెట్టుకోగలడు. కాని మనస్సు అంత తేలిగ్గా వాటిని మర్చిపోలేదు. వాటిమీదే ధ్యాస ఉంటుంది. మనస్సు మందును మర్చిపోలేకపోతే మళ్ళీ ఆ వ్యసనం బారినపడే అవకాశం ఉంది.

కర్మేంద్రియాణి సంయమ్య య ఆస్తే మనసా స్మరన్ ।
ఇంద్రియార్థాన్ విమూఢాత్మా మిథ్యాచారః స ఉచ్యతే ॥ – 3.6

ఇంద్రియాలను మాత్రం నిగ్రహించి లాభంలేదు. మనస్సులో ఆ వాసనలు ఇంకా చోటుచేసుకుంటాయి. అందువల్ల మనోనిగ్రహం కూడా ఉండాలి. మనోనిగ్రహం ఏర్పడాలంటే, ఆ వ్యసనంవల్ల కలిగే నష్టాలు ఏమిటో అర్థం చేసుకోవాలి. ఎప్పుడైతే, దానియొక్క అనర్థం కళ్ళకు కట్టినట్టు అర్థమవుతుందో, అప్పుడే ఆ మందు కళ్ళకు ఎదురుగా కనబడుతున్నా, దానిమీద వ్యామోహం కలగదు. ఇది తాగుడు, సిగరెట్టు లాంటి ఏ వ్యసనానికైనా వర్తిస్తుంది. ఇటువంటి నిగ్రహం వివేకశక్తివల్ల ఏర్పడుతుంది. ఎవరో చెప్పారని బలవంతంగా మానితే అది మనస్సును బలవంతంగా అదుపులోకి పెట్టటమవుతుంది. దాని బదులు వివేకంవల్ల ఏర్పడిన వైరాగ్యం అయితే తేలిగ్గా మనస్సును నిగ్రహిస్తుంది. ఆ విధంగా మనస్సును బలవంతంగా అణిచే స్థాయినుంచి వివేక వైరాగ్యాలతో వ్యామోహానికి అతీతంగా ఎదిగే స్థాయికి రావాలి. అలా ఎదిగితే, వస్తువు ఎదురుగా ఉన్నా కూడా, దానివైపు ఆకర్షణ ఉండదు. రాగద్వేషవియుక్తైస్తు. ఈ విషయాన్ని రెండవ అధ్యాయంలో అద్భుతంగా చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ.

రాగద్వేషవియుక్తైస్తు విషయానింద్రియైశ్చరన్ ।
ఆత్మవశ్యైర్విధేయాత్మా ప్రసాదమధిగచ్ఛతి ॥ – 2.64

మనోనిగ్రహం ఉంటే ఇంద్రియాలు ఆ వస్తువును చూస్తున్నా కూడా చలించదు. కాని ఆ మనోనిగ్రహం పెంపొందించుకునేవరకూ విషయవస్తువులకు దూరంగా ఉండాలి.

పదమూడవ విలువ అసక్తిః

14. **పుత్రదారగృహాదిషు అనభిష్వంగః** – రెండు పదాలనూ కలిపి చూడాలి. ఇదంతా ఒకటే విలువ. పుత్రదారగృహాదిషు ఒక విలువ, అనభిష్వంగ ఇంకొక విలువ కాదు. అభిష్వంగః అంటే తీవ్రరాగం. అంటే విపరీతమైన మమకారం. అనభిష్వంగః అంటే ఈ తీవ్రమమకారం లేకపోవటం. ఎవరిమీద ఇలాంటి తీవ్రమమకారం ఉండకూడదు? కృష్ణపరమాత్మ కొంతమందిని పేర్కొంటున్నాడు.

పుత్రదారగృహాదిషు – పుత్ర అంటే అబ్బాయి. పుత్రలో పుత్రిని కూడా కలుపుకోవాలి. అంటే పిల్లలమీద మమకారం. అలాగే **దార** అంటే భార్య. భర్తపరంగా చూస్తే, భార్య; భార్యపరంగా చూస్తే భర్త. అంటే జీవిత భాగస్వామిమీద మమకారం. **గృహమ్** అంటే ఇల్లు. ఇంటిమీద మమకారం. **ఆది** అంటే మొదలైనవి. వాటిలో ఏదైనా కలుపుకోవచ్చు. మనం పడుకునే మంచం అవచ్చు; మనం పెంచుకునే కుక్కపిల్ల అవచ్చు; మనకు ఇష్టమైన వస్తువులు కావచ్చు; మనకు ఆత్మీయులైన మనష్యులు కావచ్చు. మనతో చనువుగా సంవత్సరాల తరబడి ఉండేవారిమీద పెంచుకున్న మమకారం. అలా కొంతమంది మనుష్యులతో, కొన్ని వస్తువులతో బంధం పెంచుకుంటాము. ఆ బంధాన్ని అంత తేలిగ్గా ఒదులుకోలేము కూడా. నిజమే, అలాంటి బంధంనుంచి అంత తేలిగ్గా బయటపడలేమని కృష్ణపరమాత్మకు కూడా తెలుసు.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ అసలు మమకారం ఉండకూడదనటం లేదు, తీవ్రమైన మమకారం ఉండకూడదు అంటున్నాడు. అసలు మమకారం లేకుండా ఉండాలంటే, దానికి ఒక్కటే మార్గముంది. మనం పరమహంస పరివ్రాజకులము అవ్వాలి. ఒకచోట, ఒకరితో, ఎక్కువకాలం ఉండకపోతే బంధం ఏర్పడే అవకాశమే లేదు. కాని మనం సమాజంలో గృహస్థుగా జీవిస్తున్నప్పుడు, కొంతమందితో, కొన్ని వస్తువులతో బంధం ఏర్పడక తప్పదు; వారిమీద మమకారం పెరగకా తప్పదు. కాని మమకారం శ్రుతిమించి ఉండకూడదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

కొంతమేరకు మమకారం ఉండవచ్చు అని గృహస్థుకు చెబుతున్నాడు. కాని ఒక సన్న్యాసి దీన్ని చదివి, 'కృష్ణపరమాత్మ ఇరవై విలువలు పెంపొందించుకోమన్నాడు, అందులో ఒక విలువ భార్యాపిల్లలమీద మమకారం పెంచుకోకూడదు అన్నాడు. ఆ విలువను నేను పాటించాలంటే ముందు నేను పెళ్ళి చేసుకుని, భార్యాపిల్లలు వచ్చాక, వారిమీద వైరాగ్యం పెంచుకోవాలి,' అన్నాడుట. అది కాదు దాని అర్థం. గృహస్థులు బంధాల్లో ఉండాలి, కాని బంధాల్లో కూరుకుపోకూడదు. అంటే మమకారం ఉండవచ్చు కాని, దానితో తాదాత్మ్యం చెందకూడదు.

మమకారానికీ, తాదాత్మ్యానికీ మధ్య భేదం తెలుసుకోవటం ఎలా? థర్మామీటర్‌లాగా దాన్ని తెలుసుకునేందుకు ఏదైనా పరికరం ఉందా? దీనికి అద్భుతమైన మార్గాన్ని సూచిస్తున్నారు ఆనందగిరి. శంకరచార్యులవారి భాష్యానికి ఉపభాష్యం రాశారు ఆనందగిరి. ఆయన బంధాన్ని మమకారం అనీ, తీవ్రమైన బంధాన్ని తాదాత్మ్యమనీ అభివర్ణించారు.

మమకారం అంటే ఒక వ్యక్తిని నావారు అనుకోవటం లేదా ఒక వస్తువును నా వస్తువు అనుకోవటం. ఎవరో వివాహాన్ని రెండు మాటల్లో విశ్లేషించారు, 'మేరామేరీ, మారామారి.' మేరామేరి అంటే నీకు నేను, నాకు నువ్వు.

ఆ మమకారంతో వివాహంలోకి అడుగుపెడతారు. తర్వాత మొదలవుతుంది మారామారి; మన భాషలో చెప్పాలంటే, హెూరాహెూరి యుద్ధం మొదలవుతుంది. మమకారంలోని మమ అంటే నాది, నావారు.

నాది, నావారు అనుకునేవేవీ మనతో శాశ్వతంగా నిలవవు. కేవలం మమకారం ఉంటే ఈ విషయం మర్చిపోము. మనం ప్రేమించే వస్తువులు మనతో శాశ్వతంగా ఉండవు; అలాగే నావారు అనుకునేవారు ఎప్పుడో ఒకప్పుడు మన కళ్ళముందునుంచో, ఈ లోకంనుంచో వెళ్ళిపోవచ్చు. కాని మనం ఉంటాము, మనం ముందుకు సాగాలి. అందువల్ల వారు ఉన్నా, లేకపోయినా ఈ జీవితగమనం కొనసాగక తప్పదు. ఇది గ్రహిస్తే మనకు మితిమీరిన మమకారం లేదని అర్థం.

మనం ప్రేమించిన వ్యక్తి మననుంచి దూరమైతే, ఇంక మన జీవితం స్థంభించిపోయిందనుకోవటం తాదాత్మ్యము. ఎందుకంటే ఎవరి జీవితం వారిదే. ఎవరి జీవితానికున్న ప్రత్యేకత వారికి ఉంది. మనం ఈ భూమ్మీదకు ఒక లక్ష్యం నిర్దేశింపబడి వచ్చాము. ఆ విషయం తెలుసుకుని ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగాలి. ఈ భూమ్మీదకు ఒంటరిగా వచ్చాము, ఒంటరిగా వెళతాము. ఎవరితోనూ కలిసిరాలేదు; ఎవరితోనూ కలిసి వెళ్ళలేము. చిన్మయానందస్వామి ఈ విషయాన్ని అమోఘంగా చెబుతారు, 'ఎలోన్ టు ఎలోన్ ఆల్ ఎలోన్.' ఒంటరిగా వచ్చి, ఒంటరిగా వెళ్ళే మన జీవనపయనం ఒంటరిగా సాగాలి.

మనం ఈ భూమ్మీదకు వచ్చింది ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగటానికి. ఆ ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు తోడ్పడటానికి మన జీవితంలో కొందరిని కలుపుతాడు భగవంతుడు; వారి అవసరం మనకు తీరింది అనుకోగానే, వారిని తీసుకెళ్ళిపోతాడు. వారు మనకు ఎంతమేరకు తోడ్పడాలో అంతమేరకు తోడ్పడతారు. దాని తర్వాత మనం ఆగకుండా ముందుకు సాగాలి.

జీవితం ఒక రైలుప్రయాణంలాంటిది. మనం మొదటి స్టేషనులో రైలు ఎక్కి, చివర్లో దిగుతాము. మధ్యలో అనేక స్టేషన్లలో రైలు ఆగుతుంది. ఎవరో మధ్యలో ఎక్కుతారు, మధ్యలోనే దిగిపోతారు. ఆ ఉన్న కాసేపట్లో మనకు పరిచయం అవుతారు; అవసరమైతే కష్టసుఖాలు కూడా పంచుకుంటాము; ఎంతో ఆత్మీయంగా మాట్లాడుకుంటాము, కాని అంతవరకే. వారి గమ్యం వస్తే వారు దిగిపోతారు. మనకోసం ఆగరు. జీవితం కూడా అంతే. ఈ భూమ్మీద మన జీవనం ఒక రైలుపెట్టెలో ప్రయాణం లాంటిది. ఎందరో అతిసన్నిహితంగా వస్తారు; విడదీయరాని బంధం ఏర్పడినట్టే ఉంటుంది; ఎప్పుడో ఆశించని విధంగా ఆ బంధం విడిపోతుంది.

ఆ బంధం విడిపోయినా, మనం ముందుకు సాగకతప్పదు. ఇక్కడ మనను మనం బేరీజు వేసుకోవాలి. ఆ వ్యక్తి లేకపోతే జీవితం శూన్యం అనిపించినా, అసలు నేను ఇంక బ్రతకలేను, విషం తాగి చచ్చిపోతాను అనిపించినా అది తీవ్రమైన బంధం అంటే తాదాత్మ్యం అవుతుంది. కాని వారు ఉన్నా, లేకపోయినా, నా ఒంటరి ప్రయాణం కొనసాగక తప్పదని అర్థం చేసుకోగలిగితే అది హద్దులో ఉన్న మమకారం అవుతుంది. కృష్ణపరమాత్మ, మన వారు దూరమైనా, మరణించినా, వారికోసం ఏడవవద్దు అనటం లేదు. ఏడవవచ్చు, తప్పేంలేదు. కాని వారి మరణంతో మన జీవితం స్థంభించిపోయింది అనుకోకూడదు. అంటే మమకారం

ఉండవచ్చు తప్పులేదు కాని దానితో తాదాత్మ్యం చెందకూడదు. అంటే భార్యాపిల్లలు, గృహంలాంటి వాటిమీద తీవ్రంగా తాదాత్మ్యం చెందకూడదు.

పద్నాలుగవ విలువ పుత్రదారగృహాదిషు అనభిష్వంగః.

15. **నిత్యం సమచిత్తత్వం చ ఇష్టానిష్టోపపత్తిషు** – ఎటువంటి పరిస్థితి ఎదురైనా కూడా సమత్వం పాటించాలి. ఇది కర్మయోగంయొక్క సారం.

యోగస్థః కురు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ధనంజయ ।
సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః సమో భూత్వా సమత్వం యోగ ఉచ్యతే ॥ – 2.48

ఈ సమత్వభావననే యోగం అంటారు. అదే ఇక్కడ మళ్ళీ చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇక్కడ సమత్వం బదులు సమచిత్తత్వం అంటున్నాడు. ఎందులో ఉండాలి సమభావన?

ఇష్ట అంటే ఇష్టమైన పరిస్థితుల్లో; **అనిష్ట** అంటే ఇష్టం లేని పరిస్థితుల్లో కూడా. **ఉపపత్తి** అంటే ప్రాప్తి అంటే వచ్చినప్పుడు. ఇష్టమైన పరిస్థితి వచ్చినా, ఇష్టంలేని పరిస్థితి వచ్చినా, ఎలా ఉండాలి? **సమచిత్తత్వమ్** – సమభావనతో ఉండాలి. అంటే పొంగిపోకూడదు, కృంగిపోకూడదు. ఇష్టమైనది జరిగినప్పుడు ఆకాశంలోకి ఎగరకూడదు; ఆశించినది జరగనప్పుడు పాతాళంలోకి కృంగిపోకూడదు. ఎందుకు? **ఈవెన్ దిస్ విల్ పాస్ ఎవే** అంటారు. ఈ సంఘటన కూడా వెళ్ళిపోతుంది. మనను ఆకాశం అంచులదాకా తీసుకెళ్ళిన ఆనందకర సంఘటనా వెళ్ళిపోతుంది; అగాధం లోతలదాకా తీసుకువెళ్ళిన దుఃఖపూరితమైన సంఘటనా వెళ్ళిపోతుంది. ఏదీ శాశ్వతంగా ఉండదు. శనిదశ కూడా కొన్ని సంవత్సరాలు మాత్రమే ఉంటుంది.

ఎటువంటి క్లిష్టపరిస్థితిని కూడా మనం ఒక ఏడాది, రెండేళ్ళపాటు ఓపికతో భరించగలిగితే, దానికి తేలికగా అలవాటుపడిపోతాము. గతుకుల రోడ్డుమీద వెళ్ళాల్సి వచ్చినప్పుడు మొదట్లో అవస్థ పడతాము, తర్వాత వాటికి అలవాటుపడిపోతాము. ఇంకా చెప్పాలంటే, హఠాత్తుగా ఆ రోడ్లను బాగుచేస్తే మనకు ఇబ్బందిగా ఉంటుందేమో కూడా. అలాగే ఎటువంటి పరిస్థితి వచ్చినా సమభావన కలిగివుండగలగాలి. అసలు ఏమీ స్పందించవద్దని చెప్పటంలేదు. మనస్సు అనేది సున్నితమైనది, అది బండరాయి కాదు, యంత్రం అసలే కాదు. అందువల్ల దానికున్న సహజగుణం స్పందించటం; కాకపోతే ఆ స్పందన మితిమీరి ఉండకూడదు. హద్దుల్లో ఉండాలి. అదెలాగో కృష్ణపరమాత్మ ఇక్కడ చెప్పడు కాని, కర్మయోగంలో చెప్పినది మనం గుర్తు తెచ్చుకోవాలి.

అసలు ఇష్టాయిష్ట పరిస్థితుల్లో సమచిత్తం ఉండాలని కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు అంటేనే దానిలో ఉన్న గూఢార్థం సుస్పష్టమవుతున్నది. ఏమిటది? ఎవరైనా సరే ఇష్టమైన పరిస్థితులనూ, అయిష్టమైన పరిస్థితులనూ ఎదుర్కోకతప్పదు. ఏ శాస్త్రం కూడా అన్ని పరిస్థితులనూ మనకు అనుకూలంగా ఎలా మలచుకోవాలో చెప్పదు. శాస్త్రం ప్రాయశ్చితకర్మలను చెప్పినా కూడా, అవి కూడా క్లిష్టపరిస్థితులను కొంతమేరకు మాత్రమే సానుకూలం చెయ్యగలవు కాని, పూర్తిగా అనుకూల పరిస్థితులుగా మార్చలేవు. ఎవరి జీవితం కూడా నూటికి నూరుపాళ్ళు సాఫీగా సాగిపోదు; ఒడిదుడుకులు ఎదురవుతూనే ఉంటాయి.

ఈ విషయం అర్థమవటానికే మనకు అన్ని పురాణగాథలు ఉన్నాయి. ధర్మానికి మారుపేరైన ధర్మరాజు అష్టకష్టాలు పడ్డాడు; సత్యహరిశ్చంద్రునిగా పేరుపొందిన హరిశ్చంద్రుడు ఎన్నో బాధలను ఎదుర్కొన్నాడు. అవతారాలుగా కిందికి దిగివచ్చిన రాముడు, కృష్ణుడు కూడా జీవితంలోని ఆటుపోట్లను ఎదుర్కొన్నారు. అవతారాలకే తప్పనప్పుడు మానవమాత్రులమైన మనమెంత!

అవశ్యంభావిభావానాం ప్రతీకారో భవేద్ యది।

తదా దుఃఖైర్న లిప్యేరన్ నలరామయుధిష్ఠరాః॥

జీవితంలో ఎదురయ్యే సమస్యలన్నిటికీ పరిష్కారం ఉండి ఉంటే, నలమహారాజు అవస్థపడి ఉండేవాడు కాదు; రాముడు బాధపడి ఉండేవాడు కాదు; యుధిష్ఠిరుడు కష్టాలుపడి ఉండేవాడు కాదు. అలాంటి గొప్పవారు కూడా అవస్థపడ్డారు అంటేనే, దాని అర్థం జీవితం అనేది సుఖదుఃఖాల మేలుకలయిక అని.

భగవంతుడు జీవితాన్ని ఎందుకు సుఖదుఃఖాల మేలుకలయిక చెయ్యాలి? ఎందుకంటే భగవంతుడూ, శాస్త్రమూ చెప్పేది ఒక్కటే. ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల పొందాలంటే కష్టాలు ఉండాలి. నిజానికి కష్టం వచ్చినప్పుడే ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల ఎక్కువవుతుంది కూడా. ఎందుకంటే కష్టం వచ్చినప్పుడే మనకు భగవంతుడు గుర్తుకు వస్తాడు. అందువల్ల ద్వంద్వాలు జీవితంలో ఉండి తీరుతాయి. కాని వేదాంతం మనమీ ద్వంద్వాలకు అతీతంగా ఎలా ఎదగాలో నేర్పిస్తుంది.

ద్వంద్వాలకు అతీతంగా ఎలా ఎదగాలి? దానికి రెండు మార్గాలున్నాయి. అవి కర్మయోగం, జ్ఞానయోగం. కర్మయోగం ఫస్ట్ఎయిడ్‌లాంటిదైతే, జ్ఞానయోగం అంతిమవైద్యం. ఎవరికైనా రోడ్డు ప్రమాదం జరిగితే, అతనికి అక్కడే, అప్పుడే ఫస్ట్ఎయిడ్ ఇవ్వాలి. ధారగా రక్తం కారిపోతుంటే దాన్ని ఆపాలి. అక్కడ ఫస్ట్ఎయిడ్ ఇచ్చాము కదా అని అక్కడే ఆగిపోకూడదు; వెంటనే ఆసుపత్రికి తీసుకెళ్ళి తదనుగుణమైన వైద్యం చేయించాలి. అలాగని, ఎలాగూ ఆసుపత్రికి తీసుకెళతాము కదా అని, ఫస్ట్ఎయిడ్ మానకూడదు. రెండూ ముఖ్యమే.

అదేవిధంగా కర్మయోగం ఫస్ట్ఎయిడ్ లాంటిది. అది తాత్కాలికంగా ఉపశమనం ఇస్తుంది. కాని శాశ్వతమైన శాంతి కావాలంటే జ్ఞానయోగానికి వచ్చి తీరాలి. కర్మయోగం అంటే ఏమిటో చాలా వివరంగా మూడవ అధ్యాయంలో చూశాము. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే –

కర్మయోగం = ఈశ్వరార్పణబుద్ధి + ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి

ఏ పనిచేసినా ఈశ్వరునికి అంకితం చేస్తున్నామనే అంకితభావంతో చెయ్యాలి. ఆ పనికి ఏ ఫలం వచ్చినా, అది సాక్షాత్తూ భగవంతునినుంచే వచ్చిందనే ప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరించాలి. అలా స్వీకరించగలిగితే సమత్వం వస్తుంది. ఈ సమత్వాన్ని ఎప్పుడు పాటించాలి?

నిత్యమ్ - ఎప్పుడూ పాటించాలి. గాఢనిద్రలో ఏ అనుభవమూ ఉండదు కాబట్టి అప్పుడు దాని గురించి ఆలోచించనవసరం లేదు; కాని జాగ్రదావస్థలో సమచిత్తత్వం పాటించాలి. ఇష్టాయిష్టవస్తుప్రాప్తిలో సమత్వం పాటించాలి.

పదిహేనవ విలువ నిత్యం సమచిత్తత్వమ్ చ ఇష్టానిష్టోపపత్తిషు.

శ్లో. 11 **మయి చానన్యయోగేన భక్తిరవ్యభిచారిణీ ।**
వివిక్తదేశసేవిత్వమ్ అరతిర్జనసంసది ॥
మయి, చ, అనన్యయోగేన, భక్తిః, అవ్యభిచారిణీ,
వివిక్తదేశసేవిత్వమ్, అరతిః, జనసంసది ॥

మయి	= పరమాత్మనైన నాయందు	వివిక్తదేశసేవిత్వమ్	= ఏకాంతమైన పవిత్ర ప్రదేశమునందు నివసించుట
అనన్యయోగేన	= అనన్యయోగముద్వారా అంటే అంతా భగవంతుడే అని భావించుటద్వారా	జనసంసది	= విషయాసక్తులైన మనుష్య సముదాయమునందు
అవ్యభిచారిణీ, భక్తిః	= దృఢమైన నిశ్చలభక్తి		
చ	= ఇంకా	అరతిః	= ఆసక్తి లేకుండుట

మయి చ అనన్య-యోగేన అవ్యభిచారిణీ భక్తిః,
వివిక్త-దేశ-సేవిత్వమ్, జన-సంసది అరతిః ॥

తా: పరమాత్మనైన నాయందు అనన్యయోగముద్వారా అంటే అంతా భగవంతుడే అని భావించుటద్వారా దృఢమైన నిశ్చలభక్తి ఇంకా ఏకాంతమైన పవిత్ర ప్రదేశమునందు నివసించుట, విషయాసక్తులైన మనుష్య సముదాయమునందు ఆసక్తి లేకుండుట.

ముందు శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ సమత్వం పాటించాలని చెప్పాడు కాని ఎలా పాటించాలో చెప్పలేదు. అది మనం మూడవ అధ్యాయంలోంచి ఇక్కడకు తెచ్చుకున్నాము. కర్మఫలాన్ని ప్రసాదభావనతో స్వీకరించాలి. ప్రసాదభావన అంటే సాక్షాత్తూ భగవంతునినుంచి వచ్చిన కానుకగా స్వీకరించాలి.

దాన్ని ఎందుకు ప్రసాదం అంటారు? ఈ కారణం ఇంతకుముందు కూడా చూశాము. ప్రసాదః అంటే ప్రశాంతచిత్తం అని అర్థం. ఏది వచ్చినా అది భగవంతునినుంచి వచ్చిన కానుకగా భావిస్తే, అది ప్రశాంత చిత్తాన్ని ఇస్తుంది. అందువల్ల ఆ వచ్చినదాన్ని ప్రసాదం అంటారు.

అందువల్ల ప్రతిదాన్నీ భగవంతుని ప్రసాదంగా స్వీకరించాలి. అలా స్వీకరించగలగాలంటే భగవంతుని మీద భక్తి ఉండాలి. అందువల్లనే దయానందస్వామీజీ పదేపదే చెబుతారు, 'కర్మయోగానికి భిన్నంగా భక్తియోగం లేదు, భక్తియోగానికి భిన్నంగా కర్మయోగం లేదు.' అందువల్ల నాస్తికుణ్ణి కర్మయోగి అనలేము.

కర్మయోగంలో భగవంతునిమీద భక్తి ఉండితీరాలి. కాని కర్మయోగికి భగవంతునియొక్క నిర్గుణతత్త్వం గురించి తెలియదు. తెలిస్తే అతను జ్ఞాని అవుతాడు. పన్నెండవ అధ్యాయంలో భక్తియోగం గురించి చూసినప్పుడు ఐదుదశల భక్తిగా చూశాము. దాన్నే మూడు దశల్లో చెప్పాలంటే –

కర్మయోగము + ఉపాసనయోగము + జ్ఞానయోగము = భక్తియోగము

అందువల్ల ఈ మూడింటిలో ఏది పాటించినా భక్తి ఉండాలి.

16. **అనన్యయోగభక్తి – మయిభక్తిః** – నామీద భక్తి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నామీద అంటే అక్షరాలా కృష్ణపరమాత్మ మాత్రమే కాదు. పరమాత్మ అని అర్థం తీసుకోవాలి.

యో యో యాం యాం తనుం భక్తః శ్రద్ధయార్చితుమిచ్ఛతి ।
తస్య తస్యాచలాం శ్రద్ధాం తామేవ విదధామ్యహమ్ ॥ – 7.21

కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా చెప్పాడు, భగవంతునికి ఒకరూపం ఉండదు, మీరు ఏ రూపంలో కొలిచినా పలుకుతాడు. అందువల్ల నన్ను కొలవండి అంటే కృష్ణుడు మాత్రమే మోక్షాన్ని ఇస్తాడు, రాముడు, గణపతి ఇవ్వరని అర్థం తీసుకోకూడదు. అలాగే భక్తి చూపించండి అని కృష్ణపరమాత్మ చెపితే అది ఎటువంటి భక్తి? కృష్ణపరమాత్మ నాలుగురకాల భక్తిని గురించి చెప్పాడు ఏడవ అధ్యాయంలో. అవి ఆర్తభక్తి, అర్థార్థీభక్తి, జిజ్ఞాసుభక్తి, జ్ఞానీభక్తి. వీటిలో ఏ భక్తి ఉండాలి?

ఖచ్చితంగా జ్ఞానీభక్తి అయితే కాదు, ఎందుకంటే ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ చెప్తుకొస్తున్న విలువలు జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తికి చెందినవి. ఈ విలువలను జ్ఞానం అన్నాడు, కాని దాని అర్థం అవి జ్ఞానం పొందటానికి తోడ్పడేవి అని. **జ్ఞానసహాయక గుణః.** కాబట్టి ఈ విలువలను పాటించాల్సింది జ్ఞాని కాదు అజ్ఞాని. ఇకపోతే మిగిలింది ఆర్తభక్తి, అర్థార్థీభక్తి, జిజ్ఞాసుభక్తి.

ఆర్తభక్తి, అర్థార్థీభక్తిలో కూడా సాధకుడు జ్ఞానం వైపు మొగ్గుచూపడు. ఆ పేర్లలోనే ఉన్నాయి వారి భక్తి దేనిమీద ఉందో. ఆర్తభక్తిలో భక్తునికి ఏదైనా ప్రమాదం ముంచుకువస్తేనే భక్తి ముంచుకువస్తుంది. కాబట్టి అతను కోరేది జ్ఞానం, తద్వారా మోక్షం కాదు; అతను కోరేది ప్రస్తుత సమస్యనుంచి మోక్షం. అలా సమస్యను గురించే ఆలోచించేవ్యక్తి, వేదాంతానికి వచ్చినా సరిగ్గా అధ్యయనం చెయ్యలేడు. లౌకిక సమస్యలు చుట్టుముట్టితే, ఆధ్యాత్మిక చింతనకు చోటేది?

అర్థార్థీభక్తిలో ధనంకోసం పరుగులు తీస్తాడు భక్తుడు. అతనికి భగవంతుడు సాధ్యం కాదు, సాధన. భగవంతునిద్వారా తనకు కావాల్సిన సాధ్యాలను అంటే డబ్బు, పదవి, హోదా పొందటానికి ప్రయత్నిస్తాడు. కాబట్టి ఈ భక్తి కూడా కాదు. ఉన్న నాలుగింటిలో మూడు తీసేస్తే మిగిలింది జిజ్ఞాసుభక్తి. దాన్ని పారిశేష్యన్యాయం అంటారు.

జిజ్ఞాసుభక్తిలో భక్తుడు భగవంతుణ్ణి సాధనగా కాదు, సాధ్యంగా చూస్తాడు. అలా చూడగలగాలంటే దానికి మానసిక పరిపక్వత కావాలి. దానికి వివేక, వైరాగ్యాలు ఉండాలి. ఈ ప్రపంచంలో ఏదీ శాశ్వతం కాదని తెలుసుకోగలగాలి. దాన్ని నిత్యానిత్యవస్తువివేకం అంటారు. ఆ వివేకంనుంచి వైరాగ్యం పుడుతుంది. ప్రపంచంమీద ఆధారపడే స్థాయినుంచి భగవంతునిమీద ఆధారపడే స్థాయికి ఎదుగుతారు. దాన్ని వైరాగ్యం అంటారు.

అవ్యభిచారిణీ భక్తిః – ఇలా భగవంతునిమీద ఆధారపడే భక్తిని అవ్యభిచారిణీభక్తి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. భగవంతునిమీద పూర్తి నమ్మకం.

అనన్యయోగేన – చెక్కుచెదరని ఏకాగ్రతతో పూజించటం. లౌకిక వ్యవహారాలలో మునిగితేలుతున్నా, బాధ్యతలు చుట్టుముట్టినా, మీ అంతిమలక్ష్యం ఏమిటో మర్చిపోకూడదు. మీ అంతిమలక్ష్యం పూర్ణత్వప్రాప్తి. తరచు ఈ ప్రశ్న అందరికీ కలుగుతూ ఉంటుంది. నా అంతిమలక్ష్యం ఏమిటి? మీ అంతిమలక్ష్యం పూర్ణత్వప్రాప్తి అని గ్రహించి, ఆ పూర్ణత్వం పొందేదాకా శ్రమిస్తూనే ఉండాలి. దాన్ని తరచు గుర్తు చేసుకోవటాన్ని అనన్యయోగభక్తి అంటారు. అది చాలా ముఖ్యం.

పదిహారవ విలువ అనన్యయోగభక్తి.

17. **వివిక్తదేశసేవిత్వమ్** – ఏకాంతమైన ప్రదేశంలో ఉండటం కూడా ఒక ముఖ్యమైన విలువ అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అప్పుడప్పుడూ ఒంటరిగా ఎక్కడికైనా వెళ్ళాలి. స్నేహితునితో వెళ్ళకూడదు. స్నేహితునితో వెళితే అది ఏకాంతం అవదు. చివరికి మీతో వాక్‌మాన్‌ని కూడా తీసుకెళ్ళకూడదు. మిమ్మల్ని మీరు ఆత్మపరీక్ష చేసుకునేందుకు ఒంటరితనం కోరుకోవాలి. ఎదుటివారిని ఎదుర్కోవటం మాత్రమే కాదు, మిమ్మల్ని మీరు ఎదుర్కోగలరో లేదో కూడా చూసుకోవాలి. ఈ ఆత్మవిమర్శ చేసుకోవాలంటే ఏకాంతం కావాలి.

ఏకాంతం మిమ్మల్ని మీకు పరిచయం చేస్తుంది. ఆమాటకొస్తే, నిజానికి సంసారంయొక్క ప్రాథమిక సమస్యను కూడా పరిచయం చేస్తుంది. మామూలుగా ఆ సమస్యను విశ్లేషించకుండా, సమస్యనుంచి పారిపోవటానికి ప్రయత్నిస్తారు. పైగా ఈ ఆధునికయుగంలో సమస్యనుంచి తప్పించుకోవటానికి అనేక ప్రలోభాలు ఉన్నాయి. వాటిల్లో పడిపోతే, అంతకంతకూ సమస్యకు దూరమైపోతారు. సమస్య ఏమిటో కూర్చుని విశ్లేషిస్తేనే కదా, దానికి పరిష్కారం దొరికేది? ఏకాంతం మీరు మిమ్మల్నీ, మీ సమస్యలనూ తెలుసుకోవటానికి తోడ్పడుతుంది.

సంసారాన్ని అనేకరకాలుగా నిర్వచించవచ్చు. సంసారం అంటే ఆందోళన, భయం, అభద్రతాభావన – అలా ఏదైనా చెప్పవచ్చు. వాటిల్లో ఒకటి ఒంటరితనం. ప్రతి ఒక్కరి జీవితంలోనూ ఈ ఒంటరితనం ఎప్పుడో ఒకప్పుడు పట్టి కుదిపివేస్తుంది. అది కొందరికి త్వరగా వస్తే, మరికొందరికి వృద్ధాప్యంలో వస్తుంది. పిల్లలు ఎదిగినకొద్దీ రెక్కలొచ్చిన పక్షుల్లా దూరతీరాలకు ఎగిరివెళ్ళిపోతారు. చదువుకోసం అబ్బాయి వెళ్ళిపోతే, పెళ్ళి

చేసుకుని అత్తారింటికి వెళ్ళిపోతుంది అమ్మాయి. ఇది నడివయస్సులో కలిగే బాధ. వృద్ధాప్యంలో ఒకరొకరూ దూరమవుతూ వస్తారు. నోరారా పలకరించే దిక్కు ఉండదు. ఆప్యాయంగా అక్కున చేర్చుకునేవారు కరువవుతారు. అలా ఎప్పుడో ఒకప్పుడు ఒంటరితనాన్ని ఎదుర్కోకతప్పదు.

ఆ ఒంటరితనాన్ని ఎలా ఎదుర్కోవాలి? ఆ సమస్య ఎదురైనప్పుడు నేర్చుకుంటానంటే, ఇల్లు కాలినప్పుడు నీరుకోసం బావి తవ్వినట్టు ఉంటుంది. అందువల్ల ఇప్పుడే, నలుగురూ చుట్టుముట్టినప్పుడే, ఆప్యాయతలు పొందుతున్నప్పుడే, ఏకాంతాన్ని అనుభవించటం నేర్చుకోవాలి. మీరు కోరి వెతుక్కుంటూ వెళితే దాన్ని ఏకాంతం అంటారు; మిమ్మల్ని వారు వదిలేసి వెళితే దాన్ని ఒంటరితనం అంటారు.

అందువల్ల ఈ ఏకాంతాన్ని ఆస్వాదించటం ఇప్పటినుంచే నేర్చుకోండి. మీరు ఒక్కరే ఏ సముద్రపుటొడ్డుకో నడుచుకుంటూ వెళ్ళండి. ఇప్పటి ఏకాంతం, వృద్ధాప్యపు ఒంటరితనాన్ని అలవాటు చేస్తుంది. వృద్ధాప్యంలో ఏదైనా చెయ్యాలంటే శరీరం సహకరించదు. ఎవరైనా మిమ్మల్ని దగ్గరుండి తీసుకెళ్ళాలంటే వారికి తీరిక ఉండదు. వారికి మాట్లాడే తీరికే ఉండదు, ఇంక బయటకు తీసుకువెళ్ళే ప్రసక్తి ఎక్కడ? పైగా వృద్ధాప్యం పైబడ్డాక, మీకు తెలియకుండానే మీకు చాదస్తం వచ్చేస్తుంది. ఎవరైనా పలకరించటం పాపం, కామాలూ, ఫుల్‌స్టాప్‌లు లేకుండా అనర్గళంగా మాట్లాడటం మొదలుపెడతారు. వారు మీనుంచి పారిపోలేక, ఎక్కువసేపు ఉండలేక, నిస్సహాయంగా గడియారం వైపు చూస్తూ, వింటున్నట్టు నటిస్తూ, కాలక్షేపం చేస్తారు. అందువల్ల ముందే జాగ్రత్తపడి, మీ దరిదాపుల్లోకి రాకుండా పారిపోతారు మరికొందరు. ఇదంతా మిమ్మల్ని భయపెట్టటానికి వర్ణించటంలేదు. ఇది ప్రతిఒక్కరూ ఎప్పుడో ఒకప్పుడు ఎదుర్కొని తీరాల్సిన నగ్నసత్యం.

ఇటువంటి సమస్యను తప్పించుకోవాలంటే, ఇప్పటినుంచే సాధన చెయ్యాలి. అప్పుడప్పుడూ ఏకాంతాన్ని వరించాలి. ఎప్పుడూ ఏకాంతంగా ఉండిపోనవసరం లేదు; ఎప్పుడైనా ఏకాంతాన్ని వెతుక్కుంటూ వెళ్ళాలి. అప్పుడు ఒంటరితనాన్ని రెండుచేతులా ఆహ్వానించగలుగుతారు. అంతేకాదు, అది వేదాంత నిదిధ్యాసనకు కూడా తోడ్పడుతుంది.

వివిక్తదేశసేవిత్వమ్ అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. వివిక్తదేశ అంటే ఏకాంతప్రదేశం; సేవిత్వమ్ అంటే తరచు వెళ్ళటం. బయటకు వెళ్ళలేకపోతే కనీసం మీ మేడమీదకు వెళ్ళండి. అసలు మీ డాబామీదకు మీరు ఎప్పుడైనా ఒంటరిగా వెళ్ళారా? ఒంటరిగా వెళ్ళి, అక్కడ్నుంచి ప్రకృతి అందాలను ఆస్వాదించండి.

పదిహేడవ విలువ వివిక్తదేశసేవిత్వం.

18. **అరతిర్జనసంసది** – జనసమూహంనుంచి దూరంగా వెళ్ళండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే మనుష్యులతో అసలు కలవకూడదా? మనుష్యులను ద్వేషించమనటం లేదు, కాని వారు మీకు వ్యసనంగా మారకూడదు. జనసంసది అంటే మీ బంధువులు, స్నేహితులతో మీ సందడి; అరతిః అంటే మైకంలో పడకపోవటం. మీ చుట్టూ మనుష్యులు ఉంటే మీరు మీ సమస్యలను తేలిగ్గా మర్చిపోగలరు. అందువల్ల ముందు అవసరం కొద్దీ నలుగురితో తిరగటం మొదలుపెడతారు. తర్వాత అది అలవాటుగా, ఇంకా మాట్లాడితే వ్యసనంగా మారుతుంది.

పూర్వం పల్లెటూర్లలో చీకటిపడితే బయటకు తిరగనిచ్చేవారు కాదు. ఇప్పుడు అర్ధరాత్రీ, అపరాత్రీ కూడా తిరుగుతూనే ఉన్నారు; వారిని ఆకర్షించటానికి ఫాస్ట్‌ఫుడ్స్, పిజ్జా కార్నర్‌లు తెరిచే ఉంటున్నాయి. దానివల్ల ఆనందం పొందుతారేమో కాని, మీకు మీరు అంతకంతకూ దూరమయిపోతున్నారు. అందువల్ల తోటివారితో సాంగత్యానికి బానిసలు కాకండి, తద్వారా మీనుంచి మీరు పారిపోకండి అని గట్టిగా హెచ్చరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

పద్దెనిమిదవ విలువ అరతిర్జనసంసది. నిజానికి ఈ రెండు విలువలను కలిపి ఒకటిగా తీసుకోవచ్చు.

శ్లో. 12 **అధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వం తత్త్వజ్ఞానార్థదర్శనమ్ ।**
ఏతద్‌జ్ఞానమితి ప్రోక్తమ్ అజ్ఞానం యదతోఽ న్యథా ॥
అధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వమ్ తత్త్వజ్ఞానార్థదర్శనమ్,
ఏతత్, జ్ఞానమ్, ఇతి, ప్రోక్తమ్, అజ్ఞానమ్, యత్, అతః, అన్యథా ॥

అధ్యాత్మ జ్ఞాన	= ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానమునందు	జ్ఞానమ్	= జ్ఞానము అంటే ఇక్కడ జ్ఞానప్రాప్తికి సాధనములు
నిత్యత్వమ్	= నిత్యస్థితుడై యుండుట	అతః	= దీనికన్నా
తత్త్వజ్ఞానార్థ దర్శనమ్	= తత్త్వజ్ఞానమును పొందితే కలిగే ఫలమేమిటో తెలుసుకొనుట	అన్యథా	= వేరుగా
		యత్	= ఏది ఉందో
ఏతత్	= ఇదియంతయును - అమానిత్వము మొదలుకొని తత్త్వజ్ఞానార్థ దర్శనమువరకు గల దంతయును	(తత్)	= (అది)
		అజ్ఞానమ్	= అజ్ఞానము
		ఇతి	= అని
		ప్రోక్తమ్	= చెప్పబడినది

అధ్యాత్మ-జ్ఞాన-నిత్యత్వమ్, తత్త్వ-జ్ఞాన-అర్థ-దర్శనమ్,
ఏతత్ జ్ఞానమ్ ఇతి ప్రోక్తమ్, యత్ అతః అన్యథా (తత్) అజ్ఞానమ్ (ఇతి ప్రోక్తమ్) ॥

తా: ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానమునందు నిత్యస్థితుడై యుండుట, తత్త్వజ్ఞానమును పొందితే కలిగే ఫలమేమిటో తెలుసుకొనుట, ఇదియంతయును -అమానిత్వము మొదలుకొని తత్త్వజ్ఞానార్థ దర్శనమువరకు గల దంతయును జ్ఞానము అంటే జ్ఞానప్రాప్తికి సాధనములు, దీనికన్నా వేరుగా ఏది ఉందో అది అజ్ఞానము అని చెప్పబడినది.

19. **తత్త్వజ్ఞానార్థదర్శనమ్** - తత్త్వజ్ఞానం పొందితే కలిగే ఫలమేమిటో తెలుసుకోవాలి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈ విలువలను ఎందుకు చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ? జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తికోసం. జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి కలిగితే పొందే ఫలం ఏమిటి? జ్ఞానం పొందుతారు. జీమాట్, టోఫెల్ పరీక్షలకు ఎప్పుడు విలువను ఇస్తారు?

వాటివల్ల వచ్చే ఫలితాలకు విలువను ఇచ్చినప్పుడు. అంటే అమెరికాలోని యూనివర్సిటీలో సీటు రావాలంటే ఈ పరీక్షల్లో మంచి మార్కులు రావాలని తెలుసుకాబట్టి, వాటికి విలువను ఇస్తారు. పైగా, ఎంత గొప్ప యూనివర్సిటీలో రావాలనుకుంటే అంత ఎక్కువ మార్కులు రావాలని తెలుసు మీకు! దానికి తగ్గట్టుగా అంత ఎక్కువగా ఈ పరీక్షలకు విలువను ఇచ్చి, అంత ఎక్కువగా శ్రమపడతారు. అంటే సాధ్యానికి ఎంత ఎక్కువ విలువను ఇస్తే, సాధనకు అంత ఎక్కువ విలువను ఇస్తారు.

అంటే మీకు సాధ్యంమీద ఎంత మక్కువ ఉంటే, సాధనమీద అంత మక్కువ ఉంటుంది. జ్ఞానానికి ఎంత ఎక్కువ విలువను ఇస్తే, జ్ఞానయోగ్యతకు అంత ఎక్కువ విలువను ఇస్తారు. తత్త్వజ్ఞానం అంటే ఆత్మజ్ఞానం; అర్థ అంటే ప్రయోజనం. తత్త్వజ్ఞానార్థః అంటే ఆత్మజ్ఞానఫలం. జ్ఞానఫలం తెలియాలి. అది తెలియకపోతే, ఇంత కష్టపడి జ్ఞానం పొందడం ఎందుకు అనుకునే అవకాశం ఉంది. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ సందర్భం వచ్చినప్పుడల్లా జ్ఞానఫలం చెబుతూనే ఉన్నాడు. స్థితప్రజ్ఞలక్షణాలు చెప్పినప్పుడు, పరాభక్తి లక్షణాలు చెప్పినప్పుడు చెప్పాడు.

అన్నింటిలోకి ముఖ్యమైన ప్రయోజనం ఏమిటి?

ఆత్మన్యేవాత్మనాతుష్టః – బాహ్యపరిస్థితులు ఎలా ఉన్నా కూడా ఆత్మలోనే రమిస్తాడు.

> **దుఃఖేష్వనుద్విగ్నమనాః సుఖేషు విగతస్పృహః ।**
> **వీతరాగభయక్రోధః స్థితధీర్మునిరుచ్యతే ॥** – 2.56

అనుకూల పరిస్థితులు ఎదురైనా, ప్రతికూల పరిస్థితులు ఎదురైనా చెక్కుచెదరడు జ్ఞాని. కొంతమందికి మనస్సు క్షణక్షణమూ మారిపోతుంటుంది. రోజూ వెళ్ళే గీతాబోధకు కూడా ఒకరోజు వెళ్ళాలనిపించదు. కాని జ్ఞానికి అలా మనస్సు మారదు. ఎటువంటి రాగద్వేషాలకు లోనుకాడు. దుఃఖం వస్తే కృంగిపోడు; సుఖం వస్తే పొంగిపోడు. ఇలా రాగద్వేషాల తాకిడికి చలించకుండా ఉండాలంటే దానికి మందు జ్ఞానం మాత్రమే. ఈ సత్యాన్ని మీరు ఎంత ఎక్కువగా జీర్ణించుకుంటే, అంత ఎక్కువగా విలువను ఇస్తారు జ్ఞానానికి. జ్ఞానానికి ఎంత ఎక్కువ విలువను ఇస్తే, జ్ఞానయోగ్యతకు అంత ఎక్కువ విలువను ఇస్తారు. అంటే మీ ప్రయాణం జ్ఞానయోగ్యతనుంచి జ్ఞానానికి, జ్ఞానంనుంచి జీవన్ముక్తికి సాగాలి.

అందువల్ల మీరు ఈ జ్ఞానఫలాన్ని తరచు గుర్తుచేసుకోవాలి. జ్ఞానం అంతర్గతస్వేచ్ఛను ఇస్తుంది. ఎవరెలా ప్రవర్తించినా బాధపడడు జ్ఞాని. ఎప్పుడైతే జ్ఞానానికి మీరు విలువను ఇస్తారో, అప్పుడే తక్కిన విలువలన్నిటికీ విలువను ఇస్తారు.

పందొమ్మిదవ విలువ తత్త్వజ్ఞానార్థదర్శనం.

20. **అధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వమ్** – అధ్యాత్మ అంటే ఆత్మ; జ్ఞానం అంటే ఇక్కడ విచారణ; అంటే ఆత్మజ్ఞానాన్ని విచారణద్వారా పొందాలి. విచారణ అంటే శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చెయ్యాలి. దీన్నే మీమాంస అని కూడా అంటారు.

శ్రవణం అంటే క్రమం తప్పకుండా, ఒక క్రమపద్ధతిలో కొన్ని సంవత్సరాలపాటు ఒక సమర్థవంతమైన ఆచార్యుని వద్ద వేదాంతశాస్త్ర అధ్యయనం చెయ్యటం. క్రమం తప్పకుండా, ఒక క్రమపద్ధతిలో అని ఎందుకన్నామంటే, అది లేకపోతే ఇక్కడ కొన్ని, అక్కడ కొన్ని చెదురుమదురుగా భావాలను సేకరించుకొంటారు కొందరు.

ఈ ఉదాహరణను నాలుగవ అధ్యాయంలో కూడా చూశాము. మీరు ఒక లారీనిండా ఇటుకలు తెప్పించి, మీ ఇంటివెనుక వాటిని రాశిగా పోశారు. అలా రాశిగా పోస్తే, వాటివల్ల మీకేమీ ప్రయోజనం ఉండదు. దాని బదులు, ఆ ఇటుకలను ఒకదాని పక్కన ఒకటి చక్కగా పేర్చి, సిమెంటు పూస్తే అది ఒక అందమైన గదిలా రూపుదిద్దుకుటుంది. అందులో మీరు హాయిగా ఉండవచ్చు. రెండు సందర్భాలలోనూ ఇటుకలు ఉన్నాయి; ఒకచోట రాశిగా పోసివుంటే, ఇంకొకచోట గదిగా అమర్చబడ్డాయి.

అదేవిధంగా వేదాంతాన్ని ఒక క్లాసులో చెప్పే బోధలా నేర్చుకుంటే, ఒక క్రమపద్ధతిలో జ్ఞానంతో ఒక్కొక్క మెట్టూ ఎదుగుతూ వస్తారు.

కర్మయోగము + ఉపాసనయోగము + జ్ఞానయోగము = మోక్షము

ఈ సత్యాన్ని ఒక క్రమపద్ధతిలో నేర్చుకుంటారు. అటువంటి జ్ఞానం ఒక గదిలాగా మిమ్మల్ని సంరక్షిస్తుంది. దానిబదులుగా 1975లో ఒక రచయిత కర్మ గురించి చెప్పినది చదివి, 1982లో మరో రచయిత చెదురుమదురుగా చెప్పినవి చదివి, ఆ తర్వాత 1985లో జ్ఞానం గురించి అరకొరగా చదివితే, వాటికి ఒక సరైన ఆకారం ఉండదు. ఇవికాక కొంత జపం గురించి, మరికొంత భక్తి గురించి ఏవో వింటారు. ఇవన్నీ మీ మనస్సులో నిండివుంటాయి. ఎలా? ఇందాక చెప్పిన ఇటుకలరాశిలా. వాటివల్ల ఏమీ ప్రయోజనం ఉండదు. నిజంగా జ్ఞానం ప్రయోజనకరంగా ఉండాలంటే దాన్ని ఒక క్రమపద్ధతిలో నేర్చుకోవాలి. ఎవరు చెబుతున్నారు ఇది? సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే.

జ్ఞానం అంటే ఇక్కడ విచారణ అని చూశాము. శ్రవణం చెయ్యకుండా, స్వంతంగా విచారణ చేస్తే, సత్యం తెలియదు. అందువల్ల విచారణ అంటే వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు. నిజానికి శ్రవణం అంటేనే దానికి ఒక గురువు ఉండితీరాలని అర్థం. ఎలా చెప్పగలరు? శ్రవణం అంటే వినటం. మీరు వినాలంటే, ఎవరో ఏదైనా చెప్పాలి కదా! అందువల్ల శ్రవణం అంటే ఒక సమర్థవంతమైన గురువు దగ్గర వేదాంత అధ్యయనం చెయ్యాలని చెప్పకనే చెప్పినట్టవుతుంది.

ఈ విలువలు చెప్పుకొస్తున్నప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ ఆరవ విలువగా ఆచార్య ఉపాసన గురించి చెప్పాడు. దీన్నిబట్టి మీరు గ్రహించాల్సిన విషయం ఏమిటి? గురువుకూ, శాస్త్రానికీ మధ్య అవినాభావ సంబంధం ఉంది. ఎవరైనా గురువు శాస్త్రప్రమేయం లేకుండా, తనకు తోచినట్టుగా బోధచేస్తే ఆయన దగ్గరకు వెళ్ళకపోవటమే ఉత్తమం. ఎందుకంటే ఆయన తన స్వంత అభిప్రాయాలను మీమీద రుద్దుతాడు. శ్రోత్రియ బ్రహ్మనిష్ఠ అయిన గురువు మాత్రమే గురువు. అంటే శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేసి, ఆ నిష్ఠలో నిలబడగలిగిన వ్యక్తే గురువు.

శాస్త్రంనుంచి చెప్పని గురువు దగ్గరకు ఎలా వెళ్ళకూడదో, అలాగే గురువు లేకుండా స్వంతంగా శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం కూడా చెయ్యకూడదు.

గురుస్తోత్రం గురువును వికసిస్తున్న కలువపువ్వుకు సూర్యుడని స్తుతిస్తుంది. గురువు దగ్గరకు వెళ్ళకుండా, స్వంతంగా నేర్చుకోవటానికి ప్రయత్నించే వ్యక్తికి శాస్త్రం ముడుచుకుపోయిన కలువుపవ్వులా ఉంటుంది. గురువనే సూర్యుడు తన జ్ఞానకిరణాలను ప్రసరింపజేస్తే, శాస్త్రమనే కలువపువ్వు నెమ్మదిగా రేకులు విచ్చుకుంటుంది. అందువల్ల ఆచార్య ఉపాసన, ఆధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వం రెండింటినీ కలిపి శాస్త్రవిచారణగా తీసుకోవాలి.

తక్కిన విలువలన్నీ మనస్సును సంసిద్ధం చేస్తే, ఇవి జ్ఞానాన్ని కలుగజేస్తాయి. రెండూ ఉండాలి. ఇంకో సందర్భంలో శంకరాచార్యులు వీటిని పథ్యం, ఔషధం అన్నారు. చక్కెరవ్యాధి ఉన్న రోగి ఈ రెండింటినీ పాటించాలి. పథ్యం అంటే ఆహారనియమాలు పాటించటం, ఔషధం అంటే వైద్యుడు చెప్పిన మాత్రలు వేసుకోవటం. కేవలం ఆహారనియమాలు పాటించి, మాత్రలు వేసుకోకపోయినా లాభం లేదు. అలాగని కేవలం మాత్రలు వేసుకొని, కిలోలకొద్దీ తీపి తినుబండారాలు తిన్నా లాభంలేదు. అందువల్ల పథ్యం సహకారీ సాధన, ఔషధం సాక్షాత్ సాధన, అనారోగ్యాన్ని నయం చేస్తుంది కాబట్టి. అలాగే శాస్త్ర అధ్యయనం ఔషధం అయితే, తక్కిన విలువలు సహకారీ సాధనలు అవుతాయి. కేవలం విలువలు పాటించి, శాస్త్రఅధ్యయనం చెయ్యకపోతే ఔషధం తీసుకోనట్టు అవుతుంది. ఔషధం లేని పథ్యం పైత్యం కింద వస్తుంది.

అందువల్ల శాస్త్రఅధ్యయనం చాలా ముఖ్యమైనది. కాని దురదృష్టవశాత్తూ ఈ విలువకు విలువనివ్వటం లేదు నేడు. శాస్త్రాన్ని ఎంత ఎక్కువ అధ్యయనం చేస్తే, దాని ప్రత్యేకత అంత ఎక్కువగా తెలుస్తుంది మీకు. ఈ విలువలన్నింటినీ పాటిస్తే, మీరు వద్దనుకున్నా మీకు జ్ఞానం వచ్చితీరుతుంది.

ఇరవయ్యొవ విలువ అధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వం.

ఏతత్జ్ఞానమితి ప్రోక్తమ్ – ఈ ఇరవై విలువలనూ, శాస్త్ర అధ్యయనంతో సహా, జ్ఞానం అంటారు.

అజ్ఞానం యత్ అతః అన్యథా – వీటికి భిన్నంగా ఉన్నవాటిని అన్నింటినీ అజ్ఞానం అంటారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఉదాహరణకు ముందు చెప్పిన వాటిల్లో 'అ' తీసేస్తే వాటికి భిన్నంగా వస్తుంది. అంటే అమానిత్వం, అదంభిత్వం, అహింస, అనహంకారాలకు భిన్నంగా మానిత్వం, దంభిత్వం, హింస, అహంకారాలు పాటించకూడదు. ఇవన్నీ అజ్ఞానంలోకి వస్తాయి. అజ్ఞానంలో అంతకంతకూ మీరు కూరుకుపోయి, దానిలోంచి బయటకు రావటం ఇంకా ఇంకా కష్టమవుతుంది. వీటినే పదహారవ అధ్యాయంలో దైవీసంపత్తి, అసురీసంపత్తులుగా పేర్కొంటాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 13 **జ్ఞేయం యత్తత్ ప్రవక్ష్యామి యద్ జ్ఞాత్వామృతమశ్నుతే ।**
అనాదిమత్పరం బ్రహ్మ న సత్తన్నాసదుచ్యతే ॥
జ్ఞేయమ్, యత్, తత్, ప్రవక్ష్యామి, యత్, జ్ఞాత్వా, అమృతమ్, అశ్నుతే,
అనాదిమత్, పరమ్, బ్రహ్మ, న, సత్, తత్, న, అసత్, ఉచ్యతే ॥

యత్	= ఏదైతే	తత్	= ఆ పరమాత్మతత్త్వం
జ్ఞేయమ్	= తెలిసికొనదగినదో	అనాదిమత్	= సనాతనమైనది
యత్	= దేనిని	పరమ్, బ్రహ్మ	= పరబ్రహ్మము
జ్ఞాత్వా	= తెలిసికొని జిజ్ఞాసువు	న, సత్	= సత్తు కాదు
అమృతమ్	= పరమానందమును	న, అసత్	= అసత్తు కూడా కాదు
అశ్నుతే	= పొందునో		సదసత్తులకు అతీతము
తత్	= దానిని	(ఇతి) ఉచ్యతే	= అని చెప్పబడును
ప్రవక్ష్యామి	= చక్కగా తెల్పెదను		

యత్ జ్ఞేయమ్, యత్ జ్ఞాత్వా (జీవః) అమృతమ్ అశ్నుతే, తత్ ప్రవక్ష్యామి ।
తత్ అనాదిమత్ పరమ్ బ్రహ్మ సత్ న, అసత్ (చ) న (ఇతి) ఉచ్యతే ॥

తా: ఏదైతే తెలిసికొనదగినదో, దేనిని తెలిసికొని జిజ్ఞాసువు పరమానందమును పొందునో దానిని చక్కగా తెల్పెదను. అది అంటే ఆ పరమాత్మతత్త్వం సనాతనమైనది, పరబ్రహ్మము, సత్తు కాదు, అసత్తు కూడా కాదు. సదసత్తులకు అతీతము అని చెప్పబడును.

4. జ్ఞేయమ్: శ్లోకాలు 13–19

ఇంతకుముందు శ్లోకంతో జ్ఞానం అనే అంశం ముగిసింది. అర్జునుడు ఆరు అంశాల గురించి చెప్పమన్నాడు కృష్ణపరమాత్మను. అవి క్షేత్రం, క్షేత్రజ్ఞుడు, జ్ఞానం, జ్ఞేయం, ప్రకృతి, పురుషుడు. వాటిలో ఇప్పటిదాకా మూడు చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి క్షేత్రం, క్షేత్రజ్ఞుడు, జ్ఞానం. ఇప్పుడు నాలుగవ అంశం అయిన జ్ఞేయం గురించి చెప్పబోతున్నాడు.

ఇంతకుముందే చూశాము. జ్ఞేయం, క్షేత్రజ్ఞుడు, పురుషుడు – మూడు పదాల అర్థం ఒకటే అని. చిన్న సూక్ష్మభేదాలు ఉన్నాయి అంతే. ఈ శ్లోకంలో జ్ఞేయం పదాన్ని పరిచయం చేస్తున్నాడు.

యత్ తత్ ప్రవక్ష్యామి – ఇప్పుడు నేను దేని గురించి అయితే అందరూ తెలుసుకోవాలో దాని గురించి చెబుతాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. తక్కిన జ్ఞానాలన్నిటినీ నేర్చుకోవచ్చు లేదా మానవచ్చు. అది మీ ఇష్టం. ఆ జ్ఞానం లేకపోయినా పర్వాలేదు. నిజానికి ఆ జ్ఞానం లేకపోతేనే హాయిగా ఉండవచ్చు కూడా. అలా కొంతమందికి ఫిజిక్స్ తెలియదు, మరికొంతమందికి ఎకనామిక్స్ తెలియదు కాని వారి జీవితం హాయిగానే ఉంది. కాని ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ చెప్పబోయే విషయాన్ని మాత్రం అందరూ తెలుసుకుని తీరాలి. ఏం, ఎందుకని తెలుసుకుని తీరాలి?

యత్ జ్ఞాత్వా అమృతమ్ అశ్నుతే – ఈ జ్ఞానం పొందితే అమృతం పొందుతారు. ఈ జ్ఞానం ప్రతి ఒక్కరూ ఎదుర్కొనే ప్రాథమిక సమస్యకు పరిష్కారం చూపిస్తుంది.

ఏమిటా ప్రాథమిక సమస్య? అభద్రతా భావన. నిజానికి మృత్యుభయం మనిషికి ఈ భూమ్మీదకు వచ్చినప్పటినుంచీ ఉంటుంది. మనిషికే కాదు, జంతువులకు కూడా ఈ ప్రాణభయం వెన్నంటే ఉంటుంది. మనిషి ఏంచేసినా ఈ అభద్రతా భావనవల్లనే చేస్తాడు. ధనం పోగేసినా, అదనంగా ఇల్లు కొనుక్కున్నా, అనుబంధం పెంచుకున్నా, వాటివల్ల భద్రత వస్తుందనే ఆశతోనే. కొంతమంది పిల్లలు వారికి భద్రతను ఇస్తారని ఆశిస్తారు. ఇప్పుడు చిన్నతనంలో వారిని సాకితే, పెద్దయ్యాక వారి నీడలో వీరు ఆశ్రయం పొందవచ్చు అనే ఆశతో జీవితం గడుపుతారు. ఇలా అభద్రతాభావన కాని, మృత్యుభయం కాని కబళించివేసేది ఏ ఒక్కరినో కాదు. అందరినీ సమానంగా కబళించివేస్తుంది. దానికి జాతి, కుల, మత, వర్ణభేదాలు లేవు. పైగా అది మనిషితో పాటు అంతకంతకూ పెరుగుతూ వస్తుంది.

హిందూపేపర్‌లో ఒక కథ వచ్చింది. ఒక వృద్ధురాలు రోజూ ప్రార్థన చేసేదిట, 'ఓ భగవంతుడా, నన్నెందుకు ఇంకా ఉంచావు? నా ఆయుష్షు తీసుకుని ఆ బాలికకు ఇవ్వు. ఆ అమ్మాయి ఇంకా జీవితంలోని తొలిమెట్టుమీదే ఉంది. ఇంకా ఎన్నోమెట్లు ఎక్కాలి. కాని ఆమెను అనారోగ్యం చుట్టివేసింది. రేపోమాపో అన్నట్టుగా ఉంది ఆమె జీవితం. ఇదేమి అన్యాయం స్వామీ? ముక్కుపచ్చలారని అమ్మాయి అలా అవస్థలు పడటం ఏమిటి? కాటికి కాళ్ళు చాచుకుని కూర్చున్న నన్ను ఇంకా ఉంచటం ఏమిటి?'

ఆమె రోజూ చేసే ఈ ప్రార్థనను విన్నట్టుగా, భగవంతుడు ఒకరోజు ఆమెను మృత్యువు కోరల్లోకి తీసుకువెళ్ళాడు. ఎద్దు గుద్దితే, మరణం అంచుదాకా వెళ్ళింది. అప్పుడామె చేసిన ప్రార్థన ఏమిటో తెలుసా? 'ఓ దేవా, నా మాటలను అంతగా పట్టించుకోకు. ఆ అమ్మాయి ఎలాగూ చావుబతుకుల్లో ఉంది. రేపోమాపో అన్నట్టుగా ఉన్న అమ్మాయికోసం నిక్షేపంగా ఉన్న నా ప్రాణం తీయటం నీకేమైనా న్యాయంగా ఉందా?'

ఇలా ఉంటుంది మృత్యుభయం ఎవరికైనా. మృత్యుభయంనుంచి బయటపడాలని ఎవరికి ఉందని మీరు అడిగితే అందరూ చేతులెత్తుతారు. అయితే మృత్యుభయం పోవాలంటే దానికి ఒక్కటే ఔషధం ఉంది. అది బ్రహ్మజ్ఞానం పొందటం.

బ్రహ్మవిత్ ఆప్నోతి పరమ్

అందువల్ల యత్‌జ్ఞాత్వా – ఆ జ్ఞానాన్ని పొందితే; అమృతమ్ అశ్నుతే – అమృతాన్ని పొందుతాడు. అంటే అభద్రతాభావన తొలుగుతుంది.

జ్ఞేయమ్ – అందువల్ల ఈ జ్ఞానం గురించి జాగ్రత్తగా వినాలి. ఏమిటా జ్ఞేయం?

పరం బ్రహ్మ – పొందాల్సిన జ్ఞానం బ్రహ్మజ్ఞానం.

సత్యం జ్ఞానమ్ అనంతం బ్రహ్మ – తైత్తిరీయం

అనంతం బ్రహ్మ అంటే దేశకాలవస్తు పరిచ్ఛేదశూన్యం బ్రహ్మ అని అర్థం. అంటే మూడు పరిమితులు లేవు. అవి దేశపరిమితి, కాలపరిమితి, వస్తుపరిమితి. దేశపరిమితి అంటే మీరు ఇంట్లో ఉంటే, అదే సమయంలో బయట ఉండలేరు. అలాగే కాలపరిమితి అంటే పుట్టిన ప్రతిదానికీ కాలపరిమితి ఉంటుంది. పుట్టిన ప్రతిదీ మరణించక తప్పదు. వస్తుపరిమితి అంటే ఒకటి ఒక వస్తువు అయితే, అది తక్కిన వస్తువులు కాలేదు. ఒకదాన్ని చూపించి దీన్ని కుర్చీ అంటే అది బల్లకాదు, కలంకాదు, పుస్తకం కాదు; అలా చెప్పుకుంటూ పోవచ్చు. అలాగే ఇది ఎరుపురంగులో ఉంది అని అంటే, తక్కిన రంగులేవీ కావు అని అర్థం; అలాగే మీరు మనిషి అయితే మీరు జంతువు కాదు, చెట్టు కాదు అని అర్థం. బ్రహ్మకు ఈ మూడు పరిమితులూ లేవు. అందువల్లనే పరబ్రహ్మ అంటారు. మృత్యుభయాన్ని అధిగమించాలంటే ఈ పరబ్రహ్మను గురించి తెలుసుకోవాలి.

పడవలో నది దాటుతున్న ఒక పండితుని కథ మీకు తెలిసిందే. ఆ పండితుడు ఆ పడవ నడిపే వ్యక్తికి వ్యాకరణం, తర్కం, మీమాంస తెలియకపోతే అతని జీవితంలో మూడువంతులు వృథా అన్నాడు. ఇంకాసేపటికి నీటిమీద వెళ్ళాల్సిన పడవలోకి నీళ్ళు వచ్చేసాయి. అప్పుడు పడవ నడిపేవ్యక్తి స్వామీ మీకు ఈతకొట్టటం రాకపోతే, మీ జీవితం మొత్తం వృథా అన్నాడు.

అలా జీవితంలో ఎన్ని డిగ్రీలు ఉన్నా లాభం లేదు. మొత్తం జీవితాన్నే మార్చగలిగే జ్ఞానం ఉండాలి. అది పరబ్రహ్మ గురించిన జ్ఞానం మాత్రమే. ఆ పరబ్రహ్మ స్వరూపం ఏమిటి?

అనాదిమత్పరం బ్రహ్మ – అనాదిమత్ అంటే ఆది లేనిది. ఆది అంటే మొదలు లేనిది. ఆరంభం లేనిది అంటే దేశపరంగా, కాలపరంగా కూడా చెప్పవచ్చు. దేశకాలపరిమితులు లేకపోతే అనంతం బ్రహ్మ.

న సత్ న అసత్ ఉచ్యతే – ఈ సందర్భంలో అసత్ అంటే కారణం; సత్ అంటే కార్యం. కారణాన్ని అసత్ అని ఎందుకన్నారంటే, ఏ కారణం అయినా కూడా అవ్యక్తరూపంలో ఉంటుంది; అవ్యక్తంలో ఉన్నదాన్ని మనం వాడుకోలేము. గింజల్లో నూనె అవ్యక్తంగా ఉంది; పాలలో వెన్న అవ్యక్తంగా ఉంది; కాని అవ్యక్తంగా ఉన్నవాటిని మనం వాడుకోలేము. అలా అవ్యక్తంగా ఉంది కాబట్టి కారణాన్ని అసత్ అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. సత్ అంటే కార్యం అని చూశాము. సత్ అంటే ఉనికి ఉన్నది. కార్యం వ్యవహారానికి అందుతుంది. బ్రహ్మ ఏమిటి?

కార్యకారణవిలక్షణం బ్రహ్మ

ఇది అంత తేలిగ్గా జీర్ణించుకోలేరు. మీరు చూస్తున్న జగత్తు మొత్తం కార్యకారణ సంబంధం ఉన్నదే. నిన్న, ఇవాళ పుట్టటానికి కారణం. ఇవాళ, రేపనేరోజు పుట్టటానికి కారణం. అలా ఈ జగత్తు ఎటుచూసినా కారణంనుంచి పుడుతున్న కార్యం. కాని కృష్ణపరమాత్మ బ్రహ్మను కార్యకారణవిలక్షణం అంటున్నాడు. అదెలా సాధ్యం? కార్యకారణ విలక్షణం అంటే కాలాతీతం. ఎందుకంటే కార్య, కారణాలు కాలంలోకి వస్తాయి. ఒక కారణం, కార్యంగా మారిందని కాలపరంగానే చెబుతాము. నిన్న కారణం, నేడు కార్యం. కాని బ్రహ్మకు రూపులేదు, గుణాలు లేవు, కాలం లేదు.

అశబ్దమస్పర్శమరూపమవ్యయమ్ తథారసం నిత్యమగంధవచ్చ యత్ – కఠ

బ్రహ్మ శబ్దానికి, స్పర్శకు, రూపానికి, రుచికి, వాసనకు అందదు. అంటే పంచజ్ఞానేంద్రియాలకు అందదు. పంచజ్ఞానేంద్రియాలకు అందని బ్రహ్మ గురించి తెలుసుకోవటమెలా? రాబోయే శ్లోకాల్లో చూస్తాము. అవి చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకాలు. ఎందుకంటే అవి ఉపనిషత్తుల సారం.

శ్లో. 14 **సర్వతః పాణిపాదం తత్ సర్వతోఽక్షిశిరోముఖమ్ ।**
సర్వతః శ్రుతిమల్లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి ॥
సర్వతః, పాణిపాదమ్, తత్, సర్వతః, అక్షిశిరోముఖమ్,
సర్వతః, శ్రుతిమత్, లోకే, సర్వమ్, ఆవృత్య, తిష్ఠతి ॥

తత్	= ఆ పరమాత్మ	శ్రుతిమత్	= చెవులు గలవాడు
సర్వతః	= అంతటను	యతః	= ఎందువలననగా పరమాత్మ
పాణిపాదమ్	= చేతులును, పాదములును కల్గియున్నవాడు	లోకే	= లోకమునందు
సర్వతోఽక్షి	= అంతటను నేత్రములు	సర్వమ్	= అంతటను
శిరోముఖమ్	= శిరస్సులు, ముఖములు గలవాడు	ఆవృత్య	= వ్యాపించి
సర్వతః	= అంతటను	తిష్ఠతి	= స్థితమైయున్నాడు

లోకే తత్ సర్వతః పాణి-పాదమ్, సర్వతః అక్షి-శిరః-ముఖమ్, సర్వతః శ్రుతిమత్ (అస్తి), సర్వమ్ (చ) ఆవృత్య తిష్ఠతి ॥

తా: ఆ పరమాత్మ అంతటను చేతులును, పాదములును కల్గియున్నవాడు, అంతటను నేత్రములు, శిరస్సులు, ముఖములు గలవాడు, అంతటను చెవులు గలవాడు. ఎందువలననగా పరమాత్మ లోకమునందు అంతటను వ్యాపించి స్థితమైయున్నాడు.

ఉపనిషత్తులు బ్రహ్మను జగత్కారణబ్రహ్మగా అభివర్ణిస్తాయి. మన విజ్ఞానశాస్త్రం కూడా ఈ జగత్తుకు కారణమేమిటో పరిశోధించి చూస్తోంది. అణువులు, పరమాణువుల గురించి పరిశోధన జరుగుతున్నది. కాని ఇంకా అసలు సృష్టికర్త ఎవరో కనుక్కోలేకపోతున్నది.

వేదాంతం జగత్తుకు ముందు ఉన్నది నిర్గుణబ్రహ్మ అని చెప్పింది. ఆ బ్రహ్మ పంచజ్ఞానేంద్రియాలకు అందదు అని కూడా చెప్పేసింది. అందువల్ల ప్రత్యక్షప్రమాణానికి అందని బ్రహ్మ గురించి, మనస్సుకు, వాక్కుకు అందని బ్రహ్మ గురించి ఎలా తెలుసుకోవాలి? మొదట్లో అర్థం కానట్టు అనిపించినా, లోతుగా తరచిచూస్తే, నెమ్మదిగా అర్థమవుతుంది. దానికి బుద్ధి చాలా పదునుగా, చాలా సూక్ష్మంగా ఉండాలి. క్షురకుని కత్తి అంచులాగా ఉండాలంటుంది కఠోపనిషత్తు.

మీరు ఎర్రటిఎండలో బయటకు వెళ్ళి కాసేపు తిరిగి ఇంట్లోకి వస్తే, కాసేపు ఇంట్లో ఏమీ కనపడదు. ఆ చీకటికి మీ కళ్ళు కాస్త అలవాటుపడ్డాక, అప్పుడు ఆ గదిలో ఉన్నవన్నీ స్పష్టంగా తెలుస్తాయి. వేదాంతంలోకి ఇప్పుడిప్పుడే తప్పటడుగులు వేస్తున్నవారి పరిస్థితి కూడా అలాగే ఉంటుంది. ముందు అంతా మాటలగారడీగానూ, అయోమయంగానూ ఉంటుంది. కాని పట్టువదలకుండా, ముందుకు సాగితే, అందులోని లోతులు కొలవటం మొదలుపెడతారు.

బ్రహ్మ గురించి ఎలా తెలుసుకుంటాము? బ్రహ్మ దగ్గరకు వెళ్ళేముందు కొంత నామవాచకం గురించి, విశేషణం గురించి తెలుసుకుందాము. నామవాచకం అంటే ఒక వస్తువు, మనిషి, ఊరు, జంతువుల పేర్లు తెలుపునది. ఉదా– మనిషి, బంతి, చెట్టు. విశేషణం అంటే నామవాచకంయొక్క గుణాన్ని తెలుపునది. ఉదా– పొట్టిమనిషి, తెల్లబంతి, పెద్దచెట్టు. పొట్టి, తెల్ల, పెద్ద పదాలు ఆయా నామవాచకాల గుణాలను లేదా లక్షణాలను వర్ణిస్తున్నాయి. ఇది మామూలుగా మనకు నామవాచకం గురించి, విశేషణం గురించి తెలిసిన వివరణ. అంటే నామవాచకం వస్తువును సూచిస్తే, విశేషణం ఆ వస్తువుయొక్క గుణాన్ని సూచిస్తుంది. అవునా?

ఇప్పుడు మరికొన్ని పదాలు చూద్దాము. బంగారుగాజు, చెక్కబల్ల. మన సూత్రం ప్రకారం వీటిని ఎలా చెప్పాలి? గాజు నామవాచకం, బల్ల నామవాచకం; బంగారు విశేషణం, చెక్క విశేషణం. కాని లోతుగా విశ్లేషిస్తే, ఈ పదాల్లో బంగారు అనే పదం గుణాన్ని తెలపటం లేదు. వస్తువును తెలుపుతున్నది; అలాగే చెక్క అనే పదం గుణాన్ని తెలపటం లేదు, వస్తువును తెలుపుతున్నది. అంటే దీన్నిబట్టి మనకు తెలుస్తున్న విషయం ఏమిటి? విశేషణాలు గుణాన్ని తెలుపవచ్చు లేదా వస్తువును తెలుపవచ్చు. పొట్టిమనిషి ఉదాహరణలో గుణాన్ని తెలిపితే, బంగారుగాజు ఉదాహరణలో వస్తువును తెలుపుతున్నది.

సూత్రం 1 – విశేషణం గుణాన్ని లేదా వస్తువును తెలుపుతుంది.

ఇప్పుడు నామవాచకం పరంగా చూద్దాము. ఇప్పుడు బంగారుగాజులో గాజు నామవాచకం. నామవాచకం వస్తువును తెలపాలి. కాని వేదాంతపరంగా చూస్తే గాజుకి విడిగా ఉనికి లేదు. గాజు అనే వస్తువే లేదు. మరి ఉన్నది ఏమిటి అంటే బంగారం మాత్రమే. అంటే గాజు నామవాచకమే అయినా అది వస్తువును సూచించటం లేదు.

గాజు వస్తువు కాకపోతే మరి అది దేన్ని సూచిస్తుంది? దాన్ని విశ్లేషిస్తే, మనకు తెలిసేది ఏమిటి? అసలు వస్తువు బంగారం, కాని బంగారానికున్న రూపం గాజు. అలాగే బంగారపుటుంగరం అంటే అసలు వస్తువు బంగారం, దాని రూపం ఉంగరం; అలాగే చెక్కబల్ల అంటే అసలు వస్తువు చెక్క, దాని రూపం బల్ల. అందువల్ల ఈ వాక్యాల్లో బంగారు, చెక్క వస్తువులను సూచిస్తే, గాజు, ఉంగరం, బల్ల వాటి లక్షణాలను సూచిస్తాయి. రూపం మారితే, గాజు మాయమైపోతుంది. అందువల్ల గాజు లక్షణాన్ని సూచిస్తుంది అంటాము. అంతకుముందు చూసిన ఉదాహరణల్లో అంటే పొట్టిమనిషి, పెద్దచెట్టుల్లో మనిషి, చెట్టు వస్తువులను సూచిస్తాయి.

సూత్రం 2 – నామవాచకం వస్తువును లేదా గుణాన్ని తెలుపుతుంది.

ఇప్పుడు ఈ వాక్యాలను మళ్ళీ చూద్దాము.

పెద్దచెట్టు – పెద్ద – గుణాన్ని తెలిపే విశేషణం.
బంగారుగాజు – గాజు – వస్తువును తెలిపే విశేషణం.

పెద్దచెట్టు – చెట్టు – వస్తువును తెలిపే నామవాచకం.
బంగారుగాజు – బంగారం – గుణాన్ని తెలిపే నామవాచకం.

ఇప్పుడు ఈ ఉదాహరణలను జగత్తు, బ్రహ్మకు అన్వయించి చూద్దాము. ఇదంతా వేదాంతం కొన్ని వేల సంవత్సరాల ముందు చేసింది. ఈ జగత్తులో కొన్ని వస్తువులను చూద్దాము. పుస్తకం ఉంది, బల్ల ఉంది, గోడ ఉంది, చెట్టు ఉంది. ఈ వాక్యాలన్నిటిలోనూ సమానంగా ఉన్న పదం ఏమిటి? **ఉంది.** ఉంది అంటే దాని అర్థం– ఉనికి ఉంది అని. దీన్నే ఇంగ్లీషులో దేర్ ఈజ్ ఎ బుక్, దేర్ ఈజ్ ఎ టేబుల్, దేర్ ఈజ్ ఎ వాల్, దేర్ ఈజ్ ఎ ట్రీ అంటారు. **ఈజ్** అనే పదం ఉనికిని సూచిస్తుంది.

ఇప్పుడు ఈ వాక్యాలనే తిరగరాస్తే, ఉనికి ఉన్న పుస్తకం, ఉనికి ఉన్న బల్ల, ఉనికి ఉన్న గోడ, ఉనికి ఉన్న చెట్టు అని రాస్తారు. అంటే మీ అనుభవంలోకి వచ్చిన ప్రతి వస్తువుకూ ఉనికి ఉంటుంది. దానికి ఉనికి లేకపోతే, మీ అనుభవంలోకి రాదు. మీ ఎదురుగా ఉన్న వ్యక్తికి కొమ్ములు ఉన్నాయా అని అడిగితే, మీరేం అంటారు? లేవు అంటారు. ఎందుకు? కొమ్ములు లేవు కాబట్టి. కాని అతని తల కనిపిస్తోందా అంటే ఏమంటారు? కనిపిస్తోంది అంటారు. ఎందుకు? దానికి ఉనికి ఉంది కాబట్టి. సంస్కృతంలో ఉనికిని సత్ అంటారు.

ఇప్పుడు పైన చెప్పిన వాక్యాలను మళ్ళీ చూద్దాము. ఉనికి ఉన్న పుస్తకం, ఉనికి ఉన్న బల్ల, ఉనికి ఉన్న గోడ, ఉనికి ఉన్న చెట్టు. ఈ వాక్యాల్లో నామవాచకం ఏది, విశేషణం ఏది? మనకు తెలిసిన సాధారణసూత్రం ప్రకారం ఏమంటాము? ఉనికి విశేషణం; చెట్టు, బల్లలాంటివి నామవాచకం అంటాము. కాని ఈ విషయాలను వేదాంతం, తర్కశాస్త్రం లోతుగా విశ్లేషించాయి. అందువల్ల, 'సరే ఉనికిని మీరు విశేషణం అనీ, చెట్టుని నామవాచకం అనీ అంటే, అవి ఎటువంటి విశేషణం, నామవాచకాలో చెప్పండి,' అంటుంది వేదాంతం.

ఎందుకీ ప్రశ్న ఉదయిస్తుంది? ఇంతకుముందే మనం రెండవసూత్రం చూశాము. దాని ప్రకారం విశేషణం వస్తువునూ, నామవాచకం దాని గుణాన్నీ సూచించవచ్చని చూశాము. దానికి ఉదాహరణలు బంగారుగాజు, చెక్కబల్ల అని కూడా చూశాము. ఇప్పుడు ఉనికి అనే పదం గుణాన్ని సూచిస్తోందా, వస్తువును సూచిస్తోందా?

వేదాంతానికి రాకముందు ఉనికి ఉన్న ప్రపంచం అని చెపితే ప్రపంచం వస్తువు; ఉనికి దాని లక్షణాన్ని సూచించే విశేషణం అంటారు. కాని వేదాంతం అది మీకు కప్పిన మాయ అంటుంది. మాయాశక్తి మిమ్మల్ని పెద్ద పొరపాటు చేసేలాగా చేస్తున్నది అంటుంది. ఏమిటా పొరపాటు? ఉనికిని విశేషణం, జగత్తును వస్తువు అనుకోవటం పొరపాటు.

అది పొరపాటయితే, మరి ఏది సత్యం? విశేషణం గుణాన్ని సూచించటం లేదు అంటే రెండవసూత్రం ప్రకారం దేన్ని సూచించాలి? వస్తువును సూచించాలి. ఎలాగైతే బంగారుగాజులో బంగారం వస్తువును సూచిస్తుందో అలాగే ఉనికి ఉన్న ప్రపంచంలో ఉనికి కూడా వస్తువునే సూచిస్తుంది. వస్తువును ఉనికి అంటారు – వేదాంతం ప్రకారం దాన్ని సత్‌బ్రహ్మ అంటారు. ఛాందోగ్యోపనిషత్తు ఆరంభించటమే ఈ సత్‌బ్రహ్మతో ఆరంభిస్తుంది.

సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీదేకమేవాద్వితీయమ్

వేదాంతం ప్రకారం ప్రాథమిక వస్తువు లేదా పదార్థం సత్ (ఉనికి). ఆ ఉనికి అనేది ఆ వస్తువుయొక్క గుణం కాదు, అది ప్రాథమిక అంతిమ పదార్థం. అంటే అది వస్తువును లేదా పదార్థాన్ని సూచిస్తున్నది అంటే ఇక్కడ విశేషణం పదార్థాన్ని సూచిస్తున్నది. ఇది మొదటిభాగం. ఇప్పుడు రెండవదశలోకి అడుగుపెడదాము.

రెండవదశలో ప్రపంచం పదాన్ని విశ్లేషిద్దాము. మామూలుగా అయితే, అంటే వేదాంతానికి రాకముందు, ప్రపంచం నామవాచకం అంటాము. అంటే వస్తువును లేదా పదార్థాన్ని సూచిస్తుంది అంటాము. అవునా? కాని ఇక్కడ విశేషణం పదార్థాన్ని సూచిస్తుందని నిరూపించాము. కాబట్టి ప్రపంచం దేన్ని సూచించాలి? దాని గుణాన్ని సూచించాలి. బంగారుగాజు ఉదాహరణ గుర్తు పెట్టుకోండి. అందులో గాజు దాని రూపాన్ని అంటే దాని గుణాన్ని సూచిస్తుంది అన్నాము. బంగారుగాజు, బంగారుగొలుసు, బంగారపుటుంగరం పదాలలో గాజు, గొలుసు, ఉంగరాల పదాలు బంగారంయొక్క ఆకారాన్ని చూపిస్తాయి అంతే. అవి మారుతూ ఉంటాయి. కాని ఆ మారేవాటిలో మారని సత్యవస్తువు ఏమిటి? బంగారం. బంగారం ఎక్కడ ఉంది? గాజు అంతటా ఉంది, గొలుసు అంతటా ఉంది, ఉంగరం అంతటా ఉంది. అంటే వస్తువు నిత్యంగా ఉంది; లక్షణం మారుతోంది. అందువల్ల దయానందస్వామీజీ 'బంగారుగాజు అనకూడదు, గాజుగా ఉన్న బంగారం; మట్టికుండ అనకూడదు, కుండగా ఉన్న మట్టి; చెక్కబల్ల అనకూడదు, బల్లగా ఉన్న చెక్క అనాలి' అంటారు. అంటే ఇక్కడ నామవాచకం గుణాన్ని తెలుపుతున్నది.

ఎందుకు కుండను కాని, గాజును కాని పదార్థం కాదు అన్నాము? ఎందుకంటే వేదాంతం ప్రకారం మీరు ముట్టుకుంటున్నది కుండను కాదు, కుండ అంతటా ఉన్న మట్టిని; మీరు ముట్టుకుంటున్నది గాజును కాదు, గాజు అంతటా ఉన్న బంగారాన్ని. అలాగే జగత్తును చూస్తుంటే మీరు చూస్తున్నది జగత్తును కాదు, జగత్తు అంతటా ఉన్న ఉనికిని. వేదాంతం జగత్తును నామరూపాత్మకం అంటుంది.

త్రయం వా ఇదం నామరూపం కర్మ జగత్ – బృహదారణ్యకం

నిజంగా చూస్తే జగత్తు అనే పదార్థం లేదు; దానికి అనేక నామాలు, రూపాలు, కర్మలు ఉన్నాయి. కర్మ అంటే అది చేసే పనులు. ఉనికి ఉన్న గాజు అంటే గాజు చేసే కర్మ ఏమిటి? చేతిని అలంకరిస్తుంది; అలాగే ఉనికి ఉన్న గొలుసు అంటే అది చేసే కర్మ ఏమిటి? మెడను అలంకరిస్తుంది. ఉనికి ఉన్న ఉంగరం అంటే అది చేసే కర్మ ఏమిటి? వేలిని అలంకరిస్తుంది. కాని నిజంగా చూస్తే గాజు, గొలుసు, ఉంగరం అంటూ విడిగా మూడు వస్తువులు లేవు, ఉన్నదొక్కటే వస్తువు; అదే బంగారం. ఎందుకు? వాటిని చూస్తున్నా మీరు అనుభవిస్తున్నది ఒక్క

బంగారాన్నే. అలాగే మీరు జగత్తును చూస్తున్నా, దానికి ఉన్నది ఉనికి ఒకటే; అది భిన్న నామాలు, రూపాలు, కర్మలతో కనబడుతోంది అని చూశాము.

యస్యైవ స్ఫురణం సదాత్మకమసత్కల్పార్థకం భాసతే – శంకరాచార్యులు

భిన్న ఆభరణాలలో ఎలా ఒకటే బంగారాన్ని చూస్తామో, అలాగే జగత్తులో నానాత్వాన్ని అనుభవిస్తున్నా కూడా ఉన్నది ఒకటే ఉనికి. దాన్నే **సత్** అంటారని చూశాము. ఇది రెండవదశ.

ఇప్పుడు మూడవదశలోకి అడుగుపెడదాము. ఆ శుద్ధసత్‌ను అనుభవించటమెలా? ఇది మూడవదశ. ఇంతవరకూ ఏమన్నాము? ఏ ఆభరణాన్ని చూసినా, బంగారాన్నే చూస్తున్నాము అన్నాము. అంటే బంగారం దర్శనం కావాలంటే ఎక్కడ దొరుతుకుంది? అభరణాలన్నింటిలోనూ దొరుకుతుంది. అలాగే సత్ మాత్రమే జగత్తంతా ఉంది అన్నాము. అది ఎక్కడ దొరుకుతుంది? జగత్తు అంతటా ఉంది. ఆ సత్తును బ్రహ్మ అన్నాము. అలా బ్రహ్మ జగత్తు అంతటా ఉంది.

కాని ఇందులో చిన్న సమస్య ఉంది. ఏమిటది? నేను సత్‌నే అంతటా అనుభవిస్తున్నా కూడా దాన్ని విడిగా అనుభవించలేకపోతున్నాను. దాన్ని అనేక నామరూపాలతో పాటు అనుభవిస్తున్నాను. బల్ల, కుర్చీ, చెట్టు, మనిషి– ఇలా అనేక నామరూపాలతో ఉనికి ఉంది. అంటే నేను చూస్తున్నది **నామరూపసహితసత్**. ఇంద్రియాలు నామరూపసహితసత్‌నే చూపించగలవు.

ఇప్పుడు ప్రశ్న ఏమిటి? నామరూపరహితసత్‌ను ఎలా అనుభవించాలి? అంటే నామరూపాలు లేని శుద్ధ సత్‌ను ఎలా అనుభవించాలి? నామరూపసహితసత్‌లోంచి నామరూపాలు తీసేస్తే ఏం మిగలాలి? శుద్ధసత్ మిగలాలి. కాని వచ్చిన చిక్కేమిటంటే, నామరూపాలను తీసేస్తే, ఇంద్రియాలు శుద్ధసత్‌ను అనుభవించలేవు. ఇంద్రియాలు శబ్దస్పర్శరూపరసగంధాలను మాత్రమే ఆస్వాదించగలవని చూశాము. అంటే అవి నామరూపాలతో కూడిన సత్‌ను మాత్రమే అనుభవించగలవు.

నామరూపాలను తీసేస్తే ఏమవుతుంది? ఉదాహరణకు కళ్ళు మూసుకుంటే రంగులు, రూపాలు మాయమవుతాయి; చెవులు మూసుకుంటే శబ్దప్రపంచం మాయమవుతుంది; ముక్కు మూసుకుంటే గంధప్రపంచం మాయమవుతుంది; అలా అన్ని ఇంద్రియాలను మూసుకోగలిగితే అన్ని నామరూపాలు మాయమవుతాయి. నామరూపాత్మక జగత్తు మాయమయితే, శుద్ధసత్ మిగలాలి కదా! ఆ శుద్ధసత్‌ను అనుభవించటమెలా?

కళ్ళు తెరచి చూశారా! కళ్ళు తెరిచి చూసిన మరుక్షణం అది శుద్ధసత్ అవదు. రూపంతో కూడిన సత్ అవుతుంది; చెవులు ఉపయోగించిన మరుక్షణం శబ్దంతో కూడిన సత్ అవుతుంది.

ఇంతకుముందు కూడా చూశాము – ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో సృష్టికి ముందు సత్ మాత్రమే ఉందని వస్తుంది. మొత్తం ఉపనిషత్తులకే ఆణిముత్యంలాంటిది ఈ ఉపనిషత్తు. ఆ మాట వినగానే శిష్యుడు అయితే, ఆ సత్‌ను అనుభవించటం ఎలా అంటాడు. గురువు, 'నువ్వు ఎన్నటికీ శుద్ధసత్‌ను అనుభవించలేవు, ఎందుకంటే అది ఎన్నటికీ అనుభవించబడే వస్తువు కాదు,' అని చెబుతాడు.

అది అనుభవించబడే వస్తువు కాకపోతే, అలాంటిది ఒకటి అసలు ఉందా అనే సందేహం కలుగకతప్పదు. అప్పుడు ఉపనిషత్తు బోధలోని కీలక అంశం వస్తుంది –

ఐతదాత్మ్యమిదగ్ం సర్వం తత్సత్యగ్ం స ఆత్మా తత్త్వమసి శ్వేతకేతో

అనుభవించే నేనే అది ఎప్పటికీ, అనుభవించబడే వస్తువు కాదు ఎన్నటికీ

శుద్ధసత్‌ను ఎన్నడూ ఆబ్జెక్టుగా చూడలేవు. ఎందుకంటే అది చూసే నువ్వే కాబట్టి. నువ్వు ఎవరు? సాక్షిచైతన్యం. అంతటా ఉన్న సత్తే, నీలో చిత్‌గా ఉంది. వేదాంతం అలా సత్‌తో మొదలుపెట్టి చిత్‌తో ముగిస్తుంది. సత్ = చిత్.

తత్ త్వమ్ అసి – ఆ సత్తే ఈ చిత్ అయిన నువ్వు. శుద్ధసత్ ఏమిటి? శుద్ధచిత్. శుద్ధచిత్ ఏమిటి? నేనే. అహం బ్రహ్మ అస్మి. నా స్వరూపం ఏమిటి? సత్, చిత్.

సత్ చిత్ ఆత్మ ఏవ బ్రహ్మ అస్మి

ఇది వేదాంతబోధ సారాంశం. నేను సత్‌రూపాన్ని, నేను చిత్‌రూపాన్ని; ఈ జగత్తు మొత్తం నాలో ఉన్న నామరూపాలు.

మయ్యేవ సకలం జాతం। మయి సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్।
మయి సర్వం లయం యాతి। తద్బ్రహ్మాద్వయమస్మ్యహమ్॥ – కైవల్యం 1.19

అహం బ్రహ్మ అస్మి అనే సత్యం జీర్ణించుకోవటం చాలా కష్టం.

బ్రహ్మకోసం వెతుకుతున్న నువ్వే బ్రహ్మవు అంటుంది ఉపనిషత్తు. ఈ సత్యాన్ని జీర్ణించుకోవటానికి స్వప్నదృష్టాంతాన్ని ఇస్తుంది.

స్వప్నంలో మీరు ఏం చూస్తారు? అనేక వస్తువులను చూస్తారు. కొన్ని ఆనందాన్ని కలుగజేస్తే, కొన్ని దుఃఖాన్నో, భయాన్నో కలుగజేస్తాయి. కొంతమంది పీడకలలు రాకుండా ఉండటానికి ఆంజనేయదండకం చదువుకుని మరీ పడుకుంటారు. సరే, మీరు కలలో దేన్నో చూసి భయపడుతున్నప్పుడు, కలలోనే మీ దగ్గరకు ఒక గురువు వచ్చాడనుకుందాము. ఆ గురువు ఏమని చెబుతాడు? 'నాయనా, ఆ పులిని చూసి భయపడకు. అది నిజం పులి కాదు; ఈ స్వప్నప్రపంచం నీనుంచే వచ్చింది. నువ్వే పులిని సృష్టించావు, నువ్వు సృష్టించిన పులిని చూసి నువ్వు భయపడుతున్నావు. పులే కాదు మొత్తం స్వప్నప్రపంచమే నీనుంచి వచ్చింది, నీలోనే స్థితి పొందుతుంది, నువ్వు నిద్రనుంచి లేస్తే నీలోనే లయమవుతుంది.'

ఆ మాట స్వప్నంలో ఉండగా నమ్ముతారా మీరు? అది అంత స్పష్టంగా కంటికి కనబడుతుంటే నిజంకాదని ఎలా చెప్పగలరు అనుకుంటారు. కాని మీరు స్వయంగా, మీ నిద్రనుంచి లేచాక, అది నిజంకాదు, మీరు సృష్టించిందే అని మీకు అర్థమవుతుంది. మీరు కలలో చూసిన నది, మనిషి, పులి, తక్కిన వస్తువులు అన్నీ మీ మనస్సునుంచి వచ్చినవే అని తెలుస్తుంది మీకు. అవి మీకు భిన్నంగా లేవు. మీలోనే అవ్యక్తంగా ఉన్నాయి.

వేదాంతం ఇదే సూత్రం జాగ్రద్‌ప్రపంచానికి కూడా వర్తిస్తుంది అంటుంది. ఈ జాగ్రద్‌ప్రపంచం కూడా స్వప్నప్రపంచంలాంటిదే, అది మొదటి స్వప్నం అయితే ఇది రెండవ స్వప్నం అంటుంది. ఈ జాగ్రద్‌ప్రపంచంలో గురువు వచ్చి చెబుతాడు, 'స్వప్నప్రపంచాన్ని ఎలాగైతే నువ్వు నీ నిద్రాశక్తితో సృష్టించావో, అలా ఈ జాగ్రద్ ప్రపంచాన్ని నువ్వు నీ మాయాశక్తితో సృష్టించావు. నువ్వు నిజంగా ఉంది అనుకున్న ఈ జగత్తు మిథ్య, నువ్వు నీ ఉన్నతస్థాయికి లేస్తే, ఈ జాగ్రద్‌ప్రపంచం కూడా నీ స్వప్నప్రపంచంలాగా మిథ్య అయిపోతుంది.' స్వప్నంలో ఉండగా, స్వప్నగురువు చెపితే ఎలా నమ్మలేరో, అలాగే ఈ జాగ్రద్‌ప్రపంచంలో కూడా అజ్ఞానంలో ఉండగా నీకు ఇంకొక స్థాయి ఉంది, ఇది నువ్వు సృష్టించిన స్వప్నప్రపంచంలాంటిది అంటే నమ్మలేరు. కాకపోతే ఆ 'నేను' ఎవరో తెలుసుకోవాలి. నేను అంటే శరీరం కాదు, ఇంద్రియాలు కాదు, మనస్సు కాదు. వీటన్నిటినీ మీకు భిన్నంగా మీరు చూడగలుగుతున్నారు; వీటన్నిటినీ సాక్షిచైతన్యంగా చూసేది ఒకటి ఉంది. అదే మీరు.

బ్రహ్మ సత్యం జగన్మిథ్యా

బ్రహ్మ అయిన నానుంచే ఈ నామరూపాత్మక జగత్తు వచ్చింది. అందువల్లనే ఈ జగత్తును విశ్వరూప ఈశ్వరః అంటారు. విశ్వరూప ఈశ్వరుడు ఎవరు? నామరూపకర్మలతో కూడిన బ్రహ్మ.

సహస్రశీర్షా పురుషః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్ – పురుషసూక్తం

బ్రహ్మ ఏకం, జగత్తు అనేకం. అదే వేదాంతసారం.

బ్రహ్మను ఇక్కడ జ్ఞేయం అంటున్నాడు. మాండూక్యోపనిషత్తులో విజ్ఞేయః అని వస్తుంది.

చతుర్థం మన్యన్తే స ఆత్మా స విజ్ఞేయః – మాండూక్యం 7

13–19 శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ బ్రహ్మను సత్‌గానూ, చిత్‌గానూ వర్ణిస్తాడు.

సత్యం జ్ఞానమ్ అనంతం బ్రహ్మ
సత్ చిత్ ఆనందం బ్రహ్మ

ఈ నిర్వచనాలను ఉపనిషత్తుల్లో చూస్తాము. ఇప్పుడు మనం సత్‌ను చూస్తున్నాము. సత్ అంటే ఉనికి అని చూశాము. మనం చైతన్యం గురించి వచ్చినప్పుడల్లా ఐదు సూత్రాలను చూస్తూ వస్తున్నాము. అవే సూత్రాలను సత్‌కు కూడా అన్వయించవచ్చు. నిజానికి చైతన్యానికి ఈ సూత్రాలను చెప్పేముందు కాంతి ఉదాహరణ చూశాము. ముందు కాంతికి ఐదు లక్షణాలను చూసి, అవే లక్షణాలను చైతన్యానికి అన్వయించాము. ఇప్పుడు మళ్ళీ అవే లక్షణాలను సత్‌కు అన్వయించవచ్చు. వాటిని వరుసగా చూద్దాము.

సత్ లక్షణాలు

ఇప్పుడు చైతన్య లక్షణాలను సత్‌కు అన్వయిస్తూ తిరిగి చెప్పవచ్చు. సత్ అంటే ఆత్యంతికమైన ఉనికి.

– సత్, శరీరంలో ఒక భాగం కాని, లక్షణం కాని, దానినుంచి ఉత్పత్తి అయినది కాని కాదు.

- సత్, స్వతంత్రమైనది. అదీ శరీరమంతటా వ్యాపించి, శరీరానికి ఉనికిని ప్రసాదిస్తుంది.
- సత్, శరీరం సరిహద్దులకే పరిమితమవలేదు.
- సత్, శరీరం నాశనమయితే నాశనమవదు. శరీర పతనానంతరం కూడా శుద్ధసత్ ఉంటుంది.
- సత్, శరీరం లేకపోయినా ఉంటుంది కాని తెలియదు. సత్‌ను తెలియజేసే శరీరం లేదు కాబట్టి సత్ తెలియదు. అంతమాత్రాన సత్ లేనట్టు కాదు.

ఆ విధంగా సత్తే చిత్. చిత్తే సత్. ఆ సత్ చిత్ బ్రహ్మవు నువ్వే అర్జునా అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. తత్త్వమసి మహావాక్యం అర్థం వస్తుంది ఈ శ్లోకాల్లో.

మనం ఒక సుదీర్ఘప్రయాణం చెయ్యాలి. ముందు శుద్ధసత్‌ను అర్థం చేసుకోవాలి. తర్వాత ఆ శుద్ధసత్తే శుద్ధచిత్ అని అర్థం చేసుకోవాలి. దాని తర్వాత ఆ సత్ చిత్ ఆనంద బ్రహ్మను నేనే అని అర్థం చేసుకోవాలి. తత్త్వమసిలోని సారాంశం అది. అది అంతతేలిగ్గా అర్థం కాదు. అందువల్ల అది తేలిగ్గా అర్థం కావటానికి వేదాంతం ఒక ప్రత్యేక పద్ధతిని వాడుతుంది. దాన్ని అధ్యారోప అపవాద పద్ధతి అంటారు.

అధ్యారోప అపవాద పద్ధతి

1. చెయ్యి చూపించి ఇక్కడేముంది అంటే చెయ్యి ఉంది అంటారు.
2. చెయ్యితో పాటు చెయ్యిని ప్రకాశింపజేసే కాంతి ఉంది (చెయ్యి + కాంతి) అంటారు. ఇది అధ్యారోపం.
3. కాంతి లేకపోతే చెయ్యికి విడిగా ఉనికి లేదు. చెయ్యి నామరూపం.
4. చెయ్యి + కాంతిలోనుంచి చెయ్యి తీసేస్తే మిగిలేది శుద్ధకాంతి మాత్రమే. అది అపవాదం.

ఈ పద్ధతిని కృష్ణపరమాత్మ తన బోధలో ఉపయోగిస్తున్నాడు. ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాలను అర్థం చేసుకోవటానికి ప్రయత్నిద్దాము. ఇవి సత్‌తో మొదలై, చిత్‌తో ముగుస్తాయి.

తత్ – తత్ అంటే ఆ బ్రహ్మ, సత్. సత్ అంటే ఉనికి అని చూశాము. ఉనికి ఉన్న జగత్తు మాటలో ఉనికి గుణం కాదు, పదార్థం అని చూశాము. దీనికి బంగారుగాజు ఉదాహరణను మర్చిపోకూడదు. ఆ ఉనికి ఎలా ఉంది?

సర్వతః పాణిపాదమ్ – ఆ ఉనికి అంతటా ఉంది. బంగారం ఎలాగైతే ఆభరణాలన్నింటిలోనూ ఉందో, అలా ఉనికి జగత్తు అంతటా ఉంది.

ఉనికి అంతటా ఉందని ఎలా చెప్పగలరు? ఉనికి లేని వస్తువును గూర్చి ఎన్నడూ చెప్పలేరు. ఒక వస్తువుకు ఉనికి లేకపోతే, ఆ వస్తువు లేదని చెప్పవచ్చు. అందువల్ల ఉనికి అంతటా ఉంది. మీలో, ఆ బల్లలో ఇంకా చెప్పాలంటే మీకూ, ఆ బల్ల మధ్యలోనూ ఉనికి ఉంది. మీరు 'నాకూ, బల్లకూ మధ్యలో ఏమీ లేదు, శూన్యమే ఉంది,' అన్నారనుకోండి. ఏముంది అని రెట్టిస్తాము. 'శూన్యం ఉంది,' అంటారు మీరు. ఉంది అంటే అది ఉనికే. అందువల్ల ఉనికి లేకుండా దేనిగురించీ మాట్లాడలేరు. అందువల్ల సర్వతః పాణిపాదమ్. సత్‌బ్రహ్మ చేతులు, కాళ్ళు అంతటా ఉన్నాయి.

సర్వతోఽక్షిశిరోముఖమ్ – ఈ సత్‌బ్రహ్మకు అంతటా కళ్ళు, శిరస్సులు, ముఖాలు ఉన్నాయి. అంతటా విశ్వరూపంగా విరాజిల్లుతున్నాడు.

సర్వతః శ్రుతిమల్లోకే – ఆ బ్రహ్మ అంతటా చెవులతో ఉన్నాడు. శ్రుతి అంటే ఇక్కడ చెవులు; లోకే అంటే ఈ విశ్వంలో; అందువల్ల బ్రహ్మకు విశ్వం అంతటా చెవులు ఉన్నాయి.

సర్వమావృత్య తిష్ఠతి – ఆ బ్రహ్మ సర్వవ్యాపకంగా అంతటా ఉన్నాడు.

శ్లో. 15 **సర్వేంద్రియగుణాభాసం సర్వేంద్రియవివర్జితమ్ ।**
అసక్తం సర్వభృచ్చైవ నిర్గుణం గుణభోక్తృ చ ॥
సర్వేంద్రియగుణాభాసమ్, సర్వేంద్రియవివర్జితమ్,
అసక్తమ్, సర్వభృత్, చ, ఏవ, నిర్గుణమ్, గుణభోక్తృ, చ ॥

సర్వేంద్రియ	=	ఇంద్రియగ్రాహ్య	అసక్తమ్, ఏవ	=	ఆసక్తిరహితుడైనను
గుణాభాసమ్	=	విషయములనన్నింటిని తెలిసినవాడు	సర్వభృత్	=	సర్వజగత్తును ధరించి పోషించువాడు
సర్వేంద్రియ	=	కాని వాస్తవముగా	చ	=	అలాగే
వివర్జితమ్	=	ఇంద్రియరహితుడు	నిర్గుణమ్	=	గుణరహితుడైనను
చ	=	ఇంకా	గుణభోక్తృ, చ	=	గుణములను అనుభవించువాడు

(తత్) సర్వ-ఇన్ద్రియ-గుణ-ఆభాసమ్, సర్వ-ఇన్ద్రియ-వివర్జితమ్,
అసక్తమ్, సర్వ-భృత్ చ ఏవ, నిర్గుణమ్, గుణ-భోక్తృ చ (అస్తి) ॥

తా: ఇంద్రియగ్రాహ్యవిషయములనన్నింటిని తెలిసినవాడు, కాని వాస్తవముగా ఇంద్రియరహితుడు ఇంకా ఆసక్తి రహితుడైనను సర్వజగత్తును ధరించి పోషించువాడు. అలాగే గుణరహితుడైనను గుణములను అనుభవించువాడు.

ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ అధ్యారోప అపవాద పద్ధతిని ఉపయోగిస్తున్నాడు. అధ్యారోప అపవాద పద్ధతిలో చెయ్యిని చూపించి, చెయ్యిద్వారా కాంతిని పరిచయం చేసి, చెయ్యిని తీసేసి శుద్ధకాంతిని చూపిస్తాము.

నిజానికి ఈ అధ్యారోప అపవాదాన్ని మీ నిజజీవితంలో మీకు తెలియకుండానే ఉపయోగిస్తారు. ఉదాహరణకు మీకు దాహం వేసింది అనుకుందాము. మీరు 'నాకు మంచినీళ్ళు తెచ్చిపెట్టు,' అని మీ చెల్లిని అడిగారనుకుందాము. మీ చెల్లి ఒక గ్లాసులో నీళ్ళు తీసుకువస్తుంది. 'నీళ్ళు తెమ్మన్నాను కాని, గ్లాసులో తెమ్మన్నానా?' అని అరుస్తారా మీరు? అలా అరిస్తే మీకేదో అయింది అనుకుంటుంది మీ చెల్లెలు. తను గ్లాసులో తెచ్చిన నీళ్ళను మీరు త్రాగుతారు. గ్లాసును తాగరు, నీళ్ళను మాత్రమే త్రాగుతారు. గ్లాసు మీరు నీరు త్రాగటానికి ఉపయోగపడే మాధ్యమం మాత్రమే. మీరు నీరును తీసుకుని, గ్లాసును వదిలేస్తారు.

అదేవిధంగా శుద్ధ ఉనికిని అర్థం చేసుకోవటం కష్టం. అందువల్ల ఒక వస్తువును పరిచయం చేసి, ఆ వస్తువును + ఉనికిని చూపించాలి. ఆ వస్తువు నామరూపాలు మాత్రమే. బల్ల ఉంది, మైకు ఉంది పదాల్లో ఉంది పదం సమానంగా ఉంది. తర్వాత ఉంది పదాన్ని ఉంచి బల్ల, మైకు పదాలను తీసివేయాలి. అదే పద్ధతిని కృష్ణపరమాత్మ ఉపయోగిస్తున్నాడు ఇక్కడ.

సర్వేంద్రియ గుణాభాసమ్ – ఇంద్రియాలు అన్నీ బ్రహ్మను ఎప్పుడూ చూపిస్తూనే ఉన్నాయి. ఉదాహరణకు కళ్ళు రంగులను మాత్రమే చూపగలవు; శబ్దాన్ని వినిపించలేవు. అలాగే చెవులు శబ్దాన్ని మాత్రమే వినిపించగలవు; కాని రంగులను చూపించలేవు. అందువల్ల ఏ ఇంద్రియం చేసేపని ఆ ఇంద్రియమే చేస్తుంది. కన్ను చూపించిన దాన్ని చెవి అవునని నిరూపించలేదు; కాదని ఖండించనూ లేదు.

కాని అన్ని ఇంద్రియాలూ ఒకదాన్ని మాత్రం సమానంగా అనుభవిస్తాయి. ఏమిటది? **ఉనికిని.** రంగు **ఉంది**, శబ్దం **ఉంది**, రుచి **ఉంది**. ఆ విధంగా ఐదు ఇంద్రియాలు ఐదు రకాలుగా శబ్దస్పర్శరూపరసగంధాలను చూపించినా, అన్నింటిలోనూ సమానంగా ఉన్నది ఉనికి.

కాని మనమేం చేస్తున్నాము? నామరూపాలలో పడిపోయి, దానితోపాటు ఉన్న బ్రహ్మను తెలుసుకోలేక పోతున్నాము. ఇది తెలుసుకోవటానికి సూక్ష్మమైన బుద్ధి ఉండాలి. సర్వ ఇంద్రియ గుణాః అంటే అన్ని ఇంద్రియాలను వాడటం. ఆభాసమ్ అంటే ప్రకటితమవటం. ఉనికి ప్రతి ఒక్క ఇంద్రియ వ్యాపారంలోనూ ప్రకటితమవుతున్నది.

చెయ్యిని చూస్తే చెయ్యి+కాంతి ఉందని చూశాము. అలాగే కంటితో ఈ గడియారాన్ని చూస్తే గడియారం+కాంతి ఉన్నట్టు అర్థం; గోడను చూస్తే గోడ+కాంతి ఉన్నట్టు అర్థం. అలాగే ఇంద్రియాలతో ఏం తెలుసుకున్నా కూడా వాటితో పాటు ఉనికి ఉన్నట్టు అర్థం. చెవితో వింటే శబ్దం **ఉంది** అంటాము; కంటితో చూస్తే రంగు **ఉంది** అంటాము. అంటే శబ్దం పోయింది, రంగు వచ్చింది. కాని రెండింటిలోనూ సమానంగా ఉన్నది ఏమిటి? ఉనికి (ఈజ్‌నెస్ అంటారు). శబ్దః అస్తి; స్పర్శః అస్తి; రూపమ్ అస్తి; రసః అస్తి. అస్తి అంటే ఉనికి లేదా సత్. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ఆభాసమ్ పదం వేశాడు. ఆభాసమ్ అంటే ప్రకటితం. ఏమిటి ప్రకటితమయింది? అన్ని ఇంద్రియ వ్యాపారాలద్వారా బ్రహ్మయొక్క సత్ అంశ ప్రకటితమవుతున్నది.

సర్వేంద్రియవివర్జితమ్ – కాని అదే సమయంలో సత్‌బ్రహ్మ ఇంద్రియాలకు లేదా ఇంద్రియవస్తువులకు భిన్నంగా ఉంది. అంటే ఇంద్రియాలు బ్రహ్మయొక్క స్వస్వరూపం కాదు. కాంతి చెయ్యిని చూపిస్తోంది; చెయ్యివల్లనే కాంతి ప్రకటితమవుతోంది నిజమే కాని చెయ్యి కాంతిలో ఒక భాగం కాదు. చెయ్యి కాంతిలో భాగం కాదు, కాంతి కూడా చేతిలో ఒక భాగం కాదు. చెయ్యి కాంతిలో ఒక భాగం అయితే, కాంతి ఎక్కడ ఉంటే అక్కడ చెయ్యి ఉండి తీరాలి. అదే విధంగా జగత్తుద్వారా బ్రహ్మను అర్థం చేసుకుంటాము కాని జగత్తు బ్రహ్మలో ఒక భాగం కాదు. బ్రహ్మ అసంగం. బ్రహ్మ ఇంద్రియాలకు అతీతం.

సర్వభృత్ చ – ఈ సత్‌బ్రహ్మ అన్నింటికీ ఆధారం. అంటే సర్వాధారం. ఎలా చెప్పగలము? బ్రహ్మవల్లనే అన్నింటికీ ఉనికి ఉంది. ఎలాగైతే బంగారంవల్లనే ఆభరణాలకు ఉనికి ఉందో, అలాగే బ్రహ్మవల్లనే జగత్తుకు ఉనికి ఉంది. అందువల్ల బ్రహ్మ సర్వాధారం.

అసక్తమ్ – బ్రహ్మ జగత్తులోని వస్తువులకు భిన్నంగా ఉంది అంటే ఆ వస్తువులు బ్రహ్మయొక్క స్వస్వరూపం కాదు. ఆకాశంలాగా శుద్ధం. ఆకాశం అన్నిటికీ ఆధారం కాని, ఏదీ ఆకాశంలో ఒక భాగం కాదు. సర్వభృత్ అంటే అధ్యారోపం, అసక్తమ్ అంటే అపవాదం.

సర్వేంద్రియగుణాభాసమ్ – అధ్యారోపం
సర్వేంద్రియవివర్జితమ్ – అపవాదం

గ్లాసుతో నీళ్ళను తీసుకోవటం అధ్యారోపం, గ్లాసుని వదిలి నీళ్ళని మాత్రమే త్రాగటం అపవాదం.

నిర్గుణం గుణభోక్తృ చ – గుణభోక్తృ అంటే అన్ని గుణాలతో ఉన్నవాడు. ఎలా చెప్పగలము? గ్రీన్‌కలర్ ఈజ్, ప్రాపర్టీ ఈజ్ పదాలలో ఈజ్‌నెస్ సత్‌ను చూపిస్తుంది. ఆకుపచ్చరంగు ఉంది, ఈ గుణం ఉంది అనే వాక్యాల్లో ఉంది ఉనికిని అంటే సత్‌ను సూచిస్తుంది. మళ్ళీ నిర్గుణం అంటే ఆ సత్‌కు గుణాలు అంటవు. గుణాల మధ్యలో ఉన్నా కూడా బ్రహ్మ నిర్గుణం. బ్రహ్మయొక్క స్వస్వరూపం నిర్గుణం బ్రహ్మ.

దీనికి సినిమా స్క్రీన్ ఉదాహరణగా తీసుకోవచ్చు. సినిమా తెరమీద ఆడే సినిమాలో రక్తం ఏరులై ప్రవహించినా, తెరకు రక్తం అంటదు; అగ్నిజ్వాలలు ఎగసిపడినా తెర కొంచెంకూడా కాలదు; హోరున వర్షం కురిసినా తెర తడవదు. సినిమాలో ఏం జరిగినా తెర చెక్కుచెదరదు. అదే విధంగా ఎన్ని గుణాల మధ్య ఉన్నా అవి బ్రహ్మను మలినం చెయ్యలేవు. గుణాలు బ్రహ్మయొక్క స్వస్వరూపం కాదు. బ్రహ్మ నిర్గుణం బ్రహ్మ.

శ్లో. 16 **బహిరంతశ్చ భూతానామ్ అచరం చరమేవ చ ।**
సూక్ష్మత్వాత్ తదవిజ్ఞేయం దూరస్థం చాంతికే చ తత్ ॥
బహిః, అంతః, చ, భూతానామ్, అచరమ్, చరమ్, ఏవ, చ,
సూక్ష్మత్వాత్, తత్, అవిజ్ఞేయమ్, దూరస్థం, చ, అంతికే, చ, తత్ ॥

భూతానామ్	=	చరాచరప్రాణులన్నింటికిని	సూక్ష్మత్వాత్	=	అతిసూక్ష్మరూపుడగుటవల్ల
బహిః, అంతః, చ	=	బయట, లోపల, పరిపూర్ణుడై యుండువాడు	అవిజ్ఞేయమ్	=	తెలిసికొనశక్యము గానివాడు
			చ	=	అలాగే
చరమ్, అచరమ్	=	చరాచరరూపుడును	అంతికే, చ	=	అతిసమీపమునందును
ఏవ	=	అతడే	దూరస్థమ్	=	దూరమునందును
చ	=	ఇంకా	తత్, చ	=	ఉందువాడు అతడే
తత్	=	అతడు			

తత్ భూతానామ్ బహిః అన్తః చ (అస్తి), అచరమ్ చరమ్ చ ఏవ (అస్తి),
తత్ సూక్ష్మత్వాత్ అవిజ్ఞేయమ్ (అస్తి), దూరస్థమ్ చ అన్తికే చ (అస్తి) ॥

తా: చరాచరప్రాణులన్నింటికిని బయట, లోపల, పరిపూర్ణుడై యుండువాడు, చరాచరరూపుడును అతడే ఇంకా అతడు అతిసూక్ష్మరూపుడగుటవల్ల తెలిసికొనశక్యము గానివాడు అలాగే అతి సమీపమునందును, దూరమునందును (ఉండువాడు) అతడే.

ఈ సత్‌బ్రహ్మ శరీరంలోనే లేదు, బయట కూడా ఉన్నాడు. చెయ్యి-కాంతి ఉదాహరణను మర్చిపోకూడదు. కాంతి చేతిమీదనే లేదు, చెయ్యి బయట కూడా ఉంది. మరయితే నాకు ఎందుకు తెలియటం లేదంటే, కాంతిని ప్రకటింపజేసే మాధ్యమం లేదు కాబట్టి తెలియటం లేదు. ఇంకోవిధంగా చెప్పాలంటే చేతిమీద కనిపించే కాంతిని వ్యక్తప్రకాశం అనీ, కనబడని కాంతిని అవ్యక్తప్రకాశం అనీ అంటారు.

అదే విధంగా చైతన్యం ఈ శరీరంలోనూ ఉంది, మీ శరీరంలోనూ ఉంది; రెండు శరీరాల మధ్యా ఉంది. నిజానికి ఇక్కడ ఖాళీగా ఉంది అనే వాక్యంలో ఏమీ లేదనిపించినా ఉంది పదం ఉంది, అంటే ఉనికి ఉంది. అంటే శూన్యంలో కూడా ఉనికి ఉంది.

బహిరంతశ్చ భూతానామ్ - బహి అంటే శరీరం బయట; అంతః అంటే లోపల. బ్రహ్మ బాహ్యంగానూ, ఆంతరంగానూ కూడా ఉంది.

అంతర్బహిశ్చ సర్వం వ్యాప్య నారాయణః స్థితః

నారాయణుడు అంటే శంఖచక్ర గదాధారి. అంటే రూపం ఉన్న భగవంతుడు. ఆయనను అంతర్బహిశ్చ సర్వం అని అన్నప్పుడు నిర్గుణబ్రహ్మ, సర్వవ్యాపకుడు, శుద్ధసత్ బ్రహ్మ అని అర్థం చేసుకోవాలి.

భూతాని అంటే అన్ని జీవుల్లోనూ. బ్రహ్మ అన్ని జీవుల్లోనూ బయటా, లోపలా ఉన్నాడు.

అచరం చరమేవ చ - బ్రహ్మ చరాచరరూపం. గీతలో కొన్ని భాగాలు అర్థమయీ కానట్టుగా ఉంటాయి. వాటిని అర్థం చేసుకోడానికి చాలా సూక్ష్మబుద్ధి కావాలి. కదిలే వస్తువు స్థిరంగా ఉండదు; స్థిరంగా ఉంటే వస్తువు కదలలేదు. అలాంటప్పుడు బ్రహ్మ స్థిరమూ, అస్థిరమూ రెండూ ఎలా అవుతుంది? సత్ నిజంగా కదలదు కాని, సత్‌ను ప్రకటింపజేసే మాధ్యమం కదిలినప్పుడు, కదిలినట్టుగా అనిపిస్తుంది.

మనం ఎప్పుడూ చూసే చెయ్యి-కాంతి ఉదాహరణనే తీసుకుందాము. కాంతి సర్వవ్యాపకం. దానికి చలనం లేదు. సర్వవ్యాపకం కాబట్టి కదలలేదు కూడా. కాని చేతిని ఒకచోట పెడితే, అక్కడ కాంతి ప్రకటితం అవుతుంది; ఇంకొకచోటికి మారిస్తే అక్కడకు కాంతి కదిలినట్టుగా కనిపిస్తుంది. అంటే చెయ్యి ఎటు మారితే, అటు కాంతి కదిలినట్టు కనిపిస్తుంది.

దీనికి ఇంకొక ఉదాహరణ కూడా చూశాము అంతకుముందు. మీరు సెలవులకు ఊరువెళ్ళి, మళ్ళీ మద్రాసుకు తిరిగివస్తున్నారు అనుకుందాము. మద్రాసు ముందు స్టేషను బేసిన్‌బ్రిడ్జి. బేసిన్‌బ్రిడ్జి దగ్గరకు రైలు రాగానే మీరేమంటారు? 'మద్రాసు వచ్చింది,' అంటారు. నిజానికి మద్రాసు వస్తుందా, రైలు వెళుతుందా? రైలే కదులుతుంది; కాని మీరేం చేస్తున్నారు? కదిలే రైలు లక్షణాన్ని కదలని ఊరుకు ఆపాదిస్తున్నారు.

కదిలే భూమి లక్షణాన్ని సూర్యునికి ఆపాదిస్తాము. సూర్యోదయం సమయం, సూర్యాస్తమయం సమయాలు ప్రతిరోజూ వార్తాపత్రికల్లో చూస్తాము. నిజానికి వైజ్ఞానశాస్త్రపరంగా మనకు తెలుసు, సూర్యోదయం కాని, సూర్యాస్తమయం కాని లేవని. అంటే కదిలే భూమి లక్షణాన్ని కదలని సూర్యునికి ఆపాదిస్తాము. అలాగే కదిలే చెయ్యి లక్షణాన్ని కదలని కాంతికి ఆపాదిస్తాము.

లైటుహౌస్‌లోని లైటును చూసినా కూడా ఈ విషయం అర్థమవుతుంది. లైటుహౌసునుంచి మూడు లైట్లు వస్తున్నట్టుగా, అది అన్నివైపులా తిరుగుతున్నట్టుగా అనిపిస్తుంది. కాని నిజానికి లైటుహౌసులోకి వెళ్ళి చూస్తే ఆశ్చర్యపోతారు. ఒకటే లైటు ఉంటుంది అక్కడ. అది కూడా కదలకుండా స్థిరంగా ఉంటుంది. ఏకం అనేకంగా కనిపిస్తోంది; అచలం చలంగా అనిపిస్తోంది. దానిముందు పెట్టిన పరికరంద్వారా అది సాధ్యం అవుతోంది. ఇలా ఒక వస్తువుయొక్క లక్షణాన్ని ఇంకొకదానికి ఆపాదించటాన్ని **ధర్మ అధ్యాస** అంటారు. ఆ విధంగా శరీరం ప్రయాణం చేస్తుంది, మనస్సు ప్రయాణం చేస్తుంది, జీవరాశులు ప్రయాణం చేస్తాయి, కాని చైతన్యానికి లేదా ఉనికికి ప్రయాణం లేదు. అందువల్ల అచలం చలంగా కనిపిస్తుంది.

దూరస్థం చాంతికే చ తత్ – దూరస్థం అంటే చాలా దూరంగా ఉంది. భక్తిమార్గంలో భగవంతుడు ఎక్కడో దూరంగా వైకుంఠంలో ఉన్నాడనీ, మనం ఆయనవైపు రెండు అడుగులు వేస్తే, భగవంతుడు మనవైపు నాలుగు అడుగులు వేస్తాడనీ అంటారు. భగవంతుడు అలా మనవైపు అడుగులు వేస్తాడంటే మనకు ఆనందభాష్పాలు వస్తాయి కాని, భగవంతుడు సర్వవ్యాపకుడు. మనం ఆయనకు పూజ చేసేటప్పుడు అనంతాయనమః అంటాము కూడా. కాని అది ఆలోచించకుండా భగవంతుడు మనవైపు పది అడుగులు వేస్తాడని అపోహ పడతాము. అందువల్ల దూరస్థమ్ అంటాము కాని కృష్ణపరమాత్మ **అంతికే చ తత్** అంటున్నాడు.

భగవంతుడు దూరంగా ఉన్నాడంటే ఏమని అర్థం చేసుకోవాలి? ఎవరైనా భగవంతుడు వైకుంఠంలో ఉన్నాడని అంటే మీరేమనాలి? మీరు ఇంకొక పదం కలిపి, భగవంతుడు వైకుంఠంలో **కూడా** ఉన్నాడు అనాలి. అలాగే ఎవరైనా భగవంతుడు కైలాసంలో ఉన్నాడంటే, కైలాసంలో **కూడా** ఉన్నాడు అనాలి. భగవంతుడు మీ హృదయంలో **కూడా** ఉన్నాడు. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే భగవంతుడు అంతటా ఉన్నాడు. దూరస్థం చాంతికే చ తత్ అంటే అర్థం అది.

దీనికి శంకరాచార్యులవారు ఇంకొక వివరణ కూడా ఇస్తారు. జ్ఞానికి బ్రహ్మ చాలా దగ్గరగా ఉన్నాడని తెలుసు; అజ్ఞాని బ్రహ్మ ఎక్కడో దూరంగా ఉన్నాడని అనుకుని, బాహ్యంగా వెతుకుతాడు. జ్ఞానికి బ్రహ్మ చాలా దగ్గరగా ఉన్నాడని కూడా కాదు, తానే బ్రహ్మ అని తెలుసు. బ్రహ్మ అంతటా ఉంటే, నాకెందుకు తెలియటం లేదు?

సూక్ష్మత్వాత్ – బ్రహ్మ సూక్ష్మంగా ఉండటంవల్ల తెలియటంలేదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే బ్రహ్మకు గుణాలు లేవు కాబట్టి తెలియదు. ఒక వస్తువు శబ్దం చేస్తే, ఆ శబ్దాన్నిబట్టి ఆ వస్తువును గుర్తు పట్టవచ్చు; వస్తువును ముట్టుకోగలిగితే స్పర్శనుబట్టి చెప్పవచ్చు; రంగు, రూపు ఉంటే కంటితో చూసి చెప్పవచ్చు. అంటే ఆ వస్తువుకున్న ఏదో ఒక గుణం మీకు దాని గురించి తెలుసుకోవటానికి తోడ్పడుతుంది.

అవిజ్ఞేయమ్ – బ్రహ్మకు గుణాలు లేవు కాబట్టి తెలుసుకోవటం చాలా కష్టం. గుణాలు ఎక్కువ ఉంటే తేలికగా తెలుసుకోవచ్చు; తక్కువ ఉంటే తెలుసుకోవటం కష్టం. పృథివికి ఐదుగుణాలు ఉన్నాయి.

పంచభూతాలు	**గుణాలు**
పృథివి	శబ్దం, స్పర్శ, రూపం, రసం, గంధం
నీరు	శబ్దం, స్పర్శ, రూపం, రసం
అగ్ని	శబ్దం, స్పర్శ, రూపం
వాయువు	శబ్దం, స్పర్శ
ఆకాశం	శబ్దం

ఆకాశం అన్నింటిలోకి సూక్ష్మం. ఆకాశానికి ఒక గుణమే ఉంది. అందువల్ల ఆకాశాన్ని అర్థం చేసుకోవటం కష్టం. అలాంటిది బ్రహ్మ ఆకాశం కన్నా సూక్ష్మం. సూక్ష్మాతి సూక్ష్మం. బ్రహ్మ నిర్గుణంబ్రహ్మ కాబట్టి నిర్గుణబ్రహ్మను అర్థం చేసుకోవటం ఇంకా కష్టం.

శ్లో. 17 **అవిభక్తం చ భూతేషు విభక్తమివ చ స్థితమ్ ।**
భూతభర్తృ చ తద్ జ్ఞేయం గ్రసిష్ణు ప్రభవిష్ణు చ ॥
అవిభక్తమ్, చ, భూతేషు, విభక్తమ్, ఇవ, చ, స్థితమ్,
భూతభర్తృ, చ, తత్, జ్ఞేయమ్, గ్రసిష్ణు, ప్రభవిష్ణు, చ ॥

అవిభక్తమ్, చ = విభాగరహితుడై ఆకాశము వలె పరిపూర్ణరూపుడై యున్నను
భూతేషు = చరాచర ప్రాణుల రూపములలో
విభక్తమ్ = వేర్వేరుగా
ఇవ, స్థితమ్ = ఉన్నట్లు గోచరించువాడును
తత్, జ్ఞేయమ్ = తెలిసికొనదగిన ఆ పరమాత్మ
ప్రభవిష్ణు, చ = బ్రహ్మరూపములో సృష్టి చేయువాడును
భూతభర్తృ, చ = విష్ణురూపములో ప్రాణులను ధరించి, పోషించువాడును
గ్రసిష్ణు, చ = రుద్రరూపములో లయమొనర్చువాడును అయియున్నాడు

తత్ జ్ఞేయమ్ అవిభక్తమ్ చ భూతేషు విభక్తమ్ ఇవ స్థితమ్,
భూత-భర్తృ చ గ్రసిష్ణు చ ప్రభవిష్ణు చ (అస్తి) ॥

తా: విభాగరహితుడై ఆకాశము వలె పరిపూర్ణరూపుడై యున్నను చరాచర ప్రాణుల రూపములలో వేర్వేరుగా ఉన్నట్లు గోచరించువాడును, తెలిసికొనదగిన ఆ పరమాత్మ, బ్రహ్మరూపములో సృష్టి చేయువాడును, విష్ణురూపములో ప్రాణులను ధరించి, పోషించువాడును, రుద్రరూపములో లయమొనర్చువాడును అయియున్నాడు.

అవిభక్తమ్ – ఆ బ్రహ్మ కూడా ఆకాశంలాగా విభజించ వీలులేనిది. విభక్తం అంటే భాగాలు ఉన్నది; అవిభక్తం అంటే భాగాలు లేనిది.

భూతేషు విభక్తమివ స్థితమ్ – కాని జీవులలో విభజించబడినట్టుగా ఉన్నాడు. సర్వవ్యాపకుడైన బ్రహ్మకు భాగాలు లేవు, కాని ఆ బ్రహ్మను ప్రతిబింబింపజేసే మాధ్యమం లేక తెలియటంలేదు. కాంతిని చేతిమీద మాత్రమే గమనించినట్టుగా, బ్రహ్మ మాధ్యమం ఉన్నచోటనే తెలుస్తున్నాడు. అంతేకాదు కాంతికి విభాగాలు ఉన్నట్టుగా పొరపాటు పడుతున్నాము. లైటుహౌస్ ఉదాహరణ మర్చిపోకూడదు. అందులో ఉన్నది ఒకటే లైటు కాని అది బయటకు వచ్చేసరికి మూడుగా కనిపిస్తున్నది. అలా ఉన్నది ఒకటే బ్రహ్మ, కాని అనేకంగా కనిపిస్తున్నాడు.

తద్ జ్ఞేయమ్ – అటువంటి పరమాత్మను తెలుసుకోవాలి.

భూతభర్తృ చ గ్రసిష్ణు ప్రభవిష్ణు చ – ఆ బ్రహ్మ సృష్టిస్థితిలయకారణం. ప్రభవః అంటే ఉత్పత్తి, ష్ణు అంటే కారణం. ప్రభవిష్ణు అంటే సృష్టికారణం; గ్రసిష్ణు అంటే లయకారణం; భూతభర్తృ అంటే స్థితికారణం. భర్తృ అంటే భరించేవాడు. కుటుంబబాధ్యతను భరిస్తాడు కాబట్టి పురుషుణ్ణి భర్త అంటారు. భూతభర్తృ అంటే సర్వజీవరాశికి భర్త, అంటే స్థితికారణం.

> **యతో వా ఇమాని భూతాని జాయన్తే, యేన జాతాని జీవన్తి**
> **యత్ప్రయన్త్యభిసంవిశంతి** – తైత్తిరీయం

ఇప్పటిదాకా బ్రహ్మ గురించిన కొన్ని నిర్వచనాలు చూశాము. నిర్గుణబ్రహ్మ, సర్వగతం, ఏకం, అఖండం, సద్రూపం. ఇలా పంచజ్ఞానేంద్రియాలకు అందని బ్రహ్మ ఉన్నాడా అనే అనుమానం కలుగవచ్చు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ తరువాత చెబుతాడు, బ్రహ్మను అర్థం చేసుకోవటానికి మనస్సును సూక్ష్మతరంగా చేసుకోవాలని. శాస్త్రం చెప్పే పద్ధతి ఆకాశఉపాసన. ఆకాశానికి స్పర్శ, రూప, రస, గంధాలు లేవని చూశాము. ఆకాశానికి ఒక్క గుణమే ఉంది. అది శబ్దం. ఆకాశాన్ని మనం చూడలేకపోయినా మనం ఆ పదం వాడుతూ ఉంటాము. ఆకాశం అంటే ప్రదేశం. ఎవరైనా ఈ గదిలోకి వస్తే, 'ఇదుగో ఇక్కడ ప్రదేశం ఉంది, ఇలా వచ్చి కూర్చో,' అంటాము. కాని నిజానికి ఆకాశానికి రూపంలేదు. అది కంటికి కనబడదు, కాని అది సర్వవ్యాపకం. అలాంటి సూక్ష్మమైన ఆకాశంమీద ధ్యానం చెయ్యమంటుంది శాస్త్రం.

> **సర్వమిత్యాకాశే। తత్ ప్రతిష్ఠేత్యుపాసీత। ప్రతిష్ఠావాన్ భవతి।**
> **తన్మహ ఇత్యుపాసీత। మహాన్ భవతి।** – తైత్తిరీయం

అన్ని భూతాల్లోకి అత్యంత సూక్ష్మమైనది ఆకాశం. ఆకాశంకన్నా సూక్ష్మం బ్రహ్మ. అందువల్ల అత్యంత సూక్ష్మమైన ఆకాశంమీద ధ్యానం చేస్తే మనస్సు కూడా సూక్ష్మమవుతుంది.

> **యత్తత్ ప్రవక్ష్యామి యజ్ఞాత్వాఽమృతమశ్నుతే**

ఆ బ్రహ్మజ్ఞానం పొందితే అమృతం పొందుతారు. అందువల్ల అటువంటి బ్రహ్మను వర్ణించటానికి కంకణం కట్టుకున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 18 **జ్యోతిషామపి తజ్జ్యోతిః తమసః పరముచ్యతే ।**
జ్ఞానం జ్ఞేయం జ్ఞానగమ్యం హృది సర్వస్య విష్ఠితమ్ ॥
జ్యోతిషామ్, అపి, తత్, జ్యోతిః, తమసః, పరమ్, ఉచ్యతే,
జ్ఞానమ్, జ్ఞేయమ్, జ్ఞానగమ్యమ్, హృది, సర్వస్య, విష్ఠితమ్ ॥

తత్	= ఆ పరబ్రహ్మ	జ్ఞానగమ్యమ్	= తత్త్వజ్ఞానముద్వారా ప్రాప్యుడును ఇంకా
జ్యోతిషామ్ అపి	= జ్యోతులకు	సర్వస్య, హృది	= సకల ప్రాణుల హృదయములందును
జ్యోతిః	= పరంజ్యోతి	విష్ఠితమ్	= విశేషముగా స్థితమై యుండువాడు
తమసః, పరమ్	= చీకటిని కూడా		
ఉచ్యతే	ప్రకాశింపజేయగలదు		
జ్ఞానమ్	= ఆ పరమాత్మ జ్ఞానస్వరూపుడును		
జ్ఞేయమ్	= తెలిసికొనదగినవాడును		

తత్ జ్యోతిషామ్ అపి జ్యోతిః (అస్తి), తమసః పరమ్ ఉచ్యతే, (తత్)
జ్ఞానమ్, జ్ఞేయమ్, జ్ఞానగమ్యమ్ (అస్తి), సర్వస్య హృది విష్ఠితమ్ (అస్తి) ॥

తా: ఆ పరబ్రహ్మ జ్యోతులకు పరంజ్యోతి, చీకటిని కూడా ప్రకాశింపజేయగలదు.ఆ పరమాత్మ జ్ఞానస్వరూపుడును, తెలిసికొనదగినవాడును, తత్త్వజ్ఞానముద్వారా ప్రాప్యుడును ఇంకా సకల ప్రాణుల హృదయములందును విశేషముగా స్థితమై యుండువాడు.

ఈ శ్లోకంలో సద్రూపబ్రహ్మే చిద్రూపబ్రహ్మ అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇంతవరకూ సత్‌రూపంలో ఉన్న బ్రహ్మ, శుద్ధసత్, నిర్గుణబ్రహ్మ, చిత్‌రూపంలో ఉన్న ఆత్మ ఒక్కటే. చిత్ అంటే చైతన్యం. ఇంతకుముందే చైతన్యంయొక్క ఐదు లక్షణాలను చూశాము. వాటిని మళ్ళీ ఇక్కడ గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. ఆ చైతన్యాన్ని వివరించటానికి కృష్ణపరమాత్మ ఉపనిషత్తుల్లో వాడిన పదాన్ని వాడుతున్నాడు. భగవద్గీత ఉపనిషత్తుల సారం అని చూశాము. అందువల్ల ఉపనిషత్తుల్లో వర్ణించిన బ్రహ్మ గురించిన వర్ణన వస్తే ఉపనిషత్తులకు వెళ్ళకుండా కుదరదు.

హిరణ్మయే పరేకోశే విరజం బ్రహ్మనిష్కలమ్
తచ్ఛుభ్రం జ్యోతిషాం జ్యోతిః తద్యదాత్మవిదో విదుః – ముండకం

న తత్ర సూర్యో భాతి న చంద్రతారకం నేమా విద్యుతో భాన్తి కుతోఽ యమగ్నిః
తమేవ భాన్తమనుభాతి సర్వం తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతి – ముండకం

ఇందులో రెండవ మంత్రాన్ని దీపారాధన చేసేటప్పుడు ఆలయాల్లో పఠిస్తారు. **జ్యోతిషాం జ్యోతిః** – జ్యోతులకు జ్యోతి. కేనోపనిషత్తులో కన్నుకు కన్ను, చెవికి చెవి, మనస్సుకు మనస్సు అని వస్తుంది.

వేదాంతంలో జ్యోతి పదాన్ని ఒక సాంకేతిక అర్థంతో వాడతారు. జ్యోతి అంటే దేని సమక్షంలో అయితే తక్కిన వస్తువులు తెలుస్తాయో దాన్ని జ్యోతి అంటారు. ఆ నిర్వచనం ప్రకారం ఆకాశంలో ఉండే ప్రకాశవంతమైనవన్నీ

జ్యోతులే. అంటే సూర్యుడు, చంద్రుడు, నక్షత్రాలు, మెరుపు – అన్నీ జ్యోతులే. పగలు సూర్యకాంతిలో వస్తువులన్నీ తెలుస్తున్నాయి; రాత్రి చంద్రుని వెన్నెలకాంతిలో వస్తువులన్నీ తెలుస్తున్నాయి; అమావాస్యరాత్రి అగ్ని సమక్షంలో తెలుస్తాయి.

ఈ సూత్రాన్ని ఆధారంగా చేసుకుని, ఉపనిషత్తు ఇంద్రియాలను, మనస్సును కూడా జ్యోతి అంటుంది. ఎందుకంటే, ఇంద్రియాల సమక్షంలోనే వస్తువుల ఉనికి మనకు తెలుస్తోంది; ఇంద్రియాలు వాడకపోతే అవి తెలియటంలేదు. అన్నింటినీ తన సమక్షంలో ప్రకాశింపజేసే సూర్యుడు కూడా గుడ్డివాని ముందు ప్రకాశించలేదు. అంటే కన్ను ఒక జ్యోతి. ముక్కు పనిచెయ్యకపోతే వాసనలు తెలియవు. అంటే ముక్కు ఒక జ్యోతి. ఆ విధంగా ప్రతి ఒక్క ప్రమాణం కూడా జ్యోతే. తర్కం కూడా ఒక జ్యోతే. ఎందుకంటే తర్కంద్వారా కొన్ని విషయాలు తెలుస్తాయి.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో **స్వయంజ్యోతిర్బ్రాహ్మణము** అని ఒక బ్రాహ్మణము ఉంది. అది జ్యోతుల గురించి చెప్పుకుంటూ వస్తుంది. పగలు సూర్యుని కాంతిలో, రాత్రి చంద్రుని కాంతిలో, చీకటిలో అగ్నికాంతిలో చూస్తామని చెబుతూ, అగ్ని కూడా అందుబాటులో లేనప్పుడు, శబ్దం లేదా వాక్కు ఒక జ్యోతి అంటుంది. ఎవరైనా మీ ఇంటికి వచ్చినప్పుడు కరెంటుపోయి, గదంతా చీకటిగా ఉంటే మీరేం చేస్తారు? 'అదిగో అక్కడ బల్ల ఉంది; కొంచెం పక్కకు జరుగు; రెండడుగులు ముందుకు రా, మళ్ళీ పక్కకు జరుగు,' అంటూ మాటలతో సూచనలను ఇస్తారు. వాచాగ్ని ఒక జ్యోతి ఆ సందర్భంలో.

మళ్ళీ వెనక్కి ఇంద్రియాలకు వెళితే, కన్ను ఒక జ్యోతి అనీ, సూర్యుడు అంతలా ప్రకాశిస్తున్నా కన్ను చూడందే తెలియదనీ చూశాము. కాని కన్ను చూసినా దానివెనుక మనస్సు లేకపోతే, తను చూసిన దాని అందాన్ని కన్ను ఆస్వాదించలేదు. అంటే సూర్యోదయం ఎంత అందంగా కన్నుకు కనబడుతున్నా కూడా మనస్సు స్పందించకపోతే, ఆ అందాన్ని అనుభవించలేము. అందువల్ల మనస్సు ఒక జ్యోతి. కాని ఆ మనస్సును సాక్షిగా చూసేది ఒకటుంది. ఆలోచనలు ఉన్న, ఆలోచనలు లేని మనస్సును సాక్షిగా చూసేది సాక్షిచైతన్యం లేదా ఆత్మ. అందువల్ల సూర్యుడు, ఇంద్రియాలు, మనస్సు జ్యోతులు అయితే ఆత్మ జ్యోతిషాం జ్యోతి. ఆ చైతన్యం కనుక లేకపోతే తక్కిన జ్యోతులను చూడలేము. ఐన్‌స్టీన్ మెదడును మ్యూజియంలో దాస్తే, అంత శక్తివంతమైన మెదడును 2+2 ఎంత అని అడిగితే, అది చెప్పలేదు. ఎందుకు? దానివెనుక చైతన్యం లేదు కాబట్టి. అందువల్ల ఆత్మను జ్యోతిషాం జ్యోతి అంటారు.

జ్యోతిషామపి తజ్జ్యోతిః – అదే పదాన్ని కృష్ణపరమాత్మ ఇక్కడ వాడుతున్నాడు. ఆత్మ జ్యోతులకే జ్యోతి. తక్కిన జ్యోతులన్నీ ఆత్మజ్యోతి సమక్షంలోనే ప్రకాశిస్తాయి.

పరం తమసః ఉచ్యతే – అంతేకాదు, ఈ జ్యోతి ఎంత ప్రత్యేకమైనదంటే, అది చీకటిని కూడా ప్రకాశింపజేయగలదు.

ఇది చాలా అద్భుతమైన విషయం. మామూలు కాంతిని దేన్నైనా తీసుకోండి. అది ఈ గోడను, ఇక్కడ ఉన్న వ్యక్తులను, మీ తలను, ఈ పుస్తకాన్ని, అందులోని అక్షరాలను, అలా దేన్నైనా ప్రకాశింపజేయగలదు; కాని

ఒక్కదాన్ని మాత్రం చూపించలేదు. అది ఏమిటో తెలుసా? చీకటిని! చీకటిని చూడటానికి టార్చ్‌లైటు వేసిన మరుక్షణం ఏమవుతుంది? చీకటి మటుమాయమవుతుంది.

దీనికి చిన్మయానందస్వామి ఒక అద్భుతమైన కథను చెబుతారు. ఎవరో వెళ్ళి, సూర్యభగవానునికి చెప్పారుట, 'నిశిరాత్రి అని చాలా అందమైన స్త్రీ ఉంది, నువ్వు ఆమెను పెళ్ళి చేసుకో.' సంస్కృతంలో రాత్రిపదం స్త్రీలింగం. మనకు రాత్రిః సూక్తమ్ కూడా ఉంది. సహజంగా సూర్యభగవానునికి ఆసక్తి కలిగింది, ఆమెను వెతుక్కుంటూ బయలుదేరాడు. ఆమె భూగోళానికి అటువైపు ఉంది అన్నారుట. కష్టపడి అక్కడికి వెళితే, ఇటులేదు, అటువైపు ఉంది అన్నారుట. అలా సూర్యభగవానుడు నిశాదేవిని వెతుకుతూనే ఉన్నాడు. అలా వచ్చినవే సూర్యోదయం, సూర్యాస్తమయం. ఎందుకు? సూర్యకాంతి ఉన్నచోట చీకటికి చోటులేదు. అంటే సూర్యకాంతి ఎంత శక్తివంతమైనదైనా కూడా చీకటిని ప్రకాశింపజేయలేదు అంటే చూపించలేదు.

చైతన్యం ఒక్కటే చీకటిని కూడా చూపించగలదు. చీకటంటే ఏమిటో మీకు చూపిస్తున్నది ఏమిటనుకున్నారు? కళ్ళు కావు. కళ్ళు వెలుతురు ఉంటేనే పనిచేస్తాయి. మరి అన్నింటినీ చూపించే కళ్ళు చీకటిని చూపించలేకపోతే, చీకటిని చూపించేది ఏమిటి? చీకటి గురించి తెలుసుకునేలా చేసేది ఏమిటి? అది ప్రత్యేక జ్యోతి. అదే చైతన్యం. తక్కిన జ్యోతులు ఉంటే, చీకటి తొలగిపోతుంది; కాని చైతన్యం ఒక్కటే చీకటితో కూడా కలిసి ఉండగలదు. అందువల్ల దాన్ని తమసః పరముచ్యతే అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. పరం అంటే ఇంకొకటి లేనిది; అదే ఆత్యంతిక జ్యోతి, అదే చైతన్యం.

జ్ఞానం జ్ఞేయం జ్ఞానగమ్యం హృది సర్వస్య విష్ఠితమ్ – అంతేకాదు, ఈ సత్, చిత్ బ్రహ్మే అన్నింటిలోనూ ఉన్నాడు. సర్వం బ్రహ్మమయం జగత్. ఈ నిర్వికార చైతన్యమే, సవికారప్రపంచంగా కనిపిస్తుంది. అదెలా సాధ్యం?

విజ్ఞానశాస్త్రం కూడా రూపంలేని శక్తి, రూపం ఉన్న పదార్థంగా మారుతుంది అంటుంది. అదేవిధంగా వేదాంతం రూపంలేని బ్రహ్మ, జగత్కారణం అనీ, ఈ జగత్తు అంతటా ఉపాదాన కారణంగా భాసిల్లుతున్నాడనీ అంటుంది. ఆ బ్రహ్మే ప్రమాతా, ప్రమాణం, ప్రమేయం కూడా. సర్వం బ్రహ్మమయం జగత్. జ్ఞానం అంటే తెలుసుకునే ప్రమాణం; జ్ఞేయం అంటే తెలుసుకోబడే బ్రహ్మ; జ్ఞానగమ్యం అంటే ఆ జ్ఞానం పొందితే, చేరుకోవాలనుకునే గమ్యం కూడా బ్రహ్మే.

ఈ బ్రహ్మను ఎక్కడ తెలుసుకోవాలి? బ్రహ్మ సర్వవ్యాపకుడు అయినా, ఒకచోట తెలుసుకోవాలి. విద్యుచ్ఛక్తి అంతటా ఉన్నా, అది తిరుగుతున్న ఫ్యానులో తెలుస్తుంది లేదా వెలుగుతున్న లైటులో తెలుస్తుంది. ఒకవేళ రెండూ లేకపోతే, ప్లగ్‌పాయింట్ దగ్గర టెస్టర్ పెట్టిచూస్తే తెలుస్తుంది.

అదేవిధంగా సత్, చిత్ బ్రహ్మ అంతటా ఉన్నా, బ్రహ్మను తెలుసుకునే ప్లగ్‌పాయింట్ ఏమిటి? మనమే! అంటే మన తలమీద టెస్టర్ పెట్టి చూడాలా అనకండి వెంటనే!

సర్వస్య హృది విష్ఠితమ్ – చైతన్యం అంతటా ఉన్నా, దాన్ని తెలుసుకునేది మనస్సులోనే. హృది అంటే మనస్సు. శాస్త్రం ప్రకారం మనస్సు హృదయంలో ఉంటుంది. మీకు చైతన్యం ఉందని మీకు తెలుస్తుంది కాని ఎదుటివారికి

తెలియదు. అందువల్ల చైతన్యాన్ని ఎలా అర్థం చేసుకోవాలి? ఒక్కటే మార్గం ఉంది. నేను చైతన్యం ఉన్న జీవిని అని అర్థం చేసుకుంటే చాలు. నువ్వు ఉన్నావా అని అడిగితే ఎవరూ, 'నేను ఉన్నానో లేనో నా భార్యను అడిగి చెబుతాను,' అనరు. నేను ఉన్నాను అంటే నాలో చైతన్యం ఉందని అర్థం.

నా మనస్సులో జరుగుతున్నది నాకు తెలుస్తున్నది. నా మనస్సులో ఏర్పడే ఆలోచనలు నాకు తెలుస్తున్నాయి; బయటనుంచి వినిపిస్తున్న మాటలు నాలో ఆలోచనలను ఏర్పరుస్తున్నాయి. ఆ మాటలు నాకు అర్థమవుతున్నాయో లేదో కూడా నాకు తెలుస్తోంది. తెలుస్తోంది కాబట్టే, నాకు అర్థమయింది అనో, అర్థం కాలేదనో చెబుతున్నాను. ఆ ఆలోచనలు మాయమై, మనస్సు శూన్యంగా ఉన్నా కూడా నాకు తెలుస్తోంది. ఎందుకంటే నా మనస్సు శూన్యంగా ఉందని నేను చెప్పగలుగుతున్నాను. నేను అనుభవించని విషయం గురించి నేను మాట్లాడలేను. నా మనస్సు శూన్యంగా ఉందని చెప్పగలిగానంటేనే నాకు ఆ విషయం తెలుస్తోందని అర్థం.

వృత్తి భావ అభావ సాక్షి

ఈ చైతన్యం ఆలోచనలు ఉన్న, ఆలోచనలు లేని మనస్సును సాక్షిగా చూస్తుంది. ఈ సాక్షి ప్రతిఒక్కరి మనస్సులోనూ, మనుష్యుల మధ్య ఉన్న ప్రదేశంలోనూ ఉంది. సర్వస్య హృది విష్ఠితమ్ అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే హృదయంలో అందుబాటులో ఉంది. దీనితో నాలుగవ అంశం అయిన **జ్ఞేయమ్** గురించి కూడా అయిపోయింది.

ఇక్కడ ఒక విషయం గుర్తుంచుకోవాలి. మనం ఈ అధ్యాయం మొదట్లో చర్చించిన క్షేత్రజ్ఞుడు, ఇప్పుడు ముగించిన జ్ఞేయంబ్రహ్మ రెండూ ఒకటే తత్త్వాన్ని సూచిస్తున్నాయి. జీవాత్మ అయిన క్షేత్రజ్ఞుడే పరమాత్మ అయిన జ్ఞేయంబ్రహ్మ.

రెండూ ఒకటే అయితే, రెండు పదాలు వాడి మనను అయోమయంలో పడేయటం ఎందుకు? ఇది వేదాంతంలో చాలా సహజంగా జరుగుతుంది. ఆమాటకొస్తే, మన నిజజీవితంలో కూడా ఒకే మనిషిని అనేక రకాలుగా వ్యవహరిస్తాము. ఒకేవ్యక్తి ఒకరికి తల్లి, ఇంకొకరికి అక్క, ఇంకొకరికి భార్య, మరొకరికి బామ్మ. ఎటువైపునుంచి చూస్తే, అటు స్థానం మారుతుంది. భర్తవైపునుంచి చూస్తే భార్య అవుతుంది; కొడుకు వైపునుంచి చూస్తే ఆమే తల్లి అవుతుంది.

అలాగే చూసే కోణాన్నిబట్టి దేశం కూడా మారుతుంది. ఒకరు ఒక ప్రాంతాన్ని అడయార్ అంటే, ఇంకొకరు చెన్నై అంటారు; మరొకరు తమిళనాడు అంటారు, మరొకరు ఆసియా అంటారు. ఏది కరెక్టు? అన్నీ కరెక్టే. ఏ సందర్భంలో మాట్లాడితే ఆ సందర్భాన్నిబట్టి అది మారుతుంది. చెన్నైలో ఉండి మాట్లాడితే అది అడయార్ అవుతుంది; ఖండాలపరంగా మాట్లాడితే ఆసియా ఖండంలోకి వస్తుంది.

అదే విధంగా చైతన్యం సర్వవ్యాపకం అయినా కూడా, ఆ చైతన్యాన్ని వ్యష్టిపరంగా చూస్తే, వ్యష్టిలో ఉన్న చైతన్యాన్ని క్షేత్రజ్ఞుడు లేదా జీవాత్మ అంటారు. అదే చైతన్యాన్ని సమష్టిపరంగా చూస్తే జ్ఞేయంబ్రహ్మ లేదా పరమాత్మ అంటారు. ఆ విధంగా క్షేత్రజ్ఞుడు అంటే జ్ఞేయంబ్రహ్మ.

శ్లో. 19 **ఇతి క్షేత్రం తథా జ్ఞానం జ్ఞేయం చోక్తం సమాసతః ।
మద్భక్త ఏతద్విజ్ఞాయ మద్భావాయోపపద్యతే ॥**
ఇతి, క్షేత్రమ్, తథా, జ్ఞానమ్, జ్ఞేయమ్, చ, ఉక్తమ్, సమాసతః,
మద్భక్తః, ఏతత్, విజ్ఞాయ, మద్భావాయ, ఉపపద్యతే ॥

ఇతి	= ఈ విధముగా	సమాసతః	= సంక్షిప్తముగా
క్షేత్రమ్	= క్షేత్రముగురించి	ఉక్తమ్	= చెప్పబడినది
తథా	= అలాగే	మద్భకః	= నా భక్తుడు
జ్ఞానమ్	= జ్ఞానముగురించి	ఏతత్	= దీనిని
చ	= ఇంకా	విజ్ఞాయ	= సమగ్రముగా తెలిసికొని
జ్ఞేయమ్	= తెలిసికొనదగిన పరమాత్మ స్వరూపముగురించి	మద్భావాయ	= నా స్వరూపమునే
		ఉపపద్యతే	= పొందును

**ఇతి క్షేత్రమ్, తథా జ్ఞానమ్ జ్ఞేయమ్ చ సమాసతః ఉక్తమ్,
ఏతత్ విజ్ఞాయ, మత్-భక్తః మత్-భావాయ ఉపపద్యతే ॥**

తా: ఈ విధముగా క్షేత్రముగురించి అలాగే జ్ఞానముగురించి ఇంకా తెలిసికొనదగిన పరమాత్మ స్వరూపము గురించి సంక్షిప్తముగా చెప్పబడినది. నా భక్తుడు దీనిని సమగ్రముగా తెలిసికొని నా స్వరూపమునే పొందును.

ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ తాను ఇంతవరకూ ఏంచెప్పాడో ఒకసారి మళ్ళీ చెబుతున్నాడు. అర్జునుడు ఆరు విషయాల గురించి అడిగాడు. అందులో నాలుగు చెప్పాడు. ఇది బోధనాపద్ధతిలో ఒక ప్రత్యేకత. చాలా కష్టమైన అంశాల గురించి బోధిస్తున్నప్పుడు, శిష్యుడు అర్థం చేసుకుంటున్నాడో లేదో తెలుసుకోవాలి. ఇంతవరకూ చెప్పినదాని గురించి ఒకసారి చెపితే, శిష్యునికి కూడా అర్థమవుతుంది. దీన్ని సింహావలోక న్యాయం అంటారు. అడవికి రాజైన సింహం గంభీరంగా కొన్ని అడుగులు వేసి నడిచాక, మధ్యలో ఒకసారి ఆగి చుట్టూ చూస్తుందిట. ఎవరైనా శత్రువులు పొంచివున్నారా అని అవలోకనం చేస్తుందిట. అలా గురువు కొంత బోధచేశాక, ఒకసారి ఆగి, అంతవరకు చెప్పినదాని సారాంశం చెబుతాడు. అప్పుడు శిష్యునికి కూడా తనకు అర్థమయిందో లేదో బేరీజు వేసుకునేందుకు అవకాశం ఉంటుంది.

ఇతి క్షేత్రం తథా జ్ఞానం జ్ఞేయం చోక్తమ్ – కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు. ఓ అర్జునా, ఇంతవరకూ నేను నీకు ఈ అంశాలను బోధించాను. అవి క్షేత్రం, జ్ఞానం, జ్ఞేయం. మనం జ్ఞేయం, క్షేత్రజ్ఞుడు ఒకటేనని ఇందాకే చూశాము. అందువల్ల క్షేత్రజ్ఞుని గురించి కూడా బోధచేసినట్టుగా భావించుకోవాలి. అంటే నాలుగు అంశాలు. చ ఉక్తమ్ అంటే నేను నీకు బోధ చేశాను. ఎలా చేశాడు?

సమాసతః – సంక్షిప్తంగా చేశాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఏదైనా బోధ సంక్షిప్తంగా చేసినప్పుడు, స్పందన రెండురకాలుగా ఉండవచ్చు. బుద్ధి పదునుగా, సూక్ష్మంగా ఉన్నవారికి కుతూహలం పెరిగి, దాని గురించి ఇంకా లోతుగా తెలుసుకోవాలని ఉంటుంది. ఆ కాస్త బోధే తలమీంచి వెళ్ళిపోయింది అనుకునేవారు వేదాంతం నేర్చుకున్నది చాలు; హాయిగా కృష్ణా, రామా అనుకుంటూ నా పూజలు నేను చేసుకుంటాను అనుకుని వేదాంతబోధకు స్వస్తి చెప్పేస్తారు. కొత్తగా ఉత్సాహం వచ్చిన మొదటిరకంవారు ఉపనిషత్తులు ఇంకా లోతుగా జ్ఞానబోధ చేస్తాయి కాబట్టి వాటిలోకి అడుగుపెడతారు.

ఈ అధ్యాయంలో ఇంతవరకూ జరిగిన జ్ఞానబోధను ట్రైలర్‌గా భావించవచ్చు. ఇప్పటి పరిభాష వాడాలంటే టీజర్ అనవచ్చు. అది నచ్చితే, తక్కినభాగం వివరంగా చూడవచ్చు.

మద్భక్త ఏతద్విజ్ఞాయ – నా భక్తుడు దీని గురించి సమగ్రంగా తెలుసుకోగలడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దీన్నిబట్టి ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి భక్తి ఉండితీరాలని కృష్ణపరమాత్మ సూచిస్తున్నట్టు అర్థమవుతున్నది. నిజానికి, ఇంతకుముందే ఈ విషయాన్ని చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మయి చానన్యయోగేన భక్తిరవ్యభిచారిణీ – 13.11

అంటే వేదాంతబోధ చేసే గురువు, నేర్చుకునే శిష్యుడు – ఇద్దరికీ భక్తి ఉండితీరాలి. అందువల్లనే మన సాంప్రదాయంలో దైవభక్తి, ఆత్మజ్ఞానం పరస్పరం కలిసివుంటాయి. ఆధ్యాత్మిక విశ్లేషణకు భక్తి అవసరంలేదని ఒక అపోహ ఉంది. ఆత్మజ్ఞానం బోధించేటప్పుడు కూడా, గురువు భగవంతుని ఫోటో ముందు పెట్టుకుని, శాంతిపాఠంతో మొదలుపెడతాడు. బోధ అయ్యాక కూడా శాంతిపాఠంతో ముగిస్తాడు. భక్తి లేకుండా జ్ఞానం పొందితే, అతనికి జ్ఞానం వస్తుందేమో కాని, అతనిలో మార్పురాదు. దాన్ని ఆర్మ్‌చెయిర్ ఫిలాసఫీ అంటారు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ, జ్ఞానం పొందటానికి భక్తుడై ఉండాలని గట్టిగా చెబుతున్నాడు. నిజానికి, పద్దెనిమిదవ అధ్యాయం చివర్లో గీతాబోధ చేసే గురువుకు ఒక హెచ్చరిక కూడా చేస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఇదం తే నాతపస్కాయ నాభక్తాయ కదాచన ।

న చాశుశ్రూషవే వాచ్యం న చ మాం యోఽభ్యసూయతి ॥ – 18.67

నాభక్తాయ కదాచన ఇదం న వాచ్యమ్ – భక్తుడు కానివ్యక్తికి గీతను బోధించవద్దు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇక్కడ ఈ శ్లోకంలో ఇంకొక అడుగు ముందుకేసి నా భక్తుడు అయివుండాలి అంటున్నాడు. కాకపోతే నా భక్తుడు అంటే కృష్ణుని భక్తుడు కాదు, ఈశ్వరభక్తుడు అని అర్థం. ఏతత్ విజ్ఞాయ అంటే అటువంటి భక్తుడు జ్ఞానం పొంది తీరుతాడు. ఒకవేళ అతనికి ఈ బోధ కష్టంగా అనిపించినా కూడా, అతని భక్తే అతని బుద్ధిని పదునుగా చేస్తుంది.

రెండవసారి వింటే ఇంకా బాగా అర్థమవుతుంది. కాని అతను తనకు బాగా అర్థమవుతోంది అనుకోడు, గురువు అంతకుముందుకన్నా బాగా చెబుతున్నాడు అనుకుంటాడు. గురువు కూడా ఏమీ అనుకోడు, ఎందుకంటే శిష్యునికి బోధ అర్థమవటం కావాలి గురువుకు. అందువల్ల వేదాంతాన్ని పదేపదే వినాలి. ఒక్కొక్కసారి విన్నకొద్దీ, ఒక్కొక్క విషయం సుస్పష్టమవుతూ వస్తుంది.

బ్రహ్మజ్ఞానం పొందటానికి వేదాంతం వింటూ వుండాలని వస్తుంది బ్రహ్మసూత్రాల్లో. దాన్ని శ్రవణం అంటారు. శ్రవణం నిర్వచనమే చెబుతుంది ఎలా వినాలో. క్రమం తప్పకుండా ఒక క్రమపద్ధతిలో, కొన్ని సంవత్సరాలపాటు వేదాంత అధ్యయనం ఒక సమర్థవంతమైన గురువు వద్ద చెయ్యాలి. అలా చేస్తే ఏం ఫలం కలుగుతుంది?

మద్భావాయ ఉపపద్యతే – నా స్వరూపాన్నే పొందుతాడు. మద్భావః అంటే బ్రహ్మభావః, ఈశ్వరభావః. భావః అంటే స్వరూపం; మద్భావః అంటే పూర్ణత్వం. ఆత్మజ్ఞానం పొందకముందు తను ఒక పరిమితి ఉన్న జీవిని అనుకుని కృంగిపోతుండేవాడు. ఇప్పుడు ఆ జ్ఞానం పొందితే పూర్ణత్వభావన పొందుతాడు. ఒంటరితనం బాధించదు. అంతకుముందు, చుట్టూ అందరూ ఉన్నా, నలుగురు పిల్లలు ఉన్నా, 'నువ్వు బాగున్నావా, ఆరోగ్యం ఎలా ఉంది?' అని అడిగేనాధుడే లేడని వాపోయేవాడు. దీన్ని సంసారం అంటారు.

ఒంట్లో ఓపిక ఉన్నంతవరకూ ఈ ఒంటరితనం అంతగా బాధించదు. ఎందుకంటే ఏ సినిమాకో, బీచ్‌కో స్నేహితులతో వెళ్ళిపోతాడు. క్షణం తీరిక ఉండదు. వృద్ధాప్యం మీదపడ్డాక, స్వంతంగా పక్కమీదనుంచి లేవటమే కష్టం అవుతుంది. పిల్లలు చెట్టుకొకరు, పుట్టకొకరు అయిపోతారు. వారికి ఆపేక్షలున్నా వారి పరుగుపందెంలో వారికి తీరిక ఉండదు. అందువల్ల ఒంటరితనం, ప్రేమరాహిత్యం మనిషిని పట్టి పీడిస్తాయి, కాని ఆ వ్యక్తి గనుక ఆత్మజ్ఞానం పొందితే, ఈ శూన్యభావం తొలగిపోయి, పూర్ణత్వం ఏర్పడుతుంది.

శ్లో. 20 **ప్రకృతిం పురుషం చైవ విద్ధ్యనాదీ ఉభావపి ।**
వికారాంశ్చ గుణాంశ్చైవ విద్ధి ప్రకృతిసంభవాన్ ॥
ప్రకృతిమ్, పురుషమ్, చ, ఏవ, విద్ధి, అనాదీ, ఉభౌ, అపి,
వికారాన్, చ, గుణాన్, చ, ఏవ, విద్ధి, ప్రకృతిసంభవాన్ ॥

ప్రకృతిమ్	= ప్రకృతి	చ	= ఇంకా
చ	= ఇంకా	వికారాన్, చ	= రాగద్వేషములు
పురుషమ్	= పురుషుడు	గుణాన్, అపి	= సత్త్వరజస్తమో గుణములు
ఉభౌ, ఏవ	= ఈ రెండును	ప్రకృతి	= ప్రకృతినుండియే
అనాదీ	= ఆది లేనివని	సంభవాన్, ఏవ	= ఉత్పన్నములైన వానినిగా
విద్ధి	= తెలుసుకొనుము	విద్ధి	= తెలుసుకొనుము

(త్వం) ప్రకృతిమ్ పురుషమ్ చ ఉభౌ అపి అనాదీ ఏవ విద్ధి ।
వికారాన్ చ గుణాన్ చ ప్రకృతి-సమ్భవాన్ ఏవ విద్ధి ॥

తా: ప్రకృతి ఇంకా పురుషుడు ఈ రెండును ఆది లేనివని తెలుసుకొనుము. ఇంకా రాగద్వేషములు సత్త్వరజస్తమో గుణములు ప్రకృతినుండియే ఉత్పన్నములైన వానినిగా తెలుసుకొనుము.

5. ప్రకృతి–పురుషుడు : శ్లోకాలు 20–24

ముందు శ్లోకంతో తను అంతకుముందు చెప్పిన అంశాలకు ముక్తాయింపు పలికాడని చూశాము. ఇప్పుడు మిగిలిన రెండూ చెప్పబోతున్నాడు. అవి పురుషుడు, ప్రకృతి. కృష్ణపరమాత్మ ఈ రెండింటినీ కలిపి చెప్పబోతున్నాడు. ఎందుకంటే ఈ రెండింటికీ అవినాభావ సంబంధం ఉంది. క్షేత్రం–క్షేత్రజ్ఞుడు ఒక జంట ఎలాగో, ప్రకృతి–పురుషుడు మరొక జంట. వీటి గురించి శ్లోకాలు 20–24లో చర్చించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈ ప్రకృతి–పురుషుడు జంట కూడా క్షేత్రం–క్షేత్రజ్ఞుడు జంటలాంటిదే. వీటి గురించి ముందే చూశాము. క్షేత్రం అంటే పదార్థం; క్షేత్రజ్ఞుడు అంటే చైతన్యం. చైతన్యానికి స్వతంత్రసత్తా ఉందని అంటుంది శాస్త్రం. అది పదార్థంలో ఒక భాగం గాని, ఒక లక్షణం గాని, దాన్నించి ఉత్పత్తి చెందలేదనీ చూశాము. ఫ్యాను ఉదాహరణ గుర్తుంచుకోవాలి. ఫ్యానులో రెండు అంశాలు ఉన్నాయి. అవి కనబడే ఫ్యాను, కనబడని విద్యుచ్ఛక్తి. కనబడని విద్యుచ్ఛక్తి ఫ్యాను తిరగటం ఆగిపోయాక కూడా ఉంటుంది. అలాగే మన శరీరం కూడా రెండు అంశాల మేలుకలయిక. కనబడే పదార్థం, కనబడని చైతన్యాల మేలుకలయిక. వీటిని శాస్త్రంలో అనాత్మ, ఆత్మ అంటాము.

కృష్ణపరమాత్మ ఏడవ అధ్యాయంలో పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతి అన్నాడు. పరాప్రకృతి చైతన్యం; అపరాప్రకృతి పదార్థం. ఇప్పుడు ఆ పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతులనే పురుషుడు, ప్రకృతి పదాలతో వర్ణించబోతున్నాడు. పురుషుడు అంటే చైతన్యతత్త్వం; ప్రకృతి అంటే పదార్థతత్త్వం.

ఉపనిషత్తులు కూడా పురుషుడు, ప్రకృతి పదాలు వాడతాయి కాని, చాలా అరుదుగా వాడతాయి. ఎక్కువగా ఉపనిషత్తులో బ్రహ్మ, మాయ పదాలను చూస్తాము. బ్రహ్మ అంటే పురుషుడు, మాయ అంటే ప్రకృతి. ప్రకృతి, పురుషుల పదాలు సాంఖ్యదర్శనంలో వస్తాయి ఎక్కువగా. ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ తన బోధను ఎలా మొదలుపెడతాడో చూద్దాము.

ప్రకృతిం పురుషం చైవ విద్ధ్యనాదీ ఉభావపి – ఓ అర్జునా! ప్రకృతి, పురుషుడు కూడా అనాదిగా వస్తున్నాయి. అనాది అంటే మొదటినుంచీ ఉన్నాయి. శాస్త్రంలో పురుషుణ్ణి బ్రహ్మ అంటారనీ, ప్రకృతిని మాయ అంటారనీ చూశాము. ఈ రెండింటి మేలుకలయికే ఈశ్వరుడు.

బ్రహ్మ + మాయ = ఈశ్వరుడు / పురుషుడు + ప్రకృతి = ఈశ్వరుడు

సృష్టికి ముందు ఈశ్వరుడు మాత్రమే ఉన్నాడని చెప్పబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. జగత్తుకు ఒక ఆది ఉంది, కాని ఈశ్వరుడు అనాది. అంటే సృష్టికి ముందు కూడా ఈశ్వరుడు ఉన్నాడు. సృష్టికి ముందు ఈశ్వరుడు మాత్రమే ఉన్నాడంటే సృష్టి ఈశ్వరుని నుంచే వచ్చిందని అర్థం. ఈ ఈశ్వరుడు పురుషుడు, ప్రకృతిల మేలుకలయిక అని చూశాము.

పురుషుడు, ప్రకృతులకు ఒక సమానధర్మం ఉంది. అది – **అనాదిత్వం**. రెండవ సమానఅంశం – **కారణత్వం**. ప్రకృతి–పురుషుడు రెండూ కలిసి సృష్టిచేశాయి. తల్లిదండ్రులిద్దరూ కారణమే పిల్లల జన్మకు. తండ్రిని మాత్రం లేదా తల్లిని మాత్రం కారణంగా అభివర్ణించలేము.

జగతః పితరౌ వందే పార్వతీ పరమేశ్వరౌ
పార్వతీపరమేశ్వరులిద్దరినీ కలిపి తల్లిదండ్రులుగా స్తుతిస్తారు.

ప్రకృతి, పురుషులకు ఉన్న సమాన అంశాలు – అనాదిత్వం, కారణత్వం. కాని వారి మధ్య కొన్ని భేదాలు కూడా ఉన్నాయి. ఆ భేదాలు చాలా ఉన్నాకూడా, ఏడవ అధ్యాయంలో నాలుగు భేదాలను చూశాము. వాటిని అక్కడ పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతుల మధ్య భేదంగా చూస్తే, ఇక్కడ ప్రకృతి, పురుషుడు మధ్య భేదాలుగా చూడబోతున్నాము.

ప్రకృతిని పదార్థం అనీ, పురుషుణ్ణి తత్త్వం అనీ అంటారు. పదార్థం శక్తిగా మారుతుంది; శక్తి పదార్థంగా మారుతుంది. కాని పురుషుడు పదార్థమూ కాదు, శక్తీ కాదు; చేతనతత్త్వం. ప్రకృతి అచేతనతత్త్వం.

ప్రకృతిని ఒకకోణంలో చూస్తే దానికి మూడు గుణాలు ఉన్నాయి అంటాము. అవి సత్త్వరజస్తమస్సులు. ఇంకొక కోణంలో చూస్తే ఐదుగుణాలు ఉన్నాయి అంటాము. అవి శబ్దస్పర్శరూపరసగంధాలు. అలా ప్రకృతి సగుణతత్త్వం; పురుషుడు నిర్గుణతత్త్వం.

పురుషుడు నిర్వికారం, ప్రకృతి సవికారం. పురుషుడు కాలాతీతం. అందువల్ల కాలం పురుషుణ్ణి ప్రభావితం చెయ్యలేదు. కాని ప్రకృతి కాలం కోరల్లో చిక్కుకుంటుంది. ఇంతకుముందు చూసినట్టుగా ప్రకృతి పదార్థం నుంచి శక్తిగా మారుతుంది. అణుబాంబు విస్ఫోటనలో పదార్థం శక్తిగా మారుతుంది. పదార్థంలో అనేక మార్పులు ఉంటాయి. ప్రకృతి సవికారం; పురుషుడు నిర్వికారం.

నాలుగవ భేదం సాంకేతిక భేదం. ఇప్పుడు అది అవసరం లేకపోయినా, ఇప్పుడు తెలుసుకుంటే ముందు ముందు చర్చల్లో ఉపయోగపడుతుంది. అది – పురుషుడు సత్యం, ప్రకృతి మిథ్య. పురుషుడు అంటే చైతన్యం అని చూశాము. చైతన్యానికి విడిగా ఉనికి ఉంది. అందువల్లనే **చిత్ ఏవ సత్** అంటాము. అందువల్ల చైతన్యం సత్యం, కాని పదార్థానికి అంటే ప్రకృతికి విడిగా ఉనికి లేదు. ఒక వస్తువుకు ఉనికి ఉండాలంటేనే, దానికి చైతన్యం తోడవ్వాలి. చైతన్యం లేని వస్తువుయొక్క ఉనికి గురించి మాట్లాడలేము. స్వతంత్ర సత్తా లేని వస్తువును మిథ్య అంటారు. ఆ విధంగా పురుషుడు సత్యం, ప్రకృతి మిథ్య. ఈ నాలుగు ప్రాథమిక భేదాలను మళ్ళీ టూకీగా చూద్దాము.

పురుషుడు	**ప్రకృతి**
ఎ) చేతనతత్త్వం	అచేతనతత్త్వం
బి) నిర్గుణతత్త్వం	సగుణతత్త్వం
సి) నిర్వికారతత్త్వం	సవికారతత్త్వం
డి) సత్యం	మిథ్యా

ఈ ప్రకృతీ, పురుషుల మేలుకలయికే పరమాత్మ అంటారు. శాస్త్రంలో పరమాత్మను బ్రహ్మ అంటారు, సత్ అంటారు.

సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీదేకమేవాద్వితీయమ్ – ఛాందోగ్యం

సృష్టికి ముందు సత్ మాత్రమే ఉంది. సృష్టికి ముందు సత్ మాత్రమే ఉంది అంటే సత్ ఎక్కడ ఉంది అని ప్రశ్న వస్తుంది. ఎందుకంటే సృష్టికి ముందు దేశం (ఆకాశం) కూడా లేదు. ఆకాశం కూడా సృష్టించబడింది.

తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూతః – తైత్తిరీయం

అలా దేశ అతీతమైన బ్రహ్మ సృష్టికి ముందు ఉన్నాడు. కృష్ణపరమాత్మ కూడా ఆ విషయం చెబుతున్నాడు.

ప్రకృతిం పురుషమ్ ఉభౌ చైవ అనాదీ – ఉభౌ అంటే రెండూ. అనాదీ అంటే ఆరంభం లేనిది. అంటే ప్రకృతి, పురుషుడూ రెండూ ఆదిలేనివి. దాని తర్వాత ఏమయింది? పురుషుడు నిర్వికారం, దేశకాలాతీతం అని చూశాము. అంటే పురుషుడు సృష్టికి ముందూ, సృష్టి జరిగాకా, ప్రళయంలోనూ ఏ విధమైన వికారాలకూ లోనుగాడు.

న జాయతే మ్రియతే వా కదాచిత్ నాయం భూత్వా భవితా వా న భూయః ।
అజో నిత్యః శాశ్వతోఽయం పురాణో న హన్యతే హన్యమానే శరీరే ॥ – 2.20

ఉన్నవి రెండే – ప్రకృతీ, పురుషుడు. పురుషుడు మార్పుకు లోనుకాడు అంటే జరిగే మార్పులన్నీ దేనికి జరగాలి? ప్రకృతికి.

వికారాంశ్చ గుణాంశ్చైవ విద్ధి ప్రకృతిసంభవాన్ – ప్రకృతినుంచే ఈ విశ్వం వచ్చింది. విత్తనంనుంచి ముందు చిన్న మొలక వచ్చి, తర్వాత అది పెద్ద వృక్షంగా ఎదిగినట్టుగా; ప్రకృతి అనే కారణ అవస్థనుంచి సూక్ష్మ అవస్థ; సూక్ష్మ అవస్థనుంచి స్థూల అవస్థ వచ్చాయి. దాన్నించి ఏం పుట్టింది? వికారాంశ్చ. వికారః అంటే కార్యం; ప్రకృతినుంచి ఈ జగత్తు పుట్టింది. ప్రకృతిని **మాయ** అని కూడా అంటారని చూశాము. అందువల్ల ఈ జగత్తును **మాయికం** అని కూడా అంటారు.

ప్రకృతినుంచి పుట్టినవి ఏమిటి? ముందుగా పంచభూతాలు పుట్టాయి. అవి – ఆకాశం, వాయువు, అగ్ని, నీరు, భూమి. ఈ పంచభూతాలనుంచి పంచభూతాలతో చెయ్యబడిన అనేక వస్తువులు వచ్చాయి. వాటిని పాంచభౌతికాలు అంటారు. అలా పంచభూతాలు, పాంచభౌతికాలు వచ్చాయి.

పాంచభౌతికాలు ఏమిటి? పద్నాలుగు లోకాలు, కొండలు, నక్షత్రాలు, గ్రహాలు. అంతేకాదు, మన స్థూలశరీరం, మన మనస్సు కూడా. మన శరీరం పాంచభౌతికం. కెమిస్ట్రీ పరంగా చూసినా కూడా అల్యూమినియం, బేరియం, కార్బన్ లాంటి అనేక ఎలిమెంట్స్‌వల్ల ఏర్పడింది మన శరీరం. శరీరం పాంచభౌతికం అని చెప్పటానికి ఇంకొక ఆధారం – శరీరం షడ్వికారాలకు లోనవుతుంది. ఆహారం తీసుకున్న రెండు మూడు గంటలకు మళ్ళీ ఆకలి వేస్తుంది. ఉన్నట్టుండి చాలా లావెక్కుతాము; మళ్ళీ శ్రద్ధ పెట్టి కొన్ని నియమాలు పాటిస్తే లావు తగ్గుతాము, మళ్ళీ

కాస్త ఏమరుపాటుగా ఉంటే లావెక్కిపోతాము. దీన్నిబట్టే శరీరం పురుషతత్త్వం కాదు, ప్రకృతితత్త్వం అని తెలుస్తున్నది. ఎందుకంటే పురుషుడు నిర్వికారం అని చూశాము.

మనస్సు విషయం తీసుకుంటే మనస్సు పురుషునినుంచి వచ్చిందా, ప్రకృతినుంచి వచ్చిందా? ప్రకృతినుంచే వచ్చింది! మనస్సు కూడా అనేక వికారాలకు లోనవుతుంది. హార్మోన్ల మార్పువల్ల మనస్సు కూడా ప్రభావితమవుతుంది. పైగా మనస్సులో మన భావాలు నిరంతరం మారుతుంటాయని మనకు ఎవరూ ప్రత్యేకించి చెప్పనవసరం లేదు.

శరీరం, మనస్సులు ప్రకృతినుంచి ఉత్పత్తి చెందితే, రెండూ అచేతనం అవాలి కదా! ప్రకృతి అచేతనం అని చూశాము. అచేతన ప్రకృతినుంచి వచ్చే కార్యం కూడా అచేతనమే అవ్వాలి. కాని శరీరం, మనస్సులు అచేతనంగా లేవు. వాటిలో చైతన్యం ఉంది. అదెలా సాధ్యం అంటే ఈ చేతనతత్త్వం వాటికి స్వతహాగా లేదు; అవి అరువు తెచ్చుకున్నాయి అంటుంది శాస్త్రం. ఒక అద్దం స్వతహాగా జడమైనా కూడా, దానికి సూర్యుడిని ప్రతిబింబింపజేసే శక్తి ఉంది. అలా మనస్సు కూడా జడమైనా దానికి చైతన్యాన్ని ప్రతిబింబింపజేసి, శరీరాన్ని చైతన్యవంతం చేసే శక్తి ఉంది.

ప్రకృతిసంభవాన్ – అందువల్ల ఇవన్నీ ప్రకృతినుంచి పుట్టాయి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ వస్తువులన్నీ ప్రకృతినుంచి పుట్టటమే కాదు, ప్రకృతి గుణాలు కూడా వాటికి వస్తాయి. ఎందుకు?

కారణ గుణాః కార్యే అనువర్తంతే

కారణంలో ఉన్న గుణాలు కార్యంలోకి వస్తాయి. అందువల్లనే చూడండి, పిల్లలను వారి తల్లిదండ్రుల గుణాలను పుణికి పుచ్చుకున్నారు అంటారు. ఒక్కోసారి తల్లి గుణాలు కొట్టొచినట్టు కనబడితే, ఒక్కోసారి తండ్రి గుణాలు ప్రస్ఫుటంగా కనిపిస్తాయి. రూపురేఖలు, రంగు కూడా అలాగే వస్తాయి. ఒక బాబుకు తల్లి రంగు వస్తే, ఇంకొక బాబుకు తండ్రి రంగు వస్తుంది.

ఆ విధంగా ప్రకృతి గుణాలు ప్రపంచంలో వస్తాయి. ప్రకృతిలో ఉన్న సత్త్వరజస్తమోగుణాలు వ్యక్తిలో కనిపిస్తాయి. అలాగే జగత్తులో శబ్దస్పర్శరూపరసగంధాలు ఉంటాయి. అంతేకాదు, రాగద్వేషాలనే భావోద్రేకాలు కూడా ప్రకృతికి చెందినవే కాని పురుషునికి చెందినవి కావు.

శ్లో. 21 **కార్యకరణకర్తృత్వే హేతుః ప్రకృతిరుచ్యతే ।**
పురుషః సుఖదుఃఖానాం భోక్తృత్వే హేతురుచ్యతే ॥
కార్యకరణకర్తృత్వే, హేతుః, ప్రకృతిః, ఉచ్యతే,
పురుషః, సుఖదుఃఖానామ్, భోక్తృత్వే హేతుః, ఉచ్యతే ॥

కార్యకరణ	=	కార్యములను, కరణములను	భోక్తృత్వే	=	అనుభవించుటలో
కర్తృత్వే	=	ఉత్పన్నము చేయుటలో	పురుషః	=	జీవాత్మయే
ప్రకృతిః	=	ప్రకృతియే	హేతుః	=	హేతువుగా
హేతుః, ఉచ్యతే	=	హేతువుగా చెప్పబడును	ఉచ్యతే	=	చెప్పబడుచున్నది
సుఖదుఃఖనామ్	=	సుఖదుఃఖములను			

ప్రకృతిః కార్య–కరణ–కర్తృత్వే హేతుః ఉచ్యతే ।
పురుషః సుఖ–దుఃఖానామ్ భోక్తృత్వే హేతుః ఉచ్యతే ॥

తా: కార్యములను, కరణములను ఉత్పన్నము చేయుటలో ప్రకృతియే హేతువుగా చెప్పబడును. సుఖదుఃఖములను అనుభవించుటలో జీవాత్మయే హేతువుగా చెప్పబడుచున్నది.

మొదటి పాదం అర్థం ఇంచుమించుగా ఇంతకుముందు శ్లోకంలో వచ్చినదే. ఈ సృష్టిలో మొత్తం, కార్యకరణ సంఘాతంతో సహా, ప్రకృతినుంచి వచ్చినవే.

కార్యకరణ కర్తృత్వే – మామూలుగా కార్యం అంటే ఉత్పత్తి చెందినది; కాని ఇక్కడ కార్యం అంటే స్థూలశరీరం; కరణం అంటే మనస్సు లేదా మొత్తం సూక్ష్మశరీరం; కర్తృత్వే అంటే సృష్టిలో. అంటే ఈ సృష్టిలో స్థూల, సూక్ష్మశరీరాల సృష్టికి కారణం;

హేతుః ప్రకృతిరుచ్యతే – ప్రకృతి అని అంటారు. స్థూల, సూక్ష్మశరీరాలు అంటే మనుష్యులే కాదు, అన్ని జీవరాశులు. అన్ని జీవరాశులు ప్రకృతినుంచే వచ్చాయని ఒక అర్థం. ఇంకొక అర్థం కూడా చెప్పవచ్చు.

కార్యకరణే కర్తృత్వే అంటే కారణమూ, కార్యమూ – రెండూ కూడా ప్రకృతినుంచే వచ్చాయి. జగత్తును కార్యకారణాలుగా విభజిస్తే, కారణం పంచభూతాలు; కార్యం పాంచభౌతిక వస్తువులూ అవుతాయి. కార్యకారణాలకు కూడా కారణం ప్రకృతి. అంటే కార్యకరణసంఘాతమైన ఈ వ్యష్టి సృష్టికీ ప్రకృతే కారణం; కార్యకారణాలున్న ఈ జగత్తుకు కూడా ప్రకృతే కారణం.

ఇప్పుడొక ప్రాథమిక సందేహం వస్తుంది. ఈ జగత్తు మొత్తాన్ని ప్రకృతే సృష్టిస్తే, పురుషుడు ఏం చేస్తాడు? పంచభూతాలు ప్రకృతినుంచి వస్తే, పాంచభౌతిక వస్తువులు ప్రకృతినుంచి వస్తే, కార్యకరణసంఘాతం అయిన వ్యష్టి ప్రకృతినుంచి వస్తే పురుషుడు ఏం చేస్తాడు? మనం అనుభవిస్తున్న జగత్తు మారుతోంది; అనుభవిస్తున్న శరీరం మారుతోంది; అనుభవిస్తున్న మనస్సు మారుతోంది. మారే లక్షణం ప్రకృతికి అని తెలుసు మనకు.

ఈ పురుషుడు ఎక్కడ ఉన్నాడు? ఈ పురుషునికోసం వెతికే ప్రయత్నం చేస్తారు కొందరు. బాహ్యప్రపంచంలో చూద్దామా అంటే బాహ్యప్రపంచం అనేక మార్పులకు లోనవుతుంది. అంతఃప్రపంచంలో చూద్దామా అంటే మనస్సు అనేక రాగద్వేషాలకు లోనవుతుంది. మారే వస్తువు ప్రకృతి అనే సూత్రం మనకు తెలుసు. మరి పురుషుడు ఎక్కడ ఉన్నాడు? ఆ పురుషునికోసం వెతకవద్దు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మారే జగత్తును చూస్తున్న నువ్వే పురుషుడివి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

జగత్తును అనుభవిస్తున్న నేను జడమా, చైతన్యమా? అర్థం లేని ప్రశ్న. అనుభవిస్తున్న నేను చైతన్యతత్త్వం అయితేనే అనుభవించగలను. జగత్తును, శరీరాన్ని, మనస్సును సాక్షిగా చూస్తున్న నేనే పురుషుణ్ణి. జగత్తును, శరీరాన్ని, మనస్సును సాక్షిగా చూస్తున్న నన్ను నేను చూసుకోవటమెలా? దాన్ని చూశానంటే అది ఆబ్జెక్టు అవుతుంది. అది కూడా మనశ్శరీరాల్లాంటిదే అవుతుంది.

ఎవ్వర్ ది ఎక్స్‌పీరియన్సర్, నెవ్వర్ ది ఎక్స్‌పీరియన్స్‌డ్

అనుభవించే నేనే అది ఎప్పటికీ, అనుభవించబడే వస్తువు కాదు ఎన్నటికీ. అనుభవించే వస్తువులను చూసే నేను పురుషుణ్ణి– **అహం బ్రహ్మ అస్మి.** ఎవరంటున్నారు ఈ మాట? సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే.

పురుషః సుఖదుఃఖానాం భోక్తృత్వే హేతురుచ్యతే – పురుషుడు ఎక్కడో బాహ్యంగా లేడు. చేతనం, నిర్వికారం, నిర్గుణం, సత్యం అయిన పురుషుడు అచేతనం, సవికారం, సగుణం, మిథ్య అయిన శరీరాలలో ఉన్నాడు. శరీరం ప్రకృతి, శరీరీ పురుషుడు.

పురుషుణ్ణి భోక్త అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇక్కడ భోక్త అంటే సాక్షిచైతన్యం. దేన్ని సాక్షిగా చూస్తాడు? పురుషునికి భిన్నంగా ఉన్నదాన్ని సాక్షిగా చూస్తాడు. పురుషునికి భిన్నంగా ఉన్నది ఏమిటి? ప్రకృతి. ప్రకృతి అంటే కార్యకరణసంఘాతం అని చూశాము. అంటే మనశ్శరీరాల మేలుకలయిక. మనశ్శరీరాలకు కలిగే సుఖదుఃఖాలను సాక్షిగా చూస్తాడు పురుషుడు. శరీరానికి వచ్చిపోయే ఆరోగ్యసమస్యలను సాక్షిగా చూస్తాడు; మనస్సులో కలిగే రాగద్వేషాలను, కామక్రోధాలను, లోభమోహాలను కూడా సాక్షిగా చూస్తాడు. ఆ లక్షణాలన్నీ చూడబడుతున్న ప్రకృతికి చెందుతాయి కాని పురుషునికి చెందవని చూశాము.

ఇది వేదాంతశాస్త్రంలో నేర్చుకునే ఒక అతిముఖ్యమైన సూత్రం. ఏమిటది? చూడబడుతున్న లక్షణాలు చూడబడుతున్న వస్తువుకు చెందుతాయి కాని చూసే వ్యక్తికి చెందవు. అంటే లక్షణాలు ఆబ్జెక్టుకు చెందుతాయి కాని, సబ్జెక్టుకు చెందవు. అందువల్ల పురుషః సుఖదుఃఖానాం భోక్తృత్వే హేతురుచ్యతే అన్నాడు. ప్రకృతి ఆబ్జెక్టు, పురుషుడు సబ్జెక్టు. పురుషుణ్ణి ఎన్నడూ ఆబ్జెక్టుగా చూడలేము.

ఈ విషయం అర్థం చేసుకోవటానికి అంతకుముందు కూడా కొన్ని ఉదాహరణలు చూశాము. విశాలప్రపంచాన్ని కళ్ళారా చూసే మీ విశాలనేత్రాలు తమను తాము చూసుకోలేవు. మహా అయితే అద్దంలో చూసుకోగలవు కాని, అప్పుడు కూడా అవి ప్రతిబింబాలు అవుతాయే కాని, అసలు కళ్ళు కాలేవు. అందరినీ చూసే మీ కళ్ళు తమను తాము చూసుకోలేవు. ఎంత విచారకరమైన విషయం!

నా కళ్ళను నేను చూసుకోలేకపోతే, అసలు నాకు కళ్ళు ఉన్నాయా? అర్థంలేని ప్రశ్న. కళ్ళు లేకపోతే, మీరు వేరే దేన్నీ చూడలేరు. మీరు జగత్తును చూస్తున్నారంటేనే, మీ కళ్ళు బాగా పనిచేస్తున్నాయని అర్థం. మళ్ళీ దానికి వేరే నిదర్శనం అవసరం లేదు. ఒక వస్తువు చూడబడింది అంటేనే దాన్ని ఒకరు చూస్తున్నారు అని అర్థం. అలా కన్ను ఒక ఉదాహరణ.

రెండవ ఉదాహరణ కెమెరా. ఏ ఫోటోలోనూ కెమెరా కనబడదు; కాని ఒక ఫోటో వచ్చిందంటే, కెమెరా ఉందని అర్థం. ఎందుకంటే కెమెరా లేకుండా ఫోటో తియ్యలేరు.

అలాగే నేను ఒక వస్తువును చూస్తున్నాను అంటే నేను ఉన్నట్టు అర్థం. అందువల్ల నేను ఉన్నానా లేదా అని నిరూపించనవసరం లేదు. నేను ఒకటి వెతుకుతున్నాను అంటే నేను ఉంటేనే కదా, ఇంకొక దాన్ని వెతకగలను. ఒకదాన్ని నిరూపించే నన్ను ఇంకొకరు నిరూపించనవసరం లేదు.

ఇంకొక ఉదాహరణ, పరమానందశిష్యుల కథ. ఒకసారి పదిమంది శిష్యులు నది దాటాక, అందరూ ఉన్నారో లేదోనని అనుమానం వచ్చింది వారికి. ఒక శిష్యుడు అందరినీ వరుసగా నిలుచోమని వారిని లెక్కపెట్టటం మొదలుపెట్టాడు. ఎన్నిసార్లు లెక్కపెట్టినా తొమ్మిదిమందే వస్తున్నారు. పదవ శిష్యుడు నదిలో మునిగిపోయాడని ఏడుపు లంకించుకున్నారు అందరూ. ఆ దారిన వెళుతున్న ఒక పెద్దమనిషి వచ్చి, వారి గోడును విని, వారిని లెక్కపెట్టి, ఆ లెక్కపెడుతున్న శిష్యుడే పదవ వ్యక్తి అని చెప్పాడు. తత్త్వమసి వచ్చేసింది. 'నువ్వే ఆ పదవ వ్యక్తివి,' అన్నాడు.

ఈ ఉదాహరణలను మర్చిపోకూడదు. పురుషుడెవరు? అందరినీ చూస్తున్న నేనే పురుషుణ్ణి. ఎంత అద్భుతమైన జ్ఞానం! ఈ సాక్షినే అహం అంటారు. అహం పదమే జడాన్ని కాకుండా, చైతన్యాన్ని సూచిస్తుంది. చూస్తున్న నేను పురుషుణ్ణి; చూడబడుతున్న జగత్తు ప్రకృతి. మనశ్శరీరాల మేలుకలయికను కూడా కలపాలి. ఎందులో కలుపుతాము? దాన్ని కూడా ప్రకృతిలోనే కలపాలి. జగత్తును ఆబ్జెక్టుగా తేలిగ్గా అర్థం చేసుకుంటాము కాని మనస్సును, శరీరాన్ని ఆబ్జెక్టుగా అంత త్వరగా స్వీకరించలేము. ఎందుకంటే అవి మనకు చాలా సన్నిహితంగా ఉన్నాయి. అంతేకాకుండా వాటిద్వారా మనం వ్యవహారం నడుపుతాము. అందువల్ల అవి నేనే అని పొరపాటుపడే అవకాశం ఉంది.

కళ్ళజోడు ఉదాహరణను కూడా అంతకుముందు చూశాము. కళ్ళజోడు బల్లమీద ఉన్నప్పుడు, బల్లమీద ఏం ఉన్నాయి అంటే ఎవరైనా పుస్తకాలు, పెన్ను, కళ్ళజోడు అంటూ చెబుతారు. ఇప్పుడు కళ్ళజోడు పెట్టుకో అని చెప్పాక, 'నీ ఎదురుగా ఏం ఉన్నాయి?' అని మళ్ళీ అడిగితే, అతను కళ్ళజోడు విషయం చెప్పడు. ఎందుకు? కళ్ళజోడు అతని శరీరంలో ఒకభాగం అయిపోతుంది. దానిద్వారా చూస్తున్నాడు కాబట్టి అది ఆబ్జెక్టు కాదు, సబ్జెక్టు అనుకుంటాడు.

పొరపాటు ఎక్కడ జరుగుతున్నది? ఏ వస్తువునైతే ప్రమాణంగా వాడుతున్నానో అది సబ్జెక్టులో ఒక అంతర్గతభాగం అయిపోతుంది. 'నేను ఉత్తరం రాస్తున్నాను,' అని నేను చెబితే, నాకు తెలియకుండానే అందులో కలం కూడా వస్తుంది. కలం లేకుండా రాయలేను కదా. అలాగే నేను చూస్తున్నాను, నేను వింటున్నాను అంటే వాటికి కూడా నేను నా మనశ్శరీరాలను వాడుతున్నాను. వ్యవహారం నడపటానికి మనశ్శరీరాలను వాడవచ్చు కాని, అవి ప్రకృతి, అవి నాకు భిన్నంగా ఉన్నాయనే విషయం మర్చిపోకూడదు. శరీరంలో జరిగే మార్పులు నాకు తెలుస్తున్నాయి; మనస్సులో వచ్చే ఆలోచనలు నాకు తెలుస్తున్నాయి అంటే వాటికి నేను భిన్నంగా ఉన్నాను. నేను ఆబ్జెక్టుగా చూస్తున్నదేదీ నేను కాదు అనే సూత్రాన్ని మర్చిపోకూడదు. వాటిని నేను చూస్తున్నాను కాని అవి నేను కాదు. అంటే చూస్తున్న నేను పురుషుణ్ణి, చూడబడేది ప్రకృతి.

కాని సృష్టి జరగకముందు ఈ సబ్జెక్టు ఆబ్జెక్టు భేదం లేదు; ప్రకృతి-పురుషుడు భేదం లేదు. సృష్టికి ముందు సత్ మాత్రమే ఉందని చూశాము. పురుషునికి సబ్జెక్టు హోదా ఎప్పుడు వచ్చింది? ఆబ్జెక్టు వచ్చాక వచ్చింది. అంటే జగత్తు, శరీరం, మనస్సులు వచ్చాక వచ్చింది. సర్వవ్యాపకమైన పురుషుడు శరీరంలోపల ఉన్నట్టు అయింది. ఆకాశపరంగా చూస్తే ఈ విషయం అర్థమవుతుంది. కొన్ని ఎకరాల స్థలం ఖాళీగా ఉంది అనుకుందాం. తర్వాత అక్కడ ఎవరో ఇళ్ళు కట్టారు. అంటే ఆ ఖాళీప్రదేశంలో గోడలు లేపి, ఖాళీప్రదేశాన్ని మూసేశారు. గోడలతో మూయబడిన ఆ ప్రదేశాన్ని (ఆకాశాన్ని) ఇల్లు అంటున్నారు. ఖాళీగా ఉన్న ప్రదేశం ఇల్లుగా రూపుదిద్దుకునేసరికి నివాసయోగ్యంగా మారింది. అలాగే సృష్టి జరగకముందు సర్వవ్యాపకంగా ఉన్న చైతన్యం, శరీరమనే గోడలు వచ్చేసరికి సబ్జెక్టు అయింది; దాని బయట ఉన్న జగత్తు ఆబ్జెక్టు అయింది. ఆ విధంగా పురుషుడు సబ్జెక్టు, ప్రకృతి ఆబ్జెక్టు అయ్యారు. ఈ నేపథ్యంతో తర్వాత వచ్చే శ్లోకం చూద్దాము.

శ్లో. 22 **పురుషః ప్రకృతిస్థో హి భుంక్తే ప్రకృతిజాన్ గుణాన్ ।**
కారణం గుణసంగోఽస్య సదసద్యోనిజన్మసు ॥
పురుషః, ప్రకృతిస్థః, హి, భుంక్తే, ప్రకృతిజాన్, గుణాన్,
కారణమ్, గుణసంగః, అస్య, సదసద్యోనిజన్మసు ॥

ప్రకృతిస్థః	=	ప్రకృతియందు స్థితుడైన	గుణసంగః	=	గుణముల సాంగత్యమే
పురుషః, హి	=	పురుషుడే	అస్య	=	ఈ జీవాత్మయొక్క
ప్రకృతిజాన్	=	ప్రకృతినుంచి ఉత్పన్నములైన	సదసద్యోని	=	ఉత్తమ అధమ
గుణాన్	=	త్రిగుణాత్మకములైన పదార్థములను	జన్మసు	=	జన్మలకు
భుంక్తే	=	అనుభవించును	కారణమ్	=	కారణము

పురుషః ప్రకృతిస్థః (సన్) ప్రకృతిజాన్ గుణాన్ భుఙ్క్తే హి ।
గుణ-సఙ్గః అస్య సత్-అసత్-యోని-జన్మసు కారణమ్ (అస్తి) ॥

తా: ప్రకృతియందు స్థితుడైన పురుషుడే ప్రకృతినుంచి ఉత్పన్నములైన త్రిగుణాత్మకములైన పదార్థములను అనుభవించును. గుణముల సాంగత్యమే ఈ జీవాత్మయొక్క ఉత్తమ,అధమ జన్మలకు కారణము.

పురుషః ప్రకృతిస్థో హి భుంక్తే ప్రకృతిజాన్ గుణాన్ – పురుషుడు ప్రకృతిలో వచ్చే అనేక భావాలను సాక్షిచైతన్యంగా చూస్తున్నాడు. భుంక్తే అంటే అసలు అర్థం అనుభవిస్తున్నాడు అని, కాని ఇక్కడ సాక్షిగా చూస్తున్నాడు. మనశ్శరీరాలకు జరిగేవాటిని సాక్షిగా చూస్తున్నాడు లేదా వాటిని ప్రకాశింపజేస్తున్నాడు. ఎవరు? పురుషుడు. మనశ్శరీరాలను సాక్షిగా చూడటం లేదా ప్రకాశింపజేయటం పురుషునియొక్క కార్యక్రమం కాదు, కాని పురుషుని సమక్షంలో, వాటి పనులు అవుతాయి.

ఉదాహరణకు అగ్ని చెక్కను కాల్చింది అంటాము. అంటే కాల్చింది అనే క్రియాపదాన్ని వాడతాము. ఈ పదాన్ని శంకరాచార్యులవారు విశ్లేషిస్తారు – అగ్ని కాల్చింది అంటే, అగ్ని నిజంగా కావాలని కాల్చిందా? అలా చేస్తే అగ్ని చేసిన ఆ పనికి ఒక ఆరంభకాలం, మరొక అంత్యకాలం ఉండాలి. కాని నిజం చెప్పాలంటే, అగ్ని పనిగట్టుకుని దేన్నీ కాల్చదు. ఆ వేడితత్త్వం దానికి ఉంది. మీరు అగ్నిలో మీ వేలును పెట్టారనుకుందాము. అప్పుడు కూడా అగ్ని ప్రత్యేకించి, శ్రమ తీసుకుని మీ వేలును కాల్చదు. మీరు మీ వేలును పెట్టకముందూ అగ్ని వేడిగానే ఉంది; మీ వేలు పెట్టాకకూడా వేడిగానే ఉంది. అగ్నిలో ఏ మార్పూ లేదు. అగ్ని ఏమీ చెయ్యాలనుకోలేదు, ఏమీ చెయ్యలేదు కూడా. అగ్నియొక్క వేడికి మీ వేలు కాలింది అంతే. కాని మీరేం అంటున్నారు? 'అగ్ని నా వేలుని **కాల్చింది**.' అంటే ఇక్కడ వాడిన **క్రియకు** క్రియకు చెందే ముఖ్య అర్థం కుదరదు.

సూర్యుడు భూమిని ప్రకాశింపజేస్తున్నాడు కూడా ఇదే అర్థం. సూర్యుడు భూమిని ప్రకాశింపజేయాలి అని సంకల్పించుకోడు, ప్రణాళికలు వెయ్యడు, దానికి సంబంధించిన క్రియ చెయ్యడు. సూర్యుడు ఉన్నాడు అంతే. ఆయన సమక్షంలో, ఆయన పరిధిలోకి వచ్చిన వస్తువులు ప్రకాశింపబడతాయి. ఆయన ముందుకు వస్తువులు రాకముందూ ఆయన కాంతి ఉంది; సమక్షంలోకి వస్తువులు వచ్చాకా కాంతి ఉంది; కాని మీరేమంటారు, 'సూర్యుడు భూమిని ప్రకాశింపజేస్తున్నాడు.'

ఇక్కడ కూడా ప్రకాశింపజేస్తున్నాడు అనే క్రియాపదం ఏమీ క్రియను సూచించదు. సాన్నిధ్యాన్ని సూచిస్తుంది అంతే. ఇదే సూత్రం సాక్షికి కూడా వర్తిస్తుంది. సాక్షి మనశ్శరీరాలను ప్రకాశింపజేయాలని సంకల్పించదు, ప్రణాళికలు వెయ్యదు, దానికి సంబంధించిన క్రియలు ఏమీ చెయ్యదు. అగ్ని సాన్నిధ్యంలో వేలు కాలినట్టుగా, సూర్యుని సాన్నిధ్యంలో భూమి ప్రకాశింపబడినట్టుగా, సాక్షి సాన్నిధ్యంలో మనశ్శరీరాలు ప్రకాశింపబడతాయి, చూపబడతాయి.

పురుషః భుంక్తే అంటే సాక్షి అనుభవిస్తోంది, అంటే సాక్షి మారని చైతన్యంగా, సాక్షిగా చూస్తోంది; కర్మ చెయ్యకుండా చూస్తోంది; ప్రయత్నం చెయ్యాల్సిన అవసరం లేకుండా చూస్తోంది. మనశ్శరీరాలకు ఏమైనా చూస్తోంది; ఏమీ కాకపోయినా చూస్తోంది; మనస్సులో ఆలోచనలు ఉన్నా చూస్తోంది; ఆలోచనలు లేకుండా శూన్యమయినా కూడా చూస్తోంది. ఆ సాక్షిని నేనే అని మర్చిపోకూడదు.

ప్రకృతిస్థః – ప్రకృతి అంటే ఇక్కడ ప్రకృతినుంచి వచ్చిన కార్యం! ఇక్కడ కార్యం ఏమిటి? కార్యకరణ సంఘాతం, అంటే దేహేంద్రియ మనోబుద్ధులు. ప్రకృతిస్థః అంటే ఈ మనశ్శరీరాల్లో ఉన్న పురుషుడు. ఇంతకుముందు చూశాము, సర్వవ్యాపకంగా ఉన్న ప్రదేశంలో నాలుగు గోడలు కడితే అది ఒక ఇల్లు అవుతుంది. అలాగే సర్వవ్యాపకంగా ఉన్న చైతన్యం మనశ్శరీరాలలో ఉన్నప్పుడు సాక్షిచైతన్యం అవుతుంది.

ఈ పురుషుడు సంకల్పం చెయ్యకుండా, ప్రయత్నం చెయ్యకుండా, క్రియ చెయ్యకుండా సాక్షిగా చూస్తున్నాడు అన్నాము. దేనిని సాక్షిగా చూస్తున్నాడు?

ప్రకృతిజాన్ గుణాన్ – ఆలోచనల్లో కలిగే మార్పులను చూస్తోంది సాక్షి; దీన్ని వృత్తిపరిణామం అంటారు. ఆనందం కలిగించే ఆలోచన, దుఃఖం కలిగించే ఆలోచన, రాగం కలిగించే ఆలోచన, ద్వేషం కలిగించే ఆలోచన,

కోరిక రేపే ఆలోచన – ఇలాంటివన్నీ ప్రకృతినుంచి ఉత్పన్నమైన గుణాలు. ఈ గుణాలు సత్త్వరజస్తమోగుణాల్లో ఏదో ఒకటి అవుతాయి. ఉదాహరణకు సుఖం సాత్త్వికవృత్తి, దుఃఖం రాజసవృత్తి, మోహం తామసవృత్తి. వీటన్నిటినీ సాక్షి చూస్తుంది.

సాక్షికి ఏ గుణం ఉంది? శరీరానికి గుణాలు ఉన్నాయి; మనస్సుకు గుణాలు ఉన్నాయి కాని వాటిని సాక్షిగా చూసే సాక్షిచైతన్యానికి ఏ గుణాలూ అంటవు. అంటే సాక్షిచైతన్యమైన నాకు ఏ గుణాలు అంటవు. కాని సమస్య ఎక్కడ ఉంది? శరీరానికి, మనస్సుకు ఉన్న గుణాలను నాకు ఆపాదించుకుంటున్నాను. దీన్ని అన్యోన్య అధ్యాస అంటారు. అధ్యాస అంటే పొరపాటు. దగ్గరగా ఉన్న ఒకదాని లక్షణాలను ఇంకొకదానికి ఆరోపించి, పొరపాటు పడటాన్ని అన్యోన్య అధ్యాస అంటారు. అలా దేహేంద్రియమనోబుద్ధులకు ఉన్న గుణాలను నాకు ఆపాదించుకోవటంవల్ల వస్తోంది సమస్య.

ఒక సినిమా చూడటానికి వెళ్ళినప్పుడు సినిమా మొదలవకముందు సినిమాలో హీరో వేరూ, నేను వేరూ అని ఖచ్చితంగా తెలుసు. అంటే సినిమా ప్రారంభమయ్యేముందు, ఒక మహాజ్ఞానిలాగా కూర్చుంటాను, పాప్‌కార్న్ తింటూ. కాని సినిమా మొదలయ్యి, సన్నివేశాలు బరువెక్కాక, తర్వాత ఏమవుతుందో అనే ఉత్కంఠత ఆపుకోలేక, అంతవరకూ నిశ్చింతగా వెనక్కి ఆనుకుని కూర్చున్న నేను, ముందుకు వంగి, సీటు చివరలో కూర్చుంటాను. హీరో, హీరోయిన్ల పెళ్ళి కుదిరి, ఏదైనా సమస్య మధ్యలో వస్తే, హీరోతో పాటు నేను కూడా మధనపడిపోతాను. హీరోయిన్ ఏ కారణంవల్లనైనా మరణించి, హీరో భోరున ఏడుస్తుంటే, నేను కూడా అతనితో మమేకం చెంది, ఏదో నా భార్యే మరణించినట్టు ఏడుస్తాను. అంటే నాకు తెలియకుండానే నేను చూస్తున్న హీరో సమస్యలు చూస్తున్న నాకు పొరపాటుగా ఆపాదించబడ్డాయి. ఇలా ఆపాదించబడటాన్ని అన్యోన్య అధ్యాస అంటారు.

సినిమాపరంగా ఈ అన్యోన్య అధ్యాస ఉన్నా ఫర్వాలేదు. ఎందుకంటే ఈ తాదాత్మ్యం మహా అయితే మూడు గంటలు ఉంటుంది. దాని తర్వాత నేనెవరో, అతనెవరో. అతను ఎంత బాగా నటించాడు, ఎంత బాగా అందులో జీవించాడు అనుకుంటాను కాని, నేను దానిలో ఇంక జీవించను, బయటకు వచ్చేస్తాను. అంటే మళ్ళీ జీవన్ముక్తుడను అవుతాను. కాని అదే సూత్రం నా జీవితానికి అన్వయించుకోలేక పోతున్నాను. నేను సాక్షిగా చూస్తున్న దేహేంద్రియ మనోబుద్ధులతో ఎంతగా మమేకం చెందుతున్నానంటే, ఆ సంసారం నిరంతరం కొనసాగుతుంది. ఆ సంసారం ఈ జన్మలోనే కాదు, వచ్చే జన్మలో కూడా కొనసాగుతుంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సదసద్యోనిజన్మసు కారణమ్ – సదసద్యోనిజన్మ అంటే సంసారచక్రం. యోని పదాన్ని రెండుసార్లు ఉపయోగించాలి. సద్యోని, అసద్యోని అని చదువుకోవాలి అంటే మంచి శరీరం, తక్కువ శరీరం. మంచి శరీరం అంటే ఉన్నతమైన జన్మ, తక్కువ శరీరం అంటే నీచమైన జన్మ. అంటే పునరపి జననం, పునరపి మరణం అనే సంసారచక్రంలో పడి కొట్టుమిట్టాడుతూ, దేవతలగానో, పశుపక్ష్యాదులుగానో పుడుతూ, మరణిస్తూ ఉంటాను. ఈ సంసారచక్రానికి కారణం ఏమిటి?

గుణసంగోఽస్య – ప్రకృతికి చెందిన గుణాలతో తాదాత్మ్యం చెందటంవల్ల ఏర్పడుతుంది ఈ సంసారచక్రం.

గుణసంగః ఏవ అస్య సంసారస్య కారణమ్

అందువల్ల ప్రకృతితో తాదాత్మ్యం చెందటం లేదా ప్రకృతిమీద అభిమానం చూపటమే సంసారానికి కారణం. పురుషునికి జన్మ ఉండదు.

న జాయతే మ్రియతే వా కదాచిత్ – 2.20

ఖాళీగా ఉన్న ప్రదేశంలో గోడలు కట్టినా, కట్టిన గోడలను పడగొట్టినా ప్రదేశం ఏమీ చెక్కుచెదరదు. అలాగే ఈ శరీరం ఉన్నా, ఈ శరీరం రాలిపోయినా, ఈ శరీరంలో ఉన్న పురుషునికి ఏమీ అవదు. చావు, పుట్టుకలులేని పురుషుణ్ణి నేను అని తెలియక, వచ్చిపోయే మనశ్శరీరాలను నేను అనుకుని సంసారంలో పడి కొట్టుమిట్టాడుతున్నాను.

శ్లో. 23 **ఉపద్రష్టానుమంతా చ భర్తా భోక్తా మహేశ్వరః ।**
పరమాత్మేతి చాప్యుక్తో దేహేఽస్మిన్ పురుషః పరః ॥
ఉపద్రష్టా, అనుమంతా, చ, భర్తా, భోక్తా, మహేశ్వరః,
పరమాత్మా, ఇతి, చ, అపి ఉక్తః, దేహే, అస్మిన్, పురుషః, పరః ॥

అస్మిన్, దేహే	= ఈ దేహమందు	భర్తా	= అన్నింటిని ధరించి, పోషించు వాడగుటవల్ల 'భర్త' అని
(స్థితః) అపి	= స్థితుడైయున్నను	భోక్తా	= జీవరూపములో 'భోక్త'యని
పురుషః	= ఆత్మ	మహేశ్వరః, చ	= బ్రహ్మాదులకును ప్రభువగుటవల్ల 'మహేశ్వరుడు' అని
పరః, ఏవ	= వాస్తవముగా పరమాత్మయే	పరమాత్మా	= శుద్ధసచ్చిదానంద కాబట్టి
ఉపద్రష్టా, చ	= (అతడే) సాక్షియగుటచే 'ఉపద్రష్ట' అని	ఇతి	= 'పరమాత్మ' అని
అనుమంతా	= యదార్థముగా సమ్మతిని ఇచ్చువాడు అగుటవల్ల 'అనుమంత' అనియు	ఉక్తః	= పేర్కొనబడెను

ఉపద్రష్టా, అనుమన్తా, భర్తా, చ భోక్తా, మహేశ్వరః, అపి ।
చ పరమాత్మా ఇతి ఉక్తః పరః పురుషః అస్మిన్ దేహే (అస్తి) ॥

తా: ఈ దేహమందు స్థితుడైయున్నను ఆత్మ వాస్తవముగా పరమాత్మయే (అతడే) సాక్షియగుటచే 'ఉపద్రష్ట' అని, యదార్థముగా సమ్మతిని ఇచ్చువాడు అగుటవల్ల 'అనుమంత' అని, అన్నింటిని ధరించి, పోషించు వాడగుటవల్ల 'భర్త' అని, జీవరూపములో 'భోక్త'యని, బ్రహ్మాదులకును ప్రభువగుటవల్ల 'మహేశ్వరుడు' అని, శుద్ధసచ్చిదానంద బ్రహ్మకాబట్టి 'పరమాత్మ' అని పేర్కొనబడెను.

కృష్ణపరమాత్మ మనకు శిక్షణ ఇస్తున్నాడు. ఏ విషయంలో? దేహేంద్రియమనోబుద్ధులనుంచి విడివడి, పురుషునితో మమేకం చెందటం ఎలాగో నేర్పిస్తున్నాడు. ఇంకోవిధంగా చెప్పాలంటే నేను ప్రకృతిని కాదు, పురుషుణ్ణి అని తెలుసుకోమంటున్నాడు.

అస్మిన్ దేహే పురుషః – నా శరీరంలో ఉన్న పురుషుణ్ణి నేను. ఎటువంటి పురుషుణ్ణి? నిర్గుణ, నిర్వికార, సత్య, చేతనత్వాన్ని. ఈ పురుషుడు ఎక్కడ ఉన్నాడు? అస్మిన్ దేహే – నా శరీరంలో ఉన్నాడు. ఆకాశం ఎలాగైతే అన్ని వస్తువుల్లోనూ ఉందో, అలాగే ఈ శరీరంలో కూడా పురుషుడు ఉన్నాడు. ఎలా ఉన్నాడు? సాక్షిచైతన్యంగా ఉన్నాడు. సాక్షిచైతన్యం ఎవరు అనకూడదు వెంటనే. ఆ సాక్షిచైతన్యాన్ని నేనే. ఈ పురుషుని స్వభావం ఏమిటి? అది ప్రకృతి గుణాలకు పూర్తి భిన్నంగా ఉంటుంది. ఆ భిన్నస్వభావాలను నాలుగు చూశాము అంతకుముందు. ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ చాలా చెబుతున్నాడు.

పరః – ఈ పురుషుడు శరీరంలోనే లేడు. శరీరం బయట కూడా ఉన్నాడు. ఇది మూడు దశల్లో అర్థం చేసుకోవాలని అంతకుముందు కూడా చూశాము. ముందు ఆకాశపరంగా చూద్దాము.

ఆకాశాన్ని అర్థం చేసుకునే మూడు దశలు –

1. ఆకాశం ఈ గదిలో ఉంది.
2. ఆకాశం ఈ గదిలోనే కాదు, బయట కూడా ఉంది.
3. నిజానికి ఆకాశంలోనే అన్ని గదులూ ఉన్నాయి.

చైతన్యాన్ని అర్థం చేసుకునే మూడు దశలు –

1. చైతన్యం ఈ శరీరంలో ఉంది.
2. చైతన్యం ఈ శరీరంలోనే కాదు, బయట కూడా ఉంది.
3. నిజానికి చైతన్యంలోనే అన్ని శరీరాలూ ఉన్నాయి.

అందువల్ల ఎవరైనా చైతన్యం ఎక్కడ ఉందని ప్రశ్నిస్తే, దానికి మీరు జవాబు చెప్పకూడదు. తిరిగి ప్రశ్నించాలి. 'చైతన్యం ఎక్కడ లేదు?' పరః అంటే సర్వవ్యాపకం.

ఉపద్రష్టా – ఈ చైతన్యమే, సాక్షిగా నీ లోపల ఉండి, జరుగుతున్నదంతా సాక్షీభూతంగా చూస్తోంది. ఉపద్రష్టా పదం చాలా అద్భుతమైన పదం. చైతన్యం సూర్యునిలాగా, బల్బులాగా ప్రకాశింపజేస్తోందని చెబుతూ వస్తున్నాము. ఈ ఉదాహరణలలో అవి ప్రకాశింపజేసే వస్తువులకు అవి దూరంగా ఉన్నాయి. సూర్యుడు కొన్ని కోట్ల మైళ్ళ దూరంలో ఉన్నాడు. అలా ఆత్మసాక్షి అంటే, ఆత్మ ఎక్కడో దూరంగా ఉండి చూస్తోందేమోనని పొరపాటుపడే అవకాశం ఉంది.

ఆ పొరపాటు పడటానికి వీల్లేకుండా ఉపద్రష్టా అన్న పదం వేశాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఉపద్రష్టా అంటే చాలా దగ్గరగా ఉండి చూస్తున్నట్టు అర్థం. కాంతి–చెయ్యి ఉదాహరణలో చూసాము, కాంతి చెయ్యిని ప్రకాశింపజేస్తోంది అంటే చెయ్యి అంతటా వ్యాపించి, దాన్ని ప్రకాశింపజేస్తోంది. బల్బు దూరంగా ఉంది, కాని దాని ప్రకాశం

చేతిమీద పడుతోంది. కాని ఈ సాక్షిచైతన్యం దగ్గరగా ఉండి, శరీరం అంతటా వ్యాపించి, అణువు అణువునూ ప్రకాశింపజేస్తోంది. అందువల్లనే శరీరం, మనస్సులు జడమైనా కూడా చైతన్యం పుంజుకున్నాయి.

అనుమంతా చ – జాగ్రత్తగా చూడండి, హనుమంతా చ కాదు, అనుమంతా చ. అనుమంతా అంటే ప్రకృతియొక్క కార్యకలాపాలను ప్రకాశింపజేసేది. ఇందాకే చూశాము – శరీరం, మనస్సులు జడం కాని, చైతన్యంయొక్క దీవెనలవల్లనే అవి చైతన్యాన్ని సంతరించుకున్నాయి. విద్యుచ్ఛక్తి తనంతట తాను ఏమీ చెయ్యదు; కాని ఫ్యాను తన ధర్మాన్ని తాను నిర్వర్తించగలుగుతోంది. ఫ్యాను ధర్మం గుండ్రంగా తిరగటం; బల్బు ధర్మం వెలగటం. విద్యుచ్ఛక్తి ఉండటంవల్ల వాటి ధర్మాన్ని అవి సక్రమంగా నిర్వర్తించగలుగుతున్నాయి.

అదే విధంగా, మన శరీరంలో అనేక అంగాలు ఉన్నాయి; వాటి ధర్మాలు వాటికి ఉన్నాయి. చైతన్యంయొక్క అనుగ్రహంవల్లనే అవి వాటివాటి ధర్మాలను నిర్వర్తించగలుగుతున్నాయి. చైతన్యం తన సన్నిధి మాత్రంచేతనే వాటిని దీవిస్తున్నది.

కేనేషితం పతతి ప్రేషితం మనః కేన ప్రాణః ప్రథమః ప్రైతి యుక్తః
కేనేషితాం వాచమిమాం వదంతి చక్షుశ్శ్రోత్రం క ఉ దేవో యునక్తి **– కేన 1.1**

శ్రోత్రస్య శ్రోత్రం మనసో మనో యద్వాచో హ వాచం స ఉ ప్రాణస్య ప్రాణః **– కేన 1.2**

మనస్సు, ప్రాణం, వాక్కు, కన్ను, చెవులు – ఇవన్నీ దేనివల్ల పనిచేస్తున్నాయి అని ప్రశ్న. చెవికి చెవి, మనస్సుకు మనస్సు, వాక్కుకు వాక్కు, ప్రాణానికి ప్రాణంవల్ల పనిచేస్తున్నాయనేది జవాబు. ఉదాహరణకు శ్రోత్రస్య శ్రోత్రం అంటే అర్థం –

1. ఆత్మ వేరు, చెవి వేరు
2. ఆత్మ చెవి అంతటా వ్యాపించి ఉంది
3. ఆత్మ ఉండటం వల్లే చెవిని చెవి అనగలుగుతున్నాము. అంటే చెవితో వినగలుగుతున్నాము.

భర్తా – భర్తా అర్థం అక్షరాలా తీసుకుంటే భార్య ఉన్న భర్త అని అర్థం. కాని భర్తా అంటే భరించేవాడు, స్థితికర్త అని అర్థం. పురుషుడు సత్యం, ప్రకృతి మిథ్య అని చూశాము కాబట్టి, పురుషుడే ప్రకృతికి స్థితికారణం.

భోక్తా – సాక్షిచైతన్యాన్ని అజ్ఞాని, భోక్తా అంటాడు. నిజానికి అతనే సాక్షిచైతన్యం అని అజ్ఞానికి తెలియదు. సుఖదుఃఖాలు, కోపతాపాలు అన్నీ మనస్సు లక్షణాలు. అవన్నీ సాక్షి అయిన నాకు తెలుస్తున్నాయి. కాని మనస్సుకు కోపం వస్తే నేనేమంటాను? 'నాకు కోపం వచ్చింది,' అంటాను. అంటే మనస్సు గుణాలను సాక్షికి ఆపాదిస్తున్నాను. ఆ విధంగా సాక్షి భోక్తా అయింది. అంటే నిజంగా భోక్తా కాదు, భోక్తా అయినట్టుగా ఉంది. అయితే సాక్షి అసలు స్వరూపం ఏమిటి?

మహేశ్వరః – మహేశ్వరుడు. మహేశ్వరుడు అంటే స్వతంత్రుడు. జ్ఞాని సాక్షికి స్వతంత్ర సత్తా ఉందని తెలుసుకుంటాడు. శరీరానికి మాత్రమే సంగత్వం ఉంటుంది. ఎందుకంటే శరీరం ప్రకృతి కాబట్టి శరీరంమీద ఇంకొక వస్తువు ప్రభావం ఉంటుంది.

గుణాః గుణేషు వర్తంతే

ప్రపంచం పదార్థం; శరీరం పదార్థం; అందువల్ల శరీరం ప్రపంచంవల్ల ప్రభావితమవుతుంది; దాన్ని ఎవరూ ఆపలేరు. ఎండాకాలంలో శరీరం చెమటలు కక్కుతుంది; చలికాలంలో గజగజా వణికిపోతుంది; ఎక్కడైనా ఎవరైనా బాధపడుతున్నారని చదివితే, సున్నితమైన మనస్సు చలిస్తుంది. కాని పురుషుడు మహేశ్వరుడు అంటే స్వామి. పురుషుడు ఎప్పుడూ ముక్తపురుషుడు; ప్రకృతి ఎప్పటికీ ముక్తి పొందలేదు.

నేను ప్రకృతినుంచి, దాని గుణాలనుంచి విడివడటం నేర్చుకుంటే, నేను పరమాత్మను అవుతాను. ప్రకృతితోనూ, దాని గుణాలతోనూ నేను మమేకం చెందితే నేను జీవాత్మను అవుతాను. నా పుట్టినరోజు, నా వయస్సు, నా శారీరక పరిస్థితి, నా భావాలు గురించి మాట్లాడతాను. కాని ఈ గుణాలన్నీ నాకు చెందవు; అవి ప్రకృతికి చెందుతాయి, నాకు గుణాలు లేవని తెలుసుకుంటే పరమాత్మను అవుతాను. గుణాలు ఉన్న నేను జీవాత్మను; గుణాలు లేని నేను పరమాత్మను. నాకు గుణాలు ఉన్నదీ, లేనిదీ నేను అర్థం చేసుకున్న విధానంమీద ఆధారపడివుంది. నేను అజ్ఞానిని అయితే నేను జీవాత్మను; నేను జ్ఞానిని అయితే నేను పరమాత్మను. ఎవరంటున్నారు ఈ మాట? సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే చెబుతున్నాడు.

పరమాత్మా ఇతి ఉక్తః – గుణాలు లేని నన్ను పరమాత్మ అంటారు. గుణాలు ఉన్న జీవాత్మను గుణాలు లేని పరమాత్మగా అర్థం చేసుకోవాలి అంటున్నాడు.

జీవాత్మ=పరమాత్మ – మహావాక్యం

జీవాత్మ, పరమాత్మల ఐక్యాన్ని బోధించే ఏ వాక్యాన్నైనా మహావాక్యం అంటారు. మూడవ శ్లోకంలో కూడా ఒక మహావాక్యం వచ్చింది.

క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత ।
క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః జ్ఞానం యత్తద్ జ్ఞానం మతం మమ ॥ – 13.3

శ్లో. 24 **య ఏవం వేత్తి పురుషం ప్రకృతిం చ గుణైస్సహ ।**
సర్వథా వర్తమానోఽపి న స భూయోఽభిజాయతే ॥

యః, ఏవమ్, వేత్తి, పురుషమ్, ప్రకృతిమ్, చ, గుణైః, సహ,
సర్వథా, వర్తమానః, అపి, న, సః, భూయః, అభిజాయతే ॥

ఏవమ్	= ఈ విధముగా	సః	=	అతడు
పురుషమ్	= పురుషుని	సర్వథా	=	అన్ని విధములుగా
చ	= ఇంకా	వర్తమానః	=	కర్తవ్య, కర్మలను
గుణైః, సహ	= త్రిగుణసహితముగా	అపి	=	చేయుచున్నను
ప్రకృతిమ్	= ప్రకృతిని	భూయః	=	మళ్ళీ
యః	= ఏ మనుష్యుడు	న, అభిజాయతే	=	జన్మింపడు
వేత్తి	= యదార్థముగా తెలిసికొనునో			

యః ఏవమ్ పురుషమ్ గుణైః సహ ప్రకృతిమ్ చ వేత్తి ।

సః సర్వథా వర్తమానః అపి భూయః న అభిజాయతే ॥

తా: ఈ విధముగా పురుషుని ఇంకా త్రిగుణ సహితముగా ప్రకృతిని ఏ మనుష్యుడు యదార్థముగా తెలిసికొనునో అతడు అన్ని విధములుగా కర్తవ్య, కర్మలను చేయుచున్నను మళ్ళీ జన్మింపడు.

ఈ శ్లోకంతో ప్రకృతి-పురుషుల గురించిన వర్ణన ముగిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇక్కడ ఈ ఐక్యజ్ఞానం పొందిన వ్యక్తి పొందే ఫలమేమిటో వివరిస్తున్నాడు.

పురుష ప్రకృతి వివేకజ్ఞానేన మోక్షః

ప్రకృతి, పురుషుల గురించిన స్పష్టమైన జ్ఞానం పొంది, తను పురుషుడు అని అర్థం చేసుకున్న వ్యక్తి సంసారచక్రంనుంచి విడివడతాడు. ఇంతవరకూ భారంగా తోచిన జీవితం; ఇంతవరకూ కష్టాలకడలిగా అనిపించిన జీవితం; ఇంతవరకూ ఆందోళనలతో నిండిన జీవితం, ఇప్పుడు చాలా హాయిగా అనిపిస్తుంది. నేను నిర్గుణబ్రహ్మను, గుణాలు నాకు చెందవు, అవి ప్రకృతికి చెందుతాయని తెలుసుకుంటే, వేదాంత పరిభాషలో చెప్పాలంటే జీవన్ముక్తి పొందుతాడు. అంటే ఇక్కడే ఇప్పుడే మోక్షం పొందుతాడు.

య ఏవం వేత్తి – ఎవరైనా ఈ జ్ఞానం పొందితే. ఇంతకు ముందు కూడా కాంతి–చెయ్యి ఉదాహరణతో చూశాము. ఇక్కడేముంది అని అడిగితే ముందు చెయ్యి అంటాము. తర్వాత చెయ్యి+కాంతి ఉన్నాయి అంటాము. తర్వాత కాంతి ఉంది అంటాము. ఈ సూత్రాన్ని ఉపయోగించి ఆత్మ, అనాత్మల వివేకం చెయ్యాలి. ఆత్మ అంటే పురుషుడు, అనాత్మ అంటే ప్రకృతి.

1. నేను మనశ్శరీరాలను
2. నేను ఆత్మ+అనాత్మల మేలుకలయికను
3. నేను ఆత్మను.

ముందు మనం మనస్సుతోనూ, శరీరంతోనూ మమేకం చెందుతాము. అంటే ప్రకృతిలో మమేకం చెందుతాము. తర్వాత ప్రకృతి, పురుషుడు రెండు పదాలు తెలుసుకుంటాము. పురుషుడు అంటే నిర్గుణ, నిర్వికార, సత్య, చేతనతత్త్వం అని చూశాము. ప్రకృతి అంటే సగుణ, సవికార, మిథ్య, అచేతనతత్త్వం. ఈ రెండింటి మధ్య భేదాన్ని స్పష్టంగా తెలుసుకోవాలి. ఆ భేదం బుద్ధిలో తెలియాలి. ఇక్కడేముంది అంటే చెయ్యి+కాంతి ఉంది అని చెప్పినప్పుడు చేతిని విడిగా, కాంతిని విడిగా చూడలేము, విడదీయలేము కూడా. దాన్ని అర్థం చేసుకోవాలి అంతే. అలాగే ఆత్మ, అనాత్మలను కూడా విడదీయలేము, వాటిని అర్థం చేసుకోవాలి.

గుణైస్సహ – అంతేకాదు, గుణాలు కూడా ఉన్నాయని తెలుసుకుంటాడు. లావు, సన్నం, బట్టతల, నొక్కుల జుట్టు, వృద్ధాప్యం, యవ్వనం వంటి లక్షణాలన్నీ స్థూలశరీరానికి చెందినవి. రాగం ద్వేషం, కామం క్రోధం, లాంటి భావోద్రేకాలు అన్నీ సూక్ష్మశరీరానికి చెందినవి. అంటే ఇవన్నీ ప్రకృతికి చెందినవి. ఈ విషయం ఆత్మజ్ఞానం పొందకముందు తెలియదు. ఆత్మజ్ఞానం పొందాక, ఈ గుణాలన్నీ ప్రకృతికి చెందినవి, నేను ప్రకృతి

కాదు, నేను పురుషుణ్ణి అని తెలుసుకుంటారు. అంటే ఇన్నాళ్ళూ ఉన్న అజ్ఞానం తొలగుతుంది. అంతకుముందు నేను లావుగా ఉన్నాను అనుకునేవారు కాస్తా, నా శరీరం లావుగా ఉంది అంటారు. ఎంత నిశ్చింత! లేకపోతే నేను లావుగా ఉన్నానని బాధపడతారు; దానికి అనేకమంది అనేక సలహాలు ఇస్తారు. వాకింగ్ చెయ్యి అంటారు ఒకరు, యోగా చెయ్యమంటారు ఇంకొకరు. ఇప్పుడు మీరు శరీరం కాదు అని తెలుసుకున్నాక వాకింగ్‌లు, యోగాలు మాననవసరం లేదు. శాస్త్రం నేర్చుకోవటానికి కూడా శరీరం ఆరోగ్యకరంగా ఉండాలి. అందువల్ల శారీరక వ్యాయామం మంచిదే. అది శరీర అభిమానం ఉంటేనే చెయ్యనవసరం లేదు. అలాగే రాగద్వేషాలు నాకు చెందవు, అవి ప్రకృతికి చెందుతాయని తెలుసుకోవాలి.

న మే ద్వేషరాగౌ న మే లోభమోహౌ
మదో నైవ మే నైవ మాత్సర్యభావః
న ధర్మో న చార్థో న కామో న మోక్షః
చిదానందరూపః శివోఽహం శివోఽహమ్ – నిర్వాణషట్కము 3

రాగద్వేషాలు, లోభమోహాలు, మదమాత్సర్యాలు నాకు అంటవు. నేను సచ్చిదానంద ఆత్మను అంటే పురుషుడిని అని తెలుసుకుని, దానిలో నిలబడగలగాలి. దానిలో నిలబడటానికి కావాల్సిన శిక్షణను నిదిధ్యాసనం అంటారు. లౌకిక విషయాల్లో ప్రకృతిపరంగానే వ్యవహరించాలి. ఏదైనా అప్లికేషన్ ఫార్మ్ నింపాల్సివచ్చినప్పుడు –

పుట్టినరోజు – న జాయతే మ్రియతే వా కదాచిత్
చిరునామా – సర్వవ్యాపకం

ఇలా నింపకూడదు. వ్యవహారం వ్యవహారమే. ప్రకృతిపరంగా వ్యవహారం నడపాలి. తర్వాత దానికి ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకోవాలి. అంటే ప్రతిరోజూ కొంత నిదిధ్యాసనం చేయాలి. ఒక నటుడు, ఎంత గొప్ప ధనవంతుడైనా కూడా, తను ఒక సినిమాలో బిచ్చగాని వేషం వేస్తే, ఆ పాత్రలో జీవించాలి. లేకపోతే ఆ పాత్ర రాణించదు. అలాగే మనమూ మన జీవితంలో అనేక పాత్రలను పోషించాలి – తండ్రిగా, తనయునిగా, భర్తగా, స్నేహితునిగా. ఆ పాత్రలకు పూర్తి న్యాయం చేకూర్చాలి. ఆ పాత్రకు తగ్గట్టుగా ఆనందం, దుఃఖం, కోపంలాంటి భావాలను ప్రదర్శించాలి కాని అవకాశం దొరికినప్పుడు గ్రీన్‌రూమ్‌కు వెళ్ళి అసలు స్వరూపాన్ని గుర్తు తెచ్చుకోవాలి.

మనోబుద్ధ్యహంకారచిత్తాని నాఽహమ్
నచ శ్రోత్ర జిహ్వే న చ ఘ్రాణనేత్రే

ఈ విధంగా జీవితం ఒక నాటకరంగం. అందులో మనకు ఇష్టం ఉన్నా, లేకపోయినా మనం పాత్రధారులం. మనం ఈ భూమ్మీదకు రాగానే బంధం ఏర్పడుతుంది; మన తల్లిదండ్రులకు బాబు, అన్నదమ్ములకు సోదరుడు అవుతాము. అన్నదమ్ముల పెళ్ళిళ్ళు అయ్యాక మరికొన్ని కొత్త అనుబంధాలు ఏర్పడతాయి. అన్ని పాత్రలు వేస్తున్నా, అవి పాత్రలు మాత్రమే అని తెలుసుకుంటే అవి మనను బాధించవు. బిచ్చగాని పాత్ర వేసినప్పుడు బిచ్చమెత్తుకుంటే తప్పులేదు; కాని ఆ పాత్రనుంచి బయటకు వచ్చాక కూడా అందులోనే జీవిస్తాను అంటేనే సమస్య వస్తుంది.

సర్వథా వర్తమానోఽపి – నువ్వు ఏ పాత్ర ధరిస్తున్నా కూడా దాన్ని మాననవసరం లేదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. బ్రహ్మచారిగా ఉంటే, అందులో కొనసాగు; గృహస్థు అయితే ఆశ్రమధర్మాన్ని మార్చనవసరం లేదు. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే బాహ్యంగా ఏమీ మార్పులు అవసరం లేదు; అంతర్గత మార్పు వస్తే చాలు. అలా ఈ జీవితమే ఒక నాటకరంగం అని తెలుసుకుంటే కలిగే ప్రయోజనమేమిటి?

స భూయః న అభిజాయతే – అటువంటి జ్ఞానికి పునర్జన్మ ఉండదు.

'ఓ జ్ఞానీ, నీకు పునర్జన్మ ఉండదని నువ్వు అంత ఖచ్చితంగా ఎలా చెప్పగలవు?' అని ఎవరైనా జ్ఞానిని అడిగారనుకోండి. జ్ఞాని ఒక పెద్ద దరహాసం చేస్తాడు. 'నేను ఆత్మను, నాకు జన్మంటూ ఉంటేనే గదా, పునర్జన్మ ప్రసక్తి వచ్చేది,' అంటాడు

జన్మ నిర్వచనం – స్థూలసూక్ష్మశరీర సంయోగః జన్మ.
మరణ నిర్వచనం – స్థూలసూక్ష్మశరీర వియోగః మరణమ్.

స్థూలశరీరంలోకి సూక్ష్మశరీరం వచ్చిచేరటం జన్మ; స్థూలశరీరంనుంచి సూక్ష్మశరీరం వెళ్ళిపోవటం మరణం. సూక్ష్మశరీరంలో మనస్సు ప్రధానంగా ఉంటుంది. పునర్జన్మ అంటే ఏమిటి? ఈ ప్రయాణం చేస్తున్న సూక్ష్మశరీరం ఇంకొక కొత్త స్థూలశరీరంలో చేరటం పునర్జన్మ. ఇప్పుడు చెప్పండి, స్థూలశరీరం ప్రకృతా, పురుషుడా? సూక్ష్మశరీరం ప్రకృతా, పురుషుడా? రెండూ ప్రకృతే. స్థూలశరీరం ఒక రకమైన ప్రకృతి అయితే, సూక్ష్మశరీరం ఇంకొక రకమైన ప్రకృతి. ఈ రెండు ప్రకృతులూ కలుస్తుంటాయి, విడిపోతుంటాయి. నేను ఎవరు? ప్రకృతి ఒకటా, ప్రకృతి రెండా? రెండూ కాదు. నేను పురుషుణ్ణి. నాకు మొదటి జన్మే లేదు, నాకు చావు, పుట్టుకలు లేవు – అలాంటప్పుడు మళ్ళీ పుట్టే ప్రసక్తి ఎక్కడ ఉంది?

ఈ జ్ఞానాన్ని మోక్షం అంటారు. అంటే ఈ జ్ఞానం పొంది, దాన్ని జీర్ణించుకుంటే మోక్షం పొందుతాను. నిజానికి మోక్షం కొత్తగా పొందను. నేను అంతకుముందూ ముక్తపురుషుడినే, ఇప్పుడూ ముక్తపురుషుడినే, తర్వాతా ముక్తపురుషుడినే అని అర్థం చేసుకుంటాను. ఈ జ్ఞానంతో రమిస్తే, సంసారిని కావాలనుకున్నా కూడా కాలేను.

దీనితో అర్జునుడు తెలుసుకోవాలనుకున్న ఆరు అంశాల గురించిన చర్చ ముగిసింది. ఆ అంశాలు క్షేత్రం, క్షేత్రజ్ఞుడు; జ్ఞానం, జ్ఞేయం; ప్రకృతి, పురుషుడు. రాబోయే శ్లోకాల్లో జ్ఞానసాధనలు, జ్ఞానఫలం గురించి చెప్పబోతున్నాడు, కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 25 **ధ్యానేనాత్మని పశ్యంతి కేచిదాత్మానమాత్మనా ।**
అన్యే సాంఖ్యేన యోగేన కర్మయోగేన చాపరే ॥
ధ్యానేన, ఆత్మని, పశ్యంతి, కేచిత్, ఆత్మానమ్, ఆత్మనా,
అన్యే, సాంఖ్యేన, యోగేన, కర్మయోగేన, చ, అపరే ॥

ఆత్మానమ్	= సచ్చిదానంద పరమాత్మను	సాంఖ్యే, న	= జ్ఞాన
కేచిత్	= కొందరు పురుషులు	యోగేన, చ	= యోగముద్వారాను
ఆత్మనా	= శుద్ధమైన సూక్ష్మబుద్ధితో	అపరే	= మరికొందరు
ధ్యానేన	= ధ్యానయోగముద్వారా	కర్మయోగేన	= కర్మయోగముద్వారాను
ఆత్మని	= హృదయమందు	పశ్యంతి	= చూచెదరు
పశ్యంతి	= చూచెదరు		
అన్యే	= మరికొందరు		

కేచిత్ ధ్యానేన ఆత్మనా ఆత్మని ఆత్మానం పశ్యన్తి। అన్యే సాఙ్ఖ్యేన యోగేన (ఆత్మానం) పశ్యన్తి।
అపరే చ కర్మ-యోగేన (ఆత్మానం పశ్యన్తి) ॥

తా: సచ్చిదానందపరమాత్మను కొందరు పురుషులు శుద్ధమైన సూక్ష్మబుద్ధితో ధ్యానయోగముద్వారా హృదయమందు చూచెదరు. మరికొందరు జ్ఞానయోగముద్వారాను, మరికొందరు కర్మయోగముద్వారాను చూచెదరు

6. జ్ఞానసాధనలు - జ్ఞానఫలం: శ్లోకాలు 25-35

ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి కావాల్సిన సాధనలేమిటో, ఆత్మజ్ఞానం పొందితే కలిగే ఫలమేమిటో చర్చించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏ సాధకునికైనా ఉండాల్సిన అంతిమలక్ష్యం ఆత్మజ్ఞానం. అందువల్ల ముందు ఆత్మజ్ఞానంతో మొదలుపెడుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఆత్మని ఆత్మనా ఆత్మానం పశ్యంతి - ఆత్మని అంటే హృదయంలో. సర్వవ్యాపకమైన ఆత్మ నా హృదయంలో కూడా ఉంది. అందువల్ల దాన్ని తెలుసుకోవటానికి నేను ఎక్కడికో వెళ్ళనవసరం లేదు. నాలో తెలుసుకుంటే చాలు.

యో వేదనిహితం గుహాయాం పరమే వ్యోమన్ - తైత్తిరీయం

ఆత్మానం పశ్యంతి - ఆత్మానం అంటే సచ్చిదానంద ఆత్మను. మొదటి ఆత్మ అర్థం హృదయ ఆకాశంలో; ఇప్పుడు ఆత్మానం అంటే సచ్చిదానంద ఆత్మ. అంటే ఒక సాధకుడు, సచ్చిదానంద ఆత్మ గురించి తన హృదయాకాశంలో తెలుసుకోవాలి. ఏ ప్రమాణంద్వారా తెలుసుకోవాలి?

ఆత్మనా - బుద్ధిద్వారా తెలుసుకోవాలి. నిజానికి ఏ జ్ఞానం పొందాలన్నా కూడా బుద్ధిద్వారానే పొందగలము. శరీరంద్వారా పొందలేము; ఆత్మ తనంతట తాను జ్ఞానం పొందలేదు. బుద్ధి ఒక్కటే ఆత్మజ్ఞానానికి కూడా ప్రమాణం.

ఇక్కడ ఆత్మ పదాన్ని మూడుసార్లు మూడు భిన్న అర్థాలతో చూశాము. చిన్నప్పుడు నేర్చుకున్న విభక్తి ప్రత్యయాలు గుర్తుకు తెచ్చుకుంటే ఈ విషయం అర్థమవుతుంది. పదాలు ఇవి - ఆత్మని ఆత్మానాం ఆత్మనా పశ్యంతి.

1. ఆత్మని – సప్తమీ విభక్తి – అందున్, నన్
   – హృదయాకాశంలో (హృదయాకాశమందు)
2. ఆత్మానమ్ – ద్వితీయా విభక్తి – నిన్, నున్, లన్, గూర్చి, గురించి
   – సచ్చిదానంద ఆత్మ గురించి
3. ఆత్మనా – తృతీయా విభక్తి – చేతన్, చేన్, తోడన్, తోన్
   – బుద్ధితో

మూడూ కలిపితే హృదయాకాశంలో ఉన్న సచ్చిదానంద ఆత్మ గురించి బుద్ధితో తెలుసుకోవాలి. బుద్ధి ఒక్కటే ఆత్మజ్ఞానానికి కూడా ప్రమాణం అన్నాము. కాకపోతే ఈ బుద్ధి ఎలా ఉండాలి? సంస్కరించబడి ఉండాలి. గురుశాస్త్ర ఉపదేశంద్వారా సంస్కరించబడి ఉండాలి.

శాస్త్ర ఆచార్య సంస్కృత అంతఃకరణేన – శంకరాచార్యులు

గురువుద్వారా శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేసి మనస్సును సంస్కరించుకోవాలి. అటువంటి మనస్సుతో ఆత్మజ్ఞానాన్ని పొందాలి. ఆత్మజ్ఞానం అంతిమలక్ష్యం అవ్వాలి. ఆత్మజ్ఞానం అంతిమలక్ష్యం అయితే, అది పొందటానికి ముందు ఎన్ని దశలు దాటిరావాలి? ఈ సాధనలను అనేక సందర్భాలలో అనేక దశలుగా వర్ణిస్తారు. ఇక్కడ ఐదు దశలు సూచించబడతాయి. ఆత్మజ్ఞానం పొందాలంటే ఒక వ్యక్తి ఐదు దశలను దాటుకుంటూ రావాలి. ఒక్కొక్క దశలో ఒక్కొక్క ఆటంకాన్ని దాటుకుంటూ వస్తాడు. ఆ ఆటంకాలను ప్రతిబంధకాలు అంటారు; ఆ ప్రతిబంధనివృత్తి జరుగుతుంది. ఆ ఐదు సాధనలనూ అంతకుముందు కూడా చూశాము. అవి కర్మయోగం, ఉపాసనయోగం, శ్రవణం, మననం, నిదిధ్యాసనం.

ఎ) **కర్మయోగం** – కర్మయోగసాధనలో మనస్సులో ఉన్న మలినాలను శుద్ధి చేసుకువస్తాము. దాన్ని మలనివృత్తి అంటారు. ఏమిటా మలినాలు? రాగద్వేషాలు, కామక్రోధలోభమోహమదమాత్సర్యాలు అనే భావోద్రేకాలు. కర్మయోగం ఇలాంటి మలినాలను పారద్రోలి చిత్తశుద్ధి కలుగజేస్తుంది.

బి) **ఉపాసనయోగం** – ఉపాసన అంటే సగుణ ఈశ్వరధ్యానం. ఇది విక్షేపనివృత్తి చేస్తుంది. అంటే బహిర్ముఖంగా ఉన్న మనస్సును, అంతర్ముఖం చేస్తుంది. ఉపాసన చిత్త ఏకాగ్రత కలుగజేస్తుంది.

సి) **శ్రవణం** – శ్రవణం అంటే క్రమం తప్పకుండా, ఒక క్రమపద్ధతిలో, కొన్ని సంవత్సరాలపాటు, ఒక సమర్థవంతమైన గురువు వద్ద శాస్త్ర అధ్యయనం చెయ్యటం. ఇది అజ్ఞాననివృత్తి చేస్తుంది. అంటే అజ్ఞానాన్ని పోగొడుతుంది.

డి) **మననం** – మననం అంటే పొందిన జ్ఞానాన్ని నిశ్చయజ్ఞానంగా మలుచుకోవటం. పొందిన జ్ఞానంలో సందేహాలుంటే ఆ జ్ఞానం పొందినా పొందనట్టే లెక్క. సందేహాలుంటే అవి ముందుకు వెళ్ళకుండా అడ్డుపడతాయి. మననం గురువును ప్రశ్నలు అడగటంద్వారా చెయ్యవచ్చు, మనం నేర్చుకున్నదాన్ని మళ్ళీ ఒకసారి చూసుకోవచ్చు. అలా చెయ్యటంవల్ల సంశయనివృత్తి అవుతుంది. ఇది బుద్ధిలో కలిగే ఆటంకాలను తొలగించి, జ్ఞానాన్ని నిస్సంశయజ్ఞానంగా మారుస్తుంది.

ఇ) **నిదిధ్యాసనం** – నిదిధ్యాసనం అంటే మనస్సులో ఉండే విపరీతభావనలను పారద్రోలటం. బుద్ధి నిస్సంశయజ్ఞానాన్ని పొందినా, మనస్సులో ఉన్న రాగద్వేషాలు అంత తొందరగా పోవు. అవి మనలో అలవాటుగా మారిపోయాయి. వాసనలుగా మన చిత్తంలో నిలిచివున్నాయి.

కొన్ని సంవత్సరాలుగా అలవాటు అయినవి పోవటానికి కూడా కొన్ని సంవత్సరాలు పడుతుంది. ఉదాహరణకు ఆందోళన, నిరాశానిస్పృహలు, ఆత్మన్యూనతాభావన, అభద్రతాభావన,అనుబంధం అన్నీ అనారోగ్యకరమైన వాసనలు. నిదిధ్యాసనలో ఈ వాసనలు లేదా ఈ విపరీతభావనలు పోతాయి. అంటే దీన్ని వాసనానివృత్తి అంటారు.

మళ్ళీ ఐదు దశలూ టూకీగా చూస్తే – **కర్మేన మలనివృత్తి; ఉపాసనేన విక్షేపనివృత్తి; శ్రవణేన అజ్ఞాననివృత్తి; మననేన సంశయనివృత్తి; నిదిధ్యాసనేన వాసనానివృత్తి.**

ప్రతిఒక్కరూ ఈ ఐదుదశలూ దాటాల్సిందే. వీటిలో ఏదో ఒకటి ఎన్నుకోలేము; అన్నీ చెయ్యాలి. ఒకవేళ ఎవరైనా ఈ జన్మలో మొదటి రెండు మూడు దశలవరకే సాధన చేసి, ఈ ప్రయాణాన్ని కొనసాగించలేకుండా, ఈ జీవితాన్ని చాలించవలసి వచ్చిందనుకోండి. అతని పరిస్థితి ఏమిటి?

అతను వచ్చే జన్మలో మళ్ళీ మొదటి సాధననుంచి మొదలుపెట్టనవసరం లేదు. తండ్రికి ఈ ఊరినుంచి ఇంకొక ఊరికి బదిలీ అయినప్పుడు, ఇక్కడ ఐదవ తరగతి చదువుతున్న పుత్రుడు కొత్త ఊరిలో మళ్ళీ మొదటినుంచి మొదలుపెట్టడు. అతను ఇక్కడనుంచి ట్రాన్స్‌ఫర్ సర్టిఫికేట్ తెచ్చుకుని, దానిద్వారా కొత్త స్కూల్లో ఆరవ తరగతిలో చేరతాడు. అలాగే ఈ జన్మలో మూడు సాధనలు దాటి మరణించిన వ్యక్తి, కొత్తజన్మలో నాలుగవదశనుంచి అందుకుంటాడు. మూడంటే అక్షరాలా మూడు దశలే ముగించాడని కాదు, ఏ దశలో ముగిస్తే, ఆ తర్వాత దశనుంచీ అందుకుంటాడు. అది ఐదవదశ కూడా కావచ్చు. ఆ దశలు కర్మయోగం, ఉపాసనయోగం, శ్రవణం, మననం, నిదిధ్యాసనం అని మర్చిపోకూడదు.

ఈ ఐదు దశల్లో నాలుగుదశలూ ముగించుకుని వచ్చినవారు, ఈ జన్మలో ఐదునుంచీ అందుకోగలుగుతారు. అంటే గతజన్మలో సంస్కారాలు ఈ జన్మలో పునరావృతం అవటం చూస్తాము. అందువల్లనే కొంతమంది చిన్న వయస్సులోనే సంగీతవిద్వాంసులు అయితే, మరికొంతమంది చిన్నవయస్సులో విజ్ఞానఘనులు అవుతారు. అలా ఆధ్యాత్మసాధనలో పూర్వజన్మ వాసనలవల్ల ఈ జన్మలో గురువు అవసరం ఉండదు కొందరికి. శ్రవణ, మననాలు అవసరం లేదు.

ఇటువంటివారిని చూసి నాకు కూడా ఈ నాలుగు దశలు అవసరం లేదు అనకూడదు. అందరూ పూర్వజన్మ సుకృతంతో పుట్టరు. కొంతమంది ఓం ప్రథమంగా కర్మయోగంనుంచి మొదలుపెట్టక తప్పదు.

కర్మయోగేన చాపరే (పశ్యంతి) – కొంతమంది కర్మయోగంతో మొదలుపెట్టక తప్పదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే వీరు ఐదుదశలూ దాటుకుంటూ రావాలి. ఎందుకంటే వీరికి రాగద్వేషాలలాంటి భావోద్రేకాలు చాలా తీవ్రస్థాయిలో ఉంటాయి.

ఇక్కడ కర్మయోగం అంటే ఉపాసనయోగం కూడా కలుపుకోవాలి. కృష్ణపరమాత్మ ప్రత్యేకించి చెప్పలేదు కాని, కర్మతో ఉపాసన తోడుగా ఉంటుంది. కొంతమంది కర్మయోగంతో కాకుండా ఉపాసనయోగంతో మొదలుపెట్టవచ్చు. అందువల్ల కర్మయోగేన అంటే మొదటి రెండుదశలూ వస్తాయి అందులో.

అన్యే సాంఖ్యేన యోగేన – కొంతమంది మూడు, నాలుగు దశల్లో మొదలుపెడతారు. అంటే వారు పూర్వజన్మలో కర్మ, ఉపాసనలు చేసేసి ఉండివుంటారు. అందువల్ల వారికి చిన్నవయస్సులోనే ఆధ్యాత్మిక చింతన మొదలవుతుంది; వారు ప్రాపంచిక సుఖాల వైపు మొగ్గుచూపరు. అందువల్ల వారు సరాసరి మూడవదశకో, నాలుగవదశకో వచ్చేస్తారు. మూడవదశ శ్రవణం, నాలుగవదశ మననం అనీ చూశాము.

మరికొంతమంది పుణ్యజీవులు ఉంటారు. వారు పూర్వజన్మలో నాలుగుదశలూ దాటేసి ఉండివుంటారు.

తత్ర తం బుద్ధిసంయోగం లభతే పౌర్వదేహికమ్ – 6.43

పూర్వజన్మ జ్ఞానంతో వారికి సంబంధం ఉంటుంది. ఆ జ్ఞానం ఎలా పొందారో వారికి తెలియదు. అటువంటివారు ఐదవదశ సాధన చేస్తే చాలు. ఏమిటది?

ధ్యానేన ఆత్మని పశ్యంతి – ధ్యానం అంటే ఇక్కడ నిదిధ్యాసనం. చివరిదశ. నిదిధ్యాసనంలో జ్ఞానం కొత్తగా పొందదు సాధకుడు. శ్రవణంలో పొందిన జ్ఞానాన్ని, మననంలోనే నిశ్చయజ్ఞానంగా మలుచుకుంటాడు. ఆ జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడటానికి నిదిధ్యాసనం తోడ్పడుతుంది. జ్ఞాని స్థితప్రజ్ఞుడు అవుతాడు.

తదుక్తమృషిణా। గర్భే ను సన్నన్వేషామవేదమహం దేవానాం జనిమాని విశ్వా
శతం మా పుర ఆయసీరరక్షన్నధః శ్యేనో జవసా నిరదీయమితి।
గర్భ ఏవైతచ్ఛయానో వామదేవ ఏవమువాచ ॥ – ఐతరీయోపనిషత్ 2.5

తల్లిగర్భంలో ఉండగానే వామదేవుడనే ఋషి అహం బ్రహ్మ అస్మి అని ప్రకటించాడుట. తల్లికే అహం బ్రహ్మ అస్మి అని తెలియదు, ఆయనకెలా తెలుసు అంటే దానికి జవాబు ఇంతవరకూ చూస్తూ వస్తున్నదే. వామదేవ ఋషి పూర్వజన్మలోనే చెయ్యాల్సిన కృషి చేశారు. మొదటి నాలుగుదశలూ దాటేశారు ఆయన. కేవలం నిదిధ్యాసనం చేస్తే చాలు. దీన్నిబట్టి ఈ ఐదుదశల్లో ఏ దశలో మనం ఇప్పుడు ఉంటే, ఆ దశనుంచీ సాధన చెయ్యాలి.

శ్లో. 26 **అన్యే త్వేవమజానంతః శ్రుత్వాన్యేభ్య ఉపాసతే।**
తేపి చాతితరంత్యేవ మృత్యుం శ్రుతిపరాయణాః ॥
అన్యే తు, ఏవమ్, అజానంతః, శ్రుత్వా, అన్యేభ్యః, ఉపాసతే,
తే, అపి, చ, అతితరంతి, ఏవ, మృత్యుమ్, శ్రుతిపరాయణాః ॥

తు	=	కాని	ఉపాసతే	=	తదనుసారముగా ఉపాసింతురు
అన్యే	=	వీరికంటెను వేరైన మందబుద్ధులు	చ	=	ఇంకా
			శ్రుతిపరాయణాః	=	శ్రవణపరాయణులైన
ఏవమ్	=	ఈ విధముగా	తే, అపి	=	వారును
అజానంతః	=	తత్త్వజ్ఞులైన వారినుంచి	మృత్యుమ్	=	మృత్యురూపసంసారమును
శ్రుత్వా	=	విని	అతితరంతి, ఏవ	=	నిస్సందేహముగా దాటుదురు

అన్యే తు ఏవమ్ అజానన్తః అన్యేభ్యః శ్రుత్వా ఉపాసతే, తే
శ్రుతి–పరాయణాః చ అపి మృత్యుమ్ అతితరన్తి ఏవ ॥

తా: కాని వీరికంటెను వేరైన మందబుద్ధులు ఈ విధముగా తత్త్వజ్ఞులైన వారినుంచి విని తదనుసారముగా ఉపాసింతురు. ఇంకా శ్రవణపరాయణులైన వారును మృత్యురూపసంసారమును నిస్సందేహముగా దాటుదురు.

శ్రవణం అంటే వేదాంతశాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చెయ్యటం అని చూశాము. మన శాస్త్రాన్ని ప్రస్థానత్రయం అంటారు. అవి –

శ్రుతిప్రస్థానం – ఉపనిషత్తులు
స్మృతిప్రస్థానం – భగవద్గీత
న్యాయప్రస్థానం – బ్రహ్మసూత్రాలు

అహం బ్రహ్మ అస్మి జ్ఞానాన్ని ఈ ప్రస్థానత్రయం బోధిస్తుంది. దాన్ని శ్రోత్రియబ్రహ్మనిష్ఠ అయిన గురువు సమర్థవంతంగా ఒక క్రమపద్ధతిలో, క్రమం తప్పకుండా బోధిస్తాడు. అద్వైత వేదాంతాన్ని మామూలుగా తరగతిలో లౌకికవిద్య బోధించినట్టుగానే గురువు బోధిస్తాడు.

ఇక్కడ ఈ శ్లోకం సారాంశం ఈ ఆత్మజ్ఞానాన్ని గురువు ఏ భాషలో బోధించినా, దేనినుంచి బోధించినా కూడా ఆత్మతత్త్వాన్ని అందించగలిగితే చాలు; శిష్యుడు దానిని పట్టుకోగలుగుతాడు అని వస్తుంది. అంటే ముందు చెప్పినట్టుగా ప్రస్థానత్రయాన్ని అధ్యయనం చెయ్యాలంటే చాలా సుదీర్ఘమైన ప్రయాణం అది. అందువల్ల గురువు ఒక్కొక్క ఉపనిషత్తునూ ఒక్కొక్క మంత్రం పరంగా బోధ చెయ్యకపోయినా, తను ఈ ప్రస్థానత్రయాన్ని జీర్ణించుకుని, తన బోధలో వాటి సారాంశాన్ని రంగరించి చెప్పినా మంచిదే. ఎందుకంటే వేదాంతం భాషకు మాత్రమే పరిమితమవలేదు, వేదాంతం బోధకు ప్రాముఖ్యతను ఇస్తుంది.

పూర్ణమదః పూర్ణమిదం పూర్ణాత్ పూర్ణముదచ్యతే
పూర్ణస్య పూర్ణమాదాయ పూర్ణమేవావశిష్యతే – శాంతిపాఠం

ఈ శాంతిపాఠం జీవ–ఈశ్వర ఐక్యం బోధిస్తుంది. జీవుడు పూర్ణం, ఈశ్వరుడు పూర్ణం అంటుంది. అంటే చైతన్యపరంగా జీవాత్మ పరమాత్మల ఐక్యం చూపిస్తుంది. దీని సారం గురువు చెపితే, శిష్యునికి బాగా అర్థమవుతుంది.

అది ఏ భాష అయినా కావచ్చు. అతనికి కూడా మోక్షం వస్తుంది. ఆ భావాన్ని ఈ శ్లోకంలో చూపిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అన్యే తు – మరికొంతమంది ఉంటారు.

ఏవమజానంతః – వారు మన ప్రాథమిక గ్రంథాలైన ఉపనిషత్తులను అధ్యయనం చేసివుండరు; లేదా ప్రస్థానత్రయం నేర్చుకుని ఉండరు. ఏవం అంటే ఈ ప్రాథమిక గ్రంథాలను; అజానంత – నేర్చుకుని ఉండరు. కాని దాని బదులు ఏం చేస్తారు?

అన్యేభ్యః శ్రుత్వా – ప్రాథమిక గ్రంథాలను నేర్చుకుని, వాటిలో ఉన్న తత్త్వాన్ని జీర్ణించుకుని, ఆ తత్త్వాన్ని తనదైన శైలిలో, ఒక క్రమపద్ధతిలో చెప్పగలిగిన ఆచార్యుని దగ్గరకు వారు వెళతారు. ఆ ఆచార్యుడు ఏ భాషలో చెబుతాడు? ఏ భాషలో కావాలంటే ఆ భాషలో చెప్పే ఆచార్యులు ఉన్నారు. మన భారతదేశంలో, ఏమూలకు వెళ్ళినా, ఆ రాష్ట్రభాషలో శాస్త్రాన్ని బోధించగల దిట్టలు ఉంటారు. ఆ మాటకొస్తే మన జానపద గీతాల్లో వేదాంతసారం ఉంటుంది. చివరకి చిన్నపిల్లలకు పాడే జోలపాటల్లో కూడా అవస్థాత్రయ సాక్షిచైతన్యం గురించి వస్తుంది. కాకపోతే వాటిల్లో అంతలోతైన అర్థం ఉందని వాటిని పాడే తల్లికి తెలియదు; వింటూ నిద్రపోయే పసికందుకూ తెలియదు. తుకారం, నామదేవ్, అన్నమయ్యలు పాడే భక్తిపాటలు తీసుకోండి. వాటిలో ఎంత లోతైన వేదాంతసారం నిండివుంది! అలా వేదాంతసారం నేర్చుకోవటం ముఖ్యం; ఎక్కడ నేర్చుకున్నారన్నది ముఖ్యం కాదు.

మన శ్రవణం నిర్వచనం ప్రకారం ఉపనిషత్తులు కొన్ని సంవత్సరాలపాటు నేర్చుకోకపోయినా, వాటి సారాన్ని జీర్ణించుకుంటే అతను మోక్షం పొందుతాడు. దానికి భిన్నంగా కొన్ని సంవత్సరాలు ఉపనిషత్తులను ఒక క్రమపద్ధతిలో నేర్చుకుని కూడా వాటిని జీర్ణించుకోలేకపోతే అతను మోక్షం పొందలేడు. అందువల్ల చిన్మయానంద స్వామీజీ అంటారు, 'నువ్వు ఎన్ని ఉపనిషత్తులు నేర్చుకున్నావన్నది కాదు ముఖ్యం; ఎన్ని జీర్ణించుకున్నావన్నది ముఖ్యం.'

(అన్యేభ్యః శ్రుత్వా) ఉపాసతే – కొంతమంది వారి భాషలో నేర్చుకుంటారు; ఉపాసతే అంటే నేర్చుకుని, జీర్ణించుకుంటారు; ఇక్కడ శ్రుతి అంటే వేదాలు కాదు; ఇక్కడ శ్రుతి అంటే గురువాక్య శ్రవణం. అంటే వారు శ్రుతిని ప్రత్యక్షంగా వినకపోయినా, గురువుమీద అంత శ్రద్ధ పెట్టుకుని, గురువు చేసిన బోధను జీర్ణించుకుంటారు.

తే అపి మృత్యుం తరంత్యేవ – అటువంటివారు కూడా మృత్యువును జయిస్తారు. అంటే సంసారంనుంచి విముక్తిని పొందుతారు. ఎంత విశాల దృక్పథమో చూడండి.

పూర్వకాలంలో వేదాలు జనబాహుళ్యానికి అందుబాటులో లేకపోయినా, వాటి సారాంశం అన్నివేళలా అందరికీ అందుబాటులో ఉండేది. ఉపనిషత్తును ప్రత్యక్షంగా నేర్చుకోకపోయినా, దాని సారాన్ని ఏ భాషలో నేర్చుకున్నా, దాన్ని జీర్ణించుకుంటే, సాధకుడు మోక్షం పొందుతాడు. ఆ సాధకుడు ఏ వర్ణానికైనా చెందవచ్చు; అంటే బ్రాహ్మణుడు, క్షత్రియుడు, వైశ్యుడు, శూద్రులలో ఎవరైనా కావచ్చు; ఏ ఆశ్రమానికైనా చెందవచ్చు.

అంటే బ్రహ్మచారి, గృహస్థు, వానప్రస్థుడు, సన్న్యాసులలో ఎవరైనా కావచ్చు. స్త్రీ పురుషులలో ఎవరైనా కావచ్చు; ఏ వయస్సువారైనా కావచ్చు. అతను శ్రద్ధగా గురువాక్య శ్రవణం చేసి వేదాంతసారాన్ని వంటబట్టించుకుంటే మోక్షం పొందుతాడు.

శ్లో. 27 **యావత్సంజాయతే కించిత్ సత్త్వం స్థావరజంగమమ్ ।**
క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞసంయోగాత్ తద్విద్ధి భరతర్షభ ॥
యావత్, సంజాయతే, కించిత్, సత్త్వమ్, స్థావరజంగమమ్,
క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞసంయోగాత్, తత్, విద్ధి, భరతర్షభ ॥

భరతర్షభ	= ఓ అర్జునా!	తత్	= ఆ ప్రాణి సముదాయము
స్థావరజంగమమ్	= చరాచరాత్మకమైన	క్షేత్ర, క్షేత్రజ్ఞ	= క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞ
సత్త్వమ్	= ప్రాణి	సంయోగాత్	= సంయోగమువల్లే
యావత్, కించిత్	= ఏదేది	విద్ధి	= కలుగునని తెలుసుకొనుము
సంజాయతే	= పుట్టుచున్నదో		

హే భరతర్షభ! యావత్ కిఞ్చిత్ స్థావర-జఙ్గమమ్ సత్త్వమ్
సఞ్జాయతే, తత్ క్షేత్ర-క్షేత్రజ్ఞ-సంయోగాత్ (సఞ్జాయతే ఇతి త్వం) విద్ధి ॥

తా: ఓ అర్జునా! చరాచరాత్మకమైన ప్రాణి ఏదేది పుట్టుచున్నదో, ఆ ప్రాణి సముదాయము క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞ సంయోగమువల్లే కలుగునని తెలుసుకొనుము.

ముందు రెండు శ్లోకాల్లో ప్రతి ఒక్కరూ సాధనల్లోని ఐదుదశలనూ దాటితీరాలనీ, అన్ని సాధనలూ చివరికి ఆత్మజ్ఞానంలో ముగియాలనీ చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఆత్మని ఆత్మనా ఆత్మానం పశ్యంతి

ఆత్మజ్ఞానానికి అందరూ వచ్చితీరాలి.

కర్మయోగంద్వారా చిత్తశుద్ధి పొందుతారని చూశాము. ఆ చిత్తశుద్ధికోసం మనకు ఇష్టమైన ఏ కర్మనైనా చెయ్యవచ్చు. జపం చెయ్యవచ్చు, పూజ చెయ్యవచ్చు, సమాజసేవ చెయ్యవచ్చు, వేరే ఏదైనా చెయ్యవచ్చు; కాని జ్ఞానయోగంలో అన్ని మార్గాలు లేవు. ఉన్నదొక్కటే మార్గం. దయానంద సరస్వతి స్వామీజీ చెబుతారు, 'ఒక ఆలయానికి నాలుగు ద్వారాల్లో ఏ ద్వారంనుంచి అయినా వెళ్ళవచ్చు కాని గర్భగుడికి వెళ్ళటానికి మాత్రం ఒకటే మార్గం ఉంది.' అంటే ఆలయప్రవేశానికి అనేక ద్వారాలు ఉన్నాయి; కాని భగవంతుని దగ్గరకు వెళ్ళటానికి మాత్రం ఒకటే ద్వారం ఉంది.

అదే విధంగా, సాధన చెయ్యటానికి అనేక మార్గాలు ఉన్నాయి; కాని మోక్షం పొందటానికి ఒకటే మార్గం ఉంది. ఆ విషయమే చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ ఇంతకుముందు రెండు శ్లోకాల్లోనూ. జ్ఞానం పొందటానికి ఒక్కటే మార్గం ఉందని మనం పదేపదే ఎందుకు గట్టిగా చెబుతున్నాము? అది మతోన్మాదం కాదా? మంకుపట్టు

పట్టినట్టు కాదా? అది మతోన్మాదమూ కాదు, మంకుపట్టు పట్టటమూ కాదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అది సత్యం, సత్యం, పునః సత్యం.

చీకటి కాంతివల్ల మాత్రమే తొలగిపోతుందని చెపితే అది వెర్రి అభిమానం అవుతుందా? దానికి వేరే మార్గం లేదు; రాజీపడే అవకాశం అంతకన్నా లేదు. ఆ గదిలో చీపురుతో ఊడిస్తే చీకటి తొలగిపోదు. అందువల్ల చీకటిని పారద్రోలటానికి అనేక మార్గాలు లేవు; అలా చెపితే మనది సంకుచిత స్వభావం అవదు. సత్యం ఏమిటంటే చీకటి, వెలుతురువల్లనే పోతుంది. అజ్ఞానమనే చీకటి జ్ఞానజ్యోతివల్లనే పోతుంది. 'అయినా మమ్మల్ని మతోన్మాది అన్నా నాకు అభ్యంతరం లేదు, వెర్రివాడు అనుకునే దానికన్నా మతోన్మాది అనిపించుకోవటం మంచిదే,' అంటారు దయానంద స్వామీజీ.

జ్ఞానమార్గమే సత్యం అని ఎందుకంటాము? కృష్ణపరమాత్మ దానికి కారణం కూడా చెప్పాడు. సంసారం ఎందుకు ఏర్పడుతుంది? అజ్ఞానంవల్ల, పొరపాటువల్ల. అజ్ఞానం దేనివల్ల ఏర్పడుతోంది? పొరపాటు దేనివల్ల ఏర్పడుతోంది? నేను పురుషుణ్ణి అనే జ్ఞానం లేదు నాకు. పురుషుడు అంటే నిర్గుణ, నిర్వికార, సత్య చేతనతత్త్వం పురుషుడు.

పూర్ణపురుషః అహమస్మి

ఈ జ్ఞానం లేదు నాకు. ఇది అజ్ఞానం సమస్య. ఈ అజ్ఞానం, పొరపాటుకు దారితీసింది. ఏమిటా పొరపాటు? నేను పూర్ణపురుషుణ్ణి అనే జ్ఞానం పొందక, నేను ప్రకృతితో మమేకం చెందుతున్నాను. అంటే నేను ఆత్మను అని తెలియక, నేను అనాత్మగా పొరపాటు పడుతున్నాను. నిద్రలో జరుగుతున్నది అదే. నిద్రలో ఈ శరీరాన్ని మర్చిపోయి, స్వప్నశరీరాన్ని ధరిస్తాను. స్వప్నశరీరంతో ఎందుకు మమేకం చెందుతాను? మంచంమీద పడుకుని కలలు కంటున్నది నేనే అనే జ్ఞానం లేకపోవటంవల్ల. అందువల్లనే స్వప్నంనుంచి లేచాక, సహజంగానే స్వప్నశరీరంనుంచి విడివడతాను.

అదేవిధంగా పురుష అజ్ఞానం ప్రకృతి అభిమానానికి దారితీసింది. ఈ అధ్యాయంలోని వేరే పదాలు వాడాలంటే క్షేత్రజ్ఞ అజ్ఞానం, క్షేత్ర అభిమానానికి దారితీసింది. వేదాంతపరిభాషలో చెప్పాలంటే ఆత్మ అజ్ఞానం అనాత్మ అభిమానానికి దారితీసింది.

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞసంయోగాత్ – సంయోగం అంటే అభిమానంవల్ల, పొరపాటు పడటంవల్ల. పొరపాటు పదంలోనే ఉంది అర్థం – నా కళ్ళకు పొరలు కప్పటంవల్ల నేను పాట్లు పడుతున్నాను. నేను క్షేత్రజ్ఞుడిని అనే విషయంలో అజ్ఞానం ఉండటంవల్ల నేను క్షేత్రం అనుకుని దానిమీద అభిమానం పెంచుకుంటున్నాను. దీన్ని ఆత్మ–అనాత్మ అధ్యాస అంటారు. అధ్యాస అన్నా కూడా పొరపాటే.

శంకరాచార్యులు తన బ్రహ్మసూత్రభాష్యంలో ఉపోద్ఘాతంలో అధ్యాస భాష్యం వ్రాశారు. ఆయన రచించింది ఒకటిన్నర పేజీలు మాత్రమే; కాని దానికి పుంఖానుపుంఖాలుగా భాష్యాలు, ఉపభాష్యాలు వచ్చాయి. దాని సారం నేను ఆత్మను అని తెలియక ఎలా అనాత్మగా పొరపాటుపడతామో వస్తుంది. ఎంత వెర్రితనమో చూడండి!

నేను చేతనతత్త్వం అని తెలియక నేను జడమైన శరీరం అనుకుంటాను. అనుకోవటమే కాదు, దాన్ని విజయవంతంగా పెంచి పోషిస్తాను.

ఈ దేహాభిమానం పెంచుకోవటంవల్ల రెండు సమస్యలు వస్తాయి. నేను నిత్యపురుషుణ్ణి అయితే, అది తెలియక నేను అనిత్యమైన శరీరాన్ని అని పొరపాటుపడతాను. అశాశ్వతాన్ని, అపూర్ణత్వాన్ని నామీద ఆపాదించుకుంటాను. ఆ అపూర్ణత్వం తొలగించుకోవటానికి అనేక కోరికలు కోరతాను. దాన్ని కామం అంటారు. ఆ కోరికలు తీర్చుకోవటానికి అనేక కర్మలు చేస్తాను. కర్మలు నాకు పుణ్యపాపాలను కలుగజేస్తాయి; పుణ్యపాపాలు సుఖదుఃఖాలకు దారితీస్తాయి; సుఖదుఃఖాలు పునర్జన్మకు కారణమవుతాయి. ఇదంతా కలిపి సంసారం అవుతుంది. అంటే ఏడు తప్పటడుగులు వేసి సంసారంలోకి అడుగుపెడతాము.

అజ్ఞానం → దేహాభిమానం → కామం → కర్మ → పుణ్యపాపాలు → సుఖదుఃఖాలు → పునరపి జననం పునరపి మరణం = సంసారం.

అంటే సంసారానికి మూలకారణం అజ్ఞానం. అజ్ఞానం తొలిగితే, మొత్తం అన్ని దశలూ తొలిగిపోతాయి.

యావత్ సత్త్వమ్ సంజాయతే – సత్త్వమ్ అంటే ప్రాణి. పుట్టిన ప్రతిప్రాణి జననమరణాల వృత్తంలో పడి కొట్టుమిట్టాడాల్సిందే.

స్థావరజంగమమ్ – చరాచరాత్మకమైన ప్రతి ప్రాణి కూడా. స్థావరం అంటే కదలని చెట్లు; జంగమం అంటే కదిలే జంతువులు, మనుష్యులు.

యావత్సంజాయతే – యావత్ అంటే మొత్తం ఈ చరాచర ప్రాణులన్నీ కూడా; జాయతే అంటే జననమరణ వృత్తంలో పడి తిరగాల్సిందే. దానికి కారణం నేను శరీరం అని పొరపాటు పడటంవల్లనే.

తత్ విద్ధి భరతర్షభ – ఓ అర్జునా, ఈ దేహాభిమానం అనేది పొరపాటు అనీ, అది అజ్ఞానంవల్ల ఏర్పడిన పొరపాటు అనీ తెలుసుకో అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఒక పొరపాటు ఏర్పడాలంటే దానికి ముందు అజ్ఞానం ఉండాలి. అంటే అజ్ఞానం కారణం, పొరపాటు కార్యం అవుతాయి.

పొరపాటు అజ్ఞానజనితం కాబట్టి, పొరపాటును పారద్రోలాలంటే, దాన్ని ప్రత్యక్షంగా పారద్రోలలేము; దానికి కారణమైన అజ్ఞానాన్ని పారద్రోలాలి. ఒక చెట్టును నాశనం చెయ్యాలంటే కేవలం దాని కొమ్మలను కొడితే చాలదు. కొత్తకొమ్మలు మళ్ళీ పుట్టుకొస్తూనే ఉంటాయి. ఆ చెట్టును కూకటివేళ్ళతో సహా పెకళించివేస్తే గాని పూర్తిగా నాశనమవదు. అదే విధంగా ఒక రోగాన్ని నయం చెయ్యాలంటే, దాని లక్షణాలకు మందు ఇస్తే చాలదు. అది మళ్ళీ తిరగబెడుతుంది; ఆ రోగంయొక్క మూలకారణానికి మందు వెయ్యాలి. ఈ విషయం రావణవధలో చూశాము.

రావణాసురునికి ఉన్న పదితలలను శ్రీరాముడు ఎన్నిసార్లు వధించినా, మళ్ళీ కొత్త తలలు పుట్టుకొస్తూనే ఉన్నాయి. అప్పుడు అగస్త్యమహాముని వచ్చి, శ్రీరామునికి ఆదిత్యహృదయాన్ని బోధించాడు. ఆదిత్యహృదయం

వేదాంతసారం. హృదయంలో ఉన్న అమృతభాండాన్ని కొల్లగొడితే, దాన్నించి పుట్టుకొస్తున్న తలలు రావు అని చెప్పాడు. బ్రహ్మాస్త్రంతో హృదయాన్ని నాశనం చేస్తే తలలు రావు.

ఇదే సూత్రాన్ని మనకు అన్వయిస్తే, తత్త్వమసి అనే బ్రహ్మాస్త్రంతో హృదయంలో ఉన్న అజ్ఞానాన్ని నాశనం చేస్తే, తలలు అనే పొరపాట్లు పుట్టుకురావు. శాస్త్రం ప్రకారం మనస్సు హృదయంలో ఉంటుందని చూశాము. అందువల్ల బుద్ధిలో మార్పు వస్తే, పొరపాటు తొలగిపోతుంది. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే, జ్ఞానం అజ్ఞానాన్ని తొలగిస్తే, అజ్ఞానం పొరపాటును తొలగిస్తుంది. పొరపాటు నాశనమయితే సంసారం నాశనమవుతుంది.

జ్ఞానాదేవ తు కైవల్యమ్

జ్ఞానంవల్లనే మోక్షం కలుగుతుంది? ఏ యుగంలో? ఇది ఒక అయోమయం మళ్ళీ. దీనికి ఎదురుప్రశ్న వెయ్యాలి. కాంతివల్ల చీకటి ఏ యుగంలో తొలగుతుంది? కలియుగంలో భక్తితోనే మోక్షం వస్తుంది అనేది అపోహ. కృత, త్రేతా, ద్వాపరయుగాలతో పాటు కలియుగంలో కూడా జ్ఞానంవల్లనే మోక్షం కలుగుతుంది. అజ్ఞానం తొలగటానికి అనేక మార్గాలు లేవు. ఉన్నదొక్కటే మార్గం. అది జ్ఞానమార్గం. ఈ విధంగా ఈ సాధనల గురించి కృష్ణపరమాత్మ ఈ మూడు శ్లోకాల్లో – 25, 26, 27లలో చెప్పాడు.

శ్లో. 28 **సమం సర్వేషు భూతేషు తిష్ఠంతం పరమేశ్వరమ్ ।**
వినశ్యత్స్వవినశ్యంతం యః పశ్యతి స పశ్యతి ॥
సమమ్, సర్వేషు, భూతేషు, తిష్ఠంతమ్, పరమేశ్వరమ్,
వినశ్యత్సు, అవినశ్యంతమ్, యః, పశ్యతి, సః, పశ్యతి ॥

యః	=	ఎవడు	సమమ్	=	సమభావముతో
వినశ్యత్సు	=	నశించుచున్నట్టి	తిష్ఠంతమ్	=	ఉన్నవానినిగా
సర్వేషు	=	సమస్త చరాచర	పశ్యతి	=	చూచునో
భూతేషు	=	భూతములందు	సః	=	అతడే
అవినశ్యంతమ్	=	నాశరహితుడైన	పశ్యతి	=	నిజముగా చూచువాడు
పరమేశ్వరమ్	=	పరమేశ్వరుని			

యః వినశ్యత్సు సర్వేషు భూతేషు సమమ్ తిష్ఠన్తమ్ అవినశ్యన్తమ్
పరమేశ్వరమ్ పశ్యతి, సః పశ్యతి ॥

తా: ఎవడు నశించుచున్నట్టి సమస్త చరాచర భూతములందు నాశరహితుడైన పరమేశ్వరుని సమభావముతో ఉన్నవానినిగా చూచునో అతడే నిజముగా చూచువాడు.

ఈ శ్లోకంనుంచి కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానఫలం గురించి చెప్పబోతున్నాడు. నిజానికి చాలా ఫలాలు ఉన్నాయి గాని, వాటిల్లోంచి కొన్ని చెప్పబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఎ) **సర్వత్ర సమదర్శనం** – అంతటా ఒకటే ఆత్మను చూడటం. చూడటం అంటే అక్షరాలా కళ్ళతో చూడటం అనికాదు అర్థం; జ్ఞానచక్షువుద్వారా మారుతున్న అనాత్మ అంతటా మారని ఆత్మ ఉందని అర్థం చేసుకోగలగటం. శరీరం మారుతుంది; మనస్సు మారుతుంది; ఆలోచనలు మారతాయి; కాని ఈ మారే మనశ్శరీరాలలో అంతటా ఉన్న మారని చైతన్యం ఒకటి ఉంది. కదులుతున్న సముద్రంలోనూ, ఎగసిపడే అలల్లోనూ, వాటిపైన వచ్చిపోతున్న బుడగల్లోనూ కదలని శాశ్వతమైన నీరు ఒకటే ఉంది. అలాగే మారుతున్న మనశ్శరీరాలలో, మారని ఆత్మ ఉంది. జ్ఞాని ఈ సమదర్శనం చేస్తాడు.

వినశ్యత్సు సర్వేషు భూతేషు – ఇక్కడ భూతః అంటే అనేక కార్యకరణ సంఘాతాలు. అనేక అలలు ఉన్నట్టుగా అనేక మనశ్శరీరాలు ఉన్నాయి. అవి ఎటువంటివి? వినశ్యత్సు – చావు, పుట్టుకలు ఉన్నవి.

సమం పరమేశ్వరమ్ – ఈ జీవుల్లో శరీరం భిన్నంగా ఉంటుంది; మనస్సు భిన్నంగా ఉంటుంది; బుద్ధి భిన్నంగా ఉంటుంది కాని ఈ మారే శరీరం, మనస్సు, బుద్ధుల వెనక మారనిది ఒకటి ఉంది. దాన్నే సత్ అని అనవచ్చు లేదా చిత్ అని అనవచ్చు లేదా సత్ చిత్ ఆత్మ అనవచ్చు. ఇక్కడ పరమేశ్వరమ్ అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈశ్వరుడు ఎక్కడో దూరంగా లేడు.

> **ఈశ్వరః సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి ।** – 18.61
> **యో వేద నిహితం గుహాయం పరమే వ్యోమన్ ।** – తైత్తిరీయం
> **దేహో దేవాలయ ప్రోక్తః , జీవో దేవః సనాతనః॥**

దేహమే దేవాలయం; ఆత్మ భగవంతుడు; జ్ఞాని తను వ్యవహారంలో మునిగి ఉన్నా కూడా భగవంతుణ్ణి మర్చిపోడు.

వ్యవహారాలు నడుపుతున్నప్పుడు మారుతున్న మనశ్శరీరాలను గ్రహిస్తాడు జ్ఞాని, కాని వాటి వెనకనున్న మారని ఆత్మను మర్చిపోడు. అందువల్లనే మన సాంప్రదాయంలో నమస్తే అంటారు. నమస్కారం పెట్టటంలోని ఉద్దేశ్యం – నీలో ఉన్న ఆత్మ, నాలో ఉన్న ఆత్మ ఒక్కటే. అలాగే నుదుటిమీద చందనమో, కుంకుమో, విభూతో లేదా నామమో పెట్టుకునే కారణం కూడా మనలో దైవం ఉన్నాడని గుర్తుంచుకోవటానికి. మనలో శాశ్వతమైన, మారని పరమాత్మ ఉన్నాడని తెలిస్తే, మారే మనుష్యులమీద, వస్తువులమీద ఆధారపడము. నదిలో మునిగిపోతున్న వ్యక్తి గడ్డిపోచను ఆధారంగా పట్టుకుంటే లాభం లేనట్టుగా, మనం అశాశ్వతమైన వస్తువులను ఆధారంగా పట్టుకుంటే లాభంలేదు.

సమం సర్వేషు భూతేషు తిష్ఠంతం పరమేశ్వరమ్ ఆత్మానం యః పశ్యతి – ఎవరైతే ఈ ఆత్మను మర్చిపోరో, ఎవరైతే ఈ సమదర్శనం లేదా అద్వైత దర్శనం లేదా అభేద దర్శనం చేస్తారో,

స పశ్యతి – అతనొక్కడే సరియైన దార్శనికుడు. మనం అనేక విషయాలను చూస్తాము కాని సరియైన దాన్ని చూడము; దార్శనికుడు సరియైనదాన్ని చూస్తాడు. మనమంతా అలాంటి దార్శనికులం అవాలి.

ఏమిటా సరియైన దర్శనం? ఇది ఆత్మజ్ఞానం పొందితే కలుగుతుంది. ఈ జగత్తు మొత్తం ప్రకృతి, పురుషుల మేలుకలయిక. ప్రకృతి, పురుషులనుంచి జగత్తు పుట్టింది కాబట్టి జగత్తులో ఈ రెండింటి మిశ్రమం ఉంటుంది. తల్లిదండ్రులనుంచి పుట్టిన పిల్లలు ఇద్దరి లక్షణాలను పుణికిపుచ్చుకుంటారు చూడండి. అలాగే జగత్తులో కూడా ప్రకృతి, పురుషుల రెండు లక్షణాలూ ఉంటాయి. కాని మనం ప్రకృతితో తాదాత్మ్యం చెంది, పురుషుని విషయం పట్టించుకోము. అలాగని పూర్తిగా పురుషుడే ఉన్నాడని, ప్రకృతినీ నిర్లక్ష్యం చెయ్యకూడదు. సరియైన దర్శనం ఏమిటంటే మొత్తం జగత్తు, ప్రతిప్రాణి, ప్రతిజీవి కూడా ఈ ప్రకృతి, పురుషుల మేలుకలయిక అని గ్రహించటం. ప్రకృతి లక్షణాలు – సగుణ, సవికార, మిథ్య, అచేతనతత్త్వం అని చూశాము. ఇవి కంటికి కనబడతాయి. కాని పురుషుడు నిర్గుణ, నిర్వికార, సత్య, చేతనతత్త్వం కాబట్టి ప్రత్యక్ష ప్రమాణానికి అందదు. ఆ తత్త్వాన్ని మన బుద్ధితో అర్థం చేసుకోవాలి.

ఫ్యానును చూస్తే, కంటికి కనబడే ఫ్యాను తెలుస్తుంది కాని దాని వెనకనుండి, కంటికి కనబడకుండా నడిపిస్తున్న విద్యుచ్ఛక్తి తెలియదు. అంటే చూసేది ఒకటే వస్తువును; కాని దానిలో కనబడే పదార్థం ఉంది, కనబడని తత్త్వం ఉంది. అదే విధంగా మనం తోటి మనిషిని లేదా ఒక ప్రాణిని చూస్తుంటే అతనిలో కూడా కనబడే శరీరం వెనక కనబడని ఆత్మ ఉంది. శరీరాన్ని ఈ చక్షువులతో చూస్తే దాన్ని జ్ఞానచక్షువుతో చూడాలి. శివునికి మూడు నేత్రాలు ఉన్నాయి. త్రినేత్రుడు అంటారు. మనకు కూడా అలా మూడు నేత్రాలు ఉండాలి. రెండు నేత్రాలతో లౌకికప్రపంచాన్ని చూస్తాము. మూడవకన్నును శాస్త్రజ్ఞానచక్షువు అంటారు. ఆ కంటితో చూస్తాము. ఆ మూడవకంటికి సూచనగా నుదుట బొట్టు పెడతాము.

తంత్రశాస్త్రంలో అనేక చక్రాల గురించి చెబుతారు; అందులో ఆజ్ఞాచక్రం అని ఒక చక్రం ఉంటుంది. ఆజ్ఞాలో ఆ అంటే పూర్ణం; జ్ఞా అంటే జ్ఞానం. అందువల్ల ఆజ్ఞాచక్రం అంటే పూర్ణజ్ఞానాన్ని సూచిస్తుంది. ఆజ్ఞాచక్రం మూడవకన్నుకు సంకేతం. దానికి సంకేతంగా అక్కడ తిలకం పెడతారు. ఇది 'పురుషుని గురించిన జ్ఞానం కూడా నాకు ఉంది సుమా,' అని సూచిస్తుంది.

ప్రకృతి, పురుషులలో ప్రకృతి సవికారం అనీ, పురుషుడు నిర్వికారం అనీ చూశాము. ప్రకృతి మనిషి, మనిషికీ మారుతుంది. వర్ణభేదాలు ఉంటాయి, ఆశ్రమభేదాలు ఉంటాయి, లింగభేదాలు ఉంటాయి. అందువల్ల మామూలు కళ్ళు ప్రకృతిలోని భేదాలను చూస్తాయి. ఈ భేదాలను చూడటానికి గురువు లేదా శాస్త్రం లేదా వేదాంతం అవసరం లేదు. మామూలు కళ్ళు అనిత్య ప్రకృతిని చూస్తే, శాస్త్రచక్షువు నిత్య ఆత్మదర్శనం చేయిస్తుంది. దర్శనం అంటే మామూలు కళ్ళతో కాదు, దివ్యచక్షువులతో చేస్తాము.

పరమేశ్వరుడు అంటే ఇక్కడ పురుషుడు. పరమేశ్వరుడు అంటే ఒక్కొక్కరి హృదయంలో ఒక ఇష్టదైవం కూర్చున్నాడని ఊహించుకోకూడదు. పరమేశ్వరుడు అంటే నిర్గుణనిర్వికారసత్యచేతనతత్త్వం.

యః పశ్యతి అంటే పురుషదర్శనం చేసిన జ్ఞాని ప్రకృతిని మర్చిపోతాడని అర్థం చేసుకోకూడదు. పురుషుణ్ణి, ప్రకృతినీ కూడా చూస్తాడు. ఫ్యాను చూసినప్పుడు ఫ్యానునూ, విద్యుచ్ఛక్తినీ – రెండింటినీ చూసినట్టుగా సందర్భాన్నిబట్టి ప్రకృతికి లేదా పురుషునికి ప్రాముఖ్యతను ఇస్తాడు జ్ఞాని.

ఇంతకుముందు చూసినట్టుగా నీ పేరేమిటి అని ఎవరైనా అడిగితే నేను నిర్గుణ, నిర్వికార, సత్య, చేతనతత్త్వాన్ని అని చెప్పకూడదు. అప్పుడు ప్రకృతిపరంగా జవాబు చెప్పాలి. అదే ప్రకృతి సమస్యలను సృష్టిస్తున్నప్పుడు, జీవితం భారంగా అనిపిస్తుంది; సమస్యలమయంగా ఉంటుంది జీవితం; ఆందోళనలు చుట్టుముట్టుతాయి. అప్పుడేం చెయ్యాలి? ఛానెల్ మార్చాలి. ప్రకృతి శాశ్వతత్వాన్ని, పూర్ణత్వాన్ని, శాంతి భద్రతలను ఇవ్వదు. నిజానికి ప్రకృతి మనిషియొక్క ఉన్నతమైన అవసరాలను తీర్చలేదు.

కొంతమంది అంటారు, 'నాకు జీవితంలో అన్నీ సమృద్ధిగా ఉన్నాయి. నా మాటకు విలువనిచ్చే భర్త ఉన్నాడు; నా కనుసన్నల్లో మెదిలే పిల్లలు ఉన్నారు; విశాలమైన ఇల్లు ఉంది; ఇంటినిండా నౌకర్లు ఉన్నారు; నా భర్త వ్యాపారం మూడుపువ్వులూ, ఆరుకాయలుగా వృద్ధి చెందుతోంది; నేను కోరుకుంటే కొండమీది కోతినైనా తీసుకువస్తారు మావారు. అయినా ఏదో కొరత, ఏదో వెలితి నన్ను బాధిస్తోంది.' ఆ కొరత, ఆ వెలితి, ఆధ్యాత్మిక కొరత. ఇలాంటి పరిస్థితి వచ్చినప్పుడు ప్రకృతి ఛానెల్‌నుంచి పురుషుని ఛానెల్ వైపుకు మారగలగి ఉండాలి. నేను ప్రకృతిని కాను, నేను పురుషతత్త్వాన్ని అని చెప్పుకోగలగాలి. అదే పూర్ణత్వాన్ని, శాంతిభద్రతలను, శాశ్వతత్వాన్ని ఇస్తుంది. ఈ పూర్ణత్వంలో నెలకొన్నాక, అవసరమైతే మళ్ళీ ప్రకృతిలోకి మారవచ్చు. మంచి గాఢనిద్ర పోయాక, మర్నాటి కార్యక్రమాలు చేపట్టటానికి ఎలా శక్తి పుంజుకుంటారో, అలా పురుషునిలో స్వాంతన పొందాక, ప్రకృతి కార్యక్రమాలను చేపట్టవచ్చు. ఇలా ప్రకృతి, పురుషుల మేలుకలయికను అర్థం చేసుకుని, మారే వ్యవహారాలన్నిటి వెనకనున్న మారని పురుషుని విషయం మర్చిపోకుండా ఉండగలిగితే దాన్ని ఆత్మనిష్ఠ అంటారు. దాన్ని సహజసమాధి అంటారు.

ఈ శ్లోకం ఆ విధంగా జ్ఞానికి కలిగే మొదటి ఫలాన్ని వివరించింది. అతను సమ్యక్ దర్శనం చేస్తాడు కాబట్టి అది మనోవ్యాధికి మందులా పనిచేస్తుంది. ప్రతిమనిషికీ ఏదో ఒక సమయంలో ఏదో ఒక నిరాశానిస్పృహలకు లోనవుతాడు. మనోవ్యాధికి మందు లేదంటారు. ఏ మందైనా వేసుకున్నా వాటివల్ల వేరే కొత్త సమస్యలు పుట్టుకొస్తాయి. కాని ఈ సమదర్శనం దానికి శాశ్వతమైన పరిష్కారం.

మొదటి ఫలం – సర్వత్రసమదర్శనం.

శ్లో. 29 **సమం పశ్యన్ హి సర్వత్ర సమవస్థితమీశ్వరమ్ ।**
న హినస్త్యాత్మనాత్మానం తతో యాతి పరాం గతిమ్ ॥
సమమ్, పశ్యన్, హి, సర్వత్ర, సమవస్థితమ్, ఈశ్వరమ్,
న, హినస్తి, ఆత్మనా, ఆత్మానమ్, తతః, యాతి, పరామ్, గతిమ్ ॥

హి	= ఎందుకంటే	ఆత్మనా	= తనద్వారా
సర్వత్ర	= అతడు అన్నింటియందును	ఆత్మానమ్	= తనను
సమవస్థితమ్	= సమభావముతో స్థితుడైన	న, హినస్తి	= నాశనమొందించుకొనడు
ఈశ్వరమ్	= పరమేశ్వరుని	తతః	= అందువలన అతడు
సమమ్	= సమానముగా	పరామ్, గతిమ్	= పరమగతిని
పశ్యన్	= చూచుచు	యాతి	= పొందును

(యః) సర్వత్ర సమవస్థితమ్ ఈశ్వరమ్ సమం పశ్యన్ హి ఆత్మనా
ఆత్మానమ్ న హినస్తి, (సః) తతః పరామ్ గతిమ్ యాతి ॥

తా: ఎందుకంటే అతడు అన్నింటియందును సమభావముతో స్థితుడైన పరమేశ్వరుని సమానముగా చూచుచు తనద్వారా తనను నాశనమొందించుకొనడు. అందువలన అతడు పరమగతిని పొందును.

బి) **అమృతత్వప్రాప్తి** – జ్ఞాని శాశ్వతత్వాన్ని పొందుతాడు.

అసతో మా సద్గమయ తమసో మా జ్యోతిర్గమయ మృత్యోర్మా అమృతం గమయ

'మా' అంటే నన్ను. నన్ను అసత్యంనుంచి సత్యానికి తీసుకువెళ్ళు; చీకటినుంచి వెలుగులోకి తీసుకువెళ్ళు; అశాశ్వతత్వమునుంచి శాశ్వతత్వానికి తీసుకువెళ్ళు. 'మా' అంటే వద్దు అని కూడా అర్థం వస్తుంది. అందువల్ల సందర్భాన్నిబట్టి అర్థం తీసుకోవాలి. ఇక్కడ వద్దు అంటే నన్ను చీకటిలోనే ఉండనియ్యి, వెలుగులోకి, శాశ్వతత్వానికి తీసుకువెళ్ళవద్దు అని అర్థం వస్తుంది. అందువల్ల ఇక్కడ చెబుతున్న ఫలం అమృతత్వప్రాప్తి.

సమం పశ్యన్ – విషమదర్శనం అంతటా సమదర్శనం చేస్తాడు జ్ఞాని. వ్యవహారం నడపటానికి విషమదర్శనం కావాలి. గీతాబోధలో సర్వత్ర సమదర్శనం గురించి విని బయటకు వచ్చాక, సమదర్శనం పాటించమన్నారని చెప్పి, వేరే ఎవరివో చెప్పులు వేసుకుని వచ్చేయకూడదు. వ్యవహారం వ్యవహారమే. కాని అది చేస్తున్నంతసేపూ కూడా పురుషదర్శనాన్ని మర్చిపోకూడదు.

పశ్యన్ శృణ్వన్ స్పృశన్ జిఘ్రన్నశ్నన్ గచ్ఛన్ స్వపన్ శ్వసన్ ॥ – 5.8

ఏది చూస్తున్నా, ఏది వింటున్నా, ఏది తలుచుకుంటున్నా, ఏది స్మరిస్తున్నా, దేన్ని రుచి చూస్తున్నా, జ్ఞాని అందులో మమేకం చెందడు. ఈ సమదర్శనం లేకపోతే స్వప్నప్రపంచం భయపెట్టినట్టుగా ప్రకృతి మనను భయపెట్టేస్తుంది. కల సృష్టించగానే, అది మనం సృష్టించిన కలే అని మర్చిపోయి, అందులో జరిగిన సంఘటనలకు భయపడతాము. అలాగే సినిమాకి వెళ్ళినప్పుడు, సినిమా వెనకనున్న తెరను మర్చిపోయి, సినిమాలో మమేకం చెందితే, అందులోని సంఘటనలు మనను బాధపెడతాయి లేదా భయపెడతాయి. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే, పురుషుని విషయం మర్చిపోతే చాలు, ప్రకృతి భయపెట్టేస్తుంది.

సర్వత్ర – అన్నింటిలోనూ చూస్తాడు జ్ఞాని. దేన్ని చూస్తాడు?

సమవస్థితమీశ్వరమ్ – ఇక్కడ కూడా ఈశ్వరుడు అంటే ఏకరూప ఈశ్వరుడు కాదు; అనేకరూప ఈశ్వరుడు కూడా కాదు. ఈశ్వరుడు అంటే పురుషుడు లేదా ఆత్మ. అంటే నిర్గుణబ్రహ్మ; గుణాలులేని బ్రహ్మ. అటువంటి పురుషుడు అంతటా ఉన్నాడు.

సమవస్థితమ్ అంటే అధిష్ఠానంగా ఉన్నాడు. ప్రకృతి మిథ్య, పురుషుడు సత్యం అని చూశాము. మిథ్యాప్రకృతికి సత్య అధిష్ఠానపురుషుని ఆధారం లేకపోతే విడిగా ఉనికి లేదు. ఎలాగైతే తెర లేకపోతే సినిమా ఆడలేదో, అలా పురుషుడు లేకపోతే ప్రకృతికి ఉనికి లేదు. తెర ఉన్నట్టు మనకు తెలిసినా తెలియకపోయినా అదే ఆధారం;

అలాగే పురుషుడు ఉన్నట్టు తెలిసినా తెలియకపోయినా పురుషుడే ఆధారం. అందువల్ల జ్ఞాని అన్ని సమయాల్లోనూ అన్నిచోట్లా పురుషుడినే చూస్తాడు. చూస్తాడు అంటే అక్షరాలా చూస్తాడు అని కాదు అర్థం; జ్ఞానచక్షువుతో అర్థం చేసుకుంటాడు. దానివల్ల అతను పొందే ఫలమేమిటి?

పరాం గతిమ్ యాతి – అత్యంత గొప్ప లక్ష్యాన్ని పొందుతాడు. అంటే అమృతత్వాన్ని పొందుతాడు. దాని తర్వాత అతన్ని మృత్యుభయం వెంటాడదు.

దాన్ని ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ అద్భుతంగా వర్ణిస్తున్నాడు. దాని తర్వాత జ్ఞాని తనను తాను నాశనం చేసుకోడు అంటున్నాడు. అంటే దాని అర్థం ఏమిటి? ప్రతి అజ్ఞానీ సంసారి తనను తాను నాశనం చేసుకుంటున్నాడని కృష్ణపరమాత్మ మాటలకర్థం. మామూలుగా అజ్ఞాని తన సమస్యలకు ప్రపంచాన్నో, అందులో ఉన్న మనుష్యులనో నిందిస్తాడు కాని వేదాంతం ప్రకారం, ప్రపంచం ఏమీ సమస్యలను సృష్టించదు; మన అజ్ఞానంవల్ల మనమే మనను నాశనం చేసుకుంటున్నాము. ఈ భావన ఈశావాస్యోపనిషత్తులో వస్తుంది. మనం ఆత్మహత్య చేసుకుంటున్నాము అంటుంది ఆ ఉపనిషత్తు. శంకరాచార్యులవారు ఈ మంత్రాన్ని రెండురకాలుగా విశ్లేషిస్తారు. రెండూ అద్భుతమైన విశ్లేషణలు. వాటిని ఇప్పుడు మనం చూద్దాము.

1) **ఆత్మ అజ్ఞానంవల్ల శరీరాన్ని చంపుతాడు** – అజ్ఞాని ఆత్మ అజ్ఞానంవల్ల అనాత్మ అయిన శరీరంతో మమేకం చెందుతాడు. అంటే ఆత్మ అజ్ఞానం, దేహాభిమానాన్ని పెంచుతుంది. ఎప్పుడైతే దేహాభిమానం పెరుగుతుందో, అప్పుడే అజ్ఞాని కర్తా అవుతాడు. ఆత్మ అకర్త కాని దేహాభిమానం అజ్ఞానిని కర్త చేస్తుంది. కర్తగా అతను అనేక కర్మలు చేస్తాడు; ఆ కర్మలు అనేక పుణ్యపాపాలను ప్రోగేస్తాయి. లౌకికపరంగా బ్యాంకు ఎక్కౌంటులో ధనాన్ని ప్రోగేసాడో లేదో కాని ఆధ్యాత్మికపరంగా పుణ్యపాపాలు ప్రోగేస్తాడు. వేదాంతశాస్త్రం, ఈ పుణ్యపాపాలే నీ వచ్చే జన్మకి కారణం అంటుంది.

వచ్చే జన్మలో మనకు మానవజన్మ వస్తే దానికి కారకులు ఎవరు? తల్లిదండ్రులా, భగవంతుడా? ఎవరూ కాదు. మనం చేసుకున్న కర్మలే కారణం. ఆ కొత్త జన్మ, ఆ కొత్త శరీరం కొన్ని సంవత్సరాలు ఉంటుంది. తర్వాతెప్పుడో అది కూడా రాలిపోతుంది. ఎందుకు? వ్యావహారిక జీవితంలో, డాక్టర్ల పరిభాషలో చెప్పాలంటే గుండెనొప్పి వచ్చో, క్యాన్సర్ అనే మహమ్మారి వచ్చో, రోడ్డుప్రమాదంలో హఠాత్తుగానో, మరేదో రోగం వచ్చో మరణిస్తాడు కాని వేదాంతపరిభాషలో చెప్పాలంటే అతని ప్రారబ్ధకర్మ ముగిసింది. అంటే ఒక జన్మ రావటానికీ, ఆ జన్మ ముగియటానికీ కూడా ఆ వ్యక్తి చేసుకున్న పుణ్యపాపాలే కారణం. ఈ జన్మతో అతని పుణ్యపాపాలు ముగుస్తాయా? లేదు. ఇది అంతులేని కథ. ఈ కథకు ముగింపులేదు. పునరపి జననం, పునరపి మరణం అనే వృత్తంలో కొనసాగుతూనే ఉంటాడు అజ్ఞాని. అందువల్ల అజ్ఞాని తనను తాను చంపుకుంటాడు అంటాడు. ఆత్మహంతః అంటే ఆత్మహత్యకు కారణం అవుతాడు అంటే శరీరం మరణించటానికి కారణం అవుతాడు.

2) **ఆత్మ అజ్ఞానంవల్ల ఆత్మను చంపుతాడు** – ఆత్మ అజ్ఞానంవల్ల ఆత్మను చంపుతాడు అంటున్నారు శంకరాచార్యులవారు. ఆత్మహత్య చేసుకుంటున్నాడు అంటే ఆత్మను హత్య చేస్తున్నాడు. అజ్ఞాని ఆత్మను ఎలా హత్య చెయ్యగలడు అని శంకరాచార్యులవారే సందేహాన్ని వెలిబుచ్చి దానికి జవాబును కూడా చెబుతున్నారు.

ఆత్మ శాశ్వతం, దానికి నాశనం లేదని ఒకపక్క చెబుతూ, అజ్ఞాని ఆత్మను చంపుతాడని ఎలా చెప్పగలము? అజ్ఞాని ఆత్మని **చంపినట్టుగా** అర్థం చేసుకోవాలి.

అజ్ఞాని ఆత్మని చంపినట్టుగా చేస్తున్నాడు అంటే అర్థం ఏమిటి? అజ్ఞానికి ఆత్మయొక్క ఉన్నతస్థాయి తెలియకపోవటంవల్ల. తన ఉన్నతస్థాయిని స్వీకరించటం లేదు. తన ఇంటిలోనే లంకెబిందెలు ఉన్నాయని తెలియని వ్యక్తి వాటిని తవ్వి తీసుకోలేడు. అంటే అతని అజ్ఞానంవల్ల వాటిని పొందలేక పోతున్నాడు. అలాగే, అజ్ఞాని తను ఆత్మను అని తెలియక, తన ఉన్నతస్వరూపంవల్ల పొందే ఫలాన్ని పొందలేకపోతున్నాడు. ఉన్నతస్వరూపం ఉండికూడా దాని గురించి తెలియటం లేదు అంటే అది ఉన్నా లేనట్టే. ఎందుకు? ఉన్నత స్వరూపంవల్ల పొందగలిగే ఫలాన్ని పొందలేకపోతున్నాడు కాబట్టి. శంకరాచార్యులవారు దాన్ని అతను నాశనం చేసినట్టే అంటున్నారు. ఏదైనా నాశనం అయితే, దానివల్ల ప్రయోజనం పొందలేనట్టే, ఆత్మనుంచి ఫలితం పొందటం లేదు కాబట్టి ఆత్మను నాశనం చేసినట్టే అర్థం. అతని ఉన్నత స్వరూపం ఏమిటి? పూర్ణత్వం, అభయత్వం, అమృతత్త్వం. అవి తెలియక అతను అవస్థ పడుతున్నాడు. ఆ విధంగా ఆత్మపరంగా చూస్తే, అతను ఆత్మహత్య చేసుకున్నట్టే అర్థం.

అజ్ఞాని ఆ విధంగా తను ఆత్మను అని తెలియక శరీరాన్ని చంపుతాడు; తను ఆత్మను అని తెలియక ఆత్మను చంపుతాడు. అజ్ఞాని తనను తాను నాశనం చేసుకుంటాడు అంటే జ్ఞాని మాటేమిటి? జ్ఞాని తనను తాను నాశనం చేసుకోడు.

న హినస్త్యాత్మనాత్మానామ్ – అజ్ఞానిలాగా, జ్ఞాని తనను తాను నాశనం చేసుకోడు. తనను శరీరపరంగానూ నాశనం చేసుకోడు; ఆత్మపరంగానూ నాశనం చేసుకోడు. అతను అమృతత్త్వాన్ని పొందుతాడు. పరాంగతి యాతి– అతను పరమగతిని పొందుతాడు అంటే అమృతత్త్వాన్ని పొందుతాడు.

రెండవఫలం – అమృతత్త్వప్రాప్తి.

శ్లో. 30 **ప్రకృత్యైవ చ కర్మాణి క్రియమాణాని సర్వశః ।**
యః పశ్యతి తథాత్మానమ్ అకర్తారం స పశ్యతి ॥
ప్రకృత్యా, ఏవ, చ, కర్మాణి, క్రియమాణాని, సర్వశః,
యః, పశ్యతి, తథా, ఆత్మానమ్, అకర్తారమ్, సః, పశ్యతి ॥

చ	= ఇంకా	తథా	= అలాగే
యః	= ఏ పురుషుడు	ఆత్మానమ్	= ఆత్మను
కర్మాణి	= సర్వకర్మలు	అకర్తారమ్	= అకర్తగా
సర్వశః	= అన్ని విధముల	పశ్యతి	= భావించునో
ప్రకృత్యా, ఏవ	= ప్రకృతిచేతనే	సః	= అతడు
క్రియామాణాని	= చేయబడుచున్నట్లు	(పశ్యతి)	= (నిజముగా చూచువాడు)
పశ్యతి	= చూచునో		

యః చ ప్రకృత్యా ఏవ కర్మాణి సర్వశః క్రియమాణాని (సన్తి ఇతి పశ్యతి),

తథా ఆత్మానమ్ అకర్తారమ్ పశ్యతి, సః పశ్యతి ॥

తా: ఇంకా ఏ పురుషుడు సర్వకర్మలు అన్ని విధముల ప్రకృతిచేతనే చేయబడుచున్నట్లు చూచునో, అలాగే ఆత్మను అకర్తగా భావించునో, అతడు నిజముగాచూచువాడు.

సి) **అకర్తృత్వం** – జ్ఞాని, ఆత్మగా తను ఏ కర్మలూ చేయటం లేదని తెలుసుకుంటాడు. అంటే అకర్తృత్వప్రాప్తి కలుగుతుంది అతనికి. జ్ఞాని తను అకర్త అని తెలుసుకుంటే అతను సంసారంనుంచి విడివడినట్టే. ఎందుకంటే కర్తృత్వభావనే అన్ని సమస్యలకూ మూలకారణం.

– నేను **కర్తను** అనుకుంటే అనేక **కర్మలు** మనము చేస్తాము.

– ఆ కర్మలు మనకు ఇష్టం ఉన్నా, లేకపోయినా **కర్మఫలాలను** తెస్తాయి. ఆ కర్మఫలాలు సుఖదుఃఖాల రూపంలో ఉంటాయి. ప్రపంచంలోకి కర్మరూపంలో వెళ్ళినది, తిరిగి మనకు కర్మఫలరూపంలో వస్తుంది. అందులో ఏ పొరపాటూ ఉండదు; చిరునామా మార్పూ ఉండదు. కర్మఫలాలను స్వీకరించకా తప్పదు. అంటే అప్పుడు మనం **భోక్తా** అవుతాము. ఈ భోక్త హోదానుంచి మనం తప్పించుకోలేము.

శనిదశనుంచి తప్పించుకోలేము. ఒకవ్యక్తి తనకు శనిదశ ఉందని తెలుసుకుని, ఎక్కడో పోయి దాక్కున్నాడు. ఆ సమయంలో దాక్కుని బయటకు వచ్చాక, శనితో సవాలు విసిరాడు, 'చూశావా, నిన్ను నేను తప్పించుకున్నాను.' శని చిరునవ్వు నవ్వి, 'రాజభోగాలు అనుభవించాల్సిన నువ్వు ఎక్కడో అజ్ఞాతవాసం చేసి, కనీస అవసరాలకు కూడా కష్టపడటం ఎందుకనుకున్నావు? నా ప్రభావంవల్లనే,' అన్నాడు.

కర్తగా మనం ఉంటే భోక్తగా కర్మఫలాలను అనుభవించకతప్పదు. భోక్తృత్వం తప్పించుకోవాలి అనుకుంటే, దానికి ఒకటే మార్గం ఉంది. కర్తృత్వంనుంచి తప్పించుకోవటమే దానికి మార్గం. కర్తృత్వంనుంచి తప్పించుకోవాలంటే దేహాభిమానంనుంచి ఎదగాలి. దేహాభిమానం ఉన్నంతవరకూ కర్మలు నేను చేస్తున్నాను అనుకోక తప్పదు. దేహాభిమానం ప్రకృతి అభిమానంవల్ల వస్తుంది. ప్రకృతి అభిమానం మనను కర్తను చేస్తుంది. ఎప్పుడైతే ఈ దేహాభిమానం వదిలి, నేను ప్రకృతిని కాదు, నేను పురుషుణ్ణి అని అర్థం చేసుకుంటామో అప్పుడే కర్తృత్వ, భోక్తృత్వ భావనలనుంచి ఎదుగుతాము.

కర్మాణి – మంచి, చెడు కర్మలన్నీ;

ప్రకృత్యా ఏవ క్రియమాణాని సర్వశః – ప్రకృతిచేతనే చెయ్యబడుతున్నాయి. ప్రకృతే కర్మలను చెయ్యగలదు. ఎందుకంటే, ఒక కర్మ చెయ్యాలంటే, కొన్ని మార్పులు సహజం. మనం మాట్లాడాలంటే నోటిని తిప్పుతాము. ఏదైనా ఆలోచించాలంటే ఆలోచనలు మారతాయి. అందువల్ల కర్మ అంటే వికారం చెందటం. ప్రకృతి వికారం చెందుతుంది కాబట్టి కర్మ చెయ్యగలదు.

పురుషుని విషయానికి వస్తే పురుషుడు నిర్గుణ, నిర్వికార, సత్య, చేతనతత్త్వం అని చూశాము. పురుషుడు నిర్వికారం కాబట్టి కర్మలు చెయ్యలేడు. కాయిక, వాచిక, మానసికకర్మలు చెయ్యలేడు; ధార్మిక, అధార్మిక కర్మలు

కూడా చెయ్యలేడు. ప్రకృతే చెయ్యగలదు. ప్రకృతి అంటే కార్యకరణ సంఘాతం అంటే మనశ్శరీరాలు. ఇంకో విధంగా చూస్తే శరీరత్రయం లేదా పంచకోశం. కాని పురుషుడు శరీరత్రయం విలక్షణం; పంచకోశాతీతుడు.

జ్ఞాని, తను ఆత్మ అని అర్థం చేసుకుంటాడు. అతని సమక్షంలో ప్రకృతే అంతా చేస్తోంది అని గ్రహిస్తాడు. అయితే అతను ఎవరు?

ఆత్మానమ్ అకర్తారం స పశ్యతి – జ్ఞాని తను అకర్తను అని తెలుసుకుంటాడు. జ్ఞానికి జ్ఞానంవల్ల సంచితకర్మలు దగ్ధమయిపోతాయి; ఆగామికర్మలు కొత్తగా వచ్చి చేరవు; ప్రారబ్ధకర్మ ఉంటుంది కాని దానికి చలించడు. అజ్ఞానికి కర్మలు అంత త్వరగా క్షయమవవు. ఎందుకంటే అవి **అనంతకోటి జన్మార్జితాని కర్మాణి** – అనేక జన్మలనుంచీ ప్రోగుచేసుకు వచ్చినవి. వాటిని ఒక్క జన్మలో క్షయం చేసుకోవటం కష్టం. అదికాక పాతకర్మలు ఉండగా, ఇంకా ఈ జన్మలో చేసిన కొత్త కర్మలవల్ల కలిగే ఆగామికర్మలు కూడా వచ్చి చేరతాయి. ఉదాహరణకు 2,783 కర్మలు (అర్థమవటానికి ఒక సంఖ్య ఇవ్వబడింది, ఇది నిజం కాదు) అజ్ఞాని ఈ జన్మలో క్షయం చేసుకున్నాడనుకుంటే, ఈ జన్మలో కొత్తగా వచ్చి చేరేవి 27000 ఉండవచ్చు. అందువల్ల కర్మల వృత్తాన్ని ఆపటం అసాధ్యం.

కర్మల వృత్తంవల్ల జననమరణ వృత్తం ఏర్పడుతుంది. ఈ వృత్తాన్ని ఆపటం కష్టం. దానికి ఒకటే మార్గం ఉంది. దాన్నించి బయటకు రావటమే. జాతరలో రంగులరాట్నం ఎక్కుతారు. అది కొన్ని నిముషాలసేపు తిరుగుతుంది. అందులో కూర్చుని, ఆకాశంలోకి వెళుతూ అక్కడనుంచి ప్రపంచాన్ని చూస్తే రంగురంగులుగా కనిపించి, ఆనందదాయకంగా ఉంటుంది. కాని ఏదో కారణంవల్ల దాన్ని ఆపే వ్యక్తి అక్కడనుంచి వెళ్ళిపోయాడనుకోండి; మీరు ఆ రంగులరాట్నంలోనే తిరుగుతూనే ఉండాలని తెలిసేసరికి అంత రంగులమయంగా ఉన్న ప్రపంచం అంతా చీకటి కప్పేసినట్టు అవుతుంది. రంగులు పోయి, నల్లరంగు మిగులుతుంది. ఆ రంగులరాట్నాన్ని ఆపేదెలా? అది ఆగదు, దాన్ని ఆపే వ్యక్తి లేడు, దాన్నుంచి దూకేయటమే మార్గం. అదే విధంగా ప్రకృతి వృత్తంలో తిరుగుతూనే ఉంటుంది. దాన్ని మీరు ఆపలేరు. దాన్నుంచి మీరే బయటకు దూకేయాలి. ఆత్మానం అకర్తారం స పశ్యతి.

తత్త్వవిత్తు మహాబాహో గుణకర్మవిభాగయోః ।
గుణా గుణేషు వర్తంతే ఇతి మత్వా న సజ్జతే ॥ – 3.28

ప్రకృతే కర్మలు చేస్తోంది; ఆత్మనైన నేను చెయ్యటం లేదని జ్ఞాని తెలుసుకుంటాడు. కాని ఈ విషయాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. కొంతమంది అద్వైతబోధను వారికి కావాల్సినట్టుగా మలచుకుంటారు. చేసే అక్రమాలన్నీ చేసేసి, నేనేం చెయ్యటం లేదు, ప్రకృతే చేస్తోంది అంటారు.

ప్రకృత్యైవ చ కర్మాణి క్రియమాణాని సర్వశః

పైగా గొప్పగా ఈ శ్లోకాన్ని ఉటంకిస్తారు.

ఇంతకుముందు కూడా ఈ ఉదాహరణను చూశాము. ఒక నేరస్థుడు ఒక నేరం చేసి కోర్టుకెళతాడు. 'నేనేం నేరం చెయ్యలేదు. నేను ఆత్మను, ప్రకృతే అంతా చేస్తోంది,' అంటాడు. ఆ న్యాయాధికారి ఇతనికన్నా రెండాకులు ఎక్కువే చదివాడు. 'నేను కూడా నిన్నేం శిక్షించటం లేదు. ఆత్మ సర్వవ్యాపకం కాబట్టి దాన్ని నేను జైలులో బంధించలేను. పైగా ఆత్మ అకర్తా, అభోక్తా. ప్రకృతే అంతా చేస్తోందని తెలుసు. అందువల్ల ప్రకృతికే నేను శిక్ష వేస్తున్నాను,' అంటాడు. చెల్లుకు చెల్లు. దానికీ దీనికీ సరిపోయింది.

అందువల్ల వేదాంతాన్ని అధర్మం చెయ్యటానికి వాడకూడదు. వేదాంతాన్ని అధర్మానికి వాడటానికి ప్రయత్నిస్తున్నామంటేనే, మనం వేదాంతాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోలేదని అర్థం. ఎందుకంటే, వేదాంతాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకుంటే, మనం ధర్మాన్నే పాటిస్తాము. వేదాంతాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకున్నామో లేదో తెలుసుకోవాలంటే దానికి ఒకటే మార్గముంది. మనం జీవితాన్ని ధర్మపరంగా జీవిస్తుంటే, సరిగ్గానే వెళుతున్నట్టు, అధర్మంలోకి అడుగుపెడితే మాత్రం, కొన్నాళ్ళు వేదాంతాన్ని పక్కన పెడితే మంచిది. మళ్ళీ ధర్మశాస్త్రానికి వెళ్ళి, ధర్మం గురించి నేర్చుకోవాలి. వేదాంతాన్ని తప్పుగా వాడకూడదు; తప్పుగా అర్థం చేసుకోకూడదు.

మూడవ ఫలం – అకర్తృత్వం.

శ్లో. 31 **యదా భూతపృథగ్భావమ్ ఏకస్థమనుపశ్యతి ।**
తత ఏవ చ విస్తారం బ్రహ్మ సంపద్యతే తదా ॥
యదా, భూతపృథగ్భావమ్, ఏకస్థమ్, అనుపశ్యతి,
తతః, ఏవ, చ, విస్తారమ్, బ్రహ్మ, సంపద్యతే, తదా ॥

యదా	= ఎప్పుడైతే	తతః, ఏవ	= ఆ పరమాత్మనుంచే
భూత పృథగ్భావమ్	= వేర్వేరుగా కనిపిస్తున్న ప్రాణులన్నీ	విస్తారమ్	= విస్తరించుచున్నవానినిగా
		అనుపశ్యతి	= చూచునో
ఏకస్థమ్	= ఒకే పరమాత్మయందు స్థితమైనవానినిగా	తదా	= ఆ క్షణమునందే అతడు
		బ్రహ్మ	= సచ్చిదానందబ్రహ్మను
చ	= ఇంకా	సంపద్యతే	= పొందును

యదా భూత-పృథక్-భావమ్ ఏకస్థమ్ చ తతః ఏవ
విస్తారమ్ అనుపశ్యతి, తదా బ్రహ్మ సమ్పద్యతే ॥

తా: ఎప్పుడైతే వేర్వేరుగా కనిపిస్తున్న ప్రాణులన్నీ ఒకే పరమాత్మయందు స్థితమైనవానినిగా ఇంకా ఆ పరమాత్మనుంచే విస్తరించుచున్నవానినిగా చూచునో ఆ క్షణమునందే అతడు సచ్చిదానందబ్రహ్మను పొందును.

డి) **బ్రహ్మత్వం** – ఇది చాలా లోతైన, గంభీరమైన శ్లోకం. వేదాంతంలోని అనేక దశలు ఈ ఒక్క శ్లోకంలో పొందుపరచబడ్డాయి. ఈ దశలను అర్థం చేసుకోవాలంటే, ముందు దానికి ఒక ఉదాహరణను చూడాలి.

వేదాంతంలో చెప్పే ఉదాహరణ ఆకాశం. ఆకాశాన్ని స్పేస్ అంటారు ఇంగ్లీషులో. స్పేస్ అంటే ప్రదేశం అనుకోవచ్చు. ఇప్పుడు ఆకాశంగానే వ్యవహరిద్దాము. మామూలుగా మనం ఆకాశాన్ని అంతగా పట్టించుకోము. ఇప్పుడు దీని గురించి దశలవారీగా చూద్దాము.

1. ఈ గదిలో, అంటే ఈ గదిలోని నాలుగుగోడల మధ్యన ఆకాశం ఉంది. కేవలం ఆకాశమే ఉంటే, మనం దాన్ని పట్టించుకోకుండా, ఈ గదిలో ఏమీ లేదు అనేస్తాము. ఆకాశం అంటే ఏమీ లేకపోవటం కాదు. అది ఒక సూక్ష్మపదార్థం. అందువల్ల గదిలో ఆకాశం ఉంది.
2. ఆకాశం ఈ గదిలోనే కాదు, అన్ని గదుల్లోనూ ఉంది.
3. ఆకాశం అనేక గదుల్లో ఉన్నా, అనేక ఆకారాల్లో ఉన్నా కూడా, ఆకాశం ఏకం. గదులు అనేకం, ఆకాశం ఏకం.
4. ఆకాశం గదుల్లోనే కాదు, గదుల బయట కూడా ఉంది.
5. ఆకాశం గదిలోపల, గది బయట ఉండటం కాదు, నిజానికి ఆకాశంలోనే అన్ని గదులూ ఉన్నాయి. గదిలో ఆకాశం ఉంది అనే దశనుంచీ ఆకాశంలోనే గదులన్నీ ఉన్నాయనే దశకు రావాలి. ఆకాశాల్లో గదులు అనకూడదు. ఉన్నది ఒకటే ఆకాశం.
   ఉదాహరణకు ముందు కొన్ని ఎకరాల ఖాళీస్థలాన్ని చూస్తాము. కొన్ని సంవత్సరాలయ్యాక అందులో పెద్ద భవంతులు వస్తాయి. ఆ భవంతుల్లో మనం ఒక ఇల్లు కొనుక్కున్నాము అనుకుందాము. ఖాళీస్థలంనుంచి చూసుకుంటూవస్తే, ఆ ఖాళీస్థలంలో (ఆకాశంలో) భవంతులు వచ్చాయి; భవంతి బయటా, లోపలా ఆకాశం ఉంది; భవంతుల్లోని ఇళ్ళలో, ఇళ్ళబయటా, ఇళ్ళలోని గదుల్లో కూడా ఆకాశం ఉంది. అదంతా ఒకటే ఆకాశం. అంటే ఆ ఆకాశమే ఈ భవంతులకు, ఇళ్ళకు, గదులకు **స్థితికారణం**. అంటే వాటికి ఆధారం.
6. ఆకాశం స్థితికారణమే కాదు, సృష్టికారణం కూడా.

ఆకాశాద్వాయుః వాయోరగ్నిః అగ్నేరాపః అద్భ్యః పృథివీ పృథివ్యా ఓషధయః – తైత్తిరీయం

ఆకాశంనుంచే వాయువు వచ్చింది, వాయువునుంచి అగ్ని వచ్చింది, అగ్నినుంచి నీరు వచ్చింది, నీటినుంచి పృథివి వచ్చింది, పృథివినుంచి చెట్లు వచ్చాయి అని వస్తుంది తైత్తిరీయోపనిషత్తులో.

7. ఏదైతే సృష్టిస్థితి కారణమో, అదే లయకారణం కూడా అవుతుంది. ఆ విధంగా ఆకాశం సృష్టిస్థితిలయ కారణం అవుతుంది.

ఆ విధంగా ఈ గదిలో ఆకాశం ఉందని మొదలుపెట్టి అసలు ఆకాశంలోనే అన్ని గదులూ ఉన్నాయని చెప్పి, అందువల్ల ఆకాశమే అన్నిటికీ సృష్టిస్థితిలయ కారణం అని ముగించాము.

ఇప్పుడు ఇదే సూత్రాన్ని చైతన్యానికి అన్వయిద్దాము. ఆకాశం బదులు చైతన్యం, గది బదులు శరీరం పదాలు వాడి వాటిని ఒక్కొక్క దశకూ అన్వయించుకుంటూ రావాలి.

1. ఈ శరీరంలో చైతన్యం ఉంది.
2. చైతన్యం ఈ శరీరంలోనే కాదు, అన్ని శరీరాల్లోనూ ఉంది.
3. చైతన్యం అనేక శరీరాల్లో, అనేక ప్రాణుల్లో ఉన్నా కూడా చైతన్యం ఏకం. శరీరాలు అనేకం, చైతన్యం ఏకం.
4. చైతన్యం శరీరాల్లోనే కాదు, శరీరాల బయట కూడా ఉంది.
5. చైతన్యం శరీరం బయట, లోపల ఉండటం కాదు; నిజానికి చైతన్యంలోనే అన్ని శరీరాలూ ఉన్నాయి. అంటే చైతన్యమే అన్ని శరీరాలకూ స్థితికారణం.
6. చైతన్యం స్థితికారణమే కాదు, సృష్టికారణం కూడా.
7. ఏదైతే సృష్టిస్థితి కారణమో, అదే లయకారణం కూడా అవుతుంది. ఆ విధంగా చైతన్యం సృష్టిస్థితిలయ కారణం.

ఆ విధంగా ఈ శరీరంలో చైతన్యం ఉందని మొదలుపెట్టి, అసలు చైతన్యంలోనే అన్ని శరీరాలూ ఉన్నాయని చెప్పి, అందువల్ల చైతన్యమే అన్నిటికీ సృష్టిస్థితిలయ కారణం అని ముగించాము. కాకపోతే ఇక్కడ ఇంకొక దశ ముందుకు వెళతాము. అది ఆకాశం విషయంలో చెప్పము. చైతన్యానికే చెబుతాము.

8. ఆ చైతన్యాన్ని నేనే.

ఈ దశలన్నీ అర్థమయితే అహం బ్రహ్మ అస్మి అని స్పష్టంగా చెప్పగలుగుతారు. దీన్ని బ్రహ్మత్వప్రాప్తి అంటారు. నేను బ్రహ్మను, నేను జగత్కారణాన్ని, నేనే జగత్తుకు అధిష్ఠానాన్ని అని అర్థం చేసుకుంటాడు జ్ఞాని.

నేనే జగత్కారణం బ్రహ్మ అని అర్థం చేసుకోవటానికి శాస్త్రం ఇచ్చే ఇంకొక ఉదాహరణ – స్వప్నప్రపంచం.

స్వప్నప్రపంచంలో నేను ఉన్నంతవరకూ నాకు స్వప్నం ఒక స్వప్నం అని తెలియదు. అది నిజమేననుకుంటాను. నేను స్వప్నశరీరంతో స్వప్నప్రపంచంలో మమేకం అవుతాను. అక్కడ చూసే కాలం, ప్రదేశం వేరుగా ఉంటాయి. అక్కడ నేను చూసే వస్తువులు నాకు రాగద్వేషాలను కలుగజేస్తాయి. అందువల్ల కొన్ని వస్తువులను చూసి నేను పారిపోతాను; కొన్ని వస్తువుల వైపు పరుగులు తీస్తాను. వస్తువువైపు వెళితే దాన్ని ప్రవృత్తి అంటారు; వస్తువునుంచి పారిపోతే దాన్ని నివృత్తి అంటారు. ఆ విధంగా నేను నా స్వప్నప్రపంచంలో ఒక చిన్న జీవిగా అల్లాడిపోతాను.

కాని ఆ స్వప్నప్రపంచంనుంచి నేను లేచిన మరుక్షణం, ఆ స్వప్నప్రపంచం మటుమాయమవుతుంది. అంతేకాదు, నేను కనుగొనే గొప్ప సత్యం ఏమిటి? నేను భావించినట్టుగా ఆ స్వప్నప్రపంచంలో అల్లాడిపోతున్న ఒక చిన్న జీవిని కాను నేను; మొత్తం ఆ ప్రపంచానికే సృష్టికర్తను నేను. అందులోని కాలం, ప్రదేశం, అందులో నేను చూసిన కొండలు, నదులు, వస్తువులు, చివరికి నా ప్రవృత్తి, నా నివృత్తి అన్నీ నేను సృష్టించినవే. అన్నీ నాలో, ఇంకా స్పష్టంగా చెప్పాలంటే నా చిత్తంలో, వాసనల రూపంలో నిక్షిప్తమై ఉన్నాయి. వాటినుంచి తీసుకుని, నా మనస్సు వాసనామయ ప్రపంచాన్ని సృష్టించింది. అది సృష్టించాక నేనే అందులోకి ప్రవేశించాను.

నా నిద్రాశక్తికి రెండు శక్తులు ఉన్నాయి. విక్షేపశక్తి, ఆవరణశక్తి. నా విక్షేపశక్తివల్ల నేను స్వప్నప్రపంచాన్ని సృష్టిస్తాను; అందులోకి అడుగుపెడతాను. కాని నా ఆవరణశక్తివల్ల నేనే అందులోకి అడుగుపెట్టానని మర్చిపోతాను. నేను అందులో అవస్థపడుతున్న పరిమితి ఉన్న జీవిని అనుకుంటాను. స్వప్నంలో ఉన్నంతవరకూ అదే నా పరిస్థితి.

స్వప్నంనుంచి లేచాక, మొత్తం పరిస్థితి తారుమారు అవుతుంది. సృష్టింపబడ్డ నేను సృష్టికర్తను అవుతాను. సృష్టించబడ్డ జీవినుంచి సృష్టికర్తగా ఎలా మారాను? దానికేమీ శ్రమపడనవసరం లేదు. నిద్రనుంచి లేస్తే చాలు. నిద్రనుంచి లేచిన మరుక్షణం స్వప్నపురుషుడినైన నేను జాగ్రద్‌పురుషుణ్ణి అవుతాను. అంటే స్వప్నశరీరాన్ని వదుల్చుకుని జాగ్రద్‌శరీరాన్ని ధరిస్తాను. అందువల్ల ఇలా మారటం అసాధ్యం కాదు. ఎలా మారటం? స్వప్నంలో బాధపడే జీవినుంచి, స్వప్నంయొక్క సృష్టికర్తగా మారటం. నేను స్వప్నంయొక్క సృష్టికర్తనే కాదు, స్థితికర్తా, లయకర్తా కూడా. నేను నిద్రలేస్తే స్వప్నంలోని కాలం, సమయం, వస్తువులు, అనుభవాలు అన్నీ నాలో లయమయిపోతాయి. నా మనస్సులోకి వెళ్ళిపోతాయి.

అంటే ముందేమన్నాం? నేను స్వప్నంలో ఉన్నాను. స్వప్నకాలంలో, స్వప్నదేశంలో ఉండి, స్వప్నవస్తువులతో వ్యవహారం నడుపుతున్నాను. కాని ఇప్పుడేమంటున్నాం? స్వప్నంనుంచి లేస్తే స్వప్నం, స్వప్నకాలం, దేశం, వస్తువులు అన్నీ నానుంచే వచ్చాయి అంటున్నాము. అంటే నేనే స్వప్నంయొక్క సృష్టి, స్థితి, లయకారణం అంటున్నాము. స్వప్నప్రపంచంలోని కార్యం కాదు నేను; స్వప్నప్రపంచమనే కార్యానికి నేను కారణాన్ని. ఇంతవరకూ బాగానే ఉంది.

ఈ జాగ్రద్‌ప్రపంచం కూడా ఇంకొక స్వప్నప్రపంచమే, స్వప్నప్రపంచంనుంచి లేస్తే నువ్వు సృష్టింపబడ్డ జీవివి కాదు, ఆ జీవియొక్క సృష్టికర్త అని ఎలా తెలుసుకుంటావో, అలాగే ఈ జాగ్రద్‌ప్రపంచంనుంచి నువ్వు లేస్తే, నువ్వు సృష్టింపబడ్డ జీవివి కాదు, ఆ జీవియొక్క సృష్టికర్తవు అని తెలుసుకుంటావు అంటుంది వేదాంతం.

స్వప్నప్రపంచం – స్వప్నం 1, దాన్నించి లేస్తే జాగ్రద్‌పురుషుడు అవుతాడు. ఇప్పుడు వేదాంతం ప్రకారం జాగ్రద్‌ప్రపంచం – స్వప్నం 2, దాన్నించి లేస్తే శుద్ధచైతన్యం అవుతాడు. స్వప్నప్రపంచంనుంచి లేస్తే జాగ్రద్‌పురుషుడు అయితే, జాగ్రద్‌ప్రపంచంనుంచి లేస్తే ఆత్మలో నెలకొని ఉంటాడు. జాగ్రద్‌ప్రపంచంనుంచి లేస్తే అంటే అక్షరాలా నిద్రలేవటం కాదు, ఆత్మ అజ్ఞానం తొలగి, తాను ప్రకృతి కాదు, పురుషుడు అని తెలుసుకోవటం. ఎప్పుడైతే తనే పురుషుడు అని తెలుసుకుంటాడో ఈ ప్రపంచం, కాలం, ప్రదేశం, వస్తువులు, ఈ శరీరం అన్నీ తననుంచే వచ్చాయని తెలుసుకుంటాడు. స్వప్నప్రపంచంలో వ్యవహారం నడపటానికి స్వప్నశరీరాన్ని ధరించినట్టుగా, జాగ్రద్‌ప్రపంచంలో వ్యవహారం నడపటానికి ఈ జాగ్రద్‌శరీరం ధరిస్తాడు.

మయ్యేవ సకలం జాతం మయి సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్।
మయి సర్వం లయం యాతి తద్బ్రహ్మాద్వయమస్మ్యహమ్॥ – కైవల్యమ్ 1.19

జ్ఞానం పొందిన జ్ఞాని నానుంచే సృష్టి వచ్చింది, నేనే స్థితికారకుణ్ణి, నాలోనే జగత్తు లయమవుతుందని ప్రకటిస్తాడు. మనమే స్వప్నప్రపంచ సృష్టిస్థితిలయకారకులమని మనకు తెలుసు. అదే విధంగా జ్ఞాని తనే ఈ జాగ్రద్‌ప్రపంచంయొక్క సృష్టిస్థితిలయ కారకుడినని చెబుతాడు. కాకపోతే ఆ నేను ఎవరనేది మర్చిపోకూడదు. నేను అంటే ఆత్మ లేదా ఈ సందర్భంలో పురుషుడు. ఈ జ్ఞానం పొందితే, మన ఉన్నతస్థాయిని అర్థం చేసుకోగలుగుతాము. ఏమిటది? నేను కార్యం కాదు, నేను కారణం; నేను జీవిని కాదు, నేను సృష్టికర్తను అనే జ్ఞానం. అది పొందితే అహం బ్రహ్మ అస్మి అని నిశ్చయంగా చెప్పగలుగుతాము. ఇవన్నీ అద్భుతమైన శ్లోకాలు. ఎందుకంటే ఇవి ఉపనిషత్తుల సారాన్ని బోధిస్తున్నాయి. ఇప్పుడు శ్లోకంలోకి అడుగుపెడదాము.

భూతపృథగ్భావమ్ ఏకస్థమనుపశ్యతి – అనుపశ్యతి అంటే గురుశాస్త్ర ఉపదేశంద్వారా సత్యం తెలుసుకుంటాడు. నిద్రనుంచి ఒక్కోసారి ఎవరో లేపినట్టుగా, జాగ్రద్‌ప్రపంచంనుంచి గురువు శాస్త్రఉపదేశంద్వారా సత్యానికి లేపుతాడు. ఏమిటా సత్యం? భూతపృథగ్భావమ్‌లో భూత అంటే అనేక వస్తువులు, ప్రాణులు; భావ అంటే ఉనికి అంటే అనేక వస్తువుల, ప్రాణుల ఉనికి ఉందని తెలుసుకుంటాడు. ఎవరిలో? ఏకస్థమ్ – ఒకే ఆత్మలో. ఆ ఆత్మ అతనే అని కూడా తెలుసుకుంటాడు. ఈ విభిన్న వస్తువులు, ప్రాణులు, అద్వైత ఆత్మ అయిన నాలో నెలకొనివున్నాయి అంటే దాని అర్థం – నేను స్థితికారణాన్ని.

తత ఏవ చ విస్తారమ్ – విస్తారమ్ అంటే సృష్టికారణం. దేని సృష్టి? విభిన్న వస్తువులు, ప్రాణులయొక్క సృష్టి. దేన్నించి వచ్చాయి ఇవన్నీ? తత ఏవ – అదే ఆత్మనుంచి వచ్చాయి. అంటే నేనే స్థితికారణం, నేనే సృష్టి కారణం కూడా. స్వప్నప్రపంచం నానుంచే వచ్చి, నాలోనే స్థితి పొందుతుంది. కాని విచారకరమైన విషయం ఏమిటంటే నానుంచే వచ్చిన స్వప్నం పీడకలగా మారి నన్ను భయపెడుతుంది. నా సృష్టి నాకు భయహేతువు అవుతుంది. ఒక్కోసారి మన పిల్లలే మనకు సమస్యలు సృష్టిస్తుంటారు. అలా ఈ స్వప్నప్రపంచం, జాగ్రద్ ప్రపంచం నన్ను ఒక్కోసారి భయపెడతాయి.

ఏకస్థమ్ అంటే స్థితికారణం; విస్తారమ్ అంటే సృష్టికారణం. ఇంక మిగిలింది ఏమిటి? లయకారణం. దాన్ని మనం కలుపుకోవాలి. ఇతి యదా అనుపశ్యతి. ఈ వాక్యాన్ని నేను నోటిమాటగా కాకుండా, హృదయ లోతుల్లోంచి చెప్పగలిగితే అప్పుడు అహం బ్రహ్మ అస్మి అనే నిస్సంశయజ్ఞానం పొందుతాను.

తదా – అప్పుడు, అప్పుడు మాత్రమే;

బ్రహ్మ సంపద్యతే – జ్ఞాని బ్రహ్మను పొందుతాడు. ఎలాగైతే స్వప్నపురుషుడు నిద్రనుంచి లేస్తే తన ఉన్నతస్థాయి అయిన జాగ్రద్‌పురుషుడు అవుతాడో, అలా జ్ఞాని జాగ్రద్‌ప్రపంచంనుంచి లేస్తే అంటే జ్ఞానం పొందితే తన ఉన్నతస్థాయి అయిన ఆత్మ అవుతాడు. **అదృశ్యే అనాత్మ్యే అనిరుద్ధ్యే అనిలయే అభయం ప్రతిష్ఠాం విందతి**

స్వప్నంలో ఉన్నంతసేపూ స్వప్నం భయపెడుతుంది. దాన్నించి లేస్తే భయం మటుమాయమవుతుంది. అలాగే జాగ్రద్‌ప్రపంచంనుంచి ఆత్మస్థాయికి లేస్తే సంసారభయం మటుమాయమవుతుంది.

నాలుగవ ఫలం – బ్రహ్మత్వం.

శ్లో. 32 **అనాదిత్వాన్నిర్గుణత్వాత్ పరమాత్మాయమవ్యయః ।**
శరీరస్థోఽపి కౌంతేయ న కరోతి న లిప్యతే ॥
అనాదిత్వాత్, నిర్గుణత్వాత్, పరమాత్మా, అయమ్, అవ్యయః,
శరీరస్థః, అపి, కౌంతేయ, న, కరోతి, న, లిప్యతే ॥

కౌంతేయ!	= అర్జునా!	అయమ్ పరమాత్మా	= ఈ పరమాత్మ
అనాదిత్వాత్	= అనాదియగుటవల్ల	శరీరస్థః, అపి	= శరీరమందున్నప్పటికిని
నిర్గుణత్వాత్	= నిర్గుణుడగుటవల్ల	న, కరోతి	= వాస్తవముగా ఏమియు చేయదు
అవ్యయః	= నాశరహితుడైన	న, లిప్యతే	= కర్మలు పరమాత్మను బంధించవు

హే కౌన్తేయ! అయమ్ పరమాత్మా అనాదిత్వాత్, నిర్గుణత్వాత్, అవ్యయః
(అస్తి, అతః సః) శరీరస్థః (సన్) అపి న కరోతి, న (చ) లిప్యతే ॥

తా: అర్జునా! అనాదియగుటవల్ల, నిర్గుణుడగుటవల్ల, నాశరహితుడైన ఈ పరమాత్మ శరీరమందున్నప్పటికిని వాస్తవముగా ఏమియు చేయదు, కర్మలు పరమాత్మను బంధించవు.

ఇ) **అభోక్తృత్వం–** ఆత్మజ్ఞానం పొందటాన్ని స్వప్నంనుంచి లేవటంతో పోల్చారు. ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికీ, స్వప్నంనుంచి లేవటానికీ మధ్య అనేక పోలికలు ఉన్నా, వాటిమధ్య కొన్ని భేదాలు కూడా ఉన్నాయి. అవి మర్చిపోకూడదు. ఈ విషయం ప్రతి ఉదాహరణకూ వర్తిస్తుంది. ఉదాహరణకూ, అసలు విషయానికీ మధ్య అనేక పోలికలు ఉంటాయి కాని కొన్ని భేదాలు కూడా ఉంటాయి. అసలేమీ భేదాలు లేకపోతే అది ఉదాహరణ అవదు, అది అసలు విషయమే అవుతుంది.

ఇక్కడ జ్ఞానానికీ, జాగ్రద్‌ప్రపంచానికీ మధ్య ముఖ్యమైన భేదం ఒకటుంది. నేను స్వప్నప్రపంచంనుంచి లేస్తే, స్వప్నం కరిగిపోతుంది; అంటే నా కంటి ముందునుంచి మాయమవుతుంది కాని నేను పారమార్థికస్థాయికి ఎదిగాక కూడా నా కంటి ముందునుంచి వ్యావహారిక ప్రపంచం మాయమవదు. దానికి ఉదాహరణ – ఆకాశం నీలంగా ఉండదని తెలిసాక కూడా, ఆకాశం నీలంగానే ఉంటుంది. సూర్యోదయం, సూర్యాస్తమయం లేవని తెలిశాక కూడా, వాటి ప్రకారం పనులు చేస్తూనే ఉంటాము.

అందువల్ల రెండు రకాల మిథ్యలు ఉన్నాయి. ఒకటి మనం జ్ఞానం పొందగానే మన కళ్ళముందునుంచి మాయమవుతుంది. రెండోది జ్ఞానం పొందాక కూడా మన ఎదుటే ఉంటుంది. ప్రపంచం మిథ్య అని తెలిశాక కూడా ఇంద్రియాలు వాటి పని అవి చేసుకుపోతూనే ఉంటాయి. కాకపోతే మనం అర్థం చేసుకోవటంలో మార్పు వస్తుంది. జ్ఞాని–జీవుడు, వ్యావహారిక జగత్తు కూడా మిథ్యే అని తెలుసుకుంటాడు. స్వప్నపురుషుణ్ణి ప్రాతిభాసిక జీవుడనీ, జాగ్రద్‌పురుషుణ్ణి వ్యావహారిక జీవుడనీ అంటారు. వారి మధ్య కొన్ని భేదాలను చూద్దాము.

ప్రాతిభాసిక జీవుడు	వ్యావహారిక జీవుడు
1. ఇతను ప్రతిబింబచైతన్యం 2	ఇతను ప్రతిబింబచైతన్యం 1
2. ఇతను స్వప్నం 1లో ఉన్నాడు	ఇతను స్వప్నం 2లో ఉన్నాడు
3. ఇతను లేస్తే వ్యావహారిక జీవుడు అవుతాడు	ఇతను లేస్తే పారమార్థిక జీవుడు అవుతాడు
4. ఇతను స్వప్నప్రపంచం సత్యం అనుకుంటాడు	స్వప్నప్రపంచం మిథ్య అని తెలుసుకుంటాడు
5. ఇతను నిద్ర లేస్తే చాలు	ఇతను జ్ఞానం పొందాలి
6. ఇతను నిద్ర లేస్తే స్వప్నప్రపంచం మాయమవుతుంది	ఇతను జ్ఞానం పొందాక కూడా జాగ్రద్ ప్రపంచం కళ్ళముందే ఉంటుంది. అనుభవం కొనసాగుతూనే ఉంటుంది.

(దృగ్దృశ్య వివేకమునుంచి)

జ్ఞానికి తను సృష్టికారణం అని, ఈ ప్రపంచం తననుంచే వచ్చిందనీ తెలుస్తుంది కాని ప్రపంచం కళ్ళ ముందునుంచి మాయమవదని చూశాము. అంటే అతని దృక్పథంలో మార్పు వస్తుంది. దీన్ని జీవన్ముక్తి అంటారు. కలలో ఉన్న వ్యక్తికి అది కల అని తెలిసిందనుకోండి, నిజంగా అలా జరగదు కాని విషయం అర్థం చేసుకోవటానికి అలా ఊహించుకోండి. అలా కలలో ఉండగానే అది కల అని తెలిస్తే ఏమవుతుంది? అప్పుడావ్యక్తి ఆ కలకు చలించకుండా, దాన్ని తన మహిమగా ఆనందిస్తాడు. ఎందుకంటే ఆ కలయొక్క ఉనికికి తనే కారణమని తెలుసుకుంటాడు కాబట్టి.

అదే విధంగా, జ్ఞాని ఇదే జాగ్రద్ప్రపంచంలో కొనసాగుతాడు, ఇదే శరీరంతో వ్యవహారాలు నడుపుతాడు కాని ఈ శరీరం మిథ్య అనీ, అందులో కలిగే సుఖదుఃఖాలు తనకు అంటవనీ, అందులో కలిగే లాభనష్టాలు తనకు చెందవనీ తెలుసుకుంటాడు. ఎందుకంటే అతను జాగ్రద్ప్రపంచానికి చెందడు కాబట్టి.

అయం పరమాత్మా అవ్యయః – నేను ఆత్మను; నేను అవ్యయాన్ని. అవ్యయం అంటే మార్పులేనిది, నిర్వికారం. ఎలాగైతే జాగ్రద్పురుషుడు స్వప్నంలో వాన కురిస్తే తడవడో, స్వప్నంలో అగ్నిజ్వాలల్లో దహింపబడడో, స్వప్నంలో పులిపంజా దెబ్బ తినడో; అలాగే పరమాత్మా అవ్యయః అయిన నేను జాగ్రద్ప్రపంచంలో కష్టనష్టాలకు చలించను. ఎందుకు?

అనాదిత్వాత్ – నాకు ఆది లేదు. అంటే జన్మలేదు. జన్మరహితత్వాత్. జన్మ ఉంటే అది షడ్వికారాల్లో ఒకటి అవుతుంది. అస్తి, జాయతే, వర్ధతే, విపరిణమతే, అపక్షీయతే, వినశ్యతి. అందులో జాయతే అంటే పుట్టుక. పుట్టుక లేకపోతే పుట్టుకతో పాటు ఉన్న మిగిలిన వికారాలు ఉండవు. ఇంతకుముందే చూశాము ఆత్మ అవ్యయం అంటే నిర్వికారం అని.

నిర్గుణత్వాత్ – ఆత్మకు గుణాలు లేవు. ఆత్మ అవ్యయం కాబట్టి గుణాలు కూడా లేవు. మార్పులు రెండు రకాలుగా ఉంటాయి. పాలను తోడిపెడితే అది పెరుగు అవుతుంది. అంటే అక్కడ పాలు ఇంక పాలుగా ఉండదు.

పరిణామం చెందుతుంది. దీన్ని పదార్థపరిణామం అంటారు. బంగారంనుంచి ఆభరణాలు చేయించుకుంటే బంగారం ఏమీ అవదు. ఆభరణాల్లో బంగారం ఉంటుంది. అలా బంగారం మారితే ఎవరూ ఆభరణాలు చేయించుకోరు. అంటే ఇక్కడ పదార్థం మారలేదు, ఆకారం మాత్రం మారింది అంతే. ముద్ద బంగారం ఆభరణంగా రూపుదిద్దుకుంది.

ఈ విధంగా మార్పులు రెండురకాలు – పదార్థమార్పు, గుణాలమార్పు; కాని ఆత్మకు పుట్టుక లేదు కాబట్టి పదార్థమార్పు లేదు; గుణాలు లేవు కాబట్టి గుణాల మార్పు కూడా లేదు. అనాదిత్వాత్, నిర్గుణత్వాత్ అవ్యయః.

శరీరస్థః – ఈ ఆత్మ శరీరంలో నెలకొని ఉంది. నేను ఆత్మను, శరీరాన్ని కానని తెలుసుకున్నాక కూడా నేను శరీరంతోనే ఉంటాను. కాకపోతే ఇప్పుడు వచ్చిన మార్పు ఏమిటి?

న కరోతి న లిప్యతే – ఆత్మ అకర్తా, అభోక్తా. న కరోతి అంటే కర్మలు చెయ్యదు; న లిప్యతే అంటే కర్మఫలాలు అంటవు. శరీరం కర్మలు చేస్తుంది, ఫలితాన్ని పొందుతుంది; మనస్సు కర్మలు చేస్తుంది, ఫలితాన్ని పొందుతుంది; కాని ఆత్మ కర్మ చెయ్యదు, కర్మఫలాన్ని పొందదు.

జ్ఞాని పొందే ఇంకొక ఫలం అభోక్తృత్వం. ఇంతకుముందు అకర్తృత్వం చూశాము. జ్ఞానికి కర్మలు అంటవని చూశాము. ఇప్పుడు దానికి కర్మఫలాలు కూడా అంటవని కలుపుకోవాలి. అంటే జ్ఞానికి కర్తృత్వ, భోక్తృత్వాలు లేవు.

సంసారానికి అనేక నిర్వచనాలు ఉన్నాయి. అందులో ఒకటి సంసారం అంటే కర్తృత్వ, భోక్తృత్వాలు. నేను చేస్తున్నాను అనే భావన; నాకే ఎందుకు వచ్చింది అనే బెంగ – ఈ రెండే మనిషిని సంసారంలో పడేస్తాయి. జ్ఞానికి కర్తృత్వ, భోక్తృత్వాలు లేవు కాబట్టి నేను చేస్తున్నాను అనుకోడు; నాకే ఎందుకు వచ్చిందని బాధపడడు.

ఐదవ ఫలం – అభోక్తృత్వం.

శ్లో. 33 **యథా సర్వగతం సౌక్ష్మ్యాత్ ఆకాశం నోపలిప్యతే ।**
సర్వత్రావస్థితో దేహే తథాత్మా నోపలిప్యతే ॥
యథా, సర్వగతమ్, సౌక్ష్మ్యాత్, ఆకాశమ్, న, ఉపలిప్యతే,
సర్వత్ర, అవస్థితః, దేహే, తథా, ఆత్మా, న ఉపలిప్యతే ॥

యథా	= ఏ విధముగా	దేహే	= దేహమునందు
సర్వగతమ్	= సర్వత్ర వ్యాపించిన	సర్వత్ర	= అంతటను
ఆకాశమ్	= ఆకాశము	అవస్థితః	= వ్యాపించియున్నను
సౌక్ష్మాత్	= సూక్ష్మమగుటవల్ల	ఆత్మా	= ఆత్మ నిర్గుణమగుటచే
న, ఉపలిప్యతే	= గుణదోషములచే అంటబడదో	న, ఉపలిప్యతే	= దేహముయొక్క గుణములు ఆత్మ గుణములు కావు
తథా	= అలాగే		

యథా సర్వగతమ్ ఆకాశమ్ సౌక్ష్మ్యాత్ న ఉపలిప్యతే, తథా
సర్వత్ర దేహే అవస్థితః ఆత్మా న ఉపలిప్యతే ॥

తా: ఏ విధముగా సర్వత్ర వ్యాపించిన ఆకాశము సూక్ష్మమగుటవల్ల గుణదోషములచే అంటబడదో, అలాగే దేహమునందు అంతటను వ్యాపించియున్నను ఆత్మ నిర్గుణమగుటచే దేహముయొక్క గుణములు ఆత్మకు అంటవు. అవి ఆత్మ గుణములు కావు.

ముందు శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ ఆత్మ అన్నింటిలోనూ ఉంది కాని ఆత్మకు ఏదీ అంటదు అన్నాడు.

అంతర్యామి అంటే ఆత్మ అన్ని జీవులలో, అన్ని వస్తువులలో అంతటా ఉంది. అసంగం అంటే వాటి లక్షణాలు ఆత్మకు అంటవు. శరీరానికి షడ్వికారాలు ఉన్నాయి కాని ఆత్మ నిర్వికారం అని చూశాము. అలాగే మనస్సుకు రాగద్వేషాలు ఉన్నాయి కాని ఆత్మకు ఆ భావాలు అంటవని చూశాము.

దీనికి గొప్ప ఉదాహరణ సినిమాతెర. సినిమాలో లక్కగృహం తగలబడిపోతున్నా తెర కొంచెం కూడా కాలదు; సినిమాలో టైటానిక్ ఓడలోకి నీళ్ళు వచ్చి, ఓడను ముంచేసినా, తెర కొంచం కూడా తడవదు. అంటే తెర సినిమా అంతటా అంతర్యామిగా ఉంది; కాని సినిమాకు భిన్నంగా అసంగంగా ఉంది.

ఆత్మ అంతటా ఉండి, అసంగంగా ఉంది అనే భావనను అర్థం చేసుకోవటానికి కృష్ణపరమాత్మ రెండు ఉదాహరణలను ఇస్తున్నాడు. అవి ఆకాశం, సూర్యప్రకాశం. ఈ రెండూ ఉపనిషత్తుల్లో తరచూ చూస్తాము. ఉపనిషత్తుల్లోని భావాన్ని ఇక్కడ తీసుకువస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఆకాశం ఉదాహరణలో ఆత్మను ఇంతకుముందు కూడా అర్థం చేసుకున్నాము. అక్కడ ఆకాశం అంటే ప్రదేశం అంటే స్పేస్ అని చూశాము. ఆకాశం అంటే శూన్యం అనుకోకూడదు. పంచభూతాలన్నింటిలోకి సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమైనది ఆకాశం.

ఆత్మకూ, ఆకాశానికీ మధ్య ఉన్న పోలికలు

1. **ఏకత్వం** – ఆత్మ ఏకః, ఆకాశః ఏకః – ఆత్మ ఒకటే ఉంది, ఆకాశం కూడా ఒకటే ఉంది.
2. **సర్వవ్యాపకత్వం** – ఆత్మ సర్వవ్యాపకం, ఆకాశం కూడా సర్వవ్యాపకం.
3. **అచలత్వం** – ఆత్మ సర్వవ్యాపకం కాబట్టి, దానికి కదలిక లేదు, శరీరం వెళుతుంది కాని ఆత్మ ఎక్కడికీ వెళ్ళదు. ఆకాశం కూడా సర్వవ్యాపకం కాబట్టి దానికీ కదలిక లేదు.
4. **నిర్వికారత్వం** – ఆత్మ ఆకారం మారదు; వయస్సు పెరగదు; ఆకాశం కూడా మారదు. ఆకాశంలో ఉన్న వస్తువులు మారతాయి కాని, ఆకాశం మారదు.
5. **అఖండత్వం** – ఆత్మకు భాగాలు లేవు. ఖండం అంటే భాగాలు. ఆకాశానికి కూడా భాగాలు లేవు.
6. **అసంగత్వం** – ఆత్మ అన్నింటిలోనూ ఉన్నా అసంగం. అలాగే ఆకాశం అంతటా ఉన్నా అది కూడా అసంగం.

ఆకాశంలో ఉన్న వస్తువుల మలినాలు ఆకాశానికి అంటవు. ఆకాశానికి సుగంధమూ లేదు, దుర్గంధమూ లేదు. కృష్ణపరమాత్మ ముఖ్యంగా ఈ లక్షణం గురించి చెప్పబోతున్నాడు.

7. **సర్వాధారత్వం** – ఆత్మ అన్నిటికీ ఆధారం; ఆత్మ అధిష్ఠానం. అలాగే ఆకాశం కూడా అన్నిటికీ ఆధారం.

   విశ్వాధారం గగన సదృశం – విష్ణుసహస్రనామం

   ఆత్మ విశ్వానికి ఆధారం అని మొదటిపదం చెపితే, అది ఆకాశంతో సమానం అని రెండవపదం చెబుతుంది.

8. **సూక్ష్మత్వం** – ఆత్మ అణువుకన్నా సూక్ష్మమైనది. ఆకాశం సూక్ష్మాతిసూక్ష్మం. పంచజ్ఞానేంద్రియాల్లో శబ్దానికి మాత్రమే అందుతుంది ఆకాశం. ఆకాశం పంచభూతాలన్నిటిలోకి సూక్ష్మం. దానికన్నా సూక్ష్మమైనది ఆత్మ. అందువల్ల ఆత్మ పంచజ్ఞానేంద్రియాలకు అందదు.

ఇన్ని పోలికలు ఆత్మకూ, ఆకాశానికీ మధ్య ఉన్నా ఆకాశం జడం, ఆత్మ చైతన్యం. ఇందాక చూసినట్టుగా పోలికలను ఎంతమేరకు తీసుకోవాలో అంతమేరకే తీసుకోవాలి.

ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాన్ని చూద్దాము.

యథా సర్వగతమ్ ఆకాశం న ఉపలిప్యతే – సర్వవ్యాపకమైన ఆకాశం అసంగం. దానికి ఏదీ అంటదు. ఎందుకు? సూక్ష్మత్వాత్. అది సూక్ష్మాతిసూక్ష్మం కాబట్టి, దానికి ఏదీ అంటదు.

తథా ఆత్మా న ఉపలిప్యతే – అదే విధంగా ఆత్మకు కూడా ఏదీ అంటదు.

సర్వత్ర దేహే అవస్థితః – అది అన్ని శరీరాల్లో ఉన్నా కూడా దానికి ఏదీ అంటదు. అంటే శరీరం లావుగా ఉన్నా కూడా ఆత్మకు అది అంటదు. ఆత్మ సన్నబడనవసరం లేదు. మనస్సుకు రాగద్వేషాలు ఉన్నా, కామక్రోధాలు ఉన్నా ఆత్మకు అంటదు. అంటే శరీరగుణాలు, మనస్సులోని భావాలు, ఆత్మవి కావు.

న మే ద్వేషరాగౌ న మే లోభమోహౌ – నిర్వాణషట్కమ్

ఆ విధంగా ఆత్మ, ఆకాశం రెండూ కూడా అసంగం.

శ్లో. 34 **యథా ప్రకాశయత్యేకః కృత్స్నం లోకమిమం రవిః ।**
క్షేత్రం క్షేత్రీ తథా కృత్స్నం ప్రకాశయతి భారత ॥
యథా, ప్రకాశయతి, ఏకః, కృత్స్నమ్, లోకమ్, ఇమమ్, రవిః,
క్షేత్రమ్, క్షేత్రీ, తథా, కృత్స్నమ్, ప్రకాశయతి, భారత ॥

భారత!	=	ఓ అర్జునా!	లోకమ్	=	బ్రహ్మాండమును
యథా	=	ఏ విధముగా	ప్రకాశయతి	=	ప్రకాశింపజేయునో
ఏకః, రవిః	=	ఒకే సూర్యకాంతి	తథా	=	అలాగే
ఇమమ్, కృత్స్నమ్	=	ఈ సమస్త	క్షేత్రీ	=	ఒకే ఆత్మ

కృత్స్నమ్	= సర్వప్రాణులలో	ప్రకాశయతి	= వాటిని ప్రకాశింపజేయును
క్షేత్రమ్	= స్థితమైయుండి		

హే భారత! యథా ఏకః రవిః ఇమమ్ కృత్స్నమ్ లోకమ్ ప్రకాశయతి,
తథా క్షేత్రీ కృత్స్నమ్ క్షేత్రమ్ ప్రకాశయతి ॥

తా: ఓ అర్జునా! ఏ విధముగా ఒకే సూర్యకాంతి ఈ సమస్త బ్రహ్మాండమును ప్రకాశింపజేయునో, అలాగే ఒకే ఆత్మ సర్వప్రాణులలో స్థితమైయుండి వాటిని ప్రకాశింపజేయును.

ఈ శ్లోకంలో రెండవ ఉదాహరణ చూస్తాము. అది సూర్యప్రకాశం. సూర్యుడు కాదు, సూర్యకాంతి ఇక్కడ ఉదాహరణ. ఎక్కడో ఉన్న సూర్యుడు కాదు, భూమండలమంతటా ప్రసరిస్తున్న సూర్యకాంతి ఇక్కడ ఉదాహరణ. సూర్యకాంతికి, ఆత్మకు కూడా అనేక పోలికలు ఉన్నాయి. వాటిలో కొన్ని ఆకాశానికి, ఆత్మకూ చూసిన పోలికలు కూడా ఉన్నాయి. అవి –

1. **ఏకత్వం** – సూర్యుడు ఒకడే కాబట్టి సూర్యకాంతి కూడా ఒకటే. నక్షత్రకాంతిని తీసుకోము ఇక్కడ.
2. **సర్వగతత్వం** – సూర్యకాంతి భూమి అంతటా వ్యాపిస్తుంది.
3. **అచలత్వం** – సూర్యకాంతి కూడా సర్వవ్యాపకం కాబట్టి, దానికి చలనం లేదు.
4. **నిర్వికారత్వం** – సూర్యకాంతికి వికారాలు లేవు. నా చెయ్యి కదిపితే చెయ్యి కదులుతుంది కాని కాంతి కదలదు, మార్పు చెందదు.
5. **అఖండత్వం** – కాంతిని భాగాలుగా కొయ్యలేము. అలా సూర్యకాంతిని విభజించగలిగితే, కొంత భాగాన్ని తీసుకెళ్ళి మన ఇంటిలో పెట్టుకోవాలని చూస్తాము. కాని సూర్యకాంతిని అలా కొయ్యలేము. అచ్ఛేద్యః, అదాహ్యః, అక్లేద్యయః, అశోష్యః.
6. **అసంగత్వం** – కాంతి దేన్ని ప్రకాశింపజేసినా, దానికి ఉన్న మలినాలు కాంతికి అంటవు. నా చేతికి మట్టి ఉన్నా, నా చేతిని ప్రకాశింపజేస్తున్న సూర్యకాంతికి ఆ మట్టి అంటదు.
7. **సూక్ష్మత్వం** – కాంతి చాలా సూక్ష్మంగా ఉంటుంది. అది కూడా పంచజ్ఞానేంద్రియాలకు అందదు. కాంతిని ముట్టుకోలేము, రుచి చూడలేము, వాసన చూడలేము, వినలేము, చూడలేము కూడా. నిజానికి దాన్ని ప్రకటింపజేసే మాధ్యమం లేకపోతే కాంతి ఉందని కూడా తెలియదు. అందువల్ల కాంతి సూక్ష్మం. అలాగే ఆత్మ కూడా పంచజ్ఞానేంద్రియాలకు అందదు. జ్ఞానేంద్రియాలకు అందనంత మాత్రాన ఆత్మ లేదు అనకూడదు.

అశబ్దమస్పర్శమరూపమవ్యయం తథారసం నిత్యమగన్ధవచ్చ యత్ ।
అనాద్యనన్తం మహతః పరం ధ్రువం నిచాయ్య తం మృత్యుముఖాత్ప్రముచ్యతే ॥ – కఠోపనిషత్ 1.3.15

ఆత్మ శబ్దస్పర్శరూపరసగంధాలకు అందదు అంటుంది కఠోపనిషత్తు.

8. **ప్రకాశత్వం** – కాంతి అన్నింటినీ ప్రకాశింపజేస్తుంది. కాంతిలాగా ఆత్మ అన్నింటినీ ప్రకాశింపజేస్తుంది. ప్రకాశింపజేస్తుంది అంటే, ఆత్మచైతన్యంవల్లనే అన్నింటినీ తెలుసుకోగలుగుతున్నాము. జగత్తులో జడపదార్థం మాత్రమే ఉంటే, ఎవరూ దాని గురించి తెలుసుకోలేరు. మనం లేకుండా ఈ గదిలో లైటు, ఫ్యానులాంటి వస్తువులు ఉన్నాయనుకోండి. వాటిని చూసేదెవరు? చూడబడే వస్తువును ప్రమేయం అంటారు, చూసే నన్ను ప్రమాత అంటారు. ఈ చైతన్యం లేకపోతే ప్రమాత–ప్రమేయం సంబంధమే ఉండదు. ఆ విధంగా చైతన్యం అన్నింటినీ ప్రకాశింపజేస్తుంది.

యథా ఏకః రవిః – ఎలాగైతే ఒకే సూర్యకాంతి;

ఇమం కృత్స్నం లోకం ప్రకాశయతి – ఈ సమస్త లోకాన్ని ప్రకాశింపజేస్తుందో,

తథా క్షేత్రం క్షేత్రీ కృత్స్నం ప్రకాశయతి భారత – ఓ అర్జునా, అదే విధంగా ఒకే ఆత్మ అన్ని ప్రాణులలోనూ ఉండి, వాటిని ప్రకాశింపజేస్తుంది.

అటువంటి ఆత్మను నేను. ఈ ఆత్మను ఈ రెండు శ్లోకాల్లోనూ ఆకాశంతోను, ప్రకాశంతోను పోల్చాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇవి కృష్ణపరమాత్మ ఉపనిషత్తుల్లోంచి సంగ్రహించాడని చూశాము. ఇంతకు ముందు జ్ఞానేంద్రియాలకు అందదని కఠోపనిషత్తు మంత్రం సహాయంతో చూశాము. సూర్యకాంతికి ఆత్మకు పోలిక కఠోపనిషత్తులో వస్తుంది.

> **సూర్యో యథా సర్వలోకస్య చక్షుర్న లిప్యతే చాక్షుషైర్బాహ్యదోషైః ।**
> **ఏకస్తథా సర్వభూతాన్తరాత్మా న లిప్యతే లోకదుఃఖేన బాహ్యః ॥** – కఠోపనిషత్ 2.2.11

శ్లో. 35 **క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోరేవమ్ అంతరం జ్ఞానచక్షుషా ।**
భూతప్రకృతిమోక్షం చ యే విదుర్యాంతి తే పరమ్ ॥
క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః, ఏవమ్, అంతరమ్, జ్ఞానచక్షుషా,
భూతప్రకృతిమోక్షమ్, చ, యే, విదుః, యాంతి, తే, పరమ్ ॥

ఏవమ్	= ఈ విధముగా	యే	= ఏ పురుషులయితే
క్షేత్ర, క్షేత్రజ్ఞయోః	= క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞుల మధ్యగల	జ్ఞానచక్షుషా	= జ్ఞాననేత్రములద్వారా
అంతరమ్	= భేదమును	విదుః	= తెలుసుకుంటారో
చ	= ఇంకా	తే	= అట్టి మహాత్ములు
భూతప్రకృతి	= ప్రకృతి, తక్కిన జడపదార్థాలకు	పరమ్	= పరబ్రహ్మ పరమాత్మను
మోక్షమ్	= స్వతంత్రంగా ఉనికి లేదని	యాంతి	= పొందుదురు

ఏవమ్ యే జ్ఞాన-చక్షుషా క్షేత్ర-క్షేత్రజ్ఞయోః అన్తరమ్ (జ్ఞానం)
భూత-ప్రకృతి-మోక్షమ్ చ విదుః, తే పరమ్ యాన్తి ॥

తా: ఈ విధముగా క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞుల మధ్యగల భేదమును ఇంకా ప్రకృతి, తక్కిన జడపదార్థాలకు స్వతంత్రంగా ఉనికి లేదని ఏ పురుషులయితే జ్ఞాననేత్రములద్వారా తెలుసుకుంటారో అట్టి మహాత్ములు పరబ్రహ్మ పరమాత్మను పొందుదురు.

ఎఫ్) **జీవన్ముక్తి** – ఈ శ్లోకంతో జ్ఞాని పొందే ఫలాలను ముగిస్తున్నాడు. ఇందులో జీవన్ముక్తి ఫలాన్ని వర్ణిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః అంతరమ్ ఏవం విదుః – ఈ విధంగా జ్ఞాని క్షేత్ర-క్షేత్రజ్ఞుల మధ్య ఉన్న భేదాన్ని తెలుసుకుంటాడు; ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే ప్రకృతి-పురుషుల మధ్య ఉన్న భేదాన్ని తెలుసుకుంటాడు. ఎలా తెలుసుకుంటాడు?

జ్ఞానచక్షుషా – జ్ఞాననేత్రంద్వారా. ఆత్మ పంచజ్ఞానేంద్రియాలకు అందదని చూశాము. మామూలు కంటితో విద్యుచ్ఛక్తిని, ఫ్యానును విడదీసి చూడలేము కాని, అందులో రెండు అంశాలు ఉన్నాయని తెలుసుకోగలము; అలాగే చెయ్యి-కాంతులను ప్రత్యక్షంగా విడదీయలేము కాని బుద్ధిలో విడదీయగలము; అదే విధంగా మనస్సు-ఆత్మలను ప్రత్యక్షంగా విడదీయలేము కాని బుద్ధిలో విడదీయగలము. జ్ఞాని ప్రకృతికి-పురుషునికి మధ్య ఉన్న నాలుగు భేదాలను తెలుసుకుంటాడని చూశాము. అవి – అచేతనం-చేతనం; సగుణం-నిర్గుణం; సవికారం-నిర్వికారం; మిథ్యా-సత్యం.

ఈ నాలుగింటిలో కృష్ణపరమాత్మ ఈ శ్లోకంలో చివరి భేదాన్ని నొక్కివక్కాణించదలచుకున్నాడు. ఇది సాంకేతికమైన భేదం కాబట్టి చాలా ముఖ్యమైన భేదం. పురుషునికి విడిగా ఉనికి ఉంది కాని ప్రకృతికి విడిగా ఉనికి లేదని చూశాము. సినిమా చూపే తెరకి విడిగా ఉనికి ఉంది. దానిమీద సినిమా ఆడినా, ఆడకపోయినా తెర ఉంటుంది; కాని తెర లేకపోతే సినిమా ఆడలేదు. అదే విధంగా చైతన్యం అయిన నేను ఈ జగత్తు ఉన్నా, లేకపోయినా ఉంటాను. అంతేకాదు, తెరమీద అగ్ని తెరను కాల్చలేదు; నీరు తెరను తడపలేదు; తెర అసంగం అని చూశాము. అలాగే మిథ్యాప్రపంచం సత్యపురుషుడినైన నన్ను ఏమీ ప్రభావితం చెయ్యలేదు.

భూతప్రకృతిమోక్షం చ – ఇక్కడ మోక్షం అంటే మిథ్య అని అర్థం. చాలా జాగ్రత్తగా చూడాలి. ఇక్కడ మోక్షం అంటే ముక్తి కాదు; స్వతంత్ర ఉనికి లేకపోవటం. అంటే పరతంత్ర ఉనికి ఉంది. కల లేదా సినిమాకు ఎలా స్వతంత్రంగా ఉనికి లేదో, అలా ఇక్కడ స్వతంత్రంగా ఉనికి లేదు. దేనియొక్క మిథ్యాత్వం చెప్పబడింది – పురుషునిదా, ప్రకృతిదా? భూతప్రకృతి – ప్రకృతి, తక్కిన జడపదార్థాలు, జీవులయొక్క మిథ్యాత్వం. జగత్తు మిథ్య అని చెపితే, బ్రహ్మ (ఆత్మ) సత్యం అని చెప్పకనే చెప్పినట్టయింది.

తే యే విదుః – ఎవరైతే ఆత్మ (అహం) సత్యం జగన్మిథ్యా అని తెలుసుకుంటారో; ఎవరైతే జగత్తు మిథ్య కాబట్టి ఆత్మనైన నన్ను ఏమీ బాధించలేదని తెలుసుకుంటారో;

తే పరం యాంతి – అతను మోక్షం పొందుతాడు. పరం అంటే మోక్షం. అతను జగత్తు కలుగజేసే భయంనుంచి ముక్తి పొందుతాడు. దీన్ని జీవన్ముక్తి అంటారు.

ఆరవఫలం – జీవన్ముక్తి.

ఇక్కడితో జ్ఞానఫలం అంశం కూడా ముగిసింది. ఈ విధంగా క్షేత్ర–క్షేత్రజ్ఞుల గురించిన వివరణ లేదా ప్రకృతి–పురుషుల గురించిన వివరణ చేశాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞవిభాగయోగో నామ త్రయోదశోఽధ్యాయః

హరి ఓం తత్సత్

ఇది శ్రీమద్భగవద్గీతయందు, ఉపనిషత్తులయందు, బ్రహ్మవిద్యయందు, యోగశాస్త్రమునందు, శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదమునందు క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞవిభాగయోగము అనే పదమూడవ అధ్యాయము.

స్వామీజీ ఆణిముత్యాలు

ఆచార్యోపాసనమ్ – వేదాంత విద్యనభ్యసించే విద్యార్థికి ఈ విలువ చాలా విలువైనది. ఆచార్య ఉపాసనను అక్షరాలా చూస్తే గురువును గౌరవించి, పూజించటం. మనం ఒక విషయం గుర్తుంచుకోవాలి. మనం గురువును పూజిస్తున్నామంటే, ఆ పూజ గురువుకు మాత్రమే చెందదు. ఒక వ్యక్తిగా చూస్తే గురువు కూడా తక్కిన మనుష్యులలాగా పరిమితి ఉన్న జీవే. అయితే, గురువును ఎందుకు ఆరాధించాలి? గురువు తనకున్న శాస్త్రజ్ఞానానికి ప్రతీక. అందువల్ల మీరు గురువుకు నమస్కారం చేసినా, మీరు వేదాలకు నమస్కారం చేసినట్టు అవుతుంది. శాస్త్రం ఈశ్వరునికి ప్రతీక; ఆ శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేసిన గురువు అటువంటి ఈశ్వరుడు నెలకొనివున్న ఆలయం. అందువల్ల గురువుద్వారా శాస్త్రాన్ని, శాస్త్రంద్వారా ఈ శాస్త్రాన్ని మనకందజేసిన ఈశ్వరుణ్ణి కొలుస్తున్నారు మీరు. శాస్త్రాన్ని ఎందుకు కొలవాలి? ఇది ఇంకొక ప్రశ్న. దీనికి జవాబు తెలుసుకుని తీరాలి. మీరు శాస్త్రంద్వారా పొందగలిగే జ్ఞానాన్ని శాస్త్రంద్వారానే పొందగలరు. వేరే ఏ ప్రమాణంద్వారా కూడా ఈ జ్ఞానాన్ని పొందలేరు. మీకు పంచజ్ఞానేంద్రియాలు ఉన్నాయి కదా. శాస్త్రాన్ని ఆరవ జ్ఞానేంద్రియంగా అర్థం చేసుకోవాలి.

అధ్యాయము 13 - క్షేత్ర-క్షేత్రజ్ఞవిభాగయోగము సారాంశము

భగవద్గీతను ప్రధానంగా మూడు షట్కాలుగా విభజించవచ్చు.

1. మొదటి షట్కము - అధ్యాయాలు 01-06 - కర్మయోగసాధన

2. రెండవ షట్కము - అధ్యాయాలు 07-12 - ఉపాసనయోగసాధన

3. మూడవ షట్కము - అధ్యాయాలు 13-18 - జ్ఞానయోగము

మూడవ షట్కము జ్ఞానయోగం గురించి వివరిస్తుంది. అందులోనూ ముఖ్యంగా 13,14,15 అధ్యాయాల్లో అన్ని ఉపనిషత్తుల సారాన్ని చూస్తాము. అందువల్ల ఈ అధ్యాయాలు అన్నీ ముఖ్యమైనవి, అందులోనూ పదమూడవ అధ్యాయం ఇంకా ముఖ్యమైనది. వేదాంతసారం ఇందులో ఇంకా ఎక్కువగా ఉంది.

పదమూడవ అధ్యాయాన్ని ప్రధానంగా ఆరు భాగాలుగా విభజించవచ్చు. అవి -

1. ఉపోద్ఘాతం:	**శ్లోకం 1**
2. క్షేత్రం - క్షేత్రజ్ఞుల వివరణ:	**శ్లోకాలు 2-7**
3. జ్ఞానం:	**శ్లోకాలు 8-12**
4. జ్ఞేయం వివరణ:	**శ్లోకాలు 13-19**
5. ప్రకృతి - పురుషుల వివరణ:	**శ్లోకాలు 20-24**
6. జ్ఞానసాధనలు - జ్ఞానఫలం:	**శ్లోకాలు 25-35**

ఉపోద్ఘాతం: శ్లోకం 1

చాలా అధ్యాయాల్లో వచ్చినట్టుగా ఈ అధ్యాయం కూడా అర్జునుని ప్రశ్నతో మొదలవుతుంది. కాకపోతే ఈ ప్రశ్న అన్ని భగవద్గీత పుస్తకాల్లోనూ రాదు. కాని మనం ఆ ప్రశ్నను కూడా చూశాము. ఎందుకంటే అర్జునుడు మొదలుపెట్టిన ఈ శ్లోకంలో ఆరు సాంకేతిక పదాలను వివరించమని కోరాడు. ఆ పదాలను శాస్త్రంలో చూస్తాము.

ప్రకృతిం పురుషం చైవ క్షేత్రం క్షేత్రజ్ఞమేవ చ ।

ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామి జ్ఞానం జ్ఞేయం చ కేశవ ॥ - 13.1

ఓ కృష్ణా! ప్రకృతి, పురుషుడు, క్షేత్రము, క్షేత్రజ్ఞుడు, జ్ఞానము, జ్ఞేయముల గురించి చెప్పమని కోరుతున్నాను అన్నాడు అర్జునుడు. నిజానికి అర్జునుడు ఆరు అంశాలను అడిగినా, వాటిని మూడు అంశాలుగా విభజించవచ్చని చూశాము. ఎందుకంటే కొన్ని పదాలకు ఒకటే అర్థాలు ఉన్నాయి.

క్షేత్రజ్ఞుడు, పురుషుడు, జ్ఞేయమ్	= ఆత్మ
క్షేత్రమ్, ప్రకృతి	= అనాత్మ
జ్ఞానమ్	= విలువలు

క్షేత్రజ్ఞుడు, పురుషుడు, జ్ఞేయం పదాలను పర్యాయపదాలుగా అర్థం చేసుకోవచ్చు. వీటినే వేదాంతశాస్త్రంలో ఆత్మ అంటారు. అలాగే క్షేత్రం, ప్రకృతి పర్యాయపదాలు. వీటిని వేదాంతశాస్త్రంలో అనాత్మ అంటారు. దీనివల్ల ఐదు పదాలు రెండు పదాలు అయ్యాయి. అవి ఆత్మ, అనాత్మ. ఇక మిగిలిన పదం జ్ఞానం. దీన్ని విడిగా చూడాలి. ఇది ఆత్మలోకీ రాదు, అనాత్మలోకీ రాదు. ఇక్కడ జ్ఞానం అంటే విలువలు అని అర్థం.

ఈ విధంగా మనం మూడు అంశాలను ఈ అధ్యాయంలో చూశాము. అవి ఆత్మ, అనాత్మ, విలువలు.

2. క్షేత్రం, క్షేత్రజ్ఞుల వివరణ: శ్లోకాలు 2–7
3. జ్ఞేయం వివరణ: శ్లోకాలు 13–19
4. ప్రకృతి, పురుషుల వివరణ: శ్లోకాలు 20–24

క్షేత్రం, క్షేత్రజ్ఞుల వివరణ కొన్ని శ్లోకాల్లో; జ్ఞేయం వివరణ కొన్నింటిలో; ప్రకృతి పురుషుల వివరణ మరి కొన్నింటిలో వచ్చింది. క్షేత్రజ్ఞుడు, పురుషుడు, జ్ఞేయం అంటే ఆత్మ అనీ; క్షేత్రం, ప్రకృతి అంటే అనాత్మ అనీ చూశాము. ఈ అధ్యాయం ఉపనిషత్తుల సారం అని కూడా చూశాము. అందువల్ల ఈ అధ్యాయంయొక్క సారాంశాన్ని శ్లోకాల వరుసక్రమంలో కాకుండా ఆత్మ, అనాత్మల పరంగా చూద్దాము. ముందుగా అనాత్మ గురించి చూద్దాము.

అనాత్మ లక్షణాలు – అనాత్మ అంటే ఇక్కడ క్షేత్రం, ప్రకృతి. కృష్ణపరమాత్మ అనాత్మ గురించి చెప్పిన మొట్టమొదటి లక్షణం – అనాత్మ దృశ్యపదార్థం. మనం అనుభవించే ప్రతిదీ అనాత్మ. అనాత్మ కిందకు ఏవేవి వస్తాయి?

జగత్తు – జగత్తు మన అనుభవంలోకి వచ్చే ఆబ్జెక్టు. వర్తమానంలో మాత్రమే కాదు, ముందు కూడా అనుభవించవచ్చు. అంటే ఆబ్జెక్టుగా చూడగలిగిన ఏ వస్తువైనా కూడా అనాత్మ కిందికి వస్తుంది. ఆ సూత్రం ప్రకారం స్వర్గలోకాలు కూడా అనాత్మ కిందికే వస్తాయి. ఎందుకంటే, స్వర్గాన్ని మనం ఇప్పుడు అనుభవించకపోయినా, స్వర్గానికి వెళ్ళగలిగినంత పుణ్యం సంపాదించుకుని, మరణించాక ఆ లోకాలకు వెళితే, అప్పుడు అవి ఆబ్జెక్టు అవుతాయి; మన అనుభవంలోకి వస్తాయి. అనాత్మ అంటే ఆబ్జెక్టుగా చూడగలిగినది, మన అనుభవంలోకి వచ్చేది. ఆ సూత్రం ప్రకారం విశ్వం అనాత్మ.

శరీరం – ఈ సూత్రం ప్రకారం శరీరం కూడా అనాత్మలోకి వస్తుంది. శరీరాన్ని మనకు భిన్నంగా చూస్తాము, శరీరం మన అనుభవంలోకి వస్తుంది.

మనస్సు – ఈ సూత్రం ప్రకారం మనస్సు కూడా అనాత్మలోకి వస్తుంది. మనస్సు కూడా ఆబ్జెక్టు అవుతుంది. ఎందుకంటే మనస్సులో కలిగే రాగద్వేషాలు, బుద్ధిలో కలిగే జ్ఞానం – అన్నీ మనకు తెలుస్తున్నాయి.

అంటే జగత్తు, శరీరం, మనస్సు కూడా అనాత్మలోకి వస్తాయి. ఇప్పుడు ఈ అనాత్మ స్వరూపం ఏమిటి?

ఎ) **అచేతన స్వరూపం** – అనాత్మ జడం. మొత్తం దృశ్యప్రపంచం జడం, అది పంచభూతాలతో చెయ్యబడింది. శరీరం చేతనంగా ఉన్నట్టు కనిపించినా, అది దాని స్వస్వరూపం కాదు. అది ఆత్మనుంచి అరువు తెచ్చుకున్న

చైతన్యం అని శాస్త్రం చెబుతుంది. శరీరమే కాదు, మనస్సు కూడా జడమే, కాకపోతే మనస్సుకు చైతన్యాన్ని ప్రతిబింబింపజేసే శక్తి ఉంది. అందువల్ల జగత్తు, శరీరం, మనస్సు అన్నీ జడం.

బి) **సగుణం** – అనాత్మకు అనేక గుణాలు ఉంటాయి.

సి) **సవికారం** – అనాత్మ మార్పు చెందుతుంది. ఇప్పుడు ఉన్నట్టుగా తర్వాత ఉండదు.

డి) **కార్యకారణ అవస్థ** – అనాత్మ మారుతూ ఉంటుంది కాబట్టి అది ఎప్పుడూ వ్యక్తంగా ఉండదు. దాని మారే స్వభావంవల్ల రెండు అవస్థల్లో ఏదో ఒకదానిలో ఉంటూ ఉంటుంది. వాటిని కార్య అవస్థ – కారణ అవస్థ అంటారు. లేదా వ్యక్త అవస్థ – అవ్యక్త అవస్థ అంటారు. సృష్టి జరిగి, కార్యంగా ప్రకటితమైనప్పుడు దాన్ని వ్యక్త అవస్థ అంటారు; ప్రళయంలో జగత్తు లయమయిపోయినప్పుడు, అది కారణంలోకి వెళ్ళిపోతుంది. దాన్ని అవ్యక్త అవస్థ అంటారు.

నీరు విషయం తీసుకుంటే, నీరు కంటికి కనబడుతుంది. కాని దాన్ని వేడిచేస్తే నీరు నాశనమవదు కాని ఆవిరిగా మారుతుంది. అంటే వ్యక్త నీరు అవ్యక్త ఆవిరిగా మారుతుంది. అదే విధంగా వ్యక్త అవస్థను ప్రపంచం అంటే, అవ్యక్త అవస్థను మాయ అంటాము. మాయ అంటే అవ్యక్తప్రపంచం. వ్యక్తప్రపంచం జగత్తు; అవ్యక్త పదార్థం మాయ. ఈ జగత్తు అనాత్మ. జగత్తుతోపాటు శరీరం, మనస్సులను కూడా అనాత్మగా అర్థం చేసుకోవాలని చూశాము.

ఆత్మ – ఇక్కడ ఆత్మకు వాడిన మూడు పదాలు – క్షేత్రజ్ఞుడు, పురుషుడు, జ్ఞేయం. వేదాంతశాస్త్రంలో వీటికి ఆత్మపదం వాడతారని చూశాము.

ఆత్మ లక్షణాలు

జగత్తంతా దృశ్యప్రపంచంలోకి వస్తుందని అన్నాము ఇంతకుముందు. జగత్తు అంతా దృశ్యప్రపంచం అయితే, దానికి సంబంధించనిది ఒకటి ఉండాలి. ఏమిటది? దృశ్యాన్ని చూసే దృక్ ఒకటి ఉండాలి. అనుభవించబడే ప్రపంచాన్ని అనుభవించేందుకు ఒకరు ఉండాలి. చూసేవారు లేకపోతే వస్తువు ఎవరిచేత చూడబడుతుంది?

ప్రతి ఆబ్జెక్టును చూసే ఒక సబ్జెక్టు ఉండితీరాలి. అంటే దృశ్యాన్ని చూసే దృక్ ఉండాలి. కాని ఆ దృక్ ఎన్నటికీ దృశ్యం కాలేదు.

దృగేవ న తు దృశ్యతే – దృగ్దృశ్య వివేకము

దృక్ అన్నింటినీ చూస్తుంది కాని దృక్‌ను ఇంకొకటి చూడలేదు. ఇంకొకటి దానిని చూసిందంటే అది దృశ్యం అవుతుంది, దృక్ అవదు. దీనికి ఉదాహరణ కళ్ళు. అనేక రంగులను, రూపాలను విప్పార్చుకుని చూసే కళ్ళు, తమను తాము చూసుకోలేవు. కాని కళ్ళు పని చేస్తున్నాయో లేదో మనకు ఎలా తెలుస్తుంది? మనం అనేక రంగులను, రూపాలను చూడగలుగుతున్నామంటేనే మన కళ్ళు బ్రహ్మాండంగా పనిచేస్తున్నాయని అర్థం. చూసే

కళ్ళను చూడలేకపోవచ్చు కాని కళ్ళవల్లనే చూస్తున్నాము. ఇది అర్థమయితే ఆత్మను అర్థం చేసుకోవచ్చు. ఆత్మను అనుభవించలేము కాని ఆత్మవల్లనే అన్ని అనుభవాలూ అవుతున్నాయి.

ఎవర్ ది ఎక్స్‌పీరియన్సర్ నెవ్వర్ ది ఎక్స్‌పీరియన్స్‌డ్

అనుభవించే నేనే అది ఎప్పటికీ, అనుభవించబడే వస్తువు కాదు ఎన్నటికీ. అందువల్ల ఆత్మను ఆబ్జెక్టుగా అనుభవించలేము. ఆత్మ దృశ్యం కాదు.

ఎ) **చేతనం** – ఆత్మ చేతనమా, అచేతనమా? ఈ ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పటానికి పి.హెచ్.డి. డిగ్రీ అవసరం లేదు. అనుభవించే దానికి చేతనతత్త్వం ఉండి తీరాలి. దృశ్యం అచేతనమయితే, దాన్ని చూసే దృక్ చేతనం అయివుండాలి. ఎవరా చేతనం? జగత్తును ఎవరు అనుభవిస్తున్నారు? నేనే ఆ జగత్తును అనుభవిస్తున్నాను కాబట్టి నేనే ఆ చైతన్యాన్ని. నేను అంటే సాక్షిచైతన్యాన్ని. జగత్తును, శరీరాన్ని, మనస్సును సాక్షిగా చూస్తున్న నేను. సాక్షిగా చూస్తున్న నన్ను, ఇంకొకటి చూడలేదు. నేను స్వయంప్రకాశక ఆత్మను.

అనాత్మకు అచేతన, సగుణ, సవికార లక్షణాలను వర్ణించాము. ఆత్మ లక్షణాలు ఏమిటి? చైతన్యానికి ఐదు లక్షణాలని పదేపదే చూశాము. కాని ఇప్పుడు కూడా మళ్ళీ ఒకసారి గుర్తు తెచ్చుకుందాము.

చైతన్యం లక్షణాలు: చైతన్యాన్ని కాంతితో పోల్చవచ్చు. ఇప్పుడు అవే సూత్రాలను చైతన్యానికి అన్వయిస్తూ తిరిగి చెప్పవచ్చు.

- చైతన్యం శరీరంలో ఒక భాగం కాని, లక్షణం కాని, దానినుంచి ఉత్పత్తి అయిన వస్తువు కాని కాదు.
- చైతన్యం స్వతంత్ర వస్తువు. అది శరీరం అంతటా వ్యాపించి, శరీరాన్ని ప్రకాశింపచేస్తుంది.
- చైతన్యం శరీరం సరిహద్దులకే పరిమితమవలేదు.
- శరీరం నాశనమయితే చైతన్యం నాశనమవదు. శరీరపతనానంతరం కూడా చైతన్యం ఉంటుంది.
- చైతన్యం శరీరం లేకపోయినా ఉంటుంది కాని తెలియదు.

చైతన్యాన్ని ప్రతిబింబింపచేసే మాధ్యమం లేదు కాబట్టి చైతన్యం తెలియదు. అంతమాత్రాన చైతన్యం లేనట్టు కాదు.

ఆ చైతన్యాన్ని నేను. ఈ చైతన్యతత్త్వాన్ని అర్థం చేసుకోవటానికి చివర్లో కృష్ణపరమాత్మ రెండు అద్భుతమైన ఉదాహరణలను ఇచ్చాడు. అవి ఆకాశం, సూర్యకాంతి. ఇవి ఎందుకు ఇచ్చాడు? ఆ చైతన్యాన్ని చూడాలంటే ఈ రెండు ఉదాహరణలకూ ఉన్న లక్షణాలను గుర్తు తెచ్చుకుని వాటిని ఆత్మకు అన్వయించుకోవాలి. వాటిలో కొన్ని లక్షణాలను చూద్దాము.

1. **ఏకత్వం** – ఉన్నదొకటే ఆకాశం. సూర్యకాంతి కూడా ఒకటే ఉంది. ఆత్మ కూడా ఒకటే ఉంది.
2. **అచలత్వం** – ఆకాశంలో అన్నీ కదులుతాయి కాని, ఆకాశం కదలదు. ఒకవేళ ఆకాశం కదిలితే ఏమవుతుంది? మనం కూడా కదులుతాము. కాంతి విషయం కూడా అంతే. కాంతి సమక్షంలో నా చేతిని కదుపుతాను కాని, కాంతి కదలదు. అలాగే ఆత్మ కూడా అచలం.

నిత్యః సర్వగతః స్థాణుః అచలోఽయం సనాతనమ్

3. **అఖండత్వం** – ఆకాశానికి భాగాలు లేవు. భూమిని విభజించవచ్చు, నీటిని విభజించవచ్చు; కాని ఆకాశాన్ని విభజించలేము. అలాగే సూర్యకాంతిని విభజించలేము. అందువల్ల రెండూ అఖండం. అలాగే ఆత్మ కూడా అఖండం.

4. **అసంగత్వం** – ఆకాశం సర్వవ్యాపకమైనా కూడా, దానికి మలినాలు అంటవు. నేల కలుషితమవుతుంది, నీరు కలుషితమవుతుంది, గాలి కలుషితమవుతుంది కాని ఆకాశం కలుషితమవదు. అలాగే సూర్యకాంతి. సూర్యకాంతి మురికి కాలవమీద పడినా, పవిత్రమైన గంగానదిమీద పడినా దానికేమీ అంటదు. అందువల్ల ఆకాశం, కాంతి – రెండూ అసంగం. ఆత్మ కూడా అంతే. శరీరం కలుషితమవుతుంది, మనస్సు కలుషితమవుతుంది కాని శరీరమనే క్షేత్రంలో ఉన్న క్షేత్రజ్ఞునికేమీ ఈ కాలుష్యం అంటదు.

5. **సర్వాధారత్వం** – ఆకాశం అన్నిటికీ ఆధారం. ఆత్మ అనాత్మకు ఆధారం. చైతన్యం మనస్సులో ఉందనుకుంటారు కాని నిజానికి చైతన్యంలోనే మనస్సులన్నీ నెలకొనివున్నాయి. ఫ్యూజ్ పోయిన బల్బులో విద్యుచ్ఛక్తి ఉంటుంది కాని బల్బు వెలగదు. అలాగే చైతన్యాన్ని ప్రకటించే మాధ్యమం లేకపోతే చైతన్యం ఉన్నట్టు తెలియదు అంతే.

అలాగే సూర్యకాంతి అన్నింటినీ ప్రకాశింపజేసినట్టుగా, ఆత్మ అన్నిటినీ ప్రకాశింపజేస్తుంది. అంటే ఆత్మవల్లనే జడశరీరం చైతన్యం పొందుతుంది.

ఏకం, అచలం, అఖండం, అసంగం, సర్వాధారం అయిన ఆత్మను నేను. నేను దృక్‌ను; ఈ జగత్తు, శరీరం, మనస్సు – దృశ్యాలు. ఈ జ్ఞానాన్ని ఆత్మానాత్మ వివేకం అంటారు. నేను శరీరంద్వారా పనిచేస్తున్నాను కాని నేను శరీరాన్ని కాను. శరీరం వస్తుంది, పోతుంది; కాని నాకు రాకపోకలు లేవు. నేను నిత్యశుద్ధముక్త ఆత్మను.

దీనితో అనాత్మ, ఆత్మల గురించిన చర్చ అయిపోయింది. అంటే అర్జునుడు అడిగిన ఆరు అంశాల్లో ఐదు అంశాలను, రెండు అంశాలుగా చూసేశాము. ఇక మిగిలింది ఒక్కటే. అది జ్ఞానం.

3. జ్ఞానం: శ్లోకాలు 8–12

ఈ అధ్యాయంలో జ్ఞానానికి ప్రత్యేకమైన అర్థం ఉందని చూశాము. అది **విలువలు**. ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి మనకు కొన్ని సద్గుణాలు ఉండాలి. అవి పాటిస్తే జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తి కలుగుతుంది. అంటే ధార్మిక జీవనం పాటించాలి. వేదాంతశాస్త్రంలో ధార్మిక జీవనానికి చోటు ఉందా అనే ధర్మసందేహం కలుగుతుంది కొందరికి. నిజానికి విలువలను పాటించి, ధార్మిక జీవనం గడిపే వ్యక్తే ఆత్మజ్ఞానాన్ని పొందగలడు అంటుంది శాస్త్రం. నైతిక విలువలు పాటించకుండా, అధార్మిక జీవనం గడిపే వ్యక్తి ఆత్మజ్ఞానాన్ని పొందవచ్చేమో కాని, దాన్ని జీర్ణించుకోలేడు. అది కేవలం జ్ఞానంగా మిగులుతుంది కాని అతని ప్రవర్తనలో మార్పు రాదు. విలువలు లేని అధ్యయనం జ్ఞానం అవదు; కేవలం సమాచారం పొందినట్టు అవుతుంది.

ఇప్పుడు నిర్ణయం మీ చేతిలో ఉంది. మీకు కేవలం సమాచారం కావాలా, మీలో పరివర్తన కావాలా? పరివర్తన కావాలంటే విలువలను పాటించాలి. ఈ విలువలను వేదాంతశాస్త్రంలో సాధనచతుష్టయ సంపత్తిగా చూస్తాము. అవి వివేకం, వైరాగ్యం, ముముక్షుత్వం, శమాదిషట్క సంపత్తి. వీటినే కృష్ణపరమాత్మ ఇరవై విలువలుగా వివరించాడు. ఇక్కడ మనము ఈ సాధనచతుష్టయ సంపత్తిని చూద్దాము.

1. **వివేకం** – వివేకమంటే నిత్యానిత్యవస్తు వివేకం. భగవంతుడు మాత్రమే పూర్ణత్వాన్ని, భద్రతను ఇవ్వగలడని తెలుసుకోవాలి. అశాశ్వతమైన వస్తువులు శాశ్వతమైన శాంతి, భద్రత, ఆనందాలను ఇవ్వలేవు. ఈ శాంతిభద్రతలను ఒక్కటే ఇవ్వగలదు. అది నిత్యవస్తువు అయివుండాలి. ఆ నిత్యవస్తువే ఈశ్వరతత్త్వం. ప్రపంచం అద్భుతంగా ఉంది; అందంగా ఉంది; దాని అనుభవించవచ్చు, తాత్కాలికంగా ఆనందం పొందవచ్చు, వ్యవహారం నడపవచ్చు కాని దానివల్ల శాంతి, భద్రత, పూర్ణత్వం రాదు. ఈ విచక్షణాశక్తిని వివేకం అంటారు.

2. **వైరాగ్యం** – ఎప్పుడైతే ఆత్మానాత్మవివేకం కలుగుతుందో, అప్పుడే అనాత్మమీద, అశాశ్వతమైన వస్తువులమీద వైరాగ్యం కలుగుతుంది.

3. **ముముక్షుత్వం** – ఇంతవరకూ ప్రపంచంమీద ఆధారపడ్డాము. ఇప్పుడు ప్రపంచంమీద ఆధారపడే స్థాయినుంచి భగవంతునిమీద ఆధారపడే స్థాయికి ఎదుగుతాము. అంటే దేనికి ప్రాముఖ్యతనివ్వాలో, దేనికి ఇవ్వకూడదో వివేకంద్వారా తెలుసుకుని, ప్రాపంచిక విషయాలమీద వైరాగ్యం పెంచుకున్నాక, తర్వాత దశ తీవ్రముముక్షుత్వం. ప్రపంచంనుంచి దృష్టి మరల్చి, భగవంతునిమీద తీవ్రముముక్షుత్వం పెంచుకోవాలి. ప్రపంచాన్ని ద్వేషించనవసరం లేదు; దానిమీద బంధాన్ని తగ్గించుకోవాలి.

4. **శమాదిషట్క సంపత్తి** – నాలుగో అర్హత శమాదిషట్క సంపత్తి. షట్క అంటే ఆరు విధాలు. షట్కసంపత్తి అంటే ఆరువిధాల అంతర్గత నియంత్రణ. కుటుంబాన్ని, సంస్థని లేదా దేశాన్ని మార్చేముందు, మనని మనం మార్చుకోవటం.

i) **శమం** – శమం అంటే శాంతి. తేలిగ్గా చెప్పాలంటే మనస్సును నియంత్రణ చేసుకోవటం.

ii) **దమం** – దమం అంటే ఇంద్రియనిగ్రహం.

iii) **ఉపరమ** – బాహ్యంగా చేసే పనులను తగ్గించుకోవటం. ఆత్మ విచారణ చేసుకోవటానికి సమయం ఏర్పరచుకోవటం. విశ్రాంతిగా, ఒత్తిడి లేకుండా సాధన చేయటం.

iv) **తితిక్ష** – జీవితంలో ఎదురయ్యే సవాళ్ళను ఎదుర్కొనే మానసిక ధైర్యం. జీవితంలోని అన్నిరకాల అనుభవాలని నిర్వికారంగా భరించటం. దీన్నే స్థితప్రజ్ఞత అని కూడా అంటారు.

v) **శ్రద్ధ** – శ్రద్ధ అంటే శాస్త్రంమీద, శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేయటానికి తోడ్పడే గురువుమీద నమ్మకం కలిగివుండటం. నమ్మకం అంటే గుడ్డి నమ్మకం కాదు, మనకు విషయం సరిగ్గా అర్థమయ్యేదాకా శాస్త్రం చెప్పింది అంగీకరించటానికి సిద్ధపడే మనస్సు. ముందే శంకలు పెట్టుకోకుండా, చెప్పింది చెప్పినట్టుగా స్వీకరించటం. ఇటువంటి అణకువ ఉంటే, నాకే అన్నీ తెలుసనే గర్వం ఉండదు. శాస్త్ర అధ్యయానికి జ్ఞానమదం పెద్ద అడ్డంకి.

vi) **సమాధానం** – సమాధానం అంటే ఏకాగ్రత. మీరు నిర్ణయించుకున్న లక్ష్యంమీద ఏకాగ్రత చూపటం. ఒక గంటసేపు ప్రసంగం వినాలంటే, మనసు ఆ గంటా చలించకుండా ఉండాలి.

చతుష్టయ అంటే నాలుగు. వీటినే కృష్ణపరమాత్మ ఇరవయిగా పేర్కొన్నాడు. అంటే వివరంగా చెపితే ఇరవై; కుదించి చెపితే నాలుగు. అంతే. ఇక్కడ వాటికి వాడిన పదం జ్ఞానం. ఇక్కడితో ఈ అధ్యాయంలో ప్రవేశపెట్టిన ఆరు సాంకేతిక పదాల వివరణ ముగిసింది. ఆ పదాలను మళ్ళీ ఒకసారి చూస్తే, అవి – క్షేత్రం–క్షేత్రజ్ఞుడు; జ్ఞానం–జ్ఞేయం; ప్రకృతి–పురుషుడు.

6. జ్ఞాన సాధనలు, జ్ఞానఫలం: శ్లోకాలు 25–35

కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానసాధనల కింద ఐదు దశలను వర్ణించాడు. అవి కర్మయోగం, ఉపాసనయోగం, శ్రవణం, మననం, నిదిధ్యాసనం.

కర్మయోగం – కర్మయోగం అంటే ఏమిటో వివరంగా అంతకుముందు అధ్యాయాల్లో చూశాము.

కర్మయోగం	= సరియైన కర్మ	+ సరియైన దృక్పథం
సరియైన కర్మ	= సాత్త్విక కర్మలు	+ పంచమహాయజ్ఞాలు
సరియైన దృక్పథం	= ఈశ్వరార్పణబుద్ధి	+ ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి

ఈ విధంగా కర్మ చేస్తే, అది మనస్సులో ఉన్న అశుద్ధాలను నిర్మూలించి చిత్తశుద్ధి కలుగజేస్తుంది. చిత్తశుద్ధినే ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే **మలనివృత్తి** అంటారు.

ఉపాసనయోగం – ఉపాసనను సగుణ ఈశ్వరధ్యానం అంటారు. ఉపాసన చెయ్యటంవల్ల బాహ్యప్రపంచంనుంచి దృష్టిని మరల్చి అంతర్ముఖులము అవుతాము. దానివల్ల చిత్తఏకాగ్రత, చిత్తవైశాల్యత పెరుగుతుంది. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే **విక్షేపనివృత్తి** అంటారు.

శ్రవణం – ఒక క్రమపద్ధతిలో, క్రమం తప్పకుండా, కొన్ని సంవత్సరాలపాటు, ఒక సమర్థవంతమైన గురువు వద్ద వేదాంత అధ్యయనం చెయ్యటం. ఇందులో ప్రతి అక్షరమూ ముఖ్యమే. వినగా వినగా విషయం బాగా కొరుకుడు పడుతుంది. అందువల్ల కొంతమంది కొన్ని సంవత్సరాలు విన్నాక, ఇప్పుడు మీరు బాగా బోధిస్తున్నారు అంటారు గురువును. అంటే దానర్థం, వారికి ఇప్పుడు ఆత్మజ్ఞానం బాగా అర్థమవుతున్నది అన్నమాట. మామిడిముక్క ఆవకాయలో బాగా ఊరినట్టుగా, వీరు విషయాన్ని బాగా జీర్ణించుకుంటారు. దీన్ని శ్రవణం అంటారు. దీన్నే ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే **అజ్ఞాననివృత్తి** అంటారు.

మననం – శ్రవణం చేస్తున్నంతసేపూ సందేహాలను అడగకుండా, వాటిని ఎక్కడన్నా రాసిపెట్టుకుని, వింటూ పోవాలి. కొన్ని సంవత్సరాలపాటు క్రమం తప్పకుండా వింటూవుంటే, సాధారణంగా మీకు కలిగే సందేహాలు వాటంతట అవే సమసిపోతాయి. ఉపనిషత్తే అనేక సందేహాలకు జవాబులను ఇస్తుంది. అయినా శ్రవణం అయ్యాక, ఇంకేమైనా సందేహాలు కలిగితే, ఆ సందేహాలను మననం దశలో తీర్చుకోవాలి. ఆ సందేహాలను

గురువును అడిగో, తోటి విద్యార్థిని అడిగో, మళ్ళీ శ్రవణం చేసో, మీరు రాసుకున్న నోట్సునే మళ్ళీ ఒకసారి చూసో తీర్చుకోవాలి. అలా ఏదో విధంగా సందేహాలను పారద్రోలి నిశ్చయజ్ఞానం పొందాలి. దీన్నే ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే **సంశయనివృత్తి** అంటారు.

నిదిధ్యాసనం – నిదిధ్యాసనం జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడటానికి తోడ్పడుతుంది. ఇన్నాళ్ళూ మీరు అజ్ఞానంలో కూరుకుపోయి ఉన్నారు. అన్నింటికన్నా పెద్ద అజ్ఞానం – నేను శరీరం అని భావించటం. దేహాభిమానం మీకు పెద్ద ఆటంకం. శరీరానికి ఏం జరిగినా, అది 'నాకే ఎందుకు జరిగింది?' అని ఒకటే బాధపడిపోతారు. దీన్నే సంసారం అంటారు.

ఈ సంసారబంధంనుంచి బయటపడాలి ముందు. 'నేను శరీరాన్ని కాదు; శరీరంద్వారా వ్యవహారం నడుపుతున్నాను అంతే అనుకోవాలి. నిద్రలో శరీరం పడుకున్నా నేను ఉన్నాను; మరణంలో నా శరీరం రాలిపోయినా, నేను ఉంటాను. అంటే నేను వచ్చిపోయే శరీరాన్ని కాదు; నేను చావుపుట్టుకలు లేని శాశ్వతమైన ఆత్మను. శరీరానికే కాదు, ఈ జగత్తుకు కూడా రాకపోకలు ఉన్నాయి. అది శాశ్వతం కాదు.' ఈ జ్ఞానం కలగటం త్వరగానే కలుగుతుంది కాని ఈ జ్ఞానంలో నిలబడటానికి సమయం పడుతుంది. అంటే బుద్ధిలో కలిగిన జ్ఞానం మనస్సులోకి దిగాలి. అంటే మీలో ఉన్న విపరీత భావనలు పోవాలి. దీన్నే ఇంకోవిధంగా చెప్పాలంటే విపర్యయ నివృత్తి అంటారు.

ఈ ఐదు సాధనలు – కర్మయోగం, ఉపాసనయోగం, శ్రవణం, మననం, నిదిధ్యాసనం – చేస్తే మీకు జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తి కలిగి, నిశ్చయజ్ఞానం కలిగి, జ్ఞాననిష్ఠగా మార్చుకోగలగుతారు.

అహం నిత్య చైతన్యరూప ఆత్మా అస్మి

నేను నిత్యచైతన్య ఆత్మను అనే జ్ఞాననిష్ఠలో మీరు నిలబడతారు.

జ్ఞానఫలం – ఇటువంటి జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడితే కలిగే కొన్ని ఫలాలను కూడా కృష్ణపరమాత్మ వివరించాడు.

1. **సర్వత్ర సమదర్శనం** – జ్ఞాని తన దృష్టిని అనాత్మనుంచి ఆత్మ వైపు మరలిస్తాడు. అంటే అనేక అలలను చూసే బదులు, వాటన్నిటిలోనూ సమానంగా ఉన్న నీటిని చూస్తాడు. అనేక ఆభరణాలను చూసే బదులు వాటన్నిటిలోనూ సమానంగా ఉన్న బంగారాన్ని దర్శిస్తాడు. గాజును చూసినా, గొలుసును చూసినా, ఉంగరాన్ని చూసినా అతను చూసేది ఒక్క బంగారాన్నే. అంటే స్వర్ణదర్శనం చేసుకుంటాడు. అదే విధంగా ఎవరిని చూసినా, ఏ వస్తువును చూసినా, జ్ఞాని వాటన్నిటిలోనూ సమానంగా ఉన్న ఆత్మనే గ్రహిస్తాడు. అంటే ఆత్మదర్శనం అవుతుంది అతనికి. అంటే సర్వత్ర సమదర్శనం చేస్తాడు.

2. **అమృతత్వప్రాప్తి** – అజ్ఞాని శరీరంతో మమేకం చెందుతాడు కాబట్టి మృత్యుభయం ఉంటుంది అతనికి. తను అశాశ్వతం అనుకుంటాడు. కాని జ్ఞాని తను వచ్చిపోయే శరీరం కాదు, చావుపుట్టుకలు లేని శాశ్వతమైన ఆత్మ అని అర్థం చేసుకుంటాడు కాబట్టి అతనికి మృత్యుభయం ఉండదు. అల తనను ఒక చిన్న అలగా భావిస్తే

ఏ క్షణంలో తన జీవితం అయిపోతుందో అని కృంగిపోతుంది. కాని అదే అల నేను చిన్న అలను కాను, నేను అన్ని అలలకూ, సముద్రానికీ కూడా అధిష్ఠానంగా ఉన్న నీరును అని అర్థం చేసుకుంటే, మృత్యుభయం ఉండదు. ఆ విధంగా అమృతత్వప్రాప్తి రెండవ ఫలం.

3. **అకర్తృత్వ అభోక్తృత్వం** – జ్ఞాని ఎప్పుడైతే తను ఆత్మను, శరీరం, మనస్సు కాదని తెలుసుకుంటాడో, అప్పుడే జ్ఞాని తను కర్త కాదు, భోక్త కాదు అని తెలుసుకుంటాడు. జరిగే మార్పులన్నీ శరీరానికి చెందుతాయి కాని ఆత్మయైన తనకు అంటవని తెలుసుకుంటాడు. సూర్యకాంతి అంతటా ప్రసరిస్తున్నా, ఆ కాంతికి ఏ కాలుష్యమూ అంటనట్టుగా, ఆత్మ అయిన తనకు కర్తృత్వ భోక్తృత్వాలు లేవు అని అర్థం చేసుకుంటాడు.

4. **బ్రహ్మత్వం** – అహం బ్రహ్మ అస్మి జ్ఞానం పొందిన జ్ఞాని తనే బ్రహ్మ అవుతాడు. బ్రహ్మత్వం అంటే పూర్ణత్వం పొందుతాడు. అలకు పరిమితి ఉంది కాని, నీరుగా చూస్తే అది పూర్ణం.

5. **జీవన్ముక్తి** – ఆత్మజ్ఞానం పొందిన వ్యక్తి పొందే అంతిమఫలం ఇక్కడే, ఇప్పుడే మోక్షం పొందటం. దీన్నే జీవన్ముక్తి అంటారు. తక్కిన జ్ఞానాలు పొందిన దానికన్నా, ఆత్మజ్ఞానం పొందితే జీవితం అనూహ్యంగా మారిపోతుంది. నేను పరిమితి ఉన్న జీవిని అనే బాధనుంచి బయటపడి నేను బ్రహ్మను, పూర్ణుణ్ణి, ఆనందస్వరూపుణ్ణి అని తెలుసుకుంటాడు. తెలుసుకోవటమే కాదు, ఆ నిష్ఠలో నిలబడతాడు జ్ఞాని అని బోధించాడు కృష్ణపరమాత్మ.

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోరేవమ్ అంతరం జ్ఞానచక్షుషా ।
భూతప్రకృతిమోక్షం చ యే విదుర్యాంతి తే పరమ్ ॥ – 13.35

దీనితో కృష్ణపరమాత్మ ఈ అధ్యాయాన్ని ముగించాడు. ఈ అధ్యాయాన్ని క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞవిభాగయోగము అంటారు. ఎందుకంటే కృష్ణపరమాత్మ ఇందులో క్షేత్రం అంటే ఏమిటో, క్షేత్రజ్ఞుడు అంటే ఏమిటో వివరంగా చర్చించాడు.

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

అథ చతుర్దశోఽధ్యాయః - గుణత్రయ విభాగయోగః

(పదునాల్గవ అధ్యాయము - గుణత్రయ విభాగయోగము)

మూడవ షట్కము ప్రధానంగా జ్ఞానయోగాన్ని బోధిస్తుంది. అందులో కూడా 13, 14, 15 అధ్యాయాలు ప్రత్యేకించి జ్ఞానయోగాన్ని బోధిస్తాయి. ఈ అధ్యాయాలు ఉపనిషత్తుల సారం.

సర్వోపనిషదో గావో దోగ్ధా గోపాలనందనః – ధ్యానశ్లోకాలు

కృష్ణపరమాత్మ ఉపనిషత్తుల సారాన్ని ఉపనిషత్తు అనే ఆవునుంచి పిండాడు. ఈ ఉపనిషత్తులు మన ఉన్నత స్వరూపం గురించి బోధిస్తాయి.

ఇంతకుముందు అధ్యాయంలో మన ఉన్నత స్వరూపాన్ని క్షేత్రజ్ఞునిగా చూశాము. ఉపనిషత్తులో ఆత్మగా వ్యవహరించేదాన్నే ముందు అధ్యాయంలో క్షేత్రజ్ఞుడు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఉపనిషత్తులో ఆత్మజ్ఞానం బోధించటానికి వాడే పద్ధతుల్లో దృగ్దృశ్యవివేకము ఒకటి. దృక్ అంటే చూసే నేను; దృశ్యం అంటే నాకు భిన్నంగా నేను చూసే వస్తువులు.

నేను వస్తువుగా చూసేది ఏదీ నేను కాదు. అలా ఒక్కొక్కదాన్నీ నిషేధించుకుంటూ వస్తే, చివరికి వాటన్నిటినీ సాక్షిగా చూసే నేను మిగులుతాను. దీన్ని నేతినేతి పద్ధతి అంటారు. నేతి అంటే న+ఇతి. ఇదికాదు, ఇదికాదు అంటూ సత్యాన్ని అన్వేషించాలి. చూసే జగత్తు నేను కాదు, శరీరం, మనస్సులు కూడా నేను కాదు. ఎందుకంటే వాటిలో జరిగే మార్పులు నాకు తెలుస్తున్నాయి. అలా ఒక్కొక్క వస్తువునూ దృశ్యంగా నిషేధించుకుంటూ వచ్చి, దృక్ ఏదో తెలుసుకోటమే **దృగ్దృశ్య వివేకము**. వీటికి వేరే పేర్లు చూశాము పదమూడవ అధ్యాయంలో. దృక్‌ను క్షేత్రజ్ఞుడు అనీ, దృశ్యాన్ని క్షేత్రం అనీ అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ క్షేత్రజ్ఞుడు–క్షేత్రాలను ఆత్మ–అనాత్మ అంటారు ఉపనిషత్తుల్లో.

ఇప్పుడు అదే ఆత్మను ఈ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ గుణాతీతుడు లేదా నిర్గుణతత్త్వంగా వర్ణించబోతున్నాడు. గుణాలు ఉన్నదేదైనా అనాత్మ కిందికి వస్తుంది. సగుణమైన వాటినన్నిటినీ నిషేధించుకుంటూ వస్తే మిగిలేది గుణాతీత ఆత్మ. అందువల్ల ఈ అధ్యాయం గుణత్రయ, గుణాతీతః విభాగయోగము అయింది. ముందు అధ్యాయంలో ఈ విభజనను క్షేత్రజ్ఞుడు, క్షేత్రంగా చెప్పటంవల్ల అది క్షేత్ర–క్షేత్రజ్ఞ విభాగయోగము అయింది.

సగుణ అంటే గుణాలు ఉన్నది; నిర్గుణ అంటే గుణాలు లేనిది. ఇక్కడ సగుణాన్ని గుణత్రయంగా చూడబోతున్నాము. గుణత్రయం అంటే మూడు గుణాలు. వాటి వివరాలు ముందుముందు చూస్తాము. నిర్గుణతత్త్వాన్ని గుణాతీతః అంటున్నాడు. అంటే గుణాలు లేనిది. గుణత్రయ, గుణాతీత విభాగాలు చేసి; నేను ఈ గుణాతీత ఆత్మను; గుణత్రయ అనాత్మను కాను అని నేర్చుకుంటాము ఈ అధ్యాయంలో. ఇంకో విధంగా

చెప్పాలంటే ఇది ఆత్మానాత్మ వివేకం చూపిస్తుంది కాబట్టి, ఈ అధ్యాయం చాలా ముఖ్యమైన అధ్యాయం. ఈ నేపథ్యంతో ఈ అధ్యాయంలోకి అడుగుపెడదాము.

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 1 **పరం భూయః ప్రవక్ష్యామి జ్ఞానానాం జ్ఞానముత్తమమ్ ।**
యద్ జ్ఞాత్వా మునయస్సర్వే పరాం సిద్ధిమితో గతాః ॥

పరమ్, భూయః, ప్రవక్ష్యామి, జ్ఞానానామ్, జ్ఞానమ్, ఉత్తమమ్,
యత్, జ్ఞాత్వా, మునయః, సర్వే, పరామ్, సిద్ధిమ్, ఇతః, గతాః ॥

యత్, జ్ఞాత్వా	= దేనిని తెలిసికొనినందువల్ల	ఉత్తమమ్	= అత్యుత్తమమైనట్టి
సర్వే, మునయః	= మునులందఱును	పరమ్	= పరమ
ఇతః	= ఈ సంసారమునుంచి ముక్తులై	జ్ఞానమ్	= జ్ఞానమును
పరామ్, సిద్ధిమ్	= పరమసిద్ధిని	భూయః	= మళ్ళీ
గతాః	= పొందారో అటువంటి	ప్రవక్ష్యామి	= నేను చెప్పెదను
జ్ఞానానామ్	= జ్ఞానములన్నింటిలోను		

యత్ జ్ఞాత్వా సర్వే మునయః ఇతః పరామ్ సిద్ధిమ్ గతాః, (తత్)
జ్ఞానానామ్ ఉత్తమమ్ పరమ్ జ్ఞానమ్ భూయః (అహం తే) ప్రవక్ష్యామి ॥

తా: దేనిని తెలిసికొనినందువల్ల మునులందఱును ఈ సంసారమునుంచి ముక్తులై పరమసిద్ధిని పొందారో అటువంటి జ్ఞానములన్నింటిలోను అత్యుత్తమమైనట్టి పరమ జ్ఞానమును మళ్ళీ చెప్పెదను.

1. ఉపోద్ఘాతం – శ్లోకాలు 1–4

ఈ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా ఇంకా బోధ చేస్తానంటాడు. పదమూడవ అధ్యాయంలో అర్జునుడు ప్రశ్నలు అడిగితే వాటికి జవాబులు చెప్పాడు. కాని ఈ అధ్యాయంలో అర్జునుడు ప్రశ్న అడగకపోయినా కృష్ణపరమాత్మ తనంతట తాను ఇంకా చెబుతానన్నాడు. అలా ఎందుకు చేస్తున్నాడు? అర్జునుడు శ్రద్ధగా వింటున్నాడనా, ఆయనకే బోధ చెయ్యటం సరదానా అనే సందేహం కలుగవచ్చు ఎవరికైనా.

దీనికి శంకరాచార్యులవారు జవాబు చెబుతున్నారు. చెప్పే అంశం చాలా సూక్ష్మమైనదీ, అర్థం చేసుకోవటానికి కష్టమైనదీ అయితే, గురువు దాన్ని పదేపదే చెప్పాలి. బోధించే విషయం ఒకవేళ తేలికగా అర్థమయ్యేదయితే, అన్నిసార్లు చెప్పనవసరం లేదు. ఒక స్వామీజీ చాలా గంభీరమైన, లోతైన వాక్యాలు చెప్పి, ఆలోచించండి అని చెప్పి, అరనిముషంపాటు ఆగేవారుట. అంటే వారు ఆలోచించటానికి తగు సమయం ఇచ్చేవారన్నమాట. ఈయన పద్ధతిని గమనించాడొక శిష్యుడు. తను కూడా గురువుగారి అడుగుజాడల్లో నడవాలనుకున్నాడు. ఆ శిష్యుడు కూడా బోధ చెయ్యటం మొదలుపెట్టాడు. 'భగవద్గీతలో 18 అధ్యాయాలు ఉన్నాయి. ఆలోచించండి,' అన్నాడు. అందులో ఆలోచించటానికి ఏముంది?

మంచి గురువుకు ఎక్కడ ఆ విషయాన్ని మళ్ళీ చెప్పాలో, ఎక్కడ శిష్యులకు ఆలోచించుకునే అవకాశం ఇవ్వాలో, ఎక్కడ చెప్పి వదిలేయాలోలాంటి మెళకువలు తెలిసివుండాలి. జగద్గురువు అయిన కృష్ణపరమాత్మకు అటువంటి మెళకువలు వెన్నతో పెట్టిన విద్య అని ప్రత్యేకించి చెప్పాలా? ఆత్మజ్ఞానం దుర్విజ్ఞేయం అంటే అర్థం చేసుకోవటం చాలా కష్టం; అతి సూక్ష్మం అంటే చాలా జటిలమైన బోధ. ఇటువంటి బోధను పదేపదే చేస్తే అది దోషం కింద రాదు. నేర్పించే అంశం తేలికగా ఉంటే, దాన్ని పదేపదే చెపితే, అప్పుడు పునరుక్తిదోషం కలుగుతుంది. కాని చెప్పే అంశం జటిలంగా, క్లిష్టంగా ఉంటే ఈ పునరుక్తిదోషం అంటదు.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు, 'ఓ అర్జునా! నేను అంతకుముందు అధ్యాయాల్లో చేసిన బోధ చాలా క్లిష్టమైనది; నువ్వు సూక్ష్మగ్రాహివి కాబట్టి నీకు బాగా అర్థమయ్యే ఉంటుంది. కాని నా తృప్తికోసం దాన్ని మళ్ళీ చెబుతాను విను. కాకపోతే, ఇప్పుడు అదే అంశాన్ని ఇంకొక కోణంనుంచి చూద్దాము.' ఒకే కూరను రకరకాలుగా ఎలా వండుతారో, అలా ఒకే అంశాన్ని ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ ఇంకొక కోణంలోంచి చెప్పబోతున్నాడు. ఆత్మ–అనాత్మలను ఇంతకుముందు క్షేత్రజ్ఞుడు–క్షేత్రంగా చూశాము; పురుషుడు–ప్రకృతిగా కూడా చూసాము. ఇప్పుడు గుణత్రయం–గుణాతీతంగా చూడబోతున్నాము.

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ – శ్రీ కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు.

భూయః ప్రవక్ష్యామి – నేను మళ్ళీ ఇంకొకసారి ఇదే బోధను చేస్తాను. ఏ బోధ? ఆత్మజ్ఞాన బోధను చేస్తాను అంటున్నాడు. అది ఎటువంటి జ్ఞానము?

పరమ్ ఉత్తమం జ్ఞానమ్ – అది ప్రపంచంలోనే అతి ఉత్తమమైన జ్ఞానం. పరం అంటేనే అత్యుత్తమమైన; ఉత్తమం అంటే కూడా అత్యుత్తమమైన. కృష్ణపరమాత్మ అత్యుత్తమమైన జ్ఞానాన్ని బోధిస్తాను అని చెప్పటానికి అత్యుత్తమమైన, అత్యుత్తమమైన అని రెండుసార్లు ఎందుకు చెప్పాడు అని శంకరాచార్యులవారు తన భాష్యంలో ప్రశ్నవేసి, ఆయనే జవాబు చెబుతున్నారు. ఏమని? రెండుసార్లు వాడటంవల్ల వాటి అర్థాల్లో సూక్ష్మభేదం ఉంది.

అత్యుత్తమమైన పదాల్లో మొదటిపదం విషయవస్తువును సూచిస్తుంది. అది చేసే బోధ ప్రపంచంలోనే అత్యుత్తమ వస్తువు గురించి చేస్తుంది. ఈ జ్ఞానం చాలా గొప్పది. ఎందుకంటే ఇది మామూలు, అశాశ్వతమైన విషయాల గురించి మాట్లాడదు. ఇది చెప్పేది పారమార్థిక సత్యం గురించి. అందువల్ల **విషయదృష్ట్యా ఉత్తమమ్**.

రెండవ అత్యుత్తమ పదం దానివల్ల వచ్చే ఫలాన్ని స్తుతిస్తుంది. ఆత్మజ్ఞానం లేదా బ్రహ్మజ్ఞానం అనే అంశం అత్యుత్తమమైన అంశం. సహజంగానే దానివల్ల వచ్చే ఫలం కూడా అత్యుత్తమంగానే ఉంటుంది. అందువల్ల రెండవసారి చెప్పిన పదం **ఫలదృష్ట్యా ఉత్తమమ్**. తక్కిన లౌకిక విద్యలు ధర్మార్థకామాలనే ఫలాలనే ఇస్తే, పరావిద్య అయిన ఈ విద్య అత్యంత గొప్ప ఫలమైన మోక్షాన్ని కలుగజేస్తుంది. మోక్షం శాశ్వతమైన ఫలం.

ఉత్తమ విషయత్వాత్ ఉత్తమ ఫలత్వాత్ ఉత్తమం జ్ఞానమ్

ముండకోపనిషత్తులో అందువల్లనే ఈ జ్ఞానాన్ని పరావిద్య అన్నారు. ఈ విద్యను కృష్ణపరమాత్మ రాజవిద్య అన్నాడు తొమ్మిదవ అధ్యాయంలో. ఇప్పుడు ఇంత ఉత్తమ ఫలాన్నిచ్చే, ఉత్తమ విద్యను నీకు బోధిస్తాను అర్జునా అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మోక్షం వస్తుందన్నారు బాగానే ఉంది, కాని మోక్షం అంటే ఏమిటి? ఇది తర్వాత వచ్చే ప్రశ్న. మోక్షం ఒక సాంకేతిక పదం కాబట్టి, కృష్ణపరమాత్మే మోక్షఫలాన్ని వివరించబోతున్నాడు.

యత్ జ్ఞాత్వా – ఆ జ్ఞానాన్ని, ఆ గొప్ప జ్ఞానాన్ని పొందటంవల్ల,

సర్వే మునయః – ముని అంటే అక్షరాలా చూస్తే సన్న్యాసి. కాని సన్న్యాసి అర్థం వైరాగ్యం. వైరాగ్యం పదం సాధన చతుష్టయ సంపత్తిని సూచిస్తుంది. మునయః అంటే కావాల్సిన అర్హతలు సమృద్ధిగా ఉన్న సాధకులు అని అర్థం. అటువంటి సాధకుణ్ణి అధికారి అంటారు. ఇంతకుముందు అధ్యాయంలో సాధనచతుష్టయ సంపత్తి అంటే ఏమిటో వివరంగా చూశాము. వివేకం, వైరాగ్యం, ముముక్షుత్వం, శమాదిషట్క సంపత్తి – వీటిని కలిపి సాధన చతుష్టయ సంపత్తి అంటారు. అందువల్ల ఇక్కడ ముని అంటే గడ్డాలూ, మీసాలు పెంచుకున్న ముని కాదు; అధికారి. మునయః అంటే అధికారినః. వారు ఏ ఫలం పొందారు?

పరాం సిద్ధిం గతాః ఇతః – వారు మోక్షాన్ని పొందారు. అది అత్యున్నత ఫలం. ఆ ఫలం పొందితే జీవనసాఫల్యం అవుతుంది.

ఇహ చేదవేదీదథ సత్యమస్తి న చేదిహావేదీన్మహతీ వినష్టిః – కేన 2–5

వేరే ఏ ఫలం పొందినా, జీవితం ధన్యమవదు; ఈ జ్ఞానం పొందితేనే పరమసిద్ధి పొందటం అవుతుంది. అంటే మోక్షం పొందారు వారు. ఎప్పుడు? **ఇతః గతాః** – జీవించి ఉండగానే. జీవించి ఉండగా పొందిన మోక్షాన్ని జీవన్ముక్తి అంటారు. వారు జీవన్ముక్తి పొందటమే కాదు, మరణించాక విదేహముక్తి పొందుతారు. అంటే వారికిక పునర్జన్మ ఉండదు. ఇతః అంటే ఇక్కడ. గతాః – ఈ జ్ఞానం పొందినవారు జీవన్ముక్తీ, విదేహముక్తీ రెండూ పొందారు.

శ్లో. 2 **ఇదం జ్ఞానముపాశ్రిత్య మమ సాధర్మ్యమాగతాః ।**
సర్గేఽపి నోపజాయంతే ప్రళయే న వ్యథంతి చ ॥
ఇదమ్, జ్ఞానమ్, ఉపాశ్రిత్య, మమ, సాధర్మ్యమ్, ఆగతాః,
సర్గే, అపి, న, ఉపజాయంతే, ప్రళయే, న, వ్యథంతి, చ ॥

ఇదమ్, జ్ఞానమ్	=	ఈ జ్ఞానమును
ఉపాశ్రిత్య	=	ఆశ్రయించి
మమ, సాధర్మ్యమ్	=	నా స్వరూపమునే
ఆగతాః	=	పొందినవారు
సర్గే	=	సృష్ట్యాదియందు
న, ఉపజాయంతే	=	మరల ఉత్పన్నులు కారు
చ	=	ఇంకా
ప్రళయే, అపి	=	ప్రళయకాలమునందును
న, వ్యథంతి	=	వ్యాకులతనొందరు

(య) ఇదమ్ జ్ఞానమ్ ఉపాశ్రిత్య మమ సాధర్మ్యమ్ ఆగతాః, (తే)
సర్గే అపి న ఉపజాయన్తే, ప్రళయే చ న వ్యథన్తి ॥

తా: ఈ జ్ఞానమును ఆశ్రయించి నా స్వరూపమునే పొందినవారు సృష్ట్యాదియందు మఱల ఉత్పన్నులు కారు ఇంకా ప్రళయకాలమునందును వ్యాకులతనొందరు.

ఇంకా ఉపోద్ఘాతమే కొనసాగుతున్నది. ఇంతకుముందు శ్లోకంలో చూశాము ఈ జ్ఞానం అత్యుత్తమమైనది కాబట్టి అత్యుత్తమ ఫలాన్ని ఇస్తుందని. అంతేకాదు ఆ ఫలాలను జీవన్ముక్తి, విదేహముక్తి అంటారని కూడా చూశాము. వాటిని ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ నిర్వచిస్తున్నాడు.

ఇదం జ్ఞానమ్ ఉపాశ్రిత్య – ఈ జ్ఞానం పొందటంవల్ల;

మమ సాధర్మ్యమాగతాః – సాధకులు నాలో ఐక్యం అవుతారు. అంటే వారి జీవత్వం పోయి ఈశ్వరస్వరూపాన్ని పొందుతారు. మమ సాధర్మ్యమ్ అంటే ఈశ్వరస్వరూపం.

ఈశ్వరస్వరూపం అంటే ఏమిటి? ఈశ్వరునికి అనేక లక్షణాలు ఉన్నాయి. ఇక్కడ కొన్ని చూద్దాము.

ఎ) **పూర్ణత్వం** – ఆత్మజ్ఞానం పొందిన జ్ఞాని పూర్ణత్వాన్ని అనుభవిస్తాడు.

ఆత్మన్యేవాత్మనా తుష్టః – 2.55

భగవంతుడు పూర్ణుడు; జ్ఞాని కూడా పూర్ణత్వాన్ని అనుభవిస్తాడు.

బి) **అభయ స్వరూపం** – భగవంతునికి అభద్రతాభావన ఉండదు; కాని జీవికి చాలా అభద్రతాభావన ఉంటుంది. ఈ జ్ఞానం ఆ భావనను పోగొడుతుంది. తను ఆనందస్వరూపం అని తెలుసుకుంటాడు.

అదృశ్యే అనాత్మ్యే అనిరుక్తే అనిలయనే అభయం ప్రతిష్ఠాం విందతే

ఈశ్వరస్వరూపం అంటే అభయస్వరూపం. భగవంతుడు స్వామి, భక్తుడు భృత్యుడు. అందువల్ల అజ్ఞాని దాసుడు అవుతాడు. ఎవరికి దాసుడు అవుతాడు? మనుష్యులకు, పరిసరాలకు, కర్మకు – అన్నింటికీ దాసుడు అవుతాడు. జ్ఞాని ఈశ్వరస్వరూపం పొందుతాడు అంటే అతను కూడా స్వామి అవుతాడు. అతను ఇంక కర్మఫలానికి దాసుడు కాడు.

ఇహైవ తైర్జితః సర్గో యేషాం సామ్యే స్థితం మనః

జ్ఞాని పరిస్థితులకు బానిస కాడు. అంటే గతం గురించి పశ్చాత్తాపపడడు; భవిష్యత్తు గురించి ఆందోళన చెందడు. ఇలా స్వామిత్వం, పూర్ణత్వం, అభయం, ఆనందస్వరూపం – ఇవన్నీ సాధర్మ్యమ్ అనే ఒక్క పదంలో సూచించబడ్డాయి. సాధర్మ్యమ్ అంటే జీవన్ముక్తి. అంటే జీవించి ఉండగానే భగవంతునికి చెందిన మహిమలను తాను కూడా అనుభవిస్తాడు.

సర్గే అపి న ఉపజాయంతే – మరణించాక విదేహముక్తి పొందుతాడని చూశాము. విదేహముక్తి అంటే అతనికి పునర్జన్మ ఉండదు. పునర్జన్మ ఉండదంటే పునరపి జననం, పునరపి మరణం అనే వృత్తంలో పడి కొట్టుమిట్టాడడు. సర్గే అంటే తర్వాత వచ్చే సృష్టి. తర్వాత వచ్చే సృష్టిలో వారు మళ్ళీ పుట్టరు.

ప్రలయే న వ్యథంతి చ – ప్రలయే అంటే ప్రళయకాలంలో. న వ్యథంతి అంతే బాధపడరు. అంటే ప్రళయంలో వారు మృత్యుకోరల్లో చిక్కరు. అంటే ఈ రెండూ కలిపి ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే వారు జనన మరణవృత్తంనుంచి విముక్తి చెందుతారు.

ఈ శ్లోకంలో ఆత్మజ్ఞానం పొందిన వ్యక్తి జీవన్ముక్తి, విదేహముక్తిని పొందుతాడని చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 3 **మమ యోనిర్మహద్బ్రహ్మ తస్మిన్ గర్భం దధామ్యహమ్ ।**
సంభవః సర్వభూతానాం తతో భవతి భారత ॥

మమ, యోనిః, మహత్, బ్రహ్మ, తస్మిన్, గర్భమ్, దధామి, అహమ్,
సంభవః, సర్వభూతానామ్, తతః, భవతి, భారత ॥

భారత!	= అర్జునా!	గర్భమ్	= చేతన సముదాయరూప బీజమును
మమ, మహత్, బ్రహ్మ	= మహద్బ్రహ్మరూపమైన నా మూలప్రకృతి	దధామి	= ఉంచెదను
యోనిః	= సకల భూతములకును యోని, అనగా జన్మస్థానము	తతః	= ఆ జడచేతన సంయోగము వలన
అహమ్	= నేను	సర్వభూతానామ్	= సకల ప్రాణులయొక్క
తస్మిన్	= దానియందు	సంభవః, భవతి	= ఉత్పత్తి జరుగును

హే భారత! మహత్ బ్రహ్మ మమ యోనిః (అస్తి), తస్మిన్ అహమ్
గర్భమ్ దధామి, తతః సర్వ–భూతానామ్ సమ్భవః భవతి ॥

తా: అర్జునా! మహద్బ్రహ్మరూపమైన నా మూలప్రకృతి సకల భూతములకును యోని, అనగా జన్మస్థానము. నేను దానియందు చేతన సముదాయరూప బీజమును ఉంచెదను. ఆ జడచేతన సంయోగమువలన సకల ప్రాణులయొక్క ఉత్పత్తి జరుగును.

ఇంకా ఉపోద్ఘాతం కొనసాగుతున్నది. మొదటి శ్లోకంలో ఆత్మజ్ఞానం గురించి చెబుతానన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ; రెండవ శ్లోకంలో ఆ జ్ఞానం మోక్షాన్ని ప్రసాదిస్తుందని, దాని ఫలాన్ని కూడా చెప్పాడు. ఇప్పుడు 3, 4 శ్లోకాల్లో తను పదమూడవ అధ్యాయంలో చెప్పిన సృష్టిప్రకరణాన్ని టూకీగా మళ్ళీ చెబుతున్నాడు. ఆత్మజ్ఞానం పొందాలంటే సృష్టి గురించిన సరియైన అవగాహన ఉండాలి. అందువల్ల పునాది వేయటంకోసం కృష్ణపరమాత్మ మళ్ళీ సృష్టి గురించి గుర్తు చేస్తున్నాడు.

ప్రకృతిం పురుషం చైవ విద్ధ్యనాదీ ఉభావపి ।
వికారాంశ్చ గుణాంశ్చైవ విద్ధి ప్రకృతిసంభవాన్ ॥ – 13.20

సృష్టికి ముందు రెండే ఉన్నాయి. అవి పురుషుడు, ప్రకృతి. ఈ రెండూ అనాదిగా ఉన్నాయి. అంటే వాటికి ఆది లేదు. ప్రకృతి–పురుషులు జగత్కారణం కానీ, వారి సృష్టికి ఎవరూ కారణం కాదు. ప్రకృతి–పురుషులు రెండూ అనాది అయినా, ఆ రెండింటి మధ్య నాలుగు భేదాలను కూడా అక్కడ చూశాము. వాటిని మళ్ళీ ఒకసారి చూద్దాము.

పురుషుడు	**ప్రకృతి**
చేతనతత్త్వం	అచేతనతత్త్వం
నిర్గుణతత్త్వం	సగుణతత్త్వం
నిర్వికారతత్త్వం	సవికారతత్త్వం
సత్యం	మిథ్యా

నిర్గుణ నిర్వకార సత్య చేతనతత్త్వం పురుషః
సగుణ సవికార మిథ్యా అచేతనతత్త్వం ప్రకృతిః

ప్రకృతి పురుషుల మేలుకలయికనే ఈశ్వరుడు అంటారు. ఈ ఈశ్వరునినుంచే సృష్టి వచ్చింది. ఉపనిషత్ పరిభాషలో చెప్పాలంటే –

బ్రహ్మ + మాయ = ఈశ్వరుడు.

కాని ఇక్కడ గీతా పరిభాషలోనే చూద్దాము. కేవలం పురుషునినుంచి సృష్టి రాలేదు, కేవలం ప్రకృతినుంచీ రాలేదు. వీరి మేలుకలయికనుంచే వచ్చింది. వీరిని తల్లిదండ్రులతో పోల్చవచ్చు. కాని ఈ ఉదాహరణను ఎంతమేరకు తీసుకోవాలో అంతమేరకే తీసుకోవాలి. మనం ముందేమన్నాము? పురుషుడు చేతనం, ప్రకృతి అచేతనం (జడం) అన్నాం. ఇప్పుడు భార్యాభర్తలు, తల్లిదండ్రులు అంటే, 'అయితే భార్య జడమా?' అని అడగకూడదు. తల్లిదండ్రులు ఇద్దరూ కలిస్తేనే సంతతి కలిగినట్టుగా, ప్రకృతి–పురుషుడు కలిసే సృష్టి చేశారు.

వాగర్థావివసంపృక్తౌ వాగర్థ ప్రతిపత్తయే
జగతః పితరౌ వందే పార్వతీపరమేశ్వరౌ

పార్వతీ పరమేశ్వరులను జగత్తు యొక్క మాతాపితరులు అంటారు. మన పురాణాల్లో భగవంతుని గురించి వర్ణించేటప్పుడు భార్యాభర్తలను విడదీయరాని జంటగా అభివర్ణిస్తారు. పార్వతీపరమేశ్వరులను అర్థనారీశ్వరులు అంటారు; లక్ష్మీదేవిని విష్ణుమూర్తి వక్షస్థలంలో పెట్టుకుంటే, బ్రహ్మదేవుడు సరస్వతీదేవిని తన నాలికమీదనే పెట్టుకున్నాడు. విష్ణుమూర్తిని అందువల్లనే శ్రీనివాసః అంటారు.

లక్ష్మీదేవి విష్ణుమూర్తి వక్షస్థలంలో ఉంటుంది కాబట్టి పురుషులు లక్ష్మిని (డబ్బును) ముందు జేబులో పెట్టుకోవాలి కాని వెనకజేబులో పెట్టుకోకూడదు. ఇలా భగవంతుని వర్ణించటంలోని ముఖ్య ఉద్దేశ్యం ప్రకృతి, పురుషుడు విడదీయరాని జంట అని చూపించటం.

ఇప్పుడు ప్రకృతి పురుషులు కలిసి సృష్టి చేస్తే, సహజంగానే సృష్టిలో వీరిరువురి లక్షణాలూ ఉంటాయి. ఇదొక ప్రకృతి సూత్రం.

కారణగుణాః కార్యే అనువర్తన్తే

కారణంయొక్క గుణాలు, కార్యంలో ఉంటాయి. బంగారంనుంచి ఆభరణాలు వస్తే, ఆభరణాలు కూడా బంగారంగానే ఉంటాయి. బంగారంలో రాగి కలిపితే, ఆభరణాలలో కూడా రాగి ఉంటుంది. తల్లిదండ్రులనుంచి పుట్టిన పిల్లలు తల్లిదండ్రుల లక్షణాలను పుణికిపుచ్చుకుంటారు. కాకపోతే ఆ లక్షణాలలో హెచ్చుతగ్గులు ఉండవచ్చు. ఒక పిల్లవానిలో తల్లి గుణాలు ఎక్కువ ఉంటే, ఇంకొక పిల్లవానిలో తండ్రి గుణాలు ఎక్కువ ఉండవచ్చు. ఏది ఏమైనా కారణంయొక్క గుణాలు కార్యంలోకి వస్తాయి. ఈ విషయం గుర్తుంచుకోవాలి.

అందువల్ల సృష్టిలోని ప్రతి ఒక్కటీ కూడా ప్రకృతి–పురుషుల మేలుకలయిక. అది మనిషిగాని, చెట్టుగాని, చీమగాని, ఏనుగు గాని; మనిషిలో స్త్రీగాని, పురుషుడుగాని, ఎవరైనా, ఏదైనా ప్రకృతి–పురుషుల మేలుకలయిక. పురుషుడు అంటే నిర్గుణ–నిర్వికార–సత్య–చేతన పురుషతత్త్వం అని చూశాము. అలాగే ప్రకృతి అంటే సగుణ–సవికార–మిథ్యా–అచేతన ప్రకృతితత్త్వం అని చూశాము. అందువల్ల మనలో ఈ గుణాలు అన్నీ ఉన్నాయని తెలుసుకోకపోతే మనను మనం సరిగ్గా తీర్చిదిద్దుకోలేము.

నామీద నేను ఆధిక్యత సంపాదించాలంటే ముందు నా గురించిన జ్ఞానం ఉండాలి. ఒక రోగాన్ని అరికట్టాలంటే ఆ రోగం గురించిన పూర్తి జ్ఞానం ఉండాలి. నన్ను నేను అదుపులో పెట్టుకోలేకపోతే, నా చుట్టూ ఉన్నవారిని నేను ఎలా అదుపులో పెట్టగలను. పిల్లవాడు నా మాట వినటం లేదు అనటానికి, నా మాట నేనే వినలేనే! ముందు నా వ్యక్తిత్వాన్ని నేను తీర్చిదిద్దుకుంటే, అప్పుడు ఇంకొకరిని నేను తీర్చిదిద్దగలను. నా వ్యక్తిత్వాన్ని నేను తీర్చిదిద్దుకోవాలంటే నా గురించిన పూర్తి జ్ఞానం నాకుండాలి. నా గురించిన పూర్తి జ్ఞానం ఉండాలంటే నేను ఏ గుణాలతో చెయ్యబడ్డానో నాకు తెలియాలి.

కృష్ణపరమాత్మ నేను ప్రకృతి, పురుషుల మేలుకలయికను అని నిరూపించబోతున్నాడు. నేను ప్రకృతి, పురుషుల మేలుకలయికను అని నిరూపించటానికి, సృష్టికర్త అయిన ఈశ్వరుడు ప్రకృతి, పురుషుల మేలుకలయిక అని చూపిస్తున్నాడు.

బ్రహ్మ + మాయ = ఈశ్వరుడు

ఈ విషయం ఇంతకుముందు కూడా చూశాము. కార్యంలో ఈ రెండు ఉండాలంటే, ముందు కారణంలో ఉన్నాయని చూపాలి. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు, 'ఓ అర్జునా, నేను పురుషతత్త్వాన్ని; నాకు భిన్నంగా లేదు ప్రకృతితత్త్వం.' బ్రహ్మను పురుషునిగా, మాయను ప్రకృతిగా భావించవచ్చు. మాయాశక్తి లేకుండా బ్రహ్మ సృష్టి చెయ్యలేడు.

శివః శక్త్యా యుక్తో యది భవతి శక్తః ప్రభవితుమ్

న చేదేవం దేవో న ఖలు కుశలః స్పందితుమపి। – సౌందర్యలహరి 1

ప్రకృతి లేకుండా పురుషుడు సృష్టించలేడు. కొన్ని ఇళ్ళల్లో స్త్రీ లేకుండా, పురుషుడు ఏమీ చెయ్యలేడు. ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాన్ని చూద్దాము.

మమ యోనిః – యోనిః అంటే గర్భం కాని ఈ సందర్భంలో భార్య లేదా స్త్రీతత్త్వం అని వస్తుంది. ఎటువంటి స్త్రీతత్త్వం?

మహత్ బ్రహ్మ – ఇక్కడ బ్రహ్మ అంటే మాయ లేదా ప్రకృతితత్త్వం. అందువల్ల ఈ శ్లోకాన్ని అర్థం చేసుకోవటం కష్టం. ప్రకృతి జగన్మాత. అందువల్ల మహత్ పదం వేశాడు. జగన్మాత అంతటికీ జన్మనివ్వాలంటే ఆమె గర్భం ఎంత పెద్దదిగా ఉండాలి? ఈ మహత్ బ్రహ్మ అయిన మాయ నా భార్య అంటున్నాడు. 'నేను' అంటే ఎవరు? అది మనం కలుపుకోవాలి. నేను అంటే పురుషతత్త్వం లేదా చేతనతత్త్వం. పురుషతత్త్వం ఏంచేస్తుంది?

తస్మిన్ గర్భం దధామ్యహమ్ – సృష్టి జరిగే సమయం ఆసన్నమయినప్పుడు నేను ఆమెకు గర్భాధానం చేస్తాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. గర్భాధానం అంటే చేతనతత్త్వాన్ని ఆమెలో ప్రవేశపెడతాను అంటున్నాడు. అంటే మాయకు సృష్టి చేసే శక్తిని ఇస్తానని అర్థం. ఎలాగైతే పురుషబీజాన్ని పురుషుడు స్త్రీ యోనిలో ప్రవేశపెడతాడో, అలా పురుషుడు, ప్రకృతికి సృష్టిచేసే శక్తిని ఇస్తాడు. అలా ప్రకృతికి శక్తి ప్రసాదించటం గర్భాధానం కిందికి వస్తుంది.

స్త్రీ యోనిలో పురుషబీజం కలిసి, ఒక పిండం రూపుదిద్దుకున్నాక, ఇంక పురుషుని ప్రమేయం ఏమీ ఉండదు. ఆ శిశువు స్త్రీ గర్భంలో పెరుగుతుంది. ఆ శిశువు తల్లిగర్భంలో ఎలా రూపుదిద్దుకుంటుందో, అటు తల్లికీ తెలియదు, ఇటు తండ్రికీ తెలియదు. ప్రకృతి నియమం ప్రకారం ఆ శిశువు పెరుగుతూ వస్తుంది.

అదే విధంగా అచేతన మాయకు శక్తిని ప్రసాదించాక, మాయాశక్తి సృష్టి విషయం చూసుకుంటుంది.

సంభవః సర్వభూతానామ్ – అన్ని జీవుల సృష్టి జరుగుతుంది. ఎలాగైతే తల్లిగర్భంలో రూపుదిద్దుకున్న శిశువు తొమ్మిది నెలలు నిండాక, అనువైన సమయం చూసుకుని బయట ప్రపంచంలోకి అడుగుపెడుతుందో, అలా పురుషుడు, ప్రకృతికి శక్తిని ఇచ్చాక, ప్రకృతి అనే గర్భంనుంచి సృష్టి అనువైన సమయంలో జరుగుతుంది. ప్రకృతిలో అవ్యక్తదశలో సృష్టి ఉంది అంటాము. ప్రకృతిని మాయ అని కూడా అంటారు. మాయను అనిర్వచనీయం అంటారు. అనిర్వచనీయం అంటే నిర్వచనానికి అందనిది. మాయనుంచి సృష్టి ఎలా వచ్చిందో మనకు తైత్తిరీయోపనిషత్తులో వస్తుంది.

తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశః సంభూతః। ఆకాశాద్వాయుః। వాయోరగ్నిః। ఆగ్నేరాపః। అద్భ్యః పృథివీ। పృథివ్యా ఓషధయః। ఓషధీభ్యో౽న్నమ్। అన్నాత్పురుషః।

ఆత్మనుంచి ఆకాశం, ఆకాశంనుంచి వాయువు, వాయువునుంచి అగ్ని, అగ్నినుంచి నీరు, నీటినుంచి పృథివి, పృథివినుంచి ఓషధులు, ఓషధులనుంచి అన్నం; అన్నంనుంచి మనుష్యులు వచ్చారు. ఇక్కడ సర్వభూతానాం అని ఒక్కముక్కలో చెప్పేశాడు. అన్ని జీవరాశులు; సంభవః సృష్టి జరిగింది.

తతః భవతి భారత – ఓ అర్జునా, తతః అంటే ఆ తరువాత, అంతా సహజంగా జరిగింది అంటున్నాడు.

శ్లో. 4 **సర్వయోనిషు కౌంతేయ మూర్తయః సంభవంతి యాః ।**
తాసాం బ్రహ్మ మహద్యోనిః అహం బీజప్రదః పితా ॥
సర్వయోనిషు, కౌంతేయ, మూర్తయః, సంభవంతి, యాః,
తాసామ్, బ్రహ్మ, మహత్, యోనిః, అహమ్, బీజప్రదః, పితా ॥

కౌంతేయ!	= ఓ అర్జునా!	మహద్బ్రహ్మ	= మూలప్రకృతియే
సర్వయోనిషు	= నానా యోనులందు	యోనిః	= జన్మనిచ్చే తల్లి
యాః, మూర్తయః	= ఏ ప్రాణులు	అహమ్	= నేను
సంభవంతి	= పుడుతున్నాయో,	బీజప్రదః	= బీజమునుంచే
తాసామ్	= వాటన్నింటికి	పితా	= తండ్రిని

హే కౌన్తేయ! సర్వ-యోనిషు యాః మూర్తయః సమ్భవన్తి తాసామ్
యోనిః మహత్ బ్రహ్మ (అస్తి), అహమ్ బీజ-ప్రదః పితా (చ అస్మి) ॥

తా: ఓ అర్జునా! నానాయోనులందు ఏ ప్రాణులు పుడుతున్నాయో, వాటన్నింటికి మూలప్రకృతియే జన్మనిచ్చే తల్లి, నేను బీజమునుంచే తండ్రిని.

కృష్ణపరమాత్మ తను జగత్తుయొక్క తండ్రిననీ, మాయ తల్లి అనీ వివరిస్తున్నాడు. తల్లిదండ్రులు వారి సంతతికి జన్మనిచ్చినట్లే, ఈ జగత్తుయొక్క మాతాపితలు జగత్తుకు జన్మనిస్తున్నారు. కాని ఈ భూమ్మీద ఉన్న తల్లిదండ్రులకు, జగత్తుయొక్క మాతాపితలకు సూక్ష్మభేదం ఉంది. ఏమిటది? మానవ తల్లిదండ్రులు మనిషికి మాత్రమే జన్మను ఇవ్వగలరు. అలా ఏ జాతికి చెందిన ఆ తల్లిదండ్రులు, ఆ జాతి శిశువుకే జన్మనివ్వగలరు. అంటే మనిషినుంచి మనిషే పుడతాడు; కోతినుంచి కోతే పుడుతుంది. కాని జగత్ మాతా, పితలనుంచి అన్ని జీవరాశులూ పుడతాయి.

అహం బీజప్రదః పితా – నేను జగత్తుకు తండ్రిని; నేను జగన్మాతకు చిదాభాసను ప్రసాదిస్తాను. అంటే నేను పురుషబీజాన్ని.

మహత్ బ్రహ్మ యోనిః – మహత్ బ్రహ్మ అంటే అనంతమైన మాయ. ముందు శ్లోకంలోలాగానే, ఇక్కడ కూడా బ్రహ్మ అంటే మాయ అనే అర్థం తీసుకోవాలి. మాయ ఈ జగత్తుకు యోని అంటే ఈ జగత్తుకు తల్లి.

నా పురుషబీజాన్ని ఈ మహత్ బ్రహ్మయోనిలో ప్రవేశపెట్టటంవల్ల ఈ మాయ గర్భం దాలుస్తుంది. ఆమె గర్భంనుంచి ఒక జాతి కాదు, సకల జీవరాశులూ వెలువడుతాయి.

సర్వయోనిషు యాః మూర్తయః సంభవంతి – అన్ని జీవరాశులకు ఆమె జన్మనిస్తుంది. మనం వ్యావహారికంగా చూస్తే, కోతిజాతినుంచి కోతి; గోమాతనుంచి గోసంతతి; సర్పజాతినుంచి సర్పసంతతి వచ్చాయని చూస్తాము. కాని వీటన్నిటికీ ఆదితల్లి మాయ. మూర్తి అంటే ఇక్కడ శరీరం. ఇక్కడ ఏ తల్లినుంచి ఎటువంటి జాతి పుట్టుకను చూసినా కూడా, నిజానికి వీరందరికీ మూలకారణం జగన్మాత అయిన మాయ మాత్రమే.

తాసామ్ – ఏ జీవరాశి పుట్టినా కూడా, వారందరికీ

బ్రహ్మ యోనిః – మాయే జగన్మాత. అందువల్ల మనమందరం బ్రహ్మ, మాయల ముద్దుబిడ్డలం; ప్రకృతి, పురుషుల మేలుకలయికలం. చైతన్య జడసమ్మేళనం; నిర్గుణ–సగుణబ్రహ్మల సంయోగం. పురుషుడు, ప్రకృతిల గుణాలను ఇంతకుముందే చూశాము. వాటిని ఇక్కడ గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. పురుషుడు అంటే నిర్గుణ–నిర్వికార–సత్య–చేతన పురుషతత్త్వం అని చూశాము. అలాగే ప్రకృతి అంటే సగుణ–సవికార–మిథ్యా–అచేతన ప్రకృతితత్త్వం అని చూశాము. ఈశ్వరుడు అంటే బ్రహ్మ+మాయ అనీ, ఇటువంటి ఈశ్వరునినుంచి జగత్తు వచ్చిందనీ చూశాము. అంటే ఈశ్వరుడు కారణం; జీవుడు, జగత్తు కార్యం.

జీవి అయిన నాలో కూడా ప్రకృతి, పురుషులయొక్క ఈ రెండు తత్త్వాలూ ఉన్నాయి. అంటే మారే తత్త్వం, మారని తత్త్వం; సగుణత్త్వం, నిర్గుణత్త్వం; అచేతనత్త్వం, చేతనత్త్వం; మాయాతత్త్వం, చైతన్యతత్త్వం ఉన్నాయి. ఇది బాగా అర్థం చేసుకోవాలి. ఈ విషయాన్నే 5–18 శ్లోకాల్లో విశ్లేషించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

2. త్రైగుణ్య విశ్లేషణ – శ్లోకాలు 5–18

గుణత్రయవిభాగయోగము – ఒక విహంగ వీక్షణం

భగవంతుడు బ్రహ్మ, మాయల మేలుకలయిక కాబట్టి, మనం కూడా ప్రకృతి, పురుషుల మేలుకలయికలము అవుతాము. మనలోని ప్రకృతి అంశ ఏది? మన స్థూలశరీరం ప్రకృతితత్త్వంతో చేయబడింది. శరీరానికి గుణాలు ఉన్నాయి. అవి లావు, పొడుగు, ఆరోగ్యం మొదలైనవి. అందువల్ల శరీరం సగుణం. ఈ శరీరం సవికారమా, నిర్వికారమా? శరీరం అనేక మార్పులకు (షడ్వికారాలకు) లోనవుతుందని మనకు తెలుసు. అందువల్ల అది ప్రకృతి అంశలోకి వస్తుంది. అలాగే మనస్సు కూడా ప్రకృతి అంశలోకే వస్తుంది. అంటే కార్యకరణసంఘాతమైన ఈ మనశ్శరీరాలు ప్రకృతితత్త్వంతో చేయబడ్డాయి.

ఈ మనశ్శరీరాలు కాక పురుషతత్త్వం ఉంది. దాన్నే చైతన్యతత్త్వం అంటారు. చైతన్యంయొక్క ఐదు సూత్రాలను మళ్ళీ ఒకసారి గుర్తుచేసుకోవాలి.

ఈ చైతన్యాన్ని వేదాంతపరిభాషలో నిర్గుణబ్రహ్మ అనీ, సాక్షిచైతన్యం అనీ అంటారు. శుద్ధచైతన్యానికి గుణాలు లేవు. అందువల్ల అది నిర్గుణం; మార్పులు లేవు, అందువల్ల అది నిర్వికారం. మారుతున్నవాటిని, మారకుండా సాక్షిగా చూసే చైతన్యం కాబట్టి సాక్షిచైతన్యం.

మనస్సు ఇప్పుడు ప్రశాంతంగా ఉంది; ఆ ప్రశాంతతను ఒకటి సాక్షిగా చూస్తోంది. కాసేపటికే మనస్సు అల్లకల్లోలంగా మారుతుంది. కాని దాన్నీ ఒకటి సాక్షిగా చూస్తోంది. ప్రశాంత మనస్సునూ, అల్లకల్లోలంగా ఉన్న మనస్సునూ కూడా ఒకటి మారకుండా, సాక్షిగా చూస్తోంది. ఈ నిర్వికారమైన, సాక్షీభూతంగా చూసే చైతన్యాన్ని సాక్షిచైతన్యం అంటారు. ఈ సాక్షిచైతన్యం ఉన్నతమైన నేను, నా పరాప్రకృతితత్త్వం అంటుంది వేదాంతం.

ఈ సాక్షి చైతన్యంకాక మనశ్శరీరాలు ఉన్నాయని చూశాము. అవి స్వతహాగా జడం. ఎందుకు? ఎందుకంటే అవి పంచభూతాలనుంచి తయారుచెయ్యబడ్డాయి; ప్రకృతినుంచి తయారుచెయ్యబడ్డాయి. అవి స్వతహాగా జడమైనా కూడా సర్వవ్యాపకమైన చైతన్యతత్త్వంవల్ల అవి కూడా చేతనమయ్యాయి. మీ ముందు ఉన్న బల్ల జడమైనా కూడా, అది కాంతి సమక్షంలో ప్రకాశిస్తోంది.

అదేవిధంగా, ఈ మనశ్శరీరాలు జడమైనా కూడా, సర్వవ్యాపకమైన చైతన్యంవల్ల అవి కూడా చైతన్యవంతం అవుతాయి. ఉదాహరణకు అగ్నికి వేడి దాని స్వరూపలక్షణం. కాని నీరు అగ్నివల్ల వేడెక్కితే దాన్ని ఆగంతుక లక్షణం అంటారు. అంటే నీటికి స్వతహాగా వేడి లక్షణం లేదు; అది అగ్నితత్త్వంవల్ల వేడిని అరువు తెచ్చుకుంది. ఇదే సూత్రం మనశ్శరీరాలకు వర్తిస్తుంది. మనశ్శరీరాలు స్వతహాగా జడం. కాని చైతన్యాన్ని అరువు తెచ్చుకోవటంవల్ల చైతన్యం అయ్యాయి.

వేదాంతపరిభాషలో, అంటే తత్త్వబోధ ఆధారంగా చెప్పాలంటే వాటిని బింబచైతన్యం, ప్రతిబింబచైతన్యం అంటారు. బింబచైతన్యాన్ని ఒరిజినల్ కాన్షన్‌నెస్ (ఓ.సి.) అనీ; ప్రతిబింబచైతన్యాన్ని రిఫ్లెక్టెడ్ కాన్షన్‌నెస్ (ఆర్.సి) అనీ అంటారు. మనం నిర్గుణబ్రహ్మ, సాక్షిచైతన్యం అని దేన్నైతే అంటున్నామో అది బింబచైతన్యం. మనస్సు స్వతహాగా జడమైనా కూడా దానికి ప్రతిబింబింపచేసే శక్తి ఉంది. అది బింబచైతన్యాన్ని ప్రతిబింబింప జేస్తుంది కాబట్టి, మనస్సును ప్రతిబింబమాధ్యమం అంటారు. దాన్ని ఇంగ్లీషులో రిఫ్లెక్టింగ్ మీడియం (ఆర్.ఎమ్.) అంటారు. అలా ప్రతిబింబమాధ్యమంద్వారా ఏర్పడిన ప్రతిబింబాన్ని ప్రతిబింబచైతన్యం అంటారు.

జడమైన అద్దం సూర్యకాంతిని ప్రతిబింబింపజేస్తుంది. దానివల్ల అద్దం కూడా ప్రకాశవంతమవుతుంది. మనం అద్దంలోకి చూస్తే దానిలో రెండు భాగాలు ఉన్నాయి అని గుర్తు పెట్టుకోవాలి. అవి అద్దం భాగం + ప్రతిబింబ సూర్యుడు. అదేవిధంగా, మనస్సు జడమైన అద్దం లాంటిది. అది బింబచైతన్యాన్ని ప్రతిబింబింపజేస్తుంది. మనం మనస్సును తీసుకుంటే దానిలో రెండు భాగాలు ఉన్నాయి. అవి మనస్సు భాగం + ప్రతిబింబ చైతన్యం.

బింబచైతన్యాన్ని చిత్ అనీ, ప్రతిబింబ చైతన్యాన్ని చిదాభాస అనీ అంటారు. బింబచైతన్యం, నిర్గుణబ్రహ్మ, సాక్షిచైతన్యం, చిత్, అన్నీ పర్యాయపదాలు. అలాగే ప్రతిబింబచైతన్యం, చిదాభాస పర్యాయపదాలు.

ఇప్పుడు ఈ మనశ్శరీరాలు ప్రకృతితత్త్వంతో చేయబడ్డాయనీ, అవి జడమనీ చూశాము. కాని మనస్సు ప్రతిబింబింప చేయటంవల్ల ప్రతిబింబచైతన్యం లేదా చిదాభాస ఏర్పడిందని చూశాము. అంటే మనకు చిదాభాస సహితశరీరం, చిదాభాససహిత మనస్సు ఉన్నాయి. ఈ మనశ్శరీరాలను లేదా కార్యకరణసంఘాతాన్ని, ఇంకా చెప్పాలంటే చిదాభాససహిత కార్యకరణసంఘాతాన్ని అహంకారం అంటారు. కార్యకరణసంఘాతాన్ని ప్రకృతి అంటారని మర్చిపోకూడదు.

అహంకారం = ప్రకృతి + చిదాభాస

ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే – శరీరం + చిదాభాస = అహంకారం; కార్యకరణసంఘాతం + ప్రతిబింబ చైతన్యం = అహంకారం; జడం + ఆగంతుక చైతన్యం = అహంకారం.

అంతకుముందేమన్నాము? బింబచైతన్యాన్ని సాక్షిచైతన్యం అన్నాము. ఇప్పుడు ఇంకొక కొత్త అంశను నేర్చుకున్నాము. ప్రతిబింబచైతన్యాన్ని అహంకారం అంటున్నాము.

నేను = సాక్షి + అహంకారం

మనం నేర్చుకున్న ఫార్ములా ప్రకారం చెప్పాలంటే

నేను = ఓ.సి. + (ఆర్.ఎమ్. + ఆర్.సి.)

నేను అని నేను అన్నప్పుడల్లా నాలో రెండు అంశలు ఉన్నాయి. అవి సాక్షి అంశ, అహంకార అంశ. సాక్షి అంశనే అంతకుముందు నిర్గుణ, నిర్వికార, సత్యతత్త్వం అని చూశాము.

జ్ఞాని అహం బ్రహ్మ అస్మి అని అంటే అహం ఎవరు? అహం అంటే సాక్షి చైతన్యం. నిర్గుణ నిర్వికార, సత్యచైతన్యం. అదే అహంకార పరంగా మాట్లాడితే నేను అంటే చిదాభాససహిత మనశ్శరీరాలు. సాక్షి గుణాతీతం అయితే అహంకారం సగుణ అహంకారం. కృష్ణపరమాత్మ 'ఓ అర్జునా, నువ్వు సాక్షి, అహంకారాల మేలుకలయికవు,' అని చెప్పబోతున్నాడు.

కృష్ణపరమాత్మ అహంకారాన్ని మన నిమ్నస్థాయిగానూ, సాక్షిని మన ఉన్నతస్థాయిగానూ వర్ణించబోతున్నాడు. మనం అహంకారంతో మమేకం చెందినన్నాళ్ళూ సంసారం తథ్యం. అహంకారం సంసారంలో పడేయకుండా ఉండదు. సంసారాన్ని తప్పించుకోవాలంటే దానికి ఒకటే మార్గం ఉంది. అది మనయొక్క ఈ నిమ్నస్థాయి అయిన ఈ అహంకారంనుంచి మన ఉన్నతస్థాయి అయిన సాక్షికి ఎదగాలి. అంటే నేను అహంకారాన్ని కాదు, నేను సాక్షిని అనే జ్ఞానం పొంది, సాక్షిలో నిలబడగలగాలి.

అహంకారం ఎలా మనను సంసారంలో పడవేస్తుందో వివరించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అహంకారం విషంలాంటిది. ఎందుకు? అది సగుణమైనది. సగుణత్వం ఎలా సంసారానికి కారణం? ముందు మనకున్న గుణాలేమిటో, వాటి స్వరూపమేమిటో వర్ణించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మళ్ళీ ఒకసారి వెనక్కి వెళితే మనం ప్రకృతి, పురుషుల మేలుకలయికలమనీ; మనశ్శరీరాలు ప్రకృతి అంశనుంచి వచ్చాయనీ; ప్రకృతి + చిదాభాస = అహంకారం అనీ చూశాము. ఇప్పుడు ప్రకృతికి మూడు గుణాలు ఉన్నాయి. మనశ్శరీరాలు కూడా ప్రకృతినుంచి వచ్చాయి కాబట్టి వాటికి కూడా మూడు గుణాలు ఉంటాయి. ఆ మూడు గుణాలు – సత్త్వరజస్తమోగుణాలు. అందువల్ల అహంకారంలో కూడా ఈ మూడు గుణాలూ ఉంటాయి. అహంకారాన్ని సాత్త్విక అహంకారం అనీ, రాజసిక అహంకారం అనీ, తామసిక అహంకారం అనీ అంటారు. మూడు రకాల గుణాలకూ బంధించే శక్తి ఉంది. అవి సంసారంలో పడవేస్తాయి. అవి బంధించే మార్గం వేరు కాని, గమ్యం ఒక్కటే. అది సంసారం. సాత్త్విక అహంకారం సత్త్వగుణంచేత బంధింపబడితే, రాజసిక అహంకారం రజోగుణంచేత బంధింపబడితే, తామసిక అహంకారం తమోగుణంచేత బంధింపబడుతుంది.

కృష్ణపరమాత్మ ఈ మూడు గుణాల గురించీ విపులంగా చర్చించబోతున్నాడు. సంస్కృతంలో గుణ పదానికి రెండు అర్థాలున్నాయి. గుణం అంటే లక్షణం. రెండవ అర్థం తాడు లేదా బంధం. ఆ విధంగా గుణపదమే, అది ఒక తాడనీ, అది మనను సంసారంలో కట్టిపడవేస్తుందనీ సూచిస్తోంది. మోక్షం పొందాలంటే ఈ మూడు గుణాల బంధంనుంచి మనం ముక్తి పొందాలి.

సృష్టి జరిగేముందు అంటే ప్రళయంలో ప్రకృతిలో ఈ మూడు గుణాలు సమతుల్యతలో ఉంటాయి. సమతుల్యత అంటే ఈ మూడు గుణాలు సమానంగా ఉంటాయి; హెచ్చుతగ్గులు ఉండవు. దీన్ని గుణసామ్యం అంటారు. సృష్టి జరిగినప్పుడు ఈ గుణాలు సృష్టిలో అన్నింటికీ పంచబడతాయి; అప్పుడు అవి సమానంగా ఉండవు. అంటే సృష్టిలో సత్త్వరజస్తమోగుణాలు ఉంటాయి నిజమే కానీ, అన్నింటిలోనూ ఒకే స్థాయిలో ఉండవు. దాన్ని **విషమ అవస్థ** అంటారు. అంటే ఒక్కోదాంట్లో ఒక్కోగుణం ఎక్కువ ఉంటుంది.

శాస్త్రం ప్రకారం, సృష్టిలో వచ్చిన అత్యంత జడవస్తువులో కూడా ఈ మూడు గుణాలూ ఉంటాయి; చెట్లలో ఈ మూడు గుణాలూ ఉంటాయి; జంతువుల్లో ఈ మూడు గుణాలూ ఉంటాయి; మనుష్యుల్లో ఈ మూడు గుణాలూ ఉంటాయి. అంటే అన్నింటిలోనూ మూడు గుణాలూ ఉంటాయి. అయితే ఈ భేదాలు ఎందుకు వచ్చాయి అంటే వాటి గుణాల్లో ఉన్న హెచ్చుతగ్గులవల్ల వచ్చాయి.

ఇటువంటి అహంకారంతో మనం జీవించక తప్పదు. అందువల్ల అహంకారాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. ఇంట్లో కూడా చూడండి; కొంతమంది వ్యక్తులతో మనం సహజీవనం చెయ్యకతప్పదు. వారిని తప్పించుకోలేనప్పుడు, వారిని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవటానికి ప్రయత్నిస్తే, వారితో సహజీవనం సాఫీగా సాగుతుంది. వారి గురించిన జ్ఞానం, మనల్ని సమర్థవంతులని చేస్తుంది. అలాగే అహంకారాన్ని గురించిన జ్ఞానం మనం గుణాతీతులుగా ఎదగటానికి తోడ్పడుతుంది.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ఈ సత్త్వ, రజ, తమోగుణాల విశ్లేషణను చేపట్టాడు. అహంకారం ప్రకృతితత్త్వంనుంచి ఏర్పడింది కాబట్టి అది ఈ గుణాలను తప్పించుకోలేదు. మనం చేయగలిగిందల్లా వాటి హెచ్చుతగ్గులను మార్చగలము, అంతే. దానిలోని సత్త్వగుణ అంశాన్ని పెంచుకోగలము లేదా రజోగుణ అంశాన్ని పెంచుకోగలము లేదా తమోగుణ అంశాన్ని పెంచుకోగలము.

మనం గుణాతీతులుగా ఎదగాలంటే, ముందు ఈ గుణాలను వాడకతప్పదు. పోల్‌వాల్టింగ్ ఉదాహరణ మర్చిపోకూడదు. ఒక కర్ర పట్టుకుని, పరుగెత్తుకు వచ్చి, దాన్ని వదిలేసి, అవతలవైపుకు దూకుతాడు క్రీడాకారుడు. ఎలాగూ వదిలేస్తాను కదా అని కర్ర పట్టుకుని పరుగెత్తకపోతే, అంతపైకి ఎగరలేడు. ఆ కర్ర నేను ఇక్కడిదాకా రావటానికి తోడ్పడింది కదా, అలాంటి కర్రను వదిలేస్తే ఎలాగని బాధపడి, కర్రను వదలకపోతే అవతలి వైపుకు దూకలేడు. అంటే కర్రను వాడకపోవటమూ అర్థంలేని పనే; కర్రను వాడాడు కాబట్టి వదలకపోవటమూ అర్థంలేని పనే. కర్రను వాడాలి, అనువైన సమయంలో వదిలేయాలి; ఆవలివైపుకు ఎగిరి దూకాలి. అదే సూత్రం గుణాలకు కూడా వర్తిస్తుంది. గుణాలను వాడాలి; వాటిని వదిలేసి, పైకి ఎదగాలి. అంటే ఉన్న త్రిగుణాలలో ఉత్తమగుణానికి ఎదిగి, తర్వాత గుణాతీతునిగా ఎదగాలి.

కృష్ణపరమాత్మ ఈ గుణాల గురించి 5–18 శ్లోకాల వరకూ చర్చించబోతున్నాడు. గుణాల గురించిన విశ్లేషణ కాబట్టి; ఈ గుణాలు ఎలా మనను బంధిస్తాయో వివరించబోతున్నాడు కాబట్టి ఈ అధ్యాయాన్ని **గుణత్రయవిభాగయోగము** అంటారు.

గుణత్రయ విశ్లేషణ

కృష్ణపరమాత్మ సత్త్వ, రజ, తమో గుణాలమీద చేసిన విశ్లేషణను మన వీలుకోసం ఐదు అంశాలుగా విభజించవచ్చు. అవి లక్షణమ్, బంధన ప్రకారః, లింగమ్, గతి, ఫలమ్. వాటిని వివరంగా చూద్దాము.

1. **లక్షణమ్** – లక్షణం అంటే నిర్వచనం.

జ్ఞానప్రధానం – సత్త్వగుణం జ్ఞానంమీద మక్కువను కలుగజేస్తుంది. ఎంత నేర్చుకున్నా ఇంకా నేర్చుకోవాలనే తపన ఉంటుంది. సర్వజ్ఞుడు అవాలి అనుకుంటాడు అతను. అటువంటి వ్యక్తిలో జ్ఞానేంద్రియాలు, బుద్ధి చాలా హుషారుగా పనిచేస్తాయి. అంటే సత్త్వగుణం ఉన్న వ్యక్తి జ్ఞానప్రధానంగా ఉంటాడు.

కర్మప్రధానం – రజోగుణం కర్మమీద మక్కువను కలుగజేస్తుంది. ఇతను సత్త్వగుణం ఉన్న వ్యక్తికి భిన్నంగా ఉంటాడు. జ్ఞానేంద్రియాలు (కన్ను, ముక్కు, చెవి, నోరు, చర్మం) ఇతనిలో అంత హుషారుగా ఉండవు. దానికి భిన్నంగా కర్మేంద్రియాలు బాగా హుషారుగా ఉంటాయి. కర్మేంద్రియాలు అంటే వాక్కు, పాణి, పాదం, పాయు, ఉపస్థ. ఈ రజోగుణం ఉన్న వ్యక్తి ఒక్కక్షణం కుదురుగా కూర్చోలేడు. ఒక గంట క్లాసులో కూర్చోవాల్సి వచ్చినా కాళ్ళూ, చేతులను కదుపుతూనే ఉంటాడు. నోరు అయితే అసలే ఊరుకోదు. మాట్లాడుతూనే ఉంటాడు. అంటే రజోగుణం ఉన్న వ్యక్తి కర్మప్రధానంగా ఉంటాడు.

తమోప్రధానం – తమోగుణం ఉన్న వ్యక్తి ఈ ఇద్దరికీ పూర్తి భిన్నంగా ఉంటాడు. అతని జ్ఞానేంద్రియాలూ హుషారుగా ఉండవు, కర్మేంద్రియాలూ హుషారుగా ఉండవు. ఇతను బద్ధకంగా ఉంటాడు. సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉన్న వ్యక్తి జ్ఞానప్రధానంగా ఉంటే, రజోగుణం ప్రధానంగా ఉన్న వ్యక్తి కర్మప్రధానంగా ఉంటాడని చూశాము. ఈ రెండూ కాని వ్యక్తికి తమోగుణం ప్రధానంగా ఉన్నట్టు అర్థం.

2. **లింగమ్** – ఒక వ్యక్తిలో ఏ గుణం ఎక్కువగా ఉందో తెలుసుకునే మార్గాన్ని లింగం అంటారు.

జ్ఞానవృద్ధి – జ్ఞానప్రధానంగా ఉన్న వ్యక్తి ఎక్కువగా అంతర్ముఖుడు అవుతాడు. ఎందుకంటే జ్ఞానాన్ని పొందాలని తపించే మనస్సు ఎంతసేపూ జ్ఞానాన్వేషణలో ఉంటుంది. తను పొందిన జ్ఞానాన్ని విశ్లేషిస్తూ, ఆలోచిస్తూ, తార్కికంగా విచారణ చేస్తూ, వాటినుంచి కొత్త సిద్ధాంతాలను ఏర్పరుస్తూ ఉంటాడు. బుద్ధికి పదును పెడుతూ ఉంటాడు కాబట్టి అటువంటి వ్యక్తి నివృత్తి ప్రధానంగా ఉంటాడు. నివృత్తి అంటే బాహ్యప్రపంచంనుంచి విడిపోయి, అంతర్ముఖుడవటం.

కర్మవృద్ధి – రజోగుణం ప్రధానంగా ఉన్న వ్యక్తి ప్రవృత్తి ప్రధానంగా ఉంటాడు. అతను అంతర్ముఖుడయితే, ఇతను బహిర్ముఖంగా ఉంటాడు. అంతేకాదు, జ్ఞానం పొందాలనుకునే వ్యక్తి నిశ్శబ్దాన్ని కోరుకుంటాడు. అతను

ప్రశాంతంగా కూర్చుని విశ్లేషణ చెయ్యాలంటే వాతావరణంలో ప్రశాంతత, నిశ్శబ్దం ఉండాలి. కాని అదే నిశ్శబ్దాన్ని కొంచెం కూడా భరించలేడు రాజసికగుణం ఉన్న వ్యక్తి. అతనికి నిశ్శబ్దం చాలా భీకరంగా ఉంటుంది. ఒక్కడూ నిశ్శబ్ద వాతావరణంలో ఉండాల్సివస్తే, టీవీని హోరెత్తిపోయేలా పెట్టటమో లేదా ఎవరికో పనిగట్టుకుని ఫోనుచేసి మాట్లాడటమో చేస్తాడు. అంటే ఏదో ఒక రణగొణధ్వని ఉండాలి. అందువల్లనే కార్యక్రమాలను, ఉల్లాసంగా జరిగాయి అంటారు కాని నిశ్శబ్దంగా జరిగాయి అనరు. అంటే పని, నిశ్శబ్దం చెట్టాపట్టాలు వేసుకుని వెళ్ళలేవు. ఏదైనా కర్మ చెయ్యాలంటే, దానికి సంబంధించిన శబ్దం ఉండి తీరాలి.

ప్రమాదావృత్తి – తమోగుణంలో ఈ రెండూ ఉండవు. ప్రవృత్తీ ఉండదు, నివృత్తీ ఉండదు. జ్ఞానం పొందాలనే తపన ఉండదు, పనిచెయ్యాలనే హుషారు కూడా ఉండదు. నిరాసక్తిగా ఉంటారు.

3. **బంధన ప్రకారః** – బంధనం అంటే బంధకత్వం; ప్రకారః అంటే పద్ధతి. ఏ గుణం ఏ విధంగా బంధిస్తుందో చూద్దాము.

జ్ఞానసంగం – సత్త్వగుణ ప్రధాన మనస్సు ప్రశాంతతను కోరుకుంటుంది. ఆలోచించటానికి, విశ్లేషించుకోవటానికి, అధ్యయనం చెయ్యటానికి. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే జ్ఞానసముపార్జన చెయ్యటానికి ప్రశాంత వాతావరణం ఉండాలి. అటువంటప్పుడు ఏవైనా శబ్దాలు వినిపించినా, ఎవరైనా అనుకోని అతిథి వచ్చినా అతని మనస్సు కలత చెందుతుంది. అంటే అది దుఃఖమిశ్రితత్వం అవుతుంది. చుట్టూ పరిసరాలు అతనికి అనువుగా ఉన్నంత వరకూ సత్త్వగుణంలో ఉంటాడు.

వేదాంతబోధ నేర్చుకోవటం మొదలయ్యాక, ఏ శిష్యునికైనా వేదాంతంలోనే రమించాలనీ, ఇంకా ఇంకా నేర్చుకోవాలనీ ఉంటుంది. కాని ఇంట్లోని వాతావరణం అందుకు అనుకూలంగా ఉండదు. ఈ శబ్దాలు, ఆ పరిస్థితులు చాలా చిరాకు పుట్టిస్తాయి. ఒకవేళ అదృష్టం బాగుండి ఏ శబ్దాలూ లేకపోయినా, తీరా అధ్యయనం చేద్దామని కూర్చునేసరికి టిక్‌టిక్‌మంటూ గడియారం రొదచేస్తుంది లేదా కికికి అంటూ బల్లి సతాయిస్తుంది. అవి కూడా భరించలేడు అతను. అందువల్ల సత్త్వగుణ సంపన్నుడు కూడా బంధింపపడతాడు. తన చుట్టూ ఉన్న పరిస్థితులను తను మార్చలేడు కాబట్టి బాధపడతాడు.

తనకు అనువైన పరిస్థితులు లేకపోతే బాధపడతాడు. అంటే బంధకత్వం బాధిస్తుంది అతన్ని. అంతేకాదు, అతృప్తికరత్వం కూడా అనుభవిస్తాడు. అదెలా? అతనికి జ్ఞానతృష్ణ చాలా ఉంటుంది. జ్ఞానం పొందకపోతే తను పరిమితి ఉన్న జీవిగా భావిస్తాడు. అందువల్ల ఆ లోటును సరిదిద్దాలి అనుకుంటాడు. రాజసికగుణం ఉన్న వ్యక్తికి ఈ తపన ఉండదు, అందువల్ల ఈ పరిమితి భావన కూడా ఉండదు. సాత్త్వికగుణం ఉన్న వ్యక్తికి ఎంత నేర్చుకున్నా తృప్తితీరదు. ఇంకా ఇంకా నేర్చుకోవాలనే తపన మిగిలిపోతూనే ఉంటుంది. తను **సర్వజ్ఞుడు** అవాలి అనుకుంటాడు, కాని ఆశ్చర్యకరంగానూ, బాధాకరంగానూ తెలిసినదేమిటంటే, తను ఎంత నేర్చుకున్నా, అది పరిపూర్ణ జ్ఞానం కాదని. అందువల్ల పరిమితి భావన పోదు.

నిజానికి ఒక విషయంయొక్క లోతులు కొలిచినకొద్దీ మనకు తెలియనిది ఇంకా ఎంతో మిగిలిపోయిందని తెలుస్తుంది. అందువల్లనే ఏ రంగంలో చూసినా అంతకంతకూ దానిలో శాస్త్రజ్ఞులు పరిశోధనలు చేస్తూనే ఉన్నారు. దానికి అంతూపొంతూ ఉండటం లేదు. ఆ సబ్జెక్టుమీద పూర్తి ఏకాగ్రత చూపటానికి ఒక జీవితకాలం సరిపోదు. ఒక్క వైద్యరంగం తీసుకుంటేనే అందులోనే అనేక నిపుణులు ఉన్నారు. శరీరంలో ఒక్కొక్క భాగాన్ని ఒక్కొక్కరు చూస్తారు. ఛాతీనెప్పికి ఒకరు, గుండెనెప్పికి ఒకరు, చర్మవ్యాధికి ఒకరు, పంటినెప్పికి ఒకరు. చర్మవ్యాధితో డాక్టరు దగ్గరికి వెళితే, ఆ వ్యాధి కొంచెం లోపలికి వెళితే, ఇది నా రంగం కాదు, వేరే వైద్యుని దగ్గరకు వెళ్ళండి అంటాడు.

'నిపుణుడు అంటే చాలా తక్కువ అంశాల గురించి చాలా లోతుగా తెలిసినవాడు,' అన్నారు ఒక మేధావి. అందువల్ల ఎంత నేర్చుకున్నా, ఆ రంగంలో అతను సర్వజ్ఞుడు కాలేడు. అందువల్ల అతన్ని కూడా సంసారం బంధిస్తుంది. ఇటువంటి బంధాన్ని జ్ఞానసంగం అంటారు.

కర్మసంగం – రాజసికగుణం ప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తి దీనికి భిన్నంగా ఉంటాడని చూశాము కదా. అతను నిశ్శబ్దాన్ని, ప్రశాంతతను ఒక్కక్షణం కూడా భరించలేడు. ఎవరూ మాట్లాడటానికి లేకపోతే, టీవీ గట్టిగా పెట్టేసి, పొరుగింటి వారి ప్రశాంతతకు భంగం కలిగిస్తాడు. అంటే ఇతను తన ఆనందంకోసం తోటివారిమీద ఆధారపడతాడు; వారు పక్కన లేకపోతే బాధపడతాడు. దీన్ని బంధకత్వం అంటారు. ఈ బంధకత్వంవల్ల జీవితంలో పైకి ఎదగలేడు. ఎక్కడైతే ఒకదానిమీద ఆధారపడటం అవుతుందో, అక్కడే బాధ వెన్నంటి ఉంటుంది.

రాజసికగుణం ఉన్న వ్యక్తి కూడా సంసారంలో బంధింపబడతాడు. కాకపోతే అతని బంధం వేరేగా ఉంటుంది. సాత్త్వికగుణం ఉన్న వ్యక్తిని జ్ఞానతృష్ణ బంధిస్తే, రాజసికగుణం ఉన్న వ్యక్తిని ఇంకా ఇంకా కర్మ చెయ్యాలనే తపన బాధిస్తుంది. ఒక్కక్షణం తీరిగ్గా కూర్చోలేడు. ఏదో చేసేయాలి; ఏదో సాధించేయాలి అనే తపన అతన్ని ఒక్కక్షణం కూడా ఆగనివ్వదు. అందమైన వాటిని ఆగి చూసి ఆస్వాదించే తీరిక ఉండదు.

ది ఉడ్స్ ఆర్ డార్క్ డీప్ అండ్ లవ్లీ
బట్ ఐ హేవ్ ప్రామిసెస్ టు కీప్
అండ్ మైల్స్ టు గో బిఫోర్ ఐ స్లీప్
అండ్ మైల్స్ టు గో బిఫోర్ ఐ స్లీప్ – రాబర్ట్ ఫ్రాస్ట్

అందమైన అడవిలో వెళుతున్న ఒక వ్యక్తి, ఒక్కక్షణం ఆగి ఆ అందాన్ని ఆస్వాదిస్తాడు. కాని వెంటనే అతని కర్తవ్యం అతని వెన్నుతట్టుతుంది. ఈ అడవి అందంగా, అద్భుతంగా ఉంది నిజమే కాని నేను నెరవేర్చాల్సిన బాధ్యతలు ఎన్నో ఉన్నాయి, నేను ప్రయాణించాల్సిన దూరమెంతో ఉంది అంటాడు. ప్రయాణించాల్సిన దూరం అంటే చెయ్యాల్సిన పనులు ఎన్నో ఉన్నాయి అని అర్థం. అందువల్ల అతను ఒక్కక్షణం కూడా ఖాళీగా కూర్చోడు; ఇతన్ని **వర్క్‌హాలిక్** అంటారు. ఇటువంటి బంధాన్ని కర్మసంగం అంటారు.

ప్రమాదసంగం – తామసికగుణం ఉన్న వ్యక్తి నిర్లక్ష్యంగా ఉంటాడు. తనకు కలిగిన మానవజన్మ ఎంత దుర్లభమైనదో తెలుసుకోడు. ఈ నిర్లక్ష్యాన్ని ప్రమాదసంగం అంటారు.

4. **గతిః** – ఈ గుణాలు ఉన్న జీవులు మరణించాక ఏ లోకాలకు వెళతారో చూద్దాము. దీన్ని మరణానంతర ప్రయాణం అంటారు.

ఊర్ధ్వగతి – సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉన్న వ్యక్తి ఊర్ధ్వలోకాలకు వెళతాడు.
మధ్యమగతి – రజోగుణం ప్రధానంగా ఉన్న వ్యక్తి భూలోకంలో పుడతాడు.
అధోగతి – తామసికగుణం ప్రధానంగా ఉన్న వ్యక్తి అధోలోకాలకు వెళతాడు.

5. **ఫలం** – గతి అంటే మరణించాక అతను వెళ్ళే లోకం. ఫలం అంటే జీవించి ఉండగానే అతను పొందే ఫలితం. సత్త్వగుణం ఉన్న వ్యక్తి పుణ్యం, జ్ఞానం పొందుతాడు; రజోగుణం ఉన్న వ్యక్తి దుఃఖం, లోభంలో పడిపోతాడు; తమోగుణం ఉన్న వ్యక్తి అజ్ఞానం, మోహంలో పడిపోతాడు.

సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉన్న వ్యక్తి ఇంద్రియాలు చురుకుగా ఉంటాయి కాబట్టి అంతులేని జ్ఞానసంపదను పొందుతాడు; రజోగుణం ప్రధానంగా ఉన్న వ్యక్తికి లోభం ఏర్పడుతుంది. అందువల్ల కర్మవృద్ధి జరిగినా, దుఃఖం కలుగుతుంది. తమోగుణం ప్రధానంగా ఉన్న వ్యక్తి ప్రమాద (అశ్రద్ధ), మోహాల్లో పడతాడు. దేనిమీదా శ్రద్ధ ఉండదు కాబట్టి అజ్ఞానం పోదు.

ఈ విధంగా ఈ మూడుగుణాలు మనిషిని పట్టి బంధించివేస్తాయి. కాని కృష్ణపరమాత్మ, ఏ మనిషియొక్క అహంకారం కూడా ఈ గుణాలను తప్పించుకోలేదు అంటున్నాడు. కాకపోతే, ఒక్కొక్కరిలో ఒక్కొక్క గుణం ఎక్కువగా ఉంటుంది. అది ఏ గుణప్రధానమైనా కూడా, మూడూ మనిషిని సంసారంలో కట్టిపడేస్తాయి. చిన్న భేదం ఏమిటంటే, అది ఎటువంటి సంసారం అనేది అతనికున్న బంధాన్నిబట్టి ఉంటుంది.

సత్త్వగుణం బంగారుసంకెళ్ళతో కట్టివేస్తే, రాజసికగుణం వెండిసంకెళ్ళతో కట్టివేస్తే, తామసికగుణం ఇనపసంకెళ్ళతో కట్టివేస్తుంది. ఏదైనా బంధం బంధమే. కొన్ని ఆచారాల్లో రాజవంశానికి చెందిన వ్యక్తి ఏదైనా నేరం చేస్తే, అతని తల నరకాల్సి వస్తే, అతని తలను బంగారుకత్తితో నరుకుతారు. తల నరకటమంటూ అయ్యాక అది బంగారు కత్తి అయితేనేం, మామూలు కత్తి అయితేనేం? అందువల్ల ఏ గుణంలో ఉన్నా కూడా, వాటికి అతీతంగా ఎదిగి, గుణాతీతునిగా ఎదగాలి. అంటే తన సాక్షి అంశలో నిలబడగలగాలి.

కాని గుణాతీతునిగా ఎదగాలంటే, ఈ మూడు గుణాలనూ వాడి, వాటికి అతీతంగా ఎదగాలి. పోల్‌వాల్టర్ ఉదాహరణ చూశాము ఇంతకుముందు. అతను కర్రను వాడి, సరియైన సమయంలో వదిలివేసినట్టుగా, ఈ గుణాలను వాడి, వాటికి అతీతంగా ఎదగాలి. నిజానికి మనకు ఈ మూడు గుణాలు ఉండాలి. ఎంతసేపూ సత్త్వగుణమో, రజోగుణమో ఉంటే జ్ఞానం వెంట పరుగులు తీయటమో, కర్మల్లో కూరుకుపోవటమో చేస్తాము తప్పితే నిద్రపోము. మనకు నిద్రకూడా చాలా అవసరం. అది తమోగుణంవల్ల వస్తుంది. అందువల్ల తమోగుణం వాడి, విశ్రాంతి తీసుకోవాలి; రజోగుణం వాడి కర్మ చెయ్యాలి; సత్త్వగుణం వాడి జ్ఞానానికి రావాలి.

మనం గీతాబోధకు వెళితే, మనలో తమోగుణం ఎక్కువగా ఉంటే, బోధలో హాయిగా నిద్రపోతాము. రజోగుణం ఎక్కువగా ఉంటే క్షణం కుదురుగా కూర్చోము. ఎవరెవరు వచ్చారు, ఏం చేస్తున్నారు, ఎంతమంది

కునుకు తీస్తున్నారు అని చూస్తాము. అందువల్ల తమోగుణం ఉన్నా వినలేము, రజోగుణం ఉన్నా నేర్చుకోలేము. ఏకాగ్రత ఉన్న మనస్సుతోనే బోధను జీర్ణించుకోగలము. అది సత్త్వగుణంవల్లనే సాధ్యం. సత్త్వగుణం ఉంటే జ్ఞానం పొందుతాము. ఏమిటా జ్ఞానం? మనలో అహంకారం+సాక్షి ఉన్నాయని, మనం తక్కువస్థాయికి చెందిన అహంకారం కాదనీ, మనం ఉన్నతస్థాయికి చెందిన సాక్షి అనీ తెలుసుకుంటాము. అహంకారం మిథ్య అనీ, సాక్షి సత్యం అనీ నేర్చుకుంటాము.

అహం గుణాతీతసాక్షి అస్మి

ఈ విధంగా మనం ఈ మూడుగుణాలయొక్క లక్షణం, బంధం, లింగం, గతి, ఫలాల గురించి నేర్చుకుని, వాటి బంధంనుంచి తెలివిగా బయటపడి వాటి ఫలం పొందగలగాలి. ఫలం గుణాతీతునిగా ఎదగటం, అంటే సంసారంనుంచి మోక్షం పొందటం.

ఇక్కడితో త్రైగుణ్య విశ్లేషణ – ఒక విహంగవీక్షణం ముగిసింది. ఈ నేపథ్యంతో శ్లోకాలలోకి అడుగుపెడదాము.

శ్లో. 5 **సత్త్వం రజస్తమ ఇతి గుణాః ప్రకృతిసంభవాః ।**
నిబధ్నంతి మహాబాహో దేహే దేహినమవ్యయమ్ ॥
సత్త్వమ్, రజః, తమః, ఇతి, గుణాః, ప్రకృతిసంభవాః,
నిబధ్నంతి, మహాబాహో, దేహే, దేహినమ్, అవ్యయమ్ ॥

మహాబాహో!	= ఓ అర్జునా!	గుణాః	= మూడు గుణములు
సత్త్వమ్	= సత్త్వగుణము	అవ్యయమ్	= వినాశరహితుడైన
రజః	= రజోగుణము	దేహినమ్	= జీవాత్మను
తమః, ఇతి	= తమోగుణము, అను	దేహే	= శరీరమునందు
ప్రకృతిసంభవాః	= ప్రకృతినుంచి పుట్టిన	నిబధ్నంతి	= బంధించుచున్నవి

హే మహా–బాహో! సత్త్వమ్ రజః తమః ఇతి గుణాః ప్రకృతి–సమ్భవాః
(సన్తి, తే) దేహే అవ్యయమ్ దేహినమ్ నిబధ్నన్తి ॥

తా: ఓ అర్జునా! సత్త్వగుణము, రజోగుణము, తమోగుణము అను ప్రకృతినుంచి పుట్టిన మూడు గుణములు వినాశరహితుడైన జీవాత్మను శరీరమునందు బంధించుచున్నవి.

ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ ఈ మూడుగుణాలనూ పరిచయం చేస్తున్నాడు.

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి గుణాః ప్రకృతిసంభవాః – ప్రకృతిలో ఉన్న మూడు గుణాలు మనిషికి కూడా వచ్చాయి. అవి సత్త్వగుణం, రజోగుణం, తమోగుణం.

దేహే దేహినమవ్యయమ్ – దేహి అంటే అహంకార ప్రధానజీవి. ఆ మూడు గుణాలు అహంకార ప్రధానజీవిలో భిన్న స్థాయిల్లో ఉన్నాయి.

నిబధ్నంతి – అవి భిన్నస్థాయిల్లో మనిషిని బంధిస్తాయి.

శ్లో. 6 **తత్ర సత్త్వం నిర్మలత్వాత్ ప్రకాశకమనామయమ్ ।**
సుఖసంగేన బధ్నాతి జ్ఞానసంగేన చానఘ ॥
తత్ర, సత్త్వమ్, నిర్మలత్వాత్, ప్రకాశకమ్, అనామయమ్,
సుఖసంగేన, బధ్నాతి, జ్ఞానసంగేన, చ, అనఘ ॥

అనఘ!	= ఓ పాపరహితుడా!	సుఖసంగేన	= సుఖసాంగత్యముతో
తత్ర	= ఈ మూడు గుణములందు	చ	= ఇంకా
సత్త్వమ్	= సత్త్వగుణము	జ్ఞానసంగేన	= జ్ఞానాభిమానమువల్ల
నిర్మలత్వాత్	= నిర్మలమగుటవల్ల	బధ్నాతి	= జీవుని బంధించును
ప్రకాశకమ్	= జ్ఞానమును ఇచ్చునది		
అనామయమ్	= ఇంకా వికారరహితమైనది		

హే అనఘ! తత్ర అనామయమ్ ప్రకాశకమ్ సత్త్వమ్ నిర్మలత్వాత్
(ఆత్మానం) సుఖ–సఙ్గేన జ్ఞాన–సఙ్గేన చ బధ్నాతి ॥

తా: ఓ పాపరహితుడా! ఈ మూడు గుణములందు సత్త్వగుణము నిర్మలమగుటవల్ల జ్ఞానమును ఇచ్చునది, ఇంకా వికారరహితమైనది. కాని అది సుఖసాంగత్యముతో ఇంకా జ్ఞానాభిమానమువల్ల జీవుని బంధించును.

ఎ) **లక్షణమ్, బంధన ప్రకారః – శ్లోకాలు 6–9**

ఇప్పుడు మనం చూసిన ఐదు అంశాలను ఒక్కొక్కటిగా చర్చిస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ శ్లోకంనుంచి మూడు శ్లోకాల్లో లక్షణం, బంధన ప్రకారః అంశాలను చెప్పబోతున్నాడు. అంటే ఆరవమంత్రంలో సత్త్వలక్షణం, సత్త్వ బంధన ప్రకారం; ఏడవమంత్రంలో రజోలక్షణం, రజోబంధన ప్రకారం; ఎనిమిదవ శ్లోకంలో తమోలక్షణం, తమోబంధన ప్రకారం వివరించబోతున్నాడు.

తత్ర – ఈ మూడు గుణాలలో. దేనియొక్క మూడు గుణాలు? అహంకారమా, సాక్షా? సాక్షి గుణాతీతం. అందువల్ల అహంకారంయొక్క మూడు గుణాలు.

సత్త్వం నిర్మలత్వాత్ – సత్త్వం అంటే సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉన్న వ్యక్తి. నిర్మలత్వాత్ అంటే అతని మనస్సు నిర్మలంగా ఉంటుంది. దాన్ని శుద్ధసత్త్వం లేదా నిర్మలసత్త్వం అంటారు. నిర్మలసత్త్వం అంటే ఏమిటి? సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉంటే, తక్కిన రెండు గుణాలూ అతన్ని కలుషితం చెయ్యలేవు. రజోగుణం లేదా తమోగుణం కలుషితం చేస్తే దాన్ని మలినసత్త్వం అంటారు.

ప్రకాశకమ్ – సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉంటే, తక్కిన రెండు గుణాలు మలినం చెయ్యలేవు కాబట్టి, అది ప్రకాశవంతంగా ఉంటుంది.

తమోగుణం బద్ధకానికి, అజ్ఞానానికి, చీకటికి పెట్టింది పేరు. అటువంటి తమోగుణం ఒకవేళ సత్త్వగుణాన్ని మలినం చేస్తే, మనస్సు అల్లకల్లోలంగా ఉంటుంది. ఎలాగైతే నీటిలో దుమ్మూ, ధూళి చేరితే అది మురికిగా ఉంటుందో, అలాగే తమోగుణం సత్త్వగుణాన్ని ప్రభావితం చేస్తే, మనస్సు నిర్మలంగా ఉండదు. అదే మనస్సును తమోగుణం ప్రభావితం చెయ్యకపోతే స్ఫటికంలా మెరుస్తున్న నీరులా మనస్సు కూడా ప్రకాశవంతంగా ఉంటుంది. ఆలోచనల్లో స్పష్టత ఉంటుంది. అందువల్ల సత్త్వగుణం నిర్మలంగా ఉంది అంటే, దానిమీద తమోగుణం ప్రభావం లేదని అర్థం. అందువల్ల ప్రకాశాత్మకం. అతను స్పష్టంగా ఆలోచించగలడు. అందువల్లనే ఇంగ్లీషులో హి ఈజ్ ఎ బ్రైట్ బాయ్ అంటారు. బ్రైట్ అంటే ఆలోచనలో స్పష్టత ఉంది అని అర్థం.

రజోగుణం ప్రభావం చూపితే, సత్త్వగుణం ఎలా ఉంటుంది? రజోగుణం ప్రధానంగా ఉన్న వ్యక్తి ఒక్కక్షణం కుదురుగా కూర్చోలేడని చూశాము. అతను ఎంతసేపూ పని, పని అంటూ పనిలో కూరుకుపోతాడు. అందువల్ల అతని మనస్సు కూడా ప్రశాంతంగా ఉండదు. అతని మనస్సు ఎంతసేపూ బాహ్యాముఖంగా పరుగులు తీస్తూ, అసహనంగా, ఊగిసలాడుతూ ఉంటుంది.

అనామయమ్ – ఇటువంటి రజోగుణం ప్రభావం చూపకపోతే, అప్పుడు ఆ సత్త్వగుణం అనామయంగా ఉంటుంది. ప్రకాశాత్మకం అంటే తమోగుణ ప్రభావం లేకపోవటం; అనామయం అంటే రజోగుణ ప్రభావం లేకపోవటం. అనామయం అంటే ఆందోళన లేని, ఒత్తిడి లేని, అసహనంగా లేని మనస్సు.

రజోగుణం కలుషితం చేస్తే, మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉండలేదు కాని సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉంటే, మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉంటుంది. అంటే ప్రశాంతంగా, నిర్మలంగా, స్పష్టంగా ఉంటుంది. అటువంటి ప్రకాశాత్మక మనస్సుకు జ్ఞానం పొందగలిగే శక్తి ఉంటుంది; పొందిన జ్ఞానాన్ని విశ్లేషించే శక్తి ఉంటుంది; పొందిన జ్ఞానాన్ని మననం చేసుకునే శక్తి ఉంటుంది; పొందిన జ్ఞానాన్ని జీర్ణించుకునే శక్తి ఉంటుంది.

లక్షణమ్ – ప్రకాశాత్మకము –మనస్సు ప్రకాశవంతంగా ఉంటుంది.

ఇంత అద్భుతంగా పనిచేస్తే, సత్త్వగుణం బంధకత్వాన్ని పెంచుతుందని ఎలా అంటారు? సత్త్వగుణం ఒక వ్యక్తిని ఎలా బంధిస్తుంది?

సుఖసంగేన బధ్నాతి – సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉన్న వ్యక్తి ఏకాంతం కోరుకుంటాడు. అది దొరక్కపోతే బాధపడతాడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సత్త్వగుణ ప్రధాన మనస్సు ఎంతసేపూ ప్రశాంతతను కోరుకుంటుంది; ఏకాంతాన్ని కోరుకుంటుంది; శబ్దకాలుష్యంనుంచి దూరంగా ఉండాలని కోరుకుంటుంది. ఏకాంతం కోరుకుంటే తప్పేమిటి? బాహ్యప్రపంచాన్ని మనము ఎన్నడూ అదుపులో పెట్టలేము. మనం ఏకాంతానికి అలవాటుపడిపోతే, ఏమాత్రం ఏకాంతం దొరక్కపోయినా చిరాకుపడిపోతాము. అంటే మనం ఏకాంతంమీద బంధం పెంచుకుంటాము. కాని మన ఇంటి వాతావరణం అందుకు దోహదపడదు. అప్పుడు చాలా చిరాకు వచ్చేస్తుంది. కాసేపు కూడా నన్ను ప్రశాంతంగా ఉండనివ్వరా అని ఇంట్లోవారిమీద చిందులు తొక్కుతాము. అవిరామరంగా మోగే ఫోను, కాలింగ్‌బెల్, టీవీ

రొదలేకాక, ఇరుగుపొరుగులనుంచి వచ్చే శబ్దాలు కూడా ఎక్కువే ఉంటాయి. అలాంటి పరిస్థితుల్లో ఏకాంతం కోరటం అత్యాశే అవుతుంది.

అదే జ్ఞాని విషయం తీసుకుంటే, అతను తనకు ఆనందం కలిగించే ప్రశాంతతకోసమో, ఏకాంతంకోసమో దేనిమీదా ఆధారపడడు. ఆధారపడటం అంటూ అయితే అది బంధకత్వానికి దారితీస్తుంది. సత్త్వగుణం చూపే బంధకత్వం ఉన్నతమైనదే అయినా కూడా ఎప్పటికైనా బంధకత్వం బంధకత్వమే. అందువల్ల సుఖసంగేన అంటే సత్త్వగుణ అహంకారం ఏకాంతం కోరుకుంటుంది; అది బంధకత్వానికి దారితీస్తుంది. మనదేశంలో ఏ మారుమూల ప్రాంతానికి వెళ్ళినా సందడిని తప్పించుకోలేరు. ప్రశాంతతకోసం ఆలయానికి వెళ్ళినా కూడా, ఆలయాల్లో పెద్ద రొదతో ఏవో పాటలు పెట్టేస్తారు. అందువల్ల సుఖసంగం ఒక బంధం.

జ్ఞానసంగేన చ అనఘ – సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉన్న మనస్సుకు జ్ఞానతృష్ణ ఉంటుందని చూశాము. అటువంటి మనస్సు అంతర్ముఖంగా ఉంటుంది. రాజసికగుణం ప్రధానంగా ఉన్న మనస్సుకు కర్మ చెయ్యాలనే తపన ఉంటుంది. అందువల్ల అతని మనస్సు కర్మేంద్రియ ప్రధానంగా ఉంటే, సత్త్వగుణం ఉన్న మనస్సు జ్ఞానేంద్రియ ప్రధానంగా ఉంటుంది. ఇద్దరికీ తపన ఉంటుంది. సత్త్వగుణం ఉన్న వ్యక్తికి ఇంకా ఇంకా జ్ఞానం పొందాలనే తపన ఉంటే, రజోగుణం ఉన్న వ్యక్తికి ఇంకా ఇంకా కర్మ చెయ్యాలనే తపన ఉంటుంది. ఎంత ధనం సంపాదించినా ఎలా తృప్తితీరదో, అలా సత్త్వగుణం ఉన్న వ్యక్తికి ఎంత జ్ఞానం సంపాదించినా తృప్తితీరదు. ఆ విధంగా ఇద్దరూ అతృప్తికరత్వంతో బాధపడతారు. ఒకరిది బాహ్యంగా ఉన్న ఐశ్వర్యం, ఇంకొకరిది అంతర్గత ఐశ్వర్యం.

ఇక్కడ ఒక విషయం గమనించాలి. జ్ఞానం అంటే ఆత్మజ్ఞానం కాదు. అది అపరావిద్య లేదా లౌకికవిద్య. అందువల్ల అతను బుద్ధిపరంగా సంసారబాధను అనుభవిస్తాడు. ఏదో వైజ్ఞానిక సూత్రాలను కనుగొనాలని జీవితమంతా ఆరాటపడతాడు, అది తీరకుండానే తనువు చాలిస్తాడు. ఆ విధంగా జ్ఞానం బంధిస్తుంది.

అనఘ – కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుణ్ణి అనఘ అని సంబోధిస్తున్నాడు. పరోక్షంగా నీకు శుద్ధ అంతఃకరణ ఉంది అంటున్నాడు. ఎందుకు? అతను జ్ఞానం కోరాడు.

శిష్యస్తేఽహం శాధి మాం త్వాం ప్రపన్నమ్ – 2.7

ఈ శ్లోకంలో సత్త్వగుణం గురించి చూశాము. మొదటిపాదంలో సత్త్వలక్షణమూ, రెండవపాదంలో బంధన ప్రకారమూ ఇవ్వబడ్డాయి.

లక్షణమ్	**– ప్రకాశాత్మకము**	**– మనస్సు ప్రకాశవంతంగా ఉంటుంది.**
బంధన ప్రకారః	**– జ్ఞానసంగము**	**– జ్ఞానతృష్ణ ఉంటుంది.**

శ్లో. 7 **రజో రాగాత్మకం విద్ధి తృష్ణాసంగసముద్భవమ్ ।**
తన్నిబధ్నాతి కౌంతేయ కర్మసంగేన దేహినమ్ ॥

రజః, రాగాత్మకమ్, విద్ధి, తృష్ణాసంగసముద్భవమ్,
తత్, నిబధ్నాతి, కౌంతేయ కర్మసంగేన, దేహినమ్ ॥

కౌంతేయ!	= ఓ అర్జునా!	తత్	= ఆ రజోగుణము
రాగాత్మకమ్	= రాగాత్మకమైన	దేహినమ్	= జీవాత్మను
రజః	= రజోగుణము	కర్మసంగేన	= కర్మలు, వాటి ఫలముల సాంగత్యముతో
తృష్ణాసంగ సముద్భవమ్	= కామము, ఆసక్తులనుంచి పుట్టినదని	నిబధ్నాతి	= బంధించును
విద్ధి	= తెలుసుకొనుము		

హే కౌన్తేయ! రాగ–ఆత్మకమ్ రజః తృష్ణా–సఙ్గ–సముద్భవమ్ విద్ధి ।
తత్ దేహినమ్ కర్మ–సఙ్గేన నిబధ్నాతి ॥

తా: ఓ అర్జునా! రాగాత్మకమైన రజోగుణము, కామము, ఆసక్తులనుంచి పుట్టినదని తెలుసుకొనుము. ఆ రజోగుణము జీవాత్మను కర్మలు, వాటి ఫలముల సాంగత్యముతో బంధించును.

ఈ శ్లోకంలో రజోగుణ లక్షణం, రజోగుణ బంధన ప్రకారః చూస్తాము.

రజో రాగాత్మకం విద్ధి – రజోగుణంలో భావోద్రేకాలు, అనుబంధాలు ఎక్కువగా ఉంటాయి. రాజసికగుణం ఉన్న వ్యక్తి ఎంతసేపూ బహిర్ముఖంగా ఉంటాడు. అతను తన చుట్టూ ఉన్న పరిసరాలతో, మనుష్యులతో అనుబంధాన్ని పెంచుకుంటాడు. ఇది సత్త్వగుణానికి పూర్తిగా భిన్నంగా ఉంటుంది. సత్త్వగుణం నివృత్తి ప్రధానంగా ఉంటే, రజోగుణం ప్రవృత్తి ప్రధానంగా ఉంటుంది. సత్త్వగుణం ఏకాంతాన్ని కోరుకుంటే, రజోగుణం సందడిని కోరుకుంటుంది. అతను నలుగురిలోనూ కలివిడిగా ఉంటాడు. అటువంటి వ్యక్తిని తీసుకెళ్ళి ఒక గదిలో ఒంటరిగా బంధించి చూడండి! అక్కడ అతను ఒక్కక్షణం కూడా ఉండలేడు. గది తలుపులు బద్దలుకొట్టుకుని అయినా సరే బయటకి వచ్చేస్తాడు. అదే సత్త్వగుణం ఉన్న వ్యక్తిని ఒంటరిగా గదిలో బంధించి చూడండి! అతను ఆ గదిలో ఉన్నట్టుగా కూడా మనకు తెలియదు. ఏ విధమైన శబ్దాలూ బయటకు రావు. అతను ఆ ప్రశాంతతను ఆస్వాదిస్తాడు.

రాగాత్మకంలో రాగం అంటే అనుబంధం, అనురాగం, బంధం. మనుష్యులకు కరుచుకుపోతారు. రజోగుణం ఉన్నవారు గది చాలా విశాలంగా ఉన్నాకూడా, ఎవరి దగ్గరకన్నా వెళ్ళి వారిని ఆనుకుని కూర్చుంటారు. పడుకునేటప్పుడు కూడా పక్కన ఎవరైనా ఉండాలి. ఎవరూ లేకపోతే దిండును కౌగలించుకుని పడుకుంటారు.

ఈ రెండు రకాల మనస్తత్వాల్లో ఏది మంచిది, ఏది చెడ్డది అని చర్చించబోవటం లేదు మనము. నిజం చెప్పాలంటే, మనం మోక్షం పొందాలంటే, మనలో ఈ రెండు గుణాలూ ఉండాలి. కర్మయోగం పాటించాలంటే, అందులోనూ పంచమహాయజ్ఞాలు చెయ్యాలంటే వాటికి కర్మలు చెయ్యాలి; కర్మలు చెయ్యాలంటే రజోగుణం ఉండాలి; వేదాంతం అధ్యయనం చెయ్యాలంటే సత్త్వగుణం ఉండాలి. అందువల్ల ఒక గుణం మంచిదని చెప్పి, ఇంకొకగుణం చెడ్డదని కొట్టిపారేయలేము. దేని స్థానం, దేని ప్రాముఖ్యత దానికే ఉంది. మనం చెయ్యాల్సిన సాధనలను చూస్తే, ఒక్కోదశలో ఒక్కోగుణం అవసరం ఉంటుంది. అందువల్ల రజోగుణం రాగాత్మకం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

తృష్ణాసంగసముద్భవమ్ – తృష్ణ అంటే కామం లేదా కోరిక. బాహ్యవస్తువులమీద కోరిక; అనేక వస్తువులమీద కోరిక; అనేకమైన మనుష్యులతో అనుబంధం పెంచుకోవాలనే కోరిక. రజోగుణం ఉన్న వ్యక్తి బహిర్ముఖంగా ఉంటాడు కాబట్టి, ఉల్లాసంతో చిందులు వేస్తుంటాడు కాబట్టి, అతనికి జీవితంమీద ఎన్నో ఆశలు, కోరికలు ఉంటాయి. ఎంతసేపూ ఏదో ఒక లక్ష్యం సాధించాలనే తపన ఉంటుంది.

ఈ తపనను రెండు రకాలుగా విభజించవచ్చు. అతను వర్క్‌హోలిక్‌లాగా పనిచేస్తాడు కాని అది సకామకర్మ అవచ్చు, లేదా నిష్కామకర్మ అవచ్చు.

ఇతను తను కోరిన వస్తువులను పొందాక, వాటిమీద సంగత్వం పెంచుకుంటాడు. ఎప్పుడో పదవ తరగతి పరీక్ష రాయటానికి వాడిన పెన్నును కూడా భద్రంగా దాచుకుంటాడు. ఇప్పుడు అలాంటి పెన్నులు లేవు, దాన్ని ఇంకుపెన్ను అంటారు. అలాంటి పనికిరాని వస్తువులు ఎన్నింటినో దాచుకుంటాడు. అందువల్ల ఇతను పరిగ్రహ ప్రధానం అవుతాడు. పరిగ్రహం అంటే వస్తువులను దాచుకోవటం.

సత్త్వగుణం ప్రధానం ఉన్నవ్యక్తి అపరిగ్రహ ప్రధానం అవుతాడు. అంటే తన దగ్గరున్న వస్తువులను వదుల్చుకోవాలని చూస్తాడు. రజోగుణమున్నవాడు అన్నీ ప్రోగేయాలని చూస్తే, సత్త్వగుణమున్నవాడు అన్నీ వదుల్చుకోవాలని చూస్తాడు.

సముద్భవం అంటే మూలం. ఏది మూలం? కామానికి, బంధానికి మూలం రజోగుణం. లేని వస్తువులను పొందాలనుకుంటాడు. పొందిన వస్తువులమీద మమకారం పెంచుకుంటాడు. పొందిన వస్తువుమీద మమకారం ఎంతగా ఉంటుందంటే, ఆ వస్తువును అతను పొందాడా లేక వస్తువే అతన్ని పొందిందా అని మనం ఆశ్చర్యపడకతప్పదు! ఇది రజోగుణ నిర్వచనం.

లక్షణమ్ – రాగాత్మకము – బంధించే స్వభావం

ఈ రజోగుణం ఒక వ్యక్తిని ఎలా బంధిస్తుంది?

తత్ నిబధ్నాతి – రజోగుణం కూడా బంధిస్తుంది.

దేహినమ్ కర్మసంగేన – దేహినమ్ అంటే ఒకవ్యక్తిని; కర్మసంగేన అంటే కర్మచేత బంధింపబడతాడు. అతనికి ఎంతసేపూ కర్మ చేయాలనే తపన ఉంటుంది. ఇది బంధన ప్రకారం.

కర్మ చెయ్యాలి కదా, కర్మను ఎలా తప్పించుకోగలమని సందేహం రావచ్చు.

నిజమే, కర్మయోగాన్ని చిత్తశుద్ధి పొందటానికి వాడాలి. కర్మయోగం పాటించాలంటే కర్మలు చెయ్యకతప్పదు. కాని వేదాంతం కర్మ ఒక స్థాయివరకే అవసరం అంటుంది. కర్మయోగం పాటించి, జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తిని పొంది, జ్ఞానయోగానికి రావాలి. కర్మయోగంనుంచి జ్ఞానయోగానికి రావాలి, కాని వచ్చిన చిక్కేమిటంటే రజోగుణం ప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తి ఎన్నటికీ జ్ఞానయోగానికి రాలేడు. అతను నిరంతరం కర్మ, కర్మ, కర్మ అంటూ కర్మల్లో కూరుకుపోతాడు. చివరికి జ్ఞానయోగానికి రాకుండానే మరణిస్తాడు. అందువల్ల రజోగుణం ఉన్న వ్యక్తిని కర్మ బంధిస్తుంది.

లక్షణమ్	**– రాగాత్మకము**	**– బంధించే స్వభావం**
బంధన ప్రకారః	**– కర్మసంగము**	**– కర్మ చేయాలనే తపన**

శ్లో. 8 **తమస్త్వజ్ఞానజం విద్ధి మోహనం సర్వదేహినామ్ ।**
ప్రమాదాలస్యనిద్రాభిః తన్నిబధ్నాతి భారత ॥

తమః, తు, అజ్ఞానజమ్, విద్ధి, మోహనమ్, సర్వదేహినామ్,
ప్రమాదాలస్యనిద్రాభిః తత్, నిబధ్నాతి భారత ॥

భారత!	= ఓ అర్జునా!	విద్ధి	= తెలిసికొనుము
సర్వదేహినామ్	= దేహాభిమానము గలవారినందఱిని	తత్	= ఆ తమోగుణము
మోహనమ్	= మోహింపజేయు	(దేహినామ్)	= (జీవాత్మను)
తమః, తు	= తమోగుణమయితే	ప్రమాద ఆలస్య నిద్రాభిః	= నిర్లక్ష్యం, నిద్రాదులతో
అజ్ఞానజమ్	= అజ్ఞానమునుండి ఉత్పన్నమైనదానినిగా	నిబధ్నాతి	= బంధించును

హే భారత! తమః తు సర్వ–దేహినామ్ మోహనమ్ అజ్ఞానజమ్ విద్ధి ।
తత్ (దేహినామ్) ప్రమాద–ఆలస్య–నిద్రాభిః నిబధ్నాతి ॥

తా: ఓ అర్జునా! దేహాభిమానము గలవారినందఱిని మోహింపజేయు తమోగుణమయితే, అజ్ఞానమునుండి ఉత్పన్నమైనదానినిగా తెలిసికొనుము. ఆ తమోగుణము జీవాత్మను నిర్లక్ష్యం, నిద్రాదులతో బంధించును.

ఈ శ్లోకంలో తమోగుణ లక్షణం, తమోగుణ బంధన ప్రకారం చూస్తాము.

తమః తు అజ్ఞానజం విద్ధి – తమోగుణం అజ్ఞానంనుంచి పుట్టింది అని తెలుసుకో అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇక్కడ అజ్ఞానం అంటే ప్రకృతి. ప్రకృతి త్రిగుణాత్మకమనీ, ప్రకృతినుంచి సృష్టి జరిగిందనీ, సృష్టిలోని ప్రతి వస్తువులోనూ ఈ మూడు గుణాలు ఉంటాయనీ చూశాము. ఏమిటా గుణాలు? సత్త్వ, రజ, తమోగుణాలు. ఆ విధంగా తమోగుణం కూడా ప్రకృతినుంచే ఉత్పన్నమయింది కాబట్టి తమోగుణాన్ని తప్పించుకోలేము.

మరి సమస్య ఏమిటి? తమోగుణం ప్రధానంగా ఉన్న మనస్సు ఉంటే వచ్చే సమస్య ఏమిటో విశ్లేషిస్తున్నాడు. నిద్రపోవటం సమస్య కాదు; కాని నిద్రపోతూనే ఉండటం సమస్య. అందరూ నిద్రపోవాలి కూడా. నిజానికి నిద్రపట్టకపోతే అది ఒక సమస్య. అందువల్ల తమోగుణాన్ని పూర్తిగా ఖండించటం లేదు, కాని దానిలోనే ఎప్పుడూ ఉండకూడదు అంటున్నాము. అలా ఉంటే ఏమిటి సమస్య?

ఈ తమోగుణం సత్త్వ, రజోగుణాలను అణగద్రొక్కివేస్తుంది. ఎప్పుడైతే సత్త్వగుణం అణగద్రొక్కబడుతుందో, అప్పుడే అతని ఆలోచనలో స్పష్టత ఉండదు. దానివల్ల అసలు ఈ జీవిత లక్ష్యమేమిటో కూడా ఆలోచించడు. ఎంతో దుర్లభమైన మనుష్యజన్మ దొరికింది అనుకోడు; కాలం విలువ తెలుసుకోడు; యవ్వనం విలువ తెలుసుకోడు. అన్నిటికీ ఒకటే మూలకారణం – ఆలోచనలో స్పష్టత లేకపోవటం.

మోహనం సర్వదేహినామ్ – సర్వదేహినామ్ అంటే తమోగుణం ఉన్నవారికందరికీ; మోహనం – మోహం ఉంటుంది. మోహనం అంటే ఇక్కడ మోహనరాగం కాదు; మోహనం అంటే మోహం, స్పష్టమైన ఆలోచన లేకపోవటం; సరియైన లక్ష్యం లేకపోవటం. ఉన్నా ఏది ముఖ్యలక్ష్యమో తెలియకపోవటం. ఏదో గుడ్డిగా జీవితాన్ని గడిపేయటం. ధనం ప్రాముఖ్యత తెలియదు; ఆరోగ్యం విలువ తెలియదు; జ్ఞానం గొప్పదనం తెలియదు. వేటిమీదా సరియైన అవగాహన ఉండదు. అందువల్ల తమోగుణం నిర్వచనం మోహనాత్మకం.

లక్షణమ్ – మోహనాత్మకము – స్పష్టమైన ఆలోచన లేకపోవటం

వారంతట వారికి స్పష్టమైన ఆలోచన లేకపోయినా, ఎవరైనా వారికి సహాయపడటానికి ప్రయత్నించినా, అది అందుకోరు. అందుకోకపోయినా ఫర్వాలేదు, వారు ఎంత శక్తివంతంగా ఉంటారంటే, వారి అయోమయాన్ని సలహా ఇవ్వటానికి వచ్చిన వ్యక్తికి విజయవంతంగా అందజేస్తారు. అందువల్ల అలాంటివారి విషయంలో మనమేమీ చెయ్యలేము. చేతులెత్తి భగవంతుణ్ణి ప్రార్థించటం తప్ప.

మామూలుగా ఈ మోహం చిన్నపిల్లల్లో ఉంటుంది. వారు చదువును నిర్లక్ష్యం చేస్తారు. బాగా చదివి వృద్ధిలోకి రావాలని ఆ వయస్సులో తెలియదు, ఇంకొకరు చెపితే వినరు. తల్లులు బెంగ పెట్టేసుకుంటారు. 'ఆడపిల్లలు చక్కగా చదువుకుని పి.హెచ్.డీ.లు చేసేస్తున్నారు, మా అబ్బాయేమో పదవ తరగతి కూడా గట్టెక్కేలా లేదు. ఇలా అయితే అతనికి చదువు అబ్బుతుందా, మంచి ఉద్యోగం వస్తుందా, మంచి సంబంధం వస్తుందా?' అని వాపోతుంటారు. చిన్నపిల్లలకు ఆలోచనలో స్పష్టత లేకపోయినా ఫర్వాలేదు. ఈ తమోగుణాన్ని పెద్దల్లో కూడా చూస్తాము. అక్కడ వస్తుంది సమస్య.

ఈ తమోగుణం ఒక వ్యక్తిని ఎలా బంధిస్తుంది?

ప్రమాదాలస్యనిద్రాభిః తన్నిబధ్నాతి – ప్రమాద అంటే నిర్లక్ష్యం; మానవ శరీరాన్ని సద్వినియోగం చేయని నిర్లక్ష్యం.

లబ్ధ్వా కథంచిత్ నరజన్మ దుర్లభమ్

మనిషిజన్మ పొందటం చాలా కష్టం. అందులోనూ ఇలాంటి వైదిక సంప్రదాయంలో పుట్టటం ఇంకా అరుదైన అవకాశం. వేదం మనిషికి దిశానిర్దేశం చేస్తుంది; అటువంటి అద్భుతమైన అవకాశాన్ని వదులుకుంటున్నాడు తమోగుణం ఉన్నవ్యక్తి. ఈ జన్మ కాకపోతే వచ్చే జన్మలో చూసుకుందాంలే అనటానికి వీలులేదు. ఎందుకంటే వచ్చే జన్మలో మనిషిగా పుడతాడో, ఇంకా హీనజన్మ పొందుతాడో తెలియదు. ఈ మాటలు జ్ఞానమార్గానికి వచ్చిన మీకు వర్తించవు. మీరు మోక్షాన్ని పొందారు. ఇవి తమోగుణం ఉన్న వ్యక్తిని ఉద్దేశించి చెప్పబడినవి.

ప్రమాద అంటే మనకు తెలిసిన ప్రమాదం కాదు; ప్రమాదం అంటే నిర్లక్ష్యం; పట్టించుకోకపోవటం; ఆలస్యం అంటే బద్ధకం; నిద్రాభిః అంటే నిద్ర మొదలైనవి. అందువల్ల ఈ వ్యక్తి ఎప్పుడూ నిద్రపోతూనో, నిద్రమత్తులోనో ఉంటాడు. అతనికి ఈ రెండు అవస్థలే తెలుసు. జాగ్రదావస్థ అని ఇంకొక అవస్థ ఉందనే తెలియదు. అయితే మంచినిద్రలో ఉంటాడు; లేదా నిద్రమత్తుతో జోగుతూ ఉంటాడు.

అటువంటి వ్యక్తికి ధ్యానం ఎన్నడూ సూచించకూడదు. అతనికి ధ్యానం గురించి చెబితే, హాయిగా కూర్చునే నిద్రపోతాడు. అందువల్ల తమోగుణం ప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తికి కర్మ చెయ్యమని చెప్పాలి.

తమోగుణం కూడా ఈ వ్యక్తిని బంధిస్తుంది. ఈ వ్యక్తి ఇటు పుణ్యమూ పొందదు, అటు పాపమూ పొందదు. ఆ విధంగా చూస్తే తమోగుణం కలిగివుండటం కూడా మంచిదే. అతనికి పుణ్యపాపాలు అంటవు. ఎందుకు అంటవు? ఏదైనా కర్మ చేస్తేనే కదా పుణ్యమైనా, పాపమైనా అంటటానికి. పుణ్యపాపాలు కర్మఫలాలు. ఈ జన్మలో చేసిన కర్మలకు ఫలితంగా ఆగామిఫలం వస్తుంది. అది పుణ్యమైనా కావచ్చు, పాపమైనా కావచ్చు. ఇతనికి ఏదీ అంటదు నిజమే కాని దాన్ని తలుచుకుని మురిసిపోకూడదు. ఎందుకు? అదేమైనా ఘనకార్యమా మురిసిపోవటానికి. జంతువులు కూడా కర్మలు చెయ్యవు కాబట్టి వాటికి కూడా పుణ్యపాపాలు అంటవు. అందువల్ల ఒకవ్యక్తి నాకు పుణ్యపాపాలు లేవు అంటే అతను జంతవులా జీవించాడని అర్థం. అందువల్ల బంధన ప్రకారం ప్రమాదసంగము.

లక్షణమ్	**– మోహనాత్మకము**	**– స్పష్టమైన ఆలోచన లేకపోవటం**
బంధన ప్రకారః	**– ప్రమాదసంగము**	**– నిర్లక్ష్యం, బద్ధకం, నిద్రలకు లోనవటం**

శ్లో. 9 **సత్త్వం సుఖే సంజయతి రజః కర్మణి భారత ।**
జ్ఞానమావృత్య తు తమః ప్రమాదే సంజయత్యుత ॥

సత్త్వమ్, సుఖే, సంజయతి, రజః, కర్మణి, భారత,
జ్ఞానమ్, ఆవృత్య, తు, తమః, ప్రమాదే, సంజయతి, ఉత ॥

భారత!	= ఓ అర్జునా!	(సంజయతి)	= నిమగ్నమొనర్చును
సత్త్వమ్	= సత్త్వగుణము జీవుని	తమః, తు	= అలాగే తమోగుణమయితే
సుఖే	= సుఖమునందు	జ్ఞానమ్	= జ్ఞానమును
సంజయతి	= నిమగ్నము చేయును	ఆవృత్య	= కప్పివేసి
రజః	= రజోగుణము	ప్రమాదే, ఉత	= నిర్లక్ష్యంలో
కర్మణి	= కర్మయందు	సంజయతి	= ముంచివేయును

హే భారత! సత్త్వమ్ (దేహినామ్) సుఖే సఞ్జయతి, రజః కర్మణి,
ఉత తమః తు జ్ఞానమ్ ఆవృత్య ప్రమాదే సఞ్జయతి ॥

తా: ఓ అర్జునా! సత్త్వగుణము (జీవుని) సుఖమునందు నిమగ్నము చేయును. రజోగుణము కర్మయందు నిమగ్నమొనర్చును. అలాగే తమోగుణమయితే జ్ఞానమును కప్పివేసి నిర్లక్ష్యంలో ముంచివేయును.

ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ బంధన ప్రకారం గురించి మళ్ళీ చెపుతున్నాడు. మూడు గుణాలు ఏ విధంగా బంధిస్తాయో మళ్ళీ టూకీగా చెబుతున్నాడు. మూడు గుణాలు వాటి పద్ధతిలో అవి కొన్నిటిమీద బంధకత్వం ఏర్పరుస్తాయి. అవి లేనిదే ఉండలేని పరిస్థితిని తీసుకువస్తాయి. దాన్ని **సంగత్వం** అంటారు. ఏమిటా మూడు బంధాలు?

సత్త్వం సుఖే సంజయతి – సత్త్వగుణం ప్రశాంతత కోరుకుంటుంది. తను విద్యను అభ్యసించటానికి అనువైన పరిసరాలను కోరుకుంటాడు. సుఖం అంటే ప్రశాంతత, ఏకాంతం, ఒంటరితనం కోరుకుంటాడు. నిశ్శబ్దాన్ని కోరుకోవటం కూడా ఒక విధమైన బంధమే. అందువల్ల ఇతని బంధకత్వాన్ని సుఖసంగం అంటారు.

రజః కర్మణి భారత – రజోగుణం కర్మసంగం ఏర్పరుస్తుంది అర్జునా అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. రజోగుణం ఉన్న వ్యక్తి కర్మతో బంధం పెంచుకుంటాడు. కర్మ చెయ్యటంవల్ల సమస్య లేదు; కర్మకు బానిస అయితే వస్తుంది సమస్య. అలాగే నిశ్శబ్దాన్ని అనుభవిస్తే సమస్య లేదు; నిశ్శబ్దంతో బంధకత్వం పెంచుకుంటే వస్తుంది సమస్య. ఇది దేనికైనా వర్తిస్తుంది. ధ్యానం చేస్తే అద్భుతం కాని, ధ్యానంతో బంధకత్వం పెంచుకుంటే వస్తుంది సమస్య. నిజానికి, వేదాంతం ఎంతమేరకు వెళుతుందంటే శాస్త్రంతో బంధం పెంచుకోవటం కూడా బంధకత్వం కిందికే వస్తుంది అంటుంది. ఇది వినగానే అయితే నేను శాస్త్రం నేర్చుకోవటం మానేస్తానని అనేయకండి. ఇంకా మీరు శాస్త్రంమీద కాని, గురువుమీద కాని శ్రద్ధే పూర్తిగా ఏర్పరచుకోలేదు. అలాంటప్పుడు బంధానికి ఆస్కారం ఏది?

వేదాంతం అక్కడితో ఆగదు. భగవంతునితో అనుబంధం కూడా బంధకత్వమే అంటుంది. అది ఎందుకు అందో సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. మనం ఏకరూపభక్తినుంచి అనేకరూపభక్తికి; అనేకరూపభక్తినుంచి అరూపభక్తికి ఎదగాలి కాబట్టి అంటుంది. ఇప్పుడు మనం అంతదూరం వెళ్ళనవసరం లేదు. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నది అర్థం చేసుకుంటే చాలు. కృష్ణపరమాత్మ ఏమంటున్నాడు? కర్మ చేస్తే తప్పులేదు కాని కర్మకు బానిస అవకండి అంటున్నాడు.

తమః ప్రమాదే సంజయత్యుత – తమోగుణం ప్రమాదసంగం ఏర్పరుస్తుంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ప్రమాదం అంటే నిర్లక్ష్యం, అశ్రద్ధ అని చూశాము. ఇటువంటి వ్యక్తికి ఏదైనా పనిచెబితే, అతను దాన్ని మనస్ఫూర్తిగా చెయ్యడు. శ్రద్ధ పెట్టి చెయ్యడు కాబట్టి అనేక తప్పులు దొర్లుతాయి. వాటిని మనం సరిదిద్దుతూ ఉండాలి. అతను నిద్రసంగం, ప్రమాదసంగం ఏర్పరచుకుంటాడు.

జ్ఞానమావృత్య – అతనిలో స్పష్టమైన ఆలోచన ఉండదు. అందువల్ల ఏ పనినీ బాధ్యతగా చెయ్యడు. అతనికేదైనా పని అప్పజెప్పినా, అతని వెనకే మనం ఉండి చూసుకోవాలి. దాని బదులు మనం చేసుకోవటం సుఖం.

ఈ విధంగా మూడు గుణాలలో ఏ గుణం ఉన్నా మనిషిని కట్టివేస్తుంది. సత్త్వగుణం ఉన్నవ్యక్తి ఒంటరితనం కోరుకుంటాడు; అంటే నలుగురికీ దూరంగా ఉండాలనుకుంటాడు; అంటే అనుబంధాలు తగ్గించుకోవాలనుకుంటాడు. అంటే నిశ్శబ్దానికి బానిస అవుతాడు.

రజోగుణం ఉన్నవ్యక్తికి అనేక పరికరాలు కావాలి; బయటకు వెళ్ళాలి; పనులు చేసేందుకు అనువైన వాతావరణం ఉండాలి. అవి లేకపోతే ఒడ్డునపడ్డ చేపలా గిలగిలలాడిపోతాడు. అంటే ఒకవ్యక్తి నిశ్శబ్ద వాతావరణం లేకపోతే బాధపడతాడు; ఇంకొకవ్యక్తి నిశ్శబ్దంగా ఉంటే బాధపడతాడు. కాని వేదాంతం మోక్షం అంటే నిశ్శబ్దం ఉన్నా, లేకపోయినా బాధపడని మానసిక స్థాయికి ఎదగటం అంటుంది. అటువంటి మనస్సు అటు నిశ్శబ్దానికీ కట్టుపడదు; ఇటు సందడికీ కట్టుపడదు.

తమోగుణం ఉన్నవ్యక్తికి నిశ్శబ్దమూ అవసరంలేదు, శబ్దమూ అవసరంలేదు. అసలు అతనికి ఏంకావాలో తెలియను కూడా తెలియదు. చీకటిలో తడుముకుంటున్నాడు అతను. అసలు నిర్ణయం తీసుకోవటమే ఇష్టం ఉండదు. నిర్లక్ష్యం, అశ్రద్ధ, అస్పష్టత అతన్ని ఆవరిస్తాయి.

ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే సత్త్వగుణం సుఖసంగం ఏర్పరిస్తే, రజోగుణం కర్మసంగం ఏర్పరిస్తే, తమోగుణం ప్రమాదసంగం ఏర్పరస్తుంది.

శ్లో. 10 **రజస్తమశ్చాభిభూయ సత్త్వం భవతి భారత।**
రజఃసత్త్వం తమశ్చైవ తమః సత్త్వం రజస్తథా ॥
రజః, తమః, చ, అభిభూయ, సత్త్వమ్, భవతి, భారత,
రజః, సత్త్వమ్, తమః, చ, ఏవ, తమః, సత్త్వమ్, రజః, తథా ॥

భారత!	= ఓ అర్జునా!	తమః	= తమోగుణము అణచివేసి
రజః	= రజోగుణము ఇంకా	రజః	= రజోగుణము వృద్ధి చెందును
తమశ్చ	= తమోగుణము	తథా, ఏవ	= అట్లే
అభిభూయ	= అణచివేసి	సత్త్వమ్	= సత్త్వగుణమును
సత్త్వమ్	= సత్త్వగుణము వృద్ధి చెందును	రజశ్చ	= ఇంకా రజోగుణమును అణచివేసి
సత్త్వమ్	= సత్త్వగుణమును		
చ	= ఇంకా	తమః, భవతి	= తమోగుణము వృద్ధి చెందును

హే భారత! సత్త్వమ్, రజః తమః ఏవ అభిభూయ (స్వయం) భవతి; చ రజః, సత్త్వమ్ తమః చ (అభిభూయ స్వయం భవతి); తథా తమః, సత్త్వమ్ రజః (అభిభూయ స్వయం భవతి) ॥

తా: ఓ అర్జునా! రజోగుణము ఇంకా, తమోగుణము అణచివేసి సత్త్వగుణము వృద్ధి చెందును. సత్త్వగుణమును ఇంకా తమోగుణమును అణచివేసి రజోగుణము వృద్ధి చెందును. అట్లే సత్త్వగుణమును ఇంకా రజోగుణమును అణచివేసి తమోగుణము వృద్ధి చెందును.

కృష్ణపరమాత్మ విశ్లేషించాల్సిన మూడవ అంశం **లింగమ్**. కాని ఆ అంశంలోకి వెళ్ళేముందు కృష్ణపరమాత్మ కొంచెం పక్కకివెళ్ళి, ఒక విషయాన్ని చెప్పబోతున్నాడు ఈ శ్లోకంలో. దీన్ని **ప్రసంగవశాత్** అంటారు. అది చూడటానికి వేరే అంశంగా అనిపించినా అది కావాలనే చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకంటే ఇది చాలా ముఖ్యమైన అంశం. ఏమిటా అంశం? కృష్ణపరమాత్మ చెప్పదలుచుకున్న అంశం ఇది. ఈ జగత్తు సృష్టి మొత్తం ప్రకృతినుంచి వచ్చింది కాబట్టి, ప్రకృతిలో మూడు గుణాలు ఉన్నాయి కాబట్టి, జగత్తులోని చెట్టుకు, జంతువుకు, మనిషికి – అన్నిటికీ ఈ మూడుగుణాలు వస్తాయి. అంటే జడవస్తువునుంచి, అత్యంత గొప్ప మేధావి అయిన మనిషి దాకా అన్నిటిలోనూ, అందరిలోనూ ఈ మూడుగుణాలు ఉంటాయి.

అన్నింటిలోనూ ఈ మూడుగుణాలు ఉన్నాకూడా, అన్నింటిలోనూ ఒకే నిష్పత్తిలో ఉండవు ఇవి. సృష్టికి ముందు అంటే ప్రళయ అవస్థలో ఈ మూడుగుణాలు సమాన నిష్పత్తిలో ఉంటాయి. సాంఖ్యదార్శనికుల పరిభాషలో చెప్పాలంటే –

గుణానాం సామ్య అవస్థా ప్రళయః

కాని ఎప్పుడైతే సృష్టికార్యం మొదలవుతుందో, అప్పుడే వాటి నిష్పత్తి మారుతుంది. దాన్ని **విషమ్య అవస్థ** అంటారు. అంటే మూడూ సమాననిష్పత్తిలో లేకపోవటం.

ఒక జడవస్తువును తీసుకుంటే, అందులో కూడా మూడు గుణాలు ఉంటాయి. కాని అందులో తమోగుణం ఎక్కువగా ఉంటుంది. అందువల్ల ఆ జడవస్తువుకు నేర్చుకోవాలనే తపన ఉండదు. ఒక గోడకు వేదాంతం నేర్చుకోవాలనే తపన ఉండదు. అంటే అందులో సత్త్వగుణం లేనట్లా? ఉంది. కాకపోతే తమోగుణం ఎక్కువగా ఉంది. అందువల్ల సత్త్వగుణ లక్షణమైన నేర్చుకోవాలనే తపనా ఉండదు; రజోగుణ లక్షణమైన కర్మ చెయ్యాలనే తపనా ఉండదు. అదృష్టం! గోడకు ఏదైనా కర్మ చెయ్యాలనే తపన ఉంటే, అంటే సరదాగా అలా సంధ్యాసమయంలో వ్యాహ్యాళికి వెళ్ళాలి అనిపిస్తే, ఎలా ఉంటుంది? అదృష్టం బాగుండి, అలా చెయ్యదు అది. దానికి బద్ధకం, నిర్లక్ష్యం ఉంది. దానికి విద్యమీద కాని, పనిమీద కాని శ్రద్ధ లేదు. అందువల్ల దానిలో తమోగుణం ఎక్కువ ఉందని అర్థమవుతున్నది.

వృక్షసంపదకు వస్తే, వృక్షాల్లో కొంతమేరకు సత్త్వ, రజోగుణాలు ఉన్నాయి. చూడటానికి అవి కూడా జడవస్తువుగా ఉన్నట్టు ఉన్నా, వాటిల్లో సత్త్వ, రజోగుణాలు కూడా కొంతమేరకు ఉన్నాయి. అవి వాతావరణంలో మార్పుకు స్పందిస్తాయి. అలాంటి మార్పు జడవస్తువులో చూడము. అంటే కొంతమేరకు సత్త్వ, రజోగుణాలు ఉన్నాయి కాని చాలా ఎక్కువగా లేవు. అంటే నేర్చుకునే తపన లేదు. ఒకవేళ వృక్షాల్లో కూడా నేర్చుకునే తపన ఉంటే, వాటికి కూడా స్కూళ్ళు, కాలేజీలు ఏర్పాటు చెయ్యాల్సివచ్చేది. అంతేకాదు, వృక్షాల్లో రజోగుణం కూడా తక్కువే ఉంది. అవి ఎదిగేటందుకు తోడ్పడేటంత రజోగుణం ఉంది కాని, కర్మ చెయ్యాలనే తపన ఉండేటంత రజోగుణం లేదు. అలా ఉండివుంటే, అవి కూడా మనం రోడ్డుమీద కారులో హడావుడిగా దూసుకువెళ్తుంటే, రోడ్డు పక్కనుంచి సరదాగా వ్యాహ్యాళికి రోడ్డుమధ్యకు వచ్చివుండేవి. అదృష్టం! వాటికా శక్తి లేదు. అంటే జడవస్తువుకు కేవలం తమోగుణం ఎక్కువగా ఉంటే, వృక్షాలకు తమోగుణంతో పాటు కొంతమేరకు సత్త్వ, రజోగుణాలు కూడా పనిచేస్తాయి.

ఇప్పుడు పశుసంపదకు వస్తే, వాటిలో వృక్షసంపదకన్నా సత్త్వ, రజోగుణాలు మరికొంచెం ఎక్కువగా ఉంటాయి. వృక్షాలను స్థావరాలు అంటారు; అంటే అవి కదలకుండా స్థిరంగా ఒకచోటే ఉంటాయి; కాని జంతువులను జంగమాలు అంటారు. అవి కదులుతాయి. వాటిలో నేర్చుకునే అంశం కూడా కొంతమేరకు ఉంటుంది. వాటికి కొన్ని విషయాలను నేర్చుకుని అర్థం చేసుకునే సామర్థ్యం ఉంటుంది. అంతేకాదు, అవి బాగా తిరుగుతాయి కాబట్టి వాటిల్లో రజోగుణం ఎక్కువే ఉంటుంది. అంటే జంతువుల్లో, వృక్షాల్లోకన్నా ఎక్కువమేరకు సత్త్వ, రజోగుణాలు ఉంటాయి.

ఇక మనుష్యుల విషయానికి వస్తే, మనుష్యుల్లో ఈ సత్త్వ, రజోగుణాలు అన్నింటిలోకన్నా ఎక్కువగా ఉంటాయి. అందువల్లనే మనుష్యులకు అనేక స్కూళ్ళు, కాలేజీలు ఉన్నాయి; అనేక పుస్తకాలు, గ్రంథాలు ఉన్నాయి. మనుష్యులు నేర్చుకునే విద్య కూడా అనంతం. ఎన్నో విషయాలు నేర్చుకుంటూ వచ్చి, ఎంతో ఉన్నతమైన బ్రహ్మవిద్యను కూడా పొందుతారు. ఇదంతా సత్త్వగుణం మహిమ. రజోగుణం కూడా ఎక్కువే ఉంటుంది మనుష్యుల్లో. మనుష్యులు చేసే కర్మలు కూడా అనంతం. అంటే జడవస్తువులు, వృక్షాలు, పశువులకన్నా మనిషిలో సత్త్వ, రజోగుణాలు అధికస్థాయిలో ఉంటాయి. ఒక్కొక్క వస్తువులో వాటి స్థాయీభేదాలు ఎలా పెరుగుతూ వచ్చాయో చూశాము.

ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ చెప్పదలుచుకున్నది మనుష్యజాతిలోనే ఈ మూడుగుణాలు ఉండే స్థాయిలో భేదాలు ఉన్నాయనే విషయం. కొంతమందిలో సత్త్వగుణం ఎక్కువగా ఉంటే, మరికొంతమందిలో రజోగుణం ఎక్కువగా ఉంటే, ఇంకా కొంతమందిలో తమోగుణం ఎక్కువగా ఉంటుంది. వారిలో ఉండే ఈ గుణాల ప్రాధాన్యతనుబట్టి వారి స్వభావం ఉంటుంది; వారి ప్రవర్తన ఉంటుంది.

ఒకవ్యక్తి సాత్త్విక పురుషుడని అంటే అతనిలో సత్త్వగుణం ఎక్కువగా ఉన్నట్టు అర్థం. అంటే అతనిలో రజోగుణం కాని, తమోగుణం కాని అసలు లేవని కాదు అర్థం; అవి తక్కువగా ఉన్నాయని అర్థం. అలాగే రాజసిక పురుషునిలో రజోగుణం ఎక్కువగానూ, సత్త్వ, తమోగుణాలు తక్కువగానూ ఉంటాయి. అదే సూత్రం ప్రకారం తామసిక పురుషునిలో తమోగుణం ఎక్కువగానూ, సత్త్వ, రజోగుణాలు తక్కువగానూ ఉంటాయి. ఈ గుణాల నిష్పత్తుల ప్రకారం కొందరి ప్రవర్తన జంతువుల లక్షణాలను పోలివుంటే, కొందరిది వృక్షాల లక్షణాలను పోలివుంటే, మరికొందరిది బండరాళ్ళను పోలివుంటుంది. అంటే మనుష్యులు కూడా జంతువులు, వృక్షాలు, బండరాళ్ళలా ప్రవర్తించగలరు.

ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాన్ని చూద్దాము.

సత్త్వం భవతి – సత్త్వగుణం ఉంటుంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎవరిలో? సాత్త్విక పురుషునిలో అని మనం కలుపుకోవాలి. సత్త్వగుణం ఎలా ఉంటుంది?

రజస్తమశ్చాభిభూయ – రజ, తమోగుణాలను అధిగమించి మరీ ఉంటుంది సత్త్వగుణం.

భారత – ఓ అర్జునా అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

రజః (భవతి) – భవతి మనం కలుపుకోవాలి. రాజసిక పురుషునిలో అని కూడా కలుపుకోవాలి. అంటే దీని అర్థం రాజసిక పురుషునిలో రజోగుణం ఉంటుంది. ఎలా ఉంటుంది?

తమః సత్త్వం (అభిభూయ) – అభిభూయ మనం కలుపుకోవాలి. రాజసిక పురుషునిలో తమోగుణం, సత్త్వగణాలను అధిగమించి రజోగుణం ఎక్కువగా ఉంటుంది.

తమః (భవతి) – తామసిక పురుషునిలో తమోగుణం ఉంటుంది. ఎలా ఉంటుంది?

రజసత్త్వమ్ (అభిభూయ) – మళ్ళీ అభిభూయ కలుపుకోవాలి. తామసిక పురుషునిలో రజ, సత్త్వగుణాలను అధిగమించి మరీ తమోగుణం ఎక్కువగా ఉంటుంది.

ఇవి వింటే మీకు ఒక ముఖ్యమైన సందేహం కలగవచ్చు. ఇప్పుడు మనుష్యులను మూడురకాలుగా విభజించాము కదా! అంటే సాత్త్వికపురుషుడు, రాజసికపురుషుడు, తామసికపురుషుడని మూడురకాలుగా చెప్పాము కదా! ఈ స్వభావాలు ఇంక మారవా? ఈ నిష్పత్తిని మార్చే అవకాశం లేదా? ఎందుకంటే అలా మార్చలేము అంటే మన పని ముగిసిపోయినట్టే; మనం నిస్సహాయులం అయిపోతాము; మన భవిష్యత్తు ముందే నిశ్చయించబడినట్టు అవుతుంది.

కాని, అదృష్టవశాత్తూ ఈ స్వభావాన్ని మార్చుకోవచ్చు అంటున్నది శాస్త్రం. కాకపోతే, ఎంత వేగంగా మారతాడు, ఎంతమేరకు మారతాడనే విషయం మాత్రం మనిషి, మనిషికీ మారుతుంది. కాని మార్పు తథ్యం. నిజానికి ఆధ్యాత్మిక సాధనలు ఉన్నవే అందుకు. ఈ మార్పును తీసుకురావటానికే. పైగా ఒక్కొక్క స్థాయిలో, ఒక్కొక్క సాధనకు, ఒక్కొక్క గుణం ఎక్కువగా ఉండాలి.

నిజానికి మనమంతా పుట్టుకతో, తమోగుణంతో పుట్టామంటుంది శాస్త్రం. ఎందుకు? ఎందుకంటే చిన్నపిల్లలుగా ఉన్న వయస్సులో మనం పదిగంటల పైనే పడుకున్నాము. మధ్యలో లేచినా, ఆకలివేసి లేచాము. అంటే ఆ వయస్సులో తినటం, పడుకోవటం తప్ప వేరే పనిలేదు. అందువల్ల మనం జన్మతః తమోగుణ ప్రధానులం. అందువల్ల శాస్త్రం ముందు తమోగుణంనుంచి రజోగుణానికి ఎదగండి అంటుంది. మనం అనేక కర్మలు చెయ్యాలంటుంది శాస్త్రం. అందువల్లనే మనకు జ్ఞానకాండ వేదపూర్వభాగంలో రాదు. వేదపూర్వభాగం కర్మప్రధానం. దాన్ని కర్మకాండ అని కూడా అంటారు. అందులో అనేక యజ్ఞయాగాదులను నిర్దేశిస్తుంది. అంటే మన జీవితం కర్మలతో మొదలవ్వాలి.

మళ్ళీ ఈ కర్మకాండను రెండుగా విభజించవచ్చు. ఎందుకంటే రజోగుణమే రెండురకాలుగా ఉంటుంది. రాజసికపురుషుడు అంటే రజోగుణం ఎక్కువగా ఉండి, సత్త్వ, తమోగుణాలు తక్కువగా ఉన్న పురుషుడని చూశాము. అందులో మళ్ళీ రజోగుణం తర్వాత తమోగుణం, సత్త్వగుణం కన్నా ఎక్కువ ఉండవచ్చు లేదా రజోగుణం తర్వాత సత్త్వగుణం ఎక్కువగా ఉండి, తమోగుణం తక్కువగా ఉండవచ్చు.

ముందు మొదటిరకం చూద్దాము. అంటే ఒకవ్యక్తిలో 70% రజోగుణం, 20% తమోగుణం, 10% సత్త్వగుణం ఉందనుకుందాము. అటువంటి వ్యక్తిని మన వీలుకోసం '**రతస**' అందాము. అంటే అతనిలో ఈ గుణాలు ఉండే వరుసక్రమం రజోగుణం, తమోగుణం, సత్త్వగుణం. ఇలాంటివ్యక్తి అంటే రజోగుణంతో పాటు తమోగుణం ఉన్న వ్యక్తి కర్మలు చేసినా కూడా తన స్వార్థం కోసమే చేస్తాడు. అంటే తనకున్న కోరికలు తీరటంకోసం చేస్తాడు. వేదం, మరేం ఫర్వాలేదు అంటుంది. ముందు మీ కోరికలు తీర్చుకోవటానికే కర్మలు చేసినా ఫర్వాలేదు అంటుంది. అర్థకామాల వెంట పరుగులు తీయండి అంటుంది. నిజానికి కర్మకాండే అనేక ప్రలోభాలను చూపిస్తుంది. ఏ కోరిక తీర్చుకోవాలనుకున్నా కూడా దానికొక పూజో లేదా యజ్ఞమో చెబుతుంది. ఇల్లు, టీవీ, కంప్యూటర్, కారు – ఏవి కొనుక్కోవాలని ఉన్నా, ఏ ఆనందం పొందాలని ఉన్నా అవి కొనుక్కోండి, అనుభవించండి.

సమాజానికి సేవ చెయ్యటానికి తీరికలేదు అన్నా ఫర్వాలేదు, ముందు మీ కోరికలు తీర్చుకోండి అంటుంది. ఇటువంటి వ్యక్తి చేసే కర్మలను **స్వార్థపూరిత కర్మలు** అంటారు. (వర్ణాశ్రమ ధర్మాలలో వివరంగా చూశాము).

ఇలా స్వార్థపూరిత కర్మలు కొన్నాళ్ళు చేశాక, నెమ్మదిగా దానికన్నా పైకి ఎదగండి అంటుంది శాస్త్రం. ఇంతకుముందు రజోగుణం తర్వాత తమోగుణం ఉంటే, ఇప్పుడు దాని స్థానంలోకి సత్త్వగుణాన్ని తీసుకువచ్చి, తమోగుణాన్ని వెనక్కి పంపండి అంటుంది. అంటే ఇంతకుముందు '**రతస**'గా ఉంటే ఇప్పుడు '**రసత**'గా మారాలి. అంటే మీరు చేసే కర్మలు స్వార్థపూరిత కర్మలనుంచి స్వార్థరహిత కర్మలకు మారాలి. అంటే స్వప్రయోజనాలను వదులుకుని, సమాజశ్రేయస్సుకోసం పాటుపడాలి. ఇంకోవిధంగా చెప్పాలంటే సకామకర్మనుంచి నిష్కామకర్మ స్థాయికి ఎదగాలి. **రతస** స్థాయినుంచి **రసత** స్థాయికి ఎదగాలి.

ఈ విధంగా సకామకర్మనుంచి నిష్కామకర్మ చెయ్యటం మొదలుపెట్టాక, ఉపాసనకాండకు రావాలి. కర్మకాండలో ఉన్నంతవరకూ బాహ్యముఖంగా ఉంటారు; బాహ్యముఖంగా ఉంటే జ్ఞానయోగానికి రావటానికి తీరికే ఉండదు. అందువల్ల కొన్నాళ్ళు కర్మచేసి, మనస్సు పరిపక్వత చెందాక, రజోగుణంనుంచి సత్త్వగుణం స్థాయికి ఎదగాలి. అయితే వెంటనే, రజోగుణం వదిలి ఇప్పుడే వచ్చేస్తాను అనకూడదు. కర్మ ఇచ్చే ప్రయోజనాన్ని ఉపాసన ఇవ్వలేదు; ఉపాసన ఇచ్చే ప్రయోజనాన్ని కర్మ ఇవ్వలేదు. అందువల్ల ప్రతి ఒక్కటీ ముఖ్యమే.

ఉపాసనయోగానికి వస్తే **రసత** స్థాయినుంచి '**సరత**' స్థాయికి ఎదుగుతారు. సరత అంటే సత్త్వగుణం ఎక్కువగా, రజోగుణం దానికన్నా తక్కువగా, తమోగుణం ఇంకా తక్కువగా ఉంటుందని అర్థం. రజోగుణం అసలు లేకపోతే, మీరు గీతాబోధకు వెళ్ళరు కూడా. అలాగే తమోగుణం కూడా ఉండాలి. అంటే ఇప్పుడు మూడు దశలను దాటారు. మీ ప్రయాణం ఎలా ఉండాలి? అసలేమీ పని చెయ్యకపోయే స్థాయినుంచి, స్వార్థపూరిత కర్మలు చేసే స్థాయికి రావాలి; తర్వాత స్వార్థపూరిత కర్మలు చేసే స్థాయినుంచి స్వార్థరహిత కర్మలు చేసే స్థాయికి ఎదగాలి. స్వార్థరహిత కర్మలు చేసే స్థాయినుంచి ఆత్మజ్ఞానం పొందేస్థాయికి ఎదగాలి. నిజానికి నాలుగు ఆశ్రమాలు నిర్దేశించేది కూడా అదే. బ్రహ్మచర్య ఆశ్రమం, గృహస్థాశ్రమం, వానప్రస్థ ఆశ్రమం, సన్న్యాస ఆశ్రమం – ఇవన్నీ కూడా ఒక ఆశ్రమంనుంచి ఇంకొక ఆశ్రమానికి క్రమేపీ ఎదగటానికి దోహదం చేస్తాయి.

ఈ దశలన్నీ దాటుకుంటే చివరికి ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి వస్తారు. ఇవి దాటి జ్ఞానానికి వస్తే, మీకు ఏ బాధా ఉండదు. ఎందుకంటే సమాజానికి చెయ్యాల్సిన సేవ ఏదో చేసేసే వచ్చారు. సమాజానికి మీవంతు సేవ చేశారు, బయటకు వచ్చారు. అలా చెయ్యకుండా, సరాసరి జ్ఞానానికి వస్తే, సమాజానికి ఏమీ చెయ్యలేదనే అపరాధభావన మిగిలిపోతుంది. అందువల్ల కర్మ చేసి, జ్ఞానానికి రావాలి.

మన ప్రవర్తనను మార్చుకోగలమా? మీ ఈ ప్రశ్నకు జవాబు వచ్చిందా? తమోగుణం ప్రధానంగా ఉండే దశనుంచి, రజోగుణం ప్రధానంగా ఉండే దశకు రావాలి. అందులోనూ రజోగుణాన్ని వెన్నంటి తమోగుణం ఉండే దశనుంచి రజోగుణాన్ని వెన్నంటి సత్త్వగుణం ఉండే స్థాయికి రావాలి. దాని తర్వాత సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉండే స్థాయికి ఎదగాలి. నాలుగవ అధ్యాయం పరిభాషలో చెప్పాలంటే గుణబ్రాహ్మణుడు అవ్వాలి. గుణశూద్రునినుంచి గుణవైశ్యస్థాయికి ఎదిగి, ఆ తర్వాత గుణక్షత్రియ స్థాయికి ఎదిగి, చివరికి గుణబ్రాహ్మణుని

స్థాయికి ఎదగాలి. గుణశూద్రుడు బద్ధకంగా ఉంటాడు; గుణవైశ్యుడు స్వార్థపూరిత కర్మలు చేస్తాడు; గుణక్షత్రియుడు నిస్వార్థకర్మలు చేస్తాడు; గుణబ్రాహ్మణుడు అంతర్ముఖుడై జ్ఞానాభ్యాసంలో ఉంటాడు.

ఇదంతా చదివాక, మీరు ఏ స్థాయిలో ఉన్నారో విశ్లేషించుకుని, ఆ స్థాయినుంచి ఎదగటానికి అవసరమైన సాధన చేసి, చివరికి ఆత్మజ్ఞానం పొందేస్థాయికి రావాలి. ఈ విశ్లేషణ మిమ్మల్ని మీరు విశ్లేషించుకునేందుకే ఉపయోగించుకోవాలి కాని, ఇతరులను విశ్లేషించటానికి కాదు సుమా! ఇతరుల స్వభావాలను పరిశీలించి, నిర్ణయించే హక్కు మీకు లేదు. ఆ హక్కు ఎప్పుడు ఉంటుంది అంటే, వారు మీ పిల్లలు అయి, వారు మీ సంరక్షణలో ఉండి, వారిని మీరు వృద్ధిలోకి తీసుకురావాల్సి వస్తే ఉంటుంది. లేకపోతే మీ సంగతి మీరు విశ్లేషించుకోండి. ఏ గుణం మీలో ప్రధానంగా ఉంది? మీరు గుణశూద్రులుగా ఉన్నారా లేక గుణబ్రాహ్మణులుగా ఉన్నారా? ఎలా తెలుస్తుంది? కృష్ణపరమాత్మ నేనే చెబుతాను ఎలా తెలుసుకోవాలో అంటున్నాడు. మూడవ అంశం అయిన గుణలింగము చూడబోతున్నాము రాబోయే శ్లోకాల్లో.

శ్లో. 11 **సర్వద్వారేషు దేహేఽస్మిన్ ప్రకాశ ఉపజాయతే ।**
జ్ఞానం యదా తదా విద్యాత్ వివృద్ధం సత్త్వమిత్యుత ॥
సర్వద్వారేషు, దేహే, అస్మిన్, ప్రకాశః, ఉపజాయతే,
జ్ఞానమ్, యదా, తదా, విద్యాత్, వివృద్ధమ్, సత్త్వమ్, ఇతి, ఉత ॥

యదా	= ఏ సమయమునందు	ఉపజాయతే	= ఏర్పడునో
అస్మిన్, దేహే	= ఈ దేహమునందు	తదా	= అప్పుడు
సర్వద్వారేషు	= ఇంద్రియములందును	సత్త్వమ్, ఉత	= సత్త్వగుణము
ప్రకాశః	= చురుకుదనము, సామర్థ్యము	వివృద్ధమ్, ఇతి	= వృద్ధి చెందినదని
జ్ఞానమ్	= వివేకశక్తి	విద్యాత్	= తెలిసికొనవలెను

ఉత యదా అస్మిన్ దేహే సర్వ-ద్వారేషు ప్రకాశః జ్ఞానమ్ (చ)
ఉపజాయతే, తదా సత్త్వమ్ వివృద్ధమ్ ఇతి విద్యాత్ ॥

తా: ఏ సమయమునందు, ఈ దేహమునందు, ఇంద్రియములందును చురుకుదనము, సామర్థ్యము ఇంకా వివేకశక్తి ఏర్పడునో అప్పుడు సత్త్వగుణము వృద్ధి చెందినదని తెలిసికొనవలెను.

సి) **లింగమ్ - శ్లోకాలు 11-13**

ఈ శ్లోకాల్లో లింగము గురించి చూస్తాము. లింగము అంటే ఏ గుణం ఎక్కువగా ఉందో అది తెలుసుకునే మార్గము.

అస్మిన్ దేహే సర్వద్వారేషు ప్రకాశ ఉపజాయతే - ఈ శరీరంలో అన్ని జ్ఞానేంద్రియాలూ ప్రకాశవంతంగా ఉంటాయి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇక్కడ ద్వారాణి అంటే ఇంద్రియాలు. స్థూలశరీరంలో కనబడే ఇంద్రియాలని

గోళకాలు అంటుంది శాస్త్రం. ఈ గోళకాలు ప్రపంచాన్ని ఐదుగా విభజించి శబ్దస్పర్శరూపరసగంధాలద్వారా అనుభవాలను లేదా జ్ఞానాన్ని అందజేస్తాయి. ఉదాహరణకు శబ్దజ్ఞానం శ్రోత్రింద్రియంద్వారా కలుగుతుంది; రూపజ్ఞానం చక్షురింద్రియంద్వారా కలుగుతుంది.

సర్వద్వారేషు అంటే ఈ ఐదు ఇంద్రియాలు ప్రకాశః అంటే ప్రకాశవంతంగా ఉన్నాయి. అంటే ఈ ఐదు ఇంద్రియాలు పూర్తిగా, చురుకుగా పనిచేస్తాయి. అంటే అవి చూసిన విషయాల జ్ఞానాన్ని త్వరగా పొందుతాయి. ఇవి జ్ఞానాన్ని కలుగజేస్తాయి కాబట్టి జ్ఞానేంద్రియాలు అంటారు వీటిని. ఎప్పుడైతే వీటి గ్రహింపుశక్తి చురుకుగా ఉంటుందో, అప్పుడే ఆ వ్యక్తి జ్ఞానం కూడా నిముషాలమీద పొందుతాడు.

ఈ ఇంద్రియాల చురుకుదనాన్ని పరీక్షించుకోవటానికి అనేక ఆటలు ఆడిస్తారు. మీముందు షుమారు ఇరవై వస్తువులను పెట్టి, వాటిని రెండు నిముషాలసేపు దీక్షగా చూడమంటారు. ఆ తర్వాత మిమ్మల్ని పక్క గదిలోకి వెళ్ళి ఆ చూసిన వస్తువుల పేర్లు రాయమంటారు. మీరు ఎన్ని ఎక్కువ వస్తువుల పేర్లు రాస్తే మీ ఇంద్రియాలు అంత చురుకుగా పనిచేస్తున్నట్టు అర్థం. లేదా ఒక బొమ్మని రెండు నిముషాల సేపు చూసి, దాన్ని వెయ్యమంటారు.

అదీకాదంటే, ఇప్పుడు మీరు భగవద్గీతను చదువుతున్నారు కాబట్టి, మీకు నచ్చిన ఒక శ్లోకం తీసుకుని అది ఎన్నిసార్లు చదివితే మీరు చూడకుండా చెప్పగలరో ప్రయత్నించి చూడండి. మీరు ఎంత తక్కువసార్లు చూసి, చూడకుండా చెప్పగలిగితే, మీ ఇంద్రియాలు అంత చురుకుగా ఉన్నట్టు అర్థం. కొంతమందికి రెండుసార్లు చదివితే వస్తే, కొంతమందికి పదిసార్లు నేర్చుకుంటేనే కాని రాదు. వెంటనే నేర్చుకోగలిగితే, మీలో సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉన్నట్టు అర్థం.

కొంతమందికి ఇలా ఇంద్రియాలు చురుగ్గా ఒక్కరోజే పనిచేస్తాయి. అది చాలదు. ఎప్పుడూ చురుకుగా పనిచెయ్యాలి.

ప్రకాశ ఉపజాయితే – అలా చురుకుదనం, సామర్థ్యం ఉన్న అతను సత్త్వ ప్రధానంగా ఉంటాడు. అందువల్ల అతని ఇంద్రియాలు ప్రకాశవంతంగా ఉంటాయి.

గీతాబోధకు వెళుతున్న సత్సంగ సభ్యులకు స్వామీజీ ఏదైనా కార్యక్రమం గురించి చెప్పాల్సివస్తే, ఆయన ఎన్ని జాగ్రత్తలు తీసుకుని ఆ విషయాన్ని ఎంత స్పష్టంగా చెప్పినా అందరూ అన్ని విషయాలూ వెంటనే గ్రహించరు. కొంతమంది ఆ కార్యక్రమం తారీఖు సరిగ్గా వినరు; కొంతమంది ఏ నెలో వినరు; కొంతమంది ఎక్కడో వినరు; కొంతమంది ఏ సమయంలోనో వినరు. ఒక్కోసారి ఒక నెలముందే ఫలానా కార్యక్రమం అని ఊహించుకుని, ఆ స్థలానికి వెళ్ళినవారూ లేకపోలేదు. అంటే దీని ఉద్దేశ్యం అందరూ ఒక్కలా జ్ఞానం పొందరు.

జ్ఞానం యదా తదా విద్యాత్ – ఇంద్రియాలు ఎంత పదునుగా ఉంటే, అంత ఎక్కువ జ్ఞానం పొందవచ్చు అని తెలుసుకోవాలి.

సత్త్వమ్ ఉత వివృద్ధమ్ ఇతి – అటువంటి వ్యక్తిలో సత్త్వగుణం వృద్ధి చెందినదని తెలుసుకోవాలి.

లింగమ్ – జ్ఞానవృద్ధి – జ్ఞానం వృద్ధి చెందుతుంది.

శ్లో. 12 **లోభః ప్రవృత్తిరారంభః కర్మణామశమః స్పృహా ।**
రజస్యేతాని జాయంతే వివృద్ధే భరతర్షభ ॥
లోభః, ప్రవృత్తి, ఆరంభః, కర్మణామ్, అశమః, స్పృహా,
రజసి, ఏతాని, జాయంతే, వివృద్ధే, భరతర్షభ ॥

భరతర్షభ	= ఓ అర్జునా!	కర్మణామ్,	= స్వార్థబుద్ధితో కర్మలయొక్క
రజసి	= రజోగుణము	ఆరంభః	ఆరంభము
వివృద్ధే	= వృద్ధియైనప్పుడు	అశమః	= అశాంతి ఇంకా
లోభః, ప్రవృత్తిః	= లోభము, ఇంకా ప్రాపంచిక కర్మలందు ప్రవృత్తి	స్పృహా	= విషయభోగలాలస
		ఏతాని	= ఈ మొదలగునవి అన్నియును
		జాయంతే	= కలుగును

హే భరతర్షభ! లోభః, ప్రవృత్తిః, కర్మణామ్ ఆరమ్భః,
అశమః, స్పృహా ఏతాని (చిహ్నాని) రజసి వివృద్ధే (సతి) జాయన్తే ॥

తా: ఓ అర్జునా! రజోగుణము వృద్ధియైనప్పుడు లోభము, ఇంకా ప్రాపంచిక కర్మలందు ప్రవృత్తి స్వార్థబుద్ధితో కర్మలయొక్క ఆరంభము, అశాంతి ఇంకా విషయభోగలాలస ఈ మొదలగునవి అన్నియును కలుగును.

ఇప్పుడు రజోగుణం ప్రధానంగా ఉన్న వ్యక్తిని తెలుసుకోవటం ఎలాగో చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

లోభః – లోభం అంటే అత్యాశ. ఇతనికి ప్రాపంచిక విజయం పొందాలనే తపన ఎక్కువగా ఉంటుంది. నిజానికి దేశంయొక్క అభివృద్ధికి ఇలాంటి రజోగుణం ఉన్నవారు ఎంతో తోడ్పడతారు. అందువల్ల రజోగుణం ఉన్నవారిని విమర్శించటం లేదు. అలాంటివారు చేసే కర్మలే దేశాన్ని ఆర్థికంగా ఉన్నతస్థాయికి తీసుకువెళతాయి.

వివేకానందస్వామి మన దేశానికి సత్త్వగుణం ఉన్నవారికన్నా, రజోగుణం ఉన్నవారు ఎక్కువ కావాలి అంటారు. ఎందుకంటే తమోగుణం ఎక్కువగా ఉన్నవారిని ధ్యానం చెయ్యమని చెపితే, వారు చక్కగా నిద్రపోతారు; అందువల్ల తమోగుణం ఉన్నవారిని ఉత్సాహపరుస్తున్నారు లేవండి, లేచిరండి, మీ గమ్యం చేరేవరకూ ఆగకండి అని వారిని ప్రేరేపిస్తున్నారు. అందువల్ల తమోగుణంనుంచి రజోగుణానికి రావాలి నిజమే కాని, మళ్ళీ అక్కడే ఆగిపోకూడదు. మళ్ళీ ఇంకా పైకి ఎదగాలి. అంటే సత్త్వగుణాన్ని పెంపొందించుకోవాలి.

కాని ఇప్పుడు మనం రజోగుణం ప్రధానంగా ఉన్న వ్యక్తిని చూస్తున్నాము. తొంభయ్యోపడిలో పడినా కూడా, ఇటువంటి వ్యక్తి పనులు చేస్తూ, దాని గురించిన ప్రణాళికలు వేస్తూనే ఉంటాడు. అంటే అతను ప్రవృత్తిమార్గంలో వెళతాడు. ఇటువంటి వ్యక్తిని వర్కహాలిక్ అంటారు. అంటే ఆల్కహాల్ లేకుండా ఉండలేరు కొంతమంది. వారిని ఆల్కహాలిక్స్ అంటారు. అలాగే అసలు పని చెయ్యకుండా ఒక్కక్షణం కుదురుగా కూర్చోలేరు కొంతమంది. వారిని వర్కహాలిక్స్ అంటారు. వారు ఎంతసేపూ పనిలో సతమతమవుతూ ఉండటంవల్ల వారికి నిత్యకర్మలు చేసే తీరిక

లేదు; జపం చేసే తీరిక లేదు; పూజ చేసే తీరిక లేదు; గీతాబోధకు వెళ్ళే తీరిక లేదు; జీవితంలో అతని అంతిమలక్ష్యంగా ఏది ఉండాలో ఆలోచించుకునే తీరిక అసలే లేదు.

కర్మణామశమః – అనేక కర్మలు చేసేయాలనే వీర ఉత్సాహం ఉంటుంది; అవన్నీ చెయ్యగలడో లేదో ఆలోచించడు. కర్మణామశమః ని కర్మణామ్ (ఆరంభః) + అశమః గా విడదీయాలి. అనేక కర్మలను ప్రారంభిస్తాడు. అందువల్ల అతని మనస్సు అశమ అంటే అశాంతి పాలవుతుంది. అటువంటి వ్యక్తితో వచ్చిన చిక్కేమిటంటే, అతను ఒక్కక్షణం కుదురుగా కూర్చోడు, ఇతరులను కూడా కూర్చోనివ్వడు. 'పందిరి రాటకు కూడా పనిచెబుతాడు,' అంటారు. అంతేకాదు, ఎదుటివారు అతని వేగాన్ని కూడా అందుకోవాలని ఆశిస్తాడు. ఎవరినైనా అతను పిలిస్తే, ఆ వ్యక్తి అతని కళ్ళముందు భగవంతునిలా వెంటనే ప్రత్యక్షమవ్వాలి; లేకపోతే ఎదురుగా ఉన్న వస్తువులను విసిరికొడతాడు.

సాధారణంగా రజోగుణం ఎక్కువ ఉన్నవారు చాలా అసహనంగా ఉంటారు; చిన్నదానికే చికాకు పడిపోతారు; ఎదుటి మనిషి నీడను కూడా భరించలేరు; అందువల్ల సమాజంలో చెడ్డపేరు తెచ్చుకుంటారు కూడా. వారు వారి రంగంలో ప్రథమశ్రేణిలో ఉంటారు; విజయానికి మారుపేరులా ఉంటారు నిజమే; కాని వారితో పని చేసినవారికి తెలుస్తుంది వారితో వేగటం ఎంత కష్టమో. వారికి ఎప్పుడూ ముక్కుమీదే ఉంటుంది కోపం. వారితో కత్తిసాము చేసినట్టుగా ఉంటుంది. అందువల్ల వారు విజేతలు అయినా కూడా అశాంతిగా, చిరాకుగా ఉంటారు.

స్పృహా – అటువంటి వారికి విజయగర్వం తలకెక్కుతుంది. చాలా అహంకారం ఉంటుంది. అందరూ వారిని మెచ్చుకోవాలి అనుకుంటారు. కొంతమంది కష్టపడి పైకొస్తారు; అది కూడా స్వయంకృషితో. ఆ విజయం కీర్తించాల్సిందే, నిజమే, కాని వారు ఆ విజయాన్ని కలలో కూడా మర్చిపోరు. అటువంటి వారిని భరించటం ఇంకా కష్టం. ఎందుకంటే వారు ఎంతసేపూ వారి విజయగర్వాన్ని ప్రదర్శిస్తుంటారు. 'నేను కిందనుంచి పైకి వచ్చాను. నా స్వయంకృషితో, ఎవరి సహాయమూ లేకుండా, ఇవాళ కోటీశ్వరుణ్ణి అయ్యాను,' అంటారు. అది నిజమే కావచ్చు; కాని అది ఒకసారి కాదు, వందసార్లు కాదు, వేలసార్లు మనకే చెబుతారు; మనం శ్రద్ధగా వినకపోతే మండిపడతారు. అందువల్ల స్పృహా అంటే అహంకారం ఉంటుంది.

అంత విజయం సాధించినప్పుడు, ఆ విజయాన్ని ఎవరూ గుర్తించకపోయినా కూడా వారు చాలా కలత చెందుతారు. ఎంత ఎక్కువ ఆశిస్తే, అంత లోతైన ఆశాభంగం కలుగుతుంది. అందువల్ల నిరాశానిస్పృహలు ఎక్కువవుతాయి. నిముషంలో విరుచుకుపడతారు; అన్నీ విసిరికొడతారు. ఏక్షణంలోనైనా విస్ఫోటనం చెందే అగ్నిపర్వతంలాంటివారు వారు. వారి గురించి సానుకూలంగా చెప్పాలంటే వారు గొప్ప విజేతలు; ప్రతికూలంగా చెప్పాలంటే అగ్నిపర్వతం.

రజసి వివృద్ధే (సతి) – రజోగుణం ఎక్కువ ఉన్నవారిలో ఈ కోపం, చిరాకు, అశాంతిలాంటి లక్షణాలు కూడా ఎక్కువవుతాయి. రాజసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవారు భగవంతుణ్ణి కూడా వదలరట. వారి ప్రార్థన ఇలా ఉంటుందని ఎవరో చమత్కరించారు. 'ఓ దేవా! నాకు నీ దర్శనభాగ్యం కలుగజేయి. ఇప్పుడే, ఈ క్షణమే. లేకపోతే నేను ఊరుకోను.'

లింగమ్ – కర్మవృద్ధి – కర్మలు ఎక్కువ చేస్తాడు.

శ్లో. 13 **అప్రకాశోఽ ప్రవృత్తిశ్చ ప్రమాదో మోహ ఏవ చ ।**
తమస్యేతాని జాయంతే వివృద్ధే కురునందన ॥
అప్రకాశః, అప్రవృత్తిః, చ, ప్రమాదః, మోహః, ఏవ, చ,
తమసి, ఏతాని, జాయంతే, వివృద్ధే, కురునందన ॥

కురునందన	= ఓ అర్జునా!	చ	= అలాగే
తమసి	= తమోగుణము	ప్రమాదః	= వ్యర్థచేష్టలు
వివృద్ధే	= వృద్ధియగుచున్నప్పుడు	చ	= ఇంకా
అప్రకాశః	= జ్ఞానేంద్రియాలు చురుకుగా లేకుండుట	మోహః	= నిద్రాది మోహవృత్తులు
		ఏతాని, ఏవ	= మొదలగునవి
అప్రవృత్తిః	= కర్తవ్య కర్మలందు విముఖత	జాయంతే	= కలుగును

హే కురు–నన్దన! అప్రకాశః, అప్రవృత్తిః చ, ప్రమాదః చ,
మోహః ఏవ ఏతాని (చిహ్నాని) తమసి వివృద్ధే (సతి) జాయన్తే ॥

తా: ఓ అర్జునా! తమోగుణము వృద్ధియగుచున్నప్పుడు జ్ఞానేంద్రియాలు చురుకుగా లేకుండుట, కర్తవ్య కర్మలందు విముఖత అలాగే వ్యర్థచేష్టలు ఇంకా నిద్రాది మోహవృత్తులు మొదలగునవి కలుగును.

ఇప్పుడు తమోగుణం ప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తిని తెలుసుకోవటం ఎలాగో చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. తమోగుణం ఎక్కువగా ఉన్నవ్యక్తి విషయంలో అతనికీ ఏమీ సమస్యలేదు, తోటివారికీ సమస్యలేదు. ఎందుకు? అతను అసలు సరిగ్గా జీవిస్తేనే కదా.

అప్రకాశః – అతని జ్ఞానేంద్రియాలు చురుకుగా పనిచేయవు. సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తి జ్ఞానేంద్రియాలను ప్రకాశః అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇప్పుడు అప్రకాశః అంటున్నాడు. అతనికి దేనిమీదా శ్రద్ధ ఉండదు. వార్తాపత్రికలో ఒక చిన్న వార్తను చదవాలన్నా కూడా అతను దానిమీద ఏకాగ్రత చూపలేడు. పదిసార్లు చదివితేనే కాని అది అతని మెదడుకెక్కదు. అంటే జ్ఞానేంద్రియాలు చురుకుగా ఉండవు.

అప్రవృత్తిః చ – పోనీ కర్మేంద్రియాలు పనిచేస్తాయా అంటే అవికూడా చురుకుగా పనిచేయవు. రజోగుణం ఉన్న వ్యక్తికి కర్మేంద్రియాలు చురుకుగా ఉన్నాయని చెప్పటానికి ప్రవృత్తిః అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇప్పుడు అప్రవృత్తిః అంటున్నాడు.

అప్రకాశః అంటే సత్త్వగుణం లేదనీ; అప్రవృత్తిః అంటే రజోగుణం లేదనీ సూచిస్తున్నాడు. అంటే ఈ రెండు గుణాలనీ అధిగమించి, తమోగుణం ఉంటుంది ఇటువంటి వ్యక్తిలో.

ఇటువంటి వ్యక్తి సాధారణంగా ఏపనీ చెయ్యడు. ఒకవేళ బలవంతంగా చేయించినా, అతన్ని వెన్నంటే ఉండి అన్నీ చూసుకోవాలి. ఒకవేళ పూర్తిగా అతనిమీదే భారం వేసి వదిలేస్తే, అతను శ్రద్ధగా చెయ్యడు. అందువల్ల పని

కూడా సక్రమంగా అవదు. మళ్ళీ మీరు ఆ పనిని చేసుకోవాలి. దానిబదులు అతనికి చెప్పకుండా, నేనే చేసుకోవటం ఉత్తమం అనే భావనకు వస్తారు.

ప్రమాదః – ప్రమాదః అంటే నిర్లక్ష్యం అని చూశాము. నిర్లక్ష్యంవల్ల అనేక తప్పులు చేస్తాడు.

మోహః – మోహం కప్పివేస్తుంది అతన్ని. అసలు తనకు ఏంకావాలో జీవితకాలంలో తెలుసుకోలేడు. 'నీ లక్ష్యం ఏమిటి?' అని మీరు ప్రశ్నిస్తే కప్పదాటు వ్యవహారం చూపిస్తాడు. అంటే ఆ విషయాన్ని దాటేయటానికి చూస్తాడు. ఎందుకు? అతనికి తెలిస్తే కదా, మీకు చెప్పటానికి. పోనీ అతనికి సహాయం చేద్దామని మీరు ఏదైనా మార్గం చూపించబోయినా, అతను వినటానికి సిద్ధంగా ఉండడు. తనకు తెలియదు, ఇంకొకరు చెపితే వినడు. అతనంతట అతను తన జీవితంలో ఏం సాధించాలో నిర్ణయించుకోలేడు, మీరు చెప్పింది వినటానికి ఇష్టపడడు. అలా మందకొడిగా మిగిలిపోతాడు. అటువంటి వ్యక్తిని మీరు ఏమీ చెయ్యలేరు; అతని గురించి చేతులెత్తి భగవంతుణ్ణి ప్రార్థించటం తప్ప. మోహః అంటే బద్ధకం, నీరసం.

తమసి వివృద్ధే (సతి) – తమోగుణం ఎక్కువగా ఉన్నవ్యక్తిలో ఈ నిర్లక్ష్యం, మోహం, బద్ధకం లక్షణాలు బయట పడతాయి. ఇంతవరకూ చూసిన లక్షణాలనుబట్టి, ఏ వ్యక్తిలో ఏ గుణం ఎక్కువగా ఉందో నిర్ణయించవచ్చు.

లింగమ్ – ప్రమాదావృద్ధి – నిర్లక్ష్యం ఎక్కువగా ఉంటుంది.

గుణాలను ఎందుకు ఇలా లక్షణాలనుబట్టి తెలుసుకోవాలి? అవి ప్రత్యక్షప్రమాణానికి అందవు కాబట్టి, వాటికి తర్కాన్ని ఉపయోగించాలి. ప్రత్యక్షప్రమాణం అందనిచోట అనుమాన ప్రమాణం వాడతాము. అనుమాన ప్రమాణానికి శాస్త్రం ఇచ్చే ఉదాహరణ –

పర్వతః అగ్నిమాన్ ధూమత్వాత్ యథా మహానసే

కొండమీద అగ్ని ఉన్నట్టు మనకు ప్రత్యక్షంగా తెలియటంలేదు. అంటే కంటికి అగ్ని కనబడటం లేదు. కాని కొండ దగ్గర పొగ కనిపిస్తోంది. మనకు ఎక్కడ పొగ ఉంటే అక్కడ అగ్ని ఉంటుందని ప్రత్యక్షప్రమాణం ద్వారా తెలుసు. దీన్ని వ్యాప్తివాక్యం అంటారు.

యత్ర యత్ర ధూమః తత్ర తత్ర అగ్నిః

ఎక్కడ పొగ ఉంటే, అక్కడ అగ్ని ఉంటుంది. ఈ నియమాన్ని అనుసరించి, కొండమీద పొగ ఉంది కాబట్టి, ఎక్కడ పొగ ఉంటే అక్కడ అగ్ని ఉంటుంది కాబట్టి, కొండమీద అగ్ని ఉందని తార్కికంగా నిరూపిస్తాము. దానికి దృష్టాంతం లేదా ఉదాహరణ పూర్వకాలపు వంటిల్లు (మహానసే). దీన్ని అనుమాన ప్రమాణం అంటారు.

అదే విధంగా ఏ గుణం ఒకవ్యక్తిలో ఎక్కువగా ఉంటే, మన కంటితో చూడలేము కాబట్టి, అనుమాన ప్రమాణం వాడతాము. **గుణఅప్రతక్ష్యత్వాత్.** ఇలా లక్షణాలను తెలుసుకోవటాన్ని **లింగము** అంటారు.

ఈ లక్షణాలను బట్టి మీలో ఏ గుణం ఎక్కువగా ఉందో గ్రహించుకుని, దాన్నించి సత్త్వగుణానికి ఎదగటానికి కావాల్సిన సాధన ఏమిటో తెలుసుకుని, దానిని చెయ్యాలి. మిమ్మల్ని ఎదుటివారితో పోల్చుకోకండి. ఎదుటివారితో

పోల్చుకుంటే బాధ తప్ప ఏమీ మిగలదు. మిమ్మల్ని మీరు బేరీజు వేసుకుని, ఎక్కడ ఉన్నారో తెలుసుకుని, దాన్ని దాటి రండి.

తమోగుణం విషయంలో చాలా జాగ్రత్తగా ఉండాలి. ఎందుకంటే తమోగుణం ఉన్నవ్యక్తి కూడా వేదాంతం మాట్లాడతాడు. అంటే వైరాగ్యం గురించి చెబుతాడు. అతనికి నిజంగా వైరాగ్యం కలిగికాదు, తన ఉన్నత స్థాయి గురించి తెలుసుకుని కాదు, అలా మాట్లాడేది. కేవలం బద్ధకంవల్ల. అసలు ఏపనీ చెయ్యడు; ఒకవేళ పొరపాటుగా చేసినా, దాన్ని చాలా అశ్రద్ధగా చేస్తాడు; అంటే అడ్డదిడ్డంగా చేసాడు ఆ పనిని.

తమోగుణం ఉన్న వ్యక్తి సరాసరి సత్త్వగుణానికి ఎదగలేడు. అందువల్ల అటువంటి వ్యక్తికి వేదాంతం బోధించకూడదు; ఉపాసన నిర్దేశించకూడదు; కర్మ మాత్రమే చెయ్యమని ఆదేశించాలి. కర్మలో కూడా అటువంటి వ్యక్తి వెంటనే నిష్కామకర్మకు రాలేడు; అతనికి సకామకర్మనే నిర్దేశించాలి. దాన్నించి నెమ్మదిగా సకామకర్మకూ, ఆపైన ఉపాసనకూ ఎదిగితే, అప్పుడు అతనికి వేదాంత విచారణ సూచించవచ్చు.

ఇక్కడితో కృష్ణపరమాత్మ చర్చిస్తున్న మూడవ అంశం అయిన **లింగము** అయిపోయింది.

శ్లో. 14 **యదా సత్త్వే ప్రవృద్ధే తు ప్రలయం యాతి దేహభృత్ ।**
తదోత్తమవిదాం లోకాన్ అమలాన్ ప్రతిపద్యతే ॥
యదా, సత్త్వే, ప్రవృద్ధే, తు, ప్రలయమ్, యాతి, దేహభృత్,
తదా, ఉత్తమవిదామ్, లోకాన్, అమలాన్, ప్రతిపద్యతే ॥

యదా	= ఎప్పుడు	తదా, తు	= అటువంటి సమయంలో
దేహభృత్	= మనుష్యుడు	ఉత్తమవిదామ్	= ఉత్తమకర్మల నాచరించువారు వెళ్ళు
సత్త్వే, ప్రవృద్ధే	= సత్త్వగుణము వృద్ధి చెందుచున్నప్పుడు	అమలాన్	= నిర్మలములైన
		లోకాన్	= స్వర్గాది దివ్యలోకములను
ప్రలయమ్, యాతి	= మృతి చెందునో	ప్రతిపద్యతే	= పొందును

యదా తు సత్త్వే ప్రవృద్ధే (సతి) దేహ-భృత్ ప్రలయమ్ యాతి
తదా ఉత్తమ-విదామ్ అమలాన్ లోకాన్ ప్రతిపద్యతే ॥

తా: ఎప్పుడు మనుష్యుడు సత్త్వగుణము వృద్ధి చెందుచున్నప్పుడు మృతి చెందునో అటువంటి సమయంలో ఉత్తమకర్మల నాచరించువారు వెళ్ళు నిర్మలములైన స్వర్గాది దివ్యలోకములను పొందును.

డి) గతి – శ్లోకాలు 14, 15

ఈ శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ నాలుగవ అంశం అయిన గతి గురించి చెప్పబోతున్నాడు. గతి అంటే ప్రయాణం; మరణానంతర ప్రయాణం. ఏయే గుణం ప్రధానంగా ఉంటే, ఏయే లోకాలకు మరణానంతరం ఒక జీవియొక్క జీవాత్మ ప్రయాణం చేస్తుందో వివరించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈ శ్లోకంలో సత్త్వగతి గురించి మాట్లాడుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. సత్త్వగతిః అంటే **సత్త్వప్రధాన పురుషస్య మరణాంతర గతిః** – సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తి యొక్క జీవాత్మ మరణం తర్వాత ఏ లోకానికి వెళుతుంది?

యదా సత్త్వే ప్రవృద్ధే తు ప్రలయం యాతి దేహభృత్ – దేహభృత్ అంటే జీవాత్మ; ప్రలయం అంటే ఇక్కడ మరణం. మామూలుగా ప్రళయం అంటే సృష్టి మొత్తం లయమవటం. కాని ఇక్కడ ఒకవ్యక్తి మరణించినప్పుడు; యదా సత్త్వే ప్రవృద్ధే – అతనిలో సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉంటే; అతని పరిస్థితి ఏమిటో వర్ణిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈ వ్యక్తి జ్ఞానా? అజ్ఞానా? జ్ఞాని ఏ లోకానికి ప్రయాణిస్తాడు? గుర్తుంచుకోండి, జ్ఞానికి అసలు ప్రయాణం లేదు. అతను జీవించివుండగానే జీవన్ముక్తి పొందుతాడనీ, మరణించాక విదేహముక్తి పొందుతాడనీ చూశాము. అంటే అతను సర్వవ్యాపకమైన బ్రహ్మలో లయమవుతాడు.

న తస్య ప్రాణా ఉత్క్రామంతి బ్రహ్మైవ సన్ బ్రహ్మాప్యేతి – బృహదారణ్యకం

అతని ప్రాణాలు అంటే అతని సూక్ష్మశరీరం ప్రయాణం చెయ్యదు. స్థూలశరీరం స్థూలప్రపంచంలోనూ, సూక్ష్మశరీరం సూక్ష్మప్రపంచంలోనూ కలిసిపోతాయి. దానికి ఉదాహరణ ఐస్‌బర్గ్. ఎలాగైతే ఐస్‌బర్గ్ కరిగి సముద్రం నీళ్ళతో కలిసిపోతుందో, అలాగే జ్ఞాని జీవాత్మ సమష్టిప్రపంచంలో కలిసిపోతుంది. **అతనికి ప్రయాణం లేదు.** అందువల్ల ఈ గతిః మాట్లాడేది అజ్ఞానీ జీవి గురించి. ఇప్పుడు చూస్తున్నది సత్త్వగుణప్రధాన అజ్ఞాని మరణిస్తే అతనికి ఏమవుతుంది అనే అంశం.

అమలాన్ లోకాన్ ప్రతిపద్యతే – సత్త్వగుణప్రధాన అజ్ఞాని ఊర్ధ్వలోకాలకు లేదా ఉన్నతలోకాలకు వెళతాడు. అమలాన్ అంటే నిర్మలమైన లోకాలు, పుణ్యలోకాలు. భూమిపైన ఆరు పుణ్యలోకాలు ఉన్నాయి. అవి – భువర్లోక, సువర్లోక, మహర్లోక, జనలోక, తపోలోక, సత్యలోకాలు. వీటిల్లో దేనికైనా వెళతాడు. అవి పుణ్యలోకాలు కాబట్టి, ఆ వ్యక్తి ఆనందం స్థాయి కూడా చాలా ఎక్కువే ఉంటుంది.

తే యే శతం మనుష్యా ఆనందాః స ఏకో మనుష్యగంధర్వాణామ్ ఆనందః – తైత్తిరీయం

మనిషి ఆనందం కన్నా మనుష్యగంధర్వుల ఆనందం వందరెట్లు ఉంటుందని తైత్తిరీయోపనిషత్తులో వస్తుంది. ఆనందమీమాంసలో అలా ఆనందం స్థాయి పెంచుకుంటూపోయి, హిరణ్యగర్భ ఆనందం మనిషి ఆనందానికి ఇరవైరెట్లు ఉంటుందని వర్ణిస్తుంది. అలా పైలోకాలకి వెళ్ళినకొద్దీ అక్కడ ఇంకా ఎక్కువ ఆనందం, ఇంకా మంచి పరిసరాలు, ఇంకా ఎక్కువ సుఖాలూ ఉంటాయి. అందువల్ల అమలన్ పదం వేశాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి పుణ్యప్రధాన లోకాలు. ఎవరు పొందుతారు ఈ లోకాలను?

ఉత్తమవిదామ్ (లోకాన్) – గొప్ప ఉపాసకులు పొందుతారు ఈ లోకాలను. ఉత్తమ + విదాః – ఉత్తమ అంటే ఈశ్వరుడు; విదాః అంటే ఉపాసకుడు; ఉత్తమవిదాః అంటే ఈశ్వర ఉపాసకుడు. ఎటువంటి ఈశ్వరునికి ఉపాసన? సగుణ ఈశ్వరునికా, నిర్గుణ ఈశ్వరునికా? ఈ సాధకుడు అజ్ఞాని అని ముందే చూశాము. అజ్ఞానికి

నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం ఉండదు. కాబట్టి ఇతను సగుణ ఉపాసనచేసే అజ్ఞాని. ఇటువంటి ఉపాసకుడు పుణ్యలోకాలకు వెళతాడు. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే ఊర్ధ్వలోకాలకు వెళతాడు.

గతి – ఊర్ధ్వగతి – ఊర్ధ్వలోకాలకు వెళతాడు.

శ్లో. 15 **రజసి ప్రలయం గత్వా కర్మసంగిషు జాయతే ।**
తథా ప్రలీనస్తమసి మూఢయోనిషు జాయతే ॥
రజసి, ప్రలయమ్, గత్వా, కర్మసంగిషు, జాయతే,
తథా, ప్రలీనః, తమసి, మూఢయోనిషు, జాయతే ॥

రజసి	= రజోగుణము వృద్ధి చెందుచున్నప్పుడు	తథా	= అలాగే
		తమసి	= తమోగుణము వృద్ధిచెందునప్పుడు
ప్రలయమ్, గత్వా	= మృతిచెందినవాడు	ప్రలీనః	= మరణించినవాడు
కర్మసంగిషు	= కర్మాసక్తులైన మనుష్యులందు	మూఢయోనిషు	= పశుపక్షికీటకాది మూఢయోనులందు
జాయతే	= పుట్టును	జాయతే	= పుట్టును

(దేహ-భృత్) రజసి ప్రలయమ్ గత్వా కర్మ-సఙ్గిషు జాయతే ।
తథా (సః) తమసి ప్రలీనః మూఢ-యోనిషు జాయతే ॥

తా: రజోగుణము వృద్ధి చెందుచున్నప్పుడు మృతిచెందినవాడు కర్మాసక్తులైన మనుష్యులందు పుట్టును. అలాగే తమోగుణము వృద్ధిచెందునప్పుడు మరణించినవాడు పశుపక్షికీటకాది మూఢయోనులందు పుట్టును.

ఈ శ్లోకంలో రజోగతి గురించి, తమోగతి గురించి మాట్లాడుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. రజోగతి అంటే రజోగుణప్రధాన పురుషుని గతి; తమోగతి అంటే తమోగుణప్రధాన పురుషుని గతి. ముందుగా రజోగుణం ఉన్న వ్యక్తి గురించి చూడబోతున్నాము.

రజసి ప్రలయం గత్వా – ఇక్కడ కూడా ప్రలయం అంటే మరణం; రజసి అంటే రజోగుణం ప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తి. గుర్తుంచుకోండి, ఇతను కూడా అజ్ఞానే. రజోగుణం ప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తి మరణం తర్వాత మళ్ళీ పుడతాడు.

జాయతే – తప్పకుండా పుడతాడు. ఎక్కడ?

కర్మసంగిషు – కర్మ ప్రధానంగా ఉన్నలోకంలో పుడతాడు. కర్మ ప్రధానంగా ఉన్నలోకం ఒక్క మనుష్యలోకమే అని శాస్త్రం ఘోషిస్తుంది. ఊర్ధ్వలోకాలన్నీ భోగలోకాలు. వాటిల్లో మన పుణ్యఫలాన్ని అనుభవించగలము కాని కొత్తగా పుణ్యాన్ని కాని, పాపాన్ని కాని ప్రోగుచేయలేము. అలాగే అధోలోకాలలో మన పాపక్షయం చేసుకోగలము కాని అక్కడ ఏ విధమైన కర్మలు చెయ్యలేము. అంటే పద్నాలుగు లోకాల్లో భూలోకంలో తప్ప వేరే ఏ లోకంలోను కర్మ చెయ్యలేము. అందువల్లనే మనుష్యలోకంలో పుట్టటం అంటే చాలా అపురూపమైన జన్మ అంటారు. అది చాలా కష్టం.

అందువల్ల కర్మసంగిషు అంటే కర్మలు చేసే భూలోకంలో పుడతాడు. అటు ఊర్ధ్వలోకాలకూ వెళ్ళడు, ఇటు అధోలోకాలకూ వెళ్ళడు. సత్త్వగుణం ఉన్నవ్యక్తి ఊర్ధ్వలోకాలకు వెళితే, తమోగుణం ఉన్నవ్యక్తి అధోలోకాలకు వెళతాడు. కాని రజోగుణం ఉన్నవ్యక్తి ఈ లోకంలోనే ఉంటాడు. అంటే మధ్యలోకంలో పుడతాడు. కర్మసంగిషు జాయతే అంటే మనుష్యలోకంలో పుడతాడు.

గతి – మధ్యమగతి – మనుష్యలోకంలో పుడతాడు.

ఇప్పుడు తమోగుణం ఉన్నవ్యక్తి గురించి చూస్తాము.

తథాప్రలీనః – అదేవిధంగా మరణం సంభవించిన

తమసి – తమోగుణం ప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తి

మూఢయోనిషు జాయతే – అతను అధోలోకాలకు వెళతాడు. అవి అతల, వితల, సుతల, రసాతల, మహాతల, తలాతల, పాతాళలోకాలు. అయితే ఈ పాతాళలోకాల్లో దేనికన్నా వెళతాడు. ఒకవేళ భూలోకంలోనే పుట్టినా డ్రీవిల్, బుద్ధి ఉన్న మనుష్యజన్మ పొందదు. ఏ పశుపక్ష్యాదులుగానో, క్రిమికీటకాలుగానో, వృక్షాలుగానో పుడతాడు. అందువల్ల మూఢయోని అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మూఢయోని అంటే బుద్ధిజీవి కాదని అర్థం. అందువల్లనే జంతువులు ఏ బోధకూ వెళ్ళలేవు.

గతి – అధోగతి – మూఢయోనిలో పుడతాడు.

ఇక్కడితో నాలుగవ అంశం అయిన గతి గురించిన వివరణ కూడా అయిపోయింది.

శ్లో. 16 **కర్మణః సుకృతస్యాహుః సాత్త్వికం నిర్మలం ఫలమ్ ।**
రజసస్తు ఫలం దుఃఖమ్ అజ్ఞానం తమసః ఫలమ్ ॥
కర్మణః, సుకృతస్య, ఆహుః, సాత్త్వికమ్, నిర్మలమ్, ఫలమ్,
రజసః, తు, ఫలమ్, దుఃఖమ్, అజ్ఞానమ్, తమసః ఫలమ్ ॥

సుకృతస్య, కర్మణః	= శ్రేష్ఠమైన కర్మకు	ఫలమ్	= ఫలము
సాత్త్వికమ్	= సుఖ, జ్ఞాన, వైరాగ్యాది సాత్త్వికమైన	దుఃఖమ్	= దుఃఖము అని
నిర్మలమ్, ఫలమ్	= నిర్మలమైన ఫలము లభించునని	తమసః	= తామసకర్మకు
ఆహుః	= అంటారు	ఫలమ్	= ఫలము
తు	= కాని	అజ్ఞానమ్	= అజ్ఞానము అని
రజసః	= రాజసకర్మకు	(ఆహుః)	= అంటారు

సుకృతస్య కర్మణః సాత్త్వికమ్ నిర్మలమ్ ఫలమ్, రజసః ఫలమ్
తు దుఃఖమ్, తమసః (చ) ఫలమ్ అజ్ఞానమ్ (ఇతి) ఆహుః ॥

తా: శ్రేష్ఠమైన కర్మకు సుఖ, జ్ఞాన, వైరాగ్యాది సాత్త్వికమైన నిర్మలమైన ఫలము లభించునని అంటారు. కాని రాజసకర్మకు ఫలము దుఃఖము అని, తామసకర్మకు ఫలము అజ్ఞానము అని అంటారు.

ఇ) **ఫలమ్ – శ్లోకాలు 16, 17**

ముందు రెండు శ్లోకాలు గతి గురించి మాట్లాడితే, ఈ రెండు శ్లోకాల్లోనూ ఫలం గురించి మాట్లాడబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. గతికి, ఫలానికీ మధ్య ఉన్న సూక్ష్మభేదాన్ని మర్చిపోకూడదు. గతి అంటే మరణించాక పొందే ఫలము, ఫలం అంటే జీవించి ఉండగానే పొందే ఫలం. ఇప్పుడు ఈ మూడు గుణాల్లో ఏది ఎక్కువ ఉంటే, ఎటువంటి ఫలం పొందుతాడో వర్ణిస్తున్నాడు.

సుకృతస్య కర్మణః ఫలమ్ సాత్త్వికమ్ ఆహుః – ఈ వాక్యాన్ని కొంచెం మార్చుకుందాము. సుకృతస్యాహుః కర్మణః సాత్త్వికమ్ అని చదివే బదులు సాత్త్వికస్య కర్మణః ఫలం సుకృతమ్ అని మార్చుకుందాము. అంటే శ్లోకంలో ఉన్న సుకృతస్యను సుకృతమ్ చేశాము. సాత్త్వికమ్ పదాన్ని సాత్త్వికస్య చేశాము. అప్పుడు సాత్త్వికస్య కర్మణః ఫలం అని వస్తుంది.

సాత్త్విక పురుషుడు కర్మ చేస్తే, అతను చేసే కర్మలు మంచివిగా, ఉన్నతంగా ఉంటాయి. అందువల్ల వాటికి వచ్చే ఫలం కూడా మంచిదే వస్తుంది. సుకృతం అంటే పుణ్యం. అంటే ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు తోడ్పడతాయి ఈ కర్మలు. అతనికి శాంతిని, సమతుల్యతను, నిశ్చలమనస్సును ప్రసాదిస్తాయి.

నిర్మలమ్ (ఫలమ్) – నిర్మలం అంటే స్వచ్ఛమైన మనస్సు ఏర్పడుతుంది. ఆందోళనలు, బెంగలు, కలతలులేని నిర్మల మనస్సు ఉంటుంది.

నిజానికి అటువంటి నిర్మల మనస్సు ఉన్నవారి సమక్షంలో ఉంటే మీకు కూడా ప్రశాంతంగా ఉంటుంది. కావాలంటే మీరే గమనించండి, కొన్ని ఇళ్ళకు వెళితే ముళ్ళమీద కూర్చున్నట్టు ఉంటుంది. ఏ క్షణంలో ఎవరేమంటారో, ఏ గొడవ రాజుకుంటుందో అని హడలిపోతూ కూర్చుంటారు. దానికి భిన్నంగా కొన్ని ఇళ్ళకు వెళితే, మీకు కూడా ప్రశాంతంగా, నిశ్చింతగా, హాయిగా ఉంటుంది. అంటే అది సాత్త్వికలక్షణం ఉన్నవ్యక్తి ఇల్లు అన్నమాట. ప్రేమ, ఆప్యాయతలు, అనుబంధాలులేని ఇల్లు కేవలం నాలుగు గోడలు ఉన్న ఆకారంగా కనిపిస్తుంది అంతే. అదే ప్రేమ, శాంతి, ఆప్యాయతలు ఉన్న ఇల్లు కేవలం ఇల్లులా కాకుండా శాంతినిలయంగా మారుతుంది. దీన్నే నిర్మలం ఫలం అంటారు.

రజసస్తు ఫలం దుఃఖమ్ – రాజసిక గుణం ప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తి చాలా హుషారుగా ఉండి, చాలా పనులు చేస్తాడు నిజమే కాని అతనికి ఉన్న సమస్య ఏమిటి? అన్ని పనులు నెత్తిన వేసుకోవటంవల్ల ఆందోళన, ఒత్తిడి, కోపం, చిరాకు, అసహనం మొదలైనవి చోటుచేసుకుంటాయి. ఎక్కడ మానసిక ఆందోళన చోటు చేసుకుంటుందో అక్కడ శారీరక ఆరోగ్యమూ దెబ్బతింటుంది; మానసిక ఆరోగ్యమూ దెబ్బతింటుంది. అందువల్ల రాజసగుణం ఉన్న వ్యక్తి దుఃఖాన్ని అనుభవిస్తాడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఎక్కడ కర్మ చేస్తే అక్కడ ఆందోళన, ఒత్తిడి తప్పదు. ఎక్కడ ఆందోళన, ఒత్తిడి ఉంటే అక్కడ కోపం, చిరాకు తప్పవు. ఇంట్లో ఒకరిమీద ఒకరు చిన్న కారణానికి కూడా విరుచుకుపడతారు. అందువల్ల కుటుంబసభ్యుల మధ్య ఉండాల్సిన సామరస్యభావన కొరవడుతుంది. ఇల్లు అంటే ఇటుక, సిమెంటులతో కట్టిన నాలుగుగోడలు కాదు, ఇల్లు అంటే అనుబంధం, ఆప్యాయతలతో పెనవేసుకున్న పొదరిల్లు. ఎప్పుడైతే ఈ ఆప్యాయతలు కొరవడతాయో, అప్పుడు నలుగురు కొత్తవారు ఒక చూరు కింద కలిసి ఉన్నట్టుగా ఉంటారు తప్పితే వారిమధ్య సామరస్యం ఉండదు. అందువల్ల అటువంటి ఇల్లు దుఃఖాలయం అవుతుంది. దేవాలయంగా ఉండాల్సిన ఇల్లు దుఃఖాలయం అవుతుంది.

బాహ్యంగా చూస్తే మాత్రం ఆ ఇంట్లో ఎక్కడ చూసినా ఐశ్వర్యం తాండవమాడుతుంది, ఇంటినిండా నౌకర్లు ఉంటారు, ఎప్పుడూ హడావుడిగా పరుగులు తీస్తూ ఉంటారు. ఇల్లు చూస్తే ఇంద్రభవనంలా ఉండి, ఆ ఇంట్లోని వ్యక్తులు భోగభాగ్యాలతో తులతూగుతున్నట్టుగా కనిపిస్తారు; కాని తేరిపార చూస్తే, వారి హృదయలోతులను కొలవగలిగితే ఆ ఇంట్లో ఏదో లోపం కనిపిస్తుంది. అంటే ప్రశాంతత ఉండదు. ఎంత ఐశ్వర్యం ఉండి ఏంలాభం, కావాల్సిన ప్రశాంతత లేకపోయాక అనిపిస్తుంది, అలాంటివారిని చూస్తే.

అదే సాత్త్విక పురుషులను చూడండి, వారు లౌకికంగా విజయాలు సాధించి ఉండకపోవచ్చు; పదవిలోనో, వ్యాపారంలో నిచ్చెనమెట్లు త్వరత్వరగా ఎక్కకపోయి ఉండవచ్చు కాని వారి ఇంట్లో కావాల్సినంత ప్రశాంతత, ఆనందం నెలకొని ఉంటుంది. సాత్త్వికపురుషుల ఇల్లు నిర్మలంగా ఉంటే రజోగుణం ఉన్న పురుషుల ఇంట్లో దుఃఖం తాండవమాడుతుంది. రజసస్తు (కర్మణః) ఫలం దుఃఖమ్. కర్మణః మనం కలుపుకోవాలి.

తమసః (కర్మణః) ఫలమ్ – తామసికగుణం ఎక్కువగా ఉన్నవ్యక్తికి కలిగే ఫలం అజ్ఞానం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అతనికి దుఃఖం ఉండదు; ఎందుకంటే అతను ఎక్కువసేపు నిద్రపోతూనో, నిద్రమత్తుగా అలసత్వంగానో ఉంటాడు. దుఃఖం అనుభవించాలంటే మేలుకుని ఉండాలి. కాని ఇతని సమస్య ఏమిటి? అజ్ఞానంలో కూరుకుపోతాడు. అన్ని రకాల అజ్ఞానమూ ఉంటుంది; ఆత్మ అజ్ఞానంతో సహా! ఇంత అద్భుతమైన మానవజన్మ పొందిన సదవకాశాన్ని వినియోగించుకోలేకపోతాడు ఇతను. అందువల్ల తామసికకర్మయొక్క ఫలం అజ్ఞానం. వాక్యాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. ఈ కర్మఫలంగా అజ్ఞానం వస్తుంది అంటే అజ్ఞానం కొత్తగా పుట్టిందని కాదు దాని అర్థం. అజ్ఞానం కొత్తగా పుట్టనవసరం లేదు మనం పుడుతూనే అజ్ఞానంతో పుట్టాము. అందువల్ల అజ్ఞానం ఫలంగా పొందుతాడు అంటే అజ్ఞానంలోనే కూరుకుపోతాడని అర్థం. తామసికగుణం ఉన్నవ్యక్తి జీవితం జంతువుల జీవితాన్ని పోలివుంటుంది. అవి మనుష్యుల్లాగా వాటిలో అవి పోట్లాడుకోవు; మనుష్యుల్లాగా జ్ఞానాన్నీ సంపాదించవు. అలా తమోగుణం ఉన్నవ్యక్తి అజ్ఞానంలో కూరుకుపోతాడు.

శ్లో. 17 **సత్త్వాత్ సంజాయతే జ్ఞానం రజసో లోభ ఏవ చ ।**
ప్రమాదమోహౌ తమసో భవతోఽజ్ఞానమేవ చ ॥
సత్త్వాత్, సంజాయతే, జ్ఞానమ్, రజసః, లోభః, ఏవ, చ,
ప్రమాదమోహౌ, తమసః, భవతః, అజ్ఞానమ్, ఏవ, చ ॥

సత్త్వాత్	= సత్త్వగుణమునుంచి	చ	= అలాగే
జ్ఞానమ్	= జ్ఞానము	తమసః	= తమోగుణమునుంచి
సంజాయతే	= కలుగును	ప్రమాదమోహౌ	= అశ్రద్ధ, మోహములు
చ	= ఇంకా	భవతః	= కలుగును, ఇంకా
రజసః	= రజోగుణమునుంచి	అజ్ఞానమ్, ఏవ	= అజ్ఞానము కూడ
లోభః, ఏవ	= నిస్సందేహముగా లోభము	(భవతి)	= కలుగును

సత్త్వాత్ జ్ఞానమ్ సఞ్జాయతే, రజసః లోభః ఏవ చ (సఞ్జాయతే),

తమసః ప్రమాద–మోహౌ భవతః అజ్ఞానమ్ చ ఏవ (భవతి) ॥

తా: సత్త్వగుణమునుంచి జ్ఞానము కలుగును ఇంకా రజోగుణమునుంచి నిస్సందేహముగా లోభము, అలాగే తమోగుణమునుంచి అశ్రద్ధ, మోహములు కలుగును, ఇంకా అజ్ఞానము కూడ కలుగును.

అదే భావన కొనసాగుతున్నది ఈ శ్లోకంలో కూడా. అంటే ఈ శ్లోకంలో కూడా ఫలం గురించే చెబుతున్నాడు.

త్రిగుణఫలమ్.

సత్త్వాత్ సంజాయతే జ్ఞానమ్ – సత్త్వగుణంవల్ల జ్ఞానం పుడుతుంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తికి జ్ఞానేంద్రియాలు చాలా చురుకుగా పనిచేస్తాయని చూశాము. అలాంటి వ్యక్తి ఏదైనా వినగానే చటుక్కున పట్టేసుకుంటాడు, దాన్ని బాగా గుర్తు పెట్టుకుంటాడు కూడా. అంటే గ్రహణశక్తి, గ్రాహణశక్తి కూడా ఎక్కువే ఉంటుంది. అతని బుద్ధి చాలా చురుకుగా, పదునుగా ఉంటుంది.

అందువల్ల అతను అంతులేని జ్ఞానసంపదను పొందుతాడు. అది ఏ రంగంలోనైనా సరే. ఇటు ఆధ్యాత్మిక రంగంలోనైనా, అటు లౌకికరంగంలోనైనా కూడా. ఎందుకంటే, ఏ జ్ఞానం పొందాలన్నా కూడా సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉండాలి.

రజసో లోభః (సంజాయతే) – రజోగుణం ఎక్కువగా ఉంటే లోభము ఏర్పడుతుంది. లోభం అంటే దురాశ, తపన, ప్రణాళికలు, కుతంత్రాలు బాగా ఉంటాయి. ఆఖరిశ్వాస పీల్చేవరకూ బొంగరంలా గిర్రున తిరుగుతూనే ఉంటాడు. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే, అతని దురాశవల్ల ఎంత పొందినా తృప్తి ఉండదు.

తమసో ప్రమాదమోహౌ (సంజాయతే) – తమోగుణం ఎక్కువగా ఉంటే ప్రమాదమోహాల్లో పడతారు. ప్రమాదం అంటే తెలుగు ప్రమాదం కాదు. ప్రమాదం అంటే నిర్లక్ష్యం, మతిమరుపు, అశ్రద్ధ మొదలైన లక్షణాలు ఉంటాయి. మోహం అంటే సంఘర్షణ, నిర్ణయం తీసుకోలేకపోవటం మొదలైన లక్షణాలు ఉంటాయి. ఎప్పుడూ వారి మనస్సు డోలాయమానంగానే ఉంటుంది. చెయ్యాలా వద్దా, వెళ్ళాలా వద్దా, తినాలా వద్దా. ఈ ప్రశ్నలు నిరంతరం వారిని పట్టి కుదిపివేస్తూనే ఉంటాయి. ఆ విధంగా తమోగుణం ఫలం మోహం.

భవతోఽజ్ఞానమేవ చ – అజ్ఞానం కూడా కలుగుతుంది. అంటే వారు మనిషిగా పుట్టినా అజ్ఞానం పోదు; అది ఇంకా వారిలో రాజ్యమేలుతూనే ఉంటుంది. ఈ రెండు శ్లోకాల సారం టూకీగా చూస్తే ఒక్కొక్కరి ఫలం ఈ విధంగా ఉంటుంది.

సాత్త్విక పురుషుడు	**– పుణ్యం, జ్ఞానం**	**– పుణ్యం, జ్ఞానం పొందుతాడు.**
రాజసిక పురుషుడు	**– దుఃఖం, లోభం**	**– దుఃఖం, అత్యాశ కలుగుతాయి.**
తామసిక పురుషుడు	**– అజ్ఞానం, మోహం**	**– అజ్ఞానం, సంఘర్షణ కలుగుతాయి.**

శ్లో. 18 **ఊర్ధ్వం గచ్ఛంతి సత్త్వస్థా మధ్యే తిష్ఠంతి రాజసాః ।**
జఘన్యగుణవృత్తిస్థా అధో గచ్ఛంతి తామసాః ॥
ఊర్ధ్వమ్, గచ్ఛంతి, సత్త్వస్థాః, మధ్యే, తిష్ఠంతి, రాజసాః,
జఘన్యగుణవృత్తిస్థాః, అధః, గచ్ఛంతి, తామసాః ॥

సత్త్వస్థాః	= సత్త్వగుణ ప్రధానులు	జఘన్యగుణ	= తమోగుణ కార్యములైన నిద్రా
ఊర్ధ్వమ్, గచ్ఛంతి	= స్వర్గాది–ఊర్ధ్వలోకములను పొందుదురు	వృత్తిస్థాః	అశ్రద్ధ, ఆలస్యములందు స్థితమైనట్టి
		తామసః	= తామసపురుషులు
రాజసాః	= రాజసపురుషులు	అధః	= అధోగతులను అనగా పశుకీటకాది జన్మలను, నరకములను
మధ్యే	= మానవలోకమున		
తిష్ఠంతి	= జన్మింతురు	గచ్ఛంతి	= పొందుదురు

సత్త్వస్థాః ఊర్ధ్వమ్ గచ్ఛన్తి, రాజసాః మధ్యే తిష్ఠన్తి,
జఘన్య–గుణ–వృత్తిస్థాః తామసాః అధః గచ్ఛన్తి ॥

తా: సత్త్వగుణ ప్రధానులు స్వర్గాది–ఊర్ధ్వలోకములను పొందుదురు. రాజసపురుషులు మానవలోకమున జన్మింతురు. తమోగుణ కార్యములైన నిద్రా అశ్రద్ధ, ఆలస్యములందు స్థితమైనట్టి తామస పురుషులు అధోగతులను అనగా పశుకీటకాది జన్మలను నరకములను పొందుదురు.

ఈ శ్లోకంలో వీరు ముగ్గురూ ఏ గతి పొందుతారో మళ్ళీ చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్ల ఈ శ్లోకాన్ని 14, 15 శ్లోకాలతో కలిపి చదువుకోవాలి. ఎవరెలా ప్రయాణం చేస్తారు?

సత్త్వస్థాః ఊర్ధ్వమ్ గచ్ఛంతి – సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉన్న వ్యక్తులు ఊర్ధ్వలోకాలకు వెళతారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఉన్న పద్నాలుగు లోకాల్లో ఆరు ఊర్ధ్వలోకాలు, ఏడు అధోలోకాలు ఉన్నాయి. మిగిలిన ఒకటి మనం ఉన్న భూలోకం. వీరు ఊర్ధ్వలోకాలకు వెళతారు. అవి భువః, సువః, మహః, జనః, తపః, సత్యమ్. వీటిల్లో ఏదో ఒక లోకానికి వెళతారు.

మధ్యే తిష్ఠంతి రాజసాః – రజోగుణం ప్రధానం ఉన్న వ్యక్తులు మధ్యలోకంలో ఉంటారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. వారు ఊర్ధ్వలోకాలకీ వెళ్ళరు, అధోలోకాలకీ వెళ్ళరు. వారు మనుష్యలోకంలో లేదా భూలోకంలోనే ఉంటారు. సానుకూలంగా చూస్తే వారు అధోలోకానికి వెళ్ళరు; ప్రతికూలంగా చూస్తే ఊర్ధ్వలోకాలకు వెళ్ళలేరు.

జఘన్యగుణవృత్తిస్థా – ఎవరైతే అన్నింటికన్నా తక్కువగా ఉంటారో, అంటే తమోగుణం ప్రధానంగా కలిగివుంటారో, **తామసాః అధో గచ్ఛంతి** – తమోగుణం ఉన్నవారు అధోగతికి వెళతారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ మూడు శ్లోకాల (14, 15, 18) సారం ఒకసారి టూకీగా చూస్తే ఒక్కొక్కరి గతి ఈ విధంగా ఉంటుంది.

సాత్త్విక పురుషుడు – ఊర్ధ్వగతి – ఊర్ధ్వలోకాలకు వెళతాడు.

రాజసిక పురుషుడు – మధ్యమగతి – మధ్యలోకంలో పుడతాడు.

తామసిక పురుషుడు – అధోగతి – అధోలోకాలకు వెళతాడు.

(ఈ త్రైగుణ్య విశ్లేషణను ఒక పట్టికలో ఈ అధ్యాయం చివర చూడవచ్చు)

ఇక్కడ మనం ఒక విషయం గ్రహించాలి. స్వర్గలోకాలను ఊర్ధ్వలోకాలనీ; పాతాళలోకాలను అధోలోకాలనీ అంటున్నాము కాని అక్షరాలా చూస్తే దేశపరంగా పైలోకం, కిందలోకం అంటూ లేవు. ఊర్ధ్వలోకాలు, అధోలోకాలు మాటలు సాపేక్షిక పదాలు. మనం ఒక దేశంలో ఉంటే ఇంకొక దేశం దానికన్నా కింద ఉండవచ్చు. అందువల్ల ఏ లోకానికాలోకంయొక్క కాలం, దేశం మారుతూ ఉంటుంది అంటుంది శాస్త్రం.

మన దేశంలో ఉన్న దేశం, కాలం స్వప్నప్రపంచంలో వర్తించదు. మన స్వప్నవృత్తాంతాన్ని గమనిస్తే, ఈ విషయం స్పష్టమవుతుంది. మనం చూసే స్వప్నప్రపంచం దేశం, కాలం వేరు. స్వప్నంలో చూసిన ఏనుగు ఎక్కడ ఉంది అంటే ఫలానా చోట ఉందని చెప్పలేము. ఆ నియమం ప్రకారం స్వర్గలోకం అక్షరాలా పైన ఉందని చెప్పటానికి కుదరదు.

అదే సూత్రం ప్రకారం సమయం కూడా అన్ని లోకాలకూ ఒక్కలాగా ఉండదు. స్వప్నంలో మనకు పెళ్ళి అయి పిల్లలూ, మనవళ్ళు పుట్టి, ఆ మనవళ్ళకు కూడా పెళ్ళి అవుతుంది. ఇదంతా మన జాగ్రద్ ప్రపంచంతో పోల్చి చూస్తే మన స్వప్నసమయం ఒకటిన్నర నిముషాలు మాత్రమే అంటారు శాస్త్రజ్ఞులు. కాని స్వప్నకాలం వేరు. అలాగే పితృలోకాల్లో ఉన్న మన పితృదేవతలకు తర్పణాలు సంవత్సరానికి ఒకసారి మాత్రమే వదులుతాము. ఎందుకు? మన ఒక సంవత్సరం వారికి ఒకరోజుతో సమానం. ఆ విధంగా వారికి ఏడాదికి ఒకసారి చేసినా రోజూ తర్పణాలు వదులుతున్నట్టే అవుతుంది. ఈ లోకంలో ఉన్నవారికి పెట్టినట్టుగా మూడు గంటలకొకసారి పెట్టనవసరం లేదు.

ఊర్ధ్వలోకాలు అంటే నిజంగా పైన ఉన్న లోకాలని కాదు అర్థం; జీవనవిధానం పరంగా ఉన్నతమైన లోకాలు. ఉదాహరణకు భూలోకంలోనే అమెరికాలాంటి దేశాలను భూతలస్వర్గం అంటారు. అక్కడ సౌఖ్యాలు ఎక్కువగా ఉంటాయి; గాలి, నీరు, పరిసరాలు శుభ్రంగా ఉంటాయి. కొన్ని దేశాల్లో కుళాయినీరు తాగినా బాగానే ఉంటుంది, కొన్నిచోట్ల మినరల్ వాటర్ కూడా స్వచ్ఛంగా ఉండదు.

అలా భూలోకంలోనే జీవనవిధానంలో స్థాయీభేదాలు ఉంటే, ఇంక ఊర్ధ్వలోకాల గురించి వేరే చెప్పాలా? అక్కడ శరీరం, అక్కడ ఇంద్రియాలు ఇంకా సూక్ష్మంగా, ప్రత్యేకంగా ఉంటాయి. ఈ లోకంలోనే ఇంద్రశరీరం ధరించగలిగితే, ఈ లోకం ఇంద్రలోకంగా కనిపిస్తుంది. అలాగే ఈ లోకంలో మనిషి చూసే ప్రపంచం వేరు,

వినే శబ్దాలు వేరు; కుక్క చూసే ప్రపంచం వేరు, వినే శబ్దం వేరు. మనిషి వినలేని శబ్దాలను కూడా కుక్క వింటుంది. మనిషిగా మనిషి వినే శబ్దాలు వినటమే కష్టం మనకు. అలాంటిది మనకు కుక్క చెవులు ఉంటే అందరికీ నిశ్శబ్దంగా ఉన్నట్టు అనిపించినా, చాలా శబ్దాలు వినిపిస్తాయి.

అందువల్ల వేరే లోకాలు అంటే అనుభవాల్లో కలిగే స్థాయిభేదాలు; మన దేశం, కాలం అక్కడ పనిచెయ్యవు. అందువల్ల ఈ లోకంలో ప్రయాణిస్తే, ఎంత ప్రయాణించినా స్వర్గలోకం చేరుకోలేము. ఉదాహరణకు జాగ్రదావస్థలో ఉన్న కారు వేసుకుని, స్వప్నావస్థలో ఉన్న కాశీకి చేరుకోగలమా? జాగ్రద్ ప్రపంచాన్ని, స్వప్నప్రపంచంతో కలిపే రోడ్డు లేదు. అందువల్ల స్వప్నప్రపంచంలో ఎంత ప్రయాణించినా జాగ్రదావస్థలోకి రాలేము. అంటే స్వప్నలోకాన్నీ, జాగ్రద్ ప్రపంచాన్నీ కలిపే రోడ్డు లేదు. రాకెట్టులో దూసుకువెళ్ళినా ఈ బొందితో స్వర్గానికి వెళ్ళలేము. స్వర్గలోకానికి మరణించాక మాత్రమే వెళ్ళగలము. అంటే ఈ చర్చయొక్క సారాంశం, ఈ లోకంలోని కాలం, దేశం వేరు; వేరే లోకాల్లోని కాలం, దేశం వేరు. అక్కడ ఉండే శరీరాలు వేరు, ఇంద్రియాలు వేరు, జీవితం వేరు. అందువల్ల ఊర్ధ్వలోకాలు అంటే అవి ఉన్నతమైన లోకాలని కాని, నిజంగా ఫలానా చోట ఉన్నాయని కాదు అర్థం.

3. గుణాతీతంగా ఎదగటం – శ్లోకాలు 19, 20: ఉపోద్ఘాతం

ముందు శ్లోకంతో (5–18 శ్లోకాల్లో) త్రైగుణ్య విశ్లేషణ ముగించాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ విశ్లేషణద్వారా రెండు ప్రాథమిక అంశాలను వెల్లడి చేశాడు.

ఎ) **ఎవరూ ఈ గుణాలను తప్పించుకోలేరు** – అహంకారం ప్రకృతినుంచి ఏర్పడింది కాబట్టి, ప్రకృతిలో ఉన్న మూడు గుణాలను అహంకారం తప్పించుకోలేదు.

అహంకారం = కార్యకరణసంఘాతం + చిదాభాస

మహాజ్ఞానికి కూడా సగుణమనస్సే ఉంటుంది. నిర్గుణ మనస్సు అంటూ ఉండదు. భగవంతుని మనస్సును మాయ అంటారు. మాయకే ఈ మూడు గుణాలూ తప్పలేదు. అందువల్ల శరీరం, మనస్సులకు ఈ మూడు గుణాలూ ఉంటాయి. కాకపోతే వాటి స్థాయిల్లో భేదాలు ఉంటాయి. ఒకరిలో సత్త్వగుణం ఎక్కువగా ఉంటే, ఇంకొకరిలో రజోగుణం ఎక్కువగా ఉంటే, మరొకరిలో తమోగుణం ఎక్కువగా ఉంటుంది. అందువల్ల అహంకారం ఈ గుణాలనుంచి తప్పించుకోలేదు.

బి) **గుణాలు బంధకత్వాన్ని కలుగజేస్తాయి** – ఎవరిలో ఏ గుణం ప్రధానంగా ఉన్నా కూడా, ఆ గుణం వారిని బంధించి వేస్తుంది. అంటే ఎవరూ కూడా వాటి బంధకత్వాన్నుంచి తప్పించుకోలేరు. ఆ బంధించే విధానంలో భేదం ఉంటుంది కాని, బంధం మాత్రం తప్పదు. ఒకవ్యక్తి నేను నిన్ను చంపుతాను కాని తుపాకీతో కాల్చనా, కత్తితో తల నరకనా అని అడిగితే ఎలా ఉంటుంది? ఎలా చేసినా మరణం తథ్యం. అలాగే ఈ గుణాలు మూడూ బంధిస్తాయి, అది తప్పదు. ఎందుకు? ఒక్కొక్క గుణం ఒక్కొక్క రకమైన పరిసరాలను కోరుకుంటుంది. బంధన ప్రకారంలో ఆ వివరాలు చూశాము.

సత్త్వగుణం	**– జ్ఞానసంగము**	**– జ్ఞానతృష్ణ ఉంటుంది**
రజోగుణం	**– కర్మసంగము**	**– కర్మ చేయాలనే తపన**
తమోగుణం	**– ప్రమాదసంగము**	**– నిర్లక్ష్యం, బద్ధకం, నిద్రకు లోనవటం**

సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తికి జ్ఞానతృష్ణ ఉంటుంది. అందువల్ల అది నెరవేర్చుకోవటానికి అనువైన ప్రశాంతతను, ఏకాంతాన్ని కోరుకుంటాడు. అది నెరవేరకపోతే బాధపడతాడు. అలాగే రాజసిక గుణం ప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తి సందడి కోరుకుంటాడు. ఒంటరిగా అసలు ఉండలేడు. గదిలో పెట్టి బంధిస్తే, తలుపు బద్దలుకొట్టి బయటకు వచ్చేస్తాడు. అలాగే తామసిక గుణం ప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తి తను నిద్ర పోవటానికి అనుకూల వాతావరణం కోరుకుంటాడు. అది తీరకపోతే బాధపడిపోతాడు.

ఆ విధంగా ఏ గుణానికా గుణం, ఒక ప్రత్యేకమైన వాతావరణాన్ని కోరుతుంది; ఆ వాతావరణం దొరకకపోతే, చిందులు తొక్కుతుంది. అందువల్ల భోక్తగా చూస్తే ఉన్న వాతావరణం ఎన్నటికీ నచ్చదు. ప్రవృత్తి మార్గమో, నివృత్తి మార్గమో చూపిస్తూనే ఉంటాడు. ప్రవృత్తి అంటే నచ్చిన వాతావరణం వైపు వెళ్ళటం; నివృత్తి అంటే నచ్చని వాతావరణానికి దూరంగా వెళ్ళిపోవటం. ఈ వాతావరణం గుణాన్నిబట్టి మారుతుంది. సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తికి నిశ్శబ్దం నచ్చితే, అదే నిశ్శబ్దం రజోగుణం ప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తికి నచ్చదు. ఆ నిశ్శబ్దాన్ని సత్త్వగుణం ఉన్నవ్యక్తి ఆశ్రమంలో ఉండే ప్రశాంతత కనిపిస్తోందని స్తుతిస్తే, రజోగుణం ఉన్నవ్యక్తి శ్మశానంలో నెలకొనివున్న భయంకర నిశ్శబ్దం పరుచుకొని ఉంది అంటాడు. ఉన్నదొకటే నిశ్శబ్దం. ఒకరికి సానుకూల ఆలోచన కలిగిస్తే, ఇంకొకరికి ప్రతికూల ఆలోచన కలిగించింది.

ఆ విధంగా, భోక్తగా ఉన్న వాతావరణాన్ని సానుకూల వాతావరణంగానో, ప్రతికూల వాతావరణంగానో విభజించుకుంటాడు ఒకవ్యక్తి. అంటే ఆ వాతావరణంమీద తీవ్రమైన రాగమో, తీవ్రమైన ద్వేషమో పెంచుకుంటాడు. పైగా అనుకూలంగా లేని వాతావరణాన్ని తనకు అనుకూలంగా మార్చుకోవటానికి అతను కర్త అవుతాడు. కర్తగా కొన్ని మార్పులు చేశాక, భోక్తగా మళ్ళీ పరిస్థితులను బేరీజు వేస్తాడు. ఒక చిత్రకారుడు ఒక చిత్రం వేశాక, మళ్ళీ వెనక్కివెళ్ళి దాన్ని అనేక కోణాల్లో చూసి, దాని దగ్గరికి వెళ్ళి దానికి మెరుగులు దిద్దుతాడు. అలా ఒకసారి కాదు, తృప్తి కలిగేదాకా దిద్దుతూనే ఉంటాడు. ఆ విధంగా అతను వాతావరణాన్ని మార్చి కర్త అవుతాడు. దాన్ని బేరీజు వేస్తూ భోక్త అవుతాడు. ఈ విధంగా పరిసరాలను తనకు అనుగుణంగా మార్చుకోవటంతో తలమునకలవటంవల్ల అతనికి తన ఉన్నతస్థాయి అయిన నిర్గుణసాక్షి స్వరూపాన్ని తెలుసుకునే తీరికే ఉండదు. ఈ మూడు గుణాలు అతన్ని కార్యకరణ సంఘాతంతో కట్టివేస్తాయి.

నిబధ్నంతి మహాబాహో దేహే దేహినమవ్యయమ్ – 14.5

ఈ మూడు గుణాలు మనిషిని కట్టివేస్తాయి అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ మూడు గుణాలు ఎంతగా కట్టివేస్తాయి అంటే ఇంక వేరే విషయాన్ని ఆలోచించే తీరికే ఉండదు. చిన్న పిల్లవాడు ఏడ్చినట్టుగా, ఈ గుణాలు మనిషిని విసిగిస్తూ ఉంటాయి. స్వామీజీని భిక్షకి పిలిచినప్పుడు, కొంతమంది వేదాంతం గురించి కొన్ని ప్రశ్నలు వేస్తుంటారు. ఒక ఇంట్లో నెలల పిల్లవాణ్ణి తల్లి ఒళ్ళో కూర్చోబెట్టుకుని 'మహావాక్యం అంటే ఏమిటో చెప్పండి,' అంది.

స్వామీజీ చెప్పటానికి గొంతు విప్పేలోగా ఆ చంటిపిల్లాడు గొంతు చించుకుని ఏడ్చాడు. పిల్లవాడిని మరిపించటంలో మునిగిపోయిన తల్లికి, వేదాంతం వినే తీరిక ఎక్కడిది? అలాగే సగుణ శరీరం, సగుణ మనస్సు, సగుణ పరిసరాలు ఎంతగా మనిషికి దేహాభిమానం కలుగజేస్తాయంటే, తనకు ఇంకొక ఉన్నతస్వరూపం ఉన్నదనే అతనిని తెలుసుకోనివ్వదు.

అహంకారం కాకుండా ఇంకొకటి ఉంది. ఏమిటది? ఏమీ లేదని అనకండి. అహంకారం అంటే ఏమిటన్నాము? కార్యకరణసంఘాతం + చిదాభాస. చిదాభాస అంటే ప్రతిబింబచైతన్యం. ఒక అద్దం ఉండి, అందులో ఒక ప్రతిబింబ ముఖం ఉంటే, అందులో పడుతున్న అసలు ముఖం ఉండాలా లేదా? అసలు ముఖం అద్దం ముందు లేకపోతే, ప్రతిబింబ ముఖం ఏర్పడలేదు. అలాగే మనలో ప్రతిబింబచైతన్యం, దాన్ని ప్రతిబింబింపచేసే మాధ్యమం అయిన మనస్సు ఉంటే, దానికొక బింబచైతన్యం ఉండి తీరాలి.

కాని ఈ అహంకారం సాక్షి జోలికి పోనివ్వకుండా, అహంకారంలోనే నిలిపివేస్తుంది. ఎంతసేపూ పరిసరాలను తనకు అనుగుణంగా మార్చుకోవటానికి ప్రయత్నించేలా చేస్తుంది. అసలు అన్ని విధాలా పరిపూర్ణమైన పరిసరాలు ఉండవు. ఒకవేళ మీరు కష్టపడి పరిసరాలను మీకు అనుగుణంగా మార్చుకున్నా కూడా, అది శాశ్వతంగా మిగిలిపోదు. ఇంకో సందర్భంలో సురేశ్వరాచార్యులవారు అంటారు, 'పరిసరాలను మార్చాలనుకోవటం మీ నిటారైన ముక్కు చివర ఆపిల్‌పండును నిలబెట్టటానికి ప్రయత్నించటంలా ఉంటుంది.' ఎందుకంటే ఏ వ్యక్తిలోనూ ఈ గుణాలు ఎప్పుడూ ఒక్కలా ఉండవు. ఒకేవ్యక్తి సత్త్వగుణంనుంచి రజోగుణానికి మారిపోతూ ఉంటాడు. శరీరం మారిపోతూ ఉంటుంది. శరీరం లావెక్కిపోతూ ఉంటుంది, చిక్కిపోతూ ఉంటుంది; మనస్సు విషయం చెప్పనే అవసరంలేదు. ఈ క్షణంలో ప్రశాంతంగా ఉంటే ఇంకో క్షణంలో విస్ఫోటనం చెందుతుంది. కాబట్టి ఏ పరిసరాలను కోరుకుంటాడు? ఇది అంతుపట్టని సమస్య. దీనికి ఒక్కటే మార్గముంది. ఏమిటది? గుణాతీతంగా ఎదగటం. అంటే ఈ మూడుగుణాలకు అతీతంగా ఎదగటం.

గుణాతీతునిగా ఎదగటం ఎలా? అహంకారం ఎన్నటికీ గుణాతీతం అవలేదు. మహా అయితే తమోగుణం నుంచి రజోగుణానికి మారగలదు లేదా రజోగుణంనుంచి సత్త్వగుణానికి మారగలదు. అంతేకాని గుణాతీతం అవలేదు.

అహంకారం కాకుండా సాక్షిచైతన్యం ఉందని చూశాము. దాన్నే చిత్ అనీ, బింబచైతన్యం అనీ అంటారు. సాక్షిచైతన్యానికి ఏ గుణాలు ఉన్నాయి? అది నిర్గుణం. పోనీ సాక్షిచైతన్యం గుణాతీతం అవుతుందా? ముందేమన్నాము? అహంకారం గుణాతీతమవుతుందా అని అడిగితే, అహంకారం ఎన్నటికీ గుణాతీతం కాలేదన్నాము. అయితే సాక్షిగుణాతీతమవుతుందా? దానికి జవాబు ఏది ఇచ్చినా అది తప్పే. సాక్షి గుణాతీతం అవుతుంది అన్నా తప్పే, అవదు అన్నా తప్పే. ఎందుకు? సాక్షి ముందే గుణాతీతం అంటే నిర్గుణం. ఇంక కొత్తగా గుణాతీతం అవాల్సిన అవసరం ఏముంది?

ఒకపక్క అహంకారం గుణాతీతమవలేదని, ఇంకొకపక్క సాక్షి గుణాతీతం అవనవసరం లేదని అంటే, ఎవరు అవుతారు గుణాతీతంగా? గుణాతీతంగా ఎవరూ అవరు. అందువల్ల గుణాతీతంగా ఎలా ఎదగాలి అనే ప్రశ్నే తప్పు.

సరే గుణాతీతంగా ఎలా ఎదగాలి ప్రశ్నే తప్పు అని అర్థమయింది కాని గుణాతీతంగా ఎలా ఎదగాలని రెట్టిస్తే, దానికి జవాబు ఇచ్చితీరాలని అంటే, రాజీపడిన జవాబు ఇవ్వకతప్పదు. ఏమిటది?

మీ దృష్టిని అహంకారంనుంచి సాక్షికి మారిస్తే మీరు గుణాతీతులు అవుతారు. 'అవుతారు,' పదాన్ని అక్షరాలా తీసుకోకూడదు. నిజంగా భౌతికంగా మార్పు ఉండదు. దృష్టిలో మార్పు వస్తుంది. అంటే మీ దృష్టిని తక్కువస్థాయి అహంకారంనుంచి ఉన్నతస్థాయి అయిన సాక్షి వైపుకు మరల్చటం; అనాత్మనుంచి ఆత్మ వైపుకు మరల్చటం; శరీరంనుంచి చైతన్యం వైపుకు మరల్చటం; క్షేత్రంనుంచి క్షేత్రజ్ఞుని వైపుకు మరల్చటం. మనశ్శరీరాలతో అనుబంధం పెంచుకున్నంతవరకూ మీరు సగుణ అహంకారం అవుతారు. సగుణ అహంకారంతో మమేకం చెందినంతవరకూ సంసారాన్ని తప్పించుకోలేరు.

అందువల్ల గుణాతీతంగా మారాలంటే అర్థం – నేను అహంకారాన్ని అని అనే బదులు, నేను సాక్షిని అని అర్థం చేసుకోవాలి. నేను, నాలో సాక్షి ఉన్న శరీరాన్ని అని చెప్పేబదులు; నేను శరీరం ఉన్న సాక్షిని అని చెప్పగలగాలి. అంటే ఇన్నాళ్ళూ చెబుతున్నదానికి పూర్తి వ్యతిరేకవాక్యం. నేను సాక్షిని, నాకు వ్యవహారం నడపటానికి నాకు భగవంతుడు తాత్కాలికంగా ఈ మనశ్శరీరాలను ఇచ్చాడు.

ఈ మనశ్శరీరాలతో వ్యవహారం నడుపుతున్నంతసేపూ మమేకం చెందితే, తప్పేంలేదు. కాకపోతే మమేకం చెందుతున్నప్పుడు కూడా నేను సాక్షిచైతన్యాన్ని అనే విషయం మర్చిపోకూడదు. ఒక నటుడు ఎటువంటి పాత్ర వేసినా, అంటే రావణాసురునిలా వేసినా, రామునిగా వేసినా ఆ పాత్రలో లీనమయ్యే నటిస్తాడు కాని తను నిజంగా ఆ పాత్ర కాదు. తన అసలు వ్యక్తిత్వం వేరే ఉందని గుర్తుంచుకుంటూనే ఉంటాడు. అంటే అతను రావణాసురునిగా హూంకరిస్తున్నప్పుడు, మధ్యలో నేను ఫలానా అని పనిగట్టుకుని చెప్పనవసరం లేదు కాని తన మనస్సులో తెలుసుకుంటే చాలు.

అలాగే ప్రపంచంలో వ్యవహారం నడుపుతున్నప్పుడు సగుణ అహంకారంతో మమేకం చెందినా, ఆ వ్యవహారాన్ని సక్రమంగా చేసినా, ఇది నేను వేస్తున్న పాత్ర మాత్రమే, నా అసలు స్వరూపం సాక్షిచైతన్యం అని గుర్తుపెట్టుకోవాలి. గుణాతీతుడు అవాలంటే ఒకటే మార్గం. మీ ఉన్నతస్వరూపం ఏమిటో తెలుసుకోవాలి. దానిలో నిలబడాలి. తెలుసుకోవటం, నిలబడటం చెయ్యాలి.

సగుణ అహంకారంనుంచి నిర్గుణసాక్షికి దృష్టి మరల్చాలి. అది ఒక్కటే మార్గం. దీన్ని **ఆత్మానాత్మ వివేకం** అంటారు. నేను సాక్షిచైతన్యం ఉన్న శరీరాన్ని కాదు; అశాశ్వతమైన శరీరం తాత్కాలికంగా ఉన్న శాశ్వతమైన సాక్షిని అని అర్థం చేసుకోవాలి. సాక్షిగా నేను ఎప్పుడూ నిర్గుణ ఆత్మను; ఎప్పటికీ అకర్తా, అభోక్తను. ఈ జ్ఞానం ఒక్కటే దానికి పరిష్కారం.

గుణాతీతుడు అవాలంటే ఆత్మజ్ఞానం పొందాలని అర్థం. ఆత్మజ్ఞానం అంటే గురుముఖతా వేదాంతశాస్త్ర శ్రవణం, మననం, నిదిధ్యాసనలు చెయ్యటం.

తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయా ।
ఉపదేక్ష్యంతి తే జ్ఞానం జ్ఞానినస్తత్త్వదర్శినః ॥ – 4.34

గురువుద్వారా శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేసి నేను నిర్గుణసాక్షిని అని తెలుసుకోవాలి. 19, 20 శ్లోకాల్లో ఆత్మజ్ఞానం పొంది, గుణాతీతుడిగా ఎలా ఎదగాలో వివరించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ రెండు శ్లోకాలు చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకాలు. జీవితాన్ని ఒక నాటకంగా మలుచుకోవాలి. అందులో మీరు వేస్తున్న పాత్ర అహంకారం. మీ అసలు మీరు సాక్షి. ఈ **అహంకార ఆత్మ వివేకాన్ని** వివరించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ నేపథ్యంతో ఈ రెండు శ్లోకాలను చూద్దాము.

శ్లో. 19 **నాన్యం గుణేభ్యః కర్తారం యదా ద్రష్టానుపశ్యతి ।**
గుణేభ్యశ్చ పరం వేత్తి మద్భావం సోఽధిగచ్ఛతి ॥
న, అన్యమ్, గుణేభ్యః, కర్తారమ్, యదా, ద్రష్టా, అనుపశ్యతి,
గుణేభ్యః, చ, పరమ్, వేత్తి, మద్భావమ్, సః, అధిగచ్ఛతి ॥

యదా	= ఎప్పుడైతే	పరమ్	= అతీతుడైన సచ్చిదానంద పరమాత్మను
ద్రష్టా	= ద్రష్టయైనవాడు	వేత్తి	= అర్థం చేసుకొనునో అప్పుడు
గుణేభ్యః	= మూడు గుణములను తప్ప	సః	= అతడు
అన్యమ్, కర్తారమ్	= మఱియొక దానిని కర్తగా	మద్భావమ్	= నా స్వరూపమునే
న, అనుపశ్యతి	= చూడడో	అధిగచ్ఛతి	= పొందును
చ	= ఇంకా		
గుణేభ్యః	= మూడు గుణములకన్నా		

యదా ద్రష్టా గుణేభ్యః అన్యమ్ కర్తారమ్ న అనుపశ్యతి, గుణేభ్యః
చ పరమ్ (ఆత్మానం) వేత్తి, (తదా) సః మత్–భావమ్ అధిగచ్ఛతి ॥

తా: ఎప్పుడైతే ద్రష్టయైనవాడు మూడు గుణములను తప్ప మఱియొక దానిని కర్తగా చూడడో ఇంకా మూడు గుణములకన్నా అతీతుడైన సచ్చిదానంద పరమాత్మను అర్థం చేసుకొనునో అప్పుడు అతడు నా స్వరూపమునే పొందును.

గుణేభ్యశ్చ పరం వేత్తి – ఈ సాధకుడు సాక్షిచైతన్యాన్ని తెలుసుకుంటాడు. ఈ సాక్షిచైతన్యం స్వరూపం ఏమిటి?

గుణేభ్యశ్చ పరమ్ – మూడు గుణాలకు అతీతంగా ఉంది. గుణాలు ఉన్నవి శరీరం, మనస్సు. అంటే కార్యకరణ సంఘాతం. దీనిని అనాత్మ అంటారు. సాక్షి ఈ అనాత్మకు అతీతంగా ఉంది.

అతీతంగా ఉందంటే ఏమిటి అర్థం? అతీతంగా అంటే దూరంగా ఉందని ఒక అర్థం వస్తుంది. ఆ ఇల్లు, ఆ కారుకు అతీతంగా ఉంది అంటే, కారుకు దూరంగా ఇల్లు ఉందని అర్థం వస్తుంది. అలా సాక్షి శరీరానికి అతీతంగా ఉందంటే సాక్షి ఎక్కడో దూరంగా ఆకాశంలో ఉందని కాదు అర్థం. ఇక్కడ అతీతానికీ, భౌతికదూరానికీ

సంబంధం లేదు. అయితే, అతీతం అంటే ఏమిటి? అంటే ఈ సాక్షిచైతన్యం మనశ్శరీరాలు అంతటా వ్యాపించి ఉంది కాని, వాటికి భిన్నంగా ఉంది. వాటికి ఏమైనా సాక్షికి ఏమీ అవదు.

కాంతి చెయ్యి అంతటా వ్యాపించి ఉంటుంది కాని, చేతికి ఏమయినా కూడా కాంతికి ఏమీ అవదు. దీన్ని **అసంగత్వం** అంటారు. ఈ సాక్షిచైతన్యం, త్రిగుణాత్మక శరీరం అంతటా ఉండి, త్రిగుణ శరీరానికి చైతన్యాన్ని ప్రసాదిస్తుంది కాని, శరీరానికున్న మలినాలు దీనికి అంటవు.

న పుణ్యం న పాపం న సౌఖ్యం న దుఃఖమ్।
న మంత్రో న తీర్థం న వేదా న యజ్ఞః। – నిర్వాణషట్కమ్

శరీరానికి ఉన్న అనారోగ్యం సాక్షిని కలుషితం చెయ్యలేదు; మనస్సుకున్న రాగద్వేషాలు సాక్షిని కలుషితం చెయ్యలేవు. ఈ అసంగత్వాన్నే పరం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

(అహమ్ ఇతి వేత్తి) – ఇది మనం కలుపుకోవాలి. ఈ త్రిగుణాలకు అతీతంగా ఉన్న సాక్షిచైతన్యాన్ని నేను అని నేర్చుకుంటాడు సాధకుడు.

యదా ద్రష్టా – ద్రష్టా అంటే తెలివైన సాధకుడు; పరిసరాలను తన గుణాలకు తగ్గట్టుగా మలుచుకుంటూ వచ్చి, అలసిపోయిన సాధకుడు. ఇవాళ ఉన్న ఏర్పాటు రేపు నచ్చదు. ఇంట్లో ఆ మూల ఉన్న బల్ల ఇటుపెట్టి, ఇటు ఉన్న సోఫా అటు జరుపుతారు కొందరు. లేదా జుట్టు తగ్గించుకుని, గడ్డం పెంచుకుంటారు మరికొందరు. దీనికి పెద్దగా ఖర్చు కూడా అవదు. అలా అనేక రకాలుగా వారు మారుతూ, పరిసరాలను మారుస్తూ వస్తారు. కాని ఒక శుభముహూర్తాన కొంతమందికి జ్ఞానోదయం అవుతుంది. ఏమని? సమస్య బాహ్యప్రపంచంలో లేదు, సమస్య నన్ను నేను చూసుకునే విధానంలో ఉందని అర్థం చేసుకుంటారు. అంటే తాము పూర్ణత్వం కోరితే, దాన్ని పరిసరాలు ఇవ్వలేవనీ, తామే మారాలనీ అర్థం చేసుకుంటారు.

ఇంతకుముందు చెప్పిన బల్ల, సోఫాలను మార్చటం పని చేసుకోవటానికి వీలుకోసం మార్చితే ఫర్వాలేదు, అది వేరే విషయం; కాని మీరు ఏదో మెరుగుపడతారు అనుకుని మార్చితే మాత్రం అది సంసారం అవుతుంది. ఎప్పుడైతే మీరే పూర్ణసాక్షి అని తెలుసుకుంటారో, అప్పుడు మీరు మీచుట్టూ ఉన్న పరిసరాలను మార్చటానికి ప్రయత్నించరు. ఆ పరిసరాలు సత్త్వగుణానికి అనుకూలంగా ఉన్నా, రజోగుణానికి అనుకూలంగా ఉన్నా, తమోగుణానికి అనుకూలంగా ఉన్నా పట్టించుకోరు.

దుఃఖేష్వనుద్విగ్నమనాః సుఖేషు విగతస్పృహః – 2.56

అంటే ఎటువంటి పరిసరాలు ఉన్నా పట్టించుకోరు. అందువల్ల ద్రష్ట అంటే పరిసరాలను మార్చటానికి ప్రయత్నించే బదులు, తనను తాను మార్చుకునే తెలివైన వ్యక్తి.

యదా అనుపశ్యతి – నేను ఉన్నతమైన సాక్షిని, నేను గుణాతీతుణ్ణి అని అర్థం చేసుకుంటాడు. **అను** పదం చాలా ముఖ్యం. అను అంటే గురుశాస్త్ర ఉపదేశం. నేను సాక్షిని అనే జ్ఞానం స్వతంత్రంగా ఏర్పడదు. శాస్త్రం నేర్చుకోకుండా,

మీరు స్వంతంగా ప్రయత్నిస్తే, మీ పరిసరాలను మార్చటానికి ప్రయత్నిస్తూనే ఉంటారు. ఏదో ఒక శుభముహూర్తాన మీ భార్య మీకు అనుకూలవతిగా మారుతుందని, మీ అబ్బాయి మీరు చెప్పినట్టు వింటాడనీ, రోడ్లన్నీ సాఫీగా సాగిపోయేలా ఉంటాయని ఎదురుచూస్తూ, అటువంటి పరిపూర్ణమైన పరిస్థితులకోసం నిరంతరం కృషిచేస్తూనే ఉంటారు. ఈ మార్గం సరియైనదో కాదో మిమ్మల్ని మీరు ఎన్నడూ ప్రశ్నించుకోరు.

అటువంటి పరిస్థితుల్లో శాస్త్రం మీకొక సవాలు విసురుతుంది. పూర్ణత్వం పొందటానికి ఇంకొక మార్గం ఉందని మీకు తెలుసా? ఏమిటా మార్గం? అంతర్ముఖులవటం. ఈ జ్ఞానం శాస్త్రమూ, గురువూ మాత్రమే ఇవ్వగలరు. అందువల్ల యదా అనుపశ్యతి అంటే గురుశాస్త్ర ఉపదేశంద్వారా నేర్చుకుంటాడు.

గుణేభ్యః అన్యం కర్తారం న (పశ్యతి) – అంతేకాదు, అతను కర్మలు అనాత్మకు చెందినవని తెలుసుకుంటాడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. గుణేభ్యః అంటే అనాత్మకు చెందినవని అర్థం. అనాత్మ అంటే శరీరత్రయం – స్థూల, సూక్ష్మ, కారణశరీరాలు; లేదా పంచకోశాలు. ఈ అనాత్మ ఎప్పటికీ కర్తగా పనిచేస్తూనే ఉంటుంది. అనాత్మ పని ఆపటం అంటూ ఉండదు. కొంతమంది పదవీ విరమణ చేశాక, ఇంకొక ఉద్యోగంలో చేరతారు. అలా ఏదో ఒక పని చేస్తూనే ఉంటారు. పైగా అనాత్మ పనిచెయ్యకపోతే, అనారోగ్యం పాలయ్యే అవకాశం ఉంది. అందువల్ల అనాత్మ ఎప్పటికీ కర్తనే. మీరు కర్తృత్వభావనకు అతీతంగా ఎదగాలంటే, మీరు అనాత్మ కాదు, మీరు ఆత్మ అని నేర్చుకుని, మీ ఉన్నతస్థాయిలో నెలకొని ఉండాలి.

గుణేభ్యః అన్యం కర్తారం న పశ్యతి వాక్యంలో కృష్ణపరమాత్మ రెండు వ్యతిరేక పదాలను వేశాడు. కృష్ణపరమాత్మ చెప్పదలుచుకున్నది అనాత్మ కర్త అనే అంశం. కాని ఆయన వాడిన వాక్యం ప్రత్యేకత ఏమిటంటే అనాత్మ కాకుండా వేరే కర్త లేదు అన్నాడు. అనాత్మ కర్త అన్నా అనాత్మ కాకుండా వేరే కర్త లేదు అన్నా రెండింటి అర్థం ఒకటే. కాని ఇలా వ్యతిరేకపదాలద్వారా చెప్పటంవల్ల చెప్పాల్సిన అంశం గట్టిగా నొక్కివక్కాణించినట్టు అవుతుంది. నేను ఎవరు ఆత్మనా, అనాత్మనా? నేను ఆత్మను. అందువల్ల నేను ఎప్పటికీ అకర్తా, అభోక్తను.

ఇతి యదా పశ్యతి – ఏ రోజైతే ఈ విషయాన్ని మీరు అర్థం చేసుకుంటారో, ఆరోజే మీరు జీవితమనే పరుగు పందెంనుంచి ముక్తిపొందినవారు అవుతారు. లేకపోతే, భోక్తగా మీరు అనుభవిస్తున్నది నచ్చక, ఆ అనుభవాన్ని మెరుగుపరచటంకోసం మళ్ళీ కర్తగా మారతారు. కర్తగా చేసిన కర్మఫలం అనుభవించటానికి మళ్ళీ భోక్తగా మారతారు.

మరణశయ్యమీద ఉన్న ఎవరినైనా అడిగిచూడండి – 'నీ జీవితం తృప్తిగా ముగుస్తోందా?' ఇంచుమించుగా అందరూ చెప్పేది ఒకటే జవాబు. 'అంతా బాగానే ఉంది, కాని...' ఆ కాని లేకుండా ఉండదు. అంటే ఏదో ఒక కొరత మిగిలిపోతుంది. అహంకారం అలా అసంతృప్తితో మరణిస్తుంది కాబట్టి, ఏ కోరిక మిగిలిపోతే ఆ పరిసరాల్లో మళ్ళీ పుడతాడు.

కామాన్యః కామయతే మన్యమానః స కామభిర్జాయతే తత్ర తత్ర। – ముండకం 3.2.2

దేనిమీదైతే తీవ్రమైన కోరిక మిగిలిపోతుందో, ఆ పరిసరాల్లో పుట్టేలా చేస్తుంది అహంకారం. అక్కడ మళ్ళీ సంసారం మొదలు. మళ్ళీ మరణించేటప్పుడు, ఇదే కొరత. ఇది ఒక అంతులేని కథ. ఈ ప్రయాణం ముగియలేదు. అంటే పునరపి జననం, పునరపి మరణం తప్పదు.

పూరీ వత్తాక నూనెలో వేస్తే, అది పూర్తిగా పొంగేదాకా నూనెలో అటుఇటు పరుగులు పెడుతూనే ఉంటుంది. పూర్తిగా పొంగాక, కుదురుగా ఒకచోట ఉంటుంది. అంటే పూర్ణత్వం పొందేసరికి, ఆత్మలోనే రమిస్తుందన్నమాట. మన జీవితమూ అలాగే ఉంటుంది. మనమూ పూర్ణత్వం పొందేవరకూ జీవితమనే పరుగుపందెంలో పరుగులు తీస్తూనే ఉంటాము. జ్ఞానం పొందాక, పరుగులు తీయమా, చేసే పనులు చెయ్యమా అంటే అప్పుడూ చేస్తాము. కాకపోతే దానికీ, దీనికీ చాలా భేదం ఉంది.

జ్ఞానం పొందకముందు పూర్ణత్వం**కోసం** పరుగులు తీస్తే, జ్ఞానం పొందాక పూర్ణత్వం**వల్ల** పరుగులు తీస్తాము. పూర్ణత్వంకోసం పరుగులు తీస్తే ఆందోళన, బెంగ నిరంతరం రాజ్యమేలుతూనే ఉంటాయి. రాత్రిపూట కంటి నిండా కునుకు కూడా తీయనివ్వవు. అదే పూర్ణత్వంవల్ల పరుగులు తీస్తే ఆందోళన, బెంగలు అంటే ఏమిటో తెలియదు. రాత్రి ఇలా దిండుమీద తల వాలుస్తామో లేదో, అలా నిద్రలోకి జారుకుంటాము. ఏ సమయంలో చూసినా, అంతఃకరణ అంతా బాగుంది అంటుంది. అంతకుముందు నేను బాగాలేను, పరిసరాలు బాగాలేవు అని సతాయించే మనస్సు ఇప్పుడు నేను బాగున్నాను, నువ్వు బాగున్నావు, అంతా బాగుంది అంటుంది.

మద్భావమ్ అధిగచ్ఛతి – అటువంటి వ్యక్తి పూర్ణత్వాన్ని పొందుతాడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే సాక్షిచైతన్యాన్ని అర్థం చేసుకున్న వ్యక్తి ఈశ్వరభావాన్ని పొందుతాడు. కృష్ణపరమాత్మ ఈశ్వరుడు కాబట్టి మద్భావం అంటే ఈశ్వరభావం; ఈశ్వరభావం అంటే ఈశ్వరస్వరూపం; ఈశ్వరస్వరూపం అంటే పూర్ణత్వం. పూర్ణత్వభావన ఉన్న మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉంటుంది. అందువల్ల మద్భావం అంటే పూర్ణత్వం లేదా జీవన్ముక్తి అని అర్థం.

వేత్తి – ఈ పూర్ణత్వాన్ని జ్ఞానంవల్ల మాత్రమే పొందగలవు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ విషయాన్ని బాగా గమనించాలి. వేత్తిని గుర్తు పెట్టుకోవాలి. వేత్తి అంటే అర్థం చేసుకున్న అని వస్తుంది. దేన్ని అర్థం చేసుకున్న? పూర్ణత్వాన్ని అర్థం చేసుకున్న వ్యక్తి.

మోక్షానికి ఎన్ని మార్గాలు ఉన్నాయి? కర్మయోగం, భక్తియోగం, రాజయోగం, హఠయోగం, కుండలినీయోగం మొదలైనవి మోక్షానికి దారితీస్తాయా? ఇవేవీ మోక్షానికి దారితీయవు అని ఈ శ్లోకంద్వారా అర్థమవుతుంది. అలాగని ఈ యోగాలవల్ల ప్రయోజనం లేదనటం లేదు, కాని ఇవన్నీ జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తిని కలుగజేస్తాయి. కాని అంతిమలక్ష్యమైన పూర్ణత్వాన్ని కనుగొనాలంటే మాత్రం వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలతో కూడిన జ్ఞానయోగానికి రావటమొక్కటే మార్గము.

అందువల్ల ఈ శ్లోకం చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం. ఈ అధ్యాయంలో మాత్రమే కాదు, భగవద్గీతలోనే ముఖ్యమైన శ్లోకాల్లో ఇది ఒకటి.

శ్లో. 20 **గుణానేతానతీత్య త్రీన్ దేహీ దేహసముద్భవాన్ ।**
జన్మమృత్యుజరాదుఃఖైః విముక్తోఽ మృతమశ్నుతే ॥
గుణాన్, ఏతాన్, అతీత్య, త్రీన్, దేహీ, దేహసముద్భవాన్,
జన్మమృత్యుజరాదుఃఖైః, విముక్తః, అమృతమ్, అశ్నుతే ॥

దేహీ	= పురుషుడు	జన్మమృత్యు- జరాదుఃఖైః	= జన్మ, మృత్యు, వార్ధక్యములవల్ల కలుగు దుఃఖములనుంచి
దేహ సముద్భవాన్	= శరీరముయొక్క ఉత్పత్తికి కారణములైన	విముక్తః	= విముక్తుడై
ఏతాన్, త్రీన్, గుణాన్	= ఈ మూడు గుణములను	అమృతమ్	= పూర్ణత్వాన్ని, శాశ్వతత్వాన్ని
అతీత్య	= అధిగమించినచో	అశ్నుతే	= పొందును

దేహీ ఏతాన్ దేహ-సముద్భవాన్ త్రీన్ గుణాన్ అతీత్య,
జన్మ-మృత్యు-జరా-దుఃఖైః విముక్తః (సన్) అమృతమ్ అశ్నుతే ॥

తా: పురుషుడు శరీరముయొక్క ఉత్పత్తికి కారణములైన ఈ మూడు గుణములను అధిగమించినచో జన్మ, మృత్యు, వార్ధక్యములవల్ల కలుగు దుఃఖములనుంచి విముక్తుడై పూర్ణత్వాన్ని, శాశ్వతత్వాన్ని పొందును.

ఈ శ్లోకంలో జ్ఞానఫలాన్ని స్పష్టంగా వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

దేహీ ఏతాన్ త్రీన్ గుణాన్ అతీత్య – ఈ జీవుడు ఈ మూడు గుణాలకు అతీతంగా ఎదుగుతాడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దేహీ అంటే జీవుడు; ఏతాన్ త్రీన్ గుణాన్ – ఈ మూడు గుణాలనుంచి; అతీత్య – అతీతంగా ఎదుగుతాడు. ఎలా? జ్ఞానం పొందటంవల్ల. అతీతంగా ఎదుగుతాడు అంటే ఈ గుణాలమీద ఉన్న అభిమానంనుంచి విడివడతాడు. మూడు గుణాలు మూడు శరీరాలను సూచిస్తాయి; మూడు గుణాలు పంచకోశాలను సూచిస్తాయి. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే అనాత్మను సూచిస్తాయి.

నేను శరీరాన్ని అనే బదులు నేను ఆత్మను, నేను వ్యవహారం నడపటానికి భగవంతుడు తాత్కాలికంగా ఈ శరీరాన్నిచ్చాడు అంటాడు జ్ఞాని. శరీరం అవసరం ఎందుకు? కేవలం తినటానికి కాదు; ఈ శరీరాన్ని అందులోనూ మానవశరీరాన్ని భగవంతుడు ఇచ్చిన కారణం జ్ఞానం పొందటానికి. అది కూడా ఎటువంటి జ్ఞానం? శరీరాన్ని ఉపయోగించి నేను శరీరాన్ని కాదు, నేను ఆత్మను అనే జ్ఞానం పొందటానికి. ఆ జ్ఞానం పొందిన వ్యక్తి ఈ శరీరానికి అతీతంగా ఎదుగుతాడు.

ఏతమన్నమయమాత్మానముపసంక్రామతి
ఏతం ప్రాణమయమాత్మానముపసంక్రామతి – <u>తైత్తిరీయం</u>

అతీత్య అంటే ఉపసంక్రామతి. ఈ మూడు గుణాలూ దేనికి చెందినవి?

దేహసముద్భవాన్ – ఈ శరీరం పుట్టటానికి కారణమయ్యాయి. శరీరం పుట్టటానికి కారణం అంటే, ఈ జన్మ రావటానికి కారణమయ్యాయి. ఎందుకంటే జన్మను కొత్త శరీరం పొందటంగా అభివర్ణిస్తారు. అందువల్ల ఈ మూడు గుణాలు మనకు ఈ జన్మని ఇచ్చాయి; ఈ మూడు గుణాలే వచ్చే జన్మను కూడా ఇస్తాయి.

ఎటువంటి జన్మను ఇస్తుంది? ఇంతకుముందు చూసిన వర్ణన గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉంటే ఊర్ధ్వలోకాలకు వెళతాడనీ; రజోగుణం ప్రధానంగా ఉంటే ఈ లోకంలోనే పుడతాడనీ; తమోగుణం ప్రధానంగా ఉంటే అధోలోకాలకు వెళతాడనీ చూశాము. ఊర్ధ్వలోకాల్లో జన్మ శాశ్వతమా, అశాశ్వతమా? అశాశ్వతమే. ఈ మూడు గుణాల్లో ఏ గుణం కూడా మోక్షాన్నివ్వదు. అందువల్ల మూడు గుణాలు శరీరం రావటానికి అంటే పునర్జన్మ పొందటానికి కారణమవుతాయి. దేహ సముద్భవాన్ అంటే పునర్జన్మ కారణ భూతాన్. ఇలా పునరపి జననం, పునరపి మరణం కలగజేసే ఈ మూడు గుణాలనుంచి విడివడటం నేర్చుకుంటాడు జ్ఞాని. అలా ఒక జ్ఞాని ఈ గుణాలనుంచి, శరీరంనుంచి విడివడితే అతనికి కలిగే ఫలం ఏమిటి?

విముక్తః – విముక్తి పొందుతాడు. దేన్నుంచి విముక్తి పొందుతాడు? శరీరానికి సంబంధించిన సమస్యలనుంచి విముక్తి పొందుతాడు. మీరు శరీరంతో మమేకం చెందితే శరీరం సమస్యలు మిమ్మల్ని పట్టిపీడిస్తాయి. మీరొక కొత్త, మెరిసిపోయే కారును కొనుక్కున్నారనుకోండి. ఆ కారంటే చాలా అభిమానం కూడా ఉందనుకోండి. ఆ కారుమీద చిన్నగీత పడినా మీ హృదయంమీద గీసినట్టుగా విలవిలలాడిపోతారు. ఎందుకు? నా కారు అనే మమకారం, మీ కారుకు ఏదైనా అయితే మీకే అయినంత బాధ కలుగజేస్తుంది.

ఈ సూత్రం శరీరానికి కూడా వర్తిస్తుంది. ఎప్పుడైతే మీరు శరీరం అనుకుంటారో, అప్పుడే శరీరానికి ఏ బాధ కలిగినా, మీరు విలవిలలాడిపోతారు. ముఖ్యంగా శరీరానికి మరణం తప్పదు. దేహాభిమానంవల్ల మీరేమంటారు? శరీరం మరణిస్తుంది అనకుండా, నేను మరణిస్తాను అంటారు.

శరీరం మరణించటం పెద్ద సమస్య కాదు, ప్రతిరోజూ వందలకొద్దీ మనుష్యులు మరణిస్తూనే ఉంటారు. పొద్దునే కాఫీ తాగుతూ, వార్తాపత్రిక చదువుతుంటారు మీరు. అందులో పేపరు తెరిస్తే చాలు, ఎక్కడో రైలు ప్రమాదమో, బస్సు ప్రమాదమో, పడవ ప్రమాదమో జరిగిందని, చాలామంది మరణించారనీ చదువుతారు. ఫలానాచోట బస్సు ప్రమాదం జరిగి, 35 మంది మరణించారు అనే వార్తను చదువుతారు. కాఫీ తాగుతూ ఆ వార్తను చాలా ప్రశాంతంగా చదువుతారు. మహా అయితే 'అయ్యోపాపం,' అని వారిమీద జాలిపడతారు, అంతే. దాని తర్వాత దాని గురించి మర్చిపోతారు.

అందువల్ల సమస్య మరణంలో లేదు. నేను మరణిస్తాను అనుకోవటంలో ఉంది. ఎంతమంది మరణించినా ఫర్వాలేదు, నేను–నావారు మాత్రం మరణించకూడదు. ఈ సమస్యకు వేదాంతం ఒక్కటే పరిష్కారం. వేదాంతం నాకు మరణం ఉందనే భావనను పోగొడుతుంది. ఎలా పోగొడుతుంది? ఆత్మజ్ఞానం కలగజేయటంద్వారా. నేను నాశనమయ్యే ఈ శరీరాన్ని కాదు, నాశనమయ్యే ఈ శరీరం వెనకనున్న శాశ్వతమైన సాక్షిచైతన్యాన్ని అనే జ్ఞానం కలుగజేయటంద్వారా ఈ భావనను పోగొడుతుంది. అందువల్ల విముక్తః అంటే శరీరసమస్యలనుంచి విముక్తి పొందుతాడు. ఏమిటా సమస్యలు?

జన్మమృత్యుజరాదుఃఖైః – పుట్టుక, మరణం, వార్ధక్యం. మొదటి సమస్య – జన్మ. తల్లిగర్భంలో తొమ్మిదినెలలు ఉండాలి, అదే పెద్ద సమస్య. తర్వాత సమయం ఆసన్నమయ్యాక తల్లిగర్భంనుంచి బయట ప్రపంచంలోకి రావాలి. అది అటు తల్లికీ, ఇటు బిడ్డకీ – ఇద్దరికీ కూడా పెద్ద గండమే. అలా పుట్టుకే పెద్ద సమస్య. జన్మ అంటే పుట్టుక.

పుట్టాక మరణం ఇంకో పెద్ద సమస్య. నాకు మరణం అంటే భయంలేదు అంటారు కొంతమంది. అది నిజంకాదు, భయంలేదు అనుకుంటున్నారు అంతే. కొంతమంది నేను అవస్థపడి చావకూడదు, ప్రశాంతంగా మరణించాలి, అది కూడా నిద్రలో ప్రాణంపోతే మరీమంచిది అంటారు. దేవునికి ప్రతిరోజూ ఈ ప్రార్థనే చేస్తున్నాను అంటారు కూడా. మృత్యు అంటే మరణం.

ఇంకొక సమస్య వార్ధక్యం. జరా అంటే వార్ధక్యం. ఈ మూడూ దుఃఖభూయిష్టాలు. వీటినుంచి ఎవరూ తప్పించుకోలేరు. శరీరం అన్నాక జన్మ, వార్ధక్యం, మరణాలు తప్పవు. అది శరీరలక్షణం. శరీరానికి ఆరు వికారాలు ఉంటాయని చూశాము. అవి అస్తి, జాయతే, వర్ధతే, విపరిణమతే, అపక్షీయతే, వినశ్యతి. పుట్టి, మార్పులు చెంది చివరికి నశిస్తుంది. అగ్ని స్వరూపలక్షణం వేడి. అలాగే శరీరలక్షణం మార్పుచెందటం.

స్వరూపలక్షణాన్ని స్వరూపలక్షణంగా స్వీకరించలేకపోతే వస్తుంది సమస్య. స్వరూపాన్ని ఎదురీదాలనుకుంటే దుఃఖం తప్పదు. అగ్ని వేడిగా ఉంది, అగ్ని వేడిగా ఉంది అని బాధపడిపోవటం అర్థంలేని విషయం. అలాగే శరీరం మారిపోతుందని బాధపడిపోవటం కూడా అర్థంలేని విషయమే. దేహాభిమానం పెంచుకుంటే వస్తాయి ఈ బాధలు. ఇంతకుముందు కూడా చూశాము. మరణం తప్పదని మనకు తెలుసు. వందలమంది ఏ సునామీలోనో మరణించారని చదివినా, ఎక్కువగా చలించము. కాని నేనూ, నావారూ మాత్రం శాశ్వతంగా పదికాలాలపాటు ఈ భూమ్మీదే నిలిచిపోవాలని ఆశిస్తాము. అది అర్థంలేని కోరిక అని కృష్ణపరమాత్మ ముందే హెచ్చరించాడు.

జాతస్య హి ధ్రువో మృత్యుః ధ్రువం జన్మ మృతస్య చ ।
తస్మాదపరిహార్యేఽర్థే న త్వం శోచితుమర్హసి ॥ – 2.27

పుట్టిన వ్యక్తి మరణించక తప్పదు. ఎప్పుడైతే నేను శరీరం కాదు, నేను సాక్షిచైతన్యాన్ని అని నేర్చుకుంటానో అప్పుడే శరీరాన్ని నాకు భిన్నంగా సాక్షీభూతంగా చూడటం నేర్చుకుంటాను. ఎప్పుడైతే శరీరాన్ని నాకు భిన్నంగా చూడటం నేర్చుకుంటానో, అప్పుడే నా శరీరంమీద ప్రత్యేకమైన అభిమానం ఉండదు. ఈ శరీరం కూడా తక్కిన శరీరాలలాంటిదే. దీనికి కూడా వార్ధక్యం, మరణం తప్పదు అనే సత్యాన్ని స్వీకరిస్తాను.

సాక్షిచైతన్యం నేను అని అర్థమయితే, శరీరానికి ఈ బాధలు తప్పవు అని కూడా గ్రహిస్తాను. వయస్సు మీదపడ్డ కొద్దీ, కంటిచూపు మందగిస్తుంది; వినికిడి శక్తి తగ్గుతుంది; కీళ్ళనొప్పులు మేమున్నామని ముందుకు వస్తాయి; బుద్ధిలో పదును తగ్గుతుంది కాని ఇవేవీ నన్ను బాధించవు. శరీరం అన్నాక ఈ బాధలు తప్పవు; ఇవి శరీరంయొక్క స్వరూపం అని అర్థం చేసుకుంటాను. వాటిని నవ్వుతూ స్వీకరించటం నేర్చుకుంటాను. యాక్సెప్ట్ అండ్ అకామడేట్ అంటారు దీన్ని.

ఎప్పుడైతే వీటిని స్వరూపలక్షణంగా తీసుకుంటానో, అప్పుడే అవి కలుగజేసే బాధయొక్క తీవ్రత తగ్గుతుంది. దీన్ని అభిభావ పద్ధతి అంటారు. ఈ పద్ధతిలో శరీరానికి ఉన్న సమస్యలను తొలగించలేము. సమస్యలు అలాగే ఉంటాయి కాని వాటిని చూసే దృక్పథం మారుతుంది. ఇన్నాళ్ళూ పెద్ద సమస్యగా నన్ను పట్టిపీడించిన శరీర అనారోగ్యం నన్ను అంతగా బాధించదు. రాత్రి ఎంతో మిలమిలలాడుతూ మెరిసే నక్షత్రాలు, పొద్దున్న సూర్యుని

దేదీప్యకాంతిలో వెలవెలబోతాయి. పగలు నక్షత్రాలు ఉండవా అంటే ఉంటాయి కాని వాటి కాంతిని అధిగమిస్తుంది సూర్యకాంతి. అంటే సూర్యకాంతి నక్షత్రాల కాంతిని నాశనం చెయ్యదు కాని వాటి కాంతిని కనబడకుండా చెయ్యటంవల్ల వాటిని లేనట్టుగా చేస్తుంది.

ఈ సూత్రం సాక్షిచైతన్యానికి కూడా వర్తిస్తుంది. శరీర అనారోగ్యం మెరుగుపడిపోదు; కుటుంబసభ్యులు రాత్రికి రాత్రి మారిపోరు; నీటిసమస్య తొలగిపోదు; కాని సాక్షిచైతన్యం గురించిన జ్ఞానకాంతిలో ఈ సమస్యల తీవ్రత తగ్గుతుంది. అవి ఉంటాయి కాని బాధించవు. దీనికి ఆంజనేయస్వామిని ఉదాహరణ చెబుతారు. ఆంజనేయస్వామి సముద్రం దాటి లంకకు వెళ్ళాలంటే ముందు అది చాలా కష్టం అనుకున్నాడు.

గోష్పదీకృతవారాశిం మశకీకృత రాక్షసమ్

గోష్పదీకృతవారాశిమ్ – కాని ఎప్పుడైతే శ్రీరామచంద్రుణ్ణి తలుచుకున్నాడో, అప్పుడే అంత పెద్ద సముద్రం కూడా చిన్నకొలనులాగా అనిపించింది. సముద్రం అలాగే ఉంది; సముద్రాన్ని హనుమంతుడు చూసిన దృక్పథం మారింది. శ్రీరామునిమీద హనుమంతునికున్న అపారభక్తి అనంతమైన సముద్రాన్ని చిన్నది చేసి చూపించింది.

మశకీకృత రాక్షసమ్ – అంత ఘోరమైన రాక్షసులు చిన్న దోమలుగా అనిపించారు. దోమకాటు అంతగా బాధించదు మనను; అంతేకాదు, దోమను సంహరించటానికి ఏ యుద్ధసన్నాహాలు చెయ్యాలి? దాన్ని సునాయాసంగా చంపవచ్చు. అలాగే రామభక్తి హనుమంతునికి రాక్షసులబలాన్ని చిన్న దోమకున్న బలం ఆకారానికి తగ్గించివేసింది.

ఆ విధంగా నేను సాక్షిచైతన్యమనే జ్ఞానం కలగటంవల్ల తక్కిన సమస్యలు సూదితో గుచ్చినంత చిన్నవిగా మారిపోతాయి. అందువల్ల విముక్తః అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దీన్ని జీవన్ముక్తి అంటారు. జీవన్ముక్తి అంటే జ్ఞానం పొందాక దృక్పథం మారటంవల్ల, సమస్యలకు తీవ్రంగా స్పందించకపోవటం. దానివల్ల కలిగే ప్రయోజనమేమిటి?

అమృతమ్ అశ్నుతే – శరీరంయొక్క సమస్యలు తీవ్రంగా బాధించకపోవటమే కాదు, జ్ఞాని శాశ్వతత్వాన్ని పొందుతాడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

జ్ఞాని శాశ్వతత్వాన్ని పొందుతాడు అంటే అహంకారం పొందుతుందా, సాక్షి పొందుతుందా? అహంకారం లేదా శరీరం శాశ్వతత్వాన్ని పొందలేదు; సాక్షి పొందనవసరం లేదు. శాశ్వతత్వం అంటే నా దృష్టిని అశాశ్వతమైన అహంకారం వైపునుంచి, శాశ్వతమైన సాక్షివైపుకు మరల్చటం. ఇలా అహంకారంనుంచి సాక్షివైపుకు తిరిగితే గుణాతీతుడు అవుతాడు. అందువల్ల జ్ఞానిని గుణాతీతుడు అంటారు.

అర్జున ఉవాచ

శ్లో. 21 **కైర్లింగైః త్రీన్ గుణానేతాన్ అతీతో భవతి ప్రభో ।**
కిమాచారః కథం చైతాన్ త్రీన్ గుణానతివర్తతే ॥
కైః, లింగైః, త్రీన్, గుణాన్, ఏతాన్, అతీతః, భవతి, ప్రభో,
కిమాచారః, కథమ్, చ, ఏతాన్, త్రీన్, గుణాన్, అతివర్తతే ॥

ప్రభో!	= ఓ ప్రభూ!	చ	= ఇంకా
ఏతాన్	= ఈ	కిమాచారః (భవతి)	= ఎలా ప్రవర్తిస్తాడు
త్రీన్, గుణాన్	= మూడు గుణములను	ఏతాన్, త్రీన్ గుణాన్	= సాధకుడు ఈ మూడు గుణములను
అతీతః	= అధిగమించిన పురుషుడు	కథమ్	= ఏ విధముగా
కైః, లింగైః	= ఏయే లక్షణములతో కూడి	అతివర్తతే	= అధిగమించును?
భవతి	= ఉండును		

హే ప్రభో! ఏతాన్ త్రీన్ గుణాన్ అతీతః (జీవః) కైః లిఙ్గైః (జ్ఞాతః) భవతి?
(సః) చ కిమ్ ఆచారః? (సః) చ ఏతాన్ త్రీన్ గుణాన్ కథమ్ అతివర్తతే ॥

తా: ఓ ప్రభూ! ఈ మూడు గుణములను అధిగమించిన పురుషుడు ఏయే లక్షణములతో కూడి ఉండును. ఇంకా ఎలా ప్రవర్తిస్తాడు? సాధకుడు ఈ మూడు గుణములను ఏ విధముగా అధిగమించును?

4. గుణాతీతలక్షణం, సాధన – శ్లోకాలు 21–27

కృష్ణపరమాత్మ బోధతో ప్రభావితం చెందిన అర్జునుడు అటువంటి గుణాతీతుని లక్షణాలు ఏమిటో, అవి ఎలా సాధించాలో తెలుసుకోవాలనుకున్నాడు.

అర్జున ఉవాచ – అర్జునుడు కృష్ణపరమాత్మను అడిగాడు.

ప్రభో ఏతాన్ త్రీన్ గుణాన్ అతీతః కైః లింగైః భవతి – ఈ మూడు గుణాలకు అతీతంగా ఎదిగినవ్యక్తి లక్షణాలు ఎలా ఉంటాయి? లింగైః అంటే లక్షణాలు.

స్థితప్రజ్ఞస్య కా భాషా – 2.54

రెండవ అధ్యాయంలో స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణాలు ఎలా ఉంటాయో చెప్పు అన్నాడు అర్జునుడు. జ్ఞాని శారీరకంగా మారతాడా, అతని మొహంలో కాంతి వస్తుందా? ఇలాంటి సందేహాలు కలుగుతాయి ఎవరికైనా. ఇన్నిరోజులుగా నేను భగవద్గీత నేర్చుకుంటున్నాను కదా, నా మొహంలో ఏమైనా కాంతి వచ్చిందా అని రోజూ అద్దం ముందు నిల్చుని చూసుకుంటే, కాంతి రావటం మాటేమో కాని బట్టతల పెరిగి, మొహం పెద్దదిగా కనిపిస్తుంది.

కొంతమంది జ్ఞానికి కొన్ని సిద్ధులు వస్తాయి అనుకుంటారు. జ్ఞాని ఎదుటివారి మనస్సును తెరిచివుంచిన పుస్తకంగా చదవగలడు అనుకుంటారు వారు. కొంతమంది స్వామీజీని అడుగుతారు కూడా, 'మీకు మా మనస్సును చదివే శక్తి ఏమైనా ఉందా? మేము ఇవాళ ఏ సందేహంతో మీ బోధకు వచ్చామో, సరిగ్గా ఆ సందేహాన్ని మేము అడగకుండానే తీర్చేశారు,' అంటారు. కొంతమంది స్వామీజీకి అలాంటి సిద్ధులు ఉన్నాయి కూడా అంటారు. కాని స్వామీజీ ఆ ఘనతను శాస్త్రానికే అందిస్తున్నారు. అది శాస్త్రం గొప్పదనం అంటారు. శాస్త్రం మనకు రాగలిగే సందేహాలన్నిటినీ కూడా ఊహించి, వాటికి ముందే జవాబు చెబుతుంది. అందుకని అటువంటి జవాబు

చెప్పినప్పుడల్లా, ఎవరికైనా ఆ సందేహం కలిగితే, ఆ జవాబు వారికే చెప్పినట్టుగా భావిస్తారు. ఇంతకీ చెప్పొచ్చింది అలాంటి సిద్ధులు ఉంటాయా అని చాలామందికి సందేహం కలుగుతుంది.

అర్జునుడు కూడా రెండవ అధ్యాయంలో అడిగినట్టే, అలాంటి గుణాతీతుణ్ణి తెలుసుకోవటానికి ఏమైనా మార్గం ఉందా అని అడుగుతున్నాడు. అటువంటి గుణాతీతుడు ఎలా ఉంటాడు?

కిమ్ ఆచారః – ఎలా ప్రవర్తిస్తాడు? అంటే తోటి మనుష్యులతో అతని ప్రవర్తన ఎలా ఉంటుంది? అతను జ్ఞానం పొందాక కూడా, ఆ మనుష్యుల మధ్యనే సంచరిస్తుంటాడు. అతని వేషభాషల్లో ఏమైనా మార్పు వస్తుందా? రెండవ అధ్యాయంలో ఎలా నడుస్తాడు, ఎలా తింటాడు అని అడిగాడు. ఎవరైనా వేషభాషలను మార్చి, పెద్దగడ్డం పెంచుకుంటే అతను జ్ఞాని అయివుంటాడు అనుకుంటాము. గడ్డం ఉన్న వ్యక్తి గడ్డం గీసుకుంటే మార్పు వచ్చింది అనుకుంటాము. ఇవన్నీ అపోహలు. బాహ్యంగా ఏమీ మార్పులు ఉండాల్సిన అవసరంలేదు. మనం చూడాల్సిన మార్పు తలమీద కాదు, తల లోపల. అంటే బాహ్యమైన మార్పు కాదు, అంతర్గతమైన మార్పు.

వేదాంతం కొంచెం కూడా సిద్ధుల గురించి చెప్పదు. అవన్నీ వేదాంతానికి రాకముందు మాట్లాడే అంశాలు. అతను ఎలా ప్రవర్తిస్తాడు అనటంలో ఉద్దేశ్యం అతనిలో ఏమైనా ప్రత్యేకత ఉందా?

కథం చ ఏతాన్ త్రీన్ గుణాన్ అతివర్తతే – ఈ మూడుగుణాలను జ్ఞాని ఎలా అధిగమిస్తాడు? మోక్షం అంటే వేరే లోకానికి ప్రయాణం చేసి వెళ్ళటం అనే అపోహ ఉంది చాలామందిలో. కొంతమంది మోక్షం భవిష్యత్తులో వస్తుంది అంటారు; మరికొంతమంది అది ఒక సంఘటన అంటారు. ఇవన్నీ అపోహలు మాత్రమే. మోక్షం అంటే ప్రయాణం కాదు; మోక్షం భవిష్యత్తులో వచ్చేది కాదు; మోక్షం ఒక సంఘటన కాదు.

మరి మోక్షం అంటే ఏమిటి? మోక్షం అంటే నేను నిత్యముక్తపురుషుణ్ణి అని తెలుసుకోవటం. మళ్ళీ ఒకసారి అర్జునుడు అడిగిన ప్రశ్నలను టూకీగా చూస్తే, అర్జునుడు మూడు ప్రశ్నలు అడిగాడు. అవి –

ఎ) **గుణాతీత లింగమ్** – గుణాతీతుని లక్షణాలు

బి) **గుణాతీత ఆచారః** – గుణాతీతుడు ప్రవర్తించే తీరు

సి) **గుణాతీతస్య సాధనమ్** – గుణాతీతునిగా ఎదగటానికి అవసరమైన సాధనలు.

ఈ ప్రశ్నకు రాబోయే శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ జవాబు చెబుతాడు.

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 22 **ప్రకాశం చ ప్రవృత్తిం చ మోహమేవ చ పాండవ ।**
న ద్వేష్టి సంప్రవృత్తాని న నివృత్తాని కాంక్షతి ॥
ప్రకాశమ్, చ, ప్రవృత్తిమ్, చ, మోహమ్, ఏవ, చ, పాండవ,
న, ద్వేష్టి, సంప్రవృత్తాని, న, నివృత్తాని, కాంక్షతి ॥

పాండవ!	= ఓ అర్జునా! (ఏ పురుషుడైతే)	న, ద్వేష్టి	= వాటిని ద్వేషింపడో
ప్రకాశమ్, చ	= సత్త్వగుణకార్యరూపమైన ప్రకాశమూ	చ	= ఇంకా
ప్రవృత్తిమ్, చ	= రజోగుణకార్యరూపమైన ప్రవృత్తియు	నివృత్తాని	= అవి దూరమయినప్పుడు
మోహమ్, ఏవ	= తమోగుణకార్యరూపమైన మోహమూ	న, కాంక్షతి	= వాటికోసం ఆరాటపడడో
సంప్రవృత్తాని	= ఏర్పడినప్పుడు		

హే పాణ్డవ! ప్రకాశమ్ చ ప్రవృత్తిమ్ చ మోహమ్ ఏవ చ
సమ్ప్రవృత్తాని న ద్వేష్టి, నివృత్తాని (చ) న కాఙ్క్షతి ॥

తా: ఓ అర్జునా! సత్త్వగుణకార్యరూపమైన ప్రకాశమూ, రజోగుణకార్యరూపమైన ప్రవృత్తియు, తమోగుణకార్యరూపమైన మోహమూ ఏర్పడినప్పుడు వాటిని ద్వేషింపడో ఇంకా అవి దూరమయినప్పుడు వాటికోసం ఆరాటపడడో,

మూడు ప్రశ్నలకు ఐదు శ్లోకాల్లో జవాబు చెబుతాడు కృష్ణపరమాత్మ. 22, 23 శ్లోకాల్లో గుణాతీతలింగమ్; 24, 25 శ్లోకాల్లో గుణాతీత ఆచారః; 26 శ్లోకంలో గుణాతీతస్య సాధనను వివరిస్తాడు.

ఎ) **గుణాతీతలింగమ్** – గుణాతీతుడు అంటే కార్యకరణసంఘాతంమీద అభిమానం లేనివాడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. గుణాతీతుడు అంటే దేహాభిమానాన్ని వదులుకున్నవాడు అని అర్థం. జగత్తును ఎలాగైతే తనకు భిన్నంగా చూస్తాడో, అలా తన మనశ్శరీరాలను కూడా తనకు భిన్నంగా చూస్తాడు. తను మనశ్శరీరాలకు భిన్నంగా ఉన్నాడని తెలుసుకోవటంవల్ల వాటికి వచ్చే సమస్యలకు, జ్ఞాని తీవ్రంగా స్పందించడు. ఈ చలించకపోవటమే ఇతను గుణాతీతుడని చూపిస్తుంది.

ఈ జ్ఞాని ఇలా గుణాతీతునిగా ఎదగటంవల్ల, అతని శరీరం, మనస్సులు కూడా ఆరోగ్యవంతంగానే ఉంటాయి. అతను అలా ఎదగటానికి చాలా సాధన చేసివుంటాడు. అతను కర్మయోగ సాధన చేసి, ఉపాసనయోగసాధన చేసి, జ్ఞానయోగ్యతను పొందాడు. అంటే సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉన్న మనస్సును పొందాడు. ఇలా సాధన చెయ్యటంవల్ల జ్ఞాని మనస్సులో సత్త్వగుణం ఎక్కువగా ఉంటుంది.

సత్త్వగుణం పొందటానికి అతను కృషి చెయ్యటంవల్ల, అతని మనస్సు దృఢంగా ఉంటుంది. జ్ఞాని మనస్సు సంస్కరించబడివుంటుంది; జ్ఞాని మనస్సు తీవ్రంగా స్పందించదు. నిజానికి సత్త్వగుణంయొక్క నిర్వచనమే అది. సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తి జీవితంలో ఎటువంటి ఒడిదుడుకులు ఎదురైనా, తీవ్రంగా స్పందించడు. ఒకవేళ స్పందించినా, అది బాహ్యంగా ప్రకటితమవదు; మనస్సులోనే ఉంటుంది. ఒకవేళ మనస్సులోనే స్పందించినా అది కూడా ఎక్కువసేపు ఉండదు. వెంటనే ఆ స్పందననుంచి బయటపడతాడు. ఆ విధంగా జ్ఞానికి ఆరోగ్యకరమైన మనస్సు ఉంటుంది.

జ్ఞాని ఆరోగ్యకరమైన మనస్సును కష్టపడి సాధన చేసి పెంపొందించుకున్నా కూడా, జ్ఞానికి తెలుసు ఏ మనస్సు కూడా నూటికి నూరుపాళ్ళు ఆరోగ్యవంతంగా ఉండదని. ఎలాగైతే శరీరపరంగా నూటికి నూరుశాతం

ఆరోగ్యం ఉండదో, అలాగే మనస్సుపరంగా కూడా సంపూర్ణ ఆరోగ్యం అంటూ ఉండదు. అందువల్ల జ్ఞాని, తన మనస్సు సాత్త్వికంగానే ఉన్నాకూడా, అది కూడా మూడుగుణాల మధ్య తిరుగుతుందనీ, ఒక్కోసారి తన మనస్సు కూడా వికారాలకు లోనవుతుందనీ తెలుసుకుంటాడు కాబట్టి అలాంటి మానసోద్రేకాలు కలిగే సందర్భాలలో కూడా తీవ్రంగా స్పందించడు, కోపం తెచ్చుకోడు. అంటే తన మనస్సును తను సాక్షీభూతంగా చూడగలడు. అందువల్ల సమస్యలు ఎక్కువగా రావుకాని, ఒకవేళ వచ్చినా కూడా, వాటికి ఆరోగ్యకరంగానే స్పందిస్తాడు.

ఆరోగ్యకరంగా స్పందిస్తాడు అంటే ఏమిటి అర్థం? మనస్సుకు ఏవైనా సమస్యలు వస్తే, జ్ఞాని అసలు పట్టించుకోకుండానూ ఉండడు, అలాగని తీవ్రంగానూ స్పందించడు. జ్ఞానికి తను పూర్ణుడనీ తెలుసు; మనస్సు ఎలావున్నా, తన పూర్ణత్వానికి ఏమీ లోటులేదనీ తెలుసు. కాని మనస్సును మెరుగుపరుచుకోవటానికి ప్రయత్నిస్తాడు జ్ఞాని. ఎందుకంటే అతని మనస్సు ఆరోగ్యంగా ఉన్నకొద్దీ, అతనికీ, అతని జీవితంతో పెనవేసుకుని ఉన్నవారికీ కూడా జీవితం బాగుంటుంది. కాని జ్ఞాని తన మనస్సును మెరుగుపరుచుకుంటున్న స్థితిలో కూడా, తన పూర్ణత్వాన్నికేమీ లోటులేదనీ, మనస్సు ఎలా ఉన్నా తన పూర్ణత్వాన్ని ఏమీ చెయ్యలేదనీ, తను మనస్సును సాక్షీభూతంగా చూస్తున్న సాక్షిచైతన్యాన్ననీ ఎన్నడూ మర్చిపోడు.

ప్రకాశం చ ప్రవృత్తిం చ మోహమేవ చ – జ్ఞాని మూడు గుణాలనూ అనుభవిస్తాడు. ప్రకాశం అంటే సత్త్వగుణం. జ్ఞానికి సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉంటుంది. ప్రవృత్తించ అంటే రజోగుణం; మోహమేవచ అంటే తమోగుణం. అంటే జ్ఞానికి కూడా ఈ మూడుగుణాలూ ఉండక తప్పవు. కాకపోతే, జ్ఞానికి సత్త్వగుణం ఎక్కువ పాళ్ళలోనూ, రజోగుణం కొంచెం తక్కువ పాళ్ళలోనూ, తమోగుణం చాలా తక్కువ పాళ్ళలోనూ ఉంటుంది. అతనికి తన మనస్సు నూటికి నూరుశాతం సత్త్వగుణం ప్రధానంగా లేదని తెలుసు. ఆ మాటకొస్తే ఎవరి మనస్సు కూడా నూటికి నూరుశాతం సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉండదు.

జ్ఞాని మనస్సులో కూడా ఈ మూడుగుణాలూ ఉండటమే కాదు, వాటిలో హెచ్చుతగ్గులు మారుతూ వస్తాయి. అంటే ఒకసారి తమోగుణం ఎక్కువ ఉండవచ్చు, ఇంకొకసారి రజోగుణం ఎక్కువగా ఉండవచ్చు కాని వాటి కాలపరిమితి చాలా తక్కువగా ఉంటుంది. జ్ఞాని మనస్సులో సత్త్వగుణం ఎక్కువ ఉంటుంది. అది జ్ఞానికి కూడా తెలుసు. ఈ విషయం తెలిసిన జ్ఞాని ఎలా ప్రవర్తిస్తాడు?

సంప్రవృత్తాని – మూడుగుణాల్లో ఏది ఎప్పుడు ఎక్కువవున్నా;

న ద్వేష్టి – తన మనస్సును తను ద్వేషించడు. తనలో తమోగుణం ఎక్కువైనా, రజోగుణం ఎక్కువైనా, దానికి కారణమైన మనస్సును ద్వేషించడు.

న నివృత్తాని కాంక్షతి – ఒకవేళ సత్త్వగుణం తగ్గిపోతున్నా కూడా, ఆ గుణం రావాలని కోరుకోడు. అంటే సత్త్వగుణంతో బంధం పెంచుకోడు. ఆమాటకొస్తే, ఏ గుణంమీదా రాగద్వేషాలు చూపడు. తమో, రజోగుణాలు ఎక్కువైనప్పుడు వాటిని ద్వేషించడు; సత్త్వగుణం తగ్గినప్పుడు బాధపడడు. ప్రతి ఒక్క మనస్సులోనూ, **తన మనస్సుతో సహా**, ఈ మూడుగుణాలు మేళవించి ఉంటాయని అతనికి తెలుసు. అతనికి తన మనస్సును

ఉన్నదున్నట్టుగా స్వీకరించటం తెలుసు. తన శరీరాన్ని, తన మనస్సును ఉన్నదున్నట్టుగా స్వీకరించగలగటమే గుణాతీత లక్షణము.

శ్లో. 23 **ఉదాసీనవదాసీనో గుణైర్యో న విచాల్యతే ।**
గుణా వర్తంత ఇత్యేవ యోఽవతిష్ఠతి నేంగతే ॥
ఉదాసీనవత్, ఆసీనః, గుణైః, యః, న, విచాల్యతే,
గుణాః, వర్తంతే, ఇతి, ఏవ, యః, అవతిష్ఠతి, న, ఇంగతే ॥

యః	= ఎవడైతే	వర్తంతే	= గుణములందు ప్రవర్తించుచున్నవి
ఉదాసీనవత్	= ఉదాసీనునివలె	ఇతి	= అని భావించి
ఆసీనః	= ఉండడో	యః	= ఎవడు పరమాత్మయందు ఏకీభావముతో
గుణైః	= త్రిగుణములచే		
న, విచాల్యతే	= చలింపజేయబడడో ఇంకా	అవతిష్ఠతి	= స్థితుడైయుండునో ఇంకా
గుణాః, ఏవ	= గుణములే	న, ఇంగతే	= ఆ స్థితినుంచి ఎన్నడును చలింపడో

యః ఉదాసీనవత్ ఆసీనః గుణైః న విచాల్యతే, యః (చ) గుణాః
వర్తన్తే ఇతి (మత్వా) ఏవమ్ అవతిష్ఠతి, (చ) న ఇఙ్గతే ॥

తా: ఎవడైతే ఉదాసీనునివలె ఉండడో, త్రిగుణములచే చలింపజేయబడడో ఇంకా గుణములే గుణములందు ప్రవర్తించుచున్నవి అని భావించి ఎవడు పరమాత్మయందు ఏకీభావముతో స్థితుడైయుండునో ఇంకా ఆ స్థితినుంచి ఎన్నడును చలింపడో,

ఇదే భావనను కొనసాగిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. తన మనశ్శరీరాలను ఉన్నదున్నట్టుగా స్వీకరిస్తాడు అంటే అర్థం ఏమిటి? ఆరోగ్యకరంగా ప్రవర్తిస్తాడు అంటే అర్థం ఏమిటి? మామూలుగా అజ్ఞాని ఎలా ప్రవర్తిస్తాడు? ఏ సంఘటన ఎదురైనా, అజ్ఞాని రెండు భిన్నదృక్పథాలు చూపిస్తాడు. అయితే పూర్తిగా నిర్లక్ష్యంగా ఉంటాడు లేదా చాలా ఖంగారు పడిపోతాడు.

ఉదాహరణకు శరీరానికి ఏదైనా అనారోగ్యం కలిగితే, తమోగుణం ఎక్కువ ఉన్నవ్యక్తి అసలేమీ పట్టించుకోడు. డాక్టరు దగ్గరికి వెళ్ళడు, వైద్యం చేయించుకోడు. నిర్లక్ష్యంగా ఉంటాడు. అదే రజోగుణం ఎక్కువగా ఉన్నవ్యక్తి దీనికి పూర్తి భిన్నంగా ప్రవర్తిస్తాడు. వెంటనే డాక్టరు దగ్గరికి వెళతాడు. ఒకవేళ డాక్టరు రక్తపరీక్ష చెయ్యాలంటే చాలు, అతని మనస్సు అనేక ఊహాగానాలు చేస్తుంది. 'ఎందుకు రక్తపరీక్ష అన్నాడు? నాకు కాన్సరా, ఎయిడ్సా, ఇంకేదైనా తీవ్రమైన వ్యాధా?' ఇది ఇంకో విపరీతధోరణి. అతను ప్రతిచిన్నదానికీ ఆందోళన, ఖంగారు, భయం, ఒత్తిడి మొదలైన భావాలకు లోనవుతాడు. ఒక విపరీతధోరణి అసలేమి పట్టించుకోకపోవటం; ఇంకొక విపరీతధోరణి విపరీతంగా చలించటం.

ఆరోగ్యకరమైన స్పందన ఏమిటి? పట్టించుకోకపోవటమూ కాదు, అతిగా స్పందించటమూ కాదు; ఆరోగ్యకరమైన స్పందన అంటే ఉన్న పరిస్థితిని మెరుగుపరుచుకోవటం. ఆరోగ్యసమస్య ఏమైనా ఎదురైతే నిశ్చింతగానూ

ఉండకూడదు, అలాగని ఖంగారూ పడిపోకూడదు. ఆ సందర్భంలో ఏంచెయ్యాలో అది చెయ్యాలి. డాక్టరు దగ్గరికి వెళ్ళాల్సివస్తే వెళ్ళాలి.

మనస్సుపరంగా కూడా అంతే. మనస్సు హుషారైన పరికరం. అది ఎప్పుడూ ఒక్కలాగే ఉండదు. మూడుగుణాల మధ్య తిరుగుతూ ఉంటుంది. అందువల్ల చికాకులు తప్పవు. కాని అలాంటప్పుడు కూడా జ్ఞాని చలించడు. కొన్ని సంవత్సరాలపాటు చేసిన గీతాధ్యయనం వృథాపోదు.

మళ్ళీ అజ్ఞాని ప్రవర్తన రెండు విపరీతధోరణుల్లో ఉంటుంది. అయితే అసలు పట్టించుకోడు లేదా విపరీతంగా బాధపడిపోతాడు. చాలా నిరాశానిస్పృహలకు లోనవుతాడు. జ్ఞాని అలాకాదు. అంటే నిర్లక్ష్యమూ చెయ్యడు, అతిగానూ స్పందించడు. మనస్సు ఏవైనా కళాకళలు చూపిస్తే, దాన్ని మెరుగుపరచటానికి ప్రయత్నిస్తాడు. అతను మనస్సును మెరుగుపరస్తున్నప్పుడు కూడా, మనస్సు ఎలా ఉన్నా, అది తన పూర్ణత్వానికి ఏ విధమైన ఆటంకాన్నీ కలిగించలేదని తెలుసుకుంటాడు.

మనస్సును వీలున్నంతవరకు మెరుగుపరచగలడు కాని పూర్తిగా నూటికి నూరుశాతం మెరుగపరచలేడని అతనికి తెలుసు. జ్ఞానం పొంది, జీవన్ముక్తి పొందిన జ్ఞానికి కూడా శరీరం కాని, మనస్సు కాని పరిపూర్ణ ఆరోగ్యంతో ఉండవు. మనస్సును మార్చటానికి ప్రయత్నిస్తూనే ఉండాలి. కాకపోతే జ్ఞాని మోక్షం పొందటంకోసం మనస్సును మార్చటానికి ప్రయత్నించడు, మోక్షం పొందాక మనస్సును మార్చటానికి ప్రయత్నిస్తాడు. ముక్తపురుషునిగా మనస్సును సాక్షీభూతంగా చూసి, దాన్ని మెరుగుపరుచుకోవటానికి ప్రయత్నిస్తాడు జ్ఞాని.

ఉదాసీనవత్ ఆసీనః – జ్ఞాని నిర్లక్ష్యంగా ఉన్నట్టు కనిపిస్తాడు. ఎందుకంటే శరీరం అనారోగ్యానికి గురైతే, అతను తీవ్రంగా స్పందించి, ఆవేశపడిపోడు. అందువల్ల అతను తన ఆరోగ్యాన్ని పట్టించుకోనట్టు అనిపిస్తుంది. కాని కృష్ణపరమాత్మ అతను నిజంగా ఉదాసీనంగా లేడు, ఉదాసీనంగా ఉన్నట్టు ఉంటాడు అంటున్నాడు. అంటే అతను ఖంగారు పడిపోయి హడావుడి చెయ్యడు, అలాగని పూర్తి నిర్లక్ష్యంగానూ ఉండడు. ఆ శరీరం బాగుపడటానికి తను ఏంచెయ్యాలో ఆ ప్రయత్నం చేస్తాడు. అందువల్ల ఉదాసీనవత్ అంటే తన మనశ్శరీరాలమీద సమతుల్యత చూపిస్తాడు.

గుణైః యః న విచాల్యతే – ఈ మూడుగుణాలూ మారుతూ ఉన్నాకూడా, అతను చలించడు. మనస్సు ఒకసారి సత్త్వప్రధానంగా ఉంటే, ఇంకొకసారి రజోప్రధానంగా ఉంటే, మరొకసారి తమోప్రధానంగా ఉంటుంది. మనస్సు ఏగుణంలో ఉన్నా జ్ఞాని ఖంగారుపడడు. అలాగని మనస్సును దానికి ఇష్టం వచ్చినట్టు ప్రవర్తించమని గాలికి వదిలేయడు. మనస్సును సంస్కరిస్తూనే ఉంటాడు కాని మనస్సుతో ఎన్నడూ సంగత్వం పెంచుకోడు. గుణైః యః న విచాల్యతే అంటే ఈ గుణాలవల్ల అతను చలించడని అర్థం. అయితే అతని దృక్పథం ఎలా ఉంటుంది?

గుణాః వర్తంతే – అతనికి ఈ మూడుగుణాలూ అందరిలోనూ ఉంటాయి, తనలోనూ ఉంటాయని తెలుసు. తన సాధనవల్ల దాన్ని సత్త్వగుణప్రధానంగా తీర్చిదిద్దుకున్నాడు కాని, అప్పుడప్పుడూ రజోగుణమో, తమోగుణమో రాజ్యమేలటానికి ప్రయత్నిస్తాయని తెలుసు. కాని అలా రజోగుణం పెరిగి, ఎవరినైనా బాధించాల్సిన పరిస్థితి

ఏర్పడినప్పుడు అతను అది గ్రహించి, ఆ పరిస్థితిని తన అదుపులోకి తీసుకుంటాడు. అంటే వారిని బాధించే మాటలు అనకుండా తగ్గుతాడు. ఆ విధంగా జ్ఞాని తనలో కూడా ఈ గుణాలు ఉంటాయని తెలుసుకుంటాడు.

ఇత్యేవ – ఈ జ్ఞానంలో;

అవతిష్ఠతి – నెలకొని ఉంటాడు. అంటే తనను తను విమర్శించుకోకుండా, నిరాశానిస్పృహలకు లోనవకుండా సమతుల్యమైన మనస్సుతో ఉంటాడు.

గుణాతీత లింగమ్ – మనశ్శరీరాలను సాక్షీభూతంగా చూడటం.

శ్లో. 24 **సమదుఃఖసుఖః స్వస్థః సమలోష్టాశ్మకాంచనః ।**
తుల్యప్రియాప్రియో ధీరః తుల్యనిందాత్మసంస్తుతిః ॥
సమదుఃఖసుఖః, స్వస్థః, సమలోష్టాశ్మకాంచనః,
తుల్యప్రియాప్రియః, ధీరః, తుల్యనిందాత్మసంస్తుతిః ॥

స్వస్థః	= ఎవరు నిరంతరము ఆత్మభావమునందే స్థితుడై	తుల్యప్రియాప్రియః	= ప్రియాప్రియములను సమానముగా చూచువాడును
సమదుఃఖసుఖః	= సుఖదుఃఖములను సమానముగా భావించినవాడై	తుల్యనిందాత్మసంస్తుతిః	= నిందాస్తుతులందును సమానభావము గల్గియుండువాడును
సమలోష్టాశ్మకాంచనః	= మట్టి, రాయి, బంగారములను సమానముగా భావించునట్టి		
ధీరః	= జ్ఞాని		

(యః) సమ–దుఃఖ–సుఖః, స్వస్థః, సమ–లోష్ట–అశ్మ–కాఞ్చనః,
తుల్య–ప్రియ–అప్రియః, ధీరః, తుల్య–నిన్దా–ఆత్మ–సంస్తుతిః ॥

తా: ఎవరు నిరంతరము ఆత్మభావమునందే స్థితుడై సుఖదుఃఖములను సమానముగా భావించినవాడై, మట్టి, రాయి, బంగారములను సమానముగా భావించునట్టి జ్ఞాని ప్రియాప్రియములను సమానముగా చూచువాడును నిందాస్తుతులందును సమానభావము గల్గియుండువాడును,

బి) **గుణాతీత ఆచారః** – ఈ రెండు శ్లోకాల్లో జ్ఞాని ఎలా స్పందిస్తాడనే ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దీనికి కూడా జవాబు ముందు చెప్పిన జవాబే. ముందేమన్నాడు? మనశ్శరీరాలకు ఈ మూడుగుణాలు ఉండితీరతాయనీ, అవి హెచ్చుతగ్గులు అవుతూ ఉంటాయని అన్నాడు. అదే సూత్రం జగత్తుకు కూడా వర్తిస్తుంది. అంటే జగత్తులో మూడుగుణాలూ ఉంటాయి. అంటే ఎవరైనా మూడుగుణాలూ ఉన్న మనుష్యులతో స్పందించాల్సి వస్తుంది.

సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తులతో ఏ సమస్యా ఉండదు. వారితో వ్యవహారం ఆనందంగా ఉంటుంది. కాని రజోగుణం ఎక్కువగా ఉన్నవారు చీటికీమాటికీ చిందులు తొక్కుతూ ఉంటారు; పలకరిస్తే చాలు ఖస్సుమంటారు.

ఇంకొక తరహా మనుష్యులు చాలా మందకొడిగా ఉంటారు. వారు మిన్నువిరిగిమీద పడ్డా చలించరు. వారితో మీరు అరగంటసేపు మాట్లాడినా వారికి ఏమీ అర్థంకాదు, ఏమన్నావు అంటారు. వారికేదైనా పని అప్పచెపితే, అది వారు పూర్తిచేసేసరికి, పుణ్యకాలం కాస్తా వెళ్ళిపోతుంది. ఇలా మూడురకాల మనుష్యులు ఉంటారు. అందరితోనూ వ్యవహారం నడపాల్సివుంటుంది. అంతేకాదు, ఒకే మనిషిలో ఈ మూడుగుణాలు ఎక్కువతక్కువలు అవుతూ ఉంటాయి. మీ కుటుంబంలోని వ్యక్తులే మారిపోతూ ఉంటారు.

అందువల్లనే పెళ్ళిళ్ళ విషయంలో అతని మనస్తత్వాన్నిబట్టి పెళ్ళి నిశ్చయించకండి అంటారు. ఎందుకంటే ఎవరూ కూడా ఇవాళ ఉన్నట్టు రేపు ఉండరు. అందువల్ల వివాహబంధం ధర్మాన్ని అనుసరించి ఏర్పరుస్తారు. అనుకూలమైన భర్త, అనుకూలమైన భార్య అని చూసుకుని లాభంలేదు. ఎందుకు? భార్యాభర్తల్లో ఇద్దరూ కూడా కాలక్రమేణా మారుతూ వస్తారు; వారి అభిరుచులు మారతాయి. వారి సరదాలు మారతాయి. ఇద్దరిలో ఒకరు భగవద్గీత బోధవైపు ఆకర్షితులవుతారు; మరొకరికి ఇలాంటివి నచ్చవు. అంతవరకూ ఎంతో అన్యోన్యంగా ఉన్న జంట కూడా తీవ్రంగా పోట్లాడుకోవచ్చు.

అందువల్ల మనుష్యుల ప్రవర్తన మారుతూ ఉంటుంది; పరిస్థితులు మారుతూ ఉంటాయి. అది ప్రకృతి ధర్మం. జ్ఞాని ఈ ప్రకృతిధర్మాన్ని జీర్ణించుకుంటాడు; మనుష్యులూ, పరిస్థితులూ మారకతప్పవనీ, వాటిలో మూడు గుణాలూ మారుతూ ఉంటాయనీ జీర్ణించుకుంటాడు కాబట్టి ఆ మార్పును నవ్వుతూ స్వీకరిస్తాడు. అందువల్ల అతని మనస్సు విపరీతధోరణులు చూపించదు. అతను సమత్వాన్ని పాటిస్తాడు. ప్రశాంతత, సమతుల్యత, చెక్కుచెదరని గంభీరత చూపిస్తాడు.

ధీరః – ధీరుడు అంటే జ్ఞాని. అంటే తన ఉన్నతస్వరూపంలో ఎప్పుడూ నెలకొని ఉండేవ్యక్తి.

స్వస్థః – స్వ అంటే స్వరూపం. అతని స్వరూపం ఏమిటి? గుణాతీత ఆత్మ. స్థః అంటే నెలకొనివుండటం. స్వస్థః అంటే గుణాతీత ఆత్మస్వరూపంలో ఎప్పుడూ నెలకొని ఉంటాడు ధీరుడు.

ఆత్మస్వరూపంలో నెలకొనివుంటాడు అంటే ఏమిటి అర్థం? ఆత్మమీద కూర్చుంటాడా? నెలకొని ఉండటం అంటే జ్ఞాని తను గుణాతీత ఆత్మను అనే సత్యాన్ని ఎన్నడూ మర్చిపోడు. ఆత్మలో నిలవటం అంటే స్వరూపాన్ని మర్చిపోకపోవటం. ఒక సంగీత విద్వాంసుడు తను కచేరీ చేస్తున్నంతసేపూ అతని మనస్సులో ఒకమూల తంబూరా శ్రుతి మెదులుతూనే ఉంటుంది. అతను పూర్తిగా దానిమీద ధ్యాసపెడితే అతను పాడే పాటను సరిగ్గా పాడలేడు; అలాగని దాన్ని పట్టించుకోకపోయినా, అపశ్రుతి పలికే ప్రమాదం ఉంది. అంటే అతని మనస్సులో శ్రుతి ఒకపక్క మెదులుతూనే ఉండాలి.

ఇదే సూత్రం జ్ఞానికి కూడా వర్తిస్తుంది. జ్ఞాని శ్రుతి ఏమిటి? శాస్త్రం. శాస్త్రం ఏం నేర్పిస్తుంది?

గుణాః గుణేషు వర్తంతే – శరీరానికి గుణాలు ఉండక తప్పదు; మనస్సుకు గుణాలు ఉండక తప్పదు; జగత్తుకు గుణాలు ఉండక తప్పదు; ఇలా గుణాలున్న తను గుణాలున్న జగత్తుతో వ్యవహారం నడుపుతున్నప్పుడు అనేక సంఘటనలు కలుగకమానవు, కాని తను ఈ సగుణశరీరానికి, సగుణ ప్రపంచానికి భిన్నంగా ఉన్నానని

జ్ఞాని అర్థం చేసుకుంటాడు. ఈ నిరంతర ధ్యానాన్ని స్వస్థః అంటారు. ఈ నిరంతర ధ్యానంవల్ల అతనికి కలిగే ఫలమేమిటి?

సమదుఃఖసుఖః – జీవితంలో ఎదురైన సుఖదుఃఖాలను సమానంగా స్వీకరిస్తాడు. మన జీవితాన్ని దేశం, కాలం, మన ప్రారబ్ధకర్మలు నిరంతరం ప్రభావితం చేస్తూనే ఉంటాయి. దేశం అంటే మనం ఉండే ఊరిలోని వాతావరణ ప్రభావం. కొన్నిచోట్ల వేసవికాలంలో ఎండ తీవ్రంగా ఉంటుంది. కాలం అంటే కాలం తన పని తాను నిశ్శబ్దంగా చేసుకుపోతుంది. కాలం గడిచినకొద్దీ, వృద్ధాప్యంమీద పడుతుంది; మనమే కాదు మనవారికి కూడా వయస్సు పెరుగుతుంది. ప్రారబ్ధకర్మ అంటే మన దశ మారుతూ ఉంటుంది. రాహుదశ, కేతుదశ, గురుమహాదశ, శనిదశల్లో ఏదో ఒక దశలో ఉంటూ ఉంటాము. అంటే ఒకసారి మన దశ ఉన్నతస్థాయిలో ఉంటే, ఒకసారి శనిప్రభావంతో అవస్థ పడతాము. వీటన్నిటివల్ల సుఖదుఃఖాలు ఒకదాని తర్వాత ఒకటి కలుగుతూనే ఉంటాయి.

ఆరోగ్యం ఒకసారి బాగుంటుంది, మరోసారి కుంటుబడుతుంది; ధనంలో ఓలలాడుతాము, ఆర్థికసమస్య ఏర్పడుతుంది; అలా మనను ఎన్నో అంశాలు జీవితంలో అనేక ఒడిదుడుకులకు లోనయ్యేలా చేస్తాయి. కాని జ్ఞాని వీటన్నిటినీ సమానంగా తీసుకుంటాడు. ఇంతకుముందు కూడా చూశాము, సమానంగా తీసుకుంటాడు అంటే అటు నిర్లక్ష్యమూ చెయ్యడు, ఇటు తీవ్రంగానూ స్పందించడు. ఆ పరిస్థితిని మెరుగుపరచటానికి ఏం చెయ్యాలో అది చేస్తాడు, కానీ చెక్కుచెదరని మనస్సుతో చేస్తాడు.

సమలోష్టాశ్మకాంచనః – మట్టి, రాయి, బంగారాలను సమానంగా చూస్తాడు. లోష్టం అంటే మట్టిముద్ద; అశ్మ అంటే రాయి; కాంచనం అంటే బంగారం. వీటన్నిటినీ సమంగా చూస్తాడు. అంటే వాటిమీద రాగద్వేషాలు చూపడు. ఐశ్వర్యం ఇవాళ వస్తుంది, రేపు పోతుంది; బంగారం ఇవాళ వస్తుంది, రేపు పోతుంది; అందువల్లనే ధనం, యవ్వనం, జనాలు ఉన్నారని విర్రవీగడు అంటారు. లక్ష్మీదేవి అత్యంత చంచలంగా ఉంటుంది. ఎక్కడా స్థిరంగా ఉండదు అంటారు. అందువల్ల ఐశ్వర్యం వస్తుంది, పోతుంది. అయినా జ్ఞాని చలించడు.

తుల్యప్రియాప్రియో ధీరః – ప్రియా అంటే సుఖసాధనం; అప్రియా అంటే దుఃఖసాధనం. ఇంతకుముందు సుఖదుఃఖాలకు జ్ఞాని చలించడు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇప్పుడు సుఖదుఃఖాలను కలుగజేసే పరిస్థితులకు కూడా చలించడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

తుల్యనిందాత్మసంస్తుతిః – నిందా అంటే ఎదుటివారినుంచి వచ్చే విమర్శ; సంస్తుతి అంటే ఎదుటివారు కురిపించే ప్రశంసలు. రెండింటినీ సమానంగా తీసుకుంటాడు జ్ఞాని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మనం ఏపని చేపట్టినా, కొందరు మనని ఆకాశానికెత్తితే, కొందరు కృంగిపోయేలా విమర్శిస్తారు. ప్రతి పనినీ నూటికి నూరుశాతం అందరూ మెచ్చుకోవాలని ఆశించటం అడియాశే అవుతుంది. పైగా అలా ఆశిస్తే, మనం జీవితంలో ఏ పనినీ చేపట్టలేము, ముందుకు సాగలేము. ఎదుటివారు మెచ్చుకోవాలని చూస్తే, మనమీద మనకు నమ్మకం లేనట్టు అవుతుంది.

జ్ఞాని ఏ పని చేపట్టాలన్నా కూడా, ముందు తను చేయబోయే పనియొక్క ముందువెనకలు ఆలోచిస్తాడు; అందులో ఉండే సాధకబాధలను బేరీజు వేసుకుంటాడు; వీలుంటే తెలివైనవారిని సంప్రదిస్తాడు; అవసరమైతే శాస్త్రంలో ఏం చెప్పబడిందో కూడా తెలుసుకుంటాడు. అన్నింటినీ కలగలిపి, ఒక నిర్ణయానికి వచ్చాక, ఆ కార్యక్రమంలోకి దిగుతాడు. చెయ్యాలని నిశ్చయించుకున్నాక, ఇంక ఎవరేమన్నా పట్టించుకోడు.

ఏ పని చేద్దామనుకున్నా విమర్శించేవారు, వెనకకు లాగేవారు, ఉత్సాహంమీద నీరు జల్లేవారు ఉంటూనే ఉంటారని జ్ఞానికి తెలుసు. ఇల్లు కొనాలనుకుంటే భయపెడతారు; ఇల్లు అమ్మాలనుకుంటే నిరుత్సాహపరుస్తారు. పెళ్ళి చేసుకుందామనుకుంటే ఈ వ్యక్తినా అని మనకేసి జాలిగా చూస్తారు. పెళ్ళి చేసుకోవటం లేదు, సన్న్యాసం స్వీకరించబోతున్నాను అంటే ఇంకా జాలిగా చూస్తారు.

అందువల్ల నిందించినా, స్తుతించినా రెండింటికీ అతిగా స్పందించకూడదు. ఎవరినీ వదిలిపెట్టలేదు మనుష్యులు. రాముణ్ణి విమర్శించారు; కృష్ణుణ్ణి విమర్శించారు; శంకరాచార్యులవారిని విమర్శించారు. ఈ విమర్శల బారి నుంచి తప్పించుకోవటం ఎవరికీ సాధ్యం కాదు. అందువల్ల ఎవరో మహానుభావుడు అన్నాడు –

> **మన్నిందయా యది జనః పరితోషమేతి**
> **నన్వప్రయత్నసులభోఽ యమనుగ్రహో మే।**
> **శ్రేయోఽ ర్థినస్తు పురుషాః పరతుష్టి హేతోః**
> **దుఃఖార్జితాన్యపి ధనాన్ని పరిత్యజన్తి॥**

నేను ఎదుటివారికి ఆనందాన్ని కలుగజేయాలి. ఇక్కడ నేను ఆ ఆనందాన్ని చాలా తేలికగా కలుగజేస్తున్నాను. నేనేం కష్టపడకుండానే వారిని ఆనందంలో ముంచెత్తుతున్నాను. నన్ను నిందించటంవల్ల వారికి ఆనందం కలుగుతున్నదంటే కలగనీ, నాకేం అభ్యంతరం లేదు అంటాడా కవి. నిజానికి అలా మనం అనగలిగితే, విమర్శించేవారు కూడా వెనక్కి తగ్గుతారు. అందువల్ల నిందాస్తుతులను కూడా సమానంగా తీసుకోవాలి.

శ్లో. 25 **మానావమానయోస్తుల్యః తుల్యో మిత్రారిపక్షయోః ।**
సర్వారంభపరిత్యాగీ గుణాతీతః స ఉచ్యతే ॥

మానావమానయోః, తుల్యః, తుల్యః, మిత్రారిపక్షయోః,
సర్వారంభపరిత్యాగీ, గుణాతీతః, సః, ఉచ్యతే ॥

మానావమానయోః =	మానావమానములను	సర్వారంభపరిత్యాగీ =	కర్మాచరణములందు కర్తృత్వాభిమానము లేనివాడును
తుల్యః	సమానముగా తలంచువాడును		
మిత్రారిపక్షయోః =	మిత్రులపట్ల,శత్రువులపట్ల	సః =	అయిన పురుషుడు
తుల్యః	సమానముగా ఉండువాడును	గుణాతీతః =	త్రిగుణములకు అతీతుడని
		ఉచ్యతే =	చెప్పబడును

(యః) మాన-అవమానయోః తుల్యః, మిత్ర-అరి-పక్షయోః తుల్యః,
సర్వ-ఆరమ్భ-పరిత్యాగీ (చ అస్తి) సః గుణాతీతః ఉచ్యతే ॥

తా: మానావమానములను సమానముగా తలంచువాడును, మిత్రులపట్ల, శత్రువులపట్ల సమానముగా ఉందువాడును, కర్మాచరణములందు కర్తృత్వాభిమానము లేనివాడును అయిన పురుషుడు త్రిగుణములకు అతీతుడని చెప్పబడును.

ఈ శ్లోకంలో కూడా సమత్వాన్ని వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మానావమానయోస్తుల్యః – మానం, అవమానాలను కూడా సమానంగా తీసుకుంటాడు జ్ఞాని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఇంట్లో మనుష్యులే అవమానించవచ్చు. మనమేమీ చెయ్యలేము. నిందాస్తుతికీ, మానావమానాలకూ మధ్యనున్న భేదాన్ని అంతకుముందు కూడా చూశాము. నిందాస్తుతి వాక్కుపరంగా చేస్తే, మానావమానాలను కర్మపరంగా చేస్తారు. అంటే మనను ఎవరైనా మాటలతో హింసిస్తే అది నింద; మనను ఎవరైనా వారి చేతలతో బాధపెడితే అది అవమానం. జ్ఞాని మానావమానాలను రెండింటినీ సమానంగా తీసుకుంటాడు.

తుల్యో మిత్రారిపక్షయోః – మిత్రులను, శత్రువులను సమానంగా చూస్తాడు జ్ఞాని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

జ్ఞానికి శత్రువులు ఉంటారా అని అడగకూడదు. జ్ఞానికి శత్రువులుండరు కాని అతనిని శత్రువుగా భావించేవారు ఉంటారు. వారిని తప్పించుకోలేడు జ్ఞాని. అందువల్ల జ్ఞాని మిత్రులనూ, శత్రువులనూ కూడా సమానంగా చూస్తాడు. దీన్నే **సమత్వం** అంటారు.

సర్వారంభపరిత్యాగీ – బంధించే కర్మలనుంచి విముక్తి చెందుతాడు జ్ఞాని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఆరంభః అంటే బంధించే కర్మలు; పరిత్యాగి అంటే వాటినుంచి విముక్తి పొందినవ్యక్తి. బంధించే కర్మ అంటే ఏమిటి? ఏ కర్మ చేస్తే మనం పూర్ణత్వం పొందుతామని భావిస్తామో, అది బంధించే కర్మ. ఆ కర్మనుంచి మంచి ఫలం ఆశిస్తాము కాబట్టి అది బంధిస్తుంది. కాని జ్ఞాని పూర్ణత్వభావనతో కర్మ చేస్తాడు కాబట్టి, ఆ కర్మ అతన్ని బంధించదు. అంటే అతను చేపట్టిన ఆ కర్మ విజయాన్ని చేకూర్చినా, విఫలాన్ని కలుగజేసినా, అతని పూర్ణత్వం చెక్కుచెదరదు. అనాత్మస్థాయిలో కర్మలు నిరంతరం చేస్తూనే ఉండాలి; కాని ఆత్మస్థాయిలో –

పూర్ణమదః పూర్ణమిదమ్ – అహం పూర్ణః అస్మి

మనశ్శరీరాలను మెరుగుపరుచుకునేందుకు చేసే కర్మ కూడా మనను బంధించకూడదు. నేను వాటిని మెరుగుపరచటానికి ప్రయత్నిస్తున్నాను కాని, దానివల్ల నా పూర్ణత్వం చెక్కుచెదరదు అని గుర్తుంచుకోవాలి మనము. మనశ్శరీరాలు ఏ స్థితిలో ఉన్నా నేను పూర్ణుడను. నేను వాటిని మెరుగుపరచటానికి ప్రయత్నిస్తున్నానని అర్థం చేసుకుంటే ఆ కర్మను కూడా ఆనందిస్తాము. అటువంటి జీవితం ఆటలాగా సాగుతుంది.

అంతకుముందు కూడా ఈ ఉదాహరణను చూశాము. ఇండియా ఆడే అనేక టెస్ట్‌మాచెస్‌లో ఐదింటిలో వరుసగా మొదటిమూడూ గెలిచిందనుకోండి. ఆ సీరీస్‌లో ఇండియానే గెలిచినట్టు. అయినా ఆ క్రికెట్‌టీమ్, తక్కిన రెండు మ్యాచ్‌లు కూడా ఆడాలి. కాని ఎటువంటి ఒత్తిడి లేకుండా, నిశ్చింతగా ఆడతారు. అలాగని ఆటను నిర్లక్ష్యం చెయ్యరు. వాటిల్లో కూడా గెలవటానికే ప్రయత్నిస్తారు. కాని ఓటమి ఎదురైనా కూడా పట్టించుకోరు. అటువంటి నిశ్చింతభావనతో ఉంటాడు జీవన్ముక్తుడు. అతనికి జీవితమే ఒక ఆట. జీవితంలో గెలుపు, ఓటములు వస్తుంటాయి, పోతుంటాయి, అవేమీ నా పూర్ణత్వాన్ని పోగొట్టలేవు అనుకుంటాడు. ఈ విధంగా జ్ఞానాతీతుని ఆచారానికి రెండు చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి సమత్వం, బంధవిముక్తి.

గుణాతీత ఆచారః – సమత్వం, బంధవిముక్తి.

శ్లో. 26 **మాం చ యోఽవ్యభిచారేణ భక్తియోగేన సేవతే ।**
స గుణాన్ సమతీత్యైతాన్ బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే ॥
మామ్, చ, యః, అవ్యభిచారేణ, భక్తియోగేన, సేవతే,
సః, గుణాన్, సమతీత్య, ఏతాన్, బ్రహ్మభూయాయ, కల్పతే ॥

చ	= ఇంకా	సః	= అతడు కూడా
యః	= ఏ పురుషుడు	ఏతాన్, గుణాన్	= ఈ మూడు గుణములను
అవ్యభిచారేణ	= అనన్య భక్తియోగము	సమతీత్య	= పూర్తిగా అధిగమించి
భక్తియోగేన	ద్వారా	బ్రహ్మభూయాయ	= పరమాత్మ ప్రాప్తికై
మామ్, సేవతే	= నన్ను నిరంతరము భజించునో	కల్పతే	= అర్హుడగును

యః మామ్ చ అవ్యభిచారేణ భక్తి–యోగేన సేవతే, సః ఏతాన్
గుణాన్ సమతీత్య, బ్రహ్మ–భూయాయ కల్పతే ॥

తా: ఇంకా ఏ పురుషుడు అనన్య భక్తియోగముద్వారా నన్ను నిరంతరము భజించునో అతడు కూడా ఈ మూడు గుణములను పూర్తిగా అధిగమించి పరమాత్మ ప్రాప్తికై అర్హుడగును.

సి) **గుణాతీతస్య సాధనమ్** – గుణాతీతునిగా అవటానికి కావాల్సిన సాధన ఏమిటో వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. 'అవటానికి' మార్గం ఏమిటి?

నిజానికి అర్జునుడు ఈ ప్రశ్నను అడగాల్సిన పనిలేదు. ఎందుకంటే కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా గుణాతీతంగా ఎదగటానికి కావాల్సిన సాధనను వివరించేశాడు 19, 20 శ్లోకాలలో. ఆ జవాబు – జ్ఞానం పొందటం ఒక్కటే మార్గం, గుణాతీతునిగా 'అవటానికి.' అవటానికి అంటే నిజంగా శారీరకంగా మార్పు ఉండదని చూశాము.

అందువల్ల అర్జునుడు అడిగిన ప్రశ్నను కొంచెంగా మార్చుకోవాలి. అర్జునుడు ఈ మూడుగుణాలను జ్ఞాని ఎలా అధిగమిస్తాడు అని అడిగాడు. కాని గుణాతీతంగా ఎదగటానికి జ్ఞానం ఒక్కటే మార్గమని అర్జునునికి అర్థమయింది. అందువల్ల అర్జునుడు అడిగిన ప్రశ్నను ఇలా మార్చుకోవాలి. అది ఇలా ఉంటుంది.

ఈ మూడుగుణాలను జ్ఞానంతో అధిగమించటానికి ఏ సాధన చెయ్యాలి జ్ఞాని? కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానానికి సాధన, భక్తి అంటున్నాడు. భక్తి అంటే ఏమిటో భక్తియోగంలో వివరంగా చూశాము. ఐదుదశల భక్తియోగాన్ని చూశాము. రెండుదశల కర్మయోగం, రెండుదశల ఉపాసన, ఒకదశ జ్ఞానం – మూడూ కలిసి భక్తి అని నిర్వచించాడు కృష్ణపరమాత్మ అక్కడ.

భక్తియోగేన సేవతే – జ్ఞానం ద్వారా గుణాతీతునిగా ఎదగటానికి చెయ్యాల్సిన సాధన భక్తి; ఇంకా చెప్పాలంటే పన్నెండవ అధ్యాయంలో వివరించిన ఐదుస్థాయిల భక్తి. ఆ భక్తి కూడా ఎలా ఉండాలి?

అవ్యభిచారేణ – అనన్యభక్తి ఉండాలి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈ అనన్యభక్తి ఎలా ఉండాలి? దీనికి ఏడవ అధ్యాయానికి వెళ్ళాలి మనం. అక్కడ భక్తిలో నాలుగు రకాలను వివరించాడు. అవి ఆర్తభక్తి, అర్థార్థీభక్తి, జిజ్ఞాసుభక్తి (ముముక్షుభక్తి), జ్ఞానీభక్తి. అక్కడ చెప్పిన జిజ్ఞాసుభక్తినే ఇక్కడ అవ్యభిచారిభక్తి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే ఈ భక్తిలో సాధకుడు భగవంతుణ్ణి, ఇంకా చెప్పాలంటే భగవంతుణ్ణి మాత్రమే, లక్ష్యంగా పెట్టుకుంటాడు. అటువంటి భక్తితో కొలుస్తాడు.

సః ఏతాన్ గుణాన్ సమతీత్య – అటువంటి భక్తుడు తప్పకుండా గుణాలకు అతీతునిగా ఎదుగుతాడు. ఎందుకంటే అతను కర్మయోగంలో రెండుదశలూ, ఉపాసనలో రెండుదశలూ దాటి ఆఖరిదశ అయిన జ్ఞానయోగానికి వస్తాడు. జ్ఞానయోగంలో సాధన శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చెయ్యాలి. జ్ఞానం పొందాలంటే ఏంచెయ్యాలి అంటే శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చెయ్యాలి. ఈ ఐదుదశల స్థాయినీ మర్చిపోకూడదు.

బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే – ఈ ఐదుదశలూ దాటుకుంటూ వస్తే, అతను బ్రహ్మతో ఐక్యం చెందటానికి అర్హుడు అవుతాడు. బ్రహ్మభూయ అంటే బ్రహ్మభావన; బ్రహ్మభావన అంటే బ్రహ్మస్వరూపం; బ్రహ్మస్వరూపం అంటే నిర్గుణస్వరూపం; నిర్గుణస్వరూపం అంటే గుణాతీతత్వం. ఎవరైతే ఈ ఐదుదశల భక్తీ దాటుకుంటూ వస్తారో అతను గుణాతీతునిగా ఎదుగుతాడు.

గుణాతీతుని సాధన – అవ్యభిచారభక్తి

శ్లో. 27 **బ్రహ్మణో హి ప్రతిష్ఠాహమ్ అమృతస్యావ్యయస్య చ ।**
శాశ్వతస్య చ ధర్మస్య సుఖస్యైకాంతికస్య చ ॥
బ్రహ్మణః, హి, ప్రతిష్ఠా, అహమ్, అమృతస్య, అవ్యయస్య, చ,
శాశ్వతస్య, చ, ధర్మస్య, సుఖస్య, ఐకాంతికస్య, చ ॥

హి	= ఎందుకంటే	శాశ్వతస్య, ధర్మస్య, చ	= సనాతనమైన ధర్మమునకును
అవ్యయస్య	= నాశరహితుడైనట్టి	ఐకాంతికస్య, సుఖస్య	= అఖండానందమునకును
బ్రహ్మణః, చ	= పరబ్రహ్మకును	అహమ్, ప్రతిష్ఠా	= నేనే ఆధారమును
అమృతస్య, చ	= అమృతత్వమునకును		

అమృతస్య అవ్యయస్య చ బ్రహ్మణః, శాశ్వతస్య చ ధర్మస్య,
ఏకాన్తికస్య సుఖస్య చ హి అహమ్ ప్రతిష్ఠా (అస్మి) ॥

తా: ఎందుకంటే నాశరహితుడైనట్టి పరబ్రహ్మకును, అమృతత్వమునకును, సనాతనమైన ధర్మమునకును, అఖండానందమునకును నేనే ఆధారమును.

ఇంతకుముందు శ్లోకంతో అర్జునుడు అడిగిన మూడు ప్రశ్నలకు జవాబులు చెప్పేశాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ శ్లోకంతో తన బోధకు ముగింపు పలుకుతున్నాడు. ఓ అర్జునా, నువ్వు పొందాలనుకున్న బ్రహ్మ గుణాతీతుడు. ఆ గుణాతీతుడైన బ్రహ్మను నేనే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కృష్ణపరమాత్మ మామూలు దేవకీనందన కృష్ణుడు కాదు; సాక్షాత్తూ నిర్గుణబ్రహ్మయొక్క సవికారరూపం.

అహం హి బ్రహ్మణః ప్రతిష్ఠా – నేనే ఆ నిర్గుణబ్రహ్మను. సగుణబ్రహ్మగా కనిపిస్తున్న నిర్గుణబ్రహ్మను. నిర్గుణబ్రహ్మ స్వరూపాన్ని వర్ణిస్తున్నాడు ఇక్కడ.

అమృతస్య – అమృతం; సత్యం.

అవ్యయస్య – నాశరహితం, అపక్షీయరహితం. అంటే జరావ్యాధులు లేవు.

శాశ్వతస్య – ఎన్నటికీ మార్పులేదు. ఈ మూడుపదాలనూ అంటే అమృతస్య, అవ్యయస్య, శాశ్వతస్య పదాలను కలిపితే, వాటి అర్థం నిర్గుణబ్రహ్మ షడ్వికారరహితం. అంటే కాలాతీతం అని అర్థం.

ధర్మస్య – ఇక్కడ ధర్మం అంటే ధర్మంద్వారా పొందే బ్రహ్మ; ధర్మంయొక్క లక్ష్యం. ధర్మం అంటే వేదాలు బోధించే బోధ. అందువల్ల ధర్మస్య అంటే వైదికధర్మ ప్రాపకస్య – వైదికధర్మాలు పాటించటంద్వారా, శాస్త్ర అధ్యయనం ద్వారా పొందాల్సిన లక్ష్యం నిర్గుణబ్రహ్మ.

ఐకాంతికస్య సుఖస్య – ఆనందస్వరూపం; దుఃఖమిశ్రితత్వం కాని ఆనందస్వరూపం. ఐకాంతకస్య సుఖం అంటే దుఃఖరహితసుఖం; కలుషితం లేని ఆనందం. లౌకికసుఖాల్లో దుఃఖమిశ్రితత్వం ఉంటుంది.

మార్పులేని, ఆనందస్వరూపమైన బ్రహ్మను నేను. అటువంటి నన్ను నువ్వు పొందగలవు. భక్తిలోని ఐదుదశల సాధనద్వారా పొందగలవు. దీనితో మూడుగుణాలైన సత్త్వ, రజ, తమోగుణాల వివరణ, వాటికి అతీతంగా ఎదిగే మార్గవిశ్లేషణ ముగిసింది. గుణత్రయ, గుణాతీత విభాగయోగము అనవచ్చు. మూడు గుణాల గురించిన వివరం కాబట్టి ఇది గుణత్రయ విభాగయోగము అయింది.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే గుణత్రయవిభాగయోగో నామ చతుర్దశోఽధ్యాయః

హరి ఓం తత్సత్

ఇది శ్రీమద్భగవద్గీతయందు, ఉపనిషత్తులయందు, బ్రహ్మవిద్యయందు, యోగశాస్త్రమునందు, శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదమునందు గుణత్రయవిభాగయోగము అనే పదునాల్గవ అధ్యాయము.

త్రైగుణ్య విశ్లేషణ

క్ర.సంఖ్య	అంశము	సత్త్వగుణము	రజోగుణము	తమోగుణము
1.	లక్షణమ్ నిర్వచనం	ప్రకాశాత్మకము మనస్సు ప్రకాశవంతంగా ఉంటుంది (6)	రాగాత్మకము బంధించే స్వభావం (7)	మోహనాత్మకము స్పష్టమైన ఆలోచన లేకపోవటం (8)
2.	బంధన ప్రకారః బంధించే స్వభావము	జ్ఞానసంగము జ్ఞానతృష్ణ ఉంటుంది (6, 9)	కర్మసంగము కర్మ చెయ్యాలనే తపన (7, 9)	ప్రమాదసంగము నిర్లక్ష్యం, బద్ధకం, నిద్రకు లోనవటం (8, 9)
3.	లింగమ్ ఏ గుణం ఎక్కువ ఉంటుంది	జ్ఞానవృద్ధి జ్ఞానం వృద్ధి చెందుతుంది (11)	కర్మవృద్ధి కర్మలు ఎక్కువ చేస్తాడు (12)	ప్రమాదావృద్ధి నిర్లక్ష్యం ఎక్కువగా ఉంటుంది (13)
4.	గతి మరణాంతర ప్రయాణం	ఊర్ధ్వగతి ఊర్ధ్వలోకాలకు వెళతాడు (14, 18)	మధ్యమగతి మధ్యలోకంలో పుడతాడు (15, 18)	అధోగతి అధోలోకాలకు వెళతాడు (15, 18)
5.	ఫలమ్ ఈ జన్మలో కలిగే ఫలితం	పుణ్యం, జ్ఞానం పుణ్యం, జ్ఞానం పొందుతాడు (16, 17)	దుఃఖం, లోభం దుఃఖం, అత్యాత కలుగుతాయి (16, 17)	అజ్ఞానం, మోహం అజ్ఞానం, సంఘర్షణ కలుగుతాయి (16, 17)

అధ్యాయము 14 – గుణత్రయవిభాగయోగము సారాంశము

ఈ పద్నాలుగవ అధ్యాయము, ముందు అధ్యాయములాగ మూడవషట్కములోకి వస్తుంది. ఆరు అధ్యాయాలు ఉన్న ఈ షట్కములో కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానయోగాన్ని బోధిస్తున్నాడు. అందువల్ల ఈ షట్కములో, ఇంకా ప్రత్యేకించి చెప్పాలంటే 13, 14, 15 అధ్యాయాల్లో ఉపనిషత్తుల్లోని ముఖ్యమైన బోధయొక్క సారాన్ని వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. 16, 17 అధ్యాయాల్లో జ్ఞానయోగసాధనలను వివరిస్తాడు. జ్ఞానయోగం ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి దోహదం చేస్తుంది. 13,14,15 అధ్యాయాలు చూడటానికి చిన్నవిగా ఉన్నా అవి ఆత్మజ్ఞానాన్ని బోధిస్తాయి కాబట్టి చాలా ముఖ్యమైన అధ్యాయాలు.

ఈ అధ్యాయము పేరు గుణత్రయవిభాగయోగము. ఇందులో కృష్ణపరమాత్మ మూడుగుణాల గురించి విశ్లేషణ చేసి, ఈ మూడుగుణాలకూ అతీతంగా ఎదగటమెలాగో వివరించాడు. గుణత్రయంద్వారా గుణాతీత ఆత్మకు ఎదగటం విషయవస్తువు కాబట్టి, ఈ అధ్యాయాన్ని గుణత్రయ విభాగయోగము అంటారు.

ఈ అధ్యాయాన్ని ప్రధానంగా నాలుగు అంశాలుగా విభజించవచ్చు. అవి –

1. ఉపోద్ఘాతం	**– శ్లోకాలు: 1–4**
2. త్రైగుణ్యవిశ్లేషణ	**– శ్లోకాలు: 5–18**
3. గుణాతీతంగా ఎదగటం	**– శ్లోకాలు: 19, 20**
4. గుణాతీత లక్షణం, సాధన	**– శ్లోకాలు: 21–27**

1. ఉపోద్ఘాతం – శ్లోకాలు: 1–4

ఈ అధ్యాయములోని మొదటి నాలుగు శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ తను చెప్పబోయే అంశానికి ఉపోద్ఘాతం చెప్పాడు. ఈ అధ్యాయాలు ఆత్మజ్ఞానాన్ని బోధిస్తాయని చూశాము. ఆత్మజ్ఞానం మోక్షాన్ని కలుగజేస్తుంది కాబట్టి, అది గొప్ప జ్ఞానము. ఉపనిషత్తులు లౌకికవిద్యను అపరావిద్య అనీ, ఆత్మజ్ఞానాన్ని పరావిద్య అనీ అంటాయి.

తొమ్మిదవ అధ్యాయంలో ఈ పరావిద్యనే రాజవిద్య అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. పరావిద్యను రాజవిద్య అని ఎందుకన్నాడు? ఈ ఒక్కవిద్యే సాధకుణ్ణి సంసారంనుంచి ముక్తి పొందించి, మోక్షాన్ని కలుగజేస్తుంది. తక్కిన లౌకికవిద్యలు ఎంత నేర్చుకున్నా, నేర్చుకున్నది చాలా తక్కువ అనే పరిమితి ఉన్న భావనను కలుగజేస్తాయి. కాని రాజవిద్యలో నేను శాశ్వతమైన, పూర్ణమైన బ్రహ్మను అని నేర్చుకుంటాడు కాబట్టి పూర్ణత్వభావన ఏర్పడుతుంది. అందువల్ల సాధకుడు జీవించివుండగానే, అంటే ఇప్పుడే, ఇక్కడే మోక్షాన్ని పొందుతాడు; మరణించాక విదేహముక్తి పొందుతాడు. విదేహముక్తి అంటే ఇంక మరుజన్మ ఉండదు. పునరపి జననం, పునరపి మరణం అనే వృత్తంలో పడి కొట్టుమిట్టాడడు.

సర్గేఽపి నోపజాయంతే ప్రలయే న వ్యథంతి చ – 14.2

ఈ జ్ఞానాన్ని పొందినవారు మళ్ళీ జన్మించరు, మళ్ళీ మరణించరు.

ఈ విధంగా తను చెప్పబోయే అంశం ఉత్తమమైన జ్ఞానమనీ, ఫలం ఉత్తమఫలమైన మోక్షమనీ పరిచయం చేశాక కృష్ణపరమాత్మ తన బోధకు పునాదిరాయి కింద సృష్టిప్రక్రియను టూకీగా వివరించాడు.

భగవంతుడు జగత్కారణం అని చెప్పి, భగవంతునిలో రెండు అంశాలు ఉన్నాయని చెప్పాడు. అవి చేతనతత్త్వం, జడతత్త్వం.

చేతన అచేతన తత్త్వద్వయ మిలితః ఈశ్వరః

ఈ చేతన అచేతన తత్త్వాలను రకరకాలుగా పిలుస్తారు.

అధ్యాయం 7 – పరాప్రకృతి, అపరాప్రకృతి

అధ్యాయం 13 – పురుషుడు, ప్రకృతి

ఉపనిషత్తులు – బ్రహ్మ, మాయ

బ్రహ్మ + మాయ = ఈశ్వరుడు అంటాయి ఉపనిషత్తులు. ఇటువంటి చేతన, అచేతన మిశ్రమంనుంచి ఈ సమష్టి జగత్తు, వ్యష్టిజీవి వచ్చాయి. ఈ వివరణ ప్రకారం ప్రతిఒక్క జీవికూడా చేతన, అచేతన తత్త్వాల మిశ్రమం అవ్వాలి. ఎందుకు? ప్రకృతిసూత్రం ప్రకారం కారణం ఏదైతే, కార్యంలో కారణగుణం ఉంటుంది. తల్లిదండ్రులు ఎలావుంటే, పిల్లలు అలా ఉంటారు. ఇది ఒక్కో సందర్భంలో జీర్ణించుకోవటం కష్టమైనా, అది సూత్రం. అందువల్లనే చూడండి, పిల్లలు ప్రవర్తించిన తీరును విమర్శించేటప్పుడు వీరు ఎవరిపిల్లలు అంటారు?

ఈ సూత్రం ప్రకారం నేను అనే వ్యష్టి కూడా ప్రకృతి, పురుషుల మేలుకలయికను. వీటికి ఉన్న భిన్న పేర్లు చూశాము. ఆ పేర్లపరంగా చూస్తే నేను బ్రహ్మ–మాయల మేలుకలయికను; చేతన–అచేతన తత్త్వాల మేలుకలయికను. సాంకేతిక పరిభాషలో చెప్పాలంటే ఆత్మ–అనాత్మల మేలుకలయికను. అంటే అనాత్మభాగం ప్రకృతినుంచి వచ్చింది.

ఈ సూత్రాన్ని బట్టి ఇంకొక ఉపసిద్ధాంతాన్ని చెప్పవచ్చు. ప్రకృతికి మూడుగుణాలు ఉన్నాయి; ప్రకృతినుంచి అనాత్మ వచ్చింది; కాబట్టి నా అనాత్మకు కూడా మూడుగుణాలు ఉన్నాయి. ముందు, అనాత్మ–ఆత్మలు ఏమిటో తెలుసుకోవాలి. అనాత్మ అంటే కార్యకరణసంఘాతం అయిన ఈ మనశ్శరీరాలు. ఈ అనాత్మభాగాన్ని అహంకారం అంటారు. ఇది సగుణం. అంటే ప్రకృతిలో ఉన్న మూడుగుణాలతో కూడినది.

అనాత్మకాక ఆత్మ ఉంది. ఈ ఆత్మకు పర్యాయపదాలు పురుషుడు, చేతనతత్త్వం, నిర్గుణబ్రహ్మ, సాక్షిచైతన్యం అంటారు.

నేను = సగుణ అహంకారం + నిర్గుణసాక్షి

అహంకారం మాత్రమే ప్రపంచంలో వ్యవహారం నడపలేదు; అలాగే సాక్షిచైతన్యం మాత్రమే ప్రపంచంలో వ్యవహారం నడపలేదు. సాక్షి, అహంకారాల మేలుకలయికతోనే నేను ప్రపంచంలో వ్యవహారం నడుపుతాను.

ఈ రెండింటిలో నేను ఎవరు? నేను సాక్షిచైతన్యాన్ని. ఈ బోధయొక్క ముఖ్య ఉద్దేశమే ఉన్నతస్థాయికి చెందిన ఈ సాక్షిచైతన్యానికి ఎదిగేలాగా చెయ్యటం. సాక్షి శాశ్వతం, పరిపూర్ణం. అది నా స్వరూపం. అహంకారం అశాశ్వతం, పరిచ్ఛిన్నం, అది నా స్వరూపం కాదు. అలాగని అహంకారాన్ని పూర్తిగా నిర్లక్ష్యం కూడా చెయ్యకూడదు. ఎందుకంటే అహంకారం లేకుండా శుద్ధసాక్షి వ్యవహారం నడుపలేదు. అందువల్ల అహంకారానికి విలువ ఇవ్వాలి నిజమే, కాని మితిమీరిన ప్రాముఖ్యతను ఇవ్వకూడదు. అహంకారంమీద మమకారం పెంచుకుంటే అది అనేక సమస్యలకు దారితీస్తుంది. అందువల్ల నేను అహంకారాన్ని కాను, నేను సాక్షిని, అహంకారం అనే కవచం ధరించాను నేను అని అర్థం చేసుకోవాలి. ఈ విషయం అర్థం కావటానికి కృష్ణపరమాత్మ ప్రకృతి–పురుషులనుంచి సృష్టి ఎలా వచ్చిందో వివరించాడు. అదే విధంగా నేను కూడా ప్రకృతి అంశ–పురుషఅంశల మేలుకలయికను అని అర్థం చేసుకోవాలి.

2. త్రైగుణ్యవిశ్లేషణ – శ్లోకాలు: 5–18

ఈ శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ అహంకారానికి ఎలా మూడుగుణాలు ఉన్నాయో విశ్లేషించుకుంటూ వచ్చాడు. ఈ గుణాలను సరిగ్గా అర్థం చేసుకోకపోతే, అవి మనను బంధించివేసే ప్రమాదం ఉంది. ఆమాటకొస్తే, సృష్టిలో ఏ విషయం తీసుకున్నా కూడా, దాన్ని సరిగ్గా వినియోగించుకోకపోతే అది హానిచేసే ప్రమాదం ఉంది. అగ్ని వరమా, శాపమా? మనం వాడే విధానాన్నిబట్టి ఉంటుంది. విద్యుచ్ఛక్తి వరమా, శాపమా? అదే జవాబు మళ్ళీ. ఈ రెండూ వాటంతట అవి వరమూ కాదు, శాపమూ కాదు. వాటిని మనం అర్థం చేసుకుని వాడేవిధానంలో ఉంటుంది. ఇప్పుడు ఈ మూడుగుణాల విషయానికి వస్తే, అవి వరమా, శాపమా? అదే జవాబు మళ్ళీ. మనం వాటిని వాడే విధానాన్నిబట్టి ఉంటుంది. వాటిని సరిగ్గా వాడుకోవాలి అంటే వాటి గురించిన సరియైన జ్ఞానం ఉండాలి. గుణం పదానికి ఇంకో అర్థం ఉంది. 'తాడు' లాగా, గుణానికి మనను బంధించే గుణం ఉంది. అందువల్ల గుణాలయొక్క గుణాలను వివరంగా విశ్లేషించుకొచ్చాడు కృష్ణపరమాత్మ. మనం తేలికగా వాటిని అర్థం చేసుకోవటానికి కృష్ణపరమాత్మ వాటిని ఐదు అంశాలుగా విభజించాడు. గుణవిశ్లేషణ అంటే అహంకార విశ్లేషణగా తీసుకోవచ్చు. ఎందుకంటే ఈ గుణాలు అహంకారానికే ఉంటాయని చూశాము.

అహంకారం = ప్రకృతి + చిదాభాస

ఆ ఐదు అంశాలు లక్షణమ్,బంధన ప్రకారః, లింగమ్, గతి, ఫలమ్.

ఎ) **లక్షణమ్** – లక్షణం అంటే నిర్వచనం. సత్త్వగుణం లక్షణం ప్రకాశాత్మకము, రజోగుణం లక్షణం రాగాత్మకము, తమోగుణం లక్షణం మోహనాత్మకము.

సత్త్వగుణం జ్ఞానంమీద మక్కువను కలుగుజేస్తుంది. అటువంటి వ్యక్తిలో జ్ఞానేంద్రియాలు, బుద్ధి చాలా హుషారుగా పనిచేస్తాయి. రజోగుణం కర్మమీద మక్కువను కలుగజేస్తుంది. ఇతనిలో కర్మేంద్రియాలు బాగా హుషారుగా ఉంటాయి. సత్త్వగుణం ఉన్నవ్యక్తి జ్ఞానప్రధానంగా ఉంటే, రజోగుణం ఉన్నవ్యక్తి కర్మప్రధానంగా ఉంటాడు. తమోగుణం ఉన్నవ్యక్తి ఈ ఇద్దరికీ పూర్తిభిన్నంగా ఉంటాడు. ఇతను బద్ధకంగా ఉంటాడు.

బి) **బంధన ప్రకారః** – బంధనం అంటే బంధకత్వం. ప్రకారః అంటే పద్ధతి. ఏ గుణం ఏ ప్రకారంగా బంధిస్తుందో చెబుతుంది. జ్ఞానసంగేన సత్త్వం బధ్నాతి; కర్మసంగేన రజః బధ్నాతి; నిద్రాసంగేన తమః బధ్నాతి. అంటే సత్త్వగుణానికి జ్ఞానసంగము, రజోగుణానికి కర్మసంగము, తమోగుణానికి ప్రమాదసంగము ఉంటాయి.

జ్ఞానసంగం ఉన్నవ్యక్తికి నేర్చుకోవాలనే తపన ఉంటుంది. అతను పుస్తకాలు ఎక్కువగా ఉండేచోటు, దేదీప్యమానంగా వెలిగే కాంతి కోరుకుంటాడు. అటువంటి వ్యక్తిని పుస్తకాలపురుగు అంటారు. కాని ఇప్పటి ఆధునికయుగంలో ఒక ఇంట్లో పుస్తకాలు ఎక్కువగా కనబడవు. లైటువెలుగు గురించి చెప్పనే అవసరం లేదు. చిన్నచిన్న లైట్లు ఎక్కడో మిణుకుమిణుకుమంటూ వెలుగుతాయి. అదేమిటి ట్యూబులైటు లేదా అంటే ఇదేమన్నా సభా! అంత అదిరిపోయే వెలుగు రావటానికి అని, ఎదురు మననే ప్రశ్నిస్తారు. అంతేకాదు, అటువంటి ఇళ్ళలో చదువుకునేందుకు అవసరమైన బల్ల, కుర్చీలు కూడా ఉండవు. పెన్ను, పేపరు, రబ్బరు, పెన్సిలులాంటివి వెతికిచూసినా కనబడవు. చదువులు అయిపోయాక, వారు పెన్ను వాడేది ఏ టెలిఫోను నంబరో రాసుకోవటానికి. ఆ పెన్ను కూడా తీరా అవసరం వచ్చేసరికి రాయదు, ఎండిపోయి ఉంటుంది. జ్ఞానసంగం ఉన్న సత్త్వగుణం ఉన్న వ్యక్తి అటువంటి వాతావరణంలో క్షణంకూడా ఇమడలేడు. అతను తన జ్ఞానాన్ని పెంపొందించుకోవటానికి అనువైన వాతావరణం లేకపోతే చిరాకుగా, అశాంతిగా ఉంటాడు. జ్ఞానసంగేన సత్త్వం బధ్నాతి.

దానికి పూర్తి విరుద్ధం రజోగుణం. రజోగుణం ఉన్నవ్యక్తికి లైబ్రరీ పడదు. అతను క్షణం ఖాళీగా కూర్చోలేడు. పనిరాక్షసుడు, వర్క్‌హాలిక్ అంటారు అటువంటివారిని. అందువల్ల అతను పనిచెయ్యటానికి వీలైన వాతావరణం ఉండాలి అతనికి. అటువంటి వాతావరణం లేకపోతే అతనికి తోచదు. అతన్ని తీసుకువెళ్ళి ప్రశాంతంగా ఉండే ఏ ఆశ్రమంలోనో మూడురోజులు ఉంచితే, అతనికి పిచ్చెక్కటమే కాక, పక్కవారికి కూడా పిచ్చెక్కిస్తాడు. కర్మసంగేన రజః బధ్నాతి. తమోగుణం ఉన్నవ్యక్తి అటు జ్ఞానమూ పొందటానికి ప్రయత్నించడు; ఇటు కర్మమీదా ఆసక్తి చూపించడు. నిద్రాసంగేన తమః బధ్నాతి.

సి) **లింగమ్** – ఒకవ్యక్తిలో ఏగుణం ఎక్కువగా ఉందో తెలుసుకునే మార్గాన్ని లింగం అంటారు. సత్త్వగుణం ఉన్నవ్యక్తిలో జ్ఞానవృద్ధి; రజోగుణం ఉన్నవ్యక్తిలో కర్మవృద్ధి; తమోగుణం ఉన్నవ్యక్తిలో ప్రమాదావృద్ధి అధికంగా కనిపిస్తాయి.

సత్త్వగుణం ఉన్నవ్యక్తి ఎక్కువగా చదువుతూ, ఆలోచనల్లో తార్కికంగా విచారణ చేస్తూ, బుద్ధికి పదును పెడుతూ ఉంటాడు. ఇతను అంతర్ముఖుడవుతాడు. రజోగుణం ఉన్నవ్యక్తి ప్రవృత్తి ప్రధానంగా ఉంటాడు. ఇతను బహిర్ముఖంగా ఉంటాడు. తమోగుణం ఉన్నవ్యక్తికి ప్రవృత్తీ ఉండదు, నివృత్తీ ఉండదు. అన్నింటిలోనూ నిరాసక్తిగా ఉంటాడు.

డి) **గతి** – దీన్ని మరణాంతర ప్రయాణం అంటారు. సత్త్వగుణం ఉన్నవ్యక్తి గతి ఊర్ధ్వగతి; రజోగుణం ఉన్నవ్యక్తి గతి మధ్యమగతి; తమోగుణం ఉన్నవ్యక్తి గతి అధోగతి అవుతాయి. సత్త్వగుణం ఉన్నవ్యక్తి మరణించాక ఊర్ధ్వలోకాలకు వెళతాడు; రజోగుణం ఉన్నవ్యక్తి మరణించాక మళ్ళీ మనుష్యలోకంలోనే పుడతాడు. మనుష్యలోకం ఒక్కటే కర్మభూమి.

కర్మానుబంధీని మనుష్యలోకే – 15.2

తమోగుణం ఉన్నవ్యక్తి అధోలోకాలకు వెళతాడు.

ఇ) **ఫలమ్** – గతి అంటే మరణించాక అతను వెళ్ళే లోకం; ఫలం అంటే జీవించివుండగానే అతను పొందే ఫలితం. సత్త్వగుణం ఉన్నవ్యక్తి పుణ్యం, జ్ఞానం పొందుతాడు; రజోగుణం ఉన్నవ్యక్తికి దుఃఖం, అత్యాశ కలుగుతాయి; తమోగుణం ఉన్నవ్యక్తికి అజ్ఞానం, సంఘర్షణ కలుగుతాయి.

సత్త్వగుణప్రధానంగా ఉన్న వ్యక్తికి ఇంద్రియాలు చురుకుగా ఉంటాయి కాబట్టి అంతులేని జ్ఞానసంపదను పొందుతాడు; రజోగుణప్రధానం ఉన్నవ్యక్తికి లోభం ఏర్పడుతుంది. అందువల్ల కర్మవృద్ధి జరిగినా, దుఃఖం కలుగుతుంది. తమోగుణప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తి ప్రమాద (అశ్రద్ధ), మోహాల్లో పడతాడు. దేనిమీదా శ్రద్ధ ఉండదు కాబట్టి అజ్ఞానం పోదు.

3. **గుణాతీతంగా ఎదగటం – శ్లోకాలు: 19, 20**

ఈ శ్లోకాల్లో ఈ మూడుగుణాలకు అతీతంగా ఎదగటమెలాగో చూపించాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ మూడు గుణాలకు అతీతంగా ఎదగాలంటే, ఈ మూడుగుణాలను వాడాలి. ఒక అరటిపండు పక్వానికి రావాలంటే దానికి బయట తొక్క ఉండితీరాలి. పండు పక్వానికి వచ్చాక తొక్క తేలికగా ఊడుతుంది. అంటే ఒక పండు పరిపక్వం చెందేవరకూ తొక్క అవసరం. అది ఒకసారి పరిపక్వం చెందాక, దాని అవసరం లేదు. కాని అయ్యో అది పండటానికి తొక్క తోడ్పడింది, నేను తొక్కను పారేస్తే అది కృతఘ్నత చూపినట్టు అవుతుందని అరటిపండును తొక్కతోసహా తింటామా? లేదు. తొక్కను తిననంతమాత్రాన దాన్ని అగౌరవపరిచినట్టు కాదు.

అదేవిధంగా మనం గుణాతీతంగా ఎదిగేదాకా, గుణత్రయం అవసరం. మన ఆధ్యాత్మిక సాధన తమోగుణం నుంచి రజోగుణానికి, రజోగుణంనుంచి సత్త్వగుణానికి సాగాలి. సత్త్వగుణానికి ఎదిగాక, గుణాతీతంగా ఎదగాలి. అలా కిందనుంచి మొదలుపెట్టి గుణాతీతంగా ఎదగటానికి శాస్త్రం ఏ విధంగా తోడ్పడుతుంది?

ఎ) **సకామకర్మ** – కిందిస్థాయి తమోగుణం; అతనికి ఏ పనిమీదా శ్రద్ధ ఉండదని చూశాము. అటువంటి వ్యక్తిని మేలుకొలపటానికి శాస్త్రం అనేక కర్మలను సూచిస్తుంది. ఎటువంటి కర్మలు అవి? సకామకర్మలు. అతను జీవితంలో కోరుకున్న లౌకికఫలాలను పొందటానికి చేసే స్వార్థపూరితకర్మలు అవి.

నేటి ప్రకటనలు ఎలాగైతే మనలో కోరికలు పెంపొందించటానికి తోడ్పడతాయో, అలా ఎప్పుడోనే వేదపూర్వభాగం కోరికలు పెంపొందించటానికి తోడ్పడింది. ఎందుకు? తమోగుణం ఉన్నవ్యక్తిని మేలుకొలపటానికి. తమోగుణం ఉన్నవ్యక్తి నిద్రమతుతో బద్ధకంగా ఉంటాడు. ఏ పనిమీదా ఆసక్తి ఉండదు. అటువంటి వ్యక్తికి కొన్ని ఆశలు చూపి, స్వార్థంకోసం కర్మలు చేసేలాగా ప్రలోభపెడుతుంది.

బి) **నిష్కామకర్మ** – కొన్నాళ్ళు తమోగుణం ఉన్నవ్యక్తి సకామకర్మలు చేసి, వాటికి అటువాటుపడ్డాక, నెమ్మదిగా అతన్ని ఇంకొకమెట్టు పైకెక్కిస్తుంది.

రజోగుణంలో మళ్ళీ రెండురకాలు ఉంటాయి. రెండురకాల్లోనూ రజోగుణం ఎక్కువగానే ఉంటుంది కాని తక్కిన రెండుగుణాల నిష్పత్తిలో భేదం ఉంటుంది. మొదటిరకంలో తమోగుణం ఎక్కువ ఉండి, సత్త్వగుణం తక్కువ ఉంటుంది. దీన్ని **రతస** అంటారని చూశాము. రెండవరకంలో తమోగుణం వెనక్కివెళ్ళి సత్త్వగుణం కొంచెం ముందుకు వస్తుంది. దీని **రసత** అంటారని చూశాము.

సకామకర్మ చేసేవ్యక్తిని **రతస** అనవచ్చు. రతస స్థాయినుంచి అతను నెమ్మదిగా **రసత** స్థాయికి ఎదగాలి. రతసను శంకరులవారు తమః ఉపసర్జన రజః అనీ, రసతను సత్త్వ ఉపసర్జన రజః అనీ పేర్కొన్నారు. ఈ రెండింటిలోనూ రజోగుణం ప్రధానంగా ఉంటుంది కాబట్టి, రెండింటిలోనూ ఒకవ్యక్తి కర్మలు హుషారుగా చేస్తాడు, కాకపోతే అతను కోరే ఫలాల్లో భేదం ఉంటుంది. రజోగుణంతో పాటు తమోగుణం దగ్గరగా ఉన్నవ్యక్తి తను, తన కుటుంబంకోసం కోరిక కోరితే, రజోగుణంతో పాటు సత్త్వగుణం దగ్గరగా ఉన్నవ్యక్తి సమాజశ్రేయస్సుకోసం కర్మలు చేస్తాడు. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే మొదటిరకం వ్యక్తి స్వార్థపూరితమైన కర్మలు చేస్తే, రెండవరకం వ్యక్తి స్వార్థరహితమైన కర్మలు చేస్తాడు. సాంకేతికంగా చెప్పాలంటే మొదటివి సకామకర్మలు, రెండవరకంవి నిష్కామకర్మలు. దీన్నే నాలుగవ అధ్యాయంలోని భాషలో చెప్పాలంటే గుణశూద్రుడు, గుణవైశ్యుని స్థాయికి, గుణవైశ్యుడు గుణక్షత్రియుని స్థాయికి ఎదగటం. గుణక్షత్రియుడు దేశసేవ చేస్తాడు; సమాజంకోసం పాటుపడతాడు.

ఈ రెండుదశలనూ కలిపి కర్మయోగము అంటారు. సకామకర్మ, నిష్కామకర్మలు పన్నెండవ అధ్యాయంలో కర్మయోగానికి చూసిన రెండుదశలు.

సి) **ఉపాసనయోగము** – కర్మయోగం ప్రకారం జీవితం గడిపాక, ఉపాసనయోగానికి రమ్మంటుంది శాస్త్రం. అంటే గుణక్షత్రియునిగా జీవితం గడిపాక, గుణబ్రాహ్మణునిగా జీవించాలి అంటుంది. గుణబ్రాహ్మణుని జీవితం సత్త్వగుణప్రధానంగా ఉంటుంది. అంటే చాలా హుషారుగా అనేక కర్మలు చేశాక, నిదానంగా బాహ్యముఖంగా ఉన్న స్థాయినుంచి అంతర్ముఖులవ్వాలి. మనకు వర్ణాశ్రమధర్మాలు ఉన్నాయి. గృహస్థాశ్రమంలో కర్మలు చేస్తారు. గృహస్థాశ్రమంనుంచి వానప్రస్థ ఆశ్రమానికి వెళ్ళాలి. శారీరకంగా ఇల్లువదిలి ఎక్కడికో వెళ్ళనవసరంలేదు, జీవనవిధానం మారాలి. అంతర్ముఖులవ్వాలి. కర్మలు తగ్గించి, ఉపాసన చెయ్యాలి. ఉపాసన సాధన చేస్తే సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉండేలా మారవచ్చు.

కర్మయోగం చేసి ఉపాసనయోగానికి వస్తే, అతనికి ఏ బాధా ఉండదు. ఎందుకంటే సమాజానికి చెయ్యాల్సిన సేవ ఏదో చేసే వచ్చాడు. అలా చెయ్యకుండా, సరాసరి ఉపాసనకు వస్తే, సమాజానికి ఏమీ చెయ్యలేదనే అపరాధభావన మిగిలిపోతుంది. అందువల్ల కర్మచేసి, ఉపాసనకు రావాలి.

అంతేకాదు, వానప్రస్థ ఆశ్రమానికి వచ్చేసరికి, శరీరం కూడా సహకరించదు. ఆ వయస్సులో లేచి కూర్చోవటమే చాలా కష్టం. అలాంటివ్యక్తి ఏ కర్మ చెయ్యగలడు? అతని పని అతను స్వంతంగా చేసుకోలేడు. అతను లేవటానికే ఇంకొకరు చెయ్యి అందించాల్సి ఉంటుంది. అందువల్ల కూడా అతను హుషారుగా కర్మలు చెయ్యలేడు.

ఇంతవరకూ జరిగిన ప్రయాణాన్ని టూకీగా చూస్తే ఒక సాధకుడు తమోగుణంనుంచి రజోగుణానికి వచ్చి, రజోగుణంనుంచి సత్త్వగుణానికి ఎదిగాడు. అలా ఎదగటానికి అతనికి కర్మయోగం, ఉపాసనయోగం పాటుపడ్డాయి. ఈ ఉపాసనయోగాన్ని కూడా రెండు స్థాయిల్లో పన్నెండవ అధ్యాయంలో చూశాము.

డి) **జ్ఞానయోగం** – ఇంతవరకూ ప్రయాణం సాఫీగా సాగిపోయింది. తమోగుణంనుంచి రజోగుణానికి, రజోగుణంనుంచి సత్త్వగుణానికి ఎదగటం తేలికే. కాని ఇప్పుడు సత్త్వగుణంనుంచి గుణాతీతునిగా ఎదిగే ప్రయాణమే కష్టం. ఆ ప్రయాణం పూర్తిగా భిన్నమైన ప్రయాణం.

సత్త్వగుణాన్ని నిర్గుణంగా మార్చలేము. సత్త్వగుణాన్ని మార్చాలంటే అది మళ్ళీ తమోగుణంగానో, రజోగుణంగానో మారుతుంది. గుణత్రయంనుంచి నిర్గుణానికి లేదా గుణాతీతానికి ఎదగటానికి ఈ రెండింటినీ కలిపే రహదారి ఏమీలేదు. దీనికి భిన్నమార్గం ఉందని చూశాము. ఆ మార్గం పేరు **జ్ఞానయోగం.**

అందువల్ల ఒకవ్యక్తి సత్త్వగుణాన్ని పెంపొందించుకున్నాక, కర్మయోగాన్ని వదిలివేస్తాడు; ఉపాసనయోగాన్ని వదిలివేస్తాడు. ఎందుకంటే అవి అతనిలో సత్త్వగుణాన్ని పెంచటానికి దోహదం చేశాయి. సత్త్వగుణప్రధానవ్యక్తిని సాధనచతుష్టయ సంపన్న అధికారి అంటారు. అతను అధికారిత్వం సంపాదించుకున్నాడు కాబట్టి కర్మయోగం, ఉపాసనయోగాలను వదిలి ముందుకుసాగాలి. ఏంచెయ్యాలి? జ్ఞానయోగానికి రావాలి. ఆ విషయం కృష్ణపరమాత్మ చాలా స్పష్టంగా చెప్పాడు.

నాన్యం గుణేభ్యః కర్తారం యదా ద్రష్టానుపశ్యతి ।

గుణేభ్యశ్చ పరం వేత్తి మద్భావం సోఽధిగచ్ఛతి ॥ – 14.19

ముందే చూసినట్టుగా ఈ శ్లోకంలో ముఖ్యమైన పదం **వేత్తి**. వేత్తి అంటే అర్థం చేసుకున్న అని వస్తుంది. దేన్ని అర్థం చేసుకున్న? పూర్ణత్వాన్ని అర్థం చేసుకున్నవ్యక్తి. పూర్ణత్వాన్ని జ్ఞానంద్వారా పొందుతాడు. జ్ఞానం ఎలా పొందాలో ఈ శ్లోకంలో చెప్పలేదు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకంటే నాలుగవ అధ్యాయంలో దానిగురించి చెప్పాడు. మీలో తామసికగుణం ఉన్నా, రాజసికగుణం ఉన్నా, అజ్ఞానంతో ఉన్న మనస్సు అజ్ఞానంతోనే ఉంటుంది. జ్ఞానం దానంతట అది రాదు. ఆమాటకొస్తే ఏ జ్ఞానం కూడా దానంతట అది రాదు.

దయానందస్వామీజీ దీన్ని అద్భుతంగా చెబుతారు: ధ్యానంలో నిశ్శబ్దంగా కూర్చుంటే జరిగేది ఏమిటి? అంతకుముందు అల్లకల్లోలంగా ఉండి, అజ్ఞానంతో ఉన్న మనస్సు ఇప్పుడు ప్రశాంతంగా ఉండి, అజ్ఞానంతో ఉంటుంది. అంతే. ధ్యానంలో జ్ఞానం రాదు. దానికోసం ప్రయత్నం చెయ్యాలి.

తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయా ।

ఉపదేక్ష్యంతి తే జ్ఞానం జ్ఞానినస్తత్త్వదర్శినః ॥ – 4.34

జ్ఞానయోగం అంటే ఎప్పుడో బుద్ధిపుట్టినప్పుడు ఇక్కడ కొంచెం, అక్కడ కొంచెం వినటం కాదు. అలా చెదురుమదురుగా విన్నవి మిమ్మల్ని ప్రేరేపిస్తాయి కాని, బోధ చెయ్యవు. దయానందస్వామీజీ అంటారు, ప్రసంగం ఇవ్వటం వేరు, బోధచెయ్యటం వేరు. అందువల్ల జ్ఞానయోగం అంటే శ్రోత్రియ బ్రహ్మనిష్ఠ అయిన గురువు

దగ్గరికి వెళ్ళి వేదాంతాన్ని ఒక క్రమపద్ధతిలో అధ్యయనం చెయ్యటం. క్రమపద్ధతిలో శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చెయ్యటం.

శ్రవణం అంటేనే క్రమం తప్పకుండా, ఒక క్రమపద్ధతిలో కొన్ని సంవత్సరాలపాటు శ్రోత్రియ బ్రహ్మనిష్ఠ అయిన గురువు దగ్గర వేదాంతశాస్త్ర అధ్యయనం చెయ్యటం. అది అజ్ఞాననివృత్తి చేస్తుంది. మననం – ఆ బోధలో కలిగిన సంశయాలను పారద్రోలి, నిస్సంశయజ్ఞానాన్ని కలుగజేస్తుంది. అంటే మననం సంశయనివృత్తి చేస్తుంది. నిదిధ్యాసనం – నేర్చుకున్న జ్ఞానాన్ని జీర్ణించుకోవటానికి తోడ్పడుతుంది. అంటే ఎన్నో సంవత్సరాలుగా పాతుకుపోయిన రాగద్వేషాలలాంటి విపరీతభావనలను పారద్రోలి జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడేందుకు తోడ్పడుతుంది. అంటే నిదిధ్యాసనం విపరీతభావనల నివృత్తి చేస్తుంది. అలా శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేస్తే గుణాతీతునిగా ఎదుగుతాడు.

శ్రవణం ద్వారా గుణాతీతునిగా ఎదగటమెలా? ముందే చూసినట్టుగా, మనశ్శరీరాలు ఎప్పటికీ సగుణమే; అవి ఎన్నటికీ నిర్గుణం కాలేవు. సాక్షి ఎప్పటికీ నిర్గుణమే; దాన్ని నిర్గుణంగా మార్చనవసరం లేదు. అయితే ఏంచెయ్యాలి? నేను శరీరం అనే దేహాభిమానాన్ని వదులుకుని, నేను సాక్షిని, ఈ శరీరం నేను వ్యవహారం నడపటానికి వాడుకునే పరికరం అని అర్థం చేసుకోవాలి. సాక్షిచైతన్యం నా స్వరూపం, మనశ్శరీరాలు ఆగంతుక స్వరూపం.

కళ్ళజోడుతో నేను ప్రపంచాన్ని చూస్తాను. కళ్ళజోడు తీసేస్తే ఏమవుతుంది? నేను మాయమవను గాని, ఆ కళ్ళజోడుద్వారా నేను చూసే ప్రపంచం మాయమవుతుంది. అంటే నాకు సరిగ్గా కనపడదు. అదేవిధంగా మనశ్శరీరాలను నిషేధిస్తే, నేను మాయమవను కాని, అవి లేకుండా నేను ప్రపంచంతో, తోటి మనుష్యులతో వ్యవహారం నడపలేను. ఇటువంటి అనుభవం నాకు ప్రతిరోజూ, సరిగ్గా చెప్పాలంటే ప్రతిరాత్రీ అవుతుంది. ఎప్పుడు? సుషుప్తిలో. సుషుప్తిలో మనశ్శరీరాలు పడుకుంటాయి. అవి లేనప్పుడు బాహ్యప్రపంచం కూడా మాయమవుతుంది; వ్యవహారం నడవదు. అంటే ఒకకాలంలో ఉండి, ఇంకొకకాలంలో లేని కార్యకరణ సంఘాతాన్ని కాను నేను. నేను కార్యకరణ సంఘాతాన్ని కాకపోతే, నేనెవరు?

క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత ।
క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః జ్ఞానం యత్తద్ జ్ఞానం మతం మమ ॥ – 13.3

నేను శరీరాన్ని కాను, నేను శరీరాన్ని పరికరంగా వాడుతాను; నేను మనస్సును కాను, నేను మనస్సును పరికరంగా వాడుతాను. అంటే మనకు తెలిసిన గుణాలన్నీ కార్యకరణసంఘాతానికి చెందుతాయి కాని సాక్షికి చెందవు.

మనకు అనుభవంలోకి వచ్చే ఏ గుణమైనా, మనం అనుభవించే వస్తువుకు చెందుతుంది. ఇదొక ముఖ్యమైన ప్రకృతిసూత్రం. దీన్ని బాగా గుర్తుపెట్టుకోవాలి. నేను ఆకుపచ్చరంగును చూస్తే, ఆ రంగు వస్తువుదా, కన్నుదా? చూడబడే రంగు, చూడబడే వస్తువుకు చెందుతుంది కాని చూసే కన్నుకు చెందదు. అలాగే గుండ్రటి ఆకారం

నేను చూసే గుండ్రటి వస్తువుకు చెందుతుంది. అంటే గుణాలు చూడబడే వస్తువుకు చెందుతాయి కాని చూసే కన్నుకు చెందవు. ఈ సూత్రం ప్రకారం, త్రిగుణాలు చూడబడే మనశ్శరీరాలకు చెందుతాయి కాని, చూసే సాక్షికి చెందవు. సాక్షినైన నేను గుణాతీతుణ్ణి. సాక్షి అన్నా, ఆత్మ అన్నా ఒకటే. నేను ఎప్పుడు గుణాతీతుణ్ణి? ఎళ్ళవేళలా గుణాతీతుణ్ణి. నేను అంతకుముందు, ఇప్పుడు, ఇకముందు కూడా గుణాతీతుడ్నే. నేను సగుణం అవలేను. గుణాతీతంగా ఎదగటమంటే మన దృష్టిని సగుణాత్మకమైన మనశ్శరీరాలనుంచి, నిర్గుణసాక్షి వైపుకు మరల్చటమే. ఆ మార్పు జ్ఞానంవల్లనే కలుగుతుంది. దీన్ని జీవన్ముక్తి అంటారు. ఆ జీవన్ముక్తి ఫలాన్ని ఈ క్రింద శ్లోకంలో చూస్తాము.

గుణానేతానతీత్య త్రీన్ దేహీ దేహసముద్భవాన్ ।

జన్మమృత్యుజరాదుఃఖైః విముక్తోఽమృతమశ్నుతే ॥ – 14.20

త్రిగుణాలు ఉన్న మనశ్శరీరాలకు గతి ఉందని చూశాము. అవి వరుసగా ఊర్ధ్వగతి, మధ్యమగతి, అధోగతి. నిర్గుణ ఆత్మకు ఏగతి ఉంటుంది? **అహం అగతిమ్ అస్మి.** నేను సర్వవ్యాపక చైతన్యాన్ని. నానుంచే సగుణ మనశ్శరీరాలు చైతన్యం పొందుతాయి; నాలోనే లయమవుతాయి. కాని వాటి గుణాలు నాకు అంటవు. నేను అసంగ సాక్షిచైతన్యాన్ని. ఈ జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడితే దాన్ని మోక్షం అంటారు.

4. గుణాతీతలక్షణం, సాధన – శ్లోకాలు: 21–27

సగుణ అహంకారంనుంచి నిర్గుణ సాక్షికి ఎదగాలని వినగానే, సహజంగానే అర్జునునిలో కుతూహలం కలిగింది. అందువల్ల అతను మూడు ప్రశ్నలను అడిగాడు.

అర్జున ఉవాచ

కైర్లింగైః త్రీన్ గుణానేతాన్ అతీతో భవతి ప్రభో ।

కిమాచారః కథం చైతాన్ త్రీన్ గుణానతివర్తతే ॥ – 14.21

ఆ మూడుప్రశ్నలూ ఇవి –

ఎ) **గుణాతీత లింగమ్** – గుణాతీతుని లక్షణాలు

బి) **గుణాతీత ఆచారః** – గుణాతీతుడు ప్రవర్తించే తీరు

సి) **గుణాతీతస్య సాధనమ్** – గుణాతీతునిగా ఎదగటానికి అవసరమైన సాధనలు

వీటన్నిటికీ కృష్ణపరమాత్మ తర్వాత వచ్చిన శ్లోకాల్లో జవాబు చెప్పాడు.

ఎ) **గుణాతీత లింగమ్** – గుణాతీతుడు అంటే కార్యకరణసంఘాతంమీద అభిమానం లేనివాడు. జగత్తునే కాకుండా, తన మనశ్శరీరాలను కూడా తనకు భిన్నంగా చూస్తాడు. తను మనశ్శరీరాలకు భిన్నంగా ఉన్నాడని తెలుసుకోవటంవల్ల వాటికి వచ్చే సమస్యలకు, జ్ఞాని తీవ్రంగా స్పందించడు. అంటే అతను ఏదైనా సమస్య వస్తే ఖంగారుపడిపోయి, హడావుడి చెయ్యడు; అలాగని పూర్తి నిర్లక్ష్యంగానూ ఉండడు. ఆ సందర్భంలో ఏం చెయ్యాల్లో అది చేస్తాడు.

జ్ఞానికి తన శరీరానికి మూడుగుణాలు ఉంటాయనీ, అవి హెచ్చుతగ్గులు అవుతూ ఉంటాయనీ తెలుసని చూశాము. ఇప్పుడు జగత్తులో కూడా మూడుగుణాలు ఉంటాయని, అవి కూడా హెచ్చుతగ్గులు అవుతూ ఉంటాయని తెలుసు అతనికి.

ఇద్దరు మనుష్యుల మధ్య అభిప్రాయాలు కలవాలని చూడటంలో అర్థంలేదు. ఒకవేళ వారి అభిప్రాయాలు ఇప్పుడు బాగా కలిసినా, ఇద్దరూ కూడా కాలక్రమేణా మారుతూ వస్తారు; వారి అభిరుచులు మారతాయి; వారి సరదాలు మారతాయి. అందువల్ల అనాత్మలో మార్పులు సహజం; అనుబంధం పెంచుకోవటం, బంధం వీగిపోవటం సహజం; జన్మ, మరణ, జరాదుఃఖాలు సహజం. వీటిలో వేటినీ నేను మార్చలేను. నేను చేయగలిగిందల్లా ఒకటే. నా దృక్పథాన్ని మార్చుకోవటం. అది ఒక్కటే మార్గం. నాలో ఈ మార్పు కూడా క్షణాలమీద రాదు. కొన్ని సంవత్సరాలుగా పేరుకుపోయిన అలవాట్లు త్వరగా మారవు.

నేర్చుకున్న జ్ఞానంలో నిలబడి, విపరీతభావనలు పోవటానికి తోడ్పడుతుంది నిదిధ్యాసనం. రాగద్వేషాలలాంటి విపరీతభావనలు తగ్గుతూ వచ్చేసరికి, జ్ఞానం కొత్తగా పెరగదు కాని జ్ఞానం ప్రకాశవంతంగా తెలుస్తుంది. నిండుపున్నమిరోజు చంద్రుడు చాలా ప్రకాశవంతంగా కనిపిస్తాడు కాని, మనకు విజ్ఞానశాస్త్రపరంగా అది చంద్రుడు పౌర్ణమికి పెరుగుతూ రావటం కాదు, చంద్రుని కాంతికి అడ్డుపడుతున్న సూర్యకాంతి తొలుగుతూ వస్తుందని తెలుసు. అదే విధంగా బయట జరిగే సంఘటనలకు నా ప్రతిస్పందన తగ్గుతూ వస్తునకొద్దీ, జ్ఞానం పెరుగుతున్నట్టు అనిపిస్తుంది.

మనం ప్రయత్నపూర్వకంగా నిదిధ్యాసన చేస్తే, మనం అంతకుముందులాగే దేనికైనా స్పందించే తీవ్రతను తగ్గించుకుంటూ రావచ్చు. అది ఎంతమేరకు తగ్గిందో మనను మనమే పరీక్షించుకోవటానికి ఒక పరీక్ష ఉంది. దాన్ని FIR test అనవచ్చు. ఇది పోలీస్‌స్టేషన్‌లో రాసుకునే ఎఫ్.ఐ.ఆర్. కాదు. ఇక్కడ FIR test అంటే –

F - Frequency	– ఎంత తరుచు కోపం వస్తోంది?
I - Intensity	– ఎంత తీవ్రంగా ఉంటుంది?
R - Recovery Period	– ఎంత త్వరగా తగ్గుతోంది?

Frequency – ఎంత తరచు కోపం వస్తోంది? ఏదైనా అనుకోని సంఘటన జరిగితే కోపం ముంచుకొస్తుంది మామూలుగా. కోపం ఒక ఉదాహరణ మాత్రమే. కోపం, చిరాకు, భయం, అభద్రతాభావన మొదలైన అనారోగ్యకరమైన భావాలు ముంచుకొస్తాయి. జ్ఞానం పొందినకొద్దీ ఈ భావాలు తగ్గుతూ వస్తాయి. జ్ఞానం పొందగానే రాత్రికి రాత్రి మంచిరత్నాలలాగా మారిపోము. గీతాబోధ విన్నాక కూడా, మనలో ఉన్న రాగద్వేషాలు అంటిపెట్టుకునే ఉంటాయి. ఎందుకంటే అవి మన అలవాట్లు, మన చిరకాలనేస్తాలు. అందువల్ల మెరుపులా మెరిసిపోతుంది మార్పు అని మాత్రం ఆశించకూడదు. ఆ మార్పు కాలక్రమేణా రావాలి. అది మూడుస్థాయిల్లో వస్తుంది. మొదటిస్థాయిలో ప్రతిచిన్నదానికీ ఖస్సుమనకుండా, కొన్నింటిని ఓర్చుకునే స్థాయికి వస్తాము. అంటే అంతకుముందు తరచు కోపం వస్తే, ఇప్పుడు వెనువెంటనే రాదు.

Intensity – ఎంత తీవ్రంగా ఉంటుంది? కోపం ఎలా వెనువెంటనే రాదో, ఆ కోపంయొక్క తీవ్రత కూడా తగ్గుతూ వస్తుంది. ఎలా తెలుసు? ప్రతిస్పందనయొక్క తీవ్రత మూడుస్థాయిల్లో ఉంటుంది. అవి మానసం, వాచికం, కాయికం. అందువల్లనే పరీక్ష రాసేముందు మానసికంగా ఖంగారుపడితే, కడుపులో అజీర్ణం చేస్తుంది.

సీదంతి మమ గాత్రాణి ముఖం చ పరిశుష్యతి – 1.29

అన్నాడు అర్జునుడు. అతని మనస్సులో రాగం శరీరస్థాయికి పాకింది. దాన్ని మాటల్లో వెలిబుచ్చాడు.

ఈ తీవ్రత రెండుస్థాయిల్లో తగ్గుతూ వస్తుంది. కాయికంగా పోతుంది. అంటే చేతల్లో చూపించటం తగ్గుతుంది కాని మాటల్లో, ఆలోచనల్లో ఇంకా ఉంటుంది. కొంతమంది పరుషంగా మాట్లాడి, ఇతరులని బాధిస్తూనే ఉంటారు. కాని జ్ఞానం పెరిగినకొద్దీ మాటల్లో కూడా మార్పువస్తుంది. కాని ఆలోచనల్లో మార్పు అంత త్వరగా రాదు. వేదాంతం నేర్చుకున్నా కూడా అంత త్వరగా ఆలోచనల్లో భావోద్రేకం పోదు. అది చూసేవారికి తెలియకపోవచ్చు కాని, అనుభవిస్తున్నతనికి తెలుసు. అది కూడా పరీక్ష చేసుకుని తగ్గించుకుంటూ రావాలి.

Recovery Period – ఎంత త్వరగా తగ్గుతోంది? అంతకుముందు కోపం వస్తే ఆ కోపం రోజుల తరబడి ఉంటుంది. రానురాను ఆ కోపం రోజులనుంచి గంటలకు తగ్గుతుంది; ఇంకా గంటలనుంచి నిముషాలకు, నిముషాలనుంచి క్షణాలకు తగ్గుతూ వస్తుంది. జ్ఞాని ఏదైనా వినగానే 'ఏమిటి?' అన్నా కూడా వెంటనే సర్దుకుని 'అయితే ఏమిటి?' అనే స్థితికి ఎదుగుతాడని చాలాసార్లు చూశాము.

ఇలా తరచు వచ్చే కోపాన్ని తగ్గించటానికి, తీవ్రతను తగ్గించటానికి, వేగంగా తగ్గించటానికి నిదిధ్యాసనం తోడ్పడుతుంది. ఆ విధంగా నిదిధ్యాసనం భావోద్రేకాలను తగ్గించటంద్వారా జ్ఞానాన్ని జ్ఞాననిష్ఠగా మలుచుకోవటానికి తోడ్పడుతుంది.

కాని ఒక విషయం గుర్తుంచుకోవాలి. ప్రతిస్పందనలు అసలు లేకుండా సున్నాకు పడిపోవు. ప్రతిస్పందన సున్నాగా ఉండేది బల్ల, కుర్చీవంటి జడపదార్థాలకే! మన మనస్సు జీవమున్న మనస్సు. కాని దాన్ని నిదిధ్యాసనం ద్వారా మనస్సుతో అతిగా మమకారం పెంచుకోకుండా, దానితోపాటు తీవ్రంగా స్పందించకుండా ఉండటం నేర్చుకోవాలి. మనస్సుమీద మమకారం పెంచుకుంటే, అది అహంకారం అవుతుంది.

నేను గీతాబోధలో నేర్చుకున్నది ఏమిటి? నేను అహంకారాన్ని కాను, నేను దాన్ని సాక్షిగా చూసే చైతన్యాన్ని. అది జీర్ణించుకుంటే అప్పుడు అంతగా స్పందించను. అంటే స్పందించే మనస్సుమీద నేను స్పందన చూపాలి. ముందు ఏదైనా సంఘటన జరిగితే మనస్సు వెంటనే స్పందిస్తుంది. తర్వాత నేను గీతాబోధ నేర్చుకుంటున్న విద్యార్థిని, నేను ఇలా స్పందించకూడదని గుర్తుతెచ్చుకోవాలి.

ప్రతి గీతావిద్యార్థి కూడా ఈ రెండురకాల స్పందనలను ఎదుర్కోవాల్సి ఉంటుంది. మొదటిది పరిస్థితికి సహజమైన స్పందన. అంటే ఏదైనా నచ్చనిది జరిగితే, కోపం చూపించటం. వెంటనే ఆత్మవిమర్శ ప్రారంభమవుతుంది. అందరిలాగా నేను కూడా వెంటనే కోపం చూపించాను. నేను ఇన్నాళ్ళూ గీత నేర్చుకుని ఏమిటి లాభం? నాలో

ఇంతకూడా మార్పు రాలేదనే నిరాశకు లోనయ్యే ప్రమాదం ఉంది. ఒకవేళ మనం నిరాశ చెందకపోయినా, మన కుటుంబసభ్యులు మనను కించపరుస్తారు. గీతకు వెళ్ళికూడా నీ కోపం ఏమాత్రం తగ్గలేదు. గీత నేర్చుకుని మాత్రం ఏంలాభం? హాయిగా అది మానేసి ఇంట్లో కూర్చోమని విమర్శిస్తారు. అది మన అహాన్ని దెబ్బతీస్తుంది. ఇది రెండవ స్పందన.

కాని నెమ్మదిగా ఈ రెండవ స్పందన తగ్గుతూ వస్తుంది. అది తగ్గకుంటే నేను సాక్షిచైతన్యం అనే జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడగలగాలి. దానికి కొంతసమయం పడుతుంది. అందువల్ల దాని జోలికి పోకుండా, అంటే నేనెందుకిలా ప్రవర్తించాను అని ఆత్మవిమర్శ చేస్తూ కూర్చోకుండా, ప్రతిచిన్నదానికీ విరుచుకుపడటం తగ్గించుకుంటూ రావాలి. అంటే ముందు ప్రతిస్పందనను తగ్గించి, దాని తర్వాత ఆ ప్రతిస్పందనమీద చూపే స్పందనను తగ్గించుకు రావాలి. దీన్ని జ్ఞాననిష్ఠ అంటారు.

కృష్ణపరమాత్మ ఈ జ్ఞాననిష్ఠను అద్భుతంగా 22-27 శ్లోకాల్లో వర్ణించాడు. జ్ఞాని మూడుగుణాలనూ అనుభవిస్తాడు. మూడుగుణాల్లో ఏది ఎప్పుడు ఎక్కువ ఉన్నా, తన మనస్సును తను ద్వేషించదు; ఇంకా వివరంగా చెప్పాలంటే తమోరజోగుణాలు ఎక్కువైనప్పుడు వాటిని ద్వేషించడు, సత్త్వగుణం తగ్గినప్పుడు బాధపడడు. తన మనశ్శరీరాలను ఉన్నదున్నట్టుగా స్వీకరించగలగటమే గుణాతీతలక్షణము.నేనే ఎందుకు ఇలా స్పందించాను అనుకుంటే అది ఇంకా గొప్ప సంసారం అవుతుంది; జ్ఞాని ఆ స్పందనను సాక్షిగా చూస్తాడు. ఇది జ్ఞానిని తెలుసుకునే లక్షణం.

గుణాతీత లింగమ్ - మనశ్శరీరాలను సాక్షీభూతంగా చూడటం.

బి) **గుణాతీత ఆచారః** - గుణాతీతుడు ప్రవర్తించేతీరు. గుణాతీతుడు ద్వంద్వాలకు అతీతంగా ఎదుగుతాడు. జ్ఞానికి జగత్తులో కూడా ఈ మూడుగుణాలు ఉండకతప్పవని తెలుసు. అందువల్ల అన్నిరకాల పరిస్థితుల్లోనూ సమత్వాన్ని పాటిస్తాడు.

సమదుఃఖసుఖః స్వస్థః సమలోష్టాశ్మకాంచనః ।
తుల్యప్రియాప్రియో ధీరః తుల్యనిందాత్మసంస్తుతిః ॥ - 14.24

సుఖదుఃఖాలను, ప్రియాప్రియాలను, నిందాస్తుతులను, మానావమానాలను, శత్రుమిత్రులను సమానంగా తీసుకుంటాడు. దీన్ని సమత్వం అంటారు. ఒకవేళ మనస్సు స్పందించినా, తను మళ్ళీ స్పందించడు. మనస్సుతో బంధం పెట్టుకోడు.

గుణాతీత ఆచారః - సమత్వం, బంధవిముక్తి.

సి) **గుణాతీతస్య సాధనమ్** - గుణాతీతునిగా ఎదగటానికి కావాల్సిన సాధన ఏమిటని అడిగాడు అర్జునుడు. నిజానికి గుణాతీతంగా ఎదగటానికి జ్ఞానం ఒక్కటే మార్గమని కృష్ణపరమాత్మ ముందే చెప్పేశాడు. కాబట్టి ఈ ప్రశ్నను ఇలా మలుచుకోవాలి - ఈ మూడుగుణాలను జ్ఞానంతో అధిగమించటానికి ఏ సాధన చెయ్యాలి?

కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానానికి సాధన – భక్తి అన్నాడు. భక్తి అంటే ఐదుదశల భక్తి అని పన్నెండవ అధ్యాయంలో చూశాము. అవి –

రెండుదశల కర్మ + రెండుదశల ఉపాసన + ఒకదశ జ్ఞానం = భక్తి.

మాం చ యోఽవ్యభిచారేణ భక్తియోగేన సేవతే ।
స గుణాన్ సమతీత్యైతాన్ బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే ॥ – 14.26

ఆ భక్తిని **అవ్యభిచారేణ** అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే అనన్యభక్తి ఉండాలి. ఈ ఐదుదశల భక్తిలో జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తి పొంది, జ్ఞానం పొందితే, మోక్షం పొందుతాడు. అంటే అతను గుణాతీతునిగా ఎదుగుతాడు.

గుణాతీతస్య సాధనమ్ – అవ్యభిచారభక్తి.

చివరిశ్లోకంలో తన బోధను ముగించాడు కృష్ణపరమాత్మ. నేనే ఆ నిర్గుణబ్రహ్మను; నా స్వరూపం అమృతం, అవ్యయం, శాశ్వతం, ధర్మం, ఆనందం అని వివరించాడు కృష్ణపరమాత్మ. అటువంటి నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానాన్ని ఐదుదశల సాధనద్వారా పొందగలవు అన్నాడు. ఆ విధంగా గుణత్రయాలను, గుణాతీతలక్షణాలను వివరించాడు కృష్ణపరమాత్మ.

స్వామీజీ ఆణిముత్యాలు

వేత్తి – ఈ పూర్ణత్వాన్ని జ్ఞానంవల్ల మాత్రమే పొందగలవు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ విషయాన్ని బాగా గమనించాలి. వేత్తిని గుర్తు పెట్టుకోవాలి. వేత్తి అంటే అర్థం చేసుకున్న అని వస్తుంది. దేన్ని అర్థం చేసుకున్న? పూర్ణత్వాన్ని అర్థం చేసుకున్న వ్యక్తి. మోక్షానికి ఎన్ని మార్గాలు ఉన్నాయి? కర్మయోగం, భక్తియోగం, రాజయోగం, హఠయోగం, కుండలినీయోగం మొదలైనవి మోక్షానికి దారితీస్తాయా? ఇవేవీ మోక్షానికి దారితీయవు అని ఈ శ్లోకంద్వారా అర్థమవుతుంది. అలాగని ఈ యోగాలవల్ల ప్రయోజనం లేదనటం లేదు, కాని ఇవన్నీ జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తిని కలుగజేస్తాయి. కాని అంతిమలక్ష్యమైన పూర్ణత్వాన్ని కనుగొనాలంటే మాత్రం వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలతో కూడిన జ్ఞానయోగానికి రావటమొక్కటే మార్గము.

అందువల్ల ఈ శ్లోకం చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం. ఈ అధ్యాయంలో మాత్రమే కాదు, భగవద్గీతలోనే ముఖ్యమైన శ్లోకాల్లో ఇది ఒకటి.

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

అథ పంచదశోఽధ్యాయః - పురుషోత్తమయోగః

(పదునైదవ అధ్యాయము - పురుషోత్తమయోగము)

భగవద్గీతలో ఉన్న అత్యంత చిన్న అధ్యాయాల్లో ఈ పదిహేనవ అధ్యాయం ఒకటి. ఇందులో 20 శ్లోకాలు మాత్రమే ఉన్నాయి. కాని చాలా ముఖ్యమైన అధ్యాయం. ఈ అధ్యాయాన్ని భోజనం చేసేముందు పఠించే ప్రార్థన శ్లోకంగా భావిస్తారు కాని, ఇందులో వేదాంతబోధ ఉండటంవల్ల కూడా ఇది ముఖ్యమైనది.

ఈ అధ్యాయము మూడవషట్కములోకి వస్తుంది కాబట్టి, ఈ షట్కములో చర్చిస్తున్న మూడు అంశాలనూ ఈ అధ్యాయములో చూడగలము. అవి జ్ఞానయోగః, ఐక్యమ్, సద్గుణః. జ్ఞానయోగాన్ని సాధనగాను, జీవాత్మ పరమాత్మ ఐక్యం విషయంగాను, సద్గుణాలను విలువలయొక్క ప్రాముఖ్యతగాను చూస్తాము. ఈ మూడు అంశాలను ఇందులో చూస్తాము కాబట్టి ఇది చాలా ముఖ్యమైనది.

ఈ అధ్యాయము పేరు పురుషోత్తమయోగము. ఈ అధ్యాయము **పురుషోత్తమ ప్రాప్తి యోగము** అని కూడా ప్రసిద్ధి గాంచింది. ఇక్కడ పురుషోత్తమ అంటే నిర్గుణచైతన్యము. పురుషోత్తమ పదం సగుణ ఆకారంలో ఉన్న విష్ణువు, కృష్ణుడు, ఈశ్వరుడు, శివులను సూచించదు. పురుషోత్తమ అంటే నిర్గుణబ్రహ్మ లేదా నిర్గుణచైతన్యము. ఈ అర్థాన్ని, ఈ అధ్యాయము చివర్లో సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే ఇస్తాడు. అందువల్ల ఎటువంటి అయోమయము ఉండే ఆస్కారం లేదు. పురుషోత్తముడు అంటే గుణాలులేని చైతన్యము; యోగము అంటే ఈ సందర్భంలో విషయం; ఈ రెండు కలిపితే పురుషోత్తమయోగము అంటే నిర్గుణబ్రహ్మ విషయము. ఇదీ ఈ అధ్యాయముయొక్క ప్రధానాంశము. ఈ నేపథ్యంతో అధ్యాయములోకి అడుగుపెడదాము.

1. సంసారవర్ణనమ్ – శ్లోకాలు 1–3 మొదటి పాదం: ఉపోద్ఘాతం

ఈ అధ్యాయము పేరులోనే ఉంది, దీని అంశము నిర్గుణబ్రహ్మ అని. అందువల్ల ఈ అధ్యాయాన్ని అధ్యయనం చేస్తే నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానము పొందుతాము. కాని నేను నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానము పొందితే నాకు కలిగే ఫలమేమిటి? ఎందుకంటే ప్రయోజనం లేని పనిని మందబుద్ధి ఉన్నవ్యక్తి కూడా చెయ్యడు.

మనం నేర్చుకునే ఈ లౌకికవిద్యలు ఉద్యోగం సంపాదించుకోవటంకోసం. ఉద్యోగం ఎందుకంటే అది మనకు జీవనాధారం కాబట్టి. ఇప్పుడు ఈ బ్రహ్మజ్ఞానము ఎందుకంటే మోక్షం పొందటానికి. అందువల్ల బ్రహ్మజ్ఞానము మోక్షసాధనము.

మోక్షమంటే ఏమిటి? మోక్షం సంసారంనుంచి విముక్తి కలిగిస్తుంది. సంసారనివృత్తి అంటారు. సంసారం అంటే ఏమిటి? మనిషి నిరంతరం ఎదుర్కొనే అనేక సమస్యలు, వాటిని తప్పించుకోవటానికి అతను పెట్టే – పరుగులను సంసారం అంటారు. ఒకవ్యక్తి స్వీయజీవితచరిత్రని ఇంగ్లీషులో ఆటోబయోగ్రఫీ అంటాము. దాన్ని

తమాషాగా ఆటోయొక్క బయోగ్రఫీగా అభివర్ణించవచ్చు. ఆటో చేసేపని ఏమిటి? నిరంతరం పరుగులు తీస్తూ ఉంటుంది. మనిషి చేసే పని కూడా అంతే. అతని జీవితంలో క్షణం విశ్రాంతి లేకుండా నిరంతరం పరుగులు తీస్తూనే ఉంటాడు. పైగా మనిషి ప్రయాణం ఈ జన్మతో ముగియదు. జన్మజన్మలకూ కొనసాగుతుంది. ఇది ఒక అంతులేని కథ. అందువల్ల సంసారం అంటే నిరంతరం సమస్యలను ఎదుర్కోవటం; వాటికి పరిష్కారమార్గాలు వెతుక్కోవటం. ఈ సంసారంనుంచి పొందే విడుదలను మోక్షం అంటారు. బ్రహ్మజ్ఞానము ఆ మోక్షాన్ని కలుగజేస్తుంది. బ్రహ్మజ్ఞానము మోక్షాన్ని కలుగజేసే అనేక మార్గాల్లో ఒకటికాదు, అది ఒక్కటే మార్గము అని ఘోషిస్తుంది శాస్త్రము. వేరే మార్గాలను ప్రయత్నిస్తే, అవి తాత్కాలికంగా ఉపశమనాన్ని కలుగజేస్తాయేమో కాని, రోగాన్ని శాశ్వతంగా నయం చెయ్యవు. అందువల్ల బ్రహ్మజ్ఞానం మోక్షాన్ని కలుగజేస్తుంది; మోక్షం సంసారంనుంచి విముక్తి కలుగజేస్తుంది.

సంసారం ఒక సమస్య అనుకుంటే కదా మోక్షం కోరేది? చాలామందికి సంసారం ఒక సమస్యగా అనిపించదు. ఒకవేళ అనిపించినా నవ్వుతూ నేను ఒక మహాసంసారిని అంటారు. అలాంటివారు దాన్నించి బయటపడటానికి ఏమాత్రం ప్రయత్నం చెయ్యాలనుకోరు. సంసారాన్ని ప్రేమించేవ్యక్తి మోక్షాన్ని కోరడు; మోక్షాన్ని కోరనివ్యక్తి బ్రహ్మజ్ఞానము అనవసరం అనుకుంటాడు. అందువల్ల మోక్షఇచ్ఛ కలగాలంటే సంసారదోష దర్శనము చెయ్యాలి. బ్రహ్మజ్ఞానంమీద ఇచ్ఛ కలగాలంటే మోక్షఇచ్ఛ కలగాలి. బ్రహ్మజ్ఞానంమీద ఇచ్ఛ కలగాలంటే, గీతాబోధ వదలకుండా వినాలి. ఒక సమస్య తొలగాలంటే ముందు ఆ సమస్య ఏమిటో అర్థం కావాలి. రోగమేమిటో తెలియకపోతే, దానికి సరియైన మందు ఇవ్వలేడు వైద్యుడు. ఇక్కడ మనరోగం పేరు భవరోగం. భవరోగం అంటే సంసారరోగం.

శారీరక ఆరోగ్యానికి కూడా యాభయ్యోపడిలో పడ్డాక, జనరల్ హెల్త్ చెకప్ చెయ్యాలి అంటారు. ఎందుకు? ఏదైనా అనారోగ్యం వస్తే లేదా రాబోతుంటే, దానిని నివారణ చెయ్యవచ్చు. అలా మన ఆధ్యాత్మిక ఆరోగ్యానికి కూడా హెల్త్ చెకప్ ఉంది. భవరోగమనే అనారోగ్యం ఉందో లేదో దానిద్వారా తెలుసుకోవచ్చు. ఒకవేళ ఉంటే దానికి మందు బ్రహ్మజ్ఞానవిద్య. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ఈ అధ్యాయంలో తన బోధను సంసారవర్ణనతో మొదలుపెడుతున్నాడు.

సంసారం అంటే నిరంతరం మారుతూ ఉన్న జీవితం. పుట్టినప్పటినుంచి శరీరం అనేక వికారాలకు లోనవుతుంది. జరా,వ్యాధి,మరణ,దుఃఖాలను కలుగజేస్తుంది. ఈ విషయాన్ని మొదటి రెండు శ్లోకాల్లోనూ, మూడవశ్లోకంలో మొదటిపాదం వరకూ వివరిస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ అధ్యాయంలో అర్జునుడు ప్రశ్న వెయ్యడు; అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా మరికొంత బోధ చెయ్యటానికి ముందుకువస్తాడు.

సంసారం అంటే మారుతున్న మన జీవితం మాత్రమే కాదు, మారుతున్న ప్రపంచం; మారుతున్న పరిస్థితులు కూడా. ఈ సంసారాన్ని అశ్వత్థవృక్షంతో పోలుస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అశ్వత్థవృక్షము అంటే రావిచెట్టు; వటవృక్షము అంటే మర్రిచెట్టు. మర్రిచెట్టుకు కూడా ఊడలు క్రిందికి వ్రేలాడుతాయి. ఇక్కడ చూస్తున్నది రావిచెట్టు. ఇదికూడా కృష్ణపరమాత్మ స్వంతంగా ఇచ్చిన ఉదాహరణ కాదు. గీతాబోధ ఉపనిషత్తులసారం అని

చూస్తూనే ఉన్నాము; అందులోనూ కృష్ణపరమాత్మకు కఠోపనిషత్తు అంటే మమకారం ఎక్కువ ఉన్నట్టు ఉంది; ఆ ఉపనిషత్తులోంచి చాలా మంత్రాలను యథాతథంగానో, వాటి సారాన్నో గ్రహించాడు. ఇక్కడ కూడా కఠోపనిషత్తులోని మంత్రంయొక్క సారాన్ని గ్రహించాడు.

ఊర్ధ్వమూలో౾వాక్శాఖః ఏషో౾శ్వత్థః సనాతనః, తదేవ శుక్రం తద్బ్రహ్మ తదేవామృతముచ్యతే

తస్మిం లోకాః శ్రితాః సర్వే తదు నాత్యేతి కశ్చన। ఏతద్వై తత్॥ – కఠ 2.3.1

ఈ మంత్రంలో ఒక భాగాన్ని మాత్రం తీసుకుని, ఈ మారుతున్న జగత్తును, జీవితాన్ని అశ్వత్థవృక్షంతో ఎలా పోల్చవచ్చో చూపిస్తున్నాడు ఈ మొదటి మంత్రాల్లో.

శంకరాచార్యులవారు తన కఠోపనిషత్తుభాష్యంలోను, భగవద్గీతభాష్యంలోను ఈ పోలికను చాలా వివరంగా విశ్లేషించారు. సంసారానికీ, అశ్వత్థవృక్షానికీ మధ్య ఉన్న అనేకానేక పోలికలను వివరించారు. రెండు వస్తువులను, ఒకదానితో ఒకటి పోల్చామంటే, వాటిమధ్య కనీసం ఒక సమానధర్మమన్నా ఉండాలి. ఈ సమానధర్మాన్ని **సాధర్మ్యమ్** అంటారు సంస్కృతంలో. ఒకవ్యక్తిని ములక్కాడలా ఉన్నాడు అంటాము. అంటే దాని అర్థం అతన్ని ములక్కాడలా తినవచ్చని కాదు; ములక్కాడలా సన్నగా, పొడవుగా ఉన్నాడని. అటువంటిది ఒకటికన్నా ఎక్కువ పోలికలుంటే, ఆ ఉదాహరణను గొప్ప ఉదాహరణ అనవచ్చు.

శంకరాచార్యులవారు అనేకానేక పోలికలు చెప్పారు; ఆయన విజ్ఞత ఎంతగొప్పదో తెలుసుకోవటానికైనా వాటిలో కొన్ని పోలికలను చూద్దాము.

సంసారానికి, అశ్వత్థవృక్షానికి మధ్య ఉన్న సమాన అంశాలు

ఎ) **మహత్త్వమ్** – పెద్దది. రెండూ చాలా పెద్దవి. విశ్వం చాలా పెద్దది; అశ్వత్థవృక్షం కూడా చాలాపెద్దది. మొదటి పోలిక **మహత్త్వమ్**.

బి) **ఆద్యంతరహితత్వమ్** – ఆది అంతాలు లేనిది. సంసారానికి, ఈ వృక్షానికి కూడా ఆది అంతాలు లేవు. మనుష్యులు ఎప్పుడూ అడిగే ప్రాథమిక ప్రశ్నల్లో ఒకటి ఈ సృష్టి మొదట ఎప్పుడు పుట్టింది? నేనెందుకు పుట్టాను అని ఎవరైనా అడిగితే నన్ను సతాయించటానికి అని నవ్వేస్తాము కాని అదికాదు దానికి జవాబు అని మనకూ తెలుసు.

నేనెందుకు పుట్టాను ప్రశ్నకు అసలైన జవాబు – నువ్వు చేసుకున్న కర్మవల్ల పుట్టావు. నేను కర్మ ఎప్పుడు చేశాను? నీ పూర్వజన్మ సుకృతంవల్ల పుట్టావు. అక్కడ కూడా ప్రశ్న ఆగదు. పూర్వజన్మవల్ల ఈ జన్మ వచ్చిందనుకుందాము; కాని మొట్టమొదటి జన్మకు ఏ పూర్వజన్మ ఉంది? శాస్త్రం ప్రకారం సృష్టి ఒక సరళరేఖలా సాగలేదు. సృష్టి ఒక వృత్తంలా సాగుతుంది. అందువల్ల ఇది మొదటి జన్మ అని కానీ, ఇది మొదటి సృష్టి అని కానీ చెప్పలేము. ప్రతిసృష్టికీ, ప్రతిజన్మకీ దానిముందు సృష్టి, దానిముందు జన్మ ఉంటాయి. వృత్తాన్ని కూడా ఒకచోట మొదలుపెట్టి గీస్తాము కదా? ఆ ప్రశ్న కూడా సరిపోదు. ఒక వృత్తం గీసేశాక, ఈ వృత్తానికి మొదలు ఏదో చూపించండి అంటే చూపించలేము.

అందువల్ల ఇది మొదటిసృష్టి, ఇది మొదటిజన్మ అని చెప్పలేము. ఇది ఒక అనంతవృత్తం; కర్మవల్ల జన్మ; జన్మవల్ల కర్మ కొనసాగుతూనే ఉంటాయి. వృక్షం విషయంలో కూడా అంతే. చెట్టు ముందా, విత్తు ముందా? ఈ ప్రశ్నకు మన దగ్గర జవాబు లేదు. చెట్టు ఎలా వచ్చింది? విత్తనంనుంచి వచ్చింది; విత్తనం ఎలా వచ్చింది? అంతకుముందు చెట్టునుంచి వచ్చింది. అంతకుముందు చెట్టు ఎలా వచ్చింది? దానిముందు విత్తనంనుంచి వచ్చింది. కాబట్టి వృత్తంగా కొనసాగే దానికి రెండవపోలిక **ఆద్యంతరహితత్వమ్**.

సి) **అనిర్వచనీయత్వమ్** – నిర్వచించలేనిది. తార్కికంగా నిరూపించలేము. ఒక వస్తువు కారణమా, కార్యమా అంటే దాన్ని తార్కికంగా నిరూపించలేము. ఇందాక చూసినట్టుగా ఒక వస్తువును కార్యంగానూ వర్ణించలేము; కారణంగానూ వర్ణించలేము. ఎందుకంటే ఒకకోణంలోంచి చూస్తే ఒక వస్తువు కారణం; ఇంకో కోణంలోంచి చూస్తే అదే వస్తువు కార్యం అవుతాయి. చెట్టుపరంగా చూస్తే చెట్టు కారణం; విత్తనం దాన్నించి వచ్చిన కార్యం. అదే విత్తనం పరంగా చూస్తే విత్తనం కారణం; చెట్టు కార్యం. 'ఇవాళ' కారణమా, కార్యమా? 'నిన్న' కోణంలో చూస్తే, నిన్న కారణం, ఇవాళ కార్యం. 'రేపు' కోణంలో చూస్తే ఇవాళ కారణం, రేపు కార్యం. ఒకేవ్యక్తి ఒకకోణంనుంచి చూస్తే తండ్రి, ఇంకోకోణంలో చూస్తే కొడుకు.

మన జీవితాన్ని ఏది నిర్దేశిస్తున్నది? ఫ్రీవిల్లా, విధా? జరిగిపోయిన సంఘటనల ఆధారంగా చూస్తే విధి కారణంగా అనిపిస్తుంది. అదే రాబోయే భవిష్యత్తు పరంగా చూస్తే ఫ్రీవిల్ కారణంగా అనిపిస్తుంది. అందువల్ల ఏ విషయంలోనూ ఇది కారణం, ఇది కార్యం అని నూటికి నూరుపాళ్ళు చెప్పలేము. ఇతను తండ్రా, పుత్రుడా అంటే ఏదో ఒకటి చెప్పలేము. స్వామీజీ గురువా, శిష్యులా అంటే ఆయన శిష్యగణానికి ఆయన గురువు; తన గురువుకు ఆయన శిష్యులు. అందువల్ల దేన్నీ ఇది కారణం, ఇది కార్యం అని తార్కికంగా గిరిగీసి చూపించలేము. సృష్టిలోని లోతులు కొలిచినకొద్దీ అది అంతుపట్టకుండా పోతుంది. మూడవపోలిక – **అనిర్వచనీయత్వమ్**.

డి) **మూలత్వమ్** – చెట్టుకి వేరు ఉంటుంది. కింద వేరు అనే మూలం లేకుండా చెట్టు ఉండనే ఉండదు. కాని తమాషా ఏమిటంటే, చెట్టు కనబడుతుంది కాని భూమిలోపల ఉన్న వేరు కనబడదు. అంటే చెట్టు ప్రమాణగోచరం కాని వేరు కాదు. కాని వేరు కనబడకపోయినా, వేరు ఉందని తెలుసు. ఎందుకంటే వేరు లేకుండా, చెట్టుకి ఉనికి లేదని మనకు తెలుసు.

ఈ సూత్రాన్ని జగత్తుకు అన్వయిస్తే, జగత్తుకు కూడా ఒక మూలం ఉండి వుండాలి. ఆ మూలాన్నే **భగవంతుడు** లేదా ఈశ్వరుడు అంటారు. కాని నాకు ఆ మూలం అయిన భగవంతుడు కనబడటంలేదే? దానికి జవాబు చెప్పకుండా ఎదురు ప్రశ్నించాలి. చెట్టుకు మూలమైన వేరు కూడా కనబడటం లేదే? చెట్టుకి వేరు కనబడకపోయినా, ఉందని ఎలా నమ్ముతామో, అలాగే జగత్తనే చెట్టుకు, భగవంతుడనే మూలం లేకుండా ఉనికి లేదని అర్థం చేసుకోవాలి. భగవంతుడు విశ్వాధారం. విష్ణుసహస్రనామాల్లో ఒకనామం అధోక్షజః. దాని అర్థం ప్రత్యక్షప్రమాణ అగోచరం అని. అక్షః అంటే ఇంద్రియాలు; జః అంటే పుట్టిన; అక్షజః అంటే ఇంద్రియాలద్వారా పుట్టిన జ్ఞానం; అధః అంటే దానికి అందని. అధోక్షజః అంటే ఇంద్రియాలద్వారా పుట్టే జ్ఞానం కాదని అర్థం. ఆ విధంగా చెట్టుకు కనబడని మూలం వేరు; జగత్తుకు కనబడని మూలం భగవంతుడు. నాలుగవ పోలిక – **మూలత్వమ్**.

ఇ) **శాఖాత్వమ్** – ఒక పెద్దవృక్షానికి అనేక శాఖలు లేదా కొమ్మలు ఉంటాయి. కొన్ని శాఖలు చాలా కిందికి ఉంటాయి; కొన్ని శాఖలు మధ్యభాగంలో ఉంటాయి; మరికొన్ని శాఖలు ఆకాశంలోకి విస్తరించి ఉంటాయి. అదే విధంగా జగత్తుకు శాఖలు లోకాలు. ఈ పద్నాలుగు లోకాలను తీసుకుంటే భూలోకం మధ్యలో ఉంది; భువర్లోక సువర్లోకాలు ఊర్ధ్వముఖంగా ఉంటే, పాతాళలోకాలు అధోముఖంగా ఉన్నాయి. ఐదవ పోలిక – **శాఖాత్వమ్**.

ఎఫ్) **పర్ణత్వమ్** – పర్ణాలు అంటే ఆకులు. వృక్షానికి అనేక ఆకులు ఉంటాయి. ఒక్కో చెట్టుకు ఆకులు ఎంత దట్టంగా ఉంటాయంటే ఆ చెట్టుయొక్క కాండం, కొమ్మలు కనబడకుండా ఆకులు కప్పేస్తాయి. అదే విధంగా జగత్తనే వృక్షానికి వేదాల్లోని కర్మకాండ లేదా కర్మ అనే ఆకులు ఉన్నాయి.

కర్మకాండను చెట్టుయొక్క ఆకులతో ఎలా పోలుస్తారు? ఒకవృక్షం పెరిగి పెద్దదవటానికి ఆకులు తోడ్పడతాయి. నిజానికి ఆకులవల్లనే చెట్టు పదికాలాలపాటు ఉంటుంది. ఆకులకున్న ఆకుపచ్చరంగు, దానికున్న క్లోరోఫిల్‌వల్ల వచ్చిందనీ; అది కిరణజన్య సంయోగక్రియ అనే పద్ధతి ద్వారా ఆహారాన్ని వండుతుందనీ, ఆ ఆహారంవల్లనే చెట్టు పదికాలాలపాటు ఉంటుందనీ చిన్నప్పటి పాఠాల్లో నేర్చుకున్నాము. దీన్ని సంస్కృతంలో **ఛాదనాత్ ఛందాంసి** అంటారు. వేదాల్లోని కర్మకాండను ఆకులతో పోలుస్తారు.

కర్మకాండ జగత్తనే వృక్షాన్ని ఎలా పెంచిపోషిస్తుంది? కర్మకాండ అనేకరకాల కర్మల గురించి చెబుతుంది. ఫలానా కర్మ చేస్తే పుత్రులు పుడతారు అంటుంది; ఫలానా కర్మ చేస్తే అంతులేని ధనం వస్తుంది అంటుంది; ఫలానా కర్మ చేస్తే స్వర్గలోకానికి వెళతారు అంటుంది. ఆ విధంగా అనేక రకాలైన ప్రలోభాలు చూపిస్తుంది. సహజంగానే ఎవరైనా కర్మకాండకు ఆకర్షితులవుతారు. దీనితో పోల్చిచూస్తే జ్ఞానకాండ ఆకర్షణీయంగా ఉండదు. మాండూక్యోపనిషత్తు చాలా నిరాసక్తంగా ఉంటుంది దీనితో పోలిస్తే. ఆ విధంగా కర్మకాండ ఏ కోరిక తీర్చుకోవాలనుకుంటే, దానికి ఒక తక్షణమార్గాన్ని చూపిస్తుంది.

ఆ విధంగా మనిషి అనేక కర్మలు చేస్తాడు. సహజంగా అతను చేసిన అనేక కర్మలు అనేక కర్మఫలాలను ప్రసాదిస్తాయి. కర్మఫలాలంటే ఏమిటి? పుణ్యపాపాలు. పుణ్యపాపాలు పెరిగినకొద్దీ పునరపి జననం, పునరపి మరణాలను కలుగజేస్తాయి. ఆ విధంగా కర్మకాండ సంసారమనే వృత్తంలో కొనసాగటానికి తోడ్పడుతుంది.

ఊర్ధ్వం గచ్ఛంతి సత్త్వస్థా మధ్యే తిష్ఠంతి రాజసాః ।

జఘన్యగుణవృత్తిస్థా అధో గచ్ఛంతి తామసాః ॥ – 14.18

జ్ఞానకాండ సంసారవృక్షానికి ముగింపు పలికితే, కర్మకాండ సంసారవృక్షాన్ని పెంచి పోషిస్తుంది. ఆరవ కారణం – **పర్ణత్వమ్**.

జి) **ఫలత్వమ్** – చాలా వృక్షాలకు ఫలాలు ఉంటాయి. ఆ ఫలాలు అనేక పక్షులను ఆ చెట్లవైపు ఆకర్షిస్తాయి. ఈ ఫలాలకు మూడురకాల రుచులు ఉంటాయి. కొన్ని తియ్యగా ఉంటాయి, కొన్ని పుల్లగా ఉంటాయి, కొన్ని మధ్యరకంగా ఉంటాయి. మామిడిపండు విషయంలో బాగా తెలుస్తుంది ఈ భిన్నరుచులు. పూర్తిగా పండకముందు తింటే కొంచెం తియ్యగా, కొంచెం పుల్లగా ఉంటాయి అవి.

సంసారవృక్షం కూడా మూడురకాల ఫలాలను ఇస్తుంది. అమ్మాయి పెళ్ళి కుదిరింది, చాలామంచి సంబంధం వచ్చింది, మీ కలలు ఫలించాయి; ఆనందంలో చిందులు తొక్కుతున్నారు, ప్రపంచం నందనవనంగా కనిపిస్తుంది; భగవంతుడు కరుణామయుడుగా అనిపిస్తాడు. ఆ ఆనందంలో తేలియాడుతుండగానే పిడుగులాంటి వార్త వస్తుంది. అమెరికాలో ఉన్న అబ్బాయికి ఉద్యోగంలో ఏదో సమస్యవచ్చి, అమెరికా వదిలి వచ్చేస్తున్నాడని వార్త! ఒక కంట పన్నీరు, ఒక కంట కన్నీరు! జగత్తును, భగవంతుణ్ణి, కనిపించిన వారినందరినీ తిట్టిపోస్తారు. ఎందుకీ జీవితం అనిపిస్తుంది. భగవంతుడు ఎందుకు అనవసరంగా ఈ జగత్తును సృష్టించాడు అని కోపం కూడా వస్తుంది. అంటే సంసారం దుఃఖాలయం అయింది. కాసేపు నవ్వు, కాసేపు ఏడుపు; ఒక్కోసారి ఇందాక వర్ణించినట్టుగా మిశ్రఫలం. ఏడవ పోలిక – **సుఖదుఃఖ మిశ్రఫలత్వమ్.**

హెచ్) **ఆశ్రయత్వమ్** – వృక్షాలమీద పక్షులు గూళ్ళు కట్టుకుని నివాసం ఉంటాయి. అంటే వృక్షాలు పక్షులకు ఆశ్రయాన్నిస్తాయి. అంతేకాదు ఆ వృక్షాలు పండించే ఫలాలు పక్షులకు ఆహారం అవుతాయి. ఆ వృక్షాలు తాము తినవు. ఆ ఫలాలను పక్షులు తింటాయి.

సంసారవృక్షంలో పక్షులు జీవులు. కొందరు జీవులు ఊర్ధ్వలోకాలలో సుఖఫలాలను అనుభవిస్తుంటే, మరికొందరు జీవులు అధోలోకాల్లో దుఃఖఫలాలను అనుభవిస్తుంటే, భూలోకంలోని మనుష్యులు ద్వంద్వాలతో కూడిన సుఖదుఃఖ మిశ్రితఫలాలను అనుభవిస్తారు. ఈ పక్షి దృష్టాంతం ముండకోపనిషత్తులో కూడా చూస్తాము.

> **ద్వా సుపర్ణా సయుజా సఖాయా సమానం వృక్షం పరిషస్వజాతే**
> **తయోరన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్త్యనశ్నన్ అన్యో అభిచాకశీతి** – ముండకం 3.1.1

జీవాత్మపక్షి సంసారవృక్షంలోని తీయటిఫలాలను, చేదుఫలాలను అనుభవిస్తుంది. ఎనిమిదవ పోలిక – **ఆశ్రయత్వమ్.**

ఐ) **చలనత్వమ్** – అంత పెద్దవృక్షం కూడా గాలికి ఊగుతుంది. చిరుగాలి వేస్తే కదలికలు చిన్నవిగా ఉంటాయి, అదే పెనుతుఫాను వీస్తే విపరీతంగా ఊగిపోతుంది.

సంసారవృక్షంలో జీవులను కదిపేది ప్రారబ్ధకర్మమనే గాలి. ఆ గాలి ఒక్కోసారి చిరుగాలిలా ఆహ్లాదకరంగా వీచవచ్చు; ఒక్కోసారి పెనుతుఫాను గాలిలా మారి వేరే ఊరికో, వేరే దేశానికో విసిరివేయవచ్చు. మీరు కోరుకున్నచోటికి కాక ఇంకొక దేశంలో, కొత్త పరిస్థితుల్లో, కొత్త వాతావరణంలో పడవేయవచ్చు, ఈ ప్రారబ్ధకర్మ అనే గాలి. తొమ్మిదవ పోలిక – **చలనత్వమ్.**

జె) **ఛేద్యత్వమ్** – అంత మహావృక్షాన్ని కూడా కష్టపడి ప్రయత్నం చేస్తే కూకటివేళ్ళతో సహా పెకలించివేయవచ్చు. దానికి సరియైన గొడ్డలి వాడాలి. దానితో ఆ వృక్షం మళ్ళీ పెరగదు.

సంసారవృక్షాన్ని కూడా తీవ్రమైన ప్రయత్నం చేస్తే కూకటివేళ్ళతో సహా పెకలించివేయవచ్చు. దానికి వాడాల్సిన గొడ్డలి జ్ఞానం. జ్ఞానం అనే గొడ్డలితో సంసారవృక్షాన్ని ఖండించి, జననమరణ చక్రంనుంచి శాశ్వతంగా బయట

పడవచ్చు. చిన్నచెట్టును అతి తేలికగా కొట్టివేయగలిగితే, మహావృక్షానికి ఎక్కువ శ్రమ పెట్టాల్సి ఉంటుంది. పదవ పోలిక – **ఛేద్యత్వమ్.**

శంకరాచార్యులవారు ఇంకా ఎన్నో పోలికలు చెప్పారు. అవి కూడా పెద్దపెద్ద సమాసాలతో, మంచి కవితాశైలిలో వర్ణించారు. మనం వాటిలో కొన్నింటిని చూశాము. ఈ సమాన అంశాలవల్ల సంసారాన్ని వృక్షంతో పోల్చారు. కృష్ణపరమాత్మ వీటిలో చాలా అంశాలను వర్ణించాడు. అంతేకాదు, కొన్ని పోలికలు తను విడిగా చెప్పాడు. వాటిని ఆ సందర్భంలో చూద్దాము.

దీనితో సంసారానికీ, అశ్వత్థవృక్షానికీ మధ్య ఉన్న సమాన అంశాల చర్చ అయిపోయింది.

ఈ నేపథ్యంతో శ్లోకాల్లోకి అడుగుపెడదాము.

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 1 **ఊర్ధ్వమూలమధశ్శాఖమ్ అశ్వత్థం ప్రాహురవ్యయమ్ ।**
ఛందాంసి యస్య పర్ణాని యస్తం వేద స వేదవిత్ ॥

ఊర్ధ్వమూలమ్, అధః, శాఖమ్, అశ్వత్థమ్, ప్రాహుః, అవ్యయమ్,
ఛందాంసి, యస్య, పర్ణాని, యః, తమ్, వేద, సః, వేదవిత్ ॥

ఊర్ధ్వమూలమ్	= ఆదిపురుషుడైన పరమేశ్వరుడే వేరుగా	ఛందాంసి	= వేదములు
		యస్య, పర్ణాని	= దేనియొక్క ఆకులో
అధశ్శాఖమ్	= పరమాత్మే ముఖ్యశాఖగా కలిగి	తమ్	= అట్టి సంసారరూపవృక్షతత్త్వమును
అశ్వత్థమ్	= సంసారరూపమైన అశ్వత్థవృక్షమును	యః	= ఏ పురుషుడు
		వేద	= తత్త్వపరంగా తెలిసికొంటాడో
అవ్యయమ్	= శాశ్వతమైనదిగా	సః	= అతడు
ప్రాహుః	= పేర్కొంటారు	వేదవిత్	= వేదార్థములను బాగుగా తెలిసినవాడు

ఛన్దాంసి యస్య పర్ణాని (సన్తి తమ్) అశ్వత్థమ్ ఊర్ధ్వ–మూలమ్
అధః–శాఖమ్ అవ్యయమ్ ప్రాహుః । యః తమ్ వేద, సః వేదవిత్ (ఇతి ఉచ్యతే) ॥

తా: ఆదిపురుషుడైన పరమేశ్వరుడే వేరుగా, పరమాత్మే ముఖ్యశాఖగా కలిగి సంసారరూపమైన అశ్వత్థవృక్షమును శాశ్వతమైనదిగా పేర్కొంటారు. వేదములు దేనియొక్క ఆకులో అట్టి సంసారరూపవృక్ష తత్త్వమును ఏ పురుషుడు సమగ్రముగా తెలిసికొంటాడో అతడు వేదార్థములను బాగుగా తెలిసినవాడు.

అశ్వత్థం ప్రాహుః (సంసారమ్) – సంసారం పదాన్ని మనం కలుపుకోవాలి. సంసారాన్ని అశ్వత్థవృక్షంతో పోలుస్తారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎటువంటి అశ్వత్థవృక్షం? దాన్ని వర్ణించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఊర్ధ్వమూలమ్ – ఆ చెట్టుకు వేళ్ళు ఊర్ధ్వంగా ఉన్నాయి. ఊర్ధ్వం పదానికి రెండు అర్థాలున్నాయి.

ఒక అర్థం – అది ఉత్కృష్టమైనది; అందువల్ల పవిత్రమైనది. భగవంతుడు ఈ మొత్తం జగత్తుయొక్క సృష్టికర్త. ఇంకోవిధంగా చెప్పాలంటే ఈ జగత్తు ఆయన పుత్రుడు; భగవంతుడు మొత్తం జగత్తుకు తండ్రి. అందువల్ల ఉన్నతమైనవాడు, శ్రేష్ఠుడు. ఊర్ధ్వం అంటే అక్షరాలా భగవంతుడు, ఎక్కడో దూరంగా వైకుంఠంలో ఉన్నాడని అర్థం తీసుకోకూడదు. నిజానికి ఈ లోకం లేదా ఈ ప్రాంతం ఊర్ధ్వంగా ఉంది అనలేము. ఎందుకంటే ఆ పదం సాపేక్షిక పదం. అందువల్ల ఊర్ధ్వం అంటే **ఉత్కృష్టత్వమ్**.

రెండవ అర్థం – అతీతం. మనకు అర్థంకాని విషయం వింటే, ఉదాహరణకు మాండూక్యోపనిషత్తు బోధ వింటే, నా తలమీంచి వెళ్ళిపోయింది బోధ అన్నామనుకోండి. ఏమిటి దాని అర్థం? ఆ బోధ నాకు అర్థంకాలేదని. దీన్ని సంస్కృతంలో **దుర్విఘ్నేయత్వమ్** అంటారు. ఈ ఉత్కృష్టమైన, దుర్విఘ్నేయమైన బ్రహ్మ సంసారవృక్షానికి మూలం.

అధః శాఖమ్ – అధః అంటే కింద. ఊర్ధ్వం పదానికి ఎలాగైతే రెండు అర్థాలున్నాయో, అలాగే అధః పదానికి కూడా రెండు అర్థాలున్నాయి. ఊర్ధ్వం ఒక అర్థం ఉత్కృష్టమైనది కాబట్టి అధః అంటే నికృష్టమైనది. అంటే బ్రహ్మతో పోలిస్తే 14 లోకాలు తక్కువస్థాయికి చెందినవి. శాఖలు అంటే 14 లోకాలు అని చూశాము. అలాగే ఊర్ధ్వం పదానికి ఇంకొక అర్థం దుర్విఘ్నేయం అంటే అర్థంకానిది; కంటికి కనబడనిది. దానికి వ్యతిరేక అర్థం అర్థం అయ్యేది, కంటికి కనబడేది. కంటికి కనబడని భగవంతుణ్ణి, కంటికి కనబడని వేళ్ళతో పోలిస్తే, కంటికి కనబడే లోకాలను కంటికి కనబడే శాఖలతో పోలుస్తున్నది శాస్త్రం. అలాగే భగవంతుడు శ్రేష్ఠమైతే ఈ లోకాలు తక్కువస్థాయికి చెందినవి అవుతాయి.

అవ్యయమ్ – ఈ అశ్వత్థవృక్షము అవ్యయం. అవ్యయం అంటే శాశ్వతం. ఆది, అంతాలు లేనిది. విత్తు ముందా, చెట్టు ముందా అంటే ఆ వృత్తం కొనసాగుతూనే ఉంటుంది. చెట్టునుంచి విత్తనం; విత్తనంనుంచి చెట్టు; చెట్టునుంచి విత్తనం వస్తూనే ఉంటాయి. అంటే చెట్టు అనాది, అనంతం. అదే విధంగా జీవుడు కూడా అనాది, అనంతం. అతను జనన–మరణ చక్రంలో పడి తిరుగుతూనే ఉంటాడు. జీవుడు ఎప్పుడు పుట్టాడో చెప్పలేము. ఎందుకంటే పూర్వజన్మ కర్మవల్ల ఈ జన్మ వస్తుంది; పూర్వజన్మ కర్మ ముందుజన్మవల్ల వస్తుంది. ఆ విధంగా అది ఒక వృత్తం. కర్మ–జన్మ–చక్ర రూపేణ. అవ్యయం అంటే శాశ్వతం.

ఛందాంసి యస్య పర్ణాని – సంసారవృక్షాన్ని పెంచిపోషించేది వేరే ఏదోకాదు, శాస్త్రం విధించిన కర్మలు. ఛందాంసి అంటే **వేదస్య కర్మకాండః**. కర్మకాండ ఎప్పుడూ మనుష్యులను కర్మలలో బంధించివేస్తుంది. చాలామందికి ఈ కర్మల్లో ఉన్న శ్రద్ధ, ఆసక్తి; గీత, ఉపనిషత్తులమీద ఉండదు. వారికి భక్తి బాగా ఉంటుంది. వారి జీవితమంతా అనేక పుణ్యక్షేత్రాలకు వెళుతూ, అనేక అభిషేకాలు చేయిస్తూ, అనేకానేక అతిరుద్ర, మహారుద్ర యాగాలు చేయిస్తూ గడిపేస్తారు. వేదపూర్వభాగానికే అంకితమైపోయి, వేద అంతభాగం ఒకటుందనే తెలుసుకోరు. అంటే విజయవంతంగా సంసారాన్ని పెంచిపోషిస్తారు.

అంటే ఏమిటి మీ ఉద్దేశ్యం? కర్మకాండను గాలికి వదిలేయాలా అని అడగవచ్చు మీరు. కర్మకాండతో మాకేమీ శత్రుత్వం లేదు. నిజానికి కర్మకాండ చాలా అవసరం కూడా. కర్మకాండే చిత్తశుద్ధి, చిత్త ఏకాగ్రతలను కలుగజేసి, జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తిని కలుగజేస్తుంది. అవి కలుగగానే దాన్నించి జ్ఞానకాండకు రమ్మంటున్నాము అంతే. కర్మకాండ విషయంలో రెండు తీవ్రమైన భావనలు ఉంటాయి. కొంతమంది కర్మకాండకు కూడా రారు. వారికి పూజలు, యజ్ఞాలు చేసే తీరికా లేదు, శ్రద్ధా లేదు. అదికూడా మంచిది కాదు. ముందే చెప్పినట్టుగా వారికి చిత్తశుద్ధి కాని, చిత్తఏకాగ్రత కాని రాదు.

ఇంకొక తీవ్రమైన భావన కర్మకాండలోనే నిలిచిపోవటం. అదీ తప్పే. అది నాకు ఐదోక్లాసు టీచరు నచ్చింది, ఆ క్లాసులోనే ఆగిపోతాను అన్నట్టుంటుంది. శాస్త్రంయొక్క బోధ సారాంశం అంతకుముందు కూడా చూశాము. కర్మయోగం చేసి చిత్తశుద్ధి పొంది, ఉపాసనయోగం చేసి చిత్త ఏకాగ్రత పొంది, జ్ఞానకాండకు వచ్చి శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేసి, ఆత్మజ్ఞానం పొంది మోక్షం పొందాలి. మీరు భగవద్గీతకు వచ్చారంటేనే మీరు కర్మకాండనుంచి జ్ఞానకాండకు వచ్చినట్టు అర్థం.

యస్తం వేద – ఎవరైతే తెలుసుకుంటారో. ఏం తెలుసుకుంటారు? సంసారవృక్షం గురించి తెలుసుకుంటారో. అంటే ఆ వృక్షంయొక్క శాఖలు, ఆకులు, పండ్లు, మొదలైనవాటి గురించి తెలుసుకోవటమే కాదు, ఈ సంసార వృక్షానికి మూలం భగవంతుడని కూడా తెలుసుకోవాలని శంకరులవారు అంటున్నారు.

సమూలం వృక్షం యః వేద సః వేదవిత్

శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేసి, సరిగ్గా అర్థం చేసుకున్న వ్యక్తే జ్ఞాని. వేదవిత్ అంటే వేదాంతవిత్; అంటే జ్ఞాని.

మోక్షమంటే ఏమిటి? సంసారనివృత్తి. సంసారం అంటే ఏమిటో తెలిస్తేనే, సంసారనివృత్తి రూపమోక్షం అంటే ఏమిటో అర్థమవుతుంది. అప్పుడే మోక్షం విలువ తెలుస్తుంది. అప్పుడే మోక్షసాధన వైపు తిరుగుతాము. ఎందుకంటే సాధ్యంయొక్క విలువ తెలియకపోతే, దానికి వాడే సాధన విలువ తెలియదు. అందువల్ల ముందుగా కృష్ణపరమాత్మ సంసారాన్ని వర్ణిస్తున్నాడు. ఆ వర్ణన ఇంకా కొనసాగుతున్నది.

శ్లో. 2 **అధశ్చోర్ధ్వం ప్రసృతాస్తస్య శాఖా గుణప్రవృద్ధా విషయప్రవాలాః ।**
అధశ్చ మూలాన్యనుసంతతాని కర్మానుబంధీని మనుష్యలోకే ॥
అధః, చ, ఊర్ధ్వమ్, ప్రసృతాః, తస్య, శాఖాః, గుణప్రవృద్ధాః, విషయప్రవాలాః,
అధః, చ, మూలాని, అనుసంతతాని, కర్మానుబంధీని, మనుష్యలోకే ॥

తస్య	= ఆ సంసార వృక్షమునకు	శాఖాః	= దేవమనుష్య తిర్యగ్యోనులలో జన్మించే ప్రాణులే
గుణప్రవృద్ధాః	= త్రిగుణములనెడి జలములచే వృద్ధిపొందునట్టి	అధః, చ	= క్రిందివైపునకు
విషయప్రవాలాః	= శబ్దాది భోగములనెడి చిగుళ్ళుగల	ఊర్ధ్వమ్	= పైవైపునకు

ప్రసృతాః	= సర్వత్ర వ్యాపించియుండును		అధః, చ	= క్రిందను
మనుష్యలోకే	= మానవలోకమందు		(ఊర్ధ్వం, చ)	= పైనను
కర్మానుబంధీని	= మనుష్యులను కర్మానుసారముగా బంధించు		అనుసంతతాని	= అన్ని లోకములలో వ్యాపించియున్నవి
మూలాని (అపి)	= అహంకార, మమకార వాసనలు అనేడి వేర్లు, ఊడలు గూడ			

తస్య గుణ-ప్రవృద్ధాః విషయ-ప్రవాలాః శాఖాః అధః ఊర్ధ్వమ్ చ ప్రసృతాః (సన్తి)
అధః చ మనుష్య-లోకే కర్మ-అనుబన్ధీని మూలాని అనుసన్తతాని (సన్తి) ॥

తా: ఆ సంసార వృక్షమునకు త్రిగుణములనెడి జలములచే వృద్ధిపొందునట్టి శబ్దాది భోగములనెడి చిగుళ్ళు గల దేవమనుష్య తిర్యగ్యోనులలో జన్మించే ప్రాణులే క్రిందివైపునకు, పైవైపునకు సర్వత్ర వ్యాపించియుండును. మానవలోకమందు మనుష్యులను కర్మానుసారముగా బంధించు అహంకార, మమకార వాసనలు అనేడి వేర్లు, ఊడలు గూడ క్రిందను, పైనను అన్ని లోకములలో వ్యాపించియున్నవి.

ఇంతకుముందు శ్లోకంలో బ్రహ్మ సంసారవృక్షానికి మూలమనీ, శాఖలు పధ్నాలుగు లోకాలనీ, ఆకులు కర్మకాండ అనీ చూశాము. ఈ శ్లోకంలో శాఖల గురించి మరింత వివరంగా వస్తుంది.

తస్య శాఖా ప్రసృతాః – పెద్ద సంసారవృక్షం యొక్క కొమ్మలు సర్వత్రా వ్యాపించియున్నాయి.

అధః చ ఊర్ధ్వమ్ – కొన్ని శాఖలు బాగా పైకి వ్యాపించియున్నాయి; కొన్ని శాఖలు బాగా కిందికి ఉన్నాయి; మరికొన్ని మధ్యలో ఉన్నాయి. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే పధ్నాలుగు లోకాలూ ఈ సంసారవృక్షంయొక్క కొమ్మలు. భువర్లోక, సువర్లోకాలు చాలా పైకి ఉన్న శాఖలు; అతల, వితల, సుతల, తలాతల, రసాతల, మహాతల, పాతాళలోకాలు అధోలోకాలు; భూలోకం మధ్యలోకం. మధ్య ఉన్న కొమ్మలు భూలోకాన్ని సూచిస్తాయి.

అంతేకాదు, ప్రతిలోకంలోను, అందులో ఉన్న జీవులకు ఆ లోకానికి తగ్గ శరీరాలు ఉంటాయి. ఊర్ధ్వలోకాల్లో దేవతలకు వారివారి స్థాయినిబట్టి దేవశరీరము, గంధర్వశరీరము, పితృశరీరమువంటి శరీరాలు ఉంటాయి. అంటే ఇవి ఉత్తమలోకాలకు చెందిన ఉత్తమ శరీరాలు; మధ్యమలోకానికి చెందిన భూలోకంలో మధ్యమ శరీరాలు ఉంటాయి; అధోలోకానికి చెందిన పాతాళలోకాల్లో అధమశరీరాలు ఉంటాయి.

జీవుడు అంటే శరీరం కాదని మర్చిపోకూడదు. జీవుడు అంటే శరీరంలో ఉన్న శరీరీ. ప్రతిబింబసహిత సూక్ష్మశరీరం జీవుడు. ఇదీ జీవుని నిర్వచనం. ఈ శరీరం మధ్యమశాఖలో ఉంది. సంసారానికి చెందిన ఈ మధ్యమశాఖలోని జీవి కష్టసుఖాలను అనుభవిస్తుంది. ఈ శరీరం ధరించటానికి తోడ్పడిన ప్రారబ్ధకర్మ ముగియగానే, ఈ శరీరాన్ని వదిలేస్తుంది. అంటే శరీరం మరణిస్తుంది. ఈ జీవి వేరే లోకానికి వెళుతుంది. ఉత్తమలోకాలకి వెళితే ఇంద్రశరీరమో, వరుణశరీరమో, అగ్నిశరీరమో పొందుతుంది. ఇంద్రశరీరం ఇంద్రుడు కాదు, ఇంద్రశరీరం ఈ జీవికి ఒక ఉపాధి మాత్రమే; కాకపోతే మనుష్యశరీరంమీద ఉత్తమ ఉపాధి. అదే ఒకవేళ ఈ జీవికి పాపం ఎక్కువ ఉంటే, అధోలోకానికి వెళతాడు. జంతు జన్మనో, చెట్టు జన్మనో పొందుతాడు.

యోనిమన్యే ప్రపద్యన్తే శరీరత్వాయ దేహినః

స్థాణుమన్యేఽనుసంయన్తి యథాకర్మ యథా శ్రుతమ్ – కఠ 2.2.7

ఇది కఠోపనిషత్తులో చాలా ముఖ్యమైన మంత్రము. మనిషి ఎప్పుడూ పైలోకాలకే వెళతాడని చెప్పలేము. మనిషి అధోలోకాలలో పడిపోవచ్చు అని శాస్త్రాలు ఘోషిస్తున్నాయి.

అందువల్లనే జీవితమనే ఆటను వైకుంఠపాళి (స్నేక్స్ అండ్ లాడర్స్)తో పోలుస్తారు. కొన్ని సిద్ధాంతాల్లో జీవుడు పైలోకాలకు వెళితే ఆ లోకాల్లోనే తిరుగుతాడని భావిస్తారు. కాని వేదాంతం ఇటువంటి ఎదుగుదలను ఒప్పుకోదు. మనిషిజన్మలో సరిగ్గా జీవించకపోతే అధోగతిపాలు అయ్యే అవకాశం ఉంది అంటుంది. తమోగుణం ప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తి అధోలోకాలకు వెళతాడని చూశాము. వైకుంఠపాళి ఆటనే పరమపదసోపానం అనికూడా అంటారు. ఆ ఆటలో మీరు చకచకా నిచ్చెన ఎక్కి 94కి చేరారనుకుందాము. ఆరు పడితే వైకుంఠం చేరుకుంటారు. కాని ఆ మధ్యలో రెండు పెద్ద పాములు బుసలు కొడుతూ పొంచివుంటాయి. 95లోకి వెళితే 56లో జారిపోతారు, 98లో పడితే చాలా కిందికి, అంటే 11కి వెళ్ళిపడతారు. అందువల్ల జీవితంలో ఎప్పుడూ పైకి దూసుకుపోతారనే నమ్మకం లేదు. మీ జీవితాన్ని చాలా బాధ్యతగా నడుపుకురావాలి.

ఆ విధంగా ఒక్కొక్క శరీరం ఒక్కొక్క కొమ్మలాంటిది. ఇప్పుడు మనుష్యశరీరం అనే కొమ్మమీద ఉన్నాము, వచ్చే జన్మలో దేవశరీరం అనే కొమ్మమీద ఉంటానో, లేదా కిందికొమ్మమీదకు జారిపోతామో తెలియదు. ఉన్న కొమ్మమీంచి పైకొమ్మమీదకి ఎగబ్రాకటానికి కాకూడదు మన ప్రయత్నం. అసలా చెట్టుమీంచే వినీలాకాశానికి స్వేచ్ఛగా ఎగిరిపోయేందుకు ఉండాలి. అంటే జననమరణ వృత్తంలోపడి తిరగకుండా, జ్ఞానం పొంది, ఈ వృత్తంనుంచి బయటపడాలి. అప్పుడు స్వేచ్ఛగా ఎగిరే పక్షిలా ఉంటాము.

అధశ్చోర్ధ్వం ప్రసృతాః = ఉత్తమ మధ్యమ అధమ శరీర రూపేణ శాఖా ప్రసృతాః

ఈ మూడురకాల జన్మలు ఎలా వస్తాయి? దేవశరీరం, మనుష్యశరీరం లేదా జంతుశరీరం ఎలా వస్తాయి?

గుణప్రవృద్ధా – భగవంతుడు తన ఇష్టాయిష్టాలను అనుసరించి మనకు భిన్నమైన శరీరాలను ఇవ్వడు. మనమే 'భగవాన్, నాకీ శరీరం ఇవ్వు,' అని కోరతాము. మన కోరిక మేరకు భగవంతుడు ఆయా శరీరాలను ఇస్తాడు. అంటే ఇంత ప్రత్యక్షంగా కోరము కాని, మన జీవితవిధానం దాన్ని పరోక్షంగా కోరేలా చేస్తుంది. ఇంతకుముందు అధ్యాయంలో ఈ విషయం వివరంగా చూశాము. సత్త్వగుణం ఉన్నవ్యక్తి ఊర్ధ్వలోకాలకు, రజోగుణం ఉన్నవ్యక్తి మనుష్యలోకానికి, తమోగుణం ఉన్నవ్యక్తి అధోలోకాలకు వెళతాడని వచ్చింది అందులో. అందువల్ల వచ్చే జన్మలో మన పరిస్థితి ఏమిటన్నది భగవంతుడు రాయటం లేదు; విధి ఆడే వింతనాటకం కాదు, మనం చేతులారా చేసుకుంటున్నాము. మనకున్న ఫ్రీవిల్‌ను సద్వినియోగం చేసుకుంటే ఉత్తమజన్మ వస్తుంది; దుర్వినియోగం చేసుకుంటే అధోజన్మ వస్తుంది. మన గుణాలనుబట్టి వస్తాయి.

విషయప్రవాలాః – విషయవస్తువులను, చెట్టుకు వచ్చిన చిగుళ్ళతో పోల్చవచ్చు. చెట్టుయొక్క కాండంనుంచి ముందు చిన్న చిగుళ్ళు తొడుగుతాయి. అవి కాలక్రమేణా పెద్దకొమ్మలుగా ఎదుగుతాయి. అదే విధంగా, వచ్చే జన్మలో మనం ధరించబోయే శరీరం ఈ జన్మలోనే చిగుళ్ళు తొడుగుతుంది. అదెలా సాధ్యం?

ఈ జన్మలో మనం చూసే విషయవస్తువు మనలో కోరికను పుట్టిస్తుంది. దాన్ని కామం అంటారు. అలా కోరికను పుట్టించాలనే ప్రకటనల వర్షం కురిపిస్తారు. ఆ విధంగా విషయవస్తువు కామానికి దారితీస్తుంది. కామం కర్మకు దారితీస్తుంది. కర్మ చేస్తేనే ఆ కోరిక తీరుతుంది. ఉదాహరణకు మీరు బెంజ్‌కారు చూశారు. అది విషయవస్తువు. దానిమీద మీకు కోరిక పుడుతుంది. అది కామానికి దారితీస్తుంది. ఆ కోరికను తీర్చుకోవాలంటే, అన్ని లక్షల ధనాన్ని మీరు ప్రోగెయ్యాలి. దానికితగ్గ కర్మ చెయ్యాలి. మీరు చేసిన ప్రతి కర్మ కూడా పుణ్యమో, పాపమో కలుగజేస్తుంది. పుణ్యపాపాల్లో ఏది ఎక్కువ ఉంటే, దాన్నిబట్టి వచ్చేజన్మ వస్తుంది. ఇప్పుడు వెనక్కి వెళితే మీ మరుజన్మ ఈ జన్మలో మీకు వచ్చిన పుణ్యపాపాలమీద; మీకు పుణ్యపాపాలు మీరు చేసిన కర్మలమీద; కర్మలు మీ కోరికమీద; మీ కోరిక మీరు చూసిన విషయవస్తువుమీద ఆధారపడివుంటాయి.

విషయవస్తువు → కోరిక → కర్మలు →పుణ్యపాపం → మరుజన్మ

పోనీ ఆ మరుజన్మలో ఊరుకుంటారా? ఇదే వృత్తం కొనసాగుతుంది మళ్ళీ. మళ్ళీ మీరు ఉన్న ప్రపంచంలో మీకు అనేక వస్తువులు కనబడతాయి. ఈ వరుసక్రమంలో జరిగిపోతుంది.

పుణ్యేన పుణ్యం లోకం నయతి, పాపేన పాపముభాభ్యామేవ మనుష్యలోకమ్ – ప్రశ్నోపనిషత్తు

అందువల్ల విషయప్రవాలాః అంటే విషయవస్తువులు చిగుళ్ళవంటివి. చిగురు ఎలాగైతే పెరిగి పెద్దకొమ్మగా ఎదుగుతుందో, అలా విషయవస్తువు పెరిగి వచ్చేజన్మ అనే కొమ్మగా మారుతుంది.

అధశ్చ మూలాన్యనుసంతతాని – ఏ వృక్షాన్ని తీసుకున్నా దానికి అనేక వేర్లు ఉంటాయి. వాటిలో మళ్ళీ ఒక ముఖ్యమైన వేరు ఉంటుంది. వృక్షం ఎదగటానికి ముఖ్యమైన వేరు ఒక్కటే చాలదు, అనేక చిన్నవేర్లు కూడా ఉండాలి. వృక్షం ఎంత పెద్దదయితే ఆ వేర్లు అంత దూరానికి విస్తరిస్తాయి. ఒక్కోసారి మీ పక్కింట్లో ఉన్న వృక్షం యొక్క వేర్లు బాగా పెరిగి, మీ రెండిళ్ళ మధ్యనున్న గోడను చీల్చుకుని, మీ ఇంటిలోకి వచ్చే ప్రమాదం కూడా ఉంది. అదే విధంగా సంసారవృక్షానికి కూడా ప్రధానవేరు, వేరే వేర్లు ఉంటాయి. ప్రధానవేరు భగవంతుడని కృష్ణపరమాత్మ మొదటిశ్లోకంలో పేర్కొన్నాడు. ఈ ద్వితీయస్థాయి వేర్లు ఏమిటో కృష్ణపరమాత్మ చెప్పలేదు. కాని భాష్యకారులు వాటిని **రాగద్వేషాలనే బలమైన వాసనలు** అంటారు. చూసిన ప్రతివస్తువుమీద మీరు రాగమనే ముద్రనో, ద్వేషమనే ముద్రనో వేస్తారు. జరిగిన ప్రతి ఒక్క అనుభవాన్నీ బాగుందనో, బాగాలేదనో నిర్ణయిస్తారు. ఆ విధంగా జీవితంలో జరిగే అనేక అనుభవాలకు మంచి, చెడు అనే బిరుదులను తగిలిస్తారు. అంతదాకా ఎందుకు, ఒక వ్యక్తిని రెండుమూడుసార్లు చూస్తే అతనికి అతుక్కుపోవటమో, అతనినుంచి దూరంగా పారిపోవటమో చేస్తారు. వారానికి ఒకసారి వెళ్ళే గీతాబోధకు కూడా ఒకరి పక్కన కూర్చోటానికి ఇష్టపడతారు, ఇంకొకరి పక్కనుంచి తప్పించుకుంటారు. అలాగే ఒకవారం రోజులు నలుగురుతో కలిసి తీర్థయాత్రలకు వెళ్ళినా, తీసుకువెళ్ళిన ఏజంట్‌తో ఫలానా అతనితో ఒకే గదిలో వెయ్యమనో, ఫలానా అతనితో ససేమిరా వెయ్యవద్దనో, ఫలానా గది కావాలనో, ఫలానా గది వద్దనో రకరకాలుగా వేధిస్తారు. 7 రోజుల జీవితానికి అంత బలమైన రాగద్వేషాలను ప్రదర్శిస్తే 70 సంవత్సరాల జీవితానికి ఇంకెంత బలంగా రాగద్వేషాలు పేరుకొని ఉంటాయి?

రాగం ప్రవృత్తికి దారితీస్తే, ద్వేషం నివృత్తికి దారితీస్తుంది. ప్రవృత్తిమార్గం అంటే మీకు నచ్చినదానివైపు వెళ్ళటం; నివృత్తి అంటే మీకు నచ్చనిదానివైపు నుంచి దూరం తొలగిపోవటం. రాగద్వేషాలకు తగ్గట్టుగా ప్రవృత్తిమార్గంలో కర్మలనో, నివృత్తిమార్గంలో కర్మలనో చేస్తారు. ఆ కర్మలకు తగ్గ పుణ్యపాపాలు వస్తాయి. పుణ్యపాపాలకు తగ్గ పునర్జన్మ వస్తుంది. అధశ్చ అంటే మూలవేరుతో పాటు; మూలాని అంటే మూలవేరు కాదు, రెండవరకం వేర్లు; అనుసంతతాని అంటే అంతటా విస్తరిస్తాయి. గుర్తుంచుకోండి, ఈ రాగద్వేషాలు మీ ఇంటికే పరిమితమవవు, మీ ఇరుగుపొరుగుకు, పొరుగుదేశాలకు కూడా విస్తరిస్తాయి.

ఇండియా-శ్రీలంకల మధ్య జరిగే టెన్నిస్ ఆట చూస్తే, ఇండియా గెలవాలనే బలమైన రాగం ఉంటుంది. అది సహజం. కాని మీకు సంబంధం లేని రెండుదేశాలు ఆస్ట్రేలియా-అమెరికాల మధ్య టెన్నిస్ ఆట జరుగుతున్నా కూడా, మీరు చూడటం మొదలుపెట్టిన పావుగంటలోనే ఒకదేశంమీద రాగం ఏర్పడుతుంది. ఆదేశం గెలవాలని బలంగా కోరుకుంటారు. అంటే దానర్థం ఏమిటి? రెండవస్థాయి వేర్లు అంతటా విస్తరిస్తున్నాయన్నమాట.

కర్మానుబంధీని – ఈ రెండవస్థాయి వేర్లు కర్మలలో బంధిస్తాయి. అనుబంధః అంటే రాగద్వేష వాసనలయొక్క పరిణామం. ఎటువంటి కర్మలు చేస్తారు? అవి ప్రవృత్తిరూపకర్మలు కావచ్చు, నివృత్తిరూపకర్మలు కావచ్చు. మీరు చేసే ఏ పని అయినా ఈ రెండింటిలో ఒక పద్ధతిలో చేస్తారు. ఇదంతా జరిగేది ఎక్కడ?

మనుష్యలోకే – నిజానికి ఇది మనిషియొక్క జీవితచరిత్ర. ఈ జన్మలో చేసిన ప్రవృత్తిరూప-నివృత్తిరూప కర్మలు వచ్చేజన్మకి బీజం వేస్తాయని చూశాము.

ఈ వృత్తాన్ని రంగులరాట్నంతో పోల్చవచ్చు. రంగులరాట్నాన్ని మెర్రీగోరౌండ్ అంటారు ఇంగ్లీషులో. అది ఆనందాన్ని కలుగజేస్తుందని, అందులోకి హుషారుగా ఎక్కుతాము మనం. కాని అదే మెర్రీగోరౌండ్‌ని నడిపేవ్యక్తి అక్కడ్నుంచి ఏ కారణంవల్లనో వెళ్ళిపోయాడనుకోండి, మనం అందులోంచి ఇప్పట్లో దిగే అవకాశం లేదని తెలిస్తే, మెర్రీగోరౌండ్ కాస్తా సారీగోరౌండ్‌గా మారిపోతుంది.

అదేవిధంగా మనం ఈ సంసారచక్రంలో పడి కొట్టుమిట్టాడుతున్నాము. మనం కోరినప్పుడు మనుష్యజన్మ వచ్చి, మనం కోరినప్పుడు బయటపడగలిగితే బాగానే ఉంటుంది కాని, నిస్సహాయంగా జననమరణ వృత్తంలో పడి తిరుగుతుంటాము. అందువల్ల కర్మానుబంధీని మనుష్యలోకే అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మనుష్యలోకే అని ప్రత్యేకించి ఎందుకు అన్నాడు? ఎందుకంటే పద్నాలుగు లోకాలు ఉన్నా ఒక్క మనుష్యజన్మనే కర్మజన్మ అంటారు. తక్కిన లోకాలను భోగభూమి అంటే, భూలోకాన్ని మాత్రమే కర్మభూమి అంటారు. తక్కిన లోకాలలో కొత్తగా కర్మచేసి కొత్తగా పుణ్యపాపాలను పొందలేము. అక్కడ అంతకుముందు జన్మలలో చేసిన పుణ్యాన్నో, పాపాన్నో క్షయం చేసుకోగలము అంతే. ఒక్క భూలోకంలోనే, అందులో మనిషికే కర్మచేసే అవకాశం ఉంది. అందువల్ల మనుష్యలోకే అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 3 **న రూపమస్యేహ తథోపలభ్యతే నాంతో న చాదిర్న చ సంప్రతిష్ఠా ।**
అశ్వత్థమేనం సువిరూఢమూలమ్ అసంగశస్త్రేణ దృఢేన ఛిత్త్వా ॥

న, రూపమ్, అస్య, ఇహ, తథా, ఉపలభ్యతే, న, అంతః, న, చ, ఆదిః, న, చ, సంప్రతిష్ఠా,
అశ్వత్థమ్, ఏనమ్, సువిరూఢమూలమ్, అసంగశస్త్రేణ, దృఢేన, ఛిత్త్వా ॥

అస్య	= ఈ సంసారవృక్షముయొక్క	న, సంప్రతిష్ఠా	= సరియైన స్థితియులేదు
రూపమ్	= స్వరూపము ఎలా వర్ణింపబడినదో	(అతః)	= ఇందువలన
తథా	= అలా	ఏనమ్	= ఇటువంటి
ఇహ	= ఈ లోకమునందు బాగుగా పరిశీలించినచో	సువిరూఢమూలమ్	= అహంకార, మమకార వాసనలనెడి దృఢమైన మూలములుగల
న, ఉపలభ్యతే	= తెలియబడకున్నది		
(యతః)	= ఎందుకంటే	అశ్వత్థమ్	= సంసారరూపమైన అశ్వత్థవృక్షమును
న, ఆదిః	= దీనికి ఆదియు లేదు		
చ	= ఇంకా	దృఢేన	= నిశితమైన
న, అంతః	= అంతమూ లేదు	అసంగశస్త్రేణ	= వైరాగ్యమనెడి శస్త్రముచే
చ	= అలాగే	ఛిత్త్వా	= ఛేదించి

(యథా అయం వర్ణితః) తథా అస్య రూపమ్ ఇహ న ఉపలభ్యతే ।
(అస్య) అన్తః న, ఆదిః చ న, సమ్ప్రతిష్ఠా చ న (ఉపలభ్యతే),
సువిరూఢ-మూలమ్ ఏనమ్ అశ్వత్థమ్ దృఢేన అసఙ్గ-శస్త్రేణ ఛిత్త్వా ॥

తా: ఈ సంసారవృక్షముయొక్క స్వరూపము ఎలా వర్ణింపబడినదో అలా ఈ లోకమునందు బాగుగా పరిశీలించినచో తెలియబడకున్నది. ఎందుకంటే దీనికి ఆదియు లేదు ఇంకా అంతమూ లేదు. అలాగే సరియైన స్థితియులేదు. ఇందువలన ఇటువంటి అహంకార, మమకార వాసనలనెడి దృఢమైన మూలములుగల సంసారరూపమైన అశ్వత్థవృక్షమును నిశితమైన వైరాగ్యమనెడి శస్త్రముచే ఛేదించి,

రెండున్నర శ్లోకాలు సంసారవర్ణన శ్లోకాలు అని చూశాము. అందువల్ల ఈ శ్లోకంలోని మొదటిపాదం వరకు ఈ సంసారవర్ణన కొనసాగుతుంది. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ ఒక సాంకేతిక సమాచారాన్ని సూచిస్తున్నాడు. ఈ సంసారలోతులు కొలవటానికి ప్రయత్నించినకొద్దీ అనేక సందేహాలు కలుగుతాయి. ఈ జగత్తు ఎప్పుడు వచ్చింది, జీవుడు ఎప్పుడు పుట్టాడు, జగత్తు ఎప్పుడు అంతమవుతుంది? ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానం వెతికినకొద్దీ, అవి అంతుపట్టని సమస్యలుగా మిగిలిపోతాయి.

మొత్తం సృష్టి ఒక మాయ. సృష్టి అర్థమయినట్టే ఉంటుంది కాని అర్థం కాకుండా ఉంటుంది. శాస్త్రజ్ఞులు విశ్వంయొక్క వివరాలు తెలుసుకుందామని ప్రయత్నించినకొద్దీ మానవమేధస్సు ఒక అతీతశక్తికి తలవంచక తప్పదు అని గ్రహిస్తారు.

TOE – Theory Of Everything

శాస్త్రజ్ఞులు ప్రతి ఒక్కదానికీ ఒక సిద్ధాంతం చెప్పాలని ప్రయత్నిస్తున్నారు కాని, కొంతమేరకు విజయవంతం అయినా, వారికి అంతుపట్టనిది ఇంకా ఎంతోవుంది.

అస్య రూపం న ఉపలభ్యతే – ఈ విశ్వంయొక్క స్వరూపం మానవమేధస్సుకు అందదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. రూపం అంటే స్వరూపం. దేని స్వరూపం? ఈ విశ్వంయొక్క స్వరూపం; న ఉపలభ్యతే అంటే అందదు. దాన్ని అనిర్వచనీయమ్ అంటారు. జగత్తును మిథ్య అని బోధిస్తాయి ఉపనిషత్తులు.

సత్ అసత్భ్యామ్ అనిర్వచనీయం మిథ్యా

ఈశ్వరుడు ఎలా మాయాశక్తితో ఈ జగత్తును సృష్టించాడో; కంటికి ఎదురుగా ప్రత్యక్షంగా కనిపిస్తూ, మనను వేదిస్తున్న ఈ జగత్తు ఎలా మిథ్యో, చాలా వివరంగా, ఒక క్రమపద్ధతిలో ఉపనిషత్తుల్లో వస్తుంది. మాండూక్యకారికల్లో గౌడపాదాచార్యులవారు జగత్తు మిథ్య అనీ, నిర్గుణబ్రహ్మ (తురీయం) కార్యకారణ విలక్షణమ్ అనీ, అంటే తురీయంనుంచి జీవుడు కాని, జగత్తు కాని పుట్టలేదు అనీ; శ్రుతి, యుక్తి ప్రమాణాల ద్వారా చాలా వివరంగా చెప్పుకువస్తారు. ఇక్కడ దీన్ని న ఉపలభ్యతే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఉపనిషత్తుల్లో బోధించినట్టుగా లేదా మాండూక్యకారికల లోతుల్లోకి వెళ్ళకుండా, వీలున్నంత తేలికగా ఈ సృష్టి గురించి చిన్న విశ్లేషణ చేద్దాము ఇప్పుడు. నేను ఎందుకు పుట్టాను? ప్రతివారికి ఎప్పుడో ఒకప్పుడు రాకతప్పని ప్రశ్న ఇది – నేను ఎందుకు పుట్టాను? దానికి ఒక్కముక్కలో జవాబు చెప్పాలంటే నువ్వు చేసుకున్న కర్మవల్ల పుట్టావు. ఫలానా వ్యక్తికే కొడుకుగా ఎందుకు పుట్టావు అంటే అతను చేసుకున్న కర్మ కూడా దానికి తోడవుతుంది.

కాని ఆ కర్మ ఎలా వచ్చింది? మీ పూర్వజన్మకర్మవల్ల. పూర్వజన్మకర్మ ఎలా వచ్చింది? అంతకుముందు చేసిన కర్మవల్ల. కాని మొట్టమొదటి జన్మకు పూర్వజన్మ ఎక్కడినుంచి వస్తుంది? కాని మొట్టమొదటి జన్మ అంటూ లేదంటుంది శాస్త్రం. సృష్టి వృత్తాకారంలో జరుగుతుంది. అంటే ఈ సృష్టి, దానిముందు సృష్టి గురించి చూస్తాము ఎప్పుడూ. వృత్తాన్ని కూడా ఒకచోట మొదలుపెట్టి గీస్తాము కదా; అంటే ఇది మనం గీస్తున్న వృత్తం కాదు. ఒక చేతిగాజుని చూపించి దీనికి మొదలు ఎక్కడుందో చెప్పండి అంటే, చెప్పగలరా? లేదు! అదేవిధంగా సృష్టిప్రక్రియ అనే వృత్తానికి ఆది, అంతం అంటూ ఉండదు.

ఈ సృష్టిప్రక్రియ అంశాన్ని కాలంతో అన్వయించి చూద్దాము. సృష్టి ఎప్పుడు జరిగిందని మీరు అడిగితే, ఆ ప్రశ్న సమయంతో ముడిపడివుందని అర్థం చేసుకోవాలి. ఎందుకంటే సృష్టి, కాలం ఒకదానితో ఒకటి పెనవేసుకుని ఉన్నాయి. అదేవిధంగా దేశం కూడా. అంటే దేశం, కాలం, సృష్టి – ఈ మూడూ ఒకదానితో ఒకటి పెనవేసుకుని ఉన్నాయి.

ఇప్పుడు సృష్టి ఎప్పుడు మొదలయింది ప్రశ్నలో కాలం ఎప్పుడు మొదలయింది అనే ప్రశ్న అంతర్లీనంగా ఉంది. కాలం ఎప్పుడు మొదలయింది ప్రశ్నే కుదరదు. ఎందుకు? కాలంయొక్క ఆరంభం గురించి మాట్లాడాలీ అంటే, ఆరంభం గురించి చెప్పే ఇంకొక కాలం ఉండాలి. ఇప్పుడు సమయం ఏడు అయింది, ఎనిమిది అయింది,

తొమ్మిది అయింది. దానికి భిన్నంగా ఇంకొక సమయం ఉండాలి. మొదటి సమయం, రెండవ సమయంయొక్క ప్రారంభం గురించి చెప్పగలదు. ఒకవేళ మొదటి సమయం, రెండవ సమయంయొక్క ప్రారంభం గురించి చెబితే, మొదటి సమయంయొక్క ప్రారంభం గురించి ఏ సమయం చెప్పగలదు? దీనికి జవాబు మనకు అందదు. అదే సూత్రం దేశానికి కూడా వర్తిస్తుంది. అందువల్ల సృష్టియొక్క ఆరంభం గురించి కాని, అంతం గురించి కాని మనం చెప్పలేము. కొబ్బరిచెట్టు ముందా, కొబ్బరికాయ ముందా? కోడి ముందా, కోడిగుడ్డు ముందా? ఇవి అంతపట్టని ప్రశ్నలు.

విజ్ఞానశాస్త్రజ్ఞులు ఒకవేళ నాస్తికులైనాకూడా, విశ్వంయొక్క లోతులు కొలవటానికి ప్రయత్నించినకొద్దీ, భగవంతునియొక్క సర్వజ్ఞత్వానికి చేతులెత్తి మోకరించకుండా ఉండలేరు. దీనివెనుక ఏదో తెలియనిశక్తి ఉంది అంటారు. ఈ విషయం ఎప్పుడో కొన్ని వేల సంవత్సరాల క్రితం శాస్త్రం చెప్పింది. సృష్టివెనక మాయాశక్తి ఉంది అంది. ఈ మాయ అనే పదం మన దేశస్థులకు బాగా అలవాటు. అర్థంకానిది మాయ అంటారు. అందువల్ల అస్యరూపం ఇహ న ఉపలభ్యతే అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

న అంతః – సృష్టియొక్క అంతం గురించి కూడా మాట్లాడలేము. సృష్టి ఆరంభం గురించి మాట్లాడలేము. ఎందుకంటే సృష్టి ఆరంభం అంటే కాలంయొక్క ఆరంభం అవుతుంది. కాలంయొక్క ఆరంభం మానవమేధస్సుకు అందదు. అదేవిధంగా సృష్టియొక్క అంతం అంటే కాలంయొక్క అంతం అవుతుంది. అదీ చెప్పలేము.

కొందరు అడుగుతూ ఉంటారు, 'కాలం అంతమయ్యాక ఏమవుతుంది?' ఒకసారి ఆ ప్రశ్నను పరిశీలించండి. ప్రశ్నలోనే భిన్నపదాలు లేవూ? కాలం అంతమయ్యాక అంటే కాలం ముగిశాక. ముగిశాక పదమే తర్కానికి అందదు. ముగిశాక అనే పదమే కాలాన్ని సూచిస్తుంది; కాలం ముగిశాక ఇంకేం ఉంటుంది? అలాగే కాలం ముందు ఏముంటుంది? కాని ఎవరైనా, ఏదైనా మీటింగుకి అనుకున్న సమయానికన్నా ముందువస్తే, 'నువ్వు ముందు వచ్చావు,' అంటాము కదా అనవచ్చు మీరు. అదివేరు. ఏడుగంటల లోపు వచ్చావు అంటే దాని ముందు ఆరు ఉంది, ఐదు కూడా ఉంది. కాని అసలు మొత్తం కాలానికి ముందు ఏ కాలం ఉంది? అందువల్ల న అంతః న ఆదిః.

సరే ఆది–అంతాలు లేవు, పోనీ మధ్యలో ఉందా? ఆది అంతాలు లేనిదానికి మధ్యభాగాన్ని ఎలా కొలుస్తాము? ఒకవేళ 'ఈ గదిలో మధ్యభాగం ఏది?' అని అడిగామనుకోండి, అది ఎలా చెప్పగలరు. ముందు ఈ గదియొక్క ఆది అంతాలు కొలుస్తారు. రెండు చివరలు తెలియకుండా వాటి మధ్యభాగాన్ని ఎలా చెబుతారు? అందువల్ల మధ్యభాగం గురించి కూడా చెప్పలేరు.

న చ సంప్రతిష్ఠా – మధ్యభాగం కూడా లేదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మామూలుగా సంప్రతిష్ఠా అంటే ఆధారం, అధిష్ఠానం. కాని ఇక్కడ సంప్రతిష్ఠా అంటే మధ్యభాగము. అంటే ఈ మూడు విషయాలు తెలియవు. ఏమిటవి? ఆది, అంతము, మధ్యభాగము. ఈ మూడూ కాక నాకు అన్నీ తెలుసని అంటే, నాకు ఏమీ తెలియదని అర్థం.

అందువల్ల సంసారం లోతులు కొలిచినకొద్దీ అది అంతుపట్టని సమస్యగా మిగిలిపోతుంది. సంసారం లోతులు కొలిచేదానికన్నా, దాన్నించి బయటపడటం మీ కర్తవ్యం. మీకు స్వప్నప్రపంచం భయాందోళనలను కలుగజేస్తుంటే, దానికి పరిష్కారం ఏమిటి? స్వప్నాన్ని విశ్లేషిస్తూ కూర్చునేకన్నా, స్వప్నంనుంచి జాగ్రదావస్థకు మేలుకోవటమే దానికి పరిష్కారం. కొంతమంది మానసిక శాస్త్రవేత్తలు స్వప్నాన్ని విశ్లేషించటంలో ఎంతగా మునిగిపోతారంటే, ఈ జాగ్రద్‌ప్రపంచాన్ని అనుభవించే తీరికే ఉండదు వారికి. అందువల్ల స్వప్నప్రపంచం సమస్యాత్మకంగా ఉంటే, దాన్నించి మేలుకోవటమొక్కటే మార్గం. ఇక్కడ కూడా అంతే. సంసారం సమస్యాత్మకంగా ఉంటే, దాన్నించి బయటపడటమొక్కటే మార్గం. ఆ మార్గాన్ని రెండవపాదంనుంచి చూస్తాము. సంప్రతిష్ఠా పదంతో మొదటి అంశం అయిన సంసారవర్ణన ముగిసింది.

2. మోక్షసాధనాని – శ్లోకాలు 3 రెండవ పాదం –6

మూడవశ్లోకంలోని రెండవపాదంనుంచి రెండవ అంశంలోకి అడుగు పెడుతున్నాము. ఏమిటది? **సంసారనివృత్తి ఉపాయః** – ఈ సంసారచక్రంనుంచి బయటపడటమెలా? దీన్ని మోక్షసాధనాని అన్నాము. కృష్ణపరమాత్మ నాలుగుమార్గాల గురించి చెప్పబోతున్నాడు. అంటే ఆ నాలుగింటిలో ఏదో ఒకటి ప్రయత్నించమని కాదు అర్థం; నాలుగూ సమానంగా అవసరమే. శ్లోకంలోకి వెళ్ళేముందు అవేమిటో చూద్దాము. అవి వైరాగ్యం, శరణాగతి, వేదాంత విచారణ, సద్గుణాలు. ఉపాయః అంటే పద్ధతులు.

ఎ) **వైరాగ్యం** – వైరాగ్యమనే శస్త్రంతో సంసారాన్ని ఛేదించాలి. ఇంకోవిధంగా చెప్పాలంటే, ప్రపంచంమీద ఆధారపడటం తగ్గించుకోవాలి. ఎందుకు? ప్రపంచం అనుక్షణం మారుతూ ఉంటుంది, ప్రపంచం అంతుపట్టకుండా ఉంటుంది, ప్రపంచంలో ఎప్పుడేమవుతుందో తెలియదు; ప్రపంచంమీద ఆధారపడవద్దు అని చెప్పినంత మాత్రాన ప్రపంచాన్ని ద్వేషించమనటం లేదు. ప్రపంచంమీద ఆధారపడేస్థాయినుంచి భగవంతునిమీద ఆధారపడేస్థాయికి ఎదగాలి.

మొదట్లో భగవంతుణ్ణి ఏకరూప ఈశ్వరునిగా కొలుస్తారు. మీ ఇష్టదేవత ఎవరైతే ఆ రూపంలో భగవంతుణ్ణి ఆరాధిస్తారు. తర్వాత నెమ్మదిగా ఏకరూప ఈశ్వరుని స్థాయినుంచి అరూప ఈశ్వరుని స్థాయికి ఎదుగుతారు. అప్పుడు చైతన్యపరంగా జీవ ఈశ్వర ఐక్యం నేర్చుకుంటారు. అప్పుడు భగవంతునిమీద ఆధారపడే స్థాయినుంచి, మీమీదే మీరు ఆధారపడే స్థాయికి ఎదుగుతారు. ప్రపంచంమీద ఆధారపడే స్థాయినుంచి భగవంతునిమీద ఆధారపడే స్థాయికి ఎదగటం వైరాగ్యం.

మొదటే శాస్త్రం అరూప ఈశ్వరుణ్ణి పరిచయం చెయ్యదు. ముందు భగవంతుణ్ణి సృష్టికర్తగా, స్థితికర్తగా, లయకర్తగా పరిచయం చేస్తుంది. ఆయనను మీకు భిన్నంగా ఉన్నవ్యక్తిగా, సర్వశక్తివంతునిగా, సర్వజ్ఞునిగా చూపిస్తుంది. అంటే ఆయనను పరోక్షంగా చూపిస్తుంది. తర్వాతే ఆ భగవంతుడు ఎవరో కాదు నువ్వే అంటుంది. అహం బ్రహ్మ అస్మి అని మీరు అర్థంచేసుకునేలా చేస్తుంది. కాని ప్రస్తుతం సంసారంనుంచి విముక్తి చెందాలంటే ప్రపంచంమీద ఆధారపడటం మాని, భగవంతునివైపు దృష్టి మరల్చాలి.

బి) **శరణాగతి** – మోక్షమార్గంలో పయనించాలంటే భగవంతుణ్ణి శరణువేడాలి. మనం ఏపని చేపట్టినా, అది దిగ్విజయం కావాలంటే దానికి రెండు అంశాలు తోడ్పడాలి. అవి మానవప్రయత్నం, ఈశ్వర అనుగ్రహం. మనం శ్రద్ధపెట్టి ప్రయత్నం చెయ్యకపోతే ఏమీ జరగదు. 'ఒక మనిషి అరవైనాలుగు గుర్రాలను నీటిదగ్గరకు తీసుకు వెళ్ళగలడు కాని, అరవైనాలుగు మనుష్యులు ఒక్క గుర్రంచేత నీరు త్రాగించలేరు.' అంటే గుర్రం ప్రయత్నం చెయ్యాలి. అది మొండికెత్తితే ఎవరూ ఏమీ చెయ్యలేరు. అలాగే మనం ప్రయత్నం చెయ్యాలి. మనం ప్రయత్నం చెయ్యకపోతే భగవంతుడు కూడా మనకు సహాయం చెయ్యలేడు. అలాగని మన ప్రయత్నం ఒక్కటే చాలదు. దానికి ఈశ్వర అనుగ్రహం తోడవ్వాలి. ఈశ్వర అనుగ్రహం తోడయితే, ఎటువంటి ఆటంకాలు కలగకుండా, మన పని నిర్విఘ్నంగా నెరవేరుతుంది. దానికి శరణాగతి కావాలి.

సి) **వేదాంత విచారణ** – వేదాంత విచారణ అంటే వేదాంతశాస్త్రంయొక్క శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు. వాటిని కృష్ణపరమాత్మ **పరిమార్గనం** అన్నాడు. పరిమార్గనం అంటే ఆత్మవిచారణ. ఆత్మవిచారణను శాస్త్రం అనే పరికరం ద్వారా చెయ్యాలి. మనం ఏదైనా అనారోగ్యంతో వెళితే వైద్యుడు దాన్ని తెలుసుకోవటానికి అనేక పరికరాలను వాడతాడు. ఇ.సి.జి., స్కానింగ్, బ్లడ్‌టెస్ట్, ఎక్స్‌రేవంటి పరికరాల్లో అవసరమైనదాన్ని వాడి, రోగనిర్ధారణ చేస్తాడు. ఇక్కడ ఆత్మవిచారణ చెయ్యటానికి పనికివచ్చే పరికరం శాస్త్రప్రమాణము.

అందువల్లనే సందర్భం వచ్చినప్పుడల్లా ఆత్మవిచారణ అంటే వేదాంతశాస్త్రవిచారణ అంటాము. శాస్త్రం అద్దంలాంటిది. మన అందమైన మొహం చూసుకోవాలని ఉంటే, దాన్ని ప్రత్యక్షంగా చూసుకోలేము. అద్దంలోనే చూడాలి. బాహ్యంగా అద్దంలోకి చూస్తున్నట్టు అనిపించినా, నిజానికి మనం చూసేది మన మొహాన్నే. ఎందుకంటే నిజానికి మనం అద్దంలోకి చూస్తున్నా కూడా, కుంకుమ పెట్టుకోవాలంటే అద్దానికి పెడతామా, మన మొహానికి పెడతామా? అద్దంలో చూస్తూ, మన మొహానికి పెట్టుకుంటాము.

అదేవిధంగా శాస్త్రమనే అద్దంలోకి సరియైన గురువుద్వారా చూస్తే, దాన్ని సరిగ్గా చూడటం నేర్చుకున్నకొద్దీ, మన గురించి మనకు లోతుగా అర్థమవుతుంది. శాస్త్రం ఎంతబాగా అర్థమయితే, ఆత్మజ్ఞానం అంతబాగా వంటబడుతుంది. ఆ విధంగా వేదాంతవిచారణ మూడవ సాధన.

డి) **సద్గుణాలు** – మనలో సద్గుణాలు ఉంటే, ఆత్మజ్ఞానం పెంపొందించుకోగలుగుతాము. కెమిస్ట్రీలో కెమికల్ రియాక్షన్స్ గురించి చెప్పేటప్పుడు NTP అంటారు. NTP అంటే Normal Temperature and Pressure. కొన్ని రియాక్షన్లకు మామూలు ఉష్ణోగ్రత ఉండాలి; కొన్నింటికి తక్కువ ఉష్ణోగ్రత ఉండాలి; మరికొన్నింటికి చాలా ఎక్కువ ఉష్ణోగ్రత ఉండాలి.

కెమిస్ట్రీలోనే కాదు, వేదాంతబోధ దిగ్విజయంగా అర్థమవ్వాలంటే దానికి కూడా అనువైన వాతావరణం, ప్రశాంతత ఉండాలి. మనస్సు వేడెక్కిపోయినా, మనస్సు తాకిడికి గురయినా బోధ తలకెక్కదు. ఇక్కడ అనువైన వాతావరణం అంటే సాధనచతుష్టయ సంపత్తి. అక్కడ NTP అంటే ఇక్కడ SCS (Sadhana Chatustaya Sampatti) అందాము. ఇంకోవిధంగా చెప్పాలంటే **సద్గుణాలు**. కొన్ని సద్గుణాలను కృష్ణపరమాత్మే 10, 12, 13వ అధ్యాయాల్లో వివరించాడు. ఇక్కడ కూడా కొన్ని చెబుతాడు.

ఈ నాలుగు సాధనల్లో ఏది ముఖ్యసాధన అని అడిగితే, కృష్ణపరమాత్మ ప్రత్యేకించి చెప్పడు కాని, వేదాంత విచారణే ముఖ్యం. వేదాంతవిచారణ సాక్షాత్ సాధన అయితే, తక్కిన మూడూ సహకారీ సాధనలు అవుతాయి. ఎందుకంటే తక్కినవి మనస్సును సంసిద్ధం చెయ్యటానికి తోడ్పడతాయి. ఒక రోగికి ఆపరేషను చెయ్యాలంటే దాని ముందు కొన్ని ఏర్పాట్లు చెయ్యాలి. అతనికి షుగర్ కంట్రోల్లో ఉండాలి; బి.పి. కంట్రోల్లో ఉండాలి; జ్వరం ఉండకూడదు. ఇవన్నీ సరిపోయాక, 'సరే నువ్వు ఇంటికి వెళ్ళు,' అంటాడా వైద్యుడు? అప్పుడు ఆపరేషను చేస్తాడు. అందువల్ల షుగర్, బి.పి., జ్వరంలాంటి వాటిని అదుపులో పెట్టటం సహకారీ సాధనలు అయితే, ఆపరేషను చెయ్యటం సాక్షాత్తు సాధన. ఆపరేషనువల్ల లోపలవున్న వైరసును లేదా బాక్టీరియాను తొలగిస్తాడు వైద్యుడు.

ఇదే సూత్రాన్ని ఆత్మజ్ఞానానికి అన్వయిస్తే, మనకున్న వైరసు అజ్ఞానం. అజ్ఞానాన్ని జ్ఞానంతోనే తొలగించగలము. ఆ జ్ఞానం వేదాంతవిచారణవల్ల మాత్రమే కలుగుతుంది. సద్గుణాలు ఉంటే అజ్ఞానం తొలగదు. సద్గుణాలు పెంపొందించుకోకముందు దుర్మార్గులైన అజ్ఞానులం అయితే, ఇప్పుడు సన్మార్గులైన అజ్ఞానులం అవుతాము. అంతే భేదం. అందువల్ల సద్గుణాలు అజ్ఞానాన్ని తొలగించలేవు. వైరాగ్యం అజ్ఞానాన్ని తొలగించలేదు. శరణాగతి అజ్ఞానాన్ని తొలగించలేదు. అది ఒక్క శాస్త్రవిచారణవల్ల మాత్రమే తొలుగుతుంది. ఇప్పుడు ఈ నేపథ్యంతో మూడవశ్లోకాన్ని రెండవభాగంనుంచీ చూద్దాము.

ఎ) <u>**వైరాగ్యం**</u> **– అసంగశస్త్రేణ** – అసంగం అంటే వైరాగ్యం; శస్త్రం అంటే కత్తి లేదా గొడ్డలి.

దృఢేన ఛిత్త్వా – దృఢంగా దానిమీద ఆధారపడటాన్ని ఛేదించాలి. దేన్ని ఛేదించాలి?

ఏనం సువిరూఢమూలమ్ అశ్వత్థమ్ – అశ్వత్థవృక్షం లేదా ఈ సంసారవృక్షంమీద ఆధారపడటాన్ని ఛేదించాలి. ఎటువంటి సంసారవృక్షం?

సువిరూఢమూలమ్ – చాలా లోతుగా పాతుకుపోయిన వేర్లు ఉన్నాయి. ఇలా బలమైన వేర్లతో పాతుకుపోయిన సంసారంమీద ఆధారపడటం చాలా ప్రమాదంతో కూడినది. ఎలాగైతే కార్డుబోర్డు కుర్చీమీద కూర్చోలేమో, అలాగే ఈ ప్రపంచంమీద ఆధారపడలేము. శాంతి, భద్రత, ఆనందాలు కావాలంటే అవి ప్రపంచంలో దొరకవు; భగవంతుడొక్కడే అటువంటి శాంతి, భద్రత, ఆనందాలను అందివ్వగలడు. ఇది మొదటి సాధన. ప్రపంచంమీద ఆధారపడటంనుంచి భగవంతునిమీద ఆధారపడేస్థాయికి చేరుకోవటం. దీన్ని వైరాగ్యం అంటారు. వైరాగ్యం అంటే ద్వేషం కాదు. వైరాగ్యం అంటే పరిపక్వత. వైరాగ్యమనే ఖడ్గంతో సమూలమైన అశ్వత్థవృక్షాన్ని ఖండించి... ఈ వాక్యం పూర్తికాలేదు. తక్కిన మూడు సాధనలు కూడా చెయ్యాలి. ఏమిటవి? రాబోయే శ్లోకంలో చూస్తాము.

శ్లో. 4 **తతః పదం తత్పరిమార్గితవ్యం యస్మిన్ గతా న నివర్తంతి భూయః ।**
తమేవ చాద్యం పురుషం ప్రపద్యే యతః ప్రవృత్తిః ప్రసృతా పురాణీ ॥
తతః, పదమ్, తత్, పరిమార్గితవ్యమ్, యస్మిన్, గతాః, న, నివర్తంతి, భూయః,
తమ్, ఏవ, చ, ఆద్యమ్, పురుషమ్, ప్రపద్యే, యతః, ప్రవృత్తిః, ప్రసృతా, పురాణీ ॥

తతః	= అనంతరము	ప్రవృత్తిః	= సంసారవృక్షపరంపర
యస్మిన్	= ఏ పరమపదమును	ప్రసృతా	= వ్యాపించియున్నదో
గతాః	= పొందినవారు	తమ్, ఆద్యమ్,	= ఆ ఆదిపురుషుడగు
భూయః	= మళ్ళీ	పురుషమ్, ఏవ	పరబ్రహ్మనే
న, నివర్తంతి	= తిరిగిరారో	ప్రపద్యే	= శరణు పొందుదును
చ	= ఇంకా	(ఇతి)	= (అను భావముతో)
యతః	= ఏ పరమేశ్వరునినుంచి	తత్, పదమ్	= ఆ పరమపదమును
పురాణీ	= పురాతనమైన	పరిమార్గితవ్యమ్	= వేదాంత విచారణ చేయవలెను

తతః యతః పురాణీ ప్రవృత్తిః ప్రసృతా తమ్ ఏవ చ ఆద్యమ్ పురుషమ్ ప్రపద్యే,

(ఇతి) తత్ పదమ్ పరిమార్గితవ్యం, యస్మిన్ గతాః భూయః న నివర్తన్తి ॥

తా: అనంతరము ఏ పరమపదమును పొందినవారు మళ్ళీ తిరిగిరారో, ఇంకా ఏ పరమేశ్వరునినుంచి పురాతనమైన సంసారవృక్షపరంపర వ్యాపించియున్నదో ఆ ఆదిపురుషుడగు పరబ్రహ్మనే శరణు పొందుదును అను భావముతో ఆ పరమపదమును వేదాంత విచారణ చేయవలెను.

తతః – తతః అంటే దానితర్వాత. దాని తర్వాత అంటే దేని తర్వాత? వైరాగ్యం పొందిన తర్వాత. వైరాగ్యం అంటే బలవంతంగా అణగదొక్కటం కాదు; పరిపక్వతతో కూడిన వైరాగ్యం. చిన్నప్పుడు బొమ్మలతో ఆడుకున్నా, వయస్సు పెరిగేకొద్దీ మనకు తెలియకుండానే వాటిమీద మోజు పోతుంది. మనం ప్రత్యేకించి ఏమీ సాధన చెయ్యనవసరం లేదు. అలాగే కంప్యూటర్ గేమ్స్‌మీద మోజు, బిస్కట్లమీద మోజువంటివి నెమ్మదిగా మటుమాయమయిపోతాయి. ఆ విధంగా శారీరక ఎదుగదల సహజంగానే జరుగుతుంది. కాని భావపరమైన ఎదుగుదల కలగటానికి మన ప్రయత్నం తోడవ్వాలి. నిత్యానిత్య వస్తువివేకం చేస్తే సహజంగా వైరాగ్యం కలుగుతుంది. దీనిని వివేకజన్యవైరాగ్యం అంటారు.

అలా మొదటి సాధనలో విజయం పొందాక, రెండవ ఉపాయానికి వెళ్ళాలి. ఉపాయం అంటే సాధన.

పరిమార్గితవ్యమ్ – పరిమార్గనం అంటే విచారణ. దేనియొక్క విచారణ? సంసారవృక్షానికి మూలకారణం ఏమిటి లేదా అధిష్ఠానం ఏమిటి? ముందే చూసినట్టుగా సంసారవృక్షానికి మూలకారణం బ్రహ్మ. ఆ బ్రహ్మవిచారణ చెయ్యాలి. బ్రహ్మవిచారణ చెయ్యటమంటే కళ్ళుమూసుకుని బ్రహ్మ ఎవరు, బ్రహ్మ ఎవరు అని ప్రశ్నించుకోవటం కాదు; విచారణ అంటే గురుశాస్త్ర ముఖేన వేదాంతవిచారః. అందువల్ల బ్రహ్మవిచారణ అంటే శాస్త్రవిచారణ. శాస్త్రవిచారణ కూడా స్వంతంగా చెయ్యకూడదు. ఒక సమర్థవంతమైన గురువుద్వారానే చెయ్యాలి. ఈ సాధన వివరణలోకి మళ్ళీ వద్దాము. ముందు మూడవ సాధన చూద్దాము. అది రెండవపాదంలో ఉంది చూడండి.

బి) **శరణాగతి** – ప్రతి ఒక్క సాధకుడు కూడా భక్తుడై ఉండాలి. ఈశ్వరభక్తి లేకపోతే, ఎంత మేధస్సు ఉన్నా అది ఆ వ్యక్తిని దీవించదు. బుద్ధి పదునుగా ఉండాలి నిజమే, కాని దానికి భక్తికూడా తోడవ్వాలి. అందువల్లనే భగవద్గీత బోధను కూడా ప్రార్థనాశ్లోకాలతో మొదలుపెడతాము.

పార్థాయ ప్రతిబోధితాం భగవతా నారాయణేన స్వయమ్
వ్యాసేన గ్రథితాం పురాణమునినా మధ్యే మహాభారతమ్ ।
అద్వైతామృతవర్షిణీం భగవతీమ్ అష్టాదశాధ్యాయినీమ్
అంబ త్వామనుసందధామి భగవద్గీతే భవద్వేషిణీమ్ ॥

నిజంగా ఆ ప్రార్థన అర్థం తెలిసి చేస్తున్నామా లేదా, గుడ్డిగా చదువుతున్నామా అనుకున్నా కూడా అది శరణాగతి మంత్రం. ఇక్కడ ఈ శ్లోకంలో అటువంటి శరణాగతిని చూస్తాము.

తం పురుషమ్ ఆద్యమ్ ప్రపద్యే – ఈ మాటలను సాధకుడు భగవంతుణ్ణి సంబోధిస్తూ చెప్పిన శరణాగతి మాటలుగా అర్థం చేసుకోవాలి. ఓ భగవంతుడా, పురుషునిగా పిలవబడుతున్న నీకు నా శరణాగతి.

పురుష పదానికి రెండు అర్థాలున్నాయి.

పురుషః – పూరయతి సర్వమ్ ఇతి పురుషః – సర్వవ్యాపకుడు.

పురే వసతి ఇతి పురుషః – నా హృదయంలో ఉన్నాడు.

ఈ రెండు అర్థాలూ తీసుకోవచ్చు. సర్వవ్యాపకుడైన భగవంతుడు నా హృదయంలో కూడా ఉన్నాడు. ఆ భగవంతుణ్ణి నేను శరణు వేడుతున్నాను. ఆ భగవంతుని వివరాలు ఇంకా ఉన్నాయి. ఏమిటవి?

యతః ప్రవృత్తిః ప్రసృతా పురాణీ – ప్రవృత్తి అంటే ఉత్పత్తి లేదా సృష్టి. దేని సృష్టి? తైత్తిరీయోపనిషత్తులో ఆ బ్రహ్మనుంచి పంచభూతాలు, చెట్లు, అన్నం, మనిషి వచ్చాయని వస్తుంది. మొట్టమొదట పుట్టింది ఆకాశం. అంటే ఆకాశం కూడా పుట్టిందని అర్థం. ఎప్పుడు సృష్టి జరిగింది? పురాణీ ప్రవృత్తిః – సృష్టి చాలా పురాతనమైనది. అంటే కొన్ని లక్షల సంవత్సరాల ముందు జరిగింది. ప్రసృతా అంటే భగవంతునినుంచి వచ్చింది ఈ సృష్టి. మొత్తం అర్థం కలిపితే, ఈ పురాతనమైన సృష్టి రావటానికి ఎవరైతే మూలకారణమో, ఆ భగవంతుణ్ణి నేను శరణు వేడుతున్నాను.

తతః – దీని అర్థం ముందే చూశాము. తతః అంటే దాని తర్వాత; అంటే వైరాగ్యం పొందాక అని చూశాము. వైరాగ్యం పదాన్ని సాధనచతుష్టయ సంపత్తికి ఉపలక్షణంగా తీసుకోవాలి. అంటే వైరాగ్యం ఒక్కటే చాలదు. సాధనచతుష్టయ సంపత్తిలో ఉన్న నాలుగు లక్షణాలూ ఉండాలి అధికారికి. వాటిని వివేకం, వైరాగ్యం, శమాదిషట్కసంపత్తి, ముముక్షుత్వం అంటారు. ఒకరైతు పొలంలో విత్తనాలను నాటాలంటే వెంటనే నాటడు. ముందుగా పొలాన్ని దున్ని, భూమిని అనువుగా చేసి, అప్పుడు విత్తనాలు నాటుతాడు. అలాగే వేదాంత విచారణ చెయ్యాలంటే సాధకునికి సాధనచతుష్టయ సంపత్తి అనే అధికారిత్వం ఉండాలి. ఈ నియమంతోనే బ్రహ్మసూత్రాలు మొదలవుతాయి. అథాఽతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా – బ్రహ్మసూత్రాలు 1

వ్యాసాచార్యులవారు రచించిన బ్రహ్మసూత్రాలు వేదాంతశాస్త్రంలోని ప్రస్థానత్రయంలో న్యాయప్రస్థానంగా పేరుపొందింది. 555 సూత్రాలు ఉన్నాయి దానిలో. ఆ ఒక్క సూత్రానికే, ముఖ్యంగా అతః పదానికే విస్తారమైన భాష్యం రాశారు శంకరాచార్యులవారు, తక్కిన ఉపభాష్యకారులు కూడా. అతః అంటేనే అనేక అర్థాలు ఉన్నాయి. ఆ అర్థాలను విశ్లేషించి అతః అంటే దాని తర్వాత అని విశ్లేషించారు శంకరాచార్యులవారు.

దాని తర్వాత అంటే దేని తర్వాత? దానిక్కూడా అనేక వాదోపవాదాలు చేసిన తర్వాత **సాధనచతుష్టయ సంపత్తి అనంతరం** అనే అర్థాన్ని నిశ్చయించారు శంకరులవారు. అంటే మనస్సును సంసిద్ధం చేశాక. నిజానికి మన జీవితంలో మన మతం నిర్దేశించిన అంశాలను చూస్తేనే ఆ విషయం తేటతెల్లమవుతుంది. ప్రతి ఒక్క తంతునూ సంస్కారం అంటుంది వేదం. గర్భాధానసంస్కారం, పుంశవనసంస్కారం, సీమంతసంస్కారం, జాతకర్మ సంస్కారం. సంస్కారం అంటే శుద్ధిచెయ్యటం, సంస్కరించటం. చివరికి పండగల్లో పెట్టే బొమ్మలకొలువు కూడా మనస్సును సంస్కరించేదే. సంస్కారం ఎంత అద్భుతమైన పేరు! అలా సంస్కరించబడిన మనస్సును సంస్కృత అంతఃకరణము అంటారు.

బ్రహ్మసూత్రాల్లోని అతః పదం అర్థమే ఇక్కడ తతః అర్థం. అథ అనకూడదు. తతః సాధనచతుష్టయ సంపత్తి అనంతరం. అప్పుడేం చెయ్యాలి? ఇప్పుడు మూడవ సాధనకు వెళదాము. అది మొదటిపాదంలో ఉంది.

సి) **వేదాంత విచారణ – పరిమార్గితవ్యమ్** – పరిమార్గనం అంటే వేదాంతవిచారణ అని చూశాము. ఒక క్రమపద్ధతిలో, క్రమం తప్పకుండా శాస్త్రాన్ని గురువుద్వారా అధ్యయనం చెయ్యాలి. బ్రహ్మసూత్రాల్లోని మొదటిసూత్రం– అథాఽతో బ్రహ్మజిజ్ఞాస అని చూశాము. దాని పూర్తి అర్థం విచారణ తర్వాత ఇలా వస్తుంది.

సాధనచతుష్టయ సంపత్తి అనంతరం, కర్మవల్ల, ఉపాసనవల్ల మోక్షం రాదు కాబట్టి, జ్ఞానంవల్లనే మోక్షం వస్తుంది కాబట్టి, సమర్థవంతుడైన గురువువద్ద వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చెయ్యాలి.

స్థూలశరీరం దగ్గర్నుంచి మొదలుపెట్టాలి. స్థూలశరీరం అంటే ఏమిటి? సూక్ష్మశరీరం అంటే ఏమిటి? కారణశరీరం అంటే ఏమిటి? జీవుడెవరు? పరమాత్మ ఎవరు? ఈ శరీరాలకు అతీతంగా ఏదైనా ఉందా? ఇలాంటి ప్రశ్నలకు జవాబులు దొరుకుతాయి శాస్త్రవిచారణలో. బ్రహ్మసూత్రంలో బ్రహ్మజిజ్ఞాస పదానికి సమానమైన పదం ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ పరిమార్గనం పదం వేస్తున్నాడు. పరిమార్గితవ్యమ్ అంటే విచారయిత్వమ్. దేని గురించి విచారణ చెయ్యాలి?

పదమ్ – పదం అంటే బ్రహ్మ గురించిన విచారణ అని చూశాము. పద్యతే ఇతి పదం. అంటే మనిషియొక్క అంతిమలక్ష్యం అవ్వాలి. పదమ్ పదానికి ఇంకొక అర్థం కూడా ఉంది. దాని అర్థం అధిష్ఠానం. ఈ అర్థం ప్రకారం కూడా ఈ విశ్వానికి అధిష్ఠానం బ్రహ్మ. అందువల్ల పదమ్ అంటే బ్రహ్మ అనే అర్థం ఏ విధంగా చూసినా కూడా వస్తుంది. ఈ బ్రహ్మను సంసారవృక్షానికి మూలంగా కృష్ణపరమాత్మ అంతకుముందు శ్లోకంలో వర్ణించాడు.

బ్రహ్మ అనే అంతిమలక్ష్యాన్ని పొందటంవల్ల కలిగే లాభం ఏమిటి? ఇప్పటికే నాకు ఎన్నో లక్ష్యాలు ఉన్నాయి, మీరు నా పట్టికలో ఇంకొకటి అదనంగా కలిపారు అని మీరు అడగవచ్చు. కృష్ణపరమాత్మ ఇదే అంతిమలక్ష్యం;

దీన్ని చేరితే ఇంక వేరే ప్రయాణం లేదు అంటున్నాడు. ఎంతో ప్రయాణం చేసి ఇల్లు చేరాక, ఇంక మీ అంతిమలక్ష్యాన్ని చేరుకున్నట్టే, వేరే ప్రయాణం లేదు. అలాగే బ్రహ్మ అనే ఇల్లు చేరాక, మీ గమ్యం చేరుకున్నారు, వేరే ప్రయాణం లేదు.

అదే తక్కిన గమ్యాల విషయం తీసుకోండి; ఒక లక్ష్యం పూర్తిచేసి, అమ్మయ్య అని మీరు విశ్రాంతి తీసుకునేలోపే అంతవరకూ పొంచివున్న ఇంకొక లక్ష్యం 'నేను ఆలశ్యం చెయ్యను,' అంటూ మీముందుకు దూసుకువస్తుంది. చదువు అయిపోయింది, అమ్మయ్య అనుకునేలోపు ఉద్యోగపు వేట. ఉద్యోగం దొరికింది అనుకునేలోపు పెళ్ళి. పెళ్ళి అయిందని నిశ్చింతగా ఉండేలోపు పిల్లలు. ఆ తర్వాత పిల్లలు సంస్కారవంతులుగా ఎదగాలి, మంచి చదువులు చదవాలి, వారు మంచి ఉద్యోగాలు చేయాలి, పిల్లల పెళ్ళిళ్ళు చెయ్యాలి. సరే, ఇప్పుడన్నా అయిందా? లేదు. వారికి పురుళ్ళు పోయాలి, మనవళ్ళని పెంచి పోషించాలి. ఇది ఒక అంతులేనికథ. ప్రయాణానికి అంతంలేదు. ఈ ప్రయాణం అనాదికాలంగా సాగుతున్నది. కాని బ్రహ్మజ్ఞానం పొందితే అలాకాదు.

యస్మిన్ గతా – ఈ గమ్యాన్ని చేరుకున్నాక. ఈ గమ్యం అంటే బ్రహ్మ అనే గమ్యాన్ని చేరుకున్నాక; మోక్షం అనే గమ్యాన్ని చేరుకున్నాక.

భూయః న నివర్తంతి – మళ్ళీ సంసారానికి తిరిగివచ్చే ప్రసక్తే లేదు. నిరంతరం కొనసాగుతున్న ఈ సంసారమనే పోరాటం శాశ్వతంగా ముగుస్తుంది. వైకుంఠపాళిని పరమపదసోపానపటము అనికూడా అంటారని చూశాము. పరమపదం పొందితే నిచ్చెన, పాములతో ఆడే ఆట ముగుస్తుంది. అలాగే బ్రహ్మ అనే పరమపదం పొందితే సంసారం అనే ఆట ముగుస్తుంది. దీనితో మూడు సాధనలు ముగిశాయి. ఏమిటవి? వైరాగ్యం, శరణాగతి, వేదాంతవిచారణ. నాలుగవ సాధన తర్వాత మంత్రంలో వస్తుంది.

శ్లో. 5 **నిర్మానమోహా జితసంగదోషా అధ్యాత్మనిత్యా వినివృత్తకామాః ।**
ద్వంద్వైర్విముక్తాః సుఖదుఃఖసంజ్ఞైః గచ్ఛంత్యమూఢాః పదమవ్యయం తత్ ॥
నిర్మానమోహాః, జితసంగదోషాః, అధ్యాత్మనిత్యాః, వినివృత్తకామాః,
ద్వంద్వైః, విముక్తాః, సుఖదుఃఖసంజ్ఞైః, గచ్ఛంతి, అమూఢాః, పదమ్, అవ్యయమ్, తత్ ॥

నిర్మానమోహాః	= దురభిమానమును, మోహమును త్యజించినవారును	సుఖదుఃఖసంజ్ఞైః	= సుఖదుఃఖములనే
జితసంగదోషాః	= ఆసక్తియనెడి దోషమును జయించినవారును	ద్వంద్వైః	= ద్వంద్వములనుంచి
అధ్యాత్మనిత్యాః	= పరమాత్మ స్వరూపమునందే నిత్యస్థితులైనవారును	విముక్తాః	= విముక్తులైనవారును అగు
వినివృత్తకామాః	= ప్రాపంచిక వాంఛలనుంచి పూర్తిగా మరలినవారును	అమూఢాః	= జ్ఞానులు
		తత్, అవ్యయమ్ పదమ్	= శాశ్వతమైన ఆ పరమపదమును
		గచ్ఛంతి	= చేరుదురు

నిర్మాన-మోహాః, జితసఙ్గదోషాః, అధ్యాత్మ-నిత్యాః, వినివృత్త-కామాః సుఖ-దుఃఖ-సంజ్ఞైః ద్వన్ద్వైః విముక్తాః, అమూఢాః, తత్ అవ్యయం పదమ్ గచ్ఛన్తి ॥

తా: దురభిమానమును, మోహమును త్యజించినవారును, ఆసక్తియనెడి దోషమును జయించినవారును, పరమాత్మ స్వరూపమునందే నిత్యస్థితులైనవారును, ప్రాపంచిక వాంఛలనుంచి పూర్తిగా మరలినవారును, సుఖదుఃఖములనే ద్వంద్వములనుంచి విముక్తులైనవారును అగు జ్ఞానులు శాశ్వతమైన ఆ పరమపదమును చేరుదురు.

డి) **సద్గుణాలు** – నాలుగవ సాధన సద్గుణాలు. సద్గుణాలను పెంపొందించుకోవాలి. అవి మోక్షం పొందటానికి యోగ్యతను కలుగజేస్తాయి. ఇప్పటికే పదమూడవ అధ్యాయంలో కొన్ని విలువలను చూశాము.

అమానిత్వమదంభిత్వమ్ అహింసా క్షాంతిరార్జవమ్ ।
ఆచార్యోపాసనం శౌచం స్థైర్యమాత్మవినిగ్రహః ॥ – 13.8

అంతేకాదు, మళ్ళీ పదహారవ అధ్యాయంలో, పదిహేడవ అధ్యాయంలో కూడా చెప్పబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ అందువల్ల ఇక్కడ కొన్ని విలువలను మాత్రమే పేర్కొంటున్నాడు. ఏమిటవి?

నిర్మానమోహాః – అన్నిటికన్నా ముందు వినయం పెంపొందించుకోవాలి. కొన్ని విజయాలు సాధించగానే మీకు తెలియకుండానే మీలో గర్వం, దురభిమానం, పొగరు చోటుచేసుకునే ప్రమాదం ఉంది. అంతేకాదు, విజయాలు సాధించగానే మీచుట్టూ ఉన్న కొందరు మిమ్మల్ని ఆకాశానికెత్తేస్తారు. దానితో మీరు కూడా గర్వంతో పొంగిపోయే ఆస్కారం ఉంది. అందువల్ల వినయం ఉండితీరాలని శాస్త్రం ఘోషిస్తున్నది.

వినయం పెంపొందించుకోవటానికి ఒకమార్గం సాష్టాంగనమస్కారం చెయ్యటం. అలా వంగి సాష్టాంగ నమస్కారం చేస్తేనే వినయభావన ప్రకటించినట్టు అవుతుంది. మన శాస్త్రం అటువంటి నమస్కారం భగవంతునికే కాదు, తల్లిదండ్రులకు, పెద్దవారికి, ఆచార్యులకు కూడా చెయ్యమంటుంది.

ఇంకొక పద్ధతి ఒక సామెతను గుర్తుంచుకోవాలి. 'తాడిని తన్నేవాడుంటే, వాడి తలదన్నే వాడుంటాడు.' మీరు మీ రంగంలో ఎంత విజయాన్ని సాధించినాకూడా, మీరు ప్రథమశ్రేణిలో ఉండలేరు. మీకన్నా ఉన్నతంగా ఎవరో ఉంటూనేవుంటారు. ఈ విషయం గుర్తుంచుకుంటే, మీకు తెలియకుండానే, మీలో వినయం చోటు చేసుకుంటుంది.

మరొక పద్ధతి మీరు ఏ రంగంలో రాణించినా, అది భగవంతుడు మీకిచ్చిన కానుక. ఆ కానుక ఎప్పుడు పోతుందో చెప్పలేరు. మీకొక మృదుగంభీరమైన గొంతు ఉంటే, ఒక్క ఐస్‌క్రీమ్ తింటే అది పాడయ్యే ప్రమాదం ఉంది. అలా గొంతు మాత్రమే కాదు, మీలో ఏ శక్తి ఉన్నా, అది భగవంతుని కృపే. భగవద్గీతలోనే పదవ అధ్యాయంలో చూశాము ఎవరిలో ఏ శక్తివున్నా కూడా, అది నా విభూతి మాత్రమే అని కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా చెప్పాడు. అందువల్ల మీలో ఏ శక్తివున్నా, దాన్ని మానసికంగా భగవంతునికి వెంటనే అర్పించండి.

ఈ రెండు విషయాలు సదా గుర్తుంచుకోండి – మీరు ఎంత ఉన్నతశిఖరాలు ఎక్కినా, మీకన్నా ఒకమెట్టు పైనే ఉంటారు మరెవరో; మీలో ఏ శక్తివున్నా అది భగవంతుని కృప. ఈ రెండు భావనలను మనస్సులో నిలబెట్టుకుని, అవకాశం దొరికినప్పుడల్లా సాష్టాంగనమస్కారం చేస్తూంటే దురభిమానం పెరగదు. పదమూడవ అధ్యాయంలో చెప్పిన **అమానిత్వమ్** అర్థమే **నిర్మానమ్**కి కూడా. నిర్మానమ్ అంటే దురభిమానం లేకపోవటం.

నిర్మోహాః – నిర్ పదం రెండుసార్లు వాడాలి. నిర్మానః, నిర్మోహాః అని నిర్మానమోహాః ని విడదీయాలి. నిర్మోహాః అంటే మోహం లేకుండా ఉండాలి. మోహం లేకపోవటం అంటే ఏమిటి? వివేకం చూపించటం.

ప్రతి మనిషి కూడా ఆత్మ, అనాత్మల మేలుకలయిక. అంటే మీలో ఆత్మతత్త్వమూ ఉంటుంది, అనాత్మతత్త్వమూ ఉంటుంది. దయానందస్వామీజీ అద్భుతంగా చెబుతారు, ఒకవ్యక్తి ఆధ్యాత్మికంగా ఎంత ఉన్నతస్థాయిలో ఉన్నా, అతను భోజనం చేసేటప్పుడు అనాత్మతత్త్వమే. అనాత్మని పోషించటానికి, అనాత్మ ఆహారాన్ని తీసుకుంటాడు. ఇందులో ఆత్మప్రమేయం ఏమీలేదు. ఆ విధంగా మీ ఎదుగుదలకు ఆత్మతత్త్వం, అనాత్మతత్త్వం రెండూ తోడ్పడతాయి. అందువల్లనే పురుషార్థాలను నాలుగుగా విభజించింది శాస్త్రం. అర్థకామాలూ ముఖ్యమే, ధర్మమోక్షాలూ ముఖ్యమే. ఏదో ఒకటే చేస్తానంటే కుదరదు. నేను రోజంతా ధ్యానం చేస్తాను, ఆహారం తీసుకోను అంటే అదీ కుదరదంటాడు కృష్ణపరమాత్మ పదహారవ అధ్యాయంలో. రోజంతా ఏమీ తినకుండా, ధ్యానమే చెయ్యాలంటే అది ఇడ్లీ, చపాతీలమీద ధ్యానం అవుతుంది కాని భగవంతునిమీద ధ్యానం అవదు. అందువల్ల నూటికి నూరుపాళ్ళు ఆధ్యాత్మిక చింతనలోనూ గడపకూడదు, నూటికి నూరుపాళ్ళు లౌకిక వ్యవహారాలలోనూ మునగకూడదు. అందువల్ల అర్థకామాలకు సమయం కేటాయించండి; బాగా తినండి, బాగా సంపాదించండి; కాని గీతాబోధకు వెళ్ళటానికి తగినంత సమయాన్ని కేటాయించుకోండి. దానికి మాత్రం సమయం లేదని తప్పించుకోవటానికి ప్రయత్నించకండి. మోహం అంటే ధనార్జన ఒక్కటే నాకు జీవితంలో పరిపూర్ణత్వాన్ని ఇస్తుందంటే పొరపాటు! పైసా మే పరమాత్మా హై అంటారు కొందరు. పైసానూ కావాలి, పరమాత్మా కావాలి. పైసాని పరమాత్మగా కొలవకూడదు. శాస్త్రం డబ్బు సంపాదించవద్దని ఎన్నడూ చెప్పదు; కాని అదే జీవితపరమావధిగా భావించకూడదు అంటుంది.

'కేవలం మీకేముంది అనేది మీ ఆనందానికి కారణం కాకూడదు, మీరేమిటి అన్నది కూడా కారణం కావాలి.' కాని ఈ వాక్యంలో ఒక భాగానికే మీరు ప్రాముఖ్యతనిస్తున్నారు. మీకేముందో చూస్తున్నారు కాని మీరేమిటో పట్టించుకోవటం లేదు. అందువల్ల నిర్మోహాః అంటే ఆధ్యాత్మిక చింతనకు కూడా సమానమైన ప్రాముఖ్యతను ఇవ్వటం.

జితసంగదోషాః – సంగ అంటే భావపరంగా అనుబంధం పెంచుకోవటం; దేనికైనా భావపరంగా బానిస అవటం. బాహ్యవస్తువులమీద భావపరంగా ఆధారపడటం చాలా ప్రమాదకరమైన ఆలోచన. ఎందుకంటే బాహ్యప్రపంచం నిరంతరం మారుతూవుంటుంది. మారుతున్న దానిమీద ఆధారపడటం ఆరోగ్యకరమైన పనికాదు; అందువల్ల బాహ్యవస్తువులను వాడండి; కాని వాటిమీద ఆధారపడకండి. కాదు, నేను దేనిమీదైనా ఆధారపడి తీరాలంటే, శాశ్వతమైన దానిమీద ఆధారపడండి. ఈ అధ్యాయంలోనే ఆ అంశాన్ని చూశాము. ప్రపంచంమీద ఆధారపడేస్థాయినుంచి భగవంతునిమీద ఆధారపడేస్థాయికి ఎదగండి.

జితసంగదోషాః అంటే భగవంతునిమీద ఆధారపడటం నేర్చుకున్నవారు. వారు మనుష్యులమీద, వస్తువులమీద, పరిస్థితులమీద ఆధారపడకుండా ఉండగలగటం నేర్చుకున్నారు. ఇలా బాహ్యవస్తువులమీద ఆధారపడకుండా, మనస్సును నిగ్రహించుకోగలగటం కష్టమే; కాని అసాధ్యం మాత్రం కాదు. దానికి సాధన చెయ్యాలి. నిజానికి శాస్త్రం విధించిన వ్రతాల వెనకనున్న సదుద్దేశం అదే. ఏకాదశికో, శివరాత్రికో ఉపవాసం ఉండాలంటే, ఆరోజు ఆహారంవైపు ప్రలోభపడకుండా ఉంటారు. అయ్యప్పదీక్ష తీసుకుంటారు కొంతమంది. ఆ మండలం రోజులు వారు అంతకుముందు ఇష్టంగా చేసే ఎన్నో పనులకు దూరంగా ఉంటారు.

అలా దేనికి బానిస అవుతున్నారో, దాన్నించి దూరం తొలిగే మార్గాన్ని పాటించాలి; మీరు ఒకవేళ కాఫీగత ప్రాణులు అయితే, ఒకపూట కాఫీ మానేసి చూడాలి; సెల్‌ఫోన్ లేకుండా క్షణం గడవకపోతే, ఒకరోజంతా దానికి దూరంగా ఉండిచూడాలి. జితసంగదోషాః అంటే బంధవిముక్తి.

వినివృత్తకామాః – కొత్త బంధాలను పెంచుకోకూడదు. జితసంగదోషాః అంటే ఉన్న బంధాన్ని తెంచుకోవటం; వినివృత్తకామాః అంటే కొత్త బంధాన్ని పెంచుకోకపోవటం. కొంతమంది ఒక వ్యసనం వదులుకోవటానికి ఇంకొక వ్యసనానికి లోనవుతారు. సిగరెట్టు మానుకోవాలంటే పాన్‌పరాగ్‌కి బానిస అవుతారు. **ముల్లుపోయి, కత్తివచ్చే ఢాంఢాం** అన్నట్టు అవుతుంది. ఒక వ్యసనంనుంచి ఇంకో వ్యసనానికి బానిస అయితే, అది దీనంత చెడు వ్యసనం అవుతుంది, ఒక్కోసారి దీనికన్నా హానికరం కూడా అవుతుంది. అందువల్ల వినివృత్తకామాః అంటే కొత్త వ్యసనాలకు బానిస కానివారు.

ద్వంద్వైర్విముక్తాః – ద్వంద్వాలకు అతీతంగా ఎదిగినవారు. జీవితంలో భిన్న అనుభవాలను ఎదుర్కోవాల్సి ఉంటుంది. ఒకసారి ఐశ్వర్యంలో తులతూగితే, ఇంకొకసారి బీదరికం అంచులు చూడాల్సిరావచ్చు; ఒకసారి ఆరోగ్యంతో మిలమిల మెరిసిపోతే, ఇంకొకసారి పక్క దిగలేని దయనీయ పరిస్థితి ఏర్పడవచ్చు; ఒకసారి విజయశిఖరాలను అధిగమిస్తే, ఇంకొకసారి పరాజయమనే అగాధంలో పడిపోవచ్చు; ఒకసారి ఎవరైనా ఆకాశానికెత్తితే, ఇంకొకసారి ఇంకొకరు పాతాళంలోకి తోసివేయవచ్చు. అందువల్ల జీవితమనేది రెండు భిన్నాల మేలుకలయిక. ఈ భిన్నాల జంటను ద్వంద్వం అంటారు సంస్కృతంలో. సుఖదుఃఖాలు, లాభనష్టాలు, జయాపజయాలు, మానావమానాలు. ఇలా ఎన్నో విభిన్నజంటలు మనను జీవితంలో ముంచెత్తుతుంటాయి.

పురాణగాథలను మనకు ఉగ్గుపాలతో నూరిపోసేది అందుకే. పురాణాల్లో ఎవరి గాథ తీసుకున్నా వారేమీ ఈ ద్వంద్వాలకు అతీతం కాదు. శ్రీరామునికి ఉన్నట్టుండి పట్టాభిషేకం చేస్తామన్నారు; మరికాసేపటికే రాజ్యం వదిలేసి అరణ్యాలకు వెళ్ళాలన్నారు. రెండూ సమానంగా స్వీకరించాడు శ్రీరాముడు. శ్రీరాముడు రాజ్యభోగాలూ అనుభవించాడు, వనవాసంలో కందమూలాలు తినీ జీవించాడు; ధర్మరాజూ అంతే. రాజ్యభోగాలు అనుభవించాడు, అజ్ఞాతవాసం కూడా చేశాడు. నలమహారాజు చాలా అవస్థలు పడ్డాడు; అంతటి మహామహులకే జీవితంలోని హెచ్చుతగ్గులు తప్పకపోతే, మానవమాత్రులం మనమెంత?

అవశ్యంభావిభావానాం ప్రతికారో భవేద్ యది
తదా దుఃఖైర్న లిప్యేరన్ నలరామయుధిష్ఠిరాః

నలునికి, రామునికి, ధర్మరాజుకే సుఖదుఃఖాలను ఎదుర్కోక తప్పనప్పుడు, మామూలు మనుష్యులం మనమెంత? మనం కూడా మన మనస్సును దిటవుపరుచుకోవాలి. దీన్ని షాక్ అబ్‌సార్బర్ అంటారు. దాన్ని వివేకంతోనూ, భక్తితోనూ ఏర్పరచుకోవాలి.

ఈ షాక్ అబ్సార్బర్ పూర్తిగా స్పందించకుండా చెయ్యలేదు కాని, ఆ స్పందనలోని తీవ్రతను తగ్గిస్తుంది. అంటే అనుకోని పరిస్థితి ఎదురైనప్పుడు పిచ్చెక్కకుండానూ, ఆత్మహత్య చేసుకునే భావన రానీకుండానూ అడ్డుపడుతుంది. బాధ, దుఃఖం కలగవచ్చు కాని అది భరించలేనంత బాధ, దుఃఖాలుగా ఉండదు. అందువల్ల ద్వంద్వైర్విముక్తైః అంటే ద్వంద్వాలకు అతీతంగా ఎదగాలి.

సుఖదుఃఖసంజ్ఞైః – సుఖదుఃఖాలనే ద్వంద్వాలను సమానంగా తీసుకోవాలి. గడ్డురోజులు ఎదురైతే, గట్టి మనస్సుతో ముందుకుసాగాలి.

యథా కందుకపాతేన ఉత్పతత్యార్యః పతన్నపి।
తథా త్వనార్యః పతతి మృత్పిండపతనం యథా॥

మనుష్యులను రెండు తెగల బంతుల కింద విభజిస్తున్నది ఈ శ్లోకం. ఒకటి తడిమట్టిముద్దతో చేసిన బంతి, రెండవది రబ్బరుబంతి. రెండు బంతులను కిందికి విసిరారనుకోండి, ఏమవుతుంది? తడిమట్టిముద్దతో చేసిన బంతి కిందపడ్డాక కిందనే ఉండిపోతుంది. అది మళ్ళీ పైకి లేవలేదు. కాని రబ్బరుబంతి కిందపడగానే పైకి లేస్తుంది. నిజానికి దాన్ని ఎంత బలంగా కిందికి కొడితే, అంతకు రెట్టింపు బలంతో అది పైకి లేస్తుంది.

మీరు ఏ బంతిలా ఉందామనుకుంటున్నారో మీరే తేల్చుకోండి. ఏదైనా దుఃఖం కలిగినా మళ్ళీ దాన్నించి బలం పుంజుకోండి. సుఖదుఃఖసంజ్ఞైః అంటే సుఖదుఃఖాలను సమానంగా తీసుకోవటం.

అధ్యాత్మనిత్యాః – నిత్యమూ ఆధ్యాత్మగ్రంథాలను పఠించాలి. ఈ గ్రంథాలను అధ్యయనం చేస్తే నిజానికి ఈ విలువలను పెంచిపోషిస్తారు. ఎలాగైతే శారీరక ఆరోగ్యానికి ప్రతిరోజూ పౌష్టికాహారాన్ని తీసుకోవాలో, అదేవిధంగా మానసిక ఆరోగ్యానికి పౌష్టికాహారం ఇటువంటి ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలు. దాని బదులు పుకార్లను పుట్టించే వార్తలు చదివితే, జంక్‌ఫుడ్ తిన్నట్టే అవుతుంది. ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలు అంటే ఎక్కడికో వెళ్ళనవసరం లేదు. రోజూ భగవద్గీతను చదవండి, చదివించండి, ఇంకొకరికి బోధ చెయ్యండి, మీకు తెలిసిన జ్ఞానాన్ని నలుగురితో పంచుకోండి. పంచుకోవటానికి ఎవరూ దొరకకపోతే, ఎవరినైనా ఇంటికి పిలిచి, వారికి వేడివేడి కాఫీ ఇవ్వండి. ఆ కాఫీ తాగటానికి వారికి కాస్త సమయం పడుతుంది కదా. ఆలోపు మీరు చెప్పాలనుకున్నది చెప్పేయండి. అధ్యాత్మనిత్యాః అంటే నిత్యమూ ఆధ్యాత్మగ్రంథాలను పారాయణం చెయ్యటం.

ఎవరైతే ఈ విలువలను, తక్కిన సాధనలైన వైరాగ్యం, శరణాగతి, వేదాంతవిచారణలతో కలిసి పాటిస్తారో వారికి కలిగే ఫలమేమిటో కూడా వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అమూఢాః – ఈ నాలుగు సాధనలనూ పాటించినవారు అమూఢులు అవుతారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మోహం అంటే అజ్ఞానం; మూఢః అంటే అజ్ఞాని; అమూఢః అంటే అజ్ఞాని కానివాడు. అజ్ఞాని కానివాడు అంటే జ్ఞాని లేదా స్థితప్రజ్ఞుడు.

తత్పదమ్ గచ్ఛంతి – అటువంటి జ్ఞానులు బ్రహ్మపదం చేరుకుంటారు అంటే మోక్షం పొందుతారు. అది ఎటువంటి పదం?

అవ్యయమ్ – శాశ్వతం. జ్ఞానం ఎన్నడూ పోదు. ధనాన్ని ఇంకొకరితో పంచుకుంటే అది తగ్గిపోతుంది కాని జ్ఞానమనే ధనాన్ని ఇంకొకరితో పంచుకుంటే అది రెట్టింపు అవుతుంది. ఒకవేళ జ్ఞానాన్ని పంచుకుంటే, అది తగ్గిపోయేటట్టయితే, స్వామీజీ గీతాబోధ పదిహేనుసార్ల పైనే చేసివుంటారు. కాని ఆయన జ్ఞానం ఏమీ తగ్గలేదు సరికదా, అంతకంతకూ ఎక్కువవుతోంది.

న చోరహార్యం న చ రాజహార్యం న భ్రాతృభాజ్యం న చ భారకారి।
వ్యయేకృతే వర్ధత ఏవ నిత్యం విద్యాధనం సర్వధన ప్రధానమ్॥

విద్య అనే సంపద ఉంటే దాన్ని దొంగలు ఎత్తుకుపోతారనే భయంలేదు, ఖర్చుపెడితే కరిగిపోతుందనే భయం లేదు. ఎందుకంటే జ్ఞానాన్ని పంచుకున్నకొద్దీ అది వృద్ధి చెందుతుంది. అందువల్ల మోక్షఫలం అవ్యయం.

అవ్యయమ్ అంటే కాలాతీతం; కాలంయొక్క కోరల్లో చిక్కనిది. ఈ కాలాతీత పదం మరేదో కాదు బ్రహ్మ. మొదటిశ్లోకంలో బ్రహ్మను జగత్తుకు అధిష్ఠానంగా వర్ణిస్తే, ఇప్పుడు బ్రహ్మను సాధకుడు చేరే అంతిమలక్ష్యంగా అభివర్ణిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏదైతే జగత్తు అంతటికీ అధిష్ఠానమో అదే సాధకుడు చేరాల్సిన అంతిమగమ్యం కూడా అవ్వాలి. పదం పదానికి ఈ రెండు అర్థాలు సరిపోతాయి. బ్రహ్మ జగత్తుకు అధిష్ఠానం, బ్రహ్మ లక్ష్యం కూడా. బ్రహ్మప్రాప్తి పొందుతాడు అంటే మోక్షప్రాప్తి పొందుతాడని అర్థం.

శ్లో. 6 **న తద్భాసయతే సూర్యో న శశాంకో న పావకః ।**
యద్గత్వా న నివర్తంతే తద్ధామ పరమం మమ ॥
న, తత్, భాసయతే, సూర్యః, న, శశాంకః, న, పావకః,
యత్, గత్వా, న, నివర్తంతే, తత్, ధామ, పరమమ్, మమ ॥

యత్	= ఏ పరమపదమును	న భాసయతే	= ప్రకాశింపజేయజాలడు
గత్వా	= పొంది	శశాంకః	= చంద్రుడు
న, నివర్తంతే	= మనుష్యులు ఈ లోకమునకు తిరిగిరారో	న, (భాసయతే)	= ప్రకాశింపజేయజాలడు
		పావకః	= అగ్నియును
తత్	= అట్టి స్వయంప్రకాశస్వరూపమైన పరమపదమును	న, భాసయతే	= ప్రకాశింపజేయజాలడు
		తత్	= అదియే
సూర్యః	= సూర్యుడు	మమ, పరమమ్, ధామ	= నా పరంధామము

న సూర్యః, న శశాఙ్కః, న పావకః (చ) తత్ (పదం) భాసయతే ।
యత్ గత్వా న నివర్తన్తే తత్ మమ పరమమ్ ధామ ॥

తా: ఏ పరమపదమును పొంది మనుష్యులు ఈ లోకమునకు తిరిగిరారో, అట్టి స్వయంప్రకాశస్వరూపమైన పరమపదమును సూర్యుడు ప్రకాశింపజేయజాలడు, చంద్రుడు ప్రకాశింపజేయజాలడు, అగ్నియును ప్రకాశింపజేయజాలడు. అదియే నా పరంధామము.

బ్రహ్మలక్షణ శ్లోకం

ముందు శ్లోకంలో నాలుగు సాధనలను పాటించిన సాధకుడు అవ్యయమైన బ్రహ్మపదాన్ని పొందుతాడని చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆ బ్రహ్మ అధిష్ఠానం, అంతిమలక్ష్యం అనికూడా చూశాము. అటువంటి అధిష్ఠానం, అంతిమలక్ష్యం అయిన బ్రహ్మ లక్షణం ఏమిటి?

ఈ శ్లోకాన్ని బ్రహ్మలక్షణ శ్లోకం అనవచ్చు. ఎందుకంటే ఈ శ్లోకం బ్రహ్మస్వరూపాన్ని వర్ణిస్తుంది. ఇటువంటి శ్లోకాలు చాలా ముఖ్యమైనవి.

నాన్తః ప్రజ్ఞం న బహిః ప్రజ్ఞం నోభయతః ప్రజ్ఞం నప్రజ్ఞానఘనం నప్రజ్ఞం నాఽ ప్రజ్ఞమ్।
అదృష్టమవ్యవహార్యమగ్రాహ్యమలక్షణమచిన్త్యమవ్యపదేశ్యమేకాత్మప్రత్యయసారం
ప్రపఞ్చోపశమం శాన్తం శివమద్వైతం చతుర్థం మన్యన్తే స ఆత్మా స విజ్ఞేయః॥ – మాండూక్యం 7

ఇది కూడా లక్షణ శ్లోకమే. ఇది మాండూక్యోపనిషత్తులో తురీయాన్ని నిర్వచిస్తుంది. తురీయం అంటే వేరే ఏదో కాదు, బ్రహ్మే. ఇప్పుడు ఈ భగవద్గీత శ్లోకం అలా బ్రహ్మలక్షణ శ్లోకం. ఇది వివరించటానికి కృష్ణపరమాత్మ ఉపనిషత్తులనుంచి చాలా ముఖ్యమైన మంత్రాన్ని ఆధారంగా తీసుకున్నాడు. ఉపనిషత్తులు అని ఎందుకన్నామంటే, ఒకే మంత్రం, అక్షరం పొల్లుపోకుండా ముండకోపనిషత్తులోనూ, కఠోపనిషత్తులోనూ ఉంది.

సర్వోపనిషదో గావో దోగ్ధా గోపాలనందనః
పార్థో వత్సః సుధీర్భోక్తా దుగ్ధం గీతామృతం మహత్ – ధ్యానశ్లోకం 6

భగవద్గీతను కృష్ణపరమాత్మ స్వంతంగా బోధించటం లేదు; ఉపనిషత్తుల సారం చెబుతున్నాడు. ఉపనిషత్తులనే ఆవునుంచి సారాన్ని పిండి, అర్జునుడు అనే దూడకు అందిస్తున్నాడు. కృష్ణపరమాత్మే సందర్భం వచ్చినప్పుడు ఇది వేదాలసారం అని చెబుతూనే ఉన్నాడు. కఠోపనిషత్తు మంత్రాలను ఎక్కువగా చూస్తాము గీతలో. కొన్ని శ్లోకాలు అయితే ఇంచుమించుగా ఉపనిషత్తులో ఉన్నట్టే ఉంటాయి.

ఇప్పుడు చూడబోయే మంత్రాన్ని ఆలయాల్లో దీపారాధన చేసేటప్పుడు పఠిస్తారు.

న తత్ర సూర్యో భాతి న చన్ద్రతారకం నేమా విద్యుతో భాన్తి కుతోఽ యమగ్నిః
తమేవ భాన్తమనుభాతి సర్వం తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతి – కఠ 2.2.15

ఈ మంత్రం బ్రహ్మ నిర్వచనానికి అద్భుతమైన మంత్రం. ఈ నిర్వచనం అర్థం, బ్రహ్మను ఏ ప్రమాణంతోనూ ఆబ్జెక్టుగా తెలుసుకోలేము. బ్రహ్మను ఏదీ ప్రకాశింపజేయలేదు. ఈ అర్థాన్ని వివరించటానికి ఉపనిషత్తు జ్యోతి ఉదాహరణ తీసుకుంది.

జ్యోతికి సాంకేతిక అర్థం– జ్యోతి సమక్షంలో వస్తువులు తెలిసి ఆ జ్యోతి లేకపోతే వస్తువులు తెలియక పోవటం. ఉదాహరణకు సూర్యుడు, చంద్రుడు, నక్షత్రాలు. అందువల్ల జ్యోతి అంటే స్వయంప్రకాశకజ్యోతి.

సూర్యుడు ఒక స్వయంప్రకాశకజ్యోతి. సూర్యుడు అన్నింటినీ ప్రకాశింపజేస్తాడు. తనను తాను ప్రకాశింప జేసుకుంటాడు. అంటే **సూర్యుడు ఒక జ్యోతి**. కాని అంత స్వయంప్రకాశకజ్యోతి కూడా గుడ్డివానికి తెలియదు. కన్ను అనే ఇంద్రియం పనిచేస్తేనే బయట జ్యోతి తెలుస్తుంది. జ్యోతి అంటే ఏమన్నాం? జ్యోతి సమక్షంలో వస్తువులు తెలిసి, ఆ జ్యోతి లేకపోతే వస్తువులు తెలియకపోవటం అన్నాం. అలా చూస్తే **కన్ను ఒక జ్యోతి**.

ఇదే భావం తక్కిన ఇంద్రియాలకు కూడా వర్తిస్తుంది. చెవి అనే ఇంద్రియం పనిచెయ్యకపోతే ఏ ధ్వనీ వినిపించదు. చెవిటివాని ముందు శంఖం ఊదినట్టు అన్న సామెత ఉండనే ఉంది. చెవి పనిచెయ్యకపోతే ఏదైనా ప్రసంగానికి వెళ్ళి మాత్రం లాభమేమిటి? అలా **ఇంద్రియాలు ఒక జ్యోతి.**

ఇంద్రియాలు ఎలా పనిచేస్తాయి? వాటి వెనుక మనస్సు ఉంటేనే పనిచేస్తాయి. ఒక ప్రసంగానికి వెళ్ళి, అయ్యో గ్యాస్ కట్టేసానా లేదా అని మనసు కల్లోలంలో పడిపోతే, ఆ ప్రసంగం అర్థంకాదు. అందుకే చూడండి, ఖంగారులో ఏదైనా వస్తువు వెతుకుతుంటే, అది ఎదురుగా ఉన్నా కూడా కనబడదు. ఎందుకు? మన మనసు కుదురుగా లేదు. అంటే ఇప్పుడు **మనస్సు ఒక జ్యోతి**.అదేవిధంగా **వాక్కు ఒక జ్యోతి.** వాక్కు శబ్దప్రమాణం అవుతుంది.

ఎన్ని జ్యోతులో చూడండి. సూర్యుడు ఒక జ్యోతి. దాన్ని చూసే కన్ను (ఇంద్రియాలు) ఒక జ్యోతి. దాని వెనుక నడిపించే మనస్సు మరో జ్యోతి. మనస్సు తనంతట తాను చూడగలదా? ఇది కూడా జడమే. పంచభూతాలతో చేయబడింది. మనస్సనే జ్యోతిని ప్రకాశింపజేసేది ఇంకోటుంది. ఏమిటది? అది ఆత్మజ్యోతి, **చైతన్యజ్యోతి**. ఇది దేనివల్ల ప్రకాశిస్తోంది? దీనివెనుక ఇంకో జ్యోతి లేదు. అందుకని ఇది **ఒక** జ్యోతి అనకూడదు. ఇదే జ్యోతి. **ఇది స్వయంప్రకాశక జ్యోతి.** ఇది తనంతట తాను ప్రకాశిస్తూ, తక్కిన వాటిని ప్రకాశింపజేస్తుంది. ఇప్పుడు వెనకనుంచీ ముందుకు వెళితే ఆత్మజ్యోతి మనస్సుని ప్రకాశింపజేస్తే, మనస్సు ఇంద్రియాలను ప్రకాశింపజేస్తే, ఇంద్రియాలు బాహ్యంగా ఉన్న జగత్తుని ప్రకాశింపజేస్తాయి. అంటే ఒక్క చైతన్యం అన్నింటినీ ప్రకాశింపజేస్తోంది. అందుకే అది జ్యోతిషాం జ్యోతిః అయింది.

ఇందాక చూసినట్టుగా సూర్యుడు ఒక జ్యోతి. కన్ను, మనస్సు, వాక్కు జ్యోతులు. అవి ప్రమాణాలు అవుతాయి. ప్రమాణం ద్వారా ప్రమాత తెలుసుకునేదాన్ని ప్రమేయం అంటారు. ఒక వస్తువుగా, ఆబ్జెక్టుగా తెలుసుకునేదాన్ని ప్రమేయం అంటారు. కాని బ్రహ్మ ప్రమేయం కాదు. అందువల్ల ప్రమాణానికి అందదు.

బ్రహ్మలక్షణం –

అప్రమేయం బ్రహ్మ; సర్వప్రమాణ అగోచరం బ్రహ్మ

అన్యదేవ తద్విదితాదథో అవిదితాదధి – కేనోపనిషత్తు

బ్రహ్మ తెలిసిన ఆబ్జెక్టు కాదు, తెలియని ఆబ్జెక్టు కాదు. అంటే ఏమిటి అర్థం? బ్రహ్మ అసలు ఆబ్జెక్టే కాదు. బ్రహ్మ ఆబ్జెక్టు కాదని వినగానే కలిగే మొదటి సందేహం, అయితే అసలు బ్రహ్మ ఉన్నాడా? బ్రహ్మ పంచజ్ఞానేంద్రియాలకూ అందక, పంచకర్మేంద్రియాలకూ అందక, తర్కప్రమాణానికి కూడా అందకపోతే అసలు అటువంటి బ్రహ్మ ఉన్నాడా, లేడా? కుందేటికొమ్ము, ఆకాశపుష్పాలు లాగా బ్రహ్మ లేడా? ఉపనిషత్తులు బ్రహ్మ ఖచ్చితంగా ఉన్నాడు అంటున్నాయి.

బ్రహ్మ ఆబ్జెక్టు కాదు, కాని బ్రహ్మ ఉన్నాడు. అయితే ఆ బ్రహ్మ ఎవరు? బ్రహ్మకు ఉనికి ఉండి, బ్రహ్మ ఆబ్జెక్టు కాకపోతే ఆ బ్రహ్మ ఎవరంటే దానికి ఒక్కటే జవాబుకి ఆస్కారం ఉంది. ఆ బ్రహ్మను నేనే; సాక్షిచైతన్యమైన నేను. ఈ చైతన్యంవల్లనే అన్నీ చూస్తాను కాని, చైతన్యాన్ని చూడలేను; ఈ చైతన్యంవల్లనే అన్నిటినీ అనుభవిస్తాను కాని, చైతన్యాన్ని అనుభవించలేను.

అదృష్టో ద్రష్టాఽ శ్రుతశ్రోతాఽ మతో మంతాఽ విజ్ఞాతో విజ్ఞాతా – బృహదారణ్యకోపనిషత్తు

అదృష్టోద్రష్టాః	–	చైతన్యం ఎప్పటికీ చూసేది కాని చూడబడేది కాదు
అశ్రుతః శ్రోతాః	–	చైతన్యం ఎప్పటికీ వినేది కాని వినబడేది కాదు
అమతో మంతాః	–	చైతన్యం ఎప్పటికీ ఆలోచించేది కాని ఆలోచన కాదు
అవిజ్ఞాతో విజ్ఞాతాః	–	చైతన్యం ఎప్పటికీ తెలుసుకునేది కాని తెలియబడేది కాదు

బృహదారణ్యకోపనిషత్తు ప్రత్యేకత ఏమిటంటే అన్ని ఉపనిషత్తుల సారమూ అందులో ఉంటుంది; ఏ ఉపనిషత్తులో లేని అంశాలు అందులో వివరంగా వస్తాయి. బ్రహ్మను ప్రమేయంలాగా చూడలేము, వినలేము, ఆలోచించలేము, తెలుసుకోలేము. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే బ్రహ్మ చైతన్యతత్త్వం. అది జడాన్ని ప్రకాశింపజేస్తుంది కాని, జడంవల్ల చైతన్యతత్త్వం ప్రకాశించదు. బ్రహ్మవల్ల వస్తువు గురించి తెలుస్తుంది కాని వస్తువువల్ల బ్రహ్మ తెలియదు. బ్రహ్మలక్షణం ఏమిటి?

చైతన్యస్వరూపం బ్రహ్మ; చిద్రూపం బ్రహ్మ; సత్యం జ్ఞానం అనంతం బ్రహ్మ.

అంతకుముందు ఏమన్నాం? ఆత్మను జ్యోతిషాం జ్యోతిః అన్నాం. అంటే ప్రకాశవంతమైనవన్నీ జ్యోతివల్లే ప్రకాశిస్తున్నాయి అన్నాం. ఇప్పుడు మళ్ళీ దాన్ని ఎలా చూస్తామని అడిగితే చంద్రకాంతిద్వారా సూర్యకాంతిని చూడటానికి ప్రయత్నించినట్టు ఉంటుంది. చంద్రుడు వెన్నెల కురిపిస్తున్నాడంటే, సూర్యకాంతి వల్లే అని మనకు తెలిసిన విషయమే.

ఇప్పుడు ఆత్మజ్యోతి విషయానికొస్తే జ్యోతి పదం ఉంది కాబట్టి మనం జ్యోతిలాగా ఇది కూడా ఒక జ్యోతి అనీ, ధ్యానంలో కూర్చుంటే ఒక కాంతిలాగా కనబడతుంది అనీ అనుకుంటాం. కాని ఆత్మను ప్రకాశింపజేసే

కాంతిలేదు. అందుకే ఈ మంత్రంలో కొన్ని శక్తివంతమైన జ్యోతులను తీసుకోవటం జరిగింది. ఇవి వేరే వాటిని చూపిస్తాయి కాని ఆత్మను చూపలేవు.

న తత్ర సూర్యో భాతి – సూర్యకాంతి శక్తివంతమైనది. అన్నింటినీ ప్రకాశింపజేస్తుంది. కాని అక్కడ ప్రకాశింపలేదు.

న చన్ద్ర తారకమ్ – చంద్రుడు, నక్షత్రాలు కూడా ఆత్మను ప్రకాశింపజేయలేవు. చంద్రుడినే సూర్యుడు ప్రకాశింపజేస్తున్నప్పుడు, చంద్రుడెలా ఆత్మను ప్రకాశింపజేయగలడు?

నేమా విద్యుతో భాన్తి – వేలాది మెరుపులు కలిసినా దాన్ని ప్రకాశింపజేయలేవు.

కుతోఽయమగ్నిః – అగ్నిమాటో? అగ్ని గురించి చెప్పేదేం ఉంది? దీన్ని కౌముతిక న్యాయం అంటారు.

సూర్యుడు, చంద్రుడు, నక్షత్రాలు, మెరుపు, అగ్ని – ఈ ఐదూ బాహ్యమైన పంచజ్యోతులు. ఇవే ప్రకాశింప జేయలేనప్పుడు, మనకున్న పంచేంద్రియాలు ఏం చేయగలవు?

న తత్ర చక్షుః గచ్ఛతి న వాక్ గచ్ఛతి నో మనః – కేన 1.3

ఇంద్రియాలే కాదు, మనస్సు కూడా వెళ్ళలేదు. అంటే ప్రమాణగోచరం కాదు.

మొదటి రెండు పాదాల సారాంశం – ఆత్మను ప్రమాణాలేవీ చూపించలేవు. ధ్యానంలో మనస్సనే ప్రమాణాన్ని వాడతాము. కాని ఆత్మను దానితో చూడలేము. అందుకే ఆత్మ అప్రమేయం. సర్వప్రమాణ అగోచరం. ఎందుకు? అన్నీ ఆత్మ వల్లే ప్రకాశింపబడుతున్నాయి. ప్రకృతి సూత్రం – ప్రకాశింపజేసేది వేరే దానిచేత ప్రకాశింపబడదు. సూర్యకాంతి కుర్చీని ప్రకాశింపజేస్తోంది; కాని కుర్చీ, సూర్య కాంతిని ప్రకాశింపజేయలేదు.

దృగేవ న తు దృశ్యతే – దృక్‌దృశ్య వివేకం

వేరే ఏవీ ప్రకాశింపజేయలేవు అంటే ఆత్మను ఎలా తెలుసుకుంటాం?

ఆత్మ కర్మ కాదు, ఆత్మ కర్త. ఆత్మ ఆబ్జెక్టు కాదు, ఆత్మ సబ్జెక్టు. ప్రమాణంతో తెలుసుకునే బాహ్యవస్తువు కాదు. ప్రమాణం వెనకనున్న నేనే.

అందువల్ల ఆత్మ ప్రమాణానికి అటువైపు ఉన్నది కాదు. ప్రమాణాల వెనకనున్న నేను. ఇప్పుడు ఆత్మ గురించి ముందు చెప్పిన పదాలకు ఆత్మ అన్న మాట తీసి నేను అని కలపాలి.

నేను బ్రహ్మను. నేను విరజం. నేను నిష్కళం. నేను శుభ్రం. నేను జ్యోతిషాం జ్యోతి.

నేను మనస్సును ప్రకాశింపజేస్తే, అది ఇంద్రియాలను ప్రకాశింపజేస్తే, అవి బాహ్యప్రపంచాన్ని ప్రకాశింపజేస్తాయి.

అన్నిటి వెనకా ఉన్నది ఎవరు? నేను! సుషుప్తిలో శరీరం, ఇంద్రియాలు, మనస్సు– అన్నీ నిద్రపోతాయి. మిగిలేది శుద్ధచైతన్యం మాత్రమే. జాగ్రదావస్థలో మనస్సు మేలుకుంటుంది (నేను మేలుకుంటాను అనకూడదు). నేను మనస్సుని ప్రకాశింపజేస్తే, మనస్సు ఇంద్రియాలను ప్రకాశింపజేస్తే, ఇంద్రియాలు ప్రపంచాన్ని ప్రకాశింపజేస్తాయి. నేను నిర్వికారం. ఈ విషయం జీర్ణమయ్యేవరకూ శ్రవణం చేస్తూనే ఉండాలి.

తమేవ భాన్తమ్ – తనని తనే ప్రకాశింపజేసుకుంటుంది.

అనుభాతి సర్వమ్ – అంతటినీ ప్రకాశింపజేస్తుంది. అంటే ఆత్మ స్వ, పర ప్రకాశకం.

తస్య భాసా – (మమ వేసుకోవాలి) ఆ (నా) చైతన్యకాంతివల్లే.

సర్వమిదం విభాతి – అన్నీ ప్రకాశిస్తున్నాయి. ఉన్నదొక్కటే కాంతి – జ్యోతిషాం జ్యోతి. ఆ జ్యోతిషాం జ్యోతిని నేనే.

ఈ మంత్రాన్ని దీపారాధన సమయంలో ఎందుకు వాడతాము? మన తెలివితక్కువతనాన్ని చూపించుకోవటానికి వాడతాము. ఓ భగవాన్, నువ్వు జ్యోతులకే జ్యోతివి. ఇంత గొప్ప జ్యోతివైన నిన్ను ఇంత చిన్న కర్పూరపు జ్యోతిలో ప్రకాశింపజేద్దామనుకుంటున్నాను. నిజానికి, కర్పూరపు కాంతి నిన్ను ప్రకాశింపజేయలేదు. నువ్వే ఆ అగ్నిని ప్రకాశింపజేస్తున్నావు. ఇదీ ఉపనిషత్తు మంత్రంయొక్క వివరణ.

ఇప్పుడు ఈ నేపథ్యంతో కృష్ణపరమాత్మ చెప్పిన శ్లోకంయొక్క అర్థాన్ని చూద్దాము.

సూర్యః తత్ న భాసయతే – సూర్యకాంతి బ్రహ్మచైతన్యాన్ని ప్రకాశింపజేయలేదు. దానికి భిన్నంగా బ్రహ్మే సూర్యకాంతిని ప్రకాశింపజేస్తాడు.

న శశాంకః (తత్ భాసయతే) – తత్ భాసయతే మనం కలుపుకోవాలి. చంద్రకాంతి కూడా బ్రహ్మను ప్రకాశింప జేయలేదు.

న పావకః – పావకః అంటే అగ్ని. అగ్ని కూడా బ్రహ్మను ప్రకాశింపజేయలేదు. బ్రహ్మే అగ్నిని ప్రకాశింపజేస్తాడు. వేదాంతపరిభాషలో ప్రకాశింపజేయటం అంటే తెలిసేటట్టు చెయ్యటం. బ్రహ్మ అగ్నిని ప్రకాశింపజేస్తాడు అంటే బ్రహ్మచైతన్యం ఉండటంవల్లనే నాకు అగ్ని ఉందని తెలుస్తున్నది.

ముండకమంత్రంలో ఇంకో రెండు జ్యోతుల గురించి చూశాము. అవి **తారకమ్, విద్యుతః**. తారకం అంటే నక్షత్రాలు, విద్యుతః అంటే మెరుపు. ఈ రెండూ కూడా బ్రహ్మను ప్రకాశింపజేయలేవు. ఆ బ్రహ్మ చైతన్యాన్ని ఆబ్జెక్టుగా తెలుసుకోలేము అంటే ఆ బ్రహ్మ సబ్జెక్టు అయిన నేనే అని చూశాము.

ఆ బ్రహ్మ నేనే అయితే, ఆ బ్రహ్మను చేరుకోవటానికి నేను ఎన్ని కిలోమీటర్లు ప్రయాణించాలి? ఒకపక్క బ్రహ్మ అంటే ఏమిటో అర్థమయింది; ఆ బ్రహ్మను నేనే అంటూ, మళ్ళీ ఆ బ్రహ్మను చేరుకోవటానికి ఎంతదూరం ప్రయాణించాలని అడగటం అర్థంలేని ప్రశ్న. మిల్లీమీటరు అంతదూరం కూడా ప్రయాణించనవసరం లేదు. ఎందుకు? నాకు, బ్రహ్మకు మధ్య దూరం ఉంటే కదా ప్రయాణించటానికి. అందువల్ల దీనిద్వారా చాలా ముఖ్యమైన సత్యం ఒకటి అర్థం చేసుకోవాలి. ఏమిటది?

బ్రహ్మను చేరుకోవటం అంటే అక్షరాలా ప్రయాణం లేదు; అది ఒక కాలంలో జరిగేది కాదు. బ్రహ్మను చేరుకోవటం అంటే అది బుద్ధిలో కలిగే మార్పు. బుద్ధిలో కలిగే మార్పు ఏమిటి? ఇన్నాళ్ళూ మనకున్న అపోహను తొలగించుకోవటం. ఏమిటా అపోహ? నాకూ, బ్రహ్మకూ మధ్య దూరం ఉంది; బ్రహ్మ ఎక్కడో కూర్చుని ఉన్నాడు, నేను మరణానంతరం ప్రయాణం చేసి ఆయన దగ్గరకి వెళ్ళాలి అనే అపోహ. ఈ అపోహను

మన సినిమాలు బలపరుస్తాయి. ఒక భక్తుడు మరణిస్తే, అతని శరీరంలోంచి ఒక జ్యోతి (జీవాత్మ జ్యోతి) లేచి, బయటకు వచ్చి రెండుమూడు వీధులు దాటుకుంటూ వెళ్ళి, అక్కడెక్కడో ఉన్న ఆలయంలోని గర్భగుడిలోకి వెళ్ళి, ఆ విగ్రహంలో కలుస్తుంది. ఒకవేళ భగవంతుణ్ణి సాకారంగా, అంటే భక్తుని ముందు ప్రత్యక్షమైనట్టుగా చూపిస్తే, సాక్షాత్తూ భగవంతునిలో కలుస్తుంది. అంటే జీవాత్మ, పరమాత్మలో కలిసింది. వీటివల్ల మనకూ, భగవంతునికీ మధ్య దూరాన్ని పెంచుతున్నాము.

నిజానికి పరమాత్మ సర్వవ్యాపకుడు అంటుంది వేదాంతం. పరమాత్మ సర్వవ్యాపకుడు అయితే, పరమాత్మకూ నాకూ మధ్య దూరం ఉండే అవకాశం ఎక్కడుంది? అందువల్ల దూరం ఉంది అంటే అది మన మనస్సులో ఉంది. అది మన అపోహవల్ల ఏర్పడింది. దూరం అపోహవల్ల ఏర్పడితే, ఆ దూరాన్ని ఎలా పోగొట్టుకోవాలి? జ్ఞానంవల్ల పోగొట్టుకోవాలి. పరమాత్మను పొందుతాడు అంటే జ్ఞానం పొందుతాడని అర్థం. జ్ఞానం పొందాక చేసేదేమీ లేదు.

యత్ గత్వా – బ్రహ్మతో ఐక్యం పొందాక; ఇప్పుడే చూశాము ఐక్యం పొందటం అంటే బ్రహ్మకూ, నాకూ మధ్య దూరం ఉందనే అపోహను తొలగించుకోవటం. ఎప్పుడైతే ఆ అపోహ తొలుగుతుందో,

న నివర్తంతే – మళ్ళీ సంసారంలో పడే ప్రశ్నే లేదు. జ్ఞానంవల్ల పొందిన ఐక్యం శాశ్వతం. శారీరకంగా పొందిన ఐక్యం అశాశ్వతం. ప్రతి ఒక కలయిక, విడిపోవటంతో ముగుస్తుంది. అందువల్ల శరీరంతో ఎక్కడికో వెళ్ళి కలిసేది శాశ్వతం కాదు. మీరు గీతాబోధకు వెళితే ఆరుగంటలకు వెళతారు. అక్కడ స్వామీజీ బోధతో సంయోగం పొందుతారు. గీతాబోధ అవగానే బయటకు వచ్చేస్తారు. అంటే స్వామీజీ బోధతో వియోగం పొందుతారు. అదే సూత్రం స్వర్గలోకానికి కూడా వర్తిస్తుంది. మరణించాక ప్రయాణం చేసి స్వర్గలోకానికి వెళ్ళి పరమాత్మతో ఐక్యం పొందుతారు; కాని పుణ్యం క్షీణించగానే, అక్కడ్నుంచి వెనక్కి రావాలి. అంటే వియోగం పొందాలి. కాని జ్ఞానంవల్ల పరమాత్మతో పొందిన ఐక్యం శాశ్వతం. ఎందుకంటే జ్ఞానం అజ్ఞానాన్ని పారద్రోలుతుంది. ఆ అజ్ఞానం ఒకసారిపోతే, మళ్ళీ రాదు. శాశ్వతంగా పోతుంది. అందువల్ల ఎవరైతే జ్ఞానం పొందుతారో, వారు మళ్ళీ తిరిగి రారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆ గమ్యం ఏమిటి?

తద్ధామ పరమం మమ – బ్రహ్మ అనే గమ్యం మరేదో కాదు, నా ఉన్నత స్వరూపం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా అది నా ఉన్నతస్వరూపం అని చెపితే, నాకింకొక తక్కువస్థాయి స్వరూపం కూడా ఉందని కృష్ణపరమాత్మ చెప్పకనే చెప్పినట్టువుతోంది. ఈ విషయం నిజానికి కృష్ణపరమాత్మ ఏడవ అధ్యాయంలోనే సుస్పష్టం చేశాడు.

అందులో పరమాత్మయొక్క ఉన్నతస్థాయి అయిన పరాప్రకృతి గురించి, తక్కువస్థాయి అయిన అపరాప్రకృతి గురించి వివరించాడు. అక్కడ ఈ రెండు పదాలకూ చూసిన నిర్వచనాలను గుర్తు తెచ్చుకుందాము.

పరాప్రకృతి – నిర్గుణ, నిర్వికార, సత్య, చేతన తత్త్వము
అపరాప్రకృతి – సగుణ, సవికార, మిథ్యా, అచేతన తత్త్వము

కృష్ణపరమాత్మ పరోక్షంగా చెబుతున్నాడు. ఓ అర్జునా! నన్ను ఏకరూప కృష్ణునిగా చూడకు. దేవకీసుతునిగా జన్మాష్టమి వేడుకలు చేయించుకునే కృష్ణునిగా చూడకు, అది నా తక్కువస్థాయి. నా ఉన్నతస్థాయి నిర్గుణచైతన్యం. ఈ నిర్గుణచైతన్యానికి చావు పుట్టుకలు లేవు, ప్రయాణం లేదు. అందువల్లనే కృష్ణుణ్ణి కృష్ణపరమాత్మ అంటారు. ఆ పరమాత్మ చైతన్యస్వరూపం, సర్వవ్యాపకం. ఇక్కడ్నుంచీ కృష్ణపరమాత్మ నేను అంటే అది **నిర్గుణబ్రహ్మచైతన్యం**.

ఇక్కడ ఒక విషయం గమనించాలి. కృష్ణపరమాత్మ నేను అనే పదాన్ని మూడు అర్థాలతో వాడతాడు. సందర్భాన్నిబట్టి అర్థం చేసుకోవాలి.

ఏకరూప ఈశ్వరుడు – ఒక్కోసారి నేను అంటే కృష్ణునిగా రూపుదాల్చిన వ్యక్తి. పుట్టినరోజు, నిర్యాణం రోజు ఉండి, అర్జునుని కాలానికి చెంది, అర్జునునితో కలిసిమెలసి తిరిగిన సఖుడు.

సఖుడు కృష్ణుడు – సఖేతి మత్వా భక్తోసి మ సః చేతి రహస్యం హే తదుత్తమమ్

వసుదేవసుతం దేవం కంసచాణూరమర్దనమ్

దేవకీపరమానందం కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్

ఈ వర్ణన ఏకరూప ఈశ్వరునికి సరిపోతుంది.

అనేకరూప ఈశ్వరుడు – కొన్ని సందర్భాలలో నేను అంటే అనేకరూప ఈశ్వరునిగా తన గురించి చెబుతాడు. పదకొండవ అధ్యాయం మొత్తంలో నేను అంటే అనేకరూప ఈశ్వరుడు.

అనేకబాహూదరవక్త్రనేత్రం పశ్యామి త్వాం సర్వతోఽనంతరూపమ్ ।
నాంతం న మధ్యం న పునస్తవాదిం పశ్యామి విశ్వేశ్వర విశ్వరూప ॥ – 11.16

అనంతరూపం అంటే ఏకరూపం కాదు, అనేకరూపం లేదా విశ్వరూపం.

అరూప ఈశ్వరుడు – కొన్ని అరుదైన సందర్భాలలో నేను అంటే ఏకరూప ఈశ్వరుడు కాదు, అనేకరూప ఈశ్వరుడు కాదు, అరూప ఈశ్వరుడు. అరూప ఈశ్వరుడు అంటే నిర్గుణచైతన్యము.

అవ్యక్తం వ్యక్తిమాపన్నం మన్యంతే మామబుద్ధయః ।
పరం భావమజానంతో మమావ్యయమనుత్తమమ్ ॥ – 7.24

నేను శాశ్వతుణ్ణి, సర్వోత్తముణ్ణి, ఇంద్రియ అగోచరము. ఇది తెలియని అజ్ఞానులు నేను సాధారణమైన మనిషిని అనుకుంటారు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మయా తతమిదం సర్వం జగదవ్యక్తమూర్తినా – 9.4

నేను అవ్యక్తరూపంలో జగత్తునంతటా వ్యాపించి ఉన్నాను. ఇటువంటి సందర్భాలలో నేను అంటే అరూప ఈశ్వరుడు. ఆ విధంగా కృష్ణపరమాత్మ నేను అంటే మూడు అర్థాలలో ఏదైనా కావచ్చు. అవి ఏకరూప

ఈశ్వరుడు అంటే కృష్ణుడు; అనేకరూప ఈశ్వరుడు అంటే విరాట్; అరూప ఈశ్వరుడు అంటే నిర్గుణబ్రహ్మ. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ అహం, మయా, మమ అనే పదాలను వాడినప్పుడు వాటిని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. ఈ మూడింటిలో ఏ రూపాన్ని గురించి చెబుతున్నాడో తెలుసుకోవాలి.

కాని చాలామంది అయోమయంలో పడిపోతారు. అనేకరూప ఈశ్వరునిగా తీసుకోవాల్సిన చోట ఏకరూపునిగా, ఏకరూపునిగా తీసుకోవాల్సిన చోట అనేకరూపునిగానూ తీసుకుంటారు.

సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ – 18.66

నన్నే శరణు వేడు అంటే ఏ నన్ను? ఇక్కడ చాలామంది పొరపాటు పడతారు. కృష్ణభక్తులు అదుగో నన్నే శరణు వేడమన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ, అంటే వేరే భగవంతునికి పూజ చేయకూడదు అంటారు. దీనికి శంకరాచార్యుల వారు చాలా వివరంగా భాష్యం రాశారు. ఆ అధ్యాయంలో, ఆ శ్లోకానికి వచ్చినప్పుడు వివరంగా చూద్దాము. ఇప్పుడు, అక్కడ 'నన్నే' అంటే ఏకరూప ఈశ్వరుడు, అనేకరూప ఈశ్వరుడు కాదు; అరూపఈశ్వరుడు అని అర్థం చేసుకుంటే చాలు.

ఆ విధంగా ఈ అధ్యాయంలో తద్ధామం పరమం మమ అంటే నా నిర్గుణస్వరూపాన్ని అర్థం చేసుకున్నవారు బ్రహ్మలో ఐక్యం అవుతారని అర్థం.

ఇక్కడితో రెండవ అంశం అయింది. ఇందులో ఎలా ఒక సాధకుడు నాలుగు సాధనలను పాటిస్తే మోక్షాన్ని పొందుతాడో చూశాము. మోక్షం పొందటం అంటే ఐక్యజ్ఞానం పొందటం అనికూడా చూశాము. దీన్నే రెండవ అధ్యాయంలో బ్రహ్మనిర్వాణం పేరుతో చూశాము. నిర్వాణం అంటే ఐక్యం. దీనితో ఈ అధ్యాయంలో రెండవ అంశం అయిన **మోక్షసాధనాని** అయిపోయింది.

3. బ్రహ్మణః సర్వాత్మకత్వమ్ – శ్లోకాలు 7–15: ఉపోద్ఘాతం

ఈ శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ ఇంకొక ముఖ్యమైన అంశాన్ని చర్చించబోతున్నాడు. అది బ్రహ్మ సర్వాత్మకత్వం. బ్రహ్మే మొత్తం జగత్తురూపంలో ఉన్నాడు అంటే బ్రహ్మ లేకుండా, బ్రహ్మకు భిన్నంగా జగత్తు లేదని అర్థం. ఆభరణాలు–బంగారం ఉదాహరణ చూస్తే ఈ విషయం అర్థమవుతుంది. బంగారం లేకుండా ఆభరణాలకు విడిగా ఉనికి లేదు. గాజుకి విడిగా ఉనికి లేదు; గాజులో ఉన్నదంతా బంగారమే. అలాగే చెక్క–కుర్చీ ఉదాహరణ చూసినా, కుర్చీకి విడిగా ఉనికి లేదు. ఎందుకు? చెక్క లేకుండా కుర్చీకి విడిగా ఉనికి లేదు.

ఈ సూత్రాన్ని జగత్తుకు అన్వయిస్తే జగత్తు అంతటా బ్రహ్మ ఉన్నాడు. అందువల్ల జగత్తుకు బ్రహ్మ లేకుండా విడిగా ఉనికి లేదు. బ్రహ్మనే జగత్తుగా పిలుస్తున్నాము. ఈ భావన అంతర్లీనంగా ఉంది నాలుగవ అధ్యాయంలో.

బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మ హవిర్బ్రహ్మాగ్నౌ బ్రహ్మణా హుతమ్ ।

బ్రహ్మైవ తేన గంతవ్యం బ్రహ్మకర్మసమాధినా ॥ – 4.24

ఇది చాలా ప్రసిద్ధిచెందిన శ్లోకం. భోజనం చేసేముందు పఠించే శ్లోకం. కాని దీని సారాంశం – బ్రహ్మే అన్నింటా సర్వవ్యాపకంగా ఉన్నాడు.

ఇప్పుడు ఈ అధ్యాయంలో ఈ సర్వవ్యాపకత్వాన్ని చూపించటానికి కృష్ణపరమాత్మ విశ్వాన్ని రెండుభాగాలుగా విభజిస్తున్నాడు. అవి జీవుడు, జగత్తు అంటే చైతన్యం ఉన్న జీవుడు; జడమైన విషయవస్తువులు. విశ్వం అంటే జీవుడు+జగత్తు అంటే కర్తా+భోగ్యవస్తువు. మాండూక్యోపనిషత్తు పరిభాషలో చెప్పాలంటే ప్రమాతా+ప్రమేయం. ఇక్కడ జీవుడు+జగత్తు అని తీసుకుందాము. కృష్ణపరమాత్మ ఒకే నిర్గుణబ్రహ్మ జీవ, జగత్తులుగా అంటే చైతన్యం, జడాలుగా భాసిల్లుతున్నది అంటున్నాడు.

ఇది అర్థం చేసుకోవటానికి, జీవునియొక్క నిర్వచనం తెలుసుకోవాలి. ఆ నిర్వచనం తెలుసుకోవాలంటే తత్త్వబోధ గుర్తుతెచ్చుకోవాలి. తత్త్వబోధలో పరమాత్మను బింబచైతన్యం అనీ, జీవాత్మను ప్రతిబింబచైతన్యం లేదా చిదాభాస అనీ అంటారు. ఈ బింబచైతన్యాన్ని బ్రహ్మ అనీ, చిత్ అని కూడా అంటారు. ఈ బింబచైతన్యాన్ని మనస్సు ప్రతిబింబింపజేస్తుంది. అందువల్ల మనస్సుని ప్రతిబింబమాధ్యమం అనీ, అలా ఏర్పడిన ప్రతిబింబాన్ని ప్రతిబింబచైతన్యం అనీ అంటారు. వీటికి ఇంగ్లీషులో పేర్లు చూద్దాము.

OC – Original Consciousness	– బింబచైతన్యం	– చిత్
RC – Reflected Consciousness	– ప్రతిబింబచైతన్యం	– చిదాభాస
RM – Reflecting Medium	– ప్రతిబింబమాధ్యమం	– మనస్సు

ఇది అర్థం చేసుకోవటానికి అద్దం ఉదాహరణ చూద్దాము. ఇది అంతకుముందు కూడా చూశాము. ఆకాశంలో పట్టపగలు సూర్యుడు దేదీప్యమానంగా ప్రకాశిస్తాడు. దాన్ని బింబసూర్యకాంతి అంటాము. కింద ఒక చీకటిగది ఉందనుకుందాము. ఆ చీకటిగదిలోకి సూర్యకాంతి చొరబడే అవకాశం లేదు. ఆ కాంతిని అడ్డుకుంటున్నాయి పైకప్పు భాగం, మూసుకున్న తలుపులు. అందువల్ల సూర్యకాంతి ఆ గదిని ప్రత్యక్షంగా కాంతివంతం చెయ్యలేకపోతున్నది. అప్పుడు మీరు ఆ గది కిటికీతలుపు తీసి, ఒక అద్దాన్ని ఒక ప్రత్యేకమైన కోణంలో పెట్టారనుకోండి, ఏమవుతుంది? బింబసూర్యకాంతిని ఈ అద్దం ప్రతిబింబింపజేస్తుంది. అందువల్ల అద్దాన్ని ప్రతిబింబమాధ్యమం అనీ, అలా ఏర్పడిన సూర్యప్రతిబింబాన్ని ప్రతిబింబసూర్యకాంతి అనీ అంటారు.

అద్దం జడం. దానికి విడిగా కాంతిలేదు. కాని సూర్యకాంతికి ఎదురుగా పెడితే, అది సూర్యకాంతిని ప్రతిబింబింపజేసింది. అద్దం సూర్యకాంతిని ప్రతిబింబింపజేయటంవల్ల, అది కాంతవంతమవటమే కాకుండా, చీకటిగదిని కూడా ప్రకాశవంతంగా చేసింది.

ఇప్పుడు చెప్పండి, చీకటిగదిని ప్రకాశింపజేస్తున్నది అద్దమా, బింబసూర్యకాంతా? ఒకవేళ మీరు బింబసూర్యకాంతి ప్రకాశింపజేస్తోంది అంటే, అయితే అద్దాన్ని తీసేయండి అంటాము. అప్పుడేమవుతుంది? గది చీకటిగా మారిపోతుంది. అయితే సూర్యకాంతి కాదు గదిని ప్రకాశవంతం చేస్తున్నది, అద్దం చేస్తోంది అన్నారనుకోండి; ఆ గది కిటికీ మూసేయమంటాము. అప్పుడు కూడా గది చీకటైపోతుంది. అంటే దీన్నిబట్టి అర్థమయిందేమిటి? చీకటిగదిని కేవలం సూర్యకాంతి ప్రకాశింపజేయలేదు, కేవలం అద్దం ప్రకాశింపజేయలేదు; వాటి రెండింటి మేలుకలయిక ప్రకాశింపజేస్తుంది.

కాని సందర్భాన్నిబట్టి ఒకదాని గురించి ఎక్కువగా చెబుతాము. ఒక పసికందు ఈ భూమ్మీదకు రావటానికి కారణం ఎవరు? తల్లా, తండ్రా? ఇద్దరూనూ! ఇద్దరూ కలిస్తేనే, ఒక ప్రాణం ఊపిరిపోసుకుంటుంది. కాని ఒక సందర్భంలో తల్లిని కీర్తిస్తారు, ఇంకో సందర్భంలో తండ్రిని మెచ్చుకుంటారు. కాని ఇద్దరికీ సమానంగా బాధ్యత ఉంది.

మళ్ళీ అద్దం ఉదాహరణకు వెళితే, ఆ విషయాన్ని రెండు కోణాల్లోంచి చెప్పవచ్చు. చీకటిగదిని ఏది ప్రకాశవంతం చేస్తోంది అంటే, అద్దం ప్రకాశింపజేస్తోందని చెప్పి, చిన్నగా సూర్యబింబకాంతి సహాయంతో అని కలుపుతాము. కాని అద్దానికి ప్రాముఖ్యతను ఇస్తున్నాము. ఇంకో సందర్భంలో చీకటిగదిని సూర్యుడు ప్రకాశింపజేస్తున్నాడు అని చెప్పి, చిన్నగా ప్రత్యక్షంగా కాదు, అద్దం సహాయంతో అంటాము. అంటే ఇక్కడ సూర్యునికి ప్రాముఖ్యతను ఇస్తున్నాము.

అదే విధంగా, మన మనశ్శరీరాల విషయానికొస్తే, మనస్సు అద్దంలాంటిది. మనస్సు ప్రతిబింబమాధ్యమం. దానంతట దానికి చైతన్యం లేదు; మనస్సు పంచభూతాలతో చేయబడింది కాబట్టి మనస్సు కూడా జడం. కాని జడమైన అద్దం సూర్యకాంతిని ప్రతిబింబింపజేసినట్టుగా, మనస్సు బ్రహ్మ అనే బింబచైతన్యాన్ని ప్రతిబింబింపజేస్తుంది. దాన్ని చిదాభాస అంటారని చూశాము.

చీకటిగదిలో అద్దాన్ని తీసేస్తే ఏమవుతుంది? గది మళ్ళీ చీకటిగా అవుతుంది. ఎందుకు? సూర్యకాంతిని ప్రతిబింబింపజేసే మాధ్యమమైన అద్దం లేదుకాబట్టి. అలాగే సుషుప్తిలో చైతన్యాన్ని ప్రతిబింబింపజేసే మనస్సు పడుకుంటుంది కాబట్టి, ప్రతిబింబచైతన్యం అందుబాటులో ఉండదు. ప్రతిబింబచైతన్యం లేకపోయేసరికి, చీకటిగా అనిపిస్తుంది. అంటే జగత్తు ఉన్నట్టు తెలియదు.

నిర్గుణబ్రహ్మ, మాయాశక్తి సహాయంతో, జీవునిగానూ, జగత్తుగానూ ప్రకటితమవుతున్నది. కర్త అయిన జీవుడు, భోగ్యవస్తువు అయిన ప్రపంచం రెండూ నా వ్యక్తరూపాలే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ ఈ శ్లోకాల్లో. ఈ విషయం స్వప్నదృష్టాంతాన్ని చూస్తే అర్థమవుతుంది. నేను, నా నిద్రాశక్తితో స్వప్నప్రపంచాన్ని, దానితో వ్యవహారం నడిపే స్వాప్నికుణ్ణి కూడా సృష్టిస్తాను. అలాగే నిర్గుణబ్రహ్మ భోక్తగా, భోగ్యంగా విభజించుకుంటుంది.

అహమేవ జీవరూపేణ భవిష్యామి, అహమేవ జగద్రూపేణ అభిభవామి

దీన్నే సర్వాత్మభావన లేదా సర్వ ఈశ్వరభావన అంటారు.

జీవుని గురించి ఇంకొంచెం వివరంగా చూద్దాము. జీవుడు అంటే శరీరపరంగా చూస్తే మూడు శరీరాలు చెబుతారు. అవి స్థూలశరీరం, సూక్ష్మశరీరం, కారణశరీరం. ఇప్పుడు మనకు కారణశరీరంతో పనిలేదు. అందువల్ల కారణశరీరాన్ని పక్కనపెడితే, రెండు శరీరాలు ఉన్నాయి. రెండు శరీరాలు కూడా జడమే. ఎందుకంటే అవి పంచభూతాలతో చెయ్యబడ్డాయి. స్థూలశరీరంలో ఇంద్రియాలయొక్క గోళకాలు ఉంటాయి; సూక్ష్మశరీరంలో 19 అంశాలు ఉంటాయి. అవి పంచజ్ఞానేంద్రియాలు, పంచకర్మేంద్రియాలు, పంచప్రాణాలు, చత్వారి అంతఃకరణాని, తత్త్వబోధలో ఇవన్నీ వివరంగా వస్తాయి.

సూక్ష్మశరీరం కిమ్?
సూక్ష్మశరీరం అంటే ఏమిటి?

అపంచీకృత సూక్ష్మమహాభూతైః కృతం సత్కర్మజన్యం
సుఖదుఃఖాది భోగసాధనమ్, పంచజ్ఞానేంద్రియాణి, పంచకర్మేంద్రియాణి
పంచప్రాణాదయో మనశ్చైకమ్ బుద్ధిశ్చైకా ఏవం
సప్తదశకలాభిః సహ యత్ తిష్ఠతి తత్ సూక్ష్మశరీరమ్. – తత్త్వబోధ

పంచీకృతములు కాని పంచసూక్ష్మభూతాలతో ఏర్పడునది, పూర్వజన్మపుణ్యంవల్ల కలిగేది, సుఖదుఃఖాలవంటి భోగాలకు సాధనమైనది, ఐదు జ్ఞానేంద్రియాలు, ఐదు కర్మేంద్రియాలు, ఐదు ప్రాణాలు, మనస్సు, బుద్ధి అను పదిహేడు కళలతో కూడినది సూక్ష్మశరీరము.

కొన్నిచోట్ల మనస్సును నాలుగుగా వర్ణిస్తారు (చత్వారి అంతకరణాని అంటే మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తం, అహంకారం). అప్పుడు 19 అంశాలు అవుతాయి.

ఇప్పుడు ఈ 19 అంశాల్లో మనస్సును తీసుకుంటాము. మనస్సు స్వయంగా జడం అయినా దానికి చైతన్యాన్ని అరువు తీసుకునే శక్తి ఉంది. అది అరువు తీసుకోవటమే కాక, శరీరానికి, ఇంద్రియాలకు కూడా చైతన్యాన్ని అరువు ఇస్తుంది. అందువల్ల కార్యకరణసంఘాతమైన మన మనశ్శరీరాలు చైతన్యవంతంగా ఉన్నాయంటే వాటికి చైతన్యం స్వతఃసిద్ధంగా లేదు. మనస్సనే మాధ్యమం, బింబచైతన్యాన్ని ప్రతిబింబించడంవల్ల చైతన్యవంతం అవుతాయి. మనస్సు బింబచైతన్యంనుంచి చైతన్యాన్ని అరువు తెచ్చుకుని, శరీరాన్ని చైతన్యవంతం చేస్తుందని చూశాము కదా. ఈ జీవుడు మరణించినప్పుడు ఏమవుతుంది?

చైతన్యం వెళ్ళిపోతుంది అనకూడదు. చైతన్యం సర్వవ్యాపకం. దానికి ప్రయాణం లేదు. మనస్సు స్థూలశరీరాన్ని వదిలివెళుతుంది. శాస్త్రంలో మరణాన్ని సూక్ష్మశరీరం, స్థూలశరీరంనుంచి విడిపోవటంగానూ, జన్మను సూక్ష్మశరీరం వెళ్ళి కొత్త స్థూలశరీరంతో సంయోగం చెందటంగానూ నిర్వచిస్తారు. సూక్ష్మశరీరం అంటే ముందు చెప్పుకున్న 19 అంశాలూ వస్తాయి. వాటన్నిటినీ కలిపి మనస్సుగా వ్యవహరిస్తారు.

మరణం సంభవించినప్పుడు చైతన్యాన్ని ప్రతిబింబింపజేసే మనస్సు వెళ్ళిపోతుంది కాబట్టి, బింబచైతన్యం ఉన్నట్టు తెలియదు. బింబచైతన్యం, శరీరానికి ఎందుకు ప్రత్యక్షంగా చైతన్యం ఇవ్వదు? శరీరానికి ప్రత్యక్షంగా చైతన్యాన్ని ఇస్తే, శరీరానికి మరణం ఉండదు. మరణం లేకపోతే నష్టమేమిటంటే, పెరిగే జనాభాకి చోటు ఉండదు. మనస్సు వెళ్ళిపోగానే, శరీరానికి చైతన్యం ఉండదు; బింబచైతన్యం ఉన్నట్టు తెలియదు.

దీన్నిబట్టి చైతన్యం మనస్సును చైతన్యవంతం చేస్తుందనీ, మనస్సు శరీరాన్ని చైతన్యవంతం చేస్తుందనీ అర్థమవుతున్నది. అందువల్ల జీవించి ఉన్నవారిని చూస్తే, వారి వెనక మనస్సు ఉందని తెలుసుకోవాలి. వారి మనస్సు మనకు కనబడదు, అర్థంకాదు కాని, శరీరం చేసే ప్రతి పని వెనక మనస్సు ఉందని తెలుస్తుంది. మనస్సు ఉందని తెలిస్తే, బింబచైతన్యం ఉన్నట్టు అర్థం. ఎందుకంటే బింబచైతన్యం లేకుండా మనస్సు చైతన్యవంతం

అవలేదు. ఆ విధంగా శరీరం మనస్సు ఉందని తెలుసుకోవటానికి తోడ్పడితే, మనస్సు బింబచైతన్యం ఉందని తెలుసుకోవటానికి తోడ్పడుతుంది. ఆ బింబచైతన్యమే బ్రహ్మ.

ఉదాహరణకు ఈ గదిలో విద్యుచ్ఛక్తి ఉందా, లేదా? కరెంటు ఉందా అని ఎవరైనా అడిగితే ఏంచేస్తారు? లైటు వేసి చూస్తారు. బల్బు వెలిగితే కరెంటు ఉన్నట్టు అర్థం. బల్బును స్థూలశరీరంతో పోల్చవచ్చు. ఎందుకంటే బల్బుకు స్వతహాగా కాంతిలేదు. స్థూలశరీరంలో సూక్ష్మశరీరం ఉన్నట్టుగా, దానిలో ఫిలమెంటు ఉంటుంది. ఆ ఫిలమెంటువల్ల బల్బు వెలుగుతుంది. ఆ ఫిలమెంటును మనస్సుతో పోల్చవచ్చు.

ఇప్పుడు ఇంకో ప్రశ్న. ఫిలమెంట్ ఎలా వెలుగుతుంది? ఆ ఫిలమెంట్‌కు స్వంతంగా కాంతిలేదు. దానికి వెనక విద్యుచ్ఛక్తి ఉందని తెలుసు. ఒక్కోసారి బల్బు ఉంటుంది, విద్యుచ్ఛక్తి కూడా ఉంటుంది; అయినా బల్బు వెలగదు. ఎందుకు? అంటే అందులో ఫిలమెంట్ లేదు. స్థూలశరీరమనే బల్బులో సూక్ష్మశరీరమనే ఫిలమెంట్ లేదు. అదేవిధంగా నిన్న మాట్లాడుతూ, తిరుగుతూ ఉన్నవ్యక్తి ఇవాళ ఇంకలేడు అంటే ఆశ్చర్యపోతాము. అంటే అతని మనస్సు అనే సూక్ష్మశరీరం అతని స్థూలశరీరాన్ని వదిలి వెళ్ళిపోయిందన్నమాట.

ఎవరైనా మనిషి హుషారుగా ఉన్నాడంటే, అది సర్వవ్యాపకమైన భగవంతుని కృప అని అర్థం చేసుకోవాలి. భగవంతుని దర్శనంకోసం ఒంటికాలిమీద నిలబడి తపస్సు చెయ్యనవసరం లేదు. పరిపక్వత చెందిన మనస్సు ఉంటే భగవంతుడు మన ప్రతిచర్యలోనూ తెలుస్తాడు. మనం మాట్లాడగలుగుతున్నాము అంటే అది భగవంతుని కృప. చైతన్యం మనస్సును ప్రకాశింపజేస్తే, మనస్సు వాక్కును ప్రకాశింపజేస్తే, వాక్కు మాట్లాడుతుంది. మీరు మాట్లాడుతున్నది ఎదుటివారు వినగలుగుతున్నారంటే భగవంతుని ఉనికికి అది నిదర్శనం. ఇంత స్పష్టమైన నిదర్శనం ఉన్నా కూడా భగవంతుడు ఉన్నాడని ఏమిటి నిదర్శనం అంటారు. భగవంతుడు ఉన్నాడు కాబట్టి మీరు ప్రశ్న వెయ్యగలుగుతున్నారని ఎదురు చెప్పగలగాలి మీరు. అందువల్ల బ్రహ్మే జీవునిగా భాసిల్లుతున్నాడని చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. బ్రహ్మే జగత్తుగా కూడా భాసిల్లుతున్నాడు.

జీవః అపి బ్రహ్మైవ జగత్ అపి బ్రహ్మైవ సర్వం బ్రహ్మమయం జగత్

ఈ భావన ప్రతి ఉపనిషత్తులోనూ వస్తుంది, ముఖ్యంగా ముండకోపనిషత్తులో.

బ్రహ్మైవేదమమృతం పురస్తాద్ బ్రహ్మ పశ్చాద్ బ్రహ్మ దక్షిణతశ్చోత్తరేణ

అధశ్చోర్ధ్వం చ ప్రసృతం బ్రహ్మైవేదం విశ్వమిదం వరిష్ఠమ్ – ముండకం 2.2.11

ముందు, వెనక, కుడిపక్క, ఎడమపక్క, కింద, పైన, అంతటా ఉన్నది సర్వోత్కృష్టమైన బ్రహ్మే.

7–11 శ్లోకాల వరకు బ్రహ్మ జీవరూపంలో ఉన్నాడని వస్తే, 12–15 శ్లోకాల వరకు బ్రహ్మ జగత్‌రూపంలో కూడా ఉన్నాడని వస్తుంది. ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాలను చూద్దాము.

శ్లో. 7 **మమైవాంశో జీవలోకే జీవభూతః సనాతనః ।**
మనఃషష్ఠానీంద్రియాణి ప్రకృతిస్థాని కర్షతి ॥

మమ, ఏవ, అంశః, జీవలోకే, జీవభూతః, సనాతనః,
మనఃషష్ఠాని ఇంద్రియాణి, ప్రకృతిస్థాని, కర్షతి ॥

జీవలోకే	= సర్వప్రాణుల దేహములలో ఉన్న	మనఃషష్ఠాని,	= మనస్సును,
సనాతనః	= సనాతనమైన	ఇంద్రియాణి	ఐదు ఇంద్రియములను
జీవభూతః	= జీవాత్మ	కర్షతి	= శబ్దాది విషయముల
మమ, ఏవ, అంశః	= నా అంశయే		ద్వారా తన వైపునకు
ప్రకృతిస్థాని	= ప్రకృతియందు స్థితములైన		ఆకర్షించును

(అస్మిన్) జీవ-లోకే మమ ఏవ సనాతనః అంశః జీవ-భూతః
(అస్తి, సః) ప్రకృతి-స్థాని మనః-షష్ఠాని-ఇన్ద్రియాణి కర్షతి ॥

తా: సర్వప్రాణుల దేహములలో ఉన్న సనాతనమైన జీవాత్మ నా అంశయే. అదియే ప్రకృతియందు స్థితములైన మనస్సును, ఐదు ఇంద్రియములను, శబ్దాది విషయములద్వారా తన వైపునకు ఆకర్షించును.

మమ ఏవ అంశః – మమ అంటే మూడు రూపాల్లో ఏదన్నా కావచ్చు అని చూశాము. ఆ మూడు రూపాలు ఏకరూప ఈశ్వరుడు, అనేకరూప ఈశ్వరుడు, అరూప ఈశ్వరుడు. ఇక్కడ మమ అంటే అరూప ఈశ్వరుడు లేదా నిర్గుణబ్రహ్మ. అంశ అంటే ప్రతిబింబం. నా ప్రతిబింబమే ప్రతి ఒక్కజీవిలోని జడమైన మనస్సులో పడుతున్నది. ఎలాగైతే బల్బు విద్యుచ్ఛక్తివల్ల వెలుగుతుందో, అలా మనస్సు బింబచైతన్యంవల్ల చైతన్యాన్ని పొందుతున్నది. మమైవాంశః అంటే ప్రతిబింబ చైతన్యం.

జీవలోకే – జీవులందరిలోని ప్రతిబింబచైతన్యాన్ని జీవుడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. జీవుడు అంటే ప్రతిబింబ చైతన్యం లేదా ఆభాసచైతన్యం. ఒక్క సూర్యకాంతియొక్క ప్రతిబింబాలు అనేకం ఏర్పడినట్టుగా, ఒక్క బింబచైతన్యం అనేక జీవులుగా కనిపిస్తున్నది.

జీవభూతః – బింబచైతన్యం పరమాత్మ అయితే, ప్రతిబింబచైతన్యం జీవాత్మ. ఈ జీవాత్మ ఎన్నాళ్ళు జీవిస్తుంది?

సనాతనః – ఈ జీవాత్మకు మరణం లేదు. అది శాశ్వతం. మరణం సంభవించింది అనేది స్థూలశరీరానికే కాని, సూక్ష్మశరీరానికి కాదు. జీవాత్మ అంటే మనస్సు+చిదాభాస. చిదాభాస అంటే ప్రతిబింబచైతన్యం. అందువల్ల ఈ జీవాత్మ స్థూలశరీరంనుంచి విడివడి ప్రయాణం చేస్తుంది. కాబట్టి జీవాత్మ సనాతనం. ఈ జీవుడు ఎప్పుడు పుట్టాడు? **అనాదికాల ప్రవృత్తః**. ఈ జీవునికి ఆదిలేదు, అంతము లేదు. జీవాత్మకు మరణం లేదు. ప్రళయంలో కూడా జీవాత్మ అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళిపోతుంది. అంటే చిదాభాసతో కూడిన మనస్సు అవ్యక్తంలోకి వెళుతుంది. ఆ అనుభవం మనం ప్రతిరోజూ సుషుప్తిలో పొందుతాము.

సుషుప్తిలో మనస్సు మరణించదు, అవ్యక్తంలోకి వెళుతుందని ఎలా చెప్పగలము? ఎందుకంటే పొద్దున్న లేస్తూనే మనస్సు రాత్రి దేనిగురించి బాధపడిందో, దాన్ని గుర్తు తెచ్చుకుంటుంది. వేరే దేనిగురించైనా బాధపడితే మనస్సు మారిందని చెప్పవచ్చు. కాని అలా జరగటంలేదు, మనస్సు అవ్యక్తంలోకి వెళుతుంది అంతే. ఆ విధంగా మనస్సుతో కూడిన చిదాభాసకు మరణం లేదు. అందువల్ల అది సనాతనం. ఈ జీవాత్మ మరణకాలంలో ఏమవుతుంది? దీనికి జవాబు మనం ఎనిమిదవ శ్లోకంనుంచి అరువు తెచ్చుకోవాలి.

యచ్చాప్యుత్క్రామతీశ్వరః – ఈ జీవుడు శరీరాన్ని వదిలినప్పుడు. ఏ జీవుడు? ప్రతిబింబచైతన్యం. ఏం చేస్తాడు జీవుడు?

ఇంద్రియాణి కర్షతి – చిదాభాస తను వెళ్ళటమే కాదు, తనతోపాటు మొత్తం సూక్ష్మశరీరాన్ని కూడా తీసుకువెళుతుంది. సూక్ష్మశరీరంలో ఏమున్నాయి? ఇంద్రియాలు ఉన్నాయి. ఇంద్రియాలు అంటే కనిపించని ఇంద్రియాలు; స్థూలశరీరంలో కనిపించే ఇంద్రియాలను గోళకాలు అంటారు. అవి జీవుడు మరణించాక కూడా ఉంటాయి కాని వాటిలో చైతన్యం ఉండదు. అందువల్ల కన్ను ఉంటుంది కాని చూపు ఉండదు. చైతన్యభాగాన్ని ఇంద్రియాలు అంటారు.

ఏకీభవతి న పశ్యతీత్యాహుః ఏకీభవతి న జిఘ్రతీత్యాహుః ఏకీభవతి న రసయతేత్యాహుః ఏకీభవతి న వదతీత్యాహుః ఏకీభవతి న శృణోతీత్యాహుః ఏకీభవతి న మనుత ఇత్యాహుః ఏకీభవతి న స్పృశతీత్యాహుః ఏకీభవతి న విజ్ఞానాతీత్యాహుః॥ – బృహదారణ్యకం

చూడలేదు, వాసన చూడలేదు, రుచి చూడలేదు, వినలేదు అంటూ వర్ణిస్తారు మరణించినవ్యక్తిని. అంటే అతని శరీర అంగాలు అలాగే ఉంటాయి కాని, వాటి శక్తి వెళ్ళిపోతుంది. ఇంద్రియాలశక్తి చిదాభాసతో వెళ్ళిపోతుంది. కర్షతి అంటే లాక్కువెళతాయి.

మనఃషష్ఠాని – ఇంద్రియాలనే కాదు, వాటి వెనకనున్న మనస్సును కూడా లాగుతుంది చిదాభాస. మరణించేముందు వరకూ ఈ ఇంద్రియాలు ఎక్కడ ఉన్నాయి?

ప్రకృతిస్థాని – స్థూలశరీరంలో ఉన్నాయి. ప్రకృతికి అనేక అర్థాలున్నాయి కాని ఇక్కడ ప్రకృతి అంటే స్థూలశరీరం. స్థూలశరీరంనుంచి, ఇంద్రియాలశక్తిని జీవుడు తీసుకువెళతాడు. జీవుడు అంటే ప్రతిబింబచైతన్యం అని మర్చిపోకూడదు. ఎప్పుడు తీసుకువెళతాడు? తర్వాత వచ్చే శ్లోకంనుంచి చూస్తాము. యచ్చాప్యుత్క్రామతి, అంటే శరీరాన్ని వదిలి వెళ్ళేటప్పుడు. జీవుడు ఎప్పుడు వదిలివెళతాడు? ఈ ప్రశ్నకు జవాబు ఈ సందర్భంలో రాదు, కాని ఈ ప్రశ్న అందరినీ వేధిస్తుంది. జీవుని ఇష్టప్రకారం వెళతాడా, భగవంతుడు నిర్ణయిస్తాడా, కుటుంబసభ్యులు నిర్ణయిస్తారా? మరణం ఎప్పుడు సంభవించాలో నిర్ణయించేదెవరు? పైన పేర్కొన్నవాటిల్లో ఏవీ నిర్ణయించవు. మనం చేసుకున్న కర్మ నిర్ణయిస్తుంది. కర్మ సిద్ధాంతం గుర్తుతెచ్చుకోవాలి.

మన కర్మలను మూడుగా విభజిస్తారు. అవి సంచితకర్మలు, ప్రారబ్ధకర్మలు, ఆగామికర్మలు. సంచితకర్మలు అంటే మనం జన్మజన్మలనుంచి ప్రోగేసుకున్న పుణ్యపాపకర్మఫలాలు. వాటిని ఒక సంచిలో ఈ జన్మకు మోసుకువస్తాము. అందులో కొన్ని ఫలించి, ఈ మానవజన్మ వచ్చింది. ఇప్పుడు అనుభవించే కర్మను ప్రారబ్ధకర్మ అంటారు. అది క్షయమయిపోయిన మరుక్షణం ఈ జన్మ ముగిసిపోతుంది. ఆగామికర్మలు మనం ఈ జన్మలో చేసే కర్మలు. వాటిలో కొన్ని కర్మల ఫలాలను ఈ జన్మలోనే అనుభవిస్తాము, కొన్ని సంచితకర్మల్లో కలుస్తాయి. అందువల్ల ఈ జన్మ ప్రారబ్ధకర్మ ముగియగానే ముగుస్తుంది. అంటే ఈ స్థూలశరీరాన్ని వదిలి, సూక్ష్మశరీరం వెళ్ళిపోతుంది.

సూక్ష్మశరీరం పరిస్థితి ఏమిటి? సంచితకర్మలు ఇంకా ఉంటాయని చూశాము కదా. మళ్ళీ అందులో కొన్ని కర్మలు పండి, అవి వచ్చే జన్మ ఏదో నిశ్చయిస్తాయి. జీవుడు ఉత్తమశరీరం పొందుతాడా, మధ్యమశరీరం పొందుతాడా, అధమశరీరం పొందుతాడా అనేది ఆ సంచితకర్మలమీద ఆధారపడివుంటుంది. ఇదీ సూక్ష్మంగా సూక్ష్మశరీరంయొక్క ప్రయాణం.

శ్లో. 8 **శరీరం యదవాప్నోతి యచ్చాప్యుత్క్రామతీశ్వరః ।**
గృహీత్వైతాని సంయాతి వాయుర్గన్ధానివాశయాత్ ॥
శరీరమ్, యత్, అవాప్నోతి, యత్, చ, అపి, ఉత్క్రామతి, ఈశ్వరః,
గృహీత్వా, ఏతాని, సంయాతి, వాయుః, గంధాన్, ఇవ, ఆశయాత్ ॥

వాయుః	= వాయువు	(తస్మాత్)	= దానినుంచి
ఆశయాత్	= గంధస్థానమునుంచి	ఏతాని	= ఈ మనస్సును, ఇంద్రియములను
గంధాన్ ఇవ	= వాసనలను గ్రహించి, తీసికొని పోయినట్లుగా	గృహీత్వా	= గ్రహించి
ఈశ్వరః, అపి	= ప్రాణుల దేహములందున్న జీవాత్మయు	చ	= ఇంకా
యత్	= ఏ శరీరమును	యత్, శరీరమ్	= ఏ శరీరమును
ఉత్క్రామతి	= త్యజించునో	అవాప్నోతి	= పొందునో
		(తస్మిన్)	= ఆ శరీరమునందు
		సంయాతి	= చేరును

యత్ (ఏషః) ఈశ్వరః శరీరమ్ అవాప్నోతి, అపి చ యత్ ఉత్క్రామతి
(తత్) వాయుః ఆశయాత్ గన్ధాన్ ఇవ, ఏతాని గృహీత్వా సంయాతి ॥

తా: వాయువు గంధస్థానమునుంచి వాసనలను గ్రహించి, తీసికొని పోయినట్లుగా ప్రాణుల దేహములయందున్న జీవాత్మయు ఏ శరీరమును త్యజించునో, దానినుంచి ఈ మనస్సును, ఇంద్రియములను గ్రహించి ఇంకా ఏ శరీరమును పొందునో ఆ శరీరమునందు చేరును.

యచ్చాప్యుత్క్రామతి – ఈ పదాన్ని ముందు శ్లోకంలోనే చూశాము. యచ్చ అంటే యత్ చ, ఎప్పుడైతే. ఉత్క్రామతి– ఈ శరీరాన్ని జీవాత్మ వదిలి వెళుతుందో. ఈ వాక్యాన్ని ఎలా పూరించాలి? ఇంతకుముందు శ్లోకంలోని పదాలను తెచ్చుకోవాలి. ఇంద్రియాలను, మనస్సును తీసుకువెళుతుంది. ఈ రెండు వాక్యాలను కలిపి అన్వయం చూస్తే ఇలా ఉంటుంది.

యదా, జీవః, ఉత్క్రామతి, తదా, ప్రకృతిస్థాని, మనః షష్ఠాని ఇంద్రియాణి కర్షతి

ఎప్పుడు జీవాత్మ బయటకు వెళుతుందో అప్పుడు స్థూలశరీరంనుంచి మనస్సును, ఇంద్రియాలను తీసుకు వెళుతుంది.

దానితర్వాత జీవుడు ఏంచేస్తాడు? మనకు తెలిసినవారు ఎవరిదైనా మరణం సంభవించగానే, మనను వెంటనే పట్టి పీడించే సమస్య ఈ జీవుడు ఎక్కడికి వెళతాడు? ఏమవుతాడు? ఎలా వెళతాడు? అతని పరిస్థితి ఏమిటి? ఈ సందేహాలకు కృష్ణపరమాత్మ జవాబు చెబుతున్నాడు.

శరీరమ్ అవాప్నోతి ఈశ్వరః – ఇక్కడ ఈశ్వరః అంటే జీవుడు. ఈశ్వరుడంటే ఈశ్వరుడు కాదు, జీవుడు. ఈ విషయాన్ని జాగ్రత్తగా గమనించాలి. జీవుణ్ణి ఈశ్వరుడు అని ఎందుకన్నాడు? దానికి రెండు కారణాలు ఉన్నాయి. ఒకటి జీవుడు ఎవరో కాదు, ఈశ్వరుడే ప్రతిబింబచైతన్యరూపంలో ఉన్నాడు. చిదాభాస అంటే ప్రతిబింబచైతన్యం అని చూశాము. అందువల్ల జీవుడు కూడా చైతన్యమే అంటే ఈశ్వరుడే.

రెండవ అర్థం – ఈశ్వరుడు అంటే అధిపతి, రాజు. జీవాత్మ ఈ శరీరానికి అధిపతి లేదా రాజు. ఎందుకంటే జీవాత్మ ఉంటేనే శరీరంలో జీవం ఉంటుంది; లేకపోతే జీవం ఉండదు. జీవం ఉంటే శివం, లేకపోతే శవం. అందువల్ల ఈశ్వరుడు అంటే శరీరస్య స్వామి – శరీరంయొక్క స్వామి. ఈ స్వామి శరీరాన్ని వదిలాక ఏమవుతాడు? శరీరం అవాప్నోతి అంటే ఇంకొక శరీరాన్ని తీసుకుంటాడు.

ఇంతకుముందు చూసినట్టుగా అది ఏ శరీరమైనా కావచ్చు. అంటే ఉత్తమశరీరం కాని, మధ్యమశరీరం కాని, అధమశరీరం కాని అవచ్చు. మనిషిగానే పుట్టాలనిలేదు. ఉన్నతలోకాల్లో దేవతల శరీరాన్ని పొందవచ్చు; లేదా ఏ జంతువు శరీరాన్నో పొందనచ్చు. కొంతమంది డార్విన్ చెప్పిన పరిణామసిద్ధాంతం ప్రకారం ఎదుగుతూ వస్తాడు, కోతినుంచి మనిషిగా మారతాడు అంటారు. కాని శాస్త్రం అది ఒప్పుకోదు. ప్రయాణం ఊర్ధ్వముఖంగానే ఉండాలని లేదు అంటుంది. అందువల్లనే వైకుంఠపాళి ఉదాహరణను చూశాము.

ఏ జన్మ పొందాలో ఎవరు నిర్ణయిస్తారు? ఎంతసేపూ తప్పు ఎదుటివారిమీద తొయ్యాలని చూస్తాము. శాస్త్రం ఎవరినీ నిందించకండి, మీ కర్మకు మీరే బాధ్యులు అంటుంది. కర్మఫలం కర్త చేసిన కర్మవల్ల వస్తుంది. కర్త అంటే ఎవరు? మీరే! ఈ జన్మలో మీరు చేసిన కర్మ మీ వచ్చేజన్మను నిర్ణయిస్తుంది. కాకపోతే గీతాబోధ వినే శిష్యులకు కృష్ణపరమాత్మ గొప్ప ధైర్యాన్ని ఇస్తున్నాడు. గీతాబోధ వినే శిష్యులు ఎన్నడూ అధమజన్మ పొందరు. అందువల్ల గీతను మానకుండా వినండి. అసలు గీతాసారాన్ని జీర్ణించుకుంటే మోక్షమే వస్తుంది, పునర్జన్మ ఉండదు. గీత ఉపనిషత్తుల సారమని చూశాము. అందువల్ల ఉపనిషత్తులలాగా, గీతకూడా **మోక్షశాస్త్రము**. ఒకవేళ ఈ మోక్షశాస్త్రాన్ని సరిగ్గా జీర్ణించుకోకపోతే, మళ్ళీ జన్మ ఎత్తాల్సివస్తే అది ఖచ్చితంగా మనుష్యజన్మే అవుతుంది. ఈ హామీని సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే ఇచ్చాడు.

న హి కల్యాణకృత్ కశ్చిత్ దుర్గతిం తాత గచ్ఛతి – 6.40

ఆ విధంగా జీవుడు ఇంకొక శరీరాన్ని చేరుకుంటాడు. ముందు శరీరంలోంచి ఇంద్రియాలను, మనస్సును తీసుకువెళతాడని చూశాము. ఇంద్రియాలంటే ఇంద్రియశక్తి అనికూడా చూశాము. ఉదాహరణకు బాహ్యంగా కనపడే కన్నును గోళకం అంటారు; కన్నుకు ఉన్న చూసేశక్తిని ఇంద్రియం అంటారు. ఇప్పుడు ఈ జీవాత్మ మళ్ళీ కొత్తశరీరంలోకి వెళ్ళినప్పుడు, ఆ శరీరంలో గోళకాలు ముందే ఉంటాయి. ఆయా గోళకాల్లో ఆయా

ఇంద్రియశక్తులను పెడుతుంది. ఇల్లు మారినట్టే ఇదికూడా. మనం ఒక ఇంటినుంచి ఇంకో ఇంటికి మారినప్పుడు ఏం చేస్తాము? మనం తీసుకువెళ్ళిన పెట్టెలు విప్పాక, వంటింటి సామాన్లు వంటింట్లో, పూజగది సామాన్లు పూజగదిలో, పడకగది సామాన్లు పడకగదిలో సర్దుకుంటాము. అలాగే జీవుడు తను తీసుకువెళ్ళిన పెట్టెల్ని విప్పాక, ఏ ఇంద్రియాన్ని ఆ గోళకంలో ప్రవేశపెడతాడు. ఆ విధంగా పునర్జన్మ అంటే వేరే ఏమీకాదు, ఒక ఊరునుంచి ఇంకొక ఊరికి మారినట్టే అర్థం. అందువల్ల మరణం గురించి బాధపడనవసరం లేదు.

గృహీత్వైతాని సంయాతి – ఏతాని అంటే ఈ మనస్సును, ఇంద్రియాలను తీసుకుని; సంయాతి – ప్రయాణం చేస్తుంది జీవాత్మ. దీనికొక ఉదాహరణను ఇస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

వాయుర్గన్ధానివాశయాత్ – వాయువును జీవాత్మతో పోలుస్తున్నాడు. ఒక పువ్వు ఉందనుకోండి, అది కంటికి కనబడుతుంది. దాన్ని స్థూలశరీరంతో పోల్చవచ్చు. దానికి ఉండే సువాసన తెలుస్తుంది కాని కంటికి కనబడదు. దాన్ని సూక్ష్మశరీరంతో పోల్చవచ్చు. కంటికి కనబడని వాయువు, కంటికి కనబడే పువ్వునుంచి సువాసనను మోసుకుని ప్రయాణం చేస్తుంది. వాయువు సువాసనను మోసుకువస్తోందని ఎలా తెలుసు? వాయువు వీస్తే దానితోపాటు ఆ పరిమళం కూడా మనను తాకుతుంది. అలాగే కంటికి కనబడని జీవాత్మ, కంటికి కనబడే స్థూలశరీరంనుంచి, కంటికి కనబడని మనస్సును (సూక్ష్మశరీరాన్ని) తీసుకువెళుతుంది. ఆశయాత్ అంటే పువ్వు; గంధాన్ అంటే పరిమళం; వాయుః అంటే గాలి. గాలి పువ్వుయొక్క పరిమళాన్ని మోసుకువచ్చినట్టుగా.

పునర్జన్మ ఎప్పుడు పొందుతుంది ఈ జీవాత్మ? వెంటనే పుట్టేసేటట్టయితే శ్రాద్ధకర్మలు చెయ్యనవసరం లేదని ఆశ ఈ మనుష్యులకు. దీనికి జవాబు అందరికీ ఒక్కలాగా ఉండదు. కొందరు ఒక్కరోజులో పుట్టవచ్చు, కొందరు ఒక సంవత్సరంలో పుట్టవచ్చు, కొందరు లక్షసంవత్సరాలయ్యాక పుట్టవచ్చు. అందువల్ల ఒకటే సూత్రం అందరికీ చెల్లదు.

అంతేకాదు, ఇంకొక కారణం కూడా ఉంది. ఈ జన్మలో మరణించిన జీవాత్మ వెళ్ళిన లోకాలలో దేశం, కాలాల కొలతలు వేరేగా ఉంటాయి. మనం చూస్తున్న దేశకాలాల పరిమితులు ఈ జగత్తులో, అది కూడా జాగ్రదావస్థలో ఉన్నంతవరకే, వర్తిస్తాయి. స్వప్నంలో దేశకాలాలు వేరు. స్వప్నకాల పరిమితి ఒకటిన్నర నిముషాలు మాత్రమే అంటారు. కాని అందులో అనేక ప్రాంతాలను చూస్తాము, పెళ్ళి చేసుకుని, పిల్లల్ని కూడా కంటాము. అలా స్వప్నప్రపంచం దేశకాలాలే జాగ్రదావస్థకు భిన్నంగా ఉంటే, ఇంక మూడులోకాల మాటేమిటి? ఒకలోకంలో ఒక సంవత్సరం, మన ఒకరోజుతో సమానం. అలా లోకాన్నిబట్టి కాలం మారుతూ ఉంటుంది. అందువల్లనే శాస్త్రం మూడు తరాలకు శ్రాద్ధకర్మలు చెయ్యమంటుంది. మనం శాస్త్రం చెప్పింది శ్రద్ధగా వినాలి అంతే. జీవాత్మ ఎప్పుడు పునర్జన్మ తీసుకుంటుందని ఆలోచించకూడదు. శాస్త్రంమీద శ్రద్ధనుంచి వచ్చినదే శ్రాద్ధకర్మ పేరు.

ఇంతకీ వాయువు సువాసనను మోసుకువెళ్ళినట్టుగా జీవాత్మ సూక్ష్మశరీరాన్ని మోసుకువెళుతుంది. మనం ఇక్కడ చూస్తున్న ప్రాథమిక అంశాన్ని మర్చిపోకూడదు. ఏమిటది? శరీరం చైతన్యవంతంగా ఉందంటే, దాన్ని చైతన్యవంతం చేసిన మనస్సు ఉందనీ, మనస్సు ఉందంటే దానికి చైతన్యాన్ని అప్పు ఇచ్చిన పరమాత్మ ఉన్నాడనీ నిదర్శనం తెలుస్తున్నది. జీవించివుండటం భగవంతుని ఉనికికి నిదర్శనమయితే, మరణం భగవంతుని ఉనికికి

ఇంకా పెద్ద నిదర్శనం. ఎందుకు? శివంలా ఉన్న శరీరం కాస్తా శవమైపోయింది. అంటే చిదాభాసరూపంలో ఉన్న ఈశ్వరుడు ఈ శరీరాన్ని వదిలి వెళ్ళిపోయాడు. చిదాభాస లేకపోతే శరీరం శవమైపోతుంది. ఆ విధంగా జీవితం భగవంతుని ఉనికికి నిదర్శనం, మరణం భగవంతుని ఉనికికి గొప్ప నిదర్శనం. వచ్చే శ్లోకంలో పుట్టుకకూ–మరణానికీ మధ్య ఉన్న జీవితం కూడా భగవంతుని ఉనికికి గొప్ప నిదర్శనం అని వస్తుంది.అంటే జీవితంలో మనం ఆడినా, పాడినా, ఏంచేసినా, అది భగవంతుని ఉనికిని చాటిచెబుతుంది. అటువంటి భగవంతుణ్ణి చూడకుండా ఎలా ఉండగలము?

ఇదెలా ఉంటుందంటే, విద్యుచ్ఛక్తి ఉందని ఎలా నిరూపించగలము అని అడిగినట్టు ఉంటుంది. ట్యూబ్‌లైటు కాంతిలో కూర్చుని, ఫ్యానుగాలిని అనుభవిస్తూ విద్యుచ్ఛక్తి ఏది అంటే ఏంచెప్పాలి? ట్యూబ్‌లైటు కాంతి, ఫ్యానుగాలి ఎక్కడివి? విద్యుచ్ఛక్తి ఉండటంవల్లనే అవి వస్తున్నాయి. ఫ్యాను తిరుగుతున్నా, లైటు వెలుగుతున్నా, భిన్నమైన ఆకారాల్లో కనిపిస్తున్నా, వాటివెనకనున్నది ఒకటే తత్త్వం. అది కనబడని విద్యుచ్ఛక్తి.

బల్బు కంటికి కనిపిస్తుంది. దానిలో ఉన్న ఫిలమెంటు కంటికి కనిపిస్తుంది. విద్యుచ్ఛక్తి కనబడదు. అలాగే మన స్థూలశరీరం బల్బులాగా కంటికి కనిపిస్తుంది; సూక్ష్మశరీరం ఫిలమెంట్‌లాంటిది, కనబడకపోయినా తెలుస్తుంది. దానికి శక్తినిచ్చే ఆత్మ లేదా బ్రహ్మ విద్యుచ్ఛక్తివంటిది. బ్రహ్మను విద్యుచ్ఛక్తి అనకూడదు – బ్రహ్మ విద్యుచ్ఛక్తిలాగా శక్తిని ఇస్తుంది. ఎలాగైతే కనబడే బల్బు, ఫ్యాను, మైకు, రేడియో, టెలివిజన్‌వంటి వస్తువుల్లో విద్యుచ్ఛక్తియొక్క ఉనికిని తెలుసుకుంటున్నామో, అలా కనబడే ఈ జీవుల కదలికల్లో భగవంతునియొక్క ఉనికిని తెలుసుకుంటాము.

మనం ఊపిరి తీసుకుని, వదులుతున్నామంటేనే చిదాభాసవల్ల చెయ్యగలుగుతున్నాము; చిదాభాస ఉందంటేనే చిత్ ఉందని అర్థం. ఎందుకంటే చిత్ లేనిదే చిదాభాసకు ఉనికి లేదు. ఆ విధంగా ప్రతియొక్క ఇంద్రియంయొక్క పని బ్రహ్మ ఉనికిని చాటి చెబుతున్నాయి. ఈ భావనను కేనోపనిషత్తు అద్భుతంగా చెబుతుంది.

శ్రోత్రస్య శ్రోతం మనసో మనో యద్ వాచో హ వాచం స ఉ ప్రాణస్య ప్రాణః – కేన

ఉదాహరణకు శ్రోత్రస్య శ్రోతం అర్థం చూద్దాము. దీనిద్వారా మూడు విషయాలు అర్థమవుతాయి.

1. ఆత్మ వేరు, చెవి వేరు.
2. ఆత్మ చెవి అంతటా వ్యాపించి ఉంది.
3. ఆత్మ ఉండటం వల్లే చెవిని చెవి అనగలుగుతున్నాము. అంటే చెవితో వినగలుగుతున్నాము.

ఆ విధంగా ప్రాణానికి ప్రాణశక్తి ఆత్మవల్లనే ఉంది; కన్నుకు కంటిచూపు ఆత్మవల్లనే ఉంది. అందువల్ల చిదాభాస వెళ్ళిపోగానే ఈ గోళకాలకు ఆ శక్తి కూడా వెళ్ళిపోతుంది. చిదాభాస ఉండగా శరీరానికి ఎంతో విలువనిస్తాము. దానికి అలంకరణలు చేసి, సెంట్లు పూసి, నానా హడావుడి చేస్తాము. కాని చిదాభాస మనస్సుతో పాటు బయటకు వెళ్ళిపోతే, ఈ అద్భుతమైన శరీరం కాస్తా శవం అవుతుంది. దుర్గంధం వెదజల్లుతుంది. భార్య కూడా ఎంత త్వరగా ఈ శరీరాన్ని సాగనంపుదామా అని చూస్తుంది.

యావత్పవనో నివసతి దేహే, తావత్పృచ్ఛతి కుశలం గేహే।
గతవతి వాయౌ దేహాపాయే, భార్యా బిభ్యతి తస్మిన్కాయే॥ – భజగోవిందం 6

ఊపిరి పోయిన తర్వాత ప్రియాతిప్రియమైన భార్య కూడా భర్తశవాన్ని చూసి జడుసుకుంటుంది. అలా ఈ జీవాత్మ సూక్ష్మశరీరాన్ని తీసుకువెళుతుంది అంటే పంచజ్ఞానేంద్రియాలను, పంచకర్మేంద్రియాలను, పంచప్రాణాలను, మనస్సును తీసుకువెళుతుంది. తర్వాత ఇంకో శరీరంలోకి వెళుతుంది. ఆ శరీరానికి మనం ఇచ్చే అద్దె కర్మ అంటే పుణ్యపాప ప్రారబ్ధకర్మ. అది వాయువు పుష్పాలయొక్క సుగంధాన్ని మోసుకువెళ్ళినట్టుగా మోసుకువెళుతుందని చూశాము. జీవితంయొక్క సుగంధం ఏమిటి? ఈ పుణ్యపాపాలు. ఆ కొత్తశరీరంలో మళ్ళీ జీవితం కొత్తగా మొదలుపెడుతుంది. అంటే ఎల్.కె.జీ.నుంచి మొదలుపెట్టి, కాలేజీ చదువులు ముగించుకుని, పెళ్ళి చేసుకుని, పిల్లల్ని కని, మనవళ్ళని కని, ఎప్పుడో ఒక శుభముహూర్తాన మళ్ళీ ఈ శరీరాన్ని వదిలివెళ్ళిపోతుంది. మళ్ళీ ఇంకో చోటికి ప్రయాణం. ప్రయాణం ముగియలేదు, ఇది ఒక అంతులేనికథ.

శ్లో. 9 **శ్రోత్రం చక్షుః స్పర్శనం చ రసనం ఘ్రాణమేవ చ ।**
అధిష్ఠాయ మనశ్చాయం విషయానుపసేవతే ॥
శ్రోత్రమ్, చక్షుః, స్పర్శనమ్, చ, రసనమ్, ఘ్రాణమ్, ఏవ, చ,
అధిష్ఠాయ, మనః, చ, అయమ్, విషయాన్, ఉపసేవతే ॥

అయమ్	=	ఈ జీవాత్మ	ఘ్రాణమ్	=	ముక్కును
శ్రోత్రమ్	=	చెవిని	చ	=	ఇంకా
చక్షుః	=	కంటిని	మనః	=	మనస్సును
చ	=	ఇంకా	అధిష్ఠాయ	=	అధిష్ఠించి
స్పర్శనమ్	=	చర్మమును	ఏవ	=	వీటిద్వారా
చ	=	అలాగే	విషయాన్	=	శబ్దాది విషయములను
రసనమ్	=	నాలుకను	ఉపసేవతే	=	అనుభవించును

అయమ్ (జీవః) శ్రోత్రమ్ చక్షుః స్పర్శనమ్ చ, రసనమ్
ఘ్రాణమ్ మనః చ ఏవ అధిష్ఠాయ విషయాన్ ఉపసేవతే ॥

తా: ఈ జీవాత్మ చెవిని, కంటిని ఇంకా చర్మమును, అలాగే నాలుకను, ముక్కును ఇంకా మనస్సును అధిష్ఠించి వీటిద్వారా శబ్దాది విషయములను అనుభవించును.

ఈ కంటికి కనబడని ఈ చిదాభాస సూక్ష్మశరీరంలోని 19 అంగాలను తీసుకుని వెళుతుందని చూశాము. ఇక్కడ ఒక విషయం గుర్తుంచుకోవాలి. ఇంద్రియాలు వేరు, గోళకాలు వేరు. స్థూలశరీరంలో బయటకు కనబడే కన్ను, ముక్కు, చెవివంటివి గోళకాలు. వాటికి చూసే శక్తి, వాసనచూసే శక్తి, వినేశక్తి అసలు ఇంద్రియాలనుంచి వస్తాయి. గోళకాలు ప్రయాణం చెయ్యవు. కొత్త శరీరంలో దాని గోళకాలు దానికి ఉంటాయి.

మళ్ళీ ఆ కొత్త శరీరం మనుష్యశరీరం అయితేనే ఐదు గోళకాలూ ఉంటాయి. ఒకవేళ అది వృక్షశరీరం అయితే, వృక్షానికి పంచజ్ఞానేంద్రియాలు ఉండవు; చర్మం మాత్రమే ఉంటుంది; అంటే స్పర్శశక్తి మాత్రమే ఉంటుంది. అందువల్ల ఆ వృక్షశరీరంలో ఐదు ఇంద్రియాలశక్తీ ఉంటుంది కాని, వాటిని వాడటానికి అవసరమైన గోళకాలు ఉండవు.

ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ ఈ జీవాత్మ మానవశరీరంలోకి వెళుతుందని తీసుకుని, దానికి తగ్గట్టుగా వివరిస్తున్నాడు. చక్షురింద్రియం చక్షుర్ గోళకంలోకి; శ్రోత్ర ఇంద్రియం శ్రోత్రగోళకానికి వెళతాయి.

శ్రోత్రం చక్షుః స్పర్శనం చ రసనం ఘ్రాణమేవ చ – అంటే ఈ వినికిడిశక్తి, చూసేశక్తి, స్పర్శ తెలుసుకునే శక్తి, రుచిచూసే శక్తి, వాసనచూసే శక్తిని ఆయా గోళకాల్లో పెడుతుంది.

అధిష్ఠాయ మనః చ – ఈ ఇంద్రియాలకు శక్తి మనస్సువల్ల వస్తుంది. అందువల్ల మనస్సు కూడా దానికి సంబంధించిన ప్రదేశంలో ఉండాలి. విజ్ఞానశాస్త్రం మనస్సు మెదడులో ఉంటుంది అంటుంది కాని శాస్త్రం ప్రకారం మనస్సు హృదయంలో ఉంటుంది. ఏ హృదయం? ఆపరేషను చేస్తే కనబడే హృదయమే. హృదయం మనస్సుకు గోళకం అంటే ఆ గోళకం కనబడేదిగా ఉండాలి. హృదయమనే గోళకానికి మనస్సు ఇంద్రియం. అధిష్ఠాయ అంటే ఈ పంచజ్ఞానేంద్రియాలకు, మనస్సుకు జీవాత్మ అధిష్ఠానం. వీటితో కలిసి కొత్త శరీరాన్ని అనుభవిస్తుంది.

కొత్త శరీరానికి ఉన్న తల్లిదండ్రులు మంచివారైతే జీవితం అద్భుతంగా సాగుతుంది. లేకపోతే చాలా అవస్థలు పడాలి. చిన్నప్పటినుంచే చాలా గడ్డురోజులను అనుభవించాల్సి ఉంటుంది కొత్తజన్మలో. కాని ఇటువంటి జీవితాన్ని ఎన్నుకునే హక్కు ఆ పిల్లవానికి ఉండదు; పిల్లవానిని అడిగి అతనికి కావాల్సిన తల్లిదండ్రులను ఇవ్వరు. భార్యను ఎన్నుకునే హక్కు ఉంటుంది కాని తల్లిదండ్రులను ఎన్నుకునే హక్కు ఉండదు. నిజానికి పుట్టటమే వారిద్వారా పుడతాడు. అయితే భగవంతుడు నిర్ణయిస్తాడా అంటే అతని పూర్వజన్మ పుణ్యపాపాలు నిర్ణయిస్తాయని చూశాము. పుణ్యం ఎక్కువుంటే లాలించే తల్లిదండ్రులు, ప్రేమించే అక్కచెల్లెళ్ళు, ఆదుకునే ఇరుగుపొరుగు, మంచి వాతావరణం– అన్నీ చక్కగా అమరుతాయి. అతని అదృష్టం బాగుండకపోతే, పిల్లలను హింసించేవారి మధ్యలో పుడతాడు. మంచి జరిగినా, చెడు జరిగినా పూర్వజన్మే దానికి కారణం.

విషయాన్ ఉపసేవతే – ఆ పూర్వజన్మ పుణ్యపాపాలను బట్టి ఈ జన్మలో అనేకమైన విషయవస్తువులను అనుభవిస్తాడు. కొంతమందిని పెట్టిపుట్టాడు అంటారు, కొంతమంది అష్టదరిద్రంలో పుడతారు. ఏ అనుభవం పొందినా, అది చిదాభాస వల్లనే పొందగలడు. మరణించిన స్థూలశరీరానికి ఏ అనుభవమూ ఉండదు. ఏ అనుభవం పొందినా, అది చిదాభాస ఉనికినీ, తద్వారా చిత్ ఉనికినీ వెల్లడిస్తుంది.

అందువల్ల గ్రహించే మనస్సు ఉంటే, జీవితంలోని ప్రతిఒక్క అనుభవమూ బ్రహ్మను వెల్లడిస్తుంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ పుస్తకంలో మీరు చదివే ప్రతిఅక్షరమూ దానిమీద పడుతున్న కాంతిని చూపించకనే చూపిస్తున్నది. కాంతి ఉందని ఏదో ఒకక్షణంలో తెలియటం కాదు, కాంతియొక్క ఉనికివల్లనే మీరు ప్రతిఒక్క అక్షరాన్నీ

చదవగలుగుతున్నారు. మీరు ఎవరితోనైనా సంభాషణ జరిపితే, మీరు మాట్లాడే ప్రతిమాట, మీ మాటను వినే వ్యక్తియొక్క వినికిడిశక్తి అన్నీ బ్రహ్మవల్లనే జరుగుతున్నాయి. కొంతమంది బ్రహ్మ ఉన్నాడని ఏమిటి నిదర్శనం అంటారు. ఏంచెప్పాలి వారికి?

తల్లి తన పిల్లవాణ్ణి 'మన ఇంట్లో కరెంటు లేదు, ఎదురింట్లో ఉందో లేదో అడిగిరా,' అని పంపిందనుకోండి. ఎదిరింట్లో టీవీ మ్రోగుతోంది, ఫ్యాను తిరుగుతోంది, లైట్లు దేదీప్యమానంగా వెలుగుతున్నాయి. అయినా ఆ పిల్లవాడు, 'ఆంటీ, మీ ఇంట్లో కరెంటు ఉందో లేదో అడిగిరమ్మంది అమ్మ,' అన్నాడనుకోండి; ఎలా ఉంటుంది? కనీసం అలా పిల్లవాడు చేస్తే అర్థం చేసుకోవచ్చు కాని పెద్దలు అడిగితే హాస్యాస్పదంగా ఉంటుంది. అలాగే పరిపక్వత లేనివ్యక్తి దేవుడు ఉన్నాడని ఏమిటి నిదర్శనం అని అడిగితే అర్థం చేసుకోవచ్చు కాని, పరిణితి చెందినవ్యక్తి అడిగితే హాస్యాస్పదంగా ఉంటుంది. అదే చెబుతున్నాడు తర్వాత వచ్చే శ్లోకంలో.

శ్లో. 10 **ఉత్క్రామంతం స్థితం వాపి భుంజానం వా గుణాన్వితమ్ ।**
విమూఢా నానుపశ్యంతి పశ్యంతి జ్ఞానచక్షుషః ॥
ఉత్క్రామంతమ్, స్థితమ్, వా, అపి, భుంజానమ్, వా, గుణాన్వితమ్,
విమూఢాః, న, అనుపశ్యంతి, పశ్యంతి, జ్ఞానచక్షుషః ॥

ఉత్క్రామంతమ్	= జీవుడు శరీరమును వదులుచున్నప్పుడును	గుణానిత్వమ్, అపి	= అలాగే త్రిగుణములతో కూడియున్నప్పుడును
వా	= లేక	విమూఢాః	= అజ్ఞానులు
స్థితమ్	= శరీరమందు స్థితుడైయున్నప్పుడును	న, అనుపశ్యంతి	= తెలిసికొనలేరు
వా	= లేక	జ్ఞానచక్షుషః	= కేవలము జ్ఞానులే తమ జ్ఞాననేత్రములద్వారా
భుంజానమ్	= భోగములను అనుభవించుచున్నప్పుడును	పశ్యంతి	= స్వస్వరూపమును తెలిసికొందురు

ఉత్క్రామన్తమ్ స్థితమ్ వా, భుఞ్జానమ్ గుణ–అన్వితమ్ వా అపి
విమూఢాః న అనుపశ్యన్తి, జ్ఞాన–చక్షుషః పశ్యన్తి ॥

తా: జీవుడు శరీరమును వదులుచున్నప్పుడును లేక శరీరమందు స్థితుడైయున్నప్పుడును లేక భోగములను అనుభవించుచున్నప్పుడును అలాగే త్రిగుణములతో కూడియున్నప్పుడును అజ్ఞానులు తెలిసికొనలేరు. కేవలము జ్ఞానులే తమ జ్ఞాననేత్రములద్వారా స్వస్వరూపమును తెలిసికొందురు.

ఇంతవరకూ వచ్చిన శ్లోకాలు మనస్సును సంసిద్ధం చేసే శ్లోకాలు. ఈ శ్లోకం ముఖ్యమైన శ్లోకం. పరిణితి చెందిన మనస్సు ఉన్నవ్యక్తి ప్రతిఒక్క చర్యలోనూ బ్రహ్మను అర్థం చేసుకుంటాడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎలాగైతే కనబడని విద్యుచ్ఛక్తి పనిచేస్తున్న ప్రతి ఒక్క పరికరంలోనూ తెలుస్తుందో, అలా కనబడని బ్రహ్మ, జీవాత్మ చేస్తున్న ప్రతిపనిలోనూ తెలుస్తాడు. ప్రత్యక్షంగా తెలియదు కాని, ఇంతకుముందు చూసినట్టుగా ఒకవ్యక్తి

చేసే ప్రతిఒక్క చర్య అతనిలో ఉన్న చిదాభాసవల్లనే సాధ్యం; చిదాభాస చిత్‌వల్లనే సాధ్యం. ఎందుకంటే చిత్తే చిదాభాసగా భాసిల్లుతున్నది.

మీరు కుంకుమో, విభూతో పెట్టుకోవాలనుకుంటే ఏంచేస్తారు? అద్దంలో మీ మొహాన్ని చూస్తారు ముందు. తర్వాత ఆ కుంకుమనో, విభూతినో అద్దానికి పెడతారా, మీ మొహానికి పెట్టుకుంటారా? నిస్సందేహంగా మీ మొహానికే పెట్టుకుంటారు. ఎందుకంటే అద్దంలో కనబడే మొహానికీ, మీ మొహానికీ మధ్య భేదం లేదని మీకు తెలుసు కాబట్టి. అంటే మీరు చూస్తున్నది మీ ప్రతిబింబమొహాన్ని కాని తెలుసుకుంటున్నది మీ అసలు మొహాన్ని. అంతేకాదు, మొహంమీద ఏదైనా నల్లగా కనబడితే, అద్దంలో మొహాన్ని తుడవకుండా, మీ మొహాన్నే తుడుచుకుంటారు. అంటే ఏమిటి అర్థం? ఆభాస మొహాన్ని చూస్తే బింబమొహాన్ని గుర్తిస్తున్నారు. అదేవిధంగా ఆభాస చైతన్యంతో అనుభవాలు పొందుతూ, ప్రతిక్షణమూ బింబచైతన్యంయొక్క ఉనికిని అనుభవిస్తారు. అందువల్ల పరిణితి చెందిన వ్యక్తులు ప్రతి ఒక్క ఊపిరిలోనూ భగవంతుణ్ణి గుర్తిస్తారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

జ్ఞానచక్షుషః – జ్ఞానచక్షువులు ఉన్న మేధావులు. అంటే జ్ఞానులు. ఎందుకంటే విద్యుచ్ఛక్తిని మామూలు కళ్ళు చూడలేవు. మామూలు నేత్రాలు తిరిగే ఫ్యానుని చూస్తే, జ్ఞాననేత్రం దాని వెనకనుండి దాన్ని నడిపించే విద్యుచ్ఛక్తిని చూస్తుంది. ఎందుకంటే తెలివైనవ్యక్తికి ఫ్యాను అదంతట అది తిరగదని తెలుసు. ఫ్యాను అదంతట అది తిరిగితే, మనకు కరెంటు బిల్లు పెరగదు.

అదేవిధంగా, ఈ శరీరం ఫ్యానులాంటిది. శరీరం జడం. కాని అది పనులు చేస్తున్నదంటే, దాన్ని వెనకనుంచి నడిపిస్తున్న చైతన్యం ఒకటి ఉంది. అది జ్ఞానచక్షువు ఉన్నవ్యక్తి మాత్రమే అర్థం చేసుకోగలడు; అంటే జ్ఞాని మాత్రమే అర్థం చేసుకోగలడు. ఇంకోవిధంగా చెప్పాలంటే ఆత్మానాత్మవివేకం చెయ్యగలిగిన వ్యక్తి మాత్రమే తెలుసుకోగలడు.

పశ్యంతి – తెలుసుకుంటాడు, మామూలు నేత్రాలతో కాదు, జ్ఞాననేత్రంతో. ఏం తెలుసుకుంటాడు? ఈ జీవాత్మ వేరే ఎవరో కాదు, పరమాత్మే. బ్రహ్మయొక్క అవతారమే జీవాత్మ. అద్దంలో కనబడేది ఏమిటి? అసలైన మొహం. అదేవిధంగా చిదాభాసగా (జీవాత్మగా) ప్రతిబింబించేది ఏమిటి? చిత్ లేదా బ్రహ్మ. ఈ చిదాభాస శరీరంలో ఎలా పనిచేస్తుంది?

స్థితమ్ – ముందు ఈ పదాన్ని చూద్దాము. స్థితమ్ అంటే శరీరంలో నెలకొనివున్నది. శరీరంలో ఉందని ఏమిటి నిదర్శనం? ఏమిటి నిదర్శనం అనే ప్రశ్న మీరు అడగగలగటమే చిదాభాస ఉందని చూపించే నిదర్శనం. అది లేకపోతే మీరు ప్రశ్నే వేయలేరు.

భుంజానమ్ – ఈ జీవాత్మే అన్నిటినీ అనుభవిస్తున్నది. అంటే ఈ ప్రపంచంలోని శబ్దస్పర్శరసరూపగంధాలను అనుభవిస్తుంది. ఎలా చెప్పగలము? నేను చూస్తున్నాను, నేను వింటున్నాను, నేను వాసన చూస్తున్నాను, నేను రుచి చూస్తున్నాను, నేను స్పర్శను తెలుసుకుంటున్నాను అని చెప్పేది చిదాభాస. ఆవిధంగా జీవాత్మ శరీరంలో ఉండి, అన్నిటినీ అనుభవిస్తున్నది. ప్రతి అనుభవమూ ఒక స్పందనను చూపిస్తుంది. దీపావళి టపాకాయల

శబ్దం వింటే ఆనందమే ఆనందం. అంత డబ్బు ఖర్చుపెట్టి కొన్నందుకు అవి సరిగ్గా కాలుతున్నాయనే ఆనందం. ఏ చిచ్చుబుడ్డో తుస్సుమంటే, మీరు కూడా గాలితీసిన బెలూన్‌లా అయిపోతారు.

శబ్దం ఒకటే కాని దానికి మీ స్పందన మారుతుంది. సాధారణంగా ఈ స్పందనలను మూడు రకాలుగా విభజించవచ్చు. వాటిని సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక స్పందనలు అంటారు. వీటినే వరుసగా శంకరాచార్యులవారు సుఖ, దుఃఖ, మోహ స్పందనలు అంటారు. అదే చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

గుణాన్వితమ్ – ఇక్కడ గుణం అంటే స్పందన. మూడు రకాల స్పందనలను చూశాము. అన్వితమ్ అంటే జీవాత్మలో ఈ మూడురకాల స్పందనలు ఉన్నాయి. ప్రతి ఒక్క స్పందన కూడా శరీరంలో బ్రహ్మయొక్క ఉనికిని నిరూపిస్తుంది. ఎందుకంటే ప్రాణంపోయిన శరీరంలో ఈ స్పందనలు ఉండవు. దాన్ని కాయం అనీ, కట్టె అనీ అంటారు. ఆ శవాన్ని తాళ్ళువేసి కడతారు, అగ్నిలో దహనం చేస్తారు కాని ఏమీ స్పందన ఉండదు. ఎందుకు? అందులో జీవాత్మ లేదుకాబట్టి. అందువల్ల ప్రతిఒక్క స్పందన కూడా జీవాత్మయొక్క ఉనికిని సూచిస్తుంది. గుణాన్వితం పదం జీవాత్మకు విశేషణం. అది బ్రహ్మయొక్క ప్రతిబింబం. జ్ఞానచక్షుషః పశ్యంతి – జ్ఞానులు మాత్రమే ఆ విషయాన్ని తెలుసుకుంటారు.

విమూఢాః – కాని పరిణితిలేని వ్యక్తులు, అజ్ఞానులు,

నానుపశ్యంతి – చిదాభాస గురించి తెలుసుకోలేరు. వారు శరీరానికే చైతన్యం ఉంది అనుకుంటారు. ఇది చార్వాక సిద్ధాంతం. చార్వాకులు భగవంతుడు లేడు అంటారు. వారు శరీరమే ఆత్మ అంటారు. శరీరానికి దానంతట అది చైతన్యం ఉంది; దానికి చైతన్యాన్ని భగవంతుడు ఇవ్వనవసరం లేదు అంటారు. కాని శాస్త్రం అది ఒప్పుకోదు. శరీరానికి స్వంతంగా చైతన్యం లేదు. శరీరం చైతన్యవంతంగా ఉందంటేనే అది భగవంతుని కృప. కాని విమూఢులు ఈ విషయం తెలుసుకోలేరు.

ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ రెండురకాల వ్యక్తుల గురించి చెబుతున్నాడు. జ్ఞాని గురించీ, అజ్ఞాని గురించీ. జ్ఞాని ఒక ఫ్యానునే చూస్తున్నా అందులో రెండు అంశాలు ఉన్నాయని తెలుసుకుంటాడు. అవి కనబడే ఫ్యాను, కనబడని విద్యుచ్ఛక్తి. అవి ఒకదానితో ఒకటి కలిసివున్నట్టుగా ఉన్నా, అవి ఒకటి కాదు, రెండు భిన్నవస్తువులు. కనిపించే ఫ్యాను పాడయినా కూడా, కనబడని విద్యుచ్ఛక్తి ఉంటుంది. అలా ఫ్యానులో రెండు ఉన్నాయి.

శ్లో. 11 **యతంతో యోగినశ్చైనం పశ్యంత్యాత్మన్యవస్థితమ్ ।**
యతంతోఽప్యకృతాత్మానో నైనం పశ్యంత్యచేతసః ॥
యతంతః, యోగినః, చ, ఏనమ్, పశ్యంతి, ఆత్మని, అవస్థితమ్,
యతంతః, అపి, అకృతాత్మానః, న, ఏనమ్, పశ్యంతి, అచేతసః ॥

యోగినః	= యోగులు	చ	= కాని
ఆత్మని	= తమ హృదయమందు	అకృతాత్మానః	= అంతఃకరణశుద్ధి లేనివారైన
అవస్థితమ్	= స్థితమైయున్న	అచేతసః	= అజ్ఞానులు
ఏనమ్	= ఈ ఆత్మతత్త్వమును	యతంతః, అపి	= గట్టిగా ప్రయత్నించినను
యతంతః	= ప్రయత్నశీలురై	ఏనమ్	= ఈ ఆత్మను
పశ్యంతి	= తెలుసుకొంటారు	న పశ్యంతి	= తెలిసికొనజాలరు

యతన్తః యోగినః ఆత్మని అవస్థితమ్ ఏనమ్ పశ్యన్తి, అచేతసః
అకృత-ఆత్మానః చ యతన్తః అపి ఏనమ్ న పశ్యన్తి ॥

తా: యోగులు తమ హృదయమందు స్థితమైయున్న ఈ ఆత్మతత్త్వమును ప్రయత్నశీలురై తెలుసుకొంటారు. కాని, అంతఃకరణశుద్ధి లేనివారైన అజ్ఞానులు గట్టిగా ప్రయత్నించినను ఈ ఆత్మను తెలిసికొనజాలరు.

అదేవిధంగా ఒకటే వ్యక్తి కనబడుతున్నా, వేదాంతం నేర్చుకుంటే అతను ఆత్మ, అనాత్మల మేలుకలయిక అని తెలుసుకుంటాడు జ్ఞాని. ప్రతివ్యక్తిలో కనబడే శరీరం, కనబడని చైతన్యం ఉంటాయి. శరీరం పతనమైనాకూడా, చైతన్యం ఉంటుంది. ఆ చైతన్యం శరీరంలో ఒకభాగం కాదు, శరీరం లక్షణం కాదు, దానినుంచి ఉత్పత్తి చెందలేదు. అది స్వతంత్రం.

యోగినః – యోగినః అంటే వివేకం ఉన్నవారు, పరిణితి చెందినవారు, జ్ఞానులు.

ఏనం పశ్యంతి – శరీరంలో ఉన్న ఈ బ్రహ్మను, జీవాత్మగా తెలుసుకుంటారు. మమైవాంశో జీవలోకే అని అంతకుముందు శ్లోకాల్లో చెప్పాడు. పరమాత్మను తెలుసుకుంటారు. పరమాత్మ ఎక్కడ ఉన్నాడు?

ఆత్మని అవస్థితమ్ – కార్యకరణసంఘాతంలో ఉన్నాడు. ఇక్కడ ఆత్మ అంటే కార్యకరణసంఘాతం. అంటే మనశ్శరీరాలు. అవస్థితమ్ అంటే ఉన్నాడు. ఎలా ఉన్నాడు? ప్రతిబింబచైతన్యంగా లేదా చిదాభాసగా లేదా జీవాత్మగా ఉన్నాడు. పరమాత్మ జీవాత్మగా ఈ మనశ్శరీరాలలో ఉన్నాడు.

దేహో దేవాలయః ప్రోక్తః – పరమాత్మ మన శరీరంలో జీవాత్మగా కొలువైవున్నాడు. అందువల్ల శరీరం ఒక ఆలయం; మనస్సు గర్భగృహం; చైతన్యం భగవంతుడు. నిజానికి ఒక ధ్యానశ్లోకం చాలా అద్భుతంగా ఉంటుంది.

ఆరాధయామి మణిసన్నిభమాత్మలింగమ్
మాయాపురీ హృదయ పంకజ సన్నివిష్టమ్
శ్రద్ధానదీ విమల చిత్త జలాభిషేకైః
నిత్యం సమాధికుసుమైరపునర్భవైః॥

ఆ పరమాత్మ నాలో జీవాత్మలింగంగా ఉన్నాడు. ఆ ఆత్మలింగం హృదయమనే పంకజంలో ఉన్నాడు. శుద్ధమైన మనస్సుతో, స్వచ్ఛమైన అంతఃకరణతో నేను భక్తితో ప్రతిరోజూ అభిషేకం చేస్తున్నాను. అభిషేకం రెండురకాల

నీటితో చెయ్యవచ్చు – మామూలు నీటితో, పవిత్రమైన గంగాజలంతో. హృదయపంకజంలో ఉన్న భగవంతునికి ఆలోచనలనే నీటితో అభిషేకం చేస్తున్నాను. ఆ భగవంతుని ధ్యానంలో నెలకొని ఉండటమే పుష్పాలతో అలంకరించటం. ఆ అభిషేకం నిత్యమూ చేస్తే నేను పునర్జన్మనుంచి ముక్తి పొందుగాక, మోక్షం పొందటానికి నాలో కొలువైవున్న ఆత్మలింగానికి పూజచేస్తాను అని ఈ ధ్యానశ్లోకం అర్థం. అదే భావన ఇక్కడ కూడా.

జ్ఞానులు తమలో కొలువైవున్న ఆత్మలింగాన్ని తెలుసుకుంటారు. యోగినః అంటే సాధనచతుష్టయ సంపన్నులు. అంటే వారికి ఆత్మ గురించి తెలుసుకునే అధికారిత్వం వస్తుంది. వారు తెలుసుకుంటారు. ఎలా తెలుసుకుంటారు?

యతంతః – సరియైన ప్రయత్నం చెయ్యటంద్వారా. ఏమిటా ప్రయత్నం? ఆధ్యాత్మిక సాధన చెయ్యటమే ప్రయత్నం. అది ఏమిటో చాలాసార్లు చూశాము.

కర్మయోగేన చిత్తశుద్ధిః, ఉపాసనేన చిత్తఏకాగ్రతా, శ్రవణేన అజ్ఞాననివృత్తిః, మననేన సంశయనివృత్తిః, నిదిధ్యాసనేన వాసనానివృత్తిః॥

ఇది భగవద్గీత సారాంశం అని చూశాము. కర్మయోగం చేసి చిత్తశుద్ధి పొంది, ఉపాసనయోగం చేసి చిత్తఏకాగ్రత పొంది, జ్ఞానయోగానికి వచ్చి శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలద్వారా ఆత్మజ్ఞానం పొందితే, మోక్షం పొందుతారు. ఈ సాధనలన్నీ చేసితీరాలి. గీతాబోధకు వెళ్ళటం శ్రవణంలోకి వస్తుంది. ఇప్పుడు వీరికి భిన్నంగా అజ్ఞానుల పరిస్థితిని వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అకృతాత్మానః – సాధనచతుష్టయ సంపత్తిని పొందనివారు, అధికారిత్వం లేనివారు, అజ్ఞానులు. అకృతం అంటే సంస్కరించబడనివారు; కృతం అంటే సంస్కృతం అంటే సంస్కరించబడినవారు; అకృతం అంటే సంస్కరించబడనివారు. ఆత్మ అంటే ఇక్కడ మనస్సు. అందువల్ల అకృత ఆత్మ అంటే అజ్ఞానులు.

అచేతసః – వారికి ఆత్మానాత్మవివేకం చేసేశక్తి ఉండదు. చేతస అంటే వివేకం ఉన్న బుద్ధి; అచేతస అంటే వివేకంలేని బుద్ధి, అవివేకులు.

ఏనం న పశ్యంతి – వారు భగవంతుణ్ణి ఎన్నడూ వారి హృదయంలో చూడలేరు. కాని నిజానికి మన పూజను ఆత్మపూజతో మొదలుపెట్టాలి.

ఆత్మనే నమః, అంతరాత్మనే నమః, పరమాత్మనే నమః, జీవాత్మనే నమః

ఇలా ఆత్మపూజ చేశాక, బాహ్యంగా ఉన్న భగవంతునికి పూజచేసి, మళ్ళీ ఆత్మపూజతో ముగించాలి. ఆత్మ అంటే వ్యష్టిపరంగా ఉన్న నేను కాదు. కొంతమంది తనకు పూజ అనుకుని దాన్ని గర్వంగా భావిస్తారు. అదికాదు. ఇది భగవంతుడు నాలో నెలకొనివున్నాడు అనే జ్ఞానంతో చేసే పూజ.

(అకృతాత్మానః న పశ్యంతి) యతంతః అపి – వారి మనస్సు శుద్ధి చెయ్యబడకపోతే, వారు శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేసినా కూడా, వారికి ఆత్మజ్ఞానం కలగదు. అది కేవలం ఇంకొక లౌకికవిద్య నేర్చుకున్నట్టు అవుతుంది అంతే. అది అటువంటి వారి గర్వాన్ని రెట్టింపు చేస్తుంది. నేను భగవద్గీత మొత్తాన్ని అధ్యయనం చేశాను, నేను ఉపనిషత్తులు

అన్నీ నేర్చుకున్నాను; బ్రహ్మసూత్రాలు కూడా నేర్చుకున్నాను అని వెన్నువిరుచుకు తిరుగుతారు. మీరు ఎన్ని ఉపనిషత్తులు నేర్చుకున్నారన్నది కాదు ముఖ్యం, మీలో ఎన్ని జీర్ణమయ్యాయన్నది ముఖ్యం. అందువల్ల నేర్చుకునే సాధకుడు అధికారిత్వం పొందకపోతే, అంటే శుద్ధమైన మనస్సు లేకపోతే, ఈ ఆత్మజ్ఞానంవల్ల ఫలం పొందలేడు. అందువల్లనే శాస్త్ర అధ్యయనంతో పాటు, దైవచింతన కూడా తోడుగా సాగాలి. రెండూ సమానంగా ఉండాలి.

ఈ శ్లోకంతో మొదటి అంశం ముగిసింది. పరమాత్మే జీవాత్మగా అందరిలోనూ ఉన్నాడు. అందువల్లనే మన సంప్రదాయం ఎదుటివ్యక్తికి చేతులు జోడించి నమస్కరించమంటుంది. నమస్తే అంటే తే నమః, నీకు నా నమస్కారములు. ఎదుటివ్యక్తికి మన నమస్కారాలను అందుకునే అర్హత లేకపోయినా పెడతాము. ఎందుకంటే మనం పెట్టే నమస్కారం అతనికి కాదు, అతని మనశ్శరీరాల వెనక జీవాత్మగా ప్రకాశిస్తున్న పరమాత్మకు. అశుద్ధమైన మనశ్శరీరాలలో కొలువైవున్న శుద్ధబ్రహ్మకు. దీన్ని సర్వాత్మభావన అంటారు.

పరమాత్మా జీవరూపేణ వర్తతే

కృష్ణపరమాత్మ నేనే అన్నింటిగా కనిపిస్తున్నాను అంటున్నాడు. ఈ విషయం ఇప్పటికే 7, 9, 10, 11 అధ్యాయాల్లో చెప్పాడు. విశ్వరూపదర్శనం అంటేనే అంతటా భగవంతుడే ఉన్నాడని తెలుసుకోవటం. ఈ సర్వాత్మభావననే ఈ శ్లోకాల్లో మళ్ళీ టూకీగా చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 12 **యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతేఽఖిలమ్ ।**
యచ్చంద్రమసి యచ్చాగ్నౌ తత్తేజో విద్ధి మామకమ్ ॥

యత్, ఆదిత్యగతమ్, తేజః, జగత్, భాసయతే, అఖిలమ్,
యత్, చంద్రమసి, యత్, చ, అగ్నౌ, తత్, తేజః, విద్ధి, మామకమ్ ॥

ఆదిత్యగతమ్	= సూర్యమండలమందున్న	చంద్రమసి	= చంద్రునియందును
యత్, తేజః	= ఏ తేజస్సు	యత్	= ఏది
అఖిలమ్, జగత్	= సమస్తజగత్తును	అగ్నౌ	= అగ్నియందు గలదో
భాసయతే	= ప్రకాశింపజేయునో	తత్, తేజః	= ఆ తేజస్సు
చ	= ఇంకా	మామకమ్	= నాదేయని
యత్	= ఏ తేజస్సు	విద్ధి	= తెలుసుకొనుము

యత్ ఆదిత్య-గతం తేజః అఖిలమ్ జగత్ భాసయతే, యత్ చ చన్ద్రమసి,
యత్ చ అగ్నౌ (స్థితమ్ అస్తి), తత్ మామకమ్ తేజః (అస్తి ఇతి త్వం) విద్ధి ॥

తా: సూర్యమండలమందున్న ఏ తేజస్సు సమస్తజగత్తును ప్రకాశింపజేయునో, ఇంకా ఏ తేజస్సు చంద్రునియందును, ఏది అగ్నియందు గలదో ఆ తేజస్సు నాదేయని తెలుసుకొనుము.

కృష్ణపరమాత్మ తానే చేతనజీవునిగానూ, అచేతన ప్రపంచంగానూ ప్రకటితమవుతున్నాను అని చెబుతున్నాడు. అందులో మొదటిభాగం 7-11 శ్లోకాల్లో అయింది. జీవరూపంలో ఎలా ప్రకటితమవుతున్నాడో చెప్పుకొచ్చాడు. ఇప్పుడు 12-15 శ్లోకాల్లో అచేతనజగత్తు కూడా తానేనని చెప్పబోతున్నాడు.

ఈశావాస్యమిదగ్ం సర్వమ్ – ఈశావాస్యోపనిషత్తు

ఈ జగత్తులో ఉన్నదంతా బ్రహ్మే. ఎలా ఉన్నదంతా బ్రహ్మే అవుతుందో కృష్ణపరమాత్మ తార్కికంగా నిరూపించడు. ఎందుకంటే ఆ విషయం అంతకుముందు అధ్యాయాల్లో చూశాము. అయినా ఇప్పుడు సందర్భం వచ్చింది కాబట్టి మళ్ళీ ఒకసారి చూద్దాము.

ఒక వస్తువు సృష్టించబడాలంటే దానికి రెండు కారణాలు ఉంటాయి. నిమిత్తకారణం, ఉపాదానకారణం. ఉదాహరణకు కుండ అనే కార్యం రావాలంటే కుమ్మరి నిమిత్తకారణం, ముడిసరుకు అయిన మట్టి ఉపాదాన కారణం. కాని జగత్తు సృష్టివిషయానికి వచ్చేసరికి భగవంతుడే నిమిత్తకారణమూ, ఉపాదానకారణమూ కూడా.

అభిన్న నిమిత్త ఉపాదానకారణం బ్రహ్మ

అనేకరూప ఈశ్వరునిగా భగవంతుణ్ణి భావించటానికి ఉపాదానకారణంగా తెలుసుకోవాలి. ఒక నియమం ఏమిటంటే ఉపాదానకారణం, కార్యం అంతటా ఉంటుంది. ఉదాహరణకు కుండకు ఉపాదానకారణమైన మట్టి కుండ అంతటా ఉంటుంది; ఆభరణానికి ఉపాదానకారణమైన బంగారం ఆభరణం అంతటా ఉంటుంది; కుర్చీకి ఉపాదానకారణమైన చెక్క కుర్చీ అంతటా ఉంటుంది. అంటే ఈ వాక్యాల అర్థం – మట్టి లేకుండా కుండ లేదు; బంగారం లేకుండా ఆభరణాలు లేవు; చెక్క లేకుండా కుర్చీ లేదు.

ఈ సూత్రాన్ని బ్రహ్మకు అన్వయిస్తే బ్రహ్మ జగత్తుకు ఉపాదానకారణం. అందువల్ల జగత్తుకు ఉపాదానకారణమైన బ్రహ్మ జగత్తు అంతటా ఉంటాడు. అంటే బ్రహ్మ లేకుండా జగత్తుకు విడిగా ఉనికి లేదు. మన వేదాంతబోధ ప్రత్యేకత అదే.

జగత్తును సరిగ్గా అర్థం చేసుకుంటే అది బ్రహ్మ. అందువల్లనే మనం భగవంతుణ్ణి అన్నిరూపాల్లోనూ కొలుస్తాము. జంతువులను భగవంతునిగా కొలుస్తాము; మనుష్యులను భగవంతునిగా కొలుస్తాము; చెట్లను భగవంతునిగా కొలుస్తాము; నదులను భగవంతునిగా కొలుస్తాము; పంచభూతాలను భగవంతునిగా కొలుస్తాము. ఎందుకు? భగవంతుడు లేకపోతే వీటికి విడిగా ఉనికి లేదు. అందువల్ల భగవంతుడు అన్నింటిలోనూ ఉన్నాడు. నాలో, నీలో, ఈ బల్లలో, కుర్చీలో, పెన్నులో, మైకులో, పుస్తకంలో – అన్నింటిలో ఉన్నాడు. ఆ పట్టిక ఇస్తూపోవాలంటే ఈ అధ్యాయాన్ని ముగించలేము.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ సృష్టిలో ఉన్న కొన్ని ముఖ్యమైన అంశాలను తీసుకుని అవి నా ప్రకటితరూపాలే అంటున్నాడు. భగవంతుడు వాటిలో మాత్రమే కాదు, అలా అన్నింటిలోనూ ఉన్నాడని అర్థం. కృష్ణపరమాత్మ తీసుకున్న అంశాలు మనం నిరంతరం అనుభవిస్తున్న ప్రాథమిక, సహజమైన శక్తులు. వాటిని మనం సృష్టించలేదు. అవి భగవంతుని సృష్టి. ఈ సహజమైన శక్తులు లేకుండా, జగత్తు కొనసాగలేదు. ఏమిటవి? సూర్యశక్తి, చంద్రశక్తి, అగ్నిశక్తి. కృష్ణపరమాత్మ శక్తి పదం బదులు తేజః అంటున్నాడు. అందువల్ల శక్తి తీసి తేజః పెడితే వరుసగా సూర్యతేజః, చంద్రతేజః, అగ్నితేజః.

ఈ మూడూ చాలా గొప్ప శక్తులు. వాటి లోతులు కొలిచినకొద్దీ ఆశ్చర్యపడకుండా ఉండలేము. విజ్ఞానశాస్త్రం సూర్యభగవానుని గురించి ఇంకా పరిశోధిస్తూనే ఉంది కాని, ఇంకా ఆ శాస్త్రానికి అంతుపట్టని విషయాలు ఉంటూనే ఉన్నాయి. నేనే ఈ సూర్యశక్తిగా, చంద్రశక్తిగా, అగ్నిశక్తిగా ఉన్నాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఆదిత్యగతం తేజః – తేజః అంటే శక్తి అని చూశాము. తక్కిన శక్తులు అయిపోయినా కూడా సౌరశక్తికి అంతం ఉండదు. అందువల్లనే సౌరశక్తిని అనేక విధాలుగా ఉపయోగించటానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు. సూర్యునిలో శక్తిని నేనే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అఖిలం జగత్ భాసయతే – ఈ సూర్యశక్తి మొత్తం జగత్తును ప్రకాశింపజేస్తుంది. ఒక పెద్దహాలు దేదీప్యమానంగా వెలగాలంటే, అనేక దీపాలు పెడతాము అందులో. కాని ఇటువంటి హాలు ఒక్కటే కాదు, మొత్తం జగత్తు అంతటినీ ప్రకాశింపజేయాలంటే ఎంతకాంతి కావాలో ఒక్కసారి ఊహించుకోండి. సూర్యుని కాంతి ఎన్నడూ క్షీణించదు; ఎన్నడూ అంతమవదు.

యత్ చంద్రమసి (తేజః) – తేజః పదం మనం కలుపుకోవాలి. చంద్రకాంతి కూడా నేనే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మనకు విజ్ఞానశాస్త్రం ప్రకారం చంద్రకాంతి చంద్రుని స్వంతం కాదు, సూర్యునినుంచి అరువు తెచ్చుకున్న కాంతి అని తెలుసు. అంటే సూర్యకాంతి చంద్రునిలో ప్రతిబింబిస్తోంది. అంటే చంద్రకాంతి సూర్యునియొక్క చిదాభాస. అయితే ఏం? నిండుపున్నమిరాత్రి చంద్రుడు కురిపిస్తున్న పండువెన్నెల పుచ్చపువ్వులా ఈ భూమి అంతటినీ ప్రకాశింపజేస్తుంది. నిజానికి పున్నమివెన్నెల ఎంత కాంతివంతంగా ఉంటుందంటే, ఆ వెన్నెల్లో మీరు ఈ పుస్తకాన్ని చదవవచ్చు. అంటే చిదాభాసే ఎంత శక్తివంతంగా ఉందో చూడండి! ఆ చంద్రతేజస్సును నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

యత్ చ అగ్నౌ (తేజః) – ఇక్కడ కూడా తేజః పదం కలుపుకోవాలి. అగ్నిలో ఉన్న అగ్నితత్త్వాన్ని నేనే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

తత్ తేజః మామకమ్ విద్ధి – ఆ తేజస్సులన్నీ నేనే అని తెలుసుకో అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్లనే మన శాస్త్రం సూర్యభగవానుని ప్రార్థనతో రోజును ప్రారంభించమంటుంది.

ఓం మిత్రస్య చర్షణీధృతః శ్రవో దేవస్య సానసిమ్ । సత్యం చిత్రశ్రవస్తమమ్ ।
మిత్రో జనాన్ యాతయతి ప్రజానన్మిత్రో దాధార పృథివీముత ద్యామ్ ।
మిత్రః కృష్టీరనిమిషాఽభిచష్టే సత్యాయ హవ్యం ఘృతవద్విధేమ । – సంధ్యావందనము

ఈ సూర్యభగవానుడే అన్ని జీవరాశులకు పోషణకర్త. సూర్యుడు లేకపోతే సౌరమండలానికి ఉనికిలేదు; పృథివికి ఉనికిలేదు. సూర్యుడు కొన్ని కోట్లమైళ్ళ దూరంలో ఉన్నా, ఆయన కాంతే భూమ్మీద జీవరాశులను పోషిస్తోంది అంటే ఎంత అద్భుతమో చూడండి. మిత్రోదాధార పృథివీముత ద్యామ్ అంటే పృథివికి ఈ సూర్యుడే ఆధారం. మిత్రః అంటే సూర్యుడు. పొద్దున్న మాత్రమేనా? మధ్యాహ్నం కూడా సూర్యుడే ఆధారం.

మధ్యాహ్నిక సూర్యోపస్థానమ్

ఆసత్యేన రజసా వర్తమానో నివేశయన్నమృతం మర్త్యం చ ।
హిరణ్యయేన సవితా రథేనా౭౭దేవో యాతి భువనా విపశ్యన్

సూర్యకాంతి విటమిన్ డి ఇస్తుంది. అందువల్లనే విదేశాల్లో ఎండాకాలంలో ఆరుబయట ఎండలో కాసేపు పడుకుంటారు. శరీరానికి సూర్యరశ్మి సోకాలి. అంతేకాదు, మన దినచర్య కూడా సూర్యుని దినచర్యతో పెనవేసుకుని ఉంటుంది. పూర్వం గూట్లో దీపం, నోట్లో ముద్ద అనేవారు. సూర్యాస్తమయం కాగానే, భోజనం చేసేసి, పెందరాళే పడుకుని, సూర్యుడు రాకముందే లేచేవారు. భగవంతుడు సూర్యుని రూపంలో మనకు ప్రత్యక్షమవుతాడు కాబట్టి పొద్దున్నే లేచి ఆయనను స్వాగతించాలి అంటుంది శాస్త్రం.

అంతేకాదు, మనలో జీర్ణక్రియకు తోడ్పడే రసాయనాలు కూడా మధ్యాహ్నం 12–1 గంటల లోపు ఊరుతాయి. అందువల్ల పొద్దున్న భోజనం త్వరగా చేయాలని అంటారు. అలాగే రాత్రి అయ్యేసరికి, ఈ జీర్ణక్రియశక్తి కూడా తగ్గుతూ వస్తుంది. అందువల్ల రాత్రిపూట అల్పాహారం తీసుకోవాలి అంటారు. ఆ విధంగా మన జీవనవిధానం సూర్యభగవానునితో పెనవేసుకుని ఉంటుంది.

అదేవిధంగా చంద్రుడు కూడా మనకు ప్రత్యేకమే. పౌర్ణమి చాలా ముఖ్యమైన రాత్రి. పౌర్ణమితో ముడివడి మనకు అనేక పూజలు కూడా నిర్దేశించబడ్డాయి. ఉదాహరణకు కార్తీకపౌర్ణమి ఒకటి. ఇంక అగ్ని గురించి ప్రత్యేకించి చెప్పనవసరం లేదు.

అగ్నిమీళే పురోహితమ్ – ఋగ్వేదము

మన శాస్త్రం విధించిన నిత్యనైమిత్తిక కర్మలలో అగ్ని ఉపాసన ఉంటుంది. అనేక యజ్ఞయాగాదులలో అగ్నిహోమం ఉంటుంది. ఈ విధంగా సూర్యశక్తి, చంద్రశక్తి, అగ్నిశక్తులు చాలా ముఖ్యమైనవి. వాటిని నిర్లక్ష్యం చెయ్యకూడదు. ముందు ఈ మూడింటినీ పేర్కొని, ఇప్పుడు రాబోయే శ్లోకాల్లో వాటి గొప్పదనాన్ని వివరించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 13 **గామావిశ్య చ భూతాని ధారయామ్యహమోజసా ।**
పుష్ణామి చౌషధీః సర్వాః సోమో భూత్వా రసాత్మకః ॥
గామ్, ఆవిశ్య, చ, భూతాని, ధారయామి, అహమ్, ఓజసా,
పుష్ణామి, చ, ఓషధీః, సర్వాః, సోమః, భూత్వా, రసాత్మకః ॥

చ	= ఇంకా
అహమ్	= నేనే
గామ్, ఆవిశ్య	= భూమిని ప్రవేశించి
ఓజసా	= (నా) శక్తిద్వారా
భూతాని	= సకల భూతములను
ధారయామి	= ధరించి, పోషించుచున్నాను
చ	= ఇంకా
రసాత్మకః	= రసస్వరూపుడగు
సోమః, భూత్వా	= చంద్రుడనై
సర్వాః, ఓషధీః	= ఓషధులకు అన్నింటికిని
పుష్ణామి	= పుష్టిని చేకూరుస్తున్నాను

అహమ్ చ గామ్ ఆవిశ్య భూతాని ఓజసా ధారయామి ।

రసాత్మకః సోమః భూత్వా చ సర్వాః ఓషధీః పుష్ణామి ॥

తా: ఇంకా నేనే భూమిని ప్రవేశించి నా శక్తిద్వారా సకల భూతములను ధరించి, పోషించుచున్నాను. ఇంకా రసస్వరూపుడగు చంద్రుడనై ఓషధులకు అన్నింటికిని పుష్టిని చేకూరుస్తున్నాను.

ఈ శ్లోకంలో సూర్యశక్తి గురించి, చంద్రశక్తి గురించీ చూస్తాము.

గామ్ ఆవిశ్య – సూర్యశక్తియొక్క గొప్పతనాన్ని చూడబోతున్నాము. సూర్యకిరణాలు భూమ్మీదకు ప్రసరిస్తాయి. సూర్యుడు ఉదయించాక తన కిరణాలను అంతటా వెదజల్లుతాడు. తన కిరణాలద్వారా అన్ని జీవరాశులకు ప్రాణశక్తిని ప్రసాదిస్తాడు. అందువల్ల సూర్యుణ్ణి పోషణకర్త అంటారు. గామ్ అంటే పృథివిలో; ఆవిశ్య అంటే ప్రవేశించాక;

భూతాని – సూర్యకిరణాలు అన్ని జీవరాశుల్లోకి ప్రవేశిస్తాయి. అందువల్లనే సూర్యోదయానికి ముందే లేవాలని, నదిలో స్నానం చెయ్యాలని, గుడిలో ప్రదక్షిణలు చెయ్యాలని నిర్దేశించింది శాస్త్రం. ఆ విధంగా సూర్యకాంతి మన శరీరంమీద పడుతుందనేది వారి ఉద్దేశం. సూర్యకాంతిని ప్రాణశక్తి అంటారని చూశాము.

అందువల్లనే ప్రాణిక్‌హీలర్స్ సూర్యునినుంచి ప్రాణిక్ ఎనర్జీని స్వీకరించి, ఎదుటివ్యక్తిలోని ప్రాణమయకోశానికి అందిస్తారు. ఎందుకంటే, ప్రాణమయకోశానికి శక్తిని ఇచ్చేది సూర్యభగవానుడే. భూతాని అంటే ఇక్కడ పంచభూతాలు కాదు, సర్వజీవరాశులు.

ధారయామి – నేను పోషిస్తున్నాను. నేను ఎవరు? కృష్ణపరమాత్మ.

అహమ్ ఓజసా – నేను ప్రాణశక్తి ద్వారా జీవరాశులను పోషిస్తున్నాను. ఓజసా అంటే ప్రాణశక్తి. ఈ ప్రాణశక్తి ప్రత్యక్షంగా ప్రాణమయకోశానికీ, పరోక్షంగా అన్నమయకోశానికీ, మనోమయకోశాలకూ కూడా శక్తిని ఇస్తుంది. అందువల్ల మన దినసరి ప్రార్థనలో ఆదిత్యహృదయం చాలా శక్తివంతమైన ప్రార్థన. ఆదిత్యహృదయం తెలియకపోతే, అది నేర్చుకుని రోజూ ప్రార్థన చేస్తే ఆ ప్రార్థన అన్నికోశాలకూ శక్తిని ఇస్తుంది. గాయత్రీమంత్రం తెలియనివారు, వారి సంధ్యావందన ప్రార్థనతో ఆదిత్యహృదయాన్ని జతచేసుకోవచ్చు. ఎందుకంటే, ఇది ఒక విధంగా సూర్యదేవుణ్ణి ఆవాహన చేసే మంత్రం. ఇదీ సూర్యునిరూపంలో కృష్ణపరమాత్మ అందిస్తున్న శక్తి.

రసాత్మక సోమః భూత్వా – ఇప్పుడు చంద్రశక్తి గురించి చెబుతున్నాడు. నేను చంద్రకాంతిని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎటువంటి చంద్రశక్తి? రసాత్మకః అంటే చెట్లకు కావాల్సిన పోషకశక్తిని ఇస్తాడు చంద్రుడు. రసం అంటే వృక్షాలలో ఉన్న పోషకశక్తి.

ఓషధీః సర్వాః పుష్ణామి – నేను చంద్రకాంతిద్వారా చెట్లకు ఔషధులను ఇస్తాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కొంతమంది రైతులు విత్తనాలను నాటేముందు ఆ విత్తనాలను చంద్రునికాంతిలో పెడతారుట. అలా పెడితే అవి చంద్రకాంతినుంచి శక్తిని పొందుతాయట. ఆ విధంగా మనుష్యులకు శక్తిని ఇచ్చే సూర్యశక్తిని నేను, చెట్లకు శక్తిని ఇచ్చే చంద్రశక్తిని నేను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 14 **అహం వైశ్వానరో భూత్వా ప్రాణినాం దేహమాశ్రితః ।**
ప్రాణాపానసమాయుక్తః పచామ్యన్నం చతుర్విధమ్ ॥
అహమ్, వైశ్వానరః, భూత్వా, ప్రాణినామ్, దేహమ్, ఆశ్రితః,
ప్రాణాపానసమాయుక్తః, పచామి, అన్నమ్, చతుర్విధమ్ ॥

అహమ్	= నేనే	వైశ్వానరః భూత్వా	= వైశ్వానరాగ్నినై
ప్రాణినామ్	= సకల ప్రాణులయొక్క	చతుర్విధమ్	= నాలుగు విధములైన
దేహమ్, ఆశ్రితః	= దేహమందుండి	అన్నమ్	= ఆహారమును
ప్రాణాపానసమాయుక్తః	= ప్రాణాపానములతో గూడిన	పచామి	= జీర్ణింపజేయుదును

అహమ్ ప్రాణినామ్ దేహమ్ ఆశ్రితః ప్రాణ–అపాన–సమ–ఆయుక్తః
వైశ్వానరః భూత్వా చతుర్విధమ్ అన్నమ్ పచామి ॥

తా: నేనే సకల ప్రాణులయొక్క దేహమందుండి ప్రాణాపానములతో గూడిన వైశ్వానరాగ్నినై, నాలుగు విధములైన ఆహారమును జీర్ణింపజేయుదును.

ఈ శ్లోకంలో అగ్నిశక్తి గురించి చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. శాస్త్రము అగ్నితత్వాన్ని రెండు విధాలుగా విభజించింది. అవి బాహ్య అగ్ని, ఆంతర అగ్ని. బాహ్య అగ్ని అంటే యజ్ఞాలలో వాడే అగ్ని; ఆంతర అగ్ని అంటే మన ఉదరంలో ఉన్న అగ్ని. దాన్ని జఠరాగ్ని అని, వైశ్వానరాగ్ని అనికూడా అంటారు. ఈ వైశ్వానరాగ్ని మనం తిన్న ఆహారాన్ని మళ్ళీ లోపల వండుతుంది.

శరీరం ఆహారాన్ని స్వీకరించేముందు ఆ ఆహారం రెండు విధాలుగా వండబడుతుంది. మనం ఆహారం తీసుకునేముందు బాహ్యంగా వండబడుతుంది. అంటే కూరలను, అన్నాన్ని వండి వాటిని తింటాము. ఇక్కడ మనం నాచురోపతి గురించి మాట్లాడటం లేదు. నాచురోపతిలో పచ్చికూరలు మంచివి అంటారు. కొన్ని కూరలను, పండ్లను తొక్కలతో తింటే మంచిది అంటారు. విదురుడు కృష్ణపరమాత్మ తన ఎదురుగా కూర్చుంటే, తన భక్తితన్మయత్వంతో పండునుపారేసి, కృష్ణునికి తొక్కను సమర్పించాడు. ఈ విషయాన్ని పక్కనపెడితే, మామూలుగా కూరలను వండి, వాటికి కొత్తిమీర, కరివేపాకు, పొడులు వేసి, మరింత రుచికరంగా చేసుకుని తింటాము. అలా మొదటిమార్పు బాహ్యంగా అవుతుంది. పచ్చికూరగాయలు, దినుసులు వండబడి, ఆహారంగా స్వీకరించబడతాయి.

రెండవరకం వంట, కడుపులో జరుగుతుంది. మనం తిన్న ఆహారం వండబడుతుంది. ఆ వంటను వైశ్వానరాగ్ని చేస్తుంది. విజ్ఞానశాస్త్రం ఈ అగ్నిని రసాయనాలు అంటుంది. ఈ రసాయనాల్లో అనేక ఆసిడ్లు, ఎంజైములు ఉంటాయి. అందువల్లనే ఈ ఆసిడ్లు ఊరినప్పుడు, అవి తినటానికి కడుపులో ఆహారం పడకపోతే, అవి మన కడుపునే తినేస్తాయి. ఈ రసాయనాలు ఊరినప్పుడే ఆహారం తీసుకోవాలని ఇందాక కూడా చూశాము. ఆహారం లేకపోతే, అవి కడుపును మండిస్తాయి. దాన్నే అల్సర్, గాస్ట్రిక్‌ట్రబుల్ అంటారు.

ఆ విధంగా మనం తీసుకున్న ఇడ్లీలు, దోశలు, అన్నం, కూరలు, అన్నీ కడుపులో వండబడి, అవి కార్బోహైడ్రేట్ ఫ్యాట్, ప్రోటీన్, మినరల్సుగా మారుతాయి. ఈ విధంగా మనం తినే ఆహారం రెండుసార్లు వండబడుతుంది. బాహ్యంగా వండేది బాహ్య అగ్ని, ఆంతరంగా వండేది వైశ్వానరాగ్ని. ఆ వైశ్వానరాగ్నిని నేనే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. పంచప్రాణాల్లో సమానప్రాణం పని ఇలా వండటం. ఈ జీర్ణశక్తి భగవంతునిశక్తి కాబట్టి, మనం ఆహారం తీసుకునేముందు భగవంతుణ్ణి ప్రార్థించి, మనం తీసుకుంటున్న ఆహారాన్ని ఆయనకు సమర్పించాలి. ఏ భగవంతునికి? మన కడుపులో ఉన్న భగవంతునికి; అంటే వైశ్వానరాగ్నికి. అందువల్ల తినటాన్ని కూడా అగ్నిహోత్రకర్మగా భావిస్తుంది శాస్త్రం. ఛాందోగ్యోపనిషత్తు ఇలా ఆహారం తీసుకోవటాన్ని ప్రాణాగ్నిహోత్రంగా వర్ణించింది. ఇలా మీరు వైశ్వానర అగ్నికి ఆహారం సమర్పిస్తారు కాబట్టి నేను నిత్యాగ్నిహోత్రుణ్ణి అని చెప్పుకోవచ్చు ఎవరికైనా.

అందువల్ల, భోజనం చేసేముందు ప్రాణాయస్వాహా, అపానాయస్వాహా అంటారు. అలా చెప్పేటప్పుడు ఆహారాన్ని చప్పరించకుండా మింగేయాలి. అది సరాసరి వైశ్వానరాగ్నికి వెళ్ళాలి.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో వైశ్వానరాగ్నిమీద ప్రత్యేకమైన ఉపాసన ఉంది. ఆకలిమీద, లేదా ఈ జీర్ణశక్తి మీద ఉపాసన చెయ్యాలి. ఆకలి వేస్తోందని ఎలా తెలుస్తుంది? లోపల్నుంచి రకరకాల శబ్దాలు వినిపిస్తాయి. పేగులు అరుస్తున్నాయి అంటారు కొందరు. అంటే ఈ శబ్దాలు జీర్ణక్రియశక్తిని సూచిస్తాయి. అందువల్ల ఆ శబ్దం మీద ధ్యానం చెయ్యమంటుంది ఉపనిషత్తు. అదికూడా ఆ శబ్దాన్ని భగవంతునిగా భావించి ధ్యానం చెయ్యాలంటుంది.

అయమగ్నిర్వైశ్వానరో యోఽ యమన్తః పురుషే యేనేదమన్నం పచ్యతే
యదిదమద్యతే తస్యైష ఘోషో భవతి

ఘోష అంటే అంతర్గత శబ్దం. ఆ శబ్దాన్ని వైశ్వానరాగ్నిశక్తిగా భావించి, ఆ శబ్దంమీద ఉపాసన చెయ్యాలి అంటుంది ఉపనిషత్తు. అదే విషయాన్ని కృష్ణపరమాత్మ సూచిస్తున్నాడు ఇక్కడ.

అహం వైశ్వానరో భూత్వా – నేనే ఆంతర అగ్నిశక్తిగా ఉన్నాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ బాహ్యశక్తి గురించి చెప్పటం లేదు. అదికూడా కలుపుకోవచ్చు మనం. ఆంతరశక్తిగా ఎక్కడ ఉన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ?

ప్రాణినాం దేహమాశ్రితః – అన్ని ప్రాణుల శరీరంలో ఉన్నాను. సమాన అగ్ని శరీరం మధ్యలో ఉంటుంది. భగవంతుడు ఈ అగ్నిరూపంలో ఏంచేస్తాడు?

చతుర్విధం పచామ్యన్నమ్ – మనిషి తినే నాలుగురకాల అన్నాన్ని వండుతాడు. మనం తిన్న ఆహారం మళ్ళీ లోపల వండబడి మనకు కావాల్సిన కొవ్వుపదార్థాలుగా, ప్రొటీనులుగా మారుతుందని చూశాము. చతుర్విధ అన్నం అంటే ఏమిటి? దక్షిణ భారతీయుడిని అడిగితే సాంబారు అన్నం, చారుఅన్నం, పెరుగుఅన్నం, పాయసం అంటాడు. కాని అది దేశంలో ఒకభాగానికి చెందిన ఆహారనియమం. కృష్ణపరమాత్మ మాట్లాడేది మొత్తం మానవాళి తీసుకునే ఆహారం గురించి. నిజానికి ఒకరాష్ట్రంలో తినే భోజనానికి, ఇంకో రాష్ట్రంలో తినే భోజనానికి చాలా భేదం ఉంటుంది. కాని ఆ విధమైన భేదాలు చెప్పటంలేదు కృష్ణపరమాత్మ. మనం ఆహారాన్ని తినే

తీరునిబట్టి నాలుగువిధాలుగా విభజించాడు. వాటిని భక్ష్య, భోజ్య, లేహ్య, చోషణాలు అంటారు. అవేమిటో వివరంగా చూద్దాము.

భక్ష్యమ్ – ఆహారంగా తీసుకునే ఘనపదార్థం ఏదైనా. కొరికితినే ఆహారం. దాన్ని చర్వణం అంటారు. ఒక వయస్సు వచ్చాక, కొన్ని కొరికి తినలేము. కట్టుడుపళ్ళు ఉన్నా వాటితో ధైర్యంగా తినలేము.

భోజ్యమ్ – మనం ఆహారంగా తీసుకునే ద్రవపదార్థం. పాలు, కాఫీ, టీ, సూప్‌వంటి ద్రవపదార్థాలు. వీటిని కొరికి తిననవసరం లేదు. మింగేస్తాము.

లేహ్యమ్ – నాకి తినాలి. దాన్ని అలాగే గొంతులో వేసుకోలేము. ఉదాహరణకు తేనె. తేనె చాలా చిక్కగా ఉంటుంది. దాన్ని నాకి తినాలి. ఊరగాయలన్నీ లేహ్యంలోకి వస్తాయి. లేహ్యం తీసుకునేటప్పుడు నాలుకను బయటకు చాపుతాము.

చోష్యమ్ – లోపలికి పీల్చేది. ఉదాహరణకు చెరుకుగడ. దాన్ని కొరికి, దాని రసాన్ని లోపలికి పీలుస్తాము. ఇప్పటి ఉదాహరణ చెప్పాలంటే స్ట్రాతో తాగే కోకోకోలావంటి డ్రింకు ఏదైనా. భోజ్యానికి తల పైకెత్తి తాగుతారు; చోష్యానికి తలవంచి తాగుతారు. రసం మామిడిపండు కూడా ఈ తెగకిందికే వస్తుంది. పండుని కింద నొక్కుతూ, పైనుంచి ఆ రసాన్ని లోపలికి పీలుస్తారు.

ఆహారం ఆ విధంగా నాలుగురకాలుగా ఉంది. భక్ష్యం, భోజ్యం, లేహ్యం, చోష్యం. ఇవికాక ఐదవరకం ఉందేమో ఆలోచించండి! ఇంకొకరకం లేదు. గొట్టాలు వేసి ఆహారాన్ని లోపలికి పంపటం గురించి చెప్పకూడదు. అది సహజంగా తీసుకునే పద్ధతి కాదు. ఈ నాలుగురకాల ఆహారాన్నీ నేను వైశ్వానరాగ్ని రూపంలో వండుతాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

బాహ్య అగ్నిని తీసుకుంటే ఒకప్పుడు ఆ అగ్నిజ్వాల పెద్దదవటానికి దాన్ని విసినకర్రతో విసిరేవారు. ఇప్పుడు గ్యాసుస్టవ్‌లు వచ్చాయి కాబట్టి ఆ విషయం కూడా కొందరికి తెలియకపోవచ్చు. పూర్వం గాడిపొయ్యిల్లో వంట చేసేవారు. అనేక యజ్ఞాలు, యాగాలు చేసేవారు. వాటిలో అగ్నిజ్వాల పుంజుకోవటానికి బాగా విసిరేవారు. విసినకర్ర కాకపోతే ఒక పొగగొట్టం ఉండేది. దానితో బాగా ఊదేవారు.

అలా బాహ్య అగ్నిని అధికశ్రమతో ఎక్కువ చెయ్యాల్సివుంటే, లోపల ఉన్న అగ్నికి విసినకర్ర ఏది? దానికి కూడా ఉంది విసినకర్ర.

ప్రాణాపానసమాయుక్తః – అలా విసిరేవి పంచప్రాణాల్లోని ప్రాణం, అపానం. ప్రాణ, అపానాలు గాలిని లోపలికి పీల్చుకోవటానికి, బయటకు వదలటానికి తోడ్పడతాయి. ఏదైనా అధికశ్రమపడితే, ఆయాసం వచ్చి ఊపిరిపీల్చి వదలటం వేగంగా జరుగుతుంది. అలా గాలి వేగంగా పీల్చివదిలితే, లోపల అగ్ని త్వరగా వేడెక్కుతుంది. అంటే వైశ్వానరాగ్ని పెద్దజ్వాలగా అవుతుంది; అది పెద్దదిగా అయితే మీకు బాగా ఆకలివేస్తుంది.

దీనికి భిన్నంగా ఊపిరి తీసుకునే చర్య నిదానంగా జరిగితే, ఆకలి తగ్గుతుంది. దీన్ని అన్వయవ్యతిరేక పద్ధతి అంటారు. ఊపిరి పీల్చుకుని వదలటం వేగంగా జరిగితే ఆకలి ఎక్కువవుతుంది; నిదానంగా జరిగితే ఆకలి తక్కువవుతుంది. దీన్నిబట్టి వైశ్వానరాగ్నిని ఎక్కువ తక్కువలు చేసేది ప్రాణ అపాన ప్రాణశక్తులు అని అర్థమవుతున్నది. ప్రాణం అంటే గాలిని బయటకు వదలటం లేదా నిశ్వాస; అపానం అంటే గాలిని లోపలికి పీల్చటం లేదా ఉచ్ఛ్వాస. సమాయుక్తం అంటే వీటితో కూడిన. ఇప్పుడు వీటన్నిటినీ కలిపి వాక్యం చేస్తే, ప్రాణాపాన ప్రాణశక్తులతో శక్తి పుంజుకున్న వైశ్వానరాగ్ని రూపంలో మనిషి తిన్న నాలుగురకాల ఆహారాన్ని నేను వండుతాను. అంటే జీర్ణక్రియకు తోడ్పడుతాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే సృష్టిలో నన్ను సూర్యశక్తిగా, చంద్రశక్తిగా, అగ్నిశక్తిగా చూడు అర్జునా అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆ విధంగా కృష్ణపరమాత్మ సర్వాంతర్యామి.

శ్లో. 15 **సర్వస్య చాహం హృది సన్నివిష్టో మత్తః స్మృతిర్ జ్ఞానమపోహనం చ ।**
వేదైశ్చ సర్వైరహమేవ వేద్యో వేదాంతకృద్వేదవిదేవ చాహమ్ ॥
సర్వస్య, చ, అహమ్, హృది, సన్నివిష్టః, మత్తః, స్మృతిః, జ్ఞానమ్, అపోహనమ్, చ,
వేదైః, చ, సర్వైః, అహమ్, ఏవ, వేద్యః, వేదాంతకృత్, వేదవిత్, ఏవ, చ, అహమ్ ॥

అహమ్	= నేనే	అపోహనమ్	= మరుపు
సర్వస్య, హృది	= ప్రతిప్రాణియొక్క హృదయమందు	(భవతి)	= (కలుగుతాయి)
		చ	= ఇంకా
సన్నివిష్టః	= అంతర్యామిగా ఉంటాను	సర్వైః, వేదైః	= వేదములన్నింటిద్వారా
చ	= ఇంకా	అహమ్, ఏవ	= నేనే
మత్తః	= నానుంచే	వేద్యః	= తెలిసికొనదగినవాడను
స్మృతిః	= జ్ఞాపకము	వేదాంతకృత్	= వేదాంతకర్తను
జ్ఞానమ్	= జ్ఞానము	వేదవిత్, చ	= వేదములు తెలిసినవాడను గూడ
చ	= ఇంకా	అహమ్, ఏవ	= నేనే

అహమ్ సర్వస్య హృది సన్నివిష్టః (అస్మి), మత్తః (సర్వస్య)
స్మృతిః జ్ఞానమ్ అపోహనమ్ చ (భవతి) అహమ్ చ ఏవ
సర్వైః వేదైః వేద్యః (అస్మి), అహమ్ ఏవ చ వేదాన్త-కృత్ వేద-విత్ చ (అస్మి) ॥

తా: నేనే ప్రతిప్రాణియొక్క హృదయమందు అంతర్యామిగా ఉంటాను, ఇంకా నానుంచే జ్ఞాపకము, జ్ఞానము, ఇంకా మరుపు కలుగుతాయి. ఇంకా వేదములన్నింటిద్వారా నేనే తెలిసికొనదగినవాడను, వేదాంతకర్తను, వేదములు తెలిసినవాడను గూడ నేనే.

ఈ సర్వాత్మకభావాన్ని ఈ శ్లోకంతో ముగిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సర్వస్య హృది అహం సన్నివిష్టః – పరమాత్మ అయిన నేను అందరి హృదయాలలో కొలువైవుంటాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్ల ప్రతి మనిషి ఒక ఆలయంవంటి వ్యక్తి; అతని మనస్సు గర్భగుడి. ఆ గర్భగుడిలో

భగవంతుడు జీవాత్మరూపంలో నెలకొనివున్నాడు. మనస్సులో కలిగే ప్రతి ఒక్క ఆలోచనను సాక్షిగా చూస్తాడు. హృదిసాక్షిచైతన్యరూపేణ, క్షేత్రజ్ఞరూపేణ చైతన్యంగా నేను అందరిలో ఉన్నాను.

మత్తః – నావల్లనే అంటే చైతన్యంవల్లనే మనస్సులో జరిగే కార్యకలాపాలు జరుగుతున్నాయి. ఏమిటవి?

స్మృతిర్ జ్ఞానమపోహనం చ – మూడు కార్యకలాపాలు చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి జ్ఞానం పొందటం, జ్ఞాపకం పెట్టుకోవటం, మర్చిపోవటం. జ్ఞానం అంటే ఒక విషయం గురించిన జ్ఞానం పొందటం. ఇప్పుడు భగవద్గీతను నేర్చుకుంటున్నారు. స్మృతి అంటే మీరు నేర్చుకుంటున్నదాన్ని గుర్తుపెట్టుకుంటారు. నేర్చుకున్నది నేర్చుకున్నట్టుగా మర్చిపోతే పదిహేనవ అధ్యాయందాకా రాలేరు. మొదటే ఆగిపోతారు.

కొంతమంది నేను బాగానే నేర్చుకుంటాను కాని త్వరగా మర్చిపోతాను అంటారు. మర్చిపోవటం శాపం అనుకుంటారు కాని, అది కూడా భగవంతుడు మనకు ఇచ్చిన గొప్ప వరం. జీవితంలో ఎన్నో కష్టనష్టాలను ఓర్చి పైకొచ్చివుంటాము. వాటన్నిటినీ అలాగే గుర్తుపెట్టుకుంటే జీవితాన్ని అనుభవించలేము, దేన్నుంచీ ఆనందాన్ని పొందలేము. కాలమే అన్నిటికీ గొప్ప పరిష్కారం అంటారు. కాలం ఎంత పెద్ద గాయాన్నైనా మాన్పుతుంది అంటారు.

గుర్తుంచుకోవటం ఒక గొప్ప వరం, మర్చిపోవటం ఇంకొక గొప్ప వరం. కాని ఆ వరాలను మనం శాపాలుగా మార్చుకుంటున్నాము. దేన్ని గుర్తుపెట్టుకోవాలో దాన్ని మర్చిపోతున్నాము, దేన్ని మర్చిపోవాలో దాన్ని గుర్తుపెట్టుకుంటున్నాము. నిన్న గీతలో ఏం నేర్చుకున్నామో మర్చిపోతాము కాని ఎప్పుడో 1953లో ఎవరో మనను అన్న ఏదో చిన్నమాట ఈరోజుకు కూడా ఒక పెద్దభూతంలా మన జ్ఞాపకాలలో నిలిచి, మనని వేటాడి, హింసిస్తుంది. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ దేన్ని గుర్తుంచుకోవాలో దాన్ని గుర్తుంచుకోండి, దేన్ని మర్చిపోవాలో దాన్ని మర్చిపోండి; రెండూ నాయొక్క విభూతులే అంటున్నాడు.

శంకరాచార్యులవారు కాకుండా ఇంకొక భాష్యకారులు ఈ మూడు– జ్ఞానం, స్మృతి, అపోహనం – పదాలకు అద్భుతమైన వ్యాఖ్యానం ఇచ్చారు.

జ్ఞానమ్ – ఇది జాగ్రదావస్థను సూచిస్తుంది. ఎందుకంటే జాగ్రదావస్థలోనే మనం అనేక అనుభవాలను పొందుతూ, అనేక విషయాలను నేర్చుకుంటాము.

స్మృతిః – ఇది స్వప్నావస్థను సూచిస్తుంది. స్వప్నావస్థలో కొత్తగా ఏమీ నేర్చుకోము. జాగ్రదావస్థలో చూసినవి, విన్నవి, మన మనస్సులో పొందుపరచుకుని, మన వాసనల ద్వారా స్వప్నప్రపంచాన్ని సృష్టిస్తాము. స్మృతి అంటే జ్ఞాపకాలు.

అపోహనమ్ – ఇది సుషుప్తి అవస్థను సూచిస్తుంది. సుషుప్తిలో అన్నీ మర్చిపోతాము.

ఆ విధంగా ఈ మూడుపదాలు మనిషియొక్క మూడు అవస్థలను సూచిస్తాయి. ఆ మూడు అవస్థలలో అనుభవాలకూ నేనే కారణం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సర్వైః వేదైః అహమ్ ఏవ వేద్యః – వేదాలద్వారా తెలిసికొనదగినవాడను నేనే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. వేదాలు బోధించేది బ్రహ్మ గురించే కదా. వేదపూర్వభాగం సగుణ ఈశ్వరుణ్ణి వర్ణిస్తే, వేద అంతఃభాగం నిర్గుణ ఈశ్వరుణ్ణి వర్ణిస్తుంది. ఆ విధంగా మొత్తం వేదం బ్రహ్మజ్ఞానాన్ని కలుగజేస్తుంది.

వేదాంతకృత్ అహమ్ – వేదాంతకర్తను కూడా నేనే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. వేదాంతం అంటే వేదపూర్వభాగాన్ని కూడా కలుపుకోవాలి. వేదాలు అపౌరుషేయం అంటారు. అంటే పురుషబుద్ధినుంచి వచ్చినవి కావు, సాక్షాత్తూ ఆ భగవంతునినుంచే వచ్చాయని అర్థం. అంటే వేదాలను ఇచ్చిందీ నేనే, వేదాల్లో బోధించిందీ నా గురించే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే వేదాలు ప్రమాణం, బ్రహ్మ ప్రమేయం.

వేదవిత్ – వేదాలను నేర్చుకునే శిష్యుడు కూడా నేనే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. వేదవిత్ అంటే వేదాలను నేర్చుకున్న వ్యక్తి. నేర్చుకునే వ్యక్తి ప్రమాత. అంటే ప్రమాత, ప్రమేయం, ప్రమాణం అనే త్రిపుటి మొత్తం నేనే.

దీనితో కృష్ణపరమాత్మ రెండవ అంశాన్ని ముగిస్తున్నాడు. ముందేమన్నాడు? పరమాత్మ జీవరూపేణ వర్థతే. ఇప్పుడు పరమాత్మ జగద్రూపేణ వర్థతే. రెండూ కలిపితే బ్రహ్మ సర్వాత్మకత్వం వస్తుంది

చేతన అచేతనప్రపంచః అహమ్ అస్మి

దీని అర్థం – సర్వం బ్రహ్మమయం జగత్.

సరిగ్గా అర్థం చేసుకోకపోతే సర్వం భ్రమమయం జగత్ అని పొరపాటుపడే అవకాశం ఉంది. ముండకోపనిషత్తు మంత్రం ఇంతకుముందే చూశాము. బ్రహ్మే ముందు, వెనక, పైన, కింద, లోపల, బయట, అంతటా ఉన్నాడని దాని అర్థం. నామరూపాలలో భేదం ఉంది తప్పితే అంతా బ్రహ్మే. ఇదే అర్థాన్ని గీతలో కూడా నాలుగవ అధ్యాయంలో చూశాము.

బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మ హవిర్బ్రహ్మాగ్నౌ బ్రహ్మణా హుతమ్ ।

బ్రహ్మైవ తేన గంతవ్యం, బ్రహ్మకర్మసమాధినా ॥ – 4.24

ఈ విషయమే ఈ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ 7–15 శ్లోకాలలో వర్ణించాడు. దీన్ని బ్రహ్మణః సర్వాత్మకత్వమ్ అంటారు. కాని ఇక్కడ ఒక విషయం గుర్తుంచుకోవాలి. బ్రహ్మ సర్వాత్మకం అని నేర్చుకుంటే చాలదు. బ్రహ్మజ్ఞానం అసంపూర్తిగా మిగిలిపోతుంది. ఆ **సర్వాత్మకమైన బ్రహ్మను నేనే** అని ముగించాలి. అంటే బ్రహ్మ సర్వాత్మకం అని చెప్పేబదులు నేను సర్వాత్మకం అని చెప్పగలగాలి.

అహమన్నమహమన్నమహమన్నమ్। అహమన్నాదో 3 **ఉ హమన్నాదో** 3 **ఉ హమన్నాదః॥** – తైత్తిరీయం

దీనితో బ్రహ్మణః సర్వాత్మకత్వమ్ అంశం ముగిసింది.

4. బ్రహ్మణః పురుషోత్తమత్వమ్ – శ్లోకాలు 16–18: ఉపోద్ఘాతం

ఇప్పుడు 16–18 శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ పురుషోత్తమం పదాన్ని నిర్వచిస్తున్నాడు. ఈ పురుషోత్తమ పదాన్ని ఆధారంగా చేసుకునే ఈ అధ్యాయానికి పురుషోత్తమయోగము అనే పేరు వచ్చింది. ముందు ఈ శ్లోకాల సారాంశం చూద్దాము.

పురుషోత్తముడు పదాన్ని నిర్వచించటానికి కృష్ణపరమాత్మ, మొత్తం విశ్వాన్ని మూడుభాగాలుగా విభజించాడు. దాన్ని **అంశత్రయమ్** అంటారు. అవి క్షరపురుషుడు, అక్షరపురుషుడు, ఉత్తమపురుషుడు.

క్షరపురుషుడు – క్షరపురుషుడు అంటే కంటికి కనిపించే జగత్తు. ఇంద్రియాలు ఈ జగత్తును శబ్దస్పర్శరూపరస గంధాల ద్వారా చూపిస్తాయి. ఇది వ్యక్తం. ఇది జడం. ఈ జగత్తు పంచభూతాలతో సృష్టించబడిందని మనకు తెలుసు. పంచభూతాలంటే ఆకాశం, వాయువు, అగ్ని, నీరు, పృథివి – ఈ పంచభూతాలు జడం. దీనికి కృష్ణపరమాత్మ ఇచ్చిన సాంకేతిక పదజాలం క్షరపురుషుడు. మామూలుగా జగత్తును ప్రకృతి అనీ ప్రకృతితత్త్వం అనీ అంటారు. కాని ఇక్కడ క్షరపురుషుడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. జగత్తును పదార్థం అంటారు. విజ్ఞానశాస్త్రం ప్రకారం పదార్థాన్ని కొత్తగా సృష్టించలేరు, నాశనం చెయ్యలేరు అని నేర్చుకుంటాము. పదార్థం శక్తిగా మారుతుంది.

అక్షరపురుషుడు – పదార్థం శక్తిగా మారుతుందని విజ్ఞానశాస్త్రం అంటే వ్యక్తమయిన జగత్తు, అవ్యక్తంలోకి వెళుతుంది అంటుంది వేదాంతశాస్త్రం. సృష్టి జరిగినప్పుడు వ్యక్తంలోకి వస్తుంది; మళ్ళీ ప్రళయంలో అవ్యక్తంలోకి వెళ్ళిపోతుంది. అందువల్ల రెండవఅంశం అవ్యక్తంలో ఉన్న పదార్థం. అది కూడా పదార్థమే. దీనికి కృష్ణపరమాత్మ ఇచ్చిన సాంకేతికపదం అక్షరపురుషుడు. ఇదికూడా అరుదైన పదం. ఎందుకంటే సాధారణంగా శాస్త్రంలో అక్షరపురుషుడు పదాన్ని నిర్గుణబ్రహ్మకు వాడతారు. సైన్సు ప్రకారం దేన్నైతే శక్తి (ఎనర్జీ) అంటారో, దాన్ని శాస్త్రంలో మాయ అంటారు. మాయ అంటే అవ్యక్తజగత్తు. ఆ మాయాతత్త్వాన్ని, ఆ అవ్యక్తపదార్థాన్ని ఇక్కడ అక్షరపురుషుడు అంటున్నాడు. కనబడే జగత్తు క్షరపురుషుడు, అవ్యక్తంలో ఉన్నది అక్షరపురుషుడు.

ఉత్తమపురుషుడు – ఉత్తమపురుషుడు అంటే చేతనతత్త్వం. శాస్త్రం ప్రకారం పదార్థం వేరు, చైతన్యం వేరు. మనం చైతన్యం గురించి నేర్చుకున్న ఐదుసూత్రాల్లో మొదటిసూత్రాన్ని గుర్తుపెట్టుకోవాలి. చైతన్యం శరీరంలో ఒకభాగం కాదు, దానిలక్షణం కాదు, దాన్నుంచి ఉత్పత్తి చెందలేదు. ఈ చైతన్యతత్త్వం స్వతంత్రమైనది. ఇటువంటి స్వతంత్రమైన ఉనికి ఉన్న చైతన్యాన్ని కృష్ణపరమాత్మ ఉత్తమపురుషుడు అంటున్నాడు.

ఇప్పుడు ఈ మూడు అంశాలలోని సాధర్మ్యాలు, వైధర్మ్యాలు చూద్దాము. ఏ మూడు అంశాలు – క్షరపురుషుడు, అక్షరపురుషుడు, ఉత్తమపురుషుడు. మొదటి రెండు పదార్థతత్త్వం అనీ, చివరిది చైతన్యతత్త్వం అనీ చూశాము. మొదటివి పదార్థం కాబట్టి అవి అచేతనతత్త్వం, జడం; మూడవది చైతన్యం కాబట్టి చేతనతత్త్వం. మొదటి రెండూ పదార్థం కాబట్టి పదార్థానికి అనేక లక్షణాలు ఉంటాయి. వాటిని గుణాలు అంటారు. అందువల్ల మొదటి రెండింటినీ **సగుణతత్త్వం** అనీ, మూడవదాన్ని **నిర్గుణతత్త్వం** అనీ అంటారు. మొదటిరెండు మార్పుకు లోనవుతాయి. అవ్యక్తం, వ్యక్తమే ఒక మార్పు. సైన్సుపరంగా మాటర్ ఎనర్జీగా, ఎనర్జీ మాటర్‌గా మారతాయి. $E=MC^2$ అనే ఈ సూత్రం ఈ విషయాన్ని నిరూపిస్తుంది కూడా. సృష్టి జరిగినప్పుడు అవ్యక్తం వ్యక్తమవుతోంది, ప్రళయంలో వ్యక్తం అవ్యక్తమవుతోంది.

అవ్యక్తాద్వ్యక్తయః సర్వాః ప్రభవంత్యహరాగమే ।
రాత్ర్యాగమే ప్రలీయంతే తత్రైవావ్యక్తసంజ్ఞకే ॥ – 8.18

ఆ విధంగా మొదటిరెండూ **సవికారం**, చైతన్యం **నిర్వికారం**. చైతన్యం కూడా మారుతుందని చెప్పకూడదు. నాలుగవ భేదం, మొదటి రెండింటినీ భాగాలుగా విభజించవచ్చు. శరీరాన్ని భాగాలుగా విభజించవచ్చు, శరీరంలో ఒక పన్ను ఊడితే ఇంకో పన్ను పెట్టించుకోవచ్చు. ఒక వస్తువును భాగాలుగా విభజించవచ్చు. అందువల్ల ఇవి **సవికల్పం** కాని మూడవది **నిర్వికల్పం**.

చివరగా ఇంకొక ముఖ్యమైన భేదం ఉంది. పదార్థానికి (మొదటి రెండింటికీ) విడిగా ఉనికి లేదు. దానికి స్వతంత్రసత్తా లేదు. అందువల్ల దాన్ని **మిథ్య** అంటారు. ఆ విధంగా క్షరపురుషుడు, అక్షరపురుషుడు – ఇద్దరూ మిథ్యే. ఉత్తమపురుషుడు లేదా చైతన్యతత్త్వానికి మాత్రమే స్వతంత్రసత్తా ఉంది. నిజానికి చైతన్యతత్త్వమే పదార్థానికి ఉనికిని, తెరను ఇస్తుంది. క్షరపురుషుడు వ్యక్తమవటానికి, అక్షరపురుషునిగా అవ్యక్తమవటానికి ఆధారం ఉత్తమ పురుషుడనే తెర. అందువల్ల ఉత్తమపురుషుడు సత్యం. ఇప్పుడు ఈ భేదాలను మళ్ళీ టూకీగా చూద్దాము.

క్షర, అక్షరపురుషులు	– పదార్థతత్త్వం, సగుణతత్త్వం, సవికారం, సవికల్పం, మిథ్య
ఉత్తమపురుషుడు	– చేతనతత్త్వం, నిర్గుణతత్త్వం, నిర్వికారం, నిర్వికల్పం, సత్యం

ఈ మూడింటిలో ఉత్తమపురుషుడే ఉత్తమం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకు? ఉత్తమపురుషుడు సర్వాధారం కాబట్టి.

విశ్వాధారం గగనసదృశం (మేఘవర్ణం ఇప్పుడు చెప్పకూడదు). ఇదంతా చెప్పాక, కృష్ణపరమాత్మ ఆ ఉత్తమ పురుషుణ్ణి నేనే, చైతన్యమే నా అసలు స్వరూపం అని చెబుతున్నాడు. నేను క్షరపురుషుణ్ణి కాదు, అక్షరపురుషుణ్ణి కాదు, ఉత్తమపురుషుణ్ణి అంటున్నాడు. ఎటువంటి ఉత్తమపురుషుడు? చేతన, నిర్గుణ, నిర్వికార, నిర్వికల్ప, సత్యపురుషుడు. నేను ఉత్తమపురుషుణ్ణి కాబట్టి పురుషోత్తమునిగా ప్రఖ్యాతి చెందాను అంటున్నాడు. ఉత్తమపురుషుడు పదాన్ని తిరగేస్తే పురుషోత్తముడు అని వస్తుంది. ఇదీ ఈ మూడుశ్లోకాల సారం. ఇప్పుడు శ్లోకాలను చూద్దాము.

శ్లో. 16 **ద్వావిమౌ పురుషౌ లోకే క్షరశ్చాక్షర ఏవ చ ।**
క్షరః సర్వాణి భూతాని కూటస్థోఽక్షర ఉచ్యతే ॥
ద్వౌ, ఇమౌ, పురుషౌ, లోకే, క్షరః, చ, అక్షరః, ఏవ, చ,
క్షరః, సర్వాణి, భూతాని, కూటస్థః, అక్షర, ఉచ్యతే ॥

లోకే	= ఈ జగత్తునందు	క్షరః	= నశించేవి
క్షరః, చ	= నశించేవాడని	చ	= ఇంకా
అక్షరః	= నాశనము లేనివాడని	కూటస్థః	= జీవాత్మ
ఇమౌ, ద్వౌ, పురుషౌ, ఏవ	= ఈ రెండు విధములగు పురుషులే ఉన్నారు	అక్షరః	= నాశనములేని వాడని
సర్వాణి, భూతాని	= సకల ప్రాణుల శరీరములు	ఉచ్యతే	= పేర్కొనబడుచున్నది

(అస్మిన్) లోకే క్షరః అక్షరః చ ఏవ ఇమౌ ద్వౌ పురుషౌ (స్తః),
సర్వాణి భూతాని క్షరః కూటస్థః చ అక్షరః ఉచ్యతే ॥

తా: ఈ జగత్తునందు నశించేవాడని, నాశనము లేనివాడని, ఈ రెండువిధములగు పురుషులే ఉన్నారు. సకల ప్రాణుల శరీరములు నశించేవి, ఇంకా జీవాత్మ నాశనము లేనివాడని పేర్కొనబడుచున్నది.

లోకే ద్వౌ పురుషౌ ఇమౌ – ఈ విశ్వంలో ముందుగా ఇద్దరు పురుషులు ఉన్నారు. మూడవ పురుషుని గురించి ఇప్పుడు చెప్పబోవటం లేదు. వారిపేర్లు ఏమిటి?

క్షరః చ అక్షరః ఏవ చ – ఆ పురుషుల పేర్లు క్షరపురుషుడు, అక్షరపురుషుడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. వారు ఎవరు? కృష్ణపరమాత్మే వారిని నిర్వచిస్తున్నాడు.

క్షరః సర్వాణి భూతాని – అన్ని వస్తువులు, అన్ని ప్రాణులు క్షరపురుషుడు. వస్తువులు, ప్రాణులు అంటే కనబడే భూతప్రపంచం. ప్రాణులు అంటే స్థూలశరీరం, వస్తువులు అంటే జగత్తులో ఉన్న విషయవస్తువులు. స్థూలశరీరం కూడా పదార్థంలోకే వస్తుందని మీకు తెలుసు. ఆ విధంగా కనబడే జగత్తు క్షరపురుషుడు.

కూటస్థోఽక్షర ఉచ్యతే – కూటస్థః అంటే అవ్యక్తవస్తువు. ఈ కూటస్థః అనే పదం మనను అయోమయంలో పడేసే ప్రమాదం ఉంది. ఈ పదాన్ని 8, 12 అధ్యాయాల్లో కూడా చూశాము. అక్కడ ఈ పదం అర్థం వేరు.

ఇక్కడ కూటస్థః అంటే అవ్యక్తపదార్థం. దీన్ని మాయాతత్త్వం అంటారు. మాయ సాపేక్షికంగా శాశ్వతం కాబట్టి కూటస్థః అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కూటస్థః అంటే ఇక్కడ సాపేక్షికంగా శాశ్వతం. ఈ అవ్యక్తపదార్థాన్ని అక్షరపురుషుడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఆ విధంగా ఈ శ్లోకంలో ఇద్దరు పురుషులను పరిచయం చేశాడు. వారు క్షరపురుషుడు, అక్షరపురుషుడు. తర్వాత ఉత్తమపురుషుణ్ణి పరిచయం చేస్తాడు.

శ్లో. 17 **ఉత్తమః పురుషస్త్వన్యః పరమాత్మేత్యుదాహృతః ।**
యో లోకత్రయమావిశ్య బిభర్త్యవ్యయ ఈశ్వరః ॥
ఉత్తమః, పురుషః, తు, అన్యః, పరమాత్మా, ఇతి, ఉదాహృతః,
యః, లోకత్రయమ్, ఆవిశ్య, బిభర్తి, అవ్యయః, ఈశ్వరః ॥

ఉత్తమః, పురుషః	= పై ఇద్దరికంటెను ఉత్తమపురుషుడే	అవ్యయః	= నాశరహితుడు, శాశ్వతుడు
తు, అన్యః	= వేరైనవాడు	ఈశ్వరః	= పరమేశ్వరుడు
యః	= ఎవడైతే	పరమాత్మా, ఇతి	= పరమాత్మ అని
లోకత్రయమ్, ఆవిశ్య	= ముల్లోకములలో ప్రవేశించి	ఉదాహృతః	= పేర్కొనబడుచున్నాడు
బిభర్తి	= అందఱిని భరించి, పోషించుచున్నాడో, అతడే		

ఉత్తమః పురుషః తు అన్యః (అస్తి), (సః) పరమ్-ఆత్మా ఇతి

ఉదాహృతః యః అవ్యయః ఈశ్వరః లోక-త్రయమ్ ఆవిశ్య (తత్) బిభర్తి ॥

తా: పై ఇద్దరికంటెను ఉత్తమపురుషుడే వేరైనవాడు. ఎవడైతే ముల్లోకములలో ప్రవేశించి, అందఱిని భరించి, పోషించుచున్నాడో, అతడే నాశరహితుడు,శాశ్వతుడు. పరమేశ్వరుడు, పరమాత్మ అని పేర్కొనబడుచున్నాడు.

తు అన్యః – క్షరపురుషుడు, అక్షరపురుషులకు భిన్నంగా ఇంకొక పురుషుడు ఉన్నాడు. అంటే వ్యక్తపదార్థం, అవ్యక్తపదార్థాలకు భిన్నంగా చైతన్యతత్త్వం ఉంది. ఆ భిన్నపురుషుడు చైతన్యం అని ఎలా చెప్పగలము? మొదటి రెండూ అచేతనం కాబట్టి. ఈ చైతన్యం పేరు ఏమిటి?

ఉత్తమః పురుషః – ఆ పురుషుని పేరు ఉత్తమపురుషుడు. ఈ ఉత్తమపురుషుని లక్షణాలను మనం ఉపోద్ఘాతంలో చూశాము. వాటిని ఇక్కడ గుర్తుతెచ్చుకోవాలి. ఉత్తమపురుషుడు – **చేతనతత్త్వం, నిర్గుణతత్త్వం, నిర్వికారం, నిర్వికల్పం, సత్యం.**

ఇందులో సత్యం పదాన్ని గుర్తుంచుకోవాలి. లేకపోతే మూడుతత్త్వాలు ఉన్నాయి అనుకునే ప్రమాదం ఉంది. మూడు తత్త్వాలు ఉంటే అద్వైతం అని ఎలా చెప్పగలరు? అద్వైతం అంటే ఒకటే ఉండాలి కదా అనే సందేహం రావచ్చు.

మూడు తత్త్వాల పేర్లు చెప్పాము. అవి – క్షరపురుషుడు, అక్షరపురుషుడు, ఉత్తమపురుషుడు. అయినా ఉన్నదొక్కటే అంటున్నాము. అదెలాగంటే క్షరపురుషుడు, అక్షరపురుషుల లక్షణాలు చెప్పినప్పుడు ఏమన్నాము?

పదార్థతత్త్వం, సగుణతత్త్వం, సవికారం, సవికల్పం, మిథ్య

మిథ్య అంటే విడిగా ఉనికి లేనిది లేదా అసత్యం. అందువల్ల ఆ పురుషులను లెక్కలోకి తీసుకోము. ఉన్నదొక్కటే సత్యం. అది ఉత్తమపురుషుడు. అది సత్యతత్త్వం.

పరమాత్మేత్యుదాహృతః – ఈ ఉత్తమపురుషుణ్ణి, ఈ చైతన్యాన్ని అన్ని ఉపనిషత్తులలోనూ పరమాత్మగా వ్యవహరిస్తారు.

ఉపద్రష్టానుమంతా చ భర్తా భోక్తా మహేశ్వరః ।

పరమాత్మేతి చాప్యుక్తో దేహేఽస్మిన్ పురుషః పరః ॥ – 13.23

అక్కడ కూడా పరమాత్మ అని అంటారని పేర్కొన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ పరమాత్మ లక్షణం ఏమిటి? మనకు పదార్థం గురించి తెలుసు. మాటర్, ఎనర్జీల పేర్లతో దాని గురించి సైన్సులో నేర్చుకుంటాము. మాటర్ ఎనర్జీగా, ఎనర్జీ మాటర్‌గా మారుతుందని చూస్తాము. కాని వేదాంతశాస్త్రంలో ఈ రెండింటికీ అధిష్ఠానంగా ఇంకొకటి ఉందని నేర్చుకుంటాము. ఆ అధిష్ఠానాన్నే నిర్గుణబ్రహ్మ అనీ, చైతన్యం అనీ అంటుంది శాస్త్రం. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ ఉత్తమపురుషునిగా పేర్కొంటున్నాడు.

లోకత్రయమావిశ్య – ఉత్తమపురుషుడు ముల్లోకాలలోనూ సర్వవ్యాపకంగా ఉన్నాడు. ఆవిశ్య అంటే ప్రవేశించి, అధిష్ఠానంగా ఉన్నాడు. ఇక్కడ లోకత్రయాన్ని క్షర, అక్షరపురుషులుగా తీసుకోవచ్చు. వీరికి అధిష్ఠానంగా ఉండి, ఏం చేస్తున్నాడు?

బిభర్తి – వారికి స్థితికర్త అవుతున్నాడు. బంగారం, ఆభరణం అంతటా ఉండి, ఆభరణానికి ఉనికిని అరువు ఇస్తున్నట్లుగా; చెక్క, కుర్చీ అంతటా ఉండి, కుర్చీకి ఉనికిని అరువు ఇస్తున్నట్లుగా; నీరు, అలలంతటా ఉండి, అలలకు ఉనికిని అరువు ఇస్తున్నట్లుగా, ఉత్తమపురుషుడు, క్షర, అక్షరపురుషులంతటా ఉండి, వాటికి ఉనికిని ఇస్తున్నాడు. బంగారం లేకపోతే ఆభరణాలు లేవు; చెక్క లేకపోతే కుర్చీలేదు; నీరు లేకపోతే అలలేదు; అదే సూత్రం ప్రకారం ఉత్తమపురుషుడు లేకపోతే క్షర, అక్షరపురుషులు లేరు. చైతన్యతత్త్వం లేకుండా పదార్థానికి, శక్తికి ఉనికి లేదు. వాటి సారమే చైతన్యం. అందువల్ల చైతన్యమే వాటికి చైతన్యాన్ని అరువు ఇస్తుంది.

అవ్యయః – మారుతున్న పదార్థం అంతటా చైతన్యం ఉన్నాకూడా, చైతన్యం మారదు. సినిమాలో తెరమీద పాత్రలు కదులుతాయి; కార్లు పరుగులు తీస్తాయి; కాని తెర వాటితోపాటు పరుగులు తీయదు. నిజానికి పరుగులు తీయదు కాదు, పరుగులు తీయకూడదు. ఎందుకు? అదికూడా పరుగులు తీస్తే, దానిమీద సినిమా చూడలేము. అందువల్ల కదలని తెరమీదే కదిలో బొమ్మలను చూడగలము. అదేవిధంగా కదలని చైతన్యం సమక్షంలోనే, జగత్తులోని మార్పులన్నీ జరిగే అవకాశం ఉంటుంది. అలా జగాదాధారం చైతన్యం. అందువల్ల చైతన్యం అవ్యయం. అవ్యయం అంటే మార్పులేనిది.

ఈశ్వరః – ఈశ్వరుడు అంటే పదార్థానికి ప్రభువు; పదార్థానికి బానిస కాదు. అంటే స్వతంత్రుడు. పదార్థానికి ఏమయినా, చైతన్యానికి ఏమీ అవదు. అందువల్ల చైతన్యం అసంగం. చైతన్యం పదార్థం అంతటా వ్యాపించివున్నా, పదార్థానికి ఏమార్పులు వచ్చినా, చైతన్యం మారదు. వ్యష్టిపరంగా తీసుకుంటే శరీరం షడ్వికారాలకు లోనవుతుంది. పుడుతుంది, ఎదుగుతుంది, క్షీణిస్తుంది, మరణిస్తుంది. సమష్టిపరంగా చూస్తే తుఫానులు వస్తాయి, భూకంపాలు వస్తాయి కాని చైతన్యానికి మాత్రం ఏమవదు. నవగ్రహాలు శరీరాన్ని బాధించవచ్చు కాని, చైతన్యాన్ని ఏమీ చెయ్యలేవు.

అచ్ఛేద్యోఽయమదాహ్యోఽయమ్ అక్లేద్యోఽశోష్య ఏవ చ – 2.24

ఈ లక్షణాలను గుర్తుంచుకోవాలి. అటువంటి చైతన్యం ఈశ్వరుడు.

శ్లో. 18 **యస్మాత్ క్షరమతీతోఽహమ్ అక్షరాదపి చోత్తమః ।**
అతోఽస్మి లోకే వేదే చ ప్రథితః పురుషోత్తమః ॥
యస్మాత్, క్షరమ్, అతీతః, అహమ్, అక్షరాత్, అపి, చ, ఉత్తమః,
అతః, అస్మి, లోకే, వేదే, చ, ప్రథితః, పురుషోత్తమః ॥

యస్మాత్	= ఎందుకంటే	చ	= ఇంకా
అహమ్	= నేను	అక్షరాత్, అపి	= నాశరహితుడైన జీవాత్మకన్నా
క్షరమ్	= అశాశ్వతమైన జడవర్గక్షేత్రము కన్నా	ఉత్తమః	= ఉత్తముడను
అతీతః	= పూర్తిగా అతీతుడను	అతః	= ఇందువలన

లోకే, చ	= లోకమందు	పురుషోత్తమః	= పురుషోత్తముడని
వేదే (చ)	= వేదమందు	ప్రథితః, అస్మి	= ప్రసిద్ధుడనైతిని

యస్మాత్ అహమ్ క్షరమ్ అతీతః, అక్షరాత్ అపి చ ఉత్తమః
(అస్మి), అతః (అహం) లోకే వేదే చ పురుషోత్తమః ఇతి ప్రథితః అస్మి ॥

తా: ఎందుకంటే, నేను అశాశ్వతమైన జడవర్గక్షేత్రముకన్నా పూర్తిగా అతీతుడను. ఇంకా నాశరహితుడైన జీవాత్మకన్నా ఉత్తముడను. ఇందువల్ల లోకమందు, వేదమందు పురుషోత్తముడని ప్రసిద్ధుడనైతిని.

క్షరమ్ అతీతః – ఈ మూడవతత్త్వం అయిన చేతనతత్త్వమ్ క్షరపురుషునికి అతీతం. క్షరపురుషుడు అంటే వ్యక్తజగత్తు అని చూశాము. దానికన్నా ఉన్నతం.

అక్షరాత్ అపి చ ఉత్తమః – అంతేకాదు, అక్షరపురుషునికన్నా ఉత్తముడు ఈ ఉత్తమపురుషుడు. అంటే అవ్యక్త ప్రపంచంకన్నా ఉత్తముడు. అందువల్లనే చైతన్యం అంటే ఒకవిధమైన శక్తి అనుకోకూడదు. చైతన్యం ఒక తత్త్వం. అది అన్నిరకాల శక్తులకన్నా అతీతమైనది. శక్తి అంటే వేరే ఏదోకాదు, అవ్యక్తంగా ఉన్న పదార్థం అని చూశాము. కాబట్టి వ్యక్తపదార్థానికీ, అవ్యక్తచైతన్యానికీ భిన్నంగా ఉండి, వాటికి అతీతంగా ఉన్నది ఏదో, అది ఉత్తమపురుషుడు.

సంస్కృతంలో ఉత్తమః అంటే అన్నిటికన్నా ఎక్కువ. క్షర, అక్షరపురుషులకన్నా చైతన్యం శ్రేష్ఠం కాబట్టి, చైతన్యానికి ఉత్తమపురుషుడు అనే పేరు ఇవ్వటం జరిగింది.

అతః – అందువల్ల. ఎందువల్ల? చైతన్యం అన్నిటికన్నా శ్రేష్ఠం కాబట్టి.

ప్రథితః పురుషోత్తమః – చైతన్యం ఉత్తమపురుషునిగా ప్రసిద్ధిపొందింది. ఉత్తమపురుషుణ్ణి తిరగేస్తే పురుషోత్తముడు అవుతుందని చూశాము. చైతన్యం పురుషోత్తమునిగా పేరుపొందింది. ఎక్కడ?

లోకే వేదే చ – లోకాలలోనూ, వేదాలలోనూ ప్రసిద్ధి పొందింది. కాని ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ తన చిలిపితనాన్ని చూపిస్తున్నాడు. చైతన్యం ఉత్తమపురుషుడు అనకుండా, నిశ్శబ్దంగా ఒక పదం వేశాడు. ఏమిటది?

అహమ్ – నేనే ఆ ఉత్తమపురుషుణ్ణి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కాకపోతే కృష్ణపరమాత్మ నేను అంటే ఏ నేనో అర్థం చేసుకోవాలని కూడా ఈ అధ్యాయంలోనే చూశాము. అర్జునా, ఆ చైతన్యాన్ని నేనే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నేను అంటే కృష్ణుని ఆకారంతో ఉన్న ఏకరూప ఈశ్వరుడు కాదు; కృష్ణశరీరం క్షరపురుషునిలోకి వస్తుంది. కృష్ణశరీరం వెనకనున్న చైతన్యతత్త్వాన్ని నేను అంటున్నాడు. నేను క్షరపురుషునికన్నా, అక్షరపురుషునికన్నా శ్రేష్ఠమైన ఉత్తమపురుషుణ్ణి. అందువల్ల నన్ను పురుషోత్తముడు అంటారు. కాబట్టి నేను అంటే కృష్ణశరీరం కాదు, సగుణకృష్ణుడు కాదు, నిర్గుణ కృష్ణపరమాత్మ లేదా చైతన్యస్వరూపం అని అర్థం చేసుకోవాలి.

ఈ శ్లోకంతో పురుషోత్తముడు పదం నిర్వచనం ముగిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. పురుషోత్తముడు అంటే క్షర, అక్షరపురుషులకన్నా శ్రేష్ఠమైన చైతన్యం. ఈ పురుషోత్తముని నిర్వచనం వచ్చింది కాబట్టి ఈ అధ్యాయానికి పురుషోత్తమయోగము అనే పేరు వచ్చింది.

శ్లో. 19 **యో మామేవమసమ్మూఢో జానాతి పురుషోత్తమమ్ ।**
స సర్వవిద్భజతి మాం సర్వభావేన భారత ॥
యః, మామ్, ఏవమ్, అసమ్మూఢః, జానాతి, పురుషోత్తమమ్,
సః, సర్వవిత్, భజతి, మామ్, సర్వభావేన, భారత ॥

భారత!	= ఓ అర్జునా!	సః	= ఆ జ్ఞాని
యః, అసమ్మూఢః	= ఎవ్వడైనను జ్ఞానియైనవాడు	సర్వవిత్	= సర్వజ్ఞుడు
మామ్	= నన్ను	సర్వభావేన	= అన్నివిధముల
ఏవమ్	= ఈ విధముగా	మామ్	= నన్నే నిరంతరము పరమేశ్వరునిగా
పురుషోత్తమమ్	= పురుషోత్తమునిగా		
జానాతి	= తెలిసికొనునో	భజతి	= భజించును

హే భారత! యః అసమ్మూఢః మామ్ పురుషోత్తమమ్ ఏవమ్ జానాతి,
సః సర్వ–విత్ (భూత్వా) మామ్ సర్వ–భావేన భజతి ॥

తా: ఓ అర్జునా! ఎవ్వడైనను జ్ఞానియైనవాడు నన్ను ఈ విధముగా పురుషోత్తమునిగా తెలిసికొనునో, ఆ జ్ఞాని సర్వజ్ఞుడు. ఆ జ్ఞాని అన్నివిధముల నన్నే నిరంతరము పరమేశ్వరునిగా భజించును.

5. బ్రహ్మజ్ఞానమ్, ఫలమ్ – శ్లోకాలు 19, 20

పురుషోత్తముని నిర్వచనం చెప్పాక, ప్రతి ఒక్క సాధకుడు పురుషోత్తమజ్ఞానం పొందాలని చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

తెలివైన వ్యక్తి క్షరపురుషుని వెంటో, అక్షరపురుషుని వెంటో పడకుండా, ఉత్తమపురుషుని గురించిన జ్ఞానం పొందాలని తెలుసుకుంటాడు. ఉత్తమపురుషుడంటే నిర్గుణబ్రహ్మ అని చూశాము. కాని మూఢులు ఎంతసేపూ కనబడే జగత్తే సత్యం అనుకుంటారు.

అసమ్మూఢః – అసమ్మూఢః అంటే జ్ఞాని. అంటే మోహం లేనివ్యక్తి; వివేకం ఉన్నవ్యక్తి; సాధనచతుష్టయ సంపత్తి ఉన్న సాధకుడు. కర్మ, ఉపాసన, జ్ఞానయోగాలను పాటించి, పురుషోత్తముని గురించి తెలుసుకోవటానికి ప్రయత్నిస్తాడు. అలా ప్రయత్నం చేస్తే వారు పొందే ఫలం ఏమిటి?

జానాతి పురుషోత్తమమ్ – పురుషోత్తముని గురించి తెలుసుకుంటారు. పురుషోత్తముని లక్షణాలు మర్చిపోకూడదు.

చేతనతత్త్వం, నిర్గుణతత్త్వం, నిర్వికారం, నిర్వికల్పం, సత్యం

సః సర్వవిత్ భజతి – అటువంటి ఉత్తమపురుషుని గురించి నేర్చుకుంటే వారు సర్వజ్ఞులు అవుతారు; సర్వమూ తెలిసినవారు అవుతారు. ఎందుకంటే బ్రహ్మ సర్వవ్యాపకం కాబట్టి, అన్నిటికీ అధిష్ఠానం కాబట్టి. ఒక్క బ్రహ్మ గురించి తెలుసుకుంటే సర్వమూ తెలిసినట్టు అవుతుంది. **ఏకవిజ్ఞానేన సర్వవిజ్ఞానం భవతి** – ముండకం

ఏ ఒక్క విజ్ఞానం పొందితే అన్నీ తెలుసుకున్నట్టు అవుతుందో ఆ విద్యను బోధించమని శౌనకుడు, అంగిరస ఋషిని అడుగుతాడు ముండకోపనిషత్తులో. అదే బ్రహ్మవిద్య. **పురుషోత్తమజ్ఞానేన సర్వవిద్భవతి**

దానితర్వాత కూడా జ్ఞాని భగవంతుణ్ణి కొలుస్తాడు కాని, ఆ పూజ ఉన్నతస్థాయికి చెందినది.

(స) సర్వభావేన (మాం భజతి) – అటువంటి జ్ఞాని నన్ను అన్నివిధాలుగా పూజిస్తాడు. మనస్ఫూర్తిగా ధ్యానిస్తాడు.

మనస్ఫూర్తిగా, అన్నివిధాలుగా పూజిస్తాడు అంటే అర్థమేమిటి? దాన్ని శంకరాచార్యులవారు ఇలా నిర్వచిస్తున్నారు. ఆ పురుషోత్తముడు వేరే ఎవరో కాదు, ఆ పురుషోత్తముణ్ణి నేనే అనే సంపూర్ణజ్ఞానంతో కొలుస్తాడు. సర్వవ్యాపకమైన చైతన్యమైన పురుషోత్తముడు ఆత్మచైతన్యమైన నేను అని అర్థం చేసుకుంటాడు. అంటే ఇటువంటి జ్ఞానీభక్తిని అద్వైతభక్తి అంటారు. అందువల్ల సర్వభావేన అంటే అద్వైతభావేన, అభేదభావేన.

మనం ఏడవ అధ్యాయంలో నాలుగురకాల భక్తుల గురించి చూశాము. అక్కడ కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానీభక్తుడు అందరిలోకి గొప్పభక్తుడు అన్నాడు. ఎందుకు? అతనిది అద్వైతభక్తి కాబట్టి. అతను చూపించేది అభేదజ్ఞానభక్తి. ఇదే ఆలోచనను కొనసాగిస్తున్నాడు చివరిశ్లోకంలో కూడా.

శ్లో. 20 **ఇతి గుహ్యతమం శాస్త్రమ్ ఇదముక్తం మయానఘ ।**
ఏతద్ బుద్ధ్వా బుద్ధిమాన్ స్యాత్ కృతకృత్యశ్చ భారత ॥
ఇతి, గుహ్యతమమ్, శాస్త్రమ్, ఇదమ్, ఉక్తమ్, మయా, అనఘ,
ఏతత్, బుద్ధ్వా, బుద్ధిమాన్, స్యాత్, కృతకృత్యః, చ, భారత ॥

అనఘ!	= ఓ పుణ్యపురుషా!	ఉక్తమ్	= చెప్పబడినది
భారత!	= ఓ అర్జునా!	ఏతత్	= ఈ తత్త్వమును
ఇతి	= ఈ విధముగా	బుద్ధ్వా	= మనుష్యుడు తెలిసికొని
గుహ్యతమమ్	= మిక్కిలి రహస్యమైన	బుద్ధిమాన్	= జ్ఞాని
ఇదమ్, శాస్త్రమ్	= ఈ శాస్త్రము	కృతకృత్యః, చ	= కృతార్థుడు
మయా	= నాచేత	స్యాత్	= అవుతాడు

హే అనఘ! ఇతి గుహ్యతమమ్ ఇదమ్ శాస్త్రమ్ మయా ఉక్తమ్,
హే భారత! ఏతత్ బుద్ధ్వా (జీవః) బుద్ధిమాన్ కృతకృత్యః చ స్యాత్ ॥

తా: ఓ పుణ్యపురుషా! ఓ అర్జునా! ఈ విధముగా మిక్కిలి రహస్యమైన ఈ శాస్త్రము నాచేత చెప్పబడినది. ఈ తత్త్వమును మనుష్యుడు తెలిసికొని జ్ఞాని ఇంకా కృతార్థుడు అవుతాడు.

ఇదముక్తం శాస్త్రం గుహ్యతమమ్ – బ్రహ్మ గురించిన ఈ బోధ ఎంతో రహస్యమైనది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏ బ్రహ్మ? ఈ అధ్యాయంలోనే సర్వాత్మకబ్రహ్మగా చూశాము, పురుషోత్తమునిగా చూశాము. ఈ రెండు వర్ణనలు ఒక బ్రహ్మకే చెందుతాయి. ఇటువంటి పురుషోత్తముని గురించి బోధించే బ్రహ్మవిద్య గుహ్యతమమ్ అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ప్రపంచంలో ఏ యూనివర్సిటీలో, ఏ కోర్సులో చేరినా కూడా అవన్నీ క్షరపురుషుని గురించో, అక్షరపురుషుని గురించో మాత్రమే ఉంటాయి. ముండకోపనిషత్తు పరిభాషలో చెప్పాలంటే దీనిని

అపరావిద్య అంటారు. పురుషోత్తముని గురించి బోధించే విద్య పరావిద్య. అందువల్ల పరావిద్య అరుదుగా దొరికేవిద్య.

(ఇదం) మయా (ఉక్తమ్) అనఘ – ఓ అర్జునా! ఇటువంటి అరుదైన విద్యను నీకు నేను బోధిస్తున్నాను. ఎందుకు అర్జునునికి బోధిస్తున్నాడు? ఒక కారణం, అర్జునుడు అడిగాడు కాబట్టి. అది ముఖ్యమైన కారణం. అదికాక అర్జునుడు అర్హత ఉన్న విద్యార్థి. అనఘ అంటే స్వచ్ఛమైన మనస్సు ఉన్నవాడు అని అర్థం. అఘం అంటే పాపం; అనఘ అంటే పాపరహితుడు; శుద్ధపురుషుడు. నీకు చిత్తశుద్ధి ఉంది కాబట్టి నీకు బోధిస్తున్నాను.

ఏతద్ బుద్ధ్వా – ఈ జ్ఞానాన్ని నువ్వు అందుకుని, దాన్ని జీర్ణించుకొనుగాక. ఏమని జీర్ణించుకోవాలి? నేను శరీరాన్ని కాదు, నేను మనస్సును కాను – ఈ రెండూ క్షరపురుషుడు; నేను కారణశరీరాన్ని కాను. అది అక్షర పురుషుడు అనుకోవాలి. మాండూక్యోపనిషత్తు పరిభాషలో చెప్పాలంటే నేను ప్రథమపాదాన్ని కాదు, నేను ద్వితీయ పాదాన్ని కాదు – అవి క్షరపురుషునికి చెందినవి; నేను తృతీయ పాదాన్ని కాదు. అది అక్షరపురుషునికి చెందినది. అంటే నేను విశ్వకాదు, తైజస కాదు, ప్రాజ్ఞ కాదు, నేను నాలుగవ పాదం అయిన తురీయాన్ని. ఆ తురీయాన్ని ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ ఉత్తమపురుషుడు అన్నాడు. ఇదే బోధ ఛాందోగ్యోపనిషత్తు ఎనిమిదవ అధ్యాయంలో కూడా వస్తుంది. ఆ ఎనిమిదవ అధ్యాయం, ఈ పదిహేనవ అధ్యాయానికి ఆధారం. ఏతత్ బుద్ధ్వా అంటే ఇటువంటి జ్ఞానాన్ని పొంది, జీర్ణించుకోగాక.

బుద్ధిమాన్ స్యాత్ – అలా జీర్ణించుకుని నువ్వు జ్ఞానివి అవుగాక.

ఈ జ్ఞానం పొందితే కలిగే ఫలమేమిటి? కృష్ణపరమాత్మ ఈ జ్ఞానంవల్లనే జీవితంలో పరిపూర్ణత్వం ఏర్పడుతుందని చెబుతున్నాడు.

కృతకృత్యశ్చ భారత – ఈ జ్ఞానం పొందితే పరిపూర్ణత్వం ఏర్పడుతుంది. వేరే ఏ జ్ఞానం పొందినా పరిపూర్ణత్వం రాదు. వచ్చినట్టుగా అనిపించినా, అది తాత్కాలికం మాత్రమే. పరావిద్యజ్ఞానం పొందితేనే శాశ్వతమైన ఫలం కలుగుతుంది.

పురుషోత్తమ జ్ఞానేన తృప్తిః భవతి
ఆత్మన్యేవ ఆత్మనః తృప్తిః భవతి

ఈ ఫలం చెప్పటంతో కృష్ణపరమాత్మ ఈ అధ్యాయాన్ని ముగిస్తున్నాడు.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే పురుషోత్తమయోగో నామ పంచదశోఽధ్యాయః

హరి ఓం తత్సత్

ఇది శ్రీమద్భగవద్గీతయందు, ఉపనిషత్తులయందు, బ్రహ్మవిద్యయందు, యోగశాస్త్రమునందు, శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదమునందు పురుషోత్తమయోగము అనే పదునైదవ అధ్యాయము.

అధ్యాయము 15 – పురుషోత్తమయోగము సారాంశము

పురుషోత్తమయోగము అనే పేరు ఉన్న ఈ పదిహేనవ అధ్యాయము చాలా ప్రసిద్ధి పొందిన అధ్యాయము. దీనిని అనేక కారణాలవల్ల అనేకమంది కంఠతా పడతారు. కొన్నిచోట్ల భోజనం చేసేముందు ఈ అధ్యాయాన్ని పఠిస్తారు; ఇది చిన్న అధ్యాయం కాబట్టి పారాయణం చెయ్యటానికి వీలుగా ఉంటుంది; అన్నింటినీ మించి ఈ అధ్యాయంలో ఉపనిషత్తుల్లోని ముఖ్యమైన అంశాలు ఉన్నాయి. సర్వ ఉపనిషత్తులసారం ఇదని చెప్పవచ్చు.

ఇందులో ప్రధానంగా ఐదు భాగాలు ఉన్నాయి. అవి –

1. సంసారవర్ణనమ్	**– శ్లోకాలు: 1–3 మొదటి పాదం**
2. మోక్షసాధనాని	**– శ్లోకాలు: 3 రెండవ పాదం –6**
3. బ్రహ్మణః సర్వాత్మకత్వమ్	**– శ్లోకాలు: 7–15**
4. బ్రహ్మణః పురుషోత్తమత్వమ్	**– శ్లోకాలు: 16–18**
5. బ్రహ్మజ్ఞానమ్, ఫలమ్	**– శ్లోకాలు: 19, 20**

1. సంసారవర్ణనమ్ – శ్లోకాలు: 1–3 మొదటి పాదం

సంసారవర్ణనను మొదటి రెండు శ్లోకాల్లోనూ, మూడవశ్లోకంలో మొదటిపాదం వరకూ చూస్తాము.

కృష్ణపరమాత్మ జగత్తును ఒక పెద్ద అశ్వత్థవృక్షంతో పోల్చాడు. జగత్తుకూ, వృక్షానికీ మధ్య అనేక పోలికలు చూశాము. ఉదాహరణకు మహత్త్వమ్, ఆద్యంతరహితత్వమ్, అనిర్వచనీయత్వమ్, మూలత్వమ్, శాఖాత్వమ్ మొదలైనవి. వీటన్నిటిలోకి ఒక ముఖ్యమైన అంశం ఉంది. దాన్ని మనం గుర్తుపెట్టుకోవాలి. ఆ అంశాన్ని కృష్ణపరమాత్మ చెప్పలేదు కాని మనం ఉపనిషత్తులనుంచి ఇక్కడికి తెచ్చుకోవాలి. ఎందుకంటే ఈ వృక్షదృష్టాంతం కృష్ణపరమాత్మ స్వంతదృష్టాంతం కాదు, ఉపనిషత్తుల్లోనుంచి చెప్పినదే. ఒకటి కఠోపనిషత్తు. అందులో ఈ పోలిక చాలా వివరంగా వస్తుంది.

ఊర్ధ్వమూలోఽవాక్శాఖః ఏషోఽశ్వత్థః సనాతనః, తదేవ శుక్రం తద్బ్రహ్మ తదేవామృతముచ్యతే
తస్మిం లోకాః శ్రితాః సర్వే తదు నాత్యేతి కశ్చన। ఏతద్వై తత్॥ – కఠ 2.3.1

ఇలాంటి పోలికే ముండకోపనిషత్తులో కూడా వస్తుంది.

ద్వా సుపర్ణా సయుజా సఖాయా సమానం వృక్షం పరిషస్వజాతే
తయోరన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్త్యనశ్నన్ అన్యో అభిచాకశీతి – ముండకం 3.1.1

కఠోపనిషత్తులో చెప్పిన చెట్టుపేరు అశ్వత్థవృక్షం, ముండకంలో చెప్పిన చెట్టుపేరు పిప్పలం. రెండూ ఒకటే.

ముండకోపనిషత్తు జీవరాశులన్నింటినీ చెట్టుమీద నివసిస్తున్న పక్షులతో పోలుస్తుంది.

ఈ మొత్తం జగత్తును చెట్టుతో పోలిస్తే, జీవులను కొమ్మలమీద ఉన్న పక్షులతో పోల్చవచ్చు. మూడుస్థాయిల్లో ఉన్న లోకాలను మూడుస్థాయిల్లో ఉన్న కొమ్మలతో పోల్చవచ్చు.

అంతేకాదు, ఆ కొమ్మలమీద పక్షులు, చెట్టుకున్న ఫలాలను తింటున్నాయి. ఈ సంసారమనే వృక్షంలో పండిన ఫలాలు జీవులు అనుభవించే ఫలాలు. చెట్టుకున్న ఫలాలు ఎలా తియ్యగా, పుల్లగా ఉంటాయో, అలా సంసారంలో జీవుడు అనుభవించే ఫలాలు కూడా రెండుగా ఉంటాయి. సుఖఫలం ఉంటుంది, దుఃఖఫలం ఉంటుంది. ఒక ఫలం ఆనందాన్ని ఇస్తే, ఇంకొక ఫలం బాధపెడుతుంది.

ఈ వృక్షదృష్టాంతంద్వారా కృష్ణపరమాత్మ చెప్పదలుచుకున్న విషయం – సంసారం అంటే నిరంతరం సుఖదుఃఖాలను రెండింటినీ ఇస్తుంది. ఎలాగైతే ఒకటే వృక్షం కొన్ని రుచికరమైన ఫలాలను, కొన్ని చేదుఫలాలను ఇస్తుందో, అలాగే ఒకటే సంసారం సుఖాన్నీ ఇస్తుంది, దుఃఖాన్నీ ఇస్తుంది. సంసారం అంటేనే సుఖదుఃఖాల మేలుకలయిక. అవి ఒకే నాణేనికి ఇరుపక్కలా ఉన్న బొమ్మ, బొరుసు వంటివి. నాణేనికి ఏదో ఒకవైపు మాత్రమే ఎలా ఉండదో, జీవితానికి కూడా ఏదో ఒకటే ఉండటం అసంభవం. కేవలం దుఃఖమే ఉండదు; కేవలం సుఖమే ఉండదు.

అందువల్ల మనకు జీవితంలో రెండే మార్గాలు ఉన్నాయి. ఏమిటవి? ఆనందాన్ని ఆహ్వానించాలంటే, దాన్ని వెన్నంటే ఉండే దుఃఖాన్ని కూడా స్వీకరించటానికి సిద్ధపడివుండాలి. ప్రతిఒక్క విజయం కూడా దుఃఖమిశ్రితత్వంగా ఉంటుంది. అందువల్ల సుఖం కావాలంటే దానితో వచ్చే దుఃఖాన్ని కూడా నవ్వుతూ స్వీకరించాలి. ఇది ఒక మార్గం.

రెండవ మార్గం ఏమిటి? దుఃఖాన్ని పారద్రోలటం. దుఃఖాన్ని పారద్రోలటం అంటే దానితో పాటు సుఖాన్ని కూడా వదులుకోవటానికి సిద్ధపడాలి. దుఃఖం వద్దనుకుంటే, ఆనందాన్ని కూడా వద్దనుకోగలగాలి. అందువల్ల మనకు ఉన్నవి రెండే మార్గాలు. అయితే కష్టసుఖాలు రెండింటినీ రెండు చేతులతో మనసారా ఆహ్వానించటం; లేదంటే నేను దుఃఖాన్ని భరించలేను అంటే కష్టసుఖాలు రెండింటినీ చేజేతులా దూరం చేసుకోవటం. లేదు నేను సుఖాన్ని స్వీకరిస్తాను, దుఃఖాన్ని పారద్రోలుతాను అంటే కుదరదు. అయితే రెండింటినీ స్వీకరించాలి, లేదా రెండింటినీ పారద్రోలాలి.

కాని సమస్య ఎక్కడంటే, ఈ రెండింటిలో ఏ నిర్ణయం తీసుకోవాలనుకున్నా కూడా, మనస్సు బాగా దిటవు పరుచుకోగలగాలి. ఎందుకంటే, మొదటిదాంట్లో రెండూ స్వీకరించినప్పుడు కష్టాన్ని పళ్ళబిగువున అనుభవించగలిగి ఉండాలి. అలాగని రెండూ తిరస్కరించాలనుకుంటే చూస్తూచూస్తూ ఐహికసుఖాలను కాలదన్నుకోవాలి. ఏం చెయ్యాలన్నా మనస్సు చాలా దృఢంగా ఉండాలి.

కాని మనిషి మనస్సు చాలా బలహీనమైనది. సమస్య ఎక్కడో బాహ్యంగా ప్రపంచంలో లేదు; సమస్య అతని బలహీనమైన మనస్సులోనే ఉంది. అందువల్ల అతను ఈ రెండు నిర్ణయాల్లో ఏ నిర్ణయాన్ని కూడా మనస్ఫూర్తిగా తీసుకోలేకపోతున్నాడు. కష్టసుఖాలను రెండింటినీ రెండుచేతులా ఆహ్వానిద్దామనే మనస్ఫూర్తిగా నిర్ణయం

తీసుకుంటాడు. కాని ఎంతసేపు? ఏదైనా కష్టం వచ్చేదాకానే. సుఖంలో మునిగి తేలుతున్నంతసేపూ ఏమీ తెలియదు; కష్టం వస్తేనే ఏ హిమాలయాలకో పారిపోవాలనుకుంటాడు. కాని అక్కడన్నా సుఖంగా ఉంటాడా? ఉండలేడు. వారం రోజులు ఉండగలిగితే అద్భుతం! ఇక్కడ సంసారంలో ఉంటే హృషీకేశ్‌కి వెళ్ళిపోతే బాగుంటుంది అనిపిస్తుంది; తీరా అక్కడికెళితే సంసారమే అద్భుతం అనిపిస్తుంది. అంటే సమస్య ఎక్కడ ఉంది? హృషీకేశ్‌లోనా, ఉన్న ఊరిలోనా? రెండింటిలోనూ లేదు, అతని మనస్సులోనే ఉంది సమస్యంతా.

అందువల్ల సంసారానికి మూలకారణం మనిషియొక్క మానసిక దౌర్బల్యం. దానివల్ల అటు అతను సుఖదుఃఖాలను రెండింటినీ చిరునవ్వుతో స్వీకరించలేకపోతున్నాడు; అలాగని రెండింటినీ వదులుకోలేకుండానూ ఉన్నాడు. గృహస్థాశ్రమంలోనూ సంతోషంగా ఉండలేకుండా ఉన్నాడు. అలాగని సన్యాసంలోనూ ఆనందం పొందలేకపోతున్నాడు. అంటే సమస్య ఆశ్రమజీవితంలో లేదు, అతని మనస్సులో ఉంది. దీనికి పరిష్కారం ప్రపంచాన్ని మార్చటం కాదు, ప్రపంచం తీరే అంత. అది సుఖదుఃఖాల మేలుకలయిక.

ఉన్న పరిస్థితిని ఉన్నట్టుగా స్వీకరించి, దానికి అలవాటు పడిపోవాలి. అలా చెయ్యటానికి మనస్సును దృఢపరుచుకోవాలి. ఉన్న ఈ రెండు మార్గాల్లో ఏదో ఒకదాన్ని స్వీకరించటానికి సిద్ధపడాలి. గృహస్థాశ్రమంలో ఉన్నా, సన్యాసాశ్రమంలో ఉన్నా సుఖదుఃఖాలు తప్పవు. అలాగే సమాజంతో కలిసి జీవించినా, ఒంటరిగా జీవించినా సమస్యలు తీరవు. సమస్య ఆశ్రమజీవితంలో లేదు, అతని మనస్సులో ఉంది. సంసారంనుంచి ముక్తి పొందాలంటే, మానసిక దౌర్బల్యంనుంచి ముక్తి పొందాలి.

మనఏవ మనుష్యాణాం కారణం బంధమోక్షయోః

మనిషి బంధంలో పడిపోయినా, మోక్షం పొందినా దానికి కారణం **మనస్సు మాత్రమే**. బలహీనమైన మనస్సు సంసారం అనే బంధంలో పడవేస్తే, దృఢమైన మనస్సు బంధంనుంచి లేపి, మోక్షాన్ని ప్రసాదిస్తుంది. ఈ భావనను పరోక్షంగా అందజేశాడు కృష్ణపరమాత్మ మొదటి రెండున్నర శ్లోకాల్లో.

2. మోక్షసాధనాని– శ్లోకాలు: 3 రెండవ పాదం –6

మూడవశ్లోకం రెండవపాదంనుంచి ఆరవశ్లోకం వరకూ మనస్సును ఎలా దిటవుపరచుకోవాలనే అంశాన్ని చర్చించాడు కృష్ణపరమాత్మ. దీన్ని సంసారనివృత్తి ఉపాయః అని కూడా అనవచ్చు. గృహస్థుగా ఉండి, కుటుంబసభ్యులతో బంధాన్ని అనుభవిస్తూ, వారు కలుగజేసే సమస్యలను ఎదుర్కోవటమెలా? ఎందుకంటే ప్రతి బంధం కూడా రెండు అంశాల మేలుకలయికగా ఉంటుంది. ప్రతి బంధం కూడా ఆనందాన్నీ ఇస్తుంది; దుఃఖాన్నీ ఇస్తుంది. సన్యాసాశ్రమంలో ఉండే బాధలు అక్కడా ఉంటాయి. ఎందులో ఉన్నా మనస్సును దృఢపరచుకోవాలంటే ఏంచెయ్యాలి? కృష్ణపరమాత్మ నాలుగు సాధనలను వివరించాడు. అవి – వైరాగ్యం, శరణాగతి, వేదాంతవిచారణ, సద్గుణాలు.

ఎ) **వైరాగ్యం** – వైరాగ్యం అంటే తామసిక, రాజసిక కర్మలు చెయ్యాలనే వ్యసనంనుంచి బయటపడగలగటం. తామసిక కర్మలు అంటే ఏమిటి? అధార్మిక పనులు, అనైతిక కార్యక్రమాలు. చెడు కర్మలు అన్నీ తామసిక

పనుల్లోకి వస్తాయి. ఇలాంటి పనులకు బానిస అవకుండా వాటిమీద వైరాగ్యం పెంచుకోవాలి. ఇది వైరాగ్యంలో మొదటిదశ.

రెండవదశలో రాజసిక కర్మలకు కూడా బానిస కాకుండా, వాటిమీద కూడా వైరాగ్యం పెంచుకోవాలి. రాజసిక కర్మలు అంటే ఏమిటి? రాజసిక కర్మలు ధార్మిక కర్మలే కాని అవన్నీ లౌకిక విజయాలకు సంబంధించినవి. తమోగుణానికి బానిస అయితే ఆధ్యాత్మికంగా దిగజారిపోతారు; రాజసికగుణానికి బానిస అయితే ఆధ్యాత్మికంగా దిగజారరు కాని, ఆధ్యాత్మికత ఎదుగుదల కూడా ఉండదు. అందువల్ల అధార్మిక కర్మలను, ధార్మిక లౌకిక కర్మలను కూడా తగ్గించుకోవటాన్ని వైరాగ్యం అంటారు.

ఈ రెండురకాల కర్మలను పారద్రోలటం కాని, కనీసం తగ్గించుకోవటం కాని ఎలా చెయ్యాలి? కొత్త అలవాటును చేసుకోవాలి. ముల్లును ముల్లుతోనే తీయాలి అంటారు. వ్యసనాన్ని వ్యసనంతోనే పారద్రోలాలి. తామసిక, రాజసిక వ్యసనాలను తగ్గించుకోవాలనుకున్నా, పూర్తిగా పారద్రోలాలనుకున్నా సాత్త్వికకర్మలకు బానిస అవ్వాలి. గీతాబోధకు వెళ్ళటం ఒక సాత్త్వికకర్మ. అప్పుడు తక్కిన రెండూ తగ్గుతాయి.

సరే బాగానే ఉంది కాని, సాత్త్వికకర్మకు బానిస అవకుండా ఉండాలంటే ఏం చెయ్యాలి? ముందు సాత్త్వికకర్మ అలవాటు కానీయండి, అప్పుడు చూద్దాము. ఇప్పట్నుంచీ దిగులుపడటం ఎందుకు? దానికీ మార్గాలున్నాయి కాని వాటిని సమయం వచ్చినప్పుడు చూద్దాము. ప్రస్తుతానికి సాత్త్వికకర్మలు అంటే గీతాబోధకు వెళ్ళటం, గీతాధ్యయనం చెయ్యటం, శాస్త్రాన్ని నేర్చుకోవటం, సత్సంగాలకు వెళ్ళటం వంటి మంచికర్మలు చెయ్యాలి.

సత్సంగత్వే నిస్సంగత్వమ్

బి) **శరణాగతి** – ఇది చాలా ముఖ్యమైన ఆధ్యాత్మిక సాధన. శరణాగతి అంటే ఒక ప్రత్యేకమైన దృక్పథాన్ని పెంపొందించుకోవటం. ఏమిటా దృక్పథం?

జీవితంలో మీరు మార్చలేని పరిస్థితులు ఏవైనా ఎదురైనప్పుడు, నిస్సహాయంగా అనిపించినప్పుడు, అవి భగవంతుడు మీకోసం పంపాడని, ప్రత్యేకించి మీకోసమే ఏర్పాటుచేశాడని, అది మీ ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు, మార్పుకు తోడ్పడుతుందని మనస్సులో గట్టిగా అనుకోవటం నేర్చుకోవాలి. చెప్పినంత తేలిక కాదు, అలా అనుకోగలగటం. అయినా అసాధ్యమూ కాదు. అందువల్లనే **నేర్చుకోవాలి** అన్నాము. కష్టపడి అలవాటు చేసుకోవాలి. అందువల్లనే దీన్ని సాధన అన్నారు.

మొట్టమొదటి స్పందన – భగవంతునిమీద కోపం వస్తుంది. మీరు మార్చలేని పరిస్థితి వస్తే, ముఖ్యంగా మీకు ప్రతికూలమైన పరిస్థితి వస్తే, 'నాకే ఎందుకు వచ్చింది?' అని కోపం వస్తుంది. మార్చలేని పరిస్థితులను ఎలా మార్చాలి? ప్రశ్నే అర్థంలేని ప్రశ్న. మార్చలేని పరిస్థితులు అంటేనే వాటిని మార్చలేమని అర్థం. అలా మార్చలేని పరిస్థితులను మార్చాలనుకోకూడదు. మరేం చెయ్యాలి? మీ మనస్సును మార్చటానికి ప్రయత్నించాలి.

'మీకు జరిగే విషయాలను మీరు అదుపులో పెట్టలేరు. కాని మీకు జరిగే విషయాలమీద మీ దృక్పథాన్ని మీరు అదుపులో పెట్టగలరు. అలాచేస్తే, మార్పు మీకు యజమాని అయ్యేబదులు, మీరు మార్పుమీద యజమాని అవుతారు.' (బ్రయాన్ ట్రేసీ)

జీవితంలో మార్చగలిగిన వాటిని మార్చటానికి ప్రయత్నించాలి
జీవితంలో మార్చలేని వాటిని నవ్వుతూ స్వీకరించాలి
ఏవి మార్చగలిగినవో, ఏవి మార్చలేనివో తెలుసుకోవటమే మేధస్సు అంటే.

అందువల్ల మార్చలేని వాటి గురించి బాధపడేబదులు మీ చేతుల్లో ఉన్న పనిని చెయ్యాలి. అంటే మీ మనస్సును మార్చాలి. మనస్సును సంసిద్ధం చెయ్యాలి. ఏమని? 'నాకీ పరిస్థితి అవసరం. ఇది నాకోసం భగవంతుడు ప్రత్యేకించి ఏర్పాటుచేశాడు. ఇది నేను మారటానికి తోడ్పడుతుంది,' అనుకోవాలి. అలా అనుకోవటం అంత తేలికకాదు కాని, అటువంటి దృక్పథాన్ని పెంపొందించుకోవాలి. దీన్ని శరణాగతి అంటారు.

అంతేకాదు, శరణాగతి అంటే ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు భగవంతుని కృపను కోరటం కూడా వస్తుంది. మీరు మార్చలేని పరిస్థితులను ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు తోడ్పడే నిచ్చెనమెట్లుగా భావించటానికి తగ్గ మనోధైర్యాన్ని ఇవ్వమని ప్రార్థన చెయ్యాలి. ఇది శరణాగతి.

సి) **వేదాంతవిచారణ** – వేదాంత శాస్త్రాన్ని సమర్థవంతమైన గురువుద్వారా కొన్ని సంవత్సరాలపాటు అధ్యయనం చెయ్యాలి. అంటే వేదాంత శాస్త్రాన్ని శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనల ద్వారా నేర్చుకోవాలి.

డి) **సద్గుణాలు** – వేదాంతం నేర్చుకోవటానికి అనువైన విలువలను పెంపొందించుకోవాలి. అలాంటి కొన్ని విలువలను కృష్ణపరమాత్మ పదమూడవ అధ్యాయంలో చెప్పాడు. అవి అమానిత్వం, అదంభిత్వం మొదలైనవి. ఇప్పుడు వాటిని మళ్ళీ గుర్తుచేస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇందులో చెప్పిన విలువలు – నిర్మానమోహాః, జితసంగదోషాః, వినివృత్తకామాః, ద్వంద్వైర్విముక్తాః, సుఖదుఃఖసంజ్ఞైః, అధ్యాత్మనిత్యాః. నిర్మానమోహాః అనే విషయంలో రెండు విలువలు ఉన్నాయి. దాన్ని నిర్మానమ్, నిర్మోహాః అని విడదీయాలి. ఈ విలువల అర్థాలు చూస్తే వరుసగా దురభిమానం లేకపోవటం, వివేకం చూపించటం, భగవంతునిమీద ఆధారపడటం, కొత్త బంధాలను పెంచుకోకపోవటం, ద్వంద్వాలకు అతీతంగా ఎదగటం, సుఖదుఃఖాలను సమానంగా తీసుకోవటం, ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను పఠించటం చెయ్యాలి. నిర్మానమ్ అంటే పదమూడవ అధ్యాయంలో చూసిన అమానిత్వమే.

ఈ నాలుగు సాధనలనూ పాటిస్తే, అన్నీ కలిసి మనస్సు బలపడటానికి తోడ్పడతాయి. అటువంటి దృఢమైన మనస్సు మోక్షం పొందటానికి తోడ్పడుతుంది. మోక్షం అంటే మానసిక దౌర్బల్యంనుంచి విడివడటం.

విసృజ్య సశరం చాపం శోకసంవిగ్నమానసః – 1.47

అంత గొప్ప యోధుడు అయిన అర్జునుడు కూడా క్లిష్టపరిస్థితిలో మోహంలో పడిపోయాడు. అందువల్ల ఈ నాలుగు సాధనలూ చెయ్యాలి. ఇవి చేస్తే కలిగే ఫలమేమిటో కూడా కృష్ణపరమాత్మే వివరించాడు. బ్రహ్మప్రాప్తి కలుగుతుంది అన్నాడు. బ్రహ్మ దగ్గరకు తీసుకువెళుతుంది అంటే అక్షరాలా ప్రయాణం చేసి, వెళ్ళటం కాదని అనేకసార్లు చూశాము. బ్రహ్మప్రాప్తి అంటే బ్రహ్మ ఎక్కడో దూరంగా ఉన్నాడనే అపోహ తొలగటం. మోక్షం అంటే ఆ సర్వవ్యాపకమైన బ్రహ్మ నేనే అని తెలుసుకోవటం.

తర్వాత కృష్ణపరమాత్మ బ్రహ్మ నిర్వచనం అద్భుతంగా ఇచ్చాడు.

న తద్భాసయతే సూర్యో న శశాంకో న పావకః ।

యద్గత్వా న నివర్తంతే తద్ధామ పరమం మమ ॥ – 15.6

ఇది చాలా ముఖ్యమైన నిర్వచనం. కఠోపనిషత్తులోనూ, ముండకోపనిషత్తులోనూ వచ్చిన మంత్రాన్ని ఆధారంగా చేసుకుని వచ్చిన నిర్వచనం అని చూశాము. ఆ మంత్రం –

న తత్ర సూర్యో భాతి, న చంద్రతారకమ్

దాని అర్థాన్నే కృష్ణపరమాత్మ ఇక్కడ నిర్వచిస్తున్నాడు. బ్రహ్మ శుద్ధచైతన్యం, నిర్గుణం, సర్వవ్యాపకం. బ్రహ్మను సూర్యుడు, చంద్రుడు, తారకలు, అగ్ని, విద్యుత్తు ప్రకాశింపజేయలేవు; నిజానికి బ్రహ్మవల్లనే ఇవన్నీ ప్రకాశిస్తున్నాయి. బ్రహ్మను ఆబ్జెక్టుగా చూడలేము; సాక్షిచైతన్యమైన నేనే బ్రహ్మను. బ్రహ్మ సత్యం, జ్ఞానం, అనంతం. ఇది మోక్షసాధన అంశం.

3. బ్రహ్మణః సర్వాత్మకత్వమ్ – శ్లోకాలు: 7-15

ఈ భాగంలో కృష్ణపరమాత్మ బ్రహ్మే అంతటా సర్వవ్యాపకంగా ఉన్నాడని నిరూపించాడు. బ్రహ్మకు భిన్నంగా జగత్తు లేదు. ఉన్నదొక్కటే బ్రహ్మ. పదార్థం అంటూ విడిగా లేదు.

బ్రహ్మ + నామరూపాలు = జగత్తు

భూత భౌతిక ప్రపంచః సర్వః అపి బ్రహ్మైవ. బ్రహ్మణా వ్యతిరిక్తం కించిదపి వస్తు అణుమాత్రమపి వస్తు నైవ ఆసీత్, నైవ అస్తి, నైవ భవిష్యతి

ఈ భూతభౌతిక ప్రపంచం మొత్తం బ్రహ్మే. బ్రహ్మకు భిన్నంగా, అణువంత వస్తువు కూడా, ఇంతకుముందు లేదు, ఇప్పుడులేదు, ఇకముందు కూడా ఉండబోదు. ఆభరణం అనే వస్తువు ఉంది అనుకోవటం భ్రమ; ఆభరణం అనే వస్తువు లేదు, ఉన్నదొకటే బంగారం. మనం అనవసరంగా ఆభరణానికి ప్రాముఖ్యతను ఇస్తున్నాము. అదే విధంగా కుర్చీలేదు; ఉన్నది చెక్క మాత్రమే. కుండ విడిగా లేదు; ఉన్నది మట్టి మాత్రమే. మట్టిబుర్రలమైన మనం మట్టిని వదిలేసి, కుండను మాత్రమే చూస్తున్నాము. ఈ సూత్రాన్ని అనుసరించి, జగత్తు విడిగా లేదు, ఉన్నదొకటే చైతన్యం అంటున్నది శాస్త్రం. నిర్గుణబ్రహ్మ సగుణాత్మక జగత్తుగా ప్రకటితమవుతున్నది. కంటికి కనబడని బ్రహ్మ కనబడే జగత్తుగా భాసిల్లుతున్నది.

బ్రహ్మైవ జగద్రూపేణ వర్తతే

ఈ జగత్తు మొత్తం బ్రహ్మయొక్క నామరూపాలు మాత్రమే. కాని ఈ నామరూపాలు కూడా రెండురకాలుగా ప్రకటితమవుతున్నాయి. బ్రహ్మ నిర్వచనం సత్ చిత్ ఆనందం బ్రహ్మ. సత్ అంటే ఉనికి, చిత్ అంటే చైతన్యం, ఆనందం అంటే అనంతం లేదా పరిపూర్ణత్వం. కొన్నింటిలో బ్రహ్మ సద్రూపంగా మాత్రమే ఉంటుంది. అంటే అందులో చిద్రూపం తెలియదు. కాబట్టి సద్రూపం మాత్రమే తెలిసేదాన్ని **జడం** అంటారు. అది జగత్తు.

కాని జీవిని తీసుకుంటే జీవిలో సద్రూపం, చిద్రూపం రెండూ తెలుస్తాయి. మనిషి ఉనికీ తెలుస్తుంది, అతనిలో ఉన్న చైతన్యమూ తెలుస్తుంది. ఎందుకంటే చైతన్యం తెలియాలంటే ఆ చిత్‌ను ప్రతిబింబింపజేసే మాధ్యమం ఉండాలి. జీవిలో ఆ మాధ్యమం ఉంది. అది మనస్సు. అందువల్లనే మనస్సును ప్రతిబింబమాధ్యమం అనీ; మనస్సు ప్రతిబింబించిన చైతన్యాన్ని ప్రతిబింబచైతన్యం లేదా చిదాభాస అనీ అంటారు. కాని జడవస్తువులైన కుర్చీ, బల్లవంటి వస్తువుల్లో చైతన్యం ఉన్నా వాటికి మనస్సు లేదు కాబట్టి వాటిలో చైతన్యం ఉన్నట్టు తెలియదు. అంతమాత్రాన చైతన్యం లేదు అనకూడదు.

దీనికి ఒక ఉదాహరణ చూద్దాము. రెండు బర్నర్లు ఉన్న స్టౌమీద, ఒక బర్నరుమీద ఒక ఇనుపచువ్వను, ఇంకొక బర్నరుమీద ఒక గిన్నెలో నీరును పెట్టారనుకోండి. ఏమవుతుంది? రెండూ వేడెక్కుతాయి. అగ్నికి రెండు లక్షణాలు ఉన్నాయి. అవి ఉష్ణత్వం, ప్రకాశకత్వం. అంటే వేడి, కాంతి. ఇప్పుడు మీరు వేడిచేసిన వస్తువులను చూద్దాము. ఇనుపకడ్డీ ఎర్రగా కాలుతుంది. ముట్టుకుంటే చెయ్యి కాలుతుంది. అంటే దానిలో అగ్నియొక్క కాంతీ తెలుస్తోంది, వేడీ తెలుస్తోంది. అదే నీటి విషయానికి వచ్చేసరికి నీరు ఎర్రగా మారదు. నీటిలో వేడి మాత్రమే తెలుస్తుంది. నీరు కాంతిని ప్రతిబింబింపజేయలేకపోయింది.

రెండూ పదార్థాలే కాని ఒకదానికి ఒక లక్షణమే అరువు తీసుకోగలిగిన సామర్థ్యం ఉంటే, ఇంకొకదానికి రెండు లక్షణాలను తీసుకోగలిగే సామర్థ్యం ఉంది. ఇదే సూత్రం జీవ, జగత్తులకు వర్తిస్తుంది. జగత్తుకు సత్ అంశాన్ని మాత్రమే తీసుకోగలిగే శక్తి ఉంది. అందువల్ల జగత్తును జడం అంటాము. జీవునికి సత్, చిత్ రెండు అంశాలనూ ప్రకటించగలిగే శక్తి ఉంది. అందువల్ల బ్రహ్మ జడమైన జగత్తులోనూ ఉన్నాడు, ప్రాణమున్న జీవునిలోనూ ఉన్నాడు.

బ్రహ్మైవ జీవరూపేణ జగద్రూపేణ వర్తతే

బ్రహ్మే సద్రూపంగా, చిద్రూపంగా అంతటా ఉన్నాడు.

బ్రహ్మే అంతటా సర్వాత్మకంగా ఉన్నాడని చెప్పటం ద్వారా, ఈ అంశాన్ని ముగిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎలాగైతే ఆభరణమంతటా బంగారం సర్వవ్యాపకంగా ఉందో, అలా బ్రహ్మ జీవ, జగత్తులంతటా ఉన్నాడు. ఈ విషయాన్ని అర్థం చేసుకోలేని వ్యక్తిని విమూఢా అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆభరణాలని చూస్తూ బంగారాన్ని తెలుసుకోలేకపోయినట్టే, ఫ్యానును చూస్తూ విద్యుచ్ఛక్తిని తెలుసుకోలేకపోయినట్టే, ఇటువంటి విమూఢులు జగత్తును చూస్తున్నా, మనుష్యులను చూస్తున్నా అంతటా ఉన్న చైతన్యాన్ని తెలుసుకోలేకపోతున్నారు.

ఉత్క్రామంతం స్థితం వాపి భుంజానం వా గుణాన్వితమ్ ।

విమూఢా నానుపశ్యంతి పశ్యంతి జ్ఞానచక్షుషః ॥ – 15.10

మీరు మాట్లాడగలుగుతున్నా, మీ మాటను ఒకరు వినగలుగుతున్నా, ఈ రెండూ చైతన్యంవల్లనే జరుగుతున్నాయి. ఈ చైతన్యమే లేకపోతే, మీరు మాట్లాడనూలేరు, వారు విననూలేరు. అటువంటి సర్వాత్మకమైన బ్రహ్మను అర్థం చేసుకోలేకపోతే అది అతని సమస్య.

పశ్యంతి జ్ఞానచక్షుషః – తెలివైన వ్యక్తి బ్రహ్మే అంతటా ఉన్నాడని తన జ్ఞాననేత్రంద్వారా తెలుసుకుంటాడు.

జగత్తును సరిగ్గా అర్థం చేసుకుంటే అది బ్రహ్మ

మూడవ అంశం **బ్రహ్మే చేతన అచేతన ప్రపంచం** లేదా **బ్రహ్మణః సర్వాత్మకత్వమ్.**

4. బ్రహ్మణః పురుషోత్తమత్వమ్ – శ్లోకాలు: 16-18

బ్రహ్మను పురుషోత్తమునిగా ఈ మూడుశ్లోకాల్లో వర్ణించాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ భావనను అందజేయటానికి కృష్ణపరమాత్మ మొత్తం జగత్తును మూడు భాగాలుగా విభజించాడు. అవి

ఎ) **క్షరపురుషుడు** – కనిపించే జగత్తు; ప్రత్యక్ష ప్రమాణానికి అందే జగత్తు. దీన్ని పదార్థం అనవచ్చు.

బి) **అక్షరపురుషుడు** – అవ్యక్తంగా ఉన్న జగత్తు. అంటే శక్తి అనవచ్చు.

సి) **ఉత్తమపురుషుడు** – ఈ పదార్థానికీ, శక్తికీ భిన్నంగా సర్వవ్యాపకంగా చైతన్యతత్త్వం ఉంది. దాన్నే బింబచైతన్యం అనీ, నిర్గుణబ్రహ్మ అనీ అంటారు. ఈ నిర్గుణచైతన్యం పదార్థంలో భాగం కాదు, పదార్థం లక్షణాలు లేవు, పదార్థంనుంచి ఉత్పత్తి చెందలేదు. దీన్ని ఉత్తమపురుషుడు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ ఇక్కడ. ఉత్తమం అంటే అన్నిటికన్నా శ్రేష్ఠతమం. ఎందుకంటే పదార్థానికి కాని, శక్తికి కాని విడిగా ఉనికి లేదు; కాని చైతన్యానికి ఇవి లేకపోయినా విడిగా ఉనికి ఉంది.

క్షర, అక్షరపురుషులు తక్కువస్థాయికి చెందినవి. ప్రతిబింబచైతన్యం కూడా వీటిల్లోకే వస్తుంది. బింబచైతన్యమే ఉత్తమపురుషుడు. ఉత్తమపురుషుడు పదాన్ని తిరగేస్తే అదే పురుషోత్తముడు అవుతుంది.

ఆ పురుషోత్తముణ్ణి నేనే అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అదే నా స్వరూపం అన్నాడు. రెండు స్వరూపాలను ఏడవ అధ్యాయంలో ప్రవేశపెట్టి అందులో నేను పరాప్రకృతిని అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆ పరాప్రకృతికి ఇంకొక పేరే పురుషోత్తముడు. ఈ నిరాకారబ్రహ్మ ఎక్కడా లేదు అనకూడదు. ఈ బ్రహ్మ సర్వవ్యాపకం. నిరాకారబ్రహ్మను వెంటనే అందరు అర్థం చేసుకోలేరు కాబట్టి శాస్త్రం తాత్కాలికంగా ఏకరూప ఈశ్వరుణ్ణి పరిచయం చేసింది. కాని అక్కడే ఆగిపోకూడదు. ఏకరూప ఈశ్వరుని కొలిచే స్థాయినుంచి ఆరూప ఈశ్వరజ్ఞానం పొందే స్థాయికి రావాలి.

నిర్విశేషం పరంబ్రహ్మ, సాక్షాత్కర్తుమనీశ్వరాః
యే మందాస్తే ఽనుకంప్యంతే సవిశేషనిరూపణైః

మందాః అంటున్నది శాస్త్రము. అందరూ నిర్గుణబ్రహ్మ గురించి అంత త్వరగా అర్థం చేసుకోలేరు. అలాంటి వారికి రామరూపమో, కృష్ణరూపమో పరిచయం చేస్తుంది. మీ ఇష్టదేవతగా మీరు కోరిన భగవంతునికి ప్రార్థన చెయ్యవచ్చు; కాని అది భక్తిలో మొదటిదశ అని చూశాము. ఏకరూప ఈశ్వరునినుంచి అనేకరూప ఈశ్వరుని స్థాయికి వచ్చి, అనేకరూప ఈశ్వరుని స్థాయినుంచి అరూప ఈశ్వరుని స్థాయికి రావాలి. నేను విష్ణుభక్తుణ్ణి అని భావించి శివభక్తునితో పోట్లాడటంలో అర్థం లేదు. అలా పోట్లాడితే శాస్త్రము సరిగ్గా అర్థం కాలేదని అర్థం. అందువల్లనే ఎవరో అద్భుతంగా వర్ణించారు, 'మనకు మతకలహాలు చేసుకునేంతటట మేరకు మతం అర్థమయింది కాని అన్ని మతాలతో సామరస్యంగా జీవించేటంత మేరకు మతం అర్థం కాలేదు.'

ఎందుకు? ఉన్నదొకటే భగవంతుడు. ఆయన నిర్గుణబ్రహ్మ. అనేక దేవుళ్ళు ఒకటే దేవునియొక్క సాకార రూపాలు. ఆ ఒకటే దేవుని పేరు ఇక్కడ పురుషోత్తముడు. ఆ పురుషోత్తముణ్ణి నేనే అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కృష్ణపరమాత్మ నేను అన్నప్పుడు ఏ నేను గురించి చెబుతున్నాడో అర్థం చేసుకోవాలని చూశాము. కృష్ణపరమాత్మ నేను పురుషోత్తముణ్ణి అంటే సాకారంగా కాదు, నిర్గుణచైతన్యంగా చెప్పాడు.

5. బ్రహ్మజ్ఞానమ్, ఫలమ్ – శ్లోకాలు: 19, 20

ఈ చివరి రెండు శ్లోకాల్లో బ్రహ్మజ్ఞానం గురించి చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. గృహస్థాశ్రమంలో ఉన్నా, సన్న్యాసాశ్రమం స్వీకరించినా మనస్సును స్థిరపరచుకోవాలి. ఈ బ్రహ్మజ్ఞానం పొందటమే అందరూ పొందాల్సిన అంతిమలక్ష్యం. ఈ జ్ఞానం పొందితే కలిగే ఫలం ఏమిటి?

కృతకృత్యశ్చ భారత – పరిపూర్ణత్వాన్ని పొందుతావు అర్జునా అన్నాడు. జీవితం సార్థకమవాలంటే ఈ జ్ఞానాన్ని పొందాలి. ఆ విధంగా జ్ఞానం, జ్ఞానఫలం గురించి చెప్పి ఈ అధ్యాయాన్ని ముగించాడు కృష్ణపరమాత్మ.

పురుషోత్తముని గురించి వివరించాడు కాబట్టి ఈ అధ్యాయానికి పురుషోత్తమయోగము అనే పేరు వచ్చింది.

స్వామీజీ ఆణిముత్యాలు

మరణం సంభవించినప్పుడు చైతన్యాన్ని ప్రతిబింబింపజేసే మనస్సు వెళ్ళిపోతుంది కాబట్టి, బింబచైతన్యం ఉన్నట్టు తెలియదు. బింబచైతన్యం, శరీరానికి ఎందుకు ప్రత్యక్షంగా చైతన్యం ఇవ్వదు? శరీరానికి ప్రత్యక్షంగా చైతన్యాన్ని ఇస్తే, శరీరానికి మరణం ఉండదు. మరణం లేకపోతే నష్టమేమిటంటే, పెరిగే జనాభాకి చోటు ఉండదు. మనస్సు వెళ్ళిపోగానే, శరీరానికి చైతన్యం ఉండదు; బింబచైతన్యం ఉన్నట్టు తెలియదు.

దీన్నిబట్టి చైతన్యం మనస్సును చైతన్యవంతం చేస్తుందనీ, మనస్సు శరీరాన్ని చైతన్యవంతం చేస్తుందనీ అర్థమవుతున్నది. అందువల్ల జీవించి ఉన్నవారిని చూస్తే, వారి వెనక మనస్సు ఉందని తెలుసుకోవాలి. వారి మనస్సు మనకు కనబడదు, అర్థంకాదు కాని, శరీరం చేసే ప్రతి పని వెనక మనస్సు ఉందని తెలుస్తుంది. మనస్సు ఉందని తెలిస్తే, బింబచైతన్యం ఉన్నట్టు అర్థం. ఎందుకంటే బింబచైతన్యం లేకుండా మనస్సు చైతన్యవంతం అవలేదు. ఆ విధంగా శరీరం మనస్సు ఉందని తెలుసుకోవటానికి తోడ్పడితే, మనస్సు బింబచైతన్యం ఉందని తెలుసుకోవటానికి తోడ్పడుతుంది. ఆ బింబచైతన్యమే బ్రహ్మ.

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

అథ షోడశోఽధ్యాయః - దైవాసురసంపద్విభాగయోగః

(పదునాఱవ అధ్యాయము - దైవాసురసంపద్విభాగ యోగము)

మూడవషట్కముఏలో కృష్ణపరమాత్మ ఇంతవరకూ బోధించింది ఒక ఎత్తు, ఇప్పుడు బోధించబోయేది ఇంకొక ఎత్తు. 13, 14, 15 అధ్యాయాల్లో జ్ఞానబోధ జరిగింది. ఇప్పుడు అంటే 16, 17 అధ్యాయాల్లో కొత్త పంథా ప్రారంభిస్తున్నాడు.

దీనికి కారణం ఒక ముఖ్యమైన సూత్రం. ఆ సూత్రం మనిషియొక్క జీవితలక్ష్యం. మనిషియొక్క జీవితలక్ష్యానికీ, అతని జీవనవిధానానికీ అవినాభావసంబంధం ఉంటుంది. జీవితలక్ష్యం అంటే చిన్నచిన్న లక్ష్యాలు కాదు, ప్రాథమిక లక్ష్యం. ఈ లక్ష్యమూ, జీవనవిధానమూ ఒకదానితో ఒకటి ఎంతగా పెనవేసుకుని ఉంటాయంటే, ఒకదాని ప్రభావం ఇంకొకదానిమీద ఉంటుంది. లక్ష్యాన్నిబట్టి జీవితం ఉంటుంది; జీవితాన్నిబట్టి లక్ష్యం ఉంటుంది. ఒక పద్ధతిలో జీవితాన్ని గడుపుతూ దానికి భిన్నమైన లక్ష్యాన్ని ఎన్నుకోలేడు. జీవనవిధానాన్ని లక్ష్యానికి అనుగుణంగా మలచుకోవాలి. అలా లక్ష్యానికి తగ్గట్టుగా మలుచుకుంటే, లక్ష్యాన్ని పొందటం సుగమమవుతుంది.

ఈ రెండింటి సంబంధాన్ని వేదం చాలా ముఖ్యమైన విషయంగా భావిస్తుంది. ఎలాగో జీవితాన్ని గడిపేస్తాను, మరేదో లక్ష్యాన్ని పొందుతాను అంటే రెండింటికీ పొత్తు కుదరదు. ఒకచెట్టు బాగా పెరగాలంటే దానికి అనువైన వాతావరణం ఉండాలి. అదే సూత్రం లక్ష్యానికి కూడా వర్తిస్తుంది.

అందువల్ల వేదపూర్వభాగం జీవనవిధానాన్ని నిర్దేశిస్తే, వేద అంతఃభాగం జీవితలక్ష్యాన్ని నిర్దేశిస్తుంది. వేదపూర్వభాగం తెలియకపోతే మన హిందూ సంప్రదాయం అర్థంకాదు; వేద అంతఃభాగం నేర్చుకోకపోతే మనిషిగా మన అంతిమలక్ష్యం చేరుకోలేము. అందువల్ల వేదపూర్వభాగంలో నేర్పించిన జీవనవిధానం కూడా తెలుసుకోవాలి.

13, 14, 15 అధ్యాయాల్లో కృష్ణపరమాత్మ వేద అంతభాగంయొక్క బోధను బోధించాడు. అంటే బ్రహ్మజ్ఞానం ఎలా మన అంతిమలక్ష్యంగా ఉండాలో నేర్పించాడు. కాని దానితో అవినాభావ సంబంధం ఉన్న జీవనవిధానాన్ని గురించి బోధించకపోతే తన బోధ పూర్తికాదు అనుకున్నాడు. అందువల్ల మొదటి మూడూ లక్ష్యం గురించి మాట్లాడితే, తర్వాత వచ్చే రెండూ జీవనవిధానం గురించి చెబుతాయి.

ఒక వ్యక్తియొక్క జీవనవిధానం అతని నడవడికమీద ఆధారపడివుంటుంది. అంటే అతని జీవనవిధానంమీద అతని నడవడికయొక్క ప్రభావం చాలా ఉంటుంది. అంటే నడవడిక జీవనవిధానాన్ని నిర్దేశిస్తుంది; జీవనవిధానం జీవితలక్ష్యాన్ని నిర్దేశిస్తుంది. ఇంతకుముందు రెండింటి మధ్య అవినాభావ సంబంధం చూశాము. ఇప్పుడు

దానికి ఇంకొకదాన్ని జతచేస్తున్నాము. **నడవడిక, జీవనం, లక్ష్యం.** ఏదో ఒకదాన్ని మార్చాలనుకుంటే అది అసంపూర్ణం అవుతుంది. మూడింటినీ ఒకతాటిమీద నడపాలి. ఈ సూత్రాన్ని అనుసరించి, మన శాస్త్రం మానవజాతియొక్క నడవడికను లోతుగా పరిశోధించింది. దాని లోతుల్లోకి వెళితే, అది చాలా లోతైన అంశం. నడవడిక చాలా ముఖ్యం. ఎందుకంటే అది మన జీవనవిధానాన్ని, తద్వారా మన లక్ష్యాన్ని నిర్దేశిస్తుంది.

ఈ ప్రవర్తనను అనేక రకాలుగా విభజిస్తారు. సందర్భాన్నిబట్టి నాలుగు రకాలు అంటారు, మూడు రకాలు అంటారు, రెండు రకాలు అంటారు. ఇక్కడ మానవ నడవడికమీద మూడురకాల స్వభావాల విశ్లేషణను చూద్దాము. అవి – ద్వేషప్రధాన స్వభావం, రాగప్రధాన స్వభావం, జ్ఞానప్రధాన స్వభావం.

ఎ) **ద్వేషప్రధాన స్వభావం** – ద్వేషం ప్రధానంగా ఉంటుంది ఇటువంటి వ్యక్తుల్లో. దానికి కారణాలు అనేకం చెప్పవచ్చు. పూర్వజన్మ వాసనలు కావచ్చు; ఈ జన్మలో ఎదుర్కొన్న సంఘటనలు కావచ్చు; చిన్నతనంలో పడ్డ బాధలు, అవమానాలు కావచ్చు; తల్లిదండ్రుల పెంపకం కావచ్చు; స్నేహితుల ప్రభావం కావచ్చు. మనమిప్పుడు కారణం లోతుల్లోకి వెళ్ళటం లేదు. కారణం ఏదైనా వారి ప్రవర్తన ద్వేషప్రధానంగా ఉంటుంది. అంటే వారికి త్వరగా ఏదీ నచ్చదు. ప్రతిదానిలోనూ తప్పులు పడతారు. 'తప్పులెన్నువాడు స్వర్గంలో కూడా తప్పులెన్నుతాడు,' అని సామెత. అటువంటివారి మాటలు ఎప్పుడూ విమర్శనాత్మకంగా ఉంటాయి. ప్రభుత్వాన్ని దుమ్మెత్తి పోస్తారు; కుటుంబసభ్యులను విమర్శిస్తారు; టీవీ కార్యక్రమాలను తప్పుపడతారు; ఆఖరికి భగవంతుణ్ణి కూడా వదలరు.

ఒక్కోసారి ఈ ద్వేషాన్ని బయటకు ప్రదర్శించే అవకాశం ఉండదు. పెద్దవారు అణగద్రొక్కవచ్చు, పరిస్థితులు నోరు మూయించవచ్చు, లోపల అగ్నిజ్వాలలు రేగుతున్నా బయటకు చెప్పుకోలేని పరిస్థితి రావచ్చు. అలా అణగద్రొక్కబడిన ద్వేషం ఎనలేని కోపానికి దారితీస్తుంది. ఏదిచూసినా కోపం ముంచుకువస్తుంది. ఆ విధంగా ద్వేషప్రధానంగా ఉన్న నడవడిక క్రోధప్రధానంగా మారుతుంది; క్రోధం ఎక్కువైనకొద్దీ అది ఎవరిమీదో చూపించాల్సి ఉంటుంది. అందువల్ల క్రోధప్రధాన వ్యక్తి హింసప్రధాన వ్యక్తిగా మారుతాడు. పెద్ద కారణం అవసరం లేదు. ప్రతి చిన్నదానికీ అగ్నిపర్వతంలా విరుచుకుపడతాడు. ఇటువంటి ప్రవృత్తిని శాస్త్రం **రాక్షసస్వభావం** అంటుంది.

ఎందుకు వీరిది రాక్షసస్వభావం అంటుంది? ఎవరైనా ఇలా మనుష్యులమీద అయినదానికీ, కానిదానికీ విరుచుకుపడుతుంటే, వారి దగ్గరకు కావాలని ఎవరైనా వెళతారా? అలా వెళితే కొరివితో తల గొక్కున్నట్టు అవుతుంది అనుకుంటారు. కొన్ని ఇళ్ళల్లో చూడండి, అంతవరకూ స్వేచ్ఛగా తిరుగుతూ, కబుర్లు చెప్పుకుంటూ, టీవీ చూస్తూ ఉన్న కుటుంబసభ్యులు తండ్రి ఇంట్లోకి అడుగుపెడుతున్నాడని తెలియగానే, ఇంకా చెప్పాలంటే, అంతదూరంనుంచి కారుహారన్ వినబడగానే ఎక్కడి దొంగలు అక్కడే గప్‌చుప్. చిన్న అలికిడి కూడా వినబడదు. వారంత బుద్ధిమంతులు ఉండరనుకుంటారు ఎవరైనా చూస్తే. ఎందుకలా నటిస్తారు? దుర్వాసుడు ఇంటికి వచ్చాడు, ఆయన కోపం భరించలేమనే భయంతో.

రక్షంతి జనాః యేభ్యః ఇతి రాక్షసాః

ఇటువంటి వారినుంచి జనాలు రక్షణ కావాలనుకుంటారు. రాక్షసుడు పదం రక్షధాతువునుంచి వచ్చింది. రక్ష అంటే రక్షణ. అంటే ఇటువంటి స్వభావం ఉన్నవారినుంచి పారిపోయి రక్షణ పొందాలనుకుంటారు ఎదుటివారు.

ఇటువంటి స్వభావాన్ని ద్వేషప్రధాన స్వభావం అంటారు. వీరు ఎదుటివారి భావాలను పట్టించుకోరు. ఎదుటివారితో దురుసుగా, వారి మనస్సు బాధపడేలా, మాట్లాడతారు. అలా బాధపెడుతున్నామని కూడా కొందరికి తెలియదు. ముళ్ళపంది వంటివారు అనవచ్చు. ముళ్ళపంది మనుష్యుల మధ్యలో దూరితే ఏమవుతుంది? అందరికీ ముళ్ళు గుచ్చుకుంటాయి. వారి మాటలు కూడా ఎదుటివారి గుండెల్లో ముళ్ళలా గుచ్చుకుంటాయి. మాటలే కాదు ఆలోచనలు, చర్యలు కూడా ఎదుటివారికి బాధ కలిగించేవిగానే ఉంటాయి. వారి జీవనవిధానం వారికీ, ఇతరులకూ కూడా అవస్థగానే ఉంటుంది. కాని బాధాకరమైన విషయం ఏమిటంటే, వారికి అది బాధాకరమైన విషయమని తెలియదు.

ద్వేషప్రధానంగా ఉండే ఇటువంటి స్వభావం ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు తోడ్పడదు సరికదా, దారుణమైన విషయం ఏమిటంటే వారిని ఆధ్యాత్మికంగా ఇంకా కిందకు లాగుతుంది. ఇటువంటి వారిని రాక్షస స్వభావులు అంటారు. రాక్షసులు అంటే భీకరంగా కోరలతో ఉండాలనేం నియమం లేదు; రాక్షసప్రవృత్తి ఉంటుంది.

బి) **రాగప్రధాన స్వభావం –** వీరిలో రాగం ఎక్కువగా ఉంటుంది. అంటే ప్రతిదానిమీదా బంధం ఎక్కువగా పెంచుకుంటారు. అనేక కోరికలు ఉంటాయి; ఆ కోరికలు తీరటానికి అనేక కర్మలు చేస్తారు. ఎటువంటి కోరికలు? పేరుప్రఖ్యాతులు రావాలి, బాగా డబ్బు సంపాదించాలి, మంచిహోదా ఉండాలి, సుఖాలలో తేలిపోవాలి అనుకుంటారు. జీవితం అంటే ఆనందమే ఆనందం అనుకుంటారు. అందువల్ల ఆధ్యాత్మిక చింతనమీద మనస్సు పోదు; అసలు దానిగురించి ఆలోచించే తీరికే ఉండదు. అన్నీ తేలిగ్గా తీసుకుంటారు. వీరివల్ల ఎదుటివారికి ఏమీ హాని కలుగదు కాని వారి జీవితమూ బాగుపడదు. వీరి స్వభావం రాగప్రధానంగా ఉంటుంది; అందువల్ల కామప్రధానంగా మారుతుంది. వీరి జీవితం ఎంతసేపూ బాహ్యముఖంగా సాగుతుంది; ఎంతసేపూ డబ్బు, హోదా, కీర్తి వంటివాటి వెంట పరుగులు తీయటమే సరిపోతుంది. క్షణం ఆగి అంతర్ముఖులు అయ్యే తీరికే ఉండదు. ఇటువంటి స్వభావం కూడా ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు తోడ్పడదు.

ఒక సుగుణం ఏమిటంటే, వీరు ఇతరులను హింసించరు కాబట్టి వీరు ఆధ్యాత్మికంగా కిందపడరు; కాని ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగనూ లేరు. కిందా పడరు, పైకీ లేవరు. ఎక్కడున్నవారు అక్కడే నిలిచిపోతారు. ఎందుకంటే ఇటువంటి వారికి మతం, ఆధ్యాత్మికతవంటి పెద్దపెద్ద విషయాలమీద శ్రద్ధ ఉండదు. డబ్బు సంపాదించటానికి, జీవితం అనుభవించటానికి దేవుడెందుకు అంటారు. కష్టపడితే అదే డబ్బు వస్తుంది; డబ్బు ఖర్చుపెడితే అదే ఆనందం వస్తుంది. దేవుడేం చేస్తాడు మధ్యలో అనుకుంటారు వీరు.

ఒక స్త్రీ, జీవితమనే పరుగుపందెంలో పాల్గొంటున్న తన భర్తను గీతాబోధకు తీసుకువెళ్దామని ప్రయత్నించిందట. అతను వెళ్ళకపోగా, 'ఇలాంటి బోధలు బలహీనమైన మనస్సు ఉన్నవారికి లేదా అనారోగ్యంతో బాధపడతున్నవారికి కావాలి. నాకేం నేను నిక్షేపంగా ఉన్నాను. నాకు ఆరోగ్యం పుష్కలంగా ఉంది; మనోధైర్యం మెండుగా ఉంది. నాకే సమస్యా లేదు. తీరికూర్చుని నన్నెందుకు ఇబ్బంది పెడతావు,' అన్నాడుట.

చాలామంది ఈ రెండవరకం మనుష్యుల్లోకి వస్తారు. వారితో మనకేమీ ఇబ్బంది లేదు, చాలా మర్యాదగా మాట్లాడతారు, పెద్దమనిషి తరహాగా ఉంటారు, కాని నాస్తికులుగా ప్రవర్తిస్తారు. వారి భాషలో భగవంతుడు

అవసరం లేదు, వేదాంతం అసలే అవసరం లేదు. జీవితాన్ని హాయిగా అనుభవించటానికి మతం ఎందుకు అంటారు. ఇంకా మాట్లాడితే, ఒక అడుగు ముందుకువెళ్ళి అసలు మతంవల్ల, ఆధ్యాత్మిక చింతనవల్లనే సమాజంలో గొడవలు అవుతున్నాయి, వీటిని ఆపాలి అంటారు. ఎందుకు? ఎక్కడో చెదురుమదురుగా వార్తలు చదువుతారు– మతకలహాల గురించి, ఆధ్యాత్మికత పేరుతో చేసే మోసాల గురించీను. అంటే వారు భగవంతుణ్ణి పూర్తిగా ద్వేషించకపోయినా, లౌకిక వ్యవహారాలలో ఎంతగా మునిగితేలుతారంటే, దానికి ఆధ్యాత్మికత ఎందుకు అంటారు. ఆధ్యాత్మికతకు, శాస్త్రానికి చోటులేదు వారి జీవితంలో. నిజానికి ఇప్పటి యువతరం చాలామటుకు ఇలాంటి ధోరణిలో పడిపోతున్నది.

ఒకసారి ఒక వార్తాపత్రికలో ఒక చిన్నవ్యాసం వచ్చింది. అది నిజమో కాదో తెలియదు. ఒక అమ్మాయిని చూడటానికి పెళ్ళివారు వచ్చారు. అన్నీ మాట్లాడుకున్నాక, పెళ్ళివారు వెళ్ళిపోగానే, అమ్మాయి నాకీ సంబంధం వద్దని తెగేసి చెప్పింది. ఎందుకని తల్లిదండ్రులు రెట్టించి అడిగితే, వారు ఏదో తీవ్రవాదులులాగా ఉన్నారు అందిట. అదేమిటని అడిగితే ఆ వచ్చినవారి నుదుటిమీద విభూది, కుంకం ఎక్కువగా ఉన్నాయిట. ఇలాంటివి ఎక్కువగా పెట్టుకోవటంవల్లనే సమాజంలో విభజనలు జరుగుతున్నాయి, మతకలహాలు జరుగుతున్నాయి అందిట. ఆ అమ్మాయి దృష్టిలో విభూది, కుంకం తప్పయిపోయాయి. ఇది ఎంతవరకూ నిజమో తెలియదు కాని, ఇలాంటి పరిస్థితి వచ్చినా ఆశ్చర్యపోనవసరం లేదు.

ఇది రాగప్రధాన స్వభావంయొక్క పరిస్థితి. ఈ పిల్లలు చెడ్డవారు కాదు, అనైతికంగా ప్రవర్తించటం లేదు. అద్భుతంగా ఆలోచించగలరు, తార్కికంగా ఆలోచించగలరు. కాని మన సాంప్రదాయానికి దూరంగా వెళ్ళిపోతున్నారు. లౌకిక విషయాల్లో పడిపోతున్నారు. కృష్ణపరమాత్మ ఇటువంటి స్వభావం ఉన్నవారిని ఆసురీ స్వభావం అంటున్నాడు.

అసుషు రమంతే ఇతి ఆసురాః

అసురులు అంటే రాక్షసులు కాదు. అసుః అంటే ఇంద్రియాలు. రమంతే అంటే రమించటం. ఇంద్రియ విషయాలలో రమించేవారు అని అర్థం. వీరికి ఎంతసేపూ జీవితం ఆనందంగా, సందడిగా, హడావుడిగా ఉండాలి. ఇంతకుముందు చూసినట్టుగా వీరు ద్వేషప్రధానంగా ఉన్నవారిలాగా ఆధ్యాత్మికంగా కిందపడరు కాని, ఆధ్యాత్మికంగా ఎదుగుదల కూడా ఉండదు.

సి) **జ్ఞానప్రధాన స్వభావం** – వీరి లక్ష్యం జ్ఞానం పొందటం. మన సాంప్రదాయం ఒక బాలునికి చిన్నవయస్సులోనే ఉపనయనం చేయించి, అతనికి సంధ్యావందనం చెయ్యటం నేర్పిస్తుంది. అందులో జ్ఞానం కోరుతాడు బ్రహ్మచారి. దాని అర్థం ఏమిటో తెలియని వయస్సులోనే అటువంటి ప్రార్థనను చెప్పించింది మన శాస్త్రం.

మన సాంప్రదాయంలో జ్ఞానాన్ని, ముఖ్యంగా ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానాన్ని జ్యోతితో పోలుస్తారు. అందువల్లనే పొద్దున్న లేవగానే దీపాన్ని వెలిగించాలి. ఏ కార్యక్రమాన్ని ప్రారంభించాలన్నాకూడా జ్యోతిప్రజ్వలనంతో ప్రారంభిస్తారు. చివరికి సినిమా ప్రారంభోత్సవంలో కూడా జ్యోతిప్రజ్వలనం చేస్తారు. ఆ సినిమాలో హింస

చూపించినా ప్రారంభోత్సవం మాత్రం చాలా ప్రశాంతంగా సాగుతుంది. అలా మన భారతదేశం ఆధ్యాత్మికతకు పుట్టినిల్లు. మనుష్యులు ఎంతైనా లౌకికంగా ఎత్తులకు ఎదగనీయండి. వారి జీవితంలోంచి ఆధ్యాత్మికత పూర్తిగా మాయమవదు. ఏదోరూపంలో, ఎక్కడో అక్కడ ఉంటూనే ఉంటుంది.

ఈ జ్ఞానప్రధానస్వభావం ఉన్నవారు జ్ఞానానికే పెద్దపీట వేస్తారు. అందువల్ల జ్ఞానం పెంపొందించుకోవటానికి తోడ్పడే పరిస్థితులకే ప్రాముఖ్యతను ఇస్తారు. అంటే వారు పేరుప్రఖ్యాతులను, ఐశ్వర్యాన్ని అసలు పట్టించుకోరని కాదు అర్థం; కాని ఆ సాధన వారి ఆధ్యాత్మికసాధనకు అడ్డుపడేదిగా ఉండకూడదు. వారు పొందే సరదాలు కూడా భగవంతుని చుట్టూ అల్లుకుని ఉంటాయి. వారు సంగీత కచేరీకి వెళతారు; నాట్యం చూడటానికి వెళతారు. ఎందుకు? ఆ కార్యక్రమాల్లో భగవంతునిమీద పాటలు, నృత్యాలు ఉంటాయి కాబట్టి.

కొన్ని నృత్యాల్లో ముఖ్యంగా రాధాకళ్యాణంలో దీపప్రదక్షిణం ఉంటుంది. మన శాస్త్రానికి తెలుసు, మనిషి చాలా హుషారుగా, చురుగ్గా ఉంటాడని; అతనికి సందడి, అరుపులు కావాలనీను. అందువల్ల ఇటువంటి నృత్యాలను ఏర్పాటు చేసింది. అలాగే సామూహిక భజనలు ఏర్పాటు చేసింది. కాని ఏం చేసినా ఇవన్నీ జ్ఞానప్రధానంగా ఉంటాయి. జ్ఞానాన్ని దీపంతో పోలుస్తుంది. జ్ఞానప్రధానస్వభావం మూడవ స్వభావం. దీనిని కృష్ణపరమాత్మ దైవస్వభావః అంటున్నాడు. దేవః అంటే కాంతి, ప్రకాశం. దివ్ ధాతువునుంచి వచ్చింది ఇది.

దివ్యతే ప్రకాశతే ఇతి దేవః

ప్రకాశం జ్ఞానానికి ప్రతీక.

ఆ విధంగా మూడురకాల స్వభావాలు ఉన్నాయి. అది దైవస్వభావం, అసురస్వభావం, రాక్షసస్వభావం. ఈ మూడురకాల స్వభావాలను **సంపత్తి** అంటున్నారు. సంపత్తి అంటే సంపద. ఇవి ఆయా వ్యక్తులకు సంపదలు. ఎందుకంటే వారి స్వభావానికి అనుగుణంగా ఉన్న సంపదతో వారి జీవితలక్ష్యాలను పొందగలరు. ఎలా?

ఇంతకుముందు కూడా చూశాము. స్వభావం జీవనవిధానాన్ని నిర్దేశిస్తుంది; జీవనవిధానం లక్ష్యాన్ని నిర్దేశిస్తుంది. మొదటిదీ, చివరిదీ కలిపితే స్వభావం లక్ష్యాన్ని కొనిబెడుతుంది. లక్ష్యాన్ని కొనిబెడుతుంది కాబట్టి దాన్ని సంపద అన్నారు. అందువల్లనే ఈ అధ్యాయానికి పేరు దైవాసురసంపద్విభాగయోగము అని పేరు వచ్చింది.

కృష్ణపరమాత్మ ఈ అధ్యాయంలో మనం పైన చూసిన మూడురకాల సంపదలను గురించి చెప్పబోతున్నాడు. దైవస్వభావం ఆంతరసంపద; అది మంచిలక్ష్యాలను సాధించటానికి తోడ్పడుతుంది. తర్వాతది ఆసురీసంపత్తి లేదా ఆసురీస్వభావం. అది దానికి తగ్గ లక్ష్యాలను సాధించిపెడుతుంది. మూడవది రాక్షసీసంపత్తి. అది దానికి తగ్గ ఫలాలను ఇస్తుంది. అందువల్ల రాక్షససంపత్తిని కూడా కలిపి ఈ అధ్యాయాన్ని **దైవాసురరాక్షససంపద్విభాగయోగః** అనవచ్చు.

ఈ మూడురకాల సంపదలను గురించి వివరించాక, కృష్ణపరమాత్మ అర్జునునికి చెప్పబోతున్నాడు, 'ఓ అర్జునా! నీకు జ్ఞానం కావాలన్నా లేదా మోక్షం పొందాలన్నా కూడా దైవీసంపత్తిని పాటించాలి.' నాకు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం వద్దు అనేవారికి మనమేమీ చెప్పలేము. కాని ఆత్మజ్ఞానానికి, మోక్షానికి విలువనిచ్చేవారికి,

వారి జీవనవిధానం దానికి తగ్గట్టుగా ఉండాలి; వారి స్వభావం దానికి తగ్గట్టుగా ఉండాలంటే, వారు దైవీసంపత్తిని పెంపొందించుకోవాలి.

అందువల్ల మీరు మీ జీవితంలో వేసే ప్రతి అడుగూ ఆచితూచి వెయ్యాలి. మీరు తినే ఆహారం, మీరు చూసే టీవీ కార్యక్రమం, మీరు చదివే వారపత్రిక, మీరు ఆనందం పొందే విషయాలు, మీకు ఉన్న స్నేహితుల మనస్తత్వం, మీరు మీ ఖాళీసమయాన్ని వినియోగించే విధానం – ప్రతి ఒక్కటీ, ప్రతి చిన్నపనినుంచి పెద్దపని దాకా ప్రతిదీ మీ జీవనవిధానానికి తోడ్పడుతుంది. ఆ జీవనవిధానం ముందుముందు మీరు ఆశించిన లక్ష్యాన్ని పొందుతారో లేదో నిర్ణయిస్తుంది.

ముందు అధ్యాయాల్లో కృష్ణపరమాత్మ జీవితలక్ష్యం ఏం ఉండాలో వివరించాడు. అంటే వేద అంతఃభాగాన్ని బోధించాడు. ఇప్పుడు వేదపూర్వభాగంనుంచి బోధ చెప్పబోతున్నాడు. అందువల్లనే భగవద్గీతను వేదాలసారం అంటారు. వేదాల్లో పూర్వభాగం, అంతఃభాగం రెండూ ముఖ్యమే. ఒకదానితో ఒకటి ముడిపడి ఉంటాయి. వేదపూర్వభాగం జ్ఞానయోగ్యత గురించి చెబితే, వేద అంతఃభాగం జ్ఞానాన్ని బోధిస్తుంది.

కర్మయోగము + ఉపాసనయోగము + జ్ఞానయోగము = మోక్షము

ఈ సూత్రాన్ని మనం చాలాసార్లు చూశాము. కర్మయోగం, ఉపాసనయోగాలు చిత్తశుద్ధిని, చిత్త ఏకాగ్రతను కలుగజేస్తాయి. ఈ రెండు కలిపి జ్ఞానయోగ్యతను ప్రసాదిస్తాయి. కర్మ, ఉపాసనల గురించి వేదపూర్వభాగం బోధిస్తుంది. ఇప్పుడు మనం చూడబోయే 16వ అధ్యాయం, తర్వాత వచ్చే 17వ అధ్యాయం కూడా వేదపూర్వభాగాన్ని ఆధారంగా చేసుకుని వచ్చినవే. ఈ నేపథ్యంతో ఈ అధ్యాయంలోకి అడుగుపెడదాము.

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 1 **అభయం సత్త్వసంశుద్ధిః జ్ఞానయోగవ్యవస్థితిః ।**
దానం దమశ్చ యజ్ఞశ్చ స్వాధ్యాయస్తప ఆర్జవమ్ ॥
అభయమ్, సత్త్వసంశుద్ధిః, జ్ఞానయోగవ్యవస్థితిః,
దానమ్, దమః చ, యజ్ఞః, చ, స్వాధ్యాయః, తపః, ఆర్జవమ్ ॥

అభయమ్	=	నిర్భయత్వము	దమః	=	ఇంద్రియనిగ్రహము
సత్త్వసంశుద్ధిః	=	అంతఃకరణశుద్ధి	యజ్ఞః	=	అగ్నిహోత్రాది ఉత్తమ కర్మాచరణము
జ్ఞానయోగవ్యవస్థితిః	=	తత్త్వజ్ఞానప్రాప్తికై ధ్యానయోగమందు నిరంతర దృఢస్థితి	స్వాధ్యాయః	=	వేదశాస్త్రముల పఠన, పాఠనములు, భగవన్నామ గుణకీర్తనలు
చ	=	ఇంకా	తపః	=	స్వధర్మాచరణమందలి కష్టములను ఓర్చుకొనుట
దానమ్	=	సాత్త్వికదానము	చ	=	ఇంకా
			ఆర్జవమ్	=	శరీరేంద్రియ అంతఃకరణముల సరళత్వము

అభయమ్, సత్త్వ-సంశుద్ధిః, జ్ఞాన-యోగ-వ్యవస్థితిః, దానమ్,
దమః చ యజ్ఞః చ, స్వాధ్యాయః, తపః ఆర్జవమ్ ॥

తా: నిర్భయత్వము, అంతఃకరణశుద్ధి, తత్త్వజ్ఞానప్రాప్తికై ధ్యానయోగమందు నిరంతర దృఢస్థితి ఇంకా సాత్త్వికదానము, ఇంద్రియనిగ్రహము, అగ్నిహోత్రాది ఉత్తమ కర్మాచరణము, వేదశాస్త్రముల పఠన, పాఠనములు, భగవన్నామ గుణకీర్తనలు, స్వధర్మాచరణమందలి కష్టములను ఓర్చుకొనుట ఇంకా శరీరేంద్రియ అంతఃకరణముల సరళత్వము.

1. దైవీసంపత్తి – శ్లోకాలు: 1-3

మొదటి మూడు శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ దైవీసంపత్తి కింద వచ్చే కొన్ని సుగుణాలను పేర్కొంటున్నాడు. అవి ముందుగా వేదాంతాన్ని నేర్చుకోవటానికి, తర్వాత ఆ జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడటానికి అవసరమైన జ్ఞానయోగ్యతను ప్రసాదిస్తాయి. జ్ఞానం పొందటం, జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడటం రెండూ సమానంగా ముఖ్యమే. ఎందుకంటే జ్ఞానం పొంది, ఆ జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడగలిగితేనే, జ్ఞానఫలాన్ని అనుభవించగలుగుతాడు.

ఈ అధ్యాయంలో కూడా అర్జునుడు ఏమీ ప్రశ్న వెయ్యకుండానే కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా బోధను మొదలుపెట్టాడు. ముందే చూసినట్టుగా జ్ఞానం పొందాలంటే, ఆ జ్ఞానం పొందటానికి కావాల్సిన అర్హత ఏమిటో కూడా తెలుసుకోవాలి. ఒక లక్ష్యాన్ని సాధించాలంటే, దానికి తగ్గ జీవనవిధానాన్ని తెలుసుకోవాలి. ఉదాహరణకు ఒకచెట్టును ఎలా పెంచాలో నేర్పించాలంటే, ఆ చెట్టు ఏ వాతావరణంలో బాగా పెరుగుతుందో కూడా నేర్పించాలి. ఎందుకంటే నేల రకరకాలుగా ఉంటుంది. ఒక ప్రాంతంలో పెరిగే మొక్క ఇంకొక ప్రాంతంలో పెరగలేదు. నేల ఒక్కటే కాదు, ఆ ప్రాంతం వాతావరణం, నీటివనరులు, వర్షపాతం, ఆ ప్రాంతం తీరుతెన్నులు – అనేక అంశాలు తోడ్పడతాయి. ఏర్కాడులాంటి కొండప్రాంతంలో పెరిగే మొక్కలను మోజుపడి చెన్నైలాంటి నీరు ఎక్కువ దొరకని ప్రాంతంలో పెంచుదామని ప్రయత్నిస్తే, అవి ఎక్కువరోజులు బ్రతకవు.

ఇదే సూత్రం ఆత్మజ్ఞానానికి కూడా వర్తిస్తుంది. ఆత్మజ్ఞానం పొందాలంటే దానికి అనువైన జీవనవిధానం ఉండాలి. అందువల్లనే పూర్వం సాంప్రదాయానికి ఎక్కువ విలువను ఇచ్చేవారు. మన సాంప్రదాయాన్ని స్తుతిస్తూ, తక్కిన సాంప్రదాయం వారితో కలువనిచ్చేవారు కాదు. ఎందుకు? వారి సాంప్రదాయాన్ని చిన్నబుచ్చటానికి కాదు, కాని మన సాంప్రదాయం పాటించే విలువలు వేరు; మన సాంప్రదాయం బోధించే అంతిమలక్ష్యం వేరు. వారి విలువలు వేరు, వారి లక్ష్యం వేరు. ఒక సాంప్రదాయం ఎక్కువా కాదు, ఇంకొకటి తక్కువా కాదు. కాని మార్గాలు వేరు. మనమార్గంలో దాన్ని కలుపలేము.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ జీవనవిధానాన్ని కూడా బోధిస్తేనే తన బోధ పూర్తి అవుతుందని భావిస్తున్నాడు. ఈ మూడు శ్లోకాల్లో దైవీసంపత్తి కిందికి వచ్చే కొన్ని గుణాలను పేర్కొంటున్నాడు. ఈ విలువలు పూర్తిగా కొత్తవి కావు. వీటి గురించి కృష్ణపరమాత్మ పదమూడవ అధ్యాయంలో 8-12 శ్లోకాల్లో చెప్పాడు.

అమానిత్వమదంభిత్వమ్ అహింసా క్షాంతిరార్జవమ్ ।

ఆచార్యోపాసనం శౌచం స్థైర్యమాత్మవినిగ్రహః ॥ – 13.8

ఈ విలువలకు ఒక పేరు కూడా ఇచ్చాడు కృష్ణపరమాత్మ. నిజానికి భగవద్గీతను కాలక్షేపానికి చదివినట్టుగా చదవకూడదు. ఇది క్లాసురూమ్ టీచింగ్‌లా ఉంటుంది. అందువల్ల అక్కడ కృష్ణపరమాత్మ ఈ విలువలకు ఇచ్చిన పేరేమిటో మీరే వెనక్కి వెళ్ళి చూసుకోవాలి. కాని ఇలా మధ్యలో పరీక్షలు పెడితే ముందుకు సాగకపోవచ్చు కొందరు. అందుకని మీకు శ్రమలేకుండా చెప్పేస్తున్నాము. దాన్ని జ్ఞానం అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఏతత్ జ్ఞానమ్ ఇతి ప్రోక్తమ్ అజ్ఞానమ్ ఏతత్ అన్యథా

ఇప్పుడు ఈ శ్లోకంలో పేర్కొన్న విలువలను వరుసగా ఒక్కొక్కటిగా చూద్దాము.

1. **అభయమ్** – అభయం అంటే ధైర్యం, ఆత్మస్థైర్యం. మీమీద మీకు నమ్మకం, భగవంతునిమీద నమ్మకం, గురువుమీద నమ్మకం, శాస్త్రంమీద నమ్మకం ఉండాలి. కాని అన్నిటికన్నా ముఖ్యమైనది మీమీద మీకు నమ్మకం ఉండాలి. మీమీద మీకు నమ్మకం ఉంటేనే మీరు ఏదైనా సాధించగలరు. ఆత్మజ్ఞానం పొందాలంటే అది ఒక గొప్ప సాహసయాత్ర. ఎవరెస్ట్ శిఖరం ఎక్కినదానికన్నా, మరే సాహసయాత్రకన్నా కూడా గొప్ప సాహసయాత్ర ఆధ్యాత్మికయాత్ర. అందువల్ల దీనికి చాలా ఆత్మస్థైర్యం కావాలి.

నాయమాత్మా బలహీనేన లభ్యః – ముండకం

బలహీనమైన మనస్సు ఉన్నవ్యక్తికి ఆత్మజ్ఞానం లభించదు. అందువల్ల ఈ ప్రయాణాన్ని సాహసయాత్ర అన్నారు.

ఎ) **లక్ష్యం విలువ గుర్తించటం** – ఈ ఆత్మజ్ఞాన సాధనలో పట్టువదలని విక్రమార్కునిలా కొనసాగాలంటే, ఈ విద్య విలువ తెలియాలి. కాని అదంత తేలికగా తెలియదు. డబ్బు విలువ అందరికీ తెలుసు. చిన్న పిల్లవానికి కూడా దానివిలువ తెలుసు. హెూదా విలువ, ఆస్తిపాస్తుల విలువ, అధికారం విలువ అందరికీ తెలుసు. ఇటువంటి వాటి గురించి ప్రతి ఒక్కరికీ తెలుసు. కాని ఆత్మజ్ఞానం విలువ చాలామందికి తెలియదు. ఆత్మజ్ఞానం పొందాలంటే మానసిక పరిపక్వత ఉండాలి. అంత పరిపక్వత అందరికీ రాదు. అందువల్లనే ఆత్మజ్ఞానం గురించి చాలా తక్కువమందికి తెలుసు. అందువల్ల దీనికి ఎక్కువమంది రారు.

మనుష్యాణం సహస్రేషు కశ్చిద్యతతి సిద్ధయే – 7.3

అందువల్ల ఈ ఆధ్యాత్మిక సాధన చేసేవారు చాలా తక్కువమంది ఉంటారు. తరచు ఇది ఒంటరి పోరాటంగా సాగుతుంది. అందువల్ల ఈ మార్గంలోకి రావటానికి, వస్తే నిలబడటానికి చాలా ఆత్మస్థైర్యం ఉండాలి; గట్టి పట్టుదల ఉండాలి.

ఒంటరిగా స్వర్గసుఖాలు అనుభవించేకన్నా పదిమందితో కలసి నరకంలో బాధలు పడటం మేలు అంటారు కొందరు. అందువల్ల ఒంటరిగా ప్రయాణం చెయ్యటానికి చాలా సాహసం కావాలి. అదికాక, మంచిమార్గంలో వెళతామంటే తోడు వచ్చేది పోయి, ఏడిపించేవారు, వెనక్కి లాగేవారే ఎక్కువగా ఉంటారు.

'గీతాబోధకు వెళుతున్నావా? ఇప్పట్నుంచే వెళుతున్నావా? ఏమంత కష్టం వచ్చింది? ప్రేమలో వైఫల్యం చెందావా? వ్యాపారంలో నష్టపోయావా? ఇన్నాళ్ళూ బాగానే ఉన్నావనుకున్నానే!' ఇలా ప్రశ్నల వర్షం కురిపిస్తారు. గీత పెద్దవయస్సులో నేర్చుకోవాలి. అదీ ఏదైనా కష్టం వచ్చినప్పుడు నేర్చుకోవాలి అనే అపోహ చాలామందికి ఉంది. అలాంటి అపోహతో మిమ్మల్ని నాలుగుసార్లు దెప్పిపొడిచారంటే, మీ ఉత్సాహం కూడా నీరుగారిపోయి, మీరూ గీతాబోధకు వెళ్ళటం మానేసే ప్రమాదం ఉంది. ఇప్పట్నుంచీ ఎందుకు, తర్వాత చూసుకుందాంలే అనుకుంటారు.

అందువల్ల అభయం ఉండాలి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎటువంటి ఆటంకాలు ఎదురైనా, ఒంటరి పోరాటం చెయ్యాల్సివచ్చినా, మొక్కవోని ధైర్యంతో ముందుకు సాగాలి. ఇటువంటి అభయాన్ని పెంపొందించుకోవటం ఎలా? పొందాల్సిన లక్ష్యంయొక్క విలువ తెలిస్తే, ఎన్ని ఆటంకాలు ఎదురైనా చప్పబడిపోరు. అందువల్ల ఆటంకం ఎంత పెద్దది అనేది, మీ లక్ష్యంమీద మీకున్న తీవ్రత ఎంత ఎక్కువ అనేదానిమీద ఆధారపడివుంటుంది. లక్ష్యంమీద తీవ్రత తక్కువగా ఉంటే, ఆటంకాలు పెద్దవిగా అయి భయపెడతాయి. లక్ష్యం పెద్దదిగా ఉంటే, ఆటంకాలు వీగిపోతాయి.

దీన్నిబట్టి ఆటంకాలు ఎంత పెద్దవి అనేది ఆటంకాలనుబట్టి నిర్ణయించలేమని తెలుస్తున్నది. కొంతమందికి ఇంటినుంచి బస్టాండ్ దాకా నడవటమే అసాధ్యం. మరికొంతమంది సునాయాసంగా ఎవరెస్ట్ శిఖరాన్ని ఎక్కేస్తారు. చిన్న వాన వస్తేనే స్కూలుకు ఫోన్ చేసి స్కూలు ఉందా ఇవాళ అని అడుగుతారు.

అందువల్ల మీ లక్ష్యంమీద మీకు తీవ్రశ్రద్ధ లేకపోతే ఆటంకమనే చిరుగాలికే ఆ లక్ష్యం చెదిరిపోతుంది. లక్ష్యం ఆధ్యాత్మిక లక్ష్యమే అవాలనిలేదు. ఇది జీవితంలో మీకున్న ఏ లక్ష్యానికైనా వర్తిస్తుంది.

అందువల్ల ఆత్మస్థైర్యం పెంచుకునే ఒకమార్గం లక్ష్యం విలువ గుర్తించటం.

బి) **శరణాగతి** – భగవంతునికి మిమ్మల్ని మీరు అర్పించుకోవటం. ఆయనమీదే పూర్తిభారం వేయటం. నామీదే పూర్తిభారం వెయ్యమని కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా చెప్పాడు.

అనన్యాశ్చింతయంతో మామ్ యే జనాః పర్యుపాసతే –9.22

సన్న్యాసం స్వీకరించాలంటే ఆస్తిపాస్తులను, ఇల్లువాకిళ్ళను, భద్రతా అంశాలను వదులుకోవాలి. ముందెలా జీవితం గడుస్తుందో తెలియదు. ఇప్పుడంటే కొన్ని ఆశ్రమాలు ఉన్నాయి కాని పూర్వం సన్న్యాసులకు ఇలాంటి సదుపాయాలు లేవు. కాని ఎందరో సన్న్యాసం స్వీకరించేవారు. వారికా ధైర్యం ఎక్కడ్నుంచి వచ్చింది? భగవంతుని మీద ఉన్న అపారమైన భక్తి వారు శరణాగతి పొందేలా చేసింది.

ఈ విధంగా వివేకం, భక్తి, అభయాన్ని పెంపొందింపజేస్తాయి. అందువల్ల అభయాన్ని పెంపొందించుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

2. **సత్త్వసంశుద్ధిః** – అంతఃకరణశుద్ధి కలిగి ఉండటం. ఇక్కడ సత్త్వ అంటే అంతఃకరణం; సంశుద్ధి అంటే శుద్ధి. అందువల్ల అంతఃకరణశుద్ధి. అంతఃకరణశుద్ధి అంటే ఏమిటి? ఆరోగ్యకరమైన ఆలోచనలను కలిగివుండటం. మనస్సును పాడుచేసే ఆలోచనలు లేకపోవటం.

శారీరక ఆరోగ్యానికి కూడా కొన్ని ఆహారపదార్థాలు మేలుచేస్తే, కొన్ని విషంలా మారతాయి. అవి శారీరక ఆరోగ్యాన్ని పాడుచేస్తాయి. ఇదే సూత్రాన్ని మనస్సుకు కూడా అన్వయించాలి. కొన్ని ఆలోచనలు మనస్సుకు హాని చేస్తాయి. ఈర్ష్య, అసూయ, ద్వేషం, భయంవంటి ఆలోచనలు మనస్సులో చాలాకాలం ఉంటే అవి మనస్సుకు విషంగా మారి, మనస్సు బద్ధలయ్యేలా చేస్తాయి. లేదా మనస్సును నిర్వీర్యం చేస్తాయి. అందువల్ల సత్త్వసంశుద్ధి అంటే అంతఃకరణశుద్ధి. అందువల్ల సత్త్వసంశుద్ధి పెంపొందించుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

3. **జ్ఞానయోగవ్యవస్థితిః** – మీ జీవనయాత్రలో మీ అంతిమలక్ష్యం ఏదవ్వాలో దాని గురించి ఎన్నడూ మర్చిపోకూడదు. మనిషిగా పుట్టినందుకు ఆత్మజ్ఞానం పొందాలి. జ్ఞానం సహజంగా, దానంతట అదే ఏర్పడదు. కొన్ని విషయాలు మీ ప్రమేయం లేకుండా, వాటంతట అవే జరిగిపోతాయి. మీకు ఇష్టం ఉన్నా, లేకపోయినా వయస్సుమీద పడుతుంది. దాని ప్రభావం కూడా మీ శరీరంమీద కనబడుతుంది. మొహంలో ముడతలు ఏర్పడుతాయి; జుట్టు రాలుతుంది; ఉన్నజుట్టు తెల్లగా అవుతుంది; దంతాలు ఒకటొకటిగా ఊడుతాయి. వీటన్నిటికీ మీరేం సాధన చేశారు? ఏమీ చెయ్యలేదు. అవి సహజంగా వస్తాయి. అవన్నీ కాలం తెచ్చే మార్పులు.

కాని జ్ఞానం విషయంలో ఈ సూత్రం వర్తించదు. ఆత్మజ్ఞానమే కాదు ఏ జ్ఞానం కూడా దానంతట అది వచ్చేయదు. మీరు నైతికవిలువలు పాటిస్తూ, మంచి జీవితం గడిపితే ఫిజిక్స్‌లో ఎమ్మెస్సీ డిగ్రీ వచ్చేస్తుందా? నైతికవిలువలను పాటించే జీవితం మంచిదే కాదనటం లేదు; కాని అది ఫిజిక్స్‌లో జ్ఞానాన్ని అలా అలవోకగా ఇచ్చేయదు. ఒక కాలేజీలో చేరాలి; ఫిజిక్స్ లెక్చరర్ చేసే బోధ వినాలి; ఫిజిక్స్ పుస్తకంలోంచి నేర్చుకోవాలి. అప్పుడు కూడా వెంటనే డిగ్రీ వచ్చేస్తుందని చెప్పలేము. ఒకటో రెండో పరీక్షల్లో ఫెయిల్ అయినా అవవచ్చు. తర్వాత దానిలో గొప్పగా ఉత్తీర్ణులవుతారు.

అందువల్ల జ్ఞానం దానంతట అది కలుగదు. చెట్టుమీంచి ఆకు రాలినట్టుగా, చెట్టుమీంచి పండు రాలినట్టుగా జ్ఞానం ఎక్కడినుంచో రాలిపడదు. దానికి చాలా శ్రమ పడాలి. అందువల్లనే కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానయోగవ్యవస్థితిః అన్నాడు. జ్ఞానయోగాన్ని ఒక తపనతో పాటించాలి. అంటే శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చెయ్యాలి. శ్రవణం నిర్వచనమే చాలాసార్లు చూశాము. శ్రవణం అంటే క్రమం తప్పకుండా, ఒక క్రమపద్ధతిలో, కొన్ని సంవత్సరాలపాటు ఒక సమర్థవంతమైన గురువువద్ద వేదాంతశాస్త్రం అధ్యయనం చెయ్యటం. శ్రవణం జ్ఞానాన్ని కలుగజేస్తే, మననం నిశ్చయజ్ఞానాన్ని కలుగజేస్తే, నిదిధ్యాసనం జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడటానికి తోడ్పడుతుంది. జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడితే మీరు నేర్చుకున్న జ్ఞానప్రకారమే మీ జీవితం సాగుతుంది. అంటే మీ జీవితం మీరు పొందిన జ్ఞానమార్గంలో సాగుతుంది. వ్యవస్థితి అంటే జ్ఞాననిష్ఠలో ఉండటం; జ్ఞానయోగంలో జ్ఞానం అంటే శ్రవణ, మననాలు. యోగం అంటే నిదిధ్యాసనం. అందువల్ల జ్ఞానయోగం అంటే శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసనలు చెయ్యటం.

విలువలు పాటించకపోతే జ్ఞానయోగం అసంభవం
జ్ఞానయోగానికి రానిదే విలువలు అసంపూర్ణం

కేవలం విలువలు ఉంటే చాలదు. అవి మోక్షాన్ని ఇవ్వలేవు. వ్యవస్థితిః అంటే ఆషామాషీగా ప్రయత్నించటం కాదు, ఆ నిష్ఠలో నిలబడటం. అందువల్ల జ్ఞానయోగవ్యవస్థితి పెంపొందించుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

4. **దానమ్** – శాస్త్రం మెచ్చుకునే అనేక ముఖ్యమైన విలువల్లో దానం ఒక ముఖ్యమైన విలువ.

తమేతం వేదాను వచనేన బ్రహ్మణా వివిదిషంతి
యజ్ఞేన దానేన తపసాఽ నాశకేన ఏతమేవ విదిత్వా మునిర్భవతి – బృహదారణ్యకం

ఈ ఉపనిషత్తు మూడు విలువలను స్తుతిస్తున్నది. అవి యజ్ఞం, దానం, తపస్సు. కృష్ణపరమాత్మ కూడా ఈ మూడు విలువలను బృహదారణ్యకోపనిషత్తునుంచి గ్రహించి వాటి గురించి వివరంగా 17, 18 అధ్యాయాల్లో చెబుతాడు.

ఇక్కడ దానాన్ని మాత్రం చూస్తాము. దానం గొప్ప విలువే కాదు, పాటించటం కష్టం కూడా. ఎందుకు గొప్ప విలువ? దానికి అనేక కారణాలు ఉన్నాయి.

ఎ) **లోభమ్** – మనిషికున్న లోభమనే మానసిక దౌర్బల్యాన్ని పారద్రోలటానికి తోడ్పడుతుంది. లోభం అనే దౌర్బల్యం అభద్రతాభావనవల్ల కలుగుతుంది. ఈ అభద్రతాభావన ప్రతి ఒక్కరినీ పట్టిపీడిస్తుంది. రేపేమవుతుంది? నాకు ఏదైనా అనారోగ్యం వస్తే ఏమవుతుంది? నన్ను వృద్ధాశ్రమంలో ఎవరైనా చూస్తారా?

ఇటువంటి అభద్రతాభావన తంబూరశ్రుతిలాగా మనస్సును దొలిచేస్తుంటుంది. ఈ అభద్రతాభావన ఎందుకు ఏర్పడిందో కూడా మనకు తెలియదు; కాని మనకు బాహ్యమైన వస్తువులు ఉంటే ఈ అభద్రతాభావన పోతుందనే పొరపాటు పడతాము. కాని ఇది పొరపాటు; సత్యం కాదు. ఎలా చెప్పగలము? ఆస్తి, ఐశ్వర్యం ఉంటే భద్రత ఉంటుందంటే కోట్లకు పడగలెత్తినవారు ఎంత ఆనందంలో మునిగితేలాలి? కాని వారిలో కొందరు ఈ అభద్రతా భావనకు లోనవుతుంటారు. దానికి పూర్తి విరుద్ధంగా చేతిలో చిల్లిగవ్వ లేకపోయినా నిశ్చింతగా ఉన్నవారు మరికొందరు ఉంటారు.

దీన్నిబట్టి ఒక విషయం స్పష్టంగా తెలుస్తోంది. బాహ్యమైన వస్తువుల్లో ఆనందం లేదు. ఆస్తికీ, ఆనందానికీ సంబంధం లేదని అర్థమవుతోంది. ఇది సత్యమే అయినా, మోహం మనను ఎంతగా కట్టిపడేస్తుందంటే, మనం ఇంకాఇంకా సంపాదించాలి అనే భ్రమలో ఉన్నాము. ఇంకా ఇంకా సంపాదించాలనే భ్రమను **లోభం** అంటారు. మళ్ళీ లోభంలో రెండురకాలు ఉన్నాయి.

ఎంత ఉన్నా తనివితీరదు. ఇంకా ఇంకా కావాలనే వెంపర్లాట సాగుతుంది. ఇది ఒకరకం లోభం. రెండవ రకం ఉన్నదానిలోంచి ఏమీ దానం చెయ్యటానికి ఇష్టపడకపోవటం. రెండూ కలిపితే ఎక్కువ కావాలనుకోవటం, చిల్లిగవ్వ కూడా దానం చెయ్యకపోవటం. ఈ రెండింటినీ కలిపి లోభం=అత్యాశ+పీనాసితనం అనవచ్చు. మనిషిలో ఈ లోభం ఎందుకు ఉందంటే, ఎంత ఎక్కువ ఆస్తి ఉంటే, అంత భద్రతాభావన ఉంటుందనే అపోహ కలిగివుండటంవల్ల. అంతేకాదు, ఈ లోభం అనేక సమస్యలకు దారితీస్తుంది.

అధార్మిక జీవితం – ఎప్పుడైతే ఒక వ్యక్తిని అత్యాశ పట్టిపీడిస్తుందో, అప్పుడే అతనికి తెలియకుండానే ధర్మం హద్దులని దాటేస్తాడు. అతని అత్యాశ ధర్మం నోరు నొక్కేస్తుంది. ఆ విధంగా లోభం అధర్మానికీ, తద్వారా పాపానికీ, తద్వారా హింసకూ దారితీస్తుంది.

అనుమానం – లోభం ఉన్నవ్యక్తి ప్రతివారినీ అనుమానదృష్టితో చూడటం మొదలుపెడతాడు. తనమీద ఎవరైనా కాస్త అభిమానం చూపినా, అది నిష్కల్మషమైన ప్రేమ అనుకోడు. ఆఖరికి ఈ అనుమానమనే జబ్బు కుటుంబసభ్యులను కూడా వదలదు. కుటుంబసభ్యులు తనమీద ప్రేమ చూపించినా, తన డబ్బుకు ఎరవేస్తున్నారు అనుకుంటాడు. ఈ లోభంనుంచి బయటపడటానికి ఒకటే మార్గం. అది దానగుణం పెంపొందించుకోవటం.

బి) **అహింస** – సమాజంలో దానగుణం లేకపోతే, కొంతమంది మాత్రమే విపరీతంగా డబ్బు చేసుకుంటారు. ధనవంతులు, బీదవారు అని రెండు తెగలు ఏర్పడిపోతాయి. వారి మధ్య దూరం పెరుగుతుంది. వేళ్ళమీద లెక్కపెట్టేంత ధనవంతులు, వేలకొద్దీ బీదవారు ఉంటారు. ఆ పేదరికాన్ని భరించలేక అనేక అక్రమాలకు పాల్పడతారు కొందరు. దారిదోపిడీలు, దొంగతనాలు, ధనవంతులైన పిల్లలను అపహరణ, హత్యలు పెరిగిపోతాయి.

ఇలాంటి వార్తలు వార్తాపత్రికల్లో చదివేసరికి, అంతకంతకూ కోటీశ్వరుల గుండెల్లో రైళ్ళు పరుగెడుతాయి. తమాషా ఏమిటంటే, ఏ ధనమైతే తనకు భద్రతను ఇస్తుందనుకుని అవసరమైతే విలువలను కూడా కాలరాచి ప్రోగేసాడో, ఇప్పుడా ధనమే అతనికి విషనాగు అయికూర్చుంది. ఎప్పుడే దొంగతనం అవుతుందో, ఎప్పుడెవరు తన బాబును ఎత్తుకుపోతారోవంటి భయాలు రాజ్యమేలుతాయి. కంటినిండా నిద్ర ఉండదు. ఈ విధంగా సమాజంలో సమతుల్యత దెబ్బతింటుంది. ఈ సమతుల్యతను మళ్ళీ నిలబెట్టాలంటే, ధనవంతులు అవసరమైన వారికి దానం చేసే మంచిగుణాన్ని పెంపొందించుకోవాలి. దానగుణం సమాజభద్రతను కాపాడుతుంది.

సి) **వైరాగ్యం** – దానగుణం ఉంటేనే మీకు వైరాగ్యం ఉందో లేదో తెలుస్తుంది. ఇవ్వకతప్పని పరిస్థితుల్లో దానం చేసినా, అది మనస్ఫూర్తిగా చేసివుండరు. అలాంటప్పుడు మనస్సు కుమిలిపోతూనే ఉంటుంది. అదే వైరాగ్యం గనుక పెంపొందించుకోగలిగితే, దానాన్ని సంతోషంగా చెయ్యగలుగుతారు. అందువల్ల దానం చాలా మంచిగుణం.

డి) **ప్రాయశ్చిత్తకర్మ** – దానం ప్రాయశ్చిత్తకర్మగా కూడా తోడ్పడుతుంది. ఈ జీవనయానంలో తెలిసో తెలియకో అనేక పాపాలు చేసివుంటాము. వాటిని దురితకర్మలు అంటారు. ఆ దురితకర్మల ఫలం తగ్గించుకోవటానికి శాస్త్రం అనేక ప్రాయశ్చిత్తకర్మలను సూచించింది. వాటిలో ఒకటి దానం. అందులో ఎవరైనా మరణించినప్పుడు, దశదినకర్మలలో అనేక దానాలు చేయిస్తారు పిల్లలచేత. నిజానికి ఆ దానాలు మనం బ్రతికివుండగా చెయ్యాలి. కాని అలా దానం చెయ్యాల్సివస్తే డబ్బు పోవటంకన్నా ప్రాణం పోయినంతపని అవుతుంది కొందరికి. అందువల్ల మరణించాక పిల్లలచేత 16 దానాలు, 18 దానాలు ఇప్పిస్తారు. ఇప్పుడు వాటికి కూడా తేలిక మార్గాలు కనిపెట్టారు. నిజంగా దానం ఇవ్వకుండా కాసిని డబ్బులు, అక్షతలతో సరిపెడుతున్నారు. కాని దానం గొప్ప ప్రాయశ్చిత్తకర్మ.

ఇ) **మరణభయం ఉండదు** – నిజానికి దానగుణం పెంపొందించుకుంటే, ఆ అద్భుతమైన సాధన మరణాన్ని శాంతియుతంగా భావించేలా చేస్తుంది. ఎందుకంటే ఇన్నాళ్ళూ నిద్రాహారాలు మాని, కష్టపడి ప్రోగేసిన డబ్బులను మన వెంట తీసుకెళ్ళలేము. ఇన్నాళ్ళూ ఎంతో అపురూపంగా చూసుకున్న ఇల్లు, ఐశ్వర్యం, బ్యాంకులో దాచుకున్న లక్షలు – వీటిలో చిల్లిగవ్వ కూడా మనతో తీసుకెళ్ళలేము. ఆఖరికి మనం ఎంతో అపురూపంగా చూసుకుంటున్న ఈ స్థూలశరీరాన్ని కూడా మనతో తీసుకెళ్ళలేము. అది ఇక్కడే కాలి బూడిద అవ్వాల్సిందే. ఈ జగత్తు లేదా భగవంతుడు మనకు ఇచ్చినవన్నీ అణాపైసలతో సహా తిరిగి ఇచ్చేయాలి.

బొత్తిగా దానగుణం లేకపోతే, చివరి ప్రయాణంలో ఈ నగ్నసత్యాన్ని జీర్ణించుకోలేక చాలా బాధపడతాము. ముందునుంచీ దానగుణం ఉండి, ధారాళంగా విరాళాలు ఇవ్వటం అలవాటు ఉండుంటే, చివర్లో మిగిలినవి వదులుకునే వైరాగ్యం తేలిగ్గా వంటబడుతుంది. అప్పుడు మరణాన్ని కూడా దానంగా భావించగలుగుతాము. ఈ జన్మ భగవంతుడు ఇచ్చినదే, ఇది అనువైన సమయం చూసి ఆయనకే సంతోషంగా తిరిగి ఇవ్వాలని అర్థం చేసుకుంటాము. మనం ఎన్ని దాచుకున్నా, మనకు అవి ఆనందాన్ని కలుగజేసినా, యమధర్మరాజు వాటిని మననుంచి తీసేస్తాడు. మనం బాధపడుతూ మరణించాలి.

అందువల్ల పైన చెప్పిన కారణాల దృష్ట్యా, దానగుణం పెంపొందించుకోవాలి. ఇలా దానగుణం గురించి ఎంతైనా చెబుతూ పోవచ్చు. మిగిలింది మీరు ఊహించుకోవాలి. దానం అత్యంత గొప్ప ఆధ్యాత్మికసాధన. మొదట్లో కనీసం మనకు పనికిరాని వస్తువులనైనా దానం చెయ్యటం నేర్చుకోవాలి. ఆరునెలలుగా ఒక వస్తువును వాడలేదంటే, అది మనకు పనికిరాని వస్తువు అనే అర్థం. దాన్ని సంతోషంగా దాని అవసరం ఉన్నవ్యక్తికి దానం చెయ్యాలి.

కొంతమంది పండుగల ముందు ఇల్లంతా సర్ది, కొన్నింటిని అనవసరమైన వస్తువులుగా భావించి, సర్దటం అయ్యాక వాటిని ఎవరికైనా ఇద్దామని తీసి పక్కన పెడతారు. తీరా వాటిని ఇవ్వాల్సిన సమయం వచ్చేసరికి మనసొప్పదు. ఇంకోసారి చూద్దాంలే అని మళ్ళీ భద్రంగా అటక ఎక్కించేస్తారు. కొంతమంది చూస్తూ చూస్తూ ఖాళీ అగ్గిపెట్టెలను కూడా పారేయలేరు. మనవడు ఆడుకుంటాడులే అనుకుంటారు. కొడుక్కే ఇంకా పెళ్ళికాలేదు; రాబోయే మనవడికోసం ఆరాటం.

శతేషు జాయతే శూరః సహస్రేషు చ పండితః
వక్తా శతసహస్రేషు దాతా భవతి వా న వా

వందమందిలో ఒక శూరుడు ఉంటాడుట. శూరుడు అంటే ధైర్యశాలి. వేలమందిలో ఒక పండితుడు ఉంటాడుట. శతసహస్రేషు అంటే లక్షమందిలో ఒక మంచి వక్త ఉంటాడుట. వక్త అంటే మంచి గురువు. లాఖోం మే ఏక్ అంటారు హిందీలో. లక్షమందిలో అన్నా ఒక మంచి గురువు ఉంటాడు కాని, **దాతా భవతి వా న వా**– అసలైన దాతను చూడటం చాలా అరుదైన విషయం అంటున్నాడు కవి. అది అరుదైన విషయం కాని, అసాధ్యం కాదు. అందువల్ల దానగుణం పెంపొందించుకోవాలి. ముందు అవసరంలేనివి ఇవ్వగలిగితే, తర్వాత మనకు అపురూపమైనవి కూడా ఇవ్వటం మొదలుపెడతాము. మనం దాచుకున్న వస్తువు ఇంకొకరికి చాలా అవసరం కావచ్చు. అందువల్ల దానగుణం పెంపొందించుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

5. **దమః** – దమః అంటే ఇంద్రియనిగ్రహం. ఇంద్రియనిగ్రహం అంటే ఇంద్రియాలను అణగద్రొక్కటం కాదు. అలా అణగద్రొక్కితే అది బలవంతమవుతుంది; అలా ఏదైనా బలవంతంగా చేస్తే అది నిరాశానిస్పృహలకు దారితీస్తుంది. శాస్త్రం అటువంటి పద్ధతిని ఎన్నడూ సూచించదు. వివేకంతో ఆలోచిస్తే, ఇంద్రియాలు కోరుతున్నవి మన ఎదుగుదలకు మంచివి కావని తెలుస్తుంది. మన ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు ఏది మంచిమార్గమో మనమే విచక్షణాశక్తిని ఉపయోగించి, ఇంద్రియాలు ఆశించే విషయవస్తువులు మంచివికావని గట్టిగా అర్థం చేసుకుంటే, ఇంద్రియనిగ్రహం పాటించటం తేలిక అవుతుంది. దాన్ని ఇంద్రియాలమీద ఆధిపత్యం వహించటం అంటారు. దానికి భిన్నంగా, ఎవరో ఏదో చెప్పారని బలవంతంగా మన కోరికలను కాదంటే, దాన్ని ఇంద్రియాలను అణగద్రొక్కటం అంటారు.

ఇంద్రియనిగ్రహానికి, ఇంద్రియాలను అణగద్రొక్కటానికి మధ్య ఉన్న భేదం ఏమిటి? ఎవరో చెపితే చేస్తే అది అణగద్రొక్కటం. నేను చేస్తున్నపని తప్పు అని నాకు నమ్మకంగా అనిపించి నేను మనస్ఫూర్తిగా మానితే అది ఇంద్రియనిగ్రహం. దీన్ని ఇంద్రియజయం అంటారు. అణగద్రొక్కితే మనస్సు దెబ్బతింటుంది; నిగ్రహం పాటిస్తే మనస్సు ఆరోగ్యకరంగా ఉంటుంది. అందువల్ల దమః అంటే ఇంద్రియనిగ్రహం పెంపొందించుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

6. **యజ్ఞః** – యజ్ఞః అంటే అసలు అర్థం తీసుకుంటే దైవపూజ. యజ్ ధాతువునుంచి వచ్చింది అది. అందువల్ల దైవపూజ. మన శాస్త్రం రెండురకాల దైవపూజలను నిర్దేశించింది. ఒకటి అక్షరాలా పూజ చెయ్యటం, ఇంకొకటి చేసే పనిని పూజగా మలుచుకోవటం.

ఎ) **అక్షరాలా పూజ** – ఇది నిత్యపూజ. ఇంట్లో చేసే పూజ లేదా ఆలయాల్లో చేసే పూజలు, హెూమాలు, యజ్ఞాలు. అంటే పూజలో చేసే అనేక రకాలు.

బి) **ఈశ్వరార్పణ భావన** – మనం చేసే కర్మలను యోగంగా మలుచుకోవటం. వర్క్ ఈజ్ వర్షిప్ అంటారు ఇంగ్లీషులో. మనం చేస్తున్న పనినే పూజగా మలుచుకోవాలి. దీన్ని కర్మయోగం అంటారు. అంటే భావనలో పరివర్తన రావటం. భావనలో పరివర్తన అంటే ఏమిటి? ఏ పని చేసినా ఈశ్వరార్పణభావనతో చెయ్యటం. ఎప్పుడైతే మనం చేసే కర్మను ఈశ్వరునికి అర్పిస్తామో, అప్పుడే ఆ పనిని శ్రద్ధగా, మనస్ఫూర్తిగా, సంతోషంగా, ఉత్సాహంగా చేస్తాము. అది ఏ పనైనా సరే. ఒక మామూలు దైనందిన కార్యక్రమమైనా సరే, చాలా ముఖ్యమైన పని అయినా సరే, ఒకే శ్రద్ధ చూపిస్తాము. దీన్ని **ఈశ్వరార్పణభావన** అంటారు. ఇది కర్తపరంగా భావన.

చేసిన ప్రతిపనికీ ఏదో ఒక ఫలం వస్తుంది. అది మనం ఆశించిన ఫలం అవచ్చు, కాకపోవచ్చు; మనం కోరుకున్న మెప్పు పొందవచ్చు, పొందలేకపోవచ్చు; మనమీద ఇతరులు కృతజ్ఞత చూపించవచ్చు, చూపించక పోవచ్చు. కాని మనం చలించము. ఏదొచ్చినా ఈశ్వరప్రసాదభావనతో స్వీకరిస్తాము. భోక్తగా ఇది మన స్పందన. ఎప్పుడైతే ఈశ్వరార్పణభావనతో చేస్తామో అప్పుడే దానికి వచ్చిన ఫలితాన్ని ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరిస్తాము. ఈ రెండింటినీ కలిపి కర్మయోగం అంటారు.

కర్మయోగం = ఈశ్వరార్పణభావన + ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి

యద్యత్ కర్మ కరోమి తత్తదఖిలం శంభో తవారాధనమ్ – శివమానసపూజ

ఓ దేవా! నేను ఏ కర్మ చేసినా కూడా, అది నీకు చేసే ఆరాధనే సుమా అంటున్నాడు భక్తుడు.

యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్జుహోషి దదాసి యత్ – 9.27

ఇది కూడా ఒక రకమైన పూజే. ఇప్పుడు ఈ రెండురకాల పూజల్లో ఏది ముఖ్యం? రెండూ ముఖ్యమే. రోజూ ఇంట్లో చేసే పూజను మానకూడదు. అలా నిత్యపూజ చేస్తేనే ఇంట్లో పవిత్రమైన వాతావరణం నెలకొని ఉంటుంది. వార్తల్లో దుష్టశక్తుల గురించి చదువుతుంటాము. ఇప్పుడు అందరిళ్ళల్లో కణ్‌దృష్టి వినాయకుని ఫోటో ఇంటి తలుపుకో, ఇంటిపైనో పెట్టటం ఆనవాయితీ అయిపోయింది. నాకు దిష్టి తగులుతోంది అంటుంటారు కొందరు.

శాస్త్రం దిష్టి, దుష్టశక్తులు అనే విషయాలకు విలువ నివ్వదు. అవి ఉన్నాయో లేదో పక్కనపెడితే, రోజూ పొద్దున్నే శ్రద్ధగా పూజచేసి, దేవుని ముందు దీపం వెలిగించి, స్తోత్రాలు చదివితే, అవే ఇంటిని ఒక ఆలయంగా, మంగళప్రదంగా చేస్తాయి. అంతేకాక, ఈ పూజ మీరు భావిస్తున్న ఏ దుష్టశక్తులు గాని, దిష్టి గాని మీకు సోకకుండా, రక్షణకవచంగా పనిచేస్తుంది.

అందువల్ల బాహ్యంగా చేసే పూజ చేసితీరాలి, అంతేకాకుండా మీరు చేసే ప్రతి పనిని కర్మయోగంగా మలుచుకోవాలి. కర్మయోగం అధ్యాయం చూసినప్పుడు పంచమహాయజ్ఞాలను చూశాము. అవి కూడా చెయ్యాలి. అందువల్ల యజ్ఞం చెయ్యటం అలవరుచుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

7. **స్వాధ్యాయః** – స్వాధ్యాయః అంటే ఆధ్యాత్మిక పారాయణం. దీన్ని బ్రహ్మయజ్ఞం అంటారు. పంచమహాయజ్ఞాల్లో ఇది ఒకటి. పూర్వం విధిగా స్వాధ్యాయం చేసేవారు కాని ఇప్పుడు అది తగ్గిపోతోంది. ఉదాహరణకు పూర్వం విధిగా మూడుసార్లు సంధ్యావందనం చేసేవారు; ఇప్పుడు ఒకసారి కూడా చెయ్యటం మానేశారు; గాయత్రీ మంత్రం పఠిస్తే గొప్ప.

ఈ స్వాధ్యాయం కూడా రెండురకాలు. మొదటిది శబ్దప్రధానం, రెండవది అర్థప్రధానంగా ఉంటుంది.

ఎ) **శబ్దప్రధానం** – దీన్ని పారాయణం అంటారు. పారాయణం అంటే స్తోత్రాలను పారాయణం చెయ్యటం. ఇది అన్ని దుష్టశక్తులనుంచీ కాపాడుతుంది; నిజంగా దుష్టశక్తులు ఉన్నా లేకపోయినా, అసలైన దుష్టశక్తి లౌకిక ప్రపంచంలో తలమునకలవటం. ధనమేరా అన్నిటికీ మూలం అనే ఒరవడిలో కొట్టుకుపోతున్నారు మనుష్యులు. ఈ ధనాగమనతృష్ణకు గొప్ప విరుగుడు స్వాధ్యాయం. రోజుకు అధమపక్షం పదిహేను నిముషాలు ఏ విష్ణు సహస్రనామమో పారాయణం చెయ్యాలి. సంధ్యావందనం చేసినా, చెయ్యకపోయినా ఈ పారాయణం చేసితీరాలి. దీన్ని **శబ్ద ఆవృత్తిః** అంటారు.

బి) **అర్థప్రధానం** – రెండవరకం స్వాధ్యాయం అర్థం తెలుసుకోవటం. మొదటిది శబ్దప్రధానం. అర్థం తెలిసినా, తెలియకపోయినా పారాయణం చేస్తే అది ఇంటిని ఆలయంగా మారుస్తుంది. అర్థం తెలుసుకుని చేస్తే అది ఇంకా మంచిది. ఎలా చేసినా, స్వాధ్యాయం చెయ్యటం పెంపొందించుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

8. **తపః** – స్వాధ్యాయస్తప పదాన్ని విడదీస్తే స్వాధ్యాయః+తపః అవుతుంది. తపః అంటే తపస్సు. తపస్సుకు అనేక అర్థాలున్నాయి. ఈ తపస్సు గురించి కృష్ణపరమాత్మ మళ్ళీ 17వ అధ్యాయంలో వివరంగా చెబుతాడు. అక్కడ తపస్సును మూడుగా విభజిస్తాడు. అవి సాత్త్విక తపస్సు, రాజసిక తపస్సు, తామసిక తపస్సు. ఇక్కడ తపస్సుయొక్క ఒక అర్థం చూద్దాము.

మనశ్శరీరాలను దిటవు పరచుకోవటానికి ప్రయత్నపూర్వకంగా కష్టపడటం. **కష్టసహిష్ణుత్వం తపః**. కష్టాన్ని సహించగలగటం. అంటే ప్రయత్నపూర్వకంగా మనమే కోరి, ఏదైనా కష్టమైన అనుభవాన్ని పొందటం. కాకపోతే అది మితిమీరకూడదు; హద్దుల్లోనే ఉండాలి. అలా చెయ్యటంవల్ల ఎటువంటి కష్టాన్నైనా తట్టుకుని నిలబడగలిగే శక్తి వస్తుంది. తపస్సుయొక్క ఉద్దేశ్యం అలా శరీరాన్ని గట్టిపరచుకోవటం. ఇవి అనేక రకాలుగా చెయ్యవచ్చు.

శరీరపీడనం – మనకు వ్రతాలరూపంలో, దీక్షారూపంలో అనేక తపస్సులు ఉన్నాయి. ఉదాహరణకు అయ్యప్పదీక్ష. కొంతమంది అయ్యప్పదీక్ష తీసుకుంటారు. ఆ దీక్షలో 40 రోజులు ఎన్నో నియమాలను పాటించాలి. నల్లదుస్తులు ధరించి, కాలికి చెప్పులు లేకుండా నడిచి, ఒంటిపూట భోజనం చేస్తారు. పొద్దున్నే చీకటితో లేచి దగ్గరున్న ఏదైనా ఆలయానికి వెళ్ళి పూజచేసి వస్తారు. సాయంకాలం భజనల్లో పాల్గొంటారు. నేలమీద పడుకుంటారు. ఇవికాక పెళ్ళిళ్ళకు, పేరంటాలకు వెళ్ళరు; విందువినోదాలలో పాల్గొనరు; అనవసరమైన కబుర్లు చెప్పరు. ఇలా ఎన్నో నియమాలను పాటిస్తారు. అలా మనశ్శరీరాలను చివర్లో వారు వెళ్ళే శబరిమలయాత్రకు సంసిద్ధం చేస్తారు. అక్కడ ఎన్ని మైళ్ళో కాలినడకన ముళ్ళబాటలో వెళ్ళాలి. ఇదంతా తపస్సు కిందికే వస్తుంది.

ఇలా దీక్ష తీసుకోకపోయినా చార్‌ధామ్‌యాత్రలకు వెళతారు కొందరు. బదరీ, కేదార్‌నాథ్, గంగోత్రి, యమునోత్రిలను కలిపి చార్‌ధామ్ అంటారు. ఆ ప్రయాణం ఎంతో వ్యయప్రయాసలతో కూడినది. సన్నటి మార్గంలో, ఎత్తైన కొండమీద, జాగ్రత్తగా నడవాలి. గజగజలాడించే చలి ఉంటుంది. కాని ఇవేవీ ఆ యాత్రలు చేసేవారికి కష్టమనిపించదు. ఎందుకు? వారు మనస్ఫూర్తిగా ఇష్టపడి, ఆ యాత్రలు చేస్తున్నారు. ఎవరో బలవంతంగా చేయిస్తే కష్టం అనిపిస్తుంది కాని ఆ కష్టమే మనంతట మనం కోరి పడితే, అది తపస్సుగా మారుతుంది. అది మన మనశ్శరీరాలను గట్టిపరుస్తుంది.

ఉపవాసానికీ, తిండి లేకుండా మాడటానికీ మధ్య భేదాన్ని అంతకుముందు కూడా చూశాము. రెండింటి మధ్య భేదం పూర్తిగా మనం దాన్ని చూసే విధానంలో ఉంది. మనకు విపరీతమైన ఆకలివేసి, ఆహారం అందుబాటులో లేకపోతే అది మాడటం అవుతుంది; అదే ఆహారం అందుబాటులో ఉండికూడా, ఇవాళ ఏకాదశి అయి, మనం తినకుండా ఉండటానికి నిశ్చయించుకుంటే అది ఉపవాసం అవుతుంది. ఇలా కోరి కష్టాన్ని సహించటాన్ని తపస్సు అంటారు.

శంకరాచార్యులవారు దీన్ని శరీరపీడనం అంటున్నారు. పీడనమే కాని కోరి తెచ్చుకున్నది. ఎందుకు? శరీరాన్ని అనేక కష్టనష్టాలు ఓర్చుకునేలా చెయ్యటానికి. కొంతమంది కాస్త ఎండ వస్తే భరించలేరు; చినుకుపడితే తట్టుకోలేరు; చలికి గజగజలాడిపోతారు. కాని శరీరం ఎండకు ఎండి, వానకు తడవగలిగేలా ఉండాలి. ఇలా తట్టుకోగలిగే శక్తిని తితిక్ష అంటారు. ఇలాంటి తితిక్షను వేదాంతం చాలా ప్రయోజనకరమైన సాధన అంటుంది.

జ్ఞానం పొందటానికి జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తిని పొందాలని చూశాము. జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తిని పొందాలంటే సాధకునికి సాధనచతుష్టయ సంపత్తి ఉండాలి. అందులో ఒక సాధన శమాదిషట్కసంపత్తి. దానిలో ఒకటి తితిక్ష. దీనివల్ల అనేక లాభాలు ఉన్నాయి.

ఎ) **ప్రబల ప్రారబ్ధకర్మను తట్టుకునే స్థైర్యం** – ఇటువంటి తపస్సు గనుక మనం చెయ్యగలిగితే జీవితంలో ఎటువంటి కష్టాలు ఎదురైనా తట్టుకుని నిలబడగలిగే గుండెధైర్యం వస్తుంది. జీవితంలో ఏదో ఒకస్థితిలో బాధలు అనుభవించక తప్పదు. కొన్ని బాధలను తప్పించుకోగలము కాని కొన్ని బాధలకు లేదా అనారోగ్యాలకు మందు ఉండదు. వాటిని భరించక తప్పదు. దాన్ని ప్రబలప్రారబ్ధకర్మ అంటారు.

దుర్బలప్రారబ్ధకర్మ కూడా బాధ కలుగజేస్తుంది కాని దానికి పరిష్కారం ఉంటుంది. ప్రబలప్రారబ్ధకర్మకు పరిష్కారం ఉండదు; దాన్ని తప్పించుకోలేము. అప్పుడేం చెయ్యాలి? దాన్ని తట్టుకుని నిలబడగలిగే శక్తిని పెంపొందించుకోవాలి. సైనికుల శిక్షణ చూడండి, చాలా తీవ్రంగా ఉంటుంది; వారి శిక్షణకాలంలో వారు ఎన్నో కష్టాలను భరించాలి; రోజుల తరబడి ఆహారం లేకుండా ఉండాలి; ఎన్నో మైళ్ళు పరుగెత్తాలి; కొండలు, గుట్టలు ఎక్కాలి; మరెన్నో పరీక్షలు ఉంటాయి. మనం అంత తీవ్రమైన పరీక్షలను ఎదుర్కోనవసరం లేకపోయినా, మనం కూడా కొన్ని క్లిష్టపరిస్థితులను ఎదుర్కొనకతప్పదు. అందువల్ల మనచేతిలో లేని పరిస్థితులను ఎదుర్కోవటానికి తితిక్ష చాలా అవసరం.

బి) **అసంకల్పిత ప్రతీకారచర్యలను తప్పించుకోవచ్చు** – ఇటువంటి తితిక్షను పెంచుకుంటే, ఏదైనా అనుకోని పరిస్థితి ఎదురైతే వెంటనే, అసంకల్పితంగా స్పందించకుండా ఉండటం నేర్చుకోవచ్చు. ఎందుకు దేనికైనా వెంటనే స్పందిస్తాము? మనకు దేన్నీ భరించే ఓపిక ఉండదు కాబట్టి. అన్యాయాన్ని సహించలేము. మన మనస్సు చాలా సున్నితంగా ఉంటుంది. దేన్నీ భరించలేము. అందువల్ల ఏదైనా చూడగానే వెంటనే అరుస్తాము. ఆలోచించే సమయం ఉండదు; ఆలోచించకుండా చేసిన ఏ చర్య అయినా కూడా సరియైనది కాదు. ఎందుకంటే మనం చేస్తున్నది తప్పో, ఒప్పో బేరీజు వేసుకునే సమయం ఇవ్వటం లేదు మనం.

ఇలా వెంటనే కస్సుమని లేవకుండా ఉండాలంటే తితిక్షను పెంపొందించుకోవాలి. ఎవరైనా తప్పు చేస్తున్నట్టు అనిపించినా వెంటనే అరవకూడదు. ఆగి, ఆ పరిస్థితిని విశ్లేషించి, బాగా ఆలోచించి, సరియైన సమయంలో స్పందించాలి. అలా సరియైన సమయం వరకూ ఆగి, ప్రయత్నపూర్వకంగా ఆలోచించి ఏదైనా చేస్తే అది స్పందన అవదు, అది చర్య అవుతుంది. అలా వెంటనే స్పందించకుండా, మన ప్రతిస్పందనను వాయిదా వెయ్యాలంటే, దానికి తితిక్ష చాలా అవసరం; ఆ తితిక్ష తపస్సు అనే విలువను పాటిస్తే వస్తుంది. ఇది రెండవ లాభం.

సి) **కష్టాలనుంచి నేర్చుకోవటం** – భగవంతుడు మనకు జీవితంలో కష్టాలను కావాలని మనను బాధపెట్టటానికి ఇవ్వలేదు. ఆ కష్టాలనుంచి మనం ముఖ్యమైన పాఠాలను నేర్చుకోవాలని భగవంతుని ఉద్దేశ్యం. ప్రతి కష్టం వెనకా ఒక ముఖ్యమైన పాఠం ఉంటుంది. దాన్ని గ్రహించి, ఆ పాఠాన్ని నేర్చుకుని ఎదగాలి మనం.

ఆ విధంగా కష్టాలు మనకు పాఠాలు నేర్పిస్తాయి; ముఖ్యంగా ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగటానికి తోడ్పడతాయి. కష్టంనుంచి పాఠం నేర్చుకోవాలంటే మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉండాలి. మనకు వచ్చిన కష్టం మన మనస్సును

బెంబేలెత్తించేస్తే, మనం నేర్చుకోవాల్సిన పాఠాన్ని నేర్చుకోలేము. ఎన్ని కష్టాలు పడ్డా, ఎక్కడ వేసిన గొంగళి అక్కడే ఉంది అన్నట్టుగా మనం జీవితంలో ఎదగలేము.

అందువల్ల కష్టాలనుంచి పాఠాలు నేర్చుకోవాలంటే మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉండాలి; మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉండాలంటే తితిక్ష అలవడాలి. అందువల్ల తితిక్షవల్ల మూడవలాభం పాఠాలు నేర్చుకోగలగటం.

నిజానికి భగవద్గీత మొదటి అధ్యాయం పేరు అర్జునవిషాదయోగము. అర్జునునికి కలిగిన విషాదాన్ని యోగంగా మలుచుకున్నాడు. అతనికి ముందు రాగం కలిగింది. రాగం శోకంగా, శోకం మోహంగా మారింది. కాని అప్పుడు తనకు బాహ్యంగా సహాయం కావాలని తెలుసుకున్నాడు. కృష్ణపరమాత్మను శరణు వేడాడు. అందువల్ల భగవద్గీత ఆవిర్భవించింది. శోకానికి కూడా ఆ విధంగా ప్రాముఖ్యత ఉంది. అది మనం ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగటానికి తోడ్పడుతుంది. అలా తపస్సు తితిక్షను అలవరుస్తుంది. అందువల్ల తపస్సును పెంపొందించుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

9. **ఆర్జవమ్** – ఆర్జవమ్ అంటే త్రికరణశుద్ధిగా ఉండటం. మనస్సు, వాక్కు, కర్మ – ఈ మూడూ ఒక్కత్రాటిమీద నడవాలి. అంటే మనస్సు ఆలోచించేదే వాక్కు రూపేణ బయటకు రావాలి; వాక్కు చెప్పినదే కర్మగా ఆచరించాలి. దీన్ని మనోవాక్కాయకర్మలు అంటారు. తత్త్వబోధలో పంచకోశాల గురించి నేర్చుకుంటాము. అవి అన్నమయకోశం–స్థూలశరీరం, ప్రాణమయకోశం–ప్రాణశక్తి, మనోమయకోశం–మనోశక్తి, విజ్ఞానమయకోశం–బుద్ధి, ఆనందమయకోశం–కోశానందం. ఈ ఐదింటినీ ఇంకోరూపంలో చెప్పాలంటే మనోవాక్కాయకర్మలు. ఈ మూడూ ఏకత్రాటిమీద నడిస్తే దాన్ని ఆర్జవం అంటారు. కొంతమంది ఆలోచించేది ఒకటి, చెప్పేది మరొకటి, చేసేది ఇంకొకటి ఉంటుంది. అలా ఉండకూడదు.

మనస్యేకం వచస్యేకం కర్మణి ఏకం మహాత్మానమ్।
మనసి అన్యత్ వచసి అన్యత్ కర్మణి అన్యత్ దురాత్మనామ్।।

మహాత్ముల మనస్సు, వాక్కు, కర్మలు ఏకత్రాటిమీద నడిస్తే, దురాత్ముల మనస్సు, వాక్కు, కర్మలు మూడు భిన్నమార్గాల్లో పోతాయి.

అలా మూడూ మూడు భిన్నమార్గాల్లో పరుగులు తీస్తుంటే, లోపల విపరీతమైన ఒత్తిడి ఏర్పడుతుంది. బాహ్యప్రపంచంతో సంబంధం లేదు ఈ ఒత్తిడికి. మనం చేతులారా చేసుకుంటున్నది. ప్రారంభదశలో ఈ ఒత్తిడి మనకు కూడా తెలియదు; కాని ఇలా రెండుగా చీలేసరికి మనకు తెలియకుండానే శారీరక అనారోగ్యం, మానసిక అనారోగ్యాలు కలుగుతాయి. అందువల్ల ఆర్జవం ఉండాలి. లేకపోతే మనస్సు చెదిరిపోతుంది. నిజానికి ఈ ఆర్జవాన్ని మనం పదమూడవ అధ్యాయంలోనే చూశాము. అమానిత్వం, అదంభిత్వం, అహింస, శాంతి, ఆర్జవం వచ్చాయి అక్కడ. అలా ఆర్జవం పెంపొందించుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 2 **అహింసా సత్యమక్రోధః త్యాగః శాంతిరపైశునమ్ ।**
దయా భూతేష్వలోలుప్త్వం మార్దవం హ్రీరచాపలమ్ ।।

అహింసా, సత్యమ్, అక్రోధః, త్యాగః, శాంతిః, అపైశునమ్,
దయా, భూతేషు, అలోలుప్త్వమ్, మార్దవమ్, హ్రీః, అచాపలమ్ ॥

అహింసా	=	మనోవాక్కాయములద్వారా ఎవ్వరికిని ఏ విధమైన కష్టమును కల్గింపకుండుట	భూతేషు, దయా	=	సకల ప్రాణులందు నిర్హేతుకమైన కరుణ
సత్యమ్	=	యథార్థంగా ప్రియంగా మాట్లాడటం	అలోలుప్త్వమ్	=	ఇంద్రియ లౌల్యము లేకుండుట
అక్రోధః	=	తనకు అపకారము చేయువారిపై కూడ క్రోధము లేకుండుట	మార్దవమ్	=	కోమలత్వము
త్యాగః	=	కర్మాచరణమునందు కర్తృత్వాభిమానమును త్యజించుట	హ్రీః	=	శాస్త్రవిరుద్ధమైన పనులు చేయుటకు వెనుకాడుట,
శాంతిః	=	చిత్తచాంచల్యము లేకుండుట	అచాపలమ్	=	వ్యర్థచేష్టలు చేయకుండుట
అపైశునమ్	=	ఎవరినీ నిందింపకుండుట			

అహింసా, సత్యమ్, అక్రోధః త్యాగః, శాన్తిః, అపైశునమ్,

భూతేషు దయా, అలోలుప్త్వమ్, మార్దవమ్, హ్రీః, అచాపలమ్ ॥

తా: మనోవాక్కాయముల ద్వారా ఎవ్వరికిని ఏ విధముగను కష్టమును కల్గింపకుండుట, యథార్థంగా ప్రియంగా మాట్లాడటం, తనకు అపకారము చేయువారిపై కూడ క్రోధము లేకుండుట, కర్మాచరణమునందు కర్తృత్వాభిమానమును త్యజించుట, చిత్తచాంచల్యము లేకుండుట, ఎవరినీ నిందింపకుండుట, సకల సకల ప్రాణులందు నిర్హేతుకమైన కరుణ, ఇంద్రియ లౌల్యము లేకుండుట, కోమలత్వము, శాస్త్రవిరుద్ధ మైన పనులు చేయుటకు వెనుకాడుట, వ్యర్థచేష్టలు చేయకుండుట.

10. **అహింసా** – అహింస గురించి కూడా చాలా వివరంగా పదమూడవ అధ్యాయంలో చూశాము. అహింస అంటే కాయిక, వాచిక, మానసిక స్థాయిల్లో హింస చూపకపోవటం. ప్రకృతిసూత్రం ఏమిటంటే ప్రపంచానికి మనం ఏది ఇస్తే, అది మనకు తిరిగివస్తుంది. గోడమీదకు మనం బంతి ఎంత వేగంగా విసిరితే, అంత వేగంగానూ అది తిరిగివస్తుంది. న్యూటన్స్ థర్డ్ లా ఆఫ్ మోషన్ అదే చెబుతుంది, 'ఎవ్విరి ఏక్షన్ హాజ్ ఆపోజిట్, అండ్ ఈక్వలెంట్ రియాక్షన్.' అంటే ప్రతి ఒక్కచర్యకు ఎదురు సమానమైన ప్రతిచర్య ఉంటుంది. మనం బ్యాంకులో వేసిన డబ్బునే తిరిగి తీసుకోగలము. అదే నియమం ప్రకారం ప్రపంచమనే బ్యాంకులో మనం ఏంవేస్తే అదే తిరిగి పొందుతాము; ఇప్పుడే కాకపోయినా, తర్వాతైనా. మనం హింసను వేస్తే, సహజంగా అదే తిరిగివస్తుంది. ఇది ప్రకృతిసూత్రం. అందువల్ల మన ప్రశాంతత కోసమైనా మనం హింస జోలికి పోకూడదు. అలాగని అసలు హింస చెయ్యకూడదు అనలేము.

ఒక్కోసారి హింస చేసితీరాల్సిన సందర్భం వస్తుంది. దానికి సరియైన ఉదాహరణ భగవద్గీతే. భగవద్గీతలోనే కృష్ణపరమాత్మ పదమూడవ అధ్యాయంలో, ఈ అధ్యాయంలో, రాబోయే అధ్యాయంలో అహింస గురించి

గొప్పగా చెప్పి, అందువల్ల అర్జునా, యుద్ధం చెయ్యి అన్నాడు. అదెలా సాధ్యం?

తస్మాద్యుధ్యస్వ భారత 2.17

అంతగా అహింస గురించి చెప్పి, మళ్ళీ అర్జునుణ్ణి యుద్ధానికి ఎందుకు సిద్ధం చేస్తున్నాడు? అంటే తను చెప్పింది తనే ఖండించుకుంటున్నాడా? లేదు. ప్రతి నియమానికి ఒక ఉల్లంఘన ఉంటుంది. ఈ సూత్రం అహింసకు కూడా వర్తిస్తుంది. కొన్నిచోట్ల అహింస దారుణంగా ఓడిపోతుంది. దుర్యోధనుని విషయంలో జరిగింది అదే. ముందు అతనితో సామరస్యంగా సమస్యను పరిష్కరించటానికి ప్రయత్నించారు పాండవులు. దానికోసం కృష్ణపరమాత్మే రాయబారానికి వెళ్ళాడు. కాని దానికి కూడా లొంగలేదు దుర్యోధనుడు. అలా అహింసాత్మక పద్ధతులు విఫలమవటంవల్ల, ధర్మాన్ని రక్షించటంకోసం, యుద్ధానికి దిగక తప్పలేదు పాండవులకు. అలా తప్పని పరిస్థితిలో యుద్ధం చెయ్యటంలో తప్పులేదు. నిజానికి కృష్ణపరమాత్మ ఇంకొక అడుగు ముందుకువెళ్ళి, 'ఓ అర్జునా, నువ్వు ఈ ధర్మయుద్ధం చెయ్యటంవల్ల నీకు పాపం రాదు సరికదా, ఎదురు నీకు పుణ్యం వస్తుంది,' అన్నాడు.

అందువల్ల అన్ని సందర్భాలలోనూ అహింస పాటించాలి అనకూడదు. అలా చేస్తే అది ప్రతికూల ఫలితాలను ఇచ్చే ప్రమాదముంది. ఒక డాక్టరు ఆపరేషను చేస్తే, అది హింస చేసినట్టు అవుతుందంటే ఎలా ఉంటుంది? డాక్టరు ఆపరేషను చేసితీరాలి. కాని మామూలు పరిస్థితుల్లో అహింస పాటించి తీరాలి. అందువల్ల అహింసను అలవరచుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

11. **సత్యమ్** – నిజం చెప్పటం. ఇంకా సరిగ్గా చెప్పాలంటే అసత్యం పలకకుండా ఉండటం. సత్యం పలకటంవల్ల ఎవరినైనా బాధించేలా ఉంటే, అది పలకకూడదు. ఎందుకంటే అహింస పాటించాలని ఇప్పుడే చూశాము. ఎదుటివారిని బాధించకూడదు అంటే సత్యము పలకకూడదు. అసత్యమూ పలకకూడదు, అహింసా పాటించాలి అంటే ఏం చెయ్యాలి? ఆ విషయం అసలు చెప్పనేకూడదు. అందువల్ల సత్యం అంటే అసత్యవర్జనం.

కాని ఒక్కోసారి ధర్మసంకటంలో పడే పరిస్థితి వస్తుంది. మీ పిల్లవాణ్ణి సరిదిద్దాల్సిన పరిస్థితి వస్తుంది. నువ్వు ఇలా తప్పు చేస్తున్నావని చెబితే, ఆ సత్యం ఖచ్చితంగా అతణ్ణి బాధిస్తుంది. చెప్పకపోతే, అతను తప్పుదారిలో పడతాడు. అలాంటప్పుడు ఏంచెయ్యాలి? అతణ్ణి సరిదిద్దాలి కాని తియ్యగా మాట్లాడాలి. ముందు మీ పిల్లవాణ్ణి పక్కన కూర్చోబెట్టుకుని, అతన్ని దువ్వాలి. అంటే అతను ఒక్క చెడుపని చేసివుండవచ్చు కాని, ఎన్నో మంచిపనులు కూడా చేసివుంటాడు కదా. అతను చేసిన మంచిపనులను ముందు మెచ్చుకోండి. అతను వాటికి మురిసిపోతుండగా, ఇనుము వేడిగా ఉండగానే వంచాలనే నియమం ప్రకారం మాటలో మాటగా అతను చేస్తున్న చెడుపని గురించి నెమ్మదిగా చెప్పండి. అది బాధించేలా, కఠినంగా ఉండకూడదు. దాని గురించి మరీ ఎక్కువగా సాగదీయకండి. అప్పుడు అతను పొగడ్తల మధ్య చిన్న విమర్శను సహృదయంతో తీసుకునే అవకాశం ఉంటుంది. సరిగ్గా తీసుకుంటే అతను మీరు కోరినట్టుగా మారే అవకాశం ఉంది. మనసెరిగి ప్రవర్తించటమంటే ఇదీ. ఈ విధంగా సత్యం పెంపొందించుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

12. **అక్రోధః** – అక్రోధః అంటే కోపాన్ని అదుపులో పెట్టుకోగలగటం. మనిషికొచ్చే భావోద్రేకాలలో కోపం బాగా శక్తివంతమైన ఉద్రేకం. కోపం వస్తే కోపం వచ్చిన వ్యక్తినీ బాధిస్తుంది; ఎవరిమీద అతను చిందులు తొక్కుతాడో అతన్నీ బాధిస్తుంది. అందువల్ల కోపాన్ని అదుపులో పెట్టుకోగలిగే సామర్థ్యాన్ని పెంపొందించుకోవాలి. ఎలా అదుపులో పెట్టాలి? దానికి చాలా పద్ధతులు ఉన్నాయి. వాటిలో ఒక పద్ధతి అది ఒక మానసికబాధ అని అర్థం చేసుకోవటం.

మనం కోపం అంటే అరవటం అనుకుంటాము. అదికాదు. కోపం అంటే మనస్సుకు చెందిన ఒక భావోద్రేకం. లేదా ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే మనస్సు పడే బాధ. అరవటం కోపం కాదు; అరవటం అనేది కోపంవల్ల వచ్చే పర్యవసానం. అరవటం, కొట్టటం కోపంయొక్క బాహ్యప్రదర్శన. కోపం అనేది పూర్తిగా మన మనస్సుకు చెందిన భావన. అందువల్ల మనకు మాత్రమే తెలుసు అది. దాన్ని మాటలతో, చేతలతో ప్రదర్శిస్తేనే ఎదుటివారికి తెలుస్తుంది.

ఎలాగైతే శారీరకబాధ శరీరాన్ని బాధిస్తుందో, అలా మానసికబాధ మనస్సును బాధిస్తుంది. శారీరకబాధను అర్థం చేసుకోగలిగితే, మానసికబాధను కూడా అర్థం చేసుకోగలుగుతారు. శారీరకబాధ నిజంగా శాపమే. ఎవరికీ అలా బాధపడాలని ఉండదు. కాని వైద్యశాస్త్రపరంగా చూస్తే, అది ఒక వరం. భగవంతుడు మిమ్మల్ని బాధపెట్టాలని పనిగట్టుకుని శారీరకబాధను ఇవ్వలేదు; భగవంతుడు ముందుచూపుతో ఏర్పాటుచేశాడు. ఏమిటది? ఏదైనా భాగంలో నొప్పి వస్తోందంటే, మీ శరీరం మీకు సూచనలను పంపిస్తోందన్నమాట. 'నాకు ఆరోగ్యం బాగాలేదు, డాక్టరు దగ్గరకు తీసుకువెళ్ళు,' అంటోంది. అందువల్ల బాహ్యంగా కనబడే ఈ నొప్పిని డేంజర్‌లైటుగా భావించుకోవచ్చు. ఏదో అనారోగ్యం చేసింది, జాగ్రత్తపడు అంటున్నది శరీరం.

ఎలా జాగ్రత్తపడాలి? ఏదైనా శారీరకసమస్య రాగానే ఒక మాత్ర వేసేసుకుంటారు కొందరు. కాని ఇలా మీకు ఏదైనా శారీరకబాధ కలిగితే, దాన్ని శరీరం పంపిస్తున్న సూచన అని అర్థం చేసుకోగలిగితే, ముందు ఆ బాధకు కారణం ఏమిటో నిర్ధారణ చెయ్యాలి. ఆ బాధ బాహ్యంగా జరిగిన వాటివల్ల కావచ్చు; అంతర్గతంగా ఆరోగ్యం దెబ్బతిని ఉండవచ్చు.

ఉదాహరణకు ఒక చిన్న తలనొప్పి 2000 కారణాలవల్ల రావచ్చు అంటారు. మీ కంటిచూపు తగ్గి ఉండవచ్చు; పంటినొప్పివల్ల రావచ్చు; కడుపునొప్పివల్ల కావచ్చు; ఎవరైనా మిమ్మల్ని బాధపెట్టి ఉండవచ్చు; మరేదైనా కారణం కూడా కావచ్చు. అందువల్ల వెంటనే మాత్ర వేసేసుకోకూడదు. ముందు కారణం తెలుసుకోవాలి. లేకపోతే మీరు తీసుకున్న మాత్రవల్ల ఇంకో కొత్త సమస్య రావచ్చు. అంటే తలనొప్పి పోయి, కడుపునొప్పి రావచ్చు. ఇది అర్థమయితే, ఇదే సూత్రం కోపానికి కూడా వర్తిస్తుంది.

కోపం కూడా మనస్సు ఇచ్చే ఒక సూచన. ఎక్కడో ఏదో తప్పు జరిగింది అంటున్నది మనస్సు. ఎవరో సరిగ్గా ప్రవర్తించలేదు; ఇప్పుడున్న వ్యవస్థ బాగాలేదు; దేనివల్ల మీకు కోపం వస్తోందో, దాని కారణం తెలుసుకుంటే, తదనుగుణంగా చర్య తీసుకోవచ్చు. అందువల్ల కోపాన్ని నియంత్రించటం అంటే కోపం మనస్సుయొక్క స్థితి అనీ, మనస్సు మీకు ఇచ్చే సూచన అనీ తెలుసుకోవటం. అందువల్ల మీ మేధస్సును ఉపయోగించి, ఎందువల్ల

కోపం వస్తోందో తెలుసుకుని, ఆ కారణాన్ని రూపుమాపటానికి ప్రయత్నించాలి. అదీ అక్రోధః అంటే. అక్రోధాన్ని అలవరుచుకొండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

13. **త్యాగః** – త్యాగః అంటే సన్న్యాసం. సన్న్యాసం అంటే అన్నిటినీ పరిత్యజించటం. పరిత్యజించాలి అంటే ఖంగారు పడకండి. ఈ పరిత్యజించటం కూడా రెండురకాలుగా ఉంటుంది. అవి ఆంతరసన్న్యాసం, బాహ్యసన్న్యాసం.

ఎ) **బాహ్యసన్న్యాసం** – శాస్త్రం నాలుగు ఆశ్రమధర్మాలను విధించింది మానవాళికి. అవి బ్రహ్మచర్యం, గృహస్థు, వానప్రస్థం, సన్న్యాసం. సన్న్యాసం నాలుగవ ఆశ్రమధర్మం. త్యాగః అంటే బాహ్యంగా సన్న్యాసం స్వీకరించటం అని ఒక అర్థం.

బి) **ఆంతరసన్న్యాసం** – దీన్ని వైరాగ్యం అంటారు. ఈ త్యాగః అంటే ఇంకొక అర్థం వైరాగ్యం. వైరాగ్యం అంటే ఏమిటి? మీ వస్తువులు, మీవారి గురించి మీకు ఉండే సరియైన అవగాహన, సరియైన దృక్పథం.

ఏమిటా సరియైన దృక్పథం? నాది, నాది అనుకుంటున్నదేదీ నాది కాదని తెలుసుకోవటం. 'నాకంటూ స్వంతంగా ఏమీలేదు. అన్నీ భగవంతునికే చెందుతాయి, భగవంతునికి మాత్రమే చెందుతాయి. ఆ భగవంతుడు అనంత కృపాసాగరుడు కాబట్టి, ఆయన దయకొద్దీ నేను తాత్కాలికంగా ఉపయోగించుకోవటానికి నాకు ఈ కానుకలను ప్రసాదించాడు. వాటితో మైమరచిపోవటానికి కాదు; వాటిని వాడుకుని, వాటిద్వారా నేను ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగటానికి ఇచ్చాడు. వీటిలో దేన్నీ నేను శాశ్వతంగా ఉంచుకోలేను, ఆఖరికి నా శరీరంతో సహా అన్నీ భగవంతునికి చెందుతాయి. చివరికి భగవంతుని దగ్గరకే చేరుకుంటాయి. భగవంతుడే నాకు వాటిని ఇచ్చాడు కాబట్టి నేను వాటికి ధర్మకర్తను మాత్రమే. ఆయనకు వాటిని ఎప్పుడైనా వెనక్కి తీసేసుకునే హక్కు ఉంది. మూడునెలల నోటీసు ఇవ్వచ్చు; ఒక్కనెల నోటీసు ఇవ్వచ్చు; అసలేమీ నోటీసు ఇవ్వకుండా అర్థాంతరంగా తీసేసుకోవచ్చు. ఆయనే ఇచ్చాడు కాబట్టి, ఆయనకు తీసేసుకునే హక్కు ఉంది,' అని అర్థం చేసుకోవాలి. మనం చెయ్యాల్సిందల్లా ఒకటే. ఆయన ఏది కోరితే దాన్ని నవ్వుతూ ఆయనకి అప్పజెప్పటమే. అదికూడా ధన్యవాదాలు పదం జోడించి. రిటర్న్డ్ విత్ థాంక్స్ అంటారు విదేశీయులు. నేను కూడా 'రిటర్న్డ్ విత్ థాంక్స్,' అని భగవంతునికి చెప్పగలగాలి. దీన్ని త్యాగః అంటారు.

మీరు దేన్నైనా అనుభవించండి; ఇంద్రభవనంవంటి ఇల్లు కొనుక్కోండి, పడవంత కారులో తిరగండి; నలుగురితో బంధాలు పెంచుకోండి; పెద్ద ఉద్యోగాలు చెయ్యండి; మీకు ఏం కావాలనిపిస్తే దాన్ని పొందండి; కాని ఒక్క విషయాన్ని మాత్రం ఎన్నడూ మర్చిపోకండి. వీటిల్లో దేనినైనా భగవంతుడు తనకు తోచినప్పుడు వెనక్కి తీసేసుకోగలడు. ఇప్పటి ఉద్యోగాలు ఎలా ఉన్నాయంటే చాలా మంచి ఉద్యోగం; జీతం కూడా బాగానే వస్తుంది. కాని ఏక్షణంలో ఉద్యోగం ఊడుతుందో తెలియదు. ముఖ్యంగా విదేశాల్లో. ఇక్కడైతే మూడునెలల నోటీసు ఇవ్వాలి; అక్కడ అదేం లేదు; పొద్దున్న లేచి ఆఫీసుకు వెళితే, ఉద్యోగం ఉంటుందో లేదో తెలియదు. ఎంత త్వరగా ఉద్యోగం వస్తుందో, అంత త్వరగానూ ఉద్యోగం పోతుంది. ఉద్యోగమే కాదు, అన్నీ అంత అశాశ్వతమే అక్కడ. అలాంటి అశాశ్వతత్వానికి సిద్ధపడటమే వైరాగ్యం అంటే. నాది అనే ఈ మమకారాన్ని వదులుకోవటమే త్యాగం. ఇటువంటి త్యాగాన్నిపెంపొందించుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

14. **శాంతిః** – శాంతిః అంటే ప్రశాంతమైన మనస్సు; ఒత్తిడి, ఆందోళన లేని మనస్సు. శాస్త్రం వాడే ఇంకొక పదం **అనాయాసః**. ఈ ప్రశాంతతను రోజంతా పాటించగలగాలి. దీన్నే సమత్వం యోగముచ్యతే అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కర్మయోగం పాటిస్తే ఈ సమత్వం అలవడుతుంది. శాంతి ఎందుకు ముఖ్యమైన విలువ? ఎందుకంటే, మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉంటేనే బుద్ధి చురుకుగా పనిచేస్తుంది. మనస్సు కలతచెందితే బుద్ధి పనిచెయ్యదు. వేదాంతం నేర్చుకోవాలంటే సాధకుడు శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చెయ్యాలి. మూడింటికీ మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉండాలి. దీన్ని సమత్వం అని కూడా అంటారు. ఇది కర్మయోగంవల్ల వస్తుంది. అంతేకాదు శమం అని కూడా అంటారు. ఇంతకుముందు దమం చూశాము; ఇప్పుడు శమం చూస్తున్నాము. ఆ విధంగా శాంతిని పెంపొందించుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

15. **అపైశునమ్** – అపైశునమ్ అంటే ఎదుటివారి లోపాలను చాటి చెప్పకుండా ఉండటం. పుకార్లు పుట్టించాలన్నా, ఎవరి గురించైనా చెడుగా మాట్లాడాలన్నా చాలా ఆనందంగా ఉంటుంది కొంతమందికి. ఎదుటివారిలో ఏ కాస్త తప్పు ఉన్నా, ఏ కాస్త చెడు ఉన్నా, వారికి ఏ బలహీనత ఉన్నా, గోరంతలు కొండంతలుగా చేసి చెప్పటం; వారికేమైనా మంచిలక్షణం ఉంటే, దాన్ని జాగ్రత్తగా దాచిపెట్టటం మానవనైజం. అటువంటి పని సుతరామూ మంచిది కాదంటుంది శాస్త్రం. మీకంతగా ఎదుటివారి గురించి మాట్లాడాలని ఉంటే, వారి మంచి విషయాలు ప్రపంచానికి చాటిచెప్పండి.

పరగుణ ప్రకటీకరణం పరదోష తిరోధానమ్

అంటే పరుల మంచిగుణాలు చెప్పాలి; పరుల చెడుగుణాలు దాచిపెట్టాలి.

మీ విషయంలో ఏంచెయ్యాలి? ముందు అసలు మీకు మంచిగుణాలు ఉన్నాయా అని బేరీజు వేసుకోవాలి. ఒకవేళ పొరపాటున ఉంటే, వాటిని దండోరా వేసుకోనవసరం లేదు. మీ మంచిగుణాలు దాచి, ఎదుటివారివి మెచ్చుకోవటం నేర్చుకోండి. ఒకటి దాచాలి, ఒకటి చాటి చెప్పాలి. నిజమే. మనుష్యులు చేసేది అదే. కాని ఏది దాచాలో అది చెబుతున్నారు; ఏది చెప్పాలో అది దాస్తున్నారు. మీ మంచి దాచుకుని, ఎదుటివారి మంచి చెప్పాలి; కాని మీరేం చేస్తున్నారు, ఎదుటివారి మంచి పట్టించుకోకుండా, మీ మంచినే పొగుడుకుంటున్నారు. అలాగే ఎదుటివారి చెడు దాచాలంటే, పనిగట్టుకుని దాన్ని నలుగురికీ చాటిచెబుతారు. కాని ఇతరుల గురించి చెడు మాట్లాడకూడదు. అందువల్ల అపైశునమ్ పెంపొందించుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

16. **దయా భూతేషు** – దయా అంటే జాలి; భూతేషు అంటే తోటిమానవులే కాదు, సర్వప్రాణికోటి. అంటే జంతువులమీద కూడా జాలిచూపాలి. ఎదుటివారి పరిస్థితిలో నేను ఉండివుంటే నాకు ఎలా అనిపిస్తుంది అని ఒక్కసారి ఆలోచించుకోగలిగితే, దానంతట అదే దయాగుణం కలుగుతుంది. అప్పుడు చూస్తూచూస్తూ ఎవరికీ హాని చేయలేము. అందువల్ల భూతదయ పెంపొందించుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

17. **అలోలుప్త్వమ్**– అలోలుప్త్వం అంటే ఇంద్రియ విషయవస్తువులు ఎదురుగా ఉన్నాకూడా వాటి ఆకర్షణకు లొంగకపోవటం. ఈ ప్రపంచం ఒక మాయాజాలం. అందులో మిమ్మల్ని ఆకర్షించి, వాటికి బానిసలుగా

చేసుకోగలిగే వస్తువులు అనేకం ఉన్నాయి. అటువంటి ప్రలోభాలు ఎదురుగా నిలిచినా కూడా, వాటికి లొంగక పోవటమే ఆత్మనిగ్రహం. ఈ ఆత్మనిగ్రహాన్నే **అలోలుప్త్వమ్** అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఇంతకుముందు దమం పదం చూశాము. దమం అంటే ఇంద్రియనిగ్రహం అని కూడా చూశాము. ఇది అన్నిరకాల ప్రలోభానికి వర్తిస్తుంది. అలోలుప్త్వం అంటే ప్రత్యేకించి ఒకదానికి వర్తిస్తుంది. 'పొగత్రాగటం హానికరం' అని రాస్తారు. ఈ సిగరెట్టుకు ఎవరైనా మొదటిసారి మాత్రమే 'నో' చెప్పగలడు. మొదటిసారి మీ చేతుల్లో ఉంటుంది. అప్పుడు తాగితే కావాలని చేసిన పొరపాటు అవుతుంది. ఇంక రెండోసారి నుంచీ అది మీ చేతుల్లో ఉండదు; మీరే దాని చేతుల్లోకి వెళ్ళిపోతారు. అది యజమాని, మీరు బానిస అయిపోతారు. అది లేకుండా ఉండలేని పరిస్థితికి చేరుకుంటారు. ఎవరైనా హితవు చెప్పబోతే, వారిని దూరం చేసుకోవటానికి కూడా వెనుకాడరు.

మందు త్రాగటం కూడా అంతే. దాన్నించి ఎవరూ తేలికగా బయటపడలేరు. అటువంటి మందుబాబులను ఆ భగవంతుడే కాపాడాలి. కాని భగవంతుడు కాపాడాలి అంటే వారు భగవంతుణ్ణి శరణు వేడాలి. అది అసాధ్యం వారికి. అందువల్ల ఏ వ్యసనానికైనా మొదటిసారే 'నో' చెప్పగలగాలి. ఒకసారి సరదాగా చూద్దాంలే అనుకుంటే మాత్రం ఇంతే సంగతులు. ఇటువంటి దురలవాట్లు వాలి వంటివి. వాలి ఎవరి ఎదురుగా నిల్చుని యుద్ధం చేస్తే, ఆ ఎదుటివ్యక్తిలోని శక్తిలో సగం వాలికి వెళ్ళిపోతుందిట. ఏ వ్యసనం అయినా అంతే. దాని ఎదురుగా నిలుచుంటే, మీ ఫ్రీవిల్‌లోని శక్తిని సగమో, ఇంకా మాట్లాడితే మూడువంతులో లాగేసుకుంటుంది. దుష్టులకు దూరంగా ఉండాలి అని సామెత. దుష్టులు అంటే మనుష్యులే కాదు. ఇటువంటి వ్యసనాలు కూడా. అందువల్ల అలోలుప్త్వమ్ అలవరుచుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

18. **మార్దవమ్** – మార్దవం అంటే ఎదుటివారితో మర్యాదగా మాట్లాడటం; మృదువుగా మాట్లాడటం. దురుసుగా మాట్లాడకపోవటం మార్దవమ్.

వజ్రాదపి కఠోరాణి మృదూని కుసుమాదపి।
లోకోత్తరాణాం చేతాంసి కో హి విజ్ఞాతుమర్హసి॥

జ్ఞానుల మనస్సు చాలా ప్రశాంతంగా ఉంటుంది. ఆ మనస్సుకు రెండు భిన్న విలువలు ఉంటాయి. అంటే ఒక కోణంలోంచి చూస్తే మనస్సు బలంగా ఉంటుంది; వజ్రంకన్నా కఠినంగా ఉంటుంది. ఇంకో కోణంలోంచి చూస్తే మనస్సు సుకుమారంగా ఉంటుంది; పుష్పంకన్నా కుసుమకోమలంగా ఉంటుంది. ఒకే మనస్సు రెండు భిన్న ప్రవృత్తులను ఎలా చూపగలదు?

జ్ఞానులు ఏదైనా క్లిష్టపరిస్థితులను ఎదుర్కొంటున్నప్పుడో, ఎవరైనా వారిని నిందిస్తున్నప్పుడో, ఎవరైనా వారిని అవమానపరుస్తున్నప్పుడో, ఎవరైనా వారితో దురుసుగా ప్రవర్తిస్తున్నప్పుడో వారి మనస్సు కఠినంగా మారిపోతుంది. రాక్ ఆఫ్ గిబ్రాల్టర్ సముద్రపుటలల తాకిడికి చెక్కుచెదరకుండా ఎలా నిలబడుతుందో, అలా వారి మనస్సు కూడా ఎటువంటి క్లిష్టపరిస్థితి ఎదురైనా అంత చెక్కుచెదరకుండా నిలబడుతుంది.

అలాగని అన్నివేళలా కఠినంగా ప్రవర్తించరు జ్ఞానులు. ఎవరితోనైనా మాట్లాడాలంటే, ఎవరితోనైనా వ్యవహారం నడపాలంటే, వారి భాష, వారి ప్రవర్తన పువ్వులాగా కుసుమకోమలంగా, మృదుమధురంగా ఉంటుంది. అంటే ఎప్పుడెలా ప్రవర్తించాలో వారికి బాగా తెలుసు. కర్తగా సున్నితమైన మనస్థత్వాన్ని ప్రదర్శిస్తే, భోక్తగా కఠినంగా ఉంటారు.

అజ్ఞానికి కూడా ఈ రెండు భిన్న ప్రవృత్తులూ ఉంటాయి. కాకపోతే వచ్చిన చిక్కేమిటంటే వాటిని పూర్తిగా భిన్నపరిస్థితుల్లో ప్రదర్శిస్తాడు. అంటే తను ఎదుటివారితో మాట్లాడాల్సి వచ్చినప్పుడు అతని మాటలు దురుసుగా, పరుషంగా, కఠినంగా ఉంటాయి. అదే ఎవరైనా తనను పల్లెత్తుమాట అన్నాకూడా చాలా సున్నితంగా ఉండి, చాలా బాధపడిపోతాడు. కాని తను మాత్రం వారిని ఏదైనా అనటానికి వెనుకాడడు. దానివల్ల అతనికీ సుఖంలేదు, ఎదుటివారికీ సుఖంలేదు. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే కర్తగా కఠినంగా ప్రవర్తిస్తే, భోక్తగా సున్నితమైన మనస్తత్వాన్ని ప్రదర్శిస్తాడు. అందువల్ల మార్దవాన్ని పెంపొందించుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

19. **హ్రీః** – హ్రీః అంటే అణకువ, సిగ్గుపడటం కూడా. సిగ్గుపడటం కూడా ఆరోగ్యకరంగా సిగ్గుపడటం. సిగ్గుపడటంలో కూడా రెండురకాలు ఉన్నాయి. ఒకటి ఆరోగ్యకరంగా సిగ్గుపడటం. అంటే ఇటువంటి మనస్తత్వం ఉంటే చెడుపనులను చెయ్యటానికి వెనుకాడతారు. కొన్ని పనులను ఎవరిముందైనా చెయ్యటానికి సిగ్గుపడతారు. ఆ జంకు అధార్మిక కార్యక్రమాలు చేపట్టకుండా ఆపుతుంది. అందువల్ల ఇటువంటి సిగ్గు ఆరోగ్యకరమైనది. దీన్ని పెంపొందించుకోవాలి. సిగ్గులేకపోవటం చెడువిషయం అవుతుంది. ఎవరైనా తప్పుగా ప్రవర్తిస్తే సిగ్గులేకుండా ప్రవర్తిస్తున్నావు అని నిందిస్తాము. అందువల్ల ఆరోగ్యకరంగా సిగ్గుపడటం ఒక మంచి విలువ. అందువల్ల హ్రీః లక్షణాన్ని పెంపొందించుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

20. **అచాపలమ్** – చపలం అంటే శరీరపరంగా కుదురుగా ఉండలేకపోవటం. నిజానికి చపలత్వం మనస్సుయొక్క లక్షణం; మనస్సు అసలు నిశ్చలంగా లేకపోతే, అది శరీరం స్థాయికి పాకి, శరీరపరంగా చేసే చేష్టలద్వారా ప్రకటిస్తుంది. కాళ్ళు, చేతులను తీవ్రంగా కదుపుతాడు; మొహాన్ని తెగ తిప్పుతాడు; చేతివేళ్ళను తీవ్రంగా కొరుకుతాడు. కొంతమంది అయితే చేతివేళ్ళనే కాదు, చేతిలో ఉండే పెన్నునో, పెన్సిల్నో కూడా కొరుకుతారు. ఇలా క్షణం కూడా కుదురుగా కూర్చోలేకపోవటాన్ని చపలం అంటారు. అర్థంలేని కదలికలు చేస్తారు. వీటిని వెర్రిచేష్టలు అంటారు. పిల్లలు చూడండి; కాళ్ళూ, చేతులను కదపకుండా ఒక్కక్షణం కూడా కుదురుగా కూర్చోలేరు. 'ఇదుగో ఆ వెర్రిచేష్టలు చెయ్యకుండా కాసేపు కుదురుగా కూర్చో,' అంటుంది తల్లి. అలా చేష్టలు చెయ్యటాన్ని చపలం అంటారు. ఆ చేష్టలు చెయ్యకుండా నిగ్రహించుకోగలగటాన్ని అచాపలమ్ అంటారు. అలా చేస్తే శరీరం కూడా విశ్రాంతిగా ఉంటుంది. అందువల్ల అచాపలాన్ని పెంపొందించుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 3 **తేజః క్షమా ధృతిః శౌచమ్ అద్రోహో నాతిమానితా ।**
భవంతి సంపదం దైవీమ్ అభిజాతస్య భారత ॥
తేజః, క్షమా, ధృతిః, శౌచమ్, అద్రోహః, న, అతిమానితా,
భవంతి, సంపదమ్, దైవీమ్, అభిజాతస్య, భారత ॥

తేజః	= తేజస్సు	న, అతిమానితా	= తాను పూజ్యుడనను అభిమానము లేకుండుట
క్షమా	= క్షమ	భారత!	= ఓ అర్జునా!
ధృతిః	= ధైర్యము	దైవీమ్, సంపదమ్	= దైవీసంపదతో
శౌచమ్	= బాహ్యశుద్ధి	అభిజాతస్య	= పుట్టినవానియొక్క లక్షణములు
అద్రోహః	= ఎవ్వరిపైనను శత్రుభావము లేకుండుట	భవంతి	= అవుతాయి

హే భారత! తేజః, క్షమా, ధృతిః, శౌచమ్, అద్రోహః,

న అతి–మానితా (ఇతి ఏతాని లక్షణాని) దైవీమ్ సమ్పదమ్ అభిజాతస్య (పురుషస్య) భవన్తి ॥

తా: తేజస్సు, క్షమ, ధైర్యము, బాహ్యశుద్ధి, ఎవ్వరిపైనను శత్రుభావము లేకుండుట, తాను పూజ్యుడనను అభిమానము లేకుండుట. ఓ అర్జునా! పైన తెల్పబడిన గుణములన్నియును దైవీసంపదతో పుట్టినవానియొక్క లక్షణములు అవుతాయి.

ఇంకా ఈ దైవీగుణాలవర్ణన కొనసాగుతున్నది.

21. **తేజః** – తేజః అంటే మంచితనం. మంచితనం చూపించాలి కాని మళ్ళీ దాన్ని ఎదుటివారు మీ చవటతనంగా భావించకూడదు. మీరు మర్యాదగా, మంచిగా, వారిని భరించేలా ఉండాలి. ఇవి మంచి లక్షణాలు నిజమే కాని, అలాగని ఎదుటివారు మిమ్మల్ని ఆడించినట్టల్లా ఆడకూడదు. మంచితనానికి కూడా ఒక హద్దు ఉంటుంది. మీ మంచితనం కారణంగా మీరు వారి కాలికింద చెప్పుగా మారనవసరం లేదు. మీరు గీత వింటున్నారు లేదా చదువుతున్నారు కాబట్టి అన్నీ నిశ్శబ్దంగా భరించనవసరం లేదు. మీరు ఏమారకూడదు; ఎవరినీ ఏమార్చకూడదు. ఇలా ఏమారకుండా ఉండగలగటాన్ని తేజః అంటారు.

ఎవరైనా మీ మంచితనాన్ని అలుసుగా తీసుకుని మోసం చేస్తుంటే, దాన్ని మీరు నిశ్శబ్దంగా భరించనవసరం లేదు. అలాగని వెంటనే సీమటపాకాయలాగా ఎదురుతిరిగి వారిమీద అరవనూ అరవనవసరం లేదు. వారు ఎందుకలా ప్రవర్తిస్తున్నారో ఆ పరిస్థితిని విశ్లేషించి, ముందు నెమ్మదిగా నచ్చచెప్పటానికి ప్రయత్నించాలి; అప్పుడూ మారకపోతే దండోపాయం తప్పని పరిస్థితి. దుర్యోధనుని విషయంలో జరిగింది అదే. అతను మొండికెత్తటంవల్లనే మహాభారతయుద్ధం తప్పనిసరి అయింది. అందువల్ల ముందు సామరస్యంగా పరిష్కరించుకోవాలి; అవేవీ కుదరకపోతే అప్పుడు దండోపాయం గురించి ఆలోచించాలి.

ఎదుటివారిని బాధపెట్టకూడదు నిజమే, అలాగని అతి మంచితనం చూపిస్తే మిమ్మల్ని మీరే హింసించుకున్నవారు అవుతారు. మీ మనస్సును, మీ శరీరాన్ని కాపాడుకునే బాధ్యత మీకు ఉంది. అందువల్ల అనవసరంగా మీరు అవస్థపడకూడదు. మీ మంచితనాన్ని వారు అలుసుగా తీసుకోకూడదు. అందువల్ల తేజస్సును పెంపొందించుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

22. **క్షమా** – ఈ క్షమా పదాన్నే శాంతిః అని పదమూడవ అధ్యాయంలోనూ, తితిక్ష అని రెండవ అధ్యాయంలోనూ అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మాత్రాస్పర్శాస్తు కౌంతేయ శీతోష్ణసుఖదుఃఖదాః ।
ఆగమాపాయినోఽనిత్యాః తాంస్తితిక్షస్వ భారత ॥ – 2.14

ఈ క్షమా పదానికి అనేక అర్థాలు ఉన్నాయి. ఒక అర్థం భరించటం. తపస్సు గురించి చూసినప్పుడు చూశాము. తపస్సు చెయ్యటంవల్ల కష్టాన్ని భరించేశక్తి వస్తుందని చూశాము. ఇది ఒక అర్థం.

కాని శంకరాచార్యులవారు ఇంకొక అర్థాన్నిస్తున్నారు ఇక్కడ. ఈ పదాన్ని రెండవ శ్లోకంలో వచ్చిన అక్రోధః పదానికి వ్యతిరేకపదంగా వర్ణిస్తున్నారు. ముందు అక్రోధః అంటే ఏమన్నాం? అక్రోధః అంటే కోపం వస్తే దాన్ని నిగ్రహించుకోగలగటం అన్నాము. మనిషికొచ్చే భావోద్రేకాలలో కోపం బాగా శక్తివంతమైన ఉద్రేకం. కోపం అంటే అరవటం కాదు. కోపం మనస్సుకు చెందిన భావన కాబట్టి, దానిని మనస్సు స్థాయిలోనే విశ్లేషణ చేసుకోవాలి. ఆ కోపాన్ని విశ్లేషించి, తెలివిగా ప్రవర్తించాలి. అంటే తెలివిగా కోపాన్ని ప్రదర్శించవచ్చు; తెలివిగా ప్రదర్శించకుండా ఉండవచ్చు; కోపాన్ని కొంతమేరకు మాత్రమే ప్రదర్శించవచ్చు. అదీ కోపాన్ని నియంత్రించటం అంటే. ఇదంతా అక్రోధః పదానికి వివరణ.

ఇప్పుడు క్షమా అంటే ఏమిటో చూద్దాము. క్షమా అంటే మనస్సులో అసలు కోపమే లేకుండా ఉండగలగటం. చాలా కష్టం ఈ విలువను పాటించటం. అక్రోధః విషయంలో కోపం రావచ్చు కాని, దాన్ని మీరు అదుపులో పెట్టుకోవాలి అన్నాము; ఇక్కడేమంటున్నాము? అసలు కోపమే రాని మనస్సును పెంపొందించుకోవాలి అంటున్నాము. కోపమే రాకుండా చేసుకోవటం క్షమ; వచ్చిన కోపాన్ని అదుపులో పెట్టుకోవటం అక్రోధం.

అసలు కోపమే రాకుండా చేసుకోగలగటం సాధ్యమేనా? చూస్తుంటే అసాధ్యమనిపిస్తోంది. నిజానికి మనస్తత్త్వ శాస్త్రవేత్తలు కూడా కోపం రావాలి, అది ఆరోగ్యకరం అంటున్నారు. ఆరోగ్యకరంగా ఉన్న మనస్సులో కోపం రావటం సహజలక్షణం అంటున్నారు; కోపమేలేని స్థితిని వారు అంగీకరించలేరు. కాని శంకరాచార్యులవారు అది సాధ్యమే అంటున్నారు. కాకపోతే ఎలా సాధ్యమో చెప్పటం లేదు. కోపం రాకూడదట కాని ఎలా రాకూడదో ఆయన చెప్పరుట అనేసరికి మీకు కస్సుమని కోపం వచ్చే అవకాశం ఉంది. ఆగండి, ఇక్కడ చెప్పలేదు. ఎందుకంటే ముందే మూడవ అధ్యాయంలో ఈ విషయాన్ని చర్చించేశారు శంకరాచార్యులవారు.

కామ ఏష క్రోధ ఏష రజోగుణ సముద్భవః

అక్కడ కోపాన్ని నిర్వచించారు శంకరాచార్యులవారు. కోపం అంటే మీరు ఆశించిన ఫలితం దక్కకపోతే అది కోపంగా మారుతుంది; ఆశించినదానికి ఏదైనా ఆటంకం కలిగితే కోపం వస్తుంది. అంటే ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే కోరిక కోపానికి దారితీస్తుంది.

ఎప్పుడైతే కోరిక కోపంగా మారుతుందో, కోపాన్ని నియంత్రించుకోవాలంటే ముందుగా మీరు కోరికను నియంత్రించుకోవాలి. కోరికలు ఎంత తక్కువ ఉంటే, కోపం రావటానికి అవకాశాలు కూడా అంత తక్కువగానూ ఉంటాయి. ఒకవేళ కోరికలు కోరకుండా ఉండలేను అంటే వాటిని కోరండి కాని వాటి ఫలితాలను ఆశించకండి. ఇవన్నీ మూడవ అధ్యాయంలో వివరంగా చూశాము. అంటే పిల్లలు చెప్పినమాట వినాలని ఆశించండి;

తప్పులేదు; కాని వినకపోతే కోపం తెచ్చుకోకండి. పిల్లలని దండించే రోజులు పోయాయి. వారికి రక్షణ ఎక్కువైంది. మానసిక శాస్త్రవేత్తలు కూడా పిల్లలను దండించకూడదు అంటున్నారు. వారు తల్లిదండ్రులను ఎదిరించినా, గురువులను ఎదిరించినా దండించకూడదు. పిల్లల కోరికలు పిల్లలకుంటాయి; మీ అభిప్రాయాలను వారిమీద రుద్దకూడదు. వారు మీ కోరికలకు తలొగ్గితే, మీరు పుణ్యజీవులు; తలొగ్గకపోతే మీరు దాన్ని స్వీకరించకతప్పదు. అందువల్ల ఎదుటివారినుంచి ఏమీ ఆశించవద్దు. ఏదైనా ఆశిస్తేనే కదా, అది తీరకపోవటం, దానివల్ల కోపం వచ్చేది. ఏమీ ఆలోచించకపోతే కోపం వచ్చే మార్గం లేదు. అందువల్ల క్షమను పెంపొందించుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

23. **ధృతిః** – ధృతి అంటే గుండెధైర్యం. ఎటువంటి ఆటంకాలు ఎదురైనా కూడా మొక్కవోని పట్టుదలతో ముందుకు సాగిపోవటం. దానికి చాలా పట్టుదల ఉండాలి. సముద్రమథనమే దానికి గొప్ప ఉదాహరణ. దాని గురించి కూడా గీతలోనే చూశాము. దేవతలు, రాక్షసులు అమృతంకోసం సముద్రాన్ని చిలికారు. అమృతం వచ్చేముందు ఇరవైనాలుగు వస్తువులు వచ్చాయి. లక్ష్మీదేవి, ఐరావతంవంటి మంచి ప్రలోభాలు వచ్చాయి; విషంవంటి ఆటంకమూ వచ్చింది. అయినా వారు చెక్కుచెదరలేదు. వారి ప్రయత్నాన్నీ ఆపలేదు. పట్టువదలని వీరులుగా ముందుకు సాగారు. భగీరథుడు ఎన్నో ఆటంకాలకోర్చి గంగను కిందికి తెచ్చాడు. అందువల్ల ఎవరైనా, ఎన్ని ఆటంకాలు ఎదురైనా, అనుకున్నది సాధిస్తే, దాన్ని భగీరథ ప్రయత్నం అంటారు. ఈ ధృతి అనే లక్షణం గురించి కృష్ణపరమాత్మే మళ్ళీ పద్దెనిమిదవ అధ్యాయంలో వివరిస్తాడు. అక్కడ మూడురకాల పట్టుదలల గురించి చెబుతాడు. అవి సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక పట్టుదలలు. వాటి వివరాలలోకి మనం ఇప్పుడు వెళ్ళటం లేదు. సందర్భం వచ్చినప్పుడు చూద్దాము. ధృతి అంటే పట్టుదల. అందువల్ల ధృతిని పెంపొందించుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

24. **శౌచమ్** – శౌచమ్ అంటే శుభ్రత. ఇది కూడా పదమూడవ అధ్యాయంలో వచ్చింది. **ఆచార్యోపాసనం శౌచమ్...** శౌచం అంటే ఒక్క మీ శుభ్రతను మాత్రమే తీసుకోకూడదు. పరిసరాల శుభ్రతను కూడా తీసుకోవాలి. అన్నీ చక్కగా దేని స్థానంలో దాన్ని పెట్టాలి. మీరు, మీఇల్లు, మీ వీధి, మీ పరిసరాలు – అన్నీ శుభ్రంగా ఉండాలి. విషాదకరమైన విషయం ఏమిటంటే మనకు ఈ విషయాన్ని శాస్త్రం చిన్నప్పటినుంచీ బోధిస్తుంది, కాని మనం దాన్ని ఆచరణలో పెట్టము. విదేశాలలో వారికి శాస్త్రం చెప్పదు; కాని వారు పరిసరాలను, వీధులను కూడా శుభ్రంగా ఉంచుతారు. మనకు కూడా చెత్త వేయటానికి చెత్తకుండీలు ఉన్నాయి కాని మనకు ఈ విశాలప్రపంచమే పెద్ద చెత్తకుండీ. చెత్తను చెత్తకుండీలో తప్ప, దాని చుట్టూతా వేస్తాము. కాని పరిశుభ్రత చాలా మంచిగుణం. మీరు శుభ్రంగా ఉండాలి; మీ దుస్తులు శుభ్రంగా ఉండాలి; మీ శరీరం శుభ్రంగా ఉండాలి; అన్నింటినీ మించి మనస్సును ఇంకా శుభ్రంగా ఉంచుకోవాలి. అదే చాలా క్లిష్టమైన పరిస్థితి. అందువల్ల శౌచాన్ని పెంపొందించుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

25. **అద్రోహః** – అద్రోహం అంటే మానసికస్థాయిలో పాటించాల్సిన అహింస. **హింసా ఇచ్ఛా అభావః అహింసా.** హింస చేయాలనే ఆలోచన కూడా లేకపోవటం అహింస. అద్రోహః అంటే హింస ఇచ్ఛ లేకపోవటం. ఎవరినైనా చెయ్యెత్తి కొట్టటం హింస అని మీక్కూడా తెలుసు; కాని శంకరాచార్యులవారు కొడతానని చెయ్యెత్తి

బెదిరించటం కూడా హింసే అంటారు. అందువల్ల ఆలోచన స్థాయిలో కూడా హింస తలంపు రాకపోవటం అద్రోహః. అందువల్ల, అద్రోహాన్ని పెంపొందించుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

26. **నాతిమానితా** – నాతిమానితా అంటే పదమూడవ అధ్యాయంలో చూసిన అమానిత్వమే; అంటే గర్వం లేకపోవటం, ఆధిపత్యం లేకపోవటం; దీన్నే సానుకూలంగా చెప్పాలంటే అణకువ లేదా వినయం. ఈ వినయం అనే లక్షణం ఆధ్యాత్మిక సాధకునికి ఉండాల్సిన అతి ముఖ్యమైన విలువ. ఎందుకంటే సాధకుడు తన గురువుకు నమస్కారం చెయ్యాలి. అతనిలో గర్వం రాజ్యమేలుతూ ఉండి, నేనే గొప్పవాణ్ణి అనుకునేటట్టయితే, ఇంకొకరికి ఎలా తలవంచుతాడు? వినయ విధేయతలు లేకపోతే సాటి మానవునికి వంగి నమస్కారం పెట్టటం అసాధ్యం. అలా నమస్కారం పెట్టే ఉద్దేశ్యం లేకపోతే జ్ఞానం కిందికి ప్రవహించదు. ఏదైనా ప్రవహించాలంటే పైస్థాయినుంచి కిందిస్థాయికి ప్రవహించాలి. అలా జ్ఞానం ప్రవహించాలంటే వినయం ఉండాలి. అందువల్ల వినయాన్ని పెంపొందించుకోండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈ విధంగా కృష్ణపరమాత్మ 26 విలువలను పేర్కొన్నాడు.

సంపదం దైవీమ్ అభిజాతస్య – ఈ 26 విలువలు దైవీసంపత్తి ఉన్న వ్యక్తిలో ఉంటాయి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే సత్త్వగుణంతో పుట్టినవ్యక్తి లేదా సత్త్వగుణాన్ని పెంపొందించుకున్న వ్యక్తికి ఈ మంచిగుణాలన్నీ ఉంటాయి. ఈ దైవీసంపత్తితో పుట్టకపోతే, వాటిని ప్రయత్నపూర్వకంగా పెంపొందించుకోవాలి. నిజానికి దైవీసంపత్తితో పుట్టకపోతే అని మనం ప్రత్యేకించి చెప్పనవసరం లేదు. ఎందుకంటే అధికశాతం మనుష్యులకు ఈ లక్షణాలన్నీ ఉండవు.

నిజం చెప్పాలంటే వేదాంతబోధను అర్థం చేసుకోవటం తేలిక. ఈ 26 విలువలను పెంపొందించుకోవటం చాలా ప్రయాసతో కూడినపని. అంతేకాదు, వేదాంతం నేర్చుకోవటం త్వరగా నేర్చుకోవచ్చు, కాని విలువలను పెంపొందించుకోవటానికి చాలా సమయం పడుతుంది. ఇక్కడితో కృష్ణపరమాత్మ చెప్పదలుచుకున్న మొదటి అంశం ముగిసింది. అది **దైవీసంపత్తి**.

శ్లో. 4 **దంభో దర్పోఽభిమానశ్చ క్రోధః పారుష్యమేవ చ ।**
అజ్ఞానం చాభిజాతస్య పార్థ సంపదమాసురీమ్ ॥
దంభః, దర్పః, అభిమానః, చ, క్రోధః, పారుష్యమ్, ఏవ, చ,
అజ్ఞానమ్, చ, అభిజాతస్య, పార్థ, సంపదమ్, ఆసురీమ్ ॥

పార్థ!	= ఓ పార్థా!	పారుష్యమ్, చ	= మాటలందు, చేష్టలందు కాఠిన్యము
దంభః	= డాబు	అజ్ఞానమ్, ఏవ	= అజ్ఞానము మొదలగునవి అన్నియును
దర్పః, చ	= మొండితనము	ఆసురీమ్, సంపదమ్	= ఆసురీ సంపదతో
అభిమానః	= దురభిమానము	అభిజాతస్య	= పుట్టినవాని లక్షణములు
చ	= ఇంకా	(భవంతి)	= (అవుతాయి)
క్రోధః	= క్రోధము		

హే పార్థ! దమ్భః, దర్పః, అభిమానః చ, క్రోధః, పారుష్యమ్,

ఏవ చ అజ్ఞానమ్ చ (ఏతాని లక్షాని) ఆసూరీమ్ సమ్పదమ్ అభిజాతస్య (పురుషస్య భవన్తి) ॥

తా: ఓ పార్థా! డాబు, మొండితనము, దురభిమానము ఇంకా క్రోధము, మాటలందు, చేష్టలందు కాఠిన్యము, అజ్ఞానము మొదలగునవి అన్నియును ఆసురీ సంపదతో పుట్టినవాని లక్షణములు అవుతాయి .

2. ఆసురీ సంపత్తి – శ్లోకాలు: 4-21

ఆధ్యాత్మికతమీద శ్రద్ధ ఉన్న వ్యక్తికి ఉండాల్సిన దైవీసంపత్తి గురించి చెప్పాక, ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ లౌకిక విషయాలమీద శ్రద్ధ ఉన్న వ్యక్తికి ఉండే ఆసురీ సంపత్తి గురించి చెప్పబోతున్నాడు. ముందే చూసినట్టుగా అసురులు అంటే పెద్దకోరలు ఉండే రాక్షసులు అని కాదు అర్థం.

కృష్ణపరమాత్మ ఆసురీ సంపత్తిని నాలుగవ శ్లోకంలో టూకీగా పేర్కొంటున్నాడు. సంగ్రహ ఆసురీ సంపత్తి. విస్తార ఆసురీ సంపత్తిని 7-12 శ్లోకాల్లో చూస్తాము. అంటే కృష్ణపరమాత్మే వాటి గురించి వివరంగా చెబుతాడు. ఏమిటా ఆసురీసంపత్తి? అద్భుతంగా పేర్కొన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

1. **దంభః** – దంభః అంటే డాంబికం లేదా డాబు. తనకున్న ఐశ్వర్యం గురించీ, హోదా గురించీ, పరపతి గురించీ గొప్పలు ప్రదర్శించుకోవటం.

2. **దర్పః** – దర్పః అంటే పొగరు లేదా దురహంకారం. ఎప్పుడైతే ఐశ్వర్యం, హోదా వస్తాయో, వాటిని వెన్నంటే దురహంకారం దూసుకువస్తుంది. తమకంటే పెద్దవారిని, గొప్పవారిని కూడా గౌరవించరు. ఈ దర్పానికి దుర్యోధనుడు, రావణాసురులే గొప్ప ఉదాహరణలు.

3. **అభిమానః** – అభిమానం అంటే మానిత్వం, ఆధిపత్యభావన ఉండటం. తనే పూజ్యనీయుడు అనుకుని విర్రవీగటం. తనకే ఇతరులు నమస్కారం పెట్టాలి, గౌరవం చూపాలి, దండలు వెయ్యాలి, కుదిరితే పాదపూజలు కూడా చెయ్యాలి అనుకుంటాడు. దర్పానికీ, అభిమానానికీ మధ్య సూక్ష్మభేదం ఉంది. దర్పం అంటే బాహ్యంగా ప్రదర్శించటం; అభిమానం అంటే ఆలోచనలో గర్వం ఉండటం; అంటే మొదటిది కర్మపరంగా ఉంటే, రెండవది భావనాపరంగా ఉంటుంది.

4. **క్రోధః** – క్రోధః అంటే కోపం ప్రదర్శించటం. తనకు హోదా ఉంది, తనకు పరపతి ఉంది కాబట్టి తను ఏం చేసినా చెల్లుతుంది అనుకుని ఎదుటివారిని తన మాటలతో హింసించటానికి కూడా వెనుకాడకపోవటం.

5. **పారుష్యమ్** – పారుష్యమ్ అంటే పరుషంగా మాట్లాడటం; దూకుడుగా మాట్లాడటం; అమర్యాదగా మాట్లాడటం.

6. **అజ్ఞానమ్** – అజ్ఞానం అంటే తెలియకపోవటం. ఇక్కడ అజ్ఞానం అంటే ధర్మశాస్త్రం తెలియకపోవటం. మామూలుగా అజ్ఞానం అంటే ఆత్మ అజ్ఞానం గురించి చెబుతాము కాని గుర్తుంచుకోండి, ఈ రెండు అధ్యాయాలూ ఆత్మజ్ఞానం గురించి బోధించటం లేదు. అందువల్ల ఇక్కడ అజ్ఞానం అంటే ధర్మశాస్త్రంలో బోధించే నైతిక విలువలు తెలియకపోవటం. ధర్మాధర్మ వివేకం లేకపోవటం. అందువల్లనే ఈ ఆసురీసంపత్తి ఎక్కువగా ఉంటుంది.

ఆసురీ సంపదమ్ అభిజాతస్య భవంతి – ఈ లక్షణాలన్నిటినీ ఆసురీసంపత్తి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇవి రాజసిక, తామసిక గుణాలు ఎక్కువగా ఉన్నవ్యక్తిలో ఉంటాయి. ముఖ్యంగా తరతరాలుగా ఐశ్వర్యంలో ఓలలాడుతున్న కోటీశ్వరుల ఇళ్ళల్లో పుడితే వారికి అణకువ అంటే ఏమిటో తెలియదు; నమస్కారం పెట్టటం అంటే ఏమిటో తెలియదు.

ఈ విధంగా కృష్ణపరమాత్మ ఆసురీసంపత్తి ఏమిటో, ఆ లక్షణాలను నాలుగవ శ్లోకంలో టూకీగా పేర్కొన్నాడు. ఇంతకుముందు దైవీసంపత్తిని వివరించాడు. వీటిని మరోపేర్లతో వ్యవహరించాలంటే ఆధ్యాత్మికతను పెంపొందించే విలువలు; లౌకికంగా నిలిపేసే విలువలు అని చెప్పవచ్చును. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ఆసురీసంపత్తి గురించి వివరంగా చెప్పేముందు, మీరు మోక్షం పొందాలనుకుంటే, మీ జీవనవిధానం దైవీసంపత్తితో కూడినదై ఉండాలి అంటున్నాడు. ఆ భావనను ఐదవ శ్లోకంలో చెప్పబోతున్నాడు. దాన్ని ఇప్పుడు చూద్దాము.

శ్లో. 5 **దైవీ సంపద్విమోక్షాయ నిబంధాయాసురీ మతా ।**
మా శుచః సంపదం దైవీమ్ అభిజాతోఽసి పాండవ ॥
దైవీ, సంపత్, విమోక్షాయ, నిబంధాయ, ఆసురీ, మతా,
మా, శుచః, సంపదమ్, దైవీమ్, అభిజాతః, అసి, పాండవ ॥

పాండవ!	= ఓ అర్జునా!	(అతః)	= కనుక
దైవీ సంపత్	= దైవీసంపద	మా శుచః	= శోకింపకుము
విమోక్షాయ	= ముక్తికోసం	(యతః)	= ఎందువలన అనగా (నీవు)
ఆసురీ	= ఆసురీసంపద	దైవీమ్, సంపదమ్	= దైవీసంపదతో
నిబంధాయ	= బంధహేతువుగా	అభిజాతః, అసి	= పుట్టినవాడవు
మతా	= భావింపబడును		

దైవీ సమ్పత్ విమోక్షాయ, ఆసురీ (సమ్పత్ చ) నిబన్ధాయ మతా
హే పాణ్డవ! (త్వం) దైవీమ్ సమ్పదమ్ అభిజాతః అసి, మా శుచః ॥

తా: ఓ అర్జునా! దైవీసంపద ముక్తి కోసం, ఆసురీసంపద బంధహేతువుగా భావింపబడును కనుక శోకింపకుము. ఎందువలన అనగా నీవు దైవీసంపదతో పుట్టినవాడవు.

దైవీ సంపద్విమోక్షాయ (భవతి) – మొదటి మూడుశ్లోకాల్లో చూసిన దైవీసంపత్తిని పెంపొందించుకుంటే అది మోక్షాన్ని ఇస్తుంది. అంటే ప్రత్యక్షంగా మోక్షాన్ని ఇవ్వదు కాని మోక్షం రావటానికి అవసరమైన ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి దోహదం చేస్తుంది. **మోక్ష హేతుః భవతి.**

నిబంధయాసురీ – ఆసురీ సంపత్తి అంటే లౌకిక విలువలు సంసారంలో పట్టి ఉంచుతాయి. అంటే బంధంలో పడవేస్తాయి.

ఈ విషయం వినగానే సహజంగానే అర్జునునికి తను ఏ కోవలో చెందుతాడోనని సందేహం కలుగుతుంది. అది గ్రహించినట్టుగా కృష్ణపరమాత్మ అంటున్నాడు.

మా శుచః – ఖంగారు పడకు,

దైవీం సంపదమ్ అభిజాతః అసి పాండవ – నీకు దైవీసంపత్తి ఉందని అభయం ఇస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అర్జునుని భుజం తట్టి చెప్పినంత ధైర్యం ఇస్తున్నాడు తన మాటలతో. ఎందుకంటే ఆధ్యాత్మికత అంత తేలికగా అలవడదు. దానికి పూర్వజన్మ సుకృతం తోడవ్వాలి.

అనేకజన్మసంసిద్ధః తతో యాతి పరాం గతిమ్ – 6.45

అంతకుముందు కృష్ణపరమాత్మ స్వయంగా చెప్పాడు, ఎన్నోజన్మల పుణ్యఫలం ఉంటేగాని ఈ జన్మలో ఆధ్యాత్మికత అలవడదు. అర్జునా, నీకా పూర్వజన్మ సుకృతం ఉంది. నువ్వు గుణబ్రాహ్మణుడివి. అందువల్ల నీకు సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉంది. దానివల్ల నువ్వు ఆధ్యాత్మికంగా ఇంకా పైకి ఎదగగలవు అని అర్థం .

శ్లో. 6 **ద్వౌ భూతసర్గౌ లోకేఽస్మిన్ దైవ ఆసుర ఏవ చ ।**
దైవో విస్తరశః ప్రోక్తః ఆసురం పార్థ మే శృణు ॥
ద్వౌ, భూతసర్గౌ, లోకే, అస్మిన్, దైవః, ఆసురః, ఏవ, చ,
దైవః, విస్తరశః, ప్రోక్తః, ఆసురమ్, పార్థ, మే, శృణు ॥

పార్థ!	= ఓ అర్జునా!	(స్తః)	= (కలవు)
అస్మిన్, లోకే	= ఈ లోకమునందు	దైవః	= దైవలక్షణములు గలవారిని గూర్చి
దైవః	= దైవలక్షణములుగల మానవ సముదాయము	విస్తరశః	= విస్తృతముగా
		ప్రోక్తః	= చెప్పబడినది
ఆసురః, చ	= ఆసురలక్షణములుగల మానవ సముదాయమని	ఆసురమ్	= ఆసురసృష్టిని గూర్చి
		మే	= నాద్వారా
ద్వౌ, ఏవ	= రెండు విధములగు	శృణు	= వినుము
భూతసర్గౌ	= ప్రాణి సముదాయములు		

హే పార్థ! అస్మిన్ లోకే దైవః ఆసురః చ ఏవ ద్వౌ
భూత–సర్గౌ (స్తః తత్ర) దైవః విస్తరశః ప్రోక్తః ఆసురమ్ మే శృణు ॥

తా: ఓ అర్జునా! ఈ లోకమునందు దైవలక్షణములుగల మానవ సముదాయము, ఆసురలక్షణములుగల మానవ సముదాయమని రెండు విధములగు ప్రాణి సముదాయములు కలవు. దైవలక్షణములు గలవారిని గూర్చి విస్తృతముగా చెప్పబడినది. ఆసురసృష్టినిగూర్చి నాద్వారా వినుము.

మొత్తం మానవాళిని రెండు తెగలుగా విభజించవచ్చని ఈ శ్లోకంలో చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆ విభజన దేశాన్నిబట్టి కాదు, వైదిక సంప్రదాయాన్నిబట్టి కాదు, అది వారు పాటించే విలువలనుబట్టి.

అస్మిన్ లోకే ద్వౌ భూతసర్గౌ – ఈ లోకంలో మనుష్యసృష్టిలో రెండురకాల మనుష్యులు ఉన్నారు.

దైవ ఆసుర ఏవ చ – దైవీసంపత్తి ఉన్నవారు, ఆసురీసంపత్తి ఉన్నవారు. దైవీసంపత్తి ఉన్నవారికి సహజంగా ఆధ్యాత్మిక చింతన ఉంటుంది. వారు లౌకికదృష్టి ఎక్కువ ఉన్నవారి మధ్యలో పుట్టినా కూడా ఏదో శక్తి వారిని బలంగా ఆధ్యాత్మిక చింతన వైపు, ఆధ్యాత్మిక పుస్తకాల వైపు, ఆధ్యాత్మిక అంశాల వైపు, ఆధ్యాత్మికత ఎక్కువ ఉన్నవారివైపు ఆకర్షిస్తుంది. వారిని ఇటువైపు బలంగా ఏది లాగుతుందో కూడా వారికే స్పష్టంగా తెలియదు.

ఇంకొకవైపు ఇంకొకరకం మనుష్యులు ఉంటారు. వారు లౌకికప్రపంచంవైపు మొగ్గుచూపుతారు; ప్రాపంచిక విషయాలలోనే మునిగితేలుతుంటారు.

శ్రేయశ్చ ప్రేయశ్చ మనుష్యమేతః తౌ సంపరీత్య వివినక్తి ధీరః॥ – కఠ 1.2.2

వీటినే కఠోపనిషత్తులో యమధర్మరాజు శ్రేయస్సు, ప్రేయస్సు అన్నాడు. ఆసురీసంపత్తి ఉన్నవారు ఆధ్యాత్మిక చింతన మెండుగా ఉన్న కుటుంబంలో పుట్టినా, ఇంట్లో వేదఘోష వినిపిస్తున్నా, చుట్టూ వేదపండితులు ఉన్నా, ఆలయాల సన్నిధిలో ఉన్నా, కన్నతండ్రే స్వయంగా జ్ఞాని అయినా, ఆధ్యాత్మికతను వదిలి లౌకికప్రపంచం వైపు మొగ్గుచూపుతారు.

దైవో విస్తరశః ప్రోక్తః పార్థ – ఓ అర్జునా, ఈ రెండింటిలో నేను నీకు విస్తారంగా దైవీసంపత్తి గురించి ముందు శ్లోకాల్లో చెప్పాను.

అభయం సత్త్వసంశుద్ధిః జ్ఞానయోగవ్యవస్థితిః – 16.1

కాని ఆసురీసంపత్తి గురించి నీకు విస్తారంగా చెప్పలేదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. వాటిని టూకీగా నాలుగవ శ్లోకంలో పేర్కొన్నాడు కాని అది తృప్తిగా లేదు.

ఆసురం పార్థ మే శృణుః – అందువల్ల, నేను ఆసురీసంపత్తి గురించి చెబుతాను విను. ఆసురీసంపత్తి గురించి తెలుసుకుంటే ఆ చెడులక్షణాలను అలవరచుకోకుండా, వాటినుంచి తప్పించుకోవచ్చు. ఆ విధంగా ఆసురీసంపత్తి గురించి ఉపోద్ఘాతాన్నిచ్చి, తర్వాత వాటి గురించి వివరంగా చెప్పబోతున్నాడు.

శ్లో. 7 **ప్రవృత్తిం చ నివృత్తిం చ జనా న విదురాసురాః ।**
న శౌచం నాపి చాచారో న సత్యం తేషు విద్యతే ॥
ప్రవృత్తిమ్, చ, నివృత్తిమ్, చ, జనాః, న, విదుః, ఆసురాః,
న, శౌచమ్, న, అపి, చ, ఆచారః, న, సత్యమ్, తేషు, విద్యతే ॥

ఆసురాః	= ఆసురస్వభావము గల	న, విదుః	= తెలియనివారు
జనాః	= మనుష్యులు	తేషు	= వారిలో
ప్రవృత్తిమ్, చ	= ధర్మప్రవృత్తిని గాని	శౌచమ్	= బాహ్యాభ్యంతరశుద్ధి
నివృత్తిమ్, చ	= అధర్మనివృత్తిని గాని	న, విద్యతే	= ఉండదు

ఆచారః, చ	= సత్కర్మాచరణమూ		సత్యమ్, అపి	= సత్యభాషణము కూడ
న	= ఉండదు		న	= ఉండదు

ఆసురాః జనాః ప్రవృత్తిమ్ చ నివృత్తిమ్ చ న విదుః తేషు చ
న శౌచమ్, న ఆచారః న అపి సత్యమ్ విద్యతే ॥

తా: ఆసురస్వభావముగల మనుష్యులు ధర్మ ప్రవృత్తిని గాని, అధర్మ నివృత్తిని గాని తెలియనివారు. వారిలో బాహ్యాభ్యంతరశుద్ధి ఉండదు. సత్కర్మాచరణమూ ఉండదు, సత్యభాషణము కూడ ఉండదు.

మనుష్యులందరూ పుట్టుకతో లౌకికదృష్టితోనే పుడతారు. ఎవరికీ మోక్షం అనే ఒక లక్ష్యం ఉందని తెలియదు; ఎవరికీ ధర్మం అనేది ఒకటుందని తెలియదు. ఎందుకంటే మోక్షం కాని, ధర్మం కాని కంటికి కనబడే వస్తువులు కావు. ఈ రెండింటినీ అపౌరుషేయపురుషార్థాలు అంటారు. ధర్మార్థకామమోక్షాల్లో ధర్మం, మోక్షం కంటికి కనబడవు. సైన్సుకు కూడా ఇవి అందవు.

ఉన్న నాలుగు పురుషార్థాలలో రెండు కంటికి కనబడవు కాబట్టి, అందరూ అర్థ, కామాల వెంటే పరుగులు తీస్తారు. అర్థం అంటే డబ్బు. డబ్బు ఒకటే కాదు, పదవి, హోదా, ఆస్తిపాస్తులు. డబ్బు విలువ పసికందుకు కూడా తెలుసు. ఇంకొక పురుషార్థం కామం. కామం అంటే కోరిక. సుఖాలలో మునిగితేలాలనే కోరిక.

అందువల్ల ప్రతిఒక్కరికీ అర్థకామాల వెంట పరుగులు తీసే హక్కు ఉంది. ఈ అర్థకామాల వెంట పరుగులు తీయటంవల్ల మనలో తీవ్రంగా రాగద్వేషాలు చోటుచేసుకునే అవకాశం ఉంది. రాగం అంటే ఒకదానిమీద ఇష్టం; ద్వేషం అంటే ఒకదానిమీద అయిష్టం. అర్థకామాలు కోరేటప్పుడు కొన్ని కావాలని బలంగా కోరుకుంటాము, కొన్నింటినుంచి దూరంగా తప్పించుకోవటానికి ప్రయత్నిస్తాము. ఇలా రాగద్వేషాలకు బానిస అవటం కొంతమేరకు ఫర్వాలేదు; అంటే జీవితపు తొలిరోజుల్లో ఫర్వాలేదు; కాని మనకు వయస్సు పెరిగి, బుద్ధి వికసించి, యుక్తాయుక్త విచక్షణ ఏర్పడ్డాక, నెమ్మదిగా ఈ రాగద్వేషాలనుంచి మారాలి. కొత్త విలువలవైపు మొగ్గు చూపాలి. ఆ విలువలను శాస్త్రం నేర్పిస్తుంది. వేదాన్ని వేదమాత అంటారు; వేదమాత మనను చెయ్యిపట్టి మంచిమార్గంలో నడిపిస్తుంది.

మనం పసిపిల్లలుగా ఉన్నప్పుడు మనకేం కావాలో, మనకు ఏది మంచో, ఏది చెడో మనకు తెలియదు. తల్లే చెయ్యి పట్టుకుని నడిపిస్తుంది. మరీ పాలుకారే పసిప్రాయంలో, ఉత్తపాలతో మనను పెంచుతుంది. క్రమేపీ పాలతోపాటు, కొన్ని ద్రవపదార్థాలను పెడుతుంది; నెమ్మదిగా కొంచెం కొంచెంగా ఘనపదార్థాలను పెడుతుంది. అంతేకాదు ఎప్పుడు ఏ ఇంజక్షను ఇప్పించాలో, ఎప్పుడు పోలియోడ్రాప్స్ వేయించాలో, అటువంటి ఆరోగ్యసూత్రాలను కూడా మనకోసం తను జాగ్రత్తలు తీసుకుంటుంది. అలా మనంతట మనం నిర్ణయం తీసుకోలేనంతవరకూ మన తల్లే మనను నడిపిస్తుంది. అలాగే వేదమాత కూడా మన అంతిమలక్ష్యమేదో మనకు తెలియనంతవరకూ మనను దగ్గరుండి నడిపిస్తుంది.

వేదామాత మీకు మంచి ఏదో మీకు తెలియదు, నేను చెబుతాను వినండి అంటుంది. మనకు మంచి ఏమిటి? ఆత్మజ్ఞానం మీరు పొందాల్సిన అంతిమలక్ష్యం అంటుంది. దాని విలువ మీకు వెంటనే తెలియకపోవచ్చు.

అందువల్ల ముందుగా నేను చెప్పే ఈ సాధన చెయ్యండి అంటుంది. లౌకిక జీవనవిధానానికి స్వస్తి చెప్పి ఆధ్యాత్మిక జీవనవిధానంవైపు మొగ్గుచూపండి అంటుంది. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే, మీ రాగద్వేషాలకు అనుగుణంగా నడుచుకోవటం మాని, నేను బోధించే విధినిషేధాలను పాటించండి అంటుంది.

విధి అంటే చేసితీరాల్సిన మంచిపనులు; నిషేధం అంటే చెయ్యకూడని తప్పుడు పనులు. విధిని కర్తవ్యం అనీ, నిషేధాన్ని అకర్తవ్యం లేదా వర్జనీయం అనీ అంటారు. ఆ విధంగా రాగద్వేషాలకు నిలయమైన జీవితంనుంచి విధి నిషేధాలను పాటించే జీవితానికి మారటాన్ని రెండవజన్మ అంటారు. ఇలా రెండవజన్మ ఎత్తటానికి ఉపనయనం చేస్తారు. ఈ ఉపనయనంద్వారా ప్రాకృతపురుషుడు సంస్కృతపురుషుడు అవుతాడు. ఇలా సంస్కరించబడటానికి ఉపనయనం తోడ్పడుతుంది. కాని కొందరు ఆసురీసంపత్తి ఉన్నవారు ఇలా మారటానికి ఉత్సాహం చూపరు. ఎందుకంటే వారికి శాస్త్రం చెప్పే ఆధ్యాత్మిక జీవనం పాటించటం ఇష్టం ఉండదు.

అసురాః న విదుః – లౌకిక జీవనంమీద మొగ్గు చూపేవారు, రాగద్వేషాలకు లోనయ్యేవారు; వారి ఇష్టాయిష్టాలకు అనుగుణంగా ప్రవర్తించేవారు, శాస్త్రం జోలికి వెళ్ళరు. వారు లౌకికవిద్యలో ఎమ్మే, పిహెచ్‌డీలు చేసి ఉండవచ్చు గాక, కాని ఆధ్యాత్మికవిద్య పరంగా చూస్తే వారిని నిరక్షరాస్యులు అని చెప్పవచ్చు. అందువల్ల వారిని చదువుకున్న ప్రాకృతపురుషులు అనవచ్చు.

ప్రవృత్తిం న విదుః – వారికి ఏంచెయ్యాలో తెలియదు. అంటే శాస్త్రం విధించిన కర్తవ్యం తెలియదు. ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు ఏం చెయ్యాలో తెలియదు.

నివృత్తిం చ న (విదుః) – ఏం చెయ్యకూడదో కూడా తెలియదు. శాస్త్రం నిషేధించిన కర్మలు తెలియవు. ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు ఏం కర్మలు ఆటంకం కలిగిస్తాయో కూడా తెలియదు. అంటే కర్తృత్వమూ తెలియదు, అకర్తృత్వమూ తెలియదు. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే ధర్మాధర్మ వివేకము లేదు. అందువల్ల వారికి ఏది చెయ్యాలనిపిస్తే అది చేస్తారు, ఏది వద్దనుకుంటే అది మానేస్తారు.

న శౌచం నాపి చాచారో న సత్యం తేషు విద్యతే – శాస్త్రం మనకొక జీవనవిధానాన్ని నిర్దేశించింది. మనం ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగటానికి, పొద్దున్న లేచినప్పటినుంచి ఏం చెయ్యాలో చెప్పింది. ఆ మాటకొస్తే ఎప్పుడు లేవాలో కూడా నిర్దేశించింది. శాస్త్రం నిర్దేశించిన మొట్టమొదటి విధి సూర్యోదయంకన్నా ముందే లేవాలి. ఈ రోజుల్లో అదే చాలాకష్టం. మన పూర్వీకులు చీకటి పడగానే పడుకుని, సూర్యోదయానికి ముందే లేచేవారు. ఇప్పుడు పరిస్థితి దానికి పూర్తిగా భిన్నంగా మారిపోయింది. పడుకోవటమే ఏ అర్ధరాత్రికో పడుకుంటున్నారు; ఇంక పొద్దున్నే లేచే అవకాశం ఏది? ఆఫీసునుంచి రావటమే ఆలస్యమవుతుంది, వచ్చాక భోజనం చేసి, టీవీ చూసి లేదా క్లబ్బులకు వెళ్ళి, అన్నీ అయి పడుకోవటం ఆలశ్యం; దానివల్ల లేవటం ఆలశ్యం.

ఆచారః – ఆచారః అంటే సూర్యోదయంలోపు లేవాలి. సూర్యభగవానుడు మనకు ప్రత్యక్షదేవత. మనను దీవించటంకోసం ఆయన పొద్దున్నే లేచివస్తున్నాడు. ఆ సూర్యభగవానునికి మనం స్వాగతం పలకాలంటే ఆయన వచ్చేలోపే లేచి కాలకృత్యాలు తీర్చుకుని ఉండాలి. అందువల్ల మొదటి విలువ ఆచారం అంటే పొద్దున్నే లేవటం.

లేచాక ఏం చెయ్యాలి? ఆధ్యాత్మిక చింతనతో రోజును మొదలుపెట్టాలి. డబ్బు సంపాదించుకోవటం, పెళ్ళి చేసుకోవటం, పిల్లల్ని కనటం, వారి బాగోగులు చూడటం, ఇవన్నీ మంచి లక్ష్యాలే కాదనటం లేదు; కాని జీవితంయొక్క అంతిమలక్ష్యం ఇవికాదు, వేరే ఉంది. అందువల్ల పొద్దున్న లేవగానే మీకు మీరు చెప్పుకోవాలి – నేను మనిషిగా పుట్టినందుకు నా జీవితలక్ష్యం వేరే ఉంది. అందువల్లనే పొద్దున్న లేవగానే స్నానపానాదులు గావించి, దేవుని ముందు దీపం వెలిగించి, ఏదైనా ప్రార్థన చెయ్యాలి.

నుదుట కుంకమ దిద్దుకోవాలి. లౌకిక జీవనవిధానం మనను ప్రాపంచిక ప్రలోభాలలోకి దింపేసే ప్రమాదం ఉంది. దానికి లొంగిపోకుండా, స్థిరంగా నిలబడగలగటానికి నుదుటిమీద కుంకుమో, చందనమో, విభూతో దిద్దుకోవాలంటుంది శాస్త్రం. విభూతిని తయారుచేసేటప్పుడు చాలా మంత్రాలు చదువుతారు. విభూతిని మామూలు బూడిదగా చూడకూడదు; ఒక పద్ధతిలో మంత్రాలు చదివి, దాన్ని తయారుచేస్తారు. అలా విభూతికే ప్రత్యేకమైన విలువ ఉంది. అదికాక, విభూతి పెట్టుకునేటప్పుడు కూడా దానికి ప్రత్యేకించి ఒక మంత్రం ఉంది. దాన్ని పఠించాలి. భగవంతుని నామాలు పఠిస్తూ పెట్టుకుంటారు కాబట్టి వైష్ణవ సంప్రదాయంలో దాన్ని **నామం** అంటారు. విభూతి అంటే భగవంతుని మహిమ. పదవ అధ్యాయాన్ని విభూతియోగము అంటారు. అందులో భగవంతుని మహిమలను ఎన్నింటినో చూస్తాము. విభూతిని పెట్టుకుంటూ మృత్యుంజయమంత్రాన్ని పఠిస్తారు.

త్ర్యంబకం యజామహే సుగంధిం పుష్టివర్ధనమ్
ఉర్వారుకమివ బంధనాత్ మృత్యోర్ముక్షీయ మామృతాత్

ఈ మంత్రం భగవంతునియొక్క విభూతి గురించి చెబుతుంది. అంటే అది పెట్టుకుంటూ భగవంతుని విభూతులను గుర్తు తెచ్చుకుంటారు కాబట్టి, దాన్ని విభూతి అంటారు. ఈ విభూతి మనను లౌకికప్రపంచం యొక్క మాయలోపడి కొట్టుకుపోకుండా కాపాడుతుంది.

అందువల్ల పొద్దున్నే లేచి, స్నానం చేసి, దీపం వెలిగించి, ప్రార్థన చేసి, భగవంతునికి నమస్కారం పెట్టుకుని, జీవితలక్ష్యాన్ని ఒకసారి గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. ఇవన్నీ చేసేదాకా చుక్కనీరు కూడా త్రాగకూడదు. పోనీ బెడ్‌కాఫీ తాగొచ్చా అంటే నీరే త్రాగకూడదంటే బెడ్‌కాఫీ ఎలా త్రాగుతారు? మీరు పాటించినా, పాటించకపోయినా, శాస్త్రం విధించిన విధి ఇది. ఇది పాటించకపోతే, అనాచారం అవుతుంది. మీ జీవితలక్ష్యాన్ని గుర్తు తెచ్చుకున్నాకే, ఏ పనైనా చెయ్యాలి.

దాని తర్వాత మీ ఇష్టం. హిందూపేపరు చదువుతారో, తెలుగు పేపరు చదువుతారో, అందులో హత్యలు, దోపిడీల గురించి చదువుతారో మీ ఇష్టం. కాని ముందు మాత్రం ఆచారంతో మొదలుపెట్టండి.

లౌకికజీవితం అంటే ఏమిటి? పైన చెప్పినవేవీ పాటించని జీవితం.

న చ శౌచమ్ – ఆధ్యాత్మిక శుచి అసలు ఉండదు ఈ లౌకిక జీవనవిధానం పాటించేవారికి. వారు రాత్రి వేసుకున్న బట్టలతో ఇల్లంతా తిరుగుతారు; టూత్‌బ్రష్ నోట్లో పెట్టుకుని, పేపరు చదువుతూ అటూఇటూ తిరుగుతారు. ఖచ్చితంగా ఇది వైదిక జీవనవిధానం కాదు. ఎందుకు? మన శాస్త్రం ప్రకారం దంతధావనం

కూడా ఒక ఆధ్యాత్మిక చర్య. పూర్వం పందుంపుల్లతో మొహం కడుక్కునేవారు. పందుంపుల్ల అంటే చెట్టునుంచి తీసిన చిన్నపుల్ల. దంతధావనం చేసేటప్పుడు వనస్పతి దేవతకు ఇలా ప్రార్థన చెయ్యాలి. 'ఓ వనస్పతి దేవతా! నా దంతాలకున్న మలాన్ని దంతధావన చెయ్యటంద్వారా పోగొట్టుకుంటున్నాను. దానితోపాటు నువ్వు నా మనస్సును కూడా శుద్ధి చెయ్యి.' ఎందుకు చెయ్యాలి? ఆత్మజ్ఞానం పొందటంకోసం. అలా వేదం ప్రతి చిన్న కార్యక్రమాన్నీ ఒక పూజగా మలిచింది. కాని ఆసురీసంపత్తి ఉన్నవారు ఆచారాన్నీ పాటించరు, శౌచాన్నీ పాటించరు. పోనీ విలువలను పాటిస్తారా?

న సత్యం తేషు విద్యతే – వారు విలువలకు కూడా విలువను ఇవ్వరు. వారికి ఏది వీలయితే అదే విలువ వారి దృష్టిలో. సత్యం పలకాలంటే, నాకు వీలయితేనే పలుకుతాను అంటారు వారు. సత్యం పలకకపోతే పాపం పొందుతావు అంటే పాపం ఉందని ఏమిటి నమ్మకం అంటారు. అలా మాట్లాడితే నరకానికి పోతావు అంటే, నరకం ఉందో లేదో, ఎవరికి తెలుసు అంటారు. ఇలాంటి జీవితంలో పడిపోతే మోక్షాన్ని పొందలేవు అంటే ఎవరికి కావాలి మోక్షం అని ఎదురుప్రశ్నిస్తారు. వారి ధ్యేయం ఎంతసేపూ లౌకికవిజయమే. అందువల్ల వారు సత్యం అనే విలువకు కూడా విలువనివ్వరు. ఇది లౌకిక జీవనవిధానంయొక్క ఆరంభం మాత్రమే. దాని పరిణామాలు ముందుముందు చూడబోతున్నాము.

శ్లో. 8 **అసత్యమప్రతిష్ఠం తే జగదాహురనీశ్వరమ్ ।**
అపరస్పరసంభూతం కిమన్యత్ కామహైతుకమ్ ॥
అసత్యమ్, అప్రతిష్ఠమ్, తే, జగత్, ఆహుః, అనీశ్వరమ్,
అపరస్పరసంభూతమ్, కిమ్, అన్యత్, కామహైతుకమ్ ॥

తే	= ఆసురీ ప్రకృతిగల మనుష్యులు	అపరస్పరసంభూతమ్	= కేవలము స్త్రీపురుషసంయోగము వలననే ఉత్పన్నమైనదని
జగత్	= జగత్తు	కామహైతుకమ్	= కామమే దీనికి కారణమని
అప్రతిష్ఠమ్	= ఆశ్రయరహితమని	అన్యత్, కిమ్	= ఇది తప్ప మరేమి లేదని
అసత్యమ్	= సర్వథా అసత్యమని	ఆహుః	= చెబుతారు
అనీశ్వరమ్	= ఈశ్వరుడే లేడని		

(ఇదం) జగత్ అసత్యమ్, అప్రతిష్ఠమ్, అనీశ్వరమ్, అపరస్పర–సమ్భూతం
కామ–హైతుకమ్ (చ అస్తి) అన్యత్ కిమ్ (ఇతి) తే ఆహుః ॥

తా: ఆసురీ ప్రకృతిగల మనుష్యులు జగత్తు ఆశ్రయరహితమని, సర్వథా అసత్యమని, ఈశ్వరుడే లేడని, కేవలము స్త్రీపురుషసంయోగమువలనే ఉత్పన్నమైనదని, కామమే దీనికి కారణమని, ఇది తప్ప మరేమి లేదని చెబుతారు.

వీరు పూర్తిగా లౌకిక జీవనవిధానంలో పడిపోతారు. మతం అన్నా, ఆధ్యాత్మికత అన్నా వీరికి కొంచెం కూడా విలువ లేదు; మతం, ఆధ్యాత్మికత వేదాలమీద ఆధారపడివుంటుంది, కాని వీరు అసలు వేదాన్నే నమ్మరు.

అసత్యమ్ – వేదప్రమాణాన్ని నమ్మరు. ఇక్కడ సత్యం అంటే వేదప్రమాణం.

మాతృపితృసహస్రేభ్యః అపి హితేషిణీ॥

శంకరాచార్యులవారు ఇంకో సందర్భంలో వేదమాత వెయ్యిమంది తల్లిదండ్రులకన్నా మానవాళి మేలు కోరుతుంది అని చెబుతారు. అటువంటి వేదమాత అంటే లక్ష్యంలేదు; పూర్తిగా నాస్తికులు.

అప్రతిష్ఠమ్ – వారు ధర్మాన్ని కూడా నమ్మరు. ప్రతిష్ఠ అంటే ఇక్కడ ధర్మం; ధర్మం అంటే ప్రపంచంలో పాటించాల్సిన నైతికవిలువలు. ధర్మసూత్రాలే ఈ జగత్తుకు స్థితికారణం అంటుంది వేదం. కాని వీరు వేదాన్నే నమ్మనప్పుడు, వేదం బోధించే ధర్మాన్ని మాత్రం ఎలా నమ్ముతారు?

ధర్మో విశ్వస్య జగతః ప్రతిష్ఠా
లోకే ధర్మిష్ఠప్రజా ఉపసర్పంతి । ధర్మేణ పాపమపనుదతి
ధర్మే సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్ ॥ తస్మాద్ధర్మం పరమం వదంతి॥ – మహానారాయణోపనిషత్తు

ధర్మం అంటే జగత్తుకు స్థితికారణం. ధారణాత్ ఇతి ధర్మః. జగత్తును నిలబెట్టేది నైతికవిలువలే. ఎప్పుడైతే సమాజంలో నైతికవిలువలు మాయమవుతాయో, అప్పుడే సమాజం చెల్లాచెదురై, సర్వనాశనం అవుతుంది. అటువంటి సమాజం ఎన్నాళ్ళో మసలలేదు. అందువల్లనే శాస్త్రం ధర్మం గురించి బోధిస్తుంది కాని, ధర్మం కంటికి కనబడదు కాబట్టి, ఈ మనుష్యులు ధర్మాన్ని నమ్మరు. వారు పాంచభౌతిక ప్రపంచాన్నే నమ్ముతారు. అందులో శాస్త్రం నిరూపించిన భూమ్యాకర్షణశక్తివంటి సూత్రాలనే నమ్ముతారు కాని ధర్మసూత్రాలను నమ్మరు. ఎందుకంటే వాటిని సైన్సు నిరూపించలేదు. అందువల్ల ధర్మాధర్మాలు లేవు, పుణ్యపాపాలు లేవు, పునర్జన్మ లేదు అంటారు. **వేదో నాస్తి, ధర్మో నాస్తి.** అందుకని మీకిష్టం వచ్చినట్టుగా జీవితాన్ని అనుభవించండి అంటారు వీరు.

అయితే మరి సృష్టికర్త ఎవరు? దేవుడే లేడంటే, మరి జగత్తు ఎలా పుట్టింది?

అనీశ్వరమ్ ఆహుః – ఈశ్వరుడు కూడా లేడు. వారు భగవంతుణ్ణి కూడా నమ్మరు. సైన్సు బిగ్‌బ్యాంగ్ థియరీని నమ్ముతుంది. వీరు కూడా ఈ సృష్టిని చెయ్యటానికి భగవంతుడు అవసరంలేదు అంటారు.

వేదః నాస్తి, ధర్మః నాస్తి, ఈశ్వరః అపి నాస్తి

దేవుడు లేడంటే మతం లేదు, ఆధ్యాత్మికత లేదు. ఇలా అన్నీ తిరస్కరించుకుంటూ వస్తే, ఉన్నదేమిటి? రెండే ఉన్నాయంటారు వారు. అవి అర్థకామాలు; ఐశ్వర్యం, సుఖం. వారంలో ఐదురోజులు కష్టపడి డబ్బు సంపాదించు; మిగతా రెండురోజులు వారాంతంలో సరదాగా తిని, తాగటంతో గడుపు. 'ఖావో, పీవో, మజాకరో,' అంటారు హిందీలో. ఈ ఆనందించే మనస్తత్వం అన్ని భాషల్లోనూ ఉంది. 'ఈట్ డ్రింక్ అండ్ బీ మెర్రీ,' అంటారు ఇంగ్లీషువారు. ఇది ఎపిక్యూర్ అనే సిద్ధాంతి నియమం. ఈ రెండు వాక్యాల అర్థం తిను, తాగు, ఆనందించు. దీన్ని చార్వాక సిద్ధాంతం అంటారు. అందువల్ల జగత్తు అనీశ్వరం అంటారు వీరు.

వేదాన్ని నమ్మనివారిని నాస్తికులనీ, వేదాన్ని నమ్మేవారిని ఆస్తికులనీ అంటారు. మనం ఆస్తికులలోకి వస్తాము. మనం భగవంతుడు లేదా ఈశ్వరుడు ఈ జగత్తును సృష్టించాడనీ, ఆయనే వేదాలను కూడా సృష్టించాడనీ చెబుతాము. ఎలాగైతే ఏదైనా వస్తువు కొంటే, దాన్ని ఎలా వాడాలో నిర్దేశించే మాన్యువల్‌ని దానితోపాటు ఇస్తారో, అలాగే భగవంతుడు మనకోసం జగత్తును సృష్టించి, దాన్ని ఎలా వాడాలో అర్థం చేసుకునేందుకు వీలుగా వేదాలనే మాన్యువల్‌ను ఇచ్చాడు. అది వైదిక జీవనవిధానాన్ని సూచిస్తుంది.

వేదం మనకు ధర్మార్థకామమోక్షాలనే నాలుగు పురుషార్థాలను నిర్దేశించింది. నాస్తికులు అర్థకామాల వెంటే పరుగులు తీస్తారు కాని, ధర్మాన్ని పట్టించుకోరు; మోక్షానికి అసలేరారు. వేదం మోక్షాన్ని నిర్దేశించింది, అదే మన అంతిమలక్ష్యం అని చెప్పింది. కాని ముందు చెప్పినటువంటివారితో ఆ విషయాలను చెప్పి, వారికి మీరు ఎంతగా నచ్చచెప్పాలని చూసినా, వారు మారరు కదా, ఎదురు మిమ్మల్నే వారి సిద్ధాంతంలోకి లాగటానికి ప్రయత్నిస్తారు. అందువల్ల మీరు వేదం నేర్చుకుంటున్న తొలిరోజుల్లో ఇటువంటి లౌకికవాదులతో ఈ విషయాలేవీ చర్చించకండి. ముందు వేదం అంటే ఏమిటో, వేదం మనకు నిర్దేశిస్తున్న లక్ష్యం ఏమిటో, వేదం ఎలా ప్రమాణమో, ధర్మం ఎంత ముఖ్యమో, ఈశ్వరుడు ఎలా సృష్టికర్తో, ఇటువంటి విషయాలమీద మీకు లోతైన జ్ఞానం అలవడేవరకూ వారితో వాదించకండి. వారు ఈశ్వరుడు లేడు, వేదాలు లేవు, ధర్మం లేదు, మతం లేదు అంటారు.

మరి అయితే ఈ సృష్టి ఎలా వచ్చింది? చాలా తేలిక!

అపరస్పరసంభూతమ్ – భార్యాభర్తల సంయోగంవల్ల సృష్టి జరిగింది అంటారు వారు అని అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే వారి కామమే సృష్టికి కారణం. వారెలా పుట్టారు? వారి తల్లిదండ్రుల కామంవల్ల. భార్యాభర్తల సంయోగంవల్ల పిల్లలు పుట్టేటప్పుడు, భగవంతుడు ఎందుకు? ఆయన గురించి ఆలయాలు నిర్మించటం ఎందుకు, పూజలు, అభిషేకాలు చెయ్యటం ఎందుకు అంటారు. ఆ డబ్బంతా శుద్ధ దండగ, దాన్ని బీదవారికి పంచితే మంచిది అంటారు.

ఇటువంటి వాదనలు వింటే, మనకు కూడా 'నిజమేసుమీ,' అనే సందేహం రావచ్చు. కాని శాస్త్రం ఒప్పుకోదు. భగవంతునికి చేసే పూజ, ధర్మకార్యాలు, అభిషేకాలు, ఆలయనిర్మాణాలు వృథాఖర్చు కానేకాదు. అది చెట్టు వేరుకు నీరు పొయ్యటం వంటిది. మీరు నీరు పోస్తున్నది చెట్టు కిందభాగంలో. అది వేరుకు వెళుతుంది. కాని ఒక కనబడని ప్రకృతిసూత్రం ఆ వేళ్ళకు పోసిన నీటిని వేళ్ళనుంచి చెట్టుయొక్క చిటారుకొమ్మదాకా అందే ఏర్పాటు చేస్తుంది. నాకు కంటికి కనబడలేదే అంటే, కనబడనవసరం లేదు. చెట్టుయొక్క అణువు, అణువుకూ నీరు వెళుతుంది. అదే విధంగా భగవంతుడు ఈ సృష్టికి మూలవేరు. గీతలోనే ముందు అధ్యాయంలోనే ఈ విషయాన్ని చూశాము.

ఊర్ధ్వమూలమధశ్శాఖమ్ అశ్వత్థం ప్రాహురవ్యయమ్ – 15.1

అందువల్ల మీరు చేసే అభిషేకాలు, మీరు పెట్టే నైవేద్యాలు వృథాపోవు. అవి మొత్తం మానవాళికే మేలు చేస్తాయి. కాని ఇవన్నీ ఎంతచెప్పినా లౌకిక విషయాలకే ప్రాముఖ్యతనిచ్చే వ్యక్తికి అర్థం కావు.

అపరః అంటే పురుషుడు; పరః అంటే స్త్రీ; అపరస్పరః అంటే స్త్రీపురుషుల సంయోగంవల్ల; సంభూతమ్ అంటే పుడతారు అంటారు వారు. ఆ సంయోగం ఎందువల్ల జరుగుతుంది?

కామహైతుకమ్ – స్త్రీపురుషుల సంయోగం పిల్లలు కావాలనే కోరికవల్ల జరుగుతుంది అంటారు వారు.

శ్లో. 9 **ఏతాం దృష్టిమవష్టభ్య నష్టాత్మానోఽల్పబుద్ధయః ।**
ప్రభవంత్యుగ్రకర్మాణః క్షయాయ జగతోఽహితాః ॥
ఏతామ్, దృష్టిమ్, అవష్టభ్య, నష్టాత్మానః, అల్పబుద్ధయః,
ప్రభవంతి, ఉగ్రకర్మాణః, క్షయాయ, జగతః, అహితాః ॥

ఏతామ్, దృష్టిమ్	=	ఈ లౌకిక దృష్టిని	ఉగ్రకర్మాణః	=	క్రూరకర్మలను ఆచరించువారై
అవష్టభ్య	=	అవలంబించి	జగతః, క్షయాయ	=	జగత్తుయొక్క వినాశము కొఱకే
నష్టాత్మానః	=	నష్టపోతారు	ప్రభవంతి	=	సమర్థులగుచున్నారు
అల్పబుద్ధయః	=	మందబుద్ధులు			
అహితాః	=	అందఱికిని అపకారము చేయునట్టి			

ఏతామ్ దృష్టిమ్ అవష్టభ్య నష్ట–ఆత్మానః అల్ప–బుద్ధయః,
ఉగ్ర–కర్మాణః, అహితాః జగతః క్షయాయ ప్రభవన్తి ॥

తా: ఈ విలౌకిక దృష్టిని అవలంబించి నష్టపోతారు మందబుద్ధులు అందఱికిని అపకారము చేయునట్టి క్రూరకర్మలను ఆచరించువారై జగత్తుయొక్క వినాశము కొఱకే సమర్థులగుచున్నారు.

ఏతాం దృష్టిమవష్టభ్య – ఈ ఆసురీసంపత్తి ఉన్నవారు లౌకిక జీవనవిధానానికే కట్టుబడివుంటారు. వారు ప్రత్యక్ష ప్రమాణాన్ని మాత్రమే నమ్ముతారు. ప్రత్యక్షప్రమాణమైన జ్ఞానేంద్రియాలకు అందనిదేదీ లేదని వారి నమ్మకం. ఇంద్రియాలకతీతంగా ఒకటుందనీ, దాన్ని ఇంకొక ప్రమాణం ద్వారా తెలుసుకోగలమనీ మనం అంటే వారు ససేమిరా ఒప్పుకోరు.

ఇదెలాగుంటుందంటే, ఒకవ్యక్తికి పంచజ్ఞానేంద్రియాల్లో నాలుగే పనిచేస్తున్నాయనుకుందాము. అతనికి కంటిచూపు పనిచెయ్యదు; అంటే గుడ్డివాడు. అతనితో ఒక దృశ్యప్రపంచం ఉందనీ, అందులో అనేక రూపాలు, రంగులు ఉన్నాయని మనం చెబితే అతనేమంటాడు? అతను ససేమిరా ఒప్పుకోడు. నా నాలుగు ఇంద్రియాలకు అవి అందటంలేదు కాబట్టి దృశ్యప్రపంచం లేదు పొమ్మంటాడు. ఒకవేళ అతనికి మనం ఇలా నచ్చచెప్పటానికి ప్రయత్నించాం అనుకోండి, 'ఇదుగో చూడుబాబూ, మొత్తం ఐదు ఇంద్రియాలు ఉన్నాయి; చెవితో శబ్దాన్ని విన్నట్టుగా, ముక్కుతో వాసనలను తెలుసుకున్నట్టుగా, కంటితో రూపాలను, రంగులను చూస్తాము. అది వేరే ప్రత్యక్షప్రమాణం, నీకు అదిలేదు. అందువల్ల నువ్వు చూడలేకుండా ఉన్నావు.'

అతను మొండికేస్తాడు. లేదు ఇంకొక ప్రమాణం ఉందంటే నేను నమ్మను. నాకున్న ఈ నాలుగు ఇంద్రియాలతో నాకు దృశ్యప్రపంచాన్ని చూపించు అంటాడు. అతనికి తెలియనిది ఇంకొకటి ఉందనే విషయాన్నే జీర్ణించుకోలేడు. అదేసూత్రం వేదప్రమాణానికి కూడా వర్తిస్తుంది.

శాస్త్రం వేదాన్ని ఆరవ ఇంద్రియం అంటుంది. నేత్రాలతో జగత్తును చూస్తే, జ్ఞాననేత్రంతో బ్రహ్మను చూస్తాము; అంటే బ్రహ్మ గురించి తెలుసుకుంటాము. బ్రహ్మ గురించి తెలిపే ప్రమాణం వేదప్రమాణం. కొందరేమో ఈ ఐదు ఇంద్రియాలకు అందని బ్రహ్మను వాటితో చూడాలంటారు. కాని గుడ్డివాడు ఎలా దృశ్యప్రపంచాన్ని చూడలేడో, అలా వేదప్రమాణాన్ని ఉపయోగించటానికి ఇష్టపడని వ్యక్తి బ్రహ్మ గురించి తెలుసుకోలేడు. గుడ్డివాడు కన్ను లేదు అంటే నష్టపోయేది ఎవరు? అతనే! రంగులప్రపంచానికి ఏమీ నష్టంలేదు. రంగుల ప్రపంచంయొక్క అద్భుతాన్ని చూసి, మైమరచిపోవాలంటే, కన్ను అనే ఇంకో ప్రమాణం ఉందనీ, దాన్ని వాడితీరాలనీ అర్థం చేసుకోవాలి. అది చూపించేదాన్ని వేరే ప్రమాణంతో చూడలేరు.

అదే విధంగా వేదం ఒక ప్రమాణం. దాన్ని అవుననికానీ, కాదనికానీ ప్రత్యక్షప్రమాణమైన ఇంద్రియాలద్వారా చెప్పలేరు. కంటిని ప్రమాణంగా ఎంత ఖచ్చితంగా నమ్ముతారో, అలా వేదాన్ని కూడా ప్రమాణంగా అంత ఖచ్చితంగానూ నమ్మితే, ఒక అద్భుతమైన లోకంలోకి మిమ్మల్ని తీసుకువెళుతుంది వేదం. అది పంచజ్ఞానేంద్రియాలకు అందదు; సైన్సుకు అందదు. అందులోకి అడుగుపెట్టగలిగితే ఆనందం పొందేది మీరే.

వేదాన్ని ప్రమాణం కాదని తిరస్కరిస్తే, నష్టపోయేది ఎవరు? వేదం నష్టపోదు; అపౌరుషేయ ప్రపంచం నష్టపోదు. కాని ఈ విషయం లౌకికప్రపంచంలో మునిగితేలేవారికి అర్థంకాదు. పైగా వీరు మేము తార్కికంగా ఆలోచిస్తాము; ప్రత్యక్షప్రమాణానికి అందకపోతే మేము నమ్మము అని గొప్పగా చెబుతారు. అది ఇంతకుముందు చెప్పిన గుడ్డివాని వ్యవహారంలాగానే ఉంటుంది. ఏమన్నాడు అతను? నేను నాకున్న నాలుగు ఇంద్రియాలతో ఐదో ఇంద్రియం చూసే వస్తువును చూస్తానన్నాడు. అదెలా సాధ్యం కాదో, ఇదీ అలాగే సాధ్యం కాదు. అందువల్ల లౌకికప్రపంచానికి అంకితమైపోయేవారు,

నష్టాత్మానః – వారే నష్టపోతారు. ఎందుకంటే వారు సృష్టిలో అత్యధికభాగమైన అంశాన్ని తెలుసుకోలేకపోతున్నారు. అది తెలుసుకోవాలంటే వేదానికి రావాలి. వేదం నిర్వచనం ఏమిటి?

ప్రత్యక్షేణానుమిత్యా వా యస్తూపాయో న బుధ్యతే
ఏనం విదంతి వేదేన తస్మాత్ వేదస్య వేదతా

వేదం ఆరవప్రమాణం. అది చూపించే ప్రపంచం పంచజ్ఞానేంద్రియాలకు అందదు. ఎలాగైతే కన్ను చూపించే రంగులప్రపంచాన్ని వేరే ప్రమాణాలు చూపించలేవో, అలాగే వేదం చూపించే ప్రపంచాన్ని కన్నుకూడా చూపించలేదు. అందువల్ల ఇటువంటివారు నష్టపోతారు. ఎందుకు?

అల్పబుద్ధయః – వారికి ప్రమాణం గురించి సరిగ్గా తెలియకపోవటంవల్ల నష్టపోతారు. ఒక ప్రమాణం చూపించేదాన్ని ఇంకొక ప్రమాణం చూపించలేదు. కన్ను చూపించే వస్తువును చెవి అవుననీ నిరూపించలేదు, కాదనీ నిరూపించలేదు.

ఉదాహరణకు కన్ను ఒకరంగును చూపించి ఇది పసుపురంగు అని చెపితే, చెవులు అవును, ఇది పసుపురంగే అని నిర్ధారించలేవు, కాదు ఇది పసుపురంగు కాదని ఖండించనూలేవు. ఇదే సూత్రం వేదప్రమాణానికి కూడా అన్వయించవచ్చు. వేదప్రమాణం చూపించేదాన్ని ప్రత్యక్షప్రమాణం అవుననీ నిరూపించలేదు, కాదనీ ఖండించలేదు. ఇది ప్రమాణంయొక్క పరిధి. ఒక ప్రమాణంలోకి ఇంకొక ప్రమాణం జొరబడలేదు. ఇది అందరికీ అర్థంకాదు. అందువల్ల వేదం చెప్పినదాన్ని సైన్సుపరంగా నిరూపించటానికి ప్రయత్నిస్తారు. అది జరిగేపని కాదు. అలా నిరూపించలేమని అర్థంకాక, వారి తప్పు తెలుసుకోలేక, అసలు వేదాలే లేవు పొమ్మనేస్తారు. అందుకని వారిది అల్పబుద్ధి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఏతాం దృష్టిమవష్టభ్య – ఇటువంటి లౌకికదృష్టి ఉండటంవల్ల వారే నష్టపోతున్నారు.

ఉగ్రకర్మాణః – వారు అర్థకామాల వెంట పరుగులు తీయటంవల్ల ధర్మాన్ని ఉల్లంఘిస్తున్నారు. శరీరధర్మాన్ని పాటించకుండా శరీరాన్ని అనారోగ్యంపాలు చేసినట్టే, సమాజానికి ఉండాల్సిన ధర్మాన్ని పాటించకుండా సమాజాన్ని పాడుచేస్తున్నారు.

జగతః క్షయాయ ప్రభవంతి – సమాజంయొక్క నాశనానికి వారు కారణమవుతున్నారు. జ్ఞానానికి, విజ్ఞానం తోడవ్వాలి. జ్ఞానం అంటే లౌకికజ్ఞానం; విజ్ఞానం అంటే ధార్మికజ్ఞానం. లౌకికజ్ఞానం పెరిగి, ధార్మికజ్ఞానానికి విలువనివ్వకపోతే సమాజం భ్రష్టుపట్టిపోతుంది. అందువల్ల జగత్తు నాశనం అవుతుంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఉగ్రవాదులు ఎక్కువవుతారు; సైన్సును చెడుకారణాలకు ఉపయోగించే అవకాశం ఉంది. అంటే అణుబాంబులు ఎక్కువగా వాడే అవకాశం ఉంది. అందువల్ల ఇటువంటివారు చీడపురుగులు అవుతారు సమాజానికి.

అహితాః – అహితాః అంటే మానవాళికి శత్రువులు అవుతారు. చదువు ఉండి, సంస్కారం లేనివారు అవుతారు. **సాక్షరా రాక్షసాః భవంతి.** సాక్షరా అంటే చదువుకున్నవారు, విద్యావంతులు. కాని వారు రాక్షసులు అవుతారు. **సాక్షరా** తిరగేస్తే **రాక్షసా** అవుతుంది. చదువుకుని ధర్మాన్ని పాటించనివారు రాక్షసులు అవుతారు.

పురుషార్థాలమీద విశ్లేషణ

ఇక్కడొకసారి ఆగి మనం వేదం మానవాళికి నిర్దేశించిన పురుషార్థాలను విశ్లేషించుకోవాలి. పురుషః అంటే మనిషి, పురుషుడు మాత్రమే కాదు; అర్థః అంటే లక్ష్యం. అందువల్ల **పురుషార్థాలు అంటే మానవలక్ష్యాలు.** వాటిని పురుషార్థాలు అని ఎందుకన్నారంటే మనిషి మాత్రమే తనకంటూ ఒక లక్ష్యాన్ని ఏర్పరచుకుని, పట్టువదలని దృఢత్వంతో దాన్ని సాధించటానికి ప్రయత్నించగలడు. ఒక లక్ష్యాన్ని ఏర్పరచుకోవాలంటే దానికొక ఫ్రీవిల్ ఉండాలి. మనిషి ఒక్కడే బుద్ధిజీవి. అందువల్ల అతనికి మాత్రమే ఫ్రీవిల్ ఉంది. అతను మాత్రమే చిన్న లక్ష్యాలను, దీర్ఘకాలిక లక్ష్యాలను ఏర్పరచుకుని, వాటికి తగ్గ ప్రణాళికలను వేసుకోగలడు. అలా ఫ్రీవిల్, లక్ష్యాలు మనిషికి మాత్రమే ఉన్నాయి కాబట్టే దీన్ని పురుషార్థాలు అంటారు.

శాస్త్రం మనిషి ఆశించే లక్ష్యాలను నాలుగుగా విభజించింది. అతను ఏది కోరుకున్నా ఈ నాలుగింటిలోకే వస్తాయి. అవి ధర్మఅర్థకామమోక్షాలు. ధర్మం గురించి ముందు చెప్పినా అర్థం గురించి ముందు చూద్దాము.

అర్థం – అర్థం మాటను అక్షరాలా తీసుకుంటే డబ్బు. కాని దానితోపాటు అన్ని లౌకిక సంపదలూ వస్తాయి అంటే ధనం, హెూదా, పరపతి, ఆస్తిపాస్తులు కూడా వస్తాయి. జీవితానికి భద్రతను ఇస్తాయని మనిషి భావించినవన్నీ అర్థంలోకి వస్తాయి.

ఒక అద్భుతమైన ప్రకటన ఉంది, 'జీవితం చాలా అందమైనది; దానికి భద్రతను చేకూర్చుకోండి.' అంటే మా జీవితభీమా పాలసీ తీసుకోండి అంటారు దానితర్వాత. అందువల్ల భద్రత కోరుకోవటం చాలా సహజమైన ప్రవృత్తి. అది ఏరూపంలోనైనా ఉండవచ్చు. డబ్బు, షేర్లు, స్థలం, ఇల్లు వంటివన్నీ.

కామం – కామం అంటే కోరిక. ఇంద్రియాలు కోరుకునే అనేక విషయవస్తువులు. కాస్త డబ్బు పోగవగానే సుఖాల్లో తేలిపోవాలనుకుంటాడు మనిషి. అందువల్లనే ఇప్పటి టీవీలకు దాదాపు వంద ఛానెళ్ళు ఉన్నాయి. అవికాక సినిమాలు, షికార్లు, ఊర్లు తిరగటాలు ఉండనే ఉన్నాయి. మనిషి ఎలా డబ్బు సంపాదించాలి, ఎలా సుఖంగా ఉండాలని ఎవరూ ప్రత్యేకించి బోధించనవసరం లేదు. దానికి గురువు అవసరం లేదు, శాస్త్రం అవసరం లేదు. అంటే అర్థ, కామాలు మనిషికి సహజంగా అబ్బే కోరికలు.

కాని శాస్త్రం ఈ రెండింటితో ఆగిపోవద్దు, ఇంకో రెండు ఉన్నాయి, అవి కూడా మనిషికి మాత్రమే ఉన్నాయని చెబుతుంది.

ధర్మం – వాటిలో ఒకటి ధర్మం. ఆంతరశుద్ధి అంటారు లేదా చిత్తసంస్కారం అంటారు. మనిషికి అటువంటి సంస్కారాలు 41 చేస్తారు. అతను పుట్టక ముందునుంచే గర్భాధారణ సంస్కారం, పుంసవన సంస్కారం, సీమంతం, జాతకర్మ, నామకర్మ, అన్నప్రాశన, ఉపనయనం, వివాహం – ఇలా 41 సంస్కారాలు చేస్తారు. చివరి సంస్కారాన్ని మనిషి మరణించాక చేస్తారు. దాన్ని అంత్యేష్టి సంస్కారం అంటారు. ఈ సంస్కారాలన్నీ అతను అంతఃకరణశుద్ధి పొందటానికి తోడ్పడతాయి.

అంతఃకరణశుద్ధికి ఈ సంస్కారాలే కాదు, విలువలకు విలువనిచ్చే జీవనవిధానం కూడా తోడ్పడుతుంది. నైతిక విలువలు చాలా ముఖ్యం. నైతికవిలువలే కాదు, ఆరోగ్యకరమైన దృక్పథం కూడా తోడవుతుంది. అందువల్లనే మన సాంప్రదాయం చిన్నప్పటినుంచే ఇటువంటివి నూరిపోస్తుంది.

మాతృదేవో భవ। పితృదేవో భవ। ఆచార్యదేవో భవ। అతిథిదేవో భవ

తల్లిని, తండ్రిని, గురువును, అతిథిని దైవంగా కొలవాలి. వారికి వంగి నమస్కారాలు చెయ్యాలి. అలా చెయ్యటంవల్ల వారి వయస్సును గౌరవిస్తున్నాము; వారి విజ్ఞతకు దాసోహం అంటున్నాము; వారి అనుభవానికి జోహార్లు పలుకుతున్నాము. ఎందుకంటే కొంత పరిణితి వయస్సువల్ల, అనుభవంవల్లనే వస్తుంది. అందువల్ల డబ్బును చూసేతీరు, పరిసరాలను చూసేతీరు, జగత్తును చూసేతీరు ఇవన్నీ మన జీవనవిధానంలో ఒకభాగం. ఇవన్నీ మన చిత్తశుద్ధికి తోడ్పడతాయి. దీన్ని ధర్మం అంటారు. దీన్ని వేదాంతం సూక్ష్మబుద్ధి అంటుంది.

దృశ్యతే తు అగ్రయా బుద్ధ్యా సూక్ష్మయా సూక్ష్మదర్శిభిః – కఠ

కాని వచ్చిన చిక్కేమిటంటే ఈ లక్ష్యాన్ని మనిషికి ప్రత్యేకించి చూపించలేకపోతున్నాము. అర్థ, కామాల గురించి ప్రత్యేకించి చెప్పనవసరం లేదు. మనిషికి తనకే స్వయంగా తెలుసు. ఒకవేళ తెలియకపోయినా డబ్బును చూపించి ఇదిగో ఇది అర్థపురుషార్థం అనీ, ఏ టీవీ ఛానెల్‌నో పెట్టి ఇదిగో ఇది కామపురుషార్థం అనీ చూపించవచ్చు. కానీ ధర్మాన్ని చూపించటమెలా? ధర్మం ఎందుకు ముఖ్యమైన పురుషార్థమో తెలుసుకోవాలంటేనే దానికి చాలా సూక్ష్మబుద్ధి ఉండాలి. ధర్మం అంటే ఆంతరసంస్కారం. ఇది విలువలతో కూడిన మతపరమైన జీవితం గడిపితేనే అలవడుతుంది. కేవలం విలువలు పాటించినా రాదు; కేవలం మతపరంగా జీవించినా రాదు; రెండింటి మేలుకలయిక ఉంటేనే ధార్మికజీవనం గడుపుతాడు మనిషి. దీన్నే ఈ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ **దైవీసంపత్తి** అన్నాడు. దైవీసంపత్తి అంటే ఆంతరసంపద; కనబడని ఐశ్వర్యం.

మోక్షం – చివరి పురుషార్థం మోక్షం. అన్నింటికన్నా ఇది ఉన్నతమైనది. ధర్మార్థకామాలను ప్రేయోమార్గమని, మోక్షాన్ని శ్రేయోమార్గమని అంటుంది కఠోపనిషత్తు. ప్రేయోమార్గం మనిషికి ప్రియమైనది; శ్రేయోమార్గం మనిషికి శ్రేయస్కరమైనది. మోక్షం అంటే ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం. దీన్ని మోక్షం అని ఎందుకన్నారు? ఇది ముక్తిని లేదా స్వేచ్ఛను ఇస్తుంది. దేన్నించి? అజ్ఞానంనుంచి. ఆధ్యాత్మికజ్ఞానం మనకు అజ్ఞానంనుంచి విముక్తిని కలిగిస్తుంది. అజ్ఞానంనుంచి ముక్తి పొందితే, మొత్తం సంసారంనుంచే ముక్తి పొందుతాము. ఎందుకంటే శాస్త్రం మన సంసారం అజ్ఞానంవల్లనే ఏర్పడింది అంటుంది.

నేను అపూర్ణుడను, నాలో ఏదో వెలితి ఉంది అనే అజ్ఞానంవల్ల కోరికలు కలుగుతాయి; కోరికలు తీర్చుకోవటానికి కర్మలు చేస్తాను; కర్మవల్ల పుణ్య, పాప, కర్మఫలాలు కలుగుతాయి; పుణ్యపాపాలను సుఖదుఃఖాల రూపంలో అనుభవిస్తాను. వాటిని అనుభవించటానికి పునరపి జననం, పునరపి మరణం పొందుతూనే ఉంటాను. ఇదే సంసారము

అజ్ఞానం → కోరిక → కర్మ → పుణ్యపాపాలు → సుఖదుఃఖాలు → పునరపి జననం, పునరపి మరణం → సంసారం.

మొదటిదశ, చివరిదశ కలిపితే అజ్ఞానం=సంసారం. అందువల్ల అజ్ఞానం తొలిగితే, అజ్ఞానజనిత సంసారం కూడా తొలిగిపోతుంది. కాని ముందే చూసినట్టుగా ఏ డబ్బునో, సుఖాన్నో చూసినట్టుగా మోక్షాన్ని ఒక షోకేసులో పెట్టి, ఇదిగో ఒక్కొక్కరూ వచ్చి చూడండి అని చూపలేము. అందువల్ల ధర్మం, మోక్షం కంటికి కనబడవు.

కాని శాస్త్రం ఈ రెండింటిని కూడా మనిషి యొక్క లక్ష్యాలలో కలిపింది. వీటి విలువ మీకు తెలియకపోయినా, వీటి అర్థం మీకు తెలియకపోయినా ఫర్వాలేదు. నేను చెప్పిన జీవనవిధానం పాటించండి చాలు, మీకే కాలక్రమేణా ధర్మం అంటే ఏమిటో, మోక్షం అంటే ఏమిటో తెలుస్తుంది అంటున్నది శాస్త్రం.

తన పిల్లవానికి చిన్నవయస్సులో తల్లి సుద్దులు చెపితే అతనికి అర్థంకాదు. పరిశుభ్రత ఉండాలి; అన్నం తినే ముందు చేతులు కడుక్కోవాలి; ఇవన్నీ వివరించి చెబితే అర్థం చేసుకునే వయస్సు లేనప్పుడు తల్లి ఏంచేస్తుంది? మరీ చిన్నవయస్సులో అయితే తనే తీసుకువెళ్ళి చేతులు కడుగుతుంది; కొంచెం వయస్సు వచ్చాక, చేతులు

కడుక్కోరా అని ఆదేశిస్తుంది. ఇంకా పెద్దవాడయ్యాక వివరిస్తుంది. వేదమాత చేసేది కూడా అదే. ముందు విధినిషేధ వాక్యాలను నిర్దేశిస్తుంది. ఇవి చెయ్యి, ఇవి చెయ్యకు అంటుంది. వేదాన్ని తల్లిగా భావించి ఆ ఆజ్ఞలను పాటించాలి. వేదమాత నామంచి కోసమే చెబుతున్నదని అర్థం చేసుకోవాలి. అందువల్ల అర్థ, కామాలతో పాటు తన జీవనవిధానంలో ధర్మ, మోక్షాలను కూడా కలుపుకోవాలి మనిషి. అలా చేస్తే మనిషి మతపరంగా జీవితం గడిపినట్టు అవుతుంది. అప్పుడు అతను దైవీసంపత్తిని పెంపొందించుకుంటాడు. అతనికి ఆంతరశుద్ధి అంటే ఏమిటో తెలియకపోవచ్చు; వైదికజీవనం అంటే ఏమిటో తెలియకపోవచ్చు; కాని ధర్మ, మోక్షాలు వేదమాత చెప్పిన పురుషార్థాలు. వాటిని కూడా నేను పాటించాలని నేర్చుకుంటే చాలు.

కాని లౌకికజీవనవిధానంలో మునిగితేలేవారు అర్థకామాల వెంటే పరుగులు తీస్తారు కాని వారికి ధర్మమోక్షాలంటే ఏమిటో తెలియదు. తెలుసుకోవాలని కూడా అనుకోరు. కనీసం వారికి వేదాలమీద శ్రద్ధ ఉంటే తెలుసుకునే అవకాశం ఉంది. కాని వారికి వేదాలమీద శ్రద్ధ లేదు; భగవంతునిమీద శ్రద్ధ లేదు; గురువుమీద శ్రద్ధ లేదు. కొంతమందికి వారికి తెలియదు, ఇంకొకరు చెపితే వినరు. అలాంటివారిని ఎవరూ బాగుచెయ్యలేరు. ఇలాంటి వ్యక్తులను అర్థకామప్రధాన మనుష్యులు అంటారు. వీరు లౌకకజీవనం గడిపేవారు. ఇటువంటివారిని కృష్ణపరమాత్మ ఆసురీసంపత్తి ఉన్నవారు అని పేర్కొని, వారిని తీవ్రంగా విమర్శించాడు తొమ్మిదవ శ్లోకంలో. వారు ఆధ్యాత్మికంగా నష్టపోతున్నారు అన్నాడు. **నష్టాత్మానః** అన్నాడు. వారికి అద్భుతమైన మోక్షం ఒకటి ఉందని తెలియదు. ఎందుకు? **అల్పబుద్ధయః**. వారికి అల్పబుద్ధి ఉండటంవల్ల.

వారితో ధర్మం గురించి మాట్లాడితే, వారు ధర్మానికి విలువనివ్వరు. పైగా ఎదురు మీకే కొన్ని ఉదాహరణలు చూపుతారు. అదుగో, వీరు చాలా ధార్మికపురుషులు; గొప్ప భక్తులు; నైతిక విలువలు బాగా పాటిస్తారు; కాని వారి పరిస్థితి ఎలావుందో చూడండి అంటారు. దానికి భిన్నంగా అధార్మికజీవనం గడుపుతూ పైకి వచ్చినవారిని చూపిస్తారు. భక్తి ఉండి లాభమేమిటి అని ఎదురు ప్రశ్నిస్తారు.

కాని అది అర్థంలేని వాదన. అలా వాదిస్తూపోతే, ఏ ప్రకృతిసూత్రాన్ని కూడా ఒప్పుకోలేరు. మంచి ఆరోగ్యం ఉండాలంటే ఎన్నో ఆరోగ్యసూత్రాలను పాటించాలి అంటారు. ఎటువంటి ఆహారం తినాలో, ఎటువంటి ఆహారం తినకూడదో చెబుతారు. అలాగే ఎటువంటి జాగ్రత్తలు తీసుకోవాలో సూచిస్తారు. సిగరెట్టు, మద్యం, మాంసాహారం ఆరోగ్యానికి హానికరం అంటారు. కాని అన్ని జాగ్రత్తలూ పాటించి, మందు జోలికి వెళ్ళనివారు చిన్నవయస్సులోనే మరణించినవారు ఉన్నారు. తెగ సిగరెట్లు కాల్చి, రోజూ మద్యపానం చేసినవారు ఆరోగ్యంగా తిరుగుతున్నవారు ఉన్నారు. రోజూ యోగాసనాలు వేస్తున్నా గుండెజబ్బు వచ్చి పోయినవారు ఉన్నారు. పొగత్రాగుట హానికరం అంటారు. అది ఊరికే చెప్పిన వాక్యం కాదు. చాలా పరిశోధనలు జరిపాక చెప్పినది. అయినా పొగత్రాగినవారు దుక్కలాగా ఉంటే, సిగరెట్టు మొహం కూడా ఎరగనివారు క్యాన్సర్ వచ్చి పోయినవారు ఉన్నారు. ఇలాంటి ఉదాహరణలు చాలా చెబుతారు వారు. కాని అలా కొన్ని ఉదాహరణలను చూసి నిర్ణయాలకు రాలేము. ప్రకృతి సూత్రాలను కొట్టివేయలేము; ఆరోగ్యసూత్రాలను కాదనలేము.

ధర్మం పాటించినవారు అవస్థ పడుతున్నారు; అధర్మం పాటించినవారు హాయిగా ఉన్నారు అనటంలో అర్థంలేదు. సిగరెట్టు తాగినవ్యక్తి బాగున్నాడు, తాగనివాడు చనిపోతున్నాడు అనటంలోనూ అర్థంలేదు. పూరిగుడిసెల్లో ఉండేవాడు కుళాయినీరు తాగి హాయిగా ఉన్నాడు; బిస్లరీనీరు లేదా కాచి చల్లార్చిన నీరు తాగినవాడు అవస్థ పడుతున్నాడు. అందువల్ల నేను మురికినీరు తాగుతాను అనగలరా? అలా తాగగలరా? తాగలేరు. ఆరోగ్యసూత్రాలను పాటించి తీరాలి; ప్రకృతిసూత్రాలను పాటించితీరాలి. ప్రతి నియమానికి ఒక సడలింపు ఉంటుందని చూశాము. ఇలా సడలింపులను చూస్తూ పోతే ఏ నియమాన్ని పాటించలేరు. అందువల్ల ధర్మం అవసరం లేదు, నేను అధర్మాన్ని పాటిస్తాను అనకూడదు. ధర్మం మాత్రమే మన ఆధ్యాత్మిక ఆరోగ్యాన్ని రక్షిస్తుంది. దీన్ని ఆసురీసంపత్తి ఉన్నవారు అర్థం చేసుకోలేరు. అటువంటి వారిని మనం ఏమీ చెయ్యలేము, వారిని కాపాడమని రెండుచేతులూ జోడించి ఆ భగవంతుణ్ణి ప్రార్థించటం తప్ప.

అటువంటివారు హింసా కార్యక్రమాలను చేపడతారు. హింస అధర్మం; కాని వారికి అది అధర్మం అని తెలియదు. వారికి ఏది ఆటంకమయితే దాన్ని తొలగించుకోవటమే వారి ఉద్దేశ్యం. అందువల్ల వారు జగతః అహితాః అంటే జగత్తుకు శత్రువులు అవుతారు. అధార్మిక పురుషులు లేదా ఆసురీసంపత్తి ఉన్నవారు సమాజానికి చీడపురుగులుగా మారి, సమాజాన్ని భ్రష్టుపట్టిస్తారు.

ఇక్కడితో పురుషార్థాలమీద విశ్లేషణ అయిపోయింది.

శ్లో. 10 **కామమాశ్రిత్య దుష్పూరం దంభమానమదాన్వితాః ।**
మోహాద్గృహీత్వాఽసద్గ్రాహాన్ ప్రవర్తంతేఽశుచివ్రతాః ॥
కామమ్, ఆశ్రిత్య, దుష్పూరమ్, దంభమానమదాన్వితాః,
మోహాత్, గృహీత్వా, అసద్గ్రాహాన్, ప్రవర్తంతే, అశుచివ్రతాః ॥

దంభమానమదాన్వితాః	= దంభము, దురభిమానము, మదము మున్నగువాటిని కలిగిన వీరు	అసద్గ్రాహాన్	= అవైదిక సిద్ధాంతములను
దుష్పూరమ్	= తనివితీరని	గృహీత్వా	= అవలంబించి
కామమ్, ఆశ్రిత్య	= కోరికలను ఆశ్రయించి	అశుచివ్రతాః	= శాస్త్రవిరుద్ధములైన భ్రష్టాచారములను ఆచరించుచు
మోహాత్	= అజ్ఞానకారణముగా	ప్రవర్తంతే	= ప్రవర్తించెదరు

దుష్పూరమ్ కామమ్ ఆశ్రిత్య, మోహాత్ అసత్ గ్రాహాన్ గృహీత్వా,
అశుచి-వ్రతాః దమ్భ-మాన-మద-అన్వితాః ప్రవర్తన్తే ॥

తా: దంభము, దురభిమానము, మదము మున్నగువాటిని కలిగిన వీరు తనివితీరని కోరికలను ఆశ్రయించి, అజ్ఞానకారణముగా అవైదిక సిద్ధాంతములను అవలంబించి, శాస్త్రవిరుద్ధములైన భ్రష్టాచారములను ఆచరించుచు ప్రవర్తించెదరు.

దుష్పూరం కామమ్ ఆశ్రిత్య – లౌకికకోరికలకు అంతూపొంతూ ఉండదు. కోరికలు అనంతం అని వస్తుంది అర్థశాస్త్రంలో. లౌకికకోరికలు తీరితే ఆనందం కలుగుతుంది అనుకుంటాము కాని ఎండమావి వంటిది. కోరికను కామ అంటారు. ఇంగ్లీషులో కామా పెడితే దాని తర్వాత ఇంకా ఉందని అర్థం. అలాగే కోరికలకు ఫుల్‌స్టాప్ ఉండదు, కామాలే ఉంటాయి. ఒకటి తీరేలోపు పది చేరతాయి. దీన్ని చిన్మయానందస్వామి అద్భుతంగా వర్ణిస్తారు.

ఆనందం గురించిన అపోహ = మీకు తీరిన కోరికలు / మీకున్న కోరికలు – స్వామి చిన్మయానంద

మీకు 10 కోరికలుంటే, అందులో నాలుగు తీరితే, మీ ఆనందం 4/10 అవుతుంది. అలా అయితే పదవకోరిక తీరేసరికి 10/10 అయి, పూర్ణానందం అవాలి కదా! కాని అవదు. ఎందుకంటే పదవకోరిక తీరేసరికి మీ కోరికలు 1000 అవుతాయో, 10000 అవుతాయో తెలియదు. అప్పుడు ఆనందం ఎంత? 10/100000. అందువల్ల కోరికను **మహాశనమ్** అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ మూడవ అధ్యాయంలో. మీరు ఎంతసేపూ పైన తీరుతున్న సంఖ్యనే చూస్తున్నారు కాని, కింద మీకు తెలియకుండా వందలు, వేలల్లో పెరిగిపోతున్న కింద సంఖ్యను చూడటం లేదు. అందువల్ల కోరికలు తీరినకొద్దీ, ఆనందం పెరగాల్సింది పోయి, కోరికలు అనంతంగా పెరగటంవల్ల ఆనందం పెరగటం లేదు.

అందువల్ల దుష్పూరం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే వారికి ఎంతకీ తృప్తి తీరదు. అది అగ్నిలో ఆజ్యం పోసినట్టవుతుంది. అగ్నిలో ఆజ్యం పోస్తే, మంట తగ్గకపోగా, ఇంకా ఎక్కువవుతుంది.

దంభమానమదాన్వితాః – వారి కోరికలు కొన్ని తీరేసరికి వారికి దంభము, దురభిమానము, మదము పెరుగుతాయి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దంభము అంటే ఆర్భాటం, గొప్పలకు పోవటం; దురభిమానం అంటే గర్వం; మదము అంటే పొగరు. అన్నీ ప్రతికూల లక్షణాలు. ఇవన్నీ ఎందుకు కలుగుతున్నాయి?

మోహాద్గృహీత్వాసద్గ్రాహాన్ – మోహంవల్ల కలుగుతున్నాయి. ఏమిటా మోహం? ఎంతో కష్టపడి జీవితంలో ఏ విజయాన్ని సాధించినా దానికి కాలపరిమితి, దేశపరిమితి ఉంటుందని తెలియదు.

పరిచ్ఛిన్నం + పరిచ్ఛిన్నం = పరిచ్ఛిన్నఫలం

మనిషే పరిచ్ఛిన్నజీవి. అతను చేసే కర్మలు కూడా పరిచ్ఛిన్న కర్మలలోకి వస్తాయి. పరిచ్ఛిన్న కర్మలు ఎన్ని చేసినా కూడా అపరిచ్ఛిన్నఫలం అయితే రాదు. అది వారికి అర్థం కావటం లేదు. ఎందుకంటే వారు మోహంలోపడి కొట్టుకుపోతున్నారు.

అసద్గ్రాహాన్ అంటే తప్పుడు సిద్ధాంతాలు. బాహ్యవస్తువులు నాకు భద్రతను ఇస్తాయనే తప్పుడు సిద్ధాంతం. బాహ్యవస్తువుకే భద్రత లేదు; డబ్బు శాశ్వతం కాదు; ఆర్థికమాంద్యం ఏర్పడుతుంది; వడ్డీరేట్లు తగ్గుతాయి; ఖర్చులు పెరుగుతాయి; ఆదాయం తగ్గుతుంది; నిత్యావసరాల ఖర్చులు పెరుగుతాయి. అందువల్ల ధనం శాశ్వతం కాదు; ఆస్తి పదికాలాలు నిలువదు. బంధుబలగం ఆపేక్షలు ఎన్నడూ ఒకేతీరులో ఉండవు. ఉద్యోగం ఏ క్షణంలో పోతుందో అసలే తెలియదు. వాటికే భద్రతలేని ఇటువంటి వస్తువులను పట్టుకుని పాకులాడితే వారికేం భద్రత కలుగుతుంది? కాని ఈ విషయం ఆలోచించే తీరికలేదు మనుష్యులకు. పెద్దఇంటిని కాపాడటానికి

బయట సెక్యూరిటీగార్డ్‌ను పెట్టుకుంటారు. అతను అర్భకంగా, గాలివీస్తే పడిపోయేలా ఉంటాడు. అతనేం భద్రత చూపగలడు? కాని ఇవన్నీ అర్థంకావు ఇటువంటి మనుష్యులకు.

ప్రవర్తంతేఽ శుచివ్రతాః – అనేక వ్రతాలను ఆచరిస్తారు. ఎటువంటివి అవి? శుభ్రత లేనివి. అన్నీ భ్రష్టాచార పద్ధతులు. వ్రతం అంటే నిజంగా ఏ శబరిమలైకి వెళ్ళే మండలం దీక్షో కాదు; అటువంటి దీక్షలేమైనా తీసుకోవచ్చు కదా! అలాంటి మంచిపనులు చెయ్యరు. ఏమైనా దీక్ష తీసుకున్నా, అది ఎదుటివ్యక్తిని ఎలా అణగద్రొక్కాలా అన్నదే వారి పట్టుదల. రాక్షసులు అలాగే చేసేవారు. వారు తీవ్రంగా తపస్సు చేసేవారు కాని అది మానవాళికి హాని చేసేదిగా ఉండేది. అలా వారు దీక్షలను ప్రతికూలచర్యలకు పాటిస్తారు.

శ్లో. 11 **చింతామపరిమేయాం చ ప్రలయాంతాముపాశ్రితాః ।**
కామోపభోగపరమాః ఏతావదితి నిశ్చితాః ॥
చింతామ్, అపరిమేయామ్, చ, ప్రలయాంతామ్, ఉపాశ్రితాః,
కామోపభోగపరమాః, ఏతావత్, ఇతి, నిశ్చితాః ॥

ప్రలయాంతామ్	= మరణించు వఱకును ఉండెడి	కామోపభోగపరమాః	= విషయభోగానుభవములందే మునిగియున్నవారై
అపరిమేయామ్	= అంతులేని	చ	= ఇంకా
చింతామ్	= చింతలను	ఏతావత్, ఇతి	= ఇదే నిజమైన సుఖమని
ఉపాశ్రితాః	= ఆశ్రయించినవారై	నిశ్చితాః	= భావింతురు

(తే) అపరిమేయామ్ ప్రలయాన్తామ్ చిన్తామ్ ఉపాశ్రితాః
కామ–ఉపభోగ–పరమాః చ, ఏతావత్ ఇతి నిశ్చితాః ॥

తా: మరణించు వఱకును ఉండెడి అంతులేని చింతలను ఆశ్రయించినవారై, విషయభోగానుభవములందే మునిగియున్నవారై ఇంకా ఇదే నిజమైన సుఖమని భావింతురు.

ఈ లౌకికలక్ష్యాలు కోరేవారు అంతకంతకూ బాహ్యప్రపంచంమీద ఆధారపడతారు. వారు కోరేది అర్థకామాలనే అని చూశాము. అందువల్ల అంతకంతకూ ఆస్తిని పోగేయటానికి ప్రయత్నిస్తారు. అంతకంతకూ బాహ్యవస్తువుల్లో సుఖాలను వెతుక్కుంటారు. వేదాంతం ఇలా బాహ్యవస్తువుల వెంట పరుగులు తీయటం ఆపమంటుంది.

సర్వం పరవశం దుఃఖమ్ । సర్వమ్ ఆత్మవశం సుఖమ్

బాహ్యవస్తువులమీద ఆధారపడితే అది దుఃఖానికే దారితీస్తుంది. మీమీదే మీరు ఆధారపడితే అది సుఖాన్ని కలుగజేస్తుంది. బాహ్యవస్తువులు అంటే మనుష్యులు కావచ్చు, వస్తువులు కావచ్చు, సందర్భాలు కావచ్చు. ఏదేమైనా అవి మీరు కోరుకున్న ఆనందాన్ని ఇవ్వలేవు. బాహ్యప్రపంచం అనంతమైన ప్రకటనలతో హోరెత్తిస్తుంది. అవి చూసి వాటికి ఆకర్షించబడి, వాటి ప్రలోభంలో పడిపోతారు. ఆఖరికి సబ్బు కూడా వందరకాల సబ్బులు; అందులోనూ కాలికొకటి, చేతులకొకటి, మొహానికొకటి, అలా ఒక్క మనిషికి ఐదురకాల సబ్బులు. అంతా

మాయాజాలం; ఆకర్షణీయమైన ప్రపంచం. జీవితం ఆనందమయంగా సాగటానికి అనేక సదుపాయాలు. ఒళ్ళొంచి కష్టపడకుండా అనేక యంత్రాలు. కంప్యూటర్లు, సెల్‌ఫోన్లు, వాషింగ్‌మిషన్లు, డిష్‌వాషర్లు, ఒకటేమిటి అడుగడుగునా సౌఖ్యాలు. కాని వాటిని వెన్నంటే అభద్రతాభావన. ఏక్షణంలో అవి పనిచెయ్యటం మానేస్తాయో తెలియదు. ఏక్షణంలో ఒక వస్తువు వాడుకలో లేకుండా పోతుందో తెలియదు.

జీవితం వీటివల్ల ఎప్పుడు ఏ మలుపు తిరుగుతుందో తెలియదు; ఎప్పుడేమవుతుందో తెలియకపోయేసరికి క్షణక్షణం భయం, బ్రతుకుభయం, ఆందోళన, తాకిడి. ఈ భయాందోళనలు ఆధ్యాత్మికచింతన ఉన్నవ్యక్తికి కలుగవు.

ఆత్మన్యేవాత్మనా తుష్టః

తనమీదే ఆధారపడ్డవ్యక్తికి ఈ భయాలు ఉండవు. అతను సుఖంగా ఉంటాడు.

చింతామ్ అపరిమేయామ్ – చింత అంటే బెంగ, ఆందోళన. అపరిమేయామ్ అంటే అంతులేని. ఆసురీసంపత్తి ఉన్న మనిషిని అంతులేని చింతలు వెంటాడుతాయి. నిద్రలేమి ఒక చింత. ఇప్పుడు ప్రపంచీకరణం జరగటం వల్ల ప్రపంచంలో ఏమూల ఏం జరిగినా అది అన్ని దేశాలనూ ప్రభావితం చేస్తుంది. రెండుదేశాల మధ్య యుద్ధం జరిగితే, ప్రపంచంయొక్క ఆర్థికవ్యవస్థ దెబ్బతింటుంది; షేర్‌మార్కెట్ పడిపోతుంది. అందువల్ల అమెరికాలో ఏదైనా నిర్ణయం తీసుకున్నా, ఇక్కడ మనదేశ ప్రజల జీవితంమీద కూడా ఆ ప్రభావం ఉంటుంది. ఆర్థికపరిస్థితి అల్లకల్లోలమైపోతుంది. కాని దైవీసంపత్తి ఉన్నవ్యక్తి కర్మయోగిలా పనిచేస్తాడు. అతనికి ఈ బాధలు ఉండవు.

నాస్థా ధర్మే న చ వసునిచయే నైవ కామోపభోగే,
యద్యద్భవ్యం భవతు భగవన్ పూర్వకర్మానురూపమ్।
హ్యే తత్ప్రార్థ్యం మమ బహుమతం జన్మ జన్మాంతరేఽపి,
త్వత్పాదాంభోరుహయుగగతా నిశ్చలా భక్తిరస్తు॥

ఏది జరగాలని రాసిపెట్టి ఉంటే, అది జరగనీ; నా శాంతి ఈ ఊహించలేని వస్తువులమీద ఆధారపడకుండు గాక. నాకు బాహ్యవస్తువులమీద అధికారం లేదు; అందువల్ల నాకు వచ్చినదాన్ని నేను నవ్వుతూ స్వీకరించే ధైర్యాన్ని నాకు ఇవ్వు – ఇదీ దైవచింతన ఉన్నవ్యక్తి చేసే ప్రార్థన. యాక్సెప్ట్ అండ్ అకామడేట్. నవ్వుతూ స్వీకరించు; దాని గురించి చింతించకు. కాని ఆసురీసంపత్తి ఉన్నవ్యక్తి ఏంచేస్తాడు? అంతులేని చింతలను పడతాడు. నిద్రపట్టకపోతే నిద్రమాత్ర వేసుకుంటాడు. అలా ఎన్నాళ్ళు చింతలు పడతాడు?

ప్రలయాంతామ్ – అతను మరణించేవరకు. ఇటువంటి వారిని భగవంతుణ్ణి శరణు వేడమంటే వేడరు. ఎందుకు? వారికి భగవంతునిమీద నమ్మకం ఉంటేనే కదా, శరణు వేడేది. వారికి భగవంతునిమీద భక్తి లేదు; కర్మయోగంమీద శ్రద్ధ లేదు; శాస్త్రంమీద గురి లేదు; రోజువారీ ప్రార్థనలమీద అసలే నమ్మకం లేదు.

కామోపభోగపరమాః – వారికి ఉన్న శ్రద్ధల్లా ఒక్క కోరికలు, ధనంమీదే. కాసుకు లోకం దాసోహం అంటారు. వారు దాసోహం అనేది కనకానికీ, సుఖాలకూ.

ఇతి ఏతావత్ నిశ్చితాః – పైగా ఇదే జీవితమనే స్థిరమైన నిశ్చయంతో ఉంటారు వీరు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఉపనిషత్తులన్నీ ఇటువంటి వారిని తీవ్రంగా విమర్శిస్తాయి.

అవిద్యాయామంతరే వర్తమానాః స్వయం ధీరాః పండితం మన్యమానాః

జంఘన్యమానాః పరియంతి మూఢాః అంధేనైవ నీయమానా యథాంధాః – ముండకం 1.2.8

ఇటువంటి లౌకికసుఖాల వెంటపడేవారిని ఉపనిషత్తు మూఢులు అనీ, అంధులు అనీ విమర్శిస్తున్నది. వారు మూఢులు అయినా, తమను తాము ధీరులుగా అంటే తెలివైనవారుగా భావిస్తారుట! అలా భావించి ఊరుకున్నా కొంతవరకూ నయమే. కాని ఒక అంధుడు ఇంకొక అంధునికి దారి చూపించినట్టుగా, వారి ప్రభావంలోకి ఇంకో నలుగురిని దింపుతారు. అది ఇంకా ప్రమాదం. వారు ఇదే జీవితం అనుకుంటారు. ఇంకో మంచి మార్గం ఉందని వారికి తెలియదు.

శ్లో. 12 **ఆశాపాశశతైర్బద్ధాః కామక్రోధపరాయణాః ।**

ఈహంతే కామభోగార్థమ్ అన్యాయేనార్థసంచయాన్ ॥

ఆశాపాశశతైః, బద్ధాః, కామక్రోధపరాయణాః,

ఈహంతే, కామభోగార్థమ్, అన్యాయేన, అర్థసంచయాన్ ॥

ఆశాపాశశతైః, బద్ధాః	= ఆశాపాశాలతో బంధింపబడినవారు	అన్యాయేన	= అక్రమ మార్గములద్వారా
కామక్రోధపరాయణాః	= కామక్రోధములకు లోనైనవారై	అర్థసంచయాన్	= ధనసమూహములను ప్రోగుచేయుటకోసం
కామభోగార్థమ్	= విషయభోగముల నిమిత్తమై	ఈహంతే	= ఆరాటపడుచుందురు

ఆశా–పాశ–శతైః బద్ధాః, కామ–క్రోధ–పరాయణాః,

కామ–భోగార్థమ్ అన్యాయేన అర్థ–సఞ్చయాన్ ఈహన్తే ॥

తా: ఆశాపాశాలతో బంధింపబడినవారు కామక్రోధములకు లోనైనవారై, విషయభోగముల నిమిత్తమై అక్రమ మార్గములద్వారా ధనసమూహములను ప్రోగుచేయుటకోసం ఆరాటపడుచుందురు.

అశాపాశశతైః బద్ధాః – ఈ లౌకికపురుషులు అనేక పాశాలతో బంధింపబడి ఉంటారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. పాశం అంటే కంటికి కనిపించే తాడు కాదు. మనిషి వేసుకునే అనేక బంధాలు; ఆశలతో కూడిన బంధాలు; అవి కూడా ఒకటా, రెండా? శతైః – వందలకొద్దీ ఉన్నాయి.

కాని దైవీసంపత్తి ఉన్నవ్యక్తిని ఇలాంటి బంధాలేవీ పట్టి బంధించవు. అతను తనకున్నదంతా భగవంతునికి ధారాదత్తం చేసేస్తాడు. భగవంతుని ఆస్తికి, తనను తాను ధర్మకర్తగా భావించుకుంటాడు. తను కష్టపడి ఇల్లు కట్టుకున్నా, గృహప్రవేశంలో భగవంతుని ప్రతిమతోనో, ఫోటోతోనో ఎందుకు అడుగుపెడతారో తెలుసా? ఇది కూడా భగవంతుని ఆలయం; అందులో నేను తాత్కాలికంగా, భగవంతుని కృపకొద్దీ నివసిస్తున్నాను అని

చూపించడానికి. ఆ విధంగా సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తి ఏదీ తనదికాదు అనుకుంటాడు. కాని రాజసిక ప్రవృత్తి లేదా తమోగుణ ప్రవృత్తి ఉన్నవారు వారికున్న వాటిమీద బంధాలను పెంచుకుంటారు.

కామక్రోధ పరాయణాః – అంతేకాదు, వారు కామ, క్రోధాలకు కూడా తీవ్రంగా లోనవుతారు.

దురదృష్టకరమైన విషయం ఏమిటంటే, ఈ సమాజం కూడా ఇలా ఐశ్వర్యాల్లో మునిగితేలేవారినే స్తుతిస్తుంది. ఎవరైనా మెర్సిడిజ్ బెంజ్ కారులో దిగితే అతను లోకం దృష్టిలో గొప్పవాడు. ధర్మానికి విలువనిచ్చి, అణుకువగా ఉన్నవ్యక్తిని ఎవరూ పట్టించుకోరు. ఆ విధంగా సమాజమే మనుష్యులను తప్పుత్రోవ పట్టిస్తోంది. వైదిక సాంప్రదాయం సన్న్యాసికి విలువనిచ్చేది. బుద్ధుణ్ణి భగవంతునిగా ఎందుకు కీర్తించింది? అతన్ని రాజుగా కొలవటం లేదు; అతను తన రాజ్యాన్ని, రాజ్యభోగాలను త్యజించాడు కాబట్టి అతన్ని భగవంతునిగా ప్రార్థించింది.

న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగేనైకే అమృతత్వమానశుః

ఇప్పటి సమాజం ఆంతర సన్న్యాసానికి విలువను ఇవ్వటంలేదు; బాహ్యమైన ఆడంబరాలకే విలువను ఇస్తోంది. అందువల్ల మనుష్యులు కామ, క్రోధాలకు గురి అవుతున్నారు.

ఈహంతే – వాటివెంట పరుగులు తీస్తున్నారు. రోజుకు 16 లేదా 18 గంటలు పనిచేసినా సమయం సరిపోవటం లేదు. సెల్‌ఫోను అవిరామంగా మ్రోగుతూనే ఉంటుంది. ఇటువంటి వారికి పంచమహాయజ్ఞాలు చేసే తీరికే ఉండదు. పంచమహాయజ్ఞాలు చెయ్యటం సంగతి దేవుడెరుగు, వాటి గురించి తెలుసుకునే తీరిక కూడా ఉండదు. అందువల్ల వారు ఎంతసేపూ పని, పని, పనిలో మునిగిపోతుంటారు. వారిని పనిరాక్షసులు అంటారు. ఇంగ్లీషులో వారిని వర్క్‌హాలిక్స్ అంటారు.

అర్థసంచయాన్ – ఇంత పనిరాక్షసులుగా ఎందుకు పనిచేస్తారు? ఐశ్వర్యాన్ని ప్రోగేసుకోవటానికి. ధనాగమనతృష్ణలో పడికొట్టుకుపోతారు ఇటువంటివారు. వారికి ఎంత ఉన్నా తనివితీరదు. ఇంకా, ఇంకా కావాలనుకుంటారు. డబ్బును రెండు రకాలుగా దాచుకుంటారు. వాటిని తెల్లధనం, నల్లధనం అంటారు. న్యాయంగా సంపాదించింది కొంత; అన్యాయంగా సంపాదించింది కొంత. కొంతమంది చమత్కారంగా రామ్ అండ్ శ్యామ్ అంటారు. ఎందుకు ఇంతగా వెంపర్లాడతారు?

కామభోగార్థమ్ – సుఖాల్లో మునిగితేలటానికి. శాస్త్రం డబ్బు సంపాదించటాన్ని ఎన్నడూ విమర్శించదు. ఈ విషయాన్ని ఇంతకుముందు కూడా చూశాము. పూర్వకాలపు జీవనవిధానం తీసుకుంటే గృహస్థు ఒక్కనికే సంపాదించే హక్కు, అవకాశం ఉంది. బ్రహ్మచారి గురుకులంలో ఉంటాడు; అతను సంపాదించలేడు. వానప్రస్థాశ్రమంలోనూ, సన్న్యాసాశ్రమంలోనూ భిక్షాటన చేసి జీవించాలి. వీరిని పోషించేది గృహస్థే. అందువల్ల గృహస్థాశ్రమంలో ఎక్కువ ధనం సంపాదించటానికి ఆవహంతీ హోమం వంటి యజ్ఞాలను కూడా సూచిస్తుంది శాస్త్రం. అందువల్ల ధనం సంపాదించటం తప్పుకాదు. మరి ఎందుకు ఈ ధనాగమనతృష్ణను విమర్శిస్తుంది వేదం?

ధనాన్ని సంపాదించాలి కాని దాన్ని ఇతరులకు ఖర్చుపెట్టాలి. అందువల్లనే కర్మయోగ జీవనవిధానాన్ని నిర్దేశిస్తుంది శాస్త్రం. కర్మయోగి ధనం సంపాదించి, దానితో పంచమహాయజ్ఞాలను చేస్తాడు. కేవలం కర్మ చేసే వ్యక్తి, తను సంపాదించిందంతా తనకొక్కడికే స్వంతం అనుకుంటాడు.

సన్న్యాసి ఇటు ధనమూ సంపాదించడు, అటు అతని దగ్గర ధనమూ ఉండదు; కేవలం కర్మచేసే వ్యక్తి వెయ్యి రూపాయలు సంపాదిస్తే, అందులో ఎవరికీ పైసా కూడా రాల్చడు. ఇది ఇంకొక విపరీతధోరణి. కర్మయోగి ఎక్కువ సంపాదించి, తన స్వంతానికి తక్కువ పెట్టుకుంటాడు. మిగిలినది దానం చేస్తాడు. కాని ఈ ఆసురీసంపత్తి ఉన్నవారు ధనాన్ని సంపాదిస్తారు. అది కూడా ఎలా?

అన్యాయేన – అక్రమమార్గాలద్వారా సంపాదిస్తారు. ఆ సంపాదించింది కూడా వారి కోరికలు తీర్చుకోవటానికి సంపాదిస్తారు.

శ్లో. 13 **ఇదమద్య మయా లబ్ధమ్ ఇమం ప్రాప్స్యే మనోరథమ్ ।**
ఇదమస్తీదమపి మే భవిష్యతి పునర్ధనమ్ ॥
ఇదమ్, అద్య, మయా, లబ్ధమ్, ఇమమ్, ప్రాప్స్యే, మనోరథమ్,
ఇదమ్, అస్తి, ఇదమ్, అపి, మే, భవిష్యతి, పునః, ధనమ్ ॥

మయా	= నాచేత	ప్రాప్స్యే	= పొందగలను
అద్య	= ఇప్పటికే	మే	= నాయొద్ద
ఇదమ్	= ఈ అభీష్టవస్తువులు	ఇదమ్, ధనమ్	= ఈపాటి ధనము
లబ్ధమ్	= పొందబడినవి	అస్తి	= కలదు
ఇమమ్, మనోరథమ్	= ఇంకను ఇటువంటి అభీష్టమును గూడ	పునః, అపి	= ఇంకను
		ఇదమ్, భవిష్యతి	= ఈ సంపద ఎంతో పెఱుగును

అద్య ఇదమ్ మయా లబ్ధమ్, ఇమమ్ మనోరథమ్ (శ్వః) ప్రాప్స్యే,
ఇదమ్ ధనమ్ (అధునా) అస్తి, ఇదమ్ అపి (ధనమ్ చ) మే పునః భవిష్యతి ॥

తా: నాచేత ఇప్పటికే ఈ అభీష్టవస్తువులు పొందబడినవి. ఇంకను ఇటువంటి అభీష్టమును గూడ పొందగలను. నాయొద్ద ఈపాటి ధనము కలదు. ఇంకను ఈ సంపద ఎంతో పెఱుగును.

13–16 శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ ఆసురీసంపత్తి ఉన్నవారి ఆలోచన తీరుతెన్నులను వివరించబోతున్నాడు. ఆసురీసంపత్తితో రాక్షసీసంపత్తిని కూడా కలుపుకోవాలి. మనం ఉపోద్ఘాతంలో మూడురకాల మనుష్యులను చూశాము. వాటిని దైవీసంపత్తి, ఆసురీసంపత్తి, రాక్షసీసంపత్తిగా చూశాము. కృష్ణపరమాత్మ చివరి రెండూ కలిపి ఒకటిగా తీసుకున్నాడు. అంటే ఆసురీసంపత్తి, రాక్షసీసంపత్తులను కలిపి ఆసురీసంపత్తి అంటున్నాడు. ఈ రెండింటి మధ్య సూక్ష్మభేదాన్ని మనం ముందే చూశాము. ఆసురీసంపత్తి రాగప్రధానంగా ఉన్న జీవితాన్ని సూచిస్తే, రాక్షసీ సంపత్తి ద్వేషప్రధానంగా ఉన్న జీవితాన్ని సూచిస్తుంది. ఆసురీసంపత్తి రాజసికప్రవృత్తి ఉన్నవారికి ఉంటే, రాక్షసీసంపత్తి తామసికప్రవృత్తి ఉన్నవారికి ఎక్కువగా ఉంటుంది.

రాగప్రధానంగా ఉన్న వ్యక్తులు పూర్తిగా స్వార్థపూరితంగా ఉంటే, ద్వేషప్రధానంగా ఉన్న వ్యక్తులు ఇతరులను హింసిస్తారు. రాగప్రధానంగా ఉన్న వ్యక్తులు వెంటనే ఎవరికీ హానిచెయ్యకపోయినా, వారు కూడా సమాజానికి ఎప్పటికన్నా హానికరమే. ఎందుకంటే వారు సమాజంనుంచి తీసుకునేది ఎక్కువా, ఇచ్చేది తక్కువా ఉంటుంది. అంతేకాదు, ఎప్పటికన్నా ఆ స్వార్థం వారికి కూడా హానికరమే. కాకపోతే ఈ నష్టం వెంటనే కొట్టొచ్చినట్టు కనబడదు; నెమ్మదిగా కొంచెం కొంచెంగా విషపూరితం చేస్తుంది సమాజాన్ని.

ఆ విధంగా ద్వేషప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తి సమాజానికి వెంటనే హానిచేస్తే, రాగప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తి చాపకింద నీరులా నెమ్మదిగా ఎప్పటికో హాని చేస్తాడు. ఆ విధంగా ఇద్దరూ హానికరమే. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ఆసురీ సంపత్తి ఉన్నవారిని మాత్రమే పేర్కొన్నాకూడా, రాక్షసప్రవృత్తి ఉన్నవారు కూడా అందులోకే వస్తారు. వీరిని సాధారణంగా లౌకికప్రధానంగా ఉన్నవారు అనో, అర్థకామప్రధానంగా ఉన్నవారు అనో అంటారు. వీరు ధర్మ, మోక్షాలను పట్టించుకోరు.

ఇక్కడ ఒక విషయం గమనించాలి. అర్థకామాల వెంట పరుగులు తీసేవారిని విమర్శించినంత మాత్రాన అసలు ధనం కాని, ఇల్లు కాని ఉండకూడదు అనటం లేదు మనం. ఇల్లు, వాకిలి ఉండటానికి కావాలి; జీవితం గడపటానికి ధనమూ కావాలి. అందువల్ల వీటిని మనం బొత్తిగా చిన్నచూపు చూడటం లేదు. కాకపోతే ధర్మ, మోక్షాలను పట్టించుకోనంతగా వీటికోసం వెంపర్లాడకూడదు అంటున్నాము అంతే. ధనసంపాదనను పూర్తిగా ద్వేషించకూడదు; ధనసంపాదనలోనే లోతుగా మునిగిపోకూడదు. రెండూ తప్పే.

మన సాంప్రదాయం ధనాన్ని లక్ష్మీదేవిగా చూస్తుంది. ఎవరైనా సరే ధనాన్ని గౌరవించాలి కాని దానికి బందీ అయిపోకూడదు. ద్వేషించటమూ తప్పే, బందీ అవటమూ తప్పే. మరి ఏది సరియైన మార్గం? డబ్బు సంపాదించాలి కాని దాన్ని ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు ఉపయోగించాలి. కాని ఈ ఆసురీసంపత్తి ఉన్నవారికి అలాంటిది ఒకటి ఉందని తెలియనే తెలియదు. శరీరం ఒకటే కాదు, ఆ శరీరం వెనక ఆత్మ ఉంది. ఆత్మను గౌరవించాలి. ఇది సమతుల్యమైన భావన. కాని ఇది తెలియదు ఈ రకం మనుష్యులకు.

అందువల్ల ఈ శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ ఇటువంటివారి ఆలోచనా విధానాన్ని వివరిస్తున్నాడు. వారి ఆలోచన రోజంతా ఎలా ఉంటుంది, వారు దేని గురించి ఎక్కువగా ఆలోచిస్తారు, ఇటువంటివి చెప్పబోతున్నాడు. లక్ష్మీదేవి గురించి మాత్రమే కాదు, లక్ష్మీనారాయణుని గురించి కూడా ఆలోచించాలి అంటుంది శాస్త్రం. కాని వీరు ఎంతసేపూ ఎంత సంపాదించాము, ఇంకా ఎంత సంపాదించాలి, దాన్ని ఎలా సంపాదించాలనే ప్రణాళికలు వేసుకోవటంతోనే సరిపోతుంది. వారి దారికి ఎవరైనా అడ్డువస్తే వారిని అడ్డు తొలగించుకోవటానికి కూడా వెనుకాడరు. వారికి సమయం చాలా ముఖ్యం. 'టైమ్ ఈజ్ మనీ' అంటారు. అందువల్ల వారికి ప్రతి నిముషమూ ముఖ్యమే. వారికి ఖాళీ దొరికినా భగవద్గీత గురించో, భగవంతుని గురించో ఆలోచించే ఉద్దేశ్యం ఉండదు. దేనిమీద శ్రద్ధ ఉంటుందో కృష్ణపరమాత్మ ఈ శ్లోకాల్లో వివరించబోతున్నాడు. ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాలను చూద్దాము. వీటిని ఈ ఆసురీసంపత్తి ఉన్నవారు అంటున్నట్లుగా అర్థం చేసుకోవాలి.

ఇదమద్య మయా లబ్ధమ్ – ఇంత ఐశ్వర్యం నాచేత ఇవాళ పొందబడింది అనుకుంటారు వీరు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అద్య అంటే ఇవాళ లేదా ఇప్పుడు. అలా తను పొందినవాటి గురించి లెక్కలు వేసుకుంటూ ఉంటాడు. ఇన్ని లక్షలు సంపాదించాను, ఇన్ని కోట్లు సంపాదించాను అనుకుంటాడు. అతనికి ధర్మం, మోక్షం, జ్ఞానం అవసరంలేదు. అతని విలువ అతనికున్న ఆస్తే.

కర్మయోగి ఎంత సంపాదించానని చూడడు; ఎంత దానం చేశానని చూస్తాడు. నిజానికి భగవంతుడు కూడా ఒకవ్యక్తి ఎంత సంపాదించాడని చూడడు; ఎంత దానం చేశాడని చూస్తాడు. కాని కేవలం కర్మ చేసే వ్యక్తి లెక్కలు మాత్రమే చూస్తాడు.

ఇమం మనోరథమ్ ప్రాప్స్యే – ఇంకా ఇంత ఐశ్వర్యం భవిష్యత్తులో సంపాదిస్తానని అనుకుంటాడుట.

ఇదమస్తీదమపి మే భవిష్యతి పునర్ధనమ్ – ఇదం ధనమ్ అస్తి ఇదం ధనం భవిష్యతి. ఇప్పుడు ఇంత ఉంది, భవిష్యత్తులో ఇంకా ఇంత సంపాదిస్తాను అనుకుంటాడు.

ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే అతను కూడా ధ్యానం చేస్తాడు. కాని అతను ధ్యానం చేసే మూర్తి మారుతుంది. విష్ణుమూర్తిమీద ధ్యానం చెయ్యాలి; కనీసం నారాయణసమేత లక్ష్మీదేవిమీద ధ్యానం చెయ్యాలి; కాని అతనికంత తీరికలేదు. కాసులమీదే ధ్యానం చేస్తాడు.

శ్లో. 14 **అసౌ మయా హతః శత్రుః హనిష్యే చాపరానపి ।**
ఈశ్వరోఽహమహం భోగీ సిద్ధోఽహం బలవాన్ సుఖీ ॥
అసౌ, మయా, హతః, శత్రుః, హనిష్యే, చ, అపరాన్, అపి,
ఈశ్వరః, అహమ్, అహమ్, భోగీ, సిద్ధః, అహమ్, బలవాన్, సుఖీ ॥

అసౌ, శత్రుః	= ఈ శత్రువు	అహమ్, ఈశ్వరః	= నేనే సర్వాధిపతిని
మయా	= నాచేత	భోగీ	= సమస్త భోగములను అనుభవించువాడను
హతః	= చంపబడెను		
చ	= ఇంకా	అహమ్, సిద్ధః	= నేను సర్వసిద్ధులు గలవాడను
అపరాన్, అపి	= ఇతర శత్రువులను గూడ	బలవాన్	= నేను మిక్కిలి బలవంతుడను
అహమ్, హనిష్యే	= నేను వధింపగలను	సుఖీ	= సుఖాలు కలిగినవాడను

అసౌ శత్రుః మయా హతః, అపరాన్ చ అపి హనిష్యే, అహమ్ ఈశ్వరః,
అహం భోగీ, అహమ్ సిద్ధః బలవాన్ సుఖీ (చ అహమ్ అస్మి) ॥

తా: ఈ శత్రువు నాచేత చంపబడెను మఱియు ఇతర శత్రువులను గూడ నేను వధింపగలను. నేనే సర్వాధిపతిని. సమస్త భోగములను అనుభవించువాడను, నేను సర్వసిద్ధులు గలవాడను, నేను మిక్కిలి బలవంతుడను, సుఖాలు కలిగినవాడను.

ఇంకా ఆసురీసంపత్తి ఉన్నవారి ఆలోచనాతీరు కొనసాగుతున్నది. ఎప్పుడైతే ధనదాహం ఉంటుందో, అప్పుడే అతను తక్కినవారిని తనకు పోటీదారులుగా చూస్తాడు. తనతో పోటీకి నిలిచేవారిని శత్రువులుగా, తన దారికి

ఆటంకం కలిగించేవారిగా భావిస్తాడు. అందువల్ల అతనికి శత్రువులు ఎక్కువవుతూ వస్తారు. వ్యాపారంలో శత్రుశేషం ఉండకూడదు అనుకుంటాడు. అందువల్ల ఆ శత్రువులను అడ్డదారులు తొక్కి అయినా కాలరాయటానికి వెనుకాడడు. అందువల్లనే పెద్ద కంపెనీలు చిన్న కంపెనీలను కబళించి వేస్తాయి. అందువల్లనే వీటిని పోటీలు అనరు, యుద్ధాలు అంటారు. ఇటువంటి వాటిని కృష్ణపరమాత్మ ఆ యుగంలోనే ఊహించి చెబుతున్నాడు చూడండి.

అసౌ మయా హతః శత్రుః – ఈ శత్రువు నాచేత చంపబడ్డాడని లౌకికుడు అంటాడని కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు. చంపబడ్డాడు అంటే ఇతను తన పోటీదారుని నిజంగానూ చంపించి ఉండవచ్చు లేదా అతని వ్యాపారాన్ని దెబ్బతీసి, అతను మళ్ళీ పైకి లేవకుండా చేసి ఉండవచ్చు.

(శత్రుః) హనిష్యే చాపరానపి – అంతేకాదు, తక్కిన శత్రువులను కూడా చంపగలను. అపరాన్ అపి అంటే తక్కిన శత్రువులను కూడా నేను కాలరాయగలను అంటాడుట. ఇటువంటి వ్యక్తికి మొదట్లో కొంచెం అపరాధభావన ఉంటుంది; తప్పు చేస్తున్నాననే భావన తొలిచివేస్తుంది; కాని రానురాను అంతరాత్మ నోరునొక్కి వేస్తాడు. తను చేస్తున్నది న్యాయమని ఎదురు సమర్థించుకుంటాడు కూడా. తన రంగంలో తనే ప్రథమశ్రేణిలో ఉండాలి, వేరే ఎవరూ తన దరిదాపుల్లో కూడా ఉండకూడదు.

అహమ్ ఈశ్వరః – నేనే ఈశ్వరుణ్ణి అని విర్రవీగుతాడు. జ్ఞాని కూడా నేను ఈశ్వరుణ్ణి అంటాడు కాని అది దీనికి పూర్తి భిన్నమైన ఆలోచన. జ్ఞాని జీవ–ఈశ్వర ఐక్యజ్ఞానం పొంది అంటాడు. ఇక్కడ ఈ అజ్ఞాని తనే ఈశ్వరుడు అంటే తనే ప్రభువు అనే గర్వం తలకెక్కి అనేమాట అది. నేనే చక్రవర్తిని అనే అహంకారం.

అహం భోగీ – నేనే ఈ ఐశ్వర్యాన్నంతా అనుభవిస్తాను.

అహం సిద్ధః – నేను గొప్ప శక్తివంతుణ్ణి అంటాడు. అంత శక్తి, అంత ఐశ్వర్యం ఎలా పొందాడనేది వేరే విషయం; ఎంతమంది శవాలమీద నడిచాడో, ఎంతమంది కన్నీటిగాథలు అతని విజయం వెనక ఉన్నాయో ఎవరికీ తెలియదు. ఇతరులకు కనిపించేది ఇతని విజయం మాత్రమే. అహం సిద్ధః అంటే నేను విజేయుణ్ణి అని అర్థం తీసుకోవాలి.

బలవాన్ – నేను అత్యంత గొప్ప బలవంతుణ్ణి. నా తలమీద ఒక్క వెంట్రుకను కూడా ఎవరూ ముట్టుకోలేరు. నేను నా ఐశ్వర్యంతో అందరినీ కొనగలను, పోలీసులు నా చేతిలో ఉన్నారు; చట్టం నా అధీనంలో ఉంది; రాజకీయనాయకులకు నేనేమంటే అదే రాజాజ్ఞ. అందువల్ల నేను బలవంతుణ్ణి అంటాడు.

సుఖీ – నా అంత అదృష్టవంతుడు ఈ లోకంలో లేడు. నేను చాలా సుఖంగా ఉన్నాను అంటాడు.

శ్లో. 15 **ఆఢ్యోఽభిజనవానస్మి కోఽన్యోఽస్తి సదృశో మయా ।**

యక్ష్యే దాస్యామి మోదిష్య ఇత్యజ్ఞానవిమోహితాః ॥

ఆఢ్యః, అభిజనవాన్, అస్మి, కః, అన్యః, అస్తి, సదృశః, మయా,

యక్ష్యే, దాస్యామి, మోదిష్యే, ఇతి, అజ్ఞానవిమోహితాః ॥

ఆఢ్యః, (అహమ్)	=	నేను గొప్ప ధనవంతుడను	యక్ష్యే	=	యజ్ఞములను చేయగలను
అభిజనవాన్, అస్మి	=	గొప్ప పరివారముగలవాడను	దాస్యామి	=	దానములను ఈయగలను
మయా, సదృశః	=	నాతో సమానుడైనవాడు	మోదిష్యే	=	యథేచ్ఛగా వినోదింపగలను
అన్యః	=	మరియొకడు	ఇతి	=	ఇట్లు అనేక విధములుగా
కః, అస్తి	=	ఎవడు కలడు?	అజ్ఞానవిమోహితాః	=	అజ్ఞానవిమోహితులై

ఆఢ్యః అభిజనవాన్ అస్మి, మయా సదృశః కః అన్యః అస్తి,
(అహం) యక్ష్యే, దాస్యామి, మోదిష్యే ఇతి అజ్ఞాన-విమోహితాః (తే సన్తి) ॥

తా: నేను గొప్ప ధనవంతుడను, గొప్ప పరివారము గలవాడను, నాతో సమానుడైనవాడు మరియొకడు ఎవడు కలడు? యజ్ఞములను చేయగలను, దానములను ఈయగలను, యథేచ్ఛగా వినోదింపగలను. ఇట్లు అనేక విధములుగా అజ్ఞానవిమోహితులై,

ఇంకా ఆసురీసంపత్తి ఉన్నవారి ఆలోచనాతీరు కొనసాగుతున్నది.

అహం ఆఢ్యః అస్మి – నేను కోటీశ్వరుణ్ణి; నాపేరు, నా ఫోటో, ఫోర్బ్స్ మ్యాగజైన్‌లో వచ్చింది. ప్రపంచ ప్రఖ్యాతి చెందిన ఇరవైమంది అత్యంత ధనికులలో నేను ఒకణ్ణి. ఆ స్థాయికి ఎదగటానికి ఎన్ని మోసాలు, కుట్రలు చేశాడో భగవంతునికి మాత్రమే తెలుసు. అది వేరే విషయం. కాని అతను గొప్పవారిలో ఒకడు.

అభిజనవాన్ (అస్మి) – నేను ఉన్నతవంశానికి చెందినవాడినని గొప్పలు చెప్పుకుంటాడు. మా తాతగారు ఘనాపాఠి; మా చిన్నతాతగారు జటావల్లభులు; మా ముత్తాతగారు సోమయాజి అని గొప్పలు పోతాడు. నీకేం వచ్చు అంటే అతనికి గాయత్రీమంత్రం కూడా సరిగ్గా రాదు. 'మా తాతలు నేతులు తాగారు, మా మూతులు వాసన చూడండి,' అన్నట్టు ఉంటుంది వీరి వ్యవహారం. తన వంశప్రతిష్ఠ గురించి గొప్పలు పోతాడు కాని, ఆ వంశప్రతిష్ఠను నిలబెట్టటానికి అతనేం చేశాడంటే ఏమీ చెయ్యలేదు. డబ్బు వేటలో పడిపోయాడు.

ఉత్ఖాతం నిధిశంకయా క్షితితలం ధ్మాతా గిరేర్ధాతవో
నిస్తీర్ణః సరితాం పతిర్నృపతయో యత్నేన సంతోషితాః।
మంత్రారాధనతత్పరేణ మనసా నీతాః శ్మశానే నిశాః
ప్రాప్తః కాణ వరాటకోఽపి న మయా తృష్ణే! సకామా భవ॥ – భర్తృహరి వైరాగ్య శతకం 3

మనిషి ధనంకోసం ఏ అక్రమాలు చేశాడో వెనక్కి తిరిగి ఆలోచించుకుంటే తెలుస్తుంది. అటువంటి ఒక విశ్లేషణను భర్తృహరి చూపిస్తున్నారు.

ఉత్ఖాతం నిధిశంకయా క్షితితలం ధ్మాతా గిరేర్ధాతవో – భూమినంతా బంగారం, వెండి, లోహపు నిధులు దొరుకుతాయన్న ఆశతో తవ్విపెట్టాను.

నిస్తీర్ణః సరితాం పతిర్నృపతయో యత్నేన సంతోషితాః– నేను దేవతలకు పూజలు చెయ్యలేదు; అహంకారంతో

నిండిన రాజకీయనాయకులకు, గొప్ప వ్యాపారవేత్తలకు ఒంగి ఒంగి నమస్కారాలు చేశాను, వారిచుట్టూ ప్రదక్షిణలు చేశాను; వారికి లెక్కలేనన్ని దక్షిణలు చెల్లించుకున్నాను; నా స్వార్థంకోసం వారిని హెూటళ్ళకు తీసుకెళ్ళాను.

మంత్రారాధనతత్పరేణ మనసా నీతాః శ్మశానే నిశాః– ఈ నల్లధనం ఉన్నవారి చుట్టూ భజనలు చేస్తూ తిరగటంలో తినకూడనివి తిన్నాను; తాగకూడనివి తాగాను; చేయకూడని చెడుపనులన్నీ చేశాను.

ప్రాప్తః కాణ వరాటకోఽపి న మయా తృష్ణే! సకామా భవ – కనీసం నా జీవితచరమాంకంలో అయినా నేను కళ్ళు తెరిచాను. ఓ కామమా! నీ మోజులో పడి నేను సర్వం కోల్పోయాను; సాంప్రదాయాన్ని, సంస్కృతిని భ్రష్టు పట్టించాను అని వాపోతాడు ముసలివయస్సులో ఒకవ్యక్తి. భర్తృహరి వైరాగ్యశతకం చదివితే మనను ఛర్నాకోలుతో కొట్టినట్టే ఉంటుంది. అంత పదునుగా ఉంటుంది ఆయన కలం.

అభిజనవాన్ అస్మి అంటే నేను మంచికుటుంబానికి చెందినవాణ్ణి, కాని దాన్ని అతను సరిగ్గా వినియోగించుకోలేక పోతున్నాడు. ఐదు మ్యాచ్‌లు ఆడి గెలవాల్సిన క్రికెట్‌మ్యాచ్‌లో రెండు మ్యాచ్‌లు గెలిచి, ఇంకొక్క మ్యాచ్ గెలవకపోతే ఏమవుతుంది? కప్పు రాదు. మనిషిజన్మ ఎత్తామంటేనే రెండుమ్యాచ్‌లు గెలిచినట్టే. మరోమ్యాచ్ గెలవకపోతే, మోక్షమనే కప్పును కోల్పోతాము. కాని ఆ స్ఫురణ చాలామందికి రాదు.

కోఽన్యోఽస్తి సదృశో మయా – నాకు సమానంగా ఎవరున్నారో చెప్పండి చూద్దాం అంటాడు. అంటే, 'సరిలేరు నాకెవ్వరూ,' అనుకుంటాడు. మన సాంప్రదాయం వినయవిధేయతలకు పెట్టింది పేరు కాని ఇతను సాంప్రదాయాన్ని పాటించడు కాబట్టి అహంకారానికి పెట్టింది పేరుగా నిలుస్తాడు.

యక్ష్యే – అతను నిజానికి భగవంతుణ్ణి కాని, మతాన్ని కాని, శాస్త్రాన్ని కాని, పూజలను కాని నమ్మడని ముందే చూశాము. కాని కొన్ని యజ్ఞాలు చేస్తాడు; తను ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగటంకోసం కాదు, ఆర్భాటం చెయ్యటం కోసం.అందువల్ల పెద్దపెట్టున యజ్ఞాలు చేస్తాడని వార్తాపత్రికల్లో తాటికాయంత అక్షరాలతో తన పేరు, తన ఫోటో పడేలాగా చూసుకుంటాడు. ఇంకా వీడియోలు కూడా తీయిస్తాడు. యక్ష్యే అంటే **యాగం కరిష్యే**, యాగాలు చేస్తాడు, పేరుకోసం.

దాస్యామి – దానాలు చేస్తాడు, అది కూడా దానకర్ణుడు అనే బిరుదులు పొందటానికి. తన పేరు నలుదిశలా మారుమ్రోగిపోవటానికి. ఏమీ దొరకకపోతే, ఆలయాల్లో ఇచ్చిన ట్యూబ్‌లైట్లమీద తన పేరు వేయించి మరీ దానం చేస్తాడు. అలా దానం కూడా పేరుకోసమే చేస్తాడు.

మోదిష్యే – నాకు సన్మానాలపైన సన్మానాలు జరుగుతాయి. ధనం కావాల్సినవారు, ఇతని బలహీనతను చూసి ఇతన్ని అనేకరకాలుగా పొగిడి, సభలు, సన్మానాలు జరుపుతారు. అవి ఇతని అహంకారాన్ని మరింత పెంచి పోషిస్తాయి. అహంకారం ఎంత ఎక్కువయితే, అంత అధికంగా ఉంటుంది అతని ఆధ్యాత్మిక పతనం కూడా. ఎంత ఎక్కువగా అహంకారంమీద మక్కువ చూపితే, అంత తక్కువగా ఆధ్యాత్మిక చింతన ఉంటుంది.

ఇతి – ఇంతవరకూ ఆసురీసంపత్తి ఉన్నవారు అన్నమాటలు వచ్చాయి. ఇవి పదమూడవ శ్లోకంలో 'ఇదమద్య మయా లబ్ధమ్...' తో మొదలయి, ఇక్కడ పదిహేనవ శ్లోకంలో ఇతితో ముగిసింది. ఇకమీదట కృష్ణపరమాత్మ వారిని విమర్శిస్తున్నాడు.

విమోహితాః – ఇటువంటివారు పూర్తిగా మోహంలో పడిపోతున్నారు. వారికి మంచేదో వారికి తెలియటం లేదు. నిజానికి ఆధ్యాత్మికంగా వారి గొయ్యిని వారే తవ్వుకుంటున్నారు. వారికి మంచీ, చెడు విచక్షణ లేదు. భగవంతునికి వారిమీద చాలా కోపంగానూ ఉంది, జాలిగానూ ఉంది. వారు ఇటువంటి వలలో పడిపోకుండా భగవంతుడు వారికి ఎన్నో మంచి మార్గాలను ఏర్పాటుచేశాడు. మహాత్ములను ఏర్పాటు చేశాడు; శాస్త్రాన్ని అందించాడు. కాని ఏం ప్రయోజనం? వారి గర్వం, వారి పొగరు, వారు మహాత్ముల దగ్గరకు వెళ్ళకుండా చేస్తుంది; గీతలోని కొన్ని శ్లోకాలనైనా చదవకుండా చేస్తుంది. కృష్ణపరమాత్మ అంటున్నాడు, వారికి మందు ఉంది కాని వారు దాన్ని వేసుకోవటం లేదు. భగవంతుడు బలవంతంగా వారి నోట్లో కుక్కలేడు కదా! వారికి తెలివితేటలను ఇచ్చింది ఎందుకు? దాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోవటానికి.

అజ్ఞాన (విమోహితాః) – వారు అజ్ఞానంవల్ల మోహంలో పడిపోతున్నారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మనం చాలాసార్లు చూశాము. అజ్ఞానం ఉండటం పాపంకాదు. ఎందుకంటే మనమందరం అజ్ఞానంతో పుట్టాము. నిజానికి అది మన పెట్టుబడి. మనమందరం పుట్టుకతో సమానంగా తెచ్చుకున్న ఆస్తి ఏదైనా ఉంటే అది అజ్ఞానమే. కాని ఆ అజ్ఞానాన్ని పెంచి పోషించటమే పెద్ద పాపం. ఎందుకంటే ఆ అజ్ఞానాన్ని తొలగించుకోవటానికి కృష్ణపరమాత్మ మనకు అనేక మార్గాలను ఏర్పరచాడు; శాస్త్రప్రమాణాన్ని ఏర్పాటుచేశాడు; కాని ఇటువంటి మనుష్యులు దాని జోలికే పోరు. ఇంతకుముందు చూసినట్టుగా ముండకోపనిషత్తు ఇటువంటి వారిని **మూఢాః** అని విమర్శిస్తుంది. వారికి తెలియదు సరికదా, వారే పండితులని తమకు తామే నిర్ణయించేసుకుంటారు. అందువల్ల ఇటువంటి అజ్ఞానంలో పడిపోతారు.

శ్లో. 16 **అనేకచిత్తవిభ్రాంతాః మోహజాలసమావృతాః ।**
ప్రసక్తాః కామభోగేషు పతంతి నరకేఽ శుచౌ ॥
అనేకచిత్తవిభ్రాంతాః, మోహజాలసమావృతాః,
ప్రసక్తాః, కామభోగేషు, పతంతి, నరకే, అశుచౌ ॥

అనేక చిత్తవిభ్రాంతా	= అనేకవిధాల చిత్తభ్రమణములకు లోనై	ప్రసక్తాః	= మిక్కిలి ఆసక్తులై ఈ ఆసురీసంపద గలవారు
మోహజాలసమావృతాః	= మోహజాలమున చిక్కుకొన్నవారై	అశుచౌ, నరకే	= ఘోరనరకములందు
కామభోగేషు	= విషయభోగములందు	పతంతి	= పడుచుందురు

అనేక–చిత్త–విభ్రాన్తాః మోహ–జాల–సమావృతాః కామ–భోగేషు
ప్రసక్తాః, అశుచౌ నరకే పతన్తి ॥

తా: అనేకవిధాల చిత్తభ్రమణములకు లోనై మోహజాలమున చిక్కుకొన్నవారై, విషయభోగములందు మిక్కిలి ఆసక్తులై ఈ ఆసురీసంపద గలవారు ఘోరనరకములందు పడుచుందురు.

అనేక చిత్తవిభ్రాంతాః – ఇటువంటి ఆలోచనలలో పడి కొట్టుకుపోతారు. చిత్తం అంటే ఆలోచనా విధానం. అనేక అంటే ఎన్నో. అలా అనేక ఆలోచనలలో కొట్టుకుపోతారు. ఏమిటా ఆలోచనలు? 13–15 శ్లోకాల్లో చూసిన తీరుతెన్నులు.

'నీ చరణకమలాల నేనున్న చాలు.' నీ పాదాల చెంత అరనిముషం ఉన్నా చాలు అని పాట ఉంది. అరనిముషం కూడా దేవుని పాదాల చెంత ఉండే తీరికలేదు వారికి. విభ్రాంతా అంటే ఆ ఆలోచనలలో కొట్టుకుపోయి,

మోహజాలసమావృతాః – మోహమనే వలలో చిక్కుకుపోతారు. మోహం అంటే మోజు, పొరపాటు. ధనమే అన్నిటికీ మూలం అనుకునే పొరపాటు.అదే అంతిమలక్ష్యం, అది నాకు కొండమీది కోతినైనా తెచ్చిపెడుతుందనే మిడిసిపాటు పడతారు. కాని ధనం అన్నీ ఇవ్వలేదని వారికి తెలియదు. ధనంతో ఇంటిని కొనగలరు కాని, గృహాన్ని కొనలేరు; ధనంతో మంచాన్ని కొనగలరు కాని, నిద్రను కొనలేరు; ధనంతో మనుష్యులను కొనగలరు కాని, ప్రేమను కొనలేరు; ధనంతో వస్తువులను కొనగలరు కాని, శాంతిని కొనలేరు. కాని ఈ పచ్చినిజాలు వారికి ఇప్పుడు కొరుకుడు పడవు. వారు మోహంలో ఉన్నారు.

ప్రసక్తాః కామభోగేషు – ప్రాపంచిక సుఖాలకు విలువను ఇచ్చే సమాజం తమకు ఉన్న వనరులను, అంతకంతకూ సుఖాలను పెంచి, ఆనందంలో ఓలలాడేటందుకే ఉపయోగిస్తుంది. వారి ప్రయోగాలన్నీ జీవితాన్ని మరింత సుఖమయంగా చెయ్యటానికి, మరిన్ని ఇంద్రియవిషయవస్తువులను సమకూర్చటానికే సరిపోతాయి. అలా జరిగితేనే దేశం పురోగమించింది అనుకుంటారు వారు.

అదే మనదేశంలో ఎలా ఉంటుందో చూడండి. మనదేశంలో ఏ రంగంలో ప్రగతి సాధించినా కూడా, మొట్టమొదట దాన్ని ఆధ్యాత్మిక రంగానికి ఉపయోగిస్తారు. కలర్ టీవీ రాగానే రామాయణ, మహాభారతాలు టీవీ సీరియల్సుగా వచ్చాయి. అనేక స్వామీజీలు టీవీల్లో కనబడి, వారి ప్రసంగాలను మరింత జనబాహుళ్యానికి అందించటానికి తోడ్పడింది. అలా ప్రతి సదుపాయాన్ని ఆధ్యాత్మికతకు ఉపయోగిస్తాము. కాని ప్రసక్తాః అంటే ఆనందాలు వెతుక్కునేవారు. కామభోగేషు అంటే ఇంద్రియవిషయవస్తువుల వెంట పడతారు. కామ అంటే విషయవస్తువులు, భోగేషు అంటే సరదా. ప్రసక్తాః కామభోగేషు అంటే విషయవస్తువులమీద సరదా పడి వాటి వెంట పడుతున్నారు.

మెడికల్ సైన్సు అభివృద్ధి చెందితే దాన్ని కూడా శరీరాన్ని మెరుగులు దిద్దటానికే ఉపయోగిస్తున్నారు. వయస్సు మీద పడుతున్నా ఇంకా ఇంకా చిన్నగా కనబడటానికి తాపత్రయపడుతున్నారు. పోనీ దానివల్ల ఆధ్యాత్మిక సాధన చెయ్యటానికా అంటే అదీ కాదు. 90 ఏళ్ళు వచ్చినా, ఇంకా చిన్నగా కనబడటం ఎలా అనేది తపనగా మారింది. అటువంటి వారి పరిస్థితి ఏమిటి?

నరకే పతంతి – నరకంలో పడతారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. జంతువులకు రెండే పురుషార్థాలు ఉంటాయి. అవి అర్థకామాలు. జంతువులు భద్రతకోసం పని చేస్తాయి; ఆనందంకోసం పాకులాడతాయి; జంతువులకు

ధర్మం అంటే ఏమిటో తెలియదు; మోక్షం అంటే ఏమిటో తెలియదు. వాటికి వేదపూర్వభాగం అవసరం లేదు, వేద అంతఃభాగమూ అవసరం లేదు. ఒక దున్నపోతు ముందు నిల్చుని సత్యం వద, ధర్మం చర, స్వాధ్యాయ ప్రవచనేన అని పలికితే దానికేమీ అర్థంకాదు. ఒక రంకె వేస్తుంది మనమీద.

అందువల్ల మనిషిగా పుట్టినవారు, నేను నా జీవితాన్నంతా అర్థకామాలకే అంకితం చేస్తాను అంటే భగవంతునికి వారు, 'నేను నా జీవితాన్ని జంతువుగానే గడుపుతాను,' అని చెప్పకనే చెప్పినట్టు అవుతుంది. భగవంతుడు తన డైరీలో అటువంటి వారి గురించి రాసుకుంటాడు. ఏమని? 'ఈ జీవికి నేను మానవజన్మనిచ్చి పెద్ద పొరపాటు చేశాను. ఆ పొరపాటును నేను ఈసారి సరిదిద్దుకుంటాను.' ఎలా సరిదిద్దుకుంటాడు? జంతుజన్మనిస్తాడు. అప్పుడు అతనికే ఇంకా సుఖం. వేదం నేర్చుకోనవసరం లేదు, ధర్మశాస్త్రం జోలికి పోనవసరం లేదు. ప్రార్థన చెయ్యనవసరం లేదు. సత్యం వద, ధర్మం చరవంటి నీతిసూత్రాలను వల్లెవేయనవసరం లేదు. అన్నింటినీ మించి ఇలాంటివేవీ నేర్చుకోలేదనే అపరాధభావన కాని, పశ్చాత్తాపం కాని ఉండదు. హాయిగా జీవితం గడిపేయవచ్చు. ఇటువంటి జంతుజన్మ పొందటాన్ని నరకం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అశుచౌ (నరకే) – ఆధ్యాత్మికంగా తక్కువస్థాయి జన్మను నరకం అంటున్నాడు. అటువంటి హీనజాతిలో పుడతారు.

శ్లో. 17 **ఆత్మసంభావితాః స్తబ్ధా ధనమానమదాన్వితాః ।**
యజంతే నామయజ్ఞైస్తే దంభేనావిధిపూర్వకమ్ ॥

ఆత్మసంభావితాః, స్తబ్ధాః, ధనమానమదాన్వితాః,
యజంతే, నామయజ్ఞైః, తే, దంభేన, అవిధిపూర్వకమ్ ॥

తే	= ఆ అసుర లక్షణములుగలవారు	అవిధిపూర్వకమ్	= శాస్త్రవిరుద్ధముగా
ఆత్మసంభావితాః	= తమకు తామే గొప్పవారమని తలంచుకొనుచుందురు	నామయజ్ఞైః	= పేరుకు మాత్రమే
		దంభేన	= ఆడంబరముతో
స్తబ్ధాః	= స్తబ్ధులై	యజంతే	= యజ్ఞములను ఆచరింతురు
ధనమానమదాన్వితాః	= సంపదలచే, దురభిమానముచే మదోన్మత్తులై విర్రవీగువారు		

ఆత్మ–సమ్భావితాః స్తబ్ధాః ధన–మాన–మద–అన్వితాః, తే దమ్భేన
అవిధి–పూర్వకమ్ నామ–యజ్ఞైః యజన్తే ॥

తా: ఆ అసుర లక్షణములు గలవారు తమకు తామే గొప్పవారమని తలంచుకొనుచుందురు. స్తబ్ధులై, సంపదలచే, దురభిమానముచే మదోన్మత్తులై విర్రవీగువారు శాస్త్రవిరుద్ధముగా పేరుకు మాత్రమే ఆడంబరముతో యజ్ఞములను ఆచరింతురు.

మన ధర్మశాస్త్రం ధార్మిక జీవనవిధానాన్ని సూచిస్తూ, అందులో అన్ని స్థాయిల్లోనూ సమతుల్యతను పాటించమంటుంది. ముందుగా అంతర్గత సమతుల్యత పాటించాలి. అంటే త్రికరణశుద్ధిగా ఉండాలి. మనస్సు

ఏది ఆలోచిస్తే, వాక్కు అది పలకాలి; వాక్కు ఏది పలికితే కర్మ అదే చెయ్యాలి. మనోవాక్కాయకర్మలు ఒక్క త్రాటిమీద నడవాలి అంటారు. అంతేకాదు, ఆహారం అతిగా తీసుకోకూడదు, నిద్ర కూడా అతిగా పోకూడదు.

యుక్తాహారవిహారస్య యుక్తచేష్టస్య కర్మసు ।
యుక్తస్వప్నావబోధస్య యోగో భవతి దుఃఖహా ॥ – 6.17

శరీరంలో అన్నిభాగాల మధ్య సమతుల్యత ఉండాలి. ఇది శరీరపరంగా! ఇదే సమతుల్యత కుటుంబసభ్యుల మధ్య కూడా ఉండాలి. ఇంట్లో కుటుంబసభ్యుల మధ్య ఆప్యాయత, అనురాగం ఉండాలి. అప్పుడే అది పండంటి కాపురం అవుతుంది. మీ ఇంట్లో మీ అనుబంధాలు పటిష్ఠంగా ఉండాలి.

ఇంట్లో ఒక కిటికీ తీసినప్పుడల్లా చప్పుడు చేస్తుందనుకోండి. ఏం చేస్తారు అప్పుడు? దానికి కొంచెం నూనె రాస్తారు. అప్పుడు ఆ చప్పుడు ఆగుతుంది. అలాగే మానవ అనుబంధాలు పటిష్ఠంగా లేకపోతే ఏమవుతుంది? ఇలాంటి చప్పుళ్ళు వినిపిస్తాయి. అంటే ప్రతి చిన్నదానికీ అరుపులూ, కేకలూ వినిపిస్తూ ఉంటాయి.

ఇదే సమతుల్యతను సమాజంలో కూడా పాటించాలి. అందువల్ల మన సాంప్రదాయం విధించిన కట్టుబాట్లను, సంస్కృతిని, నియమాలను, మర్యాదలను, మంచితనాన్ని పాటించాలి. ఇవన్నీ ధర్మసూత్రాల్లోకి వస్తాయి. ధర్మం అంటే కేవలం మతఃపరమైన కార్యక్రమాలు మాత్రమే కాదు, సమాజంలో పాటించాల్సిన నియమాలు, సంస్కృతి, సాంప్రదాయం. ఏ దేశానికి సంబంధించిన కట్టుబాట్లు ఆ దేశానికి ఉంటాయి. అవి ఆ దేశపు నాగరికతను సూచిస్తాయి.

ఈ రోజుల్లో బాడీలాంగ్వేజ్ ప్రధానపాత్ర వహిస్తున్నది. మీరు నిలుచునే తీరు, కూర్చునే తీరు, మాట్లాడే తీరు, తినే తీరు – అన్నీ మీ మర్యాదను సూచిస్తాయి. పూర్వం ఈ బాడీలాంగ్వేజ్ పదాన్ని వాడకపోయినా, అవన్నీ జాగ్రత్తగా పాటించేవారు. ఇంటికి ఎవరైనా మహాత్ములు వస్తే పిల్లలకు వంద జాగ్రత్తలు చెప్పేవారు. కుదురుగా కూర్చో, కాళ్ళు ఆడించకు, చేతులు కట్టుకో, పొగరుగా కనపడకు – ఇలా ఎన్నో సూచనలు ఇచ్చేవారు. ఎందుకంటే మన ప్రవర్తనలోనే మనం ఎదుటివారికి ఇచ్చే గౌరవం, ప్రేమ కనిపిస్తాయి.

అదే విధంగా భాష బాగుండాలి. మాటలు వినసొంపుగా ఉండాలి. కాని కొందరు, నలుగురిలో ఉన్నప్పుడు మొత్తం సంభాషణంతా ఒక్కరే నడుపుతుంటారు. ఎవరైనా మధ్యలో దూరటానికి ప్రయత్నించినా, వారి ప్రయత్నాన్ని ఫలించనివ్వరు. కొంతమంది వారి మాట ఆమడదూరం వినబడేలా గట్టిగా, కంచుకంఠంతో మాట్లాడతారు. అదీ తప్పే. మరికొంతమంది అందరిముందూ ఒకరిని అవమానం చేస్తూ లేదా హేళన చేస్తూ మాట్లాడతారు. లేదా అతని తప్పును నలుగురి ముందూ ఎత్తి చూపుతారు. అదీ తప్పే.

లౌకికంగా అనేక విజయాలు పొంది, గబగబా నిచ్చెనమెట్లు ఎక్కి పైకి వచ్చిన వ్యక్తిలో వద్దనుకున్నా గర్వం, దర్పం, అధికారం కొట్టొచ్చినట్టు కనిపిస్తాయి. దానివల్ల అతను ఇతరుల గురించి పట్టించుకోవటం తగ్గించేసాడు. తన ప్రవర్తనవల్ల ఇతరులు బాధపడుతున్నారేమోననే ఆలోచనే ఉండదు. ఎందుకంటే అతనిలో సున్నితత్వం మటుమాయమైపోతుంది. ఎంతసేపూ నా నీటు, నా గోటు అనుకుంటాడు. అందువల్ల అతని మాటలో, అతని

ప్రవర్తనలో, అతని నడవడికలో ఆ దర్పం, అహంభావం కనబడుతుంది. అగ్నికి ఆజ్యం తోడయినట్టు అటువంటి అహంభావుల చుట్టూ, బెల్లం చుట్టూ ఈగలు ముసిరినట్టుగా, అతనికి భజన చేసేవారు కొందరు అతని చుట్టూ మూగుతారు.

యస్యాస్తి విత్తం స నరః కులీనః, స పండితః స శ్రుతవాన్ గుణజ్ఞః।
స ఏవ వక్తా స చ దర్శనీయః, సర్వే గుణాః కాంచనమాశ్రయంతే॥

ఇది చాలా ప్రసిద్ధి చెందిన శ్లోకం. ఎక్కడ ఐశ్వర్యం, హోదా ఉంటుందో, అక్కడ అతనిచుట్టూ అతన్ని పొగిడేవారు చేరుతారు. వారు 'నువ్వు అందరిలోకి గొప్పవాడివి, గొప్ప పండితుడివి; నువ్వు విద్యలో ఆరితేరావు,' అని అతన్ని ఆకాశానికి ఎత్తేస్తారు. అసలే కళ్ళు నెత్తికెక్కినవారికి, ఈ పొగడ్తలతో ఇంక కన్నూ మిన్నూ కానరాదు. ముందుగా మటుమాయమయ్యేది వినయం; దాని తర్వాత దైవభక్తి. అహంకారం, ఈశ్వరభక్తి ఒకచోట ఉండలేవు.

రాక్షసుల కథలు వింటే– కంసుడు అవనీ, హిరణ్యకశిపుడు అవనీ, హిరణ్యాక్షుడు అవనీ– వారికి భక్తి ఏ కోశానా లేదు. హిరణ్యకశిపుడు హరినామస్మరణ ఎవరు చేసినా మండిపడేవాడు. ఎప్పుడైతే ఇలా రాక్షసంగా ప్రవర్తిస్తారో, అలాంటివారి దరిదాపుల్లోకి కూడా మహాత్ములు వెళ్ళరు. దానితో వారికి మంచీ చెడూ వివరించి చెప్పే నాథుడు కూడా కరువవుతాడు.

పాపాన్ నివారయతి యోజయతే హితాయ
గుహ్యం నిగూహతి గుణాన్ చ ప్రకటీకరోతి
ఆపద్గతం న చ జహాతి దదాతి కాలే
సన్మిత్ర లక్షణమ్ ఇదం ప్రవదంతి సంతః – భర్తృహరి

మంచివారు మీకు స్నేహితులైతే వారు మీకు నాలుగు మంచిమాటలు చెబుతారు. కాని ఆసురీసంపత్తి ఉన్నవారి చుట్టూ ఉండేది కాకారాయుళ్ళు మాత్రమే. వారు ఇటువంటి వారిని మాటల్లో, సంస్కారంలో, మర్యాదలో అంతకంతకూ దిగజారిపోయేలా చేస్తారు. కృష్ణపరమాత్మ సభలోకి వచ్చినప్పుడు కంసుడు కనీసం లేచి నిల్చోలేదు. అదీ అహంకారంయొక్క పొగరు.

అహంకారమ్ – ఎవరు వారికి నమస్కారం పెట్టినా వారి అహంకారం పెరిగిపోవచ్చు. అందువల్ల కొందరు మహాత్ములు అసలు నమస్కారం పెట్టించుకోరు. ఒకవేళ పెట్టించుకున్నా ఆ నమస్కారం తమ గురువుకు చెందుతుంది అంటారు. ఆ గురువు తన గురువుకు అందిస్తాడు. చివరికి ఆ నమస్కారాలన్నీ జగద్గురువు అయిన భగవంతునికే చెందుతాయి. అందువల్ల నమస్కారం పెట్టించుకుంటే అహంకారం వస్తుంది.

బలమ్ – అది శారీరకబలం కాదు; పదవి ఇచ్చిన బలం.

దర్పమ్ – పొగరు.

కామమ్ – కోరిక, లౌకిక కోరికలు.

క్రోధమ్ – కోపం. ఐశ్వర్యం, హెూదా వారికిచ్చిన అహంకారంతో వారి మాటే చెల్లుబాటు అవాలనుకుంటారు. అది కుదరకపోతే కోపం వస్తుంది. (ఈ పదాలన్నీ తర్వాత వచ్చే శ్లోకంలో వస్తాయి. వాటిని ఇక్కడ చూశాము)

ఆత్మసంభావితాః – ధనం, హెూదా ఇచ్చిన దర్పంతో నన్ను ఎవరూ విమర్శించలేరు; నన్ను ఎవరూ తప్పు పట్టలేరు అనుకుంటారు. ఎక్కడున్నా వారిదే పైచెయ్యి అంటారు. నలుగురిలో ఉన్నప్పుడు ఇతరులను మాట్లాడనివ్వరు. వారే మొత్తం చక్రం తిప్పుతారు. పోనీ ఏమైనా నాలుగు మంచిమాటలు చెబుతారా అంటే అదీ ఉండదు. ఎంతసేపూ స్వోత్కర్షే ఉంటుంది. ఎంతసేపూ ఆత్మస్తుతే ఉంటుంది, ప్రత్యక్షంగా కానీ, పరోక్షంగా కానీ. నలుగురికీ వారి గొప్పలు చాటిచెప్పుకోవాలి.

స్తబ్ధాః – వారి శరీరం నిటారుగా, స్తంభంలాగా ఉంటుంది. ఎవరికీ తలవంచరు; ఎవరికీ నమస్కారం చెయ్యరు. మెడనొప్పి ఉన్నవారు వంగి నమస్కారం చెయ్యలేరు; వీరి మెడనొప్పి అహంకారం. వీరు కూడా వంగి నమస్కారం చెయ్యలేరు, ఆఖరికి భగవంతునికి కూడా. అందువల్ల స్తబ్ధాః అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ధనమానమదాన్వితాః – అతనికి ధనం ఉండటంవల్ల మదం, మానం మెండుగా ఉంటాయి. మదం అంటే అహంకారం; మానం అంటే గర్వం. మదానికీ, మానానికీ మధ్య సూక్ష్మభేదం ఉంది. మానం ఆలోచనా స్థాయిలో పొగరు; నేను గొప్పవాడినని గర్వపడటం. మదం అంటే మాటల్లో, చేతల్లో ఆ గర్వాన్ని ప్రదర్శించటం. రెండు బలహీనతలు కూడా ధనం ఉండటంవల్లనే.

యజంతే నామయజ్ఞైస్తే – పూజలు చేస్తారు కాని అది అణకువతో చేసే పూజ కాదు. నేను ఇన్ని పూజలు చేశానని గొప్పలు పోవటానికి చేస్తారు. నామయజ్ఞైః అంటే నామ్ కే వాస్తే అంటారు హిందీలో. అంటే ఏదో చెయ్యాలని చెయ్యటమే తప్ప శ్రద్ధపెట్టి చెయ్యరు. అది కూడా ఆర్భాటంగా చేస్తారు. అసలు ఏదైనా పూజ చెయ్యాలంటే దానిలో ముఖ్యమైన భాగం మంత్రభాగం, ఆచరణ చేసే విధానం. కాని ఇటువంటి వ్యక్తి పూజకు గానీ, బ్రాహ్మణునికి కాని పూర్తి ప్రాముఖ్యతను ఇవ్వడు.

ఈ రోజుల్లో పెళ్ళిళ్ళు అలా ఆర్భాటంగా సాగుతున్నాయి. పెళ్ళిమంత్రాలకు విలువనివ్వటం లేదు. ముఖ్యంగా మాంగళ్యధారణ చేసేటప్పుడు పలికే మంత్రాలు చాలా ముఖ్యమైనవి. కాని తీరా పెళ్ళికొడుకు మంగళసూత్రం కట్టబోయే సమయానికి వీడియోగ్రాఫర్ వచ్చి ఆగండి అంటాడు. అసలే వివాహబంధాలు పదికాలాలపాటు నిలవటం కష్టంగా ఉన్న ఈ రోజుల్లో ముహూర్తబలానికి విలువనివ్వకపోవటం చాలా తప్పు. పెళ్ళిలో వేదమంత్రాలకు, వాటి ఆచరణకు విలువను ఇవ్వాలి. కాని ఫోటోలు, వీడియోలు వాటికన్నా ఎక్కువ ప్రాముఖ్యతను సంతరించుకుంటున్నాయి.

దంభేన (యజ్ఞేన) – అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ దంభేన యజ్ఞేన అంటున్నాడు. అంటే వారు చేసే యజ్ఞాల్లో ఆర్భాటం, హడావుడే ఎక్కువ కనిపిస్తోంది. అంతేకాదు,

అవిధిపూర్వకమ్ – మంత్రాలకు, నియమాలకు విలువను ఇవ్వటం లేదు. పెళ్ళి అయ్యాక భార్యాభర్తలు ధృవనక్షత్రాన్ని, అరుంధతీ నక్షత్రాన్ని చూడాలి. ఎందుకు? వారి బంధం పదికాలాలు దృఢంగా నిలబడటానికి. ధృవుడు చాలా

శక్తివంతుడు, విశ్వాసానికి పెట్టింది పేరు; అలాగే అరుంధతీ–వసిష్ఠుల బంధం భార్యాభర్తల మధ్య ఉండాల్సిన అన్యోన్యతకు చిహ్నం. ఈ నక్షత్రాలను చూడటంవల్ల ఈ జంట కూడా అంత అన్యోన్యంగా ఉండాలని శాస్త్రం నిర్దేశించింది. కాని ఇప్పుడు పట్టపగలు ముహూర్తాలు పెడుతున్నారు. మిట్టమధ్యాహ్నం తీసుకువెళ్ళి అరంధతీ నక్షత్రాన్ని చూపించే క్రతువును యధాలాపంగా ముగించేస్తున్నారు. అదే అవిధి పూర్వకం అంటే.

పోనీ అప్పుడైనా పెళ్ళికొడుకు శ్రద్ధగా చేస్తాడా అంటే అదీలేదు; పెళ్ళి చూడటానికి వచ్చిన అతిథులు షేక్‌హ్యాండులిచ్చి, బహుమతులు ఇచ్చి వెళుతుంటారు. పురోహితుడే దూ దూ మంత్రాలు చదివేస్తాడు అమ్మాయి చెయ్యి పట్టుకుని. ఆ మంత్రం అర్థమేమిటి? 'ఓ భార్యామణీ నువ్వు నాతో అన్యోన్యంగా ఉండాలి.' ఆ మాట అమ్మాయి చెయ్యిపట్టుకుని పురోహితుడు చెబితే, అమ్మాయి అన్యోన్యంగా ఉండాల్సింది పురోహితునితోనా? అందువల్లనే పెళ్ళయ్యాక భర్తతో పోట్లాడుతుంది. ఆ విధంగా చేసే యజ్ఞాలు అవిధిపూర్వకంగా చేస్తారు; అంటే నియమ నిబంధనలను పాటించరు.

శ్లో. 18 **అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం చ సంశ్రితాః ।**
మామాత్మపరదేహేషు ప్రద్విషంతోఽభ్యసూయకాః ॥
అహంకారమ్, బలమ్, దర్పమ్, కామమ్, క్రోధమ్, చ, సంశ్రితాః,
మామ్, ఆత్మపరదేహేషు, ప్రద్విషంతః, అభ్యసూయకాః ॥

అహంకారమ్	= అహంకారము	అభ్యసూయకాః	= అసూయతో ఇతరులను నిందించువారై
బలమ్	= బలము	ఆత్మపరదేహేషు	= తమ శరీరములందును, ఇతరుల శరీరములందును
దర్పమ్	= గర్వము	మామ్	= అంతర్యామిగానున్న నన్ను
కామమ్	= కామము	ప్రద్విషంతః	= ద్వేషించుచుందురు
క్రోధమ్	= క్రోధము మొదలగువాటిని		
సంశ్రితాః, చ	= ఆశ్రయించినవారై		

అహంకారమ్ బలమ్ దర్పమ్ కామమ్ క్రోధమ్ చ సంశ్రితాః
ఆత్మ–పర–దేహేషు (స్థితం) మామ్ ప్రద్విషన్తః అభ్యసూయకాః (తే భవన్తి) ॥

తా: అహంకారము, బలము, గర్వము, కామము, క్రోధము మొదలగువాటిని ఆశ్రయించినవారై, అసూయతో ఇతరులను నిందించువారై, తమ శరీరములందును, ఇతరుల శరీరములందును అంతర్యామిగానున్న నన్ను ద్వేషించుచుందురు.

ఇంతకుముందే చూసినట్టుగా ఇటువంటి ఆసురీసంపత్తి ఉన్నవ్యక్తిని సరిదిద్దేవారు ఎవరూ ఉండరు.

అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం చ సంశ్రితాః – దానివల్ల అతనిలో గర్వం, పదవి ఇచ్చిన బలం, పొగరు, కోరిక, కోపం రాజ్యమేలుతాయి. (ఈ పదాలను ముందు శ్లోకంలో చూశాము). క్రమంగా ఈ లక్షణాలు అతన్ని నాస్తికునిగా మారుస్తాయి. అహంకారం, భక్తి ఒకచోట ఉండలేవని చూశాము.

హిరణ్యకశిపుడు 'ఓం నమో నారాయణాయ' అనకూడదు, 'ఓం నమో హిరణ్యాయ నమః' అనాలని చాటింపు వేశాడు.

మాం ప్రద్విషంతః – వారు నన్ను ద్వేషించటం మొదలుపెడతారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎక్కడ ఉన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ?

ఆత్మపరదేహేషు – నేను అతనితో సహా, అందరిలోనూ ఉన్నాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆత్మదేహే అంటే అతని శరీరంలో; పరదేహే అంటే ఇతరుల శరీరంలో ఉన్నాను. అందరిలో చైతన్యస్వరూపంగా ఉన్నాను. కాని అటువంటి నన్ను – ప్రద్విషంతి – అతను ద్వేషిస్తున్నాడు. అటువంటి వ్యక్తి భగవంతుణ్ణి మాత్రమే కాదు, శాస్త్రాన్ని కూడా ద్వేషిస్తాడు. సాక్షాత్తూ భగవంతుడే ఇచ్చిన శాస్త్రంమీద కూడా అతనికి శ్రద్ధ లేదు.

అభ్యసూయకాః – శాస్త్రాన్ని కూడా విమర్శిస్తున్నాడు. ఇలా విమర్శించి, ద్వేషించేవారిని అభ్యసూయకాః అంటారు.

శ్లో. 19 **తానహం ద్విషతః క్రూరాన్ సంసారేషు నరాధమాన్ ।**
క్షిపామ్యజస్రమశుభాన్ ఆసురీష్వేవ యోనిషు ॥
తాన్, అహమ్, ద్విషతః, క్రూరాన్, సంసారేషు, నరాధమాన్,
క్షిపామి, అజస్రమ్, అశుభాన్, ఆసురీషు, ఏవ, యోనిషు ॥

తాన్, ద్విషతః	= ద్వేషించువారైన	సంసారేషు	= ఈ సంసారములందు
అశుభాన్	= పాపాత్ములను	అజస్రమ్	= మాటిమాటికిని
క్రూరాన్	= క్రూరులైన	ఆసురీషు, యోనిషు,	= ఆసురీ యోనులందే
నరాధమాన్ అహమ్	= నరాధములను నేను	ఏవ క్షిపామి	పడవేయుదును

తాన్ ద్విషతః క్రూరాన్, అశుభాన్, నరాధమాన్ సంసారేషు
ఆసురీషు ఏవ యోనిషు అజస్రమ్ అహమ్ క్షిపామి ॥

తా: ద్వేషించువారైన పాపాత్ములను, క్రూరులైన నరాధములను నేను ఈ సంసారములందు మాటిమాటికిని ఆసురీ యోనులందే పడవేయుదును.

ఆధ్యాత్మిక చింతన ఉన్న ఇంటికీ, లౌకికభావన ఉన్న ఇంటికీ మధ్య భేదం ఆ యింటి వాతావరణంలోనే తెలిసిపోతుంది. ఆధ్యాత్మిక చింతన ఉన్న ఇంట్లోకి అడుగుపెడితేనే భగవంతుని ఉనికి తెలుస్తుంది అక్కడ. పూజగదినుంచి పూలపరిమళాలు, అగరొత్తుల సువాసనలు, ప్రసాదాల గుభాళింపులు ఆహ్లాదకరంగా ఉంటాయి. అంతేకాకుండా భగవంతుని చిత్రపటాలు కూడా అక్కడక్కడా కనిపిస్తాయి. కాని లౌకిక జీవనవిధానికే అంకితమైన వారింట్లో పూజగదే ఉండదు; వారు ఏ మతానికి చెందినవారో కూడా తెలియదు; ఉన్న పటాలు కూడా భగవంతునివి కావు. ఆ విధంగా వారి జీవితంలో ఆధ్యాత్మికతకు చోటులేదు.

ద్విషతః – వారి అన్నింటినీ ద్వేషిస్తారు. ఇప్పుడు మనదేశంలో కూడా పాశ్చాత్యదేశ ప్రభావం పెచ్చుపెరిగిపోవటంతో నుదుట తిలకం దిద్దుకోవటం కూడా నామోషీ అయిపోయింది. నేను హిందువునని చెప్పుకోవటం నామర్దా. తక్కిన మతాలవారికి ఆ నామర్దా లేదు. సిక్కుమతస్థులు సైన్యంలో ఉన్నా, వారి తలపాగాను తీయమని

ప్రభుత్వంతో పోరాడి మరీ నిలబెట్టుకున్నారు. అదీ వారు వారి మతానికి ఇచ్చిన విలువ. మనకే అన్ని తిప్పలూ. పేర్లు మన మతాన్ని సూచించేలాగా ఉండటం వారికి ఇష్టం లేదు ఈరోజుల్లో. పెద్దవారు లక్షణంగా అమ్మవారి పేర్లైన మీనాక్షి, కామాక్షి పెడితే, వారు పింకీ, చింకీ అని పిలిపించుకుంటారు. ఇదీ నేటి ఆధునిక సాంప్రదాయంయొక్క దుస్థితి. అటువంటి వారిని ఆ దేవుడే కాపాడాలి. కాని వారు ఆ దేవుణ్ణి కూడా ద్వేషిస్తారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

క్రూరాన్ – వారి ప్రవర్తనలో కూడా క్రూరత్వం కనిపిస్తుంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మంచి, మర్యాద, సంస్కృతి, సాంప్రదాయం పొరపాటున కూడా కనబడవు.

నరాధమాన్ – వారు నరులలో అధములు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అశుభాన్ – అశుభానికి చిహ్నాలు వారు అనికూడా అంటున్నాడు. అశుభం అంటే ఆధ్యాత్మిక చింతన లేకపోవటం; ధర్మ, మోక్షాలకు విలువను ఇవ్వకపోవటం. అందువల్ల వారి జీవితం అమంగళకరంగా ఉంటుంది. అటువంటి వారిని నేను మాత్రం ఏం చేయగలను, నరకంలో త్రోసివేయటం తప్ప అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. **నరకే పతంతి** అని పదహారవ శ్లోకంలో చూశాము.

పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్ ।
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే ॥ – 4.8

ముందు సమాజాన్ని శాస్త్రం ద్వారా, గురువు ద్వారా మార్చటానికి ప్రయత్నిస్తాను; అయినా సమాజం భ్రష్టుపట్టి పోతుంటే, మహాత్ములు, శాస్త్రం కూడా సమాజాన్ని మార్చలేకపోతే, మళ్ళీ నేనే అవతారం ఎత్తి వారిని సంహరిస్తాను అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ నాలుగవ అధ్యాయంలో.

ముందే చూసినట్టుగా రాజసికగుణం ప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తి ఆధ్యాత్మికంగా పతనమవడు, అలాగని ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగనూ లేడు; తామసికగుణం ప్రధానంగా ఉన్నవ్యక్తి ఆధ్యాత్మికంగా కిందకు పడిపోతాడు. ఇద్దరూ సమాజానికి ప్రమాదమే. ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల లేకపోతే మానవజాతికి అది పూడ్చలేని పెద్ద నష్టం. అన్నింటిలోకి మానవజన్మ ఎంతో ఉన్నతమైనది; అందులో మనం సరిగా వినియోగించే సమయం చాలా తక్కువ.

ఆయుర్వర్షశతం నృణాం పరిమితం రాత్రౌ తదర్ధం గతం
తస్యార్ధస్య పరస్య చార్ధమపరం బాలత్వవృద్ధత్వయోః
శేషం వ్యాధివియోగదుఃఖసహితం సేవాదిభిర్నీయతే
జీవే వారి తరంగచంచలతరే సౌఖ్యం కుతః ప్రాణినామ్ – భర్తృహరి వైరాగ్యషట్కం

మనిషికి నిర్దేశించబడిన జీవితం వంద సంవత్సరాలు. శతమానం భవ అంటారు అందుకే. ఆ వంద సంవత్సరాల్లో సగం సంవత్సరాలు రాత్రి నిద్రలో గడిచిపోతుంది; మిగిలిన ఆ సగం కూడా బాల్యం, వృద్ధాప్యంలో గడిచిపోతుంది. అదికాక అనారోగ్యం, బాధలు, కష్టాలు, ఇతరులకు సేవ చెయ్యటానికి సమయమంతా అయిపోతే, నీటిబుడగలాగా తాత్కాలికమైన ఈ జీవితంలో మనుష్యులు ఏం సాధించగలరు అంటున్నారు భర్తృహరి.

100 సంవత్సరాల జీవితకాలంలో 50 సంవత్సరాలు నిద్రకు, 25 సంవత్సరాలు బాల్యం, వృద్ధాప్యానికి పోతాయి. బాల్యంలో మంచీ-చెడు విచక్షణాజ్ఞానం ఉండదు కాబట్టి ఏమీ మంచి చెయ్యలేము. వృద్ధాప్యంలో మంచీ-చెండు విచక్షణాజ్ఞానం ఉంటుంది కాని, ఆచరణలో పెట్టే శక్తి ఉండదు. మిగిలిన 25లో అనారోగ్యానికి, బాధలు పడటానికి, కష్టాలు పడటానికి, సేవలు చెయ్యటానికి పోతే ఇంక మిగిలేదెంత? ఈ రోజుల్లో ఈ పట్టికలో క్యూ (వరుసలో నిలబడటం)లను కూడా కలుపుకోవాలి. సగం జీవితం క్యూలలో నిల్చోవటానికే సరిపోతుంది. జీవితమేమో అశాశ్వతం; ఉన్న సమయం చాలదు, అయినా మనమెంత జీవితాన్ని వృథాపరుస్తున్నామో చూడండి.

రాజసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవారు జీవితాన్ని వృథాపరచుకుంటే, తామసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవారు ఏకంగా నాశనమే చేసుకుంటున్నారు. అందువల్ల ఇటువంటి వారిని కృష్ణపరమాత్మ తీవ్రంగా విమర్శిస్తున్నాడు. వారు వారికిచ్చిన మానవజన్మను సరిగ్గా వినియోగించుకోలేదు. వారు నరాధములుగా ప్రవర్తిస్తున్నారు, అందువల్ల వారికి వచ్చే జన్మలో నికృష్టజన్మను ఇస్తాను అంటున్నాడు.

కోతి చేతికి పూమాలను ఇచ్చినట్టు ఉంటుంది వారి ప్రవర్తన. కోతికి అద్భుతమైన పూమాల ఇస్తే దానికి ఆ పూమాలను ఏంచెయ్యాలో తెలియదు. అందులోని పూలన్నీ లాగేస్తుంది, లేకపోతే తినటానికి ప్రయత్నిస్తుంది. అదే విధంగా ఈ రకం మనుష్యులు ప్రవర్తిస్తున్నారు. వారికిచ్చిన అద్భుతమైన మానవశరీరం విలువ వారికి తెలియటం లేదు.

అజస్రమ్ ఆసురీష్వేవ యోనిషు క్షిపామి – వారిని తక్కువజాతి శరీరాలలో పడవేస్తాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే ధర్మ, మోక్షాల జోలికి పోని అధమజన్మను ఇస్తాడు. అది అధమమైన మనుష్యజన్మే కావచ్చు, జంతుజన్మ కావచ్చు, చెట్టు జన్మ కావచ్చు లేదా అధోలోకాలైన అతల, వితల, సుతల, రసాతల, మహాతల, తలాతల, పాతాళలోకాల్లో కావచ్చు. అందువల్ల అర్జునా, ఇటువంటి జీవితం ఉండాలని కోరుకోకు అని హెచ్చరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 20 **ఆసురీం యోనిమాపన్నా మూఢా జన్మని జన్మని ।**
మామప్రాప్యైవ కౌంతేయ తతో యాంత్యధమాం గతిమ్ ॥
ఆసురీమ్, యోనిమ్, ఆపన్నాః, మూఢాః, జన్మని, జన్మని,
మామ్, అప్రాప్య, ఏవ, కౌంతేయ, తతః, యాంతి, అధమామ్, గతిమ్ ॥

కౌంతేయ!	=	ఓ అర్జునా!
మూఢాః	=	ఈ మూఢులు
మామ్, అప్రాప్య, ఏవ	=	నన్ను పొందకయే
జన్మని, జన్మని	=	ప్రతిజన్మయందు
ఆసురీమ్, యోనిమ్	=	ఆసురీయోనిని
ఆపన్నాః	=	పొందినవారై
తతః	=	దానికన్నా
అధమామ్, గతిమ్	=	అతిహీనమైన గతిని
యాంతి	=	పొందుతారు

హే కౌన్తేయ! ఆసురీమ్ యోనిమ్ ఆపన్నాః జన్మని జన్మని మూఢాః
(సన్తః) మామ్ అప్రాప్య ఏవ, తతః అధమామ్ గతిమ్ యాన్తి ॥

తా: ఓ అర్జునా! ఈ మూఢులు నన్ను పొందకయే ప్రతిజన్మయందు ఆసురీయోనిని పొందినవారై, దానికన్నా అతిహీనమైన గతిని పొందుతారు.

కృష్ణపరమాత్మ వీరిని తీవ్రంగా విమర్శించినా, మళ్ళీ జాలిపడుతున్నాడు వీరిమీద. ఈ ఆసురీసంపత్తి ఉన్నవారు ఎప్పుడైతే కిందకి దిగజారటం మొదలుపెడతారో, అప్పుడే వారు ఒక విషవలయంలో చిక్కుకుపోతారు. ఆ వృత్తంనుంచి బయటపడటం బొత్తిగా సాధ్యం కాదు. ఎందుకు? మనిషిగా వారికున్న గొప్పవరం – ఫ్రీవిల్. ఆ ఫ్రీవిల్‌ను ఉపయోగించకుండా, చెడుకర్మలు చేస్తే, రెండు అవస్థల్లో పడతారు.

మొదటిది, మనిషి చేసిన చెడుకర్మ పాపాన్ని కలుగజేస్తుంది. రెండవది, మనిషి చేసే ప్రతిపని కూడా అతనిలో వాసనలను ఏర్పరుస్తుంది. మనస్సుకు ఒక ప్రత్యేకమైన సామర్థ్యం ఉంది. ఏ పనినైనా వరుసగా కొన్నిరోజులు చేస్తే, దాన్ని అలవాటుగా మార్చుకుని, దానికి బానిస అయ్యే లక్షణం ఉంది మనస్సుకు. మంచి అవనీ, చెడు అవనీ, నాలుగురోజులు చేస్తే, అది అలవాటు అవుతుంది.

మీరు క్రమం తప్పకుండా నాలుగురోజులు గీతాబోధకు వెళుతుంటే, ఒకే కుర్చీలో ఎప్పుడూ కూర్చోవటం జరిగితే, ఆ కుర్చీ మీకు వ్యసనంగా మారుతుంది. ఆ కుర్చీలో కూర్చోలేకపోతే బోధ వినలేను అనే నమ్మకం ఏర్పడిపోతుంది. ఆ కుర్చీ నాది అనే బంధం కూడా ఏర్పడుతుంది. దానితో ఎవరైనా అందులో కూర్చుంటే, వారిని లేపటానికి కూడా వెనుకాడరు. అంటే ఆ కుర్చీకి బానిస అయ్యారు. అది మీలో వాసనలను ఏర్పరిచింది. కాకపోతే ఇది శుభవాసన.

అలా మీరు ఒకటికి నాలుగుసార్లు ఏంచేసినా కూడా అది మీలో ఏదో ఒక వాసనను ఏర్పరుస్తుంది. అది మీరు చేసే పనిని బట్టి శుభవాసనో, అశుభవాసనో అవుతుంది. ఒకరకం ఆహారానికి, ఒకరకం చల్లని పానీయానికి అలవాటుపడితే అది మానలేరు. గీతాబోధకు వెళ్ళటానికి అలవాటుపడితే, అది కూడా మానలేరు.

ఆ విధంగా మీ మనస్సుకు ఒక అద్భుతమైన శక్తి ఉంది. అది అశుభవాసననో, శుభవాసననో కలుగజేయగలదు. ఆ వాసనలు మీ ఫ్రీవిల్‌ను పక్కకు తోసేసి, మీ జీవితాన్ని నిర్దేశించటానికి ప్రయత్నిస్తాయి. అప్పుడు మీ తెలివితేటలు, మీ విచక్షణాశక్తి ఈ వాసనల ముందు ఎందుకూ పనికిరావు. మీకు వీటినుంచి బయటకు రావాలని ఉన్నా రాలేరు. ప్రతి నూతనసంవత్సరానికీ అనేక ప్రతినలు పూనతారు – ఇది చెయ్యను, అది చెయ్యను అంటారు కాని ఏం లాభం? ఆ ప్రతినలు నీటిమీద రాసిన రాతలు అవుతాయి. మీ అలవాట్లు హాయిగా వాటిపనిని అవి చేసుకుపోతుంటాయి. ఎందుకు చెయ్యలేకుండా ఉన్నారు? మీరు బుద్ధిజీవులు, మీకు ఫ్రీవిల్ ఉంది. అయినా చెయ్యలేకపోతున్నారూ అంటే మీ వాసనలు మిమ్మల్ని అధిగమించి వేస్తున్నాయి.

ఇదే జరుగుతున్నది ఆసురీసంపత్తి ఉన్నవారి జీవితంలో. వారు ఆసురీకర్మలు చెయ్యటంవల్ల ఆసురీవాసనలు నెలకొంటాయి వారిలో. ఆ ఆసురీవాసనలవల్ల వారు అదే కర్మను పదేపదే చేస్తారు.

మనం ఇంతకుముందు కూడా చూశాము. ఏదైనా వ్యసనానికి బానిస అయ్యేముందు మొదటిసారి మాత్రమే మీకు 'నో' అనగలిగే అవకాశం ఉంది. అప్పుడు మీ ఫ్రీవిల్‌కి అధికారం ఉంది. ఉదాహరణకు సిగరెట్టు కాల్చటమే తీసుకుంటే, మొదటి సిగరెట్టుకు మాత్రమే 'నో' అనగలగే హక్కు మీకుంది. తర్వాత సిగరెట్టు వాసన మీలో నెలకొంటుంది; వాసన తాగదు; వాసన మిమ్మల్ని సిగరెట్టు తాగేలాగా ఉసిగొల్పుతుంది. వాసనకూ, ఫ్రీవిల్‌కు మధ్య టగ్ ఆఫ్ వార్ మొదలవుతుంది. అందులో వాసనే గెలుస్తుంది; ఫ్రీవిల్ దారుణంగా ఓడిపోతుంది. మీరు గనుక కొన్ని వందల సిగరెట్లు కొన్ని వందలరోజులు కాల్చివుంటే, సిగరెట్టు విషయంలో మీ విల్‌పవర్ సున్నా. ఎన్ని చెప్పినా, దాన్నించి బయటపడలేరు.

నువ్వు బ్రహ్మవు అని ఎంతగా నేర్పించినా, తక్కిన విషయాల్లో బ్రహ్మను అని అర్థం చేసుకుంటారేమో కాని, సిగరెట్టు ముందు మాత్రం మీరు బ్రహ్మ అనే సత్యం భ్రమ అయి కూర్చుంటుంది. ఇది ఒక ఉదాహరణ మాత్రమే. అది సిగరెట్టు విషయమే కానవసరం లేదు; త్రాగుడు, మత్తుమందు ఏదైనా కావచ్చు. ఈ వ్యసనం మంచివాటికి కూడా ఏర్పడుతుందని చూశాము కదా. అందుకని ఇలా వాసనలు ఏర్పరచే శక్తిని మనం శుభవాసనలు ఏర్పడేలా మలచుకోగలగాలి.

శుభాశుభ్యాం మార్గాభ్యాం వహంతీ వాసనాసరిత్।
పౌరుషేణ ప్రయత్నేన యోజనీయా శుభే పథి॥

అందువల్ల వ్యసనానికి బానిస అయినా, మంచి వ్యసనాలకు బానిసలు అవ్వాలి. కాని ఇటువంటి వారు మంచివాటికి బానిసలు అయ్యే అవకాశమే లేదు.

ఆసురీం యోనిమాపన్నా – ఈ ఆసురీసంపత్తి ఉన్నవారు ఈ జన్మలో చెడు వ్యసనాలకు బానిసలు అవటమే కాక, ఆ వాసనలను వచ్చే జన్మకు కూడా తీసుకుపోతారు. అందువల్లనే చూడండి, ఈ జన్మలో మనుష్యులందరూ ఒకటే అయినా, కొంతమంది సహజంగా ఉన్నతమైన కార్యాలవైపు ఆకర్షింపబడుతారు; అది కూడా చిన్నవయస్సులోనే అంత చిన్నవయస్సులోనే వారికి మంచి స్వభావం ఎలా అలవడుతుంది? అది పూర్వజన్మలో ఏర్పరచుకున్న శుభవాసనలవల్ల.

తత్ర తం బుద్ధిసంయోగం లభతే పౌర్వదేహికమ్ – 6.43

మనం పూర్వజన్మ పుణ్యపాపాలనే కాదు, వాసనలను కూడా ఈ జన్మలోకి తీసుకుని వస్తాము.

తం విద్యాకర్మణీ సమన్వారభేతే పూర్వప్రజ్ఞా చ – బృహదారణ్యకం 4.4.2

పూర్వప్రజ్ఞ అంటే వాసనలు. అందువల్ల ఆసురీసంపత్తి ఉన్న ఈ దురదృష్టకరమైనవారు నికృష్టమైన జన్మలను పొందుతారు. యోని అంటే ఇక్కడ శరీరం. నికృష్ట శరీరాన్ని పొందుతారు.

మూఢాః – వారి తప్పుడు ఆలోచనల్లోనే వారు ఉంటారు. అది కూడా ఒక్క జన్మలో కాదు;

జన్మని జన్మని – ప్రతి జన్మలోనూ మూఢులుగానే ఉంటారు. కర్మవల్ల వాసన ఏర్పడుతుంది; వాసనవల్ల తర్వాత

కర్మలు చేస్తారు; తర్వాత చేసిన కర్మలవల్ల కొత్త వాసనలు ఏర్పడతాయి. అందువల్ల జన్మజన్మకీ కిందికి పడిపోతూనే ఉంటారు. ఆధ్యాత్మికంగా కిందికి పడిపోయినకొద్దీ, పరమాత్మకు దూరమైపోతారు; శాస్త్రానికి దూరమైపోతారు; మహాత్ములకు దూరమైపోతారు.

మామ్ అప్రాప్య ఏవ – అటువంటి వారు అంతకంతకూ నాకు దూరమైపోతారు. వారికి దైవచింతన కాని, ఆధ్యాత్మిక చింతన కాని ఏర్పడే అవకాశాలు అంతకంతకూ అరుదైపోతాయి. అందువల్ల వారు ఇంకా ఇంకా దిగజారిపోతారు, అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అధమామ్ గతిమ్ యాంతి – అటువంటివారు అధోగతిపాలు అవుతారు. పాతాళలోకం దాకా వెళతారు. అదే అన్నిటికన్నా అధోలోకం. అంతకన్నా కిందికి వెళ్ళలేరు. ఇదంతా ఎందుకు వచ్చింది? ఈ జన్మలో వారు అర్థకామాలకే విలువనిచ్చి, ధర్మమోక్షాలను పట్టించుకోకపోవటంవల్ల. దైవీసంపత్తిని అలవరచుకోకుండా, ఆసురీసంపత్తిని పెంపొందించుకోవటంవల్ల; ఫ్రీవిల్‌ను మొదట్లోనే ఉపయోగించుకోకపోవటంవల్ల.

అందువల్లనే ఏ వ్యసనానికైనా మొట్టమొదటిసారి 'నో' చెప్పటమే మీ చేతిలో ఉంది అన్నాము. రెండోసారికే 'నో' చెప్పటం కష్టం. అందువల్ల చెడువిషయాల జోలికి పోకూడదు; అందువల్లనే చెడుస్నేహాలను చెయ్యకూడదని చెప్పేది. ఎప్పుడూ ధార్మికవ్యక్తులతో స్నేహం చెయ్యాలి.

సత్సంగః సర్వదా కార్యః దుస్సంగః సర్వదా త్యాజ్యః

ఒక్కోసారి పుస్తకాల్లో మిమ్మల్ని తప్పుదారి పట్టించే ప్రమాదం ఉంది. కొంచెం మద్యం సేవిస్తే మంచిదే అంటారు ఒకరు. నలుగురితో కలిసి త్రాగటం నాగరికత అంటారు ఇంకొకరు. ఇటువంటి తప్పుడు ప్రచారాలకు దూరంగా ఉండమంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంత్యనిష్ఠూరంకన్నా ఆదినిష్ఠూరం మేలు అన్నారు పెద్దలు.

శ్లో. 21 **త్రివిధం నరకస్యేదం ద్వారం నాశనమాత్మనః ।**
కామః క్రోధస్తథా లోభః తస్మాదేతత్త్రయం త్యజేత్ ॥
త్రివిధమ్, నరకస్య, ఇదమ్, ద్వారమ్, నాశనమ్, ఆత్మనః,
కామః, క్రోధః, తథా, లోభః, తస్మాత్, ఏతత్, త్రయమ్, త్యజేత్ ॥

కామః	=	కామము	నరకస్య, ద్వారమ్	=	నరకద్వారములును
క్రోధః	=	క్రోధము	ఆత్మనః, నాశనమ్	=	ఆత్మనాశనమునకు కారణమైనవి
తథా	=	అలాగే	తస్మాత్	=	అందువలన
లోభః	=	లోభము	ఏతత్, త్రయమ్	=	ఈ మూడింటిని
ఇదమ్, త్రివిధమ్	=	ఈ మూడు విధములైన	త్యజేత్	=	విడిచిపెట్టవలెను

కామః క్రోధః తథా లోభః ఇదమ్ త్రివిధమ్ ఆత్మనః నాశనమ్
నరకస్య ద్వారమ్ (అస్తి), తస్మాత్ ఏతత్ త్రయమ్ త్యజేత్ ॥

తా: కామము, క్రోధము అలాగే లోభము ఈ మూడు విధములైన నరకద్వారములును ఆత్మనాశనమునకు కారణమైనవి. అందువలన ఈ మూడింటిని విడిచిపెట్టవలెను.

మొత్తం ఆసురీసంపత్తిని కృష్ణపరమాత్మ మూడు ప్రాథమిక సమస్యల కింద విభజించాడు. ఎవరైతే ఈ మూడు ప్రాథమిక సమస్యలను తెలివిగా అదుపులో పెట్టుకుంటారో, అతనికి ఏ సమస్యా ఉండదు. ఏమిటా మూడు లక్షణాలు?

త్రివిధం నరకస్యేదం ద్వారమ్ – మూడు రాచమార్గాలు ఉన్నాయి నరకానికి తీసుకుపోవటానికి. ద్వారం అంటే గుమ్మం లేదా రోడ్డు. అవి మూడు. నరకం అంటే ఏమిటి? నరకం అనే ప్రదేశం ఉందో లేదో మనకనవసరం. నరకం అంటే ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు అడ్డుపడేది ఏదైనా నరకమే. ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగకుండా కిందికి తోసేది ఏదైనా నరకమే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఆత్మనః నాశనమ్ – ఏదైతే ఒకవ్యక్తిని ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగకుండా నాశనం చేస్తుందో, ఏదైతే మోక్షమార్గానికి అడ్డుపడుతుందో అది నరకం అని నిర్వచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆత్మనః నాశనమ్ అంటే ఆధ్యాత్మికపతనం. ఈ ఆధ్యాత్మికపతనం కలిగించే మూడు ఏమిటి?

కామః క్రోధః లోభః – ఈ మూడూ కామ, క్రోధ, లోభాలు. కామం అంటే కోరిక; క్రోధం అంటే కోపం; లోభానికి రెండు అర్థాలున్నాయి. అవి అత్యాశ, పీనాసితనం. తనకున్న ఆస్తిని ఎవరితోనూ పంచుకోకపోవటాన్ని పీనాసితనం అంటారు. రెండూ లోభం కిందికే వస్తాయి. అత్యాశలోనూ అన్నీ నాకే కావాలనుకుంటాను; పీనాసితనంలోనూ అంతా నా దగ్గరే ఉండాలి, ఎవరికీ ఇవ్వను అనుకుంటాను. అందువల్ల లోభం అంటే దాచుకోవాలనే తపన. ఈ మూడూ నరకద్వారాలు. అందువల్ల ఏం చెయ్యాలి?

తస్మాత్ ఏతత్ త్రయమ్ త్యజేత్ – అందువల్ల ఈ మూడింటినీ త్యజించు అంటున్నాడు. ఈ మూడింటినీ వదిలేయమంటున్నాడు. అంటే కామక్రోధలోభాలను వదిలేయమంటున్నాడు.

కాని కామాన్ని వదిలేయమని కృష్ణపరమాత్మ అంటున్నాడు అంటే ఈ విషయాన్ని జాగ్రత్తగా అర్థం చేసుకోవాలి. శాస్త్రమే స్పష్టంగా చెబుతుంది; కామాన్ని వదలటం అసాధ్యం అనీ, అవసరం లేదనీ కూడా. అందువల్ల కామాన్ని త్యజించటం అంటే పూర్తిగా కామాన్ని మానటం కాదు. కామాన్ని మానలేము, మాననవసరం లేదు కూడా.

మరయితే కామత్యాగం అంటే ఏమిటి? కామత్యాగం అంటే కోరికలను సంస్కరించుకోవటం. కోరికలను సంస్కరించుకోవటం అంటే ఏమిటి? తామసిక కోరికలను రాజసిక కోరికలుగానూ; రాజసిక కోరికలను సాత్త్విక కోరికలుగానూ మార్చుకోవాలి. గీతాబోధకు వెళ్ళాలంటే మీకు రాజసిక కోరిక ఉండాలి. కోరికలను వదిలేయమని వింటే, అయితే గీతాబోధకు వెళ్ళాలనే కోరిక కూడా వదలుకుంటాను అని మీరు గీతాబోధకు వెళ్ళకపోతే, అక్కడ గురువు ఒక్కరే మిగులుతారు. అందువల్ల ఈ విషయాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి.

ముందు తామసిక కోరిక అంటే ఏమిటి? ఏ కోరిక అయినా సరే అది అధార్మికంగానో, చట్టవిరుద్ధంగానో, ఇతరులకు హాని కలిగించేదిగానో, ఇతరులను మోసం చేసేదిగానో ఉంటే, అది తామసిక కోరిక కిందికి వస్తుంది. దానిని వెంటనే వదిలివేయాలి.

రాజసిక కామం అంటే ఏమిటి? అనేక ధార్మిక కోరికలు ఉన్నాయి, చట్టపరమైన కోరికలు ఉన్నాయి కాని అవన్నీ లౌకికసుఖాలను మాత్రమే ఇస్తాయి. వీటిని అర్థకామాలు అంటారు. అవి ధనాన్ని, సుఖాన్ని ఇస్తాయి కాని వాటిని ధర్మబద్ధంగా కోరుకుంటే, ఎవరినీ మోసం చెయ్యకుండా సంపాదించాలని కోరుకుంటే, అవి రాజసిక కోరికల కిందికి వస్తాయి. అంటే చట్టపరంగా సరదాలను తీర్చుకోవచ్చు. ఇందులో ఏమిటి సమస్య? అతను జీవితాన్ని బాగా అనుభవిస్తాడు, ఐశ్వర్యంలో మునిగితేలుతాడు; సుఖాల అంచులదాకా వెళతాడు; కాని ఆధ్యాత్మిక చింతన కొంతకూడా ఉండదు. ధర్మం, మోక్షం అనవసరం అతనికి. అందువల్ల రాజసికకోరిక ఆధ్యాత్మిక పతనాన్ని తీసుకురాదు కాని, ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల కూడా ఇవ్వదు. ఎక్కడ వేసిన గొంగళి అక్కడే ఉంది అన్న సామెతలాగా ఉంటుంది అతని జీవితం.

కాని ఇది గుడ్డిలో మెల్ల. తామసిక కర్మకన్నా ఎంతో నయం. ఇందులో జీవితాన్ని అనుభవిస్తాడు కాని అది అనైతికంగానూ, చట్టవ్యతిరేకంగానూ ఉండదని చూశాము. అందువల్ల అది హానికరమైతే కాదు; ధార్మిక చర్య కిందే వస్తుంది. కాని ఎంతసేపూ తిని, త్రాగి ఆనందిస్తే గీత నేర్చుకునేది ఎప్పుడు? ఉన్నత లక్ష్యాలను కోరుకునేది ఎప్పుడు? అందువల్ల తామసిక కోరికలను ముందు రాజసిక కోరికలుగా మార్చుకోవాలి నిజమే, కాని అక్కడే ఆగిపోకూడదు. అయితే ఏం చెయ్యాలి?

రాజసిక కోరికను సాత్త్విక కోరికగా మార్చుకోవాలి. అప్పుడు అర్థకామాలమీద కోరిక నెమ్మదిగా తగ్గి, మనస్సు ధర్మ, మోక్షాల వైపు తిరుగుతుంది. చిత్తశుద్ధి కోరుతుంది మనస్సు. అది కోరికే, కాదనటం లేదు కాని, అది సాత్త్విక కోరిక కింద వస్తుంది. గురుప్రాప్తి కోరుకుంటుంది మనస్సు; అది కూడా సాత్త్విక కామమే. ఆరోగ్యం కోరుకుంటుంది మనస్సు; అది కూడా సాత్త్విక కామమే.

శరీరం మే విచర్షణం జిహ్వా మే మధుమత్తమా

నాకు మంచి ఆరోగ్యాన్ని ఇయ్యి; మంచి వాక్కును ఇయ్యి; ముఖ్యంగా మంచి చెవులను ఇయ్యి. అప్పుడే నేను శాస్త్రాన్ని వినగలను అని ప్రార్థన చేస్తాడు సాధకుడు. నాకు చిత్తశుద్ధి, గురుప్రాప్తి, శ్రవణప్రాప్తి, మననప్రాప్తి, నిదిధ్యాసనప్రాప్తి ఇవ్వమని కోరే ఈ కోరికలన్నీ కూడా సాత్త్విక కోరికల్లోకి వస్తాయి. అందువల్ల తామసిక కామాన్ని రాజసికకామంగా, రాజసికకామాన్ని సాత్త్వికకామంగా మలుచుకోవాలి.

సాత్త్విక కామంతో సహా ఈ మూడు కోరికలూ బంధకత్వాన్నే ఇస్తాయి. సరిగ్గా మీరు గీతాబోధకు బయలుదేరే సమయానికి ఏ ముఖ్యమైన అతిథో వస్తారు; మీరు వారిని పొమ్మనలేరు, వారిని వదిలి బోధకూ వెళ్ళలేరు. మీరు చాలా బాధపడతారు. అందువల్ల 14వ అధ్యాయంలో చూసినట్టుగా బంధించే కోరిక మంచిదైనా, చెడ్డదైనా కూడా బంధకత్వానికే దారితీస్తుంది. ఆత్మజ్ఞానం పొంది, గుణాతీతునిగా ఎదగాలి. సాత్త్వికకోరికను మిమ్మల్ని బంధించని కోరికగా మలుచుకోవాలి. అంటే ఆ కోరిక కోరవచ్చు తప్పులేదు; కాని అది తీరకపోతే బాధపడకూడదు. ఎప్పుడైతే ఆ కోరికలు మిమ్మల్ని బంధించవో అప్పుడే మీరు కోరికలకు అతీతంగా ఎదిగినట్టు అర్థం.

మన సాంప్రదాయంలో ఆచార్యులు కూడా మన శాస్త్రాన్ని నలుగురికీ చాటాలనే కోరికతోనే ప్రయత్నించారు. శంకరాచార్యులవారు గీతమీద, ప్రకరణగ్రంథాలమీద, బ్రహ్మసూత్రాలమీద, ఉపనిషత్తులమీద భాష్యాలు రాశారు. ఆయన భారతదేశంలో మఠాలు స్థాపించారు. ఇవన్నీ ఎందుకు చేశారు? వైదికధర్మాన్ని నిలబెట్టాలని, దేశం నలుమూలలా హిందూధర్మం ప్రచారం అవాలని, అద్వైత సిద్ధాంతం తరతరాలకు నిలబడాలని కోరికతో చేశారు. కాని ఎటువంటి కోరిక? అది తీరిందా సంతోషం; లేదా అది ఈశ్వరప్రసాదం అనుకుని చేశారు. అలాంటి కోరికలు ఎన్నైనా ఉండవచ్చు.

ఆమాటకొస్తే భగవంతునికి కూడా కోరికలున్నాయి. ఏమిటా కోరిక? పరిత్రాణాయ సాధూనామ్ – సాధులను రక్షించటం**కోసం**; వినాశాయ చ దుష్కృతామ్ – ఆగడాలను నాశనం చెయ్యటం**కోసం**, మళ్ళీ కోరిక; ధర్మసంస్థాపనార్థాయ – ధర్మం నిలబెట్టటం**కోసం**, మళ్ళీ కోరిక. ఇవన్నీ ఎవరు అన్నారు? భగవంతుడు. దానికోసం ఏంచేస్తాడు? సంభవామి యుగేయుగే – మళ్ళీమళ్ళీ పుడతాను; మళ్ళీ కోరిక.

సోఽకామయత బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి – తైత్తిరీయం

భగవంతుడు అనుకున్నాడట. ఏమని? నేను అనేకంగా అవుతాను అనుకున్నాడట. అందువల్ల కామాన్ని త్యజించటం అంటే తామసిక కోరికలను రాజసిక కోరికలుగానూ, రాజసిక కోరికలను సాత్త్విక కోరికలుగానూ మలుచుకోవటం. సాత్త్విక కోరికలను బంధించని కోరికలుగా మలుచుకోవటం. త్యజేత్ అంటే అర్థం అది. మరి క్రోధ లోభాల సంగతి ఏమిటి? కామాన్ని అదుపులో పెట్టుకుంటే అవి రెండూ వాటికవే సర్దుకుంటాయి. ఎందుకంటే క్రోధ, లోభాలు కామంయొక్క ఇంకో రూపాలు మాత్రమే. ఎలా చెప్పగలరు? కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా చెప్పాడు.

కామ ఏష క్రోధ ఏష రజోగుణసముద్భవః ।
మహాశనో మహాపాప్మా విద్ధ్యేనమిహ వైరిణమ్ ॥ – 3.37

కామ, క్రోధాలు రెండూ రజోగుణంనుంచి పుట్టాయి అని చెబుతూ ఆ రెండింటికీ కలిపి ఏకవచనం వాడాడు కృష్ణపరమాత్మ. సంస్కృతంలో ద్వివచనం కూడా ఉంది. కామం, క్రోధం రెండుగా తీసుకుంటే వాటికి ద్వివచనం వాడాలి కాని కృష్ణపరమాత్మ రజోగుణసముద్భవః అని ఏకవచనం వాడాడు. కామం క్రోధంలోకి దారితీస్తుంది అంటే కోరిక తీరకపోతే కోపం వస్తుంది. అందువల్ల కోరికను అదుపులో పెట్టుకోగలిగితే, కోపం వచ్చే అవకాశం ఎక్కడుంటుంది? అప్పుడే చూశాము. కోరిక తీరకపోతే క్రోధం వస్తుంది; కోరిక తీరితే లోభం పుడుతుంది. అందువల్ల కామంనుంచి పుట్టినవే ఈ రెండూ. కామం స్థాయిలోనే దాన్ని సరిదిద్దితే తీరని కోపమూ రాదు; తీరిన లోభమూ రాదు. అందువల్ల కామాన్ని మారిస్తే, క్రోధంలో కూడా తామసక్రోధం రాజసికక్రోధానికీ, రాజసికక్రోధం సాత్త్వికక్రోధానికీ, సాత్త్వికక్రోధం బంధానికి అతీతంగానూ మారుతుంది. ఇదే సూత్రం లోభానికి కూడా వర్తిస్తుంది. అందువల్ల ఈ మూడింటినీ మార్చుకోవాలి. ఇక్కడితో ఆసురీసంపత్తిమీద విశ్లేషణ ముగిస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 22 **ఏతైర్విముక్తః కౌంతేయ తమోద్వారైః త్రిభిర్నరః ।**
ఆచరత్యాత్మనః శ్రేయః తతో యాతి పరాం గతిమ్ ॥
ఏతైః, విముక్తః, కౌంతేయ, తమోద్వారైః, త్రిభిః, నరః,
ఆచరతి, ఆత్మనః, శ్రేయః, తతః, యాతి, పరామ్, గతిమ్ ॥

కౌంతేయ!	= ఓ అర్జునా!	ఆచరతి	= ఆచరించును
ఏతైః, త్రిభిః, తమోద్వారైః	= ఈ మూడు నరకద్వారములనుంచి	తతః	= దానివల్ల అతడు
విముక్తః నరః	= బయటపడినవాడు	పరామ్, గతిమ్	= పరమగతిని
ఆత్మః, శ్రేయః	= తనకు శ్రేయస్కరమైన శుభకర్మలే	యాతి	= పొందును. అనగా నన్నే పొందును

హే కౌన్తేయ! ఏతైః త్రిభిః తమో–ద్వారైః విముక్తః నరః ఆత్మనః
శ్రేయః ఆచరత్, తతః పరామ్ గతిమ్ యాతి ॥

తా: ఓ అర్జునా! ఈ మూడు నరకద్వారములనుంచి బయటపడినవాడు తనకు శ్రేయస్కరమైన శుభకర్మలే ఆచరించును. దానివల్ల అతడు పరమగతిని పొందును. అనగా నన్నే పొందును.

3. శాస్త్రంయొక్క ప్రాముఖ్యత – శ్లోకాలు 22–24

కామ, క్రోధ, లోభాలను మార్చుకోవటం అంటే ఆసురీసంపత్తినుంచి దైవీసంపత్తికి మారటం. దైవీసంపత్తి ఉన్నవ్యక్తికి కూడా కోరిక ఉంటుంది. ఏమిటా కోరిక? నాకు వైరాగ్యం బలంగా ఉండాలి; వివేకం బాగా పనిచెయ్యాలి; శమాదిషట్కసంపత్తి మెండుగా ఉండాలి; ముముక్షుత్వం తీవ్రంగా ఉండాలి అనుకుంటాడు. అంటే సాధనచతుష్టయ సంపత్తి పెంపొందించుకోవాలనుకుంటాడు. ఇది ఉన్నతమైన కోరిక కాబట్టి దైవీసంపత్తిలోకి వస్తుంది.

ఆసురీసంపత్తినుంచి దైవీసంపత్తికి ఎలా మారాలి? ఏ సాధన చెయ్యాలి? ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ చెప్పడు కాని సాధనచతుష్టయ సంపత్తి పెంపొందించుకోవాలంటే కర్మయోగం, ఉపాసనయోగం చెయ్యాలని అంతకుముందు చూశాము. వేదపూర్వభాగం కర్మయోగం గురించీ, ఉపాసనయోగం గురించీ చెబుతుంది. కర్మయోగం అంటే పంచమహాయజ్ఞాలు చెయ్యటం అని చూశాము. అదికూడా ఈశ్వరార్పణభావనతో చేసి, ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరించాలని చూశాము. ఇటువంటి జీవితం గడిపితే ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ చెప్పిన మార్పు వస్తుంది.

ఏతైర్విముక్తః కౌంతేయ – ఓ అర్జునా, వీటినుంచి బయటపడిన వ్యక్తి. వీటినుంచి అంటే కామక్రోధలోభాలనుంచి. అవి ఎటువంటివి?

తమోద్వారైః త్రిభిర్నరః – ఈ మూడూ తమోగుణానికి చెందినవి; మూడూ నరకానికి దారితీస్తాయి. ఈమాట ముందు శ్లోకంలో కూడా చెప్పాడు. వాటినుంచి జాగ్రత్తగా బయటపడాలి. వాటినుంచి బయటపడితే ఇంక మీ ఆధ్యాత్మికసాధన మొదలుపెట్టవచ్చు.

ఆత్మనః శ్రేయః ఆచరతి – మీ చిత్తశుద్ధికోసం మరింత ఎక్కువగా ప్రయత్నించవచ్చు. బాహ్యంగా ఎదగటంకన్నా ఆంతరంగా ఎదగటానికి ఎక్కువగా ప్రాముఖ్యతను ఇస్తారు. సమాజం ఆంతర ఎదుగుదలకన్నా, బాహ్యాడంబరాలకే ప్రాముఖ్యతను ఇచ్చినా, మీరు పట్టించుకోరు. మీకు సమాజం ఆశించే పదవి, హోదా లేకపోవచ్చు కాని ఎప్పుడైతే మీరు ఆంతర ఎదుగుదలకు ప్రాముఖ్యతనిస్తారో, మీకు అవి లేవనే ఆత్మన్యూనతా భావన కూడా కలగదు. మీరు పాటించే విలువలు వేరు; సమాజం కోరే జీవనవిధానం వేరు. అయినా మీరు ఆ పరుగుపందెంలో పడిపోకుండా, ఆగి, ఆంతర ఎదుగుదలనే కోరుకుంటారు. అంటే మీరు ఐశ్వర్యం, హోదాలను అసలు పట్టించుకోరని కాదు అర్థం. కాని వాటిని రెండవస్థాయికి పంపిస్తారు. మొదటిస్థాయి చిత్తశుద్ధి పొందటం. అందువల్ల కర్మయోగాన్ని పాటిస్తారు. అది మీకు శ్రేయస్కరమైనది.

శ్రేయశ్చ ప్రేయశ్చ మనుష్యమేతే – కఠ

శ్రేయోమార్గం, ప్రేయోమార్గం తమను వరించమని మనుష్యుల ముందు నిలుచుంటాయిట. ముందంతా మీరు కూడా ప్రేయోమార్గంలో వెళ్ళారు. ప్రేయోమార్గం అంటే మీకు ప్రియమైనది. ఇప్పుడు శ్రేయోమార్గం ఎన్నుకుంటున్నారు. అది మీకు శ్రేయస్కరమైనది. అంటే మీమార్గం మారింది. శ్రేయోమార్గాన్ని మోక్షమార్గం అనికూడా అంటారు. ఎందుకంటే ఇందులో మోక్షపురుషార్థాన్ని కోరుకుంటారు.

తతః – ఎప్పుడైతే మీరు ఈ శ్రేయోమార్గంలోకి వస్తారో అప్పుడు మీకు చిత్తశుద్ధి త్వరగా ఏర్పడుతుంది. గురువు కావాలి; శాస్త్రం నేర్చుకోవాలి అనే తపన ఎక్కువవుతుంది. ఎప్పుడైతే మీలో గురువు కావాలి, శాస్త్రం నేర్చుకోవాలి అనే తపన తీవ్రంగా ఉంటుందో, అప్పుడే భగవంతుడు మీ యోగక్షేమాలను తనమీద వేసుకుంటాడు. మీకు గురువును ఏర్పాటుచేస్తాడు. మీకు మంచి గురువెవరో మీకు తెలియకపోవచ్చు, కాని భగవంతునికి తెలుసు. ఆయన దగ్గర గురు ఏజన్సీయే ఉంది; ఒకవేళ ఏ గురువూ దొరకకపోతే ఆయనే గురువుగా వస్తాడు. అర్జునునికి సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే బోధిస్తున్నాడు కదా! అందువల్లనే భగవద్గీత అంత పవిత్రమైన గ్రంథం అయింది. అందువల్ల మీరు చెయ్యాల్సిన పనిని మీరు శ్రద్ధగా చెయ్యండి; తక్కిన పనులు వాటంతట అవే అయిపోతాయి; ఇది ప్రకృతిసూత్రం.

అందువల్ల తతః అంటే త్వరలోనే. మీకు చిత్తశుద్ధి కలిగి, గురుప్రాప్తి కలిగి, శ్రవణప్రాప్తి కలుగుతుంది. శ్రవణం చెయ్యందే మోక్షం రాదని పదేపదే చూశాము. స్పర్శవల్ల మోక్షం వచ్చేసేటట్టయితే, యుద్ధభూమిలో కృష్ణపరమాత్మ అర్జునునికి గీతాబోధ చెయ్యాల్సిన అవసరమే లేదు. అందువల్ల మోక్షం పొందాలంటే శాస్త్రశ్రవణ మనన నిదిధ్యాసనలు చెయ్యాలి. శ్రవణం అంటేనే ఆషామాషీగా వినేది కాదని చూశాము. శ్రవణం అంటే క్రమం తప్పకుండా, ఒక క్రమపద్ధతిలో, కొన్ని సంవత్సరాలపాటు శ్రోత్రియ బ్రహ్మనిష్ఠ అయిన గురువువద్ద వేదాంతశాస్త్ర అధ్యయనం చెయ్యాలి.

(తతో) యాతి పరాం గతిమ్ – అతను మోక్షం పొందుతాడు. మంచిగురువు చేసే బోధలో మీ ప్రయాణం చాలా సునాయాసంగా సాగి, మీకు తెలియకుండానే అహం బ్రహ్మ అస్మి జ్ఞానాన్ని పొందుతారు. మంచిగురువు చెబితే అరటిపండు వలిచి నోట్లో పెట్టినట్టు చెప్పాడు అంటారు. ఆ విధంగా మీరు సునాయాసంగా మోక్షాన్ని పొందుతారు.

శ్లో. 23 **యః శాస్త్రవిధిముత్సృజ్య వర్తతే కామకారతః ।**
న స సిద్ధిమవాప్నోతి న సుఖం న పరాం గతిమ్ ॥
యః, శాస్త్రవిధిమ్, ఉత్సృజ్య, వర్తతే, కామకారతః,
న, సః, సిద్ధిమ్, అవాప్నోతి, న, సుఖమ్, న, పరామ్, గతిమ్ ॥

యః	= ఏ మనుష్యుడు	సిద్ధిమ్	= సిద్ధిని
శాస్త్రవిధిమ్	= శాస్త్రోక్తవిధులను	న, అవాప్నోతి	= పొందజాలడు
ఉత్సృజ్య	= వదిలిపెట్టి	పరామ్, గతిమ్	= పరమగతిని
కామకారతః	= తన యిష్టము వచ్చినట్లు	న	= పొందజాలడు
వర్తతే	= ప్రవర్తించునో	సుఖమ్	= సుఖమును సైతము
సః	= అతడు	న	= పొందజాలడు

యః శాస్త్ర–విధిమ్ ఉత్సృజ్య, కామ–కారతః వర్తతే, సః న సిద్ధిమ్,
న సుఖమ్, న (చ) పరామ్ గతిమ్ అవాప్నోతి ॥

తా: ఏ మనుష్యుడు శాస్త్రోక్తవిధులను వదిలిపెట్టి తన యిష్టము వచ్చినట్లు ప్రవర్తించునో, అతడు సిద్ధిని పొందజాలడు. పరమగతిని పొందజాలడు. సుఖమును సైతము పొందజాలడు.

7–21 శ్లోకాల్లో ఆసురీసంపత్తి గురించి చెప్పాక, 22 నుంచి తర్వాత ఏం చెయ్యాలో చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆసురీసంపత్తినుంచి దైవీసంపత్తికి మారినంత మాత్రాన ప్రయాణం ముగియదు. మంచి ప్రవర్తన ఉన్నంత మాత్రాన మోక్షం రాదు. ధార్మికజీవనం ఒక్కటే మోక్షాన్ని ఇవ్వదు. ఎందుకంటే అది అజ్ఞానాన్ని తొలగించదు. అంతకుముందు అతను అధార్మిక అజ్ఞాని అయితే, ఇప్పుడు ధార్మిక అజ్ఞాని అవుతాడు. అంతే భేదం. అందువల్ల అజ్ఞానం తొలగాలంటే అతను ఆధ్యాత్మిక సాధన చెయ్యాలి. **తతో యాతి పరాం గతిమ్.** అతను పరమగతిని పొందుతాడు; అంటే మోక్షాన్ని పొందుతాడు. ఎప్పుడు? అజ్ఞానం తొలగటానికి గురువుద్వారా శాస్త్ర అధ్యయనం చేస్తే పొందుతాడు.

ఇప్పుడు అలా తన జీవితవిధానం మార్చుకోని వ్యక్తి పరిస్థితి ఏమిటో వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేస్తే మోక్షం పొందుతాడని చెప్పి, చెయ్యకపోతే ఏమవుతుందో హెచ్చరిస్తున్నాడు.

యః శాస్త్రవిధిముత్సృజ్య – ఎవరైతే ఈ అద్భుతమైన శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చెయ్యరో,

వర్తతే కామకారతః – తన జీవితాన్ని తన రాగద్వేషాలకనుగుణంగా నడుపుకుంటాడో అతని పరిస్థితిని వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

నిజానికి మనం ఒక అద్భుతమైన సాంప్రదాయంలో పుట్టాము. అది వేలాది సంవత్సరాలుగా, తరతరాలుగా మనకు అందించబడుతున్నది. పైగా ఇంతమంచి సంస్కృతి మనకు ఉచితంగా అందించబడుతున్నది. శంకరాచార్యులవారు ఎన్నడూ కాపీరైట్సు నా స్వంతం అనలేదు; వ్యాసాచార్యులవారు కాపీరైట్సు నా స్వంతం

అనలేదు. వారి పేటెంట్ రైట్స్‌ను అమ్ముకుని ఉంటే ఎంత ధనం సంపాదించి ఉండేవారు? కాని వారు మనమీద అభిమానం కొద్దీ, మన హిందూధర్మాన్ని నిలబెట్టటంకోసం కృషిచేశారు. ఇంత గొప్ప సంస్కృతిని అందుకోవటానికి మనమేం చెయ్యాలి? ఏమీ కష్టపడనవసరం లేదు. అదృష్టవశాత్తూ ఇంత గొప్ప సాంప్రదాయంలో ముందే పుట్టేశాము. మనం చేయవలసిందల్లా, మన చెవులను ఒక గురువుకు అప్పజెప్పటమే. కాని అది కూడా చెయ్యలేకపోతున్నారు కొందరు. ఉత్సృజ్య – ఈ శాస్త్రాన్ని త్యజిస్తున్నారు. త్యజించి ఏంచేస్తున్నారు?

రాగద్వేషాలు తీసుకెళ్ళిన మార్గంలో వెళుతున్నారు. సంస్కృత జీవనవిధానం పాటించాల్సింది పోయి, ప్రాకృత జీవనవిధానాన్ని ఎన్నుకుంటున్నారు. ధర్మాధర్మ విచక్షణ చూపాల్సింది పోయి, రాగద్వేషాలతో కూడిన జీవన విధానాన్ని ఎన్నుకుంటున్నారు. కన్ను చూస్తున్న ప్రతిదానివైపు కాలు పోవచ్చా? మనస్సు పోయిన దానికల్లా మనిషి పోవచ్చా? అటువంటి జీవితం గడిపినవాని పరిస్థితి ఏమిటి?

సః సిద్ధిమ్ న అవాప్నోతి – అటువంటి వ్యక్తి చిత్తశుద్ధిని పొందలేడు. అంటే జ్ఞానయోగ్యతను పొందలేడు.

న పరాం గతిమ్ – జ్ఞానయోగ్యతే పొందలేని వ్యక్తి ఇంక పరమమార్గమైన మోక్షాన్ని ఏం పొందుతాడు? జ్ఞానయోగ్యతే లేకపోతే జ్ఞానప్రాప్తి కలిగే అవకాశం ఎక్కడుంది? జ్ఞానం పొందలేకపోతే మోక్షం పొందే అవకాశం ఎక్కడుంది? అక్కడితో ఆగలేదు కృష్ణపరమాత్మ – ఇంకో ఆశనిపాతంవంటి మాటను వదులుతున్నాడు. ఇటువంటి వారు ఆధ్యాత్మికసుఖం పొందటం మాట దేవుడెరుగు, వారు ముందు ముందు లౌకికసుఖాలను కూడా పొందలేరు అని హెచ్చరిస్తున్నాడు. ఈ లౌకికసుఖాలు ఎలా ఉంటాయంటే, అవి చాలా ఆకర్షణీయంగా ఉంటాయి కాని ఆ ఆనందం మూన్నాళ్ళ ముచ్చటగా మిగులుతుంది. ఆ ఆనందం ఒంట్లోని వేడినీ, మనస్సులోని వాడినీ, చేతిలోని విత్తాన్నీ క్షణంలో కరిగించివేస్తుంది.

న సుఖమ్ – అందువల్ల ఈ విషయసుఖం ఎన్నాళ్ళో నిలవదు. జవసత్వాలు ఉడిగిపోతాయి, ఆస్తేమో హారతి కర్పూరంలా కరిగిపోతుంది. 'ధనసంపాదన మోజులో పడి ఆరోగ్యాన్ని నిర్లక్ష్యం చేశాడు. తర్వాత ఆరోగ్యాన్ని తిరిగి తెచ్చుకోవటంకోసం సంపాదించిన ధనమంతా వ్యయం చేస్తున్నాడు,' అన్నారొక మహానుభావుడు. అలా ఉంటుంది వీరి పరిస్థితి. చివరికి అటు డబ్బూ, ఇటు ఆరోగ్యమూ పోయి, రెంటికీ చెడ్డ రేవడి పరిస్థితిలా ఉంటుంది వీరి పరిస్థితి. అర్జునా అటువంటి దుస్థితి తెచ్చుకోకు అని పరోక్షంగా హెచ్చరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈ కింది శ్లోకంతో తన బోధను ముగిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 24 **తస్మాచ్ఛాస్త్రం ప్రమాణం తే కార్యాకార్యవ్యవస్థితౌ ।**
జ్ఞాత్వా శాస్త్రవిధానోక్తం కర్మ కర్తుమిహార్హసి ॥
తస్మాత్, శాస్త్రమ్, ప్రమాణమ్, తే, కార్యాకార్యవ్యవస్థితౌ,
జ్ఞాత్వా, శాస్త్రవిధానోక్తమ్, కర్మ, కర్తుమ్, ఇహ, అర్హసి ॥

తస్మాత్	= అందువలన	శాస్త్రవిధానోక్తమ్	= శాస్త్రమర్యాదను అనుసరించి చెప్పబడిన
తే	= నీకు	కర్మ	= కర్మలనే
ఇహ	= ఈ	కర్తుమ్	= చేయుటకు
కార్యాకార్యవ్యవస్థితౌ	= కార్యాకార్య వ్యవస్థయందు	అర్హసి	= తగియున్నావు
శాస్త్రమ్, ప్రమాణమ్	= శాస్త్రమే ప్రమాణము		
ఏవమ్, జ్ఞాత్వా	= ఈ విషయమును తెలుసుకొని		

తస్మాత్ కార్య-అకార్య-వ్యవస్థితౌ తే శాస్త్రమ్ ప్రమాణమ్ (అస్తి),
శాస్త్ర-విధాన-ఉక్తమ్ కర్మ జ్ఞాత్వా (తత్ త్వమ్) ఇహ కర్తుమ్ అర్హసి ॥

తా: అందువలన నీకు ఈ కార్యాకార్య వ్యవస్థయందు శాస్త్రమే ప్రమాణము. ఈ విషయమును తెలుసుకొని శాస్త్రమర్యాదను అనుసరించి చెప్పబడిన కర్మలనే చేయుటకు తగియున్నావు.

తస్మాత్ – అందువల్ల. అందువల్ల అంటే ఎందువల్ల? ముందు శ్లోకంలో చేసిన హెచ్చరికను ఇక్కడ గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. ఏమిటది? శాస్త్రం చెప్పినట్టుగా నడుచుకోకపోతే, జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి రాదు; జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి రాదు కాబట్టి జ్ఞానమూ రాదు అని చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. మన లౌకికజీవనంలోనే ఒక టీవీ కొంటేనో, చిన్న సెల్‌ఫోన్ కొంటేనో దానితోపాటు ఒక మాన్యువల్‌ను ఇస్తారు. ఆ వస్తువును ఎలా వాడాలో, ఏం చెయ్యాలో, ఏం చెయ్యకూడదో అనేక సూచనలు ఉంటాయి అందులో. అవి పాటిస్తే లాభం, లేకపోతే మన ధనం వృధా. అలా భగవంతుడు మనను సృష్టించినప్పుడే మనతో పాటు ఒక మాన్యువల్‌ని కూడా మనకు సృష్టించి ఇచ్చాడు. మనం శాస్త్రం నిర్దేశించినదాన్ని పాటిస్తే, మన జీవితం కూడా అద్భుతంగా ఉంటుంది. లేకపోతే మనం కూడా అవస్థ పడతాము. అలా ఇక్కడ కలుపుకోవాలి.

(తస్మాత్) శాస్త్రమ్ – శాస్త్రం అంటే ప్రధానంగా వేదశాస్త్రం. అది అపౌరుషేయం. తర్వాత పురుషబుద్ధిలోంచి వచ్చినవి రెండవశ్రేణి శాస్త్రములు. అవి స్మృతులు, ఇతిహాసాలు, పురాణాలు, సూత్రములు, ప్రకరణ గ్రంథములు. ఈ తక్కినవన్నీ వేదంనుంచి వచ్చాయి. అందువల్ల మనకు వేదం ప్రమాణం; అది మన జీవితాన్ని నిర్దేశిస్తుంది. ఏ విషయంలో?

కార్యాకార్యవ్యవస్థితౌ – ఏ పనులు చెయ్యాలో, ఏ పనులు చెయ్యకూడదో నిర్దేశిస్తుంది. వ్యవస్థితౌ అంటే నియమాలు, జీవనవిధానం. దేని గురించి? కార్యం అంటే చెయ్యాల్సిన పనుల గురించి; అకార్యం అంటే చెయ్యాకూడని పనుల గురించి నియమాలు విధిస్తుంది. దీన్ని విధినిషేధవాక్యాలు అంటారు. ఇవి ధర్మ, అధర్మాల గురించి బోధిస్తాయి. అందువల్ల ఇక్కడ శాస్త్రం అంటే వేదపూర్వభాగాన్ని తీసుకోవాలి. దాన్నే కర్మకాండ అనీ, ధర్మశాస్త్రం అనీ అంటారు.

వేద అంతఃభాగంలో విధినిషేధాలు ఉండవు. ధర్మ, అధర్మాల గురించి ఉండవు. వేద అంతఃభాగంలో ఆత్మజ్ఞానం గురించి వస్తుంది. భగవద్గీతలో శాస్త్రంయొక్క గొప్ప ప్రణాళికను చాలాసార్లు చూశాము. కర్మయోగం

పాటించి చిత్తశుద్ధి పొంది; ఉపాసనయోగం పాటించి చిత్తఏకాగ్రత పొంది; జ్ఞానయోగానికి వచ్చి శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేసి ఆత్మజ్ఞానం పొంది; మోక్షం పొందాలి.

ఇప్పుడు జ్ఞానయోగ్యత గురించి మాట్లాడుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్ల ఇక్కడ శాస్త్రం అంటే వేదపూర్వ శాస్త్రాన్ని తీసుకోవాలి. వేద అంతఃభాగంలో జ్ఞానం పొందితే చాలు. దాని తర్వాత కర్మ చెయ్యనవసరం లేదు. వేదపూర్వభాగంలో అలాకాదు.

జ్ఞాత్వా శాస్త్రవిధానోక్తమ్ – వేదపూర్వభాగంలో కర్మ గురించి తెలుసుకుంటే, శాస్త్రం విధించిన విధానంలో ఆ కర్మ చెయ్యాలి. జ్ఞానకాండలో జ్ఞానం పొందితే చాలు మోక్షం వస్తుంది; కాని కర్మకాండలో జ్ఞానం పొందితే చాలదు; దాని తర్వాత కర్మ అనుష్ఠానం చెయ్యాలి. ఉదాహరణకు మీరు యోగాసనాల గురించి నేర్చుకున్నారు. మయూరాసనం, శీర్షాసనం, సర్వాంగాసనంవంటి అనేక ఆసనాల గురించి మీకు క్షుణ్ణంగా తెలుసు. ఎవరైనా ఎంతసేపు నువ్వు ఈ ఆసనాలు వేస్తావు అంటే నాకు వీటి గురించి తెలుసు, కాని నేను వెయ్యను అంటే మీకు ఆసనాలవల్ల కలిగే ప్రయోజనం కలుగుతుందా? కలగదు. ఆసనాలు గురించిన జ్ఞానం చాలదు; దానికి తగ్గ కర్మ చెయ్యాలి.

కర్మ కర్తుమిహార్హసి – శాస్త్రం చెప్పిన కర్మల విధివిధానాలననుసరించి ఆ కర్మ చెయ్యటానికి జ్ఞానం పొందాలి. ఆ కర్మలు చెయ్యాలి.

ఆ విధంగా కృష్ణపరమాత్మ ఎలా ఆసురీసంపత్తినుంచి దైవీసంపత్తికి ఎదగాలో, దాని తర్వాత వేదాంతం నేర్చుకుని, జ్ఞానం పొంది, ఎలా మోక్షం పొందాలో ఈ అధ్యాయంలో అద్భుతంగా వివరించాడు.

ఆసురీసంపత్తి → దైవీసంపత్తి → వేదాంతం → జ్ఞానం → మోక్షమ్

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే దైవాసురసంపద్విభాగయోగో నామ షోడశోఽధ్యాయః

హరి ఓం తత్సత్

ఇది శ్రీమద్భగవద్గీతయందు, ఉపనిషత్తులందు, బ్రహ్మవిద్యయందు, యోగశాస్త్రమునందు, శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదమునందు దైవాసురసంపద్విభాగయోగము అనే పదహారవ అధ్యాయము.

అధ్యాయము 16 – దైవాసురసంపద్విభాగయోగము సారాంశము

భగవద్గీతలోని రెండు అధ్యాయాలు 16, 17 ఆత్మజ్ఞానం గురించి అసలు బోధించవు. నిజానికి భగవద్గీత బోధించే ముఖ్యాంశం ఆత్మజ్ఞానం. అయినా కృష్ణపరమాత్మ ఈ రెండింటిలో ఆ విషయాన్ని పక్కనపెట్టి జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి గురించి చెబుతున్నాడు. ఎందుకంటే శాస్త్రం కూడా పదేపదే చెబుతుంది, సంసిద్ధమైన మనస్సు ఉన్నవ్యక్తికే జ్ఞానం అబ్బుతుంది అని. సంసిద్ధమైన మనస్సు అంటే జ్ఞానయోగ్యత. అది కర్మయోగం, ఉపాసనయోగాలవల్ల వస్తాయని చూశాము. అవి చిత్తశుద్ధిని, చిత్త ఏకాగ్రతని పెంపొందించి, సాధకుణ్ణి సాధన చతుష్టయ సంపన్నుణ్ణి చేస్తాయి. ఈ విషయం సందర్భం దొరికినప్పుడల్లా శాస్త్రం చెబుతూనే ఉంది. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ కూడా వీటికున్న ప్రాముఖ్యత దృష్ట్యా, జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి గురించి కూడా చెబుతున్నాడు. పైగా భగవద్గీత వేదపూర్వ, వేద అంతఃభాగాల సారాంశం.

జ్ఞానయోగ్యత లేకపోతే అతనికి ఆత్మజ్ఞానంవల్ల ప్రయోజనం ఉండకపోగా, ఒక్కోసారి వికటించవచ్చు కూడా. అహం బ్రహ్మ అస్మి జ్ఞానంలో ఆ అహం ఎవరో సరిగ్గా అర్థం చేసుకోకపోతే, అది చాలా ప్రమాదకరం. ఇది ఇంత ముఖ్యం కాబట్టే ప్రతి ఉపనిషత్తులోనూ సాధనచతుష్టయ సంపత్తి గురించి వస్తుంది. ఆ మాటకొస్తే వేదాన్నే తీసుకుంటే, ఆత్మజ్ఞానం గురించి మొదట్లోనే రాదు. వేద అంతఃభాగంలో వస్తుంది. వేదపూర్వభాగం చాలా పెద్దభాగం. వేద అంతఃభాగం చాలా చిన్నది. వేదపూర్వభాగం ఈ జ్ఞానయోగ్యతను బోధిస్తుంది. దాన్ని సాంకేతికంగా **సంస్కారః** అంటారు.

వేదపూర్వభాగం మనిషికి నాలుగు ఆశ్రమధర్మాలను విధించింది. అవి – బ్రహ్మచర్య ఆశ్రమం, గృహస్థాశ్రమం, వానప్రస్థాశ్రమం, సన్న్యాసాశ్రమం. మనిషి జీవితం వందసంవత్సరాలు అనుకుంటే, 75 సంవత్సరాలు మొదటి మూడు ఆశ్రమాలకు అంకితం అవుతాడు. అంటే ఈ ఆశ్రమాల్లో సంస్కారం పొంది, ఆఖరి ఆశ్రమమైన సన్న్యాసంలో ఆత్మజ్ఞానం పొందాలి. వీటన్నిటినుంచి మనకు అర్థమవుతున్నది ఏమిటి? మనం జ్ఞానయోగ్యతను లేదా సాధన చతుష్టయ సంపత్తిని నిర్లక్ష్యం చెయ్యకూడదు. దీనికి చాలా ప్రాముఖ్యతను ఇవ్వాలి.

సంస్కారం లేకపోతే జ్ఞానాన్ని పొందలేము; జ్ఞానాన్ని పొందినా దాన్ని నిలుపుకోలేము; జ్ఞానాన్ని నిలుపుకున్నా అది ఆశించిన మార్పు తీసుకురాలేదు. ఒక రైతు తన పొలంలో విత్తనాలను జల్లేముందు నేలను చదును చేసి, ఏర్పాట్లు చెయ్యాలి. లేకపోతే ఎంత మంచి విత్తనమైనా కూడా, అది ఆ నేలలో సరిగ్గా ఎదగలేదు. అదే సూత్రం మన మనస్సు అనే నేలకు కూడా వర్తిస్తుంది. మన మనస్సును చదునుచేసి, తయారు చెయ్యకపోతే ఆత్మజ్ఞానం అనే విత్తనం సరియైన ఫలాన్నివ్వలేదు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ రెండు అధ్యాయాలను (16, 17) ఈ సంస్కారాలకు కేటాయించాడు.

సంస్కార అనంతరమ్ ఏవ జ్ఞానం మోక్షం దదాతి

సంస్కారం పొందాకనే, జ్ఞానం మోక్షాన్ని కలుగజేస్తుంది. ఈ సంస్కారాల గురించి కృష్ణపరమాత్మ చాలా వివరంగా ఈ అధ్యాయంలో విశ్లేషించాడు. విధినిషేధాలను దైవీసంపత్తిగా, ఆసురీసంపత్తిగా వివరించాడు.

ఇప్పుడు మనం ఆ దైవీసంపత్తిని, ఆసురీసంపత్తిని మళ్ళీ వివరంగా చూడబోవటం లేదు. ఇప్పుడు ఈ సారాంశంలో ఈ సంస్కారాన్నే ఇంకో కోణంలోంచి చూద్దాము. కోణం మారుతుంది తప్పితే, అంతిమ ఉద్దేశం, సంస్కారం గురించి నేర్చుకోవటం. సంస్కారం అంటే జ్ఞానయోగ్యత.

ఈ సంస్కారాన్ని నాలుగు కోణాల్లోంచి చూడవచ్చు. అవి మనిషిగా, కర్తగా, భోక్తగా, ముముక్షువుగా పొందాల్సిన సంస్కారాలు. ఒక్కొక్కటీ వివరంగా చూద్దాము.

1. **మనుష్యదృష్టి** – మనిషిగా మీరు జంతువుకన్నా ఉన్నతస్థాయిలో ఉన్నారు. మనిషిగా మీ కర్తవ్యం ఏమిటి? మనిషిగా మీరు పొందవలసిన, పొందగలిగిన సంస్కారాలు ఏమిటి?

ఎ) **శారీరక ఆరోగ్యం పెంచుకోవటం**– మొట్టమొదటిది ఆరోగ్యం. శాస్త్రం పదేపదే హెచ్చరిస్తుంటుంది, ఆరోగ్యాన్ని ఎన్నడూ నిర్లక్ష్యం చెయ్యకూడదు. ఎందుకంటే, ఆరోగ్యం బాగుండకపోతే జీవితంలో దేన్నీ సాధించలేరు. అందువల్ల ప్రతి ప్రార్థనలో ఆరోగ్యం గురించి వస్తుంది. మోక్షశాస్త్రం అయిన ఉపనిషత్తులు శాంతిపాఠంతో మొదలవుతాయి. అవి ఎందుకనుకున్నారు? ఈ ఉపనిషత్తు బోధను నేను శ్రద్ధగా నేర్చుకునేందుకు నాకు తగిన ఆరోగ్యాన్నియ్యి అని కోరటానికి.

భద్రం కర్ణేభిః శృణుయామ దేవాః స్థిరైరంగైః సుష్టువాగ్ం సస్తనూభిః

నా అన్ని అంగాలు స్థిరంగా ఉండుగాక. ఎందుకంటే ఒక గంట వేదాంతబోధ వినాలంటే వెన్నునొప్పి, మోకాలినొప్పి, మెడనొప్పివంటి బాధలేం లేకుండా ఉండాలి. చెవులు చక్కగా పనిచెయ్యాలి. గురువు చెప్పేది బాగా వినబడాలి. అందువల్ల మంచి ఆరోగ్యం లేనిదే దేన్నీ సాధించలేరు. 'ఆరోగ్యమే మహాభాగ్యం,' అన్నారెవరో మేధావి. అందువల్ల ఆరోగ్యసంస్కారం మొదటి సంస్కారం.

మళ్ళీ ఇక్కడ ఒక విషయం గమనించాలి. ఆరోగ్యం అంటే ఒక్క శారీరక ఆరోగ్యం మాత్రమే కాదు. శాస్త్రం గట్టిగా నొక్కివక్కాణిస్తుంది – ఆరోగ్యం అంటే శారీరక, మానసిక, బుద్ధిపరమైన ఆరోగ్యం. శారీరక ఆరోగ్యం గురించి మనకు బాగానే తెలుసు. ఏ ప్రకటన చూసినా అర్థమవుతుంది. యోగాసనాలు వెయ్యండి, ఇంతసేపు నడవండి, ఇటువంటి ఆహారం తీసుకోండి, ఇటువంటి ఆహారం తినకండి అంటూ హోరెత్తిస్తాయి ప్రకటనలు. అది తెలిసిందే. కాని తక్కినవి కూడా చూడాలి.

బి) **మానసిక ఆరోగ్యం పెంచుకోవటం** – మానసిక ఆరోగ్యం అంటే ప్రశాంతమైన మనస్సు కలిగివుండటం. ఎటువంటి ఆందోళనా లేకపోవటం. ఆరవ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ చెప్పాడు, శరీర ఆరోగ్యం బాగుంటే శరీరం మనకు మిత్రునిలా ఉంటుంది; శరీర ఆరోగ్యం బాగుండకపోతే అదే శరీరం భారంగా ఉంటుంది – మనకు శత్రువుగా మారుతుంది. కృష్ణపరమాత్మ ఇదే సూత్రం మనస్సుకు కూడా వర్తిస్తుంది అంటున్నాడు. శాంతి, సమత్వం లేని మనస్సు భారంగా తయారవుతుంది. **అశాంతస్య మనో భారమ్.** అశాంతిగా ఉన్న మనస్సు భారంగా మారుతుంది, శత్రువుగా మారుతుంది, ఆటంకంగా అనిపిస్తుంది. అందువల్ల మానసిక ఆరోగ్యం కూడా చాలా ముఖ్యం.

నిజానికి ఈ దైవీసంపత్తి, ఆసురీసంపత్తుల గురించి చెప్పిందే మానసిక ఆరోగ్యం పెంపొందించుకోవటానికి. దైవీసంపత్తికి అనుగుణమైన ఆలోచనలు మనస్సును ఆరోగ్యకరంగా ఉంచుతాయి. ఆసురీసంపత్తికి అనుగుణమైన ఆలోచనలు మనస్సుకు అనారోగ్యం కలుగజేస్తాయి. శాంతి అంటే స్ట్రెస్ లేకపోవటం. ఈ రోజుల్లో స్ట్రెస్ మేనేజ్‌మెంట్ పెద్ద అంశంగా మారింది. అందువల్ల శాంతి, సమత్వం ఉన్న మనస్సు ఉండాలి.

సి) **బుద్ధిపరమైన ఆరోగ్యం పెంచుకోవటం–** బుద్ధియొక్క ఆరోగ్యం అంటే నేర్చుకునే సామర్థ్యం; స్పష్టంగా ఆలోచించగలిగే సామర్థ్యం; అనుకున్నది బాగా చెప్పగలిగే సామర్థ్యం కలిగిన బుద్ధి ఉండాలి. చాలామందికి ఆలోచనల్లో స్పష్టత ఉండదు. అందువల్ల వారు చెప్పాలనుకున్నదాన్ని స్పష్టంగా చెప్పలేరు. ఆలోచనలు గందరగోళంగాను, అయోమయంగాను ఉంటే, వారు చెప్పే మాటలు కూడా అలాగే ఉంటాయి. కొంతమంది గంటల తరబడి మాట్లాడతారు కాని, వారు ఏం మాట్లాడదలుచుకున్నారో వారికే తెలియదు. కుటుంబసమస్య గురించో, ప్రభుత్వం గురించో ఏదో మొదలుపెడతారు కాని చెప్పాలనుకున్న విషయంమీద వారికే స్పష్టమైన అవగాహన ఉండదు. వారు గంటసేపు మాట్లాడినదాన్ని విన్నవ్యక్తి సరిగ్గా అర్థం చేసుకోగలిగితే, దాన్ని ఒక్క వాక్యంలోకి కుదించవచ్చు.

దీనికి కారణం ఆలోచనలో స్పష్టత లేకపోవటం. ఈ రోజుల్లో అందువల్లనే కమ్యూనికేషన్ స్కిల్స్ నేర్పిస్తున్నారు. జీవితమంతా ఏదో ఒకటి ఎవరో ఒకరికి చెబుతూనే ఉండాలి. పూర్వం అందువల్లనే తర్కశాస్త్రాన్ని నేర్పించేవారు. అది బుద్ధికి పదును పెట్టటానికి తోడ్పడుతుంది. ఇది స్పష్టంగా ఆలోచించటం నేర్పిస్తుంది. కుశాగ్రబుద్ధిని పెంపొందిస్తుంది. సాంప్రదాయ వేదాంతగ్రంథాల్లో కొన్నిచోట్ల ఫుట్‌నోట్స్ అని రాస్తారు. అసలు రచయిత ఒక పేరాగ్రాఫ్‌లో చెప్పినదాన్ని, వీరు ఒక వాక్యంలో రాసేస్తారు. అంటే అందులోని అతిముఖ్యమైన అంశాన్ని ఏరుతారు.

ఇది చాలా మంచి సాధన. ఒక గంటసేపు గీతాబోధ విన్నాక, స్వామీజీ ఆ గంటలో ఏం చెప్పారో కొన్ని సూక్ష్మమైన వాక్యాల్లో రాయటానికి ప్రయత్నించండి. అది మెదడుకు మేతగా ఉంటుంది. స్కూల్లో చదువుకునే రోజుల్లో ఇంగ్లీషులో ప్రెసీరైటింగ్ అని ఉండేది. ఇచ్చిన వ్యాసాన్ని సరిగ్గా మూడువంతులకు తగ్గించి రాయాలి. అంటే ఆ వ్యాసంలో 150 పదాలుంటే 50 పదాల్లో మనం తిరిగిరాయాలి. రచయిత చెప్పిన భావాన్ని మార్చకుండా, మన స్వంతమాటలతో, ఎక్కడా ముఖ్యమైన అంశాలను వదలకుండా రాయాలి. అదొక స్కిల్. దాన్ని సరిగ్గా పట్టించుకునేవారు కాదు చాలామంది. కాని అది చాలా ఉపయోగకరంగా ఉంటుంది. అది ఇందాక చూసినట్టుగా మెదడుకు మేత పెడుతుంది. అలా తర్కశాస్త్రం తోడ్పడుతుంది.

ఇంకొక అద్భుతమైన శాస్త్రం పాణినీ వ్యాకరణశాస్త్రం. అది సూత్రాలరూపంలో ఉంటుంది. ఏదైనా చెపితే, సరిగ్గా అర్థం చేసుకునేలాగా చెప్పాలి అంటారు పాణినీ. కాని ఇప్పటి జీవనవిధానంలో అది లోపిస్తోంది. మనం గాడిద గురించి మాట్లాడితే, కోతి గురించి మాట్లాడుతున్నాం అనుకుంటాడు ఎదుటివ్యక్తి. పొద్దున్న లేచిన దగ్గర్నుంచీ అనేకమందితో మాట్లాడాలి – భార్యాపిల్లలతో, తోటి ఉద్యోగులతో, బయటవారితో. మనం ఏదో చెబుతాము. వారు ఇంకేదో అర్థం చేసుకుంటారు. నేను బాధపడ్డాను అంటారు, మనం బ్రతిమాలతాము. సగం జీవితం వారు బాధపడటం, మనం బ్రతిమలాడటంతోనే సరిపోతుంది. ఎందుకు? మనకు స్పష్టంగా మాట్లాడే సామర్థ్యం లేకపోవటంవల్ల.

డి) **ఆర్జవం చూపటం** – అనేక స్థాయిల్లో ఆరోగ్యం బాగుండటం ఒకటే కాదు; అన్నీ అంగాలు కూడా ఏకత్రాటిమీద నడవాలి. ఈ సంస్కారం చాలా ముఖ్యమైన సంస్కారం. ఏదైనా ఒకపని చేస్తున్నప్పుడు శరీరం ఒకవైపు, ఇంద్రియాలు మరోవైపు, మనస్సు ఇంకోచోట ఉంటే చేసేపని సక్రమంగా, విజయవంతంగా సాగదు. జ్ఞానేంద్రియాలు, కర్మేంద్రియాలు, అంతఃకరణం – ఈ మూడూ (14 అంగాలు) ఏకత్రాటిమీద నడవాలి. అప్పుడు ఏకాగ్రత కుదురుతుంది. చెల్లాచెదురుగా పడుతున్న సూర్యకిరణాలను భూతద్దంతో ఒకచోటకు కేంద్రీకరిస్తే ఆ కాంతి అక్కడ ఉన్న కాగితాన్ని కాల్చగలదు. అంటే విడివిడిగా పడుతున్న సూర్యకిరణాలకన్నా, ఒకచోట ఏకీకృతం చేసిన సూర్యకిరణాలకు చాలా శక్తి వస్తుంది. అదే విధంగా మన శరీరంలోని భిన్న అంగాలు, భిన్న దిశల్లో వెళితే శక్తి ఉండదు. అదే అన్నింటినీ ఒకచోట కేంద్రీకరింపజేయగలిగితే, పనిని అద్భుతంగా చెయ్యగలుగుతుంది.

ఇలా అన్ని అంగాలను ఒక్కచోట ఏకీకృతం చెయ్యగలగటాన్ని ఆర్జవం అంటారు. అష్టాంగయోగం అంతా ఈ ఆర్జవం పెంపొందించుకోవటానికి తోడ్పడుతుంది. ఇక్కడ కూడా చాలామందికి అష్టాంగయోగం గురించిన సరియైన అవగాహన లేదు. అష్టాంగయోగమే ఆత్మజ్ఞానాన్ని ఇస్తుందనుకుంటారు. అది పొరపాటు. అష్టాంగయోగం అన్ని అంగాలు ఏకత్రాటిమీద నడవటానికి, అంటే ఆర్జవం పెంపొందించుకోవటానికి తోడ్పడుతుంది అంతే. దాని తర్వాత వేదాంతానికి వచ్చి శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చెయ్యాలి. అష్టాంగయోగం గురించి ఆరవ అధ్యాయంలో వివరంగా చూశాము.

అలా శారీరక, మానసిక, బుద్ధిపర ఆరోగ్యం కలిగివుండటం. అన్ని అంగాలూ ఏకత్రాటిమీద నడవటం కలిసి మనిషిపరంగా సంస్కారం అవుతుంది.

2. **కర్త దృష్టి** – మనిషిగా మనకు ఫ్రీవిల్ ఉంది. మనిషిగా మనం బుద్ధిజీవులం. జంతువులకు ఈ ఫ్రీవిల్ లేదు. అవి బుద్ధితో ఆలోచించి నిర్ణయాలు తీసుకోలేవు. కర్తగా మనను మనం సంస్కరించుకోవాలి.

ఎ) **ఆలోచించి కర్మలు చేయటం**– ఈ సంస్కరణలో మొదటిమెట్టు ఆలోచించకుండా, అప్పటికప్పుడు ఏది తోస్తే అది మాట్లాడేయటం, తగ్గించుకోవాలి అంటుంది. ఆవేశంగా, అనాలోచితంగా మాట్లాడకూడదు. ఇటువంటి ఆవేశపూరిత, అసంకల్పిత చర్యలు జంతువులకు చెందుతాయి, మనుష్యులకు కాదు. కుక్కలు అరవాలనిపిస్తే పక్కన ఏమవుతుందో ఆలోచించకుండా అరుస్తాయి. గాడిదలకు తన్నాలనిపిస్తే ఎవరినైనాసరే తన్నుతాయి. అది వాటి లక్షణం. కాని మనిషిగా మనం ఇటువంటి అసంకల్పిత చర్యలను తగ్గించుకుని, వాటి స్థానంలో ప్రయత్నపూర్వకంగా ఆలోచించి పనులు చెయ్యటం నేర్చుకోవాలి. ఆలోచించి పనులు చెయ్యాలంటే, మాటలు కూడా ఆలోచించి మాట్లాడాలి అని అర్థం. ఎందుకంటే మాటలు వాచికకర్మలోకి వస్తాయి.

అంటే మనం శారీరకంగా ఏపని చేసినా, వాక్కుపరంగా ఏం మాట్లాడినా అవి ప్రయత్నపూర్వకంగా ఆలోచించాక, అదికూడా ఏయే అంశాలను పరిగణనలోకి తీసుకోవాలో అవన్నీ ఆలోచించాక అప్పుడు ముందడుగు వెయ్యాలి. ఏయే అంశాలు ఆలోచించాలి? గతంలో జరిగిన అనుభవాలను గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. ఎందుకంటే మన ప్రస్తుతచర్యలు గత అనుభవాలమీద ఆధారపడివుంటాయి; ప్రస్తుత పరిస్థితులను దృష్టిలో పెట్టుకోవాలి; భవిష్యత్తులో జరగబోయే

పరిణామాలను దృష్టిలో పెట్టుకోవాలి; అది కూడా వెంటనే కలిగే పరిణామాలు, సుదీర్ఘకాలపు పరిణామాలు ఆలోచించాలి; వ్యక్తిగా మన పరిస్థితులు ఆలోచించాలి; మన జీవితంలో ముడివడివున్న మన కుటుంబసభ్యులను, మన ఇరుగుపొరుగును, మన సమాజాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకోవాలి.

వీటన్నిటినీ క్రోడీకరిస్తే మన గురించి, మన కుటుంబం గురించి, మన సమాజం గురించి, భూతభవిష్యత్ వర్తమాన కాలాల అనుభవాల గురించి ఆలోచించి ఏదైనా పనిచెయ్యాలి. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే ఆచితూచి అడుగువెయ్యాలి. ఇన్ని అంశాలను ఆలోచించాలంటే, ఎన్నడూ వెంటనే అనాలోచితంగా స్పందించలేరు. ఎందుకంటే ఇన్ని అంశాల గురించి ఆలోచించాలంటే, చాలా సమయం పడుతుంది. ఒక్కోసారి అసలు మాట్లాడలేరు కూడా. అందువల్ల ఆచితూచి అడుగు వెయ్యాలంటే, ప్రారంభంలో చాలా ఎక్కువ సమయం తీసుకుంటుంది. అయినా సరే వెంటనే స్పందించకూడదు అంటారు.

ఎన్నడూ వెంటనే, ఆలోచించకుండా, ఏమీ చెయ్యకూడదు. అది మన గొప్ప శత్రువు. మొదట్లో ఆలోచించేసరికి పుణ్యకాలం కాస్తా అయిపోతుంది. అయినాసరే దాన్ని బాగా సాధన చేస్తే, ఎంత చిన్న విషయంలోనైనా సరే, తర్వాత త్వరగా నిర్ణయించగలుగుతాము. అలా సాధన చేయగా చేయగా బుద్ధి చాలా పదునుగా అవుతుంది. ఒక్క నిముషంలో నిర్ణయం తీసుకోవాల్సి వచ్చినాకూడా, ఇందాక చెప్పిన అన్ని విషయాలను క్షణాలమీద బేరీజు వేసేస్తుంది. అంటే భూతభవిష్యత్ వర్తమానకాలాలను, మన గురించి, కుటుంబం గురించి, సమాజం గురించి అన్నీ ఆలోచిస్తుంది. కంప్యూటర్‌కన్నా వేగంగా చేస్తుంది. కాని దానికి అఖండమైన సాధన కావాలి.

సంగీతసాధన విషయం తీసుకుంటే ఈ విషయం బాగా అర్థమవుతుంది. ఒక రాగం నేర్చుకోవాలంటే, వెంటనే హఠాత్తుగా దాన్ని నేర్చుకోలేము. ముందు సప్తస్వరాలను – సరిగమపదని(స)లను నేర్పిస్తారు. దాని తర్వాత ఆరోహణం–సరిగమపదనిస; అవరోహణం–సనిదపమగరిస నేర్పిస్తారు. తర్వాత నెమ్మదిగా మన స్థాయిని పెంచుకుంటూ వస్తారు. జంటస్వరాలను, వర్ణాలను, గీతాలను అలా ఒక్కొక్కటిగా నేర్పించుకుంటూ వస్తారు. తర్వాత శిష్టస్వరాలు అంటే గురువులు రచించిన స్వరాలను నేర్పిస్తారు; దాని తర్వాత కల్పనాస్వరాలను నేర్పిస్తారు. అవి గురువులు పాడుతుండగా వింటే చాలా వేగంగా పాడతాము.

అంత వేగంగా సూపర్‌ఫాస్ట్ ఎక్స్‌ప్రెస్‌లా పాడినా కూడా ఒక్క స్వరం కూడా తప్పుపోదు; రాగం తప్పదు; అపశృతి పలకదు. ఎందుకు? కేవలం తీవ్రమైన సాధనవల్ల. అదే విధంగా మన మనస్సుకు అనేక అంశాల గురించి ఆలోచించేలా శిక్షణ ఇస్తే అదికూడా రానురాను ఇంత వేగంగా బేరీజు వేయగలదు. అంటే నిర్ణయం తీసుకుని చెయ్యాల్సిన పనులకు ఒక్క నిముషమే ఉన్నాకూడా ఆ నిముషంలోనే బాగా నిర్ణయం తీసుకునే సమర్థత వస్తుంది. ఆ చేసే పనులు కూడా ఆలోచించి, ప్రయత్నపూర్వకంగా చేసే పనులు అవుతాయి. అందువల్ల కర్త స్థాయిలో సంస్కారం అంటే అనాలోచిత చర్యలను, ఆచితూచి చేసే చర్యలుగా మలుచుకోగలగటం.

బి) **సాత్త్వికకర్మలు చేయటం** – తెలివితక్కువ, అనాలోచిత కర్మల బదులు తెలివైన, సాత్త్వికకర్మలు చెయ్యాలి. ఏవి తెలివైన కర్మలు, ఏవి తెలివితక్కువ కర్మలు? ఏ కర్మలైతే ఎక్కువమందికి లాభదాయకంగా ఉంటాయో ఆ కర్మలు తెలివైన కర్మలు. తెలివితక్కువ కర్మలు అంటే చాలా తక్కువమందికి ఉపయోగపడే కర్మలు. అన్నింటికన్నా

తెలివితక్కువ కర్మ ఒక్కరే లాభం పొందే కర్మ. ఎవరా ఒక్కరు? ప్రత్యేకించి చెప్పేదేముంది? అటువంటి కర్మ ఎవరు చేస్తున్నారో అతను మాత్రమే లాభం పొందుతాడు; కనీసం అతని కుటుంబసభ్యులను కూడా పట్టించుకోడు.

ఇంతకన్నా దారుణమైన పరిస్థితి ఏమిటంటే, తక్కిన మనుష్యులు ఇతని కర్మలవల్ల లాభం పొందకపోగా, తీవ్రంగా నష్టపోతారు కూడా. అందువల్ల తెలివైన కర్మలు ఏమిటంటే, తక్కినవారు బాధపడకుండా, ఎక్కువమంది లాభం పొందేలా చేసే కర్మ. అటువంటి కర్మను సాత్త్వికకర్మ అంటారు. అందువల్ల సాత్త్వికకర్మ పెంచుకుంటూ వస్తే, అది సంస్కృతకర్మ అవుతుంది.

ఆ విధంగా కర్తగా సంస్కారం చూపాలంటే, అనాలోచిత కర్మలను ఆలోచించి చేసే కర్మలుగా మార్చాలి. రాజసిక, తామసిక కర్మలను సాత్త్వికకర్మలుగా మార్చాలి.

3. **భోక్త దృష్టి** – భోక్త అంటే కేవలం భోజనం చెయ్యటం మాత్రమే కాదు, భోక్త అంటే కర్మఫలాలను అనుభవించటం. సముద్రంలో ఎలాగైతే నిరంతరం అలలు తీరాన్ని తాకుతుంటాయో, అలా అనుభవాలనే అలలు మనం పొద్దున్న లేచినప్పటినుంచి రాత్రి పడుకునేదాకా మనను తాకుతూనే ఉంటాయి. ఆ అనుభవాలను భరించటాన్ని భోక్త అంటారు. భోక్తగా మనను మనం సంస్కరించుకోవటం ఎలా?

ఎ) **తెలివి చూపటం**– భోక్తగా అంటే కర్మఫలాలను అనుభవించే భోక్తగా, మనకు ఎటువంటి ఫలాలు వస్తాయో మనకు చెప్పిరావు. ఒకవేళ రాబోయే ఫలాలు మనకు తెలిసినా కూడా, వాటిని మనం అదుపులో పెట్టలేము. అంటే మన అధీనంలో లేవు రాబోయే ఫలాలు. భోక్తగా మన అదుపులో లేని అనుభవాలను పొందాలని గ్రహించటమే తెలివైనపని. వయస్సు పెరగకుండా ఆపటం మనచేతిలో లేదు; మన పిల్లలు రేపెలా మారతారో మనం చెప్పలేము. మనం భవిష్యత్తు రావటానికి బాటవేయగలమే కాని, భవిష్యత్తును అదుపులో పెట్టలేము. ఈ విషయం చాలా స్పష్టంగా అర్థం చేసుకోవాలి. మనం నిర్ణయం తీసుకోలేని పరిస్థితులను ఎదుర్కోకతప్పదు. ఈ ఎరుక మొదటి అడుగు అవ్వాలి.

ఓ అర్జునా, నీ చేతిలో లేని పరిస్థితులను ఎదుర్కోక తప్పదు, వాటిని నువ్వేమీ చెయ్యలేవు అని చెప్పేశాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్ల భోక్తగా మనం చూపించాల్సిన మొదటి సంస్కారం – కర్మఫలాలు నా చేతిలో లేవు.

బి) **మనస్సును దృఢపరచుకోవటం** – పరిస్థితులు మన చేతిలో లేనప్పుడు మన చేతిలో ఒకటే ఉంది. ఏమిటది? మన చేతిలో పరిస్థితులు లేవని తెలుసుకుని, మనస్సును దృఢపరుచుకోవటం. అప్పుడు ఎటువంటి పరిస్థితి ఎదురైనా అసలు బాధపడకుండానో, కనీసం ఎక్కువ బాధపడకుండానో తప్పించుకోవచ్చు. హోరున వాన కురుస్తుంటే, మనం అంత వానలోనూ బయటకు వెళ్ళాల్సివస్తే, వానను ఆపలేము కాని ఆ బాధను తగ్గించుకోగలము. ఎలా? రెయిన్‌కోటు వేసుకునో, గొడుగు పట్టుకునో వెళ్ళవచ్చు. మనస్సును దృఢపరచుకోవటం అంటే అదీ.

రాబోయే అనుభవాలు మన చేతిలో లేనప్పుడు మనస్సును దిటవు పరుచుకుంటే, జీవితంలో బాధపడకుండా, కృంగి కృశించి పోకుండా, ఇంకా మాట్లాడితే ఆత్మహత్య జోలికి పోకుండా నిలదొక్కుకోవచ్చు. కొంతమంది అనుకోని ఫలం ఏది వచ్చినా వారు కృంగిపోతారు, లేదా భగవంతుణ్ణో, సమాజాన్నో, కుటుంబసభ్యులనో నిందిస్తారు.

గుండె దిటవు చేసుకోవాలి, బాగానే ఉందికాని, దాన్ని గట్టిపరచుకోవటమెలా? మూడు పద్ధతుల్లో చెయ్యవచ్చు. ఒకటి మనకు మనం సూచనలను ఇచ్చుకోవటం. నేను ఎటువంటి పరిస్థితులు ఎదురైనా తట్టుకోగలను; నాకా ధైర్యం ఉందని పదేపదే మనస్సుకు చెప్పుకోవటం. రెండవ పద్ధతి భగవంతునిమీద భారం వెయ్యటం. అంటే ఆయనమీద నమ్మకం పెట్టుకోవటం. అప్పుడు తోటిమనుష్యులు నాకు తోడువచ్చినా, రాకపోయినా నాకు ఫర్వాలేదు. ఎంత ఘోరమైన దుఃఖాన్నైనా నేను భరించగలను. మూడవమార్గం ఆత్మజ్ఞానం పొందటం. ఆత్మజ్ఞానం పొందితే నేను కర్తనూ కాను, భోక్తనూ కాను అని తెలుసుకుంటాము. అది పూర్తిగా భోక్తగా మనకు బలాన్ని ఇస్తుంది.

సి) **ప్రజ్ఞ పెంచుకోవటం–** భోక్తగా ప్రజ్ఞను చూపించాలి. ప్రజ్ఞ చూపించటమంటే ఏమిటి? భోక్తగా కొన్ని బాధాకరమైన అనుభవాలను ఎదుర్కోకతప్పదు. అవి ఎంత వద్దనుకున్నా, మనమీద కొంత ప్రభావం కలిగించక తప్పదు. అది బాధ అవచ్చు, కోపం అవచ్చు, నిరాశ అవచ్చు, చిరాకు అవచ్చు. ఈ కోపమో, బాధో, చిరాకో కర్తమీద పడుతుంది. అంటే భోక్తగా మనం అనుభవించినది, కర్తగా మన కర్తవ్యంమీద దాని ప్రభావం చూపిస్తుంది.

ఉదాహరణకు ఒక విద్యార్థి ఇవాళ పరీక్ష రాయాలి. అంటే కర్తగా పరీక్ష రాయాలి. దానికి నిన్నటిదాకా బాగా చదివాడు. ఏ ప్రశ్న వచ్చినా రాయగల ధీమా ఏర్పడింది. కాని ఇవాళ పొద్దున్న ఇంట్లో ఏదో అనుకోని గొడవ అయ్యింది. అదంతా అతను విన్నాడు. భోక్తగా అతని మనస్సు కలత చెందింది. అప్పుడేమవుతుంది? భోక్తగా అతనికి అయిన అనుభవం, కర్తగా అతని కర్తవ్యంమీద దెబ్బతీస్తుంది. అతను పరీక్ష బాగా రాయలేకపోతాడు.

ఇలాంటి పరిస్థితిలోనే అతను తన ప్రజ్ఞను చూపాలి. తనలోని కర్తనూ, భోక్తనూ విడదీసి చూడాలి. భోక్తకు ఏమయినా కూడా, అది భోక్తకు సంబంధించినది; నేను ఇప్పుడు కర్తను అనుకోవాలి. అలా అనుకోకపోతే భోక్తకు అయిన బాధాకర అనుభవం కర్తను ప్రభావితం చేస్తుంది. అప్పుడు కర్త తన పని సవ్యంగా చెయ్యలేడు. అప్పుడది ఒక విషవలయంగా మారుతుంది. భోక్త ప్రభావం కర్తమీద పడుతుంది. కర్త తన పనిని సవ్యంగా చెయ్యలేడు; కర్త తన పనిని సవ్యంగా చెయ్యలేకపోయేసరికి, భోక్తగా మళ్ళీ మంచి ఫలం రాదు; మళ్ళీ మంచి ఫలం రాకపోతే మళ్ళీ దాని ప్రభావం కర్తమీద పడుతుంది; అతను మళ్ళీ కర్తగా సరిగ్గా చెయ్యలేడు. అలా భోక్తా–కర్తా–భోక్తా–కర్తా విషవలయంలో పడిపోతాడు. ప్రజ్ఞాశాలియైన భోక్త దాని ప్రభావం కర్తమీద పడకుండా జాగ్రత్త పడతాడు.

డి) **పాఠం నేర్చుకోవటం–** భోక్త ఏదైనా మనమంచికే అనుకోగలిగిన భోక్త అయితే, ప్రతి ఒక్క అనుభవంనుంచీ ఒక పాఠం నేర్చుకుంటాడు. నిజానికి భగవంతుడు నాకు ఈ అనుభవాలు కలుగజేస్తున్నది నేను పాఠం నేర్చుకోవటానికే అని అర్థం చేసుకుంటాడు. మంచి అనుభవాలు పాఠం నేర్పిస్తాయి; చెడు అనుభవాలు కూడా

పాఠం నేర్పిస్తాయి; నిజానికి చెడు అనుభవాలే ఇంకా ఎక్కువ పాఠాలు నేర్పిస్తాయి. ప్రతి ఒక్కచేదు అనుభవం వెనకా, ఒక గొప్ప పాఠం దాగివుంటుంది. భోక్త దాన్ని అందుకోగలిగితే, అతను నేర్చుకుని పైకి ఎదగగలడు. నిజానికి సాధనచతుష్టయ సంపత్తిని జీవితంలో ఎదురుదెబ్బలు తగిలితేనే పొందగలరు.

పరీక్ష్య లోకాన్ కర్మచితాన్ బ్రాహ్మణో నిర్వేదమాయాత్ – ముండకం

ఆ విధంగా అర్థం చేసుకునే నేర్పు ఉన్న భోక్త ప్రతి ఒక్క బాధాకరమైన అనుభవాన్ని కూడా తన జీవితానికొక పాఠంగా మలుచుకుంటాడు. జీవితమే పెద్ద పాఠశాల; అందులో కలిగే అనుభవాలు బెత్తంతో కొట్టే మాస్టారు అనుకుంటాడు. ఇలా అర్థం చేసుకునే నేర్పు లేకపోతే, ఒక పెద్ద నసమనిషిగా మారతాడు. ప్రపంచాన్ని, మనుష్యులను, భగవంతుణ్ణి తిడుతూ ఉంటాడు. లేదా ప్రతిదానికీ సణుగుతూ ఉంటాడు. 'నాకే ఎందుకు ఈ కష్టాలు?' అని వాపోతాడు. తనలో తను వాపోవటమేకాకుండా, ప్రపంచం అంతటికీ ఉదారంగా తన కష్టాలను పంచుతాడు. మనిషి ఉదారంగా చెయ్యగలిగిన దానం తన బాధలను, కష్టాలను, బెంగలను ఇతరులకు పంచటం. ఈ మనస్థత్వం ఉంటే వాటినుంచి నేర్చుకునే ఆస్కారం ఉండదు. అందువల్ల పాఠం నేర్చుకునే మనస్తత్వం ఉండాలి.

4. **ముముక్షుదృష్టి** – ముముక్షువుగా ఎలా సంస్కరించుకోవాలి? ఆధ్యాత్మ సాధకునికి మూడు అంశాలమీద శ్రద్ధ, భక్తి, అనుబంధం ఉండాలి. అవి భగవంతుడు, గురువు, శాస్త్రము.

ఎ) **భగవంతునిమీద భక్తి పెంచుకోవటం** – ప్రతి ఆధ్యాత్మిక సాధకునికీ భగవంతునిమీద భక్తిశ్రద్ధలు ఉండాలి. ఈశ్వరకృప లేనిదే ఆధ్యాత్మిక సాధన కుదరదు. ఆ విషయం స్వయంగా కృష్ణపరమాత్మే 18వ అధ్యాయంలో చెబుతాడు.

మచ్చిత్తః సర్వదుర్గాణి మత్ప్రసాదాత్ తరిష్యసి ।
అథ చేత్ త్వమహంకారాత్ న శ్రోష్యసి వినంక్ష్యసి ॥ – 18.58

అర్జునా, నా కృపాకటాక్షాలు ఉంటే నీ ఆధ్యాత్మిక జీవనం చాలా సునాయాసంగా సాగుతుంది. అందువల్ల భగవంతునిమీద శ్రద్ధ పెట్టుకో.

నిజానికి భగవంతుడంటే ఎవరని ఎవరన్నా ప్రశ్నిస్తే, మనం వారికి సరిగ్గా జవాబు చెప్పలేకపోయినా, నిజానికి మనకే భగవంతుడంటే ఎవరో స్పష్టమైన అవగాహన లేకపోయినా, ఏదో ఒక విధమైన భక్తి ఏర్పరచుకోవటం మంచిది.

ఒక గొప్ప సిద్ధాంతి అన్నాడు, 'ఒకవేళ భగవంతుడు లేకపోయినా కూడా, భగవంతునిమీద భక్తిని ఏర్పరచుకుంటే అది జీవితానికి ఎంతో మేలు చేస్తుంది.' ఆ విధంగా భక్తి చాలా మంచిది; భగవంతుడు ఉన్నా లేకపోయినా. భగవంతుడు లేడని మనమనటం లేదు కాని భగవంతుడు లేడనుకున్నవారు కూడా భగవంతునిమీద భక్తిని

పెంచుకుంటే అది వారికే ఎంతో మంచిది. వారి శారీరక ఆరోగ్యం, మానసిక ఆరోగ్యం మెరుగుపడతాయి; బుద్ధి కూడా పదునుగా, సూక్ష్మంగా అవుతుంది. భక్తి, అనుబంధం రెండూ ఉండాలి.

భక్తి ఉండగానే సరిపోదు; రోజులో కొంతభాగం ప్రత్యేకించి భగవంతునికి కేటాయించాలి. అది పూజ అవచ్చు, సహస్రనామం చదవటం అవచ్చు, జపం చేయటం అవచ్చు – ఏదైనా కానీ కొంత సమయం పూర్తిగా దైవచింతనలో గడపాలి. కొంతమంది నేను కారులో వెళుతూనో, రైలుప్రయాణం చేస్తూనో, నడుస్తూనో పూజ చేస్తాను అంటారు. అవన్నీ బోనస్ పూజలు. కాని ప్రత్యేకించి భగవంతునికోసమే రోజులో అధమపక్షం 10–15 నిముషాలు కేటాయించాలి. వేరే ఏపనీ చెయ్యకూడదు అప్పుడు. తర్వాత ఇంక మీ ఇష్టం. నడుస్తూనో, బస్సులో వెళుతూనో, వేరే పనులు చేస్తూనో, ఆఖరికి పడుకునో ఎప్పుడైనా, ఎక్కడైనా దైవాన్ని తలుచుకోండి, అది మంచిదే. కాని భగవంతునికి మాత్రం పూర్తిగా కొంత సమయాన్ని కేటాయించండి. నిజానికి మీ ఇంటికి మీ స్నేహితుడు వస్తే, ఇల్లు తుడుచుకుంటూనో, వేరేపని చేస్తూనో అతనితో మాట్లాడతారా? పనులన్నీ పక్కన పెట్టివచ్చి, అతని పక్కన కూర్చుని అతనితో మనస్సు విప్పి మాట్లాడతారు. అదే సూత్రం భగవంతునికి కూడా వర్తిస్తుంది. ఇంకా మాట్లాడితే ముఖ్యంగా భగవంతునికి వర్తిస్తుంది. పనులన్నీ మానుకుని, శ్రద్ధగా కాసేపు భగవంతుని ముందు కూర్చుని, మనస్ఫూర్తిగా మీరు చేసే ప్రార్థన చెయ్యండి. ప్రార్థన అంటే భగవంతునితో ఒక విధంగా అనుబంధం పెంచుకోవటం. అటువంటి అనుబంధం పెంచుకుంటే భగవంతుని కృప మీమీద అపారంగా కురుస్తుంది.

బి) **గురువుమీద భక్తి పెంచుకోవటం** – గురువుమీద శ్రద్ధ, గురువుతో అనుబంధం ఉండాలి. గురువు నాకు మంచే చేస్తాడు అనుకోవాలి. గురువుతో అనుబంధం పెంచుకోవాలంటే గురువు చెప్పేది శ్రద్ధగా, నమ్మకం పెట్టుకుని వినాలి. గురువు పక్కన ఖాళీగా కూర్చోవటం కాదు. అలా చెయ్యటం అసమంజసం; ఇబ్బందికరం కూడా. సత్సంగం లేదా గురుసంగం అంటే గురువునుంచి విద్య నేర్చుకోవటం. **గురు ఉపదేశ శ్రవణం.** గురువు చేసే ఉపదేశాన్ని శ్రద్ధగా నాకు మంచి కలుగుతుందనే నమ్మకంతో శ్రవణం చెయ్యటం.

సి) **శాస్త్రంమీద భక్తి పెంచుకోవటం** – శాస్త్రంమీద శ్రద్ధ, శాస్త్రంతో అనుబంధం ఉండాలి. ఒకవేళ శాస్త్రం మిమ్మల్ని తప్పుదారి పట్టిస్తున్నట్లు అనిపించినా, అది సత్యం కాదు. శాస్త్రం ఎప్పుడూ తప్పుదారి పట్టించదు; మీరే దాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోలేదు అని అర్థం చేసుకోవాలి. శాస్త్రంతో అనుబంధం పెంచుకోవాలి అంటే ఏం చెయ్యాలి? ప్రతిరోజూ శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చెయ్యాలి. గీతాబోధకు వారానికి ఒకసారి వెళుతుంటే, ఆ ఒక్కరోజే గీతను ముట్టుకుంటాను అంటే కుదరదు.

నిజానికి శాస్త్రంతో ప్రతిరోజూ అనుబంధం పెంచుకుంటే అది ఇంకా మంచిది. ఎందుకంటే, గురువు ఎప్పుడూ మీకు అందుబాటులో ఉండరు; కాని శాస్త్రం మీ చేతిలోనే ఉంటుంది. పైపెచ్చు శాస్త్రం భగవంతుడు మీకు ఇచ్చిన మార్గదర్శి కాబట్టి **శాస్త్రాన్ని అనుసరించాలి**. అందువల్ల మీరు విన్న బోధలో, మీరు రాసుకున్న నోట్సును మళ్ళీ చూసుకుంటే మీకు అది మననంగానో, నిదిధ్యాసనంగానో పనికివస్తుంది.

ఈ నాలుగు అంశాలనూ మళ్ళీ ఒకసారి టూకీగా చూద్దాము. మనం సంస్కారం చూపాల్సిన అంశాలు –

1. **మనుష్యదృష్టి** – శారీరక ఆరోగ్యం, మానసిక ఆరోగ్యం, బుద్ధిపరంగా ఆరోగ్యం పెంచుకోవటం, ఆర్జవం చూపటం.
2. **కర్తదృష్టి** – ఆలోచించి కర్మలు చేయటం, సాత్త్విక కర్మలు చేయటం.
3. **భోక్తదృష్టి** – తెలివి చూపటం; మనస్సును దృఢపరచుకోవటం, ప్రజ్ఞ పెంచుకోవటం, పాఠం నేర్చుకోవటం.
4. **ముముక్షుదృష్టి** – భగవంతునిమీద, గురువుమీద, శాస్త్రంమీద భక్తి, అనుబంధం పెంచుకోవటం.

ఇది ఈ అధ్యాయంయొక్క సారాంశం. పదహారవ అధ్యాయాన్ని ప్రధానంగా మూడు భాగాలుగా విభజించవచ్చు. అవి –

1. దైవీసంపత్తి – శ్లోకాలు: 1–3
2. ఆసురీసంపత్తి – శ్లోకాలు: 4–21
3. శాస్త్రంయొక్క ప్రాముఖ్యత – శ్లోకాలు: 22–24

1. దైవీసంపత్తి – శ్లోకాలు: 1–3

కృష్ణపరమాత్మ ఆధ్యాత్మిక సాధనకు తోడ్పడే దైవీగుణాలను (26 గుణాలు) పేర్కొన్నాడు. అందులో కొన్ని అహింస, సత్యం, అక్రోధం, త్యాగం, క్షమ, శౌచమ్. ఈ గుణాలు మనిషి సంస్కరించబడటానికి తోడ్పడతాయి. దీన్నే మనం ఇంతకుముందు నాలుగు కోణాల్లో చూశాము. అవి మనుష్యదృష్టి, కర్తదృష్టి, భోక్తదృష్టి, ముముక్షుదృష్టి. ఆ విధంగా దైవీసంపత్తి సంస్కారం పెంపొందించుకోవటానికి తోడ్పడుతుంది.

1. అభయమ్	10. అహింసా	19. హ్రీః
2. సత్త్వసంశుద్ధిః	11. సత్యమ్	20. అచాపలమ్
3. జ్ఞానయోగవ్యవస్థితిః	12. అక్రోధః	21. తేజః
4. దానమ్	13. త్యాగః	22. క్షమా
5. దమః	14. శాంతిః	23. ధృతిః
6. యజ్ఞః	15. అపైశునమ్	24. శౌచమ్
7. స్వాధ్యాయః	16. దయా భూతేషు	25. అద్రోహః
8. తపః	17. అలోలుప్త్వమ్	26. నాతిమానితా
9. ఆర్జవమ్	18. మార్దవమ్	

2. ఆసురీసంపత్తి – శ్లోకాలు: 4–21

కృష్ణపరమాత్మ ఆధ్యాత్మిక సాధనకు అడ్డుపడే లేదా అది సాగకుండా అడ్డుపడే గుణాలను ఆసురీసంపత్తిగా వర్ణించాడు. ఇవి ఉంటే సంస్కారం పెంపొందించుకోలేదు సరికదా, ఇంకా కిందికి పడిపోతాడు ఆధ్యాత్మికంగా.

1. దంభః	4. పారుష్యమ్
2. క్రోధః	5. అభిమానః
3. దర్పః	6. అజ్ఞానమ్

3. శాస్త్రంయొక్క ప్రాముఖ్యత – శ్లోకాలు: 22–24

ఈ శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ శాస్త్రంయొక్క ప్రాముఖ్యత గురించి వివరించాడు. పూర్వకాలంలో వైదిక సాంప్రదాయంలో శాస్త్ర అధ్యయనానికి చాలా ప్రాముఖ్యతను ఇచ్చేవారు. పూర్వం బ్రహ్మచారులు గురుకులంలో ఉండి, విద్యను నేర్చుకునేవారు. అప్పుడు వారు తప్పనిసరిగా శాస్త్ర అధ్యయనం చేసేవారు. ఆ రోజుల్లో బ్రాహ్మణులు, పురోహితులే కాదు, అందరూ శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేసేవారు.

ఋతం చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ । సత్యం చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ । తపశ్చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ । దమశ్చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ । శమశ్చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ । అగ్నయశ్చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ । అగ్నిహోత్రం చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ । అతిథయశ్చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ । మానుషం చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ । ప్రజా చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ । ప్రజనశ్చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ । ప్రజాతిశ్చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ । సత్యమితి సత్యవచారాథీతరః । తప ఇతి తపోనిత్యః పౌరుశిష్టిః । స్వాధ్యాయప్రవచనే ఏవేతి నాకో మౌద్గల్యః । తద్ధి తపస్తద్ధి తపః॥ – తైత్తిరీయం

ఆధ్యాత్మిక సాధన అంటే క్రమపద్ధతిలో శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చెయ్యటం. కాని ఇప్పుడు గురుకుల వ్యవస్థ పోయింది. ఆధునిక విద్యావిధానంలో శాస్త్ర అధ్యయనానికి చోటులేకుండా పోయింది. పైగా మనుష్యుల్లో కూడా శాస్త్రం గురించిన అపోహలు ఉన్నాయి. దాని ప్రాముఖ్యత, దాని ఆవశ్యకత తెలియక ఏదో బుద్ధికి పదును పెట్టేది మాత్రమే అనుకుంటున్నారు. అందువల్ల అటువంటివారికి కృష్ణపరమాత్మ గట్టి హెచ్చరికే చేస్తున్నాడు.

తస్మాచ్ఛాస్త్రం ప్రమాణం తే – 16.24

శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేస్తే, కాకపోతే గురువుద్వారా అధ్యయనం చేస్తే, దానికి ఈశ్వరకృప కూడా తోడవుతుంది. అప్పుడు ఆధ్యాత్మిక సాధనలో విజయం పొంది, మోక్షం పొందుతావు.

తతో యాతి పరాం గతిమ్ – 16.22

ఆ విధంగా ఆఖరి మూడు శ్లోకాల్లో శాస్త్రంయొక్క ప్రాముఖ్యతను వివరించాడు.

కాని ఈ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ చర్చించిన ముఖ్యాంశం దైవీసంపత్తి, ఆసురీసంపత్తి కాబట్టి ఈ అధ్యాయానికి **దైవాసురసంపద్విభాగయోగము** అని పేరు వచ్చింది.

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

అథ సప్తదశోऽధ్యాయః - శ్రద్ధాత్రయ విభాగయోగః

(పదునేడవ అధ్యాయము - శ్రద్ధాత్రయ విభాగయోగము)

భగవద్గీత ఆఖరిషట్కములో ఉన్నాము. దీన్ని చరమషట్కము అంటారు. ఈ షట్కములోని మొదటి మూడు అధ్యాయాల్లో అంటే 13, 14, 15 అధ్యాయాల్లో కృష్ణపరమాత్మ ఆత్మజ్ఞానాన్ని బోధించాడు. ఆత్మజ్ఞానంవల్లనే మోక్షం పొందగలము. కృష్ణపరమాత్మ ఆత్మజ్ఞానాన్ని బోధించాడు కాబట్టి, ఆత్మజ్ఞానంవల్లనే మోక్షాన్ని పొందగలము కాబట్టి భగవద్గీతను **మోక్షశాస్త్రము** అని కూడా అంటారు.

భగవద్గీత ప్రధానంగా మోక్షశాస్త్రము అయినా కూడా, ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి అర్హత కూడా ముఖ్యమే. దాన్ని అధికారిత్వం అంటారు. అధికారి అయిన సాధకుడు మాత్రమే ఆత్మజ్ఞానాన్ని ఏ విధమైన ఆటంకం లేకుండా పొందగలడు. అధికారి అవ్వాలంటే సాధకుని జీవనవిధానాన్ని జ్ఞానయోగ్యత పొందేలాగా మలచుకోవాలని శాస్త్రం నిర్దేశించింది. భగవద్గీత వేదాలసారం కాబట్టి, వేదపూర్వభాగంలో శాస్త్రం నిర్దేశించిన జీవనవిధానాన్ని కూడా కృష్ణపరమాత్మ బోధిస్తున్నాడు.

ఒక మొక్క పెరగాలంటే, అది ఎక్కడపడితే అక్కడ పెరగలేదు. దానికి అనువైన వాతావరణం ఉండాలి; అనువైన నేల ఉండాలి. అదే విధంగా వేదాంతం నేర్చుకోవాలంటే సాధకునికి చిత్తశుద్ధి, చిత్తఏకాగ్రత ఉండాలి. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే సాధనచతుష్టయసంపన్నుడై ఉండాలి. అందువల్ల వేదాంతబోధ నేర్చుకోవటానికి జీవనవిధానం చాలా ముఖ్యమైన పాత్రను వహిస్తుంది. కాని లౌకికవిద్యకు వచ్చేసరికి జీవనవిధానానికీ, అతని చదువుకూ ఏమాత్రం సంబంధం లేదు. బొత్తిగా నైతికవిలువలు లేని వ్యక్తి యూనివర్శిటీ ఫస్ట్ రావచ్చు. కాని అది ఇక్కడ కుదరదు. అందువల్లనే వేదపూర్వభాగం కర్మయోగం గురించీ, ఉపాసనయోగం గురించీ బోధిస్తుంది.

వేదపూర్వభాగం జీవనవిధానాన్ని నిర్దేశిస్తే, వేద అంతఃభాగం జ్ఞానాన్ని బోధిస్తుంది. పూర్వభాగాన్ని ధర్మశాస్త్రం అంటే, అంతఃభాగాన్ని బ్రహ్మశాస్త్రం అంటారు. కృష్ణపరమాత్మ 16, 17 అధ్యాయాల్లో ధర్మశాస్త్రంనుంచి సాధకుడు అనుసరించవలసిన జీవనవిధానాన్ని బోధిస్తున్నాడు. 16వ అధ్యాయంలో దైవీసంపత్తిని పెంపొందించుకోవాలనీ, దానివల్లనే మోక్షం వస్తుందనీ బోధించాడు కృష్ణపరమాత్మ. కాని ఆసురీసంపత్తి ఉంటే, అతనికి ఆత్మజ్ఞానం బాగానే అర్థమవచ్చు; దానిలో ఉన్న వాదోపవాదాలను బాగా ఆకళింపు చేసుకోవచ్చు; అంత తేలిగ్గా అర్థంకాని మాండూక్యోపనిషత్తునే అతను బాగా అర్థం చేసుకుని, తనే నలుగురికి ఉపదేశించవచ్చు. అలా అతను జ్ఞానపరంగా గొప్పవాడు కావచ్చు కాని, అది జ్ఞానంగానే మిగిలిపోతుంది. కాని అతని జీవితంలో ఎటువంటి మార్పు రాదు. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే బుద్ధిలో జ్ఞానం కలుగుతుంది కాని మనస్సు ఎప్పటిలాగానే ఉంటుంది. అప్పుడతను విద్యావంతుడైన రాక్షసుడు అవుతాడు.

సాక్షరః రాక్షసః భవతి – అక్షర అంటే అక్షరాలు; సాక్షర అంటే అక్షరాలు తెలిసిన వ్యక్తి; అంటే విద్యావంతుడు. దైవీసంపత్తిని పెంపొందించుకోకుండా, అతను సాక్షర అయితే దాన్ని తిరగేయండి; ఏమొస్తుంది? **సాక్షర–రాక్షసః.** రాక్షసుడు అవుతాడు. నిజానికి నిరక్షర రాక్షసులకన్నా ఇటువంటి రాక్షసులతో ప్రమాదం. ఎందుకంటే ఈ సాక్షర రాక్షసులకువారి రాక్షసత్వాన్ని కప్పిపుచ్చుకునే నేర్పు కూడా అలవడుతుంది. అందువల్ల దైవీసంపత్తి లేని ఆత్మజ్ఞానం లాభంలేదు. ముందు ఆసురీసంపత్తిని దైవీసంపత్తిగా మలచుకోవాలి. ఇదంతా ముందు అధ్యాయంలో చూశాము.

ఈ జీవనవిధానం సాధనచతుష్టయ సంపత్తిని పెంపొందిస్తుంది కాబట్టి కృష్ణపరమాత్మ ఈ అంశాన్నే ఈ పదిహేడవ అధ్యాయంలో కూడా కొనసాగిస్తున్నాడు. మనకు తెలిసిన జీవనవిధానాన్ని పక్కన పెట్టమంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మనం ఎటువంటి జీవనవిధానం పాటించాలి; ఎటువంటి పూజ చెయ్యాలి; ఎదుటివారిని ఎలా గౌరవించాలి; ఎటువంటి భాష మాట్లాడాలి – వంటి అంశాలను ఇక్కడ చర్చించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈ అధ్యాయానికి ఆధారం అర్జునుడు వేసే ఒక ప్రశ్న. కృష్ణపరమాత్మ 16వ అధ్యాయంలో చెప్పి ముగించిన ఆఖరి శ్లోకాన్ని ఆధారం చేసుకుని అర్జునుడు ఒక ప్రశ్న అడుగుతాడు. దానికి జవాబుగా, ఇంకొంచెం వివరంగా, వేదపూర్వభాగాన్ని ఆధారం చేసుకుని, కృష్ణపరమాత్మ బోధించుకొస్తాడు. ఈ నేపథ్యంతో ఈ అధ్యాయంలోకి అడుగుపెడదాము.

అర్జున ఉవాచ

శ్లో. 1 **యే శాస్త్రవిధిముత్సృజ్య యజంతే శ్రద్ధయాన్వితాః ।**
తేషాం నిష్ఠా తు కా కృష్ణ సత్త్వమాహో రజస్తమః ॥
యే, శాస్త్రవిధిమ్, ఉత్సృజ్య, యజంతే, శ్రద్ధయా, అన్వితాః,
తేషామ్, నిష్ఠా, తు, కా, కృష్ణ, సత్త్వమ్, ఆహో, రజః, తమః ॥

కృష్ణ!	= కృష్ణా!
యే	= ఎవరైతే
శాస్త్రవిధిమ్	= శాస్త్రవిధానమును
ఉత్సృజ్య	= విడిచిపెట్టి
శ్రద్ధయా, అన్వితాః	= భక్తిశ్రద్ధలుగలవారై
యజంతే	= దేవపూజాదికములను ఆచరింతురో
తేషామ్	= వారియొక్క
నిష్ఠా, తు	= నిష్ఠ
కా	= ఎటువంటిది?
సత్త్వమ్	= సాత్త్వికమా
ఆహో	= లేక
రజః	= రాజసమా లేక
తమః	= తామసమా?

హే కృష్ణ! యే శాస్త్ర–విధిమ్ ఉత్సృజ్య, శ్రద్ధయా అన్వితాః
(సన్తః) యజన్తే, తేషాం తు కా నిష్ఠా? సత్త్వమ్ రజః ఆహో తమః? ॥

తా: కృష్ణా! ఎవరైతే శాస్త్రవిధానమును విడిచిపెట్టి, భక్తిశ్రద్ధలుగలవారై, దేవపూజాదికములను ఆచరింతురో, వారియొక్క నిష్ఠ ఎటువంటిది? అది సాత్త్వికమా లేక రాజసమా లేక తామసమా?

1. శ్రద్ధాత్రయవిభాగః – శ్లోకాలు: 1–6

అర్జున ఉవాచ – అర్జునుడు ఒక ప్రశ్న అడుగుతున్నాడు. దానికి ఆధారం కృష్ణపరమాత్మ పదహారవ అధ్యాయంలో చివరగా చెప్పిన శ్లోకం.

తస్మాచ్ఛాస్త్రం ప్రమాణం తే కార్యాకార్యవ్యవస్థితౌ ।
జ్ఞాత్వా శాస్త్రవిధానోక్తం కర్మ కర్తుమిహార్హసి ॥ – 16.24

ఓ అర్జునా, నీకు ఆధ్యాత్మిక జీవనవిధానం గురించి, ధార్మిక జీవనవిధానం గురించి, దైవీసంపత్తి గురించి తెలుసుకోవాలని ఉంటే, ఆసురీసంపత్తినుంచి తప్పించుకోవాలని ఉంటే, వీటన్నిటికీ మనకు గొప్ప ప్రమాణం శాస్త్రము. **శాస్త్రప్రమాణము** మన జీవనవిధానాన్ని నిర్దేశించే గ్రంథము. మనం చాలాసార్లు చూశాము, ఒక వస్తువును కొంటే దానితోపాటు ఒక మాన్యువల్‌ను ఇచ్చినట్టుగా, మనిషి అనే ఈ ఖరీదైన వస్తువుతో పాటు, భగవంతుడు కూడా ఒక మాన్యువల్‌ను ఇచ్చిపంపించాడు. అందులో విధినిషేధాలను వివరించాడు. ఒక మామూలు యంత్రాన్ని వాడటానికే ఎన్నో నియమనిబంధనలు ఉంటే, ఇంత ఖరీదైన, అపురూపమైన ఈ మానవజన్మను వినియోగించటానికి మరెన్ని నియమ నిబంధనలను పాటించాలి? కిడ్నీ మార్పిడి చెయ్యాలంటే లక్షలతో వ్యవహారం; బోన్‌మారో ట్రాన్స్‌ప్లాంటేషన్ చెయ్యాలంటే లక్షలతో వ్యవహారం. ఇంత లక్షల విలువ చేసే మానవజన్మను మనకు భగవంతుడు వరంగా ఇచ్చాడు. దాన్ని ఎంత అపురూపంగా చూసుకోవాలి? మనం కోరుకున్న పురుషార్థం పొందటానికి అద్భుతమైన ప్రపంచాన్ని మనకు కానుకగా ఇచ్చాడు. ఈ శరీరాన్ని ఉపయోగించి, ఈ జగత్తును ఉపయోగించి అత్యున్నత లక్ష్యమైన మోక్షాన్ని పొందుతామో, లేక తిని త్రాగి జీవితాన్ని నాశనం చేసుకుంటామో అంతా మనచేతిలో ఉంది. మనకు సాక్షాత్తూ భగవంతుడే ఇచ్చిన శాస్త్రప్రమాణం ఉంది.

ఓం యో బ్రహ్మాణం విదధాతి పూర్వం యో వై వేదాంశ్చ ప్రహిణోతి తస్మై।
తం హ దేవమాత్మ బుద్ధి ప్రకాశం, ముముక్షుర్వై శరణమహం ప్రపద్యే ॥

ఆ శాస్త్రప్రమాణాన్ని సరిగ్గా వినియోగించుకుంటే మానవజన్మను సార్థకం చేసుకోవచ్చు.

వేదాలు భగవంతునినుంచే వచ్చాయి; భగవద్గీత కూడా భగవంతుని నుంచే వచ్చింది; అందువల్ల శాస్త్రప్రమాణాన్ని ఉపయోగించు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ శాస్త్రప్రమాణం దేనిగురించి చెబుతుంది? అది కూడా ఆ శ్లోకంలో చూశాము. **కార్యాకార్యవ్యవస్థితౌ** – ఎటువంటి కర్మలు చెయ్యాలో, ఎటువంటి కర్మలు చెయ్యకూడదో శాస్త్రం బోధిస్తుంది. ఇదీ కృష్ణపరమాత్మ బోధ.

కాని ఇది విని అర్జునునికి ఒక బెంగ పట్టుకుంది; అది కూడా ఆ రోజుల్లోనే అంటే 5000 సంవత్సరాల క్రితమే. ఇంక ఇప్పటి పరిస్థితి గురించి ప్రత్యేకంగా చెప్పాలా? వేదాలు అందరికీ అందుబాటులో లేవు. పూర్వం వేదాలు సంస్కృతంలో ఉండేవి; అదికూడా గ్రాంథికంలో; వేదాలమీద భాష్యాలు కూడా సంస్కృతంలోనే ఉండేవి; భగవద్గీతకు అనేక భాష్యాలు వచ్చాయి కాని వాటిలో శ్రేష్ఠమైనవి సంస్కృతంలోనే ఉన్నాయి. భగవద్గీతమీద శంకరాచార్యులవారు రాసిన భాష్యం తిరుగులేనిది. దాన్ని మీరు బాగా అర్థం చేసుకోవాలంటే, దానిమీద

ఉపభాష్యం ఉంది. కాని అదికూడా సంస్కృతంలోనే ఉంది. ఉపభాష్యానికి ఉపభాష్యాలు కూడా వచ్చాయి; అవీ సంస్కృతంలోనే ఉన్నాయి.

అందువల్ల మామూలు మానవాళికి శాస్త్రం అందుబాటులో లేదంటున్నాడు అర్జునుడు. చాలామందికి వేదం నేర్చుకోవాలనే తీవ్రమైన తపన ఉండవచ్చు; కాని వారికి నేర్చుకునే అవకాశం లేకపోవచ్చు. దానికి కారణాలు ఏవైనా కానీ, నేర్చుకోవటం కుదరకపోవచ్చు. కాని వారికి భగవంతునిమీద ప్రగాఢమైన భక్తి ఉంటుంది. అటువంటివారి పరిస్థితి ఏమిటన్నది అర్జునుని ప్రశ్న.

శ్రద్ధయాన్వితాః – కొంతమందికి భగవంతునిమీద శ్రద్ధ ఉంది; పూజలమీద శ్రద్ధ ఉంది. పూజలు చెయ్యాలనే శ్రద్ధ ఉంది కాని ఆ పూజలయొక్క విధివిధానం తెలియదు. ఎందుకు? వారు శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చెయ్యలేదు కాబట్టి వారికి కర్మకాండ గురించీ, కల్పం గురించీ తెలియదు. కల్పం అంటే వరలక్ష్మీవ్రతవిధానకల్పం అంటారు చూడండి; అలా పూజావిధానాలను సూచించే గ్రంథం. ఆసనం సమర్పయామి, పాద్యం సమర్పయామి, ఆచమనం సమర్పయామి అంటూ షోడశోపచారాలు వస్తాయి. పూజావిధానం తెలియకపోతే ఆచమనం సమర్పయామి అంటే నీరు తను తాగాలా, భగవంతునికి అర్పించాలా? ఇదొక పెద్ద సందేహం!

అంతేకాదు, పూజావిధానానికి వచ్చేసరికి ఒక్కొక్క దేవునికి అర్పించే నైవేద్యం ఒక్కొక్క విధంగా ఉంటుంది. విష్ణుమూర్తికి సమర్పించే నైవేద్యం వేరు; శివునికి సమర్పించే నైవేద్యం వేరు. అంతేకాదు, పూజావిధానం కూడా మారుతుంది. విష్ణుమూర్తిని అలంకారప్రియుడనీ, శివుణ్ణి అభిషేకప్రియుడనీ వ్యవహరిస్తారు. అందువల్ల ఎటువంటి పూజ చెయ్యాలి. మనం ఎటుతిరిగి కూర్చోవాలి; మనను భగవంతుడు ఎటునుంచి చూడాలి? ఇవేవీ తెలియవు. ఎందుకు? శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చెయ్యలేదు కాబట్టి. కాని భగవంతునిమీద శ్రద్ధ మాత్రం అనంతంగా ఉంది. అలాంటప్పుడు ఏంచెయ్యాలి?

యజంతే – వారు వారికి తోచిన భగవంతునికి పూజచేస్తే, వారికి ఏమవుతుంది? వారికి పూజ చెయ్యాలనే ఉత్సాహం, శ్రద్ధ ఉంది కాని, ఏ దేవునికి చెయ్యాలో తెలియదు. అందువల్ల వారేం చేస్తారు? వారికి తెలిసిన దేవునికి లేదా వారికి అందుబాటులో ఉన్న దేవునికి లేదా వారికి ప్రేమ ఉన్న దేవునికి పూజ చేస్తారు. యజంతే అంటే పూజ చేస్తారు. కాని వారి సమస్య ఏమిటి?

యే శాస్త్రవిధిముత్సృజ్య – వారికి శాస్త్రం గురించిన జ్ఞానం లేదు. ఇదేమాటను కృష్ణపరమాత్మ ముందు అధ్యాయంలో వాడాడు. **యః శాస్త్రవిధిముత్సృజ్య వర్తతే కామకారతః** – 16.23

ఆసురీసంపద ఉన్నవారు శాస్త్రాన్ని త్యజిస్తారు అన్నాడు. అందువల్ల అర్జునుడు అదేమాట వాడి, వారికి శాస్త్రం తెలియదు; పూజావిధానం తెలియదు; భగవంతునికి ఎదురుగా కూర్చోవాలో, ఎడమపక్క కూర్చుని కుడివైపునుంచి పూజ చెయ్యాలో; కుడివైపు కూర్చుని ఎడమవైపు పూజ చెయ్యాలో తెలియదు. అందువల్ల వారి పూజ అడుగడుగునా శాస్త్రవ్యతిరిక్తంగా ఉండవచ్చు. శాస్త్రం చెప్పిన విధినిషేధాలు తెలియవు. ఉత్సృజ్య అంటే పాటించరు. అది శాస్త్రంమీద అగౌరవం కొద్దీ కాదు, శాస్త్రం తెలియక. కాని వారి అజ్ఞానాన్ని మించిన భక్తి ఉంది వారికి అపారంగా. శ్రద్ధయాన్వితాః అన్నాడు. శ్రద్ధ బాగా ఎక్కువగా ఉంది.

తేషాం నిష్ఠా కా కృష్ణ – అటువంటి వారి నిష్ఠ ఎటువంటిది? నిష్ఠ అంటే వారి స్థాయి. వారిని ఏ విధంగా నువ్వు నిర్ణయిస్తావు? వారికి శక్తివంతమైన సానుకూల అంశం ఉంది – అది శ్రద్ధ. కాని అంతే శక్తివంతమైన ప్రతికూల అంశం ఉంది – అది శాస్త్ర అజ్ఞానం. అందువల్ల విధినియమాలు తెలియకపోవటం. అందువల్ల వారి శ్రద్ధను ఏ స్థాయిలో నిర్ణయిస్తావు కృష్ణా అంటున్నాడు.

నిష్ఠ అంటే ఇక్కడ శ్రద్ధగా తీసుకోవచ్చు. అర్జునుడు ఆరంభంలో అడిగిన ప్రశ్న శ్రద్ధ గురించి కాబట్టి, ఈ శ్రద్ధను మూడు రకాలుగా కృష్ణపరమాత్మ వివరించుకు వస్తాడు కాబట్టి, ఈ అధ్యాయానికి శ్రద్ధాత్రయవిభాగయోగము అనే పేరు వచ్చింది.

సత్త్వమాహో రజస్తమః – వీరి శ్రద్ధను ఏ స్థాయికి చెందినది అంటావు? అది సత్త్వగుణానికి చెందినదా, రజోగుణానికి చెందినదా, తమోగుణానికి చెందినదా? దేనికి చెందినదో చెప్పు అంటున్నాడు అర్జునుడు. ఈ ప్రశ్నకు విస్తారంగా జవాబు చెప్పుకొస్తాడు కృష్ణపరమాత్మ ఈ అధ్యాయంలో.

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 2 **త్రివిధా భవతి శ్రద్ధా దేహినాం సా స్వభావజా ।**
సాత్త్వికీ రాజసీ చైవ తామసీ చేతి తాం శృణు ॥

త్రివిధా, భవతి, శ్రద్ధా, దేహినామ్, సా, స్వభావజా,
సాత్త్వికీ, రాజసీ, చ, ఏవ, తామసీ, చ, ఇతి, తామ్, శృణు ॥

దేహినామ్	= మనుష్యులయొక్క	త్రివిధా, ఏవ	= మూడు విధములుగా
స్వభావజా	= స్వభావమునుబట్టి ఏర్పడు	భవతి	= ఉండును
సా, శ్రద్ధా	= శాస్త్రవిధిని పాటింపని, అట్టి శ్రద్ధ	తామ్	= అట్టి శ్రద్ధను గూర్చి
సాత్త్వికీ, చ	= సాత్త్వికమనియు	(మత్తః)	= నానుండి
రాజసీ, చ	= రాజసమనియు	శృణు	= వినుము
తామసీ, ఇతి	= తామసమనియు		

దేహినామ్ (యా) స్వభావజా శ్రద్ధా, సా సాత్త్వికీ చ రాజసీ (చ)
తామసీ చ ఏవ ఇతి త్రివిధా భవతి, తామ్ శృణు ॥

తా: మనుష్యులయొక్క స్వభావమునుబట్టి ఏర్పడు శాస్త్రవిధిని పాటింపని, అట్టి శ్రద్ధ సాత్త్వికమనియు, రాజసమనియు, తామసమనియు మూడు విధములుగా ఉండును. అట్టి శ్రద్ధను గూర్చి నానుండి వినుము.

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ – కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుని ప్రశ్నకు ఇక్కడ్నుంచీ జవాబు చెప్పుకువస్తున్నాడు.

అర్జునుని ప్రశ్నకు జవాబు ఒక్క వాక్యంలో వచ్చేయదు. వారికి ఉన్న శ్రద్ధను సాత్త్వికశ్రద్ధ అనో, రాజసికశ్రద్ధ అనో, తామసికశ్రద్ధ అనో ఒక్కముక్క తేల్చిచెప్పలేము. ఎందుకు? ఒకవేళ మనుష్యుల శ్రద్ధ లేదా వీరి పూజ శాస్త్రాన్ని ఆధారంగా చేసుకుని ఉండివుంటే, అందరిదీ సమానంగా సాత్త్వికశ్రద్ధ అని వెంటనే చెప్పగలిగి ఉండేవాడు. ఎందుకు? ఎందుకంటే శాస్త్రం అందరినీ సత్త్వగుణ ప్రధానులుగా తీర్చిదిద్దుతుంది. ఒక సాధకుడు ముందే సత్త్వగుణప్రధానుడు కాకపోయినా, శాస్త్రాన్ని అతను శ్రద్ధగా అధ్యయనం చేస్తే, శాస్త్రం అతన్ని సత్త్వగుణప్రధానుణ్ణి చేస్తుంది. అందువల్ల నియమం ఏమిటి? శాస్త్రాన్ని ఆధారం చేసుకుని చేసే ఏ కర్మ అయినా, ఏ పూజ అయినా సాత్త్వికకర్మ లేదా సాత్త్వికపూజ అవుతుంది.

కాని ఇప్పుడు అర్జునుడు అడిగిన భక్తులతో వచ్చిన సమస్య ఏమిటి? వారి పూజ శాస్త్రాన్ని ఆధారంగా చేసుకుని చేస్తున్నది కాదు. వారికి శాస్త్రం బొత్తిగా తెలియదు. మరి వారి పూజ శాస్త్రప్రధానంగా లేకపోతే, వారి పూజను నిర్దేశించేది ఏమిటి? వారు ఎటువంటి పూజను చెయ్యాలి, ఏ కోరికతో చెయ్యాలి, ఏ దేవునికి పూజ చెయ్యాలి? వీటన్నిటినీ నిర్దేశించేది ఏమిటి? శాస్త్రం కాదని ఖచ్చితంగా తెలుసు. అయితే వారిని నడిపించేది ఏమిటి?

దానికి ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ జవాబు చెబుతున్నాడు. ఎటువంటి పూజ చెయ్యాలో శాస్త్రం నిర్దేశించనిపక్షంలో సాధకుని స్వభావం అతని పూజావిధానాన్ని నిర్దేశిస్తుంది. ఒకవ్యక్తిని రెండు అంశాలు ప్రభావితం చెయ్యగలవు. బాహ్యంగా ఏదైనా మార్గదర్శి లేదా అంతరంగా అతని స్వభావం. అతని స్వభావం అంటే అతని ఇష్టాయిష్టాలు, అతని వాసనలు, అతని నడవడిక. ఈ రెండే ఒకవ్యక్తిని నిర్దేశించేది. **బాహ్యంగా శాస్త్రం, అంతరంగా స్వభావం.** ఇక్కడ సాధకునికి బాహ్యంగా శాస్త్రం నిర్దేశించలేదు కాబట్టి, అతనికి మిగిలింది ఒకటే మార్గం. అది అతని స్వభావం. అదే ఇక్కడ చెప్పబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

దేహినాం శ్రద్ధా – ఇక్కడ దేహి అంటే అజ్ఞానీభక్తుడు. అంటే శాస్త్రం తెలియదు కాని, శ్రద్ధ ఉన్న భక్తుడు. అటువంటి అజ్ఞానిభక్తునియొక్క శ్రద్ధ లేదా అతని పూజ, అతని సంకల్పం అంతా –

స్వభావజా – అతని స్వభావంమీద ఆధారపడివుంటుంది. అతని స్వభావం అంటే అంతకుముందు చూసినట్టుగా అతని ఇష్టాయిష్టాలు, అతని మానసికతీరు, అతని పూర్వజన్మ వాసనలు.

సరే, అతని స్వభావంమీద ఆధారపడివుంది అంటే, అతని స్వభావం ఎలా ఉంటుంది? అందరి స్వభావం ఒక్కలా ఉండదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఒకవ్యక్తి ఉన్నట్టుగా ఇంకొక వ్యక్తి ఉండదు. అందరూ సాత్త్వికంగా ఉంటారు అనలేము; అందరూ రాజసికంగా ఉంటారు అనలేము; అందరూ తామసికంగా ఉంటారు అనలేము. అందువల్ల ఈ శ్రద్ధ ఉన్న భక్తులను మూడు విధాలుగా విభజించవచ్చు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్లనే దీనికి పేరు **శ్రద్ధాత్రయవిభాగయోగము** అని వచ్చింది.

శ్రద్ధా త్రివిధా భవతి – మూడురకాల శ్రద్ధలు ఉన్నాయి ఉంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏమిటవి?

సాత్త్వికీ చ – సాత్త్వికశ్రద్ధ ఒకటి. సాత్త్వికశ్రద్ధ అంటే ఏమిటి? కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా ముందుముందు దాన్ని

వివరిస్తాడు, అప్పుడు చూద్దాము. ఇప్పుడు సత్త్వగుణం ఉన్నవ్యక్తికి సాత్త్వికశ్రద్ధ ఉంటుందని తెలుసుకుంటే చాలు.

రాజసీ చ– రాజసికభక్తునికి రాజసికశ్రద్ధ ఉంటుంది.

తామసీ చేతి – తామసికభక్తునికి తామసికశ్రద్ధ ఉంటుంది. ముందే చూసినట్టుగా వీరికి శాస్త్రప్రమాణం తెలియదు. ఈ విషయాన్ని మర్చిపోకూడదు.

తాం శృణు – కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా చెబుతున్నాడు. శ్రద్ధ గురించి నువ్వు శ్రద్ధగా విను. నేను ఒక క్రమపద్ధతిలో, ఒక్కొక్కదాని గురించీ వివరంగా చెప్పుకువస్తాను అంటున్నాడు.

శ్లో. 3 **సత్త్వానురూపా సర్వస్య శ్రద్ధా భవతి భారత ।**
శ్రద్ధామయోऽయం పురుషో యో యచ్ఛ్రద్ధః స ఏవ సః ॥
సత్త్వానురూపా, సర్వస్య, శ్రద్ధా, భవతి, భారత,
శ్రద్ధామయః, అయమ్, పురుషః, యః, యచ్ఛ్రద్ధః సః, ఏవ, సః ॥

భారత!	= ఓ అర్జునా!	(అతః)	= ఇందువల్ల
సర్వస్య, శ్రద్ధా	= ప్రతివ్యక్తియొక్క శ్రద్ధ	యః	= ఏ పురుషుడు
సత్త్వానురూపా	= వారి అంతఃకరణకు తగినట్లు	యచ్ఛ్రద్ధః	= ఎటువంటి శ్రద్ధ గలవాడో
భవతి	= ఉండును	సః	= అతడు
అయమ్, పురుషః	= ఈ పురుషుడు	సః, ఏవ	= ఆ రూపము గలవాడే
శ్రద్ధామయః	= ఏదో ఒక శ్రద్ధను కలిగియే యుండును		అవుతాడు

హే భారత! సర్వస్య సత్త్వ–అనురూపా శ్రద్ధా భవతి, అయమ్
పురుషః శ్రద్ధామయః (అస్తి), యః యత్ శ్రద్ధః (భవతి), సః ఏవ సః ॥

తా: ఓ అర్జునా! ప్రతివ్యక్తియొక్క శ్రద్ధయు వారి అంతఃకరణకు తగినట్లు ఉండును. ఈ పురుషుడు ఏదో ఒక శ్రద్ధను కలిగియే యుండును. ఇందువల్ల ఏ పురుషుడు ఎటువంటి శ్రద్ధ గలవాడో, అతడు ఆ రూపము గలవాడే అవుతాడు.

ఓ అర్జునా, ఒకవ్యక్తియొక్క శ్రద్ధ లేదా భక్తి అతని మనస్సుమీద లేదా అతని స్వభావంమీద ఆధారపడి ఉంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సత్త్వమ్ – ఇక్కడ సత్త్వమ్ అంటే మనస్సు. అది జాగ్రత్తగా గమనించాలి. ఇక్కడ సత్త్వం అంటే సత్త్వ అంతఃకరణం అని తీసుకోవాలి తప్ప సత్త్వగుణంగా తీసుకోకూడదు.

సత్త్వగుణ కార్యభూత అంతఃకరణమ్

మనస్సునుబట్టి శ్రద్ధ మారుతుంది. మనస్సు అందరికీ ఒక్కలా ఉండదు. ఒక తల్లిదండ్రులకు ముగ్గురు పిల్లలు ఉంటే, ముగ్గురికీ మూడు లక్షణాలు ఉంటాయి. **త్రివిధం పుత్రలక్షణమ్.**

శ్రద్ధా భవతి సత్త్వానురూపా – కాబట్టి శ్రద్ధ అనేది వారి స్వభావాన్నిబట్టి లేదా వారి మనస్సునుబట్టి ఉంటుంది.

అలా అయితే పిల్లల మనస్సుమీద తల్లిదండ్రుల ప్రభావం ఉండదా? తల్లిదండ్రుల జీన్స్ పిల్లలకు రావా? ఇప్పుడు జన్యుశాస్త్రాన్ని బాగా అధ్యయనం చేస్తున్నారు, ముఖ్యంగా నేరస్థులయొక్క జీన్స్‌ని. అందువల్ల తల్లిదండ్రుల ప్రభావం, వారి జీన్స్ ప్రభావం ఉంటుందా, ఉండదా అంటే ఖచ్చితంగా ఉంటుంది. తల్లిదండ్రుల ప్రభావం పిల్లల ప్రవర్తనమీద ఉంటుంది. వారి జీవనవిధానం పిల్లలను ప్రభావితం చేస్తుంది. వారి జీన్స్ పిల్లలకు వస్తాయి. అన్నీ నిజమే కాని, ఇవన్నీ పిల్లల జీవితాన్ని పూర్తిగా నిర్దేశించవు. వీటిని సహకారీసాధనలు అంటారు. అంటే పిల్లల ఎదుగుదలకు ఇవికూడా తోడ్పడతాయి, కాని ముఖ్యకారణం వారి పూర్వజన్మ వాసనలు. ప్రతిజీవి కూడా ఈ భూమ్మీదకు వస్తూ పూర్వజన్మవాసనలను మోసుకువస్తాడు.

పురాణాల్లో గమనిస్తే ఈ విషయం స్పష్టమవుతుంది. హిరణ్యకశిపునివంటి రాక్షసునికి ప్రహ్లాదునివంటి భక్తుడు పుట్టాడు. విశ్రవస ఋషికి రావణాసురునివంటి రాక్షసుడు పుట్టాడు. రావణాసురుడు రాక్షసవంశంలో పుట్టలేదు; బ్రాహ్మణ పుట్టుక పుట్టాడు; రాక్షసునిగా మారాడు. ప్రహ్లాదుడు, రావణాసురుల జన్మవృత్తాంతం తీసుకుంటే వారి తల్లిదండ్రుల వంశం వారిని పూర్తిగా ప్రభావితం చెయ్యలేదని అర్థమవుతున్నది. పూర్వజన్మ సుకృతమో, దుష్కృతమో కూడా ఉంది. అందువల్ల తల్లిదండ్రుల భాగం కొంత ఉంటుంది. అనేక కారణాలవల్ల ఒకజీవి ఒక ప్రత్యేకమైన స్వభావంతో ఒకచోట పుడతాడు. ఆ స్వభావాన్నిబట్టి అతని శ్రద్ధ ఏర్పడుతుంది.

భారత – ఓ అర్జునా, ఇదీ కారణం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇక్కడ అర్జునుణ్ణి భారతా అని సంబోధించటంలోనే నువ్వు అదృష్టవంతుడివి, నువ్వు భరతవంశానికి చెందినవాడవని చెప్పకనే చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నిజానికి మనమందరం భరతులమే. భాః అంటే బ్రహ్మవిద్య; ప్రకాశాత్మక బ్రహ్మవిద్య; రతాః అంటే రమించేవాడు. అందువల్ల భారత అంటే బ్రహ్మవిద్యలో రమించేవాడు అని అర్థం. మనమంతా భారతీయులం; భారతదేశాన్ని పుణ్యభూమి అని పిలిచేది అందుకే. మనదేశం ఆధ్యాత్మిక చింతనకు పుట్టినిల్లు.

స్వభావాన్నిబట్టి అతని భక్తి తెలుస్తుంది అర్జునా అని చెప్పి, దాని విషయంగా హెచ్చరిస్తున్నాడు కూడా కృష్ణపరమాత్మ. ఈ శ్రద్ధని తేలిగ్గా కొట్టిపారేయవద్దు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ ప్రాథమిక శ్రద్ధ అతని చిన్నతనంలోనే ఏర్పడుతుంది. చిన్నవయస్సులో అతనికి దేనిమీద శ్రద్ధ ఉంటే, అదే అతనితోపాటు పెరిగి పెద్దదవుతుంది. ఎందుకంటే ఒకవ్యక్తి ఎలా ఆలోచిస్తే, దేన్ని నమ్మితే, అదే అవుతాడు అతను భవిష్యత్తులో. అందువల్ల అతని శ్రద్ధే అతని జీవితాన్ని నిర్దేశిస్తుంది.

అయం పురుషః శ్రద్ధామయః – ఎంత అద్భుతమైన వాక్యం. **చైల్డ్ ఈజ్ ది ఫాదర్ ఆఫ్ ది మ్యాన్** ఇంగ్లీషు సామెత. అంటే ఒకవ్యక్తి పెద్దయ్యాక ఏమవుతాడనేది అతని బాల్యమే నిశ్చయిస్తుంది. ఈ మాట ఎప్పుడోనే కృష్ణపరమాత్మ చెప్పాడు. మయః అంటే ఉత్పత్తి చెందింది; పురుషః అంటే నడివయస్కుడు ఇక్కడ. అందువల్ల ఏ నడివయస్కుణ్ణి

తీసుకున్నా, అతని జీవితం చిన్ననాటి శ్రద్ధమీద ఆధారపడి నడుస్తుంది. అందుకే అంటారు, 'పువ్వు పుట్టగానే పరిమళిస్తుంది.' చిన్నప్పుడే అతనికి దేనిమీద శ్రద్ధ ఉందో అది తెలుస్తుంది. దాన్నే అతను పెంచి పోషించుకుంటూ వస్తాడు.

అంతేకాదు, **మొక్కై వంగనిది మానై వంగునా** అంటారు. ఒక మొక్కను మనకు కావాల్సిన వైపు తిప్పటం తేలిక. అది అప్పుడు ఎటు కావాలంటే అటు వంగుతుంది. అప్పుడు సరియైనవైపు వంచకపోతే, దాని ఇష్టం వచ్చినట్టుగా, అడ్డదిడ్డంగా పెరిగి, మహావృక్షం అవుతుంది. అప్పుడు మనకు రెండే మార్గాలు ఉన్నాయి. గట్టిగా అయిన చెట్టుబోదెను మనకు కావాల్సినట్టుగా తిప్పలేము. అందువల్ల ఉన్న రెండు మార్గాల్లో ఒకమార్గం దాన్ని అలా దాని ఇష్టం వచ్చినట్టు పెరగనివ్వటం; లేదా దాన్ని కూకటివేళ్ళతో సహా పెకళించివేయటం.

ఇదే సూత్రం మనిషికి కూడా వర్తిస్తుంది. మనిషి పరిణితి చెందాక, అతన్ని మార్చటం ఇంచుమించుగా అసాధ్యం. అదే చిన్నపిల్లవాడిగా ఉండగా, అతను మైనంముద్దలా ఉంటాడు. మైనంముద్దతో మనకు ఏ ఆకారం కావాలంటే ఆ ఆకారాన్ని ఎలా తీర్చిదిద్దగలమో, అలా మైనంముద్దగా ఉన్న పసిబాలుణ్ణి మనకు కావాల్సిన ఆకారంలో తీర్చిదిద్దుకోవచ్చు. మన వ్యక్తిత్వం ఎలా ఏర్పడుతుందో వివరించే ప్రసిద్ధమైన వాక్యాలను అందరూ తరచు ఉటంకిస్తుంటారు.

నీ ఆలోచనలను గమనించు, అవి నీ మాటలుగా మారతాయి;

నీ మాటలను గమనించు, అవి నీ చేతలుగా మారతాయి;

నీ చేతలను గమనించు, అవి నీ అలవాటుగా మారతాయి;

నీ అలవాటును గమనించు, అది నీ నడవడికగా మారుతుంది;

నీ నడవడికను గమనించు, అది నీ వ్యక్తిత్వంగా మారుతుంది.

అంటే మొదటిదీ, చివరిదీ చూస్తే మన ఆలోచనలు మన వ్యక్తిత్వాన్ని నిర్దేశిస్తాయి. ఆ ఆలోచనలు కూడా ఎప్పటివి? బాల్యానివి. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ అంటున్నాడు, ఒకవ్యక్తి బాల్యంలో దేనికైతే విలువనిస్తాడో, అదే పెద్దయ్యాక అవుతాడు. అందువల్లనే తల్లిదండ్రులు చిన్నవయస్సునుంచే పిల్లలకు మంచి విలువలను రంగరించిపోయాలి; పురాణగాథలు చిన్నప్పుడే కథలుగా చెప్పేది అందుకే.

యచ్ఛ్రద్ధః స ఏవ సః – ఆ విధంగా ఒకవ్యక్తి చిన్నప్పుడు దేనిమీద శ్రద్ధ పెడితే, పెద్దయ్యాక అదే అవుతాడు. స ఏవ సః అంటే పైన చెప్పిన అనురూపా కలుపుకోవాలి. తదనురూపా. అంటే అతని చిన్ననాటి శ్రద్ధే అతని వ్యక్తిత్వాన్ని తీర్చిదిద్దుతుంది. అందువల్లనే ఒకవ్యక్తి ఏది అనుకుంటే అది అవుతాడు అంటారు. ఆలోచనగా ఉన్న పరిస్థితిలోనే ఏమైనా దాన్ని మార్చగలుగుతాడు కాని, ఆ ఆలోచన స్థిరపడి, దానివల్ల అతని స్వభావం ఏర్పడిపోయాక, అంటే పెద్దయ్యాక ఆ స్వభావాన్ని మార్చుకోవాలంటే కష్టం. ఎంత శ్రీవిల్‌ను ఉపయోగించినా, అలవాటైన వ్యసనంనుంచి తేలిగ్గా బయటపడలేడు. ఆ వ్యసనాన్ని అలవాటుగా మార్చేసుకుంటే, దాన్ని బయటకు తోలటం కష్టం. అందువల్ల శ్రద్ధ ముఖ్యం. యః యచ్ఛ్రద్ధః స ఏవ సః – చిన్నవయస్సులో దేనిమీద శ్రద్ధ ఉంటే, పెద్దయ్యాక అది అవుతాడు.

శ్లో. 4 **యజంతే సాత్త్వికా దేవాన్ యక్షరక్షాంసి రాజసాః ।**
ప్రేతాన్ భూతగణాంశ్చాన్యే యజంతే తామసా జనాః ॥
యజంతే, సాత్త్వికాః, దేవాన్, యక్షరక్షాంసి, రాజసాః,
ప్రేతాన్, భూతగణాన్, చ, అన్యే, యజంతే, తామసాః జనాః ॥

సాత్త్వికాః = సాత్త్విక పురుషులు
దేవాన్ = దేవతలను
యజంతే = పూజింతురు
రాజసాః = రాజస పురుషులు
యక్షరక్షాంసి = యక్షులను, రాక్షసులను
అన్యే, తామసాః, జనాః = ఇతరులైన తామస లక్షణములు గలవారు
ప్రేతాన్ = ప్రేతములను
భూతగణాన్, చ = భూతగణములను
యజంతే = పూజింతురు

సాత్త్వికాః దేవాన్ యజన్తే, రాజసాః యక్ష-రక్షాంసి (యజన్తే),
అన్యే తామసాః జనాః ప్రేతాన్ భూతగణాన్ చ యజన్తే ॥

తా: సాత్త్విక పురుషులు దేవతలను పూజింతురు. రాజస పురుషులు యక్షులను, రాక్షసులను, ఇతరులైన తామస లక్షణములు గలవారు ప్రేతములను, భూతగణములను పూజింతురు.

ముందు శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ ఒక విషయం చెప్పాడు. ఏమిటది? శాస్త్రప్రమాణం గురించి తెలియని వ్యక్తికి, అతని స్వభావాన్నిబట్టి, సాత్త్వికశ్రద్ధ గాని, రాజసికశ్రద్ధ గాని, తామసికశ్రద్ధ గాని ఏర్పడుతుందని చెప్పాడు. ఆ స్వభావం చిన్నప్పటి వాసనలబట్టి ఉంటుందని చూశాము. వీటిలో సాత్త్వికశ్రద్ధ మంచిదనీ, అదే ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు తోడ్పడుతుందనీ తెలుసు. కాని మళ్ళీ ఒక సందేహం. ఏమిటది? మనకి ఉన్న శ్రద్ధ ఏ శ్రద్ధో ఎలా తెలుస్తుంది? మనకు సాత్త్వికశ్రద్ధ ఉందని తెలిస్తే దాన్ని పెంచిపోషించవచ్చు; రాజసికశ్రద్ధ ఉందని తెలిస్తే, దాన్ని సాత్త్వికశ్రద్ధగా మలుచుకోవచ్చు; తామసికశ్రద్ధ ఉందని తెలిస్తే, అక్కడికక్కడే దాన్ని వదులుకోవచ్చు. కాని ఏ శ్రద్ధ ఉందో తెలుసుకోవటమెలా?

కాని శ్రద్ధ లేదా భక్తి కంటికి కనబడవు; అది మనస్సుకు చెందిన విషయం. శ్రద్ధ కంటికి కనబడదు కాబట్టి, దాన్ని తర్కంద్వారా తెలుసుకోవాలి. ప్రత్యక్ష ప్రమాణగోచరం కానిదాన్ని అనుమానప్రమాణంద్వారా తెలుసుకుంటారు. ఉదాహరణకు, ఒకవ్యక్తి ఏదో అనారోగ్యంతో ఒక డాక్టరు దగ్గరికి వెళితే, మనిషిని చూసి అతని జబ్బేమిటో డాక్టరు చెప్పలేడు. అందువల్ల కొన్ని రకాల పరీక్షలు చేస్తాడు. బ్లడ్‌టెస్ట్ చేయిస్తాడు. దానిద్వారా రోగనిర్ధారణ చేస్తాడు.

అదేవిధంగా ఒకవ్యక్తికి దేనిమీద శ్రద్ధ ఉందో, అది అతను చేసే పనులనుబట్టి చెప్పవచ్చు. ఏ పనిని గమనించినా అతని మనస్తత్త్వం తెలుస్తుంది. అతను సెలవల్లో ఎక్కడికి వెళతాడు; ఎటువంటి పుస్తకాలు చదువుతాడు;

ఎటువంటి స్నేహితులు ఉన్నారు; ఎటువంటి ఆహారం తీసుకుంటాడు; ఎటువంటి సినిమాలు చూస్తాడు; ఎటువంటి సీరియల్స్ చూస్తాడు – ఏదైనా హేతువుగా తీసుకోవచ్చు సాధ్యం గురించి చెప్పటానికి. అందువల్లనే ఒక నానుడి ఉంది – **నీ స్నేహితుల గురించి నువ్వు చెప్పు, నీ గురించి నేను చెబుతాను**. మీరు నా ఎదురుగా కూర్చుంటే, మీకు తల్లిదండ్రులు ఉన్నారని, వారికి తల్లిదండ్రులు ఉన్నారని చెప్పవచ్చు. అది తర్కం. దానికి ప్రత్యక్షప్రమాణం కావాలి. ప్రత్యక్షప్రమాణం మీరే. మీరు ఉన్నారు అంటే మీ తాతగారు ఉన్నట్టే. కాని కృష్ణపరమాత్మ ఇవేవీ తీసుకోలేదు. కృష్ణపరమాత్మ అతని భక్తినే తీసుకుని అతను ఎటువంటి పూజ చేస్తున్నాడో దాన్నిబట్టి చెప్పవచ్చు అంటున్నాడు.

అతను చేసే పూజ అతని శ్రద్ధను ఎలా చూపిస్తుంది? ప్రతిపూజలోనూ మూడు అంశాలు ఉంటాయి. అవి దేవత, ప్రకారః, భావన.

ఎ) **దేవత** – ఏ దేవతకు పూజ చేస్తున్నారు? మన హిందూమతంలో అనేకమంది దేవతలు ఉన్నారు. సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక లేదా దుర్దేవతలు కూడా ఉన్నారు. సాత్త్విక దేవతలు ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు తోడ్పడతారు; రాజసిక దేవతలు ఐహికసుఖాలను కలుగజేస్తారు; తామసిక దేవతలు ఎదుటివారి వినాశనాన్ని కలుగజేస్తారు. అంటే భూతవైద్యులు పూజలు చేసే దేవతలు. దీనివల్ల ఏ దేవతకు పూజ చేస్తే చేసినవ్యక్తికి ఆ మనస్తత్త్వం ఉందని చెప్పకనే చెప్పినట్టు అవుతుంది.

బి) **ప్రకారః** – చేసే పూజను అనేక రకాలుగా చెయ్యవచ్చు. ప్రకారః అంటే ఏవిధంగా పూజ చేస్తున్నారో, అది కూడా నిర్ణయిస్తుంది. అంటే చేసే విధానం శరీరాన్ని హింస పెట్టేటట్టుగా ఉండవచ్చు; అది తన శరీరాన్నైనా, ఎదుటివారిదైనా. అటువంటి పూజను తామసిక పూజ అంటారు. అటువంటి శ్రద్ధను తామసికశ్రద్ధ అంటారు. దంభం, గర్వం, రాజసికపూజలో హంగు, ఆర్భాటం, ఎక్కువ ఉంటుంది. చాలామంది మనుష్యులు, హడావుడి, సందడి ఉంటుంది. ఇరుగుపొరుగుకి ఇబ్బందికరంగా ఉంటుంది. అది రాజసికపూజ. ఇందులో కాయిక, వాచిక పూజ ఎక్కువగా ఉంటుంది. సాత్త్వికపూజ ఎక్కువ మానసిక పూజగా ఉంటుంది. ఇందులో కాయిక, వాచికపూజ తక్కువగా మానసికపూజ ఎక్కువగా ఉంటుంది. ఈ విధంగా పూజ చేసే విధానాన్నిబట్టి కూడా అది ఎటువంటి శ్రద్ధో చెప్పవచ్చు.

సి) **భావన** – ఏ ఉద్దేశ్యంతో పూజ చేస్తున్నారో అది సంకల్పంలో తెలుస్తుంది. ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల కోరితే అది సాత్త్వికపూజ, లౌకికఫలాలు కోరితే అది రాజసికపూజ, ఇతరుల నాశనం కోరితే అది తామసికపూజ.

మమోపాత్త సమస్త దురితక్షయద్వారా, శ్రీ పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థమ్...

దాని తర్వాత అతను చెప్పే సంకల్పమే అతని భావనను తెలియజేస్తుంది. ఆ భావన అతని శ్రద్ధను తెలియజేస్తుంది.

అలా పూజయొక్క దేవత, పద్ధతి, భావనల ప్రకారం ఒకవ్యక్తి చేసే పూజ సాత్త్వికపూజో, రాజసికపూజో, తామసికపూజో చెప్పవచ్చు.

ఈ నాలుగవ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ మూడింటిలో మొదటి అంశం గురించి చెప్పబోతున్నాడు. అది ఏ దేవతకు పూజ చేస్తున్నారు అనే అంశం. తక్కిన మతాల్లో ఒక్కరే దేవుడు ఉంటే మనకు అనేకమంది దేవుళ్ళు ఉన్నారు. అందువల్ల మన హిందూమతాన్ని చిన్నచూపు చూసినవారు లేకపోలేదు; మనవారే ఇంతమంది దేవతలు ఉంటే ఎవరికి పూజ చెయ్యాలో తెలియటం లేదు అంటారు. కాని అదే మన హిందూమతంయొక్క గొప్పతనం అని వారికి తెలియటం లేదు. మీరు ఒకరంగు చీర కావాలని ఒక కొట్టుకు వెళితే, అక్కడ ఆ రంగులో కొన్ని చీరలే ఉన్నాయనుకోండి; ఇంకొక కొట్టులో ఆ రంగులో వందలు వేల చీరలు ఉన్నాయనుకోండి. మీరు ఏ కొట్టుకు వెళతారు? ఎన్నో వందలు, వేలు ఉన్నచోటికి. ఎందుకు? అది మానవనైజం. మనిషికి రుచులు కావాలి. షడ్రసోపేతమైన భోజనం కావాలి. మన హిందూమతంలో ముక్కోటి దేవతలు ఉన్నారు.

బృహదారణ్యకంలో 3306 దేవతలు ఉన్నారని, వారిని 33 దేవతలుగా పేర్కొంటారని గీతలో కూడా చూశాము. 33 దేవతలు – అష్టవసువులు + ఏకాదశరుద్రులు + ద్వాదశాదిత్యులు + ఇంద్రుడు + ప్రజాపతి. వీరు కాక మనకు దేవతలుగా స్త్రీలు, పురుషులు, జంతువులు, సగం మనిషి + సగం జంతువు, అర్ధనారీశ్వరుడు ఇలా ఎందరో దేవతలు ఉన్నారు.

వీరందరినీ ప్రాథమికంగా మూడు రకాలుగా విభజించవచ్చని చూశాము. వారు సాత్త్విక దేవతలు, రాజసిక దేవతలు, తామసిక దేవతలు.

సాత్త్విక దేవతలు భక్తునియొక్క ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు తోడ్పడుతారు. మంచి విలువలను, మంచి నడవడికను పెంపొందిస్తారు.

తదాత్మని నిరతే య ఉపనిషత్సు ధర్మాస్తే మయి సన్తు తే మయి సన్తు॥ – సామవేద శాంతి మంత్రం

ఇటువంటి సాత్త్విక దేవతలు ఆంతర ఎదుగుదలకు తోడ్పడుతారు. వారిని సాత్త్విక దేవతలు అంటారు. నిజానికి సాధారణంగా అందరూ పూజలు చేసేది ఈ సాత్త్విక దేవతలకే. రాముడు, కృష్ణుడు, అయ్యప్ప, దేవి. వీరిని మన పూర్వీకులు మనకు ఏర్పాటు చేశారు.

రెండవరకం దేవతలను రాజసిక దేవతలు అంటారు. వారు లౌకికవిజయాలను కలుగజేస్తారు. వారు యక్ష, కిన్నెర, గంధర్వ, సిద్ధదేవతలు, రాక్షసగణాలు. చాలామంది కుబేరునికి పూజ చేస్తారు. ఎందుకు? కుబేరుడు ధనానికి అధిపతి. బదరీనాథ్‌లో కుబేరుని ఆలయం ఉంది. అక్కడ సాంప్రదాయం ఏమిటంటే మీరు మీ సొమ్ములోంచి ఒక రూపాయిను అక్కడికి తీసుకువెళ్ళి, కుబేరుని ముందుపెట్టి, మళ్ళీ దాన్ని వెనక్కు తెచ్చుకుని, మీ ధనాగారంలో కలుపుకుంటే, మీ ధనం అక్షయంగా ఉంటుంది. అందువల్ల బదరీనాథ్‌కు వెళ్ళే భక్తులు బదరీనారాయణుని చూసినా చూడకపోయినా, ఈ రూపాయి పెట్టి తీసుకురావటం మాత్రం మర్చిపోరు. కాని ఇటువంటి పూజ రాజసికపూజలో వస్తుంది.

ఇక మూడవరకం దేవతలు తామసిక దేవతలు. వారు ఎవరు? భూత, ప్రేత, పిశాచ, హాకినీ, ఢాకినీ, సర్పస్వపత, వృశ్చిక, తస్కర దేవతలు. ఇటువంటి దేవతలకు భూత, పిశాచాలను పారద్రోలే భూతవైద్యులు

పూజచేస్తారు. వారు ప్రతికూలశక్తులు. కొంతమంది శ్మశానాలకు వెళ్ళి, ఏవేవో పూజలుచేసి, దయ్యాలకు, పుర్రెలకు పూజ చేస్తారు. అది కూడా అర్ధరాత్రి పూట. అటువంటి పూజలు ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు తోడ్పడవు సరికదా, ఇతరులను నాశనం చేసేందుకు తోడ్పడతాయి. లౌకిక విజయాలనూ ఇవ్వవు.

సాత్త్వికా దేవాన్ యజంతే – సాత్త్వికశ్రద్ధ ఉన్నవారు భగవంతునికి పూజ చేసి మంచివి కోరతారు.

అన్నపూర్ణే సదాపూర్ణే శంకరప్రాణవల్లభే జ్ఞానవైరాగ్య సిద్ధ్యర్థమ్ భిక్షాం దేహి చ పార్వతీ

ఎంత అద్భుతమైన ప్రార్థన! వీరు సాత్త్విక దేవతలకు పూజ చేస్తారు. ఆ సాత్త్విక దేవతలు అమానిత్వం, అదంభిత్వంవంటి దైవీసంపత్తిని పెంపొందిస్తారు.

రాజసాః యక్షరక్షాంసి (యజంతే) – యజంతే మనం కలుపుకోవాలి. రాజసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవారికి దైవచింతన ఉంటుంది కాని దాన్ని లౌకికవిజయాలకు ఉపయోగిస్తారు. దైవచింతనను రెండు విధాలుగా ఉపయోగించవచ్చు. లౌకికవిజయాలను పొందటానికి, ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలను పొందటానికి. రాజసికశ్రద్ధ ఉన్నవారు యక్షకిన్నెరలను పూజిస్తారు.

అన్యే తామసా జనాః – తామసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవారు అన్యదేవతలను ప్రార్థిస్తారు. అన్యదేవతలు ఎవరు?

ప్రేతాన్ – ప్రేతాలను;

భూతగణాన్ – భూతాలను అంటే దయ్యాలను పూజిస్తారు. ఇవన్నీ ప్రతికూలశక్తులు. వీరికి కూడా యజంతే కలుపుకోవాలి. పూజిస్తారు. ఇది బ్లాక్‌మ్యాజిక్ కిందికి వస్తుంది. మన సాంప్రదాయంలో **అభిచారిక కర్మాణి** అంటారు. ఇటువంటి పూజలు చేస్తున్నారూ అంటే వారికి తామసికశ్రద్ధ ఉన్నట్టు అర్థం చేసుకోవచ్చు.

శ్లో. 5 **అశాస్త్రవిహితం ఘోరం తప్యంతే యే తపో జనాః ।**
దంభాహంకారసంయుక్తాః కామరాగబలాన్వితాః ॥
అశాస్త్రవిహితమ్, ఘోరమ్, తప్యంతే, యే, తపః, జనాః,
దంభాహంకారసంయుక్తాః, కామరాగబలాన్వితాః ॥

దంభాహంకారసంయుక్తాః	= దంభము, అహంకారములతో కూడియుండువారు, ఇంకా	అశాస్త్రవిహితమ్	= శాస్త్రవిరుద్ధములైన
కామ, రాగ బలాన్వితాః	= కోరికలు, రాగము కలిగి బలగర్వితులైనవారు	ఘోరమ్, తపః	= ఘోరమైన తపస్సును
యే, జనాః	= ఏ మనుష్యులు	తప్యంతే	చేస్తారో

దమ్భ–అహంకార–సంయుక్తాః కామ–రాగ–బల–అన్వితాః యే జనాః
అశాస్త్ర–విహితమ్ ఘోరమ్ తపః తప్యన్తే ॥

తా: దంభము, అహంకారములతో కూడియుండువారు, ఇంకా కోరికలు, ఆసక్తి కలిగి బలగర్వితులైనవారు ఏ మనుష్యులు శాస్త్రవిరుద్ధములైన కేవలము మనస్సునకు తోచినసట్టుగా ఘోరమైన తపస్సును చేస్తారో,

ఐదు, ఆరు శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ రాజసిక, తామసిక పూజలు చేసే పద్ధతి, భావనలు రెండింటి గురించీ చెప్పబోతున్నాడు. పద్ధతి, భావనలను విడదీసి చెప్పటంలేదు కృష్ణపరమాత్మ. అది మనం విడదీసుకోవాలి.

అశాస్త్రవిహితమ్ – రాజసిక, తామసిక పూజలు శాస్త్రంలో విధించిన విధివిధానాలకు భిన్నంగా ఉంటాయి.

ఘోరం తప్యంతే – భిన్నంగా ఉండటమే కాదు, వినటానికి కూడా ఘోరంగా ఉంటాయి. కొంతమంది శరీరాన్ని రకరకాలుగా హింస పెట్టుకుంటారు. కొంతమంది శరీరం అంతటా హుక్కులు పెట్టుకుంటారు; కొంతమంది నాలుక మధ్యలోంచి పెద్ద శూలాన్ని దూరుస్తారు. అంతేకాదు, పురాణాల్లో అయితే ఇంకా దారుణచర్యలు చూస్తుంటాము. కొంతమంది వారి శరీరభాగాలను కోసుకుంటారు, తలను కోసుకుంటారు, నాలుకను కోసుకుంటారు.

ఇంక హిమాలయాల్లోకి వెళితే సాధువులు చేసే రకరకాల భీకరమైన సాధనలు చూస్తాము. బదరీనాథ్‌కి వెళ్ళే దోవలో ఒక సాధువు సంవత్సరాల తరబడి నిలుచునే ఉంటాడు. ఒక్కక్షణం కూడా కూర్చోడు, పడుకోడు. నిద్రకూడా నిల్చునే పోతాడు. అతని రెండు కాళ్ళు ఇంతలావుగా వాచిపోయాయి. అయినా మానలేదు. అది తపస్సుట. దానివల్ల ఎవరు లాభం పొందుతారు? దైవభక్తి గురించి, ఆధ్యాత్మిక చింతన గురించి సరియైన అవగాహన లేకపోతేనే ఇటువంటి విపరీతధోరణులు వస్తాయి. ఈ అమాయకప్రజలు కూడా ఏమీ తక్కువ తినలేదు. ఇలా ఎవరైనా అసాధారణంగా ప్రవర్తిస్తే, అది గొప్ప భక్తిగా భావించి వారికి భజనలు చేస్తారు. ఇలాంటి వ్యక్తికి డబ్బులు ఇవ్వటం చేస్తారు. కాని అది శరీరాన్ని బాగా హింసపెట్టటం తప్ప ఏమీకాదు. శరీరాన్ని గడ్డ కట్టించే మంచుపర్వతాలమీద వంటిమీద సరియైన వస్త్రాలు లేకుండా, అలా తీవ్రమైన తపస్సు చెయ్యటం ఘోరం.

యే తపో జనాః – తామసిక కర్మలు అవుతాయి తప్ప వారనుకుంటున్నట్టుగా తపస్సు కాదు. ఇలాంటి ఘోరమైన తపస్సులు ఎందుకు చేస్తారు?

దంభాహంకారసంయుక్తాః – దంభం చూపించటానికి, అహంకారం చూపించటానికి చేస్తారు. దంభం అంటే ఆర్భాటం, ప్రదర్శన చెయ్యటం; అహంకారం అంటే గర్వం, పొగరు.

కామరాగబలాన్వితాః – వీరు చేసే పూజలు మోక్షంకోసం కానేకాదు. వారి కోరిక ఎంతసేపూ ప్రాపంచిక పేరు ప్రఖ్యాతులకోసం లేదా ఐశ్వర్యం పొందటంకోసం ఉంటుంది. కామం అంటే ప్రాపంచిక విషయాలమీద కోరిక; రాగం అంటే బంధం; బలం అంటే అధికారం. పురాణగాథల్లో రాక్షసులు ఘోరతపస్సు చేస్తారు, అది కూడా వందలు, వేల సంవత్సరాలు. చివరికి వారి భక్తికి మెచ్చి బ్రహ్మో, విష్ణుమూర్తో, శివుడో ప్రత్యక్షమవుతాడు. 'భక్తా, నీ భక్తికి మెచ్చితిని, ఏమి నీ కోరిక,' అంటాడు. వారు ముందుగా కోరే కోరిక, 'నాకు మరణం లేకుండా చెయ్యి.' 'అది అసాధ్యం, ఇంకేదైనా కోరుకో,' అంటాడు భగవంతుడు. ఇక వంద వరాలు అడుగుతారు. హిరణ్యాక్ష వరాలు అంటారు వాటిని. 'తథాస్తు,' అని పలికి, అంతర్ధానమవుతాడు భగవంతుడు. ఇంక అక్కడితో వారి ఆగడాలకు అంతం ఉండవు. ముందు ఇంద్రలోకానికి వెళ్ళి, ఇంద్రుణ్ణి సింహాసనంనుంచి దింపి, రంభా ఊర్వశులను ఎత్తుకువస్తారు.

వీరంతా గొప్ప భక్తులు. ఘోరతపస్సు చేశారు. ఎంత గొప్ప భక్తులంటే భగవంతుడు వారి ముందు ప్రత్యక్షమయ్యాడు. సాక్షాత్తూ భగవంతుణ్ణి వారి కళ్ళారా చూశారు, మాట్లాడారు. కాని ఏం ప్రయోజనం? అంత తపస్సు కాని, దైవదర్శనం కాని వారిలోని కఠినత్వాన్ని ఇసుమంత కూడా సడలించలేదు. అందువల్ల ఈశ్వరదర్శనం అయినా కూడా వారు ప్రాపంచిక విషయాల్లోనే మునిగితేలవచ్చు, లేదా భగవంతుని అండ చూసుకుని తక్కినవారిమీద ఆగడాలు చూపవచ్చు. ఇంకా దారుణం,ఏమిటంటే వారి శక్తితో భగవంతుణ్ణే బెదిరిస్తారు.

భస్మాసురుడే దానికి గొప్ప ఉదాహరణ. 'నేను ఎవరి నెత్తిన చెయ్యి పెడితే, అతను భస్మం అవ్వాలి,' అని శివుణ్ణి వేడుకున్నాడు. భోళాశంకరుడు 'తథాస్తు,' అన్నాడు. శివుడు ఇచ్చిన వరం పనిచేస్తుందో లేదోనని శివుడు ఉండగానే పరీక్షచేసి చూడాలనుకున్నాడు. పక్కన ఇంకెవరూ లేరు. అందువల్ల తన ఎదురుగా ఉన్నది సాక్షాత్తూ భగవంతుడు అని కూడా చూడలేదు; తను ఎన్నో సంవత్సరాలు తపస్సు చేసినందువల్ల ప్రత్యక్షమయ్యాడని ఆలోచించలేదు. నీమీదే ప్రయోగించి చూస్తానని శివుని వెంటబడ్డాడు. అందువల్ల దైవభక్తి ఉన్నంత మాత్రాన వారు ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగరు. దైవభక్తిని ప్రాపంచిక భోగాలకోసం వాడేవారు ఎక్కువమంది ఉంటారు. ఆ విధంగా రాక్షసప్రవృత్తి ఉన్నవారూ ఉన్నారు; ఆధ్యాత్మికచింతనకోసం భక్తిని వాడేవారూ ఉన్నారు. ఇక్కడ రాక్షసప్రవృత్తి గురించి మాట్లాడుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అటువంటి కామంతో, రాగంతో తపస్సు చేసినవారిలో రావణుడు, హిరణ్యకశిపుడు ఉన్నారు. ఇటువంటివారు రాజసిక, తామసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవారికింద వస్తారు.

శ్లో. 6 **కర్శయంతః శరీరస్థం భూతగ్రామమచేతసః ।**
మాం చైవాంతఃశరీరస్థం తాన్ విద్ధ్యాసురనిశ్చయాన్ ॥
కర్శయంతః, శరీరస్థమ్, భూతగ్రామమ్, అచేతసః,
మామ్, చ, ఏవ, అంతఃశరీరస్థమ్, తాన్, విద్ధి, ఆసురనిశ్చయాన్ ॥

శరీరస్థమ్	= శరీరములందున్న
భూతగ్రామమ్	= భూతసముదాయమును
చ	= ఇంకా
అంతశ్శరీరస్థమ్	= అంతర్యామిగానున్న
మామ్, ఏవ	= పరమాత్ముడనైన నన్నే
కర్శయంతః	= కృశింపజేయుచుందురు
తాన్, అచేతసః	= అటువంటి అజ్ఞానులను
ఆసురనిశ్చయాన్	= ఆసురస్వభావములు గలవారని
విద్ధి	= తెలుసుకొనుము

అచేతసః చ యే, శరీరస్థమ్ భూత-గ్రామమ్ అన్తః-శరీరస్థమ్ మామ్ ఏవ
కర్శయన్తః తాన్ ఆసుర-నిశ్చయాన్ విద్ధి ॥

తా: శరీరములందున్న భూతసముదాయమును ఇంకా అంతర్యామిగానున్న పరమాత్ముడనైన నన్నే కృశింపజేయుచుందురు. అటువంటి అజ్ఞానులను ఆసురస్వభావములు గలవారని తెలుసుకొనుము.

ఇంకా రాజసిక, తామసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవారి గురించిన వర్ణనే కొనసాగుతున్నది.

కర్శయంతః – శరీరాన్ని చాలా హింసపెడతారు. తీవ్రమైన ఉపవాసాలు చేసి, వారి శరీర అంగాలకు అవసరమైన పోషక ఆహారపదార్థాలను అందకుండా చేస్తారు. శరీరాన్ని మరీ ఎక్కువగా పోషించకూడదు నిజమే, అలాగని శరీరాన్ని హింసించే హక్కు కూడా మీకు లేదు. శరీరం భగవంతుడు మీకు ఇచ్చిన కానుక. కొంతమంది అతిగా ముద్దు చేస్తే, కొంతమంది బాగా హింసపెడతారు. రెండూ తప్పే. కర్శయంతః అంటే తీవ్రమైన ఉపవాసాలు చేసి శరీరాన్ని నిర్వీర్యం చేస్తారు. అటువంటి తీవ్రమైన ఉపవాసం మంచిది కాదు. మొదట్లో ఒంట్లో ఓపిక ఉన్నప్పుడు చేస్తే తప్పులేదు కాని, వయస్సు పెరిగి, ఆరోగ్యం క్షీణిస్తూ వస్తున్నా కూడా ఉపవాసం పేరిట శరీరాన్ని హింస పెట్టకూడదు. అది ఏ పూజలోకి వస్తుంది? ఏ సాధనలోకి వస్తుంది?

ఏ పూజ కాని, తపస్సు కాని, వ్రతం కాని ఇలా శరీరాన్ని నాశనం చెయ్యమని నిర్దేశించలేదు. ఉపవాసం ఉండమంది నిజమే. ఎందుకు? మనోనిబ్బరం పెంపొందించుకోవటానికి, ఒకరోజైనా శరీరానికి, ఇంద్రియాలకు బానిసకాకుండా ఉండటానికి; కష్టాన్ని తట్టుకోవటానికి. అంతేకాని హింసించటానికి కాదు. ఏకాదశి ఉపవాసం ఉంటే మంచిదే కాని రోజుల తరబడి ఏమీ తినను అంటే ఎలా?

ఒకరోజు మౌనవ్రతం చెయ్యటం మంచిదే. శబ్దకాలుష్యానికి ఒకరోజన్నా దూరంగా ఉంటారు. తక్కినవారు కూడా ఒకరోజన్నా ప్రశాంతంగా గడుపుతారు. కాని సంవత్సరాల తరబడి మాట్లాడనివారు ఉన్నారు. అప్పుడు వారు ఏదైనా చెప్పాలంటే చాలా కష్టమైపోతుంది. కాగితంమీద రాయాలి, సంజ్ఞలు చెయ్యాలి, అంతా కృత్రిమంగా ఉంటుంది. భగవంతుడు నోరు ఇచ్చింది ఎందుకు? మనం చెప్పాలనుకున్నది సరిగ్గా చెప్పగలగటానికి. ఆ నోటినే వాడకపోతే, ఇతనికి మానవజన్మనిచ్చి పొరపాటు చేశాను, జంతువుగా పుట్టించాలి అనుకుంటాడు.

ఒకసారి ఒకవ్యక్తి ఒక డాక్టరు దగ్గరకు వెళ్ళాడుట. 'డాక్టర్, నాకు ఆరోగ్యం బాగాలేదు,' అన్నాడు. 'సరే, ఏమిటి నీ సమస్య, చెప్పు,' అన్నాడు డాక్టరు. 'అది నేనెందుకు చెప్పాలి. నేను చెబితే మీరెందుకు ఉన్నారు? అదేమిటో మీరే తేల్చాలి,' అన్నాడు. డాక్టరు మారుమాట్లాడకుండా, ఒక చీటీమీద ఏదోరాసి, అతని చేతిలో పెట్టాడు. ఏముంది అందులో? పశువుల డాక్టరు దగ్గరకు వెళ్ళమన్నాడు. సహజమే కదా, మరి? నోరుండి అతను తన బాధను విప్పి చెప్పలేకపోతే, ఆ మూగజీవాలకూ ఇతనికీ మధ్య భేదం ఏం ఉంది? అందువల్ల ఎప్పుడో, ఏడాదికొకసారి మౌనవ్రతం పాటించటం మంచిదే కాని, ఏడాది పొడుగునా మౌనం పాటించటం ఏమాత్రం తగదు. వాచిక తపస్సు గురించి ముందుముందు ఇంకా వివరంగా చూడబోతాము. అప్పుడు వివరంగా మళ్ళీ చూద్దాము. అందువల్ల కర్శయంతః అంటే కృశింపజేయటం. దేన్ని?

భూతగ్రామమ్ – గ్రామం అంటే ఇక్కడ సముదాయం; భూతగ్రామం అంటే అంగాల సముదాయం. శరీరంలో ఉన్న అనేక అంగాలకు అనేక పోషకాహారాలు కావాలి. కాల్షియమ్, పొటాషియమ్, సోడియంవంటి పోషక పదార్థాలు కావాలి. అవి మనం తీసుకునే ఆహారంనుంచి అందుతాయి. హృషీకేశ్‌లోని సాధువులు క్షేత్రంలో ఆహారం పొందుతారు. క్షేత్రం అంటే ఇటువంటి సాధువులకు ఆహారం ఇచ్చే కేంద్రాలు. వారికి రెండురకాల ఆహారమే ఉంటుంది. ఒకటి రొట్టె, పప్పు; ఇంకొకటి పప్పు, రొట్టె. ఆ పప్పు కూడా పల్చగా, ఉందా లేదా అన్నట్టు ఉంటుంది. అలాంటి ఆహారంమీద సంవత్సరాల తరబడి ఆధారపడాలి. మొదట్లో బాగానే ఉంటుంది.

కాని రానురాను చాలామంది సాధువులకు అనేక ఆరోగ్యసమస్యలు ఏర్పడ్డాయి. స్వామీ శివానందులవారు, అటువంటి సాధువులకు ప్రత్యేకంగా సేవలు చేశారు. ఆయన హృషీకేశ్‌లోకి అడుగుపెట్టకముందు, వారి గోడు పట్టించుకునేవారే లేరు. అలా అనారోగ్యంతో అవస్థలు పడీపడీ, ఎప్పుడో తనువు చాలించేవారు. వైద్యం అన్నది ఎరుగరు. ఇలాంటి అనారోగ్యంతో కృంగి కృశించిపోతుంటే, ఏం ఆధ్యాత్మిక సాధన చెయ్యగలరు చెప్పండి.

అందువల్ల శరీరానికి సరియైన పోషణ ఉండాలి. శరీరానికి రాజపోషణ చెయ్యనవసరం లేదు, అలాగని నిర్లక్షమూ చెయ్యకూడదు. కాని ఈ రాజసిక, తమోగుణాలు ఉన్నవారు ఏం చేస్తున్నారు? తపస్సు పేరుతో శరీర అంగాలను హింసిస్తున్నారు. అంగాలు అంటే గుండె, ఊపిరితిత్తులు, మూత్రపిండాలు, మెదడువంటివి.

అచేతసః – అజ్ఞానం కొద్దీ వీటిని హింసిస్తున్నారు. ఈ శరీరంయొక్క ప్రాధాన్యత తెలియక హింసిస్తున్నారు. ఎదురుగుండా గోడ లేకపోతే దేనిమీద మీరు బొమ్మలు వేస్తారు? అలాగే శరీరం లేకపోతే దేనితో వ్యవహారం నడుపుతారు?

పార్వతీదేవి పరమేశ్వరుణ్ణి పతిగా పొందాలని తీవ్రంగా తపస్సు చేసింది. శివుడు ప్రత్యక్షమై పార్వతీదేవితో చేసిన సంభాషణను కవి కాళిదాసు అద్భుతంగా వర్ణిస్తాడు.

అపి క్రియార్థం సులభం సమిత్కుశమ్, జాలాన్యపి స్నానవిధిక్షమాణి తే।
అపి స్వశక్త్యా తపసి ప్రవర్తసే, శరీరమాద్యం ఖలు ధర్మసాధనమ్॥ – కుమారసంభవమ్

శివుడు పార్వతిని అడుగుతున్నాడు, 'నీకు మంచినీరు లభిస్తోందా? నీకు కావాల్సిన వస్తువులు దొరుకుతున్నాయా? నీ సాధనను కొనసాగించటానికి నీకు సరియైన ఆరోగ్యం, శక్తి ఉన్నాయా?' ఎందుకు? **శరీరమ్ ఆద్యమ్ ఖలు ధర్మసాధనమ్** – ధర్మాన్ని పాటించటానికి శరీరం మొట్టమొదటి పరికరం.

కాని అచేతసః – అజ్ఞానులు శారీరక ఆరోగ్యాన్ని నిర్లక్ష్యం చేస్తున్నారు. అలా చెయ్యటంవల్ల,

మాం చ ఏవ (కర్శయంతః) – కర్శయంతః మళ్ళీ ఇక్కడికి తెచ్చుకోవాలి. అలా చెయ్యటంవల్ల వారు వారిని మాత్రమే కృశింపచేసుకోవటం లేదు; నన్ను కూడా హింసపెడుతున్నారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. శరీరాన్ని బాధిస్తే భగవంతుణ్ణి బాధించినట్టే. అదెలా? దీనికి రెండు కారణాలు చెప్పవచ్చు.

దేహో దేవాలయః ప్రోక్తః జీవో దేవః సనాతనః

దేహమే దేవాలయం; అందులో భగవంతుడు ఉన్నాడు. దేహాన్ని హింసిస్తే, దేవాలయంలో ఉన్న భగవంతుణ్ణి కూడా హింసించినట్టే. ఇది ఒక కారణం.

శరీరాన్ని హింసిస్తే భగవంతుడు మనకు నిర్దేశించిన విధులను ఉల్లంఘించినట్టే అవుతుంది. శాస్త్రంలో మనకు నిర్దేశించిన విధుల్లో ఒకవిధి శరీరాన్ని రక్షించుకోవటం.

(మామ్ చ ఏవ) అంతఃశరీరస్థమ్ – వారి శరీరంలో ఉన్న నన్ను హింసిస్తున్నారు.

తాన్ – అటువంటి భక్తులంతా,

విద్ధి ఆసురనిశ్చయాన్ – ఆసురీభక్తులు, ప్రతికూల భక్తులు, ఘోరమైన పద్ధతులు పాటించే భక్తులు అని తెలుసుకో అంటున్నాడు. వీరు రాజసిక, తామసిక శ్రద్ధ ఉన్నవారి కోవలోకి వస్తారు.

దీనితో మూడురకాల శ్రద్ధ గురించిన అంశం అయిపోయింది. భావన గురించి కృష్ణపరమాత్మ చెప్పలేదు కాని మనం కలుపుకోవాలి. ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకోసం చేసే పూజ సాత్త్వికపూజ; లౌకికఫలాలకోసం చేసే పూజ రాజసికపూజ; ఇతరుల నాశనంకోసం చేసే పూజ తామసికపూజ.

శ్లో. 7 **ఆహారస్త్వపి సర్వస్య త్రివిధో భవతి ప్రియః ।**
యజ్ఞస్తపస్తథా దానం తేషాం భేదమిమం శృణు ॥
ఆహారః, తు, అపి, సర్వస్య, త్రివిధః, భవతి, ప్రియః,
యజ్ఞః, తపః, తథా, దానమ్, తేషామ్, భేదమ్, ఇమమ్, శృణు ॥

సర్వస్య	= ప్రతివ్యక్తికి	యజ్ఞః	= యజ్ఞము
ఆహారః, అపి	= వాని స్వభావముబట్టి ఆహారము గూడ	తపః	= తపస్సు
		దానమ్	= దానము గూడ మూడు రకములు
త్రివిధః	= మూడు విధములుగా		
ప్రియః, భవతి	= ప్రియముగా ఉండును	తేషామ్	= వాటియొక్క
తు	= ఇంకా	ఇమమ్, భేదమ్	= ఈ భేదమును వేర్వేఱుగా
తథా	= అలాగే	శృణు	= వినుము

సర్వస్య ప్రియః ఆహారః అపి తు త్రివిధః భవతి, తథా యజ్ఞః, తపః
దానమ్ (చ సర్వస్య త్రివిధం భవతి, త్వం) తేషామ్ ఇమమ్ భేదమ్ శృణు ॥

తా: ప్రతివ్యక్తికి వాని స్వభావముబట్టి ఆహారము గూడ మూడు విధములుగా ప్రియముగా ఉండును. ఇంకా అలాగే యజ్ఞము, తపస్సు దానము అనునవి గూడ మూడు రకములు. వాటియొక్క ఈ భేదమును వేర్వేఱుగా వినుము.

ముందు శ్లోకంతో అర్జునుడు అడిగిన ప్రశ్నకు కృష్ణపరమాత్మ జవాబు అయిపోయింది. అందువల్ల, నిజం చెప్పాలంటే ఈ అధ్యాయం అయిపోవాలి. శ్రద్ధాత్రయవిభాగయోగము పేరుకి వివరణ కూడా వచ్చేసింది. అర్జునుడు శాస్త్రం తెలియకపోయినా శ్రద్ధగా పూజ చేస్తే అది ఏ శ్రద్ధ కిందికి వస్తుందని అడిగాడు. కృష్ణపరమాత్మ పూజ చేసే వ్యక్తియొక్క స్వభావాన్నిబట్టి వస్తుందని మూడురకాల శ్రద్ధల గురించి చెప్పాడు. అవి సాత్త్వికశ్రద్ధ, రాజసికశ్రద్ధ, తామసికశ్రద్ధ. దీనితో ఓం తత్సత్ అని ముగించవచ్చు.

కాని కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా మరికొన్ని విషయాలు చెప్పదలుచుకున్నాడు. అవేమిటో ఈ శ్లోకంలో పరిచయం చేస్తున్నాడు. అందువల్ల ఈ అధ్యాయంలోని రెండవ అంశానికి ఈ శ్లోకంద్వారా అడుగుపెట్టబోతున్నాము.

2. నాలుగు అంశాలు – శ్లోకాలు: 7–22

కృష్ణపరమాత్మ ఈ శ్లోకాల్లో వివరించబోయే అంశాలు – ఆహారం, యజ్ఞం, తపస్సు, దానం. ఈ నాలుగూ ఆధ్యాత్మిక సాధన చేసే సాధకునికి చాలా ముఖ్యమైన అంశాలు.

(గమనిక – ఇవి చాలా ముఖ్యమైన అంశాలు కాబట్టి వీటి గురించి ప్రత్యేకంగా ఉపోద్ఘాతం ఇవ్వటమైంది.**)**

ఆహారః అపి సర్వస్య – ఒకవ్యక్తి తినే ఆహారం కూడా,

త్రివిధో భవతి – మూడురకాలుగా ఉంటుంది. అది కూడా సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక ఆహారం.

యజ్ఞః – ఒకవ్యక్తి చేసే పూజావిధానం. ఇంతకుముందే, నిజానికి కృష్ణపరమాత్మ పూజ గురించి మాట్లాడాడు. కాకపోతే దాన్ని శ్రద్ధపరంగా చెప్పాడు, ఇప్పుడు ప్రత్యక్షంగా పూజ గురించే చెప్పబోతున్నాడు. అవి కూడా మూడురకాలు ఉన్నాయి. త్రివిధోభవతి – ఒక్కొక్క అంశానికీ ఈ పదం కలుపుకోవాలి. ఆ మూడు సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక పూజలు.

తపః – తపస్సు కూడా మూడురకాలుగా ఉంటుంది.

దానం – దానం కూడా మూడురకాలుగా ఉంటుంది. ఈ నాలుగు ఆధ్యాత్మిక సాధకునికి అవసరం కాబట్టి,

తేషాం భేదమిమం శృణు – వాటియొక్క భేదాలను వివరంగా చెబుతాను విను అని కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుణ్ణి సంసిద్ధుణ్ణి చేస్తున్నాడు.

సాధారణ నియమం ఏమిటి? సాత్త్వికగుణం ఉన్నవ్యక్తి సహజంగానే సాత్త్విక ఆహారాన్ని, సాత్త్వికయజ్ఞాన్ని, సాత్త్విక తపస్సును, సాత్త్విక దానాన్ని ఇష్టపడతాడు. ఎందుకంటే మనస్సుతీరు ఎలా ఉంటే, కోరిక తదనుగుణంగా ఉంటుంది. అందువల్ల సాత్త్విక ఆహారం ఏమిటని ఎవరైనా అడిగితే, సాత్త్విక ప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తి ఇష్టపడే ఆహారం అని చెప్పవచ్చు. అలాగే సాత్త్వికయజ్ఞం అంటే సాత్త్వికపురుషుడు ఇష్టపడే యజ్ఞం అని చెప్పవచ్చు.

ప్రియః (భవతి) – ఒకవ్యక్తియొక్క మనస్తత్త్వాన్నిబట్టి ఆ రకం ఆహారానికి ఆకర్షితుడవుతాడు. కాని వచ్చిన చిక్కేమిటంటే సాత్త్విక పురుషుడెవరో తెలుసుకోవటమెలా? అందువల్లనే కృష్ణపరమాత్మ శృణు అన్నాడు. జాగ్రత్తగా వినమని చెబుతున్నాడు. ఈ నాలుగు అంశాల గురించిన విభజనను మనం జాగ్రత్తగా అర్థం చేసుకుంటే మనకు ఏ ప్రవృత్తి ఉందో తెలుసుకుని, అవసరమైతే మన ప్రవృత్తిని మార్చుకుని, జీవితాన్ని క్రమబద్ధీకరించుకోవచ్చు.

ఇక్కడ్నుంచి రాబోయే శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ ఈ నాలుగు అంశాల గురించి వివరంగా అదే వరుసక్రమంలో బోధించుకొస్తాడు. అంటే మూడురకాల ఆహారం; మూడురకాల యజ్ఞం; మూడురకాల తపస్సు; మూడురకాల దానం గురించి చెప్పబోతున్నాడు. ఇప్పుడు రాబోయే మూడు శ్లోకాల్లో (8, 9, 10) వరుసగా మూడురకాల ఆహారం గురించి చెబుతాడు.

ఎ) ఆహారం –శ్లోకాలు 8–10 ఉపోద్ఘాతం

ఈ మూడు శ్లోకాల్లో వరుసగా సాత్త్విక ఆహారం, రాజసిక ఆహారం, తామసిక ఆహారం గురించి చెబుతాడు.

మన వైదికసాంప్రదాయంయొక్క గొప్పదనం ఏమిటంటే మనం సహజంగా, అనుకోకుండా చేసే పనులను కూడా ఆధ్యాత్మిక సాధనగా, వాటిని ఉన్నతంగా తీర్చిదిద్దుతుంది. ఆధ్యాత్మికచింతన పెంచుకోవటానికి కొన్ని ప్రత్యేకసాధనలు ఉన్నాయి. అవి కాకుండా మన దైనందిన జీవితంలో మనం చేసే ప్రతి చిన్నపనికీ ఒక దైవత్వాన్ని, ఒక ప్రత్యేకతను ఆపాదిస్తుంది శాస్త్రం. ఆ పనిని మనం కొంచెం మలుచుకుంటే అదే సహజంగా ఆధ్యాత్మికసాధన అవుతుంది.

మనం మనకు తెలియకుండా, సహజంగా చేసే అత్యంత ముఖ్యమైన పని ఏమిటి? మనం ఈ భూమ్మీదకు వచ్చినప్పటినుంచి, తిరిగి వెళ్ళిపోయేవరకు జీవితాంతం అవిరామంగా చేసేది, నిద్రలో కూడా చేసేది ఒకటుంది. అదేమిటో తెలుసా? అదే శ్వాస పీల్చి వదలటం. నిజానికి ఈ శ్వాస పీల్చి వదలటం అనే ప్రాథమిక కర్మ మనిషికి మాత్రమే కాదు, తక్కిన జీవరాశులన్నిటికీ కూడా ప్రాథమిక కర్మే. అందువల్ల జీవులన్నిటినీ **ప్రాణులు** అంటారు.

ఇంత ప్రాథమికచర్యను, మనకు తెలియకుండా చేసే చర్యను, ప్రయత్నపూర్వకంగా, ఒక క్రమపద్ధతిలో, ఒక భక్తిభావనతో చేస్తే శ్వాసక్రియ కూడా ఒక ఆధ్యాత్మికసాధన కిందికి వస్తుంది అంటుంది శాస్త్రం. ఇంత ఉన్నతమైన భావన వేరే ఎక్కడైనా చూడగలరా? సర్వసాధారణమైన ఊపిరిపీల్చి, వదలటమనే క్రియను కూడా ఒక భక్తిభావనతో, ఒక క్రమపద్ధతిలో, ప్రయత్నపూర్వకంగా సాధన చేస్తే, ఆ సాధనను **ప్రాణాయామం** అంది శాస్త్రం. ప్రాణాయామం అంటే సహజంగా జరిగే క్రియను ఆధ్యాత్మికసాధనగా మలుచుకోవటం. గుండెనిండా ఊపిరి పీల్చుకుని, కాసేపు అక్కడ దాన్ని బంధించి, మళ్ళీ ప్రయత్నపూర్వకంగా వదలటం ఒక పద్ధతి.

నిజానికి ప్రాణాయామం చేస్తే కాని అసలు మనం శ్వాసక్రియను నిరంతరం చేస్తున్నామని తెలియదు. మనం శ్వాస పీలుస్తున్నట్టు మనకే తెలియదు; మనం ఎప్పుడు తుదిశ్వాస వదులుతామో అసలు తెలియదు; అది పక్కవారు తెలుసుకోవాల్సిందే. పూజ్యస్వామీజీ హాస్యంగా చెబుతారు ఈ విషయాన్నే. 'మనం మనకు తెలియకుండా గాలి పీల్చి, వదులుతుంటాము. ఎప్పుడో ఒక శుభముహూర్తాన మనం వదిలిన గాలి 'బై' చెప్పేసి వెళ్ళిపోతుంది.'

అందువల్ల ఇలా క్రమం తప్పకుండా, ప్రయత్నపూర్వకంగా శ్వాసక్రియను చేయటమనే ఇంత అద్భుతమైన ప్రాణాయామాన్ని మనశాస్త్రం ఎప్పుడో కనిపెట్టింది. ఈ ప్రాణాయామం గొప్ప ఆరోగ్యసూత్రం. ఒకసారి రీడర్స్ డైజెస్ట్‌లో ఒక గొప్ప వ్యాసం వచ్చింది. దానిపేరు 'హెల్త్ అండర్ యువర్ నోస్' (నీ ముక్కు కింద ఆరోగ్యం). ఆ వ్యాసం ఒక అమెరికా దేశస్థుడు వ్రాశాడు. అతను అందులో ప్రాణాయామాన్ని పొగుడుతూ వ్రాశాడు. అంతా రాస్తూ, చివరికి ఇంత మహత్తర సాధనను కొన్ని శతాబ్దాల కిందటే భారతీయులు కనుగొన్నారని మన సాంప్రదాయాన్ని మెచ్చుకున్నాడు. ఆ దేశాల్లో ప్రాణాయామాన్ని శారీరక ఆరోగ్యంకోసం చేస్తారు. మనదేశంలో ప్రాణాయామాన్ని దైవపూజగా, ఆధ్యాత్మిక సాధనగా మలుస్తారు. నాలుగవ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ అనేక యజ్ఞాలు లేదా పూజల గురించి చెబుతూ, ప్రాణాయామం గురించి చెప్పాడు.

అపానే జుహ్వతి ప్రాణం ప్రాణేఽపానం తథాపరే ।
ప్రాణాపానగతీ రుద్ధ్వా ప్రాణాయామపరాయణాః ॥ – 4.29

ప్రాణాయామాన్ని యజ్ఞంలా చేస్తే అది ప్రాణాయామయజ్ఞం అవుతుంది. ప్రాణాయామం చేసేటప్పుడు ఓం భూఃభువఃసువః అని చెబితేనో, లేదా ఓం నమశ్శివాయ అనో, ఓం నమో నారాయణ అనో చెబితేనో, అది పూజగా మారుతుంది.

మన శాస్త్రం మనం చేసే పాపకర్మలకు కొన్ని ప్రాయశ్చిత్తకర్మలను సూచించింది. అలాంటి ప్రాయశ్చిత్తకర్మల్లో ప్రాణాయామాన్ని కూడా సూచించింది శాస్త్రం; అది కూడా ముఖ్యంగా సన్న్యాసులకు. సన్న్యాసులు యజ్ఞయాగాదులు చెయ్యలేరు కాబట్టి, వారు ప్రాయశ్చితకర్మలను చెయ్యలేరు. కాని సన్న్యాసాశ్రమధర్మాలను వేటినైనా ఉల్లంఘిస్తే దానికి ప్రాయశ్చితకర్మ చెయ్యాలి. అలాంటి ప్రాయశ్చితకర్మగా, సన్న్యాసులు తేలికగా చెయ్యగల ప్రాణాయామాన్ని నిర్దేశించింది శాస్త్రం. వారు చేసిన ఉల్లంఘనను బట్టి, ఆ ప్రాణాయామాన్ని 11సార్లో, 108సార్లో, ఇంకా ఎక్కువ సార్లో చెయ్యాల్సి ఉంటుంది. ఇదంతా చెప్పే ఉద్దేశ్యం, మనం సహజంగా చేసే కర్మను అంత ఉన్నతస్థాయికి మలుచుకోవచ్చు.

శ్వాసక్రియ తర్వాత మనం అంత సహజంగా చేసే వేరే కర్మ ఏమిటి? **తినటం.** జీవం ఉన్న ప్రతిప్రాణికి కూడా తినటం అనేది ఒక సహజమైన ప్రక్రియ. కాని ఇటువంటి సహజమైన కర్మను కూడా మన శాస్త్రం ఒక ఆధ్యాత్మిక సాధనగా మలిచింది. దాన్ని కూడా ప్రయత్నపూర్వకంగా చేసి, దైవచింతన దానికి జతచేస్తే, అది కూడా ఒక యజ్ఞం అవుతుంది.

అహం వైశ్వానరో భూత్వా ప్రాణినాం దేహమాశ్రితః – 15.14

భగవంతుడు వైశ్వానరాగ్నిగా నా కడుపులో ఉన్నాడు. అందువల్ల నేను ఏం తిన్నా దాన్ని వైశ్వానరాగ్నికి సమర్పిస్తున్నాను. అలా తింటే దాన్ని **ప్రాణాగ్నిహోత్రం** అంటారు. ఆ విధంగా శ్వాసక్రియను ప్రాణాయామం అనీ, ఆహారం తీసుకునే క్రియను ప్రాణాగ్నిహోత్రం అనీ అంటారు.

మనం రోజూచేసే ఇంకొక క్రియ స్నానం చెయ్యటం. జంతువులు అన్నీ రోజూ స్నానం చెయ్యవు. మనిషికి ఆ ప్రత్యేకత ఉంది. దాన్ని కూడా యజ్ఞంగా మలుస్తుంది మన సాంప్రదాయం. మనం చేసే స్నానం మనలో కొలువైవున్న భగవానునికి నిత్య అభిషేకం

గంగే చ యమునే చైవ గోదావరి సరస్వతీ।
నర్మదే సింధు కావేరీ జలేస్మిన్ సన్నిధిం కురు॥

పవిత్ర నదీజలాలను మనం స్నానం చేసే నీటిలోకి ఆహ్వానించి, భగవంతుణ్ణి తలచుకుంటూ, మనమీద పోసుకుంటే, అది ఒక యజ్ఞం అవుతుంది. అది శరీరాన్ని, మనస్సును కూడా శుద్ధి చేస్తుంది. అలా వేదం మన దినచర్యలోని నిత్యకర్మలనే యజ్ఞంగా మలుస్తుంది.

అందువల్ల ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ ఆహారయజ్ఞం గురించి చెప్పబోతున్నాడు. ఆహారాన్ని నాలుగు కోణాల్లోంచి, మూడు భాగాలుగా విభజించవచ్చు. ఆ నాలుగు కోణాలు – ఆహారం ఎక్కడ్నుంచి వచ్చింది, ఎటువంటి ఆహారం తినాలి, ఎంత తినాలి, ఎలా తినాలి?

ఎక్కడ్నుంచి వచ్చింది – మన సాంప్రదాయం ఆహారం ఎక్కడ్నుంచి వచ్చిందనే అంశానికి చాలా ప్రాముఖ్యతను ఇస్తుంది. అంటే ఎవరు వండారు, ఎటువంటి దృక్పథంతో వండారు అంటే వ్యాపారదృష్టితో వండారా, ప్రేమాభిమానాలతో వండారా, ఎవరు వడ్డిస్తున్నారు, ఎలా వడ్డిస్తున్నారు అంటే విసుక్కుంటూ వడ్డిస్తున్నారా, ఆప్యాయంగా వడ్డిస్తున్నారా కూడా చూస్తుంది శాస్త్రం. ఎందుకంటే మనం అందుకుంటున్న ఆహారంతోపాటు, మనకు కనబడని వారి పుణ్యపాపాలను కూడా అందుకుంటున్నాము. అంటే ఆహారంద్వారా శారీరకపోషణే కాదు, ఆధ్యాత్మికపోషణను కూడా పొందుతాము. అందువల్ల ప్రతికూల స్పందనలు ఉన్నచోటునుంచి తింటే, అది మనకు పాపాన్ని తెచ్చిపెడుతుంది. ఆ పాపాన్ని **అసత్ ప్రతిగ్రహపాపము** అంటారు. అసత్ అంటే వ్యక్తినుంచి లేదా ఒకచోటినుంచి; అసత్ ప్రతిగ్రహపాపం అంటే ఒక అశుద్ధమైన చోటినుంచి లేదా వ్యక్తినుంచి ఆహారాన్ని తీసుకోవటం.

అందువల్లనే పూర్వం బయట ఆహారం తినటం ఇష్టపడేవారు కాదు. ఇప్పుడు బయట తినటం ఫ్యాషన్. అందువల్ల పెద్ద సంఖ్యల్లో హొటళ్ళు పుట్టుకొస్తున్నాయి; అన్నీ కూడా కిటకిటలాడిపోతున్నాయి. కాని పూర్వం ఇలాంటి భోజనాలు ఇష్టపడేవారు కాదు. ఎందుకంటే అక్కడ ఎవరు వండుతారో తెలియదు; ఎలా వండుతారో తెలియదు; ఏ వ్యాపారదృష్టితో వండుతారోతెలియదు; ఎలా తిట్టుకుంటూ వండుతారో అసలే తెలియదు. అందువల్లనే అన్నారు **పరాన్నం ప్రాణసంకటం**. అందువల్ల వీలున్నంతవరకు తెలియని చోటినుంచి తినకూడదు.

అందువల్లనే ఇటువంటి పాపాలకు ప్రాయశ్చితంగా మర్నాడు పొద్దున్న స్నానం చేసేటప్పుడు, భగవంతునికి ప్రార్థన చెయ్యాలి. ఆ నీరు శరీరాన్ని మాత్రమే కాక, పాపాన్ని కూడా అంటే అసత్ ప్రతిగ్రహపాపాన్ని కూడా కడిగివేయాలి. ఈ ప్రార్థనను అఘమర్షణ సూక్తము అంటారు.

అత్యాశనాదతే పానాద్యచ్చ ఉగ్రాత్ప్రతిగ్రహాత్।

తన్నో వరుణో రాజా పాణినాహ్యవమర్షతు।

ఉగ్రాత్ ప్రతిగ్రహాత్ – అనేకచోట్లనుంచి తిన్న అనేక రకాల ఆహారంవల్ల కలిగిన పాపాన్ని వరుణదేవుడు కడిగివేయుగాక. ఇదే అర్థం సంధ్యావందనంలో కూడా వస్తుంది. అసతః ప్రతిగ్రాహస్వాహా అంటే అసత్ ప్రతిగ్రహం పాపం.

వీలున్నంతవరకూ బయట ఆహారం తినటం తగ్గించాలి. ఇప్పటి ఉద్యోగపరిస్థితుల్లో అంతగా కుదరకపోవచ్చు కొందరికి. కాని అవకాశం ఉన్నచోట తినకూడదు. దానికి భిన్నంగా ఇంటి భోజనం చేస్తే అది మనకు ఎంతో లాభదాయకం కూడా. ముఖ్యంగా పూర్వం మన పెద్దలు వంట చేసేటప్పుడు ఏ శ్లోకాలో, ఏ లలితాసహస్రనామమో పఠిస్తూ వంట చేసేవారు. ఇప్పుడు చాలామటుకు ఆ పద్ధతి తగ్గిపోయింది. అలా దైవపూజ చేస్తూ వంట చెయ్యటంవల్ల రెండురకాల ప్రయోజనాలు ఉన్నాయి. ఒకటి వారు నిత్యం దైవాన్ని తలుచుకుంటారు; వారికి ఆ స్తోత్రాలు, సహస్రనామాలు గుర్తుండిపోతాయి. రెండవ ప్రయోజనం, దైవచింతనతో వంట చేస్తే, ఆ ఆహారం అత్యంత గొప్ప సాత్త్విక ఆహారం అవుతుంది. ఎందుకు? వండేది సాక్షాత్తూ మీ అమ్మో, నాయనమ్మో! వారు శుభ్రంగా మడికట్టుకుని వండుతారు; మీరు ఇష్టంగా తినాలని వారి ప్రేమనంతా రంగరించిపోసి రుచిగా, కమ్మగా

వండుతారు. అన్నింటినీమించి దైవకృపను అందులో కలుపుతారు. ఇంకేం కావాలి? దాన్నిమించిన సాత్త్విక ఆహారం ఏముంటుంది? అందువల్ల ఇంటి భోజనం చెయ్యాలి.

ఎటువంటి ఆహారం తినాలి – ఎటువంటి ఆహారం తీసుకుంటారో కూడా గమనించుకోవాలి. అందులో కూడా సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక ఆహారం ఉంటాయి. అది కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా చెబుతాడు, కాని ప్రస్తుతం ఎటువంటి ఆహారం తీసుకోవాలంటే తరతరాలుగా తింటున్న ఆహారం మంచిది. అంటే సాధారణమైన, శాకాహారం సాత్త్విక ఆహారం కిందికి వస్తుంది.

అందువల్ల ఆధ్యాత్మికసాధన శ్రద్ధగా చేయాలనుకునే ఏ సాధకుడైనా శాకాహారభోజనమే చెయ్యాలి అంటుంది శాస్త్రం. అంతేకాదు, భగవంతునికి అర్పించి తిన్న ఏ ఆహారమైనా కూడా సాత్త్విక ఆహారం కిందికే వస్తుంది. అంటే రెండు నియమాలు – శాకాహారభోజనం, భగవంతునికి నివేదించటం.

ఎంత తినాలి – ఇది చాలా ముఖ్యమైన అంశం. ఆరవ అధ్యాయంలో కూడా ఎంత తినాలనే అంశంమీద వివరంగా చూశాము. ఆహారం ఎంత తినాలంటే మొట్టమొదటి సూత్రం ఆకలి వేసినప్పుడు తినాలి; ఆహారం ఇంద్రియసుఖం కాదు; ఆహారం ఆకలిని తీర్చటానికి అమర్చబడింది. వియ్ ఈట్ టు లివ్ అన్నారు పెద్దలు. అంటే జీవితాన్ని కొనసాగించటానికి తినాలి. కాని కొంతమంది వియ్ లివ్ టు ఈట్ పద్ధతిని పాటిస్తారు. అంటే జీవితం ఉన్నదే తినటానికి అంటారు. అలా చెయ్యకూడదు.

నాకు ఆకలి వేయటం లేదు, అయితే ఎంత తినాలి? ఆకలి లేకపోతే తినవద్దు. ఒక రోగికి డాక్టరు రాత్రిపూట రెండు చపాతీలు తిను అని చెప్పాడు. ఆ రోగి 'రాత్రి భోజనం ముందా, తర్వాతా?' అని అడిగాడు. డాక్టరు, 'భోజనం చేసేటప్పుడు,' అన్నాడు. అంటే భోజనమే అది. ఒకవేళ ఆకలివేస్తే ఎంత తినాలి? ఆకలి తీరేటంత తినాలి. నిజానికి శాస్త్రం ఆకలి పూర్తిగా తీరేటంత తినకూడదు అంటుంది. అంటే పీకలదాకా తినకూడదు. అంటే మీరు దోశెలు తింటున్నారనుకోండి; ఇంకా ఒక దోశెను తినగలను అనిపిస్తుండగానే ఆపేయాలి. తమిళంలో ఒక సామెత ఉంది – దాని అర్థం కొంచెం ఆకలి ఉంచుకో, కొంచెంసేపు ఒంటరిగా ఉండి చూడు; మెలకువగా ఉండు. అంటే కొంచెం ఆకలి ఉండగానే తినటం ఆపేయాలి; రోజులో కొంతసేపైనా ఒంటరిగా ఉండగలగటం నేర్చుకోవాలి; ఎప్పుడూ అప్రమత్తంగా ఉండాలి.

ఎలా తినాలి – ఆహారం తీసుకోవటం కూడా ఒకవిధమైన యజ్ఞం అన్నాము. అటువంటప్పుడు ఆ యజ్ఞాన్ని ఆరాధనాపూర్వకంగా చెయ్యాలి. మనం పూజను ఎలా చేస్తాము? కూర్చుని చేస్తాము. అలాగే భోజనం కూడా కూర్చుని చెయ్యాలి.

అన్నం న నింద్యాత్। అన్నం న పరిచక్షీత।

అన్నాన్ని నిందించకూడదు; అన్నాన్ని వదిలేయకూడదు; అన్నం తింటూ వేరే ఏపనీ చెయ్యకూడదు. మీరు పూజ చేస్తూ టెలిఫోన్‌లోనో, పొరుగింటివారితోనో మాట్లాడతారా? అంతకన్నా హింసాత్మకచర్య ఇంకొకటి లేదు.

అందువల్ల పూజచేస్తూ, దానితో వేరే ఏపనినీ కలుపకూడదు. అంటే అసలు మాట్లాడకుండా ఉండటం కుదరదు; అంటే అప్పుడు ఎవరినో నిందించటమో, ఎవరిమీదో అరవటమో చెయ్యకూడదు.

మీరు తినే అన్నాన్ని మీలో ఉన్న వైశ్వానరాగ్నికి సమర్పిస్తున్నారు అని చూశాము.

అయమగ్నిర్వైశ్వానరో యోఽ యమన్తః పురుషే, యేనేదమన్నం పచ్యతే యదిదమద్యతే
తస్యైష ఘోషో భవతి – బృహదారణ్యకం 5.9.1

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో ఈ వైశ్వానరాగ్నిమీద ప్రత్యేకమైన ఉపాసనను చూస్తారు. అలా అగ్నికి సమర్పిస్తారు కాబట్టి తినే చర్యను **ప్రాణాగ్నిహోత్రమ్** అంటారు. మొత్తం కార్యక్రమమే ఒక ఆరాధన. తినేముందు ప్రార్థన చేస్తారు; తినటం భక్తిగా తింటారు, తిన్నాక ప్రార్థన చేస్తారు. అంతేకాదు ఆకులో వడ్డించిన ప్రతి పదార్థాన్ని కూడా సాక్షాత్తూ పరబ్రహ్మ స్వరూపంగా చూస్తారు.

అన్నం బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్। అన్నాద్ధ్యేవ ఖల్విమాని భూతాని జాయంతే।
అన్నేన జాతాని జీవన్తి। అన్నం ప్రయన్త్యభిసంవిశన్తీతి। – తైత్తిరీయం 3.2

అన్నం బ్రహ్మ। రసోవిష్ణుః। భోక్తా దేవో మహేశ్వరః।
ఇతి సంచింత్య భుంజానం దృష్టిదోషో న బాధతే॥

ఇలా ఆహారాన్ని దైవంగా భావించి, ఒక యజ్ఞంలా తింటే, అన్నం విషంలా మారే అవకాశం లేదు. ఆహారం గురించి ఇలా నాలుగు కోణాల్లో చూడవచ్చు. మళ్ళీ వాటిని టూకీగా చూస్తే ఎక్కడ్నుంచి వచ్చింది; ఎటువంటి ఆహారం తినాలి; ఎంత తినాలి; ఎలా తినాలి తెలుసుకోవాలి. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ ముఖ్యంగా ఎటువంటి ఆహరం గురించి వివరిస్తున్నాడు. ఎందుకంటే శాస్త్రం కూడా ఎటువంటి ఆహారం తినాలో నొక్కివక్కాణిస్తుంది. ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో భూమావిద్య అధ్యాయంలో బ్రహ్మవిద్యను బోధించాక, ఈ విషయం వస్తుంది.

ఆహార శుద్ధౌ, సత్త్వశుద్ధిః	–	ఆహారం శుద్ధిగా ఉంటే, మనస్సు శుద్ధి అవుతుంది
సత్త్వ శుద్ధౌ ధృవాస్మృతిః	–	మనస్సు శుద్ధిగా ఉంటే, ఆత్మజ్ఞానం పొంది, దాన్ని నిలబెట్టుకోగలుగుతాడు
స్మృతి లబ్ధే సర్వ గ్రంథీనామ్ విప్రమోక్షః	–	నిశ్చయజ్ఞానం పొందితే, మోక్షం పొందుతాడు

అంటే ఆహారానికీ, మోక్షానికీ అవినాభావ సంబంధం ఉందన్నమాట. అందువల్ల ఆహారనియమాలను నిర్లక్ష్యం చెయ్యకండి. ఇక్కడ ఒక విషయం జాగ్రత్తగా గమనించాలి; ఆహారం తింటే మోక్షం వచ్చేస్తుంది అనటం లేదు. అలా అయితే ఇంక మీరు మిగతా గీతాబోధకు వెళ్ళనవసరము లేదు. ఆధ్యాత్మిక సాధనకు సహకారీసాధనల్లో ఆహారం ఒక సాధన అంటున్నాము.

అదే ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో గురువు మనం తిన్న ఆహారం లోపల మూడు భాగాలుగా విభజించబడుతుంది అంటారు. అవి స్థూలభాగము, మధ్యమ భాగము, సూక్ష్మభాగము. మనం తిన్న అన్నంలో స్థూలభాగం బయటకు

మలం రూపంలో వెళ్ళిపోతుంది. మధ్యమ భాగం కార్బోహైడ్రేట్స్, ఫాట్స్, మినరల్స్ రూపంలో స్థూలశరీర పోషణకు వెళుతుంది. అత్యంత సూక్ష్మభాగం సూక్ష్మశరీర పోషణకు వెళుతుంది. అంటే మనస్సుయొక్క పోషణకు ఉపయోగపడుతుంది. మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉండి, ఆధ్యాత్మిక చింతనకు తోడ్పడినా, బాహ్యముఖంగా ఉండి క్షణం తీరికలేనట్లు ఉన్నా, దానికి మన ఆహారంలోని సూక్ష్మభాగం తోడ్పడుతుంది. మనస్సుకు మాత్రమే కాదు, సూక్ష్మశరీరంలో ఉన్న 17 అంగాల శక్తికి ఈ సూక్ష్మభాగం తోడ్పడుతుంది.

అన్నమశితం త్రేధా విధీయతే తస్య యః స్థవిష్ఠో ధాతుస్తత్పురీషం భవతి
యో మధ్యమస్తన్మాంసం యోఽణిష్ఠస్తన్మనః – ఛాందోగ్యం 6.5.1

ఆ విధంగా మనం తిన్న అన్నం స్థూలశరీరపోషణకూ, సూక్ష్మశరీరపోషణకూ ఉపయోగపడుతుంది. ఆధ్యాత్మిక చింతన పెంచుకోవాలంటే సూక్ష్మశరీరపోషణ చూసుకోవాలి. సూక్ష్మశరీరపోషణ చూసుకోవాలంటే సాత్త్విక ఆహారం తీసుకోవాలి. తామసిక ఆహారం స్థూలశరీరపోషణకు ఉపయోగపడుతుందేమో కాని ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు తోడ్పడదు. అందువల్ల సాత్త్విక ఆహారం తీసుకోవాలి.

కాని ఏది సాత్త్విక ఆహారం? ఏది రాజసిక ఆహారం? ఏది తామసిక ఆహారం? ఒక సాధారణ నియమం కింద చెప్పాలంటే శాకాహారభోజనం సాత్త్విక భోజనం. మన వైదిక సాంప్రదాయంలో చెప్పబడి, పరంపరగా వస్తున్న ఆహారం అది. మాంసాహారం, మద్యపానీయాలు రాజసిక, తామసిక ఆహారం కిందికి వస్తాయి. శ్రద్ధగా ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల కోరుకునే వ్యక్తి వాటిని త్యజించి పూర్తిగా శాకాహార భోజనానికే పరిమితమైపోవాలి. నిజానికి శాకాహారభోజనంలో కూడా మళ్ళీ సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక ఆహారం ఉన్నాయి కాని ఇప్పుడు మనం ఆ వివరాల్లోకి వెళ్ళటం లేదు. శాకాహారభోజనం చేసి మద్యపానము, మాంసాహారం మానేస్తే చాలు. అది ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతికి తోడ్పడుతుంది.

ఇక్కడితో ఆహారనియమాల గురించిన ఉపోద్ఘాతం అయిపోయింది.

శ్లో. 8 **ఆయుఃసత్త్వబలారోగ్యసుఖప్రీతివివర్ధనాః ।**
రస్యాః స్నిగ్ధాః స్థిరా హృద్యా ఆహారాః సాత్త్వికప్రియాః ॥
ఆయుః, సత్త్వ, బలః, ఆరోగ్యః, సుఖః, ప్రీతివివర్ధనాః,
రస్యాః, స్నిగ్ధాః, స్థిరాః, హృద్యాః, ఆహారాః, సాత్త్వికప్రియాః ॥

ఆయుస్సత్త్వబలారోగ్య సుఖప్రీతివివర్ధనాః = ఆయువు, బుద్ధి, బలము, ఆరోగ్యము, సుఖము, ప్రీతి, మున్నగు వాటిని అభివృద్ధి చేయునవి
రస్యాః = రసయుక్తములైనవి
స్నిగ్ధాః = నేతితో కలిపిన
స్థిరాః = పోషణను ఇచ్చే
హృద్యాః = సహజముగా మనస్సుకు ప్రీతిని కలిగించే
ఆహారాః = ఆహారపదార్థములు
సాత్త్విక ప్రియాః = సాత్త్విక లక్షణములు గలవారికి ప్రియమైనవి

ఆయుః-సత్త్వ-బల-ఆరోగ్య-సుఖ-ప్రీతి-వివర్ధనాః, రస్యాః స్నిగ్ధాః
స్థిరాః హృద్యాః ఆహారాః సాత్త్విక-ప్రియాః (సన్తి) ॥

తా: ఆయువు, బుద్ధి, బలము, ఆరోగ్యము, సుఖము, ప్రీతి, మున్నగు వాటిని అభివృద్ధి చేయునవి, రసయుక్తములైనవి, నేతితో కలిపినవి, పోషణను ఇచ్చేవి, సహజముగా మనస్సుకు ప్రీతిని కలిగించే ఆహారపదార్థములు సాత్త్విక లక్షణములు గలవారికి ప్రియమైనవి.

కృష్ణపరమాత్మ ఆహారం గురించి కొన్ని నియమాలు చెబుతున్నాడు. ఈ శ్లోకంలో సాత్త్విక ఆహారాన్ని నిర్వచిస్తున్నాడు. ఏమిటది?

ఆయుఃసత్త్వబలారోగ్యసుఖప్రీతివివర్ధనాః – సాత్త్విక ఆహారం వీటికి పోషణను ఇస్తుంది. ఒక్కొక్కటీ చూద్దాము.

ఆయుః – సాత్త్విక ఆహారం ఆయుష్షును పెంచుతుంది.

సత్త్వమ్ – మనోబలాన్ని సత్త్వం అంటారు. అంటే మనస్సు దృఢంగా ఉండటం, తీవ్రమైన భావోద్రేకాలకు లోనుగాకుండా స్థిరంగా ఉండగలగటం.

బలమ్ – శారీరక దారుఢ్యం.

ఆరోగ్యం – ఆరోగ్యం బాగుంటుంది. సాధారణంగా శాకాహారులకు ఆరోగ్యం బాగుంటుంది. వారు అనారోగ్యం పాలయ్యే అవకాశాలు తక్కువ. ఆ విషయం సైన్స్ సర్వే కూడా నిరూపించింది.

సుఖం – ఒత్తిడి, ఆందోళన లేకుండా మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉండటం. జీవితంలో దీర్ఘకాలిక సుఖాన్ని సుఖం అంటారు.

ప్రీతి – ప్రీతి అంటే సుఖం, ఆనందం. ప్రీతికి, సుఖానికి సూక్ష్మభేదం ఉంది. ప్రీతి అంటే తినేటప్పుడు కలిగే ఆనందం; సుఖం అంటే తిన్నాక కలిగే ఆనందం.

తామసిక, రాజసిక ఆహారంలో మసాలాలు దట్టించి, కారం ఎక్కువ వేస్తే తిన్నప్పుడు నాలుకకు రుచిగా ఉండి, ఆనందంగా తింటారు కాని, మర్నాడు వేడిచేసి, మలం సరిగ్గా రాకపోవటంవంటి అవస్థలు పడతారు. అంటే తినేటప్పుడు ఆనందపడతారు; తిన్నాక అవస్థలు పడతారు. సాత్త్విక ఆహారంలో ఆ బాధలు ఉండవు. తింటూంటేనూ ఆనందం పొందుతారు; తిన్నాకా శరీరం తేలికగా ఉండి సుఖంగా ఉంటారు. శరీరం తేలికగా ఉండేసరికి మనస్సు కూడా తేలికగా ఉంటుంది.

ఆయుఃసత్త్వబలారోగ్యసుఖప్రీతివివర్ధనా అంటే ఆయుష్షు, మనోబలం, శారీరకబలం, ఆరోగ్యం, సుఖం, ప్రీతి, ఇవన్నీ పెరుగుతాయి సాత్త్విక ఆహారంవల్ల.

రస్యాః – రస్యాః అంటే తియ్యగా రుచికరంగా ఉంటుంది. మాంసాహారానికి అలవాటుపడ్డవారు శాకాహారంలో రుచీపచీ ఉండదు అనుకుంటారు కాని దీనిమీద మక్కువ పెంచుకుంటే, శాకాహారం ఎంతో రుచికరంగా ఉంటుంది. తీపిపదార్థాలు సాత్త్విక ఆహారంలోకి వస్తాయి. అలాగని కిలోలకి కిలోలు తీపిపదార్థాలు తినేయకూడదు. చాలా తక్కువ స్వీట్స్ తీసుకుంటే అది సాత్త్విక ఆహారం. రస్యాః అంటే తియ్యగా, కమ్మగా ఉంటుందని అర్థం.

స్నిగ్ధాః – మరీ పొడిపొడిగా లేని ఆహారం. అంటే దానికి అవసరమైనంత నెయ్యో, నూనో ఉండాలి. నెయ్యి కూడా సాత్త్విక ఆహారంలోకి వస్తుంది కాని అది కూడా కొంచెమే తీసుకోవాలి. స్నిగ్ధాః అంటే మరీ పొడిగా లేని ఆహారం.

స్థిరా – స్థిరా అంటే స్థూలశరీరానికి కూడా పోషణ ఇచ్చే ఆహారం. సూక్ష్మశరీరానికే కాదు, స్థూలశరీరానికి కూడా ఇవ్వాలి. శాకాహారం స్థూలశరీరానికి కావాల్సిన ప్రొటీన్లు, మినరల్స్, కార్బోహైడ్రేట్స్ ఇవ్వవని ఒక పెద్ద అపోహ ఉంది. అది అపోహ మాత్రమే. వైద్యరంగం, విజ్ఞానశాస్త్రం అది పొరపాటే కాని సత్యం కాదని నిరూపించాయి. అందువల్ల హాయిగా శాకాహారమే తీసుకోవచ్చు. అందువల్ల స్థిరా అంటే స్థూలశరీరానికి పోషణ ఇచ్చే ఆహారం.

హృద్యాః – హృద్యాః అంటే తినే ఆహారం కంటికి ఇంపుగా ఉండాలి. సాత్త్విక ఆహారం నాలుకకు రుచికరంగా ఉండటమే కాదు, కంటికి కూడా ఆహ్లాదంగా ఉండాలి. అది చూడగానే తినాలని నోరూరించేలాగా ఉండాలంటుంది శాస్త్రం.

ప్రియాః – అందువల్ల సాత్త్విక ప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తి ఇటువంటి సాత్త్విక ఆహారం వైపు వెంటనే ఆకర్షితుడవుతాడు.

సాత్త్విక ఆహారాః – ఇటువంటి సాత్త్విక ఆహారాన్ని సాత్త్విక పురుషులు ఇష్టపడతారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఇక్కడితో సాత్త్విక ఆహారం గురించి అయిపోయింది.

శ్లో. 9 **కట్వమ్లలవణాత్యుష్ణతీక్ష్ణరూక్షవిదాహినః ।**
ఆహారా రాజసస్యేష్టా దుఃఖశోకామయప్రదాః ॥
కటుః, అమ్లః, లవణః, అత్యుష్ణః, తీక్ష్ణః, రూక్షః, విదాహినః,
ఆహారాః, రాజసస్య, ఇష్టాః, దుఃఖశోకామయప్రదాః ॥

కటు	= చేదు	దుఃఖశోకామయప్రదాః	= దుఃఖమును, చింతలను, రోగములను కలిగించే
ఆమ్ల	= పులుపు	ఆహారాః	= ఆహారపదార్థములు
లవణ	= ఉప్పు	రాజసస్య	= రాజసపురుషునకు
అత్యుష్ణ	= మిక్కిలి వేడి	ఇష్టాః	= ప్రియములైనవి
తీక్ష్ణ	= కారము		
రూక్ష	= మాడిన		
విదాహినః	= దాహకములైన పదార్థములు		

కట్వమ్ల–లవణ–అతి–ఉష్ణ–తీక్ష్ణ–రూక్ష–విదాహినః
దుఃఖ–శోక–ఆమయ–ప్రదాః ఆహారాః రాజసస్య ఇష్టాః (భవతి) ॥

తా: చేదు, పులుపు, ఉప్పు, మిక్కిలి వేడి, కారము, మాడిన, దాహకములైన పదార్థములు, దుఃఖమును, చింతలను, రోగములను కలిగించే ఆహారపదార్థములు రాజసపురుషునకు ప్రియములైనవి.

ఈ శ్లోకంలో రాజసిక ఆహారాన్ని నిర్వచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ముందే తీపివంటలు సాత్త్విక ఆహారంలోకి వస్తాయని చూశాము. అందువల్ల అదికాక షడ్రుచుల్లో తక్కిన ఐదు రుచులు రాజసిక ఆహారంలోకి వస్తాయి. ఏమిటవి?

కట్వమ్లలవణాత్యుష్ణతీక్ష్ణరూక్షవిదాహినః – ఈ శ్లోకం చదవటానికి కూడా కష్టమే. దాన్ని ఈ విధంగా విడదీసుకోవాలి.

కటు, ఆమ్ల, లవణ, అతి ఉష్ణ, తీక్ష్ణ, రూక్ష, విదాహినః. ఇందులో అత్యుష్ణలో ఉన్న అతి పదాన్ని ప్రతిపదం ముందూ కలుపుకోవాలి.

సాహిత్యంలో ఉండే ప్రత్యేకతే అది. పదాలు కూడా అవి చెప్పే భావాలను అందజేస్తాయి. చూడండి, సాత్త్విక ఆహారం గురించి చదువుతుంటే, అక్కడ కూడా పెద్ద సమాసం ఉన్నా, మనస్సుకు ఆహ్లాదకరంగా ఉంది. ఇక్కడ ఈ పదాలు చదువుతుంటే మనస్సుకు చేదుగా ఉంది. ఇప్పుడా పదాల అర్థాలను చూద్దాము.

అతికటు – అతికటు అంటే విపరీతమైన చేదు;

అతి ఆమ్ల – అతి ఆమ్ల అంటే విపరీతమైన పులుపు;

అతిలవణ – అతిలవణ అంటే విపరీతరమైన ఉప్పు;

అతి ఉష్ణ – అతి ఉష్ణ అంటే విపరీతమైన వేడి. వేడి అంటే నోరు కాలిపోయేంత వేడిగా ఉండటం. మరీ వేడిగా ఉన్నవీ తినకూడదు; పళ్ళు జివ్వుమనేటంత చల్లవీ తినకూడదు. మనం తినే ఆహారం మన శరీర ఉష్ణోగ్రతకు దగ్గరగా ఉండాలి.

అతితీక్ష్ణ – అతితీక్ష్ణ అంటే విపరీతమైన కారం. తినే ఆహారం మరీ కారంగా ఉండకూడదు. రోజూ ఆవకాయ, ఊరగాయలు తినకూడదు. ఆవకాయ గురించి తెలియనివారికి ఒకరోజు పెడితే, ఆ వేడిని తట్టుకోలేక వారి వంట్లోంచి ఆవిరి ముక్కులోంచి, చెవుల్లోంచి, కళ్ళల్లోంచి బయటకు వచ్చేస్తుంది. దానికి బాగా నెయ్యి వేసుకుని తినాలి. ఆంధ్రుల ఆవకాయ చాలా ప్రసిద్ధి చెందింది కాని రోజూ ఆవకాయ వేసుకోవటం మంచిది కాదు. కారం ఎక్కువ తింటే కోపం ఎక్కువవుతుంది అంటారు.

అతిరూక్ష – అతిరూక్ష అంటే చాలా పొడిగా ఉన్న ఆహారం. అంటే చుక్క కూడా నెయ్యి, నూనె లేకుండా ఉన్న అతిపొడి ఆహారం.

విదాహినః – కొన్ని ఆహారపదార్థాలు తింటే చాలా దాహం వేస్తుంది. ఎందుకంటే అవి శరీరంలోని, లోపల ఉన్న అతి నాజూకు అంగాలను తినటమో, మంటపెట్టటమో చేస్తాయి. కొన్ని ఆహారపదార్థాలు చూడండి, కడుపులో మంటను పుట్టిస్తాయి. ఇవన్నీ రాజసిక ఆహారం కిందికి వస్తాయి. ఇటువంటి వాటికి రాజసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తి ఆకర్షింపబడతాడు.

రాజసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవారికి సాత్త్విక ఆహారం ఇవ్వండి, వారు వీటిలో రుచీపచీ లేదని, పచ్చిమిరపకాయ అలాగే కొరుక్కుని తినేసారు. కొంతమంది పచ్చిమిరపకాయ, వెల్లుల్లి ఆవనూనెలో ముంచుకుని తింటారు. **ఆహారా రాజసస్య ఇష్టాః** – ఇటువంటి ఆహారం రాజసికప్రవృత్తి ఉన్నవారికి ఇష్టం.

దుఃఖశోకామయప్రదాః – ఇటువంటి ఆహారం ఆరోగ్యాన్ని దెబ్బతీస్తుంది. అది వెంటనే దెబ్బతీస్తుంది, దీర్ఘకాలంలోనూ దెబ్బతీస్తుంది.

దుఃఖం – దుఃఖం అంటే తక్షణం బాధపెట్టటం, కంటినుంచి నీరు వచ్చేస్తుంది.
శోక – ముందుముందు కలిగే అనారోగ్యం. లోపల ఉన్న అంగాలను దెబ్బతీస్తుంది.
ఆమయప్రదాః – అల్సర్‌వంటి అనేక రోగాలకు దారితీస్తుంది.

కాని ఇటువంటి వ్యక్తులు చాలా హుషారుగా ఉంటారు. అందువల్ల ఈ ఆహారంవల్ల ఏమైనా ప్రయోజనం ఉందంటే అది తినేవారిని చాలా హుషారుగా చేస్తుంది. రోజుకి 20 గంటలు పనిచెయ్యగలరు. ఇది లౌకిక ప్రయోజనం; కాని ఇది ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు అసలు తోడ్పడదు. ఎందుకంటే ఇటువంటి వారు కుదురుగా ఒక గంటసేపు వేదాంతశ్రవణానికి కూర్చోలేరు; పదినిముషాలు కదలకుండా, శ్రద్ధగా పూజ కాని, జపం కాని చెయ్యలేరు. అందువల్ల లౌకికంగా ఉపయోగకరంగా ఉన్నా, ఆధ్యాత్మికంగా మాత్రం ఏమాత్రం తోడ్పడదు.

ఇక్కడితో రాజసిక ఆహారం గురించి అయిపోయింది.

శ్లో. 10 **యాతయామం గతరసం పూతి పర్యుషితం చ యత్ ।**
ఉచ్ఛిష్టమపి చామేధ్యం భోజనం తామసప్రియమ్ ॥
యాతయామమ్, గతరసమ్, పూతి, పర్యుషితమ్, చ, యత్,
ఉచ్ఛిష్టమ్, అపి, చ, అమేధ్యమ్, భోజనమ్, తామసప్రియమ్ ॥

యత్, భోజనమ్ = ఏ భోజనమైతే
యాతయామమ్ = అర్ధపక్వమైనది అనగా బాగుగా ఉడకనిది, పండనిది
గతరసమ్ = రసహీనమైనది
పూతి = దుర్గంధమైనది
పర్యుషితమ్, చ = పాచిపోయినది
ఉచ్ఛిష్టం, చ = ఎంగిలిది
అమేధ్యమ్, అపి = అపవిత్రమైనదో
తత్ = అటువంటి భోజనము
తామసప్రియమ్ = తామసలక్షణములు గలవారికి ప్రియమైనది

యత్ యాతయామమ్, గత–రసమ్, పూతి, పర్యుషితమ్ చ ఉచ్ఛిష్టమ్
అపి చ అమేధ్యమ్ భోజనమ్ (తత్) తామస–ప్రియమ్ (అస్తి) ॥

తా: ఏ భోజనమైతే అర్ధపక్వమైనది అనగా బాగుగా ఉడకనిది, పండనిది, రసహీనమైనది, దుర్గంధమైనది, పాచిపోయినది, ఎంగిలిది, అపవిత్రమైనదో అటువంటి భోజనము తామసలక్షణములు గలవారికి ప్రియమైనది.

ఈ శ్లోకంలో తామసిక ఆహారాన్ని నిర్వచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

యాతయామమ్ – సగం ఉడికిన ఆహారం లేదా అసలు వండని ఆహారం. శాస్త్రం వండిన ఆహారాన్ని తినాలని నిర్దేశిస్తుంది. అగ్ని సంబంధం ఉండాలి ఆహారానికి. ఎందుకంటే అగ్నిని కూడా దేవతగా పరిగణిస్తాము మన

సాంప్రదాయంలో. అగ్నిదేవత ఆహారాన్ని రుచిగా చేస్తుంది. అంతేకాదు అగ్నిలో వేడిచేస్తే క్రిములు నాశనమవుతాయి. అందువల్ల నీటిని మరిగించాలి; పాలను కాచాలి; వంట వండాలి. అలా వండిన ఆహారం తీసుకుంటే క్రిములను సంహరిస్తుంది. ఆహారం వండబడాలి . సగం వండినదో, అసలు వండనిదో తినకూడదు.

గతరసం – అతిగా వండబడిన ఆహారం. ఎక్కువసేపు వండితే అందులో ఉన్న పోషకపదార్థాలు ఆవిరైపోతాయి లేదా వాటిని ఉడకబెడుతున్న నీటిలో కలిసిపోతాయి. ఆ కూరలు ఉడికాక నీటిని పారబోసేస్తాము. అప్పుడు ఆ కూరల్లో ఏమీ పోషకపదార్థాలు మిగలవు. అందువల్ల అతిగా వండిన ఆహారం కూడా పోషకపదార్థాలు లేని ఆహారం అవుతుంది.

పూతి – ఎక్కువసేపు నిలవవుంచితే, ఆ ఆహారంనుంచి ఒక విధమైన వాసన వస్తుంది. పూతి అంటే దుర్గంధమైన ఆహారం.

పర్యుషితమ్ చ యత్ – పాచిపోయిన ఆహారం. రాత్రి వండిన ఆహారం మర్నాటికి పనికిరాదు. అది మీరు ఫ్రిజ్‌లో పెట్టినాసరే, బయటపెట్టినా సరే. అది తామసిక భోజనం కింద వస్తుంది. ఇప్పుడైతే ఒక్కరాత్రే కాదు, వారం ముందే వండేసి, వాటిమీద తారీఖులు వేసుకుని ఫ్రిజ్‌లో పడేస్తారు. ప్రతిరోజూ ఒకటి తీసి మైక్రోవేవ్‌లో వెచ్చబెట్టుకుని తింటారు. అలా ప్రతిసారీ వెచ్చబెట్టుకోవటం, తినటం ఆరోగ్యానికి హానికరం.

అలా రాత్రి వండిన ఆహారమే పొద్దున్న తినటానికి పనికిరాదని శాస్త్రం ఎందుకంది? మనం ఆహారం వండుతున్నది మనం తినటానికి మాత్రమే కాదు, మన ఇంట్లో కొలువైవున్న భగవంతునికి ప్రసాదంగా అర్పించటానికి కూడా. పాచిపోయిన అన్నం మనం తినగలమేమో కాని, భగవంతునికి ఎలా సమర్పిస్తాము? మైక్రోవేవ్‌లో వెచ్చబెట్టినా కూడా నిన్నటిదో, మొన్నటిదో, పోయినవారందో ఎలా తింటాడు పాపం భగవంతుడు? అందువల్ల పాచిపోయిన ఆహారం భగవంతునికి అర్పించకూడదు. ప్రతిరోజూ ఏదో ఒకటి వండాలి, ప్రసాదం పెట్టాలి. అప్పుడే ఆ ఇల్లు ఆలయంగా మారుతుంది. అలా ఏరోజుకారోజు వండని ఇల్లు, ఇల్లు అవదు; సత్రము అవుతుంది అంతే.

ఈ రోజుల్లో ఆడవారు కూడా ఉద్యోగాలు చేస్తున్నారు కాబట్టి, వారి ఆఫీసు సమయం కూడా ఎక్కువే ఉంది కాబట్టి, ప్రతిరోజూ వంట చెయ్యటం ఎంతవరకు కుదురుతుందో తెలియదు. పైగా ఇప్పుడు అలాంటి నియమం గురించి చెపితే, ఎప్పుడో పదిహేడవ శతాబ్దంలో ఉన్నారు మీరు అని నవ్వుతారు. ఇప్పుడు వారానికి ఒకసారి వండటం, ఫాస్ట్‌ఫుడ్స్ తెచ్చుకోవటం లేదా హొటళ్ళకు వెళ్ళటం ఫ్యాషన్ అయిపోయింది. అందువల్ల ఎవరో ఆధునిక భార్యను అద్భుతంగా నిర్వచించారు, 'అనుకూలవతియైన భార్య అంటే తన భర్తకి ప్రీతికరమైన వంటలేమిటో తెలుసుకుని, వాటిల్లో ఏవి ఏ హొటళ్ళలో బాగుంటాయో తెలిసినది.' కాని ఇప్పుడు సందర్భం వచ్చింది కాబట్టి, శాస్త్రం ఏ విధి నిర్దేశించిందో తెలుసుకోవాల్సిన బాధ్యత మనమీద ఉంది. అందువల్ల పర్యుషితం చ యత్ అంటే పాచిపోయిన ఆహారం తినకూడదు, ఏరోజుకారోజే వండాలి.

ఉచ్ఛిష్టమ్ అపి – ఎంగిలి చేసినది తినకూడదు. మీరు పొద్దున్న సగం దోశె తిని, మిగిలింది దాచుకుని రాత్రి తింటే, అది ఎంగిలి ఆహారమే అవుతుంది. కాని ఇప్పుడు ఎంగిలి తినకూడదనే నియమమే గాలికి ఎగిరిపోయింది. ఇప్పటి కుర్రకారు ఒకరి ఎంగిలిని ఇంకొకరు చక్కగా తినేస్తారు. అలా చెయ్యకూడదు. దాన్ని ఉచ్ఛిష్టమ్ అంది శాస్త్రం.

అమేధ్యమ్ – భగవంతునికి అర్పించని ఆహారం తినకూడదు. అలా అర్పించకుండా తింటే అది అపవిత్రమవుతుంది. కాని మనం నిన్నటిదో, పోయిన వారందో తింటే, దాన్ని భగవంతునికి సమర్పించలేము. భగవంతునికి సమర్పించకపోతే అది ప్రసాదం అవదు.

యజ్ఞశిష్టాశినః సంతో ముచ్యంతే సర్వకిల్బిషైః – 3.13

భగవంతునికి అర్పించి, ఆహారాన్ని తీసుకుంటే, అటువంటి ఆహారం యజ్ఞశిష్టం లేదా యజ్ఞప్రసాదం అవుతుంది. ఆ యజ్ఞప్రసాదం మనస్సును శుద్ధిచేస్తుంది. కాని దాన్ని భగవంతునికి అర్పించకుండా తింటే, అది అమేధ్యం అవుతుంది. మేధః అంటే యజ్ఞం. మేధ్యం అంటే పవిత్రమైనది, యజ్ఞానికి పనికివచ్చేది. అమేధ్యం అంటే అపవిత్రమైనది; భగవంతునికి సమర్పించనిది.

అమేధ్యం కూడా తామసిక ఆహారం కిందికి వస్తుంది. మీరు గమనిస్తే, అటువంటి పాచి అన్నం తినే ఇంట్లో, అపవిత్రమైన ఆహారం తినే ఇంట్లో, ఆ కుటుంబంలో దైవచింతన ఉండదు. ఆధ్యాత్మికత మటుమాయమైపోతుంది. ఆ ఇల్లు లౌకికసుఖాలకు ఆనవాలు అవుతుంది. లౌకికజీవనానికే ప్రాధాన్యత ఉంటుంది. భగవంతుని ధ్యాస ఉండదు, దైవచింతన ఉండదు. ఒకవేళ దైవచింతన ఉండి, భగవంతునికి సమర్పించాలంటే పొద్దున్నే లేవాలి; పొద్దున్నే స్నానం చెయ్యాలి; పొద్దున్నే వంట చెయ్యాలి; పొద్దున్నే ప్రార్థనలు చెయ్యాలి. ఇంత పెద్ద పట్టికలో ముందుగా చోటుచేసుకున్నది పొద్దున్నే లేవాలి. అది గగనమైపోతోంది నేటికాలంలో. ఇంక తక్కినవన్నీ సాధ్యమేనా? అందువల్లనే నేడు దైవచింతన తక్కువై, దాని స్థానంలో లౌకికచింతన రాజ్యమేలుతోంది.

మీ ఇంటిని ఆలయంగా మార్చుకోవాలంటే పైన చెప్పిన పనులన్నీ చెయ్యాలి. అలా చెయ్యాలంటే మీ జీవిత విధానాన్ని మార్చుకోక తప్పదు. పొద్దున్నే లేవాలంటే రాత్రి త్వరగా నిద్రపోగలగాలి. అక్కడ్నుంచే మార్చుకురావాలి మన జీవనశైలిని. కాని రోజులు మారాయి; ఉద్యోగధర్మాలు మారాయి; ఉద్యోగం చేసి ఇంటికి వచ్చేదే రాత్రి పదింటికి. దాని తర్వాత తిని, రాత్రి టీవీలో వచ్చే కార్యక్రమాన్ని చూసి, పడుకునేదెప్పుడు, లేచేదెప్పుడు? ఎవరో అన్నారుట, 'నా మొహంమీద సూర్యకిరణాలు పడినప్పుడు, నేను లేస్తాను.' అబ్బ, ఎంత మంచి అలవాటు అని మురిసిపోకండి. అతని గది పడమరవైపు ఉంది. అతని మొహంమీద పడే సూర్యకిరణాలు అస్తమిస్తున్న సూర్యకిరణాలు. అలా వైదికజీవన విధానం అంతరించిపోతున్నది.

భోజనం తామసప్రియమ్ – ఇటువంటి భోజనాన్ని సాధారణంగా తామసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవారు ఇష్టపడతారు.

ఇక్కడ శంకరాచార్యులవారు ఒక విషయాన్ని కలుపుకోవాలి అంటున్నారు. మీ నడవడికను మార్చుకోవాలనుకుంటే చాలా అంశాలను మార్చుకోవాల్సివుంటుంది. అందులో ముఖ్యమైన అంశం ఆహారనియమాలు. ఆహారనియమాలు

మార్చుకుంటే మొత్తం అన్నీ మారిపోతాయి అనటం లేదు, కాని అది మీరు మార్చుకుతీరాల్సిన ఒక ముఖ్యమైన అంశం. ఆ విధంగా ఆహారనియమాలను మార్చుకోవటంద్వారా మీ నడవడికను మార్చుకోండి.

దీనితో తామసిక ఆహారం గురించి అయిపోయింది. ఇక్కడితో మూడురకాల ఆహారం గురించిన చర్చ కూడా అయిపోయింది.

బి) **యజ్ఞం – శ్లోకాలు: 11–13: ఉపోద్ఘాతం**

రాబోయే మూడు శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ వరుసగా సాత్త్వికయజ్ఞం, రాజసికయజ్ఞం, తామసికయజ్ఞాల గురించి చెప్పబోతున్నాడు.

మన శాస్త్రం మానవాళి ప్రయోజనంకోసం అనేక కర్మలను నిర్దేశించింది. ఆ కర్మలన్నిటినీ యజ్ఞం అంది. ఎందుకు? ఈ కర్మలన్నిటిలోనూ ప్రత్యక్షంగానో, పరోక్షంగానో భగవంతుణ్ణి ప్రార్థించటం మిళితమై ఉంటుంది. మన సాంప్రదాయంలో లౌకికకర్మ, ఆధ్యాత్మికకర్మ అంటూ భిన్నంగా లేవు. కర్మను కర్మయోగంగా ఎలా మలుచుకోవాలో శాస్త్రం నిర్దేశించిందని మూడవ అధ్యాయంలో చూశాము. కర్మయోగము అంటే ఏం చేసినా ఈశ్వరార్పణ భావనతో చెయ్యటం; ఏ ఫలమొచ్చినా కూడా ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరించటం అని కూడా చూశాము. అలా ఈశ్వరార్పణభావనతో చేస్తే, మన దైనందిన జీవితంలో చేసే ప్రతి ఒక్క మామూలు చర్య కూడా యజ్ఞంగా మారుతుంది. స్నానం చెయ్యటం ఒక యజ్ఞం అవుతుంది; భోజనం చెయ్యటం ఒక యజ్ఞం అవుతుంది; నడవటం ఒక యజ్ఞం అవుతుంది.

ఈ యజ్ఞాలు మళ్ళీ అనేక రకాలుగా ఉంటాయి. కొన్ని కర్మలు కేవలం లౌకిక ఉన్నతికి తోడ్పడేవిగా ఉంటాయి; కొన్ని కర్మలు కేవలం అనము కాని ముఖ్యంగా ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతికి తోడ్పడేలా ఉంటాయి. వీటిని ప్రాథమిక కర్మలు అంటారు. ఈ ప్రాథమిక కర్మల్లోకి నిత్యనైమిత్తిక కర్మలు వస్తాయి. వీటిని అనేక పేర్లతో వ్యవహరిస్తారు. విహితకర్మలు అంటారు లేదా నియతకర్మలు అంటారు లేదా పంచమహాయజ్ఞాలు అంటారు. ఏ పేరుతో పిలిచినా ఈ కర్మలయొక్క ముఖ్యోద్దేశ్యం ఈ కర్మలు ఏదోవిధంగా మానవాళికి మేలు చేసేలా ఉండాలి; భగవంతుణ్ణి కొలిచేవిగా ఉండాలి; ప్రకృతికి ఉపయోగకరంగా ఉండాలి; తోటి ప్రాణులకు సహాయం చేసేలా ఉండాలి. ఇటువంటి కర్మలను నిత్యనైమిత్తక కర్మలు అంటారు.

ఏదైనా కోరికతో చేసే కర్మలను కామ్యకర్మలు లేదా సకామకర్మలు అంటారు. భగవంతుడు ఈ సకామకర్మలను చెయ్యండని ప్రత్యేకించి ఎవరికీ బోధించనవసరం లేదు. మనుష్యులకు ఏదో ఒక కోరిక ఉంటూనే ఉంటుంది. ఒక కోరిక ఏమిటి కోరికలు అనంతం అంటారు. ఈ అనంతమైన కోరికలు తీరే మార్గమేమిటో వారికి చెప్పనవసరం లేదు. వారే పుస్తకాలు చదివో, వేరే మార్గాలద్వారానో తెలుసుకుంటారు. ఏ కర్మ చేస్తే ఆరోగ్యం మెరుగుపడుతుందో; ఏ కర్మ చేస్తే ఐశ్వర్యంలో మునిగితేలుతాడో; ఏ కర్మ చేస్తే పిల్లవానికి స్కూల్లో సీటు వస్తుందో; ఏ కర్మ చేస్తే అమ్మాయికి పెళ్ళి అవుతుందో, ఆ కర్మలు వారే తెలుసుకుని చేస్తారు. అందువల్ల ఇక్కడ భగవంతుడు కొత్తగా నేర్పించనవసరం లేదు.

కాని ఏ కర్మలు చేస్తే ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతి కలుగుతుందో, ఆ కర్మలను ఎవరూ పట్టించుకోరు. ఎందుకంటే ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతి కలగటానికి కర్మలు చెయ్యాలంటే, ముందు అసలు ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతి అంటే ఏమిటో తెలియాలి కదా! అది తెలియాలి అంటే దాన్ని తెలుసుకోవటానికి శ్రద్ధ కావాలి. కాని కొంతమంది ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతి గురించి తెలుసుకోవాలనే తపన రాకుండానే జీవితాన్ని ముగిస్తారు. మరికొంతమంది ఆ ఉత్సాహం కలిగేసరికి జీవితచరమాంకంలో చేరుకుంటారు. అప్పుడు మనస్సు, శరీరం సహకరించవు.

అలా మనుష్యులు తమ జీవితాన్ని వృథా పరుచుకుంటారని అటు వేదమూ, ఇటు భగవానుడూ బాధపడుతున్నారు. ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతి జోలికి పోని మనుష్యులను ఈ కర్మలు చెయ్యండని ఎలా చెప్పాలి? దానికి గొప్ప మార్గమేమిటి? ఆ కర్మలని విధిగా చెయ్యాలని నిర్దేశించటమే పద్ధతి అని తెలుసుకుంది. చేస్తే చెయ్యండి, లేకపోతే లేదు అంటే ఎవరూ చెయ్యరు. అందువల్ల వేదం వాటిని విహితకర్మలు లేదా నిత్యనైమిత్తక కర్మలు అంది. అవి చేసితీరాలని ఆదేశించింది.

రోడ్డుమీద ఉన్న సిగ్నల్సు, పోలీసు మన జాగ్రత్తకోసం ఏర్పరచినవే. కాని మనమేం చేస్తాం? సిగ్నల్సు పని చెయ్యకపోతేనో, పోలీసు ఆ దరిదాపుల్లో లేకపోతేనో సిగ్నల్సును జంప్ చేస్తాము. అలా సిగ్నల్సును పట్టించుకోకుండా వెళ్ళిపోతే, దెబ్బలు తగిలేది మనకే అనే పరిపక్వత మనకి లేదు. అలాంటప్పుడు ప్రభుత్వం ఏంచెయ్యాలి? మనకు గట్టిగా నియమనిబంధనలను విధించాలి. సిగ్నల్సు దాటితే ఇంత జరిమానా అని ఫైను విధించాలి. అలా చెయ్యటంవల్ల ప్రభుత్వం పొందే లాభము లేదు, నష్టము లేదు. అది పాటించకపోతే మనకే ప్రాణనష్టం కూడా కలిగే ప్రమాదం ఉంది.

ఇదే సూత్రం మన ఆధ్యాత్మిక ప్రయాణానికి కూడా వర్తిస్తుంది. ఆధ్యాత్మిక విజయం పొందటానికి చాలా ఎక్కువకాలం పడుతుంది. అందువల్ల మన ప్రయాణాన్ని చిన్న వయస్సులోనే విధిగా చేసే కర్మలుగా విధించింది. అందువల్లనే వాటిని విహితకర్మలు లేదా నియతకర్మలు అంటారు. రోజూ చెయ్యాలి కాబట్టి నిత్యనైమిత్తక కర్మలు అంది. ఐదురకాలుగా కర్మలు చెయ్యాలి కాబట్టి పంచమహాయజ్ఞాలు అంది.

ఈ కర్మలను నియమకర్మలుగా నియమించినా ఎక్కడ చెయ్యరో అనే భయంకొద్దీ, ఈ కర్మలను చెయ్యకపోతే పాపం వస్తుందని బెదిరిస్తుంది. సిగ్నల్సు జంప్ చేస్తే ఎలా ఫైన్ కట్టాలో, విహితకర్మలను చెయ్యకపోతే అలా ఇక్కడ దాన్ని ప్రాయశ్చిత్తంగా అనుకోవచ్చు. ఆ పాపాన్ని ప్రత్యవాయపాపం అంది శాస్త్రం. ఈ ప్రత్యవాయపాపం వీరిని నరకానికి తీసుకువెళుతుంది. అలా బెదిరించటంలో ఉద్దేశ్యం, నరకానికి పోతానేమోననే భయంతోనైనా మనుష్యులు ఈ కర్మలు చేస్తారనే ఆశ. పైగా ఈ కర్మలు వారు ఊరికే చెయ్యనవసరం లేదు. అలా చేస్తే వారే ఆధ్యాత్మిక ప్రయోజనం పొందుతారు. అలా ఒక విధంగా బెదిరించి, ఈ కర్మలు చేయిస్తుంది.

శాస్త్రం వాడే రెండో పద్ధతి కూడా ఉంది. ఇందులో ఆశ చూపిస్తుంది. కొంతమంది బెదిరింపుకు లొంగితే, కొంతమంది ఆశకు పడిపోతారు. ఈ నిత్యనైమిత్తిక కర్మలు రెండురకాల లాభాలను ఇస్తాయి అంటుంది. అంటే నిత్యపూజలు, రోజువారీ పారాయణం, పితృదేవతలకు శ్రాద్ధకర్మలు వంటి తప్పనిసరిగా చేసితీరాల్సిన కర్మలు రెండు ప్రయోజనాలను ఇస్తాయి.

ముందేమంది? ప్రత్యవాయపాపం వస్తుంది అంది. సంధ్యావందనం చెయ్యకపోతే పాపం వస్తుంది; పితృశ్రాద్ధం పెట్టకపోతే పాపం వస్తుంది, పితృశాపం కలుగుతుంది అంటుంది. పితృశాపం అంటే పితృదేవతలు శపించరు కాని ఆ విహితకర్మ చెయ్యకపోవటంవల్ల పాపం వస్తుందని అర్థం.

ఇప్పుడేమో ఆ కర్మలు చేస్తే రెండురకాల లాభం వస్తుందంటుంది. అవి లౌకికఫలం, ఆధ్యాత్మికఫలం. లౌకికఫలం సకామకర్మలు చేస్తే కోరుకున్న ధనం, హెూదా, పదవి, పేరుప్రఖ్యాతులు వంటి ఇహలోకఫలం, మరణించాక స్వర్గలోకఫలం వస్తుంది అంటుంది. అదే మనకు పరిపక్వత వచ్చి ఆ కర్మలను సకామంగా కాకుండా నిష్కామంగా చేస్తే అవి ఆధ్యాత్మికఫలాలను ఇస్తాయి. అంటే దైవీసంపత్తిలో చూసిన అదంభిత్వం, అహింస, శాంతివంటి మంచిగుణాలు వాటంతట అవే అలవడతాయి.

ఇప్పుడు సాత్త్వికయజ్ఞం అంటే ఏమిటి? శాస్త్రం ప్రకారం మనం అనేక కర్మలు చేస్తూనే ఉంటాము. అవి మానసిక, వాచిక, కాయిక కర్మలు. సమాజం అభివృద్ధి చెందుతున్నకొద్దీ ఈ కర్మల సంఖ్య కూడా పెరుగుతూ వస్తుంది. కాని ఒక ఆధ్యాత్మిక సాధకుడు, తన ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు తోడ్పడే కర్మలు కొన్ని చెయ్యాలి. కాని అతను లౌకికంగా ఎదగటానికే ఎక్కువగా పాటుపడతాడు. నిజానికి ఎవరూ ఆంతర ఎదుగుదల గురించి ఆలోచించరు.

ఇప్పటి మన విద్యావిధానం కూడా లౌకికంగా ఎదగటానికే తోడ్పడేలా తీర్చిదిద్దబడింది. మంచి చదువు, తద్వారా మంచి ఉద్యోగం, తద్వారా మంచి జీతం. అంతా బాగానే ఉంది. ఇలాంటి చదువు చదవవద్దని వేదం నిందించదు; కాని మీ ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల పొందటానికి మీరేం కృషి చేస్తున్నారని నిలదీస్తుంది. సాధన చతుష్టయ సంపత్తిని పొందటానికి ఏంచేస్తున్నారు అంటుంది.

శాస్త్రం ప్రత్యేకించి చెబుతుంది; మీ ఆంతర ఎదుగుదలకోసం మీరు ప్రత్యేకించి మీ జీవితంలో కొంత సమయాన్ని కేటాయించాలి. దీన్నే పంచమహాయజ్ఞాలుగా, నిష్కామకర్మగా మూడవఅధ్యాయంలో చూశాము. ఈ నిష్కామకర్మ లౌకికసుఖాలను ఇవ్వదు, పేరుప్రతిష్ఠలు ఇవ్వదు, సమాజంలో పెద్దపీట వెయ్యదు, మీ ఆస్తిని పెంచదు కాని, మీరు ఆంతరంగా ఎదగటానికి పాటుపడుతుంది. ఈ ఆంతర ఎదుగుదలకోసం కచ్చితంగా కొన్ని కర్మలు చెయ్యాలి. మీ దైనందిన జీవితం మొదలుపెట్టేలోపు, దైవయజ్ఞం చెయ్యాలి. అంటే దైవప్రార్థన చెయ్యాలి. పొద్దున్నే ఎందుకు చెయ్యాలి అంటే పొద్దున సమయాన్ని సాత్త్వికసమయం అంటారు. దీన్ని బ్రహ్మీముహూర్తం అంటారు. అది ఆధ్యాత్మిక, వేదప్రార్థనకు అనువైన సమయం.

నెమ్మదిగా పగలు వస్తున్నకొద్దీ, సూర్యుని ప్రతాపం పెరుగుతున్నకొద్దీ, శరీరం అంతకంతకూ రాజసికప్రవృత్తిని పెంచుకుంటుంది. అందువల్ల అప్పుడు రాజసికకర్మలు చెయ్యటానికి బాగుంటుంది.

సూర్యుడు రోజంతా తన కాంతిని వెదజల్లి, నెమ్మదిగా పడమరవైపు అస్తమిస్తున్నప్పుడు మీ పరిస్థితి కూడా అలాగే ఉంటుంది. సాత్త్వికగుణం పోయి, రాజసికగుణం పోయి, తామసికగుణం పైకి వస్తుంది. అంటే సూర్యుడు తిరిగినట్టుగా మీ శరీరంలోని గడియారం మనస్సును సత్త్వగుణంనుంచి రాజసికగుణం వైపుకు, తర్వాత రాజసికగుణంనుంచి తామసికగుణం వైపుకు తిప్పుతుంది. అందువల్ల దైవయజ్ఞం పొద్దున్న చెయ్యాలంటుంది. అది మనిషి ఆంతర ఎదుగుదలకు తోడ్పడుతుంది.

శారీరక ఆరోగ్యానికి పొద్దున్నే వాకింగ్ చెయ్యాలంటారు డాక్టర్లు. ఈ వాకర్స్ అసోసియేషన్లు కూడా రకరకాలు ఉంటాయి – బీచ్ వాకర్స్ అసోసియేషన్, పార్క్‌వాకర్స్ అసోసియేషన్ వంటివి. మీకు నడకమీద ఆపేక్ష లేకపోయినా నడుస్తారు. ఎందుకు? మీ శారీరక ఆరోగ్యం బాగుండాలి కాబట్టి. అలాగే శాస్త్రంలో వైద్యులు మనకు వేరే నియమాలు విధించారు. శాస్త్రంలో వైద్యులు ఎవరు? **ఋషులు.**

శారీరక ఆరోగ్యంకోసం చేసే వాకింగ్‌లో లౌకికంగా ఏమైనా పొందుతారా? డబ్బు వస్తుందా, ప్రమోషన్ వస్తుందా? కాని వారి ఆరోగ్యం బాగుంటుందని తెలుసు వారికి. వారు సముద్రపుటొడ్డున అలా నడుచుకుంటూ పోతారు; వేరేవాళ్ళేం చేస్తున్నారో పట్టించుకోరు; వేరేవాళ్ళేం అనుకుంటారో కూడా పట్టించుకోరు; పొట్టినిక్కరు వేసుకుని నడుచుకుంటూ పోతారు. అదయ్యాక ఏ కాకరకాయ రసమో తాగేసి, ఆ పక్కనే జరుగుతున్న గీతాబోధకు అలాగే పొట్టినిక్కరుతోనే వెళ్ళిపోతారు. ఎవరేమనుకుంటారో అనుకోరు. ఇదే శ్రద్ధతో ఆంతర ఎదుగుదలకు నిర్దేశించిన నిత్యనైమిత్తక కర్మలను కూడా చెయ్యాలి. దీన్ని వివరంగా కర్మయోగం అధ్యాయంలో చూశాము. దాన్ని సాత్త్వికయజ్ఞం అని కూడా అంటారు.

ఇక్కడితో యజ్ఞం గురించిన ఉపోద్ఘాతం అయిపోయింది.

శ్లో. 11 **అఫలాకాంక్షిభిర్యజ్ఞో విధిదృష్టో య ఇజ్యతే ।**
యష్టవ్యమేవేతి మనః సమాధాయ స సాత్త్వికః ॥
అఫలాకాంక్షిభిః, యజ్ఞః, విధిదృష్టః, యః, ఇజ్యతే,
యష్టవ్యమ్, ఏవ, ఇతి, మనః, సమాధాయ, సః, సాత్త్వికః ॥

యః, యజ్ఞః	= ఏ యజ్ఞము	అఫలాకాంక్షిభిః	= ప్రతిఫలాపేక్ష లేనివారిచే
విధిదృష్టః	= శాస్త్రోక్తమైనదో		
యష్టవ్యమ్, ఏవ, ఇతి,	= ఇది నాకు కర్తవ్యమేనని మనస్సులో	ఇజ్యతే	= చేయబడునో
మనః, సమాధాయ	దృఢముగా నిశ్చయించుకొని	సః సాత్త్వికః	= ఆ యజ్ఞము సాత్త్వికము

అఫల–అకాంక్షిభిః (పురుషైః) యష్టవ్యమ్ ఏవ ఇతి మనః సమాధాయ
విధి–దృష్టః యః యజ్ఞః ఇజ్యతే, సః, సాత్త్వికః (యజ్ఞః మతః) ॥

తా: ఏ యజ్ఞము శాస్త్రోక్తమైనదో, ఇది నాకు కర్తవ్యమేనని మనస్సున దృఢముగా నిశ్చయించుకొని ప్రతిఫలాపేక్ష లేనివారిచే చేయబడునో ఆ యజ్ఞము సాత్త్వికము.

ఈ నేపథ్యంలో రాబోయే మూడు శ్లోకాల్లో వరుసగా సాత్త్వికయజ్ఞం, రాజసికయజ్ఞం, తామసికయజ్ఞాల గురించి చూద్దాము. ముందుగా ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ సాత్త్వికయజ్ఞాన్ని నిర్వచిస్తున్నాడు.

యజ్ఞః – ఏ యజ్ఞమైతే

విధి దృష్టః – శాస్త్రంచేత విధించబడిందో. అంటే మన ఆంతర ఎదుగుదలకోసం విధించబడిన పొద్దుటి ప్రార్థనలు, పొద్దుటి జపం, పొద్దుటి పూజ, పొద్దున్నే ఆలయానికి వెళ్ళటం, వీటన్నిటినీ విధిగా విధించింది శాస్త్రం. ఎలాగైతే శారీరక ఆరోగ్యపరిరక్షణకు మార్నింగ్‌వాక్‌ను డాక్టర్లు విధిస్తారో, అలా ఆంతర ఆరోగ్యపరిరక్షణకు శాస్త్రవైద్యులు కొన్ని విధులు విధించారు.

అఫలాకాంక్షిభిః – మార్నింగ్‌వాక్‌ను చేసేవారు ఫలాపేక్షలేకుండా చేస్తారు. ఎందుకు? వారికి శారీరక ఆరోగ్యంయొక్క విలువ తెలుసు. అలాగే ఈ ఆంతర ఆరోగ్యంకోసం చేసేవారు కూడా ఎటువంటి లౌకిక ఫలాపేక్ష లేకుండా ఈ విధులను నిర్వర్తిస్తారు. ఫలం అంటే లౌకికప్రయోజనం; అకాంక్షిభిః అంటే కోరుతారు. అఫలాకాంక్షిభిః అంటే ఎటువంటి లౌకికఫలం కోరకుండా శాస్త్రం విధించిన సంధ్యావందనమో, జపమో కేవలం ఆంతరఫలంకోసం చేస్తారు. వాటిని నిష్కామకర్మలనీ, సాత్త్వికకర్మలనీ, నిత్యనైమిత్తిక కర్మలనీ అంటారు.

లౌకికఫలాల వెంటపడేవారు ఎవరైనా వారిని ఏడిపించినా వారు పట్టించుకోరు. ఎందుకంటే వారికి ఈ కర్మలు ఇచ్చే మానసిక ఆరోగ్యపు విలువ తెలుసు. మళ్ళీ మార్నింగ్‌వాకర్స్ ఉదాహరణనే తీసుకోండి– వారు ఎవరేమన్నా పట్టించుకోరు. వారి పనిని వారు చేసుకుపోతారు. అలాగే ఆధ్యాత్మికచింతన ఉన్నవారు కూడా చేస్తారు.

ఈ విహితకర్మలను సకామకర్మలుగా చెయ్యవచ్చు లేదా నిష్కామకర్మలుగా చెయ్యవచ్చు. కాని రెండూ కలిపి చెయ్యలేరు. సకామకర్మలుగా వద్దనుకుంటే చిత్తశుద్ధి పొందటానికి చెయ్యవచ్చు. అది వారికి జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తిని ఇస్తుంది, సాధనచతుష్టయ సంపత్తిని ఇస్తుంది. జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి వస్తే మాండూక్యోపనిషత్తువంటి కష్టమైన ఉపనిషత్తు కూడా బాగా అర్థమవుతుంది.

యష్టవ్యమ్ ఏవ – ఇవి విధిగా పాటించితీరాలి. ఎవరికోసం? మీ మంచికోసం. ఇవి ఎవరికోసమో చేసే కర్మలు కావు. మీకోసం మీరు చేసేవి. యష్టవ్యమ్ అంటే కర్తవ్యంగా భావించి, ఎట్టి పరిస్థితుల్లోనూ మానకుండా చేసితీరాలి.

మనః సమాధాయ – ఏకాగ్రతతో చెయ్యాలి. ఏ పూజ చేసినా, ఏ జపం చేసినా, ఏ ధ్యానం చేసినా, పూర్తి ఏకాగ్రతతో, ఆంతర ఉన్నతికోసం చేసే కర్మ సాత్త్వికయజ్ఞం. ఆంతర ఉన్నతికోసం చేసే పూజవల్ల లౌకికఫలం రాకపోయినా, ఆ పూజ వృథా కాదనే నమ్మకంతో చెయ్యాలి. దాన్ని త్రికరణశుద్ధిగా చెయ్యాలి.

యః ఇజ్యతే – పంచమహాయజ్ఞాలు చెయ్యాలి. పంచమహాయజ్ఞాలను వివరంగా మూడవ అధ్యాయంలో చూశాము. అవి దైవయజ్ఞం, ఋషియజ్ఞం, పితృయజ్ఞం, మనుష్యయజ్ఞం, భూతయజ్ఞం. ఇవన్నీ ఇతరులకోసం చేసే నిస్వార్థకర్మలు. మనకోసం మనం చేసుకునే కర్మలను ఎవరూ మనకు ప్రత్యేకించి చెప్పనవసరం లేదు.

స సాత్త్వికః – ఇటువంటి కర్మలు సాత్త్వికకర్మలు. ఇక్కడితో సాత్త్వికయజ్ఞం గురించి అయిపోయింది.

శ్లో. 12 **అభిసంధాయ తు ఫలం దంభార్థమపి చైవ యత్ ।**
ఇజ్యతే భరతశ్రేష్ఠ తం యజ్ఞం విద్ధి రాజసమ్ ॥
అభిసంధాయ, తు, ఫలమ్, దంభార్థమ్, అపి, చ, ఏవ, యత్,
ఇజ్యతే, భరతశ్రేష్ఠ, తమ్, యజ్ఞమ్, విద్ధి, రాజసమ్ ॥

తు	= కాని	ఫలమ్, అపి	= ప్రతిఫలమును గూడ
భరతశ్రేష్ఠ!	= ఓ అర్జునా!	అభిసంధాయ	= దృష్టిలోనుంచుకొని
యత్	= ఏది	ఇజ్యతే	= చేయబడునో
దంభార్థమ్, ఏవ	= సరియైన శ్రద్ధ లేకుండ ఆడంబరముతో ఆచరింపబడునో	తమ్, యజ్ఞమ్	= ఆ యజ్ఞమును
		రాజసమ్	= రాజసమైనదిగా
చ	= ఇంకా	విద్ధి	= తెలుసుకొనుము

హే భరత–శ్రేష్ఠ! ఫలమ్ తు అభిసన్ధాయ, అపి చ దమ్భార్థమ్
ఏవ యత్ ఇజ్యతే, తమ్ యజ్ఞమ్ రాజసమ్ విద్ధి ॥

తా: కాని ఓ అర్జునా! ఏది సరియైన శ్రద్ధ లేకుండ ఆడంబరముతో ఆచరింపబడునో ఇంకా ప్రతిఫలమును గూడ దృష్టిలోనుంచుకొని చేయబడునో ఆ యజ్ఞమును రాజసమైనదిగా తెలుసుకొనుము.

ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ రాజసికయజ్ఞాన్ని నిర్వచిస్తున్నాడు. రాజసికయజ్ఞం అంటే సకామకర్మలు, లౌకిక ప్రయోజనాలకోసం చేసే కర్మలు.

అభిసంధాయ తు ఫలం – బాహ్యంగా కంటికి తెలిసే ఫలాలు. అంటే పేరుప్రఖ్యాతులు, ధనం, హోదా, పదవి, ఆస్తి, పరపతి మొదలైనటువంటి ప్రయోజనాలను ఫలం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ పనిచేస్తే నాకేం లాభం అని ఆలోచిస్తారు ఎప్పుడూ.

దంభార్థమపి చైవ యత్ – దంభంకోసం చేస్తారు. అంటే ఆడంబరం. ఏ దానం చేసినా వారి పేరు మొదటిపేజీలో పెద్ద అక్షరాలతో రావాలి; ఏదైనా కార్యక్రమం అయితే వందన సమర్పణలో వారిపేరు విధిగా ఉండితీరాలి.

ఇజ్యతే తం యజ్ఞం రాజసం విద్ధి – అటువంటి కర్మను రాజసికకర్మ అని తెలుసుకో అర్జునా అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సాత్త్వికకర్మకూ, రాజసికకర్మకూ మధ్య ఉన్న ముఖ్యమైన భేదం ఏమిటి? సాత్త్వికకర్మలో ఇవ్వటం ప్రధానంగా ఉంటుంది; రాజసికకర్మలో తీసుకోవటం ప్రధానంగా ఉంటుంది.

లౌకికపరంగా మన జమాఖర్చులు చూస్తే మన ఆదాయం ఎక్కువగా, వ్యయం తక్కువగా ఉంటే మనం విజయవంతం అయినట్టు లెక్క. కాని ఆధ్యాత్మికరంగంలో జమాఖర్చులు వేరేగా ఉంటాయి. అందులో మనం సమాజంనుంచి తీసుకున్నది తక్కువగానూ, సమాజానికి తిరిగి ఇచ్చేది ఎక్కువగానూ ఉండాలి. అలా ఉంటే ఆధ్యాత్మికంగా విజయం సాధించినట్టు అర్థం. పూజ్యస్వామీజీ అంటారు, 'ఇన్నాళ్ళూ సమాజంనుంచి మీరు తీసుకున్నారు, ఇప్పుడు సమాజానికి మీరు తిరిగి ఇవ్వాలి.'

భరత శ్రేష్ఠ – ఓ అర్జునా! ఇలా బాహ్యవిజయాలకోసం ఆడంబరాలతో చేసే కర్మ రాజసికకర్మ అని తెలుసుకో అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇక్కడితో రాజసికయజ్ఞం గురించి అయిపోయింది.

శ్లో. 13 **విధిహీనమసృష్టాన్నం మంత్రహీనమదక్షిణమ్ ।**
శ్రద్ధావిరహితం యజ్ఞం తామసం పరిచక్షతే ॥
విధిహీనమ్, అసృష్టాన్నమ్, మంత్రహీనమ్, అదక్షిణమ్,
శ్రద్ధావిరహితమ్, యజ్ఞమ్, తామసమ్, పరిచక్షతే ॥

విధిహీనమ్	=	శాస్త్రవిధులను పాటించనిది	శ్రద్ధావిరహితమ్	=	శ్రద్ధ లేకుండ చేయబడునది అయిన
అసృష్టాన్నమ్	=	అన్నదాన రహితమైనది			
మంత్రహీనమ్	=	మంత్రహీనమైనది	యజ్ఞమ్	=	యజ్ఞమును
అదక్షిణమ్	=	దక్షిణలు లేనిది	తామసమ్	=	తామసమైనదిగా
			పరిచక్షతే	=	చెప్పుదురు

విధి-హీనమ్, అసృష్ట-అన్నమ్, మన్త్ర-హీనమ్, అదక్షిణమ్,
శ్రద్ధా-విరహితమ్, (చ) యజ్ఞమ్ తామసమ్ పరిచక్షతే ॥

తా: శాస్త్రవిధులను పాటించనిది, అన్నదాన రహితమైనది, మంత్రహీనమైనది, దక్షిణలు లేనిది, శ్రద్ధ లేకుండ చేయబడునది అయిన యజ్ఞమును తామసమైనదిగా చెప్పుదురు.

ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ తామసికయజ్ఞాన్ని నిర్వచిస్తున్నాడు. ఈ తామసికయజ్ఞం లేదా పూజలో ప్రతిదీ ప్రతికూలంగా ఉంటుంది.

విధిహీనమ్ – శాస్త్రం విధించిన కర్మలకు భిన్నంగా ఉంటాయి ఈ కర్మలు.

అసృష్టాన్నమ్ – యజ్ఞాలు మనకున్న వస్తువులను నలుగురితో పంచుకోవటానికి తోడ్పడతాయి. అంటే ఇది సహజమైన సోషలిజమ్. అంటే ఇష్టపడి పాటించే సామాజిక సమానత్వం. అసలు ఇలా యజ్ఞాలు చేసే ఉద్దేశ్యమే నలుగురితో మనకున్నదాన్ని పంచుకోవటానికి. ఎందుకంటే ప్రతియజ్ఞం చివర్లో అనేకరకాల దానాలు చెయ్యాల్సి ఉంటుంది. వస్త్రదానం, అన్నదానం, ధనదానం, గోదానం, క్షేత్రదానం – ఇలా ఏదో ఒకటో, అన్నీనో చెయ్యాల్సిన సందర్భాలు ఉంటాయి.

కాని ఈ తామసికకర్మ చేసే వ్యక్తి ఏమీ ఇవ్వటానికి ఇష్టపడడు. ఒకవేళ ఇచ్చి తీరాలంటే కూడా వీలున్నంత తక్కువ ఇస్తాడు. శాస్త్రం ఎక్కడికక్కడ ఇది కుదరకపోతే అది ఇవ్వండి అంటుంది. ఉదాహరణకు మీకు గోదానం చెయ్యాలని కోరిక ఉండి, గోదానం చెయ్యలేకపోతే, ఒక కొబ్బరికాయ ఇవ్వండి. ఒకవేళ కొబ్బరికాయ కూడా ఇవ్వలేకపోతే, రూపాయి పావలా (ఏ లెక్క ప్రకారం చెప్పిందో మనకు తెలియదు) ఇవ్వండి అంటుంది. ఇలా మూడు చెబితే, తామసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తి ఏంచేస్తాడు? తనకు వీలుగా ఉన్న రూపాయి పావలా తీసుకుంటాడు. ఇలా ఇది కుదరకపోతే అది అనే సడలింపు అందరికీ వర్తించదు. ఆవును ఇవ్వగలిగిన సామర్థ్యం ఉన్నవారు ఆవును ఇచ్చితీరాలి. కాని ఇవ్వగలిగే సామర్థ్యం ఉండికూడా, తెలివిగా ప్రవర్తిస్తున్నాననుకునే వ్యక్తి ఆ తక్కువసొమ్ముతో సరిపెడతాడు. ఇతన్ని సృష్టించిన దేవుడు ఇతనికన్నా తెలివైనవాడు. ఇవ్వగలిగిన ఆర్థికస్తోమత ఉండీ ఇవ్వలేని వ్యక్తికి ముందుముందు, అలా ఇవ్వలేని స్థాయి వచ్చేలా చేస్తాడు. అప్పుడు ఇవ్వాలని ఉన్నా ఇవ్వలేడు.

అందువల్ల అసృష్టాన్నమ్ అంటే దానం చెయ్యడు. మనం చేసే వ్రతాల్లో కూడా చూడండి – ప్రతిచోటా వస్త్రార్థమ్ అక్షతాన్ సమర్పయామి; ఉపవీతార్థామ్ అక్షతాన్ సమర్పయామి అని వస్తుంది. అన్నీ అలా చేసుకుంటూ వచ్చి బ్రాహ్మణునికి దక్షిణ ఇచ్చే సమయానికి ఆయనతో కూడా దక్షిణార్థామ్ అక్షతాన్ సమర్పయామి అంటే బ్రాహ్మణుడు ఒప్పుకుంటాడా? ఈ అక్షతాన్ సమర్పయామి ఎందుకు వచ్చింది? ఏదో అసాధారణ పరిస్థితుల్లో అలా చెయ్యటానికి వచ్చింది అంతేకాని దానాలు చెయ్యవద్దని చెప్పలేదు.

మంత్రహీనమ్ – మంత్రాలు చదవవద్దనీ చెప్పలేదు.

శ్రీరామరామరామేతి రమేరామే మనోరమే
సహస్రనామ తత్తుల్యం రామనామ వరాననే

ఈ మంత్రం అర్థం ఏమిటి? మూడుసార్లు శ్రీరామ శ్రీరామ శ్రీరామ అని పఠిస్తే విష్ణుసహస్రనామం చదివినంత పుణ్యం వస్తుందని అర్థం. ఇదేదో బాగుంది, నేను శ్రీరామ మూడుసార్లు చదివేసి పారిపోతాను అంటే కుదరదు. శాస్త్రం మనయందు దయతలచి కొన్ని ఉల్లంఘనలు చెబితే, వాటినే నియమాలుగా చేసుకోకూడదు. శాస్త్రం ఇచ్చిన ఉల్లంఘనను దుర్వినియోగపరచకూడదు. అందువల్ల మంత్రహీనం చెయ్యకూడదు.

అదక్షిణమ్ – మనం ఏదీ ఎదుటివారినుంచి ఉచితంగా స్వీకరించకూడదు. ఎదుటివారు ఉచితంగా ఏదైనా ఇస్తారో లేదో తర్వాత ప్రశ్న. కాని వారేదైనా ఉచితంగా ఇస్తే, దానికి బదులుగా మనం ఏదోఒకటి తిరిగిఇవ్వాలి. బ్రాహ్మణుడు మనకు పూజచేసి పెట్టినందుకు అతనికి దక్షిణ ఇచ్చితీరాలి; అతను నోరు తెరిచి అడగకపోయినా. నిజానికి బ్రాహ్మణుడు ఇంత కావాలని అడగకూడదు; మీరు ఎంత ఇస్తే అంతటితో తృప్తి చెందాలి.

అసంతుష్టో ద్విజో నష్టః

తృప్తి చెందని బ్రాహ్మణుడు ఆధ్యాత్మికంగా నష్టపోతాడు. ఇది శాస్త్రనియమం. అందువల్ల బ్రాహ్మణుడు తను అడగకూడదు; ఎంత ఇస్తే అంత తీసుకోవాలి. దీన్ని అలుసుగా తీసుకుని ఈ తామసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవారు ఏం చేస్తారు? మా ముత్తాతలు ఈ యజ్ఞానికి రెండున్నర రూపాయలు ఇచ్చేవారు; ఇది మా వంశంలో వస్తున్న ఆచారం; నేనూ అంతే ఇస్తాను అంటారు. ఎంత బుద్ధిగా ముత్తాతల మాటను వింటున్నారు!

ఇలాంటివారిని చూసే నేడు బ్రాహ్మణులు కూడా తెలివిమీరారు. వారు అన్నీ ప్యాకేజీలు తయారుచేశారు. అందులో కూడా మూడు ప్యాకేజీలు ఎ, బి, సి అంటారు. మీ శక్తికొద్దీ అందులో ఒక ప్యాకేజీని ఎన్నుకోవచ్చు. **పిండికొద్దీ రొట్టె** అంటారు. మీరు ఎన్నుకున్న ప్యాకేజీకి తగ్గట్టుగానే ఉంటుంది ఆ బ్రాహ్మణుల సేవ కూడా. అందువల్ల మీరు ఇది చెయ్యలేదు, అది చెయ్యలేదని వారిని ప్రశ్నించేందుకు కుదరదు. అంతా ఫక్తు వ్యాపారధోరణి. వైదికకాలంలో ఈ రెండురకాల మనుష్యులనీ చూడము. ఎంత తక్కువ నియమాలు ఉంటే ఆ సమాజం అంత పరిపూర్ణంగా ఉన్నట్టు అర్థం. మనమీద అంతకంతకూ నియమాలను రుద్దుతున్నారు అంటే, మనం అంతకంతకూ మానవతను కోల్పోతున్నామని అర్థం.

ఒక ఊర్లో ఒకరాజు రుద్రాభిషేకం చెయ్యటానికి సంకల్పించి, ఆ ఊర్లో ఉన్న ప్రతి ఒక్క ఇంటినుంచి ఒక గ్లాసు పాలు తీసుకురావాలని ఆదేశించాడు. వారు తెచ్చే పాలు పొయ్యటానికి ఒక పెద్ద పాత్రను ఏర్పాటుచేసి, దాని పైభాగాన్ని అందుకోవటానికి చిన్న నిచ్చెనను కూడా పెట్టాడు. వచ్చినవారు ఆ నిచ్చెనను ఎక్కి, ఆ పాత్రలో పాలు పొయ్యాలి. తర్వాత కథ మీకు తెలిసిందే. ఎవరికి వారే అతితెలివికి పోయారు. ఊరంతా ఒక్కొక్క గ్లాసుడు పాలు పోస్తుంటే, నేనొక్కడినే ఒకగ్లాసు నీళ్ళు పోస్తే మాత్రం రాజుకు తెలుస్తుందా, తక్కినవారికి తెలుస్తుందా అనుకున్నారు. అలా ఒకరు అనుకుంటే బాగానే ఉండేది. ఊర్లో అందరిదీ అదే ధోరణి. చివరికి చూస్తే ఏముంది? పాత్ర పైదాకా నిండింది నిజమే. కాని అందులో ఒక్కచుక్క పాలు ఉంటే ఒట్టు!

అలా ఎవరికి వారే నానీటు, నాగోటు చూసుకుని, ఎదుటివారు చేస్తారులే అనుకుంటే, అలాంటి సమాజం పదికాలాలపాటు నిలవదు. ఈ సమాజంలో నేనొక బాధ్యతగల పౌరుణ్ణి, నావంతు సేవ నేను ఇష్టంగా, నా అంతట నేను చెయ్యాలి అనుకోవాలి. తామసకర్మలో అలా నావంతు నేను ఇవ్వాలి అనుకోడు. అందువల్ల అదక్షిణం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్రద్ధావిరహితమ్ యజ్ఞం – మామూలుగా శ్రద్ధావిరహితమ్ అంటే ఈ పూజలమీద శ్రద్ధ లేకపోవటం. ఈ పూజవల్ల ప్రయోజనం వస్తుందనే నమ్మకం ఏమిటి అనుకోవటం. ఇక్కడ దీనికి ఇంకొక అర్థం కూడా చెప్పవచ్చు. సాత్త్వికయజ్ఞం గురించి చెప్పినప్పుడు నిష్కామకర్మగా పంచమహాయజ్ఞాలు చెయ్యాలని చూశాము. అందులో పితృయజ్ఞం ఒకటి. పితృయజ్ఞం అంటే పితృదేవతలకు చేసే శ్రాద్ధకర్మలు. చాలామందికి ఈ శ్రాద్ధకర్మలమీద శ్రద్ధ ఉండదు. శ్రద్ధ పదంనుంచే వచ్చింది శ్రాద్ధకర్మ పదం కూడా. శాస్త్రంమీద శ్రద్ధ పెట్టుకోవాలి. కాని వీరేమంటారు? మేం ఇక్కడ చేసిన శ్రాద్ధకర్మలు పితృదేవతలకు అందుతుందనే నమ్మకం ఏమిటి అంటారు. పైగా పునర్జన్మ ఉందంటున్నారు కదా, వారు మళ్ళీ ఎక్కడో పుట్టేసి ఉంటారు; అలాంటప్పుడు వారికి పెట్టి మాత్రం ఏమిటి లాభం అంటారు?

కాని శ్రాద్ధకర్మల గురించి సరియైన అవగాహన లేక ఈ అపోహలు కలుగుతున్నాయి. శ్రాద్ధకర్మలు పితృదేవతలకు పెట్టేదే అయినా, దానివల్ల లాభం పొందేది పితృదేవతలు కాదు, అది పెడుతున్న కర్త. పితృదేవతలు మళ్ళీ పుట్టి ఉండవచ్చు లేదా మోక్షం కూడా పొందేసి ఉండవచ్చు కాని ఈ కర్మ పితృయజ్ఞంలోకి వస్తుంది; ఈ కర్మ భగవంతునికి నైవేద్యం అర్పించే కర్మ వంటిది. భగవంతునికి ఒక్క అరటిపండును నైవేద్యం పెడతారు. ఏం భగవంతునికి మనం ఇచ్చే అరటిపండు తప్ప వేరే ఎవరూ ఇవ్వరా? ఆయన ఈ అరటిపండుతోనే కడుపు నింపుకుంటాడా అనకూడదు. అది భగవంతుని ఆకలి తీర్చటానికి కాదు చేసేది; మీ శ్రద్ధ చూపుకోవటానికి, తద్వారా చిత్తశుద్ధి పెంచుకోవటానికి. ఇదే సూత్రం పితృదేవతలకు చేసే శ్రాద్ధకర్మకు కూడా వర్తిస్తుంది. మీరు వదిలిన తర్పణం వారు అందుకుంటారో లేదో మీకనవసరం; అది మీకు చిత్తశుద్ధిని ఇస్తుంది. ఒకవేళ వెళితే మరీ మంచిది; మీకు అదనపు ప్రయోజనం కలుగుతుంది.

శ్రాద్ధకర్మ పంచమహాయజ్ఞాలలో ఒకటని చూశాము. పంచమహాయజ్ఞాలు కర్మయోగంలో భాగమనీ, కర్మయోగం చేస్తే చిత్తశుద్ధి కలుగుతుందనీ చూశాము. అందువల్ల మీరు చిత్తశుద్ధికి విలువను ఇచ్చేటట్టయితే,

శ్రాద్ధకర్మమీద శ్రద్ధ పెట్టుకోవాలి. మళ్ళీ చిత్తశుద్ధి ఎలా కలుగుతుందని సందేహం పెట్టుకోకూడదు. అందువల్ల శ్రాద్ధకర్మలు చెయ్యకపోతే అది తామసకర్మ అవుతుంది.

శ్రద్ధయా కృతమ్ శ్రాద్ధమ్

శ్రద్ధగా చేసేది శ్రాద్ధకర్మ. అది నాకు లాభాన్ని కలుగజేస్తుంది, ఆధ్యాత్మికంగా అని అర్థం చేసుకోవాలి.

తామసం పరిచక్షతే – ఇలాంటి కర్మలను తామసికయజ్ఞం అంటారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇక్కడితో తామసికయజ్ఞం అయిపోయింది.

ఈ మూడు యజ్ఞాల గురించి నేర్చుకున్నాక మీకు అర్థమయింది ఏమిటి? మీకు ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతిమీద శ్రద్ధ ఉంటే తామసిక యజ్ఞాలను వెంటనే మానుకోవాలి. రాజసికయజ్ఞాలను అంతకంతకూ తగ్గించుకురావాలి. స్వార్థపూరితకర్మలను స్వార్థరహితకర్మలుగా మలచుకోవాలి. కర్మను కర్మయోగంగా మలచుకోవాలి. కర్మయోగి సమాజానికి ఎక్కువ ఇచ్చి, తను తక్కువ తీసుకుంటాడు.

ఛాయామ్ అన్యస్య కుర్వంతి తిష్ఠంతి స్వయమ్ ఆతపే
ఫలాన్యపి పరార్థాయ వృక్షాః సత్పురుషా ఇవ

వృక్షాలు ఎండలో నిల్చుని ఇతరులకు నీడను ఇస్తాయి. అంతేకాదు, ఫలాలను కూడా ఇతరుల కోసమే ఇస్తాయి. అందువల్ల ఈ వృక్షాలను కర్మయోగితో పోల్చవచ్చు అంటున్నాడు కవి. అందువల్లనే చెట్లు నాటండి అని చెబుతారు. అలా చెట్లలాగా మనం కూడా నిస్వార్థమైన జీవితాన్ని గడపాలి. సమాజం మనం పదికాలాలపాటు జీవించి ఉండాలని కోరుకోవాలి కాని, 'ఎప్పుడు పోతాడురా బాబూ?' అనుకోకూడదు. సమాజంకోసం మన ప్రాణం ధారబోయటానికి మనం సిద్ధంగా ఉండాలి; మనం జీవించి ఉండటంకోసం ఏదైనా చెయ్యటానికి సమాజం సిద్ధంగా ఉండాలి. ఇది కర్మయోగంయొక్క నిర్వచనం. ఈ కర్మయోగం సాత్త్వికయజ్ఞంలోకి వస్తుంది. కాని ఈ శ్లోకంలో శాస్త్రంమీద శ్రద్ధలేని, దక్షిణ ఇవ్వని, శ్రద్ధలేని యజ్ఞం తామసయజ్ఞం కిందకు వస్తుందని చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇక్కడితో తామసికయజ్ఞం గురించి అయిపోయింది. ఇక్కడితో మూడురకాల యజ్ఞాల గురించి కూడా అయిపోయింది.

సి) **తపస్సు – శ్లోకాలు: 14-19: ఉపోద్ఘాతము**

తపస్సు పదానికి రెండు అర్థాలు ఉన్నాయి. ఒకటి సాధారణ అర్థం, ఇంకొకటి ప్రత్యేక అర్థం. లక్ష్యార్థం, మీ ఇంద్రియాలమీద మీరు గెలుపొందటానికి, మీరు కోరి కొన్నింటిని త్యజించటం. ఇది ప్రయత్నపూర్వకంగా మానటం. ఇన్నాళ్ళూ మీ శరీరానికీ, మీ ఇంద్రియాలకూ కొన్ని సుఖాలను ఇస్తూ వచ్చారు. ఇప్పుడు ఏదైనా ఒక వస్తువును ఇవ్వటం మాని చూడండి. అప్పుడు మీకే తెలుస్తుంది; శరీరమూ, ఇంద్రియమూ మీ అధీనంలో ఉన్నాయో, మీరే వాటి అధీనంలో ఉన్నారో? మొదట్లో మీరే వాటి యజమానిగా ఉండి ఉండవచ్చుగాక, మీరే ఇంద్రియాలకు కొన్ని సుఖాలను అలవాటు చేసి, వాటిని అనుభవించు అని వాటికి అనుజ్ఞను ఇచ్చి ఉండవచ్చు. కాని కాలక్రమేణా అవి వాటికి ఎంత అలవాటు పడిపోయాయంటే, అవి లేకపోతే మిమ్మల్ని దబాయించే

స్థాయికి వస్తాయి. మీరేమో అమాయకంగా, 'నా ఇంద్రియాలు నా చెప్పుచేతల్లో ఉన్నాయి, నేనేం చెప్తే అవి వింటాయి,' అనే అపోహతో జీవిస్తారు. కాని యథార్థం దానికి భిన్నంగా ఉంది.

ఇంద్రియాలకు కావాల్సిన విషయవస్తువులను మీరు వాటికి అందించకపోతే, అవి మీతో సహకరించవు. మీమీద యుద్ధం ప్రకటిస్తాయి. ఎలా చూపిస్తాయి వాటి నిరసనను? మానసిక సంక్షోభం కలుగజేయటంద్వారా. కన్ను 'నాకు నేను కోరింది చూపిస్తావా, లేదా? లేకపోతే నువ్వు కోరింది నేను చూడనివ్వను' అంటుంది. నాలుక 'నాకు కాఫీ అందివ్వకపోతే, నిన్ను ప్రశాంతంగా కూర్చోనివ్వను,' అంటుంది. అంటే మీరు తపస్సుకు కూర్చుని, 'ఓం నమశ్శివాయ,' అనాలనుకుంటే, కాఫీ ధ్యాస ఎక్కువవుతుంది. అది కాఫీ ధ్యానం అవుతుంది. అలా మీకు మానసిక సంక్షోభం కలిగిందంటే, మీరు ఇంద్రియాలకు బానిస అయినట్టు అర్థం.

ఒకవేళ మీ మనస్సులో ఈ మార్పు, అంటే ఇంద్రియాలమీద నిగ్రహం పెంచుకోవటం చూడాలనుకుంటే, వాటికి క్రమం తప్పకుండా ఇస్తూ వస్తున్న విషయవస్తువులను ఒక్కరోజన్నా ఇవ్వటం మాని చూడండి. ఇలా మీరంతట మీరే మానితే అది తపస్సు అవుతుంది. ఇంకొకరు చెప్పినందువల్ల మీరు మానితే, అది అవస్థ పడటం అవుతుంది. శివరాత్రి రోజు భోజనం చేయకూడదు. ఈ నిర్ణయం మీ అంతట మీరు స్వయంగా తీసుకోవాలి, ఇంకొకరు బలవంతం చేస్తే చెయ్యకూడదు. మీరు నిర్ణయం తీసుకున్నా, ఇంకొకరు మీమీద వారి అభిప్రాయం బలవంతంగా రుద్దినా, ఆకలి ఆకలే. ఆ రోజు తినకపోవటంవల్ల మీరు అవస్థ పడతారు. అందులో సందేహం లేదు. కాని ఎప్పుడైతే మీరు దాన్ని ప్రయత్నపూర్వకంగా ఒక తపస్సుగా మలచుకున్నారో, అప్పుడే ఇంక ఆకలి మిమ్మల్ని బాధించదు. మీరు మీ నిర్ణయంమీద స్థిరంగా నిలబడతారు. అందువల్ల అది తపస్సుగా మారుతుంది; ఆ విధంగా తపస్సు ఆధ్యాత్మసాధన అవుతుంది.

శంకరాచార్యులవారు తపస్సును **శరీరపీడనంగా** అభివర్ణిస్తారు. అంటే కావాలని శరీరాన్ని బాధపెట్టటం. ఒక్కరోజు ఫ్యాను లేకపోతే ఉండలేము; ఒక్కరోజు ఏ.సీ. లేకపోతే విలవిలలాడిపోతాము. ఒక్కరోజు తలకింద దిండు లేకపోతే నిద్రపోలేము. ఒక్కరోజు చెప్పులు లేకుండా నడవాలంటే చాలా అవస్థ పడతాము. అందువల్లనే మన శాస్త్రం అనేక నియమాలను విధించింది. అవన్నీ తపస్సు కిందికే వస్తాయి. తపస్సు అంటే ప్రత్యేక అర్థం ప్రయత్నపూర్వకంగా దేన్నైనా వద్దనుకోవటం.

తపస్సు అంటే సాధారణ అర్థం వేరే ఉంది. ఆ అర్థాన్ని తీసుకోవాలి ఇక్కడ, ఈ శ్లోకాల్లో. ఆ అర్థం తపస్సు అంటే ఎటువంటి క్రమశిక్షణ అయినా, అది తపస్సు కిందికే వస్తుంది. అది దైవపరంగా చేసేదైనా సరే, ఆధ్యాత్మికంగా చేసేదైనా సరే.

ఋతం తపః సత్యం తపః శ్రుతం తపః శాంతం తపో దమస్తపః శమస్తపో దానం తపో యజ్ఞం తపో భూర్భువః సువర్బ్రహ్మైతదుపాస్వైతత్తపః – నారాయణోపనిషత్తు 10.1

ప్రతి ఒక్కటీ తపస్సే. ఋతం తపస్సు; సత్యం తపస్సు; శ్రుతం తపస్సు; క్రమం తప్పకుండా గీతాబోధకు వెళ్ళటం కూడా తపస్సే. పారాయణం తపస్సు; ప్రతిరోజూ ఒకే నిర్ణీత సమయానికి లేవటం కూడా తపస్సే. అందువల్ల తపస్సుయొక్క సాధారణ అర్థం – ప్రతిపనీ తపస్సే. అలా తపస్సుకు రెండు అర్థాలు ఉన్నాయి.

ఇంతకుముందు చూసిన ఆహారం, యజ్ఞాల విషయాల్లో వాటిని మూడు విధాలుగా విభజించి చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే వాటి గుణాలనుబట్టీ అవి సాత్త్విక, రాజసిక, తామసగుణాలకు చెందుతాయని చెప్పాడు. కాని ఇక్కడ తపస్సు విషయానికి వచ్చేసరికి తపస్సును మళ్ళీ రెండు రకాల తపస్సుగా వివరించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి కారణదృష్ట్యా త్రివిధం తపః, గుణదృష్ట్యా త్రివిధం తపః.

కారణదృష్ట్యా త్రివిధం తపః – మీరు ఉపాసన చెయ్యటానికి వాడే మూడు అంగాలనుబట్టి మూడురకాల తపస్సుగా అభివర్ణించవచ్చు దీనిని. అవి కాయికం, వాచకం, మానసం.

కాయికం – కాయికం అంటే శరీరపరంగా చేసే పూజ.

వాచికం – వాచికం అంటే వాక్కును ఉపయోగించి చేసే పూజ.

మానసికం – మానసికం అంటే మనస్సు పరంగా చేసే పూజ.

14, 15, 16 శ్లోకాల్లో ఈ మూడురకాల తపస్సు గురించి చెప్పబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

గుణదృష్ట్యా త్రివిధం తపః – ఇంతకుముందు ఆహారం, యజ్ఞం విషయాల్లో చూసినట్టుగానే తపస్సును కూడా మూడురకాలుగా విభజిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక తపస్సులు. వాటి గురించి 17, 18, 19 శ్లోకాల్లో చెబుతాడు.

మొదటి మూడు శ్లోకాల్లో మొదటిరకం తపస్సు గురించి మాట్లాడబోతున్నాడు. అంటే కారణదృష్ట్యా త్రివిధం తపః గురించి చెప్పబోతున్నాడు. వాటిలోనూ ముందు కాయికం తపః గురించి చెప్పబోతున్నాడు.

కాయికం తపస్సు అంటే ఏమిటి? **పూజనం** అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అన్నిరకాల కాయిక తపస్సులు కాయికపూజలోకి వస్తాయి. ఇవన్నీ అద్భుతమైన శిక్షణలు. మనం అసలు యజ్ఞాలంటే ఏమిటో సరిగ్గా తెలుసుకోవాలి. కాని వచ్చిన చిక్కేమిటంటే చాలామంది ఈ యజ్ఞాలను తీవ్రంగా విమర్శిస్తారు. కానీ ఈ యజ్ఞాలవల్ల అనేక ప్రయోజనాలు ఉన్నాయి. అవి తమోగుణాన్ని వదిలిస్తాయి; భగవంతునితో అనుబంధాన్ని పెంచుతాయి; కుటుంబంతో అనుబంధాన్ని పెంచుతాయి; సమాజంతో అనుబంధాన్ని పెంచుతాయి.

తమోగుణాన్ని వదిలిస్తుంది – తమోగుణం అంటే బద్ధకం అని చూశాము. మనిషికి ఉన్న అత్యంత గొప్ప బలహీనత బద్ధకం. కొంతమంది విషయంలో పెద్దలు ఇలా అంటారు, 'బద్ధకం ముందు పుట్టి, తర్వాత నువ్వు పుట్టావు,' అంటారు.

ఆలస్యం హి మనుష్యాణాం శరీరస్థో మహాన్ రిపుః

బద్ధకం మనిషికి అత్యంత గొప్పశత్రువు, ముఖ్యంగా వ్యష్టిస్థాయిలో మనిషికి. మనిషికి పుట్టకముందే ఉన్న ఈ బద్ధకాన్ని మన విజ్ఞానశాస్త్రం అంతకంతకు పెంచిపోషిస్తోంది. ఇప్పుడు దేనికీ లేవనవసరం లేదు. ఇంతకు ముందు టీవీలో ఛానెల్ మార్చాలంటే కూర్చున్న చోటినుంచి లేచివెళ్ళి ఛానెల్ మార్చాలి; ఇప్పుడు చేతిలో రిమోట్ ఉంటుంది. క్షణంలో ఒక ఛానెల్‌నుంచి ఇంకొక ఛానెల్‌కు మార్చవచ్చు టీవీని. దీనివల్ల వచ్చే సమస్యలు కొలెస్ట్రాల్ పెరగటం, శరీరం బరువెక్కటం. దీనికి పరిష్కారం ఏమిటో తెలుసా?

రీడర్స్ డైజెస్ట్‌లో ఒక వ్యాసంలో, మీ రిమోట్‌ను దాచండి ముందు అంటారు. ముందేమో రిమోట్ ఇస్తుంది సైన్సు. మళ్ళీ అదే సైన్సు రిమోట్‌ను దాచి, కొంచెమన్నా నడవండి అంటుంది. ఇలాంటి అలసత్వం పెరగకుండా, మన శాస్త్రం అనేక యజ్ఞాలను నిర్దేశించింది. ఆలయానికి వెళితే, కనీసం మూడు ప్రదక్షిణలు చెయ్యండి అంటుంది. ఆలయాలన్నీ చాలా పెద్దవి. ఒక్క ప్రదక్షిణం చేస్తేనే కొన్ని కిలోమీటర్లు తిరిగినంత అవుతుంది. అలాగే సాష్టాంగనమస్కారం చెయ్యమంటుంది. ఇవి చేస్తే చాలు, కొలెస్ట్రాల్, లావు వాటంతట అవే మటుమాయ మవుతాయి. ఆ విధంగా కాయికతపస్సు తమోగుణానికి విరుగుడుగా పనిచేస్తుంది.

భగవంతునితో అనుబంధాన్ని పెంచుతుంది – మన యజ్ఞాలు, పూజలు అన్నీ భగవంతునితో మనకున్న అనుబంధాన్ని పెంచుతాయి. అగరుబత్తి ప్రకటనలో, 'భగవంతునికీ భక్తునికీ మధ్య అనుసంధానం చేస్తుంది,' అని వస్తుంది. మన జీవితంలో మనకున్న అద్భుతమైన, ముఖ్యమైన అనుబంధం ఏమిటంటే భగవంతునితో మనకున్న అనుబంధం. మన మొదటి బంధువు భగవంతుడు. ఎందుకు? మనం భగవంతునినుంచే పుట్టాము; భగవంతునివల్లనే స్థితి పొందుతున్నాము; తిరిగి భగవంతునిలోకే లయమవుతాము. పైగా ఇది సర్వజనీన బంధుత్వం. ప్రాణకోటికంతటికీ భగవంతునితో సమానంగా ఈ అనుబంధం ఉంది.

భగవంతునితో ఉన్న ఈ అనుబంధం పేరు కార్యకారణ సంబంధం. అందువల్ల ఈ అనుబంధం సర్వజనీన అనుబంధం. అంతేకాదు, ఇది శాశ్వతం కూడా. ఎందుకంటే ఇది జన్మజన్మల బంధం. ఆయననుంచే వస్తాము, ఆయనలోనే లయమవుతాము; మళ్ళీ ఆయననుంచే పుడతాము, మళ్ళీ ఆయనలోకే లయమవుతాము. అందువల్ల ఇది శాశ్వతమైన, సర్వజనీనమైన, ప్రాథమిక అనుబంధం. అదే తక్కిన మనుష్యులతో, వస్తువులతో, పెంచుకున్న జంతువులతో అనుబంధం ఎన్నాళ్ళు ఉంటుంది?

ఒక వ్యాసంలో అనుబంధాల గురించి వర్ణిస్తూ, తల్లిదండ్రులతో ఉన్న అనుబంధం కాని, అక్కచెల్లెళ్ళ, అన్నదమ్ములతో ఉన్న అనుబంధం కాని, స్నేహితులతో ఉన్న అనుబంధం కాని, ఆఖరికి పిల్లలతో ఉన్న అనుబంధం కాని శాశ్వతం కాదని, కడదాకా నిలిచే అనుబంధం జీవిత భాగస్వామితోనే అని వివరించుకు వస్తాడు రచయిత. 'తల్లిదండ్రులు, ఆత్మీయులు, పిల్లలు మధ్యలో వచ్చి మధ్యలో వెళ్ళిపోతారు. భార్య మధ్యలో వచ్చినా, మనం చివరి ఊపిరి వదిలేదాకా పక్కనే ఉంటుంది. అందువల్ల భార్యభర్తల అనుబంధం గొప్పది,' అంటారు రచయిత. నిజమే, వారిది చివరిదాకా ఉంటుంది. చివరిదాకా అంటే ఎన్నాళ్ళు? 50, 60, 70 సంవత్సరాలు ఉంటుంది. ఆ తర్వాత? ఎవరో ఒకరు మరణించక తప్పదు. మాది జన్మజన్మల అనుబంధం అంటారు కొందరు. కాని వచ్చే జన్మలో వారు ఎప్పుడు పుడతారో, వారి భార్య ఎప్పుడు పుడుతుందో తెలియదు. వారు ఏ ఆకారంలో పుడతారో, వారి భార్య ఏ ఆకారంలో పుడుతుందో తెలియదు. భార్యాభర్తలిద్దరిలో ఒకరు బొద్దింకగా, మరొకరు కాళ్ళజెర్రిగా పుట్టవచ్చు. అందువల్ల ఈ బంధం ఈ జన్మతోనే అయిపోతుంది.

కాని వచ్చిన చిక్కేమిటంటే ఈ అశాశ్వతమైన మానవసంబంధాలలో పడి, అంతకంతకూ బంధాలు పెంచుకుంటున్నాము. భార్యతో ఒక బంధం; పిల్లలతో ఒక బంధం; స్నేహితులతో ఒక బంధం; అలా ముడులు వేసుకుంటూ పోతున్నాము. ఇవి తాత్కాలిక అనుబంధాలు అని తెలుసుకోలేకపోతున్నాము. ఈ అనుబంధాల

మైకంలో పడిపోయి, మనకు భగవంతునితో ఉన్న ప్రాథమిక అనుబంధాన్ని మర్చిపోతున్నాము. అంటే తాత్కాలిక అనుబంధం మోజులోపడి, శాశ్వతమైన అనుబంధం గురించి మర్చిపోతున్నాము.

అందువల్ల ఈ అనుబంధాన్ని పటిష్ఠం చెయ్యటానికి పద్ధతులు వెతకాలి. లౌకికజీవనంలో కూడా మీరు ఒకరిమీద అభిమానం ఉంటే ఏంచేస్తారు? అభిమానం, ప్రేమ, ఆప్యాయతలు కంటికి కనబడని భావాలు. అందువల్ల ఆ భావాలను ఏదో శారీరకచర్య ద్వారా వెలిబుచ్చుతారు. మీకిష్టమైన వారిని చూసి చిరునవ్వు నవ్వటమో, చేతులెత్తి నమస్కారం చెయ్యటమో, కరచాలనం చెయ్యటమో, ఆలింగనం చేసుకోవటమో చేస్తారు. భార్యకి పెళ్ళిరోజును గుర్తుపెట్టుకుని ఏదైనా కానుక ఇవ్వకపోతే ఆరోజు ఇంట్లో ప్రళయమే. అందువల్ల అనేక రకాలుగా మీ ఇష్టాన్ని చర్యలతో ప్రదర్శిస్తారు.

అదే విధంగా భగవంతునిమీద మీకు ఉన్న ఇష్టాన్ని కూడా మీ చర్యలతో ప్రదర్శించాలి. ఏమిటవి? యజ్ఞయాగాదులు. కాని కొందరు వాటిని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోకుండా, ఈ యజ్ఞయాగాదులకు అర్థం లేదు అనేస్తారు; ముందువెనకలు ఆలోచించకుండా. ఏ యజ్ఞాన్నీ ఉత్తపుణ్యానికి నిర్దేశించలేదు శాస్త్రం; ఏ మంత్రాన్నీ అనవసరంగా ఇవ్వలేదు. పెళ్ళిమంత్రాల్లో ఎంతో లోతైన అర్థం ఉంది. ఇప్పటి పెళ్ళిళ్ళలో వాటి సాంద్రతపోయి, ఆర్భాటం ఎక్కువైపోతోంది. అందువల్ల స్వామీ పరమార్థానందగారు, 'వివాహమంత్రాల అర్థాలు' అనే పేరిట ఇంగ్లీషులో ఒక పుస్తకం ప్రచురించారు. మంత్రాలకు ఎంతో గంభీరమైన అర్థం ఉంది. అది మనం తెలుసుకోవటం లేదు అంతే.

పెళ్ళిమంత్రాలనే కాదు, అసలు మీరు చేసే ఏ పని అయినా సరే దాని అర్థం తెలియకుండా చేస్తే, ఆపని వ్యర్థం. అలాగే ఏ పూజ అయినా సరే దాని అర్థం తెలియకుండా చేస్తే, ఆ పూజ వ్యర్థం. అందువల్ల లోపం పూజలో లేదు, పూజను మీరు అర్థం చేసుకునేతీరులో ఉంది.

ఓం హమ్ ఆకాశాత్మనే పుష్పాణి సమర్పయామి । యమ్ వాయ్వాత్మనే ధూపమాఘ్రాపయామి । రం వహ్న్యాత్మనే దీపం దర్శయామి । వమ్ అమృతాత్మనే అమృతోపహరణం సమర్పయామి । సం సర్వాత్మనే సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి ।

మనం యజ్ఞాల్లో అర్పించే ఆహుతులు పంచభూతాలకు వెళతాయి – ఆకాశం, వాయువు, అగ్ని, జలం, పృథివి. 'ఓ భగవంతుడా, నువ్వు నాకు ఈ అద్భుతమైన పంచభూతాలను వరంగా ఇచ్చావు. దానికి బదులుగా నా కృతజ్ఞతలను అందుకో,' అని ఈ ప్రార్థన అర్థం. మనం ఇప్పుడు ఆ పంచభూతాలను పూజించకపోగా, వాటిని కలుషితం చేసి, వాటిని పాడుచేస్తున్నాము. అది వేరే విషయం అనుకోండి; కాని ఈ ప్రార్థన మనం మనస్ఫూర్తిగా భగవంతునికి వందనసమర్పణ చెయ్యటానికి తోడ్పడుతుంది. దాన్ని ఆత్మనివేదన ప్రార్థన అంటారు. ఆఖరికి నా శరీరం కూడా నాదికాదు, అది కూడా పంచభూతాల నుంచే వచ్చింది. ఈ శరీరం నీ కానుక, ఇది నాది కాదు. ఈ విషయం నేను పదేపదే గుర్తుతెచ్చుకుని, నీకు కృతజ్ఞతగా ఉంటాము అని చెప్పగలగాలి. అందువల్ల ఈ కృతజ్ఞతను చూపించటానికి చేసే కాయికతపస్సు పూజ చెయ్యటం.

కుటుంబంతో అనుబంధాన్ని పెంచుతుంది – నేటి కాలమాన పరిస్థితుల్లో ఈ కుటుంబవ్యవస్థలో చీలికలు ఏర్పడుతున్నాయి. ఒకరితో ఒకరికి కలిసి గడిపే తీరికలేదు. ఎందుకంటే ఎవరి వ్యాపకం వారిది; ఎవరి సమయం వారిది. ఎవరికి వీలైనప్పుడు వారు ఇంటికి వస్తారు; ఇంటిలో ఫ్రిజ్‌లో ఉన్న ఆహారం దేన్నో తీసుకుని, మైక్రోవేవ్‌లో వేడిచేసుకుని, టీవీ చూసుకుంటూ తినేస్తారు; వెళ్ళి వారి గదిలో వారు హాయిగా నిద్రపోతారు. ఒకరిని ఒకరు చూసుకోవటమే గగనమైపోతోంది. ఇంక కలిసి కబుర్లు చెప్పుకునే తీరికెక్కడ?

అందువల్ల ఇలాంటి సమస్యలు ఉన్నచోట, ఆధునిక మనస్తత్వ శాస్త్రవేత్తలు 'అందరూ కలిసిఉండటానికి అనువైన పూజలను మొదలుపెట్టండి. కలిసి ప్రార్థన చేసే కుటుంబం కలిసి ఉంటుంది,' అంటారు. కలిసి ప్రార్థనలు చెయ్యలేకపోతే, కనీసం రోజులో ఒకసారైనా కుటుంబసభ్యులు అందరూ కలిసి భోజనం చెయ్యటం నేర్చుకోండి అంటారు. ఇటువంటివన్నీ ఎప్పుడో, వేల సంవత్సరాల క్రిందటే ఊహించి, మన ఋషులు పూజలు ఏర్పాటుచేశారు; అది కూడా భార్యాభర్తలు కలిసి చేసే పూజలు; కుటుంబం కలిసి చేసే వ్రతాలు, యజ్ఞాలు. ఇది వ్యష్టిపరంగా.

సమాజంతో అనుబంధాన్ని పెంచుతుంది – కొన్ని సామూహిక పూజలు ఉంటాయి. అవి అతిరుద్ర, మహారుద్ర యజ్ఞాలవంటివి.

ఈ విధంగా కాయికపూజ తామసప్రవృత్తిని పోగొట్టి భగవంతునితో, కుటుంబంతో, తోటివారితో అనుబంధాన్ని పెంచుతుంది. ఇక్కడితో తపస్సుమీద ఉపోద్ఘాతం అయిపోయింది.

శ్లో. 14 **దేవద్విజగురుప్రాజ్ఞపూజనం శౌచమార్జవమ్ ।**
బ్రహ్మచర్యమహింసా చ శారీరం తప ఉచ్యతే ॥
దేవః, ద్విజః, గురుః, ప్రాజ్ఞః, పూజనమ్, శౌచమ్, ఆర్జవమ్,
బ్రహ్మచర్యమ్, అహింసా, చ, శారీరమ్, తపః, ఉచ్యతే ॥

దేవ ద్విజ, గురు, ప్రాజ్ఞ పూజనమ్	= దేవతలను, బ్రాహ్మణులను, గురుజనులను, జ్ఞానులను పూజించుట	బ్రహ్మచర్యమ్, చ	= బ్రహ్మచర్య వ్రతమును పాటించుట
శౌచమ్	= పవిత్రత	అహింసా	= అహింసయు
ఆర్జవమ్	= మనస్సు, వాక్కు, శరీరము ఒకే మాటపై ఉండుట	శారీరమ్, తపః	= శారీరకమైన తపస్సు అని
		ఉచ్యతే	= చెప్పబడును

దేవ-ద్విజ-గురు-ప్రాజ్ఞ-పూజనమ్, శౌచమ్, ఆర్జవమ్,
బ్రహ్మచర్యమ్, అహింసా చ (ఇతి) శారీరమ్ తపః ఉచ్యతే ॥

తా: దేవతలను, బ్రాహ్మణులను, గురుజనులను, జ్ఞానులను పూజించుట పవిత్రత, మనస్సు, వాక్కు, శరీరము ఒకే మాటపై ఉండుట, బ్రహ్మచర్య వ్రతమును పాటించుట, అహింసయు, శారీరకమైన తపస్సు అని చెప్పబడును.

కృష్ణపరమాత్మ తపస్సును రెండు రకాలుగా విభజించాడని చూశాము. అవి కారణదృష్ట్యా త్రివిధం తపః, గుణదృష్ట్యా త్రివిధం తపః. కారణదృష్ట్యా త్రివిధం అంటే మూడురకాల తపస్సులు గురించి చెప్పబోతున్నాడు. అవి కాయికం, వాచికం, మానసికం. ఈ మూడూ 14, 15, 16 శ్లోకాల్లో వివరించబోతున్నాడు. ఇప్పుడు ఈ పద్నాలుగవ శ్లోకంలో కాయికతపస్సు అంటే **శారీరకతపస్సు**ను నిర్వచించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

పూజనం – ముందుగా పూజ చెయ్యాలి అంటున్నాడని చూశాము. అలా శారీరకపూజ చెయ్యటంవల్ల నాలుగు లాభాలు ఉంటాయని కూడా చూశాము. అవి తమోగుణాన్ని వదిలిస్తుంది; భగవంతునితో అనుబంధాన్ని పెంచుతుంది; కుటుంబంతో అనుబంధాన్ని పెంచుతుంది; సమాజంతో అనుబంధాన్ని పెంచుతుంది.

దేవద్విజగురుప్రాజ్ఞ (పూజనం) – ముందుగా దేవునికి పూజచెయ్యాలి. భగవంతుణ్ణి ఏరూపంలోనైనా కొలవవచ్చు. నిజానికి భగవంతుడు నిరాకారి, ఆయనకు రూపం లేదు; ఆయన సర్వవ్యాపకుడు. సర్వవ్యాపక భగవంతునికి షోడశోపచారాలు చెయ్యలేము కదా. పూలెక్కడ వేస్తాము?

అందువల్ల ఒక పూజామందిరం ఏర్పాటు చేసుకుంటాము. వేదాలకు తెలుసు భగవంతుడు నిరాకారుడని; అయినా మానవాళి పూజ చేసుకోవటానికి వీలుగా అనేక ఆకారాలను ఇచ్చింది. నిరాకారబ్రహ్మకు సాకారరూపం ఇచ్చి విగ్రహారాధన నేర్పించింది. దయానందస్వామి అద్భుతంగా చెబుతారు; మనం విగ్రహారాధకులము కాము, మనం విగ్రహం ప్రతీకగా ఉన్న భగవంతుణ్ణి పూజిస్తాము. అంటే మనం విగ్రహాన్ని విగ్రహంగా చూస్తే అది విగ్రహారాధన అవుతుంది. మనం విగ్రహాన్ని భగవంతునికి ప్రతిరూపంగా భావించి, భక్తిగా కొలుస్తాము. దేవ అంటే ఇష్టదేవతాపూజ.

ద్విజ (పూజనం) – ద్విజ అంటే శాస్త్రాన్ని క్షుణ్ణంగా అధ్యయనం చేసి, శాస్త్రాన్ని పాటించేవారు. ద్విజ శాస్త్రానికి ప్రతీక. అందువల్ల ద్విజ అంటే శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేసిన వ్యక్తి; శాస్త్రంలో చెప్పిన విలువలను, విధివిధానాలను పాటించేవ్యక్తి. ద్విజ సాధారణ అర్థం – రెండుసార్లు పుట్టినవాడు అని అర్థం. మొదటి పుట్టుక ఈ భూమ్మీదకు వచ్చిన పుట్టుక; అంటే శాస్త్రం చదవకముందు వచ్చిన పుట్టుక. రెండవ పుట్టుక శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేశాక వచ్చిన జన్మ. అంటే ప్రాకృత పురుషుడు, సంస్కృత పురుషునిగా మారటం. ఇలా సంస్కృత పురుషునిగా మారిన వ్యక్తిని ద్విజునిగా పూజచెయ్యాలి. అంటే అతనికి గౌరవపూర్వకంగా నమస్కారం చెయ్యాలి. మనది ఆ విధంగా అద్భుతమైన సాంప్రదాయం. అలా ఎదుటివ్యక్తికి నమస్కరించగలిగితే మనకు అహంకారం ఉండదు.

గురు (పూజనం) – గురువును గౌరవించాలి. ఎల్.కె.జీ. టీచర్‌నుంచి అన్నిరకాల గురువులను గౌరవించాలి. సంగీతం మాష్టారు అవచ్చు, గణితశాస్త్రం బోధించిన టీచరు అవచ్చు, బ్రహ్మవిద్యను బోధించే ఆచార్యుడు అవచ్చు – అందరికీ పూజచెయ్యాలి.

ప్రాజ్ఞః(పూజనం) – ప్రాజ్ఞః అంటే జ్ఞాని. ముందు పదం ద్విజ అంటే ధార్మికపురుషుడు. ధార్మికపురుషుడు ప్రాజ్ఞుడు కాకపోవచ్చు కాని జ్ఞాని ధార్మికపురుషుడు కూడా అవుతాడు. ఈ పూజలన్నీ కాయిక తపస్సులోకి

వస్తాయి. ఇవి కొలెస్ట్రాల్‌ను తగ్గిస్తాయి; అంటే మీకు వంగటం, నమస్కారం చెయ్యటంవంటి శారీరకశ్రమను నేర్పిస్తాయి. ఇవి ఏదో మొక్కుబడిగా పెట్టే నమస్కారాలు కాకుండా సాష్టాంగ నమస్కారం పెట్టాలి.

శౌచమ్ – శౌచమ్ అంటే శారీరక శుభ్రత. అంటే ప్రతిరోజూ తప్పనిసరిగా స్నానం చెయ్యటం. నీటికొరత ఉన్న ప్రాంతాల్లో ఉన్నా శరీరశుభ్రతను పాటించాలి. తర్వాత చేతివేళ్ళ, కాలివేళ్ళ గోళ్ళను కత్తిరించుకోవాలి. కొంతమందికి అసలు గోళ్ళకత్తెర అనేది ఒకటుందనే తెలియదు. శారీరక శుభ్రత అంటే శరీరం ఒక్కటే కాదు; మీరు వేసుకునే దుస్తులు శుభ్రంగా ఉండాలి; మీరు ఉంటే పరిసరాలు శుభ్రంగా ఉండాలి; మీరు పెట్టుకునే వస్తువులు చక్కగా సర్దివుండాలి.

చూడండి మన దురవస్థ, కృష్ణపరమాత్మ మనకు శౌచం గురించి కూడా చెప్పాల్సివస్తోంది. ఇవి మనకే తెలియాల్సిన విషయాలు. కాని కృష్ణపరమాత్మ మనమీద జాలికొద్దీ ఇంత ప్రాథమిక విషయాల గురించి కూడా చెబుతున్నాడు. కాని దురదృష్టకరమైన విషయమేమిటంటే, ఎన్నోవేల సంవత్సరాల కిందటే మనకు శౌచం గురించి కృష్ణపరమాత్మ బోధించినా, ప్రపంచం మొత్తంలో శుభ్రతలేని దేశాల్లో మనదేశం ఒకటిగా భావిస్తారు. మనకు శౌచం గురించి తెలియదా? ఎప్పుడో తెలుసు; కాని ఆచరణే శూన్యం. విదేశాలకు వెళ్ళినా కూడా, ఆ వీధిని చూసే చెప్పగలము ఆ వీధిలో భారతీయులు ఎక్కువగా ఉంటారని. అంతకన్నా బాధాకరమైన విషయం ఏమైనా ఉందా? ఐదువేల సంవత్సరాల చరిత్ర ఉన్న గీత పుట్టిన దేశంలో పుట్టి, విజయవంతంగా గీతాబోధకు చాలా దూరంగా జరిగిపోయాము. ఎంత సిగ్గుచేటు!

ఆర్జవమ్ – ఆర్జవమ్ అంటే మనస్సును, వాక్కును, కర్మలను ఏకత్రాటిమీద నడిపించగలగటం. మనోవాక్కాయ కర్మలను కలిపి ఆర్జవం అంటారు. దీనికి మొట్టమొదటి నియమం – ఎవరికైనా ఒకచోటికి, ఒక సమయానికి వస్తామని చెబితే, ఆ చోటికి ఆ సమయానికి చేరుకోవటం. ఒకవేళ చెప్పిన సమయానికి వెళ్ళలేకపోతే, కనీసధర్మం ఆ వ్యక్తికి ఫోనుచేసి నేను ఫలానా కారణంవల్ల సమయానికి రాలేకపోతున్నాను, దయచేసి నన్ను క్షమించండి అని చెప్పాలి. నిజానికి సమయనియంత్రణ పాటించటం కన్నా ఇది గొప్ప నియంత్రణ.

కాని దురదృష్టవశాత్తూ అటువంటి చిన్న నియమాలను చాలామంది పాటించరు. అందులోనూ ఈ రోజుల్లో ప్రతిఒక్కరి చేతిలోనూ సెల్‌ఫోన్ ఉంది. ట్రాఫిక్‌జామ్‌లో ఇరుక్కుపోతే, ఇలా ఫలానాచోట ఇరుక్కుపోయానని చెప్పటం వారి కనీసధర్మం. పోనీ సెల్‌ఫోన్ లేదు, ఆరోజు చెప్పలేకపోయారు. మర్నాడన్నా ఫోన్ చేసి నిన్న రాలేకపోయాను అని చెప్పాలి. అటువంటివి వారికి అలవాటు ఉండదు. కలుస్తానన్న వ్యక్తిని తర్వాతెప్పుడైనా కలిసినప్పుడు నేను ఫలానా అప్పుడు కలవలేకపోయాను అంటారు. పైగా వచ్చేవారం వచ్చి కలుస్తాను అంటారు. ఆ వచ్చేవారం రానేరాదు. వారలా మాట యిచ్చినట్టు కూడా వారికి గుర్తుండదు. అది ఇంకా దారుణం. అసలు సమయనియంత్రణ పాటించాలి. కాని అది అన్నివేళలా కుదరదు. అలాంటప్పుడు కనీసం రాలేకపోయానని చెప్పగలగాలి. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ఆర్జవం పాటించాలని బోధిస్తున్నాడు.

ఆధ్యాత్మికత అంటే గొప్ప పనులను చెయ్యటం కాదు; ఆధ్యాత్మికత అంటే చిన్న పనులను కూడా అద్భుతంగా చెయ్యటం. ఆధ్యాత్మికత అంటే ఎవరెస్ట్ శిఖరం ఎక్కనవసరం లేదు. బస్సు ఎక్కటమే కష్టమైతే, ఎవరెస్ట్ శిఖరం ఎలా ఎక్కగలరు? అందువల్ల ఆర్జవం అంటే చిన్నవి గొప్పగా చెయ్యటం.

బ్రహ్మచర్యమ్ – ఈ నియమం విలువ మీరు ఉన్న ఆశ్రమాన్నిబట్టి మారుతుంది. మీరు గృహస్థుగా ఉంటే బ్రహ్మచర్యం అంటే పరాయిస్త్రీని కన్నెత్తి చూడకూడదు. తక్కిన మూడు ఆశ్రమాల్లో బ్రహ్మచర్యం అంటే స్త్రీతో సంబంధం ఉండకూడదు. ఇది ఒక కాయికతపస్సు.

అహింస – అహింస గురించి అనేక సందర్భాల్లో చూశాము. అహింస కూడా మూడుస్థాయిల్లో పాటించాలి. హింస మానసిక, వాచిక, కాయిక స్థాయిల్లో చేయకూడదు. కాని ప్రస్తుతం మనం కాయిక తపస్సు గురించి మాట్లాడుతున్నాము కాబట్టి, కాయికస్థాయిలో హింస చూపకూడదు. హింస చూపకూడదంటే మనుష్యులమీదే కాదు, పుస్తకాలమీద కూడా హింస చూపకూడదు. కొంతమంది పుస్తకాలు చూస్తే వారు వాటితో ఎలా వ్యవహరిస్తారో అర్థమవుతుంది. పుస్తకాలను విసిరివేయటం, అలక్ష్యంగా ప్రవర్తించటం చెయ్యకూడదు, ముఖ్యంగా ఆధ్యాత్మిక పుస్తకాలను.

ఋషీకేశ్‌లో సన్న్యాసులు పుస్తకాలను పెట్టుకునే తీరు చూస్తే ఈ విషయం బాగా అర్థమవుతుంది. వారు ప్రత్యేకంగా ఒక కాషాయవస్త్రంలో వారు వాడే గీత, ఉపనిషత్తులను చుట్టిపెట్టుకుని, జాగ్రత్తగా తీసుకువెళతారు. ఆ పుస్తకాలు ఉన్న కాషాయవస్త్రాన్ని కూడా నేలమీద పెట్టరు.

బ్రహ్మవిద్య నేర్చుకునే ఈ బ్రహ్మచారులు కూడా అంత శ్రద్ధగానూ వారి పుస్తకాలను కొలవటం నేర్పించేవారు. వారు బ్రహ్మసూత్రాలను నేర్చుకునేటప్పుడు, ఆ పుస్తకాన్ని తలమీద పెట్టుకుని, ఆశ్రమం అంతా ప్రదక్షిణ చేసి వచ్చి, ఆరోజు 38వ పేజీనుంచి నేర్చుకోవాల్సి ఉంటే, ఆ పేజీకి పూజచేయించి, అప్పుడు బోధను మొదలు పెట్టేవారు ఆచార్యులు. అంత శ్రద్ధ ఉండేది గురువుకూ, శిష్యులకూ పుస్తకాలమీద.

ఇప్పటి పరిస్థితిని చూస్తే బాధవేస్తుంది. మీ ముందు ఉన్న బల్లకున్న నాలుగుకాళ్ళల్లో ఒక కాలు ఊగుతుంటే, వెంటనే ఏమాత్రం ఆలోచించకుండా ఆ కాలుకింద గీతాపుస్తకమో, ఉపనిషత్తు పుస్తకమో పెట్టేస్తారు, బల్ల కదలకుండా ఉండటంకోసం. లేదా కాఫీ ఎవరైనా తెచ్చి బల్లమీద పెడితే, ఆ కాఫీని మూసేమూత లేకపోతే, పక్కనున్న గీతాపుస్తకాన్ని మూతగా పెట్టేస్తారు. ఇవన్నీ హింస కిందకి వస్తాయి. అందువల్ల మనుష్యులతోనే కాదు, పుస్తకాలతో కూడా జాగ్రత్తగా మెసలాలి. అది అహింస.

శారీరం తప ఉచ్యతే – వీటన్నిటినీ **శారీరకతపస్సు** అంటారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇక్కడితో శారీరక తపస్సు అయిపోయింది.

వాగింద్రియంయొక్క గొప్పతనం

వాచిక తపస్సు గురించి తెలుసుకునేముందు, అసలు వాగింద్రియంయొక్క గొప్పతనం గురించి తెలుసుకోవాలి. మనకు పదిఇంద్రియాలు ఉన్నాయి. వాటిలో ఐదు ఇంద్రియాలను పంచజ్ఞానేంద్రియాలు అంటారు. అవి – శ్రోత్రం, త్వక్, చక్షువు, రసన, ఘ్రాణ ఇంద్రియాలు. అలాగే ఐదు కర్మేంద్రియాలు ఉన్నాయి. అవి – వాక్, పాణి, పాద, పాయువు, ఉపస్థ. ఈ పదిలోంచి కృష్ణపరమాత్మ ప్రత్యేకించి ఒక కర్మేంద్రియాన్ని ఎన్నుకుంటున్నాడు.

శాస్త్రం కూడా వాచికతపస్సు గురించి ప్రత్యేకించి చెబుతుంది. తపస్సు మూడురకాలనీ, అవి కాయిక, వాచిక, మానసిక తపస్సులనీ చూశాము. ఇప్పుడు వాచికతపస్సు గురించి చూస్తున్నాము. దీన్నిబట్టి వాగింద్రియం చాలా ముఖ్యమైనదనే విషయాన్ని ముందు బాగా అర్థం చేసుకోవాలి. అప్పుడే వాచికతపస్సును అర్థం చేసుకోగలము.

సాధారణంగా సృష్టిలో అన్ని జీవరాసులకన్నా మనిషి గొప్ప అని చెప్పేటప్పుడు మనిషియొక్క బుద్ధి గురించి గొప్పగా చెబుతారు. మనిషిని బుద్ధిజీవి అంటారు. అంటే మనిషి ఒక్కడే బుద్ధిని ఉపయోగించగలడు. జంతువులలో గొరిల్లా, డాల్ఫిన్ వంటి జంతువులకు బుద్ధి ఉంటుంది కాని, మనిషికున్న బుద్ధియొక్క స్థాయితో పోలిస్తే అది చాలా తక్కువ.

అలా బుద్ధి గురించే ఎక్కువ మాట్లాడతాము కాని, నిజానికి బుద్ధి ఎంత గొప్పదో, వాక్కు కూడా అంత గొప్పది. వాగింద్రియంవల్లనే మనిషి జంతువులకన్నా అపారంగా భిన్నంగా ఉన్నాడు. జంతువులు కొన్ని శబ్దాలు మాత్రమే చెయ్యగలవు కాని మనిషికి ఎంతో మంచి భాష ఉంది; ఆ భాషను అర్థం చేసుకోవటానికి వ్యాకరణసూత్రాలు ఉన్నాయి. అందువల్ల బుద్ధి ఎంత ముఖ్యమో, వాక్కు కూడా అంతే ముఖ్యం. మన శాస్త్రంలో బుద్ధి లేదా జ్ఞానానికి అధిష్ఠానదేవత బ్రహ్మ; వాగింద్రియానికి అధిష్ఠానదేవత సరస్వతి. సరస్వతీదేవి బ్రహ్మగారి నాలుకమీద ఉంటుంది. అలా విశ్వంయొక్క ఉన్నతికి బ్రహ్మ, సరస్వతులు ఎలా కలిసివుంటారో; అలా మనయొక్క ఉన్నతికి బుద్ధి, వాక్కు కలిసివుండాలి.

శాస్త్రం సరస్వతీదేవికి చాలా పెద్దపీట వేస్తుంది. నిజానికి ఒక పసికందు ఈ భూమ్మీదకు రాగానే, ఆ పసికందుకు తల్లిపాలను ఇచ్చేముందు, తండ్రి ఆ పసికందును తన పొత్తిళ్ళలో తీసుకుని, సరస్వతీదేవిని ప్రార్థించి, అప్పుడు తల్లి చేతుల్లోకి ఇవ్వాలి.

యస్తే స్తనః శశయో యో మయోభుర్యో రత్నధా వసువిద్ యః సుదత్రః।

యేన విశ్వా పుష్యసి వార్యాణి సరస్వతి తమ్ ఇహ ధాతవేఽ కః

ఊర్వంతరిక్షమ్ అన్వేమి । – శుక్లయజుర్వేదః అధ్యాయః 38.5

ఈ ప్రార్థన అర్థం – తల్లి ఇచ్చే పాలవల్ల ఆ చిన్నారియొక్క వాక్కు, బుద్ధి – రెండూ కూడా శక్తిని పుంజుకోగాక! బుద్ధి, వాక్కు బాగా వృద్ధి చెందితే, అది బాబుకు, తక్కినవారికి మేలు చేస్తుంది. ఓ సరస్వతీ, నువ్వు తల్లియొక్క స్తనంలో చేరి, నా బాబుకు పాలను అందించు.

వాక్కు గురించి ఆలోచించినకొద్దీ వాగింద్రియంయొక్క గొప్పతనం అంతకంతకూ తేటతెల్లమవుతుంది. మనకు అఖండమైన తెలివితేటలు ఉన్నాయి, అద్భుతమైన వాగింద్రియం ఉంది. అవునా? ఇప్పుడు కేవలం వాగింద్రియం యొక్క గొప్పతనాన్ని అర్థం చేసుకోవటానికి, మనకు అఖండమైన తెలివితేటలు ఉన్నాయికాని, అద్భుతమైన వాగింద్రియం లేదు అనుకుందాము. మనకు అంటే మొత్తం మానవాళికి. ఇప్పుడు ఉంది నిజమే, కాని, ఒకవేళ లేకపోతే పరిస్థితి ఎలా ఉంటుందో ఒకసారి ఊహించి చూడండి. సరదాగా మీ పిల్లల్ని వాగింద్రియం లేని ప్రపంచం ఎలా ఉంటుందో, ఒక్కసారి ఊహించి, దాని గురించి కొన్ని అంశాలు రాయమనండి!

వాగింద్రియం అనేది లేకపోతే కలిగే సహజ పరిణామాలు –

1. **స్కూళ్ళు, కాలేజీలు ఉండవు** – వాక్కు లేకపోతే స్కూళ్ళు, కాలేజీలు ఎందుకు ఉండవు? పుస్తకాలు ఉంటాయి కదా అనకండి. పుస్తకాలు ఎక్కడినుంచి వచ్చాయి? వాక్కునుంచే. పదాలు మాట్లాడినవైనా, రాసినవైనా కూడా వాక్కునుంచే వెలువడతాయి. అదెలా? రాయటానికి చెయ్యి, పుస్తకం ఉంటే చాలదా, వాక్కు ఎందుకు అనకండి. ఏ పదాలను రాస్తున్నారు మీరు? ఎవరో మాట్లాడిన పదాలను. అందువల్ల రాతలో కనబడిన పదాలు ఎక్కడివి? ఎవరో ఉచ్చరిస్తే దాన్ని మీరు రాశారు. గురువు **భగవద్గీత** అని పలికితే మీరు భ–గ–వ–ద్గీ–త అని అక్షరాలుగా మీ పుస్తకంలో రాశారు.

అందువల్ల వాక్కు లేకపోతే మీరు మాట్లాడలేరు. మీరు మాట్లాడిందే ఎవరూ రాయలేరు. మాట్లాడేశక్తీ లేక, పుస్తకాలూ లేకపోతే స్కూళ్ళూ, కాలేజీల్లో అధ్యాపకులు ఎలా బోధచేస్తారు? అంతేనా! రేడియో ప్రోగాములు ఉండవు. అంతా పూర్వకాలం నాటి మూకీసినిమా అయిపోతుంది. పోస్టల్ డిపార్ట్‌మెంట్ ఉండదు; కొరియర్ సర్వీస్ ఉండదు; ఫోన్ నిష్ప్రయోజనం అవుతుంది.

2. **ఉన్నతి ఉండదు** – ఇంకా దారుణమైన విషయం ఎవరికి వారే మళ్ళీమళ్ళీ సైన్సు నేర్పించిన సూత్రాలను కనుగొంటూ ఉండాలి. ఎప్పుడో న్యూటన్ కనుగొన్న భూమ్యాకర్షణశక్తి గురించి, న్యూటన్స్ లా ఆఫ్ మోషన్ గురించి, ఈ రోజుకు కూడా మీరు నేర్చుకోగలుగుతున్నారు. తదనుగుణంగా ఉన్నతిని సాధిస్తున్నారు. కాని వాగింద్రియం లేకపోతే, న్యూటన్ తను కనుగొన్న గొప్ప విషయాలను పుస్తకరూపంలో పెట్టగలిగి ఉండేవాడు కాదు, మీకు తెలిసివుండేది కాదు. మళ్ళీ మీరు కొత్తగా వాటిని కనుగొనాల్సి ఉండేది. ఈ నియమం ఒక్క సైన్సుకే కాదు, అన్ని రంగాలకు వర్తిస్తుంది – సంగీతం, అర్థశాస్త్రం, ఏది తీసుకున్నాసరే; వాటిలోని అద్భుతాలు మీదాకా రావు.

3. **శాంతి ఉండదు** – మీకు ఏదైనా కష్టం, సుఖం వస్తే తోటివారికి చెప్పుకుని ఊరట పొందుతారు. వారు మిమ్మల్ని తమ మంచిమాటలతో శాంతింపజేస్తారు. మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉంటుంది. మాటే లేకపోతే మీరు ఎలా చెప్పుకుంటారు, వారు ఎలా ఓదారుస్తారు?

4. **మోక్షం పొందలేరు** – మోక్షం పొందాలంటే వేదాంతశాస్త్ర శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చెయ్యాలని చూశాము. శ్రవణం అంటే గురువు చెప్పింది వినాలి. గురువు తన వాగింద్రియంతో చెప్పినదాన్ని మీరు మీ శ్రవణేంద్రియంతో వింటారు. కాని గురువు చెప్పలేనప్పుడు మీరేం వింటారు? శాస్త్రం వినకపోతే మోక్షం పొందలేరు. సరే శ్రవణం లేకపోతే నేను మననం చేస్తాను అనగలరా? మననం అంటే ఏమిటి? శ్రవణంలో విన్నదాన్ని పునశ్చరణ చేసుకోవటం. శ్రవణమే లేకపోతే, మననానికి చోటేది?

అలా లోతుల్లోకి వెళ్ళినకొద్దీ, వాగింద్రియంయొక్క గొప్పతనం అంతకంతకూ తేటతెల్లమవుతుంది. ఎవరితో మాట్లాడలేకపోవటమొక్కటే కాదు, ఆర్థిక, వైజ్ఞానిక, సాంస్కృతిక, ఆధ్యాత్మిక రంగాల్లో కూడా ఎటువంటి ఉన్నతీ ఉండదు. అందువల్ల బుద్ధి ఎంత ముఖ్యమో, వాగింద్రియం కూడా అంతే ముఖ్యం. నిజానికి ఈ రెండింటికీ

అవినాభావసంబంధం ఉంది. ఒకటి లేకపోతే ఇంకొకటి లేదు. కాని మనం ఎంతసేపూ బుద్ధికే విలువను ఇస్తాము కాని, వాగింద్రియాన్ని పట్టించుకోము.

మొదట మనం నేర్చుకోవాల్సిన పాఠం – వాగింద్రియం చాలా గొప్ప వరం అని. ఇది మొదటిదశ. వాగింద్రియంయొక్క గొప్పతనాన్ని గుర్తించగలిగితే, రెండవదశలోకి వెళ్ళాలి. అది **పదాలకున్న పదును** గురించి తెలుసుకోవాలి. మన మాటలకున్న శక్తిని అంతగా పట్టించుకోము. ఇష్టం వచ్చినట్టు మాట్లాడేస్తాము. ఎందుకంటే అవి మన నోటినుంచి సునాయాసంగా దూసుకొస్తాయి; వాటికి ఏ విధమైన పన్ను కూడా కట్టనవసరం లేదు. పైగా ఎందుకలా అన్నావు అంటే నాకు వాక్స్వాతంత్ర్యం ఉంది అంటాము. వాక్స్వాతంత్ర్యంయొక్క విలువ తెలుసుకోవాలంటే అదిలేని దేశానికి వెళ్ళాలి. పదాలు ఎలా ఉండాలో కొన్ని అంశాలు చూద్దాము.

1. **పదాలు శక్తివంతమైనవి** – పదాలు చాలా తీవ్రంగా ఉంటాయి. అవి పొగలా ఎదుటివారిని కప్పేయవచ్చు. మాటలు మనుష్యులను నాశనం చెయ్యవచ్చు, కుటుంబాలను నాశనం చెయ్యవచ్చు; దేశాన్ని నాశనం చెయ్యవచ్చు. మళ్ళీ పదాలను చక్కగా, తియ్యగా, తెలివిగా వాడితే అవి శాశ్వతమైన ఆనందాన్నీ, మనస్సుకు ప్రశాంతతనూ చేకూర్చవచ్చు. ఆ విధంగా మీరు మాట్లాడే మాటలు ఇతరులను రెండురకాలుగా అలరించవచ్చు. అగరుబత్తి పొగలా సువాసనలు వెదజల్లి ఇతరుల మనస్సుకు ఆహ్లాదం కలుగజేయవచ్చు; లేదా సిగరెట్టు పొగలా వాసనను వెదజల్లి, వారుకూడా ఆ పొగను పీల్చి, అనారోగ్యం పాలయ్యేలాగా చెయ్యవచ్చు. అంటే ఆ పదాలు వారి గుండెల్లో గుచ్చుకుని, వారిని బాధించవచ్చు కూడా. మొదటి అంశం – మాటలకు శక్తి ఉంది.

2. **నాణ్యత** – ఫ్యాక్టరీలనుంచి వదిలిన నీరు, దానిపక్కన ఉన్న నదిలోకి వెళ్ళి, ఆ నీటిని కలుషితం చెయ్యవచ్చు. అదే విధంగా, మీ మనస్సనే ఫ్యాక్టరీనుంచి వదిలిన మీ మాటలనే నీరు తోటి మనుష్యుల మనస్సనే నీటిలోకి వెళ్ళి, వారి మనస్సులను కలుషితం చెయ్యవచ్చు. అందువల్ల మీ మాటలయొక్క నాణ్యతను మీరు ఎప్పటికప్పుడు పరీక్షించుకోవాలి.

ఈ నాణ్యతను పరీక్షించటానికి అనేక రంగాల్లో, వాటికి తగ్గ నియమాలను విధించింది ప్రభుత్వం. నీరు, ఆహారం, వీటన్నిటి నాణ్యతనూ పరీక్షిస్తుంది ప్రభుత్వం. వీటి నాణ్యత బాగుండకపోయినా, అది మనిషిని నాశనం చెయ్యలేకపోవచ్చు కాని, మాటల నాణ్యత బాగుండకపోతే, అది తోటిమనిషి ప్రాణాన్నే బలిగొనవచ్చు. అతి సున్నితమైన మనస్సు ఉన్నవ్యక్తి ఎదుటివారి మాటల తూటాలను భరించలేక ఆత్మహత్య చేసుకున్న సందర్భాల గురించి వింటుంటాము. అందువల్ల మాట్లాడేముందు మీరు చెప్పబోయే మాటలను ఒకసారి బేరీజు వేసుకుని, ఎవరినీ బాధించవని తెలిశాక, వాటిని మాట్లాడాలి. మీ మాటలను, మీ బుద్ధి పరిశీలించి, దానిమీద ఆమోదముద్ర వెయ్యాలి. వస్తువులమీద ఐ.యస్.ఐ. ముద్ర ఉన్నట్టుగా మీ మాటలమీద మీ బుద్ధియొక్క ఆమోదముద్ర ఉండాలి.

మీరు మంచిమాటలు మాట్లాడలేకపోవచ్చు, కాని చెడుమాటలు మాట్లాడే హక్కులేదు మీకు. పుకార్లు పుట్టిస్తే అది ఇతరుల నాశనానికే దారితీస్తుంది. మీకు పూర్తిగా ఎదుటివారి గురించేమీ తెలియకుండా, అవాకులు, చెవాకులు మాట్లాడితే అది వారి నాశనానికి దారితీస్తుంది. ఎందుకంటే మీరు పుట్టించిన పుకారు గాలికన్నా వేగంగా ప్రయాణిస్తుంది. అందువల్ల రెండవ అంశం – నాణ్యత.

3. **పరిమాణం** – మీరు మాట్లాడే మాటల్లో నాణ్యత ఉండాలంటే, ఆ మాటల పరిమాణం తక్కువగా ఉండాలి. అంతూపొంతూ లేకుండా లొడలొడా వాగుతుంటే, మాటలను పరిశీలించుకునే అవకాశం ఉండదు. ఇలాంటివారిని బడబడేర్‌కర్ అంటారు. వారు నోటికి ఏదితోస్తే అది హఠాత్తుగా మాట్లాడేస్తారు. అంతచేటు మాట్లాడితే, ఏం మాట్లాడుతున్నారో చూడటం కష్టం అవుతుంది.

ఏ కంపెనీ, ఏ ప్రొడక్ట్ విషయం అయినా తీసుకోండి. అది ప్రారంభించిన కొత్తలో, అది విడుదలయిన కొత్తలో, దాని నాణ్యత చాలా బాగుంటుంది. ఆ నాణ్యతను మెచ్చుకుని, జనాలు విరివిగా ఎగబడతారు ఆ వస్తువుకోసం. అంటే ఆ వస్తువుకు డిమాండ్ పెరుగుతుంది; డిమాండ్–సప్లై ఆర్థికశాస్త్రంలో పెద్ద అంశం. డిమాండ్ పెరిగేసరికి, దానికి సరిపడే సప్లై ఉండదు. ఆటోమాటిక్‌గా నాణ్యత తగ్గుతుంది. 'మంది ఎక్కువైతే మజ్జిగ పలుచన,' అని సామెత. ఇది ప్రకృతి సూత్రం. క్వాంటిటీ ఎక్కువ ఉంటే, క్వాలిటీ తక్కువవుతుంది. మాటలజోరు ఎక్కువైతే, మాటల నాణ్యత అదుపు తప్పుతుంది.

అందువల్ల ఒక బాధ్యతాయుతమైన వ్యక్తిగా మీరు మాట్లాడాలనుకుంటే, మీరు ముందుగా మీ మాటలజోరును తగ్గించాలి. క్వాంటిటీ కంట్రోల్ లేకపోతే క్వాలిటీ కంట్రోల్ చెయ్యలేరు. అయితే క్వాంటిటీ కంట్రోల్ చెయ్యటమెలా? దీనికి అనేక మార్గాలున్నాయి కాని, ఒక చిన్నసూత్రం పాటిస్తే చాలు. మీకు తెలియకుండానే మీ క్వాలిటీ అదుపులోకి వస్తుంది. ఏమిటాసూత్రం?

సూత్రం – **నా మాటలు వినాలనే శ్రద్ధ ఉన్నవారితోనే నేను మాట్లాడతాను.**

చాలా చిన్నసూత్రం. నా మాటలమీద శ్రద్ధ పెడితేనే నేను మాట్లాడతాను. నిజంగా ఈ సూత్రాన్ని అదుపులో పెట్టగలిగితే, మీకు బాధాకరమైన సత్యం తేటతెల్లమవుతుంది. ఏమిటది? ఎవరికీ మీ మాటలు వినాలనే కుతూహలం కాని, కోరిక కాని ఉండదు. నమ్మలేకుండా ఉన్నారా? అయితే మీరే ప్రయత్నించి చూడండి.

మీరు మాట్లాడుతున్నప్పుడు, ఎదుటివారి బాడీలాంగ్వేజ్ గమనించి చూడండి. మీకే అతను చూపే నిరసన, అసహనంవంటి లక్షణాలు కనిపిస్తాయి. మీరు మాట్లాడుతుంటే, మీవైపు చూడకుండా, దిక్కులు చూస్తాడు; గడియ గడియకీ తన చేతిగడియారం వైపు చూస్తుంటాడు లేదా మాటిమాటికీ గుమ్మం వైపు చూస్తాడు. అతని బాడీలాంగ్వేజ్‌ని మీరు అర్థం చేసుకోగలిగితే, అతనికి మీతో మాట్లాడటం అసహనంగా ఉందనీ, ఏమాత్రం వీలున్నా అక్కడ్నుంచి వెళ్ళిపోవాలని చూస్తున్నాడనీ, కనీసం మీ వాక్ప్రవాహాన్నుంచి తప్పించుకోవాలనుకుంటున్నాడనీ మీకే అర్థమవుతుంది.

అతను మీ దగ్గరకు మీ కబుర్లు వినటానికి రాలేదు; తన విషయాలు చెప్పుకోవటానికి వచ్చాడు. మీకెలా తెలుసు అనకండి; గమనిస్తే మీకూ తెలుస్తుంది ఆ విషయం. చాలామంది స్వామీజీ దగ్గరకు వారి గోడు వెళ్ళబోసుకుని, ఆయన సలహా తీసుకోవటానికి వెళతారు. పైగా 'మాకు ఎక్కువ సమయం లేదు, మీ దగ్గర గంటే ఉంటాము,' అని చెప్పుకుని మరీ వస్తారు. ఉన్న గంటలో చాలాసేపు వారే గుక్కతిప్పుకోకుండా మాట్లాడేసి,

స్వామీజీని నోరు విప్పనివ్వకుండా చేసి, పైపెచ్చు 'మీ అమూల్యమైన సలహాకు ధన్యుణ్ణి స్వామీజీ,' అంటారు. అసలు స్వామీజీ ఏమీ చెప్పివుండరు; ఇంకా మాట్లాడితే చెప్పటానికి వారికి అవకాశం ఇచ్చివుండరు. అలా గంటసేపూ వారి వాక్పటిమ కొనసాగుతుంది. ఇంకెవరికైనా అలా వింటే మెదడు వేడెక్కిపోతుంది. వారు మాట్లాడుతారు కాని మీరు మాట్లాడితే వినలేరు.

మీరు మాట్లాడితే వారికి వినే శ్రద్ధ లేదని వారి బాడీలాంగ్వేజ్‌వల్ల తెలుస్తుందని అంతకుముందు చూశాము. మీకు బాడీలాంగ్వేజ్ అర్థం కాకపోతే, మీరు ఈ ప్రయత్నం చేసిచూడండి. ఏదైనా విషయం రెండు నిముషాలు మాట్లాడి, మీ మాటలకు కొంత బ్రేక్ ఇచ్చిచూడండి. మీరు బ్రేక్ ఇస్తే, వారు మీ గదిలోంచి బ్రేక్ లేకుండా పారిపోవచ్చు లేదా మళ్ళీ మీరెక్కడ మాట్లాడతారోనని వారే వాక్ప్రవాహాన్ని మొదలుపెట్టవచ్చు.

నిజానికి వారికి మీ మాటలమీద శ్రద్ధ ఉండాలంటే, మీరు ఎవరి గురించైనా పసందుగా పుకార్లు పుట్టించగలిగి ఉండాలి. అదొక్కటే మార్గం. నమ్మకం లేకపోతే, స్వయంగా ప్రయత్నించి చూడండి. అది చెప్పేముందు వారిని గట్టిగా సిద్ధం చెయ్యాలి, 'నీకు చాలా ముఖ్యమైన విషయం చెప్పాలి, అదేమిటో తెలుసా?' అని అడిగి, ఎవరూ వినటంలేదు కదా అన్నట్టు చుట్టుపక్కల చూసి, ఎవరికీ చెప్పనంటే చెబుతానని అతనితో చెప్పిచూడండి. అతని శ్రద్ధ ఎలా ఉంటుందో చూస్తే మీకే ఆశ్చర్యం వేస్తుంది. అతను నిర్వికల్పసమాధిలోకి వెళ్ళిపోతాడు. అంత హడావుడి చేసి, 'పుకార్ల గురించి మాట్లాడటం ఏం బాగుంటుంది? నేను అలాంటి వార్తలు చెప్పటం ఏమిటి? మర్చిపో ఆ విషయం,' అంటే ఆ వ్యక్తి పరిస్థితి ఎలా ఉంటుందో ఒక్కసారి ఊహించుకోండి. అందువల్ల ఇలాంటి రసవత్తరమైన వార్తలమీద తప్ప, మీరు చెప్పే మామూలు కబుర్లమీద వారికి శ్రద్ధ ఉండదు.

నేను నా మాటలమీద శ్రద్ధ ఉన్నవ్యక్తితోనే మాట్లాడతాను అని నిర్ణయించుకుంటే, దానంతట అదే మీ మాటలజోరును తగ్గిస్తుంది. వాక్కుయొక్క విలువను తెలుసుకోండి. బాధ్యతగా ప్రవర్తించండి. పరిమాణాన్ని తగ్గించండి. మూడవ అంశం – పరిమాణం.

4. **క్వాలిటీ కంట్రోల్** – మీ మాటల్లో నాణ్యత ఉందో లేదో తెలుసుకోవటానికి ఏమైనా నిబంధనలు ఉన్నాయా? వాటిని పెరామీటర్లు అంటారు. నీటియొక్క నాణ్యతను గమనించటానికి కొన్ని నిబంధనలు ఉన్నాయి. ఆహారంయొక్క నాణ్యతను గమనించటానికి కొన్ని నిబంధనలు ఉన్నాయి. వాటిని TQM - Total Quality Management అంటారు. అంటే నాణ్యతను పరీక్షించే నియమనిబంధనలు.

కాని ఈ టి.క్యూ.ఎమ్.ని వాక్కుయొక్క నాణ్యతను పరీక్షించటానికి ఉపయోగించము. కాని దీనికి కూడా నాలుగు నిబంధనలు ఉన్నాయంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మీరు గనుక బాధ్యతగల వక్త అయితే, ఈ నాలుగు నిబంధనలను పాటిస్తే, మీరు వాచిక తపస్సు చేస్తున్నట్టు అర్థం. దానివల్ల సమాజం బాగుపడుతుంది; కుటుంబంలో కలహాలు తగ్గుతాయి; సంస్థల్లో సమస్యలు తీరుతాయి; ఆ విధంగా అనేక సమస్యలను తప్పించుకోవచ్చు.

కృష్ణపరమాత్మ బోధించిన నాలుగు నియమాలు

ఎ) **అనుద్వేగకరమ్** – మాటలు ఇతరులను బాధించగలవని అర్థం చేసుకోవాలి. పైగా మీరు శారీరకంగా ఒక దెబ్బ వేసినదానికన్నా, మానసికంగా హింసించిన దాని బాధ ఎక్కువకాలం నిలుస్తుంది. దెబ్బకొడితే కొట్టిన చోట ఎర్రగా అవుతుంది; కాని కాసేపటికే ఆ గుర్తు మాయమవుతుంది; కాని మనస్సుమీద కొట్టిన దెబ్బ అంత త్వరగా పోదు. హింస పాపకర్మలోకి వస్తుంది. పాపకర్మ చేస్తే ఆధ్యాత్మసాధకుడు కిందపడిపోతాడు.

కాని కొంతమంది పరుషంగా మాట్లాడకపోతే పిల్లలు కాని, పనివారు కాని మాటవినరు, నెత్తికెక్కి కూర్చుంటారు అంటారు. నిజమే, ప్రతి సందర్భానికీ అహింస కూడదు; కాని హింసని ఆఖరి ఆయుధంగా వాడమంటుంది శాస్త్రం. సామ, దాన, భేద, దండోపాయాల్లో మొదటి మూడు వాడాకే దండోపాయానికి రావాలి. మీ మనస్సు దృఢంగా చెప్పగలగాలి నేను అన్ని పద్ధతులూ వాడేశానని.

బి) **సత్యం** – సత్యం అంటే నిజం చెప్పటం. నిజం చెప్పటం అంటే మనస్సులో ఆ ఆలోచన వస్తే, దాన్ని వాక్కుద్వారా వెలిబుచ్చటం అంటారు. అంటే మీ ఆలోచన, మీ వాక్కు ఒక్కత్రాటిమీద నడవాలి. రెండింటి మధ్య సమతుల్యత ఉండాలి. మీకు తెలిసింది ఒకటి, మీరు చెప్పేది ఒకటిగా ఉండకూడదు. కలిసి ఉంటే కలదు సుఖం అంటారు. ఆ సుఖం ఒక కుటుంబానికి, ఒక దేశానికి, ఒక రాజకీయపార్టీకి – దేనికైనా వర్తిస్తుంది. కుటుంబసభ్యులు అందరూ ఒక్కమాటమీద నిలబడితే, ఆ కుటుంబం బాగుంటుంది.

ఒక్కటే సూత్రం గుర్తుంచుకోండి. ఏదైనా కలిసి ఉంటే, అది నిలుస్తుంది; ఏదైనా విడిపోతే, అది ఎక్కువకాలం నిలవదు. ఇది వ్యావహారిక సత్యం విషయంలోనే కాదు, వేదాంతానికి కూడా వర్తిస్తుంది. వేదాంతంలో ద్వైతాన్ని చూస్తే సంసారంలో పడిపోతామనీ, అద్వైతాన్ని అర్థం చేసుకుంటే మనం ఆనందస్వరూపులం అని తెలుసుకుంటామనీ వస్తుంది. ఇన్ని విషయాల్లో ఏకత్వం పాటించాలంటే, ఇది మన వ్యక్తిత్వ విషయానికి కూడా వర్తిస్తుంది. మోక్షం పొందాలంటే, మన అంగాలన్నీ ఏకత్రాటిమీద నడవాలి. మనం డాక్టర్ జకిల్ అండ్ మిస్టర్ హైడ్ నవలలోలాగా రెండుగా విడిపోతే కష్టం. మనకు తెలిసిందొకటీ, చెప్పేదింకొకటీ అయితే, అన్ని స్థాయిల్లోనూ బలహీనమవుతాము. అందువల్ల అసత్యం ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు గొప్ప ఆటంకం కలిగిస్తుంది. అంతేకాదు, అది మన పతనానికి కూడా దారితీస్తుంది.

ఓం వాఙ్మే మనసి ప్రతిష్ఠితా, మనో మే వాచి ప్రతిష్ఠితమ్ । ఆవిరావీర్మ ఏధి। – శాంతిపాఠం

ఉపనిషత్తులను నేర్చుకునేముందు పఠించే శాంతిపాఠాల్లో ఇది ఒకటి. ఇది ఒక అద్భుతమైన శాంతిపాఠం. ఓ దేవా, నేను మాట్లాడేటప్పుడు నా వాక్కు, నా మనస్సులో లయమవుగాక! నా మనస్సు నా వాక్కులో నిలిచి ఉండుగాక అని ఈ ప్రార్థన అర్థం. అంటే ఆలోచనలకూ, మాటలకూ మధ్య సమతుల్యత ఉండుగాక.

ఈ కలియుగంలో సత్యం పలకటమెలా సాధ్యం? దీనికి ఒక చిన్న ప్రయోగం చేసిచూడండి. అది చేస్తున్నట్టు ఎవరికీ చెప్పనవసరం లేదు. మీకు మీరు నిజాయితీగా ఉంటే చాలు. ఒక పుస్తకం తీసుకుని, దానిలో పేజీని రెండు భాగాలుగా విభజించండి. వాటికి ఈ పేర్లు పెట్టండి – **తప్పించుకోగలిగిన అసత్యాలు, తప్పించుకోలేని**

అసత్యాలు. మొదట్లో చాలా పేజీలు వస్తాయి. ఆ పట్టిక చూస్తే మీరే ఆశ్చర్యపోతారు. ఎందుకు? మీరు తప్పించుకోగలిగిన అసత్యాలను ఎన్నింటినో మాట్లాడివుంటారు. ముందు వీటిని తప్పించుకోవటానికి ప్రయత్నించండి. మీరు నిజాయితీగా ప్రయత్నిస్తే, నెమ్మదిగా వాటి సంఖ్య తగ్గుతూ వస్తుంది. అంతేకాదు, మీకు తెలియకుండానే తప్పించుకోలేని అసత్యాల సంఖ్య కూడా తగ్గుతూ వస్తుంది. ఇలా చెయ్యటానికి ఏం చెయ్యాలి? ముందు తప్పించుకో గలిగిన అసత్యాలను తప్పించుకుంటూ రావాలి. ఈ ప్రయోగం చేసిచూడండి! అద్భుతమైన ఫలితాలను ఇస్తుంది. ఇంకొక విషయం మర్చిపోకూడదు. మీరు మాట్లాడిన ప్రతి తప్పించుకోలేని అసత్యానికీ ప్రాయశ్చిత్తకర్మ చెయ్యాలి. ఆ ప్రాయశ్చిత్తకర్మగా ఏదైనా నామజపం ఇన్నిసార్లు చేస్తాను అనుకుని చెయ్యవచ్చు.

సి) **ప్రియమ్** – మీరు ఏదైనా మాట్లాడుతున్నప్పుడు, మాటల్లోనే కాకుండా బాడీలాంగ్వేజ్ కూడా ఉపయోగిస్తారు. మొహంమీద అనేక హావభావాలను ప్రదర్శిస్తారు. కళ్ళలోకి కళ్ళుపెట్టి చూస్తారు. కళ్ళలోకి కళ్ళుపెట్టి చూడాలి అంటారు కూడా. దయానందస్వామీజీ కళ్ళు మూసుకుని ఎన్నడూ వినవద్దంటారు. అందువల్ల గురువు ఎదురుగా కూర్చుని వినాలి అంటారు. లౌకికవిద్యను కూడా కరస్పాండెన్స్ కోర్సు చేస్తారు కొంతమంది. కాని గురువును ప్రత్యక్షంగా చూస్తూ నేర్చుకునేదాని విలువ ఎక్కువే ఉంటుంది. దయానందస్వామీజీ 'నా చేతులు కూడా మాట్లాడతాయి,' అంటారు. అది చూడాలి ప్రత్యక్షంగా.

అలా బాడీలాంగ్వేజ్, హావభావాలు, కళ్ళలోకి చూసిమాట్లాడటం, గొంతులోని మాధుర్యం, సరియైన పదాల ఎంపిక, మంచి, మర్యాద ఇవన్నీ ప్రియంగా ఉండాలి. 'ప్లీజ్, థాంక్యూ, అనే రెండు పదాలు జీవితమనే యంత్రానికి నూనె లాంటివి. అవివాడితే జీవితం చాలా సాఫీగా, హాయిగా సాగిపోతుంది,' అంటారొక ఆంగ్లరచయిత. అందువల్ల ఏం తీసుకున్నా 'థాంక్యూ' అంటారు. మనదేశంలో కూడా వచ్చింది. చిన్న పిల్లలకు, పెద్దవారు ఏదైనా ఇస్తే 'థాంక్యూ' చెప్పు,' అని చెప్పిస్తారు. అందువల్ల ప్రియం అంటే మర్యాదగా, మన్ననగా మాట్లాడటం. ఇంగ్లీషులో 'ప్లీజింగ్ మానర్స్' అంటారు.

డి) **హితమ్** – సంభాషణ జరగాలంటే ఇద్దరు వ్యక్తులు ఉండాలి. మాట్లాడేవ్యక్తి, వినేవ్యక్తి. ఉత్తమమైన సంభాషణలో ఇద్దరూ లబ్ధి పొందుతారు. మాట్లాడుతున్నతను లబ్ధిపొందటంలో ఏమీ ఆశ్చర్యం లేదు. అతను లబ్ధిపొందకపోతే అంతసేపు మాట్లాడడు కదా!

మధ్యమ సంభాషణలో మాట్లాడే అతనే లాభం పొందుతాడు. ఎదుటివారి గురించి పట్టించుకోడు. అధమ సంభాషణలో ఇద్దరికీ లాభం ఉండదు. అంటే వారు పనికిరాని కబుర్లు మాట్లాడుకుంటారు. అందువల్ల ఏదైనా మాట్లాడేటప్పుడు ఇద్దరికీ లాభదాయకమా కాదా బేరీజు వేసుకోవాలి.

అందువల్ల క్వాలిటీ కంట్రోల్ చేసుకోవాలంటే నాలుగు విషయాలను చూసుకోవాలి. అవి అనుద్వేగకరం, సత్యం, ప్రియం, హితం. శంకరాచార్యులవారు తన భాష్యంలో ప్రత్యేకించి చెబుతారు, ఈ నాలుగింటిలో ఏదో ఒకటి చెయ్యటం కాదు, నాలుగూ పాటించాలి.

కాని ఇక్కడ కొంతమంది ఇబ్బంది ఎదుర్కొంటుంటారు. సత్యం మాట్లాడాలి, హితం మాట్లాడాలి, కాని ఎదుటివ్యక్తికి అది అప్రియంగా ఉండకూడదు అంటే అదెలా సాధ్యం? మీరు చెప్పే మాటలు అప్రియమవచ్చు

కాని మీ ఉద్దేశ్యం మంచిది కావచ్చు. వారు మీ మాటలు విని నేర్చుకోవాలి, మారాలి అనే సదుద్దేశంతోనే చెప్పవచ్చు, అంటే అతని మంచికోసమే మీరు విమర్శిస్తున్నారు. నిజమే కాని అతను దాన్ని ఎలా స్వీకరిస్తాడు? ఇది మీ ప్రశ్న. కొంతమంది ఎదుటివారు ఏంచేసినా విమర్శిస్తారు. దాంట్లో ఇలా హితవు కోరేది ఉండదు. అలాంటి సన్నివేశం గురించి మనం చర్చించటం లేదు ఇక్కడ. మనం వారికి హితవు చెప్పాలి, సత్యం చెప్పాలి, కాని అది ప్రియంకాదు. అప్పుడేం చెయ్యాలి? ఇదీ సమస్య.

దానికి ఒక్కటే జవాబు. ఒక వ్యక్తికి అప్రియమైన మాటలే కాదు, అతనికి ప్రియమైన మాటలు కూడా చెప్పే సందర్భాలు ఉంటాయి. అప్పుడు మీరు అవి చెప్పారా? ఉదాహరణకు ఆ వ్యక్తికి ఒక మంచిలక్షణం ఉంది, ఎప్పుడైనా దానిని పొగిడారా? అతన్ని మెచ్చుకున్నారా? సాధారణంగా మనిషి ప్రవర్తన ఎలాగుంటుందంటే ఎదుటివారిలోని చెడులక్షణాలను ఎత్తిచూపిస్తారు కాని మంచి చెప్పరు. అందువల్ల వారి చెడుని ఎత్తిచూపే ముందు, వారి మంచి గురించి ప్రియంగా మాట్లాడటం నేర్చుకోండి. పిల్లలు ఏ చిన్న మంచిపని చేసినా, వారిని మెచ్చుకోండి. విదేశాలలో 'గుడ్ జాబ్' అంటారు. అలా మంచిని మెచ్చుకుంటూ మాట్లాడుతుంటే, వారికి మీ మెప్పుదల అలవాటవుతుంది. మీ మాటలకు విలువను ఇస్తారు. అలాంటప్పుడు మధ్యలో ఏదైనా అప్రియంగా మాట్లాడాల్సివచ్చినా, వారు నొచ్చుకోరు. వారి మంచికోసమే మీరు చెబుతున్నారని గ్రహిస్తారు.

అప్రియమైన మాటలు ఎప్పుడు బాధిస్తాయి? అప్రియమైన మాటలు మాత్రమే మాట్లాడినప్పుడు. ప్రియమైన మాటలు కూడా మాట్లాడుతూ ఉంటే, అప్రియమైన మాటలు బాధించవు. అంటే ముందు రెండు మంచిమాటలు, మధ్యలో ఒక విమర్శ, మళ్ళీ రెండు మంచిమాటలు మాట్లాడాలి.

ఇంకొక ముఖ్యమైన సూత్రం కూడా పాటించాలి. అప్రియం గురించి ఎక్కువసేపు మాట్లాడకండి. కొంతమంది ప్రియం మాట్లాడి, అప్రియం గురించి మాట్లాడమంటే, అలాగే చేస్తారు కాని, ప్రియమైన మాటలు అరనిముషంలో ముగించేసి, అప్రియమైన మాటలను అలా సాగదీస్తారు. అలా చెయ్యకూడదు. మీకంతగా ఎక్కువసేపు మాట్లాడాలని ఉంటే, అతని మంచిలక్షణాల గురించి ఎక్కువసేపు మాట్లాడి, చెడు విషయాల గురించి తక్కువసేపు చెప్పండి.

ఆ విధంగా ఈ నాలుగు విషయాలనూ దృష్టిలో పెట్టుకుని మాట్లాడాలి అంటే అలా అయితే ఏమీ మాట్లాడలేము, మౌనమే పాటించాలి అనవచ్చు మీరు. పైగా సంభాషణ జరుగుతున్నది, వాదన జరుగుతోంది, వాదన మధ్యలో ఎదుటివ్యక్తి నన్ను ఏదో అనేస్తాడు. అప్పుడు వెంటనే జవాబు చెప్పకుండా ఈ నాలుగు విషయాలూ బేరీజు వేసుకుని మాట్లాడే తీరిక ఎక్కడ ఉంటుంది, అసాధ్యమైన కబుర్లు చెప్పకండి అనవచ్చు మీరు. కాని అది సాధ్యమే అని గుర్తుపెట్టుకోండి. ఎందుకు? అసాధ్యమైనదాన్ని దేనిగురించీ సాధ్యంగా చెప్పదు శాస్త్రం. ఋషులు ఎన్నడూ జరగనివాటి గురించి, ఆచరణలో పెట్టలేనివాటి గురించి చెప్పరు. సాధన చేస్తే అది సాధ్యమే.

ఇటువంటి బేరీజు వేసుకోవటానికి మొదట్లో చాలా ఎక్కువ సమయం పడుతుంది కాని, కాలక్రమేణా ఊపు అందుకుంటుంది. కంప్యూటర్ నేర్చుకునే కొత్తలో, సైకిల్ నడిపే కొత్తలో, కారు నడిపే కొత్తలో మీరు చాలా అవస్థలు పడివుంటారు. ముఖ్యంగా కారు నడిపేటప్పుడు అయితే, ముందుచూసి, ఇటుపక్క చూసి, అటుపక్క చూసి, వెనక్కి చూసి నడపాలి. అసలు నేను సరిగ్గా నడపగలనా అని భయపడివుంటారు కూడా. కాని అందులో

ఆరితేరాక, హఠాత్తుగా ఎదురుగుండా ఇంకొక లారీ దూసుకువస్తుంటే సడన్‌బ్రేక్ వేస్తారా లేదా? లేదా ఎదురుగుండా పెద్దగుంట కనబడుతుంటే, అయ్యో నాకు బ్రేక్ ఏదో తెలియదు, నాకు క్లచ్ ఏదో తెలియదు అంటారా? నిజానికి, అందులో ఆరితేరాక, ఫోనులో మాట్లాడుతూ డ్రైవ్ చేస్తారు; అప్పుడు కూడా ఇలాంటి ఆపదలను చిటికెలో తప్పిస్తారు. ఎలా? సాధనవల్ల!

ఇ) **వాక్యం** – వాక్యం ఇంకొక అంశం కాదు. వాక్యం అంటే మాట. తక్కిన నాలుగు ఈ వాక్యం పదానికి విశేషణాలు. అంటే అనుద్వేగకరం వాక్యం, సత్యం వాక్యం, ప్రియం వాక్యం, హితం వాక్యం. దాన్ని వాచిక తపస్సు అంటారు.

సద్భిస్తు లీలయా ప్రోక్తం శిలాలిఖితమక్షరమ్
అసద్భిః శపథేనోక్తం జలే లిఖితమక్షరమ్

సద్భిస్తు లీలయా ప్రోక్తమ్ – మహానుభావులు మామూలుగా మాట్లాడినా కూడా;

శిలాలిఖితమక్షరమ్ – అవి విలువైన అక్షరాలు. మీరు వాటిని రికార్డు చేసుకోవచ్చు.

అసద్భిః శపథేనోక్తమ్ – సంస్కారం లేనివ్యక్తి, గట్టిగా నొక్కివక్కాణించినా కూడా, అవి నీటిలో రాసిన మాటలు అవుతాయి. అంటే వాటికి విలువ ఉండదు.

జలే లిఖితమక్షరమ్ – నీటిమీద రాతలుగా ఉంటాయి.

స్వాధ్యాయాభ్యసనం చైవ – స్వాధ్యాయ అంటే శాస్త్రం; పారాయణాన్ని కూడా స్వాధ్యాయం అంటారు. కాని ఈ సందర్భంలో స్వాధ్యాయ అంటే శాస్త్రం. అభ్యసనం అంటే పారాయణంగా తీసుకోవాలి. అందువల్ల స్వాధ్యాయాభ్యసనం అంటే శాస్త్రపారాయణం. అదికూడా వాచిక తపస్సులోకే వస్తుంది.

వాఙ్మయమ్ తప ఉచ్యతే – వీటన్నిటినీ కలిపి వాచిక తపస్సు అంటారు.

దీనితో వాచిక తపస్సుమీద ప్రత్యేక విశ్లేషణ అయిపోయింది.

శ్లో. 15 **అనుద్వేగకరం వాక్యం సత్యం ప్రియహితం చ యత్ ।**
స్వాధ్యాయాభ్యసనం చైవ వాఙ్మయమ్ తప ఉచ్యతే ॥
అనుద్వేగకరమ్, వాక్యమ్, సత్యమ్, ప్రియహితమ్, చ, యత్,
స్వాధ్యాయాభ్యసనమ్, చ, ఏవ, వాఙ్మయమ్, తపః, ఉచ్యతే ॥

యత్	= ఏదయితే	స్వాధ్యాయాభ్యసనమ్	= వేదశాస్త్రపఠనములతో పరమేశ్వరనామజపముయొక్క అభ్యాసములతో కూడియున్నదో
అనుద్వేగకరమ్	= ఉద్వేగమును కల్గింపనిది	(తత్) ఏవ	= అదే
ప్రియహితమ్, చ	= ప్రియమైనది, హితకరమైనది	వాఙ్మయమ్, తపః	= వాచిక తపస్సు అని
సత్యమ్	= యథార్థమైనది అయిన	ఉచ్యతే	= పేర్కొనబడును
వాక్యమ్	= భాషణమో		
చ	= ఆ విధముగానే		

యత్ అనుద్వేగకరమ్ సత్యమ్ ప్రియ–హితమ్ వాక్యమ్ చ (యత్)
స్వాధ్యాయ–అభ్యసనమ్ చ, (తత్) ఏవ వాఙ్మయమ్ తపః (ఇతి) ఉచ్యతే ॥

తా: ఏదయితే ఉద్వేగమును కల్గింపనిది, ప్రియమైనది, హితకరమైనది, యథార్థమైనది అయిన భాషణమో ఆ విధముగానే వేదశాస్త్రపఠనములతో పరమేశ్వరనామజపముయొక్క అభ్యాసములతో కూడియున్నదో, అదే వాచిక తపస్సు అని పేర్కొనబడును.

ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాన్ని చూద్దాము. కృష్ణపరమాత్మ వాచికతపస్సుయొక్క నాణ్యతను పరిశీలించటానికి నాలుగు నిబంధనలను పేర్కొన్నాడు. అవి అనుద్వేగకరం, సత్యం, ప్రియం, హితం.

అనుద్వేగకరమ్ – మాటలతో ఎదుటివారిని హింసించకూడదు; మాటలతో హింసిస్తే అది శక్తివంతమైన హింస అవుతుంది. హింస మహాపాపం అవుతుంది. అందువల్ల ఎదుటివారిని బాధపెట్టే మాటలను మాట్లాడకుండా జాగ్రత్తపడాలి. ఇది సాధారణ నియమం. వారిని ఏ మాటలు బాధపెడతాయో నాకెలా తెలుస్తుంది? ఏ మాటలు ఎదుటివారు నన్ను అంటే నాకు బాధ కలిగిస్తాయో, ఆ మాటలు నేను ఎదుటివారిని అనకూడదు. వీటిని **సామాన్యంగా బాధించే మాటలు** అంటారు. ఇవి అందరికీ వర్తిస్తాయి.

ఇవికాక, కొన్ని మాటలు కొందరిని బాధిస్తాయి. మీరు ఇంట్లో కుటుంబసభ్యులతో వ్యవహరిస్తారు, తోటి ఉద్యోగులతో మాట్లాడతారు, ఒక్కొక్కరికి ఒక్కొక్కమాట అంటే బాధవేస్తుంది. చాలామందికి భార్యయొక్క పుట్టింటివారిని ఏదో ఒకమాట అనే అలవాటు ఉంటుంది. ఆమాట వినగానే భార్య కస్సుమని లేస్తుంది, 'నన్నంటే అనండికాని, అనవసరంగా మా నాన్నగారిని ఇందులోకి లాగుతారెందుకు?' అంటుంది. అందువల్ల అది మీకు అనుమతిలేని ప్రాంతం. దాన్ని **విశేషంగా బాధించే మాటలు** అంటారు. అటువంటి మాటలు మాట్లాడి వారి మనస్సును బాధపెట్టకూడదు.

కాని కొన్నిసార్లు తీవ్రంగా విమర్శించాల్సి ఉంటుంది; ప్రతిసారీ ప్రియంగా మాట్లాడలేరు. శాస్త్రం అవసరమైతే మాట్లాడండి తప్పులేదు అంటుంది, కాని ఒక హెచ్చరిక చేస్తుంది. అన్ని మార్గాలూ ప్రయత్నించిచూశాక, అప్పుడు కూడా ఎదుటివ్యక్తి దిగిరాకపోతే, అప్పుడు పరుషంగా మాట్లాడవచ్చు అంటుంది. అంటే ఎవరైనా ఏదైనా అనగానే, మనం కూడా అసంకల్పితంగా రెచ్చిపోకూడదు. ఆగి, ఆలోచించాలి. మిగతా మార్గాలన్నీ మూసుకుపోయాయని మనస్సులో నిర్ధారించుకున్నాక, అహింసాత్మకంగా వాడినవేవీ పనిచెయ్యటం లేదని నిర్ణయించుకున్నాక ఒక శక్తివంతమైన మాట వదలవచ్చు. అది కూడా ఎంతమేరకు అవసరమో, అంతమేరకే. ఇంక అదే అదే అంటూ ఉండకూడదు. ఆ విధంగా, వాచిక తపస్సులోని మొదటి నియమం – అహింసాత్మక మాటలు వాడటం.

సత్యమ్ – సత్యమ్ అంటే నిజం చెప్పటం. అందులో మాట్లాడే నేనుకీ, తెలుసుకునే నేనుకీ మధ్య భేదం ఉండకూడదు. అంటే ఆలోచించే నేను, మాట్లాడే నేను ఒక్కత్రాటిమీద నడవాలి. అనుకున్నది ఒకటీ, మాట్లాడేది మరొకటీ అయినప్పుడల్లా నా వ్యక్తిత్వంలో నేను అడ్డుగోడ కడుతున్నట్టు అవుతుంది. నాలో ఘర్షణ ఏర్పడేలా చేస్తున్నాను.

నాలో చీలిక ఏర్పడేలా చేస్తున్నాను. చీలిక ఏర్పడితే అది నాశనానికి దారితీస్తుంది. చీలిక అంటే కలిసివున్నవి విడిపోవటం; కలిసివున్నవి విడిపోవటమంటే అది నాశనమే. అందువల్ల చీలిక నాశనానికి ఇంకొక పేరు అనవచ్చు.

అందువల్ల నేను అబద్ధం ఆడిన ప్రతిసారీ, నా వ్యక్తిత్వంలో చీలిక ఏర్పడుతున్నది; అంటే ఆధ్యాత్మిక చీలిక ఏర్పడుతున్నది; అంటే నాకు తెలియకుండానే నేను ఆధ్యాత్మికంగా పతనమవుతున్నాను. ఈ అవగాహన చాలా శక్తివంతంగా ఉండాలి. ఇలా అబద్ధం ఆడటంవల్ల అది నా ఆధ్యాత్మికను పతనం చేస్తుంది అనే సూక్ష్మమైన విషయాన్ని నేను తీవ్రంగా భావించాలి. నేను ఎంత సున్నిత మనస్సు కలిగివుండాలంటే, నేను అబద్ధం ఆడినప్పుడల్లా ఆ మాట నన్ను తీవ్రంగా బాధించాలి. నేను అబద్ధం చెప్పిన ప్రతిరాత్రీ రోజుల తరబడి ప్రశాంతంగా నిద్రపోకూడదు. ఇప్పుడెలా ఉన్నాను? అడగకుండా ఉంటేనే మంచిది. అందువల్ల ఈ సున్నితత్వాన్ని పెంపొందించుకోవాలి. అందువల్ల సత్యం అంటే ఆర్జవం. మనస్సు, వాక్కు ఏకత్రాటిమీద నడవటం. రెండు లేవు, ఉన్నదొక్కటే అద్వైతం అనుకోవటం. వ్యావహారికస్థాయిలో అద్వైతం అంటే సభ్యులందరి మధ్యా సమతుల్యత ఉండటం. వ్యావహారిక స్థాయిలో అద్వైతం అంటే రెండవ వస్తువు లేకపోవటం కాదు, ఉన్న భిన్నవస్తువుల మధ్య సమతుల్యత ఉండటం. పారమార్థికస్థాయిలో అద్వైతం అంటే రెండవ వస్తువు లేకపోవటం.

ఇదే సూత్రం శరీరానికి కూడా వర్తిస్తుంది. శరీరంలో ఉన్న అనేక అంగాలు ఏకత్రాటిమీద నడవాలి. శరీరంలో అన్ని అంగాలు ఉన్నా, ఇతరులు నన్ను ఏమంటారు? ఒకవ్యక్తిగా చూస్తారు. ఒక సంస్థలో అనేకమంది పనిచేస్తున్నా కూడా, ఒక సంస్థగా దాన్ని వ్యవహరిస్తారు. నాలో ఈ సమతుల్యత లేకపోతే, నాలో అద్వైతం ఉండదు. అలాగే కుటుంబంలో సఖ్యత లేకపోతే, మనస్తత్త్వశాస్త్రవేత్తలు దాన్నసలు కుటుంబంగానే భావించరు. అలాగే బుద్ధి, వాక్కులను భార్యాభర్తలుగా పరిగణించవచ్చు. ఒక కుటుంబంలో ఎలాగైతే భార్యాభర్తలు ఒక్కమాటమీద నిలవాలో, అలా వాక్కూ, మనస్సూ ఒక్కదారిలో నడవాలి. భార్యాభర్తలు ఒక్కమాటమీద నిలబడకపోతే, ఆ కుటుంబంలోని పిల్లలు బాగా ఎదగలేరు; అలాగే నా వాక్కు, మనస్సు ఒకదారిలో నడవకపోతే, నేను ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగలేను. అందువల్ల సత్యం చాలా ముఖ్యమైన విలువ.

సత్యమేవ జయతే నానృతం – ముండకం 3.1.6

సత్యమే జయిస్తుంది. దేన్ని జయిస్తుంది? అది ప్రత్యేకించి చెప్పలేదు ఉపనిషత్తు. మోక్షాన్ని జయిస్తుంది. సత్యం మాట్లాడటంవల్ల లౌకికంగా విజయం పొందలేకపోవచ్చు; కాని ఆధ్యాత్మిక విజయం సత్యపాలనమీదే ఆధారపడివుంటుంది అంటున్నది ఉపనిషత్తు. అందువల్ల రెండవ వాచికతపస్సు – సత్యం.

ప్రియమ్ – మూడవ తపస్సు ప్రియం. మనం మాట్లాడుతున్నామంటే దాని అర్థమేమిటి? మన భావాలను చెప్పటం. భావాలను చెప్పటం అంటే ఒకవ్యక్తినుంచి, ఇంకొక వ్యక్తికి సమాచారాన్ని అందజేయటం. ఒక క్యాసెట్‌లోని పాటలను ఇంకొక క్యాసెట్‌లోకి మార్చినట్టు, ఒక మెదడులోని సమాచారాన్ని ఇంకొక మెదడులోకి మారుస్తాము. కాని క్యాసెట్‌నుంచి పాటను మార్చినంత మామూలు విషయం కాదు సమాచారం చెప్పటమంటే. ఒకవ్యక్తితో మీరు మాట్లాడుతున్నారు అంటే అనేక అంశాలు తోడవుతాయి. ముందు బాడీలాంగ్వేజ్. ఈరోజుల్లో

దీనికి చాలా ప్రాముఖ్యతను ఇస్తున్నారు. మేనేజ్‌మెంట్ కోర్సుల్లో కూడా దీన్ని ప్రవేశపెడుతున్నారు. బాడీలాంగ్వేజ్ మీ ప్రసన్నతను, మీ ప్రేమను ప్రకటిస్తుంది. మీ మొహంలోని హావభావాలు మీరు చెప్పని విషయాలను చూపిస్తాయి. మాటలకందని భావాలను ఈ హావభావాలు, కంటిచూపు చూపిస్తాయి. అందువల్ల ఎవరైనా మాట్లాడేటప్పుడు ఎదుటివారి కళ్ళలోకి చూసిమాట్లాడాలి. ముఖ్యంగా ఆధ్యాత్మికతను బోధించే గురువు. ఎదుటివ్యక్తి కళ్ళలోకి చూసి చెబితే, అతనికి అది అర్థమయిందో లేదో, మళ్ళీ చెప్పాలో లేదో గురువుకు అర్థమవుతుంది. ప్రియం అంటే మీరు మాట్లాడేమాటలు ఎదుటివ్యక్తికి ప్రీతికలిగించేదిగా ఉండాలి.

చెప్పే విషయం ఎదుటివారికి నచ్చని విషయమైనా కూడా, చెప్పే విధానం ప్రియంగా ఉండాలి. అంటే మీ హావభావాలు ప్రశాంతంగా ఉంటే, మీరు వారికి ఇష్టంలేని విషయం చెబుతున్నాకూడా వారు అంతగా బాధపడరు. ప్రియం అంటే మీరు ఎవరితోనైనా మాట్లాడితే, వారికి మళ్ళీ మీతో మాట్లాడాలని అనిపించాలి. కొంతమందితో మాట్లాడితే, రెండోసారి మాట్లాడబుద్ధేయదు. అందువల్ల ప్రియం అంటే మీతో ఇతరులకు ఇంకా మాట్లాడాలనిపించాలి.

కొంతమంది మనస్సు మంచిగంధంలా ఉంటుంది కాని మాట కటువుగా ఉన్నట్టుగా ఉంటుంది. వారికి చాలా మంచిమనస్సు ఉంటుంది. ఎదుటివారికి ఎదురెళ్ళి మరీ సాయం చేస్తారు. నోరు తెరిచి అడగకుండానే అన్ని సౌకర్యాలూ ఏర్పాటుచేస్తారు. ఇది నా ఇల్లు కాదు, మీ స్వంత ఇల్లుగా భావించుకోండి, మీకు ఎప్పుడు రావాలనిపిస్తే అప్పుడు హాయిగా రావచ్చు, ఎన్నిరోజులు కావాలంటే అన్ని రోజులు ఉండవచ్చు అంటారు. అన్నీ బాగున్నాయి, మాటలు బాగున్నాయి కాని వారి హావభావాలు బాగుండవు. తీక్షణంగా కళ్ళలోకి చూసి మాట్లాడతారు, వేలెత్తి చూపిస్తారు. అదేదో ఇలా చేస్తున్నావా అని బెదిరిస్తున్నట్టు ఉంటుంది కాని ఆప్యాయత చూపిస్తున్నట్టు ఉండదు. దానికి కారణం వారికింద అనేక సంస్థలు ఉంటాయి; అందరినీ అదుపులో పెట్టటం, అవసరమైతే వారిమీద అరవటం వారికి అలవాటైపోయింది. అందువల్ల అటువంటివారు రమ్మన్నా పొమ్మన్నట్టే ఉంటుంది. అలా కాకుండా, మాట ప్రియంగా ఉండాలి; అది చెప్పే తీరు కూడా ప్రియంగా ఉండాలి. లేకపోతే మంచిమాటను అప్రియంగా చెప్పినట్టు అవుతుంది. అందువల్ల మూడవ వాచికతపస్సు – ప్రియం.

హితమ్ – సంభాషణ అంటే ఇద్దరు మనుష్యుల మధ్య జరిగేది. ఇందులో మూడురకాలు ఉంటాయి. ఉత్తమం, మధ్యమం, అధమం. ఉత్తమంలో మాట్లాడేవ్యక్తీ, వినేవ్యక్తీ – ఇద్దరూ ప్రయోజనం పొందుతారు. మధ్యమంలో మాట్లాడేవ్యక్తి మాత్రమే ప్రయోజనం పొందుతాడు. చాలామంది ఈ మధ్యమతెగలోకి వస్తారు. ఎదుటివారు వింటున్నారా లేదా, వారు ఖాళీగా ఉన్నారా లేదా అనే విషయం పట్టించుకోరు. ముఖ్యంగా ఫోను చేసినప్పుడు, ఇటువంటివారు గలగలా వారు చెప్పాల్సింది చెప్పుకుపోతారు తప్ప, ఎదుటివారు పనిలో ఉన్నారేమో కనుక్కోవాలని కూడా అనుకోరు.

అధమ సంభాషణ కూడా చాలామంది చేస్తారు. ఏమిటది? ఎంతసేపూ ఎదుటివారిమీద బురద జల్లుతూ, గంటల తరబడి మాట్లాడతారు. అది కుటుంబసభ్యులగురించి అవచ్చు, ఇరుగుపొరుగుగురించి అవచ్చు, తోటి ఉద్యోగులగురించి అవచ్చు. అందులో ఎంతవరకూ నిజముందో కూడా వారికి తెలియదు. కాని ఇష్టం వచ్చినట్టు వారి గురించి రసవత్తరంగా ఇద్దరూ కబుర్లు చెప్పుకుంటారు. దానివల్ల ఇద్దరిలో ఎవరికీ ప్రయోజనం లేదు.

అందువల్ల మీరు ఏదైనా విషయం మాట్లాడేముందు దీనివల్ల నేనే లాభం పొందుతానా, ఇతరులు కూడా లాభం పొందుతారా కూడా చూడాలి. అలా చూస్తే అది హితం అవుతుంది. అందువల్ల నాలుగవ వాచిక తపస్సు – హితం.

వాచికతపస్సులోకి ఈ నాలుగు అంశాలనూ పరిగణనలోకి తీసుకోవాలి. అవి అనుద్వేగకరం, సత్యం, ప్రియం, హితం. శంకరాచార్యులవారు ఈ నాలుగూ పాటించితీరాలి, ఏ ఒక్కటో పాటిస్తే చాలదు అంటారు. పరీక్షల్లో నాలుగు ప్రశ్నలు వేసి ఏదో ఒకటో, రెండో రాయండి అన్నట్టు కాదు ఇవి. నాలుగూ పాటించి తీరాలి.

సత్యం బ్రూయాత్ ప్రియం బ్రూయాత్
న బ్రూయాత్ సత్యమప్రియమ్ ప్రియం చ నానృతం బ్రూయాత్ ఏషధర్మః సనాతనః – మనుస్మృతి

సత్యం పలకాలి, ప్రియంగా పలకాలి, సత్యమేకదా అని అప్రియం పలకకూడదు; అలాగని ప్రియమేకదా అని అసత్యం పలకకూడదు. ఇది సనాతనధర్మం అని మనుస్మృతిలో వస్తుంది.

ఒక అబ్బాయిని పిల్లనివ్వబోయే మామగారు నువ్వు సిగరెట్టు కాలుస్తావా, మందు తాగుతావా అంటూ అనేక ప్రశ్నలు వేశాడు. ఆ అబ్బాయి ప్రతిదానికీ లేదు, లేదు అంటూ జవాబిస్తూ వచ్చాడు. బాగుంది, నా కూతురికి మంచి భర్త దొరికాడని మురిసిపోతూ, ఆఖరిప్రశ్నగా 'నేను అడిగిన అలవాట్లు కాక, నీకు వేరే ఏమైనా దురలవాటు ఉందా?' అని అడిగాడు. 'ఒక్కటే ఉంది, అది అబద్ధాలు చెప్పటం,' అన్నాడు.

అబద్ధం చెప్పకూడదు, ప్రియం కలిగించటానికైనా సరే. వారి హితవు కోరి చెప్పినా, సత్యం చెప్పినా, అది ప్రియం కాదు కదా. ఎలా చెప్పాలి? దానికి ఒక్కటే జవాబు. వారిని వారికున్న తక్కిన మంచిగుణాలను మెచ్చుకుంటూ ఉండాలి. చాలామంది చెడు విషయాలను ఎత్తిచూపినట్టుగా, మంచి విషయాలను పొగడరు. మంచివిషయాలను పొగుడుతూ, దాని మధ్యలో విమర్శించాల్సినవి చెప్పినా, వారికి బాధ అనిపించదు. ముఖ్యంగా పిల్లల విషయంలో వారేదైనా బాగా చేస్తే 'గుడ్‌జాబ్' అని వారిని మెచ్చుకుంటుంటే, వారికి మంచిది కాని పని వారు ఏదైనా చేసినా కూడా మీరు దాన్ని తియ్యగా చెప్పగలుగుతారు. అదికూడా చెప్పీచెప్పకుండా చెప్పాలి.

ఇంతగా ఆచి, తూచి మాట్లాడాలంటే అసలు మాట్లాడటమే కష్టం అంటారేమో! గుర్తుంచుకోండి. అసాధ్యమైన విషయాలని శాస్త్రం చెప్పనే చెప్పదు. ఏ విద్యలో కూడా ఓం ప్రథమంలోనే ఆరితేరలేరు. దానికి చాలా సాధన కావాలి. ఎప్పుడైనా ఒలింపిక్ గేమ్స్‌లో డైవర్ డైవింగ్ చెయ్యటం చూశారా? చూడకపోతే తప్పకుండా చూడండి. కొన్ని మీటర్ల ఎత్తునుంచి అతను నీటిలోకి దూకాలి. ఆ దూకేముందు ఎన్ని క్షణాలు ఉంటాయి? చాలా తక్కువ సెకన్లు. కాని ఆ తక్కువ సెకన్లలోనే అతను ఎంతో నైపుణ్యంతో గాలిలో పల్టీలు కొట్టిమరీ నీట్లోకి దూకుతాడు. టీవీలో దీన్నిగనుక మీరు చూస్తే ఈ చర్యను స్లోమోషన్‌లో చూపిస్తారు. ఎంత నిదానంగా చూపినా, దానికి నిముషం కూడా పట్టదు. అసలు చర్య కొన్ని క్షణాలు మాత్రమే. అంత తక్కువ క్షణాల్లో అతను శరీరాన్ని అదుపులో పెట్టుకుని, అలా గాలిలో ఎలా పల్టీలు కొట్టగలిగాడు? కేవలం **సాధన** దానికి కారణం.

అతను గాలిలో పల్టీలను కొట్టి, కిందకు పడగాలేనిది మీరు నేలమీద ఉండే, కింద పడకుండా వాచిక తపస్సును పెంపొందించుకోలేరా? దాన్ని బయటనుంచి చూస్తే అసాధ్యం అనిపిస్తుంది. కాని కొంచెం శ్రద్ధపెట్టి, సాధన చేస్తే అసాధ్యం కాస్తా సుసాధ్యం అవుతుంది. అలా ఏ రంగం అయినా తీసుకోండి. సంగీతం తీసుకోండి, మొదట్లో స ప స పాడటమే కష్టం అనిపిస్తుంది. తర్వాత? ఎంతో కష్టమైన రాగాన్ని, మధ్యలో ఎన్నో సంగతులు వేసి మరీ పాడతారు. అందువల్ల ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగాలంటే ఈ నాలుగూ పాటించితీరాలి. అవి అనుద్వేగకరం, సత్యం, ప్రియం, హితం.

వాక్యమ్ – ఇది ఐదవ అంశం కాదు. వాక్యం అంటే మాట. తక్కిన నాలుగు పదాలూ దీనికి విశేషణాలు. అందువల్ల మనం మాట్లాడే మాటలు ఇతరులను నొప్పించుకుండా, సత్యంగా, ప్రియంగా, హితంగా ఉండాలి.

స్వాధ్యాయాభ్యసనం చైవ – అంటే శాస్త్రపారాయణం చెయ్యాలి. ఇక్కడ స్వాధ్యాయం అంటే శాస్త్రం; అభ్యాసనం అంటే పారాయణం. అంటే శాస్త్రపారాయణం చెయ్యాలి.

వాఙ్మయమ్ తప ఉచ్యతే – దీన్ని వాచికతపస్సు అంటారు. దీనితో వాచిక తపస్సు అయిపోయింది.

శ్లో. 16 **మనఃప్రసాదః సౌమ్యత్వం మౌనమాత్మవినిగ్రహః ।**
భావసంశుద్ధిరిత్యేతత్ తపో మానసముచ్యతే ॥
మనఃప్రసాదః, సౌమ్యత్వమ్, మౌనమ్, ఆత్మవినిగ్రహః,
భావసంశుద్ధిః, ఇతి, ఏతత్, తపః, మానసమ్, ఉచ్యతే ॥

మనఃప్రసాదః	=	మనఃప్రసన్నత
సౌమ్యత్వమ్	=	శాంతస్వభావము
మౌనమ్	=	మౌనము
ఆత్మవినిగ్రహః	=	మనోనిగ్రహము ఇంకా
భావసంశుద్ధిః	=	అంతఃకరణమందు భావపవిత్రత
ఇతి, ఏతత్, తపః	=	అనెడి, ఈ విధమైన తపస్సు
మానసమ్	=	మానసికమైనదిగా
ఉచ్యతే	=	చెప్పబడును

మనః–ప్రసాదః సౌమ్యత్వమ్, మౌనమ్, ఆత్మ–వినిగ్రహః,
భావ–సంశుద్ధిః ఇతి ఏతత్ మానసమ్ తపః ఉచ్యతే ॥

తా: మనఃప్రసన్నత, శాంతస్వభావము, మౌనము, మనోనిగ్రహము ఇంకా అంతఃకరణమందు భావపవిత్రత అనెడి ఈ విధమైన తపస్సు మానసికమైనదిగా చెప్పబడును.

ఇప్పుడు మానసిక తపస్సును నిర్వచించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ మానసిక తపస్సును ఆచరించటం చాలా కష్టం. కాయిక తపస్సు స్థూలశరీరానికి చెందినది కాబట్టి కొంతమేరకు తేలిగ్గా చెయ్యవచ్చు; దానికన్నా కష్టమైనది వాచికతపస్సు. ఎందుకంటే వాగింద్రియం సూక్ష్మమైన అంగం; అది సూక్ష్మశరీరానికి చెందినది. దానికన్నా కష్టం మానసిక తపస్సు. ఎందుకంటే వాక్కు బాహ్య ఇంద్రియం; కానీ మనస్సు అంతర ఇంద్రియం. మానసిక తపస్సులోకి ఏవి వస్తాయి?

మనఃప్రసాదః – మనఃప్రసాదః అంటే ప్రశాంతమైన మనస్సు కలిగివుండటం. ఎటువంటి ఆందోళనలు, ఒత్తిడి లేకుండా ప్రశాంతంగా ఉండగలగటం. అశాంతి, అసహనం లేకపోవటం. చాలామందికి రేపేమవుతుందోనని బెంగ.

పరిభ్రమసి కిం ముధా క్వచన చిత్త విశ్రామ్యతాం
స్వయం భవతి యద్యథా భవతి తత్తథా నాన్యథా।
అతీతమననుస్మరన్నపి చ భావ్యసంకల్పయన్
అతర్కితసమాగమాననుభవామి భోగానహమ్ ॥ – వైరాగ్యశతకం

ఓ మనసా, నువ్వెందుకు అంతటా తిరిగివస్తావు? భవిష్యత్తు గురించి బెంగపడినంత మాత్రాన భవిష్యత్తును నువ్వేమైనా మార్చగలవా? రేపేమవాలని రాసిపెట్టివుంటే అది జరగనివ్వు. అలాగే గతంలో జరిగిపోయినదాని గురించి ఎందుకు వాపోతావు, వర్తమానంలో జీవించు. ఇదీ వైరాగ్యశతకం శ్లోకసారాంశం.

భవిష్యత్తు గురించి ప్రణాళిక వెయ్యటం మంచిదే, ఎవరూ కాదనరు. కాని భవిష్యత్తు గురించి ఆందోళన చెందటం, బెంగపడటం, మాటిమాటికీ భవిష్యత్తులోకి తొంగిచూడటం సరియైన కర్మకాదు. అది భవిష్యత్తుకు ప్రతిచర్య. భవిష్యత్తు గురించిన ప్రణాళిక చర్య, భవిష్యత్తు గురించి బెంగపడటం ప్రతిచర్య. పోనీ అలా బెంగపడితే భవిష్యత్తు ఏమైనా మారుతుందా? అది మారకపోగా, ఆ బెంగవల్ల ఇప్పుడు వర్తమానంలో మీరు చెయ్యాల్సిన పనిని సమర్థవంతంగా చెయ్యలేరు. ప్రణాళిక వేస్తే అది మీ సామర్థ్యాన్ని పెంచుతుంది; ఆందోళన చెందితే అది మీ సామర్థ్యాన్ని తగ్గిస్తుంది. అందువల్ల ప్రణాళిక వెయ్యండి, బెంగ పడకండి.

ఇదే సూత్రం గతానికి కూడా వర్తిస్తుంది. గతంలో జరిగిపోయిన విషయాలను తలుచుకుని బాధపడకండి. గతంలో జరిగిన అనుభవాలనుంచి విలువైన పాఠాలు నేర్చుకోండి; కాని గతంలో జరిగిపోయిన విషయాలను పదేపదే తలుచుకుని బాధపడకండి. అప్పుడు కూడా ఇప్పుడు, వర్తమానంలో, మీరు చెయ్యాల్సిన పనులను సమర్థవంతంగా చెయ్యలేరు. గతంలోని అనుభవాలనుంచి పాఠాలు నేర్చుకుంటే మీ సామర్థ్యం పెరుగుతుంది; అనుభవాలకు బాధపడుతూ కూర్చుంటే మీ సామర్థ్యం తగ్గుతుంది. అందువల్ల భవిష్యత్తు గురించి ఆందోళనా మంచిది కాదు; గతం గురించిన బాధా మంచిది కాదు. వర్తమానాన్ని చిరునవ్వుతో స్వీకరించండి. అదే మీకు అందుబాటులో ఉంది. నిన్న కాన్సిల్ చేసిన చెక్కువంటిది; రేపు ప్రామిసరీనోటు వంటిది; నేడు చేతిలో సిద్ధంగా ఉన్న ధనం వంటిది. అందువల్ల దాన్ని సరిగ్గా వినియోగించుకోండి. దీన్ని మనఃప్రసాదః అంటారు.

మనస్సును శాంతిగా ఉంచుకోవటం. అంటే జీవితంలో ఎటువంటి ఒడిదుడుకులు ఎదురైనా, మనశ్శాంతిని కోల్పోకూడదు. అటువంటి సమబుద్ధిని ఎలా పెంపొందించుకోవాలి. కృష్ణపరమాత్మ మళ్ళీ ఇక్కడ ప్రత్యేకించి చెప్పబోవటం లేదు.

సమత్వం యోగ ఉచ్యతే – 3

సమత్వం ఉండాలని, కర్మయోగం గురించి చెప్పినప్పుడే, మూడవ అధ్యాయంలో చెప్పేశాడు.

కర్మయోగం	= సరియైన దృక్పథం	+ సరియైన కర్మ
సరియైన దృక్పథం	= ఈశ్వరార్పణబుద్ధి	+ ఈశ్వరార్పణ భావన
సరియైన కర్మ	= సాత్త్వికకర్మ	+ పంచమహాయజ్ఞాలు

ఇదీ కర్మయోగం గురించి. ఇది గుర్తు తెచ్చుకుని సమత్వబుద్ధితో ఉండాలి.

సౌమ్యత్వమ్ – ఆలోచనల్లో సౌమ్యతను సౌమ్యత్వం అంటారు. ఆలోచనలు ఎలా సౌమ్యంగా ఉంటాయి? ఎందుకంటే ఆలోచనలే ముందు వాక్కురూపంలోనూ, తర్వాత కర్మరూపంలోనూ బయటకు వస్తాయి. అందువల్ల ఆలోచనలు సౌమ్యంగా లేకపోతే మాటలు, కర్మలు కూడా సౌమ్యంగా ఉండవు. ఆలోచన విత్తనం వంటిది, మాట మొక్క వంటిది, కర్మ వృక్షం వంటిది. విత్తనాన్నే మారిస్తే మొక్క, వృక్షం వాటంతట అవే బాగుపడతాయి. అందువల్ల ఆలోచనలను సౌమ్యంగా చేసుకోండి.

మౌనమ్ – రోజులో కనీసం కొన్ని నిముషాలు నిశ్శబ్దంగా ఉండటానికి ప్రయత్నించండి. రోజంతా అవసరం లేదు, ప్రతిరోజూ ప్రార్థన చేశాక, కొన్ని నిముషాలు మీరు ప్రయత్నపూర్వకంగా దేని గురించీ ఆలోచించకుండా నిశ్శబ్దంగా కూర్చోండి. మీ అంతట మీరు ఆలోచించకపోయినా, ఆలోచనలు రాకుండా ఉండవు. మీ వాసనలు, మీ అలవాట్లు అవి వచ్చేలా చేస్తాయి. వస్తే రానివ్వండి, వాటిని సాక్షిగా చూడండి; అంటే ఇది మంచి ఆలోచన అనిగానీ, ఇది చెడు ఆలోచన అనిగానీ దానికి పేరు పెట్టకండి. కేవలం ఆలోచన వస్తున్నదని తెలుసుకోండి చాలు. మంచి ఆలోచన వస్తే మిమ్మల్ని మీరు మెచ్చుకోనవసరం లేదు; అలాగే చెడు ఆలోచన వస్తే తప్పు చేసినట్టుగా భావించి దానిని పారద్రోలనవసరం లేదు. కేవలం ఆ వస్తున్న ఆలోచనలను చూస్తూ ఉండండి. దీన్నే సాక్షీభావనగా చూడటం అంటారు. ఇదొక అద్భుత అనుభవం.

విపాసన అని ఒక సంస్థ ఉంది. వారు సుమారు పదిరోజులు క్యాంపు పెడతారు. ఆ పదిరోజుల్లోనూ మీరు ఏమీ చదవకూడదు; ఎవరితో మాట్లాడకూడదు; ఎవరి మాటలూ వినకూడదు. అలా పదిరోజులు మౌనమే పాటించాలి. అంత తీవ్రంగా చెయ్యమనటం లేదు మిమ్మల్ని; ఒకరోజు పూర్తిగా కూడా మౌనం ఉండమనటం లేదు; చాలా తేలికమార్గం చెబుతున్నాము; ఐదు నిముషాలు మీ మనస్సును మీరు సాక్షిగా చూడాలి అంతే. దాన్ని మౌనం అంటారు. ఇది ఆలోచనలు లేని స్థితికాదు; ప్రయత్నపూర్వకంగా ఆలోచించకుండా ఉండటం లేదా వచ్చిన ఆలోచనలతో మమేకం చెందకుండా ఉండటం.

ఇక్కడ ఒక విషయాన్ని గమనించాలి. మామూలుగా మౌనం అంటే నిశ్శబ్దం. అంటే మాట్లాడకుండా ఉండటం. మాట్లాడకుండా ఉండటం వాచికతపస్సులోకి వస్తుందికదా, కృష్ణపరమాత్మ దీన్ని మానసిక తపస్సు అని ఎందుకన్నాడు? ఏమైనా పొరపాటుగా చెప్పాడా?

ఇలాంటి సందర్భాలలో శంకరాచార్యులవారు ఆదుకుంటారు. సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే చెబితే, అది పొరపాటు కాదు. దానికి లోతైన అర్థం ఉంది. మౌనం వాచిక తపస్సు నిజమే కాని, వాచికతపస్సును పాటించాలంటే, మానసిక నియంత్రణ ఉండాలి; ఎందుకంటే వాక్కును అదుపులో పెట్టేది మనస్సు కాబట్టి. అందువల్ల మౌనం

అంటే మానసిక తపస్సు అనే తీసుకోవాలి. దానిద్వారా మనం వాక్కును అదుపులో పెట్టగలము అంటున్నారు శంకరాచార్యులవారు.

ఇంకొక అర్థం కూడా చెప్పవచ్చు, మౌనం మానసిక తపస్సు అనటానికి. ఎందుకంటే మానసిక రొదనుంచి స్వేచ్ఛగా తీసుకోవచ్చు దీనిని. మామూలుగా మనస్సు అవసరంలేని అనేక ఆలోచనలతో రొదపెట్టేస్తుంది, అది చిరాకు పుట్టిస్తుంది. అందువల్ల మౌనం అంటే ఇటువంటి అనవసరమైన ఆలోచనలనుంచి కాసేపు స్వేచ్ఛ పొందటం. పనికిరాని ఆలోచనలే చిరాకు పుట్టిస్తాయి; ఆరోగ్యకరమైన ఆలోచనలు ఏమీ ఇబ్బంది కలుగజేయవు. అందువల్ల మౌనం అంటే అసలు ఆలోచనలు లేకపోవటం కాదు, అనవసరమైన ఆలోచనలనుంచి విముక్తి పొందటం. గీతాబోధకి వెళ్ళొచ్చి, శ్రద్ధగా బోధ విని, గంటసేపు నా మనస్సు రొదపెట్టింది అనరు. ఆ ఆలోచనలను ఆస్వాదిస్తారు కాబట్టే, మళ్ళీ మర్నాడు వెళతారు. అందువల్ల కేవలం ఆలోచన ఇబ్బంది పెట్టదు; అనారోగ్యకరమైన ఆలోచన మాత్రమే ఇబ్బందికరం; అందువల్ల మౌనం అంటే ఈర్ష్య, అసూయ వంటి అనారోగ్యకరమైన ఆలోచనలనుంచి దూరమవటం.

ఆత్మవినిగ్రహః – ఆలోచనలను ఒక మార్గంలో నిర్దేశించటం. అంటే చెడు ఆలోచనలను తగ్గించుకుంటూ, మంచి ఆలోచనలను పెంచుకుంటూ రావటం; ఆసురీసంపత్తిని తగ్గించుకుంటూ, దైవీసంపత్తిని పెంచుకుంటూ రావటం. ఇక్కడ ఆత్మ అంటే మనస్సు; వినిగ్రహః అంటే నియంత్రించటం. మనస్సును నియంత్రించటం అంటే ఆలోచనలను నియంత్రించటం; ఆలోచనలను నియంత్రించటం అంటే అనారోగ్యకరమైన ఆలోచనలు వస్తే వాటికి సహకారం అందించకపోవటం. అనారోగ్యకరమైన ఆలోచనలు వస్తాయి; ద్వేషం వస్తుంది; కాని మీరు పట్టించుకోకూడదు. అంటే వాటిమీద దృష్టి పెట్టకూడదు. దీన్ని ఆత్మవినిగ్రహః అంటారు. అలా చేస్తే మనస్సు మీ చెప్పుచేతల్లో ఉంటుంది; లేకపోతే మీరు దాని అధీనంలోకి వెళ్ళిపోతారు.

ఇక్కడ ఆత్మ అంటే సచ్చిదానంద ఆత్మ కాదు మనస్సు. మనస్సును అదుపులో పెట్టుకోవాలి.

భావసంశుద్ధిః – భావః అంటే ఉద్దేశ్యం; సంశుద్ధిః అంటే స్వచ్ఛత. భావసంశుద్ధి అంటే ఉద్దేశ్యం స్వచ్ఛంగా ఉండాలి; అంటే మనస్సులో ఒకటి పెట్టుకుని, బయటకు ఇంకొకలా ప్రవర్తించకూడదు. కొంతమంది ఏపని చేసినా దాని వెనక వేరే ఆంతర్యం ఉంటుంది. అలా చెయ్యకూడదు. మీ మనస్సు తెల్లకాగితంలా ఉండాలి; ఏ మలినమూ ఉండకూడదు దానికి. మీ మనస్సును ఎదుటివారు చదవగలిగేటంత స్వచ్ఛంగా ఉండాలి.

ఇత్యేతత్ తపో మానసముచ్యతే – ఇటువంటి దానిని మానసిక తపస్సు అంటారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇక్కడితో మానసిక తపస్సు గురించి అయిపోయింది.

కృష్ణపరమాత్మ తపస్సును రెండురకాలుగా వివరించబోతున్నాడని చూశాము. అవి కారణదృష్ట్యా త్రివిధం తపః, గుణదృష్ట్యా త్రివిధం తపః. ఇక్కడితో కారణదృష్ట్యా త్రివిధం తపః అయిపోయింది. అవి కాయికం, వాచికం, మానసం తపస్సులు.

శ్లో. 17 **శ్రద్ధయా పరయా తప్తం తపస్తత్ త్రివిధం నరైః ।**
అఫలాకాంక్షిభిర్యుక్తైః సాత్త్వికం పరిచక్షతే ॥
శ్రద్ధయా, పరయా, తప్తమ్, తపః, తత్, త్రివిధమ్, నరైః,
అఫలాకాంక్షిభిః, యుక్తైః, సాత్త్వికమ్, పరిచక్షతే ॥

అఫలాకాంక్షిభిః	= ఫలాపేక్షలేని వారైన	తత్, త్రివిధమ్, తపః	= మూడు విధములైన తపస్సులను అవి శారీరక, వాచిక, మానసిక తపస్సులను
యుక్తైః, నరైః	= యోగులచేత	సాత్త్వికమ్	= సాత్త్వికమని
పరయా, శ్రద్ధయా, తప్తమ్	= అత్యంత శ్రద్ధతో చేయబడిన	పరిచక్షతే	= పేర్కొందురు

అఫల–ఆకాంక్షిభిః యుక్తైః నరైః పరయా శ్రద్ధయా తప్తమ్
(యత్) త్రివిధమ్ తపః, తత్ సాత్త్వికమ్ పరిచక్షతే ॥

తా: ఫలాపేక్షలేని వారైన యోగులచేత అత్యంత శ్రద్ధతో చేయబడిన మూడు విధములైన అవి శారీరక, వాచిక, మానసిక తపస్సులను సాత్త్వికమని పేర్కొందురు.

గుణదృష్ట్యా త్రివిధం తపః – ఇప్పుడు 17–19 శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ గుణదృష్ట్యా త్రివిధం తపః గురించి వివరించబోతున్నాడు. అవి సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక తపస్సులు. ఈ శ్లోకంలో సాత్త్విక తపస్సు గురించి చూస్తాము.

త్రివిధమ్ తపః నరైః తప్తమ్ – ముందు శ్లోకాల్లో వివరించిన మూడురకాల తపస్సులను అంటే కాయిక, వాచిక, మానసిక తపస్సులను ఎవరెలా ఆచరిస్తారో, ఏ దృక్పథంతో ఆచరిస్తారో, వాటికి వారు ఇచ్చే విలువేమిటో, దాన్నిబట్టి ఆ తపస్సు ఏ గుణంలోకి వస్తుందో చెప్పవచ్చు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

పరయా శ్రద్ధయా (తప్తమ్) – ఈ మూడింటిని చాలా శ్రద్ధగా ఆచరిస్తారు కొందరు. ఎవరికోసమో మొక్కుబడిగా చెయ్యకుండా, శాస్త్రం విధించిందని బలవంతంగా చెయ్యకుండా, ఏ స్వామీజీయో, గురువో చెప్పారని కాకుండా, అది చెయ్యకపోతే ఆరోగ్యం దెబ్బతింటుందనే భయంతో కాకుండా, ఆ తపస్సుమీద ఉన్న గౌరవం కొద్దీ, అపారమైన శ్రద్ధకొద్దీ చెయ్యాలి.

అఫలాకాంక్షిభిః – ఈ తపస్సునుంచి ఏమీ ఫలితాన్ని ఆశించకుండా చెయ్యాలి. ఆకాంక్ష అంటే ఆశించటం; ఫలం అంటే ప్రయోజనాన్ని లేదా ఫలితాన్ని; ఫలాకాంక్ష అంటే ఫలాన్ని కాంక్షించే వ్యక్తి. అఫలాకాంక్షిభిః అంటే ఫలాన్ని కాంక్షించని వ్యక్తి. ఏదైనా చెయ్యమంటే నాకేమిటి లాభం అంటారు కొంతమంది. నాకు ధనం వస్తుందా, ఉద్యోగంలో పైకి వెళతానా, వ్యాపారం అభివృద్ధి చెందుతుందా? ఏ ఫలం వస్తుంది? ఇవేవీ కాకపోతే పుణ్యం వస్తుందా, స్వర్గలోకానికి వెళతానా? ఇవీ వారి ప్రశ్నలు.

కాని కృష్ణపరమాత్మ ఫలాపేక్ష లేకుండా పనిచెయ్యాలి అంటున్నాడు. ఇక్కడే కాదు కృష్ణపరమాత్మ రెండవ అధ్యాయంనుంచే పదేపదే చెబుతున్నాడు.

యుక్తైః – పరిణితి చెందినవారు; అంటే ఈ తపస్సులను ఎవరికోసమో చెయ్యకుండా, శ్రద్ధగా చేసేవారు. అంటే దాన్ని లక్ష్యంగా భావించి చేసేవారు.

సాత్త్వికం పరిచక్షతే – అలాంటి తపస్సును సాత్త్వికతపస్సు అంటారు.

ఫలాపేక్ష లేకుండా పనిచెయ్యాలి – విశ్లేషణ

యోగస్థః కురు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ధనంజయ –2.48

ఫలితాన్ని ఆశించకుండా పనిచెయ్యి అర్జునా. ఈ మాట పదేపదే వస్తుంది. ఫలితాన్ని ఆశించకుండా మందబుద్ధి ఉన్నవ్యక్తి కూడా ఏపనీ చెయ్యడు అనే నానుడి ఉంది. అలాంటప్పుడు ఫలితాన్ని ఆశించకుండా పని ఎలా చెయ్యాలి? ఏదైనా ఫలం వస్తుందంటేనే అది చెయ్యాలనే ఆసక్తి లేదా శ్రద్ధ ఏర్పడుతుంది అంటారు కొందరు. అందువల్ల ఈ విషయాన్ని కొంచెం విశ్లేషిద్దాము.

ఏదైనా తపస్సు కాని, సాధన కాని చేస్తే దాన్నించి ఫలం రావాలని ఆశిస్తున్నారంటే దానర్థం ఏమిటి? మీరు ఆ తపస్సును మార్గంగా చూస్తున్నారు. ఏదైనా పని చెయ్యాలంటే రెండు ఉంటాయి. మార్గం, లక్ష్యం. మీరు కోరుకున్న లక్ష్యాన్ని పొందటానికి ఏదో ఒక మార్గాన్ని ఎన్నుకుంటారు. ఉదాహరణకు ఈ తపస్సుద్వారా మీరు ఏదో లక్ష్యాన్ని కోరుకుంటున్నారు. అంటే ఈ విలువలను పాటిస్తే వ్యాపారంలో లాభమో, పేరుప్రఖ్యాతులో, ఏదైనా బిరుదో వస్తుందని ఆశిస్తున్నారు.

కాని దేన్నైనా మీరు ఇంకొక లక్ష్యానికి మార్గంలాగా భావిస్తే, మీకు మార్గంమీద స్వచ్ఛమైన ప్రేమ ఉండదు అంటుంది శాస్త్రం. ఎందుకు? మీరు ఒక మార్గాన్ని ప్రేమించే కారణం, ఆ మార్గంద్వారా మీరు కోరుకున్న లక్ష్యాన్ని పొందటానికి. అంటే మార్గంమీద ఉన్న ప్రేమ, నిజానికి మార్గంమీద ప్రేమకాదు; ఆ మార్గం మిమ్మల్ని తీసుకువెళ్ళే లక్ష్యంమీద ఉన్న ప్రేమ. అది మార్గానికి ఆపాదించబడింది. అందువల్ల అది స్వచ్ఛమైన ప్రేమకాదు, నిఖార్సైన ప్రేమకాదు. బెల్లం చుట్టూ చీమలు చేరినట్టుగా, ధనవంతుని చుట్టూ కాకారాయుళ్ళు చేరతారు. అంటే ఈ కాకారాయుళ్ళు ధనవంతునినుంచి ధనం రాలుతుందనే లక్ష్యం పెట్టుకుని, ధనవంతుణ్ణి ఆ ధనం వచ్చే మార్గంగా భావిస్తున్నారు. అందువల్ల అతనిమీద ప్రేమ నటిస్తున్నారు. ఎప్పుడైతే ఆ ధనవంతుని ధనమంతా హారతికర్పూరంలా కరిగిపోయిందనీ, అతను ఇక చిల్లిగవ్వకు కూడా కొరగాడని తెలిసుకుంటారో, అప్పుడే, ఆ క్షణమే అతన్నుంచి మాయమైపోతారు. అంటే వారు ప్రేమించింది అతన్నా, అతని ధనాన్నా? నిస్సందేహంగా ధనాన్నే! అతని ధనం మీదున్న ప్రేమ అతనిమీద ప్రేమగా మారింది.

ఇదే విధంగా సత్యం, తపస్సువంటివి వ్యాపారంలో విజయం రావటానికో, ధనం రావటానికో, పేరుప్రఖ్యాతులు రావటానికో పాటిస్తారు. అంటే మీకు నిజంగా సత్యంమీద విలువ లేదు; అది తెచ్చే ఫలంమీద విలువ ఉంది. అందువల్ల సత్యాన్ని పలికితే నాకేమిటి లాభం అని అడగకండి, ఏ లాభాపేక్ష లేకుండా చెయ్యండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఏమీ లాభం లేకుండా ఎందుకు సాధన చెయ్యాలి? కృష్ణపరమాత్మేమో వాటిని సాధన చెయ్యాలి, కాని వాటిని మార్గంగా భావించకూడదు అంటున్నాడు. తపస్సు, ధర్మం, సత్యంవంటివి శ్రద్ధగా పాటించండి కాని, వాటిని మార్గంగా భావించకండి అంటున్నాడంటే దాని అర్థం ఏమిటి? అంటే ఉదాహరణకు ధర్మాన్ని పాటించండి, కాని ధర్మాన్ని ఏదో లక్ష్యం పొందటానికి పాటించకండి అంటే ధర్మాన్నే లక్ష్యంగా భావించండని అర్థం. ఇందాక చూశాము రెండు ఉంటాయి అని – అవి మార్గం, లక్ష్యం. ఒక మార్గంద్వారా ఒక లక్ష్యాన్ని పొందుతాము. కాని ఈ విలువలను మార్గంగా కాకుండా, లక్ష్యంగా భావించాలి. ధర్మంద్వారా ధనం పొందాలి; ధర్మంద్వారా లాభం పొందాలి; ధర్మంద్వారా ఐహికసుఖాలు పొందాలి; ధర్మంద్వారా పేరుప్రఖ్యాతులు పొందాలి అనుకోకూడదు. ధర్మం విలువ తెలిస్తే అలా ఆశించరు; ధర్మాన్నే లక్ష్యంగా భావిస్తారు.

ఒక **విలువ**యొక్క **విలువ**ను తెలుసుకుంటేనే ఆ **విలువ**కు **విలువ**ను ఇవ్వగలరని పదేపదే చెబుతారు దయానందస్వామీజీ. అలా విలువకు విలువను ఇవ్వాలంటే మనస్సు పరిపక్వం చెందివుండాలి. అందువల్ల అటువంటి పరిపక్వతను పెంచుకోమంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ధర్మాన్ని మార్గంగా పాటించకుండా, లక్ష్యంగా పెట్టుకోమంటున్నాడు. ఒకవేళ ధర్మం పాటించటంవల్ల ధనం వస్తే రావచ్చు గాక, కాని అది మీ లక్ష్యం కాకూడదు. ఒకవేళ రాకపోతే ఓడిపోయినట్టూ భావించకూడదు. ధనం వచ్చినా, రాకపోయినా ధర్మానికి కట్టుబడి ఉన్నానన్న తృప్తి మిగలాలి.

నిజానికి పరిణితి చెందిన వ్యక్తికి ధర్మం విలువ తెలుస్తుంది. అతన్ని మనిషిగా నిలబెట్టేది ధర్మాచరణే అని అతనికి తెలుసు. అందువల్ల ధర్మం పాటిస్తే నాకేమిటి లాభం అనుకోడు. లేదా నేను ఇన్నాళ్ళూ ధర్మం పాటించాను, అందువల్లనే చాలా నష్టపోయాను అనడు. ఒకవేళ ధర్మంవల్ల నష్టపోయాను అంటే అతను ఇంకా పరిణితి చెందలేదని అర్థం. అటువంటి వ్యక్తిని ప్రాకృతపురుషుడు అంటారు.

మనిషి జంతువుగా ఉండే స్థితినుంచి మనిషిగా ఎదిగి, మనిషినుంచి దైవంగా ఎదగాలని శాస్త్రం చెబుతుంది. మొదటిదశ ప్రాకృతపురుషునినుంచి సంస్కృతపురుషునిగా అంటే జంతువునుంచి మనిషిగా ఎదగటం. అంటే ధర్మమే లక్ష్యంగా ఉండాలి. అందువల్లనే ధర్మాన్ని కూడా ఒక పురుషార్థం చేసింది శాస్త్రం. ధర్మార్థకామమోక్షాలు అంది. ధర్మాన్ని అర్థం పొందటానికో, కామం పొందటానికో వినియోగించమనలేదు.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ నువ్వు చేసిన పనికి ఫలాన్ని ఆశించకు అని చెబితే దాని అర్థం – ధర్మాన్ని మార్గంగా చూడకు, ధర్మాన్ని లక్ష్యంగా చూడు; ప్రాకృతపురుషుని స్థాయినుంచి సంస్కృతపురుషుని స్థాయికి ఎదుగు అని. దాన్ని లక్ష్యంగా చూస్తే ఏమిటి లాభం అనకూడదు మళ్ళీ. లక్ష్యమే లాభం. లక్ష్యానికి మళ్ళీ ఇంకొక లాభం ఉండదు. మార్గంద్వారా లక్ష్యాన్ని చేరుకుంటారు. అంటే ఏమిటి? లక్ష్యమే ముగింపు.

అఫలాకాంక్షిభిః – ఇటువంటి పరిణితి చెందిన వ్యక్తులు తపస్సులన్నిటినీ లక్ష్యంగా చూస్తారు కాని, మార్గంగా చూడరు. అంటే ఆ తపస్సును చెయ్యటానికి ఇష్టపడతారు.

ఎవరో అన్నారు, 'సమయపాలన చేస్తే సమస్య ఏమిటంటే, అది చేసినట్టు చూసి మెచ్చుకునేందుకు ఎవరూ ఉండరు.' అంటే ఇతను ఎక్కడికన్నా రమ్మన్న సమయానికి వెళ్ళినా, తక్కినవాళ్ళెవరూ రారు. అందుకని ఇతను

సమయపాలన చేశాడని ఎవరికీ తెలియదు, ఎవరూ మెచ్చుకోరు. స్కూళ్ళలో కూడా ఒక్కరోజు కూడా మానకుండా వచ్చిన విద్యార్థికి ఏదైనా బహుమానం ఇస్తారు. అలా మనం చేసే ప్రతిపనికీ మెచ్చుకోలు కావాలనుకుంటాము. కాని అలాంటి మెప్పు ఆశించని వ్యక్తే సాత్త్వికపురుషుడు.

వేరే సందర్భంలో శంకరాచార్యులవారు అంటారు, 'ధర్మాన్ని మోక్షంకోసం కూడా పాటించకూడదు.' మొదట్లో సాధకునికి నువ్వు ధర్మం పాటిస్తే చిత్తశుద్ధి పొందుతావు; చిత్తశుద్ధి పొందితే పుణ్యం కలుగుతుంది; పుణ్యం కలిగితే గురుప్రాప్తి, శాస్త్రప్రాప్తి కలుగుతుందని చెబుతారు. ఎందుకు? అతనికి మోక్షంమీద శ్రద్ధకలిగి, ఇటువైపు రావటానికి. కాని నిజానికి ధర్మాన్ని మోక్షంకోసం కూడా పాటించకూడదు. అలా చేస్తే వారికి ధర్మం మార్గం, మోక్షం లక్ష్యం అవుతుంది. అందువల్ల ధర్మాన్ని మార్గంగా కాకుండా లక్ష్యంగా పాటించాలి. అలా చేసే వ్యక్తిని సాత్త్వికుడు అంటారు.

ఇక్కడితో ఫలాపేక్ష లేకుండా పనిచెయ్యాలిమీద విశ్లేషణ అయిపోయింది.

శ్లో. 18 **సత్కారమానపూజార్థం తపో దంభేన చైవ యత్ ।**
క్రియతే తదిహ ప్రోక్తం రాజసం చలమధ్రువమ్ ॥
సత్కారమానపూజార్థమ్, తపః, దంభేన, చ, ఏవ, యత్,
క్రియతే, తత్, ఇహ, ప్రోక్తమ్, రాజసమ్, చలమ్, అధ్రువమ్ ॥

యత్, తపః	= ఏ తపస్సు	క్రియతే	= చేయబడునో
సత్కారమానపూజార్థమ్	= ఇతరులనుండి సత్కారములను, గౌరవములను, పూజలను అందుకొనుటకును	అధ్రువమ్	= అనిశ్చితమైనది
		చలమ్	= క్షణిక ఫలమును ఇచ్చునది అయిన
చ, ఏవ	= ఇతర స్వార్థప్రయోజనముల కోసం	తత్	= ఆ తపస్సు
		ఇహ	= ఇచ్చట
వా	= లేక	రాజసమ్	= రాజసమని
దంభేన	= దంభముతో	ప్రోక్తమ్	= చెప్పబడినది

సత్కార-మాన-పూజార్థమ్ దమ్భేన చ ఏవ యత్ తపః క్రియతే,
తత్ ఇహ రాజసమ్, చలమ్, అధ్రువమ్ ప్రోక్తమ్ ॥

తా: ఏ తపస్సు ఇతరులనుండి సత్కారములను, గౌరవములను, పూజలను అందుకొనుటకు, ఇతర స్వార్థప్రయోజనములకోసం లేక దంభముతో చేయబడునో, అనిశ్చితమైనదియు, క్షణికఫలమును ఇచ్చునదియు అగు ఆ తపస్సు ఇచ్చట రాజసమని చెప్పబడినది.

ఇప్పుడు రాజసిక తపస్సును నిర్వచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దీన్ని పరిణితి చెందని వ్యక్తులు పాటిస్తారు. వీరు సత్యాన్ని మార్గంగా చూస్తారు తప్ప లక్ష్యంగా చూడరు. సత్యం పలికితే అందరూ మిమ్మల్ని గౌరవిస్తారు;

మీరు వృద్ధిలోకి వస్తారు అంటే సత్యాన్ని పలుకుతారు. అంటే వారు సత్యంవల్ల కలిగే ఫలితానికి ఎక్కువ విలువనిచ్చి, దానికన్నా తక్కువ విలువను సత్యానికి ఇస్తారు.

ఇంతకుముందు చూసినట్టుగా మార్గంమీద ప్రేమ అసలుసిసలైన ప్రేమకాదు; పైగా శాశ్వతమైన ప్రేమ కూడా కాదు. ఎందుకంటే సత్యం పలకకపోతే లాభం పొందుతారు అంటే ఎందుకు సత్యం చెప్పాలి అనుకుంటారు. సత్యం పలకటంవల్ల అర్థపురుషార్థమో, కామపురుషార్థమో తీరుతుందని చెబుతారు; కనీసం ఇహలోకసుఖం కాకపోయినా పరలోకసుఖమైనా పొందవచ్చంటే చెబుతారు. సత్యం పలికితే పుణ్యం వస్తుంది, పుణ్యం పొందితే మరణించాక స్వర్గలోకానికి వెళతావు అంటే సత్యం పలుకుతారు.

యత్ క్రియతే – అందువల్ల వారు తపస్సును లక్ష్యంగా కాక, మార్గంగా ఉపయోగిస్తారు. దేనికి మార్గం?

సత్కారః – సత్కారం అంటే మెప్పు పొందటంకోసం చెబుతారు. అంటే వారికి ధార్మికపురుషునిగా పేరుపొందాలనే తపన ఉంటుంది. ఎక్కడికెళ్ళినా వారికి పెద్దపీట వేసి, వారికి రాచమర్యాదలు చెయ్యాలని ఆశిస్తారు. సత్కారః అంటే స్తుతి లేదా ప్రశంస.

మానమ్ – మానం అంటే గౌరవించటం. వారు ఆలశ్యంగా వెళ్ళినా, ఆ మాటకొస్తే ప్రముఖులు ఆలశ్యంగా వెళ్ళాలిట; వారిని జనాల మధ్యలోంచి తీసుకువెళ్ళి, ముందు వరుసకు తీసుకువెళ్ళి, కుర్చీ దులిపి కూర్చోబెట్టాలని ఆశిస్తారు.

పూజ – పూజ అంటే వీరిని పూజించటం. అంటే వారికి పాదపూజ వంటివి ఇతరులు చెయ్యాలని ఆశిస్తారు. వారు ధర్మాన్ని పాటించేది పుణ్యం పొందటానికి.

(ఇహాముత్ర ఫలభోగార్థమ్) దంభేన – కాని దానికి దంభము తోడవుతుంది. అంటే సమాజం వీరేం చేసినా మెచ్చుకోవాలని చూస్తారు. అంటే సమాజం దృష్టిలో పడేలాగా చేస్తారు. ఎవరికీ తెలియకుండా, మంచిపని చేసి ఏమిటి లాభం అనుకుంటారు. అంటే పేరుప్రఖ్యాతులకోసం అల్లాడిపోతారు.

తదిహ ప్రోక్తం రాజసం తపః – ఇటువంటి తపస్సును రాజసిక తపస్సు అంటారు. కాని ఈ తపస్సువల్ల వచ్చే లౌకికఫలాలకు రెండు నష్టాలు ఉన్నాయి.

అధ్రువమ్ – అవి ఖచ్చితంగా వచ్చితీరుతాయని చెప్పలేము. గుర్తింపు రావచ్చు, రాకపోవచ్చు. ఎన్నిసార్లు వినటం లేదు? నేను రాత్రనక పగలనక కష్టపడి చేస్తుంటే ప్రమోషన్ నాకు ఇవ్వకుండా ఫలానా వ్యక్తికి ఇచ్చేసారు. అతను అసలు సరిగ్గా పనిచెయ్యడు. కాని బాస్‌ను బాగా కాకాపట్టటం వచ్చు, బాస్ భార్యకు ఏవో పనులు చేసిపెట్టి ప్రమోషన్ కొట్టేశాడు అంటారు. అందువల్ల లౌకికవిజయాలు కోరుకుంటే, అవి వస్తాయో రావో ఖచ్చితంగా చెప్పలేము. అందువల్ల అధ్రువమ్ అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

చలమ్ – ఒకవేళ ఆశించిన ప్రమోషన్ వచ్చినా, ఆ ఫలం శాశ్వతంగా ఉండదు. పోనీ ప్రమోషన్ రాకపోయినా, వేరే ఏదైనా మంచిఫలం వచ్చినా అది పదికాలాలపాటు ఉండదు. ఎప్పుడోఅప్పుడు వెళ్ళిపోతుంది. ఇటువంటి

తపస్సును రాజసిక తపస్సు అంటారు. దీనికి, సాత్త్విక తపస్సుకు మధ్య ఏమిటి భేదం? సాత్త్విక తపస్సులో ఆ తపస్సునే లక్ష్యంగా భావించి చేస్తారు. ఇందులో మార్గంగా భావించి చేస్తారు. అది నిస్స్వార్థతపస్సు, ఇది స్వార్థపూరితమైన తపస్సు.

ఇక్కడితో రాజసిక తపస్సు గురించి అయిపోయింది.

శ్లో. 19 **మూఢగ్రాహేణాత్మనో యత్ పీడయా క్రియతే తపః ।**
పరస్యోత్సాదనార్థం వా తత్తామసముదాహృతమ్ ॥

మూఢగ్రాహేణ, ఆత్మనః, యత్, పీడయా, క్రియతే, తపః,
పరస్య, ఉత్సాదనార్థమ్, వా, తత్, తామసమ్, ఉదాహృతమ్ ॥

యత్, తపః	= ఏ తపస్సు	పరస్య, ఉత్సాదనార్థమ్	= ఇతరులకు కీడు కలిగించుటకును
మూఢగ్రాహేణ	= మొండిపట్టుదలతో గూడినది	క్రియతే	= ఆచరింపబడునో
ఆత్మనః, పీడయా	= తన మనోవాక్కాయములకు బాధ కలిగించునది	తత్	= అట్టి తపస్సు
వా	= లేక	తామసమ్	= తామసమైనదిగా
		ఉదాహృతమ్	= పేర్కొనబడినది

మూఢ–గ్రాహేణ ఆత్మనః పీడయా పరస్య ఉత్సాదనార్థమ్ వా
యత్ తపః క్రియతే, తత్ తామసమ్ ఉదాహృతమ్ ॥

తా: ఏ తపస్సు మొండిపట్టుదలతో గూడినది, తన మనోవాక్కాయములకు బాధ కలిగించునది లేక ఇతరులకు కీడు కలిగించుటకును ఆచరింపబడునో అట్టి తపస్సు తామసమైనదిగా పేర్కొనబడినది.

ఇందులో తామసిక తపస్సును నిర్వచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. తామసిక తపస్సును కూడా మార్గంగానే భావించి చేస్తారు. కాకపోతే వీరికి తపస్సుయొక్క విలువ తెలియదు. అందువల్ల దానిని నికృష్టమైన లక్ష్యాలకు వాడతారు. అది మంచిచందనం కట్టెలను వంటకు వాడినట్టు ఉంటుంది. అంటే చందనం కట్టెల విలువ వారికి తెలియదు.

మూఢగ్రాహేణ యత్ తపః క్రియతే – వీరు తపస్సును తప్పుడు ఉద్దేశంతో, తప్పుడు సంకల్పంతో, అనారోగ్యకరమైన నిర్ణయాలతో, నికృష్టమైన కార్యాలకు ఉపయోగిస్తారు. పురాణగాథల్లో చదువుతాము, ఎవరిమీదో ప్రతీకారం తీర్చుకోవటానికి ఘోరమైన తపస్సు చేస్తారు కొందరు. నిజానికి మహాభారతంలో అలా కక్ష తీర్చుకునే కథలు చాలా వస్తాయి. ద్రుపదమహారాజు ద్రోణాచార్యునిమీద ప్రతీకారం తీర్చుకోవటంకోసం, తనకొక పుత్రుడు పుట్టాలని పెద్దయాగం చేస్తాడు. అప్పుడు దృష్టద్యుమ్నుడు పుడతాడు. కేవలం తండ్రి పగ తీర్చటానికి. అలాగే అంబ భీష్ముని మీద పగ తీర్చుకోవటంకోసం తీవ్రమైన తపస్సు చేసింది. అలా నికృష్టమైన కోరికలు, చెడు తలపులతో చేస్తారు. కాని దీనికి కూడా గట్టి పట్టుదల కావాలి. అంత పట్టుదలతోనూ చేస్తారు, కాకపోతే దురదృష్టం ఏమిటంటే దాన్ని ప్రతీకారానికి వాడతారు.

గ్రాహః అంటే మొండిపట్టుదల; మూఢ అంటే తెలివితక్కువతనంతో ఏర్పడిన మొండి పట్టుదలతో ఈ తపస్సును చేస్తారు.

ఆత్మనః పీడయా – ఇటువంటి ఘోరతపస్సులో వారి శరీరాన్ని వారు హింసించుకోవటం ఉంటుంది. శాస్త్రం అటువంటి తపస్సులను అంగీకరించదు. శరీరం అనేది భగవంతుడు మనకు ఇచ్చిన ఒక అద్భుతవరం; దాన్ని హింసించే హక్కు మనకు లేదు. శరీరాన్ని అతిగా పెంచి పోషించవద్దు అంటారు నిజమే, అలాగని దాన్ని నిర్లక్ష్యం కూడా చెయ్యకూడదు. వీరు నిర్లక్ష్యం చెయ్యటం కాదు, దారుణంగా హింసించుకుంటారు. ఆత్మనః అంటే ఇక్కడ కూడా సచ్చిదానంద ఆత్మ కాదు. ఎందుకంటే దాన్ని హింసించలేరు. అందువల్ల ఆత్మనః అంటే శరీరం. శరీరాన్ని పీడించకూడదు. ఇంతకుముందు ఆత్మవినిగ్రహః అన్న పదంలో కూడా ఆత్మ అంటే సచ్చిదానందఆత్మ కాదు అన్నాము కాని అక్కడ ఆత్మ అంటే మనస్సు అన్నాము; ఇక్కడ ఆత్మ అంటే శరీరం అంటున్నాము. ఒకే మాటకు అనేక అర్థాలు ఉంటాయి. వాటిని సందర్భాన్నిబట్టి అర్థం చేసుకోవాలి.

పరస్య ఉత్సాదనార్థమ్ – వీరు శరీరాన్ని పీడించటమే కాదు, అది కూడా ప్రతికూల ఉద్దేశంతో చేస్తారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే శత్రువును నాశనం చెయ్యటంకోసం చేస్తారు. చేతబడి, వామపూజలువంటివి తామసిక పూజల్లోకి వస్తాయి.

పరస్య అంటే ఇతరులు, అంటే ఇక్కడ వారు శత్రువుగా భావించేవారు; ఉత్సాదనం అంటే నాశనం కోరుతారు. రాక్షసులు ఘోరమైన తపస్సు చేస్తారు. భగవంతుడు ప్రత్యక్షమై ఏంకావాలో కోరుకోమంటే, 'నాకు మరణం లేకుండా ప్రసాదించు,' అంటారు. 'అది అసాధ్యం, ఇంకేదైనా కోరుకో,' అని భగవంతుడు అంటే ఇంక అనేక హిరణ్యాక్ష వరాలు కోరతారు. ఆ కోరికలు తీరగానే, వారు మొట్టమొదట చేసేపని ఇంద్రలోకం వెళ్ళి, ఇంద్రుణ్ణి ఓడించి, రంభాఊర్వశులను తీసుకువస్తారు. ఇక్కడ కూడా ఘోరమైన తపస్సు ఉంది. కాని ఆ తపస్సు ఇతరుల నాశనం కోరే తపస్సు.

తత్తామసముదాహృతమ్ – దాన్ని తామసిక తపస్సు అంటారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇక్కడితో తామసిక తపస్సు అయిపోయింది. ఇక్కడితో తపస్సు గురించిన చర్చ కూడా అయిపోయింది. తపస్సును రెండుగా విభజించాడు కృష్ణపరమాత్మ.

కారణదృష్ట్యా త్రివిధం తపః – కాయిక, వాచిక, మానసిక తపస్సులు
గుణదృష్ట్యా త్రివిధం తపః – సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక తపస్సులు.

దానం గురించి ప్రత్యేక విశ్లేషణ

తమేతం వేదానువచనేన బ్రాహ్మణా వివిదిషంతి ।
యజ్ఞేన దానేన తపసా అనాశకేన – బృహదారణ్యకం 4.4.22

మనిషి చెయ్యాల్సిన అనేక ఆధ్యాత్మిక సాధనల్లో శాస్త్రం మూడు సాధనలకు ప్రాముఖ్యతను ఇస్తుంది. వాటిని తరుచు ఉపనిషత్తుల్లో చూస్తుంటాము. బృహదారణ్యకం వాటిని పేర్కొంది. అవి యజ్ఞః, దానః, తపః. కృష్ణపరమాత్మ ఈ మూడింటిని ఉపనిషత్తుల్లోంచి తీసుకున్నాడు. ఎందుకు?

సర్వోపనిషదో గావో దోగ్ధా గోపాలనందనః – ప్రార్థన శ్లోకాలు

ఉపనిషత్తు అనే ఆవునుంచి, గోపాలనందనుడు గీత అనే పాలను పితికాడు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ కూడా ఈ మూడు మంచి లక్షణాలను పదేపదే చెబుతున్నాడు.

యజ్ఞదానతపఃకర్మ న త్యాజ్యం కార్యమేవ తత్ ।
యజ్ఞో దానం తపశ్చైవ పావనాని మనీషిణామ్ ॥ – 18.5

యజ్ఞం, దానం, తపస్సు చాలా ముఖ్యమైన కర్మలు. వాటిని మనిషి త్యజించకూడదు. ఈ మూడింటిలో దానం చాలా ముఖ్యమైనది. దానివల్ల అనేక లాభాలు ఉన్నాయి.

ముందుగా దానానికి మనలోని అనారోగ్యకరమైన లక్షణాలను పారద్రోలే అద్భుతమైన శక్తి ఉంది. మనకున్న ఈ అనారోగ్యకరమైన లక్షణాలు మన ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు గొప్ప ఆటంకాలను కలుగజేస్తాయి. ఆ ఆటంకాలేమిటో చూద్దాము.

1. **మోహం** – ఈ ఆటంకాలు అజ్ఞానంవల్ల కలుగుతాయి. ఆత్మఅజ్ఞానమే అన్ని సమస్యలకూ మూలకారణం. ఏమిటా సమస్య? పుడుతూనే మనం అభద్రతాభావనతో పుడతాము. ఆ అభద్రతాభావనతోనే పసిపిల్లవాడు తల్లి చీరచెంగులో మొహం దాచుకుంటాడు. పసిపిల్లవాడు తల్లి మొహాన్ని కొన్ని రోజుల్లోనే గుర్తుపట్టేస్తాడు. ఇంకో కొత్తమొహం కనబడగానే భయంగా తల్లిగుండెల్లో తలదాచుకుంటాడు. ఎందుకు? అభద్రతాభావన. ఈ అభద్రతాభావన సహజంగా వస్తుంది. కాని ఆ అభద్రతాభావన పోవటానికి బాహ్యవస్తువుల్లో భద్రతను వెతుక్కుంటాను. అది ఏదైనా కావచ్చు – ధనం, మనుష్యులు, హోదా, ఏదైనా కావచ్చు. ఆ విధంగా భద్రతను బాహ్యంగా వెతుక్కుంటాను. ఇది మొదటి సమస్య.

మోహంవల్ల నేను అభద్రతకు లోనై, బాహ్యంగా భద్రతను కోరుకుంటాను. వేదాంతం దీన్ని మోహం అని, ఈ రెండు భావనలూ తప్పే అనీ అంటుంది. ఏమిటా రెండు? ఒకటి నాకు భద్రతలేదు. అదే పెద్ద పొరపాటు. వేదాంతం నువ్వు ఆత్మవు అంటుంది. ఆత్మకు భద్రత అవసరంలేదు. ఎందుకు? ఆత్మను ఏదీ ఏమీ చెయ్యలేదు.

అచ్ఛేద్యోఽయమదాహ్యోఽయమ్ అక్లేద్యోఽశోష్య ఏవ చ ।
నిత్యః సర్వగతః స్థాణుః అచలోఽయం సనాతనః ॥ – 2.24

ఇదే పెద్ద మోహం అనుకుంటే, బాహ్యవస్తువునుంచి నాకు భద్రత వస్తుందనుకోవటం ఇంకా పెద్ద మోహం. ఎందుకంటే ఆ బాహ్యవస్తువుకే భద్రతలేదు. ఎందుకంటే బాహ్యంగా ఉన్నదేదీ శాశ్వతంకాదు. ఎప్పుడో అప్పుడు అది నాశనం కావాల్సిందే. అదే శాశ్వతం కానప్పుడు, శాశ్వతం కాని వస్తువు నాకెలా శాశ్వతమైన భద్రతను

ఇవ్వగలదు? కాని దురదృష్టం ఏమిటంటే నాకెప్పుడూ ఈ సందేహమే రాలేదు, రాదు. ఈ మోహం అజ్ఞానంవల్ల ఏర్పడింది. నేను నా పొరపాటును నిజమే అనుకుని, బాహ్యావస్తువుల్లో భద్రతను వెతుక్కుంటున్నాను. మొదటి పొరపాటు **మోహం**.

2. **లోభం** – మోహం ఇంకొక అనారోగ్యకరమైన లక్షణానికి దారితీస్తుంది. ఎప్పుడైతే నేను బాహ్యావస్తువుల్లో ఆనందం దొరుకుతుందని భ్రమపడతానో, అంతకంతకు బాహ్యావస్తువులను ప్రోగేసుకోవాలనే తపన పెరుగుతుంది. లోభం అంటే దురాశ. ఇంకా ఇంకా కావాలనే దురాశ. ఇది అభద్రతాభావననుంచి వచ్చిన దురాశ. ఎంత ఎక్కువ ఉంటే, అంత ఎక్కువ భద్రత ఉంటుంది నాకు అనే అపోహ.

3. **కార్పణ్యం** – అంతేకాదు, అంత కష్టపడి పోగేసుకున్నది ఎవరికైనా ఇస్తే, నా ఆస్తి కరిగిపోతుందేమోననే భయం. కాకికి కూడా ఎంగిలి మెతుకులు రాల్చడు అంటారు మనపెద్దలు. దీన్ని పీనాసితనం అంటారు. వారు పనికిరాని వస్తువులను కూడా పారేయరు. కొంతమంది అయితే ట్రైన్‌లో ప్లాస్టిక్ కప్పుల్లో కాఫీ త్రాగాక, వాటిని కూడా కడిగి ఇంటికి తెచ్చుకుంటారు. ప్లాస్టిక్ కప్పులను డిస్పోజబుల్ కప్పులు అంటారు. వాటిని కూడా డిస్పోజ్ చెయ్యలేని మనస్తత్వం వారిది. ఎవరికైనా ఇస్తే మనకున్నది తగ్గిపోతుందనే భయం. దీన్ని కార్పణ్యం అంటారు. మరణించేదాకా ఈ కార్పణ్యం పోదు.

ఎవరికీ ఇవ్వకూడదనే కార్పణ్యం ఎంతగా ఉంటుందంటే ఆస్తిని ఆఖరికి అన్నదమ్ములతో, అక్కచెల్లెళ్ళతో కూడా పంచుకోవటానికి ఇష్టపడరు. పూర్వకాలం ఆడపిల్లలకు ఆస్తిహక్కు లేదు. ఇప్పుడు కొత్తచట్టం ప్రకారం ఆడపిల్లలకు కూడా ఆస్తిలో హక్కు ఉంది. కాని కొన్ని ఇళ్ళల్లో అబ్బాయిలకు ఇవ్వటం ఇష్టం ఉండదు. అందువల్ల వారు ఇవ్వకుండా ఉండటానికి మార్గాలు చూస్తారు. అమ్మాయిలకు ఏంచెయ్యాలో తెలియని సందిగ్ధం. నా అన్నదమ్ములే కదా ఆస్తిని అనుభవించేది అని పెద్దమనస్సు చేసుకుని ఆస్తిని వదులుకోవాలా, పెద్దమనస్సు ఉన్నా లేకపోయినా ఉన్నట్టు నటించి వదులుకోవాలా, లేదా తమ హక్కులకోసం పోరాడాలా? అయినా వారు చేస్తున్నది ఏమైనా బాగుందా? వారు ఎవరో పరాయివారికి ఇవ్వటం లేదు కదా! తోడబుట్టిన అక్కచెల్లెళ్ళకే కదా ఇచ్చేది అంటారు అమ్మాయిలు. అబ్బాయిలకు ఇవ్వటం ఇష్టం ఉండదు, అమ్మాయిలకు వదులుకోవటం ఇష్టం ఉండదు. అందరూ అలా చేస్తారని కాదు, కొన్నిచోట్ల అలా జరుగకపోలేదు.

ఆ విధంగా మోహం లోభానికి, కార్పణ్యానికి దారితీస్తుంది. ముందేమో వస్తువులు ఎంత ఎక్కువ ఉంటే అంత భద్రత ఉంటుంది అనుకోవటం; తర్వాత పొందిన వస్తువులను పోగొట్టుకుంటానేమోననే భయం. నాకు భద్రతనిచ్చే వస్తువులకు నేను భద్రతను ఏర్పాటుచెయ్యాలి.

4. **భయం** – ధనం నాకు భద్రతను ఇస్తుందని పోగేసుకున్నాను. ఇప్పుడా ధనాన్ని ఎవరైనా ఎత్తుకుపోతారేమోనని భయం. దానికోసం ఇంటిముందు సెక్యూరిటీగార్డు. అతను అసలే పుల్లలాగా ఉంటాడు; గాలివీస్తే ఎగిరిపోయేలా ఉంటాడు. అతనేం సెక్యూరిటీ నాకు అని అలోచించను. భయంతో గడిపేస్తాను అలా జీవితాన్నంతా.

ఆ విధంగా ఒకదానితో ఒకటి పెనవేసుకుని ఉంటాయి. అజ్ఞానం మొదటి కారణం. ఆత్మస్వరూపం అభయ స్వరూపం. అది తెలియక, సంసారంలో పడిపోతాను. అజ్ఞానం మోహానికీ, లోభానికీ, కార్పణ్యానికీ, భయానికీ దారితీస్తుంది.

వేదాంతం మీరలా బాహ్యవస్తువులను పట్టుకుని వ్రేళ్ళాడినకొద్దీ, మీ అభద్రతాభావన కొనసాగుతూనే ఉంటుంది అంటుంది. అందువల్ల దానం చెయ్యటం నేర్చుకోండి అంటుంది. ఇప్పుడు దానం చేస్తే కలిగే గొప్ప లాభాలేమిటో చూద్దాము.

1. **పనికిరానివైనా దానం చెయ్యండి** – దానం చెయ్యటం నేర్చుకుంటే ఈ నాలుగు అనారోగ్యకరమైన లక్షణాలనుంచి బయటపడతారు. ఏమిటవి? మోహం, లోభం, కార్పణ్యం, భయం. చిన్నపిల్లవాడు తల్లి కొంగుచాటున దాక్కున్నన్నాళ్ళూ విడిగా, స్వతంత్రంగా జీవించలేడు. స్వతంత్రంగా నడవాలంటే తల్లిచెయ్యి వదిలి ప్రయత్నించాలి. తల్లికూడా తన పిల్లవాడు స్వతంత్రంగా నడవటానికి దోహదం చెయ్యాలి. నడక నేర్చుకునే కొత్తల్లో పిల్లలు పడుతూనే ఉంటారు. కాని వారిని చూడండి, పడ్డామని నడిచే ప్రయత్నం ఆపరు. పడుతూనే ఉంటారు, లేస్తూనే ఉంటారు. ఎంతదాకా? పరుగులు పెట్టటం అలవాటు అయ్యేదాకా.

మనం కూడా పిల్లలలాగా, బాహ్యవస్తువులను వదిలి, స్వతంత్రంగా ఉండటం నేర్చుకోవాలి. అంటే వాటిని పట్టుకుని పాకులాడకుండా, దానం చెయ్యటం నేర్చుకోవాలి. మొదట్లో కనీసం మనకు పనికిరానివన్నా దానం చెయ్యాలి. మునిమనవడు ఆడుకుంటాడులే అని దాచిన వస్తువులను ఎవరికైనా ఇచ్చేయాలి. ఈ అనారోగ్యకరమైన అలవాటును ఛేధించే శక్తి దానానికే ఉంది.

2. **ప్రకృతి సూత్రాలను పాటించాలి** – దానం చెయ్యటం నేర్చుకుంటేనే మనం ప్రకృతి సూత్రాలను పాటిస్తున్నట్టు అర్థం. ఎందుకు? ప్రకృతిని గమనిస్తే, ప్రకృతిలో ఉన్న ప్రతిదీ ఇచ్చి–పుచ్చుకోవటమనే సూత్రాన్ని పాటిస్తున్నది. అంటే ప్రతిదీ ఒక వృత్తంలా కొనసాగుతున్నది. మనం ఆక్సిజన్‌ను పీల్చుకుని, కార్బన్‌డయాక్సైడ్‌ను వదిలితే, మనం వదిలిన కార్బన్‌డయాక్సైడ్‌ను పీల్చుకుని, మనకు కావాల్సిన ఆక్సిజన్‌ను వదులుతాయి చెట్లు. అంటే ఇది ఒక వృత్తంగా సాగుతున్నది. ఇచ్చి, పుచ్చుకోవటం అవుతున్నది. దీన్నిబట్టి ఈ సృష్టిలో ఏదీ, ఆఖరికి చెట్టు, జంతువు, జడవస్తువు కూడా, తనకు మాత్రమే ఉంచుకోదు. తను తీసుకున్న వెంటనే, తిరిగి ఇస్తుంది. ఇది ఇచ్చి పుచ్చుకోవటమనే ఒక నిరంతర ప్రవాహం.

నదులు వాటి నీటిని కొండలనుంచి తీసుకుంటాయి; మళ్ళీ ఆ నీటిని సముద్రానికి ఇస్తాయి. సముద్రం తను తీసుకున్న నీటిని ఎండాకాలంలో మేఘాలకు ఇస్తుంది. మేఘాలు కూడా తమలోనే దాచుకోవు. వర్షం రూపంలో ఆ నీటిని కిందకు కొండలమీద కురుపిస్తాయి. కొండలు నదులకు నీరు ఇస్తాయి. మళ్ళీ నదులు సముద్రంలో కలుస్తాయి. అలా ఇది ఒక అద్భుతమైన నీటివృత్తం. ఆ వృత్తం ఈ ఇచ్చిపుచ్చుకోవటమనే ప్రకృతిసూత్రంవల్ల మాత్రమే సాధ్యం.

మనం కూడా ఈ ప్రకృతిలో కలిసిపోయిన ఒక భాగం. అలాంటప్పుడు మనం ఇవ్వాల్సింది ఇవ్వకుండా ఎలా దాచుకోగలము? మనం పొందింది ఏదో, ఈ ప్రకృతికి తిరిగి ఇచ్చేయాలి. అప్పుడే ఈ వృత్తాన్ని

చెడగొట్టకుండా ఉంటాము. లేకపోతే అది కదలకుండా, స్థిరంగా ఉండిపోతుంది. మీరే చూడండి, కదలకుండా స్థిరంగా ఉన్న నీరు మంచిదా, వేగంగా ప్రవహిస్తున్న నీరు మంచిదా? స్థిరంగా ఉన్న నీరు పాచిపట్టేస్తుంది. అందువల్లనే ప్రవహిస్తున్న నీటిలో స్నానం చెయ్యమంటారు.

ఈ సూత్రం, అంటే స్థిరంగా ఉన్నది అనారోగ్యకరం, అన్నిటికీ వర్తిస్తుంది. మనం కేవలం తింటూ కూర్చుంటాము. కాని ఏపని చెయ్యమనుకోండి. అంటే లోపలికి ఆహారం వెళుతోంది కాని, అది క్షయమవటానికి ఏమీ శ్రమ పడటం లేదు. కొంతమందిని బద్ధకసామ్రాట్ అంటారు. వారు అడుగుతీసి అడుగు వెయ్యరు. సోఫాలోనే అలా గంటల తరబడి పడుకుని, టీవీలో వచ్చే క్రికెట్‌మ్యాచ్‌నో, సీరియల్స్‌నో చూస్తూ ఉంటారు. ఇవి చూడటం తప్పనటం లేదు. అలా కదలిక లేకుండా చూడటం తప్పంటున్నాము అంతే.

'మావారు లేవగానే ఆకలి అంటారు, తినగానే నిద్ర అంటారు. ఏం చెయ్యాలో తెలియటం లేదు,' అని వాపోతుంది ఒక ఇల్లాలు. అలాంటి జీవితం కొన్నాళ్ళు గడిపి డాక్టరు దగ్గరికి వెళితే ఆయన మాత్రం ఏంచేస్తాడు? కొలెస్ట్రాల్ పెరిగింది, బరువు పెరిగింది, బరువు తగ్గాలి, తిండి తగ్గించి, వ్యాయామం చెయ్యాలి అంటాడు. అంటే శక్తిని ఖర్చుపెట్టాలి. శక్తిని ఖర్చుపెట్టటం అంటే మీరు తీసుకున్నదానికి బదులుగా బయటకి పంపాలి. అతిగా బరువు ఉంటే దాన్ని ఒబేసిటీ అంటారు ఇంగ్లీషులో. ఒబేసిటీ నిర్వచనం ఎక్కువగా తిన్న ఆహారం వేస్ట్ అవుతుంది అంటారు. వేస్ట్‌ని రెండురకాలుగానూ అర్థం చేసుకోవచ్చు. వేస్ట్ అంటే వృథా అవుతుంది; వెయిస్ట్ అంటే పొట్టకు వెళుతుంది. వళ్ళు పెరిగితే ముందు పొట్ట పెరుగుతుంది.

పొట్ట పెరగటం ఒకటే కాదు, అనేక అనారోగ్యాలు కూడా వస్తాయి. అంటే మీరు తిన్నదానికి తగ్గ శారీరక శ్రమ చెయ్యాలి. నీరు తీసుకున్నా అంతే. నీరు ఎంత తాగితే, అంత మూత్రం వస్తుంది, లేదా చెమట పడుతుంది. ఆ విధంగా అది సమతుల్యం అవుతుంది. అలా ప్రకృతే కొంత సమతుల్యత ఏర్పరచింది మన శరీరానికి కూడా.

ఇదే విధంగా, మీకున్నదేదైనా – ఆస్తి, ధనం, జ్ఞానం – మీనుంచి ఇంకొకరికి ప్రవహించాలి, మీలోనే గడ్డకట్టుకుపోయే బదులు. అలా చేస్తేనే మీరు ప్రకృతితో సమతుల్యత పాటిస్తున్నట్టు అర్థం. అది ఆరోగ్యసూత్రం. అందువల్ల దానం చేస్తే మీ శారీరక ఆరోగ్యం, మానసిక ఆరోగ్యం కూడా బాగుపడతాయి.

3. **సామాజిక ప్రయోజనం** – ధనవంతులు వారంతట వారు ఇష్టంగా దానం చేస్తే, ఆ సమాజం బాగుపడుతుంది. ఎవరో బలవంతం చేశారని ఇవ్వకుండా, సమాజశ్రేయస్సు కోరి, పరిణితి చెందిన మనస్సుతో దానం చేస్తే, ధనవంతులకు–పేదవారికీ మధ్య ఉన్న దూరం తగ్గుతూ వస్తుంది. దానికి బదులుగా ధనవంతులు పైసా రాల్చకుండా, వారే ఆస్తులు పోగేసుకుంటే, ఆ సమాజంలో వేళ్ళమీద లెక్కపెట్టగలిగేటంత ధనవంతులు మాత్రమే ఉంటారు; లక్షల్లో బీదవారు ఉంటారు. వారి మధ్య పెద్ద అగాధం ఏర్పడుతుంది.

అటువంటి సమాజంలో డబ్బులేక అల్లాడిపోయే ప్రజల్లో నేరప్రవృత్తి, హింసాప్రవృత్తి చెలరేగిపోతుంది. పట్టపగలే దొంగతనాలు చేస్తారు; హత్యలు, దోపిడీలు పెరుగుతాయి. అందువల్ల ఎవరో కత్తి చూపించి బలవంతంగా లాక్కునే దానికన్నా, మీరే సంతోషంగా ఇవ్వటం నేర్చుకోండి. ఎవరైనా బలవంతంగా లాక్కుంటే బాధవేస్తుంది;

మీరే సంతోషంగా ఇస్తే ఆనందం వేస్తుంది. అందువల్ల సామాజికస్పృహ పెంచుకుని, సమాజసేవకోసం దానం చెయ్యాలి.

4. **వైరాగ్యాన్ని పెంపొందిస్తుంది** – దానం చెయ్యటమనేది చాలా ముఖ్యమైన సాధన. నాలుగు ఆశ్రమధర్మాల్లో సన్న్యాసాశ్రమ ధర్మానికి వచ్చేసరికి, అన్నీ వదులుకోవటానికి సిద్ధపడాలి. అంటే శారీరకంగా అన్నింటినీ, అందరినీ వదులుకుని సన్న్యాసం బాహ్యంగా స్వీకరించితీరాలని నియమం లేదు. ఇక్కడ సన్న్యాసం అనేది ఆంతరసన్న్యాసం అనే మానసికస్థితి. మీరు అనుభవిస్తున్నదేదీ మీదికాదు, అది మిమ్మల్ని వాడుకోమని భగవంతుడు ఇచ్చాడు; దానికి మీరు ధర్మకర్తగా వ్యవహరిస్తున్నారు అంతే. అనువైన సమయం వచ్చినప్పుడు భగవంతుడే వాటిని తిరిగి తీసేసుకుంటాడు. వాటిని నవ్వుతూ భగవంతునికే నివేదన చెయ్యాలి అని అర్థం చేసుకోవటమే ఆంతరసన్న్యాసం. ఏదైనా నాది అనుకుంటేనే కదా, అది పోతుందేమో అని భయం కలిగేది? అందువల్ల నాది అనే భ్రమా ఉండదు; పోతుందనే భయమూ ఉండదు.

సంసారం అంటే దేన్నైనా పోగొట్టుకుంటామేమోననే భయం. సన్న్యాసికి ఆ భయం ఉండదు. ఎందుకంటే అతను దేన్నైనా నాది అనుకుంటే కదా! ఆఖరికి అతని శరీరం కూడా అతనిది కాదని, భగవంతుడు అతను కొంతకాలం వ్యవహారం నడపటానికి కానుకగా ఇచ్చాడనీ, దానిద్వారా సాధన చేసి మోక్షం పొందాలనీ అర్థం చేసుకుంటాడు. భగవంతుడు ఇచ్చిన కానుక కాబట్టి, ఆయనకు ఎప్పుడైనా తిరిగి తీసుకునే హక్కు ఉంది. ఇటువంటి స్థాయికి చేరుకోవాలంటే, ముందు చిన్నచిన్న వస్తువులను దానం చెయ్యటం నేర్చుకోవాలి. కొన్ని రూపాయలను దానం చెయ్యటం; కొంత సమయాన్ని ఇతరులకోసం ఖర్చుపెట్టటం నేర్చుకోవాలి. అప్పుడే ఈ చివరిదశ అయిన సన్న్యాసానికి చేరుకోగలుగుతారు.

భర్తృహరి వైరాగ్యశతకంలో సన్న్యాసి మాత్రమే భయం లేకుండా ఉంటాడు అంటారు. అందులో ఆయన రకరకాల భయాలను పేర్కొంటారు. దాని సారం చూద్దాము. ఆనందిస్తున్న వ్యక్తికి అనారోగ్యం వస్తుందేమోననే భయం; గొప్ప వంశానికి చెందిన వ్యక్తికి ఎవరైనా తన వంశాన్ని భ్రష్టుపట్టిస్తారేమోననే భయం; శరీర అభిమానం ఉన్నవ్యక్తికి యమధర్మరాజు ఏమూలనుంచి వస్తాడోననే భయం; పేరుప్రతిష్ఠలు ఉన్నవ్యక్తికి ఎవరే నిందలు వేస్తారోననే భయం; బలవంతుడైన రాజుకు శత్రువు పక్కలో బల్లెం వంటివాడు, అందువల్ల శత్రువు ఎప్పుడు దండెత్తుతాడోననే భయం; అందం చూసి మిడిసిపడే వ్యక్తికి ఆ అందం ఎప్పుడు హారతికర్పూరంలా హరించిపోతుందోననే భయం; శాస్త్రం తెలిసిన పండితునికి తనను మించిన పండితుడు వచ్చి ఓడిస్తాడేమోననే భయం; గుణవంతునికి ఇతరులు తనను పరిహసిస్తారేమోననే భయం; ధనం ఉన్నవ్యక్తికి ప్రభుత్వానికి పన్ను కట్టాల్సి వస్తుందేమోననే భయం.

అందువల్ల ఈ భూమ్మీద ఏది ఉన్నాకూడా, అది భయానికి కారణమవుతుంది అంటున్నారు భర్తృహరి. అయితే ఏది భయం లేకుండా చేస్తుంది? ఒక్కటి ఉంటే భయం వెయ్యదు. ఏమిటది? **వైరాగ్యమేవాభయమ్** – వైరాగ్యం అనే ఆస్తి ఒక్కటే అభయాన్ని ఇస్తుంది. వైరాగ్యం అంటే బంధకత్వం లేకపోవటం. ముందే చూసినట్టుగా ఏదీ నాదికాదు అనుకోగలగటమే వైరాగ్యం. ఈ చివరిస్థితికి రావాలంటే ముందు చిన్నచిన్న దానాలు చెయ్యాలి.

చిన్న నీటిచుక్కలే మహాసముద్రం అవుతాయి. చిన్నచిన్న దానాలే సర్వసంగ పరిత్యాగాన్ని అలవరుస్తాయి. ఇది ఒక ముఖ్యమైన సాధన.

ఇక్కడితో దానంమీద ప్రత్యేక విశ్లేషణ ముగిసింది.

శ్లో. 20 **దాతవ్యమితి యద్దానం దీయతేఽ నుపకారిణే।**
దేశే కాలే చ పాత్రే చ తద్దానం సాత్త్వికం స్మృతమ్ ॥
దాతవ్యమ్, ఇతి, యత్, దానమ్, దీయతే, అనుపకారిణే,
దేశే, కాలే, చ, పాత్రే, చ, తత్, దానమ్, సాత్త్వికమ్, స్మృతమ్ ॥

దాతవ్యమ్	= దానము చేయుటయే కర్తవ్యము	పాత్రే, చ	= పాత్రులైన వారికి
ఇతి	= అని	అనుపకారిణే	= ప్రత్యుపకారము ఆశింపక
యత్, దానమ్	= ఏ దానము	దీయతే	= నిష్కామభావముతో ఇవ్వబడునో
దేశే, చ	= తగిన ప్రదేశములందును	తత్, దానమ్	= ఆ దానము
కాలే, చ	= దుర్భిక్షాది యుక్త కాలములందును	సాత్త్వికమ్	= సాత్త్వికమని
		స్మృతమ్	= భావింపబడును

దాతవ్యమ్ ఇతి యత్ దానమ్ దేశే చ కాలే చ పాత్రే (చ) అనుపకారిణే
దీయతే, తత్ దానమ్ సాత్త్వికమ్ స్మృతమ్ ॥

తా: దానము చేయుటయే కర్తవ్యము అని ఏ దానము తగిన ప్రదేశములందును, దుర్భిక్షాది యుక్త కాలములందును, పాత్రులైన వారికి, ప్రత్యుపకారము ఆశింపక నిష్కామభావముతో ఇవ్వబడునో ఆ దానము సాత్త్వికమని భావింపబడును.

4. **దానం** – ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ తను చెబుతానన్న నాలుగవ అంశమైన దానానికి వస్తున్నాడు. ఈ శ్లోకాల్లో అంటే 20–22 శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ వరుసగా సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక దానాల గురించి వివరించబోతున్నాడు. ఈ శ్లోకంలో సాత్త్విక దానాన్ని నిర్వచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

యద్దానం దీయతే – దానం చేసినప్పుడు;

దాతవ్యమితి – దానంయొక్క విలువను గురించి తెలిసి చెయ్యాలి. అంటే అది ఎలా ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతికి తోడ్పడుతుందో, ఎలా సమాజానికి తోడ్పడుతుందో, అది ఎలా ప్రకృతిసూత్రమో తెలుసుకుని చెయ్యాలి. అది కూడా మీ అంతట మీరు ఇష్టంగా, ఎవరినుంచి ఎటువంటి బెదిరింపు లేదా బలవంతం లేకుండా చెయ్యాలి. అది దానంయొక్క విలువను గుర్తించగలిగితే చెయ్యగలుగుతారు. దీయతే అంటే పరిణితి చెందిన మనస్సుతో దానం చెయ్యాలి.

అనుపకారిణే – మీరు దానం చేసినట్టు, అతను తిరిగి మీకు ఏమీ ఉపకారం చెయ్యకపోవచ్చు. మీకు ముందుముందు కృతజ్ఞతగా ఉండకపోవచ్చు; అసలు మీరు దానం చేసినప్పుడు కూడా కనీసం కృతజ్ఞతలు చెప్పివుండకపోవచ్చు.

అలా ఫలాపేక్ష లేకుండా తల్లిదండ్రులు పిల్లలను పెంచుతారు. వారేదో పెరిగి పెద్దయి, వెనక్కి తిరిగి తమను చూడాలనే స్వార్థంతో పెంచరు; అలా ఒక్కరో, ఇద్దరో చేస్తే, వారిని ఉదాహరణగా తీసుకోకూడదు. బాధ్యతనెరిగిన తల్లిదండ్రులు పిల్లలనుంచి ఏమీ ఆశించకుండానే వారికి చెయ్యాల్సింది చేస్తారు.

అలా మీరు ఎవరికైనా ఏదైనా ఇస్తే, వారు మళ్ళీ వెనక్కి తిరిగి మీకు ఏదో చెయ్యాలనే ఆశతో మాత్రం చెయ్యకండి. అలా వారినుంచి మీరు ఏదైనా ఆశిస్తే, మీరు దానాన్ని మార్గంగా చూస్తున్నారు; దానాన్ని లక్ష్యంగా చూడటంలేదు. అలా దానాన్ని మార్గంగా చూస్తున్నారంటే మీలో పరిపక్వత రాలేదని అర్థం. పరిపక్వత వచ్చిన సాత్త్వికపురుషుడు దానాన్ని లక్ష్యంగా చూస్తాడు; అప్పుడు అతనికి దానం చేస్తేనే సంతోషం కలుగుతుంది. అది ఎప్పుడో భవిష్యత్తులో కలిగే ఫలానికి మార్గం కాదు అతనికి. ఆ దానం చేసే చర్యే ఆనందం కలుగజేస్తుంది. అలా చేసినవ్యక్తికి దానంయొక్క విలువ తెలిసిందని అర్థం. అందువల్ల అతని మనస్సు సాత్త్వికంగా ఉందనీ, అతను ఫలాన్ని ఆశించడనీ అర్థం.

దేశే కాలే చ పాత్రే చ – సరియైన ప్రాంతంలో, సరియైన సమయంలో, సరియైన వ్యక్తికి దానం చెయ్యాలి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

చెన్నై నడిబొడ్డులో, ఎండలు చెలరేగిపోతూ 44 డిగ్రీలు సెల్సియస్ ఉన్న మంచి ఎండాకాలంలో చెన్నైవాసికి షాల్ తీసుకువెళ్ళి దానం చేయటం అర్థంలేని పని. ఏ బదిరీలోనో, కేదార్‌ఘాట్‌లోనో ఉన్నవ్యక్తికి ఇస్తే అర్థం ఉంది. దేశం అంటే సరియైన ప్రాంతం; కాలం అంటే సరియైన సమయం; పాత్ర అంటే సరియైన వ్యక్తికి. **అపాత్రదానం చెయ్యకూడదు** అంటారు మన పెద్దలు. మనం ఇచ్చిన వస్తువు అతనికి పనికివస్తుందో లేదో చూడాలి.

తద్దానం సాత్త్వికం స్మృతమ్ – అటువంటి దానాన్ని సాత్త్వికదానం అంటారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈ రోజుల్లో కొత్తవారెవరైనా వచ్చి తలుపుతడితే, వారికి దానం చెయ్యటం సంగతి దేవుడెరుగు, వారికి తలుపు కూడా తీయవద్దంటున్నారు. ఇలాంటి పరిస్థితుల్లో మేము దానం చేసే వ్యక్తి మంచివాడా, కాదా ఎలా తెలుస్తుంది అనవచ్చు మీరు. అతని వివరాలు తెలుసుకుని, అతనికి అర్హత లేదనిపిస్తే దానం చెయ్యకుండా నిరాకరించవచ్చు. తప్పేంలేదు. వెంటనే దీన్ని నెపంగా తీసుకుని, ఎవరూ అర్హత ఉన్నవారు కనిపించటం లేదు, అందువల్ల నేను దానం చెయ్యను అనకూడదు.

దానం చాలా ముఖ్యమైన సాధన. మీ దగ్గరికి వచ్చేవారికి మీ దానాన్ని స్వీకరించే అర్హత లేదనిపిస్తే, మీరే ఏదైనా సంస్థకు వెళ్ళి ఇవ్వండి. ఎన్నో స్వచ్ఛంద సంస్థలు నిస్వార్థంగా సేవ చేసేవి ఉన్నాయి. వారు మీ బదులుగా దానం చేస్తారు. ఎలా చేసినా, మీరు మీ సాధనలో భాగంగా దానం చేసితీరాలి. మీకు ధనం లేకపోతే సేవ చెయ్యండి; మీకున్న జ్ఞానాన్ని నలుగురితో పంచుకోండి. ఏమీ చెయ్యలేకపోతే చక్కగా చిరునవ్వులు చిందించండి. మెడిసిన్‌లో అనాటమీ తెలిసినవారు చెబుతారు, మీరు కోపం చూపిస్తే, అనేక కండరాలను ఉపయోగిస్తారని; నవ్వితే తక్కువ కండరాలని ఉపయోగిస్తారనీను. పైగా రెండింటి ప్రభావం కూడా శరీరంమీద ఎక్కువసేపే ఉంటుంది. అందువల్ల తక్కువశ్రమతో ఎక్కువ ఫలాన్ని పొందాలంటే, హాయిగా చిరునవ్వులు చిందించండి. అది మీచేతిలో ఉన్నవిద్యే కదా. ఇక్కడితో సాత్త్వికదానం గురించి అయిపోయింది.

శ్లో. 21 **యత్తు ప్రత్యుపకారార్థం ఫలముద్దిశ్య వా పునః ।**
దీయతే చ పరిక్లిష్టం తద్దానం రాజసం స్మృతమ్ ॥

యత్, తు, ప్రత్యుపకారార్థమ్, ఫలమ్, ఉద్దిశ్య, వా, పునః,
దీయతే, చ, పరిక్లిష్టమ్, తత్, దానమ్, రాజసమ్, స్మృతమ్ ॥

యత్, తు	= ఏ దానమైతే	వా, పునః, దీయతే	= ఇయ్యబడుతుందో
పరిక్లిష్టమ్, చ	= బాధతోను	తత్, దానమ్	= ఆ దానము
ప్రత్యుపకారార్థమ్	= ప్రత్యుపకారము పొందుటకు	రాజసమ్	= రాజసమని
ఫలమ్, ఉద్దిశ్య	= ఫలములను ఆశించి	స్మృతమ్	= తలంపబడును

యత్ తు ప్రతి–ఉపకారార్థమ్, ఫలమ్ ఉద్దిశ్య, వా పునః
పరిక్లిష్టమ్ చ దీయతే, తత్ దానమ్ రాజసమ్ స్మృతమ్ ॥

తా: ఏ దానమైతే బాధతోను, ప్రత్యుపకారము పొందుటకు ఫలములను ఆశించి ఇయ్యబడుతుందో ఆ దానము రాజసమని తలంపబడును.

ముందు శ్లోకంలో సాత్త్వికదానంలో దానాన్ని లక్ష్యంగా చూస్తాడు, మార్గంగా కాదని చూశాము. అందువల్ల అతనికి దానం చేస్తేనే ఆనందం కలుగుతుంది. ఒకవేళ దానం పుచ్చుకున్నవారు మెచ్చుకున్నా, కృతజ్ఞత చూపించినా, అది ఆగంతుకం అంటే అదనంగా వచ్చిన ఫలం. బోనస్ అనవచ్చు. ఎదుటివ్యక్తినుంచి ఏమీ ఆశించకుండా చేశాడు కాబట్టి బోనస్ అయింది. అంతేకాదు, దానం చేస్తే కలిగే ఆనందాన్ని కూడా ఇతను పొందేశాడు. అందువల్ల అదనంగా వచ్చినది బోనస్ అవుతుంది.

ఇప్పుడు రాజసికగుణం ఉన్నవ్యక్తి దానం చేస్తే, అతను దానాన్ని లక్ష్యంగా చూడడు, మార్గంగా చూస్తాడు. ఈ దానంద్వారా వేరే ఏదైనా లౌకికసుఖం పొందాలనుకుంటాడు. కృష్ణపరమాత్మ అటువంటి వ్యక్తిని కించపరచటం లేదు. అసలు ఇవ్వకపోయేకన్నా, ఏదైనా ఒక ఉద్దేశంతో ఇవ్వటం మంచిదే. ఇతని మనస్తత్వం ఎలా ఉంటుంది?

ప్రత్యుపకారార్థం – ప్రతి ఉపకారాన్ని ఆశించి చేస్తాడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే అతను ఎవరికి ఏంచేసినా, అతన్నించి మళ్ళీ ఎదురు ఏదోఒకటి ఆశిస్తాడు.

ఫలముద్దిశ్య – ఎదుటివారు తిరిగిచెయ్యకపోయినా, ఈ దానం చెయ్యటంవల్ల పుణ్యమన్నా వస్తుంది అనుకుంటారు. ఎందుకు? దానం చేస్తే మీ ధనం తగ్గినా, మీ పుణ్యం బ్యాంకులో జమ అవుతుంది. అది మీకు పరలోక ఫలాన్ని ఇస్తుంది అంటుంది శాస్త్రం. అలా మీరు పుణ్యం చేసినకొద్దీ మీ పుణ్యం పెరిగి, వచ్చే జన్మ కూడా మంచి జన్మ వస్తుంది. ఇది కూడా ఒక వృత్తమే. మీరు ఏమిస్తే, అది మీకు తిరిగివస్తుంది. ప్రపంచం ఒక బ్యాంకు వంటిది. ఆ బ్యాంకులో మీరు ఎంత పుణ్యం వేస్తే, ఆ ప్రపంచబ్యాంకునుంచి వచ్చేజన్మలో అంత తిరిగి వస్తుంది.

అదాన దోషేణ భవేత్ దరిద్రః, దారిద్ర్య దోషేణ కరోతి పాపమ్।
పాపప్రభావాత్ నరకం ప్రయాతి, పునర్దరిద్రః పునరేవ పాపీ॥

మనను హడలగొట్టే శ్లోకం.

అదాన దోషేణ భవేత్ దరిద్రః – ఈ జన్మలో ఏమీ ఇవ్వకపోతే, వచ్చేజన్మలో ఏమీ ఉండదు. ఎందుకంటే మీరు ప్రపంచబ్యాంకులో ఏం వేసుకుంటే, దాన్నే తీసుకోగలరు. దేనా బ్యాంక్ అని ఒక బ్యాంకుకి పేరు ఉంది. పేరుని చూసి నాకు వెయ్యి రూపాయిలు ఇవ్వండి అంటే ఇస్తుందా? తిట్టి పంపిస్తుంది. గుర్తుంచుకోండి, ప్రతి దేనాబ్యాంక్ కూడా ముందు లేనాబ్యాంక్. దేనా అంటే ఇవ్వటం, లేనా అంటే తీసుకోవటం. అందువల్ల ఆ బ్యాంకులో మీరు డబ్బులు వేసుకుంటేనే అది మీకు మీ డబ్బులు తిరిగి ఇస్తుంది. అదేవిధంగా ఈ జన్మలో ప్రపంచబ్యాంకులో ఏమీ వెయ్యకపోతే, వచ్చేజన్మలో దరిద్రునిగా పుడతారు.

దారిద్ర్య దోషేణ కరోతి పాపమ్ – దరిద్రునిగా పుట్టటంవల్ల ఆకలిదప్పులు తీర్చుకోవటంకోసం కొన్ని అక్రమాలు చెయ్యవచ్చు. అంటే అధర్మానికి పాల్పడవచ్చు. ధర్మాన్ని అతిక్రమించకుండా ఉండటానికి చాలా నిగ్రహం కావాలి. అందువల్ల దరిద్రుడు పాపం చేసే అవకాశం ఉంది.

పాపప్రభావాత్ నరకం ప్రయాతి – పాపం చేసినందుకు నరకానికి వెళ్ళకతప్పదు.

పునర్దరిద్రః పునరేవ పాపీ – నరకంలో అవస్థలు పడి మళ్ళీ జన్మను ఎత్తినవాడు మళ్ళీ దరిద్రునిగానే పుడతాడు. మళ్ళీ పాపాలు చేస్తాడు. ఇలా ఈ వృత్తంలోపడి కొట్టుకోకతప్పదు.

అందువల్ల ఒక పండితుడు తన ఇంటిముందుకు ఎవరో బిచ్చగాడు వచ్చి అరిస్తే, భార్యతో, 'మూడుజన్మల బిచ్చగాడు వచ్చాడు. అతనికి దానం చెయ్యి,' అంటాడు. ఆ బిచ్చగాడు ఆశ్చర్యపోయి అదేమిటి అలా అంటున్నారు అంటాడు. దానికి ఆ పండితుని వివరణ ఇంచుమించు ఇలాగే ఉంటుంది. కాకపోతే ఆ పండితుడు ముందు జన్మతో మొదలుపెడతాడు. ఈ శ్లోకంలో ఈ జన్మతో చూస్తాము అంతే భేదం.

ఆ పండితుడు ఇలా చెప్పాడు, 'నువ్వు ఈ జన్మలో బీదవాడిగా, బిచ్చగాడిగా పుట్టావు అంటే, నువ్వు ముందు జన్మలో దానం చెయ్యగలిగినశక్తి ఉన్నా కూడా దానం చేసివుండవు. అంటే ఏమీ పుణ్యం పోగేసుకోలేదు. అంటే పూర్వజన్మపాపంవల్ల ఈ జన్మలో అవస్థ పడుతున్నావు. ఇది రెండవజన్మ. ఈ జన్మలో నీ దగ్గర డబ్బు లేదు కాబట్టి, ఈ జన్మలో కూడా దానం చెయ్యలేవు. ఈ జన్మలో కూడా దానం చెయ్యలేవు కాబట్టి, వచ్చే జన్మలో కూడా దరిద్రునిగానే పుడతావు. అది నీ మూడోజన్మ అవుతుంది. అందువల్ల మూడుజన్మల బిచ్చగాడు వచ్చాడు అన్నాను,' అంటాడు.

ఇటువంటి వృత్తంలో పడకూడదు అంటే కొంచెమన్నా దానం చెయ్యాలి. అందువల్ల పుణ్యం ఆశించి చేసినా ఫర్వాలేదు కాని దానం చెయ్యాలి. అది రాజసిక దానం కిందికి వచ్చినా ఫర్వాలేదు.

పరిక్లిష్టం దీయతే – ఇష్టం లేకుండా చేసిన దానం. రాజసికదానం చేసేవ్యక్తికి దానంయొక్క విలువ తెలియదు. సాత్త్వికపురుషునికి దానం విలువ తెలుసు కాబట్టి, అతను దాన్ని ఆనందిస్తాడు. కాని రాజసికదానం చేసేవ్యక్తి ఆనందంకన్నా, దానం చెయ్యకపోతే ఏమవుతుందోననే భయంకొద్దీ ఇస్తాడు.

తద్దానం రాజసం స్మృతమ్ – అలా ఇష్టం లేకుండా ఇచ్చేదాన్ని రాజసికదానం అంటారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సాత్త్వికదానంలో దానం లక్ష్యం అయితే, రాజసికదానంలో దానం మార్గం. సాత్త్వికదానం నిష్కామదానం అయితే, రాజసికదానం సకామదానం.

ఇక్కడితో రాజసికదానం గురించి అయిపోయింది.

శ్లో. 22 **అదేశకాలే యద్దానమ్ అపాత్రేభ్యశ్చ దీయతే ।**
అసత్కృతమవజ్ఞాతం తత్తామసముదాహృతమ్ ॥
అదేశకాలే, యత్, దానమ్, అపాత్రేభ్యః, చ, దీయతే,
అసత్కృతమ్, అవజ్ఞాతమ్, తత్, తామసమ్, ఉదాహృతమ్ ॥

యత్, దానమ్	= ఏ దానము	అపాత్రేభ్యః	= యోగ్యులు కానివారికి
అసత్కృతమ్	= దానము పుచ్చుకొనువారి యందు గౌరవము లేకుండ	దీయతే	= ఇయ్యబడునో
(వా)	= (లేదా)	తత్	= ఆ దానము
అవజ్ఞాతమ్	= తృణీకారభావముతో చేయుబడునది	తామసమ్	= తామసమని
అదేశకాలే, చ	= దేశ, కాలోచితము కానిదియు	ఉదాహృతమ్	= పేర్కొనబడును

యత్ దానమ్ అసత్కృతమ్ అవజ్ఞాతమ్, అదేశ–కాలే అపాత్రేభ్యః
చ దీయతే, తత్ తామసమ్ ఉదాహృతమ్ ॥

తా: ఏ దానము దానము పుచ్చుకొనువారి యందు గౌరవము లేకుండ తృణీకారభావముతో చేయుబడునది, దేశ, కాలోచితము కానిదియు, యోగ్యులు కానివారికి ఇయ్యబడునో ఆ దానము తామసమని పేర్కొనబడును.

ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ తామసికదానాన్ని నిర్వచిస్తున్నాడు.

యద్దానం దీయతే – ఏ దానాన్నైతే,

అదేశకాలే – ఉచితం కాని దేశంలో, ఉచితం కాని కాలంలో ఇస్తారో.

అపాత్రేభ్యశ్చ – యోగ్యులు లేదా అర్హులు కానివారికి ఇస్తారో. అది తామస దానం. సిగ్నల్ దగ్గర వచ్చే బీదవారికి ఇవ్వకూడదు. అది అపాత్రదానం అవుతుంది. ఒక కారణం అలా వారు అక్కడ ముష్టి ఎత్తుకోవటం చట్టవిరుద్ధం; రెండవది వారి ప్రాణానికి ముప్పు అది; మూడవది అలా చిన్నపిల్లలను ఎత్తుకొచ్చి వారికి శిక్షణ

ఇచ్చి, వారిని అంగవైకల్యులను చేసి అడుక్కునేలా చేస్తారని వార్తల్లో అప్పుడప్పుడూ చూస్తాము. అందువల్ల అలాంటి బిచ్చగాళ్ళకి 'నో' చెప్పినా తప్పులేదు. వారు అర్హులు కారు. అంటే ట్రాఫిక్ సిగ్నల్స్ దగ్గర, సిగ్నల్స్ పడ్డప్పుడు అడుక్కునే బిచ్చగాళ్ళు అర్హులు కారు.

అసత్కృతమ్ – ఒకవేళ అర్హత ఉన్నవ్యక్తికి ఇచ్చినా కూడా, అతన్ని అవమానపరుస్తూనో, బాధిస్తూనో ఇవ్వకూడదు. అతను బీదవాడే కావచ్చు కాని, అతన్ని చిన్నచూపు చూసేహక్కు మీకు లేదు. అందువల్లనే మన శాస్త్రం అటువంటివారిని కూడా దరిద్రనారాయణులు అంటుంది. అతనికి దానం చేసినందుకు గొప్పలుపోకుండా, అతను మీకు దానం చేసే అవకాశం ఇచ్చినందుకు మీరే అతనికి కృతజ్ఞత చూపాలి. మీరు ఇవ్వగలిగే స్థాయిలో ఉన్నారు; అతనికి తీసుకునే అవసరం వచ్చింది. అందువల్ల అతన్ని చిన్నచూపు చూడకుండా, అతన్ని బాధించకుండా, అతన్ని సతాయించకుండా ఇవ్వాలి.

సతాయించటమంటే అతనికి ఇచ్చేదేదో అతను రాగానే ఇవ్వకుండా, రేపురా, మాపురా అని తమ చుట్టూ తిప్పించుకుంటారు కొంతమంది. అతనికి అటువంటివారు ఇచ్చేది వారిచుట్టూ తిరగటానికి ముందే ఖర్చయిపోయి ఉంటుంది.

అవజ్ఞాతమ్ – అవజ్ఞాతమ్ అంటే తీసుకునే వ్యక్తిని అవమానంపాలు చెయ్యకుండా ఉండటం, అగౌరవం చూపకుండా ఉండటం.

ఇచ్చేవ్యక్తి చెయ్యి పైనా, తీసుకునే వ్యక్తి చెయ్యి కిందా ఉంటుంది అంటారు. ఎందుకంటే తీసుకునే వ్యక్తికి అలా అడగాల్సి వచ్చినందుకు చిన్నతనంగానే ఉంటుంది. భగవంతుడు బలిచక్రవర్తి దగ్గరకు దానం కోరటానికి వచ్చినప్పుడు వామనావతారంలో వచ్చాడు. ఎందుకు? ఆ చిన్న అవతారం, మన మనస్సులో కలిగే చిన్నతనానికి సంకేతం. అసలే దానం స్వీకరించే వ్యక్తి అహంకారాన్ని సగం చంపుకుని, వచ్చి అడుగుతాడు. అతను అసలే బాధపడుతుంటే దాన్ని ఇంకొంచెం పెద్దది చేసే హక్కు ఎవరికి ఉంది? అలా చేస్తే పుండుకి కారం రాసినట్టు ఉంటుంది. అందువల్ల అలా చెయ్యకుండా దానం అందుకునేవ్యక్తి ఇబ్బందిపడకుండా చేసే బాధ్యతమీదే. అలా బాధపెట్టి ఇచ్చే దానాన్ని,

తత్తామసముదాహృతమ్ – అటువంటి దానాన్ని తామసదానం అంటారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈ విభజనల ద్వారా కృష్ణపరమాత్మ చెప్పదలుచుకున్నది ఏమిటంటే, అన్నింటిలోకీ సాత్త్వికదానం గొప్పదానం; రాజసికదానం మధ్యరకం దానం; తామసికదానం అత్యంత తక్కువరకం దానం. తామసికదానం చేస్తున్నవారు ఆ స్థాయినుంచి క్రమేపీ రాజసికదానానికి రావాలి. రాజసికదానం చేసేవారు నెమ్మదిగా సాత్త్వికదానం చేసే స్థాయికి రావాలి. కాని అసలు దానం చెయ్యకుండా ఉండేకన్నా, తామసికదానం చేసినా ఫర్వాలేదు. తామసిక దానాన్ని విమర్శించటంలో అర్థం, చేసే దానాన్ని మానేయమని చెప్పటం కాదు; చేసే దానాన్ని సరిగ్గా చెయ్యమని చెప్పటం. అంటే తామసికదానం చేసేవ్యక్తిని రాజసికదానం చేసే స్థాయికి తీసుకురావటమే కాని, అతన్ని అసలు దానమే చేయని స్థాయికి దింపటం ఎంతమాత్రమూ కాదు.

సంధ్యావందనం యాంత్రికంగా చెయ్యకూడదు అని చెబితే, అది విని ఎవరో బొత్తిగా సంధ్యావందనం చెయ్యటమే మానేశాడుట. ఎందుకంటే యాంత్రికంగా చెయ్యకూడదన్నారు అంటాడు. యాంత్రికంగా చెయ్యకూడదని చెప్పటంలోని ఉద్దేశ్యం, అసలు మానమని కాదు; సరిగ్గా, శ్రద్ధగా, మనస్సుపెట్టి చెయ్యమని అర్థం. ఆ విధంగా తామసికదానం చెయ్యకూడదు అంటే చేసే ఆ కాస్త దానం కూడా మానేసి కూర్చోమని కాదు. అసలు చెయ్యకపోవటంకన్నా చేయటం మంచిదే కాని, దాన్నించి రాజసికదానానికి ఎదగాలని చెప్పటమే దానివెనకున్న ఉద్దేశ్యం. ఇక్కడితో తామసిక దానం గురించి అయిపోయింది. ఇక్కడితో దానం గురించి కూడా అయిపోయింది.

ఆహారస్త్వపి సర్వస్య త్రివిధో భవతి ప్రియః ।

యజ్ఞస్తపస్తథా దానం తేషాం భేదమిమం శృణు ॥ – 17.7

7వ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ నాలుగు అంశాల గురించి చెబుతానన్నాడు. అవి ఆహారం, యజ్ఞం, తపస్సు, దానం. 7–22 శ్లోకాల్లో ఒక్కొక్కదాన్నీ మూడురకాలుగా అంటే సాత్త్వికంగా, రాజసికంగా, తామసికంగా విభజించుకుంటూ ఒక్కొక్క శ్లోకంలో వివరించుకుంటూ వచ్చాడు. 7–22 శ్లోకాల్లో ఈ నాలుగు అంశాలూ అయిపోయాయి. దీనితో ఓం తత్సత్ రావాల్సింది కాని 23 నుంచి కృష్ణపరమాత్మ ఓం తత్సత్ గురించి వివరించబోతున్నాడు. 23–28 శ్లోకాల్లో ఈ ఓం తత్సత్ వివరణ చూస్తాము.

ఓం తత్సత్ విశ్లేషణ

ఓం తత్సత్ చాలా గొప్ప మంత్రం. అన్ని దైవకార్యాలలోనూ ఈ మంత్రాన్ని పఠిస్తారు. ముఖ్యంగా ఆ కార్యక్రమాన్ని ముగించేటప్పుడు ఓం తత్సత్ బ్రహ్మార్పణమస్తు, ఓం తత్సత్ కృష్ణార్పణమస్తు, ఓం తత్సత్ రామార్పణమస్తు అని ఏదో ఒక దైవనామస్మరణతో కలిపి ఈ ఓం తత్సత్‌ను ఉచ్ఛరిస్తారు. ఎక్కడిదాకానో ఎందుకు, భగవద్గీతలోని ప్రతి అధ్యాయం చివర

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసు...

అని వస్తుంది. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ 23–28 శ్లోకాల్లో ఓం తత్సత్‌ను వివరించబోతున్నాడు. ఆ శ్లోకం అర్థాలు చూసేముందు దాని సారాంశం విడిగా చూద్దాము.

ఓం తత్ సత్ అనేది చాలా శక్తివంతమైన మంత్రం. భగవంతునియొక్క మూడునామాలు ఈ మూడు పదాల్లో వస్తాయి. అవి ఓమ్, తత్, సత్.

ఓమ్ – ఓమ్ అంటే జగద్రక్షకుడు. ఓమ్ అనే పదం 'అవ్' అనే ధాతువునుంచి వచ్చింది.

అవతి రక్షతి పాలయతి ఇతి ఓమ్

అందువల్ల ఓం అంటే రక్షణకర్తా, పాలనకర్తా అంటారు.

తత్ – తత్ అంటే ప్రమేయం గురించి. జ్ఞానం పొందే ప్రమాణాలకు అందని భగవంతుడు. అంటే సర్వప్రమాణ అగోచరం. ప్రమాణాలకు అందడు, ఆబ్జెక్టుగా చూడలేము. ఆబ్జెక్టు గురించి ఐదు ప్రమాణాలద్వారా

తెలుసుకుంటాము. ఈ ఐదు ప్రమాణాలకు అందదు కాబట్టి, అప్రమేయం అంటారు. అందువల్ల తత్ అంటే అప్రమేయం అనవచ్చు.

సత్ – సత్ అంటే శాశ్వతమైన తత్త్వం. ఉనికిరూపంలో సదా ఉండే భగవంతుడు. సత్ పదాన్ని అక్షరాలా తీసుకుంటే ఉనికి; ఉనికి పదంయొక్క అర్థాన్ని లోతుగా తీసుకుంటే శాశ్వతమైన తత్త్వం. ఎందుకంటే ఉనికి ఎప్పుడూ ఉంటుంది. పేరే ఉనికి, సద్రూపంలో ఉంటుంది.

ఇప్పుడు ఓం తత్ సత్ మూడుపదాల అర్థాలను కలిపితే, పూర్తి అర్థం ఇలా వస్తుంది. ప్రమాణాలకందని, శాశ్వతమైన ఉనికి ఉన్న జగద్రక్షకుడు భగవంతుడు. ఈ ఓం తత్ సత్ గురించి అనేక అంశాలు చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవేమిటో వరుసగా చూద్దాము.

1. **బ్రహ్మణః నిర్దేశః** – ఓం తత్ సత్ అనే ఈ మూడుపేర్లు బ్రహ్మకు నిర్దేశించబడ్డాయి. బ్రహ్మ అంటే భగవంతుడు.

2. **బ్రహ్మ ముందు ఉచ్చరించాడు** – ఈ జగత్తుకు సృష్టికర్త అయిన బ్రహ్మ మొట్టమొదటిగా ఓం తత్ సత్ పదాలను ఉచ్చరించాడు. సృష్టి చేసేముందు, తనుచేసే శుభకార్యం ముందు, సాక్షాత్తూ బ్రహ్మదేవుడే పలికాడు. ఆ పదాలను పలకటంవల్లనే ఇంత అద్భుతమైన విశ్వాన్ని సృష్టించగలిగాడు. జగత్తుకు మూలపురుషుడు అయిన బ్రహ్మ తొలుత పలికాడు కాబట్టి, అవి ఎంతో మంగళకరమైన పదాలు అయ్యాయి.

3. **ఇది సాంప్రదాయం అయింది** – బ్రహ్మదేవుడు సృష్టిచేసే ముందు, స్వయంగా ఈ పదాలను పలికాడు కాబట్టి, ఇది మనకు ఒక సాంప్రదాయంగా మారింది. ఆధ్యాత్మికసాధన చేసేవారు, వారి సాధనకు ఉపయోగిస్తారు.

ఉదాహరణకు టెలిఫోనును కనుగొన్న గ్రహమ్ బెల్ ఫోనును 1876లో కనుగొన్నాక అది పనిచేస్తుందో లేదో పరీక్షించాలనుకున్నాడు. అందువల్ల అతను పలికిన మొదటి పదం 'హలో.' ఆ పదం ఎందుకు పలికాడు అంటే ప్రత్యేకించి ఏమీ అర్థం లేదు. ఆ క్షణంలో ఆయనకు అలా పలకాలనిపించింది. అది వాడాడు. ఫోనును కనుగొన్న వ్యక్తి స్వయంగా పలికిన పలుకు హలో కాబట్టి, అదే వాడుకలోకి వచ్చింది. అప్పట్నుంచి ప్రపంచవ్యాప్తంగా చదువుకున్నవారు, చదువుకోనివారు అందరూ 'హలో' అంటారు. అలా అది సాంప్రదాయం అయింది.

అలాగే ఈ సృష్టికర్త పలికిన తొలిపలుకులు ఓం తత్ సత్. అందువల్ల ఆ పలుకులను పలకటం మన సాంప్రదాయం అయింది; ముఖ్యంగా ఆధ్యాత్మికసాధనలో. వారి సాధన ముందో లేదా సాధన అయ్యాకో ఓం తత్ సత్ అంటారు. చివర వాడితే ఓం తత్ సత్ బ్రహ్మార్పణమస్తు అంటారు.

4. **మంచి ఫలాన్ని ఇస్తుంది** – ఈ మంత్రం ఎంత శక్తివంతమైనదంటే, ఓం తత్ సత్ అని పలికి కర్మలు చేస్తే, అవి రాజసికకర్మలు అయినా, తామసికకర్మలు అయినా కూడా అవి సాత్త్వికకర్మలుగా మారతాయి. ముందే అవి సాత్త్వికకర్మలు అయితేనో? అప్పుడు కూడా ఈ మంత్రం శక్తి ఎంత ఎక్కువగా ఉంటుందంటే, ముందే సాత్త్వికకర్మలు అయినాకూడా అవి మరింత సాత్త్వికశక్తిని పుంజుకుంటాయి.

5. **మూడు అద్భుతాలను సృష్టించాడు** – ఈ మంత్రాలు పఠించి బ్రహ్మదేవుడు ఇంత అందమైన, అద్భుతమైన, అమోఘమైన, ఆశ్చర్యకరమైన, సమతుల్యత ఉన్న విశ్వాన్ని సృష్టించాడు. అంతేకాదు, ఈ విశ్వం అంతా ఒక

క్రమపద్ధతిలో, ఒక సమయనియంత్రణ పాటిస్తూ, ప్రకృతి సూత్రాలకు కట్టుబడి ఉంటుంది. అంత అద్భుతమైన విశాల విశ్వంలో అన్నీ అద్భుతాలే అయినా, వాటిలోంచి మూడు అద్భుతాలను ఏరాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి యజ్ఞం, వేదం, బ్రాహ్మణుడు. బ్రహ్మదేవుడు విశ్వంలో ఇన్ని సృష్టిస్తే ఈ మూడింటినే ఎందుకు పేర్కొన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ?

ఎ) **యజ్ఞం** – యజ్ఞం అంటే మానవజాతి తమకున్న అఖండమైన, ఉన్నతమైన జ్ఞానాన్ని, శక్తిని మంచి కార్యాలకు ఉపయోగించే జీవనవిధానాన్ని నిర్దేశించేది. ఈ యజ్ఞమనే నియమం లేకపోతే, మనిషికున్న గొప్ప శక్తిని విధ్వంసకచర్యలకు ఉపయోగించే ప్రమాదం ఉంది. ఇప్పుడు మనిషి కనుగొన్న ఆయుధాలతో భూమండలం మొత్తాన్ని నాశనం చెయ్యవచ్చు. అంటే మనిషి తనకున్న మేధస్సును నాశనానికి వినియోగించవచ్చు; ప్రపంచంయొక్క పురోగతికి ఉపయోగించవచ్చు. యజ్ఞం అంటే తనకున్న విజ్ఞానాన్ని, మేధస్సును ప్రపంచశాంతికి, ప్రపంచ ఉన్నతికి, పురోగతికి తోడ్పడేలా చేసే విజ్ఞానం.

అందువల్ల యజ్ఞం ఒక్కటే విశ్వాన్ని ధ్వంసం కాకుండా పట్టి నిలపగలదు. యజ్ఞం అంటే పంచమహాయజ్ఞాలను తీసుకోవాలి. వాటిని పాటించటమే తెలివైన జీవనవిధానం. యజ్ఞం అంటే వేదాల్లో చెప్పే కొన్ని యజ్ఞాలు మాత్రమే కాదు; పంచమహాయజ్ఞాలు కూడా వస్తాయి. అవి ఆరోగ్యకరమైన, సానుకూలమైన, తెలివైన జీవనవిధానాన్ని ఏర్పరుస్తాయి. యజ్ఞం మాత్రమే సృష్టినాశనం అవకుండా చేస్తుంది కాబట్టి, అది చాలా ముఖ్యం.

బి) **వేదం** – వేదం ఎందుకు అంటే వేదంనుంచే ఈ వైదికజీవన విధానాన్ని నేర్చుకుంటాము. పంచమహా యజ్ఞాలు పాటించే జీవనవిధానాన్ని పాటిస్తాము. విజ్ఞానాన్ని వేదంనుంచి పొందుతాము కాబట్టి, వేదం చాలా ముఖ్యం. వేదంవల్ల యజ్ఞం గురించి నేర్చుకుంటాము. యజ్ఞం జగత్తుయొక్క స్థితికి తోడ్పడుతుంది.

సి) **బ్రాహ్మణుడు** – బ్రాహ్మణుడు అంటే బ్రాహ్మణజాతికి చెందిన వ్యక్తి మాత్రమే కాదు. వైదిక జీవనవిధానాన్ని పదికాలాలు నిలబెట్టి, తను పాటించి, ఇతరులచేత పాటింపజేసే ఎవరైనా బ్రాహ్మణుడే. నాలుగు వర్ణాల్లో ఏ వర్ణానికి చెందినవ్యక్తి అయినా, స్త్రీపురుషులలో ఎవరైనా, ఉద్యోగవ్యాపారాల్లో ఏది చేస్తున్నా, వేదం నేర్పించిన విద్యను నలుగురికీ అందించే వ్యక్తి బ్రాహ్మణుడు. అతను ఎలా నలుగురికీ అందజేస్తాడు?

రెండువిధాలుగా అందజేస్తాడు. వేదాన్ని బోధించే గురువుగా మన సాంప్రదాయాన్ని పరంపరగా అందజేస్తాడు. అంతేకాదు, అతను వేదం నిర్ణయించిన వైదికజీవన విధానాన్ని పాటిస్తాడు. మన హిందూమతాన్ని ధార్మికమతం అనీ, పురాతనమతం అనీ అంటారు. వేదం బోధించిన ధర్మసూత్రాలను పాటించే వ్యక్తి, వేదాన్ని పరిరక్షించే వ్యక్తి బ్రాహ్మణుడు. బ్రాహ్మణుడు అనే పదమే బ్రహ్మ పదంనుంచి వచ్చింది. బ్రహ్మ అంటే వేదం.

బ్రహ్మ వేదం జానాతి ఇతి బ్రాహ్మణః

వేదాన్ని నేర్చుకుని, వైదికజీవన విధానాన్ని పాటిస్తూ, తనకున్న శాస్త్రజ్ఞానాన్ని పదిమందికీ బోధించే వ్యక్తిని బ్రాహ్మణుడు అంటారు.

మళ్ళీ ఈ మూడుపదాలను చూస్తే బ్రాహ్మణుడు వేదానికి స్థితికర్త; వేదం యజ్ఞాలకు స్థితికర్మ; యజ్ఞం విశ్వానికి స్థితికర్త. అందువల్ల ఈ సృష్టించబడిన విశ్వం నాశనమవకుండా నిలబడాలంటే ఈ మూడు అంశాలూ ఉండితీరాలి. బ్రాహ్మణుడు లేకపోతే వేదాలకు ఉనికి లేదు. బ్రాహ్మణుడు అంటే వేదాలను అధ్యయనం చేసిన వ్యక్తి అని చూశాము. వేదాలు లేకపోతే యాజ్ఞబ్రాహ్మణుడు ఉండదు; యాజ్ఞబ్రాహ్మణుడు లేకపోతే ప్రపంచంలో శాంతి ఉండదు. ఎక్కడ చూసినా యుద్ధాలు, కలహాలు చెలరేగిపోతాయి.

ప్రపంచంలో ఒక దేశానికి శక్తివంతమైన ఆయుధాలు ఉండి, తక్కిన దేశాలు ఒప్పుకోకపోయినా, ఒకదేశంమీద ఆయుధాలు కురిపించి, దానిని నాశనం చేస్తానంటే ఎట్లా ఉంటుంది? సైన్సు ఎంతగా పురోగమించిందంటే ఒక చిన్న బాంబును వేసి, ఒక ఊరిని లేదా ఒక దేశాన్ని విధ్వంసం చెయ్యవచ్చు. సైన్సు అభివృద్ధి చెందకపోయి ఉంటే, మనిషి తనకున్న చిన్న కర్రలతో, ఈటెలతో యుద్ధం చేసుకుంటూ ఉండివుండేవాడు. కాని సైన్సు ఎంతగా పురోగమించిందంటే, అది దేశాలకు దేశాలనే నాశనం చేయగలదు. ఒక దేశం తలుచుకుంటే ఆ దేశం పైకి రావటంకోసం ఎటువంటి దారుణమైనా చెయ్యగలదు. మానవత్వపు విలువలను పాటించకపోవచ్చు. అప్పుడు మానవాళి కూడా ఏమీ చెయ్యలేదు. మహా అయితే, నిరసనలు ప్రకటించగలదు అంతే.

అందువల్ల సైన్సుకు జతగా ధర్మం తోడవ్వాలి. జ్ఞానం మాత్రమే ఉండి, యజ్ఞం లేకపోతే లాభం లేదు. అందువల్ల ఇంత అద్భుతమైన సృష్టి ఇంత అద్భుతంగానూ తరతరాలవరకూ కొనసాగాలంటే యజ్ఞం, వేదం, బ్రాహ్మణుడు – ఈ మూడూ చాలాముఖ్యం. ఈ మూడింటినీ కూడా బ్రహ్మదేవుడు సృష్టించాడు. ఈ మూడింటినీ ఓం తత్సత్ పలికి సృష్టించాడు. అందువల్ల ఈ మంత్రం అంత గొప్పది అయింది.

ఇక్కడితో ఓం తత్ సత్‌మీద విశ్లేషణ అయిపోయింది.

శ్లో. 23 **ఓం తత్సదితి నిర్దేశో బ్రహ్మణస్త్రివిధః స్మృతః ।**
బ్రాహ్మణాస్తేన వేదాశ్చ యజ్ఞాశ్చ విహితాః పురా ॥
ఓమ్, తత్, సత్, ఇతి, నిర్దేశః, బ్రహ్మణః, త్రివిధః, స్మృతః,
బ్రాహ్మణాః, తేన, వేదాః, చ, యజ్ఞాః, చ, విహితాః, పురా ॥

ఓమ్, తత్, సత్	=	ఓమ్, తత్, సత్	తేన	=	ఆ పరమాత్మచేతనే
ఇతి	=	అని	పురా	=	సృష్ట్యాదియందు
బ్రహ్మణః	=	సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మకు	బ్రాహ్మణాః, చ	=	బ్రాహ్మణులు
త్రివిధః	=	మూడు విధములగు	వేదాః, చ	=	వేదములు
నిర్దేశః	=	నామనిర్దేశము	యజ్ఞాః	=	యజ్ఞములు
స్మృతః	=	చేయబడినది	విహితాః	=	సృష్టింపబడినవి

ఓం తత్ సత్ ఇతి బ్రహ్మణః త్రివిధః నిర్దేశః స్మృతః
తేన బ్రాహ్మణాః వేదాః చ యజ్ఞాః చ పురా విహితాః ॥

తా: ఓమ్, తత్, సత్ అని సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మకు మూడు విధములగు నామనిర్దేశము చేయబడినది. ఆ పరమాత్మచేతనే సృష్ట్యాదియందు బ్రాహ్మణులు, వేదములు, యజ్ఞములు సృష్టింపబడినవి.

3. ఓం తత్సత్ విశిష్టత - శ్లోకాలు: 23-28

ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాలను చూద్దాము.

ఓం తత్సదితి - ఓం, తత్, సత్ అనే;

బ్రహ్మణః త్రివిధః నిర్దేశః - మూడు నామాలు భగవంతుని నామాలు. బ్రహ్మణః అంటే ఈశ్వరుడు. ఈశ్వరునికి అనేక నామాలున్నాయి. కాని కృష్ణపరమాత్మ ఈ మూడు నామాలను ఎందుకు పేర్కొన్నాడు?

తేన - ఈ మూడునామాలవల్ల అంటే ఈ మూడునామాలను పఠించటంవల్ల;

విహితా - ఈ అద్భుతమైన మూడు అంశాలను సృష్టించాడు బ్రహ్మ. ఏమిటవి?

యజ్ఞాః - యజ్ఞాః అంటే తెలివైన జీవనవిధానం; మనిషికున్న జ్ఞానాన్ని, శక్తిని ధార్మికంగా, సానుకూలంగా ఉపయోగించటం యజ్ఞం.

వేదాః - వేదాలు; అంటే మన ప్రాథమిక శాస్త్రం. అది వైదికజీవన విధానాన్ని బోధిస్తుంది.

సహయజ్ఞాః ప్రజాః సృష్ట్వా పురోవాచ ప్రజాపతిః ।
అనేన ప్రసవిష్యధ్వమ్ ఏష వోఽస్త్విష్టకామధుక్ ॥ - 3.10

వేదాలను బ్రహ్మ సృష్టించాడు.

బ్రాహ్మణాః - వేదపరిరక్షకులను బ్రాహ్మణుడు అంటారు. అతను జాతిబ్రాహ్మణుడే కానవసరంలేదు; వేదాలను అధ్యయనం చేసి, ఆ వైదికజీవన విధానాన్ని పాటిస్తూ, వేద అధ్యాపనం చేసేవ్యక్తి బ్రాహ్మణుడు. ఈ మూడింటిని బ్రహ్మ సృష్టించాడు. అవి యజ్ఞము, వేదము, బ్రాహ్మణుడు. ఎప్పుడు?

పురా - ఎప్పుడో. అంటే కొన్ని వేల సంవత్సరాల కిందట. ఆ విధంగా ఆ ఓం తత్ సత్ పవిత్రమైన మంత్రం.

1. **బ్రహ్మణః నిర్దేశః**
5. **మూడు అద్భుతాలను సృష్టించాడు**

శ్లో. 24 **తస్మాదోమిత్యుదాహృత్య యజ్ఞదానతపఃక్రియాః ।**
ప్రవర్తంతే విధానోక్తాః సతతం బ్రహ్మవాదినామ్ ॥
తస్మాత్, ఓమ్, ఇతి, ఉదాహృత్య, యజ్ఞదానతపఃక్రియాః,
ప్రవర్తంతే, విధానోక్తాః, సతతమ్, బ్రహ్మవాదినామ్ ॥

తస్మాత్	= అందువలన	సతతమ్	= ఎల్లప్పుడును
బ్రహ్మవాదినామ్	= వేదమంత్రములను ఉచ్చరించువారియొక్క	'ఓమ్' ఇతి	= 'ఓమ్' అను పరమాత్మ నామమును
విధానోక్తః	= శాస్త్రములందు చెప్పబడిన	ఉదాహృత్య	= ఉచ్చరిస్తూ
యజ్ఞదానతపఃక్రియాః	= యజ్ఞములు, దానములు, తపస్సులు, మొదలగు క్రియలు	ప్రవర్తంతే	= ఆరంభమగుచున్నవి

తస్మాత్ బ్రహ్మ-వాదినామ్ విధాన-ఉక్తాః యజ్ఞ-దాన-తపః-క్రియాః
ఓం ఇతి ఉదాహృత్య సతతమ్ ప్రవర్తన్తే ॥

తా: అందువలన వేదమంత్రములను ఉచ్చరించువారియొక్క, శాస్త్రములందు చెప్పబడిన యజ్ఞములు, దానములు, తపస్సులు, మొదలగు క్రియలు ఎల్లప్పుడును 'ఓమ్' అను పరమాత్మ నామమును ఉచ్చరిస్తూ ఆరంభమగుచున్నవి.

బ్రహ్మదేవుడు ఓం తత్ సత్ అని ముందుగా పలికాడు కాబట్టి అది వైదికసాంప్రదాయం అయింది. ఎప్పుడో టెలిఫోన్ కనిపెట్టిన వ్యక్తి హలో అని మొట్టమొదట అంటే, అదే ఇప్పటికీ ఎలా సాంప్రదాయమయ్యిందో, అలా బ్రహ్మదేవుడు పూర్వం సృష్టిచేసినప్పుడు మొట్టమొదటగా ఓం తత్ సత్ పలికాడు కాబట్టి, అది మన వైదిక సాంప్రదాయం అయింది.

బ్రహ్మవాదినామ్ – బ్రహ్మవాది అంటే వైదికసాంప్రదాయాన్ని పాటించేవారు; ముఖ్యంగా ఆధ్యాత్మిక సాధకులు.

సతతమ్ ఉదాహృత్య – ఎప్పుడూ పలుకుతుంటారు. ఏం పలుకుతారు?

ఓం ఇతి (ఉదాహృత్య) – వారు ఎప్పుడూ ఓం తత్ సత్ అని పూర్తిగాకానీ, లేకపోతే ఓం అనికానీ పలుకుతారు. ఏ కార్యక్రమాల్లో పలుకుతారు?

విధానోక్తాః – ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు శాస్త్రం నిర్దేశించిన అన్ని కార్యక్రమాల్లోనూ పలుకుతారు. కాని మీరు అనవచ్చు, ఏ కర్మ ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు తోడ్పడుతుందో నాకు తెలియదని. లౌకిక ఎదుగుదలకు ఏ కర్మ చెయ్యాలో తెలుసు. ఎందుకంటే ఇప్పటి విద్యావ్యవస్థ లౌకికవిజయాలను పొందటానికి వీలుగా తీర్చిదిద్దబడింది. ఏ చదువు చదివితే, ఎంత ఎక్కువ జీతం వస్తుందో అందరికీ తెలుసు; కాని ఆధ్యాత్మికంగా ఏది తోడ్పడుతుంది? అందువల్ల విధానోక్తాః అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే శాస్త్రం విధించిన విధివిధానం, వైదికబోధ. అందులో కూడా కొన్నింటిని పేర్కొంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మే. ఏమిటవి?

యజ్ఞదానతపఃక్రియాః – యజ్ఞం, దానం, తపస్సు అనే క్రియలు. ఈ అధ్యాయంలోనే ఈ మూడింటి గురించీ చాలా విపులంగా చూశాము. యజ్ఞం అంటే పంచమహాయజ్ఞాలు; దానం అంటే సాత్త్వికదానం; తపస్సు అంటే కాయిక, వాచిక, మానసిక తపస్సులు. వీటిల్లో ఏంచేసినా ఆధ్యాత్మిక సాధకుడు ఓం తత్ సత్ అనో, కేవలం ఓం అనో పలుకుతాడు.

2. **బ్రహ్మ ముందు ఉచ్చరించాడు.**
3. **ఇది సాంప్రదాయం అయింది.**

శ్లో. 25 **తదిత్యనభిసంధాయ ఫలం యజ్ఞతపఃక్రియాః ।**
దానక్రియాశ్చ వివిధాః క్రియంతే మోక్షకాంక్షిభిః ॥

తత్, ఇతి, అనభిసంధాయ, ఫలమ్, యజ్ఞతపఃక్రియాః,
దానక్రియాః, చ, వివిధాః, క్రియంతే, మోక్షకాంక్షిభిః ॥

మోక్షకాంక్షిభిః	= మోక్షకాంక్ష గలవారిచే	చ	= ఇంకా
ఫలమ్, అనభిసంధాయ	= ఫలము ఏ మాత్రము కోరబడకయే లోక హితార్థంకోసం	దానక్రియాః	= దానములును
		తత్, ఇతి	= 'తత్' అనగా ఇదంతయను పరమాత్మదే అను భావముతో
వివిధాః	= వివిధములగు	క్రియంతే	= చేయబడును
యజ్ఞతపఃక్రియాః	= యజ్ఞములు, తపశ్చర్యలు		

మోక్ష–కాంక్షిభిః తత్ ఇతి (ఉదాహృత్య) ఫలమ్ అనభిసన్ధాయ
వివిధాః యజ్ఞ–తపః–క్రియాః దాన–క్రియాః చ క్రియన్తే ॥

తా: మోక్షకాంక్ష గలవారిచే ఫలము ఏ మాత్రము కోరబడకయే లోక హితంకోసం వివిధములగు యజ్ఞములు, తపశ్చర్యలు ఇంకా దానములును అనగా ఇదంతయను పరమాత్మదే అను భావముతో చేయబడును.

ముందు శ్లోకంలో సాధకుడు ఓం తత్ సత్‌లలో మూడుపదాలూ వాడవచ్చు; లేదా ఒకటే పదాన్ని వాడవచ్చు అని చూశాము. ముందు శ్లోకంలో ఓం వాడతాడు అని చూశాము. ఇక్కడ తత్ మాత్రమే వాడటం చూస్తాము. కాని ఈ రోజుల్లో మనం ఏదో ఒకపదాన్ని కాకుండా, మూడుపదాలనూ కలిపి వాడతాము. కాని కొంతమంది సాధకులు ఏదో ఒకటి వాడతారు. విష్ణుసహస్రనామంలో తత్ పదం వస్తుంది. తస్మై నమః అని వస్తుంది. తత్ అయిన ఆ భగవంతునికి నా నమస్కారం అని అర్థం.

మోక్షకాంక్షిభిః – కొంతమంది సాధకులు,

తత్ ఇతి – తత్ పదాన్ని మాత్రమే వాడతారు. ఎప్పుడు?

యజ్ఞతపఃక్రియాః దానక్రియాశ్చ – ఇందాక చూసినట్టు యజ్ఞం, తపస్సు, దానం చేసేటప్పుడు తత్ అంటారు. ఎందుకంటే వీరిని మోక్షకాంక్షిభిః అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. వీరి ప్రాథమిక లక్ష్యం మోక్షం. ఆ సాధనంలో భాగంగా లౌకికవిజయాలు వచ్చినా, వాటికి ప్రాముఖ్యతను ఇవ్వరు; వాటికి ఆగంతుకం అంటారు.

ఫలమ్ అనభిసంధాయ – వీరు లౌకికఫలాలను ఆశించరు. వీరికి ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతే ముఖ్యం. ఇటువంటివారిని సాత్త్వికపురుషులు అంటారు. వారు ఏదిచేసినా శ్రద్ధగా చేస్తారనీ, ఫలాపేక్ష లేకుండా చేస్తారనీ చూశాము.

అఫలాకాంక్షిభిర్యుక్తైః సాత్త్వికం పరిచక్షతే – 17.17

అంటే వీరికి మోక్షమే ముఖ్యం. వీరు పరిణితి చెందినవారు. అందువల్ల వీరు అర్థకామాల వెంట పరుగులు తీయకుండా, ధర్మమోక్షాలకు విలువను ఇస్తారు. అనభిసంధాయ అంటే ఫలం గురించిన తపన ఉండదు. ఒకవేళ ఏదైనా తపన అంటూ ఉంటే, అది ఆంతర ఎదుగుదల గురించి ఉంటుంది తప్పితే బాహ్యాడంబరాల మీద ఉండదు.

4. **మంచి ఫలాన్ని ఇస్తుంది.**

శ్లో. 26 **సద్భావే సాధుభావే చ సదిత్యేతత్ప్రయుజ్యతే ।**
ప్రశస్తే కర్మణి తథా సచ్ఛబ్దః పార్థ యుజ్యతే ॥

సద్భావే, సాధుభావే, చ, సత్, ఇతి, ఏతత్, ప్రయుజ్యతే,
ప్రశస్తే, కర్మణి, తథా, సత్, శబ్దః, పార్థ, యుజ్యతే ॥

పార్థ!	= ఓ పార్థా!	తథా	= అలాగే
సద్భావే	= సత్యభావమునందును	ప్రశస్తే, కర్మణి	= ఉత్తమమైన కర్మయందును
సాధుభావే, చ	= మంచి ప్రవర్తననందును	'సత్' శబ్దః	= 'సత్' అను శబ్దము
సత్, ఇతి, ఏతత్	= ఉనికి అను ఈ పరమాత్మ నామము	యుజ్యతే	= ఉపయోగించబడుతుంది
ప్రయుజ్యతే	= ప్రయోగింపబడుచున్నది		

(జ్ఞానిభిః) సత్ ఇతి ఏతత్ సత్–భావే చ సాధు–భావే చ ప్రయుజ్యతే,
తథా హే పార్థ! ప్రశస్తే కర్మణి సత్ శబ్దః యుజ్యతే ॥

తా: ఓ పార్థా! సత్యభావమునందును, మంచి ప్రవర్తననందును ఉనికి అను ఈ పరమాత్మ నామము ప్రయోగింపబడుచున్నది. అలాగే ఉత్తమమైన కర్మయందును 'సత్' అను శబ్దము ఉపయోగించబడుతుంది.

24వ శ్లోకంలో కొంతమంది ఆధ్యాత్మిక సాధకులు '**ఓం**' పదాన్ని మాత్రమే ఉచ్చరిస్తారనీ, 25వ శ్లోకంలో కొంతమంది ఆధ్యాత్మిక సాధకులు '**తత్**' మాత్రమే ఉచ్చరిస్తారనీ చూశాము. అవి కూడా ఎప్పుడు? యజ్ఞ, దాన, తపస్సులు చేసేటప్పుడు. అంటే ఈ మూడు కర్మలు చేసేటప్పుడు మాత్రమే అని కాదు అర్థం; మనిషి చేసే అనేక కర్మల్లో ఈ మూడుకర్మలూ శ్రేష్ఠమైనవి కాబట్టి, కృష్ణపరమాత్మ ఈ మూడింటినీ పేర్కొన్నాడు. ఇప్పుడు ఈ శ్లోకంలో 'సత్' పదానికి వచ్చేసరికి కృష్ణపరమాత్మకు ఓం, తత్ పదాలకు అర్థం చెప్పలేదని గుర్తొచ్చి ఉంటుంది. ఇప్పుడు వాటి అర్థాలు చెప్పడు కానీ, సత్‌కు ఐదు అర్థాలు చెప్పబోతున్నాడు. అవేమిటో చూద్దాము.

ఎ) **సాధుభావే చ సదిత్యేతత్ప్రయుజ్యతే** – సాధుభావే అంటే మంచి ప్రవర్తనను సత్ అంటారు. సాధుత్వం అంటే మంచితనం. సన్న్యాసులను సాధువులు అంటారు. అందువల్ల సాధుభావే అంటే ధార్మికత్వం. సాధువులను ఉత్తర భారతదేశంలో సంత్‌పురుషులు అంటారు. సంత్ అంటే ధార్మికపురుషుడు. సంత్‌తుకారామ్, సంత్‌నామదేవ్ పేర్లు మనకు సుపరచితమే.

బి) **సత్ భావః** – అంటే ఇంకొక అర్థం ఉనికి. ఆధ్యాత్మిక పరిభాషలో సత్ అంటే శాశ్వతమైన ఉనికి. అందువల్లనే ఛాందోగ్యంలో **సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీత్** అని వస్తుంది. సద్భావః అంటే శుద్ధఉనికి; సాధుభావః అంటే మంచి ప్రవర్తన.

సి) **ప్రశస్తే కర్మణి** – మంచికర్మను కూడా సత్ అంటారు. అంటే సత్కర్మ అంటారు. సాధుభావ పదానికీ ప్రశస్తే కర్మణి పదానికీ మధ్య భేదం ఏమిటి? సాధుభావం మంచి ప్రవర్తనను సూచిస్తుంది. అంటే నడవడికను సూచిస్తే, సత్కర్మ చేసే పనిని సూచిస్తుంది.

సచ్ఛబ్దః పార్థ యుజ్యతే – సత్ పదానికి మూడు అర్థాలు ఉన్నాయి పార్థా అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 27 **యజ్ఞే తపసి దానే చ స్థితిః సదితి చోచ్యతే ।**
కర్మ చైవ తదర్థీయం సదిత్యేవాభిధీయతే ॥
యజ్ఞే, తపసి, దానే, చ, స్థితిః, సత్, ఇతి, చ, ఉచ్యతే,
కర్మ, చ, ఏవ, తదర్థీయమ్, సత్, ఇతి, ఏవ, అభిధీయతే ॥

యజ్ఞే, చ	= యజ్ఞమునందు	ఉచ్యతే	= పేర్కొనబడుచున్నది
తపసి, చ	= తపస్సునందు	చ	= ఇంకా
దానే, చ	= దానమునందు	తదర్థీయమ్, కర్మ	= భగవత్ప్రీత్యర్థమైన కర్మయును
(యా), స్థితిః	= ఏ నిష్ఠకలదో	ఏవ	= నిశ్చయముగా
(సా) స్థితిః, ఏవ	= ఆ స్థితియును	'సత్', 'ఇతి'	= 'సత్' అని
'సత్', ఇతి	= 'సత్' అని	అభిధీయతే	= చెప్పబడును

యజ్ఞే తపసి దానే చ స్థితిః సత్ ఇతి చ ఉచ్యతే । తత్–అర్థీయమ్
చ ఏవ కర్మ సత్ ఇతి ఏవ అభిధీయతే ॥

తా: యజ్ఞమునందు, తపస్సునందు, దానమునందు ఏ నిష్ఠ కలదో ఆ స్థితియును 'సత్' అని పేర్కొనబడుచున్నది ఇంకా భగవత్ప్రీత్యర్థమైన కర్మయును నిశ్చయముగా 'సత్' అని చెప్పబడును.

డి) **స్థితిః** – స్థితిః అంటే పట్టుదలగా చెయ్యటం, ఒక తపనతో చెయ్యటం. దేన్ని? మళ్ళీ అవే.

యజ్ఞే తపసి దానే చ – యజ్ఞాన్ని శ్రద్ధగా చెయ్యటం; తపస్సును శ్రద్ధగా చెయ్యటం; దానాన్ని శ్రద్ధగా ఇవ్వటం. ఈ నిష్ఠను సన్నిష్ఠ (సత్+నిష్ఠ) అంటారు. సద్భావ అంటే మంచి ప్రవర్తన; సత్కర్మ అంటే మంచికర్మ; సన్నిష్ఠ అంటే అంకితభావం. ఈ మూడు సందర్భాలలోనూ సత్ పదం వచ్చింది. ఈ మూడు అర్థాలూ కాక, శుద్ధ ఉనికి ఇంకొక అర్థం.

ఇ) **కర్మ చైవ తదర్థీయమ్** – ముందేమో యజ్ఞం, దానం, తపస్సులను కర్మ అన్నాము. అవి ప్రాథమిక కర్మలు. వాటిని సత్కర్మ అన్నాము. ఇప్పుడు మామూలు కర్మలు ఏవైనా ఈ యజ్ఞ, దాన, తపస్సులకు సహకరించేవైతే, అవి కూడా సత్కర్మల్లోకి వస్తాయి. ఉదాహరణకు మీరు వ్యాపారం చేసి బాగా డబ్బు సంపాదించారనుకుందాము. అది నిజానికి లౌకికకర్మే. కాని ఆ సంపాదించిన ధనాన్ని మీరు యజ్ఞం, దానం, తపస్సుల్లో దేనికైనా ఉపయోగిస్తే, అంటే ఉన్నతకర్మకు ఉపయోగిస్తే, మీ వ్యాపారం కూడా సత్‌కర్మ అవుతుంది.

అలాగే పూజ చేసేముందు పూజగది తుడుస్తారు కదా. అది మామూలు లౌకికకర్మే అయినా, పూజకోసం చేస్తున్నారు కాబట్టి, సత్కర్మే అవుతుంది. కొంతమంది గీతాబోధకు వెళ్ళినప్పుడు కింద కార్పెట్టును పరచటంలోనూ, కుర్చీలను వెయ్యటంలోనూ సహాయం చేస్తారు. అలాగే క్లాసు అయిపోయాక కూడా, వారంతట వారే కుర్చీలను వెనక్కి సర్దిపెడతారు. అదికూడా సత్కర్మే. ఎందుకు? వారు గీతాబోధకు సహాయం చేస్తున్నారు కాబట్టి.

కర్మ చైవ అంటే ప్రతికూల అర్థంతో కాదు, అతి స్థూలమైన కర్మ అయినా సరే, అది యజ్ఞ, దాన, తపస్సులకు తోడ్పడేటట్టయితే అది కూడా సత్కర్మే.

సత్ ఇతి ఏవ అభిధీయతే – ఈ ఐదు సందర్భాలలోనూ వాటిని సత్ అనే అంటారు. ఇక్కడ ఇంకో వాక్యం గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. కొందరు ఆధ్యాత్మిక సాధకులు వారు ఏపని చేస్తున్నా సత్ అంటూ ఉంటారు.

ఈ విధంగా మీ ఆధ్యాత్మిక సాధనలో ఓం, తత్, సత్‌లలో ఏ ఒక్కదాన్నైనా వాడవచ్చు లేదా మూడుపదాలు కూడా వాడవచ్చు. అలా వాడటంవల్ల మీ కర్మలన్నీ సాత్త్విక కర్మలుగా మారతాయి. అందువల్లనే మన సాంప్రదాయంలో మనం చేసే యజ్ఞయాగాదుల చివర ఓంతత్సత్ అంటారు. ఈ పదం అలవాటయితే, ఓటమి ఎదురైనా ఓంతత్సత్ అనగలిగే ఆత్మస్థైర్యం వస్తుంది. అంటే వైరాగ్యప్రాప్తి కలుగుతుంది.

ఇక్కడితో కృష్ణపరమాత్మ ఓంతత్సత్ మంత్రంయొక్క ప్రత్యేకతను వివరించటం అయిపోయింది. ఏమిటా ప్రత్యేకత? ఐదు ప్రత్యేకతలు చూశాము. అందులో ముఖ్యమైనది ఓంతత్సత్ ఉచ్చరిస్తే తామసిక, రాజసిక కర్మలు కూడా సాత్త్విక కర్మలు అవుతాయి; సాత్త్విక కర్మలు ఇంకా ఉన్నతంగా అవుతాయి.

మామూలుగా మనం ఏదైనా పూజ చేశాక, ఆ పూజ చివర్లో ఒక ప్రార్థన చేస్తాము.

మంత్రలోపే తంత్రలోపే క్రియాలోపే శ్రద్ధాలోపే నియమలోపే కాలలోపే నైవేద్యాది విహితలోపే చ సర్వం యథా ప్రోక్తం యథా శాస్త్ర అనుష్ఠితం పూర్ణం భవతు

ఓ దేవా, నేను ఏ లోపం చేసినా, సరిగ్గా మంత్రాన్ని పఠించకపోయినా, సరియైన సమయంలో, సరియైన ప్రదేశంలో పఠించకపోయినా, పెట్టాల్సిన నైవేద్యం సరిగ్గా పెట్టకపోయినా, నా పూజను నువ్వు జయప్రదం చెయ్యి.

ఇలాంటి లోపాలు ఏమైనా ఉన్నా ఓంతత్సత్ పఠిస్తే, భగవంతుడు ఈ లోపాలను సరిదిద్దుతాడు. అంత పవిత్రత ఉంది ఈ మంత్రానికి.

శ్లో. 28 **అశ్రద్ధయా హుతం దత్తం తపస్తప్తం కృతం చ యత్ ।**
అసదిత్యుచ్యతే పార్థ న చ తత్ప్రేత్య నో ఇహ ॥
అశ్రద్ధయా, హుతమ్, దత్తమ్, తపః, తప్తమ్, కృతమ్, చ, యత్,
అసత్, ఇతి, ఉచ్యతే, పార్థ, న, చ, తత్, ప్రేత్య, నో, ఇహ ॥

పార్థ!	= ఓ పార్థా!	'అసత్', 'ఇతి'	= 'అసత్' అని
అశ్రద్ధయా	= అశ్రద్ధతో చేయబడిన	ఉచ్యతే	= చెప్పబడును
హుతమ్	= హోమము	తత్	= ఆ హోమాదికర్మ
దత్తమ్	= ఇయ్యబడిన దానము	నో, ఇహ	= ఈ లోకమునందు ఫలప్రదము గాదు
తప్తమ్, తపః, చ	= ఆచరింపబడిన తపస్సూ	చ	= ఇంకా
యత్, కృతమ్	= చేయబడిన ఏ శుభకర్మ కలదో	ప్రేత్య, న	= పరలోక ఫలాలను ఇవ్వవు
(తత్)	= (అది)		

హే పార్థ! అశ్రద్ధయా హుతమ్ దత్తమ్, తపః తప్తమ్, యత్ చ కృతమ్,
తత్ అసత్ ఇతి ఉచ్యతే, (తత్) ప్రేత్య, ఇహ (అపి) చ న (ఫలప్రదం) నో (భవతి) ॥

తా: ఓ పార్థా! అశ్రద్ధతో చేయబడిన హోమము, ఇయ్యబడిన దానము, ఆచరింపబడిన తపస్సూ చేయబడిన ఏ శుభకర్మ కలదో, అది 'అసత్' అని చెప్పబడును. ఆ హోమాదికర్మ ఈ లోకమునందు ఫలప్రదము గాదు, ఇంకా మరణానంతరమున గూడ ప్రయోజనాన్ని ఇవ్వవు.

ఈ శ్లోకంతో కృష్ణపరమాత్మ తన బోధను ముగించబోతున్నాడు. ముగించే ముందు ఏ విషయంతో ఈ అధ్యాయాన్ని ప్రారంభించాడో, ఆ విషయాన్ని మళ్ళీ చెబుతున్నాడు. మనం మర్చిపోయినా, కృష్ణపరమాత్మ గుర్తు చేస్తున్నాడు. అది శ్రద్ధ గురించి.

అశ్రద్ధయా హుతమ్ – శ్రద్ధ లేకుండా చేసిన ఏ ఆధ్యాత్మిక కర్మ అయినా, దైవకార్యం అయినా ఎలా ఉంటుందో చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. హుతమ్ అంటే ఆహుతి. శ్రద్ధ లేకుండా హోమంలో వేసిన ఆహుతి;

దత్తమ్ – శ్రద్ధ లేకుండా చేసిన దానం;

తపః తప్తమ్ – శ్రద్ధ లేకుండా చేసిన తపస్సు;

యత్ చ కృతమ్ – శ్రద్ధ లేకుండా చేసిన ఇంకే లౌకికకర్మ అయినా కూడా. అంటే మీరు చేసే ఉద్యోగం కూడా శ్రద్ధ లేకుండా చెయ్యకూడదు. ఆఫీసులో రోజుకి 10–12 గంటలు ఉంటారు; వారానికి 5, 6 రోజులు ఉంటారు కాని ఆ పనిమీద శ్రద్ధ లేకుండా, ఆఫీసుకు ఇష్టం లేకుండా వెళితే, అది మీ మానసిక, శారీరక ఆరోగ్యాన్ని దెబ్బతీస్తుంది. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ఏపని చేసినా దానిమీద మనస్సు పెట్టి చెయ్యాలి; అశ్రద్ధతో చెయ్యకూడదు అంటున్నాడు.

అసత్ ఇతి ఉచ్యతే – అశ్రద్ధగా వేసే ఆహుతి, చేసే దానం, తపస్సు, వేరే పనులు – అన్నీ అసత్ కర్మల్లోకి వస్తాయి.

ఇంతవరకూ చూస్తూ వస్తున్న కర్మలనే ఇప్పుడూ చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి యజ్ఞం, దానం, తపస్సు. వాటిని ఇంతవరకూ సత్కర్మలు అని, ఇప్పుడు అసత్ కర్మలు అంటున్నాడు. ఎందుకంటే వాటిమీద శ్రద్ధ లోపించింది కాబట్టి. అసత్ అంటే సత్‌కి వ్యతిరేకపదం. ఇలాంటి కర్మలు చేస్తే ఇహలోక ఫలాలూ రావు, పరలోక ఫలాలూ కూడా రావు.

తత్ ప్రేత్య నో ఇహ – మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉండదు కాబట్టి, ఇహలోక ఫలాలను అనుభవించలేరు. అందువల్ల ఇహలోక సుఖం అపి నాస్తి. నో ప్రేత్య అంటే పరలోకసుఖం కూడా పొందలేరు.

అందువల్ల ముఖ్యంగా కావాల్సింది శ్రద్ధ. మీరు కోరుకున్న ఉద్యోగం ఏ కారణంవల్లనో పొందలేకపోతే మీరు పొందిన ఉద్యోగాన్ని ప్రేమించటం నేర్చుకోండి. అదొక్కటే దానికి పరిష్కారం. అందువల్ల మనిషికి శ్రద్ధ చాలా అవసరం. శ్రద్ధయొక్క ఈ విశిష్ఠత తెలుపుతూ ఈ అధ్యాయాన్ని ముగిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే శ్రద్ధాత్రయవిభాగయోగో నామ సప్తదశోఽధ్యాయః

హరి ఓం తత్సత్

ఇది శ్రీమద్భగవద్గీతయందు, ఉపనిషత్తులయందు, బ్రహ్మవిద్యయందు, యోగశాస్త్రమునందు, శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదమునందు శ్రద్ధాత్రయవిభాగయోగము అనే పదిహేడవ అధ్యాయము.

శ్రద్ధాత్రయ విభాగయోగము పట్టిక

సంఖ్య	అంశము	వివరము	సాత్త్విక	రాజసిక	తామసిక
1.	శ్రద్ధ	ఎ) దేవత బి) ప్రకారాః సి) భావన	సాత్త్విక దేవతలకు పూజ (4) మానసిక పూజ (4) ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల కోసం (4)	యక్ష, కిన్నెరలకు పూజ (4) గర్వం, ఆర్భాటం, దంభం (5) లౌకికఫలాల కోసం (5)	భూతప్రేతాలకు పూజ (4) శారీరక హింస (6) ఇతరుల నాశనం కోసం (5)
2.	ఆహారం	ఎ) ఆహారం తీరు బి) ఫలం	పొడిగా లేకుండా, తియ్యగా, కంటికి ఇంపుగా ఉండే పోషక ఆహారం (8) ఆయుష్షు, బుద్ధి, బలం, ఆరోగ్యం, సుఖం, ప్రీతులను పెంచుతుంది (8)	చేదు, పులుపు, ఉప్పు, వేడి, కారం, పొడిగా ఉండి, విపరీతమైన దాహం వేసే ఆహారం (9) దుఃఖం, శోకం, రోగాలను కలిగిస్తుంది (9)	పచ్చిగా, సగం ఉడికిన, అతిగా వండిన, వాసన వచ్చే, పాచిపోయిన, ఎంగిలి చేసిన, భగవంతునికి అర్పించని ఆహారం (10) దైవచింతన ఉండదు (10)
3.	యజ్ఞం	ఎ) కర్మ తీరు బి) ఫలం	శాస్త్రం చేత విధింపబడిన కర్మ, శ్రద్ధగా చేసే నిష్కామకర్మ ఫలాపేక్ష లేకుండా, త్రికరణశుద్ధిగా చేస్తాడు (11)	శ్రద్ధ లేకుండా, దంభార్థమ్ చేసే కర్మ (12) లౌకికఫలాల కోసం చేస్తాడు (12)	శాస్త్రవిధిని పాటించకుండా చేస్తాడు (13) దానం చెయ్యడు, దక్షిణా ఇవ్వడు, శ్రాద్ధకర్మలు చెయ్యడు (13)
4ఎ)	తపస్సు గుణదృష్ట్యా	ఎ) విధానం బి) ఫలం	శ్రద్ధగా, పరిణతి చెందిన మనస్సుతో (17) ఫలాపేక్ష లేకుండా (17)	సత్కారం, పూజలు పొందటానికి దంభంతో (18) చలం, అధ్రువమ్ (18)	మొండి పట్టుదలతో, నికృష్ట కార్యాలకి, మూఢంగా చేస్తాడు (19) శత్రువుల నాశనం కోసం (19)
4బి)	తపస్సు కారణదృష్ట్యా	నియమాలు	**కాయిక** దేవద్విజ, గురుప్రాజ్ఞులకు పూజ చేస్తాడు శౌచం, ఆర్జవం, బ్రహ్మచర్యం, అహింస పాటించాలి (14)	**వాచిక** అనుద్వేగకరం, సత్యం, ప్రియం, హితంగా మాట్లాడాలి స్వాధ్యాయం, అభ్యాసనం చెయ్యాలి (15)	**మానసిక** మనస్సు ప్రశాంతంగా, సౌమ్యంగా, మౌనంగా, నిగ్రహంతో ఉండాలి అంతఃకరణశుద్ధి ఉండాలి (16)
5.	దానం	ఎ) విధానం బి) ఫలం	దేశకాల పాత్రలను ఎరిగి దానం చేస్తాడు (20) విలువను తెలుసుకుని, ఫలాపేక్ష లేకుండా చేస్తాడు (20)	ఇష్టం లేకుండా, భయంకొద్దీ చేస్తాడు (22) ప్రత్యుపకారం ఆశించి, పుణ్యం ఆశించి చేస్తాడు (21)	దేశకాల పాత్రలను ఎరగకుండా చేస్తాడు (22) అవమానపరుస్తూ, అగౌరవంగా చూస్తూ ఇస్తాడు (22)

అధ్యాయము 17 – శ్రద్ధాత్రయ విభాగయోగము – సారాంశము

మూడవషట్కములో కృష్ణపరమాత్మ మొదటి మూడు అధ్యాయాల్లో అంటే 13, 14, 15 అధ్యాయాల్లో ఆత్మజ్ఞానం బోధించాడు. ఆత్మజ్ఞానంవల్లనే మోక్షం పొందగలరు. ఆత్మజ్ఞానమే మనిషికి సంసారం అనే బంధంనుంచి మోక్షాన్ని ఇస్తుంది. సంసారం అంటే అసంతృప్తి, అభద్రతాభావన. మనిషికి తను ఉన్న స్థితి నచ్చదు. అందువల్ల ఆ స్థాయినుంచి పైకి ఎదగాలనుకుంటాడు. అది ఏరంగంలోనైనా కావచ్చు. ఆర్థికపరంగా, విద్యాపరంగా, శరీరపరంగా, భావోద్రేకపరంగా, బుద్ధిపరంగా – ఏదో ఒక విషయంలో తృప్తి ఉండదు. దాన్నించి మారటానికి, తృప్తిగా ఉండగలగటానికి నిరంతరం చేసే కృషినే సంసారం అంటారు. అంతులేని పోరాటం ఆత్మజ్ఞానం పొందితేనే ఆగుతుంది; ఆ ఆత్మజ్ఞానాన్నే కృష్ణపరమాత్మ 13, 14, 15 అధ్యాయాల్లో బోధించాడు.

కాని ఆత్మజ్ఞానం సంసారాన్ని నాశనం చేసే శక్తివంతమైన ఆయుధమే అయినా, ఆ ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి అర్హత ఉండాలని చెప్పదలుచుకున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆ అర్హత పొందటానికి కూడా చాలా ప్రయత్నం చెయ్యాలి. మనస్సును సంసిద్ధం చేసుకోవాలి. నిజానికి ఆత్మజ్ఞానం పొందటం చాలా తేలిక. కాని ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి కావాల్సిన యోగ్యతను పొందటం చాలా కష్టం. అందువల్ల ఈ జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి చాలా ముఖ్యం కాబట్టి, కృష్ణపరమాత్మ పూర్తిగా దానికే రెండు అధ్యాయాలను అంటే 16, 17లను కేటాయించాడు.

అందువల్ల 16, 17 అధ్యాయాల్లో కృష్ణపరమాత్మ బోధించిన అంశం – జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి. జ్ఞానయోగ్యత పొందాలంటే ఏ సాధనలు చెయ్యాలో ఈ అధ్యాయాల్లో చూశాము. ఈ జ్ఞానయోగ్యతకు అనేకపేర్లు ఉన్నాయి. అవి – సాధనచతుష్టయ సంపత్తి, గుణబ్రాహ్మణత్వం, సాత్త్వికబుద్ధి. ఈ అధ్యాయం సత్త్వగుణం గురించి బోధిస్తుంది కాబట్టి, ఈ పేర్లలో సాత్త్వికబుద్ధి పేరుని తీసుకుందాము.

సాత్త్వికబుద్ధి అంటే జీవనవిలువలను సహజంగా పాటించగలిగే మనస్సు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. సాత్త్వికబుద్ధి ఉన్నవ్యక్తి సహజంగానే ధార్మికునిగా ఉంటాడు; సహజంగానే విలువలను పాటిస్తాడు; సహజంగానే మానసిక ఆందోళనలకు దూరమవుతాడు; సహజంగానే ప్రశాంతంగా ఉంటాడు; సహజంగానే చెప్పింది అందుకునే పరిస్థితిలో ఉంటాడు. అటువంటి సహజమైన మనస్సు, నైతికవిలువలు ఉండి, ఆందోళనలు లేని అద్భుతమైన మనస్సు, ప్రశాంతంగా ఉండి, ఎదుటివారు చెప్పేది వినటానికి సిద్ధంగా ఉన్న మనస్సు వెంటనే జ్ఞానాన్ని జీర్ణించుకుంటుంది.

ఇటువంటి సత్త్వగుణం లేకపోతే, ఈ జ్ఞానాన్ని జీర్ణించుకోలేకపోగా, వ్యతిరేకంగా స్పందిస్తుంది. ఈ వ్యక్తికి ఈ జ్ఞానం ఏమీ ప్రయోజనంగా అనిపించదు. దానివైపు ఆకర్షింపబడడు. అది మన జీవితానికి పనికిరాదు అనేస్తాడు పైగా. అందువల్ల వేదాంతం, సత్త్వగుణం ఉన్నవ్యక్తికే నచ్చుతుంది.

ఒకవేళ పొరపాటున సత్త్వగుణం లేనివ్యక్తి ఈ వేదాంతబోధ వినటం సంభవించినా, అతను ఆ జ్ఞానాన్ని అందుకోలేడు. ఒకవేళ గురుకృపవల్లనో, గురువు అద్భుతంగా చేసిన బోధవల్లనో, జ్ఞానానికి ఉన్న శక్తివల్లనో, పొరపాటున అతను ఆ జ్ఞానాన్ని అందుకున్నా కూడా, సంసిద్ధత లేని మనస్సు ఆ జ్ఞానాన్ని బుద్ధిలో నిలుపుకోలేదు.

సంసిద్ధతలేని మనస్సు ఆ జ్ఞానాన్ని జీర్ణించుకోలేదు. ఆ జ్ఞానం అతనిలో ఆశించిన మార్పు తీసుకురాదు. అందువల్ల అది నేర్చుకున్నా దానివల్ల ప్రయోజనం ఉండదు.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ చాలా గట్టిగా హెచ్చరించదలుచుకున్నాడు. ఏమని? మీరు వేదాంత అధ్యయనానికి ఎంత ప్రాముఖ్యతను ఇస్తారో, అంతో, అంతకన్నా ఎక్కువో సత్త్వగుణాన్ని పెంపొందించుకోవటానికి ఇవ్వాలి అని. అందువల్ల ప్రత్యేకించి ఈ సత్త్వగుణాన్ని పెంపొందించుకోవటం కోసం రెండు అధ్యాయాలను కేటాయించాడు. పదహారవ అధ్యాయంలో సంసిద్ధత ఉన్న మనస్సుకు, సంసిద్ధత లేని మనస్సుకు ఉన్న భేదాన్ని దైవీసంపత్తి, ఆసురీసంపత్తులద్వారా చూపించాడు.

ఈ అధ్యాయంలో కూడా అంశం ఒకటే. సంసిద్ధత ఉన్న మనస్సుకు, సంసిద్ధత లేని మనస్సుకు మధ్యనున్న భేదం చూపించటం. దీన్నే ఇంకో కోణంలో చూపించాడు. సంసిద్ధత ఉన్న మనస్సును సాత్త్విక మనస్సు అన్నాడు; సంసిద్ధత లేని మనస్సును రాజసిక, తామసిక మనస్సులు అన్నాడు.

అందువల్ల ఓ అర్జునా, నీకు మోక్షం కావాలనుకుంటే, జ్ఞానం పొందాలనుకుంటే, ముందుగా నీ మానసిక పరిపక్వత ఎలా ఉందో బేరీజు వేసుకో అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్ల ఈ రెండు అధ్యాయాలు చాలా ముఖ్యమైనవి.

ఎవరైనా సత్త్వగుణాన్ని పెంపొందించుకుంటే, దాని గొప్పతనం ఏమిటంటే, సత్త్వగుణం ఉండి, ఆత్మజ్ఞానం లేకపోయినా, మనస్సు 90% మోక్షాన్ని అనుభవిస్తుంది. దానికి భిన్నంగా ఎవరైనా వేదాంతాన్ని 100% అధ్యయనం చేసినా కూడా మనస్సు తామసిక లేదా రాజసిక స్థితిలోనే ఉంటే, వేదాంతబోధవల్ల ఎక్కువ ప్రయోజనం కలుగదు. మహా అయితే నేను భగవద్గీతను అధ్యయనం చేశాను, పది ఉపనిషత్తులను నేర్చుకున్నాను అని గొప్పలు చెప్పుకోవచ్చు, అంతవరకే. స్వామీ చిన్మయానంద అద్భుతంగా చెబుతారు, 'నువ్వు పది ఉపనిషత్తులు నేర్చుకున్నావు, బాగానే ఉంది, కాని వాటిలో ఎన్ని ఉపనిషత్తులను నీలో జీర్ణించుకున్నావు?'

అందువల్ల ఈ రెండు అధ్యాయాలూ చాలా ముఖ్యమైనవి. ఇవి కేవలం నేర్చుకుని వదిలేసేవి కావు; జీవితంలో వాటిని ఆచరించాల్సినవి. స్వామీజీ అందరికీ ఇచ్చే సందేశం, 'శాస్త్రాన్ని అనుసరించండి.' ఎవరైనా వెళ్ళి స్వామీజీని 'నాకు ఆత్మజ్ఞానం బాగా అర్థమైంది, ఇప్పుడేం చెయ్యాలి,' అని అడిగితే, 'గీతలో 16, 17 అధ్యాయాలను అధ్యయనం చేసి, ఆ విలువలను పెంపొందించుకోండి,' అంటారు. మీకూ ఈ అధ్యాయాల్లో చెప్పబడిన విలువలకూ మధ్య ఉన్న దూరం తగ్గుతూ రావాలి.

ఈ నేపథ్యంతో ఈ అధ్యాయంయొక్క సారాంశాన్ని చూద్దాము.

ఈ అధ్యాయం అర్జునుడు అడిగిన ఒక ప్రశ్నకు జవాబుగా వచ్చింది. అర్జునుడు ఆ ప్రశ్నను కృష్ణపరమాత్మ ముందు అధ్యాయంలో ముక్తాయింపుగా చెప్పిన వాక్యానికి ఆధారంగా వచ్చింది.

తస్మాచ్ఛాస్త్రం ప్రమాణం తే కార్యాకార్యవ్యవస్థితౌ ।

జ్ఞాత్వా శాస్త్రవిధానోక్తం కర్మ కర్తుమిహార్హసి ॥ – 16.24

శాస్త్రాన్ని ప్రమాణంగా తీసుకుని, శాస్త్రంలో చెప్పిన కర్మలను ఆచరించు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మన జీవన విధానాన్ని శాస్త్రం నిర్దేశిస్తుంది. ఎందుకంటే శాస్త్రం మాత్రమే చాలా తెలివిగా ఇటు మన ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతికి, అటు లౌకిక విజయానికి కూడా సమానంగా దోవ చూపిస్తుంది. శాస్త్రాన్ని మార్గదర్శిగా తీసుకోకపోతే, మనిషి ఏదో ఒకదానికే ప్రాముఖ్యతను ఇస్తాడు. కొందరు ఆధ్యాత్మికతలో పడిపోయి కుటుంబాన్ని నిర్లక్ష్యం చేస్తే; మరికొందరు లౌకికవిజయాల వెంట పరుగులు తీయటంతో దైవచింతనకు తీరికే ఉండదు. కాని శాస్త్రం ఎంత అద్భుతంగా సమతుల్యతను నేర్పిస్తుందంటే, అది మనకు లౌకికవిజయాలను అందిస్తూనే, ఆధ్యాత్మికతవైపు తిప్పుతుంది. లక్ష్మీ, సరస్వతీ, పార్వతీ దేవులను ముగ్గురమ్మలుగా కొలుస్తాము. మన మనుగడకు ముగ్గురూ సమానంగా కావాలి. పార్వతీదేవి ఆరోగ్యానికి ప్రతీక; లక్ష్మీదేవి ఐశ్వర్యానికి చిహ్నం; సరస్వతీదేవి ఆత్మజ్ఞానానికి, తద్వారా మోక్షానికి సంకేతం. అందువల్ల ఒక దేవిని కొలిచి, ఇంకో దేవిని నిర్లక్ష్యం చెయ్యకూడదు. శాస్త్రం ఈ ముగ్గురినీ సమానంగా ఎలా పూజించాలో నేర్పిస్తుంది. అందువల్ల శాస్త్రాన్ని ఆధారంగా చేసుకుని, నీ కర్మలను చెయ్యి అర్జునా అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

దీన్ని ఆధారంగా చేసుకుని అర్జునునికి ఒక సందేహం కలిగింది. కొందరికి శాస్త్రం బొత్తిగా తెలియదు; కాని దైవంమీద మంచిశ్రద్ధ ఉంది; మతంమీద శ్రద్ధ ఉంది. వారు పూజలు చేస్తారు. అటువంటివారి నిష్ఠను ఏమంటారు? ఇదీ ప్రశ్న. అది నిజమే కూడా. మన భారతదేశంలో లక్షలాది ప్రజలకు దైవభక్తి మెండుగా ఉంది. కాని శాస్త్రాన్ని కొంచెం కూడా అధ్యయనం చెయ్యలేదు. అటువంటివారి మనస్తత్త్వం ఎలా ఉంటుంది? ఈ ప్రశ్న ఈ అధ్యాయానికి బీజం వేసింది. దానికి జవాబుగా కృష్ణపరమాత్మ చెప్పుకొచ్చాడు.

పదిహేడవ అధ్యాయాన్ని ప్రధానంగా మూడు భాగాలుగా విభజించవచ్చు. అవి –

1. **శ్రద్ధాత్రయ విభాగః – శ్లోకాలు: 1-6**
2. **నాలుగు అంశాలు – శ్లోకాలు: 7-22**
3. **ఓం తత్సత్ – శ్లోకాలు: 23-28**

1. **శ్రద్ధాత్రయ విభాగః – శ్లోకాలు: 1-6**

అర్జునుని ప్రశ్నకు జవాబుగా కృష్ణపరమాత్మ మూడురకాల శ్రద్ధ గురించి చెప్పాడు. దాన్ని శ్రద్ధాత్రయ విభాగః అంటారు.

శాస్త్రం గురించి ఏమీ తెలియని వ్యక్తి పూజ చేస్తే, అతనిని నిర్దేశించేది శాస్త్రం కానప్పుడు, అతనిని నిర్దేశించేది ఏమిటి? దానికి కృష్ణపరమాత్మ జవాబు, 'ఎటువంటి పూజ చెయ్యాలో శాస్త్రం నిర్దేశించని పక్షంలో సాధకుని స్వభావం అతని శ్రద్ధను నిర్దేశిస్తుంది.' అయితే అతని స్వభావం ఎలా ఉంటుంది? అందరి స్వభావమూ ఒక్కలాగా ఉండదు. ఈ శ్రద్ధ ఉన్న భక్తులను మూడు విధాలుగా విభజించవచ్చు. అందువల్ల శ్రద్ధాత్రయ విభాగయోగము అనే పేరు వచ్చింది ఈ అధ్యాయానికి. ఈ మూడురకాల శ్రద్ధలను – సాత్త్వికశ్రద్ధ, రాజసికశ్రద్ధ, తామసికశ్రద్ధ అంటారు. ఇవి మళ్ళీ మూడు అంశాలమీద ఆధారపడివుంటాయి. అవి దేవత, ప్రకారః, భావన.

ఎ) **దేవత** – సాత్త్వికదేవతలు ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు తోడ్పడుతారు; రాజసికదేవతలు ఐహికసుఖాలను కలుగజేస్తారు; తామసికదేవతలు ఎదుటివారి వినాశనాన్ని కలుగజేస్తారు. అందువల్ల సాత్త్విక దేవతలకు పూజచేస్తే సాత్త్వికశ్రద్ధ; రాజసిక దేవతలకు పూజచేస్తే రాజసికశ్రద్ధ; తామసిక దేవతలకు పూజచేస్తే తామసికశ్రద్ధ ఉన్నట్టు అర్థం.

బి) **ప్రకారః** – ప్రకారః అంటే పూజచేసే విధానం. సాత్త్వికపూజ ఎక్కువ మానసిక పూజగా ఉంటుంది. ఇందులో కాయిక, వాచిక పూజ ఉండదు. మానసిక పూజ ఉంటుంది. అంటే పూజ నిశ్శబ్దంగా అవుతుంది. దీన్ని **మనఃప్రధానః** అంటారు. రాజసికపూజలో హంగు, ఆర్భాటం ఎక్కువ ఉంటుంది. చాలామంది మనుష్యులు ఉంటారు. హడావుడి, సందడి ఉంటుంది. కాయిక, వాచిక పూజ ఎక్కువగా ఉంటుంది. తామసికపూజ శరీరాన్ని హింస పెట్టేటట్టుగా ఉంటుంది. అది తన శరీరాన్నైనా, ఎదుటివారి శరీరాన్నైనా అవచ్చు. అలా పూజచేసే విధానాన్నిబట్టి వారి శ్రద్ధ సాత్త్వికమో, రాజసికమో, తామసికమో చెప్పవచ్చు.

సి) **భావన** – తన ఆంతర ఎదుగుదల కోరితే, అంటే ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతిని కోరితే అది సాత్త్వికపూజ; లౌకిక విజయాలను కోరితే అది రాజసికపూజ; ఇతరుల నాశనం కోరి పూజచేస్తే అది తామసికపూజ.

అలా పూజయొక్క దేవత, పద్ధతి, భావనల ప్రకారం ఒకవ్యక్తి చేసే పూజ సాత్త్వికపూజో, రాజసికపూజో, తామసికపూజో చెప్పవచ్చు.

అర్జునుడు అడిగిన ప్రశ్నకు జవాబు ఆరవశ్లోకంతో అయిపోయింది నిజానికి. అర్జునుడు అడిగిన ప్రశ్న – శాస్త్రం తెలియకపోయినా, ఒకవ్యక్తి శ్రద్ధగా పూజ చేస్తే అది ఏ శ్రద్ధ కిందికి వస్తుంది?
జవాబు – పూజ చేసే వ్యక్తియొక్క స్వభావాన్నిబట్టి వస్తుంది. అలా ఆ శ్రద్ధను సాత్త్వికశ్రద్ధ, రాజసికశ్రద్ధ, తామసికశ్రద్ధలుగా విభజించవచ్చు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

దీనితో మూడురకాల శ్రద్ధ గురించిన అంశం అయిపోయింది.

2. **నాలుగు అంశాలు – శ్లోకాలు: 7–22**

కృష్ణపరమాత్మ బోధ అయిపోయినా, తనే స్వయంగా మరికొన్ని విషయాలను చెప్పదలుచుకున్నాడు. నాలుగు విలువలను గురించి చెప్పాడు. అవి ఆహారం, యజ్ఞం, తపస్సు, దానం. ఎందుకంటే, ఈ నాలుగూ ఆధ్యాత్మిక సాధన చేసే సాధకునికి చాలా ముఖ్యమైన అంశాలు.

ఎ) **ఆహారం** – ఒక సాధకుడు తీసుకునే ఆహారం కూడా అతని ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతికి తోడ్పడుతుంది అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆహారం ఒక్కటే కారణం కాదు; కాని ఆహారం అతని మానసికస్థితిని నిర్ణయిస్తుంది. ఆహారాన్ని కూడా మూడురకాలుగా విభజించాడు. అవి సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక ఆహారాలు. ఏ ఆహారం తినాలి, ఏది తినకూడదు, ఏది ఏ తెగకిందికి వస్తుంది. దీనిమీదే ఎక్కువ దృష్టి పెడితే గీతను నేర్చుకునేందుకు ఎక్కువ సమయం దొరకదు. అందువల్ల ఎటువంటి ఆహారం తినాలి అనే అంశంమీద మరీ ఎక్కువ శ్రద్ధ పెట్టనవసరం లేదు. అదే పెద్ద తపనగా మారుతుంది. అందువల్ల ఆచరణకు వీలుగా,

కొన్ని తేలికైన సూత్రాలను గుర్తుంచుకుంటే చాలు. అవి –

సూత్రం 1 – మాంసాహారాన్ని వదిలివేయాలి
సూత్రం 2 – మాదకద్రవ్యాలను సేవించకూడదు
సూత్రం 3 – సిగరెట్టు కాల్చకూడదు
సూత్రం 4 – అతిగా తినకూడదు
సూత్రం 5 – ఆహారానికీ ఆహారానికీ మధ్య ఏమీ తినకూడదు.

సాధారణంగా మనం నాలుగుసార్లు తింటాము. ఉదయం బ్రేక్‌ఫాస్ట్, మధ్యాహ్నం భోజనం, సాయంకాలం స్నాక్స్, రాత్రి భోజనం. ఇవికాక మళ్ళీ వీటి మధ్యలో చిరుతిళ్ళు అంటూ ఏవీ తినకండి. ఇలా గనుక మీరు చెయ్యగలిగితే మీరు సాత్త్విక ఆహారం తీసుకుంటున్నారని అర్థం; ఎందుకంటే మన శాస్త్రం సాత్త్విక ఆహారాన్నే నిర్దేశించింది. ఈ ఐదు నియమాలూ పాటించండి చాలు.

బి) **యజ్ఞం** – మనం చేసే దైవకార్యాలను యజ్ఞం అంటారు. వాటిని కూడా సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక యజ్ఞాల కింద విభజించవచ్చు.

ఆంతర ఎదుగుదలకు తోడ్పడే యజ్ఞం	– సాత్త్విక యజ్ఞం.
బాహ్యంగా లౌకికవిజయాలకు తోడ్పడే యజ్ఞం	– రాజసిక యజ్ఞం.
ఇతరులకు హాని కలిగించటానికి తోడ్పడే యజ్ఞం	– తామసిక యజ్ఞం.

ఈ నియమాలు దైవకార్యానికి సంబంధించినవి. లౌకికవిజయాలకోసం చేసే కర్మల విషయంలో ఎలా విభజిస్తాము?

ఎక్కువమందికి లాభం చేకూర్చే కర్మ	– సాత్త్విక కర్మ
సాధకునికి మాత్రమే లాభం చేకూర్చే కర్మ	– రాజసిక కర్మ
ఇతరులకు హాని కలిగించే కర్మ	– తామసిక కర్మ.

సి) **తపస్సు** – ఇంతవరకూ అంటే ఆహారం, యజ్ఞం గురించి వివరించినప్పుడు, వాటిని మూడు విధాలుగా విభజించి చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే వాటి గుణాలనుబట్టీ అవి సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక గుణాలకు చెందుతాయని చెప్పాడు. కాని తపస్సు విషయానికి వచ్చేసరికి, తపస్సును మళ్ళీ రెండురకాల తపస్సుగా వివరించాడు. అవి కారణదృష్ట్యా త్రివిధం తపః, గుణదృష్ట్యా త్రివిధం తపః.

కారణదృష్ట్యా త్రివిధం తపః – మీరు ఉపాసన చెయ్యటానికి వాడే మూడు అంగాలనుబట్టి, మూడు రకాల తపస్సుగా అభివర్ణించవచ్చు. అవి – కాయికం, వాచికం, మానసం.

గుణదృష్ట్యా త్రివిధం తపః – పై మూడురకాల తపస్సును మళ్ళీ వారివారి గుణాన్నిబట్టి చెయ్యవచ్చు. అప్పుడు వాటిని సాత్త్విక తపస్సు, రాజసిక తపస్సు, తామసిక తపస్సు అనవచ్చు.

వీటి వివరాలలోకి వెళ్ళబోవటంలేదు మనం. తపస్సు అంటే నియంత్రణ. అటువంటి నియంత్రణ ఉన్న జీవితంయొక్క గొప్పతనాన్ని అర్థం చేసుకోవాలి మీరు. నియంత్రణయొక్క విలువ తెలియకపోతే, దాన్ని నియంత్రణగా భావించరు; దాని అణగద్రొక్కటంగా భావిస్తారు. మీ అంతట మీరు పాటిస్తే అది నియంత్రణ అవుతుంది; గురువు చెప్పారనో, శాస్త్రం నిర్దేశించిందనో పాటిస్తే అది అణగద్రొక్కటం అవుతుంది.

మన ఇంద్రియాలను ఎలా మన అధీనంలో ఉంచుకోవాలో, కఠోపనిషత్తులో యమధర్మరాజు రథకల్పన ద్వారా అద్భుతంగా బోధిస్తాడు.

ఆత్మానం రథినం విద్ధి శరీరం రథమేవ తు ।
బుద్ధింతు సారథిం విద్ధి మనః ప్రగ్రహమేవ చ । – కఠ 1.3.3
ఇంద్రియాణి హయానాహుర్విషయాంస్తేషు గోచరాన్ ।
ఆత్మేంద్రియ మనోయుక్తం భోక్తేత్యాహుర్మనీషిణః ॥ – కఠ 1.3.4

ఇక్కడ జీవాత్మ ప్రయాణాన్ని రథకల్పనతో పోల్చాడు యమధర్మరాజు. దృష్టాంతం–రథం; ద్రాష్టాంతం–ప్రయాణీకుడు.

రథంలో భాగాలు	**పోలిక**	**చేసేపని**
1. రథం	శరీరం	ప్రయాణం చేస్తుంది
2. అశ్వాలు	పంచేంద్రియాలు	ఇంద్రియాలు కోరుకున్న చోటికి తీసుకువెళతాయి
3. పగ్గాలు	మనస్సు	ఇంద్రియాలను అదుపులో పెడుతుంది
4. రథసారథి	బుద్ధి	మనస్సును అదుపులో పెడుతుంది
5. యజమాని	జీవాత్మ	చిదాభాస
6. మార్గం	విషయవస్తువులు	ఐదు విషయవస్తువులు – శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధాలు

దీనికి ఆధునిక ఉదాహరణయైన కారుని జోడించవచ్చు. శరీరం – కారు (రథం); ఇంద్రియాలు – కారుచక్రాలు (అశ్వాలు); మనస్సు – స్టీరింగ్ వీల్ (పగ్గాలు); బుద్ధి – కారు నడిపేవ్యక్తి (రథసారథి); యజమాని – జీవాత్మ; మార్గం – విషయవస్తువులు. మన జీవితమనే ప్రయాణం ఎప్పుడోనే మొదలుపెట్టాము.

ఇటువంటి జీవనప్రయాణం సజావుగా సాగాలంటే ఏంచెయ్యాలి? కారు పరంగా చూస్తే, కారు బాగుండాలి, కారుచక్రాలు బాగుండాలి, కారు స్టీరింగ్‌వీల్ బాగుండాలి, కారు నడిపే డ్రైవర్‌కు మార్గం తెలిసివుండాలి.

ఇప్పుడు ద్రాష్టాంతం చూద్దాము. అంటే సాధకుని పరంగా చూడాలి. మన శరీరమనే కారు ఆధ్యాత్మిక ప్రయాణానికి అనువుగా ఉందోలేదో చూడాలి. రోడ్డుమీదకు కారును తీసుకువెళ్ళే ముందు కారు సరిగ్గా ఉందో లేదో చూసినట్టుగా, ముందుగా మన ఆధ్యాత్మికసాధనకు కావాల్సిన శరీరమనే కారు ఆరోగ్యం బాగుందో లేదో చూడాలి. తర్వాత కారుచక్రాలు అంటే ఇంద్రియాలు ఆరోగ్యకరంగా ఉన్నాయో లేదో చూడాలి. కారు స్టీరింగ్‌వీల్ అంటే మన మనస్సు ప్రశాంతంగా, ఎటువంటి భావోద్రేకాలకు గురి అవకుండా ఉందోలేదో చూడాలి. తర్వాత డ్రైవరు అంటే బుద్ధి పదునుగా, నేర్చుకునేందుకు సిద్ధంగా ఉందోలేదో చూడాలి.

ఆత్మజ్ఞానం పొందాలంటే బుద్ధి పదునుగా ఉండాలని కఠోపనిషత్తులోనే వస్తుంది. కాని ఆత్మజ్ఞానం గురించీ, మోక్షం గురించీ చాలా అపోహలు ఉన్నాయి. కొంతమంది బుద్ధితో పనిలేదు, వేరే విధాలుగా మోక్షాన్ని పొందవచ్చు అంటారు. అంటే కొందరు భక్తిద్వారా మోక్షాన్ని పొందవచ్చు అంటారు. మరికొందరు కుండలినీశక్తి ద్వారా మోక్షాన్ని పొందవచ్చు అంటారు. కొంతమంది జ్ఞానంద్వారా వస్తుంది నిజమే కాని, ఆ జ్ఞానం ధ్యానంలో దానంతట అదే వస్తుంది అంటారు. అలా జ్ఞానమార్గమే మోక్షమార్గమని అర్థం చేసుకోరు చాలామంది. కాని జ్ఞానాదేవతు కైవల్యం.

జ్ఞానంవల్లనే మోక్షం వస్తుంది. ఆ జ్ఞానం కూడా శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలవల్లనే వస్తుంది. అందువల్ల మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉంటే చాలదు; బుద్ధి కూడా పదునుగా ఉండాలి. ముఖ్యంగా మాండూక్యోపనిషత్తు వంటిది జీర్ణించుకోవాలంటే దానికి చాలా పదునైన బుద్ధి ఉండాలి. క్షురకుని కత్తిలా ఉండాలి అది. ఎందుకంటే ఆత్మజ్ఞానం పొందేటప్పుడు బుద్ధి అంత తేలికగా కొన్ని విషయాలను స్వీకరించదు. అనేక సందేహాలు వస్తూనే ఉంటాయి. ఆ సందేహాలు తీర్చటానికి బోలెడు తర్కం ఉపయోగించి, అనేక వాదోపవాదాలు చేస్తారు. అందువల్ల ఈ తర్కాన్ని అర్థం చేసుకునేలా ఉండాలి బుద్ధి. అందువల్ల శరీరం, ఇంద్రియాలు, మనస్సు, బుద్ధి – ఈ నాలుగూ వేటికవే ఆరోగ్యకరంగా ఉండాలి; అదికాక ఈ నాలుగూ ఒకదానితో ఒకటి కలిసి మెలిసి అన్యోన్యంగా పనిచెయ్యాలి.

ఒక సంగీతకచేరీని తీసుకోండి. అందులో కచేరీ చేసే విద్వాంసుడు గొప్ప విద్వాంసుడు; ఫిడేల్ వాయించే వాద్యకారుడు అతని రంగంలో ఆరితేరిన వ్యక్తి; మృదంగం వాయించే వ్యక్తికి గొప్ప పేరుప్రఖ్యాతులు ఉన్నాయి. వీరందరూ ఒక్క శ్రుతిలో, ఒకరాగంలో పాడి, వాయిస్తేనే ఆ కచేరీ వినసొంపుగా ఉంటుంది. దానికి బదులుగా సంగీత విద్వాంసుడు శంకరాభరణం పాడుతుంటే, ఫిడేలు వాయించేవ్యక్తి తోడిరాగంలో వాయిస్తే, పాట ఆదితాళంలో ఉంటే, మృదంగం వాయించేవ్యక్తి దాన్ని రూపకతాళంలో వాయిస్తే, ఆ కచేరీ ఎలా ఉంటుందో ఒక్కసారి ఊహించుకోండి. ముగ్గురూ మూడు రంగాల్లో ప్రతిభాశాలురు; కాని వారి వ్యక్తిగత ప్రతిభ ఒక్కటీ ఉంటే చాలదు; ముగ్గురు హేమాహేమీలు ఒక్కత్రాటిమీద నిలబడితేనే ఆ సంగీతకచేరీ వీనులవిందుగా, రసదాయకంగా ఉంటుంది.

అదే సూత్రం మన శరీరభాగాలకు కూడా వర్తిస్తుంది. శరీరం బాగా దృఢంగా ఉంది; ఇంద్రియాలు ఆరోగ్యకరంగా ఉన్నాయి; మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉంది; బుద్ధి పదునుగా ఉంది. అంటే కావాల్సిన నియమాలు అన్నీ ఉన్నాయి కాని ఒక్కటే లోపం. వాటిమధ్య అవినాభావ సంబంధం లేదు. అప్పుడు గీతాబోధకు వెళ్ళికూడా లాభంలేదు. ఉదాహరణకు ఒక సాధకుడు యోగాసనాలు బాగా వేస్తాడు; పద్మాసనంలో గంటసేపు ఏమాత్రం అవస్థ పడకుండా వేయగలడు; క్లాసులో గంటసేపూ కుదురుగా కూర్చుంటాడు; కాని అతని మనస్సు అతని చెప్పుచేతల్లో లేదు. అది గీతాబోధ వినకుండా, ప్రపంచమంతా చుట్టివస్తుంది. అప్పుడు అక్కడ అతను కూర్చుని ఏమిటి లాభం? అందువల్ల మొత్తం అన్ని భాగాల మధ్య సమతుల్యత బాగుండాలి. ఈ నాలుగు అంగాలు –

శరీరం, ఇంద్రియాలు, మనస్సు, బుద్ధి – అన్నీ ఒక్కత్రాటిమీద నడవాలి. ఇదికాక ప్రాణమయకోశం కూడా ఆరోగ్యకరంగా ఉండాలి. ఈ విషయాలను తపస్సు గురించి చూసినప్పుడు చూశాము.

డి) **దానం** – దానం గురించి కూడా చాలాసార్లు చూశాము. దానం అంటే మీ దగ్గర ఉన్నదాన్ని నలుగురితో పంచుకోవటం. చాలామంది దానం అంటే ధనాన్ని దానం చెయ్యటం మాత్రమే అనుకుంటారు. కాని అదొక్కటే కాదు దానం చెయ్యాల్సింది. నిజానికి ధనం కూడా కావాలి; మన మతం, మతానికి సంబంధించిన ఆశ్రమాలు నిలవాలంటే సమాజంనుంచి ఆర్థిక సహాయం కావాలి నిజమే. మన సాంప్రదాయాన్ని, మన ఆలయాలని, మన మతాన్ని, మన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలని పరిరక్షించి కాపాడాల్సిన బాధ్యత మనందరిమీద ఉంది. దానికి దానం ఎంతో అవసరం. అదికాక శారీరకశ్రమ చెయ్యవచ్చు, కొంత సమయాన్ని కేటాయించవచ్చు.

దీనితో కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుడు కోరకుండానే చెప్పిన నాలుగు మంచి అంశాల గురించిన వివరణ కూడా అయిపోయింది. అవి ఆహారం, యజ్ఞం, తపస్సు, దానం.

3. ఓం తత్సత్ విశిష్టత – శ్లోకాలు: 23–28

కృష్ణపరమాత్మ ఈ చివరిభాగంలో ఓం తత్సత్‌యొక్క విశిష్ఠత గురించి బోధించాడు. ఈ ఓం తత్సత్‌లో మూడు పదాలు ఉన్నాయి. అవి – ఓం+తత్+సత్.

ఓం అంటే జగద్రక్షకుడు; తత్ అంటే అప్రమేయం; సత్ అంటే శాశ్వతమైన ఉనికి. ఓం తత సత్ అనే ఈ మూడుపదాల అర్థాలనూ కలిపితే పూర్తి అర్థం ఇలా వస్తుంది – ప్రమాణాలకందని, శాశ్వతమైన ఉనికి ఉన్న, జగద్రక్షకుడు భగవంతుడు.

ఓం తత్ సత్‌యొక్క విశిష్ఠతను ఐదు అంశాలుగా చూశాము. అవి

ఎ. **బ్రహ్మణః నిర్దేశః**

బి. **బ్రహ్మ ముందు ఉచ్చరించాడు**

సి. **ఇది సాంప్రదాయం అయింది**

డి. **మంచి ఫలాన్ని ఇస్తుంది.**

ఇ. **మూడు అద్భుతాలను సృష్టించాడు** – అవి యజ్ఞం, వేదం, బ్రాహ్మణుడు. బ్రాహ్మణుడు వేదానికి స్థితికర్త; వేదం యజ్ఞాలకు స్థితికర్త; యజ్ఞం విశ్వానికి స్థితికర్త. అందువల్ల ఈ సృష్టించబడిన విశ్వం నాశనమవకుండా నిలబడాలంటే, ఈ మూడు అంశాలూ ఉండితీరాలి.

ఈ మంత్రం ఎంత శక్తివంతమైనదంటే, ఓం తత్ సత్ అని పలికి కర్మలు చేస్తే, అవి రాజసిక కర్మలు అయినా, తామసిక కర్మలు అయినా కూడా అవి సాత్త్విక కర్మలుగా మారతాయి. ఈ అంశాన్ని బాగా గుర్తుపెట్టుకోవాలి.

ఏ పనిచేసినా భగవంతుణ్ణి తలుచుకుని చేస్తే, అవి మంచికర్మలుగా మారుతాయి. ముందు యజ్ఞం, దానం, తపస్సులను మంచి కర్మలు అన్నాము. అవి ప్రాథమిక కర్మలు. వాటిని సత్కర్మలు అంటారని చూశాము. తర్వాత మీరు చేసే ఏ కర్మ అయినా సరే అవి ఈ యజ్ఞ, దాన, తపస్సులకు సహకరించేవయితే, అవి కూడా సత్కర్మల్లోకి వస్తాయి. అందువల్ల ఏ పని చేసినా ఓం తత్ సత్ అని మూడుపదాలూ కలిపి కాని, వాటిల్లో ఏదైనా ఒకటికాని పలికి, ఆ పనిచేస్తే అది రాజసిక కర్మ అయినా, తామసిక కర్మ అయినా కూడా సాత్త్విక కర్మగా మారుతుంది.

శంకరాచార్యులవారు దీన్ని **సద్గుణ్య సంపాదనమ్** అంటారు. సద్గుణ్య అంటే సత్త్వగుణత్వం; సంపాదనమ్ అంటే మార్చటం. అంటే రాజసిక, తామసిక కర్మలను సత్త్వగుణకర్మగా మార్చేశక్తి ఈ ఓం తత్సత్‌కు ఉంది. ఈ మంత్రాన్ని మీరు పనిచేసే ముందు పలకవచ్చు; దాని చివరకూడా పలకవచ్చు. అందువల్లనే భగవద్గీతలో ప్రతి అధ్యాయం చివర –

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసు...

అని వస్తుంది. మనం చేసే పనులకు ఇలా చెప్పవచ్చు –

ఓం తత్సత్ కృష్ణార్పణమ్; ఓం తత్సత్ బ్రహ్మార్పణమ్

4. **విలువలను పెంపొందించుకోవటమెలా?**

ఈ అంశాన్ని కృష్ణపరమాత్మ చెప్పలేదు, కాని 16, 17 అధ్యాయాల్లో కృష్ణపరమాత్మ ఎన్నో ఆరోగ్యకరమైన విలువలను బోధించాడు. దైవీసంపత్తి కింద కొన్ని విలువలను బోధించాడు.

అభయం సత్త్వసంశుద్ధిః జ్ఞానయోగవ్యవస్థితిః ।
దానం దమశ్చ యజ్ఞశ్చ స్వాధ్యాయస్తప ఆర్జవమ్ ॥ – 16.1

ఈ విలువల పట్టికతో పదహారవ అధ్యాయాన్ని ప్రారంభించాడు. అలాగే ఆసురీసంపత్తిని కూడా పేర్కొన్నాడు. దైవీసంపత్తిని పెంపొందించుకోవాలన్నాడు, ఆసురీసంపత్తిని తొలగించుకోవాలన్నాడు. పదిహేడవ అధ్యాయంలో సత్త్వగుణాన్ని పెంపొందించుకోవాలన్నాడు. తామసిక కర్మలనుంచి నెమ్మదిగా రాజసిక కర్మలకు, రాజసిక కర్మలనుంచి సాత్త్విక కర్మలకు నెమ్మదిగా ఎదగాలన్నాడు. కాని దైవీసంపత్తిని ఎలా పెంపొందించుకోవాలో, సత్త్వగుణానికి ఎలా ఎదగాలో ఈ సందర్భాలలో కృష్ణపరమాత్మ చెప్పలేదు.

ఇదంతా వినగానే సహజంగానే ఈ దైవీసంపత్తిని పెంపొందించుకోవటమెలా, సత్త్వగుణానికి ఎదగటమెలా అనే సందేహం ఎవరికన్నా కలుగుతుంది. అందువల్ల పరమార్థానంద స్వామీజీ ఈ విలువలను ఎలా పెంచుకోవాలో, ఈ అనారోగ్యకరమైన అలవాట్లను ఎలా పారద్రోలాలో బోధించటానికి నిశ్చయించుకున్నారు. (ఇది స్వామీజీ ప్రత్యేకత. మనకు ఎక్కడైనా సందేహం వస్తుందనిపించినచోట ఆయనే ఆ సందేహాన్ని ప్రవేశపెట్టి, దానికి జవాబునో, పరిష్కారాన్నో చూపిస్తారు). స్వామీజీ తను చెప్పబోయే మార్గాలు తన స్వంతంకాదనీ, ఇవన్నీ శాస్త్రంలో అనేకచోట్లలో చెల్లాచెదురుగా ఉన్నవాటిని తను ఏర్చికూర్చానని వినయంగా చెప్పారు. దైవీసంపత్తిని

పెంపొందించుకోవటానికి, సాత్త్వికగుణాన్ని పెంపొందించుకోవటానికి ఐదు సూత్రాలను కూర్చారు స్వామీజీ. అవికూడా తేలికైన మార్గంనుంచి నెమ్మదిగా కష్టమైన మార్గాలకు తీసుకువెళుతున్నారు.

ఐదు సూత్రాల సాధన

ఎ) **ప్రార్థన** – మొదటి పద్ధతి ప్రార్థన. విలువలను పెంపొందించుకోవటానికి ప్రార్థన చాలా తోడ్పడుతుంది. ప్రార్థన రెండురకాలుగా పనిచేస్తుంది. భగవంతుణ్ణి మంచి విలువలను ప్రసాదించమని ప్రార్థన చేస్తాము. ఈ విధమైన ప్రార్థనను మన పెద్దలు ఉగ్గుపాలతో, చిన్నప్పటినుంచే రంగరించి పోశారు. మనను భగవంతుని ముందు నిలుచోబెట్టి, 'భగవంతునికి నమస్కారం చెయ్యి, మంచిబుద్ధి కావాలని కోరుకో,' అనేవారు. మంచిబుద్ధి అంటే సాత్త్వికబుద్ధి.

ఉపనిషత్తుల్లో వచ్చే శాంతిపాఠాల్లో ఇలాంటి ప్రార్థనలే ఉంటాయి.

ఓం భద్రం కర్ణేభిశృణుయామదేవాః। భద్రం పశ్యేమాక్షభిర్యజత్రాః।
స్థిరైరంగైస్తుష్టువాగ్ంం సస్తనూభిః। వ్యశేమ దేవహితం యదాయుః।
స్వస్తిన ఇన్ద్రో వృద్ధశ్రవాః। స్వస్తి నః పూషా విశ్వవేదాః।
స్వస్తి నస్తార్క్ష్యో అరిష్టనేమిః। స్వస్తి నో బృహస్పతిర్దధాతు॥
ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః॥

శరీరం మే విచర్షణమ్ । జిహ్వా మే మధుమత్తమా

ఇది వాచిక తపస్సుకు అద్భుతమైన ప్రార్థన. నా నాలుకకు తేనెపూత ఉండుగాక! అంటే రోజూ తేనె రాసుకోవాలని కాదు అర్థం. నా మాటలు వినేవారికి తియ్యగా ఉండి, మళ్ళీమళ్ళీ వినాలనిపించేలా ఉండాలి. కొంతమంది మాటలు చురకత్తిలా ఉండి, ఎదుటివారిని చాలా బాధపెడతాయి. అలా కాకుండా తియ్యగా మాట్లాడగలిగే వరమివ్వు. అద్భుతమైన ప్రార్థన. అలా మంచి విలువలను పెంపొందించమని ప్రార్థనలో కోరే అవకాశం ఉంది; అలా మనసారా కోరితే, భగవంతుడు తప్పకుండా మన కోరికను తీరుస్తాడు.

రెండవరకం ప్రార్థనలో భగవంతుని గుణగణాలను కీర్తిస్తాము. అలా భగవంతునిలో ఆ లక్షణాలను పదేపదే స్తుతిస్తే, మనకు తెలియకుండానే ఆ లక్షణాలను మనం కూడా ఏర్పరచుకుంటాము.

రామో విగ్రహవాన్ ధర్మః – రాముడు ధర్మానికి ప్రతీక

అది వింటే మనకు కూడా కొంత శ్రద్ధ ఏర్పడుతుంది. రామాయణం మొదట్లో వాల్మీకి కొన్ని గుణగణాలను పేర్కొని, ఇటువంటి గుణాలు ఉన్నవ్యక్తి ఎవరైనా ఉన్నారా అని నారదులవారిని ప్రశ్నిస్తారు. నారదులవారు ఇంకా కొన్ని గుణాలను పేర్కొని, ఆ గుణాలూ, ఈ గుణాలూ కూడా ఉన్నవ్యక్తి ఉన్నాడు; అతనే రాముడు అంటాడు.

అలా నిత్యమూ భగవంతునియొక్క గుణాలను తలుచుకుంటూ ఉంటే, మనకు కూడా ఆ గుణాలు అబ్బుతాయి. సర్వకళ్యాణగుణ నిలయ అంటారు పరమాత్మను. అలా ప్రార్థనవల్ల రెండు లాభాలు పొందవచ్చు. సత్వగుణాన్ని కోరుతూ పూజ చెయ్యవచ్చు; భగవంతుని గుణాలను స్తుతిస్తూ మనం కూడా మారవచ్చు. ప్రార్థన మొదటి సాధన.

బి) **సత్సంగం** – మంచివారితో, సత్పురుషులతో సాంగత్యం చెయ్యటం. ఆరునెలలు సావాసం చేస్తే వారు వీరవుతారు అంటారు. మంచివారితో సాంగత్యం చేస్తే మంచి లక్షణాలు అబ్బుతాయి. ఐహికసుఖాలను కోరే వ్యక్తితో సాంగత్యం చేస్తే మనకూ అవే మంచివి అనిపిస్తాయి. అందువల్ల సజ్జనులతో చెలిమి చెయ్యాలి. సత్సంగత్వే నిస్సంగత్వమ్.

సన్న్యాసిని భిక్షాటన చేసి జీవించమని నిర్దేశించటం వెనక లక్ష్యం అదే. సన్న్యాసి భిక్షాటన చేసి జీవించాలంటే ఎక్కడో అడవిలో ఒంటరిగా ఉండలేడు; సమాజంలో తిరగాలి. సర్వసంగపరిత్యాగి అయిన సన్న్యాసిని చూడగా, చూడగా, అన్నీ త్యజించినా కూడా ఆనందంగా ఉండవచ్చు అని అర్థమవుతుంది. నాదంటూ ఏమీ ఉంచుకోకపోయినా ఆనందంగా ఉన్న సన్న్యాసిని చూస్తే మనకు మనలో ఉన్న కొన్ని అపోహలు తొలుగుతాయి. చేతినిండా డబ్బుంటేనే ఆనందం కలుగుతుందనేది పెద్ద అపోహ.

మన జీవితం సుఖంగా సాగటానికి ధనం కావాలేమో కాని, ఆనందంగా జీవించటానికి ధనం అవసరం లేదు. సుఖం వేరు, ఆనందం వేరు. సుఖం బాహ్యంగా దొరికేది. ఆనందం మనస్సులో కలిగేది. అందువల్ల మహాత్ములతో సంగత్వం ఉంటే, ఇటువంటి మంచి విషయాలను నేర్చుకోవచ్చు. సత్సంగం రెండవ సాధన.

సి) **సంకల్పం** – సంకల్పం అంటే ప్రయత్నపూర్వకంగా ఒక మంచి విలువను పెంపొందించుకోవటం. మనలో ఏ విలువ లేదని మనం భావిస్తున్నామో, ఆ విలువను మనం సాధన చేసి పెంచుకోవాలి. ఉదాహరణకు మనలో ఎదుటివ్యక్తి మంచి లక్షణాలను మెచ్చుకునే అలవాటు లేదనుకోండి. ఈ అలవాటు మనలో చాలా తక్కువమందిలో ఉంటుంది. చెడు ఎత్తిచూపమంటే ఉత్సాహంగా ముందుకు వస్తాము కాని, మంచి చెప్పాలంటే మౌనం వహిస్తాము.

మనకు ఆ బలహీనత ఉందని తెలుసుకుంటే, మనం చెయ్యాల్సిన సాధన – మనం ఎవరితో కలిసి తిరుగుతున్నామో వారిలో ఒక మంచి విషయాన్ని మెచ్చుకోవాలి. వారు పెట్టింది ఏదైనా తింటే ఆ వంటకం బాగుందని మెచ్చుకోవాలి. విదేశాలలో చక్కగా ప్రతిదానికీ థాంక్యూ అంటారు. మనం చక్కగా వారు పెట్టిందంతా తినేసి చిన్న థాంక్స్ అన్నా చెప్పకుండా లేచివచ్చేస్తాము. థాంక్స్ చెప్పకపోగా, ఒక్కోసారి ఉప్పు తక్కువయిందనో, కారం ఎక్కువయిందనో విమర్శించి మరీ వస్తాము.

అలాగే మన కింది ఉద్యోగుల విషయంలో కూడా, వారు ఏదైనా తప్పుచేస్తే, వెంటనే వారిని పిలిచి తిట్టేస్తాము. కాని వారు మంచిపనులు చేసినప్పుడు, వారిని ఎప్పుడైనా మెచ్చుకున్నామా? లేదు. ఇప్పుడు, అది గ్రహించుకుని వారిని పిలిచి మెచ్చుకోవాలి ముందుగా. సంకల్పం అంటే ఇవాళ నేను ఇలా ఎదుటివారిలోని ఏదైనా మంచి లక్షణాన్ని మెచ్చుకుంటాను అని మనస్సులో నిర్ణయించుకోవాలి. దానిని ఆటోసజెషన్ అంటారు. సంకల్పం మూడవ సాధన.

డి) **ప్రతిపక్షభావన** – ఈ సాధనలో మనలో ఉన్న చెడు అలవాటును వదిలివేయాలని నిర్ణయించుకోవాలి. మూడవ సాధనలో ప్రయత్నపూర్వకంగా ఆరోగ్యకరమైన అలవాటును పెంపొందించుకుంటే, నాలుగవ సాధనలో మనలో ఉన్న ప్రతికూల అలవాటును నెమ్మదిగా పారద్రోలటానికి ప్రయత్నించాలి. ప్రతికూల అలవాటును పారద్రోలటాన్ని **ప్రతిపక్షభావన** అంటారు. ఎంతసేపూ చెడుమాట మాట్లాడటం, ప్రతిదీ విమర్శించటం చేసే అలవాటు ఉంటే దాన్ని ప్రయత్నపూర్వకంగా మాని, దాని బదులు మంచివిషయాలు మాట్లాడటం నేర్చుకోవాలి. కొంతమందిని చూడండి. ఏ విషయం ఎత్తినా, దాన్ని దుమ్మెత్తిపోస్తారు. సమాజం మాట ఎత్తితే, సమాజం భ్రష్టుపట్టిపోతోంది అంటారు; విలువల మాట ఎత్తితే, అబ్బో ఇప్పుడు ఎవరికీ విలువలు లేకుండా పోతున్నాయి అంటారు; ఐదు నిముషాలు మాట్లాడితే అరవై విమర్శలే ఉంటాయి వారి మాటల్లో. టెలివిజన్, వార్తాపత్రిక, సైన్సు – దేని గురించైనా అడగండి, వాటిలో వారు చెడునే భూతద్దంలోంచి చూస్తారు.

టెలివిజన్‌లో ఎన్ని ప్రయోజనాలు లేవు? వార్తాప్రతిక ఎంత సమాచారాన్ని ఇవ్వటం లేదు? సైన్సు మన జీవితాన్ని ఎంత సుఖమయం చెయ్యలేదు? ఎంత పురోగమించలేదు? ఇవేవీ వారి దృష్టిలోకి రావు. ఎందుకు? వారి మనస్తత్వమే అంత. ప్రతిదీ ప్రతికూలంగా చూడటం, ప్రతిదాన్నీ దుయ్యబట్టటం.

ఎవరైనా వారిని కలవటానికి వస్తామని చెప్పి, ఏ కారణంవల్లనైనా రాలేదనుకోండి; ఇంక వారిపని అయిపోయింది. మాట నిలబెట్టుకోని ఆ వ్యక్తిని ముందు తిట్టిపోస్తారు; తర్వాత మొత్తం మానవజాతే అంత, ఎవరికీ మాట నిలబెట్టుకోవటం రాదు, చెప్పిన పని చెయ్యరు అని అలా విమర్శిస్తూనే ఉంటారు.

మనలో ఇలాంటి మనస్తత్వం ఉంటే, దాన్ని మార్చుకోవాలి. అలా తిట్టటం మాని, అందులోని మంచి చూడటం నేర్చుకోవాలి. దాన్ని ప్రతిపక్షభావన అంటారు. ఇంతకుముందు చెప్పిన వ్యక్తి విషయమే తీసుకోండి. అతను వస్తానని మాట ఇచ్చి రాలేదు. అతన్ని దుమ్మెత్తి పోసే బదులు, ఒక్కక్షణం మనం ఆగి ఆలోచించాలి. ఎందుకు రాలేకపోయాడు? ఏదైనా అనుకోని పని ఆకస్మికంగా వచ్చిందా? వారు బయలుదేరే సమయానికి ఎవరైనా వచ్చారా? ఇలా సానుకూలంగా ఆలోచించాలి. ప్రతికూల ఆలోచనను పారద్రోలాలి. మనకు నిజమేమిటో తెలిసేదాకా అతనిని నిందించకూడదు.

ఆ విధంగా మనలో ద్వేషభావం ఉంటే దాన్ని పారద్రోలటానికి ప్రేమభావనను పెంచుకోవాలి; విమర్శించే స్వభావం ఉంటే దాన్ని మెచ్చుకునే స్వభావంగా మార్చుకోవాలి; స్వార్థం ఉంటే నిస్వార్థాన్ని అలవరుచుకోవాలి. దీన్ని ప్రతిపక్షభావన అంటారు. ప్రతిపక్షభావన నాలుగవ సాధన.

ఇ) **వివేకం** – వివేకం చూపించటమనేది అన్నింటికన్నా కష్టమైన సాధన. వివేకం అంటే మన భావోద్రేకాల గురించి నేర్చుకోవటం. భావోద్రేకాల గురించి సరియైన జ్ఞానం ఉండాలి. మనకు కోపం, ఈర్ష్య, ద్వేషం వంటి గుణాలు ఉన్నాయి. వాటి గురించి విడమర్చి చెప్పే పుస్తకాలు అనేకం ఉన్నాయి ఇప్పుడు. కోపంమీదే పెద్ద పుస్తకం ఉంటుంది. అలాగే ద్వేషం, అలాగే ఈర్ష్య. ఈ భోవోద్రేకాలు ఎందుకు వస్తాయి, అవి ఎలా ఉంటాయి, అవి కలగటంవల్ల కలిగే పరిణామాలు ఏమిటి?

మన మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉండటం మనకు ఎంతైనా అవసరం. మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉండాలంటే, ఈ భావోద్రేకాల గురించి అంటే అవి ఎందుకు కలుగుతాయి, వాటి పరిణామాలు ఏమిటి వంటి విషయాలు తెలుసుకోవాలి. వాటి గురించి చెప్పే పుస్తకాలు, వ్యాసాలు అనేకం ఉన్నాయి. (స్వామీజీ కూడా గైడెడ్ మెడిటేషన్ అని నేర్పిస్తారు. అందులో కొన్ని భావోద్రేకాలను ఎలా అదుపులో పెట్టుకోవాలో చెబుతారు).

శారీరక ఆరోగ్యం గురించి చాలా పాటుపడతాము. బి.పి. ఎందుకు వస్తుంది, ఏం జాగ్రత్తలు తీసుకోవాలి; డయాబెటిస్ ఉంటే ఏ జాగ్రత్తలు తీసుకోవాలి. వీటిల్లో శ్రద్ధ చూపుతాము కాని మానసిక ఆరోగ్యం గురించి పెద్దగా శ్రద్ధ చూపము. అది ఇంకా ముఖ్యం. మానసిక ఆరోగ్యం గురించి శ్రద్ధ చూపిస్తే అది వివేకం అవుతుంది. అది ఆలోచనలకు చేసే వైద్యం. ఆ వైద్యం చేయించుకోవాలంటే ముందు మన మనస్సుకున్న రోగం ఏమిటో తెలుసుకోవాలి. ఏ అనారోగ్యకరమైన భావోద్రేకం ఉందో తెలుసుకుంటే, దాన్ని ఆరోగ్యకరమైన భావోద్రేకంతో పారద్రోలవచ్చు. దీన్ని వివేకం అంటారు. వివేకం ఐదవ సాధన.

ఈ విధంగా ప్రార్థన, సత్సంగం, సంకల్పం, ప్రతిపక్షభావన, వివేకం – అనే ఐదుసూత్రాల సాధనను పాటిస్తే మనం దైవీసంపత్తిని, సత్త్వగుణాన్ని పెంచుకుని, వేదాంతాన్ని జీర్ణించుకోవచ్చు.

స్వామీజీ ఆణిముత్యాలు

మౌనమ్ – రోజులో కనీసం కొన్ని నిముషాలు నిశ్శబ్దంగా ఉండటానికి ప్రయత్నించండి. రోజంతా అవసరం లేదు, ప్రతిరోజూ ప్రార్థన చేశాక, కొన్ని నిముషాలు మీరు ప్రయత్నపూర్వకంగా దేని గురించీ ఆలోచించకుండా నిశ్శబ్దంగా కూర్చోండి. మీ అంతట మీరు ఆలోచించకపోయినా, ఆలోచనలు రాకుండా ఉండవు. మీ వాసనలు, మీ అలవాట్లు అవి వచ్చేలా చేస్తాయి. వస్తే రానివ్వండి, వాటిని సాక్షిగా చూడండి; అంటే ఇది మంచి ఆలోచన అనిగానీ, ఇది చెడు ఆలోచన అనిగానీ దానికి పేరు పెట్టకండి. కేవలం ఆలోచన వస్తున్నదని తెలుసుకోండి చాలు. మంచి ఆలోచన వస్తే మిమ్మల్ని మీరు మెచ్చుకోనవసరం లేదు; అలాగే చెడు ఆలోచన వస్తే తప్పు చేసినట్టుగా భావించి దానిని పారద్రోలనవసరం లేదు. కేవలం ఆ వస్తున్న ఆలోచనలను చూస్తూ ఉండండి. దీన్నే సాక్షీభావనగా చూడటం అంటారు. ఇదొక అద్భుత అనుభవం.

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

అథ అష్టాదశోఽ ధ్యాయః - మోక్షసన్న్యాసయోగః

(పదునెనిమిదవ అధ్యాయము - మోక్షసన్న్యాసయోగము)

భగవద్గీతలోని ఈ పద్దెనిమిదవ అధ్యాయము చివరి అధ్యాయము. ఇది అన్నింటికన్నా పెద్ద అధ్యాయము. ఇందులో 78 శ్లోకాలు ఉన్నాయి. కృష్ణపరమాత్మ బోధ రెండవ అధ్యాయములో మొదలయింది. ఇంకా సరిగ్గా చెప్పాలంటే రెండవ అధ్యాయములోని పదకొండవ శ్లోకంనుంచి మొదలయింది.

అశోచ్యానన్వశోచస్త్వం ప్రజ్ఞావాదాంశ్చ భాషసే ।
గతాసూనగతాసూంశ్చ నానుశోచంతి పండితాః ॥ – 2.11

మొదటి అధ్యాయము మొత్తమూ, రెండవ అధ్యాయములో పదోశ్లోకం వరకూ గీతాబోధ ఆవిర్భావానికి బాట వేయటం జరిగింది. వీరాధివీరుడైన అర్జునుడు యుద్ధానికి రావటం, అతనికి సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే రథసారథిగా రథాన్ని నడపటంతో మొదలైన భగవద్గీత రెండవ అధ్యాయములో వీరాధివీరుడైన అర్జునుణ్ణి శిష్యునిగా మార్చి, రథసారథి అయిన కృష్ణపరమాత్మను గీతాచార్యునిగా, జగద్గురువుగా మారుస్తుంది.

కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్

మొదటి అధ్యాయము ఈ మార్పుకు బీజం వేస్తుంది. అర్జునుడు ద్రోణాచార్యుడు, భీష్మాచార్యులను చూసి రాగంలోపడి, శోకం చెంది, మోహంలో ఎలా పడ్డాడో, ధర్మాధర్మవిచక్షణను ఎలా కోల్పోయాడో, చివరికి ఆ విషయం గ్రహించుకుని కృష్ణపరమాత్మను ఎలా శరణు వేడాడో వివరంగా చూశాము. నాకు శ్రేయస్కరమైనదేదో నువ్వే చెప్పు అన్నాడు. అక్కడ్నుంచి కృష్ణపరమాత్మ బోధ చేస్తున్నాడు. కృష్ణపరమాత్మ బోధ పదిహేడు అధ్యాయాల్లో సాగుతున్నది.

కృష్ణపరమాత్మ తన బోధను ఉపయోగించిన పద్ధతిని **సంక్షేప విస్తారబోధనమ్** అంటారు. ముందు తను చెప్పబోయేదాన్ని క్లుప్తంగా చెప్పటం. అంటే ఒక విహంగవీక్షణం ఇస్తారు దానికి. విద్యార్థికి తను వినబోయేదేమిటో ఒక అవగాహన ఉంటుంది. తర్వాత తను చెప్పదలుచుకున్నదాన్ని చాలా వివరంగా చెప్పుకుంటూ వస్తారు. మళ్ళీ ముగించేముందు మళ్ళీ క్లుప్తంగా, ఇంతవరకూ చెప్పిన దాని సారాంశాన్ని చెప్పి ముగిస్తారు.

ఉపక్రమ సంక్షేపః – మొదట్లో క్లుప్తంగా చెప్పటం
విస్తారః – వివరంగా చెప్పటం
ఉపసంహార సంక్షేపః – మళ్ళీ క్లుప్తంగా చెప్పి ముగించటం.

టూకీగా – వివరంగా – టూకీగా ఇదీ పద్ధతి. టీవీలో వచ్చే వార్తలను వింటే ఈ టూకీగా–వివరంగా–టూకీగా పద్ధతి అర్థమవుతుంది. వార్తలు చెప్పేముందు ఈరోజు ముఖ్యవిశేషాలు అని విశేషాలు చెప్పి, వాటిని వివరంగా

కొన్ని నిముషాలు చెప్పి, మళ్ళీ వార్తలు ముగించేముందు ముఖ్యవిశేషాలు మరొకసారి అని ఆ వార్తలను మళ్ళీ టూకీగా చెబుతారు.

కృష్ణపరమాత్మ కూడా ఇదే పద్ధతిని అవలంబిస్తున్నాడు తన బోధనాశైలిలో.

ఉపక్రమ సంక్షేపః – అధ్యాయము 2

విస్తారః – అధ్యాయములు 3–17

ఉపసంహార సంక్షేపః – అధ్యాయము 18

రెండవ అధ్యాయము అయిన సాంఖ్యయోగము మొత్తం భగవద్గీతయొక్క సారాంశము. ఈ సారాంశాన్నే చాలా వివరంగా కృష్ణపరమాత్మ 3–17 అధ్యాయాల్లో చెప్పుకొచ్చాడు. ఇప్పుడు ఈ 18వ అధ్యాయంలో మళ్ళీ తను ఈ పదిహేను అధ్యాయాల్లోనూ చెప్పిన దానికి ముక్తాయింపుగా మళ్ళీ సారాంశాన్ని చెప్పబోతున్నాడు. అంటే 18వ అధ్యాయములో 3–17 వరకూ చూసిన గీతాబోధ సారాంశాన్ని చూస్తాము.

ఈ పదిహేను అధ్యాయాల్లోనూ కృష్ణపరమాత్మ 9 అంశాల గురించి బోధించాడు. వాటిని కూడా అంతకుముందు చూశాము. అయినా ఇప్పుడు మళ్ళీ చూద్దాము.

ఎ) **సాధనత్రయ విచారః** – ఒక ఆధ్యాత్మిక సాధకుడు పాటించాల్సిన మూడుదశల సాధనలను గురించి చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. మోక్షం పొందాలంటే మూడూ పాటించితీరాలి; ఏదో ఒకటి కాదు. అవి –

కర్మయోగ సాధన	– చిత్తశుద్ధికోసం	– షట్కము 1
ఉపాసనయోగ సాధన	– చిత్త ఏకాగ్రతకోసం	– షట్కము 2
జ్ఞానయోగ సాధన	– ఆత్మజ్ఞానం పొందటంకోసం	– షట్కము 3

కర్మయోగ సాధన గురించి మొదటి షట్కములోనూ, ఉపాసనయోగ సాధన గురించి రెండవ షట్కములోనూ, జ్ఞానయోగ సాధన గురించి మూడవ షట్కములోనూ వస్తాయి.

బి) **పదత్రయ విచారః** – వేదాంతసారాన్ని మహావాక్యాల్లో చొప్పిస్తారు. మహావాక్యం అంటే జీవఈశ్వర ఐక్యాన్ని బోధించే వాక్యం. అందులో ఒక ప్రసిద్ధి చెందిన మహావాక్యం – తత్త్వమసి. ఇందులో మూడుపదాలు ఉన్నాయి. తత్+త్వమ్+అసి. తత్ ఈశ్వరస్వరూపాన్ని, త్వమ్ జీవస్వరూపాన్ని, అసి ఐక్యాన్ని సూచిస్తాయి.

ఈ తత్త్వమసి వాక్యం వ్యష్టి అయిన జీవాత్మ, సమష్టి అయిన పరమాత్మల ఐక్యాన్ని సూచిస్తుంది. ఈ మూడు పదాల విచారణ, మూడు షట్కములలో వస్తుంది. కాకపోతే ముందు త్వమ్ పద విచారణ వస్తుంది.

త్వమ్ పద విచారణ	– జీవస్వరూపం	– షట్కము 1
తత్ పద విచారణ	– ఈశ్వరస్వరూపం	– షట్కము 2
అసి పద విచారణ	– ఐక్యం	– షట్కము 3

ఈ విధంగా ఈ మూడుపదాల విశ్లేషణ వస్తుంది. విచారః అంటే విశ్లేషణ.

సి) **ఘటకత్రయ విచారః** – జీవితంలో విజయం పొందాలంటే, అది కూడా ముఖ్యంగా ఆధ్యాత్మిక సాధనలో విజయం పొందాలంటే పాటించాల్సిన మూడు సాధనలను చర్చిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి ప్రయత్నం, ప్రసాదం, సద్గుణం. ఘటక అంటే అంశం. మూడు అంశాల గురించి చెబుతున్నాడు.

ప్రయత్నం – ఏదైనా సాధించాలంటే ముందుగా దానికి మానవప్రయత్నం ఉండాలి. దీన్ని ఫ్రీవిల్ అంటారు. అంటే ముందు భగవంతుడు మనకు ఫ్రీవిల్‌ను ప్రసాదించాడని అంగీకరించాలి. కొంతమంది అసలు ఈ ఫ్రీవిల్‌ను ఒప్పుకోరు. కాని కృష్ణపరమాత్మ ఫ్రీవిల్‌ను ఒప్పుకోవాలనీ, దాన్ని సరిగ్గా వినియోగించుకోవాలనీ బోధిస్తున్నాడు. ఫ్రీవిల్ ఒక అంశం.

ప్రసాదం – ప్రసాదం అంటే ఈశ్వరానుగ్రహం. పూర్వజన్మ సుకృతం అనికూడా కొందరు అంటారు. కాని దాన్ని సాధారణంగా ఈశ్వరప్రసాదం లేదా ఈశ్వరానుగ్రహం అంటారు. ఈశ్వరానుగ్రహం రెండవ అంశం.

సద్గుణం – మంచి నడవడిక కలిగివుండాలి. మనిషికి మంచి నడవడిక లేకపోతే అంటే ఆరోగ్యకరమైన విలువలు, దైవీసంపత్తి, సత్త్వగుణం లేకపోతే అతను విజయం సాధించటం ముఖ్యంగా ఆధ్యాత్మిక విజయం సాధించటం అసాధ్యం.

ప్రయత్న అంశం	– ఫ్రీవిల్	– షట్కము 1
ప్రసాద అంశం	– ఈశ్వరానుగ్రహం	– షట్కము 2
సద్గుణ అంశం	– మంచి నడవడిక	– షట్కము 3

ఇప్పుడు సైన్సు లౌకికవిజయానికి కూడా మంచి నడవడిక కలిగి ఉండటం ముఖ్యం అంటున్నది. ఎంత పెద్ద కార్పోరేట్ సంస్థ అయినా చరిత్రలో శాశ్వతంగా నిలవాలంటే, అది మానవతా విలువలను పాటించాలని బోధిస్తూ పుంఖానుపుంఖాలుగా పుస్తకాలు, మేనేజ్‌మెంట్ కోర్సులు వస్తున్నాయి. విలువలు పాటించకపోతే విజయం రావచ్చేమో కాని అది మూడునాళ్ళ ముచ్చటే అవుతుంది అంటున్నారు. స్టీఫెన్‌కోవ్ వ్యాపార విజయానికి ఏడు మెట్లు అని చెప్పినదాంట్లో, ఒక మెట్టు క్యారక్టరు ఉండాలని చెప్పారు. ఆయన దాన్ని నిరూపిస్తూ, అనేక పెద్ద కంపెనీల గురించిన స్టాటిస్టిక్స్ తీసి, సర్వే చేసి చెప్పారు. అందువల్ల లౌకిక విజయానికైనా, ఆధ్యాత్మిక విజయానికైనా మంచి నడవడిక ముఖ్యం.

ఈ మాట కృష్ణపరమాత్మ కొన్ని వేలసంవత్సరాల క్రిందటే బోధించాడు. నడవడిక ముఖ్యం కాబట్టే కృష్ణపరమాత్మ పూర్తిగా రెండు అధ్యాయాలనే దానికి కేటాయించాడు. 16, 17 అధ్యాయాలు దైవీసంపత్తి గురించి, సత్త్వగుణం గురించి చెప్పాయి అని చూశాము.

ఘటకత్రయం అయిన ఫ్రీవిల్, ఈశ్వరానుగ్రహం, మంచినడవడికను వరుసగా మూడు షట్కాలలో చెప్పుకొచ్చాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆ విధంగా మూడు షట్కాలలో తొమ్మిది అంశాలను బోధించాడు. ఇప్పుడు ఇవే తొమ్మిది అంశాలను మళ్ళీ షట్కపరంగా చూద్దాము.

అధ్యాయము 2	– ఉపక్రమ సంక్షేపః
అధ్యాయాలు 3–17	– విస్తారః
అధ్యాయము 18	– ఉపసంహార సంక్షేపః

షట్కము	**సాధనత్రయ విచారః**	**పదత్రయ విచారః**	**ఘటకత్రయ విచారః**
షట్కము 1	కర్మయోగ సాధన	త్వమ్ పద విచారణ	ప్రయత్న అంశం
షట్కము 2	ఉపాసనయోగ సాధన	తత్ పద విచారణ	ప్రసాద అంశం
షట్కము 3	జ్ఞానయోగ సాధన	అసి పద విచారణ	సద్గుణ అంశం

ఇదీ టూకీగా భగవద్గీతయొక్క విహంగవీక్షణం.

ఇప్పుడు పద్దెనిమిదవ అధ్యాయంలోకి అడుగుపెట్టబోతున్నాము. మనం ముందు అయిన పదిహేడు అధ్యాయాలనూ గుర్తుపెట్టుకుని ఉంటామని భావిస్తూ, కృష్ణపరమాత్మ అంతకుముందు బోధించిన అంశాలను టూకీగానే మనకు గుర్తుకుతెస్తాడు. మళ్ళీ వివరంగా బోధించడు. మనం కూడా మరీ వివరంగా మొత్తం అంశాలను మళ్ళీ చూడము కాని, అవసరమైనచోట కొంచెం వివరాలలోకి వెళతాము. అప్పుడు మనకు సందేహం లేకుండా అర్థమవుతుంది. ఈ నేపథ్యంతో ఈ అధ్యాయంలోకి అడుగుపెడదాము.

1. సాత్త్విక సన్న్యాసయోగము – శ్లోకాలు: 1–12 : ఉపోద్ఘాతము

కృష్ణపరమాత్మ రెండవ అధ్యాయంలో టూకీగా చెప్పి, పదిహేను అధ్యాయాల్లో వివరంగా చెప్పినా, బోధించినది సాక్షాత్తూ జగద్గురువు అయిన కృష్ణపరమాత్మే అయినా, అర్జునునికి ఏదో ఒక సందేహం కలుగుతూనే ఉంది. అంటే దీనిబట్టి ఒక విషయం సుస్పష్టమవుతున్నది. ఆత్మజ్ఞానం అంత తేలిగ్గా అర్థంకాదు. దీనికి గురుశిష్యుల సంవాదం చాలాసేపు కొనసాగాలి. అలా ఆశువుగా వచ్చేయదు జ్ఞానం. ఆత్మబోధను ఒక క్రమపద్ధతిలో, క్రమం తప్పకుండా కొన్ని సంవత్సరాలు బోధించాలి. కృష్ణపరమాత్మ ఒక క్రమపద్ధతిలో ఎలా బోధించుకువస్తున్నాడో ఇంతసేపూ చూశాము.

గురువు చెప్పిన అంశాన్ని శిష్యుడు బాగా అర్థం చేసుకోవాలి; ఏమైనా సందేహాలు వస్తే, గురువును అడిగి తెలుసుకోవాలి. బోధనుంచి వచ్చిన ప్రశ్నలను అనుప్రశ్నలు అంటారు. గురువు వాటిని తీర్చాలి. కాని ఒక సందేహం తీరినా, ఇంకొక సందేహం కలుగుతూనే ఉంటుంది. అందువల్ల గురువు చాలా వివరంగా చెప్తుకు వస్తాడు. కృష్ణపరమాత్మ కూడా వివరంగా పదిహేను అధ్యాయాల్లో చెప్పుకువచ్చాడు. అయినా అర్జునునికి ఎలాగో సందేహం వచ్చింది. ఇది అర్జునుడు అడిగిన ఆఖరిప్రశ్న. ఈ ప్రశ్నే ఈ ఆఖరి అధ్యాయానికి బీజం వేసింది.

అర్జునుడు సన్న్యాసం గురించి ప్రశ్నవేశాడు. ఎందుకు? సన్న్యాసం అంశం అర్జునుని బుర్రను తొలిచేస్తున్నది. నిజానికి, ఇప్పుడు అర్జునుడు ఉన్న పరిస్థితిని ఇంచుమించుగా అందరమూ ఎప్పుడో అప్పుడు ఎదుర్కొనే ఉంటాము. అంటే ఏదైనా సమస్య ముంచుకువచ్చినప్పుడే ఎవరికైనా సన్న్యాసం స్వీకరించాలనీ, ఋషీకేశ్‌కి వెళ్ళిపోవాలనీ,

ఏదైనా ఆశ్రమంలో శేషజీవితం గడపాలనీ అనిపిస్తుంది. జీవితం సాఫీగా సాగుతున్నంతసేపూ ఇలాంటి ఆలోచన రాదు.

నిజానికి అర్జునునికి కూడా సన్న్యాసం గురించిన ఆలోచన అడవిలో ఉండగా రాలేదు. నిజానికి అడవిలో ఉన్నప్పుడు, అది సన్న్యాసం స్వీకరించటానికి బాగా అనువైన ప్రదేశం. అక్కడే ఉండిపోయి ఉండవచ్చు. కాని అడవిలో ఉన్నన్నాళ్ళూ, ఇంకా మాట్లాడితే ఉన్నన్ని ఏళ్ళూ, రాజ్యానికి తిరిగిరావాలనీ, యుద్ధం చేసి రాజ్యాన్ని తిరిగి చేజిక్కించుకోవాలనీ తపనపడ్డాడు. దానికోసం ప్రణాళికలు వేశాడు. కాని తీరా యుద్ధరంగానికి వచ్చి, తనకు పూజ్యులైన ద్రోణాచార్యులు, భీష్మాచార్యులను స్వయంగా ఎదుర్కోవాల్సి వచ్చేసరికి తన కర్తవ్యం చేదుగా అనిపించింది; యుద్ధం చెయ్యటం అధర్మంగా అనిపించింది; పూజ్యనీయులను హతమార్చాల్సిరావటంకన్నా రాజ్యాన్ని త్యజించి, సన్న్యాసాన్ని స్వీకరించటం ఉత్తమమనిపించింది. సన్న్యాసాన్ని స్వీకరించటం ఉత్తమమని మొదటి అధ్యాయంలోనే భావించాడు. గాండీవం జారవిడిచి, రథంలో చతికిలబడ్డాడు.

దైవకృప ఉండబట్టి, తను ధర్మాధర్మవిచక్షణ కోల్పోయానని గ్రహించి, కృష్ణపరమాత్మను శరణువేడాడు. అప్పుడు కూడా కృష్ణపరమాత్మ తనను సన్న్యాసాన్ని స్వీకరించమని బోధిస్తాడని ఆశించాడు. ఇది అందరమూ ఎదుర్కొనే పరిస్థితే. మనకు ఏదో సమస్య వస్తుంది. ఆ సమస్యతో స్వామీజీ దగ్గరకు వెళతాము; నిజంగా స్వామీజీ చెప్పిన సమాధానాన్ని స్వీకరించటానికి కాదు; మనకు ఏదో సమాధానం ముందే దొరికివుంటుంది; అదే స్వామీజీ చెపితే, మన నిర్ణయాన్ని ఆయన కూడా బలపరిచిన ఉత్సాహం కలుగుతుంది. అందువల్ల నిజానికి మనం ఆశించిన పరిష్కారం వచ్చేదాకా వేచిచూస్తాము.

ఒకవేళ మనం ఆశించిన పరిష్కారం రాకపోతే, అదే ప్రశ్నను తిప్పి తిప్పి అడుగుతాము. చివరికి ఆశించినది వచ్చాక, అప్పుడు తృప్తిగా, 'స్వామీజీ, చాలా బాగా చెప్పారు,' అని ఎదురు స్వామీజీని మెచ్చుకుంటాము.

ఇప్పుడు అర్జునుడు అదే పరిస్థితిలో ఉన్నాడు. అర్జునుడు అస్త్రసన్న్యాసం చేసి, యుద్ధరంగంనుంచి వెళ్ళిపోయి, సన్న్యాసం స్వీకరించాలి అనుకుంటున్నాడు. దానికి కృష్ణపరమాత్మ ఆమోదముద్ర వెయ్యటంకోసం ఓపిగ్గా ఎదురుచూస్తున్నాడు. అందువల్ల తెలివిగా మళ్ళీ సన్న్యాసం గురించి చెప్పమని అర్జునుడు కృష్ణపరమాత్మను అడుగుతున్నాడు. కృష్ణపరమాత్మకు ఆ విషయం తెలియదా? ఆయన అర్జునునికన్నా తెలివైన భగవంతుడు. ఇప్పుడు అర్జునుడు సన్న్యాసం కోరుకుంటున్నది పలాయనం చిత్తగించటానికేననీ, నిజంగా వైరాగ్యం కలిగికాదనీ తెలుసు కృష్ణపరమాత్మకు. ఇలాంటి తాత్కాలిక వైరాగ్యం ఎక్కువకాలం నిలవదు.

సమస్యలు ఉన్నప్పుడు వాటిని తప్పించుకోవటానికి, పారిపోయి సన్న్యాసం స్వీకరించకూడదు. సమస్యలను చక్కగా పరిష్కరించుకుని, పరిస్థితి అంతా చక్కబడ్డాక, అంతా సవ్యంగా ఉన్నప్పుడు, సన్న్యాసం తీసుకోవాలనే కోరిక ఇంకా బలంగా ఉంటే, అప్పుడు తీసుకోవాలి. అందువల్ల అర్జునుడు ఆశించిన పరిష్కారాన్ని కృష్ణపరమాత్మ చూపించబోవటం లేదు.

అందువల్ల ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ సన్న్యాసానికి సాంప్రదాయంలో ఇచ్చే నిర్వచనాన్ని కాకుండా, కొత్త నిర్వచనం ఇస్తున్నాడు. సాంప్రదాయ నిర్వచనం ఏమిటి? బాహ్యంగా సన్న్యాసం స్వీకరించి సన్న్యాసాశ్రమ జీవనాన్ని

గడపటం. అంటే ఒకవ్యక్తి తనకున్న బంధాలన్నిటినీ, తనకున్న ఆస్తిపాస్తులన్నిటినీ వదులుకుని, ఇల్లువాకిలి వదలి, ఎక్కడికో వెళ్ళి, సన్న్యాసం స్వీకరించటం. అదికూడా ఒక సాంప్రదాయ పద్ధతిలో చేస్తారు. దానికి చాలా తతంగం ఉంటుంది. దీన్ని ఆశ్రమసన్న్యాసః అంటారు. అర్జునుడు కావాలనుకుంటున్నది ఇది. అలా బాహ్యంగా సన్న్యాసం స్వీకరిస్తే, కాషాయవస్త్రాలు ధరిస్తే, ఇంక యుద్ధం చెయ్యనవసరంలేదు. ఎందుకంటే సన్న్యాసి యుద్ధం చెయ్యకూడదు.

కాని కృష్ణపరమాత్మ సర్వజ్ఞుడు. అర్జునుని మనస్సులో ఏముందో తెలిసిన దైవం. అందువల్ల ఈ సాంప్రదాయ నిర్వచనం ఇవ్వకుండా, కొత్త నిర్వచనాన్ని ఇస్తున్నాడు. ఏమిటది? కర్మయోగమే అసలైన సన్న్యాసం అన్నాడు. గృహస్థు పాటించే కర్మయోగజీవన విధానం అసలైన సన్న్యాసం అన్నాడు. అది ఇప్పుడు కాదు ఆరవ అధ్యాయం మొదట్లోనే అన్నాడు.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

అనాశ్రితః కర్మఫలం కార్యం కర్మ కరోతి యః।
స సన్న్యాసీ చ యోగీ చ న నిరగ్నిర్నచాక్రియః ॥ – 6.1

యం సన్న్యాసమితి ప్రాహుః యోగం తం విద్ధి పాండవ।
న హ్యసన్న్యస్తసంకల్పో యోగీ భవతి కశ్చన ॥ – 6.2

కేవలం సన్న్యాసం స్వీకరించినంత మాత్రాన, కాషాయదుస్తులు ధరించినంత మాత్రాన ఎవరూ నిజమైన సన్న్యాసి కాజాలరు; గృహస్థుగా ఉండికూడా తీవ్రమైన రాగద్వేషాలను త్యజించగలిగిన వ్యక్తి అసలైన సన్న్యాసి అని ఆరవ అధ్యాయంలోనే చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. సన్న్యాసం అంటే ఏమిటి? రాగద్వేషాలను త్యజించటం. మామూలుగా గృహస్థు అనేక వ్యవహారాలు నడుపుతాడు కాబట్టి అతనికి రాగద్వేషాలు అధికంగా ఉంటాయి. కాని కొందరు గృహస్థుగా ఉంటూకూడా, తమ ధర్మాలను పాటిస్తూ కూడా, రాగద్వేషాలకు అతీతంగా ఎదగగలరు. దీనికి కర్మయోగ జీవనవిధానం తోడ్పడుతుంది. అందువల్ల సన్న్యాసం నిర్వచనం – కర్మయోగ జీవనవిధానం, రాగద్వేష అతీత జీవనవిధానం.

కృష్ణపరమాత్మ అలా తెలివిగా సన్న్యాసం అంటే కర్మయోగం, కర్మనుంచి పారిపోవటం కాదని చెప్పినా కూడా, అర్జునునికి తృప్తిగాలేదు. ఎందుకంటే కృష్ణపరమాత్మ తను ఆశించిన జవాబును ఇవ్వటంలేదు. ఒకసారి కాకపోతే, ఒకసారైనా కృష్ణపరమాత్మ సరే, సన్న్యాసం స్వీకరించు అంటాడేమో అనుకుంటే, అది రావటంలేదు. అందువల్ల మళ్ళీ ఆఖరిప్రయత్నంగా ఆఖరి అధ్యాయంలో 'కృష్ణా, దయచేసి సన్న్యాసం అంటే ఏమిటో చెప్పు,' అంటున్నాడు. అక్కడికేదో కృష్ణపరమాత్మ అసలు సన్న్యాసం అంశాన్నే చర్చించనట్టుగా. కృష్ణపరమాత్మ ఆరవ అధ్యాయంలోనే చర్చించాడని చూశాము. కాని అర్జునుడు తను ఆశించిన జవాబుకోసం మళ్ళీ అడుగుతున్నాడు. కొందరు ప్రెస్‌రిపోర్టర్లు ఒక్కోసారి అలా చేస్తారు. రాజకీయనాయకులనుంచి వారు ఆశించిన జవాబును రాబట్టటానికి ప్రయత్నిస్తారు. ఇక్కడితో సన్న్యాసయోగము ఉపోద్ఘాతము అయిపోయింది.

అర్జున ఉవాచ

శ్లో. 1 **సన్న్యాసస్య మహాబాహో తత్త్వమిచ్ఛామి వేదితుమ్ ।**
త్యాగస్య చ హృషీకేశ పృథక్ కేశినిషూదన ॥
సన్న్యాసస్య, మహాబాహో, తత్త్వమ్, ఇచ్ఛామి, వేదితుమ్,
త్యాగస్య, చ, హృషీకేశ, పృథక్, కేశినిషూదన ॥

మహాబాహో!	= ఓ మహాబాహూ!	త్యాగస్య, (తత్త్వమ్), చ	= త్యాగతత్త్వమును
హృషీకేశ!	= ఓ అంతర్యామీ!	పృథక్	= వేర్వేరుగా
కేశినిషూదన!	= ఓ వాసుదేవా!	వేదితుమ్, ఇచ్ఛామి	= (నేను) తెలిసికొనగోరుచున్నాను
సన్న్యాసస్య, తత్త్వమ్	= సన్న్యాసతత్త్వమును		

హే మహా–బాహో! హే కేశి–నిషూదన హృషీకేశ! (అహం)
సంన్యాసస్య త్యాగస్య చ తత్త్వమ్ పృథక్ వేదితుమ్ ఇచ్ఛామి ॥

తా: ఓ మహాబాహూ!, ఓ అంతర్యామీ!, ఓ వాసుదేవా! సన్న్యాసతత్త్వమును, త్యాగతత్త్వమును వేర్వేరుగా నేను తెలిసికొనగోరుచున్నాను.

ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకం అర్థం చూద్దాము.

అర్జున ఉవాచ – అర్జునుని ప్రశ్నతో ఈ అధ్యాయము మొదలవుతున్నది.

మహాబాహో – అర్జునుడు కృష్ణపరమాత్మను 'ఓ మహాబాహో' అని సంభోదిస్తున్నాడు. మహాబాహో అంటే బలమైన భుజాలు ఉన్నవ్యక్తి.

సన్న్యాసస్య తత్త్వం వేదితుమ్ ఇచ్ఛామి – నాకు సన్న్యాసం పదంయొక్క అర్థం, దాని ప్రాధాన్యత తెలుసుకోవాలని ఉంది. సన్న్యాసం పదాన్ని అక్షరాలా తీసుకుంటే దాని అర్థం – త్యజించటం. సన్న్యాసంలో మూడు అక్షరాలు ఉన్నాయి; సమ్+ని+అస్. అస్ ధాతువునుంచి ఈ పదం వచ్చింది. అస్యతి అంటే త్యజించటం. సమ్+ని రెండు ప్రిఫిక్స్‌లు ఈ అక్షరానికి వచ్చిచేరాయి. అంటే పూర్తిగా త్యజించటం. కొంత ఉంచుకుని, కొంత త్యజిస్తాననకూడదు. ఉన్న ఆస్తిపాస్తులు, అనుబంధాలు, బ్యాంక్ బాలన్సులు, బిరుదులు, డిగ్రీలు, అన్నీ త్యజించాలి. ఎవరో సన్న్యాసి అన్నీ త్యజించాడు కాని తన పేరు వెనక ఎమ్.ఎ. డిగ్రీని ఉంచుకున్నాడు. అంటే అతను పూర్తిగా త్యజించినట్టు కాదు. సన్న్యాసి అంటే సర్వాన్నీ త్యజించాలి. కొన్ని రోజులు సన్న్యాసాన్ని స్వీకరించి, మళ్ళీ వెనక్కి గృహస్థాశ్రమానికి వస్తాననకూడదు.

లౌకికజీవనంలో కూడా కొన్ని కంపెనీల్లో ఉద్యోగంలో చేరితే, ఆ కంపెనీలోకి ఆహ్వానిస్తూ ఒక కార్యక్రమం ఉంటుంది. దాన్ని వదిలివచ్చేటప్పుడు కూడా కొన్ని నియమనిబంధనలను పాటించాలి. నెల ముందో, రెండునెలల ముందో మానేస్తున్నానని నోటీసు ఇవ్వాలి; మన స్థానంలో ఇంకొకరికి శిక్షణను ఇవ్వాలి. అలా ఒక క్రతువులా చెయ్యాలి. సన్న్యాసం స్వీకరించటం కూడా అంతే. దానికి కూడా ఒక క్రతువు ఉంటుంది. అన్నింటినీ వదలటం

కూడా ఒక సాంప్రదాయ పద్ధతిలో చెయ్యాలి. ఇది సన్న్యాసంయొక్క నిఘంటువు అర్థం. అర్జునుడు, కృష్ణా నేను సన్న్యాసం గురించి తెలుసుకోవాలనుకుంటున్నాను అన్నాడు.

హృషీకేశ – మళ్ళీ కృష్ణపరమాత్మను సంబోధిస్తున్నాడు. హృషీకం అంటే ఇంద్రియాలు; ఈశ అంటే భగవంతుడు.

శ్రోత్రస్య శ్రోత్రం మనసో మనః – కేనోపనిషత్తు

భగవంతుడు చైతన్యం కాబట్టి ఇంద్రియాలకు చైతన్యాన్ని ప్రసాదిస్తాడు. అందువల్ల ఇంద్రియాలకు అధిపతి అయ్యాడు.

కేశినిషూదన – ఇంకో సంభోదన కూడా చేస్తున్నాడు. కేశి అనే రాక్షసుడు వేరేమొహం పెట్టుకుని వచ్చాడు. ఆ రాక్షసుణ్ణి సంహరించాడు కాబట్టి కేశినిషూదన అన్నాడు.

త్యాగస్య చ (తత్త్వమ్ వేదితుం ఇచ్ఛామి) – తత్త్వమ్ వేదితుం ఇచ్ఛామి మనం కలుపుకోవాలి. నాకు త్యాగం గురించి కూడా తెలుసుకోవాలని ఉంది. త్యాగం పదాన్ని కూడా మనం తరచు చూస్తుంటాము శాస్త్రంలో.

న కర్మణా ప్రజయా ధనేన త్యాగేనైకే అమృతత్వమానశుః

వేదాంత విజ్ఞాన సునిశ్చితార్థాః సన్న్యాస యోగాత్, యతయః శుద్ధ సత్త్వాః॥

సన్న్యాసం ఒక పదం; త్యాగం ఇంకొక పదం. త్యాగం పదంయొక్క నిఘంటువు అర్థం ఏమిటి? త్యాగం పదం 'త్యజ్,' ధాతువునుంచి వచ్చింది. అంటే త్యజించటం. సన్న్యాసం పదం 'అస్,' పదంనుంచి వచ్చిందనీ, దాని అర్థం కూడా త్యజించటం అని చూశాము. అంటే రెండింటి అర్థాలూ ఒకటేనా, వాటిమధ్య ఏదైనా సూక్ష్మభేదం ఉందా?

పృథక్ – నాకు ఈ రెండుపదాలయొక్క అర్థం విడివిడిగా తెలుసుకోవాలని ఉంది అంటున్నాడు అర్జునుడు. అంటే అర్జునుడు ఆఖరిఅస్త్రం వదిలాడు. కృష్ణపరమాత్మ ఏమని జవాబిస్తాడో రాబోయే శ్లోకంలో చూద్దాము.

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ

శ్లో. 2 **కామ్యానాం కర్మణాం న్యాసం సన్న్యాసం కవయో విదుః ।**
సర్వకర్మఫలత్యాగం ప్రాహుస్త్యాగం విచక్షణాః ॥

కామ్యానామ్, కర్మణామ్, న్యాసమ్, సన్న్యాసమ్, కవయః, విదుః,
సర్వకర్మఫలత్యాగమ్, ప్రాహుః, త్యాగమ్, విచక్షణాః ॥

కవయః	= కొందరు పండితులు	విచక్షణాః	= విచక్షణాశీలురైన మరికొందరు మాత్రము
కామ్యానామ్, కర్మణామ్	= కామ్యకర్మలయొక్క	సర్వకర్మఫలత్యాగమ్	= సమస్తకర్మల ఫలములను త్యజించుటనే
న్యాసమ్ (ఏవ)	= త్యాగమునే	త్యాగమ్	= త్యాగమని
సన్న్యాసమ్	= సన్న్యాసమని	ప్రాహుః	= పేర్కొందురు
విదుః	= భావింతురు		

కవయః కామ్యానామ్ కర్మణామ్ న్యాసమ్ సంన్యాసమ్ విదుః,
విచక్షణాః (చ) సర్వ-కర్మ-ఫల-త్యాగమ్ త్యాగమ్ ప్రాహుః ॥

తా: కొందరు పండితులు కామ్యకర్మలయొక్క త్యాగమునే సన్న్యాసమని భావింతురు. విచక్షణాశీలురైన మరికొందరు మాత్రము సమస్తకర్మల ఫలములను త్యజించుటనే త్యాగమని పేర్కొందురు.

కృష్ణపరమాత్మ వెంటనే తన జవాబు చెప్పడు. రెండు, మూడు శ్లోకాల్లో తక్కిన జ్ఞానులు చెప్పిన అభిప్రాయాలను ఉటంకిస్తున్నాడు. అందువల్ల ఈ రెండు శ్లోకాలను ఎవరో చెప్పిన వాక్యాలుగా తీసుకోవాలి. ఇవి కృష్ణపరమాత్మ అభిప్రాయాలు కావు; ఎవరో జ్ఞానుల అభిప్రాయం ముందు చెప్పి, తర్వాత కృష్ణపరమాత్మ తన అభిప్రాయాన్ని నాలుగవ శ్లోకంనుంచి చెబుతాడు. తన అభిప్రాయం చెప్పినప్పుడు, కృష్ణపరమాత్మ తక్కిన జ్ఞానుల అభిప్రాయాలతో పూర్తిగా ఏకీభవించటం లేదని, కొంత వ్యతిరేకిస్తున్నాడని అర్థమవుతుంది.

నిజానికి త్యజించటం అనే పదాన్ని ప్రధానంగా కర్మకు వినియోగిస్తారు. త్యజించటం అంటే ఆస్తిపాస్తులు, అనుబంధాలు, ఇల్లువాకిలి – వీటిన్నిటినీ త్యజించటమనే అర్థం. అయినా కూడా, ముఖ్యంగా కర్మను త్యజించాలని అర్థం వస్తుంది. నిజానికి కర్మను త్యజించటం అన్నింటికన్నా చాలా కష్టమైన పని. ఖాళీగా కూర్చోగలగటం చాలా కష్టం. ఖాళీగా కూర్చున్న మనిషి మనస్సు రాక్షసుని కర్మాగారం అంటారు.

న హి కశ్చిత్ క్షణమపి జాతు తిష్ఠత్యకర్మకృత్ – 3.5

ఏ మనిషి అయినా, ఏ కాలంలోనైనా, క్షణం కూడా కర్మను చెయ్యకుండా ఉండలేడని కృష్ణపరమాత్మే చెప్పాడు. ఏదో ఒకటి చేస్తూనే ఉంటాడు. అందువల్లనే పదవీవిరమణ చేస్తే, అది ఇటు పదవీవిరమణ చేసిన వ్యక్తినీ బాధిస్తుంది; అటు అతని కుటుంబీకులనీ బాధిస్తుంది. అందువల్ల చాలామంది రిటైర్ అయ్యాక కూడా ఇంకొక పనిని చేపడతారు. అందువల్ల త్యజించటం అంటే అంత కష్టమైన కర్మను త్యజించటం అంటుంది శాస్త్రం.

శాస్త్రం కర్మను ఐదు రకాలుగా విభజించింది. ఈ ఐదురకాల కర్మలను అంతకుముందు కూడా చూశాము. సందర్భం వచ్చింది కాబట్టి మళ్ళీ చూద్దాము.

ఎ) **విహిత కర్మలు** – చేసితీరాల్సిన కర్మలు. వీటిని నిత్యకర్మలు అనికూడా అంటారు.

బి) **కామ్య కర్మలు** – వీటిని సకామకర్మ అనికూడా అంటారు. ఇవి చేసితీరాలని లేదు, మీరు కావాలనుకుంటే చెయ్యవచ్చు.

సి) **నిషిద్ధ కర్మలు** – ఈ కర్మలు అసలు చెయ్యకూడదు. శాస్త్రం వీటిని నిషేధించింది.

డి) **ప్రాయశ్చిత్త కర్మలు** – వీటిని పరిహారకర్మలు అనికూడా అంటారు. ఏదైనా నిషిద్ధకర్మ చేస్తే, దానివల్ల కలిగే పాపాన్ని పోగొట్టుకోవటానికి చేసే కర్మను ప్రాయశ్చిత్తకర్మ అంటారు.

ఇ) **నైమిత్తిక కర్మలు** – సందర్భం వచ్చినప్పుడు చేసే కర్మలు.

ఉదాహరణకు పిల్లలు పుడితే వారికి చేసే కర్మలు నైమిత్తిక కర్మల కిందికి వస్తాయి. వారు పుట్టకముందు

ఆ కర్మలు ఉండవు. పుట్టి పెద్దయ్యాక కూడా ఆ కర్మలు ఉండవు. అలాగే మనవలు పుడితే కొన్ని అదనపు బాధ్యతలు వస్తాయి. అదికూడా నైమిత్తిక కర్మల కిందికే వస్తాయి.

అలా ఐదురకాల కర్మలు ఉన్నాయి. ఆ కర్మలను ఆధారంగా చేసుకుని, కొంతమంది సన్న్యాసానికీ, త్యాగానికీ మధ్యవున్న భేదాన్ని వివరిస్తారు. ఏమిటా భేదం?

కామ్యానాం కర్మణాం న్యాసం సన్న్యాసమ్ – సన్న్యాసం అంటే కామ్యకర్మలను త్యజించటం అంటారు కొందరు. కామ్యకర్మలతో పాటు నిషిద్ధకర్మలను, ప్రాయశ్చిత్తకర్మలను కూడా కలుపుకోవాలి. మొదటికర్మ విహిత కర్మ. దాన్ని నిత్యకర్మలు అనికూడా అంటారని చూశాము. ఐదవది నైమిత్తిక కర్మ. ఈ రెండు రకాలూ చేసితీరాలి. ఈ రెండింటినీ కలిపి నిత్య, నైమిత్తిక కర్మలు అంటారు. అందువల్ల కొంతమంది కామ్యకర్మలు, నిషిద్ధకర్మలు, ప్రాయశ్చిత్త కర్మలను సన్న్యాసి త్యజించాలి కాని నిత్య, నైమిత్తిక కర్మలను చెయ్యాలి అంటారు. అయితే త్యాగం అంటే ఏమిటి?

సర్వకర్మఫలత్యాగమ్ – కామ్యకర్మలు, నిషిద్ధకర్మలు, ప్రాయశ్చితకర్మలను వదిలేసి, అతను నిత్య, నైమిత్తిక కర్మలు చెయ్యాలంటారని చూశాము కదా. అంటే నిత్యమూ చేసితీరాల్సిన కర్మలు, అవసరం వచ్చినప్పుడు చేసితీరాల్సిన కర్మలు. ఈ కర్మలు చేసినప్పుడు కర్మఫలాన్ని ఆశించకుండా చేస్తే, ఆ కర్మఫలత్యాగాన్ని త్యాగం అంటారు అంటున్నారు కొందరు.

మామూలుగా ఈ నిత్య, నైమిత్తిక కర్మలను రెండు విధాలుగా చెయ్యవచ్చు. లౌకికసుఖాలకోసం లేదా ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతికోసం. ఉదాహరణకు పిల్లలను పెంచటం విషయమే తీసుకోండి. కొంతమంది, 'ఇదుగో నీమీద ఇంత ఖర్చుపెట్టాను, నీ కాలేజీ ఫీజుకోసం ఇంత డొనేషను కట్టాను, నువ్వు ఉద్యోగంలో చేరాక నాకు అణాపైసలతో సహా తీర్చాలి,' అంటారు. కొంతమంది, 'నీమీద ఇంత ఖర్చుపెట్టాను కాబట్టి నీకు ఇంత మొత్తాన్ని కట్నంగా తీసుకోవాలి,' అంటారు. ఇది లౌకికవిజయాలకోసం చేసే పద్ధతి.

ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతికోసం చేస్తే, పిల్లలను పెంచటం మీ బాధ్యత అనుకుంటారు. వారు వెనక్కి తిరిగి చూసినా, చూడకపోయినా ఏమీ అనుకోరు. వెనక్కి తిరిగి చూస్తే అదృష్టమే, చూడకపోతే మీకు ఇంతే రాసిపెట్టి ఉందనుకుని ఊరకుండిపోతారు.

(సర్వకర్మఫలత్యాగమ్) ప్రాహుః త్యాగమ్ – ఈ నిత్య, నైమిత్తిక కర్మలను చేసి, వాటి ఫలితాన్ని ఆశించకపోవటాన్ని త్యాగం అని అంటున్నారు. ఎవరు?

కవయః విచక్షణాః విదుః – కవయః అంటే కవులు కాదు, పండితులు; విచక్షణాః అంటే విచక్షణాశక్తి ఉన్నవారు; విదుః అంటే భావిస్తారు. ఈ వాక్యాన్నిబట్టి ఇంతవరకూ చెప్పిన వాదన కృష్ణపరమాత్మది కాదు; కొందరు పండితులు, మేధావులు అంటారు. ఈ మేధావుల అభిప్రాయ సారాంశాన్ని టూకీగా చూద్దాము.

సన్న్యాసమ్ – కామ్య, నిషిద్ధ, ప్రాయశ్చితకర్మలను త్యజించాలి.

త్యాగమ్ – నిత్య, నైమిత్తిక కర్మల ఫలాన్ని త్యజించాలి.

శ్లో. 3 **త్యాజ్యం దోషవదిత్యేకే కర్మ ప్రాహుర్మనీషిణః ।**
యజ్ఞదానతపఃకర్మ న త్యాజ్యమితి చాపరే ॥
త్యాజ్యమ్, దోషవత్, ఇతి, ఏకే, కర్మ, ప్రాహుః, మనీషిణః,
యజ్ఞదానతపఃకర్మ, న, త్యాజ్యమ్, ఇతి, చ, అపరే ॥

ఏకే	= కొందఱు	ప్రాహుః	= పలికెదరు
మనీషిణః	= విద్వాంసులు	అపరే, చ	= మరికొందరు
కర్మ	= ప్రతికర్మయు	యజ్ఞ, దాన, తపః, కర్మ	= యజ్ఞ, దాన, తపస్సులను కర్మలు
దోషవత్	= దోషయుక్తమే కనుక అది		
త్యాజ్యమ్	= త్యజింపదగినదే	న, త్యాజ్యమ్	= త్యజింపరానివి
ఇతి	= అని	ఇతి, (ఆహుః)	= అని పేర్కొందురు

ఏకే మనీషిణః కర్మ దోషవత్ (అస్తి తస్మాత్) త్యాజ్యమ్ ఇతి ప్రాహుః,
అపరే చ యజ్ఞ-దాన-తపః-కర్మ న త్యాజ్యమ్ ఇతి (ఆహుః) ॥

తా: కొందఱు విద్వాంసులు ప్రతికర్మయు దోషయుక్తమే కనుక అది త్యజింపదగినదే అని పలికెదరు. మరికొందరు యజ్ఞ, దాన, తపస్సులను కర్మలు త్యజింపరానివి అని పేర్కొందురు.

ఈ శ్లోకంలో మరి రెండు అభిప్రాయాలను ప్రవేశపెడుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ముందు శ్లోకంలో ఏమన్నాడు? కొందరు కామ్య, నిషిద్ధ, ప్రాయశ్చితకర్మలను త్యజించాలి అంటారు అన్నాడు. ఆ విషయంలో ఏ విధమైన విభేదమూ లేదు; అందరూ ఏకాభిప్రాయంలోనే ఉన్నారు. కాని వచ్చిన చిక్కల్లా నిత్య, నైమిత్తిక కర్మల విషయంలోనే. మొదటిరకం వారు ఇవి చేసితీరాల్సిన కర్మలు కాబట్టి వీటిని చేసితీరాలి, వీటిని వదలకూడదు. కాని వీటివల్ల వచ్చే కర్మఫలాన్ని మాత్రం త్యజించాలి అన్నారు. కాని ఇప్పుడు కొంతమంది ఏమంటున్నారు? ఆధ్యాత్మిక సాధన చెయ్యాలంటే ఈ నిత్య, నైమిత్తిక కర్మలను కూడా వదలాలి అంటున్నారు. ఆ అభిప్రాయం ఎందుకు వెలిబుచ్చుతున్నారో, ఇందులో చూస్తాము.

ఏకే మనీషిణః ప్రాహుః – కొందరు మనుష్యులు అంటారు. ఏమని?

కర్మ త్యాజ్యమ్ – ఏ కర్మ అయినా సరే దాన్ని త్యజించాలి అంటారు. ఎందుకు?

దోషవత్ ఇతి – దానిలో దోషాలు ఉన్నాయి కాబట్టి అంటున్నారు. ఏమిటా దోషాలు? ఏ కర్మ చేసినా దానికి సంబంధించిన ఒత్తిడి, ఆందోళన ఉంటూనే ఉంటుంది. కర్తవ్యం అంటేనే ఘర్షణ, ఆందోళన. ఎందుకంటే మీరు చేపట్టిన పనిని పూర్తి చెయ్యగలరో లేదో అనే ఆందోళన వెంటాడుతూనే ఉంటుంది. అందువల్ల వేదాంతానికి రావాలనుకుంటే, ఈ కర్మలన్నిటినీ త్యజించి రావాలి.

చిదానంద రూపః శివోఽహం శివోఽహమ్

ఈ వాక్యంమీద మీరు ధ్యానం చెయ్యాలనుకుంటే, మీ మనస్సు ఈ వాక్యంమీద దృష్టిపెట్టకుండా ఊరంతా తిరిగివస్తుంది. మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉండనే ఉండదు. కర్మ అంటే ఆందోళన ఉండితీరుతుంది. అందువల్ల అది దోషాలతో కూడినది. ఎవరంటున్నారు? 'ఇతి' అంటే అంటున్నారు అని ఎవరి మాటలోచెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కొంతమంది అన్ని కర్మలనూ త్యజించాలి అంటారు.

అంటే మీరు చేపట్టిన కర్మలను పూర్తిచేసి, దాని తర్వాత కొత్త బాధ్యతలను చేపట్టకూడదు. చేపట్టిన వాటిని మధ్యలో వదిలివేయకండి; కొత్తగా, అనవసరంగా వేరే బాధ్యతలను నెత్తిన వేసుకోకండి. మీ పిల్లలను సాకటం, వారి పిల్లలను సాకటం మీ నైమిత్తిక కర్మ. అంతేకాని మూడోతరం వారిని అంటే మీ మునిమనవలను కూడా సాకాల్సిన బాధ్యత మీకు లేదు. అలా బాధ్యతలు పెంచుకుంటూ పోతే, వీటికి అంతెక్కడ? ఇలా బాధ్యతలను పెంచుకుంటూపోయి, బాధ్యత తీరాక వేదాంతానికి వస్తానంటే, సముద్రపుటొడ్డున కూర్చుని, అలలు ఆగాక స్నానం చేస్తాను అన్నట్టు ఉంటుంది.

కొంతమంది మనుష్యులు నిత్యనైమిత్తిక కర్మలను కూడా త్యజించాలి అంటారు.

యజ్ఞదానతపఃకర్మ న త్యాజ్యమితి చ అపరే – అపరే అంటే మరికొందరు యజ్ఞదానతపస్సులను త్యాగం చెయ్యకూడదు అంటారు. వీరు నిత్య, నైమిత్తిక కర్మలను యజ్ఞం, దానం, తపస్సులుగా పేర్కొంటున్నారు. నిత్యనైమిత్తిక కర్మలు అంటే మీ వ్యక్తిగతధర్మాలు, మీ కుటుంబధర్మాలు, సామాజికధర్మాలు. వీటిని మానకూడదు అంటారు. ఎందుకంటే ఇవి మీరు ఇతరులకు సేవగా చేస్తున్నారు. అంటే ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే పంచమహాయజ్ఞాలు చేసితీరాలి అంటారు వీరు.

వేదాంతం పేరు చెప్పి, మీ నిత్యపూజలను మాననవసరం లేదు అంటారు. ముఖ్యంగా మాండ్యూకోపనిషత్తు నేర్చుకుంటే, గౌడపాదాచార్యుల వారు ఉపాసకులను కృపణః అంటారు. అలా అయితే ఉపాసన మానేస్తాను అనకూడదు. అది ఈశ్వరప్రసాద అంశం కిందికి వస్తుంది. ఇంతకుముందే చూశాము. ఘటకత్రయంలో ప్రయత్నం, ప్రసాదం, సద్గుణాలు ఉండితీరాలని. అందువల్ల యజ్ఞదానతపస్సులను చేసితీరాలి.

అవి ఆందోళనను కలుగజేస్తాయని చెప్పి అసలే మానేయకూడదు. ఒకవేళ ఆందోళనను కలుగజేసేటట్టయితే, వాటిని పారద్రోలే మార్గాలను వెతుక్కోండి; అంతేకాని కర్మలను మానేస్తానంటే ఎట్లా అంటారు వీరు. కర్మలవల్ల కలిగే ఆందోళనను ఎలా పారద్రోలాలి? కృష్ణపరమాత్మే మార్గం చూపాడు తొమ్మిదవ అధ్యాయంలో.

అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే ।
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ ॥ – 9.22

నామీదే పూర్తి భారం వేసి, నామీద నమ్మకం పెట్టుకుంటే మీ యోగక్షేమాలను నేనే చూసుకుంటాను అని హామీపత్రం ఇచ్చేశాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్ల కర్మలను పూర్తిగా త్యజించకండి – యజ్ఞదానతపస్సులను చెయ్యండి అంటారు మరికొందరు.

ఇప్పుడు మూడురకాల వాదనలను చూశాము. అవేమిటో మళ్ళీ చూద్దాము. ముందుగా త్యాగం గురించి చూద్దాము. త్యాగం గురించిన అభిప్రాయభేదాలు లేవు.

త్యాగమ్ – నిత్య, నైమిత్తిక కర్మలు చెయ్యాలి కాని, వాటి కర్మఫలాలను త్యజించాలి.

సన్న్యాసమ్ –1. కామ్య, నిషిద్ధ, ప్రాయశ్చిత్త కర్మలను త్యజించాలి.
2. అన్ని కర్మలనూ త్యజించాలి.
3. యజ్ఞదానతపస్సులను చెయ్యాలి.

ఈ మూడు వాదనలనూ రెండుగా చెయ్యవచ్చు. రెండవ వాదన ప్రకారం అసలు ఏ కర్మ కూడా చెయ్యకూడదు. ఎందుకంటే అవి దోషపూరితమైనవి. ఒకటీ, మూడు వాదనలను సమీకరిస్తే, కామ్యనిషిద్ధప్రాయశ్చిత్త కర్మలు లౌకిక విజయాలను ఇస్తాయి కాబట్టి వాటిని త్యజించాలి. నిత్యనైమిత్తిక కర్మలు లేదా పంచమహాయజ్ఞాలు లేదా యజ్ఞదానతపస్సులు చెయ్యాలి. అవి ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతికి తోడ్పడతాయి. అంటే ఏ పేరుతో పిలిచినా ఈ కర్మలు ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతికి తోడ్పడతాయి. అందుకని వాటిని పూర్తిగా వదలకూడదు – రెండవ వాదన. పూర్తిగా వదలాలి – మొదటి వాదన. ఈ వాదనలను ప్రవేశపెట్టాక కృష్ణపరమాత్మ తన అభిప్రాయాన్ని చెప్పబోతున్నాడు వచ్చే శ్లోకం నుంచీ.

శ్లో. 4 **నిశ్చయం శృణు మే తత్ర త్యాగే భరతసత్తమ ।**
త్యాగో హి పురుషవ్యాఘ్ర త్రివిధః సంప్రకీర్తితః ॥
నిశ్చయమ్, శృణు, మే, తత్ర, త్యాగే, భరతసత్తమ,
త్యాగః, హి, పురుషవ్యాఘ్ర, త్రివిధః, సంప్రకీర్తితః ॥

పురుషవ్యాఘ్ర!	= ఓ పురుషశ్రేష్ఠా!	నిశ్చయమ్	= నిశ్చితాభిప్రాయమును గూర్చి
భరతసత్తమ!	= ఓ అర్జునా!	శృణు	= వినుము
తత్ర	= సన్న్యాసము, త్యాగము అను రెండు విషయములలో (మొదట)	హి	= ఎందుకంటే
		త్యాగః	= త్యాగము
త్యాగే	= త్యాగవిషయమున	త్రివిధః	= మూడు విధములుగా
మే	= నాయొక్క	సంప్రకీర్తితః	= పేర్కొనబడినది

హే భరతసత్తమ! తత్ర త్యాగే మే నిశ్చయమ్ శృణు ।
హే పురుష–వ్యాఘ్ర! త్యాగః హి త్రివిధః సమ్ప్రకీర్తితః (అస్తి) ॥

తా: ఓ పురుషశ్రేష్ఠా! ఓ అర్జునా! సన్న్యాసము, త్యాగము అను రెండు విషయములలో మొదట త్యాగవిషయమున నాయొక్క నిశ్చితాభిప్రాయమును గూర్చి వినుము. ఎందుకంటే త్యాగము మూడు రకాలుగా పేర్కొనబడినది.

కృష్ణపరమాత్మ చేయబోయే బోధ చూసేముందు, శాస్త్రంలో చెప్పినదాన్ని గుర్తు తెచ్చుకుందాము. సన్న్యాసం అంటే అన్నీ త్యజించి, కాషాయవస్త్రాలు ధరించటం అని చూశాము. ఒకవ్యక్తికి సన్న్యాసం ఒక షరతుమీద

శాస్త్రం ఇస్తుంది. ఏమిటది? అతను సన్న్యాసం తీసుకుని, వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చెయ్యాలి. లేదా అతను వేదాంతం నేర్చుకున్నాక సన్న్యాసం స్వీకరిస్తే, తను నేర్చుకున్న బ్రహ్మవిద్యను నలుగురికీ పంచిపెట్టాలి. దీన్ని ఆశ్రమసన్న్యాసం అంటారు.

ఈ సన్న్యాసం కూడా ఎవరికి ఇస్తారు? అతను తన ధర్మాలన్నీ నెరవేర్చి, చిత్తశుద్ధి పొందాక; అంటే పంచమహాయజ్ఞాలు చేశాక. అతను చిత్తశుద్ధి పొందకుండా సన్న్యాసం స్వీకరిస్తే మాత్రం అతనికి అది చాలా బాధాకరమవుతుంది. అలా చిత్తశుద్ధి కలగకుండా సన్న్యాసం స్వీకరిస్తే, అది అతనికే కాదు, సమాజానికి, సన్న్యాసధర్మానికీ, కాషాయవస్త్రానికీ కూడా అపరాధం చేసినట్టు అవుతుంది. అందువల్ల శాస్త్రం సన్న్యాసాశ్రమాన్ని నాలుగవ ఆశ్రమధర్మంగా నిర్దేశించింది. గృహస్థుగా నీ ధర్మం నెరవేర్చు; చిత్తశుద్ధి పొందు; అప్పుడు కావాలంటే సన్న్యాసాన్ని స్వీకరించు అంటుంది. కాని దానిముందు మాత్రం కాదు.

కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుడు అప్పుడే సన్న్యాసం స్వీకరించటానికి అర్హుడు కాదని తెలుసుకున్నాడు. ఎందుకంటే అతను పాటించాల్సిన క్షత్రియధర్మం ఉంది. అది నెరవేర్చాక, ఇంకా ఆ మక్కువ ఉంటే, అప్పుడు ఆలోచించవచ్చు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ఇక్కడ సన్న్యాసం నిర్వచనం, అందరికీ తెలిసిన సాంప్రదాయ నిర్వచనాన్ని ఇవ్వబోవటం లేదు. సన్న్యాసం అంటే రాగద్వేషాలకు అతీతంగా ఎదగటం అంటున్నాడు.

ముందే చూసినట్టుగా కృష్ణపరమాత్మ ఈ నిర్వచనాన్ని ఇప్పుడు కొత్తగా ఇవ్వటంలేదు. సమయం దొరికినప్పుడల్లా చెబుతూనే ఉన్నాడు; కాని అర్జునుడే స్వీకరించలేకుండా ఉన్నాడు. ఎందుకంటే అతనికి తెలిసినది ఆశ్రమ సన్న్యాసమే, ఆంతర సన్న్యాసం కాదు. అందువల్ల మళ్ళీ సన్న్యాసం, త్యాగం గురించిన సూక్ష్మభేదాన్ని చెప్పమని కోరాడు. కృష్ణపరమాత్మ తన వివరణ ముందే ఇవ్వకుండా తక్కిన పండితులు, మేధావులు ఏమంటారో చెప్పాడు ఇంతవరకు. అవి ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే అన్ని కర్మలనూ వదిలేయాలి అని కొందరంటే, కొన్ని వదిలేయాలని మరికొందరు అంటారు. కృష్ణపరమాత్మ ఏం చెప్పబోతున్నాడో చూద్దాము.

భరతసత్తమ – కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుణ్ణి భరతసత్తమ అని సంబోధిస్తున్నాడు. సత్ అంటే సత్పురుషుడు. భరతవంశానికి చెందినవారిలో నువ్వు అత్యంత శ్రేష్ఠుడవు అంటున్నాడు.

శృణు – జాగ్రత్తగా విను. దేన్ని?

మే నిశ్చయమ్ – నా నిశ్చితాభిప్రాయాన్ని విను. దేని గురించి?

తత్ర త్యాగే – త్యాగం గురించి నేను చెప్పబోయే నిర్వచనాన్ని విను అంటున్నాడు. అర్జునుడు రెండు పదాలను అడిగాడు. అవి సన్న్యాసం, త్యాగం. కృష్ణపరమాత్మ త్యాగం గురించి విను అంటున్నాడు.

ఇక్కడ శంకరాచార్యులవారు ఈ మాటలోని గూఢార్థాన్ని వివరిస్తున్నారు. రెండుపదాల గురించి అడిగితే, కృష్ణపరమాత్మ ఒక్కదాని గురించే ఎందుకు చెబుతున్నాడంటే అవి రెండూ రెండు భిన్నపదాలు కావు. కృష్ణపరమాత్మ ఈ రెండూ ఒకటే అని సూచిస్తున్నాడు.

కృష్ణపరమాత్మ రెండూ ఒకటే అన్నాడు అని అర్థం చేసుకుంటే, ఇంకొక గూఢార్థాన్ని కూడా తీసుకోవాలి. ఏమిటది? మొదటివాదనలో కొందరు మేధావులు సన్న్యాసానికీ, త్యాగానికీ మధ్య భేదాన్ని సూచించారు. సన్న్యాసం అంటే కామ్య, నిషిద్ధ, ప్రాయశ్చిత్త కర్మలను త్యజించటమనీ; త్యాగం అంటే నిత్యనైమిత్తిక కర్మఫలాలను త్యజించటమనీ అన్నారు. ఇప్పుడా నిర్వచనాలు వర్తించవు.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ త్యాగం అన్నా కూడా సన్న్యాసం పదాన్ని కూడా కలుపుకోవాలి. ఇది ఒక నియమం. రెండవది పైన చెప్పిన నిర్వచనానికి భిన్నంగా కృష్ణపరమాత్మ త్యాగాన్ని నిర్వచించబోతున్నాడు.

పురుషవ్యాఘ్ర – పురుషులలో శ్రేష్ఠుడా. వ్యాఘ్ర అంటే పులి; పురుషవ్యాఘ్ర అంటే పురుషులలో పులివంటివాడు; అంటే పురుషులలో శ్రేష్ఠుడు. ఓ పురుషోత్తమా విను,

త్యాగో హి త్రివిధః సంప్రకీర్తితః – త్యాగాన్ని మూడురకాలుగా పేర్కొంటారు. త్యాగం అంటే సన్న్యాసం కూడా కలుపుకోవాలని చూశాము. అర్జునుడు రెండు పదాలను అడిగి వాటిమధ్య భేదాలు ఏమిటి అంటే దాన్ని కృష్ణపరమాత్మ ఇంకా పెంచి మూడురకాల సన్న్యాసాలు ఉన్నాయి అన్నాడు. సహజంగానే ఆ మూడు ఏమిటో తెలుసుకోవాలని ఎవరికైనా కుతూహలంగా ఉంటుంది. కాని కృష్ణపరమాత్మ అవేమిటో చెప్పేముందు, ప్రాథమిక సూత్రాలను చెప్పబోతున్నాడు. అవి అర్థమైతేనే సన్న్యాసం అంటే అర్థమవుతుంది. రాబోయే రెండు శ్లోకాల్లోను ఆ ప్రాథమిక సూత్రాలను చెప్పబోతున్నాడు. అవి బాగా గుర్తుంచుకుని తీరాల్సిన శ్లోకాలు. వైదిక బోధలోనే వాటిని జాతిరత్నాలు అనవచ్చు.

శ్లో. 5 **యజ్ఞదానతపఃకర్మ న త్యాజ్యం కార్యమేవ తత్ ।**
యజ్ఞో దానం తపశ్చైవ పావనాని మనీషిణామ్ ॥
యజ్ఞదానతపఃకర్మ, న, త్యాజ్యమ్, కార్యమ్, ఏవ, తత్,
యజ్ఞః, దానమ్, తపః, చ, ఏవ, పావనాని, మనీషిణామ్ ॥

యజ్ఞదానతపఃకర్మ	= యజ్ఞ, దాన, తపస్సులను కర్మలు	దానమ్	= దానము
న, త్యాజ్యమ్	= త్యజింపరానివి	చ	= ఇంకా
తత్	= ఆ మూడును	తపః	= తపస్సు
కార్యమ్, ఏవ	= అవశ్యము ఆచరింపవలసినవే – ఎందుకంటే	ఏవ	= అను మూడు కర్మలే
		మనీషిణామ్	= బుద్ధిమంతులను
యజ్ఞః	= యజ్ఞము	పావనాని	= పవిత్రమొనర్చునవి

యజ్ఞ–దాన–తపః–కర్మ న త్యాజ్యమ్ తత్ కార్యమ్ ఏవ ।
యజ్ఞః దానమ్ తపః చ (ఏతాని) మనీషిణామ్ పావనాని ఏవ (సన్తి) ॥

తా: యజ్ఞ, దాన, తపస్సులను కర్మలు త్యజింపరానివి. ఆ మూడును అవశ్యము ఆచరింపవలసినవే. ఎందుకంటే యజ్ఞము, దానము ఇంకా తపస్సు అను మూడు కర్మలే బుద్ధిమంతులను పవిత్రమొనర్చునవి.

సన్న్యాసం గురించి చెప్పేముందు ఈ నిర్వచనాన్ని వినేదెవరో చూసుకోవాలి. అందువల్ల సన్న్యాసాన్ని అందరికీ నిర్దేశించరు. వినే శ్రోతలనుబట్టి చెబుతారు. శాస్త్రం ఈ అంశాన్ని రెండు స్థాయిల్లో విశదీకరిస్తుంది అంటే శిష్యుడు ఉన్న స్థాయినిబట్టి విశదీకరిస్తుంది.

శాస్త్రం మొత్తం మానవాళిని రెండుతెగల కింద విభజించింది. ఒక తెగ – జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తిని పొందినవారు. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే పరిణితి చెందిన మనస్సు, చిత్తశుద్ధి ఉన్న మనస్సు, సంసిద్ధత ఉన్న మనస్సు, అనుబంధాలను వదులుకోగలిగిన మనస్సు ఉన్నవారు. రెండవరకం మనుష్యులు అశుద్ధ అంతఃకరణ ఉన్నవారు. అశుద్ధ అంతఃకరణ అంటే సన్న్యాసానికి సిద్ధంగా లేనివారు. చాలామంది రెండవ తెగలోకి వస్తారు.

సాధారణంగా మానవమనస్సు భావోద్రేకాలతో కూడివుంటుంది; అందువల్ల ఏవో కొన్ని అనుబంధాలను కోరుకుంటుంది. అందువల్లనే కొంతమందికి ఈ పటిష్ఠమైన అనుబంధాలు లేకపోతే పిచ్చెక్కినట్టు ఉంటుంది. నావారు అని చెప్పుకోవటానికి, మనస్సు విప్పి చెప్పుకోవటానికి కొంతమందైనా కావాలి. నువ్వు నావాడివి; నేను నీవాణ్ణి అనాలనుకుంటారు ఒక్కరితోనైనా.

అటువంటి ఆప్యాయతలు కొరవడితే ఒంటరితనం బాధిస్తుంది. ఒంటరితనం బాధిస్తే అనేక మానసిక రుగ్మతలు ఏర్పడే ప్రమాదం ఉంది. ఎవరైనా మానసిక శాస్త్రవేత్తను ప్రశ్నించి చూడండి, కొందరు సన్న్యాసులను కూడా ఈ ఒంటరితనం బాధిస్తుంది అంటారు. ఎందుకు? మనిషి మనస్సు అనుబంధాలను, ఆత్మీయతలను కోరుకుంటుంది కాబట్టి. అలాంటి మనస్తత్వం ఉన్నవ్యక్తికి సన్న్యాసం స్వీకరించమని చెప్పకూడదు అంటుంది శాస్త్రం. ఈ విషయం కృష్ణపరమాత్మ కూడా ఐదవ అధ్యాయంలో చెప్పాడు.

సన్న్యాసస్తు మహాబాహో దుఃఖమాప్తుమయోగతః ।
యోగయుక్తో మునిర్బ్రహ్మ నచిరేణాధిగచ్ఛతి ॥ – 5.6

కాషాయవస్త్రం ధరించటం తేలికే. ఇంటినుంచి పారిపోయి రావటం కూడా తేలికే. దయానందస్వామీజీ తన అనుభవం ఎప్పుడూ చెబుతుంటారు. ఆయన సన్న్యాసం స్వీకరించేముందు హిమాలయాలకు వెళ్ళి అనేక సన్న్యాసులను కలిశారు. వారితో తనకు కూడా సన్న్యాసం స్వీకరించాలని ఉందన్న తన అభిప్రాయాన్ని వెలిబుచ్చారు. కాని చాలామంది సన్న్యాసులు వెంటనే దానికి తీవ్రంగా స్పందించారుట. ఆ అభిప్రాయాన్ని మార్చుకోమని గట్టిగా సలహా ఇచ్చారుట. కొంతమంది మేము సన్న్యాసం తీసుకుని ఇప్పుడు బాధపడుతున్నాము అని కూడా చెప్పారుట.

సన్న్యాసాశ్రమంలో ఉన్న గొప్ప దురదృష్టకరమైన విషయం, ఎవరికైనా సన్న్యాసం స్వీకరించే అవకాశం ఉంది కాని, అది నచ్చకపోతే వెనక్కి తిరిగివచ్చే మార్గం లేదు. వారు అందులోకి అడుగుపెట్టగానే ఆ ద్వారం మూసుకుపోతుంది. తక్కిన ఆశ్రమాల్లో ఆ బాధలేదు. బ్రహ్మచర్యంనుంచి గృహస్థాశ్రమం స్వీకరించవచ్చు; గృహస్థాశ్రమంనుంచి సన్న్యాసాశ్రమం స్వీకరించవచ్చు కాని సన్న్యాసాశ్రమంనుంచి గృహస్థాశ్రమానికి వెనక్కి రాలేరు. ఇది వన్‌వే ట్రాఫిక్ మాత్రమే.

చాలామంది సన్న్యాసులకు వారి జీవనవిధానం విసుగు పుట్టిస్తుంది. ఎదురుగా హిమాలయాలు తప్ప వేరే ఏమీ కనబడవు; వేసుకునే దుస్తుల్లో మార్పులేదు; ఆహారంలో మార్పులేదు; పొద్దున్న దాల్‌రోటీ అయితే రాత్రికి రోటీదాల్. ఇటువంటి జీవనాన్ని ప్రశాంతంగా కొనసాగించాలంటే దానికి చాలా సంసిద్ధత ఉన్న మనస్సు ఉండాలి. ఒంటరిగా ఉండే కొందరు సన్న్యాసులు ఎవరైనా కనిపిస్తే సంతోషించి, వారితో గలగలా కబుర్లు చెబుతారు. అందువల్ల శాస్త్రం ఇటువంటి సన్న్యాసజీవనాన్ని అందరికీ సమానంగా సూచించదు.

ఇలా సంసిద్ధంగా లేనివారే ఎక్కువ ఉంటారు. కృష్ణపరమాత్మ అటువంటి వారిని సంబోధిస్తున్నాడు. వారిని అశుద్ధ అంతఃకరణ ఉన్నవారు అన్నాము ఇందాక. ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాన్ని చూద్దాము.

యజ్ఞదానతపఃకర్మ న త్యాజ్యమ్ – యజ్ఞం, దానం, తపస్సు అనే ఈ మూడు కర్మలను మాత్రం ఎన్నడూ త్యజించకు అర్జునా అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే దైవచింతనను, భక్తిని ఎన్నడూ మానకూడదు. అది మీ మనస్సును దృఢంగా ఉంచుతుంది. అందువల్లనే కృష్ణపరమాత్మ ఈ మూడింటి గురించీ పదిహేడవ అధ్యాయంలో వివరంగా చెప్పాడు.

మత్తుమందు, మాదకద్రవ్యాలు తీసుకోవటం వంటి చెడుఅలవాట్లను వేటిని వదులుకోవాలనుకున్నా కూడా, వాటిని వదులుకుని ప్రశాంతమైన మనస్సు ఉండాలంటే, భక్తిభావన తోడ్పడుతుంది.

నిజానికి మనదేశం వేరే రంగాలలో అభివృద్ధి చెందకపోయినా, ఆధ్యాత్మికంగా చూస్తే చాలా ముందు ఉంది. మనదేశంలో మనుష్యులు ఈమాత్రం ప్రశాంతంగా ఉన్నారంటే దానికి కారణం, వారికి ఉన్న దైవచింతనే. పేదరికం రాజ్యమేలుతున్నా, పూరిగుడిసెల్లో ఉన్నవారు కూడా చిరునవ్వులు చిందించగలుగుతున్నారంటే అది మన మతంయొక్క గొప్పతనం. కొందరు సామాజికస్పృహ ఉన్నవారు ఇంతమంది పేదవారు ఉంటే వారికి పిచ్చన్నా ఎక్కాలి లేదా తిరుగుబాటన్నా చెయ్యాలి అంటారు; కాని వారు అలా చెయ్యకపోవటానికి కారణం, దైవభక్తే.

అందువల్ల యజ్ఞం, దానం, తపస్సు అనే కర్మలను ఎన్నడూ మానకండి అన్నాడు. అవి ఆధ్యాత్మిక చింతనకు తోడ్పడతాయని ముందు అధ్యాయంలో కూడా చూశాము. యజ్ఞం అంటే ఏదో ఒకవిధమైన పూజ. ఏదైనా ఆలయానికి వెళ్ళిచూడండి; మనుష్యులు వారికున్న అనేకానేక సమస్యలను కాసేపు పక్కనపెట్టి, భక్తిపారవశ్యంతో భగవంతునికి ప్రార్థన చేస్తారు.

దానం మరొక గొప్ప విలువ. మనదేశంలో పేదరికం రాజ్యమేలుతున్నా కూడా, దానగుణం కూడా మన దేశంలోనే ఎక్కువగా ఉంది. భారతదేశంలో దానం చేసే డబ్బును లెక్కలు వేస్తే 2200 కోట్లకన్నా ఎక్కువే ఉందిట. వంద రూపాయలే ఉన్న పల్లెటూరివ్యక్తికి కూడా ఒక సన్న్యాసి తన ఊరికి వస్తే, ఆయనకు దక్షిణ ఇవ్వాలని తెలుసు.

ఒక స్వామీజీ తన అనుభవాన్ని ఇలా పంచుకున్నారు. ఆ స్వామీజీ గుడిసెలు ఉన్న ఒక ప్రాంతానికి వెళ్ళారుట ఒకసారి. వారి జీవితం చాలా దయనీయంగా ఉంది. చాలా దరిద్రంలో ఉన్నారు వారు. కాని

ఏ గుడిసె ముందునుంచి వెళ్ళినా, ప్రతి గుడిసెలోని వారు ఐదుపైసలో, పదిపైసలో ఆయన చేతిలో పెట్టారుట. ధనవంతుడు వందరూపాయలు ఇచ్చినా, అది అతనికేమీ కష్టంకాదు; కాని ఈ పూరిగుడిసెలలోని వారికి ఆ ఐదుపైసలు, పదిపైసలు ఇవ్వటమే చాలా కష్టం. అయినా ఎందుకిచ్చారు? వారికున్న దానగుణంవల్ల. ఆ స్వామీజీకి కళ్ళలో నీళ్ళు తిరిగాయట. వారికి రేపనేరోజు ఎలా గడుస్తుందో తెలియదు, అయినా కాషాయాంబరధారిని గౌరవించాలని తెలుసు.

అంత పేదరికం అనుభవిస్తున్నవారినుంచి డబ్బు తీసుకోవటానికి ఆయనకు మనస్కరించలేదు; అలాగని తిరిగి ఇవ్వటానికీ ధైర్యం చాలలేదు. ఎందుకంటే ఆ స్వామీజీ ఒకవేళ తీసుకోను అనివుంటే, వారు చాలా చిన్నబుచ్చుకుని ఉండివుండేవారు. అయ్యో, మేము దానం చేసే పరిస్థితిలో లేమే అని వారిని వారు నిందించుకుని ఉండేవారు. అందువల్ల ఆయనకు కన్నీటిపర్యంతమైనా కూడా ఆ డబ్బును తీసుకున్నారు.

భారతదేశంలో 2200 కోట్లపైనే దానం చేస్తారని చూశాము కదా, అందులో డెబ్బయిశాతం పల్లెటూర్లనుంచి వస్తుంది. అత్యంత గొప్ప ధనవంతులు ఉండేది పట్టణాలలో, కాని దానగుణం ఉన్నది పల్లెటూర్లలో. ఐదురూపాయల ఆదాయం వస్తే, అందులో ఒకపైసా దానం చెయ్యాలంటుంది శాస్త్రం.

తమేతమ్ వేదానువచనేన బ్రాహ్మణా వివిదిషంతి యజ్ఞేనదానేన తపసా – బృహదారణ్యకం

ఆ బృహదారణ్యకంలోంచి యజ్ఞేన దానేన తపసా పదాలను తీసుకున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మూడవది తపస్సు. నిజానికి యజ్ఞం, దానం, తపస్సుల గురించి వివరంగా పదిహేడవ అధ్యాయంలో చూశాము. మళ్ళీ తపస్సులో రెండురకాలను కూడా చూశాము. వాటిని కారణదృష్ట్యా తపః, గుణదృష్ట్యా తపః అన్నాము. కారణదృష్ట్యా అంటే కాయిక, వాచిక, మానసిక తపస్సులు; గుణదృష్ట్యా తపః అంటే ఈ మూడురకాల తపస్సులను చేసే విధానాన్నిబట్టి వాటిని సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక తపస్సులు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక భేదాలను యజ్ఞం, దానం విషయాలలో కూడా చూశాము.

యజ్ఞదానతపఃకర్మ అంటే కర్మ నాలుగవ అంశం కాదు. కర్మను ఈ తక్కిన మూడింటికీ కలుపుకోవాలి. యజ్ఞకర్మ, దానకర్మ, తపఃకర్మ.

న త్యాజ్యమ్ – ఈ మూడు కర్మలనూ త్యజించకూడదు. మీరు విదేశాలలో ఉద్యోగరీత్యా స్థిరనివాసం ఏర్పరచుకున్నా కూడా, ఈ మూడు కర్మలనూ మానకూడదు.

కార్యమ్ ఏవ తత్ – ఎక్కడ ఉన్నా ఈ కర్మలను మానకూడదు. ఎందుకు? ఈ మూడు కర్మలు మీకు జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తిని ఇస్తాయని చూశాము. మీరు ఆత్మజ్ఞానానికి విలువనిస్తే, అది పొందటానికి అవసరమైన జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తికి విలువను ఇస్తారు. జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తికి విలువను ఇస్తే యజ్ఞదానతపస్సులకు కూడా విలువను ఇస్తారు. అందువల్లనే కృష్ణపరమాత్మ ప్రత్యేకించి రెండు అధ్యాయాలను జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తికి కేటాయించాడు.

యజ్ఞో దానం తపశ్చైవ పావనాని – ఈ యజ్ఞం, దానం, తపస్సు అనే ఈ మూడు సాధనలు; పావనాని – చిత్తశుద్ధి కలుగజేస్తాయి. చిత్తశుద్ధి అంటే ఏమిటి? వేదాంతబోధకు రాకుండా అడ్డుపడే భావోద్రేకాల ఆటంకాలను తొలగిస్తాయి.

ముందుగా సందేహం కలుగుతుంది. అసలు వేదాంతం అవసరమా? అది ఎందుకు నేర్చుకోవాలి? ఈ ప్రశ్నలు ఉదయిస్తాయి. ఎప్పుడు? మనస్సు శుద్ధి కాకపోతే. 'నేను హాయిగా ఉద్యోగం చేసుకుంటున్నాను; నెల తిరిగేసరికి జీతం చేతిలో పడుతుంది; నాకు పిల్లలు ఉన్నారు; వారిని బాగా చదివించగలుగుతున్నాను; రెండుపూటలా కడుపునిండా తినగలుగుతున్నాము, ఇంక దేవుడు ఎందుకు? ఆలయాలు ఎందుకు? ఆధ్యాత్మిక సాధన ఎందుకు? జీవితం అంటే భయం ఉన్నవారికే దేవుడు, పూజలు కావాలి. మనస్సు దృఢంగా లేనివారికే ఇవన్నీ. నాకు దేవుడు, పూజలు అవసరం లేదు.' ఇది ఒక వాదన.

కాని అది పెద్ద పొరపాటు. దైవభక్తి ఉండాల్సింది బలహీనమైన మనస్సు ఉన్నవ్యక్తికి కాదు. పరిణితి చెందిన వ్యక్తికి కావాలి. మనస్సు పరిపక్వం చెందినవ్యక్తే భగవంతునిమీద భక్తిని పెంచుకోగలడు; ఆత్మజ్ఞానంయొక్క విలువను తెలుసుకోగలడు. ఇవి తెలియకపోతే, అతను చాలా దురదృష్టవంతుడు. ఇది కూడా ఒక రకమైన పాపమే.

బాగా ధనం ఉన్నవ్యక్తిని సమాజం కీర్తిస్తుంది; అతను పుణ్యం చేసుకున్నాడు లేదా పెట్టిపుట్టాడు అంటారు. కాని వేదాంతం, అతను గనుక దైవభక్తి, ఆత్మజ్ఞానాల జోలికి రాకపోతే, అతను పాపం చేసుకున్నాడు, పుణ్యం కాదు అంటుంది. అందువల్ల యజ్ఞం, దానం, తపస్సులు శుద్ధి చేస్తాయి. ఎవరిని?

మనీషిణామ్ – తెలివైన వ్యక్తిని. అంటే వీటి విలువ తెలుసుకుని, వీటిని ఆచరించిన వ్యక్తిని.

ఇక్కడ శంకరాచార్యులవారు ఒక విషయాన్ని అదనంగా చెబుతున్నారు. ఏమిటది? యజ్ఞదానతపస్సులనే ఈ మూడూ చేసితీరాలి నిజమే కాని, జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి వచ్చాక, వాటిని త్యజించవచ్చు అంటున్నారు. ఇక్కడ వాటి ప్రాముఖ్యతను గురించి మాట్లాడుతున్నాడు కాబట్టి ఆ విషయం కృష్ణపరమాత్మ ఇప్పుడు చెప్పదలుచుకోలేదు. కాని తనే స్వయంగా ఈ అధ్యాయంలోనే 66వ శ్లోకంలో సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య అంటాడు. అంటే ఈ యజ్ఞదాన తపఃకర్మలను పరిత్యజించు అంటాడు. ఎప్పుడు? శంకరులవారు చెప్పినట్టుగా జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి కలిగిన తర్వాత. అంతవరకూ శ్రద్ధగా రోజూ ప్రార్థన చెయ్యండి, విభూతిని ధరించండి. అంటే యజ్ఞదానతపస్సులను చెయ్యండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 6 **ఏతాన్యపి తు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ఫలాని చ ।**
కర్తవ్యానీతి మే పార్థ నిశ్చితం మతముత్తమమ్ ॥
ఏతాని, అపి, తు, కర్మాణి, సంగమ్, త్యక్త్వా, ఫలాని, చ,
కర్తవ్యాని, ఇతి, మే, పార్థ, నిశ్చితమ్, మతమ్, ఉత్తమమ్ ॥

పార్థ!	= ఓ పార్థా!	ఫలాని	= కర్మఫలములను
ఏతాని	= ఈ యజ్ఞ, దాన, తపః కర్మలును	త్యక్త్వా	= త్యజించి
తు	= అలాగే	కర్తవ్యాని	= తప్పక చేయదగినవి
(అన్యాని), అపి,	= ఇతరములగు	ఇతి	= అని
కర్మాణి	కర్తవ్యకర్మలన్ని	మే	= నాయొక్క
సంగమ్	= సంగత్వము	ఉత్తమమ్, నిశ్చితమ్,	= ఉత్తమమైన, నిశ్చితమైన
చ	= ఇంకా	మతమ్	అభిప్రాయము

అపి తు ఏతాని కర్మాణి సఙ్గమ్ ఫలాని చ త్యక్త్వా కర్తవ్యాని
ఇతి, హే పార్థ! మే నిశ్చితమ్ ఉత్తమమ్ మతమ్ (అస్తి) ။

తా: ఓ పార్థా! ఈ యజ్ఞ, దాన, తపః కర్మలును అలాగే ఇతరములగు కర్తవ్యకర్మలన్నియు కర్మఫలములందు సంగత్వం త్యజించి తప్పక చేయదగినవి అని నాయొక్క ఉత్తమమైన, నిశ్చితమైన అభిప్రాయము.

అందువల్ల ఎవరైనా ప్రాథమిక కర్మలు, ఆధ్యాత్మికతకు తోడ్పడే కర్మలు, చేసితీరాలి.

ఏతాని కర్మాణి – ఈ మూడుకర్మలూ. ఏమిటవి? యజ్ఞం, దానం. తపస్సు.

కర్తవ్యాని – తప్పకుండా చేసితీరాలి. కాని ఆ కర్మలు చేసేటప్పుడు, మీ దృక్పథం ఎలా ఉండాలి?

సంగం త్యక్త్వా – వాటితో బంధం పెంచుకోకూడదు. అవి మతపరఃమైన కర్మలు అయినా కూడా వాటితో బంధం పెంచుకోకూడదు. ఎందుకు? చిత్తశుద్ధి పొంది, జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి పొందాక వాటిని కూడా త్యజించాలి.

ఈ విషయం చాలా బాగా అర్థం చేసుకోవాలి. యజ్ఞాలు, తపస్సులు చెయ్యాలి నిజమే; వాటిమీద బంధం పెంచుకోకుండా చెయ్యాలి. ఎందుకంటే చిత్తశుద్ధి పొందాక, జ్ఞానమార్గానికి రావాలి; అంటే ఈ కర్మలను త్యజించాలి. మనుష్యులు ఈ కర్మల విషయంలో రెండు భిన్నప్రవృత్తులు చూపిస్తుంటారు. ఒకరేమో అసలు ఈ మూడుకర్మలనూ చెయ్యనే చెయ్యరు. ఇంకొకరకం వారు ఆ కర్మల్లో ఎంతగా కూరుకుపోతారంటే, వాటినుంచి ఎన్నటికీ బయటకు రాలేరు.

తెలివైన వ్యక్తి ఏంచేస్తాడు? యజ్ఞదానతపస్సులను చేపట్టి, తను చిత్తశుద్ధి పొంది, వాటినుంచి బయటకు వస్తాడు. బయటకు వచ్చి ఏం చెయ్యాలి? వేదాంత శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసనలు చెయ్యాలి.

అందువల్ల దైవకార్యాలు చెయ్యండి కాని వాటితో బంధం పెంచుకోకండి. వాటిని మార్గంగా చూడండి కాని లక్ష్యంగా చూడకండి. లక్ష్యం చేరాక మార్గాన్ని వదిలేస్తారు; అలాగే జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి అనే లక్ష్యం చేరాక, యజ్ఞదానతపస్సులనే మార్గాన్ని వదిలేయవచ్చు.

సంగం త్యక్త్వా అంటే బంధం పెంచుకోకుండా చెయ్యండి.

ఫలాని చ – కర్మఫలాలమీద సంగత్వం కూడా త్యజించండి.

ఈ మూడు కర్మలూ చేస్తే రెండురకాల పుణ్యం పొందవచ్చు. అవి ఆధ్యాత్మికపుణ్యం, లౌకికపుణ్యం.

లౌకికపుణ్యం – లౌకికపుణ్యం అంటే లౌకికవిజయాలను కలుగజేస్తుంది. లంకంత ఇల్లు, పడవంత కారు, ఇంటి నిండా నౌకర్లు, ఇంట్లో అన్ని సదుపాయాలు, అన్నీ కలుగుతాయి. ఎప్పుడు? యజ్ఞదానతపస్సులను చేస్తే.

ఆధ్యాత్మికపుణ్యం – ఆధ్యాత్మికపుణ్యం లౌకికఫలాలను ఇవ్వదు కాని అంతరమార్పు తీసుకువస్తుంది. పదమూడవ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ వివరించిన అమానిత్వం, అదంభిత్వం, అహింస, శాంతి వంటి మంచివిలువలను పెంపొందించుకోవటానికి తోడ్పడుతుంది; లేదా పదహారవ అధ్యాయంలో చెప్పిన అభయం, సత్యం, అక్రోధం, త్యాగం వంటి దైవీసంపత్తిని పెంపొందించుకోవటానికి తోడ్పడుతుంది.

ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే మీకు పుణ్యం రూపంలో సాధనచతుష్టయ సంపత్తిని కలుగజేస్తుంది. ఈ పుణ్యం ఇంకొక పుణ్యానికి దారితీస్తుంది. అంటే మీరు ఆత్మజ్ఞానాన్ని పొందటానికి అవసరమైన గురువును ఏర్పాటుచేస్తుంది.

మీకు పెద్దఇల్లును సమకూర్చే పుణ్యానికీ, గురువును సమకూర్చే పుణ్యానికీ మధ్య భేదం ఉంది. ఇల్లు కావాలన్నా, గురువు కావాలన్నా కూడా రెండింటికీ పుణ్యమే కావాలి. కాని ఆ పుణ్యాలయొక్క నాణ్యతలో ఉంది ఆ భేదమంతా. ఆధ్యాత్మికఫలంగా గురువు దొరికితే చాలదు; ఆ గురువు చేసే బోధకు క్రమం తప్పకుండా వెళ్ళగలగాలి. దానికి కూడా బోలెడు పుణ్యం కావాలి. క్రమం తప్పకుండా వెళ్ళాలంటే మీ ఆరోగ్యం సహకరించాలి; మీ కుటుంబసభ్యులు సహకరించాలి; వెళ్ళటానికి వీలు ఉండాలి; ఇలా అనేక కారణాలు జతపడతాయి. అన్ని ఆటంకాలు కలిగే అవకాశమున్నా కూడా, మీరు ఒక్కరోజు కూడా మానకుండా గురువు చేసే వేదాంతబోధకు వెళ్ళగలుగుతున్నారంటేనే మీరు చాలా పుణ్యం చేసుకున్నారన్నమాట.

అందువల్ల మీరు వేదాంతబోధను లేదా గీతాబోధను క్రమం తప్పకుండా వినగలుగుతున్నారంటే, ఈ వ్యవహారాన్ని ఆషామాషీగా తీసుకోకండి. మీరు అలా వినగలగటానికి ఎంతో పుణ్యం చేసుకున్నారు. అంటే మీరు ధన్యజీవులు. అంటే పుణ్యమనే మీ బ్యాంక్ఎక్కౌంటులో మీరు చాలా నిలువజేసుకున్నారన్నమాట. లేకపోతే ఇన్ని సంవత్సరాలుగా ఈ బోధను వినలేరు. ఏదో ఒక ఆటంకం ఏర్పడి, మీ సంకల్పానికి అడ్డుపడిపోతుంది.

అందువల్ల యజ్ఞదానతపస్సులనే కర్మలను చేసేటప్పుడు, ఎటువంటి పుణ్యం కావాలో ఎన్నుకోవటం మీ చేతిలో ఉంది. కారులు, బంగళాలలో ముంచెత్తే పుణ్యం కావాలో, వేదాంతశ్రవణం చేయించే గురువు దొరికే పుణ్యం కావాలో మీరే తేల్చుకోండి. ఏదో ఒకటి ఎన్నుకోండి. రెండూ ఎన్నుకోలేరు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మే ఏది ఎన్నుకోవాలో సూచిస్తున్నాడు.

ఫలాని చ త్యక్త్వా – ఫలాని అంటే లౌకికపుణ్యం. లౌకికపుణ్యాన్ని త్యజించమంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. లౌకిక విజయాలు శాశ్వతం కాదు; అవి వస్తాయి, పోతాయి. వాటిని మళ్ళీ సంపాదించవచ్చు కాని ఈ యజ్ఞ దాన తపస్సులను ఆధ్యాత్మికపుణ్యం పొందటానికి చెయ్యండి.

దుర్లభం త్రయమేవైతద్దేవానుగ్రహహేతుకమ్

మనుష్యత్వం ముముక్షుత్వం మహాపురుషసంశ్రయః – వివేకచూడామణి 3

శంకరాచార్యులవారు వివేకచూడమణిలో, మనుష్యజన్మ పొందటం కష్టమనీ, మనుష్యజన్మ పొందినా ఆధ్యాత్మిక చింతన ఉండటం ఇంకా కష్టమనీ, ఆధ్యాత్మికచింతన ఉన్నా గురువు దొరికి, ఆత్మజ్ఞానం పొందటం మరీ కష్టమనీ అంటారు. దీన్నే పుణ్యపరంగా చూస్తే మనుష్యజన్మ పొందటానికే పుణ్యం చేసుకుని ఉండాలి; ఆధ్యాత్మిక చింతన కలగటానికి ఇంకా పుణ్యం చేసుకుని ఉండాలి; గురువుద్వారా శాస్త్ర అధ్యయనం చెయ్యగలగటానికి ఇంకా ఎంతో పుణ్యం చేసుకుని ఉండాలి. మీరు మహాపట్టణంలో ఉండిఉండవచ్చు, ఎక్కడికి వెళ్ళాలన్నా తేలిగ్గా వెళ్ళే సదుపాయం ఉండిఉండవచ్చు, గురువు–శాస్త్రం కూడా అందుబాటులో ఉండిఉండవచ్చు, కాని మీకు శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేసే వీలు కుదరకపోవచ్చు. అందువల్ల యజ్ఞం, దానం, తపస్సులు చెయ్యాలి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఇతి నిశ్చితం మతమ్ ఉత్తమమ్ – ఇది నా నిశ్చితమైన అభిప్రాయము అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అభిప్రాయము అనేసరికి దాన్ని తేలికగా తీసుకోకూడదు. కృష్ణపరమాత్మ చెప్పేది శాస్త్రాన్ని ఆధారం చేసుకుని చెబుతాడు. అందుకని దీన్ని నిశ్చయంగా పాటించాలనీ, ఇది కృష్ణపరమాత్మ చేసిన శాసనమనీ తీసుకోవాలి. ఏమిటా శాసనం?

యజ్ఞం, దానం, తపస్సులను చేసితీరాలి; అదికూడా లౌకిక విజయాలకోసం కాదు, ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతికోసం చేసితీరాలి. మంచి గంధంచెక్కను అరగదీసి, మొహంమీద చందనం పెట్టుకోవచ్చు, కాని దాని విలువ తెలియని అజ్ఞానులు వంటచెక్క కింద ఉపయోగిస్తారు. అలాగే యజ్ఞం, దానం, తపస్సుల విలువ తెలియనివారు చిన్నచిన్న కోరికలు కోరటానికి వాడతారు; దాని విలువ తెలిసినవారు చిత్తశుద్ధి పొందటానికి చేస్తారు.

(**గమనిక –** ముఖ్యమైన అంశాలకు ప్రత్యేకంగా విశ్లేషణ ఇవ్వటమైనది.)

మూడు రకాల సన్న్యాసం – శ్లోకాలు: 7–9 – విశ్లేషణ

ముందుముందు రాబోయే శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ మూడురకాల సన్న్యాసాల గురించి వివరిస్తాడు. కాని వాటిని చెప్పేముందు సందర్భం ఏమిటో కూడా స్పష్టం చెయ్యదలుచుకున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకంటే శాస్త్రం ఏదైనా సలహా ఇచ్చేముందు, అది వినే శ్రోతలు ఎవరో కూడా దృష్టిలో పెట్టుకుంటుంది. అంటే శ్రోతలయొక్క మానసిక పరిపక్వతనుబట్టి సలహా ఇస్తుంది. అది అర్థం చేసుకోలేనివారు మన శాస్త్రం పరస్పర భిన్న విషయాలను బోధిస్తోంది అని నింద వేసేస్తారు.

ఉదాహరణకు శాస్త్రం ఒకచోట సాధకుణ్ణి కర్మలు చెయ్యమంటుంది, ఇంకోచోట అదే శాస్త్రం కర్మలను త్యజించమంటుంది. అలాగే ఒకచోట పెళ్ళి చేసుకోమంటుంది, ఇంకోచోట సన్న్యాసం స్వీకరించమంటుంది. ఒకచోట పూజలు, ఉపాసనలు చేసితీరాలంటుంది, ఇంకోచోట (మాండూక్యం) అలా పూజలు, ఉపాసనలు చేసేవారు కృపణులు అంటుంది. కృపణులు అంటే దురదృష్టవంతులు అంటుంది. అలా చూస్తూపోతే శాస్త్రం నిండా ఇలాంటి పరస్పర విరుద్ధ అభిప్రాయాలు ఉన్నాయి అనే అపోహపడే అవకాశం ఉంది. శాస్త్రం ఎందుకు అలా బోధిస్తున్నది?

శాస్త్రం సాధకులను రెండురకాలుగా విభజిస్తుంది. ఒకతెగకు చెందినవారు చిత్తశుద్ధి పొందినవారు. దీనినే జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి పొందటం అనీ లేదా సాధనచతుష్టయ సంపత్తిని పొందటం అనీ అంటారు. ఇంకా

తేలికగా చెప్పాలంటే, సంసిద్ధత చెందిన సాధకులు. రెండవతెగకు చెందినవారు సంసిద్ధత చెందని సాధకులు. ఇద్దరికీ ఒకటే సలహా కుదరదు.

ఇప్పుడు సన్యాసం గురించి నిర్వచించబోయేముందు ఈ రెండుతెగల్లో ఎవరికి చెప్పబోతున్నాడో కృష్ణపరమాత్మ బేరీజు వేసుకున్నాడు. సంసిద్ధత చెందిన సాధకునికి చెప్పే పరిస్థితిలో కృష్ణపరమాత్మ ఇచ్చే నిర్వచనం వేరేగా ఉండేది. కాని ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ బోధ చెయ్యబోయేది సంసిద్ధత చెందని మనస్సు ఉన్నవారికి. అర్జునుడు కూడా సంసిద్ధత చెందని మనస్సు ఉన్నవారితెగలోకే వస్తాడు. ఈ తెగవారిలో రాగద్వేషాలు, కామక్రోధాలు, లోభమోహాలు మనస్సు నిండా పేరుకొని ఉంటాయి.

అందువల్ల సంసిద్ధతలేని మనుష్యులు సన్యాసజీవనం గురించి ఆలోచించకూడదు. ఒంటరిగా, సమాజం నుంచి దూరంగా వీరు బ్రతకలేరు. వీరు సమాజంలో ఉండాలి; కర్మల్లో మునిగితేలాలి. కాకపోతే ఒక విషయం మర్చిపోకూడదు. వారు ఎన్నుకునే కర్మ వారిలో ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు తోడ్పడేదిగా ఉండాలి. పదిహేడవ అధ్యాయంలో మూడురకాల కర్మలను చూశాము. అవి సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక కర్మలు.

పర ఉపకార కర్మలను సాత్త్విక కర్మలు అంటారు. ఇవి ఇతరులకు మేలుచేసే కర్మలు; సాధకుడు ఆధ్యాత్మిక ఫలం పొందేలా చేస్తాయి. లౌకికవిజయం వస్తే రావచ్చు కాని, ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతి అయితే తప్పకుండా వస్తుంది.

పర ఉదాసీన కర్మలను రాజసిక కర్మలు అంటారు. పరులకు మేలు చెయ్యాలనే సంకల్పమే ఉండదు వీరికి. అసలు సమాజం ఒకటి ఉందనే స్పృహే ఉండదు వీరికి. ఉదాసీనం అంటే పట్టించుకోకపోవటం. వీరు సమాజానికి మేలూ చెయ్యరు; కీడూ చెయ్యరు. సమాజానికి మేలు చెయ్యరు కాబట్టి వీరికి ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతి ఉండదు; కీడు చెయ్యరు కాబట్టి ఆధ్యాత్మిక పతనమూ ఉండదు. ఎక్కడ ఉన్నవారు అక్కడే ఉండిపోతారు. త్రిశంకుస్వర్గంలో ఉన్నట్టు ఉంటుంది వీరి పరిస్థితి. అంటే పైకీ ఎదగరు; కిందకీ జారరు.

పర అపకార కర్మలను తామసిక కర్మలు అంటారు. వీరు పరులకు అపకారం చేస్తారు కాబట్టి అవి చాలా నికృష్టకర్మలు. అంతేకాక హానిచేస్తారు కాబట్టి వీరు ఆధ్యాత్మిక పతనం పొందుతారు.

మూడింటినీ ఒకసారి బేరీజు వేస్తే, సాత్త్వికకర్మలు ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతిని కలుగజేస్తే; రాజసికకర్మలు ఉన్నచోటే ఉంచితే; తామసికకర్మలు కిందికి లాగుతాయి.

ఆధ్యాత్మిక సాధకుడు సాత్త్విక కర్మలను పెంచుకోవాలి, రాజసిక కర్మలను తగ్గించుకోవాలి, తామసిక కర్మలను పూర్తిగా వదిలివేయాలి. దీన్నే నిష్పత్తిలో చూస్తే ఒకవ్యక్తి 60% సాత్త్విక కర్మలు చేసి, 35% రాజసిక కర్మలు చేసి, 5% తామసిక కర్మలు చేస్తే అతను త్వరగా ఉన్నతి పొందుతాడు. ఈ ఐదుశాతాన్ని కూడా సున్నా చెయ్యాలి. ఇలా మార్చుకుంటూపోతే అతను కేవలకర్మను కర్మయోగంగా మలుచుకోగలుగుతాడు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ సంసిద్ధతలేని సాధకుడు సాత్త్వికకర్మల యొక్క విశిష్టత తెలుసుకుని, వాటిని చెయ్యాలని బోధిస్తున్నాడు. ఆ సాత్త్విక కర్మలను యజ్ఞం, దానం, తపస్సుగా వివరిస్తున్నాడు.

ఒకవేళ సంసిద్ధమైన మనస్సులేని సాధకుడు కర్మను వదిలివేసాడనుకుందాము. ఏ కర్మను? రాజసిక, తామసిక కర్మలను వదిలితే ఏ సమస్యా లేదు. సాత్త్విక కర్మను వదిలేసి, సన్న్యాసం స్వీకరిస్తే ఏమవుతుంది? అతను బాహ్యంగా కుటుంబాన్ని, ఇంటిని, సమాజాన్ని వదిలివేశాడు కాని అతని మనస్సు వారినుంచి రాలేదు. అంటే అతని మనస్సు సిద్ధంగా లేదు. అలాంటి పరిస్థితిలో అతను వేదాంతబోధను అర్థం చేసుకోలేడు. అతనికి జ్ఞానయోగ్యతను కలుగజేసే కర్మయోగాన్ని వదిలివేశాడు.

ఇలా సంసిద్ధత లేకుండా కర్మలను వదిలివేయటానికి రెండు కారణాలు చెప్పవచ్చు. ఒకటి అజ్ఞానం, రెండు శరీర అభిమానం. వాటిని తామసిక సన్న్యాసం, రాజసిక సన్న్యాసం అని కూడా అనవచ్చు.

తామసిక సన్న్యాసం – తామసిక ప్రవృత్తి అజ్ఞానానికి చిహ్నం. సాత్త్విక కర్మ అయిన నిత్యపూజ, సంధ్యావందనం, జపం, దానం, ప్రజాసేవ, ఇవన్నీ ఎంత ముఖ్యమో అతనికి తెలియదు. ఎందుకు? సాత్త్విక కర్మలు చేస్తే వచ్చే ఫలం కంటికి కనబడదు. లౌకికఫలాలు అయితే ధనం, పేరుప్రతిష్టల రూపంలో తెలుస్తాయి. కాని ఆధ్యాత్మిక ఫలం చిత్తశుద్ధి. అది తెలియదు. అది తెలియని అజ్ఞానంతో వీరు సన్న్యాసం స్వీకరిస్తారు; అర్హత ఉందో లేదో చూసుకోరు.

అటువంటివారితో చాలా ప్రమాదం. ఎందుకు? వారిని వారు బాధపెట్టుకుంటారు; సన్న్యాసాశ్రమానికే కళంకం తెస్తారు. సంసిద్ధుడు కానివ్యక్తి అజ్ఞానంవల్ల సాత్త్విక కర్మలను వదిలివేస్తే, దాన్ని తామసిక సన్న్యాసం అంటారు. ఇటువంటివారు సమస్యలనుంచి పారిపోవటానికి సన్న్యాసం స్వీకరిస్తారు. అప్పుడు సన్న్యాసజీవనం భారం అవుతుంది. అందువల్ల సన్న్యాసం స్వీకరించాలని ఉంటే, ఒక మహాత్ముని వద్ద కొంతకాలం శుశ్రూషలు చేస్తే, గురువు అతణ్ణి పరీక్షించి, అతనికి సన్న్యాసం స్వీకరించే చిత్తశుద్ధి ఉందో లేదో గమనించి, అప్పుడు నిశ్చయిస్తాడు. గురువు నిర్ణయించినప్పుడు శిష్యుడు స్వీకరించాలి. ఇంకా అతను సిద్ధంగా లేకపోతే ఏంచేస్తాడు? ముందు ఈ గురువును మార్చాలి అనుకుంటాడు.

సంసిద్ధుడు కాని వ్యక్తి అజ్ఞానంవల్ల సాత్త్విక కర్మలను త్యజించటం **తామసిక సన్న్యాసం**.

రాజసిక సన్న్యాసం – ఈ తెగకు చెందినవ్యక్తి కూడా ఇంకా సిద్ధం కాలేదు. అతనికి సాత్త్వికకర్మలు కావాలి. కాని ఇతను కూడా వాటిని త్యజిస్తాడు. ఎందుకు? ఇక్కడ కారణం అజ్ఞానం కాదు. అతనికి సాత్త్వికకర్మల విలువ తెలుసు; భగవద్గీత బోధ కూడా విన్నాడు; సాత్త్వికకర్మలు చాలా ముఖ్యమనీ, అవి చిత్తశుద్ధిని కలుగజేస్తాయని, కనబడ్డవారందరికీ ఉపన్యాసాలు దంచుతాడు. కాని తను మాత్రం వాటిని చెయ్యడు.

కొంతమందికి వ్యాయామంయొక్క విలువ తెలుసు. అంటే వ్యాయామం గురించిన అజ్ఞానం లేదు వారికి. కాని వ్యాయామం చెయ్యరు. ఎందుకు? వారికి దేహాభిమానం ఉంటుంది, ఆ అభిమానం ఎలా ఉంటుందంటే, దాన్ని ఆరోగ్యకరంగా ఉంచుకోవాలనే అభిమానం కాదు; వారు శరీరాన్ని బాధపెట్టలేరు. వారికి జీవితం సుఖంగా సాగాలి. మార్నింగ్‌వాక్ ఆరోగ్యానికి మంచిదని వారికీ తెలుసు. వాకింగ్ చేస్తే బరువు తగ్గుతారు, కొలెస్ట్రాల్ తగ్గుతుందివంటి ఆరోగ్యసూత్రాలు వారికి బాగానే తెలుసు. కాని దానికోసం పొద్దున్నే అలారం

పెట్టుకుని లేవాలి; శరీరాన్ని బాధించాలి అని బాధపడతారు. చివరికి నమస్కారం చెయ్యటానికి కూడా వారికి ఒళ్ళు వంగదు. మామూలు నమస్కారం పెడతారు అంతే.

అందువల్ల వీరి సమస్య అజ్ఞానం కాదు. కావాల్సినంత జ్ఞానం ఉంది; కాకపోతే శరీరంమీద రాగం దాన్ని మించి ఉంది. దీన్ని దేహాభిమానం అంటారు. అందువల్ల పూజలు చెయ్యరు. ఎందుకంటే మన సాంప్రదాయంలో పూజలు, యజ్ఞాలు చాలామటుకు కాయికంగా ఉంటాయి. ఒకటికి నాలుగుసార్లు లేచినిల్చోవాలి, ప్రదక్షిణలు చెయ్యాలి, సాష్టాంగనమస్కారం చెయ్యాలి. ఇవన్నీ శాస్త్రం పెట్టిందే దేహాభిమానత్యాగం చెయ్యటానికి. కాని దేహాభిమానం ఉన్నచోట ఇవి చేసే ప్రసక్తే లేదు. ఇంక త్యాగం ఎక్కడ?

ఇతనికి ప్రతికర్మ కూడా దుఃఖహేతువు. శబరిమలై వెళ్ళరాదా అంటే, 'ఎందుకు, ఊళ్ళో ఉన్న అయ్యప్ప గుడికి వెళ్ళివస్తాను,' అంటాడు. తిరువన్నామలై గిరిప్రదక్షిణం చెయ్యమంటే మనస్సులో చేస్తాను అంటాడు. అలా ప్రతిఒక్క కాయికపూజకు, దాన్ని తప్పించుకోవటానికి అతని దగ్గర జవాబు సిద్ధంగా ఉంటుంది.

ఇటువంటి వ్యక్తి సన్న్యాసం స్వీకరించినా లాభంలేదు. ఎందుకంటే ఇతని మనస్సు సిద్ధంగా లేదు; అంటే చిత్తశుద్ధి ఏర్పడలేదు. అందువల్ల ఇతనికి త్యాగఫలం కలగదు.

సంసిద్ధుడు కానివ్యక్తి దేహాభిమానంవల్ల సాత్త్వికకర్మలను త్యజించటం **రాజసిక సన్న్యాసం**.

సాత్త్విక సన్న్యాసం – సాత్త్విక పురుషునికి తను ఇంకా సంసిద్ధంగా లేడని తెలుసు. ఇది చాలా ముఖ్యమైన అంశం. ఎందుకంటే, శాస్త్రం భిన్న స్థాయిల్లో ఉన్న సాధకులకు భిన్న స్థాయిల్లో సాధనలు చెబుతుంది. వాటిలో ఏది సాధన చెయ్యాలి? అది తెలుసుకోవాలంటే అతను ఏ స్థాయిలో ఉన్నాడో తెలుసుకోవాలి. అది ఎవరికి వారే గమనించుకోవాలి.

సాత్త్వికప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తికి తనకి కావాల్సిందేమిటో తెలుసు; దానికి తనేం చెయ్యాలో కూడా తెలుసు. అతనికి మోక్షం కావాలి; మోక్షం కావాలంటే జ్ఞానం పొందాలి; జ్ఞానం పొందాలంటే చిత్తశుద్ధి ఉండాలి; చిత్తశుద్ధి ఉండాలంటే సాత్త్వికకర్మలు చెయ్యాలి. అంటే మోక్షం పొందాలంటే తను సాత్త్విక కర్మలు చేసితీరాలనే స్పష్టమైన జ్ఞానం ఉంది. అందువల్ల తామసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తికి ఉన్న అజ్ఞానం ఇతనికి లేదు.

రాజసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తికి ఉండే దేహాభిమానం కూడా ఇతనికి లేదు. ఎందుకంటే సాత్త్వికకర్మలు చెయ్యాలంటే శారీరకశ్రమ తప్పదని కూడా అతనికి తెలుసు. కాని అతను అసలు దానిని శ్రమ అనుకోడు; అది అవసరం అనుకుంటాడు. అంత శ్రమ వెనుక దాగివున్న విజయాన్ని చూస్తాడు; అప్పుడది బాధగా అనిపించదు. క్షణంపాటు తిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామి దర్శనం కలగటంకోసం గంటల తరబడి క్యూలో ఎందుకు నిలుచుంటారు మనుష్యులు? అది ఒక్కోసారి ఒక రోజంతా కూడా పట్టవచ్చు. అయినా శ్రమ అనుకోకుండా నిలుచుంటారు. ఎందుకు? దాని తర్వాత వచ్చే అద్భుతమైన దర్శనం కోసం. భగవంతుని నిలువెత్తు రూపాన్ని చూస్తే, ఇంతవరకూ పడ్డ శ్రమంతా దూదిపింజంలా తేలిపోతుంది.

ఏదైనా పనిని ఎందుకు చేస్తున్నాడో గుర్తించకపోతే, ఆ పని చాలా కష్టమైనదిగా తోస్తుంది. ఏ లక్ష్యంకోసం చేస్తున్నాడో, అది మర్చిపోతే మార్గం చాలా కష్టంగా అనిపిస్తుంది. కాని లక్ష్యాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకుంటే, మార్గం చాలా తేలిక అనిపిస్తుంది. అందువల్ల అతను కర్మలను చేస్తాడు; పంచమహాయజ్ఞాలను చేస్తాడు; నియత కర్మలను చేస్తాడు.

అతను కర్మలను చేసేటట్టయితే అది సాత్త్విక సన్న్యాసం ఎలా అవుతుంది? సాత్త్విక సన్న్యాసంలో కర్మలను త్యజించనవసరం లేదు. అతను కర్మలను త్యజించకపోతే అది సన్న్యాసం ఎలా అవుతుంది? వేరే ఏదో త్యజిస్తాడు. ఏమిటది?

సంగం త్యక్త్వా – ఈ కర్మలతో బంధాన్ని త్యజిస్తాడు. సంగం అంటే బంధం. ఇవి సాత్త్విక కర్మలే అయినా వీటితో కూడా అనుబంధం పెంచుకోకూడదు. ఎందుకంటే సాత్త్విక కర్మలు కూడా చిత్తశుద్ధి పొందేవరకే అవసరం.

సాత్త్విక కర్మలు చిత్తశుద్ధిని కలుగజేస్తాయి కాని జ్ఞానాన్ని కలుగజేయవు. ఈ ప్రాథమిక సూత్రాన్ని మర్చిపోకూడదు. చిత్తశుద్ధి కలిగేదాకానే సాత్త్విక కర్మలు అవసరం. ఒకసారి చిత్తశుద్ధి కలిగాక, సాత్త్విక కర్మలను కూడా త్యజించటానికి సిద్ధపడాలి.

సర్వధర్మాన్ అపి పరిత్యజ్య అని కృష్ణపరమాత్మే తర్వాత చెబుతాడు. అందువల్ల దేనితోనూ బంధం పెట్టుకోకూడదు. అంటే సాత్త్విక కర్మలను లక్ష్యంగా చూడకూడదు, వాటిని చిత్తశుద్ధి అనే లక్ష్యాన్ని ఇచ్చే మార్గంగా మాత్రమే చూడాలి.

సాత్త్విక కర్మలవల్ల కలిగే ఫలమేమిటి? ఈ కర్మలకు రెండురకాల ఫలాలు వస్తాయి. వాటిని ముఖ్యఫలం, అవాంతరఫలం అంటారు. ముఖ్యఫలం చిత్తశుద్ధి కలుగుతుంది; అంటే ఆంతర ఎదుగుదల కలుగుతుంది. దీనివల్ల కలిగే అవాంతరఫలం సంఘంలో మంచి పేరుప్రఖ్యాతులు కలుగుతాయి. అతను అన్నీ మంచిపనులే చేస్తాడు కాబట్టి అతన్ని పరోపకారి పాపన్న అని అందరూ కీర్తిస్తారు. లేకపోతే ఏ పద్మశ్రీ బిరుదో వచ్చినా వస్తుంది.

కాని సాత్త్విక కర్మలు చేసే వ్యక్తి ఈ అవాంతరఫలం మోజులో పడిపోకూడదు. అవాంతరఫలాన్ని ఆశిస్తే అది ఆవాంతరఫలం అవదు; ముఖ్యఫలం అవుతుంది. అవాంతరఫలం అంటేనే ఆశించకుండా వచ్చేది అని అర్థం. దానికోసం ఆశించకుండా అతని పాటున అతను పనిచేసుకుపోవాలి. అంటే ఫలాన్ని త్యజించాలి.

ఉన్నత కార్యాలను చేస్తే ఆ చేస్తున్న కర్మే మీకు ఆనందాన్ని కలుగజేస్తుంది. ఒక మంచి టీచరు, తను చేసే బోధను తనే ఆనందిస్తాడు; విద్యార్థికి అర్థమయితే, అది విద్యార్థి చేసుకున్న పుణ్యం. కాని ఏ కారణంవల్లనైనా అతనికి అర్థంకాకపోతే, టీచరుకి ఏమీ నష్టంలేదు. ఎందుకంటే, అతను తను చేసే బోధలోనే రమిస్తాడు. అంటే కర్తగానే ఆనందిస్తాడు; ఎప్పుడో వచ్చే భోక్త గురించి ఆలోచించడు.

కేవలకర్మకూ, కర్మయోగానికీ మధ్య చిన్నభేదం ఉంది. ఎప్పుడో భవిష్యత్తులో భోక్తగా కర్మఫలాన్ని అనుభవిస్తాను అనుకుని కర్మ చేస్తే అది కేవలకర్మ అవుతుంది. కాని ఇప్పుడు చేస్తున్న కర్మలోనే ఆనందాన్ని పొందితే అది కర్మయోగం అవుతుంది. కర్మయోగంలో ఫలం వెంటనే దక్కుతుంది. కాని కేవలకర్మలో ఫలం భవిష్యత్తులో వస్తుంది. ఆశించిన ఫలం వస్తుందో రాదో కూడా చెప్పలేము.

సంసిద్ధమైన మనస్సుతో, కర్మఫలాన్ని ఆశించకుండా, కర్మలు చెయ్యటం **సాత్త్విక సన్న్యాసం**.

దీనితో మూడురకాల సన్న్యాసం గురించిన విశ్లేషణ అయిపోయింది.

శ్లో. 7 **నియతస్య తు సన్న్యాసః కర్మణో నోపపద్యతే ।**
మోహాత్తస్య పరిత్యాగః తామసః పరికీర్తితః ॥
నియతస్య, తు, సన్న్యాసః, కర్మణః, న, ఉపపద్యతే,
మోహాత్, తస్య, పరిత్యాగః, తామసః, పరికీర్తితః ॥

తు	= కాని	మోహాత్	= (కాబట్టి) మోహవశమున
నియతస్య	= శాస్త్రవిహితమైన	తస్య, పరిత్యాగః	= దానిని పరిత్యజించుట
కర్మణః, సన్న్యాసః	= కర్మాచరణమును త్యజించుట	తామసః, పరికీర్తితః	= 'తామస త్యాగము' అని చెప్పబడును
న, ఉపపద్యతే	= ఉచితము కాదు		

నియతస్య కర్మణః తు సంన్యాసః న ఉపపద్యతే
మోహాత్ తస్య పరిత్యాగః తామసః పరికీర్తితః ॥

తా: కాని శాస్త్రవిహితమైన కర్మాచరణమును త్యజించుట ఉచితము కాదు. కాబట్టి మోహవశమున దానిని పరిత్యజించుట 'తామస త్యాగము' అని చెప్పబడును.

మూడురకాల సన్న్యాసం గురించి విశ్లేషణ చూశాము ఇప్పటివరకూ. ఈ నేపథ్యంతో 7, 8, 9 శ్లోకాలను చూద్దాము. ఇదే వరుసక్రమంలో ఇవి ఒక్కొక్క సన్న్యాసం గురించి చెబుతాయి. ఈ మూడురకాల సన్న్యాసం గురించి చెప్పేది, జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి పొందనివ్యక్తి గురించి అని మర్చిపోకూడదు. అంటే అతని మనస్సు సన్న్యాసం స్వీకరించటానికి సిద్ధంగా లేదు. మనస్సు సిద్ధంగా లేనివారు సన్న్యాసం స్వీకరిస్తే ఎలా ఉంటుందో, దాన్ని తామసిక, రాజసిక, సాత్త్విక సన్న్యాసాల కింద చెప్పుకువచ్చాడు.

అంతకుముందు అంటే పదిహేడవ అధ్యాయంలో మూడురకాల కర్మలను చెప్పినప్పుడు వేరే వరుసక్రమంలో చెప్పాడు. అది సాత్త్విక కర్మలు, రాజసిక కర్మలు, తామసిక కర్మలు. ఇప్పుడు ఈ వరుసక్రమాన్ని తారుమారు చేస్తున్నాడు. అంటే చివరినుంచి మొదలుపెట్టి, మొదటికి వస్తున్నాడు. తామసిక సన్న్యాసం, రాజసిక సన్న్యాసం, సాత్త్విక సన్న్యాసం వరుసలో చెప్పుకువస్తున్నాడు.

మనం ముందుకు వెళ్ళేముందు, ఇంకొక విషయం కూడా గుర్తుపెట్టుకోవాలి. కృష్ణపరమాత్మ సన్న్యాసానికీ, త్యాగానికీ మధ్య ఏమీ భేదాన్ని చూపించటంలేదు. అందువల్ల సన్న్యాసం పదం తీసి త్యాగం పదం వేసుకుంటే అవి వరుసగా తామసికత్యాగం, రాజసికత్యాగం, సాత్త్వికత్యాగం అవుతాయి. ఇప్పుడు ఈ ఏడవశ్లోకంలో తామసిక సన్న్యాసం గురించీ, ఎనిమిదవ శ్లోకంలో రాజసిక సన్న్యాసం గురించీ, తొమ్మిదవ శ్లోకంలో సాత్త్విక సన్న్యాసం గురించీ చూస్తాము.

తామసిక సన్న్యాసం – ఈ మూడు ప్రాథమిక కర్మలనూ మానవద్దు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

కర్మణః సన్న్యాసః న ఉపపద్యతే – ఎట్టి పరిస్థితుల్లోనూ ఈ ముఖ్యమైన కర్మలను ఎన్నడూ త్యజించవద్దు. ఏమిటవి? ఏమిటా మూడు? యజ్ఞము, దానము, తపస్సు. యజ్ఞం అన్నప్పుడల్లా మూడవ అధ్యాయంలో నేర్చుకున్న పంచమహాయజ్ఞాలు గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. అవి దైవయజ్ఞం, ఋషియజ్ఞం, పితృయజ్ఞం, మనుష్యయజ్ఞం, భూతయజ్ఞం.

నియతస్య – ఈ మూడు కర్మలనూ నియత కర్మలు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నియత అంటే చేసితీరాల్సిన కర్మలు. ఈ రోజుల్లో శారీరక ఆరోగ్యంకోసం ప్రతిఒక్కరూ వ్యాయామం చేసితీరాలి లేదా మార్నింగ్‌వాక్ చేసితీరాలి. పొద్దున్నే ఏ ఛానెల్‌ను చూసినా వీటి గురించి హెూరెత్తించేస్తారు. వాటిని మీరు కదలకుండా కూర్చుని చూస్తే ఏమీ ఫలం దక్కదు. వాటిని చేసితీరాలి. అలాగే ఆధ్యాత్మిక ఆరోగ్యం కావాలంటే ఈ మూడూ చేసితీరాలి.

నేను వ్యాయామం లేదా వాకింగ్ చెయ్యకపోతే ఏమవుతుంది? మీరు గనుక ఈ ప్రశ్న అడిగితే, నష్టపోయేది ఎవరు? మీరే! వ్యాయామం చెయ్యమని ఆదేశించే డాక్టరు నష్టపోడు; వాటిగురించి హెూరెత్తించే టీవీ నష్టపోదు; వాటి గురించి రోజూ రాసే వార్తాపత్రికలు నష్టపోవు; వాటిని చెయ్యకపోతే మీ ఆరోగ్యం దెబ్బతింటుంది, బరువు పెరుగుతారు. అలా నష్టపోయేది మీరే.

ఇదే సూత్రం యజ్ఞదానతపస్సులకు కూడా వర్తిస్తుంది. ఈ మూడు నియతకర్మలను మీరు చెయ్యకపోతే, కృష్ణపరమాత్మ నష్టపోడు; వేదం నష్టపోదు; గీత నష్టపోదు; అది బోధించే గురువు నష్టపోరు; మీరే నష్టపోతారు. మీరే చిత్తశుద్ధిని పొందలేరు. అందువల్ల నియతకర్మలను చెయ్యమని కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు. ఈ కర్మలను సన్న్యసించటం మంచిది కాదు.

ఈ కర్మలను చెయ్యకపోవటానికి కారణాలు ఏవైనా కావచ్చు. వ్యాయామం చెయ్యమంటే కొందరు చెప్పిన కారణం చెప్పకుండా తప్పించుకుంటారు. ఒక పక్కనేమో స్వీట్లు దట్టిస్తారు; ఇంకొకపక్క వ్యాయామం చెయ్యనని భీష్మించుకు కూర్చుంటారు. బరువు పెరగక ఏమవుతుంది? బరువు పెరగటమొక్కటే కాదు సమస్య, దానివల్ల లేనిపోని రోగాలు వస్తాయి.

ఇలా చెయ్యాల్సిన పనిని చెయ్యకపోవటానికి ఒక కారణాన్ని ఇందులో సూచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అది అజ్ఞానం. కొంతమంది వ్యాయామం ఎందుకు చెయ్యరంటే వ్యాయామంయొక్క విలువ తెలియక. చదువుకోని వారికి దీని విలువ తెలియదు. అందువల్ల వారికి అవగాహన కలుగజేయాలి. కండరాలను అసలు కదపకపోతే కలిగే నష్టమేమిటో తెలియజేయాలి.

ఇక్కడ సాత్త్విక కర్మలను చెయ్యకపోవటానికి కూడా కారణం అజ్ఞానమే. వాటి విలువ తెలియని అజ్ఞానం.

మోహాత్తస్య పరిత్యాగః – కొంతమంది ఈ సాత్త్విక కర్మలను మోహంవల్ల పరిత్యజిస్తారు. మోహం అంటే అజ్ఞానం. ఆ కర్మల విలువ తెలియని అజ్ఞానం. ఈ అజ్ఞానం దేనివల్ల కలిగింది? తమోగుణంవల్ల.

తామసః పరికీర్తితః – ఈ కర్మలను పరిత్యజించటాన్ని తామస సన్న్యాసం అంటారు. వాటి ప్రయోజనం తెలియదు వారికి. తామసిక కర్మలు లేదా రాజసిక కర్మలను త్యజిస్తే మంచిదే. కాని సాత్త్విక కర్మలను త్యజించకూడదు.

కేవలం అజ్ఞానంవల్ల నియతకర్మలను త్యజిస్తే అది తామసిక సన్న్యాసం అవుతుంది.

ఇటువంటి వ్యక్తి ఒకవేళ సన్న్యాసం స్వీకరిస్తే అతను వేదాంతబోధను అర్థం చేసుకోలేడు. అతనికి చిత్తశుద్ధిని కలుగజేసే కర్మయోగాన్ని వెనక వదిలేసి వచ్చాడు. అప్పుడు అతని పరిస్థితి దయనీయంగా ఉంటుంది.

శ్లో. 8 **దుఃఖమిత్యేవ యత్కర్మ కాయక్లేశభయాత్ త్యజేత్ ।**
స కృత్వా రాజసం త్యాగం నైవ త్యాగఫలం లభేత్ ॥
దుఃఖమ్, ఇతి, ఏవ, యత్, కర్మ, కాయక్లేశభయాత్, త్యజేత్,
సః, కృత్వా, రాజసమ్, త్యాగమ్, న, ఏవ, త్యాగఫలమ్, లభేత్ ॥

(యః)	= (ఎవడు)	సః	= అతడు
యత్, కర్మ	= ఏ విద్యుక్తకర్మాచరణమును	రాజసమ్, త్యాగమ్	= 'రాజసత్యాగము' ను
దుఃఖమ్, ఏవ, ఇతి	= దుఃఖకారకమేయని తలంచి	కృత్వా	= చేసి
కాయక్లేశభయాత్	= శారీరక బాధలకు భయపడి	త్యాగఫలమ్	= త్యాగఫలమును
త్యజేత్	= త్యజించునో	న, ఏవ, లభేత్	= ఏ విధముగను పొందదు

(యః) దుఃఖమ్ ఇతి (మత్వా) ఏవ యత్ కర్మ కాయ–క్లేశ–భయాత్
త్యజేత్, సః రాజసమ్ త్యాగమ్ కృత్వా త్యాగ–ఫలమ్ న ఏవ లభేత్ ॥

తా: ఎవడు ఏ విద్యుక్తకర్మాచరణమును దుఃఖకారకమేయని తలంచి శారీరక బాధలకు భయపడి త్యజించునో అతడు 'రాజసత్యాగము' ను చేసి త్యాగఫలమును ఏ విధముగను పొందదు.

రాజసిక సన్న్యాసం – రాజసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తి కూడా చిత్తశుద్ధిలేని వ్యక్తి కిందకే వస్తాడు. కాని ఇతను కూడా సాత్త్వికకర్మను త్యజిస్తాడు. కాకపోతే ఇతని కారణం వేరు. తామసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తిది అజ్ఞానం అయితే, రాజసిక సన్న్యాసం ఉన్నవ్యక్తిది దేహాభిమానం లేదా శరీరంమీద రాగం.

కాయక్లేశభయాత్ త్యజేత్ – శరీరంమీద ఉన్న ఆపేక్షకొద్దీ, శరీరం అవస్థ పడుతుందనే భయంకొద్దీ కర్మలను త్యజిస్తాడు ఇతను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కాయ అంటే శరీరం; క్లేశ అంటే అవస్థ; కాయక్లేశభయాత్ అంటే శరీరం ఎక్కడ అవస్థ పడుతుందోననే భయంవల్ల త్యజేత్ అంటే కర్మలను త్యజిస్తాడు. కర్మ గురించి అతని అభిప్రాయం ఏమిటి?

దుఃఖమ్ ఇత్యేవ – ప్రతి కర్మ కూడా దుఃఖాన్నే కలుగజేస్తుంది అనుకుంటాడు. ఎంత చిన్న కర్మ చెయ్యమన్నాసరే అతను ఏవో కుంటిసాకులు వెతుక్కుంటాడు. అది దుఃఖం అనుకుంటాడు కాబట్టి దాన్ని తప్పించుకోవటానికి కుంటిసాకులను వెతుక్కుంటాడు.

స కృత్వా రాజసం త్యాగమ్ – దేహాభిమానంవల్ల, నియతకర్మలను త్యజిస్తే అది రాజసిక సన్న్యాసం అవుతుంది.

అటువంటి రాజసిక సన్న్యాసం తీసుకుంటే, అతనేమీ ఫలాన్ని పొందదని కృష్ణపరమాత్మ హెచ్చరిస్తున్నాడు. అతను ఆశ్రమానికి వెళ్ళినా కూడా, అతని మనస్సు సంసిద్ధంగా లేదు కాబట్టి, అతను జ్ఞానాన్ని పొందలేడు. **త్యాగఫలం నైవ లభేత్** – అతను సాత్త్వికకర్మలను త్యజించి, సన్న్యాసం స్వీకరిస్తే, దానివల్ల కలిగే ఫలాన్ని పొందలేడు. ఎందుకంటే అతనికి ఇంకా చిత్తశుద్ధి కలుగలేదు.

ఈ విధంగా చిత్తశుద్ధి పొందకుండా, సన్న్యాసం స్వీకరించవద్దని కృష్ణపరమాత్మ గట్టిగా హెచ్చరిస్తున్నాడు. తామసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తికి సాత్త్విక కర్మల గురించిన జ్ఞానం లేక వాటిని త్యజిస్తాడు; రాజసిక ప్రవృతి ఉన్న వ్యక్తి సాత్త్విక కర్మల గురించి పూర్తిగా తెలిసినా దేహాభిమానంవల్ల త్యజిస్తాడు. ఇద్దరిదీ తప్పే. ఎందుకంటే వారు ఇంకా సంసిద్ధతను పొందలేదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 9 **కార్యమిత్యేవ యత్కర్మ నియతం క్రియతేఽర్జున ।**
సంగం త్యక్త్వా ఫలం చైవ స త్యాగః సాత్త్వికో మతః ॥

కార్యమ్, ఇతి, ఏవ, యత్, కర్మ, నియతమ్, క్రియతే, అర్జున,
సంగమ్, త్యక్త్వా, ఫలమ్, చ, ఏవ, సః, త్యాగః, సాత్త్వికః, మతః ॥

అర్జునా!	= ఓ అర్జునా!	ఫలమ్	= ఫలమును
నియతమ్	= శాస్త్రవిహితమైన	త్యక్త్వా	= త్యజించి
యత్, కర్మ, కార్యమ్, ఏవ	= ఏ కర్మయైనను చేయదగినదే	క్రియతే	= చేయబడునో
ఇతి	= అనే భావముతో	సః, ఏవ	= అదియే
సంగమ్	= సంగత్వమును	సాత్త్వికః, త్యాగః	= సాత్త్విక త్యాగముగా
చ	= ఇంకా	మతః	= భావింపబడును

హే అర్జున! కార్యమ్ ఇతి (మత్వా) ఏవ యత్ నియతమ్ కర్మ, సఙ్గమ్
ఫలమ్ చ ఏవ త్యక్త్వా క్రియతే, సః త్యాగః సాత్త్వికః మతః ॥

తా: ఓ అర్జునా! శాస్త్రవిహితమైన ఏ కర్మయైనను చేయదగినదే అనే భావముతో ఆసక్తిని సంగత్వమును ఫలమును త్యజించి చేయబడునో అదియే సాత్త్వికత్యాగముగా భావింపబడును.

సాత్త్విక సన్న్యాసం – సాత్త్వికపురుషునికి తను ఇంకా చిత్తశుద్ధి పొందలేదని తెలుసు. తక్కిన ఇద్దరూ కూడా చిత్తశుద్ధి పొందలేదు కాని, వారికి అది తెలియదు. సాత్త్విక పురుషుడు కూడా చిత్తశుద్ధి పొందలేదు; కాని అతనికి అది తెలుసు. శాస్త్రంలో ఇది చాలా ముఖ్యం. మీరేస్థాయిలో ఉన్నారో మీరు తెలుసుకుంటే, ఆ స్థాయి నుంచీ మీరు సాధన చెయ్యవచ్చు. ఎందుకంటే శాస్త్రం అనేక స్థాయిలనుంచి బోధిస్తుంది.

సాత్త్విక పురుషునికి తనేమిటో, తనకేం కావాలో తెలుసు. తనకి మోక్షం కావాలి; మోక్షం కావాలంటే జ్ఞానం పొందాలి; జ్ఞానం పొందాలంటే చిత్తశుద్ధి కలగాలి; చిత్తశుద్ధి కలగాలంటే సాత్త్వికకర్మలు చేసితీరాలి. ఈ స్పష్టమైన జ్ఞానం అతనికి ఉంది. అంటే ఇతనికి తామసపురుషునికి ఉన్న అజ్ఞానం లేదు.

అంతేకాదు, ఇతనికి రాజసిక ప్రవృత్తి ఉండేవ్యక్తికి ఉండే దేహాభిమానం కూడా లేదు. కర్మ చెయ్యాలంటే శారీరకశ్రమ తప్పదని తెలుసు. నిజానికి అతను దాన్ని శ్రమగా భావించడు. దాన్ని అవసరంగా భావిస్తాడు. అలా శ్రమపడితే వచ్చే ఫలాన్ని అర్థం చేసుకుంటాడు కాబట్టి అతనికి అది పెద్ద శ్రమగా అనిపించదు. ఏదైనా మార్గం ఎప్పుడు కష్టం అనిపిస్తుంది? లక్ష్యం గురించి మర్చిపోయినప్పుడు. లక్ష్యాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకుని మార్గాన్ని పాటిస్తే, అప్పుడది శ్రమ అని కొంచెం కూడా అనిపించదు.

కార్యమ్ ఇతి ఏవ – నేను కర్మలను చేసితీరాలి అనుకుంటాడు. సాత్త్విక కర్మలు అంటే పంచమహాయజ్ఞాలని చూశాము. అందువల్ల ఈ పంచమహాయజ్ఞాలు చేసితీరాలి. ఇవి కూడా 'నా గురువును సంతోషపెట్టటానికో, భగవంతుణ్ణి మెప్పించటానికో, శాస్త్రాన్ని గౌరవించటానికో కాదు. నేను ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతిని పొందటానికి నాకు ఈ కర్మలు అవసరం,' అని అర్థం చేసుకుంటాడు. అందువల్లనే ఒకపని గురించిన స్పష్టమైన అవగాహన ఉండి తీరాలి అంటారు. అవగాహనతో కూడిన కర్మే నిలుస్తుంది. ఎవరైనా వ్యాయామం చెయ్యమని నిర్బంధిస్తే, ఆ నిర్బంధంవల్ల చేసే కర్మ మూడునాళ్ళ ముచ్చటే అవుతుంది. అదే మీరు ఆ వ్యాయామం మీ మంచికోసమే అనే స్పష్టమైన జ్ఞానంతో చేస్తే, ఎన్ని ఆటంకాలు వచ్చినా, ఆగకుండా ముందుకు సాగిపోతారు. అందువల్ల సాత్త్విక పురుషుడు నేను కర్మ చెయ్యాలి అనుకుంటాడు. ఎటువంటి కర్మ?

నియతం కర్మ క్రియతే – నియతకర్మలను చేస్తాడు. యజ్ఞదానతపస్సులను నియతకర్మలని చూశాము. అతను సాత్త్విక కర్మలను పెంచుకుంటూ వస్తాడు. ఇల్లు కావాలి, డబ్బు కావాలి అనే రాజసిక కర్మలు, స్వార్థపూరితమైన కర్మలు కూడా చేస్తాడు. అవి పూర్తిగా మానేయడు. కానీ సాత్త్వికకర్మలతో పోల్చిచూస్తే అవి చాలా తక్కువే ఉంటాయి. అదికాక హానికరమైన తామసికకర్మలను అతను ప్రయత్నపూర్వకంగా చాలామటుకు తగ్గిస్తాడు.

కొన్ని వ్యాపారసంస్థలు చూడండి, వారు చాలా లాభాలను పొందుతారు, కాని ఆ లాభాలను వారు మాత్రమే అనుభవించాలనుకోరు. ఆ లాభాలలో కొంతభాగాన్ని సమాజసేవకు ఉపయోగిస్తారు. అంటే ఆ సొమ్మును పాఠశాల, ఆసుపత్రి, ఆశ్రమాలు, వేదపాఠశాలలు అభివృద్ధికోసం వినియోగిస్తారు. అందువల్ల సమాజం వీరి వ్యాపారాభివృద్ధికోసం ప్రార్థన చేస్తుంది. వ్యాపారం చేయటం లౌకికకర్మ కాదు. ఎప్పుడు? అందులో వచ్చిన లాభాన్ని పరోపకారానికి ఉపయోగిస్తే. అందువల్ల సాత్త్వికప్రవృత్తి ఉన్న పురుషుడు నియతకర్మను చేస్తాడని చూశాము. నియతకర్మ అంటే యజ్ఞదానతపస్సులు లేదా సాత్త్విక కర్మలు లేదా పంచమహాయజ్ఞాలు. ఈ పర్యాయపదాలను మర్చిపోకూడదు.

అతను ఒకపక్క కర్మలను చేస్తున్నాడు అంటూనే అది సాత్త్విక సన్న్యాసం అని ఎలా అంటారు? సన్న్యాసం అంటే త్యజించటం కదా అనవచ్చు మీరు. కృష్ణపరమాత్మ అతను కూడా త్యజిస్తాడు; కాని సాత్త్విక కర్మలను కాదు, వేరేదాన్ని త్యజిస్తాడు అంటున్నాడు. ఏమిటది?

సంగం త్యక్త్వా – అతను ఈ కర్మలతో ఉన్న అనుబంధాన్ని త్యజిస్తాడు. గుర్తుంచుకోండి, సాత్త్వికకర్మలమీద బంధం పెంచుకోకూడదు.

సాత్త్వికకర్మలు చిత్తశుద్ధిని పెంపొందిస్తాయి కాని అవి జ్ఞానాన్ని కలుగజేయవు. ఇవి ప్రాథమిక సూత్రాలు. వీటిని మర్చిపోకూడదు. అందువల్ల చిత్తశుద్ధిని పెంపొందించుకునేదాకా చేసి, వాటిని త్యజించటమో, తగ్గించుకోవటమో చెయ్యాలి.

ఫలం చైవ – ఈ సాత్త్విక కర్మలవల్ల రెండురకాల ఫలం వస్తుంది. ఒకటి ఆధ్యాత్మికంగా ఎదుగుతాడు. అది ముఖ్యఫలం. అతను పరోపకారకర్మలు చేస్తాడు కాబట్టి, సంఘంలో పేరుప్రఖ్యాతులు కూడా పొందుతాడు. దాన్ని అవాంతరఫలం అంటారు. సాత్త్వికకర్మలు చేసేవ్యక్తి ఈ అవాంతరఫలంయొక్క ప్రలోభంలో పడకూడదు. అవాంతరఫలం అంటేనే అది ముఖ్యఫలం కాదని అర్థం. దాన్నే ముఖ్యఫలం అనుకుంటే, అప్పుడది అవాంతరఫలం అవదు.

ఉదాహరణకు మీరు మామిడిపండ్ల కోసం మామిడిచెట్టును మీ తోటలో వేశారనుకుందాము. మామిడిచెట్టువల్ల అనేక అవాంతరఫలాలు ఉన్నాయి. ముందుగా అది నీరుని పీల్చి, వాతావరణాన్ని చల్లబరుస్తుంది. పెద్ద వృక్షంగా అయ్యాక మీకు నీడను ఇస్తుంది. పండుగలకు మామిడి ఆకులకోసం ఎక్కడికో వెళ్ళనవసరం లేదు. పూర్వకాలంలో వంటకు ఎండిన రెమ్మలను వాడేవారు. ఇలా ఎన్నో ఆశించని ఫలాలు కలుగుతాయి. కర్మయోగి ఈ ఫలాల వెంటపడడు. కర్మఫల త్యాగాన్ని చేస్తాడు. అంటే అవాంతరఫల త్యాగాన్ని చేస్తాడు.

నేను ఇంత కష్టపడి పనిచేస్తున్నాను. నా జూనియర్ బాస్‌ని కాకాపట్టి ప్రమోషన్ కొట్టేశాడు అని బాధపడడు. అతను కర్మయోగి అయితే చేసేపనిలోనే ఆనందం వెతుక్కుంటాడు. ఒక సంగీత విద్వాంసుడు పెద్దకచేరీలు ఇవ్వాలి, అందరూ చప్పట్లు కొట్టాలి అనే ఫలం కోరడు. తను పాడే సంగీతంలోనే తను రమిస్తాడు. ఎవరు విన్నా, వినకపోయినా అతను బాధపడడు. అసలుసిసలు కర్మయోగి కర్తగానే ఆనందం పొందుతాడు. కేవలకర్మ చేసే వ్యక్తి భవిష్యత్తులో భోక్తగా అనుభవించబోయే దానిమీద ఆశపెట్టుకుంటాడు. కర్మయోగి ఇప్పుడు చేసే పనిలోనే ఆనందాన్ని పొందుతాడు. కర్మయోగికి ఫలం ఇప్పుడే, ఇక్కడే దొరుకుతుంది.

(సంగం త్యక్త్వా ఫలం చైవ స త్యాగః) సాత్త్వికో మతః – కర్మతో సంగత్వం పెట్టుకోకుండా, నియతకర్మలు చేస్తూ, వాటివల్ల వచ్చే ఫలాన్ని త్యజిస్తే అది సాత్త్విక సన్న్యాసం అవుతుంది.

ఈ విధంగా తామసిక, రాజసిక, సాత్త్విక సన్న్యాసం గురించి కృష్ణపరమాత్మ చెప్పాడు. కృష్ణపరమాత్మ సన్న్యాసం, త్యాగం పదాల మధ్య భేదం చూపించలేదని చూశాము. ఈ సన్న్యాసం పదం నిర్వచించేటప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ ఎవరిని ఉద్దేశించి చెబుతున్నాడో, అది దృష్టిలో పెట్టుకున్నాడనీ, అందువల్ల సన్న్యాసంయొక్క సాంప్రదాయ నిర్వచనం ఇవ్వలేదనీ కూడా చూశాము.

యజ్ఞదానతపస్సులను చేసి, వాటివల్ల చిత్తశుద్ధి పొందిన వ్యక్తి ఇంకా కర్మలు చెయ్యనవసరం లేదు. అది కడుపునిండా భోజనం చేసినవ్యక్తికి మళ్ళీ భోజనం పెట్టినట్టు ఉంటుంది. అటువంటి వ్యక్తి వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలకోసం సన్న్యాసాన్ని స్వీకరించినా ఫర్వాలేదు. కాని అందరికీ ఆ పరిపక్వత రాదు. అందువల్ల వారు యజ్ఞదానతపస్సులను చెయ్యక తప్పదు. ఇవే వారి మనస్సుకు చిత్తశుద్ధిని కలుగజేస్తాయి. అలా సంసిద్ధత

లేకుండా సన్న్యాసం స్వీకరిస్తే, అందులోనూ అజ్ఞానం వల్ల స్వీకరిస్తే అది తామసిక సన్న్యాసమనీ; దేహాభిమానంతో స్వీకరిస్తే అది రాజసిక సన్న్యాసమనీ నిర్వచించాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అలా సంసిద్ధత లేకుండా, నియతకర్మ చేసి, కర్మఫలత్యాగం చేస్తే దాన్ని సాత్త్విక సన్న్యాసం అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈ తొమ్మిదవ శ్లోకంనుంచి ఒక ముఖ్యమైన ఉపసిద్ధాంతాన్ని ఏర్పరచుకోవచ్చు. సాత్త్విక సన్న్యాసంలో కర్మ చెయ్యాలి కాని లౌకికఫలాలను ఆశించకూడదు అన్నాడు. ఫలం వచ్చినా, రాకపోయినా పట్టించుకోకూడదు అన్నాడు. ఇదే నిర్వచనాన్ని కర్మయోగానికి కూడా ఇచ్చాడు కృష్ణపరమాత్మ.

యోగస్థః కురు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ధనంజయ ।
సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః సమో భూత్వా సమత్వం యోగ ఉచ్యతే ॥ – 2.48

మయి సర్వాణి కర్మాణి సన్న్యస్యాధ్యాత్మచేతసా ।
నిరాశీర్నిర్మమో భూత్వా యుధ్యస్వ విగతజ్వరః ॥ – 3.30

ఈ రెండు శ్లోకాలూ కర్మయోగాన్ని నిర్వచిస్తాయి. సంగం త్యక్త్వా అన్నాడు రెండవ అధ్యాయంలో, నిరాశీర్నిర్మమో భూత్వా అన్నాడు మూడవ అధ్యాయంలో. అదే నిర్వచనాన్ని ఇచ్చి, ఇప్పుడు దానికి కొత్తపేరు పెట్టాడు. సాత్త్విక సన్న్యాసం అన్నాడు. పాత దానికి కొత్త తొడుగు తొడిగాడు.

అర్జునుణ్ణి కర్మయోగం పాటించమన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అర్జునుడు సన్న్యాసం వైపు మొగ్గుచూపుతున్నాడు. అందువల్ల అదే కర్మయోగానికి సన్న్యాసం పేరు కలిపి సాత్త్విక సన్న్యాసం అంటున్నాడు. కర్మయోగి కూడా ఒక విధంగా సన్న్యాసే. ఎందుకంటే అతను ఆంతరసన్న్యాసం చేస్తాడు. దీన్నే శాస్త్రంలో గౌణసన్న్యాసం అంటారు. సన్న్యాసికి ఉండే ప్రశాంతత ఇతనికి కూడా ఉంటుంది. కర్మయోగి కూడా ఏ ఫలాన్నీ ఆశించడు. ఏది వచ్చినా ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరిస్తాడు. అందువల్ల ఇక్కడ మనం గ్రహించాల్సిన ఉపసిద్ధాంతం ఇది –

సాత్త్విక సన్న్యాసం = కర్మయోగం.

సాత్త్విక సన్న్యాసం కర్మయోగం వంటిది. అయితే పంచమహాయజ్ఞాలు చేసితీరాలి.

కర్మయోగము – శ్లోకాలు: 10–12 – విశ్లేషణ

పద్దెనిమిదవ అధ్యాయంలో 10, 11, 12 శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ కర్మయోగమహిమ గురించి చెప్పబోతున్నాడు. రెండు, మూడు అధ్యాయాల్లో నిర్వచించిన కర్మయోగాన్నే పద్దెనిమిదవ అధ్యాయంలో సాత్త్విక సన్న్యాసం అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. పేర్లు ఏవైనా, తాత్పర్యం ఒకటే.

కర్మయోగికి తన ధర్మాలేమిటో బాగా తెలుసు. ధర్మం అంటే నా జీవితం కొనసాగించటానికి కొన్ని పన్నులు కట్టాలి. నేను జీవించాలంటేనే, కొన్ని ధర్మాలు నెరవేర్చాలి. అందులో మొట్టమొదటిది నా గురించి నేను నెరవేర్చాల్సిన కర్తవ్యం.

1. **శారీరక ధర్మాలు** – నా శారీరక ఆరోగ్యాన్ని కాపాడుకోవాలి. నేను జీవించి ఉండాలంటే, నేను ఆహారం తీసుకోవాలి. నాకు తినటం ఇష్టంలేదు అనలేను. ఆహారం తీసుకోవటం ఎంత సహజమో, మలమూత్ర విసర్జన కూడా అంతే సహజంగా జరగాలి. అదికాక రోజూ స్నానం చెయ్యాలి, వ్యాయామం చెయ్యాలి. ఇవన్నీ శారీరక ధర్మాల కిందికి వస్తాయి. వీటిని సవ్యంగా నెరవేర్చకపోతే అనారోగ్యమనే శిక్షను భరించాల్సి ఉంటుంది.

2. **గృహస్థ ధర్మాలు** – అలాగే గృహస్థుగా నాకు కొన్ని ధర్మాలు ఉంటాయి. భార్య, పిల్లల విషయంలో కొన్ని బాధ్యతలు ఉంటాయి. వాటిని నెరవేర్చాలి. ఇవన్నీ ప్రకృతి సూత్రాలు. భగవంతుడు నియమించిన సూత్రాలు. వీటిని తప్పించుకోలేను, భగవంతుణ్ణి మోసం చెయ్యలేను.

పిల్లలకు పరీక్షల సమయం అయితే అది మనకు పరీక్షా సమయం! వారి పాఠాలన్నీ మనం నేర్చుకుని, వారికి చెప్పాలి. మనకి రాని హిందీ అయినా సరే, మనకి రాని ఏ సబ్జెక్టు అయినా సరే. అదికాక వారు రాత్రంతా మేలుకుని చదివితే, మనం కూడా కళ్ళలో ఒత్తులు వేసుకుని కూర్చుని, వాళ్ళు నిద్రపోకుండా, అలసిపోకుండా ఉండటానికి ఆరారగా టీనో, చిరుతిళ్ళో ఇస్తూ ఉండాలి. ఈ రోజుల్లో భర్తకు కూడా వంటిపనిలో, ఇంటిపనిలో సగభాగం అప్పజెప్పుతున్నారు. కూరలు తరగాలి, డిష్‌వాషర్‌లో గిన్నెలు తోమి, వాషింగ్‌మిషన్‌లో బట్టలు ఉతికి, చంటిపిల్లలకు బట్టలు తొడిగి, స్కూలుకు ముస్తాబులు చెయ్యాలి.

3. **పౌరునిగా ధర్మాలు** – ఒకదేశంలో ఉన్నందుకు, ఆ దేశపౌరునిగా కొన్ని ధర్మాలను నెరవేర్చాలి. అందులో ముఖ్యమైన ధర్మం పన్నులు కట్టాలి.

పైన చెప్పిన కర్మలు కాక అనేకానేక కర్మలు మనం చెయ్యాల్సి ఉంటుంది . వాటిలో కొన్ని కర్మలు మనకు ఇష్టం ఉంటాయి, కొన్ని ఇష్టం ఉండవు. కర్మయోగి చేసే మొట్టమొదటి పని – ఇలా కర్మలకు ఇష్టాయిష్టాల బిరుదులు ఇవ్వడు. మనం చెయ్యాల్సిన పనులు నచ్చకపోతే, జీవితం దుర్భరంగా ఉంటుంది. అప్పుడేం చేస్తాము? చేసితీరాల్సిన పనిని శారీరకంగా చేస్తాము కాని మనస్సు వాటిని అంగీకరించదు. అంటే మనస్సు, శరీరంతో సహకరించదు. దానివల్ల మనలో సంఘర్షణ బయలుదేరుతుంది.

సన్న్యాసి అయినా కూడా కొన్నింటిని తప్పించుకోలేడు. స్వామీజీ దర్శనం చేసుకోవాలని ఎందరో వస్తూవుంటారు. ఎవరూ రాకూడదని చెప్పలేరు. ఎందుకంటే మనదేశంలో సన్న్యాసులకు, స్వామీజీలకు గౌరవాన్ని ఇస్తారు. వారితో కష్టం సుఖం చెప్పుకోవాలనుకుంటారు. అందులో ఇవాళ రావచ్చా, మీకు వీలేనా అని అడిగే అలవాటు మనకులేదు. నాకు ఏకాంతం కావాలి, నన్ను కలవకండి అని ఆయనా చెప్పలేరు. సన్న్యాసికీ, ఏకాంతానికీ చుక్కెదురు అవుతుంది. అందువల్ల ఏ ఆశ్రమం తీసుకున్నా ధర్మాలు తప్పవు.

కర్మయోగి కర్మను త్యజించలేడు. దాన్ని తప్పించుకునేందుకు ఒకటే మార్గం ఉంది. ఇది జీవితంలో ఒక భాగంగా ఇది నేను పాటించి తీరాల్సిన కర్తవ్యం అనుకోవాలి. అందువల్ల కేవలం జీతంకోసమే ఏదైనా ఉద్యోగంలో చేరినా, ఆ ఉద్యోగధర్మాన్ని బాధ్యతగా నిర్వర్తించాలి.

ఈ సందర్భంలో స్వామీజీ తనకైన ఒక అనుభవాన్ని మనతో పంచుకుంటున్నారు. ఒక స్కూల్లో ఆ స్కూలు యాజమాన్యం, స్కూల్లో పనిచేసే టీచర్లు మన సంస్కృతిని నేర్చుకోవాలని ఆశించారు. ఎందుకంటే చిన్నపిల్లల

భవిష్యత్తును తీర్చిదిద్దేది టీచర్లే కాబట్టి, వారికి మన సంస్కృతి తెలిస్తే, పిల్లలని మంచిదారిలో నడిపించగలరు అనుకున్నారు.

దానికి పరమార్థానంద స్వామీజీని ఆ టీచర్లకు భగవద్గీత బోధించమని ఆహ్వానించారు. ఆ బోధ స్కూలు అయిపోయాక చెయ్యాలి. ఎందుకంటే, స్కూలు కార్యక్రమాలకు ఆటంకం రాకూడదు. అందువల్ల 4–5 గంటల మధ్య పెట్టారు. స్వామీజీ అది తన జీవితంలో అత్యంత బాధాకరమైన విషయాలలో ఒకటి అంటారు. ఎందుకంటే ఆ బోధను స్కూలు సమయం తర్వాత పెట్టటంతో, ఆ టీచర్లు చాలా అసహనంగా ఉండేవారు. స్వామీజీ ఎప్పుడు ముగిస్తారా, ఎప్పుడు దీన్నించి బయటపడి, పారిపోదామా అన్నట్టు ఉండేవారు. వారి బాడీలాంగ్వేజ్, ముఖకవళికలు, మాటిమాటికీ చేతిగడియారం వంక చూసుకోవటం చూస్తే వారు ఎలా ముళ్ళమీద కూర్చున్నట్టు కూర్చున్నారో అర్థమయ్యేది.

ఇటువంటి పరిస్థితినే ఎదుర్కోవాల్సి వచ్చిన ఒక కవిహృదయాన్ని తలుచుకున్నారు స్వామీజీ ఆ సమయంలో. ఆ కవి అంటాడుట, 'ఓ భగవంతుడా, నేను ఎటువంటి లలాటలిఖితాన్ని అయినా ఎదుర్కోవటానికి సిద్ధంగా ఉన్నాను; కాని నా కవితలమీద శ్రద్ధలేని వారికి నా కవితలు చదివి వినిపించాల్సిన దురవస్థను మాత్రం కల్పించకు.'

స్వామీజీ పరిస్థితి కూడా అలాగే ఉంది. అసలు ఏమాత్రం శ్రద్ధలేని వారి మెదడుల్లోకి భగవద్గీతను బలవంతంగా ఎక్కించాల్సి వచ్చింది. రష్యా ఇనపగోడ ఇంతకన్నా సన్నగా ఉంటుందేమో అనుకున్నారు. అంటే వారి అసహన శక్తి అంతకన్నా ఎక్కువగా ఉందన్నమాట. అయినా తన ధర్మాన్ని స్వామీజీ నిర్వర్తించారు. అప్పుడు ధర్మం పాటించినందువల్ల కలిగిన పుణ్యం వృథా పోలేదనీ, ఇప్పుడు శ్రద్ధగా వినే విద్యార్థులు దొరికారనీ మురిసిపోయారు స్వామీజీ (స్వామీజీ బోధకు వందల్లో ఉంటారు శ్రోతలు).

కర్మయోగం లేదా సాత్త్విక సన్న్యాసం పాటించేవ్యక్తి పూర్తిగా చిత్తశుద్ధి పొందలేదనే విషయం మర్చిపోకూడదు. అందువల్ల ఈ వ్యక్తి సాత్త్విక కర్మలు లేదా నియతకర్మలను మానకూడదని కృష్ణపరమాత్మ గట్టిగా చెబుతున్నాడు. యజ్ఞం అంటే పంచమహాయజ్ఞాలు అని చూశాము. కొంతమంది వేదాంతబోధకు రాగానే, 'నేను అకర్తను, అభోక్తను,' అని నేర్చుకోగానే ఆలయాలకు వెళ్ళటం, దైవపూజలను మానేయటం చేస్తారు. అలా చెయ్యకూడదని కృష్ణపరమాత్మ గట్టిగా నొక్కివక్కాణిస్తున్నాడు.

జ్ఞానానికి వచ్చినా కూడా శక్తివంతమైన రాగద్వేషాలు పట్టి కుదిపివేస్తుంటే, ఇంకా మీ మనస్సు పరిపక్వత చెందలేదని తెలుసుకోవాలి. అందువల్ల శ్రద్ధగా ఇష్టదేవత ప్రార్థన చెయ్యాలి; యజ్ఞం చెయ్యాలి; దానం చెయ్యాలి; తపస్సు చెయ్యాలి.

ఇక్కడ ఒక సందేహం రావచ్చు. సాత్త్విక సన్న్యాసం = కర్మయోగం అంటే, దానికి సన్న్యాసం పదం ఎలా వాడగలరు? కర్మయోగంలో యజ్ఞదానతపస్సులను కర్మయోగి త్యజించడు. మూడూ చేస్తాడు. ఇక్కడ సన్న్యాసం పదం వేస్తే అతను ఏదో ఒకటి త్యజించాలి. ఏం త్యజిస్తాడు? దానికి కృష్ణపరమాత్మ జవాబు చెబుతున్నాడు.

1. **ఆందోళన త్యజిస్తాడు** – కర్మయోగి భవిష్యత్తు గురించిన ఆందోళనను త్యజిస్తాడు. నిజానికి ఆందోళనను త్యజించిన వ్యక్తిని కర్మయోగి అంటారు. అయితే అతను ఏంచేస్తాడు? తన బాధ్యతలను సక్రమంగా నిర్వర్తిస్తాడు. కుటుంబంలో, ఉద్యోగంలో, సమాజంలో నిర్వర్తించాల్సిన విధులను సక్రమంగా నిర్వర్తిస్తాడు. తండ్రిగా పిల్లల భవిష్యత్తుకు మంచిబాట వెయ్యటానికి తన శాయశక్తులా ప్రయత్నిస్తాడు. అతనికి తన పాత్ర ఎంతవరకో స్పష్టంగా తెలుసు. పిల్లలకు మంచిబాట వెయ్యగలడే కాని తను వారి భవిష్యత్తును నిర్దేశించలేడని తెలుసు. వారి భవిష్యత్తునే కాదు, వారి ఆలోచనలనే తను అదుపులో పెట్టలేనని తెలుసుకుంటాడు.

తండ్రిగా తను చెయ్యగలిగింది చేస్తాడు. ఇంటిలో పిల్లలకు అనువైన వాతావరణాన్ని ఏర్పరచి, వారికి ఆధ్యాత్మిక చింతన కలిగేందుకు తోడ్పడే పరిస్థితులను ఏర్పరచగలడు కాని వారిని పూర్తిగా మార్చలేడు. పిల్లల మీద టీవీ ప్రభావం ఉంటుంది; స్కూలు, కాలేజీ ప్రభావం ఉంటుంది; స్నేహితుల ప్రభావం ఉంటుంది; సమాజం ప్రభావం ఉంటుంది. వారు స్కూలు ఎగ్గొట్టి సినిమాలకు, షికార్లకు మీకు తెలియకుండా వెళ్ళవచ్చు. అందరూ అలా చేస్తారని కాదు, చేసే అవకాశం ఉంది. అందువల్ల పిల్లల భవిష్యత్తును మీరు నిర్దేశించలేరు, అలాగని మీ కర్తవ్యాన్ని వదిలివేయకూడదు.

కర్మయోగి = ఈశ్వరార్పణబుద్ధి + ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి

కర్తగా మీ ధర్మాన్ని నెరవేర్చాలి. ఏ కర్మ చేసినా ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో చెయ్యాలి. భోక్తగా మీరు ఏం అనుభవించబోతారో, అది మీచేతిలో లేదని గ్రహించుకోవాలి. ఏదివచ్చినా చిరునవ్వుతో ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరించాలి.

ఇంతవరకూ చూసింది పిల్లల విషయంలో. ఇదే సూత్రం ఆరోగ్యానికీ, ధనానికీ, ఉద్యోగానికీ, అన్నిటికీ వర్తిస్తుంది. కర్తగా మీ బాధ్యతను మీరు నిర్వర్తించాలి. అది కూడా యాంత్రికంగా కాదు, ఉత్సాహంగా, శ్రద్ధగా, వివేకంతో చెయ్యాలి. ఎందుకంటే మీరు చేసేపనిని ఈశ్వరునికి అర్పిస్తున్నారు. కాని ఫలం మీ చేతిలో లేదు. మీరు చేసుకున్న కర్మవల్ల, అది ఈ జన్మలో కర్మవల్ల కావచ్చు, పూర్వజన్మ కర్మవల్ల కావచ్చు. వచ్చే ఫలాన్ని ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరించాలి.

భవిష్యత్తులో ఏమవుతుందో తెలియనప్పుడు, దాన్ని ఎలా నిర్దేశించగలరు? ఏదో శనిమహాదశ నడుస్తోందని తెలుసుకోగలరేమో కాని, ఏమవుతుందో తెలియదు. అందువల్ల కర్మయోగి ఆందోళనను త్యజిస్తాడు. ఇది అతను త్యజించే మొదటి అంశం.

2. **బంధాన్ని త్యజిస్తాడు** – కర్మయోగి అంత శ్రద్ధగా దైవకార్యాలు చేస్తున్నా కూడా వాటిమీద బంధం పెంచుకోడు. చేసేటప్పుడు శ్రద్ధగానే చేస్తాడని చూశాము. అయినా బంధం పెంచుకోడు. ఎందుకు? అతనికి ఈ కర్మలను మార్గంగా తీసుకోవాలి కాని, లక్ష్యంగా కాదని తెలుసు. కర్మను లక్ష్యంగా తీసుకుంటే ఈ కర్మద్వారా ధనం, ధాన్యం, బహుపుత్రలాభం కావాలనుకుంటాడు. కర్మను మార్గంగా తీసుకుంటే కర్మద్వారా చిత్తశుద్ధి పొంది జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి కలగాలని తెలుసుకుంటాడు.

మార్గాన్ని మార్గంగానే చూడాలి. దానిమీద అనుబంధం పెంచుకోకూడదు. పిల్లలు, 'స్కూలు టీచర్లు బాగా చెబుతున్నారు, స్కూలు బాగుంది, ఇక్కడే ఉండిపోతాను రాను,' అంటారా? స్కూలుమీదా, టీచర్లమీదా అభిమానం ఉండటం మంచిదే, కాని అది దురభిమానం కాకూడదు. అంటే అవసరమైనప్పుడు ఆ అభిమానానికి అతీతంగా ఎదగాలి. స్కూలు వదలాల్సిన సమయంలో వదిలి బయటకు రావాలి. దీన్ని సంగత్యాగం లేదా ఫలత్యాగం అంటారు. లౌకికభాషలో చెప్పాలంటే రేపేమవుతుందోననే బెంగ ఉండదు. దీన్నే కర్మయోగం లేదా సాత్త్విక సన్న్యాసం అంటారు. దీన్ని ఏక్సెప్ట్ అండ్ అకామడేట్ అంటారు.

3. **సాత్త్విక అంతఃకరణ ఉంటుంది** – కర్మయోగి తను చెయ్యాల్సిన కర్మలను చిరునవ్వుతో స్వీకరిస్తాడు. ఎన్నడూ సణగడు. 'ఎందుకు చెయ్యాలి భగవంతుడా?' అనుకోడు ఎప్పుడూ. పిల్లలను స్కూల్లో చేర్చటానికి గంటలకొద్దీ క్యూలో నిలుచోమన్నా సంతోషంగా నిలుచుంటాడు, వారిని అమెరికా పంపాలంటే దానికి కావాల్సిన ఏర్పాట్లు అన్నీ చక్కగా చేస్తాడు.

పెళ్ళి చేసుకునేముందు ఆలోచించాలి కాని, చేసుకున్నాక ఎందుకు చేసుకున్నాను అనుకోకూడదు. గృహస్థాశ్రమంలో వచ్చే కష్టసుఖాలను చిరునవ్వుతో స్వీకరించాలి. ఆ మాటకొస్తే ఏ ఆశ్రమంలో ఉండే కష్టసుఖాలు ఆ ఆశ్రమంలో ఉంటాయి. ఏదీ పూర్తిగా దుఃఖరహితంగా ఉండదు. ఏ ఆశ్రమమైనా కూడా దుఃఖమిశ్రితంగా ఉంటుంది. జీవితమంటే కూడికలు, తీసివేతల మేలుకలయిక అని తెలుసు కర్మయోగికి. ప్రశాంతత కావాలంటే ఒక్క శ్మశానంలోనే దొరుకుతుందని కూడా తెలుసు. అందువల్ల కర్మయోగి ఇవి నాకు ఆనందమిచ్చే పనులు; ఇవి దుఃఖాన్ని కలిగించే పనులు అని వాటిని విభజించడు. కర్తవ్యం కర్తవ్యమే. దాని ముందు విశేషణం కలపకూడదు. విశేషణం కలిపితే అది ఆందోళనను, ఒత్తిడిని కలుగజేస్తుంది.

ఇటువంటి మనస్థితిని కలిగివుండాలంటే అతనికి సాత్త్విక అంతఃకరణ ఉండాలి. రాజసిక మనస్సు ఉంటే అతని ధర్మాలతో బంధం పెంచుకుంటాడు; తామసిక మనస్సు ఉంటే అసలు కర్మే చెయ్యకుండా తప్పించుకుంటాడు. కాని కర్మయోగికి సాత్త్విక అంతఃకరణ ఉంటుంది.

త్రైగుణ్యవిషయా వేదా నిస్త్రైగుణ్యో భవార్జున ।
నిర్ద్వంద్వో నిత్యసత్త్వస్థో నిర్యోగక్షేమ ఆత్మవాన్ ॥ – 2.45

సత్త్వగుణంలో నిలవాలంటే కర్మమీద ద్వేషమూ ఉండకూడదు, బంధమూ ఉండకూడదు.

ఫలం – ఇలా కర్మయోగం పాటించిన వ్యక్తి పొందే ఫలమేమిటి? అతను జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి పొందుతాడు. ప్రాకృత మనస్సు కాస్తా సంస్కృత మనస్సు అవుతుంది. అప్పుడు అతను యజ్ఞదానతపస్సులను తగ్గించుకోవచ్చు. మనస్సు సంస్కరించబడనంతవరకూ ఈ కర్మలను చేసితీరాలి.

మనస్సు సంస్కరించబడిందని ఎలా తెలుస్తుంది? రెండు అంశాలద్వారా తెలుస్తుంది.

వేదాంతం విలువ తెలుస్తుంది – మనస్సు సంస్కరించబడితేనే వేదాంతం అవసరమనిపిస్తుంది; లేకపోతే అదికూడా ఒక విద్యలాగా అనిపిస్తుంది. ముఖ్యంగా మాండూక్యోపనిషత్తువంటి కష్టమైన ఉపనిషత్తులు నేర్చుకుని

ఏమిటి ప్రయోజనం అనిపిస్తుంది. బ్రహ్మ గురించీ, జగత్తు గురించీ నేర్చుకుంటే అది నేను ఎదుర్కొనే నీటియెద్దడిని ఎలా తగ్గిస్తుంది? సంస్కరించబడని మనస్సు ఉన్న వ్యక్తికి ఆత్మజ్ఞానానికీ, దైనందిన జీవితంలోని సమస్యలకూ లంగరు కుదరదు. మనస్సు శుద్ధి అవుతున్నకొద్దీ, తన సమస్యకు మూలకారణం అజ్ఞానం అని తెలుస్తుంది. మనస్సు సంస్కరించబడిందని తెలిపే మొదటి అంశం – వేదాంతం విలువ తెలియటం.

వేదాంతం అర్థమవుతుంది – ఎప్పుడైతే వేదాంతంయొక్క విలువ తెలుసుకుంటాడో అప్పుడే వేదాంతం అర్థమవటం మొదలవుతుంది. వేదాంతం అర్థమయిందీ అంటే సాధనచతుష్టయ సంపత్తి కలిగి, అతను అర్హత పొందినట్టు అర్థం. కృష్ణపరమాత్మ అటువంటివ్యక్తిని యోగారూఢః అన్నాడు ఆరవ అధ్యాయంలో.

యదా హి నేంద్రియార్థేషు న కర్మస్వనుషజ్జతే ।
సర్వసంకల్పసన్న్యాసీ యోగారూఢస్తదోచ్యతే ॥ – 6.4

జీవితంలో తక్కిన లక్ష్యాలకన్నా వేదాంతం బాగా ఆకర్షిస్తుంది. అలా ఆకర్షించిందంటే అతను అర్హత పొందినట్టే. **కర్మలను పూర్తిగా త్యజించకూడదు** – ఎప్పుడైతే ఈ అర్హతను పొందుతాడో, అప్పుడే అతను కర్మలను తగ్గించవచ్చు. జాగ్రత్తగా గమనించండి; కర్మలను తగ్గించవచ్చు కాని పూర్తిగా త్యజించకూడదు. అలా కర్మలను తగ్గించేసరికి, అతనికి కొంత ఖాళీసమయం చిక్కుతుంది. దాన్ని దేనికి వాడాలి? టీవీ చూడటానికా? కాదు. ఖాళీ సమయాన్ని వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలకు కేటాయించాలి. ఇలా వేదాంతంమీద సమయాన్ని వెచ్చించగలిగితే అతను బాహ్యంగా సన్న్యాసం స్వీకరించాల్సిన అవసరంలేదు. సంస్కరించబడిన, వైరాగ్యం పొందిన మనస్సుతో అతను ఉపనిషత్తులను నేర్చుకుంటే, అంటే శ్రవణం చేస్తే, అతను మేధావి అవుతాడు.

శ్రవణంద్వారా అహం బ్రహ్మ అస్మి జ్ఞానం పొందుతాడు; మననంద్వారా ఆ జ్ఞానాన్ని నిస్సంశయ జ్ఞానంగా మలుచుకుంటాడు అంటే అతనికి ఎండాకాలపు ఎండ ఎంత సత్యమో, అహం బ్రహ్మ అస్మి అనేది కూడా అంత సత్యమనిపిస్తుంది. అది ఉపనిషత్తు చెప్పే వాక్యంగా కాక, సత్యంగా అర్థమవుతుంది.

ఆ విధంగా కర్మయోగంద్వారా జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి కలుగుతుంది; అప్పుడు జ్ఞానయోగానికి వచ్చి మోక్షాన్ని పొందుతాడు. కర్మయోగం జ్ఞానయోగానికి దారితీస్తుంది; జ్ఞానయోగం మోక్షాన్ని కలుగజేస్తుంది. కర్మయోగం ఫలాన్ని పరంపరయా మోక్షం అంటారు. అంటే అది ప్రత్యక్షంగా మోక్షానివ్వదు కాని, జ్ఞానయోగానికి వెళ్ళటానికి, తద్వారా మోక్షాన్ని పొందటానికి బాటవేస్తుంది. ఇది ఫలం.

కర్మలను త్యజించలేరు – ఇంతకుముందు కర్మలను పూర్తిగా త్యజించకూడదు అన్నాడు; ఇప్పుడు కర్మలను పూర్తిగా త్యజించలేరు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. సన్న్యాసం స్వీకరించినా కూడా, భిక్షాటన చెయ్యాలి. శరీరాన్ని ఆరోగ్యకరంగా ఉంచుకోవాలి అంటే స్నానంవంటి కర్మలు చెయ్యాలి. మనిషి పూర్తిగా కర్మలను త్యజించలేడు. అది ఒక్క సందర్భంలోనే సాధ్యమవుతుంది. అది ఎప్పుడో తెలుసా? మరణంలోనే. ఒక శరీరం కర్మలనుంచి విముక్తి పొందితే, ఆఖరికి శ్వాస పీల్చుకునే కర్మనుంచి కూడా బంధవిముక్తి పొందితే, అతనితో బంధం ఉన్నవారి కర్మ రెట్టింపు అవుతుంది. ఆ భౌతికకాయానికి అంత్యక్రియలు చేయించాలి; దానికి అవసరమైన కర్మలు చెయ్యాలి.

మన కర్మలు మనం చేసుకోగలిగినప్పుడు, మనమే చేస్తాము. మనం ఆఖరిశ్వాస విడిచాక, మనకు వారు కర్మలు చెయ్యాల్సి ఉంటుంది.

చేసే కర్మలను మార్చగలమేమో కాని, కొన్ని కర్మలను తగ్గించుకోగలమేమో కాని, కర్మలను పూర్తిగా అయితే త్యజించలేము. చిన్మయానందస్వామీజీ ఈ సిద్ధాంతాన్ని చాలా అద్భుతంగా వివరిస్తారు. మనం జీవించి ఉన్నంతకాలం, జీవితంలో ప్రతిక్షణమూ మనం మనచుట్టూ ఉన్న పరిసరాలనుంచి, జీవులనుంచి, తోటి మనుష్యులనుంచి లబ్ధి పొందుతున్నాము. వాయువునుంచి మనం ఆక్సిజన్‌ను గ్రహిస్తున్నాము శ్వాసక్రియ చెయ్యటానికి; భూదేవినుంచి అన్నం; జలంనుంచి నీరు రోజూ తీసుకుంటున్నాము. అంతేకాదు, మన కంచంలోకి అన్నం, కూరలు వచ్చాయంటే, వాటి వెనక ఎందరిదో సమష్టికృషి ఉంది. మనం మంచిదుస్తులు వేసుకోగలుగుతున్నామంటే, దాని వెనక ఎందరిదో సమష్టికృషి ఉంది.

మనుష్యులే కాదు, జంతువులు, చెట్లుచేమలు కూడా మన జీవితం ఆనందమయంగా సాగటానికి తోడ్పడుతున్నాయి. ఇంతమందినుంచి, ఇన్నింటినుంచి మనం ఇన్ని లాభాలు పొందుతూ ఉంటే, వారికి తిరిగి తీర్చాల్సిన కనీసబాధ్యత మనమీద ఉంది. వారికి మనం ఋణపడివున్నాము. పంచమహాయజ్ఞాలు ఏమిటి? మనం తీర్చుకునే ఋణాలే! దేవఋణం, ఋషిఋణం, పితృఋణం, మనిషిఋణం, భూతఋణం. వీరందరికీ మనం ఋణపడివున్నాము. అంటే మనం జీవించి ఉన్నన్నాళ్ళూ మనం ఋణపడేవుంటాము. ఈ ఋణాన్ని తీర్చుకోవటమెలా? మన శక్తిమేరకు మనం తిరిగి చెయ్యటం ద్వారా.

గీతాబోధవల్ల మనం ప్రయోజనం పొందుతున్నామంటే దానికి మనం వ్యాసాచార్యులకు ఋణపడివున్నాము. ఆయన దాన్ని లిఖించారు కాబట్టే, నేడు మనం నేర్చుకోగలుగుతున్నాము. అర్జునునికి ఋణపడివున్నాము. అర్జునుడు అడగకపోయివుంటే కృష్ణపరమాత్మ బోధించి ఉండేవాడు కాదు. కృష్ణపరమాత్మకు ఋణపడివున్నాము. కృష్ణపరమాత్మ అర్జునునికి మాత్రమే బోధించలేదు. అర్జునునిద్వారా మొత్తం మానవాళికి వేదాంతసారాన్ని బోధించాడు. ఉపనిషత్తులు నేర్చుకోలేనివారికి సూక్ష్మంలో మోక్షం. మన పితృదేవతలకు ఋణపడివున్నాము. వారు తరతరాలుగా, గురుశిష్యపరంపరగా గీతాబోధను అందించకపోయివుంటే ఇవాళ మనం ఇంత సుఖంగా, ఇంత తేలికగా గీతను నేర్చుకోగలిగి ఉండేవారము కాదు (పరమార్థానంద స్వామి ఇంత తేలికగా, ఒక క్లాసురూమ్ టీచింగ్‌లా బోధ చెయ్యకపోయివుంటే, ఇంత భాండాగారాన్ని అందుకోగలిగి ఉండేవారము కాదు.) అందువల్ల ఒక్క గీతా పారాయణం చేస్తేనే పంచమహాయజ్ఞాలు చేసినంత ఫలము.

దీనికి ప్రతిగా మనమేం చేస్తున్నాము? అంటే ప్రతిఒక్కరము గీతనే తిరిగి బోధించనవసరం లేదు. సమాజానికి మనవంతు సేవ చేస్తే చాలు. ఎలా సేవ చెయ్యాలి? కర్మలు చెయ్యటం ద్వారా. కర్మ చేస్తే దాన్ని వెన్నంటే ఆందోళన వస్తుంది కదా! కర్మ చెయ్యి కానీ కర్మఫలత్యాగం చెయ్యి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. చెప్పటం తేలికే, కాని ఆచరించటం కష్టం అనకండి. కృష్ణపరమాత్మ ముందే ఆచరించే పద్ధతిని కూడా చెప్పేశాడు.

కర్మణ్యేవాధికారస్తే మా ఫలేషు కదాచన ।

మా కర్మఫలహేతుర్భూః మా తే సంగోఽస్త్వకర్మణి ॥ – 2.47

మయి సర్వాణి కర్మాణి సన్న్యస్యాధ్యాత్మచేతసా ।
నిరాశీర్నిర్మమో భూత్వా యుధ్యస్వ విగతజ్వరః ॥ – 3.30

ఏమిటా పరిష్కారం? మనం చేసిన కర్మకు ఏ ఫలం వచ్చినా దాన్ని ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో తీసుకోవాలి.

కర్మయోగి కాకపోతే కలిగే నష్టం – కర్మయోగి కాకపోతే కలిగే నష్టమేమిటి? కర్మయోగి కానివాణ్ణి కర్మఠుడు అంటారు. అతను భవిష్యత్తు గురించిన ఆందోళనతో ఉంటాడు. ఆ భయం అవసరమైతే విలువలను వదులుకోవటానికి కూడా సిద్ధపడేలా చేస్తుంది.

ఎందుకలా అధర్మానికి పాలుపడతాడు? భవిష్యత్తులో ఇబ్బంది పడకూడదని. భవిష్యత్తు మీద బెంగ, వర్తమానంలో రాజీపడేలా చేస్తుంది. అందువల్ల అతను చేసే కర్మలు మూడురకాల ఫలితాలను ఇస్తాయి.

ఎ) **అనిష్టమ్** – పాపఫలాన్ని ఇస్తాయి.
బి) **ఇష్టమ్** – పుణ్యఫలాన్ని ఇస్తాయి.
సి) **మిశ్రమ్** – పుణ్యపాప ఫలాల మిశ్రమాన్ని ఇస్తాయి.

అందువల్ల పునరపి జననం, పునరపి మరణం కలుగుతుంది. ఈ మూడు కర్మఫలాలు జీవించివుండగా కలుగుతాయి. మరణించాక కూడా మూడురకాల ఫలాలు కలుగుతాయి. ఊర్ధ్వలోకాలకో, అధోలోకాలకో వెళతాడు; లేదా ఈ లోకంలోనే మళ్ళీ పుడతాడు. కాని కర్మయోగి పరంపరయా మోక్షం పొందుతాడు.

ఇక్కడితో కర్మయోగం గురించిన విశ్లేషణ అయిపోయింది.

శ్లో. 10 **న ద్వేష్ట్యకుశలం కర్మ కుశలే నానుషజ్జతే ।**
త్యాగీ సత్త్వసమావిష్టో మేధావీ ఛిన్నసంశయః ॥
న, ద్వేష్టి, అకుశలమ్, కర్మ, కుశలే, న, అనుషజ్జతే,
త్యాగీ, సత్త్వసమావిష్టః, మేధావీ, ఛిన్నసంశయః ॥

(యః)	= ఎవడు	సః	= అతడే
అకుశలమ్, కర్మ	= చేయవలిసిన కర్మ(ల)ను	సత్త్వసమావిష్టః	= శుద్ధసత్త్వగుణయుక్తుడు
న, ద్వేష్టి	= ద్వేషింపడో	ఛిన్నసంశయః	= సంశయరహితుడు
కుశలే	= ఇష్టమైన కర్మలందు	మేధావీ	= బుద్ధిమంతుడు
న, అనుషజ్జతే	= బందమును కలిగియుండడో	త్యాగీ	= నిజమైన త్యాగి

(సః) త్యాగీ సత్త్వ-సమావిష్టః మేధావీ ఛిన్న-సంశయః
(చ భవతి సః) అకుశలమ్ కర్మ న ద్వేష్టి, కుశలే (చ) న అనుషజ్జతే ॥

తా: ఎవడు చేయవలిసిన కర్మ(ల)ను ద్వేషింపడో, ఇష్టమైన కర్మలందు బంధమును కలిగియుండడో అతడే శుద్ధసత్త్వ గుణయుక్తుడు, సంశయరహితుడు, బుద్ధిమంతుడు, నిజమైన త్యాగి.

కర్మయోగం – శ్లోకాలు 10–12 వీటిలో కృష్ణపరమాత్మ కర్మయోగాన్ని స్తుతిస్తున్నాడు. కాకపోతే ఈ అధ్యాయంలో కర్మయోగాన్ని సాత్త్విక సన్న్యాసంగా పేర్కొన్నాడని చూశాము. సాత్త్విక సన్న్యాసమహిమ లేదా కర్మయోగమహిమ గురించి మాట్లాడబోతున్నాడు.

కర్మయోగి కర్మలను త్యజించకూడదు – కర్మయోగికి తన ధర్మాలను తను నిర్వర్తించాలని తెలుసు. మనిషిగా పుట్టినందుకు మనకు కొన్ని కర్తవ్యాలు ఉంటాయి. ముందుగా మనను మనం పరిరక్షించుకోవాలి, కుటుంబ బాధ్యతలను సక్రమంగా నిర్వర్తించాలి, ఉద్యోగధర్మాన్ని నెరవేర్చాలి, సమాజానికి మనవంతు సేవ చెయ్యాలి. ఇవన్నీ మన కర్తవ్యాలు. వీటిని కర్మయోగి ఎలా చేస్తాడో ఈ శ్లోకంలో చూస్తాము.

అకుశలం కర్మ న ద్వేష్టి – తను చెయ్యాల్సిన ఏ కర్మను కూడా ద్వేషించడు. అతను ఏపని చేస్తున్నా సరే ఎన్నడూ బాహ్యంగా ఫిర్యాదు చెయ్యడు; ఆంతర్గతంగా కూడా తిట్టుకోడు. ఎందుకంటే అలా తిట్టుకుంటే అది ఆందోళనకు, ఒత్తిడికి దారితీస్తుందని అతనికి తెలుసు. అలా ఆందోళనకు లోనయితే ముందుముందు ఆరోగ్యం దెబ్బతింటుంది.

చాలామంది మంచి జీతం వస్తుందని ఏదో ఒక ఉద్యోగంలో చేరుతారు; కాని చేరాక వారికా పని నచ్చదు. రోజూ తిట్టుకుంటూ, సణుక్కుంటూ చేస్తారు ఆపని. ఆఫీసుకు కూడా నిరాసక్తితో వెళతారు. కర్మయోగి అలా వెళ్ళడు. అతను ఈశ్వరార్పణభావనతో చేస్తాడు. అందువల్ల అకుశలం కర్మ న ద్వేష్టి అంటే తనకిష్టం లేని పనులను ద్వేషించడు.

కుశలే న అనుషజ్జతే – అలాగని తనకిష్టమైన పనులమీద బంధమూ పెంచుకోడు. జీవితమంటే సుఖదుఃఖాలు రెండూ ఉంటాయని తెలుసు. అందువల్ల ఇది ఇష్టమైన పని, ఇది అయిష్టమైన పని అని తను చేసే కర్మలను రెండు తెగల కింద విడగొట్టడు. కర్తవ్యం అంటే కర్తవ్యమే. కర్మ చేసితీరాలి. దానికి మంచి, చెడు అనే విశేషణం వాడకూడదని తెలుసుకుంటాడు. తను చెయ్యాల్సిన పనిని ఈశ్వరార్పణభావనతో చేస్తాడు. ఎవరు?

త్యాగీ – త్యాగీ అంటే సాత్త్వికత్యాగీ లేదా కర్మయోగి. ఇంతకుముందు సాత్త్విక సన్న్యాసం = కర్మయోగము అని చూశాము. ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ సన్న్యాసం బదులు త్యాగీ పదాన్ని వేశాడు. అంటే త్యాగీ అన్నా, సన్న్యాసీ అన్నా ఒకటే అర్థం అని చెప్పకనే చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సాత్త్విక సన్న్యాసం, కర్మయోగం, త్యాగం అన్నీ ఒకటే; అంటే సన్న్యాసంలోనూ, త్యాగంలోనూ ఏదైనా త్యజించాలి. కర్మయోగి మరేం త్యజిస్తాడు? కర్మయోగి భవిష్యత్తును గురించిన బెంగను త్యజిస్తాడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. భవిష్యత్తు తన చేతిలో లేదనీ, అది అతను ఈ జన్మలోనూ, అంతకుముందు జన్మలోనూ చేసుకున్న కర్మలనుబట్టి ఉంటుందనీ తెలుసు కర్మయోగికి. అందువల్ల కర్మయోగి ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో ఫలాన్ని స్వీకరిస్తాడు. దీన్ని సంగం త్యక్త్వా అని చూశాము తొమ్మిదవ శ్లోకంలో. అంటే ఫలత్యాగం అని అనవచ్చు. ఇదంతా మనస్సు పూర్తిగా సంస్కరించబడని కర్మయోగి గురించి అని మర్చిపోకూడదు. కర్మయోగి ఇష్టమైన పనిని, అయిష్టమైన పనిని కూడా శ్రద్ధగా చేస్తాడు. నిజానికి అలా పేర్లు పెట్టడు. ఇటువంటి భావాన్ని అనుభవించటానికి అతని మనస్సు ఎలా ఉండాలి?

సత్త్వసమావిష్టః – అతని మనస్సు రాజసికంగా ఉంటే కర్మలమీద బంధం ఏర్పరచుకుంటుంది; తామసికంగా ఉంటే కర్మలను తప్పించుకోవటానికి ప్రయత్నిస్తుంది. అందువల్ల ఈ రెండూ లేకుండా సమభావం ఉండాలంటే సాత్త్వికఅంతఃకరణం ఉండాలి. తక్కిన గుణాలు లేకుండా ఉండాలి.

అలా కర్మయోగం పాటిస్తే, అతనికి జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి కలుగుతుంది. మనస్సు సంస్కరించబడుతుంది. అప్పుడు అతను ఈ కర్మలను తగ్గించవచ్చు. కాని అతని మనస్సు చిత్తశుద్ధి పొందిందని ఎలా తెలుస్తుంది? ఒక సూచన – వేదాంతంమీద శ్రద్ధ ఏర్పడుతుంది. అంతవరకూ వేదాంతం నేర్చుకుని ఏంలాభం పొందుతాము అనుకునే వ్యక్తి, ఇది నా సమస్యలను ఎలా పరిష్కరిస్తుంది అనుకునే మనిషి, తన సమస్యలకు ఆత్మ అజ్ఞానమే కారణమని తెలుసుకుంటాడు. మొదటి సూచన – వేదాంతం విలువ తెలుస్తుంది.

రెండవ సూచన – వేదాంతం అర్థమవుతుంది. అంతకుముందు వేదాంతం అంటే అర్థంకాని, కొరుకుడుపడని విషయం అనుకుంటాడు. మనలో ఒక నానుడి ఉంది, 'ఇదేమైనా బ్రహ్మవిద్యా?' ఎవరైనా ఏదైనా కష్టంగా ఉంది అంటే, తక్కినవారు ఏమంతకష్టం, ఇదేమైనా బ్రహ్మవిద్యా అంటారు. అంటే ఆత్మజ్ఞానం లేదా బ్రహ్మజ్ఞానం పొందటం చాలా కష్టమనే అభిప్రాయం మనలో ఉంది. అది కష్టమే కాని అసాధ్యం కాదు. కష్టం ఎవరికి? సంసిద్ధత లేని మనస్సుకు. ఎప్పుడైతే కర్మయోగి జ్ఞానయోగ్యతను పొందుతాడో, అప్పుడు అతనికి వేదాంతం బాగా అర్థమవుతుంది. అతనికి అర్థమయింది అంటేనే అతను చిత్తశుద్ధిని పొందినట్టు అర్థం. చిత్తశుద్ధి సాధన చతుష్టయ సంపత్తిని ఇస్తుంది. దాన్ని యోగారూఢః అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ ఆరవ అధ్యాయంలో. అందువల్ల చిత్తశుద్ధి కలిగిందని తెలుసుకోవటానికి రెండు పరీక్షలు – వేదాంతం విలువ తెలుస్తుంది; వేదాంతం అర్థమవుతుంది.

మేధావీ – చిత్తశుద్ధి పొందితే కర్మలను తగ్గించుకుని, ఆ మిగిలిన సమయాన్ని వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలకు వినియోగించాలి. దీనికోసం అతను బాహ్యంగా సన్న్యాసం స్వీకరించనవసరం లేదు. వివేక, వైరాగ్యాలు ఉంటే చాలు. అప్పుడు అతను మేధావీ అవుతాడు.

అహం బ్రహ్మ అస్మి జ్ఞానాన్ని శ్రవణంలో పొందుతాడు. మేధావీ పదం శ్రవణాన్ని సూచిస్తుంది.

ఛిన్నసంశయః – అహం బ్రహ్మ అస్మి కేవలం జ్ఞానంగా కాకుండా, లేదా ఉపనిషత్తుల్లో వచ్చిన వాక్యంగా కాకుండా, అది ఒక సత్యంగా మారుతుంది మననంలో. ఎండాకాలంలో ఎండ ఉండటం ఎంత సత్యమో, తను బ్రహ్మ అవటం అంత సత్యం అని జీర్ణించుకోగలుగుతాడు. శ్రవణంలో జ్ఞానాన్ని పొందితే, మననంలో అతనిలో ఉన్న సంశయాలు తొలగిపోతాయి. నిస్సంశయజ్ఞానం కలుగుతుంది. ఛిన్నసంశయః అంటే సంశయాలు తొలగిపోతాయి. ఛిన్నసంశయః పదం మననాన్ని సూచిస్తుంది.

అందువల్ల కర్మయోగంద్వారా జ్ఞానయోగ్యతను పొంది, జ్ఞానయోగానికి వచ్చి శ్రవణ, మననాలు చేసి, జ్ఞానాన్ని పొందుతాడు. మేధావీ – శ్రవణాన్ని; ఛిన్నసంశయః – మననాన్ని సూచిస్తాయని చూశాము. ఆ విధంగా కర్మయోగం జ్ఞానయోగానికి దారితీస్తే, జ్ఞానయోగం మోక్షానికి దారితీస్తుంది.

శ్లో. 11 **న హి దేహభృతా శక్యం త్యక్తుం కర్మాణ్యశేషతః ।**
యస్తు కర్మఫలత్యాగీ స త్యాగీత్యభిధీయతే ॥
న, హి, దేహభృతా, శక్యమ్, త్యక్తుమ్, కర్మాణి, అశేషతః,
యః, తు, కర్మఫలత్యాగీ, సః, త్యాగీ, ఇతి, అభిధీయతే ॥

హి	= ఎందుకంటే	(తస్మాత్)	= అందుచేత
కర్మాణి	= కర్మలనన్నింటిని	యః	= ఏ పురుషుడు
అశేషతః	= సంపూర్ణముగా	కర్మఫలత్యాగీ	= కర్మఫలమును త్యజించువాడో
త్యక్తుమ్	= త్యజించుటకు	సః, తు	= అతడే
దేహభృతా	= దేహధారియైన ఏ మనుష్యునకును	త్యాగీ, ఇతి	= నిజమైన 'త్యాగి' యని
న, శక్యమ్	= సాధ్యముగాదు	అభిధీయతే	= పేర్కొనబడును

దేహ–భృతా అశేషతః కర్మాణి త్యక్తుమ్ న శక్యమ్,
యః తు హి కర్మ–ఫల–త్యాగీ సః త్యాగీ ఇతి అభిధీయతే ॥

తా: ఎందుకంటే కర్మలనన్నింటిని సంపూర్ణముగా త్యజించుటకు దేహధారులకు సాధ్యముగాదు. అందుచేత ఏ పురుషుడు కర్మఫలమును త్యజించువాడో, అతడే నిజమైన 'త్యాగి' యని పేర్కొనబడును.

కర్మయోగ కర్మలను త్యజించలేడు – ముందేమన్నాము? కర్మయోగి కర్మలను త్యజించకూడదు అన్నాము; ఇప్పుడు ఏమంటున్నాము? కర్మయోగి కర్మలను త్యజించలేడు అంటున్నాము. ఎందుకంటే, మనం జీవించి ఉన్నన్నాళ్ళూ, ఏదో ఒక కర్మ చెయ్యకతప్పదు. శరీర ఆరోగ్యంకోసం అయినా స్నానాది కర్మలు చెయ్యాలి. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ హెచ్చరిస్తున్నాడు. ఏమని?

కర్మాణ్యశేషతః త్యక్తుం న శక్యమ్ – కర్మలను పూర్తిగా త్యజించటం ఎవరికీ సాధ్యంకాదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మహా అయితే మనం చేసే కర్మను మార్చగలము లేదా కొన్ని కర్మలను తగ్గించుకోగలము కాని పూర్తిగా అయితే కర్మలను త్యజించటం అసాధ్యం. మనం హాయిగా ఊపిరి పీల్చుకుంటున్నామంటే, అన్నపానాదులు స్వీకరించ గలుగుతున్నామంటే దానికి పంచభూతాలకు ఋణపడివుండాలి. మనం దుస్తులు ధరిస్తున్నా, కంచంలో అన్నం వడ్డించుకున్నా దానివెనక ఎందరి సమిష్టికృషో ఉంది. చిన్మయానందస్వామి ఈ విషయాన్ని అద్భుతంగా చెబుతారు. మన జీవితంలో మనం జీవించివున్న ప్రతిక్షణమూ ఎవరో ఒకరికి ఋణపడివున్నాము. అందువల్ల మనిషిగా మన కర్తవ్యం మళ్ళీ మనం తిరిగిఇవ్వాలి. పంచమహాయజ్ఞాలనే ఇంకొకరకంగా చూస్తే పంచమహాఋణాలు అనవచ్చు. మనం దైవఋణం, ఋషిఋణం, పితృఋణం, మనిషిఋణం, భూతఋణం తీర్చుకోవాలి.

ఒక్క భగవద్గీతను నేర్చుకుంటున్నామంటేనే దైవం అయిన కృష్ణపరమాత్మకు, ఋషులైన వేదవ్యాసునకు, మన స్వామీజీకి, మనకు అందజేసిన పితృదేవతలకు, గీత ఆవిర్భావానికి మూలకారణమైన శ్రేష్ఠమైన పురుషపుంగవుడైన అర్జునునికీ, గీత పుస్తకానికి కాగితాలనిచ్చిన వృక్షాలకు ఋణపడి ఉన్నాము.ఒక కర్మలోనే ఎంతమందికి ఋణపడివున్నామో! అలాంటి ఎన్నో ఫలాలను మనం అనుభవిస్తున్నామంటే ఇంకెంతమందికి ఋణపడివుంటాము?

అందువల్ల, నేను సైతం అన్నట్టుగా మనవంతు సహాయం మనం తిరిగి చెయ్యాలి. అందువల్లనే కర్మను పూర్తిగా త్యజించటం అసాధ్యం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కాని కర్మ చేస్తే ఫలం గురించిన ఆందోళన ఉంటుంది కదా, దాన్నెలా తప్పించుకోవటం?

కర్మఫలత్యాగీ (భవ) – నువ్వు చెయ్యాల్సిన కర్మను చెయ్యి, కాని ఫలాన్ని ఆశించకు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఫలాన్ని ఆశించకూడదు అంటే ఫలం గురించిన ఆందోళనను త్యజించాలి. చెప్పటం తేలికే, కాని ఆందోళనను త్యజించటం ఎలా? దీనికి కృష్ణపరమాత్మే రెండవ అధ్యాయంలో, మూడవ అధ్యాయంలో, మళ్ళీ తొమ్మిదవ అధ్యాయంలో కూడా పరిష్కారాన్ని చూపాడు. పరిష్కారాన్ని చూపాడు అనేకన్నా చూపిస్తూనే వస్తున్నాడు అనవచ్చు.

అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే ।
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ ॥ – 9.22

ఆందోళన పడకుండా ఉండాలంటే ఏంచెయ్యాలి? ఫలం ఏదొచ్చినా దాన్ని ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరించాలి. భగవంతుడు ఏంచేసినా నా మేలుకోరి చేస్తాడు; నా యోగక్షేమాలు తనే చూసుకుంటానన్నాడు అనుకోగలగాలి.

లౌకికంగా విజయం సాధించలేకపోవచ్చు; జీవితంలో ఏదైనా నష్టపోవచ్చు కాని కర్మయోగం పాటిస్తే, అది ఆంతర ఎదుగుదలకు తోడ్పడుతుంది. అత్యంత క్లిష్టపరిస్థితి కూడా ఆంతర ఎదుగుదలకు తోడ్పడుతుంది. అందువల్ల భవిష్యత్తుమీద బెంగ ఉండకూడదంటే ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి కలిగివుండటమే మార్గము.

యస్తు కర్మఫలత్యాగీ – ఎవరైతే కర్మఫలం గురించిన ఆందోళనను త్యజిస్తాడో,

సః త్యాగీ – అతనే సాత్త్విక త్యాగి. అతనే కర్మయోగి.

శ్లో. 12 **అనిష్టమిష్టం మిశ్రం చ త్రివిధం కర్మణః ఫలమ్ ।**
భవత్యత్యాగినాం ప్రేత్య న తు సన్న్యాసినాం క్వచిత్ ॥
అనిష్టమ్, ఇష్టమ్, మిశ్రమ్, చ, త్రివిధమ్, కర్మణః, ఫలమ్,
భవతి, అత్యాగినామ్, ప్రేత్య, న, తు, సన్న్యాసినామ్, క్వచిత్ ॥

అత్యాగినామ్	= కర్మఫలత్యాగము చేయనివారి	ప్రేత్య	= మరణానంతరము తప్పక
కర్మణః	= కర్మ(ల)కు	భవతి	= అనుభవింప వలసియుండును
ఇష్టమ్	= మంచి	తు	= అయితే
అనిష్టమ్	= చెడు	సన్న్యాసినామ్	= కర్మఫలములను పూర్తిగా త్యాగము చేసినవారికి (కర్మ ఫలానుభవము)
చ	= ఇంకా	క్వచిత్	= ఏ కాలమునందును
మిశ్రమ్	= మంచి, చెడులతో కలిసినది	న (భవతి)	= ఉండదు
(ఇతి)	= అని		
త్రివిధమ్, ఫలమ్	= మూడు విధములైన ఫలములను		

అనిష్టమ్, ఇష్టమ్, మిశ్రమ్ చ (ఇతి) త్రివిధమ్ కర్మణః ఫలమ్

ప్రేత్య అత్యాగినామ్ భవతి, సంన్యాసినామ్ తు క్వచిత్ న (భవతి) ॥

తా: కర్మఫలత్యాగము చేయనివారియొక్క కర్మ(ల)కు మంచి, చెడు ఇంకా మిశ్రమము (మంచి, చెడులతో కలిసినది) అని మూడువిధములైన ఫలములు ఉంటాయి. ఇవి మరణానంతరము తప్పని సరిగా కర్మఫలత్యాగము చేయనివారు అనుభవింపవలసియుండును. అయితే కర్మఫలములను పూర్తిగా త్యాగము చేసినవారికి కర్మ ఫలానుభవము ఏ కాలమునందును ఉండదు.

కర్మయోగి కాకపోతే కలిగే నష్టం – ఒకవేళ కర్మయోగి కాకపోతే కలిగే నష్టమేమిటి? కర్మయోగి కాని వ్యక్తిని కర్మఠుడు అంటారు.

కర్మయోగి = ఈశ్వరార్పణబుద్ధి + ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి

కాని ఇలా కర్మయోగి కానివ్యక్తికి భవిష్యత్తుమీద బెంగ ఉంటుంది. ముందేమవుతుందో అనే ఆందోళన ఉంటుంది. దానికోసం అతను విలువలకు విలువను ఇవ్వకుండా, అధర్మం వైపు తిరిగే ప్రమాదం ఉంది. అందువల్ల అతని కర్మలు మూడురకాల ఫలాలను ఇస్తాయి.

అనిష్టమ్ – అనిష్టమ్ అంటే పాపఫలం. ఎందుకంటే అతను అధర్మానికి లొంగిపోవటమే కాక, కలియుగంలో ఇలాగే చెయ్యాలని వాదిస్తాడు. అలా తన అక్రమాలను సమర్థించుకుంటాడు.

ఇష్టమ్ – ఇష్టమ్ అంటే పుణ్యఫలం.

మిశ్రమ్ – మిశ్రమ్ అంటే పుణ్యపాపాల మిశ్రమఫలం. ఈ మూడు ఫలాలకు తగ్గట్టుగానే అతని పునర్జన్మ ఉంటుంది. అందువల్ల అతనికి పునరపి జననం, పునరపి మరణం ఉంటుంది. ఇది సంసారంలోకి వస్తుంది.

ఊర్ధ్వం గచ్ఛంతి సత్త్వస్థా మధ్యే తిష్ఠంతి రాజసాః ।

జఘన్యగుణవృత్తిస్థా అధో గచ్ఛంతి తామసాః ॥ – 14.18

త్రివిధం కర్మణః ఫలమ్ – ఇవి మూడురకాల సంసారం. ఎవరికి?

అత్యాగినామ్ భవతి – త్యాగి అంటే కర్మయోగి; అత్యాగి అంటే కర్మయోగి కానివ్యక్తి; అంటే కర్మఠుడు. ఇతనికి మూడు ఫలాలు వస్తాయి. అంటే మూడురకాల పునర్జన్మలు ఉంటాయి. ఎప్పుడు?

ప్రేత్య – మరణించాక.

జీవించివుండగా మూడురకాల ఫలాలు పొందుతాడు. అవి సుఖం, దుఃఖం, మిశ్రమఫలం. క్రికెట్ ఆటలో ఒక క్రీడాకారుడు ఎప్పట్నుంచో ఎదురుచూసిన సెంచరీ కొట్టాడు. అంతకుముందు సెంచరీ దగ్గరికి వచ్చి అవుటయి పోయేవాడు. ఇప్పుడు సెంచరీ కొట్టాడు. అయినా ఆ మ్యాచ్‌లో వారి టీమ్ గెలవలేదు. అప్పుడు అతనికి సెంచరీ కొట్టినందుకు ఆనందంగా ఉంటుందా, వారి జట్టు ఓడిపోయినందుకు బాధగా ఉంటుందా? మిశ్రమభావన ఉంటుంది. కొందరు ఏడుస్తారు, కొందరు నవ్వుతారు, కొందరు ఏడుస్తూ నవ్వుతారు.

అలాగే మరణించాక కూడా పద్నాలుగవ అధ్యాయంలో చూసినట్టుగా ఊర్ధ్వలోకానికో, మధ్యలోకానికో, అధోలోకానికో వెళతాడు.

న తు సన్న్యాసినాం క్వచిత్ – కాని కర్మయోగికి పునర్జన్మ ఉండదు. సన్న్యాసి అంటే సాత్త్విక సన్న్యాసి లేదా కర్మయోగి. ఎందుకు? కర్మయోగి చిత్తశుద్ధి పొందుతాడు; చిత్తశుద్ధి గురుప్రాప్తిని కలుగజేస్తుంది; గురుప్రాప్తి జ్ఞానప్రాప్తికి దారితీస్తుంది; జ్ఞానప్రాప్తి మోక్షప్రాప్తికి దారితీస్తుంది. గురువుద్వారా శాస్త్రాన్ని శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేసి, మోక్షం పొందుతాడు. అందువల్ల కర్మయోగికి పరంపరగా మోక్షం వస్తుంది. సాక్షాత్ మోక్షం రాదు. చిత్తశుద్ధి, గురువు, జ్ఞానం అనే దశలు దాటాలి మోక్షం రావటానికి.

ఈ విధంగా ఈ పన్నెండవ శ్లోకంతో కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుని ప్రశ్నకు సందేహం తీర్చాడు. అర్జునుని ప్రశ్న– సన్న్యాసికి, త్యాగికి మధ్య ఉన్న సూక్ష్మభేదం చెప్పు అన్నాడు. సన్న్యాసి, త్యాగి, కర్మయోగి అన్నీ ఒకటే అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇక్కడ అర్జుననికి సన్న్యాసియొక్క సాంప్రదాయ అర్థం ఇవ్వకుండా కర్మయోగం అని చెప్పాడు. అంటే ఆంతర సన్న్యాసం అన్నాడు. అందువల్ల అర్జునుడు కిందికి జారవిడిచిన గాండీవాన్ని తీసుకుని యుద్ధం చెయ్యాలి.

దీనితో ఈ అధ్యాయంలోని మొదటి అంశం అయిపోయింది. అది **సాత్త్విక సన్న్యాసయోగము**. అది కర్మయోగానికి ఇంకొకపేరు అని చూశాము. ఇప్పటిదాకా కర్మయోగం అయింది, ఇప్పుడు జ్ఞానయోగం గురించి చెప్పబోతున్నాడు.

2. జ్ఞానయోగము – శ్లోకాలు: 13–17– విశ్లేషణ

సంసిద్ధత పొందని మనస్సు ఉన్నవారు కర్మయోగాన్ని పాటించితీరాలి. కర్మయోగాన్ని పద్దెనిమిదవ అధ్యాయంలో సాత్త్విక సన్న్యాసం అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. సాధకుడు కర్మయోగాన్ని పాటిస్తే అతనికి చిత్తశుద్ధి కలిగి, జ్ఞానయోగ్యత వస్తుంది. ఆ విధంగా కర్మయోగం మార్గం, జ్ఞానయోగం లక్ష్యం అవుతుంది. అందువల్ల కర్మయోగంనుంచి జ్ఞానయోగానికి వచ్చి, మోక్షం పొందాలి. ఆ విధంగా మొత్తం ఆధ్యాత్మిక పయనం రెండు దశల్లో సాగుతుంది. మొదటిదశ కర్మయోగం. అది జ్ఞానయోగానికి సంసిద్ధులను చేస్తుంది; తర్వాత జ్ఞానయోగానికి వచ్చి మోక్షం పొందాలి.

ఇప్పుడు శ్లోకాలు 13–17లో జ్ఞానయోగం గురించి చూస్తాము. ఇది ఆధ్యాత్మిక సాధనలో చివరిదశ. కాకపోతే ఇది జ్ఞానయోగం యొక్క సంక్షిప్తవర్ణన అనే విషయం మర్చిపోకూడదు. మొత్తం పద్దెనిమిదవ అధ్యాయాన్నే ఇంతవరకూ గీతలో వచ్చిన అంశాలన్నింటి ఉపసంహారం కింద కృష్ణపరమాత్మ సంక్షిప్తంగా చెబుతున్నాడు.

జ్ఞానయోగాన్ని అనేక అధ్యాయాల్లో చూశాము.

అధ్యాయం 2 – శ్లోకాలు 12–25
అధ్యాయం 4 – శ్లోకాలు 18–25
అధ్యాయం 5 – శ్లోకాలు 13–31

ఇప్పుడు వాటి సారాన్ని ఇవ్వబోతున్నాడు. ఆ శ్లోకాల్లోకి వెళ్ళబోయేముందు ఒకసారి జ్ఞానయోగసారాన్ని చూద్దాము.

జ్ఞానయోగం అంటే ఆత్మజ్ఞానం పొందటం. మామూలుగా జ్ఞానం అంటే ఏ సబ్జెక్టు గురించిన జ్ఞానమైనా అవచ్చు. అంటే అది ఫిజిక్స్ జ్ఞానం అవచ్చు లేదా కెమిస్ట్రీ జ్ఞానం అవచ్చు; కాని భగవద్గీతలో జ్ఞానం అన్న పదం వచ్చినప్పుడు అది ఆత్మజ్ఞానాన్నే సూచిస్తుంది. జ్ఞానయోగంలో దశలు చూద్దాము.

1. **ఆత్మ–అనాత్మ వివేకం** – ప్రతివ్యక్తిలోనూ రెండు అంశాలు ఉంటాయి. అవి అచేతన అంశ, చేతన అంశ. దీన్నే జడం–చైతన్యం అంటారు లేదా అనాత్మ–ఆత్మ అంటారు. మనమంతా ఆత్మ అనాత్మల మేలుకలయిక. కాని సాధారణంగా ఇలా మనం అనాత్మ–ఆత్మల మేలుకలయిక అని గుర్తించము. ఎందుకంటే జడ అంశ మాత్రం మనకు కనబడుతుంది, తెలుస్తుంది; చేతన అంశ కనబడదు, అందుకని మనకు తెలియదు.

ఈ గదిలో ఒక బల్బు వెలుగుతోందంటే దానికి కారణం దానిలో ఉన్న రెండు అంశాలు. ఒకటి కనబడే బల్బు. ఇంకొకటి కనబడని విద్యుచ్ఛక్తి. ఆ కనబడని విద్యుచ్ఛక్తివల్లనే ఈ బల్బు ప్రకాశించగలుగుతున్నది. అంటే బల్బులో కనబడని అంశ, కనబడే అంశ – రెండూ ఉన్నాయి. రెండూ కలిసి అది కాంతి అయింది.

అలాగే మనలో కూడా కనబడే శరీరం, కనబడని చైతన్యం ఉన్నాయి. విద్యుచ్ఛక్తివల్లనే బల్బు ప్రకాశిస్తున్నట్టుగా, చైతన్యం వల్లనే మన శరీరం చైతన్యవంతం అవుతున్నది. కనబడని చైతన్యాన్ని ఆత్మ అంశ అనీ, కనబడే శరీరాన్ని అనాత్మ అంశ అనీ అంటారు. అందువల్ల ఆత్మజ్ఞానంలో మొట్టమొదటి దశ మనం ఇలా రెండుభాగాల మిశ్రమమనీ, వాటిని ఆత్మ, అనాత్మ అంటారనీ తెలుసుకోవటం. దీన్ని **ఆత్మ–అనాత్మ వివేకం** అంటారు.

2. **ఆత్మ వైపుకు దృష్టి మరల్చటం** – ఆత్మ–అనాత్మలు రెండూ ఉన్నాయని తెలుసుకున్నాక, వాటి లక్షణాలు ఏమిటో తెలుసుకోవాలి. ముందుగా ఆత్మ లక్షణాలు చూద్దాము. ఆత్మ అన్నా, చైతన్యం అన్నా ఒకటే. చైతన్యం లక్షణాలు ఐదు ఉన్నాయి. అవి –

1. చైతన్యం శరీరంలో ఒకభాగం కాని, లక్షణం కాని, దానినుంచి ఉత్పత్తి అయిన వస్తువు కాని కాదు.
2. చైతన్యం స్వతంత్ర వస్తువు. అది శరీరమంతటా వ్యాపించి, దాన్ని ప్రకాశింపజేస్తుంది.
3. చైతన్యం శరీరం సరిహద్దులకే పరిమితమవలేదు.
4. చైతన్యం శరీరం నాశనమయితే నాశనమవదు. శరీర పతనానంతరం కూడా చైతన్యం ఉంటుంది.
5. చైతన్యం శరీరం లేకపోయినా ఉంటుంది కాని కనబడదు. దాన్ని ప్రతిబింబింపచేసే మాధ్యమం లేదు కాబట్టి అది కనిపించదు. అంతమాత్రాన చైతన్యం లేనట్టు కాదు.

చైతన్యాన్ని ఆత్మ అంటారు. ఆత్మజ్ఞానంలో మొదటిదశ నేను ఆత్మ–అనాత్మల మేలుకలయికను అని నేర్చుకోవటం.

తర్వాత ఈ ఆత్మయొక్క ఐదు లక్షణాలనూ నేర్చుకున్నాక, క్రమంగా ఆత్మవైపు మొగ్గాలి. నేను జడమైన అనాత్మను కాను; నేను చైతన్యమైన ఆత్మను అని అర్థం చేసుకోవాలి. ఎందుకలా తెలుసుకోవాలి? నేను శరీరం అనుకుంటే తప్పేమిటి? ఎందుకంటే ఈ శరీరం శాశ్వతం కాదు. మనం వేసుకునే దుస్తులను కొంతకాలమే వాడి,

అవి పాడయ్యాక ఎలాగైతే వాటిని పారేస్తామో, అదేవిధంగా ఈ శరీరం కూడా ఆత్మ అయిన నాకు ఇవ్వబడిన తొడుగు. దాన్ని నా ప్రారబ్ధకర్మ ఉన్నంతవరకూ వాడుకుని, తర్వాత ఈ శరీరాన్ని భగవంతునికి అప్పజెప్పాలి. అటువంటి అశాశ్వతమైన శరీరంమీద మమకారం పెంచుకుంటే, అది బాధకు దారితీస్తుంది. అందువల్ల ముందు జాగ్రత్తగా నేను వ్యవహారం నడపటానికి భగవంతుడు నాకు తాత్కాలికంగా ఈ శరీరాన్ని కానుకగా ఇచ్చాడు; నేను ఈ శరీరంలో ఉన్న శరీరిని అని అర్థం చేసుకోవాలి.

ఆత్మజ్ఞానంలో రెండవదశ అనాత్మనుంచి ఆత్మవైపు దృష్టి మరల్చటం.

ఈ విషయం అర్థం చేసుకోవటానికి మనం వేదాంత శ్రవణం చెయ్యాలి. శ్రవణం అంటే వేదాంతశాస్త్రాన్ని గురువుద్వారా నేర్చుకోవటం. శాస్త్రం నేను అనాత్మ కాదు, ఆత్మ అని నేర్పిస్తుంది. ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి శ్రవణం ఒక్కటే చాలదు. శ్రవణం అజ్ఞాన నివృత్తి చేస్తే, మననం సంశయనివృత్తి చేస్తే, నిదిధ్యాసనం విపర్యయనివృత్తి చేస్తుంది. విపర్యయనివృత్తి అంటే మనలో ఇన్నాళ్ళూ పాతుకుపోయిన విపరీతభావనలను పోగొడుతుంది.

ఇన్నాళ్ళూ నేను శరీరాన్ని అనీ, ఫలానా రోజున పుట్టాననీ, నాకు వయస్సు పైబడుతోందనీ, నాకు మరణం ఆసన్నమయిందనీ భావిస్తూ వచ్చాను. ఈ చివరి దశలకు వచ్చేసరికి భయం ఇంకా ఎక్కువ అవుతుంది. అందువల్ల భయం పారద్రోలాలంటే, నేను అశాశ్వతమైన శరీరాన్ని కాను, నేను శాశ్వతమైన ఆత్మను అనే సత్యంలో నెలకొని ఉండాలి. దానికి నిదిధ్యాసనం తోడ్పడుతుంది.

శ్రవణంలో నేర్చుకున్న ఆత్మ లక్షణాలను నాకు అన్వయించుకుని, వాటిమీద ధ్యానం చెయ్యాలి నిదిధ్యాసనంలో. ఉదాహరణకు అంతకు ముందు చైతన్యం స్వతంత్ర వస్తువు. అది మనసంతటా వ్యాపించి, మనస్సును ప్రకాశింపజేస్తుందని నేర్చుకున్నాను. ఇప్పుడు నిదిధ్యాసనంలో చైతన్యం పదం తీసేసి, నేను అని పెట్టుకోవాలి. అంటే నేను స్వతంత్రవస్తువును. నేను మనస్సంతా వ్యాపించి, మనస్సును ప్రకాశింపజేస్తాను అని ధ్యానం చెయ్యాలి. అలా చైతన్యంయొక్క ఐదు అంశాలను నాకు అన్వయించుకోవాలి. అంతేకాదు చైతన్యం లేదా ఆత్మ గురించి నేర్చుకున్న అనేక నిర్వచనాలను, నాకు అన్వయించుకోవాలి. లేకపోతే నేను వేరు, ఆత్మ వేరు అనుకుంటాను. ముఖ్యంగా ఆత్మ **అకర్తా, అభోక్తా** విషయంమీద ధ్యానం చెయ్యాలి. ఈ విషయాన్ని కృష్ణపరమాత్మ రెండు, మూడు, ఐదవ అధ్యాయాల్లో బోధించాడు.

వేదావినాశినం నిత్యం య ఏనమజమవ్యయమ్ ।
కథం స పురుషః పార్థ కం ఘాతయతి హంతి కమ్ ॥ – 2.21

ప్రకృతేః క్రియమాణాని గుణైః కర్మాణి సర్వశః ।
అహంకారవిమూఢాత్మా కర్తాஉహమితి మన్యతే ॥ – 3.27

తత్త్వవిత్తు మహాబాహో గుణకర్మవిభాగయోః ।
గుణా గుణేషు వర్తంత ఇతి మత్వా న సజ్జతే ॥ – 3.28

నైవ కించిత్ కరోమీతి యుక్తో మన్యేత తత్త్వవిత్ ।
పశ్యన్ శృణ్వన్ స్పృశన్ జిఘ్రన్నశ్నన్ గచ్ఛన్ స్వపన్ శ్వసన్ ॥ – 5.8

అలా చాలా అధ్యాయాల్లో కృష్ణపరమాత్మ ఆత్మస్వరూపాన్ని బోధించాడు. అందులో అర్జునా, ఆత్మవైన నువ్వు అకర్తా, అభోక్తా అన్నాడు. కర్త అంటే కర్మలను చేసేవ్యక్తి; భోక్త అంటే కర్మఫలాలను అనుభవించేవ్యక్తి. నేను కర్తా, భోక్తాను అనుకున్నంతవరకూ నేను సంసారంలో పడి కొట్టుమిట్టాడుతుంటూనే ఉంటాను.

కర్త – కర్తగా నేను ఏపని చేసినా నాకు పూర్తి తృప్తి కలగదు. అందువల్ల నిరంతరం నన్ను అపరాధభావన వెంటాడుతూనే ఉంటుంది. ఈ పనిని ఇంకా బాగా చేసివుండవచ్చు అనే భావన ఎప్పుడూ ఉంటుంది. స్కూల్లో ఉన్నప్పటినుంచే ఈ అపరాధభావన మొదలవుతుంది. నేను పరీక్షలో అన్నీ బాగా రాశాను కానీ, రెండు మార్కుల ప్రశ్న ఒకదాన్ని వదిలేశాను. ఈ కానీ; వెంటాడుతూనే ఉంటుంది. కానీ వస్తే అపరాధభావన వస్తుంది. అది మనస్సును తొలిచేస్తుంది.

వయస్సు పెరిగేకొద్దీ గత 50, 60, 70 సంవత్సరాలలో గడిచిన అనుభవాలన్నీ వాసనల రూపంలో మన మనస్సులో నిక్షిప్తమై ఉంటాయి. ఒమిషన్స్ అండ్ కమిషన్స్ అంటారు ఇంగ్లీషులో. మనం చెయ్యకుండా వదిలేసినవి ఒమిషన్స్; చేసినవి కమిషన్స్. చెయ్యనివి ఎందుకు చెయ్యలేదనే పశ్చాత్తాపం, చేసినవి అలా ఎందుకు చేశాననే అపరాధభావం.

నా తల్లిదండ్రులను సరిగ్గా చూసుకోలేదనే బాధ; నా భార్యను అలా బాధపెట్టాను అనే అపరాధభావన; పిల్లలను సరిగ్గా పెంచలేదని ఇంకో బాధ. ఇలా చెప్పుకుంటూపోతే ఎన్నో, ఎన్నెన్నో! చివరికి ఇవి మర్చిపోదామని గీతాబోధకు వెళ్ళినా ఈ అపరాధభావన వెంటాడటం మానదు. కాలేజీలో సంస్కృతం తీసుకుని ఉంటే ఇప్పుడు నాకు ఉపయోగకరంగా ఉండేది కదా అనే బాధ.

ఇలాంటి బాధలన్నిటినీ మనతోపాటు పెంచిపోషిస్తాము. కర్తగా ఉంటే ఈ అపరాధభావనను తప్పించుకోలేను నేను. నేనే కాదు, మానవమాత్రుడెవరూ ఈ అపరాధభావనను తప్పించుకోలేడు. ఎందుకంటే ఎవరూ ఏ పనినీ నూటికి నూరుపాళ్ళు దోషరహితంగా చెయ్యలేరు. ఒక్క భగవానునికే ఈ అపరాధభావన ఉండదు. ఎందుకంటే ఆయన సర్వజ్ఞుడు కాబట్టి, ఏ పనిని చేసినా లొసుగులేకుండా చెయ్యగలడు. మనదేమో మిడిమిడిజ్ఞానం. ఏ విషయం కూడా పరిపూర్ణంగా తెలియదు. ఉన్న ఈ కాస్త జ్ఞానంతో మనం తీసుకునే నిర్ణయం, చేసే కర్మ ఎంతవరకూ సమంజసమో తెలియదు. ఈ రోజుల్లో కొంతమంది పెళ్ళి చేసుకునేదాకా తపన పడతారు; తీరా పెళ్ళయ్యాక ఎన్నాళ్ళు కలిసివుంటారో చెప్పలేని పరిస్థితి ఏర్పడుతున్నది. అందువల్ల కర్త అయితే సంసారం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

భోక్త – సంసారానికి ఇంకొక కారణం నేను భోక్తను అనుకోవటం. భోక్త అంటే కర్మఫలాన్ని అనుభవించటం. భోక్తగా కూడా నేను ప్రశాంతంగా ఉండలేను. ఎందుకంటే నేను చేసిన కర్మకు ప్రతిఫలం ఏంవస్తుందో తెలియదు. నేను ఏపని చేసినా దాన్ని ఎన్నుకునే హక్కు, నా ఫ్రీవిల్‌ను ఉపయోగించి, నాకు కావాల్సినట్టుగా చేసే అవకాశం

నాకు ఉన్నాయని తెలుసు. కాని అదే సమయంలో నా ప్రారబ్ధకర్మ ఎలా ఉందో తెలియదు. కాబట్టి నేను ఆశించిన ఫలం వస్తుందో రాదో తెలియదు. రేపు పొద్దున్న లేస్తే, ఏమవుతుందో తెలియదు. ఆమాటకొస్తే రేపు పొద్దున్న లేస్తానో లేదో కూడా తెలియదు. అదే పెద్ద ప్రశ్న.

భవిష్యత్తు ఎలా ఉంటుందో తెలియదు కాబట్టి, భోక్తగా కూడా నేను బెంగ, ఆందోళన, భయాలను పారద్రోలలేను. కర్తగా ఉంటే అపరాధభావన; భోక్తగా ఉంటే ఆందోళన. అంటే ఈ రెండింటిలో ఏదో ఒకటి అవుతూనే ఉంటాయి కాబట్టి, జీవితంలో ఈ రెండు అలలూ నన్ను బాధించకతప్పదు. అవి అపరాధభావన, ఆందోళన. ఇంక వేరే ఏ భావనను తీసుకున్నా, అవన్నీ ఈ రెండింటినుంచి పుట్టిన భావనలే.

ఈ అపరాధభావన, ఆందోళనలనుంచి మోక్షం పొందాలంటే ఈ కర్తృత్వ-భోక్తృత్వ భావనలనుంచి బయట పడాలి. నేను కర్త కాదు - భోక్త కాదని తెలుసుకోవాలి. కర్తృత్వ-భోక్తృత్వ భావనలనుంచి బయటపడాలంటే నేను నా ఉన్నతస్థాయికి ఎదగాలి. **ఆత్మ అకర్తా, అభోక్తా**. ఈ అధ్యాయంలో శ్లోకాలు 13-17లో కృష్ణపరమాత్మ ఆత్మ అకర్తా, అభోక్తా అని నిరూపించబోతున్నాడు.

ఆత్మ అకర్తా అభోక్తా అని ఎలా నిరూపించగలడు? కర్మలు చేసేది, వాటి ఫలాలను పొందేది అనాత్మ అని నిరూపించటంద్వారా. అనాత్మే కర్మలు చేస్తోంది అంటే దాని అర్థం ఆత్మ ఏమీ చెయ్యదని. ఈ గదిలో ఉన్న దీపంలాగా అన్నమాట. ఈ గదిలో ఉన్న నేను అనేక పనులను చేస్తున్నాను. రాస్తున్నాను, మాట్లాడుతున్నాను, చేతులు, కాళ్ళను కదుపుతున్నాను - ఇవన్నీ దేనికి చెందినవి? శరీరానికి చెందినవి. శరీరం అనాత్మ. నేను శరీరపరంగా చేస్తున్న ఈ కర్మలన్నింటినీ కాంతి ప్రకాశింపజేస్తోంది కాని, కాంతి తనంతట తాను ఏపనినీ చెయ్యదు. అలాగే అనాత్మ పనులన్నీ చేస్తుంది కాని ఆత్మ ఏపనీ చెయ్యదు. ఈ విషయం మూడవ అధ్యాయంలో కూడా చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ప్రకృతేః క్రియమాణాని గుణైః కర్మాణి సర్వశః । - 3.27

ఈ అనాత్మను కృష్ణపరమాత్మ ఐదుభాగాలుగా విభజించాడు. అంటే ఈ పంచాత్మక అనాత్మ లేదా పంచాత్మక ప్రకృతే పనులు చేస్తున్నది కాని, ఆత్మ చెయ్యదు. అనాత్మకు చెందిన ఆ ఐదు ఇవి - అన్నమయకోశం, ప్రాణమయకోశం, మనోమయకోశం, విజ్ఞానమయకోశం, దైవం.

ఇక్కడితో జ్ఞానయోగం - విశ్లేషణ అయిపోయింది.

శ్లో. 13 **పంచైతాని మహాబాహో కారణాని నిబోధ మే ।**
సాంఖ్యే కృతాంతే ప్రోక్తాని సిద్ధయే సర్వకర్మణామ్ ॥
పంచ, ఏతాని, మహాబాహో, కారణాని, నిబోధ, మే,
సాంఖ్యే, కృతాంతే, ప్రోక్తాని, సిద్ధయే, సర్వకర్మణామ్ ॥

మహాబాహో!	= ఓ మహాబాహూ!	సాంఖ్యే	= సాంఖ్యశాస్త్రమందు
సర్వకర్మణామ్	= సమస్త కర్మలయొక్క	ప్రోక్తాని	= చెప్పబడినవి
సిద్ధయే	= సిద్ధికి	(తాని)	= (వాటిని)
ఏతాని, పంచ	= ఈ ఐదును	మే	= నానుండి
కారణాని	= హేతువులు (అని)	నిబోధ	= తెలుసుకొనుము
కృతాంతే	= కర్మలను అంతముచేయు ఉపాయములను తెలియచేసే		

హే మహా–బాహో! సర్వ–కర్మణామ్ సిద్ధయే కృత–అన్తే సాంఖ్యే
ప్రోక్తాని ఏతాని పఞ్చ కారణాని మే నిబోధ ॥

తా: ఓ మహాబాహూ! సమస్త కర్మలయొక్క సిద్ధికి ఈ ఐదును హేతువులు అని, కర్మలను అంతముచేయు ఉపాయములను తెలియచేసే సాంఖ్యశాస్త్రమందు చెప్పబడినవి. వాటిని నానుండి తెలుసుకొనుము.

జ్ఞానయోగం – శ్లోకాలు: 13–17

జ్ఞానయోగం గురించి ఇంతకుముందు చూసిన విశ్లేషణతో ఈ శ్లోకాలను చూద్దాము.

మహాబాహో – ఓ అర్జునా! మహాబాహో అంటే గొప్పయోధుడు, బాహుబలం ఉన్న యోధుడు అని అర్థం.

మే నిబోధ – నానుంచి నువ్వు నేర్చుకోగాక! నిబోధ అంటే నేర్చుకో, అర్థం చేసుకో, జీర్ణించుకో అని అర్థం. ఏం నేర్చుకోవాలి?

పంచ ఏతాని కారణాని – కర్మ చేసేందుకు తోడ్పడే ఐదు పరికరాలను నేర్చుకో అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కారణాని అంటే పరికరాలు, అంశాలు. ఏతాని – తర్వాత చెప్పబోతున్నాడు. అంటే నేను చెప్పబోయే ఈ ఐదు పరికరాలను గురించి నేర్చుకుందువు గాక. అవే కర్మలు చేస్తాయి. అవి అనాత్మలోకి వస్తాయి.

ఈ ఐదు పరికరాల గురించి ఎక్కడ చెప్పబడింది? ఉపనిషత్తులో చెప్పబడింది. కృష్ణపరమాత్మ ఎక్కడ్నుంచి ఈ సమాచారాన్ని పొందాడో ఆ విషయం స్పష్టం చెయ్యదలుచుకున్నాడు. భగవద్గీతను ఉపనిషత్తుల సారంగా ప్రతి అధ్యాయము చివరా చూస్తూనే ఉన్నాము. సందర్భం దొరికినప్పుడల్లా కృష్ణపరమాత్మ కూడా ఆ విషయాన్ని గుర్తు చేస్తూనే ఉన్నాడు. ఇది నా స్వంతం కాదు, ఇది ఉపనిషత్తుల సారం అని చెబుతూనే ఉన్నాడు. కృష్ణపరమాత్మ కన్నా ఎంతో ముందుకాలంలోనే ఉన్నాయి వేదాలు. కృష్ణపరమాత్మ ద్వాపరయుగానికి చెందిన భగవానుడు. వేదాలు అంతకన్నా పురాతనమైనవి. వేదాంతం, వేదంలో ఒకభాగం. వేదాంతంలో చెప్పబడినది నేను తీసుకున్నాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సాంఖ్యే కృతాంతే ప్రోక్తాని – ఇది వేదాంతంలో చెప్పబడింది. ప్రోక్తాని అంటే చెప్పబడింది. ఎక్కడ? సాంఖ్యే – సాంఖ్యం అంటే వేదాంతం. వేదాంతం అంటే ఏమిటి? వేదం యొక్క అంతభాగం. వేదాంతాన్నే ఉపనిషత్తులు అని కూడా అంటారు. అందువల్ల నాకు వేదాంతాన్నీ, ఉపనిషత్తులనూ రెండింటినీ నేర్చుకోవాలని ఉంది అనకూడదు.

వేదాంతానికే ఇంకోపేరు ఉపనిషత్తు. వేదాంతం ఎక్కడుంది? కృతాంతే – కర్మకాండ చివర్లో ఉంది. కృతమ్ అంటే కర్మకాండ; అంతం అంటే చివర్లో. కృతాంతే అంటే కర్మకాండ చివర్లో వేదాంతం ఉంది. వేదాలను రెండు భాగాలుగా విభజిస్తారు. అవి వేద పూర్వభాగం, వేద అంతఃభాగం. వేద పూర్వభాగాన్ని కర్మకాండ అనీ, వేద అంతఃభాగాన్ని జ్ఞానకాండ అనికూడా అంటారు. అటువంటి వేదాంతంలో ఈ ఐదు పరికరాలు చెప్పబడ్డాయి. ఈ పరికరాలు ఎందుకు ఉపయోగపడతాయి?

సర్వకర్మణామ్ సిద్ధయే – సమస్త కర్మలను చెయ్యటానికి ఉపయోగపడతాయి. ఏ కర్మలు చెయ్యాలన్నా కూడా ఈ ఐదు అంశాలూ కావాలి. అవి తప్పనిసరి. ముందుగా ఐదు పరికరాలు కావాలని కృష్ణపరమాత్మ ఈ శ్లోకంలో వాటిని పరిచయం చేసి, అవేమిటో రాబోయే శ్లోకంలో చెప్పబోతున్నాడు.

శ్లో. 14 **అధిష్ఠానం తథా కర్తా కరణం చ పృథగ్విధమ్ ।**
వివిధాశ్చ పృథక్ చేష్టా దైవం చైవాత్ర పంచమమ్ ॥
అధిష్ఠానమ్, తథా, కర్తా, కరణమ్, చ, పృథగ్విధమ్,
వివిధాః, చ, పృథక్, చేష్టాః, దైవమ్, చ, ఏవ, అత్ర, పంచమమ్ ॥

అత్ర	= ఈ విషయమున (కర్మ సంసిద్ధియందు)	వివిధాః	= వివిధములైన
అధిష్ఠానమ్	= అధిష్ఠానము	పృథక్, చేష్టాః	= వేర్వేరు చేష్టలు
చ	= ఇంకా	తథా, ఏవ	= ఆ విధముగనే
కర్తా, చ	= కర్తయును	పంచమమ్	= ఐదవదియగు
పృథగ్విధమ్	= వివిధములైన	దైవమ్	= దైవము (అను ఐదును హేతువులు)
కరణమ్	= సాధనములును		
చ	= ఇంకా		

అధిష్ఠానమ్, తథా, కర్తా చ, పృథక్–విధమ్ కరణమ్ చ,
వివిధాః పృథక్ చేష్టాః అత్ర దైవమ్ పఞ్చమమ్ ఏవ (భవతి) ॥

తా: ఈ విషయమున (కర్మ సంసిద్ధియందు) అధిష్ఠానము ఇంకా కర్తయును, వివిధములైన సాధనములును ఇంకా వివిధములైన వేర్వేరు చేష్టలు, ఆ విధముగనే ఐదవదియగు దైవము అను ఐదును హేతువులు.

ఏమిటా ఐదు అంశాలు? మొదటి నాలుగు అంశాలను నాలుగు కోశాలుగా చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి – అన్నమయకోశం, ప్రాణమయకోశం, మనోమయకోశం, విజ్ఞానమయకోశం; అయిదవది దైవం.

1. **అన్నమయకోశం – ఆహారం (అనాటమీ)** – అన్నమయకోశం లేదా స్థూలశరీరాన్ని అనాటమీగా అభివర్ణించవచ్చు. శరీరాకృతి, స్థూలశరీరంలోని అనేక అంగాలు, అనేక భాగాలను అన్నమయకోశం అంటారు. ఇది అన్నం లేదా ఆహారంనుంచి శక్తి పొందుతుంది కాబట్టి దీన్ని అన్నమయకోశం అంటారు.

2. **ప్రాణమయకోశం – శక్తి (ఫిజియోలజీ)** – ఇది ఫిజియోలాజికల్ వ్యవస్థకు చెందినది. అనాటమీ శరీరంలోని వివిధభాగాలను సూచిస్తే, ఫిజియోలజీ వాటి ధర్మాలను వివరిస్తుంది. కేవలం అన్నమయకోశం ఉంటే ఆ జీవిలో ప్రాణం ఉన్నట్టు అవదు. శవంలో కూడా ఈ స్థూలశరీరం ఉంటుంది కాని అది పనులను చెయ్యలేదు. ప్రాణం ఉందో లేదో చూడటానికి ముక్కు కింద వేలుపెట్టి చూస్తారు. ఇది ఫిజియోలజీ కింద వస్తుంది. అందువల్ల ప్రాణమయకోశాన్ని క్రియాశక్తి అనికూడా అంటారు.

ప్రాణమయకోశంలోకి పంచప్రాణాలు, పంచ కర్మేంద్రియాలు వస్తాయి. పంచప్రాణాలు శక్తినిస్తే, పంచ కర్మేంద్రియాలు పరికరాలనిస్తాయి. రెండింటినీ కలిపి క్రియాశక్తి అంటారు. కేవలం అన్నమయకోశం ఉంటే దానిలో జీర్ణక్రియ, రక్తప్రసరణక్రియ వంటి క్రియలు జరగవు. కేవలం ప్రాణమయకోశం ఉన్నా, అది క్రియలను జరపలేదు. అందువల్ల రెండూ ఉండాలి.

ప్రాణమయకోశం శ్వాసక్రియను చేస్తుంది. అది మామూలుగా ఉంటే తక్కిన పనులను చెయ్యవచ్చు. ఆస్తమా రోగికి శ్వాస పీల్చుకోవటమే కష్టం. అటువంటి వ్యక్తిని ఏంచేస్తున్నావు అని అడిగితే, శ్వాస పీలుస్తున్నాను అంటాడు. ప్రాణమయకోశం శ్వాసక్రియకు తోడ్పడుతుంది.

3. **మనోమయకోశం – మనస్సు (సైకాలజీ)** – దీన్ని సైకలాజికల్ వ్యవస్థ అనవచ్చు. భావాలు, సందేహాలు అన్నీ మనోమయకోశంలోకి వస్తాయి. దీన్ని ఇచ్ఛాశక్తి అంటారు. క్రియాశక్తికి ముందు ఇచ్ఛాశక్తి ఉంటుంది. ఎందుకంటే కోరిక ఉంటే క్రియ చెయ్యాలనిపిస్తుంది. అందువల్ల మనోమయకోశం ప్రాణమయకోశాన్ని పనిచెయ్యటానికి ఉసిగొల్పుతుంది. ఇందులో ఆరు అంగాలు ఉన్నాయి. అవి పంచజ్ఞానేంద్రియాలు, మనస్సు, (చిత్తం, అహంకారాలతో కూడిన మనస్సు). ఈ మనస్సులో అనేక భావోద్రేకాలు కలుగుతాయి. ప్రేమ, దయ, ఈర్ష్య, ద్వేషం, కోపం. ఈ భావాలే మనను పనికి ఉసిగొల్పుతాయి.

4. **విజ్ఞానమయకోశం – జ్ఞానం (ఇంటలెక్ట్)** – ఇది నేర్చుకునే స్థాయి. మనోమయకోశం ఇచ్ఛాశక్తికి సంబంధించినదైతే, విజ్ఞానమయకోశం జ్ఞానశక్తికి సంబంధించినది. ఇంకోవిధంగా చెప్పాలంటే విజ్ఞానమయకోశం తెలుసుకుంటుంది; మనోమయకోశం కోరుతుంది; ప్రాణమయకోశం పనిచేస్తుంది. ఈ మూడింటినీ కలిపి జ్ఞానశక్తి, ఇచ్ఛాశక్తి, క్రియాశక్తి అంటారు.

ఇందులో కూడా ఆరు అంగాలు ఉన్నాయి. అవి – పంచజ్ఞానేంద్రియాలు, బుద్ధి (చిత్తం, అహంకారాలతో కూడిన బుద్ధి).

మీ ఉద్యోగధర్మంలో మీపై అధికారి మిమ్మల్ని అనవసరంగా తిడితే, మీ మనోమయకోశం దెబ్బతింటుంది. కోపం, అసహనం కలుగుతాయి; తిరిగి అరవాలనిపించేలా చేస్తుంది. కాని విజ్ఞానమయకోశం మనస్సును బుజ్జగిస్తుంది. అలా అరిస్తే నీ ఉద్యోగం పోతుంది; ఉద్యోగం పోతే నీ కుటుంబాన్ని పోషించటం కష్టం; జాగ్రత్త అని హెచ్చరిస్తుంది. అందువల్ల మనస్సు చేసేదేంలేక ఆ అధికారిని తనలోనే కసితీరా తిట్టుకుంటుంది. అలా భావోద్రేకాలను వెలిబుచ్చలేకపోవటంవల్లనే గుండెకు చాలా తాకిడి ఏర్పడుతుంది.

ఒక ఆఫీసులో ఒక గదిలో ఆ ఆఫీసు డైరక్టరు విగ్రహాన్ని పెడతారుట. ఎవరైనా ఉద్యోగికి ఆ డైరక్టరుమీద కోపంవస్తే, అతను ఆ గదిలోకి వెళ్ళి తనివితీరా ఆయన్ని తిట్టి, కొట్టి రావచ్చుట. కొంత బరువు దించుకోవటానికి అది యాజమాన్యం చేసిన ఏర్పాటు. కొన్నిచోట్ల వారికి నచ్చని నాయకుల చిత్రపటాలను కాలుస్తారు కదా. ఇవన్నీ భావోద్రేకాలు వెలిబుచ్చే మార్గాలు.

ఆనందమయకోశం – (హ్యాపినెస్) – ఇది కారణశరీరానికి సరిపోలుతుంది. దీన్ని అంతఃచేతనంతో పోల్చవచ్చు. మనలో ఏ భావాలు ప్రస్ఫుటంగా ఉంటాయో, మన ప్రవర్తన, స్వభావం అంతా వాటి ప్రకారం ఉంటాయి. దీన్ని అంతఃచేతనం అంటారు.

ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ ఐదవ అంశాన్ని ఆనందమయకోశం అనలేదు. ఆనందమయకోశం అంటే ఏమిటో తెలియటానికి అదికూడా చెప్పటం జరిగింది కాని, అది ఇప్పుడు మనకు అవసరంలేదు. ఆనందమయకోశాన్ని ఐదవ అంశంగా కృష్ణపరమాత్మ ఎందుకు చెప్పలేదంటే, ఆనందమయకోశం కారణశరీరానికి చెందినది. కారణ శరీరంలో సుషుప్తిలోకి జారుకుంటాము.

5. **దైవం** – హిరణ్యగర్భ – ఐదవ అంశం దైవం లేదా అధిష్ఠానదేవత. మనలో ఉన్న ప్రతి ఒక్క అంగానికి ఒక్కొక్క అధిష్ఠానదేవత ఉంటుంది. ఉదాహరణకు కంటికి అధిష్ఠానదేవత సూర్యుడు; మనస్సుకు అధిష్ఠానదేవత చంద్రుడు; చేతులకు అధిష్ఠానదేవత ఇంద్రుడు. ఈ అధిష్ఠానదేవతలందరికీ అధిష్ఠానదేవత హిరణ్యగర్భ. హిరణ్యగర్భను ఇక్కడ దైవం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దైవం అంటే చైతన్యం కాదు. దైవం అంటే సమష్టిశక్తి. వ్యష్టి ఏపని చెయ్యాలన్నా కూడా దానికి సమష్టిశక్తి కూడా తోడవ్వాలి.

ఐదు పరికరాలు – నాలుగు కోశాలు + హిరణ్యగర్భ.

ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాన్ని చూద్దాము.

అధిష్ఠానం – అధిష్ఠానం అంటే అన్నమయకోశం;

వివిధాశ్చ పృథక్ చేష్టా – ప్రాణమయకోశం. ప్రాణమయకోశం అంటే క్రియాశక్తి. పృథక్ అంటే అనేకం. వివిధా అంటే భిన్నమైన. ప్రాణమయకోశం అనేక, భిన్నమైన పనులను చేస్తుంది.

పృథగ్విధమ్ కరణం చ – ఇది మనోమయకోశం. మనోమయకోశంలో పంచజ్ఞానేంద్రియాలు, మనస్సు ఉంటాయి. పృథగ్విధమ్ అంటే ఐదు ఇంద్రియాలు, మనస్సు ఉన్నాయి.

కర్తా – విజ్ఞానమయకోశం. ఇందులో కూడా పంచజ్ఞానేంద్రియాలు ఉంటాయి. అవికాక బుద్ధి ఉంటుంది. బుద్ధే నేనేం చెయ్యాలో, ఏంచెయ్యకూడదో నిశ్చయిస్తుంది.

దైవం చ పంచమమ్ – దైవం అంటే హిరణ్యగర్భ. ఈ అంగాలన్నిటి అధిష్ఠానదేవతలకు అధిష్ఠానదేవత.

అనాత్మగా పనిచేసే పంచపరికరాలు వరుసగా – అన్నమయకోశం, ప్రాణమయకోశం, మనోమయకోశం, విజ్ఞానమయకోశం, హిరణ్యగర్భ. ఇక్కడ ఆనందమయకోశాన్ని కలుపుకోకూడదని గుర్తుంచుకోవాలి.

శ్లో. 15 **శరీరవాఙ్మనోభిర్యత్ కర్మ ప్రారభతే నరః ।**
న్యాయ్యం వా విపరీతం వా పంచైతే తస్య హేతవః ॥
శరీరవాఙ్మనోభిః, యత్, కర్మ, ప్రారభతే, నరః,
న్యాయ్యమ్, వా, విపరీతమ్, వా, పంచ, ఏతే, తస్య, హేతవః ॥

నరః	= మానవుడు	ప్రారభతే	= ఆచరించునో
శరీరవాఙ్మనోభిః	= మనస్సు, వాక్కు, శరీరములతో	తస్య	= ఆ కర్మకు
న్యాయ్యమ్, వా	= శాస్త్రోక్తవిధానమున గాని	ఏతే, పంచ	= ఈ ఐదును
విపరీతమ్, వా	= దానికి వ్యతిరేకముగా గాని	హేతవః	= హేతువులు
యత్, కర్మ	= ఏ కర్మను		

నరః శరీర–వాక్–మనోభిః న్యాయ్యమ్ వా విపరీతం వా యత్
కర్మ ప్రారభతే, తస్య ఏతే పఞ్చ హేతవః (సన్తి) ॥

తా: మానవుడు మనస్సు, వాక్కు, శరీరములతో శాస్త్రోక్తవిధానమున గాని, దానికి వ్యతిరేకముగా గాని ఏ కర్మను ఆచరించునో, ఆ కర్మకు ఈ ఐదును హేతువులు.

ఈ ఐదు పరికరాలు మనుష్యులందరకూ ఉండితీరాలి. ఉన్నతమైన కర్మలు చెయ్యాలన్నా, ఆధ్యాత్మికకర్మలు చెయ్యాలన్నా, దైవకార్యాలు చెయ్యాలన్నా, చివరికి చెడుకర్మలు చెయ్యాలన్నా కూడా ఈ పరికరాలు ఉండాలి.

శరీరవాఙ్మనోభిర్యత్ కర్మ ప్రారభతే నరః – శరీర అంటే కాయికకర్మలు, వాక్ అంటే వాచికకర్మలు. పూజ, జపం, పారాయణం శరీరకర్మల కింద వస్తాయి. ఇవన్నీ దైవకార్యాలు. అంతేకాక ఉద్యోగంలో చేసేకర్మలు కూడా కాయిక, వాచికకర్మల కిందికే వస్తాయి. మనోభి అంటే మానసికకర్మలు. మనస్సుతో చేసే లౌకికకర్మలు లేదా ధ్యానం, ఉపాసన వంటి దైవకార్యాలు. లౌకికకర్మలకు మనస్సులో ప్రణాళికలు వేసుకుంటాము.

యత్ కర్మ ప్రారభతే నరః – మనిషి చేసే ఏ కర్మ అయినా అంటే కాయిక, వాచిక, మానసిక కర్మలు ఏవైనా వాటిని కర్మ అంటారు. మనిషి చేసే పనులనే కర్మ అంటారు. జంతువులు చేసే పనులను కర్మ అనరు, **చేష్ట** అంటారు. ఎందుకు? మనిషి ఏపని చేసినా, తన ఫ్రీవిల్‌ను ఉపయోగించి, ప్రణాళికవేసి, ఆలోచించి చేస్తాడు. జంతువులు అలా ఆలోచించి, ప్రణాళికలు వేసి చేసే పనులు ఉండవు.

రోడ్డుమీద పరుగెడుతున్న కుక్కను ఏ టీవీ రిపోర్టరు అయినా ఆపి ఇంటర్వ్యూ చేశాడనుకోండి. ఎక్కడికి వెళుతున్నావు? నీ భవిష్యత్తు ప్రణాళికలు ఏమిటి, ఏదైనా మీటింగ్‌కు వెళుతున్నావా? ఇటువంటి ప్రశ్నలకు దానిదగ్గర జవాబులు ఉండవు. జంతువుల ప్రవర్తనను స్వాభావికం అంటారు. అవి ఆలోచించి, ప్రయత్నపూర్వకంగా ఏమీ చెయ్యవు. అవి చేసే పనులను చేష్టలు అంటారు కాని కర్మలు అనరు కాబట్టి వాటికి కర్మఫలాలు కూడా అంటవు. అంటే వాటికి పుణ్యమూ రాదు, పాపమూ రాదు. ఎర్రసిగ్నలు పడినా రోడ్డు క్రాస్ చేసే హక్కు ఉంది ఆవుకు. దానికి ఫైను విధించలేదు పోలీసు. అందువల్ల జంతువులకు ఆగామిపుణ్యం కాని, ఆగామిపాపం కాని రాదు.

కాని మనిషి సిగ్నల్సును పట్టించుకోకుండా వెళితే అతనికి ఫైను పడుతుంది. నాకు నియమాలు తెలియదన్నా కుదరదు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ప్రత్యేకించి నరః పదాన్ని వేశాడు. నరః అంటే మనిషి. మనిషిలో స్త్రీ, పురుషులు ఇద్దరూ వస్తారు.

న్యాయ్యం వా విపరీతం వా – అవి న్యాయమైన కర్మలైనా, అక్రమమైన కర్మలైనా కూడా న్యాయ్యం అంటే ధార్మిక కర్మలు, చట్టబద్ధమైన కర్మలు. విపరీతం అంటే న్యాయానికి వ్యతిరేకమైనవి. అంటే అధార్మిక కర్మలు, చట్టవిరుద్ధమైన కర్మలు. వీటిలో ఏ కర్మలు చేసినా కూడా ఈ ఐదు అంశాలద్వారానే చేస్తాడు మనిషి.

పంచ ఏతే తస్య హేతవః – తస్య అంటే ఆ కర్మ. ఏ కర్మ? పైన చూసినవన్నీ వస్తాయి. కాయిక, వాచిక, మానసిక, ధార్మిక, అధార్మిక కర్మలన్నిటికీ. పంచ ఏతే అంటే ముందు శ్లోకంలో చెప్పిన ఐదు అంశాలే. హేతవః అంటే హేతువులు.

కృష్ణపరమాత్మ వీటిని ఎందుకు పేర్కొన్నాడు? ఈ ఐదూ అనాత్మ కిందికే వస్తాయి సుమా అని చెప్పటానికి. చైతన్యం కూడా ఉండాలి కాని చైతన్యం పనిచెయ్యదు. ఈ గదిలో ఒక ముఖ్యమైన కార్యక్రమం నడవాలి అంటే ఈ గదిలో కాంతి ఉండాలి. కాంతి ఏపనీ చెయ్యదు. అందువల్ల కాంతి కర్త కాదు, భోక్త కాదు. అలాగే ఒక వ్యక్తి ఆత్మ, అనాత్మల మేలుకలయిక అని చూశాము. అతను పనిచేసేది అనాత్మతో, కాని ఆత్మ సమక్షంలో చేస్తాడు. అందువల్ల ఆత్మ కర్త కాదు, భోక్త కూడా కాదు.

కాంతి సమక్షంలో టెన్నిస్‌మ్యాచ్ అవుతోందనుకోండి. చాలా సందడిగా ఉంటుంది. అందరూ హడావుడిగా ఇటూ, అటూ తిరుగుతున్నారు. అంతా కాంతి సమక్షంలో అవుతోంది, కాని కాంతి ఏమీ చెయ్యటంలేదు. దీన్ని **సాన్నిధ్యమాత్రమ్** అంటారు. ఆ ఆటలో ఒక జట్టు గెలుస్తుంది; ఇంకొక జట్టు ఓడిపోతుంది. చూడటానికి వచ్చిన ప్రేక్షకులు గెలిచిన జట్టును మెచ్చుకుంటారు; ఓడిపోయిన జట్టును విమర్శిస్తారు. కాంతికి మెప్పూ రాదు, విమర్శా రాదు. కాని కాంతి లేకపోతే ఈ ఆట ఆడగలిగి ఉండేవారు కాదు. మనం అచేతన జడతత్త్వంతో మమేకం చెందుతున్నాము కాని చైతన్యంతో మమేకం చెందటం లేదు.

అందువల్ల మన దృష్టిని ఈ పని చేసే దయనీయమైన అనాత్మనుంచి, అకర్తా, అభోక్తా అయిన ఆత్మ వైపు మరల్చాలి. అలాగని శరీరాన్ని నిర్లక్ష్యం చెయ్యకూడదు. శరీరాన్ని వినియోగించుకోవాలి; దాన్ని మంచి కండిషన్‌లో ఉంచాలి కాని దానితో మమేకం చెందకూడదు. మన కారు, స్కూటరు, స్క్రూడ్రైవరు మనం వాడే పరికరాలు మాత్రమే. నేను స్క్రూడ్రైవరును కాను అని బాగానే అర్థమవుతుంది; కాని నా శరీరం స్క్రూడ్రైవరు వంటి పరికరం మాత్రమే అని జీర్ణించుకోవటానికి సమయం పడుతుంది. అంటే వస్తువుల విషయంలో బుద్ధి బాగానే పనిచేస్తుంది కాని శరీరాన్ని వస్తువుగా చూడాలంటే మాత్రం పనిచేయదు.

ఈ మనశ్శరీరాలు స్క్రూడ్రైవరువంటి పరికరాలు మాత్రమే. వాటితో మనం మమేకం చెందితే అభద్రతాభావనకు లోనవుతాము. ఆధ్యాత్మికసాధన అంటే శాశ్వతమైన స్థూలశరీరంనుంచి మన అభిమానాన్ని శాశ్వతమైన చైతన్యం వైపుకు మళ్ళించాలి. ఇప్పుడు మనం సహజంగా పెరుగుతూ, క్షీణిస్తూ, మాయమైపోయే శరీరంతో అనుబంధం పెంచుకునివున్నాము. దాన్నించి నెమ్మదిగా ఎదగాలి.

నేనొక అశాశ్వతమైన శరీరాన్ని, నాలో చైతన్యం ఉంది అనేకన్నా, నేను శాశ్వతమైన చైతన్యాన్ని; నేను ఈ అశాశ్వతమైన శరీరంద్వారా వ్యవహారం నడుపుతున్నానని అర్థం చేసుకోవాలి. శరీరం వస్తుంది, పోతుంది; కాని దాని రాకపోకలు నన్నేమీ చెయ్యలేవు. శరీరం ఉన్నంతవరకూ శరీరం అనేక కర్మలు చెయ్యాల్సి ఉంటుంది; ఆ చేసిన కర్మలయొక్క ఫలాలను కూడా అనుభవించాలి. అంటే శరీరం కర్తా, భోక్తా అవక తప్పదు. కాని చైతన్యం అకర్తా, అభోక్తా. శరీరం కర్త, భోక్త; చైతన్యం అకర్త, అభోక్త అని తెలుసుకుంటే చాలదు; నేను అకర్తా, అభోక్తా అయిన చైతన్యాన్ని అని తెలుసుకోవాలి. అప్పుడు జ్ఞానయోగసాధన పూర్తి అవుతుంది.

శ్లో. 16 **తత్రైవం సతి కర్తారమ్ ఆత్మానం కేవలం తు యః ।**
పశ్యత్యకృతబుద్ధిత్వాత్ న స పశ్యతి దుర్మతిః ॥
తత్ర, ఏవమ్, సతి, కర్తారమ్, ఆత్మానమ్, కేవలమ్, తు, యః,
పశ్యతి, అకృతబుద్ధిత్వాత్, న, సః, పశ్యతి, దుర్మతిః ॥

తు	= కాని	ఆత్మానమ్	= ఆత్మను
ఏవమ్, సతి	= ఇలా అయినప్పటికిని	కర్తారమ్	= సమస్త కర్మలకు కర్తగా
యః	= ఏ పురుషుడు	పశ్యతి	= తలంచునో
అకృతబుద్ధిత్వాత్	= విపరీతబుద్ధివల్ల	సః, దుర్మతిః	= అటువంటి అజ్ఞాని
తత్ర	= ఆ కర్మ విషయములందు	న, పశ్యతి	= యథార్థమును గ్రహించడు
కేవలమ్	= కేవల శుద్ధస్వరూపమైన		

తత్ర ఏవమ్ సతి యః తు కేవలమ్ ఆత్మానమ్ కర్తారమ్ పశ్యతి,
సః దుర్మతిః అకృత–బుద్ధిత్వాత్ న పశ్యతి ॥

తా: కాని ఇట్లు అయినప్పటికిని ఏ పురుషుడు విపరీతబుద్ధివల్ల, ఆ కర్మ విషయములందు కేవల శుద్ధస్వరూపమైన ఆత్మను సమస్త కర్మలకు కర్తగా తలంచునో అటువంటి అజ్ఞాని యథార్థమును గ్రహించడు.

మనమంతా చేతనఅంశ, అచేతనఅంశల మిశ్రమం. జ్ఞాని కూడా ఈ రెండింటి మిశ్రమమే; అజ్ఞాని కూడా ఈ రెండింటి మిశ్రమమే. మరి భేదం ఎక్కడ ఉంది? చూసే దృక్పథంలో ఉంది. ఈ శ్లోకంలో అజ్ఞాని దృక్పథాన్ని వివరిస్తే, వచ్చే శ్లోకంలో జ్ఞాని దృక్పథాన్ని వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దేని గురించిన దృక్పథం? తన గురించి తను ఏమనుకుంటాడో, ప్రపంచంలో కూడా దాన్నే చూస్తాడు.

'ప్రపంచం ఒక అద్దం,' అన్నారెవరో. అద్దంలో ఏంచూస్తాము? మన ముఖారవిందాన్నే చూస్తాము. అలాగే మనను మనం ఏ కోణంలో ఎక్కువగా చూసుకుంటామో, ప్రపంచాన్ని కూడా ఆ కోణంలో నుంచే చూస్తాము. మనకు మన అందంమీద, మన రూపురేఖలమీద మక్కువ ఉంటే, ప్రపంచంలో ఎవరిని చూసినా వారి అందచందాలనే చూస్తాము. మనకు లోతుగా ఆలోచించి, ప్రతిదాన్నీ విశ్లేషించే అలవాటు ఉంటే, అలాంటివారే

మనకు కనబడతారు. మనకు అందంగా అలంకరించుకోవటంమీద మోజుంటే ఎవరెలా అలంకరించుకున్నారో ప్రత్యేకంగా చూస్తాము.

అజ్ఞాని ఎలా చూస్తాడో ఇక్కడ చూస్తాము.

దుర్మతిః – దుర్మతిః అంటే అజ్ఞాని. అతనికి తనేమిటో, తన గురించిన సరైన అవగాహన లేకపోవటంవల్ల తను అన్నమయకోశమనీ, ప్రాణమయకోశమనీ, మనోమయకోశమనీ అనుకుని వాటితో అభిమానం పెంచుకుంటాడు. అందువల్ల దుర్మతి అంటే అజ్ఞాన అధ్యాసయుక్త మతిః.

దీనినే మాండూక్యంలో అగ్రహణం, అన్యథాగ్రహణం అంటారు. దేన్ని తన స్వరూపంగా తీసుకోవాలో దాన్ని తీసుకోరు; దేన్ని తన స్వరూపంగా తీసుకోకూడదో దాన్ని తీసుకుంటారు. అందువల్ల అగ్రహణ అన్యథాగ్రహణయుక్త మతిః అంటారు. ఈ అజ్ఞాని ఏం చేస్తాడు?

న పశ్యతి – సరిగ్గా చూడడు. తప్పుగా తనను తాను చూసుకుంటాడు.

కేవలమ్ ఆత్మానమ్ – తన అసలు స్వరూపం శుద్ధఆత్మ అని తెలియదు అతనికి. కేవలం అంటే తెలుగులో వచ్చే కేవలమైన వస్తువు అనే అర్థం కాదు. అక్కడ కేవలమైన అంటే తక్కువ చేసినట్టు వస్తుంది. సంస్కృతంలో కేవలం అంటే శుద్ధం. శుద్ధమ్ అంటే **కర్తృత్వ భోక్తృత్వ రహితమ్**. అంటే కర్తృత్వం; భోక్తృత్వం అనే మలినాలు అంటని శుద్ధ ఆత్మ. ఈ విషయం ఈ అజ్ఞానికి తెలియదు. అతనికున్న అజ్ఞానంవల్ల, తన గురించి పొరపాటు పడతాడు. ఏమని?

కర్తారం పశ్యతి – తనను తాను కర్తగా భావిస్తాడు. ఎందుకు? అతనికి తన కోశాలమీద ఉన్న అభిమానంవల్ల.

తత్ర ఏవమ్ సతి – సత్యం అలా అయినప్పటికీ. అంటే సత్యం ఏమిటి? పంచవిధ అనాత్మకర్త, కేవలఆత్మ అకర్తా. ఇది సత్యం. కాని అజ్ఞాని అకర్త అయిన ఆత్మ గురించి తెలియక, తను కర్త అనుకుంటాడు. ఎందుకు?

అకృతబుద్ధిత్వాత్ – శాస్త్ర అధ్యయనం చెయ్యకపోవటంవల్ల అలా పొరపాటు పడతాడు.

అతనికి ఉన్న ఆత్మ అజ్ఞానాన్ని శాస్త్రఅధ్యయనం ఒక్కటే పారద్రోలగలదు. కెమిస్ట్రీనో, ఎకనామిక్సో నేర్చుకుంటే పోదు. మనం ఈ సబ్జెక్టులను కించపరచటం లేదు. వాటి విలువ వాటికి ఉంది; కాని ఆత్మజ్ఞానం పొందాలంటే ఆత్మను గురించి బోధించే వేదాంతశాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చెయ్యాలి. అది కూడా గురువుద్వారానే అధ్యయనం చెయ్యాలి. కాని అజ్ఞాని తనకు అంత తీరిక లేదంటాడు; అక్కడికేదో వేదాంతం కాలక్షేపం బఠానీ అయినట్టు.

రైళ్ళల్లో ప్రయాణం చేసేటప్పుడు కొంతమంది కాలం గడవక కాలక్షేపం బఠానీ అంటూ ఏవో చిరుతిళ్ళు తింటారు. వేదాంతం అలాంటి కాలక్షేపం బఠానీ కాదు. కాని వారికి వేదాంతం విలువ తెలియక, అలా అనుకుంటారు. వేదాంతానికీ, జీవితానికీ సంబంధం లేదనే పెద్ద అపోహతో ఉంటారు. ముందు కుటుంబ బాధ్యతలను, ఉద్యోగబాధ్యతలను సక్రమంగా నెరవేర్చాలి; అవి పూర్తయ్యాక అప్పుడు చూద్దాంలే, అంతవరకూ ఎందుకు అనుకుంటారు. అది అలలు ఆగాక సముద్రంలో స్నానం చేద్దాంలే అన్నట్టే ఉంటుంది. బాధ్యతలు

ఎన్నటికి తీరేను? కొన్ని అవంతట అవి వచ్చిపడతాయి; కొన్ని మీరు తెచ్చిపెట్టుకుంటారు. ఒకవేళ అన్నీ తీరి, సమయం చిక్కినా ఒంట్లో శక్తి తగ్గుతుంది. కన్ను కనబడదు; మాట వినబడదు; కుదురుగా గంటసేపు కూర్చోలేరు. ఒకవేళ కన్ను, చెవులు బాగా పనిచేస్తూ, గంటసేపు కూర్చోగలిగినా, మనస్సు ఏకాగ్రత చూపలేదు. వేదాంతక్లాసులో హాయిగా నిద్ర వస్తుంది. అలా లాభంలేదు.

వేదాంతంమీద శ్రద్ధపెట్టి, చిన్నవయస్సులో నేర్చుకుంటే ఆత్మ అజ్ఞానం తొలుగుతుంది. మిమ్మల్ని మీరు చూసుకునే దృక్పథం మారుతుంది. మీలో మార్పు వస్తే, తదనుగుణంగా మీరు ప్రపంచాన్ని చూసే తీరుతెన్నుల్లో కూడా మార్పు వస్తుంది.

నిజానికి సంసారం అంటే జీవితంలోని పరిస్థితులకు తప్పుగా స్పందించటం. అంటే పరిస్థితులను మీరు సమస్యలుగా చూస్తున్నారు. నిజానికి మీరు సమస్యలుగా భావిస్తున్నవేవీ సమస్యలు కావు. పరిస్థితి అంటే ఏమిటి? ఎండాకాలం వేడిగా ఉంటుంది. అది సమస్యనా, పరిస్థితా? ఎండాకాలం చల్లగా ఉండగలదా? చలికాలం చల్లగా ఉందని బాధపడతారు. చలికాలం చల్లగా ఉండక, వేడిగా ఉంటుందా? మీకు వయస్సు పెరిగినకొద్దీ కీళ్ళనొప్పులు మొదలవుతాయి. చిన్నప్పుడు ఉన్నట్టుగా, ఇప్పుడూ ఉండమంటే ఎలా ఉంటాయి? అందువల్ల మీరు సమస్యలు అనుకుని బాధపడుతున్నవేవీ సమస్యలు కావు. అవి జీవితంలో ఎదురయ్యే సహజమైన సన్నివేశాలు.

ఎందుకిలా పొరపాటుపడుతున్నారు? అకృతబుద్ధిత్వాత్ – సంస్కరించబడని బుద్ధివల్ల; ఆత్మజ్ఞానం పొందని బుద్ధివల్ల. లౌకికవిద్యల్లో అతను ఎన్నో డిగ్రీలు, పి.హెచ్.డీ.లు పొందివుండవచ్చు గాక, కాని ఇలాంటి ఆధ్యాత్మిక నిరక్షరాస్యుడు సత్యాన్ని చూడలేడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

పశ్యన్నపి చ న పశ్యతి మూఢః ఉదర నిమిత్తం బహుకృత వేషః – భజగోవిందమ్

కళ్ళు తెరిచివున్నా అతను చూడవలసినదాన్ని చూడడు. **సః దుర్మతిః న పశ్యతి** అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం లేనివ్యక్తి కూడా కళ్ళుండి చూడలేని వ్యక్తే అవుతాడు. అంటే అతనూ గుడ్డివాని కిందికే వస్తాడు. ఎందుకంటే తప్పుగా చూడటం అంటే అసలు చూడకపోవటం కిందకే వస్తుంది. అందువల్ల అజ్ఞాని సరిగ్గా చూడడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ముండకోపనిషత్తు ఒక అడుగు ముందుకెళ్ళి, అతను గుడ్డివానిగా ఉన్నాడనీ, శాస్త్రం అతన్ని సరిదిద్దటానికి సిద్ధంగా ఉన్నా; అతనే రావటంలేదనీ అంటుంది. పైగా అతను గుడ్డివానిగా ఉన్నా ఫర్వాలేదు; అతను మిగతావారికి తప్పు దారి చూపిస్తాడు అంటుంది.

అవిద్యాయామంతరే వర్తమానాః స్వయంధీరాః పండితం మన్యమానాః

జంఘన్యమానాః పరియంతి మూఢాః అంధేనైవ నీయమానా యథాంధాః – ముండకమ్ 1.2.8

వారి అహంకారం వారిని శాస్త్రానికి, గురువు దగ్గరికి తీసుకువెళ్ళదు. వారికి వారే పండితులమనకుంటారు. ఎంత బాధాకరమైన విషయం!

దానికి భిన్నంగా కొందరు వినయశీలురు, వివేకం ఉన్నవారు శ్రద్ధగా గీతాబోధకు వస్తారు. వారు నిజంగా గొప్పవారు. ఎవరంటున్నారు? సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే అంటున్నాడు.

శ్లో. 17 **యస్య నాహంకృతో భావో బుద్ధిర్యస్య న లిప్యతే ।**
హత్వాపి స ఇమాన్ లోకాన్ న హంతి న నిబధ్యతే ॥
యస్య, న, అహంకృతః, భావః, బుద్ధిః, యస్య, న, లిప్యతే,
హత్వా, అపి, సః, ఇమాన్, లోకాన్, న, హంతి, న, నిబధ్యతే ॥

యస్య	= ఏ పురుషునకు అంతఃకరణమందు	న, లిప్యతే	= ప్రాపంచిక విషయములందును, కర్మలందును చిక్కుకొనదో
అహంకృతః	= 'నేనే కర్తను' అను	సః	= ఆ పురుషుడు
భావః	= భావము	ఇమాన్, లోకాన్	= ఈ లోకములన్నింటిని
న	= ఉండదో	హత్వా, అపి	= హతమార్చినను
యస్య	= ఏ పురుషునియొక్క	న, హంతి	= యథార్థముగా చంపినట్టు కాదు
బుద్ధిః	= బుద్ధి	న, నిబధ్యతే	= ఏ పాపముచేతను బంధింపబడడు

యస్య అహంకృతః భావః న, యస్య బుద్ధిః న లిప్యతే, సః ఇమాన్
లోకాన్ హత్వా అపి న హన్తి, న నిబధ్యతే ॥

తా: ఏ పురుషునకు అంతఃకరణమందు 'నేనే కర్తను' అను భావము ఉండదో, ఏ పురుషునియొక్క బుద్ధి ప్రాపంచిక విషయములందును, కర్మలందును చిక్కుకొనదో ఆ పురుషుడు ఈ లోకములన్నింటిని హతమార్చినను యథార్థముగా చంపినట్టు కాదు. ఏ పాపముచేతను బంధింపబడడు.

ముందు శ్లోకంలో వర్ణించిన అజ్ఞానికి భిన్నంగా ఇక్కడ, ఈ శ్లోకంలో జ్ఞాని గురించి చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞాని అంటే ఎవరు? వేదాంతశాస్త్ర శ్రవణం ఒక క్రమపద్ధతిలో చేసినవ్యక్తి. అతనికి తనలో రెండు అంశాలున్నాయనీ, వాటిని అనాత్మ అంశ, ఆత్మ అంశ అంటారనీ తెలుసు. అతను శ్రవణం మాత్రమే కాదు, మననం చేసి నిశ్చయజ్ఞానం పొందాడు; సుదీర్ఘ నిదిధ్యాసనం చేసి జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడుతున్నాడు.

ఏమిటా సుదీర్ఘ నిదిధ్యాసనం? మనస్సును శాశ్వతమైన ఆత్మలో నిలబడేలా చెయ్యటం. అది ఉన్నతమైన నేను అని; అశాశ్వతమైన, నాశనమయ్యే శరీరం నేను కాదని, దానితో మమేకం చెందకూడదనీ తెలుసుకుంటాడు. శరీరం కూడా కావాలి, జీవించి ఉన్నంతవరకూ దానితోనే వ్యవహారం నడుపుతాడు నిజమే. అందువల్ల దాన్ని పూర్తిగా నిర్లక్ష్యం చెయ్యకూడదు. దానితో ఎంతవరకూ అనుబంధం పెంచుకోవాలో అంతవరకే పెంచుకోవాలని జ్ఞానికి తెలుసు. ఈ శరీరం పాంచభౌతికం. అది మళ్ళీ ఎప్పుడో పంచభూతాలలో కలిసిపోవాల్సిందే. అది ఒక మార్గమే కాని గమ్యం కాదు. శరీరం గురించిన ఈ సరియైన అవగాహన ఉండటమే అహంకార విముక్తి అంటారు.

యస్య – యస్య అంటే జ్ఞానికి; సంస్కృతః బుద్ధిః. ముందు శ్లోకంలో అజ్ఞానిని ఏమన్నాడు? అకృతబుద్ధిః అన్నాడు. దానికి వ్యతిరేకం సంస్కృత బుద్ధిః. సంస్కృతబుద్ధి అంటే ఆధ్యాత్మికజ్ఞానం పొందిన బుద్ధిగలవ్యక్తి. అటువంటి జ్ఞాని ఏంచేస్తాడు?

(యస్య) అహంకృతః భావః న (అస్తి) – అతనికి తన శరీరంమీద మితిమీరిన అభిమానం ఉండదు. శరీరానికి ఎంత ప్రాముఖ్యతనివ్వాలో అంతమేరకు ఇస్తాడు కాని, మరీ ఎక్కువ ఇవ్వడు.

గుణాగుణేషు వర్తంతే, ఇంద్రియార్థేషు వర్తంతే

స్థూలశరీరం ఈ సృష్టిలో ఒక భాగమని, దానికి దేశ, కాలపరిమితులు వర్తిస్తాయనీ తెలుసు. శరీరానికి వచ్చే మార్పులను అతను ఆపలేడు. వాటిని సహజమైన మార్పులుగా స్వీకరించాలి.

తస్మాదపరిహార్యేర్థే న త్వం శోచితుమర్హసి

నువ్వు మార్చలేని పరిస్థితులను గురించి బాధపడి లాభంలేదు. శరీరమన్నాక మారకతప్పదు; చలికాలం అన్నాక చలివేయక తప్పదు. చలి వేస్తే ఈశ్వరుని విభూతిగా భావించి, దానిమీద ధ్యానం చెయ్యాలి. జ్ఞాని ఉన్నదాన్ని ఉన్నట్టుగా తీసుకుంటాడు.

అహంకృతః భావః న అస్తి అంటే కర్తృత్వభావన ఉండదు.

యస్య బుద్ధిః న లిప్యతే – కర్తృత్వభావన లేకపోతే, భోక్తృత్వభావన కూడా ఉండదు. జ్ఞానికి భోక్త విషయంలో కూడా పొరపాటుభావన ఉండదు. 'నాకే ఎందుకు?' ప్రశ్న జ్ఞానినుంచి రాదు. అది తనకు ఉన్న ప్రారబ్ధకర్మఫలం అనీ, అది క్షయమవాలనీ దాన్ని ఏదో ఒక మార్గంద్వారా భగవంతుడు కలుగజేస్తాడనీ అతనికి తెలుసు.

కర్మ ప్రత్యక్షంగా ఆనందమో, దుఃఖమో ఇవ్వలేదు. ఏదో ఒక మాధ్యమంద్వారా ఇస్తుంది. అది ఒక దోమ ద్వారా కూడా కావచ్చు. జ్ఞానిని తన కుటుంబసభ్యులే ఇబ్బంది పెడుతున్నా, వారిని తిట్టుకోడు; వారిద్వారా తన కర్మఫలాన్ని అనుభవిస్తున్నానని అర్థం చేసుకుంటాడు. భార్య మంచిదైతే అతను చేసుకున్న పుణ్యఫలం అది; భార్య తనకు తగ్గట్టు లేకపోతే అతను చేసుకున్న పాపఫలం అది. రెండూ సమానంగా స్వీకరిస్తాడు.

'నాకే ఎందుకు?' ప్రశ్నే రాదు జ్ఞాని విషయంలో. జ్ఞాని తితిక్షను అలవరచుకుంటాడు. విదేశాల్లో అయితే రోడ్డుమీద ఏదైనా సమస్య వస్తే, దాన్ని తక్షణం బాగుచేస్తారు. మనదేశంలో అయితే రోడ్లమీద గుంతలు నెలల తరబడి ఉంటాయి, పట్టించుకునే నాథుడే ఉండడు. అందువల్ల మనదేశంలో తితిక్ష తప్పకుండా అలవడుతుంది. ఇది మనకు భగవంతుడు ఇచ్చిన అవకాశంగా భావించుకుని, దాన్ని భరించాలి.

యస్య న లిప్యతే అంటే భోక్తృత్వభావన న లిప్యతే అని కలుపుకోవాలి. అంటే జ్ఞాని తను భోక్త అని అనుకోడు.

సః – అటువంటి జ్ఞాని;

ఇమాన్ లోకాన్ హత్వా అపి – ఈ భూమ్మీద జీవించి ఉన్నంతవరకూ జ్ఞాని కర్మలు చెయ్యకతప్పదు. అతను

సన్న్యాసి అయితే సన్న్యాసాశ్రమధర్మాలను పాటించాలి; గృహస్థు అయితే గృహస్థుగా అనేక బాధ్యతలు ఉంటాయి, వాటిని నెరవేర్చాలి. పిల్లలను వృద్ధిలోకి తీసుకురావాలి; వృద్ధులైన తల్లిదండ్రులను కంటికి రెప్పలా కాపాడాలి. క్షత్రియుడు అయితే యుద్ధం కూడా చెయ్యాలి. అర్జునుని విషయమే తీసుకోండి. అతని క్షత్రయధర్మం ప్రకారం యుద్ధం చెయ్యాలి. యుద్ధంలో భాగంగా తనవారినే, తన ఆత్మీయులనే చంపాల్సిరావచ్చు. కాని జ్ఞాని ఏపని చేసినా, అది మంచిపని అయినా, మంచిపని కాకపోయినా, దానితో మమేకం చెందదు.

అతను ఏపనైనా బాగాచేస్తే, సమాజం అతన్ని ఆకాశానికెత్తినా కూడా అతనేమీ పొంగిపోడు. అలా పొంగిపోతే భోక్తృత్వాన్ని స్వీకరించినట్టు అవుతుంది. భోక్తృత్వాన్ని స్వీకరిస్తే కర్తృత్వాన్ని కూడా స్వీకరించాల్సివుంటుంది. అందువల్ల తను కర్మ చేసినట్టుగా కర్తృత్వాన్ని స్వీకరించడు; కర్మఫలాన్ని అనుభవించే భోక్తగా భోక్తృత్వాన్ని స్వీకరించడు.

సః అపి హత్వా – అతను ఎవరినైనా చంపినా;

ఇమాన్ లోకాన్ – ఈ ప్రజలంతా. కృష్ణపరమాత్మ ఎదురుగా ఉన్న సైన్యాన్ని చూపించి ఉండవచ్చు. ఇక్కడ యుద్ధభూమిలో చెబుతున్నాడు కాబట్టి చంపినా అన్నాడు కాని, దాని అర్థం జ్ఞాని అందరినీ చంపుకుంటూ పోవచ్చునికాదు. దాన్ని ఒక క్రియాపదంగా తీసుకోవాలి. జ్ఞాని చేసే కర్మలు, ఇంకా చెప్పాలంటే జ్ఞాని నెరవేర్చే ధర్మాలు అని చెప్పవచ్చు. ఇక్కడ, ఈ సందర్భంలో అర్జునుని ధర్మం ఏమిటి? చంపటం. అంటే శిక్షించటానికి సామదానభేదదండోపాయాల్లో మొదటి మూడూ పనిచెయ్యకపోతే దండన తప్పదు.

అంటే జ్ఞానికూడా అవసరమైతే హింసకు పాల్పడకతప్పదు. అర్జునుడు భీష్మద్రోణులను చంపకతప్పదు. జ్ఞానికి జాలి, దయ ఉంటుంది కాని, అర్హులు కాని వారిమీద ఉండదు. అతను పక్షపాతవైఖరి చూపడు. సమతుల్యత ఉన్న బుద్ధి కలిగివుంటాడు. హింస చూపటమొక్కటే మార్గం అంటే, చూపుతాడు; అది కూడా సరిగ్గా చూపుతాడు. కాని అలా చేసినప్పుడు,

న హంతి – అతను చంపినట్టు కాదు; అంటే అతను కర్త అవడు.

న నిబధ్యతే – కర్మఫలం కూడా అంటదు; అంటే అతను భోక్త కూడా కాదు.

అలా తను అనాత్మతో మమేకం చెందే స్థాయినుంచి, నేను అకర్త, అభోక్త అయిన ఆత్మను అని అర్థం చేసుకోవటమే జ్ఞానయోగం. అలా అనాత్మనుంచి ఆత్మవైపుకు దృష్టి మార్చుకుంటే మోక్షం వస్తుందా, రాదా? అలా అనాత్మనుంచి ఆత్మవైపుకు దృష్టి మార్చుకుంటే మోక్షం రాదు. మరేమొస్తుంది? నేను ముందే ముక్తపురుషుణ్ణి, నాకు కొత్తగా మోక్షం రావాల్సిన పనిలేదు అనే జ్ఞానం కలుగుతుంది. నేను అంతకుముందు, ఇప్పుడు, ఇకముందు కూడా ముక్తపురుషుణ్ణే. నేను నిత్యశుద్ధ ముక్తపురుషుణ్ణి. ఆ విధంగా జ్ఞానయోగం మోక్షాన్ని ఇస్తుంది.

ఇక్కడితో జ్ఞానయోగం అయిపోయింది.

నిజానికి మనిషి చెయ్యాల్సిన ముఖ్యమైన సాధనలు రెండే ఉన్నాయి. మనస్సును శుద్ధిచేసే ఏ సాధననైనా కర్మయోగం అంటారు. అది జపం, పూజ, యోగం, సమాజసేవ, తీర్థయాత్ర, దానం, భజన – ఏదైనా కావచ్చు. మనస్సును శుద్ధిచేసి, జ్ఞానయోగ్యతను ప్రసాదించేదాన్ని కర్మయోగం అంటారు.

నేను నిత్యముక్త శుద్ధపురుషుణ్ణి అని నేర్చుకోవటానికి చేసే సాధనను జ్ఞానయోగం అంటారు. వేదాంతబోధ వింటుంటే అది జ్ఞానయోగం. ఇంటికి వెళ్ళి, గురువు చెప్పింది మననం చేసుకుంటే అది జ్ఞానయోగం. బుద్ధికి పదునుపెట్టి జ్ఞానం పొందితే అది జ్ఞానయోగం. ఆ జ్ఞానం ఆత్మ గురించిన జ్ఞానాన్ని ఇస్తుంది. అది నేను అంతకుముందు, ఇప్పుడు, ఇకముందు కూడా ముక్తపురుషుణ్ణే అనే జ్ఞానాన్ని కలుగజేస్తుంది.

ఆ విధంగా మొత్తం ఆధ్యాత్మిక సాధనలో ఈ రెండే ఉంటాయి. చిత్తశుద్ధి పొందు, ఆత్మజ్ఞానం పొందు. చిత్తశుద్ధి పొంది, ఆత్మజ్ఞానం పొందితే మోక్షం పొందుతావు.

కాని ఇక్కడ ఒక విషయం గమనించాలి. చిత్తశుద్ధి పొందాక, జ్ఞానయోగానికి రావాలంటే అది అంత స్పష్టంగా తెలియదు. ఇంతవరకూ చేస్తే నూటికి నూరుశాతం కర్మయోగం చేశావు, తర్వాత ఇంతవరకూ చేస్తే జ్ఞానయోగం పొందుతావని స్పష్టంగా విడదీసే విభజన లేదు. కర్మయోగం చేస్తూనే, నెమ్మదిగా జ్ఞానయోగసాధన మీద ఎక్కువ దృష్టి పెడుతూరావాలి. నెమ్మదిగా అటు మీ శ్రద్ధను, ఇటు సమయాన్ని జ్ఞానయోగానికి కేటాయించుకుంటూ రావాలి. అలా రాకపోతే, అసలు వేదాంతం అనేది ఒకటుందనే తెలియదు. అందువల్ల మొదట్లో కర్మయోగ ప్రధానంగా జీవితం గడిపినా, వేదాంతానికి కూడా చోటివ్వాలి. తర్వాత నెమ్మదిగా కర్మయోగ ప్రధానజీవితం జ్ఞానయోగప్రధాన జీవితంగా మారాలి. అలా మీరు చెయ్యాల్సిన సాధనలు రెండే ఉన్నాయి. అవి కర్మయోగసాధన, జ్ఞానయోగసాధన. చిత్తశుద్ధి పొందు, జ్ఞానం పొందు, మోక్షం కలుగుతుంది. మొత్తం భగవద్గీత సారం ఈ 17 శ్లోకాల్లో వచ్చేసింది.

3. ఆరు అంశాల విశ్లేషణ – శ్లోకాలు: 18–40

18వ శ్లోకంనుంచి కృష్ణపరమాత్మ కొత్త పంథాలో వెళుతున్నాడు. మళ్ళీ గీతాసారాన్ని చెబుతున్నాడు కాని, ఇది పూర్తిగా భిన్నమైన ఇంకొక పద్ధతిలో. 18–40 శ్లోకాలు మళ్ళీ సారాంశ శ్లోకాలే.

కృష్ణపరమాత్మ ఆరు అంశాలను తీసుకుని ఒక్కొక్కదాన్నీ మళ్ళీ మూడుగా విభజిస్తున్నాడు. ఆ మూడు ఏమిటో మీరే ఊహించవచ్చు. అవి సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక గుణాలు.

మీరు ఈ ఆరు అంశాలు, ఈ మూడు భాగాలుగా విభజన అయిన అంశాలు; బాగా అర్థం చేసుకుంటే, మీకు భగవద్గీత బాగా అర్థమయిందని అర్థం. ముందుగా పద్దెనిమిదవ శ్లోకంలో దానికి ఉపోద్ఘాతాన్ని ఇవ్వబోతున్నాడు. ఈ ఉపోద్ఘాతంలో ఒక ముఖ్యమైన, ఆసక్తికరమైన విషయాన్ని నిర్వచించబోతున్నాడు.

మనిషి చేసే కార్యకలాపాలను ప్రధానంగా రెండుగా విభజించవచ్చు. అవి చేసే వ్యవహారం, తెలుసుకునే వ్యవహారం. చేసే వ్యవహారాన్ని **కర్మవ్యవహారం** అంటారు; తెలుసుకునే వ్యవహారాన్ని **జ్ఞానవ్యవహారం** అంటారు. జీవితమంతా ఈ రెండే చేస్తూ ఉంటారు. పని చెయ్యటమో, జ్ఞానం పొందటమో.

ఈ రెండింటినీ మూడుదశలుగా విభజించవచ్చు.

ఎ) **జానాతి** – జ్ఞానవ్యవహారం, కర్మవ్యవహారాల్లో ముందు జ్ఞానవ్యవహారం చేస్తారు. ఒక విషయం లేదా ఒక వ్యక్తి లేదా ఒక వస్తువు గురించి తెలుసుకుంటే అప్పుడు మీకు వాటిమీద ఇష్టమో, అయిష్టమో ఏర్పడుతుంది. ఒక విషయం గురించి తెలుసుకుంటారు.

బి) **ఇచ్ఛతి** – ఆ తెలిసిన వస్తువుమీదే ఇష్టాయిష్టాలు ఏర్పడతాయి.

సి) **యతతే** – ఒక వస్తువుమీద ఇష్టం ఏర్పడితే, ఆ వస్తువును పొందటానికి ప్రయత్నం చేస్తారు. దాన్ని ప్రవృత్తిమార్గం అంటారు. ఒకవ్యక్తి నచ్చితే అతన్ని పదేపదే కలవాలనుకుంటారు. ఒక ఊరు నచ్చితే అక్కడికి వెళ్ళాలనుకుంటారు. అంటే మీకు నచ్చిన వ్యక్తి లేదా ఊరిమీద మీకు రాగం ఏర్పడుతుంది.

కాని కొన్ని వస్తువులన్నా, కొంతమంది మనుష్యులన్నా మీకు అసలు ఇష్టం ఉండదు. వారు ఇటువైపు వస్తున్నారని ఆమడదూరంనుంచి చూసి, మీ దోవను మార్చుకుంటారు. అంటే వారికి దూరంగా పారిపోవటానికి ప్రయత్నిస్తారు. దాన్ని నివృత్తిమార్గం అంటారు. ఇది అవ్యక్తులమీద ఏర్పడిన ద్వేషంవల్ల జరుగుతున్నది.

అంటే ఒక వస్తువు గురించిన జ్ఞానం, మీకు దానిమీద రాగాన్నో, ద్వేషాన్నో కలుగజేస్తున్నది. దాన్ని ఇచ్ఛతి అంటారు. రాగం ఉంటే దానివెంట పడతారు; దాన్ని ప్రవృత్తి అంటారు. ద్వేషం ఉంటే దానికి దూరంగా పోతారు; దాన్ని నివృత్తి అంటారు. రెండూ కలిపి యతతే అంటారు.

ఈ రాగద్వేషాలు తెలిసిన వస్తువుమీదే ఏర్పడుతాయి. సుమారు వంద సంవత్సరాల కిందట టెలివిజన్ అంటే ఎవరికీ తెలియదు; ఏసీ అంటే ఏమిటో ఎవరికీ తెలియదు. అందువల్ల వాటివెంట పడే అవకాశం లేదు.

పద్ధతి ఏమిటి? **జానాతి, ఇచ్ఛతి, యతతే** – తెలుసుకుంటారు, ఇష్టపడతారు, దానివెంట పడతారు. జీవితమంతా ఈ మూడింటిచుట్టే తిరుగుతుంది. అన్నేసి ప్రకటనలు ఎందుకు ఇస్తారు వ్యాపారవేత్తలు? ఆ వస్తువును ముందు వద్దనుకున్నా, పదేపదే వినేసరికి, దానిమీద మీకు తెలియకుండానే మోజు పుడుతుంది; దానివెంట పడతారు. అంటే జానాతి, ఇచ్ఛతి, యతతే అయిపోతుంది.

మీ జీవితాన్ని గమనిస్తే ముందు 20–25 సంవత్సరాల జీవితకాలం విద్యార్థులుగా గడిపేస్తారు. ఆ కాలంలో విద్యనభ్యసించటమే సరిపోతుంది. కర్మ చేసేది తక్కువగా ఉంటుంది. అందువల్ల మీవల్ల కుటుంబానికి, ఆ సమయంలో సహాయం ఉండదు. ఇంకా మాట్లాడితే కుటుంబానికి ఖర్చు ఎక్కువగా ఉంటుంది. అంటే అప్పుడు మీరు నడిపే వ్యవహారం ఏమిటి? జ్ఞానవ్యవహారం.

ఆ జ్ఞానవ్యవహారం నడపటానికి మూడు అంశాలు కావాలి. అవి జ్ఞానం, జ్ఞేయం, జ్ఞాతా.

చదువు అయ్యాక ఉద్యోగం వేటలో ఉంటారు. అందరూ అడుగుతుంటారు కూడా, 'చదువైపోయింది కదా, ఇప్పుడేం చేస్తావు?' అంటే ఇప్పుడు ఉద్యోగంలో చేరితే కర్మవ్యవహారం మొదలవుతుంది. జ్ఞానం ఇచ్ఛను కలుగజేస్తుంది. ఇచ్ఛ ఆ కర్మ చేసేలా చేస్తుంది. ఒక కోరిక కలిగితే దాన్ని తీర్చుకోకుండా ఉండటం అసాధ్యం. ఎందుకంటే అది మీ మెదడును తొలిచేస్తుంటుంది. అందువల్ల కోరికను తీర్చుకోవాలి.

కోరికను ఎలా తీర్చుకోవాలి? ఉద్యోగం చెయ్యటం మొదలుపెట్టాలి. ఉద్యోగం చెయ్యటం, క్రెడిట్‌కార్డ్ తీసుకోవటం, ఇష్టం వచ్చినట్టుగా అన్నీ కొనేయటం, జీవితమంతా ఇన్‌స్టాల్‌మెంటు కట్టుకుంటూ కూర్చోవటం. ఇదీ ఇప్పటి పద్ధతి. అందరిదీ కాదు, కొందరిది. దానిమీద ఒక జోక్ ఉంది. ఒకవ్యక్తి ఉయ్యాల కొన్నందుకు ఆఖరి ఇన్‌స్టాల్‌మెంట్ కట్టాడు. అది తీసుకున్న వ్యక్తి, 'ఆ పాపాయి ఎలా ఉన్నాడు?' అని అడిగాడు. ఆ డబ్బు కట్టినవ్యక్తి 'నేనే ఆ పాపాయిని,' అన్నాడు. అంటే పరిస్థితి ఎలా ఉందో ఊహించుకోండి. ఇలా ఎందుకు జరుగుతోంది? జానాతి, ఇచ్ఛతి, యతతే సూత్రంవల్ల జరుగుతోంది.

అలా అని మనిషి కోరిన కోరికలన్నీ తీర్చుకోగలుగుతాడా? **కోరికలు అనంతం.** పది కోరికలు తీరితే, వంద కోరికలు పుట్టుకువస్తాయి. అన్నీ తీర్చుకోవటానికి ఒక జీవితకాలం సరిపోదు. మరణశయ్యమీద ఉన్న వ్యక్తిని అడిగిచూడండి, 'నీ కోరికలన్నీ తీరాయా?' అతను 300 పేజీల నోట్‌బుక్ తీస్తాడు. అందులో తన తీరని కోరికల పట్టిక ఉంటుంది. అతని తీరని కోరికల్లో ఏ కోరిక బలంగా ఉంటే, ఆ కోరిక అతని మరుజన్మను నిశ్చయిస్తుంది.

కామాన్ యః కామయతే మన్యమానః స కామభిర్జాయతే తత్ర తత్ర

పర్యాప్తకామస్య కృతాత్మనస్తు ఇహైవ సర్వే ప్రవిలీయంతి కామాః – ముండకమ్ 3.2.2

అలా మనిషి ఏ తీరని కోరికలతో మరణిస్తే, ఆ పరిసరాల్లో మళ్ళీ పుడతాడు. అక్కడ మళ్ళీ జానాతి, ఇచ్ఛతి, యతతే కొనసాగుతుంది. కొత్త విషయాలు నేర్చుకుంటాడు, కొత్త కోరికలు పుట్టుకొస్తాయి, కొత్త పనులు చేస్తాడు.

ఆ విధంగా జ్ఞానవ్యవహారానికి త్రిపుటి – జ్ఞానం, జ్ఞేయం, జ్ఞాతా కావాలి. కర్మవ్యవహారానికి త్రిపుటి – కర్త, కరణం, కర్మ కావాలి. ఈ వృత్తం ఎప్పుడు ఆగుతుంది? జ్ఞానమార్గానికి వచ్చి, ఆత్మజ్ఞానం పొందితేనే ఆగుతుంది. వేరే ఏ జ్ఞానం పొందినాకూడా కోరికలు ఉంటూనే ఉంటాయి; కర్మ కొనసాగుతూనే ఉంటుంది. ఒక్క ఆత్మజ్ఞానం పొందితేనే కోరికలన్నీ దగ్ధమవుతాయి. ఈ ఆరు అంశాలను ఈ శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ చర్చిస్తాడు. ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాలను చూద్దాము.

శ్లో. 18 **జ్ఞానం జ్ఞేయం పరిజ్ఞాతా త్రివిధా కర్మచోదనా ।**
కరణం కర్మ కర్తేతి త్రివిధః కర్మసంగ్రహః ॥

జ్ఞానమ్, జ్ఞేయమ్, పరిజ్ఞాతా, త్రివిధా, కర్మచోదనా,
కరణమ్, కర్మ, కర్తా, ఇతి, త్రివిధః, కర్మసంగ్రహః ॥

పరిజ్ఞాతా	= తెలిసికొనువాడు
జ్ఞానమ్	= జ్ఞానము
జ్ఞేయమ్	= తెలిసికొనదగిన వస్తువు అను
కర్మచోదనా	= కర్మ ప్రేరణములు
త్రివిధా	= మూడువిధములు
కర్తా	= కర్త
కరణమ్	= కరణము
కర్మ	= క్రియ
ఇతి	= అని
కర్మసంగ్రహః	= కర్మసంగ్రహములు
త్రివిధః	= మూడు విధములు

జ్ఞానమ్, జ్ఞేయమ్, పరిజ్ఞాతా ఇతి త్రివిధా కర్మ-చోదనా (అస్తి)

కరణమ్, కర్మ, కర్తా (ఇతి) త్రివిధః కర్మ-సంగ్రహః (అస్తి) ॥

తా: తెలిసికొనువాడు, జ్ఞానము, తెలిసికొనదగిన వస్తువు అను కర్మ ప్రేరణములు మూడువిధములు. కర్త, కరణము, క్రియ అని కర్మసంగ్రహములు మూడు విధములు.

జ్ఞానం పొందాలన్నా, కర్మ చెయ్యాలన్నా కూడా మూడేసి అంశాలు కావాలి. మూడు అంశాలను త్రిపుటి అంటారు. కృష్ణపరమాత్మ ఈ శ్లోకంలో ఆ త్రిపుటిని పేర్కొంటున్నాడు.

జ్ఞానమ్ - జ్ఞానమ్ అంటే జ్ఞానం, నాలెడ్జ్.

జ్ఞేయమ్ - తెలిసికొనవలసిన వస్తువు, ఆబ్జెక్టు.

పరిజ్ఞాతా - తెలుసుకొనే వ్యక్తి, సబ్జెక్టు.

త్రివిధా కర్మచోదనా - ఈ మూడూ కర్మను ప్రేరేపిస్తాయి.

అంటే జ్ఞానం పొందినవ్యక్తి అంతకంతకూ కర్మల్లో కూరుకుపోతాడు. పూర్వకాలపు పల్లెల జీవనం తీసుకుంటే, వారికి చాలా విషయాలు తెలియవు; తెలియని విషయాలమీద కోరికలూ ఉండవు. కోరికలు ఉండవు కాబట్టి, అవి తీర్చుకునే కర్మలు చేసేపనీ ఉండదు. అందువల్ల వారి జీవితం ప్రశాంతంగా ఉండేది. అదికాక ఖాళీ సమయం కూడా ఎక్కువ ఉండేది. కాని ఎండాకాలం వస్తే విహారయాత్రలకు ప్రణాళికలు వేయరు.

కాని ఇప్పటి జీవనవిధానం మారింది. జ్ఞానం పెరిగింది, కోరికలు పెరిగాయి; కర్మలూ పెరిగాయి. సెలవలొస్తే ఎక్కడివి తీసుకువెళతావు అంటారు పిల్లలు. మీరు గీతాబోధ వింటూ, మీ మటుకు మీరు వైరాగ్యాన్ని పెంచుకున్నా కూడా, వారు ఊరుకోరు. తోటివారితో పోటీ ఉంటుంది. అందువల్ల కర్మ చేస్తూనే ఉండాలి, పరుగులు తీస్తూనే ఉండాలి.

వాటీజ్ దిస్ లైఫ్ ఇఫ్, ఫుల్ ఆఫ్ కేర్,

వియ్ హావ్ నో టైమ్ టు స్టాండ్ అండ్ స్టేర్ - డేవిస్

ఏమిటీ జీవితం; అంతా బెంగలమయమే, మనకు నిలబడి, తేరిపారచూసే తీరికే లేదు అని వాపోతున్నాడు ఒక ఆంగ్లకవి.

అందులో ఈ సెల్‌ఫోన్లు వచ్చాక జీవితం ఇంకా బిజీ అయిపోయింది. ఎక్కడికి వెళ్ళినా, అది నిరంతరం మోగుతూనే ఉంటుంది. గంట విశ్రాంతిగా కూర్చోనివ్వదు. గంట ప్రశాంతంగా గీతాబోధను విననివ్వదు. అలాంటి బోధల్లో ప్రత్యేకించి ప్రకటిస్తారు - దయచేసి మీ సెల్‌ఫోన్లను స్విచ్ ఆఫ్ చేసి పెట్టుకోండి అని. అయినా చాలామంది వినరు. అంటే జ్ఞానం పొందే తీరికకూడా లేదు; పని, పని, పని!

అందువల్ల జ్ఞానం, జ్ఞేయం, పరిజ్ఞాతా అనే ఈ త్రిపుటి కర్మను ప్రేరేపిస్తుంది. ఇక్కడ ఒక విషయం గమనించాలి. జ్ఞానం కోరికను, కర్మను ప్రేరేపిస్తాయి అంటే అది ఆత్మజ్ఞానం కాదు. ఆత్మజ్ఞానం తప్ప, తక్కినవన్ని మామూలు

జ్ఞానాలు. వాటిని ముండకంలో అపరావిద్య అంటారు; ఆత్మజ్ఞానాన్ని పరావిద్య అంటారు. అపరావిద్య అనంతమైన కోరికలను పెంపొందిస్తే, పరావిద్య కోరికలను పెంపొందించదు సరికదా, ఉన్న తక్కిన కోరికలన్నింటినీ కూడా పారద్రోలుతుంది. ఎందుకంటే ఆత్మజ్ఞానం నేను పరిపూర్ణుణ్ణి అనే జ్ఞానం ఇస్తుంది. ఇంక కోరికకు చోటేది?

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

ప్రజహాతి యదా కామాన్ సర్వాన్ పార్థ మనోగతాన్ ।
ఆత్మన్యేవాత్మనా తుష్టః స్థితప్రజ్ఞస్తదోచ్యతే ॥ – 2.55

జ్ఞాని ఆత్మలోనే రమిస్తాడు. అందువల్ల అతనికి కోరికలు ఉండవు. ఒకవేళ ఉన్నాకూడా, వాటికోసం అంతగా వెంపర్లాడడు.

కరణం కర్మ కర్తేతి – కర్మ వ్యవహారం నడపటానికి ఇంకొక త్రిపుటి కావాలి. అవి కర్త, కరణం, కర్మ. కరణం అంటే పరికరం, కర్మ అంటే ఆబ్జెక్టు, కర్త అంటే కర్మచేసే వ్యక్తి (సబ్జెక్టు).

త్రివిధః కర్మసంగ్రహః – ఈ త్రిపుటి పరిధిలో కర్మ వ్యవహారం జరుగుతుంది. జ్ఞానవ్యవహారానికి మూడు, కర్మవ్యవహారానికి మూడు కావాలి అని విభజించి చూపాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 19 **జ్ఞానం కర్మ చ కర్తా చ త్రిధైవ గుణభేదతః ।**
ప్రోచ్యతే గుణసంఖ్యానే యథావచ్ఛృణు తాన్యపి ॥
జ్ఞానమ్, కర్మ, చ, కర్తా, చ, త్రిధా, ఏవ, గుణభేదతః,
ప్రోచ్యతే, గుణసంఖ్యానే, యథావత్, శృణు, తాని, అపి ॥

గుణసంఖ్యానే	= సాంఖ్యశాస్త్రమునందు	గుణభేదతః	= గుణభేదములనుబట్టి
జ్ఞానమ్	= జ్ఞానము	త్రిధా, ఏవ	= మూడు విధములుగానే
చ	= ఇంకా	ప్రోచ్యతే	= చెప్పబడినవి
కర్మ	= కర్మ	తాని, అపి	= వానిని గూర్చియు
చ	= అలాగే	యథావత్	= సమగ్రముగా వివరించెదను
కర్తా	= కర్త	శృణు	= వినుము

జ్ఞానమ్, కర్మ చ కర్తా చ త్రిధా ఏవ గుణ–భేదతః
గుణ–సఙ్ఖ్యానే ప్రోచ్యతే, తాని అపి యథావత్ శృణు ।

తా: సాంఖ్యశాస్త్రమునందు జ్ఞానము ఇంకా కర్మ, అలాగే కర్త గుణభేదములనుబట్టి మూడు విధములుగానే చెప్పబడినవి. వానిని గూర్చియు సమగ్రముగా వివరించెదను వినుము.

ముందు శ్లోకంలో ఉదహరించిన ఆరు అంశాల్లో, తన విశ్లేషణకు ముందుగా కృష్ణపరమాత్మ మూడు అంశాలను తీసుకుంటున్నాడు.

జ్ఞానం కర్మ చ కర్తా – జ్ఞానం అంటే జ్ఞానం, కర్మ అంటే క్రియ. ఈ శ్లోకంలో కర్మ అంటే క్రియ. ముందు శ్లోకంలో కర్మ అంటే ఆబ్జెక్టు. మూడవ అంశం కర్తా. కర్తా అంటే కర్మచేసే వ్యక్తి. అంటే జ్ఞానం, క్రియ, కర్త. ఈ మూడు అంశాలూ మళ్ళీ మూడేసిగా వస్తాయి.

త్రిధైవ గుణభేదతః – త్రిధ అంటే మూడురకాలుగా. పైన చెప్పబడిన మూడూ, గుణభేదతః – వాటి గుణాల్లో ఉన్న భేదాన్నిబట్టి మూడుగా విభజించబడ్డాయి. అవి సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక గుణాలు. అంటే పై మూడులో ఒక్కొక్కదానికీ ఈ మూడూ కలుపుకోవాలి. అంటే –

జ్ఞానం – సాత్త్విక జ్ఞానం, రాజసిక జ్ఞానం, తామసిక జ్ఞానం
కర్మ – సాత్త్విక కర్మ, రాజసిక కర్మ, తామసిక కర్మ
కర్తా – సాత్త్విక కర్తా, రాజసిక కర్తా, తామసిక కర్తా

వెరసి తొమ్మిది అంశాలు ఉన్నాయి. ఇవన్నీ ఎక్కడ ఉన్నాయని సందేహం రావచ్చు. కృష్ణపరమాత్మ ఆ సందేహం రాకముందే, దాన్ని తీరుస్తున్నాడు. సందర్భం దొరికినప్పుడల్లా కృష్ణపరమాత్మ అది తన స్వంతం కాదనీ, వేదాంతశాస్త్రంలో చెప్పినదాన్ని తను చెబుతున్నాననీ పేర్కొంటూనే ఉన్నాడు.

గుణసంఖ్యానే ప్రోచ్యతే – గుణసంఖ్యా అంటే సాంఖ్యదర్శనం. ఇది మూడుగుణాల విశ్లేషణలో ఆరితేరింది. వేదాంతంలో కూడా ఈ మూడుగుణాలను విశ్లేషిస్తాము కాని, ఇందులో ఆరితేరారు సాంఖ్యులు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ వారి విశ్లేషణను తీసుకుందాము అంటున్నాడు.

ఈ విషయాన్ని గమనించాలి. మనం ఏ సిద్ధాంతాన్ని కానీ, దర్శనాన్ని కానీ పూర్తిగా కొట్టివేయము. ఎందులో మంచి ఉన్నా, అదిగనుక తార్కికంగా ఉంటే అంటే శ్రుతి, యుక్తి, అనుభవాలను అనుసరించి ఉంటే, మనం వాటిని తప్పకుండా స్వీకరిస్తాము. మనకు మన అద్వైతంమీద మాత్రమే వెర్రి అభిమానమూ లేదూ, తక్కినవాటిని గుడ్డిగానూ తిరస్కరించము. ఎందులో ఏ అద్భుతం ఉన్నా, దాన్ని మనసారా స్వీకరిస్తాము.

కొంతమంది మరీ విపరీతధోరణి చూపిస్తారు. కొంతమందికి విదేశాలమీద మోజు ఉంటుంది. విదేశాలకు సంబంధించిన ప్రతిదాన్నీ మెచ్చుకుని, స్వదేశానికి సంబంధించిన ప్రతిదాన్నీ విమర్శిస్తారు. ఇంకొకరకం మనుష్యులు ఉన్నారు. వారికి స్వదేశ అభిమానం ఉంటుంది. స్వదేశానికి సంబంధించిన ప్రతిదాన్నీ మెచ్చుకుంటారు; విదేశానికి చెందినది అంటే విమర్శిస్తారు. రెండూ చెయ్యకూడదు అంటుంది శాస్త్రం. ఏ సిస్టమ్‌ను కూడా గుడ్డిగా స్వీకరించకూడదు, పూర్తిగా తిరస్కరించనూకూడదు.

అయితే ఏం చెయ్యాలి? దాన్ని విశ్లేషించి, మీ ఆలోచనాధోరణిని ఉపయోగించి, ఎక్కడ మంచి ఉంటే, అది స్వీకరించాలి. మీరేం చేస్తారు? విదేశీయులు ఎంతసేపూ లౌకికవిజయాలనే కోరుకుంటారని వారిని ఎంతగా విమర్శిస్తారంటే, మీ సమయమంతా వారిని విమర్శించటానికే సరిపోతుంది. మన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను అధ్యయనం చేసే తీరికే లేదు మీకు. అందువల్ల దేన్నీ గుడ్డిగా విమర్శించకూడదు.

యుక్తియుక్తం వచో గ్రాహ్యం బాలాదపి శుకాదపి

యుక్తిహీనం వచః త్యాజ్యం వృద్ధాదపి శుకాదపి

ఏదైనా తార్కికంగా ఉంటే దాన్ని స్వీకరించాలి. అది పిల్లవాడు చెప్పినా సరే, శుకమహర్షి చెప్పినా సరే. శుక పదానికి రెండు అర్థాలు ఉన్నాయి. అవి చిలుక, శుకమహర్షి. వినదగునెవ్వరు చెప్పిన అంటారు. అలాగే బాలుడు చెప్పినా, శుకమహర్షి చెప్పినా మంచి అయితే స్వీకరించాలి. కాని అర్థంలేకుండా ఎవరైనా, ఏదైనా చెపితే, ఆ చెప్పింది వయోవృద్ధుడైనా, జ్ఞానవృద్ధుడైనా స్వీకరించకూడదు.

కృష్ణపరమాత్మ ఇక్కడ సాంఖ్యయోగుల అభిప్రాయాన్ని తీసుకుంటున్నాడు. సాంఖ్యయోగులు చెప్పినదాన్ని,

తాని అపి శృణు – నువ్వు విను.

యథావత్ – నేను చెప్పినది చెప్పినట్టుగా విను అర్జునా అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇది ఉపోద్ఘాతం. ముందు మూడు అంశాలతో మొదలుపెట్టబోతున్నాడు. అవి జ్ఞానం, కర్మ, కర్తా. మొత్తం ఆరు ఉన్నాయి. ముందు మూడు చూస్తాము.

ఎ) మూడురకాల జ్ఞానం – శ్లోకాలు: 20–22 ఉపోద్ఘాతం

జ్ఞానం, కర్మ, కర్తా అనే మూడు అంశాల్లోంచి కృష్ణపరమాత్మ ముందు జ్ఞానం గురించి నిర్వచించబోతున్నాడు. జ్ఞానాన్ని మూడుగా విభజించి, ఒక్కొక్క శ్లోకంలో చెప్పబోతున్నాడు. అంటే సాత్త్విక జ్ఞానం గురించి 20వ శ్లోకంలో, రాజసిక జ్ఞానం గురించి 21వ శ్లోకంలో, తామసిక జ్ఞానం గురించి 22వ శ్లోకంలో నిర్వచించుకువస్తాడు. అందులోనూ ఈ జ్ఞానం దేని గురించిన జ్ఞానం? ఆత్మజ్ఞానం.

నేనెవరు? నేనెవరు అనే విషయాన్ని మీరు అర్థం చేసుకునేస్థాయినిబట్టి మీది తామసిక జ్ఞానమో, రాజసిక జ్ఞానమో, సాత్త్విక జ్ఞానమో చెప్పవచ్చు. ముందు ఈ మూడురకాల జ్ఞానం గురించి చూద్దాము.

ఎ) **తామసిక జ్ఞానము** – మొదట్లో ఎవరైనాసరే, తననుతాను చూసుకుంటే, అతనికి కనిపించేది అతని స్థూలశరీరమే. అది తప్ప మరేమీ కంటికి కనబడదు. ఆ స్థూలశరీరానికి జన్మనిచ్చినవారిని తన తల్లిదండ్రులుగా, తననుంచి పుట్టినవారిని తన పిల్లలుగా భావించి, వారిమీద అభిమానం పెంచుకుంటాడు. వయస్సు పైనబడుతున్నకొద్దీ, తన వయస్సు ఉడిగిపోతోందని బెంగపడతాడు. ఏదో ఒకరోజు తను మరణించాలని భావిస్తాడు. దీన్ని **దేహాత్మబుద్ధి** అంటారు. అంటే నేనెవరు ప్రశ్నకు నేను శరీరాన్ని అనుకుంటాడు.

శరీరం కాకుండా ఇంకేదైనా ఉందా అంటే విజ్ఞానశాస్త్రజ్ఞుడు ఏమీ లేదు అంటాడు. మనస్సు లేదా అంటే మనస్సు మెదడులో ఉంటుంది. శరీరం పోతే అదికూడా పోతుంది అంటాడు. ఇది చార్వాక దర్శనం కూడా. చార్వాకులు శరీరం తప్ప వేరే ఏమీలేదు అంటారు. నేను అశాశ్వతమైన జీవిని, నాలాగా ఇంకా ఎందరో అశాశ్వతమైన జీవులు ఉన్నారు అంటారు. దేహాత్మభావనను **తామసిక జ్ఞానము** అంటారు.

బి) **రాజసిక జ్ఞానము** – ఈ దేహాత్మభావనలో కొన్నాళ్ళు నిలిచాక, నెమ్మదిగా శాస్త్రానికి వస్తాడు. ఎందుకంటే అతనిలో కొన్ని సందేహాలు బయలుదేరతాయి. నేనెవరు? నేను ఒక్క శరీరాన్నేనా? శరీరం కాక ఇంకేదైనా ఉందా?

నాకు పునర్జన్మ ఉందా? నాకు గతజన్మ ఉన్నదా? ఈ సందేహాలను బలపరుస్తూ వచ్చిన అనేక పుస్తకాలను, వ్యాసాలను చదువుతాడు. చిన్నపిల్లలు వారి గతజన్మ స్మృతులను తలచుకోవటం చూస్తూ ఉంటాడు. ఇది ఏదో అరుదైన విషయం. సాధారణంగా మనకు గతజన్మ గుర్తుండదు; గతజన్మ దాకా ఎందుకు, పోయినవారం ఏమయిందో కూడా గుర్తుండదు. ఒకవిధంగా గతజన్మ గుర్తుండకపోవటమే మంచిది కూడా. కాని మనం అరుదుగా ఎవరికో గతజన్మ గుర్తుకురావటం, వారికి గుర్తుకొచ్చిన ఊరికి వెళ్ళి పరిశోధనలు చెయ్యటం వంటి కథలు అప్పుడప్పుడూ వింటూవుంటాము.

అదికాక, చిన్నపిల్లలు కొన్ని రంగాల్లో ఆరితేరతారు. వారిని చైల్డ్‌ప్రాడిజీ అంటారు. ఐదవఏటనే సంగీత విద్వాంసురాలు అవుతుంది ఒక బాలిక. దానిని ఆమె పూర్వజన్మ వాసనలు అంటారు. ఇలాంటి అరుదైన విషయాలు విని, నేనెవరు అని తెలుసుకోవాలనే ఉత్సాహం కొద్దీ శాస్త్రానికి వస్తే, శాస్త్రం నువ్వు శరీరం కాదు, నువ్వు శరీరానికి భిన్నంగా ఉన్నావు అంటుంది. దానితో ఆ సాధకుని దృష్టి స్థూలశరీరంనుంచి సూక్ష్మశరీరానికి మళ్ళుతుంది.

నెమ్మదిగా అతని దృష్టి శరీరంనుంచి, మనస్సు వైపుకు మళ్ళుతుంది. 'నేను శరీరానికి భిన్నంగా ఉన్న జీవిని. నేను గతంలో ఎన్నో జన్మలు పొందివచ్చాను. మళ్ళీ కూడా మరెన్నో పునర్జన్మలు పొందుతాను. నేను ఈ స్థూలశరీరం కాదు, ఇది నాకు తాత్కాలికంగా వచ్చిన నివాసము. ఈ తల్లిదండ్రులు కూడా ఈ శరీరం వరకే పరిమితం. నాకు ప్రతిజన్మలోనూ తల్లిదండ్రులు మారతారు; వచ్చేజన్మలో వేరేవారు వస్తారు. అసలు వచ్చేజన్మలో మనిషిగానే పుడతానో లేదో కూడా తెలియదు. జంతువుగా కూడా పుట్టవచ్చు,' అని అర్థం చేసుకుంటాడు.

అలా ఆ సాధకుడు ఒక మెట్టు పైకి ఎక్కుతాడు. 'నేను శరీరాన్ని అనుకున్నవ్యక్తి కాస్తా, నేను శరీరంలో అద్దెకు ఉన్న జీవిని. అంతేకాదు, మనస్సంటే మెదడు కాదు, మెదడనే పరికరంద్వారా మనస్సు పనిచేస్తుంది. బల్బ్ ద్వారా విద్యుచ్ఛక్తి పనిచేసినట్టుగా, స్థూలశరీరంద్వారా మనస్సు పనిచేస్తుంది. బల్బు ఉన్నా, మాడిపోయినా, విద్యుచ్ఛక్తి ఉంటూనే ఉంటుంది. అదే విధంగా, నేను సూక్ష్మశరీరాన్ని లేదా మనస్సును; ఈ శరీరం పడిపోయాక కూడా నేను ఉంటాను. నేను ఉండటమే కాదు, నేను ప్రయాణం చేస్తాను,' అని అర్థం చేసుకుంటాడు.

మనఃషష్ఠానీంద్రియాణి ప్రకృతిస్థాని కర్షతి ॥ – 15.7

శరీరం యదవాప్నోతి యచ్చాప్యుత్క్రామతీశ్వరః ।
గృహీత్వైతాని సంయాతి వాయుర్గన్ధానివాశయాత్ ॥ – 15.8

నేను సూక్ష్మశరీరజీవిని. నేను శరీరంనుంచి శరీరానికి, లోకంనుంచి లోకాలకు ప్రయాణం చేస్తాను. మనస్సునైన నాకు మరణం లేదు. ఇదే మనస్సు పూర్వజన్మలో కూడా ఉన్నది; దాని వాసనలు తీసుకుని ఈ జన్మలోకి వచ్చాను; ఈ జన్మ వాసనలు కూడా ప్రోగేసుకుని మరుజన్మలోకి వెళతాను,' అని వేదపూర్వభాగంలో నేర్చుకుంటాడు.

'నేను ఒక శరీరంనుంచి ఇంకో శరీరానికి ప్రయాణం చేస్తాను. నేను శాశ్వతం. నాలాగే అన్ని శరీరాల్లోని మనస్సులు కూడా శాశ్వతం,' అంటాడు. తామసిక జ్ఞానంలో 'నేను శరీరాన్ని, నాలాగా అనేక శరీరాలు ఉన్నాయి,'

అనుకుంటాడు. రాజసిక జ్ఞానంలో 'నేను మనస్సును, నాలాగే అనేక మనస్సులు ఉన్నాయి,' అనుకుంటాడు. తన మనస్సుకు ఎలా మరణంలేదో, అలా తన పితృదేవతలకు కూడా మరణం లేదు అనుకుంటాడు. 'వారు ఏదో లోకంలో ఉండి ఉంటారు. అందువల్ల వారికి శ్రాద్ధకర్మలు చెయ్యాలి,' అనుకుని, శ్రద్ధగా చేస్తాడు. ఇతనికి ఈ జ్ఞానం వేదపూర్వ భాగంనుంచి వస్తుంది. తామసిక జ్ఞానం లౌకిక పుస్తకాలనుంచి వస్తుంది.

నేను మనస్సును, నేను శరీరాన్ని కాదు, నా మనస్సుకు చావులేదు, నాలాగా ఎందరో శాశ్వతంగా ఉంటారు అనుకోవటం **రాజసిక జ్ఞానం**.

సి) **సాత్త్విక జ్ఞానం** – అలా కొన్నాళ్ళు రాజసిక జ్ఞానంలో ఉండి, పితృదేవతలకు శ్రాద్ధకర్మలు చేస్తూ, తర్పణాలు వదులుతూ, ఎప్పుడో వేదఅంతభాగానికి వస్తాడు. వేదాంతజ్ఞానం అతని జ్ఞానాన్ని మెరుగుపరుస్తుంది. వేదాంతం ద్వారా తను శరీరమూ కాదు, మనస్సూ కాదని తెలుసుకుంటాడు. మనస్సు ప్రయాణం చేస్తుందనీ, అది కర్తా, భోక్తా అనీ, దానికి వాసనలు ఉన్నాయనీ, దానికి సంచిత, ఆగామి, ప్రారబ్ధకర్మలు ఉన్నాయనీ, ఇవేవీ తను కాననీ తెలుసుకుంటాడు.

మళ్ళీ మొదటికి వస్తాడు. నేనెవరు? 'నేను శరీరానికి, మనస్సుకు చైతన్యాన్నిచ్చే చైతన్యాన్ని,' అని అర్థం చేసుకుంటాడు. చైతన్యం ఐదు లక్షణాలు ఇక్కడ గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. చైతన్యం శరీరంలో ఒకభాగం కాదని, శరీరం పడిపోయినా, మనస్సు ప్రయాణం చేసినా, చైతన్యం శాశ్వతమనీ, సర్వవ్యాపకమనీ, అందువల్ల చైతన్యానికి మరణమూ లేదు, ప్రయాణమూ లేదనీ అర్థం చేసుకుంటాడు. శరీరం పడిపోతే చైతన్యాన్ని ప్రకటించే మాధ్యమం ఉండదు కాబట్టి చైతన్యం ఉన్నట్టు తెలియదనీ, అంతమాత్రాన చైతన్యం లేనట్టుకాదనీ కూడా అర్థం చేసుకుంటాడు.

అంటే ఇతను ఇంకొకమెట్టు పైకి ఎక్కుతాడు. నేను శరీరాన్ని కాను, నేను మరణం తర్వాత ప్రయాణించే మనస్సును కూడా కాను, నేను ఈ మనశ్శరీరాలను చైతన్యవంతం చేసే ఆత్మను లేదా చైతన్యాన్ని. నేను ఈ శరీరంలోనే కాదు, శరీరం బయటకూడా ఉన్నాను. నిజానికి నాలోనే అన్ని శరీరాలూ ఉన్నాయి. నేను సర్వవ్యాపక చైతన్యాన్ని. అందువల్ల నేను ఏకం. అంతేకాదు, నేను అకర్తా, అభోక్తా కూడా. ఇదీ ఆత్మజ్ఞానం యొక్క పరాకాష్ఠ.

నేను చైతన్యాన్ని, నేను ఏకం, నేను అకర్తా, అభోక్తా అని తెలుసుకోవటం **సాత్త్విక జ్ఞానం**.

ఇప్పుడు ఈ జ్ఞానాలను క్రోడీకరిస్తే, ఆత్మజ్ఞానం మూడుదశల్లో కలుగుతుంది. **నేనెవరు**?

ఎ) దశ 1	– నేను దేహాన్ని. ఇది లౌకికపుస్తకాలవల్ల కలుగుతుంది.	– ఇది తామసిక జ్ఞానం
బి) దశ 2	– నేను మనస్సును. ఇది వేదపూర్వభాగంవల్ల కలుగుతుంది.	– ఇది రాజసిక జ్ఞానం
సి) దశ 3	– నేను చైతన్యాన్ని. ఇది వేదఅంతఃభాగంవల్ల కలుగుతుంది.	– ఇది సాత్త్విక జ్ఞానం

ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాలను చూద్దాము.

మనం తామసిక జ్ఞానంనుంచి చెప్పుకువచ్చాము. కృష్ణపరమాత్మ సాత్త్వికజ్ఞానంనుంచి చెప్పుకువస్తున్నాడు.

శ్లో. 20 **సర్వభూతేషు యేనైకం భావమవ్యయమీక్షతే ।**
అవిభక్తం విభక్తేషు తద్‌జ్ఞానం విద్ధి సాత్త్వికమ్ ॥
సర్వభూతేషు, యేన, ఏకమ్, భావమ్, అవ్యయమ్, ఈక్షతే,
అవిభక్తమ్, విభక్తేషు, తత్, జ్ఞానమ్, విద్ధి, సాత్త్వికమ్ ॥

యేన	= మనుష్యుడు ఏ జ్ఞానముతో	భావమ్	= పరమాత్మ తత్త్వమును
విభక్తేషు	= వేర్వేరుగా ఉన్న	ఈక్షతే	= చూచునో
సర్వభూతేషు	= సమస్త ప్రాణులందును	తత్, జ్ఞానమ్	= ఆ జ్ఞానమును
ఏకమ్	= ఒకటిగానే ఉన్న	సాత్త్వికమ్	= 'సాత్త్వికజ్ఞానము'గా
అవ్యయమ్	= శాశ్వతమైన	విద్ధి	= తెలుసుకొనుము
అవిభక్తమ్	= అఖండముగా సమభావస్థితమైన		

యేన (జీవః) విభక్తేషు సర్వ-భూతేషు అవిభక్తమ్, ఏకమ్
అవ్యయమ్ భావమ్ ఈక్షతే, తత్ జ్ఞానమ్ సాత్త్వికమ్ విద్ధి ।

తా: మనుష్యుడు ఏ జ్ఞానముతో వేర్వేరుగా ఉన్న సమస్త ప్రాణులందును ఒకటిగానే ఉన్న, శాశ్వతమైన అఖండముగా సమభావస్థితమైన, పరమాత్మ తత్త్వమును చూచునో ఆ జ్ఞానమును 'సాత్త్వికజ్ఞానము'గా తెలుసుకొనుము.

విభక్తేషు సర్వభూతేషు ఏకం భావమ్ ఈక్షతే – ఆ జ్ఞానంతో సమస్త ప్రాణులలోనూ ఒకటే చైతన్యాన్ని చూస్తాడు. భావం అంటే సత్యం; సత్యం అంటే చైతన్యతత్త్వం లేదా ఆత్మతత్త్వం లేదా శుద్ధ సత్. ఎన్ని చైతన్యాలు ఉన్నాయి?

ఏకం – ఒకటే ఉంది. ఎటువంటి చైతన్యం ఇది?

అవ్యయమ్ – మార్పులేనిది, నిర్వికారమైనది. శరీరం షడ్వికారాలకు లోనవుతుంది. అవి అస్తి, జాయతే, వర్ధతే, విపరిణమతే, అపక్షీయతే, వినశ్యతి.

మనస్సు కూడా నిరంతరం మారుతుంది. శరీరానికి ధారుఢ్యం తగ్గుతూ వస్తున్నకొద్దీ, మనస్సుకు కూడా పటుత్వం తగ్గుతుంది. అన్నీ మర్చిపోతున్నాను అనుకుంటారు. అలా మనశ్శరీరాలు మార్పుకు లోనవుతాయి కాని చైతన్యం మారదు. అందువల్ల అవ్యయమ్ అంటే నిర్వికారం.

సర్వభూతేషు – ఈ చైతన్యం అన్ని శరీరాల్లో ఉందని నేర్చుకుంటాడు. శరీరాలు అనేకం, మనస్సులు అనేకం కాని అన్నింటిలోనూ ఉండే చైతన్యం ఏకం. బల్బులు అనేకం, ఫిలమెంట్లు అనేకం, విద్యుచ్ఛక్తి ఏకం. బల్బులు స్థూలశరీరం, ఫిలమెంటు సూక్ష్మశరీరం, ఫిలమెంటు పోతే బల్బు వెలగదు, కాని విద్యుచ్ఛక్తి ఉంటుంది. అదే విధంగా సూక్ష్మశరీరం స్థూలశరీరంలోంచి వెళ్ళిపోతే, స్థూలశరీరంలో ప్రాణం ఉండదు కాని, చైతన్యం ఉంటుంది. స్థూలశరీరం స్వరూపం ఏమిటి?

విభక్తేషు – స్థూలశరీరాలు అనేకం, భిన్నం. ఇక్కడొక శరీరం, అక్కడొక శరీరం ఉంటుంది, మధ్యలో ఖాళీ ప్రదేశం ఉంటుంది. దాన్ని ఆకాశం అంటాము. అందువల్ల శరీరాలు విభజించబడ్డాయి. చైతన్యం మాటేమిటి?
అవిభక్తమ్ – కాని చైతన్యం విభజించబడలేదు.

కాంతిలో మీ చెయ్యి పెట్టారు. ఐదువేళ్ళని విడదీసి చెయ్యి పెట్టారు. కాంతి చూపుడువేలుమీద పడుతున్నది, ఉంగరపువేలుమీద కూడా పడుతున్నది. ఇప్పుడు చెప్పండి, కాంతి మీ రెండువేళ్ళ మధ్య కూడా ఉందా, లేదా? ఉంది. కాని మీకు కనబడదు. ఎలా తెలుసు? మళ్ళీ మీ వేళ్ళను జరపండి, తెలుస్తుంది. కాంతి అంటే బల్బు వెదజల్లే కాంతి కాదు. సహజమైన సూర్యకాంతి.

ఈ సూర్యకాంతి మీ చూపుడువేలుమీద పడుతున్నది, ఉంగరపువేలుమీద పడుతున్నది, వేళ్ళమధ్యలో కూడా పడుతున్నది. అదే విధంగా చైతన్యం మీ శరీరంలో ఉంది, మీ ఎదురుగా ఉన్నవ్యక్తిలోను ఉంది; మీ ఇద్దరి మధ్యా ఉన్న ఖాళీలోను ఉంది. కాకపోతే ఆ ఖాళీలో ఉన్న చైతన్యం తెలియటం లేదు.

చైతన్యం మీ శరీరంలో ఉండి, మీ శరీరాన్ని ప్రకాశింపజేస్తుంది. చైతన్యం లేకపోతే శరీరం జడమవుతుంది. మీ శరీరం, ఇంకా చెప్పాలంటే మీ మనస్సు, చైతన్యానికి మాధ్యమంగా పనిచేసి, చైతన్యాన్ని ప్రకటింపజేస్తుంది. మనస్సు లేకపోతే చైతన్యం ఉంటుంది కాని, ఉన్నట్టు తెలియదు. అందువల్ల మాధ్యమంద్వారా ప్రకటితమైన చైతన్యాన్ని వ్యక్తచైతన్యం అనీ, మాధ్యమంద్వారా ప్రకటించబడని చైతన్యాన్ని అవ్యక్తచైతన్యమనీ అంటారు. అందువల్ల అవిభక్తమ్ అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవిభక్తమ్ అంటే ఆకాశంలాగా భాగాలు లేవు.
తద్‌జ్ఞానం విద్ధి సాత్త్వికమ్ – ఎవరైతే నేను ఆకాశంలా అవిభక్తమైన చైతన్యాన్ని, నేను ఏకం, నిర్వికారం అని నేర్చుకుంటాడో, అతనికి సాత్త్విక జ్ఞానం ఉంది అని తెలుసుకో అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

నేను శరీరం అనుకోవటం చాలా తేలిక; నేను శరీరం పడిపోయినా ఉన్న మనస్సును అనుకోవటం కొంచెం కష్టం. నేను ఈ రెండింటికీ చైతన్యాన్ని ఇచ్చే చైతన్యం అని అర్థం చేసుకోవటం ఇంకా కష్టం. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే అద్వైతజ్ఞానాన్ని **సాత్త్వికజ్ఞానం** అంటారు. నేను ఆత్మను. ఆత్మ ఏకం, నిర్వికారం, అవ్యయం, అవిభక్తం అనే జ్ఞానం. ఇది సాత్త్వికజ్ఞానం.

శ్లో. 21 **పృథక్త్వేన తు యద్‌జ్ఞానం నానాభావాన్ పృథగ్విధాన్ ।**
వేత్తి సర్వేషు భూతేషు తద్‌జ్ఞానం విద్ధి రాజసమ్ ॥
పృథక్త్వేన, తు, యత్, జ్ఞానమ్, నానాభావాన్, పృథగ్విధాన్,
వేత్తి, సర్వేషు, భూతేషు, తత్, జ్ఞానమ్, విద్ధి, రాజసమ్ ॥

తు	= కాని	పృథక్త్వేన	= దేనికదే 'వేర్వేరు' అని
యత్, జ్ఞానమ్	= మనుష్యుడు ఏ జ్ఞానముద్వారా	వేత్తి	= తలంచునో
సర్వేషు, భూతేషు	= సమస్త ప్రాణులందును	తత్, జ్ఞానమ్	= ఆ జ్ఞానము
పృథగ్విధాన్	= వేర్వేరు విధములుగానున్న	రాజసమ్	= 'రాజసజ్ఞానము'గా
నానాభావాన్	= వివిధ భావములను	విద్ధి	= తెలుసుకొనుము

యత్ జ్ఞానమ్ పృథక్త్వేన సర్వేషు భూతేషు తు పృథక్-విధాన్
నానా-భావాన్ వేత్తి, తత్ జ్ఞానమ్ రాజసమ్ విద్ధి ।

తా: కాని మనుష్యుడు ఏ జ్ఞానము ద్వారా సమస్త ప్రాణులయందును వేర్వేరు విధములుగానున్న వివిధ భావములను దేనికది 'వేర్వేరు' అని తలంచునో, ఆ జ్ఞానము 'రాజసజ్ఞానము'గా తెలుసుకొనుము.

రాజసిక జ్ఞానం మధ్యస్థంగా ఉండే జ్ఞానం. అతను నేను శరీరాన్ని అనుకోడు. అంటే తామసిక జ్ఞానికన్నా కొంచెం నయం. తామసిక జ్ఞానం ఉన్నవ్యక్తి ఈ శరీరమే నేను అనుకుంటాడు. దీన్ని చార్వాక దర్శనం అంటారు.

ఈ చార్వాకులు శరీరాన్నే నమ్ముతారు అంటే కంటికి కనబడని వాటిని నమ్మరు. పుణ్యపాపాలను నమ్మరు; ధర్మాధర్మాలను నమ్మరు; స్వర్గనరకాలను నమ్మరు. అందువల్ల 'నువ్విలా చేస్తే, అది పాపం అవుతుంది. మహా నరకాలకు పోతావు,' అని ఎవరైనా చెబితే, పుణ్యపాపాలు ఉన్నాయని ఏమిటి నిదర్శనం? స్వర్గనరకాలు ఉన్నాయని ఏమిటి సాక్ష్యం అంటారు వీరు.

కాని రాజసిక జ్ఞానం పొందేవ్యక్తి, ఈ రాలిపోయే శరీరం వెనక ఇంకొక శాశ్వతమైన అంశం ఉందని వేదపూర్వభాగంనుంచి నేర్చుకుంటాడు. దాన్ని మనస్సుగా నేర్చుకుంటాడు. 'మనస్సుకు ఆలోచించేశక్తి ఉంది కాబట్టి, చెయ్యాలనే సంకల్పం ఉంది కాబట్టి, మనస్సు ద్వారా నేనే అన్ని చేస్తున్నాను; నేను చేసిన కర్మల ఫలాన్ని కూడా నేను అనుభవిస్తాను, నేను కర్తను, నేను భోక్తను,' అని అర్థం చేసుకుంటాడు. తన శరీరంలో మనస్సు ఉన్నట్టుగా, ఎన్ని శరీరాలు ఉంటే అన్ని మనస్సులు ఉన్నాయి అనుకుంటాడు. అందువల్ల అతను ఒకమెట్టు ఎక్కినా కూడా, చివరిమెట్టుకు రాడు. మధ్యమెట్టులో ఆగిపోతాడు. ద్వైతంలోనే ఉంటాడు కాని అద్వైతానికి రాడు.

యత్ జ్ఞానమ్ – ఏ జ్ఞానంవల్లనైతే,

పృథగ్విధాన్ నానాభావాన్ వేత్తి – అనేక, భిన్నమైన జీవాత్మలు ఉన్నాయని నేర్చుకుంటాడు. భావా అంటే ఇక్కడ జీవులు; నానాభావా అంటే అనేక జీవులు. వీరి ఉద్దేశ్యంలో ఈ విభజన శరీరపరంగా కాదు, మనస్సుపరంగా జరుగుతుంది. పృథగ్విధాన్ అంటే ప్రతి ఒక్కజీవి కూడా ఇంకోజీవికి భిన్నంగా ఉందని తెలుసుకుంటాడు. ఒక జీవికి పుణ్యఫలం ఎక్కువ ఉంటే, ఇంకొకజీవికి పాపఫలం ఎక్కువ ఉంటే, మరొకజీవికి రెండూ సమానంగా ఉంటాయి. ఇవన్నీ ఎక్కడ చూస్తాడు?

సర్వేషు భూతేషు – అన్ని స్థూలశరీరాల వెనక చూస్తాడు.

సాంఖ్యదార్శనికులు ఆత్మలు అనేకం అంటారు; న్యాయదార్శనికులు ఆత్మలు అనేకం అంటారు. ఎందుకంటే ఆత్మ అంటే మనస్సు అనుకుంటారు వీరు.

తద్జ్ఞానం విద్ధి రాజసమ్ – ఈ జ్ఞానాన్ని రాజసిక జ్ఞానంగా తెలుసుకో అర్జునా అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

నేను మనస్సును, ఎన్ని జీవులు ఉంటే అన్ని జీవాత్మలు ఉన్నాయనే జ్ఞానం. ఇది **రాజసిక జ్ఞానం.**

శ్లో. 22 **యత్తు కృత్స్నవదేకస్మిన్ కార్యే సక్తమహైతుకమ్ ।**
అతత్త్వార్థవదల్పం చ తత్తామసముదాహృతమ్ ॥
యత్, తు, కృత్స్నవత్, ఏకస్మిన్, కార్యే, సక్తమ్, అహైతుకమ్,
అతత్త్వార్థవత్, అల్పమ్, చ, తత్, తామసమ్, ఉదాహృతమ్ ॥

తు	= కాని	అహైతుకమ్	= హేతుబద్ధము కానిదియు
యత్	= ఏ జ్ఞానము	అతత్త్వార్థవత్	= తాత్త్వికముగా అర్థరహితమైనదియు
ఏకస్మిన్, కార్యే	= ప్రకృతి కార్యరూపమైన శరీరము మాత్రమే	అల్పమ్	= తుచ్ఛమైనదియు అయివుందో
కృత్స్నవత్	= సర్వస్వము అనిపించే	తత్	= ఆ జ్ఞానము
సక్తమ్	= ఆసక్తిని కల్గించునట్టిదియు	తామసమ్	= 'తామసము' అని
చ	= ఇంకా	ఉదాహృతమ్	= పేర్కొనబడినది

యత్ తు ఏకస్మిన్ కార్యే కృత్స్నవత్ సక్తమ్ అహైతుకమ్

అతత్త్వార్థవత్ అల్పమ్ చ, తత్ (జ్ఞానం) తామసమ్ ఉదాహృతమ్ ।

తా: కాని ఏ జ్ఞానము ప్రకృతి కార్యరూపమైన శరీరము మాత్రమే సర్వస్వము అనిపించే ఆసక్తిని కల్గించునట్టిదియు ఇంకా హేతుబద్ధము కానిదియు, తాత్త్వికముగా అర్థరహితమైనదియు, తుచ్ఛమైనదియు అయివుందో, ఆ జ్ఞానము 'తామసము' అని పేర్కొనబడినది.

ఇప్పుడు తామసిక జ్ఞానాన్ని చూడబోతున్నాము. ఈ జ్ఞానాన్ని లౌకికదృష్టి ఉన్నవ్యక్తి పొందుతాడు. అదికూడా లౌకికపుస్తకాలు చదివి పొందుతాడు. అందువల్ల ఇతను నేనెవరు ప్రశ్నకు నేను శరీరాన్ని అంటాడు. అతను మనస్సును కూడా స్వీకరించడు. అందువల్ల శరీరం మరణిస్తే, ఆ జీవి కూడా మరణించినట్టే అనుకుంటాడు అతను.

ఒకవేళ అతనితో, 'నీ స్థూలశరీరం వెనక ఒక సూక్ష్మశరీరం ఉంది, శరీరం మరణించాక అది ప్రయాణిస్తుంది,' అని అంటే అతను దానికి నిదర్శనమేమిటి అని ఎదురు ప్రశ్నిస్తాడు. అది గుడ్డినమ్మకం కాదా అని నిలదీస్తాడు. అతను ప్రత్యక్షప్రమాణాన్ని తప్ప నమ్మడు. అంటే ఇంద్రియగోచరం కాని దేన్నీ నమ్మడు. అటువంటి వ్యక్తితో వాదించి ప్రయోజనం లేదు. అతనికి మనం సూక్ష్మశరీరాన్ని ప్రత్యక్షంగా చూపించలేము.

ఎవరో ఆత్మ బరువు ఎంత ఉంటుందో తెలుసుకోవాలనుకున్నారుట. అందువల్ల మరణశయ్యమీద ఉన్న ఒకవ్యక్తి బరువును అతను మరణించక ముందు కొలిచారు. మరణించగానే కొలిచారు. మరణించక ముందు ఉన్న బరువులోనుంచి మరణించాక ఉన్న బరువును తీసేస్తే, ఆత్మ బరువు తెలుస్తుందనుకున్నారుట ఆ మేధావులు. కాని తమాషా ఏమిటంటే, అతని శరీరం బరువు మరణించక ముందుకన్నా మరణించాక ఎక్కువ ఉంది. అంటే ఆత్మకు బరువు మైనస్‌లో ఉంటుందా? శాస్త్రం స్పష్టంగా చెబుతుంది, పంచజ్ఞానేంద్రియాలకు అందనివెన్నో ఈ సృష్టిలో ఉన్నాయని.

ఈ ఉదాహరణను ఇంతకుముందు కూడా చూశాము. ఒకవ్యక్తి పుట్టుగుడ్డి అనుకుందాము. అతనికి కంటిచూపు లేదు. అందువల్ల అతనికి కంటితో మాత్రమే చూసే ఒక ప్రపంచం ఉందని తెలియదు. కన్ను చూసే రంగు, రూపులను అతను ఆస్వాదించలేడు. మీరు అతనితో, నీకు తెలియని ఒక ప్రపంచం ఉందని చెపితే, 'నేను నమ్మను. నేను నాకున్న నాలుగు ఇంద్రియాలలో దేనితోనైనా చూస్తేనే ఒప్పుకుంటాను,' అంటే ఎలా ఉంటుంది? 'నీ నాలుగు ఇంద్రియాలు ఈ రంగంలో పనిచేయవు నాయనా! కన్ను అనే ఇంకొక ప్రమాణం ఉందని ఒప్పుకో,' అంటారు.

ఇదేసూత్రం సృష్టిలోని అనేక అంశాలకు అన్వయించాలి. పంచజ్ఞానేంద్రియాలకు అందనివెన్నో ఉన్నాయి. వాటిని తెలుసుకోవాలంటే ఆరవ ఇంద్రియానికి వెళ్ళాలి. దాన్ని శాస్త్రచక్షుః అంటారు. శాస్త్రం ఆరవకన్నులాగా పనిచేస్తుంది. కన్ను చూపించినదాన్ని సత్యంగా ఎంత గట్టిగా నమ్ముతారో, శాస్త్రం చూపించినదాన్ని కూడా అంత గట్టిగా సత్యంగా నమ్మాలి. విజ్ఞానశాస్త్రంలో చేసే పరిశోధనలు కూడా ఆత్మ విషయంలో పనిచెయ్యవు. ఎందుకంటే దాని పరిధి ఆత్మకు సరిపోదు.

వేదాంతమే తన గురించి పరిచయం చేసుకుంటూ, ఇలా చెబుతుంది, 'నేనిక్కడ ఉన్నది మీకు ఇంద్రియాల ద్వారా అందనిదాని గురించి బోధ చెయ్యటానికి.' కాని మనం వింటేగా? ఒకపక్క వేదాంతం, ఆత్మ ఇంద్రియ అగోచరం అని చెబుతూవుంటే, 'ఏదీ ఆత్మను నా ఇంద్రియాలకు చూపించు అంటాడు,' ఇతను. ఏంచెప్పాలి?

ప్రత్యక్షేణానుమిత్యా వా యస్తూపయో న విద్యతే
ఏవం విదంతి వేదేన తస్మాత్ వేదస్య వేదతా

వేదంయొక్క నిర్వచనమే అది ఆరవ ఇంద్రియం అని. వేదానికి అందుబాటులో ఉన్నది, తక్కిన ఇంద్రియాలకు అందుబాటులో ఉండదు. అంతదాకా ఎందుకు? కన్ను చూసినదాన్ని చెవి వినలేదు; చెవి విన్నదాన్ని కన్ను చూడలేదు.

ఇంద్రియం నిర్వచనం ఏమిటి? ఇంద్రియం అంటే ఒక ప్రత్యేకమైన వస్తువును తెలియజేస్తుంది. ఒక ఇంద్రియం చూపించినదాన్ని ఇంకొక ఇంద్రియం చూపించలేదు. ఇంత ప్రాథమికసూత్రం తెలుసుకోలేక, సూక్ష్మశరీరం ఇంద్రియాలకు అందదు; విజ్ఞానశాస్త్ర ప్రయోగాలకు అందదు; కాబట్టి పితృదేవతలు స్వర్గలోకాలకు వెళ్ళటం అనేది నమ్మశక్యం కాదు. అందువల్ల వారికి శ్రాద్ధకర్మలు చెయ్యటం, తర్పణాలు వదలటం అంతా అర్థంలేని పని అంటాడు ఇతను. ఇవంతా కాకమ్మ కథలు అంటాడు.

కృష్ణపరమాత్మ ఇటువంటి వ్యక్తులతో వాదించకండి అంటాడు. ఎందుకంటే వారితో వాదించి ప్రయోజనం లేదు. ఆ వ్యక్తులకు నిదర్శనం అంటే ఏమిటో తెలియదు; జ్ఞానం అంటే ఏమిటో తెలియదు. అందువల్ల వారిని తామసిక జ్ఞానం ఉన్న వ్యక్తులు అంటారు. ఇంద్రియ అగోచరమైనదాన్ని ఇంద్రియాల ద్వారా చూస్తామంటారు. అదెలాగుంటుందంటే, నేను శబ్దాన్ని కళ్ళద్వారా చూస్తాను అన్నట్టుంటుంది. ఏమైనా అర్థముందా?

యత్ జ్ఞానమ్ – ఏ జ్ఞానమైతే,

ఏకస్మిన్ కార్యే సక్తమ్ కృత్స్నవత్ – స్థూలశరీరమే నేను అని నేర్పుతుందో. ఇక్కడ కార్యం అంటే స్థూలశరీరం. గుర్తుపెట్టుకోండి, ఈ శ్లోకంలో కార్యం అంటే స్థూలశరీరం. కృత్స్నవత్ అంటే అదే పూర్తి నేను అనుకుంటాడు. ఈ వాక్యం మొత్తం అర్థం, ఈ జ్ఞానంలో నేను అంటే స్థూలశరీరం అనుకుంటాడు.

శాస్త్రం స్థూలశరీరం, నీలో అత్యంత బాహ్యంగా ఉన్న ఒక్క కోశం మాత్రమే అంటుంది. ఆ కోశాన్ని అన్నమయకోశం అంటారు. అంత బాహ్యంగా ఉన్న కోశాన్నే నేను అని అతను అనుకుంటే, అతను ఇంకా దానిలోపల ఉన్న ప్రాణమయకోశం, మనోమయకోశం, విజ్ఞానమయకోశం, ఆనందమయకోశాలకు వచ్చే ఆస్కారం ఎక్కడ ఉంది? వీటికే రానివ్యక్తి, పంచకోశాలకు అతీతంగా ఉన్న ఆత్మకు వచ్చేది ఎప్పుడు? అది అడియాశే అవుతుంది.

అందువల్ల అటువంటి వ్యక్తితో మీరు వాదిస్తే మీకు కంఠశోషే మిగులుతుంది తప్ప ఏమీ ప్రయోజనం ఉండదు. అతనితో ఒక్కటే చెప్పగలరు, 'నీ మార్గంలో నువ్వు ఆనందంగా వెళ్ళు, నా మార్గంలో నేను ఆనందంగా వెళతాను.'

కార్యే సక్తమహైతుకమ్ – వారి మాటల్లో ఏమీ తర్కం ఉండదు. లౌకిక విషయాలమీద శ్రద్ధ చూపేవారి మాటలు తర్కానికి విరుద్ధంగా ఉంటాయి.

వారు ప్రత్యక్షం ఒక్కటే ప్రమాణం అంటారు. అవునా? అలాంటప్పుడు వారికి వీపు ఉందని కూడా నమ్మటానికి వీలులేదు. మీరు వారితో ఈ విషయం వాదించవచ్చు, 'నీకు నీ వీపు కనబడదు కాబట్టి, నీకు వీపులేదు.' దీనంత వెర్రిగా ఏదీ ఉండదు. అందువల్ల అహైతుకమ్ అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అతత్త్వార్థవత్ – అందులో అంతిమసత్యం లేదు. అంటే ఈ జ్ఞానం పూర్తిజ్ఞానం కాదు.

అల్పం చ – అంతేకాదు, అన్నింటిలోకి అల్పమైన జ్ఞానం. చాలా తక్కువస్థాయి జ్ఞానం. అది ఇచ్చే ఫలం కూడా అల్పఫలమే ఉంటుంది.

తత్తామసముదాహృతమ్ – ఇటువంటి జ్ఞానాన్ని తామసజ్ఞానము అంటారు.

నేను శరీరాన్ని, ఎన్ని జీవులు ఉంటే, అన్ని శరీరాలు ఉన్నాయనే నిర్హేతుకమైన, అల్పజ్ఞానం అనే జ్ఞానం. ఇది **తామసిక జ్ఞానము**.

నేనెవరు? ఈ ప్రశ్నకు పైన చెప్పినట్టుగా మూడురకాల సమాధానాలను మూడుస్థాయిల్లో పొందుతారు మనుష్యులు వారికున్న స్థాయీభేదాలనుబట్టి. ఆ స్థాయీభేదాలు వారి గుణాలనుబట్టి ఏర్పడుతాయి. అవి సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక గుణాలు. ఇంతవరకూ చూసినదాన్ని మళ్ళీ టూకీగా చూద్దాము. ఇప్పుడు వెనక నుంచి వెళదాము. అప్పుడు కిందనుంచి పైకి వెళ్ళినట్టవుతుంది.

శ్లోకం	జ్ఞానం	జ్ఞానవిషయం
22	తామసిక జ్ఞానం	నేను శరీరాన్ని, అనేక శరీరాలు ఉన్నాయి
21	రాజసిక జ్ఞానం	నేను మనస్సును, అనేక జీవాత్మలు ఉన్నాయి
20	సాత్త్విక జ్ఞానం	నేను ఆత్మను, ఆత్మ ఏకం, నిర్వికారం, అవ్యయం, అవిభక్తం

శ్లో. 23 **నియతం సంగరహితమ్ అరాగద్వేషతః కృతమ్ ।**
అఫలప్రేప్సునా కర్మ యత్తత్ సాత్త్వికముచ్యతే ॥
నియతమ్, సంగరహితమ్, అరాగద్వేషతః, కృతమ్,
అఫలప్రేప్సునా, కర్మ, యత్, తత్, సాత్త్వికమ్, ఉచ్యతే ॥

యత్	= ఏ	అరాగద్వేషతః	= రాగద్వేషరహితముగా
కర్మ	= కర్మ	కృతమ్	= చేయబడినది యగునో
నియతమ్	= శాస్త్రవిహితమైనదియు	తత్	= ఆ కర్మ
సంగరహితమ్	= కర్తృత్వాభిమానము లేనిదియు అగునో	సాత్త్వికమ్	= 'సాత్త్వికకర్మ' అని
అఫలప్రేప్సునా	= ఫలాపేక్షలేని పురుషునిచేత	ఉచ్యతే	= చెప్పబడును

అఫల-ప్రేప్సునా యత్ నియతమ్ కర్మ సఙ్గ-రహితమ్ అరాగ-ద్వేషతః
కృతమ్, తత్ సాత్త్వికమ్ ఉచ్యతే ।

తా: ఏ కర్మ శాస్త్రవిహితమైనదియు, కర్తృత్వాభిమానము లేనిదియు అగునో ఫలాపేక్షలేని పురుషునిచేత రాగద్వేషరహితముగా చేయబడినది యగునో, ఆ కర్మ 'సాత్త్విక కర్మ' అని చెప్పబడును.

బి) మూడురకాల కర్మ - శ్లోకాలు: 23-25

ఇక్కడ్నుంచి వరుసగా మూడురకాల కర్మను చూడబోతున్నాము. అవి వరుసగా సాత్త్వికకర్మ, రాజసికకర్మ, తామసికకర్మ. ఇక్కడ కర్మ అంటే క్రియ అని మర్చిపోకూడదు. ఎందుకంటే కర్మ అంటే ఆబ్జెక్టు అనికూడా అర్థం వస్తుంది. తెలుగులో కర్తా, కర్మ, క్రియ అని నేర్చుకుంటాము. అప్పుడు కర్త అంటే సబ్జెక్టు, కర్మ అంటే ఆబ్జెక్టు, క్రియ అంటే వెర్బ్ అవుతుంది. ఇప్పుడు కర్మ అంటే చేసేపని. ఈ శ్లోకంలో సాత్త్వికకర్మను నిర్వచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

నియతం కర్మ సాత్త్వికమ్ - నియతకర్మలను సాత్త్వికకర్మలు అని నిర్వచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నియతకర్మ అంటే శ్రుతి ప్రత్యేకించి విధించిన కర్మలు. ఈ కర్మలను ప్రత్యేకించి ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతి కలగటానికి, ఆంతర పరిణితి రావటానికి, విలువలు పెంపొందించటానికి ఏర్పాటుచేసింది శ్రుతి.

పదహారవ అధ్యాయంలో చూశాము, విలువలకు విలువనిచ్చి, దైవీసంపత్తిని పెంపొందించుకున్న వ్యక్తిలోనే ఆత్మజ్ఞానం కలుగుతుందని. ఒక్కొక్కరకం పంటకు నేల ఒక్కొక్కరకంగా ఉండాలి. కాఫీ, టీ తోటలను మద్రాసులో పెంచలేరు. దానికి వేరే నేల కావాలి. పంట పండాలంటే సారవంతమైన నేల కావాలి. మనస్సనే నేల సారవంతంగా ఉండాలి. అలాగే ఆత్మజ్ఞానం కావాలంటే మలినరహితమైన మనస్సు కావాలి. అది దైవీసంపత్తి ఉన్నవారిలో ఉంటుంది.

శాస్త్రం విధించిన ఈ నియతకర్మలను నిష్కామకర్మలు అనీ, విహితకర్మలు అనీ, చోదకకర్మలు అనీ అంటారు. చోదకం అంటే శుద్ధిచేసే కర్మ అని అర్థం. అవి లౌకికఫలాలను ఇవ్వవు కాని ప్రత్యేకించి ఆంతర ఎదుగుదలకు తోడ్పడతాయి. వీటిని సాత్త్వికకర్మలు అంటారు.

శాస్త్రం ఇలా ఆంతర ఎదుగుదలకే కాక, లౌకికవిజయాలకు కూడా అనేక కర్మలను నిర్దేశిస్తుంది. తైత్తిరీయోపనిషత్తులో ఆవహంతీహోమం ఉంది. ఆ హోమం చేస్తే ధనం వస్తుంది. అలా రెండురకాల కర్మలూ ఉన్నాయి శ్రుతిలో. ఇప్పుడు సాత్త్వికకర్మల గురించి చెబుతున్నాడు కాబట్టి కృష్ణపరమాత్మ నియతకర్మలను పేర్కొంటున్నాడు.

నియతకర్మలంటే ఏమిటో వివరంగా భగవద్గీతలోనే మూడవ అధ్యాయంలో చూశాము. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే వీటిని పంచమహాయజ్ఞాలు అనికూడా అంటారు. ఈ పంచమహాయజ్ఞాలు ఇతరుల మేలుకోరి చేసే కర్మలు. మన జీవితం సమాజానికి మేలు చేసేదిగా ఉందా, హాని కలుగజేసేదిగా ఉందా అనే విషయం మనం చేసే కర్మలనుబట్టి తెలుస్తుంది. పంచమహాయజ్ఞాలు చేస్తే అవి సమాజానికి మేలుచేసే యజ్ఞాలు అవుతాయి. మనస్సును శుద్ధి చేస్తాయి. అందువల్ల వీటిని నియతకర్మలు అంటారు.

సంగరహితమ్ – సాత్త్వికకర్మకు ఇంకొక నిబంధన సంగరహితం. నియతకర్మలు చెయ్యాలి కాని, వాటిమీద బంధం పెంచుకోకూడదు. అంటే నేను చేస్తున్నాను అనే కర్తృత్వభావన ఉండకూడదు. ఒక సాధకుడు సాత్త్విక కర్మలే చేసినా, అవి ఇతరులకు మేలు చేసేవే అయినా, అవి ఉన్నత కర్మలే అయినా, దేశసేవ చేసే కర్మలే అయినా, కర్మ లక్ష్యం కాదు, మార్గం మాత్రమే అని గుర్తుంచుకోవాలి. అతని లక్ష్యం వేదాంతబోధ అవాలి. ఆ విషయాన్ని అతను ఎన్నడూ మర్చిపోకూడదు. సమాజసేవ మంచిదే, అది అతనికి చిత్తశుద్ధిని కలుగజేస్తుంది కూడా. కాని అక్కడే ఆగిపోతే, అతను తన స్వస్వరూపాన్ని తెలుసుకునే అవకాశం ఉండదు. వేదాంతశ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేసితీరాలి. దానికి తప్పనిసరిగా వారానికి ఒకసారి వేదాంతబోధకు వెళ్ళాలి.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ అటువంటివారికి చెబుతున్నాడు, మీరెంతైనా సేవ చెయ్యండి కాని, నిదానంగా, ఏదో ఒకరోజు దాన్నుంచి ఎదిగి, ఆత్మ విచారణకు రావాలి. అలా చెయ్యాలంటే కర్మలకు అంకితమైపోకూడదు. కర్మను అంకితభావంతో చెయ్యాలి కాని, కర్మకు అంకితమైపోకూడదు. ఈ రెండింటికీ మధ్య సూక్ష్మభేదం ఉంది. కర్మ చెయ్యాలి, చిత్తశుద్ధి పొందాలి; దాన్నించి వేదాంతశ్రవణానికి రావాలి. అందువల్ల సంగరహితంగా ఉండాలి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కాని దురదృష్టకరమైన విషయమేమిటంటే చాలామంది కర్మయోగానికి రాకుండానే వారి తనువు చాలిస్తారు. అటువంటి వారిని హెచ్చరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అరాగద్వేషతః కృతమ్ – ఈ సాత్త్వికకర్మలను రాగద్వేషాలు లేకుండా చెయ్యాలి. రాగద్వేషాలు లేకుండా అంటే లౌకిక ఉద్దేశ్యం లేకుండా చెయ్యాలని అర్థం. బాహ్యప్రపంచాన్ని మార్చటానికి చేసేవిగా ఉండకూడదు మీ కర్మలు.

సాత్త్విక కర్మకూ, రాజసిక కర్మకూ సూక్ష్మభేదం ఉంది. రాజసిక కర్మలో ప్రపంచాన్ని మారుస్తే తనకు ఆనందం వస్తుంది, తన కుటుంబసభ్యులను మారుస్తే తనకు ఆనందం కలుగుతుంది అనుకుంటాడు.

చాలామంది స్వామీజీని వారి ఇంటికి పిలుస్తారు. ఎందుకు? వారి కుటుంబసభ్యులను మారమని సలహా ఇస్తారనే ఆశతో. తాము మారాలని వారనుకోరు. ఎందుకంటే తమలో ఏమీ దోషాలు లేవనుకుంటారు. కుటుంబసభ్యులే మారాలనే దృఢనిశ్చయంతో ఉంటారు. పైగా తాము చెబితే, తమ కుటుంబసభ్యులు వినరు కాని, పూజ్యులైన స్వామీజీ చెబితే విని మారతారని నమ్మకం.

ఇది ఒక పెద్దదోషం. రాగద్వేషాలతో కూడిన కర్మను రాజసిక కర్మ అంటారు. రాజసిక కర్మలో ఉన్న ప్రాథమిక అపోహ – తన చుట్టూ ఉన్నవారు మారితే, తన పరిస్థితి మెరుగుపడుతుంది.

సాత్త్విక కర్మ అలాకాదు. దాని ప్రాథమిక సిద్ధాంతం నీ ఆనందం నిన్ను నువ్వు మార్చుకోవటంలో లభిస్తుంది. ఎవరికి వారు తమ ఆలోచనలను, తమ జ్ఞానాన్ని, తమ గురించిన దృక్పథాన్ని, ప్రపంచాన్ని గురించిన దృక్పథాన్ని మార్చుకోవాలి. నిజానికి, వారు ప్రపంచాన్ని మార్చటానికి ప్రయత్నిస్తుంటే, వారిని మార్చటానికి తీవ్రంగా ప్రయత్నిస్తున్నది ప్రపంచం.

కర్మయోగికి తనను తాను మార్చుకోవాలని తెలుసు; ప్రపంచంమీద అతనికి ఎటువంటి ఫిర్యాదూ లేదు. అతనికి ఈ సూత్రం బాగా తెలుసు –

నిన్ను మాత్రమే నువ్వు మార్చగలవు, ఇతరులను మార్చలేవు

నిన్ను నువ్వు మాత్రమే మార్చగలవు, ఇతరులు నిన్ను మార్చలేరు

అందువల్ల ప్రపంచంలో మార్చగలిగినది అంటూ ఏదైనా ఉంటే, అది మిమ్మల్ని మీరే. అంతేకాదు, మిమ్మల్ని వేరే ఎవరూ మార్చలేరు. మిమ్మల్ని మీరే మార్చుకోగలరు. అందువల్ల కర్మయోగికి దేనిమీదైనా ఫిర్యాదు ఉంటే, అది తనమీదనే. సమస్య తనలోనే ఉందని తెలుసు. దయానందస్వామీజీ అద్భుతంగా చెబుతారు.

సమస్యా నువ్వే, పరిష్కారం కూడా నువ్వే

కర్మయోగి ఈ సూత్రాన్ని అక్షరాలా పాటిస్తాడు.

అందువల్ల అతని కర్మను అరాగద్వేషతః కృతమ్ అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే అతనికి తనచుట్టూ ఉన్నవారిమీద రాగద్వేషాలు ఉండవు.

అఫలప్రేప్సునా (కృతమ్) – ఫలాపేక్ష లేకుండా కర్మ చేస్తాడు. ఒకవేళ ఏదైనా ఫలం కోరినా, లౌకికఫలం కోరడు; తనకు జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి కలగాలనుకుంటాడు.

కర్మయోగం పాటిస్తే, అవాంతరఫలం కూడా వస్తుందని శాస్త్రం మాటిచ్చినా, కర్మయోగి ఆ అవాంతరఫలాల కోసం ఎదురుచూడడు. ఎందుకు? అవాంతరఫలాలను ఆశిస్తే, వాటి పేరుకు విలువ ఉండదు. అవి ముఖ్యఫలాలు అయిపోతాయి. అందువల్ల కర్మయోగి ఫలాన్ని ఆశించడు.

కర్మయోగికి కలిగే మొదటి అవాంతరఫలం శారీరక ఆరోగ్యం బాగుంటుంది. నిజానికి ఇప్పటి డాక్టర్లు కూడా గుండెజబ్బు ఉన్నవారికి కర్మయోగాన్ని సూచిస్తున్నారు. అంటే అంత స్పష్టంగా కర్మయోగం అనరు కాని,

వారు చెప్పే జాగ్రత్తలను పాటిస్తే కర్మయోగం పాటించినట్టే. గుండెజబ్బు ఉన్నవారికి ఏమని జాగ్రత్తలు చెబుతారు డాక్టర్లు? జీవితాన్ని తేలిగ్గా తీసుకోండి; మరీ ఎక్కువ ఆందోళన పడకండి. మీరు ఆందోళన పడితే మీ సమస్యలు తీరవు; ఇంకా మీకు గుండెజబ్బు పెరిగి, ఇంకొక బైపాస్ సర్జరీ చెయ్యాల్సి రావచ్చు అంటారు. దాని అర్థం, పని చెయ్యండి కాని ఫలితం గురించి ఆలోచించకండి. ఏదొచ్చినా ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరించండి. అందువల్ల కర్మయోగి ఫలాపేక్ష లేకుండా కర్మ చేస్తాడు.

యత్ తత్ సాత్త్వికమ్ ఉచ్యతే – అటువంటి కర్మను సాత్త్వికకర్మ అంటారు. ఈ స్థాయికి ఎదగాలంటే సాధకుడు సమస్య నాలోనే ఉందని అర్థం చేసుకోవాలి. అంటే అతను కర్మయోగి అవాలి. మార్పు రావాల్సింది బాహ్యప్రపంచంలో కాదు, నా మనస్సులో అని తెలుసుకోవాలి. ఒకవ్యక్తి తరచు అనారోగ్యం పాలవుతున్నాడంటే, అతనిలో రోగనిరోధకశక్తి తగ్గినట్టు అర్థం. అలాగే ఒకవ్యక్తి ప్రతిదానికీ రాగద్వేషాలు చూపుతున్నాడంటే, అతనిలో మార్పు చాలా రావాలి. ఆ మార్పుకోసం ప్రయత్నించాలి. ఇటువంటి కర్మను కర్మయోగం అంటారు.

కర్మయోగం = ఈశ్వరార్పణబుద్ధి + ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి

నియతకర్మలను, బంధం పెంచుకోకుండా, రాగద్వేషాలకు అతీతంగా, ఫలాపేక్ష లేకుండా చేసేకర్మ. ఇది **సాత్త్వికకర్మ.**

శ్లో. 24 **యత్తు కామేప్సునా కర్మ సాహంకారేణ వా పునః ।**
క్రియతే బహులాయాసం తద్రాజసముదాహృతమ్ ॥
యత్, తు, కామేప్సునా, కర్మ, సాహంకారేణ, వా, పునః,
క్రియతే, బహులాయాసమ్, తత్, రాజసమ్, ఉదాహృతమ్ ॥

తు	= కాని	సాహంకారేణ	= అహంకారిచేతను
యత్, కర్మ	= ఏకర్మ అయితే	క్రియతే	= చేయబడునో
బహులాయాసమ్	= మిక్కిలి శ్రమతో గూడినదియో	తత్	= ఆ కర్మ
పునః	= అలాగే	రాజసమ్	= 'రాజస కర్మ'గా
కామేప్సునా	= భోగలాలసుడైన పురుషునిచేతను	ఉదాహృతమ్	= పేర్కొనబడును
వా	= లేక		

పునః యత్ తు కామ–ఈప్సునా, సాహంకారేణ వా బహుల ఆయాసమ్
కర్మ క్రియతే, తత్ రాజసమ్ ఉదాహృతమ్ ।

తా: కాని ఏకర్మ అయితే మిక్కిలి శ్రమతో గూడినదియో అలాగే భోగలాలసుడైన పురుషునిచేతను లేక అహంకారిచేతను చేయబడునో, ఆ కర్మ 'రాజస కర్మ'గా పేర్కొనబడును.

ఈ శ్లోకంలో రాజసిక కర్మ అంటే ఏమిటో నిర్వచించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. సాత్త్వికకర్మ అంటే కర్మయోగం అని చూశాము. రాజసికకర్మ అంటే ఏమిటి?

క్రియతే బహులాయాసమ్ – రాజసిక కర్మను చాలా ఒత్తిడితోనూ, ఆందోళనతోనూ చేస్తారు. చాలా శ్రమతో కూడిన పని కూడా. చాలామందికి వారిపనిలో తీవ్రమైన తాకిడి, ఆందోళన ఉంటుంది. ఆ ఆందోళనను రకరకాలుగా చూపిస్తారు.

ఎ) **అనారోగ్యం పాలవుతారు** – కొంతమంది వారికి కలిగిన ఆందోళనను, ఒత్తిడిని బయటకు రానివ్వకుండా చిరునవ్వు వెనకాల దాచేస్తారు. వ్యాపారలక్షణాల్లో ఒకటి, తాము ఎలా ఉన్నాకూడా చిరునవ్వులు చిందిస్తూ ఉండాలి. అంటే మొహానికి రంగు పులుముకున్నట్టుగా, చిరునవ్వు అనే వేషం వేసుకుంటారు. బాహ్యంగా చూస్తే వీరికేమీ బాధలు లేవా అనేటట్టు ఉంటారు, కాని లోపల్లోపల ఉడుకుతుంటారు. అది తరువాత అనేకరకాలైన రోగాలుగా బయటపడుతుంది. వీటిని సైకోసోమాటిక్ డిసీజెస్ అంటారు.

బి) **కోపిష్టిగా తయారవుతారు** – మరికొందరికి తమకు వచ్చే ఒత్తిడి, ఆందోళనలను ఎలా ఎదుర్కోవాలో తెలియదు. అందువల్ల చిన్నదానికే ఎదుటివారిమీద చిర్రుబుర్రులాడుతూ ఉంటారు. వారికి సాధారణంగా బలయ్యేది భార్యా, పిల్లలే. ఇంకా మాట్లాడితే భార్య మాత్రమే. పిల్లలు అటువంటి తండ్రిని చూసి ఆమడదూరం పారిపోతారు. దుర్వాసుడు వస్తున్నాడు, యముడు వస్తున్నాడు అని ఎవరికి వారే సూచనలను ఇచ్చేసుకుని, నిశ్శబ్దంగా ఏ పాఠ్యపుస్తకమో తీసుకుని చదువుతున్నట్టు నటిస్తారు. భార్యకు అతనికి సేవలు చెయ్యకతప్పదు కాబట్టి అతని కంటపడక తప్పదు. అతని అరుపులను నిశ్శబ్దంగా భరించకా తప్పదు. అలా కొంతమంది తమ ఆఫీసులోని చిరాకుని ఇంట్లో తీర్చుకుంటారు.

సి) **వ్యసనాలకు బానిసలు అవుతారు** – మరికొంతమందికి వారి బాధలనుంచి ఎలా బయటపడాలో తెలియక ఏదో ఒక వ్యసనానికి బానిసలు అవుతారు. రాత్రి అయ్యేసరికి ఏ క్లబ్బుకో వెళ్ళి తాగుడుకో, సిగరెట్టుకో, మరోదానికో బానిసలు అవుతారు. దానివల్ల వారు బాధపడతారు, ఆరోగ్యం దెబ్బతింటుంది, కుటుంబంలో కలతలు వస్తాయి, కుటుంబం విడిపోయే ప్రమాదం కూడా ఉంది.

ఈనాటి పరుగుపందెంలో ఇలాంటి ఆందోళనల మయమయిన జీవితంలో వీటిలో ఏదో ఒక జరిమానా చెల్లించక తప్పదు. అదికాక, ఒక మామూలు జీవితాన్ని ప్రశాంతంగా గడపలేనివారికి, శాస్త్రం చదవటానికి అవకాశం ఎక్కడిది? ఎప్పుడూ కలతలతో నిండిన మనస్సుకు ప్రశాంతత అంటే ఏమిటో తెలియదు. ప్రశాంతంగా కుటుంబంతో కొంత సమయాన్ని గడపటం కానీ, ఏ గీతాబోధకో, ఉపనిషత్తుల బోధకో వెళ్ళటం కాని జరిగేపని కాదు.

ఇటువంటి జీవితం చాలా దురదృష్టకరమైన జీవితం. నిజానికి అతను తన కార్పోరేట్ సంస్థలో నిచ్చెనమెట్లు ఎన్నో ఎక్కి ఉండవచ్చు; పెద్ద హెూదాకి రావచ్చు; లక్షల్లో జీతం ఉండవచ్చు; కాని ప్రశాంతతే ఉండదు. అతనికి మాత్రమే కాదు, అతనితో తమ జీవితాన్ని పెనవేసుకున్న కుటుంబసభ్యులకు కూడా ప్రశాంతత ఉండదు. ఇది రాజసిక కర్మకు తిరుగులేని ఉదాహరణ.

బహులాయాసమ్ – ఆయాసం అంటే ఒత్తిడి, ఆందోళన, కలత, ఖంగారు మొదలైనవి. లోపల అగ్నిపర్వతం మండుతోంది; ఎప్పుడు పేలుతుందో ఎవరికీ తెలియదు. ఇటువంటి వ్యక్తి జీవితంలో కోరుకున్న లౌకికవిజయాలన్నీ పొందవచ్చు కాని ఒక్కటే కొరత ఉంటుంది. ప్రశాంతత ఉండదు. దానివల్ల కుటుంబజీవనం, దైవచింతన కొరవడతాయి. అయినా ఫర్వాలేదు, నాకు అలాంటి విజయాలే కావాలంటారా, మీ ఇష్టం; ఆల్ ది బెస్ట్ అంటుంది శాస్త్రం.

కామేప్సునా క్రియతే – ఈ కర్మలను లౌకికవిజయాలను ఆశించే వ్యక్తి చేస్తాడు. అంటే పేరుప్రతిష్ఠలు, హెూదా, ఆస్తి అంతస్తు – ఇటువంటి వాటికోసం తాపత్రయపడతాడు. ఒకవేళ అతనికి ఆ తాపత్రయం లేకపోయినా కుటుంబసభ్యులు ఊరుకోరు. 'మీ తమ్ముణ్ణి చూసి బుద్ధి తెచ్చుకో, అతనికి రెండు కార్లున్నాయి, రెండు ఇళ్ళు ఉన్నాయి. అది కూడా ఇక్కడ ఒకటీ, కొడైకెనాల్‌లో ఒకటీ. మనకేమో పాత డొక్కుకారు ఉంది అంతే.' అందువల్ల ఈ పరుగుపందెంలో పాల్గొనక తప్పదు.

కామేప్సునా అంటే కోరికలతో. మనిషికి ఉన్న ప్రాథమిక అపోహ ఎంత ఎక్కువ హెూదా, ధనం, పేరు ఉంటే అంత ఎక్కువ ప్రశాంతత ఉంటుంది అనుకోవటం. శాంతికీ, ఈ వస్తువులకీ మధ్య ఎటువంటి సంబంధం లేదని చెప్పటానికి అనేక ఉదాహరణలను చూపవచ్చు. ఐశ్వర్యంలో తులతూగుతున్నా కూడా కొంచెం కూడా మనశ్శాంతి లేకుండా ఉండేవారు కొందరు; దారిద్ర్యంలో మునిగితేలుతున్నా ప్రశాంతంగా జీవిస్తున్న మరికొందరు మనకు తారసపడుతూనే ఉంటారు.

కుచేలుడు రెండవదానికి గొప్ప ఉదాహరణ. అతనికి ఏమీ లేదు; అయినా ఆనందానికి కూడా కొదవలేదు. అయితే మరి కృష్ణపరమాత్మ దగ్గరికి ఎందుకు వెళ్ళాడు? అతను స్వయంగా వెళ్ళలేదు. అతను పంపబడ్డాడు. కుచేలుడు అంటే ఏమిటి? చేలు అంటే దుస్తులు; కుచేలుడు అంటే మారుదుస్తులు కూడా లేనివ్యక్తి. అతనికి డిజైనర్ డ్రెస్సులు లేవు; కాని ఎన్నడూ తను దరిద్రంలో ఉన్నాడని బాధపడలేదు.

సాహంకారేణ – అహంకారంతో పనిచేస్తాడు. అతను పెద్ద హెూదాలో ఉండటంలో దానికి చాలా విలువను ఇస్తాడు. అతను ఎక్కడికి వెళ్ళినా అందరూ తనకు నీరాజనాలు ఇవ్వాలి అనుకుంటాడు. అంటే అతను ఈ బాహ్యాడంబరాలకే ప్రాముఖ్యతను ఇస్తాడు. అంతేకాదు, తనకు మర్యాదలు చెయ్యాలని ఎదురుచూస్తాడు. ఆఖరికి అతను ఒక ఆధ్యాత్మిక ప్రసంగానికి వెళ్ళినాకూడా, తనకు అక్కడ రాచమర్యాదలు చెయ్యకపోతే పిలిచినవారిని మూడు చెరువుల నీళ్ళు తాగిస్తాడు.

నిజానికి అటువంటి ఆధ్యాత్మిక ప్రసంగాన్ని వినగలిగితే, అది మొదటి వరుసలో కూర్చున్నా, మూడవవరుసలో కూర్చున్నా ఏమీ భేదం ఉండదు. కాని అతను మాత్రం ఊరుకోడు. మీ వరుస ఏమీ బాగాలేదంటూ కడిగిపారేస్తాడు. అంతా దంభం, అహంకారంయొక్క చిహ్నాలు.

తద్రాజసముదాహృతమ్ – ఇటువంటి కర్మను రాజసిక కర్మ అంటారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

లౌకికవిజయాలకోసం, అహంకార దర్పంతో, ఒత్తిడి, ఆందోళనలకు లోనై చేసేకర్మ. ఇది **రాజసిక కర్మ.**

శ్లో. 25 **అనుబంధం క్షయం హింసామ్ అనవేక్ష్య చ పౌరుషమ్ ।**
మోహాదారభ్యతే కర్మ యత్తత్ తామసముచ్యతే ॥
అనుబంధమ్, క్షయమ్, హింసామ్, అనవేక్ష్య, చ, పౌరుషమ్,
మోహాత్, ఆరభ్యతే, కర్మ, యత్, తత్, తామసమ్, ఉచ్యతే ॥

యత్, కర్మ	= ఏకర్మ	అనవేక్ష్య	= ఆలోచింపక
అనుబంధమ్	= పరిణామమును	మోహాత్	= కేవలము అజ్ఞానముతో
క్షయమ్	= హానిని	ఆరభ్యతే	= చేయబడునో
హింసామ్	= హింసను	తత్	= ఆ కర్మ
చ	= ఇంకా	తామసమ్	= 'తామసము' అని
పౌరుషమ్	= సామర్థ్యమును	ఉచ్యతే	= చెప్పబడును

అనుబన్ధమ్ క్షయమ్ హింసామ్ పౌరుషమ్ చ అనవేక్ష్య
యత్ కర్మ మోహాత్ ఆరభ్యతే, తత్ తామసమ్ ఉచ్యతే ।

తా: ఏకర్మ పరిణామమును హానిని, హింసను ఇంకా సామర్థ్యమును ఆలోచింపక కేవలము అజ్ఞానముతో చేయబడునో ఆ కర్మ 'తామసము' అని చెప్పబడును.

ఈ శ్లోకంలో తామసిక కర్మను నిర్వచించబోతున్నాడు. ఆలోచనారహితమైన కర్మ, సరియైన ప్రణాళికలేని కర్మ తామసిక కర్మ క్రిందకు వస్తుంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

కర్మయోగంలో సరియైన ప్రణాళిక ఉండాలి. చాలామంది భవిష్యత్తు గురించిన ప్రణాళిక వేసుకోవటానికీ, భవిష్యత్తుమీద ఉన్న బెంగకూ మధ్య సూక్ష్మభేదాన్ని తెలుసుకోలేక, అయోమయంలో పడతారు.

ప్రణాళిక మీరు ప్రయత్నపూర్వకంగా చేసేది. ఏదైనా తీర్థయాత్రకు వెళ్ళాలనుకుంటే, దానికి సంబంధించి అనేక ప్రణాళికలు వేయాలి. ముందు ఎప్పుడు వెళ్ళగలరో, సెలవలు ఎప్పుడున్నాయో చూసుకోవాలి. దాని తర్వాత ఏయే ఊర్లకు వెళ్ళాలో, ఏ వరుసక్రమంలో వెళ్ళాలో చూడాలి. దాని తర్వాత ఎందులో వెళ్ళాలి? కారు, బస్సు, విమానం – వీటిలో ఏది వీలు? ఎక్కడ ఉండాలి? ఇవన్నీ ఎంత ముందుగా బుక్ చెయ్యాలి? ఇలా భవిష్యత్తు గురించిన ప్రణాళిక వేసుకుంటే, ఇప్పుడు వర్తమానంలో మీపని చాలా సమర్థవంతంగా సాగుతుంది. అందువల్ల ప్రణాళిక అంటే మీరు ప్రయత్నపూర్వకంగా చేసేపని. వేదాంతం ఇటువంటి ప్రణాళిక వేసుకుతీరాలని అంటుంది. అది సాత్త్వికకర్మలోకి వస్తుంది. అది మీకున్న తెలివితేటలను చూపిస్తుంది.

భవిష్యత్తు గురించిన బెంగ అంటే ఏమిటి? రైలులో టికెట్టు బుక్ చేశాక కొంతమందికి కొన్ని బెంగలు బయలుదేరతాయి. ఆ రైలు ఆరోజు వెళుతుందో లేదో, ఎవరైనా స్ట్రైక్ చేస్తారేమో, ఆరోజే నేను ఉన్న బోగీ పడిపోతుందేమో అనుకుంటారు. ఎందుకు? వార్తాపత్రికల్లో రైలుప్రమాదాల గురించి చదువుతుంటారు. కొన్ని బోగీలు తిరగబడిపోవటం గురించి చదువుతారు. అదీ వారి భయానికి కారణం. అలా ఏదో ఒకదాని గురించి బెంగపడుతూనే ఉంటారు. అది వారికి తెలియకుండానే జరిగిపోతుంది.

ఏది ప్రణాళికో, ఏది బెంగో ఎలా తెలుస్తుంది? ప్రణాళిక మీరు ప్రయత్నపూర్వకంగా చేసేపని కాబట్టి, మీరు ఫలానారోజు, ఫలానా సమయానికి ఈ పని గురించి ప్రణాళిక వేస్తాను అనుకోగలరు. ఒకవేళ డిసెంబరులో వెళ్ళాలనుకుంటే, ఇప్పట్నుంచీ ఎందుకు, రెండునెలల తర్వాత దీనిగురించి ఆలోచిస్తాను అనుకోవచ్చు. లేదా కుటుంబంతో వెళ్ళే తీర్థయాత్ర అయితే, కుటుంబసభ్యులు అందరూ కూర్చుని వాటిలోని కష్టసుఖాలను చర్చించుకునేందుకు వీలుగా ఫలానా ఆదివారం సాయంకాలం నాలుగుగంటలకు కూర్చుని చర్చిద్దాము అనుకోవచ్చు. అంటే ప్రణాళిక ఎప్పుడు వెయ్యాలో దానికి మీరు మీకు అనువైన సమయాన్ని ఎన్నుకోవచ్చు.

కాని బెంగ అలాకాదు. నేను ఇవాళ మా అబ్బాయి గురించి సాయంకాలం ఐదుగంటలనుంచి ఆరువరకూ బెంగపడతాను; రేపు సాయంకాలం ఒకగంట మా అమ్మాయి గురించి బెంగపడతాను; వచ్చేవారం మనవడి గురించి బెంగపడతాను అని, ఇలా ప్రణాళిక వేసుకుని బెంగపడగలరా? ఎన్నడూ అలా చెయ్యలేరు. మీ ప్రమేయం లేకుండా, మీకు తెలియకుండా, ఇంకా మాట్లాడితే మీ అనుమతి లేకుండా అది దూసుకువస్తుంది. బెంగ ఉచితానుచితాలు కూడా చూడదు. అయ్యో పాపం మీరు భగవద్గీతను వింటున్నారు, మిమ్మల్ని డిస్టర్బ్ చెయ్యకూడదు అనుకోదు. మీరు బోధ చాలా శ్రద్ధగా వింటుండగా, మధ్యలో మీ అనుమతి లేకుండా దూసుకువచ్చేస్తుంది. దీన్ని బెంగ అంటారు.

భవిష్యత్తును గురించి బెంగపడుతూ కూర్చుంటే, అది ఇప్పుడు మీ పనిలో సామర్థ్యాన్ని తగ్గిస్తుంది. మిమ్మల్ని బలహీనులను చేస్తుంది, మీ శక్తిని హరించివేస్తుంది. ప్రణాళిక మీకు బలాన్ని ఇస్తుంది; బెంగ బలహీనులను చేస్తుంది. చూడండి తమాషా! రెండూ భవిష్యత్తుకు సంబంధించినవే అయినా వాటి ప్రభావంలో అంత వ్యత్యాసం ఉంది. ఒకటి మిమ్మల్ని బలవంతులని చేస్తే, ఇంకొకటి మిమ్మల్ని నిర్వీర్యం చేస్తుంది.

సాత్త్విక కర్మలో ప్రణాళిక ఉంటుంది; తామసిక కర్మలో ఉండదు. ఎప్పుడేది చెయ్యాలనిపిస్తే, అది చేసేస్తాడు. 'నాకు చెయ్యాలనిపించింది, చేశాను,' అంటాడు.

పౌరుషమ్ అనవేక్ష్య – పౌరుషం అంటే సామర్థ్యం. ఆ సామర్థ్యం శారీరకబలం కావచ్చు; ఆర్థికస్తోమత కావచ్చు; వ్యక్తిగత సమర్థత కావచ్చు; బుద్ధిబలం కావచ్చు. అవి తనకు ఉన్నాయా లేదా బేరీజు వేసుకోకుండా పనిచేస్తాడు.

ఏ కోర్సులో చేరాలనుకున్నా కూడా అనేక విషయాలను బేరీజు వేసుకోవాలి. దానికి తగ్గ ఆర్థికస్తోమత ఉందో లేదో చూసుకోవాలి. దాన్ని చదివి అర్థం చేసుకునే బుద్ధిబలం ఉందో లేదో చూసుకోవాలి. అంత శ్రమ శరీరం తట్టుకోగలదో లేదో చూసుకోవాలి. లేకపోతే తలకు మించిన బాధ్యతను స్వీకరించినట్టు అవుతుంది. ఆఖరికి భోజనం చేసేటప్పుడు కూడా ఎంత ముద్ద తింటే అది తేలిగ్గా గొంతులోకి వెళుతుందో తెలుసుకోవాలి. అలాగే ఎంత తింటే కడుపు నిండుతుందో తెలుసుకోవాలి. దాన్నిమించి తినకూడదు.

తామసిక వ్యక్తికి ఇటువంటి ప్రణాళికలంటే ఏమిటో తెలియదు. అనవేక్ష్య అంటే తన సామర్థ్యాన్ని తెలుసుకోకుండా పనిచేస్తాడు.

అనుబంధమ్ – అనుబంధం అంటే ఇక్కడ అర్థం పరిణామం. అతను చేసే పనులవల్ల కలిగే పరిణామాలేమిటో, ముందువెనుకలు ఆలోచించకుండా చేసేస్తాడు తామసిక వ్యక్తి. తనపై అధికారి తనమీద అరిస్తే, ఇతను కూడా ముందువెనుకలు చూడకుండా అరిచేస్తాడు. ఫలితం? మర్నాడు ఉద్యోగం పోతుంది. అలా పై అధికారిమీద తిరిగి అరిచే ముందు, ఒక విషయం ఆలోచించుకోవాలి – ఈ ఉద్యోగం నాకు అవసరమా? నేను వారికి అవసరమా? సంస్థ తనమీద ఆధారపడివుంటే అది వేరే విషయం. తను ఆ ఉద్యోగంమీద ఆధారపడివుంటే, దాని తర్వాత వచ్చే పర్యవసానాన్ని ఆలోచించి మరీ ముందడుగు వెయ్యాలి. కాని తామసిక కర్మలో ఈ పరిణామాలు ఆలోచించే ప్రసక్తే లేదు.

క్షయమ్ – క్షయం అంటే ఖర్చు. జీవితంలో ఏం సాధించాలనుకున్నా కూడా, దానికి తగ్గట్టుగా ఖర్చుపెట్టాలి. అది అన్నివేళలా ధనమే అవనవసరం లేదు; మీ శారీరక శ్రమ కూడా కావచ్చు. మీరు రోజుకి పన్నెండు గంటలు పని చెయ్యాల్సివచ్చినా, రాత్రి డ్యూటీ చేసే ఉద్యోగం చేపట్టాల్సివచ్చినా, అది చేసేముందు మీ శరీరం అంతటి శ్రమను తట్టుకోగలదో లేదో అంచనా వేసుకోవాలి. అందువల్ల క్షయం అంటే శారీరక శ్రమ, ఆర్థికస్తోమత.

హింసామ్ – తను చేసేపనివల్ల ఎవరికైనా హాని జరుగుతుందేమోనని కూడా చూసుకోవాలి. ఏపని చేపట్టినా, దాన్ని వెన్నంటే మంచీ, చెడూ ఉంటాయి. అణుబాంబులను మంచికీ వాడవచ్చు, చెడుకూ వాడవచ్చు. అలాగే దేశపురోభివృద్ధికోసం రోడ్లను విశాలం చెయ్యటం మొదలుపెడతారు. కాని ఆ తతంగంలో భాగంగా ఎన్నో ఇళ్ళను నేలకూల్చాల్సి ఉంటుంది. అదేకాకుండా కాలుష్యం పెరుగుతుంది.

ఆ విధంగా ఏ పనిచేసినా మంచీ, చెడూ రెండూ ఉంటాయి. కాని సాధారణంగా ఎవరూ చెడు పట్టించుకోరు. అంతేకాదు, ఆ సమస్యను కూడా పూర్తిగా బేరీజు వెయ్యరు. ఎప్పుడు ఏ స్థితిలో ఉంటే, అప్పుడు అది బాగాలేనట్టు అనిపించి, వెంటనే బాగున్నట్టుగా అనిపించిన ఇంకొకదానికి దూకుతారు. ఉదాహరణకు అద్దె ఇంట్లో ఇంటి యజమానితో నిరంతరం ఘర్షణ పడుతున్నారనుకోండి. 'నేను అతని ఇంట్లో ఉండటంవల్ల కదా ఇన్ని మాటలు పడుతున్నాను. నేనే ఒక స్వంత ఇల్లు కొనుక్కుంటే, నాకీ అవమానాలు ఉండవు,' అని వెంటనే నిర్ణయించేసుకుంటారు. ఆఘమేఘాలమీద స్వంత ఇల్లు కొనేసుకుంటారు. అక్కడితో మీ సమస్య తీరిపోయిందా? ఆ సమస్య తీరింది కాని కొత్త సమస్యలు, ఊహించని సమస్యలు ఎదురవుతాయి. స్వంత ఇల్లు అంటే సమస్యలు మీ స్వంతం అవుతాయి. అద్దెఇంట్లో నచ్చకపోతే ఆ ఇల్లు మారతారు. స్వంత ఇల్లు మారలేరు కదా!

ఇది ఏ విషయంలోనైనా వర్తిస్తుంది. ఇక్కడ ఉద్యోగంలో జీతం బాగాలేదు, ఫలానా కంపెనీలో రెట్టింపు జీతం ఇస్తున్నారని వింటారు. వెంటనే ముందువెనకలు ఆలోచించకుండా అందులోకి దూకేస్తారు. చేరిన కొన్నాళ్ళకే మీరు ఆశించినంత రంగులప్రపంచం కనబడదు అక్కడ. మీకు తెలియని సమస్యలు వేరే రూపంలో చుట్టుముట్టుతాయి. అంటే మీ పరిస్థితి పెనం మీంచి పొయ్యిలోకి పడ్డట్టయింది. మీరేమో తంతే బూరెలగంపలో పడ్డాననుకుని వెళ్ళారు. కాని పరిస్థితి తారుమారయ్యింది.

ఏ విషయానికి సంబంధించిన ఏ పని చేపట్టాలన్నా కూడా అందులో మంచీ ఉంటుంది, చెడూ ఉంటుంది. ఏ ఒక్కపనిలో కూడా కేవలం మంచే ఉండదు. సన్న్యాసం స్వీకరించాలనుకున్నా కూడా అందులో ఉండే కష్టాలు అందులో ఉంటాయి. అందువల్ల ఏపని చేపట్టాలన్నా కూడా, ముందు అందులో ఉంటే కష్టనష్టాలను లెక్కవేసుకుని,

అవి తట్టుకుని నిలబడగలనా అని మిమ్మల్ని మీరు బేరీజు వేసుకోవాలి. రెండు దశలు ఉన్నాయి ఇందులో. ముందు కష్టనష్టాలు ఏం ఉన్నాయో తెలుసుకోవటం; తెలుసుకున్నాక అది తట్టుకు నిలబడగలనా అని బేరీజు వేసుకోవటం. కాని తామసిక కర్మలో ఆచితూచి పనిచేసే ప్రసక్తే లేదు. ఏది తోస్తే అది చేసెయ్యటం; తర్వాత చేసిన కొత్తపని బాగాలేదని బాధపడటం. జీవితమంతా బాధ తప్పదు అతనికి.

మోహాదారభ్యతే కర్మ యత్తత్ తామసముచ్యతే – కేవలం అజ్ఞానంతో చేసేపనిని తామసిక కర్మ అంటారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే వివేకరహితంగా చేసే కర్మ.

తన సామర్థ్యాన్ని చూసుకోకుండా, పర్యవసానాలు చూడకుండా, ప్రణాళిక లేకుండా, అనాలోచితంగా, అజ్ఞానంతో చేసే కర్మ. ఇది **తామసిక కర్మ**.

ఇక్కడితో మూడురకాల కర్మల గురించి అయిపోయింది. దీన్ని మళ్ళీ టూకీగా వెనకనుంచి ముందుకు చూద్దాము. అప్పుడు కిందనుంచి పైకెళ్ళినట్టవుతుంది.

శ్లోకం	**కర్మ**	**విధానం**
25	తామసిక కర్మ	తన సామర్థ్యాన్ని చూసుకోకుండా, పర్యవసానాలు చూడకుండా, ప్రణాళిక లేకుండా, అనాలోచితంగా, అజ్ఞానంతో చేసే కర్మ.
24	రాజసిక కర్మ	లౌకికవిజయాలకోసం, అహంకార దర్పంతో, ఒత్తిడి, ఆందోళనలకు లోనై చేసే కర్మ.
23	సాత్త్విక కర్మ	నియత కర్మలను, బంధం పెంచుకోకుండా, రాగద్వేషాలకు అతీతంగా, ఫలాపేక్ష లేకుండా చేసే కర్మ.

ఇప్పటిదాకా కృష్ణపరమాత్మ చెప్పినవాటిని చూస్తే తామసిక ప్రవృత్తిని వీలున్నంత త్వరగా వదిలివేయాలని అర్థమవుతుంది. ఎందుకంటే అది మీ ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు ఆటంకం కలిగిస్తుంది. అది మీకు ఎన్నైనా లౌకిక విజయాలను కలిగించుగాక, మీకు గనుక ఆధ్యాత్మికతమీద మక్కువ ఉంటే అటువంటి ప్రవృత్తిని వదులుకోవటం మంచిది. ఇప్పటివరకూ తామసజ్ఞానం, తామసకర్మ గురించి చెప్పాడు. ముందుముందు తామసకర్తృత్వం, తామసబుద్ధి, తామసధృతి, తామససుఖాల గురించి కూడా చెబుతాడు. వీటన్నిటినీ వదలాలి.

ఒక విషయం గుర్తుంచుకోండి. మీరు భగవద్గీత బోధను వింటున్నారు అంటేనే మీకు ఆధ్యాత్మిక సాధనమీద శ్రద్ధ ఏర్పడిందని అర్థం. ఆ శ్రద్ధ లేకపోతే మీరు గీతాబోధకు రానేరారు.

అంతేకాదు, ఇంకొక విషయం కూడా గుర్తుంచుకోండి.

భగవద్గీతను **మోక్షశాస్త్రం** అంటారు. భగవద్గీతను మోక్షశాస్త్రం అని శంకరాచార్యులవారు తన ఉపోద్ఘాతంలోనే స్పష్టం చేశారు. ఎందుకు? అర్జునుడు మొదటి రెండు అధ్యాయాల్లో తనకు ఎన్ని లౌకికవిజయాలు కలిగినా, మనస్సు ప్రశాంతంగా లేదన్నాడు. అంతేకాదు, ఎవరైనా విజయాలు సాధించి, స్వర్గలోకానికి వెళ్ళాలని కోరుకుంటారు. కాని అర్జునుడు, తాను యుద్ధభూమిలో తనవారిని హరించి, స్వర్గానికి వెళ్ళినా అక్కడ స్వర్గసుఖాలను అనుభవించలేనని చెప్పాడు. దీన్నిబట్టి గీతాబోధ వినే ప్రతివ్యక్తికీ లౌకికవిజయాల పరిమితి అర్థమయ్యే ఉంటుంది.

అందువల్ల గీతాబోధంతా మోక్షాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకుని సాగుతుంది. మోక్షం మీ అంతిమలక్ష్యం అయితే, మిమ్మల్ని ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగనీయకుండా, కిందికిలాగే ప్రవృత్తిని వెంటనే మానుకోవాలి. దానివల్ల లౌకిక విజయాలు ఎన్ని కలిగినా, అవి ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు సహకరించవు సరికదా, మిమ్మల్ని ఇంకా కిందికి లాగుతాయి. ఇటువంటి ప్రవృత్తిని తామసిక ప్రవృత్తి అంటారు. తామసిక ప్రవృత్తికి సంబంధించినది ఏదైనా – అది ముందు అధ్యాయంలో చెప్పిన ఆహారం అయినా, ఈ అధ్యాయంలో చెప్పిన కర్మ అయినా, ఇకముందు చెప్పబోయే సుఖం అయినా సరే, కిందికి లాగుతుంది.

రాజసిక ప్రవృత్తి విషయం తీసుకుంటే, అది ఉన్నవ్యక్తి నెమ్మదిగా రాజసిక ప్రవృత్తినుంచి పైకి ఎదగాలి. వెంటనే వదిలివేయనవసరం లేదు; వెంటనే వదిలివేయలేరు; ఆ మాటకొస్తే వెంటనే వదిలివేయనవసరం లేదు కూడా. ఎందుకు? రాజసిక కర్మలో ఉండే అదృష్టం ఏమిటంటే అది మిమ్మల్ని తామసిక కర్మలాగా కిందకి లాగదు. ఎక్కడున్నవారిని అక్కడే ఉంచుతుంది. అంటే గుడ్డిలో మెల్ల. అది రాజసిక జ్ఞానం అవనీ, రాజసిక కర్మ అవనీ, రాజసిక సుఖం అవనీ, ఏదైనా సరే మిమ్మల్ని ఎక్కడున్నవారిని అక్కడే ఉంచుతుంది. పైకీ తీసుకువెళ్ళదు, కిందకీ లాగదు. రాజసిక ప్రవృత్తి కిందికి లాగదు కాబట్టి, నెమ్మదిగా దాన్నించి సాత్త్విక ప్రవృత్తికి ఎదగవచ్చు మీరు.

అంతేకాదు, రాజసిక ప్రవృత్తికి ఉండే లాభం దానికి ఉంది. కర్మయోగాన్ని పాటించటానికి కూడా రాజసిక ప్రవృత్తి ఉండాలి; రాజసిక జీవనవిధానం ఉండాలి. కర్మయోగం అంటే సమాజానికి సేవ చెయ్యటమని చూశాము. సేవ చెయ్యటానికి రజోగుణం ఉండాలి. చిత్తశుద్ధి పొందాక, రజోగుణాన్ని తగ్గించుకోవచ్చు. గీతాబోధకు రావాలన్నా కూడా రజోగుణం ఉండాలి. అందువల్ల రజోగుణాన్ని పూర్తిగా కొట్టివేయము; దానిమీద మనకు పూర్తిగా ద్వేషమూ లేదు. రజోగుణం కొంచెం ఉండవచ్చు, ఫర్వాలేదు. కొంచెం రజోగుణం; కొంచెం గీతాబోధ ఉండాలి. లౌకిక విజయాలు పొందండి; ధనం సంపాదించండి. హుషారుగా ఉండండి, సమాజసేవ చెయ్యండి. ఇవన్నీ మీకు చిత్తశుద్ధిని కలిగిస్తాయి, కాని వారానికి ఒకసారన్నా గీతాబోధకు రండి. అందువల్లనే కొంచెం రజోగుణం, కొంచెం గీతాబోధ ఉండాలి అన్నాము.

అందువల్ల మీలో తామసిక ప్రవృత్తి ఉంటే దాన్ని వెంటనే పారద్రోలండి; రాజసిక ప్రవృత్తి ఉంటే నెమ్మదిగా పైకి ఎదగండి; సాత్త్విక ప్రవృత్తిని పెంచుకోండి. సాత్త్వికజ్ఞానం, సాత్త్వికకర్మ, సాత్త్వికబుద్ధి, సాత్త్వికధృతి, సాత్త్వికసుఖం మంచివి. వాటిని పెంపొందించుకుంటే, అవి మిమ్మల్ని నెమ్మదిగా జ్ఞానమార్గానికి తీసుకువెళ్ళి, మోక్షం కలిగేలా చేస్తాయి.

కృష్ణపరమాత్మ ఈ శ్లోకాల్లో ఆరు అంశాలను చర్చిస్తున్నాడు. అవి జ్ఞానం, కర్మ, కర్త, బుద్ధి, ధృతి, సుఖం. అన్నింటినీ మూడు తెగలుగా విభజించుకుంటూ వస్తున్నాడు. అవి ఈ విషయాల్లో సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక ప్రవృత్తులు. అలా చెప్పటంలోని అంతర్లీనమైన సందేశాన్ని ఎప్పుడూ మీ మనస్సులో గుర్తుంచుకోవాలి. ఏ అంశమైనా సరే మీరు పాటించేది సాత్త్వికంగా ఉండాలి. ఒకవేళ తామసిక ప్రవృత్తిలో ఉంటే వెంటనే దాన్ని వదులుకోవాలి; ఒకవేళ రాజసిక ప్రవృత్తిలో ఉంటే నెమ్మదిగా దాన్నించి సాత్త్విక ప్రవృత్తికి రావాలి.

ఇదీ ఇందులో అంతర్లీనంగా ఉన్న సందేశం. ఈ నేపథ్యంతో తక్కిన అంశాలను చూద్దాము. ఆరు అంశాల్లో రెండు చూశాము. అవి జ్ఞానం, కర్మ. ఇప్పుడు కర్త అంశాన్ని చూద్దాము.

శ్లో. 26 **ముక్తసంగోఽనహంవాదీ ధృత్యుత్సాహసమన్వితః ।**
సిద్ధ్యసిద్ధ్యోర్నిర్వికారః కర్తా సాత్త్విక ఉచ్యతే ॥
ముక్తసంగః, అనహంవాదీ, ధృత్యుత్సాహసమన్వితః,
సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః, నిర్వికారః, కర్తా, సాత్త్వికః, ఉచ్యతే ॥

ముక్తసంగః	=	సంగత్వము త్యజించినవానిని
అనహంవాదీ	=	అహంకార రహితముగా భాషించువానిని
ధృత్యుత్సాహసమన్వితః	=	ధైర్యోత్సాహములు గలవానిని
సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః	=	సిద్ధి-అసిద్ధులందు
నిర్వికారః	=	హర్షము, శోకము లేనివానిని
సాత్త్వికః, కర్తా	=	'సాత్త్విక కర్త' అని
ఉచ్యతే	=	అంటారు

ముక్త-సఙ్గః, అనహం-వాదీ, ధృతి-ఉత్సాహ-సమన్వితః,
సిద్ధి-అసిద్ధ్యోః నిర్వికారః కర్తా సాత్త్వికః ఉచ్యతే ।

తా: సంగత్వము త్యజించినవానిని, అహంకార రహితముగా భాషించువానిని, ధైర్యోత్సాహములు గలవానిని సిద్ధి-అసిద్ధులందు హర్షము, శోకము లేనివానిని, 'సాత్త్విక కర్త' అని అంటారు.

సి) మూడురకాల కర్త - శ్లోకాలు: 26-28

ఇక్కడ్నుంచి వరుసగా మూడురకాల కర్తను చూడబోతున్నాము. అవి వరుసగా సాత్త్విక కర్త, రాజసిక కర్త, తామసిక కర్త. నిజానికి కృష్ణపరమాత్మ ఈ మూడురకాల కర్త గురించి చెప్పకపోయినా ఫర్వాలేదు. ఎందుకు? ఇంతకుముందే మూడురకాల కర్మలను నిర్వచించాడు కాబట్టి, దాన్ని ఆధారంగా తీసుకుని మీరే మూడురకాల కర్త గురించి చెప్పేయవచ్చు. సాత్త్విక కర్త అంటే ఎవరు? సాత్త్విక కర్మలు చేసేవ్యక్తి; అదే సూత్రం ప్రకారం రాజసిక కర్మలు చేసే వ్యక్తి రాజసిక కర్త; తామసిక కర్మలు చేసేవ్యక్తి తామసిక కర్త అవుతారు.

కాని కృష్ణపరమాత్మ ఆదిగురువు. ఒక మంచి గురువు, శిష్యుడు అర్థం చేసుకుంటాడులే అని, ఏదీ చెప్పకుండా వదిలివేయడు. ఏమీ తెలియనివానికి ఎలా చెబుతాడో, అలా బోధిస్తాడు గురువు. అంతేకాదు, శిష్యుల్లో కూడా మూడురకాల శిష్యులు ఉంటారు - మంద, మధ్యమ, ఉత్తమశిష్యులు. అందువల్ల అందరి ఊహకు ఇది అందక పోవచ్చు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా కర్తల్లో మూడురకాలను నిర్వచించబోతున్నాడు. ఇందులో సాత్త్విక కర్తను నిర్వచిస్తాడు. సాత్త్విక కర్త ఎవరు?

ముక్తసంగః - కర్మను తాత్కాలికంగా ఉపయోగించి, తర్వాత దానికి అతీతంగా ఎదుగుతాడు. అంటే అతనికి కర్మను ఎంతమేరకు చెయ్యాలో, ఎప్పుడు వదిలివేయాలో తెలుసు. కర్మ అనే మార్గాన్ని ఉపయోగించి, చిత్తశుద్ధి

అనే లక్ష్యాన్ని పొందాలి. అనుకున్న లక్ష్యం పొందాక, మార్గమైన కర్మను వదిలివేయాలి. అలా వదిలివేయకపోతే, మీ లక్ష్యానికి కర్మ రెండురకాలుగా ఆటంకాన్ని కలిగిస్తుంది. ఏమిటవి?

బహిర్ముఖులను చేస్తుంది – కర్మలో కూరుకుపోయినన్నాళ్ళూ కర్మ మిమ్మల్ని బహిర్ముఖులను చేస్తుంది. అంతేకాదు, మిమ్మల్ని కుదురుగా ఉండనివ్వదు. ఆత్మజ్ఞానం పొందాలంటే శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చెయ్యాలి; శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చెయ్యాలంటే ముందు మీరు కుదురుగా కాసేపు కూర్చోవాలి; మనస్సును అంతర్ముఖం చేసుకోవాలి. లేకపోతే వేదాంత అధ్యయనం చెయ్యలేరు.

కర్తృత్వభావన – కర్మల్లోనే కూరుకుపోతే కలిగే ఇంకొక ఆటంకం – కర్తృత్వభావన. కర్మలు ఎక్కువగా చేసినకొద్దీ, నేను కర్తను, నేను ఈ కర్మలన్నీ చేస్తున్నాను అనే భావన లోతుగా పాతుకుపోతుంది. కాని అసలు సత్యం నేను అకర్తా. నేను అకర్తను అనే ఈ సత్యాన్ని అర్థం చేసుకోవాలంటే, కొన్నాళ్ళు కర్మచేసి, చిత్తశుద్ధి పొంది, తర్వాత కర్మలను త్యజించాలి. సన్న్యాసి ఇలా కర్మలను త్యజించాడని అతనికి గుర్తు చెయ్యటానికే, సన్న్యాసికి స్వాగతం చెబుతూ ఈ మంత్రాన్ని పఠిస్తారు.

న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగేనైకే అమృతత్వమానశుః

సాత్త్వికకర్మ అంటే కర్మయోగి చేసే పద్ధతి అని చూశాము. అందువల్ల కర్మయోగికి ఈ సత్యం తెలుసు. తను కర్మలు చేసి, తర్వాత వాటిని త్యజించాలని తెలుసు. అందువల్ల అతను ఏ కర్మతోనూ అనుబంధం పెంచుకోడు.

ఉదాహరణకు మీరు కాలేజీలో చేరేది ఎందుకు? అందులోనే శాశ్వతంగా ఉండిపోవటానికి కాదుకదా! అక్కడ విద్యను ఎన్ని సంవత్సరాలు అభ్యసించాలో అన్ని సంవత్సరాలు అభ్యసించి, బయటకు రావాల్సిన సమయంలో సంతోషంగా వస్తారు. మీరు బయటకు వచ్చి, తర్వాత తరంవారు రావటానికి చోటు ఇస్తారు.

ముక్తసంగః అంటే తను చేస్తున్న ఏపనితోనూ అనుబంధం పెంచుకోడు. అతనికి తెలుసు; దాని పరిమితి ఏమిటో. అటువంటి జ్ఞానం పొందినవ్యక్తి కర్మయోగి. అతను సాత్త్వికకర్త. అందువల్ల అతను **ముక్తసంగః**.

అనహంవాదీ – అహంకారం పెంచుకోడు సాత్త్వికకర్త. ఇది రెండవ నిర్వచనం. అతను చేసిన కర్మలకు పొంగిపోడు. ముఖ్యంగా అతను సాధించిన విజయాలకు పొంగిపోడు. అతను ఒక సంస్థకు వైస్‌ప్రెసిడెంట్ అయినా, ఒక మంచిపని చేసినా, ఏ రోటరీక్లబ్బుకో లేక లయన్స్‌క్లబ్బుకో సెక్రటరీగా దేశసేవ చేసినా, అతను ఏమీ వెన్నువిరుచుకు తిరగడు. మామూలుగా ఎవరికైనా ఇలాంటి హోదా ఉంటే, వారికి తెలియకుండానే అహంకారం పొడచూపే అవకాశం ఉంటుంది. ఒకసారి ఆ హోదా రుచి మరిగారంటే, ఒకసారి అహంకారం తొంగిచూసిందంటే, దాన్నించి బయటపడటం చాలా కష్టం. ఆ హోదాను వదులుకోవటం ఇంకా కష్టం. కొంతమంది ఈ హోదాల్లో కూరుకుపోయి, గీతాబోధకు వెళ్ళలేకపోతున్నాము అంటారు.

ఆ విధంగా అహంకారం, ఆ పదవి ఇచ్చే హోదా, మనిషిని పైకి ఎదగనీయకుండా అడ్డుపడుతుంటాయి. కాని కర్మయోగికి వాటిని ఎక్కడ ఉంచాలో బాగా తెలుసు. అహంవాదీ అంటే అహంకారం. అతను అహంకారాన్ని గొంతెత్తనివ్వడు. ఒకవేళ ఎవరైనా అతణ్ణి స్తుతించినా, ఆ కీర్తిని తను స్వీకరించకుండా, భగవంతునికి అర్పిస్తాడు.

తనదేం లేదు, అంతా భగవంతుని కృప అని వినయంగా విన్నవించుకుంటాడు. అతను సాధించిన విజయంలో అతని శ్రమ లేకపోలేదు కాని, అదికూడా భగవంతునికే చెందుతుంది అంటాడు. కర్మయోగి అలా అహంకార మమకారాలను త్యజిస్తాడు. అందువల్ల అతను **అనహంవాదీ**.

మీకు అహంకారం లేదనీ, అమానిత్వమే ఉందనీ మీరు అనుకోవచ్చు. కాని ఏ కాస్త సందు దొరికినా, అవకాశం చూసుకుని అహంకారం దూసుకుని వస్తుంది. దానితో చాలా జాగ్రత్తగా ఉండాలి. అహంకారం వస్తోందని ఎలా తెలుస్తుంది? మీరు చేసిన పనిని ఎవరైనా మెచ్చుకోకపోతేనో, మీ పేరును వందనసమర్పణలో చదవకపోతేనో, మీ ఫోటో పేపర్లో పడకపోతేనో, స్టేజీమీద మీకు దండ వెయ్యకపోతేనో, మీకు బాధవేస్తే ఇంకా ఏమూలో అహంకారం పొంచి ఉన్నట్టు అర్థం. మీరు కర్మయోగి అయితే ఈ మానావమానాలు ఉండవు. అందువల్ల అతను అనహంవాదీ. ఇంకో భావంలో చెప్పాలంటే సాత్త్వికకర్తను కర్మయోగి అనవచ్చు.

ధృత్యుత్సాహసమన్వితః – ఈ కర్మయోగికి తనను ఇతరులు మెచ్చుకున్నా, మెచ్చుకోకపోయినా ధృతి, ఉత్సాహం మెండుగా ఉంటాయి. ధృతి అంటే మొక్కవోని పట్టుదల; ఓడిపోయినా ఉత్సాహం సన్నగిల్లకపోవటం. మళ్ళీమళ్ళీ ప్రయత్నం చేస్తాడు. ధృతి గురించి కృష్ణపరమాత్మే విడిగా ముందు చెప్పబోతున్నాడు. అప్పుడు వివరంగా చూద్దాము. ఇప్పటికి గట్టి పట్టుదల అని తెలుసుకుంటే చాలు.

ఒక రబ్బరుబంతిని, మట్టిముద్దను రెండింటినీ కిందికి వదిలిచూడండి. మట్టిముద్ద మీరు ఎక్కడ వేస్తే, అక్కడే ఉండిపోతుంది; పైకి రాదు. కాని రబ్బరుబంతి మీరు ఎంత వేగంగా వేస్తే, అంత వేగంగా పైకి లేచివస్తుంది. ధృతి ఉన్నవ్యక్తి ఓటమి ఎదురైనా, ఆగకుండా రబ్బరుబంతిలా పైకి వస్తాడు.

ఉత్సాహసమన్విత అంటే ఉత్సాహం ఉన్నవ్యక్తి. అంటే ఎప్పుడూ చిరునవ్వులు చిందిస్తూ, ప్రతికూల ఆలోచనలు లేకుండా, ప్రతిదీ విమర్శనాత్మకంగా చూడకుండా ఉంటాడు. దీన్నే సానుకూలంగా చెప్పాలంటే, ఎప్పుడూ సానుకూల ఆలోచనలతో, ఆశాజనకంగా ఉంటాడు. ఇటువంటి ఉల్లాసవంతులు వారు చిరునవ్వులు చిందించటమే కాదు, ఎదురుగా దిగులుగా ఉండేవ్యక్తిని కూడా నవ్వించి, కేరింతలు కొట్టిస్తారు. దీనికి భిన్నంగా ఉంటారు మరికొంతమంది. మీరు వారి దగ్గరికి ఎంత ఉల్లాసంగా వెళ్ళినా, మీ ఉల్లాసాన్ని వారి దిగులుతో హరించివేస్తారు. వారికి ప్రపంచంలో ఏమీ మంచి అన్నది కనిపించదు. వారితో పదిహేను నిముషాలు మాట్లాడిచూడండి; ప్రతిదీ విమర్శిస్తారు. ఈ రోజుల్లో బొత్తిగా విలువలు పడిపోతున్నాయి అంటారు; మనుష్యుల్లో మంచితనం లేదు అంటారు; అందరూ దొంగలు, మోసగాళ్ళు అంటారు. అలా ఏ విషయం మాట్లాడినా, అన్నీ ప్రతికూల విషయాలే.

సానుకూల ఆలోచనలు ఉన్నవ్యక్తి ప్రతిదీ సానుకూల విషయాలే మాట్లాడతాడు. సృష్టిలో మంచివీ ఉన్నాయి, చెడ్డవీ ఉన్నాయి. ప్రపంచం మంచీచెడుల మేలుకలయిక. మీరు దాన్ని ఏ దృష్టితో చూస్తే, అవే మీకు కనబడతాయి. మీకు ప్రతికూల ఆలోచనలు ఉంటే, అన్నీ చెడు విషయాలే కనిపిస్తాయి. దానికి భిన్నంగా సానుకూల ఆలోచనలు ఉంటే, అన్నీ మంచివే కనిపిస్తాయి. ప్రపంచం ఎలా ఉందంటే మీ చూపులో ఉంది అది. అందువల్ల నేను, అన్నీ మంచి విషయాలే చూస్తానని నిర్ణయం తీసుకుని చూడండి. మీకే చాలా భేదం కనపడుతుంది. కుటుంబంలో వారికి కూడా హాయిగా ఉంటుంది.

అంతకుముందు మీరు టీవీలో ప్రతికూల విషయాలే చూసివుంటారు. టీవీని తిట్టిపోస్తూ ఉండివుంటారు. ఇప్పుడు మీరు కొత్తగా తీసుకున్న నిర్ణయంతో టీవీలో ప్రతికూల విషయాలకన్నా, అన్నీ మంచి విషయాలే కనిపిస్తాయి. ఎందరో స్వామీజీల ప్రసంగాలు వినవచ్చు; మంచి ఆధ్యాత్మిక కార్యక్రమాలు జరుగుతున్నాయి; గురుపూర్ణిమరోజు స్వామీజీని ఆశ్రమానికి వెళ్ళి కలవాలంటే చాలా కష్టం. కాని టీవీ పుణ్యమా అని, మీ ఇంట్లో హాల్లో కూర్చుని స్వామీజీని చక్కగా చూడవచ్చు. ఎన్నో ఆలయాల్లో కుంభాభిషేకాలు చేస్తారు; వాటిని అక్కడికి వెళ్ళి చూసినా మీకు స్పష్టంగా కనబడదు, ఎక్కడో దూరంనుంచి లీలగా చూస్తారు; కాని దాన్నే టీవీలో లైవ్‌షో చూస్తే, చాలా దగ్గరగా, హాయిగా చూడవచ్చు. మానససరోవరానికి వెళ్ళకుండానే, టీవీలో చూడవచ్చు. అలా ఎన్నో మంచి కార్యక్రమాలు ఉన్నాయి. టీవీని చెడు కార్యక్రమాలకు ఉపయోగిస్తే, అది రాజసిక, తామసిక ప్రవృత్తి అవుతుంది. సానుకూలంగా చూస్తే సాత్త్విక ప్రవృత్తి అవుతుంది. సాత్త్విక కర్త అలా సానుకూలంగా చూస్తాడు. అందువల్ల అతను **ధృత్యుత్సాహసమన్వితః.**

సిద్ధ్యసిద్ధ్యోర్నిర్వికారః – సమత్వబుద్ధి ఉంటుంది సాత్త్వికకర్తకు. తను చేసిన కర్మలు విజయవంతమైనా, విఫలమైనా అతను నిర్వికారంగా ఉంటాడు.

కర్మణ్యేవాధికారస్తే మా ఫలేషు కదాచన

కర్మయోగి ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో చేసి, ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరిస్తాడు కాబట్టి, అతను ఎటువంటి ఫలం వచ్చినా చలించడు. తను చేసిన కర్మయొక్క ఫలం ఎలా ఉంటుందో, ఊహించలేడు. ఎందుకు? ఆ ఫలం వెనుక అనేక తెలిసిన, తెలియని అంశాలు అనేకం ఉంటాయి.

సిద్ధి అంటే విజయం, అసిద్ధి అంటే విఫలం. విజయం, విఫలం రెండూ మీ చేతుల్లో లేవు. అంటే ఏది కావాలో మీరు కోరలేరు కాని, దానికి ఎలా స్పందించాలో అది మీ చేతుల్లో ఉంది. సాత్త్వికకర్త ఎటువంటి ఫలం వచ్చినా చలించకుండా ఉండటం నేర్చుకుంటాడు. నిర్వికారం అంటే సమత్వబుద్ధి కలిగివుండటం. మంచిఫలం వచ్చినా పొంగిపోడు, చెడు వచ్చినా కృంగిపోడు.

గుండెజబ్బు వచ్చినవారిని పరిశీలిస్తే, విషాదవార్తలు వింటేనే కాదు, పట్టలేని సంతోషం వచ్చినా గుండెజబ్బు వస్తుందని తెలుస్తుంది. ఇరవైఆరుసార్లు ఎన్నికల్లో ఓడిపోయిన ఒక రాజకీయనాయకుడు, ఇరవై ఏడవసారి గెలిచేసరికి ఆ ఉత్సాహం పట్టలేక గుండెఆగి చనిపోయాడు. మరీ ఎక్కువగా చలించటం ఆరోగ్యానికి మంచిదికాదు. అంటే మరీ ఉత్సాహకరమైన వార్త విన్నా, మరీ దిగ్భ్రాంతిలో ముంచే వార్త విన్నా శారీరక, మానసిక ఆరోగ్యాలు రెండూ దెబ్బతింటాయి. సాత్త్వికకర్త రెండింటినీ సమానంగా తీసుకుంటాడు. అందువల్ల అతను నిర్వికారంగా ఉంటాడు.

అంటే సాత్త్వికకర్తకు అసలు భావోద్రేకాలే ఉండవనటం లేదు. వేదాంతం ఎన్నడూ అసలు భావోద్రేకాలు ఉండకూడదు అనదు, బండరాయిలా ఉండాలనీ అనదు. నిజానికి ఎవరూ భావోద్రేకాలను పారద్రోలలేరు కూడా. వేదాంతం చెప్పేది ఒకటే. మీ భావోద్రేకాలు మీ విచక్షణాశక్తిని కప్పేయకూడదు. మనిషికున్న అసలైన

ఐశ్వర్యం ఈ విచక్షణాశక్తి, దీన్ని పోగొట్టుకోకూడదు. భావోద్రేకాలను పొందండి, కాని వాటిని మితిమీరనివ్వకండి. సాత్త్వికకర్తకు దాన్ని ఎలా మితిమీరకుండా ఉంచాలో తెలుసు. అందువల్ల అతను **నిర్వికారం**.

ఇటువంటి సమభావన ఎలా పెంపొందించుకోవాలో ఇక్కడ చెప్పడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇది ఆఖరి అధ్యాయం; ఇందులో గీతసారాంశాన్ని చూస్తున్నాము. అందుకని ఈ సమతుల్యతను ఎలా పెంపొందించుకోవాలో గుర్తు తెచ్చుకోవాలి అనుకుంటే ఒక్కసారి వెనక్కి మూడవ అధ్యాయంలోకి వెళ్ళాలి. కర్మయోగం నిర్వచనాన్ని మర్చిపోకూడదు.

కర్మయోగం = ఈశ్వరార్పణబుద్ధి + ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి

ఏదైనా కర్మ చేసినప్పుడు దాన్ని ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో చెయ్యాలి. మీ బుద్ధికి చెప్పుకోవాలి, 'నేను ఈ కర్మను భగవంతునికి అర్పించాను. దానికి వచ్చే ఫలాన్ని భగవంతుడే నిర్ణయిస్తాడు. అందువల్ల భగవంతుడు ఏ కర్మఫలాన్ని ఇస్తే అది సబబైనదే. భగవంతుడు సర్వజ్ఞుడు. ఆయన ఎన్నడూ అన్యాయం చెయ్యడు; పక్షపాతం చూపడు. అందువల్ల నేను చేసిన పనికి ఏ ఫలం వచ్చినా అది న్యాయమైనదీ, సరియైనదీ అయివుంటుంది. ఆ ఫలం సాక్షాత్తూ ఆ భగవంతుని నుంచే వస్తుంది కాబట్టి, దానికి నేను ఎదురుతిరక్కూడదు. ఏదివచ్చినా ఈశ్వర ప్రసాదంలా చిరునవ్వుతో స్వీకరించాలి.' అలా కర్తగా ఈశ్వరార్పణభావన, భోక్తగా ఈశ్వరప్రసాదభావన ఉంటే సమతుల్యత ఏర్పడుతుంది.

ఆ విధంగా సాత్త్వికకర్త ఈశ్వరప్రసాదభావనతో ఉంటాడు. అలాంటి భావన ఉండాలంటే, అతను ముందు భక్తుడై ఉండాలి. భక్తి లేకుండా సాత్త్వికకర్త అయ్యే అవకాశమే లేదు. కాబట్టి కర్మయోగం ముందు భక్తియోగం వస్తుంది. కర్మయోగం అంటే భగవంతునికి అంకితమవటం.

(నిర్వికారః) కర్తా సాత్త్వికః ఉచ్యతే – అటువంటి కర్తను సాత్త్వికకర్త అంటారు. సాత్త్వికకర్త కర్మయోగికి ఇంకొక పేరు.

సంగత్వం, అహంకారం లేని; పట్టుదల, ఉత్సాహం ఉన్న, జయాపజయాలకు చలించని వ్యక్తిని **సాత్త్వికకర్త** అంటారు.

శ్లో. 27 **రాగీ కర్మఫలప్రేప్సుః లుబ్ధో హింసాత్మకోఽశుచిః ।**
హర్షశోకాన్వితః కర్తా రాజసః పరికీర్తితః ॥
రాగీ, కర్మఫలప్రేప్సుః, లుబ్ధః, హింసాత్మకః, అశుచిః,
హర్షశోకాన్వితః, కర్తా, రాజసః, పరికీర్తితః ॥

రాగీ	= ఆసక్తి గలవానిని	అశుచిః	= అపవిత్ర ప్రవర్తన గలవానిని
కర్మఫలప్రేప్సుః	= కర్మఫలములకై ఆరాటపడువానిని	హర్షశోకాన్వితః	= హర్షశోకములకు లోనగువానిని
లుబ్ధః	= లోభిని	రాజసః, కర్తా	= 'రాజసకర్త' అని
హింసాత్మకః	= ఇతరులను కష్టపెట్టు స్వభావము గలవానిని	పరికీర్తితః	= చెప్తారు

రాగీ, కర్మ–ఫల–ప్రేప్సుః, లుబ్ధః హింసాత్మకః, అశుచిః,
హర్ష–శోక–అన్వితః కర్తా రాజసః పరికీర్తితః ।

తా: ఆసక్తి గలవానిని, కర్మఫలములకై ఆరాటపడువానిని, లోభిని, ఇతరులను కష్టపెట్టు స్వభావము గలవానిని, అపవిత్ర ప్రవర్తన గలవానిని, హర్షశోకములకు లోనగువానిని 'రాజసకర్త' అని చెప్తారు.

ఈ శ్లోకంలో రాజసిక కర్తను నిర్వచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. రాజసిక కర్తకు లేని ఒక ముఖ్యమైన లక్షణం సాత్త్విక కర్తకు ఉంది. ఏమిటది? సాత్త్విక కర్త, జీవితంలో ఎదురైన జయాపజయాలు రెండింటికీ విలువైన పాఠాలను నేర్పించే సామర్థ్యం ఉందని మనసారా నమ్ముతాడు.

నిజానికి జీవితంలో ఓటమినుంచి పారిపోనవసరం లేదు. దానికి కారణాలు రెండు. ఒకటి ఓటములను తప్పించుకోలేము. రెండు ఓటములనుంచి పాఠాలు నేర్చుకుని పైకి ఎదగవచ్చు. అందువల్ల ఓటమిని పాఠంలా నేర్చుకుని, పైకి ఎదగటానికి ఉపయోగిస్తే, ఆ ఎదుగుదల అసలైన ఆధ్యాత్మిక విజయం అవుతుంది. అందువల్ల బాహ్యఓటమిని ఆంతర ఎదుగుదలకు ఉపయోగిస్తే, అది విజయం అంటుంది వేదాంతం. అది విజయవంతమైన ఓటమి. ఆ విధంగా ఓటమిని మలుచుకుంటే అది ఆధ్యాత్మిక విజయానికి బాటవేస్తుంది. అలాగని చేసేపనిని ఆషామాషీగా చెయ్యకూడదు. విజయం పొందాలనే శ్రద్ధతో చెయ్యాలి; కాని విజయం రాకపోతే కృంగిపోకూడదు; ఓటమినుంచి పారిపోకూడదు. ఇది వేదాంతబోధ. బాహ్యంగా కలిగిన గెలుపు ఓటములను ఆంతరగెలుపుగా మలుచుకోవటం.

ఉదాహరణకు శారీరక ఆరోగ్యం కోసం టెన్నిస్ ఆడే వ్యక్తిని తీసుకోండి. ఇద్దరు వ్యక్తులు టెన్నిస్ ఆడుతుంటే, దానివల్ల రెండు ఫలాలు వస్తాయి. మొదటిఫలం వారిలో ఒకరే గెలుస్తారు. వింబుల్డన్ కప్పుకోసం ఆడుతున్నట్లయితే ఆ కప్పును పొందే విజేత ఒకరే అవుతారు. ఇద్దరూ ఒకసారే గెలవలేరు కదా! అంటే గెలవటం ఒకఫలం.

రెండవఫలం ఆ ఆట వారికి శారీరక దారుఢ్యాన్ని ఇస్తుంది. ఇప్పుడు ఈ శారీరక దారుఢ్యం ఏ ఒక్కరికో వస్తుందా, ఇద్దరికీ వస్తుందా? ఇద్దరికీ సమానంగా వస్తుంది. ఆటలో వారు గెలిచినా, ఓడినా, వారు ఆ ఆట ఆడటంవల్ల వ్యాయామం చేసినవారు అవుతున్నారు; శారీరకబలం పొందుతారు. ఈ ఆటను శారీరకబలం కోసం ఆడితే కప్పు పొందినా, పొందకపోయినా ఆ ఫలం ఎలాగూ పొందుతారు. దానిలో సందేహం లేదు. ఒకవేళ కప్పు కూడా వస్తే, అది అదనపు ఫలం అవుతుంది.

ఇదేసూత్రం కర్మకు కూడా వర్తిస్తుంది. ఏ కర్మ చేసినా గెలుపో, ఓటమో ఏదోఒకటి వస్తుంది. అది తథ్యం. అదికాక రెండవఫలం ఉంది. గెలిచినా, ఓడినా ఆ కర్మ మనస్సును శుద్ధి చేస్తుంది. గెలుపూ మనస్సును శుద్ధి చేస్తుంది; ఓటమీ మనస్సును శుద్ధిచేస్తుంది. నిజానికి ఓటమి ఇంకా శుద్ధి చేస్తుంది. అది ఎలాగంటే ఓటమి మనస్సును దృఢపరుస్తుంది. అందువల్ల ఓటమి ఇంకా శక్తివంతమైనది. అది మీ మనస్సుకు ఎక్కువశక్తిని ఇస్తుంది.

కర్మయోగి ఆంతర ఎదుగుదలకే ప్రాముఖ్యతను ఇస్తాడు. అతను లౌకికవిజయాలను పట్టించుకోడు. అందువల్ల అతను ఎప్పుడూ విజయాన్నే పొందుతాడు. ఎలాగైతే టెన్నిస్ఆట కప్పును ఇప్పించినా, ఇప్పించకపోయినా,

శారీరకబలాన్ని ఇస్తుందో, అలాగే కర్మయోగికి లౌకిక ఆటలో కప్పు వచ్చినా, రాకపోయినా, ఆంతర విజయం నిరంతరం పొందుతూనే ఉంటాడు. కర్మయోగి కాని వ్యక్తికి ఇలా గెలుపు ఓటములను ఆంతర విజయానికి మలుచుకోవటం చేతకాదు.

అందువల్ల మామూలు వ్యక్తి లౌకికవిజయాల వెంటపడతాడు. ఎప్పుడైతే అతను లౌకికవిజయాలను కోరుకుంటాడో, అప్పుడే సమస్యల వలయంలో చిక్కుకున్నట్టు అర్థం. ఎందుకంటే ప్రతిసారీ గెలుపు అతనిదే అవ్వాలని రాసిపెట్టిలేదు. కాని ఇతనేమో గెలిస్తే ఆకాశంలో తేలిపోతాడు, ఓడిపోతే నిరాశతో కృంగిపోతాడు. విజయం వస్తుందని తెలిసినా కూడా వచ్చేదాకా ఆందోళనే. ఎక్కడో చిన్న అనుమానం తలెత్తుతుంది. అందువల్ల కర్మఠునికి ఆందోళన, భయం తప్పదు. అటువంటి వ్యక్తిని రాజసికకర్త అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇప్పుడు శ్లోకం చూద్దాము.

రాగీ – లౌకికవిజయాలమీద ఆసక్తి ఉన్నవ్యక్తి; అంటే దానిమీద రాగం పెంచుకుంటాడు.

కర్మఫలప్రేప్సుః – బాహ్యంగా ఉన్న ఆడంబరాలకు ఎక్కువ విలువనిచ్చే వ్యక్తి.

అతనికి జీవితంలో ఒక ప్రాథమిక సూత్రం తెలియదు. ఏమిటది? అతను వెంపర్లాడే శాంతి, భద్రత, ఆనందాలు బాహ్యవస్తువుల్లో లేవని, అవి తనలోనే ఉన్నాయని తెలియదు. అందువల్ల బాహ్యవస్తువులు అతనికి ఆనందాన్ని, శాంతిని ఇస్తాయి అనుకుంటాడు. అందువల్ల పేరుప్రఖ్యాతులు, ఆస్తిపాస్తులు, పదవి, హోదా కోసం వెంపర్లాడుతాడు. ఆంతరఉన్నతి గురించి ఆలోచించడు. కర్మఫలాలను ఆశిస్తాడు.

లుబ్ధః – లుబ్ధః అంటే అత్యాశ, పీనాసితనం రెండూ వస్తాయి. తన ఆస్తిమీద విపరీతమైన మమకారం ఉంటుంది. అందువల్ల అతను వన్‌వే ట్రాఫిక్‌లో ఉంటాడు ఎప్పుడూ. అంటే ఎంతసేపూ ఎవరేమిస్తే అది తీసుకోవటమే తప్ప, ఇవ్వటం ఎరగడు.

అత్యాశవల్ల ఇంకాఇంకా ప్రోగేయాలనుకుంటాడు; పీనాసితనంవల్ల పైసా రాల్చడు. ఎవరికైనా ఇస్తే ఆస్తి కరిగిపోతుందేమోనని భయపడతాడు. ఎందుకంటే తన దగ్గర ఎంత ఎక్కువ ధనం ఉంటే తనకంతటి భద్రత ఉంటుంది అనుకుంటాడు. అందువల్ల అతను **లుబ్ధః**.

హింసాత్మకః – ఎప్పుడైతే అతనిలోని అత్యాశ పైకివస్తుందో, అప్పుడే అతను సమాజానికి చీడపురుగుగా మారతాడు. ధర్మాన్ని ఉల్లంఘించటానికి ప్రయత్నిస్తాడు. ఎందుకంటే, మొదట ధర్మబద్ధంగానే మొదలుపెట్టినా కూడా, అత్యాశ పెరిగేకొద్దీ, ఇంకాఇంకా ధనం పోగేయాలనిపించినకొద్దీ, ధర్మాధర్మవిచక్షణ కోల్పోతాడు. ఈ విషయాన్ని మూడవ అధ్యాయంలోనే చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

కామ ఏష క్రోధ ఏష రజోగుణసముద్భవః ।
మహాశనో మహాపాప్మా విద్ధ్యేనమిహ వైరిణమ్ ॥ – 3.37

ఆ విధంగా లోభి ధర్మాధర్మాలను పాటించడు. అది హింసగా మారుతుంది. అంటే సమాజానికి హాని చేస్తాడు. ఆ విధంగా అతను **హింసాత్మకః.**

అశుచిః – అశుచి అంటే అతని ఆలోచనలు శుద్ధంగా ఉండవు. అంటే అతను తన నీడను కూడా నమ్మడు. ప్రతివారినీ అనుమానిస్తాడు. వ్యాపారంలో భాగస్వామిని అనుమానిస్తాడు. అతను డబ్బు తీసుకుని పారిపోతాడనే భయం అతన్ని నీడలా వెంటాడుతుంది. ఎవర్నీ నమ్మడు. తన దిండుకింద దాచుకుంటాడు. మనుష్యులమీద అపనమ్మకం పేరుకుపోతుంది. అందువల్ల అతను **అశుచిః.**

హర్షశోకాన్వితః – ఒక నిముషం ఆనందంతో గెంతితే, ఇంకొక నిముషం విచారంలో మునిగిపోతాడు. అంటే జీవితంలో వచ్చిన ఆటుపోట్లకు తట్టుకోలేడు. అందువల్ల అతని మనస్సు కుదురుగా ఉండదు. అందువల్ల కూడా హింసాత్మకంగా తయారవుతాడు. అంటే ప్రతి చిన్నదానికీ రెచ్చిపోయి, ఇతరులను తిట్టటం చేస్తాడు. అటువంటి వ్యక్తి ఇంటికి రాగానే పిల్లలు మూలమూలలకు వెళ్ళిపోయి నిశ్శబ్దంగా కూర్చుంటారు. భార్యకు తప్పదు కాబట్టి, అతని కళాకళలను భరిస్తుంది.

(హర్షశోకాన్వితః) కర్తా రాజసః పరికీర్తితః – అటువంటి వ్యక్తిని రాజసిక కర్త అంటారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

రాగం, విజయాలమీద మక్కువ, లోభత్వం, హింసాత్మకత్వం, అనుమానం, హర్షశోకాలు ఉన్న వ్యక్తిని **రాజసకర్త** అంటారు.

శ్లో. 28 **అయుక్తః ప్రాకృతః స్తబ్ధః శఠో నైష్కృతికోఽలసః ।**
విషాదీ దీర్ఘసూత్రీ చ కర్తా తామస ఉచ్యతే ॥
అయుక్తః, ప్రాకృతః, స్తబ్ధః, శఠః, నైష్కృతికః, అలసః,
విషాదీ, దీర్ఘసూత్రీ, చ, కర్తా, తామసః, ఉచ్యతే ॥

అయుక్తః = జితేంద్రియుడు కానివానిని		అలసః	= సోమరిని
ప్రాకృతః = సుశిక్షితుడు కానివానిని		చ	= ఇంకా
స్తబ్ధః = మూర్ఖుని		దీర్ఘసూత్రీ	= ఉపేక్షతో కాలము గడుపుచుండువానిని
శఠః = ధూర్తుని		తామసః, కర్తా	= 'తామస కర్త' అని
నైష్కృతికః = అకారణముగా ఇతరుల వృత్తులకు విఘాతము కల్గించువానిని		ఉచ్యతే	= పేర్కొంటారు
విషాదీ = నిరంతరము చింతాగ్రస్తుని			

అయుక్తః, ప్రాకృతః, స్తబ్ధః, శఠః, నైష్కృతికః, అలసః,
విషాదీ, దీర్ఘ–సూత్రీ చ కర్తా తామసః ఉచ్యతే ।

తా: జితేంద్రియుడు కానివాడును, సుశిక్షితుడు కానివాడును, మూర్ఖుడును, ధూర్తుడును, అకారణముగా ఇతరుల వృత్తులకు విఘాతము కల్గించువాడును, నిరంతరము చింతాగ్రస్తుడును, సోమరియును ఇంకా ఉపేక్షతో కాలము గడుపుచుండువాడును, అగువాడు 'తామస కర్త' అని పేర్కొనబడును.

ఈ శ్లోకంలో తామసిక కర్తను నిర్వచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అయుక్తః – యుక్తః అంటే మనోవాక్కాయ కర్మలను ఒక త్రాటిమీద నడపగలిగిన వ్యక్తి. అతన్ని యోగి అంటారు. అయుక్తః అంటే మనోవాక్కాయ కర్మలను ఒక త్రాటిమీద నడపలేనివ్యక్తి.

ఒకవ్యక్తిలో ఐదుకోశాలు ఉంటాయని చూశాము. అవి అన్నమయకోశము, ప్రాణమయకోశము, మనోమయకోశము, విజ్ఞానమయకోశము, ఆనందమయకోశము. వాటన్నిటినీ ఒక త్రాటిమీద నడపాలి. ఐదూ ఒక్కత్రాటిమీద నడిస్తే, ఫలం అమోఘంగా ఉంటుంది. భగవన్నామస్మరణ చేసేటప్పుడు కళ్ళు భగవంతుణ్ణే చూస్తూ, నాలుక భగవంతుని నామమే జపిస్తూ, మనస్సు భగవంతునిమీదనే లగ్నమయితే, దాని ఫలం అద్భుతంగా ఉంటుంది. సూర్యకిరణాలను భూతద్దంద్వారా ఒకచోట కేంద్రీకరిస్తే వాటికి ఎంత శక్తి వస్తుందో, అంత శక్తి మీ అంగాలన్నింటినీ ఏకీకృతం చేస్తే వస్తుంది. కాని ఇటువంటి ప్రయత్నమే తామసిక వ్యక్తి ఎన్నడూ చెయ్యడు. ఎందుకంటే దానికి మనస్సు పెట్టి ప్రయత్నం చెయ్యాలి.

ఒకచిన్న ప్రయత్నం చేసిచూడండి. 'నేను ఏం మాట్లాడినా ఆలోచించి, మాట్లాడతాను,' అనుకోండి. అంటే అప్పటికప్పుడు ఏది తోస్తే అది మాట్లాడకుండా, ఆలోచించి మాట్లాడండి. చిన్న పరీక్షలా పెట్టుకోండి. మీకే ఎంత ఫలం వస్తుందో తెలుస్తుంది. మీరు ఏం మాట్లాడినా ముందు దాన్ని ఆలోచించి మాట్లాడాలి. అనాలోచితంగా మాట్లాడకూడదు. ఇదంతా వాచిక తపస్సులో చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అనుద్వేగకరం వాక్యం సత్యం ప్రియహితం చ యత్ – 17.15

ఆచి, తూచి మాట్లాడుతాను అనుకోవటం యోగం. అది పాటించిన వ్యక్తిని యుక్తః అంటారు. ఏ పనిచేసినా అన్ని కోశాలూ కలిసికట్టుగా ఉండాలి. లేకపోతే ఒకటి ఒకవైపుకూ, ఇంకొకటి ఇంకొకవైపుకూ లాగుతాయి. అప్పుడు ముందుకు పోలేరు.

ఇలా అన్ని కోశాలూ కలిసి పనిచెయ్యటం అనేది చాలా అవసరం. ఇది దానంతట అది జరగదు. శారీరక ఎదుగుదల దానంతట అది అవుతుంది. దానికి వేళకి ఆహారం తిని, జీవిస్తే చాలు. మీరు వద్దనుకున్నా, మీరు బరువు పెరుగుతారు కూడా. అలా శారీరక ఎదుగుదల అదే జరుగుతుంది కాని ఆంతర ఎదుగుదల అలా స్వతహాగా జరగదు. దానికి చాలా శ్రమపడాలి. పతంజలి యోగసూత్రాల్లో చెప్పబడిన అష్టాంగయోగం ఆరోగ్యానికి, ఆర్జవానికి తోడ్పడుతుంది. కాని ఇది రావాలంటే ప్రయత్నం చెయ్యాలి. తామసిక వ్యక్తికి ఆ ప్రయత్నం చేసే అలవాటు ఉండదు. అతను బద్ధకానికి ప్రతీక.

అలసః – కృష్ణపరమాత్మ అలస తర్వాత చెప్పాడు కాని ముందుకు తెచ్చుకున్నాము. అలసః అంటే బద్ధకం; సోమరితనం. ఈ సోమరితనంవల్ల ఏదీ చేయాలనిపించదు. అందువల్ల ఏమీ ఉత్సాహం లేక ఏమీ చెయ్యడు. తన వ్యక్తిత్వాన్ని ఏకత్రాటి మీద నడపాలి అనుకోడు. అందువల్ల జీవితం గురించిన ప్రణాళికలు కూడా ఏమీ ఉండవు.

జీవితంలో ప్రణాళిక ఉండితీరాలి. ప్రతిమనిషికీ తాత్కాలిక లక్ష్యాలు, అంతిమలక్ష్యం ఉండాలి. ఈ తామసిక వ్యక్తికి అసలు లక్ష్యాలు ఉండవు; ఒకవేళ ఉన్నాకూడా వాటికి ప్రణాళికలు ఎలా వెయ్యాలో తెలియదు. ప్రణాళిక

వేసినా దాన్ని ఆచరణలో పెట్టడు లేదా ఆలోచించకుండా పనిచేస్తాడు. అంటే అతనిలో ప్రణాళిక వేసే బుద్ధీ లేదు, ఆచరణలో పెట్టే శక్తీ లేదు. అలా గాడితప్పిన బండిలా సాగిపోతుంది అతని జీవితం. జీవితంలో దెబ్బయి ఏళ్ళు వచ్చినా, ఇంకా తనకేం కావాలో తెలియదు. అటువంటి వ్యక్తిని అయుక్తః అంటారు. దానికి కారణం అతని అలసత్వం.

అలసః – సోమరితనం అనేది ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు పెద్ద ఆటంకం.

ఆలస్యం హి మనుష్యాణామ్ శరీరస్థోమహాన్‌రిపుః

ప్రతివారిలోనూ ఈ బద్ధకం స్వతహాగా ఉంటుంది. ఈ బద్ధకం పొద్దునే నిద్రలేవటం దగ్గరనుంచే మనిషిని లొంగదీసుకుందామని చూస్తుంది. ఎవరైనా ఎనిమిది గంటలకు లేచినా కూడా, శరీరం 'అప్పుడే ఏం మునిగిపోయింది, ఇంకొంచెంసేపు పడుకోరాదా?' అంటుంది. అసలైతే మన శాస్త్రం ఎనిమిది కాదుకదా, సూర్యభగవానుడు తూర్పు తలుపు తోసుకుని వచ్చేలోపే, మీరు లేచి ఆయనకు స్వాగతం చెప్పాలి అంటుంది. కాని మనిషిని కిందికి లాగేది బద్ధకం.

శాస్త్రం ఈ బద్ధకాన్ని పారద్రోలటానికే అనేక పూజావిధానాలను నిర్దేశించింది. శారీరకకర్మ, శరీరం స్థాయిలో తమోగుణాన్ని పారద్రోలటానికే నిర్దేశింపబడింది. నిజానికి మానసికపూజ కాయికపూజకన్నా శక్తివంతమైనదే కాని, దానికి వచ్చేముందు కాయికపూజ చెయ్యాలి అంటుంది శాస్త్రం. అంటే కొన్నాళ్ళు ఆలయానికి వెళ్ళాలి, పూజలు చెయ్యాలి. అప్పుడు ఈ తమోగుణం పోతుంది. కాని ఈ తమోగుణం ఉన్నవ్యక్తికి సోమరితనం ఉంటుంది. అందువల్ల అతను అలసః.

ప్రాకృతః – ప్రాకృతః అంటే సంస్కారం లేనివ్యక్తి. అతను ఆలోచించకుండా మాట్లాడతాడు. ఏది మాట్లాడవచ్చో, ఏది మాట్లాడకూడదో అతనికి తెలియదు. అందువల్ల అతను సంస్కారం లేకుండా, మంచీ మర్యాద లేకుండా ఉంటాడు. కొంతమంది సంవత్సరాల తరబడీ గీతాధ్యయనం చేసికూడా, వారికి కోపం వస్తే ఉచితానుచితాలు మరచి చెడ్డమాటలు మాట్లాడేస్తారు. ఆ మాటలను మనం మళ్ళీ ఎవరికీ చెప్పలేము కూడా, అంత చెడ్డగా ఉంటాయి.

ఒక విషయం గుర్తుంచుకోవాలి. గీతాబోధకు వెళ్ళటమంటే దానిమీద నోట్స్ రాసుకోవటం మాత్రమే కాదు. మీ జీవితంలోని ప్రతి నిముషాన్నీ మీరు తీర్చిదిద్దుకోవాలి. దానికి చాలా అప్రమత్తత కావాలి. ఈ వ్యక్తికి అలాంటిది ఉండదు. గీత వినేది వారంలో ఒకరోజు. కాని దాన్ని జీర్ణించుకోవటానికి అప్రమత్తత ఒక గంటకాదు, రెండు గంటలు కాదు, మీరు మేలుకుని ఉన్నంతసేపూ కావాలి. అంత బాధ్యత ఉంటుంది గీత నేర్చుకునేవ్యక్తికి.

కాని ఈ తామసికవ్యక్తి అటువంటి బాధ్యతను ఊహించుకోలేడు. అతను ప్రాకృత పురుషుడు. మనం పుట్టినప్పుడు అందరం జంతువులలాగానే ఉంటాము. కాని సంస్కారం నేర్చుకుని మనిషిగా ఎదగాలి. జంతువు–మనిషి నుంచి మనిషి–మనిషి అవాలి. జంతువు ముందు వెనకలు ఆలోచించదు. ఏదైనా చెయ్యాలనిపిస్తే అది చేసేస్తుంది. పక్కన గీతాబోధ జరుగుతున్నా, ఒక కుక్కకి మొరగాలనిపిస్తే, బోధ అవుతున్నంతసేపూ మొరుగుతూనే ఉంటుంది. 'అయ్యో, ఇప్పుడు క్లాసు అవుతోంది, క్లాసు అయ్యాక తనివితీరా మొరుగుదాము,' అనుకోదు. కాని మనిషికి

ఆ సమయంలో అరవాలనిపించినా, అతను ఉచితానుచితాలను గమనించాలి. 'పక్కన గీతాబోధ జరుగుతోంది, నేను అరవకూడదు,' అనే ఇంగితజ్ఞానం ఉండాలి. అటువంటి విచక్షణాజ్ఞానం లేకపోతే అతన్ని ప్రాకృత పురుషుడు అంటారు. ఇటువంటి వ్యక్తికి మోక్షం విషయం పక్కనపెట్టి, ముందు ప్రాకృతపురుషునినుంచి సంస్కృత పురుషునిగా మార్చాలి. బ్రతికి బాగుంటే మోక్షం గురించి ఆలోచించవచ్చు.

ప్రాకృత పురుషునికి నలుగురిలో ఎలా మెలగాలో తెలియదు. దాన్ని ఆచారం, అనుష్ఠానం అంటారు. ఇప్పటి భాషలో చెప్పాలంటే మంచీ, మర్యాద. ఆచారం, అనుష్ఠానం అంటే ఏవో తాతలనాటి భావాలుగా కొట్టి పారేస్తారు. మన ఆచారఅనుష్ఠానాలను వదిలేస్తే, విదేశీయుల మర్యాదలు నేర్చుకోవాలి. వారి మర్యాద అంటే ఏదోకాదు, మన ఆచారం, అనుష్ఠానాలే.

వారు ప్రతిదీ నేర్పిస్తారు, టేబుల్‌మానర్స్ అంటారు. బల్ల దగ్గర ఎలా కూర్చోవాలి, ఎలా తినాలి, ఒళ్ళో న్యాపికిన్‌ను ఎలా వేసుకోవాలి, పంటిలో ఏదైనా ఇరుక్కుంటే ఏంచెయ్యాలి? వీటన్నిటిమీద వారు పుంఖానుపుంఖాలుగా పుస్తకాలు రాశారు. మన యువత వాటివెంటబడతారు. మన ఆచారం, అనుష్ఠానాలను విమర్శించిన నోటితోనే వాటిని మెచ్చుకుంటారు. ఇంటర్వ్యూలో ఎలా మాట్లాడాలి, బిజినెస్ మీటింగ్‌లో ఎలా మాట్లాడాలి, ఎవరినైనా పేరుపెట్టి పిలవాలంటే ఏ పేరుతో పిలవాలి? విదేశీయులకు రెండుపేర్లు ఉంటాయి. అందులో ఏ పేరుతో పిలవాలి? వీటన్నిటికీ నియమాలు ఉన్నాయి. ఐదుగురిని ఎవరికైనా పరిచయం చెయ్యాలంటే, వారిలో ఎవరిని ముందు పరిచయం చెయ్యాలి? ప్రతిదానికీ ఇలా నియమాలు ఉన్నాయి.

మనదేశంలో ఆచార అనుష్ఠానం చెయ్యకపోతే పాపం వస్తుంది అంటారు. విదేశాలలో మంచీ, మర్యాదా తెలియకపోతే వ్యాపారం పోగొట్టుకుంటారు అంటారు. రెండూ ఒక్కటే. వ్యాపారంలో విజయవంతం అవ్వాలంటే ఇవన్నీ నేర్చుకోవాలి. ఒక ఫోను వస్తే ఎవరితో ఎలా మాట్లాడాలి? మీకన్నా పైవారు మాట్లాడితే ఎలా మాట్లాడాలి? మీకన్నా చిన్నవారు మాట్లాడితే ఎలా మాట్లాడాలి? అవి తెలియకపోతే మర్యాద లేదు అనేస్తారు.

మాటతీరే కాదు, ఇప్పుడు బాడీలాంగ్వేజ్ ఒకటి వచ్చింది. పై అధికారి ముందు ఎలా కూర్చోవాలి, ఎలా మాట్లాడాలి, ఎలా తుమ్మాలి, తుమ్మినప్పుడు ఎలా సారీ చెప్పాలి – ఇలా చెప్పుకుంటూపోతే ఎన్నో ఉన్నాయి. వాటినే మన పరిభాషలో ఆచారం, అనుష్ఠానం అంటారు. పేరు వేరు, విషయం ఒకటే.

ఏ దేశానికి ఆ దేశానికి తగ్గ అనుష్ఠానం ఉంటుంది. కొన్ని తర్కానికి అందుతాయి, కొన్ని తర్కానికి అందవు– అంతే భేదం. అలా మనకీ కొన్ని ఆచారవ్యవహారాలు ఉన్నాయి. కాని తామసికవ్యక్తి ఈ మర్యాదలను పాటించడు. అటువంటి వ్యక్తిని ప్రాకృతపురుషుడు అంటారు.

స్తబ్ధః – స్తబ్ధః అంటే అమర్యాదగా ప్రవర్తించేవ్యక్తి. పెద్దవారితో ఎలా మాట్లాడాలి, ఎలా నిలుచోవాలి, చేతులు ఎలా పెట్టుకోవాలి– ఇటువంటి సూక్ష్మవిషయాలను కూడా ధర్మశాస్త్రం బోధిస్తుంది. ఎలా మర్యాద చూపాలి, ఎలా అణకువగా ఉండాలి, ఎలా గౌరవంగా ప్రవర్తించాలి. ఇవన్నీ కూడా ధర్మశాస్త్రం చెబుతుంది. కాని తామసిక వ్యక్తికి ఇటువంటివి తెలియవు, తను పాటించడు. తనకు తెలియదు, ఇంకొకరు చెబితే వినడు; అంటే మూర్ఖత్వంగా ప్రవర్తిస్తాడు.

మన ధర్మశాస్త్రం ఉన్నదే ప్రాకృతపురుషుణ్ణి సంస్కృతపురుషునిగా మార్చటానికి. కాని తామసిక ప్రవృత్తి ఉన్న వ్యక్తి వాటిని పట్టించుకోడు. తనకు లేవాలనిపించినప్పుడు లేస్తాడు, కాఫీ తాగుతాడు, మళ్ళీ పడుకుంటాడు. అంటే తనను తను నియంత్రించుకోలేడు. ఎప్పుడు తినాలనిపిస్తే, ఏది తినాలనిపిస్తే అది తింటాడు. దానికొక సమయం అంటూ ఉండదు. అటువంటివారికి ఆకలి అంటే ఏమిటో తెలియదు. ఆ నోటికి, కడుపుకు కొంచెమైనా విశ్రాంతిని ఇస్తేనే కదా, ఆకలి అంటే ఏమిటో తెలిసేది. ఇలాంటివారిని కామచార, కామవాదీ, కామబక్ష అంటారు. అంటే ఎప్పుడేం చెయ్యాలనిపిస్తే అది చేస్తారు, ఏం మాట్లాడనిపిస్తే అది మాట్లాడతారు, ఏం తినాలనిపిస్తే అది తింటారు. అందువల్ల ఇటువంటి వ్యక్తి **స్తబ్ధః**.

శఠః – శఠః అంటే మాయావి. అతని ప్రవర్తన వక్రంగా ఉంటుంది. అతను చెప్పేది ఒకటి, చేసేది ఒకటిగా ఉంటుంది. అతను బయటకు ఏం చెప్పినా, దానివెనక అంతర్లీనంగా ఇంకో కారణం ఉంటుంది. అంటే అతని మాటకు, అతని ఆలోచనకు పొంతన ఉండదు. ఇటువంటి రెండురకాల మనస్తత్త్వం ఉన్నవ్యక్తి ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగలేడు. అతనిలో చాలా మానసిక ఒత్తిడి ఉంటుంది. అందువల్ల అతను **శఠః**.

నైష్కృతికః – ఇతరుల పనికి అడ్డం వస్తాడు. ఇతనికి ఏమీ లక్ష్యాలు ఉండవని చూశాము కదా. అందువల్ల అతనికి చాలా ఖాళీ సమయం ఉంటుంది. ఆ సమయాన్ని పోచికోలు కబుర్లతోనూ, పుకార్లు పుట్టించటంతోనూ వినియోగిస్తాడు. అతని సమయాన్ని అతను వృథాపరచుకుంటే ఫర్వాలేదు, కాని వేరేవారి సమయాన్ని తినేస్తాడు. చెప్పకుండా ఎవరింటికో వెళ్ళి, వారు ఖాళీగా ఉన్నారో లేదో చూసుకోకుండా, గంటల తరబడీ వారితో బాతాఖానీ వేస్తాడు. మాటవరసకు మీకు ఇప్పుడు ఖాళీయేనా అని అడగడు. ఫోను చేసినా అంతే! ఎదుటివారు పనిలో ఉన్నారేమో అనే ఇంగితజ్ఞానం ఉండదు, తనపాటున తాను గంటలకొద్దీ మాట్లాడుతూపోతాడు. అంటే తన సమయాన్ని వృథా పరుచుకోవటమే కాక, ఎదుటివారి సమయాన్ని కూడా వృథా పరుస్తాడు. అలా ఇంకొకరి సమయాన్ని వృథా పరుస్తాడు కాబట్టి అతను **నైష్కృతికః**.

విషాదీ – ఎప్పుడూ విషాదంలో మునిగిపోతాడు. డిప్రెషన్‌లోకి పోకుండా ఉండాలంటే శారీరకంగా ఏదో ఒకపని చేస్తూనే ఉండాలి అంటారు మానసిక శాస్త్రవేత్తలు. ధనం సంపాదించాల్సిన అవసరం లేకపోతే, ఏదో ఒక సామాజికసేవ చేపట్టాలి. ఖాళీగా కూర్చుంటే, మనస్సు బాధల్లోకి వెళ్ళిపోతుంది. బాధ, ప్రతికూల ఆలోచన, నిరాశావాదం వంటివి చోటుచేసుకుంటాయి. ఈ తామసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తికి ఏమీ పని ఉండదు, ఉన్నా చెయ్యడు.

అంతేకాదు, అతను దిగులుగా కూర్చుంటే ఫర్వాలేదు, తన బాధలను ఇతరులకు ఉచితంగా పంచుతాడు. ఎప్పుడూ నవ్వులు చిందించే వ్యక్తి, తను నవ్వుతూ, ఎదుటివారిని నవ్విస్తూ ఉంటాడు. కాని ఎప్పుడూ దుఃఖంలో కూరుకుపోయే వ్యక్తి తను బాధపడతూ, ఎదుటివారిని బాధపెడతాడు. అందువల్ల అతను **విషాదీ**.

దీర్ఘసూత్రీ – ఇటువంటి తమోగుణం ఉన్నవ్యక్తిని మీరు మార్చటానికి ప్రయత్నించినా, అతను ఒకపట్టాన మారడు.

తమోగుణం ఉన్నవ్యక్తికి మొదటే సత్త్వగుణ లక్షణాలను బోధించకూడదు. అతనికి సన్యాసం గురించి బోధించి, ధ్యానం చెయ్యమంటే, అతను ధ్యానం పేరిట ఇంకా నిద్రపోతాడు. అతని పని మరీ అధ్వానంగా తయారవుతుంది. అందువల్ల అతనికి ఎప్పుడూ సత్త్వగుణం బోధించకూడదు. ముందు రజోగుణానికి తేవాలి.

అతనిలో లౌకికవిజయాలమీద కోర్కెలను రేపండి. ఏదో ఒక కర్మ చేసేలా ప్రేరేపించండి. నిజానికి వేదపూర్వభాగం ఇటువంటి తమోగుణం ఉన్నవ్యక్తులకు అనేక కోరికలను ఆశ చూపించి, వాటిని తీర్చుకునేందుకు తగ్గ యజ్ఞయాగాదులను సూచిస్తుంది. కాని బద్ధకానికి మారుపేరయిన ఈ తమోగుణం ఉన్నవ్యక్తి అంత తేలిగ్గా లొంగడు. వేదపూర్వభాగం ఇలా చెప్పింది, ఈ కర్మచెయ్యి, ఈ ఫలం వస్తుంది అని మీరు చెపితే, అంతా విని, బుర్రఊపి, 'సరే నేను చేస్తాను,' అంటాడు. 'ఎప్పుడు?' అంటే నూతన సంవత్సరంలో మొదలుపెడతానంటాడు. 'అంతదాకా ఎందుకు, ఇప్పుడే మొదలుపెట్టు,' అంటే 'అమ్మో, ఇప్పుడు రాహుకాలం, యమగండం, ఇవాళ మంగళవారం,' ఇంకా ఏవో కుంటిసాకులు చెప్పి తప్పించుకుంటాడు. 'రేపు చేస్తాను,' అంటాడు; ఆ రేపు రానేరాదు. మీరు గోడమీద రాసుకోవాల్సిందే. లేకపోతే ఇంకెవరో దొరికితే వారికి అంటగట్టేస్తాడు. అతనిచేత పని చేయించటం చాలా కష్టం. ప్రతి పనినీ వాయిదాలు వేస్తాడు. అందువల్ల అతను **దీర్ఘసూత్రీ**.

కర్తా తామసః ఉచ్యతే – ఇటువంటి లక్షణాలున్న కర్తను తామసికకర్త అంటారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

యోగి కాని వ్యక్తి, ప్రాకృతపురుషుడు, మూర్ఖుడు, మాయావి, ఇతరుల పనికి అడ్డం వచ్చే వ్యక్తి, సోమరిపోతు, పనిని వాయిదా వేసే వ్యక్తిని **తామసిక కర్తా** అంటారు.

ఇక్కడితో మూడురకాల కర్త గురించిన వివరణ అయిపోయింది.

జ్ఞానం జ్ఞేయం పరిజ్ఞాతా త్రివిధా కర్మచోదనా – 18.18

జ్ఞానం, కర్మ, కర్తల గురించి నీకు వివరంగా చెబుతాను విను అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇక్కడితో ఆ మూడింటి గురించిన వివరణ అయిపోయింది. మూడురకాల కర్త గురించి మళ్ళీ టూకీగా, వెనకనుంచి ముందుకు చూద్దాము. అప్పుడు కిందనుంచి పైకెళ్ళినట్టవుతుంది.

శ్లోకం	కర్త	కర్తల్లో మూడు రకాలు
28	తామసిక కర్త	యోగి కాని వ్యక్తి, ప్రాకృత పురుషుడు, మూర్ఖుడు, మాయావి, ఇతరుల పనికి అడ్డం వచ్చే వ్యక్తి, సోమరిపోతు, పనిని వాయిదా వేసే కర్త.
27	రాజసిక కర్త	రాగం, విజయాలమీద మక్కువ, లోభత్వం, హింసాత్మకత్వం, అనుమానం, హర్షశోకాలు ఉన్నకర్త.
26	సాత్త్విక కర్త	సంగత్వం, అహంకారం లేని; పట్టుదల, ఉత్సాహం ఉన్న, జయాపజయాలకు చలించని కర్త.

శ్లో. 29 **బుద్ధేర్భేదం ధృతేశ్చైవ గుణతస్త్రివిధం శృణు ।**
ప్రోచ్యమానమశేషేణ పృథక్త్వేన ధనంజయ ॥

బుద్ధేః, భేదమ్, ధృతేః, చ, ఏవ, గుణతః, త్రివిధమ్, శృణు,
ప్రోచ్యమానమ్, అశేషేణ, పృథక్త్వేన, ధనంజయ ॥

ధనంజయ!	= ఓ ధనంజయా!	త్రివిధమ్, భేదమ్	= మూడు విధములగు భేదములున్నాయి
బుద్ధేః	= బుద్ధికి	(మయా)	= నాచేత
చ	= ఇంకా	అశేషేణ	= సంపూర్ణముగా
ధృతేః, ఏవ	= ధృతికిని	పృథక్త్వేన	= వేర్వేరుగా
గుణతః	= గుణములనుబట్టి	ప్రోచ్యమానమ్	= చెప్పబడుచున్న (వాటిని)
		శృణు	= వినుము

హే ధనఞ్జయ! బుద్ధేః ధృతేః చ ఏవ గుణతః త్రివిధమ్

భేదమ్ అశేషేణ పృథక్త్వేన ప్రోచ్యమానమ్ శృణు ।

తా: ఓ ధనంజయా! బుద్ధికి ఇంకా ధృతికిని గుణములనుబట్టి మూడు విధములగు భేదములున్నాయి. నాచేత సంపూర్ణముగా వేర్వేరుగా చెప్పబడుచున్న వాటిని వినుము.

ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ ఇంకో రెండు అంశాలను ప్రవేశపెట్టబోతున్నాడు. ఇప్పటివరకూ నాలుగు అంశాలను చూశాము. మూడురకాల సన్న్యాసం; మూడురకాల జ్ఞానం; మూడురకాల కర్మ, మూడురకాల కర్తలను చూశాము. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ మరో రెండు అంశాలను ప్రవేశపెట్టబోతున్నాడు. అవి బుద్ధి, ధృతి.

బుద్ధేర్భేదమ్ – బుద్ధిలో మూడురకాలు. దేని ప్రకారం?

గుణతః త్రివిధమ్ – గుణాలనుబట్టి మూడుగా విభజించవచ్చు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే సాత్త్వికబుద్ధి, రాజసికబుద్ధి, తామసికబుద్ధిల గురించి చెప్పబోతున్నాడు. అంతేకాదు,

ధృతేశ్చైవ – ధృతి గురించి కూడా చెబుతాను అంటున్నాడు. ధృతి అంటే మొక్కవోని పట్టుదల. దీన్ని విల్‌పవర్ అంటారు ఇంగ్లీషులో. పట్టుదల చాలా ముఖ్యం. జీవితంలో ఏదైనా లక్ష్యం సాధించాలనుకుంటే పట్టుదల ఉండి తీరాలి. ఏ పని చేపట్టినా, ఆ రంగంలో ఆటంకాలు ఎదురైతీరతాయి. ఆటంకాలు లేని పని అంటూ ఉండదు. ఈ పట్టుదల గనుక లేకపోతే, చిన్న ఆటంకం ఎదురైనా, దాన్ని భూతద్దంలోంచి చూసి, ఆమడదూరం పోతారు.

సైకిలు నేర్చుకునే కొత్తలో ఎడ్లబండి ఎదురైనా భయపడిపోయి, కిందికి దిగిపోతారు. అది ఏ బస్సో, కారో కూడా కాదు. అయినా ధైర్యం చాలదు. పట్టుదల లేకపోతే, ఇంక నేర్చుకోవటం కూడా మానేస్తారు. అందువల్ల పట్టుదల కూడా మూడురకాలని చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి సాత్త్వికధృతి, రాజసికధృతి, తామసికధృతి.

చివరికి, వదలకుండా గీతాబోధకు వెళ్ళటానికి కూడా గట్టి పట్టుదల ఉండాలి. లేకపోతే ఏ చిన్న ఆటంకం వచ్చినా, మానేయటానికి సిద్ధంగా ఉంటారు కొందరు. మొన్నెప్పుడో తుమ్మితే, ఇవాళ క్లాసుకి వెళితే జలుబు చేస్తుందనే కుంటిసాకు వెతుక్కుంటారు. తిండి తినటానికి ఏ సాకూ అవసరంలేదు. ఏ చిన్న ఆటంకం వచ్చినా, ముందుగా ఆగిపోయేది గీతాబోధే. అలా ఆగకుండా ఉండాలంటే, ఏంచెయ్యాలి? గట్టి పట్టుదల ఉండాలి.

(ధృతేశ్చైవ) గుణతస్త్రివిధం శృణు – ధృతి కూడా మూడుగా విభజించబడింది. వాటి గురించి విను.

ప్రోచ్యమానమశేషేణ – ఈ ఆరు విషయాలూ నాచేత చెప్పబడతాయి. ఆరు విషయాలు అంటే మూడురకాల బుద్ధి, మూడురకాల ధృతి. ఎలా చెప్పబడతాయి? అశేషణ అంటే పూర్తిగా. అంటే కృష్ణపరమాత్మ కొంచెం చెప్పి, మిగతాది నువ్వు అర్థం చేసుకో అనబోవటం లేదు. ఆరు అంశాలనూ నేనే స్పష్టంగా నీకు అర్థమయ్యేలా చెబుతాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. శిష్యునిమీద ఎంత అభిమానమో చూడండి. అది కూడా ఎలా చెబుతాడుట?

పృథక్త్వేన ధనంజయ – చాలా స్పష్టంగా, వాటి గురించి విడివిడిగా చెబుతాను. నీ పనల్లా నీ మనస్సును, నీ చెవులను నాకప్పగించటమే అర్జునా అన్న అర్థంతో చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈ విధంగా ఈ శ్లోకం మరో రెండు అంశాలకు ఉపోద్ఘాతం అయింది.

శ్లో. 30 **ప్రవృత్తిం చ నివృత్తిం చ కార్యాకార్యే భయాభయే ।**
బంధం మోక్షం చ యా వేత్తి బుద్ధిః సా పార్థ సాత్త్వికీ ॥
ప్రవృత్తిమ్, చ, నివృత్తిమ్, చ, కార్యాకార్యే, భయాభయే,
బంధమ్, మోక్షమ్, చ, యా, వేత్తి, బుద్ధిః, సా, పార్థ, సాత్త్వికీ ॥

పార్థ!	= ఓ పార్థా!	చ	= అలాగే
యా	= ఏ బుద్ధి	బంధమ్	= బంధమును
ప్రవృత్తిమ్	= ప్రవృత్తి మార్గమును	చ	= ఇంకా
చ	= ఇంకా	మోక్షమ్	= మోక్షమును
నివృత్తిమ్	= నివృత్తి మార్గమును	వేత్తి	= యథార్థముగా తెలుసుకొనునో
కార్యాకార్యే	= కర్తవ్యమును, అకర్తవ్యమును	సా, బుద్ధిః	= అటువంటి బుద్ధి
భయాభయే	= భయ–అభయములను	సాత్త్వికీ	= సాత్త్వికబుద్ధి అని చెప్పబడును

హే పార్థ! యా బుద్ధిః ప్రవృత్తిమ్ చ నివృత్తిమ్ కార్య–అకార్యే
భయ–అభయే చ బన్ధమ్ మోక్షమ్ చ వేత్తి, సా సాత్త్వికీ, (మతా) ।

తా: ఓ పార్థా! ఏ బుద్ధి ప్రవృత్తి మార్గమును ఇంకా నివృత్తి మార్గమును, కర్తవ్యమును, అకర్తవ్యమును భయ–అభయములను అట్లే బంధమును ఇంకా మోక్షమును యథార్థముగా తెలుసుకొనునో అటువంటి బుద్ధి సాత్త్వికబుద్ధి అని చెప్పబడును.

డి) మూడురకాల బుద్ధి – శ్లోకాలు: 30–32

ఇక్కడ్నుంచి మూడురకాల బుద్ధిని చూడబోతున్నాము. అవి వరుసగా సాత్త్వికబుద్ధి, రాజసికబుద్ధి, తామసికబుద్ధి. ఈ శ్లోకంలో సాత్త్వికబుద్ధిని నిర్వచించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మన శాస్త్రంలో బుద్ధికి చాలా పెద్ద ప్రాముఖ్యతనే ఇస్తారు. ఎందుకంటే, మీ అంతిమలక్ష్యం ఏమిటి, తాత్కాలిక లక్ష్యాలేమిటో మీకు బాగా స్పష్టంగా తెలియాలి. ఒక కారులో బయటకు వెళుతున్నారంటేనే, ఎక్కడికి

వెళదామని బయలుదేరారో మీకు తెలియాలి. అంతేకాదు, ఆ గమ్యానికి చేరుకోవటానికి ఏ మార్గంలో వెళ్ళాలో కూడా తెలియాలి. ఇంటినుంచి బయలుదేరాక, కుడివైపు తిరగాలా, ఎడమవైపు తిరగాలా, ఏ మార్గంలో ఎంతదూరం వెళ్ళాలి – ఇలాంటివన్నీ బుద్ధికి ముందే తెలియాలి. అంటే, ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే, మీ అంతిమలక్ష్యం ఏమిటో మీకు తెలియాలి, దాన్ని ఏమార్గంలో వెళితే చేరుకోగలరో కూడా తెలియాలి.

అందువల్లనే మన శాస్త్రం జీవితంలో ఉన్న అనేక వృత్తుల గురించి బోధించటమే కాక, మనకు ఉండాల్సిన చతుర్విధ పురుషార్థాలను కూడా నిర్దేశించింది. అవి ధర్మార్థకామమోక్షాలు. వీటన్నిటి గురించీ బ్రహ్మచర్య ఆశ్రమంలోనే బోధిస్తారు. అతను బయటకి వచ్చేసరికి తన తక్షణ కర్తవ్యం, అంతిమలక్ష్యం ఏమిటో తెలుసుకుని వస్తాడు.

అందువల్ల కఠోపనిషత్తు రథకల్పన వచ్చినప్పుడు బుద్ధిని రథసారధితో పోలుస్తుంది. రథసారధికి తన అంతిమలక్ష్యమేమిటో తెలియటమే కాదు, అతని మనస్సు కూడా స్థిరంగా ఉండాలి. కారుడ్రైవరుకు తన మార్గమూ, లక్ష్యమూ తెలిసినా కూడా, అతను త్రాగి కారును నడిపితే, అతని గమ్యాన్ని సరిగ్గా చేరుకోలేడు. పూర్వం ఐక్యూని చూసేవారు. ఐక్యూ అంటే ఇంటిలిజెంట్ కోషెంట్ అంటే అతని బుద్ధిస్థాయి. ఇప్పుడు దానితోపాటు ఇక్యూ కూడా చూస్తున్నారు. అంటే ఎమోషనల్ కోషెంట్, అంటే మనస్సు ప్రశాంతత స్థాయి. లక్ష్యం గురించి బుద్ధి చెప్పాలి; ఆ మార్గానికి మనస్సు చేర్చాలి.

యా వేత్తి – ఏ బుద్ధికి అయితే ఈ కింది అంశాలు స్పష్టంగా తెలుస్తాయో;

సా బుద్ధిః సాత్త్వికీ – ఆ బుద్ధిని సాత్త్వికబుద్ధి అంటారు. ఏమిటవి?

ప్రవృత్తిం చ – ప్రవృత్తి అంటే కర్మమార్గం. కర్మమార్గంద్వారా ఏ లక్ష్యాలను పొందగలరో, ఏ లక్ష్యాలను పొందలేరో స్పష్టంగా తెలియాలి. అంటే కర్మవల్ల కొన్ని విషయాలను సాధించవచ్చు కాని మరికొన్నింటిని సాధించలేరు. కర్మ వేటిని సాధించగలదో, వేటిని సాధించలేదో స్పష్టంగా తెలియాలి.

అది తెలియకపోతే, కర్మను తెలివిగా ఉపయోగించుకోలేరు. కర్మ ఒక మార్గం. ఆ మార్గం ద్వారా ఏ లక్ష్యాన్ని పొందగలరో, ఏ లక్ష్యాన్ని పొందలేరో సరిగ్గా తెలియాలి.

నివృత్తం చ – నివృత్తి అంటే జ్ఞానమార్గం. జ్ఞానమార్గం ఆరు విషయాల గురించి జ్ఞానాన్ని కలుగజేస్తుంది. అవి జీవుడు, జగత్తు, ఈశ్వరుడు, సంసారం, మోక్షం, సాధన. జ్ఞానమార్గం దేని గురించి బోధిస్తుందో తెలుసుకోవాలి. జ్ఞానంయొక్క శక్తిని తెలుసుకోవాలి.

ప్రవృత్తి అంటే కర్మమార్గం; నివృత్తి అంటే జ్ఞానమార్గం. వాటి శక్తులు ఏమిటి? పరిమితులు ఏమిటి? ఈ రెండింటి గురించీ స్పష్టత ఉండాలి.

కార్యాకార్యే – మీరు కర్మమార్గాన్ని ఎన్నుకున్నాక, అందులో కూడా రెండురకాల కర్మలు ఉన్నాయి అంటుంది శాస్త్రం. ఒకరకం కర్మ ఆధ్యాత్మికతకు దగ్గరగా తీసుకువెళితే, ఇంకొకరకం కర్మ ఆధ్యాత్మికతకు దూరంగా

తీసుకువెళుతుంది. మొదటిరకం కర్మను కర్మయోగం అంటారు. ఆ కర్మ చేస్తే అది చిత్తశుద్ధిని కలుగజేసి, జ్ఞానమార్గంమీద శ్రద్ధ ఏర్పడేలా చేస్తుంది. దానివల్ల నెమ్మదిగా గీతాబోధకు వెళ్ళాలనీ, సన్న్యాసులను గౌరవించాలనీ అనిపిస్తుంది.

దానికి భిన్నంగా కర్మ మాత్రమే చేస్తే, అది అంతకంతకూ లౌకికజీవనంలో కూరుకుపోయేలా చేస్తుంది. దానివల్ల ఆధ్యాత్మికతకు మరింత దూరం చేస్తుంది.

కృతిమహోదధౌ పతనకారణమ్ ఫలమశాశ్వతం గతినిరోధకమ్ – ఉపదేశసారము 2

ఈ కర్మలు అశాశ్వతమైన ఫలాన్ని ఇవ్వటమే కాక, లక్ష్యంనుంచి దూరం చేస్తాయి. ఇటువంటి కర్మలు లౌకికంగా అనేక విజయాలను సమకూరుస్తాయి – ఐశ్వర్యాన్ని, పదవిని, హోదాని, పేరుప్రఖ్యాతులని, గౌరవమర్యాదలని ఇస్తాయి కాని అవి ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు ఆటంకాలను కలుగజేస్తాయి. అందువల్ల వాటి పరిమితులు తెలుసుకుని, అవి ఎంత ప్రలోభపెట్టేవిగా ఉన్నాకూడా వాటినుంచి పైకి ఎదగాలి. కార్యాకార్యేలో కార్యం అంటే ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు తోడ్పడే కార్యం ఏమిటో తెలుసుకోవాలి. అకార్యే అంటే ఏది ఆటంకం కలిగిస్తుందో కూడా తెలుసుకోవాలి. అందువల్ల కర్మ గురించిన విచక్షణ ఉండాలి.

భయాభయే – భయం అంటే భద్రతనివ్వని వస్తువు భయాన్ని కలుగజేస్తుంది; అభయం అంటే భద్రతనిచ్చే వస్తువు అభయాన్ని కలుగజేస్తుంది. సత్త్వగుణం ఉన్న వ్యక్తికి ఏది భద్రతను ఇస్తుందో, ఏది అభద్రతను కలుగజేస్తుందో స్పష్టంగా తెలుసు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఏ మనిషైనా కూడా ప్రాథమికంగా కోరుకునేది భద్రత. పుట్టటమే అభద్రతాభావనతో పుడతాడు. అందుకే చిన్నపిల్లవాడు తల్లికొంగు వెనకాల దాక్కుంటాడు. కొంతమంది పిల్లలు తల్లి పక్కన లేకపోతే, తల్లి చీరను పక్కన పెట్టుకునో, నోట్లో వేలు పెట్టుకునో పడుకుంటారు. అప్పుడు తల్లి పక్కనే ఉందనే ధైర్యం వస్తుంది వారికి.

అదృష్టమో, దురదృష్టమో తెలియదు, జీవితంలో ఎన్ని సాధించినా మనిషికి ఈ అభద్రతాభావన మాత్రం పోదు. అంతకుముందు భద్రతకోసం పాటుపడ్డాడు. ఇప్పుడు తనకు భద్రతనిచ్చే ఇల్లు, ధనం, మనుష్యులు సమకూడారు. కాని తనకు భద్రతనిచ్చేవాటికోసం లేదా వాటి భద్రతకోసం వెంపర్లాట పెరిగిపోయింది. అంటే ఏమిటి అర్థం? ఈ అభద్రత జీవితాంతం కొనసాగుతూనే ఉంటుంది.

దీన్నిబట్టి ఒక విషయం స్పష్టమవుతున్నది. మనిషికి ఏది భద్రతను ఇస్తుంది, ఏది భయాన్ని కలుగజేస్తుంది అనే విషయాల్లో స్పష్టత లేదు. చాలా వస్తువులు తనకు భద్రతను ఇస్తాయి అనుకుంటాడు కాని అవి ఇవ్వవని అనుభవం కొన్ని మొట్టికాయలు వేశాక తెలుస్తుంది. కాని సాత్త్వికగుణం ఉన్నవ్యక్తికి ఆ భేదం తెలుస్తుంది. భయాన్ని ఏది కలుగజేస్తుందో, అభయాన్ని ఏది ఇస్తుందో అతనికి స్పష్టంగా తెలుసు. అతను చీకట్లో తడుములాడుకోడు.

ఏది అభయాన్ని ఇస్తుంది? దేనికి భద్రత ఉందో, అది మీకు కూడా భద్రతను ఇస్తుంది. అతనికే ధైర్యం లేని వ్యక్తి ఇంకొకరికి ఏం భద్రతను ఇస్తాడు? కొంతమంది పిరికిపందలు వారే భయంతో గజగజలాడిపోతూ,

'నీ ప్రాణానికి నా ప్రాణం అడ్డు,' అంటే వారిమీద మీరేం భరోసా పెట్టుకోగలరు? తనకే భద్రత లేదు. భద్రత లేనివ్యక్తి ఇంకొకరికి భద్రతను ఇవ్వలేడు. మరి ఏది భద్రతను ఇస్తుందంటే భద్రత ఉన్న, శాశ్వతమైన, అనంతమైన వ్యక్తి మాత్రమే ఇవ్వగలడు. ఆ వ్యక్తిని భక్తిపరంగా భగవంతుడు అంటాము; వేదాంతపరంగా బ్రహ్మ అంటాము. భగవంతుడో, బ్రహ్మో తప్ప వేరే ఎంత వెతికిచూసినా ఎవరూ భద్రతను ఇవ్వలేరు.

యావద్విత్తోపార్జన సక్తః తావన్నిజపరివారో రక్తః।

పశ్చాజ్జీవతి జర్జరదేహే వార్తాం కోఽపి న పృచ్ఛతి గేహే॥ – భజగోవిందం 5

సంపాదన, మనుష్యులు, శరీరం ఏవీ శాశ్వతం కావు. శాశ్వతం కానివి ఏవీ భద్రతను ఇవ్వలేవు. అందువల్ల బాహ్యప్రపంచం భద్రతను ఇవ్వలేదు, ఒక్క భగవంతుడే ఇస్తాడని తెలుసుకోవాలి. ఈ స్పష్టత ఒక్క సాత్త్వికబుద్ధి ఉన్న అతనికే ఉంటుంది. దాన్ని **భయాభయ జ్ఞానం** అంటారు.

బంధం మోక్షం చ – బంధం అంటే ఏమిటి? బంధాన్ని కలిగించేది; మోక్షం అంటే ముక్తిని కలిగించేది. ఇది భయం, అభయాల వంటిదే. ఏది బంధహేతువు, ఏది ముక్తిదాయకం? ఈ విషయాలు సాత్త్వికబుద్ధి ఉన్నవ్యక్తి గ్రహిస్తాడు. బాహ్యవస్తువులు మీకు శాంతి, భద్రత, ఆనందాలను ఇస్తాయనుకుని వాటివెంట పరుగులు తీస్తారు. దానివల్ల ఒకదానిమీద ఆధారపడటంనుంచి ఇంకొకదానిమీద ఆధారపడటం వైపుకు; ఒక బంధంనుంచి ఇంకొక బంధం వైపుకు; ద్వైతంనుంచి ఇంకా ఎక్కువ ద్వైతానికి ప్రయాణిస్తారు. అది మోక్షాన్ని ఇస్తుంది అనుకుంటారు కాని, నిజానికి ద్వైతంమీద, బాహ్యవస్తువులమీద ఆధారపడటం బంధమే అవుతుంది.

అందువల్ల జీవితంలో మీ లక్ష్యం ఏమిటంటే ఆధారపడటం అనేదాన్ని తగ్గించుకోవాలి. వస్తువులను పట్టుకుని ప్రాకులాడటం తగ్గించుకోవాలి. కర్రలు పట్టుకుని నడిచినన్నాళ్ళూ స్వంతంగా నడవలేరు. వాటిని వదిలేసి సాధన చెయ్యాలి. బంధాలు అనేవి ఈ కర్రలవంటివి. ఈ బంధాన్ని వదలగలగాలి. ఈ భూమ్మీదకు వంటరిగా వచ్చారు, వంటరిగా వెళతారు, వెంట ఎవరూ రారు అనే జీవితసత్యాన్ని జీర్ణించుకోవాలి. ప్రపంచంలో అందరూ మిమ్మల్ని వెలివేసినా, మీరు ఆనందంగా ఉండాలి. అన్నీ త్యజిస్తే ఆనందం వస్తుంది, పొందితే కాదు.

లౌకిక విజయాల వెంట పరుగులు తీసేవారు, ఎంత ఉంటే అంత ఆనందం కలుగుతుంది అనుకుంటారు కాని అది పొరపాటు. అలా అన్నామని, మీరు ఉన్న వస్తువులన్నింటినీ, ఉన్న అనుబంధాలనన్నింటినీ వదులుకోనవసరం లేదు. మానసికంగా త్యజించగలగాలి.

యా వేత్తి బుద్ధిః సా పార్థ సాత్త్వికీ – ఈ విషయాలను స్పష్టంగా ఎవరు తెలుసుకుంటారో అతనికి సాత్త్వికబుద్ధి ఉన్నట్టు అర్థం అని తెలుసుకో అర్జునా అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే సత్త్వగుణం ఉన్నవ్యక్తికి జీవితంలో ప్రతి అంశాన్ని గురించీ స్పష్టమైన జ్ఞానం ఉంటుంది. మనిషి గొప్పతనం ఏమిటో అతనికి తెలుసు. మనిషి బుద్ధిజీవి అనీ, జంతువులకు ఈ బుద్ధి లేదనీ తెలుసు. అందువల్ల మనిషికి మాత్రమే పురుషార్థాలు ఉన్నాయని తెలుసు. అంతేకాదు, వాటిల్లో దేన్ని అంతిమ లక్ష్యంగా చూడాలి; వేటిని సహకారీ సాధనలుగా చూడాలి; ఏది లక్ష్యం, ఏది మార్గం, ఇటువంటివాటిలో స్పష్టమైన అవగాహన ఉంటుంది.

శాస్త్రం అనేక సాధనల గురించి బోధిస్తుంది. జపం, సమాజసేవ, పూజ, ధ్యానం, శాస్త్ర అధ్యయనం – ఇలా అనేక మార్గాలను సూచిస్తుంది. వీటిలో వేటిని పాటించాలి? సాత్త్వికబుద్ధి ఉన్నవ్యక్తికి ఏ సాధనవల్ల ఏ సాధ్యాన్ని పొందవచ్చో బాగా తెలుసు. దేన్ని మార్గంగా వాడి, ఏ గమ్యాన్ని పొందాలో తెలుసు. అంతేకాదు, ఏ సాధన ముందు చెయ్యాలో, ఏ సాధనను తర్వాత చెయ్యాలో కూడా తెలుసు. కర్మ ముందా, ధ్యానం ముందా, శాస్త్ర అధ్యయనం ముందా – వీటిల్లో స్పష్టత ఉంటుంది. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే కర్మకాండను ముందు పాటించాలా, జ్ఞానకాండకు ముందు వెళ్ళాలా అనే విషయం బాగా తెలుసు.

శాస్త్రం కర్మకాండకు ముందు రావాలి అంటుంది. ధ్యానంతోనో, ఆత్మజ్ఞానంతోనో ఓంప్రథమంగా ఆరంభించలేరు. కర్మకాండకు వచ్చి చిత్తశుద్ధి పొంది; ఉపాసనయోగానికి వచ్చి చిత్తఏకాగ్రత పొంది, అప్పుడు జ్ఞానయోగానికి రావాలి. అందువల్ల ఏ వరుసక్రమంలో సాధన చెయ్యాలో కూడా స్పష్టంగా తెలియాలి. లేకపోతే అతని సాధన తలకిందుల వ్యవహారంగా ఉంటుంది.

వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధిః ఏకేహ కురునందన ।
బహుశాఖా హ్యనంతాశ్చ బుద్ధయోఽ వ్యవసాయినామ్ ॥ – 2.41

తెలివైన వ్యక్తికి తనకేం కావాలో తెలుసు. ధర్మాధర్మాలు, కార్యాకార్యాలు, భయాభయాలు, బంధమోక్షాల గురించిన విచక్షణ ఉన్న బుద్ధిని సాత్త్వికబుద్ధి అంటారు.

శ్లో. 31 **యయా ధర్మమధర్మం చ కార్యం చాకార్యమేవ చ ।**
అయథావత్ ప్రజానాతి బుద్ధిః సా పార్థ రాజసీ ॥
యయా, ధర్మమ్, అధర్మమ్, చ, కార్యమ్, చ, అకార్యమ్, ఏవ, చ,
అయథావత్, ప్రజానాతి, బుద్ధిః, సా, పార్థ, రాజసీ ॥

పార్థ!	= ఓ పార్థా!	అకార్యమ్, ఏవ	= అకర్తవ్యమునూ
యయా	= ఏ బుద్ధిద్వారా	అయథావత్, ప్రజానాతి	= యథార్థముగా తెలిసికొనలేడో
ధర్మమ్, చ	= ధర్మమునూ	సా, బుద్ధిః	= ఆ బుద్ధి
అధర్మం, చ	= అధర్మమునూ	రాజసీ	= 'రాజసబుద్ధి' అని చెప్పబడును
కార్యమ్, చ	= కర్తవ్యమునూ		

హే పార్థ! యయా చ (బుద్ధ్యా జీవః) ధర్మమ్ అధర్మమ్ చ,
కార్యమ్ అకార్యమ్ చ, అయథావత్ ఏవ ప్రజానాతి సా బుద్ధిః రాజసీ (మతా) ।

తా: ఓ పార్థా! మనుష్యుడు ఏ బుద్ధిద్వారా ధర్మమునూ, అధర్మమునూ, కర్తవ్యమునూ, అకర్తవ్యమునూ యథార్థముగా తెలిసికొనలేడో ఆ బుద్ధి 'రాజసబుద్ధి' అని చెప్పబడును.

ఈ శ్లోకంలో రాజసికబుద్ధిని నిర్వచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. రాజసిక ప్రవృత్తి మూర్తీభవించిన అయోమయం. ఆధ్యాత్మికత గురించి ఏమీ తెలియకపోతే, అది అజ్ఞానం అవుతుంది; అజ్ఞానం ఆనందాన్నే కలుగజేస్తుంది. ఆధ్యాత్మికత గురించి పూర్తిగా తెలిస్తే ఏ బాధాలేదు, అప్పుడూ ఆనందమే పొందుతాడు. తెలిసీ తెలియని మిడిమిడి జ్ఞానంతోనే వస్తుంది గొడవంతా. అతను కంటికి కనబడ్డ ప్రతి పుస్తకాన్నీ చదువుతాడు; అన్నింటి ప్రభావమూ అతనిమీద పడుతుంది.

ముందు ధ్యానంమీద ఏదో పుస్తకం చదువుతాడు. అది అతనికి బాగా నచ్చుతుంది. రోజుకి ఐదుగంటలు ధ్యానంలో కూర్చుంటాడు. అందులో బాగా ఆరితేరే సమయానికి, ఇంకేదో అతని కళ్ళబడుతుంది. అది ఆధ్యాత్మికత అంటే సమాజసేవ అంటుంది. వెంటనే ధ్యానాన్ని మానేసి, బాగా సమాజసేవలో హుషారుగా కూరుకుపోతాడు. ఇంతలో మరెవరో కుండలినీ ధ్యానం గురించి రాస్తారు. దాన్ని ప్రయత్నిస్తాడు. ఇంకొన్నాళ్ళకి కలియుగంలో నామజపం ఒక్కటి చేస్తే చాలు అని ఎక్కడో చూస్తాడు.

కలే కల్మషచిత్తానామ్, పాపద్రవ్యోప జీవినామ్
విధిక్రియా విహీనానామ్, గతిర్గోవింద కీర్తనమ్

వేదాంతం అర్థంకాదు; గౌడపాదాచార్యులవారి కారికలు అసలే అర్థంకావు.

హరేర్ నామైవ నామైవ నామైవ మమ జీవనమ్।
కలౌ నాస్త్యేవ నాస్త్యేవ నాస్త్యేవ గతిరన్యథా॥

ఇదేదో చాలా బాగుంది. నామజపం చేస్తే చాలు అనుకుంటాడు. అది మొదలుపెడతాడు. ఇంతలో ఎవరో 'అదుగో, అక్కడ గీతాబోధ జరుగుతోంది, బాగా చెబుతున్నారు,' అంటారు. దానికి వెళతాడు. అలా అయోమయమే అయోమయం. ఏ దారిలో వెళ్ళాలో తెలియదు. అలా అయోమయంలో మునిగితేలే బుద్ధిని రాజసికబుద్ధి అంటారు.

అంటే అతని బుద్ధిలో అనేక సందేహాలు రాజ్యమేలుతాయి. ఆధ్యాత్మిక సాధనలో కూడా అనేక సాధనల గురించి వింటాడు కాని, ఏ సాధన ఏ సాధ్యాన్ని కలుగజేస్తుందో తెలియదు.

యయా ధర్మమ్ అధర్మం చ – అతనికి ధర్మానికీ, అధర్మానికీ మధ్య ఉన్న సూక్ష్మభేదం తెలియదు. ధర్మం అంటే శాస్త్రంలో విధించిన నియమాలు. అధర్మం అంటే శాస్త్రం నిషేధించిన విషయాలు. ధర్మం మోక్షం పొందటానికి మొదటి మెట్టయితే, అధర్మం మోక్షానికి దూరంగా తీసుకువెళుతుంది. అధర్మం సమృద్ధిగా ఐశ్వర్యాన్ని, పేరుప్రతిష్ఠలను ఇవ్వచ్చేమో కాని, ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు మాత్రం తోడ్పడదు.

కాని ఇతనికి వాటి రెండింటి మధ్య భేదం తెలియదు. శాస్త్రం చదివినా, ఆ అయోమయం పోదు. శాస్త్రంలోనే అలా భిన్నవాక్యాలు ఉన్నట్టుగా ఉంటుంది. శాస్త్రం ఒకచోట కర్మను కీర్తిస్తుంది; మరొకచోట కర్మను నిందిస్తుంది. భగవద్గీతలోనే కృష్ణపరమాత్మ మూడవ అధ్యాయంలో అన్నాడు –

స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః పరధర్మో భయావహః

స్వధర్మాన్ని కీర్తించాడు అక్కడ; మళ్ళీ ఈ అధ్యాయంలో దానికి భిన్నంగా చెప్పబోతున్నాడు.

సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య

పెద్ద అయోమయం. ధర్మాన్ని పాటించాలా? ధర్మాన్ని వదిలివేయాలా?

కార్యం చ అకార్యమ్ ఏవ చ – అంతేకాదు, లౌకికకర్మలు చెయ్యాలా వద్దా? ఇది కూడా తెలియదు. ధర్మం, అధర్మం శాస్త్రపరంగా విధినిషేధాలు. కార్యం, అకార్యం ఇంగితజ్ఞానం చూపే విధినిషేధాలు. కార్యం అంటే లౌకిక కర్మలు. లౌకిక కర్మల విషయంలో కూడా అతనికి సరియైన జ్ఞానం లేదు. దాన్ని మిడిమిడి జ్ఞానం అంటారు. అందువల్ల అయోమయం.

అయథావత్ ప్రజానాతి – అందువల్ల అతనిది అసంపూర్ణమైన, సగం తెలిసిన జ్ఞానం.

వేదాంతంలో రజ్జుసర్పభ్రాంతిని వేదాంతం వివరించటానికి వాడతారు. మాండూక్యోపనిషత్తులోనూ, బ్రహ్మసూత్రాల్లోనూ వివరంగా చూస్తాము. బ్రహ్మసూత్రాలకు ముందు రాసిన అధ్యాసభాష్యంలో ఈ రజ్జుసర్పభ్రాంతిని చర్చించారు శంకరాచార్యులవారు.

అక్కడ ఉన్నది తాడు

ఇది వాక్యం. అక్కడ పూర్తి వెలుతురు ఉంటే, తాడు తాడుగా కనిపిస్తుంది; ఏమీ సమస్య లేదు. అలాగే అక్కడ పూర్తి చీకటి ఉంటే అక్కడ త్రాచుపాము ఉన్నా, అది ఉన్నట్టు తెలియదు; అప్పుడూ సమస్య లేదు. అంటే పూర్తి జ్ఞానం ఉన్నా ఆనందమే, పూర్తి అజ్ఞానం ఉన్నా ఆనందమే. అరకొర జ్ఞానం ఉంటేనే వస్తుంది సమస్య అంతా.

అక్కడ సగం చీకటి, సగం వెలుతురు ఉందనుకోండి. అప్పుడు అక్కడ ఉన్న వస్తువు స్పష్టంగా తెలియదు. అంటే అక్కడ ఏదో ఉందని తెలుస్తుంది కాని ఆ ఉన్నది ఏమిటన్నది తెలియదు.

అక్కడ ఉన్నది తాడు వాక్యంలో

అక్కడ ఉన్నది – సామాన్యజ్ఞానం, తాడు – విశేషజ్ఞానం. అక్కడ ఒకటి ఉందని తెలుస్తున్నది కాబట్టి అది సామాన్యజ్ఞానం. అది ఏమిటి? తాడా, పామా? తెలియటం లేదు. అంటే దాని గురించిన విశేషజ్ఞానం తెలియదు. అందువల్ల ఆ వాక్యంలో ఒక సగం అలాగే ఉంచి, ఇంకొక సగాన్ని మారుస్తాము.

అక్కడ ఉన్నది పాము

అంటాము. అంటే తాడును చూసి పాముగా పొరపడి, ఖంగారు పడతాము. దీన్నే రజ్జుసర్పభ్రాంతి అంటారు. దీని గురించిన చర్చ చాలా ఉంటుంది. దాని లోతుల్లోకి వెళ్ళటం లేదు మనం. ఇక్కడ తెలుసుకోవాల్సింది ఒకటే. ఏ విషయమైనా పూర్తిగా తెలిసినా సమస్య లేదు; అసలేమీ తెలియకపోయినా సమస్య లేదు; తెలిసీ తెలియని జ్ఞానం ఉంటేనే వస్తుంది చిక్కంతా. సాత్త్వికబుద్ధి ఉన్న అతనికి ధర్మాధర్మ, కార్యాకార్య విచక్షణ ఉంటుంది.

అతనికి ఏ సమస్యాలేదు. తామసికబుద్ధి ఉన్న అతనికి అసలు ధర్మాధర్మ, కార్యాకార్య విచక్షణ ఉండదు. అతనికీ ఏ సమస్యా లేదు. రాజసికబుద్ధి ఉంటే అతనికి సగం తెలుసు, సగం తెలియదు. దాన్ని అయథావత్ అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సా బుద్ధిః పార్థ రాజసీ – ఓ అర్జునా, అటువంటి బుద్ధి రాజసిక బుద్ధి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ధర్మాధర్మాలు, కార్యాకార్యాలు గురించిన పూర్తిజ్ఞానం లేని బుద్ధిని **రాజసికబుద్ధి** అంటారు.

శ్లో. 32 **అధర్మం ధర్మమితి యా మన్యతే తమసావృతా ।**
సర్వార్థాన్ విపరీతాంశ్చ బుద్ధిః సా పార్థ తామసీ ॥
అధర్మమ్, ధర్మమ్, ఇతి, యా, మన్యతే, తమసా, ఆవృతా,
సర్వార్థాన్, విపరీతాన్, చ, బుద్ధిః, సా, పార్థ, తామసీ ॥

పార్థ!	= ఓ పార్థా!	సర్వార్థాన్	= సమస్త విషయములను
యా	= ఏ బుద్ధి	విపరీతాన్, చ	= వాటికి విరుద్ధముగా
తమసా, ఆవృతా	= తమోగుణముచే కప్పబడినదై	(మన్యతే)	= భావించునో
అధర్మమ్	= అధర్మమును	సా	= అది
ధర్మమ్, ఇతి	= ధర్మమని	తామసీ, బుద్ధిః	= 'తామసబుద్ధి' అని పేర్కొనబడును
మన్యతే	= తలంచునో		
చ	= ఇంకా		

హే పార్థ! యా తమసా ఆవృతా (బుద్ధిః) అధర్మమ్ ధర్మమ్
సర్వ–అర్థాన్ విపరీతాన్ చ ఇతి మన్యతే, సా బుద్ధిః తామసీ (స్మృతా) ।

తా: ఓ పార్థా! ఏ బుద్ధి తమోగుణముచే కప్పబడినదై అధర్మమును ధర్మమని తలంచునో ఇంకా సమస్త విషయములను వాటికి విరుద్ధముగా భావించునో అది 'తామసబుద్ధి' అని పేర్కొనబడును.

ఈ శ్లోకంలో తామసికబుద్ధిని నిర్వచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. తామసికబుద్ధి చూడటానికి తెలివైనబుద్ధిలా కనబడుతుంది; ఎందుకంటే తామసికబుద్ధిలో ఏ విధమైన సందేహమూ ఉండదు. అయితే మరి దాన్ని తామసిక బుద్ధి అని ఎందుకంటారు? ఎందుకంటే దానికి తెలిసిందంతా తప్పుడు జ్ఞానం. దాన్ని విపరీతజ్ఞానం లేదా విపర్యయజ్ఞానం అంటారు. కాని వచ్చిన చిక్కేమిటంటే అదే సరియైన జ్ఞానమనే గట్టి నమ్మకంతో ఉంటుంది అతని బుద్ధి.

అధర్మం ధర్మమితి యా మన్యతే – తామసికబుద్ధికి అధర్మం ధర్మంగా అనిపిస్తుంది. ఈ విషయాన్ని మనం స్వయంగా మొదటి అధ్యాయంలో చూశాము. మోహంతో కప్పబడిన అర్జునుడు ధర్మాధర్మ విచక్షణను కోల్పోయాడు. తను చెయ్యటానికి వచ్చిన ఈ మహాభారతయుద్ధం అధర్మం అనుకున్నాడు. పైగా అతనికి తన నిర్ణయంమీద

ఏమాత్రం సందేహం కూడా రాలేదు. పైపెచ్చు, కనీసం ఆఖరి నిముషంలోనైనా తనకీ జ్ఞానోదయం అయినందుకు తనను తనే అభినందించుకున్నాడు కూడా. తన జ్ఞానం సరియైన జ్ఞానమనే దృఢనిశ్చయం ఉండటంవల్లనే, గుక్కతిప్పుకోకుండా కృష్ణపరమాత్మకే సుదీర్ఘమైన ఉపన్యాసం ఇచ్చాడు.

కులక్షయే ప్రణశ్యంతి కులధర్మాః సనాతనాః

ఇటువంటి తామసికబుద్ధి, తనకున్నది తప్పుడు జ్ఞానమని తెలుసుకోనీయదు. అదే నిజం అనుకుంటుంది గట్టిగా. అందువల్ల తామసికబుద్ధి ఉన్నవ్యక్తిని మార్చటం అంత తేలికకాదు. అతను ఎవరు చెప్పినా వినడు.

అవిద్యాయామంతరే వర్తమానాః స్వయంధీరాః పండితం మన్యమానాః – ముండకం

వారికి వారే తాము పండితులమనుకుంటారు. అలా తామే పండితులమనుకుంటే, కొత్తగా నేర్చుకునేదేమిటి? అధర్మాన్ని ధర్మం అనుకుంటారు. ఎందువల్ల?

తమసావృతా – తమోగుణం వారిని కప్పటంవల్ల. అలా ఒక విషయంలో వారు పొరపాటు పడితే, పోనీలే ఏదో పొరపాటు పడ్డారని వదిలివేయవచ్చు. కాని తామసికబుద్ధి ఉన్నవ్యక్తికి ప్రతి విషయంలోనూ తప్పుడు జ్ఞానమే ఉంటుంది. కర్మ గురించి కూడా సరియైన అవగాహన ఉండదు. కర్మవల్లనే మోక్షం వస్తుంది అనుకుంటాడు.

సర్వార్థాన్ విపరీతాంశ్చ – సర్వ అర్థాన్ అంటే ప్రపంచంలో ఉన్న అన్ని విషయాల గురించిన జ్ఞానంగా తీసుకోవచ్చు లేదా అర్థ అంటే పురుషార్థాల గురించిన అయోమయంగా తీసుకోవచ్చు. విపరీతాన్ అంటే తప్పుడు జ్ఞానం.

ఏ విషయం గురించిన అవగాహన కూడా పూర్తిగా ఉండదు. ధనానికి ఎంతమేరకు ప్రాముఖ్యతను ఇవ్వాలో తెలియదు. ధనాన్ని పూర్తిగానూ నిర్లక్ష్యం చెయ్యకూడదు. మనం లక్ష్మీదేవిని ఐశ్వర్యదేవతగా కొలుస్తాము. అందువల్ల ధనాన్ని గౌరవించాలి. ధనం అసలు అవసరమే లేదు అనుకోకూడదు. ధనం మూలమ్ ఇదం జగత్ అని కూడా అనుకోకూడదు. కొంతమంది ధనంతో శాంతిని, ఆనందాన్ని కూడా కొనుక్కోవచ్చు అనుకుంటారు. రెండూ తప్పే. ఇది అర్థ పురుషార్థం గురించి వారికి ఉన్న అపోహ. అలాగే ధర్మం గురించీ, కామం గురించీ, మోక్షం గురించీ కూడా అతనికి సరియైన జ్ఞానం లేదు.

అందువల్ల మోక్షం అంటే వృద్ధాప్యంలో పొందేది అనుకుంటారు. గీతాబోధకు చిన్న వయస్సులో వెళ్ళకూడదు, వయసుడిగిపోయాక వెళ్ళాలి – ఇదొక పెద్ద అపోహ. ఇది తామసబుద్ధి లక్షణం.

ఇంగ్లీషులో ఒక అద్భుతమైన కొటేషన్ ఉంది.

> He who knows not and knows not that he knows not, is a fool, shun him
> He who knows not and knows that he knows not, is ignorant, teach him
> He who knows and knows not that he knows, is asleep, wake him
> He who knows and knows that he knows, is wise, follow him.

దాని అనువాదం దగ్గర దగ్గరగా ఇలా వస్తుంది.

అతనికి తెలియదు, అతనికి తెలియదని అతనికి తెలియదు, అతనొక వెర్రివాడు, అతన్ని వదిలివేయండి
అతనికి తెలియదు, అతనికి తెలియదని అతనికి తెలుసు, అతను అజ్ఞాని, అతనికి నేర్పించండి
అతనికి తెలుసు, అతనికి తెలుసని అతనికి తెలియదు, అతను నిద్రపోతున్నాడు, అతన్ని నిద్రలేపండి
అతనికి తెలుసు, అతనికి తెలుసని అతనికి తెలుసు, అతను జ్ఞాని, అతన్ని అనుసరించండి.

ఈ వాక్యాల వివరణ చూస్తే మొదటి రెండు వాక్యాల్లో అతనికి ఏ విషయమూ తెలియదు. కాని వాటి మధ్య భేదం – మొదటివ్యక్తికి తనకేం తెలియదని కూడా తెలియదు. అతన్ని వెర్రివానిగా భావించి వదిలివేయాలి. రెండవవ్యక్తికి తెలియదు కాని తెలియదన్న విషయం తెలుసు. అంటే తన అజ్ఞానం తెలుసు కాబట్టి, అతనికి నేర్పిస్తే నేర్చుకుంటాడు. మిగిలిన రెండు రకాల్లో ఇద్దరికీ విషయం తెలుసు, కాని మొదటివ్యక్తికి తనకా విషయం తెలుసని తెలియదు. అంటే తన శక్తి తనకే తెలియదు. అటువంటి వ్యక్తిలోని శక్తిని మనం లేపాలి. ఆఖరివ్యక్తికి అతనికి తెలుసు, ఆ విషయం అతనికి తెలుసు. అంటే అతను జ్ఞాని, అతన్ని గౌరవించాలి.

ముండకోపనిషత్తు ఈ నలుగురూ కాక, ఇంకొకరు ఉన్నారని చెబుతున్నది. దాన్ని ఇలా కలుపుకోవచ్చు.

He who knows not but thinks he knows is silly, cannot teach him.

అతనికి తెలియదు కాని అతనికి తెలుసని అనుకుంటాడు, అతను మూఢుడు, అతనికి నేర్పించలేము. అతనే పండితుడు అనుకుంటే, అతనికి మనం కొత్తగా నేర్పించేది ఏముంటుంది? అలా తామసికబుద్ధి ఉన్న అతను ఈ ఐదవ తెగ కిందికి వస్తాడు. తనకు తెలియదు కాని అన్నీ తెలుసనుకుంటాడు. అందువల్ల అందర్నీ విమర్శిస్తాడు– తల్లిదండ్రులను, గురువులను, సన్న్యాసులను, శాస్త్రాన్నీ, ఒక్కరినీ వదిలిపెట్టడు. అంతా తనకే తెలుసనుకుంటాడు. మనం నేర్పిద్దామనుకున్నా అతను వినటానికి సిద్ధంగా ఉంటే కదా.

దానికి గొప్ప ఉదాహరణ రావణాసురుడు. రావణాసురుణ్ణి మార్చటానికి ఎందరో ప్రయత్నించారు. అయినా వినలేదు. స్వయంగా శ్రీరామచంద్రుడే ఆఖరి అవకాశం ఇచ్చాడు. 'ఇవాళ పోయి రేపు రా,' అన్నాడు. అప్పుడూ మారలేదు. రేపు వచ్చి, యుద్ధం చేశాడు. కంసుడూ అంతే. ఏమీ మారలేదు. అలాంటి వ్యక్తులు మీ చుట్టూ ఉంటే వారి విషయంలో మీరేమి చెయ్యలేరు; తూర్పుకు తిరిగి దండం పెట్టడం తప్ప. లేదా, 'ఓ భగవంతుడా, ఇటువంటి వ్యక్తిని భరించగలిగే శక్తిని నాకివ్వు,' అని ప్రార్థించుకోవాలి. అటువంటి వారిని భరించటంవల్ల మీ ప్రారబ్ధకర్మ కూడా త్వరగా క్షయమవుతుంది.

సా బుద్ధిః పార్థ తామసీ – ఓ పార్థా, అటువంటి బుద్ధి తామసికబుద్ధి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ధర్మాధర్మాలు, కార్యాకార్యాల గురించిన విచక్షణ అసలు లేకపోయినా అంతా నాకే తెలుసు అనుకునే బుద్ధిని **తామసిక బుద్ధి** అంటారు.

ఇక్కడితో మూడురకాల బుద్ధిని గురించిన వివరణ అయిపోయింది. మూడురకాల బుద్ధి గురించి మళ్ళీ టూకీగా వెనకనుంచి ముందుకు చూద్దాము. అప్పుడు కిందనుంచి పైకి వెళ్ళినట్టవుతుంది.

మూడురకాల బుద్ధి

శ్లోకం	**బుద్ధి**	**వివరణ**
32	తామసిక బుద్ధి	ధర్మాధర్మాలు, కార్యాకార్యాల గురించిన విచక్షణ అసలు లేకపోయినా అంతా నాకే తెలుసు అనుకునే బుద్ధి
31	రాజసిక బుద్ధి	ధర్మాధర్మాలు, కార్యాకార్యాల గురించిన పూర్తి జ్ఞానం లేని బుద్ధి
30	సాత్త్విక బుద్ధి	ధర్మాధర్మాలు, కార్యాకార్యాలు, భయాభయాలు, బంధమోక్షాల గురించిన విచక్షణ ఉన్న బుద్ధి

శ్లో. 33 **ధృత్యా యయా ధారయతే మనఃప్రాణేంద్రియక్రియాః ।**
యోగేనావ్యభిచారిణ్యా ధృతిః సా పార్థ సాత్త్వికీ ॥
ధృత్యా, యయా, ధారయతే, మనఃప్రాణేంద్రియక్రియాః,
యోగేన, అవ్యభిచారిణ్యా, ధృతిః, సా, పార్థ, సాత్త్వికీ ॥

పార్థ!	= ఓ పార్థా!	మనఃప్రాణేంద్రియక్రియాః	= మనఃప్రాణేంద్రియ క్రియలను
యయా	= ఏ	ధారయతే	= ధారణ చేయునో
అవ్యభిచారిణ్యా	= ఇటునటు చలింపని	సా	= అది
ధృత్యా	= ధారణాశక్తిచే	సాత్త్వికీ, ధృతిః	= సాత్త్వికధృతియని చెప్పబడును
యోగేన	= ధ్యానయోగము ద్వారా		

హే పార్థ! (నరః) యయా అవ్యభిచారిణ్యా ధృత్యా
మనః-ప్రాణ-ఇన్ద్రియ-క్రియాః యోగేన ధారయతే, సా ధృతిః సాత్త్వికీ (అస్తి) ।

తా: ఓ పార్థా! మనుష్యుడు ఇటునటు చలింపని ఏ ధారణాశక్తిచే ధ్యానయోగము ద్వారా మనఃప్రాణేంద్రియ క్రియలను ధారణ చేయునో అది సాత్త్వికధృతియని చెప్పబడును.

ఇ) మూడురకాల ధృతి - శ్లోకాలు: 33-35: ఉపోద్ఘాతం

ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతి పొందాలంటే విచక్షణాశక్తి ఉన్న బుద్ధి ఒకటీ చాలదు. పట్టుదల కూడా దానికి తోడవ్వాలి. దాన్ని విల్‌పవర్ అంటారు ఇంగ్లీషులో. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ విల్‌పవర్ గురించి బోధిస్తున్నాడు కాబట్టి మనిషికి ఫ్రీవిల్ ఉందని తేటతెల్లమవుతున్నది.

ఫ్రీవిల్లా, విధా? ఏది మన భవిష్యత్తును నిర్దేశిస్తుంది? ఈ విషయంలో భిన్నాభిప్రాయాలు ఉన్నాయి మనుష్యులకు. భగవద్గీతలోనే సందర్భం వచ్చినప్పుడు ఈ విషయాన్ని మనం వివరంగానే చర్చించాము. ఇక్కడ కూడా సందర్భం వచ్చింది కాబట్టి, మళ్ళీ కొంత చూద్దాము.

చాలామంది విధిరాతను నమ్ముతారు. బ్రహ్మదేవుడు మనని సృష్టించినప్పుడే మన తలరాతను రాసే పంపాడనీ, అందువల్ల మనం దాన్ని తప్పించుకోలేమనీ అంటారు. మనం విధి ఆడే వింత నాటకంలో కీలుబొమ్మలం

మాత్రమే అంటారు. పైగా మన శాస్త్రం ఇలాంటి లలాట లిఖితాన్ని బోధిస్తోందనే అపప్రథ ఉంది కూడాను.

విధి అంటే మరేదో కాదు, అది అక్షరాలా మన ప్రారబ్ధకర్మే. అది ఈ జన్మలో చేసినది అవచ్చు, ముందు జన్మల్లో చేసినదీ కావచ్చు. పూర్తిగా విధిని కూడా త్రోసిపుచ్చలేము. విధి పాత్ర కూడా ఉంది. కాని పూర్తిగా విధి పాత్ర మాత్రమే లేదని ఈ శ్లోకాల ద్వారా అర్థం చేసుకోవాలి. అనేక అంశాలు ఉంటాయి. వాటిలో ముఖ్యమైన అంశం ఫ్రీవిల్. మన ఫ్రీవిల్‌ను ఉపయోగించి ప్రాయశ్చిత్త కర్మలు చెయ్యవచ్చు, సాధన చెయ్యవచ్చు. దాని ద్వారా మన విధిని కొంతమేరకు తప్పించుకోవచ్చు.

ఫ్రీవిల్లా, విధా అంటే ఈ రెండింటిలో దేని శక్తి ఎక్కువ ఉంటే, అది ప్రబలంగా ఉన్నట్టు అనిపిస్తుంది. ప్రారబ్ధకర్మ ప్రబలంగా ఉంటే ప్రాయశ్చిత్త కర్మ చేసినా దాన్ని తగ్గించలేము. ప్రారబ్ధకర్మ దుర్బలంగా ఉంటే ప్రాయశ్చిత్త కర్మవల్ల దాన్ని తప్పించుకోవచ్చు. మధ్యస్థంగా ఉంటే, దాని ప్రభావాన్ని కొంతమేరకు తగ్గించవచ్చు. దీనికి ఉదాహరణగా మూడురకాల రోగాలను చూశాము.

ఎ) రోగం తీవ్రంగా ఉంటే, క్యాన్సర్ ముదిరిపోయి దాన్ని నయం చేయలేని పరిస్థితిలో ఉంటే, భగవంతునికి ప్రార్థన చెయ్యటం తప్ప ఏమీ చెయ్యలేము.

బి) రోగం మధ్యస్థంగా ఉంటే, దాన్ని పూర్తిగా నయం చెయ్యలేము కాని, జీవితాంతం మందులు వేసుకుంటూ, దాన్ని అదుపులో ఉంచగలము. బి.పి., షుగర్, థైరాయిడ్ దానికి ఉదాహరణలు.

సి) రోగం తక్కువస్థాయిలో ఉంటే, మందులు తీసుకుని పూర్తిగా తగ్గించుకోవచ్చు.

అదేవిధంగా విధిరాత కూడా అందరికీ సమానంగా ఉండదు. ఎందుకంటే ఆ విధి మనం చేసుకున్న కర్మలవల్ల వచ్చిందని చూశాము. చేసుకున్నవారికి చేసుకున్నంత మహదేవా అన్నారు. అందువల్ల ప్రారబ్ధకర్మయొక్క తీవ్రతలో భేదాలు ఉంటాయి. కాని ప్రారబ్ధకర్మ తక్కువగా ఉంటే, మన పురుషప్రయత్నంతో దాన్ని మార్చవచ్చు.

గీతాబోధకు వెళ్ళే విద్యార్థి ఈ ఫ్రీవిల్ మీద నమ్మకం పెట్టుకోవాలి. లేకపోతే ఈ శ్లోకాలు అర్థవంతంగా ఉండవు. ఫ్రీవిల్‌ను ఉపయోగించి పురుషార్థాలలో మీరు మోక్షాన్ని ఎన్నుకోవాలి. మోక్షం అంటే ఏమిటి? భావపరంగా దేనిమీదా ఆధారపడకపోవటం. భావస్వాతంత్ర్యాన్ని మోక్షం అంటారు. అది ఒక్క జ్ఞానమార్గంవల్లనే సాధ్యం. మోక్షం పొందటానికి జ్ఞానమార్గం తప్ప వేరే ఏమీ మార్గంలేదు. ఇది మొదట తెలుసుకోవలసిన విషయం.

రెండవదశలో ఆత్మజ్ఞానం పొందాలంటే సంసిద్ధమైన మనస్సు ఉండాలని తెలుసుకోవాలి. దాన్ని జ్ఞానయోగ్యత అంటారు. జ్ఞానయోగ్యత పొందాలంటే ధార్మికజీవనం గడపాలి. అంటే మోక్షం పొందాలంటే జ్ఞానం పొందాలి; జ్ఞానం పొందాలంటే యోగ్యత ఉండాలి; యోగ్యత ఉండాలంటే ధార్మికజీవనం గడపాలి. అర్థ, కామాల వెంట పరుగులు తీసినా కూడా, ఆ పరుగులు ధర్మంతో పెనవేసుకుని ఉండాలి. ధనం కోరినా, సుఖాలు కోరినా, వాటి కోసం నైతికంగా దిగజారకూడదు. అవి ధర్మబద్ధంగా ఉంటేనే వాటిని సాధించాలి. ఇటువంటి ధార్మిక జీవనాన్ని ఒక ఏడాదో, రెండేళ్ళో పాటిస్తే చాలదు; జీవితాంతం పాటించాలి. అందువల్లనే మనకు నాలుగు ఆశ్రమధర్మాలను విధించింది శాస్త్రం.

దీని సారాంశం ఏమిటంటే, ఆధ్యాత్మిక జీవనవిధానం ఒకరోజు సాధన కాదు; దీనికి అడ్డదార్లు లేవు; క్రాష్ కోర్సులు లేవు. అడ్డదార్లు తొక్కటానికి ప్రయత్నిస్తే, అడ్డంగా పడిపోతారు. అందువల్ల ఆధ్యాత్మిక సాధనలో ఏకాగ్రతతో, పట్టుదలతో, దృఢనిశ్చయంతో ముందుకు సాగాలి. ఏ మార్గంలో వెళ్ళినా ఆటంకాలు తప్పవు. ఆటంకాలకు ఎదురు నిలిచే దృఢనిశ్చయం ఉండాలి. కిందపడితే పడినచోటే శాశ్వతంగా ఉండిపోకుండా, రబ్బరుబంతిలా పైకి లేవాలి. ఇటువంటి పట్టుదలను **సాత్త్వికధృతి** అంటారు. ఈ పట్టుదల మోక్షాన్ని అంతిమ లక్ష్యంలా చూసేలాగా చేస్తుంది. ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాన్ని చూద్దాము. ఈ శ్లోకంలో సాత్త్విక ధృతిని నిర్వచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ధారయతే – ఈ వ్యక్తి ఆధ్యాత్మిక సాధనలో నిలబడతాడు. ఏ స్థాయిలో? అన్ని ఇంద్రియాల స్థాయిల్లోనూ, మనస్సు స్థాయిలోనూ.

మనఃప్రాణేంద్రియక్రియాః – మనః అంటే మనస్సు; ప్రాణః అంటే పంచప్రాణాలు; ఇంద్రియ అంటే పంచ జ్ఞానేంద్రియాలు, పంచకర్మేంద్రియాలు. క్రియాః అంటే ఇవన్నీ చేసే పనులు. మనిషి ఏపని చేసినా, దాని ప్రభావం మనస్సుమీద పడుతుంది. అతను ఒక పుస్తకాన్ని చదివినా, ఒక టీవీ ప్రోగ్రామ్‌ని చూసినా కూడా దాని ప్రభావం మనస్సుమీద పడుతుంది.

ధారయతే – వీటన్నిటినీ ఎప్పటికప్పుడు సమీక్షించుకుంటాడు సాత్త్విక ప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తి. ఆధ్యాత్మికజీవనం అంటే వారంలో ఒకరోజు, ఒకగంటసేపు చేసే సాధన కాదు. అంటే వారంలో ఒకరోజు ఒకగంట ఏ భగవద్గీతో విని వదిలేస్తే చాలదు. ప్రతిరోజూ, ప్రతిక్షణమూ, ప్రతి ఆలోచనా, ప్రతిచర్యా ఆధ్యాత్మికతకు సంబంధించినదిగా ఉండాలి. ఆధ్యాత్మికజీవనం అంటే ఆషామాషీగా తీసుకునేది కాదు, కాలక్షేపం బఠానీ అసలే కాదు; ఆడుతూ పాడుతూ చేసేది అంతకన్నా కాదు. అది ఒక బాధ్యతాయుతమైన, మనస్సుపెట్టి తీసుకున్న నిర్ణయం. అందువల్ల ఎప్పటికప్పుడు ఇంద్రియాలు ఏం చేస్తున్నాయో, పంచప్రాణాలు ఏం చేస్తున్నాయో సమీక్షించుకోవాలి.

మనం ఇటువంటి సమీక్షల్లో దిట్టలము. ఎదుటివారు ఎంత ముందుకు వెళుతున్నారో, లేదా ఎంత వెనకబడి ఉన్నారో చెప్పగలము. భగవద్గీత నేర్చుకుంటున్నారు, ఇలాగేనా ప్రవర్తించేది అని విమర్శిస్తాము. ఇంట్లో ఇద్దరు భగవద్గీత నేర్చుకుంటుంటే, ఒకరిని ఒకరు తీవ్రంగా విమర్శించుకుంటారు. నువ్విలా చేస్తావా అంటే నువ్విలా చేస్తావా అంటారు. సమీక్ష అంటే ఎదుటివారిది కాదు, ఆత్మవిమర్శ. మీరు గీత నేర్చుకుంటూ ఆధ్యాత్మికంగా ముందుకు వెళుతున్నారా, ఎక్కడ ఉన్నవారు అక్కడే ఉండిపోయారా చూసుకుంటూ ఉండాలి. అప్పుడే ఎదుగుదల సాధ్యమవుతుంది.

శివానందస్వామీజీ ఆధ్యాత్మిక డైరీ రాయటం అలవాటు చేసుకోవాలని బోధించేవారు. పదహారవ అధ్యాయంలో దైవీసంపత్తి గురించి, ఆసురీసంపత్తి గురించి చూశాము. మీరు ఆ రెండురకాల లక్షణాలను ఆకళింపు చేసుకోవాలి. మీ ప్రవర్తన ఆసురీసంపత్తి వైపు మొగ్గు చూపుతోందా, దైవీసంపత్తి వైపు మొగ్గు చూపుతోందా బేరీజు వేసుకోవాలి.

మీలో కొట్టొచ్చినట్టు మీకేదైనా బలహీనత కనిపించిందా? భగవంతుడు తప్ప మానవమాత్రుడెవరూ పరిపూర్ణుడు కాడు. అందువల్ల ఒక శుభవార్త ఏమిటంటే బలహీనత అంటూ లేని మనిషి ఎవరూ ఉండరు. కాబట్టి మీరు దాని గురించి సిగ్గుపడనవసరం లేదు. అలాగని దాన్ని వదిలేయకూడదు. కొన్ని బలహీనతలు కొట్టొచ్చినట్టు కనిపిస్తే, కొన్ని అంతగా తెలియవు. మీరు జాగ్రత్తగా ఆత్మవిమర్శ చేసుకుంటే తెలుస్తాయి.

అందువల్ల ఇదొక నియమంగా పెట్టుకోండి. పొద్దున్న లేవగానే మీ బలహీనతల్లో ఒకదాన్ని తీసుకుని ఒక పదినిముషాలు దాని గురించి శ్రద్ధగా ఆలోచించి ఒక నిర్ణయానికి రండి. ఇవాళ రోజు మొత్తంలో ఏ వ్యవహారం నడిపినా, ఆ బలహీనతను గమనిస్తూ రండి. ఉదాహరణకు మీకు ఆలోచించకుండా మాట్లాడేసే అలవాటు ఉందనుకోండి, ఇది చాలామందికి ఉంటుంది, ప్రతిరోజూ మీ మాటలను గమనించుకోండి. వీలున్నంతవరకూ అదుపులో పెట్టుకోవటానికి ప్రయత్నించండి. రాత్రి పడుకునేటప్పుడు ఆ బలహీనత విషయంలో ఒకసారి ఆత్మవిమర్శ చేసుకోండి. ఏమైనా విజయం సాధించారా, అలాగే ఉన్నారా అని బేరీజు వేసుకోండి. అలా నిరంతరం సాధన చేస్తూ, అవసరమైన మార్పులు చేర్పులు చేసుకుంటూ వస్తే, కొన్నాళ్ళకు అది తగ్గుతుంది.

అవ్యభిచారిణ్యా – లక్ష్యంనుంచి పక్కకు తొలగని ఏకాగ్రత ఉండాలి. లౌకిక వ్యవహారాల్లో ఎంతగా కూరుకుపోయినా కూడా ఆధ్యాత్మికలక్ష్యాన్ని ఎన్నడూ మర్చిపోకూడదు. డబ్బు సంపాదన అవసరమే, ముఖ్యమే కాని జీవితమంతా డబ్బు సంపాదనలోనే గడిపివేయకూడదు. అలాగే పనిచేసి అలసిపోయిన మనస్సు విశ్రాంతి కోరుకుంటుంది, సరదాలు, సంతోషాలు కోరుకుంటుంది; తప్పేంలేదు. శాస్త్రం కూడా అసలు విశ్రాంతి తీసుకోవద్దు, ఆనందించవద్దు అనదు. కాని దానిలోనే మునిగిపోవద్దు అంటుంది. వారంలో ఐదురోజులు డబ్బువెంట పరుగులు తీసి, రెండు రోజులు విశ్రాంతిగా గడిపేస్తే, ఇంక ఆధ్యాత్మిక చింతనకు చోటేది?

పదవీ విరమణ అయ్యాక వింటాను అంటే మీ ఇంద్రియాలు కూడా పదవీ విరమణ చేస్తాయి. కళ్ళు సరిగ్గా కనబడవు, చెవులు సరిగ్గా వినబడవు, శరీరం సహకరించదు. అందువల్ల ముందునించే వారానికి ఒక్కరోజైనా గీతాబోధకు వెళ్ళటం అలవాటు చేసుకోవాలి. ముందు అలా వారానికి ఒకసారి వెళ్ళటం మొదలుపెట్టాక, మళ్ళీ వారం బోధకు వెళ్ళేలోపు ఒకసారి ముందురోజు స్వామీజీ ఏం చెప్పారో పునశ్చరణ చేసుకోవాలి. ఒకవేళ ఆదివారం ఆ బోధ ఉంటే, పోయిన ఆదివారం తర్వాత, మళ్ళీ ఈ ఆదివారమే పుస్తకం ముట్టుకోవాలంటే కష్టమే. ఆమాటకొస్తే ఈ ఆదివారం పుస్తకం ముట్టుకుంటారా, వెతుక్కుంటారా అనేది ఇంకా పెద్ద ప్రశ్న! అలాకాకుండా మధ్యలో ఒక అరగంటన్నా కూర్చుని ఆ బోధను గుర్తు తెచ్చుకోవాలి.

అవ్యభిచారణి అంటే చెక్కుచెదరని ఏకాగ్రత. అది ఎలా సాధిస్తారు?

యోగేన – యోగాభ్యాసం వల్ల; ముఖ్యంగా అష్టాంగయోగాన్ని అభ్యాసం చెయ్యటం వల్ల. పతంజలి యోగసూత్రాలు చిత్తఏకాగ్రతకు బాగా తోడ్పడతాయి. అసలు యోగం నిర్వచనమే **చిత్తవృత్తి నిరోధః** చాలామంది నిరోధః అంటే ఆలోచనలను నిరోధించటం అంటారు. కాని వేదాంతం దాన్ని అంగీకరించదు. చిత్తవృత్తి నిరోధం అంటే ఆలోచనలను నిర్దేశించటం. ఆలోచనలను ఒక మంచిమార్గంలో నిర్దేశిస్తే, మాటలు మంచివి వస్తాయి; మాటలు, ఆలోచనలు మంచిమార్గంలో ఉంటే, కర్మలు మంచివి చేస్తారు. ఎందుకంటే ఆలోచనలే మాటలకు, కర్మలకు

దారితీస్తాయి. ఆ విధంగా యోగా ఆలోచనా విధానాన్ని నిర్దేశిస్తుంది. ఎటువైపు నిర్దేశిస్తుంది? మోక్షమార్గం వైపు అని కలుపుకోవాలి.

సా ధృతిః పార్థ సాత్త్వికీ – ఓ అర్జునా, అటువంటి ధృతి సాత్త్విక ధృతి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మనస్సు, ప్రాణం, ఇంద్రియాలు చేసే క్రియలను ఆధ్యాత్మికచింతన వైపు యోగా ద్వారా ఏకీకృతం చేసే ధృతిని **సాత్త్విక ధృతి** అంటారు.

శ్లో. 34 **యయా తు ధర్మకామార్థాన్ ధృత్యా ధారయతేఽర్జున ।**
ప్రసంగేన ఫలాకాంక్షీ ధృతిః సా పార్థ రాజసీ ॥
యయా, తు, ధర్మకామార్థాన్, ధృత్యా, ధారయతే, అర్జున,
ప్రసంగేన, ఫలాకాంక్షీ, ధృతిః, సా, పార్థ, రాజసీ ॥

తు	= కాని	ప్రసంగేన	= మిక్కిలి ఆసక్తితో
పార్థ!	= ఓ పార్థా!	ధర్మకామార్థాన్	= ధర్మార్థకామ విషయములను
అర్జున!	= ఓ అర్జునా!	ధారయతే	= ధారణ చేయునో
ఫలాకాంక్షీ	= కర్మఫలేచ్ఛగల మనుష్యుడు	సా	= అది
యయా, ధృత్యా	= ఏ ధృతిచేత	రాజసీ, ధృతిః	= 'రాజసధృతి'యని పేర్కొనబడును

హే అర్జున! యయా ధృత్యా ప్రసఙ్గేన ఫల–ఆకాంక్షీ తు (సన్) ధర్మ–కామ–అర్థాన్ (నరః) ధారయతే, హే పార్థ! సా ధృతిః రాజసీ (అస్తి) ।

తా: కాని ఓ పార్థా! ఓ అర్జునా! కర్మఫలేచ్ఛగల మనుష్యుడు ఏ ధృతిచేత మిక్కిలి ఆసక్తితో ధర్మార్థకామవిషయములను ధారణ చేయునో అది 'రాజసధృతి'యని పేర్కొనబడును.

ఈ శ్లోకంలో రాజసిక ధృతిని నిర్వచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. రాజసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తికి కూడా అద్భుతమైన పట్టుదల ఉంటుంది కాని దాన్ని అతను లౌకికవిజయాలకు వినియోగిస్తాడు. దానికి కారణాలు అనేకం. అతనికి ఆధ్యాత్మిక లక్ష్యాల గురించి తెలియకపోవచ్చు, ఆధ్యాత్మిక లక్ష్యాలమీద నమ్మకం ఉండకపోవచ్చు, లేదా వాటికి విలువను ఇవ్వకపోవచ్చు. అతని సిద్ధాంతం – లౌకికవిజయాలవల్ల ఆనందం వస్తుంది. పైసా మే పరమాత్మా సిద్ధాంతం వీరిది. కాటికి వెళ్ళేవరకూ కాసులు కావాలి అంటారు. అంటే మనిషి మరణించేదాకా డబ్బులతో అవసరం ఉంటుంది అని అర్థం.

ఈ రాజసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తి ప్రతి నిముషమూ డబ్బు ఎంత అవసరమో గుర్తు చేస్తూనే ఉంటాడు. నిజమే, డబ్బు అవసరమే కాని, డబ్బు మాత్రమే జీవితం అనుకోవటం మాత్రం దురదృష్టకరమైన ఆలోచన. అతను తన దృష్టినంతా లౌకికవిజయాలమీదే కేంద్రీకరిస్తాడు. చిన్న వయస్సులోనే ఉద్యోగంలోనో, వ్యాపారంలోనో అంచెలంచెలుగా పైకి ఎక్కేసి, లక్షల్లో డబ్బు సంపాదించి, క్షణం తీరిక లేకుండా సెల్‌ఫోన్లో మాట్లాడుతూ ఉంటాడు. నీ చరణకమలాల దగ్గర అరనిముషం సేపు ఉన్నా చాలు అని పాట ఉంది. అతనికి ఆ అరనిముషం కూడా

భగవంతుని గురించి ఆలోచించే తీరికే ఉండదు. సంధ్యావందనం పూర్తిగా చేసే సమయం లేదు; గాయత్రీజపం అన్నా చేస్తాడా అంటే అదీ కుదరదు. అన్నింటికీ తీరిక ఉంటుంది కాని, పూజ చెయ్యమంటే తీరిక ఉండదు; ఆలయానికి వెళ్ళాలంటే తీరిక ఉండదు; ధ్యానం చెయ్యాలంటే తీరిక ఉండదు; గీతాబోధకు వెళ్ళాలంటే తీరిక ఉండదు.

ప్రాపంచిక విజయం దృష్ట్యా చూస్తే అతను బాగానే విజయం సాధించాడని చెప్పవచ్చు. సమాజం అతని విజయాన్ని అతని ఆస్తిపాస్తుల విషయంలో చూస్తుంది. అతనికి ఎంత పెద్ద ఇల్లు ఉంది? ఏ కారు ఉంది? ఇవేనా ఇంకేమైనా ఇళ్ళు వేరే ఊర్లలో ఉన్నాయా? ఇవీ ప్రపంచం చూసేది. వీటికోసం ఇతను కూడా ఎండమావుల వెంట పరుగులు తీసినట్టుగా పరుగులు తీస్తాడు.

ధారయతే – అంటే పరుగులు తీస్తూనే ఉంటాడు, తీస్తూనే ఉంటాడు. ఈ పరుగులు అన్నీ దేనికోసం? మోక్షం కోసం మాత్రం కాదు.

ధర్మకామార్థాన్ – ధర్మార్థకామాలకోసం. ధనం ఎంత ఉన్నా చాలదు. ఐదుతరాల వరకూ కూర్చుని తిన్నా తరగనంత ఆస్తిని ప్రోగేస్తాడు. ఇంకా ఏదో తృష్ణ, లేదా సెలవలకి ఊర్లు వెళ్ళాలనే తపన. అది కూడా ఏ ఊటీకో, కొడైకెనాల్‌కో కాదు; స్విట్జర్లాండ్‌కో, ప్రపంచయాత్రకో. అప్పుడు అతని విలువ సమాజంలో బాగా పెరిగిపోతుంది.

ధర్మం అంటే పుణ్యం. అతను కొన్ని దైవకార్యాలు కూడా చేస్తాడు. కాని వాటివల్ల వచ్చే పుణ్యాన్ని కూడా అతను లౌకికవిజయాలకే కోరుకుంటాడు. పుణ్యం రెండురకాలుగా వస్తుంది. నిష్కామకర్మ చేస్తే పుణ్యం చిత్తశుద్ధిని, గురుప్రాప్తిని, శ్రవణప్రాప్తిని, మోక్షప్రాప్తిని కలుగజేస్తుంది. సాత్త్విక ప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తి ఇటువంటి పుణ్యాన్ని కోరుకుంటాడు. రాజసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తి సకామకర్మ చేస్తాడు. అంటే అతను ఇహలోకసుఖాలు లేదా స్వర్గలోక ప్రాప్తివంటి పరలోకసుఖాలు కోరుకుంటాడు. అందువల్ల ఇక్కడ ధర్మం అంటే లౌకికపుణ్యం. అతను అర్థ, కామాల వెంటే పరుగులు తీస్తాడు. ఎలా?

ప్రసంగేన – ప్ర అంటే తీవ్రమైన; సంగ అంటే బంధం. అంటే తీవ్రమైన కోరికతో చేస్తాడు. ఎందుకంటే అతను ఒక హోదాలో నిలబడితేనే సమాజం అతన్ని గౌరవిస్తుందని అతనికి తెలుసు. అతనికి కావాల్సింది ఆ గౌరవమర్యాదలే. ఎప్పుడైతే తనకి ఆ హోదా పోతుందో ఆ గౌరవం కూడా పోతుంది.

స్థానభ్రష్టా న శోభంతే, దంతః కేశః నఖః, నరః

నాలుగు అంశాలు వాటి స్థానంలో ఉంటేనే వాటికి గౌరవం. ఆ చోటునుంచి కదిలితే, వాటికి విలువ ఉండదు. ఏమిటవి?

దంత – దంతాలు మీ నోటిలో ఉన్నంతవరకూ వాటికి కావాల్సిన సేవలన్నీ చేస్తారు. అవసరమైతే డాక్టరు దగ్గరికి వెళ్ళి డబ్బు ఖర్చు పెడతారు. దంతవైద్యం ఖరీదైనది. కాని ఒకసారి పన్ను కింద పడితే, దాన్ని ముట్టుకోను కూడా ముట్టుకోకూడదు. స్నానం కూడా చెయ్యాలి. అదే పన్ను నోటిలో ఉన్నప్పుడు ఎంతో గౌరవం పొందింది.

కేశః – జుట్టు తలమీద ఉన్నంతసేపూ దానికి బోలెడు సేవలు చేస్తారు. బ్యూటీపార్లర్లకి వెళతారు, షాంపూలు వాడతారు, రంగు వేస్తారు. కాని అది కిందపడితే దానికి విలువ లేదు. ఆహారంలో పడితే దాన్ని పారేస్తారు కూడా.

నఖః – గోరు చేతికి ఉన్నంతవరకూ దానికి అనేక సేవలు చేస్తారు. గోళ్ళు పెంచుకుంటారు, రకరకాల నెయిల్‌పాలిష్‌లు వేస్తారు. దాన్ని మళ్ళీ క్లీన్ చేస్తారు. కాని గోరు కిందపడితే అశౌచం.

నరః – మనిషి తన ఉద్యోగంలో ఉన్నంతవరకు, హోదా ఉన్నంతవరకూ అందరూ నెత్తిన పెట్టుకుంటారు. అది పోగానే ఎవరూ పట్టించుకోరు. 'ఉద్యోగానంతరము చూడవలెనమ్మ ఆ అయ్య సౌభాగ్యముల్,' అంటారు. ఉద్యోగంలో ఉండగా ఒంగిఒంగి సలాములు పెట్టినవారు, అసలు పట్టించుకోరు.అంతకుముందు అగ్గగ్గలాడుతూ సేవలు చేసిన ఇంట్లోవారు కూడా ఇప్పుడు పట్టించుకోరు.

అందువల్ల రాజసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తి ఈ హోదాల గురించి చాలా తాపత్రయపడతాడు. సాత్త్విక ప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తికి అవేమీ పట్టవు. అతనికి ఎవరూ పట్టించుకోకపోతే ఇంకా మంచిది. నిశ్చింతగా గీతమీద ఎక్కువ సమయాన్ని వెచ్చించవచ్చు.

కాని రాజసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తి అలాకాదు. ప్రసంగేన అంటే తన హోదాకు గమ్ వేసుకుని అంటుకు పోయినట్టుగా అంటుకుపోతాడు.

ఫలాకాంక్షీ – అతను లౌకికఫలాలనే ఆశిస్తాడు కాని, ఆధ్యాత్మిక విజయాలను కాదు. సాత్త్విక ప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తి ఆధ్యాత్మిక విజయంకోసం ప్రయత్నిస్తాడు. లౌకికవిజయం వచ్చినా, రాకపోయినా పట్టించుకోడు. కాని రాజసిక ధృతి ఉన్నవ్యక్తి ఫలాన్ని ఆశిస్తాడు.

సా ధృతిః పార్థ రాజసీ – ఓ పార్థా, అటువంటి ధృతి రాజసిక ధృతి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ధర్మార్థకామాల వెంట, లౌకికవిజయాలకోసం, తీవ్రమైన కోరికతో పరుగులు తీస్తూనే ఉండేలా చేసే ధృతిని **రాజసిక ధృతి** అంటారు.

శ్లో. 35 **యయా స్వప్నం భయం శోకం విషాదం మదమేవ చ ।**
న విముంచతి దుర్మేధా ధృతిః సా పార్థ తామసీ ॥

యయా, స్వప్నమ్, భయమ్, శోకమ్, విషాదమ్, మదమ్, ఏవ, చ,
న, విముంచతి, దుర్మేధాః, ధృతిః, సా, పార్థ, తామసీ ॥

పార్థ!	= ఓ పార్థా!	చ	= ఇంకా
దుర్మేధాః	= దుర్మతియైన మనుష్యుడు	విషాదమ్	= దుఃఖమును
యయా, (ధృత్యా)	= ఏ ధారణశక్తి ద్వారా	మదమ్, ఏవ	= ఉన్మత్తతను
స్వప్నమ్	= నిద్రను	న, విముంచతి	= విడిచిపెట్టడో అనగా ధారణ చేయుచుండునో
భయమ్	= భయమును	సా	= అది
శోకమ్	= చింతను	తామసీ, ధృతిః	= 'తామసధృతి'యని చెప్పబడును

హే పార్థ! దుర్మేధా (నరః) యయా స్వప్నమ్, భయమ్, శోకమ్,

విషాదమ్, మదమ్ ఏవ చ న విముఞ్చతి, సా ధృతిః తామసీ (మతా) ।

తా: ఓ పార్థా! దుర్మతియైన మనుష్యుడు ఏ ధారణశక్తి ద్వారా నిద్రను, భయమును, చింతను ఇంకా దుఃఖమును, ఉన్మత్తతను విడిచిపెట్టడో అనగా ధారణ చేయుచుండునో అది 'తామసధృతి'యని చెప్పబడును.

ఈ శ్లోకంలో తామసిక ధృతిని వర్ణిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. తామసిక ధృతి ఉన్నవ్యక్తికి కూడా పట్టుదల ఉంటుంది. కాకపోతే ఆ పట్టుదలను కర్మ చెయ్యకుండా ఉండటానికి తీవ్రంగా ఉపయోగిస్తాడు. కొన్ని విషయాలను చాలా గట్టిగా పట్టుకు కూర్చుంటాడు ఇతను. ఏమిటవి?

స్వప్నం న విముంచతి – స్వప్నం అంటే ఇక్కడ పగటికలలు. రాత్రి నిద్రలో కలలు కనటం సర్వసాధారణం. అది ఎవరైనా చేస్తారు. కాని ఇతను పగలు కూడా కలలు కంటాడు. అంటే ఇతను పగటిపూట ఏపనీ చెయ్యకుండా, గాలిలో మేడలు కడుతుంటాడు. అందువల్ల అతను నిద్రపోతూనో, నిద్రమత్తులోనో ఉంటాడు. అతనికి ఈ రెండు అవస్థలే తెలుసు – రాత్రి పడుకుని స్వప్నం కనటం, పగలు పగటికలలు కనటం. అంతే. జాగ్రదావస్థ అనేది ఒకటి ఉందని అతనికి తెలియనే తెలియదు.

ఇటువంటి వ్యక్తికి తాతలనాటి ఆస్తి కలిసివస్తే, ఇంక చెప్పనే అవసరం లేదు. ముప్పొద్దులా ఇంత తిని, హాయిగా కాలం గడిపేయగలడు. తాతలనాటి ఆస్తే అవసరంలేదు, సంపాదించిపెట్టే తండ్రి ఉన్నా చాలు. కొందరు పిల్లలు ప్రయోజకులు కాకపోయినా, వారిని తిట్టకుండా వారిని అతిగారాబం చేసి చెడగొడతారు. తాతలనాటి ఆస్తి ఉన్నా, తండ్రి బాగా సంపాదించిపెడుతున్నా, ఇతను ఉద్యోగం చెయ్యనవసరంలేదని ఎక్కడా రాసిపెట్టలేదు. అతను కూడా పనిచేసి, ఆ అదనపు సొమ్ముతో దానధర్మాలు చెయ్యవచ్చు. అలా చెయ్యటంవల్ల నిజానికి రెండురకాల ఫలం పొందవచ్చు. ఒకటి సమాజం బాగుపడుతుంది; రెండు ఇతను చిత్తశుద్ధి పొందుతాడు. కాని ఇతనికి పగటికలలు కనటం తప్ప పనిచెయ్యటం చేతకాదు. అందువల్ల ఇతను **స్వప్నం న విముంచతి**.

భయమ్ (న విముంచతి) – అన్నిటికి న విముంచతి కలుపుకోవాలి. అతను ఓటమి పొందుతానేమోననే భయంవల్ల ఏపనీ చెయ్యడు. అతనికి ఓటమిని చవిచూడటం ఇష్టముండదు. కేవలం విజయమే కావాలి. కాని దురదృష్టవశాత్తూ ఎవరినీ మొదటి ప్రయత్నంలోనే విజయలక్ష్మి వరించదు. నిజానికి అలా మొదటిసారే విజయం వస్తే, ఏదో పొరపాటు జరిగినట్టు అర్థం. ఏ పని చేపట్టినా అపజయం ఎదుర్కోకతప్పదు. అందువల్ల ఈ మహా సోమరిపోతు ఏం చేస్తాడు? ఏ పనీ చేపట్టడు. పైగా గొప్పగా అందరికీ చెప్పుకుంటాడు, 'నేను జీవితంలో ఎన్నడూ ఓటమిని చవిచూడలేదు, తెలుసా?' ఏదైనా పని చేస్తేనే కదా ఓటమి కలిగేది. కాని ఇతను భయంవల్ల ఏ పనీ చేపట్టడు. అందువల్ల ఇతను **భయం న విముంచతి**.

శోకమ్ (న విముంచతి) – ఈ తామసికవ్యక్తిని శోకం ఎన్నడూ విడిచిపెట్టదు. ప్రతి మనిషీ రెండు వ్యక్తిత్వాలతో జీవితాన్ని అనుభవిస్తాడు. కర్తగా ప్రపంచంలో పనిచేస్తాడు, భోక్తగా వచ్చిన కర్మఫలాన్ని అనుభవిస్తాడు. భోక్తగా పొందే కర్మఫలాలు ఎక్కువగా శోకాన్ని లేదా బాధలను కొనితెస్తాయి. కాని మనం కర్తగా చురుకుగా పని చేస్తుంటే, మనం హుషారుగా ఉంటే ఈ కర్మఫలాలు తెచ్చే దుఃఖం మనను భోక్తగా ఏమీ చెయ్యలేవు. చురుకైన

జీవితం దుఃఖానికి అద్భుతమైన మందు; చురుకైన జీవితం ఆందోళనకు అద్భుతమైన మందు; చురుకైన జీవితం మానసిక అలజడికి అద్భుతమైన మందు.

కాని ఈ తామసిక ప్రవృత్తి ఉన్న మనిషి ఏదైనా పని చేస్తేనే కదా, అది అద్భుతంగా పని చెయ్యటానికి. అందువల్ల అతనికి ఎదురయ్యే ప్రతి అనుభవం కూడా దుఃఖాన్నే మిగులుస్తుంది. అందువల్ల అతను ఇరవైనాలుగు గంటలూ నస బ్యాండ్‌గా తయారవుతాడు. దేనికో దానికి సణుగుతూనే ఉంటాడు. ముప్పొద్దులా తిని పడుకోవటమే తన పని అయినా కూడా ఆ తిండికి సవాలక్ష వంకలు పెడతాడు. ఉప్పు ఎక్కువయిందంటాడు, కారం తక్కువ అయిందంటాడు. అలా దేనికో దానికి బాధపడుతూనే ఉంటాడు. అందువల్ల అతను **శోకం న విముంచతి**.

విషాదమ్ (న విముంచతి) – విషాదం అంటే ఎప్పుడూ దుఃఖంలోనే ఉంటాడు. ఏ పని చెయ్యాలన్నా ఉత్సాహం ఉండదు. ఎప్పుడూ మనస్తాపంలో ఉంటాడు. ఏ పని చెయ్యమని అడిగినా, మూడ్ లేదు అంటాడు. గీతాబోధకు ఎందుకు రాలేదని అడిగితే, ఇవాళ మూడ్ లేదు, రావాలనిపించలేదు అంటాడు. ఆ మూడ్ ఎందుకు లేదంటే దానికేం తర్కం ఉపయోగించలేము. అతనికి ఏదీ చెయ్యాలనిపించదు అంతే; అతని ఇంద్రియాలు చురుకుగా ఉండవు. దయానందస్వామీజీ ఈ మూడ్ లేనివారిని హాస్యంగా మూఢాః అంటారు. శంకరాచార్యులవారు దాన్ని అవసన్నభావః అంటారు. ఎప్పుడూ ఈ వ్యక్తి అలా మనస్తాపంలోనే ఉంటాడు. అందువల్ల అతను **విషాదం న విముంచతి**.

మదమేవ చ (న విముంచతి) – ఇటువంటి వ్యక్తి ఒకవేళ పొరపాటున ఏదైనా పని చేస్తే, అది ఇంద్రియాలను తృప్తిపరిచేదై ఉంటుంది. పూర్వకాలపు పల్లెటూర్లలో కొందరికి ఇటువంటి జీవనం ఉండేది. వారికి భూములు ఉంటాయి కాని, ఎవరో దున్నిపెడతారు. చేతినిండా డబ్బు ఉంటుంది కాని చదువుకోవాలనే ఆసక్తి ఉండదు. ఇటు లౌకికవిద్యనూ అభ్యసించరు, అటు శాస్త్రాన్నీ అధ్యయనం చెయ్యరు.

ఇటువంటివారు ఊరి మధ్యలో ఉన్న రచ్చబండ దగ్గర చేరి పిచ్చాపాటి కబుర్లు చెబుతుంటారు. కొంతమంది నోటినిండా తమలపాకు వేసుకుని, దాన్ని నములుతూ, ఏం మాట్లాడుతున్నారో తెలియకుండా మాట్లాడుతారు. మరికొంతమంది పేకాటరాయుళ్ళు ఉంటారు; రోజంతా డబ్బు పెట్టి పేకాట ఆడుతుంటారు. అవి కాక మందుకూ, జూదానికీ అలవాటు పడతారు. అందువల్ల మదం అంటే విషయలాలసలో మునిగితేలుతారు. దీనివల్ల ఆస్తులను కూడా హారతికర్పూరంలా కరిగించివేసిన వారెందరో! వీరికి ఈ చెడు అలవాట్లలో మునిగితేలటం తప్ప, మంచి లక్ష్యం అంటూ ఏమీ లేదు. మోక్షంకోసమే కాదు, కనీసం లౌకికలక్ష్యాల కోసమన్నా పాటుపడాలి. లౌకికలక్ష్యం అన్నా ఉంటే, దాని కోసమన్నా శ్రమపడతారు. కాని వీరికి ఆధ్యాత్మికలక్ష్యం సంగతి దేవుడెరుగు, లౌకికలక్ష్యం కూడా ఉండదు.

చిన్మయానందస్వామీజీ ఎప్పుడూ చెబుతారు, 'మనిషన్న ప్రతివానికీ ఏదో ఒక లక్ష్యం ఉండాలి. మోక్షం కాకపోతే, వేరే ఏదైనా లక్ష్యం ఉండాలి.' కాని తామసిక వ్యక్తికి ధర్మార్థకామమోక్షాలు అంటేనే ఏమిటో తెలియదు. ఇంక వాటికోసం పాటుపడేదెక్కడ?లక్ష్యం లేకపోయేసరికి ఏం చేస్తాడు? వ్యసనాలలో మునిగితేలతాడు. అందువల్ల **మదమేవ చ న విముంచతి**.

న విముంచతి – అతనితో మాట్లాడటానికి ప్రయత్నించి, అతనిలో కొంచెమన్నా ఉత్సాహాన్ని నింపుదామని మీరు ప్రయత్నిస్తే, అతని తెలివి ఎంత గొప్పగా ఉంటుందంటే, ఎదురు అతనే తన బద్ధకాన్ని మెచ్చుకుంటూ వాదిస్తాడు. 'నువ్వు సిగరెట్టు ఎందుకు కాలుస్తావు?' అని మీరు వాదిస్తే, అతను దానికి వంద మంచి కారణాలు చూపిస్తాడు. ఆ సిగరెట్టు కంపెనీలను ఎవరు పోషిస్తారు అంటాడు పైగా. మీరు ఇంక 'సరే బాబూ, నువ్వు కాల్చుకో,' అనేదాకా వదలడు. బుద్ధికి ఆ శక్తి ఉంటుంది.

మనిషి ఏదైనా చెడువ్యసనంలో పడిపోతుంటే బుద్ధి మనస్సును బుద్ధిగా హెచ్చరిస్తుంది, చివాట్లు వేస్తుంది. రెండోసారి, మూడోసారి బలహీనంగా మందలిస్తుంది. అప్పుడూ మనస్సు వినకపోతే, అది కూడా మనస్సుతో చేతులు కలిపేస్తుంది. 'అణచి చూడు, లేదా అణగి పో,' సామెత ఉంది. శత్రువును అణచటానికి ప్రయత్నించాలి; లేకపోతే శత్రువుతో మైత్రి చెయ్యాలి. బుద్ధి అలా మనస్సుతో చేతులు కలపటమే కాక, దాని తెలివితేటలను మనస్సును సమర్థించటానికి తిప్పుకుంటుంది.

దుర్మేధాః – వీరి బుద్ధి చెడుదారి పట్టింది. ఇటువంటి వారిని మీరు మార్చలేరు సరికదా, ఎదురు వారే మిమ్మల్ని వారి దారిలోకి తిప్పగలరు. 'ఎందుకలా ఇరవైనాలుగు గంటలూ పేకాట ఆడతావు,' అంటే 'రా, నువ్వే చూడు, దీనిలో ఎంత మజా ఉందో,' అంటారు. మీరు కూడా బలహీనమనస్కులు అయితే, మీరు కూడా వారి దారిలో పడిపోయే ప్రమాదముంది. అంత శక్తి ఉంది వారికి. అంతటి వాక్పటిమ ఉంది వారికి. వారి దుర్బుద్ధి వారినే సమర్థిస్తుంది.

ఇంద్రియ నిగ్రహం పాటించాలి అంటే ఉన్నదొక్కటే జీవితం; దాన్ని ఏడిపించకు అంటాడు. ఇతనిది చార్వాక దర్శనానికి దగ్గరగా ఉంటుంది. ఎప్పుడేమవుతుందో తెలియదు, జీవితం చాలా చిన్నది; యవ్వనం ఇంకా చిన్నది. జీవితం ఉండగానే ఇల్లు చక్కబెట్టుకోవాలి. అంటే వీరి ఉద్దేశంలో అనుభవించాల్సిందంతా అనుభవించేయాలి.

సా ధృతిః పార్థ తామసీ – ఓ అర్జునా, అటువంటి ధృతి తామసిక ధృతి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

పగటికలలు కంటూ, భయం, శోకం, విషాదం, మదం అనే గుణాలను వదిలిపెట్టకుండా చేసే ధృతిని **తామసిక ధృతి** అంటారు.

ఇక్కడితో మూడురకాల ధృతి గురించి అయిపోయింది. జీవితంలో మనిషి లక్ష్యం ఎలా ఉండాలి? సాత్త్విక ధృతి ఉండాలి. అది ఉంటే అతను ఆధ్యాత్మిక రంగంలో విజయాన్ని పొందుతాడు. ఆధ్యాత్మిక విజయం పొందేదాకా గట్టి పట్టుదల కలిగివుండటాన్ని సాత్త్విక ధృతి అంటారు.

రాజసిక పట్టుదలలో కూడా అంకితభావం, దృఢనిశ్చయం ఉంటాయి కాని, అతను వాటిని ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు వాడడు; లౌకిక విజయాలకే వాడతాడు. అంటే అతను మోక్షం కోరడు; ధర్మ, అర్థ, కామ పురుషార్థాలనే కోరతాడు. అతనికి వచ్చే పుణ్యాన్ని కూడా లౌకిక విజయాలకే తిప్పుకుంటాడు. సకామకర్మ చేస్తే వచ్చే పుణ్యం అతనికి లౌకిక విజయాలను ఇస్తే, నిష్కామకర్మ చేస్తే వచ్చే పుణ్యం అతనికి చిత్తశుద్ధి, గురుప్రాప్తి, జ్ఞానప్రాప్తిని కలుగజేస్తుంది. ఈ రాజసిక ప్రవృత్తిలో విజయం పొందేదాకా ఉంటాడు. అతని లక్ష్యం అతని రంగంలో అతను ప్రథమశ్రేణిలో ఉండాలి.

ఇక్కడొక విషయాన్ని గమనించాలి. మనం రాజసిక ప్రవృత్తిని పూర్తిగా ఖండించటం లేదు. మొదట్లో ఏ సాధకుడైనా కర్మ చెయ్యాలి; కర్మ చెయ్యాలంటే రాజసిక ప్రవృత్తి ఉండాలి. పైగా మొదట్లో ఎవరికైనా లౌకిక విజయాలమీదే మోజు ఉంటుంది. ఎవరైనా అర్థ, కామాల వెంటే పరుగులు తీస్తారు. వేదపూర్వభాగం కూడా అనేక కర్మలు బోధించటం ద్వారా, దాన్ని ప్రోత్సహిస్తుంది. అందువల్ల రాజసిక ధృతిని అంటే రాజసిక పట్టుదలను పూర్తిగా నిందించకూడదు.

కాని కాలం గడిచేకొద్దీ దాన్నించి పైకి ఎదగాలి. ముందు కేవలం కర్మఠుడుగా పనిచెయ్యటం మొదలుపెడతాడు. చాలా ఎక్కువ డబ్బు సంపాదించాలి; అంతా నేను, మహా అయితే నావారు అనుభవించాలి అనుకుంటాడు. ఇదంతా సకామకర్మ పద్ధతి. నెమ్మదిగా ఒక సాధకుడు సకామకర్మనుంచి నిష్కామకర్మకు ఎదగాలి. కేవలం కర్మఠుడు స్థాయినుంచి కర్మయోగి స్థాయికి ఎదగాలి. కర్మయోగి కూడా బాగా సంపాదిస్తాడు కాని, దాన్ని స్వార్థానికి దాచుకోకుండా పంచమహాయజ్ఞాలు చేస్తాడు. దైవయజ్ఞానికీ, మనుష్యయజ్ఞానికీ, పితృయజ్ఞానికీ వినియోగిస్తాడు ఆ ధనాన్ని.

దయానందస్వామీజీ అంటారు, 'ఇన్నాళ్ళూ నువ్వు సమాజంనుంచి తీసుకున్నావు, ఇప్పుడు సమాజానికి తిరిగి ఇవ్వాలి.' అందువల్ల కర్మయోగిగా సమాజానికి సేవ చెయ్యాలి.

సాత్త్విక వ్యక్తిత్వం ఉన్నవ్యక్తి తనకంటూ ఏమీ దాచుకోడు. ఎందుకంటే అతన్ని బంధించే కోరికలంటూ ఉండవు అతనికి. కాని సత్త్వగుణం మితిమీరినా కూడా ప్రమాదమే. ఎందుకు? అతనికి కోరికలు లేవు కాబట్టి సంపాదన జోలికి కూడా పోడు.

మూడురకాల భిన్న మనస్తత్త్వాలు ఉంటాయి మనుష్యుల్లో. ఒకరు ఏమీ సంపాదించరు, తమకంటూ ఏమీ ఉండదు. ఏమీ ఉండదు కాబట్టి దానధర్మాలు చెయ్యలేరు. కర్మయోగం పంచమహాయజ్ఞాలు చెయ్యాలంటుంది. ఇతనికి ఏమీ సంపాదన లేదు కాబట్టి, తనే ఎవరిమీదో ఆధారపడతాడు కాబట్టి, తను ఏమీ ఇవ్వలేడు.

రెండవరకం వ్యక్తి బాగా సంపాదిస్తాడు కాని పిల్లికి బిచ్చం పెట్టని వ్యక్తి. చాలా ఉంటుంది కాని దమ్మిడీ కూడా (ఆ రోజుల్లో నాణెం) రాల్చడు.

మూడవరకం వ్యక్తి మాత్రమే బాగా సంపాదిస్తాడు, బాగా సమాజం మేలుకోసం ఖర్చు పెడతాడు. ఇటువంటి దానం చెయ్యాలంటే రాజసిక ధృతి ఉండాలి. అలాగని దానాలు చేస్తూనే కూర్చోకూడదు. దాన్నించి సాత్త్విక ధృతికి ఎదగాలి. అంటే జ్ఞానం, మోక్షం పొందాలనే తపన ఉండాలి.

ముందుగా తామసిక ధృతి ఉంటే దాన్ని పోగొట్టుకోవాలి. దాన్నించి వెంటనే సాత్త్విక ధృతిని పొందలేరు. అందువల్ల మధ్యలో రాజసిక ధృతిని పొందాలి. లౌకికవిజయాలకోసం పాటుపడి, కావాల్సినంత సంపాదించాక, పంచమహాయజ్ఞాలు చేశాక, సాత్త్విక ధృతికి ఎదగాలి. అలా మీ లక్ష్యం తామసిక పట్టుదలనుంచి రాజసిక పట్టుదలకు, రాజసిక పట్టుదలనుంచి సాత్త్విక పట్టుదలకు ఎదిగేలా ఉండాలి.

ఇక్కడితో మూడురకాల ధృతిని గురించిన వివరణ అయిపోయింది. మూడురకాల ధృతి గురించి మళ్ళీ టూకీగా వెనకనుంచి ముందుకు చూస్తే, అప్పుడు కిందనుంచి పైకి వెళ్ళినట్టవుతుంది.

మూడురకాల ధృతి

శ్లోకం	ధృతి	లక్షణం
35	తామసిక ధృతి	పగటికలలు కంటూ, భయం, శోకం, విషాదం, మదం అనే గుణాలను వదిలిపెట్టకుండా చేసే ధృతి
34	రాజసిక ధృతి	ధర్మార్థకామాల వెంట, లౌకికవిజయాలకోసం, తీవ్రమైన కోరికలతో పరుగులు తీస్తూనే ఉండేలా చేసే ధృతి
33	సాత్త్విక ధృతి	మనస్సు, ప్రాణం, ఇంద్రియాలు చేసే క్రియలను ఆధ్యాత్మిక చింతన వైపు యోగా ద్వారా ఏకీకృతం చేసే ధృతి

శ్లో. 36 **సుఖం త్విదానీం త్రివిధం శృణు మే భరతర్షభ ।**
అభ్యాసాద్రమతే యత్ర దుఃఖాంతం చ నిగచ్ఛతి ॥
సుఖమ్, తు, ఇదానీమ్, త్రివిధమ్, శృణు, మే, భరతర్షభ,
అభ్యాసాత్, రమతే, యత్ర, దుఃఖాంతమ్, చ, నిగచ్ఛతి ॥

భరతర్షభ!	= ఓ అర్జునా!	యత్ర	= ఏ సుఖమందు సాధకుడు
ఇదానీమ్	= ఇప్పుడు	అభ్యాసాత్	= భజనధ్యానాదుల అభ్యాసమువల్ల
త్రివిధమ్	= మూడు విధములైన	రమతే	= ఆనందించునో
సుఖమ్, తు	= సుఖములను గూర్చియు	చ	= ఇంకా
మే, (వచః)	= నా మాటలను	దుఃఖాంతమ్	= దుఃఖమును
శృణు	= వినుము	నిగచ్ఛతి	= అతిక్రమించునో

హే భరతర్షభ! ఇదానీమ్ తు త్రివిధమ్ సుఖమ్ మే శృణు,
యత్ర (సుఖే జీవః) అభ్యాసాత్ రమతే, దుఃఖాన్తమ్ చ నిగచ్ఛతి ।

తా: ఓ అర్జునా! ఇప్పుడు మూడు విధములైన సుఖములను గూర్చియు నా మాటలను వినుము. ఏ సుఖమందు సాధకుడు భజనధ్యానాదుల అభ్యాసమువల్ల ఆనందించునో ఇంకా దుఃఖమును అతిక్రమించునో,

ఈ శ్లోకంలో ఇంకొక కొత్త అంశాన్ని ప్రవేశపెట్టబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దాన్ని మూడురకాల సుఖం అంటారు. ఇప్పటివరకూ ఆరు అంశాలను చూశాము. అవి మూడురకాల సన్న్యాసం, మూడురకాల జ్ఞానం, మూడురకాల కర్మ, మూడురకాల కర్త, మూడురకాల బుద్ధి, మూడురకాల ధృతి చూశాము.

భరతర్షభ – ఓ అర్జునా,

ఇదానీం త్రివిధం సుఖం శృణు – ఇప్పుడు మూడురకాల సుఖాలను గురించి విను. సుఖం అంటే ఆనందం. త్రివిధం అంటే మూడురకాలు. మళ్ళీ ఆ మూడురకాల సుఖం సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక సుఖాలే.

ప్రతి ఒక్కవ్యక్తీ కూడా ఆనందం కావాలని కోరుకుంటాడు. ఆ కోరిక పెంపొందించుకుంటే వచ్చినది కాదు. అది ప్రతివ్యక్తిలోనూ స్వతహాగా ఉంటుంది. ప్రతి ఒక్కరూ ఆనందం కావాలని కోరుకుంటారు; అంతవరకూ అందరూ సమానమే. కాని ఆ కోరుకునే ఆనందం మనిషి మనిషికీ మారుతుంది.

ఆనందం కావాలా వద్దా అనే విషయంలో మనిషికి ఎన్నుకునే అధికారం లేదు. ఆనందం కోరి తీరే లక్షణం. కాకపోతే ఎటువంటి ఆనందం కావాలి అనుకోవటంలో అతనికి ఎన్నుకునే హక్కు ఉంది. తెలివైన వ్యక్తి అసలైన ఆనందాన్ని కోరుకుంటాడు.

ఇదే సూత్రం ఆహారానికి కూడా వర్తిస్తుంది. ఆహారం తినాలా, వద్దా అనే విషయంలో మనిషికి ఎన్నుకునే అధికారం లేదు. ఆకలి అనేది సహజలక్షణం. కాకపోతే ఆకలివేస్తే ఏం తినాలి అనే విషయంలో చాలా మార్గాలు ఉన్నాయి. వాటిలో ఏం కావాలంటే దాన్ని ఎన్నుకోవచ్చు. శాకాహారమా, మాంసాహారమా; శాకాహారంలో మళ్ళీ ఎటువంటి ఆహారం? ఇలా చెప్పుకుంటూ పోవచ్చు. అదే విధంగా సుఖం కావాలంటే ఎటువంటి సుఖం? నేను చెబుతాను విను అర్జునా అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మీకు నచ్చినటువంటి సుఖాన్ని అనుభవించేలాగా మనస్సుకు శిక్షణను ఇచ్చుకోవచ్చు. ఇది తిరుగులేని సత్యం. రుచితో సహా ఈ సూత్రాన్ని పాటించవచ్చు. మీరు అనుకోకుండా చపాతీలు తినాల్సివచ్చింది అనుకుందాము. మీకు అవి బొత్తిగా ఇష్టంలేదు. కాని నెమ్మదిగా, సణుక్కుంటూనో, గొణుక్కుంటూనో తినటం మొదలుపెడతారు. కొన్నాళ్ళయ్యేసరికి మీరే ఆ రుచికి అలవాటు పడిపోతారు.

మీకు ఆధునిక సంగీతం అంటే ఇష్టం లేదనుకోండి; కాని అదే మీ చెవుల్లో నిరంతరం మారుమ్రోగేలా మీ వారెవరైనా చేస్తే, వినగా వినగా మీరు కూడా దానికి ఎంతగా అలవాటు పడిపోతారంటే, మీకు తెలియకుండానే మీరు ఆ పాటను కూనిరాగాలు తీస్తారు. ఇదంతా కేవలం అభ్యాసంవల్ల సాధ్యం.

అందువల్ల అభ్యాసంవల్ల మీరు సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక సుఖాల్లో దేన్నైనా పొందటానికి తీవ్రంగా ప్రయత్నించవచ్చు. మంచి అవనీ, చెడు అవనీ; అది ఏ విషయంలోనైనా అవనీ. మనస్సు నెమ్మదిగా దానికి అలవాటు పడిపోతుంది. అంటే వేషధారణ విషయంలో, ఆహారనియమాల్లో, ఒక్కటేమిటి అన్నింటిలోనూ! మనస్సుకు అలా శిక్షణను పొందే అంత మంచి లక్షణం ఉంటే, దాన్ని మంచి శిక్షణ పొందేలా ఎందుకు చెయ్యకూడదు? మంచి బ్రాండ్‌ను ఎందుకు ఎన్నుకోకూడదు?

అభ్యాసాద్రమతే యత్ర – కేవలం సాధనవల్ల, శిక్షణవల్ల మనస్సు అందులో రమించటం మొదలుపెడుతుంది. మొదట్లో మీరు ఆనందిస్తున్నదాన్ని చూసి ఎదుటివారు ఇందులో ఏముంది అని ఆశ్చర్యపోవచ్చు. పిల్లలు కారులో కారు అద్దాలను పైకెత్తేసి, హోరెత్తించే సంగీతం పెట్టుకుని, దూసుకువెళ్ళిపోతారు. వారంత అద్దాలు పైకెత్తినా మీ చెవులకు ఆ సంగీతం హోరు వినిపించిందంటే, లోపల ఉన్నవారి చెవులు ఇంకెంత బద్ధలవుతాయో

ఒక్కసారి ఊహించుకోండి. కాని వారికేం అది బాధ అనిపించదు. ఎందుకు? వారి చెవులు ఆ ధ్వని తరంగాలకు అలవాటయిపోయాయి.

అందువల్ల అభ్యాసంతో దానిలో రమిస్తారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంతేనా?

దుఃఖాంతం చ నిగచ్ఛతి – దుఃఖాలను అధిగమిస్తాడు కూడా అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మూడురకాల సుఖాలు కూడా దుఃఖాన్ని అంతం చేస్తాయి. సాత్త్విక సుఖమూ దుఃఖాన్ని అంతం చేస్తుంది; రాజసిక సుఖమూ దుఃఖాన్ని అంతం చేస్తుంది; తామసిక సుఖమూ దుఃఖాన్ని అంతం చేస్తుంది. అదెలా? కృష్ణపరమాత్మ రాబోయే శ్లోకాల్లో వరుసగా సాత్త్విక సుఖం, రాజసిక సుఖం, తామసిక సుఖాలను నిర్వచించబోతున్నాడు. అవేమిటో చూద్దాము.

శ్లో. 37 **యత్తదగ్రే విషమివ పరిణామేఽమృతోపమమ్ ।**
తత్సుఖం సాత్త్వికం ప్రోక్తమ్ ఆత్మబుద్ధిప్రసాదజమ్ ॥
యత్, తత్, అగ్రే, విషమ్, ఇవ, పరిణామే, అమృతోపమమ్,
తత్, సుఖమ్ సాత్త్వికమ్, ప్రోక్తమ్, ఆత్మబుద్ధిప్రసాదజమ్ ॥

యత్	= ఏ సుఖమైతే	ఆత్మబుద్ధి	= పరమాత్మకు సంబంధించిన
అగ్రే	= ప్రారంభ సమయమున	ప్రసాదజమ్	విషయములలో నిమగ్నమగుట
విషమ్, ఇవ	= కష్టముగా అనిపించినను		వలన కలుగునట్టి
పరిణామే, తత్	= పరిణామమున అది	తత్, సుఖమ్	= ఆ సుఖము
అమృతోపమమ్	= అమృతతుల్యముగా ఉండునో	సాత్త్వికమ్	= 'సాత్త్విక సుఖము' అని
(అతః)	= (అందువలన)	ప్రోక్తమ్	= చెప్పబడును

యత్ అగ్రే విషమ్ ఇవ, పరిణామే అమృత–ఉపమమ్ తత్
ఆత్మ–బుద్ధి–ప్రసాదజమ్ (అస్తి), తత్ సుఖమ్ సాత్త్వికమ్ ప్రోక్తమ్ ।

తా: ఏ సుఖమైతే ప్రారంభ సమయమున కష్టముగా అనిపించినను, పరిణామమున అది అమృతతుల్యముగా ఉండునో, అటువంటి పరమాత్మకు సంబంధించిన విషయములలో నిమగ్నమగుటవలన కలుగునట్టి సుఖము 'సాత్త్విక సుఖము' అని చెప్పబడును.

ఎఫ్) మూడురకాల సుఖం – శ్లోకాలు: 37–39: ఉపోద్ఘాతం

సాత్త్విక ఆనందాన్ని ఆధ్యాత్మిక ఆనందంగా నిర్వచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ ఆనందం ఆధ్యాత్మిక జీవనాన్ని గడిపితే వస్తుంది. అది కూడా చివర్లో కాదు, ప్రయాణంలో కూడా అనుభవిస్తాడు. కర్మయోగం ఆనందాన్ని కలుగజేస్తుంది; ఉపాసనయోగం ఆనందాన్ని కలుగజేస్తుంది; సాధనచతుష్టయ సంపత్తి ఆనందాన్ని కలుగజేస్తుంది. పైగా ఈ ఆనందంలో ఆనందకరమైన విషయం ఏమిటంటే, ఈ ఆనందం లోపలినుంచి వస్తుంది. బాహ్యవస్తువులనుంచి రాదు.

నిజానికి అతను అసలు బాహ్యవిషయాల గురించి వెంపర్లాడడు. బాహ్యవిషయాల వెంట పరుగులు తీసే వారు, పాపం ఇతను ఆనందాన్ని పొందటం లేదని ఇతనిమీద జాలిపడతారు కూడా. ఎందుకంటే అతను ఒక సినిమాకి వెళ్ళడు; డిస్కోలకు వెళ్ళడు; క్లబ్బులు, పార్టీలు అంటే ఏమిటో ఎరగడు. ఇవేమీ అనుభవించకుండా ఇంకేం ఆనందం పొందుతాడని తెగ ఆశ్చర్యపడిపోతారు. లేదా అతనిమీద కొండంత జాలిపడతారు.

కాని ఈ ఆనందాన్ని అనుభవించే వ్యక్తికే తెలుసు, ఆ ఆనందమంటే ఏమిటో! ఈ ఆనందానికి పరాకాష్ఠ **ఆత్మజ్ఞాన జన్య ఆనందమ్.** దీన్ని విద్యానందం అంటారు. అంటే స్వస్వరూపాన్ని తెలుసుకోవటంవల్ల కలిగిన ఆనందం; ఈశ్వరుని గురించి తెలుసుకోవటంవల్ల కలిగిన ఆనందం; జగత్తు గురించి తెలుసుకోవటంవల్ల కలిగిన ఆనందం; జీవ జగత్ ఈశ్వరస్వరూపజ్ఞానం పొందటంవల్ల కలిగిన ఆనందం. అది ఇంకేమీ కోరదు. ఒక పరిపూర్ణత్వ భావాన్ని ఇస్తుంది.

ఇటువంటి ఆనందం యొక్క గొప్పతనం ఏమిటి? జ్ఞానాన్ని ఎవరూ దొంగలించలేరు; డబ్బు పోవచ్చు, పదవి పోవచ్చు, గౌరవం పోవచ్చు, బంధుజనం వదిలివేయవచ్చు కాని జ్ఞానం మాత్రం ఎన్నడూ మనని విడిచి వెళ్ళదు. నిజానికి కాలం గడిచినకొద్దీ ఆ జ్ఞానంలో ఇంకా స్పష్టత వచ్చి, ఇంకా పెరుగుతుంది.

న చోరహార్యం న చ రాజహార్యం న భాతృభాజ్యం న చ భారకారి।
వ్యయే కృతే వర్ధత ఏవ నిత్యం విద్యాధనం సర్వధన ప్రధానమ్॥

ఇది ప్రత్యేకత ఉన్న జ్ఞానం. దొంగలు ఎత్తుకుపోలేరు; ప్రభుత్వం పన్ను విధించి తీసేసుకోలేదు; అన్నదమ్ములు దావా వెయ్యలేరు. జ్ఞానాన్ని ఎవరూ తీసుకోలేరు. మీకున్న జ్ఞానాన్ని ఎవరితోనైనా పంచుకుంటే అది హరించుకుపోదు. నిజానికి మీ జ్ఞానం రెట్టింపు అవుతుంది. స్వామీజీ ఒక్క భగవద్గీతనే 15-20సార్లు అయినా బోధించి ఉంటారు. ఒకసారి బోధిస్తేనే ఆయన జ్ఞానం హరించుకుపోయేటట్టయితే, అన్నిసార్లు బోధించగలరా? అందువల్ల జ్ఞానం ధనాలన్నిటిలోకీ గొప్పది.

జ్ఞానం ఎన్నడూ హరించుకుపోదు కాబట్టి, ఆ జ్ఞానం ఆధారంగా మీకు కలిగిన ఆనందం కూడా హరించుకు పోదు. అది జీవితాంతం ఉంటుంది. జ్ఞానాన్ని ఆధారం చేసుకున్న ప్రశాంతత, మనస్సులో జీవితాంతం ఉంటుంది. ఆందోళన లేని ఆనందం అది. అందువల్ల దాన్ని సాత్త్విక సుఖం, సాత్త్విక ఆనందం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఆత్మబుద్ధిప్రసాదజమ్ – ఆత్మబుద్ధి అంటే ఆత్మజ్ఞానం. ప్రసాద అంటే ప్రశాంతతో నిండిన మనస్సు, ఆందోళన చెందని మనస్సు. ఆ ప్రశాంతతే ఆనందాన్ని కలుగజేస్తుంది. ఆనందం ఎక్కడనుంచి వస్తుంది? ఆత్మనుంచి వస్తుంది. ఆత్మ స్వస్వరూపమే ఆనందం. అందువల్ల ఆత్మానందం ప్రశాంత మనస్సులో ప్రకటితమవుతుంది. ప్రశాంతతవల్ల, ఆత్మజ్ఞానంవల్ల కలిగిన విద్యానందాన్ని సాత్త్విక ఆనందం అంటారు. అందువల్ల అది ఆత్మబుద్ధిప్రసాదజమ్.

కాని కృష్ణపరమాత్మ ఒక హెచ్చరిక చేస్తున్నాడు. ఏమని? ఇంత గొప్ప ఆనందం, ఇంత అద్భుతమైన ఆనందం అంత తేలిగ్గా దొరకదు. ఏ ఆనందానికైనా జీవితభీమా తీసుకోవాలి కాని, ఈ ఆనందానికి అవసరంలేదు. అంత

అద్భుతం ఇది! కాని ఈ ఆనందం అంత తేలిగ్గా దొరకదు. దీనికోసం చాలా కష్టపడాల్సి ఉంటుంది. దీన్ని పొందటానికి చాలా సుదీర్ఘమైన ఆధ్యాత్మిక సాధన చెయ్యాలి.

దీనికి మొదటిమెట్టు కర్మయోగసాధన. కర్మయోగం అంటే సకామకర్మలను తగ్గించుకుని, నిష్కామకర్మలను పెంచుకోవాలి. అక్కడినుంచే కష్టం మొదలవుతుంది. కర్మయోగం ద్వారా చిత్తశుద్ధి పొందాలి. దాని తర్వాత ఉపాసనయోగానికి రావాలి. బాహ్యముఖంగా ఉన్న మనస్సును అంతర్ముఖం చేసుకోవాలి. దాని తర్వాత, అంతకు ముందు అధ్యాయాల్లో పేర్కొన్న విలువలను పెంపొందించుకోవాలి. అమానిత్వం, అదంభిత్వం, అహింస, శాంతి వంటి దైవీసంపత్తిని పెంపొందించుకోవాలి. దానికి భిన్నంగా మీలో ఉన్న ఆసురీసంపత్తిని కలుపు మొక్కలను ఏరివేసినట్టుగా ఏరివేయాలి.

ఈ శ్రమ ఒక కొండ ఎక్కుతున్నటువంటిది. అందుకని మొదట్లో చాలా కష్టంగా ఉంటుంది. కాని మీరు చేరాలనుకున్న అంతిమలక్ష్యాన్ని గుర్తుపెట్టుకుంటే ఏమీ కష్టమనిపించదు. మానససరోవర పరిక్రమ చెయ్యటానికి వెళ్ళేవారిని ఒక్కసారి గుర్తు తెచ్చుకోండి. అక్కడ వాతావరణం చాలా చల్లగా అయిపోతుంది; ఆక్సిజన్ అందకపోవచ్చు; ప్రాణాలకే ముప్పురావచ్చు; అయినా అంత సాహసానికి ఓర్చి, వేలల్లో డబ్బు ఖర్చుపెట్టుకుని, వందలకొద్దీ మనుష్యులు వెళుతూనే ఉంటారు. ఒకసారి ఆ పరిక్రమ చెయ్యగానే అంతవరకూ పడిన శ్రమను, ఆదుర్దాను, ఖర్చును ఒక్కసారిగా మర్చిపోతారు. అదేవిధంగా ఆత్మజ్ఞానం పొందటంవల్ల కలిగే ఆనందాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకుంటే దాన్ని పొందటానికి దాటాల్సిన దశలు ఏమీ కష్టమనిపించవు.

యత్తదగ్రే విషమివ – ఈ ఆధ్యాత్మిక ఆనందం మొదట్లో విషంలాగా అనిపిస్తుందిట. విషంలా అనిపిస్తుంది అంటే మొదట్లో చాలా బాధ కలుగజేస్తుంది. ఎందుకంటే దానికి చాలా శ్రమపడాల్సి ఉంటుంది. ఆ మాటకొస్తే, ఏ రంగంలో విజయం సాధించిన వ్యక్తినైనా అతణ్ణి విజయలక్ష్మి ఎలా వరించిందో అడిగిచూడండి. టెన్నిస్ ఆట అవనీ, క్రికెట్ అవనీ, సంగీతం అవనీ, నృత్యం అవనీ– అందులో సాధకుడు రాణించాలంటే చాలా కష్టపడాలి. పొద్దున్నే ఐదుగంటలకు లేచి, ఏడేసి గంటలు సాధన చెయ్యాలి. ప్రతి విజయం వెనుక ఎంతో శ్రమ ఉంటుంది. ఎన్నో త్యాగాలు చెయ్యాల్సి ఉంటుంది. ఆధ్యాత్మిక సాధన కూడా అంతే. అది అంత తేలికగా వచ్చేయదు, సహజంగా కలగదు. చాలా శ్రమతో కూడినది అది. అందువల్ల కష్టంగా అనిపిస్తుంది. కాని దానిలో ఉన్న గొప్పతనం ఏమిటి?

పరిణామే – ఆ శ్రమ తరువాత;

అమృతోపమమ్ – అమృతం పొందినంత ఆనందం కలుగుతుంది.

తత్సుఖం సాత్త్వికం ప్రోక్తమ్ – తత్ సుఖం అంటే అటువంటి ఆనందం సాత్త్విక సుఖం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎటువంటి సుఖం? సాధనచతుష్టయ సంపత్తివల్ల పొందిన ఆనందం. మొదటిదశ సాధనచతుష్టయ సంపత్తిని పొందటం. దానివల్లనే ఆనందం కలుగుతుంది. ఆ తర్వాత? ఆత్మజ్ఞానం పొందటంవల్ల కలిగే ఆత్మానందాన్ని సాత్త్వికసుఖం అంటారు.

మొదట విషతుల్యంగా అనిపించినా, చివరికి అమృతంలా ఉండి, ఆత్మజ్ఞానంవల్ల కలిగే ఆనందాన్ని **సాత్త్విక సుఖం** అంటారు.

శ్లో. 38 **విషయేంద్రియసంయోగాత్ యత్తదగ్రేఽ మృతోపమమ్ ।**
పరిణామే విషమివ తత్సుఖం రాజసం స్మృతమ్ ॥
విషయేంద్రియసంయోగాత్, యత్, తత్, అగ్రే, అమృతోపమమ్,
పరిణామే, విషమ్, ఇవ, తత్, సుఖమ్, రాజసమ్, స్మృతమ్ ॥

విషయేంద్రియ	= విషయేంద్రియ	అమృతోపమమ్	= అమృతతుల్యముగ గోచరించినను
సంయోగాత్	సంయోగము వలన	పరిణామే	= పరిణామమున
యత్, సుఖమ్	= ఏ సుఖము	విషమ్, ఇవ	= విషప్రాయమగును
(భవతి)	= కలుగునో	(అతః)	= (అందువలన)
తత్	= ఆ సుఖము	తత్	= అది
అగ్రే	= ప్రారంభసమయమున	రాజసమ్	= 'రాజస సుఖము' అని
	(భోగానుభవ సమయమునందు)	స్మృతమ్	= తలంపబడును

యత్ విషయ–ఇన్ద్రియ–సంయోగాత్ అగ్రే అమృత–ఉపమమ్ తత్
పరిణామే (చ) విషమ్ ఇవ (అస్తి) తత్ సుఖమ్ రాజసమ్ స్మృతమ్ ।

తా: విషయేంద్రియ సంయోగము వలన ఏ సుఖము కలుగునో, ఆ సుఖము ప్రారంభసమయమున (భోగానుభవ సమయమునందు) అమృతతుల్యముగ గోచరించినను, పరిణామమున విషప్రాయమగును. అందువలన అది 'రాజస సుఖము' అని తలంపబడును.

ఈ శ్లోకంలో రాజసిక సుఖాన్ని నిర్వచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. రాజసిక సుఖం ఇంద్రియ సుఖంవల్ల వస్తుంది. మనకున్న ఐదు ఇంద్రియాలు ప్రపంచాన్ని ఐదుగా విభజించి శబ్దస్పర్శరూపరసగంధాలుగా ప్రపంచంలో వస్తువులను మనను అనుభవింపజేస్తాయి. పంచవిధంగా విభజించబడుతుంది కాబట్టి జగత్తును ప్రపంచం అంటారు. అంటే చెవి మంచిపాటని వినిపిస్తుంది; కన్ను మంచిరూపాన్ని చూపిస్తుంది; ముక్కు మంచి వాసనను ఆఘ్రాణింపజేస్తుంది. అలా ఒక్కొక్క ఇంద్రియమూ ఒక్కొక్క రకమైన ఆనందాన్ని కలుగజేస్తుంది. విషయ వస్తువుల ద్వారా కలిగే ఆనందం కాబట్టి, దీన్ని **సంసర్గజభోగాః** అంటారు. కాని ఆనందం వెన్నంటే ఒక హెచ్చరిక ఉంటుంది. దాన్ని మర్చిపోకూడదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏమిటది? విషయవస్తువులతో సంబంధంవల్ల కలిగిన ఏ ఆనందం కూడా శాశ్వతం కాదు. సంబంధమే శాశ్వతం కాదు; అందువల్ల ఆ సంబంధంవల్ల కలిగిన ఆనందం అసలే నిలవదు. అందువల్ల ఆ ఆనందం ఎప్పుడో మటుమాయమవుతుంది.

అలా వచ్చిన ఆనందం కనుమరుగయితే, రెండు బాధలకు లోనయ్యే అవకాశం ఉంది. ఆ ఆనందం పోగానే, మనస్సులో ఒకవిధమైన శూన్యం ఏర్పడుతుంది; లేదా మనస్తాపం కలుగుతుంది. ఇది రాజసిక సుఖాన్ని వెన్నంటి ఉన్న పరిణామం. మనం కర్మకాండ గురించి చూసినప్పుడు ఏ కర్మ చేసినా అది మిశ్రమఫలాన్ని

ఇస్తుందని చూశాము. అంటే అది **దుఃఖమిశ్రితము**. అందువల్ల ఒకవేళ మీకు రాజసిక సుఖం కావాలనుకుంటే, మీ యిష్టం కాని, దాన్ని వెన్నంటే దుఃఖమో, శూన్యతాభావనో ఉంటుందని మర్చిపోకండి.

విషయేంద్రియసంయోగాత్ – విషయ అంటే విషయవస్తువులు – శబ్దస్పర్శరూపరసగంధాలు; ఇంద్రియ అంటే పంచ జ్ఞానేంద్రియాలు; సంయోగ అంటే ఇవి రెండూ కలవటం. ఈ కలవటం సహజంగా జరగదు. దానికోసం మీరు శ్రమపడాలి. ఎటువంటి ఆటంకం లేకుండా దాన్ని ఆనందించగలగాలి. అలా ఆనందం పొందగలిగితే ఆ ఆనందం ఎలా ఉంటుంది?

అమృతోపమమ్ – అమృతంలా ఉంటుంది. ఎన్నాళ్ళు?

యత్తదగ్రే – మొదట్లో అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏ పని చేసినా మొదట్లోనే ఆనందంగా ఉంటుంది. కొత్తగా ఉద్యోగంలో చేరితే అమృతంలా ఉంటుంది; మంచి విందుభోజనం చేస్తే అమృతంలా ఉంటుంది; కాని ఇదంతా మొదట్లో మాత్రమే సుమా అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మీకు ఐస్‌క్రీమ్ అంటే ఇష్టం అనుకోండి. ఇష్టంగా ఒకటి తింటారు, మహా అయితే రెండు తింటారు; అదే బలవంతంగా ఎవరైనా మీచేత పది తినిపిస్తే, ఏం చేస్తారు? వారిముందే కక్కుతారు. దీన్ని లా ఆఫ్ డిమినిషింగ్ రిటర్న్ అంటారు.

ఒకసారి మీ ఇంట్లో ఉన్న క్యాసెట్ల పరిస్థితిని గుర్తు తెచ్చుకోండి. ఏవో పాటలు మీకు నచ్చి, వెంటనే ఆ క్యాసెట్టు కొనేస్తారు. అలా ఎన్నో క్యాసెట్లు కొంటారు. కొన్న మొదట్లో రోజుకు నాలుగుసార్లు, ప్రతిరోజూ వింటారు. నెమ్మదిగా మోజు తగ్గుతుంది; వారానికి ఒకసారి వింటారు; తర్వాతెప్పుడో వాటి విషయం మీ మనస్సులో అడుగున పడిపోతుంది. అవేమో మట్టి కొట్టుకుపోయి, ఆశగా మీకోసం ఎదురుచూస్తుంటాయి. ఏ విషయానందం అయినా మొదట్లో ఆనందంగానే ఉంటుంది. అందువల్ల **అగ్రే అమృతోపమమ్**.

ఒకవేళ వాటిమీద మీకున్న ఆనందం చెక్కుచెదరకుండా ఉన్నాకూడా, ఏ వస్తువూ మీ దగ్గర శాశ్వతంగా ఉండలేదు; కాలంయొక్క కోరల్లో ఏదైనా చిక్కుకోక తప్పదు. రెండు వస్తువులను దగ్గరకి తెచ్చేది కాలమే; వాటిని నిర్దాక్షిణ్యంగా విడదీసేదీ కాలమే. సంయోగం ఆనందాన్ని కలుగజేస్తే, వియోగం దుఃఖాన్ని కలుగజేస్తుంది. వియోగం కలుగజేసే దుఃఖం దాని సంయోగంవల్ల మీకు కలిగే ఆనందపు స్థాయినిబట్టి ఉంటుంది. అంటే మీకా వస్తువు ఎంత నచ్చితే, దాని ఎడబాటు అంత దుఃఖాన్ని కలుగజేస్తుంది. కాని ఆ ఎడబాటు కలుగుతుందనే ఊహనే తట్టుకోలేరు మీరు.

అర్జునుని విషయంలో ఈ పరిస్థితిని కళ్ళారా చూశాము. అర్జునుడు తను భీష్మాచార్యులను, ద్రోణాచార్యులను చంపబోతున్నాను అనే ఊహనే భరించలేకపోయాడు. వారితో కలగబోయే వియోగం తలుచుకుంటేనే కాళ్ళూ, చేతులూ వణుకుతున్నాయి అన్నాడు.

సీదంతి మమ గాత్రాణి ముఖం చ పరిశుష్యతి – 1.29

ఆలోచననే భరించలేకపోతే, నిజంగా వియోగం కలిగితే ఇంకెంత బాధాకరంగా ఉంటుందో చూడండి!

పరిణామే – ఈ విషయ సుఖాలవల్ల తర్వాత కలిగే పరిణామం ఎలా ఉంటుంది?

విషమివ – విషంలా ఉంటుంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. సంయోగం కలిగినప్పుడు ఎంత ఆనందం కలుగుతుందో, వియోగం కలిగినప్పుడు అంత దుఃఖం కలుగుతుంది. ఆ దుఃఖం విషంలా ఉంటుంది. అప్పుడు బాధపడతారు. అలా చెయ్యకుండా ఉండాల్సింది అనుకుంటారు. అందువల్ల అది **పరిణామే విషమివ**.

తత్సుఖం రాజసం స్మృతమ్ – అటువంటి సుఖాన్ని రాజసిక సుఖం అంటారు. అందువల్ల రాజసిక సుఖాన్ని వదులుకుని సాత్త్విక సుఖానికి ఎదగాలి. ఒకవేళ రాజసిక సుఖాన్ని వదులుకోవాలని లేకపోయినా కూడా, సాత్త్విక సుఖాన్ని కూడా పక్కన అవసరార్థం ఉంచుకోవాలి.

ఉదాహరణకు విద్యుచ్ఛక్తిని ఉపయోగించినా, కరెంటు పోయినప్పుడు జనరేటరును వాడతారు. అలాగే తాగటానికి మున్సిపాలిటీ ఇచ్చిన నీరుని వాడినా, అది రానప్పుడు బోర్‌వెల్‌ను వాడతారు. అదేవిధంగా విషయానందాలను పొందండి, తప్పులేదు కాని దానితోపాటుగా విద్యానందాన్ని కూడా అనుభవించటం నేర్చుకోండి. అప్పుడు విషయానందం ఉంటే బాధలేదు; ఒకవేళ లేకపోతే మీ దృష్టిని విద్యానందం వైపు మరల్చుకోవచ్చు. జనరేటరును యు.పి.యస్. అంటారు; అంటే అన్‌ఇంటరప్టెడ్ పవర్ సప్లై. ఈ విద్యానందాన్ని యు.ఎ.యస్. అంటారు. అంటే అన్‌ఇంటరప్టెడ్ ఆనందం సప్లై. అలా విషయానందాన్ని పొందండి; విద్యానందాన్నీ పొందండి.

అప్పుడే ఏ విధమైన ఆందోళనా ఉండదు. విషయానందం ఉంటే అనుభవించండి; కాని కేవలం రాజసిక సుఖంమీదే ఆధారపడటం మంచిదికాదు. పూర్తిగా సాత్త్వికానందంమీద ఆధారపడితే చాలా మంచిది.

ఆత్మన్యేవాత్మనా తుష్టః. పూర్తిగా రాజసిక ఆనందాన్ని వదులుకోగలిగితే చాలా మంచిది. కాదు, నేను రాజసిక ఆనందాన్ని వదులుకోలేను అంటే మాత్రం సాత్త్విక ఆనందాన్ని కూడా అవసరానికి ఉపయోగపడేలా పక్కన పెట్టుకోండి.

ఈ హెచ్చరిక కృష్ణపరమాత్మ ఇస్తున్నాడు. చేతిలో వేరే ఏ ఆధారమూ లేకుండా పూర్తిగా ప్రపంచంమీదే ఆధారపడితే అది సంసారం అవుతుంది. అది చాలా ప్రమాదకరం. కొంచెం తీరిగ్గా ఆలోచిస్తే ఈ విషయం మీకే అర్థమవుతుంది. అర్థం కాకపోతే జీవితమనే మాష్టారు వేసే కొరడాదెబ్బలు తప్పవు.

దానికి శాస్త్రీయ ఉదాహరణ కోతి వ్యవహారం. ఒక కోతి ఒక దుకాణంలో చొరబడి, అందులోనుంచి వేరుశనగపప్పులు తినేస్తుండేది. దానికి బుద్ధి చెప్పాలనుకున్నాడు దుకాణం యజమాని. ఒకరోజు ఒక బ్రహ్మాండమైన ప్రణాళిక వేశాడు. ఏమిటది? ఒక గాజుజాడీ నిండా వేరుశనగపప్పులు పోశాడు. దాని మూత చాలా సన్నగా ఉంది. కోతి అది చూసి తన పంట పండిందని గెంతుకుంటూ వచ్చింది. హుషారుగా చేతిని అందులో పెట్టి, గుప్పెటనిండా వేరుశనగపప్పును తీసుకుంది. బయటకు తీద్దామంటే చెయ్యి రాదే!

ఇంతలో యజమాని వచ్చి దాన్ని కర్రతో ఎడాపెడా బాదటం మొదలుపెట్టాడు. అది ఆ దెబ్బలు తప్పించుకోవాలంటే ఏం చెయ్యాలి? ఆ పప్పులను వదిలిపెట్టేసి, బతుకుజీవుడా అని పరుగు లంఘించుకోవాలి. కాని దాని ఆశ చావటం లేదు. అలా ఒకపక్క చెయ్యిని ఆ జాడీలో అలాగే ఉంచి, ఇంకో పక్క కుయ్యో, మొర్రో

అని అరుస్తూనే ఉంది. ఎందుకలా? అది బుద్ధిజీవి కాదు కాబట్టి, దానికి అప్పుడు విచక్షణాశక్తి లేకపోయింది. కాని మనుష్యులమైన మనం బుద్ధిజీవులమైనా కూడా, మనమూ ఏమీ తక్కువ తినలేదు. ఆ కోతిలాగే దేనికో ఆశ పడుతూనే ఉంటాము, జీవితం వేసే కొరడాదెబ్బలకు కుయ్యో, మొర్రో అంటూనే ఉంటాము. అలా తినగా తినగా ఎప్పటికో బుద్ధి వచ్చి, భగవద్గీతమీదకు దృష్టి మరల్చవచ్చు.

మొదట అమృతంలా ఉండి, తర్వాత విషతుల్యంగా ఉండే, విషయవస్తువులవల్ల కలిగే సుఖాన్ని **రాజసిక సుఖం** అంటారు.

శ్లో. 39 **యదగ్రే చానుబంధే చ సుఖం మోహనమాత్మనః ।**
నిద్రాలస్యప్రమాదోత్థం తత్తామసముదాహృతమ్ ॥
యత్, అగ్రే, చ, అనుబంధే, చ, సుఖమ్, మోహనమ్, ఆత్మనః,
నిద్రాలస్యప్రమాదోత్థమ్, తత్, తామసమ్, ఉదాహృతమ్ ॥

యత్, సుఖమ్	= ఏ సుఖము	నిద్రాలస్య	= నిద్ర, సోమరితనము,
అగ్రే	= అనుభవ సమయమునను	ప్రమాదోత్థతమ్	మోహములవల్ల
చ	= ఇంకా		ఉత్పన్నమగునో
అనుబంధే, చ	= పరిణామమునందును	తత్	= ఆ సుఖము
ఆత్మనః, మోహనమ్	= ఆత్మను మోహింపజేయునది	తామసమ్	= 'తామస సుఖము' అని
	యగునో	ఉదాహృతమ్	= పేర్కొనబడును

యత్ అగ్రే చ అనుబన్ధే చ ఆత్మనః మోహనమ్ నిద్రా-ఆలస్య-ప్రమాద-ఉత్థమ్,
తత్ సుఖమ్ తామసమ్ ఉదాహృతమ్ ।

తా: ఏ సుఖము అనుభవ సమయమునను మఱియు పరిణామమునందును, ఆత్మను మోహింపజేయునదియగునో నిద్ర, సోమరితనము, మోహములవల్ల ఉత్పన్నమగునో ఆ సుఖము 'తామస సుఖము' అని పేర్కొనబడును.

ఈ శ్లోకంలో తామసిక సుఖాన్ని నిర్వచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అజ్ఞానసుఖం, నిద్రసుఖం, బద్ధకం సుఖం- ఈ సిద్ధాంతంమీద ఆధారపడి సోమరిపోతుగా జీవితాన్ని గడిపేస్తాడు తామసిక వ్యక్తి. దాన్ని తామసిక సుఖం అంటారు.

యత్ సుఖం నిద్రాలస్యప్రమాదోత్థమ్ – నిద్ర అంటే నిద్ర; ఆలస్య అంటే సోమరితనం; ప్రమాద అంటే నిర్లక్ష్యం. అంటే నిద్ర, సోమరితనం, నిర్లక్ష్యంవల్ల పొందుతాడు ఇతను ఆనందం.

నిర్లక్ష్యం అంటే జీవితంలో ఏం జరిగినా పట్టించుకోడు. తను ఉన్నది రామరాజ్యంలోనైనా, రావణరాజ్యంలోనైనా అతనికేమీ భేదం ఉండదు. ప్రపంచంలో ధర్మం రాజ్యమేలుతున్నా, అధర్మం రాజ్యమేలుతున్నా అతనికనవసరం. ఇటువంటి వ్యక్తి విధిరాతను బాగా నమ్ముతాడు. విధిరాతను నమ్మితే, ఇంక ఫ్రీవిల్‌ను నమ్మే ఆస్కారం లేదు.

బ్రహ్మ తన రాతను ముందే రాసి పంపించేశాడు. ఇంక హరిహరాదులు అడ్డువచ్చినా దాన్ని మార్చలేరు అంటాడు. అతనికి అందుబాటులో ఈ శ్లోకం కూడా ఉంటుంది.

హరిణాపి హరేణాపి బ్రహ్మణాపి సురైరపి

లలాటే లిఖితా రేఖా పరిమార్ష్టుం న శక్యతే

ప్రాయశ్చిత్తకర్మ కూడా ఏమీ చెయ్యలేదు. మనం అంతా ఆ భగవంతుని చేతిలో కీలుబొమ్మలం; కానున్నది కాకమానదు అంటాడు ఈ తామసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తి.

తామసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తి అంతా విధికి వదిలేసి, చేతులెత్తేస్తాడు. రాజసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తి అంతా తన చేతిలోనే ఉందని బాగా కష్టపడతాడు. అతనికి లక్ష్యాలు ఎక్కువగా ఉంటాయి; కాకపోతే అవన్నీ లౌకికలక్ష్యాలు. సాత్త్విక పురుషుడు కూడా కష్టపడతాడు; కాని అతని లక్ష్యాలు ఆధ్యాత్మిక లక్ష్యాలు. చిత్తశుద్ధి పొందాలి; సాధన చతుష్టయ సంపత్తి పొందాలి; గురుప్రాప్తి కలగాలి; జ్ఞానప్రాప్తి కలగాలి అనుకుంటాడు. ఆ విధంగా ఫ్రీవిల్‌ను రాజసిక, తామసిక సుఖాన్ని కోరే వ్యక్తులు వాడతారు. తామసిక వ్యక్తి దాన్ని నమ్మడు; ఒకవేళ పొరపాటుగా నమ్మినా వాడడు. అంత తీరిక ఉండదు అతనికి. అందువల్ల అతనిది **నిద్రాలస్యప్రమాదోత్థమ్**.

కావ్య శాస్త్రవినోదేన కాలో గచ్ఛతి ధీమతామ్

వ్యసనేన చ మూర్ఖాణాం నిద్రయా కలహేన వా॥

ఉన్నతబుద్ధి ఉన్నవ్యక్తి కావ్యాన్ని, శాస్త్రాన్ని పఠిస్తాడు. కాని మూర్ఖుడు అంటే తామసిక పురుషుడు వ్యసనాలలో కూరుకుపోతాడు లేదా ఎవరితోనో పోట్లాడుతుంటాడు. అంటే అతను నిద్ర అయినా పోతాడు, పోట్లాడనైనా పోట్లాడతాడు.

ఈ తామసిక పురుషుని ఆనందం ఎలా ఉంటుంది? ఈ ఆనందం బుద్ధిని మందకొడిగా చేస్తుంది. నిద్ర ఆనందాన్ని ఇస్తుంది నిజమే. ఎందుకంటే నిద్రలో అతని అహంకారాన్ని కోల్పోతాడు. జ్ఞాని జ్ఞానం పొంది అహంకారం వదులుకుంటే, అజ్ఞాని నిద్రలో తనకు తెలియకుండా అహంకారాన్ని వదులుకుంటాడు. కాని అతినిద్ర మంచిదికాదు. అది అతని బుద్ధిని మందగించేలా చేస్తుంది.

ఆత్మనః మోహనమ్ – బుద్ధిని మోహం కప్పేస్తుంది. ఇక్కడ ఆత్మ అంటే మనస్సు; ఇంకా స్పష్టంగా చెప్పాలంటే బుద్ధి. బుద్ధిని మోహం కప్పేస్తుంది అంటే అతనికి ఆలోచనాశక్తి మందగిస్తుంది, విచక్షణాశక్తి మందగిస్తుంది. ఎప్పుడు?

అగ్రే చ అనుబంధే చ – ఆ ఆనందాన్ని అనుభవించే ముందు, అనుభవిస్తుండగా, అనుభవించాక మోహం ఆవరిస్తుంది. అంటే ఆ సుఖం ఎప్పుడూ మోహంలోనే పడవేస్తుంది.

తత్తామసముదాహృతమ్ – అటువంటి సుఖాన్ని తామసిక సుఖం అంటారు.

ఇటువంటి వ్యక్తి జీవితాన్ని ఆనందంగానే గడిపి ఉండవచ్చు గాక! కాని అతని జీవితం మొత్తాన్ని వృథా చేసుకుంటున్నాడు. జంతువులకీ, అతనికీ మధ్య ఏమీ భేదం ఉండదు. జంతువులూ తామసిక సుఖాన్ని

అనుభవిస్తాయి; ఇతనూ తామసిక సుఖాన్ని అనుభవిస్తాడు. కాని జంతువులకు మారే అవకాశం లేదు. అవి బుద్ధిజీవులు కావు. ఫ్రీవిల్‌ను ఉపయోగించలేవు. మనిషి మాత్రమే బుద్ధిజీవి. అతను తన ఫ్రీవిల్‌ను ఉపయోగించి సాత్త్విక బుద్ధికి ఎదగాలి. కాని మనిషి అలాగే తామసిక ప్రవృత్తిలో నిలిచిపోతే, ఇతనికా నేను మనిషిజన్మ ఇచ్చాను అనుకుంటాడుట భగవంతుడు. అంతేకాదు, వచ్చేజన్మలో అతన్ని జంతువుగా పుట్టిస్తాడు. అప్పుడు అతను హాయిగా తామసిక ప్రవృత్తిలోనే ఉండిపోవచ్చు. ఫ్రీవిల్‌ను ఉపయోగించటం లేదు అనే బెంగ ఏదైనా ఉండివుంటే, అది కూడా జంతువుగా ఉండదు. ఇదీ తామసిక సుఖం.

మొదట, చివర కూడా మనస్సును మోహంలో పడవేసి, నిద్ర, సోమరితనం, నిర్లక్ష్యాలవల్ల కలిగే సుఖాన్ని **తామసిక సుఖం** అంటారు.

ఈ మూడు సుఖాల్లో సాత్త్విక సుఖం అన్నింటికన్నా శ్రేష్ఠమైనది. అది సాధించటం కష్టమే అయినా, అది ఆదర్శవంతమైనది. ఎందుకంటే, సాత్త్విక ఆనందంలో ఆనందాన్ని, శాంతిని తన నుంచే పొందుతాడు. బాహ్యవస్తువులమీద ఆధారపడితే, అవి ఆనందాన్ని ఇస్తాయో లేదో తెలియదు; పరిస్థితి ఎప్పుడెలా మారుతుందో తెలియదని అతనికి తెలుసు. అందువల్ల తనమీదే తను ఆధారపడటం నేర్చుకుంటాడు. ఒక దేశం ఎలాగైతే అన్ని రంగాల్లోనూ స్వతంత్రంగా ఉన్నతి సాధించాలి అనుకుంటుందో, అలా ఈ సాత్త్వికప్రవృతి ఉన్నవ్యక్తి శాంతి, భద్రత, ఆనందాలకోసం తనమీదే తను ఆధారపడాలని నేర్చుకుంటాడు.

అది తెలుసుకోవాలంటే అతను ముందు సంస్కృత పురుషునిగా మారాలి. చిత్తశుద్ధి పొందాలి, కర్మయోగం చెయ్యాలి, ఉపాసనయోగం చెయ్యాలి. అంచెలంచెలుగా ఎదగాలని చూశాము. అందువల్ల ఇది ప్రారంభంలో కష్టమనిపించినా, తర్వాత ఒకసారి దాని ఫలం రుచి చూశాక, ఇంక వెనక్కి తిరిగే ప్రసక్తే లేదు.

రాజసిక సుఖం విషయానికి వచ్చేసరికి అతను బాహ్యవస్తువులమీద ఆధారపడతాడు. ప్రపంచాన్ని మార్చాలని చూస్తాడు. అలా పరిస్థితులను మార్చి, ప్రపంచాన్ని మార్చి ఆనందం పొందటానికి చూస్తాడు. ఆ ఆనందం కూడా మంచిదే కాని, దానికి ఉండే సమస్యలు దానికి ఉన్నాయి అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏమిటా సమస్యలు?

బాహ్య విషయాలు నిత్యమూ మీ అధీనంలో ఉండవు. ఏ క్షణంలో ఏది మారుతుందో తెలియదు. ఉన్నట్టుండి వాతావరణంలో మార్పు వస్తుంది. ఆర్థిక సంక్షోభం ఏర్పడుతుంది, రాజకీయవ్యవస్థ మారుతుంది, వ్యాపారంలో ఒడిదుడుకులు వస్తాయి, స్టాక్‌మార్కెట్ రోజురోజుకీ మారుతుంది. మనుష్యుల ప్రవర్తన మారిపోతుంటుంది. కుటుంబసభ్యులే ఎప్పుడెలా ప్రవర్తిస్తారో ఊహించలేము.

బంధుత్వాలు బీటలు వారిపోతున్నాయి ఈ రోజుల్లో. అన్నదమ్ముల మధ్య సఖ్యత ఉండటం లేదు; తండ్రీ కొడుకుల మధ్య ఆప్యాయతలు ఉండటం లేదు; భార్యాభర్తల మధ్య ప్రేమ ఉండటం లేదు. కోర్టుకి వెళ్ళిచూస్తే విడాకుల కేసులు ఎన్నో! వివాహమంత్రాల్లో జీవితాంతం కలిసివుండాలని ప్రమాణం చేసుకుంటారు; నీ మనస్సు, నా మనస్సు ఏకమవ్వాలని కోరుకుంటారు. పెళ్ళిమంత్రాలు అన్నీ అద్భుతమైన మంత్రాలు. కాని వాటి విలువ పోతోంది; చిన్న తగాదాకే కోర్టుకెక్కుతున్నారు దంపతులు. ఇలా చిన్న గాలికే రెపరెపలాడే అనుబంధాలు వాటివల్ల ఏర్పడిన సుఖాలు ఎన్నాళ్ళు ఉంటాయి? అందువల్ల రాజసిక సుఖం శాశ్వతం కాదు. బాహ్య ప్రపంచంలో

గొడవ అనే చిరుగాలి వీస్తే, ఇక్కడ మనస్సులో పెనుతుఫాను వీస్తుంది. అందువల్ల ఏదో అవుతుందని ఎదురుచూసే ఆనందం సమస్యలతో పాటు వస్తుంది.

భవిష్యత్తులో మంచి జరుగుతుందనుకుంటే, అది నిరాశకే దారితీస్తుంది. అందువల్ల రాజసిక సుఖం విషయంలో రెండే మార్గాలు ఉన్నాయి. కుదిరితే దానిమీద ఆధారపడకుండా సాత్త్విక సుఖానికి ఎదగటం; లేదూ, నావల్ల కాదూ అనుకుంటే, రాజసిక సుఖాన్ని అనుభవిస్తూ, సాత్త్విక సుఖాన్ని కూడా పక్కన పెట్టుకోవటం.

తామసిక సుఖం గురించి చెప్పనే అవసరం లేదు. అది ముందూ ఆనందాన్ని ఇవ్వదు, తర్వాతా ఆనందాన్ని ఇవ్వదు. అందువల్ల మనిషి తామసిక సుఖంనుంచి ముందు రాజసిక సుఖానికి ఎదగాలి. రాజసిక సుఖాన్ని అనుభవించినా, వాటిని ధర్మబద్ధంగా అనుభవించండి అంటుంది శాస్త్రం. తర్వాత నెమ్మదిగా దాన్నించి కూడా ఎదిగి సాత్త్విక సుఖానికి ఎదగాలి. సాత్త్విక సుఖం ఆత్మజ్ఞాన జన్యసుఖం. అందువల్ల ఉత్తమమైన సుఖం.

ఇక్కడితో మూడురకాల సుఖాల గురించిన వివరణ అయిపోయింది. మళ్ళీ మూడురకాల సుఖాల గురించి టూకీగా వెనకనుంచి ముందుకు చూస్తే, అప్పుడు కిందనుంచి పైకి వెళ్ళినట్టవుతుంది.

మూడురకాల సుఖాలు

శ్లోకం	**సుఖం**	**వివరణ**
39	తామసిక సుఖం	మొదట, చివర కూడా మనస్సును మోహంలో పడవేసి నిద్ర, సోమరితనం, నిర్లక్ష్యాలవల్ల కలిగే సుఖం
38	రాజసిక సుఖం	మొదట అమృతంలా ఉండి, తర్వాత విషతుల్యంగా ఉండే విషయవస్తువుల వల్ల కలిగే సుఖం
37	సాత్త్విక సుఖం	మొదట విషతుల్యంగా అనిపించినా, చివరికి అమృతంలా ఉండి, ఆత్మజ్ఞానం వల్ల కలిగే ఆనందం

(ఈ ఆరు అంశాలను ఈ అధ్యాయము చివర ఒక పట్టికలో చూడవచ్చు.)

శ్లో. 40 **న తదస్తి పృథివ్యాం వా దివి దేవేషు వా పునః ।**
సత్త్వం ప్రకృతిజైర్ముక్తం యదేభిః స్యాత్ త్రిభిర్గుణైః ॥
న, తత్, అస్తి, పృథివ్యామ్, వా, దివి, దేవేషు, వా, పునః,
సత్త్వమ్, ప్రకృతిజైః, ముక్తమ్, యత్, ఏభిః, స్యాత్, త్రిభిః, గుణైః ॥

ప్రకృతిజైః	= ప్రకృతినుండి ఉత్పన్నములైన	స్యాత్	= అగునో
ఏభిః, త్రిభిః, గుణైః	= ఈ మూడు గుణములచేత	తత్, సత్త్వమ్	= ఆ ప్రాణి
ముక్తమ్	= విడువబడినది	పృథివ్యామ్, వా	= భూమియందు గాని
యత్	= ఏ ప్రాణి	దివి, వా	= ఆకాశమునందు గాని

దేవేషు	= దేవతలందు గాని	న, అస్తి	= లేదు
పునః	= మరి ఏ యితర లోకములందు గాని		

యత్ సత్త్వమ్ ఏభిః ప్రకృతిజైః త్రిభిః గుణైః ముక్తమ్ స్యాత్, తత్ పృథివ్యామ్ వా దివి వా పునః దేవేషు (వా) న అస్తి ।

తా: ప్రకృతినుండి ఉత్పన్నములైన ఈ మూడు గుణములచేత విడువబడినది. ఏ ప్రాణి అగునో ఆ ప్రాణి భూమియందు గాని, ఆకాశమునందు గాని, దేవతలందు గాని మరి ఏ యితర లోకములందు గాని లేదు.

ఈ శ్లోకంతో సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక లక్షణాల గురించిన చర్చకు ముక్తాయింపు పలుకుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఆరు అంశాలను ఈ గుణాల పరంగా చర్చించాడు. అవి జ్ఞానం, కర్మ, కర్త, బుద్ధి, ధృతి, సుఖం.

ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ ఇవి మాత్రమే కాదు, వీటిని కొన్ని ఉదాహరణలుగా మాత్రమే తీసుకున్నాను అంటున్నాడు. దేన్ని చూసినా దానిలో మూడు గుణాలను చూడవచ్చు; అది జంతువు కావచ్చు, చెట్టు కావచ్చు. ఎందుకంటే సృష్టి అంతా మూడు గుణాలనుంచే వచ్చింది.

పద్నాలుగవ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ సృష్టి గురించి బోధిస్తూ, మొత్తం జగత్తు మాయనుంచి వచ్చిందని చెప్పాడు. మాయను ప్రకృతి అని కూడా అంటారు. మాయను అపరాప్రకృతి అనీ, భగవంతుణ్ణి పరాప్రకృతి అనీ చూశాము. మాయ త్రిగుణాత్మకం కాబట్టి, మాయనుంచి జగత్తు వచ్చింది కాబట్టి, జగత్తులో అన్నింటిలోనూ ఈ మూడు గుణాలు ఉంటాయి. అది ప్రకృతిసూత్రం. కారణంలో ఏ లక్షణం ఉంటే అది కార్యంలో ఉంటుంది.

జగత్తంతా ఈ మూడుగుణాలవల్ల మాత్రమే సృష్టించబడితే, ఈ జగత్తులో ఇంత వైవిధ్యం ఎందుకుంది? దానికి కూడా అక్కడే కృష్ణపరమాత్మ జవాబు చెప్పాడు. ఆ మూడుగుణాల నిష్పత్తిలో ఉన్న హెచ్చుతగ్గులవల్ల ఆ భేదం అన్నాడు. ఆ వివరాలు అప్పుడు కూడా చూశాము, సందర్భం వచ్చింది కాబట్టి మళ్ళీ చూద్దాము.

ముందు జడవస్తువును తీసుకుంటే, అందులో కూడా మూడు గుణాలు ఉంటాయి గాని, అది తమోగుణ ప్రధానంగా ఉంటుంది. అందువల్ల అది కదలదు. దాన్నించి వృక్షసముదాయానికి వద్దాము. అవి కూడా కొంతమేరకు జడంగా ఉంటాయి. ఎందుకంటే అవీ ఒకచోటినుంచి ఇంకోచోటకు కదలవు. అలా కదిలే గుణం వాటికి ఉంటే, రోడ్డుకి ఇరుపక్కలా ఉన్న చెట్లు రోడ్డు మధ్యకు వచ్చేసే ప్రమాదం ఉంది. అలాగని అవి పూర్తిగా కొండలాగానో, రాయిలాగానో జడమూ కావు. అవి అచలంగా ఉంటాయి, అందువల్ల వాటిలోనూ తమోగుణం ప్రధానంగా ఉంటుంది కాని కొంచెం సత్త్వగుణం, కొంచెం రజోగుణం కూడా ఉంటాయి. అందువల్ల చెట్లకు ప్రాణం ఉంటుంది.

చెట్లనుంచి జంతువుల దగ్గరకి వచ్చేసరికి, వాటిల్లో తమోగుణం తక్కువగా ఉండి, రజోగుణం, సత్త్వగుణాలు ఎక్కువగా ఉంటాయి. వాటిలో కొన్నింటికి వాతావరణంలో మార్పులు తెలుస్తాయి. గొరిల్లా, డాల్ఫిన్ వంటి

జంతువులు తెలివైనవి కూడా. జంతువులనుంచి మనుష్యులకు వచ్చేసరికి, వారిలో సత్త్వగుణం, రజోగుణం ఎక్కువగా ఉంటాయి. మనుష్యుల్లో కూడా రజోగుణం ఎక్కువగా ఉన్నవారు ఉంటారు.

అందువల్ల సృష్టిలో ఏ వస్తువును చూసినా అది త్రిగుణాత్మకం. కాకపోతే ఆ గుణాలు ఉండే నిష్పత్తిలో హెచ్చుతగ్గులు ఉంటాయి. అలా ఏదైనా తీసుకుని త్రిగుణాలను అందులో చూడవచ్చు. నేను మీకు చూపించింది ఉదాహరణగా కొన్ని మాత్రమే సుమా, అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

త్రిభిః గుణైః ముక్తం సత్త్వం న అస్తి – సత్త్వం అంటే ఒక వస్తువు లేదా ఒక వ్యక్తి. అంటే జడవస్తువైనా కావచ్చు; చేతన వస్తువైనా కావచ్చు. ఇక్కడ సత్త్వం అంటే సత్త్వగుణంగా తీసుకోకూడదు.

త్రిభిః గుణైః ముక్తం న అస్తి అంటే ఏ వస్తువులో కూడా ఈ మూడుగుణాలు లేకుండా లేదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏ వస్తువులో కూడా ఈ మూడుగుణాలు **లేకుండా లేదు** అనే ఈ వాక్యాన్ని డబుల్ నెగటివ్ అంటారు. అన్నింటిలోనూ మూడుగుణాలూ ఉన్నాయని దీని అర్థం. కాని ఇలా చెప్పినదానికన్నా అలా లేకుండా లేదని చెప్పటంవల్ల చెప్పాల్సిన అంశాన్ని నొక్కి వక్కాణించినట్టు అవుతుంది. చివరికి జడపదార్థమైన క్లిప్పులో కూడా మూడుగుణాలూ ఉంటాయి. కాకపోతే దానిలో తామసిక గుణం 99.999% ఉంటుంది. అందువల్ల అందులో చైతన్యం ఉన్నట్టుగా మనకు తెలియదు. అందువల్ల అన్నింటిలోనూ ఈ మూడుగుణాలూ ఉన్నాయి. ఏ మూడుగుణాలు?

ప్రకృతిజైః (గుణైః) – ప్రకృతినుంచి ఈ గుణాలు వచ్చాయి. ప్రకృతిలో మూడు గుణాలు ఉన్నాయి. ప్రకృతి సృష్టికి కారణం కాబట్టి, కార్యం అంతటా కారణం ఉంటుంది కాబట్టి, ప్రకృతియొక్క మూడు గుణాలు సృష్టిలోకి వస్తాయి. ఈ విషయం మన చుట్టూ ఉన్న జగత్తును చూస్తే అర్థం అవుతుంది.

ప్రకృతినుంచి మొట్టమొదట పుట్టినవి పంచభూతాలు. పంచభూతాలు అంటే ఆకాశం, వాయువు, అగ్ని, జలం, పృథివి. ఈ ఐదింటిలోనూ ఈ మూడుగుణాలూ ఉంటాయి. అంటే ఆకాశంలో సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక గుణాలు ఉంటాయి. మనం పాంచభౌతికం అంటే పంచభూతాలనుంచి పుట్టాము; అందువల్ల మనకు కూడా ఈ మూడు గుణాలూ ఉంటాయి. ఈ మూడుగుణాలూ ఈ భూమ్మీద పుట్టిన వాటికే కాదు, పద్నాలుగు లోకాల్లోనూ ఉంటాయి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

పృథివ్యాం వా దివి దేవేషు వా పునః – పృథివి అంటే భూలోకం; దివి దేవేషు వా అంటే ఊర్ధ్వలోకాలు. భువర్లోక, సువర్లోక, మహర్లోక, తపోలోక, జనలోక, సత్యలోకాలు; పునః అంటే మిగిలిన పాతాళలోకాలలో కూడా ఈ మూడు గుణాలూ ఉన్నాయి. ఏ లోకం తీసుకున్నా కూడా సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక గుణాలు ఉండకుండా ఉండవు. అందువల్ల త్రిభిః గుణైః ముక్తం తత్ సత్త్వం న అస్తి.

దీని తర్వాత ప్రతి ఒక్క మనిషి కూడా ఈ మూడుగుణాల చేత నిర్దేశింపబడతాడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఒక సాధకునిగా మీ ఆలోచనలు, మీ కర్మలు, మీ మాటలు, మీ కార్యకలాపాలు, మీ ప్రవర్తన – ఒక్కటేమిటి అన్నీ ఈ మూడుగుణాల వల్ల నియంత్రించబడతాయి. అందువల్ల మీరు ఈ మూడుగుణాల లక్షణాలను సరిగ్గా

అర్థం చేసుకుంటే, మీ జీవితాన్ని మీరు సరియైన బాటలో నడిపించుకోవచ్చు. ఈ జ్ఞానం లౌకికంగానే కాదు, ఆధ్యాత్మికంగా కూడా మీ సాధనకు తోడ్పడుతుంది.

దీనితో కృష్ణపరమాత్మ ఆరు అంశాలను మూడుగుణాల పరంగా విభజించి, నిర్వచించటం అయిపోయింది. వచ్చే శ్లోకంలో కొత్త అంశంలోకి అడుగుపెట్టబోతున్నాడు.

4. కర్మయోగము, జ్ఞానయోగము – శ్లోకాలు: 41-66: ఉపోద్ఘాతము

ఈ శ్లోకాల్లో ఒకసారి గీతాబోధలోని రెండు ముఖ్యమైన అంశాల సారాంశాన్ని మళ్ళీ చెప్పదలుచుకున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ అధ్యాయం మొత్తం భగవద్గీతకు ముక్తాయింపు పలుకుతున్నదనీ, మొదటి పదిహేడు శ్లోకాల్లో ఆ రెండు అంశాల సారాంశం చెప్పేశాడని కూడా చూశాము. ఏమిటవి?

కర్మయోగం, జ్ఞానయోగం. కాని ఈ రెండూ చాలా ముఖ్యమైన అంశాలు కాబట్టి, కృష్ణపరమాత్మ ఇప్పుడు వాటిని ఇంకో కోణంలోంచి నిర్వచించబోతున్నాడు.

కర్మయోగం – కర్మయోగం అంటే ఒక సాధకుడు సమాజానికి చేసే సేవ అనీ, పంచమహాయజ్ఞాలు అనీ చెప్పవచ్చు. దానివల్ల అతను చిత్తశుద్ధి పొందుతాడు. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే దైవభక్తిలో గడిపే జీవనవిధానం. అది సాధనచతుష్టయ సంపత్తిని పెంపొందించి, తద్వారా జ్ఞానయోగప్రాప్తిని కలుగజేస్తుంది. ఈ జీవితం బాహ్యముఖంగా సాగుతుంది. దీన్ని ప్రవృత్తిమార్గం అని కూడా అంటారు.

ఈ కర్మయోగ జీవనవిధానాన్ని ప్రతిఒక్కరూ ఆచరించితీరాలి. ప్రతిఒక్కరూ నేను సైతం అంటూ, వారివంతు సహకారాన్ని జగత్తుకు తిరిగిఇవ్వాలి. మీరు చేసే ఏ చిన్నపనిని చూసినా, దానికి జగత్తుకు ఋణపడివున్నారు. ప్రాణవాయువును పీల్చినా, మంచినీళ్ళు త్రాగినా, ఆహారం తీసుకుంటున్నా, ఈ జగత్తుకు ఋణపడివున్నారు. అందువల్ల మిమ్మల్ని మీరు తిరిగి ప్రశ్నించుకోవాలి. నేను తీసుకున్నదానికి బదులుగా నేనేమి తిరిగి ఇస్తున్నాను? దేశం నాకేమిచ్చింది అని కాదు, దేశానికి నేనేమి ఇచ్చాను అని చూడాలి అంటారు లౌకికంగా. ఆధ్యాత్మికంగా వెళితే, జగత్తు మీకు ఎంతో ఇస్తున్నది, జగత్తుకు మీరు తిరిగి ఏం ఇవ్వగలరని ఆలోచించుకోవాలి. అప్పుడే మీ జీవితం ఉన్నతంగా సాగుతున్నట్టు అర్థం; జీవితానికి ఒక అర్థం ఉన్నట్టు అర్థం. అలా జగత్తుకు మీవంతు సహాయం మీరు చేసినట్టుగా మీరు భావించుకోగలిగితే, మీ ఆత్మగౌరవం, మీ పేరు పెరుగుతుంది సమాజంలో.

ఏ రోజైతే మీరు ప్రపంచంలో ఎవరికైనా ఏమైనా చేస్తారో, ఆ రోజు మీజన్మ ధన్యమైనట్టుగా అనిపిస్తుంది. అది పెద్దపనే కానవసరంలేదు. ఎవరో ఈ మహానగరంలో ఎవరింటికో దోవ వెతుక్కుంటుంటే వారికి సరియైన అడ్రసు చెప్పి పంపటం కూడా మహోపకారమే! కొంతమంది దోవ తెలియకపోయినా, ఏదో తెలిసినట్టుగా చెప్పేస్తారు. అలా కాకుండా, వారికి మీరు తేలిగ్గా ఇంటిగుర్తులు చెప్పినా కూడా, ఒక మంచిపని చేసిన తృప్తి కలుగుతుంది. కర్మయోగం అంటే అలా ఎదుటివారికి సహాయపడుతూ, ధార్మికమైన జీవనం గడపటం. ఇది మొదటిదశ. ఇది బాహ్యంగా సాగాలి.

జ్ఞానయోగం – జ్ఞానయోగం రెండవ దశ. మొదటిదాన్ని ప్రవృత్తి మార్గం అంటే, దీన్ని **నివృత్తి మార్గం** అంటారు. కర్మను వీలున్నంతవరకూ తగ్గించుకోవాలి. ఒకవేళ మీకు తగ్గించుకోవాలని లేకపోయినా కూడా, మీ శరీరం దానికి సహకరించదు. ఏదో పెద్దపూజో, యజ్ఞమో చెయ్యాలనుకుంటే, లేచి నిల్చోవటమే గగనమైపోతుంది. మనస్సు పోయినచోటికల్లా శరీరం పోలేదు; మనస్సు పనిచేసినంత వేగంగా శరీరం పనిచెయ్యలేదు. ఇది అర్థం చేసుకోవటం చాలా కష్టం. అందువల్ల మనకు యాభై, అరవై ఏళ్ళు వచ్చేసరికి, మన శాస్త్రమే నివృత్తిమార్గాన్ని నిర్దేశించింది. నివృత్తిమార్గం అంటే జ్ఞానయోగ ప్రధానజీవనం. ఇవన్నీ కృష్ణపరమాత్మ అంతకుముందే చెప్పేశాడు; కాని ఇక్కడ వాటి సారాంశం మళ్ళీ ఇవ్వదలుచుకున్నాడు.

ముందుగా ఒక విషయాన్ని గుర్తుంచుకోవాలి. కర్మయోగం, జ్ఞానయోగాల గురించి కృష్ణపరమాత్మ వివరిస్తున్నది ఆ రెండింటిలో ఏదో ఒకటి పాటించండి అని చెప్పటానికి కాదు ఈ రెండూ ప్రతి మనిషికీ ముఖ్యమే. ఒకదాని తర్వాత ఒకటి చెయ్యాలి. డిగ్రీ చదివి పీ.జీ.కి వచ్చినట్టుగా, కర్మయోగం పాటించి, చిత్తశుద్ధి పొంది, జ్ఞానయోగానికి రావాలి. అంటే ప్రతిఒక్కరి జీవితంలోనూ మొదటిదశ కర్మయోగ ప్రధానంగా ఉంటే, రెండవదశ జ్ఞానయోగ ప్రధానంగా ఉండాలి.

మనం భగవద్గీతయొక్క సారాంశాన్ని చాలాసార్లు చూశాము. అది ఇది –

కర్మయోగం పాటించి చిత్తశుద్ధి పొంది, ఉపాసనయోగం పాటించి చిత్తఏకాగ్రత పొంది, జ్ఞానయోగానికి వచ్చి శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేసి ఆత్మజ్ఞానం పొంది మోక్షం పొందాలి.

ఇక్కడ ఉపాసన గురించి ప్రత్యేకించి చెప్పటంలేదు. ఎందుకంటే అది కూడా కర్మయోగంలోకే వస్తుంది.

కర్మయోగం + జ్ఞానయోగం = మోక్షం

గీతాసారాన్ని ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే ఇదీ సారం.

మీరు జీవితంలో విజయం సాధిస్తే చాలదు; మీరు తిరిగి ఏదైనా ఇవ్వాలి. లౌకికవిజయం మీరు ఎంత సంపాదించారు అనే దానిమీద ఆధారపడి ఉంటుంది, కాని ఆధ్యాత్మిక విజయం మీరేం తిరిగిఇచ్చారు అనేదాని మీద ఆధారపడివుంటుంది. అంటే లౌకికవిజయం మీ భోగంమీద ఆధారపడితే, ఆధ్యాత్మిక విజయం మీ త్యాగంమీద ఆధారపడివుంటుంది.

గీతాసారం ఏమిటని అడిగితే ఎవరో అద్భుతంగా చెప్పారు. గీతా పదాన్ని తిరగేస్తే త్యాగీ వస్తుంది. అంటే త్యాగి. అందువల్ల మన ప్రయాణం ఇలా సాగాలి – **భో**గినుంచి **యో**గికి, యోగినుంచి **త్యా**గికి. లేదు నేను భోగిగానే ఉంటానని మొండికేస్తే **రో**గిగా మారే ప్రమాదం ఉంది.

సరే, నేను అన్ని రంగాల్లో తిరిగి సేవ చేస్తాను అనలేరు. ఎందుకంటే ఎవరికీ అన్ని రంగాల్లోనూ సామర్థ్యం ఉండదు. అన్నింటిలోనూ వేలుపెడితే చివరికి అయోమయమే మిగులుతుంది. అలా అయితే ఏ రంగంలో చెయ్యాలి? ఇది పెద్ద సమస్య. మీరు ఏ రంగాన్ని ఎన్నుకోవాలనే విషయంలో సమస్య వస్తే, మూడు రకాలుగా

ఎన్నుకోవచ్చు. అవి – మీకు ఇష్టమైన వృత్తిని ఎన్నుకోవటం; వంశపారంపర్యంగా వస్తున్న వృత్తిని ఎన్నుకోవటం; అధిక సంపాదనకు ఆస్కారం ఉన్నది ఎన్నుకోవటం.

మీకు ఇష్టమైన వృత్తిని ఎన్నుకోవటం – శాస్త్రం మీకు ఇష్టమైన వృత్తిని ఎన్నుకోవటం అన్నింటికన్నా శ్రేష్ఠమైన మార్గం అంటుంది. దాన్ని గుణప్రధానంగా లేదా స్వభావప్రధానంగా ఉంది అంటుంది. ఎందుకు ఇది అన్నింటికన్నా శ్రేష్ఠమైనది? మీరు మనస్ఫూర్తిగా ఇష్టపడిన దాన్ని మీరు ఎన్నుకుంటే ఆ పనిలో బాగా శ్రద్ధపెట్టి చేస్తారు. మనసా, వాచా, కర్మణా చేస్తారు ఆ పనిని. మీరు చేసే పనినే మీరు ప్రేమిస్తారు; ఆ పనియొక్క ఫలంకోసం ఎదురుచూడరు. జీతం ఎంత వచ్చినా పట్టించుకోరు; ఎవరు మెచ్చుకున్నా, మెచ్చుకోకపోయినా చలించరు.

స్వామీజీ భగవద్గీతను పదిహేను, ఇరవై సార్లు బోధించివుంటారు. ఇప్పటికీ ఆయన చెన్నై మహాపట్టణంలో భగవద్గీతను బోధిస్తూనే ఉంటారు (ఉపనిషత్తులతో పాటు). శిష్యులు ఆయన్ని అడుగుతుంటారు, 'స్వామీజీ, అన్నిసార్లు భగవద్గీతను బోధిస్తున్నారు కదా, మీకు విసుగనిపించదా?' స్వామీజీకి విసుగనిపించదు. ఆయనకు బోధించటమంటే ప్రాణం. ఆయన బోధను వింటుంటేనే ఆయన తను చెప్పే విషయంలో ఎంతగా రమిస్తారో తెలుస్తుంది. ఒక్కోచోట, ఇక్కడ మీరు ఆనందిస్తున్నారా అని అడిగి, మీ సంగతి నాకు తెలియదు, నేను ఆనందిస్తున్నాను అంటారు. అందువల్ల మీకు విసుగుపుడితే మీరు రాకండి అంటారు కాని ఆయన శ్రద్ధగా బోధించటం మానరు.

ఎవరైనా, ఏ పనినైనా, అలా తనకు ఇష్టమైనది ఎన్నుకుంటే, అతను తన పనిలో ఆనందం పొందుతాడు. ఎందుకొచ్చిన తంటా అనుకోడు. ఆతనికి తను చేసే పని నచ్చితే కర్తగానే ఆనందం పొందుతాడు; చేస్తున్న పనిని మొదటి అడుగునుంచే ఆనందించటం మొదలుపెడతాడు. ఆనందమే ఆనందం. భోక్తగా ఎటువంటి ఫలం వస్తుందో అని దానికోసం ఎదురుచూడడు.

అదే ఇష్టంలేని ఉద్యోగంలో చేరారనుకోండి. అందులో 25 సంవత్సరాలు నిరాసక్తిగా చేశారనుకోండి. ఎలా ఉంటుంది మీ వ్యక్తిత్వం? సోమవారం వస్తోందంటే అమ్మో అనిపిస్తుంది. వారమంతా పని చేసేసరికే శక్తి ఉడిగి పోతుంది. ఇంక శని, ఆదివారాల్లో ఆనందించే ఉత్సాహం ఎక్కడిది?

అందువల్ల గుణాన్నిబట్టి లేదా స్వభావాన్నిబట్టి ఎన్నుకునే వృత్తి శ్రేష్ఠమైనది.

వంశపారంపర్యంగా వస్తున్న వృత్తిని ఎన్నుకోవటం – గుణాన్నిబట్టి ఎన్నుకోవటం శ్రేష్ఠమని వినటానికి బాగానే ఉంది కాని, నా గుణమేమిటో నాకే తెలియటం లేదు అంటారు. 'పొద్దున్న సాత్త్వికగుణం ఉన్నట్టు, మధ్యాహ్నం రాజసిక గుణం ఉన్నట్టు, సాయంకాలం తామసిక గుణం ఉన్నట్టూ అనిపిస్తుంది. అంతేకాదు, వాతావరణాన్నిబట్టి కూడా నా గుణం మారుతుంది,' అంటారు కొందరు.

మీ గుణం ఏమిటో మీరు తేల్చుకోలేనప్పుడు, వంశపారంపర్యంగా వస్తున్న వృత్తిని ఎన్నుకోవటం మంచిది. ఎందుకు? మీ వంశంలో ఏ వృత్తి వస్తోందో, దాన్ని మీరు చిన్నప్పటి నుంచీ చూస్తూవస్తారు. మీకు తెలియకుండానే ఆ వృత్తిలోని మెళకువలు తెలుస్తాయి. సంగీత విద్వాంసుల ఇంట్లో పుట్టిన అమ్మాయి చిన్నతనంనుంచే పాడటం మొదలుపెడుతుంది.

ఏ కులంలో పుట్టినవ్యక్తి ఆ కులానికి సంబంధించిన విద్యనే ఎన్నుకుంటే అతనికి అందులో పోటీ ఉండదు. బ్రాహ్మణుడు బ్రాహ్మణవృత్తిని; క్షత్రియుడు క్షత్రియ వృత్తిని ఎన్నుకుంటే తక్కినవారితో పోటీ ఉండదు. బ్రాహ్మణుడు క్షత్రియునికి పోటీ వెళ్ళడు; క్షత్రియుడు బ్రాహ్మణునికి పోటీ వెళ్ళడు. అంటే రెండవ మార్గం జాతినిబట్టి ఎన్నుకోవటం. పూర్వం అలా జాతినిబట్టి ఎన్నుకునేవారు. బ్రాహ్మణుడు పండితుడు అయ్యేవాడు; క్షత్రియుడు పరిపాలన దక్షత చూపేవాడు; వైశ్యుడు వ్యాపారం చేసేవాడు.

అధిక సంపాదనకు ఆస్కారం ఉన్నది ఎన్నుకోవటం – ఈ మార్గాన్ని ఎన్నుకుంటే చాలా సమస్యలు వస్తాయి అంటున్నది శాస్త్రం. ఎందుకు? అందరూ ఒక వృత్తి వెంటే పడతారు; కొన్ని వృత్తుల జోలికి ఎవరూ వెళ్ళరు. ముఖ్యంగా బ్రాహ్మణవృత్తి చేపట్టటానికి ఎవరూ ముందుకు రారు; అలాంటి పరిస్థితి ఏర్పడితే, మన శాస్త్రాన్ని పరిరక్షించేవారు ఉండరు; మన సాంప్రదాయాన్ని పాటించేవారు ఉండరు. అప్పుడు ఈ వర్ణాశ్రమ భేదాలను కర్మనుబట్టి నిర్ణయించాల్సి వస్తుంది.

వర్ణాశ్రమ ధర్మాలను గురించి చాలా వివరంగా నాలుగవ అధ్యాయంలో చూశాము. ఇప్పుడంత లోతుల్లోకి వెళ్ళటం లేదు. కాని గుణం, జాతి, కర్మల పదాలను చూశాము కాబట్టి కొంచెంగా ఈ వర్ణాల గురించి చూద్దాము. నాలుగు వర్ణాలు ఉన్నాయి. అవి – బ్రాహ్మణ వర్ణం, క్షత్రియ వర్ణం, వైశ్య వర్ణం, శూద్ర వర్ణం. ఈ విభజన మూడు కోణాల్లో జరిగింది – జాతి, గుణ, కర్మల ఆధారంగా.

గుణ విభాగం – ఇది స్వభావాన్నిబట్టి ఏర్పడుతుంది. ప్రతివ్యక్తిలోనూ ప్రాథమికంగా మూడు గుణాలు ఉంటాయి. అవి సత్త్వ, రజ, తమో గుణాలు. మొత్తం మానవజాతిని నాలుగు రకాలుగా విభజించవచ్చు అని కృష్ణపరమాత్మ చెప్పాడు. వాటిని వరుసగా సరత, రసత, రతస, తరస అని చూశాము. స అంటే సత్త్వగుణం, ర అంటే రజోగుణం, త అంటే తమోగుణం.

సరత – సరత అంటే అతనిలో సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉంటుంది. దానికన్నా తక్కువస్థాయిలో రజోగుణం ఉండి, చాలా తక్కువగా తమోగుణం ఉంటుంది. ఇతను అంతర్ముఖుడిగా, తెలివైనవాడుగా ఉంటాడు. ఇటువంటి వ్యక్తిని గుణబ్రాహ్మణుడు అంటారు.

రసత – రసత అంటే అతనిలో రజోగుణం ప్రధానంగా ఉంటుంది. దానికన్నా తక్కువస్థాయిలో సత్త్వగుణం ఉండి, చాలా తక్కువ స్థాయిలో తమోగుణం ఉంటుంది. ఇతను చాలా హుషారుగా కర్మలు చేస్తాడు. బహిర్ముఖంగా ఉండి, సమాజానికి సేవ చేస్తాడు. ఇటువంటి వ్యక్తిని గుణక్షత్రియుడు అంటారు.

రతస – రతస అంటే అతనిలో కూడా రజోగుణం ప్రధానంగా ఉంటుంది కాని, మధ్యస్థాయిలో తమోగుణం ఉండి, చాలా తక్కువగా సత్త్వగుణం ఉంటుంది. ఇతను కూడా హుషారుగా పనులు చేస్తాడు కాని అవి ఎక్కువ స్వార్థపూరితంగా ఉంటాయి. ఇటువంటి వ్యక్తిని గుణవైశ్యుడు అంటారు.

తరస – తరస అంటే అతనిలో తమోగుణం ప్రధానంగా ఉంటుంది. దానికన్నా తక్కువస్థాయిలో రజోగుణం ఉండి, చాలా తక్కువగా సత్త్వగుణం ఉంటుంది. తమోగుణం ఎక్కువ స్థాయిలో ఉంటుంది కాబట్టి మనస్సు హుషారుగా ఉండదు; శరీరం చలాకీగా ఉండదు. మందకొడిగా ఉంటాడు. పనులు చేసినా అవి యాంత్రికంగా ఉంటాయి. ఇటువంటి వ్యక్తిని గుణశూద్రుడు అంటారు.

పైన చెప్పిన గుణాలనుబట్టి వారికి కావాల్సిన వృత్తులను ఎన్నుకోవచ్చు. ఇలా గుణాన్నిబట్టి నాలుగు వర్ణాలలో విభజిస్తారు. (ఈ వర్ణవిభజనను గుణపరంగా ఈ అధ్యాయము చివరలో ఒక పట్టికలో చూడవచ్చు.)

చాతుర్వర్ణ్యం మయా సృష్టం గుణకర్మవిభాగశః ।
తస్య కర్తారమపి మాం విద్ధ్యకర్తారమవ్యయమ్ ॥ – 4.13

కర్మ విభాగం – ఈ విభజన వారు చేసే వృత్తినిబట్టి ఉంటుంది.
బుద్ధికి సంబంధించిన కర్మలు చేయటం బ్రాహ్మణకర్మ. వారిని కర్మబ్రాహ్మణులు అంటారు.
పరిపాలన చెయ్యటం క్షత్రియ కర్మ. వారిని కర్మ క్షత్రియులు అంటారు.
వ్యాపారం చెయ్యటం వైశ్య కర్మ. వారిని కర్మ వైశ్యులు అంటారు.
యాంత్రికంగా పనులు చెయ్యటం శూద్రకర్మ. వారిని కర్మ శూద్రులు అంటారు.

జాతి విభాగం – ఇది పుట్టుకవల్ల ఏర్పడిన విభాగం. పుట్టుకను జన్మ లేదా జాతి అంటారు. బ్రాహ్మణునికి పుట్టిన వ్యక్తి జాతిబ్రాహ్మణుడు అవుతాడు.

ఇక్కడితో కర్మయోగం, జ్ఞానయోగాల ఉపోద్ఘాతం అయిపోయింది.

శ్లో. 41 **బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం శూద్రాణాం చ పరంతప ।**
కర్మాణి ప్రవిభక్తాని స్వభావప్రభవైర్గుణైః ॥
బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశామ్, శూద్రాణామ్, చ, పరంతప,
కర్మాణి, ప్రవిభక్తాని, స్వభావప్రభవైః, గుణైః ॥

పరంతప!	= ఓ పరంతపా! (అర్జునా)	స్వభావప్రభవైః	= వారివారి స్వభావములను అనుసరించి ఏర్పడిన
బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశామ్	= బ్రాహ్మణక్షత్రియ వైశ్యులయొక్క	గుణైః	= గుణములనుబట్టి
చ	= అలాగే	ప్రవిభక్తాని	= విభజింపబడినవి
శూద్రాణామ్	= శూద్రులయొక్క		
కర్మాణి	= కర్మలు		

హే పరన్తప! బ్రాహ్మణ–క్షత్రియ–విశామ్ శూద్రాణామ్ చ
కర్మాణి స్వభావ–ప్రభవైః గుణైః ప్రవిభక్తాని (సన్తి) ।

తా: ఓ పరంతపా! (అర్జునా) బ్రాహ్మణక్షత్రియ వైశ్యులయొక్క అలాగే శూద్రులయొక్క కర్మలు వారివారి స్వభావములను అనుసరించి ఏర్పడిన గుణములనుబట్టి విభజింపబడినవి.

ఎ) కర్మయోగము – శ్లోకాలు: 41–49

కృష్ణపరమాత్మ ఈ శ్లోకంలో నాలుగు వర్ణాల గురించి మాట్లాడుతున్నాడు. అది జాతిపరంగా కాకుండా గుణపరంగా చెబుతున్నాడు. మీ గుణానికి తగ్గ వృత్తిని ఎన్నుకుంటే మంచిది అంటున్నాడు.

బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం శూద్రాణాం చ – మనుష్యుల్లో నాలుగు వర్ణాల వారు ఉన్నారు. వారు బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, వైశ్యులు, శూద్రులు. విశాం అంటే వైశ్యులు. అది కూడా గుణాన్నిబట్టి. ఒక వ్యక్తి జాతిబ్రాహ్మణుడు అవచ్చు కాని, గుణవైశ్యుడో, గుణక్షత్రియుడో అవచ్చు. ఈ నాలుగు రకాల మనుష్యులకూ,

కర్మాణి ప్రవిభక్తాని – నాలుగు రకాల కర్మలను వేదాలే నిర్దేశించాయి. ఆ నాలుగు రకాల కర్మలద్వారా వారు సమాజానికి సేవ చేసేలాగా నిర్దేశించాయి. కర్మ అంటే వృత్తి; ప్రవిభక్తాని అంటే వారికి నియమించాయి. ఏవి? వేదాలు. వేదాలు సాక్షాత్తూ ఆ భగవంతునినుంచే వచ్చాయి కాబట్టి, ఈ వర్ణధర్మాలు కూడా భగవంతుడే నియమించాడని చెప్పవచ్చు. ఈ వివరణ పురుషసూక్తంలో వస్తుంది.

> **బ్రాహ్మణోఽస్య ముఖమాసీత్ బాహూరాజన్యః కృతః**
> **ఊరూ తదస్య యద్వైశ్యః పద్భ్యాగ్ం శూద్రో అజాయత**

ఈ నాలుగు వృత్తులనూ శరీరంలోని నాలుగు అంశాలతో పోలుస్తున్నది. బ్రాహ్మణుడు మనిషికి ముఖం వంటివాడు. ముఖం అంటే వాక్కు. వాక్కు జ్ఞానానికి, సత్త్వగుణానికి సంకేతం. క్షత్రియుడు–చేతులు. చేతులు రక్షించినట్టు క్షత్రియుడు రక్షణ చేస్తాడు. వైశ్యుడు–ఊరువులు. ఊరువులు ఆరోగ్యంగా ఉంటే మనిషి తిరగగలడు. ఆర్థికవ్యవస్థ బాగుంటే సమాజం బాగుంటుంది. శూద్రులు–పాదాలు. పాదాలు పనులకు సంకేతం. సమాజానికి పనులు శూద్రులు చేస్తారు. దీన్నిబట్టి శరీరంలో ప్రతి ఒక్క అంశమూ ఎలా ముఖ్యమో, అలా ప్రతి ఒక్క వర్ణమూ ముఖ్యమేనని తెలుస్తున్నది.

అన్ని వృత్తులూ సమానమే అయితే, నేనేం వృత్తిని ఎన్నుకోవాలి? శ్రేష్ఠమైన పద్ధతి గుణాన్నిబట్టి లేదా స్వభావాన్నిబట్టి ఎన్నుకోవటం. మీ స్వభావమేమిటో మీకు స్పష్టంగా తెలియకపోతే, మీ జాతినిబట్టి ఎన్నుకోవటం. తండ్రి వ్యాపారంలో ఉంటే, చిన్నప్పటినుంచే ఆ వ్యాపారంలోని మెళకువలన్నీ తెలుస్తాయి. మనదేశంలో రాజకీయాల్లోకి కూడా అలా వంశపారంపార్యంగా వస్తున్నారు. అదీ కాకపోతే ఎందులో ఎక్కువ సంపాదన వచ్చే అవకాశం ఉంటే అది ఎన్నుకుంటారు కొందరు. కాని శాస్త్రం స్వభావాన్నిబట్టి ఎన్నుకోమంటుంది.

స్వభావప్రభవైర్గుణైః – స్వభావం అంటే ప్రకృతి. ప్రభవ అంటే దాన్నించి పుట్టింది. మీ గుణాన్నిబట్టి శాస్త్రం మీకు కర్మను నిర్దేశించింది. మీగుణం ప్రకృతినుంచి వచ్చింది. ఏ కర్మ చేస్తున్నా ఆ వృత్తి చేస్తున్నందుకు గర్వంగా భావించండి.

ఎన్నడూ పక్కవారితో పోల్చుకోకండి; మీరు చేస్తున్న పనితో తృప్తి చెందండి; దాన్ని ప్రేమించండి; ఆ పనిని మీ శాయశక్తులా చెయ్యండి. అలా చేస్తే ఏ రంగంలో ఉన్నా కూడా రాణిస్తారు. కర్మను ఆనందించండి; కర్మఫలంకోసం ఎదురుచూస్తూ కూర్చోకండి. కర్మఫలంవల్ల ఆనందం పొందుతాను అనుకుంటే ఆ కర్మఫలం ఆనందం ఇచ్చి తీరుతుందనే నమ్మకం లేదు. ప్రమోషన్ రావటం మీ చేతిలో లేదు; మీకే అర్హత ఉన్నా, వేరే వ్యక్తి బాసును కాకాపట్టి, దాన్ని గద్దలా తన్నుకుపోవచ్చు. అదే కర్మలో ఆనందం పొందటం నేర్చుకుంటే ఆ ఆనందం మీ చేతుల్లోనే ఉంది.

శ్లో. 42 **శమో దమస్తపః శౌచం క్షాంతిరార్జవమేవ చ ।**
జ్ఞానం విజ్ఞానమాస్తిక్యం బ్రహ్మకర్మస్వభావజమ్ ॥
శమః, దమః, తపః, శౌచమ్, క్షాంతిః, ఆర్జవమ్, ఏవ, చ,
జ్ఞానమ్, విజ్ఞానమ్, ఆస్తిక్యమ్, బ్రహ్మకర్మస్వభావజమ్ ॥

శమః = మనోనిగ్రహము
దమః = ఇంద్రియ నిగ్రహము
తపః = తపస్సు అనగా ధర్మములను పాటించుటలో ఎదురగు కష్టములను సహించుట
శౌచమ్ = బాహ్యాభ్యంతరముల శుచిత్వము
క్షాంతిః = ఇతరుల అపరాధములను క్షమించుట
ఆర్జవమ్ = ఋజుమార్గజీవనము
ఆస్తిక్యమ్ = వేదశాస్త్రములందును, ఈశ్వరుని యందును, పరలోకాదులందును విశ్వాసము కలిగియుండుట
జ్ఞానమ్ = వేదశాస్త్రముల అధ్యయనము, అధ్యాపనము
చ = ఇంకా
విజ్ఞానమ్ ఏవ = పరతత్త్వానుభవమూ (ఇవియన్నియును)
బ్రహ్మకర్మ స్వభావజమ్ = బ్రాహ్మణుల స్వాభావిక కర్మలు

శమః, దమః, తపః, శౌచమ్, క్షాన్తిః, ఆర్జవమ్, జ్ఞానమ్,
విజ్ఞానమ్, ఆస్తిక్యమ్ ఏవ చ (ఇతి) స్వభావజమ్ బ్రహ్మ-కర్మ (అస్తి) ।

తా: మనోనిగ్రహము, ఇంద్రియ నిగ్రహము, తపస్సు అనగా ధర్మములను పాటించుటలో ఎదురగు కష్టములను సహించుట) బాహ్యాభ్యంతరముల శుచిత్వము, ఇతరుల అపరాధములను క్షమించుట, ఋజుమార్గజీవనము, వేదశాస్త్రములందును, ఈశ్వరుని యందును, పరలోకాదులందును విశ్వాసము కలిగియుండుట, వేదశాస్త్రముల అధ్యయనము, అధ్యాపనము ఇంకా పరతత్త్వానుభవమూ, ఇవియన్నియును బ్రాహ్మణుల స్వాభావిక కర్మలు.

ఇక్కడ్నుంచి వరుసగా ఒక్కొక్కరి స్వాభావిక కర్మలను నిర్వచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ శ్లోకంలో బ్రాహ్మణ కర్మను చూస్తాము. బ్రాహ్మణ కర్మ మన సాంప్రదాయంలో ఉన్న అంతులేని ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను పరిరక్షించి, వ్యాపింపజేయటం. ముఖ్యంగా మన వైదిక సాంప్రదాయంలో విస్తారమైన గ్రంథాలు ఉన్నాయి. వాటిని చతుర్దశా విద్యాస్థానాని లేదా అష్టాదశ విద్యాస్థానాని అంటారు.

అంగాని చత్వారో వేదా, మీమాంసా న్యాయవిస్తరః।
పురాణం ధర్మశాస్త్రం చ విద్యాహ్యేతాః చతుర్దశ।।

చత్వారః వేదాః – ఈ నాలుగు వేదాలే చాలా పెద్దవి. ఆ రోజుల్లో పుస్తకాల్లో రాసుకోవటం లేదు; అంతా మనస్సులో నిక్షిప్తం చేసుకోవటమే. అలా గుర్తుంచుకోవాలంటే నిరంతరం పారాయణం చేస్తూనే ఉండాలి. ఇప్పటి పరిస్థితి వేరు. పధ్నాలుగు శ్లోకాలు ఉన్న గురుస్తోత్రమే గుర్తు ఉండదు. పూర్వకాలంలో మొత్తం వేదాన్ని అధ్యయనం, అధ్యాపనం చేసేవారు.

షట్ అంగాని – వేద అంగాలు ఆరు ఉన్నాయి. అవి శిక్షా, కల్పం, వ్యాకరణం, నిరుక్తం, ఛందస్సు, జ్యోతిషం.

శిక్షా – వేదమంత్రాల ఉచ్ఛారణ
కల్పమ్ – యజ్ఞాల వివరణ, కర్మకాండలు
వ్యాకరణమ్ – వ్యాకరణం
నిరుక్తమ్ – నిఘంటువు, పదాల ధాతువును తెలుపుతుంది
ఛందస్సు – ఛందస్సు
జ్యోతిషమ్ – యజ్ఞయాగాదులకు ముహూర్తాలు చెప్పేది

అలా నాలుగు వేదాలు + ఆరు అంగాలు ఉన్నాయి. అవే పది అయ్యాయి. వీటన్నిటి గురించి ఉపనిషత్తుల్లో వస్తాయి.

మీమాంసా న్యాయ విస్తరః – మీమాంస శాస్త్రం అంటే వేదాన్ని విశ్లేషించే శాస్త్రం. వేదాన్ని తెరిచే తాళంచెవి వేరే ఉంటుంది. కొన్ని సందర్భాలలో వేదంలోని పదాలకు అర్థాలు నిఘంటువులో కూడా దొరకవు. మామూలు వ్యాకరణం వేరు, వైదిక వ్యాకరణం వేరు.

న్యాయ అంటే తర్కం; న్యాయ విస్తారః అంటే తర్కంమీద మనకు విస్తారంగా అనేక పుస్తకాలు ఉన్నాయి. ప్రతిదానికీ భాష్యాలు, భాష్యాలకు ఉపభాష్యాలు, ఉపభాష్యాలకు ఉపభాష్యాలు వందలకొద్దీ ఉన్నాయి.

పురాణమ్ – మనకు 18 పురాణాలు, 18 ఉపపురాణాలు ఉన్నాయి. వాటన్నిటినీ చదవటానికి ఒక జీవితకాలం సరిపోదు. వాటిమీద అనేక భాష్యాలు వచ్చాయి. భాగవతంలోని 18,000 శ్లోకాలకు శ్రీధరస్వామి భాష్యం రాశారు; భారతంలోని లక్ష శ్లోకాలకు నీలకంఠుడు అనే ఆయన భాష్యం రాశారు. ఇవన్నీ చదవాలంటే ఎంత సమయం పడుతుందో ఊహించండి! అందువల్ల కొంతమంది కేవలం వీటిని అధ్యయనం చెయ్యటానికే వారి జీవితాన్ని అంకితం చేస్తారు.

ధర్మశాస్త్రమ్ – ధర్మం అంటే ఏమిటి, విలువలు అంటే ఏమిటి, అందులోనూ సామాన్య ధర్మం ఏమిటి, విశేష ధర్మం ఏమిటో వివరంగా వస్తుంది. అంతేకాదు, వర్ణాశ్రమ ధర్మాలు వేటికవే వివరంగా ఉంటాయి. అంటే గృహస్థు పాటించాల్సిన ధర్మాలు ఏమిటి? బ్రాహ్మణుడు పాటించాల్సిన ధర్మాలు ఏమిటి? అంతేకాదు, పురుషుల ధర్మాలు ఏమిటి? స్త్రీల ధర్మాలు ఏమిటి? భార్యకూ, తల్లికీ మధ్యలో గొడవలు వచ్చి నేను కావాలో, మీ అమ్మ కావాలో తేల్చుకోమని భార్య; నేను కావాలో, నీ భార్య కావాలో తేల్చుకోమని తల్లి అతన్ని రెండుగా చీలుస్తుంటే, అతను ఏం చెయ్యాలి? ఎవరివైపు మొగ్గుచూపాలి? దీన్ని ధర్మసంకటం అంటారు. అటువంటి ధర్మసంకటం ఏర్పడితే ఏం చెయ్యాలి? వీటన్నిటికీ జవాబు ధర్మశాస్త్రం.

విద్యాహ్యేతాః చతుర్దశ – పధ్నాలుగు విద్యలు ఉన్నాయి. వీటిని ఉపవేదాలు అంటారు. ఉదాహరణకు గంధర్వ వేదం, ఆయుర్వేదం. వీటిమీద మళ్ళీ భాష్యాలు. ఇన్ని అధ్యయనం చెయ్యాలంటే, కేవలం వీటికోసమే

సమయాన్ని కేటాయించగలిగి ఉండాలి. అంతేకాదు, వారు అధ్యయనం చెయ్యటమే కాక, ఆ విద్యను తీరిగ్గా అధ్యయనం చేసే సమయం లేనివారికి వాటి సారాంశాన్ని బోధించాలి. ఎందుకంటే, ఈ గ్రంథాలన్నీ సంస్కృతంలో ఉన్నాయి. వాటిని అర్థం చేసుకోవాలంటే ముందు సంస్కృతం నేర్చుకోవాలి.

సంస్కృతమే ఒక మహాసాగరం. అందులోకి దిగితే బయటపడటం కష్టం. సంధిసూత్రాలే చాలా ఉంటాయి. ఒక పదం అలా ఎందుకు వచ్చింది అంటే దానిని విడదీసుకుంటూ అనేక దశల్లోకి వెళ్ళాలి. పాణినీ సూత్రాలకు అనేక భాష్యాలు, ఉపభాష్యాలు ఉన్నాయి. ఇవన్నీ నేర్చుకోవాలంటే మామూలు మేధస్సు చాలదు. అందువల్ల ప్రత్యేకించి, బాగా తెలివైనవారు ఈ శాస్త్రాన్ని ఔపోసన పట్టాలి.

ఇంకొక ముఖ్యమైన అంశం ఉంది. మీరు చేసే బోధ మీ శిష్యులను ప్రభావితం చెయ్యాలన్నా, వారిలో మీరు ఆశించిన ఫలితం రావాలన్నా కూడా, మీరు బోధిస్తున్న సత్యాన్ని మీరు ఆచరణలో పెట్టిచూపాలి. మీరు చెప్పేదొకటి, చేసేదొకటిగా ఉండకూడదు. ఒకపక్క సత్యంవద అని బోధిస్తూ మీరు పాటించేది సత్యం వధ అయితే శిష్యునికి మీమీద గురి ఏముంటుంది? సత్యం చెప్పమని వారికి చెప్పి, మీరు సత్యాన్ని వధ చేస్తే ఎలా? నేను చెప్పేది చెయ్యి, నేను చేసేది చెయ్యకు అంటే దాని ప్రభావం శిష్యులమీద ఉండదు. అందువల్ల బ్రాహ్మణుడు అధ్యయనం, అధ్యాపనం చెయ్యటమే కాదు, దాన్ని ఆచార్యుడుగా ఆచరణలో పెట్టాలి.

ఆచినోతి చ శాస్త్రార్థాన్, ఆచారే స్థాపయత్యపి।
స్వయమ్ ఆచరతే యస్మాత్, తస్మాదాచార్య ఉచ్యతే॥

ఏ ఆచార్యుడయితే తను స్వయంగా ఆచరించి చూపిస్తాడో, అతన్నే ఆచార్యుడు అంటారు. ధర్మం పాటించమని చెప్పేటట్టయితే అతను ముందు ధర్మాచరణ చెయ్యాలి. అందువల్ల అతను తన మేధస్సును ఉపయోగించి నేర్చుకుని, బోధిస్తే చాలదు. దానికి తగ్గ కర్మ కూడా చెయ్యాలి.

అలా అధ్యయనం, అధ్యాపనం, ఆచరణ చేసే వ్యక్తి జీవితం భేషజాలకు పోకుండా సాదాసీదాగా ఉండాలి. సాధారణజీవనం గడిపే వ్యక్తి అధ్యయనం చెయ్యగలడు; అష్టైశ్వర్యాలతో తులతూగితే విద్యను అభ్యసించలేడు.

సుఖార్థీ త్యజతే విద్యాం విద్యార్థీ త్యజతే సుఖమ్
సుఖార్థినః కుతో విద్యా కుతో విద్యార్థినః సుఖమ్

సుఖార్థీ త్యజతే విద్యామ్ – సుఖం కోరే వ్యక్తి విద్యను పొందలేడు. ఎందుకంటే సుఖాలను అమర్చుకోవటంలోనే జీవితం గడచిపోతుంది. అందువల్లనే పూర్వం గురుకుల విద్యావ్యవస్థ ఉన్నప్పుడు జీవితం చాలా సాధారణంగా ఉండేది. రాజకుమారుడు గురుకులానికి వెళ్ళినా అతనికి అక్కడ రాచమర్యాదలు ఉండేవికావు. అతను కూడా అందరిలాగానే ఉంటూ, అందరూ తినే మామూలు భోజనమే తినాలి.

అందువల్ల బ్రాహ్మణవృత్తి అంటే సాధారణ జీవనం, వేద అధ్యయనం, ధర్మాచరణ, వేద అధ్యాయనం చేస్తూ అందరికీ ఆదర్శప్రాయంగా నిలవాలి. ఎటువంటి ఆదర్శం?

ధర్మం పాటిస్తేనే చాలు ఆనందం కలుగుతుంది. ఆనందంకోసం సుఖాల వెంట పరుగులు తీయనవసరం లేదనే అంశాన్ని తన ప్రవర్తన ద్వారా చాటిచెప్పాలి బ్రాహ్మణుడు. ధర్మాన్ని పాటిస్తేనే చాలు శాంతి, భద్రత,

ఆనందాలు కలుగుతాయని అర్థం చేసుకుంటారు. జీవితం ఆనందమయంగా సాగటానికి, ఐశ్వర్యం ఉండితీరాలని లేదు అని నొక్కివక్కాణిస్తుంది వేదం. ఐశ్వర్యం ఆనందమయ జీవితానికి అవసరం లేదు. ఎందుకు? ఐశ్వర్యం శరీరాన్ని సుఖాలలో ముంచితేలుస్తుంది. కాని ఆనందం మనస్సుకు చెందినది.

ఇది మాటల్లో చెబితే అంత తేలిగ్గా వంటబట్టదు అందరికీ. బ్రాహ్మణుడు అలా ఐశ్వర్యం జోలికి పోకుండా, సాధారణ జీవితం గడుపుతూ కూడా ఆనందంగా ఉంటే, అప్పుడు ఆయన ఆదర్శప్రాయుడు అవుతాడు అందరికీ. అందువల్ల పూర్వకాలంలో బ్రాహ్మణవృత్తి అంటే బీదరికాన్ని, సాధారణ జీవితాన్ని రెండుచేతులా ఆహ్వానించటమే అయ్యేది. నిజానికి బ్రాహ్మణ జీవనవిధానం సన్న్యాసఆశ్రమ జీవనవిధానానికి చాలా దగ్గరగా ఉండేది.

అందువల్ల అటువంటి బ్రాహ్మణునికి సన్న్యాస ఆశ్రమం స్వీకరించటం పెద్ద కష్టమేమీ కాదు. దయానంద స్వామీజీ అంటారు, 'అటువంటి వ్యక్తి కేవలం యజ్ఞోపవీతాన్ని త్యజించాలి అంతే.' ఎందుకంటే అతను సాధారణ జీవనం గడుపుతాడు కాబట్టి అతనికి ఆస్తిపాస్తులు అంటూ ఏమీ ఉండవు. ఇదీ బ్రాహ్మణకర్మయొక్క నిర్వచనం. కాని దురదృష్టవశాత్తూ, నేటి కాలమాన పరిస్థితుల దృష్ట్యా ఈ వృత్తికి ఇష్టంగా వచ్చేవారిని వేళ్ళమీద లెక్క పెట్టవచ్చు. అంతగా తగ్గిపోతున్నారు. ఇదీ మన వైదిక సాంప్రదాయం యొక్క దుస్థితి. ఇప్పుడు ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాన్ని చూద్దాము.

శమః – బ్రాహ్మణవృత్తిని ఎన్నుకునే వ్యక్తికి ముందుగా ఉండాల్సింది శమము. శమము అంటే మనోనిగ్రహం.

దమః – దమః అంటే ఇంద్రియనిగ్రహం; బ్రాహ్మణవృత్తిని చేపట్టే వ్యక్తి ఎక్కువగా విషయవస్తువులవైపు ఆకర్షింపబడకూడదు. అది చేపట్టేముందు, 'నేను ఇంద్రియ నిగ్రహం చేసుకోగలనా,' అని అతను తనను తాను బేరీజు వేసుకోవాలి. శమ, దమాలు సన్న్యాసిగా మాత్రమే కాదు, గృహస్థుగా కూడా పాటించాలి.

తపః – తపః అంటే ఇక్కడ సాధారణమైన జీవనాన్ని గడపటం, ధార్మిక జీవనాన్ని గడపటం. దాన్ని అపరిగ్రహం అంటారు. ఇటువంటి జీవనవిధానం పాటించటం నేర్చుకుంటే, అతను ఆధ్యాత్మిక జీవనాన్ని ఎన్నుకుంటే ఇది చాలా ప్రయోజనకరంగా ఉంటుంది. అందువల్ల బ్రాహ్మణవృత్తిని ఎన్నుకున్న వ్యక్తికి జ్ఞానయోగం పాటించటం చాలా తేలిక అవుతుంది.

శౌచమ్ – శౌచం అంటే శుభ్రత. సాధారణ జీవనాన్ని గడపాలి అంటే శుచీ, శుభ్రతను వదిలివేయాలని కాదు దాని అర్థం. గుర్తుంచుకోండి, సాధారణ జీవనం అంటే ఇల్లు, ఒళ్ళు చెత్తగా ఉంచుకోవటం కాదు. సుఖాలలో తేలిపోతుంటేనే శుభ్రత ఉండాలనుకోవటం భ్రమ. పైగా ఇంకొక విషయం. శుభ్రత అంటే బాహ్యంగా మాత్రమే కాదు; ఆంతర శుభ్రత కూడా ఉండాలి. అంటే మాటలు కూడా మంచివి మాట్లాడాలి. మనుస్మృతిలో బ్రాహ్మణవృత్తికి నిర్దేశించిన నియమాలను చూస్తే, ఆ వృత్తిని ఎన్నుకోవటానికే వణుకుతారు ఎవరైనా.

మూడు స్థాయిల్లో ఈ శౌచాన్ని పాటించాలి. అవి మాట్లాడే స్థాయి, శారీరక స్థాయి, బుద్ధి స్థాయి. ఏం మాట్లాడాలో, ఏం మాట్లాడకూడదో తెలుసుకోవాలి. కొంతమంది మీరు జాగ్రత్తగా ఉన్నా, కావాలని మిమ్మల్ని రెచ్చగొడతారు. అయినా మీరు రెచ్చిపోకూడదు. తర్వాత శరీరాన్ని శుచిగా ఉంచుకోవాలి; దాని

తర్వాత బుద్ధి కూడా అదుపులో ఉండాలి. నిజానికి యజ్ఞోపవీతంలో ఉన్న మూడు దారాలు ఈ మూడు స్థాయిల శౌచాన్ని సూచిస్తాయి.

క్షాంతిః – క్షాంతి అంటే బాహ్యంగా ఎదురయ్యే ఇబ్బందులను ఎదుర్కొనే శారీరక, మానసిక సంసిద్ధత. బ్రాహ్మణవృత్తిని, తదనుగుణంగా సాధారణ జీవనాన్ని, ఎన్నుకున్న వ్యక్తికి సహజంగానే శారీరక సుఖాలు తక్కువే ఉంటాయి. సుఖాలు ఐశ్వర్యంతో వస్తాయి. ఇతను ఐశ్వర్యాన్ని కోరుకోవటం లేదు. ఎండాకాలంలోని ఎండనూ, చలికాలంలోని చలినీ, వానాకాలంలోని వాననూ, అన్నింటినీ నవ్వుతూ స్వీకరిస్తాడు. ఎండాకాలంలో చెమటలు కక్కుతున్నా, ఏ.సీ. లేదని బాధపడడు. కొంతమంది ఏ.సి. లేకపోతే విలవిలలాడిపోతారు. అటువంటి సుఖాలు కావాలంటే లౌకిక విజయాల వైపు మొగ్గుచూపాలి.

కాని మనిషి తీరు ఎలా ఉంటుందంటే, చిన్న అవస్థను కూడా తట్టుకోలేడు. కాసేపు కరెంటు లేకపోతే గోలగోల పెట్టేస్తాడు. ఈ ఆధునిక యుగంలో అన్నీ పరిపూర్ణంగా ఉండాలి అనుకుంటాడు. పూర్వం ఒకరోజంతా కరెంటుకోత ఉండేది; అయినా వారు నవ్వుతూ భరించేవారు. ఇప్పుడు బాహ్యంగా అనేక సుఖాలు వచ్చాయి. అందువల్ల ఏ చిన్న సుఖం లేకపోయినా చిర్రుబుర్రులాడుతారు. అంటే సుఖం కావాలంటే దానికి మీరు చెల్లించాల్సిన రుసుము చిరాకు.

కాని బ్రాహ్మణవృత్తిని ఎన్నుకున్న వ్యక్తి క్షాంతిని బాగా పాటిస్తాడు. కాసేపు సుఖం లేకపోయినా అతను హాయిగానే ఉంటాడు. కాని సుఖాల్లో మునిగితేలుతున్న వ్యక్తి కాసేపు ఆ సుఖం లేకపోయినా గిలగిలలాడిపోతాడు.

ఆర్జవమ్ – మనోవాక్కాయ కర్మలను ఒక త్రాటిమీద నడిపించటం. చెప్పేది ఒకటీ, చేసేది ఇంకొకటిగా ఉండకూడదు. అంటే అతనిలో ఇద్దరు మనుష్యులు ఉన్నారనే భావనను కలిగించకూడదు. పదమూడవ అధ్యాయంలో ఇంచుమించుగా ఈ పదాలన్నీ మనం చూశాము. అందులో కొన్ని అమానిత్వమ్, అదంభిత్వమ్, అహింసా, క్షాంతి, ఆర్జవమ్.

జ్ఞానమ్ – ఇది చాలా ముఖ్యమైన లక్షణం. ఈ సాధకుని వృత్తి ఏమిటి? వైదిక సాంప్రదాయాన్ని ఎన్నుకున్నాడు కాబట్టి, అతను మన శాస్త్రాన్ని తను నేర్చుకుని, నలుగురికీ బోధ చెయ్యటం ద్వారా ప్రచారం చెయ్యాలి. క్షత్రియుడు కూడా శాస్త్రాన్ని నేర్చుకుంటాడు కాని, అంత ఎక్కువ నేర్చుకోనవసరం లేదు. అతనికి శాస్త్రంమీద కొంత అవగాహన ఉండి, ధర్మాధర్మాల విచక్షణా జ్ఞానం ఉంటే చాలు. అతను అధ్యయనం చెయ్యగలడు కాని, అధ్యాపనం చెయ్యలేడు. అంటే బ్రాహ్మణుని లాగా అతను ఇతరులకు బోధించలేడు. వైశ్యునికీ అంతే. క్షత్రియుడు నేర్చుకున్నంత కూడా అవసరం లేదు. అతని జీవితాన్ని ఎలా గడపాలో తెలుసుకుంటే చాలు. కాని బ్రాహ్మణుడు అలా కాదు. అతను జీవితాంతం నేర్చుకుంటూనే ఉండాలి. అంటే అతను జ్ఞానం పొందాలి.

విజ్ఞానమ్ – ఈ సాధకుడు రెండు రకాల విద్యల్లో జ్ఞానం పొందాలి. అవి పరావిద్య, అపరావిద్య. అపరావిద్య అంటే లౌకికజ్ఞానం; పరావిద్య అంటే ఆత్మజ్ఞానం. లౌకికజ్ఞానాన్ని జ్ఞానం అనీ, ఆత్మజ్ఞానాన్ని విజ్ఞానం అనీ అంటారు. అందువల్ల అతను జ్ఞానం, విజ్ఞానం రెండూ పొందాలి.

ఆస్తిక్యమ్ – శాస్త్రంమీద నమ్మకం లేదా శ్రద్ధ ఉండటం. ప్రత్యక్షప్రమాణాన్ని నమ్మినంతగా వేదప్రమాణాన్ని నమ్మాలి. బ్రాహ్మణునికి రెండు చక్షువులు ఉండాలి. అంటే మామూలు చక్షువులతో అంటే ప్రత్యక్షప్రమాణంతో బాహ్యప్రపంచాన్ని చూస్తాడు.పంచేంద్రియాలను ప్రత్యక్ష ప్రమాణం అంటారు. అవి బాహ్యవస్తువులను మాత్రమే చూపగలవు.

ఉదాహరణకు కళ్ళు మూసుకుంటే రంగు, రూపులను చూడలేరు. అలా కళ్ళు మూసుకుని నేను రంగు, రూపులను చూడనంటే నష్టపోయేది ఎవరు? మీరే. వేదం ఆరవ ఇంద్రియం. అది పూర్తిగా కొత్త రంగాన్ని చూపిస్తుంది. ఆ రంగాన్ని ఆధ్యాత్మిక రంగం అంటారు. అటువంటి వేదాన్ని నేను ఉపయోగించను అంటే నష్టపోయేది ఎవరు? మీరే. మామూలు కళ్ళు బాహ్యప్రపంచాన్ని చూపిస్తే, జ్ఞాననేత్రం ఆత్మజ్ఞానాన్ని కలుగజేస్తుంది. బ్రాహ్మణునికి శాస్త్రంమీద శ్రద్ధ ఉంటుంది కాబట్టి, అతన్ని ఆస్తికుడు అంటారు.

మీరు వేదాన్ని ప్రమాణంగా స్వీకరించకపోతే నష్టపోయేది ఎవరు? వేదం ఏమీ నష్టపోదు; ఋషులు ఏమీ నష్టపోరు; భగవంతుడు ఏమీ నష్టపోడు; మీరే అద్భుతమైన జ్ఞానాన్ని నష్టపోతారు. బ్రాహ్మణుడు ముందు తను వేదాన్ని ప్రమాణంగా తీసుకుని, తను ఆస్తికునిగా మారి, తక్కిన మనుష్యులను కూడా ఆస్తికులుగా చెయ్యాలి. అది ఎలా చెయ్యగలడు?

దానికి ఒకటే మార్గం ఉంది. అతని జీవితం ఆదర్శప్రాయంగా ఉండాలి. అతను ఆదర్శప్రాయంగా మారాలంటే ఏం చెయ్యాలి? వేదాన్ని ప్రమాణంగా తీసుకుని అతని జీవన విధానాన్ని ఎంతగా మార్చుకోవాలంటే, చూసిన వారందరూ ఇతను ఇంత శాంతిభద్రతలతో ఎలా ఉండగలుగుతున్నాడు? ఇంత ఆనందంగా జీవితం ఎలా గడపగలుగుతున్నాడని ఆశ్చర్యపోవాలి. ఎందుకంటే నేటి ఆధునిక యుగంలో మనిషి పరుగుపందెంలో ఎంతగా పాల్గొంటున్నాడంటే, అతను కావాల్సిన సుఖాలు కొనుక్కోగలుగుతున్నాడేమో కాని, శాంతిని కొనుక్కోలేకపోతున్నాడు. కాని బ్రాహ్మణుడు ఇవేమీ లేకుండానే ఆనందంగా ఉంటాడు.

సురమందిర తరుమూల నివాసః శయ్యా భూతలమజినం వాసః
సర్వ పరిగ్రహ భోగత్యాగః కస్య సుఖం న కరోతి విరాగః – భజగోవిందం

బ్రాహ్మణునికి సుఖాలు లేవు; ఆస్తిపాస్తులు లేవు; రేపనేరోజు ఎలా ఉంటుందో తెలియదు; కాని అతను శాంతి, ఆనందాలకు మారుపేరుగా ఉంటాడు. అదిచూసి సమాజం ఆశ్చర్యపోవాలి. అతని రహస్యం ఏమిటో తెలుసుకోవాలనే కుతూహలం ఉండాలి.

అప్పుడు బ్రాహ్మణుడు నేను ఈ ఆనందాన్ని ఆస్తికుడు అవటం వల్ల పొందుతున్నాను; రండి మిమ్మల్ని ఆ కొత్త ప్రపంచంలోకి తీసుకువెళతాను. మీక్కూడా నాలాగే శాంతి, భద్రత, ఆనందాలు దొరుకుతాయి అంటాడు. వాటి కోసం బాహ్యంగా పరుగులు తీయకండి, అవి మీలోనే ఉన్నాయని నేర్పిస్తాడు.

బ్రహ్మకర్మ – ఇది బ్రాహ్మణవృత్తి, గుణబ్రాహ్మణుడు పైన చెప్పిన గుణాలన్నిటినీ పాటించాలి. మరి అతనికి జీవనాధారం ఏమిటి? అతను పంచే జ్ఞానానికి ప్రతిఫలంగా సమాజం అతన్ని పరిరక్షించుకోవాలి. అతని

అవసరాలన్నీ సమాజమే చూసుకోవాలి. అలా అని అతను సమాజాన్ని ఇంత ఇవ్వండి; ఇది ఇవ్వండని వేధించకూడదు. సమాజం ఏదిస్తే దానితో తృప్తి పడాలి. రుద్రం నేర్పిస్తే ఇంత, పురుషసూక్తం నేర్పిస్తే ఇంత ఇవ్వాలని నిర్బంధించకూడదు. అతనికున్న జ్ఞానాన్ని సంతోషంగా పంచుకోవాలి. అతని అవసరాలను సమాజమే చూసుకుంటుంది. ఎందుకంటే అటువంటి జ్ఞానివల్ల సమాజమే బాగుపడుతుంది.

నిజానికి బ్రాహ్మణవృత్తి చాలా శ్రేష్ఠమైన వృత్తి. అది చేపట్టినందుకు గర్వంగా భావించవచ్చు ఎవరైనా. కాని ఇప్పుడు దాన్ని చేపట్టేవారే లేరు. ఇప్పుడు ఉనికి కోల్పోయిన కొన్ని జంతువుల్లా ఈ బ్రాహ్మణవృత్తి కూడా ఉనికిని కోల్పోయే దుస్థితి ఏర్పడుతోంది. ఇలాగే కొనసాగితే, కొన్నాళ్ళయ్యాక పురావస్తు ప్రదర్శనశాలలో ఒక గాజు షోకేసులో బ్రాహ్మణకర్మ ఇలా ఉండేదని చూపించాల్సి రావచ్చు. కాని అలాంటి కర్మను చేపట్టాలంటే మీకు ఇష్టమై రావాలి కాని, ఎవరూ మీమీద బలవంతంగా రుద్దకూడదు దానిని. ఎందుకంటే బ్రాహ్మణుడు గడపాల్సిన సాధారణమైన జీవితాన్ని బలవంతంగా చేపడితే, అది ఆనందాన్ని ఇవ్వదు సరికదా బాధని కలుగజేస్తుంది. అదే వృత్తిని ఇష్టంగా, మనస్ఫూర్తిగా చేపడితే ఆ నిరాడంబర జీవనం ఆనందాన్ని ఇస్తుంది.

స్వభావజమ్ – అందువల్ల దాన్ని సహజంగా ఇష్టపడాలి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శమము, దమము, తపస్సు, శౌచము, క్షాంతి, ఆర్జవము, జ్ఞానము, విజ్ఞానము, ఆస్తిక్యము – ఇవన్నీ **బ్రాహ్మణుల స్వాభావిక కర్మలు**.

చిన్మయానందస్వామి ఆధ్యాత్మిక శిక్షణను ఇవ్వటానికి ఒక సంస్థను నెలకొల్పినప్పుడు ఈ జీవనవిధానం నేర్పించటానికి దీనిలో ఉత్సాహం ఉన్న యువతను ఆహ్వానించారు. మొత్తం కోర్సు పూర్తిగా ఉచితం; ఎటువంటి రుసుము లేదు; ఏ పన్నెండువేలో అడ్వాన్సుగా కట్టనవసరం లేదు; అసలు సమస్తం ఉచితం. వసతి ఏర్పాట్లు, ఆహారం, దుస్తులు, వైద్యసదుపాయం, ఒకటేమిటి విద్యార్థులకు ఏవి అవసరమైతే అవన్నీ ఉచితం. ఆ ఆధ్యాత్మిక విద్యను బోధించే పుస్తకాలూ ఉచితం; ఆ కోర్సులో శాస్త్రంలో ఉన్న నిధిని వీరికి ఒక క్రమపద్ధతిలో బోధించేవారు.

మొత్తం కోర్సు అంతా అయిపోయాక కూడా, వారు ఇటువంటి జీవనవిధానమే గడపాలని ఎవరినీ నిర్బంధించేవారు కాదు. ఎందుకంటే ఈ జీవనవిధానాన్ని బలవంతంగా ఎవరూ పాటించలేరు. అందువల్ల వారి శిక్షణాకాలం పూర్తి అయ్యాక, ఈ విద్యవల్ల ప్రభావితం అయి, తాము సమాజానికి ఈ విద్యను తమ వంతు సాయంగా పంచిపెడతామంటే, 'చాలా సంతోషం,' అంటారు. లేదు, సమాజంలోకి వెళ్ళి, డబ్బు సంపాదించి, పెళ్ళి చేసుకుంటాను అన్నా కూడా అదే జవాబు, 'చాలా సంతోషం.'

దయానందస్వామీజీ శిష్యులకు ఒకటే చెప్పేవారుట. 'మీరు ఇక్కడ ఆశ్రమంలో ఉండి నేర్చుకుంటున్నన్నాళ్ళూ దీనిమీదే శ్రద్ధ పెట్టండి. ఇంక వేరే ఆలోచన లేకుండా పూర్తి ఏకాగ్రతతో నేర్చుకోండి. మీ భవిష్యత్తు ఎలా ఉంటుందో అని ఇప్పుడు మీరు ఆలోచించకండి. ఈ కోర్సు పూర్తయ్యాక మీకు ఉద్యోగం చెయ్యాలని ఉంటే, నేను ఉద్యోగం ఇప్పిస్తాను; పెళ్ళి చేసుకోవాలని ఉంటే, నేను సంబంధం కుదురుస్తాను. కాని ఇప్పుడు మాత్రం అవేమీ ఆలోచించకండి. ఇప్పుడు చదువే మీ ధ్యేయంగా ఉండాలి.'

కోర్సు అంతా అయ్యాక, ఎవరైనా సన్న్యాసం స్వీకరిస్తానంటే కూడా వెంటనే వారికి సన్న్యాసదీక్ష ఇచ్చేవారు కాదు. ముందు కొన్నాళ్ళు వారికి పసుపురంగు దుస్తులు ఇచ్చి, దానితో సన్న్యాసజీవనం గడపమనేవారు. ఇప్పటి ఉద్యోగాల పరిభాషలో అప్రెంటిస్‌గా అన్నమాట. వారికి ఆ శిక్షణాకాలంలో కూడా ఆ శ్రద్ధ నిలబడితే, అప్పుడు వారికి సన్న్యాసదీక్షను ఇచ్చేవారు. సన్న్యాసాన్ని ప్రేమిస్తే చాలా అద్భుతమైన జీవనం అది; కాని మనస్సు సిద్ధం కాకుండా తొందరపడి స్వీకరిస్తే మాత్రం అది నరకమే. ఎందుకంటే సన్న్యాసజీవనం వన్ వే ట్రాఫిక్. దానిలోకి వెళ్ళే హక్కు ఉంది కాని, తిరిగివచ్చే హక్కు లేదు.

ఇదంతా ఎందుకు చెబుతున్నామంటే, బ్రాహ్మణవృత్తిని మనస్ఫూర్తిగా, దానిమీద ప్రేమతో ఎన్నుకోవాలి. అప్పుడు అది ఇచ్చే ఆనందం అంతా ఇంతా కాదు. అసలు ఆ ఆనందమే వేరు.

శ్లో. 43 **శౌర్యం తేజో ధృతిర్దాక్ష్యం యుద్ధే చాప్యపలాయనమ్ ।**
దానమీశ్వరభావశ్చ క్షాత్రం కర్మ స్వభావజమ్ ॥
శౌర్యమ్, తేజః, ధృతిః, దాక్ష్యమ్, యుద్ధే, చ, అపి, అపలాయనమ్,
దానమ్, ఈశ్వరభావః, చ, క్షాత్రమ్, కర్మ, స్వభావజమ్ ॥

శౌర్యమ్	= శౌర్యము	అపలాయనమ్	= వెన్ను చూపకుండుట
తేజః	= తేజస్సు	దానమ్, చ	= దానములను చేయుట ఇంకా
ధృతిః	= ధైర్యము	ఈశ్వరభావః	= స్వామిభావము మొదలగువన్నియును
దాక్ష్యమ్, చ	= దక్షత ఇంకా	క్షాత్రమ్, స్వభావజమ్, కర్మ	= క్షత్రియుల స్వాభావిక కర్మలు
యుద్ధే, అపి	= యుద్ధమందును		

శౌర్యమ్, తేజః, ధృతి, దాక్ష్యమ్, యుద్ధే అపి చ అపలాయనమ్,
దానమ్, ఈశ్వర-భావః చ (ఇతి) స్వభావజమ్ క్షాత్రమ్ కర్మ (అస్తి) ।

తా: శౌర్యము, తేజస్సు, ధైర్యము, దక్షత ఇంకా యుద్ధమందును వెన్ను చూపకుండుట, దానములను చేయుట ఇంకా స్వామిభావము మొదలగువన్నియును క్షత్రియుల స్వాభావిక కర్మలు.

ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ క్షత్రియ స్వాభావిక కర్మను నిర్వచిస్తున్నాడు. కృష్ణపరమాత్మకు తెలుసు అందరూ బ్రాహ్మణకర్మను ఇష్టపడరని. **లోకో భిన్నరుచిః** అంటారు. అందువల్ల బ్రాహ్మణకర్మ నచ్చకపోతే, క్షత్రియకర్మను ఎన్నుకోమంటున్నాడు. అది ఎలా ఉంటుంది?

శౌర్యం తేజో ధృతిర్దాక్ష్యమ్ – క్షత్రియుడు అంటే రాజు, పరిపాలకుడు, సైనికుడు. అతను సమాజంలో చట్టాన్ని, ధర్మాన్ని పరిరక్షించాలి. ధర్మాన్ని రక్షించి, అధర్మాన్ని పారద్రోలాలి. ధర్మానికి వ్యతిరేకంగా ప్రవర్తిస్తున్నవారితో అవసరమైతే యుద్ధం చెయ్యాలి. అలాంటప్పుడు అతనికి సహజంగానే ధైర్యసాహసాలు ఉండాలి. బొద్దింకను చూసి ఆమడదూరం పారిపోయే వ్యక్తి ఈ వృత్తికి ఎలా రాగలడు?

శౌర్యమ్ – శౌర్యం అంటే ధైర్యం, వీరత్వం.

తేజః – శక్తి. శత్రువుయొక్క శక్తిని చూసి ఇతను నిర్వీర్యం అయిపోకూడదు. శత్రువును ఎదుర్కొనే బలం ఉండాలి.

ధృతిః – ధృతిః అంటే దృఢనిశ్చయం.

దాక్ష్యమ్ – దక్షత. వ్యవహార దక్షత ఉండాలి. కొన్ని సందర్భాలలో క్షణాలమీద నిర్ణయాలు తీసుకోవాల్సి ఉంటుంది. కొన్ని సందర్భాలలో తీరిగ్గా ఆలోచించి నిర్ణయం తీసుకోవచ్చు కాని పరిపాలన చేసే వ్యక్తికి అది ప్రతిసారీ కుదరకపోవచ్చు. శత్రురాజు చెప్పాపెట్టకుండా యుద్ధానికి వస్తే, నెల తర్వాత ఆలోచించి నిర్ణయం తీసుకుంటానంటే, నెలదాకా ఈ రాజే ఉండడు. ఇంక నిర్ణయం తీసుకునే ప్రసక్తి ఎక్కడ ఉంది? అందువల్ల రాజు ఎప్పుడూ అప్రమత్తతతో ఉండాలి; క్షణాలమీద నిర్ణయాలు తీసుకోవాలి. ఎప్పుడు ఏమూలనుంచి ఏ ప్రమాదం పొంచివుంటుందో తెలియదు. అది మీద పడితే, తప్పించుకునే మార్గం తెలియాలి. రాజు అంటే ఇప్పటి పెద్ద సంస్థల అధినేతలు కూడా వస్తారు. వారి సంస్థలు ప్రపంచం నలుమూలలా వ్యాపించివుంటాయి. ప్రపంచదేశాలలో ఏమూల ఏ మార్పు వచ్చినా, అది వీరి సంస్థకు ఇబ్బంది కలుగజేయవచ్చు. అటువంటప్పుడు నిముషాలమీద నిర్ణయాలు అమలుచేయాల్సి ఉంటుంది. అటువంటి మనస్సును **ప్రత్యుత్పన్న మతి** అంటారు. ఈ ప్రత్యుత్పన్న మతిని దాక్ష్యం అంటారు.

యుద్ధే చాప్యపలాయనమ్ – యుద్ధంనుంచి పారిపోకూడదు. యుద్ధభూమిలోకి అడుగుపెట్టేముందే ఒకటికి రెండుసార్లు ఆలోచించుకోవాలి కాని, ఒకసారి అడుగుపెట్టాక వెన్ను చూపకూడదు. క్షత్రియధర్మం – విజయమో, వీరస్వర్గమో! అందువల్ల శరీరంలో ప్రాణం ఉన్నంతవరకూ పోరాడాలి; ఆ ప్రయత్నంలో మరణం ఎదురైనా పారిపోకూడదు.

కృష్ణపరమాత్మ ప్రత్యేకించి ఈ పదాన్ని వాడాడు. ఎందుకలా అన్నాడో సందర్భాన్ని మర్చిపోకూడదు. ఇక్కడ సందర్భం ఏమిటి? మహాభారతయుద్ధంలోకి అడుగుపెట్టి ఉన్నారు కృష్ణార్జునులు. తీరా యుద్ధం చెయ్యాల్సి వచ్చేసరికి, అర్జునుడు యుద్ధం చెయ్యటం అధర్మం అన్నాడు. అప్పుడు ఈ అద్భుతమైన మోక్షశాస్త్రం ఆవిర్భవించింది. యుద్ధభూమిలో బోధ చేస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందువల్ల అర్జునునికి చురకలు వేస్తున్నాడు. యుద్ధభూమిలో వెన్నుచూపటం క్షత్రియధర్మం కాదు. అందువల్ల **యుద్ధే చ అపి అపలాయనమ్**.

దానమ్ – క్షత్రియుడు లేదా రాజు అందరికీ దానధర్మాలు చెయ్యాలి. పూర్వకాలంలో రాజులే అందరినీ పోషించేవారు. కళాకారులను, శాస్త్రవేత్తలను కూడా వారే పోషించేవారు. అలాగే బ్రాహ్మణులకు సంపాదన ఉండదని చూశాము. రాజే వారికి రాజపోషకులు అవ్వాలి. బ్రాహ్మణుడు గురుకులం నడుపుతుంటే దానికి కావాల్సిన అన్ని వసతులనూ అమర్చిపెట్టాలి. ఇప్పటికీ ఆ పద్ధతి అమలులో ఉంది. ప్రభుత్వం అనేక రకాల గ్రాంటులను ఇస్తూ ఉంటుంది. అలా క్షత్రియుడు విజ్ఞానశాస్త్రం, లలితకళలు, సాంప్రదాయం – అన్నింటినీ పోషించాలి కాబట్టి దానం చేసే బుద్ధి ఉండాలి.

ఈశ్వరభావః చ – నాయకత్వం కూడా ఉండాలి. అతను ముందు నిలుచుని, అందరినీ నడిపించాలి. అతను ఎక్కడో ఒకమూల కుర్చీలో కూర్చోకూడదు; ఎటువంటి పరిస్థితి ఎదురైనా కూడా అతని అయస్కాంతపు వ్యక్తిత్వంతో

అందరినీ తనవైపు తిప్పుకోగలగాలి. అందువల్ల రాజు శారీరకంగా కూడా దృఢంగా ఉండాలి. దానికి అవసరమైన పౌష్టిక ఆహారం తీసుకోవాలి. కేవలం కందమూలాలు తింటే ములక్కాడలా ఎండిపోతాడు. శత్రువు అనే గాలి వీస్తే చాలు పడిపోతాడు. అలా కాకుండా ఉండాలంటే అతనికి కండలు తిరిగిన, బలమైన శరీరం ఉండాలి.

బ్రాహ్మణునికి ఇది అవసరం లేదు. అతను సాత్త్విక జీవనం గడుపుతాడు; కాని క్షత్రియుడు రాజసిక జీవనం గడుపుతాడు కాబట్టి అతని శరీరం కూడా బలంగా ఉండాలి. అతన్ని చూడగానే నాయకుడు అనిపించాలి. అందువల్ల ఈశ్వరభావాన్ని ప్రదర్శించాలి.

క్షాత్రం కర్మ స్వభావజమ్ – ఇటువంటి కర్మలు క్షత్రియుల స్వాభావిక కర్మలు.

శౌర్యము, తేజస్సు, ధృతి, దక్షత, యుద్ధంలో వెన్నుచూపక పోవటం, దానగుణం, నాయకత్వపు లక్షణం – ఇవన్నీ **క్షత్రియుల స్వాభావిక కర్మలు**.

శ్లో. 44 **కృషిగౌరక్ష్యవాణిజ్యం వైశ్యకర్మస్వభావజమ్ ।**
పరిచర్యాత్మకం కర్మ శూద్రస్యాపి స్వభావజమ్ ॥
కృషిగౌరక్ష్యవాణిజ్యమ్, వైశ్యకర్మస్వభావజమ్,
పరిచర్యాత్మకమ్, కర్మ, శూద్రస్య, అపి, స్వభావజమ్ ॥

కృషిగౌరక్ష్యవాణిజ్యమ్	=	వ్యవసాయము, గోపాలనము, క్రయవిక్రయముల యందు సత్యవ్యవహారము మొదలగునవి	అపి	=	ఇంకా అలాగే
			పరిచర్యాత్మకమ్	=	అన్ని వర్ణములవారిని సేవించుట
వైశ్యకర్మస్వభావజమ్	=	వైశ్యులకు స్వాభావికములైన కర్మలు	శూద్రస్య	=	శూద్రులకు
			స్వభావజమ్, కర్మ	=	స్వాభావికములైన కర్మలు

కృషి–గౌరక్ష్య–వాణిజ్యమ్ స్వభావజమ్ వైశ్య–కర్మ (అస్తి)
అపి (చ) శూద్రస్య పరిచర్యా–ఆత్మకమ్ కర్మ స్వభావజమ్ (అస్తి) ।

తా: వ్యవసాయము, గోపాలనము, క్రయవిక్రయముల యందు సత్యవ్యవహారము మొదలగునవి యన్నియును వైశ్యులకు స్వాభావికములైన కర్మలు, ఇంకా అలాగే అన్ని వర్ణములవారిని సేవించుట శూద్రులకు స్వాభావికములైన కర్మలు.

ఈ శ్లోకంలో వైశ్యుల స్వాభావిక కర్మలను, శూద్రుల స్వాభావిక కర్మలను కూడా నిర్వచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. వైశ్యుల వృత్తి వ్యాపారం చెయ్యటం. ఫ్యాక్టరీ విషయం తీసుకుంటే అన్ని వస్తువులూ ఒకచోట దొరకవు; పొలం విషయం తీసుకుంటే అన్ని పంటలూ ఒకచోట పండవు. అనేకచోట్లనుంచి ఒకచోటికి తెచ్చి, వాటిని అమ్మాలి. ఆ పనిని వైశ్యకర్మ అంటారు.

కృషి – కృషి అంటే వ్యవసాయం; దీనిలో పరిశ్రమలను కూడా కలుపుకోవచ్చు. ఎందుకంటే రెండూ వస్తువులను ఉత్పత్తి చేస్తాయి.

గౌరక్ష్య – గోవులను పెంచటం. ఆ రోజుల్లో గోవులు ఆర్థికవ్యవస్థలో ముఖ్యపాత్రను వహించేవి. ఇప్పటికీ చాలా గోశాలలు చూస్తూ ఉంటాము.

వాణిజ్యమ్ – వ్యాపారం. ఇవన్నీ వైశ్యకర్మలు. ఇవి దేశంయొక్క ఆర్థిక వ్యవస్థను నిలబెడతాయి. క్షత్రియకర్మ దేశాన్ని రక్షించటం; వైశ్యకర్మ దేశంయొక్క ఆర్థికవ్యవస్థను పైకి తీసుకురావటం. దేశానికి ఏ కర్మ ముఖ్యం? అన్నీ ముఖ్యమే. ఆర్థికవ్యవస్థ బాగుండి, దేశానికి రక్షణ లేకపోతే పరిస్థితి ఎలా ఉంటుందో ఊహించండి. మనం అహింసను, శాంతిని నమ్మినా, పొరుగురాజ్యాలు నమ్ముతాయన్న నమ్మకం లేదు. అందువల్ల మనంతట మనం ఆయుధాలు ఉపయోగించి ఎదుటిరాజ్యానికి దండెత్తి వెళ్ళకపోయినా, వారు మనమీదకు యుద్ధానికి వస్తే, మనం చేతులు ముడుచుకు కూర్చోకూడదు కదా. అందువల్ల సుశిక్షితులైన సైనికులు సిద్ధంగా ఉండాలి. అలాగని సైనికులే ఉండి, ఆర్థికపరిస్థితి బాగా లేకపోయినా లాభం లేదు.

అందువల్ల ఏ వృత్తి విలువ దానిది. పైగా ప్రతి వృత్తిలో కూడా ప్రజ్ఞాపాటవాలు చూపించాల్సిన పరిస్థితులు వస్తాయి; విచక్షణాశక్తి చూపించాల్సి ఉంటుంది; నాయకత్వపు లక్షణాలు ఉండాలి.

వైశ్యకర్మ స్వభావజమ్ – ఇటువంటి కర్మలను వైశ్యుల స్వాభావిక కర్మలు అంటారు.

వ్యవసాయం, గోశాల, వాణిజ్య వ్యవహారాలు చూడటం – ఇవన్నీ **వైశ్యుల స్వాభావిక కర్మలు**.

నాయకత్వపు లక్షణాలు లేని కొందరు మనుష్యులు ఉంటారు. వారు ఇంకొకరిని ముందుకు నడపలేరు. వారికే ఎవ్వరైనా దారిచూపితే, వారి వెనక నడుస్తారు. అటువంటి కర్మను శూద్రకర్మ అంటారు. వీరికి ప్రజ్ఞాపాటవాలు ఉండవు. ఇక్కడ జాతినిబట్టి వర్ణాల గురించి మాట్లాడటం లేదు. వారి వృత్తినిబట్టి వర్ణిస్తున్నాడు.

ఈ శూద్రులు పై ముగ్గురికీ సేవ చేస్తారు. బ్రాహ్మణుడు ఒక పెద్దయాగం తలపెడితే దానికి కావాల్సిన పనులు చేసిపెడతాడు; అలాగే క్షత్రియుడు కాని, వైశ్యుడు కాని చేసే పనులకు సాయం వెళతాడు.

పరిచర్యాత్మకమ్ – పరిచర్యలు చేస్తాడు. ఇందులో అతను నిర్ణయాలు తీసుకోవాల్సిన అవసరం ఉండదు.

నిర్ణయాలు తీసుకోగలగటం అంత తేలిక కాదు. కొంతమంది చాలా చిన్న విషయాలలో కూడా నిర్ణయం తీసుకోలేరు. ఇవాళ ఏ దుస్తులు ధరించాలో, ఏ వస్తువు కొనాలో కూడా నిర్ణయించుకోలేరు. ఇంక అటువంటివారు నాయకులు ఎలా కాగలరు? అందువల్ల వారు తక్కిన మూడు వర్ణాల వారికీ పరిచర్యలు చేస్తారు.

కర్మ శూద్రస్యాపి స్వభావజమ్ – ఇటువంటి కర్మలు శూద్రుల స్వాభావిక కర్మలు.

అన్ని వర్ణాలవారికి పరిచర్యలు చెయ్యటం. దీన్ని **శూద్రుల స్వాభావిక కర్మ** అంటారు.

(ఈ స్వాభావికకర్మలను ఈ అధ్యాయము చివరలో ఒక పట్టికలో చూడవచ్చు.)

ఒక విషయం గుర్తుంచుకోవాలి. నాలుగు వృత్తులూ సమాజమనే ఒక వ్యవస్థకు నాలుగు స్తంభాలు. దేని ప్రాముఖ్యత దానిదే; దేని విలువ దానిదే. అందువల్ల దేన్నీ కించపరచకూడదు.

కర్మయోగ వివరణలో భాగంగా కృష్ణపరమాత్మ స్వధర్మం గురించి నొక్కివక్కాణిస్తున్నాడు. అందులో మీరు చేసే ఏ పని అయినా, ఏ ఉద్యోగ, వ్యాపార విషయాలైనా – ఈశ్వరార్పణ భావనతో చెయ్యాలి. మనకు సాధారణంగా ఈశ్వరుణ్ణి ఆలయంలోనో, మన పూజాగదిలోనో ప్రార్థించటం, షోడశోపచారాలు చెయ్యటం తెలుసు. కాని కృష్ణపరమాత్మ మొత్తం జీవితాన్ని, జీవితంలో చేసే ప్రతి చిన్న కర్మని కూడా భగవంతునికి నివేదన చెయ్యమంటున్నాడు. దీన్నే కర్మయోగం అంటారు. ఈ విషయం స్పష్టంగా తొమ్మిదవ అధ్యాయంలో పేర్కొన్నాడు.

యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్జుహోషి దదాసి యత్ ।
యత్తపస్యసి కౌంతేయ తత్కురుష్వ మదర్పణమ్ ॥ – 9.27

అంతకుముందే, మూడవ అధ్యాయంలోనే దాని గురించి గట్టిగా చెప్పాడు.

మయి సర్వాణి కర్మాణి సన్న్యస్యాధ్యాత్మచేతసా ।
నిరాశీర్నిర్మమో భూత్వా యుధ్యస్వ విగతజ్వరః ॥ – 3.30

ఆ విధంగా అనేక సందర్భాలలో చెప్పిన కర్మయోగ సూత్రాలనే ఇక్కడ మళ్ళీ సారాంశం రూపంలో చెబుతున్నాడు. అందులో భాగంగా నాలుగు రకాల వృత్తులను గురించి చెప్పాడు.

బ్రాహ్మణకర్మ – బ్రాహ్మణకర్మలో శాస్త్రాన్ని బోధించటం ఉంటుంది. మన సాంప్రదాయంలో ఏ బోధ అయితే శిష్యునిలో అంతర్గతంగా మార్పు తీసుకువస్తుందో, దాన్నే బోధ అంటారు. ఫిజిక్స్, కెమిస్ట్రీలు నేర్చుకోవాలి నిజమే, దానివల్ల విద్యార్థి కొన్ని రంగాల్లో ఆరితేరతాడు. అది అతని జీవనానికి తోడ్పడుతుంది. కాని శాస్త్రం ఆ ప్రజ్ఞాపాటవాలను ఆగంతుకఫలం అంటుంది. అసలు ఫలం అతని ప్రవర్తనలో మార్పురావాలి; దృక్పథంలో మార్పురావాలి. మనిషి మనిషిగా ఎదగాలి. ఈ ఉన్నతమైన మార్పు విద్య తీసుకురాకపోతే, అతను తనకున్న విద్యను దుర్వినియోగం చేసే ప్రమాదం ఉంది. తన ప్రజ్ఞను సమాజాన్ని మోసం చెయ్యటానికో, తన స్వార్థానికి వాడుకోవటానికో ఉపయోగించే ప్రమాదం ఉంది.

ఏరంగంలో ఒక వ్యక్తి నిష్ణాతుడు అయినా, అతనిలో ధార్మిక విలువలు లేకపోతే, అతనిలో సత్ప్రవర్తన లేకపోతే, ఆ రంగానికి చీడపురుగుగా మారతాడు. అదే సత్ప్రవర్తన అలవడితే, తన ప్రజ్ఞను సమాజశ్రేయస్సు కోసం వాడతాడు. అందువల్ల ముందు ధర్మాన్ని, విలువలను నేర్చుకోవాలి. దాని తర్వాత ఏ రంగంలో ఆరితేరినా మంచిదే.

గురువుయొక్క బోధవల్ల ఒక విద్యార్థియొక్క నైతిక విలువలు, ఆధ్యాత్మికజీవనం ఆధారపడివున్నాయి అంటే గురువుయొక్క గురుతమ బాధ్యత ఎంత ఉందో ఊహించుకోండి! గురువులను బ్రాహ్మణులు అంటారు. శాస్త్రానికి ఇచ్చినంత గౌరవం ఇస్తారు వారికి. ఎందుకంటే శాస్త్రం బోధించిన ఆధ్యాత్మిక, ధార్మిక విషయాలను గురువు

బోధించి, వారిని ఆదర్శపురుషులుగా తీర్చిదిద్దుతాడు. అటువంటి గురువులను గౌరవించే సమాజం ఆరోగ్యకరంగా ఉంటుంది.

నిజానికి, ఒక సమాజం యొక్క అంతర్గత ఆరోగ్యాన్ని వారు గురువులకు ఇచ్చే గౌరవాన్నిబట్టి నిర్ణయించవచ్చు. వైదిక సాంప్రదాయంలో బ్రాహ్మణులు చాలా గౌరవ మర్యాదలు పొందేవారు. మన నిత్యపూజల్లో కూడా వారి క్షేమం కోరే ప్రార్థనలు ఉన్నాయి.

గోబ్రాహ్మణేభ్యో శుభమస్తు నిత్యమ్

బ్రాహ్మణులకు అంత గౌరవం ఇచ్చినా, ఎవరి పాత్ర వారికి ఉంటుంది. కృష్ణపరమాత్మ నాలుగు వర్ణాలూ ముఖ్యమేనని చెబుతున్నాడు. మనిషికున్న అంగాలన్నీ ఎలా సమానమో, అలా సమాజానికి ఈ నలుగురూ నాలుగు స్తంభాలు. ఇప్పుడు టూకీగా ఈ నాలుగు వర్ణాల గురించి ఒకసారి చూద్దాము.

స్వాభావిక కర్మలు

శ్లోకం	వర్ణము	వివరణ
42	బ్రాహ్మణులు	శమము, దమము, తపస్సు, శౌచము, క్షాంతి, ఆర్జవము, జ్ఞానము, విజ్ఞానము, ఆస్తిక్యము
43	క్షత్రియులు	శౌర్యము, తేజస్సు, ధృతి, దక్షత, యుద్ధంలో వెన్ను చూపకపోవటం, దానగుణం, నాయకత్వపు లక్షణం
44	వైశ్యులు	వ్యవసాయము, గోశాల, వాణిజ్య వ్యవహారాలు చూడటం
44	శూద్రులు	అన్ని వర్ణాల వారికి పరిచర్యలు చెయ్యటం

అందువల్ల మీరు ఏ వృత్తిని ఎన్నుకున్నా, అది పవిత్రమైనదే. ఎవరి వృత్తితోనూ పోల్చుకుని మిమ్మల్ని మీరు కించపరచుకోనవసరం లేదు. మీ వృత్తినే దైవపూజగా మలుచుకోవాలి. వర్క్ ఈజ్ వర్షిప్ అంటారు. అలా చేస్తే మీపూజ ఏ అరగంటకో పరిమితమవదు; మీరు పనిచేసే అన్ని గంటలూ నిరంతర పూజలోకి వస్తాయి. మీరు అదనంగా పనిచేస్తే అదనంగా పూజ చేస్తున్నట్టు అన్నమాట.

మీరు చేసే వృత్తిని పూజగా మలుచుకోవాలంటే, మీ దృక్పథంలో మార్పు రావాలి. ఏమిటా మార్పు? ఓ అర్జునా, అది కూడా నేనే చెబుతాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కృష్ణపరమాత్మ జగద్గురువు. అందువల్ల శిష్యునికి ఏది ఎలా బోధించాలో ఆ పరమాత్మకు బాగా తెలుసు. ఇప్పుడు రాబోయే శ్లోకాలన్నీ అద్భుతమైన శ్లోకాలు. దయానందస్వామీజీ వీటి గురించి అనర్గళంగా చెప్పుకుంటూ పోతారు.

శ్లో. 45 **స్వే స్వే కర్మణ్యభిరతః సంసిద్ధిం లభతే నరః ।**
స్వకర్మనిరతః సిద్ధిం యథా విందతి తచ్ఛృణు ॥
స్వే, స్వే, కర్మణి, అభిరతః, సంసిద్ధిమ్, లభతే, నరః,
స్వకర్మనిరతః, సిద్ధిమ్, యథా, విందతి, తత్, శృణు ॥

స్వే, స్వే	= తమ తమ	స్వకర్మనిరతః	= తన స్వాభావిక కర్మయందు నిరతుడైనవాడు
కర్మణి	= కర్మలందు	యథా	= ఎలా
అభిరతః	= తత్పరుడైన	సిద్ధిమ్	= పరమసిద్ధిని
నరః	= మానవుడు	విందతి	= పొందునో
సంసిద్ధిమ్	= భగవత్ప్రాప్తిరూప సిద్ధిని	తత్	= ఆ విధులను
లభతే	= పొందును	శృణు	= వినుము

స్వే స్వే కర్మణి అభిరతః నరః సంసిద్ధిమ్ లభతే
స్వకర్మ–నిరతః (నరః) యథా సిద్ధిమ్ విన్దతి, తత్ శృణు ।

తా: తమ తమ కర్మలయందు తత్పరుడైన మానవుడు భగవత్ప్రాప్తిరూప సిద్ధిని పొందును. తన స్వాభావిక కర్మయందు నిరతుడైనవాడు ఎలా పరమసిద్ధిని పొందునో ఆ విధులను వినుము.

కర్మను కర్మయోగంగా మలుచుకోవటానికి, మీరు ఉన్న వృత్తిని మార్చుకోనవసరం లేదు. ముందుగా ఇది స్పష్టం చేస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మీరు ఏ వృత్తిలో ఉన్నా, మీరు వృత్తి మారనవసరం లేదు; మీ దృక్పథం మార్చుకుంటే చాలు అంటున్నాడు.

స్వే స్వే కర్మణ్యభిరతః – మీరున్న వృత్తిలోనే మీరు కొనసాగండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మాటిమాటికీ ఉద్యోగం మారాల్సిన అవసరం లేదు. ఎందుకంటే ఒకేచోట స్థిరంగా ఉంటే, అప్పుడు ఆ పనిలో శ్రేష్ఠులు అవుతారు. అందువల్ల మీ స్వభావానికి ఎటువంటి వృత్తి సరిపోతుందో, ముందుగానే, జాగ్రత్తగా బేరీజు వేసుకోండి. ఆ నిర్ణయం తీసుకోవటానికి కొంత సమయం వృథా అయినా ఫర్వాలేదు; కాని ఒకసారి నిర్ణయం తీసుకున్నాక, దానికి కట్టుబడి ఉండండి.

సమాజం మిమ్మల్ని ఏమన్నా పట్టించుకోకండి. సమాజం దృక్పథం వేరే ఉంటుంది. సమాజం ఒక్కొక్క సమయంలో ఒక్కొక్క రకమైన వృత్తిని కొనియాడుతుంది. ఏ వృత్తిని మెచ్చుకుంటే, ఆ వృత్తిలో ఉన్న పెళ్ళికొడుకులకు గిరాకీ పెరుగుతుంది. కాని దీన్ని నమ్ముకుని లాభం లేదు. సమాజం మళ్ళీ కొన్నాళ్ళకు ఇంకో వృత్తిని మెచ్చుకుంటుంది. ఈ మూన్నాళ్ళ ముచ్చటను చూసి, మీరు ముచ్చటపడి లాభం లేదు. మీ వృత్తిని మీ స్వభావాన్ని బట్టో, మీ జాతినిబట్టో ఎన్నుకోండి. దాని తర్వాత అందులో స్థిరంగా నిలబడండి. ఆ వృత్తిలో రాణించటమే మీ ధ్యేయంగా పెట్టుకోండి.

అందువల్ల స్వే స్వే కర్మణి అంటే మీరు ఎన్నుకున్న రంగంలో; అభిరతః అంటే అంకితభావంతో పనిచెయ్యండి. మీరు చేసే పనిలో నాణ్యతను పెంచే మార్గాలను అన్వేషించండి. ఒకవేళ మీరు విద్యను బోధించే రంగంలో ఉంటే, మీరు నేర్పే విద్యను వీలున్నంత లోతుగా అభ్యసించండి. మీరు నేర్పుతున్నదానికన్నా పదింతలు ఎక్కువగా మీకు తెలియాలి. అది అథమపక్షం. ఇంకా వందలు, వేల రెట్లు మీరు బోధ చేసే విషయంలో మీ పరిజ్ఞానం ఉంటే, దాన్ని మించిన అద్భుతం మరొకటి లేదు. మీరు ఆ రంగంలోనే శ్రేష్ఠులు అవుతారు.

అంతేకాదు, మీరు గురువైనా, నాయకుడైనా, సంస్థ అధిపతి అయినా, మీకు కావాల్సిన ముఖ్యమైన లక్షణం– మాట్లాడే చాకచక్యం. ఇప్పుడు **కమ్యూనికేషన్ గ్యాప్** అనేమాట తరచు వినిపిస్తుంటుంది. మీరు చెప్పేది ఒకటీ, వారు అర్థం చేసుకునేది ఇంకొకటీ అవుతుంది ఒక్కోసారి. అందువల్ల మీరు చెప్పేది స్పష్టంగా, ఏ మాత్రం సందేహం లేకుండా, ఎదుటివారికి, ముఖ్యంగా మీకింద ఉన్నవారికి – ఎలా సమాచారాన్ని సమర్థవంతంగా అందజేయాలనే విషయంమీద మీరు పరిశోధనలు చెయ్యవచ్చు.

ఇంత లోతుగా వెళ్ళాలంటే, ఆ పనిని మీరు మనసా, వాచా చెయ్యాలి. అభిరతః అంటే అదీ అర్థం. రమ్ అంటే రమించటం; అభిరం అంటే మనసా, వాచా రమించటం.

సంసిద్ధిం లభతే నరః – సంసిద్ధిం అంటే చిత్తశుద్ధి. మీరు మీ పనిమీద మీ దృక్పథాన్ని మార్చుకుంటే, మీరు చిత్తశుద్ధిని పొందుతారు; ఆధ్యాత్మికంగా నెమ్మదిగా ఎదుగుతారు. పూర్తిగా లౌకికమైన పనిని కూడా సరిగ్గా చేస్తే, అది మీరు ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగటానికి తోడ్పడుతుంది. అంటే మీకు చిత్తశుద్ధిని కలుగజేస్తుంది. దీన్నే సాంకేతికంగా చెప్పాలంటే సాధనచతుష్టయ సంపత్తిని పెంపొందిస్తుంది. దానివల్ల మీకు జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి కలుగుతుంది. దానివల్ల మీకు జ్ఞానయోగంమీద శ్రద్ధ ఏర్పడుతుంది. ఇవన్నీ జరిగితే మీరు కర్మయోగిగా విజయం సాధించినట్టు అర్థం. అది ఎలా సాధించాలి?

స్వకర్మనిరతః సిద్ధిం యథా విందతి తచ్ఛృణు – రాబోయే శ్లోకాల్లో కర్మ ఎలా చిత్తశుద్ధిని కలుగజేస్తుందో వివరిస్తాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. లౌకిక కర్మను ఎలా కర్మయోగంగా మలుచుకోవచ్చో రాబోయే శ్లోకంలో వర్ణించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

కర్మయోగి ఎవరు? ప్రత్యేక విశ్లేషణ

మీ వృత్తిని మీరు పూజగా మలుచుకోవాలటే, మూడు విషయాల్లో మీ దృక్పథాన్ని మార్చుకోవాలి. ఈ మూడు విషయాల్లోనూ మీరు చాలా ఆరోగ్యకరమైన దృక్పథం పెంచుకోవాలి. అవి –

ఎ) **కర్మ** – మీరు చేసే పనులమీద మీ దృక్పథం ఎలా ఉండాలి?

బి) **కర్మఫలం** – మీరు చేసే పనులకు వచ్చే ఫలంమీద మీ దృక్పథం ఎలా ఉండాలి? మీరు ఏ పని చేసినా దానికి ఫలం ఉంటుంది. అది విజయాన్ని చేకూర్చవచ్చు; లేదా ఓటమిని రుచి చూపించవచ్చు. మీ చుట్టూ ఉన్నవారు మిమ్మల్ని మెచ్చుకోవచ్చు, మిమ్మల్ని విమర్శించవచ్చు; ఇతరులు మీరు చేసిన పనిని గుర్తించవచ్చు, గుర్తించకపోవచ్చు; మీవల్ల సహాయం పొందినవారు మీకు కృతజ్ఞత చూపవచ్చు, కృతఘ్నులై ఉండవచ్చు; మీరు కష్టపడి పని చేస్తే, ప్రమోషన్ ఇంకొకరికి దక్కవచ్చు. పని ఒకరిదీ, ఫలితం ఇంకొకరిదీ అంటారు. అలా మీరు ఆశించిన ఫలం వచ్చినా, రాకపోయినా మీ దృక్పథం ఎలా ఉండాలి?

సి) **కర్మఫలదాత** – కర్మఫలదాతైన ఈశ్వరునిమీద మీ దృక్పథం ఎలా ఉండాలి? మీరు చేసిన ప్రతి పనికీ తగ్గ ఫలాన్ని నిర్ణయించేది ఈశ్వరుడు, సమష్టి న్యాయవాది. ఈశ్వరునికి కర్మసిద్ధాంతం బాగా తెలుసు. ఈశ్వరుడు

సర్వజ్ఞుడు. అందువల్ల మీకు ఏ ఫలాన్ని ఇవ్వాలో ఆయనకు తెలుసు. అది మీరు ఆశించిన ఫలమే అవ్వాలనే నియమం లేదు. మీరు ఆశించిన ఫలమే మీకు దక్కటం అనేది చాలా అరుదుగా జరగవచ్చు. ఎక్కువగా మీరు ఆశించినదానికీ, వచ్చిన ఫలానికీ మధ్య పెద్ద అగాధమే ఉండవచ్చు. కాని అది నిర్ణయించేది కర్మఫలదాత అయిన ఈశ్వరుడు. ఈశ్వరునిమీద మీ దృక్పథం ఎలా ఉండాలి?

ఆ విధంగా మీ దృక్పథాన్ని సరిచేసుకోవాల్సిన మూడు అంశాలు – కర్మ, కర్మఫలం, కర్మఫలదాత. మీరు చేసే వృత్తిని పూజగా మలుచుకోవాలనుకుంటే, ఈ మూడింటిమీద మీరు ఆరోగ్యకరమైన దృక్పథాన్ని అలవరచుకోవాలి. ఇప్పుడు వాటినెలా మార్చుకోవాలో వివరంగా చూద్దాము.

ఎ) **కర్మ** – మీరు చేసిన కర్మ భగవంతునికి అర్పించబడుతుందనే విషయాన్ని పదేపదే గుర్తు తెచ్చుకోండి. మీకు ఇష్టమున్నా, లేకపోయినా, మీరు చేసిన ప్రతి ఒక్క కర్మ కూడా భగవంతుని చేతుల్లోకి వెళుతుంది. ఎందుకంటే మీరు చేసిన కర్మకు తగ్గ ఫలం ఆయనే ఇవ్వాలి. ఎలాగూ భగవంతుని చేతుల్లోకి వెళ్ళితీరే కర్మను మీరు ఎందుకు అర్పణ భావనతో చెయ్యికూడదు? ఎప్పుడైతే మీరు కర్మను భగవంతునికి అర్పణ చెయ్యాలనుకున్నారో, అప్పుడే కర్మమీద మీ దృష్టి మారుతుంది.

ముందుగా, మీరు చేసే కర్మను మీరు ఆనందించటం నేర్చుకుంటారు. ధృతి, ఉత్సాహం అవే వస్తాయి. ఎవరికోసమో చేస్తున్నట్టు చెయ్యకండి. ఎందుకొచ్చిన ఖర్మరా బాబూ ఈ కర్మ అనుకోకండి. ఏం చేసినా చిరునవ్వుతో చెయ్యండి. అలా ముందు కర్మను ప్రేమించండి.

తర్వాత మీరు చేసే కర్మను భగవంతునికి అర్పిస్తారు కాబట్టి, మీరు చేసే కర్మలో నాణ్యతను పెంచండి. మీరు చేసే పని మీ పై అధికారికోసమో, ప్రమోషన్‌కోసమో, అవార్డ్ రావాలనో చెయ్యకండి. అవి ఆగంతుకంగా వస్తే రానివ్వండి; కాని దాన్ని భగవంతునికి అర్పిస్తున్నారు కాబట్టి శ్రద్ధగా చెయ్యండి. అందువల్ల మీరు ఏ పనిని చేస్తున్నా కూడా, అంతకుముందుకన్నా కూడా మెరుగ్గా, అంతకుముందుకన్నా కూడా శ్రద్ధగా చెయ్యండి. మీ లెటర్‌పాడ్‌లో రాసినా, రాశాక ఆ కాగితం లెటర్‌పాడ్‌లోంచి చించాలన్నా కూడా, శ్రద్ధగా, సరిగ్గా చెయ్యాలి. ఆ కాగితాన్ని అడ్డదిడ్డంగా చింపకూడదు.

చిన్మయానందస్వామీజీ ఏదైనా పని చేసేటప్పుడు చూసితీరాలి. రెండు కళ్ళు చాలవు. ఏ పని చేసినా, ఎంత చిన్నదైనా సరే, దాన్ని పరిపూర్ణంగా చెయ్యాలి. ఆ లెటర్‌పాడ్ నుంచి చింపిన కాగితాన్ని మడవటంలో కూడా ఒక ప్రజ్ఞ ఉంది. ఎలా పడితే అలా మడవకూడదు. కాగితంయొక్క రెండుకొనలూ సరిగ్గా కలుసుకోవాలి. దాన్ని కవరులో సరిగ్గా పెట్టాలి, కవరు సరిగ్గా అంటించాలి. దానికి అంటించే జిగురు బయటకి రాకూడదు. స్టాంపు అంటించాలంటే, చాలామంది టక్కున నాలిక చాచి, దానికి రాసి, అంటించటానికి చూస్తారు. అలా చేస్తే ఆ స్టాంపు సరిగ్గా అంటుకోదు. చిన్మయానంద స్వామీజీ అలా నిర్లక్ష్యంగా చేస్తే ఇష్టపడేవారు కాదు.

ఎవరినైనా సరిగ్గా చెయ్యమంటే, వారు చెప్పే కుంటిసాకు నాకు తీరిక లేదు. కాని చిన్మయానంద స్వామీజీ ప్రపంచంలో క్షణం తీరిక లేకుండా పనిచేసేవారిలో ఒకరు. అయినా ఏ చిన్నపని చేసినా దాన్ని సమర్థవంతంగా

చేసేవారు. ఆఖరికి తన జేబురుమాలును మడతలు మడచి, జేబులో పెట్టుకోవటంలో కూడా శ్రద్ధ, సామర్థ్యం చూపేవారు. మీరు కూడా అంత శ్రద్ధగా చెయ్యాలి; మీరు చెయ్యగలరు కూడా. భగవంతునికి అర్పించే పని ఎంత శ్రద్ధగా ఉండాలి? అంటే కర్మను ఈశ్వరార్పణ భావనతో చెయ్యాలి.

బి) **కర్మఫలం** – మీరు చేసిన కర్మ భగవంతుని చేతుల్లోకి వెళుతుందనీ, భగవంతుడు కర్మఫలదాత అనీ చూశాము. సాక్షాత్తూ ఆ భగవంతున్నుంచే ఫలం వచ్చేటట్టయితే, ఆ ఫలం న్యాయంగానే ఉంటుంది. భగవంతునికి పక్షపాతం లేదు; అన్యాయం చెయ్యడు; అంత సర్వజ్ఞుడైన భగవంతుని తీర్పును బేరీజు వేసేటంత శక్తి మీకెక్కడిది? భగవంతుడు ఇచ్చిన కర్మఫలం మంచిదో కాదో చెప్పటానికి, కర్మసూత్రాలమీద మీకున్న జ్ఞానం ఏపాటిది?

భగవంతుడు కర్మఫలాలను మీరు ఈ జన్మలో చేసిన పనులనుబట్టి మాత్రమే కాక, ముందు జన్మలో కర్మలను కూడా దృష్టిలో పెట్టుకుని ఇస్తాడు. మీకు ఈ జన్మలో మీరేం చేశారో గుర్తుండటమే కష్టం; అలాంటిది గతజన్మలో ఏంచేశారో మీకేం తెలుస్తుంది? అందువల్ల కర్మఫలంగా భగవంతుడు ఏదిచ్చినా, దాన్ని ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరించాలి. అంటే కర్మ చేసేటప్పుడు ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో చెయ్యాలి, కర్మఫలాన్ని ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరించాలి.

కర్మయోగం = ఈశ్వరార్పణబుద్ధి + ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి

సి) **కర్మఫలదాత** – భగవంతుణ్ణి ఎలా కొలవాలి? మొదట్లో మన భక్తి ఏకరూప ఈశ్వరునితో మొదలవుతుంది. భగవంతుడు మన పూజగదిలోనో, ఏదైనా ఆలయంలోనో ఉన్నాడనుకుని, ఆయా ప్రదేశాల్లో పూజిస్తాము. ఇంకా మాట్లాడితే ఎక్కడో దూరంగా వైకుంఠంలోనో, కైలాసంలోనో కూర్చున్నాడు అనుకుంటాము. పూజ చెయ్యటానికి అది సరిపోతుంది. భగవంతునికి ఒక రూపం ఇవ్వకపోతే, పూలు, పండ్లు ఎలా నివేదన చేస్తాము?

కాని దాన్నించి పైకి ఎదగాలి. భగవంతుడు ఏకరూపమున్న భగవంతుడు మాత్రమే కాదు, భగవంతుడు సర్వవ్యాపకుడు. భగవంతుడు జగత్కారకుడు. కారణం కార్యం అంతటా ఉంటుంది. బంగారం ఆభరణం అంతటా ఉంటుంది; మట్టి కుండ అంతటా ఉంటుంది; భగవంతుడు జగత్తు అంతటా ఉన్నాడు.

అంతటా ఉన్నాడంటే ఏ రూపంలో ఉన్నాడు? రూపం, సర్వవ్యాపకత్వం ఒకచోట ఉండవు. రూపం ఉంటే, దానికి పరిమితి ఉంటుంది. సర్వవ్యాపకత్వానికి పరిమితి లేదు, రూపం లేదు. ఆకాశం సర్వవ్యాపకం. దానికి ఏ రూపం ఉంది? అలాగే భగవంతుడు నిరాకారుడు; ఆయన ఈ జగత్తు అంతటా అనేకరూప ఈశ్వరునిగా ప్రకటితమవుతున్నాడు.

మీ శరీరం అంతటా చైతన్యం నిండి ఉన్నట్టుగా, ఈ జగత్తు అంతటా ఒక చైతన్యతత్త్వం, సర్వజ్ఞతత్త్వం నిండివుంది. ఏకరూప ఈశ్వరుడు అనేకరూపఈశ్వరునికి ప్రతీక. అందువల్ల ఏకరూప ఈశ్వరుణ్ణి కొలిచే స్థాయి నుంచి అనేకరూపఈశ్వరుణ్ణి అర్థం చేసుకునే స్థాయికి ఎదగాలి. ప్రేమకు ఏ రూపం ఉంది? కోపానికి ఏ రూపం ఉంది? అందానికి ఏ రూపం ఉంది? వాటిని మనం ఎలా తెలుసుకుంటున్నాము? ఎలా అనుభవిస్తున్నాము? అలాగే అనేకరూపఈశ్వరుని గురించి కూడా అర్థం చేసుకోవాలి.

జగత్తులో అంతా ఒక నియమం ప్రకారం జరుగుతోంది. అది అంత క్రమపద్ధతిలో నడుస్తోందంటే ఎన్నో ప్రకృతి సూత్రాలు ఉన్నాయి. వాటి వెనక సర్వజ్ఞుడు అయిన భగవంతుడు ఉన్నాడు. భగవంతుణ్ణి ఒక్క గుడిలోనే కాదు, జగత్తులో ఏది చూసినా, పువ్వును చూసినా, పక్షిని చూసినా, కొండను చూసినా అందులో భగవంతుడు ఉన్నాడు. అనేకరూప ఈశ్వరునిగా ప్రకటితమవుతున్నాడు. అనేకరూప ఈశ్వరుడు అంటే అనేక దేవుళ్ళు కాదు; అనేక నామరూపాల్లో ఈశ్వరుడే ఉన్నాడు. అవి నామరూపాలు మాత్రమే, వాటిలో ఈశ్వరుడే ఉన్నాడు.

అంతటా ఉన్న ఈశ్వరుడు మీ ఆఫీసులో కూడా ఉన్నాడు. అందువల్ల ఆఫీసు పనిని ఈశ్వరపూజగా చెయ్యాలి. అలా ఈశ్వరార్పణ భావనతో చేస్తే 'వచ్చిన ఫలంనుంచి నేనేం నేర్చుకున్నాను?' మిమ్మల్ని మీరు బేరీజు వేసుకుంటారు. అప్పుడు భోక్త, ప్రమాతగా మారతాడు. ప్రమాత అంటే నేర్చుకునే వ్యక్తి.

కర్మయోగి కర్మఫలాన్నుంచి ఆనందం పొందడు; తను చేసే కర్మలోనే ఆనందం పొందుతాడు. కర్మఫలంనుంచి పాఠాలు నేర్చుకుంటాడు. అందువల్ల కర్మయోగి తను చేసే కర్మనుంచి ఆనందాన్ని, తనకొచ్చిన ఫలంనుంచి పాఠాలను నేర్చుకుంటాడు. అలా కర్మయోగి సమత్వం పాటించటంవల్ల చిత్తశుద్ధిని పొందుతాడు. అటువంటి వ్యక్తినే మానవః అంటారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మానవః అంటే వివేకం ఉన్నవ్యక్తి; విచక్షణా శక్తి ఉన్నవ్యక్తి.

ఇక్కడితో కర్మయోగి ఎవరు? ప్రత్యేక విశ్లేషణ ముగిసింది. ఈ నేపథ్యంతో ఈ సారాంశం ఉన్న 46వ శ్లోకాన్ని చూద్దాము.

శ్లో. 46 **యతః ప్రవృత్తిర్భూతానాం యేన సర్వమిదం తతమ్ ।**
స్వకర్మణా తమభ్యర్చ్య సిద్ధిం విందతి మానవః ॥

యతః, ప్రవృత్తిః, భూతానామ్, యేన, సర్వమ్, ఇదమ్, తతమ్,
స్వకర్మణా, తమ్, అభ్యర్చ్య, సిద్ధిమ్, విందతి, మానవః ॥

యతః	= ఏ భగవంతునినుండి	తమ్	= ఆ పరమేశ్వరుని
భూతానామ్	= సమస్త ప్రాణులయొక్క	స్వకర్మణా	= తన స్వాభావిక కర్మాచరణము ద్వారా
ప్రవృత్తిః	= ఉత్పత్తి జరుగుచున్నదో	అభ్యర్చ్య	= పూజించి
యేన	= ఏ భగవంతునిచే	మానవః	= మానవుడు
ఇదమ్, సర్వమ్	= ఈ సమస్త జగత్తు	సిద్ధిమ్	= పరమసిద్ధిని
తతమ్	= వ్యాప్తమైయున్నదో	విందతి	= పొందుచున్నాడు

యతః భూతానామ్ ప్రవృత్తిః (అస్తి), యేన ఇదమ్ సర్వమ్ తతమ్
(అస్తి) తమ్ (ఈశ్వరం) స్వకర్మణా అభ్యర్చ్య మానవః సిద్ధిమ్ విన్దతి ।

తా: ఏ భగవంతునినుండి సమస్త ప్రాణులయొక్క ఉత్పత్తి జరుగుచున్నదో, ఏ భగవంతునిచే ఈ సమస్త జగత్తు వ్యాప్తమైయున్నదో, ఆ పరమేశ్వరుని తన స్వాభావిక కర్మాచరణము ద్వారా పూజించి, మానవుడు పరమసిద్ధిని పొందుచున్నాడు.

చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం ఇది.

యతః ప్రవృత్తిర్భూతానామ్ – భగవంతుడు ఈ జగత్తు అంతటికీ కారణం. ప్రవృత్తి అంటే ఉత్పత్తి అంటే సృష్టి; భూతానాం అంటే చరాచర జగత్తు అంతటికీ. అంటే భగవంతుడు ఈ జగత్తుయొక్క సృష్టికారణం. భగవంతుడు ఈ జగత్తులో ఒక రూపం ఉన్న వ్యక్తి కాదు; భగవంతుడే ఈ జగత్తు అంతటికీ కారణం. జగత్తుయొక్క సృష్టి జరగకముందు భగవంతుడే ఉన్నాడు.

ఎప్పుడైతే భగవంతుణ్ణి జగత్కారణంగా అర్థం చేసుకుంటారో, అప్పుడు ఒక ప్రకృతి సూత్రాన్ని గుర్తుపెట్టుకోవాలి. **కార్యం అంతటా కారణం ఉంటుంది.** ఈ జగత్తు కార్యం అయితే, కారణం అయిన ఈశ్వరుడు ఎక్కడ ఉంటాడు? ఈ సూత్రం ప్రకారం కార్యం అంతటా ఉంటాడు. చెట్టులో, పుట్టలో, పువ్వులో, మనిషిలో – అన్నింటిలో, అందరిలో ఉంటాడు. పంచభూతాలైన ఆకాశం, వాయువు, అగ్ని, నీరు, భూమిలో ఉంటాడు. అంతేకాదు, పంచభూతాలనుంచి వచ్చిన పాంచభౌతిక ప్రపంచంలో ఉంటాడు.

ఇటువంటి భగవంతుని రూపం ఏమిటి? ఆయనకు ఒక రూపం ఉండదు. అనేకరూప ఈశ్వరుడు అవుతాడు. అనేకరూప ఈశ్వరుడు అంటే అనేక భిన్న భగవంతుళ్ళు కాదు; ఒకటే భగవంతుడు ప్రతిరూపంలోనూ భాసిల్లుతున్నాడు. ఆకాశానికి ఏరూపం ఉంది? ఆకాశం సర్వవ్యాపకం. భగవంతుడు కూడా సర్వవ్యాపకం. భగవంతుడు సమష్టి బుద్ధిగా సర్వవ్యాపకం. వ్యష్టిగా మీ బుద్ధి లేదా మీ చేతనతత్త్వం మీ శరీరం అంతటా వ్యాపించినట్టుగా, భగవంతుడు సమష్టి బుద్ధిగా, చేతనతత్త్వంగా అంతటా ఉన్నాడు.

నా కళ్ళు మీ శరీరాన్నే చూడగలవు కాని మీలోని చైతన్యాన్ని చూడలేవు; మీ బుద్ధిని చూడలేవు. అలాగే మీ కళ్ళు ఈ జగత్తును చూస్తున్నాయి కాని దాని వెనకనున్న చైతన్యాన్ని చూడలేకపోతున్నాయి. మీరు కొలిచే ఇష్టదేవత ఎవరు? ఈ సర్వవ్యాపకమైన, సర్వజ్ఞుడయిన భగవంతునికి ప్రతీక. ఈ జ్ఞానాన్ని పెంపొందించుకోవాలి. నాకు కంటికి కనబడటం లేదే అంటే ప్రేమ కనిపిస్తోందా, కోపం కనిపిస్తోందా, అందం కనిపిస్తోందా? వీటికి ఒక రూపం లేకపోయినా, వీటిని మీరు అర్థం చేసుకోగలుగుతున్నారు. రూపం లేని దాన్ని అర్థం చేసుకునే సూక్ష్మబుద్ధి ఉంది. అలాగే రూపం లేని సమష్టి బుద్ధిని అర్థం చేసుకునేటట్టుగా మీ బుద్ధిని సున్నితంగా చేసుకోవాలి. దయానంద స్వామీజీ 'ఆర్డర్' అనే పదం వాడతారు. జగత్తులో అన్నీ ఒక క్రమపద్ధతిలో జరుగుతున్నాయంటే దానికి కారణం భగవంతుడు. అందువల్ల ఆ క్రమపద్ధతిని భగవంతునిగా భావించటం నేర్చుకోండి. విజ్ఞానశాస్త్రజ్ఞుడు సౌరకుటుంబం గురించి నేర్చుకుంటే సృష్టిలో ఎన్ని ప్రకృతి సూత్రాలు ఉన్నాయో అర్థం చేసుకుంటాడు. 'ప్రకృతిలో ఒక క్రమపద్ధతి, సమయపాలన ఉన్నాయి,' అంటాడు ఒక శాస్త్రజ్ఞుడు. అలా ఎటు చూసినా భగవంతుడే కనిపిస్తుంటే, ఈ జగత్తే మీకొక దేవాలయంగా కనిపిస్తుంది.

శివమానసపూజలో నేనేం చేసినా నీపూజే అంటాడు. 'ఓ దేవా, అది నీకు నేనే చేసే ఆరాధన,' అంటాడు భక్తుడు.

యేన సర్వమిదం తతమ్ – జగత్కారణమైన భగవంతుడు జగత్తు అంతటా నిండివున్నాడు.

తమ్ అభ్యర్చ్య – ఆ సర్వవ్యాపకమైన భగవంతుణ్ణి పూజించు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంతటా ఉన్న భగవంతుడు మీ ఆఫీసులో కూడా ఉన్నాడు. ఆ భగవంతునికి పూజ చెయ్యండి. పూజ అంటే పూలు, నైవేద్యం కోసం చూడకండి.

స్వకర్మణా – మీరు చేస్తున్న ఉద్యోగం ఏదయితే ఆ కర్మ ద్వారా భగవంతుణ్ణి ప్రార్థించండి. ఆఫీసులో పని అయితే, మీరు రాసే ప్రతి ఉత్తరమూ శ్రద్ధపెట్టి రాయండి; చూసే ప్రతి ఫైలునూ అంకితభావంతో చూడండి; డాక్టరయితే రోగిని శ్రద్ధగా చూడండి. ఏం చేసినా భగవంతునికి అర్పిస్తున్నాను అనుకోండి. అలా చేస్తే ఏం ఫలం వస్తుంది?

సిద్ధిం విందతి మానవః – ఇలా చేస్తే, మీకు తెలియకుండానే ఆ కర్మ మిమ్మల్ని సంస్కరిస్తుంది. ఎందుకంటే, ఈశ్వరార్పణ భావనతో చేస్తే, ఏ ఫలం వచ్చినా, 'నాకే ఎందుకు వచ్చింది?' అనుకోరు, భగవంతుణ్ణి విమర్శించరు. ఎదురు, దీనివల్ల నేనేం పాఠం నేర్చుకున్నాను అనుకుంటారు.

కర్మఫలాన్ని అనుభవిస్తే మీరు భోక్త అవుతారు. ఏదైనా కొత్తగా నేర్చుకుంటే మీరు ప్రమాత అవుతారు. అంటే భోక్తగా కర్మఫలాన్ని అనుభవించాల్సిన మీరు, ప్రమాతగా కొత్త పాఠాన్ని నేర్చుకుంటారు. కర్మయోగి కర్మఫలం తెచ్చే ఆనందంకోసం ఎదురుచూడడు. ఎందుకు? అతను చేసే కర్మలోనే రమిస్తాడు. మామూలుగా ఎవరైనా కర్మఫలంలో ఆనందం పొందాలని చూస్తారు. కాని ఇతను కర్మలోనే ఆనందం పొందుతాడు. అందువల్ల కర్మఫలంనుంచి పాఠాలు నేర్చుకుంటాడు. అది కూడా బాధాకరమైన ఫలం వస్తే ఇంకా గొప్ప పాఠాలు నేర్చుకుంటాడు.

పాము విషం మనిషిని కాటేస్తుంది. ఆ పాముకాటువల్ల మరణించే ప్రమాదం ఉంది. కాని అదే పాము నుంచి విషం తీసి, దాన్ని మందుగా ప్రయోగిస్తే, అది రోగాన్ని నయం చేస్తుంది. విషం ఒక్కటే. వాడిన విధానం వేరేగా ఉంది. అలాగే కర్మఫలం ఒక్కటే – వాడే విధానం వేరు. మామూలుగా మనం ఆశించిన కర్మఫలం రాదు; అందువల్ల బాధే ఎక్కువగా ఉంటుంది. కాని కర్మయోగికి ప్రతి ఒక్క ఫలమూ ఒక పాఠశాల.

సిద్ధిం విందతి మానవః అంటే కర్మయోగికి ఆ పాఠాలు చిత్తశుద్ధిని కలుగజేస్తాయి. అటువంటి వ్యక్తిని మానవః అంటారు. మానవః అంటే వివేకం ఉన్న వ్యక్తి; విచక్షణాశక్తి ఉన్న వ్యక్తి. కర్మఫలానికి చలించే వ్యక్తి పాఠం నేర్చుకోలేడు.

ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే కర్మయోగి కర్మలో ఆనందం పొందుతాడు; కర్మఫలంనుంచి పాఠం నేర్చుకుని భోక్త కాస్తా ప్రమాతగా మారతాడు. అందువల్ల కర్మయోగి సమత్వం పాటిస్తాడు.

శ్లో. 47 **శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్ స్వనుష్ఠితాత్ ।**
స్వభావనియతం కర్మ కుర్వన్నాప్నోతి కిల్బిషమ్ ॥
శ్రేయాన్, స్వధర్మః, విగుణః, పరధర్మాత్, స్వనుష్ఠితాత్,
స్వభావనియతమ్, కర్మ, కుర్వన్, న, ఆప్నోతి, కిల్బిషమ్ ॥

స్వనుష్ఠితాత్	= బాగుగా ఆచరించబడిన	స్వభావనియతమ్	= స్వభావమునకు అనుగుణమైన
పరధర్మాత్	= ఇతరుల ధర్మముకంటెను	కర్మ	= స్వధర్మరూప కర్మలను
విగుణః (అపి)	= గుణరహితమేయైనను	కుర్వన్	= చేయుచు మనుష్యుడు
స్వధర్మః	= స్వధర్మాచరణమే	కిల్బిషమ్	= పాపములను
శ్రేయాన్	= శ్రేష్ఠమైనది	న, ఆప్నోతి	= పొందదు
(యస్మాత్)	= ఎందుకంటే		

విగుణః స్వధర్మః స్వనుష్ఠితాత్ పర-ధర్మాత్ శ్రేయాన్ (అస్తి),
స్వభావ-నియతమ్ కర్మ కుర్వన్ (నరః) కిల్బిషమ్ న ఆప్నోతి ।

తా: బాగుగా ఆచరించబడిన ఇతరుల ధర్మముకంటెను, గుణరహితమేయైనను స్వధర్మాచరణమే శ్రేష్ఠమైనది. ఎందుకంటే స్వభావమునకు అనుగుణమైన స్వధర్మరూప కర్మలను చేయుచు మనుష్యుడు పాపములను పొందదు.

మనిషికున్న పెద్ద బలహీనత తనను ఎదుటివారితో పోల్చుకుని బాధపడటం. ఏ ఉద్యోగం చేపట్టినా, తను చేసేదానికన్నా ఎదుటివ్యక్తి చేసే ఉద్యోగం ఇంకా బాగుంది అనిపిస్తుంది. ఉద్యోగం దాకా ఎందుకు, తను తినే ఆహారం, వేసుకున్న దుస్తులు, ఉన్న ఇల్లు, ఏదైనా కూడా పక్కవాడితో పోల్చి చూస్తే తనది నచ్చదు. **దూరపు కొండలు నునుపు** అంటారు.

ఇప్పుడు సందర్భం వృత్తి గురించి కాబట్టి మనిషి ఏ వృత్తి చేపట్టినా, ఇంకో వృత్తి బాగుంది అనుకుంటాడు. బ్రాహ్మణవృత్తి చేపట్టితే, క్షత్రియవృత్తి బాగుంది అనిపిస్తుంది. అలా అనిపించగానే వృత్తో, ఉద్యోగమో మారుతాడు. అలా మారుతూ వస్తే, ఎన్నటికీ పనిలో రాణించలేడు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ మీరు ఏ వృత్తిలో ఉంటే, దానిలోనే ప్రావీణ్యం సంపాదించండి అంటున్నాడు.

స్వధర్మః శ్రేయాన్ – మీరు ఏ వృత్తిని చేపట్టితే అదే మీకు శ్రేయస్కరమైనది. దాన్నే శ్రేష్ఠమైనదానిగా భావించి, దానిలో సామర్థ్యం పెంచుకోండి. మీరు ఏ రంగంలోనైనా రాణించగలరు.

ఈ స్వధర్మః శ్రేయాన్ పదం కూడా అదును చూసి వేశాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకు? అర్జునుడు తన స్వధర్మాన్ని వదులుకుని పరధర్మానికి వెళదామనుకున్నాడు. తన వారితో యుద్ధం చెయ్యటం కన్నా ఇంకొక అధర్మం లేదు; దానికన్నా భిక్షమెత్తుకుని జీవించటం ఉత్తమం అన్నాడు. అంటే క్షత్రియధర్మం, గృహస్థధర్మం వదిలేసి, సన్న్యాసం స్వీకరించటం శ్రేయస్కరమనుకున్నాడు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ స్వధర్మాన్ని పాటించటమే శ్రేయస్కరమైనది అని గట్టిగా హెచ్చరిస్తున్నాడు.

అటువంటి ఆలోచన చాలామందికి వస్తుంది. ముఖ్యంగా పట్టణాలలో రణగొణ ధ్వనుల మధ్య ఉండి, ఉరకలు పరుగులు తీస్తూ ఉండే జీవన విధానంలో కూరుకుపోయినవారు పొరపాటున రెండురోజులు ఏ హృషీకేష్‌కో, ఏ ఆశ్రమానికో వెళితే ఎంతో మురిసిపోతారు. 'అబ్బ! ఎంత ప్రశాంతంగా ఉంది! ఈ గంగ

ఒడ్డున ఒక చిన్న ఇల్లు కట్టుకుని, ఏ స్వామీజీకో సేవ చేస్తూ కాలం గడిపేయవచ్చు,' అనుకుంటారు. వెనక్కి వచ్చి స్వామీజీతో చెబుతారు కూడా.

అటువంటి ఆలోచన ఉన్నవారిని స్వామీజీ గట్టిగానే హెచ్చరిస్తారు. 'అప్పుడే తొందరపడి నిర్ణయాలు తీసుకోకండి. ఇక్కడ వ్యవహారాలు మానేసి, అక్కడికి వెళ్ళిపోయి స్థిరపడదాము అనుకోకండి. మీకంత సరదాగా ఉంటే హృషీకేష్‌కెళ్ళి కొన్ని నెలలు ఉండిచూడండి. అక్కడ ఆశ్రమజీవనం నచ్చుతుందేమో చూడండి! అప్పుడు హైదరాబాదే బాగుంది అన్నా అంటారు.' స్వామీజీ మాటమీద నమ్మకం లేకపోతే, మీరే ప్రయత్నించి చూడండి.

ఆశ్రమాల్లో ఉన్నవారు బయటకు రాలేక అవస్థ పడుతున్నవారు ఉంటారు. ఎవరో ఒక ఆశ్రమానికి వెళ్ళి, 'ఈ ఆశ్రమ పీఠాధిపతి ఏరి?' అని అడిగారుట. 'ఆయనకు ఇక్కడ ప్రశాంతత దొరకక పక్క ఆశ్రమానికి వెళ్ళారు,' అని జవాబిచ్చారుట ఎవరో. ఇది సరదాగా చెప్పిన జోక్. కాని మనం గ్రహించాల్సిన విషయం ఏ వృత్తిలో ఉండే లాభాలు దానికి ఉంటాయి; ఏ వృత్తిలో ఉండే లొసుగులు దానికి ఉంటాయి.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ స్వధర్మః శ్రేయాన్ అన్నాడు. ఎక్కడ ఉన్నావో అక్కడే ఆనందం పొందు.

పరధర్మాత్ (శ్రేయాన్) – పరధర్మం కంటే కూడా శ్రేయస్కరమైనది. ఏ వృత్తి చేపట్టాలో ముందే నిర్ణయించుకోవాలి. ఒకసారి నిర్ణయించుకున్నాక, దానికే కట్టుబడి ఉండాలి.

విగుణః (అపి) – ఇప్పుడు మీరు అందులో ఆరితేరకపోయినా, ముందుముందు రాణించవచ్చు. ఏ పని కూడా ఇది పరిపూర్ణం అని చెప్పలేరు. ఎందుకంటే ప్రతి ఒక్క పనికీ దాన్ని ఇంకా మెరుగ్గా చెయ్యటానికి అనంతమైన అవకాశం ఉంది. కొంతమందికి కాఫీ త్రాగటం కూడా రాదు; అదే కాఫీని చల్లార్చటం కూడా ఒక ప్రజ్ఞే అని చిన్న కాఫీ దుకాణాల్లో చూస్తే అర్థమవుతుంది. అందువల్ల ఏదీ మంచిది కాదని చెప్పలేరు. అయితే ఏం చెయ్యాలి?

స్వభావనియతం కర్మ కుర్వన్ – స్వభావానికి తగ్గట్టుగా ఎన్నుకున్న కర్మను చెయ్యండి, దాన్ని ఆనందించండి. దాన్ని ఇష్టంగా చెయ్యండి. దాన్నే ఇంకా మెరుగ్గా ఎలా చెయ్యవచ్చో ఆలోచించండి. మీరున్న వృత్తిలో ఎక్కడ ఆరంభించారో, అక్కడే ఆగిపోకండి; ముందుకు సాగండి.

మీరు ఎన్నుకున్న వృత్తి మీ స్వభావాన్నిబట్టి ఉండవచ్చు లేదా మీ జాతినిబట్టి ఉండవచ్చు లేదా దానికి ఆకర్షింపబడి ఉండవచ్చు. ఏ కారణంవల్ల ఎన్నుకున్నా, ఎన్నుకునే ముందు ఒకటికి రెండుసార్లు ఆలోచించండి. కాని ఒకసారి అందులో చేరాక, ఇంక వెనక్కి తిరిగి చూడకండి. ఆ వృత్తిని ప్రేమించటం నేర్చుకోండి. అంకితభావంతో పని చెయ్యండి; ఎవరితోనూ పోల్చుకోకండి.

ఏ ఉద్యోగానికి ఉండే సాధకబాధకాలు దానికి ఉంటాయి. దాన్ని ఆక్యుపేషనల్ హజార్డ్స్ అంటారు. అంటే ఏ ఉద్యోగానికి తగ్గ బాధలు ఆ ఉద్యోగానికి ఉంటాయి. ఎనిమిది గంటలూ కూర్చుని చేసే ఉద్యోగంలో ఒక విధమైన అనారోగ్య సమస్య; ఎప్పుడూ ప్రయాణాలు చెయ్యాల్సిన ఉద్యోగంలో ఇంకో సమస్య. స్వంత వ్యాపారంలో ఉండే సాధకబాధకాలు వేరు; ఎవరికిందో ఉద్యోగం చేస్తే ఉండే సాధకబాధకాలు వేరు. అమెరికాలో ఉన్న

సంస్థకు ఇండియానుంచి చేస్తే ఉండే సాధకబాధకాలు వేరు. అలా ఏ వృత్తి చూసినా దానిలో మంచీ ఉంటుంది, చెడూ ఉంటుంది. అందువల్ల నువ్వు ఎన్నుకున్న వృత్తే నీకు శ్రేయస్కరమైనది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

కిల్బిషం న ఆప్నోతి – తన స్వధర్మాన్ని పాటిస్తే దానివల్ల పాపం రాదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఆ విషయం కృష్ణపరమాత్మ ప్రత్యేకించి ఎందుకు చెబుతున్నాడంటే అర్జునుడు మొదటి అధ్యాయంలో తన వారిని చంపితే పాపం వస్తుంది అన్నాడు.

పాపమేవాశ్రయేదస్మాన్ హత్వైతానాతతాయినః – 1.36

అర్జునుని స్వధర్మం ఏమిటి? క్షత్రియధర్మం. క్షత్రియుడు ధర్మరక్షణ చెయ్యాలి. దానికోసం అవసరమైతే యుద్ధం కూడా చెయ్యాలి. ఎవరికీ యుద్ధం ఇష్టం ఉండదు; అందులోనూ వేలాది అమాయక జీవులు ప్రాణాలొడ్డాల్సి వస్తుంది; స్వజనులైన భీష్మద్రోణాదులను చంపాల్సి వస్తుంది. ఇటువంటి స్వధర్మాన్ని **సదోషమపి స్వధర్మమ్** అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకంటే ఈ కర్తవ్య నిర్వహణలో రక్తపాతం చిందించాల్సి ఉంటుంది.

హింస అనారోగ్యకరమే అయినా, కొన్ని వృత్తులకు అది తప్పదు. సైన్యంలో ఉన్నా, పోలీసు ఉద్యోగం చేసినా, ఎదుటివారిని దండించక తప్పదు. అర్జునుని ధర్మం యుద్ధం చెయ్యటం; యుద్ధంలో హింస చెయ్యక తప్పదు. ఆ హింస కూడా వారిని హింసించటానికి కాదు; ధర్మాన్ని రక్షించటంకోసం చెయ్యబోతున్నాడు. అటువంటి హింస చేస్తే పాపం కలగదు.

తలారీ పని ఏమిటి? నేరస్థులకు ఉరిశిక్షను అమలుచేయటం. అంటే వారిని స్వయంగా ఉరితీయటం. అది అతని స్వధర్మం. అలా స్వధర్మంలో భాగంగా హింస ఉన్నా కూడా అది పాపాన్ని కలిగించదు. ఎందుకంటే ఆ వ్యక్తి స్వధర్మాన్ని నిర్వర్తించేది ఎదుటివారిని బాధించటానికి కాదు, ధర్మాన్ని రక్షించటానికి. ఇలాంటి ఉద్యోగంలో కూడా ఎవరో ఒకరు చేరాలి. సైనికుడు కావాలి, పోలీసు కావాలి సమాజానికి. అందరూ వ్యాపారమే చేస్తాను; బ్రాహ్మణవృత్తే చేపడతాను; వారికి సేవలే చేస్తాను అంటే ధర్మాన్ని రక్షించేదెవరు? అందువల్ల క్షత్రియవృత్తి చేపట్టాలి, ధర్మరక్షణ చెయ్యాలి.

శ్లో. 48 **సహజం కర్మ కౌంతేయ సదోషమపి న త్యజేత్ ।**
సర్వారంభా హి దోషేణ ధూమేనాగ్నిరివావృతాః ॥
సహజమ్, కర్మ, కౌంతేయ, సదోషమ్, అపి, న, త్యజేత్,
సర్వారంభాః, హి, దోషేణ, ధూమేన, అగ్నిః, ఇవ, ఆవృతాః ॥

కౌంతేయ!	= ఓ కుంతీసుతా!	హి	= ఎందుకంటే
సహజమ్, కర్మ	= స్వాభావికమైన కర్మ	అగ్నిః	= అగ్ని
సదోషమ్, అపి	= దోషయుక్తమైనను	ధూమేన, ఇవ	= పొగచే ఆవరింపబడినట్లు
(తత్)	= (దానిని)	సర్వారంభాః	= కర్మలన్నియును
న, త్యజేత్	= త్యజింపరాదు	దోషేణ, ఆవృతాః	= ఏదేని ఒక దోషముచేత ఆవరింపబడియే యుండును

హే కౌన్తేయ! సహజమ్ కర్మ సదోషమ్ అపి న త్యజేత్,

ధూమేన అగ్నిః ఇవ హి సర్వారమ్భాః దోషేణ ఆవృతాః (సన్తి) ।

తా: ఓ కుంతీసుతా! స్వాభావికమైన కర్మ దోషయుక్తమైనను దానిని త్యజింపరాదు. ఎందుకంటే అగ్ని పొగచే ఆవరింపబడినట్లు కర్మలన్నియును ఏదేని ఒక దోషముచేత ఆవరింపబడియే యుండును.

ఇంచుమించుగా ఇంతకుముందు చెప్పిన భావాలనే కొనసాగిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏ వృత్తిని తీసుకున్నా కూడా, దేనిలో ఉండే సాధకబాధకాలు దానికి ఉన్నాయి.

సహజం కర్మ న త్యజేత్ – నీ స్వధర్మాన్ని ఎన్నడూ త్యజించకు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మీరు మీ వృత్తిని మీ స్వభావానికి తగ్గట్టుగా ఎన్నుకున్నా, మీ జాతినిబట్టి ఎన్నుకున్నా కూడా, దానితోపాటు ధర్మం కూడా మిళితమై ఉంటుంది. ఏ కారణంతో ఒక వృత్తిని చేపట్టినా కూడా, ఆ వృత్తికి సంబంధించిన ధర్మం ఉంటుంది.

సదోషమపి (న త్యజేత్) – అందులో కొన్ని దోషాలు ఉన్నా కూడా, దాన్ని త్యజించకూడదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఏ వృత్తి తీసుకున్నా, దానిలో ఉండే కనీసపు దోషం ఆ వృత్తిలో విసుగు పుడుతుంది. ఏ ఉద్యోగంలో చేరినా మొదటివారం ఉత్సాహంతో చిందులు వేస్తారు; కాని రెండోవారంనుంచే అదేపని పదేపదే చేయాలి అనేసరికి విసుగుపుడుతుంది.

మీరు తిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామి దర్శనానికి వెళ్ళినప్పుడు మీరు గంటల తరబడి క్యూలో నిలబడి, కొన్ని గంటలు క్యూలో నడిచి, కష్టబడి భగవంతుని ముందుకు వచ్చి దర్శనం చేసుకుంటారు. ఆ దర్శనం ఎంతసేపు ఉంటుంది? కొన్ని క్షణాలు మాత్రమే. సరిగ్గా చూడనైనా చూశారో లేదో, బయటకు పంపించి వేయబడతారు. అప్పుడు మీరు అక్కడే ఉన్న పూజారిని చూస్తారు. 'అబ్బ, ఆయనది ఎంత అదృష్టం! అక్షరాలా దేవుని ముందే ఉండవచ్చు; వేంకటేశ్వరస్వామిని తనివితీరా దర్శనం చేసుకోవచ్చు, ఆయన ఎంత అదృష్టవంతుడో కదా,' అనుకుంటారు. 'నేను కూడా ఆ ఉద్యోగంలో చేరితే ఎంత బాగుంటుంది,' అని కూడా అనుకుంటారు. కాని కాసేపు అక్కడే నిలబడి చూడండి; కాస్త వెసులుబాటు కాగానే, ఆ పూజారి కాస్త గాలి పీల్చుకోవటానికి బయటకు వస్తాడు. దీన్నిబట్టి మీకు అర్థమయిందేమిటి? మీరు ఆయన్ని చూసి ఈర్ష్య పడుతున్నారు; ఆయన పడే అవస్థలు ఆయన పడుతున్నాడు.

అందువల్ల మీరు ఏ వృత్తిని చేపట్టినా, కొన్నాళ్ళయ్యాక దానిమీద విసుగు పుట్టటం అనేది చాలా సహజమైన పరిణామం. మీరే ఆ విసుగునుంచి బయటపడే మార్గాలను అన్వేషించి పట్టుకోవాలి. మీరు చేసే పని యాంత్రికమైన పని అయినా, మెదడుకు మేత అయినా, దానిలో మీ సృజనాత్మకతను, మీ ఊహాశక్తిని జోడించి, రోజూ చేసే పనినే నిత్యనూతనంగా మలుచుకోగలగాలి. చిన్నపిల్లవాడు ఒకే బొమ్మతో ఎక్కువ రోజులు ఆడుకోడు; కొన్ని రోజులు ఆడి, దాన్ని పారేస్తాడు. మీరు కూడా అలా ఈ ఉద్యోగం బాగాలేదని ఇంకో ఉద్యోగంలోకి మారుతూ

ఉండకూడదు. అలా కుదురుగా ఒకచోట ఉండకపోతే, మీరు వృత్తిలో పైకి రాలేరు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ చాలా గట్టిగానే హెచ్చరిస్తున్నాడు. మీ వృత్తిలో దోషాలు ఉన్నాకూడా, దాన్ని త్యజించకండి అంటున్నాడు. **సదోషమపి న త్యజేత్.**

సర్వారంభాః ఆవృతాః – ఎందుకు త్యజించకూడదు? ఏ కర్మను తీసుకున్నా కూడా, దానికి ఉండే దోషాలు దానికి ఉంటాయి. ఇక్కడ ఆరంభః అంటే కర్మ. నిఘంటువులో ఈ పదానికి అర్థం చూస్తే ప్రారంభం అని ఉంటుంది. కాని సందర్భాన్నిబట్టి చూస్తే, ఇక్కడ దీని అర్థం కర్మ. కర్మ అంటే వృత్తి అని తీసుకోవచ్చు. సర్వారంభః అంటే ఏ వృత్తిలో మీరున్నా, అంటే అది బ్రాహ్మణకర్మ అయినా, క్షత్రియకర్మ అయినా, వైశ్యకర్మ అయినా శూద్రకర్మ అయినా కూడా, కర్మలన్నీ దోషాలతో కప్పబడివుంటాయి. ఆవృతాః అంటే ఆవరింపబడి ఉండటం.

ఏ వృత్తిని కూడా ఇది పరిపూర్ణమైన వృత్తి, ఇందులో బొత్తిగా దోషాలు లేవు అని చెప్పలేరు. మీ ప్రవృత్తిలో ఉంది ఆ వృత్తిని ఆనందించటమో, ద్వేషించటమో. మీ మనస్సులో ఆనందం పొందగలిగే ప్రజ్ఞ లేకపోతే, ఎంత మంచి ఉద్యోగంలో చేరినా, దాన్ని అనుభవించలేరు. అందువల్ల వృత్తిని మారుస్తూ పోకండి, మీ ప్రవృత్తిని మార్చండి అంటుంది శాస్త్రం.

ఇదీ, మన వైదిక సాంప్రదాయంయొక్క గొప్పతనం. వైదిక సాంప్రదాయం మీ చుట్టూ ఉన్న పరిసరాలను మార్చటానికి ప్రయత్నించకండి; మీరు మారండి అంటుంది. అదే లౌకిక ఆలోచనాతీరు ఏమిటి? వస్తువులను మార్చండి అంటుంది. మీకు ఒకటే రకమైన దుస్తులు తొడుక్కుని చిరాకుగా ఉందా? ఇదుగో కొత్త ఫ్యాషను చూడండి. ఈ కొత్తరకం దుస్తులను వేసుకోండి అంటుంది. అందువల్ల విజ్ఞానశాస్త్రం మీ కళాకళలకు తగ్గట్టుగా, మీకు అనేక కొత్త పోకడలను పరిచయం చేస్తూ ఉంటుంది. రోజూ జడ వేసుకుని విసుగు పుడుతుంటే, ఇదుగో ఇన్నిరకాల కేశాలంకరణలు చేసుకోవచ్చు చూడండి అంటుంది.

అలా బాహ్యంగా ఏది తీసుకున్నా, సైన్సు దాన్ని విజయవంతంగా ఎలా మార్చవచ్చో మీకు అనేక మార్గాలను సూచిస్తుంది. కాని శాస్త్రం మీ మనస్తత్వాన్ని ఎలా విజయవంతంగా మార్చుకోవచ్చో నేర్పిస్తుంది. అలా మార్చుకోగలిగితే, మీరు ఎటువంటి పరిస్థితుల్లో ఉన్నా హాయిగా, తృప్తిగా ఉంటారు. అందువల్ల ఏ వృత్తిని చూసినా దానిలో దోషాలు ఉన్నాయి. **సర్వారంభాః ఆవృతాః.**

ధూమేనాగ్నిరివ – ఎలాగైతే అగ్ని పొగతో కప్పబడివుందో, అలా ప్రతి కర్మ కూడా దోషాలతో కప్పబడివుంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 49 **అసక్తబుద్ధిః సర్వత్ర జితాత్మా విగతస్పృహః ।**
నైష్కర్మ్యసిద్ధిం పరమాం సన్న్యాసేనాధిగచ్ఛతి ॥
అసక్తబుద్ధిః, సర్వత్ర, జితాత్మా, విగతస్పృహః,
నైష్కర్మ్యసిద్ధిమ్, పరమామ్, సన్న్యాసేన, అధిగచ్ఛతి ॥

సర్వత్ర	= ప్రాపంచిక విషయములన్నింటి యందును	సన్న్యాసేన	= సాంఖ్యయోగము ద్వారా
అసక్తబుద్ధిః	= ఆసక్తిలేనివాడును	పరమామ్	= అత్యంత శ్రేష్ఠమైన
విగతస్పృహః	= స్పృహరహితుడును	నైష్కర్మ్యసిద్ధిమ్	= నైష్కర్మ్యసిద్ధిని
జితాత్మా	= అంతఃకరణమును జయించినవాడును అగు పురుషుడు	అధిగచ్ఛతి	= పొందును

సర్వత్ర అసక్త-బుద్ధిః జిత-ఆత్మా, విగత-స్పృహః (నరః)

పరమామ్ నైష్కర్మ్య-సిద్ధిమ్ సంన్యాసేన అధిగచ్ఛతి ।

తా: ప్రాపంచిక విషయములన్నింటి యందును ఆసక్తిలేనివాడును, స్పృహరహితుడును, అంతఃకరణమును జయించినవాడును అగు పురుషుడు సాంఖ్యయోగము ద్వారా అత్యంత శ్రేష్ఠమైన నైష్కర్మ్యసిద్ధిని పొందును.

ఈ శ్లోకంలో కర్మయోగం పాటిస్తే కలిగే ఫలమేమిటో వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కర్మయోగం ఒక సాధకుణ్ణి ఎంతవరకూ తీసుకువెళుతుంది, దాని తర్వాత కర్మయోగి ఏం చెయ్యాలి? అది కూడా వివరిస్తున్నాడు.

ఇక్కడ ఒక విషయం గుర్తుపెట్టుకోవాలి. కర్మయోగం జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తిని ఇస్తుంది కాని ఆత్మజ్ఞానాన్ని ఎన్నడూ ఇవ్వలేదు, మోక్షాన్ని కూడా కలుగజేయలేదు. అందువల్ల కర్మయోగం చిత్తశుద్ధిని మాత్రమే ఇవ్వగలదు అంటే సాధనచతుష్టయ సంపత్తిని మాత్రమే పెంపొందించగలదు. ఆ విషయాన్నే ఇక్కడ వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దానికన్నా ముందు కర్మయోగంయొక్క ఫలాన్ని వివరిస్తున్నాడు.

సర్వత్ర అసక్తబుద్ధిః – కర్మయోగిని నిర్వచిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కర్మయోగి దేనితోనూ బంధాన్ని పెంచుకోడు. కర్మయోగి నెమ్మదిగా బాహ్యవస్తువులమీద ఉండే మమకారంనుంచి బయటపడతాడు. ఎందుకు? బాహ్యప్రపంచం ఆనందహేతువూ కాదు, దుఃఖహేతువూ కాదని అర్థం చేసుకుంటాడు. బాహ్యప్రపంచం తనకు దుఃఖాన్ని కలుగజేయనప్పుడు, దాన్ని నిందించి ఏం ప్రయోజనం? అలాగే బాహ్యప్రపంచం ఆనందాన్ని కూడా ఇవ్వలేదు.

ఈ విషయాన్ని కొంచెం తర్కం ఉపయోగిస్తే తేలిగ్గా అర్థం చేసుకోవచ్చు. ఒకవేళ బాహ్యవస్తువులే ఆనందహేతువు అయితే, ఎవరెవరికైతే ఆ వస్తువులు ఉన్నాయో, వారంతా కూడా సమానంగా ఆనందంగా ఉండాలి. ధనం కావాల్సినంత ఉంటే, ఆనందం కలుగుతుంది అనుకుంటారు చాలామంది. కాని అదే నిజమైతే, ఐశ్వర్యవంతులంతా సమానంగా ఆనందంలో మునిగితేలాలి కదా! కాని అలా లేరే! ఎందరో ఐశ్వర్యవంతులు బాధపడటం మన కళ్ళారా చూస్తాము; ఆ బాధని తట్టుకోలేక ఆత్మహత్య చేసుకున్నవారూ లేకపోలేదు. అలాగే డబ్బులేని బీదవారంతా బాధపడుతూ ఉండాలి ఈ సూత్రం ప్రకారం. కాని డబ్బులు లేకపోయినా ఆనందంతో కలకలలాడుతున్నవారి మొహాలు చూస్తాము. దీన్నిబట్టి ఒక విషయం స్పష్టంగా తెలుస్తుంది. ఏమిటది? ధనం దానంతట అది ఆనందాన్నీ ఇవ్వదు; దుఃఖాన్నీ ఇవ్వదు.

భార్య ఉంటే ఆనందం కలుగుతుంది అనుకుంటే భార్యలున్నవారంతా ఆనందం అంచులు చవిచూడాలి మరి. కాని భార్య ఉన్నవారంతా సుఖంగా లేరు. భార్యను భరించలేక విడాకులు ఇస్తున్న ఉదంతాలు ఎన్నో వింటున్నాము. అంటే పెళ్ళి చేసుకుంటే ఆనందంగా ఉంటాము అనుకోవటం ఒక పెద్ద అపోహ.

అలా చెప్పుకుంటూ పోతే ఎన్నో ఉంటాయి. ప్రపంచంలో ఏ వస్తువు తీసుకున్నా, అది ఆనందాన్నీ ఇవ్వదు; దుఃఖాన్నీ ఇవ్వదు. కాని 'నేను ఆనందాన్నీ, దుఃఖాన్నీ కూడా అనుభవిస్తున్నాను కదా,' అనుకోవచ్చు మీరు. బాహ్యప్రపంచం సుఖదుఃఖాలకు కారణం కాకపోతే, మీకు సుఖదుఃఖాలు తప్పకపోతే, మరి దానికి ఏమిటి కారణం? ఒక్కటే కారణం ఉంది. ఏమిటది? ఈ ప్రపంచాన్ని అనుభవిస్తున్న **మీరే** దుఃఖహేతువు, మీరే సుఖహేతువు కూడా. దయానందస్వామీజీ అంటారు, 'సమస్యా నువ్వే, పరిష్కారం కూడా నువ్వే.'

అందువల్ల మీరే మీ ఆనందానికి కారణం; మీరే మీ దుఃఖానికి కారణం. అలాంటప్పుడు మార్పు రావాల్సింది బాహ్యంగా కాదు; మీలో రావాలి. ఎటువంటి మార్పు?

అజ్ఞాత అహం దుఃఖకారణమ్, జ్ఞాత అహం సుఖకారణమ్

మీ గురించి మీకు సరియైన అవగాహన లేకపోవటంవల్ల అది మీకు దుఃఖాన్ని కలుగజేస్తున్నది అంటుంది శాస్త్రం. అంటే సమస్య ఎక్కడుంది? మిమ్మల్ని మీరు సరిగ్గా అర్థం చేసుకోకపోవటంలో ఉంది. అయితే పరిష్కారం ఏమిటి? మిమ్మల్ని మీరు సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవటమే. మీ గురించి మీకు తెలియకపోతే దుఃఖం కలుగుతుంది; తెలుసుకుంటే ఆనందం కలుగుతుంది. అందువల్ల దుఃఖాన్ని ఆనందంగా మలుచుకోవాలంటే, అపార్థం చేసుకున్న మిమ్మల్ని మీరు సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. దీన్ని ఆత్మజ్ఞానం అంటారు.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో నారదులవారు, ఆత్మవిద్యను బోధించమని సనత్కుమారుని దగ్గరికి వెళతారు. ముందు నీకేం వచ్చో చెప్పు అంటారు సనత్కుమారులు. ఆయనకు వచ్చిన విద్యలు చాలా ఉంటాయి. అవి నాలుగు వేదాలు, ఇతిహాస పురాణాలు, వ్యాకరణం, గణితశాస్త్రం, భవిష్యవాణి, భూగర్భవిద్య, తర్కశాస్త్రం, ధర్మశాస్త్రం, నిరుక్తం, వేదాలకు సంబంధించిన శిక్ష, కల్పం, ఛందస్సు, ఇంకా భూతవిద్య, క్షత్రవిద్య, నక్షత్రవిద్య, సర్పవిద్య, దేవవిద్య జనవిద్య వచ్చు. ఇన్ని చెప్పినా కేవలం అనాత్మ ప్రపంచమే తెలుసు; ఆత్మ గురించి తెలియదు అంటారు.

శృతగ్ం హ్యేవ మే భగవద్దృశేభ్యః – ఈ క్రింది వాక్యం మీవంటి మహాత్ములనుంచి విన్నాను అని చెబుతాడు. ఏమిటా వాక్యం?

తరతి శోకమాత్మవిదితి సోఽహం భగవశ్శోచామి

తం మా భగవాఞ్ఛోకస్య పారం తారయతు – ఛాందోగ్యం 7.1

ఆత్మజ్ఞానం పొందినవ్యక్తి మాత్రమే దుఃఖసాగరాన్ని దాటతాడు. నాకు ఆత్మజ్ఞానం తప్ప అన్నీ తెలుసు. నేను శోకంలో ఉన్నాను. ఓ భగవాన్, మీరే నన్ను శోకమనే సాగరంయొక్క ఆవలతీరానికి తీసుకువెళ్ళాలి అంటారు నారదులవారు. శోకంయొక్క ఆవలితీరం అంటే ఆనందతీరం.

నారదులవారు సమస్య ఏమిటో చక్కగా అర్థం చేసుకున్నారు. ఆత్మఅజ్ఞానం శోకానికి కారణం; ఆత్మజ్ఞానం పొందితే సంసారంనుంచి మోక్షం పొందవచ్చు. కాని ఈ విషయం అర్థం చేసుకోవటానికి మనిషి కొన్ని సంవత్సరాలు

కర్మయోగం పాటించాలి. తన సమస్య తనను తను అర్థం చేసుకోకపోవటంలో ఉందని అర్థం చేసుకోవాలి. అంటే తనను తను అర్థం చేసుకోకపోవటం. తన స్వస్వరూపాన్ని అర్థం చేసుకోకపోవటం.

కాని కర్మయోగి తన సాధనవల్ల తన దుఃఖానికి కాని, ఆనందానికి కాని ప్రపంచం కారణం కాదని ఎప్పుడైతే అర్థం చేసుకుంటాడో అప్పుడు అతను ప్రపంచంమీద పెంచుకున్న రాగంనుంచి విడివడతాడు. అందువల్ల అతను **అసక్తబుద్ధిః**.

విగతస్పృహః – స్పృహః అంటే కోరిక. కోరిక లేని వ్యక్తి అవుతాడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

బంధానికీ, కోరికకూ మధ్య ఉన్న సూక్ష్మభేదం ఏమిటి? మీ దగ్గర ఉన్న వస్తువుమీద ఉండేదాన్ని రాగం అంటారు; మీ దగ్గర లేని వస్తువును కోరుకోవటాన్ని కామం అంటారు. కర్మయోగికి రాగం, కామం రెండూ ఉండవు. ఎందువల్ల? కర్మయోగం పాటించటంవల్ల. అంతేకాదు, అతను ఉపాసనను కూడా కర్మయోగంలో భాగంగా చేస్తాడు. ఉపాసన అంటే సగుణఈశ్వరధ్యానం.

మన సాంప్రదాయం ఈ సగుణఈశ్వరధ్యానాన్ని మన నిత్యపూజలో ఒక అంతర్గతభాగంగా కూర్చింది. ఏ పారాయణం చేసినా, ముందు ధ్యానశ్లోకాలు ఉంటాయి.

అథ ధ్యానం; ఆపాతాళనభః స్థలాంతభువన బ్రహ్మాండమావిస్ఫురత్

జ్యోతిః స్ఫాటిక లింగ మౌళి విలసత్ పూర్ణేందు వాంతామృతైః – ధ్యానశ్లోకం

అలా ఏ పారాయణం తీసుకున్నా కూడా, దానిలో భాగంగా ధ్యానశ్లోకాలు ఉంటాయి. అథధ్యానం అంటే ఇప్పుడు ధ్యానం చెయ్యాలని అర్థం. కాని, మనమేం చేస్తాము? ధ్యానశ్లోకాలను కూడా గుక్క తిప్పుకోకుండా గడగడా చదివేస్తాము. అవి మనం కళ్ళు మూసుకుని, ఆ దైవంయొక్క రూపాన్ని మనస్సులో నిలుపుకోవటానికి తోడ్పడతాయి. ఆ రూపాన్ని నిలుపుకుని, పారాయణం చేస్తే ఇంద్రియ నిగ్రహం కలుగుతుంది.

అంతేకాదు, ధ్యానం చేస్తే శరీర నిగ్రహం కూడా కలుగుతుంది. పదిహేను నిముషాలు కుదురుగా కూర్చోవాలి కాబట్టి శరీరాన్ని అదుపులో పెట్టుకోవటం నేర్చుకుంటాము. మనస్సును అంతర్ముఖం చేస్తాము కాబట్టి, ఇంద్రియ నిగ్రహం పొందుతాము. ఒక రూపంమీద ధ్యానం చేసాము కాబట్టి, మనోనిగ్రహం కూడా పొందుతాము.

జితాత్మా – తన మనశ్శరీరాలను జయించిన వ్యక్తి అవుతాడు. ఇక్కడ ఆత్మ అంటే సచ్చిదానంద ఆత్మ కాదు. ఇక్కడ ఆత్మ అంటే కార్యాకరణసంఘాతం. జితమ్ అంటే జయించినవాడు. అష్టాంగయోగం, ధ్యానం, పూజలు, దీనికి బాగా తోడ్పడుతాయి. ఎందుకంటే, ముందు వీటిలో కుదురుగా కూర్చోవటం నేర్చుకుంటాడు. ఇది కూడా కర్మయోగఫలం. అసక్తబుద్ధి అంటే రాగంనుంచి విముక్తి; విగతస్పృహః అంటే కామంనుంచి విముక్తి. జితాత్మా అంటే తన మనశ్శరీరాలమీద జయం; సర్వత్ర అంటే ఎటువంటి పరిస్థితిలో అయినా కూడా. ఈ పదాలన్నిటినీ కలిపి, సాంకేతికపరిభాషలో చెప్పాలంటే సాధనచతుష్టయ సంపత్తి అంటారు. ఇక్కడితో కర్మయోగసాధన అయిపోయిందా? లేదు.

(ఈ స్వాభావికకర్మలను ఈ అధ్యాయము చివరలో ఒక పట్టికలో చూడవచ్చు.)

అసలు సాధన ఇప్పుడే మొదలవుతుంది. దాన్ని జ్ఞానయోగః అంటారు. దాన్ని రెండవ పాదంలో పేర్కొంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సన్న్యాసేన – సన్న్యాసం అంటే త్యజించటం. మన సాంప్రదాయం వేదాంత విచారణ చెయ్యటానికి సన్న్యాస ఆశ్రమజీవనాన్ని నిర్దేశించింది. సన్న్యాసాశ్రమంలో వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చెయ్యాలి. అందువల్ల సన్న్యాసం పదం జ్ఞానయోగాన్ని సూచిస్తుంది.

అందువల్ల ఇక్కడ సన్న్యాసం అంటే బాహ్యంగా సన్న్యాసాన్ని స్వీకరించటం కాదు. ఒకవ్యక్తి బాహ్యంగా సన్న్యాసాన్ని స్వీకరించి, వేదాంత విచారణ తప్ప అన్ని పనులూ చేస్తూ కూర్చుంటే లాభంలేదు. దానికి బదులుగా గృహస్థాశ్రమంలో ఉంటూనే ఒక క్రమపద్ధతిలో వేదాంత విచారణ చేస్తే అతను సన్న్యాసుల కోవకే వసాడు. అందువల్ల సన్న్యాసేన అంటే జ్ఞానయోగేన అంటే జ్ఞానయోగాన్ని పాటించటంవల్ల,

నైష్కర్మ్యసిద్ధిమ్ ఆగచ్ఛతి – మోక్షం పొందుతారు. నైష్కర్మ్యసిద్ధి అంటే మోక్షం. లేదా ఆత్మజ్ఞానం. దాన్ని అలా వర్ణిస్తారు. నైష్కర్మ్యసిద్ధి పదాన్ని అక్షరాలా చూస్తే కర్మ చెయ్యని స్థితి. సిద్ధి అంటే స్థితి లేదా లక్ష్యం; నైష్కర్మ్యం అంటే కర్మ చెయ్యకపోవటం. కాని కర్మలన్నీ నిజంగా మానేసే స్థితి అని తీసుకోకూడదు. కర్మ చెయ్యని స్థితి అంటే జ్ఞానం పొందిన స్థితి. ఏమిటా జ్ఞానం? నేను కర్మ చెయ్యని ఆత్మను అనే జ్ఞానం. సాంకేతికపరంగా చూస్తే ఈ జ్ఞానాన్ని నైష్కర్మ్యసిద్ధి అంటారు. మనస్సు అప్పుడు కూడా హుషారుగానే ఉంటుంది. కాని జ్ఞానయోగం ద్వారా, నేను కర్మ చేసే శరీరాన్ని కాదు; కర్మచేసే మనస్సును కాను; నేను కర్మలకు అతీతంగా ఉన్న చైతన్యతత్త్వాన్ని అని నేర్చుకోవటం.

చైతన్యం గురించిన ఐదు సూత్రాలను ఇక్కడ గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. అందులో ఒకటి చైతన్యం ఈ శరీరంలో ఒక భాగం కాదు, శరీరంనుంచి ఉత్పత్తి చెందలేదు, శరీరంయొక్క లక్షణాలు లేవు. ఈ ఐదు సూత్రాలను అర్థం చేసుకుంటే అతను పొందే జ్ఞానం సారాంశం ఇది –

నేను మారుతున్న శరీరాన్ని కాదు, మారుతున్న ఇంద్రియాలను కాదు, మారుతున్న మనస్సును కూడా కాదు, నేను వాటికి భిన్నంగా, స్వతంత్రంగా ఉండి, వాటిని చైతన్యవంతం చేసే చైతన్యతత్త్వాన్ని. వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేశాక, సాధకుడు పొందాల్సిన లక్ష్యం ఇది. ఇది అంతిమలక్ష్యం.

కర్మయోగం ద్వారా చిత్తశుద్ధి పొందాలి. అది మొదటి లక్ష్యం; జ్ఞానయోగం ద్వారా ఆత్మజ్ఞానం, మోక్షం పొందాలి. అది అంతిమలక్ష్యం. **జ్ఞానయోగేన నైష్కర్మ్యసిద్ధిం పరమామ్ అధిగచ్ఛతి.**

ఇక్కడితో కర్మయోగం గురించి కృష్ణపరమాత్మ చేస్తున్న పునశ్చరణ అయిపోయింది (41–49). కర్మయోగంతో నీ సాధన ముగియదు. మోక్షం పొందటానికి జ్ఞానయోగానికి వచ్చితీరాలి.

బి) జ్ఞానయోగము శ్లోకాలు: 50–55 – విశ్లేషణ

జ్ఞానయోగంలో మూడుసాధనలు ఉన్నాయి. అవి శ్రవణం, మననం, నిదిధ్యాసనం.

శ్రవణం – ఒక క్రమపద్ధతిలో, క్రమం తప్పకుండా, కొన్ని సంవత్సరాలపాటు, ఒక సమర్థవంతమైన గురువు వద్ద శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చెయ్యటం. గురువు దేని గురించి బోధ చేస్తున్నాడో శిష్యుడు మర్చిపోయినా గురువు మర్చిపోకూడదు. అందువల్ల గురువు శ్రోత్రియ బ్రహ్మనిష్ఠ అయివుండాలి.

మననం – ఈ దశలో శిష్యుడు తనకు కలిగిన సంశయాలను తీర్చుకోవాలి. తనకు కలిగిన సందేహాలను మననం దశలో తోటి విద్యార్థిని అడిగో, గురువును అడిగో తీర్చుకోవాలి.

నిదిధ్యాసనం – నిదిధ్యాసనం అంటే నేర్చుకున్న జ్ఞానాన్ని జ్ఞాననిష్ఠగా మలుచుకోవటం. అంటే దాన్ని మీ రెండవ స్వభావంగా చేసుకోవాలి. 'నేను శరీరాన్ని కాదు; నేను శరీరానికి భిన్నంగా ఉన్న చైతన్యాన్ని,' అని నేర్చుకుంటే చాలదు. దాన్ని జీర్ణించుకోవాలి. 'నేను శరీరాన్ని కాదు; ఈ శరీరం నాకు వ్యవహారం నడపటానికి భగవంతుని చేత ఇవ్వబడింది. నేను ఈ శరీరానికి అతీతంగా ఉన్న చైతన్యాన్ని. శరీరం మరణించినా, నాకు మరణం లేదు. శరీరం లేకపోతే నేను వ్యవహారాలు నడపలేను; అంతమాత్రాన నేను లేనట్టు కాదు. ఎప్పుడైతే నేను శరీరం కాదని జీర్ణించుకుంటానో అప్పుడు మృత్యుభయం పోతుంది,' అని నేర్చుకుంటారు. అది జీర్ణించుకోవటానికి మీరు సాధన చెయ్యాలి. దాన్ని నిదిధ్యాసనం అంటారు.

అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ కొంత సమయాన్ని పూర్తి ఏకాగ్రతతో నిదిధ్యాసనకు కేటాయించమన్నాడు. అంటే కొంతసేపన్నా సన్న్యాసిగా భావించాలి. బాహ్యంగా సన్న్యాసిగా అవటం కాదు. కాసేపు ఆంతర సన్న్యాసం స్వీకరించాలి. అంటే ఆ కాసేపు మీరు నేను భర్త కాదు, ఉద్యోగిని కాదు, తండ్రిని కాదు అనుకోగలగాలి. మీరు వేసే పాత్రలన్నిటిని కాసేపు పక్కనపెట్టి చాలా శ్రద్ధగా వేదాంత సాధన చెయ్యాలి. మీ స్వస్వరూపంలో నిలవాలి. దానికి నిదిధ్యాసనం తోడ్పడుతుంది. మీరు నిదిధ్యాసనం చెయ్యకుండా మీ శ్రవణం అసంపూర్ణం అవుతుంది.

కాఫీ త్రాగేటప్పుడు మీరు రెండు చెంచాలో, మూడు చెంచాలో చక్కెర వేసుకున్నా, కాఫీ తియ్యగా ఉండదు. అయ్యో, తియ్యగా లేదే అని ఇంకో రెండు చెంచాలు కలుపుతారు. అయినా తియ్యగా ఉండదు. ఎందుకు? చక్కెర వేశాక, దాన్ని చెంచాతో కాఫీలో బాగా కలిసేలా తిప్పాలి.

కాఫీలో చక్కెర వెయ్యటం ముఖ్యమా, దాన్ని చెంచాతో కలపటం ముఖ్యమా? ఏది ముఖ్యం? కలపటం ముఖ్యం అన్నారనుకోండి. ఎదుటివ్యక్తి అసలు చక్కెరే వేయకుండా కలుపుతాడు. ఏమీ మార్పు రాదు రుచిలో. చక్కెర వేయటమే ముఖ్యం అన్నారనుకోండి; ఎంత వేసినా తీపి రాదు.

అలా రెండురకాల శిష్యులు ఉన్నారు. కొంతమంది శ్రవణం చేస్తారు కాని నిదిధ్యాసనం చెయ్యరు. వారు చక్కెర మాత్రం వేసినట్టు అన్నమాట. రెండవ తెగకు చెందినవారు వేదాంత శ్రవణం చెయ్యరు. నేను వేదాంత ధ్యానం చేస్తాను అంటే ఆత్మధ్యానం చేస్తాను అంటారు. సరే ఆత్మ అంటే ఏమిటంటే వారికి జవాబు తెలియదు. ఆత్మ గురించి వింటే కదా, ఆత్మజ్ఞానం చెయ్యగలిగేది? చక్కెర వేస్తేనే కదా, దాన్ని కాఫీలో కలపగలిగేది!

శ్రవణం చెయ్యకుండా నిదిధ్యాసనం అసాధ్యం; నిదిధ్యాసనం లేకుండా శ్రవణం అసంపూర్ణం.

రెండవభాగాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. నిదిధ్యాసనం లేకుండా శ్రవణం అసాధ్యం అనకూడదు. శ్రవణం అసంపూర్ణం. అంటే శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు మూడూ చాలా ముఖ్యం.

50–55 శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ నిదిధ్యాసనాన్ని కీర్తిస్తున్నాడు. దీన్ని **వేదాంతిక్ మెడిటేషన్** అంటారు. కృష్ణపరమాత్మ దీనికి ప్రత్యేకించి ఆరవ అధ్యాయాన్ని కేటాయించాడు. **ఆత్మసంయమ యోగము** దానిపేరు. ఆ అధ్యాయంయొక్క సారాంశాన్నే ఈ శ్లోకాల్లో చూస్తాము.

నిదిధ్యాసనంయొక్క ప్రాథమిక లక్ష్యం, మీరు నేర్చుకున్న జ్ఞానాన్ని జీర్ణించుకోవటానికి తోడ్పడటం. నిదిధ్యాసనంలో కొత్తగా జ్ఞానం పొందరు; నిదిధ్యాసనంలో సందేహాలు తీర్చుకోరు; నిదిధ్యాసనంలో మీరు పొందిన జ్ఞానాన్ని మీలో జీర్ణించుకుంటారు. గురువునుంచి నేర్చుకున్న జ్ఞానంలో ఎంతగా నెలకొని ఉండాలంటే అది మీ అణువు అణువులోనూ కలిసిపోవాలి.

కర్మయోగం చేసి జ్ఞానయోగ్యత పొంది, జ్ఞానయోగానికి వచ్చి, ఆత్మజ్ఞానం పొందాలి. జ్ఞానయోగంలో బ్రహ్మ తనకు భిన్నంగా లేదని నేర్చుకుంటాడు సాధకుడు. ఇది చాలా గొప్ప జ్ఞానోదయం.

మొదటిదశలో తను దేనికోసం బాహ్యంగా వెతుకుతున్నాడో, అది బాహ్యంగా దొరకదని తెలుసుకుంటాడు. అదే పెద్ద ఆశ్చర్యం! నమ్మలేని సత్యం! అతను శాంతికోసం బాహ్యంగా వెతుకుతున్నాడు; ఆనందంకోసం బాహ్యంగా వెతుకుతున్నాడు; భద్రతకోసం బాహ్యంగా వెతుకుతున్నాడు. ఇవేవీ బాహ్యంగా దొరకవు. ఒకవేళ దొరికినా శాశ్వతం కాదు, నిజమైనవి కావు. నిజమైన శాంతి, భద్రత, ఆనందాలు బాహ్యంగా దొరకవు. ఇది మొదటి ఆశ్చర్యం! రెండవ ఆశ్చర్యకరమైన విషయం అది అతను తన స్వస్వరూపం అని తెలుసుకోవటం. శాంతి తన స్వరూపం, భద్రత తన స్వరూపం, ఆనందం తన స్వరూపం.

ఈ జ్ఞానంలో నిలబడితే దాన్ని జ్ఞాననిష్ఠ అంటారు. జ్ఞాననిష్ఠ అంటే జ్ఞానం అప్రయత్నంగా గుర్తుకురావటం. అప్రయత్నంగా గుర్తుకురావటం అంటే మీకు జీవితంలో ఏదైనా క్లిష్టపరిస్థితి ఎదురైనప్పుడు, ఈ జ్ఞానం దాన్ని ఎదుర్కోవటానికి తోడ్పడాలి. అంటే మీ ప్రయత్నం లేకుండా మీకు తేలిగ్గా అందుబాటులో ఉండాలి. అందువల్ల జ్ఞాననిష్ఠని ఈ విధంగా నిర్వచించవచ్చు. **ఏదైనా క్లిష్టపరిస్థితి ఎదురైనప్పుడు, అప్రయత్నంగా అందుబాటులోకి రావటం.**

కొంతమంది ఏదైనా ప్రమాదం ముంచుకొస్తే, అందుబాటులో కొంత డబ్బు ఉండాలని ప్రత్యేకించి పక్కన పెడతారు. బ్యాంకులో ఎఫ్.డి.లు ఉండవచ్చు, సేవింగ్స్ అకౌంట్‌లో డబ్బు ఉండవచ్చు, క్రెడిట్ కార్డులు, డెబిట్ కార్డులు కూడా బాగానే ఉండివుండవచ్చు కాని ఏదో అత్యవసరమైన ఖర్చు వస్తుంది. మూడురోజులు బ్యాంకు సెలవలు వస్తాయి. డెబిట్ కార్డుతో డబ్బు తీద్దామంటే ఏటియమ్‌లో డబ్బులు ఉండకపోవచ్చు; కార్డుతో డబ్బు ఇవ్వలేకుండా, డబ్బులే ఇవ్వాల్సి రావాల్సిన పరిస్థితి రావచ్చు. అలాంటప్పుడు అవసరానికి ఆదుకోని సొమ్ము బ్యాంకుల్లో ఎంత మూలుగుతుంటే మాత్రం లాభమేమిటి? అందువల్ల ముందుచూపు ఉన్న గృహస్థు ఇంట్లోనే సిద్ధంగా కొంత సొమ్మును పక్కన పెట్టుకుంటాడు. ఇందాక చూసిన నిర్వచనాన్ని దీనికి కూడా అన్వయించవచ్చు. **ఏదైనా క్లిష్టపరిస్థితి ఎదురైనప్పుడు, అప్రయత్నంగా అందుబాటులోకి రావటం.** వ్యవహార పరంగా లౌకిక ధనం అందుబాటులో ఉండాలి.

మనస్సు పరంగా ఆధ్యాత్మిక ధనం అందుబాటులో ఉండాలి. ఎప్పుడు? మీరు వారానికి ఒకరోజు వెళ్ళే గీతాక్లాసులో మాత్రమే కాదు. ఎప్పుడు ఏ సమస్య ఎదురైనా కూడా అందుబాటులో ఉండాలి. ఇంట్లో కుటుంబ

సభ్యుల మధ్య గొడవ రావచ్చు; ఆర్థిక సంక్షోభం రావచ్చు; ఆరోగ్యం దెబ్బతినవచ్చు; పిల్లలు ఏదో పెద్ద సమస్య సృష్టించవచ్చు. వీటిలో ఏ సమస్య ఎదురైనా, ఈ జ్ఞానం అప్రయత్నంగా అందుబాటులోకి రావాలి.

ఏదైనా వినగానే, ముందు మీరు అలవాటులో పొరపాటుగా 'ఏమిటి?' అని బాధపడవచ్చు. కాని మీరు నిమిషం తర్వాత 'ఏమిటి?'నుంచి 'అయితే ఏమిటి?' దశకు అప్రయత్నంగా చేరుకోవాలి. ఒక్క నిముషమే ఏమిటని బాధపడటానికి ఒప్పుకుంటుంది వేదాంతం. కాని వెనువెంటనే మీరు నేర్చుకున్న జ్ఞానం ఏమిటి? అయితే ఏమిటి అనటం నేర్చుకోండి అంటుంది. అది ఎంత బాధాకరమైన సన్నివేశం అయినా సరే, మీ స్పందన 'అయితే ఏమిటి?' ఉండాలి. అలా ఉండగలిగితేనే వేదాంతం మీకు పనిచేస్తున్నట్టు అర్థం. దీన్ని జ్ఞాననిష్ఠ అంటారు. ఈ జ్ఞాననిష్ఠలో నెలకొనివుంటే బ్రహ్మప్రాప్తి కలుగుతుంది.

ఇక్కడితో జ్ఞానయోగం – విశ్లేషణ అయిపోయింది. ఈ నేపథ్యంతో రాబోయే శ్లోకాలను చూద్దాము.

శ్లో. 50 **సిద్ధిం ప్రాప్తో యథా బ్రహ్మ తథాప్నోతి నిబోధ మే ।**
సమాసేనైవ కౌంతేయ నిష్ఠా జ్ఞానస్య యా పరా ॥
సిద్ధిమ్, ప్రాప్తః, యథా, బ్రహ్మ, తథా, ఆప్నోతి, నిబోధ, మే,
సమాసేన, ఏవ, కౌంతేయ, నిష్ఠా, జ్ఞానస్య, యా, పరా ॥

కౌంతేయ	=	ఓ అర్జునా!	యథా	=	ఎలా
జ్ఞానస్య, యా,	=	జ్ఞానయోగముయొక్క	ఆప్నోతి	=	పొందునో
పరా, నిష్ఠా సిద్ధిమ్		పరానిష్ఠయైన నైష్కర్మసిద్ధిని	తథా	=	ఆ విధానమును
యథా	=	ఏ విధముగా	సమాసేన, ఏవ	=	సంక్షిప్తముగానే
ప్రాప్తః	=	మనుజుడు పొందునో తరువాత	మే	=	నానుండి
బ్రహ్మ	=	పరబ్రహ్మ పరమాత్మను	నిబోధ	=	తెలుసుకొనుము

హే కౌన్తేయ! సిద్ధిమ్ ప్రాప్తః (మానవః) యథా బ్రహ్మ ఆప్నోతి,
తథా మే సమాసేన ఏవ నిబోధ, యా (చ ఇయం బ్రహ్మ-ప్రాప్తిః)
(సా) జ్ఞానస్య పరా నిష్ఠా (వర్తతే) ।

తా: ఓ అర్జునా! జ్ఞానయోగముయొక్క పరానిష్ఠయైన నైష్కర్మసిద్ధిని ఏ విధముగా మనుజుడు పొందునో, తరువాత పరబ్రహ్మ పరమాత్మను ఎలా పొందునో, ఆ విధానమును సంక్షిప్తముగానే నానుండి తెలుసుకొనుము.

జ్ఞానయోగం గురించి ఇప్పటికే కృష్ణపరమాత్మ చాలా విస్తారంగా 2, 3, 4, 5, 6, 9, 13, 14 అధ్యాయాల్లో చర్చించాడు. కాని శిష్యునిమీద ఉన్న అపారమైన కృపకొద్దీ మళ్ళీ దాని సారాంశాన్ని విశదీకరిస్తున్నాడు.

సిద్ధిం ప్రాప్తః – సాధకుడు సిద్ధిని పొందుతాడు. సిద్ధి అంటే ఇక్కడ చిత్తశుద్ధి లేదా జ్ఞానయోగ్యత లేదా సాధన చతుష్టయసంపత్తి. దాన్ని ఎలా పొందుతాడు? కర్మయోగాన్ని పాటించటం ద్వారా అని కలుపుకోవాలి మనం. దాని తర్వాత ఏమవుతుంది?

(సః) బ్రహ్మ ఆప్నోతి – దాని తర్వాత బ్రహ్మను పొందుతాడు. జ్ఞానయోగంద్వారా బ్రహ్మను పొందుతాడని కలుపుకోవాలి మనం. కర్మయోగంద్వారా చిత్తశుద్ధి పొందితే, జ్ఞానయోగంద్వారా బ్రహ్మను పొందుతాడు. బ్రహ్మను పొందుతాడు అంటే బ్రహ్మ వేరు, తను వేరు కాదనే ఐక్యజ్ఞానం పొందుతాడు. ఆత్మజ్ఞానం రెండు ఆశ్చర్యకరమైన విషయాలను బోధిస్తుంది. ఒకటి నువ్వు వెతికే శాంతి, భద్రత, ఆనందాలు బాహ్యంగా లేవు; ఇంకొకటి నువ్వే మూర్తీభవించిన శాంతి, భద్రత, ఆనందాలవు; అవి నీ స్వరూపం అంటుంది. ఈ జ్ఞానం పొందుతాడు. దాని తర్వాత ఏమవుతుంది?

జ్ఞానస్య నిష్ఠా – జ్ఞానయోగంలో నిదిధ్యాసన చెయ్యటంవల్ల తను పొందిన జ్ఞానంయొక్క నిష్ఠలో నెలకొని ఉంటాడు. జ్ఞాననిష్ఠ అంటే ఏదైనా క్లిష్టపరిస్థితి ఎదురైనప్పుడు, అప్రయత్నంగా అందుబాటులోకి రావటం అని చూశాము. ఏ పరిస్థితి ఎదురైనా అలవాటులో పొరపాటుగా 'ఏమిటి?' అని ముందు ఒక్కక్షణం బాధపడినా, వెనువెంటనే 'అయితే ఏమిటి?' అని నిశ్చింతగా వెనక్కి వాలగలగటం. అలా ప్రవర్తించగలిగితే, నేర్చుకున్న వేదాంతం వంటబట్టినట్టు అర్థం; జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడినట్టు అర్థం. బ్రహ్మ ఆప్నోతి అన్నా, జ్ఞాననిష్ఠలో నెలకొని ఉంటాడన్నా అర్థం ఒక్కటే. జ్ఞానయోగంద్వారా ఈ నిష్ఠలో ఎలా నెలకొని ఉండాలో నేను నేర్పిస్తాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సమాసేనైవ నిబోధ మే – దాని గురించి నానుంచి సంక్షిప్తంగా తెలుసుకో అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ముందే చూశాము, ఈ పద్దెనిమిదవ అధ్యాయము ఇంతవరకూ వచ్చిన అంశాల సంక్షిప్త వర్ణన.

శ్లో. 51 **బుద్ధ్యా విశుద్ధయా యుక్తో ధృత్యాత్మానం నియమ్య చ ।**
శబ్దాదీన్ విషయాన్ త్యక్త్వా రాగద్వేషౌ వ్యుదస్య చ ॥
బుద్ధ్యా, విశుద్ధయా, యుక్తః, ధృత్యా, ఆత్మానమ్, నియమ్య, చ,
శబ్దాదీన్, విషయాన్, త్యక్త్వా, రాగద్వేషౌ, వ్యుదస్య, చ ॥

విశుద్ధయా	= విశుద్ధమైన	ధృత్యా	= సాత్త్విక ధారణాశక్తి ద్వారా
బుద్ధ్యా	= బుద్ధితో	ఆత్మానమ్	= అంతఃకరణమును, ఇంద్రియములను
యుక్తః	= కూడినవాడై	నియమ్య	= సంయమమొనర్చి
శబ్దాదీన్	= శబ్ద, స్పర్శ, రూపాదులైన	రాగద్వేషౌ	= రాగద్వేషములను
విషయాన్	= విషయములను	వ్యుదస్య	= సర్వథా త్యజించి
త్యక్త్వా	= త్యజించి	చ	= ఇంకా

విశుద్ధయా బుద్ధ్యా యుక్తః, ధృత్యా ఆత్మానమ్ నియమ్య చ,
శబ్దాదీన్ విషయాన్ త్యక్త్వా, రాగ–ద్వేషౌ చ వ్యుదస్య ।

తా: విశుద్ధమైన బుద్ధితో కూడినవాడై, శబ్ద, స్పర్శ, రూపాదులైన విషయములను త్యజించి, సాత్త్విక ధారణాశక్తి ద్వారా అంతఃకరణమును, ఇంద్రియములను సంయమమొనర్చి రాగద్వేషములను సర్వథా త్యజించి ఇంకా,

మనం ముందే చూసినట్టుగా జ్ఞానయోగంలో మూడుభాగాలు ఉన్నాయి. అవి శ్రవణం, మననం, నిదిధ్యాసనం. శ్రవణ మననాలను మూడు పదాల్లో వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

విశుద్ధయా బుద్ధ్యా యుక్తః – ముందు శ్రవణం చెయ్యాలి. అంటే ఉపనిషత్తులను ఒక క్రమపద్ధతిలో అధ్యయనం చెయ్యాలి. ఆత్మబోధ కూడా మీరు లౌకికంగా నేర్చుకునే కాలేజీ విద్య వంటిదే. దీనికి కూడా ఒక సిలబస్ ఉంటుంది. వేదాంతాన్ని శాస్త్రం అంటారు. ఈ శాస్త్రాన్ని ఒక క్రమపద్ధతిలో నేర్చుకోవాలి. వేదాంతశాస్త్రంలో ఆరు అంశాలను బోధిస్తారు ముఖ్యంగా.

1. జీవ స్వరూపం – జీవుడు ఎవరు?
2. ఈశ్వర స్వరూపం – ఈశ్వరుడు ఎవరు?
3. జగత్ స్వరూపం – జగత్ అంటే ఏమిటి?
4. బంధ స్వరూపం – సంసారం అంటే ఏమిటి?
5. మోక్ష స్వరూపం – మోక్షం అంటే ఏమిటి?
6. సాధన – బంధంనుంచి మోక్షానికి ఎలా వెళ్ళాలి?

ఈ ఆరు అంశాల గురించీ లోతుగా విశ్లేషించాలి. జీవుడు అంటే పంచకోశాలు, అవస్థాత్రయం, శరీరత్రయం గురించి వస్తుంది. ఒక్కొక్కటీ చాలా పెద్ద అంశం. జగత్తు అంటే సూక్ష్మ పంచభూతాల సృష్టి, పంచీకరణం జరిగి స్థూలపంచభూతాల సృష్టి, పాంచభౌతిక ప్రపంచసృష్టి వస్తుంది.

జీవస్వరూపం గురించి ఒక నెల నేర్చుకుని మరో పది సంవత్సరాల తర్వాత జగత్ స్వరూపం నేర్చుకోవటం మొదలుపెడితే, అప్పటికి జీవస్వరూపం అంటే ఏమిటో పూర్తిగా మర్చిపోతారు. మళ్ళీ కొన్నాళ్ళ తర్వాత ఈశ్వర స్వరూపానికి వస్తే, పై రెండూ మర్చిపోతారు. అందువల్ల ఈ ఆరు అంశాల గురించీ కలిపి సంగ్రహంగా నేర్చుకోవాలి.

ఫిజిక్స్‌లో పట్టభద్రులు అవ్వాలంటే ఇరవై సంవత్సరాలు చదువును అభ్యసించాలి; కెమిస్ట్రీలో పట్టభద్రులు అవ్వాలంటే ఇరవై సంవత్సరాలు చదువును అభ్యసించాలి; వేదాంతంలో ఆరితేరాలన్నా కూడా అనేక సంవత్సరాలు ఉపనిషత్తులను అభ్యసించాలి.

చాలామంది ఆధ్యాత్మికత అంటే భజనలు చేస్తేనో, ధ్యానం చేస్తేనో చాలు అనుకుంటారు. ఆధ్యాత్మికత కూడా ఒక కోర్సు; సంగ్రహంగా నేర్చుకోవాల్సిన ఒక విద్య; దానికి పూర్తి ఏకాగ్రత కావాలనే విషయాన్ని మర్చిపోతారు. అందువల్లనే స్వామీజీ, మీరు గీతాబోధకు వెళితే, ఆ రోజు క్లాసులో స్వామీజీ చెప్పిన బోధయొక్క సారాంశాన్ని మీరు టూకీగా రాసుకోండి అంటారు. లేదా ఎవరైనా దొరికితే, అతన్ని కూర్చోబెట్టి మీరు నేర్చుకున్నది వారికి నేర్పించండి అని చెబుతూ ఉంటారు.

అందువల్ల శ్రవణ మననాల ద్వారా నిస్సంశయజ్ఞానం పొందాలి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నిస్సంశయ జ్ఞానాన్ని విశుద్ధయా బుద్ధి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. విశుద్ధ అంటే సందేహం లేని; బుద్ధి అంటే జ్ఞానం. సందేహం లేని జ్ఞానం అన్నా, సందేహం లేని బుద్ధి అన్నా ఒకటే. అంటే సందేహం లేని జ్ఞానాన్ని కలిగివున్న బుద్ధి. ఇది శ్రవణ, మననాలు చేస్తేనే సాధ్యం.

శ్రవణం చేశాక, ఇంకో శ్రవణం అవసరం లేదు. అంటే కాఫీలో చక్కెర వేశేసారు. ఇప్పుడేం చెయ్యాలి? ఆ చక్కెరను కాఫీలో బాగా కలపాలి. మీరు పొందిన జ్ఞానాన్ని మీ అణువు అణువులో నింపాలి. దానికి ఏం చెయ్యాలి? ఒంటరిగా కాసేపు కూర్చోవాలి. నిదిధ్యాసనం చెయ్యాలి. శ్రవణంలో పొందిన జ్ఞానాన్ని గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. అహంకారం నేనును, సాక్షి నేనుగా మార్చుకుని, ఆ జ్ఞానంలో నిలబడాలి. మీకు ఇంతవరకూ అహంకారం నేనుతో మమేకం అవటమే తెలుసు. నేను శరీరాన్ని కాదు, ఇంద్రియాలు కాదు, మనస్సును కాదు, వీటన్నిటినీ సాక్షిగా చూసే సాక్షిచైతన్యాన్ని అని శ్రవణంలో నేర్చుకున్నారు కదా. నేను ఆ సాక్షిచైతన్యాన్ని అని అందులో నిలబడాలి. అదెలాగో రాబోయే శ్లోకంలో చెబుతాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్రవణం అంటే కాఫీలో చక్కెర వేయటం, నిదిధ్యాసనం అంటే ఆ చక్కెరను కాఫీలో బాగా కలపటం అని చూశాము.

నిదిధ్యాసనం చాలా ముఖ్యం. ఎందుకంటే జీర్ణించుకున్న జ్ఞానం మాత్రమే మీకు తోడు వస్తుంది. ఎలాగైతే జీర్ణించుకున్న ఆహారమే మీ శరీరానికి బలాన్ని ఇస్తుందో అలాగే జీర్ణించుకున్న జ్ఞానమే మీ మనస్సుకు బలాన్ని ఇస్తుంది. మీరు ఎంత తిన్నారన్నది కాదు ముఖ్యం, అందులో ఎంత ఆహారాన్ని హరాయించుకోగలిగారు అన్నది ముఖ్యం. ఇక్కడ మీరు శ్రవణం పొందిన జ్ఞానం ఆహారం; మీరు నిదిధ్యాసనలో జీర్ణించుకున్నది మీ పోషణ.

అందువల్ల జ్ఞానం పొందటం ఎంత ముఖ్యమో, ఆ పొందిన జ్ఞానాన్ని జీర్ణించుకోవటం కూడా అంతే ముఖ్యం లేదా అంతకన్నా ముఖ్యం. అందువల్ల ఈ శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ నిదిధ్యాసన గురించి ప్రత్యేకించి చెబుతున్నాడు. నిదిధ్యాసనం అంటే మీరు నేర్చుకున్న జ్ఞానంలో వీలున్నంతగా నిలబడటం. మీరు నడిపే జీవనం మీరు పొందిన జ్ఞానానికి అనుగుణంగా ఉండాలి. మీకు తెలిసినదానికీ, మీరు చేస్తున్నదానికీ మధ్య పెద్ద అగాధం ఉండకూడదు. వేదాంతం నేర్చుకుని అక్రమాలు చెయ్యకూడదు. అందువల్ల మనోవాక్కాయ కర్మలను నిరంతరం పరిశీలించుకుంటూ ఉండాలి. మనస్సు చెప్పింది చెప్పాలి; నోరు చెప్పింది చెయ్యాలి. దీనికి నిదిధ్యాసనం తోడ్పడుతుంది.

నిదిధ్యాసనం అంటే ముఖ్యంగా మీరు నేర్చుకున్న బోధలో నెలకొని ఉండటం అని చూశాము. అది అనేక రకాలుగా చెయ్యవచ్చు. మనస్సు బోధమీద నిలబడటం ముఖ్యం.

- పదేపదే శ్రవణం చెయ్యవచ్చు. ఒకటి, రెండుసార్లు విన్నప్పుడు జ్ఞానం పొందుతారు; కాని జ్ఞానం పొందాక కూడా శ్రవణం చేస్తూ ఉంటే, కొత్తగా మీరు నేర్చుకునేదేమీ ఉండదు; నేర్చుకున్నదాన్నే బాగా జీర్ణించుకుంటారు.

- పదేపదే చదవటం.
- పదేపదే రాయటం. మీరు నేర్చుకున్నదాన్ని రాసుకోవటం.
- పదేపదే తోటి విద్యార్థులతో చర్చించటం.
- మీరు నేర్చుకున్నదాన్ని ఇంకొకరితో పంచుకోవటం, లేదా వారికి బోధ చెయ్యటం.

పైన చెప్పిన ఈ మార్గాలన్నింటిలోనూ, మనస్సు బోధమీద నిలబడటానికే ప్రాముఖ్యతను ఇస్తాము. ఎలా కూర్చుంటారు అనే విషయాన్ని పట్టించుకోము. పద్మాసనంలోనే కూర్చుని క్లాసు వినాలి అనము. అలా చెబితే, ఎవరూ క్లాసుకి వెళ్ళరు. ఒకవేళ వెళ్ళినా, పద్మాసనంలో కూర్చోగలిగినా, దాన్నించి బయటకు రావటం చాలా కష్టం చాలామందికి. అందువల్ల ఎలా కూర్చున్నారు, ఎక్కడ కూర్చున్నారు కాదు ముఖ్యం; నడుము వాల్చి కూడా వినవచ్చు, కాకపోతే దానివల్ల ఒక ప్రమాదం ఉంది. అది వింటూవింటూ మీకు తెలియకుండానే నిద్రలోకి జారిపోయే ప్రమాదం ఉంది. అందువల్ల కూర్చోవటం కాదు ముఖ్యం, మనస్సు పెట్టి శ్రద్ధగా వినటం ముఖ్యం. అందువల్ల వింటున్నా, చదువుతున్నా, రాస్తున్నా, చర్చిస్తున్నా, బోధిస్తున్నా, మీరు కూర్చునే విధానంతో సంబంధం లేదు. మీ మనస్సు ముఖ్యం.

ఇవికాక, కూర్చునే విధానానికి కూడా ప్రాముఖ్యతను ఇచ్చే ఇంకొకరకమైన నిదిధ్యాసనం ఉంది. శాస్త్రం ఆ విధమైన నిదిధ్యాసనాన్ని కూడా సూచిస్తుంది. మీకు ఇష్టమైతే దాన్ని పాటించవచ్చు; ఇష్టం లేకపోతే పాటించనవసరం లేదు. పూర్తిగా మీ ఇష్టం. మనస్సే ప్రధానం అన్నాము కాని, ఆ మనస్సుకు తోడుగా నిలవటానికి, మనస్సు ఏకాగ్రత చూపటానికి కొన్ని బహిరంగ సాధనలు కూడా ముఖ్యం. ఇటువంటి నిదిధ్యాసనను **సమాధి అభ్యాసరూప నిదిధ్యాసనము** అంటారు. దీనికి పతంజలియోగ సూత్రాలు ఆధారం. కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా సమాధి అభ్యాసం గురించి వివరంగా ఆరవ అధ్యాయంలో బోధించాడు. పతంజలి యోగసూత్రాల గురించి కూడా చూశాము. వాటిని అంతలోతుగా ఇప్పుడు మళ్ళీ చూడము కాని, సందర్భం వచ్చింది కాబట్టి అవేమిటో మళ్ళీ ఒకసారి చూద్దాము. అష్టాంగయోగంలోంచి ఆరు అంశాలు చూస్తాము. అవి ఆసనం; ప్రాణాయామం, ప్రత్యాహారం, ధారణ, ధ్యానం, సమాధి. తక్కిన రెండూ యమనియమాలు. అవి ప్రస్తుతం అవసరం లేదు.

ఎ) **ఆసనం** – ఆసనం అంటే ఒక సరియైన ఆసనంలో కదలకుండా, స్థిరంగా కొంతసేపు కూర్చోగలగాలి.

సమం కాయశిరోగ్రీవం ధారయన్నచలం స్థిరః

శరీరం, మెడ, శిరస్సు మూడూ ఒక లంబరేఖలో ఉండాలి. ఇది అన్నమయకోశానికి చెందినది.

బి) **ప్రాణాయామం** – ప్రాణాయామం ప్రాణమయకోశానికి చెందినది. ప్రాణాయామం అంటే శ్వాసను క్రమబద్ధీకరణం చెయ్యటం. ఈ అంశాన్ని కృష్ణపరమాత్మ ఐదవ అధ్యాయంలో పేర్కొన్నాడు. పంజరంలో బంధించబడ్డ పక్షి ఎలాగైతే పంజరంనుంచి ఎగిరిపోలేదో, అలాగే ప్రాణాయామం అనే పంజరంలో బంధించబడ్డ మనస్సు, శరీరాన్ని వదిలి బయటకు వెళ్ళలేదు.

వేదాంతబోధలో నిలబడే ముందు, శ్వాసను క్రమబద్ధీకరణం చేసుకోవాలి. వెయిట్ లిఫ్టింగ్ చేసే ఛాంపియన్ ఆ వెయిట్‌ను ఎత్తేముందు కళ్ళు మూసుకుని, కొన్నిసార్లు శ్వాసపీల్చి వదులుతాడు. చేతితో చేసేపనికి కూడా శ్వాసను నియంత్రిస్తున్నాడు అంటే అన్నింటికీ అవినాభావ సంబంధం ఉందన్నమాట. అంతేకాదు, మన వైదిక సాంప్రదాయంలో ప్రాణాయామాన్ని ఒక నియమంగా పెట్టారు. ఎందుకంటే యజ్ఞం చెయ్యటానికి, జపం చెయ్యటానికి, ధ్యానం చెయ్యటానికి కావాల్సిన ఏకాగ్రతను ప్రాణాయామం ద్వారా పెంపొందించుకోవచ్చు. అందువల్ల గణపతి ప్రార్థన అవగానే, ప్రాణాయామం చెయ్యమంటారు.

సి) **ప్రత్యాహారం** – ఇంద్రియ నిగ్రహం. బాహ్యముఖంగా ఉన్న ఇంద్రియాలను బాహ్యవస్తువులనుంచి విడదీసి, అంతర్ముఖం చెయ్యటం. ఇంద్రియ నిగ్రహాన్ని దమము అంటారని తత్త్వబోధలో చూశాము. దానినే ఇక్కడ ప్రత్యాహారం అంటోంది యోగశాస్త్రం.

డి) **ధారణ** – ధారణ అంటే ఏకాగ్రత చూపటం. దానికి బాహ్యప్రపంచంనుంచి దృష్టిని మరల్చి, ధ్యానం చేసే వస్తువుమీద దృష్టి నిలపాలి. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే మనస్సును అనాత్మ విషయాలనుంచి మళ్ళించి, ఆత్మ మీద పెట్టాలి. బాహ్యవస్తువులుగా కనబడే జగత్తు, శరీరం, ఇంద్రియాలు, మనస్సు – ఇవేవీ ఆత్మ కాదు; వీటిని సాక్షిగా చూసే చైతన్యమే ఆత్మ అని తెలుసుకోవాలి. అలా మనస్సును బాహ్యవస్తువునుంచి మళ్ళించి ఆత్మమీద నిలపటాన్ని ధారణ అంటారు.

ఇ) **ధ్యానం** – ధ్యానం అంటే ధ్యానవస్తువుమీద మనస్సును నిలపటం. ధారణకు, ధ్యానానికి సూక్ష్మభేదం ఉంది. ధారణ అంటే ఒక వస్తువుమీద దృష్టి పెట్టటం; ధ్యానం అంటే ఆ వస్తువుమీదే దృష్టిని నిలబెట్టటం. మనస్సు చంచలంగా ఉంటుంది. అది ఎటో వెళ్ళిపోతుంది. మారాం చేసే చిన్నపిల్లవాణ్ణి వెనక్కి లాగినట్టు మనస్సును కూడా వెనక్కి లాగాలి. ఫ్రీవిల్‌ను ఉపయోగించి, ప్రయత్నపూర్వకంగా ఆలోచనలను వెనక్కి లాగుతూ, మనస్సును నిలపటానికి చేసే ఈ తతంగాన్ని ధ్యానం అంటారు. ఎక్కడ నిలపాలి? ధ్యానవస్తువుమీద నిలపాలి.

ఎఫ్) **సమాధి** – చంచలంగా పరుగులు తీస్తున్న మనస్సును ధ్యానవస్తువుమీద నిలబెట్టటం ధ్యానం అని చూశాము. సమాధిలో ధ్యానవస్తువులో సహజంగా స్థిరపడటం జరుగుతుంది. ధ్యానం వరకే ఫ్రీవిల్ వాడాలి; శ్రమపడాలి; ప్రయత్నం చెయ్యాలి. కాని సమాధిలో యుద్ధం ముగిసి, మనస్సు నిలకడ చెందుతుంది.

ఆత్మ చైతన్యం లక్షణాలను మీకు అన్వయించుకోవాలి. నేను నిత్యం; శుద్ధం; అసంగం అనుకోవాలి. కాసేపయ్యాక, మనస్సు సహజంగా ఆ ఆలోచనల్లో స్థిరపడిపోతుంది. మనస్సు అలా స్థిరబడేసరికి, అది అప్రయత్నంగా బోధలో నిలబడుతుంది. అప్పుడు మీరు కష్టపడి ప్రయత్నం చెయ్యనవసరం లేదు. ఇలా సహజంగా, అప్రయత్నంగా ఆత్మలో నెలకొని ఉండటాన్ని సమాధి అంటారు. ఇవన్నీ కృష్ణపరమాత్మ ఆరవ అధ్యాయంలో వివరంగా చర్చించాడు.

ఆత్మసంస్థం మనః కృత్వా న కించిదపి చింతయేత్ – 6.25

యతో యతో నిశ్చరతి మనశ్చంచలమస్థిరమ్ ।
తతస్తతో నియమ్యైతత్ ఆత్మన్యేవ వశం నయేత్ ॥ – 6.26

యథా దీపో నివాతస్థో నేంగతే సోపమా స్మృతా।

యోగినో యతచిత్తస్య యుంజతో యోగమాత్మనః ॥ – 6.19

స్థిరంగా ఉన్న మనస్సును, స్థిరంగా ఉన్న దీపంతో పోల్చాడు కృష్ణపరమాత్మ. దీపం పైన ఒక గాజుపలక పెడితే, ఆ దీపం స్థిరంగా వెలుగుతుంది. అదే విధంగా సమాధిలో ఉన్న వ్యక్తి మనస్సు కూడా స్థిరంగా నిలబడుతుంది. దేనిమీద? అహం బ్రహ్మాస్మి; అహం శరీర విలక్షణ అస్మి అనే అంశాలమీద. శ్రవణంలో ఏది నేర్చుకుంటే దానిమీద నిలబడుతుంది.

దీన్నిబట్టి ఒక విషయం స్పష్టంగా తెలుస్తున్నది. నిదిధ్యాసనాన్ని శ్రవణం విజయవంతంగా పాటించాకే, సాధన చెయ్యగలరని. ఎవరినైనా పిలిచి ఆత్మధ్యానం చెయ్యమని చెబితే, అతను వెంటనే ఎదురు ప్రశ్నిస్తాడు. 'ఆత్మ అంటే ఏమిటి?' శాస్త్ర అధ్యయనం చేసి ఆత్మ లక్షణాలు తెలుసుకోవాలి ముందు. ఆత్మ అవస్థాత్రయ సాక్షి చైతన్యం; పంచకోశ అతీతం, శరీరత్రయ విలక్షణం. అవస్థాత్రయ సాక్షిచైతన్యం అంటే జాగ్రదావస్థను, స్వప్నావస్థను, సుషుప్తి అవస్థను కూడా సాక్షిగా చూస్తుంది ఆత్మ.

నిజానికి నిదిధ్యాసనం అంటే వేదాంత శ్రవణాన్ని మళ్ళీ గుర్తు తెచ్చుకోవటమే. శ్రవణానికీ, నిదిధ్యాసనానికీ మధ్య భేదం లేదు. శ్రవణంలో రికార్డ్ ప్లేయర్ పనిచేస్తుంది; నిదిధ్యాసనంలో రీప్లే పనిచేస్తుంది. రికార్డు ప్లేయర్‌లో ఏమీ రికార్డు చెయ్యకుండా, కేవలం రీప్లే చేస్తానంటే ఏమైనా వస్తుందా? అలాగే శ్రవణంలో వినకుండా, నిదిధ్యాసన చేస్తానంటే ఏమీరాదు.

శ్రవణం అంటే గురువు సమక్షంలో, బుద్ధిని ఉపయోగించి చేసే వేదాంత చింతన. నిదిధ్యాసనం అంటే గురువు ప్రమేయం లేకుండా బుద్ధిని ఉపయోగించి చేసే వేదాంత చింతన.

గురుపూర్వక వేదాంత చింతనం శ్రవణమ్, గురురహిత వేదాంత చింతనం నిదిధ్యాసనమ్

మీరు ఈ వేదాంత చింతనలో అలా కొన్ని సంవత్సరాలు నిలబడితే, అది మీ రెండవ స్వభావం అవుతుంది. దానినే జ్ఞాననిష్ఠ అంటారు. ఆ జ్ఞానాన్ని జీర్ణించుకుంటేనే, అది మీకు క్లిష్టపరిస్థితుల్లో అక్కరకు వస్తుంది. ఏదైనా సమస్య ఎదురైనా, ఏదైనా మటుమాయమైనా, స్వంతవారు దూరమైనా, యవ్వనం కరిగిపోతున్నా, ఆరోగ్యం క్షీణించిపోతున్నా, రాహుదశ కేతుదశలు కబళించి వేస్తున్నా, స్థిరంగా నిలబడటానికి ఈ జ్ఞాననిష్ఠ తోడ్పడుతుంది.

జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడగలగాలంటే దానికోసం చాలా సమయాన్ని వెచ్చించగలగాలి. దానికి అడ్డదోవలు లేవు. ముందుగా బోధను వినాలి. అది కూడా ఎలా? చాలా శ్రద్ధగా! ఎవరు చెబుతున్నారు దీన్ని? సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే! సమాధి అభ్యాసకు మొదటిదశగా చెప్పినది – బుద్ధ్యా విశుద్ధయా యుక్తః. మీకు నిదిధ్యాసనం చెయ్యాలనివుంటే, వేదాంత శ్రవణ, మననాలు చేసితీరాలి. విశుద్ధబుద్ధి అంటే వేదాంతబోధ గురించిన స్పష్టమైన జ్ఞానం.

స్పష్టమైన జ్ఞానం అంటే ఏమిటి? స్పష్టంగా లేని జ్ఞానం కూడా ఉంటుందా ఏమిటి? స్పష్టంగా లేని జ్ఞానం అంటే సందేహాలతో కూడిన జ్ఞానం. స్పష్టమైన జ్ఞానం అంటే నిస్సంశయ జ్ఞానం; సందేహాలు లేని జ్ఞానం.

నా జీవితంతో అతి సన్నిహితంగా పెనవేసుకున్న మూడు ముఖ్యమైన విషయాల గురించి బోధ చేస్తుంది వేదాంతం. అవి జీవుడు, జగత్తు, ఈశ్వరుడు. జీవుడనైన నేను ఈ జగత్తుతో వ్యవహారం జరుపుతాను. జగత్తు నన్ను బాధపెడుతుంది; నేను ఈశ్వరునికి మొరపెట్టుకుంటాను. ఈశ్వరుడు జీవ, జగత్తుల సృష్టికర్త. వేదాంతం ఈ మూడింటి గురించీ మాట్లాడుతుంది కాని ఆశ్చర్యకరమైన విషయం ఏమిటంటే ఈ మూడింటి గురించీ నాకున్న అవగాహనకు పూర్తి భిన్నంగా బోధిస్తుంది.

1. **జీవుడు** – జీవుడైన నేను అనిత్యం అనుకుంటాను; కాని నువ్వు నిత్యం అంటుంది వేదాంతం.

2. **జగత్తు** – నా కంటికి ఎదురుగా కనిపిస్తున్న జగత్తు సత్యం అనుకుంటాను కాని అసలు జగత్తే లేదు అంటుంది వేదాంతం.

3. **ఈశ్వరుడు** – ఈశ్వరుడు ఎక్కడో దూరంగా కైలాసంలోనో, వైకుంఠంలోనో ఉన్నాడనీ, నాకు భిన్నంగా ఉన్నాడనీ అనుకుంటాను. కాని వేదాంతం పరమాత్మ నీకు భిన్నంగా, నీకు దూరంగా లేదు; నువ్వే ఆ బ్రహ్మవు అంటుంది.

అంటే నాకు తెలిసిన ప్రతిదాన్నీ ఖండిస్తున్నది. కనిపించే జగత్తు మిథ్య అంటుంది; కనబడని బ్రహ్మ సత్యం అంటుంది. నేను ఆ బ్రహ్మ తప్ప వేరే ఏమీకాదు అంటుంది.

బ్రహ్మ సత్యం జగన్మిథ్యా జీవో బ్రహ్మైవ నాఽపరః

ఇది వేదాంతసారం. కాని ఈ మూడు వాక్యాలను జీర్ణించుకోవటమే చాలా కష్టం. అందువల్ల ముందు ఈ జ్ఞానాన్ని నిస్సంశయ జ్ఞానంగా శ్రవణ, మననాల దశల్లో పొందాలి. అందువల్ల **విశుద్ధయా బుద్ధ్యా.**

ధృత్యాత్మానం నియమ్య చ – వేదాంతబోధమీద మీరు ఏకాగ్రత చూపాలి అంటే, ముందు మీకా వేదాంతబోధయొక్క విలువ తెలియాలి. ఎందుకంటే మనస్సు చాలా పొదుపుగా ఉంటుంది, సమయం విషయంలో అయితే మరీ పొదుపుగా ఉంటుంది. మీరు చేస్తున్న ఏదైనా పని అనవసరం అని దానికి అనిపిస్తే, మనస్సు ఆ విషయంమీద లగ్నం చేయకుండా, దేశమంతా తిరిగివస్తుంది.

మీరు విష్ణుసహస్రనామ పారాయణం చేస్తున్నారనుకోండి. అది మీకు కంఠతా వచ్చు; చూడకుండా చదవగలరు; అందువల్ల గడగడా, తడుముకోకుండా ఇరవై నిముషాలలో మొత్తం చదివేయగలరు. అప్పుడు మనస్సు అతి తెలివి చూపిస్తుంది. నా అవసరం లేదు ఇక్కడ. వాక్కు నా ప్రమేయం లేకుండా దాని పని అది చేసుకుపోతున్నది. ఈ సమయాన్ని వేరే దేనికైనా ఉపయోగించకోవచ్చు అనుకుంటుంది. అందువల్ల ఆ ఇరవై నిముషాలూ మనస్సుకు ఇంతకన్నా విలువైనది అనిపించిన ఇంకో విషయంమీదకు వెళ్ళివాలుతుంది. ఆఫీసులో ఆరోజు మీరు మీటింగ్‌లో చాలా ముఖ్యమైన విషయాలు మాట్లాడాల్సి ఉంటే, మనస్సుకు అది ముఖ్యం అనిపిస్తుంది. విష్ణుసహస్రనామ పారాయణం చిన్నదవుతుంది. యాంత్రికంగా చేసే వాక్కు చేసేస్తుంది దాన్ని.

మనస్సుకు ఒకటే భాష తెలుసు. **మనస్సు దేనికి విలువను ఇస్తుందో, అక్కడికి అది వెళుతుంది.** అందువల్ల ఒక వస్తువుమీద ఏకాగ్రత, ఆ వస్తువుకు మీరు ఇచ్చే విలువమీద ఆధారపడివుంటుంది. మీకు ఏకాగ్రత

కుదరదు అనకండి. మనిషిగా మీకు ఎంతో ఏకాగ్రత చూపించే శక్తి ఉంది; కాకపోతే ఆ ఏకాగ్రత మీరు ముఖ్యమని భావించే విషయాలమీద మాత్రమే చూపుతారు. అందువల్ల నిదిధ్యాసనం మీకు సహజంగా అబ్బాలంటే వేదాంతానికి మీరు విలువను ఇచ్చితీరాలి.

వేదాంతానికి విలువను ఇస్తే, మీరు ఆఫీసు పనిలో తలమునకలుగా మునిగివున్నా కూడా, వేదాంతంమీదకే మనస్సు పోతుంది. విజ్ఞానశాస్త్రజ్ఞుడు ఎక్కడికెళ్ళినా తన పరిశోధన గురించే ఆలోచిస్తాడు; చదరంగంలో ఆరితేరిన వ్యక్తి ఎప్పుడూ చదరంగం గురించే ఆలోచిస్తాడు.

అందువల్ల ధృతి అంటే నిదిధ్యాసనంయొక్క విలువమీద ఏర్పడిన ధృఢనమ్మకం. ఆత్మ అంటే ఇక్కడ మనస్సు, ఇంద్రియాలు; నియమ అంటే బాహ్యవిషయాలనుంచి దృష్టిని మరలించటం. అంటే నిదిధ్యాసనం విలువను గ్రహించి మనస్సేంద్రియాలను బాహ్యవస్తువులనుంచి వెనుకకు లాగాలి. అది **ధృత్యాత్మానం నియమ్య చ**.

శబ్దాదీన్ విషయాన్ త్యక్త్వా – శబ్దాది విషయాలనుంచి ఇంద్రియాలను వెనక్కి లాగాలి. పంచజ్ఞానేంద్రియాలు శబ్దస్పర్శరూపరసగంధాలను మోసుకువస్తాయి. కనీసం నిదిధ్యాసనం చేసే ఇరవై నిముషాలసేపైనా ఈ విషయ వస్తువుల జోలికి పోకుండా ఉండాలి. దీన్ని పతంజలి యోగసూత్రాల పరిభాషలో చెప్పాలంటే ప్రత్యాహారం అంటారు.

రాగద్వేషౌ వ్యుదస్య చ – రాగద్వేషాలను కూడా త్యజించాలి, నిదిధ్యాసనం చేసేటప్పుడు. ఎందుకంటే మనస్సు, దానికి దేనిమీద రాగం లేదా ద్వేషం ఉంటుందో దానివైపు పరిగెడుతుంది.

మీరు రోడ్డుమీద నడుస్తుంటే, వందలకొద్దీ మనుష్యులు మీకు ఎదురవుతారు. వారెవరో మీకు తెలియనుకూడా తెలియదు. అందువల్ల మీకు వారిమీద రాగమూ లేదు, ద్వేషమూ లేదు. అందువల్ల వారిని పట్టించుకోరు. ఎన్నో దేశాల్లో భూకంపం వచ్చిందనీ, తుఫాను వచ్చి వందలకొద్దీ మనుష్యులు చనిపోయారనీ వార్తలు వస్తూనే ఉంటాయి. వాటిని మీరు నిరాసక్తంగా చదివి వదిలివేస్తారు. అదే ఆ దేశంలోనో, ఆ ఊర్లోనో మీ ఆత్మీయులు ఎవరో ఉన్నారని తెలిస్తే, వారి గురించి బెంగ పడతారు. అది కూడా ఎప్పుడు? సరిగ్గా నిదిధ్యాసనంలో కూర్చున్నప్పుడు.

అలా రాగద్వేషాలు మనస్సును ధ్యానంనుంచి వాటివైపుకు లాక్కుపోతాయి. అందువల్ల మీ రాగద్వేషాలకు అతీతంగా ఎదగటం నేర్చుకోండి. నిజానికి ఈ రాగద్వేషాలను అధిగమించటం కర్మయోగం స్థాయిలోనే సాధించి ఉంటారు. జ్ఞానయోగానికి వచ్చాక, కొత్తగా చెప్పాల్సిన అవసరం లేదు.

కాని కృష్ణపరమాత్మకు మనుష్యుల మనస్తత్వం గురించి బాగానే తెలుసు. వేదాంతానికి మనం వెనకదోవనుంచి వచ్చామని; అందువల్ల ముందే నిదిధ్యాసనకు వచ్చామనీ తెలుసు. అందువల్ల నిదిధ్యాసనం చేసేముందు, రాగద్వేషాలను అరికట్టాలి అని గుర్తు చేస్తున్నాడు. వ్యుదస్య అంటే వాటికి అతీతంగా ఎదగండి అని అర్థం. రాగద్వేషాలకు అతీతంగా ఎదగండి, అవి మిమ్మల్ని లొంగదీసుకోకుండా చూసుకోండి అంటున్నాడు.

ఇంతవరకూ చెప్పిన అంశాలు నిదిధ్యాసన ఎలా చెయ్యాలో సూచించవు. ఇవి నిదిధ్యాసన చెయ్యటానికి తోడ్పడే సాధనాలు. ఈ సాధనాలను అంతరంగ సాధనాని అంటారు. ఆరవ అధ్యాయంలో వివరంగా ఈ అంశాలను చూశాము. అవి బహిరంగ సాధనలు, అంతరంగ సాధనలు, ధ్యానస్వరూపం, ధ్యానఫలం, ధ్యాన ప్రతిబంధకాలు, ధ్యాన ప్రతిబంధక పరిహారాలు. ఈ అంశాలన్నిటినీ చాలా వివరంగా చూశాము అక్కడ. అంతరంగ సాధనలో మళ్ళీ ఎనిమిది అంశాలను చూశాము. వాటి వివరాలలోకి వెళ్ళటం లేదు మనం ఇప్పుడు. వాటి పేర్లను మాత్రం చూద్దాము. అవి – దేశం, కాలం, ఆసనం, శరీరస్థితి, ప్రాణయామం, ఇంద్రియ నిగ్రహం, మనోనిగ్రహం, బుద్ధినిశ్చయం. ఆ అంశాలన్నీ ఇక్కడ గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. ఈ భాగం అంటే 50 నుంచి 55 శ్లోకాలు ఆరవ అధ్యాయం సారాంశం అని చూశాము.

శ్లో. 52 **వివిక్తసేవీ లఘ్వాశీ యతవాక్కాయమానసః ।**
ధ్యానయోగపరో నిత్యం వైరాగ్యం సముపాశ్రితః ॥
వివిక్తసేవీ, లఘ్వాశీ, యతవాక్కాయమానసః,
ధ్యానయోగపరః, నిత్యమ్, వైరాగ్యమ్, సముపాశ్రితః ॥

లఘ్వాశీ	=	తేలికయైన సాత్త్వికాహారమును మితముగా భుజించువాడును	యతవాక్కాయ మానసః	=	మనోవాక్కాయములను అదుపులో ఉంచుకొనినవాడును
వివిక్తసేవీ	=	పరిశుభ్రమైన ప్రదేశమున ఏకాంతముగా నివసించువాడును	నిత్యమ్	=	నిరంతరము
			వైరాగ్యమ్	=	దృఢవైరాగ్యమును
			సముపాశ్రితః	=	ఆశ్రయించినవాడును
			ధ్యానయోగ పరః	=	ధ్యానయోగ పరాయణుడైన వాడును

వివిక్త–సేవీ, లఘు–ఆశీ, యత–వాక్–కాయ–మానసః, నిత్యమ్
ధ్యాన–యోగ–పరః, వైరాగ్యమ్ సముపాశ్రితః (చ) ।

తా: తేలికయైన సాత్త్వికాహారమును మితముగా భుజించువాడును, పరిశుభ్రమైన ప్రదేశమున ఏకాంతముగా నివసించువాడును, మనోవాక్కాయములను అదుపులో ఉంచుకొనినవాడును, నిరంతరము దృఢవైరాగ్యమును ఆశ్రయించినవాడును, ధ్యానయోగ పరాయణుడైన వాడును,

ఇప్పుడు చూసిన అంశాలన్నిటినీ కృష్ణపరమాత్మ ఒక క్రమపద్ధతిలో ఇవ్వటం లేదు. ఆమాటకొస్తే ఆరవ అధ్యాయంలో కూడా క్రమపద్ధతిలో ఇవ్వలేదు. మనం వాటిని ఒక పద్ధతిలో ఏర్పరచుకున్నాము. మన ప్రయాణం అన్నమయకోశంనుంచి మొదలై, నెమ్మదిగా లోపలికి సాగాలి. అన్నమయకోశంనుంచి ప్రాణమయకోశానికి వచ్చి, ప్రాణమయకోశంనుంచి మనోమయకోశానికి రావాలి. అందులో కూడా ముందు ఇంద్రియాలకు, తర్వాత మనస్సుకు రావాలి. ఆ తర్వాత విజ్ఞానమయకోశానికి రావాలి. ఇవి మనకు ముందే తెలుసు కాబట్టి, కృష్ణపరమాత్మ వరుస క్రమానికి ప్రాముఖ్యతను ఇవ్వటంలేదు.

వివిక్తసేవీ – వీలున్నంత ఏకాంత ప్రదేశాన్ని ఎన్నుకోండి. బాహ్యప్రపంచపు రణగొణ ధ్వనులు తక్కువగా ఉండే ప్రదేశం. వివిక్తః అంటే ఏకాంత ప్రదేశం. ఇంకోచోట ఏకాకీ అంటాడు. అంటే ఒంటరిగా ఉండాలి. లేకపోతే

ధ్యానం గురించి తప్ప అన్ని విషయాల గురించీ వస్తాయి. అందువల్ల ఏకాకిగా ఉండగలగటం అలవాటు చేసుకోవాలి.

ఏకాకిగా ఉండాల్సింది ఒక్క ధ్యానం చెయ్యటానికే కాదు; ఒంటరిగా ఉండగలగటం ఒక పెద్ద వరంగా మారుతుంది ముందుముందు. మనం ఈ భూమ్మీదకు ఒంటరిగా వచ్చాము, వంటరిగా వెళ్ళిపోతాము. మధ్యలో వచ్చినవారు కూడా మనకు సమస్యలు చుట్టుముట్టినప్పుడు ఆదుకోలేరు. వారికి ఆ సమస్యల సాంద్రత తెలియదు కూడా.

ఈ ఒంటరితనం వృద్ధాప్యంలో బాధిస్తుంది, ముఖ్యంగా రాత్రిళ్ళు మీకు నిద్ర పట్టకుండా మంచంమీద అటూఇటూ దొర్లుతుంటే; తక్కినవారు హాయిగా గురకపెట్టి నిద్రపోతుంటారు. అదీ కాకపోతే ఏ తీవ్రమైన అనారోగ్యమో వచ్చి ఆసుపత్రిలో చేరితే, అది కూడా ఒంటరి పోరాటమే అవుతుంది. మీ ఆత్మీయులైనవారు మీ చుట్టూ ఎంతమంది ఉన్నాకూడా, ఐసియూలో మీరు ఒంటరిగా ఉండాలి; వారిని రానివ్వరు; మీ అనారోగ్యంతో మీరే యుద్ధం చెయ్యాలి. ICU అంటే డాక్టరు I See You అని చెప్పినట్టు అర్థం. అంటే డాక్టరే చూడగలడు, వేరెవ్వరూ మిమ్మల్ని చూడలేరు.

ఇది మీరు జీర్ణించుకోగలిగినా, జీర్ణించుకోలేకపోయినా ఇది నగ్నసత్యం. మీరు ఒంటరిగా వచ్చారు, వంటరిగా వెళతారు. అది గ్రహిస్తే ఇప్పటినుంచే ఒంటరితనాన్ని అలవరచుకోవచ్చు.

ఒంటరిగా అంటే అన్ని విధాలా ఒంటరిగా. మనుష్యులు లేకుండా వెళ్ళి, ఏ వాక్‌మన్‌నో తోడు తీసుకు వెళ్ళకూడదు. అందులో పాటలు వింటూ కూర్చుంటే, ఇంక ఏకాంతం ఎక్కడ? లేదా సెల్‌ఫోన్ తీసుకువెళ్ళి, గంటల తరబడీ మాట్లాడకూడదు. మీకు మీరే ఉండాలి; నిశ్శబ్దంగా, ఒంటరిగా.

చిన్మయానంద స్వామీజీ సాధన శిబిరం నిర్వర్తించినప్పుడు ప్రతి ఒక్క సాధకుణ్ణీ ఒంటరిగా వెళ్ళి, ఏకాంతంగా కొంత సమయం గడపమని సూచించేవారు. అది చాలా విశాలమైన ప్రాంగణం; అక్కడ అందరికీ ఏకాంతం విడివిడిగా దొరుకుతుంది. స్వామీజీ వారిని గమనిస్తుంటారని వారికి తెలుసు. అందుకని వారేం చేసేవారు? వెళ్ళటం ఒంటరిగానే వెళ్ళేవారు. కాని ముందే ఒప్పందం చేసుకునేవారు తోటివారితో. ఫలానా చోట కలుసుకుందామనుకునేవారు. అలా చివరికి ఎక్కడ చూసినా కనీసం ఇద్దరు, ముగ్గురు కలిసివుండేవారు.

దయానంద స్వామీజీ చెబుతారు, 'అన్నింటికన్నా అత్యంత బాధాకరమైన విషయం మనను మనం ఎదుర్కోలేము.' ఒంటరిగా ఉండటం అంటే మనను మనం ఎదుర్కోవటం, మన మనస్సును తెలుసుకోవటం, మన మనస్సు చూపే ఆందోళనలను, బెంగలను, ధైర్యాన్ని తెలుసుకోవటం. అందువల్ల ఒంటరితనం ఎన్నుకోవాలి. జీవితకాలంలో ఒకసారి కాదు, ఎంత తరచు వీలైతే అంత తరచుగా. **వివిక్తసేవీ** అవాలి.

లఘ్వాశీ – లఘువుగా తినేవ్యక్తి; ఆహారాన్ని మితంగా, నియమిత సమయంలో తీసుకోవాలి. కడుపు నిండుగా లేకపోతేనే, మనస్సు చురుకుగా పనిచేయగలదు. కడుపు మరీ నిండుగా ఉంటే రక్తప్రసరణ అంతా మధ్యప్రదేశ్‌కు వెళుతుంది; అప్పుడు ఉత్తరప్రదేశ్ నిద్రపోతుంది. అంటే కడుపులో ఆహారం జీర్ణించటానికి వెళితే, మనస్సు మత్తుగా పడుకుంటుంది. అందువల్ల అతను **లఘ్వాశీ** అవాలి.

యతవాక్కాయమానసః – అన్ని అంగాలనూ అదుపులో పెట్టుకోవాలి. ఈ అర్థం ముందు శ్లోకంలో కూడా వచ్చింది. వాక్కు అంటే వాగింద్రియం; కాయం అంటే శరీరం; మానసః అంటే మనస్సు. యత అంటే వీటన్నిటినీ బాహ్యప్రపంచంనుంచి వెనక్కి లాగాలి. **యతవాక్కాయమానసః**.

వైరాగ్యం సముపాశ్రితః – వైరాగ్యాన్ని పెంపొందించుకోవాలి. కైవల్యోపనిషత్తు ఇంకా అద్భుతమైన సూచనను ఇస్తుంది. కనీసం నిదిధ్యాసన చేసే కాసేపు సన్న్యాసిగా మారమంటుంది. ఖంగారు పడకండి, నిజంగా సన్న్యాసం స్వీకరించనవసరం లేదు. ఆ కాసేపు మానసికంగా అన్నింటినీ త్యజించమంటుంది. కాసేపు మీరు 'నేను తండ్రిని, నేను తాతను, నేను ఉద్యోగిని,' అని మీరు వేసే పాత్రలన్నిటినీ మర్చిపోండి అంటుంది. అన్నింటితో ఉన్న సంగత్వాన్ని కాసేపు పక్కనపెట్టండి. ఎందుకంటే ఎటువంటి సంగత్వమైనా కూడా అది ఏదో ఒక విధంగా మనస్సును కలతపరుస్తుంది.

మీకు మీరే చెప్పుకోండి, 'నాకు ఎవరితోనూ సంగత్వం లేదు.' నిజానికి అదే అంతిమసత్యం కూడా. ఈ బంధుత్వాలు అన్నీ మధ్యలో వచ్చి, మధ్యలో వెళ్ళిపోయేవే. మీరు పుట్టకముందు లేవు; మరణం తర్వాత ఉండవు. శాశ్వతమైన బంధం ఉండేది ఒక్క ఈశ్వరునితోనే. ఈశ్వరసంబంధం జన్మజన్మలకూ ఉంటుంది, కాని మనుష్య సంబంధం ఈ జన్మలో మాత్రమే ఉంటుంది. వచ్చే జన్మలో ఎవరు ఎలా పుడతారో తెలియదు. అందువల్ల మానవ సంబంధాలన్నీ వదులుకుని, మూడింటితో మాత్రమే సంబంధం పెట్టుకోండి. అవి ఈశ్వరసంబంధం, గురుసంబంధం, శాస్త్రసంబంధం. అందువల్ల **వైరాగ్యం సముపాశ్రితః**.

'నా తరువాత నా కుటుంబసభ్యులను ఎవరు చూసుకుంటారు?' ఇది అందరినీ కుదిపేసే బెంగ. కాని అటువంటి బెంగ అవసరం లేదు. భగవంతుడే చూసుకుంటాడు. మీరు వారిని రక్షిస్తున్నారని అనుకుంటున్నారు కాని, వారు వారిని మీనుంచి రక్షించుకోవాలనుకుంటున్నారేమో ఎవరికి తెలుసు? ఇది జీవితసత్యం. నిజానికి సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే చెప్పాడు, 'మీ భారాన్ని నామీద వెయ్యండి, నేను మీ యోగక్షేమాలను చూస్తాను.'

అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే ।
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ ॥ – 9.22

అహం అంటే కృష్ణుడు మాత్రమే కాదు; భగవంతునికి అప్పచెప్పండి, మొత్తం ఆయనే చూసుకుంటాడు.

పరః – పరః అంటే అంకితభావంతో. ఆషామాషీగా చెయ్యకూడదు. మీరు సాధనద్వారా శరీరం, ఇంద్రియాలు, మనస్సు, బుద్ధిలనుంచి విడివడ్డారు. ఆ కాసేపు సన్న్యాసాన్ని స్వీకరించారు. ఇప్పుడు ఆ సమయాన్ని మనస్ఫూర్తిగా, శ్రద్ధగా, ఏకాగ్రతతో నిదిధ్యాసన సాధన చెయ్యటానికి వినియోగించండి. వేదాంత శ్రవణ, మననాలు చెయ్యకముందు చేసే ధ్యానాన్ని ఉపాసన అంటారు. ఆ ఉపాసనలో మీకు ఇష్టదేవతను రామునిగానో, కృష్ణునిగానో ధ్యానం చేస్తారు.

ఇక్కడ సందర్భం ఉపాసన కాదు, నిదిధ్యాసనం. ఇది వేదాంతబోధ అయ్యాక చేసేది. ఈ నిదిధ్యాసన దేనిమీద చేస్తారు? ఉన్నదొక్కటే సత్యం. అది ఈ జీవికి అతీతంగా, జగత్తుకు అతీతంగా, సగుణఈశ్వరునికి

అతీతంగా ఉన్న **నిర్గుణ బ్రహ్మతత్త్వం**. ఆ నిర్గుణ బ్రహ్మతత్త్వాన్ని **సచ్చిదానంద ఆత్మ** అంటారు. ఆ సచ్చిదానంద ఆత్మను నేను.

> **బ్రహ్మైవాహమిదం జగచ్చ సకలం చిన్మాత్రవిస్తారితమ్**
> **సర్వం చైతదవిద్యయా త్రిగుణయాఽశేషం మయా కల్పితమ్।**
> **ఇత్థం యస్య దృఢామతిః సుఖతరే నిత్యే పరే నిర్మలే**
> **చాణ్డాలోఽస్తు స తు ద్విజోఽస్తు గురురిత్యేషా మనీషా మమ॥** – మనీషా పంచకమ్ 2

చైతన్యం అయిన నేను ఈ జీవజగత్తు ఈశ్వరులకు అధిష్ఠానాన్ని. ఈ సత్యంలో నెలకొని ఉండటం ధ్యానయోగపరః.

ఇక్కడ ఒక విషయం మర్చిపోకూడదు. నిదిధ్యాసనం లేదా వేదాంతిక్ మెడిటేషన్ అంటే ఆలోచనలు లేని స్థితి కాదు. పతంజలి యోగసూత్రాల్లో నిర్వికార సమాధి వస్తుంది. మనం పతంజలి యోగసూత్రాల్లో ఆసనం, ప్రాణాయామం, ప్రత్యాహారం – అన్నింటినీ తీసుకుంటాము కాని మన ధ్యానపద్ధతి పతంజలి యోగపద్ధతికి భిన్నంగా ఉంటుంది. మనం చేసే నిదిధ్యాసనంలో అహం బ్రహ్మాస్మి ఆలోచనమీద మనస్సును నిలుపుతాము.

> **మనోబుద్ధ్యహంకారచిత్తాని నాహం న చ శ్రోత్ర జిహ్వే న చ ఘ్రాణనేత్రే**
> **న చ వ్యోమభూమిర్న తేజో న వాయుశ్చిదానన్ద రూపః శివోఽహం శివోఽహమ్** – నిర్వాణషట్కమ్ 1

చిదానందరూపాన్ని నేను అనే ఆలోచనలో ప్రయత్నపూర్వకంగా నిలవాలి. దీన్ని **సజాతీయ వృత్తి ప్రవాహం** అంటారు. ఓ అర్జునా, నువ్వు దీన్ని సాధన చెయ్యి. ఈ ధ్యానాన్ని అంకితభావనతో చెయ్యాలి. పరః అంటే తత్పరత. ధ్యానయోగం పదాన్ని శంకరాచార్యులవారు రెండు పదాలుగా విడదీస్తారు. యోగం అంటే సమాధి అంటారు. ఈ బోధలో పూర్తిగా లీనమైపోవాలి. కనీసం కొంతసేపు, వీలున్నంత తరచు. యుద్ధం తర్వాత అని అర్థం చేసుకోవాలి. నిత్యం ధ్యానయోగపరః (భవేత్) – ఈ నియమాలన్నీ పాటించాక, **అది ధ్యానయోగపరః**.

శ్లో. 53 **అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం పరిగ్రహమ్ ।**
విముచ్య నిర్మమః శాంతో బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే ॥
అహంకారమ్, బలమ్, దర్పమ్, కామమ్, క్రోధమ్, పరిగ్రహమ్,
విముచ్య, నిర్మమః, శాంతః, బ్రహ్మభూయాయ, కల్పతే ॥

అహంకారమ్	= అహంకారమును	విముచ్య	= పరిత్యజించి
బలమ్	= బలమును	నిర్మమః	= మమతారహితుడును
దర్పమ్	= దర్పమును	శాంతః	= శాంతియుతుడును అయిన పురుషుడు
కామమ్	= కామమును	బ్రహ్మభూయాయ	= సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మమందు అభిన్న భావముతో స్థితుడగుటకు
క్రోధమ్	= క్రోధమును		
పరిగ్రహమ్	= పరిగ్రహమును	కల్పతే	= పాత్రుడుగును

అహంకారమ్ బలమ్ దర్పమ్ కామమ్ క్రోధమ్ పరిగ్రహమ్ (చ)
విముచ్య, నిర్మమః శాన్తః, (నరః) బ్రహ్మ-భూయాయ కల్పతే ।

తా: ఆహంకారమును, బలమును, దర్పమును, కామమును, క్రోధమును, పరిగ్రహమును పరిత్యజించి మమతారహితుడును, శాంతియుతుడును అయిన పురుషుడు సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మమందు అభిన్న భావముతో స్థితుడగుటకు పాత్రుడుగును.

నిదిధ్యాసన చేసేటప్పుడు, అనేక భావోద్రేకాలు మీ మనస్సును కలత పెట్టవచ్చు. దానికి కారణం మీలో ఇంకా మిగిలివున్న ఆసురీసంపత్తి కావచ్చు. కృష్ణపరమాత్మ పదహారవ అధ్యాయంలో ఈ ఆసురీసంపత్తిని పేర్కొన్నాడు. వాటినుంచి ఎలా బయటపడాలో కూడా చెప్పాడు. దీన్ని సాంకేతిక పరిభాషలో చెప్పాలంటే **దుర్వాసన క్షయః** అంటారు. అంటే కొన్ని అనారోగ్యకరమైన ఆలోచనలు మనస్సును ప్రశాంతంగా ఉండనీయకుండా చేస్తాయి. వాటిని కలుపుమొక్కలలాగా జాగ్రత్తగా ఏరివేయాలి.

మనస్సనే తోటలో అనేక కలుపు మొక్కలు ఉన్నాయి. వాటిని ఏరివేయాలి. అన్నింటినీ పేర్కొనటం లేదు ఇక్కడ. కొన్ని మాత్రమే చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

1) **అహంకారమ్** – అహంకారం అంటే అనాత్మ అభిమానం. శరీరంమీద బలమైన అభిమానం. వేదాంతం నేర్చుకునే సాధకుడు ఈ అభిమానాన్ని ఎన్నడూ పెంచుకోకూడదు. తనకు తాను పదేపదే చెప్పుకోవాలి; తన శరీరం పాంచభౌతికం అనీ, ఈ శరీరం వేదాంత విద్యను అభ్యసించటానికి తాత్కాలికంగా ఇవ్వబడింది కాని తిని త్రాగటానికి కాదనీ, మళ్ళీ శరీరంతో పని అయిపోయాక, దాన్ని పంచభూతాలకు తిరిగి ఇవ్వాలనీను.

నుదిటిమీద విభూతి పెట్టుకోవటం మన సాంప్రదాయం. ఎందుకంటే ఎప్పటికన్నా మన శరీరం కాలి బూడిద అవాల్సిందే అనే విషయాన్ని నిరంతరం గుర్తు చెయ్యటానికి. అందువల్ల శరీరాన్ని అవసరం మేరకు కాపాడుకోవాలి కాని, అవసరాన్ని మించి దానికి సేవ చెయ్యకూడదు. ఈ దేహాభిమానమే **అహంకారం**.

2) **బలమ్** – బలమ్ అంటే శక్తి. ఏదైనా సంస్థలో కాని, ఇంట్లో కాని మీకున్న హెూదా లేదా పదవిని అంటిపెట్టుకుని ఉండి, తద్వారా శక్తిని ప్రదర్శించటం. కుటుంబం పెరుగుతోంది; కొడుకు పెద్దవాడు అయ్యాడు; కోడలు ఇంట్లోకి అడుగుపెట్టింది; మనవళ్ళు పుట్టారు; వారిలో ఎవరికైనా కుటుంబపెద్దగా వ్యవహరించాలని ఉండవచ్చు. కాని మీరు మాత్రం ఆ కుటుంబపెద్ద అనే హెూదాను వదులుకోవటానికి సిద్ధంగా లేరు. మీకు 85 సంవత్సరాలు వచ్చినాసరే, ఒంట్లో ఓపిక లేకపోయినా సరే, ఇంట్లో జరిగే ప్రతిదీ మీకు తెలియాలి అనుకుంటారు. శాస్త్రం మీ ఇంట్లోనే మీరు అతిథిగా ఉండండి అంటుంది. కాని పదవీవ్యామోహం పోదు చాలామందికి. వారి శక్తిని చూపించుకోవాలనుకుంటారు. ఇది **బలం**.

3) **దర్పమ్** – దర్పం అంటే పొగరు. జీవితంలో కొన్ని సాధించగానే, కొన్ని అవార్డులు పొందగానే, మీకు తెలియకుండానే ఈ పొగరు వచ్చి చేరుతుంది. ముఖ్యంగా స్వయంకృషితో పైకి వచ్చినవారితో మరీ ప్రమాదం. వారు ఆ విషయాన్ని ఎన్నడూ మర్చిపోరు. 'నేను స్వయంకృషితో పైకి వచ్చాను; నాకు ఏమీ లేదు. అట్టడుగు స్థాయినుంచి ఈ స్థాయికి వచ్చాను. ఇప్పుడు నేనొక లక్షాధికారిని.' ఈ విషయం వారి మర్చిపోరు. అది **దర్పం**.

4) **కామమ్** – కామమ్ అంటే లౌకిక విషయాలమీద కోరిక. కోరికలు అనంతం.

5) **క్రోధమ్** – ఎక్కడ కామం ఉంటే అక్కడ క్రోధం ఉండి తీరుతుంది. కామం అంటే ఏదో ఒకటి కోరుకోవటం. కోరిక ఉన్నచోట అది తీరాలనే ఆశ ఉంటుంది. కోరిక ఎంత తీవ్రంగా ఉంటే, ఆశ కూడా అంత ఎక్కువగా ఉంటుంది. ఆశ ఉన్నచోట చిరాకు కూడా ఉంటుంది. ఆశ ఎంత ఎక్కువగా ఉంటే, చిరాకు అంత ఎక్కువగా ఉంటుంది. ఆశించిన కోరిక తీరకపోతే, ఎదుటివారిమీద మండిపడతారు. అందువల్ల కామ, క్రోధాలు కలిసి వస్తాయి. దీన్ని కూడా వివరంగా మూడవ అధ్యాయంలో చూశాము.

కామ ఏష క్రోధ ఏష రజోగుణసముద్భవః – 3.37

6) **పరిగ్రహమ్** – పరిగ్రహమ్ అంటే మీకున్న ఆస్తిపాస్తులు. వేదాంతం ఎప్పుడూ ఒక చిన్న సూత్రానికి విలువను ఇస్తుంది. అది – ఆస్తిపాస్తులు ఎంత ఎక్కువ ఉంటే మనస్సు అంత ఎక్కువగా చెదురుతుంది. అందువల్ల అపరిగ్రహం లేదా సాధారణ జీవనం పాటించండి అంటుంది; ముఖ్యంగా ఆధ్యాత్మిక సాధనకు రావాలనుకున్నవారికి చెబుతుంది.

దీన్ని అంత వెంటనే పాటించలేకపోతే నెమ్మదిగా, క్రమేపీ తగ్గించుకు రావటానికి ప్రయత్నించాలి. 73 దుస్తులు ఉంటే, వాటిలో కొన్నింటిని తగ్గించుకోవాలి. అలా ఏ వస్తువు ఉన్నా దానిని త్యజించటమో కనీసం తగ్గించుకోవటమెలా చెయ్యాలి. ఈ పదానికి అర్థం శంకరాచార్యులవారు సన్యాసం స్వీకరించాలని చెబుతారు. అంతదూరం వెళ్ళనవసరం లేదు, మీ వస్తువులను కొన్నింటినన్నా దూరం చేసుకోండి.

7) **నిర్మమః** – నిర్మమః అంటే మమకారాన్ని వదులుకోవటం. దేహంమీద ఉన్న ఇష్టాన్ని అభిమానం అంటారు; మీ వస్తువులమీద ఉన్న ఇష్టాన్ని మమకారం అంటారు. అంటే అభిమాన, మమకారాలు రెండింటినీ వదులుకోవాలి.

అపరిగ్రహమ్, నిర్మమః పదాల మధ్య సూక్ష్మభేదం ఉంది. అపరిగ్రహం అంటే ఉన్న వస్తువులను తగ్గించుకోవటం. కొన్ని వస్తువులను ఉంచుకోక తప్పదు. సన్యాసికి కూడా ఇది తప్పదు. కాని ఇలా ఉంచుకుతీరాల్సిన వస్తువుల మీద మమకారాన్ని పెంచుకోకుండా ఉండటాన్ని నిర్మమః అంటారు. వస్తువులను తగ్గించుకోవటం ఒక ఎత్తు; ఉన్న వస్తువులమీద కూడా మమకారం లేకుండా ఉండటం ఇంకొక ఎత్తు. మీ వస్తువులకు మీరు ధర్మకర్మగా మాత్రమే వ్యవహరించాలి. ఇవన్నీ భగవంతుడు మీకు తాత్కాలికంగా ఇచ్చాడు; అవసరమైనప్పుడు ఆయనే తిరిగి తీసుకుంటాడు.

విముచ్య శాంతః – పైన చెప్పినవాటినన్నింటినీ పరిత్యజిస్తే, మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉంటుంది.

బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే – అటువంటి సాధకుడు బ్రహ్మతో ఐక్యం అయ్యే అర్హతను పొందుతాడు. ఇన్నాళ్ళూ తను అహంకారం అనుకున్నాడు; మారుతున్న నేను అనుకున్నాడు; కార్యకరణ సంఘాతం అనుకున్నాడు; నేను అనిత్యం అనుకున్నాడు. ఇప్పుడు వాటినుంచి విడివడి, ఉన్నత నేనుతో మమేకం చెందుతాడు. ఉన్నత నేను అంటే చైతన్యతత్త్వం అయిన నేను.

చైతన్యం అన్నప్పుడల్లా చైతన్యంయొక్క ఐదు లక్షణాలను గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. చైతన్యం స్వతంత్రమైనది; అది శరీరమంతటా వ్యాపించి, శరీరాన్ని చైతన్యవంతం చేస్తుంది. ఇవన్నీ నిదిధ్యాసనలో గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. అప్పుడు చైతన్యం అనకుండా ఆ పదం బదులు 'నేను' అనుకోవాలి. చైతన్యం అంటే ప్రథమ పురుషుడు, ఏకవచనం అవుతుంది. దాన్ని ఉత్తమపురుషుడు, ఏకవచనంగా మార్చుకోవాలి. అంటే 'నేను' పదం రావాలి. శరీరంతో మమేకం చెందినప్పుడు 'నేను' పదం అప్రయత్నంగా వచ్చేస్తుంది; కాని చైతన్యంతో మమేకం చెందటం కష్టమవుతుంది.

ఇప్పుడు చైతన్యం ఐదు సూత్రాలను 'నేను' పదంతో చూద్దాము.

1) నేను శరీరంలో ఒక భాగం కాని, లక్షణం కాని, దానినుంచి ఉత్పత్తి అయిన వస్తువును కాని కాదు.

2) నేను స్వతంత్ర వస్తువును. నేను శరీరం అంతటా వ్యాపించి, దాన్ని ప్రకాశింపజేస్తాను.

3) నేను శరీరం సరిహద్దులకే పరిమితమవలేదు.

4) నేను శరీరం నాశనమయితే నాశనమవను. శరీర పతనానంతరం కూడా నేను ఉంటాను.

5) నేను శరీరం లేకపోయినా ఉంటాను కాని తెలియను. నన్ను ప్రతిబింబింపజేసే మాధ్యమం లేదు కాబట్టి నేను తెలియను. అంతమాత్రాన నేను లేనట్టు కాదు.

ఈ ఐదు సూత్రాలను నా మనస్సులో జీర్ణించుకోవాలి. అవి నాకు ఎంతగా అలవాటవ్వాలంటే, అవి నాకు అప్రయత్నంగా రావాలి. అవి నా రెండవ స్వభావం అవ్వాలి.

కాని, అది రెండవ స్వభావం అయింది కదా అని ఎవరైనా నువ్వెవరు అంటే నేను శరీరంలో ఒక భాగం కాని, లక్షణం కాని కాదు అంటూ మొదలుపెట్టకూడదు. అప్పుడు మీరు మనశ్శరీరాలపరంగానే చెప్పాలి. కాకపోతే సంగీత విద్వాంసునికి తంబూరశ్రుతి ఎలా మనస్సులో నిరంతరం వినిపిస్తూనే ఉంటుందో; అలా మీకు నేను శరీరాన్ని కాదు, నేను చైతన్యాన్ని అనే సత్యం తంబూరశ్రుతిలా మీ మనస్సులో నిరంతరం ఉంటూనే ఉండాలి. అప్పుడు 'అహం బ్రహ్మ అస్మి' అని అప్రయత్నంగా చెప్పగలరు. అంతవరకూ అంటే చైతన్యంతో మమేకం చెందనంతవరకూ అహం బ్రహ్మ అస్మి జ్ఞానాన్ని తేలిగ్గా జీర్ణించుకోలేరు.

శరీర అభిమానంనుంచి విడివడటం సహజంగానూ, చైతన్యంతో మమేకం చెందటం అప్రయత్నంగానూ అయితే, నేను 'అహం బ్రహ్మ అస్మి' అని ధైర్యంగా పలకగలరు. ఎవరంటున్నారు? సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే.

బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే అంటే అటువంటి సాధకుడు బ్రహ్మతో ఐక్యం అవుతాడు. ఐక్యం అవుతాడు అంటే అక్షరాలా ప్రయాణం చేసివెళ్ళి ఐక్యం అవడు; నేను చైతన్యపరంగా బ్రహ్మను అనే జ్ఞానాన్ని పొందుతాడు. శరీరపరంగా నాకు హద్దులు ఉన్నాయి కాని చైతన్యపరంగా నాకు హద్దులు లేవు. శరీరపరంగా నేను బ్రహ్మను అంటే కుదరదు కాని, చైతన్యపరంగా నేను బ్రహ్మను అనటంలో ఏ సందేహమూ ఉండదు. అందువల్ల అతను ఏ శంకా లేకుండా 'అహం బ్రహ్మ అస్మి' అంటాడు.

భూయాయ అంటే భావన. బ్రహ్మభూయాయ అంటే బ్రహ్మ భావనలో ఉంటాడు. అంటే బ్రహ్మ ఐక్యం పొందుతాడు.

ఒక్క నిదిధ్యాసనలోనే, ఈ బోధలో సత్యాన్ని స్వీకరిస్తాడు. అందువల్ల వేదాంతబోధయొక్క ఫలాన్ని అనుభవించాలంటే నిదిధ్యాసనం చెయ్యాలి. శ్రవణం మాత్రం చేస్తే ఆ సాధన అసంపూర్ణం అవుతుంది. వేదాంతబోధ యొక్క పరిపూర్ణఫలం పొందాలంటే నిదిధ్యాసనం చేసితీరాలి.

ఎన్ని నిముషాలు చెయ్యాలి? ఇదొక ప్రశ్న. ఇప్పటివారికి అన్నీ క్రాష్‌కోర్సులు కావాలి. అన్నీ నిముషాలమీద అయిపోవాలి. వారికి సమయం లేదు మరి. కాని ఈ నిదిధ్యాసన కొన్ని నిముషాలు, గంటలు, రోజులు, వారాలు, నెలలు చేస్తే చాలదు. ఎందుకు? మీరు ఈ శరీరంతో అనుబంధాన్ని ఎన్ని సంవత్సరాలుగా, ఇంకా మాట్లాడితే ఎన్ని జన్మలుగా పెంచుకుంటూ వచ్చారు? మీకు 'నేను శరీరాన్ని,' అనే భావన ఎంత లోతుగా కూరుకుపోయింది? అంత లోతుగా కూరుకుపోయినదాన్ని కూకటివేళ్ళతో సహా పెకళించివేయాలంటే ఎంత సమయం కావాలో మీరే ఆలోచించండి! అందువల్ల విసుగు చెందకుండా, నిదిధ్యాసన చెయ్యాలని కృష్ణపరమాత్మ ఆరవ అధ్యాయంలోనే చెప్పాడు. శంకరాచార్యుల వారిని అడిగితే, ఆయన ఇంకొక అడుగు ముందుకువేసి, అన్నీ పరిత్యజించి, సన్న్యాసాన్ని స్వీకరించి, అప్పుడు నిదిధ్యాసనం చెయ్యండి అంటారు. మీరు అంతమేరకు వెళ్ళనవసరం లేదు, వీలైనన్నిసార్లు, వీలున్నంతసేపు ఈ వేదాంతబోధలో నిలబడండి చాలు. అంటే నిదిధ్యాసన రోజూ చెయ్యండి.

శ్లో. 54 **బ్రహ్మభూతః ప్రసన్నాత్మా న శోచతి న కాంక్షతి ।**
సమః సర్వేషు భూతేషు మద్భక్తిం లభతే పరామ్ ॥
బ్రహ్మభూతః, ప్రసన్నాత్మా, న, శోచతి, న, కాంక్షతి,
సమః, సర్వేషు, భూతేషు, మద్భక్తిమ్, లభతే, పరామ్ ॥

న, కాంక్షతి	= దేనినీ కాంక్షింపదు	బ్రహ్మభూతః	= సచ్చిదానంద బ్రహ్మమునందు ఏకీభావ స్థితుడును
సర్వేషు భూతేషు	= సమస్త భూతముల యందును	ప్రసన్నాత్మా	= ప్రసన్నమైన మనస్సు గలవాడును ఐన యోగి
సమః	= సమభావము గల యోగి	న, శోచతి	= దేనికిని శోకింపదు
పరామ్, మద్భక్తిమ్	= నా పరాభక్తిని		
లభతే	= పొందును		

బ్రహ్మ-భూతః ప్రసన్న-ఆత్మా (సన్) న శోచతి, న కాఙ్క్షతి,
(చ) సర్వేషు భూతేషు సమః (భూత్వా) పరామ్ మత్-భక్తిమ్ లభతే ।

తా: సచ్చిదానంద బ్రహ్మమునందు ఏకీభావ స్థితుడును, ప్రసన్నమైన మనస్సు గలవాడును ఐన యోగి దేనికిని శోకింపదు. దేనినీ కాంక్షింపదు. సమస్త భూతముల యందును సమభావము గల యోగి నా పరాభక్తిని పొందును.

ఈ విధంగా నిదిధ్యాసనం వేదాంతబోధను జీర్ణించుకోవటానికి తోడ్పడుతుంది. వేదాంతబోధను జీర్ణించుకుంటే దాన్ని జ్ఞాననిష్ఠ అంటారు. దానికి పర్యాయపదాలు – స్థితప్రజ్ఞ, ఆత్మనిష్ఠ, బ్రహ్మనిష్ఠ, జీవన్ముక్తి. అంటే అప్రయత్నంగా ఈ జ్ఞానంలో నిలబడటం.

అప్రయత్నంగా ఈ జ్ఞానంలో నిలబడివున్నారో లేదో ఎలా తెలుస్తుంది? దీనికి కూడా సమాధానం ఇంతకు ముందే చూశాము. లౌకికంగా ఏమైనా సమస్యలు వస్తే డబ్బు రూపేణ కొంత ధనం ఎలా అందుబాటులో పెట్టుకుంటారో, అలా జీవితంలో ఏదైనా సమస్య వస్తే ఈ జ్ఞానం అందుబాటులో ఉండాలి. దీన్నే జీవన్ముక్తి అంటారు. అంటే జీవించి ఉండగానే ముక్తి పొందటం.

జీవన్ముక్తి పొందారో లేదో ఎలా తెలుస్తుంది? ఇది ఇంకొక ప్రశ్న. దానికి జవాబు కృష్ణపరమాత్మే ఈ శ్లోకంలో చెబుతున్నాడు.

1) **ప్రసన్నాత్మా** – జీవన్ముక్తి పొందారని తెలిపే సూచనగా మనస్సు చాలా ప్రశాంతంగా ఉంటుంది. శాంత సముద్రంలాగా మనస్సు కూడా శాంతంగా ఉంటుంది. మనశ్శాంతి మొదటి సూచన.

సంసారం అంటే ఏమిటి? దీనికి భిన్నంగా ఒత్తిడి, ఆందోళన. నిరంతరం ఒత్తిడి, ఆందోళన ఉంటే సంసారంలో ఉన్నట్టు అర్థం; మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉంటే మోక్షం పొందినట్టు అర్థం.

2) **న శోచతి** – జీవన్ముక్తి పొందిన మనస్సు తేలిగ్గా కలత చెందదు; తేలిగ్గా బాధపడదు. జీవితంలో జరిగే సంఘటనలకు బాధపడటం తగ్గిపోతుంది. వచ్చిన పరిస్థితులను 'నాకే ఎందుకు వచ్చింది?' అనుకోకుండా, చిరునవ్వుతో స్వీకరిస్తాడు. ఏదైనా అనుకోని పరిస్థితి ఎదురైతే 'ఏమిటి?' అని అలవాటులో పొరపాటుగా అన్నా, వెనువెంటనే తిప్పుకుని, 'అయితే ఏమిటి?' అనగలిగే ఆత్మస్థైర్యం పెంపొందించుకుంటాడు. 'ఏమిటి?'నుంచి 'అయితే ఏమిటి?'కి ప్రయాణాన్నే సంసారంనుంచి జీవన్ముక్తికి ప్రయాణం అంటారు. నిజానికి కృష్ణపరమాత్మ రెండవ అధ్యాయంలో ఆ సూత్రంతోనే తన బోధను మొదలుపెట్టాడు.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

అశోచ్యానన్వశోచస్త్వం ప్రజ్ఞావాదాంశ్చ భాషసే ।
గతాసూనగతాసూంశ్చ నానుశోచంతి పండితాః ॥ – 2.11

జ్ఞాననిష్ఠలో నెలకొని ఉన్నవారు శోకింపదగని వాటికోసం శోకింపరు.

3) **న కాంక్షతి** – జీవన్ముక్తునియొక్క ఇంకొక లక్షణం అతను జీవితంలో ఏమీ కోరడు. పూర్ణత్వభావనలో నెలకొని ఉంటాడు. ఏదో కొరత ఉందనే భావన పోతుంది. దీన్నే సానుకూలంగా చెప్పాలంటే పూర్ణత్వం పొందుతాడు.

ఆత్మన్యేవాత్మనా తుష్టః స్థితప్రజ్ఞస్తదోచ్యతే – 2.55

అందువల్ల అతనికి బంధించే కోరికలు లేవు; ఒకవేళ కోరిక ఉన్నా అది సమాజానికి సేవ చేసే కోరికగా ఉంటుంది. అందువల్ల జ్ఞాని కోరికలు పూర్ణత్వంకోసం ఉండవు; పూర్ణత్వంవల్ల ఉంటాయి. అంటే తను పొందాలనే కోరిక కాకుండా, తను ఇవ్వాలనే కోరిక ఉంటుంది జ్ఞానికి. జ్ఞాని ఇతరులకు ఇవ్వటం సహజంగా వస్తుంది.

తీసుకోవాలనే కోరిక సంసారం; ఇవ్వాలనుకోవటం మోక్షం; తీసుకోవాలనుకోవటం పోరాటం; ఇవ్వాలనుకోవటం లీల. చివరికి తను చేసిన సేవకు సమాజంనుంచి కృతజ్ఞతలు కూడా ఆశించడు. ఎందుకంటే,

అతను పూర్ణత్వంతో సేవ చేస్తాడు; మెప్పుకోసమో, కృతజ్ఞతకోసమో, పాదపూజలు చేయించుకోవటంకోసమో చెయ్యడు. అందువల్ల **న కాంక్షతి**.

4) **సమః సర్వేషు భూతేషు** – ప్రపంచాన్ని నిష్పక్షపాతంగా చూస్తాడు. దానికి రాగద్వేషాలనే తన రంగులు పులమడు. అహంకారపరంగా ప్రపంచాన్ని చూస్తే, దానిమీద మీరు మీకు తోచిన అభిప్రాయాలను ఏర్పరచుకుంటారు. మీరు ప్రపంచంలో జీవించటం లేదు; మీరు సృష్టించిన వ్యక్తిగత ప్రపంచంలో జీవిస్తున్నారు. ఈ పరిస్థితివల్ల నాకేమిటి లాభం అని అనునిత్యం బేరీజు వేసుకుంటూ ఉంటారు.

కాని జ్ఞాని అలాకాదు; అతను అహంకారంతో మమేకం చెందడు కాబట్టి, దానికి రాగద్వేషాలనే రంగులను పులమడు. దీన్నే సాంకేతిక పదజాలంతో వర్ణించాలంటే అతను **జీవసృష్టి**లో ఉండడు; **ఈశ్వరసృష్టి**లో ఉంటాడు. నిజానికి ఈ జగత్తును ఈశ్వరుడు సృష్టించాడు. దాన్ని ఉన్నది ఉన్నట్టుగా చూస్తే ఈశ్వరసృష్టి అంటారు. దానికి రంగులు అద్ది, మీ మనస్సుతో చూస్తే ఈశ్వరుడు సృష్టించిన జగత్తును మళ్ళీ మీ మనస్సుతో చూస్తున్నారన్నమాట. దాన్ని జీవసృష్టి అంటారు.

జగత్తును ఈశ్వరసృష్టిగా చూడగలిగితే, రాగద్వేషాలకు చోటులేదు. ఇవన్నీ పడిపోతాయి. సమం అంటే **రాగద్వేష రహితం**. ఈ సమత్వాన్ని మనం ముందే అనేకచోట్ల చూశాము.

విద్యావినయసంపన్నే బ్రాహ్మణే గవి హస్తిని ।
శుని చైవ శ్వపాకే చ పండితాః సమదర్శినః ॥ – 5.18

సమదుఃఖసుఖః స్వస్థః సమలోష్టాశ్మకాంచనః ।
తుల్యప్రియాప్రియో ధీరః తుల్యనిందాత్మసంస్తుతిః ॥ – 14.24

సుహృన్మిత్రార్యుదాసీనమధ్యస్థద్వేష్యబంధుషు ।
సాధుష్వపి చ పాపేషు సమబుద్ధిర్విశిష్యతే ॥ – 6.9

వీటన్నిటి సారాన్ని ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ **సర్వేషు భూతేషు సమః** అన్నాడు.

ఇటువంటి జ్ఞానికి భక్తి ఏ రూపంలో ఉంటుంది? చాలామందికి వేదాంతం నేర్చుకుని, జ్ఞానం పొందిన వ్యక్తికి భక్తి ఉండదనే అపోహ బాగా ఉంది. జ్ఞానం భక్తిని పారద్రోలుతుంది అనే భయం ఉంది. కృష్ణపరమాత్మ ఆ భయాన్ని పారద్రోలదలుచుకున్నాడు ఇక్కడ.

జ్ఞానం భక్తికి విభిన్నం కాదు. నిజానికి జ్ఞానం భక్తిని సంస్కరిస్తుంది. భక్తిని సంస్కరించటమే కాదు, జ్ఞాని యొక్క భక్తే, అన్ని రకాల భక్తులలోకీ పరాకాష్ఠ. ఎవరు అన్నారు? సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే. నాలుగు రకాల భక్తులను పేర్కొన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఆర్తో జిజ్ఞాసురర్థార్థీ జ్ఞానీ చ భరతర్షభ

జ్ఞానియొక్క భక్తిని జ్ఞానీభక్తి అన్నాడు. ఇక్కడ దాన్ని శ్రేష్ఠమైన భక్తి అంటున్నాడు.

పరాం భక్తిం లభతే – శ్రేష్ఠమైన భక్తిని చూపిస్తాడు. దీన్నే అద్వైతభక్తి అంటారు. ఇది అన్నిటికన్నా ఉన్నతమైన భక్తి. ఇద్దరు వ్యక్తుల మధ్య ప్రేమ ఎక్కువైన కొద్దీ వారి మధ్య దూరం తగ్గుతూ వస్తుంది. వారు ఒకరిని విడిచి ఒకరు ఉండలేరు. దగ్గరగా కూర్చుంటారు, ఆలింగనం చేసుకుంటారు. ప్రేమ తగ్గినకొద్దీ దూరం పెరుగుతూ వస్తుంది. అద్వైతభక్తి అన్నింటికన్నా శ్రేష్ఠమైనది. ఎందుకంటే ఇందులో భగవంతునికీ, జ్ఞానికీ మధ్య దూరం చాలా తక్కువవటం కాదు, అసలు దూరమే ఉండదు. భగవంతుడు, జ్ఞాని ఒకరే అవుతారు. అందువల్ల అద్వైతభక్తి చాలా శ్రేష్ఠమైనది.

5) **పరాం మద్భక్తిమ్ లభతే** – అందువల్ల జ్ఞాని శ్రేష్ఠమైన భక్తిని పొందుతాడు. అంటే ఏడవ అధ్యాయంలో చూసిన జ్ఞానీభక్తి ఇది. దీన్నే జీవన్ముక్తి అంటారు.

గీతను అధ్యయనం చెయ్యటంవల్ల నాలో ఏదైనా మార్పు వస్తుందో లేదో తెలుసుకోవటం ఎలా? ఈ ప్రశ్న అందరికీ వస్తుంది. ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ కొన్ని చెప్పాడు. శాంతి ఉండాలి; శోకం తగ్గాలి; కోరిక తగ్గాలి; ప్రపంచాన్ని రాగద్వేష రహితంగా చూడాలి; జ్ఞానీభక్తి చూపాలి. ఈ ఐదూ మీలో మార్పును సూచించే కొలబద్దలు.

స్వామీజీ FIR Test చెబుతుంటారు ఎప్పుడూ.

F - Frequency – ఎంత తరచు కోపం వస్తోంది?
I - Intensity – ఎంత తీవ్రంగా ఉంది?
R - Recovery period – ఎంతసేపట్లో తగ్గుతోంది?

కోపాన్ని ఉదాహరణగా తీసుకుని చూద్దాము. కోపం స్థానంలో ఇంకే భావోద్రేకమైనా మీరు చూసుకోవచ్చు. మీరు అంతకుముందు చిన్నదానికే చిర్రుబుర్రులాడుతూ ఉండివుండవచ్చు. ఇప్పుడు గీతాబోధను విన్నాక, ఆ బోధను జీర్ణించుకున్నాక, మిమ్మల్ని ఈ మూడు రకాలుగా పరీక్షించి చూసుకోండి.

ఎంత తరచుగా కోపం వస్తోంది? ఇది మొదటి పరీక్ష. అంతకుముందుకన్నా ఇప్పుడు వచ్చే సంఖ్య తగ్గాలి.

వచ్చిన కోపం ఎంత తీవ్రంగా ఉంది? ఇది రెండవ పరీక్ష.

మీ కోపంయొక్క తీవ్రతను మూడు స్థాయిల్లో కొలవవచ్చు. అది మానసిక, వాచిక, కాయిక స్థాయిలు.

సీదంతి మమగాత్రాణి ముఖం చ పరిశుష్యతి

అన్నాడు అర్జునుడు. తీవ్రత తగ్గితే కాయిక స్థాయిలో తగ్గుతుంది. కాని మానసిక, వాచిక స్థాయిలో ఉంటుంది. ఇంకొంచెం సాధన చేస్తే వాక్కుపరంగా ప్రకటించటం కూడా తగ్గుతుంది. కాని మనస్సులో కోపం వెంటనే తగ్గదు. అలా మూడింటిపరంగా చూపించే కోపాన్ని రెండుకు, ఒకటికి తగ్గిస్తూ వస్తారు.

ఎంతసేపట్లో కోపం తగ్గుతోంది? ఇది మూడవ పరీక్ష.

బాగా కోపం వచ్చాక, మళ్ళీ మనస్సుకు ప్రశాంతత చేకూరటానికి ఎంతసేపు పడుతున్నది? మీ కోపాన్ని మర్చిపోయి, మళ్ళీ మామూలుగా ఎప్పుడు అవుతారు?

కొంతమంది స్వామీజీకే ఫిర్యాదు చేస్తారు, 'చూడండి స్వామీజీ, కొంతమంది నాలుగున్నరకే వచ్చి, జేబురుమాళ్ళు పరిచేసి ముందే కుర్చీలను కేటాయించేసుకుంటున్నారు. గీతను నేర్చుకునే విద్యార్థులు ఇలా చెయ్యవచ్చునా?' ఇటువంటి తగాదాల్లో స్వామీజీ తలదూర్చరు. స్వామీజీ పని గీతను బోధించటం; నిజానికి ఆ గీతలో ఉన్న బోధ మనిషిని మార్చాలి. ఎవరికి వారే, తమను తాము ప్రశ్నించుకోవాలి, 'నేను చేస్తున్నది తప్పా, ఒప్పా?' వారి అంతరాత్మ ఏం చెబితే దాన్ని వినాలి.

క్లాసులో కూడా అక్కడొకరు, ఇక్కడొకరు కూర్చుంటారు. అందరూ ఒకచోట కూర్చోరు. వారు వచ్చి కూర్చుంటే చాలు అనుకుంటారు స్వామీజీ. ఇలాగే కూర్చోండి అని వారికేమీ సూచనలు ఇవ్వరు. ఒకసారి బోధ మొదలయ్యాక మాత్రం అందరినీ డిస్టర్బ్ చేస్తూ ముందుకు రావద్దంటారు. క్లాసులో వారు చెప్పినటువంటి చిన్నచిన్న ఇబ్బందులు ఎదురవుతుంటాయి. కాని వాటిని పట్టించుకోకూడదు. భగవద్గీతను మీ చిరాకులు పోగొట్టుకోవటానికి ఉపయోగించుకోండి. ఏ చిరాకులు వచ్చినా, క్లాసు ముందు వచ్చి, క్లాసు మొదలయ్యేసరికి, మీరు మర్చిపోతే ఫర్వాలేదు. క్లాసు మొదలయ్యాక ఇంక ఏకాగ్రత అంతా బోధమీదే ఉండాలి. కాని కొంతమందికి క్లాసు జరుగుతున్న గంటా అసలు ఏకాగ్రత కుదరదు. అంటే వారికి శ్రద్ధ లేదన్నమాట. మీకు ఎటువంటి చిరాకులు ఉన్నా చిరాకు పడండి, తప్పులేదు; కాని అదంతా క్లాసు మొదలయ్యేముందు పడండి. ఒకసారి క్లాసు మొదలయ్యాక, వీటన్నిటినీ పక్కనపెట్టి క్లాసుమీద ఏకాగ్రత చూపండి. స్వామీజీ అంటారు, 'మీకు చెప్పాల్సింది అంతా చెప్పాను!' దీన్నే చెప్పకనే చెప్పటం అంటారు.

శ్లో. 55 **భక్త్యా మామభిజానాతి యావాన్యశ్చాస్మి తత్త్వతః ।**
తతో మాం తత్త్వతో జ్ఞాత్వా విశతే తదనంతరమ్ ॥
భక్త్యా, మామ్, అభిజానాతి, యావాన్, యః, చ, అస్మి, తత్త్వతః,
తతః, మామ్, తత్త్వతః, జ్ఞాత్వా, విశతే, తదనంతరమ్ ॥

భక్త్యా	= ఆ పరాభక్తితో (ఆ బ్రహ్మభూతుడైన యోగి)
మామ్	= పరమాత్ముడనైన నన్ను
(అహమ్)	= (నేను)
యః	= ఎవరినో
చ	= ఇంకా
యావాన్, అస్మి	= ఎంతటి శక్తిగలవాడనో
తత్త్వతః	= యథాతథముగా నా తత్త్వమును
అభిజానాతి	= బాగుగా తెలుసుకొనును
తతః	= అనంతరము
మామ్	= నన్ను
తత్త్వతః	= యథార్థముగా
జ్ఞాత్వా	= తెలిసికొని
తదనంతరమ్	= తత్క్షణమే
విశతే	= నాలో లీనమగును

యావాన్ యః చ అస్మి, (తం) మామ్ తత్త్వతః భక్త్యా అభిజానాతి,

తతః తత్త్వతః మామ్ జ్ఞాత్వా తత్ అనన్తరమ్ (మామ్) విశతే ।

తా: ఆ పరాభక్తితో (ఆ బ్రహ్మభూతుడైన యోగి) పరమాత్ముడనైన నన్ను, నేను ఎవరినో ఇంకా ఎంతటి శక్తిగలవాడనో యథాతథముగా నా తత్త్వమును బాగుగా తెలుసుకొనును. అనంతరము నన్ను యథార్థముగా తెలిసికొని తత్‌క్షణమే నాలో లీనమగును.

ముందు శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ నిదిధ్యాసనం అంశాన్ని ఫలశ్రుతితో పాటుగా బోధించి ముగించాడు. ఫలం జీవన్ముక్తి. జీవన్ముక్తి అంటే ఎఫ్.ఐ.ఆర్.ను తగ్గించుకోవటం అని చూశాము. ఈ మార్పు రాత్రికి రాత్రి వచ్చేయదు. ఉదాహరణకు మీకు వందసార్లు కోపం వచ్చేటట్టయితే, అది జీరో అయిపోదు. క్రమేపీ తగ్గుతూ వస్తుంది.

జ్ఞానఫలం కన్నా జ్ఞానం కొంత తొందరగా వస్తుంది. అంటే జ్ఞానం పొందటం తేలిగ్గా పొందవచ్చు కాని, ఆ పొందిన జ్ఞానాన్ని జీర్ణించుకుని, తదనుగుణంగా మారటానికి చాలా సమయం పడుతుంది. అందువల్ల కొన్ని గ్రంథాలలో జ్ఞానుల్లో తారతమ్యాలను కొలుస్తారు. నిజానికి జ్ఞానులందరూ సమానమే. ఎందుకంటే వారందరూ అహం బ్రహ్మ అస్మి జ్ఞానం పొందుతారు. మరి ఈ తారతమ్యం ఎందుకు వస్తుంది? వారు చూపించే ఎఫ్.ఐ.ఆర్.లోని తారతమ్యంవల్ల. అవి బ్రహ్మవిత్, బ్రహ్మవిత్ వరః, బ్రహ్మవిత్ వరీయాన్, బ్రహ్మవిత్ వరిష్ఠ. వీటికి మార్కుల శాతం ఇవ్వకూడదు. కాని మనకు భేదం తెలియటానికి ఇస్తే వరుసగా ఇలా ఇవ్వవచ్చు. బ్రహ్మవిత్‌కు 20%, వరః కు 40%, వరీయాన్‌కు 60%, వరిష్ఠకు 80%. ఇది నిదిధ్యాసన ఫలం.

ఇప్పుడు ఈ శ్లోకంతో నిదిధ్యాసన అంశానికి ముక్తాయింపు పలుకుతున్నాడు. దీన్ని సంగ్రహశ్లోకం అనవచ్చు.

భక్త్యా – నిదిధ్యాసనం చెయ్యటం ద్వారా. ఇక్కడ భక్తి అంటే నిదిధ్యాసన రూపభక్తి. పన్నెండవ అధ్యాయంలో ఐదు దశల భక్తిని చూశాము. దాన్నే వేదాంతంలో మూడుదశల్లో చూస్తామని కూడా చూశాము. అవి

కర్మయోగము + ఉపాసనయోగము + జ్ఞానయోగము = భక్తియోగము

వేదాంతశ్రవణం కూడా ఒక విధమైన భక్తే. దాన్ని జ్ఞానయజ్ఞం అంటారు. చిన్మయానంద స్వామీ తన బోధలను **జ్ఞానయజ్ఞం** అనే అనేవారు. ఇది కూడా ఒక విధమైన యజ్ఞమే. ఇందులో అగ్ని జ్ఞానాగ్ని; ఆహుతులు అజ్ఞానం, అహంకారం, అన్నిరకాల అపోహలు. అందువల్ల జ్ఞానమూ భక్తే; కర్మ, ఉపాసనలూ భక్తే; నిదిధ్యాసన కూడా భక్తే.

స్వస్వరూపానుసంధానం భక్తిరిత్యభిధీయతే – వివేక చూడామణి

అందువల్ల నిదిధ్యాసన కూడా ఒక విధమైన భక్తే. ఇటువంటి భక్తి చూపిస్తే, ఆ సాధకుడు పొందే ఫలమేమిటి?

మామభిజానాతి – ఈశ్వరజ్ఞాననిష్ఠ పొందుతాడు. జ్ఞానాతి అంటే జ్ఞానం పొందుతాడు; అభి అంటే ఆ జ్ఞానం జ్ఞాననిష్ఠగా మారుతుంది. అభిజానాతి అంటే తను నేర్చుకున్న జ్ఞానాన్ని జీర్ణించుకుంటాడు. ఎవరి గురించిన జ్ఞానం అది? మామ్. మామ్ అంటే ఈశ్వరుని గురించిన జ్ఞానం.

ఈశ్వరుని యొక్క సగుణరూపం గురించీ, నిర్గుణరూపం గురించీ కూడా జ్ఞానం పొందుతాడు. సగుణరూపాన్ని అపరాప్రకృతి అనీ, నిర్గుణరూపాన్ని పరాప్రకృతి అనీ ఏడవ అధ్యాయంలో చూశాము. నిర్గుణబ్రహ్మ అంటే గుణాతీతుడు. సగుణబ్రహ్మ అంటే వ్యావహారిక ప్రపంచంలో పూజలందుకునే బ్రహ్మ. బ్రహ్మను శ్రేష్ఠమైన గుణాలతో పూజిస్తాము. సర్వజ్ఞత్వం, సర్వకారణత్వం, సర్వసృష్టికారణత్వం, సర్వపూజ్యత్వం.

యావాన్ – యావాన్ అంటే సగుణ స్వరూపం.

తత్త్వతః యః – తత్త్వతః యః అంటే నిర్గుణస్వరూపం. తత్త్వ అంటే పారమార్థిక స్వరూపం; చైతన్య స్వరూపం.

ఆ విధంగా నిదిధ్యాసనం భగవంతుని యొక్క స్వరూపాన్ని జీర్ణించుకునేలా చేస్తుంది. అది కూడా భగవంతుని యొక్క రెండు స్వరూపాలనూ జీర్ణించుకునేలా చేస్తుంది.

వ్యావహారిక స్థాయిలో భగవంతుడు వేరు, భక్తుడు వేరు. భగవంతుడు సమష్టి, భక్తుడు వ్యష్టి; కాని పారమార్థిక స్థాయిలో ఈ భేదాలు లేవు. సమష్టి లేదు, వ్యష్టి లేదు; ఉన్నదొక్కటే చైతన్యం. నిర్గుణచైతన్యం. ఇతి అభిజానాతి.

తతో మాం తత్త్వతో జ్ఞాత్వా – ఈ రెండు స్వరూపాల్లో నిర్గుణబ్రహ్మ శ్రేష్ఠం. అందువల్లనే ఏడవ అధ్యాయంలో పరాప్రకృతి జ్ఞానాన్ని విజ్ఞానం అనీ, అపరాప్రకృతి జ్ఞానాన్ని జ్ఞానం అనీ అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

పరాప్రకృతి ఎందుకు శ్రేష్ఠం? నిర్గుణజ్ఞానం ఎందుకు శ్రేష్ఠం? ఎందుకంటే నిర్గుణబ్రహ్మ స్థాయికి ఎదిగితే జ్ఞాని కాలాతీతుడు అవుతాడు; దేశాతీతుడు అవుతాడు; నిరాకారం అవుతాడు; మృత్యువును అధిగమిస్తాడు.

మృత్యోర్మా అమృతం గమయ

అమృతత్త్వమ్ నిర్గుణత్వంలోనే సాధ్యం. సగుణత్వంలో అమృతత్వానికి ఆస్కారం లేదు. ఎందుకు? సగుణ అంటే సాపేక్షికం. సాపేక్షికంలో కాలపరిమితి, దేశపరిమితి ఉంటాయి. అందుకని కృష్ణపరమాత్మ పరాప్రకృతి శ్రేష్ఠం అంటున్నాడు. అందువల్ల **తతో మాం తత్త్వతో జ్ఞాత్వా**.

తదనంతరమ్ – ఆ నిర్గుణ ఈశ్వరజ్ఞానం పొందిన ఫలంగా,

మాం విశతే – నాలో ప్రవేశిస్తాడు. మళ్ళీ 'ప్రవేశిస్తాడు,' అంటే అక్షరాలా తీసుకోకూడదు. నిర్గుణబ్రహ్మ స్థాయికి ఎదిగితే, దేశకాల అతీత బ్రహ్మను అర్థం చేసుకుంటే, ఆ బ్రహ్మనూ జ్ఞానినీ విడదీసేది ఏమీలేదు.

అహమేవ సః సః ఏవ అహమ్ అస్మి

నేనే బ్రహ్మను; బ్రహ్మే నేను. దీన్ని ఐక్యం అంటారు. జీవాత్మ, పరమాత్మ ఐక్యం అంటే అజ్ఞానంవల్ల ఏర్పడిన జీవాత్మ, పరమాత్మ భేదభావనను వదిలివేయటం. అజ్ఞానం చూపిస్తున్నది ఈ భేదాన్ని. భగవంతుడు వేరు, నేను వేరు అంటుంది అజ్ఞానం. ఈ అజ్ఞానాన్ని వదులుకోవటాన్నే ఐక్యం అంటుంది శాస్త్రం.

భౌతికంగా ప్రయాణం చేసివెళ్ళటం లేదు. రైలు ప్రయాణం లాగానూ, అందులో ఇంజను వెళ్ళి భోగీలను కలిస్తే ధడేలుమని వచ్చే శబ్దాలనూ ఊహించుకోకండి. అది నిశ్శబ్దంగా జరిగే ప్రక్రియ. అది కూడా మీ బుద్ధిలో

కలిగిన జ్ఞానంవల్ల జరిగే ప్రక్రియ. స్వప్న వృత్తాంతమే తీసుకోండి. స్వప్నంలో అనేక అనుభవాలను అనుభవించిన స్వాప్నికుడు స్వప్నంనుంచి లేచిన మరుక్షణం జాగ్రద్ పురుషునిలో ఐక్యం అయిపోతాడు. అది నిశ్శబ్దంగా, ఆర్భాటం లేకుండా జరిగే ఐక్యం; జీవాత్మ, పరమాత్మల ఐక్యం కూడా అంతే.

ఇవన్నీ చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకాలు. శంకరాచార్యులవారు వీటిమీద చాలా వివరంగా భాష్యం రాశారు. ముఖ్యంగా ఈ శ్లోకంమీద ఆయన రాసిన భాష్యం ఒక అద్భుతం!

ఇక్కడితో జ్ఞానయోగము అంశం ముగిసింది. దీనిలో ప్రధానంగా నిదిధ్యాసనం గురించి బోధించాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే నిదిధ్యాసన ప్రధాన జ్ఞానయోగము అంశం ముగిసింది.

సి) కర్మయోగము – శ్లోకాలు: 56–62 – ప్రత్యేక విశ్లేషణ

శరణాగతి – నిదిధ్యాసనంతో అహంకార, మమకారాలు వదులుకోవాలనీ, పారమార్థిక సత్యానికి ఎదగాలనీ, ధ్యానం వీలున్నన్నిసార్లు, వీలున్నంతసేపు చెయ్యాలనీ చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇవన్నీ వింటే కొంతమంది సాధకులకు 'అమ్మో, ఇవన్నీ నావల్ల జరిగే పనేనా అనిపించవచ్చు.'

ఇటువంటి భావన కృష్ణపరమాత్మకు అర్జునుని మొహంలో కూడా కనిపించిందేమో, కృష్ణపరమాత్మ మళ్ళీ ఒక మెట్టు కిందికి దిగివస్తున్నాడు. ఎందుకంటే శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు అందరూ చెయ్యలేరు. కొంతమేరకు శ్రవణం ఏమన్నా చెయ్యగలరేమో. ఎందుకంటే అందులో వారి పాత్ర ఏమీ ఉండదు. నిశ్శబ్దంగా క్లాసులో కూర్చుంటే చాలు. శిష్యుని మనస్సు చెదరకుండా, అతన్ని గంటసేపు ఆకట్టుకునేలా చెప్పే నైపుణ్యం గురువుకు ఉండాలి. బోధ జరిగేటంతసేపు బాగానే కూర్చుంటారు కాని, వేదాంత బోధ ముగిసాక పూర్ణమదః శాంతిపాఠం చెబుతారు. అందులో ఓం పూర్ణమదః ... మొదలవగానే ఏదో వారి కుర్చీకిందనుంచి తేలు వచ్చి వారిని కుట్టినట్టుగా ఒక్కసారిగా లేచి వెళ్ళిపోతారు. కనీసం పాఠం అవుతుండగా కూర్చున్నారు నయమే అనుకోవాలి.

నిదిధ్యాసనలో గురువు ఉండరు; శిష్యుడే ప్రయత్నం చెయ్యాలి. అందువల్ల అది శ్రవణంకన్నా కష్టం. ఆ అవస్థలు అర్థమైనట్టుగా, కృష్ణపరమాత్మ ఒక మెట్టు దిగివస్తున్నాడు. ఎవరైనా జ్ఞానయోగం పాటించటానికి, 'నాకు అర్హత లేదు,' అనుకుంటే; బాధపడకండి, కర్మయోగంమీద దృష్టిపెట్టండి అంటున్నాడు. అతను గీతాబోధ వినవచ్చు; కాని కర్మయోగసాధనమీద ఎక్కువ దృష్టి పెట్టవచ్చు.

అందువల్ల మళ్ళీ 56–62 శ్లోకాల్లో కర్మయోగం గురించి చెప్పబోతున్నాడు. ఇది పరమపద సోపానం (స్నేక్స్ అండ్ లాడర్స్) ఆటలాగా ఉంది. ఒకసారి నిర్గుణబ్రహ్మ స్థాయికి తీసుకువెళ్ళాడు, ఇప్పుడు మళ్ళీ కర్మయోగానికి దిగివస్తున్నాడు. నిజానికి కర్మయోగం గురించి శ్లోకాలు 41–49లో మాట్లాడేశాడు.

అంతకుముందు స్వాభావికకర్మల పరంగా వివరించాడు. చాలామంది వారి హక్కుల గురించి మాట్లాడతారు కాని వారి స్వధర్మాలను గుర్తించరు. మన సాంప్రదాయం మనకు బాధ్యతలనే నేర్పిస్తుంది; హక్కులను నేర్పించదు. ఎందుకంటే ఎవరికి వారు, వారి బాధ్యతలను నెరవేరిస్తే, ఎదుటివారి హక్కులు అవే తీరుతాయి. భర్త భార్యపట్ల

తనకున్న బాధ్యతను నెరవేరిస్తే, భార్య స్త్రీ స్వేచ్ఛకోసం పోరాడాల్సిన అవసరం లేదు. అలాగే పిల్లలు వారి ధర్మాన్ని నెరవేరిస్తే, తల్లిదండ్రులు వారి హక్కులకోసం పోరాడనవసరం లేదు. కాని చాలామంది ధర్మాన్ని వదిలేసి, హక్కులకోసం పోరాడుతారు.

కృష్ణపరమాత్మ హక్కుల విషయం మర్చిపోండి, మీ ధర్మంమీద శ్రద్ధ పెట్టండి. మీ స్వధర్మాన్ని నెరవేర్చండి అని ఇంతకుముందు స్వధర్మం గురించి నొక్కి వక్కాణించాడు.

స్వే స్వే కర్మణ్యభిరతః సంసిద్ధిం లభతే నరః ।

స్వకర్మనిరతః సిద్ధిం యథా విందతి తచ్ఛృణు ॥ – 18.45

స్వధర్మాన్ని పాటించండి అన్నాడు. స్వధర్మమంటే ఏమిటి? ఇదొక సందేహం చాలామందికి. స్వధర్మం అంటే మీరు ఏ రంగంలో ఉన్నారో, ఆ రంగాన్ని మీరు పాడుచెయ్యకపోవటం. ఇది మొదటిధర్మం. తర్వాత ఇంకా మీకు కుదిరితే, ఆ రంగాన్ని ఆనందంగా ఉంచటానికి, వృద్ధి పొందించటానికి మీవంతు కృషి మీరు చెయ్యండి.

మీరు ఒక కుటుంబంలో సభ్యులు అయితే, అది నిజమే కూడా. మీ ప్రవర్తనవల్ల మీ కుటుంబం అవస్థ పడకుండా ఉండేలా చూసుకోవటం మీ స్వధర్మం. ఇది మొదటిమెట్టు.

రెండవది, మీవల్ల మీ కుటుంబం లాభం పొందాలి. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే, మీ కుటుంబంనుంచి మీరు తీసుకునేది తక్కువా, మీరు తిరిగి ఇచ్చేది ఎక్కువా ఉండాలి.

ఇదే సూత్రాన్ని ఏ రంగంకన్నా అన్వయించుకుంటూ పోవచ్చు. మీరు పనిచేసే సంస్థలో మీవల్ల ఎవరూ ఇబ్బంది పడకూడదు; మీరు సంస్థ అభివృద్ధికి పాటుపడాలి. దేశంలో పౌరులుగా కూడా మీ ధర్మాన్ని మీరు నిర్వర్తించాలి. దేశం నాకేమిచ్చింది అనటం మాని, దేశానికి నేనేమిచ్చాను అని చూడాలి. దీన్నే మతానికి కూడా అన్వయించవచ్చు. హిందువుగా నేను నా మతానికి ఏంచేశాను అని పరీక్ష చేసుకోవాలి. అంటే మీరు మీ కుటుంబానికి, మీ సమాజానికి, మీ దేశానికి, మీ పరిసరాలకి, మీ మతానికి ఏంచేశారు? వీటన్నిటిని సమతుల్యతతో ఉంచటం మీ మొదటి ధర్మం; వీటి ఉన్నతికి వీలైనంత వరకూ మీవంతు మీరు తోడ్పడటం మీ రెండవ ధర్మం.

కర్మయోగం అంటే స్వధర్మాన్ని పాటించటం అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. వీటన్నిటిలోనూ మీ స్వధర్మాన్ని పాటించటం.

స్వకర్మణా తమభ్యర్చ్య సిద్ధిం విందతి మానవః – 18.46

తన స్వకర్మను చెయ్యటం ద్వారా భగవంతుని ప్రార్థిస్తాడు. ఆ విధంగా కర్మయోగం గురించి స్వధర్మ నిర్వహణ పరంగా చర్చించాడు కృష్ణపరమాత్మ అంతకుముందు.

ఇప్పుడు అదే కర్మయోగాన్ని ఇంకొక కోణంలోంచి చర్చించబోతున్నాడు. అది **ఈశ్వరానుగ్రహం**. భగవంతుని మీద భక్తి లేనిదే, కర్మయోగం సాధ్యం కాదు. దయానందస్వామీజీ పదేపదే చెబుతారు, 'భక్తిలేని కర్మయోగం

లేదు.' కర్మయోగం అంటే అందులో భక్తి ఉండాల్సిందే. కర్మయోగికి భగవంతునియొక్క పారమార్థికస్థాయి గురించి తెలియకపోవచ్చు; తెలియనవసరం లేదు కూడా. అతనికి భగవంతుడు జగత్కారణంగా తెలుసు. అతను భగవంతుణ్ణి తన ఇష్టదైవరూపంలో కొలుస్తాడు. ఈ కర్మయోగం రెండు రకాలుగా పాటించాలని చూశాము.

కర్మణి అర్పణ భావనా, కర్మఫలే ప్రసాద భావనా

ఏ పనిచేసినా ఈశ్వరునికి అర్పించటం; ఏ ఫలం వచ్చినా ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరించటం. అంటే కర్మయోగి ఈశ్వరానుగ్రహాన్ని నమ్ముతాడు. మనం చాలాసార్లు చూశాము, మానవప్రయత్నం, ఈశ్వరకృప ఈ రెండూ కూడా ఒక పక్షి యొక్క రెండు రెక్కలు. పక్షి ఎలా రెండురెక్కలు లేకపోతే ఎగరలేదో, అలా మనిషి ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగాలంటే, అతనికి కూడా మానవప్రయత్నం, ఈశ్వరకృప అనే రెండురెక్కలు ఉండితీరాలి. అందువల్ల ఈ కర్మయోగంయొక్క ఈ భాగంలో కృష్ణపరమాత్మ ఈశ్వరానుగ్రహాన్ని స్తుతిస్తున్నాడు.

ఈశ్వరానుగ్రహాన్ని పొందటం ఎలా? భగవంతుణ్ణి శరణు వేడటంద్వారా. ఈ శరణాగతి భావన కర్మయోగంలో ఒక భాగం.

శ్లోకాలు 56–62లో కృష్ణపరమాత్మ మళ్ళీ కర్మయోగం గురించి బోధిస్తున్నాడు. కాకపోతే ఈసారి శరణాగతి, **ఈశ్వరానుగ్రహం పరంగా** చెబుతున్నాడు.

ఇక్కడ ఒక విషయం గుర్తుంచుకోవాలి. కర్మయోగికి బ్రహ్మజ్ఞానం లేదు. బ్రహ్మజ్ఞానం పొందితే, అతను ఇంక కర్మయోగిగా మిగలడు. కర్మయోగి దశలను మర్చిపోకూడదు. అతను కర్మయోగం పాటించి, చిత్తశుద్ధి పొంది, జ్ఞానయోగానికి వచ్చి శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేసి జ్ఞానం పొందితేనే అతను బ్రహ్మజ్ఞాని అవుతాడు. అందువల్ల కర్మయోగి అజ్ఞానే. అతను ఇంకా జ్ఞానం పొందాలి.

కర్మయోగికి నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానం లేదు కాబట్టి, అతను కర్మయోగం పాటించే సమయంలో భగవంతుణ్ణి ఇష్టదేవతామూర్తిగా పూజిస్తాడు. అతనికి అహం బ్రహ్మ అస్మి అనే ఐక్యజ్ఞానం లేదు. అతనికి నిర్గుణబ్రహ్మ, పారమార్థిక స్థాయి – ఇవేవీ తెలియవు. అతనికి తెలిసిందల్లా ఒకటే. ఈశ్వరుడు జగత్తుయొక్క సృష్టికారణం. అది కూడా శాస్త్రం ద్వారానే తెలుసుకుంటాడు. ఈశ్వరుడు జగత్తుయొక్క నిమిత్తకారణమనీ, ఉపాదాన కారణమనీ, ఈశ్వరుడు సర్వశక్తివంతుడనీ, సర్వజ్ఞుడనీ తెలుసు. అందువల్ల అతని భక్తిని ఇష్టదేవతాభక్తి అంటారు. కర్మయోగి ఆ భగవంతుణ్ణి శరణువేడి, భగవంతుని అనుగ్రహాన్ని కోరతాడు.

శరణాగతి అంటే ఏమిటి? ముందు మీకు మీరే చెప్పుకోవాలి. నాకు బలాన్ని, భద్రతను ఇచ్చేది చివరికి ఆ భగవంతుడే. 'నీకు ఆధారం ఎవరు?' అంటే సాధారణంగా మీరు తోటిమనుష్యులలో ఎవరి పేరో చెబుతారు. ఆ అలవాటును మానుకుని భగవంతునిమీదే పూర్తి భారం వెయ్యాలి. భగవంతుడు ప్రత్యక్షంగా రాకపోవచ్చు; ఎవరో ఒకరిద్వారా మీ యోగక్షేమాలను తానే చూసుకుంటాడు. ఇప్పుడు పిల్లలు దేశం నలుమూలలకీ వెళ్ళిపోయారు; మీకు అవసరమైనప్పుడు వారు రాగలరో లేరో అనే బెంగపడే బదులు, ఈశ్వరుణ్ణి శరణు వేడితే, ఆయనే ఎవరినో పంపిస్తాడు.

దశరథుని విషయమే తీసుకోండి! ఆయనకు నలుగురు మగపిల్లలు ఉన్నారు; నలుగురూ ఆణిముత్యాలు. కాని ఆయన అంతిమశ్వాస విడిచేటప్పుడు ఒక్క పుత్రుడు కూడా పక్కన లేడు. ఇలాంటివి విని భయపడకూడదు; భగవంతునిమీద భారం వెయ్యటం నేర్చుకోవాలి.

భగవంతునిమీద భారం ఎలా వెయ్యాలి? భగవంతుడు ఎప్పుడూ మీ హృదయంలోనే కొలువైవున్నాడని మర్చిపోకూడదు.

యో వేద నిహితం గుహాయాం పరమే వ్యోమన్

భగవంతునిమీద భారం వెయ్యాలంటే, దానికి ఇంకొక లోతైన అర్థం కూడా ఉంది. భగవంతుడు చేసిన బోధ మీద భారం వెయ్యాలి. డాక్టరుమీద భారం వెయ్యమంటే ఏమిటి అర్థం? డాక్టరు చెప్పిన సూచనలను అక్షరం పొల్లుపోకుండా పాటించటం. భగవంతుడు మనకు బోధను వేదంద్వారా చేశాడు; గీత ద్వారా చేశాడు. గీత మన జీవనవిధానాన్ని బోధిస్తుంది. వేదంలోనూ, వేదంయొక్క సారాంశం అయిన గీతలోనూ బోధించిన జీవనవిధానాన్ని అక్షరం పొల్లుపోకుండా పాటించాలి.

వేదాలు, గీత ఎటువంటి జీవనవిధానాన్ని బోధించాయి? మీరు చేసే కర్మలను మీరు చెయ్యండి; కాని వాటిని భగవంతునికి అర్పించండి అంటున్నాయి. అలా చేస్తే వచ్చే ఫలం ఏమిటి? మోక్షం పొందుతారు. శాశ్వతమైన ఫలం పొందుతారు.

కాకపోతే ఈ విషయాన్ని జాగ్రత్తగా అర్థం చేసుకోవాలి. కర్మయోగి అజ్ఞాని అని చూశాము; జ్ఞానం పొందితేనే మోక్షం వస్తుందనీ చూశాము. ఇక్కడేమో కృష్ణపరమాత్మ కర్మయోగం పాటిస్తే మోక్షం వస్తుందని అంటున్నాడు. కృష్ణపరమాత్మే ఎన్నోసార్లు మధ్యలో దశలను వివరించాడు. వాటిని మనం ఇక్కడ కలుపుకోవాలి.

కర్మయోగము + ఉపాసనయోగము+ జ్ఞానయోగము = మోక్షము

దీన్ని పరంపరయా మోక్షం అంటారు.

ఇక్కడితో శరణాగతి – ప్రత్యేక విశ్లేషణ అయిపోయింది. ఈ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకాలను చూద్దాము.

శ్లో. 56 **సర్వకర్మాణ్యపి సదా కుర్వాణో మద్వ్యపాశ్రయః ।**
మత్ప్రసాదాదవాప్నోతి శాశ్వతం పదమవ్యయమ్ ॥

సర్వకర్మాణి, అపి, సదా, కుర్వాణః, మద్వ్యపాశ్రయః,
మత్ప్రసాదాత్, అవాప్నోతి, శాశ్వతమ్, పదమ్, అవ్యయమ్ ॥

మద్వ్యపాశ్రయమః	= మత్పరాయణుడై నన్ను ఆశ్రయించిన కర్మయోగి	మత్ప్రసాదాత్	= నా అనుగ్రహము వలన
సర్వకర్మాణి	= సమస్త కర్మలను	శాశ్వతమ్	= సనాతనమైన
సదా	= నిరంతరము	అవ్యయమ్	= నాశరహితమైన
కుర్వాణః, అపి	= చేయుచునే	పదమ్	= పరమపదమును
		అవాప్నోతి	= పొందును

మత్-వ్యపాశ్రయః సదా సర్వ-కర్మాణి అపి కుర్వాణః
మత్-ప్రసాదాత్ శాశ్వతమ్ అవ్యయమ్ పదమ్ అవాప్నోతి ।

తా: మత్పరాయణుడై నన్ను ఆశ్రయించిన కర్మయోగి సమస్త కర్మలను నిరంతరము చేయుచునే నా అనుగ్రహము వలన సనాతనమైన, నాశరహితమైన పరమపదమును పొందును.

ఈ శ్లోకాల్లో (56-62) కృష్ణపరమాత్మ శరణాగతిని, ఈశ్వరానుగ్రహాన్ని స్తుతిస్తున్నాడు. ఇక్కడ కర్మయోగికి ఇంకా జ్ఞానం రాలేదు. అతను కర్మయోగం పాటించి, చిత్తశుద్ధిని పొందాక, జ్ఞానయోగానికి వచ్చి అప్పుడు జ్ఞానం పొందాలి. అంతవరకూ అతను అజ్ఞాని కిందికే వస్తాడు. అందువల్ల అతను భగవంతుణ్ణి ఇష్టదేవతా రూపంలో కొలుస్తాడు. అతనికి నిర్గుణబ్రహ్మ గురించి తెలియదు; తనే బ్రహ్మనీ తెలియదు. అందువల్ల కర్మయోగి తన ఇష్టదేవతను శరణు వేడతాడు. అది ఎలా చేస్తాడు? కృష్ణపరమాత్మ వివరిస్తున్నాడు.

మద్వ్యపాశ్రయః – నన్ను శరణు వేడుతాడు. వ్యపాశ్రయః అంటే శరణు వేడటం. ముందు మీకు మీరు చెప్పుకోవాలి. నాకు చివరికి బలాన్ని, భద్రతను ఇచ్చేది ఆ భగవంతుడేనని.

మీరు మీ ఆత్మీయుల మధ్య జీవించవచ్చు; వారిని ప్రేమించవచ్చు; వారిని ఆప్యాయంగా చూసుకోవచ్చు; వారిని దూరం తోసేయనవసరం లేదు; కాని మీకు ఆధారం ఎవరని అడిగితే మాత్రం వారిలో ఎవరినో చెప్పకండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. భగవంతునిమీదే మీ అంతిమభారం వేస్తే, ఆయనే మీ యోగక్షేమాలు చూసుకుంటాడు.

పిల్లలేమో చెల్లాచెదురుగా ఉన్నారు. ఒకరు కెనడాలో, ఒకరు ఆస్ట్రేలియాలో, మరొకరు అమెరికాలో ఉన్నారు. మీరిద్దరు మాత్రం ఇండియాలో ఉండిపోయారు. మీరు అక్కడికి వెళ్ళలేరు; వారు ఇక్కడికి మాటిమాటికీ రాలేరు. ఇక్కడేదైనా అవసరం ముంచుకొచ్చినా, వారికి పాస్‌పోర్ట్, వీసాల సమస్యలు లేకుండా ఉండాలి. ఇక్కడ తండ్రి ఎక్స్‌పైర్ అయ్యే సమయానికి అక్కడ కొడుకు వీసా ఎక్స్‌పైర్ అయితే, ఆతనికి తండ్రిమీద ఎంత ప్రేమ ఉన్నా రాలేడు. అందువల్ల మానవమాత్రులమీద భారం వెయ్యకుండా భగవంతునిమీద భారం వెయ్యమంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈశ్వరుని కృప ఉంటే, పిల్లలే పరిగెత్తుకుంటూ వస్తారు; లేకపోతే సమయానికి ఆదుకునేలా ఎవరినైనా స్వయంగా పంపిస్తాడు భగవంతుడు. అందువల్ల భగవంతునిమీద భారం వెయ్యటం నేర్చుకోండి.

భగవంతునిమీద భారం ఎలా వెయ్యాలి? భగవంతుడు మీ హృదయంలోనే నెలకొని ఉన్నాడని గుర్తుంచుకోండి. మీరు నిత్యపూజ చేసేటప్పుడు భగవంతుణ్ణి ఆహ్వానించి, షోడశోపచారాల పూజ చేసి, తర్వాత ఏమంటారు?

యథాస్థానం ప్రతిష్ఠాపయామి

అంటే భగవంతుణ్ణి తన అసలు నిలయం ఏదో దానికి పంపిస్తున్నారు. భగవంతుని నిలయం ఎక్కడో దూరంగా కైలాసంలోనో, వైకుంఠంలోనో లేదు. భగవంతుడు మీ హృదయంలోనే ఉన్నాడు. భగవంతునికి పూలు సమర్పించాలి, అభిషేకాలు చెయ్యాలి కాబట్టి, ఆయనను బాహ్యంగా ఆహ్వానించి అవన్నీ చేస్తారు. తర్వాత హృదయంలో మళ్ళీ ప్రతిష్ఠించుకుంటారు. అంటే మీరు శరణు వేడాల్సిన భగవంతుడు ఎక్కడో లేడు. మీ హృదయంలోనే ఉన్నాడు. అది **మద్వ్యపాశ్రయః**. ఇది మొదటి అర్థం.

ఈ పదానికి ఇంకా లోతైన అర్థం ఇంకొకటి ఉంది. అది భగవంతుణ్ణి శరణు వేడటమంటే, ఆయన చేసిన బోధను పాటించటం. భగవంతుడు వేదాల ద్వారా, భగవద్గీత ద్వారా మన జీవనవిధానాన్ని నిర్దేశించాడు. అందువల్ల గీతలో నిర్దేశింపబడిన జీవనవిధానాన్ని మనం అక్షరం పొల్లుపోకుండా పాటించాలి. మద్వ్యపాశ్రయః అంటే **శాస్త్రవ్యపాశ్రయః** అనేది రెండవ అర్థం. శాస్త్రం ఎటువంటి జీవనవిధానాన్ని నిర్దేశించింది?

సర్వకర్మాణ్యపి సదా కుర్వాణః – మీరు చెయ్యాలనుకున్న కర్మలన్నీ చెయ్యండి. అది లౌకిక కర్మ అయినా సరే, ఆధ్యాత్మిక కర్మ అయినా సరే. కాని అవన్నీ ఎలా చెయ్యాలి? వాటన్నిటినీ ఈశ్వరార్పణ భావనతో చెయ్యాలి. అంటే వాటన్నిటినీ భగవంతునికి అర్పించాలి. అందువల్ల సర్వకర్మాణ్యపి సదా కుర్వాణః వాక్యానికి ఈశ్వరార్పణ భావనయా కుర్వాణ అని కలుపుకోవాలి. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే కర్మలను **ఈశ్వరార్పణ భావన**తో చెయ్యాలి. అలా చేస్తే ఏమవుతుంది?

మత్ ప్రసాదాత్ అవాప్నోతి – మీరు చేసిన ఆ కర్మలకు వచ్చిన ఫలాన్ని నా ప్రసాదంగా స్వీకరించాలి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నా ప్రసాదంగా అంటే ఈశ్వరప్రసాదంగా స్వీకరించాలి. అలా చేస్తే మీకు కలిగే ఫలమేమిటి?

పదమ్ ఆప్నోతి – పదం అంటే ఇక్కడ మోక్షపదం. ఆ మోక్షం ఎటువంటిది?

శాశ్వతమ్ (పదమ్) – శాశ్వతమైనది;

అవ్యయమ్ (పదమ్) – నాశనం లేనిది. అంటే శాశ్వతమైన, నాశనం లేని మోక్షాన్ని పొందుతారు.

ఈ శ్లోకం సారాంశం మనకు తెలిసినదే. కర్మలన్నిటినీ ఈశ్వరార్పణ భావనతో చేసి, కర్మఫలాన్ని ఈశ్వర ప్రసాదభావనతో స్వీకరిస్తే, శాశ్వతమైన, అవ్యయమైన మోక్షాన్ని పొందుతారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఇక్కడ మనం జాగ్రత్తగా ఉండాలి. ఇవి సారాంశ శ్లోకాలు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ అన్ని దశలను చెప్పటం లేదు. కర్మయోగం మాత్రమే పాటిస్తే మోక్షం వచ్చేయదు. కర్మయోగం పాటించి, చిత్తశుద్ధి పొంది, జ్ఞానయోగానికి వచ్చి వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేస్తే మోక్షం వస్తుంది. అంటే కర్మయోగం ద్వారా చిత్తశుద్ధి, గురుప్రాప్తి, శ్రవణప్రాప్తి, జ్ఞానప్రాప్తి ద్వారా మోక్షప్రాప్తి. అందువల్ల కర్మయోగం సరిగ్గా పాటించాలి.

శ్లో. 57 **చేతసా సర్వకర్మాణి మయి సన్న్యస్య మత్పరః ।**
బుద్ధియోగముపాశ్రిత్య మచ్చిత్తః సతతం భవ ॥

చేతసా, సర్వకర్మాణి, మయి, సన్న్యస్య, మత్పరః,
బుద్ధియోగమ్, ఉపాశ్రిత్య, మచ్చిత్తః, సతతమ్, భవ ॥

సర్వకర్మాణి	= సమస్త కర్మలను	బుద్ధియోగమ్	= సమబుద్ధిరూప యోగమును
చేతసా	= నిండుమనస్సుతో	ఉపాశ్రిత్య	= అవలంబించి
మయి	= నాకు	మత్పరః	= మత్పరాయణుడవై
సన్న్యస్య	= సమర్పించి	సతతమ్	= సంతతము
		మచ్చిత్తః, భవ	= నాయందే చిత్తము గలవాడవగుము

(త్వం) సర్వ-కర్మాణి చేతసా మయి సంన్యస్య, మత్-పరః
(సన్) బుద్ధి-యోగమ్ ఉపాశ్రిత్య, సతతమ్ మత్-చిత్తః భవ ।

తా: సమస్త కర్మలను నిండుమనస్సుతో నాకు సమర్పించి సమబుద్ధిరూప యోగమును అవలంబించి మత్పరాయణుడవై సంతతము నాయందే చిత్తము గలవాడవగుము.

ఇదే భావన కొనసాగుతున్నది ఇంకా.

బుద్ధియోగమ్ ఉపాశ్రిత్య – నువ్వు కర్మయోగం పాటించుగాక అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. బుద్ధియోగం అంటే అది కర్మయోగికి ఇంకొకపేరు. బుద్ధి అంటే ఇక్కడ భావన. కర్మయోగికి రెండు భావనలు ఉండాలని చూశాము.

కర్మయోగం = ఈశ్వరార్పణ బుద్ధి + ఈశ్వరప్రసాద బుద్ధి

కర్తగా కర్మయోగి తను చేసే పనులన్నింటినీ భగవదర్పణం చెయ్యాలి. అప్పుడు అతను ఏ కర్మను కూడా ద్వేషించడు. తను చెయ్యాల్సిన కర్మమీద ఇంక అతనికి ఇష్టాయిష్టాలు ఉండవు. తను చేసే పనిని ప్రేమించటం నేర్చుకుంటాడు. అది అంత తేలిక కాకపోయినా మీరు చేస్తున్న పనిని మీరు ప్రేమించటం నేర్చుకుంటే, అప్పుడు ఆ పని మీకు విసుగుపుట్టించే ఆస్కారమే లేదు.

ఆఫీసులో మీ ఉద్యోగధర్మం ఏమిటి? మీ పై అధికారి చెప్పిన పనులను మీరు చెయ్యాలి. వాటిమీద మీ ఇష్టాయిష్టాల ప్రసక్తి లేదు. అలాగే ఇంట్లో భర్తగా మీ ధర్మాన్ని నెరవేర్చాల్సి ఉంటుంది. కొన్ని పనులు మీకు ఇష్టం ఉండకపోవచ్చు. కాని మీ రాగద్వేషాలకు అవకాశం ఇవ్వకుండా మీరు భర్తగా, ఉద్యోగిగా, తండ్రిగా మీ ధర్మాన్ని మీరు నెరవేర్చాల్సి ఉంటుంది. అందువల్ల మీ రాగద్వేషాలనుబట్టి మీ కర్మను నిర్ణయించకండి. మీరు చేసి తీరాల్సిన పనులను ప్రేమించటం నేర్చుకోండి; మీకు ఆ పనిమీద నిజంగా ఇష్టం లేకపోయినా, చిరునవ్వు చిందించండి. ఇది కర్తగా మీ భావన. ఇది భావన 1.

మీరేపని చేసినా దానికి ఫలం భగవంతుని నుంచే వస్తుంది. అందువల్ల ఆ ఫలాన్ని కూడా మీ రాగద్వేషాలకు అనుగుణంగా నిర్ణయించకండి. ఎప్పుడైతే రాగద్వేషాలను అనుసరించి మీ అనుభవాన్ని బేరీజు వేస్తారో, అప్పుడే ఆనందం ఇచ్చేవి, దుఃఖం కలుగజేసేవి అని వాటికి పేర్లు పెడతారు. అందువల్ల, అలా చెయ్యకుండా ఏది వచ్చినా, చిరునవ్వుతో స్వీకరించండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ చిరునవ్వుతో స్వీకరించటాన్ని **ఆగతే స్వాగతం కుర్యాత్** అంటారు. ఇది భోక్తగా మీ భావన. ఇది భావన 2.

ఇటువంటి భావనతో కర్తగా, భోక్తగా చేస్తే, ఏ కర్మగాని, అనుభవంకాని మిమ్మల్ని బాధించవు. మీ చేతిలో లేని విషయాలను చిరునవ్వుతో స్వీకరించక తప్పదు. **ఏక్సెప్ట్ అండ్ అకామడేట్.** దాన్ని స్వీకరించి, దానికి అలవాటు పడిపోవాలి. ఎందుకంటే, జీవితంలో జరిగేవాటిల్లో 75% మీ చేతుల్లో ఉండదు. ఎందుకు? గతం మీ చేతిలో లేదు; అది జరిగిపోయింది. వర్తమానం మీ చేతిలో లేదు; అది వచ్చేసింది. అంటే గతం, వర్తమానం రెండూ మీ చేతిలో లేవు.

అయితే భవిష్యత్తు మీ చేతిలో ఉందా? కాని భవిష్యత్తు కూడా పూర్తిగా మీ చేతిలో లేదు. మీ ఫ్రీవిల్‌వల్ల జరగబోయే వాటిని మీరు మార్చగలరు కాని, మీకు ఇష్టం ఉన్నా, లేకపోయినా కొన్ని జరిగితీరుతాయి. కొంతమేరకు భవిష్యత్తును రంగులమయంగా చేసుకోవచ్చు, కాని స్వచ్ఛమైన, రంగులమయం కాని భవిష్యత్తు కూడా కొంత ఉంది. ఏమిటది? ముఖ్యమైనది మీ వయస్సు, మీకు ఇష్టమున్నా, లేకపోయినా వయస్సు పెరుగుతూనే ఉంటుంది. ఈ సంవత్సరం మీకు 49 సంవత్సరాలు అయితే, వచ్చే సంవత్సరం మీరు యాభయ్యోపడిలో అడుగుపెట్టక తప్పదు. అందువల్ల పెరిగే వయస్సును మీరు అడ్డంపెట్టి ఆపలేరు. దాన్ని చిరునవ్వుతో స్వీకరించాల్సిందే.

అందువల్ల బుద్ధియోగం అంటే సమత్వబుద్ధియోగం అనికూడా అనవచ్చు. సమత్వబుద్ధి అంటే చిరునవ్వుతో స్వీకరించటం, దానిని వ్యతిరేకించక పోవటం. ఈశ్వరార్పణ ప్రసాదభావనరూప బుద్ధియోగమ్ లేదా సమత్వ బుద్ధియోగమ్ అనవచ్చు.

మయి సన్న్యస్య – మీరు చేసే కర్మలను నాకు అర్పించండి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మామూలుగా సన్న్యాసం అంటే త్యజించటం; కాని ఇక్కడ సన్న్యాసం అంటే త్యజించటం కాదు, సన్న్యాసం అంటే అర్పించటం. ఏవి అర్పించాలి?

సర్వకర్మాణి – అన్ని కర్మలనూ. అంటే మొత్తం కర్మలన్నిటినీ భగవంతునికి అర్పించమంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అది **సర్వకర్మాణి మయి సన్న్యస్య**. ఎలా చెయ్యాలి?

చేతసా – భావనతో. ఈశ్వరార్పణ భావనతో అంకితం చెయ్యాలి.

ఇవన్నీ చేస్తున్నప్పుడు మీ లక్ష్యం గురించి మీకు స్పష్టంగా తెలియాలి. ఇది చాలా ముఖ్యం. ఎందుకంటే మీ లక్ష్యం ఆధ్యాత్మికలక్ష్యం అయితేనే మీకు కర్మయోగం పనికివస్తుంది. దాని బదులుగా మీరు లౌకికలక్ష్యాలను కోరితే కర్మయోగం పనికిరాదు. ఎందుకంటే లౌకికలక్ష్యాలను కోరితే బాహ్యవస్తువులకు ప్రాముఖ్యతను ఇస్తారు. శాంతి, భద్రత, ఆనందాలు బాహ్యవస్తువుల్లో దొరుకుతాయని మీరు గట్టిగా నమ్ముతారు.

కాని శాంతి, భద్రత, ఆనందాలు బాహ్యవస్తువుల్లో లేవని తెలుసుకుంటే, మీరు ఆధ్యాత్మిక మార్గంలోకి వచ్చినట్టు అర్థం. అవి మీ అంతర్గత ఎదుగుదలతో వస్తాయని తెలుసుకుంటారు. అందువల్ల కర్మయోగిగా మీ లక్ష్యం ఏమైవుండాలి? చిత్తశుద్ధి అయివుండాలి; లేదా భగవంతుడు అయివుండాలి; లేదా జ్ఞానం అయివుండాలి; లేదా మోక్షం అయివుండాలి; లేదా అన్నీ కలిపి మీ లక్ష్యం అనికూడా చెప్పవచ్చు. చిత్తశుద్ధి తక్షణలక్ష్యం అవుతుంది; గురుప్రాప్తి, జ్ఞానప్రాప్తి, మోక్షప్రాప్తులు దీర్ఘకాలిక లక్ష్యాలు అవుతాయి.

మత్పరః – నన్నే లక్ష్యంగా పెట్టుకోవాలి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. భగవంతుడు, చిత్తశుద్ధి, జ్ఞానప్రాప్తి, మోక్షప్రాప్తి ఇవన్నీ ఒకటే అని చూశాము.

మరి లౌకిక విజయాల మాటేమిటి? కర్మయోగి వాటిని నిర్లక్ష్యం చెయ్యడు; అవి ఆగంతుకంగా వచ్చాయని గ్రహిస్తాడు. వాటినే ముఖ్యలక్ష్యాలుగా భావించడు.

మచ్చిత్తః సతతం భవ – నన్ను ఎన్నడూ మర్చిపోకు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎన్నడూ దైవచింతనకు దూరం కాకూడదు. సతతం అంటే ఎప్పుడూ; మత్ చిత్తః భావ అంటే నా ఆలోచనలోనే ఉండు.

కర్తగా మీరు పనిచేస్తుంటే, ఆ పనిని ఈశ్వరార్పణ భావనతో చేస్తున్నారు. అంటే ఈశ్వరునికి అర్పించటం ద్వారా ఈశ్వరభావనలో ఉంటారు. భోక్తగా మీకు ఏ కర్మఫలం వచ్చినా ప్రసాదభావనతో తీసుకుంటారు. అంటే ఎప్పుడూ ఈశ్వరభావనలోనే ఉంటారు. మీరు మేలుకుని ఉన్నంతసేపూ కర్తగానో, భోక్తగానో ఉంటారు. ఎలా ఉన్నా ఈశ్వరుణ్ణి తలుచుకుంటూనే ఉంటారు. అంటే మీ జీవితం ఈశ్వరుని చుట్టూ పెనవేసుకుని ఉంటుంది.

శ్లో. 58 **మచ్చిత్తః సర్వదుర్గాణి మత్ప్రసాదాత్ తరిష్యసి ।**
అథ చేత్ త్వమహంకారాత్ న శ్రోష్యసి వినంక్ష్యసి ॥
మచ్చిత్తః, సర్వదుర్గాణి, మత్ప్రసాదాత్, తరిష్యసి,
అథ, చేత్, త్వమ్, అహంకారాత్, న, శ్రోష్యసి, వినంక్ష్యసి ॥

మచ్చిత్తః, త్వమ్	= నాయందు చిత్తమును నిల్పిన నీవు	అహంకారాత్	= అహంకార కారణముగా
మత్ప్రసాదాత్	= నా యనుగ్రహమువలన	న, శ్రోష్యసి	= నా వచనములను నీవు పెడచెవిన బెట్టినచో
సర్వదుర్గాణి	= సమస్త సంకటములను	వినంక్ష్యసి	= నష్టముల పాలగుదువు
తరిష్యసి	= అనాయాసముగా దాటగలవు		
అథ, చేత్	= అలాకాక		

(త్వం) మత్–చిత్తః (సన్) సర్వ–దుర్గాణి మత్–ప్రసాదాత్ తరిష్యసి,
అథ త్వమ్ అహంకారాత్ న శ్రోష్యసి చేత్, వినంక్ష్యసి ।

తా: నాయందు చిత్తమును నిల్పిన నీవు నా యనుగ్రహమువలన సమస్త సంకటములను అనాయాసముగా దాటగలవు. అలాకాక అహంకార కారణముగా నా వచనములను నీవు పెడచెవిన బెట్టినచో నష్టముల పాలగుదువు.

ఇలా ఈశ్వరుణ్ణే తన జీవితంలో ప్రధానంగా చేసుకున్న కర్మయోగి కర్తగా, భోక్తగా కూడా తన ప్రతి అనుభవాన్నీ ఒక పాఠంగా మలుచుకుంటాడు. నేర్చుకోవాలే కాని, ప్రతి అనుభవంనుంచి ఒక పాఠం నేర్చుకోవచ్చు. కాని నేర్చుకోవాలంటే మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉండాలి. ప్రశాంతంగా లేని మనస్సు ఒక తప్పును మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తుంది. 'తప్పు చెయ్యటం మానవసహజం,' పాత సామెత. 'తప్పు చెయ్యటం మనిషి జన్మహక్కు,' కొత్త సామెత. కాని చేసిన తప్పునే మళ్ళీ చేస్తే, అది వెర్రితనం అంటుంది శాస్త్రం.

తెలివైన వ్యక్తి తప్పు చేస్తాడు కాని ఆ తప్పునుంచి పాఠం నేర్చుకుంటాడు. ఎందుకు నేర్చుకుంటాడు? కర్మయోగం అతనికి ప్రశాంతచిత్తాన్ని ఇస్తుంది కాబట్టి. మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉంటే, బుద్ధి పదునుగా ఉంటుంది; బుద్ధి పదునుగా ఉంటే, ప్రతి అనుభవం నుంచీ అది పాఠం నేర్చుకుంటుంది. దాన్ని పరిణితి అంటారు. అలా

పాఠాలు నేర్చుకుంటే, పరిపక్వత చెందుతూ వస్తే, మనిషి సమస్యలను ఆత్మజ్ఞానం మాత్రమే తీర్చగలదని అర్థం చేసుకుంటాడు.

కర్మయోగంలో ప్రతి అనుభవంనుంచి పాఠం నేర్చుకుంటాడు; బాధాకర అనుభవంనుంచి ఇంకా గొప్ప అనుభవం నేర్చుకుంటాడు. ఆ విధంగా చూస్తే బాధాకర అనుభవాలు నిజానికి అతనికి రెండు విధాల తోడ్పడేలా చేస్తున్నాడు భగవంతుడు. ఒకటి, బాధను అనుభవించటంద్వారా అతని ప్రారబ్ధకర్మ క్షయమవుతుంది. రెండవది, బాధాకరమైన అనుభవంనుంచి పాఠం నేర్చుకుని, పైకి ఎదుగుతాడు.

ఆ విధంగా కర్మయోగి సమత్వాన్ని పొంది, ప్రతి ఒక్క కష్టసుఖంనుంచీ ఒక పాఠం నేర్చుకుంటాడు. పాము విషంలో కూడా మందు ఉంది అంటే అత్యంత విషపూరితమైనది కూడా మంచికి తోడ్పడుతుందని అర్థం. అలా పాఠం నేర్చుకుని ఎదుగుతాడు జ్ఞానయోగి.

అంతేకాదు, ఆధ్యాత్మికరంగంలో ఆటంకాలు ఉండి తీరతాయి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏ మంచికార్యం చెయ్యాలన్నా ఆటంకాలు వచ్చి తీరతాయి; గీతాబోధకు వెళదామనుకుంటే ఆటంకాలు వస్తాయి. ఆటంకాలను మూడురకాలుగా వర్ణిస్తారు. అవి ఆధ్యాత్మిక, ఆధిభౌతిక, ఆధిదైవక ఆటంకాలు. కాని మీరు కర్మయోగి అయితే, ఈ ఆటంకాలను దాటుతారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మచ్చిత్తః – నన్నే మీ మనస్సులో నిలుపుకుంటే,

మత్ప్రసాదాత్ – నా అనుగ్రహంవల్ల, అంటే ఈశ్వరానుగ్రహంవల్ల;

సర్వదుర్గాణి తరిష్యసి – అన్ని ఆటంకాలను దాటుతారు. ఇక్కడ దుర్గ అంటే మీరు కొలిచే దుర్గాదేవి కాదు. ఇక్కడ ఆటంకాలు అని అర్థం. ఆ ఆటంకాలు మీనుంచే వచ్చేవైతే, వాటిని ఆధ్యాత్మిక ఆటంకాలు అంటారు. మనస్సు సహకరించకపోతే మీరు గీతాబోధకు వెళ్ళినా కూడా బోధను కొంచెం కూడా వినలేరు. మీ చెవులు పనిచెయ్యటం లేదా అంటే పక్కింట్లో మాటలు కూడా మీకు బాగానే వినిపిస్తాయి. మనస్సు, చెవి వెనక లేకుండా ఎక్కడెక్కడో తిరిగి వస్తోందన్నమాట.

ఇవికాక ఆధిభౌతిక, ఆధిదైవిక ఆటంకాలు ఉంటాయి. ఆధిభౌతిక అంటే తోటివారినుంచి వచ్చే ఆటంకాలు; ఆధిదైవిక అంటే ప్రకృతి వైపరీత్యాలు. ఇవన్నీ దాటుతాడు కర్మయోగి అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కాని అదే సమయంలో ఒక హెచ్చరిక కూడా చేస్తున్నాడు. కర్మయోగం గురించి ఇన్నిసార్లు విని, దాని ప్రయోజనం తెలుసుకుని, దాని గురించిన ప్రేరణలు వినికూడా, ఇంకా కర్మయోగం పాటించనని భీష్మించుకు కూర్చుంటే, అది మీ ఆధ్యాత్మిక పతనానికి దారితీస్తుంది అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అథ న శ్రోష్యసి చేత్ – దాని బదులుగా, ఒకవేళ మీరు ఈ విలువైన సందేశాన్ని వినకపోతే,

వినంక్ష్యసి – మీరు నష్టపోతారు. అంటే ఆధ్యాత్మిక పతనం చెందుతారు. మనిషిగా పుట్టిన ప్రయోజనాన్ని పొందలేరు. మనిషిగా పుట్టినందుకు మోక్షం కోసం ప్రయత్నించాలి. ఆ అపురూపమైన వరాన్ని కాలదన్నుకున్నవారు అవుతారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకు వినరు?

అహంకారాత్ – అహంకారంవల్ల వినరు. మనిషిగా కొంతమందికి ముందు ఉండేదే అహంకారం. నేనేమిటి ఇంకొకరి సలహా వినేదేమిటి అనుకుంటారు. మనిషిగా పుట్టినందుకు మోక్షానికి ప్రయత్నించాలనుకోరు. మనిషిగా పుట్టినందుకు వారేం చెయ్యాలనుకుంటే అది చేసే స్వేచ్ఛ ఉంది అనుకుంటారు. దానివల్ల ఈ మంచిమాటలను పెడచెవిన పెట్టి, పతనమవుతారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 59 **యదహంకారమాశ్రిత్య న యోత్స్య ఇతి మన్యసే ।**
మిథ్యైష వ్యవసాయస్తే ప్రకృతిస్త్వాం నియోక్ష్యతి ॥
యత్, అహంకారమ్, ఆశ్రిత్య, న, యోత్స్యే, ఇతి, మన్యసే,
మిథ్యా, ఏషః, వ్యవసాయః, తే, ప్రకృతిః, త్వామ్, నియోక్ష్యతి ॥

అహంకారమ్	= అహంకారమును	ఏషః, వ్యవసాయః	= ఈ నిశ్చయము
ఆశ్రిత్య	= ఆశ్రయించి	మిథ్యా	= వృథాయే
న, యోత్స్యే	= నేను యుద్ధము చేయను	(యతః)	= (ఎందుకంటే)
ఇతి	= అని	ప్రకృతిః	= నీ స్వభావమే
యత్, మన్యసే	= ఏదైతే తలంతువో	త్వామ్	= నిన్ను
తే	= నీయొక్క	నియోక్ష్యతి	= యుద్ధము చేయుటకు పురికొల్పును

యత్ అహంకారమ్ ఆశ్రిత్య న యోత్స్యే ఇతి మన్యసే, (తత్) ఏషః
తే వ్యవసాయః మిథ్యా (ఏవ అస్తి), ప్రకృతిః త్వామ్ నియోక్ష్యతి ।

తా: అహంకారమును ఆశ్రయించి నేను యుద్ధము చేయను అని ఏదైతే తలంతువో, నీయొక్క ఈ నిశ్చయము వృథాయే. ఎందుకంటే నీ స్వభావమే నిన్ను యుద్ధము చేయుటకు పురికొల్పును.

ముందు శ్లోకంలో వాడిన న శ్రోష్యసి వినంక్ష్యసి పదాలను ఇందులో ఇంకా వివరిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అర్జునుని విషయమే తీసుకుంటే అతను జాతిక్షత్రియుడు. రజోగుణం మూర్తీభవించిన వ్యక్తి. అందువల్ల అతను కర్మ చెయ్యాలి. ఇప్పుడేమో అతను నేను యుద్ధం చెయ్యను, సన్న్యాసం స్వీకరిస్తాను లేదా ఆధ్యాత్మిక సాధన చేస్తాను అంటే అది అతని మనస్తత్వానికి సరిపోదు. అందువల్ల అతను అందులో దారుణంగా ఓడిపోతాడు.

సత్త్వగుణం ప్రధానంగా ఉన్న వ్యక్తి నేను కర్మచెయ్యను, ఆశ్రమజీవనం గడుపుతాను అంటే అర్థం ఉంది. అతని గుణం ధ్యానానికీ, వేదాంత శ్రవణానికీ అనువుగా ఉంటుంది. కాని రజోగుణం మెండుగా ఉన్నవ్యక్తి వేదాంతశ్రవణం చెయ్యాలంటే చెయ్యలేడు. మొదట్లో కొన్ని రోజులు బాగానే ఉండవచ్చు కాని, తర్వాత అతనిలోని రజోగుణం బయటకు వస్తుంది. మరో నలుగురు సన్న్యాసులను ప్రోగేసి వారికొక సంఘాన్ని ఏర్పరుస్తాడు. ఇంక వారికేం కావాలంటే వాటికోసం యుద్ధం చేస్తాడు. వారికి గుడిసె లేకపోతే, గుడిసె వేయించి పెడతాడు; అవసరమైతే ఢిల్లీకి విమానంలో వెళ్ళి అక్కడ హెూరాహెూరీ పోట్లాడో, ఉపవాసదీక్షలు చేపట్టో, తిరుగుబాటు లేపో హడావుడి చేస్తాడు. అందువల్ల రజోగుణం ఉన్నవ్యక్తి తీరిగ్గా కూర్చోలేడు. అయితే తక్కినవారికోసం పోరాడుతాడు.

అందువల్లనే ఎవరైనా స్వామీజీ దగ్గరకు వచ్చి, 'నా ఆస్తినంతా ఏ ఆశ్రమానికో రాసేసి, అక్కడే ఉండిపోతాను,' అని చెబితే తొందరపడవద్దనీ, ముందు అక్కడ కొన్ని రోజులు ఉండి చూడమనీ చెబుతారు స్వామీజీ. అలా చూస్తే వెనక్కి తిరిగివచ్చే సందర్భాలే ఎక్కువ కనబడతాయి. దూరపుకొండలు నునుపు అంటారు. ఇక్కడ్నుంచి చూస్తే ఆశ్రమజీవనం బాగుంది అనుకుంటారు; ఆశ్రమానికి వెళ్ళి చూస్తే, ఇక్కడి జీవితమే బాగుంది అనుకుంటారు. ఎందుకంటే ఎక్కడికి వెళ్ళినా రాగద్వేషాలు పోవు.

పరిపక్వత వచ్చాక సన్న్యసిస్తే వేదాంతశాస్త్రంమీద శ్రద్ధ ఏర్పడుతుంది; పరిపక్వత రాకముందే సన్న్యసిస్తే ఎవరేం చేస్తున్నారో గమనించటమే సరిపోతుంది. అందువల్ల సరిగ్గా విను అర్జునా అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

యది అహంకారమ్ ఆశ్రిత్య – నీ అహంకారాన్నే ఆశ్రయించుకుని కూర్చున్నావనుకో,

న యోత్స్య ఇతి మన్యసే – నేను యుద్ధం చెయ్యనని భీష్మించుకు కూర్చున్నావనుకో;

మిథ్యైష వ్యవసాయస్తే – ఈ నీ నిర్ణయం వృథా అవుతుంది. అది పనిచెయ్యదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకు?

ప్రకృతిస్త్వాం నియోక్ష్యతి – నీ రాజసిక ప్రవృత్తి నిన్ను ఖాళీగా కూర్చోనివ్వదు. ఇక్కడ ప్రకృతి అంటే స్వభావం; అర్జునుని స్వభావం రాజసిక ప్రవృత్తి.

రాజసిక ప్రవృత్తి ఉన్నవారు ఒక వృత్తి నుంచి ఇంకొక వృత్తికి మారినా కూడా ఖాళీగా కూర్చోలేరు. కంప్యూటర్ రంగంలో బిజినెస్ చేస్తున్న వ్యక్తి దానితో విసుగుపుట్టి ఏ హృషీకేశ్‌కో వెళ్ళినా అక్కడ కొన్నాళ్ళకే రుద్రాక్షమాలల వ్యాపారం మొదలుపెడతాడు. ఇండోనీషియాలో చవగ్గా దొరుకుతాయని తెలుసుకుని, అక్కడ్నుంచి తెప్పించి, ఇక్కడ అమ్ముతాడు. అంటే ఎగుమతి, దిగుమతి వ్యాపారం చేస్తాడు.

అందువల్ల ఇక్కడ జీవితం విసుగు పుడుతోందనుకుని ఎక్కడికో వెళ్ళి, అక్కడ ఇంకో లంపటంలో ఇరుక్కునే బదులు, ఇక్కడే హాయిగా ఉండి, స్వధర్మాన్ని పాటిస్తూ, ఆదివారాలు గీతాబోధకు వెళితే అది ఇంకా లాభదాయకంగా ఉంటుంది. ఎవరు చెబుతున్నారు ఇది? కృష్ణపరమాత్మే. నువ్వు వదలాలనుకోవటం వృథా. అందువల్ల ప్రకృతి ధర్మాన్ని నిర్వర్తించు అంటున్నాడు. అది **ప్రకృతిస్త్వాం నియోక్ష్యతి**.

శ్లో. 60 **స్వభావజేన కౌంతేయ నిబద్ధః స్వేన కర్మణా ।**
కర్తుం నేచ్ఛసి యన్మోహాత్ కరిష్యస్యవశోఽపి తత్ ॥

స్వభావజేన, కౌంతేయ, నిబద్ధః, స్వేన, కర్మణా,
కర్తుమ్, న, ఇచ్ఛసి, యత్, మోహాత్, కరిష్యసి, అవశః, అపి, తత్ ॥

కౌంతేయ!	= ఓ అర్జునా!	న, ఇచ్ఛసి	= నీవు ఇష్టపడకున్నావో
మోహాత్	= మోహప్రభావమున	తత్, అపి	= ఆ యుద్ధమును గూడ
యత్	= ఏ యుద్ధకర్మను	స్వేన, స్వభావజేన	= నీ క్షత్రియ స్వభావమునకు తగిన
కర్తుమ్	= చేయుటకు	కర్మణా	= కర్మసంస్కారములచే

నిబద్ధః	= బంధింపబడినవాడవై	కరిష్యసి	= చేయుదువు
అవశః	= అవశుడవై		

హే కౌన్తేయ! (యతః) స్వభావజేన స్వేన కర్మణా నిబద్ధః (త్వం)
యత్ మోహాత్ కర్తుమ్ న ఇచ్ఛసి, తత్ అవశః (సన్) అపి కరిష్యసి ।

తా: ఓ అర్జునా! మోహప్రభావమున ఏ యుద్ధకర్మను చేయుటకు నీవు ఇష్టపడకున్నావో, ఆ యుద్ధమును గూడ నీ క్షత్రియ స్వభావమునకు తగిన కర్మ సంస్కారములచే బంధింపబడినవాడవై, అవశుడవై చేయుదువు.

ఏ వృత్తిని మీరు ఎన్నుకున్నా అది మీ స్వభావానికి అనుగుణంగా ఉండాలి. అప్పుడే మీ వ్యక్తిత్వం మిమ్మల్ని బాధించదు. అలా మీ స్వభావానికి అనుగుణంగా లేకపోతే అందులో ఎక్కువకాలం ఉండలేరు. ఆ ఉద్యోగాన్ని వదిలేసి, ఇంకోటి వెతుక్కుంటారు; లేదా మీరు చేసే కర్మను మారుస్తారు.

స్వేన కర్మణా నిబద్ధః – ప్రతి ఒక్కరు ఒకరకమైన కర్మకు బంధింపబడివుంటారు. ఈ కర్మ చెయ్యాలని ఏది నిర్ణయిస్తుంది?

స్వభావజేన – వారి స్వభావం నిర్ణయిస్తుంది.

తమాషా ఏమిటంటే, ఈ స్వభావం జ్ఞానం పొందాక కూడా మారదు. మీరు జాగ్రత్తగా గమనిస్తే జ్ఞానులకు కూడా వారివారి ప్రవృత్తులు ఉంటాయి. నేను శరీరం కాదు, నేను మనస్సు కాదు, నేను నిర్గుణఆత్మను అనే జ్ఞానం పొందారు వారు. నిజమే, కాని వారి మనశ్శరీరాలకు ఒక ప్రత్యేకమైన స్వభావం ఉంటుంది. ఈ స్వభావమే వారు జ్ఞానం పొందాక కూడా ఏంచెయ్యాలో నిర్ణయిస్తుంది.

కొంతమంది జ్ఞానులు జ్ఞానం పొందగానే సమాజంనుంచి విడివడతారు. ఏ హృషీకేశ్‌కో, ఉత్తరకాశీకో, గంగోత్రీకో వెళ్ళిపోయి, ఒంటరి జీవనాన్ని కొనసాగిస్తారు. గంగోత్రీలో అయితే మరీ అవస్థ. ఆరు నెలలు ఎవరూ అటువైపు వెళ్ళను కూడా వెళ్ళలేరు; అయినా అక్కడ ఒంటరిగా ఉంటారు వారు. చుట్టూ మంచుతో కప్పబడిన హిమాలయాలు తప్ప నరమానవుడు కనపడడు. మాట్లాడటానికి తోడు ఉండదు. అయినా అది ఇష్టపడతారు కొందరు.

మరికొందరు జ్ఞానులు సమాజంలో ఉంటూ, హుషారుగా ఉంటారు. కొంతమంది స్వాములు అయితే దేశ, విదేశాలలో తిరుగుతూ ఉంటారు. పెద్ద బిజినెస్ మాగ్నెట్ కన్నా కూడా వీరు చాలా బిజీగా ఉంటారు.

ఒక జ్ఞాని ఒంటరిగా, నిశ్శబ్దంగా ఉంటే; ఇంకొక జ్ఞాని ఇలా దేశవిదేశాలు ఎందుకు తిరుగుతాడు? అది వారి స్వభావం అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

కర్తుం న ఇచ్ఛసి – నీకు ఇప్పుడు యుద్ధం చెయ్యాలని లేకపోవచ్చు. ఎందుకు?

మోహాత్ – ఇప్పుడు నువ్వు మోహంలో ఉన్నావు అర్జునా అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. నువ్వు మోహంలో ఉండి, ఇప్పుడు యుద్ధం చెయ్యవద్దని నిశ్చయించుకున్నా కూడా, నువ్వు ఖాళీగా ఉండలేవు అంటున్నాడు.

సాత్త్విక ప్రవృత్తి ఉన్నవ్యక్తిని గృహస్థాశ్రమంలోకి తోస్తే, అతను భార్యకు తలనొప్పిగా మారతాడు. అతనికి డబ్బు సంపాదనమీద వ్యామోహం ఉండదు. దానికి బదులుగా, రాజసప్రవృత్తి ఉన్న అతనికి సన్న్యాసం ఇప్పిస్తే, అక్కడే కర్మ చేస్తాడు.

కరిష్యసి – నువ్వు కర్మ చెయ్యవద్దు అనుకున్నా కూడా, నువ్వు చేస్తావు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకు?

అవశః అపి – అది నీ స్వభావం కాబట్టి, నువ్వు నిస్సహాయుడవు అవుతావు. అంటే కర్మ చెయ్యకుండా ఉండలేవు. ఏ ఆశ్రమంలో ఉన్నావన్నది కాదు ముఖ్యం; నీ స్వభావం ముఖ్యం. ఆ స్వభావం నిన్ను కట్టిపడేస్తుంది. అందువల్ల నీ స్వభావాన్నే ఎరిగి, నీ ధర్మాన్ని నిర్వర్తించు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

స్వభావజేన కౌంతేయ స్వేన కర్మణా నిబద్ధః

ఓ అర్జునా, నీ స్వభావానికి తగ్గ కర్మకు కట్టుబడివుండు; దానికి విరుద్ధంగా పోకు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఏదైనా చెప్పటం పాపం, దాన్ని వక్రీకరించేవారు ఉంటారు. ఇది విని, 'అయితే నా స్వభావం దొంగతనం చెయ్యటం. అందువల్ల నేను దొంగతనం చేస్తాను,' అనుకూడదు దొంగ. అప్పుడు పోలీసు వచ్చి, 'అయితే నా స్వభావం దొంగను పట్టుకోవటం. నేను నిన్ను పట్టుకుంటాను,' అంటాడు.

స్వభావం అంటే ధర్మానికి కట్టుబడి ఉన్న స్వభావం ఉండాలి. ఎవరికైనా అధార్మికంగా ఏదైనా చెయ్యాలనే స్వభావం ఉంటే, దాన్ని మార్చుకోవాలి. ధార్మికమార్గం ఉన్న దేన్నైనా మీ జీవితానికి తగ్గట్టుగా ఎన్నుకోవచ్చు. **ఆత్మనః ప్రియం చ** అంటుంది మనుస్మృతి. అంటే మీరు ఎన్నుకున్న వృత్తి మీకు నచ్చాలి.

'నా స్వభావానికి నచ్చే ఉద్యోగం దొరికే అవకాశం ఎక్కడుంది ఈ పోటీ ప్రపంచంలో?' అనవచ్చు మీరు. అప్పుడు కూడా దానికి మార్గం చూశాము. మీకు ఇష్టమైన ఉద్యోగం దొరకకపోతే, దొరికిన ఉద్యోగాన్ని మీకు ఇష్టంగా మలుచుకోండి. నిజానికి, ప్రయత్నం చేస్తే, దేన్నైనా ఇష్టపడవచ్చు. దయానంద స్వామీజీ అంటారు, 'ప్రయత్నం చేస్తే బొద్దింకను కూడా ఇష్టపడటం నేర్చుకుంటారు.' అలాంటప్పుడు మీకు ఇష్టంలేని ఉద్యోగాన్ని ఇష్టపడటం నేర్చుకోవాలి.

అందుకే కృష్ణపరమాత్మ అర్జునునితో అన్నాడు – నీకు యుద్ధం చెయ్యటం ఇష్టం లేకపోయినా, నీ స్వభావం యుద్ధం చెయ్యటం. ఇక్కడ కురుక్షేత్రంలో యుద్ధం చెయ్యకపోతే, అడవిలో చేస్తావు. ఇక్కడ వారితో యుద్ధం చెయ్యకపోతే, అక్కడ వేరే ఎవరితోనో యుద్ధం చేస్తావు. అందువల్ల **అవశః అపి తత్ కరిష్యసి** అన్నాడు.

శ్లో. 61 **ఈశ్వరః సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి ।**
భ్రామయన్ సర్వభూతాని యంత్రారూఢాని మాయయా ॥
ఈశ్వరః, సర్వభూతానామ్, హృద్దేశే, అర్జున, తిష్ఠతి,
భ్రామయన్, సర్వభూతాని, యంత్రారూఢాని, మాయయా ॥

అర్జున!	=	ఓ అర్జునా!	భ్రామయన్	=	వారివారి కర్మలను అనుసరించి, వారిని భ్రమింపజేయుచు
యంత్రారూఢాని	=	శరీరరూప యంత్రములను అధిరోహించిన	సర్వభూతానామ్	=	సకల భూతములయొక్క
సర్వభూతాని	=	సమస్త ప్రాణులను	హృద్దేశే	=	హృదయములయందు
ఈశ్వరః	=	అంతర్యామియైన పరమేశ్వరుడు	తిష్ఠతి	=	స్థితుడై యుండును
మాయయా	=	తన మాయచే			

హే అర్జున! యన్త్ర–ఆరూఢాని సర్వ–భూతాని మాయయా
భ్రామయన్ ఈశ్వరః సర్వ–భూతానామ్ హృత్–దేశే తిష్ఠతి ।

తా: ఓ అర్జునా! శరీరరూప యంత్రములను అధిరోహించిన సమస్త ప్రాణులను అంతర్యామియైన పరమేశ్వరుడు తన మాయచే వారివారి కర్మలను అనుసరించి, వారిని భ్రమింపజేయుచు, సకల భూతములయొక్క హృదయములయందు స్థితుడై యుండును.

త్యాగేన ఏవ చిత్తశుద్ధిః, త్యాగేన ఏవ మోక్షః

ఏ విధమైన ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతి తీసుకున్నా, సాధకుడు సమాజానికి సేవ చెయ్యటంవల్లనే వస్తుంది. అతను ఈ సేవ చెయ్యటానికి ఎన్నుకున్న మార్గం ఏదైనా కావచ్చు, వృత్తి ఏదైనా కావచ్చు; కాని దానిద్వారా అతను సేవ చెయ్యాలి. చిత్తశుద్ధి కాని, మోక్షం కాని త్యాగం చేస్తేనే వస్తాయి. త్యాగం చెయ్యటం అంటే సేవ చెయ్యటం; సేవ చెయ్యటం అంటే కర్మ చెయ్యటం. కాని కేవలం కర్మ చేస్తే చాలదు; ఆ కర్మను యోగంగా మలచుకోవాలి.

కర్మను కర్మయోగంగా మలుచుకోవటమెలా? ఆ మార్గాన్ని ఈ రెండు శ్లోకాల్లో వివరించబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. కర్మను ఈశ్వరార్పణ భావనతో చెయ్యాలి. మీరు చేసే వృత్తినే భగవంతునికి అర్పించే పువ్వుగా మలచుకోవాలి. మీ వృత్తిలోని కర్మను భగవంతునికి అర్పించాలి. అలా భగవంతునికి అర్పించాలంటే, సాధకుడు రెండు విషయాలను పాటించాలి. అవి శ్రద్ధ, చిరునవ్వు.

సాధకుడు ఏ పనిచేసినా భగవంతునికి అర్పిస్తాడు కాబట్టి, ఆ పనిని సణుక్కుంటూ, గొణుక్కుంటూ చెయ్యకూడదు. చాలా శ్రద్ధపెట్టి చెయ్యాలి. రెండవ విషయం, చిరునవ్వుతో చెయ్యాలి. ఎవరైనా ఏ పనైనా శ్రద్ధగా, చిరునవ్వులు చిందిస్తూ చేస్తున్నారూ అంటే, అతను కర్మయోగి అని చెప్పవచ్చు. వారిచ్చే జీతానికి ఈ పని చాలులే అనకూడదు. జీతం అవాంతర ఫలం. అంటే ధనం అవసరం లేదా అంటే అవసరమే. ధనం లేకపోతే ఆహారం తీసుకోలేరు; నిత్యావసరాలు తీరవు. కాని ధనం**కోసం** పని చెయ్యకూడదు. ధనంతో **సంబంధం లేకుండా** పని చెయ్యాలి. **వర్క్ ఈజ్ వర్షిప్** అంటారు. మీ పనిని దైవపూజగా భావించి చేస్తారు. దానికి వచ్చే జీతం అవాంతర ఫలం అవాలి తప్ప, ముఖ్యఫలం అవకూడదు. అందువల్ల ఏ పనిని చేసినా శ్రద్ధగా, చిరునవ్వుతో చెయ్యండి.

భగవంతునికి అర్పించాలంటే ఏ ఆలయానికి వెళ్ళాలి? మా ఆఫీసులో భగవంతుని ఫోటో కూడా లేదే! ఈ సందేహం రావచ్చు మీకు. కృష్ణపరమాత్మ ఎక్కడికీ వెళ్ళనవసరం లేదు అంటున్నాడు. ఎందుకు? భగవంతుడు తన నిలయంలో ఉన్నాడు. భగవంతుని నిలయం ఏది అని ఎవరైనా అడిగితే మీరు ఏమంటారు? కైలాసం అనో, వైకుంఠం అనో, బదరీ అనో, రామేశ్వరం అనో అంటారు. కాని కృష్ణపరమాత్మ భగవంతుని అసలైన నిలయం 'మీ హృదయమే సుమా,' అంటున్నాడు. సాక్షిచైతన్యం రూపంలో మీ హృదయంలో ఉన్నాడు.

సత్యం జ్ఞానమ్ అనంతం బ్రహ్మ। యో వేద నిహితం గుహాయాం పరమే వ్యోమన్ ।। – తైత్తిరీయం

వేరే ఏవీ కూడా అసలైన నిలయాలు కావు.

ఈశ్వరః సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి – ఓ అర్జునా, ఈశ్వరుడు అన్ని జీవుల హృదయాలలో కొలువై ఉన్నాడు. కర్మయోగం పాటించటానికి, భగవంతునికి అర్పించటానికి, ఆలయాలు, దేవతామూర్తులు బాహ్యంగా అవసరం లేదు.

దేహో దేవాలయ ప్రోక్తః , జీవో దేవః సనాతనః।।

ఈ శరీరమే ఒక ఆలయం. ఇందులో ఉన్న జీవాత్మ ఎవరో కాదు, సాక్షాత్తూ ఆ పరమాత్మే.

హృద్దేశే – హృదయదేశే. హృదయంలో ఉన్నాడని ఎందుకంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. శాస్త్రం ప్రకారం మనస్సు మెదడులో లేదు, మనస్సు హృదయంలో ఉంది. ఏ హృదయం? కుడివైపుదా, ఎడమవైపుదా? ఒకటే హృదయం ఉంటుంది ప్రతి మనిషికీ. కొందరు రెండు హృదయాలు ఉన్నాయని, ఈ హృదయం కుడివైపు ఉంటుందనీ అపోహ పడతారు. అది పొరపాటు, ఉన్నదొకటే హృదయం.

అయితే ఆ హృదయంకోసం ఎలా వెదకాలి? భగవంతుడు మహాత్ములలోను, జ్ఞానులలోను ఉంటాడు కదా, వారిని వెతికి పట్టుకోవటమెలా అంటారు కొందరు. కృష్ణపరమాత్మ నీకా సందేహమేమీ వద్దు అంటున్నాడు. ఎందుకు?

సర్వభూతానామ్ (హృద్దేశ) – భగవంతుడు అందరి హృదయాలలోనూ ఉంటాడు. ఉత్తమపురుషుడయినా, సాధువైనా, మేధావి అయినా, నేరస్థుడు అయినా, ఎవరినీ విడిచిపెట్టకుండా, అందరి హృదయాలలో నెలకొని ఉంటాడు. కాకపోతే సాధువులు, జ్ఞానులు చిత్తశుద్ధి పొందారు కాబట్టి, వారి మనస్సు శుభ్రంగా ఉంటుంది. అంత స్వచ్ఛమైన మనస్సులో భగవంతుడు మరింత స్పష్టంగా ప్రకటితమవుతాడు. మనస్సు స్వచ్ఛంగా లేని వారిలో భగవంతుడు లేడు అనకూడదు; కాకపోతే వారి మనస్సులో ప్రకటితమవడు.

బంగారాన్ని చూడండి, కొత్తగా కొన్న ఆభరణం మిలమిల మెరిసిపోతుంది; ఎప్పట్నుంచో వేసుకుంటున్న ఆభరణంమీద బాగా దుమ్ము చేరుకుని, ఇత్తడిలా ఉంటుంది. రెండూ నిజానికి బంగారమే. స్వచ్ఛమైన దానిలో (దుమ్ములేని దానిలో) బంగారం ప్రస్ఫుటంగా ఉంటే, మకిలిపట్టినదానిలో బంగారం విలువ తెలియటంలేదు. అందువల్ల భగవంతుడు మీ హృదయంలో కూడా ఉన్నాడు. హృద్దేశే అంటే అంతఃకరణంలో ఉన్నాడు. ఎలా ఉన్నాడు?

సాక్షిచైతన్యం రూపంలో ఉన్నాడు. దేన్ని సాక్షిగా చూస్తున్నాడు? ఆలోచనలు ఉన్న, ఆలోచనలు లేని మనస్సును సాక్షిగా చూస్తున్నాడు. మీకు వస్తున్న ప్రతి ఆలోచన కూడా మీకు తెలుస్తున్నది; ఆలోచన రాకపోతే కూడా, ఆలోచన రాలేదని తెలుస్తున్నది. ఎలా తెలుస్తున్నది? సాక్షి చైతన్యంవల్ల. ఆ సాక్షి చైతన్యమే **ఈశ్వరః తిష్ఠతి**.

సర్వభూతాని భ్రామయన్ – అన్ని ప్రాణులకు చైతన్యాన్ని ప్రసాదిస్తున్నాడు. హృదయంలో ఉండి, అన్ని ప్రాణులను చైతన్యవంతం చేస్తున్నాడు. చైతన్యవంతం చేస్తున్నాడు అంటే భగవంతుడు వారికి చైతన్యాన్ని అందిస్తున్నాడు. ఎందుకంటే, మనశ్శరీరాలు జడం; వాటికి సహజంగా జీవం లేదు. శరీరం జడం, ఇంద్రియాలు జడం, మనస్సు జడం. ఎందుకంటే అవి పాంచభౌతికం. ఇవన్నీ జడమైనా కూడా చైతన్యవంతంగా ఉన్నాయి. ఎందుకు? అవి చైతన్యాన్ని ఎక్కడినుంచో అరువు తెచ్చుకున్నాయి. అవి ఎక్కడినుంచో అరువు తెచ్చుకున్నాయి అంటే, దాని అర్థం చైతన్యాన్ని అప్పు ఇచ్చే ఒక వస్తువు ఉందన్నమాట. కృష్ణపరమాత్మ ఇదుగో ఈ ఆత్మ లేదా ఈ చైతన్యం అప్పు ఇస్తున్నది అంటున్నాడు. భ్రామయన్ అంటే చైతన్యవంతం చెయ్యటం. ఈ భావన అద్భుతంగా కేనోపనిషత్తులో వస్తుంది.

శ్రోత్రస్య శ్రోత్రం మనసో మనో యత్ । వాచో హ వాచం స ఉ ప్రాణస్య ప్రాణః – కేనోపనిషత్ 1.2

కన్ను కన్నుగా, చెవి చెవిగా పని చేస్తున్నాయి అంటే వాటి వెనక ఉండి, వాటికి చైతన్యాన్ని ఇస్తున్న చైతన్యంవల్లనే. ఒక అందమైన మళయాళం పాట కూడా అదే భావనను అందజేస్తున్నది.

కన్నిను కన్నాయ కన్నా – కన్నా అంటే కృష్ణపరమాత్మ. ఓ కృష్ణా, నువ్వు; కన్నిను కన్నాయ అంటే నువ్వు కన్నుకు కన్నువు. అంటే కన్నుకు చూసే శక్తిని ఇచ్చేది నువ్వే.

కృష్ణపరమాత్మ కూడా అదే చెబుతున్నాడు.

నేను అందరికీ చైతన్యాన్ని ఇస్తున్నాను.

భూతాని – భూతాని అంటే స్థూల, సూక్ష్మ శరీరాలు. అవి వాటంతట అవి జడం. వాటికి కృష్ణపరమాత్మ నేను చైతన్యం కలుగజేస్తున్నాను అంటున్నాడు. ఎలా ఇస్తాడు? ఒక ఉదాహరణ చెబుతున్నాడు దానికి.

యంత్రారూఢాని మాయయా (ఏవ) – ఏవ మనం కలుపుకోవాలి. బొమ్మలలో పెట్టిన యంత్రాలు బ్యాటరీలవల్ల నడుస్తాయి, మాట్లాడతాయి. వాటిని వాకీటాకీ డాల్స్ అంటారు. కీ ఇస్తే మాట్లాడే బొమ్మలు అవి. అంటే అవి జడం, కాని వాటిని బ్యాటరీల ద్వారా మాట్లాడింపజేస్తున్నారు. ఇప్పటి రోబోలను కూడా ఉదాహరణగా తీసుకోవచ్చు. రోబో ఒక యంత్రం మాత్రమే కాని దాన్ని మనిషిలా అన్ని పనులు చేసేలా చేస్తున్నాడు మనిషి. అదే విధంగా మనిషి కూడా భగవంతుడు సృష్టించిన యంత్రమే. ఆ యంత్రానికి చైతన్యాన్ని కలుగజేస్తున్నాడు భగవంతుడు.

ఏదైనా చెప్పటం పాపం, దాన్ని వక్రీకరించేవారు ఉంటారు. అలాగే ఇక్కడ కూడా భగవంతుడు మనలను కీలుబొమ్మలను ఆడించినట్టు ఆడిస్తున్నాడు అంటే, అయితే మనమేం చెయ్యటం లేదు; అయితే మనం ఏదైనా చెడుకర్మలు చేస్తే, దానికి ఎవరు బాధ్యులు అంటారు కొందరు.

నిమిత్తమాత్రం భవ సవ్యసాచిన్ – 11.33

భగవంతుడు అక్కడ అంతా నేనే చేస్తున్నాను, నువ్వు నిమిత్తమాత్రుడివి మాత్రమే అర్జునా అన్నప్పుడు, ఈ విషయంమీద వివరంగా చూశాము. అక్కడ కూడా ఇదే సందేహాన్ని వెలిబుచ్చాము. దాని సారాంశాన్ని మాత్రం ఇప్పుడు చూద్దాము.

భగవంతుడు మనకు చైతన్యాన్ని అరువు ఇస్తాడు కాని, మనం ఎటువంటి కర్మను చెయ్యాలో భగవంతుడు నిర్ణయించడు; మన ఫ్రీవిల్‌తో మనమే నిర్ణయించుకోవాలి. దానికి ఉదాహరణగా కారులో పెట్రోలు అంశం చూశాము. పెట్రోలు కారు రోడ్డుమీదకు పరిగెత్తటానికి శక్తిని ఇస్తుంది; రోడ్డుమీద కారు ఎటు పరుగెత్తాలో పెట్రోలు నిర్ణయించదు. దాన్ని నడిపే డ్రైవరు నిశ్చయిస్తాడు.

ఈ ఉదాహరణలో పెట్రోలు భగవంతుడు. భగవంతుడు మనకు ఈ జీవనాన్ని సాగించటానికి శక్తిని ఇస్తాడు కాని, ఎటు వెళ్ళాలో నిర్ణయించుకునేది మనమే. పెట్రోలును సామాన్యకారణం అనీ, డ్రైవరును విశేషకారణం అనీ అంటారు. అలాగే మన జీవితానికి భగవంతుడు సామాన్యకారణం, మనం విశేషకారణం. భగవంతుడు ఈ శక్తిని ఎలా ఇస్తాడు?

మాయయా – తన మాయాశక్తితో ఇస్తాడు. భగవంతుడు ఈ జగత్తును, జీవులను సృష్టించటమే కాక వాటికి చైతన్యాన్ని కూడా ఇస్తున్నాడు తన మాయాశక్తితో.

శ్లో. 62 **తమేవ శరణం గచ్ఛ సర్వభావేన భారత ।**
తత్ప్రసాదాత్ పరాం శాంతిం స్థానం ప్రాప్స్యసి శాశ్వతమ్ ॥
తమ్, ఏవ, శరణమ్, గచ్ఛ, సర్వభావేన, భారత,
తత్ప్రసాదాత్, పరామ్, శాంతిమ్, స్థానమ్, ప్రాప్స్యసి, శాశ్వతమ్ ॥

భారత!	= ఓ అర్జునా!	తత్ప్రసాదాత్	= ఆయన అనుగ్రహమువల్ల
సర్వభావేన	= అన్ని విధములుగా	పరామ్, శాంతిమ్	= పరమశాంతిని
తమ్, ఏవ	= ఆ పరమేశ్వరునే	శాశ్వతమ్, స్థానమ్	= శాశ్వతమైన పరమపదమును
శరణమ్, గచ్ఛ	= శరణుజొచ్చుము	ప్రాప్స్యసి	= పొందగలవు

హే భారత! (త్వం) తమ్ ఏవ సర్వ–భావేన శరణమ్ గచ్ఛ
తత్ ప్రసాదాత్ పరామ్ శాన్తిమ్ శాశ్వతమ్ స్థానమ్ (చ) ప్రాప్స్యసి ।

తా: ఓ అర్జునా! అన్ని విధములుగా ఆ పరమేశ్వరునే శరణుజొచ్చుము. ఆయన అనుగ్రహమువల్ల పరమశాంతిని, శాశ్వతమైన పరమపదమును పొందగలవు.

భగవంతుడు జీవులందరి హృదయంలో కొలువైవున్నాడు కాబట్టి, మీరు చేసే కర్మలను భగవంతునికి అర్పించి, మీ ఆధ్యాత్మిక సాధనలో మీరు ఉన్నత శిఖరాలు ఎక్కటానికి తోడ్పడమని వేడుకోవాలి. మీరు చేసే కర్మ ద్వారా మీకు రావాల్సిన చిత్తశుద్ధిని భగవంతుడే అందించగలడు. ఇది కర్మపరంగా చూశాము.

ఇప్పుడు కర్మఫలం పరంగా చూస్తే ఈశ్వరుడు కర్మఫలదాత అని తెలుసు. ఏ కర్మ చేసినా కూడా, దానికి రెండు రకాల పుణ్యం వస్తుంది. అవి లౌకికపుణ్యం, ఆధ్యాత్మికపుణ్యం. లౌకికపుణ్యం లౌకికఫలాలను ఇస్తుంది అంటే ఇల్లు, కుటుంబం, ఐశ్వర్యం. ఆధ్యాత్మికపుణ్యం అంటే గీత నేర్చుకునే అవకాశం; గీతాబోధకు వెళ్ళే సామర్థ్యం. అది ఈ జన్మలో చేసుకున్న పుణ్యంవల్ల కావచ్చు, గతజన్మ పుణ్యంవల్ల కూడా కావచ్చు. చిత్తశుద్ధి కావాలంటే భగవంతుణ్ణి శరణు వేడాలి.

తమేవ శరణం గచ్ఛ – ఆ పరమాత్మనే శరణు వేడాలి. ఎలా?

సర్వభావేన – శ్రద్ధాభక్తులతో శరణు వేడాలి. అలా మీరు చేసే కర్మను భగవంతునికి అర్పిస్తే, లౌకికసుఖాలు వచ్చినా, రాకపోయినా, ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల ఖచ్చితంగా వస్తుంది. లౌకిక జయాపజయాలు అనేక అంశాల మీద ఆధారపడివుంటాయి. అందువల్ల శరణాగతి పాటించినా, లౌకికంగా విజయం సాధించకపోవచ్చు. 'నేను ఈ పని ప్రారంభించేముందు భగవంతునికి కొబ్బరికాయ కొట్టి మరీ పని ప్రారంభించాను. కాని విఫలమయ్యాను,' అంటారు కొందరు. భగవంతునికి అర్పణ భావనతో చేస్తే లౌకిక విజయాలు వచ్చినా, రాకపోయినా, ఆధ్యాత్మిక విజయం తథ్యం.

నేహాభిక్రమనాశోఽస్తి ప్రత్యవాయో న విద్యతే ।
స్వల్పమప్యస్య ధర్మస్య త్రాయతే మహతో భయాత్ ॥ – 2.40

సర్వభావేన – సర్వభావేన అంటే శ్రద్ధాభక్తులతో, మనస్ఫూర్తిగా భగవంతుణ్ణి శరణు వేడాలి.

తత్ప్రసాదాత్ – మొత్తం బాధ్యతను భగవంతునికి అప్పజెప్పేశాక, మీకు ఎప్పుడు, ఏ దశలో, ఏది ఇవ్వాలో భగవంతుడే చూసుకుంటాడు. వివేకం ఇస్తాడు, వైరాగ్యం ఇస్తాడు, శమాదిషట్కసంపత్తి ఇస్తాడు; ముముక్షుత్వం ఇస్తాడు. ఇవన్నీ ఇచ్చాక సరియైన సమయం ఆసన్నమైనప్పుడు గురువును కూడా భగవంతుడే ఏర్పరుస్తాడు. నేర్చుకునే ఆసక్తిని కలుగజేస్తాడు. ఒకటేమిటి, సమస్తం భగవంతుడే చూసుకుంటాడు.

తక్కువేమి మనకూ రాముండొక్కడుండువరకూ

మీరు ఇంక నిశ్చింతగా ఉండండి.

తత్ప్రసాదాత్ అంటే ఈశ్వర అనుగ్రహంవల్ల. దీని తర్వాత ఏం చెయ్యాలో మీకు తెలియకపోయినా, భగవంతునికి తెలుసు. ఒకసారి టికెట్టు కొని రైలెక్కాక మీ బాధ్యత తీరిపోతుంది. మధ్యలో ఏ స్టేషన్లమీదుగా వెళ్ళాలనేది మీ సమస్య కాదు; రైలును నడిపే డ్రైవర్‌ది అది. మిమ్మల్ని అతను మీ అంతిమలక్ష్యానికి చేరుస్తాడు.

భగవంతునిమీద మీరు భారం వేస్తే, ఆధ్యాత్మిక ప్రయాణంలో అన్ని దశలూ ఆయనే చూసుకుంటాడు. మీకు ఏ టికెట్టు కొనాలి, ఏ రైలు ఎక్కించాలి, ఎన్ని స్టేషన్లు దాటించి, అంతిమగమ్యానికి తీసుకువెళ్ళాలి, అంతా ఆయనదే బాధ్యత. మీకు టికెట్టు కొనే శ్రమ కూడా లేదు. భగవంతుడు మీకూడా ఉండి, మీ లక్ష్యానికి మిమ్మల్ని చేరుస్తాడు. ఏమిటా లక్ష్యం?

శాశ్వతం స్థానం ప్రాప్స్యసి – శాశ్వతమైన మోక్షమనే లక్ష్యానికి తీసుకువెళతాడు. అంతిమ లక్ష్యానికి చేరుకున్నారో లేదో ఎలా తెలుస్తుంది? శరీరంలో ఏమైనా మార్పు వస్తుందా?

పరాం శాంతిమ్ (ప్రాప్స్యసి) – మోక్షం పొందితే శ్రేష్ఠమైన శాంతిని పొందుతావు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే ప్రశాంతత, సమతుల్యత పొందుతారు. ఇవి మోక్షంయొక్క లక్షణాలు. కాకపోతే, ఎప్పుడూ చూసే దశలను మర్చిపోకూడదు.

కర్మయోగం → చిత్తశుద్ధి → గురుప్రాప్తి → శ్రవణప్రాప్తి → జ్ఞానప్రాప్తి → మోక్షప్రాప్తి

ఈ స్టేషన్లను దాటుకుంటూ వెళితే అంతిమలక్ష్యం అయిన మోక్షం పొందుతారు. భగవంతునిమీద భారం వేస్తే ఈ స్టేషన్లను భగవంతుడే దాటిస్తాడు.

దీనితో కృష్ణపరమాత్మ కర్మయోగ సారాంశాన్ని ముగిస్తున్నాడు. 56–62 శ్లోకాలు కర్మయోగ సారాంశం.

ఈ పద్దెనిమిదవ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ మొత్తం గీతాబోధయొక్క సారాంశం చెబుతున్నాడు. గీతలో కృష్ణపరమాత్మ ప్రధానంగా రెండు సాధనలు గురించి చెప్పాడు. అవి కర్మయోగం, జ్ఞానయోగం.

కర్మయోగం జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తిని ఇస్తే, జ్ఞానయోగం జ్ఞానప్రాప్తిని ఇస్తుంది. తద్వారా మోక్షాన్ని ఇస్తుంది. ఇదీ ప్రాథమిక బోధ. మనకు తెలిసిన ఏ ఆధ్యాత్మిక సాధనను తీసుకున్నా కూడా, అది ఈ రెండు సాధనల్లో ఏదో ఒక దానికిందకు వస్తుంది. బదరీ, కేదార్‌నాథ్, కాశీ, రామేశ్వరాలకు వెళ్ళే తీర్థయాత్రలు; ప్రాణాయామం, సమాజసేవలు, భజనలు చెయ్యటం, యజ్ఞయాగాదులు చెయ్యటం – ఇవన్నీ కర్మయోగంలోకి వస్తాయి.

జ్ఞానం పొందటానికి పరోక్షంగా తోడ్పడేది ఏదైనా జ్ఞానయోగం కిందికి వస్తుంది. సంస్కృతం నేర్చుకుంటే అది జ్ఞానయోగానికి తోడ్పడుతుంది. అలాగే తర్కశాస్త్రం, మీమాంసశాస్త్రం నేర్చుకుంటే శంకరాచార్యుల వారి భాష్యాలను అర్థం చేసుకోవటానికి తోడ్పడతాయి. భగవద్గీతలోని శ్లోకాలను లేదా ఉపనిషత్తుల్లోని మంత్రాలను కంఠతా పట్టినా కూడా జ్ఞానయోగానికి తోడ్పడుతుంది. ఆ విధంగా మీరు ఏ సాధన చేసినా అది అయితే కర్మయోగం అవుతుంది, లేదా జ్ఞానయోగం అవుతుంది. ఆ మాట కృష్ణపరమాత్మే మూడవ అధ్యాయంలో చెప్పాడు.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

లోకేஉస్మిన్ ద్వివిధా నిష్ఠా పురా ప్రోక్తా మయానఘ ।

జ్ఞానయోగేన సాంఖ్యానాం కర్మయోగేన యోగినామ్ ॥ – 3.3

ఆ విధంగా రెండే ఉన్నాయి – కర్మయోగం, జ్ఞానయోగం.

మరి అయితే పన్నెండవ అధ్యాయంలో చెప్పిన భక్తియోగం మాటేమిటి? అక్కడే చూశాము, భక్తియోగం విడిగా లేదని. భక్తిని కృష్ణపరమాత్మ ఐదు మెట్లుగా విభజిస్తే, శాస్త్రంలో మూడు మెట్లుగా చూస్తాము.

కర్మయోగము + ఉపాసనయోగము + జ్ఞానయోగము = భక్తియోగము

రెండే ఉన్నాయని చెబుతూ, ఇప్పుడు ఉపాసనయోగం ఎక్కడ్నుంచి వచ్చింది అనకూడదు. కర్మయోగంలో భాగమే ఉపాసనయోగం. కర్మ కాయికకర్మ అయితే ఉపాసన మానసికకర్మ. భక్తియోగంలోని ప్రాథమిక దశను కర్మయోగం అంటే భక్తియోగంలోని చివరిదశను జ్ఞానయోగం అంటారు. అందువల్ల భక్తియోగం అంటూ ప్రత్యేకించి విడిగా లేదు. భగవద్గీతలో భక్తియోగం అంటూ ప్రత్యేకించి విడిగా లేదు అంటే, వేదాల్లో కూడా విడిగా లేదని అర్థం చేసుకోవాలి. ఎందుకంటే భగవద్గీత వేదాల సారం. కర్మ+ఉపాసనల గురించి వేదపూర్వభాగంలో నేర్చుకుంటే, జ్ఞానం గురించి వేదఅంతభాగంలో నేర్చుకుంటారు. కర్మయోగంలో భగవంతునిమీద భారం వేస్తే, జ్ఞానయోగంలో ఆ భగవంతుడు నేనే అని నేర్చుకుంటారు.

కర్మయోగం, జ్ఞానయోగం – ఈ రెండే ప్రాథమిక సాధనలు కాబట్టి, ఈ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ ఈ రెండింటి గురించి మళ్ళీమళ్ళీ అనేక కోణాల్లో చెబుతున్నాడు. కర్మయోగము గురించి మూడుసార్లు (1–12, 41–49, 56–62 శ్లోకాలు), జ్ఞానయోగం గురించి రెండుసార్లు (13–17, 50–55 శ్లోకాలు) చెప్పాడు. మళ్ళీ ఈ రెండింటినీ ఏకశ్లోకంలో ఒక్కొక్కటిగా చెబుతాడు.

శ్లో. 63 **ఇతి తే జ్ఞానమాఖ్యాతం గుహ్యాద్గుహ్యతరం మయా ।**
విమృశ్యైతదశేషేణ యథేచ్ఛసి తథా కురు ॥
ఇతి, తే, జ్ఞానమ్, ఆఖ్యాతమ్, గుహ్యాత్, గుహ్యతరమ్, మయా,
విమృశ్య, ఏతత్, అశేషేణ, యథా, ఇచ్ఛసి, తథా, కురు ॥

ఇతి	= ఈ విధముగా	అశేషేణ	= సమగ్రముగా
గుహ్యాత్, గుహ్యతరమ్	= పరమ గోప్యమైన	విమృశ్య	= పరిశీలించి
జ్ఞానమ్	= జ్ఞానము	యథా	= ఏ విధముగా
మయా	= నాచేత	ఇచ్ఛసి	= నీవు కోరుకొనుచున్నావో
తే	= నీకు	తథా	= ఆ ప్రకారము
ఆఖ్యాతమ్	= చెప్పబడినది	కురు	= చేయుము
ఏతత్	= ఈ గోప్యజ్ఞానమును		

ఇతి గుహ్యాత్ గుహ్యతరం జ్ఞానమ్ మయా తే ఆఖ్యాతమ్,
ఏతత్ అశేషేణ విమృశ్య, యథా ఇచ్ఛసి తథా కురు ।

తా: ఈ విధముగా పరమ గోప్యమైన జ్ఞానము నాచేత నీకు చెప్పబడినది. ఈ గోప్యజ్ఞానమును సమగ్రముగా పరిశీలించి ఏ విధముగా నీవు కోరుకొనుచున్నావో ఆ ప్రకారము చేయుము.

ఇప్పుడిక ఈ రెండింటి గురించీ రెండుమూడు సార్లు చెప్పాడు కాబట్టి, అర్జునుడు బాగానే అర్థం చేసుకోగలడు కాబట్టి, తన బోధను రాబోయే శ్లోకాల్లో (63–66) ముగించబోతున్నాడు.

జ్ఞానం తే ఆఖ్యాతమ్ – ఈ విధంగా నేను నీకు గీతాబోధను చేశాను. ఇతి అంటే రెండవ అధ్యాయంలో 11వ శ్లోకంలో మొదలుపెట్టి ఇంతకుముందు శ్లోకం వరకూ (2.11 – 18.62) ఈ విధంగా చేసిన ఈ బోధ, ఈ శ్లోకాల్లో నేను వేదాంతసారమైన గీతాశాస్త్రాన్ని బోధించాను.

ఈ బోధను అంత తేలిగ్గా తీసుకోవద్దని కూడా చెబుతున్నాడు. సాధారణంగా మనిషి మనస్తత్త్వం ఎలా ఉంటుందంటే ఏదైనా తేలిగ్గా దొరికినా, పైసా ఖర్చులేకుండా దొరికినా దాని విలువ తెలుసుకోలేడు. దాన్ని తేలిగ్గా తీసుకుంటాడు. ఇక్కడ కూడా అర్జునుడు అడగగానే, అది కూడా యుద్ధభూమిలో అడిగినా, వెంటనే కృష్ణపరమాత్మ బోధించాడు కదా! అర్జునుడు దాన్ని తేలికగా తీసుకోకుండా కృష్ణపరమాత్మ దాని విలువ గురించి చెబుతున్నాడు.

గుహ్యాద్గుహ్యతరమ్ (జ్ఞానమ్) – నీకు నేను బోధించిన జ్ఞానం మామూలు జ్ఞానం కాదు. రహస్యాలలోకెల్లా అత్యంత గొప్ప రహస్యమైన జ్ఞానాన్ని నీకు బోధించాను. మంత్రశాస్త్రంలో కొన్ని మంత్రాలను చెప్పరు. అలా కొన్ని రహస్యవిద్యలు ఉన్నాయి. వాటిలో అత్యంత రహస్యమైన జ్ఞానం ఆత్మజ్ఞానం.

కాని చివరికి నువ్వు ఏం చెయ్యాలో నేను ప్రత్యక్షంగా నీకు చెప్పను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

తదేకం వద నిశ్చిత్య యేన శ్రేయోఽహమాప్నుయామ్ – 3.2

నేను యుద్ధం చెయ్యాలో, వద్దో నువ్వే తేల్చిచెప్పు అన్నాడు అర్జునుడు మూడవ అధ్యాయంలో.

ఇప్పుడు పద్దెనిమిదవ అధ్యాయంలో కూడా కృష్ణపరమాత్మ నువ్వేం చెయ్యాలో నేను తేల్చిచెప్పను. నువ్వు బుద్ధిజీవివి, మంచీ చెడూ ఆలోచించుకునే తెలివితేటలు నీకు ఉన్నాయి అంటున్నాడు.

భగవంతుడు మనిషిని బుద్ధిజీవిని చేసింది ఎందుకు? బుద్ధిగా ఇతరుల సలహాలను పాటించమని చెప్పటానికి కాదు. అందరి సలహాలు వినాలి, మంచీ చెడు బేరీజు వేసుకోవాలి, చివరికి తనే నిర్ణయం తీసుకోవాలి. తన జీవితానికి తనే బాధ్యుడు అవ్వాలి. ఇంకొకరి చేతిలో కీలుబొమ్మ కారాదు.

పైగా ఇంకొకరి నిర్ణయాలను అమలుపరచటం అలవాటు చేసుకుంటే, ఆ ఆధారపడటం ఎంతగా అలవాటు అవుతుందంటే, చివరకి ఏ దుస్తులు వేసుకోవాలో కూడా వీరు నిర్ణయం చేసుకోలేరు. షష్టిపూర్తి అయినా కూడా, ఎవరో ఒకరిమీద ఆధారపడతారు. చిన్నప్పుడు, ఊహ తెలియకముందు, ఎవరి నిర్ణయంమీదో ఆధారపడ్డారంటే అర్థం ఉంది; ఊహ తెలిశాక, వారి బుద్ధిని ఉపయోగించాలి.

అంటే అసలు ఎవరి సలహా వినకూడదా? సలహా విననవసరం లేదు అనటం లేదు. అనుభవజ్ఞులైన పెద్దలు ఉన్నారు, గురువులు ఉన్నారు, తల్లిదండ్రులు ఉన్నారు, శాస్త్రం ఉంది. అందరి నుంచీ, అన్నింటి నుంచీ సమాచారాన్ని సేకరించండి, బేరీజు వేసుకోండి; కాని చివరికి మీరే నిర్ణయం తీసుకోండి. మీరే నిర్ణయం తీసుకున్నా, దానివల్ల ఎదురయ్యే ఫలితాన్ని ఎదుర్కొనే గుండెధైర్యాన్ని అలవరచుకోండి. కాని చాలామందికి, వారు చేసిన కర్మవల్ల వచ్చే ఫలితాలను ఎదుర్కొనే ధైర్యం ఉండదు. దానికి ఎవరిమీదో తప్పును తోసేయాలి. అందువల్ల నిర్ణయం తీసుకునే హక్కు కూడా ఎదుటివారికే ఇస్తారు.

కాని ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ ఈ విషయాన్ని స్పష్టంగా చెబుతున్నాడు అర్జునునికి. 'ఓ అర్జునా, నువ్వేం చెయ్యాలో నేను నిశ్చయించను. నా లక్ష్యం నీకు జ్ఞానోదయం కలిగించటం తప్ప నిన్ను ఆదేశించటం కాదు!'

ఏతత్ అశేషేణ విమృశ్య – నేను చెప్పినదాన్ని నువ్వే పూర్తిగా పరిశీలించి, విశ్లేషించుకో. ఈ ఆధ్యాత్మిక నిచ్చెనలో నువ్వు ఏ మెట్టుమీద ఉన్నావో, నువ్వే నిర్ణయించుకో.

చిత్తశుద్ధి కలిగేదాకా, కర్మ చేసితీరాలి. కాని చిత్తశుద్ధి పొందాక, క్రమేపీ కర్మను తగ్గించుకుంటూ రావాలి. కర్మను పెంచాలా, తగ్గించాలా? ఇది అందరికీ సమానంగా ఇచ్చే సలహా కాదు. ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్క స్థాయిలో ఉంటారు. వారి స్థాయీభేదాన్నిబట్టి వారికి సలహా ఇవ్వాలి.

అందరికీ ఒకటే సలహా ఎలా ఇస్తారు? తలనొప్పితో తన దగ్గరకు వచ్చిన రోగులందరికీ సమానంగా ఆస్ప్రిన్ వేసుకోమని చెప్పలేడు డాక్టరు. అలా చెబితే, అది ప్రమాదకరం కూడా. ఎందుకంటే తలనొప్పి 2500 కారణాలవల్ల రావచ్చు. అందులో ఒక కారణం, కుటుంబసభ్యులు కూడా కావచ్చు. అందువల్ల అందరికీ ఒకే మందు ఎలా చెబుతాడు? ఇది వైద్యరంగానికి చెందిన సూత్రం. అదే సూత్రాన్ని ఆధ్యాత్మిక రంగానికి కూడా అన్వయించవచ్చు. ఐదు దశల సాధనను పన్నెండవ అధ్యాయంలో చూశాము. అందులో ఏ దశలో తాము ఉన్నారో, ఎవరికి వారే నిర్ణయించుకోవాలి. దాన్నిబట్టి ముందుకు సాగాలి. అందువల్ల నువ్వు నేర్చుకున్నదాన్ని బాగా విశ్లేషించుకో – **ఏతత్ అశేషేణ విమృశ్య.**

యథేచ్ఛసి – నువ్వు ఏది సరియైన నిర్ణయం అని భావిస్తావో, నీ అవసరానికి ఏది సరిపోతుంది అనుకుంటావో;

తథా కురు – అలా చెయ్యి.

ఇతరులకు, వారు నిర్ణయాలు తీసుకునేందుకు మీరు తోడ్పడవచ్చు. కాని చివరికి నిర్ణయం తీసుకోవాల్సింది వారే. మీరు ఎప్పటికీ వారి వెన్నంటే ఉండలేరు. ముఖ్యంగా పిల్లలు ఎప్పుడూ మీతోనే ఉండరు; అందువల్ల వారంతట వారు నిర్ణయం తీసుకునే స్థాయికి ఎదిగేలా తోడ్పడాలి.

ఇతరులకు స్వేచ్ఛను ఇవ్వగలగటం మీరిచ్చే సరియైన శిక్షణ. కాని అందరూ ఆ స్వేచ్ఛను ఇవ్వలేరు. ఎందుకు? అలా వారికి స్వేచ్ఛను ఇవ్వాలంటే మీకు చాలా గుండెధైర్యం ఉండాలి. మీమీద ఇతరులు, ముఖ్యంగా మీ పిల్లలు ఆధారపడటం అనే అలవాటుకు మీరు ఆధారపడ్డారు. మీ అబ్బాయి మీ సలహామీద ఆధారపడితే, అది మీకు ఆనందం. పెళ్ళయ్యాక ఏదైనా సలహా అడగకపోతే, కోడల్ని ఆడిపోసుకుంటారు. వాడు భార్య వచ్చాక మారిపోయాడు అంటారు. ఎన్నాళ్ళు అలా మీమీద ఆధారపడాలి?

మిమ్మల్ని వారు కావాలనుకోవాలని మీరు కావాలనుకోవటం సంసారం. వారు మిమ్మల్ని కావాలని కోరుకుంటున్న అన్నిరోజులూ వారిని మీ అదుపులో పెట్టుకుంటారు; ప్రతి చిన్నదానికీ మీమీద ఆధారపడేలా అలవాటు చేస్తారు. అలా వారిని మీ చేతుల్లో ఉంచుకుంటారు.

కృష్ణపరమాత్మ ఇది మంచిపద్ధతి కాదు అంటాడు. ఆరోగ్యకరమైన పెంపకం అంటే వారు స్వయంగా నిర్ణయాలు తీసుకునేలా పిల్లలను పెంచటం. అలాగే ఆరోగ్యకరమైన బోధ అంటే శిష్యుడు గురువుమీద ఆధారపడకుండా

ఉండేలా చెయ్యటం. కృష్ణపరమాత్మ ఆదిగురువు; పరమాత్మకు గురువెలా ఉండాలో తెలుసు. నేను నిన్ను ఆజ్ఞాపించను. నీకేది మంచిది అనిపిస్తే అది చెయ్యి. **యథేచ్ఛసి తథా కురు.**

శ్లో. 64 **సర్వగుహ్యతమం భూయః శృణు మే పరమం వచః ।**
ఇష్టోఽసి మే దృఢమితి తతో వక్ష్యామి తే హితమ్ ॥
సర్వగుహ్యతమమ్, భూయః, శృణు, మే, పరమమ్, వచః,
ఇష్టః, అసి, మే, దృఢమ్, ఇతి, తతః, వక్ష్యామి, తే, హితమ్ ॥

సర్వగుహ్యతమమ్	= సమస్త గోప్యవిషయములందును పరమగోప్యమైన	ఇష్టః, అసి	= ఇష్టమైనవాడవు
మే, పరమమ్	= సర్వశ్రేష్ఠమైన నా వచనములను	తతః	= అందువలన
భూయః	= ఇంకనూ	ఇతి, హితమ్	= హితకరములైన, వచనములను
శృణు	= వినుము	తే	= నీకు
మే	= నాకు	వక్ష్యామి	= చెప్పెదను
దృఢమ్	= అత్యంతము		

సర్వ–గుహ్యతమమ్ పరమమ్ వచః మే భూయః శృణు
మే దృఢమ్ ఇష్టః అసి, ఇతి తతః తే హితమ్ వక్ష్యామి ।

తా: సమస్త గోప్యవిషయములందును పరమగోప్యమైన సర్వశ్రేష్ఠమైన నా వచనములను ఇంకనూ వినుము. నాకు అత్యంతము ఇష్టమైనవాడవు. అందువలన హితకరములైన, ఈ నా వచనములను నీకు చెప్పెదను.

ముందు శ్లోకంలో అర్జునునికి తన ఫ్రీవిల్‌ను ఉపయోగించి, తనే నిర్ణయం తీసుకునే స్వేచ్ఛను ఇచ్చాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే ఇప్పుడు అర్జునుడు తన ఫ్రీవిల్‌ను ఉపయోగించాలి. ఫ్రీవిల్‌ను సద్వినియోగం చెయ్యవచ్చు; దుర్వినియోగం చెయ్యవచ్చు కూడా. దయానంద స్వామీజీ ఫ్రీవిల్ అంటే దుర్వినియోగం చేసేది అంటారు. కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుణ్ణి నువ్వే నిశ్చయించుకో అన్నాడు కాని, అతనిమీద అభిమానం కొద్దీ, అతను సరియైన నిర్ణయం తీసుకోగలడో లేదో అని మళ్ళీ ఆరాటపడుతున్నాడు. అర్జునుడు పద్దెనిమిది అధ్యాయాలూ విన్నాక, బాగా ఆలోచించి, తప్పు నిర్ణయం తీసుకుంటేనో?

'ఇదిగో, పైకప్పు కిందికి ఉంది, తలుపు చాలా కిందికి ఉంది, తల కొట్టుకుంటుంది జాగ్రత్త,' అని చెపితే, ఒకవ్యక్తి అతి జాగ్రత్తకు పోయి, ఎక్కడినుంచో తల వంచుకుంటూ వచ్చి, తీరా తలుపు దగ్గరికి వచ్చేసరికి తల ఎత్తాడు. ఫలితం! తల బొప్పి కట్టింది. అలా మనిషి రెండురకాలుగా పొరపాటు చేసే ప్రమాదం ఉంది. అవి – ఆలోచించి చేసే పొరపాటు, ఆలోచించకుండా చేసే పొరపాటు. అలా అర్జునుడు పద్దెనిమిది అధ్యాయాలూ విన్నాక, ఆలోచించి మరీ పొరపాటు చేస్తే ఎలా? కృష్ణపరమాత్మకు అర్జునుణ్ణి ఆజ్ఞాపించటమూ ఇష్టంలేదు;

అలాగని అతన్ని పూర్తిగా వదిలివేయటానికీ మనసు రావటం లేదు. అందువల్ల మళ్ళీ ఒకసారి గీతాసారాన్ని చెప్పదలుచుకున్నాడు. నిజానికి మంగళం పాడేశాడు. కాని మళ్ళీ చెప్పబోతున్నాడు కాబట్టి,

భూయః – మళ్ళీ చెబుతాను అంటున్నాడు. ఏమిటి?

సర్వగుహ్యతమం (భూయః) శృణు – అత్యంత రహస్యమైన ఈ జ్ఞానం గురించి మళ్ళీ ఒకసారి విను.

పరమం వచః – నా శ్రేష్ఠమైన మాటలను, అపురూపమైన మాటలను మళ్ళీ విను అర్జునా అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఎందుకు మళ్ళీ మళ్ళీ కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు? అర్జునుడు తన మాటలను వినాలనుకుంటున్నాడా, అర్జునుడు తప్పు నిర్ణయం తీసుకోకూడదనుకుంటున్నాడా? కృష్ణపరమాత్మకు తన బోధ బాగా చేశాడని తెలుసు; కాని ఇంతా విని అర్జునుడు ఎక్కడ పొరపాటుగా నిర్ణయం తీసుకుంటాడో అని ఏమూలో శంక ఉండిపోయింది.

ఇప్పుడు, తల్లిదండ్రులుగా మీరు కూడా పిల్లలకు స్వేచ్ఛను ఇచ్చినా, ఏమూలో వారు ఎటువంటి నిర్ణయం తీసుకుంటారో, అది తప్పవుతుందేమోననే భయం ఉంటుంది. అదికాక, వారు తీసుకునే తప్పు నిర్ణయం మిమ్మల్ని బాధిస్తుందేమోననే భయం కూడా ఉంటుంది. వారేం నిర్ణయం తీసుకున్నా, మీకేం నష్టంలేదు అనే నమ్మకం కలిగినప్పుడే వారిని పూర్తిగా వదులుతారు. అదే విధంగా శిష్యుడు ఏ నిర్ణయం తీసుకున్నా గురువుకు ఏం నష్టం వాటిల్లదు అని గురువుకు నమ్మకం కలిగినప్పుడే వారిని పూర్తిగా వదులుతాడు.

కాని ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మకు తనకు నష్టం కలుగుతుందన్న శంక ఏమీలేదు. నువ్వేం నిర్ణయం తీసుకున్నా నాకేం నష్టంలేదు అని ప్రత్యేకించి చెబుతున్నాడు. అయినా ఎందుకు మళ్ళీ చెబుతున్నాడు?

ఇష్టోఽసి – నువ్వంటే నాకు చాలా ఇష్టం. పైగా నువ్వు మార్గం చూపమని నన్ను శరణు వేడావు.

దృఢమ్ – నువ్వంటే మామూలుగా ఇష్టం కాదు, నువ్వు నాకు అత్యంత ఆత్మీయునివి.

తతో వక్ష్యామి తే హితమ్ – అందువల్ల, నీకు ఏది మంచిదో అది మళ్ళీ చెబుతాను విను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ముందే చెప్పినట్టుగా, మనమేం నిర్ణయం తీసుకున్నా భగవంతునికి ఏమీ అవదు. భగవంతుడు మనకు స్వేచ్ఛనిచ్చాడు. ఏం కావాలంటే అది చెయ్యండి; కాని దానివల్ల కలిగే పరిణామాలను అనుభవించటానికి సిద్ధంగా ఉండండి అంటాడు.

ఈ అధ్యాయంలో ఈ శ్లోకం వరకూ (18.64) కృష్ణపరమాత్మ మొత్తం భగవద్గీతను మళ్ళీ సంక్షిప్తంగా బోధించాడు. అందులో ముఖ్యమైన రెండు సాధనలు కర్మయోగం, జ్ఞానయోగం. ఇవి ముఖ్యం కాబట్టి, ఈ అధ్యాయంలోనే కర్మయోగాన్ని మూడుసార్లు, జ్ఞానయోగాన్ని రెండుసార్లు సంక్షిప్తంగా వివరించాడు. తను చెప్పాల్సిందంతా చెప్పేశాను అని తృప్తిపడ్డాడు. అర్జునా నా అభిప్రాయాన్ని నీమీద బలవంతంగా రుద్దను. నా బోధను ఆధారంగా చేసుకుని నీ నిర్ణయం నువ్వే తీసుకో అన్నాడు.

విమృశ్యైతదశేషేణ యథేచ్ఛసి తథా కురు – 18.63

నేను నీకు దారి చూపించే గురువునే కాని, నీ తరుపున నేను నిర్ణయాలు తీసుకోను అన్నాడు. కాని అర్జునుడు ఎక్కడ పప్పులో కాలేస్తాడో అని మళ్ళీ తన బోధను ఇంకో రెండు శ్లోకాల్లో చెప్పబోతున్నాడు.

శ్లో. 65 **మన్మనా భవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కురు ।**
మామేవైష్యసి సత్యం తే ప్రతిజానే ప్రియోఽసి మే ॥
మన్మనాః, భవ, మద్భక్తః, మద్యాజీ, మామ్, నమస్కురు,
మామ్, ఏవ, ఏష్యసి, సత్యమ్, తే, ప్రతిజానే, ప్రియః, అసి, మే ॥

మన్మనాః	= నాయందే మనస్సు నిల్పినవాడవు	మామ్, ఏవ	= నన్నే
మద్భక్తః	= నాయందు భక్తి గలవాడవు	ఏష్యసి	= పొందెదవు
మద్యాజీ	= నన్ను పూజించువాడవు	తే	= నీకు
భవ	= కమ్ము	సత్యమ్, ప్రతిజానే	= సత్యప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాను
మామ్	= నాకు	(యతః)	= ఎందుకంటే
నమస్కురు	= నమస్కరింపుము	మే	= నాకు
(ఏవమ్)	= ఇట్లు చేయుటవలన	ప్రియః, అసి	= నీవు మిక్కిలి ఇష్టమైనవాడవు

మత్–మనాః, మత్–భక్తః, మత్–యాజీ (చ) భవ, మామ్ నమస్కురు (ఏవం కృత్వా త్వం) మామ్ ఏవ ఏష్యసి (ఇతి) తే సత్యమ్ ప్రతిజానే, (యతః త్వం) మే ప్రియః అసి ।

తా: నాయందే మనస్సు నిల్పినవాడవు, నాయందు భక్తి గలవాడవు, నన్ను పూజించువాడవు కమ్ము. నాకు నమస్కరింపుము. ఇట్లు చేయుటవలన నన్నే పొందెదవు. నీకు సత్యప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాను. ఎందుకంటే నాకు నీవు మిక్కిలి ఇష్టమైనవాడవు.

డి) చరమ శ్లోకం: 65 కర్మయోగము – సంక్షిప్తంగా

ఈ శ్లోకం, తర్వాత వచ్చే శ్లోకం కూడా సంక్షిప్తానికి, సంక్షిప్తానికి, సంక్షిప్త శ్లోకాలని చెప్పవచ్చు. ఈ శ్లోకాన్ని కర్మయోగానికి ఏకశ్లోకీ అనీ, వచ్చే శ్లోకాన్ని జ్ఞానయోగానికి ఏకశ్లోకీ అనీ వ్యవహరించవచ్చు. అందువల్ల ఈ రెండూ చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకాలు. ఈ రెండింటిలోనూ మొత్తం గీతాసారం వచ్చేస్తుంది. అందువల్ల మిగతా గీతాబోధను మర్చిపోయినా, నిజానికి మర్చిపోకూడదు, ఈ రెండు శ్లోకాలను మర్చిపోకూడదు.

కర్మయోగం అంటే దైవం ప్రధానంగా ఉన్న జీవనవిధానం. దైవాన్ని ప్రధానంగా చేసుకుని, సమాజానికి ఉపయోగపడే కర్మలు చెయ్యటం. జ్ఞానయోగం అంటే జ్ఞానం ప్రధానంగా ఉన్న జీవనవిధానం. బాహ్యంగా కాకుండా, అంతర్ముఖులై జ్ఞానాన్ని పొందటం.

ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ కర్మయోగం గురించి సంక్షిప్తంగా చెబుతున్నాడు. కర్మయోగం అంటే దైవచింతన ఉన్న జీవనాన్ని నడపటం. దైవచింతన ఉన్న జీవనం రెండు ముఖ్య సాధనలతో మొదలవుతుంది. అవి నిత్యపూజ, స్వాధ్యాయము.

ప్రార్థన – రోజూ కొంతసేపు ప్రత్యేకించి భగవంతునికి ప్రార్థన చెయ్యాలి. మీ వీలునుబట్టి ఎంతసేపు చేస్తారో మీరు నిర్ణయించుకోవచ్చు. అరగంట చేస్తారో, గంటసేపు చేస్తారో మీ ఇష్టం; కాని పూజ మాత్రం చేసితీరాలి. దానికి కుంటిసాకులు ఏవీ చెల్లవు. అదికూడా, వీలున్నంత వరకూ, ఆ పూజ పొద్దున్న చేస్తే మంచిది. ఎందుకంటే పొద్దున్నే పూజ చేస్తే దాని ప్రభావం రోజంతా ఉంటుంది. పొద్దున్నా, సాయంకాలం కూడా చెయ్యగలిగితే మరీ మంచిది; అలా కుదరదు, ఒకసారే చేస్తాను అంటే పొద్దున్నే చెయ్యటం మంచిది. అది కూడా సూర్యోదయం అవటానికి ముందో, అవుతుండగానో చేస్తే ఇంకా మంచిది. అంటే దీని అర్థం, మీరు పొద్దున్నే లేవాలి.

అంటే రాత్రి ఒంటిగంట వరకూ టీవీ చూసి, పొద్దున్న పదిగంటలకు లేస్తాను అంటే కుదరదు. సూర్యోదయం కన్నా ముందో, కనీసం సూర్యోదయం అవుతుండగానో లేచి, కొంత సమయాన్ని ప్రార్థనకు కేటాయించండి. అది ఏ రూపంలోనైనా ఉండవచ్చు. పూజ చెయ్యండి; పారాయణం చెయ్యండి; జపం చెయ్యండి; లేదా ధ్యానం చెయ్యండి. నామజపాన్ని మనస్సులో చేస్తే అది ఒక విధమైన ధ్యానం అవుతుంది. వీటన్నిటినీ కలిపి **ప్రార్థన** అంటారు.

స్వాధ్యాయము – ఈ రెండవ సాధనను ఈ మధ్య ఎక్కువగా నొక్కివక్కాణించటం లేదు. కాని అది భగవద్గీతను అధ్యయనం చెయ్యటం. దాన్ని స్వాధ్యాయము అంటారు. ఇది పంచమహాయజ్ఞాల్లో ఒకటైన బ్రహ్మయజ్ఞం కిందికి వస్తుంది. అసలైతే స్వాధ్యాయము చెయ్యాలంటే ఉపనిషత్తులను అధ్యయనం చెయ్యాలి. భగవద్గీత ఉపనిషత్తుల సారం కాబట్టి, ఒక్క గీతను, సంపూర్ణంగా, పూర్తిగా మొత్తం బోధ అర్థమయ్యేలా అధ్యయనం చెయ్యాలి. అధ్యయనం అంటే గీతాశ్లోకాలను పారాయణం చెయ్యటమే కాదు, గీతాబోధను అర్థం చేసుకోవటం. ఇది చాలా ముఖ్యమైన దైవచింతన.

గేయం గీతానామ సహస్రం ధ్యేయం శ్రీపతి రూపమజస్రమ్ – భజగోవిందం

గీతను అందరూ అధ్యయనం చేసితీరాలని శంకరాచార్యుల వారు భజగోవిందంలో బోధించారు. ఆ విధంగా దైవచింతనలో మొదటిదశ – **దైవప్రార్థన, గీత అధ్యయనం.**

ఇష్టదేవత – ఎవరైనా సరే, ఈ రెండు సాధనలూ చేస్తూ వస్తే, తనలో గొప్ప మార్పు వచ్చినట్టు అతనికి తెలుస్తుంది. ఎందుకంటే శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేస్తే, అతనికి మూడు అంశాల గురించి బాగా అర్థమవుతుంది. అవి జీవుడు, జగత్తు, ఈశ్వరుడు. ఇవి లోతుగా అర్థమైనకొద్దీ అతని దృక్పథంలో మార్పు వస్తుంది; దృక్పథంలోనే కాదు జీవితం పట్ల, జీవితలక్ష్యాల పట్ల ఉన్న అవగాహన కూడా మారుతుంది.

కొన్ని ప్రశ్నలకు జవాబు దొరుకుతుంది. మనం ఈ భూమ్మీదకు ఎందుకు వచ్చాము? ఎందుకు జీవిస్తున్నాము? మనం ఈ జీవితంలో సాధించాల్సిన లక్ష్యాలు ఏమిటి? వీటికి జవాబులు తెలుస్తాయి.

మొదటిదశ అంటే ప్రార్థన, గీత అధ్యయనం – నిరంతరం, తంబూరశ్రుతి లాగా కొనసాగుతూనే ఉండాలి. అలా ఎవరైతే ఈ రెండింటినీ తంబూరశ్రుతిలాగా కొనసాగిస్తారో, అతని జీవితంలోకి భగవంతుడు ప్రవేశిస్తాడు. భగవంతుడు ఎక్కడో దూరాన కూర్చునిలేడు; ఇక్కడే, తన జీవితంలోనే ఒక భాగంగా పెనవేసుకుని ఉన్నాడని అర్థం చేసుకుంటాడు. భగవంతుడు అతని జీవితంలో ఒక తోడు లేదా ఒక భాగస్వామి అవుతాడు. భగవంతుణ్ణి రామునిగానో, కృష్ణునిగానో, ఇష్టదేవతగా కొలుస్తాడు.

వనమాలీ గదీ శార్‌ఙ్గీ శంఖీ చక్రీ చ నందకీ ।
శ్రీమాన్ నారాయణో విష్ణుః వాసుదేవోఽభిరక్షతు ॥

అతనికి భగవంతుడు ప్రథమ మిత్రుడు అవుతాడు. తోటి మనుష్యులు పలికినా, పలకకపోయినా, అతనికి భగవంతుడు పిలిస్తే పలుకుతాడు. అతని ప్రాథమిక బంధం భగవంతునితో, ఇష్టదేవతా రూపంలో, ఉంటుంది. ఇది ఇంకొక దశ.

లక్ష్యం – ఈ భావనలో ఈ సాధకుడు దైవపరమైన జీవనం గడుపుతుంటే, భగవంతుడు తన జీవితంలో తోడు మాత్రమే కాదు; భగవంతుడే తను చేరుకోవాల్సిన అంతిమలక్ష్యం అని శాస్త్రం ద్వారా తెలుసుకుంటాడు. అంతకుముందు తన లౌకికలక్ష్యాలను పొందటానికి తనకు సహాయపడే తోడుగా భావిస్తూ వచ్చాడు. భగవంతుడు లక్ష్యం కాదు; తన లక్ష్యాన్ని పొందటానికి తోడ్పడే మార్గం మాత్రమే. కాని కొన్నాళ్ళకు భగవంతుడు మార్గం కాదు, లక్ష్యం అని తెలుసుకుంటాడు. కాని అప్పుడు కూడా భగవంతుడు మాత్రమే లక్ష్యం అనుకోడు. తనకి ఉన్న 7847 లక్ష్యాల్లో (సుమారుగా ఒక సంఖ్య ఇవ్వటం జరిగింది), భగవంతుడు కూడా ఒక లక్ష్యం అవుతాడు. అంతకుముందు అంత పెద్ద సంఖ్యలో భగవంతుడు అసలు లేడు; ఇప్పుడు భగవంతుడు కూడా వచ్చి కలిశాడు. అంతకుముందు భగవంతుడు అతని లక్ష్యాలను పొందటానికి సహాయపడితే, ఇప్పుడు భగవంతుడు కూడా ఒక లక్ష్యం అవుతాడు. ఎప్పుడైతే, భగవంతుడు లక్ష్యాల్లో ఒకటి అవుతాడో, అప్పుడే భగవంతునికి కొత్తపేరు వస్తుంది. ఆ పేరు **మోక్షం**.

ముముక్షువు – ఎప్పుడైతే భగవంతుడు లేదా మోక్షం అతని లక్ష్యాల్లో ఒకటిగా మారుతుందో అప్పుడే అతని జీవితంలో ఆధ్యాత్మికత చోటు చేసుకుంటుంది. ఇంతవరకూ అతనిలో దైవచింతన మాత్రమే ఉంది. ఇప్పుడు ఆధ్యాత్మికతతో కూడిన దైవచింతన ఏర్పడుతుంది. భగవంతుడు తోడుగా ఉంటే దైవచింతన; భగవంతుడు లక్ష్యాల్లో ఒకటి అయితే ఆధ్యాత్మికత. అలా భగవంతుణ్ణి లక్ష్యంగా చేసుకున్న వ్యక్తిని ముముక్షువు అంటారు. భగవంతుడు అతని లక్ష్యాల్లో ఒకటి అయ్యాడు కాని, అతను ప్రాథమిక దైవచింతన కొనసాగిస్తాడు. అవి **ప్రార్థన, స్వాధ్యాయము**.

భగవంతుడు అతనికి ఉన్న 7847 లక్ష్యాల్లో చివరి లక్ష్యం అవుతాడు. కాని కొన్నాళ్ళు ఈ దైవచింతనలో సాగితే, భగవంతునికి ఇచ్చిన చివరి స్థానం పైకి జరుగుతూ వస్తుంది. అంటే 7847వ లక్ష్యంగా ఉన్న భగవంతుడు క్రమేపీ ఏ 35వ స్థానానికో వస్తాడు. తర్వాత చాలా నెలలకు, లేదా సంవత్సరాలకు, లేదా కొన్ని జన్మలకు భగవంతుడు మొట్టమొదటి లక్ష్యంగా వస్తాడు.

ముముక్షువుగా మారాక కూడా అతను దశలు దాటుకుంటూ రావాలి. మంద ముముక్షువునుంచి మధ్యమ ముముక్షువుగా మారాలి. మంద ముముక్షువుకి 7847 లక్ష్యాల్లో భగవంతుడనే లక్ష్యం అట్టడుగున ఉంటుంది. మధ్యమ ముముక్షువుకు భగవంతుడనే లక్ష్యం మొట్టమొదటి లక్ష్యంగా మారుతుంది. అంటే మోక్షం పొందటం అతనికి ప్రధానలక్ష్యంగా మారుతుంది.

మోక్షం ప్రధాన లక్ష్యంగా మారినా మొదటిదశ మర్చిపోకూడదు. ఏమిటది? **ప్రార్థన, స్వాధ్యాయము**. అలా ముందుకు సాగితే, ఆ దైవచింతనతో కూడిన జీవనవిధానం, ప్రధానలక్ష్యం అయిన భగవంతుడు ముఖ్యమవుతాడు. తక్కిన లక్ష్యాలన్నీ దీనిముందు వీగిపోతాయి. భగవంతుడనే లక్ష్యం ఎంత బలాన్ని పుంజుకుంటూ వస్తే, అంతగా తక్కిన లక్ష్యాలు వాటి శక్తిని కోల్పోతూ వస్తాయి. తక్కినవి ఎన్ని ఉన్నాయి? ఆ సంఖ్యనే కొనసాగిద్దాము. 7846(మోక్షం కాక) ఉన్నాయి.

చిన్నప్పుడు మీరు బొమ్మలతో బాగా ఆడుకున్నారు. అవి లేకపోతే ఉండలేని స్థితిలో ఉన్నారు. కాని వయస్సు పెరిగేకొద్దీ, వాటిమీద మోజు తగ్గుతూ వస్తుంది. ఒక వయస్సులో వాటితో ఆడాలనే అనిపించదు. అలా అనిపిస్తోందనే పశ్చాత్తాపం కూడా ఉండదు. నాకు బొమ్మలమీద వ్యామోహం పోయింది సుమా అని పనిగట్టుకుని ఎవరికీ ప్రచారం కూడా చెయ్యరు. దీన్నే అతీతంగా ఎదగటం అంటారు. చిన్నచిన్న కోరికలను పెద్ద కోరిక తగ్గించేస్తుంది.

ఆ విధంగా మోక్షఇచ్ఛ తక్కిన లక్ష్యాలను మాయం చేసేస్తుంది. మోక్షఇచ్ఛను ఈశ్వరఇచ్ఛ లేదా ముముక్షుత్వం అనికూడా అనవచ్చు. ఇప్పుడింక, అతనికి ఒకటే లక్ష్యం మిగిలితే, దాన్ని మొట్టమొదటి లక్ష్యం అనవచ్చా? మొట్టమొదటి లక్ష్యం అంటే ఒక లిస్ట్ ఉండాలి. లిస్టు ఉంటేనే కదా, మొదటిదో చివరిదో అయ్యేది! అతనికి ఉన్నది ఒక్కటే లక్ష్యం. అది మోక్షం పొందటం.

ఎక్కడ్నుంచి ఎక్కడికి ప్రయాణం చేశాడో చూశారా! ముందు భగవంతుడు తనకు తోడుగా ఉన్నాడు. తర్వాత ముముక్షువుగా మారాడు. అంటే తనకున్న అనేకానేక లక్ష్యాలలో భగవంతుణ్ణి లేదా మోక్షాన్ని ఒక లక్ష్యంగా చేసుకున్నాడు. తర్వాత దాన్ని మొట్టమొదటి స్థాయికి తీసుకువచ్చాడు. దాని తర్వాత తక్కిన లక్ష్యాలన్నింటినీ వదిలేసి, దాన్నే తన అంతిమలక్ష్యంగా చేసుకున్నాడు. ఎప్పుడైతే ఒక్కటే లక్ష్యమైందో అప్పుడే అతను ఉత్తమ ముముక్షువు అవుతాడు. ఉత్తమ ముముక్షువును సాధనచతుష్టయ సంపన్న అధికారి అంటారు. ఇది కర్మయోగం యొక్క పరాకాష్ఠ.

ఎప్పుడైతే సాధకుడు ఈ దశను చేరుకుంటాడో, అంటే జీవితంలో ఉండాల్సిన ఏకైక లక్ష్యం మోక్షం అని అర్థం చేసుకుంటాడో, అప్పుడే కర్మయోగం తన ధర్మాన్ని పూర్తి చేసినట్టు అర్థం. అప్పుడు అతను రెండవ దశకు తయారు అయినట్టు అర్థం. తర్వాత దశ జ్ఞానయోగం.

ఇక్కడితో కర్మయోగం – సంక్షిప్తంగా అయిపోయింది.

ఈ అధ్యాయంలో, ఈ శ్లోకంలో (18.65) కర్మయోగం గురించి మళ్ళీ గుర్తుచేస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ శ్లోకం ఇంచుమించుగా తొమ్మిదవ అధ్యాయం చివర్లో ఉన్న శ్లోకంలాగానే ఉంది.

మన్మనా భవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కురు ।
మామేవైష్యసి యుక్త్వైవమ్ ఆత్మానం మత్పరాయణః ॥ – 9.34

తొమ్మిదవ అధ్యాయంలోని ఈ శ్లోకంలో ఒక భక్తుని జీవితం ఎలా ఉండాలో అద్భుతంగా వర్ణించాడు కృష్ణపరమాత్మ. అక్కడ భక్తుని ఎదుగుదలను వివరంగా ఐదు దశలుగా చూశాము. అవి మళ్ళీ ఇక్కడికి తెస్తున్నాము, ఇది చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం కాబట్టి. ఈ శ్లోకంలో మత్పరాయణః పదం ఉంది; దాన్ని రెండవదశగా తీసుకున్నాము. అవి మళ్ళీ ఒకసారి చూద్దాము.

తా: నాయందు మనస్సు కలవాడవు అవుము, నా భక్తుడవు అవుము, నన్ను పూజించు వాడవు అవుము నన్ను నాకు నమస్కరింపుము. ఈ విధముగా ఆత్మను నాయందే నిలిపి మత్పరాయణుడవై నన్నే పొందగలవు.

భక్తుని జీవనవిధానం ఎలా ఉండాలో ఈ శ్లోకంలో అద్భుతంగా వర్ణించాడు కృష్ణపరమాత్మ. చాలా అద్భుతమైన శ్లోకం. ఒక భక్తుడు ఎలా ఉంటాడో, ఎలాంటి జీవితాన్ని గడుపుతాడో తెలుసుకోవాలంటే, ఈ ఒక్క శ్లోకం చదివితే చాలు.

ఇక్కడ ఐదు అంశాలు చెప్పబడ్డాయి. భక్తుని ఎదుగుదల చూపిస్తాయి అవి. ఆ ఎదుగుదల అర్థం చేసుకోవటానికి ఈ శ్లోకంలో వరుసక్రమాన్ని మార్చుకుని చూద్దాము.

1. **మద్భక్తః భవ** – నామీద భక్తి పెంపొందించుకో. ఇది సాధనభక్తి. భక్తిలో నాలుగు రకాలు చూశాము. ఆర్తభక్తి, అర్థార్థీ భక్తి, జిజ్ఞాసు భక్తి, జ్ఞానీ భక్తి. మొదటి రెండు అంటే ఆర్తభక్తి, అర్థార్థీ భక్తిలో భగవంతుణ్ణి సాధనగా చూస్తారు, ప్రాపంచిక విషయాలను సాధ్యంగా చూస్తారు. ఫర్వాలేదు. అలా భగవంతుణ్ణి సాధనగా చూసినా కూడా అందుకోవటానికి భగవంతుడు సిద్ధమే. ఆయనకు తెలుసు, మనుష్యులు కోరేది ప్రాపంచిక విజయాలనేనని.

ధనం ధాన్యం పశుం బహుపుత్రలాభం శతసంవత్సరమ్

ఇలా ఏవో కోరుతారు. అందువల్ల భగవంతుణ్ణి సాధనగా వాడినా కూడా ఫర్వాలేదు. దీన్ని సకామభక్తి అంటారనీ, సకామ భక్తికి కూడా ఫలితాలు వస్తాయనీ చూశాము. ఇంతకుముందు కూడా చూశాము, భక్తి ఉన్న వ్యక్తికి శాంతి ఉంటుంది. అది ఎటువంటి భక్తి అయినా సరే అటువంటి వారిని కూడా స్వీకరిస్తాడు భగవంతుడు.

2. **మత్పరాయణః** – నన్నే నీ అంతిమలక్ష్యంగా చేసుకో. ఇది సాధ్యంమీద భక్తి. ఇది రెండవదశ భక్తి. అంటే భగవంతుడిని సాధనగా చూసే దశనుంచి సాధ్యంగా చూసే దశకి ఎదగటం. మనం వెంపర్లాడే శాంతి, భద్రత, ఆనందాలు బాహ్యప్రపంచంలో లభ్యం కావని ఒక దశలో అర్థం చేసుకుంటాము. ఎన్ని ఉన్నా, ఏ భూకంపం లాంటిదో వస్తే ఒక్క క్షణంలో, లేదా అరక్షణంలో అన్నీ మటుమాయమయిపోతాయని తెలుసుకుని, భగవంతుని వైపు దృష్టి మరల్చాలి. మత్పరాయణంలో పరం అయణం అంటే జీవితంయొక్క అంతిమలక్ష్యం. అందువల్ల భగవంతుడు సాధన దశనుంచి సాధ్యం దశకు వస్తాడు.(ఈ దశ ఈ శ్లోకంలో లేదు. మనం కలుపుకోవాలి.)

3. **మన్మనా (భవ)** – నన్ను నీ లక్ష్యంగా ఎన్నుకున్నాక, ఏకాగ్రత వీడకు. ఇది ముముక్షుభక్తి. గృహస్థుగా ఏ లౌకిక వ్యవహారం నడిపినా – అంటే ఇల్లు కట్టుకున్నా, డబ్బు సంపాదిస్తున్నా, పిల్లలను కన్నా, వారి బాగోగులు చూస్తున్నా, ఎన్ని పనులు చేయాల్సివున్నా వీటన్నిటి వెనక మనిషిగా మీ జీవనలక్ష్యం ఏమిటో మర్చిపోకూడదు. ఈ పనులు మానమనటం లేదు, కాని సుప్తచేతన మనస్సులో, భగవంతుని చింతన ఎప్పుడూ ఉండాలి. మన్మనా భవ అంటే సుప్తచేతన మనస్సులో నన్నే నిరంతరం పెట్టుకో. సంగీత విద్వాంసుడు తను పాడే పాటలో లీనమైనా, ఎలా తంబూర శ్రుతిని వింటూనే ఉంటాడో అలా మీ ప్రయత్నం లేకుండానే భగవంతుని చింతన ఎప్పుడూ ఉండాలి. అంటే ముముక్షు భక్తికి ఎదగాలి. గమ్యాన్ని ఎన్నడూ మర్చిపోకూడదు.

4. **మద్యాజీ (భవ)** – నువ్వు చేసే ప్రతి పనినీ నాకే అంకితం చెయ్యి. ఇది నిష్కామభక్తి.

యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్జుహోషి దదాసి యత్ – 9.27

ఏం చేసినా, ఏం తిన్నా, ఏ దానం చేసినా నాకే అర్పించు అన్నాడు అంతకుముందు. అలా చెయ్యటంవల్ల ప్రతి పనీ కూడా ఆధ్యాత్మిక సాధనగా అవుతుంది. అన్నం వడ్డించగానే తినకుండా, భక్తితో ఈశ్వరుడిని తలుచుకుని తింటే, అది యజ్ఞంగా మారుతుంది. ఇంతకుముందు కూడా చూశాము ఏం చేసినా ఈశ్వరార్పణభావనతో చెయ్యాలి. అంటే నిష్కామ భక్తి లేదా కర్మయోగం పాటించాలి.

5. **మాం నమస్కురు** – నన్నే శరణు వేడు, నా దీవెనలు కోరు. ఇది ఈశ్వరానుగ్రహం కోరే భక్తి. పై నాలుగు దశలూ పాటిస్తూ వస్తే, సహజంగా ఆధ్యాత్మికంగా ఎదుగుతాము. కాని ఒక్కోసారి అలా ఎదిగినప్పుడు గర్వం వచ్చే ప్రమాదముంది. గర్వం వచ్చిన మనిషి పతనమవుతాడు. అందుకని జీవితంలో ఏ విజయం సాధించినా, అది ఈశ్వరుని అనుగ్రహంవల్లనే పొందామని గ్రహించాలి. అంతేకాదు భవిష్యత్తులో కలగబోయే విజయాలకు కూడా ఈశ్వర అనుగ్రహం కావాలని గుర్తుంచుకోవాలి. మాం నమస్కురు అంటే కేవలం నమస్కారం చెయ్యటం కాదు, నన్ను శరణు వేడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ముందు దశలో మద్యాజీ అంటే నీ ఫ్రీవిల్‌ను ఉపయోగించు అని అర్థం; మాం నమస్కురు అంటే ఈశ్వర అనుగ్రహం కూడా కోరు అని అర్థం. ఈ విషయం చాలాసార్లు చూశాము. మన భవిష్యత్తును నిర్దేశించేది ఏది? ఫ్రీవిల్లా, ఈశ్వరకృపా? ఇక్కడ భగవంతుడే ఆ సందేహాన్ని తీర్చాడు. ఫ్రీవిల్, ఈశ్వరకృప రెండూ అవసరమే.

ఇప్పుడు ఈ ఐదు దశలను టూకీగా చూద్దాము. అవి –

1. మద్భక్తః భవ: నామీద భక్తి పెంపొందించుకో. – ఇది సాధనమీద భక్తి.
2. మత్పరాయణః: నన్నే నీ అంతిమ లక్ష్యంగా చేసుకో. – ఇది సాధ్యంమీద భక్తి.
3. మన్మనా భవ: నన్ను నీ లక్ష్యంగా ఎన్నుకున్నాక, ఏకాగ్రత వీడకు. – ఇది ముముక్షు భక్తి.
4. మద్యాజీ భవ: నువ్వు చేసే ప్రతి పనినీ నాకే అంకితం చెయ్యి. – ఇది నిష్కామ భక్తి.
5. మాం నమస్కురు: నన్నే శరణు వేడు, నా దీవెనలు కోరు. – ఇది ఈశ్వరానుగ్రహం కోరే భక్తి.

ఈ ఐదు నియమాలూ పాటిస్తే ఏం జరుగుతుంది?

ఏవమ్ ఆత్మానమ్ యుక్త్వా – ఇటువంటి భక్తి తత్పరతతో కూడిన జీవితం గడిపితే,

మామ్ ఏవ ఏష్యసి – నువ్వు నన్నే పొందగలవు. అంటే మోక్షం పొందగలవు.(ఇక్కడనుంచి ఈ శ్లోకం –18.65)

మామ్ ఏవ ఏష్యసి – మోక్షం పొందగలవు అంటే పరంపరయా అని కలుపుకోవాలి. జ్ఞానయోగానికి వచ్చి మోక్షం పొందుతావు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

సత్యమ్ – ఇది నూటికి నూరుశాతం నిజం. కృష్ణపరమాత్మ గ్యారంటీ కార్డు ఇస్తున్నాడు. మూడు నెలలకో, ఆరు నెలలకో మాత్రమే కాదు, జీవితాంతం ఉంటుంది అంటున్నాడు.

తే ప్రతిజానే – నీకు ప్రతిజ్ఞ చేసి చెబుతున్నాను. నువ్వు ఇవన్నీ పాటిస్తే మారుతావు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

పిచ్చి కుదిరితే కాని పెళ్ళి కాదు, పెళ్ళి అయితే కాని పిచ్చి కుదరదు అని సామెత. అలాగే మార్పు వస్తేనే భగవద్గీతను అధ్యయనం చేస్తాను అంటారు కొందరు; కాని భగవద్గీతను అధ్యయనం చేస్తేనే మార్పు వస్తుంది. భగవద్గీత నాలో మార్పు తీసుకువస్తుందని మీరు హామీ ఇవ్వగలరా అంటారు కొందరు. భగవద్గీతను అధ్యయనం చేస్తే మార్పు వచ్చితీరుతుంది. ఎవరు చెబుతున్నారు? సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే హామీ ఇస్తున్నాడు. ఇతి సత్యం. నేను ప్రతిజ్ఞ చేసి చెబుతున్నాను, నువ్వు మారతావు అంటున్నాడు.

పైగా ఇది ఏదో వ్యాపారప్రకటన కూడా కాదు; ఎలా చెప్పగలము?

ప్రియః అసి మే – నువ్వు నాకు ఇష్టమైనవాడివి; నీకు నేను లేనిపోని ఆశలు చూపను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇంకొక సందర్భంలో నువ్వు నాకు సఖుడవు అన్నాడు. తనకు చాలా ప్రియమైనవ్యక్తియొక్క మేలు కోరతాడు కాబట్టి, ఆ దైవచింతనతో కూడిన జీవనవిధానాన్ని నమ్మకంగా పాటించవచ్చు అర్జునుడు. ఈ మొదటిదశ కర్మయోగం.

ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానయోగం అనే రెండవదశను వివరించబోతున్నాడు.

శ్లో. 66 **సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ ।**
అహం త్వా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచః ॥
సర్వధర్మాన్, పరిత్యజ్య, మామ్, ఏకమ్, శరణమ్, వ్రజ,
అహమ్, త్వా, సర్వపాపేభ్యః, మోక్షయిష్యామి, మా, శుచః ॥

సర్వధర్మాన్ = సమస్త ధర్మములను
పరిత్యజ్య = నాకు సమర్పించి
ఏకమ్ = సర్వశక్తిమంతుడను, సర్వాధారుడను, పరమేశ్వరుడను అయిన
మామ్ (ఏవ) = నన్నే
శరణమ్, వ్రజ = శరణుజొచ్చుము

అహమ్, త్వా = నేను నిన్ను
సర్వపాపేభ్యః = సమస్త పాపములనుండి
మోక్షయిష్యామి = విముక్తుని గావించెదను
మా, శుచః = నీవు శోకింపకుము

(త్వం) సర్వ-ధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామ్ ఏకమ్ శరణమ్ వ్రజ,

అహమ్ త్వా సర్వ-పాపేభ్యః మోక్ష్యయిష్యామి, (త్వం) మా శుచః ।

తా: సమస్త ధర్మములను నాకు సమర్పించి సర్వశక్తిమంతుడను, సర్వాధారుడను, పరమేశ్వరుడను అయిన నన్నే శరణుజొచ్చుము. నేను నిన్ను సమస్త పాపములనుండియు విముక్తుని గావించెదను. నీవు శోకింపకుము.

ఇ) చరమ శ్లోకం 66 జ్ఞానయోగము - సంక్షిప్తంగా

ఈ శ్లోకం జ్ఞానయోగాన్ని సంక్షిప్తంగా వర్ణిస్తుంది. ఇక్కడితో గీతాబోధ కూడా ముగుస్తుంది కాబట్టి దీన్ని చరమశ్లోకం అనికూడా అంటారు. చరమ అంటే అంతిమ అని అర్థం. కృష్ణపరమాత్మ బోధ 2.11తో మొదలయ్యి 18.66తో పూర్తవుతుంది. ఈ శ్లోకం తర్వాత వచ్చే శ్లోకాల్లో బోధ లేదు; వాటిని ఉపసంహార శ్లోకాలు అనవచ్చు. ఇది కృష్ణపరమాత్మ బోధకు చరమశ్లోకం కాబట్టీ, అసలు మొత్తం జ్ఞానయోగాన్ని సంక్షిప్తంగా చెప్పింది కాబట్టీ ఇది చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకం.

నిజానికి ఈ శ్లోకం జ్ఞానయోగంయొక్క సారాంశం అయినా కూడా కృష్ణపరమాత్మ ఈ శ్లోకంలో ఎక్కడా జ్ఞానం పదాన్ని వెయ్యలేదు. జ్ఞానం, విచారణ, వేదాంతం - ఏ పదం కూడా వాడలేదు. అంటే ఈ శ్లోకంలో జ్ఞానయోగం అంతర్లీనంగా ఉంది. అలా కొన్నిచోట్ల కృష్ణపరమాత్మ తన చిలిపితనాన్ని చూపిస్తూనే వచ్చాడు. నర్మగర్భంగా చెబుతూ వచ్చాడు. ఇక్కడ చివరిసారిగా మళ్ళీ తన చిలిపితనాన్ని ప్రదర్శిస్తున్నాడు.

ఈ శ్లోకంలో జ్ఞానయోగం గురించి ప్రత్యక్షంగా లేకపోవటంవల్ల ఈ శ్లోకంయొక్క అర్థాన్ని యథాతథంగా అంటే ఉన్నదున్నట్టుగా తీసుకుంటే, అయోమయంలో పడవేస్తుంది కూడా. అందువల్ల ఈ శ్లోకానికి అనేక రకాల వివరణలు వచ్చాయి.

ఈ శ్లోకంలోని పదాలను అక్షరాలా తీసుకుంటే మొట్టమొదటి మాటే నమ్మలేని మాటగా ఉంటుంది. సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య అన్నాడు. అంటే నీ ధర్మాలన్నీ త్యజించు అంటున్నాడు. ధర్మం అంటే విలువలు, నైతికధర్మం, పుణ్యకర్మ - ఏదైనా తీసుకోవచ్చు. అందువల్ల ఈ వాక్యంయొక్క వాచ్యార్థం తీసుకుంటే, నీ ధర్మాలన్నీ త్యజించు అని వస్తుంది.

నిజానికి ఇంతవరకూ భగవద్గీతలో కృష్ణపరమాత్మ ధర్మంయొక్క ప్రాముఖ్యతను గురించి చెప్పుకుంటూ వచ్చాడు. నిజానికి నేను అవతారం ఎత్తిందే ధర్మరక్షణకోసం అన్నాడు నాలుగవ అధ్యాయంలో.

పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్ ।

ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే ॥ - 4.8

కృష్ణపరమాత్మ ధర్మాన్ని ఎలా రక్షిస్తాడు? ధర్మం మాయమయిపోతున్నప్పుడు నేను అవతారం ఎత్తుతాను అన్నాడు అక్కడ. కాని ఇక్కడేమో, ధర్మాన్ని పరిత్యజించండి అంటున్నాడు; అది కూడా ఒకటో రెండో కాదు. సర్వధర్మాణి - అన్ని ధర్మాలనూ అంటున్నాడు.

ఏదైనా చెప్పటం పాపం, దాన్ని వక్రీకరిస్తారు కొందరు అని చూశాము. అలా కొంతమంది శాస్త్రంలోంచీ, భగవద్గీతలోంచీ వారికి కావాల్సింది తీసుకుని, వారికి కావాల్సిన విధంగా మలుచుకుంటారు దాన్ని. ఈ శ్లోకాన్ని అలా రెండు రకాలుగా మలుచుకుంటారు.

అందులో ఈ వాక్యం ఒకటి. నైతిక విలువలు పాటించనివారు, 'నేను గీతాబోధను పాటిస్తున్నాను, చరమ శ్లోకంలో సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే నీ విలువలను త్యజించు అన్నాడు,' అంటారు. ఇంతవరకూ అలాంటి తప్పుడు పనులు చేస్తున్నందుకు ఏమూలో ఏకాస్త అయినా అపరాధభావన ఉంటే, అదికూడా తుడిచిపెట్టుకుని పోతుంది అటువంటివారికి.

మామేకం శరణం వ్రజ – నన్నే శరణు వేడు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మామ్ అంటే నన్ను; శరణం వ్రజ అంటే శరణు వేడు; ఏకం అంటే నేను మాత్రమే. ఈ వాక్యం అర్థం – నన్ను శరణు వేడు, నేను మాత్రమే నీకు ఆధారం. ఈ వాక్యం కృష్ణ భక్తులకు, వైష్ణవులకు, అమృతం తాగినట్టు ఉంటుంది. అదుగో కృష్ణపరమాత్మే నన్నే శరణు వేడు అన్నాడు అంటే వేరే దేవుళ్ళెవరూ నిన్ను రక్షించరు; కృష్ణుడే రక్షిస్తాడు అంటారు. నన్ను శరణు వేడితేనే మోక్షం వస్తుంది అన్నాడు అంటారు.

ఈ అయోమయాలు ఎందుకు వచ్చాయంటే, ఇందులో అంతర్లీనంగా ఉన్న జ్ఞానయోగాన్ని వెలికి తీసుకు రాకపోవటంవల్ల. అందువల్ల శంకరాచార్యులు మనను ఆదుకుంటున్నారు. ఇందులో జ్ఞానయోగం ఎలా దశలవారీగా నిండి నిబిడీకృతమై ఉందో విశ్లేషిస్తున్నారు. ఆ నేపథ్యంతో ఈ శ్లోకంయొక్క అర్థాన్ని చూద్దాము.

సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య – ఇక్కడ ధర్మం అంటే అధర్మం కూడా తీసుకోవాలి అంటున్నారు శంకరాచార్యులవారు. ఈ సందర్భంలో కృష్ణపరమాత్మ అధర్మం కూడా అని ప్రత్యేకించి చెప్పలేదు; ఎందుకంటే అనేక సందర్భాలలో అంతకుముందు చెప్పాడు. అంతేకాదు, శాస్త్రం అధర్మాన్ని, అనైతిక విలువలను త్యజించాలని పదేపదే చెబుతుంది; పైగా అధర్మాన్ని పాటించకూడదనే విషయం ఎవరికైనా తెలుసు; ప్రత్యేకించి చెప్పనవసరం లేదు. అందువల్ల సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్యను సర్వ ధర్మ–అధర్మాన్ పరిత్యజ్యగా తీసుకోవాలి.

అయితే ధర్మం అంటే ఏమిటి? ధర్మానికి సంస్కృత నిఘంటువులో 108 అర్థాలున్నాయి. ఇందులో ఏ అర్థం తీసుకోవాలో ఎలా తెలుస్తుంది? ఇక్కడ ధర్మం పదానికి సాంకేతిక అర్థం ఉంది. ధర్మం అంటే పుణ్యకర్మలు; అంటే విహిత కర్మలు, నైతిక కర్మలు, శాస్త్రం విధించిన కర్మలు. అందులో కాయిక కర్మలు, వాచిక కర్మలు, మానసిక కర్మలు కూడా వస్తాయి. వీటన్నిటినీ కలిపి పుణ్యకర్మలు అంటారు.

ధర్మం అంటే పుణ్యకర్మలు అయితే, అధర్మం అంటే దీనికి భిన్నమైన కర్మలు. అంటే అనైతిక కర్మలు, కాయిక, వాచిక, మానసిక పాపకర్మలు. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే ధర్మం అంటే కాయిక, వాచిక, మానసిక పుణ్యకర్మలు; అధర్మం అంటే కాయిక, వాచిక, మానసిక పాపకర్మలు. ఇప్పుడు దానికి సర్వ కలుపుకుంటే అన్ని పుణ్య పాప కర్మలు. ఇంకా చెప్పాలంటే అన్ని కర్మలు. కర్మ అంటే ఏమిటి? మీరు చేసే పనులు. పనులన్నీ ఈ రెండు తెగల్లో ఏదో ఒకదానిలో వస్తాయి. అంటే అయితే పుణ్యకర్మలు అవుతాయి, లేకపోతే పాపకర్మలు అవుతాయి. అంటే

ఇప్పుడు సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య అంటే వాచ్యార్థం తీసుకుంటే అసలు కర్మలన్నింటినీ త్యజించమంటున్నాడు అని అర్థం వస్తుంది.

ఇప్పుడు సమస్య ఏమిటంటే, మనిషి అన్ని కర్మలను ఎలా త్యజించగలడు? మానవమాత్రుడన్న వారెవరికీ కర్మను పూర్తిగా త్యజించటం సాధ్యం కాదు. ఆమాటకొస్తే, ఆ విషయాన్ని కృష్ణపరమాత్మే చెప్పాడు.

న హి కశ్చిత్ క్షణమపి జాతు తిష్ఠత్యకర్మకృత్ – 3.5

ఏ మనిషి కూడా, ఒక్కక్షణం కూడా కర్మ చెయ్యకుండా ఉండలేడు అన్నాడు.

న హి దేహభృతా శక్యం త్యక్తుం కర్మాణ్యశేషతః – 18.11

ఏ మనిషికి కూడా కర్మలను పూర్తిగా త్యజించటం అసాధ్యం. ఐదవ అధ్యాయంలో కూడా కృష్ణపరమాత్మే ఇదే విషయం చెప్పాడు. కర్మలను త్యజించిన సన్న్యాసి కూడా కొన్ని కర్మలు చెయ్యకతప్పదు అన్నాడు. అన్నపానాదులు తీసుకోవటం కూడా కర్మ కిందికే వస్తుంది. పూర్తిగా కర్మలను త్యజించటం అనేది మరణించాకే జరుగుతుంది. అంతవరకూ కర్మలు చేసిన వ్యక్తి మరణిస్తే, అతనికి అంత్యకర్మలు చెయ్యటానికి బంధుజనం ఇంకా ఎక్కువ కర్మలు చెయ్యాల్సివుంటుంది.

అంతగా మనిషి అనే వ్యక్తి కర్మను చెయ్యకుండా ఉండలేడని పదేపదే చెప్పిన కృష్ణపరమాత్మ, అన్ని కర్మలను మానేయమని ఇప్పుడెందుకు చెబుతున్నాడు? ఇది కృష్ణపరమాత్మ చూపిస్తున్న మొదటి చిలిపితనం.

కృష్ణపరమాత్మ అలా మనను ఒక ఆట ఆడిస్తున్నాడంటే, కృష్ణపరమాత్మ హృదయాన్ని తెలుసుకోవాలి. ఆ మాటల వెనకనున్న అంతరార్థం ఏమిటో తెలుసుకోవాలి. ఈ వాక్యం యొక్క అంతరార్థం తెలుసుకోవాలంటే, ఇంతవరకూ, ఇన్ని అధ్యాయాలలో కృష్ణపరమాత్మ చెప్పుకుంటూ వచ్చిన బోధను గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. గుర్తుంచుకోండి, ఈ అధ్యాయం సారాంశాన్ని గుర్తుకు తెచ్చే అధ్యాయం. అందువల్ల మళ్ళీ వివరంగా చెప్పుకురాడు. పైగా ముందు చెప్పిన అంశాలు గుర్తుంచుకుంటారని ఆశిస్తాడు.

ఇంతవరకూ కర్మ గురించిన కృష్ణపరమాత్మ చెప్పిన అంశాలు ఏమిటి? కర్మ చేసేది కార్యకరణ సంఘాతం; అంటే మనస్సు, శరీరం.

ప్రకృతేః క్రియమాణాని గుణైః కర్మాణి సర్వశః – గీత 3.27

శరీరమే కర్మ చేస్తుంది. దేహేంద్రియ మనోబుద్ధులతో మమేకం చెందేంతవరకూ, మనిషి నేనే కర్మ చేస్తున్నాను అనుకుంటాడు. దీన్ని దేహాభిమానం లేదా అహంకారం అంటారు. ఈ అహంకారంలో ఉన్న వ్యక్తి, తను కర్త అనుకుంటాడు. అందువల్ల అతను చేసే కర్మలు అతనికే చెందుతాయి.

ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ చెప్పినట్టుగా కర్మలను త్యజించాలంటే, ఒక విధంగా త్యజించవచ్చు. నిజానికి ఆ విధంగానే త్యజించవచ్చు. ఏమిటది? దేహాభిమానాన్ని త్యజించటంద్వారా త్యజించవచ్చు. నేను మనస్సు, నేను శరీరాన్ని అనుకోకపోతే నేను కర్తను అవను.

ధర్మత్యాగం = కర్మత్యాగం = దేహాభిమానత్యాగం

ఎక్కడినుండి ఎక్కడికి వచ్చామో చూడండి. చాలా సాంకేతిక పరిభాష ఉన్న శ్లోకం ఇది. దేహాభిమానం అంటే మనశ్శరీరాలతో మమేకం చెందటం.

ఇప్పుడు ఇంకొక మెట్టు పైకి ఎక్కాలి. దేహాభిమానం వదులుకోవాలి అంటే, అది ఎప్పుడు సాధ్యం అవుతుంది? నేను దేహంమీద ఉన్న అభిమానాన్ని వదులుకోవాలంటే, నేను దేహం కాదు, నేను దేహంలో ఉన్న దేహి అని నాకు అర్థం కావాలి. రెండవ అధ్యాయంలో 12-25 శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ నేను దేహం కాదు, దేహిని అని బోధించాడు. దేహి అంటే ఏమిటి? నేను ఆత్మచైతన్యాన్ని. చైతన్యం అనగానే చైతన్యానికి ఉన్న ఐదు సూత్రాలను వెంటనే గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. అందులో మొట్టమొదటి అంశమే చైతన్యం శరీరంలో ఒక భాగం కాదు, దాని లక్షణం కాదు; దాన్నించి ఉత్పత్తి చెందలేదు. శరీరం కర్తా, భోక్తా కాని ఆత్మ చైతన్యం అయిన నేను **అకర్తను, అభోక్తను**. దీన్ని ఆత్మజ్ఞానం అంటారు.

ఈ ఆత్మజ్ఞానం పొందితే, దేహాభిమానం పోతుంది. దేహాభిమానం పోతే, కర్మ చేస్తున్నా కూడా, నేను కర్మ చెయ్యటంలేదని అర్థం అవుతుంది.

నైవ కించిత్ కరోమీతి యుక్తో మన్యేత తత్త్వవిత్ ।
పశ్యన్ శృణ్వన్ స్పృశన్ జిఘ్రన్నశ్నన్ గచ్ఛన్ స్వపన్ శ్వసన్ ॥ - 5.8

ఆత్మజ్ఞాని తను చూస్తున్నా, వింటున్నా, స్పృశిస్తున్నా, ఆఘ్రాణిస్తున్నా, భుజిస్తున్నా, నడుస్తున్నా, నిద్రిస్తున్నా, శ్వాస పీలుస్తున్నా, తనేమీ కర్మ చెయ్యటం లేదని అర్థం చేసుకుంటాడు.

ఇప్పుడు సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్యయొక్క మూడు దశలను మళ్ళీ చూద్దాము.

1. సర్వకర్మలను త్యజించాలి.
2. కర్మత్యాగం చెయ్యాలంటే దేహాభిమానత్యాగం చెయ్యాలి.
3. దేహాభిమానత్యాగం చెయ్యాలంటే ఆత్మజ్ఞానం పొందాలి.

ఆత్మజ్ఞానాన్ని జీవస్వరూపజ్ఞానం అంటారు. జీవస్వరూపజ్ఞానం పొందితే, నేను ఆత్మను, నేను కర్మలు చెయ్యటం లేదు, శరీరం చేస్తోంది అని అర్థం చేసుకుంటాను. దీన్ని సాంకేతిక పరిభాషలో చెప్పాలంటే **త్వమ్ పద జ్ఞానం** అంటారు.

ఇక్కడ ఇంకొక విషయాన్ని గమనించాలి. సర్వధర్మ పరిత్యజ్య అంటే ఉత్తమ కర్మలను పరిత్యజించమని వాచ్యార్థం వస్తుందని చూశాము. దీన్ని అక్షరాలా తీసుకుని, వెంటనే ఉత్తమ కర్మలను పరిత్యజించకూడదు. ఎందుకంటే అసలు ఉత్తమ కర్మలు చెయ్యటమే అపురూపం; అలాంటిది చేస్తున్న ఉత్తమ కర్మలను త్యజిస్తే ఎలా?

అందువల్ల మనశ్శరీరాలను పుణ్యకర్మలు చెయ్యనివ్వండి. ధర్మమే సమాజాన్ని రక్షిస్తుంది. అజ్ఞానీ ధర్మాన్ని పాటించాలి; జ్ఞానీ ధర్మాన్ని పాటించాలి. అంటే ఇద్దరూ పుణ్యకర్మలు చెయ్యాలి.

లోకసంగ్రహమేవాపి సంపశ్యన్ కర్తుమర్హసి

లోకసంగ్రహం కోసమైనా జ్ఞాని కర్మలు చెయ్యాలి. కాని జ్ఞానికి తను శరీరం కాదు, తను మనస్సు కాదు, తను సాక్షిచైతన్యం; సాక్షిచైతన్యానికి కర్తృత్వ, భోక్తృత్వాలు ఉండవని తెలుసు. అందువల్ల జ్ఞాని కర్మలు చేసినా అతను నేను చేస్తున్నానని అనుకోడు.

మరేం అనుకుంటాడు? అకర్తా, అభోక్తా అయిన ఆత్మనైన నా సమక్షంలో మనశ్శరీరాలు కర్మలు చేస్తున్నాయి అనుకుంటాడు. ఇలా జ్ఞానంతో కర్మను సన్న్యసించటాన్ని **జ్ఞానకర్మ సన్న్యాసం** అంటారు. ఈ పేరుతో నాలుగవ అధ్యాయం అయింది. దానిలో ఈ విషయం విపులంగా చర్చించబడింది.

స్వధర్మ పరిత్యాగం = అకర్తృత్వ స్వరూపజ్ఞానం

జ్ఞానయోగంలో ఇది మొదటి భాగం.

2. **మామేకం శరణం వ్రజ** – వ్రజ అంటే నా దగ్గరికి రా. ఈ విషయం ఎవరు చెబుతున్నారు? కృష్ణపరమాత్మ చెబుతున్నాడు. అందువల్ల మాం వ్రజ అంటే భగవంతుని దగ్గరికి రా అని అర్థం. భగవంతుడు ఎవరు? ఇది తర్వాత ప్రశ్న.

ఇంతకుముందు కూడా చూశాము. కృష్ణపరమాత్మ నేను అంటే సందర్భాన్నిబట్టి అర్థం తీసుకోవాలి. నేనుకి సందర్భాన్నిబట్టి మూడు అర్థాలు వస్తాయి.

ఎ) **ఏకరూప ఈశ్వరుడు** – కృష్ణపరమాత్మను దేవకీ పుత్రునిగా, వసుదేవ పుత్రునిగా, అర్జునుని సఖునిగా చూసినప్పుడు, ఆయన ఒక రూపం ఉన్న ఏకరూప ఈశ్వరుడు.

బి) **అనేకరూప ఈశ్వరుడు** – విశ్వరూప ఈశ్వరుడు. ఈ విశ్వరూప దర్శనాన్ని పదకొండవ అధ్యాయంలో చేసుకున్నాము.

సి) **అరూప ఈశ్వరుడు** – నిర్గుణబ్రహ్మ. నిర్గుణబ్రహ్మ అంటే ఏకరూప ఈశ్వరుడూ కాదు, అనేకరూప ఈశ్వరుడూ కాదు, అరూప ఈశ్వరుడు. ఏడవ అధ్యాయంలో పరాప్రకృతి అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ నన్నే శరణు వేడు అంటే ఏ నేను గురించి చెబుతున్నాడు? ఏకరూప ఈశ్వరుడా, అనేకరూప ఈశ్వరుడా, అరూప ఈశ్వరుడా? ఇక్కడ అరూప ఈశ్వరుడని అర్థం చేసుకోవాలి. అరూప ఈశ్వరునికి పర్యాయపదాలు పరాప్రకృతి, నిర్గుణబ్రహ్మ. నిర్గుణబ్రహ్మను సచ్చిదానంద బ్రహ్మ అంటారు.

మయా తతమిదం సర్వం జగదవ్యక్తమూర్తినా – 9.4

అందువల్ల ఇక్కడ మాం అంటే అరూప ఈశ్వరుడు. అది తెలియజేయటానికి '**ఏకమ్**' అనే విశేషణాన్ని వాడాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏకం అంటే ఉన్నదొకటే, అద్వితీయం బ్రహ్మ. అద్వితీయం అంటే రెండవది లేనిది.

సజాతీయ విజాతీయ స్వగతభేద రహితం పరంబ్రహ్మ

ఈ నిర్వచనాన్ని ఉపనిషత్తులలో చూస్తాము.

మామేకం శరణం వ్రజ = అరూప ఈశ్వరుణ్ణి శరణు వేడు

అరూప ఈశ్వరుడు అంటే సర్వవ్యాపకుడు. సర్వవ్యాపకుడైన పరమాత్మను జీవాత్మ ఎలా చేరుకుంటాడు? ఈ ప్రశ్నే తప్పు. ఎలా? మీరు ఎవరిని చేరుకోగలరు? మీకు దూరంగా ఉన్న వ్యక్తిని. అలాగే భగవంతుడు ఏ కైలాసంలోనో, వైకుంఠంలోనో ఉంటే, శరణాగతి పేరుతో, మీరు ప్రయాణం చేసీచేసీ భగవంతుణ్ణి చేరుకోగలరు. కాని భగవంతుడు సర్వవ్యాపకం అయితే, ప్రయాణం చేసే ప్రశ్న ఎక్కడ ఉంది? అందువల్ల ఎలాగైతే ధర్మ పరిత్యజ్య పదానికి వాచ్యార్థం తీసుకోకూడదు అన్నామో, అలాగే, చేరుకోవటం పదానికి కూడా వాచ్యార్థం తీసుకోకూడదు. సర్వవ్యాపకమైన భగవంతుడు దూరంగా ఉండగలడా? దూరంగా లేని భగవంతుణ్ణి చేరుకోవటం అంటే ఏమిటి?

దీనికి అర్థం, చేరుకోవటం అంటే, ఇప్పుడు మనం భగవంతుడు నాకు భిన్నంగా, నాకు దూరంగా ఉన్నాడనే అపోహలో ఉన్నాము. రెండు పదాలు – నాకు భిన్నంగా ఉన్నాడు, నాకు దూరంగా ఉన్నాడు. రెండూ అపోహలే. చేరుకోవటం అంటే ఈ అపోహలను వదిలివేయాలి.

ఈ అపోహలను ఎలా వదిలివేయాలి? ఇది మరొక సందేహం. ఏ తప్పుడు ఊహను అయినా సరియైన జ్ఞానంతో పోగొట్టుకోవాలి. సరిగ్గా చూడండి, సరియైన ఊహ అనకూడదు. సరియైన జ్ఞానంతో తప్పుడు ఊహను పారద్రోలాలి. ఏమిటా సరియైన జ్ఞానం? భగవంతుడు నాకు భిన్నంగా లేడు – ఒక జ్ఞానం; భగవంతుడు నాకు దూరంగా ఎక్కడో లేడు – ఇది ఇంకొక జ్ఞానం. ఈ రెండింటినీ కలిపి **జీవాత్మ, పరమాత్మ ఐక్యజ్ఞానం** అంటారు.

శరణాగతి అంటే ఏమిటి? దీనికి అనేక అర్థాలు ఇస్తారు కాని, శరణాగతి అంతిమ అర్థం – జీవాత్మ పరమాత్మ ఐక్యజ్ఞానం పొంది, పరమాత్మను చేరుకోవాలనే అపోహను వదులుకోవటం. ఇప్పుడు ఇవన్నీ కలుపుకుంటే

మామేకం శరణం వ్రజ = జీవాత్మ పరమాత్మ ఐక్యజ్ఞానం పొందటం

జీవాత్మ, పరమాత్మ ఐక్యజ్ఞానాన్నే ఉపనిషత్తులు మహావాక్యజ్ఞానం అంటాయి. ఉపనిషత్తుల్లో అనేక మహావాక్యాలు ఉన్నాయి. అందులో నాలుగు మహావాక్యాలను ఉదాహరణల కింద చెబుతారు. అవి తత్త్వమసి, అహం బ్రహ్మ అస్మి, ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ, అయమాత్మా బ్రహ్మ.

తత్త్వమసి – అది నువ్వే
అహం బ్రహ్మ అస్మి – నేను ఆ బ్రహ్మను

గురువు శిష్యునికి జీవాత్మ, పరమాత్మల ఐక్యం బోధించేటప్పుడు తత్త్వమసి అని చెబుతాడు. నువ్వు, ఆ బ్రహ్మ ఒకటే అంటే శిష్యుడు మళ్ళీ తత్త్వమసి అనకూడదు. నేను ఆ బ్రహ్మ ఒకటే అనగలగాలి. అందువల్ల అతను గురువు బోధకు సమాధానంగా అహం బ్రహ్మ అస్మి అంటాడు. ఈ జ్ఞానాన్ని శరణాగతి అంటారు.

ఈ జ్ఞానాన్ని పొందటం ఎలా? వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చెయ్యటం ద్వారా. అవి ఎలా చెయ్యాలి? గురువు ద్వారా. అది ఎవరు చెప్పారు? కృష్ణపరమాత్మే చెప్పాడు.

తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయా ।

ఉపదేక్ష్యంతి తే జ్ఞానం జ్ఞానినస్తత్త్వదర్శినః ॥ – 4.34

గురువు ద్వారా అహం బ్రహ్మ అస్మి జ్ఞానం పొందాలి.

ఈ ఆత్మజ్ఞానం పొందితే కలిగే ప్రయోజనం ఏమిటి?

మామేకం శరణమ్ – సంసారంనుంచి విముక్తి కలిగించేది పరమాత్మ మాత్రమే. ఎందుకు? పరమాత్మ మాత్రమే దేశకాలాతీతం. పరమాత్మను కాదని మీరు ఎక్కడికి వెళ్ళినా, **ఎక్కడికి** అంటేనే అది ఒక దేశం అవుతుంది. మీరు వైకుంఠానికి వెళ్ళినా, కైలాసానికి వెళ్ళినా, బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళినా, అది ఒక దేశం అవుతుంది; దేశం ఉంటే దాన్ని వెన్నంటే కాలం కూడా ఉంటుంది. అంటే కాలాన్ని తప్పించుకోలేరు.

కాలాన్ని సంసారం అంటారు. ఎందుకంటే కాలమే షడ్వికారాలను కలుగజేస్తుంది. అందులో మరణం కూడా ఉంది. అందువల్ల ఎక్కడికో వెళితే మీకు సంసారంనుంచి విముక్తి దొరకదు; దేశకాల అతీత, నిర్గుణబ్రహ్మను అర్థం చేసుకుంటే, సంసారంనుంచి విముక్తి పొందుతారు. శరణం వ్రజ అంటే అక్షరాలా శరణం కోరటం కాదు; ఐక్యజ్ఞానం పొందటం. ఇందులో **శరణం** పదం ఉంది కాబట్టి దీన్ని శరణాగతి శ్లోకం అంటారు. ఇక్కడితో జ్ఞానయోగ సారాంశం కూడా అయిపోయింది. ఇప్పుడు రెండవ పాదంలో జ్ఞానఫలాన్ని చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అహం త్వా మోక్షయిష్యామి – నువ్వు పొందిన జ్ఞానానికి నీకు ఫలాన్ని ఇస్తాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకంటే భగవంతుడే కర్మఫలదాత, జ్ఞానఫలదాత కూడా. మీరు కర్మ చేసినా, జ్ఞానం పొందినా, రెండింటికీ భగవంతుడే ఫలాన్ని ఇస్తాడు. జ్ఞానఫలం ఏమిటి?

సర్వపాపేభ్యో (మోక్షయిష్యామి) – నిన్ను అన్ని పాపాలనుంచి బంధ విముక్తుడిని చేస్తాను. అన్ని పాపాలు అంటే సంచితపాపాలు, ఆగామి పాపాలు, ప్రారబ్ధ పాపాలు. మరి పుణ్యం మాటేమిటి? వేదాంతం ప్రకారం పుణ్యం కూడా పాపం కిందికే వస్తుంది. కాకపోతే రెండింటికీ మధ్య ఉన్న భేదం ఏమిటంటే, పాపం ఇనుప సంకెళ్ళతో మిమ్మల్ని బంధిస్తే, పుణ్యం బంగారు సంకెళ్ళతో కట్టివేస్తుంది. ఎందుకంటే పుణ్యం పొందినా కూడా, ఆ పుణ్యక్షయంకోసం మళ్ళీ పునరపి జననం, పునరపి మరణం వృత్తంలో పడక తప్పదు. పుణ్యం ఉన్నా సంసారం తప్పదు, పాపం వచ్చినా సంసారం తప్పదు. సంసారం తప్పాలంటే ఒకటే మార్గం ఉంది. పుణ్యపాపాలకు అతీతంగా ఎదగాలి.

తథా విద్వాన్ పుణ్యపాపే విధూయ నిరంజనః పరమం సామ్యముపైతి – ముండకం 3.1.3

ముండకోపనిషత్తు అద్భుతంగా చెబుతుంది. జ్ఞాని పుణ్యపాపాలు రెండింటినీ వదిలించుకుంటాడు. ఆ విధంగా, అర్జునా, నీ పుణ్యపాపాలనుంచి నేను విడుదల చేస్తాను అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. **అహం త్వా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి.**

మా శుచః – నువ్వు శోకించకు; సంసారం సమస్యనుంచి బయటపడే మార్గం ఉంది.

ఈ విధంగా ఒక్క శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ ఆత్మజ్ఞానం అంటే ఏమిటో, ఐక్యం అంటే ఏమిటో, దాని ఫలం ఏమిటో చెప్పేశాడు. అందువల్ల దీన్ని చరమశ్లోకం అనికూడా అంటారు.

ఇంకా ముందుకు వెళ్ళేముందు శంకరాచార్యుల వారు తన భాష్యంలో శరణాగతిని గురించి ఏం చెప్పారో చూద్దాము. చాలా లోతుగా విశ్లేషించి శరణాగతి అంటే జ్ఞానం అని చెప్పారు. దాని సారాంశం ఇప్పుడు చూద్దాము.

ముందుగా శరణాగతి అంటే అసలు అర్థం ఏమిటి? నమస్కారం చెయ్యటం, సాష్టాంగ నమస్కారం చెయ్యటం, నామజపం చెయ్యటం – ఇలా అనేకమంది అనేక అర్థాలు చెబుతారు. కాని శంకరాచార్యులవారు జ్ఞానం అన్నారు. అలా ఎలా చెప్పారు? ఇది నా స్వంత అర్థం కాదు, శాస్త్రం చెప్పినదాని సారాంశం అన్నారు శంకరాచార్యుల వారు.

1. **మోక్షఫలం** – ఉపనిషత్తులన్నీ ఏకగ్రీవంగా ఒకటే విషయాన్ని ఘోషిస్తున్నాయి. ఏమిటది? జ్ఞానం మాత్రమే మోక్షాన్ని ఇస్తుంది. అందువల్ల ఆ సూత్రం ప్రకారం మోక్షఫలం ఎక్కడ చెప్పబడితే, అక్కడ చెప్పబడిన సాధనను జ్ఞానంగా తీసుకోవాలి. జ్ఞానంవల్లనే మోక్షం వస్తుందని ఉపనిషత్తులు ఒకసారి కాదు, రెండుసార్లు కాదు, వందలసార్లు చెబుతాయి.

తమేవం విద్వాన్ అమృత ఇహ భవతి నాన్యః పంథా అయనాయ విద్యతే

జ్ఞానమే మోక్షాన్ని ఇస్తుంది; వేరే మార్గం ఇవ్వదు. జ్ఞానం అనేక మార్గాల్లో ఒకటి కాదు. జ్ఞానమార్గమొక్కటే మార్గం.

శ్వేతాశ్వతర ఉపనిషత్తులో, కావాలంటే వేరే మార్గం ద్వారా జ్ఞానం పొందవచ్చు; కాకపోతే ఒక నియమాన్ని పాటించాలని అద్భుతంగా చెబుతుంది. ఏమిటా నియమం?

ఆకాశాన్ని చాపచుట్టలా చుట్టగలిగితే మోక్షం వస్తుందిట. అంటే ఏమిటి? వేరే మార్గాల ద్వారా మోక్షం అసాధ్యం. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ శరణాగతి మోక్షాన్ని ఇస్తుంది అంటే శరణాగతి = జ్ఞానం అవాలి. ఎందుకంటే శాస్త్రం పదేపదే **జ్ఞానాదేవ తు కైవల్యమ్** అంటుంది.

ఉపనిషత్తుల దాకా ఎందుకు? భగవద్గీతలోనే కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానం మాత్రమే మోక్షాన్ని ఇస్తుందని పదేపదే చెప్పాడు.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

అశోచ్యానన్వశోచస్త్వం ప్రజ్ఞావాదాంశ్చ భాషసే ।
గతాసూనగతాసూంశ్చ నానుశోచంతి పండితాః ॥ – 2.11

జ్ఞాని మాత్రమే మోక్షం పొందుతాడు. ఈ శ్లోకంతోనే కృష్ణపరమాత్మ తన బోధను మొదలుపెట్టాడు. ఆ తర్వాత కర్మ, భక్తి గురించి చెప్పుకొచ్చాడు. కర్మ గురించి చెప్పినప్పుడు ఏ కర్మ కూడా మోక్షాన్ని ఇవ్వదు; కర్మలు జ్ఞానయోగ్యతా ప్రాప్తిని మాత్రమే ఇస్తాయి, జ్ఞానానికి తీసుకువెళతాయి కాని వాటంతట అవి జ్ఞానాన్ని కానీ, మోక్షాన్ని కానీ ఇవ్వవని చెప్పాడు.

సర్వం కర్మాఖిలం పార్థ జ్ఞానే పరిసమాప్యతే

జ్ఞానానికి రాకపోతే, ఎన్ని కర్మలు చేసినా కూడా మోక్షం పొందలేరు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

అలాగే భక్తి గురించి చెప్పేటప్పుడు కూడా, అందరు భక్తులు గొప్పవారే కాని జ్ఞానీభక్తుడు అందరిలోకీ శ్రేష్ఠుడు అన్నాడు.

ఉదారాః సర్వ ఏవైతే జ్ఞానీ త్వాత్మైవ మే మతమ్ ।
ఆస్థితః స హి యుక్తాత్మా మామేవానుత్తమాం గతిమ్ ॥ – 7.18

భక్తిలో ఎన్ని రకాలు పాటించినా కూడా భక్తి పరాకాష్ఠ వేదాంత శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు. దీని ద్వారా అజ్ఞాని భక్తుడు తనను తాను జ్ఞానీభక్తునిగా మలుచుకోవాలి. జ్ఞానీభక్తుడే మోక్షాన్ని పొందగలడు. ఈ విషయాన్ని కృష్ణపరమాత్మ 7, 9, 12 అధ్యాయాల్లో మళ్ళీమళ్ళీ చెప్పాడు. అందువల్ల మీరు ఏ కర్మ అయినా చెయ్యండి, ఏ భక్తి అయినా చూపండి, ఏ రకమైన శరణాగతిని అయినా పాటించండి కాని శరణాగతి పరాకాష్ఠ అహం బ్రహ్మ అస్మి అనే జ్ఞానం పొందటం. కృష్ణపరమాత్మ కూడా అదే అనేక సందర్భాలలో చెప్పాడు.

సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య = జ్ఞానయోగం పాటించి మోక్షం పొందు

ఇక్కడితో శంకరాచార్యులవారు శరణాగతి గురించి చేసిన విశ్లేషణ అయిపోయింది.

శ్లో. 67 **ఇదం తే నాతపస్కాయ నాభక్తాయ కదాచన ।**
న చాశుశ్రూషవే వాచ్యం న చ మాం యోఽభ్యసూయతి ॥

ఇదమ్, తే, న, అతపస్కాయ, న, అభక్తాయ, కదాచన,
న, చ, అశుశ్రూషవే, వాచ్యమ్, న, చ, మామ్, యః, అభ్యసూయతి ॥

తే (త్వయా) = నీచే
ఇదమ్ = రహస్యమయమైన ఈ గీతోపదేశము
కదాచన = ఎప్పుడైనను
అతపస్కాయ = తపస్సంపన్నుడు కానివానికి
న, వాచ్యమ్ = చెప్పదగదు
అభక్తాయ, చ = భక్తిరహితునకును
న, (వాచ్యమ్) = చెప్పదగదు
అశుశ్రూషవే = వినుటకు ఇచ్ఛలేని వానికి
న, (వాచ్యమ్) = చెప్పదగదు
చ = ఇంకా
యః = ఎవడు
మామ్ = నన్ను
అభ్యసూయతి = దోషదృష్టితో చూచునో
(తస్మై) = (వానికి ఎన్నడును)
న = ఈ గీతా బోధను చేయరాదు

ఇదమ్ తే న అతపస్కాయ, (చ) న అభక్తాయ, న చ అశుశ్రూషవే,
న చ యః మామ్ అభ్యసూయతి (తస్మై) కదాచన వాచ్యమ్ ।

తా: నీచే రహస్యమయమైన ఈ గీతోపదేశము ఎప్పుడైనను తపస్సంపన్నుడు కానివానికి చెప్పదగదు. భక్తిరహితునకును చెప్పదగదు. వినుటకు ఇచ్ఛలేని వానికి చెప్పదగదు ఇంకా ఎవడు నన్ను దోషదృష్టితో చూచునో వానికి ఎన్నడును గీతా బోధను చేయరాదు.

5. ఉపసంహారం శ్లోకాలు 67-78

ఎ) సాంప్రదాయ విధి - గీత అధ్యయనానికి కావాల్సిన అర్హతలు

కృష్ణపరమాత్మ చేసిన బోధ ముందు శ్లోకంతో అయిపోయింది. రెండవ అధ్యాయంలో పదకొండవ శ్లోకంతో మొదలైన బోధ పద్దెనిమిదవ అధ్యాయంలో అరవై ఆరవ శ్లోకంతో (శ్లోకాలు 2.11-18.66) ముగిసింది. ఇక్కడ్నుంచీ గీతాబోధ గురించి కొన్ని అంశాలు చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈ శ్లోకంలో గీతాబోధ వినటానికి అవసరమైన నాలుగు అర్హతలను గురించి చెబుతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ అర్హతలు ఎంత ఎక్కువగా ఉంటే, గీతాబోధవల్ల కలిగే ఫలం అంత ఎక్కువగా ఉంటుంది; ఎంత తక్కువగా ఉంటే, దాని ఫలం కూడా అలాగే ఉంటుంది. ఈ అర్హతలు అసలు లేకపోతే, అసలు ప్రయోజనం ఉండదు. ఏమైనా ప్రయోజనం ఉంటే అతని కుటుంబసభ్యులకు ఉంటుంది. ఇంట్లో కూర్చుని మా మెదడు తినకపోతే ఆ గీతా క్లాసుకైనా వెళ్ళరాదా అని తోసివుంటారు వారు. ఆ కాసేపన్నా వారు ప్రశాంతంగా ఉంటారు.

తత్త్వబోధలో చూసే నాలుగు అర్హతలు వేరు. వాటిని సాధనచతుష్టయ సంపత్తి అంటారు. ఇక్కడ చెప్పే నాలుగు సాధనలు వేరు. అవి - తపస్సు, భక్తి, శుశ్రూష, అనసూయ.

1) **తపస్సు** - తపస్సు అంటే ఆధ్యాత్మిక నియంత్రణ ఉండాలి.

2) **భక్తి** - గురువులమీద, భగవంతునిమీద భక్తి ఉండాలి. ఎవరికైతే ఈశ్వరభక్తి, గురుభక్తి ఉంటుందో, అతను జ్ఞానాన్ని పొందుతాడని ఉపనిషత్తులు చెబుతాయి.

3) **శుశ్రూష** - జ్ఞానం పొందాలి, గీతను అధ్యయనం చెయ్యాలనే తీవ్రమైన శ్రద్ధ ఉండాలి. మామూలుగా శుశ్రూష అంటే సేవ. గురుశుశ్రూష, పితృశుశ్రూష, అనేవారు. గురువుకు, తల్లిదండ్రులకు, భర్తకు సేవ చెయ్యాలి అంటుంది శాస్త్రం. కాని శుశ్రూష అసలు అర్థం నేర్చుకోవాలనే తపన. శుశ్రూష అంటే శ్రోతుం ఇచ్ఛ.

ఈ వినాలనే తపన లేకపోతే, గీతాబోధకు వెళ్ళికూర్చున్నా ఒక్కముక్క కూడా వినలేరు. ఒక్కోసారి మీరు సరిగ్గా గీతాక్లాసుకు వెళ్ళేముందు ఏ అనుకోని అతిథో మీ యింటికి వస్తారు. మీరు వారిని వదిలి క్లాసుకు వెళ్ళలేరు; అలాగని క్లాసుని వదులుకోలేరు. అప్పుడేం చేస్తారు? వారిని కూడా క్లాసుకు తీసుకువెళతారు. వారి పనిని బలవంతపు బ్రాహ్మణార్థం అంటారు. కాదనలేక వస్తారు కాని, వారికేం శ్రద్ధ ఉండదు. ఆ గంటసేపూ దిక్కులు చూస్తూ కూర్చుంటారు. అందువల్ల శుశ్రూష ఉండాలి. నేర్చుకోవాలనే తపన ఉండాలి.

4) **అనసూయః** – అనసూయః అంటే విమర్శనాత్మకంగా ఉండకూడదు. విమర్శించే ఉద్దేశ్యంతోనే, తప్పులు పట్టే ఉద్దేశంతోనే శాస్త్రాన్ని ఎన్నడూ అధ్యయనం చెయ్యకూడదు. నాస్తికులు గీతను చదివేది దాన్ని విమర్శించటానికే. అలాంటి దృక్పథంతో ఎన్నడూ గీతను నేర్చుకోకండి. అలా నేర్చుకుంటే మీరే నష్టపోతారు.

అందువల్ల అనసూయ అంటే సానుకూలంగా చెప్పాలంటే శ్రద్ధ కలిగివుండటం. గీతను గౌరవపూర్వకంగా నేర్చుకోవాలి. ఆమాటకొస్తే గీతమీదే కాదు, జీవితంలో ఏ పని చేసినా, దానిమీద శ్రద్ధ ఉండాలి. ఆఖరికి ఒక డాక్టరు దగ్గరికి వెళ్ళినా, ఆయనమీద శ్రద్ధ ఉండాలి. శ్రద్ధ లేకపోతే, ఆయన ఎంత గొప్ప మందు ఇచ్చినా అది పనిచెయ్యదు. శ్రద్ధ ఉంటే, ఆయన ఇంజక్షన్ పేరుతో డిస్టిల్డ్ వాటర్ ఇచ్చినా కూడా, అది అమోఘంగా పనిచేస్తుంది. దీన్ని ప్లాసిబో అంటారు. అలా తపస్సు, భక్తి, శుశ్రూష, అనసూయ అనే ఈ నాలుగు లక్షణాలూ శిష్యునికి ఉండాలి.

కృష్ణపరమాత్మ గీతాబోధ చేసే గురువులకు ఈ శ్లోకంలో సలహా ఇస్తున్నాడు. ఈ లక్షణాలు లేనివారికి బోధ చెయ్యవద్దనీ, వారిని తప్పించుకోవాలనీ చెబుతున్నాడు. అలాంటి వారికి బోధ చేస్తే, వారికి మేలు జరగదు కాని, గురువుకే అనవసరంగా అతని సమయం వృథా అవుతుంది.

ఇదం తే – నీకు చెప్పబడిన ఈ గీతాబోధను; నీకు చెప్పబడిన అనే మాటను మనం కలుపుకోవాలి.

న వాచ్యమ్ – ఎన్నడూ ఈ క్రిందివారికి బోధించకూడదు. ఎవరా క్రిందివారు?

అతపస్కాయ (న వాచ్యమ్) – తపస్సు లేనివారికి బోధించకూడదు. ముఖ్యంగా ఆధ్యాత్మిక చింతన లేనివారికి బోధించకూడదు. తపస్సు గురించి పదిహేడవ అధ్యాయంలో కృష్ణపరమాత్మ బోధించాడు. అక్కడ ఆహారం, యజ్ఞం, తపస్సు, దానం గురించి మూడురకాలుగా చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. అందులో మళ్ళీ తపస్సు గురించి రెండురకాలుగా చెప్పాడు.

కాయిక, వాచిక, మానసిక తపస్సులను లక్షణ ప్రధాన తపస్సు అన్నాడు. ఈ మూడురకాల తపస్సునూ చేసే పద్ధతినిబట్టి సాత్త్విక, రాజసిక, మానసిక తపస్సులుగా వర్ణించాడు. వీటిని గుణప్రధాన తపస్సు అన్నాడు అక్కడ. ఈ తపస్సులో అన్నీ పాటించకపోయినా, కనీసం చెయ్యాలనే తపన ఉండాలి. ఈ తపస్సులను చేసే ఉద్దేశ్యం ఇసుమంతకూడా లేనివారికి మాత్రం అసలు చెప్పకూడదు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. **అతపస్కాయ న వాచ్యమ్.**

అభక్తాయ (న వాచ్యమ్) – న వాచ్యమ్ అన్నింటికీ కలుపుకోవాలి. భక్తి లేనివారికి బోధించకు. **అభక్తాయ న వాచ్యమ్.**

కదాచన – ఎన్నడూ. అంటే భక్తి లేనివానికి ఎటువంటి పరిస్థితిలోనూ బోధించకు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎందుకంటే భక్తిలేని వ్యక్తి ప్రతిదాన్నీ విమర్శిస్తాడు.

ఎవరో వక్రబుద్ధి ఉన్నవారు కృష్ణపరమాత్మ బోధను ఈ విధంగా వక్రీకరించారు. కృష్ణపరమాత్మ 'వినయంగా ఉండండి, పొగరుగా ఉండకండి, గర్వం చూపకండి; అమానిత్వం, అదంభిత్వం పాటించండి,' అని అడుగడుక్కీ

బోధిస్తాడు.కాని కృష్ణపరమాత్మ పదవ అధ్యాయంలో అన్నీ నా విభూతులే అన్నాడు. దేవర్షులలో నేను నారదుణ్ణి, మృగాలలో నేను సింహాన్ని, మునులలో నేను వేదవ్యాసుణ్ణి అంటూ ఒక పెద్ద పట్టికను ఇచ్చాడు. పదకొండవ అధ్యాయంలో తన విశ్వరూపాన్ని చూపించాడు. ఇదంతా గర్వం కాదా?' ఇది వారి వక్రబుద్ధి కాక మరేమిటి? గీత సరిగా అర్థం చేసుకోనివారికి వస్తుందీ వక్రబుద్ధి. అసలీ కోణంలో ఆలోచించటమే తగదు.

నిజానికి మనం దీనికి జవాబు ముందే చూశాము. కృష్ణపరమాత్మ నేను అంటే ఏకరూపంగా మాత్రమే చెప్పుకోవటం లేదు. నేను అంటే మూడు అర్థాలలో ఏదో ఒకటని ఈ అధ్యాయంలో కూడా చూశాము. అవి – ఏకరూప ఈశ్వరుడు, అనేకరూప ఈశ్వరుడు, అరూప ఈశ్వరుడు. ఇప్పుడు మీరు, నేను బ్రహ్మను అంటే మీరు మనశ్శరీరాలపరంగా ఆమాటను అనటం లేదు. అలా మనశ్శరీరాలతో మమేకం చెంది, నేను బ్రహ్మను అంటే అది అహంకారం అవుతుంది. చైతన్యపరంగా నేనూ, బ్రహ్మ ఒకటే అంటే సత్యం తెలుసుకున్నట్టు అవుతుంది. అదే విధంగా కృష్ణపరమాత్మ ఏకరూప ఈశ్వరునిగా తన గొప్పలు చెప్పలేదు. అనేకరూప ఈశ్వరుని గురించి, అరూప ఈశ్వరుని గురించి అంటే భగవత్ తత్త్వం గురించి చెప్పాడు. అందువల్ల సత్యానికీ, అహంకారానికీ మధ్య భేదాన్ని గుర్తించాలి. తేలిగ్గా ప్రతిదాన్నీ అహంకారం అనేయకూడదు. **అభక్తాయ న వాచ్యమ్ కదాచన.**

(న) చ శుశ్రూషవే (న వాచ్యమ్) – నేర్చుకునే శ్రద్ధలేని వ్యక్తికి ఎన్నడూ గీతను బోధించకు. గీతాబోధే కాదు, మామూలు కులాసా కబుర్లు కూడా వినే శ్రద్ధ లేనివానికి చెబితే లాభం లేదు. అతను రెండోసారి మిమ్మల్ని ఆమడదూరంనుంచి చూసే, మీనుంచి పారిపోతాడు. దానికోసం అతను చుట్టూ తిరిగి వెళ్ళాల్సి వచ్చినా బాధపడడు. అందువల్ల శ్రద్ధలేనివారికి బోధ చెయ్యకు. **న చ శుశ్రూష వే వాచ్యమ్.**

న చ మామ్ యః అభ్యసూయతి – ఎవరైతే ప్రతిదానిలోనూ తప్పులెన్నుతాడో అతనికి బోధించకూడదు. వారు ప్రతిదీ విమర్శిస్తారు. ఈ పైన చెప్పిన నలుగురికీ బోధ చెయ్యకు. దానికి భిన్నంగా తపస్సు, భక్తి, శుశ్రూష, అనసూయ ఉన్నవారికి ఈ జ్ఞానాన్ని పంచు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. 68 **య ఇమం పరమం గుహ్యం మద్భక్తేష్వభిధాస్యతి ।**
భక్తిం మయి పరాం కృత్వా మామేవైష్యత్యసంశయః ॥
యః, ఇమమ్, పరమమ్, గుహ్యమ్, మద్భక్తేషు, అభిధాస్యతి,
భక్తిమ్, మయి, పరామ్, కృత్వా, మామ్, ఏవ, ఏష్యతి, అసంశయః ॥

యః	= ఎవడయితే	మద్భక్తేషు	= నా భక్తులందు
మయి	= నాయందు	అభిధాస్యతి	= పదిలపరచునో
పరామ్, భక్తిమ్, కృత్వా	= పరమభక్తిని కలిగి	సః	= అతడు
ఇమమ్	= ఈ	మామ్, ఏవ	= నన్నే
పరమమ్, గుహ్యమ్	= మిక్కిలి గోప్యమైన గీతోపదేశమును	ఏష్యతి	= పొందును
		అసంశయః	= ఇందు సంశయమునకు తావేలేదు

యః ఇమమ్ పరమమ్ గుహ్యమ్ (జ్ఞానం) మత్-భక్తేషు అభిధాస్యతి,
(సః) మయి పరామ్ భక్తిమ్ కృత్వా, అసంశయః (సన్) మామ్ ఏవ ఏష్యతి ।

తా: ఎవడయితే నాయందు పరమభక్తిని కలిగి ఈ మిక్కిలి గోప్యమైన గీతోపదేశమును నా భక్తులందు పదిలపరచునో అతడు నన్నే పొందును. ఇందు సంశయమునకు తావేలేదు

గురుస్తుతి

ఈ శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ మూడురకాల మనుష్యులను పొగుడుతున్నాడు. వారు – గురువు, శ్రద్ధ ఉన్న శిష్యుడు, శ్రద్ధ లేకుండా విన్న శిష్యుడు.

గురువు – గీతాబోధను చేసే గురువు నాకు చాలా ప్రియం.

శ్రద్ధ ఉన్న శిష్యుడు – గీతను శ్రద్ధగా నేర్చుకునే శిష్యుడు.

శ్రద్ధ లేకుండా విన్న శిష్యుడు – గీతమీద శ్రద్ధ లేకపోయినా, అర్థం కాకపోయినా, వచ్చి గీత విన్న శిష్యుడు.

ఆ విధంగా ఈ ముగ్గురినీ మెచ్చుకుంటున్నాడు. మళ్ళీ ఈ ముగ్గురిలో గీతాబోధ చేసే గురువు ఇంకా ఎక్కువ ఇష్టం అంటున్నాడు. ఎందుకంటే, నేను ఏ పని చేద్దామనుకున్నానో, దాన్ని ఈ గురువు చేస్తున్నాడు అంటున్నాడు.

కృష్ణపరమాత్మ కృష్ణావతారం ఎత్తిన కారణాల్లో ఒకటి – మన సనాతన ధర్మాన్ని రక్షించి, చాటిచెప్పటానికి. గీత బోధించే ఆచార్యులు, గీతాబోధద్వారా, సనాతన ధర్మాన్ని రక్షించి, పునరుద్ధరించే బృహత్కార్యాన్ని చేపడుతున్నారు కాబట్టి వారంతా నాకు చాలా ప్రీతిపాత్రులు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

య ఇమం పరమం గుహ్యమ్ అభిదాస్యతి – ఒక ఆచార్యుడు ఈ అత్యంత రహస్యమైన గీతాబోధను చేస్తే; ఎవరికి?

మద్భక్తేషు – భక్తుడు అంటే ఇంతకుముందు శ్లోకంలో చెప్పిన నాలుగు గుణాలను తీసుకోవాలి – తపస్సు, భక్తి, శుశ్రూష, అనసూయ. ఈ నాలుగు లక్షణాలు ఉన్న శిష్యులకు బోధిస్తే. అది కూడా ఎలా బోధించాలి?

భక్తిం మయి పరాం కృత్వా – చాలా గొప్ప గౌరవంతో బోధించాలి. అంటే ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ గురువుకు కూడా పరోక్షంగా సూచనలిస్తున్నాడు. 'నేను కాబట్టి గీతాబోధ చేస్తున్నాను అనుకోవద్దు.' ఈ బోధ సాక్షాత్తూ ఆ భగవంతుని నుంచే వచ్చింది. అందువల్ల గీతాచార్యుడు కృష్ణపరమాత్మ చేసిన బోధను నేను చేయగలిగే అవకాశం నాకు వచ్చిందనే భక్తితో చెయ్యాలి. అంటే భక్తి ఉండాల్సింది ఒక్క శిష్యునికే కాదు; గీతను బోధించే గురువుకు కూడా ఉండాలి. అందువల్ల శిష్యునిది భక్తి అయితే, గురువుది **పరాంభక్తి**. గురువుయొక్క భక్తి చతుర్విధ భక్తుల్లో నాలుగవ భక్తిగా ఉండాలి. అంటే గురువు జ్ఞానీభక్తుడు అవ్వాలి. అది అద్వైతభక్తి అవుతుంది. అటువంటి భక్తుడు బోధిస్తే, అతనికి కలిగే ఫలమేమిటి?

మామేవైష్యత్యసంశయః – అతను మోక్షం పొందుతాడు. అందులో ఏమాత్రం సందేహం లేదు. అంటే అతను జీవన్ముక్తి, విదేహముక్తి పొందుతాడు.

శ్లో. 69 **న చ తస్మాన్ మనుష్యేషు కశ్చిన్మే ప్రియకృత్తమః ।**
భవితా న చ మే తస్మాత్ అన్యః ప్రియతరో భువి ॥
న, చ, తస్మాత్, మనుష్యేషు, కశ్చిత్, మే, ప్రియకృత్తమః,
భవితా, న, చ, మే, తస్మాత్, అన్యః, ప్రియతరః, భువి ॥

మనుష్యేషు	= మనుష్యులలో	చ	= అలాగే
మే	= నాకు	భువి	= ఈ భూమండలమున
తస్మాత్	= వానికంటెను	తస్మాత్	= వానికంటెను
ప్రియకృత్తమః	= మిక్కిలి ప్రియమును గూర్చువాడు	మే	= నాకు
కశ్చిత్, చ	= ఎవ్వడును	ప్రియతరః	= మిక్కిలి ప్రియమైనవాడు
న	= లేడు	అన్యః	= మరియొకడు
		న, భవితా	= ఉండబోడు

మనుష్యేషు చ కశ్చిత్ తస్మాత్ ప్రియ-కృత్తమః మే న (అస్తి)
తస్మాత్ అన్యః భువి ప్రియతరః చ మే న భవితా ।

తా: మనుష్యులలో నాకు వానికంటెను మిక్కిలి ప్రియమును గూర్చువాడు ఎవ్వడును లేడు. అలాగే ఈ భూమండలమున వానికంటెను నాకు మిక్కిలి ప్రియమైనవాడు మరియొకడు ఉండబోడు.

ఈ శ్లోకంలో ఈ ముగ్గురిలోకీ, గీతాచార్యులను, తనకు అత్యంత ప్రియమైన వ్యక్తులుగా స్తుతిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

మనుష్యేషు (సః) ప్రియకృత్తమః – సః అంటే ఎవరైతే గీతబోధను ఇతరులకు చేస్తారో, ఆ గురువు –

మనుష్యేషు – మనుష్యులందరిలో

ప్రియకృత్తమ – నాకు అత్యంత ప్రియమైన వ్యక్తి. ఎందుకంటే అతను నాకు అత్యంత ప్రియమైన పనిని చేస్తున్నాడు. భగవంతుడు ఎన్నో పనులు చేస్తాడు

పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్ ।
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే ॥ – 4.8

అవతారం ఎత్తిన అనేక కారణాలలో ఒకటి వైదిక సాంప్రదాయాన్ని పునరుద్ధరించటానికి. ఎందుకంటే ఈ బోధ ద్వారానే సనాతన ధర్మం, సమతుల్యత, శాంతి నెలకొంటుంది సమాజంలో. అందువల్ల తనకు ఎంతో ప్రియతమమైన పనిని గురువు చేస్తున్నాడు కాబట్టి, ఆ గురువు కూడా ప్రియతమమే అవుతాడు.

భవితా న చ మే – ఇప్పుడు గీత బోధిస్తున్నప్పుడే కాదు, భవిష్యత్తులో కూడా ఆ ఆచార్యుడే ప్రియతముడు అవుతాడు.

తస్మాత్ అన్యః ప్రియతరో భువి – అతనికంటే వేరే ఎవరూ ప్రియతరం కాలేరు. ప్రియతరం అంటే గీతా ఆచార్యుని కన్నా వేరే ఎవరూ ప్రియతరం కారు. ఎవరంటున్నారు? సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే అంటున్నాడు.

దీన్నిబట్టి ఒక ఉపసిద్ధాంతం తీసుకోవచ్చు. అవకాశం దొరికితే, మీరు కూడా ఎవరినైనా పట్టుకుని, అతని కోసం కూడా మీరే ప్రార్థన చేసి, అతనికి బోధ చెయ్యటం ప్రారంభించండి. నిజానికి నేనేమిటి, బోధ చెయ్యటం ఏమిటి అనుకోకండి! మీరు నేర్చుకున్న జ్ఞానాన్ని నలుగురితో పంచుకుంటున్నారని భావించండి. ఇలా నలుగురితో పంచుకుంటే అది బ్రహ్మవిద్య అవుతుంది. భగవంతుడు కూడా చాలా సంతోషిస్తాడు. మీరు భగవంతునికి ప్రియతములు అవుతారు.

స్వాధ్యాయ ప్రవచనేన చ – తైత్తిరీయం

మీకు రెండు ధర్మాలు ఉన్నాయి. శాస్త్రాన్ని మీరు అధ్యయనం చెయ్యటం; మీరు నేర్చుకున్న విద్యను నలుగురికి పంచటం. అందువల్ల ఈ భూమీమీద నాకు గురువుకన్నా ప్రియమైన వారుఎవరూ లేరు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈ విధంగా గీతాబోధ చేసే ఆచార్యునికి రెండు ఫలాలు కలుగుతాయి.

మామేవైష్యత్యసంశయః – పరమాత్మలో ఐక్యం అవుతాడు.

ప్రియకృత్తమః - జీవించి ఉండగానే, అతను కృష్ణపరమాత్మకు ప్రియమైన వ్యక్తి అవుతాడు.

శ్లో. 70 **అధ్యేష్యతే చ య ఇమం ధర్మ్యం సంవాదమావయోః ।**
జ్ఞానయజ్ఞేన తేనాహమ్ ఇష్టః స్యామితి మే మతిః ॥
అధ్యేష్యతే, చ, యః, ఇమమ్, ధర్మ్యమ్, సంవాదమ్, ఆవయోః,
జ్ఞానయజ్ఞేన, తేన, అహమ్, ఇష్టః స్యామ్, ఇతి, మే, మతిః ॥

యః	= ఎవడయితే	తేన, చ	= వానిచేతను
ఇమమ్	= ఈ	అహమ్	= నేను
ధర్మ్యమ్	= ధర్మయుక్తమైన	జ్ఞానయజ్ఞేన	= జ్ఞానయజ్ఞము ద్వారా
ఆవయోః	= మన ఇరువురియొక్క	ఇష్టః, స్యామ్	= పూజితుడను అగుదును
సంవాదమ్	= సంవాదరూపమైన గీతాశాస్త్రమును	ఇతి	= అని
అధ్యేష్యతే	= పఠించునో	మే, మతిః	= నా అభిప్రాయము

యః చ ఆవయోః ఇమమ్ ధర్మ్యమ్ సంవాదమ్ అధ్యేష్యతే, తేన
జ్ఞాన-యజ్ఞేన అహమ్ ఇష్టః స్యామ్ ఇతి మే మతిః ।

తా: ఎవడయితే ఈ ధర్మయుక్తమైన, మన ఇరువురియొక్క సంవాదరూపమైన గీతాశాస్త్రమును పఠించునో వానిచేతను నేను జ్ఞానయజ్ఞము ద్వారా పూజితుడను అగుదును అని నా అభిప్రాయము.

శిష్యస్తుతి

ఈ రెండు శ్లోకాల్లో అంటే 70, 71 శ్లోకాల్లో శిష్యస్తుతి లేదా శిష్యమహిమ గురించి చెప్పబోతున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ శిష్యులను మళ్ళీ రెండురకాలుగా విభజిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఒకరకం గీతను శ్రద్ధగా

నేర్చుకుంటారు. ఉత్తమ శిష్యుడు అనవచ్చు. రెండవరకం శిష్యుడు గీతను నేర్చుకోవటానికి సిద్ధంగా లేడు; అందువల్ల గీతను ఆషామాషీగా నేర్చుకుంటాడు. అందువల్ల అతను మధ్యమరకం అవుతాడు.

అర్హత ఉన్నవ్యక్తి నేర్చుకుంటే – అది అధ్యయనం

అర్హత లేనివ్యక్తి నేర్చుకుంటే – అది శ్రవణం

అధ్యయనం అంటే శ్రద్ధగా, ఒక క్రమపద్ధతిలో నేర్చుకోవటం; శ్రవణం అంటే మనం ఎప్పుడూ చూసే వేదాంత శ్రవణం అర్థం కాదు ఇక్కడ. శ్రవణం అంటే యథాలాపంగా వినటం. ఏదో నాలుగు మంచిమాటలు చెవిన పడతాయిలే అనుకుని, చాలా తేలిగ్గా వినటం.

కాని ఈ రెండురకాల శిష్యులు కూడా గొప్ప ఫలితాలను పొందుతారు అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఏమిటా ఫలాలు? ఉత్తమశిష్యుడు మోక్షాన్నే పొందుతాడు. గీతను మోక్షశాస్త్రం అంటారని మర్చిపోకూడదు. అందువల్ల అతను గీతను శ్రద్ధగా నేర్చుకుంటే మోక్షాన్ని పొందుతాడు. రెండవ శిష్యుడు శ్రద్ధగా కాకపోయినా, వింటే అతనికి స్వర్గప్రాప్తి కలుగుతుంది. అందువల్ల మీకు శ్రద్ధ ఉన్నా, లేకపోయినా, గీతాబోధకు వెళ్ళటం మానకండి. వెళితే కనీసం స్వర్గానికి అయినా వెళతారు. ఈ మాటలు కృష్ణపరమాత్మే చెబుతున్నాడు. ఇప్పుడు శ్లోకం చూద్దాము.

యః ఇమం సంవాదమ్ అధ్యేష్యతే – ఒకవేళ శ్రద్ధ ఉండి, అర్హత ఉన్న విద్యార్థి ఈ భగవద్గీతను జాగ్రత్తగా అధ్యయనం చేస్తే;

ఆవయోః సంవాదమ్ – మన ఇరువురి మధ్య సంభాషణరూపంలో ఉన్న భగవద్గీతను అధ్యయనం చేస్తే అంటున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. మన ఇరువురు అంటే కృష్ణపరమాత్మ, అర్జునుడు.

ధర్మ్యమ్ (సంవాదమ్) – ఎటువంటి సంవాదమిది? ధర్మ్యం. ధర్మ్యం అంటే వేదాన్ని ఆధారంగా తీసుకుని చేసిన బోధ. వేదాలు బోధించేదాన్ని ధర్మం అంటారు. భగవద్గీత వేదాలసారం అని కృష్ణపరమాత్మే సందర్భం వచ్చినప్పుడల్లా చెబుతూనే ఉన్నాడు. 'నేను చెబుతున్నది కొత్త సిద్ధాంతం కాదు, వైదిక సాంప్రదాయం తగ్గిపోతుంటే నేను దాన్ని భగవద్గీత పేరుతో పునరుద్ధరిస్తున్నాను.' అందువల్ల ధర్మ్యం అంటే వేదబోధకు అనుగుణంగా ఉన్న గీతాబోధ.

అధ్యేష్యతే – ఎవరైతే ఇంత గొప్ప సంవాదాన్ని శ్రద్ధగా, క్రమపద్ధతిలో, క్రమం తప్పకుండా అధ్యయనం చేస్తారో, దాన్ని జ్ఞానయజ్ఞం అంటారు.

జ్ఞానయజ్ఞేన – గీతాబోధను జ్ఞానయజ్ఞం అంటారు. ఇది అగ్నిహోత్రం వెలిగించి చేసే యజ్ఞం అనే క్రతువు కాదు; ఇక్కడ జ్ఞానమనే అగ్నిని వెలిగిస్తారు.

జ్ఞానాగ్ని సర్వకర్మాణి భస్మసాత్ కురుతే

గీతలోనే చూశాము జ్ఞానాగ్ని అన్ని కర్మలను అంటే కర్మఫలాలను దగ్ధం చేస్తుందని. ఈ జ్ఞానాగ్నిలో వేసే ఆహుతులు అజ్ఞానం, అజ్ఞానజనిత అహంకారం. గీతను నేర్చుకునే ప్రతి శిష్యుడు కూడా ఈ జ్ఞానయజ్ఞాన్ని చేస్తున్నాడు.

శ్రేయాన్ ద్రవ్యమయాద్యజ్ఞాత్ జ్ఞానయజ్ఞః పరంతప – 4.33

మనుష్యులు చేసే అన్ని యజ్ఞాలకన్నా జ్ఞానయజ్ఞం శ్రేష్ఠమైనది అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ జ్ఞానయజ్ఞం ద్వారా ఈ గీతాబోధను వినే శిష్యులందరూ భగవంతునికి పూజ చేస్తున్నారు. అంటే కళ్ళ ఎదురుగుండా భగవంతుని చిత్రపటం ఉండకపోవచ్చు; మూర్తి ఉండకపోవచ్చు; కాని, భగవంతుణ్ణి ఆరాధిస్తున్నట్టే అర్థం.

తేన అహమ్ ఇష్టః – వారిచేత నేను పూజించబడుతున్నాను. ఇష్టం అంటే పూజ. ఆ పూజ ప్రత్యక్షంగా జరగటం లేదు; ఎందుకంటే కనబడే పూజాద్రవ్యాలు వాడటం లేదు, కాని వారు కనబడని అహంకారాన్ని ఆహుతిగా వేస్తున్నారు. ఇంత గొప్ప యజ్ఞం చేస్తున్నారు కాబట్టి, దానికి వారు పొందే ఫలం కూడా శ్రేష్ఠంగానే ఉంటుంది. వారు పొందే ఫలం మోక్షఫలం. మోక్షఫలాన్ని ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ ప్రత్యేకించి పేర్కొనలేదు కాని, మనం ముందు శ్లోకాల్లోంచి కలుపుకోవాలి. జ్ఞానయజ్ఞం చేసిన ప్రతి విద్యార్థి కూడా ముందు జీవన్ముక్తి, తర్వాత విదేహముక్తి పొందుతాడు. ఆ విధంగా గీతమీద శ్రద్ధ ఉన్న ప్రతి శిష్యుడు కూడా ముక్తపురుషుడు అవుతాడు.

మీకు గీతమీద అంత శ్రద్ధ ఉందో లేదో మీరు తేల్చుకోవాలి. కృష్ణపరమాత్మ అంతగా శ్రద్ధలేని విద్యార్థి నేర్చుకుంటే అతను పొందే ఫలమేమిటో కూడా చెప్పబోతున్నాడు రాబోయే శ్లోకంలో.

శ్లో. 71 **శ్రద్ధావాననసూయశ్చ శృణుయాదపి యో నరః ।**
సోఽపి ముక్తః శుభాన్ లోకాన్ ప్రాప్నుయాత్ పుణ్యకర్మణామ్ ॥
శ్రద్ధావాన్, అనసూయః, చ, శృణుయాత్, అపి, యః, నరః,
సః, అపి, ముక్తః, శుభాన్, లోకాన్, ప్రాప్నుయాత్, పుణ్యకర్మణామ్ ॥

యః, నరః	= ఏ మనుష్యుడైతే	ముక్తః	= పాపవిముక్తుడై
శ్రద్ధావాన్	= శ్రద్ధగలవాడై	పుణ్యకర్మణామ్	= పుణ్యకర్మలను ఆచరించువారి యొక్క
అనసూయః, చ	= దోషదృష్టి లేనివాడై		
శృణుయాత్, అపి	= ఈ గీతాశాస్త్రమును వినునో	శుభాన్, లోకాన్	= ఉత్తమ లోకములను
సః అపి	= అతడును	ప్రాప్నుయాత్	= తప్పక పొందును

శ్రద్ధావాన్ అనసూయః చ యః నరః (ఇదం) శృణుయాత్ అపి సః
ముక్తః (సన్) పుణ్య-కర్మణామ్ శుభాన్ లోకాన్ అపి ప్రాప్నుయాత్ ।

తా: ఏ మనుష్యుడైతే శద్ధగలవాడై, దోషదృష్టి లేనివాడై ఈ గీతాశాస్త్రమును వినునో అతడును పాపవిముక్తుడై పుణ్యకర్మలను ఆచరించువారియొక్క ఉత్తమ లోకములను తప్పక పొందును.

కొంతమందికి గీతాబోధ వినటానికి కావాల్సిన అర్హతలు అన్నీ ఉండవు; మోక్షంమీద వారికి ఇచ్ఛ కూడా లేదు; ఏదో సరదాగా, కాలక్షేపానికి వస్తారు. లేదా గీతద్వారా వారి జీవితాన్ని, ఉద్యోగాన్ని మెరుగుపరుచుకోవాలని వస్తారు.

యోగః కర్మసు కౌశలమ్

గీత నిజానికి మోక్షశాస్త్రం అయినా, అది మన జీవనవిధానాన్ని కూడా నిర్దేశిస్తుంది. అంటే లౌకికంగా విజయాలు సాధించటానికి కూడా అందులో మార్గాలు ఉంటాయి. **గీత ద్వారా వ్యక్తిత్వవికాసం** అంటారు కొందరు. అందువల్ల కొందరు స్పష్టంగా చెబుతారు కూడా, నాకు మోక్షం వద్దు అని. నిజానికి వారు అలా అంటున్నారు అంటే, వారికి మోక్షంయొక్క సరియైన అర్థం తెలియదని అర్థం. ఏది ఏమైనా వారిలో తీవ్రముముక్షుత్వం లేదు; అలాగని విమర్శ కూడా చెయ్యరు. వారికి శ్రద్ధ, అనసూయ ఉంది; గీతమీద, కృష్ణపరమాత్మమీద భక్తి ఉంది; ఇవి లేకపోతే క్లాసుకు రోజూ కాదు సరికదా, ఒక్కరోజు కూడా రాలేరు. అటువంటివారి పరిస్థితి ఏమిటి?

శ్రద్ధావాన్ – అతనికి భగవద్గీతమీద శ్రద్ధ ఉంది;

అనసూయశ్చ – భగవద్గీతలో తప్పులెన్నటానికి రావటం లేదు. అందువల్ల అనసూయ.

శృణుయాదపి యో నరః – అటువంటి మనిషి కాసేపు వింటే కూడా. అంటే కొంతమంది బోధ అవుతున్న గంటసేపూ శ్రద్ధగా వినలేరు. ఓ పదినిముషాలు వింటారు; తర్వాత మనసెక్కడికో తిరిగివస్తుంది.

స్వామీజీ గీతాబోధకు ఒక అచ్చతెలుగు గృహిణి రోజూ వచ్చేది. స్వామీజీ బోధ మొత్తం ఇంగ్లీషులో ఉంటుంది; ఆవిడకేమో ఇంగ్లీషు రాదు. అయినా రోజూ వచ్చేది. ఎందుకంటే గీతాబోధ (శబ్దం) చెవుల్లో పడినా, అది పుణ్యమే అనే భక్తితో వచ్చేది. అలా కొన్నాళ్ళు విన్నాక, ఒకరోజు స్వామీజీ దగ్గరకు వెళ్ళి ఒక సేఫ్టీపిన్ను ఇచ్చింది ఆవిడ. ఎందుకో అర్థంకాక, ఆశ్చర్యంగా చూశారు స్వామీజీ ఆమెకేసి. మీరు మీ అంగవస్త్రాన్ని పదేపదే సర్దుకుంటున్నారు, దానితో అవస్థ పడుతున్నారని, అది కదలకుండా ఉంచుకోవటానికి ఈ పిన్నుని ఇస్తున్నాను అంది. ఇది ఎందుకు జరిగింది? ఆవిడకు స్వామీజీ చేసే బోధ అర్థమై ఉంటేనో, దానిమీద శ్రద్ధపెట్టి ఉంటేనో, ఈ విషయాన్ని గమనించి ఉండేదికాదు. ఆవిడకు భాష రాదు కాబట్టి, స్వామీజీ చేసే భరతనాట్య విన్యాసాలను చూసింది. మరికొంతమంది క్లాసుకు శ్రద్ధగా వస్తారు కాని మధ్యలో నిద్రపోతారు. కాని అలా సగం, సగం విన్నాకూడా, అటువంటి శిష్యునికి కూడా,

సః అపి ముక్తః – అతను ఈ పుణ్యకర్మ చెయ్యటంవల్ల అన్ని పాపకర్మలనుంచి ముక్తి పొందుతాడు. ఇలాంటి శ్రవణం, జ్ఞానయోగం కిందికి రాదు. ఇది కూడా కర్మయోగం లేదా పుణ్యకర్మలోకి వస్తుంది. పుణ్యకర్మ చేస్తే కలిగే ఫలమేమిటి? పాపం పోతుంది.

శుభాన్ లోకాన్ ప్రాప్నుయాత్ – అతను మరణించాక పుణ్యలోకాలకు వెళతాడు. అవి ఎటువంటి లోకాలు?

పుణ్యకర్మణామ్ – పుణ్యకర్మలు చేస్తే ఏ లోకాలకు వెళతాడో, ఆ లోకాలకు ఆయా కర్మలు చేయకుండానే, గీతా శ్రవణం చేసిన విద్యార్థి వెళతాడు. పెద్ద యాగాలైన సోమయాగం, ఏకాదశరుద్రం, మహారుద్రం చేస్తే పుణ్యలోకాలకు వెళతారు. కాని ఈ యాగాలన్నీ చెయ్యకుండానే, గీతాశ్రవణం చేసిన వ్యక్తి వెళతాడు. ఎవరంటున్నారు ఈ మాట? సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే హామీ ఇస్తున్నాడు. అందువల్ల రెండవరకం విద్యార్థికి ఫలం స్వర్గఫలం.

70, 71 శ్లోకాల్లో శిష్యస్తుతి జరిగింది. ఇప్పుడు ఈ రెండురకాల శిష్యుల్లో అర్జునుడు ఏ శిష్యుని తెగలోకి వస్తాడో తెలుసుకోవాలనే కుతూహలం కలిగింది కృష్ణపరమాత్మకు. అందువల్ల అదే ప్రశ్నను వేస్తున్నాడు రాబోయే శ్లోకంలో.

శ్లో. 72 **కచ్చిదేతచ్ఛ్రుతం పార్థ త్వయైకాగ్రేణ చేతసా ।**
కచ్చిదజ్ఞానసమ్మోహః ప్రనష్టస్తే ధనంజయ ॥
కచ్చిత్, ఏతత్, శ్రుతమ్, పార్థ, త్వయా, ఏకాగ్రేణ, చేతసా,
కచ్చిత్, అజ్ఞానసమ్మోహః, ప్రనష్టః, తే, ధనంజయ ॥

పార్థ!	= ఓ పార్థా!	ధనంజయ!	= ఓ ధనంజయా!
ఏతత్	= ఈ గీతాశాస్త్రము	తే	= నీయొక్క
త్వయా	= నీచేత	అజ్ఞాన సమ్మోహః	= అజ్ఞానజనితమైన మోహము
ఏకాగ్రేణ, చేతసా	= ఏకాగ్రచిత్తముతో	కచ్చిత్, ప్రనష్టః	= పూర్తిగా తొలగిపోయినదా?
శ్రుతమ్, కచ్చిత్	= వినుట జరిగినదా?		

హే పార్థ! త్వయా ఏతత్ ఏకాగ్రేణ చేతసా శ్రుతమ్ కచ్చిత్

హే ధనఞ్జయ! తే అజ్ఞాన-సమ్మోహః ప్రనష్టః కచ్చిత్ ।

తా: ఓ పార్థా! ఈ గీతాశాస్త్రము నీ చేత ఏకాగ్రచిత్తముతో వినుట జరిగినదా? ఓ ధనంజయా! నీయొక్క అజ్ఞానజనితమైన మోహము పూర్తిగా తొలగిపోయినదా?

బి) కృష్ణార్జునుల సంవాద ఉపసంహారము శ్లోకాలు 72,73

పార్థ ఏకాగ్రేణ చేతసా శ్రుతం కచ్చిత్ – ఓ అర్జునా, నా బోధను ఏకాగ్ర చిత్తంతో విన్నావా? అంటే ఉత్తమ అధికారిగా విన్నావా? పూర్తి శ్రద్ధపెట్టి విన్నావా? అర్జునుడు ఒకవేళ పూర్తి శ్రద్ధపెట్టి విన్నాడో లేదో ఎలా తెలుస్తుంది? ఏకాగ్రతతో వింటే అతనికి అజ్ఞానం నశించి, జ్ఞానప్రాప్తి కలుగుతుంది.

కచ్చిదజ్ఞానసమ్మోహః ప్రనష్టస్తే ధనంజయ – ఆత్మ అజ్ఞానం పోయిందా అర్జునా అని ప్రశ్నిస్తున్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ శ్లోకంలో రెండు చోట్లా కచ్చిత్ ప్రశ్నను సూచిస్తుంది. ఏకాగ్రతతో విన్నావా? ఒక ప్రశ్న. అజ్ఞానమూ, అజ్ఞాన జనిత మోహమూ పోయిందా? ఇంకొక ప్రశ్న.

అర్జునునికి కలిగిన మోహం ఏమిటి? దాన్ని మర్చిపోకూడదు. అతనికి భీష్మద్రోణాదులను చూడగానే రాగం, శోకం, మోహం కలిగాయి. మోహంవల్ల ధర్మయుద్ధాన్ని అధర్మయుద్ధం అన్నాడు. అందువల్ల అతని సమస్య యుద్ధం చెయ్యాలా, వద్దా అన్నది.

అర్జునునికి స్వర్గఫలం అయితే ఖచ్చితంగా వస్తుంది. కాని మంచి గురువుకు శిష్యుడు మధ్యమస్థాయిలో ఆగిపోవటం ఇష్టం ఉండదు. అతను ఉత్తమస్థాయిలోకి రావాలి. ఉత్తమస్థాయి శిష్యుడు పొందే ఫలం సాక్షాత్తూ మోక్షం. అర్జునా, నువ్వు ముక్తపురుషుడివా అని అడుగుతున్నాడు? ఆ ప్రశ్నలో అంతర్లీన సందేశం, నేను నీకు

అర్థమయ్యేలా బోధ చేశానా అనే ప్రశ్న దాగివుంది. ఎందుకంటే ఒక విద్యార్థి బాగా నేర్చుకోవాలంటే అందులో ఇటు శిష్యుని పాత్ర, అటు గురువు పాత్ర కూడా ఉంటుంది. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుడు చెప్పబోయే జవాబుకోసం ఆసక్తిగా ఎదురుచూస్తున్నాడు. అర్జునుడు ఏం జవాబు చెబుతాడో రాబోయే శ్లోకంలో చూస్తాము.

అర్జున ఉవాచ

శ్లో. 73 **నష్టో మోహః స్మృతిర్లబ్ధా త్వత్ప్రసాదాన్మయాచ్యుత ।**
స్థితోఽస్మి గతసందేహః కరిష్యే వచనం తవ ॥

నష్టః, మోహః, స్మృతిః, లబ్ధా, త్వత్ప్రసాదాత్, మయా, అచ్యుత,
స్థిత, అస్మి, గతసందేహః, కరిష్యే, వచనమ్, తవ ॥

అచ్యుత!	= ఓ అచ్యుతా!	లబ్ధా	= పొందబడినది
త్వత్ప్రసాదాత్	= నీ అనుగ్రహమువలన	గతసందేహః, స్థితః, అస్మి	= సందేహములు తొలగిన వాడనైతిని
(మమ) మోహః	= నా మోహము	(అతః)	= కనుక
నష్టః	= పూర్తిగా తొలగినది	తవ, వచనమ్, కరిష్యే	= నీ ఆజ్ఞను తలదాల్చెదను
మయా	= నాచేత		
స్మృతిః	= స్మృతి		

హే అచ్యుత! త్వత్ ప్రసాదాత్ (మే) మోహః నష్టః, మయా స్మృతిః లబ్ధా,
(అహం) గత-సన్దేహః స్థితః అస్మి, (ఇదానీం) తవ వచనమ్ కరిష్యే ।

తా: ఓ అచ్యుతా! నీ అనుగ్రహము వలన నా మోహము పూర్తిగా తొలగినది. నాచేత స్మృతి పొందబడినది. సందేహములు తొలగిన వాడనైతిని కనుక నీ ఆజ్ఞను తలదాల్చెదను.

ఇంతవరకూ అర్జునుడు శ్రద్ధగా విన్నాడు; కృష్ణపరమాత్మ బోధించాడు. ఇప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుణ్ణి ప్రశ్నించాడు. దానికి జవాబుకోసం కుతూహలంగా వేచివున్నాడు. అర్జునుడు కృష్ణా, నేను ఉత్తమశిష్యుణ్ణి, నువ్వు శ్రోత్రియ బ్రహ్మనిష్ఠ అయిన గురువువి; నువ్వు బాగా బోధించావు. నీ బోధ ఎంత స్పష్టంగా ఉందంటే, నా అజ్ఞానం పటాపంచలయింది; అజ్ఞానజనిత మోహం పోయింది అన్నాడు.

అర్జునుడు ఆ మాట అనకుండా ఉంటే అధ్యాయం 19 వచ్చివుండేది. అర్జునుని ఈ జవాబు ఇంకో అధ్యాయం రావాలో వద్దో తేల్చి చెపుతుంది.

అర్జున ఉవాచ – అర్జునుడు జవాబు చెబుతున్నాడు.

నష్టో మోహః – పోయింది నా మోహం అంటున్నాడు అర్జునుడు. అర్జునుడు నా మోహం పోయిందని చెప్పి ఉండవచ్చు. కాని అలా మొదలుపెట్టి ఉంటే నా మోహం అన్నాక పోయిందో, పోలేదో అనే శంక ఇంకా మిగులుతుంది. పోయింది అనే పదం వినటానికి ఇంకొక క్షణం అదనంగా పడుతుంది. అందువల్ల అంత బాగా చెప్పిన గురువుకు తను కూడా జవాబు బాగా చెప్పాలి కదా! అందువల్ల పోయింది నా మోహం అన్నాడు;

నా మోహం పోయింది అనకుండా. ఇది కూడా ఒక కళ. చెప్పాల్సిన విషయాన్ని ముందు చెప్పాలి, స్పష్టంగా చెప్పాలి. దానికి ఆంజనేయస్వామి ఉదాహరణను చెబుతారు.

కంటిని సీతమ్మవారిని అన్నాడు ఆంజనేయస్వామి. సీతమ్మవారిని కంటిని అని చెప్పివుంటే సీతమ్మవారిని పదం విన్నాక చూశాడా, చూడలేదా అనే ఆత్రుత రాములవారికి ఇంకొక క్షణం పెరుగుతుంది. అది పెంచకుండా ముందు చూశాను అనే పదం వేశాడు. పైగా ఇది ఒక **గొప్ప కమ్యూనికేషన్ స్కిల్**. ఆంజనేయస్వామి వెళ్ళింది ప్రత్యేకించి సీతమ్మవారిని వెతకటానికి. కాబట్టి ఆయన చెప్పాల్సిన జవాబు సీతమ్మవారు దొరికారా, లేదా అనేది. అందువల్ల ఇతరులను ఆత్రుతలో ముంచకుండా ముందుగా 'చూశాను' అన్నాడు.

అలాగే ఇక్కడ కూడా అర్జునుడు మోహంలో ఉన్నాడు. ప్రశ్న అర్థం – నీకు మోహం పోయిందా, లేదా అని. అందువల్ల అర్జునుడు కృష్ణపరమాత్మను ఆత్రుతలో పెట్టకుండా పోయింది మోహం అన్నాడు. అక్కడ ఆంజనేయస్వామి పదం **దృష్టః** – చూశాను; ఇక్కడ అర్జునుని పదం నష్టః – పోయింది. ఏం పోయింది?

మోహః – మోహం పోయింది అంటున్నాడు. అంటే మోహమూ పోయింది, అజ్ఞానమూ పోయింది. సాంకేతిక పరిభాషలో చెప్పాలంటే మోహం పదాన్ని అధ్యాసః అంటారు. అందువల్ల అజ్ఞానమూ పోయింది, అజ్ఞానజనిత అధ్యాసా పోయింది అంటున్నాడు.

అర్జునుని అజ్ఞానం ఎలా పోయింది? ఎవరి అజ్ఞానం అయినా ఒక్క మార్గంవల్లనే పోతుంది. ఏమిటది? జ్ఞానం పొందితేనే అజ్ఞానం పోతుంది. కాంతి వస్తేనే చీకటి తొలుగుతుంది. జ్ఞానమనే కాంతి వస్తేనే, అజ్ఞానమనే చీకటి తొలుగుతుంది. శీర్షాసనం వేసినా, మరేం చేసినా అజ్ఞానం పోదు.

స్మృతిర్లబ్ధా – నాచేత జ్ఞానం పొందబడింది. జ్ఞానం అంటే జీవాత్మ పరమాత్మల ఐక్యజ్ఞానం. వేదాంత పరిభాషలో జ్ఞానం అంటే ఎప్పుడూ జీవాత్మ పరమాత్మల ఐక్యజ్ఞానం. దాన్నే స్మృతి అంటారు. మామూలుగా స్మృతి అంటే జ్ఞాపకం; కాని ఇక్కడ స్మృతి అంటే జ్ఞానం.

ఆమాట చెప్పాక, అర్జునునికి ఒక అనుమానం కలిగింది. నేను జ్ఞానం పొందాను, నా అజ్ఞానం తొలిగింది అని చెబితే, అది అహంకారానికి దారి తీస్తుందేమో అనుకున్నాడు. అన్ని గర్వాల్లోకీ విద్యాగర్వం చాలా ప్రమాదకరం. తక్కిన గర్వాలను భంగపరచవచ్చు కాని విద్యాగర్వానికి మందులేదు. అందువల్ల తనకు గర్వం రాలేదని చూపటానికి ఒక మాట వేశాడు.

త్వత్ప్రసాదాత్ – నేను జ్ఞానం పొంది, నాకు మోహం పోయిందంటే దానికి కారణం ఎవరనుకున్నావు? అది నీ కృపే అంటున్నాడు అర్జునుడు.

భగవద్గీతలో భగవంతుని కృప అంటే క్రమపద్ధతిలో చేసిన జ్ఞానబోధ. ఒక వ్యక్తిమీద కృపను అనేక విధాలుగా కురిపించవచ్చు; చక్షుషా అనుగ్రహః, స్పర్శ అనుగ్రహః. కంటిచూపుతో అనుగ్రహించవచ్చు, స్పర్శతో అనుగ్రహించవచ్చు. కాని జ్ఞానం రావాలంటే మాత్రం ఇటువంటి అనుగ్రహాలు కుదరవు. భగవంతుని ప్రసాదం లేదా అనుగ్రహం క్రమపద్ధతిలో చేసే బోధవల్లనే కుదురుతుంది.

ఈ విషయాన్ని ఇంతకుముందు కూడా చూశాము. ఒకవేళ స్పర్శవల్ల జ్ఞానాన్ని శిష్యునికి పంపగలిగితే, కృష్ణపరమాత్మ యుద్ధభూమిలో కూర్చుని, అంతసేపు అర్జునునికి, అదికూడా ఒక క్రమపద్ధతిలో బోధ చేసుకు వచ్చేవాడా? అర్జునుని తలమీద చెయ్యి వేసి జ్ఞానాన్ని ప్రసరింపజేసి ఉండేవాడు. దీనివల్ల జ్ఞానాన్ని ఒక క్రమపద్ధతిలో బోధించాలని అర్థమవుతున్నది. అలాంటి ఒక దగ్గరదారి ఉండివుంటే, కాలేజీలో ఫిజిక్స్ లెక్చరర్ తన విద్యార్థులందరినీ ఒక లైనులో నిలుచోమని, అందరి తలలమీదా తన చేతిని పెట్టి జ్ఞానాన్ని ప్రసరింపజేయవచ్చు. అలా జరగటం లేదు, అలా జరగదు.

అసలు అంతసేపు వింటేనే, శిష్యునికి పూర్తిగా అర్థం కాదు. అలాంటిది కేవలం గురువును **చూస్తేనే** ఎలా వస్తుంది? అందువల్ల గురువు అనుగ్రహం అంటే జ్ఞానబోధ అని అర్థం చేసుకోవాలి. త్వత్ ప్రసాదాత్ అంటే త్వత్ ఉపదేశాత్ అని తీసుకోవాలి. నీ బోధవల్ల నాకు మోహం పోయింది అంటున్నాడు.

స్థితోఽస్మి గతసందేహః – ఇప్పుడు యుద్ధం చెయ్యటం ధర్మమా, అధర్మమా అనే సందేహం పోయింది. ఆ సందేహం గతంలో ఉంది. అందువల్లనే నాకు శ్రేయస్కరమైనదేదో బోధించు అన్నాడు అప్పుడు.

పృచ్ఛామి త్వాం ధర్మసమ్మూఢచేతాః
యచ్ఛ్రేయః స్యాన్నిశ్చితం బ్రూహి తన్మే

ఇప్పుడు నాకు ఎటువంటి సందేహమూ లేదు. ఈ ధర్మయుద్ధం చెయ్యటానికే నేను నిశ్చయించుకున్నాను.

తవ వచనం కరిష్యే – నీ సూచనలు పాటిస్తాను నేను అంటున్నాడు అర్జునుడు.

అర్జునుడు ఒకవేళ అజ్ఞాని అయితే చిత్తశుద్ధి పొందటం కోసం కర్మలు చెయ్యక తప్పదు. ఒకవేళ జ్ఞాని అయితే లోకసంగ్రహంకోసం తను చేసే కర్మలను కొనసాగించాలి. అంటే జ్ఞాని అయినా, అజ్ఞాని అయినా కర్మలను తప్పించుకోలేడు. ఈ విషయం కృష్ణపరమాత్మ బాగా వివరించి చెప్పాడు. అందువల్ల అర్జునుడు తన నిర్ణయాన్ని చెప్పాడు, నేను ఈ యుద్ధాన్ని చేస్తాను, నా స్వధర్మాన్ని పాటిస్తాను, అది నాకు బాధ కలిగించేదైనా కూడా అన్నాడు.

ఈ జవాబు విని కృష్ణపరమాత్మ తన జన్మ ధన్యమైందని అనుకుని ఉంటాడు. తను ఏ లక్ష్యంకోసం ఈ గీతాబోధ చేశాడో, ఆ లక్ష్యం నెరవేరింది. ఇంక దాని గురించి మళ్ళీ కొత్తగా బోధించేదేమీ లేదు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ నిశ్శబ్దం వహించాడు. అర్జునుడు కూడా అంతా అర్థమయింది అన్నాడు కాబట్టి, అతనికి ఇంక అడిగే ప్రశ్నలూ లేవు. అందువల్ల అతనూ మౌనంగా ఉండిపోయాడు. ఇద్దరూ మౌనం వహించటంతో, ఇంక సంజయుడు అందుకొని, గీతా సంవాదాన్ని ముగిస్తాడు.

సంజయ ఉవాచ

శ్లో. 74 **ఇత్యహం వాసుదేవస్య పార్థస్య చ మహాత్మనః ।**
సంవాదమిమమశ్రౌషమ్ అద్భుతం రోమహర్షణమ్ ॥

ఇతి, అహమ్, వాసుదేవస్య, పార్థస్య, చ, మహాత్మనః,
సంవాదమ్, ఇమమ్, అశ్రౌషమ్, అద్భుతమ్, రోమహర్షణమ్ ॥

ఇతి	=	ఈ ప్రకారముగా	ఇమమ్	=	ఈ
అహమ్	=	నేను	అద్భుతమ్	=	అద్భుతమైన
వాసుదేవస్య	=	శ్రీకృష్ణునియొక్క	రోమహర్షణమ్	=	తనువును పులకింపజేయునట్టి
మహాత్మనః	=	మహాత్ముడైన	సంవాదమ్	=	సంవాదమును
పార్థస్య, చ	=	అర్జునుని యొక్క	అశ్రౌషమ్	=	వింటిని

ఇతి అహమ్ వాసుదేవస్య మహాత్మనః పార్థస్య చ ఇమమ్ అద్భుతమ్
రోమ-హర్షణమ్ సంవాదమ్ అశ్రౌషమ్ ।

తా: ఈ ప్రకారముగా నేను శ్రీకృష్ణునియొక్క, మహాత్ముడైన అర్జునునియొక్క ఈ అద్భుతమైన తనువును పులకింపజేయునట్టి సంవాదమును వింటిని.

6. సంజయుని ముక్తాయింపు శ్లోకాలు 74-78

ఇప్పుడు రంగం మారింది. మనం ఇంక యుద్ధభూమిలో లేము. ధృతరాష్ట్రుని అంతఃపురములోకి వచ్చాము. అక్కడ ధృతరాష్ట్రునికి, సంజయునికి మధ్య సంభాషణతో భగవద్గీత మొదలయ్యింది. సంజయుడు తన దివ్యదృష్టితో యుద్ధభూమిలో జరుగుతున్నదాన్ని ధృతరాష్ట్రునికి వివరిస్తూ వస్తున్నాడు.

సంజయ ఉవాచ – సంజయుడు అందుకున్నాడు సంభాషణను. అర్జునుడు యుద్ధభూమిలో ప్రత్యక్షంగా సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మనుంచి గీతాబోధను విన్నాడు. సంజయుడు అక్కడ యుద్ధభూమిలో ప్రత్యక్షంగా లేకపోయినా, తనకు ప్రసాదింపబడిన దివ్యదృష్టితో తను కూడా అదంతా విన్నాడు. వినటమే కాదు, అర్జునుని మనస్సు కూడా చదవగలిగాడు. తను కూడా విన్నందుకు తన కృతజ్ఞతలను ఈ విధంగా వెలిబుచ్చుతున్నాడు.

ఇతి ఇమమ్ సంవాదమ్ అహమ్ అశ్రౌషమ్ – ఈ విధంగా ఈ అద్భుతమైన సంవాదాన్ని నేను విన్నాను.

వాసుదేవస్య పార్థస్య – ఈ సంవాదం ఎవరి మధ్య జరిగింది? వాసుదేవుడు, పార్థుల మధ్య. అంటే కృష్ణార్జునుల మధ్య. వీరిరువురు ఎలాంటివారు?

మహాత్మనః – మహాత్ములు, శ్రేష్ఠులు. ఈ మహాత్ముడు విశేషణాన్ని ఇద్దరికీ వాడవచ్చు. కృష్ణపరమాత్మ ఎలాగూ పరమాత్మే. ఆయనకు కొత్తగా చెప్పేదిలేదు. ఇప్పుడు అర్జునుణ్ణి కూడా శ్రేష్ఠుడు అనవచ్చు. ఎందుకంటే అర్జునుడు ఈ బోధను సాక్షాత్తూ భగవంతుని నుంచే విన్నాడు.

అద్భుతమ్ – అంతేకాదు, ఆ బోధ ఎటువంటిదనుకున్నారు? అద్భుతం. మాటల్లో వర్ణించలేనిది. అద్భుతాలలో అద్భుతం. అంతేకాదు,

రోమహర్షణమ్ – నా రోమాలు నిక్కబొడుచుకుంటున్నాయి అంటున్నాడు సంజయుడు. ఆ బోధ ఎంత అద్భుతంగా ఉందంటే నా తనువు పులకరించిపోతోంది. ఆనందం కాని, దుఃఖం కాని, భయం కాని దాని సరిహద్దులను దాటితే, అది శరీరంలో కనిపిస్తుందని గీతలోనే చూశాము. అందువల్ల సంజయుడు కృష్ణపరమాత్మ, అర్జునుల మధ్య ఈ సంవాదం ఎంత అద్భుతంగా ఉందంటే, అది విన్నందుకు నా తనువు పులకరించిపోతోంది అంటున్నాడు.

సంజయునికి ఈ దివ్యదృష్టి ఎలా వచ్చింది? వ్యాసాచార్యులవారు ప్రసాదించారు. అందువల్ల తర్వాత శ్లోకంలో ఆయనకు కృతజ్ఞతలు చెప్పుకుంటున్నాడు సంజయుడు.

శ్లో. 75 **వ్యాసప్రసాదాచ్ఛ్రుతవాన్ ఏతద్గుహ్యమహం పరమ్ ।**
యోగం యోగేశ్వరాత్ కృష్ణాత్ సాక్షాత్ కథయతః స్వయమ్ ॥
వ్యాసప్రసాదాత్, శ్రుతవాన్, ఏతత్, గుహ్యమ్, అహమ్, పరమ్,
యోగమ్, యోగేశ్వరాత్, కృష్ణాత్, సాక్షాత్, కథయతః, స్వయమ్ ॥

వ్యాసప్రసాదాత్	=	వ్యాసభగవానుని కృపవల్ల దివ్యదృష్టిని పొందినవాడనై
అహమ్	=	నేను
ఏతత	=	ఈ
పరమ్, గుహ్యమ్	=	పరమగోప్యమైన
యోగమ్	=	యోగమును
స్వయమ్	=	స్వయముగా
కథయతః	=	ఉపదేశించుచున్న
యోగేశ్వరాత్	=	యోగేశ్వరుడైన
కృష్ణాత్	=	శ్రీకష్ణభగవానునినుండి
సాక్షాత్	=	ప్రత్యక్షముగా
శ్రుతవాన్	=	వింటిని

వ్యాస–ప్రసాదాత్ స్వయమ్ యోగమ్ కథయతః యోగేశ్వరాత్ కృష్ణాత్
ఏతత్ పరమ్ గుహ్యమ్ అహమ్ సాక్షాత్ శ్రుతవాన్ ।

తా: వ్యాసభగవానుని కృపవల్ల దివ్యదృష్టిని పొందినవాడనై నేను ఈ పరమగోప్యమైన యోగమును, గీతను అర్జునునకు స్వయముగా ఉపదేశించుచున్న యోగేశ్వరుడైన శ్రీకృష్ణభగవానునినుండి ప్రత్యక్షముగా వింటిని.

కృష్ణపరమాత్మ ఎలాగైతే అర్జునునికి పదకొండవ అధ్యాయంలో దివ్యచక్షువులను ప్రసాదించాడో, అదే విధంగా వ్యాసాచార్యులవారు సంజయునికి దివ్యచక్షువులను ప్రసాదించారు.

వ్యాసప్రసాదాచ్ఛ్రుతవాన్ – ఈ సంవాదాన్ని నేను వినగలిగాను అంటే వ్యాసాచార్యులవారు నాకు ప్రసాదించిన దివ్యచక్షువులవల్ల. అదికూడా ఎటువంటి సంవాదము?

ఏతత్ పరం గుహ్యమ్ – ఎంతో రహస్యమైన జ్ఞానం ఇది. రహస్యం ఎందుకంటే, ఈ విద్య అంత తేలికగా అందరికీ అందుబాటులో ఉండదు. బ్రహ్మవిద్యను బోధించేవారు చాలా అరుదు, వినేవారు కూడా చాలా అరుదు. అంత అరుదైన బోధ కాబట్టే అది రహస్యం. రహస్యం అయితే పవిత్రమైనది కూడా.

శ్రవణాయాపి బహుభిర్యో న లభ్యః – కఠ

బ్రహ్మవిద్యను నేర్చుకోవాలనే తపన అందరికీ ఉండదు. తపన ఉన్నాకూడా నేర్చుకోవటం కుదరదు; ఏదో ఒక ఆటంకం కలుగుతూనే ఉంటుంది. ఆశ్చర్యకరమైన విషయం ఏమిటంటే, చెన్నైలో ఏ ప్రాంతంలో స్వామీజీ క్లాసులు తీసుకున్నా కూడా, ఆ చుట్టుపక్కల వారు ఎక్కువమంది రారు. ఇక్కడ ఏం జరుగుతుందో చూద్దాము, ఏ ప్రసాదం పంచుతున్నారో చూద్దాము అని కూడా రారు. కాని ఆ తపన ఉన్నవారు ఎక్కడెక్కడి నుంచో వస్తారు. కంచినుంచి కూడా వస్తుంటారు. అందువల్ల రెండు అంశాలు తోడవ్వాలి. అవకాశం, శ్రద్ధ. గంగ ఒడ్డున ఉండేవారు గంగలో స్నానం చేసే సందర్భాలు చాలా తక్కువగా ఉంటాయి.

అందువల్ల అటువంటి అరుదైన అవకాశం తనకు దొరికినందుకు సంజయుడు తన జన్మ ధన్యమైపోయింది అనుకుంటున్నాడు. పైగా అతనికి రెండు విధాల సంతోషం. అతను విన్నది మామూలు జ్ఞానం కాదు; బ్రహ్మజ్ఞానం. విన్నది కూడా మామూలు మనిషినుంచి కాదు, సాక్షాత్తూ ఆ కృష్ణపరమాత్మనుంచి విన్నాడు.

యోగేశ్వరాత్ కృష్ణాత్ – యోగులకే యోగుడైన, సాక్షాత్తూ భగవంతుడే అయిన కృష్ణపరమాత్మనుంచి విన్నాను.

యోగమ్ – ఈ యోగాన్ని విన్నాను. ఇక్కడ యోగం అంటే బోధ. ఈ బోధను విన్నాను. ఈ యోగం పదాన్ని గుహ్యం పరమ్ పదంతో కలుపుకోవాలి. **ఏతత్ పరం గుహ్యం యోగమ్.**

సాక్షాత్ కథయతః స్వయమ్ – సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా చేసిన బోధను విన్నాను. అంటే ఇది పరోక్షజ్ఞానం కాదు; ప్రత్యక్షంగా భగవంతునినుంచే అర్జునునికి వచ్చింది.

అర్జునునికే ఎందుకు బోధ చేశాడు? భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణ, ధర్మరాజులలో ఎవరికైనా బోధ చేసివుండవచ్చు కదా! దీనికి ఏదో ప్రత్యేకమైన కారణం వెతకటానికి చూస్తారు కొందరు. కారణం చాలా తేలికగా చెప్పవచ్చు. అర్జునుడు అడిగాడు కాబట్టి బోధ చేశాడు.

శిష్యస్తేఽహం శాధి మాం త్వాం ప్రపన్నమ్

నిన్ను నేను శరణు వేడుతున్నాను; నీకు శిష్యుణ్ణి అవుతాను, నాకు బోధించు అన్నాడు. అలా ఎవరు అడిగినా, బోధ ఇవ్వబడుతుంది. ఈ బోధను సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే బోధించాడని చెబుతున్నాడు సంజయుడు. ప్రార్థన శ్లోకాల్లో చూశాము,

పార్థాయ ప్రతిబోధితాం భగవతా నారాయణేన స్వయమ్

ఇక్కడ కూడా స్వయం పదాన్ని వేశాడు సంజయుడు. **సాక్షాత్ కథయతః స్వయమ్.**

శ్లో. 76 **రాజన్ సంస్మృత్య సంస్మృత్య సంవాదమ్ ఇమమద్భుతమ్ ।**
కేశవార్జునయోః పుణ్యం హృష్యామి చ ముహుర్ముహుః ॥
రాజన్, సంస్మృత్య, సంస్మృత్య, సంవాదమ్, ఇమమ్, అద్భుతమ్,
కేశవార్జునయోః, పుణ్యమ్, హృష్యామి, చ, ముహుర్ముహుః ॥

రాజన్!	= ఓ ధృతరాష్ట్ర మహారాజా!	సంవాదమ్	= గీతా సంవాదమును
కేశవార్జునయోః	= శ్రీకృష్ణభగవానునకును, అర్జునునకును మధ్య జరిగిన	సంస్మృత్య, సంస్మృత్య	= పదేపదే స్మరించుచు
		ముహుర్ముహుః	= నిరంతరము
ఇమమ్	= ఈ పరమగోప్యమైన	హృష్యామి	= ఆనందించుచున్నాను
పుణ్యమ్	= పవిత్రమైన		
అద్భుతమ్, చ	= అద్భుతమైనదియగు		

హే రాజన్! (అహం) కేశవ-అర్జునయోః ఇమమ్ పుణ్యమ్ అద్భుతమ్
చ సంవాదమ్ సంస్మృత్య సంస్మృత్య ముహుః ముహుః హృష్యామి ।

తా: ఓ ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! శ్రీకృష్ణభగవానునకును, అర్జునునకును మధ్య జరిగిన ఈ పరమగోప్యమైన, పవిత్రమైన అద్భుతమైనదియగు గీతా సంవాదమును పదేపదే స్మరించుచు నిరంతరము ఆనందించుచున్నాను.

రాజన్ – ఓ రాజా!

ముహుర్ముహుః హృష్యామి – నాకు దక్కిన ఈ అద్భుతమైన అదృష్టాన్ని తలుచుకున్నకొద్దీ నాకు ఎంత ఆనందంగా ఉందో చెప్పలేను.

సంస్మృత్య సంస్మృత్య – పదేపదే గుర్తుకువస్తోంది.

ఇమమ్ అద్భుతం పుణ్యం సంవాదమ్ – ఈ అద్భుతమైన, పవిత్రమైన ఈ సంవాదం తలుచుకున్నకొద్దీ నా ఆనందం అంచులు దాటుతోంది.

కేశవార్జునయోః – కేశవునికి, అర్జునునికి మధ్య జరిగిన ఈ సంవాదం.

సంజయుడు రెండు విషయాలకు మురిసిపోయాడని అంతకుముందు శ్లోకంలో చూశాము. ఒకటి, అత్యంత రహస్యమైన బ్రహ్మవిద్య విన్నందుకు; రెండు, అదీ సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మనుంచే విన్నందుకు. ఈ శ్లోకంలో అంత అరుదైన అవకాశాన్ని తలుచుకున్నకొద్దీ పదేపదే ఆనందం కలుగుతోంది అంటున్నాడు. నిజం కూడా అంతేకదా! మీరు ఏ మానస సరోవరానికో, బదరీనాథ్‌కో, ఏ అమెరికాకో మొదటిసారి వెళితే, ఆ అనుభవాలను పదేపదే తలుచుకుని మురిసిపోతారు. అంత మురిపెంగా ఉంది సంజయునికి ఇప్పుడు. తలుచుకున్నకొద్దీ సంజయుని ఆనందం రెట్టింపు అవుతూ వస్తున్నది.

శ్లో. 77 **తచ్చ సంస్మృత్య సంస్మృత్య రూపమత్యద్భుతం హరేః ।**
విస్మయో మే మహాన్ రాజన్ హృష్యామి చ పునఃపునః ॥
తత్, చ, సంస్మృత్య, సంస్మృత్య, రూపమ్, అతి, అద్భుతమ్, హరేః,
విస్మయః, మే, మహాన్, రాజన్, హృష్యామి, చ, పునః, పునః ॥

రాజన్!	= ఓ రాజా!	మే	= నాకు
హరేః	= శ్రీకృష్ణునియొక్క	మహాన్, విస్మయః	= అంతులేని ఆశ్చర్యము కలుగుచున్నది
తత్, అతి, అద్భుతమ్	= ఆ అత్యద్భుతమైన	(అహమ్)	= (నేను)
రూపమ్, చ	= దివ్యరూపమునే	పునః, పునః	= మాటిమాటికిని
సంస్మృత్య, సంస్మృత్య	= పదేపదే స్మరించుటవల్ల	హృష్యామి	= ఆనందమున పొంగిపోవుచున్నాను

హే రాజన్! హరేః తత్ చ అతి–అద్భుతమ్ రూపమ్ సంస్మృత్య సంస్మృత్య
మే మహాన్ విస్మయః (భవతి), (అహం) పునః పునః హృష్యామి చ ।

తా: ఓ రాజా! శ్రీకృష్ణునియొక్క ఆ అత్యద్భుతమైన దివ్యరూపమునే పదేపదే స్మరించుటవల్ల నాకు అంతులేని ఆశ్చర్యము కలుగుచున్నది. నేను మాటిమాటికినీ ఆనందమున పొంగిపోవుచున్నాను.

భగవద్గీత మీకు అంతగా నచ్చితే, పద్దెనిమిది అధ్యాయాల్లో, ఏ అధ్యాయం చాలా నచ్చింది? ఈ ప్రశ్న ఒకటి తరచు వినిపిస్తుంటుంది. ఒక పుస్తకం చదివితే, అందులో ఏ భాగం నచ్చిందని అడిగినట్టుగా, ఇందులో ఏ భాగం నచ్చింది అంటారు. ఈ ప్రశ్నను ఎవరూ అడగకుండానే సంజయుడు జవాబు చెబుతున్నాడు. నాకు కృష్ణపరమాత్మ బోధ అంతా నచ్చింది కాని విశ్వరూపదర్శనం ఇంకా నచ్చింది అంటున్నాడు.

రాజన్ – ఓ రాజా! ధృతరాష్ట్రుణ్ణి సంబోధిస్తూ అంటున్నాడు.

తత్ చ సంస్మృత్య సంస్మృత్య – ఆ అధ్యాయాలను వెనక్కి తిరిగి ఒకసారి గుర్తు తెచ్చుకుంటూ అంటున్నాడు. ఒక విషయం గుర్తు పెట్టుకోవాలి. కృష్ణపరమాత్మ, అర్జునునికి బోధ చేసినప్పుడు, **ప్రథమోధ్యాయః** అనో **ద్వితీయాధ్యాయః** అనో ప్రత్యేకించి చెప్పి మరీ బోధించలేదు. మనం తేలిగ్గా అర్థం చేసుకోవటానికి వీలుగా వ్యాసాచార్యులవారు ఆ విభజనను చేసి, కృష్ణార్జున సంవాదానికి ఒక రూపకల్పన చేశారు. అందువల్ల ఇప్పుడు మనం అధ్యాయం పదాన్ని వాడుతున్నాము. ఇప్పుడు వెనక్కి తిరిగి చూసుకుంటే, నాకు విశ్వరూపదర్శనం నచ్చింది అంటున్నాడు సంజయుడు.

హరే అత్యద్భుతం రూపమ్ – భగవంతునియొక్క విశ్వరూపం నా మనస్సులో హత్తుకుపోయింది. అనేకరూప ఈశ్వరుడు, అన్ని రూపాల్లో, నామాల్లో నిలిచివున్న ఆ ఈశ్వరుడే నా కళ్ళ ముందు కనబడుతున్నాడు. ఆ విశ్వరూపాన్ని తలుచుకుంటేనే చాలు,

మహాన్ విస్మయః – ఎంతో విస్మయం కలుగుతోంది; నేను ఆశ్చర్యపోతున్నాను; ఉత్సాహం ఉరకలు వేస్తోంది; నోటమాట రావటం లేదు అంటున్నాడు. విస్మయం అంటే ఆశ్చర్యం.

హృష్యామి చ పునః పునః – ఆ దృశ్యాన్నే పదేపదే గుర్తుకు తెచ్చుకుంటున్నాను. అది గుర్తుకు వచ్చినకొద్దీ ఆనందం, ఆశ్చర్యం ఎక్కువవుతున్నది అంటున్నాడు.

సంజయుడు అంతకు ముందు మూడు శ్లోకాల్లో తన ఆనందాన్ని ప్రకటించాడు; గీత విన్నందుకూ, భగవంతునినుంచి విన్నందుకూ ఆనందంగా ఉంది అన్నాడు; గుర్తు తెచ్చుకుంటున్నకొద్దీ ఆనందం పెరుగుతోంది

అన్నాడు; ఇప్పుడు విశ్వరూపం గుర్తు తెచ్చుకుంటున్నకొద్దీ ఆనందం విస్మయంగా మారుతోంది అంటున్నాడు. అంటే ఎంత చెప్పినా అతని ఆనందం తనివితీరటం లేదు.

శ్లో. 78 **యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణో యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః ।**
తత్ర శ్రీర్విజయో భూతిః ధ్రువా నీతిర్మతిర్మమ ॥
యత్ర, యోగేశ్వరః, కృష్ణః, యత్ర, పార్థః, ధనుర్ధరః,
తత్ర, శ్రీః, విజయః, భూతిః, ధ్రువా, నీతిః, మతిః, మమ ॥

యత్ర	= ఎక్కడ	తత్ర, శ్రీః	= అచ్చట సిరిసంపదలును
యోగేశ్వరః, కృష్ణః	= యోగేశ్వరుడైన శ్రీకృష్ణభగవానుడు ఉండునో	విజయః	= సర్వవిజయములును
యత్ర	= ఎక్కడ	భూతిః	= సకలైశ్వర్యములును
ధనుర్ధరః, పార్థః	= గాండీవధనస్సును చేతపట్టిన అర్జునుడు ఉండునో	ధ్రువా, నీతిః	= దృఢమైన నీతియు
		(ఇతి)	= ఉండును అని
		మమ, మతిః	= నా నిశ్చితాభిప్రాయము

యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణః యత్ర ధనుర్ధరః పార్థః, తత్ర శ్రీః, విజయః,
భూతిః, ధ్రువా నీతిః (చ ఇతి) మమ మతిః (అస్తి) ।

తా: ఎచ్చటయితే యోగేశ్వరుడైన శ్రీకృష్ణభగవానుడు ఉండునో, ఎచ్చటయితే గాండీవధనస్సును చేతపట్టిన అర్జునుడు ఉండునో అచ్చట సిరిసంపదలును, సర్వవిజయములును, సకలైశ్వర్యములును, దృఢమైన నీతియు ఉండును అని నా నిశ్చితాభిప్రాయము.

ఈ శ్లోకంతో మొత్తం భగవద్గీతకు ఉపసంహారం పలుకుతున్నాడు సంజయుడు. దీన్ని ఫలశ్రుతిగా తీసుకోవచ్చు.

గీతాబోధ ఎప్పటికీ, అన్నివేళలా ఉంటుంది. ఎక్కడ కృష్ణపరమాత్మను గుర్తు పెట్టుకుంటారో, ఎక్కడ అర్జునుణ్ణి గుర్తుపెట్టుకుంటారో, అక్కడ గీతాబోధ సజీవంగా ఉంటుంది. ఎందుకంటే కృష్ణపరమాత్మను తలుచుకున్నా, అర్జునుణ్ణి తలుచుకున్నా, వెంటనే వారి సంవాదం గుర్తుకు రాకతప్పదు; తద్వారా గీతాబోధ గుర్తుకు రాకతప్పదు.

యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణః – ఎక్కడయితే కృష్ణపరమాత్మ ఉన్నాడో. ఎలాంటి రూపంలో? యోగీశ్వరునిగా – అంటే బ్రహ్మవిద్యా గురువు అని అర్థం. కృష్ణపరమాత్మ అనగానే గీతాచార్యునిగా, బ్రహ్మవిద్యా గురువుగా గుర్తుకువస్తాడు.

యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః – ఎక్కడయితే అర్జునుడు ఉన్నాడో. ఎటువంటి రూపంలో?ధనుర్ధారిగా అంటే గాండీవ ధనుస్సును చేపట్టిన అర్జుననిగా. ధనుస్సు అర్జునుడు చెయ్యాల్సిన స్వధర్మ అనుష్ఠానాన్ని సూచిస్తుంది. అర్జునుని స్వధర్మం ధర్మరక్షణం; ధర్మరక్షణం చెయ్యటానికి కావాల్సింది ధనుస్సు.

ఎక్కడయితే యోగీశ్వరుని వంటి గురువు, స్వధర్మాన్ని పాటించే శిష్యుడు ఉంటారో, అక్కడ గీతాజ్ఞానం పవిత్ర గంగానదిలా ప్రవహిస్తుంది. గీతాజ్ఞానం ఒక నిరంతర ప్రవాహం. కొన్ని వేల సంవత్సరాల క్రిందట మొదలైన

గీతాబోధ, ఈ రోజుకు కూడా కొనసాగుతున్నది. ఎలా చెప్పగలరు? మనం ఇంకా గీత నేర్చుకోగలగటమే గీత కొనసాగుతున్నందుకు నిదర్శనం. స్వామీజీ చేసే గీతాబోధకు వందలకొద్దీ విద్యార్థులు ప్రత్యక్షంగా వెళ్ళి వినటమే గీతా ప్రవాహం నిరాటంకంగా కొనసాగుతున్నదని చెప్పటానికి నిదర్శనం. గీతాబోధయొక్క శ్రేష్ఠత, పవిత్రత చెప్పకనే చెబుతున్నాయి అవి.

ఈ శ్లోకంలో గీత నేర్చుకుంటే కలిగే ఫలశ్రుతిని చెబుతున్నాడు సంజయుడు. గీతను మోక్షశాస్త్రం అంటారని మర్చిపోకూడదు. అందువల్ల గీతను కృష్ణపరమాత్మ చెప్పినట్టుగా ఉత్తమ విద్యార్థిగా శ్రద్ధగా వింటే అతనికి కలిగే ఉత్తమ, శాశ్వతమైన ఫలం మోక్షం. అది కూడా కృష్ణపరమాత్మే చెప్పాడు. కాని చాలామంది మోక్షం దాకా రారు.

అందువల్ల ఇక్కడ అటువంటి వారికోసం, సంజయుడు మరికొన్ని లౌకికఫలాలను వివరిస్తున్నాడు.

తత్ర శ్రీర్విజయో భూతిః – అక్కడ సిరిసంపదలు, విజయం, సకల ఐశ్వర్యాలు, నీతి అన్నీ ఉంటాయి అంటున్నాడు సంజయుడు. శ్రీః అంటే సిరిసంపదలు; విజయః అంటే విజయం లేదా గెలుపు; భూతిః అంటే అన్నిరకాల ఐశ్వర్యాలు; నీతిః అంటే న్యాయం. ఇవన్నీ కలుగుతాయి.

ఇతి మే మతిః – ఇది నా నిశ్చితాభిప్రాయము. నేను ఇచ్చే హామీ.

ధ్రువా – అదికూడా కొన్ని రోజులకి వచ్చిపోయే ఫలాలు కావు. ఈ సిరిసంపదలు, విజయం, సర్వఐశ్వర్యాలు, నీతి శాశ్వతంగా నిలుస్తాయి అంటున్నాడు సంజయుడు.

అందువల్ల మీకు మోక్షం అవసరం లేకపోయినా గీతాశాస్త్రాన్ని వదలకండి. సిరిసంపదలు కావాలంటే గీతను అధ్యయనం చెయ్యండి; పరీక్షలో పాసవ్వాలంటే గీతను అధ్యయనం చెయ్యండి; ఇంటర్వ్యూలో నెగ్గాలంటే గీతను అధ్యయనం చెయ్యండి; అంటే అధ్యయనం చేసి మాత్రం ఊరుకోకూడదు. మీ ప్రయత్నం కూడా మీరు చెయ్యాలి. మానవ ప్రయత్నం చేసి, ఈశ్వరానుగ్రహంకోసం గీతాశాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేస్తే మిమ్మల్ని విజయలక్ష్మి వరిస్తుంది; ఐశ్వర్యలక్ష్మి వరిస్తుంది. ఎవరు చెబుతున్నారు? సంజయుడు చెబుతున్నాడు.

అది కూడా ఎటువంటి సంజయుడు? స్వయంగా భగవంతుని నోటినుంచి గీతాబోధను విన్న సంజయుడు చెబుతున్నాడు. అందువల్ల గీతాశాస్త్రానికి అంత విలువ ఉంది; అది అంత శ్రేష్ఠమైనది కూడా.

దీనితో మొత్తం భగవద్గీత బోధ కూడా ముగిసింది.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే మోక్షసన్న్యాసయోగో నామ అష్టాదశోఽధ్యాయః

హరి ఓం తత్సత్

ఇది శ్రీమద్భగవద్గీతయందు, ఉపనిషత్తులయందు, బ్రహ్మవిద్యయందు, యోగశాస్త్రమునందు, శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదమునందు మోక్షసన్న్యాసయోగము అనే పద్దెనిమిదవ అధ్యాయము.

మోక్షసన్న్యాసయోగము – ఏడు అంశాల విశ్లేషణ

సంఖ్య	అంశము	సాత్త్విక	రాజసిక	తామసిక
1.	సన్న్యాసం	నియతకర్మలు చేస్తూ వాటి ఫలాలను త్యజించటం (9)	దేహాభిమానం వల్ల నియతకర్మలను త్యజించటం (8)	అజ్ఞానం వల్ల నియతకర్మలను త్యజించటం (7)
2.	జ్ఞానం	నేను ఆత్మను, ఆత్మ ఏకం, నిర్వికారం, అవ్యయం, అవిభక్తం అనే జ్ఞానం (20)	నేను మనస్సును, ఎన్ని జీవులు ఉంటే అన్ని జీవాత్మలు ఉన్నాయనే జ్ఞానం (21)	నేను శరీరాన్ని, ఎన్ని జీవులు ఉంటే అన్ని శరీరాలు ఉన్నాయనే నిర్హేతుకమైన, అల్పజ్ఞానం (22)
3.	కర్మ	నియతకర్మలను, బంధం పెంచుకోకుండా, రాగద్వేషాలకు అతీతంగా, ఫలాపేక్ష లేకుండా చేసే కర్మ (23)	లౌకిక విజయాల కోసం, అహంకార దర్పంతో, ఒత్తిడి, ఆందోళనలకు లోనై చేసే కర్మ (24)	తన సామర్థ్యాన్ని చూసుకోకుండా, పర్యవసనాలు చూడకుండా, ప్రణాళిక లేకుండా, అనాలోచితంగా, అజ్ఞానంతో చేసే కర్మ (25)
4.	కర్తా	సంగత్వం, అహంకారం లేని; పట్టుదల, ఉత్సాహం ఉన్న, జయాపజయాలకు చలించని కర్త (26)	రాగం, విజయాల మీద మక్కువ, లోభత్వం, హింసాత్మకత్వం, అనుమానం, హర్షశోకాలు ఉన్న కర్త (27)	యోగి కాని వ్యక్తి, ప్రాకృత పురుషుడు, మూర్ఖుడు, మాయావి, ఇతరుల పనికి అడ్డం వచ్చే వ్యక్తి, సోమరిపోతు, పనిని వాయిదా వేసే కర్త (28)
5.	బుద్ధి	ధర్మాధర్మాలు, కార్యాకార్యాలు, భయాభయాలు, బంధమోక్షాల గురించిన విచక్షణ ఉన్న బుద్ధి (30)	ధర్మాధర్మాలు, కార్యాకార్యాల గురించిన పూర్తిజ్ఞానం లేని బుద్ధి (31)	ధర్మాధర్మాలు, కార్యాకార్యాల గురించిన విచక్షణ అసలు లేకపోయినా అంతా నాకే తెలుసు అనుకునే బుద్ధి (32)
6.	ధృతి	మనస్సు, ప్రాణం, ఇంద్రియాలు చేసే క్రియలను ఆధ్యాత్మిక చింతన వైపు యోగా ద్వారా ఏకీకృతం చేసే ధృతి (33)	ధర్మార్థకామాల వెంట, లౌకిక విజయాల కోసం, తీవ్రమైన కోరికతో పరుగులు తీస్తూనే ఉండేలా చేసే ధృతి (34)	పగటికలలు కంటూ, భయం, శోకం, విషాదం, మదం అనే గుణాలను వదిలిపెట్టకుండా చేసే ధృతి (35)
7.	సుఖం	మొదట విషతుల్యంగా అనిపించినా, చివరికి అమృతంలా ఉండి, ఆత్మజ్ఞానం వల్ల కలిగే ఆనందం (37)	మొదట అమృతంలా ఉండి, తర్వాత విషతుల్యంగా ఉండే విషయవస్తువుల వల్ల కలిగే సుఖం (38)	మొదట, చివర కూడా మనస్సును మోహంలో పడవేసి, నిద్ర, సోమరితనం, నిర్లక్ష్యాల వల్ల కలిగే సుఖం (39)

స్వాభావిక కర్మలు

శ్లోకం	వర్ణము	వివరణ
42	బ్రాహ్మణులు	శమము, దమము, తపస్సు, శౌచము, క్షాంతి, ఆర్జవము, జ్ఞానము, విజ్ఞానము, ఆస్తిక్యము
43	క్షత్రియులు	శౌర్యము, తేజస్సు, ధృతి, దక్షత, యుద్ధంలో వెన్ను చూపకపోవటం, దానగుణం, నాయకత్వపు లక్షణం
44	వైశ్యులు	వ్యవసాయము, గోశాల, వాణిజ్య వ్యవహారాలు చూడటం
44	శూద్రులు	అన్ని వర్ణాల వారికి పరిచర్యలు చెయ్యటం

వర్ణ విభజన – గుణపరంగా

శ్లోకం	వర్ణము	పేరు	వివరణ
42	బ్రాహ్మణుడు	సరత	సత్త్వగుణం ప్రధానంగా, తక్కువ స్థాయిలో రజోగుణం, ఇంకా తక్కువ స్థాయిలో తమోగుణం ఉంటాయి
43	క్షత్రియుడు	రసత	రజోగుణం ప్రధానంగా, తక్కువ స్థాయిలో సత్త్వగుణం, ఇంకా తక్కువ స్థాయిలో తమోగుణం ఉంటాయి
44	వైశ్యుడు	రతస	రజోగుణం ప్రధానంగా, తక్కువ స్థాయిలో తమోగుణం, ఇంకా తక్కువ స్థాయిలో సత్త్వగుణం ఉంటాయి
44	శూద్రుడు	తరస	తమోగుణం ప్రధానంగా, తక్కువ స్థాయిలో రజోగుణం, ఇంకా తక్కువ స్థాయిలో సత్త్వగుణం ఉంటాయి

కర్మయోగ, జ్ఞానయోగ విభజనల వివరాలు

శ్లోకం	అంశము	వివరణ
కర్మయోగము గురించి		
1-12	కర్మయోగము	సాత్త్విక సన్న్యాసం పరంగా
41-49	కర్మయోగము	స్వాభావిక కర్మల పరంగా
56-62	కర్మయోగము	ఈశ్వరానుగ్రహం పరంగా
65	కర్మయోగము	చరమ శ్లోకంగా
జ్ఞానయోగము గురించి		
13-17	జ్ఞానయోగము	ఆత్మ నిర్వచనం పరంగా
50-55	జ్ఞానయోగము	నిదిధ్యాసన పరంగా
66	జ్ఞానయోగము	చరమ శ్లోకంగా

అధ్యాయము 18 - మోక్షసన్న్యాసయోగము సారాంశము

భగవద్గీతలో రెండవ అధ్యాయము, పద్దెనిమిదవ అధ్యాయము చాలా ముఖ్యమైన అధ్యాయాలు. ఎందుకంటే ఈ రెండు అధ్యాయాలలోనూ కృష్ణపరమాత్మ మొత్తం గీతాసారాంశాన్ని సంగ్రహంగా బోధించాడు. కాకపోతే రెండింటి మధ్య సూక్ష్మభేదం ఉంది. రెండవ అధ్యాయంలో చెప్పిన సంగ్రహం-ఉపోద్ఘాతం. పద్దెనిమిదవ అధ్యాయంలో చెప్పిన సంగ్రహం-ఉపసంహారం. మూడవ అధ్యాయం నుంచీ, పదిహేడవ అధ్యాయం వరకూ ఆ సారాన్ని విస్తారంగా చెప్పుకువస్తాడు. దీన్ని మళ్ళీ టూకీగా చూద్దాము.

అధ్యాయము 2 - ఉపక్రమ సంక్షేపము
అధ్యామయు 3-17 - విస్తారము
అధ్యాయము 18 - ఉపసంహార సంక్షేపము

ఇదీ గీతాబోధనాశైలి. ఈ అంశాన్ని ఇంతకుముందు కూడా చూశాము. గీతాబోధ వార్తలు చదివే విధానానికి దగ్గరగా ఉంటుంది. వార్తలు చదివేటప్పుడు ముందు ముఖ్యాంశాలు చెప్పి, వాటిని వివరించి, మళ్ళీ ముగించేముందు ముఖ్యాంశాలు మరోసారి చెబుతారు.

పద్దెనిమిదవ అధ్యాయములో కృష్ణపరమాత్మ ముఖ్యాంశాలను మళ్ళీ బోధించాడు కాబట్టి ఈ అధ్యాయం చాలా ముఖ్యమైన అధ్యాయం. అంతేకాదు, అన్నింటికన్నా ఇది చాలా పెద్ద అధ్యాయం కూడా. ఇందులో 78 శ్లోకాలు ఉన్నాయి. ఈ అధ్యాయం పేరు **మోక్షసన్న్యాసయోగము**.

ఈ అధ్యాయానికీ, ఐదవ అధ్యాయానికీ మధ్య సూక్ష్మభేదం ఉంది. ఐదవ అధ్యాయమూ, ఈ అధ్యాయమూ కూడా సన్న్యాసయోగమే. కాని రెండింటి మధ్య ఉన్న సూక్ష్మభేదాన్ని సూచించటానికి, వాటి ముందు చిన్న విశేషణ పదాలు కలుపబడ్డాయి. కాని వాటిని కూడా సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలి. ఐదవ అధ్యాయాన్ని కర్మసన్న్యాసయోగము అంటారు. దాని అర్థం - కర్మను సన్న్యసించు. ఈ అధ్యాయం పేరు మోక్షసన్న్యాసయోగము. కర్మసన్న్యాసయోగము అంటే కర్మను సన్న్యసించు అన్నారు కదా, మోక్షసన్న్యాసయోగము అంటే ఇప్పుడు మోక్షాన్ని సన్న్యసించాలా? ఇంకా మోక్షాన్ని పొందనేలేదు, ఇంక సన్న్యసించేదెక్కడ? మోక్షసన్న్యాసయోగము అంటే మోక్షం కొరకు సన్న్యసించటం. అంతేకాని మోక్షాన్ని సన్న్యసించటం కాదు.

కర్మసన్న్యాసయోగము - కర్మ**ను** సన్న్యసించటం
మోక్షసన్న్యాసయోగము - మోక్షము **కొరకు** సన్న్యసించటం

అందువల్ల పదాలను విడదీసేటప్పుడు జాగ్రత్తగా విడదీయాలి. మోక్షాన్ని అనకూడదు; మోక్షంకోసం అనాలి.

ఈ నేపథ్యంతో ఈ పద్దెనిమిదవ అధ్యాయముయొక్క సారాంశాన్ని చూద్దాము. ఈ అధ్యాయములో ప్రధానంగా ఐదు అంశాలు ఉన్నాయి. అవి -

1. సాత్త్విక సన్న్యాసయోగము - శ్లోకాలు 1-12
2. జ్ఞానయోగము - శ్లోకాలు 13-17
3. ఆరు అంశాల విశ్లేషణ - శ్లోకాలు 18-40
4. కర్మయోగము, జ్ఞానయోగము - శ్లోకాలు 41-66
5. ఉపసంహారము - శ్లోకాలు 67-78

ఇప్పుడు ఒక్కొక్క అంశాన్ని విపులంగా చూద్దాము.

1. సాత్త్విక సన్న్యాసయోగము - శ్లోకాలు 1-12

కృష్ణపరమాత్మ సన్న్యాసము అనే ఈ అంశం గురించి మాట్లాడాల్సి వచ్చింది. ఎందుకంటే అర్జునుడు సన్న్యాసం గురించి ఒక సందేహాన్ని ప్రవేశపెట్టాడు. 'సన్న్యాసం పదానికీ, త్యాగం పదానికీ మధ్య ఉన్న భేదం ఏమిటి?' అడిగాడు అర్జునుడు. నిఘంటువులో మీరు చూశారంటే, రెండు పదాలకీ అర్థం ఒకటే ఉంటుంది. ఆ అర్థం త్యజించటం. అందువల్ల ఆ పదాలు ఒకటేనా, వాటి మధ్య భేదం ఉందా అన్నాడు. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే, సన్న్యాసం అంటే ఏమిటి అనేది ప్రశ్న?

దానికి కృష్ణపరమాత్మ వివరంగా చెప్పుకొచ్చాడు 2-12 శ్లోకాల్లో. కృష్ణపరమాత్మ దృష్టిలో సన్న్యాసం, త్యాగం పదాల మధ్య భేదం లేదు. అవి రెండూ పర్యాయపదాలు.

సన్న్యాసం = త్యాగం = త్యజించటం.

సరే అయితే, త్యజించటం అంటే ఏమిటి? త్యజించటం పదానికి రెండు అర్థాలున్నాయి. వాటిని ముఖ్యసన్న్యాసం అనీ, గౌణసన్న్యాసం అనీ అంటారు. ముఖ్య సన్న్యాసం అంటే సన్న్యాసాశ్రమ ధర్మాన్ని స్వీకరించటం. ఇది అందరికీ నిర్దేశించరు. ఈ ముఖ్య సన్న్యాసాన్ని ఆత్మజ్ఞానం పొందటానికి కావాల్సిన అర్హతలు అన్నీ ఉన్నవ్యక్తికే ఇస్తారు. అంటే అతను చిత్తశుద్ధి పొందివుండాలి; సంస్కరించబడివుండాలి; సంసిద్ధుడై వుండాలి; సాధనచతుష్టయ సంపన్నుడై ఉండాలి. అటువంటి అధికారికి మాత్రమే ముఖ్యసన్న్యాసాన్ని నిర్దేశిస్తుంది శాస్త్రం.

ఈ ముఖ్యసన్న్యాసంలో అన్నింటినీ అక్షరాలా త్యజించాలి. అంటే కుటుంబాన్ని త్యజించాలి; సమాజాన్ని త్యజించాలి; అనుబంధాలను త్యజించాలి; ఆస్తిపాస్తులను త్యజించాలి; ఉద్యోగాన్ని త్యజించాలి. అంతేకాదు, అదనంగా ఇంకొక జత దుస్తులు కూడా ఉండకూడదు; బ్యాంకు బాలెన్సు అసలే ఉండకూడదు; ఇలా అన్నింటినీ, అందరినీ వదులుకోవాల్సి రావటాన్ని ముఖ్యసన్న్యాసం అంటారు. దీనికి ఆధ్యాత్మికంగా చాలా ఉన్నతి సాధించి ఉండాలి.

కృష్ణపరమాత్మ దృష్టిలో అర్జునునిలో ఈ పరిణితి ఇంకా రాలేదు. అతను మొదటి అధ్యాయంలో తన మోహాన్ని ప్రదర్శించాడు. తనవారు అనుకుంటున్నవారినుంచి ఎడబాటును ఊహించుకుంటేనే అతను భరించలేకపోయాడు. భీష్మద్రోణులు మరణిస్తారని ఊహించుకుంటేనే భరించలేని వ్యక్తి, శాశ్వతంగా అందరినీ వదిలి సన్న్యాసానికి ఎలా వస్తాడు? అందువల్ల అర్జునుడు ముఖ్యసన్న్యాసానికి సిద్ధంగా లేడని అతని మనస్థితి

చెబుతున్నది. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ ముఖ్యసన్న్యాసం అంశం గురించి ఇక్కడ చెప్పలేదు. ఆ భాగాన్ని నిశ్శబ్దంగా వదిలివేశాడు. ముఖ్యసన్న్యాసాన్ని ఆశ్రమసన్న్యాసం అంటారు లేదా కాషాయవస్త్ర సన్న్యాసం అంటారు. దీని గురించి కృష్ణపరమాత్మ కావాలని చెప్పలేదు. అది కాకుండా **గౌణసన్న్యాసం** గురించి ఈ మొదటిభాగంలో చెప్పాడు. గౌణసన్న్యాసం అంటే ఆంతర్గత సన్న్యాసం.

ఈ భాగంలో కృష్ణపరమాత్మ అర్జునునికి గట్టిగా సలహా ఇచ్చాడు. ఏమని? ఎన్నడూ నీ కుటుంబాన్ని వీడకు; నీ ధర్మాన్ని వీడకు; నీకున్న వేటినీ వీడకు అన్నాడు. అర్జునుడు ఒకవేళ ధర్మాన్ని వీడితే, అతని విషయంలో అది పొరపాటు అవుతుంది. ఎందుకంటే అతను అప్పుడే సన్న్యాసం స్వీకరించటానికి సిద్ధంగా లేడు. సిద్ధంగా లేకుండా, సన్న్యాసం స్వీకరిస్తే అది రాజసిక సన్న్యాసమో లేదా తామసిక సన్న్యాసమో అవుతుంది. పరిపక్వత చెందని మనస్సు సన్న్యాసం స్వీకరిస్తే, దాన్ని **పలాయనవాదం** అంటారు. కృష్ణపరమాత్మ దాన్ని రాజసిక, తామసిక సన్న్యాసం అన్నాడు.

అందువల్ల అర్జునుణ్ణి సన్న్యాసం స్వీకరించవద్దు అన్నాడు. అతను కురుక్షేత్రంలో ఉండి యుద్ధం చెయ్యాలి. గృహస్థాశ్రమంలో ఉండి ధర్మాన్ని నిర్వర్తించాలి. కర్తగా తన ధర్మాన్ని నెరవేర్చాలి. రాగద్వేషాలను త్యజించాలి. రాగద్వేషాలు ఉంటే ఎదుటివారినుంచి ఏదో ఒకటి ఆశిస్తాడు. కుటుంబంనుంచి, సమాజంనుంచి ఆశిస్తాడు. ఇవి అతన్ని బంధంలో పడవేస్తాయి. ఎప్పుడైతే అవి బంధిస్తాయో అప్పుడే అవి మనస్సును కల్లోలపరుస్తాయి.

సంకల్పాన్ని వదిలివేయాలి. సంకల్పం అంటే బంధించే కర్మఫలాన్ని ఆశించటం. అంటే గాలిలో మేడలు కట్టటం, భవిష్యత్తును ఊహించుకోవటం. అబ్బాయి భవిష్యత్తు గురించి ఊహించుకోవటం. ఇవన్నీ బంధంలో పడవేసే ఆశలు. ఇటువంటి సంకల్పాన్ని వదిలివేయటాన్ని సాత్త్విక సన్న్యాసం అంటారు.

సాత్త్విక సన్న్యాసయోగమంటే నిత్యకర్మ ఫలాలను త్యజించటం. అంటే అతను సమాజంలో ఉంటూ, నిత్యనైమిత్తిక కర్మలను చేస్తూ, ఆ చేసిన కర్మలకు వచ్చే ఫలాలమీద ఆశ పెట్టుకోకుండా దాన్ని త్యజించాలి. కర్మఫలాలమీద ఆశను త్యజించాలి అంటే రాగద్వేషాలను త్యజించాలి. దీన్ని సాత్త్వికకర్మ సన్న్యాసం అంటారు.

అనిష్టమిష్టం మిశ్రం చ త్రివిధం కర్మణః ఫలమ్ ।
భవత్యత్యాగినాం ప్రేత్య న తు సన్న్యాసినాం క్వచిత్ ॥ – 18.12

ఇలా సాత్త్విక సన్న్యాసం స్వీకరిస్తే, మహాభారతయుద్ధం చేసినప్పుడు విజయం పొందినా, పొందకపోయినా అతను చలించడు; భయాందోళనలు కలగవు. అటువంటి సమత్వాన్నే సన్న్యాసం అంటారు. దీన్ని గౌణసన్న్యాసం అంటారు.

సాధారణంగా ఏదైనా కర్మ చేస్తే దాని ఫలం గురించి ఆందోళన ఉంటుంది కదా! కాని కర్మ చెయ్యి, కర్మఫలం గురించిన ఆందోళనను త్యజించు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. దాన్ని సాత్త్విక సన్న్యాసం అన్నాడు.

సాత్త్విక సన్న్యాసం = కర్మఫలత్యాగ భావన

కర్మఫలత్యాగం చెయ్యాలంటే ఎలా? మళ్ళీ కర్మయోగంలోకి వెళ్ళాలి. కర్మఫలత్యాగం అంటే వచ్చిన కర్మఫలాన్ని ఈశ్వరప్రసాద భావనతో స్వీకరించటం.

ఆ విధంగా 1–12 శ్లోకాల్లో కృష్ణపరమాత్మ మళ్ళీ కర్మయోగం గురించి మాట్లాడాడు. కాకపోతే ఇందులో కర్మఫలత్యాగం పరంగా మాట్లాడాడు.

దాన్ని సాత్త్విక సన్న్యాసం అన్నాడు. సాత్త్విక సన్న్యాసాన్ని సంకల్ప త్యాగపూర్వక స్వధర్మ అనుష్ఠానం అని కూడా అనవచ్చు. ఇది **మొదటి అంశము – సాత్తికసన్న్యాసయోగము.**

2. జ్ఞానయోగము – శ్లోకాలు 13–17

ఇంతకుముందు భాగాన్ని కర్మయోగం అంటే ఈ రెండవ భాగాన్ని జ్ఞానయోగం అనవచ్చు. ఆత్మస్వరూపం యొక్క నిర్వచనాలను అనేక అధ్యాయాలలో చూశాము. ఇక్కడ కృష్ణపరమాత్మ మళ్ళీ చెప్పిన అంశాలు – ఆత్మ చైతన్యం, ఆత్మ అకర్తా, అభోక్తా.

కృష్ణపరమాత్మ అంతకు ముందు కూడా వివరించాడు. ప్రతి ఒక్కరిలోనూ రెండు అంశాలు ఉంటాయి. అవి చేతన అంశ, అచేతన అంశ. చేతన అంశను చైతన్యం లేదా ఆత్మ అంటారు; అచేతన అంశను అనాత్మ అంటారు.

చెతన్యం– చైతన్యం అనగానే చైతన్యంయొక్క ఐదు అంశాలను గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. చైతన్యం స్వతంత్రంగా ఉండి, శరీరానికి చైతన్యాన్ని ఇస్తుంది. ముఖ్యమైన విషయం, శరీరం రాలిపోయినా చైతన్యం పడిపోదు.

మొదటి దశ – ఈ చైతన్యాన్ని మీ శరీరంలో గుర్తించాలి. మీకేదైనా సందేహం ఉంటే, మీ శరీరాన్ని గిల్లి చూసుకోండి. వెంటనే నొప్పి కలిగిందంటే, మీరు ఆ చైతన్యాన్ని గుర్తించినట్టే.

రెండవ దశ – ఆ చైతన్యంతో మమేకం చెందటం నేర్చుకోవాలి. ఇన్నాళ్ళూ 'నేను ఎవరు అంటే నేను శరీరం,' అంటున్నారు. ఇప్పుడు 'నేను శరీరం కాదు, ఈ శరీరం నాకు తాత్కాలికంగా ఇవ్వబడిన వస్త్రం,' అంటారు.

వాసాంసి జీర్ణాని యథా విహాయ నవాని గృహ్ణాతి నరోఽపరాణి – 2.22

'ఈ శరీరాన్ని అది పుట్టినప్పటినుంచి ధరిస్తున్నాను; అది జీర్ణించినప్పుడు దీన్ని వదిలేసి, ఇంకొక శరీరాన్ని ధరిస్తాను. శరీరం రాలిపోయినా, నేను శాశ్వతంగా ఉంటాను.' ఇది చైతన్యం లక్షణం. అంటే చైతన్యం శాశ్వతం.

అకర్తా, అభోక్తా – చైతన్యం అకర్తా, అభోక్తా. చైతన్యం ఏ పని చెయ్యదు; అందువల్ల దానివల్ల కలిగే ఫలాన్ని కూడా అనుభవించదు. ఆత్మ అకర్తా, అభోక్తా అని నిరూపించటానికి, కర్మలన్నీ అనాత్మవల్లనే జరుగుతాయని చూపించాడు కృష్ణపరమాత్మ.

పంచైతాని మహాబాహో కారణాని నిబోధ మే ।

సాంఖ్యే కృతాంతే ప్రోక్తాని సిద్ధయే సర్వకర్మణామ్ ॥ – 18.13

అధిష్ఠానం తథా కర్తా కరణం చ పృథిగ్విధమ్ ।

వివిధాశ్చ పృథక్ చేష్టా దైవం చైవాత్ర పంచమమ్ ॥ – 18.14

శరీరవాఙ్మనోభిర్యత్ కర్మ ప్రారభతే నరః ।

న్యాయ్యం వా విపరీతం వా పంచైతే తస్య హేతవః ॥ – 18.15

తత్రైవం సతి కర్తారమ్ ఆత్మానం కేవలం తు యః ।

పశ్యత్యకృతబుద్ధిత్వాత్ న స పశ్యతి దుర్మతిః ॥ – 18.16

యస్య నాహంకృతో భావో బుద్ధిర్యస్య న లిప్యతే ।

హత్వాపి స ఇమాన్ లోకాన్ న హంతి న నిబధ్యతే ॥ – 18.17

ఇవన్నీ చాలా ముఖ్యమైన శ్లోకాలు. కర్మలను చేసేవి ఐదు కరణాలు అని చెప్పి, వాటి పేర్లను చెప్పుకువచ్చాడు. ఐదు కరణాలలో నాలుగు, నాలుగు కోశాలు. అవి – అన్నమయకోశం, ప్రాణమయకోశం, మనోమయకోశం, విజ్ఞానమయకోశం. ఐదవ కరణం – హిరణ్యగర్భ తత్త్వము.

కాంతి సమక్షంలో ఈ గదిలో పనులు జరుగుతాయి; కాని కాంతి ఏమీ పని చెయ్యదు. కాంతి సమక్షంలో నా చెయ్యి కదులుతున్నది కాని, నా చేతిని ప్రకాశింపజేసే కాంతి అసలు కదలదు.

అకర్తృత్వ, అభోక్తృత్వ చైతన్యమ్ అహమస్మి

నేను అకర్తా, అభోక్తా అయిన చైతన్యాన్ని. ఎప్పుడైతే నేను ఈ జ్ఞానం పొందుతానో, అప్పుడే ఈ సంచిత, ప్రారబ్ధ, ఆగామి కర్మలు నన్ను బాధించలేవు. ఈ కర్మలన్నీ కర్మఫలాలు. నేను కర్మే చెయ్యనప్పుడు, కర్మవల్ల వచ్చే ఫలాలు నాకెలా అంటుతాయి? ఎవరు కర్మ చేస్తే వారే కర్మఫలాన్ని అనుభవించాలి. ఆత్మగా నేను కర్తనూ కాదు; అందువల్ల భోక్తనూ కాదు. అంటే నేను నిత్యముక్త స్వరూపుడను; నేను పుణ్యాపాప అతీతుడను; సంచిత, ఆగామి, ప్రారబ్ధ వర్జితుడను; ఉత్తమ, మధ్యమ, అధమ జన్మరహితుడను. జన్మలు కూడా నాకు అంటవు. ఎందుకంటే జన్మలు కర్మలవల్ల ఏర్పడతాయి. నేను కర్మ చేస్తేనే కదా, నాకు జన్మంటూ కలిగేది. సరే జన్మలేదు, పునర్జన్మ ఉంటుందా? జన్మే లేకపోతే పునర్జన్మ ప్రసక్తి ఎక్కడినుంచి వస్తుంది? అందువల్ల పునర్జన్మ కూడా లేదు. అందువల్ల నేను నిత్యముక్తుడను. ఈ జ్ఞానాన్ని ఆత్మస్వరూపజ్ఞానము అంటారు. ఈ ఆత్మస్వరూప జ్ఞానాన్ని రెండవ అధ్యాయంలో 12–25 శ్లోకాల్లో వివరంగా చర్చించాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇక్కడ మళ్ళీ 13–17 శ్లోకాల్లో చర్చించాడు.

ఇది **రెండవ అంశము – జ్ఞానయోగము.**

3. **ఆరు అంశాల విశ్లేషణ – శ్లోకాలు 18–40**

కృష్ణపరమాత్మ ఈ శ్లోకాల్లో ఆరు అంశాలను విశ్లేషించుకుంటూ వచ్చాడు. ఈ ఆరూ గీతాబోధను సమగ్రంగా సూచిస్తాయి. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ చాలా తెలివిగా ఆరు అంశాలను ఎన్నుకున్నాడు. ఈ ఆరు అంశాలూ సరిగ్గా అర్థమయితే, గీతాబోధ మొత్తం అర్థం అయిందని చెప్పవచ్చు. ఆ ఆరు అంశాలు – జ్ఞానం, కర్మ, కర్త, బుద్ధి, ధృతి, సుఖం. మళ్ళీ ఈ ఆరు అంశాలను విడివిడిగా తీసుకుని, వాటిని సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక గుణాల ప్రకారం విభజించుకువచ్చాడు.

ఉదాహరణకు జ్ఞానంలో సాత్త్వికజ్ఞానం అంటే ఏమిటి, రాజసిక జ్ఞానం అంటే ఏమిటి, తామసిక జ్ఞానం అంటే ఏమిటి వివరించాడు ఒక్కొక్క శ్లోకంలో.

అందులో సాత్త్వికజ్ఞానం అంటే నేను ఆత్మను; ఆత్మ ఏకం, నిర్వికారం, అవ్యయం, అవిభక్తం అనే జ్ఞానం. అలా ఆరు అంశాలనూ మూడేసి తెగల కింద చెప్పుకుంటూ వచ్చాడు.

ఇది సారాంశం కాబట్టి వాటన్నిటినీ మళ్ళీ వివరంగా చూడబోవటం లేదు (కావాలంటే సారాంశం ముందు ఇచ్చిన పట్టికలో చూడవచ్చు).

ఈ విభజన గురించిన ఒక సాధారణ విశ్లేషణను అంతకుముందు కూడా చూశాము. మళ్ళీ చూద్దాము. సాత్త్విక లక్షణం అంటే ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతికి తోడ్పడే అంశం ఏదైనా సరే. అది ఆహారం అవవచ్చు; కర్మ అవవచ్చు; బుద్ధి అవవచ్చు. ఏ రంగంలో తీసుకున్నా, ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతికి తోడ్పడితే దాన్ని సాత్త్వికగుణం అనవచ్చు.

తామసిక గుణం అంటే ఏమిటి? పూర్తిగా దీనికి భిన్నమైన గుణం. ఆధ్యాత్మిక పతనానికి తోడ్పడుతుంది అది. మనిషి ఆధ్యాత్మికంగా ఎదగకపోగా, ఇంకా కిందికి దిగజారిపోతాడు. అది ఆహారం అవనీ, దుస్తులు అవనీ, ఆఖరికి అనుబంధం అవనీ, అవి సరిగ్గా లేకపోతే, ఆధ్యాత్మికంగా కిందికి లాగుతాయి.

రాజసిక గుణం అంటే ఏమిటి? లౌకిక ఎదుగుదలకు తోడ్పడేది ఏదైనా రాజసిక గుణంలోకి వస్తుంది. ఈ రాజసిక గుణం, లౌకికంగా విజయాన్ని చేకూరుస్తుంది కాని ఆధ్యాత్మికంగా ఉన్నతిని ఇవ్వదు. కొంతలో కొంత మేలు ఏమిటంటే అది తామసిక గుణంలాగా కిందికీ లాగదు. అలాగని మేలూ చెయ్యదు. సాత్త్విక గుణంలాగా పైకి తీసుకువెళ్ళదు. ఎక్కడ వేసిన గొంగళి అక్కడే ఉందని సామెత. అలా ఎక్కడ ఉన్న వ్యక్తిని అక్కడే ఉంచుతుంది. అక్కడే ఉంచేది ఆధ్యాత్మికంగానే; లౌకికంగా ఎన్నో నిచ్చెనమెట్లు ఎక్కేస్తాడు. తన సంస్థలను విస్తరింపజేస్తాడు, ఎన్నో భవంతులు, కార్లు కొంటాడు. వీటిలో అంత తలమునకలుగా మునిగిపోతాడు కాబట్టి ఆధ్యాత్మికతకు తీరిక ఉండదు;

బాలస్తావత్ క్రీడాసక్తః తరుణస్తావత్తరుణీసక్తః।
వృద్ధస్తావత్ చింతాసక్తః పరమే బ్రహ్మణి కోఽపి న సక్తః॥ – భజగోవిందం 7

ప్రపంచంలో ఇతను అందరికన్నా ఐశ్వర్యవంతుడు కాని దైవచింతనకు తీరికలేదు. పూజ చెయ్యటానికి తీరికలేదు, జపం చెయ్యటానికి తీరికలేదు, గీతాబోధకు వెళ్ళే తీరిక అసలే లేదు. ఇలా లౌకికంగా విజయం సాధించి, ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల లేని జీవనవిధానాన్ని రాజసిక జీవనవిధానం అంటారు.

మళ్ళీ ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే, ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదలకు తోడ్పడేది సాత్త్వికగుణం; ఆధ్యాత్మిక ఎదుగుదల లేకుండా ఉన్నచోటే ఆపివేసేది రాజసిక గుణం; ఆధ్యాత్మిక పతనానికి దారితీసేది తామసిక గుణం.

ఈ మూడు స్థాయిలూ అర్థమయితే, మీ జీవనవిధానాన్ని దీనికి అనుగుణంగా మలుచుకోవచ్చు. ముందుగా ఆధ్యాత్మిక పతనానికి దారితీస్తున్న పనులేమైనా చేస్తుంటే, వెంటనే వాటిని ఆపేయాలి. ఆఖరికి సుఖం కూడా,

మీరు అనుభవిస్తున్నది తామసిక సుఖం అయితే, దాన్ని వదులుకోవాలి. ముందుగా దీన్ని గమనించుకోవాలి. ఏదైనా వ్యాపారం చేస్తున్నప్పుడు కూడా, మీరు గమనించుకోవాల్సిన మొట్టమొదటి దశ ఏమిటి? ఆ వ్యాపారంలో లాభం వచ్చినా, రాకపోయినా మీరు పెట్టిన పెట్టుబడి నష్టపోకుండా చూసుకోవాలి.

మనిషిగా జన్మనెత్తగలగటమే గొప్ప వరం. ఆ వరాన్ని మీరే చేజేతులా నాశనం చేసుకోకూడదు. తామసిక ప్రవృత్తికీ, జంతుప్రవృత్తికీ ఎక్కువ భేదం లేదు. దాంట్లోనే మనిషి మునిగితేలితే, ఇతనికా నేను మనుష్యజన్మను ఇచ్చానని భగవంతుడు బాధపడిపోతాడుట. అంతేకాకుండా, వచ్చే జన్మలో సరే, జంతువుగానే బ్రతుకు. అప్పుడు మనిషిగా బ్రతకలేదనే అపరాధభావన కూడా ఉండదు అంటాడు.

అందువల్ల ఈ వరాన్ని మీరు ఒడిసిపుచ్చుకుని, ఆధ్యాత్మిక పతనం అయ్యేవి మాని, క్రమేపీ ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతిని తీసుకువచ్చే పనులను చెయ్యాలి. పనులు ఒక్కటే కాదు, ఈ ఆరు అంశాల్లో బుద్ధి, ధృతి, సుఖం కూడా ఉన్నాయి. ఆఖరికి సుఖం కూడా మిమ్మల్ని కిందికి దిగజార్చవచ్చు. అనైతిక సుఖాలు సుఖాలను ఇస్తాయి నిజమే కాని, అవి మనిషి పతనానికి దారితీస్తాయి. అలా ఆరు అంశాలలోనూ మీరు ఏ స్థాయిలో ఉన్నారో చూసుకుంటూ వచ్చి సాత్త్విక ప్రవృత్తిని అలవరచుకోవాలి.

ఇది **మూడవ అంశము – ఆరు అంశాల విశ్లేషణ.**

4. **కర్మయోగము, జ్ఞానయోగము – శ్లోకాలు 41–66**

ఈ శ్లోకాల్లో గీతాబోధలోని రెండు ముఖ్యమైన అంశాల సారాంశాన్ని మళ్ళీ చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ అధ్యాయం మొత్తం భగవద్గీతకు సారాంశమనీ, మొదటి పదిహేడు శ్లోకాల్లో ఆ రెండు అంశాల సారాంశం చెప్పేశాడని కూడా చూశాము. ఏమిటవి? కర్మయోగం, జ్ఞానయోగం. కాని ఈ రెండూ చాలా ముఖ్యమైన అంశాలు కాబట్టి, కృష్ణపరమాత్మ ఇప్పుడు వాటిని ఇంకో కోణంలోంచి నిర్వచించాడు.

ఎ) **కర్మయోగము – శ్లోకాలు 41–49**

అంతకుముందు భాగంలో కృష్ణపరమాత్మ కర్మయోగం గురించి సాత్త్విక సన్న్యాసం పరంగా చెబితే, ఈ భాగంలో స్వధర్మ అనుష్ఠానం గురించి బోధించాడు. కర్మయోగం అంటే ఏమిటి?

కర్మయోగం = సరియైన కర్మ + సరియైన దృక్పథం

సరియైన కర్మ అంటే ఏమిటి? ఈ భాగంలో **స్వాభావికకర్మల పరంగా** వివరించాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఎవరి ధర్మాన్ని వారు పాటించాలి. ఆ ధర్మం కూడా అనేక రకాలుగా ఉంటుంది. తనకు తాను నిర్వర్తించాల్సిన కర్తవ్యమే కాకుండా, కుటుంబానికి, సమాజానికి, దేశానికి, మతానికి, వాతావరణానికి నిర్వర్తించాల్సిన కర్తవ్యాలు ఎన్నో ఉన్నాయి. మనం పుడుతూనే అనేక బాధ్యతలతో పుట్టాము. నాకు జీవితాన్ని అనుభవించాలని ఉందంటే, శాస్త్రం అనుభవించండి, తప్పు లేదు కాని మీ బాధ్యతను కూడా నెరవేర్చండి అంటుంది.

నా బాధ్యత ఏమిటో నాకెలా తెలుస్తుంది? పూర్వం వర్ణాశ్రమ ధర్మాలు ఉండేవి.

బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం శూద్రాణాం చ పరంతప ।
కర్మాణి ప్రవిభక్తాని స్వభావప్రభవైర్గుణైః ॥ – 18.41

పూర్వం మనుష్యులను నాలుగు వర్ణాల కింద విభజించింది శాస్త్రం. వారు బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, వైశ్యులు, శూద్రులు. ఈ విభజన వారి పుట్టుకనుబట్టి ఉంటుంది. ఈ నాలుగు వర్ణాలకు వేదాలే నాలుగు రకాల కర్మలను కూడా నిర్దేశించాయి. ఆ నాలుగు రకాల కర్మల ద్వారా వారు సమాజానికి సేవ చేసేలాగా నిర్దేశించాయి. అలాగే నాలుగు ఆశ్రమధర్మాలను కూడా నిర్దేశించాయి. అవి బ్రహ్మచర్య ఆశ్రమం, గృహస్థాశ్రమం, వానప్రస్థాశ్రమం, సన్న్యాసాశ్రమం.

ఒకవేళ ఈ వర్ణాల ప్రకారం మీ ధర్మాలను నిర్వర్తించటం మీకు ఇష్టం లేకపోతే, మీ గుణాన్నిబట్టి మీరు ఈ వృత్తిని ఎన్నుకోవచ్చు. ఏది ఎన్నుకున్నా మీ జీవనవిధానం సమాజానికి మీరు తిరిగి ఇచ్చేలాగా ఉండాలి. మీరు సమాజంనుంచి తీసుకునేదానికన్నా, మీరు తిరిగి ఇచ్చేది ఎక్కువగా ఉండాలి.

సమాజంనుంచి తిరిగి తీసుకోమని శాస్త్రం ప్రత్యేకించి బోధించనవసరం లేదు. తీసుకోవటంలో దిట్టలం మనం. అందువల్ల తిరిగి తీసుకునే అంశం గురించి బోధించలేదు కృష్ణపరమాత్మ. కృష్ణపరమాత్మ, మీరు తీసుకోండి ఫర్వాలేదు కాని, తిరిగి ఇవ్వండి అన్నాడు. మీరు తీసుకున్నదానికన్నా మీరు తిరిగి ఇచ్చేది ఎక్కువగా ఉంటేనే మీరు ఆధ్యాత్మికంగా విజయం సాధిస్తున్నట్టు అంటుంది శాస్త్రం.

ఆధ్యాత్మిక విజయానికీ, లౌకిక విజయానికీ నిర్వచనాల్లో భేదం ఉంది. లౌకిక విజయంలో మీరు తీసుకునేది ఎక్కువ, తిరిగి ఇచ్చేది తక్కువా ఉంటుంది. ఒక పుస్తకాన్ని, ఇంతలావు పుస్తకం, కేవలం పదిరూపాయలకే అమ్ముతున్నారని కొన్నాను అంటారు. అంటే, అందులో ఏముందో మీకనవసరం; దానివల్ల లాభం పొందాలి. తక్కువ ఇచ్చి, ఎక్కువ తీసుకోవాలి. ఇదీ లౌకిక విజయం అంటే.

దీనికి భిన్నమైనది ఆధ్యాత్మిక విజయం. మీ జ్ఞానం, మీ శక్తి, మీ సమయం, మీ సామర్థ్యం, మీ దీవెనలు, మీ చిరునవ్వు – ఏదైనా సరే ఎదుటివారికి పంచండి. చిరునవ్వు చిందించటం పైసా ఖర్చులేని పని. దానివల్ల నలుగురి హృదయాలలో దీపాలు వెలిగించిన వారవుతారు. కాని చాలామంది, అదేమిటో గాని, చిరునవ్వును కూడా చాలా పొదుపుగా వాడతారు. అంటే ఏదైనా ఎదుటివారికి ఇవ్వాలి.

సరియైన కర్మ = ఎదుటివారికి తోడ్పడే కర్మ.

ఇప్పుడు సరియైన దృక్పథం అంటే ఏమిటి?

సరియైన దృక్పథం = ఈశ్వరార్పణబుద్ధి + ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధి.

స్వే స్వే కర్మణ్యభిరతః సంసిద్ధిం లభతే నరః ।
స్వకర్మనిరతః సిద్ధిం యథా విందతి తచ్ఛృణు ॥ – 18.45

యతః ప్రవృత్తిర్భూతానాం యేన సర్వమిదం తతమ్ ।
స్వకర్మణా తమభ్యర్చ్య సిద్ధిం విందతి మానవః ॥ – 18.46

మీరు ఎన్నుకున్న వృత్తిలోనే అంకితభావంతో కర్మను చెయ్యండి. కర్మయోగి మూడు అంశాలలో చాలా ఆరోగ్యకరమైన దృక్పథం పెంచుకోవాలి. అవి కర్మ, కర్మఫలం, కర్మఫలదాత.

కర్మ – మీరు చేసే కర్మను ఈశ్వరార్పణ భావనతో చేస్తారు కాబట్టి, ప్రతి చిన్నపనినీ శ్రద్ధగా చెయ్యాలి.
కర్మఫలం – కర్మఫలం ఏది వచ్చినా నవ్వుతూ స్వీకరించాలి. అంటే ఈశ్వరప్రసాదబుద్ధితో స్వీకరించాలి.
కర్మఫలదాత – ఏకరూప ఈశ్వరుణ్ణి కొలిచే స్థాయినుంచి అనేకరూప ఈశ్వరుణ్ణి అర్థం చేసుకునే స్థాయికి ఎదగాలి.

కర్మయోగి – కర్తగా తను చేసే కర్మలో ఆనందం పొందుతాడు. భోక్తగా కర్మఫలంనుంచి పాఠం నేర్చుకుని ప్రమాతగా మారతాడు.

కర్మయోగఫలం – జ్ఞానయోగ్యతాప్రాప్తి, చిత్తశుద్ధి.

1–12 కర్మయోగాన్ని సాత్త్వికసన్న్యాసపరంగా; 41–49 శ్లోకాల్లో స్వాభావికకర్మల పరంగా వివరించాడు.
ఇది **నాలుగవ అంశంలో మొదటి భాగము – కర్మయోగము**.

బి) **జ్ఞానయోగము – శ్లోకాలు 50–55**

కర్మయోగం గురించి టూకీగా చెప్పాక, కృష్ణపరమాత్మ జ్ఞానయోగ సాధన గురించి ఈ శ్లోకాల్లో చెప్పాడు. కర్మయోగంతో మీ సాధన ముగియదు. మోక్షం పొందటానికి జ్ఞానయోగానికి వచ్చితీరాలి.

ఇంతకుముందు జ్ఞానయోగం గురించి చెప్పినప్పుడు, ఆత్మస్వరూపం దృష్ట్యా చెప్పాడు (13–17 శ్లోకాలు). ఇప్పుడు (50–55 శ్లోకాలు) జ్ఞానయోగం గురించి శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనల పరంగా, ముఖ్యంగా నిదిధ్యాసన పరంగా మళ్ళీ బోధించాడు.

శ్రవణం – ఒక క్రమపద్ధతిలో, క్రమం తప్పకుండా, కొన్ని సంవత్సరాల పాటు, ఒక సమర్థవంతమైన గురువు వద్ద శాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చెయ్యటం. గీతను క్రమం తప్పకుండా అధ్యయనం చెయ్యాలి.

మననం – ఈ దశలో శిష్యుడు తనకు కలిగిన సంశయాలను తీర్చుకోవాలి. తనకు కలిగిన సందేహాలను మననం దశలో తోటి విద్యార్థిని అడిగో, గురువును అడిగో తీర్చుకోవాలి.

నిదిధ్యాసనం – నిదిధ్యాసనం అంటే నేర్చుకున్న జ్ఞానాన్ని జ్ఞాననిష్ఠగా మలుచుకోవాలి. అంటే దాన్ని మీ రెండవ స్వభావంగా చేసుకోవాలి. ఆవకాయలోని మామిడికాయ ముక్క ఆవపిండిలో బాగా ఊరినట్టుగా, భగవద్గీతనుంచి మీరు పొందిన జ్ఞానం మీ అణువణువులో జీర్ణించుకుపోవాలి. జ్ఞానాన్ని పొంది జ్ఞాననిష్ఠలో నిలవకపోతే, అది పొందికూడా లాభం లేదు. దీనికి నిదిధ్యాసనం తోడ్పడుతుంది. ఈ భాగంలో కృష్ణపరమాత్మ నిదిధ్యాసనం గురించి ఎక్కువగా వివరించాడు.

వివిక్తసేవీ లఘ్వాశీ యతవాక్కాయమానసః ।
ధ్యానయోగపరో నిత్యం వైరాగ్యం సముపాశ్రితః ॥ – 18.52

అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం పరిగ్రహమ్ ।
విముచ్య నిర్మమః శాంతో బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే ॥ – 18.53

నిదిధ్యాసనం అనేక రకాలుగా చెయ్యవచ్చు. మళ్ళీ శ్రవణం చెయ్యవచ్చు, రాయవచ్చు, ఎవరికైనా బోధ చెయ్యవచ్చు. ఇవికాక శాస్త్రం ఇంకొక విధమైన నిదిధ్యాసనాన్ని నిర్దేశిస్తుంది. దాన్ని **సమాధి అభ్యాసరూప నిదిధ్యాసనము** అంటారు. వాటికి నియమాలను పతంజలి యోగసూత్రాల్లోంచి తీసుకుంటాము. ఇక్కడ వాటి పేర్లు మాత్రం చూద్దాము. అవి ఆసనం, ప్రాణాయామం, ప్రత్యాహారం, ధారణ, ధ్యానం, సమాధి. నిదిధ్యాసనం శ్రవణం చేశాకే చెయ్యాలి. ముందు చెయ్యకూడదు.

నిదిధ్యాసన చేసేటప్పుడు అనేక భావోద్రేకాలు మీ మనస్సును కలతపెట్టవచ్చు. దానికి కారణం మీలో ఇంకా మిగిలివున్న ఆసురీసంపత్తి కావచ్చు. మనస్సనే తోటలో ఉన్న అనేక కలుపు మొక్కలను ఏరివేయాలి. వాటిలో కొన్నింటిని మాత్రమే 53వ శ్లోకంలో పేర్కొన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. అవి అహంకారం, బలం, దర్పం, కామం, క్రోధం, పరిగ్రహం, మమకారం. వీటన్నిటినీ పరిత్యజిస్తే మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉంటుంది. అటువంటి సాధకుడు బ్రహ్మతో ఐక్యం అవుతాడు. అంటే **జీవన్ముక్తి ఫలం** పొందుతాడు.

ఇక్కడితో జ్ఞానయోగం అంశం ముగిసింది. దీనిలో ప్రధానంగా నిదిధ్యాసనం గురించి బోధించాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంటే నిదిధ్యాసన ప్రధాన జ్ఞానయోగం అంశం ముగిసింది.

ఇది **నాలుగవ అంశంలో రెండవ భాగము – జ్ఞానయోగము.**

సి) **కర్మయోగము – శ్లోకాలు 56-62**

నిదిధ్యాసనలో అహంకార, మమకారాలను వదులుకోవాలని, పారమార్థిక సత్యానికి ఎదగాలని చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇదంతా నావల్ల అయ్యేనా అనుకునేవారికి మళ్ళీ కర్మయోగము స్థాయికి దిగివచ్చి కర్మయోగము గురించి బోధించాడు ఈ శ్లోకాల్లో.

ఇంతకు ముందు (41-49 శ్లోకాలు) కర్మయోగము గురించి స్వాభావిక కర్మల పరంగా చర్చించాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఇప్పుడు ఈ శ్లోకాల్లో (56-62 శ్లోకాలు) అదే కర్మయోగాన్ని ఇంకొక కోణంలోంచి చర్చించాడు. అది **ఈశ్వరానుగ్రహం.** కర్మయోగి నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానం పొందలేదు. అందువల్ల అతను భగవంతుణ్ణి ఇష్టదేవతా రూపంలో కొలుస్తాడు. ఈశ్వరానుగ్రహాన్ని కోరితే మీ ఆధ్యాత్మిక ప్రయాణంలో అన్ని దశలూ ఆయనే చూసుకుంటాడు.

ఇది **నాలుగవ అంశంలో మూడవ భాగము – కర్మయోగము.**

డి) **చరమ శ్లోకం – కర్మయోగము శ్లోకం 65**

ఇప్పటికే కర్మయోగము గురించి కృష్ణపరమాత్మ మూడుసార్లు చెప్పాడు. అంతా చెప్పేశాను, ఇంక నిర్ణయం నీ చేతిలో ఉంది; నువ్వే తేల్చుకో అన్నాక, మళ్ళీ అర్జునుడు ఏమైనా పొరపాటుగా నిర్ణయం తీసుకుంటాడేమోనని ఈ శ్లోకంలో మళ్ళీ కర్మయోగం గురించి చెప్పాడు. కర్మయోగంలోని అంశాలను ఇందులో చెప్పాడు. అవి ప్రార్థన, స్వాధ్యాయము, భగవంతుడు తోడుగా ఉంటాడు, భగవంతుడు లక్ష్యంగా మారతాడు. అప్పుడు ముముక్షువుగా మారతాడు; ఇది కర్మయోగంయొక్క పరాకాష్ఠ.

ఇది **నాలుగవ అంశంలో నాలుగవ భాగం – కర్మయోగము గురించిన చరమ శ్లోకం.**

ఇ) **చరమ శ్లోకం – జ్ఞానయోగము శ్లోకం 66**

ఈ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ తన గీతాబోధను ముగించాడు. దీంట్లో శరణాగతి గురించి చెప్పాడు కాబట్టి, దీన్ని శరణాగతి శ్లోకం అంటారు; గీతాబోధను ముగించాడు కాబట్టి, చరమశ్లోకం అంటారు. ఈ శ్లోకంలో జ్ఞానయోగాన్ని సంక్షిప్తంగా మళ్ళీ చూశాము. ఇందులో జ్ఞానం గురించిన పదం ప్రత్యక్షంగా లేకపోయినా ఇది జ్ఞానయోగానికి చెందినదని చూశాము.

సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ ।
అహం త్వా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచః ॥ – 18.66

సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య – ఈ వాక్యాన్ని మూడు దశల్లో అర్థం చేసుకోవాలని చూశాము.

- సర్వకర్మలను త్యజించాలి
- కర్మత్యాగం చెయ్యాలంటే దేహాభిమానం త్యాగం చెయ్యాలి
- దేహాభిమానం త్యాగం చెయ్యాలంటే ఆత్మజ్ఞానం పొందాలి.

మామేకం శరణం వ్రజ – అంటే ఏకరూప ఈశ్వరుడైన కృష్ణపరమాత్మను కాదు శరణు వేడాల్సింది. అరూప ఈశ్వరజ్ఞానం పొందాలి. దీన్ని జీవాత్మ, పరమాత్మ ఐక్యజ్ఞానం అంటారు.

మామేకం శరణం వ్రజ = జీవాత్మ, పరమాత్మ ఐక్యజ్ఞానం పొందటం

అహం త్వా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచః – నువ్వు శోకించకు, నీకు మోక్షాన్ని ప్రసాదిస్తాను అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ. ఈ శ్లోకాన్ని అనేక రకాలుగా అర్థం చేసుకుంటారు కాని దీన్ని జ్ఞానయోగం శ్లోకంగా శంకరాచార్యులవారు నిర్వచించారు.

ఇది **నాలుగవ అంశంలో ఐదవభాగం – జ్ఞానయోగాన్ని గురించిన చరమ శ్లోకం.**

ఇది **నాలుగవ అంశము – కర్మయోగము, జ్ఞానయోగము.**

5. **ఉపసంహారము – శ్లోకాలు 67–78**

ఎ) **సాంప్రదాయవిధి – శ్లోకాలు 67–71**

అర్హత – గీతాబోధ గురించి కొన్ని అంశాలు చెప్పాడు కృష్ణపరమాత్మ. ముందుగా గీతాబోధ వినటానికి శిష్యునికి కావాల్సిన నాలుగు అర్హతలను గురించి చెప్పాడు. అవి తపస్సు, భక్తి, శుశ్రూష, అనసూయ.

తపస్సు – ఆధ్యాత్మిక నియంత్రణ ఉండాలి.
భక్తి – ఈశ్వరభక్తి, గురుభక్తి ఉండాలి.
శుశ్రూష – గీత వినాలనే తీవ్రమైన తపన ఉండాలి.
అనసూయ – విమర్శనాత్మక బుద్ధి ఉండకూడదు.

ఈ నాలుగు అర్హతలు ఉన్న శిష్యునికే చెప్పాలి గురువు; లేకపోతే అతనికి చెప్పకూడదు అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

గురుస్తుతి – గీతాబోధను చేసే గురువు నాకు చాలా ప్రియం అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శిష్యస్తుతి – శిష్యులను రెండు రకాలుగా విభజించాడు.

శ్రద్ధ ఉన్న శిష్యుడు – గీతను శ్రద్ధగా నేర్చుకునే శిష్యుడు.

శ్రద్ధ లేకుండా విన్న శిష్యుడు – గీతమీద శ్రద్ధ లేకపోయినా, అర్థం అయినా కాకపోయినా, వచ్చి గీత విన్న శిష్యుడు.

ఈ ముగ్గురూ ప్రియమే కాని, గీతాబోధ చేసే గురువు ఇంకా ఎక్కువ ఇష్టం అన్నాడు. రెండు రకాల శిష్యులకూ ఫలం వస్తుంది. శ్రద్ధగా విన్న శిష్యునికి మోక్షం వస్తే, అశ్రద్ధగా విన్న శిష్యునికి కనీసం స్వర్గలోకఫలం వస్తుంది అన్నాడు. అందుకని గీతను అధ్యయనం చెయ్యటం మానకూడదు.

బి) కృష్ణార్జునుల సంవాద ఉపసంహారము – శ్లోకాలు 72, 73

72వ శ్లోకంలో కృష్ణపరమాత్మ ఈ శిష్యుల్లో అర్జునుడు ఏ రకంలోకి వస్తాడో తెలుసుకోవాలనుకున్నాడు. అందువల్ల కృష్ణపరమాత్మ, అర్జునా! నీకు ఆత్మ అజ్ఞానం పోయిందా అని అడిగాడు. దానికి జవాబుగా అర్జునుడు మోహం పోయింది నాకు అన్నాడు.

అర్జున ఉవాచ

నష్టో మోహః స్మృతిర్లబ్ధా త్వత్ప్రసాదాన్మయాచ్యుత ।
స్థితోఽస్మి గతసందేహః కరిష్యే వచనం తవ ॥ – 18.73

తనకు మోహం పోయింది అంటే అజ్ఞానం కూడా పోయిందని అర్థం. అజ్ఞానంవల్ల మోహం కలిగింది. నేను జ్ఞానం పొందాను; యుద్ధం చేస్తాను అన్నాడు.

దీనితో కృష్ణార్జునుల సంవాదం విజయవంతమైంది.

సి) సంజయుని ముగింపు – శ్లోకాలు 74-78

ఇక్కడ్నుంచి సంజయుడు అందుకుని భగవద్గీతకు ఉపసంహారం చేశాడు. ధృతరాష్ట్రునికి ఈ బోధ విన్న ఆనందం ఎంత గొప్పగా ఉన్నదో వివరించాడు. సంజయునికి తన అదృష్టాన్ని తలుచుకున్నకొద్దీ ఆనందం అంతకంతకూ పెరిగిపోతున్నది.

మహానుభావుడైన అర్జునుడు అడిగితే, సాక్షాత్తూ కృష్ణపరమాత్మే స్వయంగా బోధ చేస్తే, అది కూడా అత్యంత రహస్యమైన బ్రహ్మవిద్యను బోధ చేస్తే, అర్జునునితో పాటు తను కూడా సాక్షాత్తు భగవంతునినుంచే విన్నాడు. అదే గొప్ప అదృష్టం. తనకు దివ్యచక్షువులు ప్రసాదించి, తనకు ఆ అదృష్టాన్ని కలుగజేసిన వ్యాసాచార్యులవారికి కృతజ్ఞతలు తెలుపుకున్నాడు. ఆ బోధను తలుచుకున్నకొద్దీ తన తనువు పులకించిపోతున్నది అన్నాడు. అన్నింటిలోకి విశ్వరూప దర్శనాన్ని తలుచుకున్నకొద్దీ విస్మయంలో మునిగిపోతున్నాను అనికూడా అన్నాడు.

తర్వాత సంజయుడు గీతాబోధయొక్క ఫలశ్రుతిని కూడా ఇచ్చాడు.

యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణో యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః ।
తత్ర శ్రీర్విజయో భూతిః ధ్రువా నీతిర్మతిర్మమ ॥ – 18.78

కేవలం అర్జునుడు, సంజయుడు మాత్రమే ఈ ఫలాన్ని పొందరు. ఎవరైతే బ్రహ్మవిద్య గురువుగా కృష్ణపరమాత్మను, ధనుర్ధారి అయిన అర్జునుణ్ణి తలుచుకుంటారో, వారి మధ్య జరిగిన గీతాబోధను గుర్తు తెచ్చుకుంటారో, వారు లౌకిక, ఆధ్యాత్మిక విజయాలను పొందుతారు. శ్రద్ధగా విని, జ్ఞాననిష్ఠలో నిలబడితే మోక్షం పొందుతారు; లేకపోతే లౌకిక విజయాలైన సిరిసంపదలు, విజయం, సకల ఐశ్వర్యాలు, నీతి అన్నీ పొందుతారని నేను హామీ ఇస్తున్నాను అన్నాడు సంజయుడు.

దీనితో భగవద్గీతలోని ఉపసంహారం అయినది; పద్దెనిమిదవ అధ్యాయం అయినది; భగవద్గీత సంపూర్ణమైంది.

ఓం తత్సత్ సర్వం శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు

స్వామీజీ ఆణిముత్యాలు

సంజయుడు అంతకు ముందు మూడు శ్లోకాల్లో తన ఆనందాన్ని ప్రకటించాడు; గీత విన్నందుకూ, భగవంతునినుంచి విన్నందుకూ ఆనందంగా ఉంది అన్నాడు; గుర్తు తెచ్చుకుంటున్నకొద్దీ ఆనందం పెరుగుతోంది అన్నాడు; ఇప్పుడు విశ్వరూపం గుర్తు తెచ్చుకుంటున్నకొద్దీ ఆనందం విస్మయంగా మారుతోంది అంటున్నాడు. అంటే ఎంత చెప్పినా అతని ఆనందం తనివితీరటం లేదు.

మన ఆనందం కూడా అంతే. ఎంత చెప్పినా మన ఆనందం తనివితీరదు.

కృష్ణాష్టకమ్

వసుదేవసుతం దేవం కంసచాణూరమర్దనమ్ ।
దేవకీపరమానందం కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్ ॥ 1

అతసీపుష్పసంకాశం, హారనూపురశోభితమ్ ।
రత్నకంకణకేయూరం, కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్ ॥ 2

కుటిలాలకసంయుక్తం, పూర్ణచంద్రనిభాననమ్ ।
విలసత్కుండలధరం, కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్ ॥ 3

మందారగంధసంయుక్తం, చారుహాసం చతుర్భుజమ్ ।
బర్హిపింఛావచూడాంగం, కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్ ॥ 4

ఉత్ఫుల్లపద్మపత్రాక్షం, నీలజీమూతసన్నిభమ్ ।
యాదవానాం శిరోరత్నం, కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్ ॥ 5

రుక్మిణీకేళిసంయుక్తం, పీతాంబరసుశోభితమ్ ।
అవాప్తతులసీగంధం, కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్ ॥ 6

గోపికానాం కుచద్వంద్వకుంకుమాంకితవక్షసమ్ ।
శ్రీనికేతం మహేష్వాసం, కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్ ॥ 7

శ్రీ వత్సాంకం మహోరస్కం వనమాలావిరాజితమ్ ।
శంఖచక్రధరం దేవం, కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్ ॥ 8

కృష్ణాష్టకమిదం పుణ్యం ప్రాతరుత్థాయ యః పఠేత్ ।
కోటిజన్మకృతం పాపం, స్మరణేన వినశ్యతి ॥ 9

॥ ఇతి శ్రీ కృష్ణాష్టకం సంపూర్ణమ్ ॥

శ్రీ గీతామాహాత్మ్యమ్

ధరోవాచ

భగవన్! పరమేశాన! భక్తిరవ్యభిచారిణీ! ।
ప్రారబ్ధం భుజ్యమానస్య కథం భవతి హే ప్రభో ॥ 1

శ్రీ విష్ణు రువాచ

ప్రారబ్ధం భుజ్యమానోఽపి గీతాభ్యాసరతస్సదా ।
సముక్త స్స సుఖీ లోకే కర్మణా నోపలిప్యతే ॥ 2

మహాపాపాదిపాపాని గీతాధ్యానం కరోతి చేత్ ।
క్వచిత్ స్పర్శం న కుర్వన్తి నలినీదళమంభసా ॥ 3

గీతాయాః పుస్తకం యత్ర యత్ర పాఠః ప్రవర్తతే ।
తత్ర సర్వాణి తీర్థాని ప్రయాగాదీని తత్ర వై । 4

సర్వే దేవాశ్చ ఋషయో యోగినః పన్నగాశ్చ యే ।
గోపాలా గోపికా వాఽపి నారదోద్ధవ పార్షదైః ।
సహాయో జాయతే శీఘ్రం యత్ర గీతా ప్రవర్తతే ॥ 5

యత్ర గీతా విచారశ్చ పఠనం పాఠనం శ్రుతమ్ ।
తత్రాహం నిశ్చితం పృథ్వి నివసామి సదైవ హి ॥ 6

గీతాశ్రయోఽహం తిష్ఠామి గీతా మే చోత్తమం గృహమ్ ।
గీతాజ్ఞాన ముపాశ్రిత్య త్రీన్ లోకాన్ పాలయామ్యహమ్ ॥ 7

గీతా మే పరమా విద్యా బ్రహ్మరూపా న సంశయః ।
అర్ధమాత్రాక్షరా నిత్యా స్వనిర్వాచ్య పదాత్మికా ॥ 8

చిదానందేన కృష్ణేన ప్రోక్తా స్వముఖతోఽర్జునమ్ ।
వేదత్రయీ పరానందతత్త్వార్థజ్ఞానమంజసా ॥ 9

యోఽష్టాదశ జపేన్నిత్యం నరో నిశ్చలమానసః ।
జ్ఞానసిద్ధిం స లభతే తతో యాతి పరం పదమ్ ॥ 10

పాఠేఽసమర్థస్సంపూర్ణే తదర్ధం పాఠమాచరేత్ ।
తదా గోదానజం పుణ్యం లభతే నాత్ర సంశయః ॥ 11

త్రిభాగం పఠమానస్తు గంగాస్నానఫలం లభేత్ ।
షడంశం జపమానస్తు సోమయాగఫలం లభేత్ ॥ 12

ఏకాధ్యాయం తు యో నిత్యం పఠతే భక్తిసంయుతః ।
రుద్రలోక మవాప్నోతి గణోభూత్వా వసేచ్చిరమ్ ॥ 13

అధ్యాయశ్లోకపాదం వా నిత్యం యః పఠతే నరః ।
స యాతి నరతాం యావన్మనుకాలం వసుంధరే! ॥ 14

గీతాయాః శ్లోకదశకం సప్త పంచ చతుష్టయమ్ ।
ద్వౌత్రీనేకం తదర్ధం వా శ్లోకానాం యః పఠేన్నరః ॥ 15

చంద్రలోక మవాప్నోతి వర్షాణామయుతం ధ్రువమ్ ।
గీతాపాఠ సమాయుక్తో మృతో మానుషతాం వ్రజేత్ ॥ 16

గీతాభ్యాసం పునః కృత్వా లభతే ముక్తిముత్తమాం ।
గీతేత్యుచ్చారసంయుక్తో మ్రియమాణో గతిం లభేత్ ॥ 17

గీతార్థ శ్రవణాసక్తో మహాపాపయుతోఽపి వా ।
వైకుంఠం సమవాప్నోతి విష్ణునా సహ మోదతే ॥ 18

గీతార్థం ధ్యాయతే నిత్యం కృత్వా కర్మాణి భూరిశః ।
జీవన్ముక్త స్స విజ్ఞేయో దేహాంతే పరమం పదమ్ ॥ 19

గీతామాశ్రిత్య బహవో భూభుజో జనకాదయః ।
నిర్ధూతకల్మషా లోకే గీతాయాతాః పరం పదమ్ ॥ 20

గీతాయాః పఠనం కృత్వా మహాత్మ్యం నైవ యః పఠేత్ ।
వృథాపాఠో భవేత్ తస్య శ్రమ ఏవ హ్యుదాహృతః ॥ 21

ఏతన్మాహాత్మ్యసంయుక్తం గీతాభ్యాసం కరోతి యః ।
స తత్ఫలమవాప్నోతి దుర్లభాం గతిమాప్నుయాత్ ॥ 22

సూత ఉవాచ:
మాహాత్మ్యమేతద్గీతాయా మయా ప్రోక్తం సనాతనం।
గీతాంతే చ పఠేద్యస్తు యదుక్తం తత్ఫలం లభేత్ ॥ 23
ఇతి శ్రీవరాహపురాణే గీతామాహాత్మ్యం సంపూర్ణమ్
(గీతా పారాయణమైన పిదప గీతా మాహాత్మ్యమును పఠింపవలెను.)

గీతా హారతి

జయ భగవద్గీతే, జయ భగవద్గీతే
హరి–హియ–కమల–విహారిణి, సుందర సుపునీతే ॥ జయ ॥

కర్మ–సుమర్మ–ప్రకాశిని కామాసక్తిహరా
తత్త్వజ్ఞాన–వికాసిని విద్యాబ్రహ్మపరా ॥ జయ ॥

నిశ్చల–భక్తి–విధాయిని నిర్మల మలహారీ
శరణ–రహస్య–ప్రదాయిని సబ విధి సుఖకారీ ॥ జయ ॥

రాగ–ద్వేష–విదారిణి కారిణి మోద సదా
భవ–భయ–హారిణి తారిణి పరమానందప్రదా ॥ జయ ॥

ఆసుర భావ–వినాశిని నాశిని తమ–రజనీ
దైవీ సద్గుణదాయిని హరి–రసికా సజనీ ॥ జయ ॥

సమతా, త్యాగ సిఖావని, హరి–ముఖకీ బానీ
సకల శాస్త్రకీ స్వామిని శ్రుతియోంకీ రానీ ॥ జయ ॥

దయా–సుధా బరసావని మాతు! కృపా కీజై
హరి–పద–ప్రేమ దాన కర అపనో కర లీజై ॥ జయ ॥

శ్రీమద్భగవద్గీత-అకారాది సూచిక

శ్రీమద్భగవద్గీత

అకారాది శ్లోకానుక్రమణిక

అ

శ్రీమద్భగవద్గీత అక్షరాది అనుక్రమణిక సమ్పూర్ణమ్